UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br.: IT-95-5/18-T

Datum: 24. mart 2016.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: **sudija O-Gon Kwon, predsjedavajući**
sudija Howard Morrison
sudija Melville Baird
sudija Flavia Lattanzi, rezervni sudija

Sekretar: **g. John Hocking**

Presuda od: **24. marta 2016.**

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

JAVNA REDIGOVANA VERZIJA PRESUDE OD 24. MARTA 2016.

TOM I OD IV

Tužilaštvo:

g. Alan Tieger
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi:

g. Radovan Karadžić

SADRŽAJ

TOM I

I. UVOD 1

A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA 1
B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA 4
1. Opšta načela u vezi s dokazima 4
2. Konkretna pitanja vezana za dokaze 6
a. Određene kategorije svjedoka 6
i. Osobe povezane sa stranama u postupku 6
ii. Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici 7
iii. Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka 8
iv. Svjedoci vještaci 8
b. Određene kategorije dokaznih predmeta 9
i. Izvorni dokumenti 9
ii. Izjave trećih strana 9
iii. Izvještaji sredstava javnog informisanja 10
iv. Presretnuti razgovori 10
c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja 11
d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno 11

II. OPŠTI PREGLED 14

A. ISTORIJSKI KONTEKST 14
1. Prvi višestranački izbori 15
2. Regionalizacija BiH 16
3. Ka raspadu SFRJ 17
B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 22
1. Srpska demokratska stranka (SDS) 22
a. Osnivanje 22
b. Komponente i njihove funkcije 22
c. Organizacija i struktura 24
d. Početne akcije 27
2. Skupština bosanskih Srba 28
3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB) 31
4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik 34
a. Osnivanje 34
b. Funkcije 35
5. Ministarski savjet 36
6. Vlada bosanskih Srba 38
a. Osnivanje 38
b. Funkcije 39
c. Struktura i odnos s drugim tijelima 40
d. Početne akcije 41
e. Komisija za razmjenu 42
7. Regionalna i opštinska tijela 44
a. Krizni štabovi 48
b. Ratna predsjedništva 50
c. Ratna povjereništva 52
C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 54
1. VRS 54
a. Osnivanje i sastav VRS-a 54

b. Vrhovna komanda ... 57
c. Vrhovni komandant ... 59
d. Glavni štab VRS-a ... 60
e. Korpusi VRS-a ... 65
i. 1. krajiški korpus ... 65
ii. Istočnobosanski korpus ... 66
iii. SRK ... 67
iv. Drinski korpus ... 70
(A) Bratunačka brigada ... 71
(B) Zvornička brigada ... 73
f. Načela rukovođenja i komandovanja ... 75
g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u ... 77
2. Teritorijalna odbrana ... 80
3. MUP bosanskih Srba ... 81
a. Osnivanje i struktura ... 81
b. Sistem veza MUP-a ... 86
c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u ... 87
4. Paravojne formacije ... 88
5. Dobrovoljci ... 93
D. PRAVOSUDNI SISTEMI ... 94
1. Civilni pravosudni sistem ... 94
a. Ustavne dužnosti i obaveze ... 94
b. Osnivanje ... 95
i. Opšti pravosudni organi ... 95
ii. Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom ... 98
c. Kompetencija, struktura i procedure ... 100
d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 102
2. Vojni pravosudni sistem ... 105
a. Osnivanje ... 105
b. Nadležnost, struktura i postupci ... 109
c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 115
E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI ... 116
1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji ... 116
2. Vanceov plan ... 117
a. UNPROFOR ... 118
b. UNMO ... 120
3. Cutileiro i Sarajevski sporazum ... 123
4. Londonska konferencija ... 132
5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji ... 134
a. Vance-Owenov plan ... 137
b. Owen-Stoltenbergov plan ... 144
6. Kontakt grupa ... 152
7. Inicijativa SAD-a ... 163
8. Daytonski sporazum ... 166

III. MJERODAVNO PRAVO ... 169

A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI ... 169
1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda ... 169
a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja ... 169
b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 171
i. Actus reus ... 171
ii. Mens rea ... 172
c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 172
i. Actus reus ... 173

ii. Mens rea ... 176
d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 176
i. Actus reus ... 177
ii. Mens rea ... 178
e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 179
2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda ... 180
a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti ... 180
i. Mora postojati napad ... 181
ii. Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva ... 181
iii. Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski ... 182
iv. Djela počinioca moraju biti dio napada ... 183
v. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada ... 183
b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti ... 184
c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti ... 184
i. Actus reus ... 184
ii. Mens rea ... 186
d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti ... 187
i. Actus reus ... 187
ii. Mens rea ... 189
iii. Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i) ... 189
e. Progon kao zločin protiv čovječnosti ... 190
i. Opšta obilježja ... 190
ii. Djela u osnovi ... 192
(A) Ubijanje ... 192
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 192
(1) Mučenje ... 193
(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje ... 195
(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja ... 195
(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života ... 196
(C) Prisilno premještanje i deportacija ... 197
(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima ... 197
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova ... 198
(F) Pljačka imovine ... 200
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte ... 201
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera ... 202
3. Genocid ... 203
a. Grupa ... 204
b. *Actus reus* ... 205
i. Ubijanje pripadnika grupe ... 205
ii. Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe ... 205
iii. Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja ... 207
c. *Mens rea* ... 208
i. Namjera da se uništi grupa "kao takva" ... 209
ii. "U cijelosti ili djelimično" ... 210
B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST ... 211
1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta ... 211
a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u ... 212
b. Planiranje ... 216
c. Podsticanje ... 217
d. Naređivanje ... 218
e. Pomaganje i podržavanje ... 219

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta 221
a. Odnos nadređeni-podređeni 221
b. Znao je ili imao razloga da zna 222
c. Nužne i razumne mjere 223
d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3) 224

IV. ZAKLJUČCI 225

A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE 225
1. Činjenice 225
a. Istočna Bosna 226
i. Bijeljina 226
(A) Optužbe 226
(B) Uvodni period 227
(C) Događaji početkom aprila 1992. 234
(1) Preuzimanje vlasti 234
(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici 236
(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti 240
(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima 247
(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici 248
(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika 248
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 252
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 255
(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici 255
(5) Posjete MKCK-a 257
(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici 258
(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine 259
ii. Bratunac 266
(A) Optužbe 266
(B) Uvodni period 268
(1) Militarizacija Bratunca 272
(2) Podjela opštinskih struktura 273
(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu 278
(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti 281
(E) Napadi na okolna sela 284
(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici 286
(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici 287
(F) Djelovanje paravojnih snaga 292
(G) Zatočenički objekti u Bratuncu 294
(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici 294
(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici 297
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 297
(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika 298
(c) Zaključak 303
(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici 304
(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca 304
iii. Brčko 307
(A) Optužbe 307
(B) Uvodni period 308
(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici 310
(1) Osnivanje logora i upravljanje njime 310
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 313
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 316
(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici 317
(D) Problemi s pripadnicima paravojnih snaga i održavanjem javnog reda i mira 321

iv. Foča 324
(A) Optužbe 324
(B) Uvodni period 326
(1) Podjela opštinskih struktura 328
(2) Militarizacija Foče 329
(C) Preuzimanje vlasti u Foči 330
(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči 336
(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici 338
(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici 339
(E) Zatočenički objekti u Foči 340
(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici 340
(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici 341
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 342
(b) Uslovi zatočenja 348
(c) Zlostavljanje zatočenika 353
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 356
(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici 356
(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici 360
(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici 361
(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči 362
(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici 364
(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče 366
v. Rogatica 368
(A) Optužbe 368
(B) Uvodni period 370
(1) Militarizacija Rogatice 372
(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba 379
(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici 384
(D) Napadi na okolna sela 387
(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice 390
(F) Zatočenički objekti u Rogatici 391
(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici 391
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 391
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 395
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 397
(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici 397
(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici 398
(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici 400
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 400
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 402
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 407
(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici 407
(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici 410
(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice 412
vi. Sokolac 415
(A) Optužbe 415
(B) Uvodni period 417
(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 422
(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici 423
(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici 427
(D) Zatočenički objekti u Sokocu 428
(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici 428
(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici 428

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca ... 429
vii. Višegrad ... 430
(A) Optužbe ... 430
(B) Uvodni period ... 430
(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici ... 431
(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici 437
(2) Zaključak ... 439
viii. Vlasenica ... 439
(A) Optužbe ... 439
(B) Uvodni period ... 441
(1) Militarizacija Vlasenice ... 443
(2) Podjela opštinskih struktura ... 445
(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici ... 448
(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti ... 450
(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja ... 450
(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje ... 452
(3) Osnivanje srpskog SJB-a ... 454
(4) Formiranje Specijalnog voda ... 455
(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima ... 456
(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici ... 458
(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici ... 462
(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici ... 465
(E) Zatočenički objekti u Vlasenici ... 467
(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici ... 467
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 467
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 468
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 469
(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici ... 469
(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici ... 470
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 470
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 471
(c) Zaključak ... 472
(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici ... 472
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 473
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 477
(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora ... 482
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 483
(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici ... 484
(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici ... 486
(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine ... 488
ix. Zvornik ... 491
(A) Optužbe ... 491
(B) Uvodni period ... 494
(1) Podjela opštinskih struktura ... 495
(2) Militarizacija Zvornika ... 500
(C) Događaji početkom aprila 1992. ... 505
(1) Preuzimanje vlasti ... 505
(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici ... 508
(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik ... 510
(1) Kula Grad ... 511
(2) Kozluk ... 511
(3) Druga sela ... 515
(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti ... 517
(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku ... 517

(2) Djelovanje paravojnih snaga 519
(F) Zatočenički objekti u Zvorniku 529
(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici 529
(a) Događaji 529
(b) Zaključak 531
(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici 532
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 532
(b) Uslovi zatočenja 533
(c) Postupanje prema zatočenicima 533
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 534
(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici 534
(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici 535
(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici 537
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 537
(b) Postupanje prema zatočenicima 537
(c) Zaključak 538
(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici 538
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 538
(b) Postupanje prema zatočenicima 539
(c) Zaključak 541
(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici 541
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 541
(b) Postupanje prema zatočenicima 542
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 542
(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici 542
(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici 544
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 544
(b) Postupanje prema zatočenicima 545
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 546
(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici 547
(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici 547
(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici 548
(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika 550

TOM II

b. Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK) 553
i. Opštinski nivo 553
(A) Banjaluka 553
(1) Optužbe 553
(2) Uvodni period 554
(3) Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici 555
(a) Osnivanje i upravljanje 556
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 562
(c) Obilasci Manjače i prebacivanje zatočenika 568
(d) Zaključak 573
(e) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici 573
(f) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici 574
(g) Incident 1.3 iz Priloga B Optužnici 577
(h) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici 578
(B) Bosanski Novi 580

(1) Optužbe 580
(2) Uvodni period 581
(3) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 584
(a) Selo Blagaj 584
(b) Selo Suhača 586
(c) Druga sela u dolini Japre 587
(4) Incident 4 iz Priloga D Optužnici 587
(5) Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega 589
(6) Zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici 596
(C) Ključ 600
(1) Optužbe 600
(2) Uvodni period 602
(3) Preuzimanje vlasti 609
(a) Otpuštanje bosanskih Muslimana iz policije, organa uprave i s radnih mjesta 609
(b) Izbijanje oružanog sukoba u Ključu 612
(c) Uništavanje kuća i pljačkanje pokretne imovine 617
(4) Ubijanje na dan 1. juna 1992. ili približno tog datuma 618
(a) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici 618
(b) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici 619
(5) Hapšenje, zatočenje i ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima 622
(a) Zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici i incident 10.1 iz Priloga B Optužnici 622
(b) Zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici 625
(c) Zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici 627
(6) Ubijanje poslije juna 1992.: incident 7.3 iz Priloga A Optužnici 629
(7) Incident 13 iz Priloga D Optužnici 633
(8) Preseljavanje stanovništva iz Ključa 634
(D) Prijedor 638
(1) Optužbe 638
(2) Kontekst 640
(a) Podjela opštinskih struktura i osnivanje institucija bosanskih Srba 641
(b) Propaganda i militarizacija Prijedora 644
(3) Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru 647
(a) Izbacivanje nesrba iz policije, administrativnih i sudskih organa i s posla 650
(b) Pretresi kuća i predaja oružja 652
(c) Sukobi u gradu Prijedoru 653
(4) Napadi na okolna sela 656
(a) Područje Kozarca 656
(i) Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici 659
(ii) Posljedice napada 665
(iii) Incident 10.3 iz Priloga A Optužnici 666
(iv) Incident 10.4 iz Priloga A Optužnici 668
(b) Područje Brda 670
(i) Incident 10.2 iz Priloga A Optužnici 672
(ii) Incident 10.5 iz Priloga A Optužnici 676
(iii) Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici 681
(c) Briševo 687
(i) Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici 689
(ii) Posjeta vlasti ARK-a Staroj Rijeci 694
(5) Zatočenički objekti u Prijedoru 695
(a) Zatočenički objekt 20.1 iz Priloga C Optužnici 695
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 696
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 697
(iii) Zaključak 699

(b) Zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici i incident 15.2 iz Priloga B Optužnici ... 699
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 699
(ii) Uslovi zatočenja ... 702
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 704
(iv) Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici ... 712
(v) Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici ... 713
(vi) Obilasci Omarske i prebacivanje zatočenika ... 713
(c) Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici ... 717
(i) Osnivanje logora i dolazak zatočenika ... 717
(ii) Uslovi zatočenja ... 719
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 721
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 724
(v) Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici ... 724
(d) Zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici i incident 15.5 iz Priloga B Optužnici ... 728
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 728
(ii) Uslovi zatočenja ... 732
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 734
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 737
(v) Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici ... 738
(vi) Prebacivanje zatočenika iz Trnopolja ... 745
(e) Zatočenički objekt 20.5 iz Priloga C Optužnici ... 747
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 747
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 748
(iii) Zaključak ... 749
(f) Zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici i incident 10.8 iz Priloga A Optužnici ... 750
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 750
(ii) Postupanje prema zatočenicima ... 751
(iii) Zaključak ... 753
(iv) Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici ... 753
(g) Zatočenički objekt 20.7 iz Priloga C Optužnici ... 755
(i) Dolazak zatočenika ... 755
(ii) Postupanje prema zatočenicima ... 756
(iii) Zaključak ... 757
(6) Incident 17 iz Priloga D Optužnici ... 757
(7) Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine ... 760
(E) Sanski Most ... 764
(1) Optužbe ... 764
(2) Uvodni period ... 766
(a) Militarizacija Sanskog Mosta ... 767
(b) Osnivanje institucija bosanskih Srba ... 770
(3) Preuzimanje vlasti u Sanskom Mostu ... 772
(4) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Sanskom Mostu ... 777
(a) Incident 12.1 iz Priloga A Optužnici ... 777
(b) Incident 12.2 iz Priloga A Optužnici ... 781
(c) Incident 12.3 iz Priloga A Optužnici ... 782
(d) Incident 12.4 iz Priloga A Optužnici ... 784
(e) Incident 12.5 iz Priloga A Optužnici ... 784
(5) Zatočenički objekti u Sanskom Mostu ... 786
(a) Zatočenički objekt 22.1 iz Priloga C Optužnici ... 787
(i) Osnivanje i upravljanje ... 787
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 787

(iii) Zaključak 790
(b) Zatočenički objekt 22.2 iz Priloga C Optužnici 791
(i) Osnivanje i upravljanje 791
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 792
(iii) Zaključak 793
(iv) Incident 17.1 iz Priloga B Optužnici 793
(c) Zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici 794
(i) Osnivanje i upravljanje 794
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 796
(iii) Zaključak 797
(d) Zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici 797
(i) Osnivanje i upravljanje 797
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 798
(iii) Zaključak 799
(e) Zatočenički objekt 22.5 iz Priloga C Optužnici 799
(6) Incident 19 iz Priloga D Optužnici 800
(7) Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine 803
ii. Regionalni nivo 805
(A) Osnivanje Kriznog štaba ARK-a 806
(B) Odluke Kriznog štaba ARK-a 809
(1) Razoružavanje nesrba 809
(2) Iseljavanje nesrpskog stanovništva i konfiskacija imovine 811
(3) Otpuštanja nesrba 814
c. Područje Sarajeva 815
i. Hadžići 815
(A) Optužbe 815
(B) Uvodni period 816
(1) Militarizacija Hadžića 818
(2) Razdvajanje opštinskih organa vlasti 820
(3) Dalja militarizacija Hadžića 823
(C) Preuzimanje vlasti 824
(1) Grad Hadžići 824
(2) Napadi na okolna sela 826
(D) Zatočenički objekti u Hadžićima 829
(1) Zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici 829
(2) Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici 831
(a) Osnivanje zatočeničkih objekata i upravljanje njima 831
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 832
(c) Premještanje i razmjena zatočenika iz Kulturno-sportskog centra 834
(d) Zaključak 837
(E) Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine 837
ii. Ilidža 839
(A) Optužbe 839
(B) Kontekst 840
(C) Oružani sukob na Ilidži 844
(D) Zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici 849
(1) Osnivanje i upravljanje 849
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 853
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 856
(4) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici 856
(5) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici 856
(E) Preseljavanje stanovništva s Ilidže 857
iii. Novi Grad 860
(A) Optužbe 860

(B) Uvodni period 862
(1) Opština Novi Grad 862
(2) Osnivanje opštine Rajlovac 863
(3) Naoružavanje i mobilizacija bosanskih Srba u Novom Gradu 864
(C) Napad na Ahatoviće 868
(D) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici 871
(E) Incident 15 iz Priloga D Optužnici 873
(F) Zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici i incident 12.1 iz Priloga B Optužnici 874
(G) Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici 879
(H) Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada 887
iv. Novo Sarajevo 889
(A) Optužbe 889
(B) Uvodni period 890
(1) Stvaranje zasebnih opštinskih institucija 891
(2) Militarizacija Novog Sarajeva 894
(C) Preuzimanje vlasti 898
(1) Pretresi kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata 899
(2) Druga djela 900
(D) Zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici 904
(E) Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine 907
v. Pale 910
(A) Optužbe 910
(B) Kontekst 911
(C) Uvodni period 913
(D) Napad na Renovicu i druga sela 918
(E) Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine 919
(F) Zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici i incident 14.1 iz Priloga B Optužnici 924
(1) Osnivanje i upravljanje 924
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 926
(3) Zaključak 928
(G) Incident 16 iz Priloga D Optužnici 929
vi. Vogošća 929
(A) Optužbe 929
(B) Uvodni period 931
(1) Stvaranje zasebnih institucija bosanskih Srba 932
(2) Militarizacija 935
(3) Intenziviranje međunacionalnih napetosti 936
(C) Preuzimanje vlasti 937
(1) Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći 937
(2) Preuzimanje vlasti u Svrakama 938
(D) Događaji u Vogošći nakon preuzimanja vlasti nad opštinom 939
(E) Incident 21 iz Priloga D Optužnici 940
(F) Zatočenički objekti u Vogošći 941
(1) Zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici 941
(a) Osnivanje i upravljanje 942
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 943
(c) Zaključak 946
(2) Zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici 946
(a) Osnivanje i upravljanje 946
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 948
(c) Zaključak 952
(d) Incident 19.1 iz Priloga B Optužnici 952
(G) Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine 953
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 955

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta 955
i. Član 3 Statuta 955
ii. Član 5 Statuta 956
b. Krivična djela 957
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice 957
(A) Incidenti ubijanja 957
(B) Namjera počinilaca 959
(C) Status žrtava 961
(D) Zaključak 961
ii. Istrebljivanje: tačka 4 Optužnice 962
iii. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice 964
(A) *Actus reus* 964
(1) Preseljavanje stanovništva 964
(2) Prisilni karakter preseljavanja 966
(B) *Mens rea* 968
(C) Zaključak 970
iv. Progoni: tačka 3 Optužnice 970
(A) Ubijanje 970
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje 971
(1) Mučenje, premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje 971
(2) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja 976
(3) Stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova 978
(4) Zaključci u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem 980
(C) Prisilno premještanje i deportacija 982
(D) Protivpravno zatočenje 983
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova 986
(F) Pljačka imovine 988
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, ... 990
uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 990
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera 993
v. Genocid: tačka 1 Optužnice 997
(A) Zaštićena grupa 998
(B) *Actus reus* 998
(1) Ubijanje pripadnika grupe 999
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe 999
(3) Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja 1000
(C) *Mens rea* 1001
(1) Namjera da se djelimično uništi grupa kao takva 1003
(2) Dokazi o genocidnoj namjeri optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a 1003
(3) Dokazi o genocidnoj namjeri bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a 1007
(4) Dokazi o genocidnoj namjeri fizičkih počinilaca 1009
(5) Dokazi o genocidnoj namjeri u vidu obrasca zločina 1009
(6) Zaključak 1015
3. Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog 1015
a. Činjenice vezane za odgovornost 1017
i. Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba 1017
(A) Jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa 1017
(1) Analiza dokaza 1017
(2) Zaključak 1023
(B) Identifikovanje istorijskih neprijatelja 1024
(1) Analiza dokaza 1024

(2) Zaključak 1030
(C) Reakcija na traženu nezavisnost BiH 1031
(1) Analiza dokaza 1031
(2) Zaključak 1042
(D) Zalaganje za razdvajanje stanovništva i za stvaranje države bosanskih Srba 1044
(1) Analiza dokaza 1044
(a) Razdvajanje stanovništva − nemogućnost suživota 1044
(b) Teritorijalne pretenzije i kontrola 1064
(c) Stvaranje države bosanskih Srba 1077
(2) Zaključak 1083
(E) Strateški ciljevi 1088
(1) Analiza dokaza 1088
(2) Zaključak 1099
ii. Političke i državne strukture bosanskih Srba 1101
(A) Vlast nad političkim i državnim strukturama 1101
(1) Analiza dokaza 1101
(a) SDS 1101
(b) Skupština bosanskih Srba i državne strukture 1106
(2) Zaključak 1115
(B) Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti 1119
(1) Analiza dokaza 1119
(2) Zaključak 1125
(C) Raskol u MUP-u i osnivanje MUP-a bosanskih Srba 1125
(1) Analiza dokaza 1125
(2) Zaključak 1133
(D) Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti 1134
(1) Analiza dokaza 1134
(a) Distribucija i sadržaj Uputstva 1134
(b) Provođenje Uputstva na opštinskom nivou 1137
(c) Praćenje događaja i provođenja Uputstva 1139
(d) Aktiviranje drugog stepena Uputstva 1145
(e) Aktiviranje kriznih štabova i drugih struktura 1147
(f) Ratna predsjedništva / Ratna povjereništva 1154
(g) Preuzimanje vlasti u Opštinama 1156
(2) Zaključak 1164
iii. Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH 1170
(A) VRS 1170
(1) Vrhovni komandant 1170
(2) Sistem rukovođenja i komandovanja 1171
(3) Odnos optuženog i Mladića 1176
(4) Ovlaštenja optuženog 1187
(5) Izdavanje vojnih direktiva u svrhu ostvarenja Strateških ciljeva 1190
(6) Zaključak 1192
(B) MUP bosanskih Srba 1192
(1) Ovlaštenja optuženog 1193
(2) Veza i sistem izvještavanja MUP-a bosanskih Srba 1195
(3) Zaključak 1196
(C) Teritorijalna odbrana 1196
(D) Paravojne jedinice 1199
(1) Prvobitni stav optuženog prema paravojnim jedinicama 1199
(2) Raspuštanje paravojnih snaga 1205
(3) Zaključak 1214
iv. Znanje i djela imenovanih članova UZP-a 1215
(A) Momčilo Krajišnik 1216

(B) Nikola Koljević ... 1219
(C) Biljana Plavšić ... 1221
(D) Ratko Mladić ... 1224
(E) Slobodan Milošević ... 1227
(F) Mićo Stanišić ... 1236
(G) Momčilo Mandić ... 1240
(H) Jovica Stanišić ... 1241
(I) Franko Simatović ... 1243
(J) Željko Ražnatović (Arkan) ... 1244
(K) Vojislav Šešelj ... 1245
v. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce ... 1247
(A) Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština ... 1247
(B) Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima ... 1257
(C) Obmanjujuće izjave koje je davao optuženi ... 1260
(D) Sprečavanje kriminalnih aktivnosti ... 1262
(1) Protivpravno zatočenje i neadekvatni uslovi u zatočeničkim objektima ... 1263
(2) Prisilno uklanjanje nesrba i zaštita nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba ... 1269
(3) Druga krivična djela ... 1272
(E) Istraga i krivično gonjenje u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima ... 1274
(F) Nagrađivanje onih koji su počinili zločine nad nesrbima ... 1283
b. Postojanje zajedničkog plana koji je dijelilo više osoba ... 1285
i. Zajednički plan ... 1285
ii. Pluralitet osoba ... 1290
iii. Obim zajedničkog plana ... 1295
c. Doprinos optuženog sveobuhvatnom UZP-u ... 1298
i. Argumentacija strana u postupku ... 1298
ii. Analiza ... 1301
iii. Zaključak ... 1313
d. Veza sa zločinima koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a ... 1314
e. Odgovornost optuženog za krivična djela izvan obima sveobuhvatnog UZP-a ... 1316
f. Zaključak: individualna krivična odgovornost optuženog ... 1321

TOM III

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO ... 1323
1. Činjenice ... 1323
a. Hronologija događaja u Sarajevu ... 1323
b. Snajpersko djelovanje ... 1379
i. Opšte odlike snajperskog djelovanja ... 1380
ii. Snajpersko djelovanje u Sarajevu ... 1383
(A) Priroda snajperskog djelovanja u gradu ... 1383
(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH ... 1390
(C) Uviđaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu ... 1391
iii. Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici ... 1402
(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika) ... 1402
(1) Linije sukoba na tom području ... 1406
(2) Snajperisti na tom području ... 1410
(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F Optužnici) ... 1418
(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F Optužnici) ... 1425

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F Optužnici) 1435
(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F Optužnici) 1445
(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F Optužnici) 1452
(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici) 1462
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje 1471
(1) Linije sukoba i snajperi na tom području 1474
(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici) 1479
(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici) 1486
(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici) 1493
(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici) 1499
(C) Sedrenik 1505
(1) Linije sukoba na tom području 1507
(2) Snajperi na tom području 1509
(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici) 1512
(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici) 1518
(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo 1525
(1) Linije sukoba na tom području 1525
(2) Snajperi na tom području 1529
(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici) 1531
(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici) 1537
(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici 1545
(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici) 1545
(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici) 1552
iv. Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu 1557
c. Granatiranje 1559
i. Granatiranje generalno 1560
ii. Granatiranje u Sarajevu 1564
(A) Priroda granatiranja u Sarajevu 1567
(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH 1580
(C) Istrage granatiranja u Sarajevu 1581
iii. Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici 1589
(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici 1590
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje 1605
(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području 1605
(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici) 1607
(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici) 1622
(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici) 1632
(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici) 1646
(C) Stari Grad 1659
(1) Linije sukoba na tom području 1661
(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici) 1663
(a) Incident 1664
(b) Istraga MUP-a BiH 1664
(c) Istrage UN-a 1668
(d) Vatreni položaji sjeveroistočno od Markala 1676
(e) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage 1678
(f) Istrage provedene poslije rata 1681
(g) Žrtve 1690
(h) Činjenice o kojima je presuđeno 1692
(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji 1692

(j) Drugi argumenti odbrane 1696
(k) Konačna analiza i zaključak 1699
(3) Buvlja pijaca na Baščaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici) 1704
(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici) 1711
(a) Incident 1711
(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a 1713
(c) Istraga UNPROFOR-a 1720
(d) Istraga Andreja Demurenka 1723
(e) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a 1726
(f) Vatreni položaji južno i jugoistočno od Markala 1731
(g) Istrage provedene poslije rata 1734
(h) Žrtve 1741
(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj 1743
(j) Teorije odbrane optuženog 1744
(k) Završna analiza i zaključci 1747
(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1752
(1) Svjedočenje vještaka 1752
(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu 1754
(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe? 1760
(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi 1764
(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama 1771
(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama 1772
(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe 1774
(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1775
(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici) 1775
(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici) 1787
(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici) 1799
(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici) 1807
(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici) 1816
iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva 1822
d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima 1825
e. Bolnice u Sarajevu 1833
i. Državna bolnica 1834
ii. Bolnica Koševo 1836
iii. Bolnica Dobrinja 1837
iv. Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini 1838
v. Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice 1842
vi. Zaključak 1843
f. Opsada Sarajeva 1844
i. Blokada/okruženje/opsada 1844
(A) Problemi s komunalnim uslugama 1849
(B) Nestašica hrane i drugih potrepština u Sarajevu 1856
(C) Zaključci u vezi s opsadom 1859
ii. Ciljevi opsade 1861
g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora 1867
i. Argumenti strana u postupku 1867
ii. Teror u Sarajevu 1868
iii. Civilne žrtve u Sarajevu 1873

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a ... 1875
v. Zaključci ... 1880
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima ... 1884
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta ... 1884
i. Član 3 ... 1885
ii. Član 5 ... 1886
b. Krivična djela ... 1886
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice ... 1886
(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja ... 1886
(B) Namjera počinilaca ... 1887
(C) Status žrtava ... 1888
(D) Zaključak ... 1888
ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice ... 1889
(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja ... 1889
(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila ... 1890
(C) Namjera počinilaca ... 1891
(D) Zaključak ... 1892
iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice ... 1892
(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila ... 1892
(B) Namjera počinilaca ... 1893
(C) Zaključak ... 1894
3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog ... 1895
a. Postojanje zajedničkog plana ... 1896
i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja ... 1898
ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a ... 1900
iii. Strateški značaj Sarajeva ... 1901
iv. Zaključak ... 1913
b. Pluralitet osoba ... 1913
i. Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević ... 1914
ii. Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić ... 1926
iii. Zaključak ... 1928
c. Doprinos optuženog ... 1929
i. Podrška optuženog Mladiću i SRK-u ... 1931
(A) Argumenti strana ... 1931
(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom ... 1932
(C) Zaključak ... 1939
ii. Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog ... 1941
(A) Argumenti strana u postupku ... 1941
(B) SRK kao profesionalna vojska ... 1942
(C) Vlast optuženog nad SRK-om ... 1947
(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo ... 1954
(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu ... 1967
(F) Zaključak ... 1970
iii. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja ... 1972
(A) Argumenti strana u postupku ... 1972
(B) Znanje optuženog ... 1974
(1) Optuženi je bio direktno obavještavan o kampanji ... 1974
(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima ... 1988
(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog ... 1990
(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu ... 1992
(E) Zaključak ... 1996
iv. Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog ... 2001
(A) Argumenti strana u postupku ... 2001
(B) Podešavanje kampanje od strane optuženog ... 2001

(C) Zaključak 2010
v. Zaključak o doprinosu optuženog 2013
d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje 2014
e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog 2032

TOM IV

C. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SREBRENICU 2034
1. Činjenice 2035
a. Događaji u istočnoj BiH u periodu od maja 1992. do decembra 1994. 2035
i. Izdavanje Direktive br. 4 i ofanziva VRS-a u proljeće 1993. 2036
ii. Proglašenje Srebrenice "zaštićenom zonom" 2047
iii. Razmještanje UNPROFOR-a i napori da se ostvari demilitarizacija 2048
b. Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu: januar – jun 1995. 2052
i. Izdavanje Direktiva 7 i 7/1 2053
ii. Ograničavanje humanitarnih konvoja i humanitarna situacija u Srebrenici 2056
iii. Vojna dejstva, proljeće 1995. 2062
c. Napad na Srebrenicu 2067
i. Izdavanje naređenja za operaciju "Krivaja 95" 2067
ii. Početak borbenih dejstava VRS-a i granatiranje Srebrenice i Potočara 2070
iii. Proširenje opsega prvobitnih naređenja za operaciju "Krivaja 95" i neprestano granatiranje Srebrenice 2073
iv. Pad Srebrenice i preseljavanje stanovništva u Potočare 2080
v. Formiranje i odlazak kolone muškaraca bosanskih Muslimana 2084
d. Potočari 2086
i. Sastanci u hotelu "Fontana" 2086
(A) Prvi sastanak 2086
(B) Drugi sastanak 2089
(C) Razgovor Momira Nikolića, Popovića i Kosorića prije trećeg sastanka 2091
(1) Sažetak iskaza Momira Nikolića 2091
(2) Svjedočenje svjedoka odbrane 2092
(3) Argumentacija tužilaštva 2093
(4) Argumentacija optuženog 2094
(5) Ocjena Vijeća 2094
(a) Momir Nikolić kao osuđeno lice 2095
(b) Priznanje Momira Nikolića da je lagao 2095
(c) Protivrječnost između navodnog plana da se sve balije pobiju i Nikolićevog razumijevanja "vojničkog trijaža" 2096
(d) Vjerodostojnost svjedoka odbrane 2097
(e) Zaključak 2098
(D) Treći sastanak 2098
ii. Humanitarna situacija i atmosfera u Potočarima 2101
iii. Preuzimanje kontrole nad Potočarima i razoružavanje Nizozemskog bataljona 2104
iv. Prevoz iz Potočara od 12. do 21. jula 1995. 2106
(A) Obezbjeđivanje vozila i goriva 2106
(B) Dolazak vozila, ukrcavanje i odvajanje muškaraca 2110
(C) Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana 2114
(D) Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac 2117
(E) Prisustvo i učešće snaga bosanskih Srba 2122
(F) Evakuacija ranjenih i bolesnih 2123

(G) Sastanak VRS-a, civilnih zvaničnika bosanskih Srba i MKCK-a 2125
(H) Povlačenje 2128
v. Ubijanje 2129
(A) Kod baze UN-a 2129
(B) "Bijela kuća"" 2131
(C) Ubijanje u školi u selu Luke blizu Tišće 2132
e. Područje Bratunca 2135
i. Angažovanje snaga bosanskih Srba na području Bratunca 2135
ii. Vojna dejstva po koloni 2138
iii. Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone 2140
(A) Konjević Polje 2141
(B) Livada u Sandićima 2144
(C) Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi 2148
iv. Ubijanje 2152
(A) Rijeka Jadar 2152
(B) Cerska dolina 2162
(1) Uvod 2162
(2) Svjedok KDZ066 2162
(3) Forenzički dokazi 2166
(4) Zaključak 2170
(C) Skladište u Kravici 2170
(1) Uvod 2170
(2) Ubijanje 2170
(3) Čišćenje terena 2178
(4) Pokopavanje u Glogovi 2181
(5) Ponovno pokopavanje u sekundarnim grobnicama 2182
(6) Forenzički dokazi 2182
(a) Skladište u Kravici 2182
(b) Glogova i sekundarne grobnice 2183
(i) Glogova 2183
(ii) Sekundarne grobnice 2187
(iii) Ravnice 2192
(7) Ukupan broj žrtava iz skladišta u Kravici 2196
(a) Glogova i sekundarne grobnice 2197
(b) Grobnice na lokalitetu Ravnice 2198
(c) Zaključak 2198
(D) Livada u Sandićima 2199
v. Grad Bratunac 2200
(A) Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana 2200
(B) Ubijanje 2204
(1) Škola "Vuk Karadžić" 2204
(2) Ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca 2207
f. Zvornik 2208
i. Uvod 2208
ii. Period koji je prethodio događajima u Zvorniku 2209
(1) Pripreme u Bratuncu u periodu od 13. do 14. jula 2209
(2) Prevoz zatočenika iz Bratunca u Zvornik 2211
iii. Zatočenje i ubijanje 2214
(1) Škola u Orahovcu i polje kod Orahovca 2214
(a) Uvod 2214
(b) Zatočenje u školi u Orahovcu i ubijanje dvojice muškaraca 2215
(c) Ubijanje na polju kod Orahovca 2221
(d) Pokopavanje 2224
(e) Forenzički dokazi 2226

(i) Lažete 1 2227
(ii) Lažete 2 2229
(iii) Sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima 2233
(f) Zaključak 2236
(2) Škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca 2236
(a) Uvod 2236
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Petkovcima 2237
(c) Ubijanje na brani kod Petkovaca 2240
(d) Pokopavanje 2243
(e) Forenzički dokazi 2244
(i) Primarna grobnica 2244
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Liplje 2246
(f) Zaključak 2249
(3) Škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka 2249
(a) Uvod 2249
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Ročeviću 2250
(c) Ubijanje na Drini u blizini Kozluka 2256
(d) Pokopavanje 2258
(e) Forenzički dokazi 2259
(i) Primarna grobnica u Kozluku 2259
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put 2262
(f) Zaključak 2265
(4) Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici 2266
(a) Škola u Kuli 2266
(i) Zatočenje u školi u Kuli 2266
(ii) Prevoženje zatočenika iz škole u Kuli 2270
(iii) Ubijanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo 2272
(b) Ubijanje u Domu kulture u Pilici 2278
(c) Pokopavanje zatočenika ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici 2280
(d) Ponovno pokopavanje 2283
(e) Forenzički dokazi 2284
(i) Primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo 2284
(ii) Sekundarne grobnice duž Čančarskog puta 2287
(f) Zaključak 2290
g. Posljedice pada Srebrenice 2291
i. Otvaranje koridora za prolazak kolone 2291
ii. Stalni pretres terena 2298
iii. Ubijanje 2299
(A) Snagovo 2299
(B) Bišina 2301
(C) Trnovo 2305
iv. Prebacivanje u logor Batković 2308
v. Operacija ponovnog pokopavanja 2310
(A) Ponovno pokopavanje s bratunačkog područja 2311
(B) Ponovno pokopavanje sa zvorničkog područja 2312
(C) Zaključak 2314
h. Forenzički, demografski i DNK dokazi 2314
(A) Uvod 2314
(B) Forenzički dokazi 2318
(1) Datum smrti 2318
(a) Informacije dostavljene vještacima tužilaštva 2320
(b) Mješovite grobnice 2321
(c) Različiti stepeni raspadanja 2325

(d) Odjeća žrtava ... 2327
(2) Uzrok i način smrti ... 2327
(C) MKNL ... 2333
(D) Demografski dokazi ... 2339
(E) Dean Manning ... 2345
(F) Dušan Janc ... 2347
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima ... 2355
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta ... 2355
i. Član 3 Statuta ... 2356
ii. Član 5 Statuta ... 2356
b. Krivična djela ... 2357
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 ... 2357
(A) Incidenti ubijanja ... 2357
(B) Namjera počinilaca ... 2358
(C) Status žrtava ... 2358
(D) Zaključak ... 2359
ii. Istrebljivanje: tačka 4 ... 2359
iii. Nehumana djela (prisilno premještanje): tačka 8 ... 2361
(A) *Actus reus* ... 2362
(1) Preseljavanje stanovništva ... 2362
(2) Prisilna priroda preseljavanja ... 2362
(B) *Mens rea* ... 2367
(C) Zaključak ... 2370
iv. Progoni: tačka 3 ... 2370
(A) Ubijanje ... 2370
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 2371
(1) Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima ... 2371
(2) Premlaćivanje muškaraca i dječaka iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja ... 2372
(3) Zaključak u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem ... 2373
(C) Prisilno premještanje ... 2373
v. Genocid: tačka 2 ... 2374
(A) Zaštićena grupa ... 2374
(B) *Actus reus* ... 2374
(1) Ubijanje pripadnika grupe ... 2375
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe ... 2375
(C) *Mens rea* ... 2377
(1) Namjera da se uništi dio zaštićene grupe kao takve ... 2377
(2) Znatnost ciljane grupe ... 2380
(3) Zaključak ... 2380
3. UZP vezan za Srebrenicu i odgovornost optuženog ... 2380
a. Postojanje zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
i. Sveobuhvatni UZP i dugoročni plan da se uklone bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
ii. Izrada plana za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2383
(A) Prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana ... 2387
(B) Ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana ... 2392
iii. Zaključci ... 2403
(A) Izrada zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem ... 2403
(B) Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka ... 2404
(C) Učesnici plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2407
(D) Opseg zločina ... 2409
b. Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu ... 2411
i. Argumentacija strana u postupku ... 2411

ii. Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu 2415
iii. Članstvo optuženog u UZP- vezanom za Srebrenicu 2440
iv. Doprinos optuženog UZP-u vezanom za Srebrenicu 2449
v. Odgovornost optuženog za zločine po osnovu UZP-a vezanog za Srebrenicu 2452
(A) Ubistvo, istrebljivanje i nehumana djela (prisilno premještanje) 2453
(B) Progon 2453
(C) Genocid 2453
(D) Zaključak 2456
c. Odgovornost nadređenog 2457
i. Argumentacija strana u postupku 2457
ii. Zločini koje su počinili podređeni 2458
iii. Odnos nadređeni-podređeni 2460
iv. Optuženi je znao ili je " bilo razloga da zna" 2461
v. Propust da preduzme nužne i razumne mjere 2462
vi. Zaključak 2463
d. Zaključci: Individualna krivična odgovornost optuženog 2463
D. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA TAOCE 2464
1. Činjenice 2465
a. Vazdušni udari NATO-a 2465
b. Reakcija VRS-a na vazdušne udare NATO-a 2466
c. Zatočenje članova osoblja UN-a i postupanje s njima 2469
i. Opšta zapažanja 2469
ii. Iskazi tima Ukrajinskog bataljona u Sarajevu 2471
iii. Iskazi tima UNMO-a u Kasindolu 2473
iv. Iskazi tima UNMO-a na Grbavici 2477
v. Iskazi timova Francuskog bataljona 2480
(A) Tim Francuskog bataljona u Lukavici 2480
(B) Tim Francuskog bataljona na Vrbanja mostu 2483
(C) Tim Francuskog bataljona na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju 2486
vi. Iskazi timova Britanskog bataljona u Goraždu 2488
(A) Tim Britanskog bataljona, uključujući Nightingalea 2488
(B) Tim Britanskog bataljona na posmatračkom položaju 2 u Goraždu 2491
vii. Iskazi timova UNMO-a na Palama 2493
(A) Tim UNMO-a 7 Lima na Palama 2493
(B) Tim UNMO-a SE-1 na Palama 2497
(C) Zatočenje timova UNMO-a 7 Lima i SE-1 na Palama 2497
d. Pregovori i puštanje na slobodu 2503
e. Zaključak 2505
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 2506
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 2506
b. Krivično djelo uzimanja talaca: tačka 11 Optužnice 2507
i. Actus reus uzimanja talaca 2507
ii. Mens rea uzimanja talaca 2508
iii. Posebna odbrana: represalije 2509
iv. Zaključak 2510
3. UZP vezan za taoce i odgovornost optuženog 2510
a. Argumentacija strana u postupku 2510
b. Zaključci o zajedničkom cilju i pluralitetu osoba 2511
c. Zaključci o namjeri optuženog: da li je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a 2514
d. Zaključci o doprinosu optuženog UZP-u 2518
i. Učešće optuženog u događajima koji su prethodili vazdušnim udarima NATO-a 2518
ii. Učešće optuženog u uzimanju talaca 2520
iii. Učešće optuženog u puštanju na slobodu osoblja UN-a uzetog za taoce 2524
iv. Zaključak 2526

e. Tačka 11: Zaključak ... 2526
E. REZIME ZAKLJUČAKA ... 2527
a. Rezime zaključaka u vezi s četiri UZP-a koji se navode u Optužnici ... 2527
b. Rezime zaključaka u vezi s tačkama Optužnice ... 2529
i. Tačka 1 (genocid) ... 2529
ii. Tačka 2 (genocid) ... 2529
iii. Tačka 3 (progon, zločin protiv čovječnosti) ... 2529
iv. Tačka 4 (istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
v. Tačka 5 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
vi. Tačka 6 (ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2530
vii. Tačka 7 (deportacija, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
viii. Tačka 8 (nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti) ... 2531
ix. Tačka 9 (terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
x. Tačka 10 (protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
xi. Tačka 11 (uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
F. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE ... 2531
1. Pravne odredbe o kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu ... 2531
a. Kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta ... 2532
b. Kumulativne osuđujuće presude za terorisanje i protivpravne napade na civile po članu 3 Statuta ... 2533
c. Kumulativne osuđujuće presude za krivična djela koja se navode u članu 5 ... 2533
d. Kumulativne osuđujuće presude u odnosu na genocid ... 2534
2. Zaključci ... 2535

V. ODMJERAVANJE KAZNE ... 2536

A. SVRHE KAŽNJAVANJA ... 2536
B. NAČELA ODMJERAVANJA KAZNE ... 2537
1. Mjerodavno pravo ... 2537
2. Težina krivičnog djela ... 2538
3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti ... 2539
4. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije ... 2541
5. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne ... 2543
6. Odmjeravanje kazne ... 2543
C. DISKUSIJA ... 2543
1. Težina krivičnog djela ... 2543
a. Argumentacija ... 2543
b. Zaključci ... 2544
2. Otežavajuće okolnosti ... 2546
3. Olakšavajuće okolnosti ... 2547
a. Argumentacija ... 2547
b. Zaključci ... 2547
i. Sporazum s Holbrookeom ... 2547
ii. Vladanje optuženog tokom suđenja i u PJUN-u ... 2549
iii. Lične prilike optuženog ... 2549
iv. Druge olakšavajuće okolnosti koje je naveo optuženi ... 2549
4. Kazne izrečene u povezanim predmetima pred Međunarodnim sudom ... 2550
5. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije ... 2551
6. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru ... 2551
D. ZAKLJUČAK ... 2551

VI. DISPOZITIV ... 2552

SUPROTNA MIŠLJENJA ... 2554

A. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE MORRISONA 2554
B. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BAIRDA 2557
1. Svjedok KW586 2559
2. Svjedok KW570 2563
3. Zaključak 2564

VI. DODACI 2566

A. ISTORIJAT POSTUPKA 2566
1. Pretpretresni postupak 2566
a. Od potvrde Optužnice do izjašnjavanja optuženog 2566
b. Samozastupanje 2567
c. Jezik 2567
d. Osporavanje nadležnosti i prigovori na formu optužnice 2567
e. Zahtjevi za izuzeće 2569
f. Zahtjevi u skladu s pravilom 73*bis* Pravilnika 2569
2. Suđenje 2570
a. Odgađanje početka suđenja 2570
b. Dokazni postupak tužilaštva 2571
c. Oslobađajuća presuda na osnovu pravila 98*bis* 2572
d. Dokazni postupak odbrane 2573
e. Ponovno otvaranje postupka/pobijanje/duplika 2576
f. Završni podnesci i završne riječi 2576
3. Razne odluke 2577
a. Objelodanjivanje 2577
b. Obavezujući nalozi 2580
c. Nalozi *subpoena* 2582
d. Formalno primanje na znanje 2586
e. Zaštitne mjere 2587
f. Pristup povjerljivom materijalu 2589
g. Pitanja u vezi s dokaznim predmetima 2589
4. Postupci zbog nepoštovanja suda 2590
5. Obilasci mjesta događaja 2591
B. GLOSAR I SPISAK IZVORA 2592
1. Glosar 2592
2. Spisak izvora 2599
a. Praksa MKSJ-a i MKSR-a 2599
b. Praksa Specijalnog suda za Sijera Leone 2605
c. Odluke i nalozi iz predmeta *Karadžić* 2605
d. Podnesci iz predmeta *Karadžić* 2606
e. Sporazumi i komentari 2607
f. Ostalo 2607

I. UVOD

A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA

1. Ovaj predmet se odnosi na događaje za koje se navodi da su se odigrali u periodu od oktobra 1991. do novembra 1995. na raznim lokacijama u BiH, između ostalog u Sarajevu, Srebrenici i 20 opština u ARK-u, na području Sarajeva i u istočnoj BiH (dalje u tekstu: Opštine).

2. Optuženi je rođen 19. juna 1945. godine u opštini Šavnik, Republika Crna Gora. Bio je jedan od osnivača SDS-a i njegov predsjednik od 12. jula 1990. do 19. jula 1996.[1] Optuženi je bio predsjedavajući Savjeta za nacionalnu bezbjednost SrRBiH, koji je osnovan 27. marta 1992. i zasjedao do otprilike maja 1992.[2] Dana 12. maja 1992., optuženi je izabran za predsjednika tročlanog Predsjedništva SrRBiH.[3] Početkom juna 1992., Predsjedništvo je prošireno na pet članova i optuženi je ostao na dužnosti predsjednika tog Predsjedništva.[4] Od 17. decembra 1992., bio je jedini predsjednik RS-a i vrhovni komandant oružanih snaga RS-a.[5]

3. Optuženi se u Optužnici tereti prema članu 7(1) Statuta za navodno učešće u četiri povezana UZP-a u BiH. Tužilaštvo ga tereti za sljedeće:

i) najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995., optuženi je učestvovao u "sveobuhvatnom" UZP-u da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali

---

1 Patrick Treanor, T. 14000–14002 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2; D269 (Članak iz časopisa *NIN* pod naslovom "Srbi u Bosni", 20. juli 1990.), str. 1; D4424 (Pismeni sporazum Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Biljane Plavšić i Alekse Buhe, 18. juli 1996.). V. takođe odjeljak II.B.1: Srpska demokratska stranka (SDS).

2 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 255–256; Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.) (gdje se pogrešno upućuje na 27. mart 1991); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8743. V. par. 89, 95. Vijeće napominje da, kada upućuje na broj paragrafa ili fusnote bez navođenja izvora, misli na paragraf ili fusnotu u ovoj Presudi.

3 P3032 (Zapisnik sa 1. konstitutivne sjednice Predsjedništva SrRBiH, 12. maj 1992.); Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 260; Momčilo Mandić, T. 5000 (13. juli 2010.). V. par. 96.

4 Patrick Treanor, T. 14060–14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 261–264; D428 (Zapisnik sa 4. proširenog sastanka Ratnog predsjedništva SrRBiH, 9. juni 1992.). V. par. 97.

5 Patrick Treanor, T. 14060–14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 265–267; Dušan Kovačević, T. 39657, 39659–39660 (11. juni 2013.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8618, 8633–8634, 9107–9110.

pravo, činjenjem zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici (dalje u tekstu: sveobuhvatni UZP);[6]

ii) od aprila 1992. do novembra 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom (dalje u tekstu: UZP vezan za Sarajevo);[7]

iii) počevši od dana koji su prethodili 11. julu 1995. pa sve do 1. novembra 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice (dalje u tekstu: UZP vezan za Srebrenicu);[8] i

iv) od otprilike 26. maja do 19. juna 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u da se 200 pripadnika mirovnih snaga UN-a uzme za taoce kako bi se NATO prisilio da se uzdrži od vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba (dalje u tekstu: UZP vezan za taoce).[9]

4. Pored toga, optuženi se tereti za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje zločina navedenih u Optužnici.[10] Optuženi se za navedene zločine tereti i kao nadređeni prema članu 7(3) Statuta.[11]

5. Optuženi se u Optužnici tereti po 11 tačaka, kako slijedi:

i) tačka 1: genocid (u vezi s Opštinama);

ii) tačka 2: genocid (u vezi sa Srebrenicom);

iii) tačka 3: progon, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama i Srebrenicom);

---

6 Optužnica, par. 9–14, 30–31. Tužilaštvo tereti optuženog za prvu i treću kategoriju UZP-a u odnosu na sveobuhvatni UZP. V. Optužnica, par. 9–10.

7 Optužnica, par. 15–19. Tužilaštvo tereti optuženog samo za prvu kategoriju UZP-a u odnosu na UZP vezan za Sarajevo. V. Optužnica, par. 15–16.

8 Optužnica, par. 20–24. Tužilaštvo tereti optuženog samo za prvu kategoriju UZP-a u odnosu na UZP vezan za Srebrenicu. V. Optužnica, par. 20–21.

9 Optužnica, par. 25–29. Tužilaštvo tereti optuženog samo za prvu kategoriju UZP-a u odnosu na UZP vezan za taoce. V. Optužnica, par. 25–26.

10 Optužnica, par. 30–31.

11 Optužnica, par. 32–35.

iv) tačka 4: istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama i Srebrenicom);

v) tačka 5: ubistvo, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama, Sarajevom i Srebrenicom);

vi) tačka 6: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja (u vezi s Opštinama, Sarajevom i Srebrenicom);

vii) tačka 7: deportacija, zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama);[12]

viii) tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), zločin protiv čovječnosti (u vezi s Opštinama i Srebrenicom);

ix) tačka 9: djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, kršenje zakona i običaja ratovanja (u vezi sa Sarajevom);

x) tačka 10: protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja (u vezi sa Sarajevom); i

xi) tačka 11: uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja.[13]

6. Izuzetno velika količina dokaza u ovom predmetu uključivala je svjedočenje 434 svjedoka koji su stupili pred Vijeće, pismene iskaze još 152 svjedoka i ukupno 11.469 dokaznih predmeta na 191.040 stranica. Svakodnevni pretresi zabilježeni su na ukupno 48.121 stranici transkripta, a Vijeću je dostavljeno 94.917 stranica podnesaka. Opseg Optužnice i istaknuti položaj optuženog zajedno su doprinijeli da ovaj predmet bude bez presedana.

7. Ova Presuda je podijeljena na četiri toma. Presuda počinje razmatranjem dokaza i zaključcima Vijeća u vezi s kontekstualnim aspektima predmeta, zatim se izlaže analiza Vijeća o dokazima u vezi sa zločinima za koje se optuženi tereti u Optužnici, činjenični i pravni zaključci

[12] Tokom završne riječi, tužilaštvo je preciziralo da ne traži da se donese zaključak da je optuženi odgovoran za deportaciju, prema tački 7, vezano za Srebrenicu. V. Završna riječ, T. 48034 (7. oktobar 2014.).

[13] Vijeće napominje da je u Optužnici korišten, u brojnim prilikama, nespecificirani izraz "između ostalog" u vezi s optužbama koje su u njoj navedene. Budući da optuženi ima pravo da bude jasno obaviješten o optužbama protiv njega, Vijeće je restriktivno tumačilo izraz "između ostalog". Na primjer, u paragrafu 60(a) i 60(k) Optužnice, Vijeće je svoju analizu ograničilo na incidente ubijanja navedene u Prilogu Optužnici, odnosno na pet konkretnih restriktivnih i diskriminatornih mjera koje su navedene. To isto važi, na primjer, za djela ubistva u vezi sa Sarajevom za koja se optuženi tereti u paragrafu 65 Optužnici, te je Vijeće ograničilo svoje zaključke na incidente snajperskog djelovanja i granatiranja navedene u prilozima Optužnici. V. Pretres, T. 5480 (19. juli 2010.). Vijeće takođe ima u vidu izjavu tužilaštva da "neće, kako bi izdejstvovalo donošenje osuđujuće presude, izvoditi dokaze u vezi s bilo kojim mjestom zločina ili incidentom koji nisu navedeni u prilozima Optužnici". Podnesak na osnovu pravila 73*bis*, par. 16(b).

Vijeća u vezi s tim, kao i ocjena odgovornosti kojom se optuženi tereti. Vijeće je izlaganje analize podijelilo na osnovu četiri komponente navedene u Optužnici: (i) dio predmeta koji se odnosi na Opštine; (ii) dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo; (iii) dio predmeta koji se odnosi na Srebrenicu; i (iv) dio predmeta koji se odnosi na taoce. Najzad, u Presudi se razmatraju pitanja u vezi s kumulativnim osudama i izricanjem kazne.

B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA

1. Opšta načela u vezi s dokazima

8. Vijeće je dokaze izvedene na suđenju ocjenjivalo imajući u vidu cjelokupni spis prvostepenog postupka i u skladu sa Statutom i Pravilnikom. Kako je navedeno u pravilu 89(B), ondje gdje Pravilnik nije davao nikakve smjernice, dokazi su ocjenjivani na način koji najviše ide u prilog pravičnom odlučivanju o predmetu i koji je u duhu Statuta i opštih pravnih načela, uključujući načelo *in dubio pro reo*.[14]

9. Na početku postupka, radi nesmetanog vođenja suđenja, Vijeće je izdalo naloge u kojima je stranama u postupku dalo smjernice za vođenje postupka i pravila za prihvatanje ili isključivanje dokaza.[15] U skladu s Pravilnikom, Vijeće je prihvatilo pristup koji ide u prilog prihvatanju dokaza, pod uslovom da su oni relevantni i da imaju dokaznu vrijednost,[16] i ocjenjivalo težinu koju treba pridati svakom dokazu u kontekstu cjelokupnog razmatranja sudskog spisa.[17]

10. Član 21(3) Statuta predviđa da se optuženi smatra nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica. Tužilaštvo snosi teret dokazivanja svakog obilježja krivičnog djela i vida individualne krivične odgovornosti kojima se optuženi tereti, kao i svake činjenice nužne da bi se van svake

---

14 Prema načelu *in dubio pro reo*, bilo kakva sumnja u pogledu dokaza mora se razriješiti u korist optuženog. Žalbeno vijeće je u predmetu *Limaj* navelo da je načelo *in dubio pro reo* "primenjivo na zaključke potrebne za izricanje osuđujuće presude, kao što su oni koji čine elemente krivičnog dela za koje se optuženi tereti", ali se "ne primenjuje se na pojedinačne dokaze i činjenične nalaze na koje se presuda ne poziva". Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 21.

15 Prvi nalog u vezi s vođenjem postupka; Dalji nalog u vezi s vođenjem postupka; Smjernice za prihvatanje dokaza.

16 Pretres, T. 1953 (6. maj 2010.) (gdje je Vijeće navelo da "[p]ored relevantnosti i autentičnosti dokumenata, Vijeće mora biti uvjereno da predloženi dokumenti imaju dokaznu vrijednost, a to iziskuje da svjedok kojem se pokažu ti dokumenti bude u stanju da potvrdi sadržaj tih dokumenata ili iznese neki drugi pozitivan komentar o njima."), kao što je potvrđeno u Smjernicama za prihvatanje dokaza, par. 11 (gdje se precizira sljedeće: "Poželjno je, naime, da svjedok govori o porijeklu i/ili sadržaju dokumenta koji se predlaže za uvrštavanje u spis, kako bi se Vijeću omogućilo da propisno procijeni relevantnost, autentičnost i pouzdanost toga dokumenta, pa tako i njegovu dokaznu vrijednost, i, konačno, kako bi se taj dokument na smislen način upotrijebio u cjelokupnom razmatranju dokaza u predmetu.").

17 Pretres, T. 10070 (13. januar 2011.), T. 17934 (25. avgust 2011.). Vijeće napominje da u fusnotama u ovoj Presudi nije uputilo na sve dokaze koje je preispitalo i razmotrilo pri donošenju svojih zaključaka, već je navelo samo najvažnije dijelove dokaza.

razumne sumnje donijela osuđujuća presuda.[18] Vijeće je stoga utvrđivalo da li je konačna težina svih dokaza dovoljna da se van svake razumne sumnje dokažu obilježja krivičnih djela kojima se optuženi tereti u Optužnici i, konačno, odgovornost optuženog. U slučajevima kada se tužilaštvo oslanjalo na dokaz o određenoj činjenici, kao što je, na primjer, stanje svijesti optuženog posrednim zaključivanjem, Vijeće je uzimalo u obzir da li je taj posredni zaključak bio jedini razuman zaključak koji se mogao donijeti na osnovu tog dokaza.[19] Kada taj posredni zaključak nije bio jedini razuman zaključak, Vijeće je zaključilo da tužilaštvo nije dokazalo svoju tezu. Vijeće takođe napominje da nije uvijek ponavljalo izraz "van svake razumne sumnje" u svim svojim zaključcima, ali da je taj standard dokazivanja primijenjen u cijeloj Presudi. Vijeće takođe napominje da, kada je donijelo negativan zaključak u pogledu iskaza svjedoka kojeg nije ocijenilo kao pouzdanog, to ne znači da je donijelo pozitivan zaključak o suprotnom.

11. Pri ocjeni svjedoka koji su svjedočili *viva voce* ili na osnovu pravila 92*ter*, Vijeće je uzimalo u obzir, između ostalog, držanje svjedoka, koliko je vremena proteklo od događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici, kao i mogući uticaj protoka vremena na pouzdanost svjedočenja. Vijeće je u pogledu svih svjedoka takođe ocjenjivalo vjerovatnoću i dosljednost njihovih svjedočenja, kao i okolnosti predmeta i to da li drugi dokazi potkrepljuju ta svjedočenja.

12. Žalbeno vijeće je stalo na stanovište da svjedočenje jedinog svjedoka o pravno relevantnim činjenicama ne mora, s pravne tačke gledišta, da iziskuje potkrepljenje.[20] U takvim situacijama, Vijeće je krajnje oprezno preispitivalo svjedočenje svjedoka tužilaštva prije nego što bi ga prihvatilo kao dovoljan osnov za zaključak o krivici. Vijeće je načelno smatralo da neznatne nepodudarnosti između svjedočenja raznih svjedoka ili između iskaza određenog svjedoka u sudnici i njegovih ranijih izjava ne diskreditiju takve dokaze.[21]

---

[18] Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 132; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 125. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, par. 174, fusnota 356 (gdje se navodi da, "[č]ak i ako neke pravno relevantne činjenice navedene u optužnici nisu dokazane van svake razumne sumnje, vijeće može donijeti osuđujuću presudu pod uslovom da je primijenilo mjerodavno pravo na one pravno relevantne činjenice koje je prihvatilo van svake razumne sumnje i da te činjenice dokazuju sva obilježja bića krivičnog djela za koji je optuženi okrivljen i vid njegove odgovornosti" i smatra da "'pravno relevantne činjenice' koje se moraju navesti u optužnici kako bi se optuženom pružile informacije koje su neophodne za pripremu njegove odbrane treba razlikovati od onih činjenica koje se moraju dokazati van svake razumne sumnje").

[19] Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 120.

[20] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 506 ("[N]e postoji nikakav pravni zahtjev na iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama da on, kako bi mogao biti prihvaćen kao dokaz, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje."). Ali v. par. 24.

[21] V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 49.

13. Dokaz iz druge ruke je bilo koja izjava izuzev one koju je svjedok dao dok je svjedočio u postupku, koja se predočava kako bi se dokazala istinitost tvrdnje navedene u izjavi.[22] Takav dokaz je prihvatljiv na osnovu prakse Međunarodnog suda. Težina koja će se pripisati takvom dokazu zavisi od konkretnih okolnosti, te je Vijeće zbog toga iskaze iz druge ruke ocjenjivalo u svakom pojedinačnom slučaju.[23] Žalbeno vijeće je stalo na sljedeće stanovište:

> [R]aspravna vijeća imaju široke ovlasti, temeljem pravila 89(C), da prihvaćaju relevantne iskaze iz druge ruke. Budući da se ti iskazi usvajaju da bi se dokazala istinitost njihovog sadržaja, Raspravno vijeće mora biti uvjereno da je iskaz u tom smislu pouzdan, odnosno da je dobrovoljan, istinit i vjerodostojan, kako je primjereno; a u tu svrhu može razmatrati i sadržaj iskaza iz druge ruke kao i okolnosti pod kojima je dan odnosno, kao što je to opisao sudac Stephen, dokazna vrijednost iskaza iz druge ruke ovisi o kontekstu i karakteru dotičnog iskaza. Za utvrđivanje dokazne vrijednosti također je relevantna nemogućnost da se unakrsno ispita osoba koja je dala iskaze, kao i to da li je iskaz iz "druge" ili "treće" (ili još dalje) ruke. Činjenica da je neki iskaz iz druge ruke nužno ga ne lišava dokazne vrijednosti, ali se priznaje da će se takvom iskazu obično pripisati manja težina ili dokazna vrijednost nego kad je u pitanju svjedočenje svjedoka pod prisegom i uz unakrsno ispitivanje, iako čak i to ovisi o bezbroj varijabilnih okolnosti koje prate iskaz iz druge ruke.[24]

14. Posredni dokazi jesu dokazi o mnoštvu raznih okolnosti nekog događaja, na temelju kojih se razumno može izvesti zaključak u vezi s nekom spornom činjenicom.[25] Kada se na osnovu posrednih dokaza izvodi zaključak koji dokazuje činjenicu na koju se oslanja osuđujuća presuda, taj zaključak mora biti jedini razuman zaključak koji se mogao izvesti iz predočenih dokaza.[26]

2. Konkretna pitanja vezana za dokaze

a. Određene kategorije svjedoka

i. *Osobe povezane sa stranama u postupku*

15. Vijeće je saslušalo svjedočenja jednog broja istražitelja povezanih ili s tužilaštvom ili s timom odbrane optuženog.[27] Njihov status sadašnjih ili bivših istražitelja za jednu od strana u

---

22 V. Archbold, Criminal Pleading, Evidence & Practice § 11-1 (2010); Black's Law Dictionary 739 (8. izdanje, 2004); Fed. R. Evid. 801(c); Criminal Justice Act 2003 Ch. 2, Sec. 114(1). V. također Odluka po žalbi u predmetu *Aleksovski* u vezi s prihvatljivošću, par. 15.

23 V. Odluka po žalbi u predmetu *Aleksovski* u vezi s prihvatljivošću, par. 15. V. npr. Pretres, T. 24908 (21. februar 2012.) (gdje se navodi da činjenica da dokaz može biti iskaz iz treće ruke predstavlja faktor koji treba uzeti u obzir pri ocjeni težine dokaza).

24 Odluka po žalbi u predmetu *Aleksovski* u vezi s prihvatljivošću, par. 15 (fusnote izostavljene).

25 V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

26 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 237, kako se podsjeća u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi,* par. 995.

27 Vijeće je saslušalo sljedeće istražitelje tužilaštva, bilo bivše ili sadašnje: Jean-René Ruez, Dean Manning, Tomasz Blaszczyk, Dušan Janc i Stefanie Frease. Vijeće je također saslušalo Milomira Savčića, koji je istražitelj

postupku u ovom predmetu sam po sebi ne čini njihova svjedočenja nepouzdanim. Vijeće je pri utvrđivanju težine koju će pripisati svakom svjedoku iz ove kategorije uzelo u obzir, između ostalog, njihovu stručnost i znanja o istrazi u kojoj su učestvovali, kao i druge relevantne dokaze. Međutim, Vijeće je oprezno procjenjivalo njihova svjedočenja, imajući u vidu njihovu povezanost s jednom od strana u postupku.

ii. *Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici*

16. Veliki broj osoba kojima su ili Međunarodni sud ili domaći sudovi izrekli osuđujuće presude za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici svjedočili su pred Vijećem kao svjedoci i tužilaštva i odbrane.[28] Vijeće je svjedočenju tih svjedoka pristupilo imajući u vidu sljedeće smjernice Žalbenog vijeća:

> [U] praksi oba *ad hoc* međunarodna suda ustaljeno [je] da ništa ne sprečava pretresna vijeća da se oslone na iskaze osuđenih osoba, uključujući i iskaze saučesnika osobe kojoj se sudi pred pretresnim vijećem. Zapravo, iskazi saučesnika i, u širem smislu, iskazi svjedoka koji bi mogli da imaju motive ili pobude da inkriminišu optuženog, nisu sami po sebi nepouzdani, posebno u slučajevima kad je takve svjedoke moguće podrobno unakrsno ispitati; stoga oslanjanje na takve iskaze, kao takvo, ne predstavlja grešku u primjeni prava. Međutim, "s obzirom na to da svjedoci koji su bili saučesnici mogu da imaju motive ili pobude da inkriminišu optuženog pred Međunarodnim sudom, prilikom ocjenjivanja dokazne vrijednosti takvih iskaza, vijeća ih moraju pažljivo razmotriti u svjetlu okolnosti pod kojima su dati". Shodno tome, pretresna vijeća bi trebala barem ukratko obrazložiti zbog čega prihvataju iskaze svjedoka koji bi mogli da imaju motive ili pobude da inkriminišu optuženog; na taj način, pretresna vijeća pokazuju da su te dokaze razmotrila s oprezom.[29]

17. Izuzimajući Milana Babića, Miroslava Krnojelca i Radislava Krstića, čija su svjedočenja u ranijim postupcima prihvaćena na osnovu pravila 92*bis* ili *quater*, svi svjedoci iz ove kategorije svjedočili su pred Vijećem ili *viva voce* ili na osnovu pravila 92*ter*. Vijeće je stoga moglo da posmatra njihovo držanje prilikom direktnog ili unakrsnog ispitivanja. Kao i sa svim drugim svjedocima, Vijeće je njihovo svjedočenje konačno odmjeravalo u odnosu na ukupne dokaze. Vijeće je prilikom te individualne ocjene imalo na umu mogućnost da ti svjedoci imaju motiv da

---

u timu odbrane optuženog. Vijeće upućuje na svoju detaljnu analizu Jancovog svjedočenja u odjeljku o forenzičkim, demografskim i DNK dokazima u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Srebrenicu. V. odjeljak IV.C.1.h.F: Dušan Janc.

[28] Sljedeći takvi svjedoci svjedočili su za tužilaštvo: svjedok KDZ523, Momir Nikolić, Dražen Erdemović, svjedok KDZ122. Pored toga, Vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva da se iskaz svjedoka Milana Babića u pismenom obliku prihvati na osnovu pravila 92*quater*. Sljedeći takvi svjedoci svjedočili su za odbranu: Dragomir Milošević, Stanislav Galić, Milan Martić, Branko Grujić, Mendeljev Đurić, Franc Kos, Momčilo Krajišnik, Radoslav Brđanin, Željko Mejakić, svjedok KW679, Vidoje Blagojević, Milomir Stakić, Miroslav Kvočka i Momčilo Gruban. Pored toga, Vijeće je odobrilo zahtjev optuženog da se iskazi svjedoka Milorada Krnojelca i Radislava Krstića i pismenom obliku prihvate na osnovu pravila 92*quater*.

[29] Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 146 (gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 98) (fusnote izostavljene).

inkriminišu optuženog, te je stoga krajnje oprezno preispitivalo njihova svjedočenja. Vjerodostojnost svjedoka iz ove kategorije biće dalje obrazložena u nastavku ove Presude, gdje to bude relevantno.

iii. *Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka*

18. Pred Vijećem je svjedočilo nekoliko osoba čiji je postupak pred Međunarodnim sudom u toku, bilo u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka, uključujući neke svjedoke za čije svjedočenje je izdat nalog *subpoena.*[30] Pitanje "da li je neki optuženi ili žalilac koji je nalogom *subpoena* primoran da svjedoči u nekom drugom predmetu pred Međunarodnim sudom u stvari izložen, u odnosu na svoj predmet, mogućnosti samoinkriminisanja uslijed te prisile"[31] bilo je predmet velikog spora u ovom predmetu.[32] Žalbeno vijeće je smatralo da "optuženi ili žalilac može biti primoran da svjedoči u drugim predmetima pred Međunarodnim sudom zbog činjenice da se eventualne samoinkriminišuće informacije pribavljene u tim postupcima ne mogu neposredno ili derivativno koristiti protiv njega u njegovom predmetu".[33] Budući da su ti svjedoci svjedočili pred Vijećem, Vijeće je moglo da posmatra njihovo držanje dok su bili na klupi za svjedoke. Prilikom odmjeravanja njihovog svjedočenja u odnosu na ukupne dokaze u spisu, Vijeće je sebe podsjetilo na mogućnost da su ti svjedoci možda imali motiv da sebe distanciraju od događaja u vezi s kojima su svjedočili.

iv. *Svjedoci vještaci*

19. Vijeće je saslušalo svjedočenje velikog broja vještaka koje su kao svjedoke, na osnovu pravila 94*bis*, pozvali kako tužilaštvo, tako i optuženi.[34] Vijeće je pri odmjeravanju tih svjedočenja uzelo u obzir faktore kao što su profesionalna kompetentnost vještaka, korištena metodologija i pouzdanost zaključaka donesenih u svjetlu tih faktora, kao i drugih dokaza koje je Vijeće

---

30 Ljubomir Borovčanin, Vojislav Šešelj i Vujadin Popović svjedočili su dobrovoljno. Zdravku Tolimiru, Ljubiši Beari, Ratku Mladiću i Mići Stanišiću izdati su nalozi *subpoena* za svjedočenje. V. par. 6163, fusnota 20799.

31 Odluka po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru, par. 34.

32 V. Odluka po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru. V. takođe par. 6164.

33 Odluka po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru, par. 50. Ovo Vijeće je kasnije napomenulo da smatra da "[t]erminologija kojom se služilo Žalbeno vijeće ukazuje na to da je primjenjivost [Odluke po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru] šira od samog slučaja Tolimir". Odluka po Mladićevom zahtjevu za ponovno razmatranje, par. 15.

34 Tužilaštvo je na osnovu pravila 94*bis* pozvalo sljedeće svjedoke: Robert Donia, Richard Philipps, Patrick van der Weijden, Berko Zečević, Dorothea Hanson, András Riedlmayer, Richard Butler, Ewa Tabeau, Patrick Treanor, Christian Nielsen, Reynaud Theunens, Ewan Brown, Jose Baraybar, Christopher Lawrence, John Clark, Freddy Peccerelli, William Haglund, Thomas Parsons, Richard Wright i Richard Philipps. Optuženi je na osnovu pravila 94*bis* pozvao sljedeće svjedoke: Mirjana Lukić-Anđelković, Stevo Pašalić, Derek Allsop, Kosta Čavoški, Zorica Subotić, Mile Poparić, Dragomir Kešerović, Radovan Radinović i Dušan Dunjić. Vijeće upućuje posebno na detaljni odjeljak o forenzičkim, demografskim i DNK dokazima u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Srebrenicu. V. odjeljak IV.C.1.h: Forenzički, demografski i DNK dokazi.

prihvatilo.[35] Vijeće se nije oslanjalo na svjedočenje svjedoka pozvanih na osnovu pravila 94*bis* koje se odnosilo na teme izvan njihovog profesionalnog djelokruga.

b. Određene kategorije dokaznih predmeta

i. *Izvorni dokumenti*

20. Vijeće nije automatski prihvatalo izvore koje je neki vještak koristio za sastavljanje svog izvještaja.[36] Vijeće je smatralo da je svrha izvještaja vještaka da pomogne Vijeću dostavljanjem razumljive kompilacije i analize tehničkog materijala, te da kao takav treba da bude sam po sebi kompletan i razumljiv do te mjere da nema potrebe da se za uvrštavanje predočavaju izvori koje je vještak koristio. Međutim, Vijeće je dozvoljavalo strani koja je predočila takav dokaz da zatraži uvrštavanje određenih izvora nakon što navede jasne razloge zbog kojih bi te izvore trebalo uvrstiti u spis pored samog izvještaja vještaka.[37] Budući da je svrha prihvatanja materijala s izvornim informacijama da se Vijeću omogući da provjeri, ako je potrebno, osnovu na kojoj je vještak donio svoje zaključke, kao i to kako je izvršena relevantna analiza, tako prihvaćeni izvorni dokumenti stoga nisu uvrštavani u spis zbog svog materijalnog sadržaja.[38] Međutim, ako svjedok kasnije o sadržaju dokumenta koji je ranije prihvaćen kao dokument s izvornim informacijama govori na taj način da time utiče na to da dokument postane prihvatljiv zbog svog sadržaja, status dokumenta se može promijeniti kako bi njegov novi status odrazio činjenicu da je prihvaćen za korištenje u sve svrhe.[39]

ii. *Izjave trećih strana*

21. Tokom cijelog ovog postupka, Vijeće je smatralo da izjave trećih strana predočene u svrhu ovog krivičnog postupka mogu biti prihvaćene samo na osnovu modaliteta pravila 92*bis*, *ter*, *quater* i *quinquies*. Vijeće je smatralo da se strogi uslovi predviđeni tim pravilima, koja predstavljaju *lex specialis*, ne mogu zaobići predočavanjem takvog materijala na osnovu uopštenijeg pravila 89.[40] U vezi sa svakom drugom izjavom treće strane koja nije pripremljena u svrhe krivičnog postupka, Vijeće se držalo prakse da se one mogu prihvatiti samo ako ih je svjedok u klupi za svjedoke

---

35 Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 40. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 29; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 27; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 20. Pri odmjeravanju iskaza vještaka, Vijeće je posebno razmatralo potkrepljujuće dokaze drugačijeg karaktera.

36 Prvi nalog u vezi s vođenjem postupka, Dodatak A, par. P.

37 Dalji nalog u vezi s vođenjem postupka, par. 5.

38 Odluka u vezi s Philippsom, par. 10, kako je primijenjeno u Odluci po zahtjevu za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka vezanom za Dorotheu Hanson, par. 15, 17–19.

39 Odluka u vezi s Philippsom, par. 10. V. P2913 (Dopis Privremene vlade Zvornik, 6. juni 1992.); P2915 (Pregled zaključaka Izvršnog odbora opštine Prijedor, 29. april-17. avgust 1992.).

40 Pretres, T. 31199–31200 (11. decembar 2012.).

komentarisao, potvrdio ili prihvatio.[41] Jedan broj takvih izjava prihvaćen je na taj način i, kao i svim dokazima u spisu, pridata im je odgovarajuća težina imajući u vidu ukupni spis prvostepenog postupka na kraju suđenja.[42]

iii. *Izvještaji sredstava javnog informisanja*

22. Vijeće je smatralo da pisani izvještaji sredstava javnog informisanja, bez obzira na to da li se radi o reportažama, člancima ili intervjuima, nisu prihvatljivi bez posredstva svjedoka jer ne ispunjavaju uslov da su pouzdani i da imaju dokaznu vrijednost; oni su prihvatani samo kada je neki svjedok posvjedočio o tačnosti informacija sadržanih u njima i potvrdio da se njima ni na koji način nije manipulisalo. Na taj način je prihvaćen jedan broj takvih izvještaja sredstava javnog informisanja i, kao i svim dokazima u spisu, pridata im je odgovarajuća težina imajući u vidu ukupni spis prvostepenog postupka.

iv. *Presretnuti razgovori*

23. Vijeće je tokom cijelog postupka tretiralo presretnute razgovore kao "posebnu kategoriju dokaza", s obzirom na to da oni, spolja gledano, ne sadrže nikakve pokazatelje autentičnosti ili pouzdanosti, te su stoga mogli biti uvršteni u dokaze samo nakon što je Vijeće dobilo potvrde relevantnih tehničara za presretanje komunikacija ili učesnika u konkretnom presretnutom razgovoru.[43] Međutim, pri kraju izvođenja dokaza odbrane, Vijeće je zaključilo da, na osnovu sporazuma između strana u postupku u pogledu autentičnosti nekih presretnutih razgovora, činjenice da je ranije prihvatilo jedan broj presretnutih razgovora posredstvom tehničara za presretanje komunikacija i brojnih učesnika u razgovorima, kao i eventualne ovjere autentičnosti tih presretnih razgovora od strane tužilaštva na osnovu njegove "zbirke dokaza", ima osnovu da utvrdi autentičnost tih presretnutih razgovora i da ih potom prihvati.[44] Međutim, Vijeće je te presretnute razgovore, nakon što su prihvaćeni, tretiralo kao i svaki drugi dokaz i ocjenjivalo je njihovu pojedinačnu težinu imajući u vidu cjelokupni spis prvostepenog postupka.

---

41 Pretres, T. 31199–31200 (11. decembar 2012.), kako se podsjeća u Odluci po zahtjevu odbrane za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka vezanom za opštine, par. 59.

42 V. D130 (Video-snimak razgovora s Mirkom Šošićem, s transkriptom); D3120 (Izjava Behadila Hodžića SJB-u Milići, 11. maj 1992.).

43 Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje dokumentarnih dokaza koji se odnose na sarajevsku komponentu, 31. mart 2010., par. 9.

44 Pretres, T. 47255–47259 (18. februar 2014.). V. takođe Odluka po zahtjevima optuženog za prihvatanje presretnutih razgovora koji potiču iz Bosne i Hercegovine koji su prethodno označeni radi identifikacije ili kao neprihvaćeni, 26. februar 2014., par. 1; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje presretnutih razgovora bez posredstva svjedoka, 7. april 2014., par. 16.

c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja

24. Vijeće je u brojnim prilikama podsjećalo strane u postupku da ne može temeljiti osuđujuću presudu na nepotkrijepljenom svjedočenju svjedoka čiji je iskaz prihvaćen na osnovu pravila 92*quater*.[45] Žalbeno vijeće u predmetu *Popović i drugi* potvrdilo je ponovno da "zaključci koji su neophodni za osuđujuću presudu ne smiju počivati isključivo ili u odlučujućoj mjeri na neprovjerenim dokazima" i da se takvi zaključci moraju u dovoljnoj mjeri potkrijepiti.[46]

d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno

25. U ovom predmetu, Vijeće je, na osnovu pravila 94(B), formalno primilo na znanje 2.379 činjenica o kojima je presuđeno koje je predložilo tužilaštvo.[47] Žalbeno vijeće je zauzelo stav da "formalnim primanjem na znanje neke činjenice o kojoj je već presuđeno, veće utvrđuje osnovanu pretpostavku o tačnosti te činjenice, koju stoga ne treba ponovo dokazivati na suđenju, ali koja se, kao predmet te pretpostavke, može pobijati na suđenju".[48]

---

45 Odluka na osnovu pravila 92*quater* u vezi s Babićem, par. 30, 42.

46 Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1222 ("Izjava uvrštena u spis na osnovu pravila 92*quater* Pravilnika mora biti potkrijepljena da bi se na njoj mogla zasnovati osuđujuća presuda"). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 103, 104 (gdje se primjećuje da se dokaz koji pokazuje obrazac ponašanja može upotrebiti kao potkrepljujući dokaz), 1226, 1264; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 807; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 570; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 101, fusnota 252; Drugostepena presuda u predmetu *Haraqija i Morina*, par. 61–62, 64; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 316; *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.6, Odluka po žalbama na odluku da se transkript ispitivanja Jadranka Prlića uvrsti u spis, 23. novembar 2007., par. 53, 57–59; *Tužilac protiv Martića*, predmet br. IT-95-11-AR73.2, Odluka po žalbi na odluku Pretresnog veća u vezi sa iskazom svedoka Milana Babića, 14. septembar 2006., par. 20; *Tužilac protiv Galića*, Odluka po interlokutornoj žalbi u vezi s pravilom 92*bis*(C), 7. juni 2002., fusnota 34. U predmetu *Popović i drugi*, dva žalioca su osporavala svoje osuđujuće presude uz obrazloženje da su neprovjereni i nepotkrijepljeni dokazi prihvaćeni na osnovu nekadašnjeg pravila 92*bis*(D) Pravilnika bili jedini dokazi koji su se odnosili na optužbu, odnosno ubijanje u supermarketu u Kravici. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 97–102. Žalbeno vijeće je razmotrilo da li su osude žalilaca počivale isključivo ili u odlučujućoj mjeri na spornom dokazu—transkriptu svjedočenja jednog svjedoka u predmetu *Krstić*—i zaključilo da se nijedna osuda za "situaciono uslovljeno" ubijanje ne zasniva samo na događajima u supermarketu u Kravici. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 101–103. Žalbeno vijeće je stoga zaključilo da navodi koji se odnose na supermarket u Kravici nisu bili neophodni za izricanje osuđujućih presuda bilo kojem od žalilaca i da bi one stajale čak i bez zaključaka u vezi s ubijanjem u supermarketu u Kravici. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 103. Žalbeno vijeće takođe napominje da je "pristup Pretresnog vijeća konzistentan s rezonovanjem iz Drugostepene presude u predmetu *Stakić*, u kojoj je potvrđena osuđujuća presuda po optužbi za ubistvo 77 Hrvata iako je naglašeno da je jedini dokaz koji tom zaključku ide u prilog prihvaćen na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika i da nije provjeren". Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 104. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 201(8). Razmatrajući drugo osporavanje zaključaka u kojem se Pretresno vijeće oslonilo na transkript svjedočenja prihvaćenog na osnovu pravila 92*quater*, Žalbeno vijeće u predmetu *Popović i drugi* zaključilo je da ti zaključci ne počivaju u odlučujućoj mjeri na neprovjerenim dokazima, već na "obilj[u] međusobno potkrepljujućih dokaza". Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1218–1229.

47 V. odjeljak VIII.A.3.d: Formalno primanje na znanje. Vijeće napominje da je odbilo zahtjev optuženog za formalno primanje na znanje 26 činjenica koje se odnose na tačku 1. Odluka po zahtjevu optuženog za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, a koje se odnose na tačku 1, 21. januar 2014.

48 *Tužilac protiv S. Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi optužbe na odluku Pretresnog veća po predlogu optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno od 10. aprila 2003., 28. oktobar 2003., str. 4, na koju se poziva u Odluci po prvom zahtjevu tužilaštva za formalno

26. Kako je navelo Žalbeno vijeće, činjenice o kojima je presuđeno jesu "činjenice koje su na suđenju dokazane između drugih strana na osnovu dokaza koje su strane u tom postupku odabrale da predoče u konkretnom kontekstu tog postupka".[49] One stoga nisu neoborive u drugim postupcima u kojima su formalno primljene na znanje, te strane u postupku imaju mogućnost da ih ospore.[50]

27. Vijeće je ocijenilo težinu i relevantnost činjenica o kojima je presuđeno, uzimajući u obzir ukupni spis prvostepenog postupka i, posebno, eventualne dokaze koje je optuženi podnio kako bi pobio činjenicu o kojoj je presuđeno.[51] U slučaju kada je neosporena činjenica o kojoj je presuđeno bila jedini dokaz u prilog nekom zaključku i kada nije bilo dokaza koji su joj protivrječili, Vijeće je smatralo da je činjenica formalno primljena na znanje dovoljna da potkrijepi taj zaključak.

28. U slučaju kada su se činjenice o kojima je presuđeno i drugi dokazi odnosili na istu temu, Vijeće je ocjenjivalo da li su se ti drugi dokazi podudarali s činjenicama o kojima je presuđeno ili su ih pobijali.[52] U slučaju kada je Vijeće prihvatilo dokaze koji protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno, smatralo je da je pobijena pretpostavka o tačnosti te činjenice o kojoj je presuđeno.[53] Vijeće je to načelo primjenjivalo u slučajevima kada je optuženi osporavao neku činjenicu o kojoj je presuđeno i predočio uvjerljiv dokaz kojim je pobio ili doveo u pitanje tačnost činjenice o kojoj je presuđeno i u slučajevima kada su dokazi koje je tužilaštvo predočilo o pitanju na koje se

---

primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 5. juni 2009., par. 8. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.1, Odluka po žalbi Ratka Mladića na odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 12. novembar 2013., par. 24 ("činjenice o kojima je presuđeno koje se formalno primaju na znanje prihvataju se kao pretpostavke koje suprotna strana može osporavati putem izvođenja dokaza tokom suđenja"); Odluka po žalbi u predmetu *Karemera* u vezi s formalnim primanjem na znanje, par. 42.

49 Odluka po žalbi u predmetu *Karemera* u vezi s formalnim primanjem na znanje, par. 40.

50 V. Odluka po žalbi u predmetu *Karemera* u vezi s formalnim primanjem na znanje, par. 40, 42; *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-PT, Odluka po zahtjevima optužbe za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, te za prihvatanje pismenih izjava svjedoka na osnovu pravila 92*bis*, 28. februar 2003., par. 16.

51 Taj pristup su zauzela druga vijeća. V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 71; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 1197; *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-T, Odluka po trećem i četvrtom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 24. mart 2005., par. 17; Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 385; *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT, Odluka po zahtjevu za primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno na osnovu pravila 94(B), 14. mart 2006., par. 11.

52 V. Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 37 ("Prilikom ocenjivanja dokaza koji su mu predočeni Pretresno veće se često susretalo s dokazima koji su predstavljali ponavljanje činjenica o kojima je presuđeno i koje je Pretresno veće već bilo formalno primilo na znanje. Ispunjavajući obavezu da pregleda sve predočene dokaze, Pretresno veće je i te dokaze analiziralo i potom utvrđivalo da li se podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno ili su pak tako jaki da ih pobijaju."); Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77 ("Tamo gdje je Vijeće prihvatilo dokaze koji protivrječe nekoj činjenici o kojoj je presuđeno, pretpostavka o tačnosti te činjenice morala je biti pobijena. Vijeće je donijelo brojne činjenične zaključke u kojim su činjenice o kojima je presuđeno potvrđene ili pojačane drugim prihvaćenim dokazima.").

53 V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77 ("Tamo gdje je Vijeće prihvatilo dokaze koji protivrječe nekoj činjenici o kojoj je presuđeno, pretpostavka o tačnosti te činjenice morala je biti pobijena.").

odnosila činjenica o kojoj je presuđeno bili interno protivrječni ili nedosljedni u odnosu na činjenicu o kojoj je presuđeno.

29. U vezi s dokazima koje je izvelo tužilaštvo, Vijeće podsjeća da je u svojoj odluci od 31. marta 2010. zaključilo da nije u interesu pravde da onemogući tužilaštvu da pozove svjedoke koji će dati iskaze koji se preklapaju sa sadržinom činjenica o kojima je presuđeno koje su u ovom postupku bile predmet formalnog primanja na znanje.[54] Vijeće je smatralo da je u toj fazi postupka optuženi mogao da ospori svaku od činjenica koje su u ovom predmetu formalno primljene na znanje, kao i da tužilaštvo tada nije posjedovalo konkretne informacije o tim aspektima svoje teze ili o tome koji su konkretni dokazi koje je optuženi namjeravao da pobije, uključujući činjenice o kojima je presuđeno prihvaćene prije dostavljanja Pretpretresnog podneska odbrane, te da bi stoga, zbog predočavanja dokaza u fazi pobijanja nakon što se sasluša dokazni postupak odbrane, moglo doći do znatnog produženja trajanja ovog suđenja.[55]

30. Vijeće takođe podsjeća na ono što je već navelo u pomenutoj odluci od 31. marta 2010:

> Vijeće može svoje konačne zaključke o individualnoj odgovornosti optuženog zasnovati na dokazima koji su mu predočeni zajedno sa onim činjenicama o kojima je presuđeno u ranijim postupcima, a koje su bile predmet formalnog primanja na znanje. Međutim, to ne znači da iskaze koje su svjedoci dali na suđenju treba smatrati potkrijepljenim presuđenim činjenicama iz ranijih postupaka, utemeljenim na iskazu istog svjedoka.[56]

Drugim riječima, "presuđene činjenice koje su utemeljene na svjedočenju nekog svjedoka ne mogu se smatrati potkrepljujućim u odnosu na svjedočenje istog svjedoka".[57] Vijeće ponavlja svoj pristup, naveden gore u tekstu i u skladu s pristupima drugih vijeća, da će činjenice o kojima je presuđeno ocjenjivati imajući u vidu ukupne dokaze izvedene na suđenju, a, konkretnije, da će analizirati da li se drugi dokazi u spisu podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno ili im protivrječe.[58] Drugi dokazi u spisu ocjenjivani su u pogledu njihove nepodudarnosti s činjenicama o kojima je presuđeno, i u slučajevima kada su pouzdani dokazi protivrječili nekoj činjenici o kojoj je

---

54 Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 18.

55 Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 16–18.

56 Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 12.

57 Odluka po zahtjevu optuženog za isključenje svjedočenja ili za povlačenje činjenica o kojima je već presuđeno, 31. mart 2010., par. 14.

58 V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 77; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 71; Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 385. V. takođe *Tužilac protiv Karemere i drugih*, predmet br. ICTR-98-44-AR73.17, Odluka po žalbi Josepha Nzirorere na odluku o prihvatanju dokaza kojima se pobijaju činjenice o kojima je presuđeno, 29. maj 2009., par. 21 ("Činjenice o kojima je već presuđeno i koje su formalno primljene na znanje na osnovu pravila 94(B) Pravilnika mora procijeniti Pretresno vijeće i odlučiti koji se eventualni zaključci iz njih mogu izvući, što će zahtijevati njihovo razmatranje zajedno sa svim ostalim dokazima izvedenim pred Sud.").

presuđeno, bez obzira na to da li ju je predočio optuženi ili tužilaštvo, ta činjenica o kojoj je presuđeno nije korištena kao osnova za donošenje zaključka u ovom predmetu.

31. U jednom broju slučajeva, u činjenici o kojoj je presuđeno u izvornoj presudi pozivalo se na istog svjedoka koji je o tom istom pitanju dao iskaz u ovom predmetu i taj kasniji iskaz je bio jedini dokaz u ovom predmetu u vezi s tim pitanjem, osim činjenice o kojoj je presuđeno. U takvim situacijama, Vijeće takođe nije smatralo da činjenica o kojoj je presuđeno potkrepljuje iskaz svjedoka u ovom predmetu.[59]

II. OPŠTI PREGLED

A. ISTORIJSKI KONTEKST

32. BiH, koja je prije sukoba bila poznata kao SRBiH, bila je jedna od šest republika koje su nekada činile SFRJ. Situacija u SRBiH prije sukoba bila je jedinstvena zbog toga što, za razliku od drugih republika, ona nije imala jednu većinsku etničku grupaciju, te posebna "bosanska nacija" stoga nije bila priznata.[60]

33. Tokom osamdesetih godina prošlog stoljeća, širom SFRJ stalno je narastala suprotstavljenost između raznih nacionalnih pokreta, podsticana sve većom ekonomskom krizom i sve disfunkcionalnijim političkim sistemom poslije smrti maršala Josipa Broza Tita 1980.[61] JNA je bila jedina vojna formacija s integrisanom strukturom komandovanja i velikim brojem teškog naoružanja i aviona i imala je ustavnu obavezu da "brani zemlju" i očuva SFRJ.[62] JNA je bila u potpunosti savezna institucija, sa sjedištem u Beogradu,[63] a Predsjedništvo SFRJ bilo je njen "najviši organ rukovođenja i komandovanja".[64]

---

59 U tim situacijama, Vijeće je koristilo izraz "v. takođe". To ne znači da je Vijeće smatralo da činjenica o kojoj je presuđeno potkrepljuje iskaz svjedoka u ovom predmetu na koga se poziva u originalnoj presudi.

60 V. činjenica o kojoj je presuđeno 363. Vijeće prihvata da izrazi "etnički" ili "etnička pripadnost" možda ne opisuju cjelovito razlike između bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba, pošto su druge činjenice, kao što su vjeroispovijest i nacionalnost, takođe važne za definiciju tih grupa. Međutim, radi sažetosti i slijedeći primjer drugih vijeća Međunarodnog suda, Vijeće će u cijeloj ovoj Presudi, gdje god bude smatralo da je to prikladno, koristiti izraze "etnički" ili "etnička pripadnost".

61 Herbert Okun, T. 1559–1560 (23. april 2010.).

62 P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 50. V. činjenica o kojoj je presuđeno 415.

63 V. D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 99–101; činjenica o kojoj je presuđeno 417.

64 D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 106.

34. Dana 23. januara 1990, nakon što je delegacija Slovenije napustila Kongres Saveza komunista Jugoslavije, on je odložen na neodređeno vrijeme, što je utrlo put organizovanju višestranačkih izbora u svakoj od šest republika.[65]

1. Prvi višestranački izbori

35. Dana 21. februara 1990., Skupština SRBiH donijela je zakon koji je dozvolio organizovanje političkih stranaka, ali je zabranjivao da to organizovanje bude na nacionalnoj ili vjerskoj osnovi. Političke stranke su ipak formirane na toj osnovi, iako su pazile da otvoreno ne prekrše zakon. Dana 11. juna 1990., Ustavni sud SRBiH proglasio je tu zabranu neustavnom,[66] te su počele da se formiraju nacionalne stranke.[67]

36. Vodeće političke stranke u SRBiH bile su SDA, SDS[68] i HDZ.[69] One su formirane 1990., u periodu prije izbora, i na početku su sarađivale kako bi porazile svoje zajedničke protivnike – bivši Savez komunista SRBiH, koji je promijenio ime u Savez komunista-Socijaldemokratska partija, i Savez reformskih snaga Jugoslavije.[70]

37. Dana 31. jula 1990., usvojeni su amandmani na Ustav iz 1974. koji su utvrđivali strukturu državnih institucija za koje će biti održani izbori. Novi zakon je predviđao formiranje sedmočlanog Predsjedništva u čiji sastav su ulazila dva predstavnika Srba, dva predstavnika Hrvata, dva predstavnika Muslimana i jedan predstavnik "ostalih".[71] Po tom zakonu, zakonodavno tijelo je trebalo da se sastoji od Vijeća građana sa 130 članova i Vijeća opština[72] sa 110 poslanika.[73] Zakon je također predviđao izbore za skupštine u svakoj od 109 opština SRBiH.[74]

---

65 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 393. V. također Vitomir Žepinić, T. 33622 (13. februar 2013.).

66 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 18.

67 Robert Donia, T. 3226 (2. juni 2010.).

68 V. odjeljak II.B.1: Srpska demokratska stranka (SDS).

69 V. činjenica o kojoj je presuđeno 404.

70 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 20; Robert Donia, T. 3160–3162 (1. juni 2010.), T. 3284, 3301–3302 (3. juni 2010.). V. također Nenad Kecmanović, T. 39088–39089 (31. maj 2013.). I SK-SDP i SRSJ su bili privrženi idealima višenacionalne BiH. P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 20.

71 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 19 (gdje se precizira da je svakom biraču bilo dopušteno da glasa za sedam kandidata za Predsjedništvo, i to za po dva kandidata iz svake nacionalne kategorije (Srbi, Hrvati i bosanski Muslimani), te za jednog kandidata iz kategorije "ostali").

72 Vijeće će dalje u tekstu navoditi Vijeće građana i Vijeće opština pod zajedničkim imenom Skupština SRBiH.

38. Dana 18. novembra 1990., održani su prvi slobodni višestranački izbori i za skupštine opština i za zakonodavno tijelo na republičkom nivou.[75] SDA je osvojila 86 od ukupno 240 mjesta u oba vijeća, SDS je osvojio 72 mjesta, a HDZ 44 mjesta. Preostalih 38 mjesta pripalo je predstavnicima osam različitih stranaka.[76] U praksi, rezultati izbora načelno su održavali etnički sastav stanovništva, pri čemu je svaka etnička grupa glasala za sopstvenu nacionalnu stranku.[77]

39. Poslije izbora u SRBiH, u skladu s međustranačkim dogovorom formirana je koaliciona vlada, na čijem čelu je bilo sedmočlano Predsjedništvo, s Alijom Izetbegovićem, vođom SDA, kao prvim predsjednikom.[78] SDS je izabrao Momčila Krajišnika za predsjednika Skupštine, a HDZ je imenovao Juru Pelivana za predsjednika Vlade.[79] U svakoj opštini, izvršne funkcije su raspodijeljene prema nacionalnom sastavu dotične opštine.[80]

2. Regionalizacija BiH

40. Proces regionalizacije počeo je formiranjem zajednica opština, što je dovelo do stvaranja autonomnih oblasti i regija.[81] Dana 21. januara 1991., predsjednici 21 skupštine opštine u Bosanskoj Krajini, regiji na sjeverozapadu BiH, započeli su pripreme za formiranje ZOBK.[82] Regionalni odbor SDS-a formalno je odobrio inicijativu za stvaranje ZOBK-a 7. aprila 1991.[83]

41. Ubrzo poslije toga, inicijativa za stvaranje ZOBK-a naišla je na otpore i kritike. Skupština SRBiH donijela je rezoluciju kojom je tražila da se obustavi regionalizacija dok ne bude postignut

---

73 D1263 (Amandmani na Ustav SRBiH, 31. juli 1990.), amandman LXX (5); P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 19. Vijeće opština sastojalo se od jednog predstavnika svake od 109 opština u SRBiH i jednog predstavnika grada Sarajeva.

74 D1263 (Amandmani na Ustav SRBiH, 31. juli 1990.), amandman LXX (6).

75 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 19, 23; Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9586; v. činjenica o kojoj je presuđeno 403.

76 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 23; Robert Donia, T. 3252 (2. juni 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 405.

77 V. činjenica o kojoj je presuđeno 406.

78 V. činjenica o kojoj je presuđeno 408; D356 (Međustranački dogovor u vezi s ministarstvima BiH, januar 1991.).

79 Momčilo Mandić, T. 4770 (7. juli 2010.); Momčilo Krajišnik, T. 43153–43154 (7. novembar 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1897.

80 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1905; D257 (Kriteriji SDA, HDZ-a i SDS-a u vezi sa zajedničkim upravljanjem opštinama, 22. decembar 1990.).

81 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 100, 113–161. Za detaljniji opis tog procesa, v. odjeljak II.B.7: Regionalna i opštinska tijela.

82 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117–118.

83 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 25. Vojislav Kuprešanin je izabran za predsjednika ZOBK-a. D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 1.

politički dogovor.[84] Dana 21. aprila 1991., SDA je organizovala skup u Banjaluci u znak protesta protiv "nacionalne regionalizacije" BiH.[85] Nakon tih kritika, optuženi je, kao predsjednik SDS-a, osudio koncentraciju vlasti u Sarajevu i pozvao da se regionalizacija odbrani kao rješenje za ekonomsku krizu.[86]

42. Do 25. aprila 1991., kada je održana osnivačka skupština ZOBK-a, skupštine 14 opština s velikom srpskom većinom glasale su da se priključe ZOBK-u, među njima i Ključ.[87] Pošavši stopama Bosanske Krajine, u maju 1991. formirane su još dvije zajednice opština, i to Romanije i Istočne i Stare Hercegovine.[88] U septembru su zajednice opština promijenile ime u SAO, uključujući i ZOBK, koji je 16. septembra 1991. promijenio ime u ARK.[89]

43. U junu 1991., jedan broj pripadnika SDS-a iz Hrvatske i Bosanske Krajine, na čelu s Milanom Babićem, počeo je da pravi planove za proglašenje ujedinjenja Hrvatske i Bosanske Krajine, potpisavši "Sporazum o saradnji".[90] Dana 27. juna 1991., delegati su jednoglasno odobrili taj sporazum i usvojili "Proglas o ujedinjenju", čiji je cilj opisan kao "integracija srpskog naroda u cjelini, a sve s ciljem stvaranja jedinstvene države u kojoj će živjeti svi Srbi na Balkanu".[91] Uprkos Babićevim daljnjim naporima u oktobru 1991., optuženi i drugi članovi SDS-a BiH i dalje su bili protiv te ideje, koja nikada nije realizovana.[92]

3. Ka raspadu SFRJ

---

84 D284 (Preporuka Skupštine SRBiH u vezi s regionalizacijom, 11.-12. april 1991.).

85 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 26 (gdje se citira sljedeća Izetbegovićeva izjava: "Onaj ko kaže da ovdje ima 51 odsto Srba i da je to onda srpska opština, taj ne misli dobro. […] Jer, šta je sa onih 49 odsto Muslimana i Hrvata, kome oni pripadaju? Bosna je pomiješana nacionalno i nema tu dijeljenja, osim ako neko želi nered i krv. A mi to nećemo".)

86 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2003.), *e-court* str. 26. V. također Robert Donia, T. 3544–3545 (9. juni 2010.).

87 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117, 122.

88 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2003.), *e-court* str. 26–27; P6284 (Saopštenje Skupštine Zajednice opština Istočne i Stare Hercegovine, 28. maj 1991.).

89 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 26–27. V. par. 130.

90 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2003.), *e-court* str. 27–28.

91 P746 (Deklaracija o ujedinjenju SAO Krajine i Bosanske krajine), 27. juni 1991, str. 3; Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13806; P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 28–29.

92 P2555 (Presretnuti razgovori Radovana Karadžića, Anđelka Vukića i Bore Sendića, 16. oktobar 1991.); Milan Martić, T. 38105–38106 (13. maj 2013.).

44. U Skupštini SRBiH saradnja između političkih stranaka postajala je sve teža.[93] Vlada koja je prvobitno bila koaliciona pala je u oktobru 1991.[94] Poslije raspada višenacionalne SFRJ, brzo je uslijedio raspad višenacionalne BiH, čime su se povećali izgledi za rat u BiH.[95]

45. Zbog nedostatka ljudstva uslijed dezerterstva nesrba iz JNA tokom sukoba u Hrvatskoj, JNA je tokom leta 1991. naložila rezervistima u SRBiH da stupe u aktivnu službu.[96] Predsjedništvo SRBiH je potom taj nalog JNA za mobilizaciju osudilo kao nezakonit, zatražilo povlačenje rezervista koji su iz Srbije došli na teritoriju SRBiH i pozvalo građane SRBiH "da ispolje strpljenje, izbjegavaju sve eventualne provokacije i omoguće miran povratak ovih jedinica".[97] Većina rezervista hrvatske i muslimanske nacionalnosti nije se odazvala pozivu za mobilizaciju, dok se većina rezervista srpske nacionalnosti odazvala, pa su bili prebačeni na lokacije u SRBiH ili u Hrvatskoj.[98]

46. Na sjednici Skupštine SRBiH održanoj u noći između 14. i 15. oktobra 1991., optuženi je održao govor na kraju kojeg je rekao sljedeće: "Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak. Jer, muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje!"[99] Nakon što je Krajišnik, kao predsjednik Skupštine SRBiH, odgodio sjednicu Skupštine SRBiH do sljedećeg dana, predstavnici HDZ-a i SDA nastavili su zasjedanje bez predstavnika Srba i usvojili deklaraciju o suverenitetu.[100] Ubrzo poslije toga, rukovodstvo SDS-a zatražilo je da se ta deklaracija poništi prije 24. oktobra 1991.[101]

---

93 V. činjenica o kojoj je presuđeno 409. V. također D264 (Dopis Radovana Karadžića predsjednicima opštinskih i regionalnih odbora SDS-a, 27. avgust 1991.); D266 (Uputstvo SDA o punoj gotovosti veza i praćenja, 26. septembar 1991.).

94 Činjenica o kojoj je presuđeno 409; Robert Donia, T. 3557–3558 (9. juni 2010.).

95 V. činjenica o kojoj je presuđeno 410. Predsjedništvo BiH osnovalo je u septembru 1991. Krizni štab, za koji je bio zadužen Ejup Ganić. Robert Donia, T. 3440 (8. juni 2010.); Neđeljko Prstojević, T. 13614–13615 (17. mart 2011.).

96 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 41; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 4, 6; D2376 (Izvještaj 4. korpusa, 21. avgust 1991.), str. 1–2.

97 D368 (Zapisnik sa 35. sjednice Predsjedništva SRBiH, 21. septembar 1991.), str. 1.

98 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 41; svjedok KDZ072, P68 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8691–8692 (pod pečatom); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 16. februara 2013.), par. 213.

99 D267 (Video-snimak i transkript govora Radovana Karadžića na 8. sjednici Skupštine SRBiH, 15. oktobar 1991.), str. 3-4; P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.–1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 34.

100 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 35; Robert Donia, T. 3101–3102 (1. juni 2010.); Robert Donia, T. 3372 (7. juni 2010.); P974 (Platforma Skupštine SRBiH o položaju BiH, 14. oktobar 1991.), str. 1−2; v. činjenica o kojoj je presuđeno 393.

101 Robert Donia, T. 3570 (9. juni 2010.); D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 1–3; D295 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "Zahtev da se ponište nezakonite odluke", 25. oktobar 1991.).

47. Dana 24. oktobra 1991., predstavnici bosanskih Srba u Skupštini SRBiH sastali su se odvojeno i odlučili da formiraju Skupštinu srpskog naroda u BiH.[102] Otvarajući tu sjednicu, Krajišnik je objasnio da glavni razlog za to leži "u ozbiljnom pokušaju narušavanja nacionalnog suvereniteta srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i njegovog ustavno-pravnog položaja u Jugoslaviji, a time i ugrožavanje opstanka na teritorijama u Bosni i Hercegovini na kojima živi od pamtivijeka".[103] Dana 9. i 10. novembra 1991., održan je plebiscit na kome je trebalo da se utvrdi da li Srbi u BiH žele da ostanu u zajedničkoj državi Jugoslaviji, zajedno sa Srbijom, Crnom Gorom, SAO Krajinom i SAO Slavonijom, Baranjom i zapadnim Srijemom, "te drugima koji se za taj ostatak izjasne".[104] Ogromna većina Srba glasala je za ostanak u Jugoslaviji.[105] U to vrijeme, nakon što je Hrvatska proglasila nezavisnost,[106] snage JNA su se iz Hrvatske povlačile u SRBiH.[107] Dana 11. decembra 1991., Krajišnik je, u ime Skupštine srpskog naroda u BiH, formalno zatražio da JNA "svim sredstvima koja joj stoje na raspolaganju brani teritorije [BiH]".[108]

48. Dana 17. decembra 1991., ministri inostranih poslova EZ osnovali su komisiju sačinjenu od sudija EZ, poznatu pod imenom Badinterova komisija, koja je trebalo da ocijeni zahtjeve republika SFRJ za sticanje nezavisnosti na osnovu toga da li se pridržavaju određenih smjernica. Dana 20. decembra 1991., Predsjedništvo SRBiH je, uz Nikolu Koljevića i Biljanu Plavšić koji su se izjasnili protiv, glasalo da se Badinterovoj komisiji podnese zahtjev za priznavanje SRBiH kao nezavisne države.[109]

49. Dana 19. decembra 1991., Glavni odbor SDS-a izdao je dokument pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim uslovima"

---

102 P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 2. V. takođe Robert Donia, T. 3107 (1. juni 2010.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 413. V. par. 77.

103 P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 6; P6245 (Glasački listić Skupštine SrRBiH namijenjen Srbima); P6246 (Glasački listić Skupštine SrRBiH namijenjen nesrbima).

104 P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 25; P6244 (Zapisnik sa 4. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 25. oktobar 1991.); D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.), str. 4. V. takođe P5473 (Uputstvo o provođenju plebiscita srpskog naroda u BiH, 28. oktobar 1991.).

105 D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.), str. 19–23.

106 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 15.

107 P946 (Izvještaj PMEZ-a u vezi sa sastankom s predsjednikom Vlade Pelivanom, 27. novembar 1991.); P5805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 6. decembar 1991.), str. 2.

108 P5556 (Zahtjev srpskog naroda u BiH upućen JNA, 11. decembar 1991.). V. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4408–4409. V. takođe Herbert Okun, T. 1638 (22. april 2010.).

109 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 36. V. takođe Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4142, 4310–4312. Dana 11. januara 1992., Badinterova komisija je iz Mišljenje br. 4 i ocijenila "da se ne može smatrati da je potpuno dokazana volja naroda Bosne i Hercegovine da konstituišu SRBH kao suverenu i nezavisnu državu". D1279 (Mišljenje br. 4 o međunarodnom priznanju SRBiH od strane Evropske zajednice i njenih država-članica, 11. januar 1992.), str. 3. Vijeće napominje da je Evropskoj ekonomskoj zajednici tek 1993. službeno promijenjeno ime u Evropska zajednica (dalje u tekstu: EZ), ali da će, radi lakšeg snalaženja, koristiti skraćenicu EZ čak i kada bude mislilo na period prije 1993.

(dalje u tekstu: Uputstvo s varijantom A i B).[110] Deklarisani cilj je bio da se provedu rezultati plebiscita na kojem je srpski narod u BiH odlučio da živi u jedinstvenoj državi u cilju "povećanja mobilnosti i spremnosti za odbranu interesa srpskog naroda".[111] Vijeće će kasnije u tekstu ove Presude razmotriti proces izrade, sadržinu i distribuciju Uputstva s varijantom A i B.[112]

50. Poslanici Skupštine srpskog naroda u BiH sastali su se 21. decembra 1991., izrazili snažno protivljenje procesu koji je predložila Badinterova komisija i odobrili pripreme za formiranje srpske republike.[113] Dana 9. januara 1992., Skupština srpskog naroda u BiH proglasila je SrRBiH, kojoj je 12. avgusta 1992. promijenjeno ime u RS.[114]

51. Međunarodni napori da se postigne sveobuhvatno diplomatsko rješenje situacije u Jugoslaviji prvobitno su formalizovani tokom druge polovine 1991., a zatim su u raznim formama i pred raznim forumima nastavljeni tokom cijelog sukoba. O tim naporima će detaljno biti riječi u jednom drugom odjeljku ove Presude.[115]

52. Početkom 1992., dijelom i zbog odbijanja nesrba da se odazovu na mobilizaciju za rat u Hrvatskoj, kako je gore razmotreno, jedinice JNA u BiH sve više su postajale "isključivo srpske jedinice", a JNA je u svojoj kadrovskoj politici otvoreno davala prednost Srbima.[116] Početkom 1992., u SRBiH bilo je oko 100.000 pripadnika JNA, s više od 700 tenkova, 1.000 oklopnih transportera, teškim naoružanjem, 100 aviona i 500 helikoptera, sve pod komandom Generalštaba JNA u Beogradu.[117]

53. Dana 15. januara 1992., Badinterova komisija je preporučila da se od SRBiH zatraži da održi referendum kako bi se provjerila volja naroda u vezi s nezavisnošću. Dana 20. januara, Skupština SRBiH je izglasala odluku da se taj referendum održi 29. februara i 1. marta 1992.[118] Na sjednici održanoj 26. januara 1992, poslanici Skupštine SrRBiH osudili su tu odluku kao

---

110 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.).

111 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2.

112 V. par. 132–136; odjeljak IV.A.3.a.ii.D: Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti.

113 D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 4, 9–10, 29.

114 Robert Donia, T. 3564 (9. juni 2010.); P1346 (Zapisnik sa 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.), str. 2–3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 394.

115 V. odjeljak II.E: Međunarodni mirovni pregovori.

116 P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 17; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.8; činjenica o kojoj je presuđeno 2096. Već u aprilu 1992., preko 90 odsto svih oficira JNA bili su Srbi ili Crnogorci. Činjenica o kojoj je presuđeno 2097. Početkom aprila 1992., Izetbegović je naredio opštu mobilizaciju u BiH i naložio da bosanski Muslimani blokiraju puteve i kasarne JNA širom BiH. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 23; v. takođe Martin Bell, T. 9942–9943 (15. decembar 2010.).

117 Činjenica o kojoj je presuđeno 486.

118 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 36. V. takođe P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 16.

nezakonitu.[119] Dana 28. februara 1992, Skupština SrRBiH jednoglasno je usvojila Ustav SrRBiH.[120]

54. Referendum o pitanju nezavisnosti održan je 29. februara i 1. marta 1992. Bosanski Srbi su pretežno bojkotovali referendum, na kojem je ogromna većina glasala za nezavisnost.[121]

55. Dana 28. marta 1992, SDS je bio pokrovitelj kongresa u Sarajevu o "Jugoslovenskoj krizi i srpskom pitanju".[122] Kongresu, čije je težište bilo na žrtvama i gubicima koje su Srbi pretrpjeli tokom Drugog svjetskog rata, prisustvovalo je 500 učesnika, koje je pozdravio optuženi.[123] Podsjećajući na strah od "genocida usmjerenog protiv Srba", vođe bosanskih Srba navodile su da su teritorijalne pretenzije na područja izvan onih na kojima žive Srbi opravdane.[124]

56. EZ i SAD su nezavisnost BiH priznali u aprilu 1992.[125] BiH je primljena u članstvo UN-a, nakon odluka koje su Savjet bezbjednosti i Generalna skupština donijeli 22. maja 1992.[126]

57. Tokom 16. sjednice Skupštine bosanskih Srba, održane 12. maja 1992., optuženi je izložio Strateške ciljeve. To su bili sljedeći ciljevi: (i) razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice; (ii) uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine; (iii) uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno, eliminisanje Drine kao granice između srpskih država; (iv) uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi; (v) podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio i uspostavljanje efektivne državne vlasti u svakom od tih dijelova; (vi) izlaz SrRBiH na more.[127] Skupština bosanskih Srba je Strateške ciljeve usvojila na toj sjednici.[128]

---

119 P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 16–19.

120 D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.), str. 14. V. takođe P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.) (sadrži dugačku diskusiju o nacrtu ustava); v. činjenica o kojoj je presuđeno 414.

121 V. činjenica o kojoj je presuđeno 395; P5427 (Proglas Izvršnog odbora SDS-a, bez datuma); P5530 (Proglas Izvršnog odbora SDS-a, 20. februar 1992.), str. 3.

122 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 48.

123 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 38.

124 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), *e-court* str. 41–42 (gdje se upućuje na član 2 Ustava SrRBiH od 28. februara 1992.: "Teritoriju Republike čine područja autonomnih oblasti, opština i drugih srpskih etničkih cjelina, uključujući i područja na kojima je nad srpskim narodom u Drugom svjetskom ratu izvršen zločin genocida.").

125 V. činjenica o kojoj je presuđeno 396; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 15.

126 V. činjenica o kojoj je presuđeno 397.

127 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8–10; P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.).

128 P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.).

B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA

1. Srpska demokratska stranka (SDS)

a. Osnivanje

58. SDS je osnovan 12. jula 1990. na osnivačkoj skupštini u Sarajevu.[129] Osnovan je pred prve višestranačke izbore u SRBiH, koji je trebalo da se održe u novembru 1990.[130] Skupština je izabrala optuženog za predsjednika stranke[131] i on je ostao njen predsjednik sve do 1995.[132] Optuženi je održao govor u kojem je naveo ciljeve stranke, koji su uključivali "federativnu Jugoslaviju i njoj ravnopravnu federalnu Bosnu i Hercegovinu".[133] Optuženi je takođe naveo da će stranka biti organizovana na republičkom, regionalnom, podregionalnom, opštinskom i mjesnom nivou, pri čemu će regionalni i niži odbori biti "potpuno autonomni u pogledu lokalnih političkih procjena i personalnih rješenja".[134]

59. Tokom 1990. i 1991, SDS je finansiran iz dobrovoljnih priloga i uživao je podršku ogromne većine bosanskih Srba.[135]

b. Komponente i njihove funkcije

60. Glavni organi SDS-a bili su Skupština stranke, zvanično najviše stranačko tijelo; Glavni odbor SDS-a, najviši stranački organ u vrijeme kada Skupština ne zasjeda; Izvršni odbor SDS-a kao izvršno tijelo Glavnog odbora; predsjednik stranke, koji je istovremeno bio i predsjednik Glavnog odbora; i nekoliko savjetodavnih tijela, kao što je Politički savjet SDS-a.[136]

---

129 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.). V. takođe D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), str. 2. Skupština je usvojila statut u kojem se definišu organizacija i djelovanje stranke. Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.); D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.). Za spisak članova tokom 1990. i 1991. v. P6626 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a tokom 1990. i 1991.).

130 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.).

131 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 7; Patrick Treanor, T. 14000 (1. juni 2011.).

132 P2537 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 5.

133 D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2; P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 20; Patrick Treanor, T. 14001 (1. juni 2011.).

134 D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2.

135 Činjenica o kojoj je presuđeno 1892.

136 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1893; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 12–13; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16599–16600; Neđeljko Prstojević, T. 12935 (3. mart 2011.).

61. Skupština stranke bila je zadužena za usvajanje i izmjene i dopune stranačkog programa i statuta, kao i za izbor, između ostalog, predsjednika stranke i članova Glavnog odbora.[137]

62. Dužnosti Glavnog odbora obuhvatale su izbor članova Izvršnog odbora i pripremu prijedloga svih zakona i odluka koje je usvajala Skupština stranke.[138] Glavni odbor je izrađivao politiku SDS-a i donosio važne političke odluke.[139] Optuženi je bio *ex officio* predsjednik Glavnog odbora SDS-a.[140] Krajišnik je postao član Glavnog odbora u julu 1991.[141] Prema jednoj novoj odredbi stranačkog statuta koja je usvojena 12. jula 1991., predsjednik stranke mogao je da predlaže i praktično bira trećinu članova Glavnog odbora.[142]

63. Dužnosti Izvršnog odbora uključivale su pripremu materijala za korištenje od strane Glavnog odbora i provođenje njegovih odluka.[143] Dana 31. jula 1991., Rajko Dukić, koga je optuženi predložio, jednoglasno je izabran za predsjednika Izvršnog odbora.[144] Dukić je u tom svojstvu trebalo da provede formiranje i rad stručnog aparata stranke.[145] Radomir Nešković je izabran za zamjenika predsjednika Izvršnog odbora tog istog dana.[146] Optuženi je prisustvovao nekim sjednicama Izvršnog odbora.[147]

---

137 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 20; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 15; P761 (Statut i platforma SDS-a, 17. februar 1990.), čl. 9.

138 D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 19; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 28. V. npr. D3989 (Zapisnik Glavnog odbora SDS-a, 21. novembar 1991.).

139 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7365; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 7.

140 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 14; P6558 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a).

141 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 14.

142 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16590–16591, 16601.

143 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 32–34; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 21; P761 (Statut i platforma SDS-a, 17. februar 1990.), čl. 12. V. takođe P6243 (Bilješke sa skupštine SDS-a, 12. juli 1991.), str. 7.

144 D1274 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 31. juli 1991.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 35.

145 D1274 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 31. juli 1991.).

146 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16589; Radomir Nešković, T. 14221 (6. juni 2011.).

147 D1274 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 31. juli 1991.), str. 1; D1275 (Zapisnik sa 2. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 6. septembar 1991.), str. 2; P2585 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 2.

64. Predsjednik SDS-a je po statutu imao ovlaštenja koja su 1991. uključivala predstavljanje SDS-a, sazivanje Skupštine SDS-a, Glavnog odbora i Izvršnog odbora i koordiniranje rada organa i tijela SDS-a.[148] Predsjednik je bio najvažnija, centralna institucija stranke.[149]

65. Još jedno tijelo koje je proisteklo iz SDS-a bio je Srpski poslanički klub, klub poslanika SDS-a u Skupštini SRBiH.[150] Na čelu Kluba poslanika bio je Vojo Maksimović.[151] Optuženi je, kao vođa stranke, prisustvovao sastancima Kluba poslanika.[152] Članovi Kluba poslanika su 24. oktobra 1991. formirali Skupštinu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.[153] Radomir Nešković je Klub poslanika opisao kao "konstitutivni organ koji je donosio konstitutivne akte kojima je utemeljena Republika Srpska".[154]

c. Organizacija i struktura

66. Tokom 1991. pa sve do 1992., sastanci "u proširenom sastavu" članova formalnih i *ad hoc* tijela stranke imali su važnu ulogu u utvrđivanju politike, odlučivanju i komunikaciji s najvišeg nivoa do baze.[155] SDS je takođe koristio sastanke "u proširenom sastavu" raznih grupa državnih funkcionera srednjeg ranga i stranačkih funkcionera nižeg ranga kako bi se instrukcije ili informacije prenijele do baze i ostvario širi stranački konsenzus o politici i strategiji.[156] Ti sastanci su često uključivali funkcionere koje je SDS predlagao za ministre u Vladi SRBiH, a mnogi od njih su kasnije postajali članovi Vlade bosanskih Srba.[157]

---

148 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 23; D4650 (Statut SDS-a BiH, 12. juli 1990.), čl. 17; P761 (Statut i platforma SDS-a, 17. februar 1990.), čl. 11.

149 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 24, 41, 67; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16600.

150 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 44.

151 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16605.

152 Patrick Treanor, T. 14012 (1. juni 2011.). V. P2543 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 30. septembar 1991.); P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.).

153 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 47, 165. V. par. 77.

154 Radomir Nešković, T. 14242 (6. juni 2011.).

155 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 41, 56, 64, 67.

156 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 49.

157 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 50.

67. Još jedna ključna odlika organizacije SDS-a krajem 1991. i tokom 1992. bilo je kolektivno rukovođenje u formi donošenja odluka u malim grupama, a što je najvažnije, saradnja četvero glavnih rukovodilaca – optuženog, Krajišnika, Biljane Plavšić i Koljevića.[158]

68. Stranka je imala hijerarhijsku strukturu i bila je organizovana na opštinske skupštine i odbore koji su podsjećali na republičke organe.[159] Veći gradovi su imali i opštinske odbore i mjesne odbore koji su odgovarali mjesnim zajednicama.[160] Mjesni odbori su bili osnovne jedinice stranačke organizacije.[161] Svaki član mjesnog odbora predstavljao je 15 do 20 domaćinstava i referisao je mjesnom odboru, koji je sa svoje strane podnosio izvještaje opštinskom odboru; opštinski odbor je zatim referisao predsjedniku stranke, Glavnom odboru ili Izvršnom odboru.[162] Opštinski odbori su se sastojali od predsjednika mjesnih odbora.[163] Članovi Glavnog i Izvršnog odbora trebalo je da učestvuju u radu opštinskih odbora na području na kojem su živjeli.[164]

69. Odluke su, u skladu s hijerarhijom, provodila sva tijela, uključujući regionalne, opštinske i mjesne odbore,[165] kao i niže funkcionere.[166] Mjesni odbori su dobijali zaduženja od opštinskih odbora, kojima su bili odgovorni.[167] Opštinski odbori su bili dužni da provode instrukcije koje izda Glavni odbor ili Izvršni odbor.[168] Glavni odbor je imao ovlaštenje da raspušta opštinska tijela ako je

158 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 18, 68–75. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16605; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8618.

159 Činjenica o kojoj je presuđeno 1894; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 22; Milorad Dodik, T. 36872–36875 (9. april 2013.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 21; Neđeljko Prstojević, T. 12935 (3. mart 2011.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 3.

160 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7386; Neđeljko Prstojević, T. 12935 (3. mart 2011.).

161 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16600, 16749–16750; Radomir Nešković, T. 14216, 14252–14253 (6. juni 2011.). V. takođe P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.), str. 1.

162 Radomir Nešković, T. 14216–14217 (6. juni 2011.); Dževad Gušić, T. 17802–17804 (24. avgust 2011.); Neđeljko Prstojević, T. 12936–12937 (3. mart 2011.). V. takođe P2539 (Intervju Radovana Karadžića objavljen u *NIN*-u, 9. novembar 1990.), str. 1; P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.); P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 9.

163 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 51.

164 P2573 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, novembar 1991.), str. 3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1895.

165 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16602, 16751; Radomir Nešković, T. 14235 (6. juni 2011.).

166 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16623–16627. V. takođe Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.).

167 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7386.

168 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7386; Neđeljko Prstojević, T. 12936–12939 (3. mart 2011.); Milorad Dodik, T. 36873 (9. april 2013.). V. npr. P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.).

smatrao da ona ne funkcionišu dobro ili da ne provode stranačku politiku.[169] Opštinski odbori su slali delegate u Skupštinu RS.[170]

70. Od 1990. do 1995., optuženi je bio na čelu hijerarhijske strukture SDS-a.[171]

71. Stranka je nastojala da razradi i provede efikasan sistem komunikacije kako bi se instrukcije prenijele s vrha stranke naniže i kako bi izvještaji pristizali iz baze na viši nivo.[172] Dokazi pokazuju da je postojala komunikacija u oba smjera između vrha i lokalnog nivoa. Glavni odbor, Izvršni odbor ili optuženi određivali su članove Glavnog odbora ili Izvršnog odbora koji su odlazili u konkretne opštine da bi komunicirali s nižim tijelima i bavili se problemima na opštinskom nivou, a zatim bi o njima referisali.[173] Članovi Glavnog odbora bili su dužni da redovno prisustvuju sjednicama opštinskog odbora u svojoj opštini.[174] Glavni odbor je obavještavao opštinske odbore o svojim odlukama i radu.[175] Opštinske vođe SDS-a sastajale su se i komunicirale s vođama SDS-a na republičkom nivou, uključujući optuženog i Glavni odbor.[176] Optuženi je na sjednici Skupštine SrRBiH održanoj 15. februara 1992. izjavio da će formirati timove sačinjene od članova Glavnog odbora i poslanika iz odgovarajuće regije koji će prisustvovati sastancima klubova odbornika u opštinama.[177]

---

169 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16602.

170 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16620. Na primjer, Srđo Srdić je bio poslanik Skupštine iz Prijedora. P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 151, 153. On je jedno vrijeme bio i predsjednik opštinskog odbora SDS-a Prijedor, a zamijenio ga je Simo Mišković. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16621–16622. Milenko Vojinović je bio predsjednik SDS-a u Brčkom i poslanik u Skupštini bosanskih Srba. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 13.

171 Patrick Treanor, T. 14001 (1. juni 2011.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16602, 16841; Milorad Dodik, T. 36872 (9. april 2013.). V. takođe P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.); P6238 (Odluka Radovana Karadžića, 18. oktobar 1991.) (Vijeće napominje da, iako je datum na dokumentu dijelom nečitljiv, kada je dokument predložen u dokaze, strane u postupku nisu osporile datum 18. oktobar 1991., v. Rodoljub Đukanović, T. 36179, 36204 (27. mart 2013.); P2548 (Teleks pod naslovom "Naredba SDS Sarajevo", 29. oktobar 1991.); Patrick Treanor, T. 14023–14024 (1. juni 2011.).

172 Patrick Treanor, T. 14001 (1. juni 2011.).

173 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16619, 16627, 16760–16763, 16783–16784; Radomir Nešković, T. 14217–14218 (6. juni 2011.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 21. V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43862–43863 (20. novembar 2013.); P6516 (Izvod iz transkripta svjedočenja Momčila Krajišnika u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 25069–25070.

174 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16630–16632; Radomir Nešković, T. 14216 (6. juni 2011.).

175 P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.) (pod pečatom), *e-court* str. 2; svjedok KW317, T. 39327 (5. juni 2013.).

176 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16632, 16752, 16758, 16759; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 25; Nebojša Ristić, T. 15391–15392 (24. juni 2011.); P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 41; svjedok KW317, T. 39328 (5. juni 2013.); Radomir Kezunović, T. 13886–13887 (31. maj 2011.).

177 P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.), str. 58.

d. Početne akcije

72. U prvim mjesecima 1991., SDS je počeo da organizuje opštine u BiH sa srpskom većinom u zajednice opština, raskinuvši u nekim slučajevima veze s prijašnjim zajednicama opština.[178] Vođe SDS-a pravdale su to udruživanje opština ekonomskom nužnošću.[179]

73. U jednom povjerljivom dokumentu SDS-a, od 23. februara 1991., razmatraju se konkretni koraci koje treba preduzeti u slučaju da BiH krene u nezavisnost.[180] U tom slučaju, opštinske vlasti moraju obezbijediti da se isključivo primjenjuju jugoslovenski (savezni) zakoni, stavljanjem van snage provođenje republičkih propisa.[181] Tu politiku je usvojio Klub poslanika SDS-a i objavio u dokumentu od 10. juna 1991.[182]

74. Krajem 1991. SDS je počeo da provodi politiku "regionalizacije".[183] Ona se sastojala od stvaranja "regija" u kojima su Srbi bili relativno većinsko stanovništvo.[184] U jesen 1991., SDS je takođe vršio pripreme za formiranje srpskih opština i kriznih štabova srpskih opština, na opštinskom nivou.[185]

75. Dana 16. septembra 1991, Izvršni odbor SDS-a odobrio je imenovanje Štaba za regionalizaciju.[186] Najmanje tri zajednice opština – Istočna i Stara Hercegovina, ARK i Romanija – postale su srpske autonomne oblasti (SAO) u septembru 1991.[187] U periodu od septembra do novembra 1991. formirano je još srpskih autonomnih oblasti: Semberija-Majevica, Sjeverna Bosna i Birač.[188] Dana 24. februara 1992., Izvršni odbor SDS-a postavio je "koordinatore" za srpske

---

178 Činjenica o kojoj je presuđeno 1913. Ali v. Momčilo Krajišnik, T. 43244–43246 (7. novembar 2013.) (gdje se navodi da je pristupanje neke opštine zajednici opština, ili istupanje iz nje, zavisilo od volje građana, da je za to bila potrebna saglasnost skupštine opštine i da se to nije događalo na inicijativu SDS-a).

179 Činjenica o kojoj je presuđeno 1914.

180 Činjenica o kojoj je presuđeno 1917.

181 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1918.

182 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1919; D4654 (Stavovi Kluba poslanika SDS-a BiH, 10. juni 1991.).

183 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1921; P2584 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 16. septembar 1991.), str. 1; P2530 (Odluka SDS-a o imenovanju štaba, 25. septembar 1991.); P2585 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 5; P2586 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 3. decembar 1991.), str. 1–3; Radomir Nešković, T. 14357–14361 (7. juni 2011.).

184 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1922. V. takođe Patrick Treanor, T. 14016 (1. juni 2011.); Robert Donia, T. 3100–3101 (1. juni 2010.).

185 P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 16, 19. V. odjeljak IV.A.1: Dio predmeta koji se odnosi na Opštine (Činjenice) za diskusiju o osnivanju srpskih opština i kriznih štabova u svakoj od Opština.

186 Činjenica o kojoj je presuđeno 1923; P2584 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 16. septembar 1991.), str. 1.

187 Činjenica o kojoj je presuđeno 1923.

188 Činjenica o kojoj je presuđeno 1924.

autonomne oblasti.[189] Na primjer, Izvršni odbor SDS-a imenovao je Radislava Vukića, člana Izvršnog odbora SDS-a, za koordinatora za SAO Krajinu.[190]

2. Skupština bosanskih Srba

76. Kako je gore opisano,[191] u oktobru 1991. trostranačka koalicija SDA, HDZ-a i SDS-a raspala se oko pitanja nezavisne BiH. U noći između 14. i 15. oktobra 1991., predsjednik Skupštine SRBiH odgodio je sjednicu, ali je u odsustvu srpskih poslanika obavljeno glasanje i usvojena je deklaracija o suverenitetu.[192] Dana 15. oktobra 1991., Politički savjet SDS-a sastao se da procjeni situaciju.[193] Na tom i drugim sastancima pojavila se ideja da bi SDS trebalo da formira svoje institucije, koje će funkcionisati paralelno s institucijama BiH.[194]

77. Poslanici bosanski Srbi u Skupštini SRBiH proklamovali su 24. oktobra 1991. zasebnu Skupštinu srpskog naroda[195] i za predsjednika Skupštine izabrali Krajišnika.[196] Novoformirana Skupština u suštini je predstavljala novu formu Kluba poslanika SDS-a, a u zapisniku i stenogramu s prve sjednice Skupštine navodi se da je to sjednica Kluba poslanika.[197]

78. Tokom 1991. pa sve do 1992., Skupštinu bosanskih Srba[198] činilo je 78 poslanika, od kojih samo šest nisu bili članovi SDS-a.[199] U periodu od oktobra 1991. do decembra 1992. održane su 23

189 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2181.

190 P6530 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a, 24. februar 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2181. Njegove dužnosti su bile, između ostalog, da koordinira aktivnosti opštinskih odbora SDS-a u SAO Krajini, da se, u saradnji s predsjednikom Skupštine i predsjednikom vlade SAO Krajine, stara o provođenju odluka Skupštine bosanskih Srba i Ministarskog savjeta i da se uključi u rad Kriznog štaba SAO Krajine. P6530 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a, 24. februar 1992.).

191 V. par. 44–46.

192 V. činjenice o kojima je presuđeno 1929–1936.

193 Činjenica o kojoj je presuđeno 1937; D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.); Robert Donia, T. 3107 (1. juni 2010.).

194 Činjenica o kojoj je presuđeno 1938; P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 164.

195 V. činjenica o kojoj je presuđeno 413; P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 12–15; P3121 (Sjednica Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 163.

196 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 80.

197 P1342 (Zapisnik sa 1. sjednice SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 3; P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 3; P3121 (Sjednica Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.), str. 3; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 47, 165.

198 Izraz "Skupština bosanskih Srba" koristiće se u daljnjem tekstu da zajednički označi tijelo koje se u raznim periodima zvalo Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Skupština SrRBiH i Narodna skupština RS-a.

199 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 151–152, par. 165. U Ustavu bosanskih Srba od 17. decembra 1992. navodi se da Skupština ima 120

sjednice Skupštine bosanskih Srba.[200] Dana 12. avgusta 1992., Skupština je izglasala da se naziv republike SrRBiH promijeni u RS.[201]

79. To zakonodavno tijelo, kojim su predsjedavali predsjednik i dva potpredsjednika, imalo je ovlaštenja da donosi zakone i utvrđuje visinu budžeta i teritorijalnu organizaciju republike.[202] Skupština je takođe mogla da raspisuje referendume i izbore.[203]

80. Zakone su mogli da predlažu poslanici, Vlada, predsjednik Republike, skupštine opština ili najmanje 3.000 birača.[204] Nakon toga, relevantno ministarstvo je pripremalo nacrt koji je Vlada usvajala i upućivala pred Skupštinu.[205] To je značilo da je zakonske propise uvijek zvanično predlagala vlada, bez obzira na to ko je pokrenuo njihovo donošenje.[206] U slučaju rata ili

---

poslanika. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 71 (str. 15).

200 Činjenica o kojoj je presuđeno 1941. V. takođe P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 186, str. 184–185. V. P1342 (Zapisnik sa 1. sjednice SrRBiH, 24. oktobar 1991.); P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.); P1344 (Zapisnik sa 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.); D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.); D85 (Zapisnik sa 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.); D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.); P1345 (Zapisnik sa 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.); D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.); P1346 (Zapisnik sa 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.); P1347 (Stenogram 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.); P1348 (Zapisnik sa 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.); P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.); P1350 (Stenogram 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.); P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.); P1352 (Zapisnik sa 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.); D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.); D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.); P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.); D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.); P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.); P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.); P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.); D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.); P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.); P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.); P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.); D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.); P1357 (18. sjednica Skupštine SrRBiH, 11. avgust 1992.); P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.); D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.); P1359 (Zapisnik sa 20. sjednice Skupštine SrRBiH, 14.-15. septembar 1992.); D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.); P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar-1. novembar 1992.); P1360 (Stenogram sa zajedničke sjednice (21. sjednice) Skupštine RS-a i Skupštine Republike Srpske Krajine, 31. oktobar 1992.); P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.); P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.); P1363 (Zapisnik sa 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.); P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.).

201 P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 3; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 34.

202 Činjenica o kojoj je presuđeno 2014; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70, 74, 79 (str. 15, 16).

203 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2015; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70 (str. 15).

204 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2016; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 76, 90 (str. 16, 18), čl. 118–119 (str. 53).

205 Činjenica o kojoj je presuđeno 2017; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 119–121 (str. 53).

206 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2018.

neposredne ratne opasnosti, poslanici su mogli, u skladu s ocjenom političke i bezbjednosne situacije, da predlože Skupštini da se neki zakon usvoji bez rasprave o njegovom nacrtu.[207]

81. Skupština bosanskih Srba bila je zadužena da vrši kontrolu nad pitanjima u nadležnosti Vlade bosanskih Srba.[208] Ona je birala predsjednika Vlade i glasala o imenovanju ministara u Vladi.[209] Pored toga, u Skupštini se raspravljalo o radu Vrhovnog suda, javnog tužilaštva i o ustavnosti republičkih zakona prema mišljenju Ustavnog suda.[210] Skupština je takođe imala zadatak da sarađuje sa skupštinama drugih republika, autonomnih pokrajina i opština putem razmjene informacija i posjeta poslanika Skupštine.[211]

82. Predsjednik Skupštine je bio ovlašten da predlaže dnevni red sjednica Skupštine i da saziva Skupštinu na vlastitu inicijativu ili na zahtjev Vlade bosanskih Srba ili jedne trećine poslanika u Skupštini.[212]

83. Sjednicama Skupštine bosanskih Srba ponekad su prethodili sastanci Kluba poslanika SDS-a, koji je predlagao zaključke koji bi se Skupštini ponudili na usvajanje.[213]

84. Skupština je bila važan forum putem kojeg su se poslanici informisali o politici, planovima i instrukcijama, između ostalog, da bi ih širili na terenu.[214] Opštinska tijela su izvještavana o sjednicama Skupštine i odlukama koje su tamo donesene.[215] Na primjer, na 7. sjednici Skupštine, optuženi je zatražio da poslanici u Krajini "dosta rade sa našim ljudima tamo, sa strankom, da se objašnjavaju strateški ciljevi i da se objašnjava naša taktika iz dana u dan" i rekao da je "[p]oslanik

---

207 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 241 (str. 76).

208 Činjenica o kojoj je presuđeno 2019; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70 (str. 15).

209 Činjenica o kojoj je presuđeno 2020; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 176 (str. 62).

210 Činjenica o kojoj je presuđeno 2021; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 228–232 (str. 72–74).

211 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2022; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 233–237 (str. 74–75).

212 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2024; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 74 (str. 16), čl. 26, 82, 89 (str. 36, 47, 48).

213 V. npr. D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 69; P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar – 1. oktobar 1993.), str. 2; P1405 (Transkript 48. sjednice Skupštine RS-a, 29.-30. decembar 1994.), str. 35–40, 40–41.

214 V. P1369 (Transkript 27. sjednice Skupštine RS-a, 3. april 1993.), str. 7; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 22; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 13–14; P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 68.

215 V. P3439 (Zapisnik sa sjednice Kriznog štaba Ključ, 13.-14. maj 1992.), str. 2; Rajko Kalabić, T. 44577–44578; P6589 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora Prijedor, 18. maj 1992.), str. 1; P3590 (Zapisnik sa sastanka predsjednika opština u zoni odgovornosti 1. partizanske brigade, 14. maj 1992.), str. 3.

[…] predstavnik i nosilac najviše vlasti predstavničke", ali "u isto vrijeme mora da bude odgovoran prema ovoj skupštini koja je ovdje".[216]

85. Na sjednicama Skupštine, poslanici su referisali o događajima u opštinama.[217] Optuženi je na 12. sjednici Skupštine održanoj 24. marta 1992. izjavio sljedeće:

> Gospoda poslanici će […] sada, u ovom periodu, kada se stvara država i kad se postavlja na noge, po mom mišljenju i na moju molbu, ako se Skupština tako složi, morati biti stubovi naše vlasti tamo gdje se nalaze. Dakle, moraju permanentno biti u kontaktu s predsjednicima opština na uspostavljanju vlasti.[218]

86. Izjave poslanika ukazuju na to da su oni davali Skupštini određeni stepen vlasti nad opštinskim tijelima. Na 8. sjednici Skupštine, govoreći o "raskolu" u Bosanskoj Krajini, Vojo Kuprešanin je rekao da je Skupština "za nas vrhovna vlast jer može da poništi sve naše odluke".[219] Optuženi je prije toga, na istoj sjednici, rekao sljedeće: "Vrhovna vlast srpskog naroda je ova Skupština, u BiH. […] Ova Skupština ima ovlašćenja da poništi sve odluke svake srpske skupštine u BiH i Regionalne skupštine".[220]

87. Skupština je formirala mnoge državne političke organe bosanskih Srba, uključujući Savjet za nacionalnu bezbjednost, tročlano i petočlano Predsjedništvo i jednog predsjednika, Ministarski savjet i Vladu, kao i pravosudni sistem.[221]

3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB)

88. Dana 27. marta 1992., Skupština bosanskih Srba osnovala je SNB.[222] SNB je trebalo da bude savjetodavni organ Skupštine u vezi s političkim, zakonskim, ustavnim i drugim pitanjima značajnim za bezbjednost "Srba u [BiH]", i trebalo je da odgovara Skupštini.[223] SNB je bio

---

216 P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.), str. 58.

217 V. D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 66–67, 71–75.

218 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 15.

219 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 60–61.

220 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 45.

221 V. par. 88, 96–98, 103, 107. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16779; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 168–188.

222 P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.), str. 14; D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 10; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 185. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2028. Odluke SNB-a su ponekad objavljivane u *Službenom glasniku SrRBiH*. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2030.

223 Činjenica o kojoj je presuđeno 2029; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 10–15; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 185.

zamišljen i kao tijelo koje je može da donosi odluke koje obavezuju izvršne organe, uključujući Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo narodne odbrane.[224]

89. Optuženi je bio predsjednik SNB-a.[225] Članovi SNB-a *ex officio* bili su i predsjednik Skupštine bosanskih Srba, predsjednik Vlade SrRBiH, kao i ministri za odbranu i unutrašnje poslove.[226]

90. SNB je bio jedno od privremenih tijela koje je tokom 1992. služilo kao *de facto* Predsjedništvo SrRBiH.[227] Biljana Plavšić i Koljević, koji su bili članovi Predsjedništva SRBiH, bili su vršioci dužnosti predsjednika SrRBiH.[228] SNB je, obično na zajedničkim sjednicama s Vladom, donosio odluke u vezi sa, između ostalog, bezbjednošću, odbranom, vojskom i političkom strategijom[229] i davao zaduženja raznim ministarstvima.[230] Odluke sa zajedničkih sjednica potom su ozvaničene preko Biljane Plavšić i Koljevića, koji su bili članovi SNB-a, ili preko odluke relevantnog državnog organa.[231]

91. SNB i Vlada su u aprilu 1992. donijeli jedan broj odluka u vezi s TO-om[232]: dana 15. aprila 1992, SNB i Vlada su odlučili da ministar odbrane organizuje TO i rukovodi njime do imenovanja

---

224 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 14–15.

225 Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 256; P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 28. Optuženi je potpisivao zapisnike sa sastanaka SNB-a (često zajedničkih sastanaka s Vladom) kao predsjednik Savjeta. V. npr. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.); D405 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a, 16. april 1992.); P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.). Neke od zapisnika potpisali su optuženi i predsjednik Vlade. V. npr. P3078 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 8. maj 1992.); P3079 (Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 14. maj 1992.).

226 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2079.

227 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 255, 258.

228 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 254; D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.), str. 9–10, 15; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 24.

229 V. npr. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.); P3077 (Zapisnik sa proširene sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 20. april 1992.); P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.); P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.); D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.); D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.); P3080 (Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 15. maj 1992.).

230 V. npr. D405 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a, 16. april 1992.), par. 3–4, 7, 12; P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2; D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 1.

231 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 259. Na primjer, na jednoj od svojih prvih sjednica, održanoj 15. aprila 1992., SNB je na zajedničkom sastanku s Vladom utvrdio da su ispunjeni uslovi da se predloži da Predsjedništvo Republike proglasi stanje neposredne ratne opasnosti. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 1. To je učinjeno preko odluke Biljane Plavšić i Koljevića, kao Predsjedništva. P3922 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 15. april 1992.).

232 V. par. 212–214.

njegovog komandanta.[233] Dana 22. aprila 1992., SNB i Vlada su odlučili da predsjednik SNB-a koordinira pitanja vezana za komandovanje snagama TO-a.[234] Oni su također usvojili zaključak da Štab TO-a SrRBiH imenuje komandante štabova u regijama, opštinama i gradovima.[235] Dana 24. aprila 1991., SNB je odlučio da formira gradski štab TO-a koji su činili komandanti opštinskih TO-ova, pri čemu je optuženi bio zadužen za "realizaciju odluke".[236] Dana 27. aprila 1992., na zajedničkoj sjednici, odlučeno je da se plate za pripadnike TO-a obezbijede uz pomoć skupština opština.[237]

92. U aprilu 1992., SNB je opštinskim kriznim štabovima i TO-u izdavao naloge i od njih primao izvještaje.[238]

93. Dana 24. aprila 1992., na sastanku s Vladom SrRBiH, SNB je odlučio da "razmjenu ratnih zarobljenika po obavljenom poslu organa unutrašnjih poslova preuzima Ministarstvo pravde".[239] Na tom istom sastanku, SNB je odlučio da formira Državnu komisiju za ratne zločine i da sačini uputstva za rad te komisije.[240] Dana 8. maja 1992., na zajedničkoj sjednici SNB-a i Vlade SrRBiH odlučeno je da se formira državna komisija za pomoć izbjeglicama.[241]

94. Što se tiče struktura veze, u aprilu 1992. SNB i Vlada naložili su ministrima unutrašnjih poslova i narodne odbrane da "svakodnevno podnose izvještaje o situaciji na terenu, o utvrđivanju eventualne odgovornosti i preduzimanju mjera", a da ministar unutrašnjih poslova "svakodnevno podnosi izvještaj o bezbjedonosnoj situaciji na teritoriji [SrRBiH]".[242]

95. SNB je praktično prestao da održava sjednice i vrši centralnu ulogu otprilike u maju 1992., kada je formirano Predsjedništvo.[243]

---

233 P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 2.

234 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 1. V. također Reynaud Theunens, T. 16888–16889 (19. juli 2011.).

235 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2.

236 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1.

237 D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.).

238 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2080. V. npr. D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.), str. 2; P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.); P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2; P2627 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 28. april 1992.), str. 1.

239 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1.

240 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 275.

241 P3078 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

242 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2.

243 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 260–261, fusnota 723.

4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik

a. Osnivanje

96. Dana 12. maja 1992., Skupština bosanskih Srba je osnovala tročlano Predsjedništvo i za članove Predsjedništva izabrala optuženog, Biljanu Plavšič i Koljevića.[244] Predsjedništvo je potom izabralo optuženog za predsjednika Predsjedništva.[245] Predsjednik Predsjedništva je bio zadužen da izdaje naređenja, usvaja i predočava odluke i komanduje VRS-om[246] u ime Predsjedništva.[247]

97. Dana 2. juna 1992. ili približno tog datuma, Predsjedništvo je prošireno na pet članova i u njemu su bili i predsjednik Vlade Branko Đerić i predsjednik Skupštine bosanskih Srba, Krajišnik.[248] Dana 6. jula 1992., petočlano Predsjedništvo je između sebe podijelilo zaduženja: vojna pitanja pripala su optuženom, međunarodni odnosi, kao i pitanja informisanja i propaganda, pripali su Koljeviću; Biljana Plavšić bila je zadužena, između ostalog, za kontakte s UNPROFOR-om, osim kada je riječ o vojnim pitanjima, kao i za pitanja vezana za izbjeglice i humanitarnu pomoć; Krajišnik je bio zadužen za pitanja povjerenika i privrede; a pitanja vezana za snabdijevanje pripala su Đeriću.[249] Predsjedništvo koje se sastajalo od 2. juna do 17. decembra 1992. ponekad se navodi kao "Ratno predsjedništvo", zato što se smatralo da su sjednice održavane "u neposrednoj ratnoj opasnosti", kako se navodi u nekim zapisnicima sa sjednica iz tog perioda.[250] Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba usvojila je "Deklaraciju o završetku rata", kojom je proglasila da je za RS završen rat u bivšoj BiH.[251]

---

244 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 58; P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 2; Patrick Treanor, T. 14051, 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 180, 260.

245 P3032 (Zapisnik sa 1. konstitutivne sjednice Predsjedništva SrRBiH, 12. maj 1992.). V. takođe Patrick Treanor, T. 14060 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 180, 260; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 58.

246 Radi lakšeg snalaženja, skraćenica "VRS" koristiće se u cijelom ovom odjeljku i obuhvataće i period prije 12. avgusta 1992., kada je ime Vojske SrRBiH promijenjeno u VRS. V. fusnota 422.

247 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 58.

248 Patrick Treanor, T. 14060–14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 236, 261–265.

249 D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.), str. 3.

250 V. npr. P3061 (Zapisnik sa 3. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 8. juni 1992.); P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.); D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.); P1465 (Zapisnik sa 19. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 13. juli 1992.).

251 P1363 (Zapisnik sa 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), str. 3; P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 7–16.

98. Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba je umjesto Predsjedništva imenovala jednog predsjednika i dva potpredsjednika Republike.[252] Skupština je optuženog izabrala za predsjednika RS-a, a Biljanu Plavšić i Koljevića za potpredsjednike.[253]

b. Funkcije

99. Prema Ustavu bosanskih Srba, predsjednikova zaduženja bila su da predstavlja Republiku, predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsjednika Vlade i kandidate za predsjednika i sudije Ustavnog suda, ukazom proglašava zakone,[254] vrši pomilovanja, dodjeljuje odlikovanja i priznanja utvrđena zakonom i obavlja druge poslove u skladu s Ustavom.[255]

100. Predsjednik je takođe posjedovao vanredna ovlaštenja, kao što je ovlaštenje da, kada Skupština ne može da se sastane zbog vanrednih okolnosti, utvrđuje postojanje vanrednih prilika i "[n]alaže mjere za njihovo otklanjanje, u skladu sa Ustavom i zakonom", "po pribavljenom mišljenju Vlade".[256] Predsjednik je takođe imao ovlaštenje da, za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, po svojoj inicijativi ili na prijedlog Vlade, donosi akte o pitanjima iz nadležnosti Skupštine, i podnosi ih na potvrdu Skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane.[257] Primjenjujući to vanredno ovlaštenje, Predsjedništvo je 1. juna 1992. donijelo Zakon o odbrani i Zakon o vojsci.[258] Predsjedništvo je takođe biralo ministre u Vladu, u vrijeme kada Skupština nije bila u mogućnosti da zasjeda, što je ona kasnije potvrđivala.[259]

---

252 P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 57–58; Patrick Treanor, T. 14061 (1. juni 2011.).

253 P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 114–115; Patrick Treanor, T. 14061 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 188, 266.

254 Ovlaštenje predsjednika da ukazom proglašava zakone na osnovu člana 80 Ustava RS-a odnosi se na ovlaštenje da se proglase zakoni koje je usvojila Skupština. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 80 (str. 17). V. npr. P2315 (Zakon o obrazovanju opštine Rajlovac, 11. maj 1992., i pripadajući Ukaz o proglašenju, 15. maj 1992.); P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.). To ovlaštenje se razlikuje od ovlaštenja predsjednika, pod stavkom 2 člana 81, za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, da donosi akte koje će Skupština kasnije potvrditi. V. par. 100.

255 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 69, 80 (str. 14, 16–17).

256 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 81 (str. 17); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 240.

257 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 81 (str. 17); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 240. Skupština je na 16., 17. i 20. sjednici verifikovala jedna broj odluka koje je donijelo Predsjedništvo SrRBiH. P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 2; P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 8–9; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 107–117; P1359 (Zapisnik sa 20. sjednice Skupštine SrRBiH, 14.-15. septembar 1992.), str. 2–3, 10.

258 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 241; P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.); P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni

101. Predsjednik Republike je bio glavnokomandujući, ili vrhovni komandant, VRS-a.[260]

102. Po Ustavu bosanskih Srba, predsjednik je mogao da zatraži od Vlade mišljenje o pitanjima važnim za Republiku.[261] Predsjedništvo je "redovno primalo izvještaje preko Vlade, koja je bila u redovnom kontaktu s opštinama, kriznim štabovima i srpskim autonomnim oblastima".[262] Predsjedništvo i predsjednik su takođe dobijali izvještaje od MUP-a[263] i Glavnog štaba VRS-a.[264]

5. Ministarski savjet

103. Dana 21. decembra 1991., Skupština bosanskih Srba formirala je Ministarski savjet.[265] Ministarski savjet se sastojao od predsjednika, 18 ministara i pet predsjednika vlada srpskih autonomnih oblasti koji su određivani *ex officio*.[266] Mnogi od članova imenovanih 21. decembra 1991. bili su na dužnostima u ministarstvima zajedničke Vlade BiH.[267] Ministarski savjet je funkcionisao kao izvršni organ Skupštine bosanskih Srba.[268]

1992.). Skupština je na svojoj 17. sjednici verifikovala Zakon o odbrani i Zakon o vojsci. P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 8.

259 V. P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 3.

260 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106 (str. 22); P5416 (Odluka Skupštine srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.), Amandman III; Patrick Treanor, T. 14061–14062 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 246. Za opis dužnosti predsjednika i vrhovnog komandanta, v. par. 167–168.

261 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 82; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 277.

262 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 274.

263 Christian Nielsen, T. 16270–16271 (7. juli 2011.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 389; P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 23.

264 V. npr. P4206 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a predsjedniku RS-a i Drinskom korpusu u vezi s razgovorima s generalom Morillonom, 15. mart 1993.); P4449 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 10. juli 1995.); P3054 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.); P4464 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.); P4457 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.). V. takođe P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj-31. juli 1992.), *e-court* str. 126; P1467 (Zapisnik sa 21. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 2. avgust 1992.), str. 2; Richard Butler, T. 27505 (17. april 2012.); P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), str. 308–313.

265 P1345 (Zapisnik sa 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 6–8; D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 35–37; D296 (Odluka poslanika iz SDS-a i SPO-a o osnivanju Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 23–25; Patrick Treanor, T. 14030 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 176.

266 D296 (Odluka poslanika iz SDS-a i SPO-a o osnivanju Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 23–25; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 149, 221, str. 162.

267 V. P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 51.

268 P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 13. januar 1992.), str. 3; D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 36.

104. Dana 11. januara 1992., Ministarski savjet je održao prvu sjednicu, na kojoj je formirao privremene komisije za ekonomsku i razvojnu politiku, za društvene djelatnosti i za unutrašnju politiku, pravosuđe i upravu.[269] Prema zapisniku sa sjednice, Ministarski savjet je također raspravljao o "[r]ealizacij[i] zadataka koji proizilaze iz Deklaracije o proglašenju Republike srpskog naroda BiH" i utvrdio prioritete koji proističu iz Deklaracije, kao što su "utvrđivanje etničkog prostora i formiranje organa vlasti na tom prostoru, kao i ekonomsko razvlašćivanje postojeće vlasti u [SRBiH]".[270] Sjednici su prisustvovali optuženi kao predsjednik SDS-a, Krajišnik kao predsjednik Skupštine bosanskih Srba, sekretar Skupštine bosanskih Srba, predsjednik Izvršnog odbora SDS-a, predsjednik Vijeća opština Skupštine SRBiH i Biljana Plavšić—član Predsjedništva SRBiH.[271]

105. Na drugoj sjednici, održanoj 17. januara 1992., Ministarski savjet je razmatrao prijedlog radnog programa Savjeta i diskutovao o potrebi da se što prije usvoji Ustav Republike i konsoliduje i organizuje teritorija regija, uključujući putem formiranja novih opština.[272]

106. Ministarski savjet je, prema Ustavnom zakonu koji je Skupština bosanskih Srba usvojila 28. februara 1992.,[273] trebalo da ostvaruje prava i dužnosti Vlade dok Vlada ne bude izabrana i dok ne počne da funkcioniše, i praktično je bio preteča Vlade bosanskih Srba.[274]

107. Na 13. sjednici, održanoj 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba je donijela odluku kojom je razriješila dužnosti Ministarski savjet Skupštine bosanskih Srba i izabrala članove prve Vlade bosanskih Srba.[275]

---

269 P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 13. januar 1992.), str. 2; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 227.

270 P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 13. januar 1992.), str. 2–3; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 227.

271 P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 13. januar 1992.), str. 1; P3111 (Zapisnik sa 2. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 17. januar 1992.), str. 2–3.

272 P3111 (Zapisnik sa 2. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 17. januar 1992.), str. 5.

273 D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.), str. 15–16.

274 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 210, 222; D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 7. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2044.

275 P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 3–7; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223. Izraz "Vlada bosanskih Srba" koristiće se dalje u tekstu za Vladu SrRBiH, a za period poslije 12. avgusta 1992., za Vladu RS-a.

6. Vlada bosanskih Srba

a. Osnivanje

108. Iako je Đerić bio član Vlade BiH, Biljana Plavšić ga je predložila za predsjednika Vlade bosanskih Srba.[276] Srbe koji su bili na ministarskim funkcijama u Vladi BiH Skupština bosanskih Srba postavila je za ministre na ekvivalentnim dužnostima u Vladi bosanskih Srba.[277] U slučajevima kada nijedan Srbin nije bio na dužnosti ministra ili zamjenika ministra u Vladi BiH, predsjednik Vlade je Skupštini bosanskih Srba trebalo da predloži kandidate za ministre u Vladi bosanskih Srba.[278]

109. Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba izabrala je Đerića za predsjednika Vlade, Aleksu Buhu za ministra spoljnih poslova i Miću Stanišića za ministra unutrašnjih poslova u Vladi SrRBiH.[279] Skupština je na istoj sjednici naložila Vladi da pripremi i Skupštini podnese na usvajanje operativni plan "preuzimanja i funkcionisanja vlasti na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine".[280]

110. U prvim danima aprila 1992., poslije međunarodnog priznavanja BiH kao nezavisne države i nakon početka sukoba, rukovodstvo bosanskih Srba prešlo je na Pale, udaljeno dvadesetak kilometara od Sarajeva.[281] Od 15. aprila 1992., Vlada je održavala redovne sjednice na Palama zajedno s članovima novog SNB-a.[282] Hotel "Kikinda" funkcionisao je kao sjedište institucija bosanskih Srba, odnosno Skupštine, Predsjedništva i Vlade, do juna 1992.[283]

111. Vlada je zasjedala na nekoliko zajedničkih sjednica sa SNB-om u aprilu i maju 1992.[284] Od otprilike 18. maja 1992., Vlada je počela da zasjeda samostalno.[285]

---

276 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2045; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 24–25.

277 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2046.

278 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2047.

279 P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 4–7; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223.

280 P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 8–9; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223.

281 Činjenica o kojoj je presuđeno 2052.

282 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 229.

283 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2053.

284 V. npr. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.); P3077 (Zapisnik sa proširene sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 20. april 1992.); P3079 (Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 14. maj 1992.).

285 V. P2625 (Zapisnik sa 11. sjednice Vlade SrRBiH, 18. maj 1992.).

b. Funkcije

112. Ustav Bosanskih Srba davao je Vladi bosanskih Srba izvršnu vlast, pod formalnom kontrolom Skupštine.[286] Prema Ustavu bosanskih Srba, funkcije Vlade bile su, između ostalog da predlaže zakone i propise i stara se o njihovom provođenju, da daje mišljenje o zakonima i propisima koje drugi predlagači podnose Narodnoj skupštini, da utvrđuje načela unutrašnje organizacije ministarstava i drugih tijela Republike i da koordinira i nadzire rad ministarstava i drugih tijela Republike.[287]

113. Na čelu Vlade bili su predsjednik Vlade, dva zamjenika predsjednika Vlade i 13 ministara.[288]

114. Aleksandar Buha, ministar spoljnih poslova, bio je zadužen za kontakte s predstavnicima međunarodne zajednice.[289] Ministarstvo informacija, na čelu s Veliborom Ostojićem, bavilo se informisanjem javnosti, distribuiralo informacije i izvještavalo sa sjednica Vlade, brifinga za štampu i pres konferencija.[290] Dragan Kalinić, ministar zdravlja i socijalne zaštite, bio je zadužen za saradnju s međunarodnim humanitarnim organizacijama.[291]

115. U aprilu 1992., Koljević je predložio pukovniku JNA Bogdanu Subotiću da obrazuje Ministarstvo odbrane.[292] Subotić je prihvatio to zaduženje, preselio se na Pale i, uz pomoć Ministarstva odbrane SFRJ, počeo da organizuje Ministarstvo i priprema prijedloge Zakona o odbrani i Zakona o vojsci.[293] Te nacrte zakona je na kraju prihvatila Vlada i podnijela ih Skupštini bosanskih Srba.[294]

---

286 Činjenica o kojoj je presuđeno 2038; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 69, 70, 94 (str. 14, 15 19).

287 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 90 (str. 18–19). V. npr. P2625 (Zapisnik sa 11. sjednice Vlade SrRBiH, 18. maj 1992.); P3081 (Zapisnik sa 12. sjednice Vlade SrRBiH, 21. maj 1992.).

288 Činjenica o kojoj je presuđeno 2039; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 211.

289 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2048.

290 Činjenica o kojoj je presuđeno 2049.

291 Činjenica o kojoj je presuđeno 2050.

292 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2054.

293 Činjenica o kojoj je presuđeno 2055.

294 Činjenica o kojoj je presuđeno 2056.

c. Struktura i odnos s drugim tijelima

116. Prema Ustavu bosanskih Srba, Vlada je odgovarala Skupštini.[295] Vlada bosanskih Srba trebalo je da Skupštinu informiše o svom napretku u provođenju politike i zakona.[296] Na osnovu ocjene rada Vlade, Skupština je mogla da izglasa nepovjerenje Vladi.[297] Vlada je mogla da predlaže održavanje sjednica Skupštine.[298]

117. U dopisu Vladi, predsjedavajući Izvršnog odbora SDS-a naveo je da Vlada treba da provodi politiku stranke i da na svim nivoima, od opštine do Republike, nije moguće vršiti postavljenja bez saglasnosti stranke.[299] Iako je Ustav bosanskih Srba predviđao da predsjednik Vlade predlaže Skupštini kandidate za ministre,[300] u praksi su SDS i predsjednik SDS bili ti koji su birali kandidate.[301] Na primjer, optuženi je, kao predsjednik SDS-a, zatražio da Đerić predloži Miću Stanišića i Buhu.[302]

118. Vlada je odluke donosila prostom većinom glasova, na sjednicama kojima je prisustvovala većina članova Vlade.[303] Ona je sarađivala s izvršnim organima opština pozivajući njihove predstavnike na sjednice Vlade, kao i šaljući svoje ministre na sjednice opštinskih organa.[304]

119. Skupština bosanskih Srba je 15. septembra 1992. usvojila novi Zakon o Vladi Republike Srpske.[305] Prema tom novom Zakonu o Vladi, Vlada bosanskih Srba je mogla da predloži

---

295 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 70, 94 (str. 15, 19); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 212. V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43358 (13. novembar 2013.).

296 Činjenica o kojoj je presuđeno 2040; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 217 (str. 69–70).

297 Činjenica o kojoj je presuđeno 2041; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 94 (str. 19), čl. 221 (str. 70–71).

298 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 74 (str. 16), čl. 82 (str. 47); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 212.

299 P6337 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a Vladi RS-a, 12. april 1993.).

300 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 93.

301 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 7–9; P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 12. SDS i optuženi su imali uopšteniju kontrolu nad kadrovskom politikom, uključujući imenovanja na dužnost pomoćnika ministra i imenovanja u javnim preduzećima, premda je Vlada mogla da predlaže kandidate. V. Vladimir Lukić, T. 38760–38764 (23. maj 2013.); P6338 (Dopis Vlade RS-a Izvršnom odboru SDS-a, 29. avgust 1993.); P6339 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a Vladi RS-a, 28. decembar 1993.); P6340 (Dopis Vlade RS-a Izvršnom odboru SDS-a, 12. mart 1994.).

302 Branko Đerić, T. 27943 (24. april 2012.); P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 9.

303 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2042.

304 Činjenica o kojoj je presuđeno 2043. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 31 (gdje se navodi da to nije bilo tako dok je on bio zamjenik ministra privrede tokom 1992.). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano.

305 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 217.

predsjedniku Republike da proglasi vanredno stanje, a takođe je većina članova Vlade prisutnih na nekoj sjednici Vlade mogla da preduzima odgovarajuće mjere i donosi odluke.[306]

120. Vlada je održavala redovan kontakt s opštinama i srpskim autonomnim oblastima.[307] Vlada je redovno primala dopise, izvještaje i zahtjeve od svojih organa i primala izvještaje od pojedinačnih ministarstava ili im nalagala da ih pripreme;[308] neki izvještaji su prosljeđivani Predsjedništvu[309] ili podnošeni Skupštini.[310] Zapisnici sa sjednica Vlade takođe pokazuju da su ministarstvima zadavani zadaci uz upute Predsjedništva.[311] Ministarstvo pravde i opštine ili tijela na opštinskom nivou dobijali su informacije o pitanjima koja su se odnosila na zatočene osobe.[312]

d. Početne akcije

121. Tokom 1992., Vlada bosanskih Srba je održala otprilike 90 sjednica.[313] Prijedlozi zakona prosljeđivani su Skupštini, a odluke u nadležnosti Vlade objavljivane su u *Službenom glasniku*.[314]

122. Vlada se takođe bavila pitanjem napuštenih kuća i stanova u opštinama, kao i pitanjem muslimanske imovine uopšte.[315] Vlada je slala pojedine ministre u obilazak opštinskih skupština kako bi bila u toku sa situacijom.[316]

---

306 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 218–219.

307 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 233.

308 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 233. V. npr. P3086 (Zapisnik sa 21. sjednice Vlade SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 2; P3089 (Zapisnik sa 31. sjednice Vlade SrRBiH, 19. juni 1992.), str. 3–4; P3098 (Zapisnik sa 48. sjednice Vlade SrRBiH, 28. juli 1992.), str. 10; P3099 (Zapisnik sa 49. sjednice Vlade RS-a, 7. septembar 1992.), str. 5–6; P3100 (Zapisnik sa 53. sjednice Vlade RS-a, 1. oktobar 1992.), str. 7–9; P3102 (Zapisnik sa 57. sjednice Vlade RS-a, 27. oktobar 1992.), str. 6–7; P3103 (Zapisnik sa 58. sjednice Vlade RS-a, 27. oktobar 1992.), str. 9–11.

309 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 233. V. npr. P1092 (Zapisnik sa 25. sjednice Vlade SrRBiH, 10. juni 1992.), str. 3; P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.), str. 2; P3088 (Zapisnik sa 27. sjednice Vlade SrRBiH, 13. juni 1992.), str. 2.

310 V. npr. P3101 (Zapisnik sa 56. sjednice Vlade RS-a, 21. oktobar 1992.), str. 3; P3103 (Zapisnik sa 58. sjednice Vlade RS-a, 27. oktobar 1992.), str. 9.

311 V. P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 234. V. npr. P1095 (Zapisnik sa 28. sjednice Vlade SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 4; P3090 (Zapisnik sa 32. sjednice Vlade SrRBiH, 24. juni 1992.), str. 9; P3100 (Zapisnik sa 53. sjednice Vlade RS-a, 1. oktobar 1992.), str. 8.

312 P1142 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH Ratnom predsjedništvu Vogošća, 10. avgust 1992.); P1606 (Zahtjev opštine Vogošća Ministarstvu pravde SrRBiH, 6. avgust 1992.); P1130 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH opštini Ilidža, 4. juli 1992.); P1151 (Dopis SJB-a Novi Grad Ministarstvu pravde SrRBiH, 25. maj 1992.).

313 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2057.

314 Činjenica o kojoj je presuđeno 2059.

315 Činjenica o kojoj je presuđeno 2061.

316 Činjenica o kojoj je presuđeno 2062. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 32 (gdje se navodi da se to događalo samo u pojedinačnim slučajevima i da su veze s terenom bile neredovne i izuzetno otežane). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano.

123. Početkom maja 1992., Vlada je na Palama imala republički informativni centar koji je bio povezan s regionalnim centrima veze na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba.[317] On je radio 24 sata dnevno i u njemu je radilo pet zaposlenih.[318] U junu 1992., Centar je dnevno primao pismene izvještaje, kao i desetine telegrama, koje je dalje prosljeđivao primaocima kojima su bili upućeni.[319]

e. Komisija za razmjenu

124. Na osnovu odluke donesene 24. aprila 1992. na sjednici SNB-a i Vlade, nakon što je MUP proveo istragu o zarobljenicima, Ministarstvo pravde je trebalo da provede njihovu razmjenu.[320] Taj posao je obavljan preko Državne komisije za razmjenu, formirane poslije sastanka u aprilu.[321]

125. Dana 8. maja 1992., Vlada bosanskih Srba formirala je Centralnu komisiju za razmjenu ratnih zarobljenika i lica lišenih slobode.[322] Područje djelovanja Komisije trebalo je da obuhvati cijelu teritoriju SrRBiH i "sve slučajeve vođenja pregovora i razmjene ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode i tijela poginulih".[323] Ukoliko Komisija ne bi bila u mogućnosti da obavlja rad na cijeloj teritoriji Republike, predsjednici srpskih oblasti, u saradnji s komandantima štabova TO-a i načelnicima centara službi bezbjednosti, trebalo je da formiraju komisiju za područje te oblasti.[324] Komisije formirane pri oblastima trebalo je da "dostavlja[ju] centralnoj komisiji izvještaj o preduzetim mjerama".[325] Komisija je radila preko lokalnih komisija.[326]

---

317 Činjenica o kojoj je presuđeno 2063. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 33 (gdje on osporava da je centar funkcionisao kako je opisano). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano. V. par. 120.

318 Činjenica o kojoj je presuđeno 2064. Ali v. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 33 (gdje on osporava da je centar funkcionisao kako je opisano). Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovog svjedoka u pogledu tog pitanja pouzdano.

319 Činjenica o kojoj je presuđeno 2065.

320 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8743–8745; Momčilo Mandić, T. 4529–4537 (1. juli 2010.). Mandić je precizirao da je među zatvorenicima bilo i lica lišenih slobode koja su bila civili. Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8758; Momčilo Mandić, T. 4552–4553 (5. juli 2010.).

321 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8744–8746, 8749–8750.

322 Činjenica o kojoj je presuđeno 2075; P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.); Momčilo Mandić, T. 4537–4538 (1. juli 2010.). Vijeće napominje da je Komisija raspuštena u martu 1993. i da je nova komisija formirana odmah poslije toga. V. par. 2935.

323 P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

324 P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

325 P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 2.

326 P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.); P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8754; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 14.

126. Dana 10. maja 1992., SNB i Vlada imenovali su članove Komisije, u čijem sastavu su bili predstavnici Ministarstva odbrane bosanskih Srba, MUP-a i Ministarstva pravde.[327] Na čelu Komisije prvobitno je bio Rajko Čolović,[328] ali je odlukom Vlade SrRBiH umjesto njega za predsjednika Komisije izabran Slobodan Avlijaš;[329] međutim, Avlijaš je zatražio da bude razriješen dužnosti, pa je za predsjednika Komisije imenovan Nenad Vanovac.[330] U Uputstvu o postupanju sa zarobljenim licima, koje je objavljeno u *Službenom glasniku* 13. juna 1992. i koje je potpisao ministar odbrane Bogdan Subotić, navodi se da Komisija djeluje pri Ministarstvu pravde.[331]

127. Zvanični zadatak Komisije bila je koordinacija razmjene i davanje informacija o zarobljenim licima.[332] U okviru tog zadatka, Komisija je trebalo da vodi računa o razlici između civila i ratnih zarobljenika, u cilju oslobađanja civila i sprečavanja kriznih štabova ili paravojnih formacija da počine krivična djela protiv ratnih zarobljenika.[333] U izvještaju o aktivnostima Ministarstva pravosuđa i uprave za period maj-oktobar 1992. navodi se da je Ministarstvo "iniciralo Predsjedništvo na formiranje Centralne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode, ranjenika i tijela poginulih" s obzirom na "pojačan priliv lica lišenih slobode".[334] Prema Mandićevim riječima, motiv za formiranje Komisije bio je da se stvori "pravna država i pravna bezbjednost" za lica lišena slobode, od kojih su mnogi bili civili s područja zahvaćenih sukobom.[335]

128. Dana 6. juna 1992, Komisija je izdala naređenje koje je potpisao predsjednik Komisije Čolović, u kojem se navodi da stanice javne bezbjednosti koje "obezbjeđuju objekte u kojima su smješteni ratni zarobljenici odnosno lica lišena slobode vode evidenciju o svim privedenim licima" i "[r]edovno dostavljaju spiskove zarobljenih lica, odnosno lica lišenih slobode opštinskim komisijama za razmjenu zarobljenika".[336] U naređenju se takođe navodi da opštinske komisije treba

---

327 Činjenica o kojoj je presuđeno 2076; D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.), str. 2; P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8746, 8770; Momčilo Mandić, T. 4536–4538 (1. juli 2010.).

328 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8752, 8770; Momčilo Mandić, T. 4537–4538 (1. juli 2010.); P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 6.

329 P3091 (Zapisnik sa 33. sjednice Vlade SrRBiH, 26. juni 1992.), str. 5; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 6, 49.

330 P1130 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH opštini Ilidža, 4. juli 1992.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 6, 49.

331 P1134 (Uputstvo Ministarstva odbrane SrRBiH o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992.), par. 19. Ali v. Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8746, 8750 (gdje se navodi da je Komisija bila na državnom nivou, a ne isključivo u nadležnosti Ministarstva pravde).

332 Činjenica o kojoj je presuđeno 2077. V. takođe Momčilo Mandić, T. 4604 (5. juli 2010.).

333 Činjenica o kojoj je presuđeno 2078. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8761–8764.

334 P1089 (Izvještaj o radu Ministarstva pravosuđa za period maj–oktobar 1992., 16. novembar 1992.), str. 2.

335 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8750.

336 P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1, 4.

da te spiskove dostavljaju regionalnim komisijama ili Centralnoj komisiji.[337] Prema tom naređenju, nijedno zarobljeno lice niti lice lišeno slobode nije smjelo biti oslobođeno ili razmijenjeno bez prethodnog odobrenja Komisije.[338]

7. Regionalna i opštinska tijela

129. Tokom prve polovine 1991., nekoliko opština u BiH u kojima su Srbi predstavljali većinu ili znatan procenat stanovništva formiralo je nove zajednice opština.[339] Među njima su bile Zajednica opština Bosanske krajine (ZOBK), formirana 25. aprila 1991., Zajednica opština Romanija, formirana 8. maja 1991. i Zajednica opština Istočne i Stare Hercegovine, formirana 27. maja 1991.[340] Na primjer, ZOBK je imao skupštinu, predsjednika i dva potpredsjednika i sekretara.[341] Skupština ZOBK-a imala je ovlaštenje da provodi odluke, zaključke, stavove i druge propise.[342]

130. Otprilike u jesen 1991. nekoliko područja proglasilo se srpskim autonomnim oblastima.[343] To su bile SAO Hercegovina (ranije Zajednica opština Istočne i Stare Hercegovine), Autonomna Regija Krajina (ranije ZOBK), SAO Sjeveroistočna Bosna, SAO Romanija, SAO Sjeverna Bosna i SAO Birač.[344] Skupština bosanskih Srba je 21. decembra 1991. odobrila imenovanje Jovana Čizmovića za koordinatora aktivnosti izvršnih tijela srpskih autonomnih oblasti.[345]

131. Dana 11. decembra 1991., Skupština bosanskih Srba usvojila je preporuku da odbornici SDS-a u opštinskim skupštinama u BiH, u kojima SDS nije imao većinu, formiraju "skupštine opština srpskog naroda".[346] Ta preporuka je bila upućena grupama odbornika SDS-a u opštinskim

337 P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1.

338 P1090 (Naređenje Centralne komisije za razmjenu zarobljenih lica, 6. juni 1992.), str. 1.

339 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117; Robert Donia, T. 3100–3101 (1. juni 2010.). V. par. 40–42.

340 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 117; Radomir Nešković, T. 14355 (7. juni 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4642.

341 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 124.

342 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 125.

343 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 136; Radomir Nešković, T. 14355–14356 (7. juni 2011.).

344 P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 136.

345 D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 34.

346 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 10–30; D1183 (Preporuka Skupštine SrRBiH o osnivanju skupština opština, 11. decembar 1991.); P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 19; Robert Donia, T. 3108 (1. juni 2010.).

skupštinama u BiH kojima su "nametnute [...] odluke koje su protivne interesu srpskog naroda".[347] U preporuci se navodilo da će te skupštine činiti odbornici SDS-a i "drugi odbornici srpske nacionalnosti koji daju izjavu o pristupanju Skupštini".[348] Uz preporuku je bio priložen obrazac odluke o formiranju skupštine srpskog naroda koju je trebalo da usvoje pojedinačne opštine.[349] Te odluke je trebalo da verifikuje Skupština bosanskih Srba.[350]

132. Glavni odbor SDS-a je 19. decembra 1991. izdao uputstvo u vezi s opštinama u kojima su Srbi predstavljali većinu stanovništva, koje je označeno kao varijanta A, i u vezi s opštinama u kojima su Srbi predstavljali manjinu, koje je označeno kao varijanta B.[351] Uputstvo s varijantom A i B nalagalo je opštinskim funkcionerima SDS-a da formiraju srpske opštinske institucije u opštinama u kojima su Srbi bili manjina.[352] Ta uputstva su vođe SDS-a prenijele vođama opštinskog SDS-a i opštinskim tijelima.[353] Optuženi je kopije samog dokumenta distribuirao samo visokim opštinskim funkcionerima, kao što su bili predsjednici opština ili drugi opštinski organi vlasti, na sastanku održanom 20. decembra 1991. ili približno tog datuma,[354] kojem su prisustvovali svi članovi Glavnog odbora i Izvršnog odbora, odbornici, predstavnici opština i članovi Vlade.[355]

---

347 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 29; D1183 (Preporuka Skupštine SrRBiH o osnivanju skupština opština, 11. decembar 1991.).

348 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 11.

349 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 11, 18–20.

350 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 29.

351 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.); Patrick Treanor, T. 14027–14028 (1. juni 2011.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 61–63; P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 20–21; P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 19–20. Radomir Nešković je u svjedočenju rekao da Uputstvo s varijantom A i B nije izrađeno putem regularne stranačke procedure SDS-a i da misli da je taj dokument izradila grupa oficira izvan SDS-a i da se u zaglavlju navodi "Krizni štab SDS-a", nepostojeći organ. Radomir Nešković, T. 14262–14264 (6. juni 2011.), T. 14325, 14365–14366 (7. juni 2011.). Međutim, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Neškovićevim uvjerenjima i spekulacijama u pogledu toga.

352 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2, 6–7; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 63; Patrick Treanor, T. 14027–14028 (1. juni 2011.); Robert Donia, T. 3109–3113 (1. juni 2010.); P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 21.

353 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7385; Neđeljko Prstojević, T. 12940 (3. mart 2011.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15; P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.) (pod pečatom), str. 11; Branko Grujić, T. 40367 (25. juni 2013.). V. takođe P2592 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.), str. 1; P6661 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora SSO-a Bosanska Krupa, 24. decembar 1991.), str. 1; P2595 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 27. decembar 1991.), str. 1; P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1.

354 Radomir Nešković kao datum sastanka navodi 19. decembar 1991. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16647, 16783–16784. Međutim, drugi dokazi ukazuju na to da je taj sastanak vjerovatno održan dan kasnije, 20. decembra 1991. V. D215 (Izvodi iz dnevnika Ljube Grkovića), str. 59; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 62; P2550 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 21. decembar 1991.), str. 3, Patrick Treanor, T. 14029–14030 (1. juni 2011.); P5792 (Presretnuti razgovor Radovana

133. Uputstvo s varijantom A i B pozivalo je, u prvoj fazi u opštinama varijante A i B, da se sazovu i proglase skupštine srpskog naroda i izvrše pripremne radnje za formiranje opštinskih državnih ili vladinih organa.[356] Prema tom uputstvu, zadaci koji su u njemu izneseni trebalo je da se provedu na cijeloj teritoriji SRBiH ili u svakoj opštini u kojoj je živio srpski narod, u cijelosti u opštinama iz varijante A, a djelimično u opštinama iz varijante B.[357] To uputstvo je, u okviru prve faze, predviđalo formiranje kriznih štabova u opštinama iz varijante A i iz varijante B.[358]

134. U drugoj fazi, Uputstvo s varijantom A i B pozivalo je da se u opštinama iz varijante A i iz varijante B, između ostalog, sazovu sjednice srpske opštinske skupštine, formiraju opštinski izvršni odbori i opštinski državni ili vladini organi, izvrši mobilizacija i prepotčinjavanje svih srpskih policijskih snaga u saradnji s komandom i štabom JNA i obezbjedi provođenje naredbe za mobilizaciju rezervnog sastava JNA i jedinica Teritorijalne odbrane.[359]

135. Dana 14. februara 1992., na proširenoj sjednici Glavnog i Izvršnog odbra SDS-a, optuženi je govorio o provođenju druge faze Uputstva s varijantom A i B.[360] Predsjednici opštinskih odbora SDS-a, predsjednici i članovi regionalnih odbora, predsjednici skupština i izvršnih odbora opština pozvani su na taj sastanak.[361] Ta diskusija i uputstvo da se provede druga faza prenijeti su opštinskim odborima.[362]

136. Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba verifikovala je odluke brojnih opštinskih skupština o proglašenju novoformiranih srpskih opština, uključujući Vogošću, Srebrenicu,

---

Karadžića i Milana Novakovića, 19. decembar 1991.), str. 1–2; Momčilo Krajišnik, T. 43856–43857 (20. novembar 2013.). Vijeće ne smatra da nepodudarnost datuma utiče na pouzdanost Neškovićevog svjedočenja o sadržini tog sastanka. Miroslav Toholj je izjavio da Uputstvo s varijantom A i B nije predočeno tokom tog sastanka. D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 92. Pošto je razmotrilo težinu dokaza koji pokazuju da je Uputstvo s varijantom A i B predočeno na tom sastanku, Vijeće smatra da Toholjevo svjedočenje u vezi s tim nije pouzdano. Pri donošenju tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu i evazivnost, protivrječnosti i pokazatelje pristrasnosti u njegovom svjedočenju.

355 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16647–16650, 16655–16657, 16788–16790; D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 27–28.

356 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3–4, 7.

357 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2.

358 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3, 6–7.

359 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 5–6, 9–10.

360 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 5–7, 17, 24.

361 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 1.

362 P5516 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 17. februar 1992.); P6587 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Sime Miškovića u predmetu *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 15184–15188; P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 18; svjedok KW317, T. 39337 (5. juni 2013.). **[REDIGOVANO]**

Bratunac, Prijedor, Višegrad, Foču, Brčko i Zvornik.[363] Optuženi je na toj sjednici Skupštine prethodno izjavio sljedeće: "Novoformirane opštine moraju što prije da uspostave svoje organe, da izrade pečate i počnu da funkcionišu. Mora se milicijom, odnosno našim organima stati na granicu."[364]

137. Opštine su imale opštinski odbor SDS-a i njegovog predsjednika,[365] opštinsku skupštinu i njenog predsjednika[366] i opštinski izvršni odbor i njegovog predsjedavajućeg ili predsjednika.[367] Od kraja 1991. pa nadalje, opštine su imale krizni štab (neki od njih su ponovno formirani ili ponovno uspostavljeni otprilike u aprilu ili maju 1992.),[368] ratno predsjedništvo, ratno povjereništvo i/ili republičkog povjerenika.[369] Na čelu opštinskih kriznih štabova bio je opštinski izvršni odbor ili predsjednik skupštine ili predsjednik opštinskog odbora SDS-a.[370] Predsjednik opštine je obično bio predsjednik izvršnog odbora, predsjednik skupštine ili predsjednik SDS-a u toj opštini.[371]

---

363 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24.

364 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 17.

365 V. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 13, 62; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4746; P3454 (Odluka Kriznog štaba Ključ, 13. juli 1992.); P2595 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 27. decembar 1991.), str. 1–2; P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 1; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.); P2450 (Deklaracija SDS-a Ilidža za rad u ratnim uslovima, 6. februar 1993.), str. 1, 4; P5515 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Foča Kriznom štabu SDS-a u Sarajevu, 2. mart 1992.); P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.); P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.); P6542 (Pismo Opštinskog odbora SDS-a Sanski Most, 10. septembar 1993.); P2576 (Zapisnik sa 13. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, 28. februar 1992.); P5249 (Dopis Milana Tupajića Opštinskom odboru SDS-a Sokolac, 9. oktobar 1992.).

366 V. P5411 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine opštine Ključ, 31. juli 1992.); P3536 (Odluka Skupštine opštine Prijedor od 20. maja 1992., objavljena u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 1, 7; P975 (Odluka Srpske skupštine opštine Ilidža, 3. januar 1992.); P5481 (Zahtjev Skupštine opštine Foča, 17. mart 1992.); P6139 (Odluka Skupštine opštine Vlasenica, 30. mart 1992.); P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.); P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.); P2297 (Zapisnik sa sastanka Skupštine opštine Hadžići, 11. april 1992.); P3325 (Odluka Skupštine opštine Sanski Most, 3. april 1992.); P5523 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine opštine Pale, 18. juni 1992.); P5511 (Zapisnik sa 3. sjednice Skupštine opštine Vogošća, 14. novembar 1992.); P6524 (Izvod iz zapisnika sa 19. sjednice Skupštine opštine Banjaluka, 23. juni 1992.); P6236 (Pismo Skupštine opštine Sokolac Radovanu Karadžiću, 15. juli 1992.).

367 V. P3589 (Odluka Izvršnog odbora Ključ, 12. maj 1992.); P3484 (Odluka Izvršnog odbora Prijedor, 21. juli 1992.); D4727 (Odluke Izvršnog odbora Zvornik, septembar 1992.); P3340 (Odluka Izvršnog odbora Foča, 26. april 1992.); P3271 (Izvještaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.); P3309 (Zapisnik sa sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 5. mart 1992.); P6034 (Izvještaj Izvršnog odbora opštine Pale, 7. juli 1992.). Ključ je imao izvršni odbor svog opštinskog odbora SDS-a, kao i izvršni odbor opštine ili skupštinu opštine, kao u drugim opštinama. V. P3438 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 29. april 1992.); P3589 (Odluka Izvršnog odbora Ključ, 12. maj 1992.).

368 V. npr. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16683–16685, 16706; Radomir Nešković, T. 14282–14283 (6. juni 2011.); P2643 (Izvještaj Kriznog štaba Ključ, 15. maj – 29. juli 1992.), str. 2; P2605 (Odluka opštine Prijedor o organizaciji i radu Kriznog štaba Prijedor, maj 1992.); P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 7; P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 1.

369 V. par. 388, 403, 410.

370 V. par. 139, odjeljak IV.A.1: Dio predmeta koji se odnosi na Opštine (Činjenice). Na primjer, Žarko Đurović, predsjednik opštinskog Izvršnog odbora, bio je na čelu Kriznog štaba formiranog u Novom Sarajevu, opštini iz varijante A, u decembru 1991. V. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*),

138. Način na koji su krizni štabovi obrazovani i kasnije pretvarani prvo u ratna predsjedništva, a potom u ratna povjereništva, razlikovao se od opštine do opštine. U nekim slučajevima presudni faktori su bili lokacija, vrijeme i ličnosti.[372]

a. Krizni štabovi

139. Uputstvo s varijantom A i B nalagalo je opštinskim odborima SDS-a u opštinama iz varijante A i varijante B da u prvoj fazi "odmah [...] formira[ju] krizni štab srpskog naroda u opštini", koji će uključiti sve članove sekretarijata opštinskog odbora SDS-a, kandidate SDS-a u određenim opštinskim organima (varijanta A) ili kandidate SDS-a u svakom opštinskom organu (varijanta B), poslanike Skupštine srpskog naroda u BiH i članove Glavnog odbora SDS-a iz dotične opštine.[373] Komandant kriznog štaba bio je, u opštinama iz varijante A, predsjednik skupštine opštine ili predsjedavajući izvršnog odbora opštine, a u opštinama iz varijante B, predsjednik opštinskog odbora SDS-a.[374] Takav sastav i rukovođenje kriznim štabovima obezbjeđivali su tijesnu vezu između kriznih štabova i SDS-a i njegovog rukovodstva.[375]

140. Dana 27. marta 1992., na sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je ponovio uputstvo da se "hitno formira[ju]" krizni štabovi u opštinama i da su predsjednici opština i izvršnih odbora "u kriznom štabu najviši".[376] Optuženi je izjavio sljedeće: "Molim vas da s punim ovlašćenjem Skupštine pristupite disciplinovanju ljudi i organizovanju kriznih štabova, uz uvođenje svih

---

T. 16684; Radomir Nešković, T. 14275–14276 (6. juni 2011.); T. 14352–14354 (7. juni 2011.); P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.). U Ključu, predsjednik Skupštine opštine Jovo Banjac bio je predsjednik Kriznog štaba. V. Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4643; P3442 (Prijedlog organizacije rada Kriznog štaba Ključ, maj 1992.), str. 5; P3454 (Odluka Kriznog štaba Ključ, 13. juli 1992.). U Hadžićima i Zvorniku, predsjednik Kriznog štaba je bio predsjednik SDS-a u opštini. V. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 23–25; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.), str. 1–2.

371 Na primjer, u Novom Sarajevu, predsjednik Izvršnog odbora opštine bio je Žarko Đurović, predsjednik vlade opštine. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641; Radomir Nešković, T. 14276 (6. juni 2011.). U Ključu, predsjednik Skupštine opštine i predsjednik opštine bio je Jovo Banjac. Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4637, 4643; P3454 (Odluka Kriznog štaba Ključ, 13. juli 1992.). Isto tako, u Zvorniku, predsjednik Skupštine Srpske opštine Jovo Mijatović bio je predsjednik opštine. P2591 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik, 27. decembar 1991.), str. 4; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.), str. 2. U Hadžićima, Ratko Radić je bio predsjednik SDS-a i predsjednik opštine. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 23–25.

372 Činjenica o kojoj je presuđeno 2204.

373 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3, 7.

374 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3, 7.

375 P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 24. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2188.

376 P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.), str. 23–24; P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 34.

rezervnih oficira i penzionisanih oficira u te štabove da se narod dovede u neki red i da je spreman za odbranu. Isključivo za odbranu."[377]

141. Dana 4. aprila 1992., optuženi je, kao predsjednik SNB-a, naložio aktiviranje kriznih štabova.[378]

142. Dana 26. aprila 1992., Vlada bosanskih Srba s predsjednikom Vlade Đerićem izdala je "Uputstvo za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama", u kojem se navodilo sljedeće: "U ratnim uslovima [Krizni štab] preuzima sve prerogative i funkcije skupština opština, kad one nisu u mogućnosti da se sastanu."[379] U zapisniku sa sastanka SNB-a i Vlade održanog 27. aprila 1992. navodi se da je "[z]aključeno […] da se uradi šire uputstvo kriznim štabovima, koje će obuhvatiti način političkog rada na terenu te organizaciju funkcionisanja vlasti".[380]

143. Uputstvo od 26. aprila 1992. predviđalo je da krizni štab "[k]oordinira funkcije vlasti radi odbrane teritorija, bezbjednosti stanovništva i imovine, uspostavljanja vlasti i organizacije svih drugih tokova života i rada".[381] U Uputstvu se takođe navodi da krizni štab, svojom "koordinacijom", "stvara uslove izvršnom odboru opštine da može vršiti legalnu izvršnu vlast, upravljati privredom i ostalim životnim tokovima".[382] U Uputstvu se navodi da "[k]rizni štab svoj rad temelji na ustavnim i zakonskim rješenjima, te odlukama Skupštine, Predsjedništva i Vlade Srpske Republike BiH [SrRBiH]".[383]

144. Prema Uputstvu od 26. aprila 1992., krizni štab je bio "dužan prikupljati informacije o stanju na terenu i obavještavati i konsultovati nadležne organe Srpske BiH [SrRBiH], odnosno povjerenike Vlade koji se imenuju za sredine i područja posebno ugrožena ratom".[384]

---

377 P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.), str. 24; P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 34.

378 D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.); P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 36.

379 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.); P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 38.

380 D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 2.

381 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 3. U tom istom Uputstvu od 26. aprila 1992., Vlada SrRBiH je naložila da u svim kriznim štabovima bude komandant Štaba TO-a. P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 2. U Uputstvu se takođe navodi da krizni štabovi moraju "stvoriti sve uslove koji omogućavaju život i rad pripadnika JNA". P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 8.

382 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 3.

383 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 6.

384 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 11.

145. Odnos između kriznih štabova i raznih vojnih snaga u opštinama (jedinica JNA, TO-a, paravojnih jedinica i VRS-a) razlikovao se od opštine do opštine.[385] Međutim, u najmanju ruku, u tom odnosu su svi krizni štabovi bili zaduženi da koordiniraju rad i pružaju podršku. U najmanje jednoj opštini, Zvorniku, lokalni komandant JNA naveden je kao član Kriznog štaba.[386] Osim toga, krizni štabovi su pružali razne vrste pomoći TO-u, na primjer, tako što su pozivali na mobilizaciju u svojim opštinama i pružali finansijsku pomoć.[387]

146. Kako će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj presudi, krizni štabovi su formirani i postojali su u periodu od 1991. do 1993. u opština relevantnim za optužbe navedene u Optužnici.[388] Krizni štabovi su postojali i u srpskim autonomnim oblastima, uključujući SAO Semberiju i Majevicu,[389] ARK[390] i SAO Birač.[391]

b. Ratna predsjedništva

147. Vlada bosanskih Srba je 23. maja 1992. donijela odluku o ukidanju kriznih štabova.[392] Vlada je zaključila da "[t]reba što prije stvoriti uslove za rad redovnih organa vlasti" i da u

385 Činjenica o kojoj je presuđeno 2205.

386 Činjenica o kojoj je presuđeno 2206.

387 Činjenica o kojoj je presuđeno 2215.

388 V. P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.); P3154 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 6. april 1992.); P2592 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.); P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.); P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.); D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.); P6055 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba, 25. decembar 1991.); Neđeljko Prstojević, T. 12951–12953, 12955, 12957–12959 (8. mart 2011.); P2410 (Naređenje Kriznog štaba Ilidža o provođenju opšte mobilizacije, 6. april 1992.); P2595 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 27. decembar 1991.); P2741 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 2. juni 1992.); P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.); P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5; P5250 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); P5240 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.); P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.); P3202 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 1992.); D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 2; D3116 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 6. maj 1992.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15–16; Milenko Katanić, T. 24526–24527 (10. februar 2012.); P734 (Naređenje Kriznog štaba Pale, 7. maj 1992.); P2364 (Naređenje Kriznog štaba Vogošća, 14. maj 1992.); P2635 (Zaključci Kriznog štaba Vogošća, 16. maj 1992.); P2613 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 22. maj 1992.); P2626 (Izvještaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.); P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma); P2918 (Naređenje Kriznog štaba Bosanski Novi, 8. juni 1992.); P3346 (Naređenje Kriznog štaba Foča, 9. maj 1992.); D1084 (Odluka Kriznog štaba Hadžići, 26. maj 1992.).

389 V. P2875 (Propusnica za slobodno kretanje koju je izdao Krizni štab Semberija i Majevica).

390 P6 (Odluka o osnivanju Kriznog štaba ARK-a, 5. maj 1992.). V. odjeljak IV.A.1.b.ii.A: Osnivanje Kriznog štaba ARK-a.

391 P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.).

392 P3082 (Zapisnik sa 13. sjednice Vlade SrRBiH, 23. maj 1992.), par. 4; P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 46.

opštinama treba formirati ratna predsjedništva.[393] Na prethodnom zajedničkom sastanku SNB-a i Vlade održanom 22. aprila 1992. zaključeno je da Vlada imenuje ratno predsjedništvo i ratne izvršne odbore u svim opštinama u kojima "ne funkcionišu" izvršni odbori.[394]

148. Dana 31. maja 1992., Predsjedništvo je, na osnovu člana 5 Ustavnog zakona o provođenju Ustava SrRBiH, donijelo odluku o obrazovanju ratnih predsjedništava "u opštinama Srpske Republike Bosne i Hercegovine u kojima nisu u mogućnosti da vrše vlast skupština i izvršni organ".[395] Ratna predsjedništva trebalo je da sačinjava republički povjerenik i predsjednik skupštine opštine ili njegov zamjenik, odnosno predsjedavajući izvršnog odbora ili njegov zamjenik ili građanin iz reda poslanika, odnosno odbornika.[396]

149. U odluci od 31. maja 1992. navodi se da Ratno predsjedništvo, između ostalog, "[o]rganizuje, koordinira i usklađuje aktivnosti za odbranu srpskog naroda i uspostavljanje legalnih organa vlasti opštine"; "[v]rši sve funkcije skupštine i izvršnog organa dok se ne steknu mogućnosti da se ti organi sastanu i rade"; i "[s]tvara i obezbjeđuje uslove za rad vojnih organa i jedinica u odbrani srpskog naroda".[397]

150. Republičkog povjerenika, koji bi bio član ratnih predsjedništava, imenovalo je Predsjedništvo SrRBiH i on je imao "pravo i dužnost […] da obezbjeđuje stalnu koordinaciju i provođenje politike i mjera koje utvrđuju i donose republički državni organi i Glavni štab [VRS-a]".[398]

151. Prema odluci od 31. maja 1992., krizni štabovi u opštinama trebalo je da prestanu s radom danom konstituisanja ratnih predsjedništava.[399] Dana 31. maja 1992., sekretar Izvršnog odbora SDS-a poslao je SAO Hercegovini, SAO Romaniji–Birču i SAO Semberiji obavještenje u kome se

---

393 P3082 (Zapisnik sa 13. sjednice Vlade SrRBiH, 23. maj 1992.), par. 4; P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 46. V. takođe D3715 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Ukinuti krizni štabovi", 7. juli 1992.), str. 1.

394 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2.

395 P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 1); P3060 (Zapisnik sa 2. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 31. maj 1992.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 262.

396 P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 2).

397 P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 3).

398 P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 1 (čl. 4).

399 P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), str. 2 (čl. 5). V. takođe P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 268.

navodi da se krizni štabovi, čija struktura i način rada su utvrđeni Uputstvom od 26. aprila 1992., ukidaju odlukom od 31. maja 1992. i da se, umjesto njih, formiraju ratna povjereništva/predsjedništva u opštinama u vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja.[400] U tom obavještenju se navodi da je dužnost primalaca, do tada predsjednika regionalnih kriznih štabova, a sada ratnih povjerenika,[401] da obezbijede provođenje odluke od 31. maja 1992. i nalaže im se da direktno kontaktiraju Predsjedništvo ukoliko budu imali neka zapažanja ili sugestije u vezi s tim.[402]

152. Dokumenti kao što su izvještaji, uputstva i zapisnici sa sastanaka ukazuju na to da su ratna predsjedništva postojala, između ostalog, u sljedećim opštinama: Vogošća, Brčko, Ključ, Zvornik, Sanski Most, Ilidža i Prijedor.[403]

c. Ratna povjereništva

153. Dana 10. juna 1992, Predsjedništvo je, na osnovu člana 5 Ustavnog zakona o provođenju Ustava SrRBiH, donijelo odluku o formiranju ratnih povjereništava u opštinama SrRBiH "koje su zahvaćene ratom i u kojima prijeti ratna opasnost".[404] Ratna povjereništva je trebalo da sačinjava "republički povjerenik i četiri člana iz redova najuticajnijih građana kriznog štaba, privrede i stranke na vlasti".[405] U odluci se navodi da Predsjedništvo SrRBiH "[z]a pružanje stručne i druge pomoći ratnim predsjedništvima […] imenuje republičke povjerenike".[406] Državni povjerenici su

400 P2608 (Izvještaj Izvršnog odbora SDS-a o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992.).

401 U tom dopisu se upućuje, u vezi s ratnim povjerenicima, na dužnosti navedene u članu 4 Odluke od 31. maja 1992., gdje se govori o republičkim povjerenicima koje imenuje Predsjedništvo. V. par. 150.

402 P2608 (Izvještaj Izvršnog odbora SDS-a o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992.). V. takođe Dorothea Hanson, T. 14538–14539 (9. juni 2011.).

403 P1142 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH Ratnom predsjedništvu Vogošća, 10. avgust 1992.); P2391 (Naređenje Ratnog predsjedništva Vogošća, 6. novembar 1992.); P2874 (Propusnica za slobodno kretanje koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 7. maj 1992.); P3025 (Propusnica koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 9. maj 1992.); P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko); P3452 (Izvod iz zapisnika Ratnog predsjedništva Ključ, 10. juli 1992.); P3453 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 13. juli 1992.); P3462 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 30. juli 1992.); D4365 (Izvještaj Ratnog predsjedništva Ključ SJB-u Banjaluka od 22. avgusta 1992.); P5205 (Zapisnik sa 3. sjednice Ratnog predsjedništva opštine Zvornik, 2. avgust 1995.); P5536 (Odluka Ratnog predsjedništva opštine Sanski Most, 14. juli 1992.); D2563 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju Ratnog predsjedništva Ilidža, 20. juni 1995.); D4472 (Zaključci Ratnog predsjedništva Prijedor, 6. avgust 1995.).

404 P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 1); P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 262.

405 P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 2).

406 P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 4).

mogli da imenuju i raspuštaju ratna povjereništva uz konsultacije s Ratnim predsjedništvom na republičkom nivou.[407]

154. Ratna povjereništva trebalo je da "[n]ajtješnje sarađuj[u] sa legalnim organima vlasti", "prenos[e] direktive republičkog ratnog predsjedništva ", "preko povjerenika prenos[e] informacije o problemima, potrebama i radu opštinskih organa" i "sarađuj[u] sa organima vlasti na stvaranju uslova za rad vojnih organa i jedinica u odbrani srpskog naroda".[408]

155. Ratna povjereništva su, po konstituisanju, trebala da naslijede krizne štabove, a sama odluka trebalo je da zamjeni odluku od 31. maja 1992. kojom su obrazovana ratna predsjedništva u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja.[409]

156. Dokumenti, kao što su potvrde imenovanja, naređenja, izvještaji ili zapisnici sa sastanaka, ukazuju na postojanje ratnih povjereništava, između ostalog, u Foči, na Palama, u Zvorniku, Vlasenici, Bratuncu, Novom Sarajevu, Vogošći i Ilidži.[410] Na primjer, u odluci Ratnog povjereništva Vogošća navodi se da ono sarađuje s civilnim i vojnim, opštinskim i republičkim organima vlasti kako bi obezbijedilo da opštinski, civilni i vojni organi izvršavaju svoje obaveze u skladu sa zakonskim propisima.[411]

157. Predsjedništvo je u junu 1992. imenovalo državne povjerenike, među kojima Nikolu Poplašena za Vogošću,[412] Vojislava Maksimovića za Foču[413] i Dragana Đokanovića za Zvornik,[414] Bratunac[415] i Vlasenicu.[416]

---

407 P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 4).

408 P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 3).

409 P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), str. 1 (čl. 5, 6).

410 P2642 (Izvještaj Ratnog povjereništva Foča, 18. juni 1992.); P5417 (Potvrda odluke SDS-a Pale, 25. juni 1992.); P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdao Radovan Karadžić, 17. juni 1992.); D1623 (Naređenje Ratnog povjereništva Zvornik, 1. juli 1992.); P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); P5491 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Bratunac koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); P5543 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju članova Ratnog povjereništva Novo Sarajevo, 21. juli 1992.); D4031 (Odluka Ratnog povjereništva Vogošća, 18. juni 1992.); P6001 (Zahtjev Ratnog povjereništva opštine Vogošća, 27. juni 1992.); P6059 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 29. juli 1992.); P2390 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 6. novembar 1992.); D1244 (Odluka Ratnog predsjedništva Ilidža, 4. april 1993.).

411 V. D4029 (Odluka Ratnog povjereništva Vogošća, 1. juli 1992.).

412 D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 1; Nikola Poplašen, T. 43585–43586 (15. novembar 2013.).

413 P3339 (Uvjerenje o imenovanju koje je potpisao Radovan Karadžić, 4. juni 1992.).

414 P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdao Radovan Karadžić, 17. juni 1992.).

158. Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba donijela je odluku o prestanku važenja odluke o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja.[417]

C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA

159. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, oružane snage u RS-u sastojale su se od VRS-a i pripadnika MUP-a bosanskih Srba.[418] Tužilaštvo je definisalo "srpske snage" kao "pripadnike MUP-a, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Srbije, srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalne bosanske Srbe".[419] Tužilaštvo je dalje definisalo "snage bosanskih Srba" kao pripadnike "VRS-a, TO-a i MUP-a, paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba".[420] Radi lakšeg snalaženja, Vijeće će usvojiti te definicije. U ovom odjeljku redom će se govoriti o strukturi i pojedinačnim komponentama tih snaga.

1. VRS

a. Osnivanje i sastav VRS-a

160. Dana 12. maja 1992., Skupština bosanskih Srba donijela je odluku o osnivanju Vojske SrRBiH.[421] Dana 12. avgusta 1992., kada je SrRBiH preimenovana u RS, naziv Vojska SrRBiH takođe je promijenjen u VRS.[422] Optuženi je, u svojstvu predsjednika RS-a, ujedno bio i vrhovni komandant VRS-a.[423] Ratko Mladić je imenovan za komandanta Glavnog štaba.[424] Manojlo

---

415 P5491 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Bratunac koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

416 P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

417 P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 83–84; D1229 (Odluka Narodne skupštine RS-a, 17. decembar 1992.).

418 P5416 (Odluka Skupštine SrBiH, 12. maj 1992.), amandman II, čl. 110; P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7.

419 Optužnica, par. 13. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak I.

420 Optužnica, par. 14(b). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak I.

421 Manojlo Milovanović, T. 25431 (28. februar 2012.); P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 6, 57–58. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 17, 501 (gdje se 19. maj 1992. navodi kao datum "zvaničnog" osnivanja Vojske SrRBiH).

422 P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 2–3; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 32–34, 37. Radi lakšeg snalaženja, u cijelom ovom odjeljku koristiće se skraćenica "VRS" i kad je u pitanju period prije 12. avgusta 1992. Dana 18. avgusta 1992., Predsjedništvo je usvojilo Privremene propise o službi u VRS-u. D3834 (Depeša 1. krajiškog korpusa, 25. avgust 1992.; Depeša Glavnog štaba VRS-a 1. krajiškom korpusu, 18. avgust 1992.; Privremeni propisi o službi u VRS-u, 18. avgust 1992.); Dragomir Keserović, T. 40966–40967 (8. juli 2013.).

423 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; Manojlo Milovanović, T. 25441 (28. februar 2012.); Mićo Stanišić, T. 46360 (3. februar 2014.), T. 46577 (5. februar 2014.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz

Milovanović je imenovan za načelnika Glavnog štaba i ujedno za zamjenika komandanta Glavnog štaba.[425]

161. VRS je formiran od dijelova JNA, TO-a i dobrovoljačkih jedinica.[426] Svaki od bivših korpusa JNA u BiH zadržao je najveći dio svog ljudstva i naoružanja.[427] VRS je naslijedio i starješine i druge kadrove JNA, od kojih su mnogi porijeklom bili bosanski Srbi, kao i značajnu količinu naoružanja i opreme.[428] U mjestima u kojima nije bilo pješadijskih jedinica bivše JNA, VRS je formirao jedinice.[429] Starješine i članovi SDS-a podijelili su tim pješadijskim jedinicama oružje bivše JNA.[430] Zvanično povlačenje JNA objavljeno je 5. maja 1992. i, kako je izviješteno, do 19. maja 1992. bilo je skoro dovršeno.[431] Dana 21. maja 1992., optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, izdao naređenje za opštu mobilizaciju.[432]

---

predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9108. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 287–288.

424 Ewan Brown, T. 21504–21505 (17. novembar 2011.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.64; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 57; Manojlo Milovanović, T. 25439 (28. februar 2012.); Dušan Kovačević, T. 39707 (11. juni 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 510. Prije toga, dana 25. aprila 1992., Mladića je Predsjedništvo SFRJ imenovalo za načelnika štaba i zamjenika komandanta 2. vojne oblasti JNA. Počev od 10. maja 1992., Mladić je preuzeo komandu nad 2. vojnom oblasti JNA. D3680 (Depeša 30. partizanske divizije, 16. maj 1992.); Dušan Kovačević, T. 39707–39708 (11. juni 2013.); Milosav Gagović, T. 31865 (15. januar 2013.).

425 Manojlo Milovanović T. 25431–25432 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11935–11936, 12017–12021; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

426 Činjenica o kojoj je presuđeno 2803.

427 Mirsad Mujadžić, P3702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3716 (pod pečatom); D1218 (Izvještaj Odjeljenja nacionalne bezbjednosti Ilidža, 17. maj 1992.), str. 2; P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.); D1839 (Borbeni izvještaj 5. korpusa JNA, 17. maj 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2805.

428 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 14, 69; P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0–1.1; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.65, 3.10; Ewan Brown, T. 21536 (17. novembar 2011.); Colm Doyle, T. 2738–2741 (26. maj 2010.); P3921 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 1–2; P4915 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a", 31. oktobar 2002.), par. 1.2; Radovan M. Karadžić, T. 41378–41379 (17. juli 2013.). V. npr. D1218 (Izvještaj Odjeljenja nacionalne bezbjednosti Ilidža, 17. maj 1992.), str. 2; D1838 (Redovni borbeni izvještaj Komande 5. korpusa JNA Komandi 2. vojne oblasti od 1. maja 1992.); D1839 (Borbeni izvještaj 5. korpusa JNA, 17. maj 1992.); P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.); Richard Philipps, T. 3772–3775 (15. juni 2010.), T. 3896–3897 (16. juni 2010.); Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20664–20665; svjedok KDZ166, T. 8350–8351 (26. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32559–32560 (23. januar 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 504, 506, 2092, 2099; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12123–12124.

429 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 13.

430 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 14.

431 P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 1.10, 1.12; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 502; P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25295–25296. Dana 27. aprila 1992., Izetbegović je donio odluku kojom je naredio povlačenje

162. Prema Zakonu o odbrani, optuženi je, kao predsjednik, bio ovlašten da organizuje i provodi planove za odbranu, naređuje mobilizaciju, rukovodi i komanduje vojskom, te utvrđuje osnove za organizaciju i brojni sastav policijskih snaga.[433] Optuženi je, kao predsjednik, takođe bio ovlašten da izdaje naređenja za upotrebu policije za vrijeme rata.[434]

163. Dana 15. juna 1992., optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, uspostavio sistem rukovođenja i komandovanja u VRS-u.[435] On se sastojao od Glavnog štaba i operativnih grupacija, uključujući korpuse kopnene vojske u čijem su sastavu brigade, pukovi i jedinice.[436] Glavni štab je rukovodio i komandovao operativnim grupacijama.[437] Glavni štab je takođe bio neposredno potčinjen predsjedniku, kao vrhovnom komandantu.[438] Operativne grupacije su se prvobitno sastojale od (i) 1. krajiškog korpusa sa sjedištem komande u Banjaluci; (ii) 2. krajiškog korpusa sa sjedištem komande u Drvaru; (iii) Istočnobosanskog korpusa sa sjedištem komande u Bijeljini; (iv) SRK-a s komandom na Palama; (v) Hercegovačkog korpusa sa sjedištem komande u Bileći; i (vi)

JNA iz BiH. Pripadnicima JNA je dat izbor da se pridruže "novoformiranim snagama" TO-a BiH ili da napuste teritoriju BiH. D224 (Odluka Alije Izetbegovića o povlačenju jedinica JNA iz BiH, 27. april 1992.).

[432] P3919 (Odluka Radovana Karadžića, 20. maj 1992.); D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69–70. V. takođe P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 1.

[433] P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7.

[434] P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7.

[435] P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.). Vojnici su prilikom stupanja u VRS morali da polože zakletvu. D4004 (Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o vojsci, objavljen u *Službenom glasniku*, 25. juni 1992.); Momčilo Krajišnik, T. 43369–43370 (13. novembar 2013.).

[436] P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 1; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 70. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 315–317.

[437] P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 3.

[438] P3035 (Odluka Vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 3; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.0–2.1. Glavni štab je 1992. godine bio potčinjen Predsjedništvu. Vijeće podsjeća da je Skupština bosanskih Srba 17. decembra 1992. umjesto predsjedništva imenovala jednog predsjednika i dva potpredsjednika; od tog trenutka, Glavni štab VRS-a bio je potčinjen predsjedniku RS-a. V. par. 97–98.

Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane sa sjedištem komande u Banjaluci.[439] Dana 1. novembra 1992., formiran je Drinski korpus.[440]

164. Osnovna struktura i načela VRS-a, uključujući doktrinu ratovanja, načela rukovođenja i komandovanja, operativne i taktičke metode, te propise, slijedili su one koje je primjenjivala JNA.[441] Organima i rodovima-službama VRS-a konkretno je nalagano da se pridržavaju postojećih propisa SFRJ, uključujući Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ, dok VRS ne objavi nove propise.[442]

b. Vrhovna komanda

165. Dana 30. novembra 1992., optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, osnovao Vrhovnu komandu u cilju koordinacije i poboljšanja efikasnosti sistema komandovanja VRS-om.[443] Vrhovnu komandu činili su vrhovni komandant, to jest predsjednik Predsjedništva, zatim

---

439 P3035 (Odluka vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 2–3; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963–11965; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 11, 70–71; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15466. V. takođe P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.63; P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 315–317; P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 1.0; D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 83; D3688 (Izvod iz direktive za upotrebu VRS-a, decembar 1993.), str. 8–10. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2094.

440 P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.63; Richard Butler, T. 27442—27433 (17. april 2012.); P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2, 5; P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.). V. takođe D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 11; činjenica o kojoj je presuđeno 1442.

441 P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0–1.7; P4915 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a", 31. oktobar 2002.), par. 1.0–1.9; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.66, 3.6–3.9, 3.11; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11958, 12183–12191; Richard Philipps, T. 3746–3747 (15. juni 2010.); P990 (Uputstvo Komande 4. korpusa JNA, 29. avgust 1991.); P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 13–14, 310–315.

442 D436 (Informacija 1. krajiškog korpusa o političko-bezbjednosnoj situaciji, 20. juni 1992.), str. 3; P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.0–1.7; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.66, 3.6–3.9, 3.11.

443 P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 1. V. takođe P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 7; Manojlo Milovanović, T. 25467 (28. februar 2012.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 288; P2537 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 140.

predsjednik Skupštine RS-a, predsjednik Vlade, ministar odbrane i ministar unutrašnjih poslova.[444] Komandant Glavnog štaba VRS-a, njegovi pomoćnici i drugi članovi Glavnog štaba, te komandanti korpusa, mogli su također po pozivu da prisustvuju sastancima Vrhovne komande.[445]

166. Vrhovna komanda održavala je redovne i vanredne sjednice na kojima se razgovaralo o raznim strateškim pitanjima i usvajali zaključci i zadaci.[446] Kada su morale da se donose vojne odluke, članovi Glavnog štaba su prisustvovali sastancima Vrhovne komande kao posmatrači, bez prava da glasaju.[447] Odluke Vrhovne komande usvajao je vrhovni komandant.[448] Vrhovni komandant je također povremeno izdavao direktive, kojima su potčinjenim jedinicama dodjeljivani zadaci u cilju provođenja planiranja i izvođenja borbenih operacija.[449]

---

444 P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 2; P192 (Ukaz o proglašenju Zakona o primjeni Zakona o vojsci u uslovima neposredne ratne opasnosti, 29. novembar 1994.), čl. 3 (gdje se konkretno navodi da predsjednik, kao vrhovni komandant, osniva Vrhovnu komandu, koju će činiti potpredsjednik, predsjednik Skupštine bosanskih Srba, predsjednik Vlade, ministar odbrane i ministar unutrašnjih poslova); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15544–15545. V. također P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 2.

445 P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 3; Ljubomir Obradović, T. 25126–25127 (23. februar 2012.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 288.

446 Manojlo Milovanović, T. 25526–25532, 25545 (29. februar 2012.); Dušan Kovačević, T. 39653–39654 (10. juni 2013.), 39656–39657 (11. juni 1993.). V. npr. P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.).

447 Manojlo Milovanović, T. 25470 (28. februar 2012.); P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 3; P2537 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 141–142. V. npr. sastanak od 20. decembra 1992. kojem su prisustvovali komandant Glavnog štaba VRS-a Mladić i njegov zamjenik Milovanović. P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); Manojlo Milovanović, T. 25467–25470 (28. februar 2012.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 543; P2537 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 141. V. npr. sastanak od 31. marta 1995. kojem je prisustvovalo nekoliko članova Glavnog štaba, uključujući Mladića, Milovanovića, Tolimira i Gveru. P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 1.

448 P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.), čl. 5. V. također P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 304–306; P2537 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1993.-1995. – Dodatak izvještaju Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 1. maj 2009.), par. 140; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15544–15545. Tokom 29. sjednice Skupštine bosanskih Srba, održane 24. i 25. marta 1994., optuženi je izjavio da je Vrhovna komanda osnovana kako on ne bi sam donosio odluke. P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), str. 85.

449 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11992–12000; Manojlo Milovanović, T. 25493–25494 (29. februar 2012.). V. npr. P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.); P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.). Za dalje pojedinosti konkretno o Direktivi br. 7, v. odjeljak IV.C.1.b.ii: Izdavanje Direktiva 7 i 7/1.

c. Vrhovni komandant

167. Prema Zakonu o Vojsci i prečišćenom tekstu Ustava RS-a, predsjednik Republike je bio vrhovni komandant i, stoga, glavnokomandujući VRS-a.[450] Shodno tome, optuženi je, kao vrhovni komandant, imao najveće nadležnosti u odnosu na VRS.[451] Optuženi je bio vrhovni komandant do jula 1996.[452] Ovlaštenja vrhovnog komandanta obuhvatala su utvrđivanje organizacije VRS-a, utvrđivanje sistema komandovanja, praćenje provođenja naređenja, utvrđivanje plana za upotrebu i mobilizaciju vojske i donošenje propisa.[453] Vrhovni komandant je takođe bio ovlašten da imenuje, unapređuje i razrješava dužnosti starješine VRS-a.[454]

168. Vrhovni komandant je vršio nadležnost na strateškom nivou.[455] On je bio ovlašten da izdaje ukaze, uputstva, naređenja i zahtjeve koji su se odnosili na opšte planiranje za pripremu vojske,[456] mobilizaciju vojske[457] i njenu upotrebu;[458] mogao je određene poslove komandovanja vojskom

450 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 63–64; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106, str. 22; Patrick Treanor, T. 14061 (1. juni 2011.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9108; svjedok KDZ088, T. 6357 (8. septembar 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); Jovan Šarac, T. 47162–47163 (14. februar 2014.).

451 V. P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.); P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), str. 85–86; Ljubomir Obradović, T. 25108–25109 (22. februar 2012.). V. npr. P3041 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 31. mart 1994.), str. 5; P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.); P4447 (Naređenje Radovana Karadžića, 24. april 1994.); P4495 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 29. mart 1995.); Rupert Smith, T. 11326–11328 (8. februar 2011.); Manojlo Milovanović, T. 25444–25445 (28. februar 2012.), T. 25484–25486 (29. februar 2012.); Dušan Kovačević, T. 39657 (11. juni 2013.); Jovan Šarac, T. 47162–47163 (14. februar 2014.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 501–503; Reynaud Theunens, T. 16841, 16844–16845 (19. juli 2011.), T. 17171–17172 (22. juli 2011.); P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.); P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 5.3; Petar Škrbić, T. 26024–26026 (8. mart 2012.); Richard Butler, T. 27430–27431 (17. april 2012.).

452 P3036 (Odluka o formiranju Vrhovne komande Vojske Republike Srpske, 30. novembar 1992.); P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.); Milan Ninković, T. 40505 (26. juni 2013.).

453 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174.

454 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106, str. 22; P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 11, 369. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 332–333; Manojlo Milovanović, T. 25530 (29. februar 2012.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 9; P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 4.0–4.4; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 3.1–3.4; Radovan Radinović, T. 41533–41534 (19. juli 2013.)

455 D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 2, 121–129; svjedok KDZ088, T. 6357–6359 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

456 V. npr. P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.), str. 1. Vijeće ima u vidu da "zahtjev" Vrhovne komande na koji se upućuje u ovom dokumentu datira od 20. novembra 1992., što je bilo prije zvaničnog osnivanja Vrhovne komande 30. novembra 1992.

457 V. npr. P5482 (Naređenje Radovana Karadžića predsjednicima skupština opština i Glavnom štabu VRS-a, 26. mart 1995.); P2248 (Naređenje Radovana Karadžića Vladi RS-a, Glavnom štabu VRS-a i predsjednicima

prenijeti na komandanta Glavnog štaba.[459] Optuženi je povremeno upućivao direktna naređenja komandantima korpusa i brigada koji su mu neposredno odgovarali za njih.[460]

d. Glavni štab VRS-a

169. Glavni štab, kojim je komandovao Mladić,[461] bio je najviše operativno tijelo VRS-a.[462] Glavni štab je planirao izvođenje vojnih operacija i upravljao njime.[463] Bio je odgovoran za mobilizaciju, obuku i raspoređivanje trupa; koordinaciju između korpusa;[464] sastavljanje vojnih dokumenata;[465] angažovanje oružanih snaga;[466] odnose s UNPROFOR-om u vezi s vojnim aktivnostima i prekidima vatre;[467] i za provođenje discipline i kontrole nad potčinjenim

---

opština, 26. mart 1995.); P2249 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. mart 1995.). V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 507–509.

458 V. npr. P856 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. april 1994.); P5580 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. april 1994.); P3045 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. april 1994.); P2252 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 29. mart 1995.).

459 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175.

460 P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.).

461 V. par. 160. Dana 15. decembra 1992., optuženi je potvrdio imenovanje Mladića za komandanta Glavnog štaba VRS-a. P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 287, 293. Mladić je vanredno unaprijeđen u čin general-pukovnika 28. juna 1994. P3046 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Ratka Mladića, 28. juni 1994.), Reynaud Theunens, T. 16863 (19. juli 2011.). Mladić je na to položaju ostao do 8. novembra 1996. P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 287, 293; Ewan Brown, T. 21504–21505 (17. novembar 2011.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.64; P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH), 12. maj 1992., str. 2; Manojlo Milovanović, T. 25439 (28. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

462 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 158; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.0.

463 V. npr. D2143 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.); D2144 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.); D2145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. maj 1993.).

464 V. npr. P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.); P4475 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 21. juli 1995.); P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.).

465 Manojlo Milovanović, T. 25495 (29. februar 2012.).

466 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 7–13. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 313–314.

467 D1019 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 11. februar 1995.); D1020 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 13. februar 1995.); P2273 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 4. juni 1995.); P2278 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s posljedicama pada Srebrenice, 13. juli 1995.); P2280 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 19. juli 1995.); P2281 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 26. juli 1995.); D1023 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 24. februar 1995.); D1024 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 3. mart 1995.); D1028 (UNPROFOR, Izvještaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.); D2143 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.). V. takođe D2169 (Pismo Manojla Milovanovića Komandi UNPROFOR-a, 30. mart 1993.).

jedinicama.[468] Komanda Glavnog štaba nalazila se u Crnoj Rijeci, a pozadinsko komandno mjesto bilo je u Han-Pijesku.[469] Šifrovani naziv komandnog mjesta Glavnog štaba bio je "Panorama".[470]

170. Kao komandant Glavnog štaba, Mladić je komandovao VRS-om u skladu s ovlaštenjima koja je na njega prenio predsjednik.[471] On je donosio pravila, naređenja i uputstva koja su se odnosila na izvršavanje naređenja koja je izdao predsjednik.[472]

171. Štabni sektor, na čijem je čelu bio Milovanović, koji je bio i načelnik štaba i zamjenik komandanta,[473] sastojao se od nekoliko rodova-službi, među kojima je bila Uprava za operativno-nastavne poslove na čijem je čelu bio general Radivoje Miletić.[474] Načelnik štaba i njemu potčinjene jedinice bili su zaduženi za obavljanje operativnih poslova koji su se odnosili na rodove-službe vojske, uključujući planiranje i praćenje stanja na terenu.[475]

172. Glavni štab se sastojao od sektora i uprava i svaki sektor i uprava su komandantu Glavnog štaba pružali specifičnu tehničku ekspertizu.[476] Sektori i uprave na čijem su čelu bili pomoćnici

---

468 D2161 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 22. novembar 1992.).

469 Petar Škrbić, T. 25988, 25998 (8. mart 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15468; D3688 (Izvod iz direktive za upotrebu VRS-a, decembar 1993.), str. 13. U objektu u Crnoj Rijeci bili su smješteni Centar veze Glavnog štaba VRS-a, 67. puk veze, dijelovi 65. motorizovanog zaštitnog puka (dalje u tekstu: 65. zaštitni puk), Štabni sektor , kao i Uprava za planiranje, razvoj i finansije, Uprava za Vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu. Sektor za pozadinu i Sektor za moral, vjerske i pravne poslove bili su smješteni u Han-Pijesku. Ljubomir Obradović, T. 25079–25081 (22. februar 2012.); P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), par. 21–23.

470 Ranko Vuković, T. 15098–15099 (21. juni 2011.); Richard Butler, T. 27437–27438, 27518 (17. april 2012.).

471 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 299.

472 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175.

473 Manojlo Milovanović T. 25431–25432, 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929, 11935–11939, 12017–12021, 12138–12139, 12185; Ljubomir Obradović, T. 25106 (22. februar 2012.). V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.6–2.9; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1.

474 Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929, 11931–11932, 11935, 11938, 11941–11944, 12091–12092, 12138–12139, 12185. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.6–2.9; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1. Ljubomir Obradović je bio načelnik Odjeljenja za operativne poslove u Upravi za operativno-nastavne poslove. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

475 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11936.

476 Manojlo Milovanović, T. 25441–25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11940, 12039–12040, 12134–12136; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.). V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 311; P4917 (Izvještaj vještaka

komandanta obuhvatali su (i) Sektor za moral, vjerske i pravne poslove, u čijem je sastavu bila i Uprava za civilne poslove, i na čijem je čelu bio general Milan Gvero;[477] (ii) Sektor za pozadinu, koji se još nazivao i Sektor za pozadinske službe, na čijem je čelu bio general Đorđe Đukić;[478] (iii) Sektor za obavještajno-bezbjednosne poslove, na čijem je čelu bio general Zdravko Tolimir,[479] i koji se sastojao od Uprave za obavještajne poslove, na čijem je čelu bio pukovnik Petar Salapura, i Uprave za bezbjednost, na čelu s pukovnikom Ljubišom Bearom;[480] (iv) Sektor za organizaciju, mobilizacijske i personalne poslove, na čijem je čelu bio general Petar Škrbić;[481] (v) Upravu za planiranje, razvoj i finansije, na čelu s generalom Stevom Tomićem;[482] i (vi) Upravu za Vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu, na čijem je čelu bio general Jovo Marić.[483]

173. Sa komandantom Glavnog štaba bilo je neposredno povezano Odjeljenje za civilne poslove, na čijem čelu je bio pukovnik Miloš Đurđić.[484] Ono je bilo odgovorno za vezu sa stranim vojnim predstavnicima i drugim organizacijama, te za koordinaciju između VRS-a i međunarodnih

---

Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.6.

477 Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937, 11948; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), str. 15495–15503. V. npr. P4545 (Dokument Glavnog štaba VRS-a u vezi s postupanjem prema novinarima i predstavnicima međunarodnih organizacija, 20. juni 1992.). V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

478 Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), str. 15495–15503. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

479 Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937–11949, 11962; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 83–93. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

480 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11949, 12191–12197; Ljubomir Obradović, T. 25124–25125 (23. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); Ljubiša Beara, T. 45202–45203 (17. decembar 2013.); Momir Nikolić, T. 24570 (13. februar 2012.); P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.13–2.15; činjenica o kojoj je presuđeno 1461.

481 Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15467–15469; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937; Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.). V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

482 Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

483 Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15495–15503; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11937–11940. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1.

484 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15539; Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.),

organizacija u vezi s humanitarnom pomoći.[485] Dana 14. marta 1995., optuženi je donio odluku o formiranju Državnog komiteta za saradnju s Ujedinjenim nacijama i međunarodnim humanitarnim organizacijama.[486] Koljević je imenovan za predsjednika tog komiteta, a Đurđić za koordinatora za odnose komiteta s ministarstvom odbrane i VRS-om.[487] Uprkos tome što je formiran taj komitet, Glavni štab je zadržao kontrolu nad obradom zahtjeva za odobrenje prolaza konvoja UNPROFOR-a za snabdijevanje.[488]

174. Dana 2. avgusta 1995., u skladu s odlukom koju je optuženi donio u svojstvu predsjednika i vrhovnog komandanta, Glavni štab je preimenovan u Generalštab VRS-a, a "u uslovima […] ratnog stanja" dat mu je naziv Štab vrhovne komande.[489] Shodno toj odluci, kojom je Mladić imenovan za specijalnog savjetnika vrhovnog komandanta, neposredno rukovođenje i komandovanje Štabom vrhovne komande vršio je vrhovni komandant.[490] Mladić i generali VRS-a su kritikovali i osporavali tu odluku i optuženi ju je poništio 27. avgusta 1995.[491]

175. Glavnom štabu se bile neposredno potčinjene razne jedinice. Među njima su bili 65. zaštitni puk, 10. diverzantski odred i 67. puk veze.[492]

---

485 Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29228, 29256; Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15539; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963; Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.).

486 P4543 (Odluka Radovana Karadžića, 14. mart 1995.), str. 1. V. takođe Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29233–29234.

487 P4543 (Odluka Radovana Karadžića, 14. mart 1995.), str. 3; Manojlo Milovanović, T. 25443 (28. februar 2012.); Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29233–29244; Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.).

488 Ljubomir Obradović, T. 25110–25112 (22. februar 2012.), T. 25133–25134 (23. februar 2012.); P4447 (Naređenje Radovana Karadžića, 24. april 1994.); P839 (Izvještaj VRS-a u vezi s konvojima UN-a, 7. april 1995.); Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29233–29244, 29258. V. takođe D4842 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 28. mart 1995.). Prije osnivanja tog komiteta, Glavni štab je donosio odluke u vezi s humanitarnim konvojima, a VRS je bio zadužen da prati konvoje, osigura njihov siguran prolaz i dozvoli njihov ulazak tamo gdje je pomoć bila potrebna. Manojlo Milovanović, T. 25443–25444 (28. februar 2012); Ljubomir Obradović, T. 25110–25115 (22. februar 2012.), T. 25139–25140 (23. februar 2012.); D2172 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 8. januar 1994.); P4448 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 6. mart 1995.). V. npr. za oktobar 1993.: D2109 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 25. septembar 1993.); D2110 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 2. oktobar 1993.); D2111 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 8. oktobar 1993.); D2112 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 15. oktobar 1993.).

489 D3879 (Odluka Radovana Karadžića, 2. avgust 1995.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 569–571.

490 D3879 (Odluka Radovana Karadžića, 2. avgust 1995.); D2157 (Ukaz Radovana Karadžića, 4. avgust 1995.). V. takođe Manoljo Milovanović, T. 25669–25670 (1. mart 2012.); Petar Škrbić, T. 26027–26028 (8. mart 2012.); P5156 (Telefaks UNPROFOR-a, uz koji je priloženo saopštenje za štampu Radovana Karadžića, 4. avgust 1995.), str. 2.

491 D4861 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 27. avgust 1995.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 572–579.

492 Ljubomir Obradović, T. 25119–25125 (23. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11934, 11960–11961; P4487 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 4. decembar 1994.);

176. Komandant 65. zaštitnog puka bio je pukovnik Milomir Savčić.[493] Glavni zadaci 65. zaštitnog puka obuhvatali su pružanje obezbjeđenja Glavnom štabu i izvršavanje njegovih naređenja.[494] On je bio zadužen i za izvođenje "protivdiverzantskih i protivterorističkih dejstava".[495] Njegov štab se nalazio u Crnoj Rijeci.[496] Bataljonom vojne policije 65. zaštitnog puka komandovao je major Zoran Malinić.[497] On je po stručnoj komandnoj liniji izvještavao Upravu za bezbjednost, na čijem je čelu bio pukovnik Ljubiša Beara.[498] Štab vojne policije bio je u Novoj Kasabi.[499]

177. Kao specijalna jedinica Glavnog štaba i jedinica neposredno potčinjena Upravi za obavještajne poslove,[500] 10. diverzantski odred je u svom sastavu imao približno 50 do 60 ljudi podijeljenih u dva voda.[501] Odredom je komandovao Milorad Pelemiš.[502] Prvi vod, kojim je komandovao Franc Kos, bio je stacioniran u Vlasenici, a drugi vod, pod komandom Luke Jokića, bio je stacioniran u Bijeljini.[503] Odred je bio prevashodno korišten za ratna diverzantska dejstva.[504]

P4524 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 25. decembar 1994.); Petar Škrbić, T. 25969–25970 (7. mart 2012.); Dragan Todorović, P4350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13992 (pod pečatom); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 315–317. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1462; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.). 67. puk veze je bio zadužen za organizovanje sistema veze i opsluživanje komunikacionih potreba Glavnog štaba. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11934; Ljubomir Obradović, T. 25119–25121 (23. februar 2012.). Taj puk je vršio obuku jedinica VRS-a i MUP-a u svim aspektima veze. Ranko Vuković, T. 15085–15086 (21. juni 2011.).

493 D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 24; Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, T. 25123 (23. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11962–11963; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 4.0.

494 Manojlo Milovanović, T. 25442 (28. februar 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11962–11963; Ljubomir Obradović, T. 25123 (23. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 4.0; D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 25. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1462.

495 D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 25.

496 D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 27.

497 D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 26.

498 P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.).

499 D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića, bez datuma), par. 26.

500 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10931–10935; Petar Salapura, T. 40236 (24. juni 2013.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11960.

501 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10931–10932; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13993.

502 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10935; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 3, 5; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13994.

503 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 3–4; Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10931–10932; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13993.

Bio je angažovan i na zadacima izviđanja zbog toga što je bio potčinjen Upravi za obavještajne poslove.[505] Pripadnici 10. diverzantskog odreda su u julu 1995. imali po nekoliko uniformi, među kojima su bile crna uniforma, uniforma VRS-a, uniforma vojske SAD-a, uniforma ABiH i uniforma HVO-a.[506]

e. Korpusi VRS-a

178. Glavni štab je korpusima pružao opšte smjernice u vezi s raznim ciljevima, dok su korpusi bili odgovorni za planiranje detalja borbenih dejstava i za njihovo izvođenje na terenu u svojoj određenoj zoni odgovornosti.[507]

i. *1. krajiški korpus*

179. General-major Talić je bio komandant 1. krajiškog korpusa počev od 17. marta 1992. i na tom položaju je ostao tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.[508] Štab tog korpusa nalazio se u Banjaluci.[509] 1. krajiški korpus je u svom sastavu imao razne brigade (motorizovane i lake pješadijske), pukove i bataljone.[510]

180. Zona odgovornosti 1. krajiškog korpusa, koja se prvobitno potpuno podudarala sa zonom odgovornosti 5. korpusa JNA,[511] obuhvatala je Bosansku Krupu, Banjaluku, Gradišku, Prijedor, Kotor-Varoš, Ključ i Sanski Most.[512] Sastav korpusa je pojačan lakim pješadijskim brigadama, koje

---

504 Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13991–13993; Ljubomir Obradović, T. 25121–25123 (23. februar 2012.).

505 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11960–11961; Ljubomir Obradović, T. 25121–25123 (23. februar 2012.). V. takođe Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10934–10935, 10950.

506 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10939.

507 Richard Butler, T. 27452 (17. april 2012.), T. 3765, 3770–3771 (15. juni 2010.); P4913 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u korpusu VRS-a", 5. april 2000.), par. 1.6. Komanda korpusa bi o detaljima neke operacije izvijestila Glavni štab. Glavni štab bi zatim razmotrio tu operaciju i dao odobrenje za nju. Richard Butler, T. 27452 (7. april 2012.).

508 Ewan Brown, T. 21536 (17. novembar 2011.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.72–1.73, 3.5; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11963–11964. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 511.

509 P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.72.

510 P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 4. V. takođe Ewan Brown, T. 21536 (17. novembar 2011.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.76, 1.81.

511 P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.85; P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 2–4; P3656 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 1. juni 1992.).

512 P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.85–1.97; P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 2–4; P3656 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 1. juni 1992.); svjedok KDZ163, P3716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5365 (pod pečatom). Korpus je svoje operacije započeo sa 1.650 pripadnika, ali je do juna 1992. imao približno 25.000 pripadnika, a u aprilu 1993. njegov

su formirane od jedinica srpskog TO-a i od ljudstva koje je bilo tek mobilisano.[513] Sastav korpusa je takođe bio dopunjavan dobrovoljcima koji su raspoređivani u jedinice i štabove.[514]

ii. *Istočnobosanski korpus*

181. Zona odgovornosti Istočnobosanskog korpusa, čiji je štab bio u Bijeljini,[515] bila je u sjeveroistočnoj BiH, s rijekom Savom kao granicom na sjeveru, a rijekom Drinom na istoku.[516] Međutim, prije nego što je u novembru 1992. formiran Drinski korpus, ta se zona odgovornosti protezala i ka jugu, sve do Zvornika i Vlasenice.[517] U maju 1992., komandant korpusa bio je pukovnik Nikola Denčić, kojeg je na tom položaju 7. juna 1992. zamijenio pukovnik Dragutin Ilić.[518] U julu 1995., komandant korpusa je bio general Novica Simić.[519] Načelnik za bezbjednost je bio Dušan Tanasković.[520]

182. Istočnobosanski korpus je po broju pripadnika u svom sastavu bio mali korpus.[521] On je 7. juna 1992. u svom sastavu imao osam brigada, i to Posavsku brigadu, Brčansku brigadu, 1. semberijsku brigadu, 2. semberijsku brigadu, 1. majevičku brigadu, 2. majevičku brigadu, Zvorničku brigadu i Birčansku brigadu.[522]

---

sastav je brojao 72.330 pripadnika. P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 2; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 76.

513 P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.81.

514 P5433 (Komanda 1. krajiškog korpusa, analiza borbene gotovosti u 1992. godini, februar 1993.), str. 18–19; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.82.

515 P3035 (Odluka vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 2.

516 Momčilo Mandić, T. 5103–5104 (14. juli 2010.); P4919 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Richard Butler); Richard Butler, T. 27434 (17. april 2012.); P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa).

517 P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1.

518 Svjedok KDZ531, T. 15847–15848 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21676–21677; D1457 (Naređenje Komande Istočnobosanskog korpusa, 6. juni 1992.); P3384 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.).

519 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11964; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21676–21677.

520 Svjedok KDZ531, T. 15847–15848 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

521 Momčilo Mandić, T. 5103-5104 (14. juli 2010.); P4919 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Richard Butler); Richard Butler, T. 27434 (17. april 2012.); P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa).

522 P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 3–6; P3172 (Izvještaj Birčanske brigade, 6. juli 1992.); P3171 (Borbeni izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 6. juli 1992.), str. 2. Pored brigada, Istočnobosanski korpus je u svom sastavu imao inžinjerijski odred, laki artiljerijski puk protivvazdušne odbrane, Smolućki pješadijski bataljon, Okresanički pješadijski bataljon, te Bijeljinski mješoviti artiljerijski puk, kao i odjeljenje za obezbjeđenje borbenih dejstava i pozadinsko obezbjeđenje. P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 3–6; P3171 (Borbeni izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 6. juli 1992.), str. 2.

iii. *SRK*

183. Zona odgovornosti SRK-a obuhvatala je šire područje Sarajeva, između Višegrada, Kladnja i Igmana, koje je nekad bilo zona odgovornosti 4. korpusa JNA.[523] Glavnina snaga SRK-a bila je razmještena oko unutrašnjeg kruga Sarajeva, na području Ilidže, Nedžarića i Grbavice.[524] Pozadinsko komandno mjesto SRK-a nalazilo se sjeverozapadno od Pala, u neposrednoj blizini tog grada, dok je glavno komandno mjesto bilo u kasarni u Lukavici.[525]

184. Pukovnik Tomislav Šipčić je bio komandant SRK-a od 8. jula do početka avgusta 1992.[526] General Stanislav Galić je bio komandant od 10. septembra 1992. do avgusta 1994.[527] Poslije toga, komandu nad korpusom preuzeo je Dragomir Milošević, dotadašnji načelnik štaba SRK-a.[528] Dragomir Milošević je na položaju komandanta korpusa ostao do 1996. godine.[529] Tokom perioda

---

523 V. činjenice o kojima je presuđeno 20, 2823; P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), str. 444–445; Richard Philipps, T. 3747 (15. juni 2010.), T. 3897–3899 (16. juni 2010.); C1 (Mapa Sarajeva, s oznakama koje je unio Richard Philipps).

524 V. činjenica o kojoj je presuđeno 21. Od avgusta 1994. do novembra 1995., zona odgovornosti SRK-a obuhvatala je Ilidžu, Osijek, Butila, Blažuj, Lukavicu, Ilijaš, Vrace, Grbavicu, Zlatište, dijelove Dobrinje, područje do planine Trebević, brda koja se nalaze južno i jugozapadno od Sarajeva, Rajlovac, Špicastu stijenu, područje sjeveroistočno od Sarajeva, Nedžariće (sjeverno od aerodroma) i Vogošću. Veći dio Grbavice bio je pod kontrolom SRK-a, ali je s tri strane bila okružena snagama ABiH. Na istočnoj liniji sukoba na Grbavici, područje od Vrbanja mosta prema Jevrejskom groblju do Debelog Brda bilo je pod kontrolom SRK-a. Postojale su dvije linije sukoba, a SRK i ABiH su dijelili kontrolu nad dijelovima Dobrinje. V. činjenice o kojima je presuđeno 2824, 2826, 2828, 2832, 2833, 2835, 2840, 2841. Za više detalja, v. odjeljak IV.B.1: Dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo (Činjenice).

525 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11, 17; svjedok KDZ088, T. 6277–6278 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

526 P1510 (Naređenje Radovana Karadžića, 8. juli 1992.) (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**. V. takođe P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11. Šipčić je komandu nad SRK-om preuzeo 19. maja 1992., ali je na taj položaj zvanično postavljen 8. jula 1992., a napustio je SRK početkom avgusta 1992. **[REDIGOVANO]**; Stanislav Galić, T. 37154–37155 (15. april 2013.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 279–280.

527 Stanislav Galić, T. 37155 (15. april 2013.); P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 27. Dana 16. decembra 1992., optuženi je Galića vanredno unaprijedio u čin general-majora. P2650 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 16. decembar 1992.). Optuženi ga je 7. avgusta 1994. vanredno unaprijedio u čin general-potpukovnika. P2649 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 7. avgust 1994.).

528 Dragomir Milošević, T. 32503 (23. januar 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je bio komandant do početka 1996.); P2678 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za komandanta SRK-a, 8. avgust 1994.), str. 2 (kojim se Dragomir Milošević imenuje za komandanta SRK-a počev od 15. avgusta 1994.); P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11–12. Dana 24. marta 1994., optuženi je Dragomira Miloševića vanredno unaprijedio u čin general-majora. P2677 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Dragomira Miloševića, 24. mart 1994.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 27; P2676 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za načelnika štaba SRK-a, 10. juli 1993.) (kojim se Dragomir Milošević imenuje za načelnika štaba i zamjenika komandanta SRK-a).

529 Dragomir Milošević, T. 32503 (23. januar 2013.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11–12.

na koji se odnosi Optužnica, načelnici štaba korpusa bili su, redom, Dragan Marčetić,[530] Dragomir Milošević[531] i Čedo Sladoje.[532]

185. U štabu korpusa postojala su četiri štabna odjeljenja i jedno odjeljenje za vezu.[533] Na čelu Odjeljenja za operativne poslove bio je pomoćnik komandanta korpusa za organizaciju i poslove mobilizacije.[534] Glavna dužnost tog odjeljenja bila je da osigura izvođenje dejstava i obuku vojnika.[535] Na čelu Odjeljenja za moral bio je pomoćnik komandanta korpusa za moral, pravne i vjerske poslove i ono je bilo zaduženo da informiše komandanta korpusa o stanju morala u korpusu.[536] Na čelu Odjeljenja za bezbjednost bio je pomoćnik komandanta korpusa za obavještajno-bezbjednosne poslove i ono je bilo zaduženo za dostavljanje obavještajnih podataka.[537] Na čelu Odjeljenja za pozadinu bio je pomoćnik komandanta korpusa za pozadinske službe.[538] Konačno, Odjeljenje za vezu bilo je zaduženo za održavanje veze s UNPROFOR-om.[539]

186. SRK je u svom sastavu imao približno 18.000 vojnika.[540] Broj jedinica operativnog sastava, a posebno brigada i bataljona, varirao je u periodu od 1992. do 1995. godine.[541] Brigade u sastavu korpusa obuhvatale su 1. romanijsku pješadijsku brigadu, 2. sarajevsku laku pješadijsku brigadu, 1. sarajevsku mehanizovanu (motorizovanu) brigadu, Koševsku laku pješadijsku brigadu, 3.

---

530 Od 29. septembra 1992. do 20. juna 1993. P997 (Spisak kadra SRK-a), str. 11; P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.).

531 Od 6. jula 1993. do avgusta 1994. P997 (Spisak kadra SRK-a), str. 13; P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.).

532 Od avgusta 1994. do septembra 1995. P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.).

533 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 12–14.

534 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 13.

535 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 13.

536 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 13.

537 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 14.

538 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 14.

539 P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 14.

540 Dragomir Milošević, T. 32744 (28. januar 2013.). Svjedok KDZ304je procijenio da je SRK u svom sastavu imao 13.000 do 15.000 vojnika. P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), *e-court* str. 7. David Harland je u svom svjedočenju izjavio da je procjena UN-a bila da SRK u svom sastavu ima približno 20.000 vojnika. David Harland, T. 2106 (7. maj 2010.).

541 Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.); D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 249. V. takođe P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.); P1509 (Naređenje 4. korpusa JNA, 17. maj 1992.). **[REDIGOVANO]**. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je, kada je on došao u SRK (u septembru 1992.), u tom korpusu bilo "devet lakih brigada […] mešoviti protivoklopni puk, mešoviti artiljerijski puk […] laki protivavionski puk […] inžinjerijski bataljon, bataljon veze, sanitetski bataljon i auto-bataljon". Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.). Stanislav Galić je govorio o zonama odgovornosti svake brigade, T. 37157–37168, 37178–37185 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić). Svjedok KDZ304 je izjavio da je SRK imao 11 brigada "koje su bile razmještene unutar zone isključenja i izvan nje". P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), *e-court* str. 7. V. takođe P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); D718 (Mapa Sarajeva i okolnih područja); D311 (VRS-ova mapa Sarajeva); P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.); P1494 (ABiH, Mapa Sarajeva, 15. juni-20. juli 1992.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

sarajevsku laku pješadijsku brigadu,[542] 4. srpsku laku pješadijsku brigadu, Rogatičku brigadu, Igmansku pješadijsku brigadu, Ilidžansku laku pješadijsku brigadu, Ilijašku laku pješadijsku brigadu, Vogošćansku laku pješadijsku brigadu i Rajlovačku laku pješadijsku brigadu.[543] Podršku tim brigadama pružali su jedna artiljerijska grupa, jedan laki artiljerijski puk protivvazdušne odbrane, jedan inžinjerijski bataljon i jedan sanitetski bataljon.[544] SRK je imao i jednu četu vojne policije.[545]

187. Kada je u novembru 1992. osnovan Drinski korpus, 1. romanijska pješadijska brigada i Rogatička brigada ušle su u sastav Drinskog korpusa.[546]

188. Opšte uzevši, nazivi i zone odgovornosti brigada SRK-a bili su zasnovani na lokacijama tih brigada.[547] Na primjer, Ilidžanska laka pješadijska brigada bila je razmještena na Ilidži i držala je položaje u Nedžarićima prema Dobrinji, Alipašinom Polju i Stupskoj petlji, kao i na Golom Brdu u jugozapadnom dijelu Sarajeva.[548]

189. Igmanska pješadijska brigada kontrolisala je područja Blažuja i Hadžića.[549] 1. sarajevska mehanizovana brigada držala je položaje istočno od brda Mojmilo, u blizini istočnog dijela

---

542 Krajem 1993. godine, Vogošćanska laka pješadijska brigada je preimenovana u 3. sarajevsku laku pješadijsku brigadu i u sastav te brigade uvrštene su i Rajlovačka brigada i Koševska brigada. P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 9, 15; P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); Stanislav Galić, T. 37182–37183 (15. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je Vogošćanska brigada spojena sa Rajlovačkom brigadom i brigadom Centar i da je tako stvorena 3. sarajevska brigada), T. 37539 (22. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je to bila Koševska brigada ili brigada Centar, "zavisno kako smo je tada zvali"), T. 37969 (8. maj 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 21 (gdje je svjedok izjavio da su Koševska i Rajlovačka brigada spojene i da je tako stvorena 3. sarajevska brigada).

543 P993 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1992.-1994.); P994 (Dijagram organizacione strukture SRK-a, 1994.-1995.); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 9–10; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 21.

544 P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.); Stanislav Galić, T. 37156–37157 (15. april 2013.); D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 249 (među jedinicama za podršku takođe su bile inžinjerijske jedinice, jedinice za atomsko-biološko-hemijsku odbranu, auto-jedinice, jedinice za vezu, itd.). V. takođe P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 10, 19; P996 (Spisak jedinica i formacija u sastavu SRK-a); P1002 (Izvještaj SRK-a o rasporedu artiljerijskih jedinica, 14. juni 1992.); P1009 (Naređenje načelnika artiljerije SRK-a, 11. oktobar 1992.).

545 P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.); P996 (Spisak jedinica i formacija u sastavu SRK-a), str. 8, 24–25.

546 Stanislav Galić, T. 37156–37158 (15. april 2013.). V. takođe P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2 (gdje se navodi osnivanje Drinskog korpusa).

547 Stanislav Galić, T. 37159 (15. april 2013.).

548 Stanislav Galić, T. 37159, 37161–37168, 37179 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32512 (23. januar 2013.), T. 32781 (28. januar 2013.), T. 32803 (29. januar 2013.); D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1992.); D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.); D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.), par. 5. Dana 10. decembra 1992., nakon što je uspostavila kontrolu nad Stupskom petljom, Ilidžanska brigada je kontrolisala područje Otesa i zgrade "Energoinvesta" na zapadu. Stanislav Galić, T. 37161–37163 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić).

549 Stanislav Galić, T. 37180 (15. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32512–32513 (23. januar 2013.).

Dobrinje, na Zlatištu i na Grbavici preko Jevrejskog groblja sve do Debelog Brda.[550] 1. romanijska pješadijska brigada kontrolisala je područje od Grbavice do Vraca, te rejon ispod planine Trebević i Jevrejsko groblje.[551] 2. sarajevska laka pješadijska brigada držala je položaje u južnom dijelu Sarajeva, na Dobrinji, na Grlića brdu i u Vojkovićima prema Lukavici.[552] Fabrika "Famos" razdvajala je 2. sarajevsku laku pješadijsku brigadu od 104. motorizovane brigade ABiH u Hrasnici.[553] 3. sarajevska laka pješadijska brigada bila je razmještena u jugoistočnom rejonu Sarajeva i njena zona odgovornosti obuhvatala je Rajlovac, Vogošću i područje prema Hreši.[554]

iv. *Drinski korpus*

190. Zona odgovornosti Drinskog korpusa obuhvatala je područje Podrinja, koje je uključivalo opštine Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, Milići, Šekovići i Zvornik.[555] Štab Drinskog korpusa prvo je bio stacioniran u Han-Pijesku, a kasnije je premješten u Vlasenicu.[556] Konkretan cilj Drinskog korpusa bio je da osigura područje srednjeg Podrinja, uključujući opštine Srebrenicu, Bratunac i Zvornik.[557]

---

550 Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.), T. 37339–37340 (16. april 2013.), T. 37369 (18. april 2013.), T. 37540–37541 (22. april 2013.); D340 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juni 1993.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.), par. 1; D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.); D3403 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.), par. 2; D3456 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juli 1994.), par. 1; D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 256. Galić je u svom svjedočenju izjavio i da SRK jeste i da nije držao pod kontrolom naselje Šućuri, koje se nalazi u rejonu u blizini brda Mojmilo i Dobrinje. V. Stanislav Galić, T. 37408 (18. april 2013.), T. 37542 (22. april 2013.). V. takođe Blagoje Kovačević, T. 29041–29044 (18. oktobar 2012.).

551 Dragomir Milošević, T. 32499–32501 (23. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.), T. 37360 (18. april 2013.); D3412 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. maj 1993.), str. 1. Stevan Veljović je izjavio da je zona odgovornosti bila "desno Zlatište, lijevo Đukića Potok, po dubini Tilava-Tvrdinići". D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 12. Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je Zlatište kasnije postalo dio zone odgovornosti 1. sarajevske mehanizovane brigade i da se sastav brigade promijenio, kao i da se malo promijenila zona odgovornosti. Stevan Veljović, T. 29249–29250 (23. oktobar 2012.).

552 Dragomir Milošević, T. 32523 (23. januar 2013.), T. 32743–32744, 32784 (28. januar 2013.); D3445 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juni 1993.), par. 1(c). 2. sarajevska laka pješadijska brigada imala je ukupno oko 1.200 registrovanih pripadnika. Međutim, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da se mogao samo pouzdati u to da će njih približno 800 do 1.000 biti u stanju borbene gotovosti. Dragomir Milošević, T. 32523 (23. januar 2013.), T. 32743–32744, 32784 (28. januar 2013.). 2. sarajevska brigada se takođe pominje i kao 2. sarajevska laka pješadijska brigada. D2809 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. septembar 1993.).

553 Liniju sukoba činio je jedan jedini zid u krugu fabrike. Dragomir Milošević, T. 32787–32789 (29. januar 2013.), T. 33179–33180 (5. februar 2013.); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.).

554 Stanislav Galić, T. 37538–37539 (22. april 2013.), T. 37969 (8. maj 2013.); Dragomir Milošević, T. 32513 (23. januar 2013.).

555 P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 3.0–3.3; P4941 (Sudski registrator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), str. 5. V. takođe P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2; činjenice o kojima je presuđeno 1421, 1442.

556 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1444. V. takođe P6566 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. oktobar 1992.).

557 Richard Butler, T. 27423—27434 (17. april 2012.); P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2, 5. V. takođe D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 73; P4941 (Sudski registrator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), str. 5.

191. General Milenko Živanović stupio je na dužnost komandanta Drinskog korpusa odmah po njegovom formiranju u novembru 1992.[558] Pukovnik Radislav Krstić je bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Drinskog korpusa od 29. septembra 1994.[559] Komandant korpusa je postao 13. jula 1995.[560]

192. Na čelu Odjeljenja za bezbjednost Drinskog korpusa u aprilu 1995. godine bio je potpukovnik Vujadin Popović i to Odjeljenje je bilo zaduženo za poslove bezbjednosti korpusa, uključujući zarobljavanje i zatočenje ratnih zarobljenika i drugih osoba.[561] Komandant bataljona vojne policije bio je poručnik Ratko Vujović.[562]

193. U julu B 1995., Drinski korpus bio je sastavljen od sljedećih potčinjenih jedinica: 1. bratunačka laka pješadijska brigada (dalje u tekstu: Bratunačka brigada), 1. zvornička laka pješadijska brigada (dalje u tekstu: Zvornička brigada), 1. vlasenička laka pješadijska brigada, 2. romanijska motorizovana brigada, 1. birčanska pješadijska brigada, 1. milićka laka pješadijska brigada, 1. podrinjska laka pješadijska brigada, 5. podrinjska laka pješadijska brigada i samostalni bataljon Skelani.[563] Podršku tim jedinicama pružali su 5. mješoviti artiljerijski puk, 5. inžinjerijski bataljon, 5. bataljon veze i 5. bataljon Vojne policije.[564]

194. Za upućivanje na komande korpusa i druge operativne jedinice korišteni su šifrovani nazivi, kao što su "Palma" za Zvorničku brigadu, "Badem" za Bratunačku brigadu i "Zlatar" za Komandu Drinskog korpusa.[565]

(A) Bratunačka brigada

195. U julu 1995., štab Bratunačke brigade nalazio se u mjestu Bratuncu, a njen komandant je bio pukovnik Vidoje Blagojević.[566] Major Novica Pajić je bio načelnik štaba i zamjenik

---

558 Činjenica o kojoj je presuđeno 1450.

559 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*) T. 5972. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1451. Krstić je unaprijeđen u čin general-majora 2. maja 1995. D3951 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. maj 1995.).

560 P4485 (Obavještenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.).

561 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 3; Momir Nikolić, T. 24569–24570 (13. februar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1453; D2243 (Instrukcija Drinskog korpusa, 15. april 1995.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2.

562 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2; svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32567–32568, 32599–32600 (pod pečatom).

563 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1448.

564 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1448.

565 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1460.

566 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8, 3.6, 13.2; Momir Nikolić, T. 24568–24569 (13. februar 2012.); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9781; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3627; D4189 (Izjava svjedoka

komandanta.[567] Štab Bratunačke brigade imao je tri odjeljenja: Odjeljenje za pozadinske službe kojim je komandovao major Dragoslav Trišić; Odjeljenje za moral, pravne i vjerske poslove kojim je komandovao major Ratomir Jevtić; i Organ za obavještajno-bezbjednosne poslove kojim je komandovao kapetan Momir Nikolić, a zamjenik mu je bio Dragiša Jovanović.[568]

196. Bratunačka brigada je u svom sastavu imala četiri pješadijska bataljona,[569] jedan vod Vojne policije kojim je komandovao Mirko Janković,[570] jednu artiljerijsku četu i jednu pozadinsku četu.[571]

197. Momir Nikolić je bio načelnik Organa za obavještajno-bezbjednosne poslove od novembra 1992. do kraja sukoba.[572] Dužnosti Organa za obavještajno-bezbjednosne poslove obuhvatale su prikupljanje, obradu, analizu i proslјeđivanje obavještajnih podataka komandnim kadrovima, procjenu opasnosti od kontraobavještajnih dejstava, te preduzimanje mjera za suzbijanje diverzantskih dejstava protiv naoružanja, ljudstva i opreme jedinice.[573] Nikolić je izvještavao Organ za obavještajno-bezbjednosne poslove Drinskog korpusa.[574] Nikolić je 1995. godine takođe

---

Vidoja Blagojevića od 8. oktobra 2013.), str. 1–2; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1458, 1459, 1636.

567 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

568 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; Momir Nikolić, T. 24715 (14. februar 2012.); D4189 (Izjava svjedoka Vidoja Blagojevića od 8. oktobra 2013.), str. 4; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3662. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1520, 1868.

569 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8. Ti bataljoni su bili: 1. bataljon, kojim je komandovao Lazar Ostojić, 2. bataljon, kojim je komandovao Goran Stakić, 3. bataljon, kojim je komandovao Dragomir Zekić, i 4. bataljon, kojim je komandovao Radika Petrović. P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8. 4. bataljon je djelovao na području putnog pravca Bratunac-Konjević Polje od septembra 1993. i bio je pridodat Zvorničkoj brigadi. Međutim, njime je komandovao komandant Bratunačke brigade, koji je imao operativnu kontrolu nad aktivnostima vezanim za borbena dejstva i rukovodio tom jedinicom do 19. jula 1995. P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 6.15–6.16. V. takođe Momir Nikolić, T. 24563 (13. februar 2013.). 3. pješadijski bataljon imao je jedan interventni vod pod nazivom "Crvene beretke". P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

570 Momir Nikolić, T. 24570 (13. februar 2012.), T. 24651, 24681, 24721 (14. februar 2012.), T. 24864 (16. februar 2012.); svjedok KW582, D4290 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3499–3500 (pod pečatom); Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17951, 17968; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

571 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 4.

572 Momir Nikolić, T. 24558 (13. februar 2012.).

573 Momir Nikolić, T. 24565, 24567–24569 (13. februar 2012.); D4189 (Izjava svjedoka Vidoja Blagojevića od 8. oktobra 2013.), str. 4.

574 Momir Nikolić, T. 24569 (13. februar 2012.).

djelovao kao oficir za vezu s vojnim posmatračima UN-a, UNPROFOR-om i drugim međunarodnim organizacijama na području Srebrenice.[575]

(B) Zvornička brigada

198. U julu 1995., štab Zvorničke brigade nalazio se u kasarni "Standard" u Karakaju na putu Konjević Polje-Zvornik-Bijeljina.[576]

199. Brigadom je komandovao pukovnik Vinko Pandurević.[577] Major Dragan Obrenović je bio načelnik štaba i zamjenik komandanta.[578] Štab brigade obuhvatao je i Odjeljenje za obavještajne poslove, u kojem je pomoćnik načelnika bio Duško Vukotić.[579] Na čelu organa Zvorničke brigade bila su trojica pomoćnika komandanta koja su bila potčinjena Pandureviću.[580] Sreten Milošević je bio načelnik Organa za pozadinske službe.[581] Drago Nikolić je bio načelnik Organa za bezbjednost, a Milorad Trbić mu je bio zamjenik.[582] Nikolićev neposredni pretpostavljeni na nivou brigade bio je

---

575 Momir Nikolić, T. 24572–24578 (13. februar 2012.).

576 Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11688, 11722; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6440 (pod pečatom); Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11011.

577 Pandurević je preuzeo dužnost komandanta Zvorničke brigade 12. decembra 1992. i na tom položaju je ostao da novembra 1996. Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11674; Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11703; D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 19; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1454.

578 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12939; Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11674–11675; Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11703; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1455.

579 Svjedok KDZ122, T. 26149 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

580 Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11674; Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11703; svjedok KDZ122, T. 26106 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26152 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 19; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

581 Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11675, 11739; Vujadin Popović, T. 43105 (6. novembar 2013.); svjedok KDZ122, T. 26129 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

582 Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11675, 11682–11683; Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10338; Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12931–12932; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11011–11012, 11116; svjedok KDZ122, T. 26109–26110, 26120, 26130 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26155 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8; Nebojša Jeremić, P348 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10418, 1042; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1457. Drago Nikolić je bio ovlašten da izvršava zadatke bez dopuštenja komandanta Zvorničke brigade. Organi za bezbjednost imali su pravo da koriste vozila bez znanja komandanta

Pandurević, ali mu je pretpostavljeni po stručnoj liniji bio Popović.[583] Nenad Simić je bio načelnik Organa za moral, vjerske i pravne poslove.[584]

200. Sljedeći pješadijski bataljoni bili su 1995. godine potčinjeni Zvorničkoj brigadi: 1. bataljon,[585] 2. bataljon,[586] 3. bataljon,[587] 4. bataljon,[588] 5. bataljon,[589] 6. bataljon,[590] 7. bataljon,[591] 8. bataljon,[592] pozadinski bataljon,[593] laki artiljerijsko-raketni divizion protivvazdušne odbrane[594] i radni bataljon (koji su zvali i "R" bataljon).[595]

201. U sastavu Zvorničke brigade bilo je još jedinica, među kojima je bila četa Vojne policije kojom je komandovao Milomir Jasikovac, inžinjerijska četa kojom je komandovao Dragan Jevtić, četa veze kojom je komandovao Dragiša Radić, mješoviti artiljerijski divizion kojim je komandovao Miloš Maksimović i radni vod 1. bataljona, kojim je komandovao Radivoje Lakić.[596]

Zvorničke brigade, kao što je bilo regulisano u pravilu službe. Pripadnici Vojne policije potpadali su pod komandni lanac organa za bezbjednost, koji je bio odvojen od komandnog lanca Zvorničke brigade. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*) T. 6477–6478.

583 Svjedok KDZ122, T. 26109–26110 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica).

584 Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 11716; svjedok KDZ122, T. 26130 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

585 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

586 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12930–12931; Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18174; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13362; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

587 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

588 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

589 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

590 Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11594; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

591 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

592 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8.

593 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

594 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3.

595 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14462; Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20998–20999.

596 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5363; svjedok KDZ122, T. 26112, 26142–36144 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26174 (13. mart 2012.) (zatvorena

202. Takozvani "Vukovi sa Drine" bili su specijalna jedinica Zvorničke brigade koja je bila smještena u Kiseljaku.[597] Ona se mogla angažovati kada je to bilo potrebno da bi se odbranile određene teritorije.[598] Tom jedinicom je komandovao Dragan Jolović, koji je imao nadimak "Legenda".[599] Pripadnici Vukova s Drine mogli su se prepoznati po tome što su na svojim uniformama na lijevom ramenu imali oznaku na kojoj je bila vučja glava.[600]

f. Načela rukovođenja i komandovanja

203. Sistem rukovođenja i komandovanja koji je primjenjivao VRS imao je tri nivoa: strateški, operativni i taktički.[601] Primjenjujući istu definiciju i načela rukovođenja i komandovanja koje je primjenjivala i JNA,[602] VRS je organizovao sistem jedinstvenog i centralizovanog komandovanja u skladu sa sljedećim: (i) modelom "korpus-brigada-bataljon" koji je bio neposredno potčinjen komandi korpusa;[603] (ii) odnosom potčinjeni-komandant u kojem je svaki pretpostavljeni bio odgovoran za praćenje i ocjenjivanje rada svojih potčinjenih, a potčinjeni su morali da se pridržavaju striktnih procedura izvještavanja i djelovanja;[604] i (iii) centralizovanim odlučivanjem koje je pratilo jedinstveni komandni lanac.[605] Na primjer, na osnovu direktiva Glavnog štaba,

---

sjednica); Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11314; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11012, 11115–11116, 11171; Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12987; D2266 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Nadom Stojanović), str. 5–6; Nebojša Jeremić, P348 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10418; P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 3; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.8, 7.7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1775 (Vijeće ima u vidu da je u toj činjenici o kojoj je presuđeno pogrešno napisano ime Milomira Jasikovca).

597 Svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6437 (pod pečatom); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10944-10945; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11170.

598 Svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6437; Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10944–10945.

599 Svjedok KDZ340, T. 17551–17552 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ508, P388 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 8876–8877 (pod pečatom); Momir Nikolić, T. 24626 (13. februar 2012.). V. takođe Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10944–10945; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 7.

600 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14811 (pod pečatom).

601 D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 2.

602 P034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH – VRS (1992.-1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 310–311; D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 57–66.

603 P4915 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u brigadi VRS-a", 31. oktobar 2002.), par. 1.1.

604 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11945–11946.

605 P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.62. V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25477–25478, (29. februar 2012.), T. 25632 (1. mart 2012.). V. takođe Ljubomir Obradović, T. 25106–25107 (22. februar 2012.) (gdje je precizirao da mu nije poznat nijedan konkretan slučaj postupanja mimo normalnog komandnog lanca, ali da je takva mogućnost bila predviđena pravilima).

komandant SRK-a bi izdao i/ili odobrio naređenja potčinjenim komandama.[606] Potčinjene komande bi izvještavale komandu SRK-a.[607] Komandant SRK-a bi s vremena na vrijeme dobio informacije i direktive direktno od Vrhovne komande i optuženog.[608]

204. Dana 1. juna 1992., Predsjedništvo SrRBiH je donijelo Zakon o vojsci; tim Zakonom je bilo propisano da se komandovanje u VRS-u "zasniva […] na načelima: jedinstva komandovanja u pogledu upotrebe snaga i sredstava, jednostarješinstva, obaveze izvršenja odluka, zapovijesti i naređenja pretpostavljenog starješine".[609] Zakon o vojsci ovlastio je predsjednika, kao vrhovnog komandanta, da komanduje vojskom, utvrđuje planove za njen razvoj i upotrebu, utvrđuje sistem komandovanja, te donosi razne propise.[610] Komandant Glavnog štaba, shodno tom Zakonu, komandovao je VRS-om u skladu s ovlaštenjima koja je na njega prenio predsjednik.[611]

205. U VRS-u su postojala dva paralelna komandna lanca: redovni komandni lanac i stručni komandni lanac.[612] Kad su, na primjer, u pitanju organi za obavještajno-bezbjednosne poslove, njihov komandni lanac se u velikoj mjeri temeljio na radu tih organa, koji je većim dijelom obuhvatao obavještajne i kontraobavještajne aktivnosti, a manjim dijelom poslove vojne policije i zadatke provođenja krivičnih istraga.[613] U redovnom komandnom lancu, organi za obavještajno-bezbjednosne poslove bili su neposredno potčinjeni komandantu jedinice ili ustanove VRS-a čiji su

---

606 Stanislav Galić, T. 37429, 37432 (18. april 2013.). V. npr. D3430 (Pismo Stanislava Galića pripadnicima SRK-a, bez datuma); D2800 (Naređenje SRK-a, 18. februar 1994.) (naređenje koje je Galić izdao na osnovu sporazuma o prekidu vatre koji je optuženi sklopio s Akashijem 18. februara 1994.); D2567 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1993.); D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.); D2814 (Naređenje SRK-a, 19. avgust 1995.); (dok je Dragomir Milošević bio na bolovanju od sredine avgusta do 9. ili 10. septembra 1995., to naređenje je izdao njegov načelnik štaba Čedomir Sladoje); Dragomir Milošević, T. 32750, 32755 (28. januar 2013.); D2815 (Izvještaj SRK-a, 30. avgust 1995.); P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.) (koje je napisao načelnik artiljerije Tadija Manojlović, a odobrio Dragomir Milošević); D2840 (Zahtjev SRK-a za dostavljanje podataka, 15. juli 1993.) (zahtjev za dostavljanje podataka, zasnovan na naređenju Glavnog štaba VRS-a, koji je upućen svim brigadama); Dragomir Milošević, T. 32876 (29. januar 2013.); P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.); P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.); P1670 (Naređenje SRK-a, 21. avgust 1994.). V. takođe D2812 (Upozorenje SRK-a, 27. oktobar 1994.); D232 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. juni 1992.) (direktiva za daljnja dejstva koju je izdao Mladić iz Glavnog štaba svojim potčinjenim komandantima); P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.) (instrukcija za daljnja dejstva koja je izdala komanda SRK-a); P1498 (Naređenje 2. motorizovane brigade, 8. juni 1992.) (naređenje, zasnovano na instrukcijama komande SRK-a, koje je svojim potčinjenim jedinicama izdao komandant 2. motorizovane brigade).

607 V. npr. P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.); D2795 (Izvještaj 1. romanijske brigade, 1. oktobar 1992.).

608 Stanislav Galić, T. 38033 (9. maj 2013.). V. npr. P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.).

609 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 173. Zakon o vojsci je verifikovala Skupština bosanskih Srba na svojoj 17. sjednici. P1356 (Zapisnik sa 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 8.

610 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174.

611 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 175. V. takođe svjedok KDZ088, T. 6299–6302 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); Stanislav Galić, T. 38033 (9. maj 2013.).

612 P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11960–11962.

613 P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.) (za organe za obavještajno-bezbjednosne poslove), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12191–12194; Petar Salapura, T. 40236–40237 (24. juni 2013.) (gdje je svjedočio o 10. diverzantskom odredu).

dio bili.[614] Međutim, kad se radilo o njihovim stručnim poslovima, njima su rukovodili obavještajno-bezbjednosni organi pretpostavljene komande koja je bila ovlaštena da komanduje tim poslovima.[615] Obavještajni i kontraobavještajni zadaci činili su dio specijalizovanih poslova organa bezbjednosti i spadali su pod njihovu stručnu nadležnost.[616]

g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u

206. Vojni lanac izvještavanja u VRS-u pratio je hijerarhijsku strukturu shodno kojoj su izvještaji s podacima koji su poticali od vojnih jedinica nižeg ranga podnošeni vojnim jedinicama srednjeg ranga, zatim Glavnom štabu i, konačno, vrhovnom komandantu.[617] VRS je koristila broj vojne pošte za označavanje operativnih jedinica, a ti su brojevi takođe bili pokazatelj odnosa rukovođenja i komandovanja između jedinica.[618]

207. Za dnevne borbene izvještaje i izvještaje o situaciji, svi izvještaji brigada su se na nivou korpusa objedinjavali u jedan izvještaj koji je pružao pregled stanja na terenu, kao i pregled stanja unutar korpusa, to jest borbene gotovosti, dejstava i drugih relevantnih informacija u približno 16:00 ili 17:00 sati tog dana.[619] Korpus bi izvještaje brigada objedinio u izvještaj korpusa i taj

---

614 P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12194–12195. V. takođe P4478 (Pravilo službe organa bezbednosti u Oružanim snagama SFRJ, 1994.), par. 16 (pravilo koje je usvojio VRS); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12163–12165.

615 P4480 (Instrukcija Glavnog štaba VRS-a, 24. oktobar 1994.), str. 1; Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12195–12201. V. takođe P4478 (Pravilo službe organa bezbednosti u Oružanim snagama SFRJ, 1994.), par. 16.

616 V. P4478 (Pravilo službe organa bezbednosti u Oružanim snagama SFRJ, 1994.), par. 18.

617 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973–11974; svjedok KDZ088, T. 6299–6302 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.) **[REDIGOVANO]**; P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.); P1498 (Naređenje 2. motorizovane brigade, 8. juni 1992.); Stanislav Galić, T. 38033–38034 (9. maj 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da su direktive ponekad dolazile neposredno od Vrhovne komande i optuženog, kao predsjednika, ali da je najveći dio informacija, naređenja i direktiva išao preko Glavnog štaba); Stevan Veljović, T. 29241 (23. oktobar 2012.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 33; P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); Ljubomir Obradović, T. 25092–25093 (22. februar 2012.).

618 Richard Philipps, T. 3750 (15. juni 2010.). Svaki korpus, brigada, bataljon i jedinica nižeg ranga imali su svoj broj vojne pošte /VP/ koji se sastojao od četiri brojke, kose crte i još dvije brojke, kako bi ih drugi mogli identifikovati, posebno u pisanim dokumentima. Richard Philipps, T. 3750 (15. juni 2010.).

619 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973–11974; Ljubomir Obradović, T. 25093–25096 (22. februar 2012.). V. takođe Ewan Brown, T. 21542–21543 (17. novembar 2011.); Momir Nikolić, T. 24605–24607 (13. februar 2012.); Stevan Veljović, T. 29239–29243 (23. oktobar 2012.). V. npr. P3042 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. april 1994.); D1940 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 6. maj 1992.); D1942 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 14. juli 1992.); P3931 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 16. decembar 1992.); P3043 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. april 1994.); P3054 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.); P4930 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 8. juli 1995.); P4456 (Izvještaj Drinskog korpusa, 14. juli 1995.); P2256 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. mart 1995.); P4500 (Izvještaj Zvorničke brigade Glavnom štabu VRS-a, 4. mart 1993.); D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.). Stevan Veljović je u svom svjedočenju izjavio da su izvještaji slati najkasnije u 20:00 sati. Stevan Veljović, T. 29242 (23. oktobar 2012.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 30. Izvještaji koji su podnošeni komandi SRK.a morali su da obuhvataju "(i) stanje i aktivnosti neprijatelja, (ii) borbenu gotovost jedinica, (iii) stanje bezbjednosti i morala, (iv) odluku za dalja dejstva, (v) stanje na teritoriji zone odgovornosti, (vi) stanje i

izvještaj bi slao Glavnom štabu u približno 18:00 sati.[620] Isto tako, Glavni štab bi izvještaje korpusa objedinjavao u svoj dnevni borbeni izvještaj, koji bi slao vrhovnom komandantu i komandantima korpusa.[621] Vanredne i dopunske izvještaje, koji su se često odnosili na neko konkretno područje ili događaj, takođe su, po potrebi, slali korpusi Glavnom štabu ili ih je Glavni štab slao vrhovnom komandantu.[622] Za razmjenu informacija unutar VRS-a korišteni su i obavještajni izvještaji.[623] Optuženi je, konkretno, svakodnevno primao i vojne obavještajne izvještaje i obavještajne izvještaje državne bezbjednosti.[624]

---

probleme po pozadini, (vii) vanredne događaje i gubitke, (viii) prijedloge i zahtjeve". D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.). V. takođe Stevan Veljović, T. 29242–29243 (23. oktobar 2012.).

620 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973. V. npr. D1970 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.). Isturena komandna mjesta bila su dužna da pišu dnevne operativne i borbene izvještaje, baš kao što su to morale da čine sve druge jedinice za područje na kojem su bile razmještene; ti podaci u pod kriptozaštitom upućivani u operativni centar Glavnog štaba, koji je bio treći organ u okviru Uprave za operativno-nastavne poslove Glavnog štaba. Ljubomir Obradović, T. 25093–25095 (22. februar 2012.). Shodno propisima, dnevni borbeni izvještaji komande SRK-a svake večeri su se upućivali Glavnom štabu. V. npr. D3396 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. januar 1993.); D3403 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.); D3404 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. februar 1993.); D3405 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.). Kao načelnik štaba, Dragomir Milošević je povremeno slao borbene izvještaje Glavnom štabu VRS-a. Dragomir Milošević, T. 32723–32724 (28. januar 2013.); D2811 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. oktobar 1993.); D2796 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. avgust 1993.); D2797 (Borbeni izvještaj SRK-a, novembar 1994.); D2798 (Borbeni izvještaj SRK-a, juli 1993.); D2799 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. septembar 1993.); D2805 (Borbeni izvještaj SRK-a, 9. januar 1994.); D2806 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. januar 1994.); D2808 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juli 1994.). Kada je Dragomir Milošević bio načelnik štaba SRK-a, povremeno je potpisivao borbene izvještaje u ime Galića. Dragomir Milošević, T. 32719 (28. januar 2013.); D2809 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. septembar 1993.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.); D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1993.); D2820 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. juli 1993.); D2821 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. avgust 1993.); D2822 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1993.); D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.); D2831 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. novembar 1994.); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.). Vanredni izvještaji su se svakodnevno slali Glavnom štabu, obično oko 14:00 sati. Stanislav Galić, T. 37216 (15. april 2013.). V. npr. D3393 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. decembar 1992.); D3394 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. decembar 1992.). Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da smatra da je sistem izvještavanja 1995. godine "funkcionisao […] besprijekorno". Dragomir Milošević, T. 32879 (29. januar 2013.).

621 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973–11974; Ljubomir Obradović, T. 25100 (22. februar 2012.); Manojlo Milovanović, T. 25646 (1. mart 2012.). V. npr. P4449 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 10. juli 1995.); P4450 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. juli 1995.); P4464 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.); P4457 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.); P4460 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 15. juli 1995.); D2101 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 16. juli 1995.); D2102 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.); P4459 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 18. juli 1995.); P4461 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 19. juli 1995.); D3453 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1994.). Obradović je u svom svjedočenju izjavio da su izvještaji Glavnog štaba upućivani Milovanoviću, koji bi ih pregledao i proslijedio optuženom. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11974, 11979. Ti izvještaji su sadržali podatke o mogućim namjerama neprijatelja i stanju u njegovim redovima, zatim podatke o namjerama za grupisanje i zadacima VRS-a, te o gubicima u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima, kao i eventualne nove odluke komandanta korpusa. Ljubomir Obradović, T. 25144–25145 (23. februar 2012.). V. npr. P4455 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 5. juli 1995.).

622 Ljubomir Obradović, T. 25100–25102 (22. februar 2012.). V. npr. P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.).

623 Svjedok KDZ122, T. 26154-26156 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica). V. npr. D2168 (Obavještajni izvještaj Drinskog korpusa, 13. decembar 1993.); D2171 (Obavještajni izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 8. novembar 1994.).

624 John Zametica, T. 42443 (29. oktobar 2013.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 2, 51, 82 (Subotić je bio i načelnik Vojnog kabineta predsjednika i vojni savjetnik optuženog). Na pitanje da li je optuženi mogao biti u neposrednoj vezi s nekim pomoćnikom komandanta Glavnog štaba koji je bio razmješten

208. Krajem 1992. godine unutar VRS-a je postojala redovna telefonska i radio-veza, a posebno između korpusa ili drugih operativnih jedinica i Glavnog štaba; unutar korpusa; te između Glavnog štaba i vrhovnog komandanta.[625] U svrhu razmjene informacija održavani su i sastanci unutar korpusa i između korpusa i Glavnog štaba.[626]

209. Opšte uzevši, nakon osnivanja Republičkog centra veze na Palama u aprilu 1992., uspostavljene su komunikacije između opština, MUP-a i VRS-a.[627] Postojala su tri glavne vrste veza: (i) telefonski sistem (dalje u tekstu: PTT); (ii) radio i radio-relejne veze; i (iii) šifrovane veze.[628] PTT je bio civilni telefonski sistem.[629] VRS je mogao da zaštiti određene PTT linije za svoje vlastite potrebe.[630] Radio je korišten i za kriptozaštićenu i za nezaštićenu komunikaciju.[631] Kada sistem radio-veze nije radio, korišten je radio-relejni sistem veze.[632] Šifrovane komunikacije su korištene za povjerljive podatke koji su odašiljani putem nezaštićenih linija radio-veze i to je predstavljalo rezervni sistem veze i za VRS i za MUP.[633] U Republičkom centru veze, optuženi je za komunikaciju s Centrom veze Glavnog štaba u Crnoj Rijeci koristio direktnu zaštićenu telefonsku liniju.[634] Pored toga, Mladić je imao stalnu direktnu i kriptozaštićenu vezu s komandama korpusa, kao i relejnu vezu s isturenim komandnim mjestima.[635]

---

na neko istureno komandno mjesto, Obradović je odgovorio da su isturena komandna mjesta imala uspostavljena sredstva za vezu sa Glavnim štabom. Ljubomir Obradović, T. 25105–25106 (22. februar 2012.).

625 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11966–11967, 11973–11974; Ljubomir Obradović, T. 25095–25097 (22. februar 2012.); Richard Butler, T. 27537–27538 (18. april 2012.); D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 30–35; Dragan Kezunović, T. 14967–14968 (20. juni 2011.); P4445 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 14. juli 1995.); P4568 (Telefonski imenik Zvorničke brigade); Ranko Vuković, T. 15091–15098 (21. juni 2011.) u vezi sa P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa); Richard Philipps, T. 3860–3865 (16. juni 2010.).

626 Mile Sladoje, T. 30565–30566 (28. novembar 2012.); Stevan Veljović, T. 29245–29248 (23. oktobar 2012.).

627 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 3–4. Sistemi veze obuhvatali su upotrebu telefonije, kratkotalasnih i ultrakratkotalasnih uređaja za radio-vezu, telefaksa, teleprintera, radio-relejnih veza, žičnih veza i kurirskog sistema. P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 4–5.

628 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5–6; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 28–38.

629 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5.

630 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5.

631 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5. V. takođe P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), *e-court* str. 36, 45; P2823 (Depeša Ministarstva odbrane SrRBiH SAO-ima i ARK-u, bez datuma).

632 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 5.

633 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 6.

634 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 7–8. V. takođe P2795 (Šema radio-relejnih veza VRS-a); P2796 (Mapa sa šemom veze Drinskog korpusa); P2797 (Šema radio-relejnih i žičnih veza Drinskog korpusa); P2798 (Mapa sa radio-relejnim vezama i komandnim mjestima VRS-a).

635 Ljubomir Obradović, T. 25095–25097 (22. februar 2012.) (gdje je objasnio da su linije veze sa komandama korpusa, nakon što bi jednom bile uspostavljene, bile fiksne prirode, za razliku onih koje su korištene za isturena komandna mjesta, koje su po definiciji bile pokretne). Obradović je procijenio da je Mladić sa komandantima korpusa razgovarao približno svakog popodneva. Ljubomir Obradović, T. 25097 (22. februar 2012.).

2. Teritorijalna odbrana

210. Kao dio vojne doktrine SFRJ poznate pod nazivom "opštenarodna odbrana", TO je bio sastavljen od organizovanih oružanih formacija koje nisu bile dio JNA ili policije.[636] TO se sastojao od jedinica, ustanova, štabova i drugih oblika organizovanja pojedinaca "za opštenarodni oružani otpor", koji su mogli da budu mobilisani u uslovima ratnog stanja.[637] TO je imao organizovane štabove i na republičkom i na opštinskom nivou.[638]

211. Dana 27. marta 1992., optuženi je pred Skupštinom bosanskih Srba izdao uputstva novoosnovanim opštinama da "taj narod dove[du] u red da može da se odbrani" kao TO i da ga stave pod komandu snaga JNA koje su se u tom trenutku nalazile u tim opštinama.[639]

212. Dana 15. aprila 1992., Predsjedništvo SrRBiH je proglasilo stanje neposredne ratne opasnosti i sljedećeg dana je naređena opšta mobilizacija TO-a.[640] TO je proglašen dijelom oružanih snaga.[641] Shodno tom naređenju, svi vojni obveznici su morali da se stave na raspolaganje opštinskim štabovima TO-a na teritoriji RS-a, a novoformirane jedinice TO-a morale su "ostvariti saradnju s jedinicama JNA, a gdje je to moguće, staviti [se] pod jedinstvenu komandu".[642] Pukovnik Vidoje Lukić postavljen je za načelnika TO-a SrRBiH.[643] U aprilu 1992., donesena je odluka da optuženi, kao predsjednik SNB-a, vrši koordinaciju komandovanja nad snagama TO-a.[644]

---

636 D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ); Gojko Kličković, T. 46925–46926 (12. februar 2014.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 51–53. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 415; svjedok KDZ088, T. 6352–6353 (zatvorena sjednica) (8. septembar 2010.); Ranko Vuković, T. 15118–15119 (21. juni 2011.); Bogdan Subotić, T. 40019–40020 (19. juni 2013.). U svakoj republici je postojao zaseban TO koji je ta republika finansirala i koji je bio pod kontrolom ministra odbrane te republike. Činjenica o kojoj je presuđeno 419.

637 D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 102.

638 Manojlo Milovanović, T. 25450–254511 (28. februar 2012.); D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 102; P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 51–53.

639 P1634 (Zapisnik sa 14. sjednice Skupštine SrRBiH, 27. mart 1992.), str. 23; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.26.

640 P3922 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 15. april 1992.); P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 274–277; Ewan Brown, T. 21570–21571 (17. novembar 2011.); Ranko Vuković, T. 15119 (21. juni 2011.).

641 P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.), str. 1.

642 P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.), str. 2.

643 D3709 (Odluka Vlade SrRBiH, 15. april 1992.).

644 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 1; P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 279. V. takođe par. 91.

TO SrRBiH se sastojao od rezervista koji su radili svoje redovne poslove i koji su, u slučaju rata, bili mobilisani da brane određenu teritoriju.[645]

213. Dok TO nije integrisan u sastav VRS-a, sve aktivnosti vezane za odbranu bile su pod nadležnošću TO-a i organizovali su ih krizni štabovi u opštinama.[646] Jedinice TO-a bile su opremljene pješadijskim naoružanjem, puškama, puškomitraljezima, nešto artiljerijskog oruđa manjeg kalibra, minobacačima i protivpješadijskim minama.[647] Uniforme koje su nosili pripadnici TO-a SrRBiH bile su slične uniformama JNA.[648]

214. Dana 12. maja 1992., nakon što je zvanično osnovan VRS, TO SrRBiH je neposredno integrisan u sastav VRS-a.[649] Optuženi je, kao predsjednik, bio taj koji je utvrdio organizaciju jedinica i štabova tog integrisanog TO-a SrRBiH.[650]

3. MUP bosanskih Srba

a. Osnivanje i struktura

215. Dana 28. februara 1992., Skupština bosanskih Srba je usvojila Zakon o unutrašnjim poslovima, kojim je osnovan MUP i koji je stupio na snagu 31. marta 1992.[651] Dana 24. marta

---

645 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11710–11711 (pod pečatom); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9110–9111.

646 Manojlo Milovanović, T. 25451–25453 (28. februar 2012.); Momir Nikolić, T. 24703–24704 (14. februar 2012.); Milomir Šoja, T. 7209–7210 (30. septembar 2010.); Ranko Vuković, T. 15118–15119 (21. juni 2011.); Bogdan Subotić, T. 40021–40022 (19. juni 2013.); Branko Davidović, T. 45929–45930 (23. januar 2014.); Richard Philipps, T. 3828 (16. juni 2010.); Ranko Vuković, T. 15118–15119 (21. juni 2011.). V. npr. D1195 (Naređenje Kriznog štaba Ilidža, 10. april 1992.). V. takođe D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 102. V. takođe par. 145.

647 Činjenica o kojoj je presuđeno 420. TO nije imao tenkove, a naoružanje TO-a je skladišteno lokalno, u svakoj opštini. V. činjenice o kojima je presuđeno 421, 422.

648 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 548–549.

649 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 53–56; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.32; P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 289, 316–318. V. npr. P5548 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 29. maj 1992.). Na primjer, dana 22. maja 1992., komandant SRK-a Šipčić izdao je naređenje da se postojeće jedinice TO-a reorganizuju u zasebne brigade TO-a, formirane od pripadnika sa zasebnih teritorija. P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.). Dana 28. maja 1992., komandant Birčanske brigade je naredio da se lokalne jedinice TO-a bosanskih Srba stave pod komandu VRS-a. P3055 (Naređenje Birčanske brigade, 28. maj 1992.). U zoni odgovornosti Drinskog korpusa, ljudi su od ljeta 1992. godine mobilisani u sastav TO-a, a poslije 1992., TO je podijeljen na jedinice koje su integrisane u sastav bataljona i četa Drinskog korpusa. Mile Simanić, P355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14621.

650 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 53. V. takođe D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 79–80.

651 P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 95. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 514, 2147. Shodno članu 130, taj zakon je trebao da stupi na snagu osam dana nakon njegovog objavljivanja, ali Nielsen primjećuje da je MUP bosanskih Srba u praksi počeo da funkcioniše 1. aprila 1992. P2958 (Izvještaj

1992., za ministra unutrašnjih poslova imenovan je Mićo Stanišić i on je na tom položaju bio do kraja 1992. i ponovno od januara 1994. do jula 1994. godine.[652] Momčilo Mandić je bio pomoćnik ministra unutrašnjih poslova od aprila do maja 1992.[653] Tomislav Kovač je bio pomoćnik ministra unutrašnjih poslova u avgustu 1992. i ponovno od 1994. do septembra 1995. godine, a od septembra 1993. do januara 1994. bio je vršilac dužnosti ministra.[654]

216. Sjedište MUP-a je premještano četiri puta tokom 1992. godine.[655] Prvo se nalazilo na Vracama kod Sarajeva, zatim je premješteno na planinu Jahorinu, zatim na Pale, te konačno u Bijeljinu.[656]

217. Zakonom o unutrašnjim poslovima, koji se velikim dijelom zasnivao na Zakonu o unutrašnjim poslovima SrRBiH iz aprila 1990.,[657] uspostavljena je mreža centara službi bezbjednosti (dalje u tekstu: CSB) koja će obavljati poslove MUP-a i utvrđeni su struktura i funkcije stanica javne bezbjednosti i (dalje u tekstu: SJB) i Službe nacionalne bezbjednosti.[658]

218. Centri službi bezbjednosti smatrani su važnim zato što su objedinjavali i stanice javne bezbjednosti i Službu nacionalne bezbjednosti, dok su istovremeno upravljali i koordinirali funkcijama koje su se odnosile na stanice javne bezbjednosti.[659] Centri službi bezbjednosti nalazili

---

vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 172. Taj novi Zakon o unutrašnjim poslovima bio je gotovo identičan Zakonu o unutrašnjim poslovima Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 96, 98.

652 Mićo Stanišić, T. 46327, 46353 (3. februar 2014.), T. 46440 (4. februar 2014.); P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2146.

653 Momčilo Mandić, T. 4426–4427 (30. juni 2010.). V. takođe P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 101; Mandić je obavijestio sve centre bezbjednosti i sve stanice javne bezbjednosti da je SrRBiH osnovala MUP 27. marta 1992. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 515.

654 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 4–5; Christian Nielsen, T. 16300 (7. juli 2011.). V. takođe Ljubomir Borovčanin, T. 39435–39437 (6. juni 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 101.

655 Mićo Stanišić, T. 46359 (3. februar 2014.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2153.

656 Mićo Stanišić, T. 46359 (3. februar 2014.).

657 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 96–98. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2125.

658 P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 112, 115; v. činjenica o kojoj je presuđeno 518. Služba nacionalne bezbjednosti prethodno je bila poznata pod nazivom Služba državne bezbjednosti (dalje u tekstu: SDB) i u Službu nacionalne bezbjednosti preimenovana je u Zakonu o unutrašnjim poslovima iz 1992. godine. P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 112; P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), odjeljak II. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2126.

659 P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i

su se na pet lokacija: u Banjaluci (za ARK), Trebinju (za SAO Hercegovina), Doboju (za SAO Sjeverna BiH), Sarajevu (za SAO Romanija-Birač) i u Bijeljini (za SAO Semberija).[660] Svaki CSB je pokrivao određenu teritoriju, a svaka opština unutar te teritorije imala je SJB koji je bio potčinjen tom CSB-u.[661] Svaki CSB se sastojao od sljedećih organizacionih jedinica: (i) Sektora službe nacionalne bezbjednosti; (ii) Sektora službe javne bezbjednosti; (iii) Odjeljenja za vezu; (iv) Odjeljenja za strance, pravne, upravne i kadrovske poslove; (v) Odjeljenja za materijalno-finansijske i tehničke poslove; i (vi) Stanice javne bezbjednosti.[662] Stojan Župljanin je bio načelnik CSB-a u Banjaluci od 1991. do 1994. godine.[663] Župljanin je 1994. godine napustio MUP i unaprijeđen je u savjetnika predsjednika, to jest optuženog, za pitanja bezbjednosti.[664]

219. Stanice javne bezbjednosti bile su uspostavljene na teritoriji svake opštine.[665] Stanice javne bezbjednosti bile su zadužene za obavljanje svih poslova iz oblasti javne bezbjednosti, uključujući zaštitu građana, suzbijanje i otkrivanje krivičnih djela, te održavanje javnog reda i mira.[666] O informacijama koje su prikupljale stanice javne bezbjednosti izvještavani su zvaničnici MUP-a bosanskih Srba.[667]

220. Služba nacionalne bezbjednosti bila je organizovana u pet sektora koji su djelovali u svakom od CSB-ova, to jest u Banjaluci, Bijeljini, Doboju, Sarajevu i Trebinju.[668] Ona je obavljala sve poslove iz oblasti državne bezbjednosti, uključujući obavještajne poslove, kao što je prikupljanje podataka o pojedincima ili grupama koje se udružuju radi narušavanja ustavnog poretka i državne bezbjednosti.[669]

---

zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 8; P2962 (Dokument pod naslovom "Mogućnosti decentralizacije unutrašnjih poslova u BiH", bez datuma), str. 1.

660 P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), čl. 28; P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 116; P2965 (Pravilnik RS-a o unutrašnjoj organizaciji MUP-a u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992.), čl. 3; činjenica o kojoj je presuđeno 2129.

661 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 115, 179.

662 P2965 (Pravilnik RS-a o unutrašnjoj organizaciji MUP-a u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992.), čl. 19.

663 Christian Nielsen, T. 16301 (7. juli 2011.).

664 Christian Nielsen, T. 16301, 16343 (7. juli 2011.).

665 P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), čl. 26.

666 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 109–110.

667 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 236; P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.), čl. 22.

668 P5557 (Izvještaj Službe nacionalne bezbjednosti Bijeljina, 30. april 1993.), str. 3.

669 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 343.

221. Uslijed reorganizacije MUP-a, 1994. godine su razdvojeni Resor javne bezbjednosti (dalje u tekstu: RJB) i Resor državne bezbjednosti (dalje u tekstu: RDB).[670] Milenko Karišik je bio načelnik RJB-a.[671] Dragan Kijac je bio načelnik RDB-a.[672]

222. Civilna policija je bila organizovana u dvije sekcije: redovne policijske snage i Specijalnu brigadu policije (dalje u tekstu: SBP).[673] SBP je funkcionisala kao borbena jedinica i bila je podijeljena u pet odreda koji su se nalazili u Banjaluci, Trebinju, Doboju, Sarajevu i Bijeljini.[674] Goran Sarić je bio komandant SBP-a.[675] Dana 24. februara 1994., Ljubomir Borovčanin je postavljen na položaj zamjenika komandanta SBP-a.[676] Borovčanin je na položaju zamjenika komandanta ostao tokom juna i jula 1995. godine.[677]

223. Počev od aprila 1992., centri službi bezbjednosti su organizovali posebne jedinice policije (dalje u tekstu: PJP) na regionalnom nivou.[678] Te jedinice su bile naoružane lakšim naoružanjem i učestvovale su u borbenim dejstvima.[679] Od 1992. do 1994. godine, Milenko Karišik je bio komandant tih jedinica.[680] Posebne jedinice policije imale su pet odreda, od kojih se po jedan nalazio u svakom od pet centara službi bezbjednosti.[681] CJB Zvornik je 1995. godine imao šest četa PJP-a koje su mu bile potčinjene.[682] Dragomir Vasić je bio načelnik CJB-a Zvornik, a zamjenik mu je bio Mendeljev Đurić zvani Mane.[683] Komandant jedinica PJP-a bio je Danilo Zoljić.[684]

---

670 Christian Nielsen, T. 16320 (7. juli 2011.). Nielsen je objasnio da su centri službi bezbjednosti početkom 1994. preimenovani u centre javne bezbjednosti i da je Resor javne bezbjednosti bio u CJB na regionalnom nivou, a da je Resor državne bezbjednosti bio u CRDB-u na regionalnom nivou. Christian Nielsen, T. 16320 (7. juli 2011.).

671 D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 5. Christian Nielsen, T. 16308 (7. juli 2011.).

672 Christian Nielsen, T. 16308–16309 (7. juli 2011.).

673 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1464.

674 P2965 (Pravilnik RS-a o unutrašnjoj organizaciji MUP-a u uslovima neposredne ratne opasnosti i rata, septembar 1992.), čl. 10, 23; P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 183, 220. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2158.

675 Ljubomir Borovčanin, T. 39436 (6. juni 2013.); Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13539, 13543.

676 Ljubomir Borovčanin, T. 39435–39436 (6. juni 2013.); D3660 (Rješenje MUP-a RS-a, 24. februar 1994.).

677 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13539–13540, 13543.

678 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 220; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 56.

679 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 218, 220–222.

680 D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 33; P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 219; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 56.

681 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 220.

682 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.16–2.17; P4970 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 28. juli 1995.). V.

224. Jedan od odreda iz sastava SBP-a bio je 2. odred Šekovići.[685] Od sredine juna 1995., njegov komandant je bio Rade Čuturić, poznat i pod nadimkom Oficir.[686] U julu 1995. godine, 2. odred Šekovići imao je tri pješadijska voda.[687]

225. SBP je imao centar za obuku na planini Jahorini, u kojem je bilo smješteno oko 300 do 350 ljudi (dalje u tekstu: Jahorinski regruti).[688] Duško Jević zvani Staljin bio je zapovjednik Centra za obuku na Jahorini.[689] Jahorinski regruti su nosili dvodijelne maskirne uniforme i svijetloplave pancirne prsluke.[690] Bili su podijeljeni u dvije čete, a svaka četa je imala po četiri voda; svaki od ta četiri voda je bio podijeljen na po četiri manje jedinice.[691] Komandir 1. čete bio je Mendeljev Đurić zvani Mane.[692] Komandir 2. čete bio je Neđo Ikonić.[693]

226. Dana 11. jula 1995., optuženi je naredio: "Nakon uspostavljanja vlasti Republike Srpske na području opštine Srpska Srebrenica formirati Stanicu javne bezbednosti Srpska Srebrenica."[694] Taj SJB je, shodno tom naređenju, trebao da izvršava svoje zadatke u skladu sa Zakonom o unutrašnjim

---

takođe P4949 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 14. juli 1995.); Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8201–8202.

683 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.16. V. takođe Dušan Mićić, T. 36244–36245 (27. mart 2013.).

684 D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 16; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 5.

685 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13538. V. takođe P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 1.

686 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13539.

687 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13540. Treći vod je bio stacioniran u Skelanima i nazivan je i vod Skelani. Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13541.

688 D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 4; svjedok KDZ084, T. 27331 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14789–14790 (pod pečatom). V. takođe D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 4; P4906 (Dopis MUP-a RS-a Radovanu Karadžiću, 23. juni 1995.). Objekat za obuku nalazio se u hotelu "Jahorina". Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14788 (pod pečatom). Obuka Jahorinskih regruta obuhvatala je fizičku spremu, rukovanje oružjem i postupanje u situacijama vezanim za taoce. Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14797–14798 (pod pečatom).

689 Svjedok KDZ084, T. 27332 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14789, 14798–14800 (pod pečatom). V. takođe Ljubomir Borovčanin, T. 39459 (7. juni 2013.); D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 7.

690 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14790 (pod pečatom).

691 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14791, 14794–14796 (pod pečatom).

692 Mendeljev Đurić, T. 42076–42077 (29. juli 2013.). V. takođe Ljubomir Borovčanin, T. 39459 (7. juni 2013.); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14791 (pod pečatom); P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 5.

693 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14792 (pod pečatom); Mendeljev Đurić, T. 42076–42078 (29. juli 2013.); Tomasz Blaszcyk, T. 23566 (25. januar 2012.). V. takođe P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 5.

694 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.); P2995 (Naređenje Radovana Karadžića, 12. juli 1995.).

poslovima i da uspostavi čvrstu saradnju s Miroslavom Deronjićem, civilnim komesarom opštine "Srpska Srebrenica".[695]

b. Sistem veza MUP-a

227. Centri za vezu MUP-a osnovani su na Palama i u Bijeljini.[696] Sredstva veze koja je primjenjivao MUP obuhvatala su kratkotalasne i ultrakratkotalasne uređaje za radio-vezu, telefon, telegraf, teleprinter, kurirski sistem i telefaks.[697] Informacije su se slale i primale putem mreže koja je spajala štab MUP-a na Palama s centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti.[698] Centar veze MUP-a imao je telefonsku vezu s Republičkim centrom veze.[699]

228. Sistem izvještavanja unutar MUP-a sastojao se od dnevnih izvještaja i drugih izvještaja koji su se odnosili na važnije bezbjednosne podatke.[700] Podatke je na nivou opština prikupljao SJB, zatim ih je na nivou regije slao CSB-u, da bi oni konačno bili poslati MUP-u.[701] Podaci su takođe iz MUP-a upućivani vladi RS-a, uključujući Predsjedništvo.[702] Od februara 1994., Gordan Milinić je bio postavljen za savjetnika optuženog za poslove državne bezbjednosti.[703] On je prikupljao, obrađivao i optuženom dostavljao vojne i bezbjednosne obavještajne podatke.[704]

---

695 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.); P2995 (Naređenje Radovana Karadžića, 12. juli 1995.).

696 P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 2–3, 12, 28–29 (prije aprila 1992., centar je bio stacioniran na Vracama; P2760 (Izvještaj o radu MUP-a SrRBiH za period april-juni 1992.), str. 8. Dragan Kezunović je bio načelnik za vezu u MUP-u i na taj ga je položaj imenovao Mićo Stanišić. P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 11–12.

697 P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 3–4, str. 20–21. Komunikacije su mogle da se šifruju i dešifruju. P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 3, 5; P2769 (Telegram SJB-a Sanski Most CSB-u Banjaluka, 2. juli 1992.).

698 P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 2–3, 5–6; P2760 (Izvještaj o radu MUP-a SrRBiH za period april-juni 1992.); P2771 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 23. juli 1992.); P2774 (Naređenje CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 27. avgust 1992.).

699 P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), par. 13.

700 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 236. V. npr. P2749 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.); P2753 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. maj 1992.); P2754 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 23. maj 1992.); P2755 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. maj 1992.); P2756 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 27. maj 1992.); P2762 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 18. maj 1992.); P2789 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 13. maj 1992.); P2790 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 12. maj 1992.); P2791 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.); P2792 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 16. maj 1992.); P2989 (Dnevnik šifrovanih telegrama Republičkog centra veze RS-a, 1995.); P2990 (Izvod iz dnevnika primljenih telegrama, 12.-18. juli 1995.); P2991 (Izvod iz dnevnika poslatih telegrama, 8.-16. juli 1995.).

701 Christian Nielsen, T. 16270 (7. juli 2011.).

702 Christian Nielsen, T. 16271 (7. juli 2011.).

703 D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 1A, 9–10; John Zametica, T. 42443 (29. oktobar 2013.). Milinić je izjavio da nije imao nikakve veze s MUP-om zato što je Stojan Župljanin bio savjetnik predsjednika za MUP. Međutim, Milinić jeste primao redovne izvještaje od Resora državne bezbjednosti i dostavljao te podatke optuženom. D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 9–10.

704 Gordan Milinić, T. 39729–39730 (11. juni 2013.).

c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u

229. Dana 22. aprila 1995., optuženi je izdao naređenje kojim je pojasnio prepotčinjavanje MUP-a VRS-u.[705] Naredio je da Glavni štab mora precizno i konkretno definisati svoje zahtjeve za angažovanje i upotrebu jedinica MUP-a u borbi.[706] U tom naređenju se ponavlja da jedinice policije učestvuju u borbenim dejstvima na osnovu naredbe vrhovnog komandanta i MUP-a.[707] Kad su bile angažovane u borbenim dejstvima, jedinice policije trebalo je da se "prepotčinjavaju […] komandantu jedinice u čijoj zoni odgovornosti izvršavaju borbene zadatke".[708]

230. Dana 15. maja 1992., Mićo Stanišić je izdao naređenje da se pripadnici MUP-a organizuju u "ratne jedinice" u cilju odbrane teritorije.[709] Ovim naređenjem su svi načelnici centara službi bezbjednosti ovlašteni da u skladu s tim organizuju pripadnike MUP-a na svojoj teritoriji.[710] Njime je formalizirana saradnja između MUP-a i VRS-a.[711] Stanišić je, pored toga, naredio da se jedinice MUP-a, kad učestvuju u borbenim dejstvima, stavljaju pod komandu VRS-a.[712] Međutim, neposredno komandovanje tim jedinicama vršila bi službena lica MUP-a.[713] Pripadnici rezervnog sastava policije stavljeni su na raspolaganje za premještanje na liniju fronta i angažovanje u VRS-u.[714] Godine 1992., preko 50% pripadnika policije bilo je angažovano na borbenim dejstvima tako što je bilo prepotčinjeno VRS-u.[715] Jedinice MUP-a bile su angažovane na stručno-operativnim zadacima, kao što su "neutralisanje diverzantsko-terorističkih grupa, organizovane kriminalne djelatnosti naoružanih lica" u saradnji s VRS-om.[716]

---

705 P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.).

706 P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.), str. 1.

707 P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.), str. 1 (gdje se upućuje na član 13 Zakona o primjeni Zakona o unutrašnjim poslovima za vrijeme neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja).

708 P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.), str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 1465.

709 P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2162.

710 P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.); P6633 (Principi djelovanja MUP-a SrRBiH, 6. juli 1992.); Christian Nielsen, T. 16268–16269 (7. juli 2011.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 215; Mićo Stanišić, T. 46481–46484 (4. februar 2014.).

711 P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 215. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2163.

712 P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.), par. 7.

713 P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.), par. 7; Mićo Stanišić, T. 46483–46484 (4. februar 2014.); P6633 (Principi djelovanja MUP-a SrRBiH, 6. juli 1992.); Christian Nielsen, T. 16264 (7. juli 2011.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 216.

714 D1532 (Naredba MUP-a RS-a, 23. oktobar 1992.).

715 Mićo Stanišić, T. 46360 (3. februar 2014.).

716 P6633 (Principi djelovanja MUP-a SrRBiH, 6. juli 1992.); Mićo Stanišić, T. 46482–46484 (4. februar 2014.).

4. Paravojne formacije

231. U decembru 1991., izviješteno je da u RS-u djeluju srpske paravojne grupe.[717] Kako se navodi u jednom izvještaju Glavnog štaba iz jula 1992., u tim paravojnim grupama bilo je slabo koheziono jedinstvo, u njihovim redovima je bila izražena mržnja prema nesrbima, njihov motiv bio je ratni profit i pljačka, bile su povezane s korumpiranim rukovodstvima i nisu izražavale pripadnost SDS-u, već opozicionim strankama iz Srbije (na primjer, Srpskom pokretu obnove ili Srpskoj radikalnoj stranci).[718] U tom izvještaju se dalje navodi da pripadnici paravojnih grupa ne učestvuju u direktnom okršaju s neprijateljem, već djeluju iza linija regularnih jedinica VRS-a, pri čemu ubijaju civile, te pljačkaju i pale imovinu.[719]

232. Arkanovci su bili paravojna grupa iz Srbije nazvana po svom komandantu Željku Ražnatoviću zvanom Arkan.[720] Kako je izjavio Milorad Davidović, arkanovci su bili pod kontrolom MUP-a Srbije, kojem su bili potčinjeni.[721] Sebe su nazivali "Srpskim tigrovima".[722] Arkanovci su bili poznati i pod nazivom Srpska dobrovoljačka garda.[723] Marko Pejić je bio zamjenik komandanta arkanovaca.[724] Oni su u proljeće 1992. djelovali u Bijeljini[725] i Zvorniku;[726] nosili su maskirne uniforme, s oznakom na kojoj je bio tigar, i crvene beretke.[727]

233. Mauzerovi Panteri, kojima je komandovao Ljubiša Savić zvani Mauzer, bili su paravojna formacija koja je djelovala u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom.[728] Sebe su nazivali Srpskom narodnom

---

717 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 49–54.

718 P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 1–2.

719 P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 2.

720 Svetozar Mihajlović, T. 35720–35721 (20. mart 2013.); P2858 (Video-snimak Radovana Karadžića i Arkana na svečanoj dodjeli odlikovanja u Bijeljini) na 00:28–03:00; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21055; P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom); Cvijetin Simić, T. 35659–35660 (20. mart 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2241.

721 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 125.

722 P2021 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Arkanom, s transkriptom).

723 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21652–21653.

724 Svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006.

725 P6209 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 3; Manojlo Milovanović, T. 25447 (28. februar 2012.); Aleksandar Vasiljević, T. 34700–34701 (4. mart 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 64, 66, 117–118. V. takođe Cvijetin Simić, T. 35671–35672 (20. mart 2013.); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 174. V. par. 611–616.

726 Čedomir Zelenović, T. 40341–40342 (25. juni 2013.); Branko Grujić, T. 40362–40365 (25. juni 2013.). V. par. 1242–1243, 1245–1246, 1249–1252.

727 Svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 468; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6990 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2878; Milorad Davidović, T. 15822 (1. juli 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 80; Suad Džafić, T. 18187–18188 (1. septembar 2011.).

728 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21436–21438, 21652–21654; Milorad Davidović, T. 15479–15480 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89, 93, 120–123; P2856 (Video-snimak Radovana Karadžića na javnoj

gardom.[729] Savić je bio uticajan član SDS-a i čelnik Kriznog štaba u Bijeljini.[730] Jezgro te jedinice činili su članovi SDS-a koji su bili bliski rukovodstvu Kriznog štaba u Bijeljini, a većinu njenih pripadnika prethodno je obučavao Arkan na granici između te opštine i Srbije.[731] Prema procjenama, Mauzerovi Panteri su u svom sastavu imali preko 1.000 pripadnika.[732] U junu 1992., komandant Istočnobosanskog korpusa je izdao naređenje da se Mauzerovi Panteri uključe u sastav korpusa.[733]

234. Ljudi koji su bili saradnici Vojislava Šešelja, predsjednika SRS-a, djelovali su širom BiH, a kad su konkretno u pitanju Opštine, posebno su djelovali u Bijeljini, Zvorniku, Brčkom, na Ilidži i u Novom Sarajevu.[734] Na Ilidži, jednom grupom šešeljevaca komandovao je Branislav Gavrilović zvani Brne.[735] U Vogošći je bila jedna grupa šešeljevaca, kojom je komandovao Vaske Vidović, i još jedna grupa, kojom je komandovao Jovo Ostojić i koja se nazivala odred Šoša.[736] Gavrilović i

---

svečanosti); Pero Marković, T. 34737 (4. mart 2013.); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 488–490; Dušan Spasojević, T. 35902–35903 (22. mart 2013.); Manojlo Milovanović, T. 25446–25447 (28. februar 2012.). V. par. 608, 611–612, 798, 824, 1244, fusnota 2691.

729 Milorad Davidović, T. 15479–15480 (28. juni 2011.); Pero Marković, T. 34735 (4. mart 2013.); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21055–21056; Živan Filipović, T. 35815–35816 (21. mart 2013.); Dušan Spasojević, T. 35902–35903 (22. mart 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2237.

730 Milorad Davidović, T. 15583–15584 (29. juni 2011.); Cvijetin Simić, T. 35698 (20. mart 2013.); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21056.

731 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21817, 21563.

732 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21817.

733 D1458 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 3. juni 1992.); Manojlo Milovanović, T. 25454–25455 (28. februar 2012.). Ali v. Milorad Davidović, T. 15812–15814 (1. juli 2011.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da to naređenje jeste bilo izdato, ali da u praksi nikad nije izvršeno). Optuženi tvrdi da je Mauzerova jedinica djelovala nezavisno od komandovanja koje je vršila vlada. Završni podnesak odbrane, par. 1381 (gdje se upućuje na Cvijetina Simića, T. 35698–35699 (20. mart 2013.)). Vijeće ne smatra da dokaz na koji se poziva, kao ni drugi dokazi predočeni u ovom predmetu, potkrepljuju tu tvrdnju. Dragomir Ljubojević je u svom svjedočenju izjavio da su Mauzerovi Panteri bili jedinica VRS-a i da nikad nisu bili "stranačka vojska", te da su bili sastavljeni od ljudi iz svih krajeva, uključujući i samu Bijeljinu, i da ih nije formirao SDS, nego opštinski štab TO-a. Dragomir Ljubojević, T. 35902–35903 (22. mart 2013.). Vijeće ima ovaj dokaz u vidu, ali ne prihvata da je Mauzerova jedinica bila prvobitno formirana kao jedinica VRS-a.

734 V. par. 608, 611, 824, 1249, fusnota 2691. V. takođe P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom) (gdje je izjavio da su njegovi dobrovoljci bili u Zvorniku); P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 1–2.

735 V. par. 2131, 2255. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 74; Momčilo Mandić, T. 4644–4645 (5. juli 2010.); P6640 (Potvrda MUP-a SrRBiH, 11. april 1992.) (Potvrda MUP-a SrRBiH koju je izdao Mićo Stanišić u kojoj se navodi da je Gavrilović aktivan pripadnik TO-a i kojom mu se izdaju oružje i municija); P2302 (Odobrenje Ratnog povjereništva opštine Ilidža, 9. juli 1992.) (odobrenje koje je izdao Nedeljko Prstojević na Ilidži, kojim se Gavriloviću i njegovim "srpskim dobrovoljačkim jedinicama" odobrava korištenje objekata za obuku); P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 3; P2228 (Presretnuti razgovor Vojislava Šešelja i Branislava Gavrilovića, april 1992.). V. takođe D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 58.

736 V. par. 2382. V. takođe P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), par. 56; P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 5.

njegovi ljudi bili su prisutni i u Novom Sarajevu, gdje je Slavko Aleksić predvodio još jednu grupu šešeljevaca.[737]

235. Beli orlovi su djelovali u Ključu, Zvorniku, Foči i na Ilidži.[738] Oni su bili paravojna formacija iz Srbije.[739] Komandant im je bio Desimir Dida.[740] Pripadnici Belih orlova nosili su uniforme s bijelim povezima na rukavima i na glavama.[741] Na oznakama koje su nosili Beli orlovi bili su lobanja i ukrštene kosti.[742]

236. Crvene beretke su bile paravojna grupa koja je djelovala u Brčkom i Zvorniku.[743] Njima je komandovao Dragan Vasiljković zvani Kapetan Dragan.[744]

237. Žute ose su imale oko 100 do 300 pripadnika.[745] Komandovao im je Vojin (Žućo) Vučković[746] i djelovale su u Zvorniku od aprila do maja 1992.[747] Tijesno su sarađivale s TO-om i pozadinski štab TO-a im je izdao naoružanje.[748]

---

737 V. par. 2255.

738 Asim Egrlić, P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4888–4889 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17490 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3111; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 351; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 73. V. takođe par. 855, 1244,1249, 1498, 1511, 2142.

739 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3111; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 73.

740 Svjedok KDZ379, T. 18874–18875 (15. septembar 2011.).

741 Svjedok KDZ041, T. 12104 (17. februar 2011.).

742 Suad Džafić, T. 18188 (1. septembar 2011.).

743 D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7–8; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21414–21415; P104 (Izjave svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 19; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923. Ta jedinica je došla u Zvornik negdje poslije 25. maja 1992.

744 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21414–21415, 21668; P4263 (Video-snimak svečane dodjele odlikovanja Crvenim beretkama) na 00:43:20–00:43:50; Milan Martić, T. 38120 (13. maj 2013.); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7–8; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3.

745 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2108. V. takođe Reynaud Theunens, T. 17090–17092, 17093–17095 (21. juli 2011.). U julu 1992., MUP u Bijeljini je izvijestio da je ta grupa imala približno 100 naoružanih pripadnika. P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.) (pod pečatom), str. 1, gdje se pominje grupa kojom je komandovao "Žućo". Milorad Davidović je izjavio da je u Zvorniku bilo približno 300 pripadnika. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126.

746 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2109. V. takođe Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 205.

747 Reynaud Theunens, T. 17090–17095 (21. juli 2011.); Aleksandar Vasiljević, T. 34700–34701 (4. mart 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126–129. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2108.

748 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2108. V. takođe Reynaud Theunens, T. 17090–17092 (21. juli 2011.); Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.).

238. U proljeće 1992., neke paravojne formacije su djelovale u koordinaciji s TO-om i opštinskim kriznim štabovima.[749] Rukovodstvo i vojni komandanti bosanskih Srba sve su više izražavali protivljenje tome što je bilo jedinica koje su bile izvan sistema rukovođenja i komandovanja vojske.[750] To je dovelo do toga da su razne starješine VRS-a i MUP-a bosanskih Srba pokušale da stave pod kontrolu paravojne grupe na teritoriji RS-a.[751] Glavni štab je preporučio da se svaki naoružani Srbin stavi pod jedinstvenu komandu VRS-a, ili da ga u protivnom treba razoružati i "preduzeti zakonske sankcije".[752] I MUP je pokušao da integriše pripadnike paravojske u postojeće jedinice policije tamo gdje je to bilo moguće.[753]

239. Dana 13. juna 1992., optuženi je zabranio formiranje i djelovanje naoružanih grupa i pojedinaca na teritoriji RS-a koji nisu pod kontrolom VRS-a.[754] Optuženi je takođe izjavio da se odriče grupa koje nastave da djeluju samostalno i da će takve grupe biti izložene najstrožim mjerama zbog svog djelovanja.[755] Poslije tog naređenja, arkanovci su napustili BiH, VRS je istjerao

---

749 V. generalno Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2887–2889; Milorad Davidović, T. 15492–15495 (28. juni 2011.); P2862 (Platni spisak Žutih osa, 1. maj 1992.); P2863 (Platni spisak Žutih osa, juni 1992.); P2865 (Platni spisak Belih orlova, juni 1992.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2107, 2108.

750 Momčilo Krajišnik, T. 43334–43335 (12. novembar 2013.); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 362.

751 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 361–378; D1933 (Telefaks Radovana Karadžića Boutrosu Ghaliju, 13. juni 1992.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.57–2.58, 2.62–2.64; Ewan Brown, T. 21699–21701 (22. novembar 2011.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9119; Momčilo Mandić, T. 4649–4650 (5. juli 2010.), T. 5147–5148, 5157–5158 (14. juli 2010.), T. 5179 (15. juli 2010.); Momčilo Krajišnik, T. 43334–43335 (12. novembar 2013.).

752 P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 6. P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 363. Na primjer, na jednom sastanku održanom 18. maja 1992., Krizni štab ARK-a je donio zaključak da će se sve formacije koje nisu u sastavu VRS-a ili Centra službi bezbjednosti Banja Luka, a nalaze se u ARK-u, smatrati paravojnim formacijama i da će biti razoružane. P3924 (Odluka Izvršnog vijeća ARK-a, 5. maj 1992; Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 8.–18. maj 1992.), str. 5. Dana 21. maja 1992., Talić je 1. krajiškom korpusu izdao naređenje sa sljedećim uputstvom: "U zonama svojih odgovornosti ne prihvatati nikakve paravojne formacije i druge posebne organizacije. Takve pojedinačno razvrstavati u jedinice kao dobrovoljce, a ako to odbijaju razbiti ih i po potrebi uništiti". P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.), str. 3.

753 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 361. V. takođe Neđeljko Prstojević, T. 12986, 12988 (8. mart 2011.); P2302 (Odobrenje Ratnog povjereništva opštine Ilidža, 9. juli 1992.); D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 74; Tihomir Glavaš, T. 11803–11805 (14. februar 2011.).

754 P3057 (Odluka Radovana Karadžića, 13. juni 1992.), str. 2. V. takođe D1933 (Telefaks Radovana Karadžića Boutrosu Ghaliju, 13. juni 1992.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321; P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 362.

755 P3057 (Odluka Radovana Karadžića, 13. juni 1992.), str. 2. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321.

jedinicu Kapetana Dragana, a Mauzerovi Panteri su trebali da budu uvršteni u sastav Istočnobosanskog korpusa.[756] Jedna grupa koju su nazivali "četnicima", ostala je u okolini Sarajeva i, prema Milovanovićevim riječima, ponekad je sarađivala s VRS-om, premda je možda bila pod kontrolom MUP-a.[757]

240. Dana 28. jula 1992., Mladić je naredio razoružavanje paravojnih formacija.[758] Naveo je da paravojne formacije koje vrše pljačkanje djeluju na svim teritorijama pod kontrolom bosanskih Srba i naredio da se sve paravojne formacije s "poštenim" namjerama stave pod komandu VRS-a.[759] Nijedan pojedinac ili grupa koji su bili odgovorni za zločine nisu smjeli da budu uključeni u sastav vojske, a svakog pripadnika neke paravojne jedinice koji odbije da se stavi pod jedinstvenu komandu VRS-a trebalo je razoružati i uhapsiti.[760]

241. Dana 30. jula 1992., komandant 1. krajiškog korpusa Talić izdao je uputstvo u kojem je naredio da se svim paravojnim formacijama ponudi mogućnost da pristupe VRS-u, osim onim pojedincima ili grupama koji su učestvovali u kriminalnim aktivnostima.[761] Talić je dalje naredio da se u saradnji s MUP-om bosanskih Srba razoružaju ili uhapse oni pojedinci ili grupe koji odbiju da se stave pod jedinstvenu komandu VRS-a.[762] Krajem avgusta 1992., 1. krajiški korpus je izvijestio da je u toku razoružavanje paravojnih formacija ili njihovo stavljanje pod kontrolu jedinica korpusa.[763]

---

[756] Manojlo Milovanović, T. 25454–25455 (28. februar 2012). Međutim, arkanovci su se povremeno vraćali u Bijeljinu. V. par. 616.

[757] Manojlo Milovanović, T. 25455 (28. februar 2012); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6218–6219.

[758] P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 325–326. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2114.

[759] P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.); P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 325–326. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2115.

[760] P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2116.

[761] P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.63.

[762] P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.63.

[763] P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.64. Međutim, barem u jednom slučaju, 1. krajiški korpus je u svoj sastav uključio jednu grupu, koju je vodio Veljko Milanković, uprkos tome što se u Izvještaju Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama navodi da se njeni pripadnici "masovno [...] bave pljačkom". P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.65–2.70; P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 4.

242. U drugim korpusima je bilo ozbiljnih pokušaja da se paravojne snage stave pod kontrolu.[764] Na primjer, Mauzerovi Panteri su prvobitno stavljeni pod komandu Glavnog štaba, a poslije toga su uvršteni u sastav Istočnobosanskog korpusa.[765]

5. Dobrovoljci

243. Zakonom o opštenarodnoj odbrani SFRJ konkretno je propisano da su dobrovoljci "lica koja nemaju vojnu obavezu, a na svoj zahtev su primljena i stupila u oružane snage". [766] Član 9 Zakona o vojsci predviđao je da se za vrijeme ratnog stanja, stanja neposredne ratne opasnosti ili vanrednog stanja, vojska može popunjavati dobrovoljcima, koji su definisani kao "lica koja su […] na svoj zahtjev primljeni u vojsku" i koja imaju ista prava i dužnosti kao i vojna lica.[767]

244. Izrazom "dobrovoljci" takođe su sami sebe nazivali pripadnici paravojnih formacija.[768] Međutim, shodno Zakonu o vojsci, dobrovoljci su bili lica koja nisu imala ratni raspored, a stavila su se pod komandu vojske, dok su paravojne formacije bile grupe koje, barem u ranim danima rata, nisu bile ni pod čijom kontrolom.[769] Komandanti VRS-a koristili su koncept dobrovoljaca da bi u sastav operativnih jedinica VRS-a integrisali pripadnike paravojnih formacija.[770]

---

764 Hussein Abdel-Razek, T. 5492–5493 (19. juli 2010.); P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.); svjedok KDZ088, T. 6310 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

765 Manojlo Milovanović, T. 25454–25455 (28. februar 2012.).

766 D1358 (Zakon o opštenarodnoj odbrani SFRJ), čl. 119; P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 53–54.

767 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 9. V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321.

768 Svjedok KDZ072, P68 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8717–8718 (pod pečatom); P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 49–52.

769 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 9; Ratomir Maksimović, T. 31611 (17. decembar 2012.); Tihomir Glavaš, T. 11991–11992 (16. februar 2011.); svjedok KDZ555, T. 17387–17388 (17. avgust 2011.). V. takođe P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 321.

770 D1076 (Izvještaj Uprave MUP-a za poslove i zadatke milicije, 3. avgust 1992.), str. 2; Dragomir Milošević, T. 32864–32865 (29. januar 2013.); P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.). Na primjer, dana 21. maja 1992., komandant 1. krajiškog korpusa, Talić, izdao je naređenje kojim je zabranio prisustvo svih paravojnih formacija i dao uputstvo da se umjesto toga njihovi pripadnici pojedinačno razvrstavaju u razne jedinice kao dobrovoljci. P3920 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 21. maj 1992.).

D. PRAVOSUDNI SISTEMI

1. Civilni pravosudni sistem

a. Ustavne dužnosti i obaveze

245. Prema Ustavu bosanskih Srba sudovi su "samostalni i nezavisni i sude na osnovu Ustava i zakona".[771] U Ustavu se dalje navodi: "Sudovi štite ljudska prava i slobode, utvrđena prava i interese pravnih subjekata i zakonitosti."[772]

246. Prema Ustavu, Vrhovni sud Republike, "kao najviši sud u Republici", trebao je da "obezbeđuje […] jedinstvenu primjenu zakona".[773] Dužnost nižih sudova bila je da obezbijede da se sve prinudne mjere u ime državnih vlasti izvršavaju u skladu sa zakonima.[774] Niko nije smio biti lišen slobode bez pravosnažne odluke suda.[775] Nadalje, Ustav je jamčio pravično suđenje u krivičnom postupku.[776] To je obuhvatalo i to da optuženi ima pravo da bude obaviješten o razlozima optužbi protiv njega u najkraćem vremenu predviđenim zakonom, a krivim može biti smatran samo po izricanju pravosnažne sudske presude.[777] Službeno lice na osnovu naloga suda moglo je ući u stan ili druge prostorije protiv volje njegovog držaoca i izvršiti pretres, ako je to bilo neophodno radi hvatanja učinioca krivičnog djela ili radi spasavanja ljudi i imovine.[778]

247. Ustav bosanskih Srba definisao je javno tužilaštvo kao "samostalni državni organ koji goni učinioce krivičnih i drugih po zakonu kažnjivih djela i ulaže pravna sredstva radi zaštite zakonitosti".[779]

248. Vrhovni sud i drugi sudovi, kao i javni tužioci, dostavljali su izvještaje Skupštini bosanskih Srba.[780]

---

771 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 121 (str. 25). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2066, 2067.

772 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 121 (str. 25). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2067.

773 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 123 (str. 25). Ispod Vrhovnog suda bili su viši i osnovni sudovi. V. P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 1–2; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 107–110, 112–115; P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar-1. novembar 1992.), str. 14–21; P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 9; P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 96, 99.

774 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2070.

775 Činjenica o kojoj je presuđeno 2072.

776 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2073. V. takođe P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 18 (str. 5).

777 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2074. V. takođe P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 18, 20 (str. 5).

778 V. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 24 (str. 6). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2071.

779 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 128 (str. 26).

249. Prema Ustavu bosanskih Srba, Ustavnom sudu, koji ima sedam sudija, bilo je povjereno da, između ostalog, odlučuje o saglasnosti zakona s Ustavom; rješava sukob nadležnosti između organa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i organa Republike, oblasti i opštine; i da odlučuje o saglasnosti programa i statuta političkih organizacije s Ustavom i zakonom.[781] Obavještenje Ustavnog suda o pitanjima ostvarivanja ustavnosti i zakonitosti razmatrala je Komisija za ustavna pitanja Skupštine bosanskih Srba, a zatim i Skupština bosanskih Srba.[782]

250. Sudije i javne tužioce birala je, odnosno imenovala, i razrješavala Skupština bosanskih Srba.[783]

b. Osnivanje

i. *Opšti pravosudni organi*

251. Momčilo Mandić imenovan je za ministra za pravosuđe i upravu na sastanku SNB-a i Vlade, održanom 22. aprila 1992.[784] On je bio ministar pravde do 23. novembra 1992.[785] Kao ministar pravde Mandić je izvršio organizaciju rada sudova, javnih tužilaštava i kazneno-popravnih ustanova u civilnom pravosudnom sistemu.[786] Prema Mandićevim riječima, vojno pravosuđe bilo je potpuno odvojeno i nalazilo se u okviru Ministarstva odbrane, a organizovao ga je Glavni štab.[787]

252. Na sjednici SNB-a i Vlade održanoj 27. aprila 1992. usvojena je odluka "o organizaciji tužilaštva, pravosudnih organa i zatvora".[788] Na jednoj drugoj sjednici SNB-a i Vlade, održanoj 10.

---

780 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 232 (str. 73–74).

781 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 115–116 (str. 24). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2066.

782 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 59–60, 228 (str. 42-43, 72-73). Predsjednik Skupštine obavještava Ustavni sud o zauzetim stavovima Skupštine ako ona ocijeni da je potrebno izmijeniti ili dopuniti zakon, drugi propis ili opšti akt. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 229 (str. 73).

783 Činjenica o kojoj je presuđeno 2068; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 130 (str. 27).

784 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 3. Prema Mandićevim riječima, imenovan je na dužnost i položio je zakletvu na sjednici Skupštine održanoj 12. maja 1992. u Banjaluci. Momčilo Mandić, T. 4532, 4535 (1. juli 2010.), T. 4895–4896 (8. juli 2010.).

785 Momčilo Mandić, T. 4428 (30. juni 2010.). V. takođe P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 5.

786 Momčilo Mandić, T. 4575–4576 (5. juli 2010.). Međutim, 8. avgusta 1992., Vlada je zadužila potpredsjednika vlade Milana Trbojevića i Mandića da pruže pomoć u obezbjeđivanju kadrova za vojne pravosudne organe. D453 (Zapisnik sa 45. sjednice Vlade SrRBiH, 7. avgust 1992.), str. 4. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5197 (15. juli 2010.).

787 Momčilo Mandić, T. 4576 (5. juli 2010.).

788 D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 1.

maja 1992., odlučeno je "da se preduzmu potrebne mjere na okupljanju kadrova i obezbjeđenju uslova za rad državnih i pravosudnih organa".[789]

253. Odlukom Predsjedništva SrRBiH od 16. maja 1992., koju je optuženi potpisao kao predsjednik Predsjedništva, osnovani su osnovni sud u Vlasenici, s nadležnošću nad područjima četiri srpske opštine, uključujući Vlasenicu, i osnovni sud u Sokocu, za područja srpskih opština Pale, Rogatica i Sokolac.[790] U odluci Predsjedništva SrRBiH od 20. maja 1992. navodi se da su "[o]snovni sudovi stvarno nadležni za vođenje krivičnih postupaka u prvom stepenu za sva krivična djela".[791] U odluci se dalje navodi da su "[v]iši sudovi dužni okončati krivične postupke u svim predmetima po kojima je podnesena optužnica do dana stupanja na snagu ove odluke".[792]

254. Mandić je tokom 1992. pokušavao uspostaviti jedinstven pravosudni sistem te je u julu i avgustu 1992. tražio od Skupštine da izmijeni i dopuni zakon kako bi se uspostavio jedinstven pravosudni sistem, ali u tome nije uspio.[793] U pismu od 10. jula 1992. koje je potpisao Mandić, Ministarstvo pravde obavijestilo je predsjednika Predsjedništva o tome da je izvršilo organizaciju i konstituisanje redovnih sudova, javnih tužilaštava i opštinskih sudova za prekršaje na području SrRBiH, "osim oblasti Sjeverna Bosna (Dobojska regija) gdje nije bilo moguće ove poslove uraditi zbog ratnih dejstava", mada su pripreme za to bile u toku.[794] U pismu se takođe navodi da je velik broj izvršenih krivičnih djela iz stvarne nadležnosti vojnih pravosudnih organa, koji još uvijek nisu konstituisani.[795] Ministarstvo je predložilo da, do konstituisanja vojnih pravosudnih organa, redovni pravosudni organi privremeno preuzmu njihove funkcije, navodeći da bi se"[t]ime u znatnoj mjeri doprinijelo suzbijanju vršenja ovih krivičnih djela i doprinijelo uspostavi pravnog poretka i pravne sigurnosti na cijeloj teritoriji [SrRBiH]".[796] Ministarstvo je takođe predložilo da bi "trebalo izvršiti izmjenu i dopunu Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija, tako što bi se propisala mogućnost odgode izvršenja kazne zatvora do okončanja rata, na taj način što bi se osuđena lica upućivala u vojne jedinice".[797] Ministarstvo je zatražilo od Predsjedništva da razmotri ove

789 D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.), str. 2.

790 P2617 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o stvarnoj nadležnosti redovnih sudova, 8. juni 1992.), str. 2.

791 P2617 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o stvarnoj nadležnosti redovnih sudova, 8. juni 1992.), str. 1.

792 P2617 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o stvarnoj nadležnosti redovnih sudova, 8. juni 1992.), str. 1.

793 Momčilo Mandić, T. 4576-4577 (5. juli 2010.).

794 D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5115–5116 (14. juli 2010.).

795 D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5116 (14. juli 2010.).

796 D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8920; Momčilo Mandić, T. 5116–5117 (14. juli 2010.).

797 D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5117-5118 (14. juli 2010.).

prijedloge i "o svom stavu obavijesti ovo Ministarstvo, koje bi predložilo donošenje odgovarajućih odluka".[798]

255. U pismu od 5. avgusta 1992. upućenom Predsjedništvu SrRBiH i posebno optuženom, koje je potpisao Mandić, Ministarstvo pravde je ponovilo svoj prijedlog da redovni sudovi i javna tužilaštva preuzmu nadležnost vojnih sudova i vojnih tužilaštava do konstituisanja vojno-pravosudnih organa, čime bi se ujedinili vojni i civilni pravosudni sistem.[799]

256. Od avgusta do novembra 1992., Skupština je raspravljala i glasala o imenovanjima i razrješenjima sudija i tužilaca.[800] Imenovani su republički javni tužilac; sudije Vrhovnog suda RS-a; sudije osnovnog suda u Banjaluci, Prijedoru, Vlasenici, Zvorniku, Foči, Sokocu, Sarajevu, Brčkom i Bosanskom Novom; sudije višeg suda u Banjaluci i Bijeljini; javni tužioci u Zvorniku, Sokocu, Vlasenici, Prijedoru, Sarajevu, Bijeljini, Višegradu i Bosanskom Novom; zamjenici javnih tužilaca u Banjaluci, Zvorniku, Foči, Sarajevu, Bosanskom Novom i Prijedoru; i viši javni tužilac i zamjenik višeg javnog tužioca u Sarajevu.[801]

257. Imenovanja sudija i tužilaca vršena su tako što bi Ministarstvo pravde zatražilo od srpskih autonomnih oblasti da dostave prijedloge kandidata koji ispunjavaju formalne i pravne uslove i da Ministarstvo obavijeste o nacionalnom sastavu opštine iz koje kandidat dolazi.[802] Ministarstvo bi tada slalo prijedloge kandidata Skupštini, koja je tada imenovala kandidate; a ako se Skupština nije mogla sastati, prijedlozi kandidata su upućivani predsjedniku koji bi potom imenovao kandidate.[803]

---

798 D442 (Pismo Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 10. juli 1992.), str. 2.

799 P1136 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH Radovanu Karadžiću, 5. avgust 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8920–8923; Momčilo Mandić, T. 5118–5119, 5121 (14. juli 2010.).

800 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2069; P1357 (18. sjednica Skupštine SrRBiH, 11. avgust 1992.), str. 30–32; P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 1–2; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 10–29; P1359 (Zapisnik sa 20. sjednice Skupštine SrRBiH, 14.-15. septembar 1992.), str. 2-3; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 107–117; P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar-1. novembar 1992.), str. 2-4; P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 8–9; P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 95-99.

801 P1357 (18. sjednica Skupštine SrRBiH, 11. avgust 1992.), str. 32; P1358 (Zapisnik sa 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 1–2; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 107–110, 112–117; P1468 (Zapisnik sa 21. sjednice Skupštine RS-a, 30. oktobar-1. novembar 1992.), str. 14–21; P1361 (Zapisnik sa 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 9; P1362 (Stenogram 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 96-97, 99. Dokumenti koji su uvršteni u spis ukazuju da je postojao i osnovni sud u Sanskom Mostu. V. P3518 (Izvještaj istražnog sudije Osnovnog suda Sanski Most, 9. novembar 1992.); D1785 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 13. decembar 1993.) (pod pečatom), str. 1.

802 V. Momčilo Mandić, T. 5018 (13. juli 2010.). Za primjer prijedloga kandidata s lokalnog nivoa, v. D417 (Prijedlog Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina Ministarstvu pravde SrRBiH, 5. juni 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5018–5019 (13. juli 2010.).

803 Momčilo Mandić, T. 5020 (13. juli 2010.); P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 130 (str. 27). Odluke Predsjedništva ili predsjednika o imenovanjima potvrđuje Skupština. V. P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 81 (str. 17);

ii. *Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom*

258. SNB je 16. aprila 1992. donio odluku da se obrazuje "Komisija za utvrđivanje ratnih zločina".[804] Na sastanku SNB-a i Vlade održanom 24. aprila 1992. usvojena je odluka o formiranju državne komisije za ratne zločine i izradi uputstva za rad komisije.[805] Vlada je 3. juna 1992. zaključila da treba da se "[p]okrene postupak o utvrđivanju ratnih zločina" i za to je zadužila MUP i Komisiju za ratne zločine koje je formirala Vlada.[806]

259. Mićo Stanišić je 16. maja 1992. naredio da pet centara službi bezbjednosti svakodnevno telefaksom dostavlja MUP-u izvještaje koji, između ostalog, trebaju sadržati informacije o mjerama i aktivnostima na dokumentovanju ratnih zločina.[807]

260. Predsjedništvo SrRBiH je 17. juna 1992. odlučilo da Vlada pripremi odluku o osnivanju Državnog dokumentacionog centra, "koji će prikupljati sve autentične dokumente o izvršenim zločinima nad srpskim narodom u toku ovog rata".[808] Optuženi je, kao predsjednik Predsjedništva, 17. juna 1992. donio ukaz o osnivanju Državnog dokumentacionog centra za istraživanje ratnih zločina protiv pripadnika srpskog naroda.[809] Državni dokumentacioni centar trebalo je da, između ostalog, "prikuplja […] i čuva […] materijalne dokaze o pripremanju i podsticanju ratnih zločina protiv srpskog naroda u [SrRBiH], neposredno prije, za vrijeme i nakon ratnih sukoba".[810] Na svojoj sljedećoj sjednici, održanoj 21. juna 1992., Predsjedništvo SrRBiH imenovalo je Miroslava Toholja za direktora Državnog dokumentacionog centra SrRBiH.[811] Prema Mandićevim riječima,

---

Momčilo Mandić, T. 5020 (13. juli 2010.). Za primjere usvajanja odluka o imenovanju sudija i tužilaca od strane Predsjedništva na osnovu člana 81 Ustava bosanskih Srba, v. D418 (Odluke o imenovanju sudija u Bijeljini i Banjaluci, 20. juni 1992.) i D419 (Odluke o imenovanju tužilaca u Bijeljini, 20. juni 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5020-5025 (13. juli 2010.).

804 D405 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a, 16. april 1992.), str. 2.

805 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1.

806 D415 (Zapisnik sa 20. sjednice Vlade SrRBiH, 3. juni 1992.), str. 3. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5015 (13. juli 2010.).

807 P2715 (Depeša MUP-a SrRBiH, 16. maj 1992.), str. 1, 3. V. takođe P6641 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 17. juli 1992.); P6642 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 14. decembar 1992.). U depeši od 16. maja 1992. dalje se navodi da je "[u] okviru ovih aktivnosti potrebno prikupljati podatke i dokumentaciju o ratnim zločinima na Srbima". P2715 (Depeša MUP-a SrRBiH, 16. maj 1992.), str. 3.

808 P3064 (Zapisnik sa 8. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1.

809 D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 2-3. V. takođe D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 3.

810 D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 3.

811 P3065 (Zapisnik sa 9. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 21. juni 1992.). V. takođe D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 1–2; D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 3, 65.

dokumentacioni centar nije se bavio istragama u pravnom ili krivičnom smislu već je njegov zadatak bio da dokumentuje ono što se događalo u BiH u to vrijeme.[812]

261. Dana 11. jula 1992., Predsjedništvo je donijelo odluku da osnuje Komisiju za utvrđivanje ratnih zločina prema srpskom narodu BiH i kao zamjenike članova Komisije imenovalo je Mandića, Momira Tošića i Jovana Šarca.[813]

262. Dana 11. jula 1992., viši funkcioneri MUP-a naložili su Službi nacionalne bezbjednosti i Upravi za poslove kriminaliteta da rade na sprečavanju i dokumentovanju ratnih zločina i da podnose krivične prijave.[814] U informaciji MUP-a o sastanku, upućenoj predsjedniku Predsjedništva i predsjedniku Vlade nekoliko dana ranije, napominje se da se "[d]okumentuju i slučajevi ratnih zločina ako ih učine Srbi".[815]

263. U Operativnom programu mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, koji je Vlada izdala 17. jula 1992., navodi se da se rad Državne komisije za utvrđivanje zločina i genocida nad civilnim stanovništvom i žrtvama rata mora intenzivirati i da je to obaveza Ministarstva pravde.[816] Prema Mandićevim riječima, svrha državne komisije bila je da utvrdi da li ima primjera takvih zločina ili genocida na teritoriji RS-a.[817]

264. Vlada je 22. aprila 1993. osnovala "Komisiju za ratne zločine i druge zločine vezane za ratna dejstva na teritoriji [RS-a]" i za njenog predsjednika imenovala je Dragana Dangubića.[818] Zadaci Komisije bili su istraživanje događaja na teritoriji RS-a koji se mogu kvalifikovati kao "ratni

---

812 Momčilo Mandić, T. 4967–4968 (8. juli 2010.), T. 5015 (13. juli 2010.). Mada ukaz od 17. juna 1992. govori o mogućnosti savjetodavne uloge u pravnim postupcima, Dokumentacioni centar je, između ostalog, zadužen za to da "angažuje stručna lica i predlaže državnim organima [SrRBiH] pokretanje krivičnih postupaka ili drugih sankcija protiv pojedinaca koji su podsticali ili učestvovali u izvršenju ratnih zločina i nasilja protiv pripadnika srpskog naroda". D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), *e-court* str. 3. Prema Toholjevoj izjavi, Dokumentacioni centar je prikupljao i arhivirao informacije o zločinima, ali je MUP bio taj koji je imao zakonsko ovlašćenje da vodi istrage o zločinima. D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 72.

813 D444 (Zapisnik sa 17. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 11. juli 1992.), str. 1-2. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5132 (14. juli 2010.).

814 D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), *e-court* str. 22; P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3, 6.

815 P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3.

816 D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 15. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5170-5171 (14. juli 2010.).

817 Momčilo Mandić, T. 5171 (14. juli 2010.).

818 D3577 (Odluka Vlade RS-a, 22. april 1993.), str. 1; D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 40 (gdje se navodi da je Komisija osnovana za "utvrđivanje ratnih zločina bez obzira koje nacionalnosti su žrtve ili počinioci ").

zločini i drugi zločini u vezi s ratnim dejstvima" i "prikupljanje dokumentacije koja se odnosi na navedene zločine, njena analiza, pravna kvalifikacija i čuvanje".[819]

265. Vlada je 3. decembra 1993. osnovala "Komisiju za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava", čiji je zadatak bilo istraživanje i prikupljanje dokumentacije o događajima na teritoriji RS koji se mogu kvalifikovati kao "ratni zločini u vezi s ratnim dejstvima".[820]

266. Dana 15. septembra 1994. Vlada bosanskih Srba usvojila je odluku kojom je dala ovlaštenja MUP-u i Ministarstvu pravosuđa o "prikupljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava".[821] Prema riječima Dušana Kozića, ova odluka odnosila se na žrtve svih nacionalnosti i optuženi ju je podržavao.[822]

c. Kompetencija, struktura i procedure

267. Po prijemu dojave o nekom događaju u kojem je počinjeno krivično djelo, policija, obično civilna, odlazila je na lice mjesta i vršila uviđaj prema instrukcijama istražnog sudije.[823] Policija bi odlučivala o tome da li događaj spada pod nadležnost vojnog ili civilnog pravosudnog sistema.[824] Istražne sudije bi tada slale izvještaj sa svim prikupljenim dokazima tužiocu, koji je odlučivao o

819 D3577 (Odluka Vlade RS-a, 22. april 1993.), str. 1.

820 D3595 (Druga informacija o radu Komisije RS-a za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 15. maj 1994.), str. 1.

821 D3373 (Izvod iz zapisnika sa 4. sjednice Vlade RS-a, 15. septembar 1994.), str. 2. V. takođe D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 18.

822 D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 18.

823 Momčilo Mandić, T. 5126-5127 (14. juli 2010.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46354–46355 (3. februar 2014.). V. npr. D1733 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 28. april 1992.); D1734 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 2. maj 1992.); D4680 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 30. maj 1992.); D3784 (Izvještaj o uviđaju Osnovnog suda u Bijeljini, 2. juni 1992.); D3193 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Sokocu, 20. juli 1992.); D1735 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 30. juli 1992.); D4366 (Izvještaj Javnog tužilaštva Ključ, 1. februar 1993.; Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 30. juli 1992.), str. 2–4; D4381 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Prijedoru, 29. avgust 1992.); P3518 (Izvještaj istražnog sudije Osnovnog suda Sanski Most, 9. novembar 1992.); D4355 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Sanskom Mostu, 4. decembar 1992.); D48 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Zvorniku, 22. februar 1993.); D4386 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Prijedoru, 3. mart 1993.). V. takođe D4382 (Zapisnik o uviđaju SJB-a Prijedor, 29. oktobar 1992.); D4348 (Zapisnik o uviđaju SJB-a Sanski Most, 3. decembar 1992.) (pod pečatom); D2949 (Zapisnik SJB-a Milići o izlasku na teren, 26. maj 1993.); D4351 (Zapisnik o uviđaju SJB-a Sanski Most, 22. juli 1993.) (pod pečatom); P2931 (Optužnica Vojnog suda u Bijeljini protiv Zorana Tomića i Dragana Matovića, 24. juni 1993.), *e-court* str. 3-6. Kao što se vidi iz zapisnika o uviđaju, uviđaju su obično prisustvovali zaposlenici stanice javne bezbjednosti i/ili centara službi bezbjednosti i istražne sudije osnovnog suda, a ponekad i predstavnik tužilaštva.

824 Momčilo Mandić, T. 5126-5127 (14. juli 2010.).

tome da li su obilježja krivičnog djela dovoljna za pokretanje krivičnog postupka.[825] U toj fazi je tužilac istražnom sudiji osnovnog suda mogao podnijeti zahtjev za provođenje istrage.[826]

268. Operativnim programom koji je Vlada izdala 17. jula 1992. Ministarstvo pravde je zaduženo da daje instrukcije "pravosudnim organima na intenziviranju i rješavanju sudskih predmeta po skraćenom postupku".[827] U Programu se pod tim zadatkom navodi: "Prioritet dati rješavanju prekršaja i krivičnih djela kojima se slabi odbrambena moć Republike".[828]

269. Optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, dao naređenje MUP-u da se provedu istrage o konkretnim incidentima i da se krivci privedu pravdi.[829]

270. Prema Krajišnikovim riječima, MUP, Ministarstvo pravde i vojska bosanskih Srba bili su tri glavne ustanove, osim zasebnih komisija, koje su bile odgovorne za pokretanje istraga o navodnim zločinima, utvrđivanje istine i kažnjavanje počinilaca.[830] On je izjavio da Predsjedništvo i Skupština nisu na raspolaganju imali istražne instrumente i da niko van te tri ustanove nije mogao uticati na rad istražnih i sudskih organa.[831] On je takođe naveo da niko nije bio *ex officio* zadužen da obavještava predsjednika Skupštine ili predsjednika Republike o zločinima i da je zločine trebalo prijaviti nadležnim ustanovama.[832] On je izjavio je da su, samo ako bi nadležne ustanove odbile da preduzmu mjere na osnovu dobijenih informacija, oni koji su prijavili zločine imali pravo da o tome obavijeste predsjednika Vlade, Vladu i predsjednika Republike.[833]

271. Bilo je slučajeva kad su osnovni sudovi donosili odluke kojima su osobe koje su bile u pritvoru zbog sumnje da su počinile krivična djela puštane na slobodu radi služenja u vojsci.[834]

272. Osnovni sudovi su prosljeđivali predmete vojnim sudovima ukoliko je optuženi bio pripadnik vojske, uslijed čega bi taj predmet bio van njihove stvarne nadležnosti.[835]

---

825 Momčilo Mandić, T. 5128 (14. juli 2010.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46355 (3. februar 2014.).

826 V. P6597 (Zahtjev Tužilaštva u Prijedoru, 3. juli 1992.); D4236 (Izvještaj Osnovnog suda u Banjaluci, 24. septembar 1992.). V. par. 301–308 za detaljniji opis krivičnog postupka i procedure pritvaranja.

827 D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 14.

828 D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 14.

829 V. P3609 (Naređenje Radovana Karadžića MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.).

830 Momčilo Krajišnik, T. 43316–43318 (12. novembar 2013.).

831 Momčilo Krajišnik, T. 43317–43318 (12. novembar 2013.).

832 V. Momčilo Krajišnik, T. 43934 (20. novembar 2013.).

833 Momčilo Krajišnik, T. 43935 (20. novembar 2013.).

834 V. P6598 (Odluka Osnovnog suda u Prijedoru, 9. juli 1992.).

835 V. D1775 (Rješenje Osnovnog suda u Srpcu, 12. oktobar 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ492, T. 20119 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). Vojni sudovi su, sa svoje strane, prenosili predmete civilnim sudovima ukoliko optuženi nije bio pripadnik vojske u vrijeme kada je izvršeno krivično djelo za koje se teretio. V. D1489

d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima

273. Osim dokaza koji se pominju u drugim odjeljcima ove Presude u vezi s konkretnim opštinama, Vijeće niže u tekstu iznosi sljedeće zaključke.

274. Mićo Stanišić je 15. aprila 1992. izdao naredbu da "[l]ica koja vrše oduzimanje, pljačku, […] i druge nedozvoljene radnje u cilju sticanja protivpravne imovinske koristi, treba identifikovati i podvrći najrigoroznijoj odgovornosti, uključujući lišenje slobode i određivanje mjere pritvora".[836] Dana 26. maja 1992. on je naredio da pet centara službi bezbjednosti dostavi izvještaje s podacima o, između ostalog, ukupnom broju krivičnih djela protiv života i tijela, krivičnim djelima protiv dostojanstva ličnosti i imovine i krivičnim djelima protiv imovine, kao i o ukupnom broju takvih krivičnih djela koja su otkrivena.[837]

275. Dana 5. juna 1992. pomoćnik ministra za poslove sprečavanja i otkrivanja kriminaliteta, Planojević, u dokumentu naslovljenom na pet centara službi bezbjednosti, konstatovao je da je u protekla dva mjeseca nakon izbijanja rata u BiH došlo do znatnog porasta vršenja krivičnih djela imovinskih delikata, ratnog profiterstva i posebno krivičnih djela ratnih zločina.[838] Planojević je zatražio da se "preduzimaju energične mjere prema izvršiocima svih vrsta krivičnih djela, a u drastičnim slučajevima, pribjegavati i mjerama pritvora".[839] U dokumentu se traži sljedeće: "[M]aksimalnu saradnju ostvariti sa pravosudnim organima i vojnom policijom" i "[p]osebnu pažnju posvetiti otkrivanju izvršilaca krivičnih djela ratnih zločina, dokumentovanju zločinačkih aktivnosti pojedinaca i grupa i njihovom hapšenju i privođenju nadležnim organima".[840] U dokumentu se takođe navodi da će centri službi bezbjednosti u svom radu vjerovatno nailaziti na niz prepreka, te se upućuju da sva saznanja fiksiraju službenim zabilješkama radi naknadnog krivičnog gonjenja.[841] Nadalje, u dokumentu se centri službi bezbjednosti upozoravaju da se

(Rješenje Vojnog suda u Bijeljini, april 1993.), str. 1–2 (pod pečatom); D1785 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 13. decembar 1993.) (pod pečatom), str. 1-2.

836 D404 (Naredba MUP-a SrRBiH, 15. april 1992.). Mićo Stanišić je 17. aprila 1992. uputio centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti s tim povezani dopis u kojem je upozorio na to da su u pojedinim stanicama javne bezbjednosti evidentirani slučajevi nezakonitog prisvajanja imovine od strane pripadnika MUP-a i da će se prema takvim pojedincima ubuduće preduzimati "najrigoroznije mjere", uključujući i krivično gonjenje. D1671 (Upozorenje MUP-a SrRBiH, 17. april 1992.); Mićo Stanišić, T. 46364–46365 (3. februar 2014.).

837 P6240 (Zahtjev za dostavljanje podataka MUP-a SrRBiH, 26. maj 1992.).

838 D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1-2. Stojan Župljanin, načelnik CBS Banja Luka, proslijedio je depešu stanicama javne bezbjednosti. D425 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 8. juni 1992.).

839 D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1.

840 D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1.

841 D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 1-2.

striktno pridržavaju pravila međunarodnog ratnog prava u postupcima prema civilnom stanovništvu i ratnim zarobljenicima.[842]

276. Mićo Stanišić je 5. jula 1992. zatražio od Komande Istočnobosanskog korpusa da, koristeći ovlaštenje svojih organa, pomogne u sprečavanju i otkrivanju krivičnih djela i njihovih učinilaca, posebno pripadnika VRS-a, pošto su zabilježena "sve brojnija i teža krivična djela koja vrše pojedinci i grupe, najčešće naoružane", kao i nemogućnost radnika kriminalističke službe i milicije da obavljaju poslove iz djelokruga organa za unutrašnje poslove.[843]

277. Mićo Stanišić je 19. jula 1992. naredio da centri službi bezbjednosti dostave informacije o, između ostalog, "[p]roblemima oko djelovanja nekih paravojnih formacija, a posebno ako je bilo slučajeva vršenja krivičnih djela, narušavanja javnog reda i mira u većem obimu, […] [p]roblem[im]a oko sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela i učinilaca, i […] [p]ostupk[u] i nadležnosti[ma] u vezi tretmana i čuvanja zarobljenika, iseljenih lica iz zone borbenih dejstava, sabirnih logora u koje Vojska privodi muslimansko stanovništvo".[844] Dana 27. jula 1992., u naređenju upućenom, između ostalog, centrima službi bezbjednosti, Stanišić je naredio da se iz MUP-a odstrane pojedinci koji su krivično odgovorni za krivična djela koja se gone po službenoj dužnosti, kao i "lica koja su u periodu rata na prostoru bivše [BiH] učinila krivična djela, a iz poznatih razloga protiv kojih još uvijek nije pokrenut krivični postupak".[845] Takođe je naredio da se sve grupe i pojedinci koji nisu pod kontrolom VRS-a obavezno udalje s prostora na kojima djeluju i da se prikupe podaci o svima koji čine krivična djela, da se takvi pojedinci predaju nadležnim institucijama i da se preduzmu mjere u skladu s odredbama Zakona o krivičnom postupku.[846]

278. Na sjednici Predsjedništva SrRBiH od 6. avgusta 1992., u diskusiji o ratnim zarobljenicima u zatvorima na srpskoj teritoriji, konstatovano je da je u postupanju s ratnim zarobljenicima potrebno ponašati se u duhu međunarodnih konvencija i zaključeno je da treba naložiti MUP-u da preko svojih opštinskih ogranaka ispita ponašanje svih civilnih vlasti i lica koja vrše obezbjeđenje

842 D1527 (Dopis MUP-a SrRBiH, 5. juni 1992.), str. 2.

843 D1408 (Molba MUP-a SrRBiH, 5. juli 1992.), str. 1. V. takođe Milorad Davidović, T. 15608–15609 (29. juni 2011.). Prema Mandićevim riječima, MUP i korpus na čijoj teritoriji su se pripadnici paravojnih formacija nalazili, kao i vojna policija tog korpusa, imali su nadležnost da istražuju njihove postupke. V. Momčilo Mandić, T. 5102–5103 (14. juli 2010.). Predsjedništvo je 3. jula 1992. izdalo naređenje, koje je potpisao optuženi kao predsjednik Predsjedništva, da MUP bosanskih Srba provede istragu o djelovanju paravojnih grupa na području opština Gacko i Nevesinje i da poslije toga "Predsjedništvu podn[ese] iscrpan izvještaj o utvrđenom činjeničnom stanju na području pomenutih opština". D439 (Naređenje Predsjedništva SrRBiH, 3. juli 1992.). V. takođe D438 (Zapisnik sa 14. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 3. juli 1992.), str. 1.

844 D450 (Dopis MUP-a SrRBiH načelnicima CSB-ova u Banjaluci, Bijeljini, Doboju, Sarajevu i Trebinju, 19. juli 1992.), str. 1-2.

845 D4273 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 27. juli 1992.), str. 1-2.

846 D4273 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 27. juli 1992.), str. 2.

ratnih zarobljenika.[847] Ovu informaciju je trebalo proslijediti MUP-u, a zatim Predsjedništvu SrRBiH.[848]

279. Dana 8. avgusta 1992. pomoćnik ministra za poslove i zadatke milicije, Tomislav Kovač, pisao je optuženom i Đeriću da je osnovni problem na terenu taj što se "u objektima ili sabirnim centrima ne vrši dovoljna kategorizacija lica" prema tome da li su civili ili ratni zarobljenici, a u okviru ove druge kategorije, da li se radi o ratnim zarobljenicima koji su počinili krivična djela.[849] Izjavio je da se prema ratnim zarobljenicima za koje se sumnja da su počinili krivična djela i ratne zločine treba postupati kao s licima lišenim slobode, koja trebaju biti smještena isključivo u zatvorske objekte i protiv kojih jedino pravosudni organi i policija mogu voditi istragu.[850] Vlada je 9. avgusta 1992. donijela odluku o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u SrRBiH.[851]

280. U avgustu 1992., Mićo Stanišić je izdao druga naređenja u vezi s primjenom i uslovima pritvora i postupanjem prema ratnim zarobljenicima i civilima.[852]

281. Optuženi je 23. jula 1992. izdao naređenje u kojem se, između ostalog, navodi sljedeće: "Prema civilnom stanovništvu bilo koje nacionalnosti, koje ne ispoljava agresivna i borbena dejstva prema našoj vojsci i prema civilnom stanovništvu, srpske vlasti moraju se odnositi u skladu sa zakonom i Ženevskom konvencijom".[853] Krajem jula 1992., prije Skupštine bosanskih Srba, kritikovao je krivična djela kao što su pljačka i protivpravno pribavljanje imovinske koristi.[854] Na sjednici održanoj u septembru 1992., optuženi je govorio o tome da je u odnosu na zarobljene

---

847 D465 (Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.), str. 2. V. takođe D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 54; D3796 (Uputstva MUP-a SrRBiH CSB-ovima, 8. avgust 1992.); D3795 (Zahtjev CSB-a Romanija-Birač SJB-ovima, 9. avgust 1992.); D3817 (Depeša SJB-a Bijeljina Istočnobosanskom korpusu, 11. avgust 1992.). Na osnovu odluke Predsjedništva SrRBiH, Vlada je oformila dvije komisije da ispitaju stanje u sabirnim centrima i zatvorima na Manjači i u Bileći. D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 55.

848 D465 (Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.), str. 2.

849 P1100 (Dopis MUP-a SrRBiH Radovanu Karadžiću i Branku Đeriću, 8. avgust 1992.), str. 1. V. takođe D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 84.

850 P1100 (Dopis MUP-a SrRBiH Radovanu Karadžiću i Branku Đeriću, 8. avgust 1992.), str. 1.

851 D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.). V. takođe D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 85.

852 D467 (Naređenje MUP-a SrRBiH CSB-ovima Sarajevo, Trebinje, Doboj, Bijeljina, Banjaluka, 10. avgust 1992.); D469 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 17. avgust 1992.); D4280 (Dopis MUP-a RS-a svim CSB-ovima, 17. avgust 1992.). V. takođe D474 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 20. avgust 1992.); D473 (MUP SrRBiH, Rezime sa radnog sastanka MUP-a održanog 20. avgusta 1992.), str. 3, 15.

853 D96 (Naređenje Radovana Karadžića srpskim vlastima, 23. juli 1992.). V. takođe D94 (Pismo Radovana Karadžića članovima SDS-a, 11. juli 1992.) (Vijeće upućuje na datum, 11. juli 1992., koji stoji na dokumentu na originalnom jeziku za razliku od datuma 7. jula 1992. koji stoji u verziji dokumenta na engleskom).

854 V. D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 17.

osobe potrebno poštovati Ženevske konvencije.[855] Na 34. sjednici Skupštine, održanoj od avgusta do oktobra 1993., optuženi je izjavio da stalno treba pratiti sudove i zakonitost njihovog rada.[856] Takođe je izjavio da treba ojačati rad MUP-a bosanskih Srba i svih njegovih službi i da treba istražiti i po zakonu kazniti sve zloupotrebe položaja i drugih krivičnih djela počinjenih u MUP-u.[857] Izjavio je: "Pravna država je kada ne moraš da intervenišeš da se neko goni, nego ne smiješ da intervenišeš da se ne goni."[858]

2. Vojni pravosudni sistem

a. Osnivanje

282. Dana 8. maja 1992. na sastanku SNB-a i Vlade donesena je odluka da se formiraju vojni ratni sudovi.[859]

283. Dana 12. maja 1992. Skupština bosanskih Srba usvojila je odluku o proglašenju izmjene amandmana na Ustav SrRBiH kojom je član 112 promijenjen tako da glasi: "Vojni sudovi i vojni tužioci ustanovljavaju se zakonom. Vojni sudovi su nezavisni sudovi i sude na osnovu zakona."[860]

284. Dana 31. maja 1992. odlukom koju je potpisao optuženi kao predsjednik Predsjedništva osnovana su tri vojna suda prvog stepena i Vrhovni vojni sud u Sarajevu kao drugostepeni sud.[861] Tom odlukom osnovana su i tri regionalna vojna tužilaštva,[862] jedno pri Komandi 1. krajiškog korpusa, sa sjedištem u Banjaluci, jedno pri Komandi SRK-a, sa sjedištem u Sarajevu, i jedno pri Komandi Istočnobosanskog korpusa, sa sjedištem u Bijeljini, kao i više Vojno tužilaštvo pri VRS-ovom[863] Glavnom Štabu.[864] Tri vojna suda prvog stepena trebalo je da postupaju "[u] okviru

---

855 V. D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 55.

856 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 408.

857 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 408.

858 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 408.

859 P3078 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

860 P5416 (Odluka Skupštine srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.), str. 1.

861 P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 1. V. takođe D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 9.

862 U Izvještaju o radu vojnih tužilaštava VRS za 1992. govori se o četvrtom tužilaštvu, pri Komandi Hercegovačkog korpusa, koje postupa prema licima u nadležnosti Vojnog suda u Bileći. P3629 (Izvještaj o radu Vojnog tužilaštva VRS-a za 1992.), str. 4. V. takođe D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 9.

863 Radi lakšeg snalaženja, u ovom cijelom odjeljku koristiće se skraćenica "VRS", koja će se odnositi i na period prije 12. avgusta 1992., kada je Vojska SrRBiH preimenovana u VRS. V. fusnota 422.

864 P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 1.

svoje stvarne nadležnosti" na teritoriji korpusa vezanog za odgovarajuće vojno tužilaštvo: Vojni sud u Banjaluci na teritoriji 1. i 2. krajiškog korpusa, Vojni sud u Sarajevu na teritoriji SRK-a i Hercegovačkog korpusa i Vojni sud u Bijeljini na teritoriji Istočnobosanskog korpusa.[865] Odlukom Predsjedništva, teritorijalnoj nadležnosti Vojnog suda u Sarajevu dodat je Drinski korpus.[866] Dana 5. avgusta 1992., general Milan Gvero obavijestio je predsjednika Vlade Đerića da je VRS osnovao prvostepene vojne sudove i vojna tužilaštva, kao i Vrhovni vojni sud i viša vojna tužilaštva pri Glavnom štabu VRS-a.[867]

285. Odluka od 31. maja 1992. predvidjela je da se do donošenja Krivičnog zakona, Zakona o krivičnom postupku, Zakona o vojnim sudovima i Zakona o vojnim tužilaštvima, među kojima je i vojno tužilaštvo SrRBiH, u postupku pred vojnim sudovima primjenjuje, između ostalog, Krivični zakon, Zakon o krivičnom postupku, Zakon o vojnim sudovima i Zakon o vojnim tužilaštvima SRJ.[868] Dana 30. decembra 1993., optuženi je kao predsjednik RS, proglasio Zakon o vojnim sudovima, koji je usvojila Skupština RS.[869]

286. U izvještajima o kojima se diskutovalo na sjednici Vlade od 8. jula 1992. navodi se da vojni pravosudni organi još nisu počeli s radom, što je "jedna od najvećih prepreka uspostavljanja reda, zakonitosti i ostvarivanja pravne države u sadašnjim uslovima".[870] Zaključak Vlade bio je da se "predloži nadležnim organima da što prije formiraju i osposobe za rad vojnih tužilaštava i sudova" i da, zbog hitnosti, prouče mogućnosti prenošenja ovlaštenja s vojnih na redovne pravosudne organe.[871] Vlada je taj zadatak povjerila Ministarstvu odbrane i Ministarstvu pravde.[872] Kao što je

---

865 P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 1-2. V. takođe svjedok KDZ531, T. 15847–15848, 15862–15863 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Momčilo Mandić, T. 5007–5008 (13. juli 2010.), T. 5128 (14. juli 2010.); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 5; Dragomir Milošević, T. 32859 (29. januar 2013.). Teritorijalna nadležnost Vojnog suda u Banjaluci obuhvatala je opštine Banjaluka, Prijedor, a opštine Ključ i Sanski Most bile su na teritoriji pod nadležnosti 1. krajiškog korpusa. **[REDIGOVANO]**.

866 D412 (Predsjedništvo RS-a, Dopuna odluke o osnivanju vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5007 (13. juli 2010.). Na osnovu naredbe od 15. decembra 1994. koju je potpisao optuženi kao predsjednik Republike, teritorijalna nadležnost vojnih sudova sastojala se od sljedećeg: za teritoriju koja spada u zonu odgovornosti Prvog i Drugog krajiškog korpusa, nadležan je Vojni sud u Banjaluci, za teritoriju koja spada u zonu odgovornosti Istočnobosanskog korpusa i Drinskog korpusa, nadležan je Vojni sud u Bijeljini, za teritoriju koja spada u zonu odgovornosti Sarajevsko-romanijskog korpusa, nadležan je Vojni sud u Sarajevu, a Vojni sud u Bileći odgovoran je za teritoriju u zoni odgovornosti Hercegovačkog korpusa. D1492 (Naredba Radovana Karadžića Vojnom tužilaštvu VRS-a, 15. decembar 1994.).

867 D1752 (Prijedlog Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1992.). Optuženi je, na prijedlog ministra odbrane, vojne sudove kasnije stavio pod nadležnost Ministarstva odbrane, a vojna tužilaštva je ostavio pri vojsci. Momčilo Mandić, T. 5008 (13. juli 2010.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 10-11.

868 P3602 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju, sjedištu i nadležnostima vojnih sudova i vojnih tužilaštava, 31. maj 1992.), str. 2. V. P3603 (Zakon o vojnim sudovima SFRJ, objavljen u *Službenom listu SFRJ*, 14. januar 1977.); P3604 (Zakon o vojnom tužilaštvu SFRJ, objavljen u *Službenom listu SFRJ*, 14. januar 1977.).

869 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.).

870 D441 (Zapisnik sa 37. sjednice Vlade SrRBiH, 8. juli 1992.), str. 5.

871 D441 (Zapisnik sa 37. sjednice Vlade SrRBiH, 8. juli 1992.), str. 5.

872 D441 (Zapisnik sa 37. sjednice Vlade SrRBiH, 8. juli 1992.), str. 5.

ranije pomenuto, Mandić je 10. jula 1992. i ponovno 5. avgusta 1992. predložio da se ujedine civilni i vojni pravosudni sistem.[873] Na sastanku 11. jula 1992. viši funkcioneri MUP-a razgovarali su o činjenici da vojni sudovi i tužilaštva ne funkcionišu.[874]

287. Operativnim programom koji je Vlada izdala 17. jula 1992., vojnim pravosudnim organima[875] i organima vojne policije je naloženo da, u saradnji s državnim pravosudnim organima, "intenzivira[ju] aktivnosti na otkrivanju i privođenju počinilaca prekršajnih i krivičnih djela, a naročito na planu suzbijanja krađa, ratnog profiterstva i drugih kriminalnih radnji".[876] Na osnovu tog programa MUP je, u saradnji s Ministarstvom pravde i Ministarstvom odbrane, proglašen odgovornim za ovaj postupak.[877]

288. Vijeću su predočeni nepodudarni dokazi o tome kada su osnovani vojni sudovi i kada su počeli funkcionisati. Savo Bojanović je izjavio da su vojni sudovi osnovani u junu ili julu 1992. na cijeloj teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, a da je Vojni sud u Bijeljini osnovan sredinom jula 1992. i da je u avgustu 1992. počeo s istragama.[878] Postoje dokazi i o tome da je Vojni sud u Banjaluci funkcionisao od maja do jula 1992.[879] i da su krivični postupci pokrenuti već u septembru i oktobru 1992.[880] Međutim, prema riječima Novaka Todorovića, predsjednika Vrhovnog vojnog suda,[881] osnivanje prvih vojnih sudova počelo je u jesen 1992., a ti sudovi su počeli s radom 1993. godine.[882]

---

873 V. par. 254–255.

874 D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), *e-court* str. 8, 9, 11, 14. V. također Momčilo Mandić, T. 5140-5142 (14. juli 2010.).

875 Ti organi još uvijek nisu funkcionisali u julu 1992. V. par. 286, 288, 292.

876 D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 12.

877 D448 (Vlada SrRBiH, Operativni program mjera za sprečavanje poremećaja društvenih tokova u uslovima ratnog stanja, 17. juni 1992.), str. 12-13.

878 D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 4–5; Savo Bojanović, T. 34845–34846 (5. mart 2013.). V. također **[REDIGOVANO]**.

879 V. **[REDIGOVANO]**. Ali v. svjedok KDZ492, T. 20056–20058, 20061 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje se navodi da vojni sudovi nisu funkcionisali u periodu od maja 1992. do kraja avgusta 1992.).

880 V. **[REDIGOVANO]**. V. također P3605 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. septembar 1992.), str. 2; D2999 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "Srbi, Muslimani i Hrvati su svi pred sudom", 13. decembar 1992.).

881 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 2.

882 Novak Todorović, T. 34071 (20. februar 2013.); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 3. V. također D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 8 (gdje se navodi da do septembra ili oktobra 1992. nije osnovan nijedan vojni sud); svjedok KDZ492, T. 20057, 20061 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje se navodi da od maja 1992. do kraja avgusta 1992. vojni sudovi nisu funkcionisali i da su prve sudije vojnog suda imenovane u avgustu 1992., a da su počeli rješavati predmete tek početkom septembra).

289. Dokumenti ukazuju da je vojno tužilaštvo pri Komandi 1. krajiškog korpusa izdavalo zahtjeve za provođenje istraga i podizanje optužnica[883] i da je Vojni sud u Banjaluci donosio odluke i izricao presude.[884] Vojno tužilaštvo u Banjaluci takođe je Vojnom sudu u Banjaluci dostavljalo prijedloge za prekidanje ili nastavak provođenja istražnog postupka.[885] Tokom 1992., Vojno tužilaštvo pri Komandi SRK takođe je dostavljalo zahtjeve za provođenje istraga.[886] Dokumenti dalje ukazuju da je vojno tužilaštvo pri Komandi Istočnobosanskog korpusa izdavalo zahtjeve za provođenje istrage i podizanje optužnica [887] da je Vojni sud u Bijeljini donosio odluke i izricao presude.[888] Naposljetku, dokumenti ukazuju da je 1992. vojno tužilaštvo pri Komandi Hercegovačkog korpusa podnosilo zahtjeve za provođenje istraga i da su podignute optužnice protiv šest vojnika.[889]

290. Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS za 1992. ukazuje da su, od početka rada vojnih tužilaštava do 31. decembra 1992., svim vojnim tužilaštvima zajedno podnesene krivične prijave protiv 4.008 lica, od kojih 3.228 vojnika, 37 podoficira, 49 oficira, 688 civilnih lica i 6 nepoznatih počinilaca.[890] U Izvještaju se navodi da su u navedenom periodu vojni tužioci podnijeli zahtjeve za provođenje istraga protiv 1.983 lica i da su podignute optužnice protiv 376 lica.[891]

291. U naređenju od 22. septembra 1993., koje je potpisao optuženi kao predsjednik Republike i vrhovni komandant VRS-a, dostavljeno komandantu Glavnog štaba VRS-a, predsjedniku

---

883 V. npr. P3630 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 5. januar 1993.); P3513 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 8. mart 1993.); P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.); D1757 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 18. juli 1993.); P3623 (Izvod iz djelovodnika Vojnog tužilaštva Banjaluka, 1992.), str. 6. V. takođe P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 12; P6595 (Ovitak predmeta vojnog tužioca 1. krajiškog korpusa, 24. avgust 1992.).

884 V. npr. P6599 (Odluka Vojnog suda u Banjaluci, 29. avgust 1992.); P6601 (Odluka Vojnog suda u Banjaluci, 8. oktobar 1992.); **[REDIGOVANO]**.

885 V. P3616 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.); P3774 (Naređenje Vojnog tužilaštva Banjaluka, 31. maj 1996.).

886 P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992., 10. februar 1993.), str. 6. V. D2832 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 4. juli 1992.), str. 3 (gdje se navodi da su obrađene četiri krivične prijave protiv vojnika koji su vršili krivična djela krađe u zoni odgovornosti brigade i da će prijave biti proslijeđene vojnom tužilaštvu na dalju nadležnost); Dragomir Milošević, T. 32860–32861 (29. januar 2013.).

887 V. npr. D1473 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 1992.); P6182 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 9. novembar 1992.); P6183 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 17. novembar 1992.); D1476 (Optužnica protiv Radeta Mihajlovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 5. januar 1993.); D1465 (Optužnica protiv Radovana Mićanovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 17. avgust 1993.). V. takođe P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 23-24.

888 V. npr. D1485 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 20. novembar 1992.); P6179 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 30. decembar 1992.); P6180 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 5. januar 1993.); D1478 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 21. februar 1993.); D3082 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 24. juni 1993.); D1466 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radovana Mićanovića, 22. mart 1995.).

889 P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 19.

890 P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 5.

Vrhovnog vojnog suda i Tužilaštvu VRS-a, navodi se sljedeće: "Do konačnog usvajanja i donošenja propisa o organizaciji i radu vojnih disciplinskih sudova, Vrhovni vojni sud i tužilaštvo pri Glavnom štabu [VRS-a] stavljam pod moju direktnu ingerenciju."[892] U skladu s naređenjem, za izvršenje tog zadatka bili su odgovorni komandant Glavnog štaba i predsjednik Vrhovnog vojnog suda.[893]

292. Vijeće konstatuje da su vojni sudovi osnovani u periodu od juna do avgusta 1992. i da su počeli funkcionisati negdje u avgustu 1992.

b. Nadležnost, struktura i postupci

293. Vojni sudovi bili su nadležni za sva krivična djela koja izvrše vojna lica, naime, pripadnici VRS.[894] Vojni sudovi su bili nadležni i za civile optužene za konkretna krivična djela, uključujući i djela protiv vojnog objekta ili vojnog lica,[895] kao i za krivično djelo oružane pobune.[896]

294. Prema riječima nekih svjedoka, vojni sudovi nisu imali nadležnost nad predmetima koji su se odnosili na ratne zločine, za koje je bila nadležna Državna komisija za istraživanje zločina nad Srbima.[897] Međutim, u barem jednom slučaju, vojno tužilaštvo je podnijelo zahtjev za pokretanje istrage protiv pojedinaca zbog sumnje da su počinili krivično djelo na osnovu člana 142 preuzetog iz Krivičnog zakona SFRJ,[898] ratni zločini protiv civilnog stanovništva, i vojni sud je naredio pritvor rečenih pojedinaca.[899]

---

891 P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 5.

892 P3776 (Naređenje Radovana Karadžića komandantu VRS-a i predsjedniku Vrhovnog suda VRS-a, 22. septembar 1993.), str. 2. V. takođe P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 427.

893 P3776 (Naređenje Radovana Karadžića komandantu VRS-a i predsjedniku Vrhovnog suda VRS-a, 22. septembar 1993.), str. 2.

894 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 10 (pod pečatom); D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 10. Svjedok KDZ532 je izjavio da su pripadnici paravojnih jedinica, kao i lica u uniformi, takođe spadali pod nadležnost vojnih sudova. P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 10, 24 (pod pečatom). Mandić je izjavio da su pripadnici paravojnih formacija, "naoružana lica u ratu", bili u nadležnosti vojnog pravosudnog sistema. Momčilo Mandić, T. 5101 (14. juli 2010.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46386–46387 (3. februar 2014.) (gdje se navodi da je "pripadnost vojsci" pripadnike paravojnih formacija isključivala iz nadležnosti MUP-a). Prema Mandićevim riječima, nadležnost vojnog pravosudnog sistema protezala se na lica koja su počinila krivična djela u ratnoj zoni, u borbenim dejstvima ili u vezi s ratnim aktivnostima. Momčilo Mandić, T. 4579 (5. juli 2010.), T. 5125–5126 (14. juli 2010.). Mandić je takođe izjavio da su svi vojni obveznici, od 16 do 50 ili 60 godina starosti, tokom neposredne ratne opasnosti, bili u nadležnosti vojnog pravosudnog sistema. Momčilo Mandić, T. 4579 (5. juli 2010.).

895 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 10.

896 V. D1773 (Rješenje Osnovnog suda u Teslići, 7. decembar 1992.), str. 1. **[REDIGOVANO]**.

897 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11 (pod pečatom); Momčilo Mandić, T. 5015 (13. juli 2010.). V. par. 258.

898 RS je koristio Krivični zakon SFRJ. D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 27; Novak Todorović, T. 34080 (20. februar 2013.). V. takođe svjedok KDZ492, T. 20059 (18. oktobar 2011.)

295. Na osnovu Zakona o vojnim sudovima, vojni sudovi trebalo je "da utvrđuju status ratnih zarobljenika i da im sude za krivična dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava iz člana 141. do 155. Krivičnog zakona [RS-a], kao i za sva krivična dela koja čine kao ratni zarobljenici".[900] Vojni sudovi prvog stepena trebalo je da, između ostalog, provode istrage, odlučuju po prigovorima protiv optužnice, odlučuju u prvom stepenu u krivičnim predmetima i po žalbama protiv rješenja istražnog sudije vojnog suda i vrše određene poslove izvršenja kazni.[901] Vrhovni vojni sud trebalo je da, između ostalog, odlučuje o žalbama protiv odluke vojnih sudova prvog stepena u slučajevima predviđenim zakonom, odlučuje protiv upravnih akata vojnih organa, rješava sukobe nadležnosti između vojnih sudova prvog stepena i utvrđuje načelna pravna shvatanja o pitanjima koja su od značaja za jedinstveno primjenjivanje zakona od strane vojnih sudova.[902]

296. U sastavu prvostepenog vojnog suda bilo je od tri do pet sudija.[903] Odgovarajuće vojno tužilaštvo obično se sastojalo od jednog tužioca i dva zamjenika.[904] Krajem rata u sastavu Vrhovnog suda bilo je pet sudija.[905]

297. Optuženi je kao predsjednik imenovao sve tužioce i sudije vojnih sudova.[906] U skladu sa Zakonom o vojnim sudovima, kandidate za sudije vojnog suda predlagalo je Ministarstvo odbrane, po pribavljenom mišljenju predsjednika Vrhovnog vojnog suda i vojnog suda u koji su se kandidati postavljali.[907] Sudije vojnih sudova razrješavao je dužnosti predsjednik Republike.[908] Prijedlog za razrješenje dužnosti sudija vojnih sudova davao je ministar odbrane.[909]

(zatvorena sjednica) (gdje navodi da je ustavni zakon RS-a dozvoljavao da se koriste relevantni zakoni SFRJ i BiH**).**

899 P6143 (Izvod iz odluke Vojnog suda u Banjaluci, 29. juli 1993.), *e-court* str. 1, 3-4. V. takođe Novak Todorović, T. 34072–34073 (20. februar 2013.); D3002 (Krivični zakon SFRJ, 1990.).

900 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 10.

901 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 14.

902 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 20.

903 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 6.

904 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 6.

905 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 6.

906 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21009–21011 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 5; D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 27. V. D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 3; svjedok KDZ492, T. 20055 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica).

907 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 27. Vijeće primjećuje da je svjedok KDZ532 drugačije opisao postupak koji je vodio imenovanju od strane predsjednika, prema kojem su komandanti korpusa prijedloge za imenovanje upućivali Glavnom štabu VRS-a, a zatim optuženom. P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 12, 43 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21009–21011 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

908 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 27, 36.

909 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 36.

298. Vojna tužilaštva pri komandama četiri korpusa bila su dužna svakog mjeseca dostavljati Vojnom tužilaštvu pri Glavnom štabu VRS-a izvještaj o kretanju kriminaliteta u proteklom periodu.[910] Izvještaji su, između ostalog, trebali sadržati broj krivičnih prijava koje je primilo to tužilaštvo i protiv kojih lica, kao i koliko je prijava odbacilo i zbog čega.[911] Tužilaštva su trebala dati prioritet trima krivičnim djelima i to redom, krivičnim djelima protiv državnog uređenja, krivičnim djelima protiv oružanih snaga i krivičnim djelima protiv čovječnosti i međunarodnog prava.[912]

299. Vojni sud u Banjaluci slao je mjesečne izvještaje Komandi 1. krajiškog korpusa i apelacionom vojnom sudu, to jest Vrhovnom vojnom sudu.[913] Vojni sud i Vojno tužilaštvo za Banjaluku održavali su sastanke s Komandom 1. krajiškog korpusa na kojima se diskutovalo o toku postupaka i funkcionisanju Suda i Tužilaštva.[914] Na tim sastancima Komanda korpusa je tražila da se da prioritet predmetima koji se odnose na one koji se ne odazovu pozivu za mobilizaciju i koji izbjegavaju vojnu službu.[915] Vojni sud za Banjaluku takođe je, prema potrebi, održavao sastanke s Vrhovnim vojnim sudom, a nekim sastancima prisustvovali su i drugi vojni sudovi.[916] Bogdan Subotić, koji je početkom 1992. bio savjetnik predsjednika, optuženog, a kasnije ministar odbrane, više puta je posjetio vojnog tužioca 1. krajiškog korpusa, Srboljuba Jovičinca.[917] Na Vojnom sudu u Bijeljini, prioritet su imali predmeti vezani za neodgovaranje pozivu na mobilizaciju i bjekstvo iz vojske, na osnovu članova 214 i 217.[918]

300. Postupci vojnih sudova bili su isti kao kod civilnih sudova, a zakoni i propisi RS preuzeti su iz jugoslovenskih zakona i propisa.[919] Prema Zakonu o vojnim sudovima, u krivičnom postupku pred vojnim sudovima primjenjivale su se odredbe Zakona o krivičnom postupku, ako nije bilo

---

910 P3627 (Izvještaj Vojnog tužilaštva VRS-a, 9. septembar 1992.), str. 4. V. npr. P3628 (Mjesečni izvještaj Vojnog tužilaštva pri 1. i 2. krajiškom korpusu, oktobar 1992.).

911 V. P3627 (Izvještaj Vojnog tužilaštva VRS-a, 9. septembar 1992.), str. 4.

912 P3627 (Izvještaj Vojnog tužilaštva VRS-a, 9. septembar 1992.), str. 4.

913 **[REDIGOVANO]**.

914 **[REDIGOVANO]**.

915 **[REDIGOVANO]**. Odredbe koje su se primjenjivale na ta krivična djela bili su članovi 214 i 217 Krivičnog zakona. P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 2-3. U Smjernicama se ističu i obrađuju tri tipa krivičnih djela: krivično djelo neodazivanja pozivu i izbjegavanja vojne službe, krivično djelo samovoljnog udaljenja i bjekstva iz oružanih snaga i krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava. V. P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.). Smjernica je trebalo da se pridržavaju sve starješine, vojni pravosudni organi, vojna policija, organi bezbjednosti i svi organi koji su bili dužni da otkrivaju i prijavljuju počinioce krivičnih djela i koji su bili ovlašteni za provođenje krivičnog postupka protiv njih, radi vođenja jedinstvene politike krivičnog gonjenja. V. D2833 (Uputstvo SRK-a, 15. oktobar 1992., sa Smjernicama za utvrđivanje kriterija za krivično gonjenje iz 1992. godine), str. 1; Dragomir Milošević, T. 32861–32862 (29. januar 2013.).

916 **[REDIGOVANO]**.

917 **[REDIGOVANO]**.

918 **[REDIGOVANO]**.

919 **[REDIGOVANO]**.

drugačije predviđeno Zakonom o vojnim sudovima.[920] Todorović je sudije Vrhovnog vojnog suda zadužio da izrade smjernice za krivično gonjenje i kriterijume za krivično gonjenje.[921]

301. Što se tiče procedura vojnog pravosudnog sistema VRS-a, vojno tužilaštvo bi, prije svega, od policije primilo krivičnu prijavu[922] a zatim je tužilac odlučivao o tome da li postoji dovoljno dokaza za pokretanje krivičnog postupka.[923] Ako je bilo, tužilac bi istražnom sudiji uputio zahtjev za istragu.[924] Ako nije bilo dokaza, tužilac je, uz pomoć policije i drugih organa, prikupljao sve informacije i prosljeđivao ih Sudu.[925] Na osnovu Zakona o vojnim sudovima, istragu je provodio istražni sudija vojnog suda.[926] Po okončanju istrage, istražni sudija je vraćao predmet tužiocu, koji je odlučivao o tome da li da obustavi postupak, podigne optužnicu ili zatraži dopunu istrage.[927]

302. U skladu s pravnom obavezom pokretanja postupka protiv svake osobe koja je počinila krivično djelo, tužilac je također mogao pokrenuti krivični postupak pošto bi saznao za neko krivično djelo.[928] Vojna osoba, bez obzira na čin, ili civilna žrtva mogli su tužioca obavijestiti o

---

920 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 56. Ovlašćenja i pravila organa unutrašnjih poslova određena Zakonom o krivičnom postupku također su se primjenjivala na organe bezbjednosti VRS-a i organe vojne policije. D1892 (Uputstva u vezi s ovlaštenjima vojne policije), str. 1.

921 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 7.

922 Ako je istragu vodila civilna policija, ona bi, po okončanju istrage, predmet predala nadležnom tužilaštvu, civilnom ili vojnom. Momčilo Mandić, T. 5103-5104 (14. juli 2010.). V. također D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13 (gdje se navodi da je vojni tužilac mogao postupati po krivičnoj prijavi bilo vojne bilo civilne policije).

923 **[REDIGOVANO]**; D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13; Dragan Radetić, T. 45697 (21. januar 2014.); **[REDIGOVANO]**. Vojni tužilac je bio ovlašten da odbaci krivičnu prijavu bez obaveze da objašnjava zbog čega je donio takvu odluku. D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13; **[REDIGOVANO]**.

924 **[REDIGOVANO]**; D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13. V. npr. D1473 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 1992.); P6182 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 9. novembar 1992.); P6183 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva u Bijeljini, 17. novembar 1992.); P3513 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 8. mart 1993.); D1896 (Dopis sa zahtjevom Vojnog tužilaštva Banjaluka za provođenje istrage, 16. novembar 1993.). Vojni tužilac bi podnio zahtjev za istragu nakon što bi istražni sudija vojnog suda sastavio izvještaj o uviđaju na licu mjesta, vojna policija podnijela krivičnu prijavu vojnom tužiocu, a vojna policija sastavila zapisnika s foto-dokumentacijom. V. svjedok KDZ531, T. 15893–15896 (1. juli 2011.); D1470 (Zapisnik o uviđaju Vojnog suda u Bijeljini, 28. septembar 1992.); D1471 (Krivična prijava Vojne policije u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 29. septembar 1992.); D1472 (Kriminalističko-tehnička dokumentacija sa uviđaja Vojne policije u Bijeljini, 30. septembar 1992.).

925 **[REDIGOVANO]**.

926 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 64. V. također D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13.

927 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13. U slučajevima kad bi tužilac odlučio da odustane od krivičnog gonjenja po istrazi koju je proveo istražni sudija, v. P2930 (Dosje Vojnog suda u Bijeljini za predmet protiv Slavana Lukića i drugih, 8. septembar 1992.), *e-court* str. 6, 7; P6180 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 5. januar 1993.).

928 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21014 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

krivičnom djelu, ali je istragu mogao pokrenuti samo tužilac.[929] U slučajevima neodazivanja na poziv za služenje vojne obaveze, Ministarstvo odbrane je protiv tih osoba podnosilo krivičnu prijavu.[930] Vojni sud je mogao postupati samo po zahtjevu vojnog tužioca i optužnici koju je podigao tužilac.[931]

303. Prema Zakonu o vojnim sudovima, pritvor vojnog lica, radnika VRS-a ili civilnog lica za krivična djela iz nadležnosti vojnog suda mogao je odrediti istražni sudija vojnog suda ili, izuzetno, pod uslovima iz Zakona o krivičnom postupku, ovlašćene starješine organa VRS ili starješine vojne policije.[932] U potonjem slučaju, starješine koje su odredile pritvor bile su dužne da o toj odluci odmah obavijeste vojnog tužioca, odnosno istražnog sudiju vojnog suda.[933]

304. U skladu sa Zakonom o krivičnom postupku, trajanje pritvora moralo je "biti svedeno na najkraće nužno vrijeme" i u toku cijelog postupka pritvor se ukidao čim bi prestali razlozi na temelju kojih je bio određen.[934]

305. Kada bi vojna policija uhapsila osobu i protiv nje tužilaštvu podnijela krivičnu prijavu, ona je toj osobi mogla odrediti prvobitni pritvor od tri dana.[935] Vojni tužilac je mogao zatim predložiti istražnom sudiji da optuženom odredi pritvor u trajanju od mjesec dana, tokom kojih je pokretana istraga, a potom je vijeće sudaca donosilo odluku o produženju pritvora za još dva mjeseca.[936] Ako se postupak vodio za krivična djela za koja se mogla izreći kazna zatvora iznad pet godina ili teža kazna, tužilac je mogao predložiti Vrhovnom vojnom sudu produženje pritvora za još tri

---

929 V. P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21014–21015 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

930 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 7 (pod pečatom).

931 Svjedok KDZ531, T. 15848 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23, 30 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 20998–20999 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 12–13; Novak Todorović, T. 34077 (20. februar 2013.); svjedok KDZ492, T. 20091 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica).

932 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 67.

933 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 67.

934 P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 190. U članu 191(2) navedeni su konkretni uslovi pod kojima se može odrediti pritvor protiv osobe za koju se sumnja da je počinila krivično djelo, kada ne postoje uvjeti za obavezni pritvor. P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 191(2). V. takođe svjedok KDZ492, T. 21019 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica). Pritvor se uvijek određivao protiv osobe "za koju postoji osnovana sumnja da je učinila krivično djelo za koje je u zakonu propisana smrtna kazna". P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 191(1).

935 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ492, T. 20063 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). Isto tako, policija je mogla u pritvoru zadržati civile do tri dana, nakon čega su morali stupiti pred istražnog sudiju. V. Mladen Tolj, T. 34632, 34647 (1. mart 2013.). Prema Toljevim riječima, isti postupak primjenjivao se na "ratne zarobljenike". Mladen Tolj, T. 34647 (1. mart 2013.).

936 V. **[REDIGOVANO]**; P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 197(1)–(2); **[REDIGOVANO]**; D1485 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 20. novembar 1992.); D1800 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 24. avgust 1995.) (pod pečatom). Po svemu sudeći, isti postupci primjenjivali su se na civilnim sudovima. V. npr. P2905 (Odluka Osnovnog suda u Bijeljini, 28. avgust 1992.), str. 2.

mjeseca.[937] Za vrijeme tog šestomjesečnog pritvora, javni tužilac je mogao istražnom sudiji predložiti ukidanje pritvora.[938] Javni tužilac mogao je isto tako tokom istražne faze postupka predložiti istražnom sudiji da obustavi postupak.[939] Ako bi javni tužilac odustao od optužbi tako što bi povukao optužnicu, sud nije mogao vratiti predmet na ponovni postupak po tim optužbama ako tužilac nije pokrenuo postupak.[940]

306. Todorović je izjavio da se puštanje iz pritvora razlikovalo od obustave krivičnog postupka i da je okrivljeni mogao biti pušten iz pritvora kada bi, na primjer, prestala opasnost da će, nakon saslušanja svjedoka, on na njih uticati.[941] Osobe optužene za teška krivična djela, poput ubistva, zadržavane su u pritvoru do kraja suđenja.[942] Prema Todoroviću, sudovi su imali diskreciono pravo da tužiocu odobre zahtjev za puštanje neke osobe iz pritvora.[943]

307. Prema riječima svjedoka KDZ532, svi vojni organi bili su dužni vojnom tužiocu prijaviti svako krivično djelo, a propust da se prijavi krivično djelo za koje je predviđena kazna zatvora u trajanju od pet godina sam po sebi predstavlja krivično djelo.[944] Zakon o vojnim sudovima predviđao je sljedeće:

> Svaki pretpostavljeni vojni starešina dužan je da preuzme mere da se učinilac krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti ne se sakrije ili ne pobegne, da se sačuvaju tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i da se prikupe sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje postupka. O učinjenom krivičnom delu vojni starešina je dužan da obavesti vojnog tužioca, neposredno ili preko višeg starešine.[945]

308. U Smjernicama za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, koje je Vojno tužilaštvo pri Glavnom štabu VRS izdalo 1992., objašnjavaju se konkretne odredbe Krivičnog zakona relevantne za kategoriju krivičnih djela protiv čovječnosti i kršenja međunarodnog prava, kao i konkretna djela

---

937 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom); P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 197(2).

938 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom); svjedok KDZ492, T. 20064 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe P6178 (Izvod iz Zakona o krivičnom postupku SFRJ), čl. 198.

939 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 23 (pod pečatom); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 13. V. P3616 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.); Novak Todorović, T. 34073–34074 (20. februar 2013.).

940 **[REDIGOVANO]**. V. takođe D1894 (Rješenje Vojnog suda RS-a, Banjaluka, 27. maj 1993.); **[REDIGOVANO]**.

941 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 14. V. takođe svjedok KDZ532, T. 20997 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje izjavljuje da bi niže starješine podnosile zahtjev da se iz pritvora puste vojnici koji se terete za navodna krivična djela i da se vrate u svoje jedinice, a da se njihova krivična odgovornost utvrdi kasnije).

942 D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 14.

943 Novak Todorović, T. 34074–34075 (20. februar 2013.); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 14.

944 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 9, 27 (pod pečatom).

945 D1756 (Zakon o vojnim sudovima, objavljen u *Službenom glasniku RS-a*, 31. decembar 1993.), čl. 65.

koja su povlačila krivičnu odgovornost.[946] U Smjernicama se govori o odgovornosti starješina VRS-a koje, kao osobe na komandnim položajima čiji pripadnici mogu izvršiti ili vrše neka od krivičnih djela, imaju obavezu da takvo ponašanje rješavaju i spriječe.[947] U Smjernicama se takođe govori o odgovarajućoj dužnosti starješina da sastavljaju izvještaje o svim slučajevima koji mogu predstavljati krivična djela protiv čovječnosti i da ih dostave komandi.[948] Komande bi u tim slučajevima bile dužne informisati vojno tužilaštvo, koje bi "preduzelo odgovarajuće radnje u skladu sa zakonom i politikom gonjenja".[949] U Smjernicama se navodi da su sve komande dužne da, između ostalog, "rade na otkrivanju svih slučajeva ratnih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava na teritorijama i u zoni njihove odgovornosti", "o otkrivenom zločinu neodloženo obavijest[e] najbliže organe vojne policije, organe bezbjednosti i vojne pravosudne organe", i da obezbijede lice mjesta do dolaska navedenih organa radi vršenja uviđaja.[950]

c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima

309. Optuženi je 13. juna 1992., u svojstvu predsjednika Predsjedništva SrRBiH, izdao naredbu da u oružanom sukobu VRS i MUP bosanskih Srba "primjenjuju i poštuju pravila međunarodnog ratnog prava".[951] U naredbi se navodi da su za primjenu pravila odgovorni komandiri i komandanti svih jedinica i svaki pripadnik vojske ili drugog oružanog sastava koji sudjeluje u borbenim dejstvima.[952] U naredbi se takođe navodi da je nadležni starješina dužan da protiv lica koja krše pravila pokrene postupak za izricanje zakonom propisanih sankcija.[953] U skladu s naredbom od 13. juna 1992., Bogdan Subotić je, kao ministar odbrane, sastavio i izdao uputstvo o postupanju sa zarobljenim licima.[954] Početkom ljeta 1992., optuženi je izdao naredbu svim lokalnim civilnim i policijskim vlastima u vezi s ovlaštenjem delegata MKCK-a da posjete sve zatvore, koja je sadržala i upozorenje da će svaki vojnik koji ne bude poštovao uputstva biti kažnjen.[955]

310. Optuženi je 19. avgusta 1992. izdao naređenje Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i svim centrima službi bezbjednosti, kojim je uputio na naredbu od 13. juna 1992., da svi subjekti realizuju svoju obavezu pridržavanja međunarodnog humanitarnog prava, naročito Treće i Četvrte Ženevske

946 P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 7.
947 P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 8.
948 P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 8.
949 P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 8.
950 P3606 (Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja, Vojno tužilaštvo VRS-a, 1992.), str. 9.
951 D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).
952 D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).
953 D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).
954 P1134 (Uputstvo Ministarstva odbrane SrRBiH o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992.); D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.). V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 191–192.
955 D477 (Naređenje Predsjedništva SrRBiH, bez datuma); Momčilo Mandić, T. 5271–5273 (15. juli 2010.).

konvencije.[956] U naređenju je navedeno opšte uputstvo da je "[s]vaki organ Vojske i Policije u zoni odgovornosti dužan da provede energičnu istragu povodom bilo kakve sumnje ili znaka kršenja međunarodnih humanitarnih prava".[957]

311. Optuženi je 4. januara 1995., kao predsjednik RS-a, proglasio Zakon o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji je usvojila Skupština bosanskih Srba na sjednici održanoj 29. do 30. decembra 1994.[958] U skladu s tim zakonom, svako ko raspolaže podacima kojima se mogu dokazivati "zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji su izvršeni za vrijeme unutrašnjih oružanih sukoba i građanskog rata na području [RS-a] i ostaloj teritoriji bivše [BiH], započetih 1992. godine", bio je dužan te podatke staviti na uvid, a po potrebi i dostaviti nadležnom tijelu za prikupljanje podataka o takvim zločinima.[959]

E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI

312. Od 1991. do kraja 1995., međunarodna zajednica je u brojnim prilikama pokušala posredovati u mirovnim pregovorima u BiH. U periodu od četiri godine, održani su pregovori u raznim gradovima širom Evrope i postignut je niz sporazuma o prekidu vatre. Međutim, mir u BiH zvanično je zavladao tek pošto je 14. decembra 1995. potpisan Daytonski sporazum.

1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji

313. Mirovna konferencija EZ-a o Jugoslaviji počela je s radom u ljeto 1991., i njen predsjedavajući je bio lord Peter Carrington, bivši ministar spoljnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva.[960] U radu Konferencije učestvovali su predstavnici šest bivših jugoslovenskih republika i vlade SFRJ.[961] Konferencija je povremeno održavana u Haagu, Briselu, Lisabonu i

---

956 D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.), str. 1-2.

957 D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.), str. 2.

958 D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 1; P1405 (Transkript 48. sjednice Skupštine RS-a, 29.-30. decembar 1994.), str. 129.

959 D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 2. U Zakonu se takođe navodi da će se svako ko odbija da stavi na uvid ili dostavi podatke ili ko spriječi dostavljanje ili stavljanje na uvid takvih podataka, kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 4.

960 Herbert Okun, T. 1470–1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139; P919 (Informativni izvještaj PMEZ-a povodom posjete šefa misije BiH, 20. februar 1992.), *e-court* str. 10–15; P6513 (Saopštenje za štampu o Mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji, 7. septembar 1991.).

961 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139.

Londonu.[962] Njen zadatak bio je postizanje mirnog rješenja sukoba, kao i razdvajanje republika SFRJ miroljubivim putem.[963]

314. Dana 1. oktobra 1991., u BiH je osnovana multinacionalna posmatračka misija, PMEZ, kao rezultat napora EZ-a.[964] Zadatak PMEZ-a bio je da obezbijedi prestanak vatre među sukobljenim stranama tako što će angažovati timove sastavljene od pripadnika raznih nacionalnosti čija je dužnost da započnu dijalog s vojnim zapovjednicima s obje strane.[965]

315. U oktobru 1991., Carrington je iznio plan, nastao tokom rada konferencije, koji je omogućavao razdvajanje svih republika SFRJ mirnim putem.[966] Slovenija, Hrvatska, SRBiH, Makedonija i Crna Gora prihvatile su plan, ali ga je Srbija odbila.[967] Cyrus Vance, specijalni izaslanik generalnog sekretara, i ambasador Herbert Okun, njegov specijalni savjetnik, prisustvovali su nekim sjednicama konferencije kao predstavnici generalnog sekretara.[968]

2. Vanceov plan

316. U januaru 1992. strane su, pod okriljem UN-a, potpisale sporazum o prekidu vatre u odnosu na sukob u Hrvatskoj.[969] U skladu sa sporazumom o prekidu vatre, Vance je iznio plan koji je pozvao na uspostavljanje područja pod zaštitom UN-a u Hrvatskoj i osnivanje UNPROFOR-a.[970] Vanceov plan sadržao je tri glavne tačke, i to (i) osnivanje UNPROFOR-a kako bi se omogućila demobilizacija i demilitarizacija zaštićenih zona UN-a; (ii) raspoređivanje lokalnih policijskih snaga radi održavanja reda i mira na područjima koja su demilitarizovana pod nadzorom UNPROFOR-a; i (iii) stvaranje sigurnih uslova za dobrovoljni povratak svih izmještenih osoba.[971]

---

962 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4140; P6513 (Saopštenje za štampu o Mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji, 7. septembar 1991.); D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 26, 30.

963 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139, 4141.

964 P919 (Informativni izvještaj PMEZ-a povodom posjete šefa misije BiH, 20. februar 1992.), *e-court* str. 10-15.

965 Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*) (gdje se konkretno navodi da je, kad bi se uspostavio dijalog, cilj bio usvojiti mjere za izgradnju povjerenja i provoditi humanitarne akcije), T. 7281; P919 (Informativni izvještaj PMEZ-a povodom posjete šefa misije BiH, 20. februar 1992.), *e-court* str. 10-15.

966 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139, 4141.

967 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4141.

968 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139. John Wilson, bivši načelnik vojnih posmatrača UN-a, postavljen je za vojnog savjetnika Vanceu i za oficira za vezu UNPROFOR-a s MKBJ-om u decembru 1992. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 6, 8; P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

969 P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 4; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 9; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 11, 13.

970 P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 4; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 9; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 11, 13.

971 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 5–7.

a. UNPROFOR

317. Savjet bezbjednosti je 21. februara 1992. donio rezoluciju 743 kojom je formiran UNPROFOR.[972] Mandat UNPROFOR-a bio je da pomogne u provođenju Vanceovog plana.[973] Štab UNPROFOR-a formiran je 13. marta 1992. u Sarajevu, jer se taj grad u to vrijeme smatrao neutralnom lokacijom.[974] UNPROFOR-ovi timovi bili su zaduženi za nadziranje područja pod zaštitom UN-a u Hrvatskoj, koja su trebala biti demilitarizovana u skladu s Vanceovim planom.[975] Među zadacima UNPROFOR-a bila je i zaštita civila koji su živjeli na tim područjima i pružanje pomoći agencijama humanitarne pomoći u vršenju njihovih dužnosti.[976] Pripadnici UNPROFOR-a koji su patrolirali područjima pod zaštitom UN-a imali su lako naoružanje; uspostavljali su kontrolne punktove na putevima, pretraživali vozila i osobe koje ulaze na područja pod zaštitom UN-a kako bi spriječili unošenje oružja, municije ili vojne opreme.[977]

318. Iako je UNPROFOR prvobitno formiran za područje Hrvatske, njegov mandat je u junu 1992. proširen i na BiH.[978] Štab UNPROFOR-a, koji je na početku bio u Sarajevu, premješten je u Zagreb, a u Sarajevu je formirana komanda UNPROFOR-a za BiH .[979] Komandanti UNPROFOR-a u komandi za BiH bili su, redom, generali Philippe Morillon, Francis Briquemont, Michael Rose i

---

[972] P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14.

[973] P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14.

[974] P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14; P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 9; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 21.

[975] P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 84, 92.

[976] P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 20. Dana 8. juna 1992., Savjet bezbjednosti je rezolucijom 758 proširio mandat i povećao popunjenost snaga UNPROFOR-a. V. činjenica o kojoj je presuđeno 9. Dana 29. juna 1992., rezolucijom 761 Savjeta bezbjednosti UNPROFOR je zadužen za zaštitu sarajevskog aerodroma i za pružanje pomoći u njegovom radu. V. činjenica o kojoj je presuđeno 10. U septembru 1992., mandat UNPROFOR-a proširen je rezolucijom 776 Savjeta bezbjednosti i od tada je obuhvatio i zaštitu konvoja humanitarne pomoći. V. činjenica o kojoj je presuđeno 12.

[977] P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5.

[978] John Wilson, T. 3913–3914 (21. juni 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 9. V. takođe P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 4. "Vojni posmatrači UNPROFOR-a" prvobitno su 1. maja 1992. bili raspoređeni na četiri lokacije, i to: Međugorje, Mostar, Stolac i Trebinje. P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 4.

[979] P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 7–9; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 2, 21; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 12; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 64. U izvještaju UN-a od 12. maja 1992. navodi se da bi iz "operativnih i bezbjednosnih" razloga štab UNPROFOR-a trebao biti premješten iz Sarajeva. P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 13. U periodu od 18. maja do 25. juna 1992., štab UNPROFOR-a bio je premješten u Beograd. Nakon toga, 31. jula 1992., premješten je u Zagreb. P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7, 64. Komanda UNPROFOR-a za BiH bila je neposredno podređena štabu UNPROFOR-a u Zagrebu. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 9.

Rupert Smith.[980] Komanda za BiH obuhvatala je Sektor Sarajevo, Sektor sjeveroistok i Sektor jugozapad.[981] U sklopu komande UNPROFOR-a za BiH u Sarajevu bilo je i odjeljenje za civilne poslove UN-a.[982] U martu 1995., Savjet bezbjednosti je izvršio reorganizaciju UNPROFOR-a, i Glavni štab smjestio u Zagreb pod opštu komandu i kontrolu specijalnog predstavnika generalnog sekretara, Yasushija Akashija.[983] Štab komande UNPROFOR-a za BiH ostao je u Sarajevu i podnosio je izvještaje Komandi snaga UNPROFOR-a u Zagrebu.[984]

319. Sektor Sarajevo obuhvatao je grad Sarajevo, DMZ, ZPI na Igmanu i Žepu.[985] Štab Sektora Sarajevo bio je smješten u zgradi PTT-inženjeringa na Alipašinom Polju.[986] Komandanti UNPROFOR-ovog Sektora Sarajevo bili su, redom, general majori Lewis MacKenzie i Hussein Abdel Razek i generali Andre Soubirou, Hervé Gobilliard i Jean-René Bachelet.[987] U Sektoru

---

980 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 9; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5, 13, 195; Rupert Smith, T. 11296–11298 (8. februar 2011.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 5; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 105.

981 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 10; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 12; Rupert Smith, T. 11298 (8. februar 2011.); P1649 (Mapa BiH). Harland navodi da je Bihać kasnije pripojen Komandi UNPROFOR-a za BiH. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 10. Komandanti svakog sektora bili su neposredno podređeni Komandi UNPROFOR-a za BiH. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 11.

982 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 10-11; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 15. Od maja 1993., David Harland bio je službenik za civilne poslove u Komandi UNPROFOR-a za BiH i radio je pod Viktorom Andrejevim, koordinatorom za civilne poslove. U januaru 1995., Harland je postao načelnik Odjeljenja za civilne poslove UNPROFOR-a u Sektoru Sarajevo, a u avgustu 1995. postao je politički savjetnik komandanta UNPROFOR-a za BiH, generala Smitha. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 5, 12.

983 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 182. UNPROFOR je reorganizovan tako što su formirane tri zasebne misije, u Hrvatskoj, BiH i Makedoniji, poznate pod zajedničkim nazivom Mirovne snage Ujedinjenih nacija. P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 182. Akashi je imenovan za specijalnog predstavnika generalnog sekretara u januaru 1994. Yasushi Akashi, T. 37665 (24. april 2013.). V. takođe P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 44; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 8.

984 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 182.

985 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 12; P1649 (Mapa BiH).

986 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 11; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 4–5; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 13; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6155. V. takođe D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 9; činjenica o kojoj je presuđeno 14.

987 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 11; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 4–5; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2–3; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 3, 81 (pod pečatom); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304 od 13. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom). Komandanti UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo vršili su tu dužnost u sljedećim periodima: MacKenzie, od maja do jula 1992.; Abdel Razek, od avgusta 1992. do februara 1993.; Soubirou, od oktobra 1993. do septembra 1994.; Gobilliard, od septembra 1994. do avgusta 1995.; i Bachelet od avgusta 1995. nadalje. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2–3; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 3 (pod pečatom); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 30.

Sarajevo, pripadnici UNPROFOR-a bili su uglavnom iz Francuske, Rusije, Ukrajine i Egipta.[988] Godine 1992., u Sektoru Sarajevo bila su raspoređena tri bataljona; do 1994. taj broj je porastao na šest bataljona i jedan odred zadužen za zaštitu sarajevskog aerodroma.[989] UNPROFOR je u Sarajevu bio zadužen za nadzor DMZ-a i ZPI-ja i izvještavanje o ulaznoj i izlaznoj vatri.[990] Timovi UNPROFOR-a bili su također zaduženi za praćenje konvoja UNHCR-a u grad i kontrolu snabdijevanja Sarajeva vodom, plinom i strujom.[991] Sektor Sarajevo imao je oficire za vezu za obje strane u sukobu; jednog oficira za vezu u SRK-u i jednog u 1. korpusu ABiH, a obojica su direktno bili odgovorni komandantu UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo.[992] Milenko Inđić je bio oficir za vezu VRS-a s UNPROFOR-om.[993] Oficir za vezu ABiH bio je smješten u zgradi PTT-a.[994]

b. UNMO

320. Vanceovim planom također je bilo predviđeno uvođenje vojnih posmatrača UN-a u svrhu nadziranja demilitarizacije područja pod zaštitom UN-a i izvještavanja o kršenjima sporazuma o prekidu vatre.[995] Njihovi glavni zadaci obuhvatali su patroliranje područjima, održavanje veze s

988 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), par. 6; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 78; P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 8; P2106 (Izjava svjedoka KDZ304 od 13. januara 2011.), str. 4 (pod pečatom); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6155. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 13. Postojale su tri jedinice Francuskog bataljona (jedna je bila stacionirana na aerodromu, druga u Sarajevu, a treća na Igmanu), Egipatski bataljon je također bio stacioniran u gradu, Ruski bataljon je bio smješten na Grbavici i južno od Sarajeva, Ukrajinski bataljon u kasarni "Maršal Tito", a još jedan broj pripadnika Ukrajinskog bataljona bio je stacioniran u Žepi. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 6; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 10 (gdje se navodi da su Ukrajina, Francuska i Egipat odražavali vjerski sastav grada); svjedok KDZ304, T. 10458–10460 (18. januara 2011.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3. Ukupno je u Sektoru Sarajevo bilo zastupljeno 17 nacionalnosti. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 5.

989 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 5; P2106 (Izjava svjedoka KDZ304 od 13. januara 2011.), str. 4 (pod pečatom); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6155.

990 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), *e-court* str. 4; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 44; Michael Rose, T. 7256, 7260 (5. oktobar 2010.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80.

991 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4.

992 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 10.

993 Milenko Inđić, T. 32414–32415, 32428–32429 (22. januar 2013.), T. 32600–32601 (24. januar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 39, 41–44, 54; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 8; P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 3. Inđić je izjavio da je kancelarija oficira za vezu premještena iz zgrade PTT-a u kasarnu u Lukavici. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 46–51.

994 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 48–49.

995 P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 6; John Wilson, T. 3913 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 35; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 4. Rezolucija Savjeta bezbjednosti 743 predvidjela je da vojni posmatrači UN-a patroliraju ograničenim područjima u BiH nakon demilitarizacije područja pod zaštitom UN-a u Hrvatskoj. P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 14.

lokalnim vlastima i stranama u sukobu, kao i nadziranje situacije i izvještavanje o njoj.[996] Vojni posmatrači UN-a nisu nosili oružje i uglavnom su imali posredničku ulogu.[997] Oni su također pružali podršku UNHCR-u i drugim humanitarnim agencijama u izvođenju humanitarnih operacija.[998] Vojni posmatrači UN-a raspoređeni su u BiH početkom juna 1992.[999] U julu 1992., štab UNMO-a premješten je u Zagreb.[1000]

321. UNMO i UNPROFOR bili su dvije odvojene organizacije, s različitim funkcijama; međutim, na svakom nivou UNPROFOR-a nalazila se i kancelarija UNMO-a koja je bila smještena na istom mjestu.[1001] Na primjer, glavni štab UNMO-a nalazio se u sklopu štaba UNPROFOR-a u Zagrebu.[1002] Sistem izvještavanja u UNMO-u sastojao se od dnevnih izvještaja o situaciji upućenih štabu i izvještaja o incidentima.[1003] Dnevni izvještaji upućivani su načelniku štaba UNMO-a u Zagreb, a kopija izvještaja Komandi UNPROFOR-a za BiH.[1004] Viši vojni posmatrač UN-a prisustvovao je sastancima komande sektora s komandantom sektora UNPROFOR-a i drugim osobljem UNPROFOR-a.[1005]

322. U Sektoru Sarajevo, komandu nad vojnim posmatračima UN-a imali su viši vojni posmatrači, među kojima su bili, redom, Richard Gray, Richard Mole i Francis Roy Thomas.[1006] Bosanski Muslimani su Vojne posmatrače UN-a smjestili u zgradu Predsjedništva, a SRK ih je

---

996 P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; John Wilson, T. 3913 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 35; P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 7; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 29.

997 P753 (Vanceov plan), *e-court* str. 5; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 5; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 27.

998 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), str. 10; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 4; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 19.

999 P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 9.

1000 P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), par. 10; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7. Prije toga, 24. juna 1992., štab UNMO-a premješten je iz Sarajeva u Beograd. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 93.

1001 Patrick Rechner, T. 11146 (2. februar 2011.). V. također P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 18 (gdje se navodi da su vojni posmatrači UN-a bili nezavisni od UNPROFOR-a i da su direktno izvještavali u sjedište UN-a u New Yorku preko Zagreba).

1002 P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), par. 10.

1003 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 18, 22. V. također P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 24–27; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 36; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6127.

1004 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 27. Osim dnevnih izvještaja, sastavljani su i odašiljani mjesečni izvještaji u kojima su bili rezimirani protekli događaji. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 27, 101. V. npr. P1433 (Izvještaj UNMO-a za oktobar 1992.); P1434 (Izvještaj UNMO-a za novembar 1992.); P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.).

1005 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 14.

1006 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 4; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13. Mole je na dužnosti bio od septembra do decembra 1992. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 3. Thomas je na dužnosti bio od oktobra 1993. do jula 1994. Njegov prethodnik bio je potpukovnik Kukkola (četiri mjeseca), a naslijedio ga je major Skov (dva mjeseca). P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13.

smjestio u kasarnu u Lukavici.[1007] Vojni posmatrači UN-a takođe su imali svoju operativnu salu i štab u zgradi PTT-a s direktnim pristupom Komandi UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo i Komandi UNPROFOR-a za BiH.[1008] Vojni posmatrači UN-a u Sektoru Sarajevo bili su podijeljeni u dvije grupe, stacionirane na suprotnim stranama linije sukoba.[1009] Jedna grupa vojnih posmatrača UN-a bila je stacionirana u samom gradu, na teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana, koja je bila označena kao strana Papa.[1010] Druga grupa vojnih posmatrača UN-a bila je stacionirana na teritoriji oko grada pod kontrolom bosanskih Srba, označenoj kao strana Lima.[1011] Zadaci Vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu obuhvatali su nadzor lokacija naoružanja, izvještavanje sjedišta u New Yorku o aktivnostima teškog naoružanja i omogućavanje isporuke humanitarne pomoći.[1012] Vojni posmatrači UN-a na posmatračkim položajima nadzirali su naoružanje i vršili osmatračke patrole na području.[1013]

323. U skladu s utvrđenom, gore opisanom procedurom, svaki tim UNMO-a u Sektoru Sarajevo bio je dužan vođi tima strane Papa ili Lima dostaviti dnevni izvještaj o situaciji.[1014] Taj izvještaj se tada spajao s "izvještajem o situaciji UNMO-a Sarajevo" koji se slao u 18:00 sati načelniku

1007 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 7; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6068–6069. Vojni posmatrači UN-a su takođe imali oficira za vezu s ABiH i SRK-om. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6066–6067.

1008 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 7.

1009 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5. V. takođe P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.); P1567 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Francis Roy Thomas). U Sektoru Sarajevo je 1992. bilo otprilike 60 vojnih posmatrača UN-a. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5. Vojni posmatrači UN-a u Sektoru Sarajevo takođe su obuhvatali i one koji su bili stacionirani u Žepi i Goraždu. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 16–19.

1010 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5. V. takođe P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.); P1431 (Mapa Sarajeva s ucrtanim položajima UNMO-a). Broj posmatračkih položaja na strani Papa i strani Lima mijenjao se tokom sukoba. U oktobru 1992., na strani Lima bilo je 10 posmatračkih položaja, a četiri na strani Papa, a krajem novembra 1992., na strani Lima bilo je 11 posmatračkih položaja i tri na strani Papa. Richard Mole, T. 5805–5806 (17. avgust 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 16. U oktobru 1993., na strani Papa bilo je šest posmatračkih položaja i sedam posmatračkih položaja na strani Lima. Struktura UNMO-a ponovo se promijenila u junu i julu 1994. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 17–18, 21, 24–25; P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.); P1565 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, 21. februar 1994.); P1566 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, 21. april 1994.).

1011 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 5; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 19. V. takođe P1557 (UNMO, Mapa s linijama sukoba u Sarajevu, februar 1994.).

1012 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 11; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6062. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2779. Do 1993. godine, timovi UNMO-a bili su raspoređeni u Goraždu, Tuzli, Bihaću, Žepi i Srebrenici. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 16; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 67; v. takođe par. 4966–4971. Osim redovnih aktivnosti vojni posmatrači UN-a na strani Papa bili su zaduženi za istraživačku "aktivnost", kad bi Thomas to zatražio. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 19.

1013 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 13.

1014 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 39. V. takođe par. 321.

UNMO-a u Zagreb, dok se kopija radi informacije dostavljala komandi Sektora Sarajevo.[1015] U junu 1994., vojni posmatrači UN-a u Sektoru Sarajevo reorganizovani su u 17 posmatračkih položaja, a njihove zone odgovornosti podijeljene su u pet oblasti, čime je svaki tim UNMO-a mogao sarađivati s bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima u svakoj oblasti.[1016]

3. Cutileiro i Sarajevski sporazum

324. U januaru 1992., Portugal je preuzeo predsjedništvo EZ-a, a sljedećeg mjeseca ambasador José Cutileiro imenovan je za predsjedavajućeg na pregovorima o budućem ustavnom uređenju BiH.[1017] Pregovori su održani u Sarajevu, Briselu i Lisabonu.[1018]

325. Dana 23. februara 1992., konferencija je iznijela novi plan, pod naslovom Izjava o principima za novo ustavno uređenje BiH, takođe poznata pod nazivom Lisabonski sporazum ili Cutileirov plan.[1019] Na osnovu plana, BiH je trebala biti nezavisna država u postojećim granicama, sastavljena od tri konstitutivne jedinice – bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba.[1020] U planu su navedeni principi za ustavno uređenje BiH i iznijet je prijedlog strukture Skupštine i vlade BiH.[1021] Cutileirov plan nije predvidio teritorijalni kontinuitet SrRBiH niti uspostavljanje koridora između Srbije i regije Krajina.[1022] Nadalje, Cutileirovim planom nije bila

---

1015 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 40. Sve informacije koje bi stigle po izdavanju "izvještaja o situaciji UNMO-a Sarajevo" bile su uključene u dodatni izvještaj o situaciji. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 39. Oficir za vezu UNMO-a bio je trajno stacioniran u štabu UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo i UNPROFOR-u je dostavljao informacije iz izvještaja UNMO-a. P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), str. 7 (pod pečatom).

1016 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 24–25.

1017 D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 3; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4318–4139; Momčilo Krajišnik, T. 43218 (7. novembar 2013.); D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 37; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 109.

1018 D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 5–17; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4320; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25259–25260; D4484 (Telefaks s kriptozaštitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), par. 4, 8; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 111.

1019 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4320–4321; P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.).

1020 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4195; P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.), str. 1; D4484 (Telefaks s kriptozaštitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), str. 2; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 111.

1021 P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4195; D4484 (Telefaks s kriptozaštitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), str. 2.

1022 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4195. Prema Okunovim riječima, bosanski Srbi su imali sljedeće političke ciljeve: (i) osnivanje zasebne države pod nazivom RS, (ii) kontinuitet teritorije RS-a i teritorijalna veza sa Srbijom, (iii) etnička homogenost RS-a, (iv) RS bi imao poseban odnos sa Srbijom, (v) Sarajevo bi bilo podijeljeno na dio pod kontrolom bosanskih Srba i dio pod kontrolom bosanskih Muslimana i (vi) RS bi imao pravo veta na sva rezidualna ovlaštenja centralne vlade BiH. Herbert Okun, T. 1474–1475 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4157–

predviđena fizička podjela Sarajeva na dio grada pod kontrolom bosanskih Muslimana i dio pod kontrolom bosanskih Srba.[1023] Optuženi je 25. februara 1992. sažeo ishod pregovora na sjednici Skupštine bosanskih Srba i izjavio da su bosanski Srbi prihvatili tri glavne stavke, naime da bi BiH bila (i) nezavisna država, (ii) zadržala postojeće granice; i (iii) da bi se sastojala od tri konstitutivna dijela. [1024]

326. Dana 18. marta 1992., sve tri strane sporazumjele su se oko Izjave o principima, poznate kao Sarajevski plan, kao osnove za daljnje pregovore.[1025] Taj sporazum bio je pročišćen Cutileirov plan.[1026] U njemu se navodilo da je BiH država, "sastavljena od tri konstitutivne jedinice zasnovane na nacionalnim principima, pri čemu se uzimaju u obzir ekonomski, geografski i drugi kriterijumi", a obuhvatao je i poštovanje ljudskih prava, vjerske slobode i zaštitu manjina.[1027] Dalje se navodilo da će se osnovati radna grupa koja će imati zadatak da tačno odredi teritoriju konstitutivnih jedinica.[1028] Mapa priložena uz Sarajevski plan prikazivala je podjelu BiH na područja bosanskih Srba, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koja su predstavljala tri konstitutivne jedinice.[1029]

327. Po postizanju sporazuma, pregovarači na strani bosanskih Srba izvijestili su Skupštinu bosanskih Srba.[1030] Novi nacrt prijedloga, objasnili su zastupnicima, imao je za cilj podjelu BiH na

---

4158. Okun je takođe izjavio da je optuženi govorio o genocidu koji su bosanski Srbi pretrpjeli tokom Drugog svjetskog rata i o tome da bosanski Srbi imaju pravo da povrate teritoriju koju su izgubili tokom rata. Herbert Okun, T. 1489–1490 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4166–4167, 4370.

1023 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4196.

1024 V. D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 5–12, 16–20; P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.). Krajišnik je u svjedočenju rekao da Strateški ciljevi, koje je optuženi kasnije iznio na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, nisu bili vojni ciljevi, već zapravo zahtjevi koje su bosanski Srbi podnijeli Cutileiru. Momčilo Krajišnik, T. 43768–43771 (19. novembar 2013.).

1025 P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 10. Pregovori su održani u Sarajevu 27. februara 1992., u Briselu 7. marta 1992. i ponovo u Sarajevu od 16. do 18. marta 1992. D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 5, 7, 9; D4484 (Telefaks s kriptozaštitom Cyrusa Vancea upućen de Sotou, 5. mart 1992.), str. 2. V. npr. P952 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 12. juni 1992.), D2975 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 13. juni 1992.), D2981 (Pismo Josea Cutileira časopisu *The Economist*, bez datuma), D2980 (Komentar iz lista *International Herald Tribune* pod naslovom "Vance and Owen Got It Right", 16. februar 1993.), gdje se navodi činjenica da je sporazum postignut 18. marta 1992.

1026 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4320–4321.

1027 P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.), str. 1; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 11, 18. V. takođe D486 (Mapa Cutileirovog plana, mart 1992.).

1028 P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.), str. 3; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 13, 15.

1029 P782 (Izjava o principima, Sarajevski sporazum, 18. mart 1992.), str. 4, 9. Među opštinama pod kontrolom bosanskih Srba bili su Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Srbac, Derventa, Modriča, Banjaluka, Laktaši, Prnjavor, Bosanski Petrovac, Ključ, Mrkonjić Grad, Skender Vakuf, Čelinac, Kotor Varoš, Teslić, Drvar, Glamoč, Šipovac, Kupres, Lopare, Ugljevik, Bijeljina, Šekovići, Ilijaš, Sarajevo (isključujući grad Sarajevo), Pale, Sokolac, Han Pijesak, Čajniče, Rudo, Kalinovik, Nevesinje, Gacko, Bileća, Ljubinje i Trebinje. D486 (Mapa Cutileirovog plana, mart 1992.).

1030 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 6–14; Momčilo Krajišnik, T. 43252–43523 (27. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2005.

tri konstitutivne jedinice koje nisu zasnovane isključivo na nacionalnim principima, već uvažavaju ekonomske i geografske kriterijume.[1031] Prijedlog je ocijenjen kao "baza za dalje pregovore".[1032]

328. Dana 3. aprila 1992., Krajišnik, kao predsjednik Skupštine bosanskih Srba, uputio je pismo Cutileiru u kojem je predložio da se pregovori nastave na osnovu Izjave o principima, kako je dogovoreno 18. marta 1992.[1033]

329. Kao što je gore navedeno, SAD i EZ su 6. aprila 1992. priznali nezavisnost BiH.[1034] Sljedećeg dana, Savjet bezbjednosti je usvojio rezoluciju 749 kojom je odobreno sveobuhvatno raspoređivanje snaga UNPROFOR-a na područje SFRJ.[1035] Pet dana kasnije, vođe sve tri strane u sukobu potpisale su sporazum o prekidu vatre.[1036] Sporazumom je proglašen neodložan i potpun prekid vatre u BiH, uključujući i Sarajevo, a stupio je na snagu u ponoć 12. aprila 1992.[1037] Sporazumom je predviđeno da se artiljerija ukloni i stavi pod kontrolu posmatrača EZ-a.[1038] Šest dana kasnije, zgrada RTV-a u Sarajevu pogođena je minobacačkom vatrom.[1039] Dana 23. aprila 1992., Carrington, Cutileiro, Doyle, Izetbegović, optuženi i Koljević sastali su se na sarajevskom aerodromu i ponovno potvrdili sporazum o prekidu vatre od 12. aprila.[1040] Uprkos tome, UN je izvijestio da se "pokazalo da je nemoguće provesti" prekid vatre.[1041]

1031 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 6; Momčilo Krajišnik, T. 43252–43523 (27. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2006.

1032 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 6, 32, 44; Momčilo Krajišnik, T. 43252–43523 (27. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2007.

1033 D2971 (Pismo Skupštine SrRBiH Joseu Cutileiru, 3. april 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 20.

1034 V. par. 56; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 15.

1035 D227 (Rezolucija 749 Savjeta bezbjednosti UN-a, 7. april 1992.). V. par. 317.

1036 P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284.

1037 P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284.

1038 P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.).

1039 V. par. 3542.

1040 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284; P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3. Sastanku su prisustvovali i predsjednik Ministarskog savjeta EU, dr. Pinhiero, generali UNPROFOR-a Morillon i MacKenzie i komandant JNA Kukanjac. Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283. Dana 5. maja 1992., Fikret Abdić, Stjepan Kljuić i general Aksentijević iz JNA sastali su se s Carringtonom i Doyleom u Sarajevu i dogovorili neodložan prekid vatre u Sarajevu i BiH. Bosanski Srbi nisu prisustvovali tom sastanku budući da su, prema Doyleovim riječima, smatrali da je opasno doći u zgradu PTT-a u Sarajevu. Doyle je u svjedočenju rekao da su prekidi vatre relativno brzo kršeni. Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25295–25296; P948 (Sarajevski sporazum o prekidu vatre, 5. maj 1992.).

1041 P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3.

330. Dana 1. maja 1992., Cutileiro je odgodio zakazane mirovne pregovore do 13. maja zato što strane u sukobu nisu poštovale sporazum o prekidu vatre.[1042] Dana 11. maja 1992., Cutileiro je ponovno odgodio pregovore zbog pogoršanja situacije u Sarajevu i krađe 12 tona zaliha MKCK-a sa sarajevskog aerodroma.[1043] Dana 15. maja 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 752, kojom se svim stranama u sukobu nalaže da odmah obustave borbe, da poštuju sporazum o prekidu vatre potpisan 12. aprila 1992. i da u potpunosti sarađuju s UNPROFOR-om i PMEZ-om.[1044] Dana 17. maja 1992., optuženi je uputio pismo Cutileiru u kojem je naveo da je Skupština bosanskih Srba proglasila jednostrani prekid vatre, koji je isticao sljedećeg dana, i optužio je Izetbegovića i bosanske Muslimane za nastavljanje sukoba.[1045]

331. Dana 26. maja 1992., Krajišnik je obavijestio Cutileira o tome da je postignut sporazum o prekidu vatre na području sarajevskog aerodroma i o otvaranju aerodroma u humanitarne svrhe.[1046] Međutim, sljedećeg dana, nakon što su u Sarajevu granatirani ljudi koji su čekali u redu za hljeb, delegacija bosanskih Muslimana napustila je mirovne pregovore u Lisabonu.[1047] Optuženi je rekao Cutileiru i Doylu da bosanski Srbi nisu odgovorni za granatiranje.[1048] Dana 27. maja 1992., optuženi i rukovodstvo SDS-a "izjavili su svoju spremnost" da otvore sarajevski aerodrom za humanitarne transporte i da stave teško naoružanje pod nadzor UNPROFOR-a.[1049]

1042 P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3; P948 (Sarajevski sporazum o prekidu vatre, 5. maj 1992.). Nakon ubistva jednog člana PMEZ-a u Mostaru 1. maja 1992., PMEZ je potpuno povukao svoje posmatrače iz BiH. P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3. Dana 7. maja 1992., PMEZ je izvijestio da je HDZ postigao sporazum sa SDS-om da se okonča oružani sukob između Srba i Hrvata i da su se dogovorili oko teritorijalnog razgraničenja i prekida vatre. D238 (Pismo PMEZ-a ambasadoru Cutileiru, 7. maj 1992.). Dana 6. maja 1992., Boban i optuženi objavili su "sveopće i trajno primirje" u BiH pod kontrolom EZ-a koji je stupio na snagu 6. maja 1992. u 24:00 sata. D4060 (Članak iz lista *Novi vjesnik* pod naslovom "Dogovor Bobana i Karadžića", 8. maj 1992.); D4061 (Saopštenje za javnost Radovana Karadžića i Mate Bobana, 6. maj 1992.); Momčilo Krajišnik, T. 43972–43973 (21. novembar 2013.).

1043 P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), str. 3-4.

1044 P980 (Rezolucija 752 Savjeta bezbjednosti UN-a, 15. maj 1992.).

1045 D233 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 17. maj 1992.).

1046 D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.), str. 1.

1047 D230 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 1. juni 1992.) (pod pečatom), str. 1; D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 61.

1048 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300. V. takođe D2973 (Pismo Predsjedništva SrRBiH Joseu Cutileiru i drugima, 27. maj 1992.); D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.).

1049 V. par. 4026. P949 (Saopštenje rukovodstva SDS-a u vezi s Aerodromom Sarajevo i dostavljanjem humanitarne pomoći, 27. maj 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300; Stanislav Galić, T. 37552 (22. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je glavna svrha predaje aerodroma bila da se omogući dostava humanitarne pomoći u Sarajevo i materijalnih sredstava i tehničke opreme UNPROFOR-u); John Zametica, T. 42462 (29. oktobar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je predaja aerodroma bila primjer spremnosti optuženog na saradnju u vezi s humanitarnim pitanjima); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 286 (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi omogućili korištenje aerodroma za humanitarne potrebe Sarajeva).

332. Dana 30. maja 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 757, kojom su SRJ-u uvedene ekonomske sankcije i kojima se od svih strana u sukobu zatražilo da stvore uslove za neometanu isporuku humanitarne pomoći Sarajevu i drugim odredištima u BiH.[1050] Ovom rezolucijom takođe je uspostavljena bezbjedna zona koja je obuhvatala Sarajevo i sarajevski aerodrom.[1051] Posljedica toga bilo je to da su, od 2. do 4. juna 1992., predstavnici UN-a, među kojima John Wilson i Hussein Abdel-Razek, održali sastanke s optuženim, Biljanom Plavšić, Mladićem i Krajišnikom, na strani bosanskih Srba, i Ejupom Ganićem i Izetbegovićem, na strani bosanskih Muslimana, o pitanju otvaranja sarajevskog aerodroma u humanitarne svrhe.[1052] Prema Wilsonovim riječima, bosanski Srbi nisu bili voljni da UN-u predaju aerodrom, ali su na to pristali pošto njihovi vojni položaji ne bi bili bitno oslabljeni, a predaja bi pomogla u popravljanju "ružn[e] slik[e] u očima međunarodne zajednice".[1053] Tako je 5. juna potpisan Sporazum o ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma u humanitarne svrhe (dalje u tekstu: Sporazum u vezi s aerodromom).[1054] Sporazumom je bilo predviđeno otvaranje sarajevskog aerodroma u svrhu dostave humanitarne pomoći Sarajevu pod nadzorom UN-a.[1055] Strane su preuzele obavezu da ni na koji način ne ometaju slobodno odvijanje vazdušnog saobraćaja na sarajevskom aerodromu, koji je trebalo da bude pod nadzorom UNPROFOR-a.[1056]

333. Iako su se strane složile s Izjavom o principima, Izetbegović je u junu 1992. povukao svoj pristanak na Cutileirov plan.[1057] Generalni sekretar je pozvao strane da ponovno započnu pregovore, a optuženi je ponudio bezuslovan prekid vatre, počev od 15. juna 1992., slobodu

---

1050 P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27.

1051 P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.), str. 6; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27.

1052 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 84, 85; John Wilson, T. 3925 (21. juni 2010.); P1039 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.); P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.). Na strani bosanskih Srba, Plavšićeva je bila zadužena za humanitarna pitanja, a Koljević je bio šef komisije RS-a za saradnju s UN-om. V. par. 97; svjedok KDZ240, T. 16116 (5. juli 2011.); Milenko Inđić, T. 32466 (22. januar 2013.); John Zametica, T. 42488 (29. oktobar 2013.); Velibor Ostojić, D2361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 26670.

1053 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 88–89; P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 3 (gdje se izvještava da je Plavšićeva na sastanku rekla predstavnicima UNPROFOR-a da se rukovodstvo bosanskih Srba "zavjetovalo narodu da neće dati ni pedalj njihove teritorije"); Colm Doyle, T. 2873 (27. maj 2010).

1054 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27; John Wilson, T. 3928–3929 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 98.

1055 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), par. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 10 (gdje se navodi da je Savjet bezbjednosti rezolucijom 761 od 29. juna 1992. zadužio UNPROFOR za zaštitu aerodroma, kao i za pružanje pomoći kako bi humanitarna pomoć stigla do stanovništva).

1056 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), par. 2, 3, 8.

1057 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4177, 4196, 4324–4326, 4328; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 10–19.

pristupa vojnim posmatračima UN-a i ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma.[1058] Međutim, u međuvremenu se nastavilo nasilje u Sarajevu i drugim dijelovima BiH.[1059]

334. Dana 4. juna 1992., optuženi, Biljana Plavšić i Mladić održali su u Sarajevu sastanak sa Cedricom Thornberryjem i Wilsonom, kao predstavnicima UNPROFOR-a, u vezi sa sarajevskim aerodromom.[1060] Optuženi je objasnio da je njegov stav u Lisabonu bio da UN-ov nadzor nad Sarajevom uključi utvrđivanje "zelene linije" između strane grada pod kontrolom bosanskih Srba i strane pod kontrolom bosanskih Muslimana, pri čemu bi svaku stranu obezbjeđivala njena policija.[1061] Samo u takvim uslovima bi bosanski Srbi pristali na povlačenje teškog naoružanja. Predstavnici UNPROFOR-a ukazali su na razliku između tog stava bosanskih Srba i njihovog stava kako su ga shvatili Cutileiro i drugi u Lisabonu.[1062] Prema Cutileirovom shvatanju, UNPROFOR je trebao imati potpunu kontrolu nad sarajevskim aerodromom.[1063] Bosanski Srbi su podnijeli spisak uslova koje predlažu u vezi s ponovnim otvaranjem aerodroma.[1064]

335. Optuženi je 5. juna 1992. s bosanskim Muslimanima, koje je predstavljao UNPROFOR, potpisao sporazum o ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma u humanitarne svrhe.[1065] Strane su potvrdile prekid vatre u Sarajevu i oko njega, koji je bio proglašen 1. juna 1992., i sporazumjele su se da će UNPROFOR nadzirati njegovu primjenu.[1066] Sporazum je predviđao da se protivavionsko, artiljerijsko i minobacačko oružje, raketni sistemi i tenkovi povuku na područja koja je odredio UNPROFOR i da se stave pod nadzor UNPROFOR-a.[1067] Strane su se dogovorile da neće ometati vazdušni saobraćaj pod nadzorom UNPROFOR-a, a koji je uključivao letove s humanitarnom pomoći s aerodroma i na njega, kao i misije UNPROFOR-a.[1068] UN je trebalo da

---

1058 D228 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), str. 2 (pod pečatom).

1059 D228 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom). V. npr. par. 861, 967–970, 1610, 2131–2132, 3558–3559.

1060 P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 85, 89.

1061 P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 2.

1062 P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 2.

1063 P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 2.

1064 P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.), str. 8–9; D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 28.

1065 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 5, Milenko Inđić, T. 32418–32419 (22. januar 2013.). Vlada bosanskih Muslimana nije se htjela direktno sastati s predstavnicima rukovodstva bosanskih Srba, te se UNPROFOR morao naizmjenično sastajati sa stranama koje su potpisale zasebne kopije istog dokumenta sa sporazumom o otvaranju aerodroma. John Wilson, T. 3928–3929 (21. juni 2010.).

1066 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 1.

1067 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 1.

1068 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 1-2.

nadzire dostavu humanitarne pomoći, a strane je trebalo da omoguće te isporuke i brinu se za sigurnost kretanja.[1069]

336. Dana 8. juna 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 758 u kojoj je zabilježeno ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma pod isključivim nadzorom UN-a i uspostavljanje bezbjedne zone oko Sarajeva i aerodroma.[1070] Savjet bezbjednosti je proširio mandat snaga UNPROFOR-a u BiH, popunio ih i odobrio raspoređivanje vojnih posmatrača UN-a u BiH.[1071] To je označilo početak zvaničnog mandata UNPROFOR-a u BiH, čiji je zadatak bio da drži sarajevski aerodrom otvorenim u humanitarne svrhe i da vrši obezbjeđenje humanitarnih konvoja i UNHCR-a.[1072]

337. Optuženi je 12. juna 1992. ponudio bezuslovni prekid vatre u BiH koji bi stupio na snagu 15. juna 1992. i ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma.[1073]

338. Dana 27. juna 1992., na snagu je stupio još jedan prekid vatre u Sarajevu.[1074] Istog dana, optuženi je pismom obavijestio EZ, Cutileira i Carringtona da je u toku posljednja faza otvaranja sarajevskog aerodroma i da bosanski Srbi poštuju sporazum o prekidu vatre.[1075] On je dalje naveo da poštovanje sporazuma o prekidu vatre otvara mogućnost za nastavljanje pregovora o budućem ustavnom uređenju BiH.[1076]

339. Dana 29. juna 1992., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 761 i bosanski Srbi su predali aerodrom UNPROFOR-u.[1077] Pravo korištenja aerodroma imao je jedino UN.[1078] Aerodrom je

---

1069 P1032 (Sporazum o otvaranju Aerodroma Sarajevo, 5. juni 1992.), str. 3.

1070 P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.).

1071 P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 9.

1072 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 28; P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 4. V. par. 318.

1073 D4492 (Telefaks UNPROFOR-a, 13. juni 1992.); D4642 (Memorandum McKenziea Nambiaru, 13. juni 1992.), par. 5; D228 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.) (pod pečatom), par. 1, 15; D2400 (Sporazum o prekidu vatre, 15. juni 1992.). V. takođe D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 24; D2405 (Sporazum o prekidu vatre, bez datuma). Optuženi, u pismu upućenom Cutileiru od 5. juna 1992., izjavio je da su bosanski Srbi "prevareni" i da Izetbegović i bosanski Muslimani "ugrožavaju" mirovni proces. D234 (Pismo Radovana Karadžića ambasadoru Cutileiru, 5. juni 1992.). U odgovoru Cutileiro je izjavio da EZ nije dala nikakva obećanja bosanskim Srbima i da on namjerava da ponovo započne pregovore čim "budu riješena pitanja u vezi s aerodromom, slobodnim prolazom humanitarne pomoći i srpske artiljerije oko Sarajeva uz posredovanje UNPROFOR-a". P952 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 12. juni 1992.); Jose Cutileiro, T. 33954–33955 (19. februar 2013.); Momčilo Krajišnik, T. 43914–43916 (20. novembar 2013.).

1074 D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.); D4489 (Vijest novinske agencije Tanjug, 26. juni 1992.).

1075 D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.). V. takođe D4564 (Telefaks Radovana Karadžića Milanu Paniću, 27. juni 1992.).

1076 D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.).

1077 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 75; P2038 (Vijest kanala BBC u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, s transkriptom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 10,

otvoren sljedećeg dana, ali kad je konvoj vozila UN-a u pratnji bosanskih Srba krenuo s aerodroma, na njega je otvorena vatra, u kojoj su ozlijeđena četiri pripadnika UN-a.[1079] Zbog toga je UN odlučio da privremeno prekine aktivnosti na aerodromu.[1080]

340. Dana 3. jula 1992., Carrington je dao izjavu nakon svoje posjete Sarajevu.[1081] Prema Carringtonovim riječima, Izetbegović je postavio dva uslova za nastavak mirovnih pregovora, i to prekid vatre u trajanju od jedne sedmice u cijeloj BiH i stavljanje pod UN-ovu kontrolu sveg teškog naoružanja koje je prethodno pripadalo JNA.[1082] Izetbegović je također izjavio da ne može prihvatiti određene elemente Izjave o principima, ali da će iznijeti alternativne prijedloge.[1083] Optuženi, mada se složio s Izjavom o principima dogovorenoj u martu, izjavio je da nije prihvatljiv prijedlog prema kojem bi BiH bila jedinstvena država.[1084]

341. Dana 5. jula 1992., UNPROFOR je izvijestio da se prekid vatre ne održava, ali da letovi s humanitarnom pomoći stižu na sarajevski aerodrom i da konvoji UNHCR-a dostavljaju pomoć u grad.[1085] Međutim, prema Nambiarovim riječima, operacija aerodrom bila je i dalje "vrlo osjetljiva".[1086] Prema procjeni UNPROFOR-a, obje strane su imale "svoje planove koji imaju malo veze s humanitarnim problemima" i utisak je bio kao da se "bore nasmrt oko budućeg izgleda, karaktera pa čak i samog postojanja nove države [BiH]".[1087]

342. Dana 13. jula 1992., Savjet bezbjednost usvojio je rezoluciju 764 kao odgovor na nastavak kršenja sporazuma o sarajevskom aerodromu od 5. juna 1992.[1088] Rezolucijom je Savjet bezbjednosti odobrio generalnom sekretaru UN-a da razmjesti dodatne snage UNPROFOR-a za

---

11 (UNPROFOR je bio zadužen za zaštitu aerodroma i za pružanje pomoći pri dostavi humanitarne pomoći). V. par. 3560.

1078 V. činjenica o kojoj je presuđeno 11.

1079 D2409 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s otvaranjem vatre na vozila UN-a u blizini aerodroma, 30. juni 1992.); D590 (Izvještaj UNPROFOR-a, 30. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6551–6556 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica). Vojni posmatrači UN-a izvijestili su da je vatra otvorena na vozila UN-a namjerno, činjenica da su prvo gađana vozila bosanskih Srba mogla bi ukazivati na to da je vatra otvorena od strane snaga Predsjedništva i da je vatra otvorena iz smjera sjevernog dijela Dobrinje. D2409 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s otvaranjem vatre na vozila UN-a u blizini aerodroma, 30. juni 1992.), par. 5–6; D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 25.

1080 D590 (Izvještaj UNPROFOR-a, 30. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6551–6556 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D2409 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s otvaranjem vatre na vozila UN-a u blizini aerodroma, 30. juni 1992.), par. 5.

1081 D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.).

1082 D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.), str. 2.

1083 D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.), str. 2.

1084 D4695 (Izjava lorda Carringtona, 3. juli 1992.), str. 2.

1085 D4647 (Memorandum Nambiara Gouldingu, 7. juli 1992.), par. 1–3, 5.

1086 D4647 (Memorandum Nambiara Gouldingu, 7. juli 1992.), par. 12.

1087 D4647 (Memorandum Nambiara Gouldingu, 7. juli 1992.), par. 8.

1088 P982 (Rezolucija 764 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. juli 1992.).

zaštitu sarajevskog aerodroma i dostavu humanitarne pomoći.[1089] Dana 14. jula, UNPROFOR je izvijestio o tome da pomoć i dalje stiže u Sarajevo, ali da je aerodrom izložen "gotovo neprihvatljivom stepenu opasnosti" i da se situacija u Sarajevu i dalje pogoršava.[1090]

343. Dana 17. jula 1992., u Londonu, strane su dogovorile prekid vatre na cijeloj teritoriji BiH, u trajanju od 14 dana, koji je stupio na snagu 19. jula 1992. u 18:00 sati.[1091] Nastavak pregovora zakazan je za 27. juli 1992. u Londonu.[1092] Međutim, 23. jula 1992., Carrington i Cutileiro su konstatovali da su sve strane u sukobu prekršile sporazum o prekidu vatre.[1093] Carrington je pozvao strane da poštuju i provode sporazum o prekidu vatre, ali je konstatovao da kršenja bacaju sjenu na nastavak pregovora zakazan za 27. juli 1992. u Londonu.[1094] Pregovori nisu nastavljeni u julu.[1095]

344. Dana 25. jula, SRK je izvijestio o tome da su snage ABiH koncentrisale artiljerijsku vatru na Dobrinju i područje aerodroma i da im je "vjerovatni cilj" onemogućiti bezbjedno slijetanje aviona.[1096] Odgovarajući na probleme s kojima je UNPROFOR bio suočen na aerodromu, Savjet bezbjednosti je 13. avgusta usvojio rezoluciju 770, u kojoj je zahtijevao od strana da preduzmu sve potrebne mjere da se zaštiti ljudstvo UN-a i drugi učesnici u dostavi humanitarne pomoći.[1097] Savjet bezbjednosti je zahtijevao od strana u sukobu da smjesta prekinu sukobe, da se MKCK-u omogući pristup svim zatvorima i zatočeničkim centrima i da se preduzmu sve potrebne mjere da se zaštiti ljudstvo UNPROFOR-a.[1098]

1089 P982 (Rezolucija 764 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. juli 1992.).

1090 D2411 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. juli 1992.), par. 1–2 (gdje se izvještava da je UNPROFOR predmet kampanje ocrnjivanja koju vodi Predsjedništvo BiH, zbog čega je došlo do niza incidenata u kojima je ljudstvo UN-a bilo izloženo prijetnjama prilikom izvršavanja svojih zadataka).

1091 D4710 (Tekst sporazuma koji su potpisali Boban, Radovan Karadžić i Silajdžić u Londonu 17. jula 1992.), str. 1–2 (sporazum je predvidio da se sve teško naoružanje stavi pod međunarodni nadzor i da se svim izbjeglicama dozvoli da se vrate u mjesta odakle su protjerane. Strane su zatražile od Savjeta bezbjednosti da obavi pripreme za takav nadzor). V. takođe D593 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 22. juli 1992.), str. 2. Milovanović je naveo da je optuženi potpisao primirje bez konsultacije s Glavnim štabom. D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 6.

1092 D4710 (Tekst sporazuma koji su potpisali Boban, Radovan Karadžić i Silajdžić u Londonu 17. jula 1992.), str. 1.

1093 D2978 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 23. juli 1992.). V. takođe D4710 (Tekst sporazuma koji su potpisali Boban, Radovan Karadžić i Silajdžić u Londonu 17. jula 1992.); D4711 (Pismo Biljane Plavšić generalu McKenzieju, 19. juli 1992.); D4713 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, lordu Carringtonu i ambasadoru Cutileiru, 20. juli 1992.).

1094 D2978 (Pismo Josea Cutileira Radovanu Karadžiću, 23. juli 1992.).

1095 V. D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30.

1096 D592 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1992.), par. 1; D591 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1992.), par. 1; svjedok KDZ088, T. 6558 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je to bio "rutinski stav" ABiH da otvara vatru na aerodrom, a potom za to krivi bosanske Srbe.).

1097 P983 (Rezolucija 770 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. avgust 1992.), str. 1–2, par. 6.

1098 P983 (Rezolucija 770 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. avgust 1992.).

345. Rad Mirovne konferencija EZ-a o Jugoslaviji okončan je u avgustu 1992., kada je Ujedinjeno Kraljevstvo, koje je u to vrijeme predsjedalo EZ-om, sazvalo novu međunarodnu konferenciju u Londonu.[1099]

4. Londonska konferencija

346. Londonska konferencija o bivšoj SFRJ održana je 26. i 27. avgusta 1992.[1100] Uoči konferencije, optuženi je izjavio da je 19. avgusta 1992. izdao naređenje da se prisilno premještanje civilnog stanovništva mora spriječiti i da se sve pismene izjave izbjeglica da se neće vratiti smatraju pravno nevažećim.[1101] Ponovno je rekao da se nada da će pregovori dovesti do prestanka sukoba.[1102]

347. Dana 26. avgusta 1992., optuženi i Koljević sastali su se s Vanceom i Carringtonom.[1103] Optuženi je izjavio da su bosanski Srbi spremni da pregovaraju, pa čak i da vrate dio teritorije, u sklopu sveopšteg sporazuma, samo pod uslovom da takav sporazum štiti imovinska prava Srba na muslimanskim i hrvatskim područjima.[1104] Optuženi je izjavio da bi teritorija bosanskih Srba mogla biti jedna geografski cjelovita jedinica, ali je Vance pitao kako se to može postići bez premještanja stanovništva.[1105] U vezi sa Sarajevom, optuženi je izjavio da je spreman prihvatiti posmatrače UN-a na svim srpskim artiljerijskim položajima u Sarajevu i oko njega.[1106] Tog dana je i predsjednik MKCK-a apelovao na učesnike konferencije da riješe sukob i da uspostave poštovanje međunarodnog humanitarnog prava.[1107]

348. Istog dana, na Londonskoj konferenciji usvojena je Izjava o principima kao osnova za sporazumno okončanje sukoba.[1108] Ti principi su obuhvatali, između ostalog, pristanak na prekid vatre, aktivan angažman u pregovorima, poštovanje ljudskih prava i zaštitu manjina, osudu

1099 Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4147; Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7287.

1100 Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4147–4148, 4327; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29. V. takođe D2980 (Komentar iz lista *International Herald Tribune* pod naslovom "Vance and Owen Got It Right", 16. februar 1993.).

1101 D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.).

1102 D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.). Optuženi je u intervjuu za *Newsnight* izjavio da nije baš optimističan u vezi s Londonskom konferencijom, da Izetbegović ne predstavlja interese cijele BiH, dodavši da "etničko čišćenje nije nikad bilo dio naše politike". D4493 (Video-snimak intervjua BBC-a s Radovanom Karadžićem).

1103 D2979 (Zapisnik sa Londonske konferencije, 26. avgust 1992.) (prisutni su bili Cutileiro, Okun i Doyle).

1104 D2979 (Zapisnik sa Londonske konferencije, 26. avgust 1992.), str. 1.

1105 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), str. 1-2.

1106 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), str. 2.

1107 P807 (Obraćanje predsjednika MKCK-a na Londonskoj konferenciji, 26. avgust 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 32.

prisilnog protjerivanja, pridržavanje odredbi međunarodnog humanitarnog prava i svih rezolucija Savjeta bezbjednosti, zaštitu dostave humanitarne pomoći i prihvatanje da se rješenje sukoba postigne pregovorima i konsenzusom.[1109]

349. Dana 27. avgusta 1992., na Londonskoj konferenciji usvojena je "Izjava o Bosni" kojom se osuđuje nastavak oružanog sukoba u BiH, pokušaji zauzimanja teritorije silom i istjerivanje civila.[1110] U njoj se navodi da politički sporazum u BiH mora uključivati, između ostalog, trajan prestanak neprijateljstava, priznanje BiH od strane bivših republika SFRJ, poštovanje sadašnjih granica, ostvarenje garancija za prava osoba koje pripadaju svim nacionalnim zajednicama i manjinama u okviru demokratskih i pravnih struktura i pravo na povratak i kompenzaciju civilima koji su prisilno protjerani.[1111] Izjava je pozvala sve strane da nastave pregovore i da diskutuju o pitanjima kao što je grupisanje teškog naoružanja pod međunarodnom kontrolom, demilitarizacija većih gradova uz prisustvo međunarodnih posmatrača, obezbjeđenje pomoći izbjeglicama i dostave humanitarne pomoći i dodatno raspoređivanje snaga UN-a za očuvanje mira u cilju nadziranja situacije u BiH.[1112]

350. Strane i UNHCR usvojile su "Akcioni program o humanitarnim pitanjima dogovoren između kopredsjedavajućih Konferencije i strana u sukobu".[1113] Prema tom sporazumu, optuženi i Izetbegović su se obavezali da će osigurati isporuku humanitarne pomoći drumskim putem u cijeloj BiH i da će u tu svrhu preduzeti konkretne korake kako bi se unaprijedio sistem kopnenih konvoja.[1114] Dana 9. septembra 1992., Nambiar je Izetbegoviću uputio pismo protesta zbog granatiranja konvoja UN-a s humanitarnom pomoći na ulasku na sarajevski aerodrom koje su izvršile snage ABiH, uslijed kojeg su poginula dva francuska vojnika.[1115] Zbog tog incidenta, letovi s humanitarnom pomoći bili su obustavljeni na mjesec dana.[1116] Dana 14. septembra 1992., Savjet bezbjednosti je rezolucijom 776 ponovno proširio mandat UNPROFOR-a tako da je obuhvatao zaštitu konvoja humanitarne pomoći.[1117]

1108 D4722 (Izjava o principima koje je odobrila Londonska konferencija, 26. avgust 1992.).

1109 D4722 (Izjava o principima koje je odobrila Londonska konferencija, 26. avgust 1992.).

1110 D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 2. V. takođe D4723 (Izvod iz knjige pod naslovom *Yugoslavia Through Documents from its Creation to its Dissolution*).

1111 D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 2-3.

1112 D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 4.

1113 D4723 (Izvod iz knjige pod naslovom *Yugoslavia Through Documents from its Creation to its Dissolution*).

1114 D4723 (Izvod iz knjige pod naslovom *Yugoslavia Through Documents from its Creation to its Dissolution*), par. 1–2.

1115 D2399 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1992.), str. 2, 4; D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 41.

1116 P1262 (Izvještaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.), par. 3.

1117 Činjenica o kojoj je presuđeno 12.

351. Optuženi i Koljević, kao predstavnici bosanskih Srba, složili su se s tim da će u roku od 96 sati obavijestiti UN o grupisanju sveg teškog naoružanja oko Sarajeva, Bihaća, Goražda i Jajca.[1118] Pristali su da taj proces izvrše u roku od sedam dana i da oružje stave pod nadzor posmatrača UN-a.[1119] Takođe su pristali na to da se "povuku sa velikog dijela teritorija pod kontrolom njihovih snaga", da obezbijede puštanje na slobodu zarobljenih civila i njihovu repatrijaciju, kao i da omoguće izbjeglicama i raseljenim licima da se vrate u mjesta svog stalnog boravka.[1120] Naposljetku, složili su se s tim da podrže inicijativu da "sve jedinice oružanih snaga na cijeloj teritoriji [BiH] – bez obzira na pripadnost – dođu pod nadzor nadležnih oficira UN-a".[1121]

5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji

352. Na Londonskoj konferenciji predloženo je iniciranje nove mirovne konferencije pod nazivom MKBJ.[1122] MKBJ, kojim su zajedno predsjedavali generalni sekretar Boutros Boutros-Ghali i predsjednik Vlade Ujedinjenog Kraljevstva John Major, u svojstvu predsjednika Vijeća ministara EZ-a, počeo je s radom u septembru 1992.[1123] Aktivnosti MKBJ-a nadzirao je Upravni odbor, a kopredsjedavajući su bili izaslanici generalnog sekretara i predstavnici kancelarije Predsjedništva EU-a.[1124] MKBJ se sastojao od šest radnih grupa, uključujući i radnu grupu za BiH.[1125] Radna grupa za BiH imala je dva cilja: stvaranje uslova za prestanak neprijateljstava i uvođenje ustavnog uređenja koje bi zadovoljilo tri konstitutivne jedinice BiH.[1126]

1118 D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 5. Milovanović je naveo da je optuženi obavijestio Glavni štab da je "ponudio" da bosanski Srbi, mira radi, "ustup[e] 20% svoje teritorije". D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 8.

1119 D1604 (Izjava Londonske konferencije o BiH, 27. avgust 1992.), str. 5.

1120 D1142 (Program akcije Međunarodne konferencije u Londonu, 27. avgust 1992.), str. 1-2.

1121 D4724 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, 27. avgust 1992.).

1122 Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4147–4148, 4327; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29.

1123 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4327-4328. V. takođe D4474 (Izvještaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.) (Owen i Vance su izvijestili da su se sve tri strane dogovorile da nastave mirovne pregovore u Ženevi 18. septembra 1992.); P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9. Sjedište MKBJ-a bilo je u zgradi UN-a u Ženevi. D1144 (Dopis generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, s izvještajem u prilogu, 8. juli 1994.), str. 2; P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

1124 D1144 (Dopis generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, s izvještajem u prilogu, 8. juli 1994.), str. 2. Na početku je kopredsjedavajući Upravnog odbora MKBJ-a bio David Lord Owen, bivši britanski ministar inostranih poslova, kao predstavnik EZ-a, a Vance je bio izaslanik generalnog sekretara UN-a. Herbert Okun, T. 1471 (22. april 2010.). V. takođe D4474 (Izvještaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.) (gdje se Owen i Vance navode kao kopredsjedavajući Upravnog odbora). Okun je bio zamjenik kopredsjedavajućeg za UN, a ambasador Peter Hall bio je zamjenik kopredsjedavajućeg za EU. Wilson je primao izvještaje o situaciji iz štaba UNPROFOR-a u Zagrebu i dostavljao izvještaje o situaciji kopredsjedavajućima i drugim šefovima komisija MKBJ-a. V. Herbert Okun, T. 1471–1472 (22. april 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 109.

1125 P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9. Ostale radne grupe bile su: radna grupa za humanitarna pitanja; za uspostavu povjerenja, sigurnosti i mjere verifikacije; radna grupa za

353. MKBJ je bio svjestan činjenice da ne postoji održiv način da se stvore tri teritorijalno odvojene države zasnovane na etničkim principima, ali i toga da strane ne bi prihvatile centralizovanu državu.[1127] Zaključio je da je uspostavljanje jedne decentrilizovane države jedino održivo rješenje.[1128]

354. Sastancima MKBJ-a, koji su se uglavnom održavali u Ženevi, prisustvovali su predstavnici strana u sukobu i predstavnici međunarodne zajednice i nevladinih organizacija.[1129] Tim sastancima prisustvovali su i predstavnici MKCK-a, UNHCR-a i UNPROFOR-a.[1130]

355. Za vrijeme pregovora, bosanski Srbi su se zalagali za rješenje u skladu sa Strateškim ciljevima.[1131] S druge strane, bosanski Muslimani su ostali pri svojem zahtjevu da stvore jedinstvenu državu BiH s centralizovanom vlašću, u kojoj bi oni bili u većini.[1132] Bosanski Hrvati željeli su da BiH bude odvojena od SRJ, da proglase nezavisnost i da osnuju svoju državu pod nazivom Hrvatska zajednica Herceg-Bosna.[1133] Ta nova država imala bi teritorijalnu povezanost i poseban odnos s Hrvatskom, s mogućnošću ujedinjenja s Hrvatskom u budućnosti.[1134]

356. MKBJ je nastavio da organizuje sastanke sa sve tri strane u BiH.[1135] Rukovodstvo bosanskih Srba navelo je za koja područja BiH želi da budu pod kontrolom bosanskih Srba.[1136] Optuženi je izjavio da se bosanski Srbi čvrsto pridržavaju principa dogovorenih 18. marta 1992. i da je politički dogovor od suštinskog značaja.[1137] Pregovori su doveli do toga da je optuženi pristao

---

ekonomska pitanja; za etničke i nacionalne zajednice i manjine i za pitanja sukcesije. P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

1126 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 130.

1127 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29.

1128 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 29.

1129 Herbert Okun, T. 1472 (22. april 2010.).

1130 Herbert Okun, T. 1472–1473 (22. april 2010.).

1131 Herbert Okun, T. 1474–1475 (22. april 2010.); P781 (Odluka o šest strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni, 12. maj 1992.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4157–4158.

1132 Herbert Okun, T. 1476 (22. april 2010.).

1133 Herbert Okun, T. 1476 (22. april 2010.).

1134 Herbert Okun, T. 1476 (22. april 2010.).

1135 Herbert Okun, T. 1477-1483 (22. april 2010.).

1136 Herbert Okun, T. 1478– 1483 (22. april 2010.); P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45; P783 (Mapa etničkog sastava BiH).

1137 D2975 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 13. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 29. V. npr. D2976 (Pismo Radovana Karadžića lordu Carringtonu i Joseu Cutileiru, 16. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30. V. takođe par. 326.

na to da se teško naoružanje bosanskih Srba koncentriše na nekim lokacijama u BiH i da te lokacije nadziru vojni posmatrači UN-a.[1138]

357. Tokom sastanka 17. septembra 1992., kada je Owen izrazio optuženom svoju zabrinutost u vezi s opsadom Sarajeva, optuženi je porekao da se radi o opsadi i izjavio da bosanski Srbi "štit[e]" svoja predgrađa.[1139] Optuženi je ponovio svoj stav da bosanski Srbi, bosanski Hrvati i bosanski Muslimani ne mogu živjeti zajedno u BiH i da Sarajevo treba podijeliti na dio pod kontrolom bosanskih Muslimana i dio pod kontrolom bosanskih Srba.[1140] Na sastanku sljedećeg dana, optuženi i Koljević ponovno su izjavili da ni bosanski Srbi ni bosanski Hrvati neće prihvatiti jedinstvenu državu BiH; odnosno, državu u kojoj će vrijediti načelo jedan čovjek – jedan glas.[1141] Koljević je također izjavio da bosanski Srbi neće prihvatiti unutrašnje granice u BiH bez nekog oblika kantonizacije.[1142]

358. Dana 30. septembra 1992., optuženi i Koljević sastali su se s Vanceom, Owenom, Okunom i drugima u Ženevi kako bi nastavili razgovor o situaciji u Sarajevu.[1143] Optuženi je izjavio da nisu bosanski Srbi ti koji vrše "opsadu" Sarajeva i da oni ne mogu jednostrano preduzeti korake, već da i bosanski Muslimani sa svoje strane preduzmu recipročne mjere.[1144] Optuženi je ponovio da bi bosanskim Srbima trebalo omogućiti da napuste Sarajevo ako to žele.[1145] Okun je primijetio da se i optuženi i Koljević opiru bilo kakvom dogovoru.[1146] Sastanak je okončao dogovorom da se razgovori nastave, a Owen je insistirao na sveopštem prekidu vatre u BiH.[1147]

1138 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 106.

1139 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4203–4204; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24. V. generalno odjeljak IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

1140 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204-4205; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24-25.

1141 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4214-4215; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 33. V. također D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 9.

1142 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4215; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 34.

1143 P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 6-8.

1144 P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 6. V. generalno odjeljak IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

1145 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4225.

1146 P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 7.

1147 P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 7.

a. Vance-Owenov plan

359. Vrhunac rada MKBJ-a bio je Vance-Owenov plan koji je zvanično objavljen 2. januara 1993.[1148] Plan se sastojao od tri glavna dijela: prvo, ustavno uređenje BiH, drugo, vojne odredbe i, treće, mapa strukture provincija.[1149] Svaki dio plana morale su zasebno potpisati sve tri strane.[1150]

360. Prema ustavnom uređenju predviđenom Vance-Owenovim planom, zakoni BiH koji su se direktno odnosili na vitalne interese sva tri konstitutivna naroda mogli su se donijeti samo putem konsenzusa.[1151] Svi drugi zakoni ne bi bili podložni vetu.[1152]

361. Dana 11. januara 1993., održani su bilateralni razgovori između bosanskih Srba i MKBJ.[1153] Optuženi je zatražio od MKBJ da pogleda ranije prijedloge bosanskih Srba.[1154] Krajišnik je naglasio njihovu želju za teritorijalnim kontinuitetom i naveo tri uslova Skupštine bosanskih Srba: (i) BiH mora biti "kompozitna državna zajednica"; (ii) bosanski Srbi moraju imati odnose s drugim "državama"; i (iii) moraju imati teritorijalni kontinuitet.[1155] Mladić je rekao Okunu i Owenu da bosanski Srbi traže "mir i pravdu" za sva tri naroda, ali da bosanski Muslimani Srbe ne mogu "pobijediti", "uništiti" ili "učiniti da nestan[u]".[1156] Sljedećeg dana, na plenarnom sastanku, optuženi je izrazio rezerve prema ustavnim principima MKBJ-a i rekao da ih ne može prihvatiti, ali da će ih prenijeti Skupštini bosanskih Srba.[1157]

1148 Herbert Okun, T. 1518 (23. april 2010.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 31.

1149 Herbert Okun, T. 1517 (22. april 2010.); D1593 (Mapa BiH iz Vance-Owenovog mirovnog plana, 2. januar 1993.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4237–4238; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 31.

1150 Herbert Okun, T. 1517 (22. april 2010.).

1151 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4238.

1152 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4238. Okun je u svjedočenju rekao da je jedan od ciljeva bosanskih Srba bio pravo veta na sve ono što uradi centralna vlada BiH, a na sastanku održanom 6. januara 1993. sa Slobodanom Miloševićem u Beogradu, Milošević je rekao da je razgovarao s optuženim i Krajišnikom koji žele da se pravilo o konsenzusu primjeni na sve. Slobodan Milošević je rekao da će učiniti sve što može da ubijedi optuženog da prihvati Vance-Owenov plan. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4238; P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 26; P4221 (Izvod iz izvještaja Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. novembar 1993.). Momir Bulatović je rekao da je početkom 1993. došlo do razdora između rukovodstva bosanskih Srba i rukovodstva SRJ zbog razlike u mišljenjima u vezi s predloženim mirovnim planovima. Bulatović je izjavio da je SRJ htjela okončati rat pod svaku cijenu i da se zalagala za usvajanje mirovnih planova, ali se rukovodstvo bosanskih Srba tome protivilo. D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 42.

1153 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 42-43.

1154 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 43.

1155 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 43.

1156 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45.

1157 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 48. Prema Milovanovićevim riječima, u novembru 1992., optuženi je dao saopštenje za javnost da BiH treba biti sastavljena od tri konstitutivne države, s RS kao "jedinstvenom cjelinom" i odbacio Vance-Owenovu ideju o "centralizovanoj BiH s deset kantona". D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 12.

362. Dana 15. januara 1993., na sastanku s Okunom i Vanceom, predstavnik bosanskih Srba, Aleksa Buha, rekao je da bosanskim Srbima treba posavski "koridor", put koji povezuje Beograd i Banjaluku preko Bijeljine i Brčkog.[1158] Što se tiče područja o kojima je i dalje vođen spor, Buha je konstatovao da je optuženi zahtijevao da se to riješi referendumom.[1159]

363. Dana 23. januara 1993., na plenarnom sastanku na vrhu,[1160] Izetbegović je izjavio da ima prigovore na mapu, smatrajući da područja s kojih je protjerano stanovništvo ne mogu biti pod kontrolom onih koji su izvršili protjerivanje i dodao da se "agresija" nastavlja dok traje mirovna konferencija.[1161] Optuženi je izjavio da je konačno prihvatio devet ustavnih principa, a u vezi s predloženom mapom, priznao je da je postignut značajan uspjeh, ali da je određena teritorija i dalje sporna.[1162] Kasnije tog dana, tokom diskusije o predloženoj mapi, optuženi je zatražio da bosanski Srbi dobiju veću teritoriju i predložio svoje granice.[1163]

364. Nakon nekoliko dodatnih sastanaka, 25. januara 1993., Okun je izvijestio da se Owen plaši da će pregovori biti neuspješni.[1164] Sljedećeg dana, na bilateralnom sastanku,[1165] optuženi je izjavio da je spreman dati neke ustupke i biti fleksibilniji.[1166] Dana 27. januara 1993., Owen je u kratkim crtama iznio nove prijedloge MKBJ-a, i to da u prelaznom periodu ne bude promjena granica

---

1158 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4244–4245; P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 58.

1159 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4245 (gdje iznosi mišljenje da bi taj pristup bio u interesu bosanskih Srba na područjima s kojih su nesrbi protjerani).

1160 Sastanku su prisustvovali sljedeći: (i) Izetbegović, Silajdžić, Siber, Lazović i Filipović na strani bosanskih Muslimana; (ii) Karadžić, Krajišnik, Buha, Mladić i Lukić na strani bosanskih Srba; (iii) Boban, Akmadžić, Petković i Rudman na strani bosanskih Hrvata; (iv) Tuđman, Šušak, Radić, Tus i Madey na strani Hrvatske i (v) Ćosić, Slobodan Milošević, Bulatović, Đokić i Stojanović na strani SRJ. P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 9.

1161 P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 9.

1162 P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 9 (optuženi je prigovorio da je Hrvatska prekršila mirovni sporazum iz januara 1992. "brutalnom agresijom" protiv RS-a). Kao osnov Ustava BiH predloženo je devet ustavnih principa. Ti principi su bili sljedeći: (i) BiH će biti decentralizovana država s tri konstitutivna naroda; (ii) provincije neće imati međunarodnopravnu osobnost; (iii) puna sloboda kretanja biće omogućena u cijeloj BiH; (iv) pitanja od vitalne važnosti za svaki od konstitutivnih naroda biće uređena Ustavom, a odredbe koje se odnose na ta pitanja mogu se mijenjati samo konsenzusom tri konstitutivne jedinice, s tim da neće biti prava na veto; (v) provincije i središnja vlada imaće demokratski izabrana zakonodavna tijela, središnje Predsjedništvo sastojaće se od tri izabrana predstavnika, po jednog iz svakog konstitutivna naroda; (vi) Ustavni sud će rješavati sporove između središnje vlade i pokrajina; (vii) BiH će biti demilitarizovana pod nadzorom UN-a/EZ-a; (viii) Ustav će jamčiti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava; i (ix) međunarodni posmatrači će ostati u BiH dok konstitutivne grupe konsenzusom ne odluče da im više nisu potrebni. P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 146.

1163 P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 12.

1164 P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 15.

1165 Okun je u svjedočenju rekao da su Vance i Owen često održavali bilateralne sastanke s optuženim i Krajišnikom u sklopu opsežnijih pregovora. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4246.

1166 P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 22.

Sarajeva kao ni ustavnih izmjena, osim onih do kojih bi se došlo konsenzusom.[1167] Krajišnik je insistirao na stavu bosanskih Srba da treba podijeliti Sarajevo.[1168]

365. Do 30. januara 1993., bosanski Hrvati su potpisali sva tri dijela plana, i to o ustavnom uređenju, vojnim pitanjima i mapu podjele na provincije.[1169] Bosanski Muslimani prihvatili su samo dio koji se odnosi na vojna pitanja.[1170] Bosanski Srbi odbili su sva tri dijela plana.[1171] Sastanci s bosanskim Srbima nastavili su se u februaru i martu kako bi se raspravili detalji prijedloga, a naročito mapa BiH.[1172]

366. Takođe u januaru 1993., MKBJ je predložio "Sporazum za mir u [BiH]" u nadi da će uspostaviti prekid neprijateljstava.[1173] U sporazumu se poziva na prekid neprijateljstava i potom demilitarizaciju Sarajeva; nadzor linija sukoba od strane UNPROFOR-a i uklanjanje teškog naoružanja; i obnovu civilnih infrastruktura i dostavu humanitarne pomoći, između ostalog, pomoću uspostavljanja i otvaranja Plavih puteva koji će omogućiti slobodu kretanja ljudi i prolazak humanitarne pomoći.[1174] Sporazum je pozivao i na osnivanje Zajedničkog povjereništva za izvršenje i provođenje pojedinosti plana.[1175] Među područjima na koja je trebalo povući sve teško naoružanje bili su Mojmilo, Dobrinja, Lukavica, Gornji, Kotorac, Vojkovići, Hrasnica, Sokolovići, Butmir, Ilidža, Otes, Stup i Nedžarići.[1176] Dana 30. januara 1993., optuženi i Boban potpisali su sporazum, a svjedoci su bili Vance i Owen.[1177] Dana 3. marta 1993., nakon što je od UN-a dobio

1167 P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 30.

1168 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4251; P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 30.

1169 Herbert Okun, T. 1518-1519 (23. april 2010.).

1170 Herbert Okun, T. 1518-1519 (23. april 2010.). Izetbegović je javno izjavio da će, uz podršku SAD-a, prihvatiti izmijenjeni Vance-Owenov plan i da nema drugog rješenja osim pregovaranja o detaljima. D1497 (UNPROFOR, Procjena situacije, 15. februar 1993.), str. 2.

1171 Herbert Okun, T. 1519 (23. april 2010.). V. takođe Momir Bulatović, T. 34532–34535 (28. februar 2013.); P6159 (Izvod iz knjige Momira Bulatovića pod naslovom *Pravila ćutanja*).

1172 P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 57; P791 (Osma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 38–40; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 147–154.

1173 D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.).

1174 D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.). Koncept Plavih puteva obuhvatao je sporazum svih strana da će osigurati puteve, da neće ometati saobraćaj na njima ili se miješati u rad kontrolnih punktova i patrola UNPROFOR-a/PMEZ-a, da će obezbijediti slobodu prolaska humanitarne pomoći i da će omogućiti apsolutnu slobodu kretanja snaga UN-a. Uz sporazum je bila posebno priložen zaseban koncept Plavih puteva u Sarajevu. D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 9-14. Tek u februaru 1994. sklopljen je sporazum za uspostavu Plavih puteva u Sarajevu. V. par. 389.

1175 D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 20.

1176 D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 20.

1177 D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 2.

garancije da će teško naoružanje biti stavljeno pod kontrolu UN-a, Izetbegović je također potpisao sporazum.[1178]

367. Dana 26. marta 1993., u Beogradu su se s Mladićem sastali Wahlgren, Morillon i drugi.[1179] Morillon je kritikovao najnoviji napad na Srebrenicu; Mladić je rekao da je ABiH krenula u napad i da je VRS uzvratio.[1180] Dana 6. aprila 1993., Wahlgren i Morillon sastali su se s Milovanovićem, Gverom i drugima na sarajevskom aerodromu kako bi razgovarali o napadima na Srebrenicu.[1181] Wahlgren je obavijestio učesnike da su bosanski Muslimani postavili dva uslova za dolazak na sastanak, i to da bosanski Srbi obustave napad na Srebrenicu i da se posmatračima UN-a i jednoj četi Kanadskog bataljona dozvoli ulazak u Srebrenicu.[1182] Milovanović je odgovorio da bosanski Srbi ne napadaju Srebrenicu i da će, kad bosanski Muslimani pristanu na primirje na cijelom prostoru BiH, bosanski Srbi prestati s ofanzivom.[1183]

368. Dana 12. aprila 1993., Wahlgren se sastao s Mladićem u Sarajevu kako bi razgovarali o ofanzivi u Srebrenici; sastanku je prisustvovao i José Mendiluce iz UNHCR-a.[1184] Mladić je rekao Mendiluceu da se ne protivi tome da se Mendiluce angažuje na evakuaciji bosanskih Muslimana iz Srebrenice.[1185] Međutim, Mladić je rekao da RS ne uvažava "zonu zabrane letenja" o kojoj govori rezolucija 781 Savjeta bezbjednosti i zatražio je da avioni NATO-a ne lete nad područjem RS.[1186] Osim toga, odbio je zahtjeve UNPROFOR-a za raspoređivanje dodatnog ljudstva u Srebrenicu i istočne enklave.[1187] Wahlgren je izvijestio da je Mladiću direktno postavljeno pitanje da li namjerava silom zauzeti Srebrenicu, ali da on na njega nije odgovorio, već je izjavio da je spreman razgovarati o pronalaženju političkog rješenja problema u vezi sa Srebrenicom.[1188] Wahlgren je u

---

1178 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 155.

1179 D1500 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 29. mart 1993.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 243; P1474 (Bilježnica Ratka Mladića, 29. januar-31. mart 1993.), str. 164-172.

1180 D1500 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 29. mart 1993.), str. 3; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 244–245; P1474 (Bilježnica Ratka Mladića, 29. januar-31. mart 1993.), str. 167.

1181 D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 245; Milenko Inđić, T. 32441–32443 (22. januar 2013.).

1182 D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.), str. 1.

1183 D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.), str. 1.

1184 D2748 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.); D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 10; P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 17-19. V. također D328 (Izvještaj MKBJ-a u vezi s vojnim pregovorima u Sarajevu 12. aprila 1993.) (gdje se izvještava da Halilović iz ABiH nije došao na pregovore zato što misli da je VRS napao Srebrenicu); D4481 (Memorandum Johna Wilsona lordu Owenu, 16. april 1993.).

1185 D2748 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 1.

1186 D2748 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 2.

1187 D2748 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 2.

1188 D2748 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 3. V. također P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 19.

izvještaju naveo da je Srebrenica postala ključno pitanje i ogledni primjer budućeg opstanka Vance-Owenovog plana.[1189]

369. Dana 16. aprila 1993., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 819 kojom je uspostavljena zaštićena zona Srebrenica.[1190] U rezoluciji se zahtijevalo da "paravojne jedinice bosanskih Srba" odmah prekinu oružane napade na Srebrenicu i da se odmah povuku.[1191]

370. Dana 18. aprila 1993., potpisan je Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice.[1192] Sporazum je pozivao na potpuni prekid vatre na srebreničkom području, demilitarizaciju Srebrenice u roku od 72 sata, razmještanje čete UNPROFOR-a u Srebrenicu i otvaranje koridora između Tuzle i Srebrenice za evakuaciju teško ranjenih i bolesnih.[1193] Sve oružje trebalo je biti predano UNPROFOR-u.[1194] U skladu sa sporazumom, u Srebrenici je raspoređen Kanadski bataljon.[1195] Sljedećeg dana, održan je sastanak radne grupe kako bi se raspravio način provođenja demilitarizacije.[1196] VRS i ABiH se nisu složili oko toga koje područje treba demilitarizovati.[1197] UNPROFOR je izvijestio da se čini da su bosanski Srbi spremni da postupe u skladu sa sporazumom od 18. aprila, ali da bosanski Muslimani nisu i da razmatraju mogućnost da se obrate Savjetu bezbjednosti.[1198] Bosanski Muslimani su izrazili zabrinutost u vezi s ponovnim raspoređivanjem snaga VRS-a u Žepi i Goraždu nakon što se povuku iz Srebrenice.[1199]

371. Dana 24. aprila 1993., optuženi, Krajišnik, Mladić, Okun, Owen i drugi sastali su se u Beogradu radi nastavka pregovora, posebno u vezi s predloženom mapom BiH iz Vance-Owenovog

1189 D2748 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 13. april 1993.), str. 3.

1190 P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 55–58 Pyers Tucker, T. 23211–23212 (17. januar 2012.).

1191 P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.), str. 2; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 55.

1192 D1028 (UNPROFOR, Izvještaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.); D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 15; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 60.

1193 D1028 (UNPROFOR, Izvještaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 1–4; D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 15–16.

1194 D1028 (UNPROFOR, Izvještaj u vezi sa sporazumom o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 4; D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 16.

1195 D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 18; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 61.

1196 D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.) (sastanku su prisustvovali Gvero za VRS, jedan pukovnik ABiH i brigadir Hayes iz UNPROFOR-a).

1197 D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.), str. 1.

1198 D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.), str. 2.

1199 D2750 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. april 1993.), str. 2.

plana.[1200] Optuženi je bio nezadovoljan Vance-Owenovim planom, naročito mapama, i predložio je da bosanski Srbi daju teritoriju u BiH u zamjenu za teritoriju u Hrvatskoj, što je Owen odbio.[1201]

372. Dana 2. maja 1993., optuženi je u Atini potpisao Vance-Owenov plan u ime bosanskih Srba, ali pod uslovom da ga potvrdi Skupština bosanskih Srba.[1202] Međutim, Skupština bosanskih Srba je odbila plan.[1203] U tom periodu neprijateljstva nisu bila nikada potpuno prekinuta i oružani sukob se nastavio uprkos mirovnim pregovorima.[1204]

373. Dana 6. maja 1993., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 824 kojom su Sarajevo, Tuzla, Žepa, Goražde i Bihać proglašeni zaštićenim zonama.[1205] Rezolucijom su te zaštićene zone proglašene područjima bez oružanih napada i drugih neprijateljskih dejstava svih strana u sukobu.[1206] Pored toga, rezolucijom je bilo predviđeno trenutno obustavljanje vatre i povlačenje svih vojnih ili paravojnih jedinica bosanskih Srba s tih područja.[1207] Nadalje, rezolucijom se od svih strana zahtijevalo da poštuju pravo UNPROFOR-a i međunarodnih humanitarnih organizacija na slobodan i neometan pristup svim zaštićenim zonama, kao i da u potpunosti sarađuju s UNPROFOR-om.[1208]

1200 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4273–4276; P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 46.

1201 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4274–4276; P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 47. Prema Milovanovićevim riječima, dana 26. aprila 1993., optuženi je raspisao referendum da se odbije Vance-Owenov plan koji je, prema njihovom mišljenju, imao za cilj "kantonizaciju" BiH. VRS je podržao referendum. D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 22.

1202 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4117, 4150, 4235, 4344; P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 74-77.

1203 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4117, 4150, 4235–4236, 4344–4345; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 67; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 45. Za raspravu o Vance-Owenovom planu u Skupštini bosanskih Srba, v. generalno P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.); P1373 (Transkript 31. sjednice Skupštine RS-a, 9. maj 1993.); P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.). V. takođe Savjet grada Sarajeva bosanskih Srba odbacuje Vance-Owenov plan. P5038 (Zaključci sa sastanka Savjeta grada Sarajeva, 9. maj 1993.), str. 2. Dana 11. maja 1993., Glavni odbor SDS-a takođe je odbacio plan. P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 175. Dana 6. maja 1993., na zajedničkom sastanku predsjednika (optuženi), predsjednika Skupštine (Krajišnik) , predsjednika Vlade (Lukić) i drugih, potom je odlučeno da će se provesti referendum o prihvatanju plana. D3611 (Zabilješka sa zajedničkog sastanka predsjednika RS-a, predsjednika Narodne skupštine RS-a i predsjednika Vlade RS-a, 6. maj 1993.).

1204 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4150.

1205 P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.) (gdje se izjavljuje da sve strane moraju "Sarajevo i druga ugrožena područja, posebno Tuzlu, Žepu, Goražde, Bihać, kao i Srebrenicu, i njihovu okolinu, tretirati kao zaštićene zone"); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 67. V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 102; David Harland, T. 2058 (7. maj 2010.); P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3.

1206 P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

1207 P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

1208 P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

374. Dana 8. maja 1993., bosanski Srbi i bosanski Muslimani sklopili su sporazum o statusu Žepe i Srebrenice; bosanski Srbi su "ponovo potvrdili" rezoluciju 824 Savjeta bezbjednosti, a bosanski Muslimani su pristali na demilitarizaciju tog područja.[1209] Međutim, UNPROFOR je izvijestio o tome da nijedna strana nije provela taj sporazum.[1210]

375. Dana 15. i 16. maja 1993., na referendumu u RS-u, Vance-Owenov plan odbijen je ogromnom većinom glasova.[1211]

376. Dana 4. juna 1993., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 836, kojom je potvrdio uspostavljanje zaštićenih zona i osudio vojne napade.[1212] Mada je pohvalio bosanske Muslimane i bosanske Hrvate zbog potpisivanja Vance-Owenovog plana, Savjet bezbjednosti izrazio je krajnju zabrinutost zbog odbijanja bosanskih Srba da ga potpišu.[1213] Ovom rezolucijom proširen je mandat UNPROFOR-a tako da je uključio učestvovanje u dostavi humanitarne pomoći.[1214] Savjet bezbjednosti je ovlastio UNPROFOR da postupa u samoodbrani i preduzima "potrebne mjere", uključujući i primjenu sile, kao odgovor na bombardiranje ili oružani upad u neku od zaštićenih zona ili opstrukciju slobode kretanja UNPROFOR-a ili humanitarnih konvoja na tim područjima i njihovoj okolini.[1215] Savjet bezbjednosti takođe je odlučio da nacionalne ili regionalne organizacije, pod njegovom nadležnošću i u tijesnoj saradnji s generalnim sekretarom i UNPROFOR-om, preduzeti sve potrebne mjere, uz upotrebu vazdušnih snaga, kako bi pružile podršku UNPROFOR-u pri provođenju njegovog mandata u zaštićenim zonama i oko njih.[1216]

1209 P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 65.

1210 P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3.

1211 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 70; D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 24; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 176.

1212 P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 78–79. V. takođe P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3; D3490 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. januar 1994.), Yasushi Akashi, T. 37678–37679 (24. april 2013.).

1213 P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.).

1214 P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.); D3490 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. januar 1994.), str. 4.

1215 P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.). V. takođe David Harland, T. 2122–2123 (7. maj 2010.).

1216 P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.). V. takođe David Harland, T. 2122–2123 (7. maj 2010.), T. 2294 (11. maj 2010.).

b. Owen-Stoltenbergov plan

377. Nakon neuspjeha Vance-Owenovog plana, MKBJ je nastavio raditi do kraja septembra 1993., s kopredsjedavajućima Owenom, na strani EZ-a, i Thorvaldom Stoltenbergom, koji je zamijenio Vancea, na strani UN-a.[1217]

378. Owen i Stoltenberg pokrenuli su novu fazu pregovora.[1218] Dana 23. juna 1993., kopredsjedavajući su se sastali s predstavnicima strana.[1219] Na kraju sastanka predloženo je devet "ustavnih principa".[1220] Optuženi je obećao da će učiniti sve što je u njegovoj moći da obezbijedi dostavu hrane, vode, struje i plina u Sarajevo.[1221] U vezi s istočnim enklavama, optuženi je izjavio da su bosanski Srbi spremni da se "suzdrže od svih napada […] pod uslovom da se "razoružaju oružane snage u njima".[1222] Nova runda pregovora održana je u Ženevi 27. jula 1993., i na njima su učestvovali predstavnici svih strana, među kojima i optuženi, Izetbegović, Tuđman i Slobodan Milošević.[1223] Dana 30. jula 1993., strane su se sporazumjele u vezi sa stvaranjem tri republike, u kojima bi bila zastupljena tri konstitutivna naroda u BiH, pod rukovodstvom zajedničke centralne vlade.[1224] Istog dana, Mladić i Delić su na sarajevskom aerodromu potpisali sporazum o prekidu neprijateljstava.[1225]

379. Bosanski Srbi su se načelno složili s prijedlogom da se sarajevski aerodrom otvori 4. avgusta 1993.[1226] Optuženi je obavijestio kopredsjedavajuće da je Mladić spreman da povuče snage VRS-a i UN-u prepusti kontrolu nad tim područjem.[1227] Optuženi je 7. avgusta 1993. uputio

---

1217 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

1218 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

1219 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

1220 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178. Tih devet ustavnih principa bilo je vrlo slično onima navedenim u Vance-Owenovom planu. Razlikovali su se, između ostalog, u sljedećem: sporovi između republika rješavali bi se arbitražom čije odluke bi bile obavezujuće, reorganizacija BiH duž konfederalnih granica (tri unutrašnje republike: srpska, hrvatska i muslimanska), umjesto deset pokrajina i činjenica da bi Sarajevo bilo pod upravom UN-a. P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 178.

1221 D4782 (Pismo Radovana Karadžića lordu Carringtonu i Stoltenbergu, 25. juli 1993.), str. 1.

1222 D4782 (Pismo Radovana Karadžića lordu Carringtonu i Stoltenbergu, 25. juli 1993.), str. 1.

1223 D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 28; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 180.

1224 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 182.

1225 P5040 (Vojni sporazum o prekidu neprijateljstava u BiH, 31. juli 1993.); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 182.

1226 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 185.

1227 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 188. Optuženi, Mladić i Krajišnik, između ostalih, sastali su se s predstavnicima

kopredsjedavajućima pismo u kojem je naveo da su bosanski Srbi spremni ustupiti Bjelašnicu i Igman snagama UNPROFOR-a.[1228] Dana 11. avgusta 1993., vojni komandanti sukobljenih strana potpisali su Vojni sporazum o miru u BiH.[1229] Nekoliko dana kasnije, predstavnici tri strane ponovno su se sastali i saglasili se da omoguće vojnim posmatračima UN-a slobodu kretanja u cijeloj BiH i da UN preuzme upravu nad Sarajevom, ali ne i Palama.[1230] Dana 14. avgusta 1993., uspostavljena je DMZ oko Igmana i sarajevskog aerodroma.[1231]

380. Na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je podržao prijedlog ustavnog uređenja koji je bio iznesen tokom ranijih pregovora, napomenuvši da se njime priznaje suverenitet RS-a u okviru konfederacije BiH.[1232] Plan je usvojila Skupština bosanskih Srba s ustavnim sporazumom kao preduslovom mira.[1233]

381. MKBJ je nastavio s radom na drugim mirovnim sporazumima.[1234] Strane su pristale na "Zajedničku deklaraciju o miru", koja je uključivala obustavu neprijateljstava, koja je stupila na snagu 18. septembra 1993., i predložile su da se pregovori nastave 21. septembra na sarajevskom

---

UNPROFOR-a na Palama 5. avgusta 1993. kako bi razgovarali o nizu prijedloga "sastavljenih da omoguće nastavak razgovora u Ženevi". Optuženi je iznio prijedloge o povlačenju VRS-a s Igmana, o uspostavljanju bezbjednih ruta za ulazak i izlazak iz Sarajeva i o obnovi komunalija. Složio se s tim da se osnuje zajednička komisija za obnovu komunalija i infrastrukture. P824 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.); David Harland, T. 2031–2032 (6. maj 2010.).

1228 D4645 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, Billu Clintonu, lordu Owenu i Stoltenbergu, 7. avgust 1993.) (pismo je upućeno Boutros Boutros-Ghaliju i Billu Clintonu). Dana 11. avgusta 1993., Milovanović je uputio pismo UNPROFOR-u u kojem je naveo da će se VRS povući s Bjelašnice i Igmana i snagama UNPROFOR-a prepustiti svoje položaje. D4786 (Dopis Glavnog štaba VRS-a UNPROFOR-u, 11. avgust 1993.).

1229 P5041 (Vojni sporazum o miru u BiH, 11. avgust 1993.) (Mladić je zastupao bosanske Srbe, Rasim Delić bosanske Muslimane, a Milivoj Petković bosanske Hrvate). V. takođe P5051 (Dokument SRK-a kojim se prosljeđuje Vojni mirovni sporazum za BiH, 12. avgust 1993.) (u kojem Galić naređuje svim jedinicama SRK-a da proslijede Vojni sporazum o miru u BiH svim neposredno potčinjenim jedinicama).

1230 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 191.

1231 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 57 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13160 (10. mart 2011.); D1135 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ182); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; D2753 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. avgust 1993.); D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 39. V. takođe D722 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pismom ambasadora Šaćirbegovića, 19. oktobar 1994.); činjenica o kojoj je presuđeno 2783. Svjedok KDZ182 je izjavio da nijedna strana nije poštovala DMZ i da to područje nije zapravo bio demilitarizovano do početka 1995. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 57 (pod pečatom); Milenko Inđić, T. 32461–32462, 32464–32465 (22. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da područja Bjelašnice i Igmana nisu nikada bili u potpunosti demilitarizovana).

1232 P1378 (Zapisnik sa 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar – 1. oktobar 1993.); P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.).

1233 P1378 (Zapisnik sa 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar – 1. oktobar 1993.); P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.).

1234 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 56.

aerodromu.[1235] Dana 20. septembra 1993., predstavnici MKBJ-a sastali su se sa stranama na Jadranskom moru, na nosaču aviona britanske Kraljevske mornarice, i plan koji je nastao iz tih pregovora nazvan je "plan s *Invinciblea*".[1236] Plan je predvidio da 49% teritorije BiH pripadne bosanskim Srbima, 33% bosanskim Muslimanima, a 17,5% bosanskim Hrvatima.[1237] Sarajevo se ne bi dijelilo, već bi njime dvije godine upravljao UN.[1238]

382. Bosanski Muslimani su krajem septembra 1993. odbili Owen-Stoltenbergov plan.[1239] UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi, koji su znatno uložili u Owen-Stoltenbergov plan, postali po njegovom neuspjehu, "politički isfrustrirani i sve eksplozivniji".[1240]

383. Na 35. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je predložio usvajanje deklaracije o nastavku mirovnog procesa i izrazio svoju spremnost da, uprkos odbijanju muslimanske strane da prihvati mirovni plan, nastavi s pregovorima.[1241] Međutim, optuženi je naveo da je RS prisiljen da povuče sve prethodne ustupke.[1242]

384. Dana 18. novembra 1993., MKBJ je donio Zajedničku deklaraciju o dostavljanju humanitarne pomoći u BiH, koju su potpisali optuženi, Silajdžić, Boban i Ogata u Ženevi.[1243] Strane su pristale na to da (i) omoguće slobodu kretanja osoblju UN-a i humanitarnim organizacijama; (ii) omoguće UNHCR-u i MKCK-u da utvrđuje, i to bezuslovno, sadržaj

---

1235 D4648 (Memorandum Stoltenberga generalnom sekretaru UN-a, 16. septembar 1993.); D4649 (Memorandum Thorvalda Stoltenberga generalnom sekretaru UN-a, 16. septembar 1993.).

1236 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 114. Brod britanske Kraljevske mornarice zvao se *HMS Invincible*. Reynaud Theunens, T. 17056 (20. juli 2011.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; David Harland, T. 2065 (7. maj 2010.); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 202.

1237 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 202.

1238 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 202.

1239 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 57–60; David Harland, T. 2146–2147 (10. maj 2010.). Optuženi i Fikret Abdić potpisali su 22. oktobra 1993. zaseban sporazum o miru kojim, između ostalog, pristaju na međusobno uvažavanje postojanja RS i "Autonomne pokrajine Zapadna Bosna" i slobodu kretanja. D4807 (Deklaracija Radovana Karadžića i Fikreta Abdića, 22. oktobar 1993.). Okun je u svjedočenju izjavio da je optuženi pokušavao dovesti u pitanje bosansku vladu i iskoristiti podjele među bosanskim Muslimanima. Herbert Okun, T. 1608 (26. april 2010.).

1240 P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 6.

1241 P1380 (Zapisnik sa 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.); P1381 (Transkript 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.).

1242 P1380 (Zapisnik sa 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.); P1381 (Transkript 35. sjednice Skupštine RS-a, 2. oktobar 1993.). Dana 22. oktobra 1993. u Beogradu, optuženi je potpisao sporazum s Fikretom Abdićem kojim su pristali na međusobno uvažavanje RS i Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. D3587 (Zajednička deklaracija Radovana Karadžića i Fikreta Abdića, 22. oktobar 1993.; Zajednička izjava Jadranka Prlića, Vladimira Lukića i Zlatka Jušića, 7. novembar 1993.).

1243 P1462 (Zajednička deklaracija u vezi s humanitarnom pomoći u BiH, 18. novembar 1993.); Adrianus van Baal, T. 8412 (27. oktobar 2010.); P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 35–40; Tomasz Blaszczyk, T. 6073–6074 (20. avgust 2010.). V. P5252 (Izvještaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2.

humanitarne pomoći; i (iii) osiguraju da sva humanitarna pomoć stigne civilnim korisnicima i da se ne koristi u vojne svrhe.[1244]

385. Dana 2. februara 1994., Akashi se sastao s optuženim u Beogradu kako bi razgovarali o demilitarizaciji Srebrenice, Žepe i otvaranju tuzlanskog aerodroma.[1245]

386. Nakon granatiranja pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994., Owen i Stoltenberg sastali su se s optuženim na Palama i dogovorili se o tome da UN preuzme upravu nad Sarajevom.[1246] Dana 6. februara 1994., Akashi, Rose i drugi obišli su pijacu Markale u Sarajevu, jedan dan nakon što je granatirana.[1247] Nakon te posjete, Akashijeva grupa prvo se sastala s Izetbegovićem, a zatim s optuženim, u pokušaju da obezbijedi neodložan prekid vatre u Sarajevu.[1248] Bosanski Muslimani izjavili su da su spremni da potpišu sporazum o prekidu vatre pod uslovom da bosanski Srbi povuku svoju artiljeriju i teško naoružanje van dometa Sarajeva i da ih stave pod kontrolu UNPROFOR-a.[1249] Bosanski Srbi nisu htjeli pristati na povlačenje oružja, ali su prihvatili "nadzor na terenu".[1250] Sastavljen je nacrt zajedničke deklaracije kao osnov za buduće pregovore.[1251]

387. Dana 8. februara 1994., Rose se sastao s Milovanovićem u kasarni u Lukavici.[1252] Milovanović je rekao da su ga optuženi i Mladić u cijelosti ovlastili da pregovara o principima vezanim za prekid vatre, povlačenje teškog naoružanja i demilitarizaciju Sarajeva.[1253] Dogovoreno

---

1244 P1462 (Zajednička deklaracija u vezi s humanitarnom pomoći u BiH, 18. novembar 1993.), str. 1-2. V. također Tomasz Blaszczyk, T. 6073–6074 (20. avgust 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se u trećoj tački zajedničke deklaracije govorilo o pitanjima koja je Mladić pokrenuo na pregovorima u Ženevi); P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 37.

1245 D3492 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. februar 1994.), str. 3.

1246 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 209. Prema riječima Harlanda i UNPROFOR-a, granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994. i prijetnja NATO-a zračnim napadima doveli su do opšte stabilizacije situacije u Sarajevu i naveli su bosanske Srbe da naprave brojne ustupke kako u vezi s humanitarnim tako i u vezi s vojnim pitanjima. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 76, 79; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 2, 6. V. incident 8 iz Priloga G Optužnici.

1247 D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.).

1248 D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.).

1249 D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1.

1250 D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1.

1251 D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1, 3-4. Rose se ponovo sastao s predstavnicima ABiH 8. februara 1994. V. par. 4187; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 3–4 (pod pečatom).

1252 D830 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.), str. 3; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 3–4 (pod pečatom).

1253 D830 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.), str. 3; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 3–4 (pod pečatom).

je da se strane sutradan sporazumiju o neodložnom prekidu vatre i da se formira zajednička komisija na sarajevskom aerodromu koja bi razradila detalje sporazuma.[1254]

388. Sporazum o prekidu neprijateljstava postignut je 9. februara 1994., a stupio je na snagu u podne sljedećeg dana.[1255] U skladu sa sporazumom, u Sarajevu je utvrđen ZPI u prečniku od 20 kilometara od centra grada, iz kojeg je trebalo povući sve oružje kalibra 12,7 mm ili većeg ili ga predati UNPROFOR-u na određenom punktu za prikupljanje naoružanja.[1256] Pored toga, formirana je Zajednička komisija, kojom je predsjedavao komandant UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo, kako bi se utvrdio tačan vremenski raspored povlačenja teškog naoružanja.[1257] Utvrđeni su i punktovi za prikupljanje naoružanja.[1258] Punktovi za prikupljanje naoružanja bile su lokacije gdje su držani svi sistemi naoružanja za svaku stranu u sukobu.[1259] U jednom kasnijem sporazumu, optuženi i Akashi su se dogovorili o lokacijama punktova za prikupljanje naoružanja i o tome da će UNPROFOR imati neograničeno kretanje po cijelom ZPI-ju.[1260]

1254 D830 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.), str. 3. Nakon tog sastanka s bosanskim Srbima, Rose je održao sastanak s bosanskim Muslimanima, koji su pristali na principe koje su izložili i usvojili bosanski Srbi. D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 13 (pod pečatom); D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 4 (pod pečatom).

1255 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80; P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 4; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 2; D715 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u BiH, 15. februar 1994.), str. 2; Michael Rose, T. 7256, 7260 (5. oktobar 2010.); D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), str. 4 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2784. Za detaljnije dokaze u vezi sa sporazumom o obustavi vatre , v. par. 3582.

1256 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 44–45; Michael Rose, T. 7256, 7260 (5. oktobar 2010.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80; Michael Rose, T. 7260–7261 (5. oktobar 2010.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 13–16 (gdje kaže da zbog zimskih vremenskih uslova, nije bilo moguće fizički ukloniti sve teško naoružanje te je odlučeno da oružje u ZPI-ju treba staviti pod kontrolu UNPROFOR-a); činjenice o kojima je presuđeno 2784, 2785. U prijedlogu od 10. februara 1994., koji je Dragomir Milošević uputio Glavnom štabu, stoji da bi, kako bi se postupilo u skladu sa sporazumom, snage SRK mogle izvršiti "demonstrativno izdvajanje neispravnih sredstava za koje nema[...] dovoljno municije". P1641 (Prijedlog SRK-a u vezi s artiljerijom, 10. februar 1994.). Rose je u svjedočenju rekao da je ovaj prijedlog odgovarao onome što je UNPROFOR pretpostavljao da se dešava na terenu. Michael Rose, T. 7262 (5. oktobar 2010.). Dragomir Milošević je izdao naređenje SRK-u da obustavi svu vatru u podne 10. februara 1994. i da sarađuje s UNPROFOR-om. P1642 (Naređenje SRK-a, 10. februar 1994.).

1257 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79.

1258 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 80. Harland je izjavio da su obje strane u sukobu bile u određenoj mjeri neiskrene u pogledu poštovanja sporazuma. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 81. V. takođe P847 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. februar 1994.); P848 (Naređenje Drinskog korpusa, 9. februar 1994.). Bilo je devet punktova za prikupljanje naoružanja u Sarajevu i oko njega; dva su bila na teritoriji pod kontrolom ABiH, a sedam na teritoriji pod kontrolom SRK-a. Činjenica o kojoj je presuđeno 2786. V. par. 3582, fusnota 11479.

1259 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 20.

1260 P1654 (Sporazum između Yasushija Akashija i Radovana Karadžića, 18. februar 1994.); svjedok KDZ450, T. 10558 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2118 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 12. septembar 1994.), str. 2; D717 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.). V. takođe Rupert Smith, T. 11365–11366 (8. februar 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 49; D2800 (Naređenje SRK-a, 18. februar 1994.); D2801 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. februar 1994.); D2802 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. februar 1994.); Stanislav Galić, T. 37957–37958 (8. maj 2013.); D717 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s

389. Dana 24. februara 1994., načelno je dogovoreno uspostavljanje Plavih puteva unutar Sarajeva kako bi se obezbijedila sloboda kretanja i dostava humanitarne pomoći.[1261] Putevi su obuhvatali put Dobrinja-Butmir za civile bosanske Muslimane, put Lukavica-Ilidža za civile bosanske Srbe i pješački prelaz u centru Sarajeva na mostu Bratstvo-jedinstvo.[1262] Međutim, Milovanović je 27. februara 1994. na sastanku s Roseom i Delićem rekao da će VRS blokirati konvoje UN-a kroz teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba bez obzira na Zajedničku deklaraciju potpisanu 18. novembra 1993. i da neće dozvoliti UN-u ni bilo kome drugom da koristi most Bratstvo-jedinstvo.[1263]

390. UNPROFOR je izvijestio o tome da je početak marta 1994. ohrabrujući period za Sarajevo i da se prekid vatre i dalje drži.[1264] Dana 17. marta 1994., Sporazum o slobodi kretanja u Sarajevu (dalje u tekstu: Sporazum u vezi s Plavim putevima) potpisali su Krajišnik i Hasan Muratović i, kao posljedica toga, otvoreno je više Plavih puteva za civile i dostavu civilne pomoći.[1265] Plavi putevi su, konkretno, bili (i) Sarajevo-Vogošća-Zenica; (ii) Lukavica-Ilidža i Dobrinja-Butmir, kroz sarajevski aerodrom (dalje u tekstu: Putevi za aerodrom); i (iii) most Bratstvo-jedinstvo.[1266]

---

punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.), str. 4–5; P1820 (Sporazum između Yasushija Akashija i Radovana Karadžića, 18. februar 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 11; Milenko Inđić, T. 32658–32662 (24. januar 2013.). Yasushi Akashi, T. 37755–37756 (25. april 2013.). Tokom pregovora 16. februara 1994. dogovoreno je pet punktova i to kasarna u Lukavici, Mokro, Blagovac, Blažuj i Radava. P2120 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 16. februar 1994.). V. par. 3582.

1261 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89; Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 54; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 161. Prijedlog koncepta Plavih puteva u Sarajevu prvi put je iznesen u januaru 1993., v. par. 366. Harland je u svjedočenju rekao da pregovori o otvaranju Plavih puteva "nisu daleko odmakli" sve dok bosanski Srbi nisu osjetili hitnu potrebu da spriječe vazdušne napade snaga NATO-a "odlučnim i pomirljivim potezima". P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89; Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 161. Rose je u svjedočenju rekao da su Plavi putevi bili smatrani "ključnim za snabdijevanje Sarajeva" i postojao je jedan takav put koji je išao s Igmana. Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.)

1262 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89. Milovanović je rekao da će snage bosanskih Srba blokirati konvoje UN-a, bez obzira na sporazum i da neće dozvoliti UN-u ni bilo kome drugom, da koristi most Bratstvo-jedinstvo. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 92–93; P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 5.

1263 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 92-93; P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 5; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 54

1264 P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 91, 95, 97.

1265 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 97; P5422 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. maj 1994.), par. 21; P5252 (Izvještaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2 (gdje se navodi da je osnov sporazuma bila želja da se primijeni zajednička deklaracija od 18. novembra 1993.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 161; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 54, 56, 58; P1655 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. mart 1994.), par. 3; Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.).

1266 P5252 (Izvještaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2–7; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 97; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 161.

UNPROFOR i humanitarne organizacije imale su neograničenu slobodu kretanja duž Plavih puteva.[1267] Plavi putevi su trebali biti otvoreni 23. marta 1994.[1268]

391. Krajem marta i početkom aprila 1994., izvršeni su napadi na zaštićenu zonu Goražde.[1269] Dana 9. aprila 1994. razgovaralo se o sporazumu o prekidu vatre.[1270] Nacrt sporazuma predviđao je potpunu obustavu vatre u BiH u trajanju od 14 dana i povlačenje bosanskih Srba iz Goražda.[1271] Mladić je izjavio "da nije zainteresovan za potpisivanje ničega osim sveobuhvatnog sporazuma o prekidu neprijateljstava."[1272] Bosanski Muslimani su izjavili da pristaju na prestanak neprijateljstava u trajanju od četiri mjeseca, pod uslovom da se bosanski Srbi povuku iz Goražda.[1273]

392. Dana 10. i 11. aprila 1994., bosanski Srbi su granatirali Goražde.[1274] NATO je odgovorio vazdušnim napadima na artiljerijski komandni položaj VRS-a.[1275] Bosanski Srbi su u znak osvete

1267 P5252 (Izvještaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2-7.

1268 P5252 (Izvještaj SRK-a, 20. mart 1994.), str. 2; P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 2.

1269 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 132–135; svjedok KW570, T. 32242–32246 (18. januar 2013.). V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 13; Anthony Banbury, T. 13417–13418 (16. mart 2011.); D687 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s Goraždem, 18. april 1994.); D704 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.); Yasushi Akashi, T. 37703–37706 (24. april 2013.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 20. V. generalno P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 67–89.

1270 P851 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.). Sastanku su prisustvovali Delić, Karavelić, Mladić, Gvero, Tolimir, Rose, Andrejev, Charles Redman (specijalni izaslanik SAD-a) i Victor Jackovich (ambasador SAD-a u BiH). P851 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 1. Nekoliko dana ranije, 4. aprila 1994., Rose se sastao s optuženim i Milovanovićem na Palama da razgovaraju o mogućnosti proširenja primjene sporazuma o prekidu vatre u Sarajevu na cijelu BiH. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 66. Rose se ponovo zasebno sastao s bosanskim Srbima i bosanskim Muslimanima, i to 7., odnosno 8. aprila 1994., kako bi pokušao postići sporazum o prekidu vatre. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 71.

1271 P851 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 1-2.

1272 P851 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 74.

1273 P851 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom komandanata bosanske i srpske vojske, 9. april 1994.), str. 2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 74.

1274 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 77–84; Michael Rose, T. 7272–7273 (5. oktobar 2010.); P1659 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 10. april 1994.); P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 104; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 136, 13. Dana 15. aprila 1994., Goražde je ponovo granatirano. D3496 (Izvještaj UNPROFOR-a, 16. april 1994.), str. 2. Dana 16. aprila 1994., UNPROFOR je izvijestio o padu enklave Goražde. P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 1–2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 93; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 138.

1275 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 81–83; P1660 (Naređenje Drinskog korpusa, 10. april 1994.); P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 2; P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 2; D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 43; svjedok KW570, T. 32254–32256 (18. januar 2013.).

zarobili pripadnike UN-a.[1276] Osim toga, granatirani su grad Sarajevo i aerodrom u Tuzli.[1277] Aerodrom u Sarajevu ostao je zatvoren.[1278]

393. Dana 17. aprila 1994., predstavnici UNPROFOR-a otišli su na Pale da razgovaraju s optuženim, koji je proglasio: "Desna obala Drine će biti naša", i nije postignut nikakav sporazum o predloženom ZPI-ju oko Goražda.[1279] Pregovori su doveli do puštanja samo nekoliko pripadnika UN-a koje su zarobile snage bosanskih Srba.[1280] Predstavnici UNPROFOR-a izvijestili su o sljedećem: "Nije postignut sporazum u vezi s granicama zaštićenih zona, raspoređivanjem snaga UNPROFOR-a ni vojnih posmatrača UN-a, niti o bilo čemu konkretnom. [Nema] razloga ni za vjerovanje da će biti održana čak ni obećanja koja su data. Kako je rekao ruski izaslanik [Vitalij] Čurkin, 'Ovdje sam za 24 sata čuo više laži nego što sam ih čuo u čitavom životu'".[1281]

394. Dana 22. aprila 1994., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 913, kojom se bosanski Srbi osuđuju zbog napada na Goražde.[1282] Sljedećeg dana, postignut je sporazum između Akashija i bosanskih Srba o momentalnom i potpunom prekidu vatre na području Goražda, koji je stupio na snagu u 12:00 sati.[1283] Sporazumom je utvrđeno da će UNPROFOR nadzirati područje u prečniku od tri kilometra od centra Goražda, i da će teško naoružanje biti povučeno iz zone od 20 kilometara od centra grada.[1284]

395. Dana 21. maja 1994., postignut je sporazum između strana o demilitarizaciji ZPI-ja oko Goražda.[1285] Sporazum je predviđao prestanak svih neprijateljstava u Goraždu i oko njega počev od

---

1276 P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 1, 3; svjedok KW570, T. 32248–32250 (18. januar 2013.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 90.

1277 P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 3; P882 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 14. april 1995.).

1278 P882 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 14. april 1995.), str. 2.

1279 P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2.

1280 P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2. Na slobodu je pušteno samo 14 Kanađana i tri vojna posmatrača UN-a, dok je 130 pripadnika UN-a ostalo zarobljeno. P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2.

1281 P852 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi s Goraždem, 17. april 1994.), str. 2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 112. Dana 23. aprila 1994., Akashi se sastao s optuženim, Mladićem, Gverom, Koljevićem, Krajišnikom i Buhom u Beogradu na sastanku kojem je presjedao Slobodan Milošević. Među pitanjima o kojima su raspravljali bila je situacija u Goraždu, normalizacija odnosa između UNPROFOR-a i bosanskih Srba i sporazum o opštem prekidu neprijateljstava. D3498 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. april 1994.); Yasushi Akashi, T. 37709–37713 (24. april 2013.).

1282 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 142.

1283 D3498 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. april 1994.), str. 7; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 143.

1284 D3498 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. april 1994.), str. 7.

1285 P1664 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom o Goraždu, 21. maj 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 105.

22. maja 1994.[1286] UNPROFOR bi nadzirao i provodio sigurnosne mjere u ZPI-ju kako bi obezbijedio da strane postupaju u skladu sa sporazumom.[1287]

6. Kontakt grupa

396. Kontakt grupa sastojala se od predstavnika iz Francuske, Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Ruske federacije i SAD.[1288] Razgovori su održani u Ženevi od 1. do 8. juna 1994., u namjeri postizanja političkog rješenja sukoba, a glavna tema bio je koncept jedinstvene države.[1289] Situacija u Goraždu je i dalje bila problematična s obzirom na to da su bosanski Muslimani smatrali da prisustvo oružanih vojnika VRS-a u ZPI-ju oko Goražda predstavlja kršenje jednog od njihovih preduslova za nastavak pregovora o prekidu neprijateljstava.[1290] UNPROFOR je u Goražde uputio dodatne trupe da patroliraju tim ZPI-jem.[1291] Prema UNPROFOR-u, optuženi se obavezao Akashiju da će svi naoružani vojnici VRS-a napustiti ZPI u Goraždu do 18:00 sati 2. juna 1994.[1292] Međutim, UNPROFOR je primijetio da su se vojnici VRS-a u ZPI-ju jednostavno presvukli iz svojih uniformi u civilnu odjeću, zadržavši oružje.[1293]

397. Dana 8. juna 1994., strane su potpisale Sporazum o prekidu ofanzivnih dejstava koji je trebao biti na snazi mjesec dana.[1294] Također je dogovoreno puštanje na slobodu svih ratnih zarobljenika i zatočenika i razmjena informacija o nestalim osobama.[1295] ABiH je sredinom juna

---

1286 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 105; P1664 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom o Goraždu, 21. maj 1994.), *e-court* str. 2; P2520 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 28. maj 1994.), str. 3. V. također D4822 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 26. april 1994.) (u kojem optuženi naređuje Glavnom štabu VRS-a da propusti Ukrajinski bataljon u Goražde i da u potpunosti povuče teško naoružanje iz zone od 20 kilometara od centra Goražda). Rose je izjavio da je dogovor o sporazumu postignut u Beogradu 23. aprila 1994. i potpisali su ga, između ostalih, Akashi, optuženi i Mladić. Sporazum je podrazumijevao, između ostalog, prekid vatre u Goraždu i okolini i uspostavljanje zone isključenja oko Goražda u širini od tri kilometra. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 99; Michael Rose, T. 7283 (5. oktobar 2010.).

1287 P1664 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom o Goraždu, 21. maj 1994.), *e-court* str. 2.

1288 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121.

1289 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 108; P1666 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem, 4. juni 1994.); P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 2.

1290 P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 1–2; P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 1-2.

1291 P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 2.

1292 P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 1-2.

1293 P2462 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. juni 1994.), str. 2. V. npr. P2463 (Dopis Taktičke grupe Višegrad Taktičkoj grupi Drina, 10. maj 1994.) (naređenje Glavnog štaba VRS-a upućeno Taktičkoj grupi Drinskog korpusa da se vojnici unutar ZPI-ja od tri kilometra presvuku u civilnu odjeću). V. također P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 24.

1294 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3; D1147 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. juni 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 113; P1665 (Sporazum o prekidu neprijateljstava u BiH, juni 1994.); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 44.

1295 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3.

započela ofanzivu u rejonu Ozrena.[1296] Međutim, strane su krajem juna pristale na to da sporazum od 8. juna produže za još mjesec dana.[1297]

398. Kontakt grupa je 7. jula 1994. objavila revidirani mirovni plan s novim paketom teritorijalnih rešenja.[1298] Prema planu Kontakt grupe, 51% teritorije BiH bilo bi pod upravom novoformirane bosansko-hrvatske federacije, a 49% teritorije pod upravom bosanskih Srba.[1299] Dana 18. jula 1994., bosanski Muslimani su prihvatili plan.[1300]

399. Dana 19. jula 1994., na Skupštini bosanskih Srba optuženi je govorio o predloženom planu Kontakt grupe i izjavio da prihvatanje plana ne bi garantovalo mir.[1301] Dana 21. jula 1994., bosanski Srbi su zvanično odbili plan, uz obrazloženje da je nepravedan i da nisu ispunjeni njihovi zahtjevi.[1302] Kontakt grupa se ponovno sastala u Ženevi 30. jula 1994. kako bi pregovarala o novom planu.[1303] Nekoliko dana ranije, bosanski Srbi su praktički zatvorili pristup preko Igmana sarajevskom aerodromu i tunelu koji ide ispod njega, koji je korišten za dostavu humanitarne pomoći.[1304] Optuženi je tvrdio da su to uradili zbog krijumčarenja oružja u grad.[1305] Rose je, iz bezbjednosnih razloga, zatvorio sarajevski aerodrom za sav civilni promet i UN je izvijestio da će situacija u Sarajevu bez aerodroma biti pogubna.[1306] Rose je izvijestio: "[P]o prvi put poslije mnogo mjeseci, počeli smo se kretati unazad".[1307]

400. Strane su potpisale Sporazum o prekidu snajperskog djelovanja na području Sarajeva 14. avgusta 1994.[1308] Sporazum je predviđao da strane izdaju naređenja kojima će izričito zabraniti

---

1296 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3.

1297 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 3.

1298 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4295; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 121; P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5; P6160 (Izvod iz transkripta intervjua s Momirom Bulatovićem, 7. oktobar 1994.), *e-court* str. 6.

1299 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121.

1300 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5.

1301 P1394 (Transkript 42. sjednice Skupštine RS-a, 18.-19. juli 1994.), str. 15-18. V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 45-46.

1302 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5.

1303 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5.

1304 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 127; P1668 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.), str. 1; P2124 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima sa stranama u BiH, 2. avgust 1994.); P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 6. V. takođe par. 3593.

1305 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128; P1668 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.), str. 1. V. takođe par. 3593.

1306 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128. V. takođe par. 3593.

1307 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128.

1308 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 64, 128–129; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 139; P861 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.); P863 (Izvod iz naređenja SRK-a, 18. avgust 1994.); Dragomir Milošević, T. 32839–32842 (29. januar 2013.); P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.),

snajperske aktivnosti protiv vojnog osoblja, civila i pripadnika UN-a na području Sarajeva.[1309] Strane su takođe pristale na to da UNPROFOR preduzme mjere u cilju otkrivanja i sprečavanja snajperskih aktivnosti obje strane.[1310] UNPROFOR je izvijestio o tome da je, nakon potpisivanja ovog sporazuma, snajpersko djelovanje gotovo u potpunosti prestalo u periodu od šest sedmica.[1311]

401. Dana 27. avgusta 1994., na referendumu održanom na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, plan Kontakt grupe odbacilo je 96% glasača.[1312] Uprkos tome, Kontakt grupa je nastavila s radom do kraja te i tokom naredne godine.[1313]

402. Dana 20. septembra 1994., Rose, Andrejev i Harland sastali su se s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom i Milovanovićem na Palama.[1314] Optužen je bio ljut zbog napada koji su bosanski Muslimani izvršili u Sarajevu nekoliko dana ranije i izjavio je da ne može biti nikakvih pregovora o demilitarizaciji nakon takvog napada.[1315] Osvrćući se na mogućnost da Savjet bezbjednosti pojača sankcije prema Palama, optuženi je izjavio sljedeće: "Ako nas međunarodna zajednica bude tretirala kao zver, onda ćemo se i mi tako ponašati".[1316] Krajišnik je, između ostalog, tražio od UNPROFOR-a da zvanično prizna vlasništvo bosanskih Srba nad sarajevskim aerodromom i da

---

str. 9; D2782 (Memorandum UNPROFOR-a, 18. avgust 1994.); Milenko Inđić, T. 32460–32461 (22. januar 2013.); činjenica o kojoj je presuđeno 2789.

1309 P861 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.), str. 4. V. takođe D2782 (Memorandum UNPROFOR-a, 18. avgust 1994.).

1310 P861 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.), str. 4.

1311 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 133; P864 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjima sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, 12. septembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 141.

1312 P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 4; P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), str. 2, 4; P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 7; P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 121; Martin Bell, T. 9897 (15. decembar 2010.). Optuženi je rekao da je plan Kontakt grupe "paklen". P2563 (Zapisnik sa sastanka Milana Martića i Radovana Karadžića, 20. avgust 1994.), str. 5. V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 56. Dana 21. septembra 1994., Kontakt grupa je iznijela novi prijedlog teritorijalne nagodbe, kako je naznačeno na mapi. Prijedlog su prihvatile sve strane, izuzev strane bosanskih Srba. D1594 (Dopis Savjeta bezbjednosti UN-a generalnom sekretaru UN-a, 21. septembar 1994.).

1313 Anthony Banbury, T. 13354–13355 (15. mart 2011.). Dana 9. septembra 1994., Sergio Vieira de Mello sastao se s optuženim na Palama i obavijestio ga da Kontakt grupa namjerava "ostati pri svojoj politici velikog pritiska na bosanske Srbe". D1136 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), str. 1. U maju 1995., Kontakt grupa je ponovo izjavila da su njena dva glavna cilja nastavak sporazuma o prekidu neprijateljstava od 31. decembra 1994. i međusobno priznavanje Srbije, Hrvatske i BiH. D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 2-3.

1314 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 134–138; P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 150.

1315 P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 1.

1316 P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 1–2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 135.

UNPROFOR plati najamninu za korištenje aerodroma.[1317] Krajišnik je izjavio da "bi bilo teško spriječiti srpske vojnike da pucaju na avione" ako se ne ispune ti zahtjevi.[1318] Milovanović se složio da ukloni sve teško naoružanje van ZPI-ja u Sarajevu do ponoći sljedećeg dana.[1319]

403. Dana 23. septembra 1994., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 941 u kojoj je primio na znanje informacije UNHCR-a i MKCK-a u vezi s teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava u Banjaluci, Bijeljini i na drugim područjima BiH pod kontrolom snaga bosanskih Srba, koje je opisao kao etničko čišćenje.[1320] Savjet bezbjednosti je osudio te postupke i zatražio od vlasti bosanskih Srba da odmah prekinu svoju "kampanju etničkog čišćenja" i da specijalnom predstavniku generalnog sekretara, UNPROFOR-u, UNHCR-u i MKCK-u neodložno dozvole pristup Banjaluci, Bijeljini i drugim područjima.[1321] Dana 5. oktobra 1994., Akashi i UNPROFOR sastali su se s optuženim i ostalima na Palama radi nastavka pregovora.[1322] Tačke dnevnog reda bile su, između ostalog, ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma, ponovno otvaranje kopnenih puteva za Sarajevo, demilitarizacija Sarajeva i sloboda kretanja za UNPROFOR, UNHCR i civile.[1323]

404. Dana 10. oktobra 1994., Rose, Gobilliard i Harland sastali su se s Mladićem i Tolimirom na Palama kako bi razgovarali o incidentu u kojem je otvorena snajperska vatra na tramvaj u Sarajevu i o slobodi kretanja konvoja koji su prevozili gorivo.[1324] Dana 19. oktobra 1994., Rose je izvijestio Akashija o tome da Mladić ne dozvoljava konvojima s gorivom da prođu kroz teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba dok UNPROFOR ne bude garantovao da su se sve snage ABiH povukle iz DMZ-a na Igmanu ili dok UNPROFOR ne preda 50% goriva iz konvoja bosanskim Srbima[1325]

1317 P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

1318 P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

1319 P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 5.

1320 P5424 (Rezolucija 941 Savjeta bezbjednosti UN-a, 23. septembar 1994.), str. 1. Rose je u svjedočenju rekao da je obustava neprijateljstava dogovorena u februaru 1994. okončana u septembru 1994. kad je ABiH krenula u napad protiv VRS-a. Michael Rose, T. 7256 (5. oktobar 2010.).

1321 P5424 (Rezolucija 941 Savjeta bezbjednosti UN-a, 23. septembar 1994.), str. 2.

1322 D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37717–37718 (24. april 2013.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 154. Sastanku su također prisustvovali i komandant snaga UNPROFOR-a general de Lapresle, Viera de Mello (načelnik za civilne poslove), Rose, Andreev, Koljević, Krajišnik, Buha, Mladić i Gvero. D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 1.

1323 D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), str. 3.

1324 P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 156. V. par. 3601.

1325 P868 (Izvještaj UNPROFOR-a o srpskoj blokadi snabdijevanja gorivom, 19. oktobar 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 144.

Shodno tome, Rose je dao preporuku da se optuženom pošalje pismo kojim će biti obaviješten o ovoj situaciji.[1326]

405. Dana 22. oktobra 1994., Akashi i Rose sastali su se s optuženim, Koljevićem, Buhom, Zametcom i Tolimirom na Palama.[1327] Bosanski Srbi su izjavili da su otvorili aerodrom u Sarajevu i ponovno uspostavili rad komunalija u gradu.[1328] Rose je izvijestio da to nije tačno.[1329]

406. Dana 19. novembra 1994., Gobilliard i Andrejev su se sastali s optuženim i Tolimirom na Palama da razgovaraju o pogoršanju situacije u BiH, između ostalog i o napadima oko Sarajeva i Bihaća, kojima je prekršena rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti.[1330] Prema UNPROFOR-u, optuženi je jasno stavio na znanje da bosanski Srbi neće poštovati nikakve sporazume sve dok se bosanski Muslimani potpuno ne povuku iz DMZ-a.[1331] Akashi je izvijestio da je razgovarao s optuženim i ubljeđivao ga da prihvati plan Kontakt grupe, ali da "ni[je] imao uspjeha".[1332]

407. Dana 1. decembra 1994., Rose je otišao na Pale kako bi s optuženim razgovarao o pogoršanju odnosa između bosanskih Srba i UNPROFOR-a.[1333] Optuženi je bio uznemiren zbog aktivnosti snaga NATO-a i Rose mu je objasnio da NATO može koristiti avijaciju (i) kao podršku vojnicima UNPROFOR-a koji su u opasnosti, (ii) kao podršku ZPI-ja, i (iii) za odvraćanje napada na zaštićene zone.[1334] Rose je optuženom rekao da je oko 500 pripadnika UNPROFOR-a zatočeno u istočnoj BiH, a optuženi je obećao da će se time pozabaviti, ali ga je uvjeravao da se sa zatočenicima dobro postupa.[1335] Rose je rekao optuženom da će UNPROFOR početi da se povlači iz BiH ukoliko ne budu ispunjeni minimalni uslovi, zato što je njegova misija gotovo nemoguća.[1336]

1326 P868 (Izvještaj UNPROFOR-a o srpskoj blokadi snabdijevanja gorivom, 19. oktobar 1994.).

1327 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 159.

1328 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 159.

1329 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 159.

1330 P1776 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.).

1331 P1776 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.).

1332 P3864 (Izvještaj UNPROFOR-a, 24. novembar 1994.), str. 1.

1333 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 177; P869 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 148.

1334 P869 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.), str. 2. Što se tiče Bihaća, Rose je objasnio da će NATO koristiti svoju vazdušnu podršku samo ako bosanski Srbi "bombarduju civilni centar grada". P869 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.), str. 2.

1335 P869 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Radovanom Karadžićem, 1. decembar 1994.), str. 2.

1336 P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2. Ti minimalni uslovi uključivali su sljedeće: (i) ponovno otvaranje sarajevskog aerodroma koji je bio zatvoren od 23. novembra 1994.; (ii) slobodno kretanje konvoja UN-a za istočnu Bosnu "dok se ne postigne da UNPROFOR ima na raspolaganju zalihe za najmanje sedam dana" u Srebrenici, Žepi i Goraždu; (iii) pristup UNPROFOR-a i UNHCR-a Bihaću; (iv) propuštanje vozila UN-a kroz kontrolne punktove bosanskih Srba u Sarajevu, koje je blokirano već

Gvero je Roseu rekao da sarajevski aerodrom ne može ponovno biti otvoren sve dok bosanski Srbi ne dobiju pismene garancije UN-a da NATO neće napadati ciljeve bosanskih Srba i da će zaštićene zone biti poštovane kad budu demilitarizovane.[1337] Međutim, u roku od nekoliko dana je Koljević dao garancije da će pripadnici UNPROFOR-a biti pušteni, te su do kraja sedmice bili pušteni svi zarobljeni pripadnici UNPROFOR-a, a neki konvoji su se ponovno počeli kretati kroz BiH.[1338] Buha je dao saopštenje za javnost da bi Skupština bosanskih Srba trebala prihvatiti plan Kontakt grupe pod uslovom da bi prihvatanje plana odmah bilo praćeno "razgovorima o zamjeni teritorija".[1339]

408. Dana 7. decembra 1994., optuženi je na srpskoj televiziji javno izjavio da je voljan da pregovara na osnovu plana Kontakt grupe, ali da je mapa i dalje neprihvatljiva.[1340] Sastanci koji su uslijedili održani su na Palama, a odnosili su se na ograničenja slobode kretanja UNPROFOR-a, demilitarizaciju Bihaća i DMZ na Igmanu.[1341]

409. Dana 14. decembra 1994., Akashi i Rose sastali su se s optuženim i drugima na Palama.[1342] Akashi je izložio plan za vođenje pregovora na osnovu plana Kontakt grupe i predložio je, između ostalog, prekid vatre i stvaranje demilitarizovane zone u Bihaću, prekid vatre na cijeloj teritoriji BiH i obustavu neprijateljstava.[1343] Optuženi je izrazio mišljenje da se prema bosanskim Srbima ne postupa jednako i da ne može biti prekida vatre dok se ne predloži pravi mirovni plan za okončanje sukoba i da će razmatrati prijedlog u vezi s Bihaćem tek kad se ispuni ono što je dogovoreno u vezi sa Srebrenicom, Žepom, Goraždem i DMZ-om na Igmanu.[1344]

410. Dana 31. decembra 1994., strane su potpisale Sporazum o potpunom prekidu neprijateljstava (dalje u tekstu: SOPN), nakon što je 23. decembra 1994. potpisan sporazum o prekidu vatre.[1345] Potpuni prestanak neprijateljstava trebao je stupiti na snagu u 12:00 sati 1.

---

sedmicama; i (v) puštanje pripadnika UNPROFOR-a uzet0ih za taoce. P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2.

1337 P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2.

1338 P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 3.

1339 P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 4.

1340 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 181; P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 4.

1341 Sastanku su prisustvovali Rose, Andrejev, Koljević, Krajišnik, Gvero i Tolimir. P1640 (Izvještaj UNPROFOR-a, 12. decembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 182; Michael Rose, T. 7253–7256 (5. oktobar 2010.).

1342 Među prisutnima na sastanku bili su Andrejev, general de Lapresle, Koljević, Krajišnik, Buha i Tolimir. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 184.

1343 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 184.

1344 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 185.

1345 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 190; Yasushi Akashi, T. 37725–37726 (24. april 2013.); D4835 (Telefaks UNPROFOR-a u vezi s Nacrtom sporazuma o potpunom prekidu neprijateljstava, 25. decembar 1994.); P820

januara 1995. duž svih linija sukoba.[1346] SOPN su potpisali optuženi, Izetbegović, Rasim Delić, Mladić, Krešimir Zubak, Vladimir Soljić, u prisustvu Akashija i Rosea.[1347] SOPN je predviđao da sporazum najprije bude na snazi četiri mjeseca, s mogućnošću produženja, prema dogovoru strana.[1348] Provođenje SOPN-a nadzirao bi UNPROFOR putem uspostavljanja Centralne zajedničke komisije, koja bi održala prvi sastanak na sarajevskom aerodromu, a također bi bila uspostavljena regionalna zajednička komisija u stalnom zasjedanju "po potrebi i kako bude utvrdila" Centralna zajednička komisija.[1349] SOPN je predviđao sljedeće: (i) razdvajanje snaga i njihovo razmještanje na položaje o kojima su se strane zajednički dogovorile i raspoređivanje snaga UNPROFOR-a radi nadzora i posmatranja; (ii) obavezu strana da se uzdržavaju od korištenja eksplozivne municije i (iii) organizovanje pregovora o povlačenju teškog naoružanja kalibra 12,7 mm i većeg i njegovo stavljanje pod nadzor UNPROFOR-a.[1350] Strane su se dogovorile da se UNPROFOR-u i drugim međunarodnim organizacijama, posebno UNHCR-u, omogući puna sloboda kretanja i praćenje situacije u vezi s ljudskim pravima i isporukom humanitarne pomoći.[1351]

411. Dana 1. januara 1995., održan je prvi sastanak Centralne zajedničke komisije na sarajevskom aerodromu.[1352] Raspravljalo se, između ostalog, o sljedećem: (i) razmjeni oficira za vezu; (ii) primjeni sporazuma o sarajevskom aerodromu od 5. juna 1992.; (iii) sporazumima u vezi sa Srebrenicom i Žepom od 8. maja 1993.; (iv) sporazumu o prekidu snajperskog djelovanja od 14. avgusta 1994.; (v) sporazumu o DMZ-u na Igmanu od 14. avgusta 1993.; (vi) linijama sukoba i punktovima za prikupljanje naoružanja; (vii) Plavim putevima; i (viii) povlačenju stranih trupa.[1353]

(Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158; D3505 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 24. decembar 1994.); D2786 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 1. januar 1995.), str. 1; Milenko Inđić, T. 32469 (22. januar 2013.); Rupert Smith, T. 11298–11299 (8. februar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2790. Nacrt sporazuma o prekidu vatre dogovoren je 19. decembra 1994. D3503 (Telefaks UNPROFOR-a, 19. decembar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37721–37723 (24. april 2013.); D3504 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. decembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 187.

1346 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1.

1347 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 3.

1348 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1.

1349 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158.

1350 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 2.

1351 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.), str. 2.

1352 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158 (prisutni su bili Rose, Gobilliard, Tolimir, Inđić, Hajrulahović, i Karavelić); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 191.

1353 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158 (gdje iznosi mišljenje da sastankom nije postignuto mnogo).

Uprkos tome što je se sastala još jednom ili dvaput, Centralna zajednička komisija nije funkcionisala na efikasan način.[1354]

412. Dana 11. januara 1995., sporazum o vojnoj implementaciji SOPN-a potpisali su Mladić, Delić i Blaškić, a svjedok je bio Rose.[1355]

413. Dana 31. januara 1995., Krajišnik, Hasan Muratović, UNPROFOR i UNHCR potpisali su sporazum o otvaranju Puteva za aerodrom za zvanične humanitarne organizacije, u okviru Protokola o primjeni SOPN-a .[1356] Sporazum je stupio na snagu u 13:00 sati 1. februara 1995.[1357]

414. Uprkos SOPN-u, u martu 1995. UNPROFOR je izvijestio o pogoršanju situacije u Sarajevu.[1358] U BiH je, opšte uzev, zabilježen velik porast vojnog djelovanja, uključujući granatiranje Tuzle i Goražda.[1359] Osim toga, Mladić je Smithu početkom marta 1995. rekao da očekuje napad ABiH na istočne enklave po dvije ose, koje bi išle od "Tuzle do Srebrenice i Žepe i od Trnova do Goražda", i da će bosanski Srbi, odgovarajući na taj napad, napasti te enklave.[1360] Smith je odgovorio da bi takva akcija bila protumačena kao napad na zaštićene zone.[1361] UNPROFOR je izvijestio o tome da šanse za političko rješenje sukoba ostaju "male" budući da je Slobodan Milošević odbio prijedloge Kontakt grupe, a bosanski Srbi su i dalje ustrajni u svom odbijanju da pregovaraju na osnovu plana Kontakt grupe.[1362] Nadalje, i bosanski Srbi i bosanski Muslimani iznijeli su pritužbe zbog toga što druga strana ne postupa u skladu sa SOPN-om.[1363] Dana 31. marta 1995., Savjet bezbjednosti produžio je mandat UNPROFOR-a u BiH za dodatnih osam mjeseci, do 30. novembra 1995.[1364]

1354 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 159.

1355 P873 (Sporazum o prekidu vatre, 11. januar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 160; P874 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 11. januar 1995.).

1356 P875 (Sporazum u vezi s otvaranjem Aerodroma Sarajevo, 31. januar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 163.

1357 P875 (Sporazum u vezi s otvaranjem Aerodroma Sarajevo, 31. januar 1995.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 163. Dana 4. februara 1995., Rupert Smith je uputio pismo Koljeviću kako bi ga obavijestio o tome da UNPROFOR namjerava da 6. februara 1995. otvori Puteve za aerodrom za civilni saobraćaj. V. D1018 (Pismo UNPROFOR-a Nikoli Koljeviću, 4. februar 1995.).

1358 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; P878 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.). V. takođe P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.); P2482 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 26. mart 1995.); Rupert Smith, T. 11341 (8. februar 2011.).

1359 P878 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.), str. 1.

1360 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 168; P877 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 7. mart 1995.), str. 2.

1361 P877 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 7. mart 1995.), str. 2.

1362 P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.), str. 2.

1363 P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.), str. 3.

1364 P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), str. 2.

415. Dana 7. aprila 1995., UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi UN-u odbili prolaz Plavim putevima oko sarajevskog aerodroma i da su bosanski Muslimani odbili učestvovati u radu Centralne zajedničke komisije.[1365] Sljedećeg dana, bosanski Srbi su zatvorili sarajevski aerodrom, čak i za humanitarnu pomoć, tvrdeći da UNPROFOR krši sporazum o sarajevskom aerodromu od 5. juna 1992.[1366] Dana 20. aprila 1995., Akashi i Smith sastali su se s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom i Gverom na Palama.[1367] Optuženi je izjavio da je SOPN "u tolikoj mjeri prekršen od strane Muslimana da u stvari ne postoji".[1368] Također je izjavio da bosanski Srbi neće prihvatiti bilo kakvu formu prekida vatre već samo potpunu obustavu neprijateljstava.[1369] Bosanski Srbi su 21. aprila 1995. blokirali dolazak predstavnika Kontakt grupe iz SAD-a i Njemačke u Sarajevo.[1370] Dana 22. aprila 1995., optuženi je održao konferenciju za štampu na kojoj je izjavio da će, ako se mir ne može postići političkim sredstvima, bosanski Srbi mir izvojevati vojnim sredstvima.[1371]

416. Situacija u Sarajevu i BiH dalje se pogoršala u maju 1995.[1372] Dana 1. maja 1995., strane se nisu uspjele dogovoriti o produženju SOPN-a, čime je sporazum prestao važiti.[1373] Savjet bezbjednosti izrazio je duboku zabrinutost zbog neuspjeha strana da produže SOPN.[1374] Kontakt grupa ponovno je istakla svoja dva cilja, naime produženje SOPN-a i međusobno priznavanje Srbije, Hrvatske i BiH.[1375] UNPROFOR je izvijestio da "ukoliko Kontakt grupa ne nađe načina da pokrene ostvariv pregovarački proces, strane će se nastaviti međusobno uništavati".[1376] UNPROFOR je također izvijestio o tome da je 7. maja 1995. VRS granatirala Butmir i put preko Igmana.[1377] Sarajevski aerodrom je i dalje, još od 8. aprila 1995., bio zatvoren za letove s humanitarnom pomoći.[1378]

1365 D1124 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5.

1366 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173.

1367 P2261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.); D3511 (Izvještaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.); Yasushi Akashi, T. 37733 (24. april 2013.).

1368 P2261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), str. 2.

1369 P2261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), str. 2.

1370 P2488 (Izvještaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.).

1371 P883 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 174.

1372 P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183. V. par. 3608–3609.

1373 D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 2.

1374 D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 3.

1375 D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 3.

1376 D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 3.

1377 P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 2; D1151 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 8. maj 1995.), str. 8.

1378 P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 2.

417. Dana 21. maja 1995., Smith i optuženi sastali su se na Palama kako bi razgovarali o budućem mandatu UNPROFOR-a, istočnim enklavama, Sarajevu i mirovnom procesu Kontakt grupe.[1379] Optuženi se žalio Smithu na to da se "mandat UN-a odlikuje pristrasnošću" u odnosu na UNPROFOR, ali da bosanski Srbi žele da se pregovorima dođe do rješenja i da UN treba da ostane u BiH radi budućeg političkog sporazuma.[1380] U vezi s istočnim enklavama, optuženi je rekao da ne može poštovati mandat koji se odnosi na zaštićene zone jer su one, prema njegovom mišljenju, utočišta za ABiH.[1381] Optuženi je ostao pri svom mišljenju da neće prihvatiti plan Kontakt grupe, ali da će prihvatiti pregovore na osnovu plana Kontakt grupe.[1382]

418. Dana 22. maja 1995, VRS je iznio dva komada teškog naoružanja s punktova za prikupljanje naoružanja nedaleko od Sarajeva.[1383] ABiH je iznijela svoje teško naoružanje i borbe su eskalirale.[1384] VRS je, odgovarajući na izazov, iznio još teškog naoružanja.[1385] Dana 24. maja 1995., Smith je izdao ultimatum objema stranama zaprijetivši im vazdušnim napadima snaga NATO-a ukoliko do 12:00 sati sljedećeg dana ne prestane vatra iz svih tipova teškog naoružanja.[1386] Do drugog roka, koji je isticao 24 sata kasnije, strane su morale ili ukloniti teško naoružanje iz zone isključenja ili ga predati na punktove za prikupljanje.[1387] Bosanski Srbi nisu ispoštovali te rokove i Akashi je odobrio snagama NATO-a da izvrše vazdušne napade.[1388]

419. Nakon vazdušnih napada snaga NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba 25. i 26. maja 1995., snage bosanskih Srba zatočile su pripadnike UN-a u BiH.[1389] VRS je granatirao Sarajevo i

---

1379 P2266 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.).

1380 P2266 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.), str. 1-2.

1381 P2266 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.), str. 2.

1382 P2266 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.), str. 3.

1383 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

1384 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

1385 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; P5012 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.). V. također D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.); Dragomir Milošević, T. 33225–33226 (5. februar 2013.).

1386 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; P5012 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.). V. par. 5855.

1387 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

1388 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188–189; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; P5012 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.).

1389 V. odjeljak IV.D: Dio predmeta koji se odnosi na taoce.

bezbjedne zone, uključujući Tuzlu.[1390] Dana 27. maja 1995., u naređenju upućenom svim jedinicama SRK-a, Dragomir Milošević je rekao da će snage bosanskih Srba staviti pod punu kontrolu sarajevski aerodrom i "biti spremne za njegovo preuzimanje sa kompletnom borbenom tehnikom snaga UNPROFOR-a".[1391] Optuženi je izjavio da su sve rezolucije Savjeta bezbjednosti i ultimatumi NATO-a ništavni i nevažeći.[1392] UN je takođe izvijestio da se situacija u vezi s hranom u Sarajevu rapidno pogoršava zbog toga što su i aerodrom i kopneni putevi i dalje zatvoreni.[1393] Osim toga, prekinuta je dostava plina i struje u Sarajevu.[1394]

420. Početkom juna 1995., u Sarajevu su izbile žestoke borbe.[1395] Optuženi i Koljević pristali su da ponovno otvore kopnene puteve ka Sarajevu za konvoje UNHCR-a.[1396] Do 3. juna 1995., bosanski Srbi su pustili 120 pripadnika UN-a, ali je, prema procjenama UN-a, njih 200 još uvijek bilo zarobljeno.[1397] Dana 9. juna 1995., Savjet bezbjednosti odobrio je da se u UNPROFOR u BiH rasporede britanske i francuske snage za brzu reakciju opremljene teškim naoružanjem.[1398] Istog dana, UNHCR, UNPROFOR i bosanski Srbi postigli su sporazum o nastavku isporuke humanitarne pomoći u Sarajevo kopnenim putem.[1399]

421. Dana 16. juna 1995., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 998 kojom se traži neodložno i bezuslovno puštanje na slobodu preostalih pripadnika UN-a.[1400] Rezolucijom se takođe tražio neometan pristup humanitarnoj pomoći, pristup Sarajevu i poštovanje bezbjednih zona.[1401] Savjet bezbjednosti takođe je odobrio povećanje broja pripadnika UNPROFOR-a za najviše 12.500 dodatnih vojnika.[1402] Harland je izvijestio da je UNPROFOR, prema njegovom mišljenju, meta

---

1390 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 189; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

1391 P2416 (Naređenje SRK-a, 27. maj 1995.), str. 2.

1392 P887 (Vijest novinske agencije SRNA, 29. maj 1995.); P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 3.

1393 P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 3.

1394 P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4.

1395 P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 2.

1396 P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 2.

1397 P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 2. V. takođe P889 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 2. juni 1995.). Ostali pripadnici UN-a pušteni su do kraja juna 1995. P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 2; P891 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 6. juni 1995.); P893 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 17. juni 1995.); P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 2-3. V. par. 5933.

1398 V. P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 1 (gdje se upućuje na pismo generalnog sekretara od 9. juna 1995. u vezi sa snagama za brzu reakciju); Rupert Smith, T. 11498–11507 (10. februar 2011.).

1399 D1125 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj generalnom sekretaru UN-a, 9. juni 1995.).

1400 P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.).

1401 P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 3.

1402 P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 3.

granatiranja od strane SRK-a u Sarajevu.[1403] Smith je u pismu Mladiću izrazio svoju zabrinutost u vezi s izvještajima o granatiranju Bihaća, Srebrenice, Goražda i Sarajeva.[1404] Smith je podsjetio Mladića da je još uvijek na snazi režim bezbjednih zona u skladu s rezolucijom 836 Savjeta bezbjednosti, ali da je povećan broj napada na civilno stanovništvo.[1405] Dana 30. juna 1995., pukovnik Robert Meille, vršilac dužnosti komandanta snaga UNPROFOR-a u Sarajevu, uputio je pismo Dragomiru Miloševiću u kojem je osudio napade u Sarajevu, uključujući napad na naselje Alipašino Polje i napad na zgradu PTT-a, gdje je bio smješten Štab UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo.[1406]

7. Inicijativa SAD-a

422. Dana 21. avgusta 1995., optuženi, Krajišnik i Buha sastali su se sa šefom misije UNPROFOR-a kako bi razgovarali o mirovnoj inicijativi.[1407] Optuženi se složio da je pogodno vrijeme za političko rješenje sukoba; međutim, odbio je bilo kakvu ideju ujedinjene BiH i ostao pri tome da bi svaka konstitutivna republika trebala biti suverena.[1408]

423. Dana 28. avgusta 1995., granatirana je pijaca Markale u Sarajevu.[1409] Istog dana, Skupština bosanskih Srba usvojila je rezoluciju kojom je pozdravila inicijativu SAD-a za političko rješenje sukoba i potvrdila spremnost bosanskih Srba da se putem pregovora postigne trajni mir.[1410]

424. Dana 29. avgusta 1995., održan je sastanak predstavnika rukovodstva Srbije i rukovodstva bosanskih Srba u Dobanovcima, nedaleko od Beograda.[1411] Svrha ovog sastanka bila je diskusija o

---

1403 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 209, 211. V. takođe P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 4-5.

1404 P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.).

1405 P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.).

1406 P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.). V. takođe P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.).

1407 P2287 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.).

1408 P2287 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.), str. 1-2.

1409 V. incident 19 iz Priloga G Optužnici. Harland je rekao da se u vezi s tim incidentom granatiranja savjetuje neutralna izjava kako bi se spriječila još jedna kriza s taocima jer se UNPROFOR spremao da zatraži vazdušne napade širokih razmjera protiv VRS-a. Time je omogućeno timu vojnika Britanskog bataljona da prije vazdušnih napada bezbjedno napusti teritoriju koja je bila pod kontrolom bosanskih Srba nedaleko od Goražda. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233.

1410 P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 59, 98. V. takođe P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 316.

1411 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.); D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35A; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 314, 317. Na tom sastanku su bili Slobodan Milošević, Zoran Lilić, Momir Bulatović, Radoje Kontić, Momčilo Perišić, optuženi, Krajišnik, Koljević, Dušan Kozić, Buha, Tolimir, Đukić, Gvero, Mladić i Biljana Plavšić. D3058 (Bilješke sa sastanka

sadržaju plana Kontakt grupe kao i o mogućoj reakciji snaga NATO-a na nedavno granatiranje pijace Markale u Sarajevu.[1412] Na sastanku je Slobodan Milošević je pozvao strane da podrže zajedničku pregovaračku delegaciju koja bi na predstojećim mirovnim pregovorima zastupala interese i RS-a i SRJ.[1413] Milošević je predložio da on bude vođa te delegacije.[1414] Pripadnici rukovodstva bosanskih Srba prihvatili su taj prijedlog i potpisali sporazum koji je predvidio da optuženi, Mladić i Krajišnik budu članovi šestočlane delegacije koju će predvoditi Slobodan Milošević.[1415] Ta delegacija trebalo je da pregovara o miru u BiH.[1416] Umjesto optuženog i Mladića imenovani su Koljević i Buha.[1417]

425. Krajem avgusta 1995, UNPROFOR je izvijestio da je situacija u Sarajevu i Goraždu na "narandžastom stepenu pripravnosti" i veoma napeta zbog granatiranja.[1418] Smith je zamolio Harlanda da optuženog obavijesti o tome da će početi vazdušni napadi širokih razmjera na položaje VRS-a.[1419] Harland je pokušao nazvati optuženog na Pale 30. avgusta 1995 u 01:00 sat.[1420] Harland je rekao da tada nije bilo moguće stupiti u kontakt s telefonskim operaterima na Palama. [1421] Osim tih vazdušnih napada snaga NATO-a, Smith je naredio snagama UNPROFOR-a za brzu reakciju na Igmanu da granatiraju položaje VRS-a oko Sarajeva u cilju neutralisanja artiljerijske vatre SRK-a.[1422] Dana 30. avgusta 1995, Akashi je optuženom poslao pismo u kojem je izjavio da su tog

---

rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 1, 11. V. takođe P5039 (Zapisnik sa sastanka VSO-a, 30. avgust 1995.), str. 1.

1412 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 317; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35B. V. par. 4299.

1413 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 317.

1414 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 12; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 317.

1415 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 12–13; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 318.

1416 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 12; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 318.

1417 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 319.

1418 P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 3.

1419 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235. Vazdušni napadi snaga NATO-a počeli su u noći 29. avgusta 1995. i trajali su do 1. septembra 1995. Ponovo su počeli 5. septembra i trajali do 14. septembra 1995. V. činjenice o kojima je presuđeno 2798, 2799.

1420 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235.

1421 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235.

1422 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 236; Rupert Smith, T. 11507–11509 (10. februar 2011.); Dragomir Milošević, T. 33244–33245 (5. februar 2013.).

dana počeli vazdušni napadi snaga NATO-a u BiH kao odgovor na granatiranje pijace Markale u Sarajevu dva dana ranije.[1423]

426. Dana 1. septembra 1995., zvanično je dogovoreno da se vazdušni napadi prekinu kako bi se omogućilo održavanje sastanka između Smitha i Mladića.[1424] UNPROFOR je otvorio sarajevski aerodrom na osnovu sporazuma o Plavim putevima, uprkos Krajišnikovoj prijetnji da će VRS otvoriti vatru na svako vozilo koje pokuša preći preko aerodroma bez njihovog odobrenja.[1425] Harland je izvijestio o tome da se tada po prvi put otkada je 1992. počela opsada počeo odvijati saobraćaj za Sarajevo i iz njega.[1426]

427. Dana 2. septembra 1995., Mladić je Smithu i UNPROFOR-u učinio niz ustupaka, uključujući i to da VRS neće preduzimati nikakve borbene operacije ni napade na Sarajevo, Bihać, Tuzlu ili Goražde; da će teško naoružanje biti povučeno; i da će se organizovati sastanak komandanata.[1427] Međutim, nekoliko dana kasnije, Janvier je iz štaba UNPROFOR-a u Zagrebu izvijestio da, uprkos uvjeravanjima bosanskih Srba, nije bilo znakova povlačenja teškog naoružanja s područja Sarajeva.[1428]

428. Dana 20. septembra 1995., Smith se sastao s Miletićem i Dragomirom Miloševićem kako bi razgovarali o toku uklanjanja naoružanja iz ZPI-ja i slobodi kretanja snaga UNPROFOR-a.[1429] Smith im je rekao da napredak u pregovorima o prekidu vatre u Sarajevu zavisi od potpunog uspostavljanja komunalnih usluga u gradu.[1430]

429. Od 6. do 8. oktobra 1995., održani su sastanci predstavnika UNPROFOR-a i bosanskih Srba u hotelu "Srbija" na Ilidži, kako bi pregovarali o pojedinostima u vezi s prekidom vatre između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.[1431]

1423 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 236. V. također P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 3. Smith je također nazvao optuženog da ga o tome obavijesti. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 235. V. također par. 300.

1424 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 239.

1425 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

1426 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

1427 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 241. V. također D1053 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 4. septembar 1995.).

1428 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 242; P907 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi sa Sarajevom, 5. septembar 1995.), str. 1.

1429 D2899 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. septembar 1995.).

1430 D2899 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. septembar 1995.), str. 3.

1431 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 243; P908 (Zapisnik sa prvog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 6. oktobar 1995.); P909 (Zapisnik sa drugog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 8. oktobar 1995.). Optuženi je, u razgovoru za CNN, tvrdio da bombardovanje snaga NATO nije bilo to koje je zapravo okrenulo rukovodstvo RS-a prema mirovnim pregovorima, već ga je,

430. Dana 11. oktobra 1995., UN je primio pisma od Muratovića i Buhe u kojima oni navode da su saglasni da sporazum o prekidu vatre od 5. oktobra 1995. stupi na snagu 12. oktobra 1995 u 00:01 sati .[1432] Isto dana, predsjednik Bill Clinton najavio je da će se "Indirektni mirovni pregovori" održati u Daytonu, Ohio, SAD.[1433]

8. Daytonski sporazum

431. Dana 29. oktobra 1995., u skladu sa sastankom održanim 29. avgusta 1995., optuženi je ovlastio delegaciju bosanskih Srba da, zajedno s delegacijom SRJ, vodi pregovore na predstojećim mirovnim pregovorima u Daytonu.[1434]

432. Indirektni mirovni pregovori o Bosni počeli su 1. novembra 1995. u bazi vazdušnih snaga Wright-Patterson u Daytonu.[1435] Pregovorima su učestvovali delegati EU-a, SAD-a, Ruske Federacije, Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske, Njemačke, SRJ, bosanskih Srba, Hrvatske i muslimansko-hrvatskog saveza.[1436] Uprkos tome što je optuženi uklonjen iz pregovaračkog tima RS-a, on je igrao ključnu savjetodavnu ulogu u vezi s pregovorima RS-a u Daytonu.[1437]

433. Dana 21. novembra 1995., okončani su indirektni mirovni pregovori o Bosni, koji su doveli do stvaranja "Opšteg okvirnog sporazuma o miru u Bosni i Hercegovini", poznatog kao Daytonski

---

naprotiv, odbilo od mirovnih pregovora. D4490 (Članak agencije CNN pod naslovom "Transcript of Interview with Karadžić", 28. novembar 1995.), str. 3.

1432 P910 (Dopis Vlade BiH o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.); P911 (Dopis Vlade RS-a o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 245. Ovaj sporazum o prekidu vatre sadržao je dogovore o uspostavljanju struje i plina na području Kokoške i Višegrada-Sokoca-Velesića. Osim toga, sporazum o prekidu vatre predviđao je otvaranje nekoliko pravaca oko Sarajeva za dostavu humanitarne pomoći od strane UNPROFOR-a. P908 (Zapisnik sa prvog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 6. oktobar 1995.); P909 (Zapisnik sa drugog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 8. oktobar 1995.).

1433 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 103; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 321.

1434 D3604 (Ovlaštenje Radovana Karadžića, 29. oktobar 1995.). P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 98.

1435 D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 1.

1436 D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 1-3.

1437 Presretnuti telefonski razgovori, kao i ovlaštenje dato pregovaračkom timu RS-a, potvrđuju ulogu optuženog. D3604 (Ovlaštenje Radovana Karadžića, 29. oktobar 1995.). P4829 (Presretnuti razgovori između (i) Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika i (ii) Radovana Karadžića, Nikole Koljevića i Momčila Krajišnika, 15. novembar 1995.) u kojem Karadžić izdaje uputstva delegaciji RS-a da odbije predloženi ustavni sporazum. V. takođe P4830 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Ratka Mladića i generala Tolimira, 15. novembar 1995.); P4831 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Ratka Mladića i generala Tolimira, 20. novembar 1995.); P4832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Ratka Mladića i generala Tolimira, 20. novembar 1995.); P4833 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, generala Miletića i generala Tolimira, 21. novembar 1995.).

sporazum.[1438] Sporazum se sastojao od 17 zasebnih sporazuma izrađenih tokom pregovora, organizovanih u 11 zasebnih aneksa.[1439] Prvi od tih sporazuma – Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja – pozvao je Savjet bezbjednosti da ovlasti članice i nečlanice NATO-a da formiraju multinacionalne Vojne snage za provođenje sporazuma (dalje u tekstu: IFOR), koje će djelovati pod komadom NATO-a, kako bi pomogle u provođenju Daytonskog sporazuma.[1440] Sporazum je predviđao prestanak neprijateljstava u BiH, povlačenje svih stranih snaga – uključujući i snage UNPROFOR-a – s teritorije BiH, stvaranje koridora za slobodan prolaz između Goražda i Sarajeva i razmjenu zarobljenika između strana u sukobu.[1441]

434. Mada je Daytonskim sporazumom Bosna nominalno zadržala status jedinstvene države, na osnovu predviđene geografske podjele stvorene su dva subnacionalna entiteta: Federacija BiH i RS.[1442] Daytonskim sporazumom 49% sporne teritorije dodijeljeno je novostvorenom RS-u, dok je 51% sporne teritorije ostalo pod kontrolom Federacije BiH.[1443] Daytonskim sporazumom predviđeno je stvaranje zone razdvajanja širine četiri kilometra duž granice ta dva entiteta, iz koje su sve strane trebale povući sve snage i sva eksplozivna ili druga ubojna sredstva.[1444] RS-u su pripala sva mjesta duž Save i Drine, osim Goražda.[1445] Kod Brčkog su bila povezana posavskim koridorom.[1446] S druge strane, Goražde i veći dio Sarajeva pripali su Federaciji BiH.[1447] Na zaprepaštenje rukovodstva bosanskih Srba, 61% predratne teritorije Sarajeva pripalo je Federaciji, uključujući nekoliko naselja koja su od 1992. bila pod kontrolom bosanskih Srba.[1448] Na kraju,

---

1438 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 322; Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13101.

1439 D4128 (Depeša Glavnog štaba VRS-a odjeljenjima za obavještajno-bezbjednosne poslove, 6. decembar 1995.), str. 4.

1440 D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 5.

1441 D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 4–12

1442 Herbert Okun, T. 1730 (27. april 2010.); D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.); P6135 (Mapa BiH).

1443 P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 7; D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.).

1444 D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 6.

1445 D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 14–15; D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.); P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 7; Momčilo Krajišnik, T. 43237 (7. novembar 2013.). Uveče 20. novembra 1995., Slobodan Milošević i general Wesley Clark dogovorili su se o tome da Goražde ostane u muslimansko-hrvatskoj federaciji . Herbert Okun, T. 1743 (27. april 2010.).

1446 D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.); P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 7.

1447 V. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4266; Momčilo Krajišnik, T. 43237 (7. novembar 2013.); D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 8–10; D1595 (Mapa BiH iz Daytonskog sporazuma, 21. novembar 1995.).

1448 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 103.

strane su se sporazumjele da demilitarizuju Sarajevo i konkretno navele da će Sarajevo ostati glavni grad BiH.[1449]

435. Delegacija RS-a nije bila zadovoljna razvojem pregovora u Daytonu, kao ni time kako se postupalo prema njima kao članovima pregovaračkog tima SRJ.[1450] Delegacija RS-a bila je posebno nezadovoljna podjelom Sarajeva, koridorima u Posavini, kod Brčkog i Goražda i činjenicom da RS nije dobio izlaz na more.[1451] Takođe su bili nezadovoljni Sporazumom o vojnim aspektima mirovnog rješenja.[1452] Zbog toga su članovi delegacije RS-a odbili prisustvovati završnoj plenarnoj sjednici mirovnih pregovora, kao i zvaničnom parafiranju mirovnog sporazuma.[1453]

436. Uprkos izostanku predstavnika RS-a, mirovni pregovori zvanično su okončani 21. novembra 1995., a Tuđman, Slobodan Milošević i Izetbegović parafirali su Daytonski sporazum.[1454] Dana 22. novembra 1995., Savjet bezbjednosti usvojio je rezoluciju 1022 kojom su ukinute sankcije protiv SRJ.[1455] Članovi delegacije, kao i optuženi, potpisali su izjavu u kojoj su izjavili da rukovodstvo RS-a prihvata Daytonski sporazum i da će RS u cjelini provesti Sporazum i sve obaveze koje iz njega proističu.[1456] Međutim, u sedmicama koje su uslijedile, članovi delegacije RS-a sastali su se s predstavnicima UN-a i SAD-a u pokušaju da unesu neke izmjene u Daytonski sporazum, naročito u vezi sa Sarajevom.[1457] Uprkos pokušajima na konferenciji koja je nakon

1449 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 103. Daljnji sporazumi u sklopu Opšteg okvirnog sporazuma odnosili su se na regionalnu stabilizaciju, izbore, ustav BiH, arbitražu, ljudska prava, izbjeglice i raseljena lica, zaštitu nacionalnih spomenika, javne korporacije u BiH, civilnu implementaciju sporazuma i međunarodne policijske snage. D4128 (Depeša Glavnog štaba VRS-a odjeljenjima za obavještajno-bezbjednosne poslove, 6. decembar 1995.), str. 4.

1450 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 321. V. takođe D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 12; John Zametica, T. 42449–42450 (29. oktobar 2013.).

1451 Delegacija RS željela je da Sarajevo ostane nepodijeljen grad, sa zajedničkom vladom u čijem će sastavu biti i srpski i muslimanski predstavnici. Nadalje, delegacija RS predložila slobodu kretanja između Goražda i Sarajeva, a ne formalni koridor i htjela je da se koridor u Posavini proširi na 20 kilometara. D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 18. V. takođe D4490 (Članak agencije CNN pod naslovom "Transcript of Interview with Karadžić", 28. novembar 1995.), str. 2.

1452 D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 12-13.

1453 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 322. V. takođe D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 4; John Zametica, T. 42450 (29. oktobar 2013.).

1454 Milenko Todorović, T. 13101 (20. april 2011.).

1455 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 323.

1456 P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 8-9. D4490 (Članak agencije CNN pod naslovom "Transcript of Interview with Karadžić", 28. novembar 1995.), str. 2.

1457 V. takođe D4127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. novembar 1995.) str. 15.

Daytona održana u Londonu 8. i 9. decembra 1995., Koljević i Buha nisu uspjeli da postignu značajne izmjene Daytonskog sporazuma.[1458]

437. Dana 14. decembra 1995., u Parizu su Daytonski sporazum potpisali oni koji su ga parafirali 21. novembra, čime je zvanično zaključen mir u BiH.[1459] Dana 21. decembra 1995., UNPROFOR je predao dužnost IFOR-u.[1460]

III. MJERODAVNO PRAVO

A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI

1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda

438. Optuženi se u četiri tačke Optužnice tereti za kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta. U tačkama 6 i 11, optuženi se tereti za ubistvo, odnosno za uzimanje talaca, pri čemu su oba krivična djela sankcionisana zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija iz 1949. (dalje u tekstu: zajednički član 3). U tački 9, optuženi se tereti za djela nasilja, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom. Konačno, u tački 10 optuženi se tereti za protivpravne napade na civile.

439. Vijeće će prvo ocijeniti opšte uslove za krivična djela za koja se tereti prema članu 3 Statuta, a zatim će izvršiti analizu obilježja svakog od tih krivičnih djela.

a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja

440. Član 3 Statuta propisuje da je Međunarodni sud "nadležan da krivično goni osobe koje su prekršile zakone ili običaje ratovanja", a u podstavovima tog člana navodi se spisak nekih od krivičnih djela koja se kvalifikuju kao takva kršenja. Shodno tome, član 3 predstavlja opštu odredbu kojom se dodjeljuje nadležnost nad svim teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava koja nisu obuhvaćena članovima 2, 4 ili 5 Statuta, pored onih koja se izričito navode u članu 3.[1461]

441. Da bi član 3 mogao da se primijeni, potrebno je da budu ispunjena dva preliminarna uslova, to jest mora da postoji oružani sukob i krivično djelo mora da bude usko povezano s tim oružanim

---

1458 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 327.

1459 P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 331.

1460 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 246.

1461 Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125, 131, 133; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 47.

sukobom (dalje u tekstu: uslov neksusa).[1462] U vezi s uslovom postojanja oružanog sukoba, Žalbeno vijeće u predmetu *Tadić* ovako je definisalo taj kriterij: "[o]ružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države".[1463] Da bi se utvrdilo postojanje oružanog sukoba, za svaki slučaj zasebno se moraju razmotriti i intenzitet sukoba i organizovanost strana u tom sukobu.[1464] Nebitno je da li je oružani sukob po svojoj prirodi bio međunarodni ili nemeđunarodni.[1465]

442. Što se tiče uslova neksusa, premda mora da postoji veza između krivičnih djela za koja se optuženi tereti i oružanog sukoba, tužilaštvo ne mora da dokaže da je između tog oružanog sukoba i činjenja zločina postojala uzročno-posljedična veza.[1466] Međutim, mora se pokazati da je taj sukob u znatnoj mjeri uticao na sposobnost počinioca da počini zločin, njegovu odluku da ga počini, način počinjenja zločina ili cilj s kojim je on počinjen.[1467] Da bi se zaključilo da je postojao neksus, dovoljno je da su krivična djela za koja se tereti bila usko povezana s neprijateljstvima kojih je bilo na drugim dijelovima teritorije pod kontrolom strana u sukobu.[1468]

443. Pored ta dva preliminarna uslova, u praksi Međunarodnog suda utvrđeni su sljedeći opšti uslovi za primjenu člana 3 Statuta, koji su poznati i kao "uslovi iz predmeta *Tadić*":

(a) kršenje mora da predstavlja povredu nekog pravila međunarodnog humanitarnog prava;

(b) to pravilo mora biti običajne prirode ili, ako je zasnovano na konvencionom pravu, onda je ta konvencija morala biti nedvojbeno obavezujuća za sve strane u vrijeme kad je počinjeno krivično djelo za koje se tereti i nije smjela da se kosi s imperativnim normama međunarodnog prava niti da odstupa od njih;

1462 Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 67–70; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342.

1463 Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 70.

1464 Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 562; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 89–90; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 254.

1465 Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 137; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 120.

1466 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 58.

1467 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342 (gdje se konkretno navodi da Pretresno vijeće mora utvrditi postojanje geografske i temporalne veze između krivičnih djela koja se pripisuju optuženom i oružanog sukoba); Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 58.

1468 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342 (gdje se upućuje na Odluku po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 70).

(c) kršenje mora biti teško, što znači da mora predstavljati povredu nekog pravila kojim se štite važne vrijednosti i da ta povreda mora uključivati teške posljedice po žrtvu; i

(d) povreda pravila mora da za sobom povlači, prema običajnom pravu ili konvencionom pravu, individualnu krivičnu odgovornost osobe koja prekršila pravilo.[1469]

444. Kada neko krivično djelo koje je kažnjivo prema članu 3 Statuta proizlazi iz zaštita ugrađenih u zajednički član 3, žrtve tog kršenja za koje se tereti moraju da budu osobe koje u vrijeme kad je krivično djelo počinjeno nisu aktivno učestvovale u neprijateljstvima.[1470] Takve žrtve obuhvataju pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su stavljeni van borbenog stroja uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz bilo kojeg drugog razloga.[1471] Pored toga, vijeće se mora uvjeriti da je "osoba koja je počinila zločin za koji se tereti na osnovu zajedničkog člana 3 znala ili je trebalo da bude svjesna da, u vrijeme kad je taj zločin počinjen, žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima".[1472]

b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja

445. U tački 6 Optužnice, optuženi se tereti za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta.[1473] Ubistvo se u članu 3 ne navodi izričito, već proističe iz zabrane iz zajedničkog člana 3(1)(a) Ženevskih konvencija, kojim je propisano sljedeće:

> U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primjenjuje bar sljedeće odredbe:
>
> 1. Prema osobama koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su van borbenog stroja uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog razloga, postupaće se u svakoj prilici čovječno […]
>
> U tom cilju, zabranjeni su i zabranjuju se, u svako doba i na svakom mjestu, sljedeći postupci prema gore navedenim osobama:
>
> (a) povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva […].[1474]

i. *Actus reus*

446. *Actus reus* ubistva je djelo ili propust koje za posljedicu ima smrt neke osobe.[1475] Nije neophodno da se predoči dokaz o tome da je pronađeno tijelo žrtve ukoliko se zaključak o njenoj

1469 Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću, par. 94, 143.
1470 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420.
1471 V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420 (gdje se upućuje na formulaciju zajedničkog člana 3).
1472 Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 66.
1473 Optužnica, par. 61–67. V. takođe Priloge A i B Incidenti ubijanja.

smrti može izvesti posredno iz drugih dokaza koji su predočeni Vijeću.[1476] Što se tiče traženog uzročno-posljedičnog neksusa, uslov da je smrt bila "posljedica" djela ili propusta izvršioca ne zahtijeva da to bude i jedini uzrok smrti žrtve; dovoljno je da "je ponašanje počinioca znatno doprinijelo smrti te osobe".[1477]

ii. *Mens rea*

447. Da bi se ispunio uslov *mens rea* za ubistvo, tužilaštvo mora dokazati da je djelo počinjeno ili propust napravljen s namjerom da se žrtva liši života (*animus necandi*) ili da joj se hotimično nanese teška ozljeda ili teška tjelesna povreda za koju je počinilac razumno trebao da zna da može dovesti do smrti.[1478]

448. Shodno tome, *mens rea* za ubistvo obuhvata i neposrednu namjeru (*dolus directus)*, koja predstavlja stanje svijesti u kojem je smrt žrtve željena posljedica djela ili propusta izvršioca, i posrednu namjeru (*dolus eventualis*), koja predstavlja svijest o tome da je smrt žrtve vjerovatna ili moguća posljedica njegovog djela ili propusta.[1479]

c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja

449. U tački 10 Optužnice, optuženi se tereti krivičnom odgovornošću za protivpravne napade na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta.[1480] Premda član 3 ne sadrži izričitu zabranu "protivpravnih napada na civile" kao takvih, Žalbeno vijeće je do sada

---

1474 U vezi s rezidualnom prirodom člana 3 Statuta, v. par. 440.

1475 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 261. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 108 (u vezi sa članom 5 Statuta); Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 137; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 147–150 (takođe u vezi sa članom 5).

1476 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 260. Relevantni faktori koje treba uzeti u obzir pri utvrđivanju da li je došlo do smrti žrtve su, između ostalog, sljedeći: dokazi o incidentima zlostavljanja usmjerenim protiv žrtve; obrasci zlostavljanja i nestanak drugih žrtava; podudarno ili približno podudarno vrijeme smrti drugih žrtava; činjenica da su žrtve bile prisutne na području gdje je izvršen oružani napad; vrijeme, mjesto i okolnosti u kojima je žrtva posljednji put viđena; ponašanje vojnika koji su bili u blizini; njihovo ponašanje prema drugim civilima u relevantno vrijeme; kao i izostajanje kontakta žrtve s osobama za koje bi se očekivalo da će ona s njima stupiti u kontakt, npr. sa članovima porodice. V. Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 904; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 59, fusnota 112; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 327.

1477 Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 347. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1708; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 788; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 137; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 899.

1478 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 261. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 108; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 138; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 348.

1479 Prvostepena presuda u predmetu *Delić*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 60; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 235–236; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 587. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 236, 239, 242 (gdje se diskutuje o primjeni *dolusa eventualisa* kao uslova kod *mens rea* za ubistvo).

1480 Optužnica, par. 76–82.

zauzimalo stav da napadi na civilno stanovništvo ili civilne osobe ispunjavaju granične uslove za ratne zločine i da su, stoga, obuhvaćeni članom 3 Statuta.[1481] Prilikom donošenja takvih zaključaka, vijeća Međunarodnog suda su se oslanjala na član 51(2) Dopunskog protokola I i član 13(2) Dopunskog protokola II, kod kojih se, u njihovim relevantnim dijelovima, navodi da civilno stanovništvo i civilne osobe ne smiju biti cilj napada.[1482] Shodno tome, ovaj Međunarodni sud je do sada zauzimao stav da je uzimanje civila na metu u svakom trenutku apsolutno zabranjeno i da se, kao takvo, ne može opravdati vojnom nuždom niti postupcima protivničke strane.[1483]

450. Što se tiče obilježja krivičnog djela protivpravnih napada na civile, ona se sastoje od (i) djela nasilja usmjerenih protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima, koja uzrokuju smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja među civilnim stanovništvom (*actus reus*), pri čemu je (ii) počinilac za cilj tih djela nasilja hotimično uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe (*mens rea*).[1484]

i. *Actus reus*

451. U članu 49 Dopunskog protokola I "napadi" su opisani kao "akti nasilja protiv protivnika, bilo da su ofanzivni ili defanzivni".[1485] S tim u skladu, pitanje ko je prvi pribjegao sili nije relevantno.[1486]

452. Značenje izraza civil u kontekstu protivpravnih napada na civile potiče iz člana 50(1) Dopunskog protokola I,[1487] u kojem je propisano da je "civil […] svako lice koje ne pripada jednoj

---

1481 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 40–46; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 123 (gdje se potvrđuju zaključci iz Prvostepene presude u predmetu *Galić*, par. 16, 19–32).

1482 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 53; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 16–19.

1483 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 130 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 44, 49); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 53, 69. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 268, 270; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 275. Praksa Međunarodnog suda je u tom smislu dosljedna praksi Međunarodnog suda pravde, u kojoj je, u paragrafu 78 Savjetodavnog mišljenja MSP-a o nuklearnom oružju, zauzet stav da civili nikad ne smiju da budu uzeti za cilj napada.

1484 Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 56; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 942, 951. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 328; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 47–68. Ovo je u skladu s tri temeljna načela međunarodnog humanitarnog prava, to jest s načelima razlikovanja, predostrožnosti i zaštite. Prema članu 48 Dopunskog protokola I, načelo razlikovanja nalaže zaraćenim stranama da u svakom trenutku prave razliku između civilnog stanovništva i boraca i između civilnih objekata i vojnih ciljeva. Član 57(2)(a)(ii) Dopunskog protokola I nalaže da oni koji planiraju napad preduzmu sve razumne mjere predostrožnosti pri izboru sredstava i metoda napada kako bi se izbjegli ili sveli na minimum slučajni gubici života civila, povrede civila i oštećenja civilnih objekata. Konačno, načelo zaštite, kako se navodi u članu 51(1) Dopunskog protokola I i članu 13(1) Dopunskog protokola II, osigurava da civilno stanovništvo i civilne osobe uživaju opštu zaštitu od opasnosti koje proističu iz vojnih dejstava. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 941.

1485 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 47.

1486 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 47.

od kategorija lica navedenih u članu 4(A)(1), (2), (3) i (6) Treće [Ženevske] konvencije[1488] i članu 43 [Dopunskog] protokola [I]".[1489] Pojam "civili" je tu definisan negativno jer uključuje svakog ko nije pripadnik oružanih snaga ili neke organizovane vojne grupe koja pripada nekoj strani u sukobu.[1490] Član 50(1) Dopunskog protokola I takođe propisuje da se osoba mora smatrati civilom ukoliko postoji sumnja u pogledu njenog statusa.[1491] Zaštita od napada koju civilnim osobama pruža član 51 Dopunskog protokola I traje sve dok te osobe ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, to jest dok se ne uključe u neki ratni čin koji, po samoj svojoj prirodi i svrsi, vjerovatno može prouzrokovati stvarnu povredu ljudstvu ili štetu materijalno-tehničkim sredstvima neprijateljskih snaga.[1492] Shodno tome, da bi utvrdilo da su počinjeni protivpravni napadi na civile, Vijeće mora utvrditi da su žrtve tih napada bile civili i da nisu učestvovale u neprijateljstvima.[1493]

1487 S obzirom da se izvor krivičnog djela protivpravnih napada na civilno stanovništvo može pronaći u dopunskim protokolima I i II, definicija izraza "civili" i "civilne osobe" na koju se oslanja u predmetima koji se bave ovim krivičnim djelom izvedena je iz člana 50 Dopunskog protokola I. V. Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 47 i fusnote koje se u njemu navode; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 945; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 48–50. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 50 (gdje je Žalbeno vijeće zauzelo stav da je definicija civila sadržana u članu 50(1) Dopunskog protokola mjerodavna za zločine i prema članu 3 i prema članu 5 Statuta).

1488 U članu 4 Ženevske konvencije III stoji, pored ostalog:

"A. Ratni zarobljenici, u smislu ove Konvencije jesu osobe koje pripadaju jednoj od sljedećih kategorija, a koje su pale pod vlast neprijatelja: (1) pripadnici oružanih snaga jedne strane u sukobu, kao i pripadnici milicija i dobrovoljačkih jedinica koji ulaze u sastav tih oružanih snaga; (2) pripadnici ostalih milicija i pripadnici ostalih dobrovoljačkih jedinica, podrazumijevajući tu i pripadnike organizovanih pokreta otpora, koji pripadaju jednoj strani u sukobu i koji dejstvuju izvan ili u okviru svoje sopstvene teritorije, čak i ako je ta teritorija okupirana, pod uslovom da te milicije ili dobrovoljačke jedinice, podrazumijevajući tu i ove organizovane pokrete otpora, ispunjavaju sljedeće uslove: (a) da na čelu imaju lice odgovorno za svoje potčinjene; (b) da imaju određen znak za razlikovanje i koji se može uočiti na odstojanju; (c) da otvoreno nose oružje; (d) da se, pri svojim dejstvima, pridržavaju zakona i običaja ratovanja; (3) pripadnici redovnih oružanih snaga koji izjavljuju da pripadaju jednoj vladi ili vlasti koju nije priznala Sila pod čijom se vlašću nalaze; [….] (6) stanovništvo neokupirane teritorije koje se, uslijed približavanja neprijatelja, dobrovoljno diže na oružje da bi pružilo otpor neprijateljskoj najezdi, a koje nije imalo vremena da se organizuje kao redovna oružana sila, ako ono otvoreno nosi oružje i ako poštuje zakone i običaje ratovanja."

1489 Član 43 Dopunskog protokola I propisuje kako slijedi:

"1. Oružane snage strane u sukobu se sastoje od svih organizovanih oružanih snaga, grupa i jedinica, stavljenih pod komandu koja je toj strani odgovorna za postupanje svojih potčinjenih, čak i kada tu stranu zastupa vlada ili neka vlast koju protivnička strana ne priznaje. Ovakve oružane snage podliježu internom sistemu discipline koji obezbjeđuje, između ostalog, poštovanje pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima. 2. Pripadnici oružanih snaga strane u sukobu (osim sanitetskog osoblja i sveštenika obuhvaćenih članom 33. Treće konvencije) su borci, što znači da imaju pravo da direktno učestvuju u neprijateljstvima. 3. Kad god strana u sukobu uključi neku paravojnu organizaciju ili oružanu službu za održavanje reda u svoje oružane snage, ona je dužna da o tome obavijesti druge strane u sukobu."

1490 Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 47; Prvostepena presuda u predmetu *Milošević*, par. 945.

1491 V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 50; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 946.

1492 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 57; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 48. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 947 (gdje je Pretresno vijeće, oslonivši se na Komentar MKCK-a iz 1945. godine, napravilo razliku između neposrednog učešća u neprijateljstvima i "učešća u ratnim naporima").

1493 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 57.

453. U sudskoj praksi je isto tako jasan stav da pojedinačno prisustvo boraca među civilnim stanovništvom ne mijenja nužno činjenicu da je stvarni karakter tog stanovništva i dalje civilni.[1494] Da bi se utvrdilo da li prisustvo vojnika među nekim civilnim stanovništvom lišava to civilno stanovništvo njegovog civilnog karaktera, mora se ispitati broj tih vojnika, te da li su bili na odsustvu.[1495]

454. Kao što je gore navedeno,[1496] da bi napad predstavljao protivpravni napad na civile, tužilaštvo mora da pokaže da je on bio usmjeren protiv civilnih osoba ili civilnog stanovništva. Na osnovu više faktora se može utvrditi da li je to bio slučaj, a ti faktori obuhvataju sredstva i metode koji su korišteni tokom napada, status i broj žrtava, razdaljinu između žrtava i izvora vatre, borbena dejstva koja su bila u toku u vrijeme i na mjestu incidenta, izvođenje vojnih aktivnosti ili postojanje vojnih objekata u blizini incidenta, prirodu djela nasilja koja su počinjena, neselektivnu prirodu oružja koje je upotrijebljeno, te mjeru u kojoj se napadačka sila pridržavala ili se pokušala pridržavati predostrožnosti propisane ratnim pravom.[1497] U tom smislu, sudska praksa je jasna i u pogledu toga da se i neselektivni napadi i nesrazmjerni napadi mogu okvalifikovati kao napadi usmjereni protiv civila ili dati razloga za zaključak da su bili usmjereni protiv civila.[1498] To se utvrđuje za svaki slučaj zasebno, u svjetlu raspoloživih dokaza.[1499]

455. Konačno, odgovornost za protivpravne napade na civilno stanovništvo ili civilne osobe može se utvrditi nakon što vijeće zaključi da su ti napadi doveli do smrti ili teške povrede tijela ili zdravlja dotičnih žrtava.[1500]

1494 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 136–138. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 50; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 922; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 50–51.

1495 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 137, gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 115. V. takođe par. 474–476.

1496 V. par. 450.

1497 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132 (gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 91 i Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 106); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 66; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 271. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 948.

1498 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132–134 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 57–58, 60); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 66; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 275.

1499 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 132–133 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 60); Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 67.

1500 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 55–68. Diskusija u ovim paragrafima odnosi se ne samo na protivpravne napade na civile, nego i na protivpravne napade na civilne objekte, budući da se u predmetu *Kordić i Čerkez* teretilo za obje vrste napada. Međutim, u Optužnici u ovom predmetu optuženi se tereti samo za protivpravne napade na civile. V. Optužnica, par. 76–82.

ii. *Mens rea*

456. Da bi se dokazali protivpravni napadi na civile, tužilaštvo mora da pokaže da je izvršilac *hotimično* uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe za metu djela nasilja.[1501] Drugim riječima, izvršilac je morao da postupa svjesno i s namjerom, htijući da dođe do djela i njegovih posljedica. To obuhvata koncept bezobzirnosti, ali ne i nemara.[1502]

457. Da bi se dokazala *mens rea*, tužilaštvo takođe mora pokazati da je izvršilac bio svjestan, ili da je trebao da bude svjestan, civilnog statusa napadnutih osoba. U slučajevima u kojima postoji sumnja u pogledu statusa tih osoba, tužilaštvo mora da pokaže da razumna osoba nije mogla smatrati da su napadnute osobe bili borci.[1503] Pored toga, nije neophodno da se dokaže da je postojala namjera da se napadnu neki konkretni civili; naime, zabranjeno je da se za cilj napada uzme civilno stanovništvo kao takvo, ili civilne osobe pojedinačno.[1504]

d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja

458. U tački 9 Optužnice, optuženi se tereti krivičnom odgovornošću za djela nasilja čiji je primarni cilj bilo širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta.[1505] Premda se u članu 3 ne pominje izričito krivično djelo terorisanja kao takvo, Žalbeno vijeće je do sada zauzimalo stav da to krivično djelo ispunjava minimalne uslove za ratne zločine i da je, stoga, obuhvaćeno članom 3 Statuta.[1506] Zabrana terorisanja proističe iz člana 51(2) Dopunskog protokola I i člana 13(2) Dopunskog protokola II, koji oba zabranjuju "ak[te] nasilja ili prijetnj[e] nasiljem čiji je glavni cilj terorisanje civilnog stanovništva" i za koje je Žalbeno vijeće ocijenilo da predstavljaju dio međunarodnog običajnog prava.[1507]

459. Da bi vijeće moglo da izrekne osuđujuću presudu za terorisanje, moraju da se dokažu sljedeća obilježja:

1501 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 140 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 54). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 951; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 270.

1502 Komentar MKCK-a uz Dopunske protokole, komentar 3474.

1503 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 60 (gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 48, i Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 111). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 952; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 271; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 50, 55.

1504 Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 271.

1505 Optužnica, par. 76–82.

1506 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87–98 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87–130).

1507 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 87–90; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 31–33.

(a) djela nasilja ili prijetnje nasiljem usmjereni protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima;

(b) počinilac je hotimično uzeo civilno stanovništvo ili civilne osobe koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima za cilj tih djela nasilja;

(c) gore navedeno krivično djelo počinjeno je s osnovnim ciljem terorisanja civilnog stanovništva.[1508]

i. *Actus reus*

460. *Actus reus* terorisanja[1509] sastoji se od djela nasilja ili prijetnji nasiljem usmjerenih protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima.[1510] Kao takav, on je sličan *actusu reusu* protivpravnih napada na civile.[1511] Shodno tome, kao što je slučaj i kod protivpravnih napada na civile, djela nasilja ili prijetnje nasiljem koji čine terorisanje ne moraju da budu ograničeni na direktne napade na civile niti na prijetnje takvim napadima, već mogu da obuhvataju neselektivne ili nesrazmjerne napade.[1512] Pored toga, oni ne uključuju legitimne napade usmjerene protiv boraca.[1513]

461. Priroda djela nasilja ili prijetnji nasiljem usmjerenih protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba može da varira.[1514] Žalbeno vijeće je dosad zauzimalo stav da uzrokovanje smrti ili teških povreda tijela ili zdravlja predstavlja samo jedan od mogućih vidova činjenja krivičnog djela terorisanja i stoga nije obilježje tog krivičnog djela *per se*. Ono što se zahtijeva da bi ovo krivično djelo potpalo pod nadležnost ovog Međunarodnog suda jeste to da su žrtve pretrpjele teške posljedice izazvane djelima nasilja ili prijetnjama nasiljem, a te posljedice mogu da uključuju, pored ostalog, smrt i/ili tešku povredu tijela ili zdravlja.[1515] Međutim, premda su "velika trauma i psihička povreda komponenta […] akata nasilja ili prijetnji nasiljem", stvarno širenje terora među civilnim stanovništvom ne predstavlja pravni uslov za ovo krivično djelo.[1516]

1508 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 100–101.

1509 Pretresno vijeće u predmetu *Galić* definisalo je teror kao "ekstreman strah". Žalbeno vijeće u predmetu *Galić* kasnije je navelo da se teror "može" tako definisati. V. Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 137; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fusnota 320.

1510 Vijeće napominje da tužilaštvo, u vezi s tačkom 9 Optužnice, navodi da je optuženi odgovoran samo za djela nasilja s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom i da ne pominje prijetnje nasiljem. V. Optužnica, par. 82.

1511 V. par. 451. Vijeće takođe ponavlja da su u članu 49(1) Dopunskog protokola I "napadi" definisani kao "akti nasilja", što onda znači da teror može da obuhvata *napade* ili *prijetnje napadima* na civilno stanovništvo. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102.

1512 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102.

1513 Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 135.

1514 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102.

1515 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 32–33 (gdje se poništava zaključak iz Prvostepene presude u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 880).

1516 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 35; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 102–104.

462. O definiciji civila i civilnog stanovništva Vijeće je već diskutovalo u prethodnom odjeljku pa to, stoga, ovdje neće ponavljati.[1517]

ii. *Mens rea*

463. *Mens rea* terorisanja sastoji se i od opšte i od posebne namjere.[1518] Kao što je slučaj i kod protivpravnih napada na civile, da bi se moglo smatrati da je izvršilac posjedovao opštu namjeru, on je morao hotimično uzeti civilno stanovništvo ili civilne osobe za cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem.[1519] Vijeće je o definiciji pojma "hotimično" već diskutovalo gore u tekstu u kontekstu protivpravnih napada na civile i stoga je ovdje neće ponavljati.[1520]

464. Posebna namjera za ovo krivično djelo jeste namjera da se širi teror među civilnim stanovništvom.[1521] Zabrana terorisanja takođe isključuje onaj teror koji izvršilac nije namjeravao izazvati i koji je naprosto usputna posljedica ratnih dejstava koja imaju neki drugi prvenstveni cilj i koja su u svim drugim aspektima zakonita.[1522] Shodno tome, prilikom utvrđivanja da li je izvršilac namjeravao da širi teror među civilnim stanovništvom ili civilnim osobama, moraju se uzeti u obzir konkretne okolnosti.[1523]

465. Činjenica da se širenje terora navodi kao "primarni cilj" ne znači da je terorisanje jedini cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem. Shodno tome, istovremeno postojanje drugih ciljeva u pozadini djela nasilja ili prijetnji nasiljem ne bi moglo da pobije optužbu za terorisanje, sve dok je namjera da se širi teror bila "glavni cilj".[1524]

466. Zaključak o postojanju namjere da se širi teror može se izvesti iz okolnosti koje su okruživale djela nasilja ili prijetnje nasiljem, koje uključuju njihovu prirodu, način, vrijeme izvršenja i trajanje.[1525] Iako, kao što je gore navedeno,[1526] stvarno širenje terora među civilnim stanovništvom ne predstavlja pravni uslov za ovo krivično djelo, dokazi o stvarnom terorisanju

---

1517 V. par. 452–454.

1518 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 878.

1519 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37.

1520 V. par. 456–457.

1521 Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 136; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 878.

1522 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 103. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 888.

1523 Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 888.

1524 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37.

1525 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 134.

1526 V. par. 461.

mogu doprinijeti dokazivanju drugih obilježja tog krivičnog djela, uključujući posebnu namjeru da se vrši teror.[1527] Žalbeno vijeće je takođe potvrdilo da neselektivna priroda napada može da bude faktor prilikom utvrđivanja postojanja posebne namjere za terorisanje.[1528]

e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja

467. U tački 11 Optužnice, optuženi se tereti za uzimanje talaca kao "kršenje zakona ili običaja ratovanja, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(b) […], kažnjivo po član[u] 3 […] Statuta".[1529] Uzimanje talaca ne navodi se izričito kao jedno od krivičnih djela nabrojanih u članu 3, već proističe iz odredbe iz zajedničkog člana 3(1)(b)[1530] kojom se "osobama koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, uključujući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su van borbenog stroja uslijed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog razloga" pruža zaštita od nabrojanih zabranjenih djela, među kojima je uzimanje talaca.[1531] Jasan tekst zajedničkog člana 3 ukazuje na to da je zabrana uzimanja talaca apsolutna i da se primjenjuje bez izuzetaka.[1532]

468. Pored toga što mora da ispuni zahtjeve iz uvodnog dijela člana 3, krivično djelo uzimanja talaca zahtijeva sljedeća obilježja. *Actus reus* ovog krivičnog djela je zatočenje osoba i korištenje prijetnje koja se odnosi na te zatočenike, uključujući prijetnju njihovim ubijanjem, povređivanjem ili daljnjim zatočenjem, kako bi se iznudio neki ustupak ili ostvarila neka korist.[1533] Žalbeno vijeće je dosad zauzimalo stav da se zabrana uzimanja talaca shodno zajedničkom članu 3 primjenjuje na "sva pritvorena lica, bez obzira da li su oni pritvoreni upravo zato da bi se koristili kao taoci i bez obzira na njihov prethodni status boraca".[1534] *Mens rea* koja se zahtijeva kod uzimanja talaca jeste

---

1527 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 35, 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 880.

1528 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 881.

1529 Optužnica, par. 83–87.

1530 U vezi s rezidualnom prirodom člana 3 Statuta, v. par. 440.

1531 Zajednički član 3(1)(b) Ženevskih konvencija iz 1949.; Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice, par. 22 (gdje se poziva na Komentar MKCK-a III, str. 40). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 319. Premda član 2(h) Statuta zabranjuje uzimanje civila za taoce kao teško kršenje Ženevskih konvencija iz 1949., član 3 Statuta zabranjuje da se za taoce uzima bilo koja osoba koja ne učestvuje direktno u neprijateljstvima shodno zajedničkom članu 3.

1532 Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 16.

1533 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 639, gdje se Žalbeno vijeće poziva na član 1 Međunarodne konvencije protiv uzimanja talaca, koju je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila 17. decembra 1979., u kojem stoji:

"Svaka osoba koja uhvati, pritvori ili zaprijeti da će ubiti, raniti ili i dalje držati u pritvoru drugu osobu (dalje u tekstu: talac) da bi prisilila treću stranu, odnosno državu, međunarodnu organizaciju, fizičku ili pravnu osobu, ili grupu osoba, da djeluje ili da se suzdrži od djelovanja, kao eksplicitan ili implicitan uslov za puštanje taoca čini krivično djelo uzimanja talaca u smislu ove Konvencije."

1534 Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 21. Optuženi iznosi argument da protivpravno zatočenje predstavlja obilježje krivičnog djela uzimanja talaca i da to obilježje nije dokazano zato što su "bosanski Srbi

namjera da se treća strana primora da nešto učini ili ne učini tako što joj se kao uslov postavi puštanje zarobljenih osoba na slobodu.[1535] Budući da je suštinska karakteristika krivičnog djela uzimanja talaca korištenje prijetnje zatočenicima kako bi se iznudio neki ustupak ili ostvarila neka korist,[1536] što se može dogoditi u bilo koje vrijeme tokom pritvora, tražena namjera može nastati u trenutku pritvaranja ili u nekom kasnijem trenutku, nakon što je osoba već pritvorena.[1537] Ukoliko su ispunjena obilježja krivičnog djela uzimanja talaca, onda pogrešno mišljenje da pritvoreni borci nemaju pravo na zaštitu koju pruža zajednički član 3 ne predstavlja validnu odbranu.[1538]

2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda

469. Optuženi se u pet tačaka Optužnice tereti za zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta. U tački 3 on se tereti za progon na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta.[1539] U tački 4 optuženi se tereti za istrebljivanje prema članu 5(b) Statuta, a u tački 5 za ubistvo prema članu 5(a).[1540] Konačno, u tačkama 7 i 8 on se tereti za deportaciju i nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjive prema članu 5(d) odnosno 5(i) Statuta.[1541]

470. Kao što je učinilo i za član 3 gore u tekstu, Vijeće će prvo ocijeniti opšte uslove za krivična djela za koja se tereti prema članu 5 Statuta, a potom izvršiti analizu obilježja u vezi sa svakim od tih krivičnih djela.

a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti

471. Član 5 Statuta daje Međunarodnom sudu nadležnost nad raznim krivičnim djelima "kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmjerena protiv civilnog stanovništva". Za razliku od obaveznog uslova iz člana 3 da krivična djela budu tijesno povezana s oružanim sukobom, uslov iz člana 5 da krivična djela budu počinjena u oružanom sukobu predstavlja tek preduslov za vršenje nadležnosti, koji se ispunjava čim se dokaže da je u

---

imali zakonsko pravo da drže pripadnike UN-a kao ratne zarobljenike nakon što su oni, uslijed vazdušnih udara NATO-a, postali borci". Završni podnesak odbrane, par. 2738. Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće takođe podsjetilo da, prema zajedničkom članu 3, pritvaranje borca tokom oružanog sukoba automatski tog borca stavlja van borbenog stroja i da takvo pritvaranje pokreće zaštitu iz zajedničkog člana 3. Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 16–17.

1535 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 639.

1536 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 639.

1537 Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 17. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Sesay i drugi*, par. 597–598.

1538 Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca, par. 22.

1539 Optužnica, par. 48–60.

1540 Optužnica, par. 61–67.

1541 Optužnica, par. 68–75.

vrijeme i na mjestu na koje se odnosi optužnica postojao oružani sukob, ali koji ne zahtijeva postojanje bilo kakvog materijalnog neksusa između djela optuženog i tog oružanog sukoba.[1542]

472. U praksi Međunarodnog suda identifikovano je sljedećih pet opštih uslova za zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta:

(i) mora postojati napad;

(ii) napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva;

(iii) napad mora biti rasprostranjen ili sistematski;

(iv) djela počinioca moraju biti dio tog napada; i

(v) počinilac[1543] mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada.[1544]

i. *Mora postojati napad*

473. Pojmovi "napad" i "oružani sukob" nisu identični.[1545] Napad može da prethodi oružanom sukobu, da traje za vrijeme oružanog sukoba ili poslije njega, ali ne mora da bude njegov dio.[1546] Pored toga, u kontekstu zločina protiv čovječnosti, napad nije ograničen na upotrebnu oružane sile, već obuhvata svako zlostavljanje civilnog stanovništva.[1547]

ii. *Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva*

474. Neko stanovništvo se smatra civilnim stanovništvom prema članu 5 Statuta ukoliko je pretežno civilnog karaktera.[1548] Ukoliko među stanovništvom ima osoba koje ne potpadaju pod definiciju civila,[1549] to nužno ne lišava dotično stanovništvo njegovog civilnog karaktera.[1550]

1542 Odluka po žalbi u predmetu *Šešelj* u vezi s nadležnošću, par. 13. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 83; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249.

1543 Izraz "počinilac" koji Vijeće koristi u ovom kontekstu obuhvata neposrednog počinioca, kao i svakog posrednog počinioca ili osobu po čijem nalogu počinilac djeluje.

1544 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85.

1545 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86.

1546 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86. V. takođe Odluka po žalbi u predmetu *Šešelj* u vezi s nadležnošću, par. 13 (gdje se navodi da "ne postoji uslov da napad usmeren protiv civilnog stanovništva bude povezan s oružanim sukobom").

1547 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86.

1548 Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 638 (na koji se poziva u brojnim prvostepenim presudama, uključujući Prvostepenu presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 544; Prvostepenu presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 146).

1549 Član 50(1) Dopunskog protokola I propisuje da je civil svaka osoba koja ne pripada jednoj od kategorija osoba koje se navode u članu 4(A)(1), (2), (3) i (6) Ženevske konvencije III i u članu 43 Dopunskog protokola I. U vezi sa članom 4(A) Ženevske konvencije III i članom 43 Dopunskog protokola I, v. fusnota 1488, 1489.

Žalbeno vijeće je dosad zauzimalo stav da zaključak o tome da li prisustvo vojnika među nekim civilnim stanovništvom lišava to stanovništvo njegovog civilnog karaktera zavisi od broja vojnika, kao i toga da li su oni na dopustu.[1551]

475. U smislu člana 5 Statuta, smatra se da je napad usmjeren protiv civilnog stanovništva ako je ono bilo "primarni, a ne uzgredni cilj napada".[1552] Da bi utvrdilo da li je napad bio tako usmjeren, Žalbeno vijeće je navelo neke od relevantnih faktora, kao što su sredstva i metode korišteni tokom napada, status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, priroda krivičnih djela počinjenih tokom napada, otpor koji je pružen napadačima tokom napada, te u kojoj bi se mjeri moglo reći da su se snage napadača pridržavale ili pokušale da se pridržavaju predostrožnosti propisanih ratnim pravom.[1553] Izraz "stanovništvo" ne znači da je cjelokupno stanovništvo geografskog entiteta na kojem se napad odvijao bilo izloženo tom napadu.[1554] Međutim, napad je za cilj morao da ima više od "ograničenog i nasumce odabranog broja pojedinaca" u okviru tog stanovništva.[1555]

476. Konačno, kao što se govori gore u tekstu, premda civilni status žrtava, broj civila i udio civila u civilnom stanovništvu jesu faktori koji su relevantni za utvrđivanje da li je napad bio usmjeren protiv "civilnog stanovništva", ne postoji uslov da pojedinačne žrtve zločina protiv čovječnosti moraju da budu civili.[1556] Stoga je moguće da osoba koja je van vojnog stroja bude žrtva nekog djela koje predstavlja zločin protiv čovječnosti.[1557]

iii. *Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski*

477. Napad mora biti rasprostranjen ili, alternativno, sistematski.[1558] Dok se izraz "rasprostranjen" odnosi na široke razmjere napada i broj osoba koje su njegova meta, izraz

---

1550 V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 50, ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 31.

1551 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 115 (gdje se citira Prvostepena presuda, u kojoj se upućuje na Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 50, str. 612, par. 1922, u kojem se konkretno navodi da prisustvo vojnika ne mijenja civilni karakter nekog civilnog stanovništva pod uslovom "da se ne radi o redovnim jedinicama sa znatnim brojem pripadnika").

1552 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 92. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 921; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 142.

1553 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91 (ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 25).

1554 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 424).

1555 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90 (na što se podsjeća u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 95).

1556 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 29, 32 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Martić*, par. 307).

1557 Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 313–314.

"sistematski" odnosi se na organizovanu prirodu djela nasilja i malu vjerovatnoću da je do njih došlo nasumce.[1559] Ocjenjivanje šta napad čini "rasprostranjenim" ili "sistematskim" vrši se za svaki slučaj zasebno i pritom se mogu uzeti u obzir posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno učešće zvaničnika ili predstavnika vlasti, ili bilo koji prepoznatljivi obrazac zločina.[1560] Postojanje plana ili politike može se koristiti da bi se pokazalo postojanje rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv nekog civilnog stanovništva, ali ono ne predstavlja pravno obilježje prema članu 5 Statuta.[1561]

iv. *Djela počinioca moraju biti dio napada*

478. Djela počinioca moraju biti dio napada na civilno stanovništvo, premda ne moraju da budu počinjena usred tog napada.[1562] Krivično djelo koje je počinjeno prije ili poslije napada na civilno stanovništvo ili je bilo prostorno udaljeno od njega može još uvijek predstavljati dio tog napada, ako za to postoji dovoljna veza.[1563] Zaključak o tome da li je neko konkretno krivično djelo dovoljno povezano s napadom zavisiće o činjeničnim okolnostima datog slučaja, ali ono svakako ne bi trebalo biti toliko udaljeno od napada da predstavlja izolovani čin koji je lišen svakog neksusa s napadom.[1564]

v. *Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada*

479. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada.[1565] U smislu člana 5, počinilac ne

---

1558 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 93 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 248).

1559 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 94).

1560 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 95.

1561 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 98 (ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić*, par. 120).

1562 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 100 i Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124 (gdje se upućuje na "djela optuženog"). Ali v. Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 152 (gdje je zauzet stav da je "[p]onašanje fizičkog izvršioca […] ono što mora činiti deo napada") i par. 155 (gdje se podsjeća da je tadašnja praksa Međunarodnog suda pokazala da je uslov postojanja veze između ponašanja za koje se optuženi tereti i napada na civilno stanovništvo zadovoljen ako se dokaže da su krivična djela u osnovi činila dio napada, bez obzira na to da li ih je fizički počinio optuženi ili oni za čija djela on snosi odgovornost); Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 751, 757 (gdje se upućuje i na "djela izvršioca" i na "djela optuženog"); i Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 29 (gdje se upućuje na "radnje izvršioca").

1563 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 100 (ponovljeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 41).

1564 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 41.

1565 V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 99 (gdje se upućuje na traženo znanje optuženog); Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 264; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 42 (gdje se neksus između zločina za koje se tereti

mora da bude upoznat s pojedinostima napada.[1566] Pored toga, njegove pobude su nebitne.[1567] Ono što mora biti usmjereno protiv ciljanog stanovništva jeste napad, a ne djela počinioca, i on mora samo znati da su njegova djela dio tog napada.[1568]

b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti

480. U tački 5 Optužnice, optuženi se tereti za ubistvo, zločin protiv čovječnosti, kažnjiv prema članu 5(a) Statuta.[1569]

481. Obilježja ubistva prema članu 5 Statuta ista su kao ona koja su definisana za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3.[1570] Vijeće, shodno tome, ovdje upućuje na svoju prethodnu diskusiju u vezi s obilježjima ubistva prema članu 3 Statuta.

c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti

482. U tački 4 Optužnice, optuženi se tereti za istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, kažnjiv prema članu 5(b) Statuta.[1571]

i. *Actus reus*

483. *Actus reus* istrebljivanja sastoji se od "djel[a] lišavanja života u velikim razmjerima".[1572] To obuhvata "svaku radnju ili propust, odnosno kombinaciju činjenja i nečinjenja koji neposredno ili posredno doprinose lišavanju života velikog broja osoba".[1573] U praksi Međunarodnog suda dosljedno je zastupan stav da pri utvrđivanju koji je broj žrtava potreban da bi se zaključilo da je

---

i napada ocjenjuje kroz djela počinilaca); Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 213 i Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, tom I, par. 972 (gdje se, i u jednoj i u drugoj, ocjenjuje znanje počinilaca). Ali v. Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 786 (gdje se ocjenjuje znanje optuženog). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 153–162, (gdje se vrši temeljna analiza prakse Međunarodnog suda u vezi s ovim uslovom i daje sljedeći zaključak: "Bilo fizički izvršilac, bilo lice koje je planiralo, naredilo ili podsticalo dela fizičkog izvršioca ili učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu, mora znati da postoji napad na civilno stanovništvo i znati, ili prihvatiti rizik, da njegova dela čine deo tog napada").

1566 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 102.

1567 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 103.

1568 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 103.

1569 Optužnica, par. 61–67.

1570 V. Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 42; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 714; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 787; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 136; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 903; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 58; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 556.

1571 Optužnica, par. 61–67.

1572 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 536; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259; Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 189.

1573 Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 189. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 522 (u vezi s pojmom "neposrednog" i "posrednog" doprinošenja ubijanju velikog broja osoba).

ubijen veliki broj osoba ne postoji minimalni broj žrtava kao prag koji mora da bude dosegnut.[1574] Pored toga, nije neophodno da se žrtve istrebljivanja precizno poimence identifikuju i dovoljno je da se dokaže da je izvršeno masovno lišavanje života.[1575] Ocjena o tome da li je element "masovnosti" ostvaren mora se donositi za svaki slučaj zasebno, uzimajući u obzir sve relevantne faktore.[1576] Relevantni faktori obuhvataju, na primjer, vrijeme i mjesto lišavanja života, izbor žrtava i način na koji su ciljane, kao i to da li je lišavanje života bilo usmjereno kolektivno protiv grupe, a ne protiv žrtava kao pojedinaca.[1577] Ne postoji uslov da se dokaže da je postojala "opsežna zamisao kolektivnog ubistva".[1578]

484. Pretresna vijeća su prethodno konstatovala da je istrebljivanje moguće dokazati "zbirom odvojenih i nepovezanih događaja, odnosno na agregatnoj osnovi".[1579] Žalbeno vijeće je nedavno u predmetu *Tolimir* izjavilo da se *actus reus* istrebljivanja "može […] dokazati spajanjem zasebnih incidenata u jednu cjelinu".[1580] Vijeće primjećuje da je, u toj formulaciji, uklonjena mogućnost akumulacije "*nepovezanih*" incidenata. Žalbeno vijeće u predmetu *Tolimir* dalje je izjavilo da za potrebe spajanja zasebnih incidenata ne postoji uslov da ubijanje mora biti ogromnih razmjera i počinjeno na ograničenom prostoru i u kratkom periodu. Međutim, čak i u vezi sa zasebnim incidentima, Žalbeno vijeće je jasno stavilo do znanja da se incidenti ubijanja koji nisu činili dio iste operacije ubistva ne mogu akumulirati u svrhu dokazivanja istrebljivanja.[1581] Prilikom

---

1574 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 537; Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*, par. 185; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 471–472; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 516; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260.

1575 Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 521–522; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259, fusnota 552. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*, par. 186.

1576 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 538. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 146; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 725; Prvostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 107; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 800.

1577 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 538 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Martić*, fusnota 120; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 716; Prvostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 1061; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 653; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 227).

1578 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 258–259.

1579 Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 391. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 725; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 938; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 63. Žalbeno vijeće u predmetu *Brđanin* primijetilo je da pristup koji je primijenilo Pretresno vijeće, da "sva ubistva na teritoriji ARK-a posmatra kao cjelinu, ne razlikujući ih u zavisnosti od lokacije i incidenta" nije bio osporen u tom predmetu. Žalbeno vijeće je, stoga, odlučilo da ne mora da razmatra to pitanje, već je zaključilo da je, u vezi s konkretnim incidentima ubijanja, dokazan *actus reus* istrebljivanja i potvrdilo je ocjenu Pretresnog vijeća da razmjere ubijanja dosežu traženi prag masovnosti kao obilježje istrebljivanja. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 471–472.

1580 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 147 (gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Karemera*, par. 661–662).

1581 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 147. Žalbeno vijeće u predmetu *Tolimir* konstatovalo je da ubistvo trojice vođa bosanskih Muslimana iz Žepe krajem avgusta i u septembru 1995. nije bilo dio iste operacije ubistva kao masovno ubijanje srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, koje je započelo 13. jula 1995., tako da se ti incidenti nisu mogli akumulirati u svrhu dokazivanja istrebljivanja. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, 135, 145–150. Žalbeno vijeće je ukazalo na zaključke Pretresnog vijeća o pet faktora koji su zajednički za ta lišavanja života, uključujući činjenicu da su sve žrtve bile bosanski

ocjenjivanja da li su konkretni incidenti ubijanja činili dio iste operacije ubistva, Žalbeno vijeće u predmetu *Tolimir* takođe je podsjetilo da je Žalbeno vijeće MKSR-a izjavilo da "[g]eneralno, element lišavanja života u velikim razmjerama ne može biti ispunjen kolektivnim uzimanjem u obzir zasebnih incidenata počinjenih na različitim lokacijama, u različitim okolnostima, od strane različitih počinilaca i tokom dužeg vremenskog perioda".[1582]

ii. *Mens rea*

485. *Mens rea* za istrebljivanje zahtijeva namjeru da se života liši veliki broj ljudi.[1583]

486. U skladu sa sudskom praksom u vezi s *actusom reusom*, ni *mens rea* za istrebljivanje ne zahtijeva namjeru da se života liši neki tačno određeni broj žrtava.[1584] Pored toga, ne postoji uslov da djelo istrebljivanja mora biti izvršeno s namjerom da se uništi grupa ili dio grupe kojoj žrtve pripadaju,[1585] ili u okviru provođenja nekog već postojećeg plana ili politike.[1586]

Muslimani, da se "izvršioci ubijanja […] generalno mogu identifikovati kao pripadnici snaga bosanskih Srba", i da je postojala "povezanost sa opštim ciljem snaga bosanskih Srba – 'uklanjanjem muslimanskog stanovništva iz enklava'". Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 148. Međutim, Žalbeno vijeće je primijetilo da su trojica vođa ubijena "poslije glavnog napada na civilno stanovništvo" enklava Srebrenice i Žepi i da se za dotične incidente tereti po dva različita UZP-a. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 149. Žalbeno vijeće je zaključilo da je ubijanje trojice vođa počinjeno u "različitom kontekstu i […] okolnostima" u odnosu na ubijanje srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 149–150.

1582 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 147; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Bagosora*, par. 396). Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće u predmetu *Karemera* konstatovalo da u kontekstu tog predmeta nije pokazano da je spajanje incidenata ubijanja u svrhu dokazivanja da je ispunjen uslov velikih razmjera koji se postavlja za istrebljivanje bilo nedopustivo. Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661–662. Za neke od tih incidenata ubijanja, Žalbeno vijeće je smatralo da "činjenice, kako ih je utvrdilo Pretresno vijeće, pokazuju da ti incidenti individualno ispunjavaju uslov da je ubijanje bilo velikih razmjera". Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661. Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 661, fusnote 1796–1797; Prvostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 1199, 1294, 1450, 1612, 1649–1653, 1662. Žalbeno vijeće je primijetilo da je, "[u] vezi s ostalim incidentima masovnog ubijanja širom Ruande do sredine jula 1994., […] Pretresno vijeće spojilo grupe incidenata masovnog ubijanja sa konkretnim djelima nekog člana udruženog zločinačkog poduhvata ili neke konkretne grupe napadača". Drugostepena presuda u predmetu *Karemera*, par. 662 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Karemera*, par. 1619–1648). U predmetu *Bagosora*, Žalbeno vijeće je konstatovalo da su dotični incidenti "imali neka zasebna obilježja" i da se "ne može smatrati da čine jedan te isti zločin s istim *actus reus*". Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 396. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 111, 125, 140, 155, 174, 236, 304, 332, 349, 396, fusnota 922; Prvostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 1064, 2140–2157.

1583 V. Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 536; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 259–260; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 726.

1584 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 726; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 716.

1585 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 726; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 639; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 227.

1586 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 225.

d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti

487. U tačkama 7 i 8 Optužnice, optuženi se tereti za deportaciju i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločine protiv čovječnosti prema članu 5(d) odnosno 5(i) Statuta.[1587] Optuženi se takođe tereti za progon, prema članu 5(h) Statuta, putem prisilnog premještanja ili deportacije kao djela u osnovi.[1588]

i. *Actus reus*

488. Obilježja deportacije i prisilnog premještanja su po svojoj suštini slična.[1589] Deportacija i prisilno premještanje su definisani kao: (i) prisilno raseljavanje jedne ili više osoba protjerivanjem ili drugim oblicima prisile, (ii) s područja na kojem zakonito borave, (iii) bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom.[1590] Između ta dva krivična djela postoji jedna bitna razlika; za deportaciju, to raseljavanje osoba mora biti preko neke državne granice *de jure* ili, u određenim okolnostima, neke granice *de facto*,[1591] a za prisilno premještanje, to raseljavanje može biti izvršeno unutar državne granice.[1592]

489. Da bi se dokazala deportacija i prisilno premještanje, moralo je da postoji prisilno raseljavanje osoba izvršeno protjerivanjem ili drugim oblicima prisile.[1593] Izraz "prisilno" može da obuhvati fizičku silu, kao i prijetnju upotrebom sile ili prisilu, kao što je ona izazvana strahom od nasilja, prinude, zatočenja, psihološkog pritiska ili zloupotrebe vlasti, ili djelo iskorištavanja okolnosti prisile.[1594] Prisilni karakter raseljavanja određen je odsustvom stvarnog izbora žrtve u

1587 Optužnica, par. 68–75.

1588 Optužnica, par. 60(f).

1589 V. Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 123. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 890; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 163.

1590 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 891; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

1591 Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 532, 535; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 289–300, 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 892; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

1592 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 892; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

1593 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279.

1594 Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 366; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 319; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279, 281; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 229, 233; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 126.

vezi sa svojim raseljavanjem.[1595] Shodno tome, premda osobe mogu dati pristanak, pa čak i zatražiti da budu premještene, svaki takav pristanak ili zahtjev za raseljenje mora biti dobrovoljan i dat kao rezultat slobodne volje pojedinca, što se ocjenjuje u svjetlu okolnosti koje su prevladavale u tom konkretnom slučaju.[1596]

490. Pored toga, učešće neke nevladine organizacije u provođenju raseljavanja ne može samo po sebi učiniti legitimnim neko raseljavanje koje je inače protivpravno.[1597] Ni sporazum koji su zaključili vojni komandanti, političke vođe ili drugi predstavnici sukobljenih strana ne može dati nekom raseljavanju legitimitet; pristanak pojedinca je ono što određuje da li je neko raseljavanje dobrovoljno.[1598]

491. Kao što se navodi gore u tekstu, jedno od obilježja deportacije i prisilnog premještanja je to da žrtva mora da "zakonito boravi" na području s kojeg se vrši njeno prisilno raseljenje.[1599] Prilikom analize ovog obilježja deportacije i prisilnog premještanja, izrazu "zakonito boravi" treba pridati njegovo uobičajeno značenje i ne treba ga izjednačavati s pravnim konceptom zakonitog prebivališta.[1600]

492. Međunarodno pravo prihvata određene osnove koje dopuštaju prisilno uklanjanje, kao što su evakuacija: (i) nekog civilnog stanovništva u cilju njegove bezbjednosti ili iz imperativnih vojnih razloga; i (ii) ratnih zarobljenika iz borbenih zona u zarobljeničke logore, pri čemu za to moraju biti ispunjeni uslovi postavljeni u tim pravilima.[1601] Ako je neko djelo prisilnog uklanjanja izvršeno na takvim osnovama, ono ne može biti *actus reus* deportacije ili prisilnog premještanja.[1602] Evakuacija je iznimna mjera koja se dopušta kako bi se zaštitilo civilno stanovništvo. Međutim, protivpravno je koristiti mjere evakuacije koje se preduzimaju iz imperativnih vojnih razloga kao izgovor za

---

1595 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 229, 233; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 596; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 543.

1596 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279, 282.

1597 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 286.

1598 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 796; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 897; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 127–128; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 523.

1599 V. par. 488.

1600 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 900 (gdje se konstatuje da zabrana prisilnog premještanja i deportacije treba da zaštiti pravo žrtava da žive u svojim domovima i zajednicama, bilo stalno bilo privremeno; shodno tome, to obuhvata, na primjer, "interno raseljena lica koja su se negdje privremeno nastanila nakon što su istjerana iz svoje matične zajednice"). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 797.

1601 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284–285 (gdje se citira član 19 Ženevske konvencije III, član 49 Ženevske konvencije IV i član 17 Dopunskog protokola II). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 901–902; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 166; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 597.

1602 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284.

uklanjanje civilnog stanovništva i ostvarivanje kontrole nad željenom teritorijom.[1603] Premda je prisilno uklanjanje iz humanitarnih razloga opravdano u određenim situacijama, ono nije opravdano ako je humanitarna kriza koja je prouzrokovala to raseljavanje rezultat upravo protivpravnog djelovanja počinioca.[1604]

ii. *Mens rea*

493. *Mens rea* koja se traži za deportaciju jeste namjera da se stanovništvo prisilno raseli preko neke granice *de jure* ili *de facto*.[1605] *Mens rea* za krivično djelo prisilnog premještanja jeste namjera da se stanovništvo prisilno raseli unutar državne granice.[1606] Deportacija i prisilno premještanje ne zahtijevaju namjeru da žrtve budu trajno raseljene, već samo da one budu raseljene namjerno.[1607]

iii. *Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i)*

494. Kategorija "druga nehumana djela" koja je sadržana u članu 5(i) Statuta je rezidualna kategorija zločina protiv čovječnosti koja obuhvata teška krivična djela koja nisu iscrpno nabrojana u članu 5.[1608] Da bi neko djelo ili propust činili nehumano djelo prema članu 5(i), zahtijevaju se sljedeća obilježja: (i) počinjeni su djelo ili propust težine koja je slična težini drugih djela nabrojanih u članu 5; (ii) tim djelom ili propustom nanesena je teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda ili je ono predstavljalo težak napad na ljudsko dostojanstvo; i (iii) to djelo ili propust su počinjeni s namjerom da se nanese teška tjelesna ili duševna patnja ili da se počini težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve ili žrtava, ili sa sviješću da će to djelo ili propust vjerovatno dovesti do takvih patnji ili do napada na ljudsko dostojanstvo.[1609]

1603 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 901; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 597.

1604 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 287. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 903.

1605 V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 904; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278.

1606 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 904; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111.

1607 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 206; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 304, 307, 317. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 801; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 905; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 164.

1608 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 315–316; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 117 (gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 563).

1609 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 117. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234–236; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 130–132; Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 153–154.

495. Žalbeno vijeće je potvrdilo da konkretna "djela prisilnog premještanja *mogu* biti dovoljne težine da predstavljaju druga nehumana djela".[1610] Pretresno vijeće, stoga, mora za svaki slučaj zasebno ocijeniti da li su konkretni slučajevi prisilnog premještanja dovoljno teški da bi predstavljali "druga nehumana djela" prema članu 5(i) Statuta.[1611]

e. Progon kao zločin protiv čovječnosti

496. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon zbog sljedećih djela u osnovi: (a) ubijanja; (b) mučenja, premlaćivanja i fizičkog i psihičkog zlostavljanja; (c) silovanja i drugih djela seksualnog nasilja; (d) stvaranja i održavanja nehumanih uslova života; (e) terorisanja i zlostavljanja;[1612] (f) prisilnog premještanja ili deportacije; (g) protivpravnog zatočenja; (h) prisilnog rada na linijama fronta i korištenja živih štitova; (i) oduzimanja ili pljačke imovine; (j) bezobzirnog uništavanja privatne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte; i (k) nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera.[1613] Tužilaštvo je optuženog za djela nabrojana pod (b), (c), (d) i (e) gore teretilo kao za vidove "okrutnog i/ili nečovječnog postupanja".

i. *Opšta obilježja*

497. Progon je u praksi Međunarodnog suda definisan kao djelo ili propust (i) koji predstavljaju stvarnu diskriminaciju i uskraćuju ili narušavaju neko temeljno pravo definisano međunarodnim običajnim ili konvencionim pravom (*actus reus*); i (ii) koji su izvršeni hotimično, s namjerom diskriminacije na političkoj, društvenoj ili vjerskoj osnovi (*mens rea*).[1614] Premda su pomenute osnove u tekstu Statuta navedene zajedno, postojanje namjere diskriminacije i na samo jednoj od tih osnova dovoljno je da se ispuni uslov *mens rea* za progon.[1615]

498. Progon može da se javi u raznim oblicima.[1616] Može da bude počinjen putem djela ili propusta, od kojih su neki nabrojani u Statutu.[1617] Da bi se dokazao progon, djelo ili propust moraju

---

1610 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317 (naglasak dodat). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 331.

1611 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 331; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 117.

1612 Ovaj navod tiče se samo dijela predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, v. Optužnica, par. 60(e).

1613 Optužnica, par. 48–60; Prilozi A, B, C, D i E (dijelovi 1 i 2).

1614 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 327; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 131; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 113; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185.

1615 V. Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 52; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 713.

1616 Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 219.

1617 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 321–323; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 219; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, tom I, par. 1239.

da predstavljaju stvarnu diskriminaciju.[1618] Djelo ili propust su diskriminatorni ukoliko je žrtva ciljana zbog pripadanja jednoj od zaštićenih grupa.[1619]

499. Da bi se djela ili propusti za koje se tereti kao za djela u osnovi smatrala dovoljno teškim da predstavljaju progon, ona moraju biti iste težine kao ostali zločini navedeni u članu 5 Statuta, bilo posmatrana pojedinačno bilo zajedno s drugim djelima u osnovi.[1620] Žalbeno vijeće je zauzelo stav da se prilikom razmatranja pitanja koja djela u osnovi mogu da predstavljaju progon mora pokazati da "ta djela moraju predstavljati uskraćivanje ili povredu temeljnih prava predviđenih običajnim međunarodnim pravom".[1621]

500. Progon zahtijeva konkretnu namjeru da se vrši diskriminacija na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi i ta diskriminatorna namjera je ono što ovo krivično djelo razlikuje od ostalih krivičnih djela nabrojanih u članu 5 Statuta.[1622] Preduslov za takvu diskriminatornu namjeru jeste to da je počinilac djelovao s namjerom da žrtvi nanese povredu zbog njene pripadnosti nekoj konkretnoj zajednici ili grupi.[1623] Premda se zaključak o postojanju diskriminatorne namjere ne može izvesti samo iz "opšteg diskriminatorskog karaktera napada koji je okvalificiran kao zločin

---

1618 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 455; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 320; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185.

1619 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 366, 455; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 111; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 992–993; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 635–636.

1620 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 177; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 574; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 321, 323; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 102–103, 672; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 135, 139; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 199, 221; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 985. Žalbeno vijeće je nedavno izjavilo da se ne zahtijeva da svako djelo u osnovi bude kršenje pravila međunarodnog prava i da "[p]retresno vijeće ne mora da utvrdi elemente djela u osnovi, uključujući i *mens rea*, čak ni kada to djelo u osnovi takođe predstavlja krivično djelo po pravilima međunarodnog prava". Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 738. Međutim, Vijeće je mišljenja da možda nije *neophodno* da se ocjenjuju striktna obilježja djela u osnovi da bi se utvrdilo da li je počinjen progon, ali kada ta obilježja postoje, onda je takva ocjena od pomoći prilikom utvrđivanja da li ta djela u osnovi takođe predstavljaju druge zločine iz člana 5 Statuta ili da li su iste težine kao i ostali zločini koji su nabrojani u članu 5 Statuta. U tu svrhu, Vijeće će izložiti kako su definisana djela u osnovi progona za koja se optuženi tereti u Optužnici.

1621 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 139. Neka pretresna vijeća su bila mišljenja da je ovaj test težine djela zadovoljen onda kada djelo ili propust predstavljaju grubo ili eklatantno uskraćivanje temeljnih ljudskih prava. Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 995; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 434; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 620–621. Ovo je takođe u širem smislu slično definiciji progona koju je dao MKS i u kojoj se navodi da je to "namjerno i ozbiljno lišavanje osnovnih prava, suprotno međunarodnom pravu […]". Rimski statut, član 7(2)(g).

1622 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 305; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 435; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 217; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 235.

1623 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 111 (gdje je zauzet stav da diskriminatorna namjera da se nanese povreda "nekom ljudskom biću […] zbog toga što pripada određenoj zajednici ili grupi" ne zahtijeva da počinilac mora da posjeduje neku "konkretnu persekutornu namjeru" koja bi predstavljala nešto više i veće od namjere diskriminacije); Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 165.

protiv čovječnosti",[1624] moguće ga je izvesti iz konteksta, pod uslovom da okolnosti u kojima su počinjena djela za koja se tereti potkrepljuju postojanje diskriminatorne namjere.[1625] Žalbeno vijeće je smatralo da okolnosti koje se mogu uzeti u obzir obuhvataju sistematsku prirodu zločina počinjenih nad određenom grupom i opšti stav navodnog počinioca koji se vidi iz njegovog ponašanja.[1626] Međutim, postojanje neke diskriminatorne politike nije preduslov za dokazivanje progona, premda djela progona mogu da čine dio neke diskriminatorne politike ili prakse.[1627]

ii. *Djela u osnovi*

(A) Ubijanje

501. U tački 3, optuženi se tereti za progon, prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem ubijanja kao djela u osnovi.[1628]

502. Ubistvo se u članu 5(a) navodi kao zločin protiv čovječnosti. Shodno tome, ubijanje može da predstavlja progon, pod uslovom da su zadovoljena opšta obilježja za progon.[1629] Vijeće je već ranije konstatovalo da su obilježja ubistva prema članu 5 Statuta ista kao ona koja su definisana za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta.[1630] Vijeće, stoga, upućuje na tu svoju raniju diskusiju.[1631]

(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje

503. Optuženi se u tački 3 tereti za progon, prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem "okrutnog i/ili nečovječnog postupanja" kao djela u osnovi. Tužilaštvo u Optužnici tereti optuženog za sljedeće oblike okrutnog i/ili nečovječnog postupanja: (i) "mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i u zatočeničkim objektima u opštinama"; (ii) "silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama i zatočeničkim objektima u opštinama"; (iii) stvaranje i održavanje

---

1624 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 164; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

1625 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 164; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

1626 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 460; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

1627 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 967; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 582; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 996; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 739; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 435; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 615, 625.

1628 Optužnica, par. 60(a).

1629 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 972.

1630 V. par. 481.

1631 V. par. 446–448.

nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u opštinama; i (iv) "terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja".[1632]

504. Žalbeno vijeće je zauzelo stav da je pravo na slobodu od "okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja" priznato u međunarodnom običajnom pravu i ugrađeno u međunarodne akte o ljudskim pravima.[1633] Okrutno i/ili nečovječno postupanje definisano je kao djelo ili propust koje izazove tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili koje predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo.[1634] To djelo ili propust mora biti počinjeno s namjerom da se izazove teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda ili težak napad na ljudsko dostojanstvo, ili sa sviješću da će teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda ili težak napad na ljudsko dostojanstvo biti vjerovatna posljedica tog djela ili propusta.[1635] Vijeće će sada redom ispitati razne oblike okrutnog ili nečovječnog postupanja koje je tužilaštvo nabrojalo kao djela u osnovi progona u tački 3 Optužnice.

(1) Mučenje

505. Mučenje je izričito zabranjeno u članu 5(f) Statuta i ono može da predstavlja progon ukoliko su ispunjeni opšti uslovi za progon.[1636] Žalbeno vijeće je zauzelo stav da se može smatrati da definicija mučenja koja je izložena u Konvenciji protiv mučenja odražava međunarodno običajno pravo.[1637] Mučenje predstavlja jedan od najtežih napada na psihički i fizički integritet

---

1632 Optužnica, par. 60(b)–(e).

1633 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 106; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 143.

1634 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 424, 426. Vijeće napominje da je u praksi ustaljeno da su stvarna obilježja okrutnog postupanja prema članu 3 i "nečovječnog" postupanja prema članu 2 istovjetna i da jedino obilježje po kojem se razlikuju okrutno i nečovječno postupanje jeste uslov iz člana 2 da se mora raditi o zaštićenoj osobi. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 426; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 586, fusnota 1938. Pored toga, ustaljeno je i to da su ova krivična djela i druga *nehumana* djela prema članu 5(i) Statuta takođe istovjetna. V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 74. Iako se u ovom predmetu optuženi terete za okrutno i/ili nečovječno postupanje kao za djelo u osnovi krivičnog djela progona, u praksi Međunarodnog suda je ustaljeno da je definicija tog djela u osnovi ista kao i definicija okrutnog postupanja i nečovječnog postupanja. V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, tom II, par. 1791; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 853; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 975.

1635 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 974; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 261; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 231.

1636 V. par. 497–500.

1637 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 246; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 146; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 111. V. takođe član 1(1) Konvencije protiv mučenja u kojem je mučenje opisano kao:

> "[s]vaki akt kojim se nekoj osobi namjerno nanose teška tjelesna ili duševna bol ili patnja da bi se od te osobe ili neke treće osobe dobile informacije ili priznanja, ili da bi se ta osoba kaznila za djelo što ga je ona ili neka treća osoba počinila ili za čije je izvršenje osumnjičena, da bi se ta osoba zastrašila ili da bi se na nju izvršio pritisak, ili zbog bilo kojega drugoga razloga utemeljenog na bilo kojem obliku diskriminacije, ako tu bol ili te patnje nanosi službena osoba ili bilo koja druga osoba koja djeluje u

osobe.[1638] Težina mučenja leži u nanošenju teške duševne ili tjelesne boli u cilju postizanja određenog rezultata ili cilja.[1639] Shodno tome, stepen povrede koju neko djelo ili propust moraju izazvati da bi predstavljali mučenje mora biti "teški bol ili patnja, tjelesna ili duševna".[1640]

506. Mučenje je definisano kako slijedi:

> i) nanošenje, djelom ili propustom, teške tjelesne ili duševne boli ili patnje;
>
> ii) to djelo ili propust moraju biti namjerni; i
>
> iii) to djelo ili propust moraju biti usmjereni ka pribavljanju informacije ili priznanja, ili ka kažnjavanju, zastrašivanju ili prisiljavanju žrtve ili neke treće osobe, ili ka diskriminaciji žrtve ili neke treće osobe, po bilo kojoj osnovi.[1641]

507. Ne postoji iscrpan spisak svih djela ili propusta koji mogu da predstavljaju mučenje.[1642] Navodi o mučenju moraju se razmatrati za svaki slučaj zasebno kako bi se utvrdilo da li je, u svjetlu počinjenih djela i njihovog konteksta, nanesena teška tjelesna ili duševna bol ili patnja.[1643] Djela kojima se nanosi tjelesna bol mogu predstavljati mučenje čak i kad ne izazivaju bol one vrste koja prati teške povrede, pod uslovom da jeste nanesena teška bol ili patnja.[1644]

508. Počinilac mora namjerno da djeluje na takav način koji bi, normalnim slijedom događaja, kod žrtve ili žrtava izazvao tešku tjelesnu ili duševnu bol ili patnju, te da to čini u svrhu ostvarivanja jednog od ciljeva koji su zabranjeni gore navedenom definicijom krivičnog djela mučenja.[1645] Taj cilj ne mora da bude "prevladavajući ni jedini cilj" nanošenja teške boli ili

---

službenom svojstvu ili na njezin poticaj ili s njezinim izričitim ili prećutnim pristankom. Taj se izraz ne odnosi na bol ili patnje koje su posljedica isključivo zakonskih sankcija, ili koje su svojstvene tim sankcijama ili ih prate".

1638 Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 180.

1639 Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 180.

1640 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 246. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 111; Konvencija protiv mučenja, član 1(1).

1641 Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 290; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 142.

1642 Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 299, što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brđanin*, par. 251.

1643 Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 299, što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brđanin*, par. 251.

1644 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 251.

1645 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 153.

patnje.[1646] Ne postoji uslov da počinilac djeluje u nekom službenom svojstvu kao državni službenik ili neka druga osoba na položaju vlasti.[1647]

(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje

509. Premlaćivanje i fizičko zlostavljanje, premda nisu izričito zabranjeni u članu 5 Statuta, mogu da predstavljaju okrutno i/ili nečovječno postupanje kao djelo progona ako dosežu isti nivo težine kao druga djela koja su zabranjena u članu 5.[1648] Premlaćivanje predstavlja okrutno ili nečovječno postupanje (i) ako je premlaćivanje prouzrokovalo tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili predstavljalo težak napad na ljudsko dostojanstvo, i (ii) ako je premlaćivanje izvršeno namjerno.[1649] Vijeće smatra da ista obilježja vrijede i za fizičko zlostavljanje.

510. Ni psihološko zlostavljanje, uključujući šikaniranje i ponižavanje, nije izričito navedeno u članu 5 Statuta, ali može da predstavlja progon ako zlostavljanje doseže isti nivo težine kao druga djela koja su nabrojana u članu 5 Statuta i ako su ispunjeni opšti uslovi za progon.[1650] Na primjer, podvrgavanje žrtava neprestanom ponižavanju i degradaciji može predstavljati psihičko zlostavljanje kao djelo u osnovi progona.[1651]

(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja

511. Silovanje se navodi kao jedan od zločina protiv čovječnosti u članu 5(g) Statuta i ono može da predstavlja djelo u osnovi progona ako su ispunjeni opšti uslovi za progon.[1652] Silovanje podrazumijeva seksualnu penetraciju, bez obzira koliko ona bila neznatna: (a) vagine ili anusa žrtve penisom počinioca ili bilo kojim drugim predmetom kojim se počinilac poslužio ili (b) usta žrtve

---

1646 Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 81; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 153; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 470.

1647 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 284 (gdje se potvrđuje Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 148).

1648 Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 77, 83; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 751–753. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 672. V. par. 497–500.

1649 Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 78.

1650 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 154–155. V. par. 497–500.

1651 Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 758–760, 807–808. Za uslove zatočenja u logorima, uključujući "smještanje zatočenika u krajnje pretrpane male prostorije bez ventilacije, tjeranje zatočenika da mole da bi im se dala voda, te prisiljavanje zatočenika da vrše nuždu u svoju odjeću", koji su bili nametnuti kako bi se zatočenici šikanirali i ponižavali i kako bi im se nanijele duševne povrede, zatim za "[n]eprestane pogrde, demoralisanje i prijetnje zatočenicima, uključujući i prisiljavajuće zahtjeve stražara da im zatočenici daju svoj novac, te smještanje zatočenika u vašljivim i pretrpanim objektima, [koji su] bili sračunati od strane onih koji su sudjelovali u funkcionisanju logora u cilju nanošenja psihičke povrede zatočenicima", kao i za što su morali da posmatraju i slušaju "mukotrpna ispitivanja i neselektivne okrutne postupke nad ljudima s kojima su bili zatočeni", utvrđeno je da predstavljaju psihološko zlostavljanje. Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 190, 192.

1652 V. par. 497–500.

penisom počinioca, kada do takve seksualne penetracije dođe bez pristanka žrtve.[1653] Pristanak za tu svrhu mora biti dat dobrovoljno, kao rezultat slobodne volje žrtve, a procjenjuje se na osnovu konteksta okolnosti u kojima je dat.[1654] Počinilac mora namjeravati da ostvari takvu penetraciju i znati da se to događa bez pristanka žrtve.[1655]

512. Druga djela seksualnog nasilja obuhvataju djela koja možda ne podrazumijevaju silovanje, uključujući krivična djela kao što su seksualno porobljavanje ili napastovanje, ali koja su jednake težine kao i druga krivična djela iz člana 5 Statuta.[1656] Ta djela se često karakterišu kao "seksualno zlostavljanje".[1657] Teške povrede integriteta ličnosti seksualnog karaktera putem prinude, prijetnje silom ili zastrašivanja, na način koji ponižava i degradira dostojanstvo žrtve, mogu da predstavljaju druga djela seksualnog nasilja.[1658] Ta djela nisu ograničena na fizičke nasrtaje na ljudsko tijelo i mogu da obuhvataju djela koja ne podrazumijevaju penetraciju, pa čak ni fizički kontakt.[1659]

513. Seksualno nasilje je utvrđeno kada (i) počinilac počini neko djelo seksualne prirode nad drugom osobom ili kada od žrtve zahtijeva da izvrši takvo djelo, a (ii) tim se djelom narušava fizički integritet žrtve ili ono predstavlja napad na lično dostojanstvo žrtve i (iii) žrtva ne pristaje na to djelo.[1660] Počinilac mora to djelo počiniti hotimično i mora biti svjestan da žrtva ne pristaje na to djelo.[1661]

(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života

514. Premda se u međunarodnom humanitarnom pravu ne sankcioniše krivično djelo "nehumanih uslova života" kao takvo, nehumani uslovi života su činjenični opis okruženja u kojem su zatočenici držani i postupanja kojem su bili izloženi.[1662] Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života smatrano je potkategorijom okrutnog i/ili nečovječnog postupanja, koje može da

1653 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 127–128; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 395 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 460).

1654 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 127–128; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 395 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 460).

1655 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 127–128 (gdje se potvrđuje Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 460).

1656 Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 180.

1657 Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1766; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

1658 Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1012; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 757. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brima i drugi*, par. 720.

1659 Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688; Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 186.

1660 Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1768; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, tom I, par. 201.

1661 Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1768; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, tom I, par. 201.

1662 V. Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 554, 556.

predstavlja progon ako su djela dosegla isti nivo težine kao druga krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta i ako su ispunjeni i opšti uslovi za progon.[1663]

(C) Prisilno premještanje i deportacija

515. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem prisilnog premještanja i deportacije kao djela u osnovi.[1664]

516. Deportacija se u članu 5(d) Statuta navodi kao zločin protiv čovječnosti, a u praksi je ustaljeno da djela prisilnog premještanja mogu biti dovoljno teška da predstavljaju "druga nehumana djela" koja se navode u članu 5(i) Statuta.[1665] Shodno tome, i deportacija i prisilno premještanje mogu da predstavljaju progon pod uslovom da su zadovoljena opšta obilježja progona.[1666] Vijeće, stoga, upućuje na svoju diskusiju o obilježjima deportacije i drugih nehumanih djela (prisilnog premještanja).[1667]

(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima

517. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem "protivpravnog zatočenja u zatočeničkim objektima u opštinama", kao djela u osnovi.[1668]

518. Vijeće optužbu za protivpravno zatočenje iz paragrafa 60(g) Optužnice tumači tako da se ona odnosi na krivično djelo zatvaranja, što je krivično djelo prema članu 5(e) Statuta.[1669]

519. Izraz "zatvaranje" iz člana 5(e) Statuta tumači se kao proizvoljno zatvaranje; to jest lišavanje nekog pojedinca slobode bez redovnog pravnog postupka.[1670] Krivično djelo zatvaranja sastoji se od sljedećih obilježja: (i) neka osoba je lišena slobode; (ii) to lišavanje slobode je

---

1663 Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 755–756; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 439, 443. V. par. 497–500.

1664 Optužnica, par. 60(f).

1665 V. par. 495.

1666 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 153; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 221–223.

1667 V. par. 488–495.

1668 Optužnica, par. 60(g).

1669 Druga pretresna vijeća su takođe konstatovala da se protivpravno zatočenje kao zločin protiv čovječnosti odnosi na zatvaranje prema članu 5(e) Statuta. V. Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, tom II, par. 1814; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 751.

1670 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 116; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 752.

proizvoljno, to jest, za njega ne postoji pravna osnova; i (iii) optuženi ili počinilac djelovali su s namjerom da tu osobu proizvoljno liše slobode.[1671]

520. Ukoliko za lišavanje slobode postoji pravna osnova, onda ona mora da postoji tokom cijelog perioda zatvaranja, s obzirom da lišavanje slobode postaje proizvoljno čim njegova pravna osnova prestane da postoji.[1672]

521. Protivpravno zatočenje koje je izvršeno na diskriminatornim osnovama i kod kojeg su zadovoljena opšta obilježja progona može da predstavlja progon.[1673]

(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova

522. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem prisilnog rada na linijama fronta i korištenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova, kao djela u osnovi.[1674]

523. Premda nisu svi oblici prisilnog rada sami po sebi protivpravni,[1675] za djela prisilnog rada se, u određenim okolnostima i kad su ona bila izvršena s diskriminatornom namjerom, smatralo da predstavljaju progon kao zločin protiv čovječnosti.[1676] Pored toga, korištenje ratnih zarobljenika i zatočenih civila kao živih štitova zabranjeno je pravilima međunarodnog prava[1677] i u praksi se smatra da ono predstavlja nečovječno ili okrutno postupanje prema članu 2 odnosno 3 Statuta,[1678] kao i progon kao zločin protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta.[1679]

1671 Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 115; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 752.

1672 Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 79; Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, tom II, par. 1816; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 753; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 114.

1673 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 154; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 714, 717.

1674 Optužnica, par. 60(h).

1675 V. par. 525.

1676 Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 759, 761; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 93.

1677 Član 23 Ženevske konvencije III propisuje: "Nijedan ratni zarobljenik ne smije ni u jednom trenutku biti poslat ili zadržan u nekoj oblasti u kojoj bi bio izložen vatri borbene zone, niti se smije upotrebljavati za to da svojim prisustvom zaštiti od vojnih dejstava izvjesne tačke ili izvijesne oblasti." V. takođe član 83 Ženevske konvencije IV, koji propisuje: "Sila koja drži internirane osobe ne smije određivati mjesta interniranja na područjima koja su naročito izložena ratnim opasnostima." Konačno, član 51(7) Dopunskog protokola I propisuje: "Prisustvo ili pokreti civilnog stanovništva ili pojedinih civila ne smiju se koristiti da se izvijesne tačke ili područja učine imunim od vojnih operacija, naročito ne kao pokušaj da se zaštite vojni objekti od napada ili da se štite, favorizuju ili otežaju vojne operacije. Strane u sukobu ne smiju usmjeriti kretanje civilnog stanovništva ili pojedinih civila da bi pokušale da zaštite vojne objekte od napada ili da štite vojne operacije."

1678 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 653 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 303).

1679 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 155, 653; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 764.

524. Tužilaštvo treba da pokaže da je neka osoba bila prisiljena na rad i da je taj rad bio zabranjen pravilima međunarodnog prava. Ocjena o tome da li je rad bio obavljan dobrovoljno vrši se za svaki slučaj zasebno i zahtijeva da se razmotre i objektivni i subjektivni kriteriji.[1680] Prilikom utvrđivanja da neka osoba nije bila u poziciji da izvrši stvarni izbor u vezi s tim da li će obavljati neki rad, mogu se ispitati sljedeći kriteriji: (i) nepostojanje bilo kakve stvarne naknade za obavljeni rad; (ii) ranjivi položaj u kojem su se našli zatočenici; (iii) navodi da su zatočenici koji nisu bili sposobni za rad ili nisu htjeli da rade bili ili prisiljavani na rad ili zatvarani u samicu; (iv) tvrdnje o trajnim posljedicama rada po zatočenike, uključujući posljedice po njihovo zdravlje; i (v) samo zatočeništvo i uslovi zatočeništva.[1681]

525. U vezi s drugim uslovom i pitanjem da li je obavljeni rad bio zabranjen pravilima međunarodnog prava, Vijeće ima u vidu da nisu svi oblici prisilnog rada sami po sebi protivpravni za vrijeme oružanog sukoba.[1682] S tim u vezi, Žalbeno vijeće je zauzelo stav da "[p]ostoji […] princip prema kojem se rad koji se traži od osobe koja je zakonito pritvorena ne smatra prisilnim ili obaveznim radom".[1683] Pored toga, osobe koje su lišene slobode, ukoliko budu korištene za rad, moraju da imaju iste pogodnosti u pogledu uslova rada i mjera zaštite kakve uživa i lokalno civilno stanovništvo.[1684] Na primjer, za prisiljavanje osoba da kopaju rovove ili pripremaju druge vrste vojnih objekata utvrđeno je da predstavlja okrutno postupanje i progon, koji su kažnjivi prema članu 3 odnosno 5 Statuta.[1685] Korištenje živih štitova, to jest raspoređivanje ljudi na područja na kojima bi se mogli naći izloženi borbenim dejstvima ili njihovo zatočenje na tim područjima, kako bi oni svojim prisustvom zaštitili određena mjesta ili aktivnosti od vojnih operacija ili oružanog

---

1680 Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 195 (gdje se konkretno navodi sljedeće: "U ovom slučaju je, s obzirom na specifične uslove u zatočeničkom centru, bilo dovoljno objektivnih elemenata koji dokazuju da su zatočenici stvarno bili prisiljavani na rad, što potvrđuje da je njihov lični osjećaj da obavljaju prisilni rad odgovarao stvarnosti.")

1681 Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 259; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 373, 378.

1682 V. član 49 Ženevske konvencije III; član 51. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 597.

1683 Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 200.

1684 Član 5(1)(e) Dopunskog protokola II (na koji se upućuje u Prvostepenoj presudi u predmetu *Simić i drugi*, par. 90). V. takođe član 52 Ženevske konvencije III (kojim se zabranjuje prisilno korištenje ratnih zarobljenika za obavljanje radova koji su štetni po zdravlje ili opasni); Komentar Ženevske konvencije III, član 52 (gdje se pravi razlika između (a) rada koji sam po sebi nije opasan, ali koji može biti opasan zbog opštih uslova u kojima se obavlja (na primjer: rad koji se obavlja u blizini vojnih ciljeva ili bojišta), (b) rada koji je po samoj svojoj prirodi opasan ili štetan po zdravlje (na primjer: uklanjanje mina), (c) rada koji sam po sebi nije opasan, ali koji može biti ili postati opasan zbog toga što se obavlja u neadekvatnim uslovima).

1685 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 597; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 760; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 835.

napada, zabranjeno je pravilima međunarodnog prava.[1686] Zabrana korištenja živih štitova ne ovisi o tome da li stvarno dođe do povrede ili napada.[1687]

526. U vezi s prisilnim radom, počinilac je morao da namjerava da žrtva nedobrovoljno obavlja zabranjeni rad.[1688] U odsustvu neposrednih dokaza, zaključak o postojanju te namjere može se izvesti iz okolnosti u kojima je rad obavljen.[1689] U vezi s korištenjem živih štitova, počinilac je morao namjeravati da neki vojni cilj zaštiti od napada ili da zaštiti vojne operacije, ide im na ruku ili ih oteža.[1690]

(F) Pljačka imovine

527. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem oduzimanja ili pljačke imovine kao djela u osnovi.[1691] Vijeće smatra da je ovu optužbu, koja je u Optužnici formulisana kao " oduzimanje ili pljačka imovine", primjereno tumačiti kao "pljačku imovine", budući da je Žalbeno vijeće izraz "oduzimanje" koristilo da bi definisalo pljačkanje.[1692]

528. Djelima pljačkanja, za koja je Međunarodni sud ocijenio da obuhvataju i otimanje, krše se razne norme međunarodnog humanitarnog prava.[1693] Zabrana pljačkanja je opšte prirode i obuhvata kako djela pljačkanja koja počine pojedinačni vojnici za svoju ličnu dobit, tako i organizovanu konfiskaciju imovine preduzetu u okviru sistematske ekonomske eksploatacije okupirane teritorije.[1694]

1686 Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 763 (gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 652–654).

1687 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 654.

1688 V. Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 260 (gdje se u definiciji *mens rea* objašnjava da tužilaštvo mora da dokaže " da je počinilac imao namjeru da žrtva obavlja zabranjeni posao").

1689 V. Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 260.

1690 Vijeće napominje da *mens rea* za korištenje živih štitova nije definisana u praksi Međunarodnog suda. Vijeće se stoga oslanja na definiciju koja se navodi u MKS-ovim Obilježjima krivičnih djela, v. MKS-ova Obilježja krivičnih djela, član 8(2)(b)(xxiii).

1691 Optužnica, par. 60(i).

1692 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 84. Tužilaštvo je u svojoj završnoj riječi objasnilo, u vezi s fusnotom 8 Optužnice, da nije iznijelo navod o krivičnoj odgovornosti i za oduzimanje i za pljačkanje imovine u određenim opštinama, premda se u toj fusnoti pominje samo pljačkanje. Završna riječ, T. 47694 (30. septembar 2014.).

1693 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 77; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 147. Otimačina je izričito zabranjena članovima 28 i 47 Haškog pravilnika, članu 33 Ženevske konvencije IV i članu 4(2)(g) Dopunskog protokola II. V. takođe Odluka po žalbi u predmetu *Hadžihasanović i Kubura* u vezi s pravilom 98*bis*, par. 37–38, koji sadrže diskusiju o običajnoj prirodi zabrane pljačkanja i u međunarodnim i u nemeđunarodnim oružanim sukobima.

1694 Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590.

529. Pljačkanje podrazumijeva hotimično i protivpravno oduzimanje privatne ili javne imovine.[1695] Pored toga, prema članovima 1 i 5 Statuta, to krivično djelo mora da obuhvata teške posljedice po žrtvu.[1696] Ocjena o tome kada neka imovina doseže prag određene vrijednosti da bi njeno oduzimanje dovelo do teških posljedica po žrtvu može se vršiti samo za svaki slučaj zasebno i uzimajući u obzir konkretne okolnosti dotičnog slučaja.[1697] Prag težine može biti dosegnut u okolnostima u kojima je izvršeno oduzimanje imovine od velikog broja ljudi, čak i ako to ne ostavlja teške posljedice po svakog pojedinca, s obzirom da ukupne posljedice tog oduzimanja po cjelokupno stanovništvo i višestruka počinjena krivična djela čine to kršenje teškim.[1698]

(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte

530. U tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem bezobzirnog uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte, kao djela u osnovi.[1699]

531. Uništavanje raznih vrsta imovine zabranjeno je nizom međunarodnih akata.[1700] U ovom kontekstu, izraz imovina se tumači tako da pokriva i privatnu imovinu i javna dobra, uključujući kulturna dobra i vjerske objekte.[1701] Premda se uništavanje imovine navodi kao krivično djelo u članovima 2 i 3 Statuta u raznim oblicima,[1702] ono se u članu 5 uopšte ne pominje. Međutim, Žalbeno vijeće je smatralo da, ovisno o prirodi i razmjerama uništavanja i o tome da li je ono

---

1695 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 84.

1696 V. par. 499.

1697 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 80–83.

1698 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 83.

1699 Optužnica, par. 60(j). V. takođe Prilog D.

1700 V. član 23(g) Haškog pravilnika (gdje se zabranjuje "[u]ništavanje […] neprijateljske imovine, osim ukoliko to strogo ne zahtijevaju potrebe rata"); član 53 Ženevske konvencije IV (gdje se propisuje sljedeće: "Okupirajućoj sili je zabranjeno da uništava pokretna i nepokretna dobra koja pojedinačno ili zajednički pripadaju privatnim osobama, državi ili javnim tijelima, društvenim organizacijama ili zadrugama, izuzev u slučajevima u kojima bi ta uništenja bila apsolutno neophodna radi izvođenja vojnih dejstava."); član 147 Ženevske konvencije IV (gdje se zabranjuje "uništavanje […] koje nije opravdano vojnim potrebama i koje se vrši u velikom obimu na nedopušten i samovoljan način"); član 52 Dopunskog protokola I (kojim se štite civilni objekti); član 53 Dopunskog protokola I (koji predviđa zaštitu "istorijskih spomenika, umjetničkih djela ili hramova koji čine kulturno ili duhovno nasljeđe naroda"). V. takođe Nirnberška načela, načelo 6 (gdje se "bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom" navodi kao krivično djelo kažnjivo po međunarodnom pravu).

1701 V. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 145.

1702 Član 2 Statuta zabranjuje "uništavanje i oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom i izvedeno je protivpravno i bezobzirno", dok se u članu 3 navodi "bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom".

počinjeno s diskriminatornom namjerom, uništavanje imovine može biti jednake težine kao i druga djela nabrojana u članu 5 i, kao takvo, može da predstavlja progon kao zločin protiv čovječnosti.[1703]

532. Da bi se dokazalo bezobzirno uništavanje imovine, tužilaštvo mora da dokaže sljedeća obilježja: (i) da se radilo o uništavanju ili oštećivanju imovine širokih razmjera; (ii) da uništavanje nije bilo opravdano vojnom nuždom; i (iii) da je uništavanje počinjeno s namjerom da se ta imovina uništi.[1704]

533. Imovina, u vrijeme kada je uništena ili kada je pretrpjela oštećenja velikih razmjera, nije smjela biti korištena u vojne svrhe. Tužilaštvo mora da dokaže da uništavanje ili nanošenje štete velikih razmjera nije bilo opravdano vojnom nuždom.[1705] Žalbeno vijeće je zauzelo stav da je za zaključak o tome da li je do uništavanja došlo iz vojne nužde potrebno utvrditi šta predstavlja vojni cilj s obzirom na definiciju iz člana 52(2) Dopunskog protokola I, shodno kojoj vojni ciljevi obuhvataju "one objekte koji po svojoj prirodi, po svome smještaju, po svojoj namjeni ili po svojoj upotrebi djelotvorno doprinose vojnoj akciji i čije potpuno ili djelimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija donosi u datim okolnostima očitu vojnu prednost".[1706]

534. Djelo koje za posljedicu ima uništavanje imovine moralo je biti počinjeno s namjerom, neposrednom ili posrednom, da se dotična imovina uništi ili da joj se nanese šteta velikih razmjera.[1707]

(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera

535. Konačno, u tački 3 Optužnice, optuženi se tereti za progon, zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5(h) Statuta, počinjen putem nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera kao djela u osnovi.[1708] Kako se navodi u Optužnici, te restriktivne i

---

1703 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 146. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 108.

1704 V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 74; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 144–146; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 206–210; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 308.

1705 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 337; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 495 (u kontekstu člana 3 Statuta); Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi, tom* I, par. 208.

1706 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 337.

1707 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 74; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 206, 210; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 589.

1708 Optužnica, par. 60(k). U vezi s ovim konkretnim oblikom progona koji mu se stavlja na teret u Optužnici, optuženi je zatražio od Vijeća da odbaci paragraf 60(k) Optužnice po osnovu toga da djela progona koja se opisuju u tom paragrafu nisu dovoljno teška da bi se mogla okvalifikovati kao zločin protiv čovječnosti, kažnjiv prema članu 5(h) Statuta. Optuženi je, pored toga, ustvrdio da je paragraf 60(k) sadrži tako malo činjenica da je nemoguće pripremiti odbranu po navodima sadržanim u njemu. Preliminarni podnesak za odbacivanje paragrafa 60(k) zbog nenadležnosti, 10. mart 2009., par. 5–6. Dana 28. aprila 2009., Vijeće je po ovom podnesku izdalo odluku u kojoj je podnesak odbacilo, pored ostalog, na osnovu toga što u njemu nije iznesen prigovor koji se zaista odnosi na nadležnost, niti valjan prigovor u vezi s formom Optužnice. Vijeće je zaključilo da krivična

diskriminatorne mjere uključivale su (i) uskraćivanje slobode kretanja; (ii) uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla; (iii) povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; (iv) protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili (v) uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.[1709]

536. U praksi je zauziman stav da te restriktivne i diskriminatorne mjere mogu da predstavljaju progon kada se posmatraju izolovano ili u kombinaciji s drugim djelima koja predstavljaju progon shodno članu 5(h) Statuta.[1710]

3. Genocid

537. Optuženi se tereti po dvije tačke za genocid prema članu 4 (3)(a) Statuta. U tački 1 se tereti za genocid nad dijelom nacionalnih, etničkih i/ili vjerskih grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih, u sljedećim opštinama: Bratunac, Foča, Ključ, Prijedor, Sanski Most, Vlasenica i Zvornik, putem (a) ubijanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa; (b) nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, tokom njihovog zatočeništva u zatočeničkim objektima, gdje su podvrgavani okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja; i (c) zatočenja hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, u zatočeničkim objektima, u životnim uslovima smišljenim tako da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja,

---

djela u osnovi koja su nabrojana u paragrafu 60(k) Optužnice, kada se posmatraju zajedno, mogu da zadovolje test jednake težine i, stoga, mogu da predstavljaju progon u smislu člana 5 Statuta. Odluka po podnescima kojima se osporava nadležnost, par. 37–44, 81.

1709 Optužnica, par. 60(k).

1710 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 295, 297 (gdje je zauzet stav da (a) uskraćivanje slobode kretanja; (b) uskraćivanje zapošljavanja; i (c) uskraćivanje prava na propisan sudski postupak potpadaju pod nadležnost Međunarodnog suda kao djela u osnovi progona u smislu člana 5(h) Statuta). U predmetu *Brđanin*, optuženi se teretio i za uskraćivanje prava na odgovarajuću ljekarsku njegu, međutim, Žalbeno vijeće tu optužbu nije razmatralo zbog toga što optuženom u tom predmetu nije izrečena osuđujuća presuda za krivično djelo progona u odnosu na taj konkretni navod. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 294, fusnota 595 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 1076). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1049. Pored toga, pretresna vijeća u predmetima *Stanišić i Župljanin* i *Krajišnik* zaključila su da istih onih pet restriktivnih i diskriminatornih mjera koje se navode u paragrafu 60(k) Optužnice predstavljaju progon kada se posmatraju u kombinaciji s drugim djelima koja predstavljaju progon. Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 91–92; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 736, 738–741 (gdje se poziva na presude Nirnberškog suda i sudova koji su primjenjivali Zakon br. 10 savezničkog Kontrolnog savjeta, u kojima je utvrđeno da su razna djela koja su počinjena nad Jevrejima bila zločini protiv čovječnosti, uključujući uskraćivanje slobode kretanja, uskraćivanje prava na sudski postupak, uskraćivanje pristupa javnim službama, te povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga).

nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[1711]

538. U tački 2 optuženi se tereti za genocid nad dijelom nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana, kao takvih, u Srebrenici putem (a) ubijanja više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, putem pogubljenja; i (b) nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.[1712]

539. Zločin genocida, kažnjiv prema članu 4 Statuta, definisan je kao u članu II Konvencije o genocidu i uključuje kažnjiva djela nabrojana u tom članu Konvencije.[1713] Smatra se da te odredbe Konvencije o genocidu čine dio međunarodnog običajnog prava i da predstavljaju *jus cogens*.[1714] Stoga je genocid, kako je definisan u Statutu, prema međunarodnom običajnom pravu, bio kažnjivo krivično djelo u vrijeme izvršenja djela kojima se optuženi tereti u Optužnici.

540. U članu 4(2) Statuta navodi se da genocid predstavlja bilo koje od sljedećih djela, "počinjeno s namjerom da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva":

(a) ubijanje pripadnika te grupe;
(b) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima te grupe;
(c) smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja;
(d) uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar te grupe;
(e) prisilno premještanje djece te grupe u drugu grupu.[1715]

a. Grupa

541. Član 4 Statuta štiti nacionalne, etničke, rasne i vjerske grupe "kao takve" (dalje u tekstu: zaštićena grupa). Zločin genocida odnosi se na uništenje rase, plemena, nacije ili neke druge grupe

[1711] Optužnica, par. 40(a)–(c). V. također Prilog C, Zatočenički objekti.
[1712] Optužnica, par. 47(a)–(b). V. također Prilog E, Incidenti ubijanja.
[1713] Konvencija o genocidu, član II.
[1714] Savjetodavno mišljenje MSP-a o genocidu, str. 23; Izvještaj generalnog sekretara za 1993., par. 45, Presuda MSP-a o Bosni, par. 161; Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 60; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 495; Prvostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 46.
[1715] Kako je razmotreno gore u tekstu, Vijeće napominje da se u ovom predmetu optuženi ne tereti za djela nabrojana u članu 4(2)(d) i (e), a to su uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar te grupe i prisilno premještanje djece te grupe u drugu grupu.

određenog pozitivnog identiteta, a ne kao uništenje raznih ljudi koji nemaju neki određeni identitet.[1716] Ciljane grupe za genocid stoga se ne mogu definisati na negativan način, kao što su "nesrbi", na primjer.[1717] Sastav grupe se valja utvrđivati u svakom pojedinačnom slučaju.[1718] Kada se više od jedne grupe smatra ciljanim grupama, obilježja zločina genocida valja razmotriti u odnosu na svaku grupu posebno.[1719]

b. *Actus reus*

i. *Ubijanje pripadnika grupe*

542. Uslovi za "ubijanje" na koje se upućuje u članu 4(2)(a) istovjetni su uslovima za ubistvo navedenim u članu 5.[1720] Ubistvo kao genocidno djelo zahtijeva dokaz o rezultatu.[1721] Obilježja ubistva detaljno su razmotrena u odjeljcima o ubistvu kao zločinu protiv čovječnosti i kao kršenju zakona i običaja ratovanja.[1722] Procjena broja ubijenih ljudi nije potrebna da bi se dokazao *actus reus* genocida.[1723]

ii. *Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe*

543. Član 4(2)(b) govori o namjernom djelu ili propustu kojima se pripadnicima zaštićene grupe nanosi teška tjelesna ili duševna povreda i za koje se traži dokaz o rezultatu.[1724] Ta povreda mora biti "teža od privremene ojađenosti, nelagode ili poniženja" i mora nanijeti "dugotrajno i teško oštećenje sposobnosti osobe da vodi normalan i konstruktivan život".[1725] Ona ne mora imati trajne posljedice ili biti nepovratna.[1726]

544. Vijeće primjećuje da je Žalbeno vijeće u predmetu *Seromba* navelo da, "[d]a bi potkrijepila osuđujuću presudu za genocid, tjelesna povreda ili duševna povreda nanesena pripadnicima neke grupe mora biti tako teške prirode *da može dovesti do uništenja te grupe, u cijelosti ili*

1716 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 21. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Stakić* par. 22–24.

1717 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 16–27. V. također Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 71–72.

1718 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 25. fusnota 68; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 667; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 684; Prvostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 484.

1719 Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 512; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 685.

1720 Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzidana*, par. 151.

1721 Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 688; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 514.

1722 V. par. 446–448, 481.

1723 Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 23. Međutim, razmjere zločina relevantne su za ocjenu *mens rea* genocida. V. par. 550.

1724 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 737; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 811; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 688; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 514.

1725 Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

1726 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 738; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

djelimično".[1727] Međutim, prilikom ocjene činjenica, Žalbeno vijeće u predmetu *Seromba* nije ispitalo da li dokazi pokazuju da je nanesena povreda bila tako teška da je mogla dovesti do uništenja grupe.[1728] Isto tako, pretresna vijeća ovog Međunarodnog suda i MKSR-a koja se pozivaju na navedene formulacije ispitivala su samo težinu djela, ne upućujući ni na kakav dokaz da je povreda bila takva da je mogla dovesti do uništenja grupe.[1729] Pored toga, u većini prvostepenih presuda donesenih prije ili poslije Drugostepene presude u predmetu *Seromba* dosljedno se ponavljaju formulacije iz člana 4(2)(b) Statuta i ne traži se dokaz da je povreda bila takva da je mogla dovesti do uništenja grupe.[1730] Dalje, u ovom konkretnom predmetu, Žalbeno vijeće je u Presudi po žalbi u vezi s pravilom 98*bis* samo podsjetilo na član 4(2)(b), ne navodeći postojanje nekog dodatnog uslova.[1731] Imajući u vidu gore navedeno, Vijeće stoga smatra da ne postoji dodatni uslov da tjelesna povreda ili duševna povreda nanesena pripadnicima neke grupe mora biti tako teške prirode da može dovesti do cjelokupnog ili djelimičnog uništenja te grupe. Međutim, stepen mogućnosti uništenja te grupe može se smatrati mjerilom težine tjelesne povrede ili duševne povrede.

1727 Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 46 (kurziv dodat) (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kajelijeli*, par. 814 (Vijeće napominje da se Žalbeno vijeće u predmetu *Seromba* pogrešno poziva na par. 184 Prvostepene presuda u predmetu *Kajelijeli*); Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 862; Izvještaj ILC-a iz 1996., str. 46 (gdje se navodi sljedeće: "Tjelesna povreda ili duševna povreda nanesena pripadnicima neke grupe mora biti tako teške prirode da može dovesti do cjelokupnog ili djelimičnog uništenja te grupe.").

1728 Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 47–48 (gdje se razmatra propust Pretresnog vijeća u predmetu *Seromba* da napravi razliku između *actus reus* nanošenja tjelesne ili duševne povrede i fizičkih elemenata pomaganja i podržavanja krivičnog djela).

1729 V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 1609, 1666 (gdje se zaključuje da su "seksualna zlostavljanja, obogaljivanja i silovanja koja su pripadnice plemena Tutsi bile prisiljene da proživljavaju u periodu od aprila do juna 1994. svakako predstavljala djela teške tjelesne i duševne povrede "); Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 738, 753–759; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 811, 844–847 (gdje se zaključuje da su muškarcima, bosanskim Muslimanima, operacijom ubijanja nanesene teške tjelesne i duševne povrede); Prvostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 5731, 5868 (gdje Pretresno vijeće nije donijelo činjenične zaključke zbog svog stava da je Optužnica u tom predmetu manjkava zbog toga što se u njoj silovanje ne navodi kao genocidno djelo); Prvostepena presuda u predmetu *Gatete*, par. 584–608; Prvostepena presuda u predmetu *Kanyarukiga*, par. 637–641.

1730 V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 645; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 690; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513; Prvostepena presuda u predmetu *Ntawukuliyayo*, par. 452; Prvostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 159; Prvostepena presuda u predmetu *Renzaho*, par. 762; Prvostepena presuda u predmetu *Bagasora*, par. 2117; Prvostepena presuda u predmetu *Gacumbtsi*, par. 291; Prvostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, par. 664; Prvostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 320–323; Prvostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 784; Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 59; Prvostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 156; Prvostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 51; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 502–503.

1731 Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 33. Vijeće napominje da MSP nije primijenio nijedan dodatni uslov na svoje činjenične zaključke u Presudi MSP-a o Bosni, v. Presuda MSP-a o Bosni, par. 319 (gdje je zaključio da su "pripadnici zaštićene grupe sistematski bili žrtve masovnog maltretiranja, premlaćivanja, silovanja i mučenja, čime su im tokom sukoba, a posebno u zatočeničkim logorima, nanošene teške tjelesne i duševne povrede. Uslov *actus reus*, kako je definisan u članu II(b) Konvencije [o genocidu], stoga je ispunjen.").

545. Ocjena o tome šta se može smatrati teškom povredom zavisi od okolnosti svakog predmeta.[1732] Primjeri teške tjelesne ili duševne povrede kao genocidnog djela uključuju mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje, seksualno nasilje, uključujući silovanje, ispitivanje praćeno premlaćivanjem, prijetnje smrću, te povrede kojima je narušeno zdravlje, uzrokovana nakaznost ili teška ozljeda pripadnika grupe.[1733] Iako prisilno premještanje samo po sebi ne čini genocidno djelo,[1734] u zavisnosti od okolnosti datog predmeta, ono može nanijeti tako tešku tjelesnu ili duševnu povredu da predstavlja genocidno djelo u smislu člana 4(2)(b).[1735]

iii. *Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja*

546. Djela kažnjiva na osnovu člana 4(2)(c) valja shvatiti kao "metode uništavanja kojima počinilac pripadnike grupe ne ubija trenutačno, no kojima se na kraju želi postići njihovo fizičko uništenje".[1736] Suprotno djelima koje članovi 4(2)(a) i 4(2)(b) zabranjuju, ova odredba ne iziskuje dokaz da je postignut rezultat; kao takva, ona ne iziskuje dokaz da su dati uslovi zapravo doveli do smrti ili nanošenja teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima zaštićene grupe.[1737] Ako je takva "posljedica ostvarena, za takva djela primjereno je teretiti na način opisan u paragrafima (a) i (b)" člana 4.[1738]

1732 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 811; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 646; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić* par. 513.

1733 Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*, par. 46; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 645; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 690; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513. V. takođe Presuda MSP-a o Bosni, par. 319.

1734 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 519, gdje se napominje sljedeće: "Istjerivanje grupe ili dijela grupe samo po sebi nije dovoljno za genocid"; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 123). V. takođe Presuda MSP-a o Bosni, par. 190 (gdje se napominje sljedeće: "Ni namjera stvaranja etnički homogenih područja ni operacije preduzete radi provođenja takve politike ne mogu se *kao takvi* smatrati genocidom: namjera koja je svojstvena genocidu je namjera da se 'u cijelosti ili djelimično uništi' određena grupa, a deportacija i raseljavanje pripadnika grupe, čak i kad se vrše uz primjenu sile, nisu nužno ekvivalentni uništavanju te grupe […] (naglasak u originalu)" i upućuje na Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 519; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 739; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 813).

1735 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 209, 212; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 646; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 513.

1736 Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 505. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 517–518.

1737 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 814; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 691; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 517.

1738 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 227–228; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 905, fusnota 2255. V. takođe Presuda Okružnog suda u Jeruzalemu u predmetu *Eichmann*, par. 196, gdje je optužba za nametanje Jevrejima životnih uslova sračunatih da dovedu do njihovog fizičkog istrebljenja ograničena na progon Jevreja koji su preživjeli holokaust i gdje je zaključeno da ona ne treba da obuhvata Jevreje koji nisu spašeni "jer bi ispalo da su, u njihovom slučaju, postojale dvije zasebne akcije: prvo, podvrgavanje životnim uslovima koji su bili sračunati da dovedu do njihovog fizičkog uništenja i, kasnije, samo fizičko uništavanje". V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 814, fusnota 2930. U ovom predmetu, djela za koje se optuženi tereti na osnovu člana 4(2)(c) ista su kao ona za koja se tereti na osnovu člana 4(2)(b). Optužnica, par. 40(b), (c); Prilog C.

547. Primjeri takvih djela uključuju, između ostalog, izgladnjivanje grupe ishranom jedva dovoljnom za preživljavanje; uskraćivanje prava na ljekarsku njegu; sistematsko istjerivanje pripadnika grupe iz njihovih domova; i, uopšteno, stvaranje uslova koji postepeno mogu dovesti do smrti, kao što su odsustvo odgovarajuće ishrane, vode, uslova stanovanja, odjeće i higijene ili podvrgavanje pripadnika grupe prekomjernom radu, odnosno fizičkom iznurivanju.[1739] Ipak, član 4(2)(c) odnosi se samo na djela koja su smišljeno sračunata da dovedu do fizičkog uništenja grupe i, kao takva, između njih i djela sračunatih da dovedu do raspada grupe mora se povući jasna razlika.[1740]

548. U nedostatku neposrednih dokaza o tome da li su životni uslovi koji su nametnuti pripadnicima grupe bili smišljeno sračunati da dovedu do njenog fizičkog uništenja, pretresno vijeće može se rukovoditi time da li je objektivno postojala vjerovatnoća da bi takvi uslovi doveli do djelimičnog fizičkog uništenja grupe.[1741] Pravi karakter životnih uslova, dužina perioda tokom kojeg su oni bili nametnuti pripadnicima grupe i karakteristike grupe, na primjer, njena ranjivost, jesu primjeri faktora koji se moraju uzeti u obzir pri ocjeni kriterijuma vjerovatnoće.[1742]

c. *Mens rea*

549. Za traženu *mens rea* za zločin genocida—"namjeru da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa", kako je definisano u članu 4 Statuta—obično se koriste razni izrazi, kao što su, na primjer, specijalna namjera, posebna namjera, *dolus specialis*, konkretna namjera i genocidna namjera.[1743] Genocid zahtijeva ne samo dokaz namjere da se počine navedena genocidna djela, već i dokaz posebne namjere da se uništi zaštićena grupa, u cijelosti ili djelimično.[1744] Prema tome, optuženi mora dijeliti genocidnu namjeru s drugim učesnicima UZP-a kada se tereti za genocid u okviru prve kategorije UZP-a.[1745]

1739 Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 691; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 517; Prvostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 157; Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzidana*, par. 115–116; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 506.

1740 Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 692, 694; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 519.

1741 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 742; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 816; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 906.

1742 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 742; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 816; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 906. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 863; Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 548.

1743 Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 45; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 498. V. takođe Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 22.

1744 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 20.

1745 Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 79 (gdje se navodi sljedeće: "[…] u skladu s navodima u osnovi tačke 1 Optužnice, u svrhu utvrđivanja prve kategorije UZP-a presudna je genocidna namjera Karadžića i drugih koji su, prema navodima, učesnici UZP-a, a ne fizičkih počinilaca djela koja su, prema navodima, u osnovi genocida."). Žalbeno vijeće je navelo da se nije uvjerilo da su zaključci Pretresnog vijeća u vezi s genocidnom namjerom bili ograničeni na fizičke počinioce djela ili da ono nije ocijenilo genocidnu namjeru Karadžića i

550. Pri ocjeni dokaza o genocidnoj namjeri, vijeće bi trebalo da razmotri da li "svi dokazi, uzeti zajedno, ukazuju na genocidno stanje svijesti počinioca", umjesto da odvojeno za svako relevantno genocidno djelo razmatra da li je optuženi imao namjeru da uništi zaštićenu grupu.[1746] U nedostatku neposrednih dokaza o genocidnoj namjeri, zaključak o genocidnoj namjeri može se izvesti iz ukupnih činjenica i okolnosti krivičnog djela.[1747] Faktori relevantni za tu analizu mogu uključivati, između ostalog, opšti kontekst, razmjere počinjenih zločina, sistematsko uzimanje žrtava na metu na osnovu njihove pripadnosti određenoj grupi, ponavljanje destruktivnih i diskriminatornih djela ili postojanje plana ili politike.[1748] Zaključak da je izvršilac imao traženu posebnu namjeru može se potkrijepiti i namjerom koju je pokazao držanjem javnih govora[1749] ili na sastancima.[1750]

i. *Namjera da se uništi grupa "kao takva"*

551. Posebna namjera da se uništi grupa "kao takva" čini genocid izuzetno teškim zločinom i po njoj se on razlikuje od drugih teških krivičnih djela, na primjer, progona kao zločina protiv čovječnosti.[1751] Izraz "kao takva" veoma je značajan jer pokazuje da je za zločin genocida nužno postojanje namjere da se uništi skupina ljudi koji imaju određeni grupni identitet na osnovu nacionalne, rasne, etničke ili vjerske pripadnosti.[1752]

552. Na primjer, Pretresno vijeće u predmetu *Krstić* zaključilo je da će uništenje tako velikog broja muškaraca neizbježno rezultirati fizičkim nestankom bosansko-muslimanskog stanovništva u

---

drugih koji su, prema navodima, bili učesnici UZP-a. Žalbeno vijeće je dalje zaključilo da naglasak koji je Pretresno vijeće stavilo na fizičke počinioce u vezi s navodima o genocidu u Srebrenici u odnosu na tačku 2 Optužnice ne pokazuje da je Pretresno vijeće "nužno smatralo da je za odgovornost na osnovu prve kategorije UZP-a bilo *potrebno* dokazati genocidnu namjeru fizičkih počinilaca ili da prilikom ocjenjivanja dokaza u vezi s tačkom 1 Optužnice nije uzelo u obzir genocidnu namjeru Karadžića i drugih koji su, prema navodima, bili učesnici UZP-a". Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 83.

1746 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 55; Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 56. V. također Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 246–247.

1747 Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 468; Drugostepena presuda u predmetu *Hategekimana*, par. 133; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 34; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47.

1748 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 246; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 430, 440 (gdje se iznosi stav da postojanje državne politike nije pravni uslov za genocid), 468; Drugostepena presuda u predmetu *Hategekimana*, par. 133; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47–48; Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 80, 99.

1749 Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 43.

1750 Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 81–82. V. također Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 745.

1751 Presuda MSP-a o Bosni, par. 187 (gdje se napominje da "[n]ije dovoljno da su pripadnici grupe meta napada zato što pripadaju toj grupi, tj. da počinioci imaju diskriminirajuću namjeru, već se zahtijeva nešto više. Djela navedena u [članu 4 Statuta] moraju biti počinjena s namjerom da se uništi grupa kao takva, u cijelosti ili djelimično. Riječi 'kao takva' naglašavaju namjeru da se uništi zaštićena grupa"); Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 699; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 553; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 636.

1752 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 53.

Srebrenici.[1753] Žalbeno vijeće u tom predmetu potvrdilo je taj zaključak i navelo da "[f]izičko uništenje muškaraca stoga ima teške posljedice po stvaranje potomstva u srebreničkoj muslimanskoj zajednici, uz mogućnost izumiranja zajednice".[1754] Žalbeno vijeće u predmetu *Krstić* takođe je iznijelo stav da "[č]injenica da su neki od članova Glavnog štaba VRS-a planirali ubistva muških zarobljenika u potpunosti svjesni štetnih posljedica koje to može imati po opstanak zajednice bosanskih Muslimana u Srebrenici dodatno ide u prilog zaključku Pretresnog vijeća da su pokretači ove operacije imali zahtijevanu genocidnu namjeru".[1755]

553. Konvencija o genocidu i međunarodno običajno pravo zabranjuju samo fizičko i biološko uništenje ljudske grupe, ali ne i napade na kulturne i vjerske objekte ili simbole te grupe.[1756] Međutim, iako ti napadi možda ne predstavljaju djela u osnovi genocida, oni se ipak mogu smatrati dokazom namjere da se fizički uništi grupa.[1757] Samo prisilno premještanje nije dovoljno da pokaže namjeru da se "uništi" neka grupa, ali predstavlja relevantan faktor prilikom ukupnog ocjenjivanja činjenica od strane Vijeća.[1758]

554. Posebna namjera se razlikuje od ličnog motiva; međutim, postojanje ličnog motiva ne isključuje posjedovanje genocidne namjere.[1759]

ii. *"U cijelosti ili djelimično"*

555. Jasno je ustanovljeno da, kada se osuda za genocid zasniva na namjeri da se "djelimično" uništi grupa, to mora biti znatan dio te cijele zaštićene grupe.[1760] Ciljani dio mora biti "dovoljno

---

1753 Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 595.

1754 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 28.

1755 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 29.

1756 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 25.

1757 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 230 (gdje se konstatuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je zaključilo da je uništavanje džamija dodatno djelo genocida na osnovu člana 4(2)(c) Statuta); Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 580.

1758 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 123; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 133 (gdje se stalo na stanovište da Krstić nije imao genocidnu namjeru, a "[š]to se tiče njegove konkretne namjere, ona je bila usmjerena ka prisilnom premještanju. Neki drugi članovi Glavnog štaba VRS-a imali su istu namjeru da se obavi prisilno premještanje, ali oni su to premještanje vidjeli samo kao korak u postizanju svog genocidnog cilja. Bilo bi, međutim, pogrešno povezati Krstićevu posebnu namjeru da se obavi prisilno premještanje s istom namjerom drugih članova Glavnog štaba, za koje je prisilni transfer bio sredstvo provođenja genocidnog plana (fusnote izostavljene)".); Presuda MSP-a o Bosni, par. 190 (gdje se navodi sljedeće: "Ni namjera stvaranja 'etnički homogenih' područja ni operacije preduzete radi provođenja takve politike ne mogu se *kao takve* smatrati genocidom: namjera koja je svojstvena genocidu je namjera da se 'u cijelosti ili djelimično uništi' određena grupa, a deportacija i raseljavanje pripadnika grupe, čak i kad se vrše uz primjenu sile, nisu nužno ekvivalentni uništavanju te grupe […] (naglasak u originalu)" i upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 519).

1759 Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 88, 269; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 45; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 49.

1760 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 8, 12.

značajan da utječe na grupu u cjelini".[1761] Žalbeno vijeće u predmetu *Krstić* navelo je da, pri utvrđivanju kada je dio dovoljno znatan, može biti potrebno uzeti u obzir sljedeće faktore:

> Brojčana veličina ciljanog dijela grupe nužna je i važna polazna tačka, mada to nije nužno i kraj ispitivanja. Broj ciljanih pojedinaca treba ocijeniti ne samo u apsolutnom smislu, nego i u odnosu na ukupnu veličinu cijele grupe. Osim brojčane veličine ciljanog dijela, može biti korisno uzeti u obzir i njegov značaj u okviru grupe. Ako neki dio grupe na ovaj ili onaj način predstavlja čitavu grupu, ili ako je ključan za njen opstanak, to može ići u prilog konstataciji da se taj dio kvalificira kao znatan u smislu člana 4.[1762]

Osim toga, u obzir bi trebalo uzeti i područje aktivnosti i kontrole počinilaca, kao i njihov mogući doseg.[1763] Primjenjivost tih faktora, kao i njihov eventualni značaj, ovisi o okolnostima pojedinog predmeta.[1764]

B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST

1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta

556. Optuženi se u Optužnici tereti individualnom krivičnom odgovornošću prema članu 7(1) Statuta, između ostalog, za činjenje zločina navedenih u članovima 3, 4 i 5 Statuta.[1765] Tužilaštvo ne tvrdi da je optuženi fizički počinio bilo koji od zločina za koje se lično tereti.[1766] Umjesto toga, Optužnica ga tereti za učešće u četiri UZP-a.[1767]

557. Prema navodima, optuženi je dijelio namjeru za počinjenje svakog od zločina obuhvaćenih svakim UZP-om[1768] i u značajnoj mjeri je doprinio svakom od njih.[1769] Alternativno, tužilaštvo tvrdi da je, ako je ostvarivanje cilja sveobuhvatnog UZP-a uključivalo barem počinjenje zločina prisilnog premještanja i deportacije, optuženi znao da su genocid i progon, kao i ubistvo i/ili istrebljivanje, moguće posljedice ostvarivanja tog cilja[1770] i da je svjesno preuzeo taj rizik.[1771]

1761 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 8. V. također Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 749; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 831–832.

1762 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 12. V. također Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 66; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 40.

1763 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 13.

1764 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 14.

1765 Optužnica, par. 5.

1766 Optužnica, par. 5.

1767 V. par. 3 (gdje se upućuje na par. 9–31 Optužnice).

1768 Optužnica, par. 9, 16, 21, 26, 39, 42, 50, 58, 75, 77, 84.

1769 Optužnica, par. 14, 19, 24, 29.

1770 Optužnica, par. 10, 39, 50, 64.

1771 Optužnica, par. 10, 39, 43, 50, 59, 64, 67.

558. Tužilaštvo dalje tvrdi da je optuženi, zbog svog činjenja i nečinjenja navedenog u Optužnici,[1772] takođe odgovoran za planiranje,[1773] podsticanje[1774] i/ili naređivanje zločina za koje se tereti u Optužnici.[1775] Prema navodima tužilaštva, "neposredna namjera [optuženog] je bila da izvršenje njegovih planova i naređenja i/ili ponašanje i djela koje je podsticao uključe ili dovedu do zločina za koje se tereti u ovoj Optužnici, ili je bio svjestan znatne vjerovatnoće da će se to dogoditi".[1776]

559. Kako navodi tužilaštvo, optuženi zbog svog činjenja i nečinjenja takođe snosi odgovornost za pomaganje i podržavanje zločina za koje se tereti u Optužnici.[1777] Tužilaštvo u vezi s tim navodi da je optuženi bio svjestan vjerovatnoće da će zločini za koje se tereti biti počinjeni i da će njegovo činjenje i nečinjenje doprinijeti njihovom počinjenju.[1778]

a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u

560. Kada dvije ili više osoba djeluju zajedno na provođenju zajedničkog zločinačkog cilja, praksa Međunarodnog suda poznaje tri oblika krivične odgovornosti koji se mogu pripisati svim pripadnicima te grupe.[1779] Prva, "osnovna" kategorija UZP-a obuhvata situacije kada svi učesnici, djelujući u skladu sa zajedničkim ciljem, posjeduju istu zločinačku namjeru da ostvare taj cilj.[1780] Drugi, "sistemski" oblik UZP-a odnosi se na organizovane sisteme zlostavljanja.[1781] Treći, "proširenu" oblik UZP-a podrazumijeva odgovornost učesnika UZP-a za zločin počinjen mimo ostvarivanja zajedničkog cilja ili plana, koji ipak predstavlja prirodnu i predvidivu posljedicu ostvarivanja tog zajedničkog cilja.[1782]

561. Da bi se zaključilo da je neki optuženi krivično odgovoran po osnovu svog učešća u bilo kojoj od tri kategorije UZP-a, moraju se dokazati sljedeći elementi: (i) postojanje pluraliteta osoba

---

1772 Optužnica, par. 14.

1773 Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje opisano u par. 14(a) i/ili (e)).

1774 Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje i nečinjenje opisano u par. 14(a)–(f) i/ili (h)).

1775 Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje opisano u par. 14(d) i/ili (j)).

1776 Optužnica, par. 31.

1777 Optužnica, par. 30–31 (gdje se upućuje na činjenje i nečinjenje opisano u par. 14(a)–(i) i/ili (j)).

1778 Optužnica, par. 31.

1779 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 195–226; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 364; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 96–99. V. takođe Odluka po žalbi u predmetu *Milutinović i drugi* iz maja 2003., par. 18–23, 25–26, 28–30.

1780 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 196 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 97).

1781 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 202–203 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 98).

1782 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 204 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 83; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 99).

koje djeluju u skladu sa zajedničkim ciljem;[1783] (ii) postojanje zajedničkog plana, zamisli ili cilja koji podrazumijevaju ili uključuju počinjenje zločina predviđenih Statutom; i (iii) učešće optuženog u provođenju zajedničke zamisli ili cilja.[1784] Vijeće će svaki od tih uslova detaljnije razmotriti dalje u tekstu.

562. Žalbeno vijeće je smatralo da pluralitet osoba ne mora biti organizovan u nekoj vojnoj, političkoj ili upravnoj strukturi,[1785] kao i da nije neophodno da se svaki učesnik navede imenom, već je dovoljno identifikovati pluralitet osoba kao kategoriju ili grupu ljudi.[1786] Međutim, kriterijum koji se koristi za identifikovanje grupe mora biti dovoljno konkretan kako bi se izbjegla nejasnoća i dvosmislenost.[1787]

563. Sva tri oblika UZP-a iziskuju dokaz o postojanju "zajedničkog plana, zamisli ili nakane koja predstavlja ili uključuje počinjenje krivičnog djela predviđenog Statutom".[1788] Postojanje zajedničkog plana ili cilja može se izvesti se iz činjenice da pluralitet osoba djeluje zajedno,[1789] a plan može biti improvizovan na licu mjesta i ne mora biti prethodno dogovoren ili formulisan.[1790] Pored toga, Vijeće mora "precizno definisati zajednički zločinački cilj kako u smislu namjeravanog kažnjivog cilja tako i u pogledu domašaja (npr. utvrditi vremenska i geografska ograničenja tog cilja; i opšti identitet namjeravanih žrtava)".[1791] Može doći do toga da UZP usvoji proširena kažnjiva sredstva, pod uslovom da dokazi pokazuju da su članovi UZP-a pristali na to proširenje.[1792] Taj prošireni pristanak ne mora biti eksplicitan, može da se improvizuje, a zaključak o njegovom postojanju može da se izvede iz posrednih dokaza.[1793]

1783 Djelovanje "pluraliteta" osoba označava usklađeno djelovanje dvije ili više osoba. V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 195–226.

1784 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227 (potvrđeno u Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 364, 430; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31).

1785 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

1786 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 156 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*, par. 99).

1787 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 157; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 101; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 889; Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1861.

1788 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(ii).

1789 Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(ii).

1790 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 418 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 227(ii); Drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 117).

1791 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

1792 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 163.

1793 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 163.

564. Optuženi je morao da učestvuje u ostvarivanju zajedničkog cilja u osnovi UZP-a u vidu pomoći ili doprinosa izvršenju zajedničkog plana ili cilja, ali nije morao u bilo kom udjelu ostvariti *actus reus* zločina za koji se tereti.[1794] Doprinos optuženog ne mora biti uslov *sine qua non*, bez kojeg zločin ne bi bio počinjen, niti to obavezno mora biti znatan doprinos UZP-u.[1795] Međutim, potrebno je da je optuženi "doprinio zajedničkom cilju tako što je dao značajan doprinos zločinima".[1796]

565. Pitanje da li je optuženi u značajnoj mjeri doprinio UZP-u predstavlja činjenično pitanje koje treba utvrditi od slučaja do slučaja.[1797] Pri utvrđivanju da li je ponašanje optuženog predstavljalo značajan doprinos UZP-u, Vijeće može da razmotri faktore kao što su razmjere zločinačkog poduhvata, funkcije koje je optuženi obavljao, njegov položaj i druge relevantne faktore.[1798]

566. Značajan doprinos UZP-u može da proistekne iz činjenja ili, u slučaju kada postoji pravna obaveza da se djeluje, nečinjenja.[1799] Optuženi prihvata da, teorijski, nečinjenje može predstavljati značajan doprinos, ali, upućujući na Drugostepenu presudu u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, iznosi tvrdnju da je "Žalbeno vijeće zaključilo da *actus reus* 'počinjenja nečinjenjem' zahtijeva viši stepen 'konkretnog uticaja', za razliku od *actus reus* pomaganja i podržavanja nečinjenjem, odnosno, da optuženi mora izvršiti 'konkretan uticaj' na počinjenje zločina".[1800] Međutim, Vijeće primjećuje da se relevantni dijelovi i Drugostepene presude u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin* i Drugostepene presude u predmetu *Orić*—na koju se Žalbeno vijeće u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin* pozvalo—pretežno odnose na druge oblike odgovornosti, tj. na pomaganje i

---

1794 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227(iii); Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 119.

1795 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 675; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97–98.

1796 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 662, 706. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430. Žalbeno vijeće je napomenulo da će o eventualnom disparitetu u obimu doprinosa članova UZP-a na odgovarajući način biti riješeno u fazi izricanja kazni. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 432.

1797 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696.

1798 V. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 893; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 105 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 311).

1799 V. Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 188; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 663; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 175 (gdje se navodi da iz nečinjenja, u slučaju kad postoji pravna obaveza da se djeluje, može proisteći individualna krivična odgovornost po članu 7(1) Statuta); Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 134; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, str. 334; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 894, fusnota 3528; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 103.

1800 Završni podnesak odbrane, par. 3158 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 156).

podržavanje prema članu 7(1) i odgovornost nadređenog prema članu 7(3) Statuta.[1801] Vijeće smatra da je relevantno pitanje— koje treba utvrditi od slučaja do slučaja[1802]—da li je optuženi imao pravnu obavezu da djeluje, a ako jeste, da li je to nečinjenje predstavljalo značajan doprinos UZP-u.[1803]

567. Da bi se optuženom mogla pripisati krivična odgovornost u slučaju kada je *actus reus* zločina za koji se optuženi tereti izvršila osoba koja nije član UZP-a,[1804] mora da postoji veza između dotičnog optuženog i tog ponašanja.[1805] Ta veza, čije postojanje se utvrđuje od slučaja do slučaja, dokazana je ako se krivična odgovornost za ponašanje druge osobe može pripisati jednom od članova UZP-a koji je, poslužavši se tom drugom osobom, djelovao u skladu sa zajedničkim planom.[1806] U takvim slučajevima, "dotični zločin"—odnosno zločin za koji se optuženi tereti—mora biti i "dio zajedničkog zločinačkog cilja".[1807] To se, s druge strane, može posredno zaključiti iz tijesne saradnje optuženog – ili bilo kog drugog člana UZP-a – s osobom koja nije njegov član radi ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.[1808] Međutim, nije neophodno dokazati postojanje dodatnog sporazuma ili dogovora o počinjenju tog konkretnog zločina između optuženog i osobe koja nije član UZP-a.[1809]

568. Elementi svijesti u znatnoj mjeri se razlikuju, u zavisnosti od relevantne kategorije UZP-a.[1810] Budući da se optuženi u Optužnici tereti samo za prvu i treću kategoriju, Vijeće će svoju diskusiju ograničiti na praksu relevantnu za te oblike UZP-a.

569. Kada je riječ o osnovnoj kategoriji UZP-a, optuženi mora ne samo dijeliti namjeru da se ostvari zajednički cilj UZP-a, već i namjeravati da počini krivično djelo za koje se tereti.[1811] U

1801 V. Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 155–156; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 36–49.

1802 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696.

1803 Dalje, Vijeće napominje da odgovornost prema prvom obliku UZP-a iziskuje da optuženi s drugim članovima UZP-a dijeli namjeru za relevantni zločin ili zločine.

1804 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410.

1805 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 412, 430.

1806 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 413, 430.

1807 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410, 418.

1808 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410 (gdje se navodi da, kada se član UZP-a za izvođenje *actus reus*-a zločina posluži nekom osobom izvan UZP-a, činjenica da ta osoba zna za postojanje UZP-a – bez potrebe da se utvrđuje da li je i njoj svojstvena *mens rea* na osnovu koje bi se ona mogla smatrati članom UZP-a – može biti faktor koji valja uzeti u obzir prilikom donošenja odluke o tome da li je dotični zločin bio dio zajedničkog zločinačkog cilja. Međutim, to nije uslov *sine qua non* za mogućnost pripisivanja odgovornosti za dotični zločin relevantnom članu UZP-a).

1809 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 418.

1810 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 228. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 365; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 65.

1811 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 365; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 33; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 97, 101.

slučajevima kada se optuženi tereti za krivično djelo koje iziskuje posebnu namjeru za koju se navodi da je bila dio zajedničkog cilja UZP-a, on i drugi članovi UZP-a moraju dijeliti traženu posebnu namjeru za dotično krivično djelo.[1812]

570. Za krivično djelo počinjeno mimo zajedničkog cilja UZP-a (dalje u tekstu: krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a), optuženi može ipak snositi odgovornost po osnovu treće kategorije UZP-a čak i kada ne dijeli namjeru da počini krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a (i) ukoliko je posjedovao namjeru da učestvuje i daje doprinos ostvarenju zajedničkog zločinačkog cilja, (ii) ako je mogao predvidjeti da bi krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a moglo biti počinjeno pri provođenju zajedničkog cilja i (iii) ako je optuženi svjesno preuzeo rizik da bi do krivičnog djela iz proširenog oblika UZP-a moglo doći učešćem u zajedničkom cilju.[1813] To važi čak i u slučajevima kada krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a predstavlja krivično djelo s posebnom namjerom, kao što su genocid ili progon.[1814] Kada je u pitanju genocid, od tužilaštva se traži da dokaže da je optuženi mogao razumno predvidjeti da će biti počinjeno djelo navedeno u članu 4(2) i da će ono biti počinjeno s genocidnom namjerom.[1815] Osim toga, mogućnost počinjenja krivičnog djela mora biti dovoljno znatna da bi je optuženi mogao predvidjeti na osnovu informacija koje su mu tada bile dostupne,[1816] ali on ne mora biti svjestan da će krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a "*vjerovatno* biti počinjen[o]".[1817] Drugim riječima, optuženi mora biti dovoljno svjestan da krivično djelo iz proširenog oblika UZP-a predstavlja prirodnu i predvidivu posljedicu zajedničkog zločinačkog cilja.[1818]

b. Planiranje

571. Da bi prema Statutu bio krivično odgovoran za planiranje, optuženi je —bilo da je postupao sam ili zajedno s nekim drugim—morao osmisliti kažnjivo ponašanje koje čini jedno ili više

---

1812 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 111–112; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 105; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 109. V. takođe Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 79 ("[U] svrhu utvrđivanja [osnovnog oblika] UZP-a presudna je genocidna namjera [optuženog] i drugih koji su, prema navodima, učesnici UZP-a, a ne fizičkih počinilaca djela koja su, prema navodima, u osnovi genocida […]."). V. takođe par. 549.

1813 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 83. *Actus reus* krivičnog djela iz proširenog oblika UZP-a može počiniti bilo član UZP-a bilo osoba koja nije član, ali kojom se član u UZP-u poslužio u tu svrhu. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 411.

1814 Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2004., par. 5–7, 9.

1815 Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2004., par. 6.

1816 Odluka po žalbi u vezi s predvidljivošću kod treće kategorije UZP-a, par. 18; Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2004., par. 5; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 897; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 111.

1817 Odluka po žalbi u vezi s predvidljivošću kod treće kategorije UZP-a, par. 18.

1818 Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 86.

krivičnih djela iz Statuta i koje kasnije bude izvršeno.[1819] To planiranje je moralo biti faktor koji je bitno doprinio takvom kažnjivom ponašanju,[1820] ali tužilaštvo ne mora da dokaže da dato krivično djelo ne bi bilo počinjeno da nije bilo plana optuženog.[1821] Optuženi mora imati namjeru planiranja da se izvrši krivično djelo ili, kao minimum, svijest o znatnoj vjerovatnoći da će prilikom izvršenja planiranog djela ili propusta biti počinjeno krivično djelo.[1822]

c. Podsticanje

572. Krivična odgovornost za podsticanje podrazumijeva da optuženi navede drugu osobu da počini krivično djelo,[1823] koje je zaista počinjeno.[1824] To navođenje može biti ili izričito ili prećutno,[1825] ne mora biti ni direktno ni javno[1826] i može se sastojati od činjenja ili nečinjenja.[1827] Navođenje od strane optuženog mora biti faktor "koji je bitno doprinio ponašanju druge osobe koja je počinila krivično djelo", ali tužilaštvo ne mora da dokaže da to krivično djelo ne bi bilo počinjeno da nije bilo tog navođenja[1828] ili da je optuženi imao efektivnu kontrolu ili bilo kakvu vlast nad izvršiocem.[1829] Optuženi mora imati namjeru da podstakne drugu osobu da počini krivično

---

1819 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26.

1820 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 26. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 270, fusnota 793 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 357–358: "Optuženi […] može snositi odgovornost za [planiranje] krivičnog djela samo ako se dokaže da je on *u znatnoj mjeri učestvovao u pripremnoj fazi* tog krivičnog djela u onom obliku u kojem je on /konkretno izvršen/, što znači da je morao unaprijed posjedovati dovoljno znanje o tom krivičnom djelu. […] Iako je optuženi prihvatio Strateški plan, nije dokazano da ga je on lično i smislio. […] Pretresno vijeće smatra da dokazi koji su mu predočeni nisu dovoljni da bi se na osnovu njih zaključilo da je optuženi *učestvovao u neposrednoj pripremi konkretnih krivičnih djela*. Ovaj uslov konkretnosti jeste ono po čemu se 'planiranje' razlikuje od drugih vidova odgovornosti. […]") (naglasak dodat).

1821 Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1006; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 82.

1822 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29–31. To važi bez obzira na to da li je *mens rea* za krivično djelo opšta ili konkretna. V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 112 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 166).

1823 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 27; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 252.

1824 Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 267, 269 (gdje se poziva, između ostalog, na Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 280; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 168). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 269.

1825 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 902; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 269; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 280–281.

1826 Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 477–478, 483; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 96; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1008.

1827 Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 273 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 270, 280; Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 387; Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 60; Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 269; Prvostepenu presudu u predmetu *Limaj*, par. 514; Prvostepenu presudu u predmetu *Kamuhanda*, par. 593)

1828 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 27.

1829 Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 257; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 902; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 272 (gdje se navodi da podsticanje ne pretpostavlja postojanje bilo kakve nadređenosti). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 359 (gdje se zaključuje da je čak

djelo ili, u najmanju ruku, mora biti svjestan znatne vjerovatnoće da će prilikom postupanja po tom podsticaju biti počinjeno krivično djelo.[1830]

d. Naređivanje

573. Da bi bio krivično odgovoran za naređivanje počinjenja krivičnog djela, optuženi mora nekoj drugoj osobi izdati uputstvo za činjenje ili nečinjenje[1831] i to uputstvo mora dovesti do počinjenja zločina.[1832] Optuženi je morao biti na nadređenom položaju u odnosu na tu drugu osobu, ali nije potrebno da taj odnos bude formalan, a čak može biti i privremen.[1833] Međutim, mora postojati "dokaz da je optuženi bio na nekom položaju vlasti koji bi primorao drugu osobu da, izvršavajući njegovo naređenje, počini krivično djelo".[1834] To naređenje ne mora biti u pisanom obliku ili bilo kojoj određenoj formi,[1835] niti je potrebno da je naređenje direktno dato fizičkom izvršiocu.[1836] Kao i u slučaju planiranja i podsticanja, nije potrebno dokazati da krivično djelo ne bi bilo počinjeno da nije bilo naređenja optuženog,[1837] ali je dato naređenje moralo imati "direktan i znatan uticaj na počinjenje tog protivpravnog djela".[1838] Optuženi je morao namjeravati da naredi počinjenje krivičnog djela ili je morao biti svjestan znatne vjerovatnoće da će pri postupanju po naređenom činjenju ili nečinjenju biti počinjeno krivično djelo.[1839]

---

nebitno da li su fizički izvršioci bili podređeni onom ko je podsticao ukoliko postoji uzročno-posljedična veza između podsticanja i počinjenja krivičnog djela).

1830 Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 480; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29, 32.

1831 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 42. To izdavanje uputstva nužno zahtjeva pozitivan čin osobe koja izdaje uputstvo. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 176.

1832 Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 481; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 98; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 441 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 267).

1833 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 363.

1834 Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 361 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 28); Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 176. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 270 (gdje se zaključuje da se iz okolnosti razumno može izvesti zaključak o postojanju dovoljno ovlasti); Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 550.

1835 Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 76 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 388); Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 98. Postojanje naloga se može dokazati i putem posrednih dokaza. Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 550 (gdje se poziva, između ostalog na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 170–171).

1836 Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 282. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 905; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1012; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 331; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 270; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 61; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 388.

1837 Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 332.

1838 Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 75. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, tom I, par. 98; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 905; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 332.

1839 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29–30; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 41–42.

e. Pomaganje i podržavanje

574. Pomaganje i podržavanje je oblik odgovornosti u kojem optuženi daje doprinos počinjenju krivičnog djela koje je izvršila neka druga osoba.[1840] Tužilaštvo mora dokazati da je zaista došlo do krivičnog djela za koje želi teretiti optuženog.[1841]

575. Materijalni element pomaganja i podržavanja sastoji se od činjenja ili nečinjenja "konkretno usmjeren[og] na pomaganje, ohrabrivanje ili davanje moralne podrške počinjenju nekog konkretnog krivičnog djela […]."[1842] Ta podrška mora imati znatan uticaj na počinjenje zločina.[1843] Odgovornost za "pomaganje i podržavanje putem nečinjenja u užem smislu", koja se mora razlikovati od pomaganja i podržavanja putem prećutnog odobravanja i ohrabrivanja,[1844] može se pripisati samo u slučaju kada je optuženi imao i zakonsku obavezu da djeluje i sredstva da tu obavezu ispuni.[1845]

1840 Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102(i). Ta druga osoba može biti ili osoba koja izvršava *actus reus* krivičnog djela za koje se optuženi tereti ili učesnik u UZP-u. V. Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1015.

1841 Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 165.

1842 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229(iii). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45 (gdje se citiranje Drugostepene presude u predmetu *Tadić* od strane Žalbenog vijeća u predmetu *Vasiljević* tumači kao "definisa[nje] *actus reus* i *mens rea* za pomaganje i podržavanje"); Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 89–90. V. dalje par. 576.

1843 Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162, 164 (gdje se potvrđuje oslanjanje Pretresnog vijeća u predmetu *Aleksovski* na Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 233–235). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 162–164) ("'[P]omaganje i podržavanje' znači davanje bitnog doprinosa počinjenju krivičnog djela."); Prvostepena presuda u predmetu *Perišić* (mišljenje većine članova Vijeća), par. 126; Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1873–1874; Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 901; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 89; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 401–402; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 551–552; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 516–517; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 726; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 168–169; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 63; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 243, 253.

1844 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 273–274 (gdje se upućuje, na primjer, na to da se propust optuženog koji je na hijerarhijskom položaju da interveniše kada je fizički prisutan na mjestu zločina može smatrati prećutnim odobravanjem i ohrabrivanjem – za razliku od propusta u užem smislu – ako se donese zaključak da je time znatno doprinio tom počinjenju tog zločina). Međutim, da bi prećutno odobravanje predstavljalo znatan doprinos, glavni izvršioci moraju biti svjesni tog ohrabrenja i moralne podrške. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 277.

1845 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 154 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Orić*, par. 43). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 134 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 47 i navodi da je Žalbeno vijeće "uvek konstatovalo da, u okolnostima datog predmeta", *actus reus* pomaganja i podržavanja može biti počinjen nečinjenjem). V. dalje Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 274 (gdje se navodi da iz "nečinjenja u užem smislu" može proisteći individualna krivična odgovornost po članu 7(1) Statuta ako postoji pravna obaveza djelovanja); Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 175; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 663.

576. Pitanje da li neko činjenje ili nečinjenje ima znatan uticaj na počinjenje krivičnog djela zahtijeva istragu zasnovanu na činjenicama.[1846] Postupanje pomagača ili podržavaoca može biti izvršeno daleko od mjesta zločina.[1847] Nije potrebno dokazati da dotično krivično djelo ne bi bilo počinjeno bez doprinosa pomagača ili podržavaoca.[1848] Tužilaštvo ne mora ni da dokaže da je postojao plan ili dogovor između pomagača i podržavaoca i izvršioca; izvršilac ne mora čak ni da zna za doprinos pomagača i podržavaoca.[1849] Najzad, konkretna usmjerenost, po međunarodnom običajnom pravu, nije element odgovornosti za pomaganje i podržavanje.[1850] To znači da nije potrebno da se utvrdi da su postupci optuženog bili konkretno usmjereni na pomaganje, ohrabrivanje ili pružanje moralne podrške činjenju zločina.[1851]

577. Traženi element svijesti za pomaganje i podržavanje jeste "znanje da djela koja čini pomagač i podržavalac pomažu počinjenju konkretnog krivičnog djela".[1852] Pomagač i podržavalac mora biti svjestan osnovnih obilježja krivičnog djela koje je, konačno, počinjeno,[1853] uključujući stanje svijesti izvršioca i eventualnu relevantnu posebnu namjeru,[1854] iako on ne mora dijeliti tu posebnu namjeru.[1855] Osim toga, osuđujuća presuda za pomaganje i podržavanje krivičnog djela, uključujući djelo koje iziskuje posebnu namjeru, optuženom se može izreći čak i kada konkretnim pojedincima koji su počinili to djelo nije suđeno i kada nije utvrđen njihov identitet.[1856] Ako je

---

1846 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 438 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 134); Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 146, 200.

1847 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48.

1848 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 81 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 48); Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 348; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 85.

1849 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 263 (gdje se poziva, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 229(ii)); Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 33.

1850 Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649, 1651.

1851 Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1651.

1852 Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229(iv). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 428; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 484; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45, 49; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649. To znanje ne mora biti eksplicitno pokazano, već se zaključak o njemu može posredno izvesti iz svih relevantnih okolnosti. Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 911; Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 1876; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom I, par. 94; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 350.

1853 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 49, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 484, 487.

1854 Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 140; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 142; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 52.

1855 Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 86 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 52; Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 162).

1856 Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 355 (gdje se odobrava zaključak Pretresnog vijeća u kojem su izvršioci identifikovani kao "pripadnici ‘snaga bosanskih Srba’"); Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 143.

optuženi svjestan da će jedno ili više krivičnih djela vjerovatno biti počinjeno, a onda se jedno od tih krivičnih djela i počini, smatra se da je on namjeravao da omogući počinjenje tog krivičnog djela i kriv je kao pomagač i podržavalac.[1857]

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta

578. Optuženi se tereti individualnom krivičnom odgovornošću prema članu 7(3) Statuta na osnovu toga što je, kao najviša civilna i vojna vlast u RS-u, bio nadređen i vršio efektivnu kontrolu nad snagama bosanskih Srba i političkim i državnim organima bosanskih Srba koji su učestvovali u zločinima navedenim u Optužnici .[1858] U Optužnici se navodi da je optuženi znao ili je bilo razloga da zna da se sprema počinjenje zločina navedenih u Optužnici ili da su oni već počinjeni, i da nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi i/ili kazni činjenje tih zločina.[1859]

579. Prema članu 7(3) Statuta, nadređeni može da snosi krivičnu odgovornost za krivično djelo za koje je krivično odgovoran njegov podređeni ako su dokazana sljedeća tri elementa: (i) da je postojao odnos nadređeni-podređeni između optuženog i izvršioca krivičnog djela u osnovi; (ii) da je nadređeni znao ili je bilo razloga da zna da će krivično djelo biti počinjeno ili da je već počinjeno; i (iii) da nadređeni nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi krivično djelo ili kazni izvršioca tog djela.[1860] Nadređeni može snositi odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta za kažnjivo ponašanje svojih podređenih "u svim vidovima učestvovanja na osnovu člana 7(1) Statuta", odnosno za "planiranje, poticanje, naređivanje, počinjenje ili pomaganje i podržavanje, na drugi način, krivičnog djela" od strane njegovih podređenih.[1861]

a. Odnos nadređeni-podređeni

580. Da bi se utvrdilo da između optuženog i izvršioca krivičnog djela u osnovi postoji odnos nadređeni-podređeni, mora se dokazati da je optuženi imao "efektivnu kontrolu" nad izvršiocem.[1862] Nadređeni je osoba koja posjeduje "vlast ili ovlasti, bilo u *de facto* ili u *de jure* obliku, da spriječi počinjenje krivičnog djela od strane podređenog ili da kazni počinioce krivičnog djela". Pri ocjeni da li postoji odnos nadređeni-podređeni, nije važno da li je optuženi bio

---

1857 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 159 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Simić*, par. 86; Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 50).

1858 Optužnica, par. 32–33.

1859 Optužnica, par. 34–35.

1860 Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 86; Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina*, par. 128; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 484; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 72.

1861 Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 280.

1862 Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 20, 91; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 196–197, 266.

nadređena civilna ili vojna vlast.[1863] Ocjena efektivne kontrole više je činjenično nego pravno pitanje i iziskuje razmatranje faktora koji pokazuju "da je optuženi imao moć da spriječi, kazni ili preduzme korake za pokretanje postupka protiv počinilaca kada je to primjereno".[1864]

581. Faktori koje treba uzeti u obzir pri ocjeni da li je nadređeni imao efektivnu kontrolu uključuju, između ostalog, (i) njegovu mogućnost da izdaje naređenja, kao i da li su ta naređenja u stvarnosti izvršavana,[1865] (ii) da li je mogao da izriče disciplinske mjere i (iii) da li je imao moć da odlučuje o unapređenjima i prestanku službe.[1866] *De jure* vlast nadređenog "*prima facie* predstavlja razumnu osnovu za pretpostavku da je optuženi vršio efektivnu kontrolu nad svojim podređenima", ali je i dalje potrebno da tužilaštvo dokaže da je on vršio efektivnu kontrolu.[1867]

582. Pri ocjeni efektivne kontrole relevantno je da li "nadređeni ima stvarnu mogućnost da spriječi ili kazni krivično odgovornog podređenog".[1868] Žalbeno vijeće je u vezi s tim zauzelo sljedeći stav:

> Da li se efektivna kontrola proteže od nadređenog do podređenih krivih za zločine preko drugih podređenih koji su međukarike u lancu komandovanja je u formalnopravnom smislu nebitno; ono što je bitno jeste da li nadređeni ima stvarnu mogućnost da spriječi ili kazni krivično odgovornog podređenog. Posebno pitanje – da li je, zbog blizine ili udaljenosti kontrole, naređeni doista posjedovao efektivnu kontrolu – jeste pitanje dokazivanja, a ne materijalnog prava.[1869]

583. Osim toga, za svrhe utvrđivanja odgovornosti prema članu 7(3), optuženi ne mora znati tačan identitet podređenog koji je izvršio krivično djelo.[1870]

b. Znao je ili imao razloga da zna

584. Da bi se optuženi mogao smatrati odgovornim prema članu 7(3), on je morao znati ili imati razloga da zna da će podređeni izvršiti ili da je već izvršio krivično djelo.[1871]

1863 Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 195–196.

1864 Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 87; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 69; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76.

1865 Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 254; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 207. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 609

1866 Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 97. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 190, 206.

1867 Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 21. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 91–92; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 197.

1868 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 192, 195–198, 256. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 91–92; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 273.

1869 Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 20 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 69). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 252.

1870 Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 287.

585. Zaključak o znanju može se posredno izvesti na osnovu posrednih dokaza,[1872] ali se moraju ocijeniti konkretne okolnosti svakog predmeta i voditi računa o "konkretnoj situaciji nadređenog u vrijeme događaja".[1873]

586. Da bi se dokazalo da je optuženi imao razloga da zna za počinjena krivična djela, mora se dokazati da su mu bile dostupne informacije na osnovu kojih je bio upozoren na protivpravna djela svojih podređenih koja su već počinjena ili će tek biti počinjena.[1874] U vezi s tim se "mora utvrditi da li je, s obzirom na okolnosti datog predmeta, on raspolagao informacijama koje su dovoljno alarmantne da bi bile razlog za dalju istragu".[1875] Te informacije ne moraju sadržati iscrpne i konkretne podatke o protivpravnim djelima koja su već počinjena ili će tek biti počinjena.[1876] Propust optuženog da kazni podređene za već izvršena krivična djela može biti relevantan za određivanje da li je on "posjedovao informacije koje su bile dovoljno alarmantne da ga upozore na rizik da bi njegovi podređeni mogli kasnije izvršiti slična djela i da opravdaju daljnju istragu". [1877]

c. Nužne i razumne mjere

587. Da bi se optuženi smatrao odgovornim prema članu 7(3), mora se dokazati da nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi ili kazni počinjenje krivičnih djela za koja se tereti.[1878] Utvrđivanje koje su mjere nužne i razumne da bi se spriječila ili kaznila krivična djela koja su počinili podređeni nije pitanje materijalnog prava, nego činjenica.[1879] Stepen efektivne kontrole može se upotrijebiti pri utvrđivanju koje su "nužne i razumne mjere u okviru ovlaštenja nadređenog".[1880]

1871 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 839. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 222.

1872 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 171, 180–184.

1873 Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 156; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 239.

1874 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238, 241. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 62.

1875 Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 297–301; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 28 (fusnote izostavljene).

1876 Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 184; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 155; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238.

1877 Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 30–31; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 155.

1878 Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 18.

1879 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasnović i Kubura*, par. 33.

1880 Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 230–231; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 297–301; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72.

588. "Nužne" mjere su "one odgovarajuće mjere koje nadređeni treba preduzeti da bi ispunio svoju obavezu" da spriječi ili kazni krivično djelo u osnovi, dok su "razumne" mjere "one mjere koje objektivno spadaju u okvir stvarnih ovlasti nadređenog".[1881] Razumne i nužne mjere mogu uključivati i to da se stvar prijavi nadležnim vlastima u slučaju kada će takva prijava vjerovatno dovesti do otvaranja istrage ili pokretanja disciplinskog ili krivičnog postupka,[1882] provođenje efektivne istrage radi utvrđivanja činjeničnog stanja,[1883] izdavanje naređenja kojima se izričito zabranjuju ili obustavljaju kažnjive aktivnosti i obezbjeđivanje da se ta naređenja izvrše,[1884] protest protiv neke zločinačke akcije ili njeno kritikovanje i preduzimanje disciplinskih mjera protiv počinilaca zločina.[1885]

589. Dužnost da se neko djelo spriječi razlikuje se od dužnosti da se za neko djelo kazni, jer te dužnosti "podrazumevaju različita ponašanja u različitim trenucima".[1886] Propust da se kazni tiče se krivičnih djela koja su podređeni već počinili, dok se propust da se spriječi tiče budućih krivičnih djela podređenih.[1887] Obaveza sprečavanja ili kažnjavanja "optuženom ne daje mogućnost da bira između dvije jednako zadovoljavajuće opcije", jer ako je optuženi znao ili imao razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da počine krivična djela, a on ta krivična djela nije spriječio, "on se za taj propust ne može iskupiti tako što će naknadno kazniti podređene".[1888]

590. Za svrhe člana 7(3), nije potrebno postojanje kauzalne veze između propusta nadređenog da spriječi i počinjenja krivičnih djela.[1889]

d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3)

591. Kada se u okviru iste tačke Optužnice tereti za odgovornost i po članu 7(1) i po članu 7(3), i kada su zadovoljeni pravni zahtjevi vezani za obje kategorije odgovornosti, osuđujuću presudu treba donijeti samo na osnovu člana 7(1) i nadređeni položaj optuženog treba smatrati otežavajućim

1881 Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63.

1882 Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 230, 234; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 335;

1883 Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 529; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 97, 100; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 376 (gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 446).

1884 Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 74, 89; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 374.

1885 Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 89; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 374.

1886 Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 88 (gdje se poziva, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 83). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 326.

1887 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 83.

1888 Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 336. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 373.

1889 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 73–77. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 38–40.

faktorom prilikom odmjeravanja kazne.[1890] Žalbeno vijeće je u predmetu *Popović* takođe preciziralo da "nije primjereno zadržati osudu na osnovu člana 7(3) Statuta ako je po istoj tački i na osnovu *istog skupa činjenica* izrečena osuda na osnovu člana 7(1) Statuta".[1891]

IV. ZAKLJUČCI

A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE

1. Činjenice

592. Tužilaštvo navodi da je optuženi najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. učestvovao u sveobuhvatnom UZP-u da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, sredstvima koja su uključivala činjenje sljedećih zločina: genocid, progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje).[1892] Tužilaštvo u ovom dijelu predmeta navodi sljedeće opštine: Bijeljina, Bratunac, Brčko, Foča, Rogatica, Višegrad, Sokolac, Vlasenica i Zvornik (u vezi s istočnom BiH); Banjaluka, Bosanski Novi, Ključ, Prijedor i Sanski Most (u vezi s ARK-om); Hadžići, Ilidža, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale i Vogošća (u vezi s područjem Sarajeva).[1893]

593. Tužilaštvo navodi da su, pod vođstvom optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, civilni, vojni i paravojni organi sarađivali na preuzimanju vlasti u opštinama i na područjima širom BiH kako bi uspostavili srpsku kontrolu i, silom ili prijetnjom silom, trajno uklonili nesrbe. Fizičko preuzimanje vlasti u Opštinama počelo je, prema navodima, krajem marta 1992., a za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti srpske snage i vlasti su, djelujući pod vođstvom optuženog, ubile i zlostavljale hiljade ljudi i stotine hiljada ljudi protjerale, dok su drugi pobjegli strahujući za svoj život.[1894]

594. Teza optuženog u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Opštine je sljedeća: (i) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama nije imalo kontrolu nad događajima na terenu i drugim organima RS-a;[1895] (ii) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama nije imalo pravu komunikaciju s

---

1890 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 91–92 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 183 i Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 745). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 186; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 104.

1891 Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1806 (gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 487; Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 91) (naglasak dodat).

1892 Optužnica, par. 9.

1893 Optužnica, par. 48.

1894 Završni podnesak tužilaštva, par. 4.

1895 Završni podnesak odbrane, par. 402–499, 904–965.

Opštinama koja bi mu omogućila kontrolu nad događajima na terenu;[1896] (iii) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama dalo je uputstva Opštinama da zaštite nesrpsko civilno stanovništvo;[1897] (iv) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama preduzelo je sve moguće mjere da spriječi i kazni zločine nad nesrbima;[1898] (v) rukovodstvo bosanskih Srba na Palama nije stvorilo atmosferu nekažnjivosti koja je doprinijela činjenju zločina nad nesrbima;[1899] i (vi) rukovodstvo bosanskih Srba nije počinilo zločine niti pružilo podršku počiniocima zločina.[1900]

595. Vijeće će redom ispitati navode u vezi sa svakom od tih Opština.

a. Istočna Bosna

i. Bijeljina

(A) Optužbe

596. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Bijeljini počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[1901] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Bijeljini;[1902] ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima;[1903] te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[1904] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[1905]

597. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bijeljini obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[1906] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u

1896 Završni podnesak odbrane, par. 500–540.
1897 Završni podnesak odbrane, par. 541–554.
1898 Završni podnesak odbrane, par. 642–760.
1899 Završni podnesak odbrane, par. 761–898.
1900 Završni podnesak odbrane, par. 966–1219.
1901 Optužnica, par. 48–49.
1902 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incident 1.1 iz Priloga A Optužnici.
1903 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 2.1 iz Priloga B Optužnici.
1904 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.
1905 Optužnica, par. 63(a), 63(b).
1906 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[1907] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u Bijeljini – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[1908] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[1909] (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[1910] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[1911] (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[1912] (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[1913] i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[1914]

598. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[1915] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage, kao i politički i državni organi bosanskih Srba, prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Bijeljini na kojima su oni zakonito boravili.[1916] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[1917]

(B) Uvodni period

599. Bijeljina je opština smještena u sjeveroistočnom dijelu BiH, u Semberiji.[1918] Otprilike dvije trećine njenih opštinskih granica čine granicu između BiH i Srbije, pri čemu opštinu na sjeveru

---

1907 Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

1908 Optužnica, par. 60(d), 60(h). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

1909 Optužnica, par. 60(f).

1910 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

1911 Optužnica, par. 60(h).

1912 Optužnica, par. 60(i).

1913 Optužnica, par. 60(j). V. incident 2 iz Priloga D Optužnici.

1914 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

1915 Optužnica, par. 68–75.

1916 Optužnica, par. 69, 72.

1917 Optužnica, par. 71.

1918 D484 (Mapa BiH); činjenica o kojoj je presuđeno 2233; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374.

omeđuje Sava, a na istoku Drina.[1919] Od svih opština BiH, Bijeljina je najbliža Beogradu i kroz tu opštinu prolazi jedan od puteva koji spajaju Sarajevo i Beograd.[1920] Prije rata, približno 60% stanovništva opštine Bijeljina činili su bosanski Srbi, a približno 30% bosanski Muslimani.[1921]

600. Bijeljina je kontrolisala pristup Posavskom koridoru – jedinoj kopnenoj vezi Krajine, zapadne Slavonije i zapadnog dijela SrRBiH sa Srbijom – i uspostavljanje tog koridora činilo je dio Strateških ciljeva.[1922]

601. Nakon formiranja nacionalnih stranaka sredinom 1990., u Bijeljini je došlo do pogoršanja međunacionalnih odnosa.[1923] U julu 1990., Predrag Ješurić je osnovao bijeljinski SDS.[1924] Predsjednik SDS-a Bijeljina bio je Milan Novaković,[1925] a rukovodstvo stranke činili su, između ostalih, i Dragomir Ljubojević, Marko Stanković i Dragan Vuković.[1926] Mirko Blagojević, koji je bio član SDS-a, osnovao je Odbor SRS-a u Bijeljini.[1927]

602. Na višestranačkim izborima održanim u novembru 1990. godine SDS je osvojio apsolutnu većinu glasova u Bijeljini, ali je formirao koalicionu vladu sa SDA, u kojoj su visoke funkcije bile

---

1919 P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2233.

1920 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2234.

1921 P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374; P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 30. Dokazi odbrane upućivali su na to da je u podacima koje su naveli "međunarodni eksperti" preuveličan broj bosanskih Muslimana koji su 1991. živjeli u Bijeljini. D3125 (Izvještaj vještaka Steve Pašalića pod naslovom "Etnički sastav, raseljena i izbegla lica iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine, 1991–1997. godine", avgust 2012.), par. 8, 85–91; Stevo Pašalić, T. 35426–35434 (14. mart 2013.); P6198 (Dijagram u vezi s postotkom stanovnika Bijeljine rođenih prije 1980. godine). Međutim, Vijeće napominje da Pašalić i njegova metodologija nisu uspješno objasnili zašto je on zaključio da su međunarodni eksperti pogriješili u izračunavanju broja bosanskih Muslimana u Bijeljini 1991. godine. Pored toga, Vijeće napominje da njegovo svjedočenje karakterišu evazivnost i pristrasnost, što u znatnoj mjeri dovodi u pitanje istinitost tog svjedočenja. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

1922 P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 374–375. V. takođe P2561 (Mapa BiH u vezi sa šest strateških ciljeva).

1923 D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 3.

1924 D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 3 (gdje je svjedok rekao da su SDA, HDZ i Stranka demokratske sloge osnovani prije SDS-a); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 2–3; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 11. Vijeće napominje da nekoliko paragrafa Kićanovićeve izjave sadrži formulacije koje su gotovo identične onima iz izjave jednog drugog svjedoka odbrane – Cvijetina Simića. Milivoje Kićanović, T. 34879–34881 (6. mart 2013.); P6184 (Poređenje izjava svjedoka Milivoja Kićanovića i Cvijetina Simića). Iako Kićanovićevo objašnjenje za to ne djeluje uvjerljivo, Vijeće ne smatra da to u potpunosti dovodi u pitanje sadržaj njegovog svjedočenja. Međutim, Vijeće je prilikom ocjenjivanja i određivanja težine kako Kićanovićevog, tako i Simićevog svjedočenja, imalo u vidu činjenicu da su formulacije u određenim dijelovima njihovih izjava identične.

1925 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Novakovića zamijenio Savo Kojić, kojeg je zatim zamijenio Savo Andrić); Milorad Davidović, T. 15541 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 10–11, 116. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21658.

1926 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

1927 P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 3.

podijeljene između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.[1928] Nakon 1991., ljudi u Bijeljini počeli su da pristupaju SDS-u kako bi zadržali položaje.[1929] Načelnik SJB-a Bijeljina Milorad Davidović smijenjen je sa svog položaja jer se nije priključio SDS-u i zamijenio ga je Ješurić.[1930]

603. Etničke podjele između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba poprimile su sredinom 1991. široke razmjere.[1931] Napetosti u Bijeljini nastavile su da rastu nakon izbijanja rata u Hrvatskoj,[1932] a još više u septembru 1991., nakon što su bosanski Muslimani bojkotovali pozive JNA za mobilizaciju i počeli da napuštaju jedinice, što je dovelo do toga da su jedinice JNA bile popunjene gotovo isključivo Srbima.[1933] Međunacionalni odnosi u opštini dodatno su se pogoršali uoči referenduma za nezavisnost BiH i nakon toga.[1934]

604. Na sastanku održanom 11. februara 1992. u Banjaluci, kojem su prisustvovali visoki funkcioneri, uključujući Miću Stanišića i Mandića, razgovaralo se o osnivanju MUP-a bosanskih Srba; Mandić je nakon toga naložio SJB-u Bijeljina da počne s pripremama u tu svrhu.[1935]

1928 D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 5–6; Milivoje Kićanović, T. 34883–34884 (6. mart 2013.); D3090 (Rezultati opštinskih izbora u Bijeljini, 28. novembar 1990.); D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 5–6; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 5–6; Živan Filipović, T. 35793 (21. mart 2013.). V. takođe P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 2–3 (pod pečatom).

1929 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 10.

1930 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 8, 10, 12–13; Milorad Davidović, T. 15579, 15639–15640 (29. juni 2011.); Milorad Davidović, D1411 (Izvod iz transkripta iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14400; P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 1. Ješurić je zamijenio Davidovića na položaju načelnika SJB-a Bijeljina.

1931 D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 6; Živan Filipović, T. 35795 (21. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18. Takođe, SDA je 1990. i 1991. organizovala demonstracije, što je doprinijelo pogoršavanju međunacionalnih odnosa, a bilo je i incidenata šikaniranja bosanskih Srba. D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 3–4; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 10–11; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 4. V. takođe D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 2; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 4, 37.

1932 D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 7; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 6; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 7. V. takođe D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 4–5 (gdje je svjedok rekao da je SDA slala bosanske Muslimane, pripadnike rezervnog sastava policije, na obuku u Hrvatsku).

1933 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15864 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 8; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 6; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 8; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 4–5.

1934 D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 3; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 4; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 3, 7; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 2; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 15–17; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 3–4; D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 21–22.

1935 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 1; P1112 (Naređenje MUP-a SRBiH svim CSB-ovima i SJB-ovima, 13. februar 1992.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8649.

605. Optuženi je odlučno osporio postojanje kriznog štaba u Bijeljini[1936] i dokazi odbrane upućivali su na to da u Bijeljini nije bilo kriznog štaba.[1937] Međutim, Vijeće se, na osnovu dokaza o osnivanju i djelovanju Kriznog štaba, uvjerilo da je u Bijeljini početkom aprila 1992. postojao krizni štab.[1938] Pored toga, lokalni krizni štabovi osnovani su i u selima u okolini Bijeljine.[1939]

606. Na čelu Kriznog štaba Bijeljina bili su Milan Novaković[1940] i Ljubiša Savić (zvani Mauzer).[1941] Članovi Kriznog štaba bili su isključivo iz SDS-a ili istaknuti mještani lojalni toj stranci.[1942] Krizni štab je preuzeo ovlaštenja koja su ranije pripadala drugim opštinskim organima, kao i ulogu "organa komandovanja odbranom i vojnim snagama", a pružao je i logističku podršku JNA, koja je imala kasarnu u Bijeljini.[1943] Isprva su sastanci Kriznog štaba bili svakodnevni i prisustvovalo im je samo najuže rukovodstvo.[1944] Međutim, s vremenom je Krizni štab prerastao u Predsjedništvo Skupštine opštine,[1945] a potom i u Ratno predsjedništvo.[1946] Bijeljinski ogranak SDS-a veoma je tijesno sarađivao sa SDS-om na Palama i rukovodstvo SDS-a, uključujući

---

1936 Završni podnesak odbrane, par. 1378.

1937 V. D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11; Dragomir Ljubojević, T. 35899 (22. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 34, 42; Cvijetin Simić, T. 35691–35695 (20. mart 2013.); D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 27.

1938 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89; P2626 (Izvještaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.). Za dokaze o postojanju i djelovanju Kriznog štaba Bijeljina, v. P6214 (Izvještaj 17. korpusa JNA, 7. april 1992.), str. 1. Kada je Filipoviću postavljeno pitanje u vezi s tim naređenjem, on nije bio sasvim jasan i pokušao je da sugeriše da to nije bio krizni štab; međutim, Vijeće ne smatra da su njegovi odgovori u vezi s tim uvjerljivi. Živan Filipović, T. 35808 (21. mart 2013.). Isto tako, Kićanović je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je, kad se nije mogla sazvati Skupština opštine, formirano Predsjedništvo opštine, u čijem sastavu je bilo deset ljudi koji su rukovodili opštinom, ali je rekao da to, po njegovom mišljenju, nije bio krizni štab. Svjedoku je predočeno više dokumenata u kojima se pominje Krizni štab Bijeljina (v. P2626, P5587, P2855), ali on je ostao pri tvrdnji da ne zna ni za kakav krizni štab u Bijeljini. Međutim, Kićanović je prilikom ispitivanja od strane Vijeća priznao da u Bijeljini vjerovatno jeste postojao Krizni štab SDS-a, ali je rekao da to nije isto što i opštinski krizni štab. Milivoje Kićanović, T. 34886, 34888–34889, 34903–34907 (6. mart 2013.). Dokumenti u kojima se pominje Krizni štab Bijeljina (P2626, P6211, P2629) pokazani su i drugim svjedocima, ali oni su i dalje tvrdili da u Bijeljini nije bilo kriznog štaba. Cvijetin Simić, T. 35655–35660, 35667 (20. mart 2013.); Dragomir Ljubojević, T. 35900–35901 (22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da su odgovori tih svjedoka u vezi s tim uvjerljivi. Vijeću su također predočeni dokazi da se Biljana Plavšić sastala s Kriznim štabom Bijeljina, što govori u prilog činjenici da on jeste postojao. V. par. 626.

1939 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89.

1940 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

1941 Milorad Davidović, T. 15583–15584 (29. juni 2011.), 15753, 15771 (30. juni 2011.). V. također svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21056; Dragomir Andan, T. 40872 (5. juli 2013.) (gdje je svjedok rekao da je Mauzer bio jedan od vođa SDS-a u Bijeljini).

1942 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 89; Cvijetin Simić, T. 35698–35699 (20. mart 2013.).

1943 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

1944 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

1945 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2.

1946 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom). V. također D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11; Dragomir Ljubojević, T. 35899 (22. mart 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ne zna za Krizni štab, ali da zna da je Ratno predsjedništvo imalo aktivnu ulogu u donošenju odluka u opštini i da je ono djelovalo javno).

optuženog i Krajišnika, često je posjećivalo Bijeljinu.[1947] Krizni štab Bijeljina o svojim je aktivnostima izvještavao Glavni odbor SDS-a.[1948] Pored toga, načelnik SJB-a Bijeljina izvještavao je Miću Stanišića o stanju u opštini.[1949]

607. Tokom dva-tri mjeseca prije izbijanja sukoba, obje strane su formirale jedinice i naoružale se.[1950] SDS je naoružao bosanske Srbe, a SDA bosanske Muslimane.[1951] Krizni štabovi na nivou sela podijelili su oružje pristalicama SDS-a.[1952] Do izbijanja sukoba u Bijeljini, SDS je od seljana koji su uživali povjerenje stranke formirao naoružanu interventnu jedinicu.[1953] U periodu uoči sukoba, Ješurić je takođe zatražio materijalnu pomoć od MUP-a Srbije, koju je i dobio.[1954] Za razliku od toga, iako je 11. aprila 1992. još postojao određeni broj naoružanih bosanskih Muslimana, većina ih je do tada predala oružje lokalnim vlastima.[1955]

608. Kao što je rečeno ranije u Presudi, Srpska narodna garda bila je jedinica pod komandom Mauzera, kasnije poznata pod nazivom Mauzerovi Panteri.[1956] Mauzer je komandovao i TO-om

---

1947 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4 (pod pečatom).

1948 Na primjer, v. P2626 (Izvještaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.), u kojem je Krizni štab Bijeljina izvijestio Glavni odbor SDS-a o stanju u opštini.

1949 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.).

1950 Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29101. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 172–173; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 9, 11; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 10–11; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 4, 9, 15–16; Dušan Spasojević, T. 35829–35830 (21. mart 2013.); D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 3, 16, 21–23, 27, 30; Živan Filipović, T. 35793–35794 (21. mart 2013.); D1608 (Službena zabilješka hrvatskog Centra Sigurnosno-informativne službe, 9. maj 1996.), str. 1; svjedok KDZ555, T. 17366–17367 (17. avgust 2011.). Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da su u Bijeljini osnovane i da su u njoj djelovale i vojne formacije bosanskih Muslimana, uključujući Patriotsku ligu.

1951 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom).

1952 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom).

1953 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom). Simić je u svom svjedočenju rekao da su vlasti bosanskih Srba bile protiv ilegalnog organizovanja i naoružavanja stanovništva i da su, kada su oficiri iz garnizona Bijeljina, inače članovi Saveza komunista, u tajnosti podijelili oružje civilima, tražile da se to oružje vrati u kasarnu, a dotični oficiri su pozvani na odgovornost. D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 10. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano i napominje da Simićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji na osnovu kojih se moglo zaključiti da je on Vijeću uskraćivao informacije, kao i evazivnost i neiskrenost.

1954 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 2. V. takođe P2875 (Propusnica za slobodno kretanje koju je izdao Krizni štab Semberija i Majevica).

1955 D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 30; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 15.

1956 V. par. 233; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 79, 89; Milorad Davidović, T. 15479–15480 (28. juni 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2237; P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 5; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 36–37; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 270–271; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; Manojlo Milovanović, T. 25447 (28. februar 2012.); P2044 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s majorom Mauzerom, s transkriptom), str. 1; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21053–21054, 21056; Dragomir Andan, T. 40872 (5. juli 2013.). U djelovanje te jedinice bio je umiješan i Predrag Ješurić. Čedomir Kljajić, T. 42219 (30. juli 2013.).

SAO Semberije i u Bijeljini je djelovao uz podršku Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina.[1957] U Bijeljini je postojala i lokalna paravojna grupa od pedesetak ljudi pod komandom Mirka Blagojevića, koja je bila povezana sa SRS-om.[1958] SDS je prije rata pozvao mlade da idu u Arkanov centar za obuku preko Drine, a kasnije su Krizni štab Bijeljina i Mauzer pozvali Arkana u opštinu, nakon čega su arkanovci došli u Bijeljinu.[1959] Na 22. sjednici Skupštine RS-a, održanoj u novembru 1992., Biljana Plavšić je priznala da je uputila pisma na mnoge adrese, između ostalog, Arkanu, kao i drugima koji su htjeli da se bore za "srpstvo" na teritoriji RS-a.[1960]

609. Krajem marta 1992. desila su se dva incidenta nasilja – jedan u kafeu bosanskih Muslimana, a drugi u kafeu bosanskih Srba. U prvom incidentu, jedan mladi bosanski Srbin bacio je bombu na

---

1957 P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 4. Vijeću su predočeni dokazi dobijeni od Šešelja da Mauzer i njegova grupa nisu bili pod kontrolom optuženog niti rukovodstva bosanskih Srba i da je on čuo optuženog kako se žali na tu grupu. D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 47. Vijeće smatra da je Šešeljeva ocjena da Mauzer nije bio pod kontrolom optuženog niti rukovodstva bosanskih Srba njegovo lično mišljenje, zbog čega je njena vrijednost mala.

1958 Činjenica o kojoj je presuđeno 2241; svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), par. 50, *e-court* str. 256, 348, 381; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21008–21010. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 173; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21652; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118. Ali v. D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 45 (gdje je svjedok rekao da SRS nije poslao nijednog čovjeka iz Srbije u Bijeljinu i da lokalni članovi SRS-a koji su se borili u Bijeljini nisu bili pod njegovom kontrolom). Vijeće ne smatra da je Šešeljevo svjedočenje pouzdano, pošto je njemu bilo u interesu da minimizira sopstveno učešće u tome. Vijeće takođe napominje da je Šešelj lično dodijelio Blagojeviću zvanje "vojvode" zbog njegove uloge u Srpskom četničkom pokretu i aktivnog učešća u komandovanju jedinicama koje su djelovale u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom. P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 1–2. V. takođe par. 234.

1959 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 76, 117; Milorad Davidović, T. 15479–15484 (28. juni 2011.), T. 15716 (30. juni 2011.); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21052–21055. V. takođe Živan Filipović, T. 35799 (21. mart 2013.); P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 3–4; svjedok KDZ531, T. 15868–15869, 15879 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1459 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11; D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.); svjedok KDZ555, T. 17381–17384 (17. avgust 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21652–21563; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 174. V. takođe D1442 (Zaključak Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 29. maj 1992.) (kojim se uvodi zabrana angažovanja svih pojedinaca ili grupa koji nisu pozvani od strane legalnih organa). Međutim, dokazi odbrane su sugerisali da nijedna naoružana grupa nije došla u opštinu na poziv opštinskih vlasti. Svetozar Mihajlović, T. 35678 (20. mart 2013.); D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 13; Živan Filipović, T. 35800–35801 (21. mart 2013.); Cvijetin Simić, T. 35681–35682 (20. mart 2013.). S obzirom na druge vjerodostojne dokaze koji su mu predočeni u vezi s ovim pitanjem, Vijeće ne smatra da su svjedočenja pomenutih svjedoka u tom pogledu pouzdana. Pored toga, Vijeće napominje da svjedočenja Mihajlovića i Simića karakterišu protivrječnosti i drugi pokazatelji da u svom svjedočenju nisu bili iskreni. Vijeće nadalje napominje da je Filipovićevo svjedočenje u vezi s tim pitanjem protivrječno, pošto je rekao da ne zna kako su Arkan i njegovi ljudi došli u opštinu, ali je istovremeno izjavio da ih nisu pozvali organi vlasti.

1960 P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 20. V. takođe Vojislav Šešelj, T. 39594 (10. juni 2013.).

kafe "Istanbul", što je dovelo do ranjavanja više ljudi.[1961] U kafe "Istanbul" svraćali su bosanski Muslimani, a tog su mladića tamo ranije, nakon neke svađe, pretukli i izbacili iz kafea.[1962] Drugi incident se desio 31. marta 1992., kada je jedan bosanski Musliman, jašući konja, iz kafea "Istanbul" krenuo da baci bombu na kafe "Srbija", što je dovelo do razmjene vatre između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[1963] Bosanski Muslimani su nakon tih incidenata na svim važnim punktovima u Bijeljini podigli barikade, koje su obezbjeđivali naoružani ljudi, uz podršku SDA.[1964] Dana 31. marta 1992., došlo je do oružanih okršaja između naoružanih bosanskih Muslimana i srpskih snaga i do incidenata pucnjave.[1965]

1961 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 8. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 173; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18.

1962 D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 8.

1963 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 7–8, 10. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 173; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 18–20; D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 21–23; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 4; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21058.

1964 P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) str. 8 (pod pečatom); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 21–23; D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 23, 25; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 4; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21059 (gdje je svjedok izjavio da nije mogao da uđe u Bijeljinu zbog barikada koje su bile podignute i u muslimanskim i u srpskim naseljima); D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 8; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 11–12; Dušan Spasojević, T. 35831 (21. mart 2013.). V. takođe svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Optuženi tvrdi da brzina kojom su podignute barikade ukazuje na to da su bosanski Muslimani to unaprijed isplanirali i da su namjeravali da preuzmu vlast u opštini. Završni podnesak odbrane, par. 1380, gdje se upućuje na D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 22; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 11; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 7–8; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 6. Međutim, Vijeće ne prihvata te dokaze jer se oni zasnivaju isključivao na spekulacijama tih svjedoka.

1965 Činjenice o kojima je presuđeno 2240, 2235; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 7–8; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 14; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 174; Aleksandar Vasiljević, T. 34700–34701 (4. mart 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je do prvih okršaja došlo kad su arkanovci ušli u Bijeljinu). Za dokaze o djelovanju snaga bosanskih Muslimana, v. D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 7–8, 10; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 6; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 11–12, 13–14; Dušan Spasojević, T. 35831 (21. mart 2013.); D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 17, 23–26; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 10; Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); Milivoje Kićanović, T. 34882 (6. mart 2013.); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 6; D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 21, 23–24; P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 1–2.

(C) Događaji početkom aprila 1992.

(1) Preuzimanje vlasti

610. Dana 1. aprila 1992., Bijeljina je bila već potpuno okružena kontrolnim punktovima.[1966] U radio-programu emitovanom uživo članovi rukovodstva bosanskih Srba u opštini pozvali su sve građane da se povuku s ulica i uklone barikade, a pozvali su ih i na suzdržanost.[1967] Na pregovorima koje su 1. aprila 1992. vodili predstavnici bosanskih Srba i predstavnici bosanskih Muslimana nije postignut dogovor o uklanjanju barikada i borbe su se nastavile.[1968]

611. Preuzimanje vlasti u Bijeljini počelo je 1. aprila 1992., a srpske snage koje su u tome učestvovale uključivale su arkanovce, jednu lokalnu jedinicu povezanu sa SRS-om, kojom je komandovao Mirko Blagojević, Mauzerovu jedinicu, lokalni TO, policiju, JNA i lokalne bosanske Srbe.[1969]

612. Arkanovci su došli u Bijeljinu 1. aprila 1992. i, u saradnji s lokalnom jedinicom pod komandom Mirka Blagojevića koja je bila povezana sa SRS-om, preuzeli kontrolu nad važnim gradskim strukturama,[1970] koje je potom obezbjeđivala policija.[1971] Djelujući pod rukovodstvom Kriznog štaba Bijeljina, arkanovci i Mauzerova jedinica počeli su da uklanjaju barikade koje su

---

1966 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom).

1967 D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 25.

1968 D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 27; Cvijetin Simić, T. 35638–35639 (19. mart 2013.), 35675, 35692–35693 (20. mart 2013.); P6209 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 3. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 171; D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 12. Optuženi tvrdi da je taj sastanak propao zato što su predstavnici SDA odbili da pregovaraju vjerujući da su zadobili kontrolu nad opštinom. Završni podnesak odbrane, par. 1381. Vijeće ne smatra da dokazi u spisu govore u prilog toj tezi.

1969 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2241; svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P6209 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 1, 3, 5. V. takođe P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 256, 348; činjenice o kojima je presuđeno 2235, 2242; Richard Butler, T. 27655 (19. april 2012.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 49; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21008–21010, 21055, 21109; P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2.

1970 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2241; svjedok KDZ531, T. 15867 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11–12; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P6209 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 1. april 1992.), str. 1, 3, 5. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2235; Richard Butler, T. 27655 (19. april 2012.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 49; svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21008–21010, 21055, 21109. Spasojević je u svom svjedočenju rekao da su opštinske strukture ostale nepromijenjene i da ni Arkan ni bilo koji drugi pripadnik paravojnih snaga nisu preuzeli nijednu opštinsku strukturu ili funkciju. D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 21; Dušan Spasojević, T. 35837–35838 (21. mart 2013.). Vijeće smatra da to svjedočenje nije od velike važnosti i da se ne kosi s drugim vjerodostojnim dokazima koji su mu predočeni u vezi s tim pitanjem.

1971 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2.

bosanski Muslimani postavili u centru Bijeljine,[1972] što je dovelo do okršaja.[1973] Arkanovcima su pomoć pružili i lokalni bosanski Srbi, koji su preuzeli naoružanje podijeljeno iz raznih magacina.[1974] U gradu Bijeljini bili su i pripadnici lokalnog TO-a.[1975]

613. Dana 1. ili 2. aprila 1992., naoružani rezervisti JNA opkolili su grad i na tom području su viđene kolone tenkova JNA i drugih vozila.[1976] Krizni štab Bijeljina izvijestio je 1. aprila 1992. Glavni odbor SDS-a da je uveden policijski sat i da su angažovane etnički miješane patrole JNA koje treba da vrše kontrolu nad vitalnim objektima i rejonima u gradu.[1977] Bosanski Srbi i arkanovci blokirali su kasarnu i zaprijetili da će napasti JNA ako se bude miješala u sukob.[1978] Arkan je takođe pozvao bosanske Srbe da napuste vojsku i pređu u njegove jedinice, nakon čega je velik broj rezervista uzeo oružje i to i učinio.[1979]

614. Dana 2. aprila 1992., na neboderu u centru grada istaknuta je srpska zastava,[1980] a 4. aprila 1992. grad Bijeljina bio je pod kontrolom SDS-a i arkanovaca.[1981] Arkan je dobro primljen u Bijeljini i "tretiran je kao bog"; neki od njegovih ljudi dobili su službene položaje i smjestili su se u zgradi lokalnog SDS-a; oni su nekoliko dana, zajedno s redovnim policijskim patrolama, učestvovali u hapšenju članova Predsjedništva SDA u Bijeljini.[1982]

1972 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 1–2. V. takođe D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 171; Aleksandar Vasiljević, T. 34700 (4. mart 2013.); P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 2, 4–5; P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 1.

1973 D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 26–27. V. takođe Dušan Spasojević, T. 35887 (22. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 30; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 15; svjedok KDZ555, T. 17367 (17. avgust 2011.); D1459 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.).

1974 D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11.

1975 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2242.

1976 Činjenica o kojoj je presuđeno 2241.

1977 P2626 (Izvještaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.), str. 1. V. takođe P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, bez datuma), izvještaj podnesen Mići Stanišiću o stanju u Bijeljini u aprilu 1992. godine. Ali v. P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 381 (gdje se prenosi Blagojevićeva izjava da JNA nije pružila značajniju podršku).

1978 D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 176.

1979 D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 177; P5474 (Izvještaj 17. korpusa JNA, 4. april 1992.), str. 1.

1980 P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 6–7. V. takođe Milivoje Kićanović, T. 34892 (6. mart 2013.); P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 2.

1981 P5474 (Izvještaj 17. korpusa JNA, 4. april 1992.), str. 1–2; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 377–378, 381; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 5–6; P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1. V. takođe Milivoje Kićanović, T. 34892–34894 (6. mart 2013.); P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 5–6. Ali v. D239 (Izvještaj 17. korpusa, 3. april 1992.), str. 1 (u kojem je 17. korpus JNA izvijestio da je situacija izmakla kontroli i da čelnici partija "nisu u stanju da obezbede mir i spreče anarhiju pojedinaca i grupa").

1982 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2242. Svjedoci odbrane su osporavali tvrdnju o hapšenju članova Predsjedništva SDA u Bijeljini. D3133 (Izjava

615. Dana 3. aprila 1992., 17. korpus JNA izvijestio je da se stanje u Bijeljini "nešto smirilo", ali da i dalje "u gradu vlada opšti haos, bezvlašće i opšta panika", te da ima glasina o pokolju bosanskih Muslimana.[1983]

616. Arkan je napustio Bijeljinu 6. aprila 1992., ali su neki od njegovih ljudi i poslije toga s vremena na vrijeme dolazili u Bijeljinu.[1984] Krajem aprila ili početkom maja 1992., neki od arkanovaca preuzeli su SUP i prijetili policiji.[1985] Kada je Davidović obavijestio saveznog ministra unutrašnjih poslova Petra Gračanina i Miću Stanišića da su arkanovci preuzeli SUP, Stanišić je odgovorio da to zna, da se ništa tu ne može uraditi i da je to "tako trebalo biti".[1986] Mićo Stanišić je rekao Davidoviću da su arkanovci u Bijeljini i Zvorniku "pomagal[i] da oslobode teritorij za koji su oni smatrali da treba pripasti [RS-u]" i da je "postojao dogovor sa Arkanom da sa bilo kojeg područja koje oni zauzmu mogu uzeti bilo kakvu svojinu, bilo kakav ratni plijen, i da je to cijena za njihov tamošnji angažman".[1987]

(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici

617. Tužilaštvo navodi da je u gradu Bijeljini 1. i 2. aprila 1992. ubijeno najmanje 48 civila.

618. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su, za vrijeme preuzimanja vlasti u Bijeljini od strane bosanskih Srba, pripadnici srpskih paravojnih snaga ubili najmanje 48 civila[1988] i

---

svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 40; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 18. Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da Simićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji na osnovu kojih se moglo zaključiti da je on Vijeću uskraćivao informacije, kao i evazivnost i neiskrenost. Vijeće se ne može osloniti na Mihajlovićevo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem, koje je dato uz ograde, pošto je on samo rekao da ne zna da je iko hapsio članove Predsjedništva SDA.

1983 D239 (Borbeni izvještaj Komande 17. korpusa, 3. april 1992.), str. 1; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 377. V. takođe D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 14 (gdje je svjedok rekao da je 6. aprila 1992. u Janji održan sastanak na kojem su bosanski Muslimani obaviješteni da su glasine o pokolju bosanskih Muslimana lažne, nakon čega su oni predali oružje).

1984 Živan Filipović, T. 35806 (21. mart 2013.). V. takođe svjedok KDZ531, T. 15876 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); činjenica o kojoj je presuđeno 2249. Dokazi odbrane su sugerisali da su arkanovci došli 1. aprila 1992., ali da su u Bijeljini ostali samo oko pet dana. D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 19; Svetozar Mihajlović, T. 35724 (20. mart 2013.). V. takođe D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 41; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 23. Vijeće ne smatra da se dokazi koji sugerišu da je Arkan napustio opštinu nakon nekoliko dana kose s dokazima da su neki od njegovih ljudi s vremena na vrijeme dolazili u Bijeljinu. V. takođe P2881 (Izvještaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 2; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 64; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 57; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

1985 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 64, 66; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 57; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

1986 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66, 73.

1987 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66.

1988 Činjenica o kojoj je presuđeno 2243. Vijeće napominje da optuženi tvrdi da je aktivnosti paravojnih snaga bilo i prije incidenta 1.1 iz Priloga A Optužnici. Optuženi takođe tvrdi da su u vrijeme tog incidenta "lokalne i vojne

da je s gradskih ulica i iz kuća sakupljeno ukupno 48 leševa, među kojima su bili leševi žena i djece, s tim da su 45 tih žrtava bili nesrbi, a nijedna žrtva nije bila u uniformi.[1989] Vijeće je također formalno primilo na znanje činjenicu da je većina mrtvih bila ustrijeljena u grudi, usta, sljepoočnicu ili potiljak, neki i iz neposredne blizine.[1990]

619. Svjedoci su također svjedočili o tome da su u Bijeljini 1. aprila 1992. ubijeni civili.[1991] Tijela ukupno 55 osoba koje su nestale iz Bijeljine u periodu od 1. aprila 1992. do 15. septembra 1993. ekshumirana su iz pojedinačnih ili masovnih grobnica na tom području.[1992] Međutim, od tih 55 ekshumiranih tijela, samo pet je povezano s ovim incidentom iz Priloga Optužnici.[1993] Vijeće neće donositi zaključak u vezi s preostalih 50 ekshumiranih tijela.

620. Optuženi je osporavao: (i) broj žrtava, bosanskih Muslimana; (ii) njihov civilni status; (iii) okolnosti u kojima su ubijene; i (iv) identitet počinilaca, i ponudio je dokaze u prilog tome.[1994]

---

snage" bile u rasulu i nisu mogle da spriječe da do njega dođe. V. Završni podnesak odbrane, par. 1388. Međutim, Vijeće ne smatra da dokazi na koje se optuženi poziva ili drugi dokazi koji su mu predočeni u ovom predmetu govore u prilog zaključku da lokalne snage nisu mogle da spriječe taj incident. Optuženi se također poziva na dokazni predmet D3142 kako bi potkrijepio svoju tvrdnju da je protiv izvršilaca napada koji su mogli biti identifikovani podnesena krivična prijava. Vijeće napominje da je D3142 krivična prijava podnesena protiv bosanskih Muslimana zbog krivičnog djela oružane pobune.

1989 Činjenica o kojoj je presuđeno 2245.

1990 Činjenica o kojoj je presuđeno 2246.

1991 Svjedok KDZ531, T. 15866, 15930–15933 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Martin Bell, T. 9781–9782 (14. decembar 2010.); P2001 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), str. 1; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 176; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117; P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 11, 28 (fotografija koja prikazuje vojnika, koji je identifikovan kao jedan od arkanovaca, kako nogom udara leševe). Svjedok KDZ446 je u svom svjedočenju rekao da su iza zgrade SDS-a ubijene desetine ljudi i da je čuo da su arkanovci odveli neke ljude u svoj garnizon i pucali na njih iz vatrenog oružja: svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21108. Baza podataka Instituta za nestale osobe BiH sadrži podatke o pet ekshumiranih i identifikovanih osoba koje su navodno ubijene u Bijeljini početkom aprila 1992. i koje je Mašović doveo u vezu s incidentom 1.1 iz Priloga A Optužnici. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1–2 (Vijeće napominje da se, kada je prevod nekog dokumenta na engleski nepotpun, reference navedene u ovoj Presudi odnose na njegovu originalnu verziju); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 118; Amor Mašović, T. 27218–27219 (10. april 2012.). Vijeće napominje da je Amor Mašović bio član Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode i tijela poginulih i evidenciju poginulih, ranjenih i nestalih lica na teritoriji Republike BiH, poznate i pod nazivom Državna komisija za traženje nestalih osoba i Institut za nestale osobe. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 2.

1992 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1–2; Amor Mašović, T. 27218–27219 (10. april 2012.).

1993 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1–2 (gdje se pominju Adnan Komšić, Mustafa Komšić, Rijad Komšić, Muhamed Mulabdić i Ajruš Ziberi).

1994 V. Završni podnesak odbrane, par. 1388. Optuženi je u prilog svojoj tezi ponudio sljedeće dokaze: D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 22; Živan Filipović, T. 35796 (21. mart 2013.); D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 24. Kićanović je također tvrdio da su stradale 42 žrtve, među kojima i sedam bosanskih Srba, i da bosanski Muslimani koji su ranije pucali na njega nisu bili u uniformi. Prilikom unakrsnog ispitivanja on je potvrdio da je taj podatak dobio od lica koja su obavila uviđaj u bolnici i da nije lično vidio leševe. Milivoje Kićanović, T. 34889–34890 (6. mart 2013.). V. također D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 39; Cvijetin Simić, T. 35633 (19. mart 2013.). Simić je, također, izjavio da naoružani bosanski Muslimani koji su stražarili na barikadama nisu bili u uniformi. Svjedoci odbrane su također tvrdili da nemaju saznanja o tom ubijanju. D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 20. V. također P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom

Međutim, Vijeće ne smatra da su argumenti optuženog uvjerljivi i da su dokazi koje je predočio u vezi s tim pitanjima pouzdani. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir da su svjedočenja svjedoka bila zasnovana na spekulacijama ili informacijama iz druge ruke i da u unakrsnom ispitivanju nije bilo jasno iz kog izvora potiču te informacije.[1995] Vijeće ne prihvata video-snimak u kojem je Arkan izjavio da je u Bijeljini ubijao samo "ekstremist[e] albansk[e]", pošto je on govorio u sopstvenu korist.[1996]

621. U izvještaju 17. korpusa JNA od 7. aprila 1992. navodi se da su, prema podacima primljenim od MUP-a Bijeljina, u sukobima u Bijeljini poginula 43 lica, i to 28 bosanskih Muslimana, dva bosanska Hrvata, osam Albanaca i pet bosanskih Srba, i da su neke žrtve sahranjene bez identifikacije.[1997] U jednom članku objavljenom 10. aprila 1992. pominje se 40 lica ubijenih u Bijeljini, koja su sahranjena bez vjerskog obreda.[1998]

622. U prijavi koju je SJB Bijeljina podnio MUP-u bosanskih Srba govori se o 31 osobi poginuloj na barikadi kod bolnice u Bijeljini.[1999] Ta prijava SJB-a sugeriše i da su, od osoba koje su poimence navedene kao žrtve tog incidenta, njih šest[2000] ubili naoružani bosanski Muslimani.[2001]

Blagojevićem), str. 7. Okružni savjet Bijeljina je, zbog postojanja lažnih informacija u vezi s brojem žrtava u gradu, 16. aprila 1992. uputio pismo Cyrusu Vanceu i optuženom, u kojem ih je pozvao da dođu u Bijeljinu i uvjere se u stanje stvari te je naveo da je ukupan broj žrtva 41 i da među žrtvama ima "muslimanski[h] fundamentalist[a] i albanski[h] plaćeni[ka]". D1463 (Pismo Okružnog savjeta Bijeljina Cyrusu Vanceu i Radovanu Karadžiću, 16. april 1992.). Svjedok KDZ531 je potvrdio da je to broj žrtava koji se javno navodio i da je Bijeljinu zaista posjetila jedna tročlana delegacija. Svjedok KDZ531, T. 15877–15878 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

1995 Na primjer, v. Dušan Spasojević, T. 35839, 35842–35843 (21. mart 2013.); Dušan Spasojević, T. 35841 (21. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 28.

1996 D1461 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); P5588 (Video-snimak intervjua s Ivanom Rakićem i Željkom Ražnatovićem Arkanom), str. 3; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11. Arkan je u jednom intervjuu sugerisao da se, nakon što su se srpske snage probile do bolnice, s bosanskim Muslimanima postupalo korektno i da ljudi koji nisu imali oružje nisu imali nikakvih problema. P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 5. Međutim, Vijeće smatra da taj medijski snimak nije pouzdan za potrebe donošenja zaključka u vezi s ovim pitanjem. Vijeće isto tako ne smatra pouzdanim Arkanovo lično poricanje zlostavljanja. V. svjedok KDZ531, T. 15869, 15871–15872, 15932–15933 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D1459 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 22; P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 3–4; D1460 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D1461 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.). Vijeće je takođe uzelo u obzir da je svjedok KDZ531 u svom svjedočenju rekao da je Arkan iznio neosnovane tvrdnje o dolasku albanskih ekstremista u opštinu. Svjedok KDZ531, T. 15872 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

1997 P6214 (Izvještaj 17. korpusa JNA, 7. april 1992.), str. 1.

1998 P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 1. Od 40 osoba pomenutih u tom članku, jedna nije bila identifikovana, a četiri su sahranjene prije toga i bile su, po svemu sudeći, bosanski Srbi. Imena 39 osoba navedenih u ovom članku odgovaraju imenima iz spiska žrtava. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, G.

1999 D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 26–27. Od 31 osobe poimence navedene u ovoj prijavi, 27 nosi imena koja odgovaraju imenima iz spiska žrtava. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak, G.

2000 Bisera Bišanović, Mirsada Bišanović, Nermina Bišanović, Zvonko Lazarević, Radmila Novaković i Ivo Vrhovec.

Vijeće ne prihvata zaključak iz prijave SJB-a da je ta 31 osoba ubijena prilikom "pružanja oružanog otpora" na barikadi niti da su šest osoba ubili bosanski Muslimani.[2002] Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da se u prijavi SJB-a Bijeljina koristi izuzetno huškačka i jednostrana retorika, što dovodi u pitanje njenu pouzdanost i težinu koja joj se može pridati.[2003] Isto tako, iako se izvještaji iz predmetnog perioda razlikuju u pogledu navedenog broja ubijenih, Vijeće ne smatra da oni dovode u pitanje dokaze da je 1. i 2. aprila 1992. ubijeno najmanje 45 nesrpskih civila, da je većina mrtvih bila ustrijeljena u grudi, usta, sljepoočnicu ili potiljak, neki i iz neposredne blizine, da je među žrtvama bilo žena i djece i da žrtve nisu nosile uniformu.[2004] S obzirom na (i) prirodu povreda, (ii) činjenicu da žrtve nisu nosile uniformu i da su identifikovane kao civili i (iii) činjenicu da je među žrtvama bilo žena i djece, Vijeće konstatuje da te osobe nisu ubijene u oružanim okršajima.

623. Vijeću su također predočeni dokazi u kojima se pominje ubijanje bosanskih Muslimana poslije 2. aprila 1992. godine.[2005] Međutim, osim što je te dokaze imalo u vidu za potrebe definisanja opšteg konteksta poslije preuzimanja vlasti u Bijeljini, Vijeće ih nije razmatralo kako bi

---

2001 D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 16, 26–27.

2002 V. D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 27.

2003 U tom izvještaju se, na primjer, govori o muslimanskim "fanaticima", "ekstremistima" i "fundamentalist[ima] […] [koji] žele stvoriti muslimansku državu". Izvještaj govori i o slamanju barikada, te o Muslimanima koji su "okrvavili ruke o srpski narod". D3142 (Krivična prijava protiv Hasana Tirića), str. 27. Vijeće također napominje da je Spasojević u unakrsnom ispitivanju priznao da mu nije poznato iz kog izvora potiče informacija da su ti bosanski Muslimani ubijeni prilikom pružanja oružanog otpora. Dušan Spasojević, T. 35842 (21. mart 2013.).

2004 Činjenice o kojima je presuđeno 2243, 2245, 2246.

2005 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7–8 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15846–15847 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje svjedok govori o ubijanju vođa SDA); P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 2; P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini), str. 2–5; P6219 (Naređenje Tužilaštva Bijeljina, 14. juli 2009.), str. 2–3; Dušan Spasojević, T. 35857–35860 (22. mart 2013.); svjedok KDZ531, T. 15853 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P6217 (Potvrda Crvenog krsta Bijeljina, 20. maj 2002.), str. 1–2; P2878 (Saopštenje SRS-a, septembar 1992.), str. 1; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 383; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 121, 151–152; Milorad Davidović, T. 15507 (28. juni 2011.), T. 15585–15591 (29. juni 2011.). V. također Dragomir Ljubojević, T. 35897 (22. mart 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21737, 21740, 21824–21826; D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 1. Iako su preduzete neke mjere u cilju provođenja istrage o tim incidentima, vlasti u Bijeljini na kraju nisu pokrenule postupak protiv počinilaca. Dušan Spasojević, T. 35858, 35860–35864 (22. mart 2013.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini), str. 4, 5; P6219 (Naređenje Tužilaštva Bijeljina, 14. juli 2009.), str. 3–5; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21827; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom); Milorad Davidović, T. 15506–15507 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 159; D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 2; svjedok KDZ531, T. 15854 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Svetozar Mihajlović, T. 35735–35736, 35741 (20. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 25; Dušan Spasojević, T. 35844, 35846–35847 (21. mart 2013.); P6215 (Izvještaj CJB-a Bijeljina Okružnom tužilaštvu Bijeljina, 14. juni 2002.), str. 1; P6216 (Službena zabilješka SJB-a Bijeljina, 3. juni 2002.), str. 1–2.

utvrdilo da li su zločini navedeni u Optužnici stvarno počinjeni i da li je za njih odgovoran optuženi.[2006]

624. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage 1. i 2. aprila 1992. ubile najmanje 45 civila u gradu Bijeljini.

(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti

625. Nakon uklanjanja barikada iz opštine, srpske snage su nastavile s "globaln[im] akcij[ama] čišćenja" u Bijeljini do 6. aprila 1992. godine.[2007]

626. Dana 4. aprila 1992., Bijeljinu je radi sticanja uvida u situaciju posjetila komisija u čijem sastavu su bili, između ostalih, Biljana Plavšić i Fikret Abdić, kao i visoki vojni funkcioneri.[2008] U očekivanju posjete te delegacije srpske snage su naredile uklanjanje leševa s ulica Bijeljine.[2009] Biljana Plavšić je posjetila Krizni štab Bijeljina i čestitala Arkanu na spašavanju bosanskih Srba, a filmska kamera je zabilježila da ga je poljubila i zagrlila.[2010] Kada je tokom posjete Biljana Plavšić zatražila od Arkana da kontrolu nad Bijeljinom preda JNA, on je odgovorio da tu još nije sredio "stvari".[2011] Na večeri s predstavnikom UNPROFOR-a Cedricom Thornberryjem 20. aprila 1992. Biljana Plavšić je za Bijeljinu upotrijebila izraz "oslobođeni" grad.[2012]

2006 Vijeće napominje da su incidenti ubijanja koji se navode u vezi s Bijeljinom ograničeni na incident 1.1 iz Priloga A Optužnici (ubijanje u gradu Bijeljini 1. i 2. aprila 1992.) i incident 2.1 iz Priloga B Optužnici (ubijanje u logoru Batković u periodu od juna 1992. do juna 1995.).

2007 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, bez datuma), str. 2.

2008 D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 9; Svetozar Mihajlović, T. 35726 (20. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 32. V. takođe P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 5–6; Milivoje Kićanović, T. 34893–34894 (6. mart 2013.); P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 5; Živan Filipović, T. 35806 (21. mart 2013.); Momčilo Krajišnik, T. 43336 (12. novembar 2013.); D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 1–2; svjedok KDZ531, T. 15876–15877 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

2009 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2247.

2010 Momčilo Mandić, T. 4656 (6. juli 2010.); P1108 (Video-snimak Biljane Plavšić i Arkana u Bijeljini); svjedok KDZ446, P5587 (Video-snimak intervjua s Biljanom Plavšić), str. 3; P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21012–21013; svjedok KDZ555, T. 17267–17268 (16. avgust 2011.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 16; Aleksandar Vasiljević, T. 34701–34702 (4. mart 2013.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2248; P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 5; P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 8. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 96; Vojislav Šešelj, T. 39594 (10. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Arkan došao u Bijeljinu s "blagoslovom" Plavšićeve). Ali v. D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 8–9; Svetozar Mihajlović, T. 35723–35725 (20. mart 2013.). V. takođe Svetozar Mihajlović, T. 35727 (20. mart 2013.); P1106 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i "Rusa", 23. april 1992.).

2011 Činjenica o kojoj je presuđeno 2248; P6185 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Krvavi bijeljinski Bajram", 10. april 1992.), str. 5. V. takođe P6211 (Četiri video-snimka intervjua s Arkanom i drugima, s transkriptom), str. 6.

2012 Činjenica o kojoj je presuđeno 2236. V. takođe P2849 (Presretnuti razgovor Gorana Sarića i Miće Davidovića, 21. april 1992.), str. 4; Milorad Davidović, T. 15459 (24. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da ga je Goran

627. Nakon okončanja borbi, lokalne vlasti, uključujući Opštinski štab TO-a, vratile su se u Bijeljinu.[2013] SJB Bijeljina počeo je s radom u skladu s instrukcijama i opredjeljenjima MUP-a bosanskih Srba.[2014] Dana 28. aprila 1992., Predsjedništvo Skupštine opštine Bijeljina donijelo je odluku kojom je propisano da poslove i zadatke održavanja javnog reda i mira mogu vršiti samo pripadnici aktivnog i rezervnog sastava milicije, kao i pripadnici oružanih snaga, i da je najstrože zabranjeno da civili i neovlaštena lica formiraju lokalne kontrolne punktove bez odobrenja SJB-a Bijeljina.[2015]

628. Dana 24. juna 1992., Skupština opštine Bijelina donijela je odluku o svom sastavu i načinu rada i u njoj navela da Skupštinu opštine Bijeljina čine odbornici "srpske nacionalnosti".[2016]

629. Tokom aprila i maja 1992., bosanski Muslimani su otpuštani s posla, a članovi lokalne opštinske vlade, bosanski Muslimani, smijenjeni su s dužnosti i istjerani iz svojih stanova.[2017] Članovi porodica intelektualaca i vođa, bosanskih Muslimana, otpuštani su s posla i šikanirani.[2018] Bosanski Muslimani u policiji morali su, ako su htjeli da zadrže posao, potpisati izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba i nositi srpsku zastavu na kapi.[2019]

Sarić 21. aprila 1992. obavijestio da su Bijeljina i Zvornik "riješeni", što je, po svjedokovom mišljenju, značilo da su bosanski Srbi preuzeli vlast i da više nema problema).

2013 D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 9, 11. V. takođe P2748 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. i 23. april 1992.), str. 3; P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 1.

2014 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 9. april 1992.), str. 1–2 (u kojem se takođe kaže da policija bosanskih Srba od 4. aprila 1992. nosi beretke i značke s "trobojnicom […] nabav[ljene] od MUP-a Srbije").

2015 D1441 (Odluka Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 12. maj 1992.), str. 1.

2016 D3136 (Odluka Skupštine opštine Bijeljina, 24. juni 1992.), str. 1. V. takođe Svetozar Mihajlović, T. 35686 (20. mart 2013.). Vijeće napominje da je Simić u svom svjedočenju rekao da je ta odluka donesena u skladu sa zakonom. Cvijetin Simić, T. 35706 (20. mart 2013.). Vijeće ne smatra da je Simićevo svjedočenje u tom pogledu relevantno za ocjenu dokaza o ovom pitanju, budući da je zahvaljujući toj odluci broj poslaničkih mjesta u Skupštini opštine smanjen tako da su u njen sastav ušli samo predstavnici bosanskih Srba.

2017 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 2, 8 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15842–15844 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da su u aprilu ili maju 1992. vojnici VRS-a uvredama i prijetnjama prisiljavali bosanske Muslimane da napuste svoj posao). V. takođe Svetozar Mihajlović, T. 35686 (20. mart 2013.) (gdje je govorio o tome da je komandant TO-a, koji je bio bosanski Musliman, zamijenjen bosanskim Srbinom). Kićanović je u svom svjedočenju rekao da je bolnica u Bijeljini medicinski zbrinjavala pacijente bez diskriminacije. D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 16–17. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje relevantno za navode u vezi s Bijeljinom, pošto tužilaštvo nije izvelo nikakve dokaze kako bi ukazalo na postojanje diskriminacije u pogledu pristupa bolnici ili bolničkog liječenja.

2018 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom). Optuženi je ponudio dokaze kako bi sugerisao da su bosanski Muslimani 14. aprila 1992. i dalje imenovani u komisiju za upis djece u škole u Bijeljini. D1440 (Rješenje Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 12. april 1992.), str. 1–2. Međutim, s obzirom na Davidovićevo svjedočenje o tom dokumentu, Vijeće smatra da on nije od prevelike važnosti, budući da su neki od bosanskih Muslimana imenovanih u tom periodu na kraju smijenjeni s položaja. Milorad Davidović, T. 15761–15762 (30. juni 2011.).

2019 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 8 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da je jedan policajac, bosanski Musliman, koji je potpisao izjavu o lojalnosti i pristao da nosi srpske oznake, otpušten s posla i da je na njega izvršen pritisak, zbog čega je bio prisiljen da napusti Bijeljinu).

630. Dana 15. juna 1992., Mauzer je rekao da je Predsjedništvo SAO Semberije-Majevice odlučilo da smijeni bosanske Muslimane na rukovodećim položajima u Bijeljini, a ukoliko se i dalje nastavi "genocid nad srpskim narodom" u BiH, svi bosanski Muslimani će biti otpušteni s posla i istjerani s teritorije.[2020] Osim toga, Mauzer je rekao da će 2.500 bosanskih Muslimana u dobi od 18 do 35 godina, koji su pobjegli iz Bijeljine nakon preuzimanja vlasti, izgubiti posao, stanovi će im biti oduzeti i zapečaćeni, a on im savjetuje da se ne vraćaju.[2021]

631. Paravojne jedinice su učestvovale u maltretiranju stanovništva i krađi.[2022] Konkretnije, arkanovci su uništavali imovinu ljudi povezanih sa SDA,[2023] pljačkali, te obilazili kuće imućnih bosanskih Muslimana i od njih tražili novac.[2024] Bosanski Muslimani su se plašili da će im, ako odbiju zahtjeve arkanovaca, život biti u opasnosti.[2025] Arkanovci su također pljačkali hrvatska preduzeća.[2026] Pored toga, u junu 1992. desio se incident u kojem su pripadnici paravojnih snaga

---

2020 Činjenica o kojoj je presuđeno 2238; P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 2. Svjedoci odbrane su osporavali činjenicu o kojoj je presuđeno 2238. D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 23; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 20. Međutim, Vijeće napominje da su Filipović i Mihajlović u svom svjedočenju samo rekli da nisu čuli za tu izjavu, odnosno za tu odluku, ali se njihova svjedočenja ne kose s dokazima da je Mauzer dao takvu izjavu, odnosno da je SAO donio takvu odluku.

2021 Činjenica o kojoj je presuđeno 2239.

2022 D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2, 6; P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 1; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH – VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 383–384; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 46. V. također Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21436–21437, 21563; Dragomir Andan, T. 40836 (5. juli 2013.); P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

2023 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom).

2024 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117–118; Dragomir Andan, T. 40860–40861 (5. juli 2013.); svjedok KDZ531, T. 15868–15869, 15879 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Čedomir Kljajić, T. 42210 (30. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je primio izvještaje o Arkanovom djelovanju u Bijeljini i da je on učestvovao u pljački). V. također Dragomir Andan, T. 40837–40838, 40857–40858 (5. juli 2013.). Arkan je pak poricao tvrdnje da su njegovi ljudi došli u grad, terorisali i zlostavljali ljude i pljačkali kuće i te je tvrdnje pripisao medijima koji su pod kontrolom SDA. D1459 (Video-snimak intervjua s Arkanom u Bijeljini, april 1992.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), str. 11. Vijeće ne smatra da su ti dokazi pouzdani, pošto se zasnivaju na intervjuu samog Arkana, kojem je očigledno bilo u interesu da se ogradi od tih incidenata.

2025 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 117. Optuženi tvrdi da su se arkanovci borili protiv bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i albanskih paravojnih jedinica, da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani u Bijeljini živjeli u strahu i da je Arkan javno garantovao bezbjednost kako bosanskim Srbima, tako i Muslimanima, v. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1076–1077. U prilog tome, optuženi upućuje na video-snimak u kojem jedna žena koja se predstavila kao Muslimanka opovrgava navode da arkanovci pljačkaju i uništavaju i kaže da se arkanovaca ne plaše, jer su oni došli da pomognu. D1462 (Video-snimak intervjua s Arkanom i stanovnicima u Bijeljini, april 1992.); **[REDIGOVANO]**. Vijeće ne smatra da su dokazi u vidu tog video-snimka pouzdani, jer nije jasno u kojim okolnostima je on snimljen i Vijeće ne može da provjeri da li je napravljen u propagandne svrhe, a pored toga, na snimku se vidi da je Arkan tamo bio prisutan, zajedno sa svojim naoružanim ljudima. Vijeće stoga ne prihvata tvrdnju optuženog da taj video-snimak pokazuje da Arkan nije sijao strah među bosanskim Muslimanima. Međutim, Vijeće prihvata da su se arkanovaca plašili i neki bosanski Srbi. **[REDIGOVANO]**. V. također P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 7; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2.

2026 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 118. Davidović je govorio o hrvatskim preduzećima, ali Vijeće konstatuje da je riječ o preduzećima u vlasništvu bosanskih Hrvata.

silovali dvije bosanske Muslimanke i proveli ih gole kroz grad, nakon čega su ih odvezli u automobilu i ponovno silovali.[2027]

632. Nakon nekog vremena, pripadnicima paravojnih snaga ponestalo je kuća bosanskih Muslimana iz kojih bi mogli da kradu, pa su počeli da pljačkaju kuće bosanskih Srba i čine zločine i nad Srbima.[2028] Stavljanje aktivnosti pripadnika paravojnih snaga pod kontrolu bilo je povezano s određenim poteškoćama.[2029] Međutim, Vijeće smatra da je pripadnicima paravojnih snaga bilo dozvoljeno da djeluju nekažnjeno; svi policajci koji se nisu slagali s Kriznim štabom ili SDS-om su smijenjeni,[2030] a dio zločina je izvršen uz pomoć pripadnika SJB-a.[2031] Pored toga, pripadnici paravojnih snaga i dalje su uživali podršku lokalnih bosanskih Srba.[2032]

633. Vijeće zaključuje da su, tek nakon što su pripadnici paravojnih snaga počeli da formiraju svoje paralelne organe vlasti i tako podrivaju autoritet lokalnih institucija,[2033] kao i da napadaju bosanske Srbe, opštinske vlasti pokušale da donekle uspostave stvarnu kontrolu nad tim jedinicama.[2034] S tim u vezi, Vijeće napominje da je Predsjedništvo Skupštine opštine Bijeljina u

---

2027 Dušan Spasojević, T. 35857–35860 (22. mart 2013.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini).

2028 Dragomir Andan, T. 40829–40830 (5. juli 2013.). V. takođe P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 78; P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 2– 3; P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 1–2; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2–3; Milorad Davidović, T. 15644 (29. juni 2011.); P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2. Zbog toga su iz Bijeljine otišli i neki Srbi. P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 2; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2–3.

2029 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 9 (pod pečatom); Bogdan Subotić, T. 40002 (19. juni 2013.); P2853 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 21. maj 1992.), str. 1; Milorad Davidović, T. 15474–15475 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 76, 84; Čedomir Kljajić, T. 42219–42220 (30. juli 2013.). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21436–21437; Dragomir Andan, T. 40836, 40838–40839 (5. juli 2013.); Živan Filipović, T. 35814 (21. mart 2013.).

2030 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 76, 83.

2031 P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 1, 3; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2–3 (gdje se izvještava da su pripadnici SJB-a takođe bili umiješani u registrovanje ukradenih vozila i oružja, da nisu podnosili krivične prijave protiv izvršilaca krivičnih djela, te da su učestvovali u činjenju krivičnih djela); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 65, 91; P2881 (Izvještaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 2. Vijeće je bilo mišljenja da Davidovićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji pouzdanosti i iskrenosti i smatralo je da je ono vjerodostojno. Optuženi je prilikom unakrsnog ispitivanja Davidovića predočio više dokumenata vezanih za jedan predmet protiv Davidovića i njegovog sina u pokušaju da dovede u pitanje njegov karakter i vjerodostojnost (D1405, D1404, D1403, D1402 i D1401). Pošto je razmotrilo dio unakrsnog ispitivanja u kojem se optuženi bavio tom temom, Vijeće smatra da to unakrsno ispitivanje i dokumenti koje je predočio optuženi ne dovode u sumnju Davidovićev karakter niti njegovu vjerodostojnost.

2032 P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 1–2, 5.

2033 D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2, 6.

2034 V. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 78, 121. Šešelj je izjavio da je Opštinski odbor u Bijeljini u nekoliko navrata dao izjave za javnost i održao konferencije za štampu u kojima je "osudi[o] i oštro kritikova[o]" Mauzerove postupke. D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 46. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Ono napominje da Šešeljevo svjedočenje karakterišu politički komentari koji ograničavaju njegovu pouzdanost. Pored toga, s obzirom na druge prihvaćene dokaze o suprotnom, te imajući u vidu da mu izuzev ove nepotkrijepljene Šešeljeve izjave nisu

maju 1992. uvelo zabranu u vezi s naoružanim grupama koje su u opštinu došle bez poziva legalnih vlasti.[2035] Pored toga, Predsjedništvo Skupštine opštine Bijeljina izdalo je 11. juna 1992. naređenje o stavljanju svih oružanih formacija na području opštine pod jedinstvenu komandu VRS-a i zadužilo VP da obezbijedi izvršenje tog naređenja.[2036]

634. Davidoviću je povjeren zadatak da predvodi specijalnu jedinicu saveznog SUP-a kako bi se riješili problemi vezani za pripadnike paravojnih snaga u sjeveroistočnoj BiH i on je 27. juna 1992. došao u Bijeljinu.[2037] Iako je Davidovićeva jedinica bila iz saveznog SUP-a u Beogradu, ona je pretpotčinjena komandi MUP-a bosanskih Srba.[2038] Davidovićeva specijalna jedinica je, u saradnji s Dragomirom Andanom iz MUP-a bosanskih Srba, razoružala i razbila paravojne formacije na području CSB-a Bijeljina i uhapsila one koji su "najdublje otišli u kriminalne delatnosti".[2039] Davidović je za preduzimanje tih mjera imao podršku Ratka Mladića.[2040] U periodu od dolaska Davidovića i njegove jedinice do njihovog odlaska 27. jula 1992., bezbjednosna situacija je značajno poboljšana.[2041] U skladu s naređenjima MUP-a bosanskih Srba, iz SJB-a je smijenjeno

---

predočeni drugi dokazi koji bi upućivali na to da su opštinske vlasti osuđivale postupke tih jedinica, Vijeće ne smatra da je Šešeljevo svjedočenje u ovom pogledu pouzdano.

2035 D1442 (Zaključak Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 29. maj 1992.). V. takođe Cvijetin Simić, T. 35681–35682, 35699 (20. mart 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 33, 35; D3134 (Odluka Skupštine opštine Bijeljina, 25. juli 1992.). Za pripadnike paravojnih snaga uvedena su i ograničenja u vezi s ulaskom u policijsku stanicu s dugim oružjem. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21437.

2036 D1443 (Naredba Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 11. juni 1992.); D1444 (Zaključak Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 25. juni 1992.); D1445 (Naredba Skupštine opštine Bijeljina, 25. juni 1992.). Vijeće takođe konstatuje da su lokalne vlasti zabranile točenje alkoholnih pića uniformisanim licima na području opštine. D1437 (Naredba Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina, 8. april 1992.). Mihajlović je u svom svjedočenju rekao da su lokalne vlasti pokušavale da spriječe činjenje zločina nad nesrbima i da kazne njihove počinioce. D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je smatralo da Mihajlovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da nije bio iskren u odgovorima na pitanja Vijeća.

2037 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 73–74, 76; Milorad Davidović, T. 15554 (28. juni 2011.), 15645–15646 (29. juni 2011.), 15735, 15765 (30. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 4, 15; P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 2, 4–5; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 1–2, 4–5; P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 3–4.

2038 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21454, 21667. V. takođe D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 2.

2039 D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; Milorad Davidović, T. 15604–15605, 15607 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 72. V. takođe Dragomir Andan, T. 40837–40838, 40857–40858 (5. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su neki pripadnici paravojnih snaga uhapšeni zbog zločina počinjenih nad bosanskim Muslimanima); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21425, 21434–21436, 21829–21830.

2040 Milorad Davidović, T. 15604–15605, 15607 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 72.

2041 P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 4–5; Milorad Davidović, T. 15645–15646 (29. juni 2011.); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 4–5. Mjere koje su Davidović i njegova jedinica preduzeli u cilju normalizacije uslova u Bijeljini uključuju: (i) sprečavanje nošenja oružja bez dozvole; (ii) svakodnevno izvještavanje vlasti na Palama o incidentima; (iii) uvođenje policijskog sata; i (iv) oduzimanje ukradene robe, v. Milorad Davidović, T. 15722, 15753, 15766 (30. juni 2011.), 15810 (1. juli 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 87, 90–91, 121; D1438 (Naredba Predsjedništva

približno 40 policajaca koji su imali krivični dosje i on je popunjen ljudstvom iz drugih centara, uključujući SJB Sarajevo.[2042]

635. Davidović je uhapsio i neka vojna lica; s tim u vezi upućene su pritužbe Mići Stanišiću, koji je Davidoviću naložio da ne preduzima radnje protiv pripadnika vojske, pošto to treba da radi VP.[2043] Međutim, Stanišić je kasnije potvrdio Davidovićeva ovlaštenja[2044] i pozvao Komandu Istočnobosanskog korpusa na "punu saradnju" s Davidovićevom i na preduzimanje mjera protiv "eventualni[h] izvrši[laca]" iz njihovih redova.[2045] Davidović je nakon toga, u saradnji s vojnom službom bezbjednosti iz Komande Glavnog štaba i VP-om, hapsio vojna lica i protiv njih preduzimao krivično gonjenje.[2046]

636. Tokom posjete predsjednika Vlade, Đerića, Bijeljini 20. jula 1992., Andan je od njega zatražio pomoć u vezi s problemima koji su se i dalje javljali.[2047] Đerić je dao podršku naporima

---

Skupštine opštine Bijeljina, 8. april 1992.); P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 3–5; Milivoje Kićanović, T. 34909 (6. mart 2013.); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 3–4. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21437–21438, 21440–21442, 21454–21455, 21499–21500, 21664–21666; D3782 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 28. juni 1992.); P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 6; P2881 (Izvještaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 1; D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 6; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 382. Andan je u svom svjedočenju pominjao i mjere koje je Davidović preduzeo u vezi s jednim zatočeničkim objektom koji je koristila Mauzerova jedinica. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21442–21443; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 95; Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Bijeljina, par. 12. Međutim, budući da taj zatočenički objekt nije naveden u Prilogu Optužnici, Vijeće neće razmatrati te dokaze.

2042 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21437, 21454–21455, 21499–21500, 21664–21666; P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 4; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 4. V. takođe P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 6; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21499–21501; Dragomir Andan, T. 40860–40861 (5. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je u selu Janja, radi sprečavanja pljačke i napada na pretežno muslimansko stanovništvo, pojačano policijsko prisustvo i uspostavljen kontrolni punkt); P2881 (Izvještaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 1.

2043 P2808 (Pismo Zdravka Tolimira Radovanu Karadžiću i Mići Stanišiću, 4. juli 1992.), str. 1; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 85; P2895 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 5. juli 1992.); Milorad Davidović, T. 15605 (29. juni 2011.). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21466–21467, 21675–21676, 21818–21819; Dragomir Andan, T. 40858 (5. juli 2013.); D3819 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 7. juli 1992.), str. 1–2.

2044 Milorad Davidović, T. 15609 (29. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Stanišić potvrdio da više ne bi trebalo da bude primjedbi niti konfrontacija između Davidovića i organa VRS-a).

2045 D1408 (Molba MUP-a SrRBiH, 5. juli 1992.), str. 1–2. V. takođe P2881 (Izvještaj CJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 1–2 (gdje se ukazuje na to da su preduzete mjere za unapređenje mogućnosti procesuiranja krivičnih predmeta u slučajevima gdje su počinioci vojna lica).

2046 Milorad Davidović, T. 15608–15609 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 39.

2047 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21484; D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 2.

Andana i Davidovića[2048] i njima je u pomoć poslata specijalna jedinica koju je vodio Duško Kljajić.[2049]

637. Uprkos tim mjerama, Mauzer i njegova jedinica opirali su se pokušajima Davidovića i Andana da ponovno uspostave red u opštini i bilo je poteškoća u vezi sa stavljanjem tih ljudi pod kontrolu.[2050] Opštinske vlasti u Bijeljini su u jednom incidentu, nakon pritiska koji je izvršila Mauzerova jedinica, intervenisale i obezbijedile da Mauzer bude pušten na slobodu.[2051] Davidović je tražio od vojne komande da Mauzerovu jedinicu stavi pod kontrolu ali, iako je dobio obećanja da će to biti urađeno, nisu preduzete nikakve mjere i Mauzer je nastavio da uživa političku podršku u opštini i bio u bliskom odnosu s opštinskim strukturama vlasti.[2052] Davidoviću i njegovom timu prijetili su i arkanovci.[2053]

638. Nakon Mauzerovih zahtjeva da se Davidović protjera i nakon što je Davidovićeva jedinica uhapsila jednog arkanovca, Krizni štab Bijeljina je u avgustu 1992. Davidoviću oduzeo ovlaštenja i njegovoj jedinici je naređeno da se vrati u Beograd.[2054] Andan i jedan drugi pripadnik MUP-a koji je preuzimao mjere protiv pripadnika paravojnih snaga takođe su uklonjeni iz Bijeljine i smijenjeni

---

2048 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21484; D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 2.

2049 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21459–21460, 21464, 21485, 21462, 21671–21674, 21677–21678, 21730–21731, 21737, 21759–21760, 21762–21763. V. takođe D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 1. Ona je uključivala jedinicu koju je predvodio Duško Malović, poznatu pod nazivom jedinica Miće Stanišića ili "Mićini specijalci".

2050 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 94, 96; Milorad Davidović, T. 15579 (29. juni 2011.); Momir Nikolić, T. 24732 (15. februar 2012.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21445, 21652, 21655–21658, 21703–21704, 21719–21722, 21817–21818; Dragomir Andan, T. 40871 (5. juli 2013.); P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 3. Za razliku od Mauzera, Blagojević je izdao deklaraciju u kojoj se tražilo da se bosanski Muslimani zaštite od etničkog čišćenja i protivio se protjerivanju i ubijanju bosanskih Muslimana. Milorad Davidović, T. 15506 (24. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 121.

2051 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21657; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 94, 96.

2052 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21656, 21703–21704, 21721–21722, 21818; Dragomir Andan, T. 40874 (5. juli 2013.). V. takođe P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 3–4; Manojlo Milovanović, T. 25455 (28. februar 2012.). Davidović je u svom svjedočenju govorio i o posjeti jednom privatnom zatočeničkom objektu koji je vodio Mauzer, ali budući da on nije naveden u Prilogu Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 95; P2896 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 7. juli 1992.), str. 3–5; P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 3. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21443–21444; D3783 (Zapisnik garnizona Bijeljina, 1. juli 1992.).

2053 P2898 (Službena zabilješka SJB-a Bijeljina, 8. juli 1992.), str. 2. V. takođe P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 5.

2054 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 93, 96–97, 99–100, 147–148; P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 6; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 6; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 57; Milorad Davidović, T. 15579–15581 (29. juni 2011.); P2897 (Službena zabilješka CJB-a Bijeljina, 7. juli 1992.), str. 1. Skupština opštine je takođe tražila smjenjivanje i protjerivanje republičkog povjerenika Jove Miskina, koji je

s položaja u MUP-u bosanskih Srba, a pripadnici paravojnih snaga nastavili su da djeluju u Bijeljini.[2055]

(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima

639. Vijeće konstatuje da su zločini nad bosanskim Muslimanima koje su počinili bosanski Srbi u određenoj mjeri bili evidentirani i da je u vezi s njima pokrenuta istraga;[2056] međutim, neke od istraga su obustavljene.[2057] Vijeće konstatuje da je postojala neravnoteža kad je riječ o tome kako

---

podržavao Davidovićevo djelovanje. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 97; Milorad Davidović, T. 15580–15581, 15648–15649 (29. juni 2011.).

2055 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21656; D1409 (Rješenje MUP-a SrRBiH, 11. septembar 1992.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21777–21781. Andan je u svom svjedočenju govorio i okolnostima vezanim za njegovo smjenjivanje s položaja u MUP-u. Andan je rekao da je u septembru 1992. smijenjen s položaja u MUP-u zbog navoda da je uzeo poker mašine za privatnu upotrebu, ali da je to bila izlika, pošto je bilo pojedinaca koji se nisu slagali s njegovim profesionalnim pristupom. Međutim, Andan nije mogao da potvrdi da je smijenjen zbog mjera koje je preduzeo u Bijeljini. V. Dragomir Andan, T. 40825–40826, 40867–40868, 40877, 40883, 40897–40900, 40901–40905 (5. juli 2013.); D3807 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH, 12. decembar 2007.), str. 1; P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 3–4.

2056 Savo Bojanović, T. 34819–34820 (5. mart 2013.); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 9–12, 16, 18–19, 21, 23–26; Savo Bojanović, T. 34817–34819, 34829, 34850, 34857–34860, 34847–34848 (5. mart 2013.). Za dokumente vezane za istrage i preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima, v. D1481 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 29. oktobar 1992.); D1482 (Spis Vojnog suda u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 29. oktobar 1992.); D1483 (Zahtjev vojnog tužioca u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 30. oktobar 1992.); D1484 (Iskaz Amire Rendić pred Vojnim sudom u Bijeljini, 30. oktobar 1992.); D1485 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 20. novembar 1992.); D3080 (Prijedlog Vojnog suda u Bijeljini, 26. april 1993.); D1486 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 17. decembar 1992.); D1487 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 19. januar 1993.); D1488 (Spis Vojnog suda u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 23. januar 1993.); D1489 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 1. april 1993.) (pod pečatom); D1490 (Optužnica Osnovnog javnog tužilaštva u Brčkom, 28. juli 1993.); D1465 (Optužnica protiv Radovana Mićanovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 17. avgust 1993.); D1466 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radovana Mićanovića, 22. mart 1995.); D1467 (Presuda Višeg suda u Bijeljini u predmetu protiv Branka Đurića, 27. oktobar 1995.), str. 1–2, 10–11; D1468 (Dopis Osnovnog suda u Bijeljini Radovanu Karadžiću, 9. juni 2011.); D1469 (Dopis Okružnog tužilaštva u Bijeljini Radovanu Karadžiću, 24. avgust 2009.), str. 1–5; D1470 (Zapisnik o uviđaju Vojnog suda u Bijeljini, 28. septembar 1992.); D1471 (Krivična prijava Vojne policije u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 29. septembar 1992.); D1472 (Kriminalističko-tehnička dokumentacija sa uviđaja Vojne policije u Bijeljini, 30. septembar 1992.); D1473 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 1992.); D1477 (Dopis Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 30. januar 1993.); D1476 (Optužnica protiv Radeta Mihajlovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 5. januar 1993.); D3079 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini, 19. juni 1993.); D3077 (Presuda Vrhovnog vojnog suda, 16. maj 1994.); D3081 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 18. januar 1994.); D3799 (Informacija SJB-a Bijeljina, bez datuma). V. takođe D3798 (Popis krivičnih prijava koje su podnesene Tužilaštvu u Bijeljini u periodu od 26. juna do 25. jula 1992.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21453–21454, 21537–21538, 21542–21544 (gdje je govorio o tome kako su predmeti tretirani dok su on i Davidović bili u Bijeljini).

2057 P6179 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 30. decembar 1992.); P6180 (Odluka Vojnog suda u Bijeljini, 5. januar 1993.); D1478 (Naredba Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 21. februar 1993.); D1479 (Presuda Okružnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 18. juni 2001.); D1480 (Presuda Vrhovnog suda RS-a u predmetu protiv Radeta Mihajlovića, 30. septembar 2003.); P6181 (Depeša Vojnog suda u Bijeljini Vojnom tužilaštvu, 28. januar 1993.); D3078 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini, 22. januar 1993.), str. 1. U vezi s jednim od predmeta, Bojanović je tvrdio da tu nije bilo ničeg protivpravnog i da se postupalo u skladu s odgovarajućom procedurom i zakonom. Savo Bojanović, T. 34812, 34831–34834, 34863–34864 (5. mart 2013.).

su tretirani predmeti vezani za ubijanje ili zlostavljanje bosanskih Muslimana od strane bosanskih Srba. Mnogi incidenti su prošli nekažnjeno ili su počiniocima izrečene kazne, ali ih oni na kraju nisu izdržavali.[2058] To je dodatno povećalo osjećaj straha i neizvjesnosti među bosanskim Muslimanima i doprinijelo tome da su ljudi odlazili iz Bijeljine.[2059] Pored toga, mada su protiv bosanskih Srba pokretani postupci za opšta krivična djela, pred Vojnim sudom u Bijeljini nikada nije vođen nijedan postupak za krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva.[2060]

640. Spasojević je u svom svjedočenju rekao da su pripadnici SJB-a procesuirali sva krivična djela počinjena nad nesrpskim stanovnicima Bijeljine, da su počinioci, ako su pronađeni, bili predati nadležnim institucijama radi krivičnog gonjenja i da vladini organi nisu vršili pritisak da se zločini zataškaju.[2061] Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano, pošto je on, kada je u unakrsnom ispitivanju suočen s primjerima predmeta vezanih za ubistva bosanskih Muslimana koji još uvijek nisu riješeni, priznao da je to istina.[2062]

(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici

641. U Optužnici se navodi da je logor Batković korišten kao zatočenički objekt barem od 1. juna 1992. do 31. decembra 1995. godine.[2063]

(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika

642. Dana 17. juna 1992., Komanda Istočnobosanskog korpusa izdala je naređenje, na osnovu naređenja Glavnog štaba, da se izvrši odabir "lokacije i obekta za smeštaj ratnih zarobljenika".[2064] Ratko Mladić je naredio da se na nivou korpusa formira logor za "ratne zarobljenike" kako bi se

---

2058 **[REDIGOVANO]**; P2930 (Dosje Vojnog suda u Bijeljini za predmet protiv Slavana Lukića i drugih, 8. septembar 1992.), str. 5–7; **[REDIGOVANO]**; P2931 (Optužnica Vojnog suda u Bijeljini protiv Zorana Tomića i Dragana Matovića, 24. juni 1993.), str. 3–5, 17–18, 34–36, 61, 86–87. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21446–21449; Dragomir Andan, T. 40824–40827, 40890–40891 (5. juli 2013.); D3813 (Rješenje SJB-a Bijeljina, 3. avgust 1992.); D3787 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, juli 1992.), str. 2; D3786 (Krivična prijava SJB-a Bijeljina, 3. avgust 1992.), str. 1–3; D3785 (Odluka SJB-a Bijeljina, 3. avgust 1992.), str. 1; D3784 (Izvještaj o uviđaju Osnovnog suda u Bijeljini, 2. juni 1992.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini); P6219 (Naređenje Tužilaštva Bijeljina, 14. juli 2009.); Svetozar Mihajlović, T. 35736 (20. mart 2013.); P6218 (Izvod iz izvještaja o suđenjima za ratne zločine u Srbiji u 2012. godini), str. 5, fusnota 101; Dušan Spasojević, T. 35860–35862 (22. mart 2013.).

2059 Svjedok KDZ531, T. 15854 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

2060 Savo Bojanović, T. 34849–34850 (5. mart 2013.); Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10864–10865.

2061 D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 18.

2062 Dušan Spasojević, T. 35844–35845 (21. mart 2013.).

2063 Optužnica, zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici. Međutim, u Dodatku B Završnog podneska tužilaštva tužilaštvo navodi samo period od 25. juna 1992. do 24. decembra 1995. godine.

2064 D3237 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 17. juni 1992.), str. 1–2; D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 9. V. takođe Ljubomir Obradović, T. 25167 (23. februar 2012.).

rasteretila Birčanska brigada, koja je pod svojim nadzorom imala gotovo 600 zarobljenika.[2065] Nakon tog naređenja osnovan je logor Batković.[2066] Civilne i vojne vlasti preuzele su hangare koji su pripadali poljoprivrednom preduzeću u Batkoviću, mjestu udaljenom približno 12 kilometara od Bijeljine, u pravcu Save.[2067]

643. U naređenju o osnivanju logora previđa se: (i) da se za komandanta logora određuje Momčilo Despot; (ii) da se u postupanju s ratnim zarobljenicima treba pridržavati "odredaba međunarodnog ratnog prava"; (iii) da ponašanje prema zatočenicima treba biti korektno; (iv) da se treba spriječiti ulazak neovlaštenih lica u logor; i (v) da će se prehrana organizovati na nivou komande Korpusa.[2068] Despot je naredio da se vodi spisak zatočenika i predmeta koji su im oduzeti, uključujući dragocjenosti i novac.[2069] U naređenju je, pored toga, naveo da se zatočenici mogu koristiti za rad, između ostalog, za radove na uređenju logora i poljoprivredne radove, ali ne i za radove koji su u neposrednoj vezi s ratnim dejstvima, te da će ispitivanje vršiti Istočnobosanski korpus.[2070] Tim naređenjem je takođe previđeno da će se Crvenom krstu dostaviti spisak svih zatočenika i da će se sa zatočenicima postupati čovječno, bez primjene nasilja, uz "primern[u] higijen[u]" i redovne ljekarske preglede.[2071] Iako ta pravila jesu bila propisana, dokazi o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima prikazani u nastavku ukazuju na to da se ona nisu poštovala.[2072]

2065 P3238 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1992.), str. 1–2; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21529.

2066 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom); D3237 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 17. juni 1992.), str. 2.

2067 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 151; Milorad Davidović, T. 15782–15783 (30. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 24; P6263 (Fotografije logora Batković). V. takođe Dragomir Andan, T. 40833–40835 (5. juli 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21471–21472, 21528–21529; D3796 (Uputstva MUP-a SrRBiH CSB-ovima, 8. avgust 1992.), str. 1; D3817 (Depeša SJB-a Bijeljina Istočnobosanskom korpusu, 11. avgust 1992.).

2068 D3237 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 17. juni 1992.), str. 2; P2890 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2; D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 9–10. V. takođe P2890 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 1; Milorad Davidović, T. 15545–15546 (28. juni 2011.); Petar Salapura, T. 40304 (24. juni 2013.).

2069 D1449 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 1–3. Vijeće napominje da se to naređenje odnosi na "Ekonomiju", ali pošto se taj objekt, prema drugim dokazima koji su mu predočeni, nalazio u Batkoviću, Vijeće smatra da je to drugi naziv za zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici. D3239 (Uputstvo sabirnog centra Batković, 12. juli 1992.).

2070 D1449 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2.

2071 D1449 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2.

2072 Ali v. Milorad Davidović, T. 15784–15786 (30. juni 2011.). Mada je Davidović u svom svjedočenju rekao da se Despot pridržavao tih uputstava, Vijeće ne smatra da se to sasvim podudara s drugim dokazima o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima. Na primjer, Vijeće napominje da se u dokaznom predmetu P2891 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2, koji je potpisao Despot kao komandant logora, implicitno potvrđuje da su zatočenici korišteni za prisilni rad.

644. Stražari u logoru bili su pripadnici VRS-a, uglavnom iz rezervnog vojnog sastava,[2073] i logor je bio u nadležnosti vojske.[2074] Komandant logora Batković je od avgusta 1992. bio Velibor Stojanović.[2075]

645. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati držani su u zatočeništvu u logoru Batković barem od juna do decembra 1992. godine.[2076] Prvu grupu dovedenu u Batković činili su bosanski Muslimani, nakon čega su u taj objekt dovedeni i bosanski Hrvati.[2077] Zatočenici koji su držani u Batkoviću bili su iz niza različitih opština, između ostalog, iz Kalesije, Brčkog, Ključa, Lopara, Rogatice, Sanskog Mosta, Sokoca, Ugljevika, Vlasenice, Živinica i Zvornika.[2078] Neki ljudi su odvedeni iz svojih domova i autobusima dovezeni u logor Batković.[2079] Mnogi su onamo bili prebačeni iz drugih zatočeničkih objekata, uključujući logor Sušica u Vlasenici i logor Manjača u Banjaluci.[2080] Neki ljudi su u zatočeništvu proveli više od godinu dana.[2081]

2073 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11–12 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 36 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 160. V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 872; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 7.

2074 Savo Bojanović, T. 34850–34852 (5. mart 2013.). V. takođe Dragomir Andan, T. 40834–40835 (5. juli 2013.).

2075 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2252. Ali v. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 22 (gdje je svjedok rekao da je Stojanović bio komandir straže).

2076 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2250. U avgustu 1992., u jednom skladištu u logoru Batković bilo je zatočeno više od 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2253.

2077 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153. Kada se Andan raspitivao zašto je jedan njegov saradnik, bosanski Hrvat, odveden iz Brčkog i zatočen u logoru, rečeno mu je da za to "nije bilo razloga" i činilo se da je jedini razlog taj što je bio bosanski Hrvat: Dragomir Andan, T. 40870 (5. juli 2013.).

2078 Činjenica o kojoj je presuđeno 2251; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 7; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12568–12569; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 872; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 153.

2079 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10.

2080 Činjenica o kojoj je presuđeno 2251; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153; P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom), svjedok KDZ044 prebačen je onamo s grupom zatočenika iz logora Sušica 30. juna 1992. godine; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 35, 37 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 269 (pod pečatom); Asim Egrlić, P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4796 (pod pečatom); Asim Egrlić, T. 19980 (5. oktobar 2011.); Svetozar Andrić, T. 41668–41669 (22. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je komandant Glavnog štaba 17. juna 1992. naredio da se zatočenici iz Sušice tog dana moraju prebaciti u logor Batković). Krajem juna 1992., grupi od približno 400 zatočenika u logoru Sušica rečeno je da će biti razmijenjeni, ali oni su autobusima prevezeni u logor Batković, pod jakom pratnjom stražara u uniformama JNA. Ti zatočenici nisu učestvovali u vojnim aktivnostima. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 45–46, 149, 156; Ibro Osmanović, T. 17999 (29. avgust 2011.); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 488–489 (pod pečatom). Više od 500 zatočenika dovedeno je u logor Batković krajem 1992., nakon raspuštanja logora Manjača. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 154; Ibro Osmanović, T. 17947–17948 (25. avgust 2011.); svjedok KDZ163, T. 20748–20749 (1. novembar 2011.).

2081 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 872; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 145–147, 180; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491 (pod pečatom).

646. Kada je svjedok KDZ603 stigao iz logora Sušica, smješten je hangar s približno 1.600 bosanskih Muslimana iz raznih opština, koji su bili podijeljeni u grupe prema njihovim opštinama.[2082] U zasebnom hangaru je bio zatočen i određeni broj žena, djece i starijih ljudi.[2083]

647. Po dolasku u logor Batković, zatočenicima su srpski vojnici naredili da iz džepova izvade novac i dragocjenosti i, prije nego što su odvedeni u hangar, morali su da prođu kroz špalir vojnika koji su ih tukli lancima i palicama.[2084] Komandir voda im je rekao da su oni "ratni zarobljenici" na srpskoj teritoriji i da nemaju nikakva prava.[2085]

648. Kroz logor je od njegovog osnivanja prošlo između 2.000 i 3.000 nesrba i, kako bi jedne grupe odlazile, dolazile su nove.[2086] Razmjena zarobljenika je vršena u grupama od po 50 do 100 ljudi i počela je u avgustu 1992. godine.[2087] Godine 1995., u Batković su dovedeni bosanski Muslimani iz Karakaja,[2088] kao i zarobljeni bosanski Muslimani iz Srebrenice, među kojima je bilo starijih ljudi i djece.[2089]

2082 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 37 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18165 (1. septembar 2011.).

2083 Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12568–12569; činjenica o kojoj je presuđeno 2253. V. takođe P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 155 (gdje je svjedok izjavio da su u logoru bile samo dvije žene i neka djeca koja nisu htjela da se odvoje od svojih očeva). Ali v. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 19; Gojko Čekić, T. 36508–36509 (3. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da u logoru nije bilo žena, djece i starijih ljudi).

2084 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 160.

2085 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 10. V. takođe Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12575–12577 (gdje je svjedok izjavio da je protiv njega podignuta optužnica pred sudom, ali mu je uskraćeno pravo na redovno suđenje).

2086 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 153; Ibro Osmanović, T. 17948 (25. avgust 2011.). Na spisku zatočenika koji su, prema podacima iz tog spiska, u zatočenički objekt Batković došli u periodu od 27. juna 1992. do 22. decembra 1995. navedena su imena ukupno 2.468 zatočenika. Od tog broja, za 28 zatočenika se navodi da su umrli, za 2.002 da su razmijenjeni, za 406 da su pušteni na slobodu, za sedam da su deportovani, za 20 da su pobjegli ili nestali, a za pet da su upućeni u drugi zatvor. P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković).

2087 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12–13. Te razmjene su se nastavile, pa je na primjer u julu 1993. 400 muškaraca iz Batkovića autobusom odvezeno u opštinu Lopare i tamo razmijenjeno za civile, bosanske Srbe. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 180; P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 7 (pod pečatom); P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 492 (pod pečatom). Nakon što je u avgustu 1994. za komandanta logora postavljen Čekić, on je, u dogovoru s Komandom Korpusa, pustio na slobodu 50 starijih zatočenika. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 19; Gojko Čekić, T. 36508–36509 (3. april 2013.); Gojko Čekić, T. 36528–36529 (4. april 2013.). Za dokaze o razmjeni zatočenika tokom 1995., v. P5440 (Ministarstvo odbrane RS-a, spisak lica razmijenjenih iz sabirnog centra Batković, 13. mart 2002.), str. 1–9; D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 6 (pod pečatom).

2088 D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ333, T. 24162–24163 (2. februar 2012.).

2089 D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 13, 21; Gojko Čekić, T. 36504–36505, 36508–36509 (3. april 2013.); D3244 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 26. juli 1995.), str. 2; P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković), *e-court* str. 9, 11, 25, 40, 47, 52, 78, 84, 92, 106, 131, 133, 149, 157, 168, 170, 175, 184, 188, 191, 193. V. takođe par. 5131.

(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

649. Zatočenici u Batkoviću morali su spavati na boku na betonskom podu i "natrpali su [ih] u hangar kao sardine".[2090] U početku su po dva zatočenika dijelila jedan vojnički dušek, ali dušeci su kasnije odneseni i zatočenici su morali da spavaju na slami i sijenu.[2091]

650. Zatočenicima je bilo zabranjeno da sjede s prekrštenim nogama i morali su da traže dozvolu da bi koristili klozet ili dobili vode.[2092] Imali su poljski klozet – deset metara dugu iskopanu rupu – koji su mogli da koriste danju, ali ne i noću.[2093] Zatočenici su dozvolu morali da traže i da bi se obratili stražarima i to tako što bi podigli tri prsta u znak srpskog pozdrava, pognuli glavu ka zemlji i rekli "gospodine srpski vojniče, dozvolite da vam se obratim".[2094] U toku šetnje, zatočenici su morali da drže ruke na leđima i da obore glavu.[2095]

651. Higijenski uslovi u logoru Batković bili su loši, a zatočenici su dobijali malo hrane.[2096] Dobili bi krišku hljeba za doručak, nešto kuvane hrane za ručak i puru za večeru.[2097] Pošto hrane nije bilo dovoljno, zatočenici su vojnicima prodavali dragocjenosti "za samo nekoliko vekni hljeba".[2098] Neki zatočenici su za vrijeme zatočeništva drastično izgubili na težini, a četvorica ili petorica starijih zatočenika umrla su od izgladnjelosti ili iscrpljenosti.[2099]

2090 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

2091 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 159. V. takođe D3238 (Izvještaj sabirnog centra Batković, 11. januar 1996.). Vijeće ne pridaje težinu tom izvještaju, pošto se u njemu govori o broju ćebadi u logoru u trenutku zatvaranja tog objekta 1996. godine, što znači da taj podatak izlazi iz vremenskog okvira navoda Optužnice vezanih za logor Batković.

2092 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

2093 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 159.

2094 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

2095 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

2096 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2254. Uslovi u Batkoviću bili su slični onima u Manjači, ali "nešto bolji", u smislu da je bilo manje premlaćivanja, da je manje ljudi prozivano noću i da je voda bila dostupnija. Asim Egrlić, P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4797 (pod pečatom). V. takođe D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom). Čekić je osporavao tu činjenicu o kojoj je presuđeno i u svom svjedočenju rekao da je hrana koju su dobijali zatočenici bila ista kao ona koju su dobijali vojnici VRS-a, da su svi imali tri obroka dnevno i da je zatočenicima na raspolaganju stajalo nekoliko tuš-kabina i klozeta. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 23. Vijeće ne smatra da to svjedočenje ima veliku težinu, budući da je Čekić postao komandant logora tek u avgustu 1994. godine. Vijeće je takođe bilo mišljenja da Čekićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji evazivnosti i nije smatralo da je ono u tom pogledu pouzdano.

2097 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 159. Iako činjenica o kojoj je presuđeno 2254 upućuje na to da su zatočenici dobijali malo vode, s obzirom na Osmanovićevo svjedočenje i na Egrlićevo svjedočenje, Vijeće prihvata da su zatočenici imali pristup vodi. P3570 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4797 (pod pečatom).

2098 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

2099 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8; P74 (List sa dopunskim informacijama o svjedoku Mirsadu Kuraliću), str. 2–3.

652. Vojnicima, bosanskim Srbima, koji bi došli na to područje omogućavan je pristup logoru i mogli su da ulaze u hangar da tuku zatočenike kad god su htjeli.[2100] Ako bi na frontu bio ubijen neki srpski vojnik, vojnici bi se svetili na zatočenicima.[2101] Vojnici su tjerali neke od zatočenika da udaraju jedni druge, sve su ih nasumično tukli raznim predmetima i naređivali im da kleknu, obore glavu i stave ruke iza leđa.[2102] Poslije 30. juna 1992., premlaćivanje je bilo svakodnevno, sve do prve posjete MKCK-a u avgustu 1992. godine.[2103] Nakon što su dva zatočenika pobjegla, učestalost premlaćivanja je povećana na pet-šest puta na dan,[2104] a jedan zatočenik koji je pobjegao je vraćen, nakon čega su ga pretukli.[2105]

653. Bilo je desetak zatočenika koje su stražari optužili da su "ekstremisti" ili "Alijini specijalci" i oni su bili izloženi svakodnevnom premlaćivanju i dodatnom zlostavljanju, a neki od njih su uslijed tog premlaćivanja i umrli.[2106] Zatočenike iz te grupe tukli su najmanje tri puta dnevno, tjerali ih da se međusobno tuku, obarali ih mlazom iz vatrogasnog šmrka i prisiljavali da polno opće jedni s drugima, često pred drugim zatočenicima.[2107] Stražari su znali za te postupke, ali nisu

---

2100 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 874; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12. Ti vojnici su nosili sivomaslinaste maskirne uniforme, a neki su imali oznake SrRBiH. Vijeće napominje da je svjedok KDZ333, koji je u Batković došao tek u julu 1995., u svom svjedočenju rekao da ga prilikom ispitivanja tokom zatočeništva nisu maltretirali. D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom).

2101 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12.

2102 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12 (gdje je svjedok izjavio da je zatočenike najviše tukao jedan vojnik iz okoline Goražda kojeg su zvali Gligor). Stražari u Batkoviću koji su tukli zatočenike u tom logoru bili su, između ostalog, Veselin Nikolić, Zoran Zarić, izvjesni "Major" iz semberijske čete, Panić iz Sarajeva i Gligor iz Goražda. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 163–164. Osmanović je također pomenuo četiri osobe koje su posebno tukli, između ostalog, jednog čovjeka koji je optužen da je izrađivao noževe kojima su ubijani Srbi. Ibro Osmanović, T. 17942 (25. avgust 2011.). Među ljudima koji su tukli zatočenike u hangaru bili su i Daco, Fikret Piklić iz Brezovog Polja i Džemal zvani Pajzer iz Zenice. P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12.

2103 P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491–492 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**. V. također Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 874–875 (gdje je svjedok izjavio da se, nakon što je komandant logora smijenjen, prema zatočenicima postupalo nešto bolje i da ih nisu tako često tukli).

2104 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11.

2105 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 86, 119.

2106 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8; Mirsad Kuralić, P74 (List sa dopunskim informacijama), str. 2; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12569, 12571–12572 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 171. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2256.

2107 P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2256. Čekić je osporio činjenicu o kojoj je presuđeno 2256 i sugerisao da zatočenike niko nije tukao ni prisiljavao na ponižavajuće polne radnje i da su stražari u tom objektu bili "porodični" ili stariji ljudi, koji nikad ne bi radili takve stvari. Čekić je u svom svjedočenju govorio i o uslovima u logoru tokom 1994. i o tome da tada nije bilo zlostavljanja zatočenika. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 4–5, 8–9, 11–12, 15–16, 20, 25. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da je Čekić postao komandant logora tek u avgustu 1994. i da je, kad je suočen s dokazima o zlostavljanju i lošim uslovima tokom 1992., izjavio da tada nije bio u centru i da ne zna za to. Vijeće je također imalo u vidu da je Čekiću bilo u interesu da minimizira sopstveno učešće u eventualnom zlostavljanju zatočenika. V. Gojko Čekić, T. 36490–36491, 36493–36495, 36503, 36511–36512 (3. april 2013.). Pored toga, Vijeće je konstatovalo da Čekićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji evazivnosti i smatralo je da ono u tom

ništa preuzimali, samo su se smijali.[2108] To je kod nekih zatočenika ostavilo trajne posljedice, kako fizičke tako i psihičke, uključujući posttraumatski stresni poremećaj.[2109]

654. Iako je u logoru postojao ljekar, zatočenicima u Batkoviću, uključujući one koji su imali srčani udar, nije pružana medicinska pomoć ili im nisu davani lijekovi, zbog čega je određeni broj zatočenika umro.[2110] Kada se jedan zatočenik požalio na zubobolju, ljekar mu je zaprijetio da će pozvati vojnike da mu izvade zub.[2111]

655. Policija je odvodila zatočenike na rad u fabrike, a vojnici VRS-a su ih odvodili na rad na liniju fronta.[2112] Zatočenici u Batkoviću su morali svakodnevno obavljati fizičke poslove, uključujući kopanje rovova, razminiranje i nošenje municije na liniji fronta, kao i pokopavanje leševa.[2113] Dok su kopali rovove na liniji fronta, zatočenici su morali pjevati srpske nacionalističke pjesme i pokopavati mrtve.[2114] Zatočenici su u dvije prilike radili na liniji fronta za vrijeme izvođenja borbenih dejstava. U jednom incidentu je poginuo čovjek koji se zvao Ahmed Pašić, a u decembru 1992. dvojica zatočenika su ranjena, dok su druga dvojica poginula.[2115] Zatočenici su morali da rade u svim vremenskim uslovima, pa tako i po ekstremnim vrućinama, što je imalo

---

pogledu nije pouzdano. Vijeće također ne smatra vjerodostojnim Čekićevo svjedočenje da su mnogi zatočenici "diskretno tražili da ne budu razmenjeni", jer su u logoru bili sigurniji nego na svojoj teritoriji, gdje bi bili mobilisani i poslati na front. V. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 20.

2108 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 173.

2109 P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 9–10; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12578–12579 (pod pečatom). V. također P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 13. Na to se upućuje u Završnom podnesku tužilaštva, Dodatak B, str. 4.

2110 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12578 (gdje je svjedok izjavio da mu rane nisu liječene i da je morao da koristi so i sopstvenu odjeću kao zavoj).

2111 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12.

2112 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 178.

2113 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2257; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 875–876, 889; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 175; P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom); P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491–492 (pod pečatom); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 2 (pod pečatom); D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom); Mirsad Kuralić, P74 (List sa dopunskim informacijama), str. 3; P5483 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 30. avgust 1994.). Čekić je u svom svjedočenju rekao da zatočenici nisu bili prisiljeni da kopaju rovove i nose municiju na liniju fronta niti da pokopavaju leševe, te da su sahranili samo trojicu drugih ratnih zarobljenika na muslimanskom groblju. Pored toga, Čekić je rekao da su zatočenici za rad birani prema struci, mada su "poštovane i njihove želje", i da je među njima postojalo "veliko interesovanje" da idu na rad, jer su se tako osjećali slobodnije i dobijali su više hrane, duvana i pića. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 20, 24; Gojko Čekić, T. 36495, 36499 (3. april 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2096, datu u okviru ocjene Čekićevog svjedočenja.

2114 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 875–876, 889; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 175.

2115 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 175.

posljedice po njihovo zdravlje.[2116] Zatočenici u Batkoviću nisu smjeli odbiti da rade.[2117] U jednom naređenju komandanta logora Batković implicitno se potvrđuje da je postojala praksa prisilnog rada jer se u njemu definiše procedura za čuvanje zatočenika "prilikom izvođenja radova".[2118]

656. MKCK je dobijao informacije o zatočenicima u tom objektu od komisije za razmjenu ratnih zarobljenika pri Istočnobosanskom korpusu, a te informacije su se svakodnevno prosljeđivale i Glavnom štabu.[2119]

(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

657. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od juna 1992. do 1995. dovodile bosanske Muslimane i bosanske Hrvate iz više mjesta u logor Batković i držale ih tamo zatočene. Zatočenici su držani u lošim uslovima, koji su uključivali nedostatak prostora, neodgovarajuće ležajeve, loše sanitarne uslove, nedostatak hrane i neodgovarajuću medicinsku pomoć. Zatočenici su bili izloženi redovnom premlaćivanju, kao i seksualnom zlostavljanju, i prisiljavani su na rad na više lokacija u ekstremnim uslovima, između ostalog, na kopanje rovova i razminiranje na liniji fronta. Vijeće konstatuje da su neki zatočenici uslijed izgladnjelosti i iscrpljenosti ili tokom rada na liniji fronta umrli.[2120]

(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici

658. Tužilaštvo navodi da je u periodu od juna 1992. do juna 1995. u logoru Batković ubijeno najmanje šest muškaraca.

659. Jedne noći desetorica stražara su izvela jednog zatočenika kojeg su zvali Profesor, tukli su ga čitavu noć i taj je čovjek sutradan pronađen mrtav.[2121] Pogubljenja je bilo i u logoru, posebno intelektualaca i vođa SDA,[2122] a tijela zatočenika iznošena su iz hangara zamotana u ćebad.[2123]

2116 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 11–12; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12578.

2117 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 176. Ali v. svjedok KDZ603, T. 18166–18167 (1. septembar 2011.), koji je u svom svjedočenju rekao da ljudima nisu naređivali da rade, nego su ih pitali da li žele da rade, i da su se ti ljudi obično vraćali dobro nahranjeni i donosili hranu drugima u logoru. Vijeće ne smatra da se u tom pogledu može osloniti na svjedočenje svjedoka KDZ603, budući da on nikada nije napustio objekt kako bi išao na rad, za razliku od drugih svjedoka, uključujući Osmanovića, koji su i sami bili prisiljeni da rade.

2118 P2891 (Uputstvo Istočnobosanskog korpusa, 2. juli 1992.), str. 2.

2119 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12959–12961.

2120 Taj zaključak ne uključuje osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentu 2.1 iz Priloga B Optužnici, o kojem se govori u nastavku.

2121 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

2122 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11–12 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je čuo da su u Batkoviću ubijeni Ferid Zečević i Muhamed Ćurtić i da se za jednog stražara koji se zvao Ljubiša Mišić

Pašić je vidio kako su nakon premlaćivanja u logoru umrla dva starija muškarca.[2124] Jedan od njih bio je Zulfo Hadžiomerović,[2125] sedamdesetogodišnjak kojeg su optužili da pod miškom ima istetovirano slovo "U"; tog čovjeka su tukli u brojnim prilikama, a početkom jula 1992. uslijed premlaćivanja je umro.[2126] Gligor i čovjek kojeg su zvali Major počeli su da ga tuku, a onda su im se pridružili Veselin Nikolić i neki policajci iz Zenice; kad je Hadžiomerović umro, drugim zatočenicima je naređeno da iznesu njegovo tijelo i utovare ga u vojni kamion.[2127] Kad su otprilike sat vremena kasnije došli ljudi u uniformama JNA s ljekarskim oznakama, oni su, iako je njegovo tijelo bilo prekriveno modricama, proglasili da je umro prirodnom smrću.[2128] Toga dana ili približno u to vrijeme, umrla su još dvojica ljudi – jedan zlatar po imenu Husein i Ferid Zečević.[2129] Osmanović je rekao da su Huseina i Zečevića pretukli u kasarni prije dolaska u Batković, što on nije vidio, ali je vidio kad su oba tijela iznesena i utovarena u kamion.[2130]

660. Pašić je u svom svjedočenju pomenuo i ubijanje jednog zatočenika iz vatrenog oružja.[2131] U vezi s tim, krajem ljeta 1992. provedena je istraga u vezi sa smrću Muhameda Čudića, ali niko za to nije optužen.[2132]

---

pričalo da je jedan od najgorih ubica u logoru, ali je SDS tog čovjeka ipak nagradio). V. takođe P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 54.

2123 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2260. V. takođe P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 73. I svjedok KDZ044 je vidio ljude koji su umrli dva-tri dana nakon što su pretučeni. P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 7 (pod pečatom). Čekić je u svom svjedočenju rekao da je, nakon što je u avgustu 1994. postao komandant logora, čuo samo za dva slučaja smrti zatočenika u logoru i da se radilo o dva zatočenika koja su se vratila s radova u pripitom stanju i napala stražara, koji je na njih pucao u "samoodbrani", te da je u vezi s tim incidentom provedena istraga. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 18; Gojko Čekić, T. 36524–36525 (4. april 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće podsjeća na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2096, datu u okviru ocjene Čekićevog svjedočenja. Osim toga, nije bilo jasno da li je Čekić mogao govoriti o ubijanju koje je izvršeno prije nego što je on postao komandant logora.

2124 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

2125 V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

2126 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 165–166. Jednom prilikom jedan od zatočenika je bio prisiljen da tuče Hadžiomerovića.

2127 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 166–167.

2128 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 167.

2129 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 168; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 11–12 (pod pečatom). Tijelo Ferida Zečevića ekshumirano je 2005. iz grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 73. Davidović je znao da su Zečević i Husein Apaka odvedeni u logor Batković, odakle se nikada nisu vratili, i mislio je da su oni tamo ubijeni. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 153. Svjedok KDZ531 je takođe čuo da je u Batkoviću ubijen Muhamed Ćurtić, koga su zvali Hapaka. P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) (pod pečatom), str. 11. Tužilaštvo napominje da su Muhamed Ćurtić o kojem je govorio svjedok KDZ531 i Husein o kojem je govorio Osmanović ista osoba. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

2130 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 168.

2131 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 873.

2132 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) (pod pečatom), str. 11. Svjedok KDZ531 je u svom svjedočenju govorio i o ubijanju koje nije povezano s logorom Batković i o tome da u vezi s tim incidentima ni

661. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od juna 1992. do juna 1995. u logoru Batković ubile najmanje šest muškaraca, bosanskih Muslimana.

(5) Posjete MKCK-a

662. MKCK je prvi put posjetio logor Batković u avgustu ili septembru 1992., evidentirao zatočenike i izdao im iskaznice.[2133] Prije posjeta MKCK-a, sva djeca, stariji ljudi i oni koji su bili teško pretučeni, uključujući grupu od deset muškaraca koji su bili izloženi dodatnom premlaćivanju i zlostavljanju, bili bi odvedeni iz logora i sakriveni na drugim mjestima.[2134] Ti zatočenici su skrivani i prilikom posjeta novinara.[2135] Kako bi se prikrila činjenica da nedostaju zatočenici koji su bili sakriveni i oni koji su ubijeni, kao zamjena za njih dovođeni su drugi ljudi, uključujući stražare i policiju.[2136]

663. Zatočenicima je također bilo naloženo da lažu i da predstavnicima MKCK-a kažu da su uslovi korektni, da je hrana dobra, da dobijaju cigarete i da ih ne tuku.[2137] Svako ko ne bi rekao ono što im je naloženo bio bi teško pretučen.[2138] MKCK je zatočenicima donosio stvari kao što su ćebad, sapun, cipele, rukavice i cigarete, ali, nakon što bi MKCK otišao iz logora, vojnici bi od zatočenika uzeli što god su htjeli.[2139] Međutim, uslovi u Batkoviću jesu poboljšani nakon što su

---

protiv koga nije podignuta optužnica: P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom). Međutim, budući da se ti incidenti odnose na zatočeničke objekte koji nisu navedeni u Prilogu Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke s tim u vezi.

2133 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 179; P81 (MKCK-ova karta Sakiba Husrefovića). V. također Bogdan Subotić, T. 40178 (21. juni 2013.); D3242 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a, 1. decembar 1995.); Gojko Čekić, T. 36519–36520 (4. april 2013.); činjenica o kojoj je presuđeno 2258.

2134 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 877; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 179; P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 8; Mirsad Kuralić, P74 (List sa dopunskim informacijama), str. 2 (Mirsad Kuralić nije bio civil, jer je u aprilu 1992. mobilisan u ABiH i bio je na frontu kad je zarobljen); Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12572–12573; svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 86–87, 120, 157–158. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2258.

2135 Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12572–12573.

2136 Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12572–12573; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 179.

2137 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 878, 890. Čekić je u svom svjedočenju rekao da je MKCK vodio spiskove zatočenika i da su se zatočenici požalili samo na nedostatak tuš kabina i klozeta, nakon čega je MKCK obezbijedio materijal i u Batkoviću su napravljene dodatne tuš kabine i klozeti. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 11; Gojko Čekić, T. 36491–36492, 36497–36498, 36503 (3. april 2013.); P6258 (Zapisnik o primopredaji prostorija koje je koristio sabirni centar Batković, 5. januar 1996.). S obzirom na vjerodostojne dokaze o tome da su zatočenike skrivali i da im je bilo naloženo da se ne žale na uslove, Vijeće ne smatra da ovo svjedočenje daje konačne odgovore o tome kakvi su stvarno uslovi vladali u Batkoviću.

2138 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 878, 890.

2139 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 12.

predstavnici MKCK-a počeli da obilaze objekt.[2140] MKCK je do potkraj 1995. imao pristup Batkoviću i obilazio je logor.[2141]

664. Objekt Batković je raspušten početkom 1996. godine.[2142]

(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici

665. U Optužnici se navodi da su u Bijeljini u ljeto 1992. uništene tri džamije.[2143]

666. Riedlmayer je u svom izvještaju naveo da je džamija u Atmačićima gotovo potpuno uništena.[2144] Džamija u Janjarima je lakše oštećena i vandalizirana grafitima u vidu ćiriličnih slova "SRS" napisanih na zidovima.[2145] Džamija u Srednjoj Trnovi je potpuno uništena.[2146] Na dvije od tih džamija postojali su tragovi oštećenja od eksplozije, a susjedne zgrade oko sve tri džamije bile su u dobrom stanju.[2147] Iako se Vijeće oslanja na Riedlmayerovo svjedočenje za potrebe donošenja zaključka da su te džamije uništene i zaključka o prirodi i razmjerama oštećenja na džamijama i okolnim zgradama, Vijeće se ne oslanja na njegovo svjedočenje o tome kada su džamije uništene i ko je za to odgovoran, jer ono izlazi iz okvira njegovog stručnog iskustva i zasniva se na izjavama koje je dobio od davalaca informacija.[2148] Riedlmayer je u svom izvještaju govorio i o šteti nanesenoj drugim spomenicama kulture i sakralnim objektima u Bijeljini,[2149] ali pošto oni nisu navedeni u Prilogu D Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke o tome.

2140 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2259.

2141 Bogdan Subotić, T. 40178 (21. juni 2013.); D3242 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a, 1. decembar 1995.); Gojko Čekić, T. 36519–36520 (4. april 2013.).

2142 V. par. 5502.

2143 Riječ je, konkretno, o džamiji u Atmačićima, džamiji u Janjarima i džamiji u Srednjoj Trnovi.

2144 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 39; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 11–17. V. također svjedok KDZ531, T. 15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je čuo da su uništene i tri džamije navedene pod brojem 2 u Prilogu D).

2145 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 11–17; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 40.

2146 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 42.

2147 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 39, 41–42.

2148 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 11–17. U Riedlmayerovom izvještaju, koji se zasniva na njegovim obilascima lokaliteta 2002. i na informacijama koje je dobio od Islamske zajednice u BiH i iz drugih izvora, navode se sljedeće džamije i stepen njihovog oštećenja: džamija u Atmačićima (gotovo potpuno uništena), džamija u Janjarima (lakše oštećena) i džamija u Srednjoj Trnovi (potpuno uništena). P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 39, 41–42.

2149 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 28–40; P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 55. I svjedok KDZ531 je u svom svjedočenju govorio o uništavanju drugih vjerskih i kulturnih objekata. P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T.

667. Iako je svjedok KDZ531 u svom svjedočenju rekao da je uništavanje džamija "nesrbima […] bi[lo] jasan znak" da treba da napuste Bijeljinu, Vijeće smatra da je to svjedokova spekulacija i neće se oslanjati na njegovo mišljenje u vezi s tim.[2150] Svjedok KDZ531 je takođe izjavio da je u ljeto 1992. godine Odjeljenje za urbanizam i izgradnju rukovodilo uništavanjem vjerskih i kulturnih spomenika u Bijeljini, koje je izvršila inžinjerijska grupa 1. krajiškog korpusa.[2151] Pored toga, on je rekao da su bosanski Muslimani iz radnih vodova morali da pomažu u odnošenju šute nastale uništavanjem vjerskih i kulturnih objekata.[2152] Svjedok KDZ531 je u svom iskazu potvrdio da je čuo da su džamija u Atmačićima, džamija u Janjarima i džamija u Srednjoj Trnovi uništene.[2153] Međutim, kad mu je postavljeno pitanje kako zna da je te džamije uništila inžinjerijska grupa 1. krajiškog korpusa, on je iznio ograde u vezi sa svojom izjavom i rekao da se njegova saznanja o tome ko je uništio džamije zasnivaju na informacijama iz druge ruke, čiji izvor nije naveo, i na onome što su pričali ljudi i vojnici, jer o tome nema ličnih saznanja.[2154] Imajući u vidu način na koji se svjedok KDZ531 ogradio u svom svjedočenju, Vijeće se nije uvjerilo da se može osloniti na to svjedočenje kako bi utvrdilo ko je uništio džamije u vezi s kojima se optuženi tereti u Optužnici.

668. Stoga, iako Vijeće, na osnovu razmatranja dokaza, konstatuje da su džamije u Atmačićima, Janjarima i Srednjoj Trnovi uništene, ono ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi moglo van svake razumne sumnje utvrditi ko ih je uništio. Vijeće se nije uvjerilo da su dokazi koje je tužilaštvo izvelo u vezi s Bijeljinom dovoljni da bi se na osnovu njih mogao izvesti zaključak da su te tri džamije uništile srpske snage.

(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine

669. Kao što je gore konstatovano,[2155] mnogi bosanski Muslimani su 1992. napustili Bijeljinu iz straha,[2156] dok su drugi protjerani.[2157] Širenju straha među stanovništvom, bosanskim

---

15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Međutim, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s objektima koji nisu navedeni u Prilogu Optužnici.

2150 V. P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

2151 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15858 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe Milorad Davidović, T. 15486 (28. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je džamija u Bijeljini uništena u drugoj polovini 1993. godine). Vijeće napominje da Davidović nije naveo ko je uništio tu džamiju i čini se da njegovo svjedočenje nije vezano za konkretne džamije u vezi s kojima se optuženi tereti u Optužnici. Prema tvrdnji optuženog, s obzirom na prisustvo pripadnika paravojnih snaga i haos koji je vladao u opštini, nema dokaza da su džamije navedene pod brojem 2 u Prilogu D uništile bilo lokalne vlasti bilo VRS. Završni podnesak odbrane, par. 1393.

2152 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 12 (pod pečatom). Svjedok KDZ531 je takođe rekao da je katolička crkva "pošteđena […] i to, kako se čini, zahvaljujući intervenciji pravoslavnog episkopa iz Tuzle". Svjedok KDZ531, T. 15857 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

2153 Svjedok KDZ531, T. 15857–15858 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

2154 Svjedok KDZ531, T. 15858 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

2155 V. par. 630.

2156 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4, 8–9 (pod pečatom).

Muslimanima, doprinijela je i medijska kampanja vođena u to vrijeme, kao i propaganda koju su vršili bosanski Srbi.[2158] Mauzer je u jednom intervjuu izjavio da se bosanski Muslimani koji su pobjegli iz Bijeljine "neće vratiti, a ja im i ne preporučujem".[2159]

670. U avgustu 1992., u Bijeljini je ostalo približno 17.000 bosanskih Muslimana, a u Janji 12.000.[2160] Davidović je u svom svjedočenju rekao da je, pet dana nakon što je došao u Bijeljinu, bio prisutan kad se razgovaralo o planu "za etničko čišćenje" bosanskih Muslimana koji su ostali u opštinama, između ostalog, u Bijeljini i Zvorniku.[2161] Davidović je rekao da su o tom planu razgovarali Mauzer, drugi članovi SDS-a i članovi Kriznog štaba Bijeljina, te da je on o planu obavijestio Miću Stanišića.[2162] Prema Davidovićevim riječima, plan se sastojao od tri faze. U prvoj fazi, koja je trebala da počne u septembru ili oktobru 1992., grad bi bio podijeljen i stvorila bi se atmosfera straha kako bi se bosanski Muslimani ubijedili da odu.[2163] U drugoj fazi, bosanski Muslimani koji bi odbili da se odazovu pozivu za mobilizaciju bili bi otpušteni s posla, isključili bi im struju, vodu i telefon i morali bi se prijaviti za radnu obavezu, između ostalog, na liniji

---

2157 Milorad Davidović, T. 15528–15529 (28. juni 2011.); P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 1; Živan Filipović, T. 35811 (21. mart 2013.). Vijeće konstatuje da su početkom aprila 1992. opštinu iz straha napustili i neki bosanski Srbi, ali su se vratili kad su vlasti bosanskih Srba preduzele mjere kako bi se bezbjednosna situacija stabilizovala. D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 13; Milivoje Kićanović, T. 34882 (6. mart 2013.); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 5, 7. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16057, 16080, 16081–16082 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6754 (pod pečatom); Colm Doyle, T. 2932 (28. maj 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 94–95; John Wilson, T. 3968–3969 (21. juni 2010.) (koji je primio izvještaje o "etničkom čišćenju" u istočnoj Bosni u periodu od kraja marta do kraja aprila 1992., u kojima se pominjalo da je JNA vršila spoljno obezbjeđenje, a pripadnici paravojnih snaga su ulazili u naselja i "vršili ubistva i silovanja kao primjer stanovnicima sela kakva će ih sudbina snaći ako ne napuste to područje").

2158 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 161; Milorad Davidović, T. 15527–15528 (28. juni 2011.).

2159 P2884 (Članak iz *Lista SAO Semberije i Majevice* pod naslovom "Semberija izgubljena za Alijinu islamsku državu", 15. juni 1992.), str. 3.

2160 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 149–150.

2161 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 149–150, 156; Milorad Davidović, T. 15582 (29. juni 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2261.

2162 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 150; Milorad Davidović, T. 15582–15584 (29. juni 2011.). Vijeće primjećuje da je Davidović u jednom razgovoru koji je s njim vođen ranije poricao da ima konkretna saznanja o ubijanju muslimanskih porodica, ali suprotno tvrdnji optuženog, to ne dovodi u pitanje njegovo svjedočenje da je Miću Stanišića obavijestio o planu uklanjanja muslimanskog stanovništva iz Bijeljine. V. Završni podnesak odbrane, par. 1116; Milorad Davidović, T. 15589 (29. juni 2011.); D1407 (Službena zabilješka Tužilaštva BiH u Sarajevu, 14. januar 2008.), str. 2.

2163 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 151. Davidović je naveo da su za tu fazu plana bili zaduženi Drago Vuković, koji je bio član Kriznog štaba, i Predrag Ješurić.

fronta.[2164] U trećoj fazi, plan je bio da se imućni bosanski Muslimani i intelektualci ponize tako što bi morali da rade proste poslove, kao što je čišćenje ulica.[2165]

671. Pošto je razmotrilo dokaze, Vijeće konstatuje da je taj plan s tri faze postojao, da su vlasti bosanskih Srba u Bijeljini o njemu razgovarale i da je, u skladu s tim planom, specijalna policijska jedinica Duška Malovića, prema ideji člana Kriznog štaba Bijeljina Drage Vukovića, usadila strah u one bosanske Muslimane koji su u septembru 1992. još bili u Bijeljini.[2166] Vijeće takođe konstatuje da su, u skladu s drugom i trećom fazom plana, bosanski Muslimani, uključujući istaknute Muslimane koji se nisu odazvali na pozive za mobilizaciju ili radnu obavezu, poslani u logor Batković ili protjerani iz opštine.[2167] Policija je za to znala i to je tolerisala, i nije preuzela ništa da spriječi odvođenje ljudi u logor Batković ili da spriječi protjerivanje.[2168] Simultano provođenje tri faze ove operacije SDS-a natjeralo je velik broj bosanskih Muslimana da iz straha pobjegnu iz Bijeljine.[2169]

672. Pored toga, SDS u Bijeljini sastavio je spisak imena bosanskih Muslimana koje je trebalo protjerati, koji je sadržao i imena imućnih ljudi, što je učinjeno uz Mauzerovu pomoć.[2170] Za

---

2164 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 98, 153; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 21. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264.

2165 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 98, 153–154. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264.

2166 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 151–152. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264. Vijeće smatra potpuno neosnovanom tvrdnju optuženog da činjenica da je Vuković morao da prođe veoma detaljan proces provjere prije nego što je postavljen na mjesto savjetnika u kolektivnom Predsjedništvu BiH na neki način dovodi u pitanje dokaze da je on vršio protjerivanje bosanskih Muslimana. V. Završni podnesak odbrane, par. 1117; Milorad Davidović, T. 15591–15594 (29. juni 2011.). Strah je bio izazvan ubijanjem muslimanskih porodica i pljačkanjem njihovih domova. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 151–152; Milorad Davidović, T. 15506–15507 (28. juni 2011.). Iako su Vijeću predočeni konkretni dokazi o ubijanju koje je izvršila Malovićeva grupa, ono neće donositi zaključak o tome, pošto to nisu incidenti ubijanja navedeni u prilozima Optužnici, ali te dokaze prihvata za potrebe donošenja zaključka da je stvorena atmosfera straha.

2167 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 98, 153; Milorad Davidović, T. 15517 (28. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 21. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264.

2168 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 153.

2169 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 160. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2264. Svjedoci odbrane su osporavali činjenicu o kojoj je presuđeno 2264 i sugerisali su da SDS nije imao takav plan niti su oni čuli da su se u opštini događale takve stvari, te da problemi s kojima su se bosanski Muslimani eventualno suočavali nisu poticali od organa vlasti u Bijeljini, koji su sve građane tretirali jednako: D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 42; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 27; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 21; D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 25. Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je zaključilo da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu neiskrenost, evazivnost, uskraćivanje informacija, protivrječnosti i pristrasnost.

2170 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 92, 150, 162, 206; Milorad Davidović, T. 15593–15594 (29. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio sljedeće: (i) da je vidio da su funkcioneri, bosanski Srbi, sastavili spisak imena bosanskih Muslimana "koje treba očistiti"; (ii) da se spisak imena imućnih bosanskih Muslimana koje je trebalo opljačkati i ubiti nalazio kod arkanovaca i Mauzerovih ljudi; i (iii) da je u više navrata intervenisao da neki ljudi budu skinuti sa spiska, što je rukovodstvo bosanskih Srba u većini slučajeva uradilo,

sastavljanje spiskova i koordinaciju protjerivanja bio je zadužen Dragomir Ljubojević, predsjednik Skupštine opštine i vođa SDS-a.[2171] Uz pomoć Mauzerove jedinice, Vojkan Đurković, koji je radio za SDS kao operativac na terenu u Bijeljini, ujedno i arkanovac,[2172] obilazio je ljude sa spiska kako bi od njih iznudio imovinu.[2173] Đurković je nekim bosanskim Muslimanima obećavao da će ih uz novčanu naknadu prebaciti preko Drine, dok su drugi koji su ostali "zaplašivani i prećeno im je".[2174] U nekim slučajevima, ukućanima bi bilo dato deset minuta da se spakuju, nakon čega bi ih ukrcali u kamione.[2175]

673. Neki bosanski Muslimani su na početku plaćali kako bi ostali u Bijeljini.[2176] Od početka aprila 1992. pa sve do kraja rata, Ješurić i njegov kolega u MUP-u Srbije, Puzović, organizovali su dnevni prevoz bosanskih Muslimana preko Srbije u treće zemlje, a oni bosanski Muslimani koji su

---

ali je bilo i slučajeva kada je odbilo da to uradi); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3, 6 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15844–15845 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2261; 2262.

2171 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15845 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Ljubojević je osporavao svoje učešće u tome i poricao da je ikada planirao protjerivanje bosanskih Muslimana ili ih protjerivao. Ljubojević je u svom svjedočenju takođe rekao da od rukovodstva SDS-a nikada nije dobio naređenje za protjerivanje nesrba iz opštine. Pored toga je rekao da ta opština nije bila u njegovoj zoni odgovornosti i da nije bio tamo prisutan jer je bio na bolovanju. D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da je to svjedočenje pouzdano i smatra da je Ljubojeviću očigledno bilo u interesu da se ogradi od tih događaja. Vijeće je imalo u vidu da je taj svjedok bio evazivan kad je svjedočio o tom pitanju i da njegovo svjedočenje karakteriše neiskrenost. Pored toga, to svjedočenje se kosi s neposrednim dokazima da je on u dva navrata viđen kako zagovara protjerivanje bosanskih Muslimana iz Bijeljine. **[REDIGOVANO]**.

2172 Dragomir Andan, T. 40869 (5. juli 2013.); Milorad Davidović, T. 15714–15716 (30. juni 2011.); Dragomir Ljubojević, T. 35897–35898 (22. mart 2013.). V. takođe P2858 (Video-snimak Radovana Karadžića i Arkana na svečanoj dodjeli odlikovanja u Bijeljini, s transkriptom) (Davidović je identifikovao Đurkovića na tom video-snimku); Živan Filipović, T. 35799 (21. mart 2013.); D1136 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), par. 6.

2173 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 159. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2262. Davidović je u svom svjedočenju rekao da se dio profita ostvarenog pljačkom u Bijeljini slao optuženom i Krajišniku na Pale i da se Vojkan Đurković hvalio da je išao kod optuženog i Krajišnika i dao im novac. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 165; Milorad Davidović, T. 15725, 15730 (30. juni 2011.). Međutim, Vijeće ne smatra da se, bez dalje potkrepe, može osloniti na to svjedočenje, budući da je Davidović u unakrsnom ispitivanju priznao da je Đurković bio čovjek koji je volio da se hvali i da ne može da kaže koliko je bilo istine u tome što je govorio i da li je to bilo hvalisanje ili laž. Milorad Davidović, T. 15728–15730 (30. juni 2011.). Đurkovića su zvali i Puškar. Živan Filipović, T. 35799 (21. mart 2013.); Milivoje Kićanović, T. 34900 (6. mart 2013.).

2174 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 159–160, 165; Milorad Davidović, T. 15532–15533 (28. juni 2011.), 15724–15725 (30. juni 2011.); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15855 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 2 (pod pečatom). V. takođe Jeremy Bowen, T. 10100–10101 (13. januar 2011.); P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1–2; Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14.

2175 Milorad Davidović, T. 15532–15533 (28. juni 2011.), T. 15594–15595 (29. juni 2011.), T. 15728 (30. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 160; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 1 (pod pečatom).

2176 Činjenica o kojoj je presuđeno 2262.

htjeli da odu morali su "debelo" da plate da bi dobili potrebne putne isprave.[2177] Drugi su odmah zatočeni, oduzete su im dragocjenosti i prebačeni su u "međuprostor" između zaraćenih strana, gdje su ponekad boravili danima prije nego što su mogli preći na teritoriju pod muslimanskom kontrolom.[2178]

674. Prema svjedočenjima svjedoka odbrane, (i) nije postojala organizovana kampanja lokalnih vlasti s ciljem protjerivanja bosanskih Muslimana iz Bijeljine; (ii) bosanski Muslimani nisu protjerani, nego su dobrovoljno napustili područja na kojima su vođena borbena dejstva i područja na kojima bosanski Muslimani više nisu bili u većini; (iii) bosanski Muslimani koji su htjeli da ostanu, mogli su to da urade, i radili su normalno tokom cijelog rata; (iv) bosanski Muslimani su tražili da napuste opštinu zbog niza faktora, uključujući porast broja izbjeglica, bosanskih Srba, u opštini i sve veću etničku podijeljenost; (v) nije postojao spisak s imenima bosanskih Muslimana koje je trebalo protjerati; (vi) Đurković nikada nije bio član SDS-a i, mada on jeste vodio bosanske Muslimane na liniju razdvajanja, on im je samo, na njihov zahtjev, pomagao da napuste to područje; (vii) Đurković nije imao veliku jedinicu naoružanih ljudi koja bi bila u stanju da prisilno protjera tako veliku grupu bosanskih Muslimana; i (viii) vlasti su omogućavale dobrovoljni odlazak bosanskih Muslimana i pozivale su na preduzimanje mjera protiv grupa koje su pokušavale da naruše odnose i izvrše pritisak na bosanske Muslimane da napuste opštinu.[2179] Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da su ona u velikoj mjeri zasnovana na pretpostavkama i spekulacijama samih svjedoka i da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu znatne protivrječnosti i evazivnost. Vijeće je takođe imalo u vidu da je to u suprotnosti s vjerodostojnim dokazima koji su mu predočeni, a tiču se umiješanosti vlasti bosanskih Srba u protjerivanje stanovništva, bosanskih Muslimana.[2180]

2177 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 162–163; P2885 (Izvod iz video-priloga Studija Tuzla TV BiH o protjeranim ljudima iz Semberije); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 26; Milorad Davidović, T. 15533 (28. juni 2011.); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4–5 (pod pečatom).

2178 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 160; Milorad Davidović, T. 15532–15533 (28. juni 2011.), 15724–15725 (30. juni 2011.); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15855 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 2 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2261, 2262.

2179 D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 25; Milivoje Kićanović, T. 34897–34898, 34900–34901, 34908, 34910–34913 (6. mart 2013.); D3141 (Izjava svjedoka Dušana Spasojevića od 18. marta 2013.), par. 24; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 15, 21; Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.); D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 18; Dragomir Ljubojević, T. 35910, 35920 (22. mart 2013.).

2180 V. par. 669–671.

675. Radi "protjerivanja nesrba i konfiskacije njihove imovine" osnovana je privatna agencija u kojoj su radili pripadnici MUP-a, ali koja zvanično nije bila dio MUP-a.[2181] Od mnogih bosanskih Muslimana tražilo se da potpišu izjavu da svu svoju imovinu ostavljaju toj agenciji, koja je u njihove kuće kasnije smještala srpske izbjeglice.[2182] Napuštene kuće bosanskih Muslimana noću su pljačkali pripadnici seoskih straža, koji su bili pod kontrolom Glavnog odbora SDS-a u Bijeljini, nakon čega se imovina prebacivala u Srbiju, a kuće bi bile dodijeljene Srbima.[2183]

676. Đurković je uhapšen nakon što je protjerao jednog bosanskog Muslimana koji je bio dobar s visokopozicioniranim članovima SDS-a i koji je u okviru VRS-a formirao vojnu jedinicu čiji pripadnici su bili bosanski Muslimani.[2184] Međutim, taj postupak je obustavljen, a Đurković je pušten na slobodu kad je predočio dokumente prema kojima je za protjerivanje muslimanskih stanovnika iz Bijeljine dobio ovlaštenje i nalog.[2185] U julu 1995., SJB Bijeljina je podnio zahtjev za pokretanje postupka protiv Đurkovića zbog protjerivanja bosanskih Muslimana bez znanja opštinskih vlasti.[2186] Međutim, Vijeće napominje da se taj zahtjev odnosi na jedan konkretan incident iz jula 1995., a iz dokaza nije jasno da li je taj postupak proveden do kraja, odnosno da li je Đurković pušten na slobodu.[2187] Filipović je u svom svjedočenju rekao da je Đurković u BiH oslobođen optužbi za prisilno protjerivanje bosanskih Muslimana.[2188] Izvedeni dokazi, međutim, ne nude nikakve detalje o tome kad je taj postupak završen; pored toga, iz dokaza se ne vidi da li se taj postupak odnosio na neki konkretni incident ili period. Vijeće je mišljenja da dokazi izvedeni u vezi s tim pitanjem ne daju konačne odgovore i ne sadrže detalje i ne smatra da oni pokazuju, kao što tvrdi optuženi, da je Đurković bio lažno optužen.[2189]

2181 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4 (pod pečatom).

2182 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 4–5 (pod pečatom); Milorad Davidović, T. 15789 (30. juni 2011.). V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 62–63. Ljubojević je u svom svjedočenju rekao da izbjeglice nisu smještane samo u kuće bosanskih Muslimana, nego i u kuće bosanskih Srba, i da je postojala komisija koja je vodila spiskove imovine dodijeljene na korištenje raseljenim licima, ali da je ta imovina nakon rata vraćena ranijim vlasnicima. Dragomir Ljubojević, T. 35906, 35917–35918 (22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da dokazi da su i napuštene kuće bosanskih Srba korištene za smještaj izbjeglica dovode u pitanje dokaze o tome na koji su način bosanski Muslimani prisiljavani da potpisuju izjave kojim svoju imovinu ostavljaju drugima. Vijeće je takođe imalo u vidu da je Ljubojević prilikom ispitivanja o protjerivanju bosanskih Muslimana iz Bijeljine pokazivao znakove neiskrenosti i evazivnosti.

2183 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 70, 89; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2263.

2184 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15856 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Dragomir Ljubojević, T. 35914–35915 (22. mart 2013.).

2185 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15856 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.).

2186 D1429 (Zahtjev Skupštine opštine Bijeljina, 24. juli 1995.), str. 1–2; D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14.

2187 D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14; Svetozar Mihajlović, T. 35738–35739 (20. mart 2013.).

2188 Živan Filipović, T. 35811–35812 (21. mart 2013.).

2189 Završni podnesak odbrane, par. 1387.

677. Dana 9. septembra 1992., Skupština bosanskih Srba u Bijeljini izdala je proglas u kojem se svi građani koji su napustili svoje domove pozivaju da se vrate, a građani "drugih nacionalnosti" uvjeravaju da će se njihova prava poštovati i da niko ko je bio pripadnik "neprijateljskih snaga", ali nije počinio zločine nad srpskim narodom, neće biti krivično gonjen.[2190] Mada je bilo bosanskih Muslimana koji su se vratili u Bijeljinu,[2191] broj bosanskih Muslimana u Bijeljini bio je i u maju 1993. malen,[2192] a u septembru 1993. protjerivanje preostalih bosanskih Muslimana koje su vršili Đurković i ljudi pod njegovom komandom se intenziviralo.[2193] Isti proces protjerivanja bosanskih Muslimana nastavio se do avgusta i septembra 1994. godine.[2194]

678. Sistematsko protjerivanje bosanskih Muslimana nastavilo se do potpisivanja Daytonskog sporazuma, a u vrijeme potpisivanja tog sporazuma u Bijeljini je ostalo svega još 500-1.000 bosanskih Muslimana.[2195] Bijeljina je time u suštini pretvorena u "etnički čist srpski grad".[2196]

2190 D114 (Proglas Skupštine RS-a, 9. septembar 1992.), str. 1.

2191 Momčilo Mandić, T. 5278 (15. juli 2010.); Milorad Davidović, T. 15732 (30. juni 2011.); D473 (MUP SrRBiH, Rezime sa radnog sastanka MUP-a održanog 20. avgusta 1992.), str. 10 (u kojem se sugeriše da su se neki bosanski Muslimani vratili u svoje domove u Bijeljini pod uticajem izjava optuženog i Panića); Milivoje Kićanović, T. 34912 (6. mart 2013.).

2192 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 273; David Harland, T. 2116-2117 (7. maj 2010.).

2193 P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 1–2 (pod pečatom); P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), str. 4; P5423 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. septembar 1994.), str. 2. Ali v. P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1 (gdje Đurković poriče izvještaje o svojim postupcima). Vijeće smatra da je to Đurkovićev pokušaj da se ogradi od zlostavljanja bosanskih Muslimana i stoga se neće oslanjati na taj dio dokaza.

2194 P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), str. 2, 4; P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), str. 4; P5483 (Saopštenje za štampu MKCK-a u vezi s prisilnim premještanjem stanovništva, 30. avgust 1994.); P2087 (Protestno pismo UNHCR-a Radovanu Karadžiću, 5. septembar 1994.); P2458 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 11. septembar 1994.), str. 2–3; P2885 (Izvod iz video-priloga Studija Tuzla TV BiH o protjeranim ljudima iz Semberije); P5423 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. septembar 1994.), str. 2; P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); P2932 (Izvještaj MKCK-a u vezi s Bijeljinom, 19. septembar 1994.). Ljubojević je osporio tačnost tog dokumenta MKCK-a. Dragomir Ljubojević, T. 35912 (22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da je Ljubojevićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Svjedok nije objasnio zašto smatra da je taj dokument netačan, već je samo rekao da ne zna za te incidente ni za taj obrazac protjerivanja. Vijeće je takođe imalo u vidu da svjedočenje tog svjedoka karakterišu evazivnost i nedostatak otvorenosti u vezi s tim pitanjem.

2195 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 162, 164. V. takođe P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 87–88.

2196 Jeremy Bowen, T. 10100–10101 (13. januar 2011.); P2073 (Vijest kanala BBC u vezi s Bijeljinom, s transkriptom), str. 1–2; P2932 (Izvještaj MKCK-a u vezi s Bijeljinom, 19. septembar 1994.); Milorad Davidović, T. 15531–15532 (28. juni 2011.); Milorad Davidović, T. 15717 (30. juni 2011.). V. takođe P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 7 (pod pečatom); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 30. Mihajlović je u svom svjedočenju rekao da rukovodstvo bosanskih Srba u Bijeljini nikada nije dobilo uputstvo od republičkih organa da vrši preseljavanje nesrba iz Bijeljine i da opštinskim službenicima nikada nije izdato takvo naređenje: D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 13. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je primijetilo da je svjedoku bilo u interesu da se ogradi od zločina koji su, prema navodima, počinjeni u Bijeljini i da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti. Ljubojević je takođe u svom svjedočenju rekao da je 1995. u opštini ostalo približno 10.000 bosanskih Muslimana i da mu nije poznato da je postojao obrazac protjerivanja. D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 14. V. takođe Dragomir Ljubojević, T. 35915

679. Pošto je razmotrilo ukupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska bosanskih Muslimana, Vijeće konstatuje da su oni bili prisiljeni da napuste Bijeljinu.

ii. *Bratunac*

(A) Optužbe

680. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Bratuncu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[2197] U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Bratunac, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[2198]

681. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bratuncu obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;[2199] ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima;[2200] te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[2201] Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[2202]

682. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bratuncu obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.[2203] U vezi s tačkom 1

(22. mart 2013.). Vijeće ne smatra da je Ljubojevićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Njegovo svjedočenje o tom pitanju karakterišu evazivnost i neiskrenost.

2197 Optužnica, par. 48–49.

2198 Optužnica, par. 37–38.

2199 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 3.1, 3.2 iz Priloga A Optužnici.

2200 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.

2201 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.

2202 Optužnica, par. 40(a), 60(a), 63(a), 63(b).

2203 Optužnica, par. 60(b), 60(c), 60(d) (gdje se konkretno navodi da su ti uslovi uključivali neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici. Vijeće napominje da tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja niti za prisilni rad na liniji fronta u Bratuncu. Optužnica, fusnote 5, 7.

Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Bratuncu navedenim u prilozima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje i premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, djelo u osnovi genocida.[2204] U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bile zatočene u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, nehumane uslove života, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[2205]

683. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bratuncu obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[2206] (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[2207] (iii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Bratuncu, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[2208] (iv) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[2209] i (v) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[2210]

684. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[2211] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Bratuncu na kojima su oni zakonito boravili.[2212] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih

---

2204 Optužnica, par. 40(b).

2205 Optužnica, par. 40(c). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.

2206 Optužnica, par. 56, 60(f).

2207 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.

2208 Optužnica, par. 60(i).

2209 Optužnica, par. 60(j). V. incident 6 iz Priloga D Optužnici.

2210 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

2211 Optužnica, par. 68–75.

2212 Optužnica, par. 69, 72.

objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[2213] Prema daljim navodima, djela prisilnog raseljavanja nastavila su se u periodu od januara do marta 1993., kada su srpske snage napale područje Konjević Polja u Bratuncu.[2214]

(B) Uvodni period

685. Bratunac je opština na istoku BiH, smještena južno od Zvornika, istočno od Vlasenice i sjeverno od Srebrenice.[2215] Rijeka Drina čini granicu između Bratunca i Srbije na istoku.[2216] Prije rata, opština Bratunac je imala približno 33.000 stanovnika, od čega približno 62% bosanskih Muslimana, 36% bosanskih Srba i 2% pripadnika drugih grupa.[2217] Sam grad Bratunac imao je između 7.000 i 8.000 stanovnika.[2218]

686. SDS je u Bratuncu osnovan nakon sastanka održanog 8. avgusta 1990. i za predsjednika Opštinskog odbora SDS-a izabran je Miroslav Deronjić, koji je kasnije izabran za predsjedavajućeg Opštinskog odbora.[2219] Deronjić je bio najuticajniji srpski funkcioner u Bratuncu.[2220] Osnivačka skupština SDA u Bratuncu održana je u septembru 1990. godine.[2221] Nakon osnivanja nacionalnih stranaka, i s pogoršavanjem odnosa između etničkih grupa, u opštini je rastao strah.[2222]

2213 Optužnica, par. 71.

2214 Optužnica, par. 72.

2215 D484 (Mapa BiH).

2216 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 26(a).

2217 P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), *e-court* str. 30, 33, 36, 39; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 3; Dževad Gušić, T. 17813 (24. avgust 2011.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 4; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 4 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17882 (25. avgust 2011.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 10; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 28; D225 (Mapa etničkog sastava BiH prema popisu stanovništva iz 1991. godine).

2218 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 4.

2219 P4376 (Zapisnik s prvog sastanka Inicijativnog odbora za formiranje SDS-a u Bratuncu, 8. avgust 1990.), str. 1–2. V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 6–7, 12; P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 8; Mušan Talović, T. 17638 (22. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 6; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 9 (pod pečatom).

2220 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 9260; Srbislav Davidović, T. 24384 (9. februar 2012.). Članovi rukovodstva SDS-a u Bratuncu bili su i Ljubisav Simić i Rodoljub Đukanović. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 19; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.).

2221 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 10. Dana 20. marta 1992. ili približno tog datuma, za predsjednika SDA u Bratuncu postavljen je Dževad Gušić. Dževad Gušić, T. 17778 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 5, 71; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3203 (Rezime podataka o Dževadu Gušiću, 2. maj 2003.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 9, 17 (pod pečatom).

2222 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 10; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 3–4; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 7, 10. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 8–9; D3126 (Izjava svjedoka

687. Na višestranačkim izborima većinu glasova u Bratuncu dobila je SDA. Formirana je koaliciona vlada i rukovodeći položaji su podijeljeni između predstavnika SDA i predstavnika SDS-a.[2223] Predsjednik Skupštine opštine bio je Nijaz Dubišić, bosanski Musliman, dok je Izvršni odbor za predsjednika imao bosanskog Srbina, uz ravnopravnu zastupljenost bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.[2224] Krajem 1991., za načelnika policije postavljen je Senad Hodžić, a komandant Štaba TO-a bio je Džemo Hodžić, bosanski Musliman.[2225] S vremenom je između SDS-a i SDA počelo dolaziti do nesuglasica u vezi s ljudima predloženim za određene položaje.[2226]

688. Počevši od 1991., među bosanskim Srbima je raslo nacionalističko raspoloženje i bilo je sve više slučajeva zastrašivanja bosanskih Muslimana.[2227] Članovi SDS-a ispisivali su parole na ulicama i saobraćajnim znakovima, kao i na javnoj i privatnoj imovini, s pogrdnim porukama upućivanim bosanskim Muslimanima, kao što su "Muslimani, balije, Turci, selite se, bićete poklani" i "Bosne više nema".[2228] Bilo je i parola s imenima Slobodana Miloševića, optuženog i "četničkih" komandanata iz Drugog svjetskog rata i poruka kao što je "Ovo je Srbija, Velika Srbija".[2229] Uporedo s tim događanjima, predstavnici SDS-a su izjavljivali da suživot nije moguć i da je Bratunac "srpska opština".[2230]

689. Retorika se zaoštravala i kod bosanskih Muslimana, koji su poručivali da Srbi treba da odu u Srbiju i da BiH pripada Muslimanima, što je dovelo do toga da su se mnogi bosanski Srbi odselili iz Bratunca u Srbiju.[2231] Do daljeg porasta napetosti došlo je (i) kada su izvršeni napadi na vođe

---

Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 21; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 6; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 8.

2223 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 7; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 4, 10a; Dževad Gušić, T. 17813, 17843, 17846 (24. avgust 2011.); D1658 (Dopis Skupštine opštine Bratunac, 5. mart 1991.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 12 (pod pečatom); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 30; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 12; Milenko Katanić, T. 24513–24514 (10. februar 2012.). V. takođe P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 6.

2224 Dževad Gušić, T. 17815–17819 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 5–6, 10, 71; P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); Rodoljub Đukanović, T. 36163 (27. mart 2013.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 2, 12. V. takođe Milenko Katanić, T. 24515 (10. februar 2012.).

2225 P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 10b, 71; Dževad Gušić, T. 17818–17819 (24. avgust 2011.). V. takođe Milenko Katanić, T. 24515 (10. februar 2012.).

2226 D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 30; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 12. V. takođe Dževad Gušić, T. 17843 (24. avgust 2011.).

2227 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 13–14, 16.

2228 Dževad Gušić, T. 17789 (24. avgust 2011.).

2229 Dževad Gušić, T. 17779–17780, 17789 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 42.

2230 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 14, 17.

2231 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 7–11; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 13; Milenko Katanić, T. 24516, 24530 (10. februar 2012.). V. takođe

bosanskih Srba[2232] i članove SDS-a; (ii) kada su bosanski Muslimani bojkotovali pozive JNA za mobilizaciju, ali su počeli da odlaze u Hrvatsku na obuku;[2233] i (iii) kada je u jesen 1991. izvršena mobilizacija rezervnog sastava policije, u kojem su, u slučaju Bratunca, više od 60% činili bosanski Muslimani.[2234]

690. Na sjednici Opštinskog odbora SDS-a Bratunac održanoj u februaru 1991., Deronjić i drugi odabrani su da pregovaraju sa SDA.[2235] Na jednoj drugoj sjednici Opštinskog odbora SDS-a, održanoj 12. aprila 1991., dogovoreno je da će se od centrale SDS-a zatražiti uputstvo "po pitanju referenduma i našeg ponašanja i rada", kao i da se regionalno prekrajanje opštinskih granica do kojeg je došlo u Banjaluci "podražava […] u potpunosti […] i da se i na našim područjima postave ta pitanja".[2236] Napomenuto je i da se Predsjedništvo u Bratuncu mora hitno sastati s optuženim u vezi s pokrenutim pitanjima.[2237]

691. U tom periodu bilo je sve više zastrašivanja rukovodećih kadrova, bosanskih Muslimana, i incidenata premlaćivanja istaknutih bosanskih Muslimana.[2238] Bosanski Srbi su postavili barikade na putevima.[2239] U SJB-u se pojačalo nepovjerenje između policajaca bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[2240] Dževad Gušić, predsjednik SDA u Bratuncu, bio je izložen zastrašivanju i na njega je u nekoliko prilika pucano dok je izlazio iz svoje kuće.[2241] Pored toga, iz sela bosanskih Srba noću je otvarana vatra na sela bosanskih Muslimana, a neki bosanski Muslimani su odvedeni

---

D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 8, 12; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 6. Ali v. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 17.

2232 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 20; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 14, 23; Rodoljub Đukanović, T. 36148 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 24.

2233 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 15, 19–20; D3399 (Dopis SJB-a Bratunac CSB-u Tuzla, 17. mart 1992.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 8–11, 13, 15; D260 (Pismo SDA u vezi s obukom u MUP-u Hrvatske, 11. juli 1991.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 20 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17895 (25. avgust 2011.). V. takođe D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 20, 22; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 5–6; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 3.

2234 Tu mobilizaciju je naredio Alija Delimustafić iz MUP-a. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 18; Rodoljub Đukanović, T. 36149–36150 (27. mart 2013.). V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 6.

2235 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 10.

2236 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 13. Vijeće odbacuje Đukanovićevo svjedočenje da komunikacije između Bratunca i Pala praktički nije ni bilo, izuzev jednog naređenja optuženog u vezi s humanitarnim konvojem. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 51; Rodoljub Đukanović, T. 36147, 36169–36170, 36172–36173, 36178, 36179, 36191–36192, 36202, 36209–36210 (27. mart 2013.). Vijeće je mišljenja da Đukanovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, krajnja evazivnost i pokazatelji neiskrenosti i ne smatra da je ono u ovom pogledu pouzdano.

2237 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 13.

2238 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 15; Dževad Gušić, T. 17795 (24. avgust 2011.).

2239 Mušan Talović, T. 17647–17649 (22. avgust 2011.). V. takođe P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 77–78; Dževad Gušić, T. 17849 (24. avgust 2011.).

2240 D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 3–5.

2241 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 44–47.

iz svojih domova i ubijeni.[2242] Sukobljavanja i podjela između etničkih grupa bilo je sve više i na radnim mjestima.[2243]

692. Međunacionalni odnosi su se dodatno pogoršali krajem avgusta 1991., nakon što pristalice SDS-a – koje su imale pomoć jedne jedinice JNA i pripadnika policije bosanskih Srba – nisu uspjele u svojim zahtjevima da od Opštinskog sekretarijata preuzmu vojnu dokumentaciju kako bi se identifikovala imena muškaraca radi mobilizacije.[2244] Njihove pokušaje da dobiju tu kartoteku vojnih obveznika osujetila je okupljena masa pristalica SDA i pripadnika policije, bosanskih Muslimana.[2245] U Bratuncu je nakon tog incidenta došlo do porasta međunacionalnih sukoba,[2246] što je narušilo koalicionu vlast.[2247]

693. Napetosti i nepovjerenje porasli su još više u septembru 1991., nakon incidenta u Kravici u kojem su bosanski Muslimani napadnuti iz zasjede, i neki od njih su bili ranjeni, a neki su poginuli.[2248] Masa bosanskih Muslimana, koja se okupila, zahtijevala je da se taj incident istraži i tražila da se počinioci izvedu pred lice pravde.[2249] Situacija se smirila tek nakon što su u Bratunac

---

2242 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 31–33 (pod pečatom); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 45a, 74. V. takođe P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6–8; Suad Džafić, T. 18193 (1. septembar 2011.). Vijeće je to ubijanje imalo u vidu samo za potrebe definisanja opšteg konteksta u Bratuncu, pošto se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

2243 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 30 (pod pečatom).

2244 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 20, 25; Dževad Gušić, T. 17822 (24. avgust 2011.). V. takođe D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 1; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 10; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 11.

2245 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 12; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 20–25; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 19–20 (pod pečatom); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 23; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 11; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 20–23; svjedok KDZ605, T. 17894–17895 (25. avgust 2011.); Momir Nikolić, T. 24713 (14. februar 2012.). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 15–16; D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 7, 10–12; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 11–13.

2246 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 24; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 17; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 24; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 14.

2247 Milenko Katanić, T. 24517 (10. februar 2012.).

2248 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 33, 79; Dževad Gušić, T. 17824 (24. avgust 2011.); D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 14; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 25–26, 28; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 19–20, 22–24; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 23, 25–26. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 13–14 (pod pečatom); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 21; D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2. Đukanović je u svom svjedočenju rekao da su bosanski Muslimani iskoristili taj incident za to da se "ponaša[ju] još okrutnije" i kao opravdanje za masovno naoružavanje. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 21, 24. V. takođe D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2. Vijeće napominje da Đukanovićevo svjedočenje karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti, spekulacije i pokazatelji neiskrenosti, što dovodi u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja u vezi s ovim pitanjem.

2249 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 33–34. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 14 (pod pečatom).

došle političke vođe, uključujući Nikolu Koljevića, i bosanskim Muslimanima javno obećale da će se pokrenuti istraga.[2250] Međutim, Koljević je kasnije otišao na mjesto događaja i uvjeravao bosanske Srbe koji su se tamo okupili da istrage neće biti; optuženi je i sam preko radija garantovao da se neće pokretati istraga.[2251] Pojačane napetosti doprinijele su jačanju osjećaja nesigurnosti, koji je obje etničke grupe naveo na to da počnu da drže noćne straže oko svojih kuća.[2252]

694. Prije nego što je trebala biti sazvana sjednica Skupštine opštine, SDS je postavio ultimatum, insistirajući na podjeli vlasti po principu 50:50, uprkos tome što je bio u manjini.[2253] SDA je prihvatila taj ultimatum.[2254]

(1) Militarizacija Bratunca

695. Prije višestranačkih izbora, JNA je povukla naoružanje lokalnog TO-a i stavila ga pod svoju kontrolu.[2255] Krajem avgusta 1991., funkcioneri iz SDS-a, uključujući Deronjića, kao i JNA, organizovali su obuku lokalnih bosanskih Srba i podijelili im to naoružanje.[2256] Krajem 1991. i početkom 1992., vojne formacije JNA premještene su bliže Bratuncu, a u okolnim selima i na okolnim brdima zabilježeno je pojačano kretanje vojnih vozila i ljudstva.[2257]

2250 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 27–28; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 35. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 22.

2251 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 35.

2252 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 29–30, 32; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 25. V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 7, 9; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 8; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 14 (pod pečatom).

2253 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 10-10a; Dževad Gušić, T. 17813–17814 (24. avgust 2011.). V. takođe D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 17.

2254 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 10. SDS je prije višestranačkih izbora uspio kod poslanika u Skupštini opštine ishoditi da se Statut Skupštine promijeni tako da se za donošenje odluka traži dvotrećinska većina, što je imalo za posljedicu da SDA nakon izbora nije mogla da donese nijednu odluku bez podrške SDS-a. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 7–8; Dževad Gušić, T. 17813–17814 (24. avgust 2011.).

2255 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 18, 74. JNA je preuzela kompletno naoružanje i municiju TO-a na osnovu naređenja Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ od 14. maja 1990. godine. P3201 (Naređenje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 14. maj 1990.), str. 1–2.

2256 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 25; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 19, 27–27a, 30b, 62; Dževad Gušić, T. 17794–17795 (24. avgust 2011.). V. takođe D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.), str. 2; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 21, 23 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da su bosanski Srbi počeli da kupuju oružje tek kad su vidjeli da se bosanski Muslimani masovno naoružavaju i poricali su svoje učešće u podjeli oružja. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 32; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 24, 54; Rodoljub Đukanović, T. 36148–36149 (27. mart 2013.). Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće ima u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti i pokazatelji neiskrenosti.

2257 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 26–26a; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 10, 21 (pod pečatom).

696. SDA je, takođe, podijelila oružje bosanskim Muslimanima[2258] i osnovan je muslimanski krizni štab.[2259] Seljani, bosanski Muslimani, organizovali su lokalne straže.[2260]

(2) Podjela opštinskih struktura

697. U oktobru 1991., nakon što je optuženi proglasio vanredno stanje u SDS-u, Opštinski odbor SDS-a Bratunac održao je vanredni sastanak.[2261] Deronjić je na tom sastanku obavijestio prisutne o uputstvima Glavnog odbora SDS-a.[2262] Na sastanku je formiran Krizni štab SDS-a Bratunac, s Deronjićem kao načelnikom.[2263] Pored toga, predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Bratunac obavijestio je učesnike sastanka o pripremama za regionalizaciju.[2264] Dana 25. oktobra 1991., Opštinski odbor SDS-a odobrio je proširivanje sastava Kriznog štaba SDS-a.[2265] Krizni štab SDS-a sastao se 26. oktobra 1991. i raspravljao o pitanju formiranja regija.[2266]

698. Dana 23. decembra 1991., Opštinski odbor SDS-a održao je sastanak na kojem je predstavljeno Uputstvo s varijantom A i B.[2267] Deronjić je obavijestio članove stranke o sjednici Predsjedništva SDS-a i rekao da je donesena odluka o formiranju SrRBiH, te da je za Bratunac

2258 D3195 (Službena zabilješka CSB-a Tuzla, 4. septembar 1991.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 30; Momir Nikolić, T. 24712 (14. februar 2012.). V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 8; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 6–7; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 10 (pod pečatom).

2259 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 17 (pod pečatom). V. takođe D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 50. Dževad Gušić, T. 17818, 17826–17827, 17831, 17836–17837 (24. avgust 2011.); P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 71, 73–74. Vijeće konstatuje da su u Bratuncu postojale oružane formacije bosanskih Muslimana. Svjedok KDZ480, T. 24236 (7. februar 2012.); D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 1–3.

2260 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 73. V. takođe D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 2.

2261 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 1; Dževad Gušić, T. 17797–17798 (24. avgust 2011.). P5831 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miljane, prezime nepoznato, 17. oktobar 1991.). V. takođe P6238 (Odluka Radovana Karadžića, 18. oktobar 1991.); Dorothea Hanson, T. 14857–14859 (17. juni 2011.).

2262 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 1. V. takođe P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), fusnota 13.

2263 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 1–2; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 6, 11; Dževad Gušić, T. 17794 (24. avgust 2011.); P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 8; Mušan Talović, T. 17638 (22. avgust 2011.); P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 9 (pod pečatom). V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 6–7, 13; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 29; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 19.

2264 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 2.

2265 P3198 (Zapisnik sa 2. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 25. oktobar 1991.), str. 2.

2266 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), str. 3.

2267 P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15; P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.).

predviđena varijanta B, budući da su bosanski Srbi u toj opštini u manjini.[2268] U skladu s tim uputstvom, donesena je odluka da se formira Krizni štab Bratunac, koji je s radom trebao početi odmah.[2269] Članovi Kriznog štaba Bratunac bili su komandir policije, predstavnici vojske, predstavnici Ministarstva odbrane i "ugledna civilna lica".[2270] Pored Kriznog štaba Bratunac, krizni štabovi su formirani i po mjesnim zajednicama i oni su Krizni štab Bratunac obavještavali o pitanjima koja su se javljala na lokalnom nivou.[2271]

699. Dana 30. decembra 1991., održana je prva sjednica Srpske skupštine opštine Bratunac i tom prilikom je za predsjednika Skupštine postavljen Ljubisav Simić, dok je Rodoljub Đukanović postavljen za predsjedavajućeg Izvršnog odbora.[2272] Na sjednici je usvojen prijedlog o pristupanju regiji Birač i raspravljalo se o pitanju "regionalizacije".[2273] Bratunac je ušao u sastav SAO Birča, a Rodoljub Đukanović je izabran u Izvršni odbor SAO-a.[2274]

700. Na sastanku Opštinskog odbora SDS-a održanom 22. januara 1992. Deronjić je izjavio da politika koju provode i zagovaraju Milošević, optuženi i Babić "niže poraz za porazom" i da je SDS-ov cilj očuvanja SFRJ stvar prošlosti.[2275] Deronjić je na istom sastanku zahtijevao da se

---

2268 P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1; Milenko Katanić, T. 24525–24526 (10. februar 2012.). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da ne znaju ni za kakav sastanak u Bratuncu na kojem se razgovaralo o Uputstvu s varijantom A i B i da su vlasti bosanskih Srba sve probleme rješavale same. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 27; Rodoljub Đukanović, T. 36181–36183 (27. mart 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 53. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2248 gore za obrazloženje zašto ne smatra da je Đukanovićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Nadalje, što se tiče Simića, Vijeće napominje da je njegovo svjedočenje dato uz ograde, pošto je on samo rekao da ne zna za takav sastanak. Pored toga, Simićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i nedosljednosti.

2269 P2598 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 23. decembar 1991.), str. 1–2; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15–16. Ali v. Rodoljub Đukanović, T. 36202, 36206 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 33; Jovan Nikolić, T. 35487 (14. mart 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 50. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256 i 2268 za obrazloženje zašto ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka pouzdana u pogledu pitanja kada i zašto je formiran Krizni štab Bratunac.

2270 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 15–16; Milenko Katanić, T. 24526–24527 (10. februar 2012.).

2271 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 51.

2272 P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 2–3; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 3; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 11; Dževad Gušić, T. 17794 (24. avgust 2011.); P3204 (Spisak bratunačkog vođstva koji je sačinio Dževad Gušić, 2. maj 2003.). Odluka kojom se proglašava formiranje Srpske opštine Bratunac kasnije je verifikovana i odobrena na 12. sjednici Skupštine bosanskih Srba. P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24.

2273 P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 3, 5.

2274 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 26; Rodoljub Đukanović, T. 36163–36164 (27. mart 2013.).

2275 D3127 (Izvod iz zapisnika sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 8. juli 1991.), str. 1.

sastane s optuženim i Koljevićem u Bratuncu, a Simić je upozorio da će rukovodstvo u Bratuncu, ako treba, "otkazati poslušnost i Sarajevu".[2276]

701. Dana 24. februara 1992., Opštinski odbor SDS-a raspravljao je o uvođenju drugog stepena Uputstva s varijantom A i B u Bratuncu.[2277] Na tom sastanku je rečeno da se, pošto je prva faza Uputstva primijenjena, sada prelazi na drugu fazu – vanredno stanje.[2278] Deronjić je na sastanku pročitao Uputstvo i rekao da ono nalaže dužnost da se "postup[i] po toj naredbi". U Uputstvu se, između ostalog, tražilo da se obrazuje Izvršni odbor opštine i formira rezervni sastav policije bosanskih Srba.[2279] Pored toga, mjesni odbori su dobili zadatak da izvještavaju o preduzetim mjerama bezbjednosti i da prikupljaju i skladište hranu na srpskim područjima.[2280] Deronjić je takođe rekao da treba uvesti straže i da građani treba da sarađuju s Kriznim štabom Bratunac.[2281]

702. Branko Obrenović je na sastanku Opštinskog odbora SDS-a 24. februara 1992. komentarisao da se boji da će ih rat zateći nespremne i da treba da se "aktiviraju krizni štabovi i da vode brigu o svemu", kao i da im je potreban ratni plan.[2282] Deronjić se složio s tim prijedlogom.[2283] Prisutni su takođe obaviješteni da je uspostavljena veza s vojskom i razgovaralo se o formiranju vojnih jedinica i obuci lica.[2284]

703. Dana 28. februara 1992., Srpska skupština opštine Bratunac usvojila je prijedlog da se imenuje osoba koja bi obavljala poslove sekretara narodne odbrane i načelnika SJB-a.[2285] Deronjić je na toj sjednici istakao važnost formiranja policije bosanskih Srba.[2286]

704. Na sastanku s predstavnicima SDA Deronjić je izjavio da "Srbi trebaju da se sačuvaju svoje srpstvo, sačuvaju svoju istoriju, da sačuvaju svoju tradiciju, da sačuvaju svoju kulturu", a da bi to

---

2276 D3127 (Izvod iz zapisnika sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 8. juli 1991.), str. 1.

2277 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 18.

2278 P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; Milenko Katanić, T. 24527–24528 (10. februar 2012.).

2279 P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 18.

2280 P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; Milenko Katanić, T. 24527 (10. februar 2012.).

2281 P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1.

2282 P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1. Vijeće upućuje na par. 698, gdje je konstatovalo da je Krizni štab Bratunac osnovan još u decembru 1991. godine. Vijeće smatra da se ova referenca iz februara 1992. odnosi na aktiviranje tog kriznog štaba za potrebe rata. U skladu s drugom fazom Uputstva s varijantom A i B, krizni štabovi su bili odgovorni za "odbrambeno organizovanje". P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 9.

2283 P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1.

2284 P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 2.

2285 P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 6.

2286 P3199 (Zapisnik sa 1. sjednice Skupštine opštine Bratunac, 30. decembar 1991.), str. 7.

mogli, moraju živjeti odvojeno od muslimanskog naroda.[2287] Deronjić je objasnio: "Mi u SDS-u imamo pripremljene planove. Ja imam čak i određene instrukcije kako po tima pitanjima da postupamo."[2288] Nakon toga je održan sastanak kojem su prisustvovali direktori najvećih preduzeća i Deronjić ih je obavijestio da bosanski Srbi treba da žive odvojeno, da planovi postoje i da treba podijeliti Bratunac i BiH.[2289]

705. Na sastanku predstavnika SDS-a i predstavnika SDA održanom početkom aprila 1992. Deronjić je ponovio da policiju treba podijeliti i da treba formirati zasebne policijske jedinice bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[2290] Kada su se predstavnici SDA usprotivili toj ideji pošto bi to dovelo do većih napetosti, Deronjić je zaprijetio da će "Muslimani nestati" ako se oni s tim ne slože.[2291]

706. Deronjić je rekao da bi, ako predstavnici bosanskih Muslimana pristanu na podjelu, to "za Muslimane bio najbolji način da se izbjegne izbijanje nasilja".[2292] Predstavnici SDS-a su također obećali da će, ako se policija podijeli, JNA povući naoružanje s okolnih brda i iz grada i da će nesrbi biti zaštićeni.[2293]

2287 Dževad Gušić, T. 17790–17792 (24. avgust 2011.).

2288 Dževad Gušić, T. 17791 (24. avgust 2011.).

2289 Dževad Gušić, T. 17791 (24. avgust 2011.). Gušić je izjavio da mu je jedan funkcioner SDA, kad su razgovarali o podjeli BiH, ispričao da mu je optuženi rekao "moramo se podijeliti, nema druge" i da je na toj podjeli insistirao čak i nakon što mu je taj funkcioner kazao da bosanski Srbi, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati žive zajedno u istim zgradama. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 11–12. Međutim, Gušić je pojasnio da taj funkcioner SDA, kad je s njim kasnije razgovarao, nije bio siguran da li je razgovarao s optuženim ili s nekim drugim funkcionerom. Dževad Gušić, T. 17778–17779, 17783–17785, 17810 (24. avgust 2011.). S obzirom na te ograde, i na činjenicu da se radi o dokazima iz druge ruke, Vijeće ne smatra da se može osloniti samo na to svjedočenje, bez dalje potkrepe, kako bi utvrdilo da li je tu izjavu zaista dao optuženi. Simić je izjavio da je predložena podjela opštine doprinijela smirivanju tenzija i jačanju sigurnosti. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 32–33. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268 za obrazloženje zašto ne smatra da je Simićevo svjedočenje o posljedicama predložene podjele opštine pouzdano.

2290 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 31; Dževad Gušić, T. 17793–17794 (24. avgust 2011.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 26 (pod pečatom).

2291 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 32; Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.).

2292 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 31a–32, 36, 39; Dževad Gušić, T. 17793–17794 (24. avgust 2011.). Gušić je u svom svjedočenju izjavio i da mu je Deronjić rekao da sam optuženi na njega vrši jak pritisak da se policija u Bratuncu podijeli i da bi mu bilo drago da se to dogovori. Međutim, Vijeće se, u odsustvu dalje potkrepe, neće oslanjati na to svjedočenje u vezi s učešćem optuženog. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu dokaze da se Deronjić, mada je bio vrlo blizak s optuženim, često koristio njegovim imenom "kao adutom" u pregovorima kako bi druga strana pristala na njegove zahtjeve. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 40–41; Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 28; Rodoljub Đukanović, T. 36173 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 29; Jovan Nikolić, T. 35485–35486, 35490–35491 (14. mart 2013.).

2293 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 26 (pod pečatom). V. također Dževad Gušić, T. 17794 (24. avgust 2011.).

707. Predstavnici SDA su isprava odbili da se policija podijeli, što je dovelo do daljeg pogoršavanja situacije u Bratuncu.[2294] Međutim, nakon što su od Deronjića dobijene garancije mira i bezbjednosti u Bratuncu, SDA je 8. aprila 1992. pristala na podjelu.[2295] Tim sporazumom je takođe predviđeno da će se angažovati isti broj policajaca bosanskih Srba i bosanskih Muslimana i da će obje stanice javne bezbjednosti garantovati mir i sigurnost svih građana.[2296] Odluka o razdvajanju policije usvojena je na sjednici Skupštine opštine.[2297]

708. Policija bosanskih Srba izašla je iz zgrade policije i uselila se u osnovnu školu pored zgrade Opštine, dok je policija bosanskih Muslimana ostala u policijskoj stanici.[2298] Nakon tog razdvajanja, za načelnika policije bosanskih Srba postavljen je Milutin Milošević, koji je prije toga radio u Srbiji,[2299] i dogovoreno je da u gradu Bratuncu rade zajedničke patrole, a da u sela bosanskih Srba, odnosno sela bosanskih Muslimana, idu odvojene patrole.[2300]

709. Nakon što su osnovali sopstvene policijske snage, bosanski Srbi su postavili dodatne barikade i kontrolne punktove i izveli napade vatrenim oružjem i eksplozivnim sredstvima; u vazduh su dignuta dva kafića, od kojih je jednom vlasnik bio bosanski Musliman, a drugom bosanski Hrvat.[2301] Kontrolne punktove su oko svojih sela postavili i bosanski Muslimani.[2302]

2294 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 11; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 36.

2295 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 36; Dževad Gušić, T. 17793 (24. avgust 2011.). V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 13; D297 (Sporazum SDA i SDS-a o podjeli opštine Bratunac, 8. april 1992.), str. 1.

2296 D297 (Sporazum SDA i SDS-a o podjeli opštine Bratunac, 8. april 1992.), str. 2. V. takođe Milenko Katanić, T. 24520 (10. februar 2012.).

2297 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 39.

2298 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 34; Suad Džafić, T. 18178–17179 (1. septembar 2011.); D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 5; Vujadin Stević, T. 36059 (26. mart 2013.); D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 15–16; Srbislav Davidović, T. 24377 (9. februar 2012.).

2299 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 37–38; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 33; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 7; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 9, 16. Luka Bogdanović je bio komandir policije, a Branimir Tešić zamjenik komandira. D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 15.

2300 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 34. V. takođe D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 31; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 4–5.

2301 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2308. V. takođe P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 64. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da nemaju nikakvih saznanja o postojanju barikada niti o bilo kakvim napadima na kafiće. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 59; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 87; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 42. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2268 i 2336 za obrazloženje zašto ne smatra pouzdanim svjedočenja tih svjedoka o tim napadima i postavljanju barikada.

2302 Momir Nikolić, T. 24711–24712 (14. februar 2012.).

710. Bosanski Srbi su takođe tražili da se Bratunac podijeli u dvije opštine, ali predstavnici SDA nisu pristali na taj prijedlog.[2303] S obzirom na razmještaj sela bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, kao i miješanih sela, odnosno na činjenicu da su ona bila jedna do drugih, teritoriju opštine je bilo praktično nemoguće podijeliti.[2304] Podjela policije i preduzeća, kao i pokušaj podjele opštine generalno, doveli su do jačanja napetosti između zajednica.[2305]

(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu

711. Nakon što su stigle vijesti o tome što se dogodilo u Bijeljini i Zvorniku, sve se više strahovalo da će srpske snage zauzeti Bratunac.[2306] Pošto su napetosti u Bratuncu rasle, rukovodstvo SDA i rukovodstvo SDS-a organizovali su u aprilu 1992. zajednički sastanak s uglednim građanima Bratunca radi razgovora o političkoj i bezbjednosnoj situaciji u opštini.[2307] Deronjić se obratio prisutnima na tom sastanku i rekao: "Ako već moraju izbijati sukobi po cijeloj Bosni, učinićemo sve u svojoj moći da Bratunac bude posljednje mjesto gdje će se to dogoditi."[2308] Na tom sastanku se od predstavnika bosanskih Srba tražilo da objasne zašto su "požurili u rat", zašto JNA vrši obuku "srpskih civila" u rukovanju oružjem i zašto je razmještena teška artiljerija s cijevima uperenim prema Bratuncu.[2309] Predstavnici bosanskih Srba davali su neodređene odgovore i ubjeđivali prisutne da nema razloga za brigu.[2310] Nakon sastanka je odlučeno da će predstavnici SDS-a i predstavnici SDA, da bi umirili stanovništvo, izdati zajedničku izjavu o "miroljubivoj koegzistenciji" svih građana u Bratuncu.[2311]

712. Krizni štab Bratunac donio je odluku o proglašenju vanrednog stanja, kojom je predviđeno da on privremeno preuzima nadležnosti organa Skupštine i Izvršnog odbora, koji prestaju s radom.[2312] Dana 13. aprila 1992., Krizni štab Bratunac je, na osnovu činjenice da je proglašeno

---

2303 D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 10; Vujadin Stević, T. 36059 (26. mart 2013.); svjedok KDZ605, T. 17888–17889 (25. avgust 2011.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24710–24711 (14. februar 2012.); Milenko Katanić, T. 24521 (10. februar 2012.); D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 5. Vijeće je imalo u vidu da u dokazima odbrane postoje nedosljednosti vezane za to da li je postojala saglasnost po pitanju podjele opštine. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 33; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 30; D297 (Sporazum SDA i SDS-a o podjeli opštine Bratunac, 8. april 1992.).

2304 Momir Nikolić, T. 24711 (14. februar 2012.). V. takođe Milenko Katanić, T. 24517–24518 (10. februar 2012.).

2305 Momir Nikolić, T. 24710–24711 (14. februar 2012.).

2306 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 43a.

2307 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 28, 29c; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 16 (pod pečatom).

2308 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 16 (pod pečatom).

2309 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 28.

2310 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 28–29a.

2311 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 29–29c.

2312 P3202 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 1992.), str. 1; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 1. V. takođe P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 60.

vanredno stanje,[2313] donio odluku da poslove odbrane na teritoriji Srpske opštine Bratunac preuzimaju TO Bratunac i SJB.[2314]

713. Dana 16. aprila 1992., Krizni štab Bratunac je, na osnovu naređenja Predsjedništva SrRBiH, izdao naređenje o opštoj mobilizaciji i pritom naveo da su vojni obveznici raspoređeni u jedinice TO-a Bratunac dužni da se odmah odazovu na mobilizaciju.[2315] Mobilisani su samo bosanski Srbi, a bosanski Muslimani nisu dobili poziv za mobilizaciju.[2316]

714. Dana 17. aprila 1992. ili približno tog datuma, srpske snage su ušle u grad Bratunac, ne naišavši ni na kakav otpor od strane bosanskih Muslimana, i postavile stražu oko hotela "Fontana".[2317] Te srpske snage sastojale su se od vojnika JNA iz Novosadskog i Užičkog korpusa, pripadnika TO-a i lokalnih rezervista, a kasnije su im se pridružile paravojne jedinice iz Srbije s teškim naoružanjem, uključujući Bele orlove, šešeljevce i arkanovce.[2318] Podršku su pružali i pripadnici SJB-a.[2319] Lokalni bosanski Srbi takođe su se priključili paravojnim jedinicama, između ostalog, arkanovcima i Belim orlovima, dok su se drugi priključili jedinicama rezervnog sastava JNA.[2320]

2313 D3123 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 13. april 1992.), str. 1; Aleksandar Tešić, T. 35341 (13. mart 2013.).

2314 D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 4; P3202 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 1992.), str. 1–2. **[REDIGOVANO]**.

2315 P4383 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 16. april 1992.), str. 1; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2309; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 16. Nakon što je Ministarstvo odbrane 16. aprila 1992. naredilo opštu mobilizaciju, i Krizni štab SAO Birča je proglasio ratno stanje i 29. aprila 1992. naredio mobilizaciju na cijelom području te autonomne oblasti. P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.); P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.).

2316 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 23. V. takođe Suad Džafić, T. 18185–18187 (1. septembar 2011.).

2317 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 50, 53b, 61, 73; Dževad Gušić, T. 17782, 17831 (24. avgust 2011.); svjedok KDZ605, T. 17903 (25. avgust 2011.). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 29; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35; Aleksandar Tešić, T. 35334 (13. mart 2013.).

2318 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 5; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 22, 24, 31 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17896–17897 (25. avgust 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2309; Srbislav Davidović, T. 24371–24372 (9. februar 2012.); Milenko Katanić, T. 24531–24532 (10. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 48. Jovan Nikolić je izjavio da je JNA došla u Bratunac kako bi, u dogovoru s opštinskim organima vlasti, smirila situaciju. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 37. Vijeće ne smatra da je Nikolićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2256 i napominje da je njegovo svjedočenje o tome od koga je JNA dobila zadatak da smiri situaciju u opštini dvosmisleno. Vijeće ne smatra pouzdanim svjedočenja Simića i Nikolića da opštinske vlasti nisu znale za dolazak pripadnika paravojnih snaga, štaviše, da su bile zaprepaštene njihovim dolaskom. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 35–37. V. takođe D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35–36. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2256 i 2268.

2319 Dževad Gušić, T. 17782 (24. avgust 2011.). V. takođe P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 7.

2320 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 9; Suad Džafić, T. 18186–18187 (1. septembar 2011.).

715. Rukovodstvo bosanskih Muslimana u opštini sastalo se kako bi razgovaralo o razvoju događaja koji je bio suprotan garancijama SDS-a da u opštinu neće ući jedinice sa strane.[2321] Deronjić je kasnije obavijestio rukovodstvo bosanskih Muslimana da su u Bratunac ušle neke vojne formacije i rekao im da odu na sastanak sa starješinama "srpskih vojnih jedinica" u hotel "Fontana".[2322]

716. Na tom su sastanku starješine – koje su nosile uniforme JNA i maskirne uniforme – predstavnicima bosanskih Muslimana rekle da je Bratunac "srpska opština, da su oni preuzeli vlast i da će se uvesti srpski zakoni", kao i da bosanski Muslimani mogu da ostanu i da neće biti ubijanja.[2323] Međutim, starješine su ih upozorile da će, ako neki bosanski Musliman "ispali samo jedan metak, likvidirati cijelu njegovu porodicu".[2324] Starješine su od predstavnika bosanskih Muslimana tražile da sastave spisak bosanskih Muslimana u opštini i rekle im da će oni "poravnati račune s njima".[2325] Dok su bosanski Muslimani odlazili sa sastanka, vidjeli su 40-50 lokalnih bosanskih Srba u uniformama, kojima su upravo izdavali oružje.[2326] Određen je i rok za predaju oružja,[2327] nakon čega su nesrbi predali lovačke puške i neko lično naoružanje.[2328]

717. Dana 19. aprila 1992., Krizni štab Bratunac donio je odluku kojom su SJB Bratunac i TO Bratunac ovlašteni da razoružaju građane.[2329] Mada se u toj odluci ne kaže koje građane treba razoružati,[2330] u praksi su razoružani samo bosanski Muslimani.[2331] Mićo Stanišić je 25. aprila 1992. izvijestio da je oružje na području Bratunca predato.[2332]

718. Predstavnici bosanskih Muslimana sastali su se ponovno s Deronjićem, koji je pokušao da ih uvjeri da će "sve biti u redu".[2333] Međutim, Deronjić je istog dana došao u policijsku stanicu s nekim oficirima, razvalio nogom vrata i izvršio pretres tražeći oružje.[2334] Jedan vojnik je zaprijetio

---

2321 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 50, 61.

2322 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 52–53a, 61.

2323 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 53.

2324 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 53.

2325 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 54. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 30; Rodoljub Đukanović, T. 36186 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35.

2326 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 56.

2327 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 54.

2328 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 26 (pod pečatom).

2329 P4377 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 19. april 1992.), str. 1; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 1.

2330 P4377 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 19. april 1992.), str. 1.

2331 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 24. V. takođe P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 14; Mušan Talović, T. 17659 (22. avgust 2011.).

2332 P2749 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.), str. 3.

2333 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 57.

2334 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 58.

da će baciti bombu ako predstavnici bosanskih Muslimana ne urade što se od njih traži, a Gušiću je naređeno da do sljedećeg jutra sastavi spisak muslimanskih ekstremista i nacionalista.[2335] Policijska stanica je zauzeta, pripadnici policije bosanskih Muslimana su razoružani i poslati kući, a policija bosanskih Srba i novoregrutirani civili počeli su da nose svoje uniforme sa srpskim oznakama.[2336]

(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti

719. Nakon prijetnji koje su mu uputili pripadnici srpskih paravojnih snaga, i svjesno situacije u drugim opštinama, rukovodstvo bosanskih Muslimana je 17. aprila 1992. napustilo Bratunac.[2337] Srpski vojnici su pljačkali napuštenu imovinu bosanskih Muslimana.[2338]

720. U periodu od 18. do 29. aprila 1992., situacija u Bratuncu bila je relativno mirna. Ljudi su pozvani da se vrate na posao i dozvoljeno im je da se slobodno kreću po gradu, ali većina muslimanskog stanovništva tada je već bila otišla i mnogi se nisu vratili na posao jer su se suviše plašili.[2339] Vlasti bosanski Srba takođe su objavile da se bosanski Muslimani koji su otišli s tog

---

2335 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 58.

2336 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 27–28 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2308. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli, između ostalog, sljedeće: (i) policija bosanskih Muslimana htjela je da formira novu policijsku stanicu; (ii) policija bosanskih Srba je policijsku stanicu preuzela tek nakon što ju je policija bosanskih Muslimana napustila. Rodoljub Đukanović, T. 36142 (27. mart 2013.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 36–37; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 40; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 7; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 17–19, 43; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 38. Pošto je razmotrilo svjedočenja tih svjedoka, Vijeće ne smatra da su ona pouzdana u pogledu okolnosti vezanih za preuzimanje naoružanja i zgrade policije. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248 i 2256 u vezi s Đukanovićem i Nikolićem. Vijeće dalje napominje da svjedočenja Branimira Tešića i Perića takođe karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti, kao i pokazatelji pristrasnosti i pokušaja da Vijeće navedu na pogrešan zaključak.

2337 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2310; svjedok KDZ605, T. 17910 (25. avgust 2011.). V. takođe D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 38; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 37; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 63, 65–66, 70. Vođe bosanskih Muslimana su zaustavljene na kontrolnom punktu, ali su dobile pratnju na putu iz Bratunca. Ali v. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 88. Iako je Simić izjavio da ne zna ni za kakve prijetnje, to nije presudno za pitanje da li je takvih prijetnji bilo. On je priznao da su viđeniji bosanski Muslimani otišli nakon što su u opštinu počele da pristižu izbjeglice, bosanski Srbi, iz Srebrenice. Međutim, Vijeće konstatuje da su u julu 1992. vlasti bosanskih Muslimana ponovo formirale neke strukture za Bratunac, kao što su TO, Ratno predsjedništvo i vojna policija, i da su preduzete mjere da se na području opštine formiraju snage bosanskih Muslimana. D4707 (Odluke Opštinskog štaba TO-a Bratunac, 16. juli 1992.); D1596 (Naređenje Generalštaba ABiH, 10. juli 1992.), str. 1.

2338 Činjenica o kojoj je presuđeno 2313. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 33–34 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da su u pljački učestvovali samo pripadnici paravojnih snaga i da je pljačkana i imovina bosanskih Srba i imovina bosanskih Muslimana, te da je policija sprečavala pljačku koliko je mogla. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 60; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 44; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 44. Vijeće ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka o tome ko je učestvovao u pljački i da li je policija pokušavala da spriječi pljačku pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248 i 2336 u vezi s Đukanovićem i Branimirom Tešićem. Nadalje, Vijeće napominje da svjedočenje Aleksandra Tešića karakterišu pokazatelji evazivnosti i protivrječnosti, što dovodi u pitanje njegovo svjedočenje o tim temama.

2339 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 36 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17911 (25. avgust 2011.).

područja mogu vratiti i da će im biti pružena zaštita ako potpišu izjave o lojalnosti novim vlastima bosanskih Srba u Bratuncu; međutim, objavljeno je i da se, ako se ne vrate, "ne može garantovati sigurnost njihove lične imovine".[2340]

721. Kao rok do kojeg su bosanski Muslimani trebali da potpišu izjave o lojalnosti Srpskoj opštini Bratunac određen je 29. april 1992. godine.[2341] Većina bosanskih Muslimana do tada je već bila napustila Bratunac.[2342] Većina onih koji su ostali potpisala je te dokumente jer su se plašili i osjećali su da nemaju drugog izbora.[2343] Nakon isteka roka, nastavili su se pretresi kuća bosanskih Muslimana i krađa njihove imovine i bilo je daljih slučajeva ubijanja bosanskih Muslimana.[2344]

722. Dan-dva nakon što je preostalo muslimansko stanovništvo potpisalo te izjave o lojalnosti, preko razglasa na vojnim vozilima objavljeno je da se svi muškarci moraju okupiti u gradu.[2345] Jedan oficir JNA, s kojim je bilo desetak vojnika, rekao je bosanskim Muslimanima da im slobodu i bezbjednost mogu garantovati samo ako predaju sve oružje.[2346]

723. Nakon dolaska srpskih snaga u Bratunac, bosanski Muslimani zaposleni u fabrikama i opštinskim tijelima otpušteni su s posla, a sve ključne položaje u lokalnoj vladi preuzeli su bosanski Srbi.[2347] Na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj 26. jula 1992., Rajko Dukić je izjavio da se nada da im neće suditi zbog toga što su protjerali sve muslimanske sudije iz opština

---

2340 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 35, 37–39 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17911–17912 (25. avgust 2011.).

2341 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2311.

2342 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2312; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 61, 80 (gdje je svjedok rekao da je u prvih mjesec dana vojne okupacije "protjerana" 21.000 bosanskih Muslimana). Ali v. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 37 (gdje je svjedok rekao da bosanski Muslimani nisu počeli odlaziti u velikom broju prije maja 1992. godine). Vijeće napominje da Stevićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji pristrasnosti, što dovodi u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja u vezi s tim pitanjem. Vijeće takođe napominje da se dokazi da su iz Bratunca odlazili i bosanski Muslimani i bosanski Srbi ne kose sa činjenicom o kojoj je presuđeno 2312. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 89; D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6.

2343 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17909, 17912 (25. avgust 2011.).

2344 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 40, 42 (pod pečatom). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je u prvih mjesec dana vojne okupacije u Bratuncu ubijeno približno 1.000 bosanskih Muslimana. P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 61, 80; Dževad Gušić, T. 17781 (24. avgust 2011.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici, s izuzetkom slučajeva ubijanja u konkretnim selima koji su navedeni u prilozima Optužnici. V. fusnota 13.

2345 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 41 (pod pečatom).

2346 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 41 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17913 (25. avgust 2011.).

2347 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6; Suad Džafić, T. 18184 (1. septembar 2011.).

Vlasenica, Bratunac i Zvornik.[2348] Srpske snage su uvele patrole u Bratuncu i odvele najistaknutije bosanske Muslimane, a neki od njih su zatočeni u školi "Vuk Karadžić".[2349]

724. U noći 9. maja 1992. ili približno u to vrijeme, otvarana je vatra, uglavnom iz pravca Bratunca u pravcu Srebrenice, i spaljeno je selo Mihaljevići, koje se nalazi na Drini, na granici sa Srbijom.[2350] Nakon tog incidenta, više srpskih porodica se odselilo u Srbiju.[2351] Posvuda po Bratuncu bili su vojnici i pripadnici paravojnih snaga, a arkanovci su se stacionirali u hotelu "Jasen".[2352]

725. U maju 1992., u Bratunac je došao velik broj izbjeglica, bosanskih Srba iz Srebrenice, i uselio se u napuštene kuće bosanskih Muslimana.[2353]

726. Dana 17. juna 1992., optuženi je potvrdio imenovanje članova Ratnog povjereništva Bratunac.[2354] Na 43. sjednici Vlade bosanskih Srba, održanoj 29. jula 1992., ocijenjeno je da je bezbjednosno-politička situacija u Bratuncu i Foči "izuzetno složena" i da "treba preduzeti sve mjere radi sprečavanja sukoba i zaštite stanovništva".[2355]

727. Međutim, u novembru 1992., na sastanku kom su prisustvovale vođe bosanskih Srba, uključujući Branka Đerića i Bogdana Subotića, izvješteno je da je cijela teritorija opštine Bratunac pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana.[2356]

2348 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 72.

2349 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6–8. V. takođe Suad Džafić, T. 18193 (1. septembar 2011.).

2350 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 43, 45 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17913 (25. avgust 2011.); Mirsada Malagić, T. 23505 (24. januar 2012.).

2351 Svjedok KDZ480, T. 24242 (7. februar 2012.). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 41; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 28, 43.

2352 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 44 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17903 (25. avgust 2011.).

2353 Srbislav Davidović, T. 24389, 24392 (9. februar 2012.). V. takođe P4394 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Bosnian Serbs Flee Muslim Vengeance", 29. decembar 1992.), str. 2. Simić je izjavio da je zbog dolaska velikog broja izbjeglica, bosanskih Srba, zavladao "opšti haos, jer nisu funkcionisali civilni organi vlasti". D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 47. Iako Vijeće konstatuje da je dolazak tih izbjeglica izazvao poteškoće u opštini, ono ne smatra pouzdanim Simićevo svjedočenje da civilne vlasti nisu funkcionisale. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268.

2354 P5491 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Bratunac koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

2355 D452 (Zapisnik sa 43. sjednice Vlade SrRBiH, 29. juli 1992.), str. 7.

2356 D3696 (Zapisnik sa sastanka Vlade RS-a, 7. novembar 1992.), str. 5. V. takođe D2231 (Izvještaj Okružnog štaba odbrane Tuzla, 1. oktobar 1992.), str. 2 (u vezi s operacijama snaga bosanskih Muslimana i njihovom kontrolom nad dijelovima teritorije opština Bratunac, Vlasenica i Zvornik); P4394 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Bosnian Serbs Flee Muslim Vengeance", 29. decembar 1992.), str. 2; **[REDIGOVANO]**. V. odjeljak IV.C.1: Dio predmeta koji se odnosi na Srebrenicu (Činjenice), gdje se govori o tome ko je imao kontrolu nad kojim područjima opštine Bratunac 1995. godine.

(E) Napadi na okolna sela

728. U danima nakon preuzimanja vlasti u gradu Bratuncu, paravojne jedinice bosanskih Srba krenule su na sela bosanskih Muslimana oko Bratunca, počevši od onih najbližih gradu ka onim udaljenima.[2357] JNA i TO Bratunac vršili su razoružavanje muslimanskog stanovništva u selima po cijeloj opštini Bratunac.[2358] Tokom tih operacija razoružavanja, pripadnici paravojnih snaga "šikanirali su lokalno stanovništvo i pljačkali napuštene muslimanske kuće".[2359] Ulazili su u sela i tražili da se preda oružje. Sela bi potom napali i zapalili, a seljane poslali na fudbalski stadion u Bratuncu.[2360] U toku tih napada, mnogi seljani su ubijeni.[2361]

729. U selu Voljevci postavljene su barikade.[2362] Istaknuti i obrazovani ljudi iz sela su odvedeni, a neki ljudi su ubijeni.[2363] Stanovništvo je, u skladu s postavljenim ultimatumom, predalo oružje.[2364] U maju 1992., u Voljevce su došli neki ljudi koji su se predstavili kao predstavnici "srpskog naroda" i stanovništvu rekli da više ne mogu živjeti u selu; seljani su morali otići u mjesnu zajednicu u Pobrđu i potpisati izjave da kuće i imovinu napuštaju dobrovoljno i da se nikad neće vratiti.[2365] Stanovništvu je rečeno da će ih autobusom evakuirati u pravcu Kladnja radi njihove sigurnosti.[2366] Neki bosanski Muslimani su odlučili da ne potpišu te dokumente i, napustivši selo, otišli u Srebrenicu.[2367]

2357 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10.

2358 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2310; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 24. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da je donesena odluka o razoružavanju stanovništva koje bespravno posjeduje oružje i da nije pravljena razlika na osnovu nacionalne pripadnosti. D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 20–21, 43; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 38. Međutim, Vijeće ne smatra da su njihova svjedočenja u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2236 i 2256.

2359 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2310.

2360 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10. V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 43; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 107 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2329. Ali v. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 63; Rodoljub Đukanović, T. 36154–36155 (27. mart 2013.). Đukanović je u svom svjedočenju, u vezi s konkretnim selima bosanskim Muslimana, rekao da ne zna da su ona spaljena. Vijeće ne smatra da to svjedočenje, koje je dato uz ograde, ima ikakvu važnost.

2361 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10. V. takođe P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 107 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

2362 Mirsada Malagić, T. 23461–23462, 23503–23504 (24. januar 2012.).

2363 Mirsada Malagić, T. 23462 (24. januar 2012.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

2364 Mirsada Malagić, T. 23498 (24. januar 2012.).

2365 Mirsada Malagić, T. 23458, 23495 (24. januar 2012.); Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1940–1941.

2366 Mirsada Malagić, T. 23458 (24. januar 2012.).

2367 Mirsada Malagić, T. 23458 (24. januar 2012.).

730. Dana 10. maja 1992., srpske snage su napale sela bosanskih Muslimana Suha i Mihaljevići, nedaleko od grada Bratunca.[2368] Selo Mihaljevići je zapaljeno.[2369]

731. Dana 10. maja 1992. napadnuto je i selo Krasanpolje.[2370] Kuće su spaljene, pucalo se i više ljudi je ubijeno.[2371] Nakon napada na Krasanpolje, bosanskim Muslimanima u selu Vitkovići rečeno je da bi bilo sigurnije da pobjegnu u šumu, što su oni i učinili.[2372] Seljani su se vratili u Vitkoviće nakon što im javljeno da se situacija smirila.[2373] Sutradan je policija bosanskih Srba išla u patrole u Vitkovićima kako bi osigurala da stanovništvo ostane u selu.[2374] Selo su opkolili naoružani lokalni bosanski Srbi u maskirnim uniformama.[2375] Novosadski korpus je ušao u Vitkoviće u potrazi za oružjem.[2376] Dana 17. maja 1992., srpske snage su granatirale muslimansko naselje Konjević Polje, nedaleko od Hrnčića, i napale ga 27. maja.[2377]

732. Dana 17. maja 1992., u Vitkoviće je došao šef policije i postavio ultimatum da svi bosanski Muslimani u selu moraju predati oružje, pošto im u suprotnom ne mogu garantovati sigurnost.[2378] U selo su ušli vojnici Novosadskog korpusa i rekli seljanima da moraju uzeti sve što mogu ponijeti i

---

2368 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2321.

2369 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 45 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da je to bio dio operacije razoružavanja i da selo nije spaljeno. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 23–25; Vujadin Stević, T. 36042–36043 (26. mart 2013.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 24; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 26. Prilikom donošenja zaključka da su svjedočenja tih svjedoka u vezi s napadom na ta sela nepouzdana, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2336, 2338 i 2342.

2370 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 12. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2325. Đukanović je izjavio da je Krasanpolje bilo većinski srpsko selo i da, koliko je njemu poznato, nije spaljeno. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 64. Vijeće napominje da, čak i ako je to selo imalo većinski srpsko stanovništvo, Đukanovićevo svjedočenje, koje je dato uz ograde, ne dovodi u pitanje prihvaćene dokaze da su kuće bosanskih Muslimana u tom selu napadnute.

2371 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 12; Suad Džafić, T. 18192 (1. septembar 2011.). Međutim, Vijeće napominje da u Prilogu Optužnici nije naveden incident ubijanja u vezi s ovim selom.

2372 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 13; Suad Džafić, T. 18191 (1. septembar 2011.).

2373 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 13.

2374 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 14.

2375 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2322.

2376 Suad Džafić, T. 18189 (1. septembar 2011.).

2377 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2315. Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani pružili otpor kad je izveden napad na Konjević Polje. Dževad Gušić, T. 17839–17840 (24. avgust 2011.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24709 (14. februar 2012.).

2378 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 15; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2322; Suad Džafić, T. 18181 (1. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je sve oružje u selu koje su ljudi zakonito posjedovali već bilo predato).

okupiti se u podne jer će ih odvesti u pravcu Tuzle.[2379] Pripadnici policije bosanskih Srba ukrcali su seljane iz Vitkovića u dva autobusa. Vojnici su zatim počeli pljačkati kuće i odvoditi stoku.[2380]

(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici

733. Tužilaštvo navodi da je u selu Hranča u periodu od 3. do 9. maja 1992. ubijeno najmanje 12 ljudi.

734. Hranča je selo smješteno zapadno od Bratunca.[2381] Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su 3. maja 1992. pripadnici TO-a Bratunac opkolili muslimansko selo Hranča i zapalili 43 kuće.[2382] Tokom sljedeće sedmice, napali su i pohapsili stanovnike Hranče. Zarobili su devet mještana i ubili njih četvero, između ostalih i jednu šestogodišnju djevojčicu.[2383]

735. Vijeće je također formalno primilo na znanje činjenicu da su 9. maja 1992. pripadnici TO-a Bratunac iz vatrenog oružja ubili osam Muslimana.[2384] Međutim, što se tiče ubijanja tih osam žrtava, Vijeće se nije uvjerilo da raspolaže dovoljnim dokazima o statusu žrtava i okolnostima u kojima su ubijene iz vatrenog oružja da bi moglo donijeti zaključak u vezi s tim incidentom.

2379 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 17; Suad Džafić, T. 18195–18196 (1. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da bosanski Muslimani pritom nisu zlostavljani); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2322.

2380 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 19; Suad Džafić, T. 18195 (1. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2322.

2381 P268 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Mevludin Orić).

2382 Činjenica o kojoj je presuđeno 2316. V. također Mirsada Malagić, T. 23504 (24. januar 2012.); P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 16; Mušan Talović, T. 17659–17660 (22. avgust 2011.).

2383 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2317. V. također P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 16; Mušan Talović, T. 17659–17660 (22. avgust 2011.).

2384 Činjenica o kojoj je presuđeno 2318. Vijeće napominje da ta brojka odgovara broju osoba koje je naveo Mašović, za koje je prijavljeno da su nestale 9. maja 1992. iz Hranče i čija su tijela ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2–5. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da su bosanski Muslimani izvršili napad na kolonu JNA, nakon čega je došlo do "međusobne borbe", a govorili su i o učesnicima tog incidenta. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 39; Rodoljub Đukanović, T. 36142 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 43; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 10; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 13; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 20, 23, 46; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 22–23; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 56. V. također D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 8, 11; D1644 (Video-snimak napada na vojnike JNA). Pošto je razmotrilo te dokaze, Vijeće ne smatra da su svjedočenja ovih svjedoka u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256, 2268, 2336, 2338 i 2342 i uz to napominje da su njihova svjedočenja u velikoj mjeri zasnovana na informacijama iz druge ruke. V. također Mušan Talović, T. 17660–17661 (22. avgust 2011.) (gdje je tvrdio da nema nikakvih saznanja o napadu na kolonu JNA). U svakom slučaju, Vijeće ne smatra da je pitanje postojanja napada na kolonu JNA od velike važnosti.

736. Tijela ukupno 14 osoba iz Hranče ekshumirana su iz masovnih grobnica.[2385] Od tih ljudi, za šest je prijavljeno da su nestali poslije 9. maja 1992. i oni se stoga ne mogu dovesti u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici.[2386]

737. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od 3. do 9. maja 1992. ubile najmanje četvero ljudi u selu Hranča.

(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici

738. Tužilaštvo navodi da je u selu Glogova 9. maja 1992. ili približno tog datuma ubijeno najmanje 65 muškaraca.

739. Selo Glogova, čije stanovništvo su prije sukoba činili većinom bosanski Muslimani, udaljeno je desetak kilometara od Bratunca.[2387] Počevši od 1. aprila 1992., pripadnici policije bosanskih Srba kretali su se Glogovom s razglasima i pozivali ljude da predaju oružje, obećavajući im zauzvrat sigurnost.[2388] Seljani su pozvani da oružje predaju lokalnim vlastima SDS-a.[2389] Dok su seljani, bosanski Muslimani, predavali oružje, vojnici JNA iz Novosadskog korpusa pucali su u vazduh iz automatskog oružja.[2390] Seljanima je rečeno da mogu bez straha nastaviti sa svojim svakodnevnim aktivnostima, ali Mušanu Taloviću je njegov šef rekao da će mu javiti telefonom ako treba da dođe na posao.[2391]

740. Dana 8. maja 1992., nakon što je Goran Zekić, istaknuti član SDS-a i sudija,[2392] ubijen iz zasjede koju su postavili bosanski Muslimani, članovi Kriznog štaba Bratunac su se sastali i isplanirali da sljedeće jutro napadnu selo Glogova.[2393] Deronjić je rekao članovima Kriznog štaba Bratunac da će opkoliti selo Glogova i razoružati bosanske Muslimane.[2394]

2385 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2–5.

2386 Vijeće napominje da je za još dvije osobe koje je tužilaštvo navelo kao žrtve u incidentu 3.1 iz Priloga A Optužnici prijavljeno da su 9. maja 1992. nestale iz nekih drugih mjesta, a ne iz Hranče, zbog čega se one ne mogu dovesti u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

2387 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 6–7; svjedok KDZ605, T. 17886 (25. avgust 2011.).

2388 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 13.

2389 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 13.

2390 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 13; Mušan Talović, T. 17654–17655 (22. avgust 2011.).

2391 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 15; Mušan Talović, T. 17656, 17659 (22. avgust 2011.).

2392 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 44 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17908 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 27; Milenko Katanić, T. 24536 (10. februar 2012.); svjedok KDZ480, T. 24241 (7. februar 2012.).

2393 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2319. V. takođe Srbislav Davidović, T. 24384–24385. (9. februar 2012.). Ali v. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 90. Svjedoci su u svojim svjedočenjima rekli da napad na Glogovu nije izveden zbog Zekićevog ubistva. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića

741. Milenko Katanić je prije napada na Glogovu dobio poziv za mobilizaciju i krenuo je u zgradu Opštine.[2395] Deronjić ga je obavijestio da je Goran Zekić "ubijen" i da je u pripremi jedna operacija, koja će biti izvedena u Glogovi.[2396] Deronjić mu je također rekao da je cilj te operacije da se odbrani linija "tako da će Muslimani, ako počnu da se povlače prema Srebrenici", biti uhapšeni i u tome spriječeni.[2397]

742. Dana 9. maja 1992., srpske snage, uključujući jedinice JNA i TO-a Bratunac, opkolile su Glogovu; nije bilo oružanog otpora naletu Srba jer je selo već bilo razoružano.[2398] Pored jedinica JNA i TO-a Bratunac, u operaciji su učestvovali i dobrovoljci,[2399] kao i naoružani pripadnici SJB-a.[2400] Plan je zvanično bio da Novosadski korpus uđe u Glogovu s oklopnim transporterima i razoruža stanovništvo, a da se jedinice TO-a razmjeste oko sela kako bi spriječile svakoga ko pokuša pobjeći s oružjem.[2401] Srpske snage su u svitanje ušle u selo. Nakon toga je bilo pucnjave i paljene su kuće.[2402]

---

od 24. marta 2013.), par. 62; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 47. Na primjer, Katanić je u svom svjedočenju izjavio da je odluka o napadu na Glogovu donesena prije nego što je Zekić ubijen, ali da je njegova smrt ubrzala početak operacije. P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 26; Milenko Katanić, T. 24455–24456 (9. februar 2012.). Vijeće ne smatra da je bitno šta je bio povod za napad na Glogovu i da li je Zekićevo ubistvo igralo ulogu u donošenju odluke da se on izvede.

2394 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 41; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 57. V. također Ljubisav Simić, T. 37317 (16. april 2013.); D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 9–10; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 44; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 14–15; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 20–21; Branimir Tešić, T. 35260 (12. mart 2013.).

2395 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 28.

2396 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 27–29. Katanić je izjavio da Deronjić, po njegovom mišljenju, nije naredio ubijanje niti je znao da će u Glogovi biti ubijen tako velik broj ljudi, te da Deronjić nije smatrao da je to legitimni vojni cilj. Vijeće smatra da je to mišljenje spekulativno i da je njegova težina ograničena. V. također D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 22.

2397 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 31; Milenko Katanić, T. 24537 (10. februar 2012.).

2398 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2320; P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 19. Iako je selo bilo razoružano, cilj operacije u Glogovi zvanično je bio razoružati stanovništvo i spriječiti svakoga ko pokuša da pobjegne s oružjem. P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 33; Milenko Katanić, T. 24537 (10. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 21; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 46 (gdje je svjedok rekao da je i vojna policija imala zadatak da obezbijedi da se niko ne povuče iz sela s oružjem). V. također D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 15.

2399 D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 21.

2400 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 32–33, 35.

2401 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 33; Milenko Katanić, T. 24537 (10. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 21; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 46. V. također D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 15.

2402 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 19, 37. V. također Mirsada Malagić, T. 23504 (24. januar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 34. Vijeće ne smatra da Katanićeva izjava da ne zna da li je to bio dio zadatka ili su ljudi palili kuće na svoju ruku ima veliku težinu. Isto tako, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Stevićevoj pretpostavci da su pucnjava i paljevina značili da su srpske snage naišle na otpor. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 16.

743. U kuću Mušana Talovića došao je njegov rođak i rekao mu da je napadnut i zaselak Tarat.[2403] Talovićeve komšije su se okupile u njegovoj kući i 23 muškarca odlučila su da se sakriju u žbunju kod obližnjeg potoka.[2404] Kada se toj grupi priključio Meho Delić, vojnici, bosanski Srbi, koji su ga slijedili pronašli su skrivene bosanske Muslimane i, uperivši u njih puške, naredili im da izađu.[2405] Muškarcima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da stave ruke na potiljak i pretražili su ih tražeći oružje. Taloviću je oduzet pištolj, a zatim je muškarcima naređeno da pješice krenu do jednog polja i tamo se postroje.[2406] Jedan od vojnika, bosanskih Srba, radio-vezom je stupio u kontakt s njihovim "vojvodom", Najdanom Mlađenovićem, i pitao ga šta da rade sa zarobljenim "balijama".[2407] Vojnicima je rečeno da bosanske Muslimane odvedu u centar Glogove, ispred supermarketa. Rečeno je da će Mlađenović nakon toga odlučiti šta da radi s njima.[2408]

744. Vojnici su putem provocirali bosanske Muslimane i govorili im da je to "srpska zemlja" i da ih "treba protjerati".[2409] Muškarci su postrojeni uza zid supermarketa i naređeno im je da dignu ruke uvis i tako stoje pola sata.[2410] Oko supermarketa se okupilo mnogo vojnika, bosanskih Srba.[2411] To nisu bili redovni vojnici JNA, već lokalni bosanski Srbi.[2412] U centru Glogove je bio i jedan tenk s oznakama JNA, kao i jedan oklopni transporter.[2413]

745. Talović je vidio kako iz pravca Bratunca stiže Momir Nikolić, zajedno s grupom od četiri-pet naoružanih bosanskih Srba u uniformama.[2414] Momir Nikolić je tada bio član Kriznog štaba Bratunac i visokopozicionirani oficir u TO-u Bratunac.[2415] Iz pravca Kravice je sa svojim vozačem

---

2403 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 20.

2404 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 20; Mušan Talović, T. 17666 (22. avgust 2011.).

2405 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 21–22. V. takođe D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 18.

2406 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 23–24.

2407 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 24. Ali v. D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 19–22; Vujadin Stević, T. 36037–36039 (26. mart 2013.). Vijeće ne smatra pouzdanim Stevićevo svjedočenje da ne zna nikoga ko se preziva Mlađenović i da je bosanskim Muslimanima naređeno da stoje uza zid radi njihove zaštite. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2342. Konkretnije, Vijeće napominje da Stevićevom svjedočenju protivrječe dokazi da su i on i Mlađenović bili članovi Opštinskog odbora SDS-a. Vujadin Stević, T. 36040–36041 (26. mart 2013.); P6233 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 22. septembar 1993.), str. 2.

2408 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 24.

2409 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 24.

2410 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 25–26.

2411 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 33; Mušan Talović, T. 17668 (22. avgust 2011.).

2412 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 33.

2413 Mušan Talović, T. 17638–17639 (22. avgust 2011.).

2414 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 27; Mušan Talović, T. 17667 (22. avgust 2011.).

2415 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 32; Mušan Talović, T. 17638 (22. avgust 2011.).

stigao Najdan Mlađenović, koji je rekao da nema potrebe da se skriva jer će muškarce "pobiti, pa niko neće moći da kaže da je bio tamo".[2416]

746. Tri bosanska Muslimana iz te grupe odvezena su u Mlađenovićevom automobilu.[2417] Mlađenović je nakon toga rekao Draganu Steviću da "[i]zvrši kaznu i sve ih pobije".[2418] Četvorica vojnika, bosanskih Srba, naoružana puškama i automatskim oružjem odvela su preostalih 20 bosanskih Muslimana i naredila im da se postroje na obali rijeke, licem okrenuti prema rijeci.[2419] U toj grupi su bila dva dječaka, jedan od 11 i jedan od 13 godina; ostali su bili mladići.[2420] Vojnici su zatim otvorili vatru po muškarcima.[2421] Jedina dvojica koja su preživjela strijeljanje – mada su ranjeni – bili su Talović i jedan čovjek koji se zvao Šećo Delić.[2422] Kad je počelo strijeljanje, Talović je pogođen, srušio se u rijeku bez svijesti i voda ga je odnijela; kad se probudio, po njemu i oko njega ležali su leševi.[2423]

747. Talović i Delić su se vratili u selo i tamo zatekli 68 tijela u tri gomile.[2424] U jednoj od gomila bila su tijela muškaraca na koje je pucano kada i na Talovića i Delića. Sva tijela pripadala su ljudima iz Glogove, od kojih je Talović 24 mogao navesti po imenu, a među njima su bile i dvije žene.[2425] Pošto je razmotrilo okolnosti vezane za napad na Glogovu i dokaze o zarobljavanju i

---

2416 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 28–29.

2417 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 34; Mušan Talović, T. 17639–17640, 17667–17668 (22. avgust 2011.). Talović je u svom svjedočenju rekao da su dvojica od ljudi koji su odvezeni u automobilu ubijena iste noći. Međutim, Vijeće ne smatra da je Talovićevo svjedočenje dovoljno za donošenje zaključka u vezi s ubijanjem te dvije osobe.

2418 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 34. Ljudi koji su poslati u Mlađenovićev automobil bili su Mustafa Golić, Sejid Ibišević i Almaz Talović. Ljudi kojima je rečeno da se vrate i priključe glavnoj grupi bili su Mušan Talović i Dževad Ibišević.

2419 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 35; Mušan Talović, T. 17640 (22. avgust 2011.). Navedeno je da su na rijeku odvedeni sljedeći ljudi: Mušan Talović, Hušo Junuzović, Abid Junuzović, sin Abida Junuzovića, Redo Delić, Meho Delić, Bego Delić, Dževad Ibišević, Kemal Ibišević, Ilijaz Ibišević, Ramo Ibišević, Sabrija Ibišević, Mustafa Ibišević, Mujo Ibišević, Muharem Ibišević, Selmo Omerović, Mirzet Omerović, Šećo Delić, jedan čovjek koji je prezivao Gušić i jedan čovjek koji se prezivao Hasibović. Mušan Talović, T. 17668 (22. avgust 2011.). Od tih ljudi čija je imena naveo Talović, Mašović je za deset naveo da su njihova tijela ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3–6.

2420 Mušan Talović, T. 17640–17641 (22. avgust 2011.).

2421 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 36.

2422 Mušan Talović, T. 17640 (22. avgust 2011.); P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 37. Šećo Delić je skočio u rijeku kad je počela paljba i pogođen je dok je izlazio iz rijeke.

2423 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 36. Tijela Dževada i Kemala Ibiševića, koja su ležala na Taloviću, ekshumirana su iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3.

2424 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 38. V. također P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 11 (gdje je svjedok rekao da je u napadu na Glogovu 9. maja 1992. ubijeno "[p]ribližno 60 seljana").

2425 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 38; Mušan Talović, T. 17641 (22. avgust 2011.). Talović je vidio tijela Adema Junuzovića, Banovke Junuzović, Hameda Delića, Đafe Delića, Uzeira Talovića, Avde Golića, Nezira Omerovića, Šabana Gerovića, Mede Delića, Šabana Mušića, Jusufa Ibiševića, Mehmeda Ibiševića, Hajdara Alihromića, Selme Omerovića, Ćamila Rizvanovića, Jasmina Rizvanovića, Mustafe Rizvanovića, Nermina Omerovića, Rame Golića, Ramiza Gerovića, Halida Milačevića, Osmana

pogubljenju seljana, Vijeće se uvjerilo da su ljude čija su tijela Talović i Delić vidjeli u selu ubile srpske snage, na sličan način. Kad se Talović vratio kući, vidio je da je njegova kuća spaljena i da se u dvorištu okupilo stotinjak žena i djece.[2426] Preživjeli su se podijelili u dvije grupe i otišli iz sela, s tim da je jedna grupa krenula u pravcu Konjević Polja, a druga u pravcu Srebrenice.[2427] Bosanski Srbi su skupljali leševe i odvozili ih traktorima.[2428]

748. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je u toj operaciji ubijeno približno 65 mještana Glogove i da je većina objekata u selu potom spaljena.[2429] Seljane iz Glogove koji nisu ubijeni srpske snage su zarobile i prevezle na stadion u Bratuncu; vojno sposobni muškarci su odvojeni i odvedeni u školu "Vuk Karadžić", a žene i djeca su ukrcani u autobuse i odvedeni na područja pod kontrolom bosanskih Muslimana.[2430]

749. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage 9. maja 1992. ili približno tog datuma ubile najmanje 65 bosanskih Muslimana u selu Glogova.

Ibišević, Rame Gerović i Refika Ibišević. Svjedok je potvrdio da je ime Selmo Omerović navedeno dvaput, jednom na ovom spisku i jednom na ranijem spisku, na koji se upućuje u fusnoti 2419, zato što se radi o različitim osobama. Mušan Talović, T. 17642 (22. avgust 2011.). Od tih ljudi čija je imena naveo Talović, Mašović je za devet naveo da su njihova tijela ekshumirana iz pojedinačnih ili masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3–6.

2426 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 39.

2427 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 41.

2428 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 42; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 37–40; Milenko Katanić, T. 24538 (10. februar 2012.).

2429 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2320. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli, između ostalog, sljedeće: (i) da je tokom borbi u Glogovi vladao metež jer su se uključile i paravojne jedinice i da su dobrovoljci žedni osvete ubili 25 ljudi u dobi za vojsku; (ii) da je namjera Kriznog štaba Bratunac bila da civile razoruža, a ne da ih pobije; (iii) da je u operaciji razoružavanja "ekstremista", bosanskih Muslimana, bilo poginulih; i (iv) da su srpske snage dobile striktno naređenje da ne smiju nikoga ubiti, osim ako ne budu napadnute. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 42, 48, 51; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 11; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 46. V. takođe D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 9–10; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 25; Branimir Tešić, T. 35259 (12. mart 2013.); D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 15. Pošto je razmotrilo te dokaze, Vijeće ne smatra da su svjedočenja relevantnih svjedoka u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256, 2336, 2338 i 2342. Vijeće dalje napominje da je Perić, kada je na unakrsnom ispitivanju suočen s dokazima suprotnim njegovoj izjavi, priznao da je govorio samo o onom što je čuo i da ne zna ništa o ubijanju. Mirko Perić, T. 40802–40804 (3. juli 2013.).

2430 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10–11. V. takođe D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 12. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli da se stanovništvo izjasnilo da želi dobrovoljno da ode radi svoje sigurnosti. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 47; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 59. Prilikom donošenja zaključka da su svjedočenja relevantnih svjedoka o dobrovoljnosti odlaska muslimanskog stanovništva nepouzdana, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2256 i 2268.

(F) Djelovanje paravojnih snaga

750. Opštinske vlasti su se suočavale s problemima vezanim za pripadnike paravojnih snaga i dobrovoljce koji su, po dolasku u Bratunac, pokušali da preuzmu vlast, terorisali stanovništvo[2431] i nisu poštovali komandne strukture niti lokalne vlasti.[2432] Za razliku od toga, dobrovoljci koji su došli u opštinu i stavili se na raspolaganje JNA ili priključili Bratunačkoj brigadi bili su dobro prihvaćeni.[2433] Tako su, na primjer, kada je 8. maja 1992. proglašen Ratni štab Bratunac, u njegov sastav uključeni i predstavnici dobrovoljaca.[2434] Đukanović i Deronjić su u Bratunac dovodili dobrovoljce iz Vukovara.[2435]

751. Dana 1. maja 1992., Krizni štab Bratunac odlučio je da sve dobrovoljce koji ne žele da se stave pod komandu vojske treba protjerati iz Bratunca i svim je paravojnim formacijama, "nelegalnim građanima" i drugim grupama koje nezakonito posjeduju oružje zabranio djelovanje na teritoriji opštine.[2436] Krizni štab Bratunac donio je i odluku da će, ako pripadnici paravojnih snaga ne postupe u skladu s odlukom da moraju napustiti opštinu, vojne formacije dobiti naređenje da je provedu.[2437] Uprkos tim naređenjima, paravojne jedinice nisu napustile opštinu.[2438] Dana 6. maja

---

2431 Milenko Katanić, T. 24531–24532 (10. februar 2012.); P6196 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 27. avgust 1992.), str. 2–3; Aleksandar Tešić, T. 35334 (13. mart 2013.); svjedok KDZ480, T. 24235–24237 (7. februar 2012.). Ali v. Branimir Tešić, T. 35261–35264 (12. mart 2013.) (gdje je odbacio sugestiju da su vlasti u Bratuncu postale zabrinute zbog djelovanja dobrovoljaca tek nakon što su oni počeli da napadaju bosanske Srbe).

2432 D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 30; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 36, 40. V. takođe Srbislav Davidović, T. 24439 (9. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 17.

2433 Milenko Katanić, T. 24533 (10. februar 2012.).

2434 D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3.

2435 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 253. Ali v. Rodoljub Đukanović, T. 36185–36188 (27. mart 2013.) (koji je negirao istinitost ove dnevničke bilješke u kojoj se kaže da su oni dovodili "iz Vukovara koljače" u opštinu i u svom svjedočenju je izjavio da ne zna ko je doveo dobrovoljce u Bratunac). Simić je u svom svjedočenju rekao da su lokalne vlasti pokušale da spriječe neke dobrovoljce da dođu u opštinu, ali da u tome nisu uspjele. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 42–45. Međutim, Vijeće ne smatra da je Simićevo svjedočenje u tom pogledu sasvim pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268.

2436 D2060 (Naredba Kriznog štaba Bratunac, 1. maj 1992.), str. 3–4; Milenko Katanić, T. 24532, 24535 (10. februar 2012.); D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 4; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 38–39; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 64–65; Ljubisav Simić, T. 37295 (16. april 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2314; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 45; Rodoljub Đukanović, T. 36199 (27. mart 2013.); D3117 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 1. maj 1992.); Branimir Tešić, T. 35261, 35273, 35277–35278 (12. mart 2013.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 26; Aleksandar Tešić, T. 35331–35333 (13. mart 2013.).

2437 D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3.

2438 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2314. Ali v. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 45, 48; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 39; Ljubisav Simić, T. 37296 (16. april 2013.); Aleksandar Tešić, T. 35331–35333 (13. mart 2013.). Vijeće ne smatra pouzdanim svjedočenja tih svjedoka da Štab TO-a i policija nisu mogli da uklone pripadnike paravojnih snaga zato što su

1992., Krizni štab je donio odluku da sve paravojne formacije do sljedećeg dana moraju napustiti Bratunac; međutim, građani, bosanski Srbi, održali su miting u znak podrške paravojnim jedinicama.[2439]

752. Krizni štab Bratunac je u maju 1992. donio i više drugih odluka, između ostalog, o ograničenjima u vezi s prodajom alkohola i mjerama za sprečavanje pljačke, šverca i nezakonitog useljavanja u stanove.[2440]

753. U avgustu 1992., CSB Romanija-Birač je, nakon izvršenog uvida, u svom izvještaju naveo da je SJB Bratunac pokrenuo istrage u vezi s ratnim zločinima počinjenim nad bosanskim Srbima i dokumentovao ih.[2441] U tom izvještaju se također sugeriše da su se dobrovoljci počeli baviti "pljačkom i pravljenjem svih mogućih problema", te da je Ljubisav Simić rekao da bi policija trebalo da bude angažovana na sprečavanju daljih pljački jer se sad pljačkaju i kuće bosanskih Srba.[2442]

754. U septembru 1992., pripadnici paravojnih snaga i dalje su bili u Bratuncu i SJB je, uz pomoć vojnih i civilnih vlasti, pokušavao da ih stavi pod komandu VRS-a.[2443] Dana 17. decembra 1992., izviješteno je da se u zoni odgovornosti Bratunačke brigade i dalje nalazi jedan broj

---

oni bili prejaki. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248, 2256, 2268 i 2338.

2439 D3116 (Odluka Kriznog štaba Bratunac, 6. maj 1992.); Branimir Tešić, T. 35274–35275 (12. mart 2013.).

2440 D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3, 5; Milenko Katanić, T. 24542 (10. februar 2012.). V. također D4698 (Naređenje Privremene vlade Bratunac, 8. juli 1992.). Lokalne vlasti, uključujući policiju, imale su problema s pripadnicima paravojnih snaga i dobrovoljcima i preduzete su određene mjere u pokušaju da se oni stave pod kontrolu. D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 30; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 18; D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 3; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 50.

2441 P6196 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 27. avgust 1992.), str. 2. V. također P6197 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 8. septembar 1992.), str. 4. Branimir Tešić je u svom svjedočenju rekao da kod podnošenja krivičnih prijava nije pravljena razlika na osnovu nacionalne pripadnosti. Međutim, kad je suočen s ovim dokumentima, koji upućuju na to da je SJB uspješno provodio istrage o ratnim zločinima koje su počinili bosanski Muslimani, dok se u njima ne pominju istrage o zločinima koje su počinili bosanski Srbi, on se od toga ogradio i tvrdio da to nije bio njegov posao. Branimir Tešić, T. 35264–35268, 35284 (12. mart 2013.). Imajući u vidu Tešićevu evazivnost u vezi s tim pitanjem i očigledne protivrječnosti, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Vijeće također upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2236. Međutim, Vijeće konstatuje da je u maju 1992. policija spriječila pokušaj silovanja jedne bosanske Muslimanke. D4673 (Krivična prijava SJB-a Bratunac, 25. maj 1992.); D4277 (Zahtjev Tužilaštva Zvornik, 26. maj 1993.).

2442 P6196 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 27. avgust 1992.), str. 3.

2443 P6197 (Izvještaj CSB-a Romanija-Birač, 8. septembar 1992.), par. 6. V. također P1107 (Izvještaj MUP-a SrRBiH ministru unutrašnjih poslova u vezi s izvršenim obilaskom CSB-a i SJB-a Romanija-Birač, 10. avgust 1992.), str. 3. Vijeću su također predočeni dokazi da je u avgustu 1992. jedna paravojna grupa učestvovala u ubijanju bosanskih Muslimana. P3264 (Izvještaj SJB-a Milići, 3. avgust 1992.), str. 1–2. Ali v. Branimir Tešić, T. 35267–35268 (12. mart 2013.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

paravojnih formacija, koje su tu samo zbog pljačke.[2444] Dana 29. decembra 1992., optuženi je izdao naredbu o uvođenju vojne uprave u Bratuncu.[2445]

755. Dana 1. februara 1993., Deronjić je održao govor na sastanku Opštinskog odbora SDS-a, kojem je prisustvovao povjerenik RS-a Jovo Mijatović.[2446] Deronjić je dao pregled događaja u periodu od 1. aprila 1992. i ocijenio da su, uz pomoć Glavnog odbora SDS-a i mjesnih odbora, operacije u opštini izvršene vrlo dobro.[2447] Na tom sastanku su iznesene zamjerke na račun SJB-a zbog njihove "indolentnosti" u pogledu sprečavanja kriminala, posebno u vezi s neovlaštenim oduzimanjem imovine, koje se u nekim slučajevima zataškavalo ili dozvoljavalo.[2448] Glavni odbor SDS-a je stoga izglasao nepovjerenje načelniku SJB-a. Jovo Mijatović je zatim za komandira predložio Ljubišu Borovčanina.[2449]

756. Opštinske vlasti su nastavile da se suočavaju s problemima u vezi s pripadnicima paravojnih snaga, između ostalog, u vezi s jednom paravojnom jedinicom koja se u martu 1993. bavila pljačkom i nije poštovala civilne i vojne vlasti bosanskih Srba u Bratuncu.[2450] Momir Nikolić je podnio izvještaj o aktivnostima te paravojne jedinice, zahtijevao da ona prestane sa zlostavljanjem pripadnika Bratunačke brigade i tražio da se povuče iz opštine.[2451]

(G) Zatočenički objekti u Bratuncu

(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici

757. U Optužnici se navodi da je fudbalski stadion u Bratuncu korišten kao zatočenički objekt barem od 10. maja do 18. maja 1992. godine.[2452]

758. Fudbalski stadion u Bratuncu nalazio se blizu zgrade SJB-a Bratunac i škole "Vuk Karadžić".[2453]

2444 P2955 (Izvještaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 3–4.

2445 D3122 (Izvještaj Bratunačke brigade, 30. decembar 1992.), str. 1; Aleksandar Tešić, T. 35338 (13. mart 2013.).

2446 P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 1.

2447 P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 1–3; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 19; Milenko Katanić, T. 24529 (10. februar 2012.).

2448 P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 2–3.

2449 P4378 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 1. februar 1993.), str. 3; Milenko Katanić, T. 24530 (10. februar 2012.).

2450 D2062 (Izvještaj Bratunačke brigade, 5. mart 1993.); Momir Nikolić, T. 24730–24734 (15. februar 2012.).

2451 Momir Nikolić, T. 24733 (15. februar 2012.).

2452 Optužnica, zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici, fusnota 7, gdje se upućuje na Podnesak na osnovu pravila 73*bis*, Dodatak B, str. 13.

2453 P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), str. 282; Branimir Tešić, T. 35253 (12. mart 2013.); P290 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio svjedok KDZ107).

759. Nakon što su srpske snage 10. maja 1992. izvršile napad na Mihaljeviće i Suhu, muški stanovnici sela su zarobljeni i odvedeni u školu "Vuk Karadžić", dok su žene i djeca odvedeni na fudbalski stadion u Bratuncu.[2454] Srpske snage su istjerale bosanske Muslimane iz njihovih domova i rekle im da ne zaključavaju vrata i da krenu prema Bratuncu.[2455] Muškarcima je preko razglasa zaprijećeno da će, ako se ne predaju, žene i djeca biti ubijeni.[2456] Ljudi koji su se predali formirali su kolonu i vojni rezervisti, bosanski Srbi, među kojima je bilo lokalnih bosanskih Srba u uniformama JNA, poveli su ih pješice prema fudbalskom stadionu u Bratuncu.[2457] Jedan vojnik je uvjeravao bosanske Muslimane da im se ništa neće dogoditi, da će ih odvesti na stadion radi njihove zaštite i zaštititi ih od arkanovaca.[2458]

760. Dana 17. maja 1992. ili približno tog datuma, stanovnici sela Vitkovići odvezeni su autobusom na fudbalski stadion u Bratuncu, a s njima je išao i treći autobus, u kojem su bili stanovnici Krasanpolja i drugih sela u okolini Bratunca.[2459]

761. Nakon napada na Glogovu,[2460] Deronjić je obavijestio Krizni štab Bratunac da raspolaže informacijama da su "dobrovoljci na stadionu u Bratuncu skupili muslimansko stanovništvo" i da su neki muškarci odvedeni u školu "Vuk Karadžić".[2461]

762. Milenko Katanić je uspio da razgovara s komandantom jedne paravojne grupe i obezbijedi da njegov kum, koji je bio zatočen na stadionu, bude pušten na slobodu.[2462] Na fudbalskom

---

2454 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2321; Mirsada Malagić, T. 23505 (24. januar 2012.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 50–52 (pod pečatom). V. takođe D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 44; svjedok KW12, T. 44742, 44745 (9. decembar 2013.).

2455 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 46 (pod pečatom).

2456 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 47 (pod pečatom).

2457 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 47–49 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17914 (25. avgust 2011.). V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 50. Đukanović je izjavio da se raspitivao o zatočenju bosanskih Muslimana i da je pokušao da preduzme mjere da to spriječi, ali mu je naređeno da se ne miješa. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 44. Vijeće ne smatra da je Đukanovićevo svjedočenje o tome šta je pokušao da preuzme i šta mu je rečeno o bosanskim Muslimanima koje je vidio ispred stadiona u Bratuncu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2248.

2458 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 48 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17915 (25. avgust 2011.).

2459 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 21–22; Suad Džafić, T. 18193–18194 (1. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2322. Džafić je u svom svjedočenju govorio i ubijanju jednog čovjeka koji je izveden iz autobusa. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

2460 Za dokaze o napadu na Glogovu generalno, v. par. 738–749.

2461 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 59. V. P3207 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio svjedok KDZ605) (pod pečatom) za lokaciju škole; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 5 (pod pečatom). Tešić je izjavio da je Deronjić otišao na stadion i tražio od pripadnika paravojnih snaga da ne maltretiraju narod. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 24. Vijeće napominje da Tešićevo svjedočenje u vezi s tim pitanjem ima veoma malu težinu, budući da je on tvrdio da nije znao da su bosanski Muslimani dovedeni na stadion, ali je nakon toga izjavio da je kasnije saznao šta je Deronjić preduzeo kako bi zaštitio bosanske Muslimane.

stadionu u Bratuncu zatočene su na hiljade bosanskih Muslimana, uključujući žene, djecu i starije ljude,[2463] koji su zatim odatle odvezeni na druge lokacije, na primjer, u Tuzlu.[2464] Ljudi iz Bratunca i okolnih sela neprestano su dovođeni na stadion i odvođeni odatle.[2465] Vojnici su preko razglasa prozivali po imenu one koji su trebali biti odvedeni sa stadiona.[2466] Ljudima su oduzimani novac, nakit i lični dokumenti, a vojnici su prijetili djeci da će im odsjeći uši ako im ne daju minđuše.[2467] Jedan muškarac je također pretučen i izboden nožem.[2468]

763. Nakon što su ih na stadionu držali izvjesno vrijeme, bosanski Muslimani su preko razglasa obaviješteni da moraju krenuti dalje; odveli su ih do autobusa i kamiona ispred stadiona i rekli im da idu u Tuzlu.[2469] Veliki broj vojnika odvajao je vojno sposobne muškarce, a žene i djecu slali su u autobuse koji su išli za Tuzlu; muškarci su pod stražarskom pratnjom odvedeni u školu "Vuk Karadžić".[2470] Ženama i djeci iz Suhe koji nisu mogli da stanu u autobuse rečeno je da odu kući i vrate se sutradan ujutro kako bi ih autobusom odvezli u Tuzlu.[2471] Upozoreni su da se ne udaljavaju i rečeno im je da im garantuju da će, ako poslušaju, njihovi muževi ostati na životu.[2472] Od sredine maja 1992. nadalje, zatočenici na fudbalskom stadionu u Bratuncu morali su da se ukrcavaju u autobuse i odlaze u opštinu Vlasenica, gdje su neke muškarce zatočili u opštinskom zatvoru.[2473]

764. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage sredinom maja 1992. dovodile bosanske Muslimane iz Bratunca i okolnih sela na fudbalski stadion u Bratuncu, uključujući žene, djecu i starije ljude, i držale ih tamo zatočene. Bosanski Muslimani su držani na toj lokaciji dok ne bi bili

---

2462 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 50–51; Milenko Katanić, T. 24539 (10. februar 2012.).

2463 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62–64 (pod pečatom).

2464 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 50.

2465 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 63–64 (pod pečatom); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 45.

2466 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62 (pod pečatom).

2467 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62 (pod pečatom).

2468 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 62 (pod pečatom). V. također P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), str. 3–4 (gdje je svjedok rekao da je približno 430 zatočenika s fudbalskog stadiona u Bratuncu dovedeno u fiskulturnu salu na Palama i tamo zatočeno i da su mu oni ispričali da su ih na stadionu tukli i da su neke ljude osakatili). Iako Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani odvedeni s fudbalskog stadiona u Bratuncu i zatočeni na Palama, u odsustvu daljih dokaza, Vijeće ne smatra da se može osloniti samo na Smajšovo svjedočenje, koje je zasnovano na dokazima iz druge ruke, kako bi utvrdilo da su srpske snage na fudbalskom stadionu u Bratuncu sakatile zatočenike. Za dokaze u vezi sa zatočenjem u fiskulturnoj sali na Palama, v. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.

2469 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 66 (pod pečatom). V. također D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 28; Branimir Tešić, T. 35255–35256, 35272 (12. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

2470 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 67–69 (pod pečatom); P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 10; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 45. V. također Branimir Tešić, T. 35253–35259 (12. mart 2013.).

2471 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 67 (pod pečatom).

2472 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 67 (pod pečatom).

prevezeni u druge opštine ili druge zatočeničke objekte. Zatočenicima su prijetili i oduzimali su im dragocjenosti, a najmanje jedan čovjek je pretučen i izboden nožem.

(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici

765. U Optužnici se navodi da je škola "Vuk Karadžić" korištena kao zatočenički objekt barem od 1. maja do 31. decembra 1992. godine.[2474] Tužilaštvo navodi da je od 10. do 16. maja 1992., za vrijeme zatočeništva u školi "Vuk Karadžić", ubijeno približno 50 ljudi.[2475]

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

766. Nakon dolaska srpskih snaga u Bratunac, neki istaknuti bosanski Muslimani odvedeni su u školu "Vuk Karadžić" i tamo zatočeni.[2476] Grupe dobrovoljaca odabrale bi pojedince među bosanskim Muslimanima u Bratuncu, ispitivale ih i potom odvodile u školu "Vuk Karadžić".[2477]

767. Dana 10. maja 1992., nakon što su pripadnici paravojnih snaga izvršili napad na Krasanpolje, preko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, iz bratunačkih sela zatočeno je u školi "Vuk Karadžić".[2478] Dana 11. maja 1992., TO Bratunac je doveo približno 250 mještana iz Hranče u zgradu Opštine u Bratuncu, odakle je približno 60 muškaraca odvedeno u školu.[2479] Nadalje, kao što je već pomenuto, velika grupa vojno sposobnih muškaraca, bosanskih Muslimana, odvojena je od žena i djece koji su držani na fudbalskom stadionu u Bratuncu i pod stražarskom pratnjom odvedena u školu.[2480] U toj grupi je bilo i starijih muškaraca.[2481] U toku istog dana, u školu su dovedene stotine muškaraca, koji su stizali u grupama svakog sata.[2482] Ljudi zatočeni u školi bili su

---

2473 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 24–29; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2323. Za dokaze o zatočenju u zatvoru u Vlasenici, v. zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici.

2474 Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od 3. maja 1992. do 14. maja 1992. ili približno tog datuma. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 136.

2475 Optužnica, incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.

2476 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 6, 8; P4375 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio Milenko Katanić); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), str. 282. V. takođe P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 40.

2477 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 46.

2478 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2325.

2479 Činjenica o kojoj je presuđeno 2327. Simić je tvrdio da nema nikakvih saznanja o tom incidentu i izjavio je da u zgradu Opštine nije moglo da stane toliko ljudi. D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 91. Prilikom donošenja zaključka da ne smatra da je Simićevo svjedočenje u vezi s premještanjem i zatočenjem stanovnika Hranče pouzdano, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2268. Pored toga, njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem je dato uz ograde, pošto je on tvrdio da nema nikakvih ličnih saznanja o tom incidentu.

2480 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 51, 69–70 (pod pečatom). V. takođe svjedok KW12, T. 44745–44746 (9. decembar 2013.).

2481 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 70 (pod pečatom).

2482 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 71 (pod pečatom).

civili, bosanski Muslimani; neki su zarobljeni dok su pokušavali da pobjegnu, ali većinu su vojnici, bosanski Srbi, odveli iz njihovih domova.[2483]

768. Oko škole je stražarilo približno 30 vojnika.[2484] Vojnici su nosili vojne uniforme rezervnog sastava i bili naoružani automatskim i poluautomatskim puškama.[2485] Kad su bosanski Muslimani dovedeni u školu, tamo su bili neki arkanovci.[2486] Školu i fiskulturnu salu u kojoj su zatočenici držani posjetili su i funkcioneri, bosanski Srbi, između ostalog, Deronjić i Momir Nikolić.[2487] Zatočenicima su zaprijetili da moraju dati izjave u kojima priznaju da su učestvovali u podjeli oružja i ubijanju bosanskih Srba.[2488]

(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika

769. Zatočenici u školi "Vuk Karadžić" bili su izloženi teškom zlostavljanju i stalnom premlaćivanju.[2489] Na primjer, 9. maja 1992., nakon napada na Glogovu, Mustafa Golić je odveden u školu i teško pretučen.[2490] Isto tako, jedan bivši policajac, bosanski Musliman, izveden je i pretučen.[2491] Dana 11. maja 1992., zatočenike su teško premlaćivali u fiskulturnoj sali, između ostalog, željeznim cijevima, teškim drvenim štapovima i kundacima pušaka.[2492] Jednom zatočeniku su prijetili, a onda ga posjekli nožem.[2493] Zatočenici su bacani na pod, udarani nogama, neke su tukli sve dok nisu izgubili svijest, a neke ubili.[2494] To ubijanje i zlostavljanje vršila su trojica vojnika, a drugi vojnici su za to vrijeme stražarili na vratima ili stajali po hodnicima ili na ulazu u

2483 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 73 (pod pečatom).

2484 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 53 (pod pečatom).

2485 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 54 (pod pečatom).

2486 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 54 (pod pečatom).

2487 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 105 (pod pečatom). Svjedok KDZ605 je Deronjića prepoznao, ali za Nikolića je čuo od drugih zatočenika.

2488 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 56 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17917 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17918–17919 (25. avgust 2011.).

2489 Činjenica o kojoj je presuđeno 2326. V. takođe svjedok KW12, T. 44746 (9. decembar 2013.). Mićić je izjavio da pripadnici vojne policije nisu vidjeli da ikog od zatočenika tuku, da nisu čuli nikakve pucnje niti vidjeli ikakva tijela oko škole. D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 7, 12. Vijeće ne smatra da je Mićićevo svjedočenje u vezi sa zlostavljanjem zatočenika pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće napominje da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da nije bio otvoren. Osim toga, Vijeće napominje da vrijednost Mićićevog svjedočenja u vezi s tim pitanjem dodatno dovodi u pitanje činjenica da je izjavio da on lično nije bio u školi.

2490 P3188 (Izjava svjedoka Mušana Talovića od 14. jula 2011.), par. 31, 40.

2491 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 83 (pod pečatom).

2492 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 57, 60 (pod pečatom).

2493 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 60 (pod pečatom).

2494 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 58 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17898 (25. avgust 2011.). Iako je svjedok KDZ605 u svom svjedočenju rekao da su neki zatočenici ubijeni, ne postoje dovoljni dokazi da bi se moglo utvrditi koliko je zatočenika ubijeno u tom incidentu.

školu.[2495] Neki od vojnika u školi predstavili su se kao arkanovci i zatočenicima rekli da su plaćeni za to što rade i da će zaraditi više ako ubiju više ljudi.[2496] Jednog od zatočenika je od daljeg zlostavljanja spasio jedan vojnik koji ga je poznavao i tom čovjeku je rečeno da ga mogu odvesti na fudbalski stadion u Bratuncu, ali da će on i drugi bosanski Muslimani morati odatle da odu u Tuzlu, jer će u Bratuncu živjeti bosanski Srbi.[2497]

770. Jednom prilikom, u školu je došao jedan čovjek koji se predstavio kao otac Gorana Zekića i rekao da "300 ljudi mora da plati za smrt njegovog sina".[2498] Kad su pronašli jednog čovjeka iz Potočara, Zaima Huseinovića, ispitivali su ga ko je ubio Zekića i arkanovce u Potočarima; nakon toga su ga tukli i on je pao na pod.[2499] Umiješao se izvjesni Krke kako bi zaustavio premlaćivanje ali, nakon što je Krke otišao, Huseinovića su udarili nekoliko puta i na kraju mu se mozak prosuo i on je umro.[2500] Svjedok KDZ605 je po dolasku u taj objekt vidio pet-šest leševa, između ostalog, leš Safeta Karića, koji je ležao potrbuške u klozetu.[2501]

771. Jedan vojnik koji je sebe zvao Zoka, a zvali su ga Makedonac, često je ulazio i izlazio iz fiskulturne sale, te zlostavljao i ubijao zatočenike.[2502] Sa Zokom su bila još dvojica – Bane Topolović iz Srbije, koji se predstavio kao arkanovac, i jedan čovjek koji se predstavio kao

---

2495 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 59 (pod pečatom). Odbrana je svojim dokazima pokušavala da svu krivicu za premlaćivanje i ubijanje zatočenika u školi prebaci na dobrovoljce i nastojala da vlasti i sebe ogradi tvrdnjama da nisu imali direktna saznanja o zlostavljanju zatočenika ni kontrolu nad objektom. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima takođe naveli da su civilne vlasti i Krizni štab Bratunac pokušali da intervenišu kako bi zaštitili zatočenike u tom objektu i obezbijedili da oni budu pušteni na slobodu, ali zbog moći koju su imali dobrovoljci u tome nisu bili uspješni. D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 12; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 25, 31; Aleksandar Tešić, T. 35331–35332 (13. mart 2013.); Vujadin Stević, T. 36045–36047 (26. mart 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 60–62; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 47. V. takođe D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 24, 28; Branimir Tešić, T. 35252 (12. mart 2013.). Vijeće napominje da svjedočenja tih svjedoka karakterišu krajnja evazivnost, protivrječnosti i pokazatelji pristrasnosti i da su oni pokušavali da Vijeće navedu na pogrešan zaključak. Na primjer, Perićevom svjedočenju protivrječe dokazi da je on lično dovodio zatočenike u školu. Vijeće stoga ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka u tom pogledu pouzdana.

2496 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 59, 75 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17897, 17904 (25. avgust 2011.). Drugi vojnici su bili domaći ljudi, iz Bratunca, i ljudi iz Srbije.

2497 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 60–61 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17898 (25. avgust 2011.).

2498 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 97, 104 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922 (25. avgust 2011.).

2499 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 86, 96 (pod pečatom).

2500 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 86 (pod pečatom).

2501 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 55 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922 (25. avgust 2011.). Tijelo Safeta Karića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 4.

2502 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 74 (pod pečatom). Svjedok KDZ605 je izjavio da je Zoka djelovao kao da je pijan ili drogiran.

"Dragan iz Milića".[2503] Ti ljudi su, zajedno s drugim stražarima, tokom tri dana teško premlaćivali zatočenike čeličnim šipkama, cijevima i drškama grablji i lopata.[2504]

772. Zatočenicima je rečeno da se uguraju u fiskulturnu salu a, kad su oni stražarima rekli da ne mogu svi da stanu, odgovoreno im je da će svi koji ostanu pred vratima biti ubijeni. Približno 10-20 ljudi izvedeno je napolje; nakon toga su se čuli krici i pucnji.[2505] Zatočenici su pomjereni na jedan kraj fiskulturne sale i "zbijeni na gomilu, skoro do plafona"; nakon toga su ih tukli, provocirali i pitali da li još žele svoju nezavisnost. Neke od zatočenika su tjerali da pjevaju "četničke" pjesme i naprave "srpski znak pozdrava s tri podignuta prsta".[2506] Topalović, Dragan i Zoka su pronašli bratunačkog hodžu Mustafu Mujkanovića.[2507] Naredili su mu da skine kaput kako bi lakše mogli da ga tuku; zatim su ga natjerali da pjeva "četničke" pjesme, pije pivo i pridruži se ljudima u ćošku sale koje su tjerali da naprave "srpski znak pozdrava s tri podignuta prsta". Kada je Mujkanović odbio da napravi taj znak i podigao samo dva prsta, Bane Topalović ga je ubo nožem u grlo, nakon čega su ga odnijeli u hangar.[2508] Dok su ga odnosili, Mujkanović je još pokazivao znakove života i ubijen je iz vatrenog oružja.[2509]

773. U prostoriju je ušao jedan vojni komandant u uniformi JNA i naredio trojici vojnika da prestanu tući zatočenike. Ustanovljeno je da se sedam-osam zatočenika na dnu gomile ugušilo.[2510] Vojni komandant je naredio da zatočenicima daju hrane i vode i vikao na vojnike, govoreći im: "Šta radite ovim ljudima?"[2511] Nakon toga su stražari, bosanski Srbi, zatočenicima rekli da do sada nisu imali uspjeha u borbi protiv paravojnih snaga, ali da će "rukovodstvo bosanskih Srba" uskoro uspjeti da ih izbaci.[2512]

2503 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 74 (pod pečatom).

2504 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 75 (pod pečatom).

2505 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 72 (pod pečatom).

2506 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 76 (pod pečatom).

2507 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 90 (pod pečatom).

2508 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 90 (pod pečatom).

2509 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 90 (pod pečatom). Tijelo Mustafe Mujkanovića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 5.

2510 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 78 (pod pečatom). Svjedok KDZ605 je naveo imena trojice od tih umrlih, konkretno, Omera Muhića, Husnije Hadžibulića i Hazima Muratovića. Za tijela Husnije Hadžibulića i Omera Muhića navedeno je da su kasnije ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3–4.

2511 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 79 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17919 (25. avgust 2011.).

2512 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 77 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17919 (25. avgust 2011.). V. takođe P3206 (Video-snimak ljudi iz Bratunca u sportskoj dvorani u Visokom, s transkriptom); P3209 (Zamrznuti kadar lica muškarca) (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17871–17874, 17876–17878 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

774. Međutim, kad je taj komandant otišao, ona trojica vojnika su se vratila i počela nasumce prozivati zatočenike, koji su zatim teško pretučeni ili ubijeni.[2513] Prozivani su i ljudi koji su radili u školi, kao i bratunački intelektualci, i neki od tih ljudi su ubijeni.[2514] Svjedok KW12 je rekao da je, po njegovoj procjeni, u njegovom prisustvu pretučeno i zatim ubijeno približno 20 zatočenika.[2515] Vojnici su puštali srpsku muziku, pili velike količine piva i tjerali zatočenike da psuju bosansku državu i predsjednika i pjevaju "četničke" pjesme.[2516] Tokom prvog dana tog ubijanja i zlostavljanja zatočenicima nisu dali ništa da jedu.[2517] Drugog dana je stražarima naređeno da zatočenicima daju hrane i vode, pa je u prostoriju bačeno nešto sendviča i sokova, ali to je bilo dovoljno samo za pola zatočenika.[2518]

775. Dok su zatočenike tukli, prijetili su im i dobacivali političke komentare kao što su "htjeli ste državu – evo vam država", "gdje vam je sad Alija da vas spasi?", "gdje je Naser, vaš oslobodilac?".[2519] U jednom incidentu, jednom zatočeniku je na ruci nožem usječen znak krsta.[2520] Ako bi zatočenici pogledali Topolovića u oči, on bi ih prozvao i te bi ljude pretukli.[2521]

776. Topalović je neke od zatočenika nasmrt pretukao.[2522] Na primjer, prozvao je Ramu Karića, tukao ga, pucao mu u lakat i onda ga nastavio tući, ovog puta dok nije umro.[2523] Ahmet Salkić je prozvan i proglašen "ustašom". Udarili su ga u čelo, blizu oka, od čega se srušio, a onda je zadobio još jedan udarac. Zatočenici su potom iznijeli njegovo tijelo.[2524] Hajrudinu Čomiću naređeno je da klekne i stavi čelo na pod, a onda mu je Topalović iz pištolja pucao odzada u donji dio vrata.[2525] Premlaćivanje i ubijanje se nastavilo cijelu noć i svjedok KDZ605 je vidio kako je najmanje 50

2513 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 80, 82, 84–86, 94–95, 98, 133–134 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17920–17921 (25. avgust 2011.).

2514 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 81 (pod pečatom). Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi moglo utvrditi broj ubijenih zatočenika ili način na koji su ubijeni.

2515 Svjedok KW12, T. 44746–44747, 44755 (9. decembar 2013.).

2516 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 98 (pod pečatom).

2517 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 93 (pod pečatom).

2518 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 94–95 (pod pečatom).

2519 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 92 (pod pečatom).

2520 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 133, 135 (pod pečatom); P3210 (Zamrznuti kadar otkrivenog trupa muškarca) (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17875 (25. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ605, T. 17897–17902 (25. avgust 2011.).

2521 Svjedok KDZ605, T. 17897–17898 (25. avgust 2011.).

2522 Svjedok KDZ605, T. 17898 (25. avgust 2011.).

2523 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 99 (pod pečatom). Tijelo Rame Karića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 4. Vijeće ne smatra da procjena svjedoka KDZ605 da je Topalović odgovoran za otprilike 90% ubijanja u školi ima veliku težinu.

2524 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 100 (pod pečatom). Tijelo Ahmeta Salkića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 5.

2525 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 101 (pod pečatom). Tijelo Hajrudina Čomića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2.

bosanskih Muslimana ubijeno raznim predmetima, između ostalog, drvenim drškama, željeznim cijevima, željeznim nogama od kreveta i drškama pištolja.[2526]

777. Jednog starijeg čovjeka su pretukli i ubili nakon što su mu rekli da je njegov sin pucao na vojnike, bosanske Srbe.[2527] Jednog drugog čovjeka, Džemu Hodžića, optužili su da je vojni ekspert i da je naoružavao bosanske Muslimane; vojnici su ga tukli sve dok nisu zaključili da je mrtav i potom ga stavili u kamion s leševima.[2528] Kad se otkrilo da je Hodžić još živ, vratili su ga u zgradu, tukli i onda nasmrt izboli nožem.[2529] Nekoliko zatočenika iz škole "Vuk Karadžić" stražari su izveli i ubili ih.[2530] Na primjer, Mensur Husić je doveden u školu i pretučen.[2531] Husić je vrištao i preklinjao da ga ne ubiju. Zatim su ga izveli napolje, nakon čega se čuo rafal i još jedan vrisak.[2532] Zatočenicima bi naložili da iznesu tijela ubijenih iz fiskulturne sale i odnesu ih u hangar.[2533] U hangaru je bila velika gomila tijela.[2534]

778. Đukanović je dobio informaciju da su ljudi koji su u maju 1992. dovedeni iz Hranče odvedeni u školu "Vuk Karadžić" i tamo ubijeni.[2535] Vlasti bosanskih Srba organizovale su da

---

2526 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 91 (pod pečatom). V. također P3206 (Video-snimak ljudi iz Bratunca u sportskoj dvorani u Visokom, s transkriptom).

2527 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 92 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17906–17907 (25. avgust 2011.).

2528 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 102 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922–17923 (25. avgust 2011.).

2529 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 102 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17922–17923 (25. avgust 2011.). Tijelo Džeme Hodžića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3.

2530 Činjenica o kojoj je presuđeno 2328. V. također svjedok KW12, T. 44746 (9. decembar 2013.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 106 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da su neki zatočenici odvedeni, ali da ne zna šta se s njima dogodilo).

2531 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 103 (pod pečatom).

2532 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 103 (pod pečatom). Tijelo Mensura Husića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 3.

2533 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 87–88 (pod pečatom).

2534 **[REDIGOVANO]**. Vijeću su predočeni dokazi o ekshumaciji i nestanku velikog broja bosanskih Muslimana iz Bratunca 1992. godine. P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1; P4852 (Izvještaj Amora Mašovića, 20.-21. oktobar 2009.), str. 3; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1-107; D2250 (Izvještaj Ewe Tabeau pod naslovom "Brojevi umrlih i nestalih Muslimana iz BiH 1992.–1995.", 25. april 2012.); Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012.); Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012.); Dževad Gušić, T. 17780–17781 (24. avgust 2011.). Međutim, Vijeće se neće oslanjati na te dokaze, pošto ne postoji definitivna veza između njih i incidenta ubijanja za koji se optuženi tereti na osnovu Priloga Optužnici.

2535 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 40, 46. Vijeće napominje da se njegovo svjedočenje da vlasti u tome nisu imale udjela kosi s njegovim svjedočenjem da je sazvao sastanak Kriznog štaba Bratunac radi razgovora o tome kako da se spasu ljudi koji su u opasnosti. Isto tako, Tešić je u svom svjedočenju rekao da je Krizni štab Bratunac bio u šoku kada je čuo za ubijanje, da je osudio takve postupke, te da je dogovoreno da se takvo ponašanje pripadnika paravojnih snaga mora spriječiti. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 25. Vijeće ne smatra da su svjedočenja Tešića i Đukanovića u tom pogledu pouzdana, budući da su oni pokušavali da sebe i lokalne vlasti ograde od tog incidenta. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće također upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2248 i 2338 u vezi sa Đukanovićem i Tešićem.

pripadnici civilne zaštite pokopaju tijela bosanskih Muslimana iz hangara.[2536] Na jednom polju pored Drine iskopana je masovna grobnica i u njoj je pokopano 100-150 tijela bosanskih Muslimana koji su, kako je naveo svjedok KDZ107, ubijeni u školi "Vuk Karadžić".[2537]

779. Dana 14. maja 1992., u skladu s odlukom Kriznog štaba Bratunac, približno 400 zatočenih bosanskih Muslimana ukrcano je u kamione i autobuse[2538] i, pod pratnjom VP-a i civilne policije, prevezeno na Pale, odakle su prebačeni na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.[2539]

(c) Zaključak

780. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u maju 1992. u školi "Vuk Karadžić" zatočile stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, uključujući starije ljude. Zatočenike su teško premlaćivali, između ostalog, željeznim cijevima, drvenim štapovima i kundacima pušaka, a neki su izbodeni nožem. Zatočenici su držani u pretrpanim prostorijama i jednom prilikom su se neki od njih ugušili. Tokom zatočeništva u školi, zatočenici su također bili izloženi ponižavanju i prijetnjama. Više zatočenika je umrlo od posljedica premlaćivanja, a drugi su izvedeni napolje i ubijeni iz vatrenog oružja. Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od 10. do 16. maja 1992. ubile najmanje 50 zatočenika tokom njihovog zatočeništva u školi "Vuk Karadžić".

2536 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 47. Tešić je u svom svjedočenju rekao da su pronašli samo oko 20 mrtvih tijela, koja su odnesena odatle i, nakon obdukcije, pokopana u skladu s pravilima. D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 27–29. Vijeće ne smatra pouzdanim Tešićevo svjedočenje o broju pokopanih tijela niti o tome da su ona pokopana nakon obdukcije i u skladu s pravilima. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2338.

2537 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9397–9399, 9557. Iako je svjedok KDZ107 u svom svjedočenju rekao da su te žrtve ubijene u školi "Vuk Karadžić", on nije objasnio na osnovu čega to zna. Vijeće se stoga nije uvjerilo da se može osloniti na njegovo svjedočenje kako bi van svake razumne sumnje zaključilo da su sva ta tijela pripadala zatočenicima koji su ubijeni u školi, kako se za to tereti u ovom incidentu iz Priloga Optužnici.

2538 P3208 (Spisak ljudi odvedenih iz Bratunca na Pale); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 108–111, 127 (pod pečatom); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 17; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 26. V. također P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 56.

2539 Svjedok KW12, T. 44746–44748, 44751 (9. decembar 2013.); D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 46–47; D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 17; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 49. V. također D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 13; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 29; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15395–15396. Za dokaze u vezi s postupanjem prema zatočenicima na Palama, v. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima također naveli da bosanske Muslimane nisu mogli vratiti u Bratunac i da su ih, kad je Krizni štab Bratunac saznao za ubijanje, prebacili na Pale kako bi ih spasili i zaštitili od dobrovoljaca. D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 46, 48; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 26, 31. Međutim, nakon što je razmotrilo dokaze, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu i svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 2236 gore i uz to napominje da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu pokazatelji da su pokušavali da se ograde od svake odgovornosti za događaje u školi "Vuk Karadžić".

(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici

781. U Optužnici se navodi da su u Bratuncu u aprilu i maju 1992. uništena četiri spomenika kulture i sakralna objekta.[2540]

782. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su četiri muslimanska spomenika u opštini Bratunac teško oštećena ili potpuno uništena u periodu od aprila do juna 1992., između ostalog, džamija u gradu Bratuncu i džamija u Glogovi, koja je uništena eksplozivom u napadu izvedenom 9. maja 1992. godine.[2541] U napadima na muslimanska sela, uključujući Glogovu, srpske snage hotimično su palile i razarale džamije.[2542] Gradska džamija u Bratuncu, islamski arhiv u Bratuncu i medresa u Glogovi potpuno su uništeni, a džamija u Glogovi je teško oštećena.[2543]

783. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od aprila do juna 1992. teško oštetile ili potpuno uništile četiri spomenika kulture i sakralna objekta.

(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca

784. Zbog porasta zastrašivanja i vijesti da SDS i JNA naoružavaju bosanske Srbe, ljudi su se još i prije početka sukoba polako iseljavali iz Bratunca.[2544] U mjesecima uoči sukoba u Bratuncu, iz opštine su odlazili bosanski Srbi, uglavnom žene, djeca i stariji ljudi.[2545] Velik broj mještana je također iz straha napustio Bratunac nakon izbijanja oružanog sukoba u Bijeljini i Zvorniku.[2546] Kao što je rečeno gore, nakon što su bosanski Muslimani u maju 1992. ubili Gorana Zekića, srpske

---

2540 To su gradska džamija u Bratuncu, džamija u Glogovi, medresa u Glogovi i islamski arhiv u Bratuncu.

2541 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2330; P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 69; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 55. Gušić je u svom svjedočenju govorio o uništavanju deset džamija u Bratuncu, ali optuženi se u Optužnici ne tereti u vezi sa svim tim objektima.

2542 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2331.

2543 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 65-72; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 19; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 82–85. V. također P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 16, 54; András Riedlmayer, T. 22544–22545 (9. decembar 2011.). Riedlmayer je pregledao ukupno 12 uništenih vjerskih objekata u Bratuncu, ali Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici tereti samo u vezi sa četiri objekta.

2544 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 45(a), 49.

2545 P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 75; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 29 (pod pečatom). Gušić je također izjavio da su bosanski Srbi tvrdili da odlaze iz Bratunca zato što su ugroženi, ali da su zapravo odlazili kako bi postigli više ciljeva, između ostalog, kako bi se mogli staviti pod jedinstvenu komandu i kasnije izvršiti okupaciju Bratunca. Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Gušićevom mišljenju i spekulacijama, kao ni mišljenju svjedoka KDZ605, o razlozima iz kojih su bosanski Srbi napustili Bratunac.

2546 D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 6; D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6. V. također D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 8; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 9–10. Branimir Tešić je priznao da su iz opštine odlazili posebno bosanski Muslimani.

snage su izvršile više napada na sela bosanskih Muslimana.[2547] Kad je ubijen Goran Zekić, početkom maja 1992., raširio se veliki strah, zbog čega su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani napuštali Bratunac.[2548]

785. Nakon što su bosanski Srbi preuzeli policijsku stanicu, bosanski Muslimani su iz dana u dan odlazili iz Bratunca.[2549] Neki bosanski Muslimani su otišli nakon što su im njihove komšije rekle da moraju da odu i da bi za njih bilo bolje da napuste Bratunac jer će u opštinu doći "neki".[2550] Bosanski Muslimani su Bratunac i okolna sela napuštali iz straha, između ostalog, od pripadnika paravojnih snaga.[2551] Drugi bosanski Muslimani su prisilno iseljeni iz svojih sela.[2552] Posljednja grupa bosanskih Muslimana otišla je nakon što su u Bratunac došle izbjeglice, bosanski Srbi.[2553]

786. Sredinom aprila 1992., nakon što su srpske snage ušle u Bratunac, neki bosanski Muslimani su od opštinskih funkcionera, bosanskih Srba, tražili dozvolu da odu iz Bratunca u Tuzlu, što im je i omogućeno.[2554] Vođe bosanskih Muslimana tražile su od vlasti bosanskih Srba da im obezbijede pratnju i propusnice za bezbjedan prolaz.[2555] Velik broj dozvola za napuštanje opštine izdat je i bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima.[2556] U to vrijeme, ispred zgrade Opštine okupila se velika grupa bosanskih Muslimana i tražila da im daju pratnju do Konjević Polja, nakon čega je policijska patrola otpratila tu grupu.[2557] Iako su bosanski Muslimani možda tražili da napuste opštinu, s obzirom na okolnosti u kojima su oni otišli nakon što su srpske snage ušle u Bratunac, Vijeće smatra da ti zahtjevi nisu bili dobrovoljni.

2547 V. par. 740–742.

2548 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 39, 46.

2549 D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 8.

2550 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića* i *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3212.

2551 Srbislav Davidović, T. 24450 (9. februar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 41, 43; Milenko Katanić, T. 24520–24521, 24540 (10. februar 2012.). Vijeće ne smatra uvjerljivim Katanićevo svjedočenje da su bosanski Muslimani odvezeni iz svojih sela zato da ih se zaštiti od dobrovoljaca koji su se oteli kontroli. V. takođe P405 (Izjava svjedoka Amera Malagića od 19. juna 2000.), str. 3.

2552 Svjedok KDZ605, T. 17891 (25. avgust 2011.).

2553 D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 30.

2554 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 30–31; Rodoljub Đukanović, T. 36186 (27. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 35.

2555 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 32; D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 40.

2556 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 52. V. takođe D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6; Mirko Perić, T. 40807 (3. juli 2013.).

2557 D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 33. Iako Vijeće konstatuje da su vlasti bosanskih Srba organizovale prevoz bosanskih Muslimana, ono ne smatra pouzdanim svjedočenja svjedoka odbrane da to pokazuje da su vlasti samo poštovale želje bosanskih Muslimana, koji su dobrovoljno odlučili da odu iz opštine. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 41; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 8. V. takođe D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 6; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 12; D3174 (Izjava svjedoka Vujadina Stevića od 23. marta 2013.), par. 25–27; Vujadin Stević, T. 36043–36045 (26. mart 2013.). Prilikom donošenja tog zaključka

787. U Bratuncu je osnovana opštinska komisija, koja je popisala sve kuće bosanskih Muslimana i zapečatila ih i, kad su došle izbjeglice, bosanski Srbi, one su smještene u te kuće.[2558] Međutim, kad je stigao velik broj izbjeglica, u neke kuće je provaljeno i načelnik policije je kritikovan zbog propusta da spriječi te imovinske delikte.[2559]

788. Krajem maja ili početkom juna 1992., Bratunačka brigada je pozvala bosanske Muslimane koji ne žele da ratuju da se vrate svojim kućama i žive normalno.[2560] Međutim, u junu 1992. u Bratuncu, s izuzetkom nekoliko pojedinaca, nije više bilo bosanskih Muslimana.[2561]

789. Dana 6. juna 1992., Ostojić je obavijestio optuženog, Mladića i Koljevića da "u brat[unačkoj] opštini nema Muslimana".[2562] Optuženi je prisustvovao sastanku u Zvorniku 30. juna 1992. kada je Simić rekao da su u Bratuncu ostala samo dva Muslimana.[2563]

790. Kao što se detaljnije opisuje u odjeljku IV.C.1.a., srpske snage su uspješno preuzele vlast u gradskim središtima opština, uključujući Bratunac, i držale kontrolu nad njima, ali je u okolnim selima, čije stanovništvo su većinom činili bosanski Muslimani, bilo džepova koji su ostali pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana.[2564] U drugoj polovini 1992. i početkom 1993., snage bosanskih Muslimana izvele su ofanzivu u kojoj su preuzele kontrolu nad područjem Bratunca.[2565] Protivofanziva VRS-a, izvedena u proljeće 1993., dovela je do premještanja goleme većine civila, bosanskih Muslimana, koji su ostali u Konjević Polju i hiljade ljudi su pobjegle u pravcu Srebrenice.[2566]

Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 2236, 2256 i 2342, kao i na svoje zaključke u vezi s opštom situacijom stvorenom u opštini.

2558 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 22; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 3; Milenko Katanić, T. 24542 (10. februar 2012.).

2559 Srbislav Davidović, T. 24392 (9. februar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 22.

2560 D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 55.

2561 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 44; P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 30.

2562 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93, 98, 101.

2563 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 246, 258. V. takođe Ljubisav Simić, T. 37302–37303, 37310–37311 (16. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je govorio samo o Muslimanima koji su ostali u gradu Bratuncu).

2564 V. par. 4946.

2565 V. par. 4946. Vijeću su predočeni dokazi da su krajem 1992., nakon protivofanzive snaga bosanskih Muslimana, mnogi bosanski Srbi iz Bratunca pobjegli preko Drine u Srbiju. V. D1504 (Izvještaj humanitarne organizacije, 21. decembar 1992.), par. 2–6 (pod pečatom). Međutim, Vijeće smatra da takvi dokazi ne negiraju zaključke Vijeća u vezi s raseljavanjem stanovništva, bosanskih Muslimana, koje su izvršile srpske snage.

2566 V. par. 4947–4949, 4954–4956, 4962.

791. Pošto je razmotrilo ukupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska bosanskih Muslimana, Vijeće konstatuje da su oni bili prisiljeni da napuste Bratunac.

iii. *Brčko*

(A) Optužbe

792. U pogledu Brčkog, tužilaštvo je navode u Optužnici ograničilo na zločine vezane za logor Luka.[2567]

793. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u logoru Luka počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[2568] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u logoru Luka obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu s tim zatočeničkim objektom, kao i ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[2569] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[2570]

794. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u logoru Luka obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, okrutno ili nečovječno postupanje;[2571] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja, okrutno i nečovječno postupanje;[2572] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[2573] (iv) protivpravno zatočenje;[2574] i (v)

2567 V. Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*(D), 31. avgust 2009., fusnota 14; pretpretresna konferencija, T. 467 (6. oktobar 2009.); Odluka u vezi s pravilom 73*bis*, par. 6; Odluka po četvrtom zahtjevu u vezi sa činjenicama o kojima je presuđeno, par. 28; pretres, T. 16607, 14. juli 2011. (gdje se podsjeća na to da tužilaštvo, mada može izvoditi opšte dokaze u vezi s preuzimanjem vlasti u Brčkom, ne smije izvoditi dokaze u vezi s incidentima koji su se, prema navodima, dogodili u Brčkom za vrijeme preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima, a koji su nakon Odluke u vezi s pravilom 73*bis* uklonjeni iz Optužnice, i napominje – u vezi s navodnim UZP-om vezanim za Opštine – da, s obzirom na veliki broj opština koje su ostale u Optužnici i broj zločina koji su, prema navodima, u njima počinjeni, nema potrebe da tužilaštvo izvodi dokaze u vezi sa zločinima koji su uklonjeni na osnovu pravila 73*bis* kako bi iznijelo svoju tezu o obrascu događaja karakterističnom za sve opštine).

2568 Optužnica, par. 48–49.

2569 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 5.1 iz Priloga B Optužnici.

2570 Optužnica, par. 63(b).

2571 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

2572 Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

2573 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

2574 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova.[2575]

(B) Uvodni period

795. Brčko je opština u sjeveroistočnoj BiH, na granici s Hrvatskom na Savi.[2576] Godine 1991., stanovništvo Brčkog činilo je približno 45% bosanskih Muslimana, 25% bosanskih Hrvata i 20% bosanskih Srba.[2577] Nakon formiranja nacionalnih stranaka, organizovanja političkih mitinga u Brčkom,[2578] izbijanja rata u Hrvatskoj i Sloveniji i referenduma o otcjepljenju BiH došlo je do pogoršanja međunacionalnih odnosa u Brčkom.[2579] Počevši od jeseni 1991., Brčko je sve više militarizovano, oružje je dijeljeno stanovnicima svih nacionalnosti[2580] i u opštinu su došle paravojne jedinice.[2581]

796. U decembru 1991., predsjednik SDS-a Brčko Milenko Vojinović primio je Uputstvo s varijantom A i B i ono je pročitano,[2582] nakon čega su formirani: (i) Srpska skupština opštine

2575 Optužnica, par. 60(h). Vijeće napominje da tužilaštvo u fusnoti 8 uz paragraf 60(i) Optužnice precizira da ne navodi krivičnu odgovornost za pljačku imovine u opštinama među kojima je Brčko. Vijeće dalje podsjeća da je tužilaštvo u svojoj završnoj riječi u vezi s fusnotom 8 Optužnice pojasnilo da u određenim opštinama nije navelo krivičnu odgovornost ni za oduzimanje ni za pljačku, iako se u toj fusnoti pominje samo pljačka. Završna riječ tužilaštva, T. 47694 (30. septembar 2014.). Vijeće dalje napominje da tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za prisilno premještanje niti za deportaciju u Brčkom. Optužnica, fusnota 6.

2576 D484 (Mapa BiH); P3009 (Mapa BiH i Brčkog); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 389, 410; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4278.

2577 P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 2; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 392–393. V. takođe Pero Marković, T. 34722 (4. mart 2013.). Stanovništvo grada Brčkog činilo je približno 56% bosanskih Muslimana, 20% bosanskih Srba i 7% bosanskih Hrvata. P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 410.

2578 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 400, 402, 538–539.

2579 D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 3–6; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 3–4, 9; D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 7, 9. Vijeću su takođe predočeni dokazi da su predstavnike SDS-a u Izvršnom odboru počeli preglasavati. D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 6.

2580 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 3; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 8–12, 87–88; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 404–406, 535; D1563 (Pismo koje je potpisao Isak Gaši), str. 2; činjenice o kojima je presuđeno 2335–2336; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1–2; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 9, 13; Obren Marković, T. 34774, 34777 (5. mart 2013.).

2581 P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 98–100, 102; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 406; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7.

2582 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 13, 32–37, 65–66. V. takođe Đorđe Ristanić, T. 16732 (15. juli 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Vojinović, u ime SDS-a Brčko, bio u telefonskom kontaktu s republičkim rukovodstvom, posebno s Krajišnikom, i od njih dobijao uputstva).

Brčko, za čijeg predsjednika je postavljen Đorde Ristanić;[2583] i (ii) Krizni štab, čiji predsjednik je bio Boško Maričić.[2584]

797. U periodu neposredno prije aprila 1992., izvršene su pripreme za formiranje SJB-a bosanskih Srba u Brčkom.[2585] Pored toga, SDS i SDA raspravljali su o prijedlogu SDS-a o fizičkoj podjeli Brčkog i u vezi s tim je postignut dogovor.[2586]

798. Dana 30. aprila 1992., u dvije istovremene eksplozije dignuti su u vazduh pješački i željeznički most koji su Brčko spajali s Hrvatskom.[2587] Dana 1. maja 1992. ili približno tog datuma, srpske snage jačine približno 1.000 ljudi izvele su napad na Brčko.[2588] Srpske snage koje su učestvovale u tom napadu sastojale su se od srpskih jedinica JNA i više od 500 ljudi iz Bijeljine, i to, uniformisanih jedinica, pripadnika aktivnog i rezervnog sastava policije, vojnika, vojnih rezervista, jednog bataljona TO-a, Srpske narodne garde Ljubiše Savića (Mauzera), arkanovaca,

---

2583 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 1, 41–44. V. takođe Pero Marković, T. 34721–34722 (4. mart 2013.).

2584 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 39–40. Članovi Kriznog štaba bili su i Vojinović, Pero Marković i Miodrag Pajić. V. takođe P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. Odbrana je Vijeću predočila dokaze da Krizni štab, iako jeste formiran, nije imao nikakvu ulogu. V. D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 19. Međutim, s obzirom na dokaze koji su Vijeću predočeni u vezi s postojanjem i ulogom Kriznog štaba u Brčkom, a o kojima se govori, na primjer, u par. 829 i par. 833, Vijeće ne prihvata te dokaze.

2585 P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5; Đorđe Ristanić, T. 16781 (18. juli 2011.). Za dokaze o podjeli policije, v. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 7–8, 20; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 10. V. takođe D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 8. Druge opštinske strukture formirane su u aprilu i maju 1992., između ostalog, Ratno predsjedništvo (koje je zamijenilo Ratno povjereništvo) i Ratni izvršni odbor. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 17–19, 21–25, 29, 144–145, 149; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1; D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 30; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 6; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 30–31. V. takođe Pero Marković, T. 34721–34722, 34727 (4. mart 2013.); P6172 (Propusnica Ratnog predsjedništva opštine Brčko, 8. maj 1992.).

2586 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 407–408. Vijeću su predočeni dokazi odbrane u kojima se sugeriše da je prijedlog o podjeli opštine bio zajednički prijedlog sve tri stranke na vlasti. V. D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 33. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano, pošto je Marković davao dvosmislene odgovore na pitanja da li je to bio prijedlog SDS-a. Pored toga, Vijeće smatra da Markovićevo svjedočenje karakterišu neiskrenost i evazivnost.

2587 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 564–565 (pod pečatom); P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 2; D1574 (Informacija o stanju SJB-a Brčko, bez datuma), str. 1; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 411–412; P3010 (Fotografija mosta u Brčkom); P3018 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Isak Gaši); P3020 (Izvještaj BiHTV pod naslovom "Dosije Brčko", s transkriptom), str. 1, 6; D1563 (Pismo koje je potpisao Isak Gaši), str. 6; Pero Marković, T. 34724 (4. mart 2013.). Vijeću su predočeni dokazi o okolnostima u kojima su ti mostovi dignuti u vazduh i tome ko je navodno odgovoran za taj incident. Međutim, pošto su navodi u vezi s Brčkom ograničeni, Vijeće neće donositi zaključke o tome ko je odgovoran za eksplozije, kao ni o broju ili identitetu ljudi koji su poginuli ili su ranjeni u tom incidentu. V. P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 3; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 18–19; Obren Marković, T. 34778 (5. mart 2013.); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 496–497; Isak Gaši, T. 16671 (15. juli 2011.); svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 59–60, 103; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 111–116; Đorđe Ristanić, T. 16741 (18. juli 2011.).

2588 Činjenica o kojoj je presuđeno 2340.

Belih orlova i radikala pod komandom Mirka Blagojevića.[2589] Na početku su grupe naoružane lakim pješadijskim oružjem odgovorile na napad, ali srpske snage su brzo preuzele kontrolu nad gradom.[2590]

(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici

799. U Optužnici se navodi da je logor Luka korišten kao zatočenički objekt barem od 7. maja 1992. do sredine jula 1992. godine.[2591]

(1) Osnivanje logora i upravljanje njime

800. Logor Luka se nalazio nedaleko od zgrade SJB-a Brčko[2592] i sastojao od hangara ili skladišta koji su ranije korišteni za čuvanje robe.[2593] Od početka maja 1992., mnogi vojno sposobni nesrbi iz opštine Brčko su, nakon odvajanja od žena, djece i starijih ljudi, dovođeni u logor Luka i tamo držani zatočeni u hangaru.[2594] Muškarci su u logor dovođeni s raznih lokacija u Brčkom, uključujući kasarnu,[2595] preduzeće "Laser",[2596] džamiju,[2597] bolnicu u Brčkom[2598] i policijsku

2589 Milorad Davidović, T. 15541 (28. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 123; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 2–4; D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 8; Dragomir Ljubojević, T. 35905 (22. mart 2013.); P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1; P3020 (Izvještaj BiHTV pod naslovom "Dosije Brčko", s transkriptom), str. 7; P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 9; P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4; svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 136–137. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2340, 2341, 2343; Đorđe Ristanić, T. 16709, 16711, 16720–16721 (15. juli 2011.); P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 131, 174; svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 567–568, 570 (pod pečatom); P2763 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 7. maj 1992.); D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 18; Obren Marković, T. 34785 (5. mart 2013.); D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 17; Pero Marković, T. 34735 (4. mart 2013.). Dana 19. maja 1992., CJB Bijeljina je izvijestio MUP da je Srpski TO SAO Semberije i Majevice "oslobodio i […] drži tri četvrtine gradskog područja Brčkog" i da se izvode borbena dejstva u naselju Klanac, gdje su koncentrisane snage "TO bivše Bosne i Hercegovine". P5489 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 19. maj 1992.), str. 1.

2590 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2344. V. takođe P2901 (SRT-ov video-snimak intervjua s Mirkom Blagojevićem), str. 9.

2591 Optužnica, zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici. Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od 4. maja barem do avgusta 1992. godine. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

2592 Đorđe Ristanić, T. 16710 (15. juli 2011.); P3024 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Đorđe Ristanić).

2593 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 7; P3012 (Vazdušna fotografija logora Luka); D1570 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Đorđe Ristanić); P3015 (Fotografija skladišta u logoru Luka); P3018 (Mapa Brčkog s oznakama koje je unio Isak Gaši); P3014 (Fotografija hangara u logoru Luka).

2594 V. činjenice o kojima je presuđeno 2354, 2356. Među ljudima zatočenim s Gašijem bili su i jedna žena i njen sin. Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 450–454. V. takođe Milorad Davidović, T. 15543–15544 (28. juni 2011.).

2595 Činjenica o kojoj je presuđeno 2357.

2596 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 7–8.

2597 Đorđe Ristanić, T. 16712–16713 (15. juli 2011.); Đorđe Ristanić, T. 16743 (18. juli 2011.); P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4, 7–8.

2598 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 55–56, 116–117, 133, 137–139, 154–155 (gdje je svjedok izjavio da su ljudi koji su ga uhapsili nosili vojne maskirne uniforme, neki i crvene beretke, i da su među njima bili Dušan Tadić, Pero Zarić i jedan čovjek za kojeg je navedeno da se zvao Željko).

stanicu.[2599] Bosanski Muslimani su u džamiju odvedeni iz svojih domova, tokom pretresa koje su, tražeći oružje, vršili naoružani ljudi koji su lica maskirali bojom ili crnim čarapama.[2600] Tom operacijom je komandovao Mauzer.[2601] U maju i junu 1992., u hangar u logoru Luka dovođene su i iz njega odvođene grupe ljudi; broj zatočenika se kretao od 100 do 200 ljudi, od kojih su približno 90% činili bosanski Muslimani, a ostatak bosanski Hrvati i Albanci.[2602]

801. U logoru Luka su bili prisutni ili su ga posjećivali pripadnici SJB-a Brčko i drugi ljudi u policijskim uniformama.[2603] Osim toga, u logor su dolazili i vojnici u uniformama JNA, drugi ljudi u maskirnim uniformama, između ostalog, uniformama s Arkanovim oznakama, kao i pripadnici SUP-a Srbije.[2604] Za logor je bio zadužen Goran Jelisić,[2605] koji se zatočenicima predstavio kao "srpski Adolf Hitler".[2606] Jelisić je nosio plavu policijsku uniformu, a kasnije maskirnu vojnu

---

P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2347. **[REDIGOVANO]**.

2599 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 422, 441–442, 444–445, 468, 526–529; Isak Gaši, T. 16614–16615 (14. juli 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je uhapšen i odveden u policijsku stanicu u Brčkom, gdje su ga, nakon što je tamo držan gotovo sat vremena, prozvali jedan lokalni bosanski Srbin u uniformi JNA i jedan čovjek u maskirnoj uniformi koji je, po naglasku, bio iz Srbije i da ga je, kad je došao u logor Luka, u kancelariju odveo jedan policajac iz Brčkog); P3011 (Fotografija ulaza u stanicu milicije u Brčkom).

2600 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4–6 (gdje je svjedok izjavio da je, dok su ga vodili, vidio mnogo svojih komšija, uključujući žene i djecu, kako idu prema džamiji i grupe od po dva-tri vojnika, koje su bile raspoređene putem na svakih pet do deset metara. Na putu do džamije, Husrefoviću je rečeno da stane pored nekog drveta, nakon čega su ga petorica ili šestorica vojnika pretukla kundacima pušaka; u džamiji je zatočenike čuvalo pet do deset vojnika, bosanskih Srba, u sivomaslinastim uniformama).

2601 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 4–6.

2602 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 450–454. Svi ljudi zatočeni s Gašijem, s izuzetkom jedne žene i njenog sina, bili su muškarci u civilnoj odjeći i gotovo svi su bili iz Brčkog. Gaši je u svom svjedočenju rekao da se starost tih ljudi kretala od 20 do 75 godina. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2358.

2603 Isak Gaši, T. 16613–16615, 16617–16618 (14. juli 2011.); P3005 (Platni spisak SJB-a Brčko, septembar 1992.), str. 1, 4–6; Đorđe Ristanić, T. 16817 (18. juli 2011.). V. takođe Petar Kaurinović, T. 34129–34131 (20. februar 2013.); Obren Marković, T. 34795 (5. mart 2013.); P6177 (Informacija policije Brčko distrikta, 11. septembar 1999.).

2604 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 455–456.

2605 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 58. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2355.

2606 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 604, 649–650 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2365. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21428.

uniformu.[2607] Jelisića je krajem maja 1992. zamijenio novi upravnik, Konstantin Simonović, koji je bio policajac u SJB-u Brčko.[2608]

802. Početkom maja 1992., načelnik SJB-a Brčko i građani Brčkog obavijestili su Ratno predsjedništvo Brčko da u logoru Luka drže ljude zatočene bez zakonskog osnova i da se uglavnom radi o bosanskim Muslimanima iz Brčkog, koje su tamo dovele srpske snage.[2609] Veselić je, u dogovoru s Ratnim predsjedništvom, poslao policijske inspektore u logor Luka da utvrde šta se tamo dešava i da ljude službeno ispitaju o razlozima zatočenja; nakon toga su neki zatočenici pušteni na slobodu, a nekima su izdane propusnice za napuštanje logora.[2610] Neki zatočenici su pušteni na slobodu nakon što su njihovi poznanici, bosanski Srbi, došli da traže da ih puste, ali to se nije događalo prečesto i bilo je slučajeva da ljude, nakon što bi bili pušteni, ponovno uhapse i zatoče.[2611] To pokazuje da su zatočenici puštani na slobodu selektivno, na osnovu ličnih veza, i da je u logoru Luka i dalje ostao zatočen značajan broj bosanskih Muslimana. Ristanić je jednom

2607 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 76; Isak Gaši, T. 16638–16639 (14. juli 2011.). Gaši je na toj fotografiji prepoznao Jelisića i uniformu koju je nosio. P3008 (Fotografija pogubljenja ispred SJB-a Brčko). V. takođe P3028 (Fotografija Gorana Jelisića ispred SJB-a Brčko); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 458. Iako je Jelisić nosio policijsku uniformu, Vijeću su predočeni dokazi da on nije bio pripadnik redovne policije i da su tada ljudi neovlašteno nosili uniforme i funkcionalne i druge oznake, te da su neovlašteno prisvajali zvanja. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 26; Đorđe Ristanić, T. 16794–16795 (18. juli 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21650–21651, 21815–21816.

2608 Činjenica o kojoj je presuđeno 2355; Isak Gaši, T. 16615–16616 (14. juli 2011.); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 456–457; Obren Marković, T. 34795 (5. mart 2013.); svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 129–130. Vijeće konstatuje da postoje dokazi koji se kose s Kaurinovićevim svjedočenjem da Simonović nikad nije radio u MUP-u. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 32; Petar Kaurinović, T. 34132–34133 (20. februar 2013.); P3005 (Platni spisak SJB-a Brčko, septembar 1992.), str. 1.

2609 Đorđe Ristanić, T. 16712–16715 (15. juli 2011.). V. takođe P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 192–193.

2610 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 194–195, 198–199; Đorđe Ristanić, T. 16715–16719, 16722 (15. juli 2011.), T. 16793, 16809–16812 (18. juli 2011.); P3027 (Vazdušna fotografija logora Luka s oznakama koje je unio Đorđe Ristanić), označeno slovom "B"; P3025 (Propusnica koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 9. maj 1992.); P3026 (Propusnica koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 14. maj 1992.). Na jednoj od tih propusnica Jelisić se potpisao kao "Adolf" i dodao komentar "100% čist, ja garantujem za njega!". Ristanić je prilikom posjete upravnoj zgradi logora Luka odabrao 80-100 ljudi koji su trebali da budu pušteni na slobodu. D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 25–26. V. takođe Pero Marković, T. 34730, 34733 (4. mart 2013.); P6173 (Propusnica garnizona Brčko, 13. juli 1992.); D1577 (Propusnica garnizona Brčko, 8. juli 1992.); D1578 (Propusnica MUP-a Brčko, 4. juli 1992.); D1579 (Propusnica Ratnog predsjedništva Brčko, 23. maj 1992.); D1580 (Propusnica Ratnog predsjedništva Brčko, 8. maj 1992.).

2611 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 122–124. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 454, 490–493, 495, 497–499, 519. Gaši je bio zatočen u logoru do 7. juna 1992., kada ga je jedan čovjek u uniformi vojne policije JNA koji se predstavio kao Rade Božić pustio na slobodu, a rečeno mu je da je naređenje da bude pušten izdao Kapetan Dragan iz Crvenih beretki. V. svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 619 (pod pečatom).

prilikom posjetio logor Luka kako bi obezbijedio da neke zatočenike puste na slobodu, ali nakon toga nije ponovo dolazio.[2612]

803. Otprilike od juna 1992., neke od zatočenika iz logora Luka počeli su odvoditi u logor Batković u Bijeljini.[2613] Kad je Davidović sa svojim timom u julu 1992. došao u Brčko, otišao je u logor Luka i tamo u hangaru zatekao približno 60-70 zatočenih bosanskih Muslimana, među kojima je bilo i djece.[2614] Ti zatočenici su pušteni na slobodu.[2615]

(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima[2616]

804. Zatočenici su držani u pretrpanom hangaru u nehigijenskim uslovima.[2617] Neki zatočenici su ležali na kartonima i na betonskom podu s obje strane hangara.[2618] Zatočenicima su po dolasku stražari oduzeli lične dokumente i dragocjenosti.[2619] Nisu smjeli napuštati logor i morali su pitati stražare za dozvolu svaki put kad su htjeli da izađu u klozet ili da popiju vode.[2620] Zatočenike su tukli kad bi dobili dozvolu da odu u klozet ili po vodu.[2621] Gašiju, koji je imao dijareju, rečeno je da će dobiti po jednu tabletu protiv dijareje za svakog muslimanskog "ekstremistu" čije ime navede.[2622]

805. Jelisić je rekao zatočenicima da će ih ispitivati i da će one za koje se ustanovi da su "krivi" ubiti, a druge pustiti na slobodu.[2623] Jelisić se zatočenicima hvalio je da već ubio mnogo ljudi u

---

2612 Đorđe Ristanić, T. 16722–16723 (15. juli 2011.). Vijeću su predočeni i dokazi o suprotnom, koji sugerišu da je Ristanić bio ljut kada ga je Kaurinović obavijestio da su neki zatočenici pušteni na slobodu, te da je naredio da se zatočenici drže u zatočeništvu radi razmjene. Petar Kaurinović, T. 34138–34140 (20. februar 2013.); P6147 (Izvod iz zapisnika razgovora s Petrom Kaurinovićem, bez datuma), str. 2–3. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je primijetilo da Kaurinovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i evazivnost i smatralo je da on nije iskren i otvoren svjedok.

2613 Đorđe Ristanić, T. 16805 (18. juli 2011.).

2614 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 111; Milorad Davidović, T. 15544 (28. juni 2011.).

2615 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 111.

2616 Vijeću su predočeni dokazi o prirodi i uslovima zatočenja i zlostavljanja zatočenika na drugim lokacijama u Brčkom. P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 5–7; Milorad Šehovac, T. 31353–31355, 31361–31363 (12. i 13. decembar 2012.); P6043 (Mapa Bosanskog Šamca s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); činjenica o kojoj je presuđeno 2347. Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim, budući da su navodi Optužnice ograničeni na zlostavljanje i zatočenje u logoru Luka.

2617 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2354.

2618 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 445, 451. V. također svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 63–64.

2619 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 64, 85.

2620 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 455.

2621 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 83–84.

2622 Isak Gaši, T. 16616 (14. juli 2011.).

2623 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 58–59 (gdje je svjedok izjavio da je Jelisić rekao da ne vjeruje da ima "ijedan balija da nije kriv").

logoru Luka i da će tako i nastaviti.[2624] Rekao im je i da je dobio zeleno svjetlo da sa zatočenim bosanskim Muslimanima radi šta hoće i da mu je dužnost da mrzi i "iskorijeni Muslimane" jer ih ima previše.[2625] Vijeću su predočeni dokazi da je Jelisić bio nepredvidiv i neuračunljiv.[2626] Međutim, to nisu medicinski dokazi, već samo zapažanje o prirodi Jelisićevog ponašanja; to nije medicinska dijagnoza na koju bi se Vijeće moglo osloniti kako bi donijelo zaključak s tim u vezi.

806. Stražari u logoru zatočenike su često verbalno zlostavljali, prijetili im i tukli ih, ponekad predmetom nalik na buzdovan ili francuskim ključem.[2627] Dvojicu zatočenika prozvali su "muslimanskim snajperistima" i svakodnevno ih izvodili i tukli. Jedan od njih bio je mentalno zaostao i zvao se Jovo.[2628] Neke od tih zatočenika tukao je jedan čovjek koji se zvao Enver i koji se predstavio kao "četnik".[2629] Enver je jednom prilikom zgrabio jednog čovjeka za vrat, udario ga nogom[2630] i onda mu nožem urezao krst na čelo, nakon čega je taj čovjek pao na pod krvareći.[2631] Jednom je u sredinu prostorije u kojoj su bili novopridošli zatočenici doveden jedan čovjek kojeg su zatim teško premlaćivali, sve dok njegovi krici nisu utihnuli.[2632] Jelisić je rekao zatočenicima da im je to "primjer jedan".[2633] Zatočenicima su naređivali i da tuku jedni druge.[2634] Nazivali su ih "balijama", "turskom bandom, izmišljenim narodom, nepostojećim narodom" i govorili im da će ih

---

2624 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 60. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 458; Isak Gaši, T. 16616–16617 (14. juli 2011.); D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 3.

2625 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 604 (pod pečatom); činjenice o kojima je presuđeno 2347, 2365. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21428. Vijeću su predočeni dokazi koji su upućivali na to da su Jelisiću Mauzer i arkanovci naložili da ubija u Brčkom. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 115. Međutim, u nedostatku dalje potkrepe, Vijeće ne prihvata te dokaze, jer nije jasno na osnovu čega je Davidović došao do tog zaključka.

2626 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića*), T. 21642–21643. V. takođe D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 3.

2627 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 56, 63–64, 98, 128–129, 152–153; P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010); P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 7–8; svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 585, 611 (pod pečatom); Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 468–469 (gdje je svjedok izjavio da ga je tukao jedan čovjek po imenu Živan, koji je nosio maskirnu uniformu s oznakama arkanovaca i s kojim su bila dvojica ljudi u uniformama rezervnog sastava JNA); činjenice o kojima je presuđeno 2359–2360.

2628 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 552.

2629 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464. V. takođe svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 127.

2630 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464.

2631 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464.

2632 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 605–608 (pod pečatom).

2633 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 605–608 (pod pečatom).

2634 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 587 (pod pečatom).

sve pobiti ili istrijebiti.[2635] Tjerali su ih i da pjevaju "četničke" pjesme koje su puštali.[2636] U premlaćivanju zatočenika učestvovali su Jelisić i Ranko Češić.[2637]

807. Saslušanja u logoru vršio je Petar Kaurinović (zvani Pero), pripadnik SJB-a Brčko, koji je zatočenike ispitivao o oružju i "muslimanskim ekstremistima".[2638] Gaši nije zlostavljan dok ga je Kaurinović saslušavao i postavljeno mu je pitanje da li su ga maltretirali i zašto ima modrice na glavi.[2639] Strahujući od posljedica, Gaši je odlučio da kaže da ga nisu maltretirali.[2640]

808. Jednom prilikom, Češić je ispitivao jednu zatočenicu i zastrašivao je pucajući iz automatske puške u njenom pravcu.[2641] Češić ju je zatim odvezao iz logora i silovao je u vozilu prijeteći joj nožem.[2642] Nakon toga joj je rekao da će je odvesti na most, prerezati joj grkljan i baciti je u rijeku.[2643] Češića je zatim zaustavio jedan čovjek koji se predstavio kao Dragan i izgrdio ga zbog toga što izvodi zatočenike bez dozvole.[2644] Dragan je zatočenicu odveo u SUP, gdje ju je ispitivao Veselić, nakon čega je odvedena u bolnicu u Brčkom i zatim, zajedno s još troje zatočenika, odvezena nazad u logor Luka.[2645] Zatočenica je odvedena u jednu prostoriju i tamo su je ponovo silovala dva vojnika.[2646] Dok je bila u toj prostoriji, vidjela je jednu ženu koja je ležala na podu bez

---

2635 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 56, 64, 98, 152–153. V. takođe svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 585 (pod pečatom).

2636 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 64, 152–153. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 456, 487 (gdje je svjedok izjavio da su jednom prilikom u logor oko 02:00 sata došli vojnici u maskirnim uniformama – među kojima je bilo i starih i novih uniformi JNA – koji su nosili baterijske lampe; počeli su da tuku zatočenike i udaraju ih nogama i, dok su ih tukli i držali im lampe uperene u lice, tjerali su ih da 40 minuta najjače što mogu pjevaju "srpske pjesme").

2637 Činjenice o kojima je presuđeno 2359–2360. Jednom prilikom s Jelisićem je došla jedna žena za koju je navedeno da se zvala Monika i prosula bocu kole po jednom zatočeniku, a onda mu bocu razbila o glavu. Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 457–458. Češić je tada bio pripadnik rezervnog sastava policije u ratnoj stanici SJB-a Brčko. Isak Gaši, T. 16612–16613 (14. juli 2011.); P3004 (Potvrda SJB-a Brčko u vezi s Rankom Ćešićem, 28. oktobar 1992.); Obren Marković, T. 34792 (5. mart 2013.); P6177 (Informacija policije Brčko distrikta, 11. septembar 1999.). V. takođe Petar Kaurinović, T. 34132 (20. februar 2013.). Češić je bio pripadnik SJB-a Brčko od 15. maja do 26. juna 1992., a zatim je do oktobra 1992. nastavio da služi u VRS-u u Brčkom. P6176 (Uvjerenje Ministarstva odbrane RS-a, Odsjek Brčko, 5. juli 2002.); Obren Marković, T. 34792–34793, 34801–34802 (5. mart 2013.).

2638 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 470–472; P3005 (Platni spisak SJB-a Brčko, septembar 1992.); Isak Gaši, T. 16611–16613 (14. juli 2011.), T. 16698 (15. juli 2011.).

2639 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 471–472. Sedam-osam dana nakon što je Gaši došao u logor Luka, ispitivali su ga i Pero Zarić i Branko Gajić, koji su bili pomoćnici komandira u SJB-u Brčko. Isak Gaši, T. 16611–16612 (14. juli 2011.); P3003 (Zapisnik SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 1. Ali v. Petar Kaurinović, T. 34141 (20. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da se ne sjeća da je razgovarao s Gašijem).

2640 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 471.

2641 **[REDIGOVANO]**.

2642 **[REDIGOVANO]**. Svjedokinja je u svom svjedočenju rekla da joj je on, dok ju je silovao, rekao otprilike da je "uživanje imati još jednu balinku … da još ima jednu balinku da siluje". **[REDIGOVANO]**.

2643 **[REDIGOVANO]**.

2644 **[REDIGOVANO]**.

2645 **[REDIGOVANO]**.

2646 **[REDIGOVANO]**.

odjeće i čula vriske jedne druge žene.[2647] U periodu od 5. do 19. maja 1992., dok je bila zatočena u logoru, ta zatočenica je stalno silovana.[2648] Dana 19. maja 1992., neki zatočenici su ispričali jednom vojnom starješini koji je obišao logor s Veselićem o silovanju i zlostavljanju kojem su bili izloženi, nakon čega je zlostavljanje prestalo i na ulaz u prostorije u kojima su zatočenici boravili postavljena je straža.[2649]

809. Kao što je detaljno prikazano u nastavku, zlostavljanje i premlaćivanje zatočenika nastavilo se čak i nakon što im je Jelisić rekao da je dobio naređenje da se takva djela zabrane.[2650]

810. Neki zatočenici morali su služiti hranu vojnicima, čistiti njihove kancelarije i golim rukama čistiti klozete, a i odvođeni su iz logora da čiste kuće bosanskih Muslimana u gradu kako bi ih mogle koristiti srpske porodice kad se vrate.[2651] Zatočenici su bili prisiljeni i da nose leševe, pri čemu su ih tukli i rugali im se.[2652]

(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

811. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u maju i junu 1992. dovodile nesrbe u logor Luka, uključujući žene, djecu i starije ljude, i držale ih tamo zatočene. Vijeće dalje konstatuje da su zatočenici držani u lošim uslovima. Ti uslovi su uključivali nedostatak prostora, neodgovarajuće ležajeve i loše sanitarne uslove. Vijeće također konstatuje da su zatočenici u logoru Luka bili izloženi redovnom i surovom premlaćivanju od strane srpskih snaga. Naposljetku, Vijeće konstatuje da su zatočenice tokom boravka u logoru silovane.

2647 **[REDIGOVANO]**.

2648 **[REDIGOVANO]**.

2649 **[REDIGOVANO]**.

2650 V. par. 822. Vijeću su predočeni dokazi da je Kaurinović tokom nekoliko dana dok je bio u logoru čuo samo za jedan incident zlostavljanja, o čemu je obavijestio Veselića, i da je Veselić rekao da će pokušati da urade sve da se takvi incidenti spriječe i da se uvede red u Luci, ali da su pripadnici paravojnih snaga imali apsolutnu vlast i mogli su da rade šta su htjeli. Petar Kaurinović, T. 34136–34137, 34146 (20. februar 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je primijetilo da Kaurinovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i evazivnost i zaključilo je da on nije iskren i otvoren svjedok.

2651 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 613–614 (pod pečatom). V. također Isak Gaši, T. 16614–16615 (14. juli 2011.). Iako je Gaši upotrijebio izraz "kupi[li] [su] dobrovoljce" da metu ulice i rade druge poslove u gradu, s obzirom na druge dokaze i na okolnosti zatočenja, Vijeće ne prihvata da su zatočenici te poslove radili dobrovoljno. Međutim, Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici ne tereti u vezi s tom vrstom prisilnog rada i da je Optužnicom obuhvaćen samo prisilni rad na liniji fronta.

2652 V. par. 816.

(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici

812. Tužilaštvo navodi da je u periodu od 8. maja do 6. juna 1992. u logoru Luka ubijeno više muškaraca.[2653]

813. U brojnim prilikama, iz hangara u logoru Luka su odvođene i po kratkom postupku ubijane grupe zatočenika.[2654] Dok je bio u logoru, jedan zatočenik je vidio dokument pod naslovom "Spisak ljudi za ubistvo, za likvidaciju", u kojem su bila navedena imena pedesetak istaknutih, obrazovanih ili dobrostojećih Muslimana i Hrvata.[2655] Dana 9. maja 1992., Jelisić je u hangar doveo Stipu Glavočevića, bosanskog Muslimana, držeći u ruci njegovo odsječeno uho, i potom ga udario sabljom i ubio.[2656] Jelisić je takođe iz hangara izveo dvojicu bosanskih Muslimana iz Bijeljine i kasnije drugoj dvojici zatočenika naredio da njihova tijela odnesu na gomilu s drugim tijelima.[2657] Jelisić je isto tako ustrijelio dvojicu ljudi koji su se zvali Jasminko i Cita.[2658]

814. U noći 11. maja 1992., četvorica zatočenika pozvana su da izađu iz hangara i drugi zatočenici su čuli udarce i izvedene zatočenike kako jauču i preklinju dok su ih tukli i psovali pokraj hangara.[2659] Jednom od zatočenika naloženo je da legne i prisloni glavu uz šaht, nakon čega se čuo "prigušeni zvuk pucnja" i onda "tupi udar, odjek od beton".[2660] To se u narednim danima ponavljalo; grupe od po četiri zatočenika izvođene su približno 25-30 puta, a iz svake od njih vratili bi se samo po jedan ili dva zatočenika.[2661]

815. Stražari su vikali zatočenicima da moraju izaći sami i svjedok KDZ010 se, drugog ili trećeg dana svog zatočeništva, nakon što je iz hangara već izašlo desetak grupa po četiri "dobrovoljca", "dobrovoljno javio" da izađe.[2662] Napolju su ih tukli i psovali, a onda ih postrojili uza zid, s pognutim glavama i rukama na leđima.[2663] Jedan čovjek za kojeg je svjedok naveo da se zvao Ivan, a zvali su ga i Repić, izdvojio je jednog čovjeka iz grupe od četvero i naredio mu da legne na asfalt

---

2653 Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je to ubijanje izvršeno u periodu od 4. maja 1992. do 7. juna 1992. godine. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

2654 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2362.

2655 Činjenica o kojoj je presuđeno 2366; svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 612–613 (pod pečatom).

2656 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2363.

2657 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 8–9.

2658 P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 8–9.

2659 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 65.

2660 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 65–66. V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 460; P3016 (Fotografija logora Luka).

2661 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 70, 81, 113–114.

2662 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 66.

2663 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 67; P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010) (zatočenici su postrojeni na mjestu označenom brojem 1).

i stavi glavu na šaht, a onda ga je Jelisić ustrijelio.[2664] Jednom prilikom, stražari su ušli u hangar i pitali da li je neko od zatočenika oženjen Srpkinjom i, kad je jedan zatočenik ustao, izveli su ga napolje i zatočenici su čuli kako ga verbalno zlostavljaju i tuku i kako mu Jelisić potom naređuje da legne i stavi glavu na šaht; nakon toga se čuo pucanj.[2665] Jednom drugom prilikom, Gaši je vidio kako iz kancelarije u logoru Luka izvode "četiri civila" i kako im Češić puca u leđa, nakon čega su dvojica od njih pala na zemlju.[2666] Jednog drugog dana, jednom zatočeniku je ispala boca vode, vojnici su ga žestoko pretukli i onda ga je Jelisić odveo do šahta, gdje je ubijen na isti način kao i drugi zatočenici.[2667]

816. Na kraju svake noći, grupu od sedam-osam zatočenika pozvali bi da očiste krv ispred hangara.[2668] Zatočenicima bi naredili i da odnesu tijela u kamion-hladnjaču,[2669] koji je služio za odvoženje tijela na neka druga mjesta; druga tijela su bacana u Savu.[2670] Kad se Gaši vratio u hangar nakon što je pomogao s nošenjem tijela, jedan vojnik im je rekao: "Začepite labrnje, nemojte da govorite ništa šta ste radili i gdje ste bili!"[2671] Zatočenike bi, kad bi se vratili nakon što su odnijeli tijela, tukli i izrugivali im se prijeteći da će i njih za koji dan snaći ista sudbina.[2672]

817. Jednom prilikom, približno pedeset civila postrojeno je nedaleko od ulaza u skladište, nakon čega se čuo rafal, potom jauci i zvuk udara tijela o beton.[2673]

2664 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 67–70, 81, 156–157 (gdje je svjedok izjavio da je Jelisić, nakon što je na taj način ubio jednog od zatočenika, rekao: "Još jedan balija manje."); P417 (Fotografija hangara s oznakama koje je unio svjedok KDZ010). V. takođe Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 459 (gdje je svjedok rekao da je o ubijanju zatočenika koje je izvršio Jelisić čuo od jednog zatočenika koji je prisustvovao pogubljenju, da mu je takođe rečeno da je na taj način ubijeno 80 zatočenika i da je taj zatočenik pomagao da se leševi utovare u kamion).

2665 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 82–83.

2666 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 461 (gdje je svjedok izjavio da ne može potvrditi da li su ti ljudi bili na mjestu mrtvi i da su se tamo, kad je na njih pucano, nalazili i jedan čovjek u maskirnoj uniformi, za kojeg je naveo da se zvao Mišo Cajević, kao i jedan čovjek u policijskoj uniformi, za kojeg je rekao da misli da je to bio Pudić). V. takođe P3017 (Fotografija Ranka Češića).

2667 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 84–85. Svjedok KDZ010 je vidio samo kako tog čovjeka tuku ali, kad je čuo pucanj, on je bio van njegovog vidokruga.

2668 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 70.

2669 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 69, 79–80, 155–156. Svjedok je za kamion na toj fotografiji rekao da je takav kamion korišten za odlaganje leševa. P420 (Fotografija masovne grobnice u Brčkom); činjenica o kojoj je presuđeno 2364.

2670 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 155–156; činjenica o kojoj je presuđeno 2364. Jedan čovjek u maskirnoj uniformi i dva stražara u uniformama rezervnog sastava JNA odveli su Gašija i trojicu ili četvoricu zatočenika da bace 15-20 tijela u rijeku. Tijela su bila u civilnoj odjeći, s mrljama od krvi na leđima i imala su rupe od metaka na leđima ili na potiljku i pozadi na vratu. Gaši je prepoznao tijela dvije osobe i ona su pripadala bosanskim Muslimanima. Gaši nije bio siguran da li su ljudi čija su tijela bačena u rijeku ustrijeljeni u logoru Luka ili na nekom drugom mjestu. Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 464–466; Isak Gaši, T. 16626 (14. juli 2011.).

2671 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 467–468.

2672 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 69–70, 81, 156–157, činjenica o kojoj je presuđeno 2364.

2673 Svjedokinja KDZ057, P66 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 591–593 (pod pečatom).

818. Ratno predsjedništvo i načelnik SJB-a Brčko Veselić dogovorili su da će se izvršiti identifikacija tijela preuzetih iz logora Luka.[2674]

819. Iako su Vijeću predočeni dokazi koji upućuju na to da vlasti bosanskih Srba u Brčkom sve do mnogo kasnije nisu znale za događaje i ubijanje u logoru Luka, ono se nije uvjerilo da je Kaurinović na zadovoljavajući način objasnio svoju raniju nedosljednu izjavu da je Krizni štab imao vlast u gradu i da je morao da zna za događaje u logoru.[2675] Kaurinović je također suočen s dokazima koji su se kosili s njegovim svjedočenjem da policija nije bila u stanju da kontroliše aktivnosti pripadnika paravojnih snaga u logoru i on te dokaze nije objasnio na zadovoljavajući način.[2676] Ti protivrječni dokazi su pokazali da je policija u stvari i sama učestvovala u ubijanju i zlostavljanju zatočenika.[2677] Dokazi da vlasti bosanskih Srba nisu znale za događaje u logoru Luka ne podudaraju se ni s dokazima da je predsjednik Opštinskog odbora SDS-a u Bijeljini dr Milan Novaković u junu ili julu 1992. "najavio na radiju da je 'fabrika' Jelisić najproduktivnija u to vreme, misleći na proterivanje i ubijanje Muslimana".[2678]

820. Ristanić je u svom svjedočenju, u vezi s opštinskim vlastima bosanskih Srba, rekao da oni "ili nis[u] imali snage ili volje" da zaustave Jelisića.[2679] Vijeće prihvata da vlasti bosanskih Srba nisu bile voljne da zaustave Jelisića, ali ne prihvata sugestiju da nisu imale moći da to učine.[2680] S tim u vezi, Vijeće napominje da je Jelisić na kraju uklonjen iz policije, ali nije pokrenuta istraga o

---

2674 Đorđe Ristanić, T. 16816 (18. juli 2011.). Vijeću su također predočeni dokazi o mjerama koje su vlasti bosanskih Srba preduzele radi identifikacije 60 bosanskih Muslimana koje su ubili pripadnici paravojnih snaga. Međutim, nije jasno da li se to ubijanje može dovesti u vezu s logorom Luka i Vijeće stoga neće donositi nikakve zaključke u vezi s tim. Petar Kaurinović, T. 34115–34116, 34125–34129 (20. februar 2013.). Vijeću su predočeni i drugi dokazi o nestancima, ubijanju i pokopavanju žrtva u masovne grobnice u Brčkom. V. P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 3; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 27; Slobodan Avlijaš, T. 35196 (11. mart 2013.); P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 189–191, 202–205, 214–217, 220–223; Đorđe Ristanić, T. 16726, 16730, 16736 (15. juli 2011.); P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 1; P4852 (Izvještaj Amora Mašovića, 20.-21. oktobar 2009.), str. 3, 11. V. također P87 (Spiskovi komisija za razmjenu, 1992.) (pod pečatom). Međutim, ti dokazi se ne mogu dovesti u direktnu vezu s događajima u logoru Luka, pa Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim.

2675 D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22–23; Petar Kaurinović, T. 34116–34117, 34120–34121 (20. februar 2013.). Ni iz Ristanićevog svjedočenja nije bilo jasno da li je on dobio informacije o navodima o ubijanju u logoru Luka, odnosno kada ih je dobio; prema svojoj tvrdnji, on je samo čuo glasine i kasnije je kroz priče koje su prenijeli mediji i priče ljudi koji su bili u logoru saznao šta se tamo desilo. S obzirom na njegove dvosmislene odgovore kojima je pokušao da se ogradi od tih događaja u pogledu saznanja o njima, Vijeće ne prihvata Ristanićevo svjedočenje u vezi s tim. V. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 185–187; Đorđe Ristanić, T. 16726 (15. juli 2011.); Đorđe Ristanić, T. 16796 (18. juli 2011.).

2676 D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22–23; Petar Kaurinović, T. 34116–34117, 34120–34121, 34134 (20. februar 2013.), T. 34134 (20. februar 2013.).

2677 D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22–23; Petar Kaurinović, T. 34116–34117, 34120–34121, 34134 (20. februar 2013.), T. 34134 (20. februar 2013.).

2678 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 116.

2679 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 210.

2680 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 209–211.

navodnim zločinima i on je samo premješten u jednu vojnu jedinicu.[2681] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi iz jednog izvještaja Istočnobosanskog korpusa koji sugerišu da je Ristanić i sam znao za ubistava koja su počinjena u opštini, da nije bio zainteresovan za sprečavanje oticanja podataka i da je rekao "da su daleko veće grobnice u Prijedoru".[2682] Ristanić je poricao konkretne detalje iz tog izvještaja, ali Vijeće prihvata da on govori u prilog drugim predočenim dokazima, koji upućuju na to da su vlasti bosanskih Srba bile u određenoj mjeri upoznate sa zločinima počinjenim u opštini te da je bilo pokušaja da se oni zataškaju.[2683]

821. S tim u vezi, u tom izvještaju se takođe navodi da su o tim događajima "u smislu zaštite oticanja podataka" obaviješteni komandant kasarne u Brčkom pukovnik Đurđević i Štab Korpusa, ali da su oni odgovorili da je to stvar civilnih vlasti.[2684] U izvještaju se dalje navodi da su organi iz vojske i SUP-a, kao i Simo Radovanović, jedan od instruktora Kapetana Dragana, predložili da civilne vlasti "odrade kako treba taj dio posla u zaštiti od oticanja podataka".[2685] U izvještaju se takođe kaže da je sljedeći potez "zvanično priznavanje pred svjetskom javnošću da je likvidiran određeni broj Muslimana i Hrvata za koje bi dokazali da su radili na etničkom čišćenju Srba iz ovih krajeva".[2686] Ističe se da se za te bosanske Muslimane i bosanske Hrvate mora ustrojiti "apsolutno ispravna dokumentacija", koja bi se dala na uvid predstavnicima međunarodne zajednice za koje se očekivalo će u najskorije vrijeme posjetiti Brčko.[2687] U izvještaju se kaže da bi "[n]aredna faza […] bila javno suđenje dvojici do trojici ekstrema uz svu moguću pompu" za novinare iz cijelog svijeta.[2688]

822. Ubijanje u logoru Luka nastavilo se do 16. maja 1992. ili približno tog datuma, kada je Jelisić ušao u hangar s majorom Đurkovićem i jednim kapetanom u uniformi JNA i rekao da su dobili naređenje da je ubijanje i zlostavljanje zatočenika zabranjeno, nakon čega su zatočenici popisani i uzeti su im lični podaci.[2689] Međutim, suprotno tom naređenju, zlostavljanje i premlaćivanje zatočenika se nastavilo.[2690]

2681 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 209–211.

2682 P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1.

2683 P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1. Đorđe Ristanić, T. 16731–16732 (15. juli 2011.), T. 16746 (18. juli 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2367.

2684 P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1–2.

2685 P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

2686 P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

2687 P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

2688 P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 2.

2689 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 70–71, 85, 143–145. Vijeće napominje da se, suprotno tom naređenju, zlostavljanje i premlaćivanje zatočenika nastavilo. Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 130–131, 145–146.

2690 Svjedok KDZ010, P416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*), T. 130–131, 145–146.

823. U svjetlu gore navedenih dokaza, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu koji je trajao barem od 9. maja 1992. do 16. maja 1992. u logoru Luka ubile velik broj muškaraca, nesrba.

(D) Problemi s pripadnicima paravojnih snaga i održavanjem javnog reda i mira

824. Lokalne vlasti bosanskih Srba imale su poteškoća s uspostavljanjem kontrole nad paravojnim grupama koje su došle u Brčko i tamo djelovale; ti pripadnici paravojnih snaga napadali su ili zlostavljali policiju, vojne starješine, vojnike i civile i vršili pritisak na SJB i druge opštinske strukture.[2691] Pripadnici paravojnih snaga postavili su ultimatum i tražili "smenu kompletnog rukovodećeg sastava SJB Brčko", što su lokalne vlasti iz straha i učinile.[2692]

825. SJB Brčko imao je strukturnih problema u vođenju istraga, a suočavao se i s nedostatkom vozila, opreme i sredstava veze.[2693] Predloženo je da se zaposli novo osoblje, reorganizuje rukovodeći kadar, te da se iz jedinica rezervnog sastava policije odstrane lica optužena za krivična djela, da se ukinu sva neovlašteno prisvojena zvanja i da se ojača saradnja s vojnom službom bjezbjednosti, susjednim SJB-ovima i MUP-om Srbije.[2694] Članovi Ratnog predsjedništva Brčko poslali su pregled stanja u Brčkom Predsjedništvu RS-a kako bi skrenuli pažnju na postignute rezultate i probleme koje treba riješiti.[2695]

826. U periodu od 29. maja do 12. juna 1992., radnici MUP-a Srbije izvršili su instruktivni nadzor u SJB-u Brčko i ponudili mu stručnu pomoć, budući da on nije vršio svoje osnovne

---

2691 Živan Filipović, T. 35813 (21. mart 2013.); P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 3–6; D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 23; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 7–8, 10; P2889 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 29. septembar 1992.), str. 1; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 29; D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 20; P2853 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 21. maj 1992.), str. 1; Milorad Davidović, T. 15474–15475 (28. juni 2011.); Dragomir Andan, T. 40835–40836 (5. juli 2013.); D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 3–4; Milorad Davidović, T. 15748–15749 (30. juni 2011.). V. takođe P58 (Izjava svjedoka Sakiba Husrefovića od 27. maja 1995.), str. 2; Pero Marković, T. 34738 (4. mart 2013.); D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 21, 23–24; Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 506–507; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21411; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 25; D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 13, 18, 21; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 29; Obren Marković, T. 34788–34789, 34800 (5. mart 2013.); D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 14, 15, 16–17, 19. Paravojne grupe za koje je navedeno da su djelovale u Brčkom uključuju jedinice povezane s Arkanom, Mauzerom, Kapetanom Draganom, Šešeljem, "Žikom Crnogorcem", "obilićevcima s Kosova" i Živojinom Ivanovićem zvanim Crnogorac.

2692 D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 8; D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 22. Pripadnici paravojnih snaga su, takođe, prijetili pripadnicima lokalnih vlasti. Milorad Šehovac, T. 31381 (13. decembar 2012.).

2693 D1574 (Informacija o stanju SJB-a Brčko, bez datuma), str. 4; Đorđe Ristanić, T. 16799 (18. juli 2011.).

2694 D1574 (Informacija o stanju SJB-a Brčko, bez datuma), str. 4; Đorđe Ristanić, T. 16800 (18. juli 2011.).

2695 P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 6. V. takođe Đorđe Ristanić, T. 16728–16729 (15. juli 2011.); P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 224–225.

funkcije.[2696] Dragan Andan je upućen u Brčko radi ponovnog strukturiranja i organizovanja SJB-a; on je takođe pokušao da stane na kraj djelovanju paravojnih grupa – na primjer, Crvenih beretki – u Brčkom, pri čemu se stalno sukobljavao s lokalnim političkim strukturama i paravojnim grupama.[2697]

827. Dana 2. juna 1992., SJB Brčko uspostavio je organizacionu strukturu policijske stanice, postavio komandire i pomoćnike komandira i definisao zadatke i obaveze osoblja u vezi s očuvanjem javnog reda i mira i zaštitom imovine.[2698] Dogovoreno je da načelniku SJB-a Brčko sve mjere pritvora "predlaže i u pismenoj formi […] dostavlja" načelnik za kriminalitet i da se formira depozit u koji bi se pohranjivale ukradene stvari.[2699]

828. S fronta je povučeno više od 150 policajaca kako bi se u gradu Brčkom uspostavila funkcionalna patrolna služba i preduzete su druge mjere vezane za prikupljanje podataka o počinjenim krivičnim djelima, uključujući imovinske, krvne i seksualne delikte.[2700] Budući da su velik broj krivičnih djela izvršili i pripadnici SJB-a, dogovoreno je da će se s prikupljanjem podataka nastaviti po okončanju oružanog sukoba i da će se tada preduzeti nužne mjere protiv tih lica.[2701]

829. Zbog nagomilanih bezbjednosnih problema na području sjeveroistočne BiH, između ostalog, u Brčkom, MUP SrRBiH je u ljeto 1992. zatražio od saveznog SUP-a da na to područje uputi policiju i Milorada Davidovića kako bi se bezbjednosna situacija stabilizovala i uspostavilo normalno funkcionisanje organa unutrašnjih poslova.[2702] Rukovodstvo Kriznog štaba Brčko zatražilo je od Davidovića da dođe u Brčko i ponovo uspostavi javni red i mir.[2703] Tome je

---

2696 D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1.

2697 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21402–21403, 21406–21421, 21426–21427, 21629–21631; D3779 (Zapisnik sa sastanka stručnog kolegija SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 3–4; D3780 (Informacija SJB-a Brčko, bez datuma); D3810 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 23. juli 1992.); D3811 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 24. juli 1992.); Dragomir Andan, T. 40819–40822, 40836 (5. juli 2013.); D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 3–4; D3778 (Ovlaštenje CSB-a Bijeljina, 28. maj 1992.); D3788 (Izvještaj CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 20. juli 1992.). Andan je priznao da mu je tokom nekoliko sedmica koje je proveo u Brčkom prvi zadatak bio da uspostavi policijsku stanicu, ali da nije imao vremena da istražuje masovne grobnice, ubistva i silovanja. Dragomir Andan, T. 40897 (5. juli 2013.).

2698 P3003 (Zapisnik SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 1.

2699 P3003 (Zapisnik SJB-a Brčko, 2. juni 1992.), str. 3.

2700 D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1–2; Milorad Davidović, T. 15747 (30. juni 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21410, 21422, 21639–21640.

2701 D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 2.

2702 D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 1. V. takođe Petar Kaurinović, T. 34135 (20. februar 2013.); D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 21; Pero Marković, T. 34752 (4. mart 2013.); D1632 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 2.

2703 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 102, 105. Delegaciju koja je došla u Bijeljinu da zatraži pomoć od Davidovića činili su Đorđe Ristanić, dr Beli i Pavle Milinković. V. takođe D3003

prethodio zahtjev optuženog da se u Brčko uputi specijalna jedinica kako bi se riješili problemi s pripadnicima paravojnih snaga.[2704]

830. Davidović je locirao, razoružao i pohapsio pripadnike Crvenih beretki, između ostalog, njihovog vođu Žiku i braću Božić, koji su imali legitimacije MUP-a Srbije.[2705] Nakon što je Davidović uhapsio neke pripadnike Crvenih beretki, Frenki Simatović ga je dvaput nazvao, psovao ga i pitao odakle mu pravo da se tako ponaša.[2706] Pripadnici jedne paravojne jedinice uhapsili su i pretukli načelnika SJB-a, a krajem jula ili početkom avgusta 1992. pripadnici paravojnih snaga koji su nosili crvene beretke pritvorili su i samog Ristanića zato što je iz Bijeljine u Brčko doveo ljude da tu uvode red.[2707] Pripadnici paravojnih snaga bili su bijesni i prijetili su Ristaniću zbog hapšenja njihovih ljudi.[2708]

831. Dok je Davidović vozio uhapšene pripadnike paravojnih snaga u Bijeljinu, radio-vezom je primio poziv u kojem se od njega zahtijevalo da smjesta oslobodi pripadnike Crvenih beretki i rečeno mu je da članove Kriznog štaba drže kao taoce i da će, ako ne ispuni postavljeni zahtjev, svakih pola sata ubiti po jednog od njih.[2709] Davidovića je i potpukovnik VRS-a Milinković molio da pusti uhapšene ljude, rekavši mu da će ga Crvene beretke u suprotnom ubiti.[2710] Davidović je odbio da ispuni te zahtjeve i odveo je uhapšene ljude u Bijeljinu.[2711]

832. Sutradan ujutro, Davidović se vratio u Brčko i obaviješten je da su članovi Kriznog štaba pušteni na slobodu, nakon čega je uhapšeno 90 pripadnika Crvenih beretki, od kojih je 80 bilo iz

---

(Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 24; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 30.

2704 Đorđe Ristanić, T. 16796 (18. juli 2011.). V. također D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 21; Pero Marković, T. 34752 (4. mart 2013.); Milorad Šehovac, T. 31381–31382 (13. decembar 2012.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21456–21457.

2705 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 103, 106; Đorđe Ristanić, T. 16801–16802 (18. juli 2011.); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 6, 9–10. V. također Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21456–21457; D3073 (Izjava svjedoka Obrena Markovića od 2. marta 2013.), par. 30.

2706 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 80, 112.

2707 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 25–26; Đorđe Ristanić, T. 16786, 16802–16804 (18. juli 2011.).

2708 Đorđe Ristanić, T. 16803–16804 (18. juli 2011.).

2709 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 108; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 8; Milorad Davidović, T. 15799 (30. juni 2011.).

2710 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 109.

2711 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 108–109; Milorad Davidović, T. 15800 (30. juni 2011.).

Srbije.[2712] Uhapšena lica odvezena su autobusima preko granice u Sremsku Raču, gdje su izručeni predstavnicima MUP-a Srbije.[2713]

833. Davidović je, uz podršku Kriznog štaba, uveo policijski sat i postavio kontrolne punktove u Brčkom, angažovao aktivnu policiju i u tri dana nakon preuzimanja kontrole nad SJB-om Brčko uspio da donekle ponovo uspostavi javni red i mir.[2714] VRS i SDS postigli su dogovor u vezi s komandom područja, što je Davidoviću i njegovom timu omogućilo da se kreću na relaciji Bijeljina-Brčko kako bi održali stabilno stanje.[2715]

iv. *Foča*

(A) Optužbe

834. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Foči počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[2716] U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Foču, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[2717]

835. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Foči obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Foči;[2718] ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima; te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[2719] Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje,

---

2712 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 110. V. takođe Đorđe Ristanić, T. 16804 (18. juli 2011.). Iako je Ristanićeva verzija događaja donekle različita u pogledu vremena kad su se oni desili, Vijeće prihvata Davidovićevo svjedočenje, zasnovano na neposrednim dokazima, i smatra da je ono pouzdanije.

2713 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 110; Milorad Davidović, T. 15676 (29. juni 2011.).

2714 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 111; Milorad Davidović, T. 15544 (28. juni 2011.); Milorad Davidović, T. 15765–15766 (30. juni 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21419–21421, 21639–21640. V. takođe D3003 (Izjava svjedoka Petra Kaurinovića od 17. februara 2013.), par. 24; Petar Kaurinović, T. 34117 (20. februar 2013.).

2715 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 124.

2716 Optužnica, par. 48–49.

2717 Optužnica, par. 37–38.

2718 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 5.2 i 5.4 iz Priloga A Optužnici. Vijeće napominje da je tužilaštvo svojim "Obavještenjem o povlačenju incidenta A.5.1." podnijetim 18. avgusta 2014. povuklo incident 5.1 iz Priloga A Optužnici.

zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[2720]

836. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Foči obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.[2721] U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Foči navedenim u prilozima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom i nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.[2722] U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[2723]

837. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Foči obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[2724] (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[2725] (iii) prisilni rad na liniji fronta i

---

2719 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 8.1 iz Priloga B Optužnici. Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za ubijanje koje je bilo posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima 10.2, 10.5, 10.6, 10.7 iz Priloga C Optužnici. Optužnica, fusnota 4.

2720 Optužnica, par. 40(a)(i), 40(a)(ii), 63(a), 63(b).

2721 Optužnica, par. 60(b), 60(c), 60(d) (gdje se konkretno navodi da su ti uslovi uključivali neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova). V. zatočenički objekti 10.1. 10.2, 10.4, 10.5, 10.6 i 10.7 iz Priloga C Optužnici. Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog zlostavljanja u zatočeničkim objektima 10.1 i 10.6 iz Priloga C Optužnici. Optužnica, fusnota 5.

2722 Optužnica, par. 40(b).

2723 Optužnica, par. 40(c). V. zatočenički objekti 10.1, 10.2, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7 iz Priloga C Optužnici.

2724 Optužnica, par. 60(f).

2725 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 10.1, 10.2, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7 iz Priloga C Optužnici.

korištenje živih štitova;[2726] (iv) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Foči, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[2727] (v) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[2728] i (vi) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[2729]

838. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[2730] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Foči na kojima su oni zakonito boravili.[2731] Prema navodima iz Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[2732]

(B) Uvodni period

839. Foča je velika opština u istočnoj BiH, smještena jugoistočno od Sarajeva u regiji Podrinje.[2733] Prije rata opština Foča je imala oko 40.000 stanovnika, od kojih su približno 52% bili bosanski Muslimani, 45% bosanski Srbi i oko 3% Crnogorci.[2734] Premda je opština Foča bila etnički miješana, bilo je naselja u gradu Foči i sela u opštini Foča za koja se moglo reći da imaju većinsko muslimansko, odnosno srpsko stanovništvo.[2735]

840. Međunacionalni odnosi u Foči pogoršali su se nakon što su formirane nacionalne stranke i nakon prvih višestranačkih izbora, kad su podjele i međusobna sumnjičavost samo još više

---

2726 Optužnica, par. 60(h).

2727 Optužnica, par. 60(i).

2728 Optužnica, par. 60(j). V. incident 10 iz Priloga D Optužnici.

2729 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

2730 Optužnica, par. 68–75.

2731 Optužnica, par. 69, 72.

2732 Optužnica, par. 71.

2733 D484 (Mapa BiH); Momčilo Mandić, T. 5279–5280 (15. juli 2010.); Trifko Pljevaljčić, T. 32289 (21. januar 2013.); P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 25; P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 78.

2734 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1296–1301; svjedok KDZ239, T. 18937 (16. septembar 2011); D4002 (Dopis Neđžada Ugljena Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23. V. takođe P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 66.

2735 V. činjenica o kojoj je presuđeno 724. V. takođe Radojica Mlađenović, T. 36605 (4 April 2013.).

porasli.[2736] Petko Čančar izabran je za predsjednika SDS-a, ali je kasnije na njegovo mjesto došao Miroslav Stanić.[2737] I SDS i SDA organizovali su mitinge;[2738] to je dodatno narušilo međunacionalne odnose i govorilo se o tome da će se teritorija opštine, preduzeća i ustanove podijeliti na nacionalnoj osnovi.[2739] Odnosi su se dalje pogoršali nakon što je u Sloveniji i Hrvatskoj izbio rat[2740] i dvije zajednice su se još više udaljile jedna od druge, pa su bosanski Srbi i bosanski Muslimani imali zasebne kafiće.[2741]

841. Godine 1991., rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući optuženog, Koljevića i Biljanu Plavšić, prisustvovalo je mitinzima SDS-a u Foči.[2742] Druge vođe SDS-a na republičkom nivou, uključujući Velibora Ostojića, ministra za informisanje u BiH,[2743] i Vojislava Maksimovića, predsjednika kluba odbornika SDS-a, često su dolazile u Foču, a povremeno je dolazila i Biljana Plavšić.[2744] Maksimović, koji je bio iz Foče, dao je izjavu na javnom skupu SDS-a u Goraždu da je "u prošlom ratu Drina tekla krvava, a u ovom ratu će teći i Ćehotina".[2745]

2736 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1182–1183; v. činjenica o kojoj je presuđeno 725; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7601. V. takođe Trifko Pljevaljčić, T. 32289–33290 (21. januar 2013.).

2737 D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 14. Radojica Mlađenović je bio potpredsjednik SDS-a.

2738 Za dokaze u vezi sa skupovima SDA, publikacijama i štrajkom muslimanskih radnika "Fočatransa", koji su takođe narušili međunacionalne odnose, v. Milutin Vujičić, T. 32095, 32103–32104, 32106–32111, 32115–32121, 32141 (17. januar 2013.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 2, 4; Trifko Pljevaljčić, T. 32293–32295, 32321, 32333–32334 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 5–6, 9, 15; Radojica Mlađenović, T. 36689, 36709–36710 (5. april 2013.); D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 37; P6079 (Saopštenje SJB-a Foča, 12. septembar 1990.); svjedok KDZ017, T. 19881–19882 (4. oktobar 2011.); Robert Donia, T. 3223 (2. juni 2010.); Mitar Rašević, T. 46768–46769 (11. februar 2014.).

2739 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1183–1185, 1294–1296; P6078 (Video-snimak u vezi s osnivačkom skupštinom SDA u Foči, s transkriptom); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 3, 5 (gdje svjedok navodi da je SDS formiran nakon SDA); Milutin Vujičić, T. 32103–32109, 32112, 32114 (17. januar 2013.). V. takođe Radojica Mlađenović, T. 36624–36625 (5. april 2013.). Prema dokazima odbrane i podnesku optuženog, mitinzi SDS-a bili su intonirani u duhu poštovanja komšijskih odnosa i očuvanja mira. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 15–16; D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 3; Završni podnesak odbrane, par. 1758. Međutim, Vijeće ne smatra da su dokazi koje je izveo optuženi pouzdani u tom pogledu. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

2740 D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 10.

2741 Svjedok KDZ017, T. 19877 (4. oktobar 2011.).

2742 D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 16; Radojica Mlađenović, T. 36624 (5. april 2013.); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1186; svjedok KDZ239, T. 18961–18962 (16. septembar 2011.). V. takođe P5681 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 23. maj 1991.), str. 1.

2743 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3124.

2744 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1186; svjedok KDZ239, T. 18961 (16. septembar 2011.); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2902, 2941; svjedok KDZ017, T. 19867–19868 (4. oktobar 2011.), 19868–19870 (4. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 16. (pod pečatom).

2745 Svjedok KDZ239, T. 18912, 18931 (15. septembar 2011.); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1186. Vijeće napominje da rijeka Ćehotina teče kroz Foču. D484 (Mapa BiH).

842. U junu 1991., predstavnici SDA i SDS-a Foče sastali su se radi razgovora o više pitanja, uključujući i pitanje međustranačkog sporazuma o imenovanju kadrova na zvanične položaje u opštini, uključujući položaje u SJB-u, sudstvu i Opštinskom štabu TO-a.[2746]

(1) Podjela opštinskih struktura

843. U decembru 1991., SDS je odlučio osnovati Skupštinu srpskog naroda u Foči.[2747] Dana 24. januara 1992., Skupština srpskog naroda u Foči osnovala je Izvršni odbor kojim je predsjedavao Radojica Mlađenović.[2748]

844. U jednom presretnutom razgovoru Stanića i optuženog iz januara 1992., optuženi je pitao Stanića kakva je situacija u Foči.[2749] Stanić ja tad rekao optuženom da su "formirali, i to imate informaciju, srpsku opštinu", na što je optuženi kazao: "Da, da i preuzmite vlast nad svojim poslovima potpuno." Stanić se složio i dodao: "[S]ve onako prema uputstvu".[2750]

845. Dana 3. aprila 1992., usvojen je Statut Srpske opštine Foča, u kojem je pisalo da se ta opština nalazi u sastavu Srpske autonomne oblasti Hercegovina.[2751] Statutom je bilo predviđeno da se granice opštine "mogu […] mijenjati samo u skladu sa izraženom voljom srpskog naroda odgovarajućeg područja", kao i to da će u Srpskoj opštini Foča važiti zakoni SrRBiH i SAO Hercegovine.[2752] Na osnovu odredbi statuta, Krizni štab Srpske opštine Foča (dalje u tekstu: Krizni štab Foča) osnovan je istoga dana[2753] i za njegovog predsjednika imenovan je Miroslav Stanić.[2754]

2746 D1686 (Zapisnik sa sastanka SDA i SDS-a, 20. juni 1991.), str. 1–2; D1685 (Obrazloženje Izvršnog odbora opštine Foča, 3. oktobar 1991.). V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 2. Vijeće konstatuje da je o izvjesnim imenovanjima bilo nesuglasica, ali da su stranke razgovarale o važnosti izbjegavanja konflikta. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 3, 12, 18, 29; D4872 (Dopis Vukosavljevića Izvršnom odboru Foča, 21. februar 1992.); D1686 (Zapisnik sa sastanka SDA i SDS-a, 20. juni 1991.), str. 3; D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 28.

2747 P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 1–3; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 14, 20. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 729.

2748 P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 11; P6264 (Izvod iz transkripta proširene sjednice Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992., s audio-snimkom), str. 1–2. V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 20.

2749 P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2; svjedok KDZ239, T. 18909 (15. septembar 2011.).

2750 P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2. Vijeće na osnovu vremena i konteksta tog razgovora zaključuje da se "uputstvo" odnosi na Uputstvo s varijantom A i B koje je dijeljeno u decembru 1991. P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 6, 10.

2751 P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 14; svjedok KDZ239, T. 18938 (16. septembar 2011.).

2752 P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 14, 16.

2753 P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 39–40. V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 20; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23.

2754 Svjedok KDZ239, T. 18940 (16. septembar 2011.). Članovi Kriznog štaba Foča nisu svi nužno bili članovi SDS-a. Svjedok KDZ379, T. 18850–18851 (15. septembar 2011.); Trifko Pljevaljčić, T. 32329 (21. januar 2013.).

Bosanski Muslimani su takođe osnovali krizni štab u Foči.[2755] Krizni štab Foča funkcionisao je na jednoj lokaciji u naselju bosanskih Srba Čerežluk[2756] i imao je zadatak da preuzme dužnosti od Skupštine opštine u slučaju neposredne ratne opasnosti ili proglašenja ratnog stanja.[2757]

846. Dana 7. aprila 1992., na pritisak rukovodstva SDS-a policija je podijeljena na nacionalnoj osnovi.[2758]

(2) Militarizacija Foče

847. U januaru 1992. svi rezervisti bosanski Muslimani su po naređenju SDA napustili bazu JNA u Ustikolini.[2759] U to vrijeme, pored pripadnika redovnog sastava JNA, u kasarnu JNA stigao je i znatan broj srpskih rezervista i oni su snabdjeveni.[2760]

848. U mjesecima uoči izbijanja sukoba u Foči, i bosanski Srbi i bosanski Muslimani počeli su se naoružavati, ali su bosanski Srbi bili bolje pripremljeni.[2761] Bosanski Srbi su se u početku

---

Drugi članovi Kriznog štaba Foča bili su i Vojislav Maksimović, Velibor Ostojić, Petko Čančar, Milum Milanović, Dragan Gagović i Radojca Mlađenović. D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23. V. takođe D1684 (Naredba Kriznog štaba Foča).

2755 V. činjenice o kojima je presuđeno 729, 730; svjedok KDZ017, T. 19878 (4. oktobar 2011.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 4, 23.

2756 Činjenica o kojoj je presuđeno 731.

2757 P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 31, 40–41; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 20, 22. V. takođe Trifko Pljevaljčić, T. 32348–32349 (21. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Krizni štab Foča osnovan nakon što su pregovori propali).

2758 V. činjenica o kojoj je presuđeno 732. V. takođe Trifko Pljevaljčić, T. 32288 (21. januar 2013.); D3319 (Vijest emitovana na Radio Beogradu, 8. april 1992.).

2759 Svjedok KDZ379, T. 18867–18868 (15. septembar 2011.); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3101, 3103.

2760 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3098, 3100.

2761 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1187, 1307; svjedok KDZ379, T. 18857–18858 (15. septembar 2011.); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 3 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 727. Pljevaljčić je osporio da su se bosanski Srbi naoružavali u takvim razmjerama i u svom svjedočenju je rekao da je samo jedna grupa rezervista bosanskih Srba naoružana i da su bosanski Srbi imali lovačko oružje, ali da su, kad je izbio sukob, iz skladišta uzeli samo pješadijsko naoružanje. Trifko Pljevaljčić, T. 32299–32300, 32333 (21. januar 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je Pljevaljčić, kad su mu predočeni dokazi o naoružavanju bosanskih Srba, ostao pri tvrdnji da Gojko Janković nije bio umiješan, ali je negirao da je znao za formiranje četiri bataljona u organizaciji SDS-a 1991. i tvrdio je da nije znao kakvu je ulogu imao Krizni štab Foča u formiranju jedinica. Trifko Pljevaljčić, T. 32335–32336 (21. januar 2013.); P6082 (Prijedlog Taktičke grupe Foča, 13. avgust 1993.), str. 1. S obzirom na te neodređene odgovore i druge dokaze koji su u vezi s ovim pitanjem predočeni Vijeću, Vijeće ne prihvata Pljevaljčićevo svjedočenje u vezi s razmjerama naoružavanja bosanskih Srba u Foči. Međutim, Vijeće se uvjerilo da su se i bosanski Muslimani donekle naoružali i da su paravojne formacije bosanskih Muslimana, poput Patriotske lige i Zelenih beretki, bile prisutne u Foči prije izbijanja sukoba. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 3, 5, 19, 22–24; Milutin Vujičić, T. 32124–32126, 32141 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32286, 32291–32292, 32324, 32338–32339, 32342, (21. januar 2013.); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 126, 222; D299 (Specijalni izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 17. juli 1993.), str. 2; D246 (Članak iz lista *Ljiljan* pod naslovom "Intervju sedmice: Halid Čengić", 18.-25. maj 1998.), str. 1, 6–7; D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 10; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 9, 11–12, 14, 45; D2739 (Izvještaj organa bezbjednosti 4. korpusa, 1. decembar 1991.), str. 3.

naoružavali potajice, dijeleći oružje noću kamionom, ili u mjesnim preduzećima.[2762] Neposredno prije izbijanja sukoba, bosanskim Srbima se oružje otvoreno dijelilo.[2763] Dana 17. marta 1992., Izvršni odbor Srpske opštine Foča uputio je dopis Generalštabu JNA s hitnim zahtjevom da u Foči bude stacioniran garnizon JNA.[2764]

849. SDS i Gojko Janković učestvovali su u vojnim pripremama i osnovali su nekoliko jedinica u opštini.[2765] Stanić, koji je bio i član Glavnog odbora SDS-a, bio je komandant Taktičke grupe Foča i postao je poznat kao "prvi ratni komandant" u opštini.[2766] Drugi značajni vođa u Foči bio je Marko Kovač, bivši oficir JNA,[2767] koji je kasnije, kao komandant Taktičke grupe, preuzeo komandu od Stanića.[2768] Stanić i Kovač su izvještaje o Taktičkoj grupi podnosili Mladiću,[2769] a ta jedinica je u maju 1992. transformisana u jedinicu VRS-a.[2770] Taktička grupa izvještavala je Hercegovački korpus,[2771] koji je onda o aktivnostima Taktičke grupe izvještavao Glavni štab VRS-a.[2772]

(C) Preuzimanje vlasti u Foči

850. Dana 2. marta 1992., Opštinski odbor SDS-a Foče uputio je dopis kancelariji predsjednika Kriznog štaba SDS-a u Sarajevu, u kojem je pisalo: "Svaku vašu naredbu spremni smo izvršiti".[2773]

851. Dana 4. marta 1992. na pregovorima vođenim na sastanku predstavnika SDA i SDS-a postignut je sporazum da se uklone blokade i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba, te da se održi

---

2762 V. činjenica o kojoj je presuđeno 728.

2763 V. činjenica o kojoj je presuđeno 728.

2764 P5481 (Zahtjev Skupštine opštine Foča, 17. mart 1992.).

2765 P6081 (Video-snimci intervjua s Miroslavom Stanićem i njegovog govora, s transkriptom). V. takođe svjedok KDZ239, T. 18933 (15. septembar 2011.); P6082 (Prijedlog Taktičke grupe Foča, 13. avgust 1993.), str. 1.

2766 Svjedok KDZ379, T. 18832–18833, 18836–18837 (15. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 731; P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 2–3; P6081 (Video-snimci intervjua s Miroslavom Stanićem i njegovog govora, s transkriptom); Radojica Mlađenović, T. 36645–36646 (5. april 2013.).

2767 P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 15 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3386 (pod pečatom).

2768 Trifko Pljevaljčić, T. 32327 (21. januar 2013.); Radojica Mlađenović, T. 36645–36646 (5. april 2013.). V. takođe P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 3 (gdje se kaže da je grupa kojom je prethodno komandovao Stanić dobila naziv Taktička grupa i da je Stanić komandu nad grupom predao Kovaču).

2769 P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 60–71; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 394 (gdje se može vidjeti da se i Pero Elez sastao s Mladićem i tražio popunu sredstvima).

2770 Svjedok KDZ239, T. 18932–18934 (15. septembar 2011.), T. 19006 (16. septembar 2011.).

2771 V. P3355 (Borbeni izvještaj Taktičke grupe Foča, 21. juli 1992.); P6080 (Izvještaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.).

2772 P3356 (Borbeni izvještaj Hercegovačkog korpusa, 31. juli 1992.); P6659 (Spisak zarobljenika u zatvoru u Foči, 27. oktobar 1993.).

2773 P5515 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Foča Kriznom štabu SDS-a u Sarajevu, 2. mart 1992.).

vanredna sjednica Skupštine opštine na kojoj bi se raspravljalo o političkoj i bezbjednosnoj situaciji.[2774] Predstavnici bosanskih Srba i bosanskih Muslimana takođe su razgovarali o podjeli Foče na dvije opštine i o podjeli vlasti.[2775]

852. Početkom aprila 1992., na Radio Foči je emitovan snimak Stanićeve izjave da bosanski Srbi više ne mogu živjeti sa svojim susjedima bosanskim Muslimanima, da ih više ujutro ne može buditi hodža iz džamije i da stanovništvu, bosanskim Srbima, prijeti opasnost od sunećenja.[2776] Stanić je takođe izjavio da bosanski Srbi čvrsto stoje na tome da "Drina nikada neće biti međa već dušnik između dva plućna krila", pod čim je podrazumijevao RS i Srbiju.[2777] Smisao drugih poruka emitovanih na radiju bio je da je "došlo vrijeme da Srbi za sva vremena raščiste sa balijama, da Srbi neće više dozvoliti da im se lome rebra. Da Srbi neće dozvoliti da im se djeca sunete".[2778] Takve poruke na radiju samo su produbljivale podjele u Foči.[2779]

853. Uprkos pomenutim pregovorima, u Foči su 6. aprila 1992., kada su objavljeni rezultati referenduma o nezavisnosti BiH, počeli oružani okršaji.[2780] Dana 7. aprila 1992., srpske snage bile su prisutne na ulicama, a neki ljudi nisu došli na posao, u strahu zbog sve većih tenzija u gradu.[2781] Po izbijanju sukoba, vojne vlasti su preko razglasa počele pozivati stanovnike bosanske Srbe na mobilizaciju.[2782] Mnogo bosanskih Srba je mobilisano 7. aprila 1992. i zadužili su oružje, a te noći

---

2774 Trifko Pljevaljčić, T. 32286–32287, 32300, 32305 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 22; D3315 (Protokol s međustranačkog sastanka SDS-a i SDA od 4. marta 1992.).

2775 D1690 (Saopštenje za javnost Skupštine opštine Foča, 7. april 1992.); D3317 (Sporazum u vezi s Fočom, 8. april 1992.), str. 1; Radojica Mlađenović, T. 36604–36607 (4. april 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32288–32289 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 50. V. takođe D3317 (Sporazum u vezi s Fočom, 8. april 1992.), sporazum između predstavnika bosanskih Muslimana i bosanskih Srba o uklanjanju barikada, protjerivanju naoružanih ljudi koji su došli sa strane, uvođenju policijskog časa i zabrani kretanja jedinica.

2776 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1185.

2777 Svjedok KDZ379, T. 18832–18834 (15. septembar 2011.); P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 2.

2778 Svjedok KDZ239, T. 18929 (15. septembar 2011.).

2779 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1185.

2780 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1187–1188; v. činjenice o kojima je presuđeno 488, 491.

2781 V. činjenica o kojoj je presuđeno 738. Mlađenović je osporio da je 7. aprila 1992. vojska bila vidno prisutna na ulicama. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 54. Međutim, Vijeće ne smatra da se može pouzdati u Mlađenovićevo svjedočenje u tom pogledu. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je konstatovalo da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pristrasnost.

2782 Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7596, 7767–7768. Ta poruka je takođe emitovana na radiju. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1336.

bosanski Srbi su u Foči zauzeli radio-stanicu, skladište mjesnog Doma zdravlja i magacin TO-a u kojem je bilo uskladišteno oružje.[2783]

854. Dana 7. aprila 1992., predsjednik Srpske opštine Foča dao je saopštenje za javnost da, saglasno odlukama Skupštine bosanskih Srba, svi organi ove Srpske opštine počinju s vršenjem funkcija.[2784] U istom saopštenju pozvani su "srpski narod i ostal[i] građan[i] da sačuvaju mir i razum", uz napomenu da će jedinice TO-a i SJB-a obezbijediti javni red i mir, zaštitu ljudi i imovine i spriječiti prisustvo paravojnih formacija na području Srpske opštine Foča.[2785] Isto tako, svi građani, i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, pozvani su da se ne iseljavaju iz Foče, a oni koji su otišli pozivani su da se vrate.[2786]

855. Srpske snage su razmjestile tešku artiljeriju po uzvisinama oko Foče.[2787] Ujutro 8. aprila 1992., srpske snage su počele s glavnim napadom na grad Foču, kombinovanom vatrom iz pješadijskog i artiljerijskog oružja, usmjerenom uglavnom na naselja s većinskim muslimanskim stanovništvom.[2788] Te snage su zauzimale dio po dio Foče, uključujući područja Donje Polje i Šukovac, gdje su snage bosanskih Muslimana pružale otpor.[2789] Krizni štab Foča izdao je naređenja da se određeni položaji osvoje i srpske snage su ta naređenja i provele.[2790] U sastavu srpskih snaga koje su učestvovale u tom napadu bili su domaći vojnici, kao i vojnici iz Srbije i Crne Gore, te

---

2783 V. činjenica o kojoj je presuđeno 738. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1336.

2784 D1690 (Saopštenje za javnost Skupštine opštine Foča, 7. april 1992.).

2785 D1690 (Saopštenje za javnost Skupštine opštine Foča, 7. april 1992.).

2786 Svjedok KDZ239, T. 18983, 18985 (16. septembar 2011.). Svjedok KDZ239 je takođe u svom svjedočenju rekao da je to bila samo klopka i da je saopštenje služilo tome "da još uhvate ono što bi ispunili svoj plan" i da se za one bosanske Muslimane koji su se vratili misleći da je bezbjedno to "završilo kobno". Međutim, Vijeće se ne oslanja na ocjenu svjedoka KDZ239 koja je zasnovana na nagađanju.

2787 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1190–1191; svjedok KDZ017, T. 19877 (4. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 728.

2788 V. činjenice o kojima je presuđeno 741, 742. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1190–1191; Trifko Pljevaljčić, T. 32304, 32321 (21. januar 2013.). Prema činjenici o kojoj je presuđeno 741, granatiralo se iz Kalinovika i Miljevine. Međutim, Vujičić je izjavio da to nije moguće, pošto se Kalinovik nalazi na udaljenosti od 40 kilometara, te je van dometa. Milutin Vujičić, T. 32145 (17. januar 2013.). Iako Vujičićevo svjedočenje karakteriše evazivnost i u nekim aspektima je bilo nepouzdano, Vijeće smatra da njegovo svjedočenje donekle dovodi u sumnju tačan izvor vatre. Međutim, to ne dovodi u pitanje dokaze o tome da srpske snage jesu izvele te artiljerijske napade.

2789 V. činjenica o kojoj je presuđeno 743. U Donjem Polju se takođe nalazio Krizni štab bosanskih Muslimana u Foči. Svjedok KDZ017, T. 19878 (4. oktobar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 730. V. takođe D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 24 (gdje je svjedok izjavio da srpske snage nisu zauzele bolnicu, već da su se snage bosanskih Muslimana povukle jer su izgubile položaj.).

2790 Svjedok KDZ379, T. 18834, 18836 (15. septembar 2011.); P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom). Mlađenović je u svom svjedočenju rekao da je cilj Kriznog štaba Foča jednostavno bio "spasavanje stanovništva", očuvanje resursa, snabdijevanja i proizvodnje. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 20, 26; Radojica Mlađenović, T. 36626–36627, 36684 (5. april 2013.). Vijeće ne smatra da se u tom pogledu može osloniti na Mlađenovićevo svjedočenje, s obzirom na to da ga karakterišu značajne protivrječnosti i evazivnost, što je dovelo u pitanje njegovu vjerodostojnost i pokazuje pristrasnost.

pripadnici Taktičke grupe Foča i paravojnih formacija, uključujući Bele orlove.[2791] Napad je trajao šest-sedam dana, ali najteže granatiranje bilo je tokom prvih nekoliko dana kad je i nanijeta najveća šteta.[2792] U napadu je ranjen veoma veliki broj civila, većinom bosanskih Muslimana.[2793]

856. Vijeće konstatuje da je došlo do okršaja srpskih snaga i snaga bosanskih Muslimana, ali da su srpske snage ubrzo imale kontrolu nad gradom.[2794] Mnogi civili su se za vrijeme sukoba skrivali u svojim kućama, u podrumima ili kod rođaka, dok su drugi otišli iz Foče radi svoje bezbjednosti.[2795]

857. U napadu su uništavana naselja i srpske snage su palile kuće bosanskih Muslimana.[2796] Srpske snage su palile muslimanske kuće i nakon što je grad zauzet.[2797] Neke od tih kuća su

---

2791 D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23; v. činjenica o kojoj je presuđeno 741. V. takođe svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3111; svjedok KDZ379, T. 18880–18881 (15. septembar 2011.); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3316 (pod pečatom); svjedok KDZ017, T. 19892 (4. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su neki od vojnika nosili i petokraku JNA.); svjedok KDZ239, T. 18993 (16. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su u napadima učestvovali arkanovci, šešeljevci i jedan pripadnik "Garde" iz Užica, ali da se ne sjeća njihovih oznaka).

2792 V. činjenica o kojoj je presuđeno 747.

2793 V. činjenica o kojoj je presuđeno 744. Svjedoci odbrane su izjavili sljedeće: (i) srpske snage uspjele su "osloboditi" Foču s malo gubitaka na obje strane; (ii) Beli orlovi i JNA ni u jednom trenutku nisu učestvovali u sukobu; (iii) tokom prvih nekoliko dana nije bilo ubijanja civila; (iv) u Foči nije bilo teške artiljerije; (v) Bosanski Srbi su se borili samo lakim naoružanjem sve do juna 1992.; (vi) granatiranje od strane bosanskih Muslimana izazvalo je paniku i nagnalo veliki broj kako bosanskih Srba tako i bosanskih Muslimana da krenu za Crnu Goru i Srbiju; i (vii) srpske snage uspjele su preuzeti kontrolu nad Foćom bez pomoći rukovodstva SDS-a ili JNA. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 5–6, 12, 26–27, 29; Milutin Vujičić, T. 32122–32125 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32301, 32303–32304, 32306, 32321–32322, 32327–32328, 32342, 32347–32348, 32350–32351 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 55; Radojica Mlađenović, T. 36612 (4. april 2013.), T. 36617, 36690–36691 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da su svjedočenja relevantnih svjedoka zasnovana samo na nagađanjima ili da ih karakterišu evazivnost, protivrječnosti, njihov negativan nastup i pokazatelji da su pokušavali da navedu Vijeće na pogrešan zaključak. Ti faktori doveli su u pitanje njihovu vjerodostojnost i Vijeće, s obzirom na druge predočene dokaze, ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana.

2794 Svjedok KDZ017, T. 19869 (4. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); T. 19876–19877 (4. oktobar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 743; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1188; D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 1; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7589. V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 30–31, 33; Trifko Pljevaljčić, T. 32305 (21. januar 2013.).

2795 Činjenica o kojoj je presuđeno 746. Vujičić je izjavio da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani napuštali Foču za vrijeme trajanja borbi. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 7. Vijeće se uvjerilo da neki bosanski Srbi možda i jesu otišli, ali drugi dokazi pokazuju da oni iz te opštine nisu odlazili tako masovno kao bosanski Muslimani. V. par. 929–934.

2796 V. činjenica o kojoj je presuđeno 902. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 813.

2797 V. činjenica o kojoj je presuđeno 902; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1188–1189. Na primjer, spaljeni su Donje Polje, većinsko muslimansko naselje Šukovac, kuće bosanskih Muslimana u Kamerici i Granovskom Sokaku, kao i stara gradska četvrt Prijeka Čaršija, sa svojom pijacom u orijentalnom islamskom stilu, te muslimanske kuće u Pilipovićima i susjednom selu Paunci. Činjenice o kojima je presuđeno 903, 904, 909. V. takođe P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 12 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3367–3368 (pod pečatom); P502 (Video-snimak jednog čovjeka i uništenih kuća). Iako je svjedok KDZ239 u svom svjedočenju rekao da su kuće bosanskih Muslimana paljene "kako bi se što više uplašilo mjesno stanovništvo da bježi iz grada", Vijeće se ne oslanja na njegovo mišljenje u tom pogledu. Vijeće napominje da dokazi koje je izvela

opljačkane i zatim zapaljene.[2798] Neke razorene muslimanske kuće nalazile su se pored jednog nedirnutog srpskog stana na čijim vratima je stajala poruka "srpski stan – ne pali".[2799] Vatrogasna kola štitila su srpske kuće dok su muslimanske kuće gorjele.[2800] S drugih muslimanskih kuća skidan je građevinski materijal ili su dodijeljene bosanskim Srbima koji su ostali bez svojih domova.[2801] Radnje bosanskih Muslimana su opljačkane ili spaljene, ili im je pak konfiskovana oprema.[2802]

858. Dana 8. aprila 1992., u cijelom gradu postavljene su barikade,[2803] ali je Krizni štab Foča pozvao građane svih nacionalnosti da sačuvaju mir i obavijestio stanovništvo da TO bosanskih Srba i SJB drže grad pod kontrolom.[2804] Najkasnije sredinom aprila 1992., srpske snage preuzele su kontrolu nad gradom Fočom.[2805] Mnogi bosanski Muslimani koji su ostali u gradu za vrijeme borbi pobjegli su iz Foče nakon što su srpske snage preuzele kontrolu nad gradom.[2806] Kad su se civilne vlasti bosanskih Srba vratile u opštinu,[2807] na radiju je objavljeno da će u drugoj polovini aprila 1992. Srbi preuzeti upravu nad cijelom opštinom Foča.[2808] Ostojić je izvijestio da su bosanski Srbi "uspostavili državnu i izvršnu vlast u Srpskoj opštini Foča".[2809] Dana 26. aprila 1992. ili približno

---

odbrana ne osporavaju činjenicu da su kuće bosanskih Muslimana razarane, već da osporavaju sistematski karakter tog razaranja i okrivljuju snage bosanskih Muslimana za podstrekavanje na te događaje. Mlađenović je u svom svjedočenju rekao da (i) kuće bosanskih Muslimana nisu sistematski paljene u napadu na grad; (ii) da su s paljenjem kuća počele jedinice bosanskih Muslimana; (iii) da je vojna komanda izdala naredbu da se napuštena imovina zapečati i spriječi razaranje i pljačkanja imovine; i da (iv) je paljenje kuća od strane obje strane izmaklo kontroli kad su snage bosanskih Muslimana počele paliti kuće. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 46, 56; Radojica Mlađenović, T. 36615–36616, 36679, 36697 (5. april 2013.). Iako Vijeće zaključuje da su možda zapaljene i neke kuće bosanskih Srba, (v. svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1188–1189), Vijeće ne smatra da je Mlađenovićevo svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mlađenovićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, krajnja evazivnost i pristrasnost, što je dovelo u pitanje njegovu vjerodostojnost.

2798 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1189.

2799 V. činjenica o kojoj je presuđeno 905.

2800 V. činjenica o kojoj je presuđeno 906.

2801 Činjenica o kojoj je presuđeno 907.

2802 V. činjenica o kojoj je presuđeno 779.

2803 Činjenica o kojoj je presuđeno 740.

2804 D3319 (Vijest emitovana na Radio Beogradu, 8. april 1992.); Radojica Mlađenović, T. 36704 (5. april 2013.).

2805 Svjedok KDZ017, T. 19890 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ017, T. 19909–19910 (5. oktobar 2011.); P3338 (Vijest novinske agencije Tanjug, 14. april 1992.) (gdje Ostojić izvještava da srpski TO kontroliše "veliki dio grada" i da je cijeli srpski TO "na nogama"); v. činjenica o kojoj je presuđeno 748.

2806 V. činjenica o kojoj je presuđeno 748. Vujičić je u svom svjedočenju rekao da je krajem aprila (i) Foča oslobođena i da preostalo civilno stanovništvo bosanske Muslimane i njihove kuće niko nije dirao; i (ii) da su civili koji nisu napustili sela ostali u svojim kućama. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 30–31. Vijeće ne smatra da je Vujičićevo svjedočenje u vezi s tim pitanjem pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da njegovo svjedočenje karakterišu evazivnost i drugi pokazatelji koji dovode u pitanje njegovu vjerodostojnost.

2807 Radojica Mlađenović, T. 36636 (5. april 2013.).

2808 Činjenica o kojoj je presuđeno 769.

2809 D3319 (Vijest emitovana na Radio Beogradu, 8. april 1992.); Radojica Mlađenović, T. 36704 (5. april 2013.). Ostojić je bio republički povjerenik za Opštinu Foča sve dok na tu funkciju, 4. juna 1992., nije imenovan Vojislav Maksimović, uvjerenjem potpisanim za optuženog. P3339 (Uvjerenje o imenovanju koje je potpisao Radovan Karadžić, 4. juni 1992.); svjedok KDZ239, T. 18911–18912 (15. septembar 2011.).

tog datuma, zvaničnici bosanskih Srba, među kojima Maksimović, Stanić, Čančar i Ostojić, sastali su se u sjedištu Kriznog štaba Foča.[2810]

859. Nakon što su srpske snage preuzele kontrolu nad gradom Fočom, napadi na nesrpsko stanovništvo su se nastavili, uključujući napade na sela bosanskih Muslimana koja su zauzimana i razarana.[2811] Na primjer, selo Brod napadnuto je 20. aprila 1992., pošto mjesne vlasti nisu odgovorile na zahtjev Kriznog štaba Foča da se selo preda.[2812] Isto tako, oko 28. aprila 1992., srpske snage napale su Ustikolinu, iz koje su bosanski Muslimani nastojali da pruže otpor, nakon čega su srpske snage zapalile kuće bosanskih Muslimana u tom mjestu.[2813]

860. Dana 30. aprila 1992., Ostojić je izvijestio Vladu bosanskih Srba da je Ustikolina "oslobo[đena]" i da civilne vlasti "vladaju ukupnom situacijom".[2814] Potom su srpske snage nastavile s napadima i razaranjem muslimanskih sela uz Drinu, a stanovništvo se razbježalo.[2815] Ostojić je i dalje izvještavao republičke organe o toku vojnih dejstava u Foči.[2816] Najkasnije krajem aprila 1992., srpske snage imale su kontrolu nad opštinom.[2817]

861. U junu 1992., srpske snage nastavile su da napadaju, pljačkaju i pale sela bosanskih Muslimana u Foči.[2818] Tokom tih napada seljane bosanske Muslimane su kupili i zarobljavali, a

---

2810 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3118–3120; svjedok KDZ379, T. 18885–18886 (15. septembar 2011.). V. takođe P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 16 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**. Osim toga, Vijeću su predočeni dokazi iz druge ruke o tome da je Velibor Ostojić prisustvovao sastancima u Foči tokom napada u aprilu 1992. i da je rekao da ne treba pregovarati, već da "treba sve pobiti" i "pucati u sve što se kreće, zaklati sve". Svjedok KDZ017, T. 19868–19870, (4. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 19872 (4. oktobar 2011.). V. takođe Radojica Mlađenović, T. 36636–36638 (5. april 2013.) (gdje svjedok prihvata da je Ostojić bio prisutan u nekom trenutku za vrijeme preuzimanja vlasti u Foči); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3118–3121. Ali v. Velibor Ostojić, D2361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 26732–26734, 26738–26739; D2362 (Izjava svjedoka Velibora Ostojića od 6. juna 2006.), par. 36. Međutim, nakon što je odmjerilo težinu relevantnih dokaza, Vijeće se, iako se uvjerilo da Ostojić jeste prisustvovao nekim sastancima u vrijeme sukoba u Foči, ipak nije uvjerilo da na osnovu tih dokaza iz druge ruke može donijeti zaključak o tome šta je Ostojić govorio na tim sastancima.

2811 V. činjenice o kojima je presuđeno 749, 750.

2812 V. činjenica o kojoj je presuđeno 753.

2813 V. činjenice o kojima je presuđeno 910, 755.

2814 P4986 (Izvještaj Vlade SrRBiH, 30. april 1992.), str. 1.

2815 V. činjenica o kojoj je presuđeno 756. Premda se činjenica o kojoj je presuđeno odnosi i na ubijanje bosanskih Muslimana, Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

2816 P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 3.

2817 Činjenica o kojoj je presuđeno 745; svjedok KDZ379, T. 18834–18835 (15. septembar 2011.); P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom). V. takođe Trifko Pljevaljčić, T. 32307 (21. januar 2013.).

2818 V. činjenice o kojima je presuđeno 751, 752.

nekad i tukli.[2819] Na primjer, srpske snage su zapalile sela u okolini Miljevine i uhapsile muške civile bosanske Muslimane.[2820]

(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči

862. Po preuzimanju vlasti opštinom je upravljao Krizni štab Foča, sve dok nije profunkcionisala Skupština opštine.[2821] Čim su Srbi preuzeli kontrolu, uvedena su ograničenja za nesrpsko stanovništvo.[2822] U periodu od 10. aprila 1992. do početka juna 1992. u cijeloj Foči su provedena masovna hapšenja muškaraca, nesrpskih civila, uglavnom Muslimana.[2823] Nesrbe su hapsili širom opštine. Muškarce bosanske Muslimane bi okupili na ulici, odvojili od žena i djece i od stanovnika bosanskih Srba.[2824] Drugi su uhapšeni u svojim stanovima ili u kućama prijatelja i rođaka, odvođeni s radnog mjesta ili odvučeni iz bolničkih kreveta i potom zatvoreni u nekoliko zatočeničkih objekata.[2825] Prilikom hapšenja i tokom prevoženja u zatočeničke objekte, srpski vojnici su ih pogrdno nazivali "balijama", psovali i tukli.[2826]

863. Bolnica u Foči i dalje je radila, i u njoj su liječeni i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, kao i civili svih nacionalnosti koji su se u nju sklonili kad je izbio sukob.[2827] Jednom prilikom je neki srpski vojnik udarao nogom i stolicom tri pacijenta u fočanskoj bolnici kad je saznao da su

2819 V. činjenica o kojoj je presuđeno 752. Premda se činjenica o kojoj je presuđeno odnosi i na ubijanje bosanskih Muslimana, Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7888.

2820 V. činjenica o kojoj je presuđeno 754. Prema riječima svjedoka odbrane, prilikom mobilizacije u srpske snage vojnici su bili informisani o odredbama Ženevskih konvencija, obuhvaćenim pravilom službe, i pročitano im je zvanično saopštenje o tome da se, prilikom čišćenja sela, civilno stanovništvo, njihove kuće i imovina "u potpunosti mora[ju] zašti[titi] i da će svaki prestup pojedinog učesnika u tim jedinicama biti najstrožije kažnjen." D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 14–15; Milutin Vujičić, T. 32133, 32145–32146 (17. januar 2013.). S obzirom na to da Vujičićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokušaji da navede Vijeće na pogrešan zaključak, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano.

2821 P6265 (Video-snimak intervjua s Veliborom Ostojićem, s transkriptom), str. 6; Radojica Mlađenović, T. 36642 (5. april 2013.).

2822 V. činjenica o kojoj je presuđeno 766.

2823 V. činjenica o kojoj je presuđeno 822.

2824 V. činjenica o kojoj je presuđeno 767.

2825 Svjedok KDZ239, T. 18946, 18984 (16. septembar 2011.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 768.

2826 V. činjenice o kojima je presuđeno 766, 780.

2827 D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 5, 8–13, 21–23; Veljko Marić, T. 35570–35574, 35578, 35580–35582, 35607–35613, 35621–35622 (19. mart 2013.); D3129 (Knjiga pacijenata Pedijatrijskog odjeljenja bolnice u Foči, mart-decembar 1992.); D3130 (Knjiga pacijenata bolnice u Foči); D3131 (Izvod iz knjige pacijenata bolnice u Foči); D3132 (Izvod iz spiska pacijenata premještenih iz Goražda u Pljevlja, 1992.). V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 22; P6080 (Izvještaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.).

Muslimani i to premlaćivanje prekinuto je tek na intervenciju jednog ljekara koji je pozvao policiju.[2828]

864. U aprilu i maju 1992., pripadnici Vojne policije bosanskih Srba ili vojnici vršili su pretres domaćinstava bosanskih Muslimana u potrazi za oružjem i novcem.[2829] Srpske kuće nisu pretresane, ili su eventualno površno pretraživane.[2830] Bosanskim Muslimanima je naređeno da predaju oružje, a Srbi su svoje oružje mogli zadržati.[2831] Mnogi Muslimani su predali svoje lično naoružanje kako ne bi bili optuženi za učestvovanje u sukobu.[2832]

865. Od aprila 1992., bosanske Muslimane su počeli da otpuštaju s posla, da ih sprečavaju ili odvraćaju od odlaska na posao.[2833] Nesrpskom stanovništvu kretanje je bilo ograničeno i policijski automobil s razglasom obilazio je grad objavljujući da bosanskim Muslimanima nije dozvoljeno kretanje.[2834] Istovremeno, stanovnici bosanski Srbi mogli su da se slobodno kreću, osim za vrijeme policijskog časa od 20:00 do 06:00 sati koji je važio za sve stanovnike.[2835] Bosanskim Muslimanima je bilo zabranjeno da se sastaju i isključene su im telefonske linije.[2836] Uslijed nametnutih ograničenja oni su bili gotovo kao u kućnom pritvoru.[2837] Uspostavljeni su vojni kontrolni punktovi na kojima se kontrolisao ulaz i izlaz iz Foče i okolnih sela.[2838]

2828 Činjenica o kojoj je presuđeno 781. Veljko Marić je u svom svjedočenju rekao da nikad nije čuo za taj incident. D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 26. Vijeće ne smatra da se to što Marić nije znao za taj incident kosi s tim da se incident dogodio.

2829 V. činjenica o kojoj je presuđeno 776. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7888. Vijeće napominje da je D1684 (Naredba Kriznog štaba Foča) naredba koju je Krizni štab Foča izdao Vojnoj policiji da razoruža i privede svako lice koje zatekne u krađi u gradu i "zabran[i] svaku zloupotrebu i nevojničko ponašanje". Međutim, činjenica da datum te naredbe nije poznat umanjuje njenu dokaznu vrijednost.

2830 V. činjenica o kojoj je presuđeno 777.

2831 V. činjenica o kojoj je presuđeno 778.

2832 V. činjenica o kojoj je presuđeno 747.

2833 V. činjenice o kojima je presuđeno 770, 771.

2834 V. činjenica o kojoj je presuđeno 772. Svjedoci odbrane osporili su ovu činjenicu o kojoj je presuđeno i izjavili da je kretanje bilo opasno za sve građane, te da nije bilo ograničenja kretanja za nesrpsko stanovništvo, osim tokom policijskog časa, kad je ograničenje kretanja važilo za sve građane jednako. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 25, 57; D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 25. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mlađenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost. Što se tiče Marića, Vijeće napominje da je on rekao samo to da činjenica o kojoj je presuđeno 772 nije tačna i da je za sve građane bilo opasno da se kreću, ali nije izričito govorio o tome da li su bosanskim Muslimanima bila nametnuta dodatna ograničenja.

2835 V. činjenica o kojoj je presuđeno 772.

2836 V. činjenica o kojoj je presuđeno 773. Radojica Mlađenović je osporio ovu činjenicu o kojoj je presuđeno i izjavio da telefonske linije nije bilo moguće selektivno prekinuti. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 58. Vijeće ne smatra da se može osloniti na to svjedočenje, pošto ga karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnošću, što dovodi su pitanje vjerodostojnost svjedoka.

2837 V. činjenica o kojoj je presuđeno 774.

2838 Činjenica o kojoj je presuđeno 775.

866. U Foči su bile prisutne paravojne formacije, među kojima jedinice poznate kao Tutina grupa, Perina grupa, grupa Brane Ćosovića, grupa Gojka Jankovića i Žagina jedinica, koju je predvodio Dragan Kunarac zvani Žaga.[2839] Pripadnici paravojnih formacija učestvovali su u pljačkanju zlata, nakita i novca iz kuća.[2840] Komandanti tih jedinica dolazili bi kod Kovača.[2841] Međutim, od maja 1992. vlasti su pokušale protjerati paravojne formacije iz opštine.[2842] U julu 1992., Mićo Stanišić je naložio specijalnoj jedinici koju su vodili Davidović i Andan da uspostave red i mir u Foči i da preduzmu mjere protiv pripadnika paravojnih formacija koji ometaju rad legalnih vlasti.[2843]

(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici

867. Tužilaštvo navodi da je više civila iz sela Jeleč ubijeno u periodu od 1. do 5. maja 1992.

868. Jeleč je selo u blizini Miljevine, oko 22 kilometra od Foče. Srpske snage su granatirale, napale pješadijom i 4. ili 5. maja 1992. zauzele Jeleč.[2844] Srpske snage su zapalile selo, nakon čega je stanovništvo pobjeglo u obližnju šumu. Muslimani koji su ostali u svojim kućama ili koji su pokušali da pobjegnu, ubijeni su.[2845] Drugi muškarci bosanski Muslimani, mještani ovog sela, uhvaćeni su i zatočeni, da bi zatim bili prebačeni u KP dom u Foči.[2846]

2839 P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6, 13, 15 (pod pečatom); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 23; P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3330, 3378, 3385–3386 (pod pečatom); Milutin Vujičić, T. 32127–32128 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32331–32332 (21. januar 2013.). V. takođe P3354 (Naređenje Taktičke grupe Foča, 7. juli 1992.), str. 3 (gdje se navodi učešće Žagine jedinice u operacijama čišćenja).

2840 P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 15 (pod pečatom).

2841 P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3386 (pod pečatom); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 15 (pod pečatom). V. takođe Radojica Mlađenović, T. 36673 (5. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su te jedinice "sadejstv[ovale] sa regularnim jedinicama vojske"). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima rekli da su paravojne grupe (i) u opštinu dolazile stihijski, motivisane pljačkom; (ii) i da su civilne i vojne vlasti bile mišljenja da bi bilo bolje da nisu dolazile; kao i da su (iii) ubijale i bosanske Srbe i bosanske Muslimane. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 42–43; Mitar Rašević, T. 46813–46815 (11. februar 2014.); Trifko Pljevaljčić, T. 32332–32333 (21. januar 2013.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 10; Milutin Vujičić, T. 32124 (17. januar 2013.). Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. U tom pogledu, kad je riječ o Vujičiću, Vijeće u njegovom svjedočenju uočava jednu kontradikciju. Vujičić s jedne strane navodi da ne zna ništa o paravojnim formacijama, ali je znao da su one ubijale ljude bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost. Isto tako, Mlađenovićevo svjedočenje o tome kako su te grupe dolazile stihijski protivrječno je njegovom svjedočenju da su neke od tih jedinica "sadejstv[ovale] sa regularnim jedinicama vojske". Osim toga, svjedočenja tih svjedoka karakterišu brojne druge protivrječnosti i krajnja evazivnost, što dovodi u pitanje njihovu vjerodostojnost.

2842 Svjedok KDZ379, T. 18889 (15. septembar 2011.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 9; Trifko Pljevaljčić, T. 32332 (21. januar 2013.).

2843 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21493–21494, 21503, 21505. V. takođe D4312 (Izvještaj MUP-a RS-a, 14. septembar 1992.), str. 1; D1675 (Izvještaj u vezi sa stanicom milicije Foča, 1. decembar 1992.), str. 1–4; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 47.

2844 V. činjenica o kojoj je presuđeno 760.

2845 V. činjenica o kojoj je presuđeno 761. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 752. Tužilaštvo se poziva na Mašovićevo svjedočenje u vezi s ekshumacijom jedne osobe koja se dovodi u vezu s ovim incidentom. Završni

869. Vijeće stoga zaključuje da su, u periodu od 1. do 5. maja 1992., srpske snage ubile više civila iz sela Jeleč.

(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici

870. Tužilaštvo navodi da je jedan broj ljudi koji su se krili u šumi kod Mješaje/Trošnja ubijen početkom jula 1992.

871. Dana 3. jula 1992., selo Mješaja/Trošanj, u kojem su živjeli bosanski Muslimani, smješteno između Foče i Tjentišta, napale su srpske snage u čijem sastavu su bile jedinice koje su vodili Gojko Janković i Radomir Kovač.[2847] Kovač je bio pripadnik Ćosovićeve grupe.[2848]

872. U vrijeme napada na Trošanj, nekolicina mještana bosanskih Muslimana je još uvijek živjela u svojim kućama, ali su noću spavali u šumi i samo su se danju vraćali kući.[2849] Bili su uplašeni jer su vidjeli kako gore druga muslimanska sela i znali su da ih se napada zbog toga što su Muslimani.[2850] Vijeće je takođe formalno primilo na znanje da su u prvom napadu poginula tri stanovnika Trošnja.[2851] Međutim, Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima o okolnostima smrti te tri osobe za vrijeme napada na selo da bi o tome moglo izvesti zaključak.

---

podnesak tužilaštva, Dodatak G, Foča, incident 5.2 iz Priloga A Optužnici. Mašović pominje jednu osobu iz Jeleča koja je nestala 4. maja 1992. i koja je ekshumirana iz jedne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 6. Međutim, u odsustvu daljnjih dokaza, Vijeće se na osnovu Mašovićevog svjedočenja nije uvjerilo da može povezati tu osobu s navedenim incidentom iz priloga Optužnici, te se neće oslanjati na dokaze o ekshumaciji kad bude donosilo zaključak o tom incidentu. Mlađenović je u svom svjedočenju rekao da je Jeleč bio uporište Patriotske lige i da su srpske snage "oslobodile" selo tek nakon prethodnih pokušaja da se pregovara o vraćanju oružja i izbjegavanju sukoba. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 41. Isto tako, optuženi je iznio tvrdnju da su poginuli u Jeleču bili kolateralna šteta vojne operacije. Završni podnesak odbrane, par. 1771. Međutim, Vijeće ne smatra da su Mlađenovićevo svjedočenje i nepotkrepljena tvrdnja optuženog u suprotnosti s dokazima koji se odnose na ponašanje pripadnika srpskih snaga koje su ušle u Jeleč, zapalile selo, prisilile mještane da bježe i ubile one koji su ostali u svojim kućama ili pokušali da pobjegnu.

2846 V. činjenica o kojoj je presuđeno 761. V. zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici za dokaze koji se odnose na zatočenje i postupanje prema zatočenicima u KP domu Foča.

2847 V. činjenice o kojima je presuđeno 763, 2398. Vijeću su predočeni dokazi da je Janković obišao sela da bi vidio na koji način bi se bosanski Muslimani i bosanski Srbi mogli spasiti, kao i dokazi o tome da je prethodno bilo pokušaja da se pregovara o predaji oružja u selu Trošanj i da se garantuje bezbjednost bosanskim Muslimanima koji predaju oružje. Milutin Vujičić, T. 32128 (17. januar 2013.); D3316 (Dogovor predstavnika Muslimana sela Trošanj i predstavnika vlasti u Foči, 24. april 1992.), str. 1. Međutim, Vijeće ne prihvata da je to svjedočenje pouzdano ni da se može dovesti u vezu s ovim incidentom. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je napomenulo da Vujićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokazatelji da je pokušao navesti Vijeće na pogrešan zaključak, što dovodi u pitanje njegovu vjerodostojnost. Osim toga, Vijeće konstatuje da je Mlađenović prihvatio da možda nije bio dobro informisan o svim događajima u selu i da je tvrdio da ne zna za dokaze koji sugerišu da su bosanski Muslimani zapravo predali oružje. Radojica Mlađenović, T. 36655–36656 (5. april 2013.). Vijeće stoga ne smatra da Mlađenovićevo svjedočenje dovodi u sumnju dokaze o ponašanju srpskih snaga tokom napada koji su predočeni Vijeću .

2848 Svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3385 (pod pečatom).

2849 Činjenica o kojoj je presuđeno 764.

2850 V. činjenica o kojoj je presuđeno 764. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 752.

2851 V. činjenice o kojima je presuđeno 765, 2398, 2399.

873. Nakon što su zarobile grupu od približno 50 seljana Muslimana, srpske snage su odvojile muškarce od žena. Žene su potjerali nizbrdo prema selu, a sedam zarobljenih muškaraca su tukli i zatim ubili.[2852] Srpski vojnici su seljane tukli kundacima i granama, udarali ih nogama i nazivali ustašama, i od premlaćivanja jedan Musliman je izgubio oko.[2853] Neki bosanski Muslimani iz sela odvedeni su u zatočeničke objekte uključujući KP Dom[2854] i radničke barake u Buk Bijeloj.[2855]

874. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage ubile najmanje sedam civila bosanskih Muslimana iz sela Mješaja/Trošanj u julu 1992.

(E) Zatočenički objekti u Foči

(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici

875. U Optužnici se navodi da su vojna skladišta TO-a u Livadama korištena kao zatočenički objekt od 14. do 17. aprila 1992.

876. Sredinom aprila 1992., veliki broj bosanskih Muslimana uhapšenih u centru Foče i drugim dijelovima grada odveden je i zatočen u vojnim skladištima TO-a u Livadama.[2856] Među zatočenicima nalazila se nekolicina ljekara i medicinsko osoblje iz bolnice u Foči, kao i pripadnici TO-a i vojnici u maskirnim uniformama JNA.[2857] Prilikom hapšenja, nekoliko zatočenika je teško premlaćeno i ozlijeđeno, a drugima su vezane ruke i zatim su odvedeni.[2858] Sredinom aprila 1992., približno 80 do 100 muškaraca bilo je zatočeno u hangarima u tom objektu.[2859] Taj broj ne

---

2852 V. činjenice o kojima je presuđeno 765, 2398, 2399, 2401. Tužilaštvo u vezi s ekshumacijom jedne osobe koju dovodi u vezu s incidentom upućuje na Mašovićevo svjedočenje. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G, Foča incident 5.4 iz Priloga A Optužnici. Prema Mašovićevom svjedočenju, deset tijela ekshumiranih iz masovne grobnice u Trošnju dovode se u vezu s osobama koje su nestale 1. maja 1992. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 6. Vijeće konstatuje da taj datum nije u skladu s dokazima koji pokazuju da su se ta ubistva dogodila u julu 1992. Osim toga, u odsustvu daljnjih dokaza, Vijeće ne može povezati tu osobu s incidentom iz priloga Optužnici na osnovu Mašovićevog svjedočenja i stoga se neće oslanjati na navedene dokaze o ekshumaciji kad bude donosilo zaključak u vezi s ovim incidentom.

2853 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2400.

2854 Trifko Pljevaljčić, T. 32346 (21. januar 2013.). V. zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici za dokaze koji se tiču zatočenja i postupanja u KP domu Foča.

2855 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2407. V. zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici za dokaze koji se tiču zatočenja i postupanja u radničkim barakama u Buk Bijeloj.

2856 V. činjenice o kojima je presuđeno 782, 783, 784, 785.

2857 Svjedok KDZ239, P3335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1195–1200, 1198–1199 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 785. Mlađenović je rekao da su civili bosanski Muslimani u taj objekt dovedeni na kratko, zbog sumnje da su učestvovali u naoružavanju stanovnika bosanskih Muslimana. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 36. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mlađenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

2858 Činjenica o kojoj je presuđeno 786. V. takođe svjedok KDZ239, P3335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1197 (pod pečatom).

2859 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*) T. 7887–7888.

obuhvata žene i djecu, koji su odvojeni i odvedeni u druge hangare.[2860] Većina zatočenih bili su bosanski Muslimani, a jedan je bio bosanski Hrvat.[2861]

877. Neki zatočenici koji su došli u objekt već su bili teško premlaćeni.[2862] Čulo se kako Veselin Čančar, komandant u Livadama, psuje i prijeti zatočenicima.[2863] Jednog dječaka kojeg su zarobili u gradu Foči i doveli u Livade, vezali su za ogradu i tukli konopcima.[2864] Iako zatočenici nisu mogli vidjeti kako ga tuku, čuli su udarce, njegovo zapomaganje i "zvižduk tih udaraca ".[2865]

878. Prema svjedočenju svjedoka KDZ239, uslovi u objektu bili su jako loši: "[B]ila je velika vlaga. […] Loši su bili higijenski uslovi i uslovi ishrane i odatle je krenulo sa lošim prostorom za boravak."[2866] Vijeće smatra da svjedočenje svjedoka KDZ239 ne sadrži dovoljno relevantnih pojedinosti da bi Vijeće moglo donijeti zaključak o uslovima zatočenja u tom objektu. Dana 17. aprila 1992., svi muški civili bosanski Muslimani zatočeni u Livadama prebačeni su u KP dom Foča.[2867]

879. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su, sredinom aprila 1992., u vojna skladišta TO-a u Livadama dovođeni nesrbi, da su tu zatočeni i da su neki od tih zatočenika tamo bili premlaćeni.

(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici

880. U Optužnici se navodi da je KP dom u Foči korišten kao zatočenički objekt od 18. aprila 1992. do barem 31. decembra 1992.[2868]

2860 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200.

2861 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200, 1202. Taj bosanski Hrvat identifikovan je kao Krunoslav Marinović.

2862 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1200, 1202.

2863 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1201–1202.

2864 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1202.

2865 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1202.

2866 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1202.

2867 V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204; Radojica Mlađenović, T. 36657 (5. april 2013.). V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*) T. 7887–7888.

2868 Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je objekt funkcionisao od 18. aprila 1992. do 4. oktobra 1994. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

881. Prije rata, KP dom je služio kao zatvor kapaciteta 600 – 800 zatvorenika.[2869] Međutim, uoči rata mnogi zatvorenici su bili pušteni ili su pobjegli.[2870] Zarobljeni bosanski Muslimani prebacivani su u KP Dom Foča od sredine aprila 1992.[2871] Na primjer, svi civili bosanski Muslimani zatočeni u Livadama prebačeni su u KP dom sredinom aprila 1992.[2872] Kad je ta grupa stigla, oko 40 – 60 osoba već je bilo zatočeno u jednoj prostoriji.[2873] Nekoliko dana kasnije, jedan od stražara je napravio popis imena i zanimanja zatočenika.[2874] Krajem aprila 1992., zatočenici su odvedeni iz zatvora Velečevo u KP dom. Na ulazu u KP dom stajao je autobus pun žena i djece.[2875] Jedna grupa od približno 20 bosanskih Muslimana koji su pobjegli iz Foče uhapšena je u Crnoj Gori i u maju 1992. fočanska policija ih je sprovela u KP dom.[2876] Nekoliko dana kasnije, u taj objekt je dovedeno još 50 – 60 civila, bosanskih Muslimana iz Foče i okolnih sela.[2877] Još zatočenika nesrba dovedeno je u objekt u junu 1992.[2878] U objektu su bili zatočeni i neki bosanski Srbi, prevashodno zbog kršenja vojne discipline.[2879]

2869 D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 3–5. V. takođe P6657 (Skica KP doma s oznakama koje je unio Mitar Rašević); činjenica o kojoj je presuđeno 823; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7669 (gdje je svjedok izjavio da je objekt, koliko je njemu poznato, mogao da primi između 1.000 i 1.200 ljudi); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2894–2895; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; Radojica Mlađenović, T. 36657, 36667 (5. april 2013.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 34–35; P5527 (Odluka Radovana Karadžića o osnivanju Kazneno-popravnog doma Foča), str. 1.

2870 D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 5.

2871 V. činjenice o kojima je presuđeno 822, 823; svjedok KDZ239, T. 18914–18915 (15. septembar 2011.).

2872 V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; svjedok KDZ239, T. 18914–18915 (15. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da niko od zatočenika nije bio na frontu). Zatočenike iz Livada tamo su dočekali vojnici i policija. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204. V. takođe Radojica Mlađenović, T. 36657 (5. april 2013.); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7887–7888.

2873 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1217.

2874 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204.

2875 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3127, 3129.

2876 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2774–2778, 2781–2782, 2789, 2793; svjedok KDZ017, T. 19894–19896 (4. oktobar 2011.); Momir Bulatović, T. 34569–34571 (1. mart 2013.). Miodrag Stevanović, funkcioner iz Foče, učestvovao je u njihovom hapšenju i dovođenju. U toj grupi zatočenika dovedenoj iz Crne Gore bilo je i vojnika dezertera bosanskih Srba, ali oni su u KP domu zadržani samo nekoliko dana. Dovođenje je obavljeno na zahtjev SUP-a Foča. D1746 (Izvod iz izvještaja), str. 1–4.

2877 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2789.

2878 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2792, 2799, 2820–2821 (gdje je svjedok izjavio da je među ljudima koji su bili zatočeni zajedno s njim bilo muškaraca u šezdesetim i sedamdesetim godinama i da su dvojica od 72 zatočenika držana u njegovoj prostoriji bili bosanski Hrvati, dok su ostali bili bosanski Muslimani).

2879 D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 31; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2793; v. činjenica o kojoj je presuđeno 826; P5545 (Izvještaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.), str. 3; D2722 (Izvještaj KP doma Foča Ministarstvu pravde RS-a, bez datuma), str. 16–17; svjedok KDZ379, T. 18858 (15. septembar 2011.).

882. Iako su bosanski Muslimani u taj objekt premještani od sredine aprila 1992., KP dom u Foči zvanično je osnovan tek 4. jula 1992., odlukom Vlade SrRBiH.[2880] Opštinski vojni i civilni funkcioneri obilazili su objekt.[2881] I Ministarstvo pravosuđa i vojne vlasti u Foči bili su odgovorni za taj objekt i imali su kontrolu nad njim.[2882] Međutim, vojne vlasti u KP domu su bile te koje su imale nadležnost za donošenje odluka o tome koji nesrbi će biti zatočeni, a koji pušteni iz KP doma.[2883] Vojne vlasti u KP domu takođe su mogle odlučivati o tome kojim će licima biti dozvoljen ulazak u KP dom, a imale su i određenu moć da upute osobe na radnu obavezu u taj objekt.[2884] Krnojelac je bio obavještavan o tome za koga su vojne vlasti odlučile da bude zatočen, a za koga da bude pušten na slobodu[2885] i imao je obavezu da prosljeđuje zahtjeve za puštanje tih zatočenika Kriznom štabu Foča ili Taktičkoj grupi Foča.[2886] Krnojelac jeste proslijedio neke zahtjeve za oslobađanje zatočenih bosanskih Muslimana Kriznom štabu Foča i Taktičkoj grupi Foča i neki od tih zahtjeva su odobreni nakon provjere zatočenika.[2887]

883. Civili bosanski Muslimani koje su uhapsile srpske snage bili su zatočeni u KP domu u vremenskom rasponu od četiri mjeseca do više od dvije i po godine.[2888] Za njihovo zatvaranje nije

---

2880 P1098 (Zapisnik sa 36. sjednice Vlade SrRBiH, 4. juli 1992.), str. 2, 4; Slobodan Avlijaš, T. 35153 (11. mart 2013.); P6195 (Izvještaj o aktivnostima na organizovanju pravosudnih organa u Foči); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 8.

2881 D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 16. Rašević je rekao da je Marko Kovač bio jedna od osoba koje su dolazile u objekt.

2882 V. činjenice o kojima je presuđeno 836, 837, 838, 839, 840; D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 11–16; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7599, 7944, 8175–8176; P6195 (Izvještaj o aktivnostima na organizovanju pravosudnih organa u Foči), str. 2; P3343 (Rješenje Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a, 16. decembar 1992.), str. 1; P5545 (Izvještaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.), str. 1. Premda Vijeće prihvata da je možda bilo poteškoća u komunikaciji, Raševićevo svjedočenje o tome da KP dom, s jedne strane, i ministar pravosuđa i republička Vlada, s druge strane, nisu bili u kontaktu nekoliko mjeseci nije vjerodostojno i ni u kom slučaju ne isključuje mogućnost da je komunikacija postojala između drugih organa lokalnih vlasti i republičke Vlade. V. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 40.

2883 V. činjenica o kojoj je presuđeno 837; P3347 (Naređenje Vojne pošte Foča, 7. septembar 1992.); svjedok KDZ239, T. 18921 (15. septembar 2011.). V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8138; Milorad Krnojelac, D2715 (Svjedočenje Milorada Krnojelca u predmetu *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7687–7689, 7691 (pod pečatom).

2884 V. činjenica o kojoj je presuđeno 839.

2885 V. činjenica o kojoj je presuđeno 838.

2886 V. činjenica o kojoj je presuđeno 837; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7645–7648; D2723 (Molba za otpust iz KP doma Foča, 30. juli 1992.); D2724 (Molba za otpust iz KP doma Foča, 30. juli 1992.); D2725 (Molba za otpust iz KP doma Foča, 14. maj 1992.).

2887 Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7936–7938, 7940–7943; P3344 (Dopis v.d. upravnika KP doma Foča Kriznom štabu Foča, 15. maj 1992.); svjedok KDZ239, T. 18917 (15. septembar 2011.), T. 18986–18987 (16. septembar 2011.); D1688 (Izvještaj Taktičke grupe "A" Foča, 18. juli 1992.); P5540 (Potvrda Kriznog štaba Foča u vezi s puštanjem Dževada Dedovića iz zatvora, 7. maj 1992.); P5539 (Potvrda Kriznog štaba Foča u vezi s puštanjem Enesa Zuke iz zatvora, 21. maj 1992.); P5526 (Potvrda Kriznog štaba Foča, 7. juli 1992.); D1691 (Odobrenje za odlazak SJB-a Foča, 26. juni 1992.); D1687 (Spisak ljudi puštenih iz KP doma Foča, 8. decembar 1992.).

2888 V. činjenica o kojoj je presuđeno 825; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2818, 2820. Svjedoci odbrane su izjavili da su KP dom Foča i drugi zatočenički objekti (i) predstavljali "prihvatne objekte" koje su vlasti bosanskih Srba koristile kako bi te civile zaštitile od paravojnih i

naveden nikakav pravni osnov i srpske vlasti nisu preispitivale njihovo zadržavanje u zatočeništvu.[2889] Istražitelji MUP-a dolazili su u KP dom da ispituju zatočenike.[2890] Vijeću su također predočeni dokazi o tome da je, u februaru 1993., Slobodan Avlijaš uputio dopis kazneno-popravnim ustanovama, uključujući KP dom u Foči, u kojem navodi da je Ministarstvo pravosuđa obaviješteno da se lica drže u pritvoru, a da nadležni sud nije donio rješenje o njihovom pritvoru. Avlijaš je od tih kazneno-popravnih ustanova tražio da Ministarstvu dostave informaciju o broju zatvorenih lica i o broju lica za koje ne postoji rješenje nadležnog suda, te da ove potonje oslobode.[2891] Međutim, na kraju zatočeni bosanski Muslimani nisu bili osumnjičeni ni optuženi, protiv njih nije proveden sudski postupak, niti je donesena osuđujuća presuda za bilo koje krivično djelo, bilo prije bilo tokom zatočeništva u KP domu,[2892] i nijedan zatočenik nije bio upoznat sa svojim pravima ni prije ni za vrijeme zatočeništva.[2893] Po izbijanju sukoba, velika većina zatočenih u tom objektu bili su bosanski Muslimani, među kojima ljekari i zdravstveni radnici, novinari, bivši radnici KP doma, rukovodioci, policajci i drugi civili.[2894] Nije se vodilo računa o njihovoj dobi, zdravstvenom stanju ni civilnom statusu. Dob zatočenika kretala se u rasponu od 15 do gotovo 80

---

kriminalnih elemenata van kontrole i garantovale im bezbjednost; (ii) da su bosanski Muslimani koji su držani u tim centrima mogli zatražiti dopuštenje od stražara da napuste opštinu ili pak da se vrate u svoja sela kako bi se mogli brinuti za stoku ili da odu u prodavnice da kupe hranu. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 31, 33; Milutin Vujičić, T. 32097, 32133 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32313–32316, 32344 (21. januar 2013.). Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Vujičićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i jasni pokazatelji da je pokušavao da navede Vijeće na pogrešan zaključak, što dovodi u pitanje vjerodostojnost njegovog svjedočenja u tom pogledu. Što se tiče Pljevaljčićevog svjedočenja o istoj temi, njegovo svjedočenje bilo je uopšteno i Vijeće se nije uvjerilo da se odnosi konkretno na zatočene u KP domu Foča.

2889 V. činjenice o kojima je presuđeno 826, 827. Mitar Rašević je izjavio da nijedan zatočenik nije doveden bez uputnog akta vojne komande, koji je sadržavao popratne akte u kojima je bio naveden osnov za pritvaranje. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 29, 43; Mitar Rašević, T. 46816 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu protivrječnosti u Raševićevom svjedočenju u tom pogledu, kao i to da je on negirao da zna da je u dokumentima u vezi sa zatočenjem stajala standardna formulacija da su osobe zarobljene u vojnim dejstvima, iako su one zapravo bile civili. Mitar Rašević, T. 46777–46780 (11. februar 2014.); P6656 (Izvod iz transkripta svjedočenja Mitra Raševića pred Sudom BiH, 11. decembar 2007.), str. 5–6. Isto tako, Vijeće ima u vidu protivrječnosti u Krnojelčevom svjedočenju u tom pogledu. On je najprije u svom svjedočenju rekao da mu je bilo rečeno da su ti ljudi zatočeni zbog toga što su bosanski Muslimani, ali je kasnije tu izjavu povukao. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7844–7845.

2890 Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7660–7663, 7849–7850, 8072.

2891 P5544 (Instrukcija o izvršenju pritvora Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a, 23. februar 1993.).

2892 V. činjenica o kojoj je presuđeno 828; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2783, 2818, 2820.

2893 V. činjenice o kojima je presuđeno 829, 830.

2894 V. činjenice o kojima je presuđeno 830, 832. Marić je također izjavio da je bolničko osoblje muslimanske nacionalnosti napustilo bolnicu sredinom jula 1992., ali da ih na to niko nije primorao. Kad je Maričevo svjedočenje osporeno, on je i dalje tvrdio da radnici bolnice nesrbi nisu bili protjerivani ni zatočeni u KP domu Foča, ali je zatim prihvatio da jedan njegov kolega jeste završio u tom objektu. Veljko Marić, T. 35597–35599 (19. mart 2013.); P6206 (Naređenje Taktičke grupe Foča, 4. juli 1993.). S obzirom na ovu protivrječnost, Vijeće se neće oslanjati na tvrdnju svjedoka da nijedan bosanski Musliman zaposlen u bolnici nije bio zatočen u KP domu.

godina.[2895] Pored uglavnom civilne populacije, u KP domu bio je i mali broj vojnika bosanskih Muslimana koje su držali u samicama, odvojeno od ostalih civilnih zatočenika.[2896]

884. Sredinom aprila 1992., objektom je upravljao Užički korpus JNA.[2897] Osim pripadnika Užičkog korpusa, u KP domu bili su prisutni pripadnici civilne policije i ljudi iz Srbije.[2898] Po odlasku Užičkog korpusa, jedinica poznata kao četa Livade, koja se sastojala od lokalnih bosanskih Srba, među kojima su bili i pripadnici policije, preuzela je odgovornost za zatočene bosanske Muslimane.[2899]

885. Dana 18. aprila 1992., Krizni štab Foča je za upravnika KP doma imenovao Milorada Krnojelca.[2900] Krnojelac je bio povezan s članovima SDS-a i u objektu je nosio vojnu uniformu.[2901] Savo Todović je bio zamjenik upravnika i on je zatočenicima izdavao naređenja koja su se ticala radne obaveze.[2902] Niko nije mogao izvoditi zatočene bosanske Muslimane iz objekta bez

---

2895 V. činjenica o kojoj je presuđeno 832. V. također svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1217. Rašević je izjavio (i) da nije bilo lica mlađih od 18 godina; (ii) da se ne sjeća da je u objektu vidio lica starija od 60 ili 65 godina; i (iii) da se prema svim zatočenim licima, bez obzira na to da li su bila ratni zarobljenici ili osuđenici, postupalo jednako bez obzira na nacionalnu pripadnost. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 43; Mitar Rašević, T. 46753, 46776–46777, 46783 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. Vijeće napominje da je sam Rašević prihvatio da ne zna kakva je bila situacija do sredine maja 1992., kad se vratio u objekt, a u svjedočenju je bio neodređen kad je suočen s dokazima o tome da su u objektu bili zatočeni starci, žene i djeca. V. P6660 (Izvještaj Taktičke grupe Foča, 31. avgust 1992.), str. 2; P6659 (Spisak zarobljenika u zatvoru u Foči, 27. oktobar 1993.) i svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1224.

2896 V. činjenica o kojoj je presuđeno 831; svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3137, 3141, 3152. V. također svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213.

2897 V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7610–7611, 7615, 7618–7619, 8217–8218.

2898 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1211. V. također D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 13.

2899 V. činjenica o kojoj je presuđeno 823; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7610–7611, 7615, 7618–7619, 8217–8218.

2900 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1213; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 11; Mitar Rašević, T. 46774–46775 (11. februar 2014.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; D2729 (Dopis Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a u vezi s regulisanjem Krnojelčevog radnog odnosa, 3. juni 1994.). V. također Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7600, 7638–7639, 7710–7711, 7768, 7775–7777 (gdje je svjedok izjavio da ga je Ministarstvo pravosuđa na tu funkciju zvanično imenovalo tek u julu ili avgustu 1992.). V. P1141 (Odluka Ministarstva pravde SrRBiH o postavljanju Milorada Krnojelca, 17. juli 1992.). Vijeće napominje da je Krnojelac u svom svjedočenju rekao da ga je na tu funkciju imenovao predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Foča, te da je negirao da zna da ga je za upravnika objekta imenovao Krizni štab Foča i da je imao broj telefona Kriznog štaba Foča. Međutim, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano, pošto je ono u direktnoj suprotnosti s onim što je rekao tokom ranijeg unakrsnog ispitivanja, iz kojeg se vidi da on jeste imao broj Kriznog štaba Foča. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7604, 7781, 7784, 7844–7845. V. također P3349 (Spisak zaposlenih u Kazneno-popravnom domu Srbinje u periodu od aprila 1992. do oktobra 1994.), str. 1, gdje je Milorad Krnojelac naveden kao privremeni upravnik u periodu od 18. aprila 1992. do 17. jula 1992.

2901 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2900–2901, 2905.

2902 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2911–2912, 2927; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1280; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 11, 15; Milorad Krnojelac, D2715 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv*

prethodnog odobrenja Todovića[2903] ili Krnojelca.[2904] Mitar Rašević je bio komandir straže u objektu.[2905] Među stražarima je bilo bivših stražara KP doma koji su nosili vojne uniforme, stare stražarske uniforme KP doma, dok su drugi nosili redovne policijske, vojne, maskirne ili višebojne uniforme.[2906] Tokom prvih nekoliko sedmica, za zatočenike u KP domu bili su odgovorni pripadnici vojnih jedinica.[2907] Vojna lica su ulazila u KP dom, premda je za to trebalo prethodno dobiti dozvolu vojnih organa.[2908] Krajem aprila 1992., Krizni štab Foča je, na osnovu rješenja Izvršnog odbora Srpske opštine Foča, odredio približno 40 osoba koje su ranije bile u sastavu policije za rad u KP domu.[2909] Krizni štab Foča je takođe imenovao ovlaštena lica za saslušavanje zarobljenika u tom objektu.[2910]

886. U maju 1992., Komanda Taktičke grupe Foča zatražila je da joj se dodijele prostorije u KP domu "za ratne zarobljenike".[2911] Taj zahtjev je odobrio Krnojelac.[2912] U avgustu 1992., Vlada bosanskih Srba obrazovala je komisije za obilazak "sabirnih centara i drugih objekata za

---

Krnojelca), T. 7691 (pod pečatom). Todović je za vršioca dužnosti zamjenika upravnika KP doma postavljen 16. decembra 1992., rješenjem koje je potpisao Momčilo Mandić. P3343 (Rješenje Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a, 16. decembar 1992.), str. 1; svjedok KDZ239, T. 18916 (15. septembar 2011.)

2903 D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 15.

2904 V. činjenica o kojoj je presuđeno 840. Vijeće ne prihvata Krnojelčevo svjedočenje u vezi s tim, gdje je on nastojao umanjiti svoju ulogu u objektu i distancirati se od toga da je imao bilo šta za zatočenicima, kao ni njegove tvrdnje da je izrazio zabrinutost za zatočenike. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7605–7606, 7614, 7618, 7623–7626, 7639, 7654, 7855. Vijeće zaključuje da njegovo svjedočenje osporavaju drugi dokazi, uključujući njegove sopstvene izvještaje koji se odnose na upotrebu tog objekta za smještanje zatočenih bosanskih Muslimana i njegov zahtjev da se obezbijede osoblje i finansijska sredstva. D2732 (Izvještaj KP doma Foča, 6. maj 1993.); P5545 (Izvještaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.).

2905 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2915; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8070; Milorad Krnojelac, D2715 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7691 (pod pečatom); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 1; Mitar Rašević, T. 46752–46754 (11. februar 2014.); D4308 (Izvod iz Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji KP doma Foča, avgust 1992.). V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1280–1281.

2906 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1281; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2916; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 13. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 835; P3349 (Spisak zaposlenih u Kazneno-popravnom domu Srbinje u periodu od aprila 1992. do oktobra 1994.); D2730 (Odluka Predsjedništva SrRBiH objavljena u *Službenom glasniku*, 12. maj 1992.), str. 1–2.

2907 V. činjenice o kojima je presuđeno 834, 833.

2908 Činjenica o kojoj je presuđeno 840.

2909 Svjedok KDZ239, T. 18910–18914 (15. septembar 2011.); P3340 (Odluka Izvršnog odbora Foča, 26. april 1992.); Radojica Mlađenović, T. 36661 (5. april 2013.).

2910 P6268 (Zahtjev KP doma Foča Kriznom štabu Foča, 20. maj 1992.); Radojica Mlađenović, T. 36661–36662 (5. april 2013.); P3349 (Spisak zaposlenih u Kazneno-popravnom domu Srbinje u periodu od aprila 1992. do oktobra 1994.).

2911 P3341 (Zahtjev Taktičke grupe Foča, 8. maj 1992.).

2912 P3342 (Odluka privremenog upravnika KP doma Foča, maj 1992.); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8168–8169 (gdje je svjedok izjavio da je ta odluka donesena po odobrenju od Mlađenovića).

zarobljenike".[2913] Te komisije dobile su zadatak da ostvare uvid u status lica koja su držana u tim objektima u skladu s međunarodnim konvencijama, te da ubrzaju procesuiranje tih lica i nakon obilaska podnesu izvještaj.[2914] Avlijaš je bio član komisije koja je obišla Foču i kojem je komandant Taktičke grupe Foča rekao da su "[ratni] zarobljenici [u objektu]" stvar vojske i njegova stvar.[2915] U novembru 1992., Krnojelac je podnio izvještaj Ministarstvu pravde o tome da se KP dom koristi za smještaj "ratnih zarobljenika" i zatražio da se riješi pitanje pravnog statusa KP doma.[2916]

887. Neki zatočenici su oslobođeni nakon ispitivanja pod uslovom da se svakodnevno javljaju u policiju ili su pušteni u sklopu razmjene.[2917] Grupe zatočenika su bile premještene iz KP doma u druge logore u BiH, uključujući logor u Kuli, prije nego što su zatočenici konačno bili razmijenjeni.[2918] U najmanje jednom slučaju, zatočenici su radi razmjene odvedeni preko državne granice (u Crnu Goru).[2919]

888. Najviše zatočenika u KP domu, oko 500 do 600, bilo je u ljeto 1992.[2920] Njihov broj se od jeseni 1992. do 1993. godine smanjio na oko 200 do 300 zatočenika.[2921] Posljednji zatočenici

---

2913 D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.), str. 2.

2914 D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.), str. 2–3.

2915 D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 33–35.

2916 D2722 (Izvještaj KP doma Foča Ministarstvu pravde RS-a, bez datuma), str. 16–17.

2917 D3318 (Potvrda Kriznog štaba Foča o otpuštanju, 26. april 1992.); D4779 (Spisak ratnih zarobljenika koji se otpuštaju iz KP doma, 12. juli 1993.); P3345 (Spisak lica koja se otpuštaju iz KP doma Foča, 7. maj 1992.); svjedok KDZ239, T. 18918 (15. septembar 2011.); P5540 (Potvrda Kriznog štaba Foča u vezi s puštanjem Dževada Dedovića iz zatvora, 7. maj 1992.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 60; D1689 (Spisak ljudi koji se otpuštaju iz KP doma Foča 21. oktobra 1992.); P6206 (Naređenje Taktičke grupe Foča, 4. juli 1993.). V. također svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3152, 3175–3176; Radojica Mlađenović, T. 36668–36669 (5. april 2013.); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7928–7932. Avlijaš je u svom svjedočenju rekao da su te razmjene obavljane nezavisno od centralnih organa, koji nisu imali nikakvih saznanja o događajima u Foči sve do decembra 1992. D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 60. Međutim, u unakrsnom ispitivanju svjedok je prihvatio da nije bio u poziciji da zna kakve informacije zvaničnici Foče dostavljaju rukovodstvu bosanskih Srba. Slobodan Avlijaš, T. 35150–35151 (11. mart 2013.); P6194 (Molba Vlade SrRBiH Kriznom štabu Foča, 23. maj 1992.). S obzirom na to da se svjedok naknadno tako ogradio, Vijeće se neće oslanjati na Avlijaševu ocjenu o tom pogledu.

2918 Soniboj Škiljević, T. 36925 (10. april 2013.), T. 36926–36927, 36929–36930 (10. april 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); v. činjenica o kojoj je presuđeno 876; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1204, 1283; P3348 (Potvrda MKCK-a u vezi sa svjedokom KDZ239, 1. juli 1994.) (pod pečatom); P3350 (Potvrda Državne komisije BiH za razmjenu ratnih zarobljenika, 11. novembar 1994.) (pod pečatom); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2917–2918.

2919 V. činjenica o kojoj je presuđeno 901. U avgustu je grupa od približno 55 zatočenika odvedena na razmjenu u Crnu Goru, ali je jedan vojnik bosanski Srbin zaustavio autobus, izdvojio 20 mlađih muškaraca i odveo ih, a preostalih 25 muškaraca razmijenjeno je u Crnoj Gori. Tih 20 mlađih muškaraca više nikad nisu viđeni.

2920 Činjenica o kojoj je presuđeno 824; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1218, 1225; svjedok KDZ239, T. 18935, (15. septembar 2011.), T. 18946, 18973 (16. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je broj zatočenih u KP domu bio najveći krajem maja i početkom juna 1992. i procijenio da ih je bilo između 600 i 650). Svjedok KDZ017 je izbrojao ukupno 570 zatočenika u KP domu, tokom njegovog zatočeništva taj broj se povećao na 752, a u nekom trenutku u objektu

pušteni su iz tog zatočeničkog objekta u oktobru 1994.[2922] Međutim, s obzirom na to da se u Optužnici navodi zatočenje u KP domu do barem 31. decembra 1992., Vijeće neće donositi zaključke o zatočenju poslije tog datuma.

(b) Uslovi zatočenja

889. Zatočenici u KP domu bili su prisiljeni da trpe neprimjerene životne uslove, što je kod mnogih izazvalo trajne fizičke i psihičke tegobe.[2923] Svjedok odbrane Rašević je, govoreći o KP Domu, izrazio žaljenje "zbog […] onoga što je zadesilo sve [te] ljude" i priznao da je "zl[o] […] učinjeno tim ljudima".[2924] Zatočenici su držani pod ključem u ćelijama, osim za vrijeme obroka ili radne obaveze.[2925] Zatočenici su namjerno držani u skučenom prostoru. Iako je kapacitet KP doma bio takav da se moglo smjestiti više od maksimalnog broja zatočenih nesrba držanih u objektu, zatočenici su bili natiskani u mali broj prostorija.[2926] U samicama, koje su bile predviđene za po jednu osobu, bilo je natrpano do 18 ljudi odjednom, tako da zatočenici nisu uopšte mogli da se kreću ćelijom, ni da spavaju u ležećem položaju.[2927] Zbog pretrpanosti nisu svi imali krevete, pa čak ni madrac, a ni ćebadi nije bilo dovoljno.[2928] Ležajeva nije bilo dovoljno ili ih uopšte nije

---

je, po njegovoj procjeni, bilo zatočeno preko 1.000 muškaraca. Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2893–2895, 2916; svjedok KDZ017, T. 19899–19900 (4. oktobar 2011.). V. takođe P5545 (Izvještaj Kazneno-popravnog doma Foča, 11. juli 1992.), str. 3.

2921 V. činjenica o kojoj je presuđeno 824.

2922 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2893–2894, 2916. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 824; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 39.

2923 V. činjenica o kojoj je presuđeno 841; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2806, 2918–2919, 2931–2932.

2924 P6655 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Mitrom Raševićem), str. 5; Mitar Rašević, T. 46768–46769 (11. februar 2014.).

2925 V. činjenica o kojoj je presuđeno 844.

2926 V. činjenice o kojima je presuđeno 842, 844. Svjedoci odbrane su izjavili da je pretrpanost bila problem jedino tokom prvog mjeseca, nakon čega su gotovo svi zatočenici imali sopstveni krevet. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 17. Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je njegovo svjedočenje bilo evazivno i protivrječno njegovom ranijem svjedočenju. Svjedok je takođe bio vrlo defanzivan u vezi s ponašanjem njegovih stražara i Vijeće je zaključilo da to da nije znao za zlostavljanje u objektu nije vjerodostojno, posebno kad se uzme u obzir da je, kao što je pomenuto u par. 889, priznao da je zatočenicima učinjeno "zlo".

2927 Činjenica o kojoj je presuđeno 843. Rašević je takođe izjavio da su samice bile male, ali da su imale krevet, WC i lavabo, te da u njih nije bilo moguće smjestiti 18 ljudi, i da su zatočenici stavljani u samice samo za prekršaje. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 8, 21–22. Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti Raševićevog svjedočenja koju je već dalo u fusnoti 2926.

2928 Činjenica o kojoj je presuđeno 844; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805, 2813. Krnojelac je izjavio da je bilo dovoljno ležajeva i ćebadi i da je naložio da se stave na raspolaganje zatočenicima. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7669–7670. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Krnojelčevo ranije svjedočenje, u njegovom predmetu, karakterišu evazivnost, protivrječnosti i nastojanje da umanji sopstvenu ulogu.

bilo.[2929] Jedina posteljina bila je ona koja je ostala od bivših osuđenika, a nije nijednom oprana ni promijenjena tokom cijele 1992.[2930]

890. Higijenski uslovi bili su užasni, uslovi za pranje minimalni.[2931] Zatočenici su samo ponekad dobijali sapun za pranje veša u hladnoj vodi.[2932] Kade i tuševi bez tople vode bili su, u najboljem slučaju, rijetko dostupni.[2933] Nije bilo dovoljno sredstava za održavanje higijene i toaletnog pribora.[2934] Uslijed loših higijenskih uslova i toga što zatočenici nisu mogli da se kupaju i da se presvuku, problem vašljivosti bio je akutan.[2935]

891. Tokom oštre zime 1992. godine, prostorije u kojima su držani zatočenici nesrbi nisu bile dovoljno grijane, u prostorije nisu bile stavljene grijalice, polomljeni prozori ostavljeni su nepopravljeni, a odjeća napravljena od ćebadi da bi se lakše podnijela studen bila je zaplijenjena.[2936] Nabavljene su peći za grijanje kancelarija upravne zgrade, a bilo je dovoljno goriva da se takve peći obezbijede i za nesrpske zatočenike.[2937]

892. Svaki pokušaj zatočenika nesrba da poboljšaju životne uslove u logoru kažnjavan je samicom.[2938] Postupci zbog kojih su premlaćivani ili stavljani u samicu bili su pokušaji da se dođe

---

2929 Činjenica o kojoj je presuđeno 846; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213.

2930 Činjenica o kojoj je presuđeno 846.

2931 Činjenica o kojoj je presuđeno 845.

2932 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2979.

2933 Činjenica o kojoj je presuđeno 845. Svjedoci odbrane su izjavili da su problemi s vodom riješeni i da su preduzete mjere da se zatočenicima obezbijedi topla voda za kupanje. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 17; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7668–7669. Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je karakter tih zahtjeva bio nejasan i da je Krnojelčevo svjedočenje nepouzdano s obzirom na to da mu je bilo u interesu da umanji sopstvenu odgovornost za uslove zatočenja u tom objektu, pošto je tvrdio da nije ni ulazio u prostorije u kojima su ljudi bili zatočeni. Vijeće takođe upućuje na svoju raniju ocjenu pouzdanosti Raševićevog svjedočenja koju je dalo u fusnoti 2926.

2934 Činjenica o kojoj je presuđeno 845. Vijeće zaključuje da su se higijenski uslovi unekoliko popravili u 1993. godini, ali navodi u vezi s KP domom odnose se samo na period do kraja 1992. Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2979.

2935 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1227–1228. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7676; činjenica o kojoj je presuđeno 847.

2936 V. činjenica o kojoj je presuđeno 848; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212–1213, 1226. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 850. Vijeću su takođe predočeni dokazi da su peći za zatočenike nesrbe obezbijeđene tek u oktobru 1993., i to od strane MKCK-a. Činjenica o kojoj je presuđeno 849. Međutim, budući da to ne spada u period na koji se odnose navodi za KP dom, Vijeće smatra da to nije značajno. U vezi s drugim poboljšanjima uslova nakon Krnojelčevog odlaska iz tog objekta 1993., v. svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2910–2911, 2947. V. takođe D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 23.

2937 Činjenica o kojoj je presuđeno 849. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 850. Mitar Rašević je izjavio da je najgora zima bila prva, jer tada nije radilo grijanje, nije bilo dovoljno peći i da zbog rata nisu imali priliku da nabave drvo za ogrijev. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 19. Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti Raševićevog svjedočenja koju je već dalo u fusnoti 2926.

2938 Činjenica o kojoj je presuđeno 865.

do dodatne hrane ili do tople vode, kao i pokušaji međusobnog komuniciranja, komuniciranja sa stražarima ili s vanjskim svijetom.[2939]

893. Zatočenicima je hladnoća padala tim teže što su obroci, iako ih je bilo dva na dan, bili bijedni.[2940] Kod velikog broja zatočenih bosanskih Muslimana došlo je do drastičnog gubitka tjelesne težine i pogoršanja zdravstvenog stanja.[2941] Dok su nesrpski zatočenici dobijali hranu u količinama jedva dovoljnim za preživljavanje, što je dovelo do velikog gubitka tjelesne težine i drugih zdravstvenih problema,[2942] zatočenim bosanskim Srbima davana su vojna sljedovanja s dodatkom mesa i povrća i oni nisu gubili tjelesnu težinu kao zatočenici nesrbi.[2943]

894. Osim nakratko u prvim danima zatočeništva u KP domu, zatočeni bosanski Muslimani nisu imali nikakvog kontakta sa spoljnim svijetom ni sa svojim porodicama, a (veoma dugo) ni sa MKCK-om.[2944] U aprilu 1992. nisu im bile dozvoljene posjete, što znači da nisu imali mogućnost da tako povećaju svoje mršave porcije hrane i dođu do higijenskih potrepština.[2945] Od sredine jula

---

2939 Činjenica o kojoj je presuđeno 866; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805, 2810–2813, 2815–2816, 2979.

2940 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1226; svjedok KDZ239, T. 18968 (16. septembar 2011.).

2941 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1226, 1299, 1287, 1311–1312; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805–2806 (gdje je svjedok izjavio da je u zatočeništvu izgubio oko 25 kilograma).

2942 V. činjenica o kojoj je presuđeno 851.

2943 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2952–2953; v. činjenice o kojima je presuđeno 852, 853. Odbrana je izvela dokaze koji su trebali pokazati (i) da je vojna komanda obezbjeđivala hranu za sve zatočenike i da se nije pravila razlika kad je riječ o hrani pripremanoj za zatočene bosanske Muslimane; (ii) da su vlasti bosanskih Srba na zahtjev obezbjeđivale dodatnu hranu i potrepštine; i (iii) da nije bilo pritužbi na nedovoljnu količinu hrane. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7629–7631, 7633–7634, 7651–7652, 7664–7665, 7903–7904, 8096–8101; D2720 (Zahtjev KP doma Foča Crvenom krstu Foča, 21. oktobar 1992.); D2721 (Zahtjev KP doma Foča garnizonu Foča, 3. mart 1993.); D2726 (Izvještaj KP doma Foča Ministarstvu finansija i Ministarstvu pravde RS-a, 15. novembar 1992.); D2727 (Molba KP doma Foča Ministarstvu privrede RS-a, 7. decembar 1992.); D2735 (Zahtjev KP doma Foča Izvršnom odboru Foča, 19. februar 1993.); D2736 (Zahtjev KP doma Foča Izvršnom odboru Foča, 30. mart 1993.); D4309 (Zahtjev KP doma Crvenom krstu Foča, 21. oktobar 1992.); D4310 (Dopis Milorada Krnojelca Vojnoj pošti garnizona Foča, 3. mart 1993.); D4311 (Naređenje Taktičke grupe Foča, datum nečitak); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 48; D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 20; Mitar Rašević, T. 46757–46761, 46794–46795 (11. februar 2014.). Iako Vijeće prihvata da nekih zahtjeva za snabdijevanje jeste bilo, to ne dovodi u sumnju predočene vjerodostojne dokaze o diskriminaciji zatočenih bosanskih Muslimana u odnosu na bosanske Srbe kada je riječ o hrani. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće napominje da je karakter tih zahtjeva bio nejasan i da je Krnojelčevo svjedočenje nepouzdano s obzirom na to da mu je bilo u interesu da umanji sopstvenu odgovornost za uslove zatočenja tom objektu. Vijeće takođe konstatuje da se Rašević znatno ogradio od svoje prethodne izjave kada je priznao da ne zna da li su neki dobijali veće ili manje porcije hrane. Mitar Rašević, T. 46794–46795 (11. februar 2014.).

2944 V. činjenica o kojoj je presuđeno 827. Milorad Krnojelac je izjavio da su zatočeni bosanski Muslimani mogli primati posjete, da su posjete bile zabranjene samo nekoliko dana tokom kojih je vladala zaraza vašima, kao i da je posjete odobravala vojna komanda. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7676, 8109. Međutim, Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano, s obzirom na to da mu je bilo u interesu da umanji sopstvenu odgovornost za uslove zatočenja tom objektu.

2945 V. činjenica o kojoj je presuđeno 851 V. takođe Mitar Rašević, T. 46810 (11. februar 2014.).

1992., uslovi u zatočeništvu su se dodatno pogoršali.[2946] Jednom prilikom, nakon ranjavanja Krnojelčevog sina u junu ili julu 1992., stražari i osoblje KP doma bili su ljuti i zatočenicima su dali minimalnu količinu hrane.[2947] Premda je u fočanskoj regiji vladala opšta nestašica hrane za vrijeme sukoba, postojala je namjerna politika da se nesrpskim zatočenicima daje samo onoliko hrane koliko im jedva dostaje da prežive, dok su bosanski Srbi u istom objektu dobijali normalne obroke.[2948] Ostaci hrane od zatočenih bosanskih Srba, ako ih je bilo, ponekad su davani zatočenicima nesrbima.[2949]

895. Iako je KP dom imao vlastitu ambulantu i iako su zatočenici mogli ići kod ljekara,[2950] zdravstvena zaštita bila je neadekvatna i lijekova je bilo u veoma ograničenim količinama.[2951] Osnovna zdravstvena zaštita bila je obezbijeđena, ali se za one kojima je bila potrebna hitna medicinska pomoć niko nije pobrinuo ili nisu dobili sve što im je bilo potrebno.[2952] Najmanje jedan zatočenik preminuo je uslijed uskraćene ili zakašnjele ljekarske njege.[2953] Zatočenicima koji su boravili u ćelijama za izolaciju i samicama ljekarska njega bila potpuno uskraćena.[2954] Nesrpski zatočenici koji su došli u KP dom s povredama zadobijenim prije ili za vrijeme hapšenja nisu imali pristup ljekarskoj njezi, kao ni nesrpski zatočenici koji su bili teško premlaćeni za vrijeme

---

2946 Svjedok KDZ239, T. 18916 (15. septembar 2011.).

2947 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1270.

2948 V. činjenica o kojoj je presuđeno 852; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2799–2801, 2944-2945; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1229.

2949 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1229.

2950 Svjedok KDZ239, T. 18968 (16. septembar 2011.); svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2949. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7665–7666.

2951 Činjenica o kojoj je presuđeno 854; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2949–2950. Krnojelac je izjavio da (i) je zdravstvena njega u KP domu bila adekvatna i da su zatočenici redovno mogli da idu kod ljekara i medicinskih sestara; (ii) da nije bilo razlike u postupanju prema zatočenim bosanskim Srbima i zatočenim bosanskim Muslimanima; i (iii) da su zatočenici vođeni u bolnicu ako je to bilo neophodno. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7665–7668, 8116. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje pouzdano, budući da je on tvrdio da nije bio upoznat s većinom stvari koje su se ticale zatočenika, da bi potom tvrdio da je znao da je im je pružana zdravstvena njega. Iz Krnojelčevog svjedočenja u njegovom predmetu takođe je jasno da je imao interes da umanji sopstvenu ulogu i da uslove zatočenja u objektu prikaže boljima nego što su bili.

2952 V. činjenica o kojoj je presuđeno 854. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1219, 1231, 1266.

2953 V. činjenica o kojoj je presuđeno 854; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2789–2792; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1230. KD017 i svjedok KDZ239 su u svojim svjedočenjima govorili o smrti Esada Hadžića koji je umro od unutrašnjeg krvarenja nakon što mu je nestalo lijekova, a da su na zahtjev za pomoć stražari odgovorili prijetnjama. Veljko Marić je izjavio da ne vjeruje da je ijedan zatočenik umro u KP domu uslijed nedostatka zdravstvene zaštite, ali je priznao da ne zna šta se događalo u objektu, pošto nije imao priliku da to vidi. D3128 (Izjava svjedoka Veljka Marića od 16. marta 2013.), par. 17–20; Veljko Marić, T. 35599–35601 (19. mart 2013.). S obzirom na ogradu da nije uvijek znao šta se događa u objektu, Vijeće ne smatra da se u tom pogledu može osloniti na Marićevo svjedočenje.

2954 Činjenica o kojoj je presuđeno 855.

ispitivanja u KP domu.[2955] Svjedok KDZ017 je zatražio da mu se ukaže medicinska pomoć, ali nije odveden u ambulantu sve dok se nije vidio s Raševićem.[2956] Vijeće konstatuje da, iako je osnovna zdravstvena zaštita postojala za zatočenike, svi zatočenici nisu bili liječeni. Osim toga, njega u mnogim slučajevima nije bila adekvatna.

896. Nedostatak hrane, osnovnih higijenskih uslova i lijekova u KP domu značajno je uticao na oboljele zatočenike.[2957] Stanje oboljelih zatočenika, uključujući srčane bolesnike, pogoršalo se tokom boravka u zatočeništvu u KP domu.[2958] Loši uslovi života i nedostatak lijekova takođe su doprinijeli tome da su zatočenici više puta imali zapaljenje pluća.[2959] Ovlaštena lica u zatočeničkom objektu primala su žalbe zatočenika na hranu, loše životne i higijenske uslove, kao i na nedovoljnu zdravstvenu njegu, ali su tvrdila da se tu ništa ne može zbog ratnih uslova.[2960]

897. U julu 1992., kako bi spriječili zatočenike da bježe, vojnici su postavili mine po unutrašnjem krugu KP doma, što je naredio član Kriznog štaba Foča Milun Milanović, s kojim je bio i Krnojelac.[2961]

898. Kad god je MKCK dolazio u KP dom, jedna grupa zatočenih muškaraca, među kojima su bili istaknutiji ljudi iz Foče, odvođena je u podrum i tamo sakrivana sve dok MKCK ne bi otišao.[2962] U oktobru 1992., MKCK je zatražio da mu se dozvoli da nasamo vodi razgovore i ispituje zarobljenike u KP domu, bez prisustva zvaničnih organa tog objekta, ali taj zahtjev je odbijen sve dok ne budu mogli da učine isto za zarobljenim Srbima u Goraždu.[2963] Nakon posjete

---

2955 Činjenica o kojoj je presuđeno 856.

2956 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2817.

2957 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2797–2798. Među identifikovanim zatočenicima bili su i Hamdija Mandžo i Ismet Pasović.

2958 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1220–1221.

2959 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2805–2806.

2960 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1275, 1277, 1280; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2915.

2961 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2910, 2941. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8183–8184, 8186–8188. Krnojelac je izjavio da je razlog za postavljanje mina bio zaštita imovine, a ne sprečavanje zatočenika da bježe, i da mu je Todović to naređenje samo dao na potpis. Vijeće napominje da Krnojelčevo svjedočenje sadrži protivrječnosti u vezi s razlogom zbog kojeg su mine postavljene i u vezi s tim ko je za to bio odgovoran. Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno.

2962 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2897; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1267–1268; svjedok KDZ239, T. 18992(16. septembar 2011.). Mitar Rašević je negirao da je znao da su zatočenike skrivali za vrijeme posjeta MKCK-a. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7707–7708; Mitar Rašević, T. 46801–46802 (11. februar 2014.). Međutim, Vijeće napominje da je Rašević, kad mu je predočena njegova ranija izjava, rekao da je vojska odvodila zatočenike prije posjeta MKCK-a, ali je tvrdio da osoblje KP doma u tome nije učestvovalo. S obzirom na tu protivrječnost, Vijeće zaključuje da je Raševićevo svjedočenje o ovom pitanju nepouzdano. Isto tako, Vijeće je napomenulo da je Krnojelac pokušao da se distancira od svakog znanja o zlostavljanju zatočenika ili uslovima zatočenja.

2963 P6080 (Izvještaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.), str. 1–2.

MKCK-a, uslovi u objektu bi se popravili na koji dan.[2964] Kada je došla ekipa snimatelja s kojom je stigao i Rašević, "malo jači su obroci bili", a u danima uoči dolaska jedne druge ekipe snimatelja zatočenicima je naređeno da očiste sve prostorije u objektu.[2965]

(c) Zlostavljanje zatočenika

899. Jednu grupu zatočenika su na dolasku dočekali vojnici u uniformama, koji su ih psovali i udarali ih nogama i kundacima.[2966] Na ulazu u KP dom zatočenike su pretražili i oduzeli im legitimacije, novac, nakit i ručne satove.[2967] Pojedincima ili grupama naoružanih vojnika omogućavan je ulazak u krug KP doma tokom prvih mjeseci zatočeništva civila nesrba.[2968] Stražari su takođe tukli zatočenike nesrbe.[2969] Pripadnicima Vojne policije je takođe bilo dozvoljeno da ulaze u objekt i da odvode i tuku zatočenike.[2970]

900. U periodu od aprila do jula 1992., premlaćivanja su bila česta i sistematska.[2971] Stražari su prozivali zatočenike sa spiska i odvodili ih u druge prostorije ili zgrade i tamo ih tukli.[2972]

2964 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2948.

2965 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2804.

2966 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2783–2786.

2967 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2786.

2968 Činjenica o kojoj je presuđeno 859.

2969 Činjenice o kojima je presuđeno 857, 868, 877. Među stražarima KP doma koji su identifikovani kao oni koji su učestvovali u tim premlaćivanjima bili su Dragomir Obrenovnić, Milenko Burilo, Zoran Matović, Vlatko Pljevaljčić, Predrag Stefanović, Jovo Savić, Radovan Vuković, Milovan Vuković, Milivoj Milić i Milenko Elčić. V. činjenica o kojoj je presuđeno 858. Rašević je izjavio da nije znao da su ti stražari učestvovali u zlostavljanju zatočenika, te da zato nije mogao pokrenuti istragu, tim prije što zlostavljanje nije bilo organizovano ili sistematsko. V. takođe Mitar Rašević, T. 46766, 46788–46791, 46807 (11. februar 2014.); P6657 (Skica KP doma s oznakama koje je unio Mitar Rašević); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 25–27, 30, 35. Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju raniju ocjenu vjerodostojnosti Raševićevog svjedočenja koju je dalo u fusnoti 2926. Vijeće takođe napominje da je Rašević u unakrsnom ispitivanju rekao da nije imao saznanja o ponašanju drugih tokom ispitivanja i da se zatočenici možda nisu usudili prijaviti to ponašanje, te da jeste bilo izvjesnog zlostavljanja od strane vojne policije tokom ispitivanja, ali da je on preduzeo mjere da se obustave noćna ispitivanja, osim ako ih ne bi naredio komandir vojske. Mitar Rašević, T. 46766–46767 (11. februar 2014.); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 26; Mitar Rašević, T. 46792 (11. februar 2014.). Rašević je i sam u svom svjedočenju rekao kako je intervenisao tokom ispitivanja jednog zatočenika, nakon čega su tog zatočenika prestali tući, a on je vidio da ovaj krvari, što je protivrječno njegovom svjedočenju da nikad nije vidio da se zatočenici premlaćuju. Mitar Rašević, T. 46796 (11. februar 2014.). S obzirom na te protivrječnosti i jasne pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

2970 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2956; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1238, 1324; v. činjenica o kojoj je presuđeno 868. V. takođe Mitar Rašević, T. 46766–46767 (11. februar 2014.). Rašević je i sam izjavio da nije imao efektivnu kontrolu nad obezbjeđenjem objekta i svojim poslom, pošto je često odsustvovao iz KP doma, kao i da je bilo izvjesnog zlostavljanja. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 23; P6655 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Mitrom Raševićem), str. 5; Mitar Rašević, T. 46768–46769 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje o tome da nije bio u poziciji da efektivno obezbjeđuje objekt, čime je nastojao umanjiti sopstvenu ulogu, pouzdano. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu pouzdanosti Raševićevog svjedočenja koju je dalo u fusnoti 2926.

2971 Činjenica o kojoj je presuđeno 867.

Zatočenici su takođe bili redovno ispitivani od strane stražara, vojnika ili policajaca i često su tokom ispitivanja bili premlaćivani ili zlostavljani.[2973] Na primjer, osam zatočenika s područja Marinkovića u Foči premlaćeni su i maltretirani nakon što su stigli u objekt.[2974] Tri ili četiri dana po dolasku odvedeni su da daju izjave, a kad su se vratili nisu mogli stajati na nogama koliko su bili premlaćeni "po nalogu ispitivača".[2975] Zatočenici su udarani šakama, nogama i palicama.[2976] Neka premlaćivanja trajala su po nekoliko sati[2977] i zatočenike su tukli po cijelom tijelu, uključujući i po tabanima palicom za bejzbol.[2978] Tokom premlaćivanja, zatočenike su vezali lancima ili kaišević,[2979] a u jednom slučaju zatočenika su nožem rezali po vratu i uhu.[2980] Mnogi su se u

---

2972 V. činjenice o kojima je presuđeno 858, 867, 878, 879; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1235–1240, 1253, 1256; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2830, 2836. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1281, 1283 (koji tokom zatočenja nije bio fizički zlostavljan); svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3148–3150 **[REDIGOVANO]**. Među zatočenicima koji su teško premlaćeni od strane stražara KP doma i vojnih policajaca, a potom stavljeni u samicu na nekoliko dana bili su Džemal Vahida, Enes Uzunović, Aziz Šahinović i Elvedin Čedić. V. činjenica o kojoj je presuđeno 868.

2973 V. činjenice o kojima je presuđeno 863, 878, 888.

2974 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2820–2821. Među njima je bilo muškaraca u šezdesetim i sedamdesetim godinama.

2975 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2822.

2976 V. činjenice o kojima je presuđeno 860, 874; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2807–2808; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1209–1211. Na primjer, Emira Mandžu su vezali za stolicu prije nego što su ga počeli tući i udarati nogama sve dok nije izgubio svijest, dok su svjedoka KDZ017 šamarali i udarali nogama u predjelu grudnog koša i bubrega. Rašević je u svom svjedočenju rekao da je svakodnevno obilazio zatočenike u samicama i da mu nikad niko nije rekao su ga stražari tukli. U unakrsnom ispitivanju je rekao da je u samicama vidio ljude s povredama, ali da su mu zatočenici rekli da im te povrede nisu zadali stražari, te da ih je on upućivao kod medicinske sestre ukoliko bi imali zdravstvenih tegoba. Kad mu je predočeno njegovo ranije svjedočenje, Rašević je rekao da je moguće da su mu zatočenici rekli da ih je tukla vojna policija, ali je tvrdio da je on to prijavio upravniku i da njima nije bilo dozvoljeno da uđu i prisustvuju ispitivanjima koja je vodila vojska. Osim toga, Raševićeva izjava da stražari nisu učestvovali u zlostavljanju zatočenika protivrječna je njegovom svjedočenju da se i sam bojao svojih stražara zato što je on prema bosanskim Muslimanima postupao dobro. Vijeće zaključuje da protivrječnosti u tom pogledu dovode u pitanje pouzdanost Raševićevog svjedočenja o tome da stražari nisu učestvovali u zlostavljanju. V. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 21, 31–32; Mitar Rašević, T. 46775–46776, 46804–46806 (11. februar 2014.); P6656 (Izvod iz transkripta svjedočenja Mitra Raševića pred Sudom BiH, 11. decembar 2007.), str. 8.

2977 V. činjenica o kojoj je presuđeno 870. Krnojelac je rekao da nikad ni na jednom zatočeniku nije vidio vidne tragove premlaćivanja niti da je ikad čuo stenjanje, krike ili urlike od bola niti da mu je iko ikad nešto rekao o premlaćivanju. D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7677–7678. Vijeće napominje da je Krnojelčevo svjedočenje u direktnoj suprotnosti sa svjedočenjima zatočenika da su se sastali s njim i požalili mu se na postupanje prema njima. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1271–1280. Osim toga, Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno s obzirom na to da ga karakterišu jasni pokazatelji da je nastojao umanjiti svoju ulogu u zlostavljanju zatočenika u objektu.

2978 V. činjenica o kojoj je presuđeno 871. Među drugim zatočenicima koji su u ljeto 1992. izvedeni i teško premlaćeni od strane stražara ili vojnika bili su Ramo Dženduši, Nail Hodžić, Emir Frašto, Husko ili Husein Rikalo, Nurko Nisić, Esad Kiselica, Latif Hasanbegović, Aziz Hasković, Halim Seljanci, Kemo ili Kemal Isanović, mladić s prezimenom Čedić i Emir Mandžo. V. činjenice o kojima je presuđeno 869, 870, 871, 872, 873, 874. Ekrem Zeković je premlaćen nakon što je uhvaćen po bjekstvu iz objekta. Mitar Rašević, T. 46796–46797 (11. februar 2014.).

2979 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1246.

2980 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1247; svjedok KDZ239, T. 18993 (16. septembar 2011.).

ćelije vraćali s vidljivim ranama i modricama od premlaćivanja.[2981] Neki danima poslije premlaćivanja nisu mogli da hodaju, stoje ili govore.[2982] Zatočenike su tukli i dok su stajali u redu za ručak ili dok su ih vodili tamo i natrag kroz zatvorski krug.[2983] Jedan zatočenik se objesio u prostorijama KP doma.[2984] Osim tjelesnih posljedica, zatočeništvo u KP domu je po zatočenike imalo i duševnih posljedica koje su iziskivale psihijatrijski tretman.[2985]

901. Zatočenici su čuli stenjanje i krike onih koji su premlaćivani i fizički zlostavljani, što je trajalo do sredine jula 1992. i kod njih izazivalo strah.[2986] Premlaćivanja su počinjala u sumrak i trajala bi do duboko u noć, a ponekad do svitanja.[2987] Kad bi je prestali tući, žrtvu bi ponekad odveli u samicu.[2988] Jednom prilikom, u oktobru 1991., kad su vojnici koji nisu bili iz tog objekta tukli zatočenike i naredili im da legnu na zemlju, Rašević je to gledao i stražari nisu intervenisali.[2989]

902. Dok su bili zatočeni u KP domu, zatočenici su bili prisiljavani na rad na poljoprivrednom imanju, u pekari, fabrici namještaja, u bašti ili na prodaji drveta.[2990] Pravljeni su spiskovi

---

2981 Činjenice o kojima je presuđeno 864, 872; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1237–1240, 1256; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2826.

2982 V. činjenice o kojima je presuđeno 864, 871.

2983 V. činjenica o kojoj je presuđeno 861; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1264–1265; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2889, 2891.

2984 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2888; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1233, 1252; Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7678. Taj zatočenik bio je Juso Džamalja, koji je ekshumiran iz jedne individualne grobnice 2001. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 82.

2985 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2919.

2986 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1235, 1264; v. činjenice o kojima je presuđeno 864, 869, 872, 880; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2839–2840.

2987 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1248; v. činjenica o kojoj je presuđeno 880.

2988 Činjenica o kojoj je presuđeno 881.

2989 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2891–2892; v. činjenica o kojoj je presuđeno 862. Rašević je izjavio da nikad nije vidio taj incident i da je, ako je dobio informaciju o njemu, ta informacija bila samo usmena, jer bi inače bila dokumentovana. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 42. Vijeće ne smatra da je Raševićevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno, s obzirom na to da je on pokušao da se distancira od zlostavljanja i znanja o zlostavljanju zatočenika.

2990 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2896; svjedok KDZ239, T. 18992 (16. septembar 2011.). Krnojelac je izjavio da su (i) neki zatočeni bosanski Muslimani izvođeni na rad, ali da je njemu rečeno da ti zatočenici dobrovoljno žele da rade, pošto im je to draže nego da provode vrijeme u zatočeničkom objektu; (ii) da su imali normalno radno vrijeme i dobijali hranu; i (iii) da nije znao da se zatočenici koriste za kopanje rovova na liniji fronta niti za otkrivanje mina. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7692–7696, 7698–7699, 7914. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano, s obzirom na to da on svoje svjedočenje zasniva na onome što su mu rekli drugi. Vijeće napominje da je to također u suprotnosti s njegovim svjedočenjem kako on nije niti imao saznanja niti je učestvovao u stvarima koje su se ticale zatočenika i također napominje da je Krnojelac prihvatio da su neki zatočenici radili u njegovoj kući, koja je izgorjela za vrijeme sukoba. Krnojelac nije uspio na odgovarajući način objasniti ni to zašto su zatočeni bosanski Muslimani radili u privrednoj jedinici kad za tu

zatočenika koje će stražari sprovesti na rad u bolnicama, rudnicima, hotelima, a ponekad ih je na rad sprovodila vojna policija.[2991] Todović, koji je bio zadužen za organizaciju rada, davao je stražarima spiskove radnih zadataka za zatočenike.[2992] Bilo je nekoliko slučajeva da je zatočenik koji je odbio da ide na rad premlaćen i odveden u samicu.[2993] Međutim, od nekih zatočenika se nije zahtijevalo da rade u objektu.[2994] Dvojici zatočenika naređeno je da se voze vozilima i tako otkrivaju nagazne mine.[2995]

(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

903. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage, u periodu od sredine aprila 1992. do barem 31. decembra 1992., dovodile nesrpsko stanovništvo s više različitih lokacija u KP dom, gdje je držano u zatočeništvu. Zatočenici su držani u lošim uslovima. Ti uslovi uključivali su nedostatak prostora, nedovoljan broj ležajeva, loše sanitarne uslove, nedovoljno grijanje, nedostatak hrane i neadekvatnu medicinsku pomoć. Zatočenici su redovno podvrgavani premlaćivanju i prisilnom radu na više lokacija. Vijeće zaključuje da je najmanje jedan zatočenik preminuo uslijed neadekvatne medicinske pomoći u objektu.[2996]

(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici

904. U Optužnici se navodi da je više od 200 zatočenika u KP domu Foča ubijeno u periodu od juna do decembra 1992.

905. U nekim slučajevima, kad bi zatočenike izveli na premlaćivanje, drugi zatočenici bi čuli hice iz pištolja, kao i kretanje vozila.[2997]

---

kategoriju zatočenika nisu bile predviđene mjere prevaspitanja, v. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7821–7822; D2730 (Odluka Predsjedništva SrRBiH objavljena u *Službenom glasniku*, 12. maj 1992.), str. 3. U svakom slučaju, Vijeće će donijeti zaključke samo o vrsti prisilnog rada za koji se tereti u Optužnici. V. Optužnica, par. 60(h).

2991 D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 24.

2992 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2911–2912.

2993 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2915.

2994 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1267.

2995 V. činjenica o kojoj je presuđeno 875.

2996 Ovim zaključkom nisu obuhvaćene osobe za koje se tvrdi da su ubijene u incidentu 8.1 iz Priloga B Optužnici, o kojem će biti riječi dolje u tekstu. Pored toga, svjedoci su također svjedočili o smrti zatočenika nakon 31. decembra 1992., ali to izlazi iz vremenskog okvira navoda o zatočenju u ovom objektu za koji se tereti u Optužnici. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1230–1231, 1233–1235, 1313–1314; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2824–2825.

2997 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1248; svjedok KDZ239, T. 19000–19001 (16. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 881.

906. Grupe zatočenika, obično mlađih ljudi, odvođene su iz KP doma od strane pripadnika redovnog sastava policijskih snaga ili od strane vojne policije, i ti ljudi su nestajali.[2998] Među njima je bila jedna grupa od 35 zatočenika, jedna od 23 zatočenika[2999] i jedna grupa zatočenika s duševnim poremećajima, koji nisu bili liječeni.[3000] Kad su zatočenici stražarima govorili da ljudi nestaju, oni bi tvrdili da ništa ne znaju i da odluke donose neki drugi.[3001] Neki od zatočenika su prozivani sa spiskova i odvođeni pod izgovorom da idu na razmjenu, ali, osim u nekoliko izuzetnih slučajeva, nije bilo nikakvih razmjena i oni više nikada nisu viđeni.[3002] Njihov nestanak potvrđen je kroz kontakte s rodbinom, drugim zatočenicima ili MKCK-om.[3003] Svjedoci su u svojim svjedočenjima rekli da je u tim razmjenama "nestalo" približno 400 do 450 muškaraca. Samo je oko 200 zatočenika koji su ostali u KP domu preživjelo.[3004] Primjera radi, u septembru 1992.,

---

2998 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212, 1230, 1238–1243, 1245–1246, 1253–1255, 1256, 1259, 1314–1315; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2790–2792, 2798, 2823, 2836–2837, 2862, 2889, 2956–2958. Krnojelac je izjavio da je čuo da je Halim Konjo izvršio samoubistvo i da je dolazila komisija da izvrši istragu, ali da mu nikad nije rečeno niti je on znao da zatočenici preko noći nestaju. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 8114–8115. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano, s obzirom na to da je on pokušavao umanjiti svoju ulogu u tom objektu i distancirati se od svega što je imalo veze sa zatočenicima.

2999 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1212, 1230, 1238–1243, 1245–1246, 1253–1255, 1256, 1259, 1314–1315; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2790–2792, 2798, 2823, 2836–2837, 2862, 2889, 2956–2958. Svjedok KDZ017 je saznao da su ti ljudi nestali iz razgovora s rođacima nekih od njih, koji su mu kazali da ih niko nikad više nije vidio žive. V. činjenica o kojoj je presuđeno 900. U grupi od 23 zatočenika koji su izvedeni i nestali bili su Ismet Pasović, Nurko Kušić, Hamdo Bićo (koji je ekshumiran iz jedne individualne grobnice), Halim Konjo, Halid Konjo, tri brata po prezimenu Rikalo, Karabegović, Adil Granov, Zulfo Veiz, Krunoslav Marinović, Asim Mezbur (koji je ekshumiran iz masovne grobnice), Hajro Šabanović, dr. Aziz Torlak (kojeg su u objekt doveli pripadnici Užičkog korpusa), Esad Kiselica i Ismet Deleut. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80, 82; v. činjenice o kojima je presuđeno 889, 893.

3000 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2794, 2888; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1218–1219 (koji je u svom svjedočenju rekao da su se neki od duševno oboljelih zatočenika koji su bili zatočeni zasebno počeli samoranjavati). V. takođe P3351 (Spisak iz Priloga C Optužnici protiv Milorada Krnojelca). Mujo Murguz, Ibrahim Ovčina i Babić identifikovani su kao lica koja su bila u grupi duševno bolesnih zatočenika koji su nestali, a Omer Mujezinović, Hakan Hajdarević, Edhem Bunda i "Culum" bili su duševno bolesni zatočenici koji su odvojeni od ostalih i zatočeni zasebno.

3001 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1260.

3002 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1265; v. činjenice o kojima je presuđeno 877, 884, 900. Mitar Rašević, T. 46778, 46793 (11. februar 2014.); D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 32–35, 37–38; P6655 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Mitrom Raševićem), *e-court* str. 2–3. Iako je Rašević naveo da su zatočenici odvođeni na razmjene prema spiskovima koje je pravila vojska i da on nije primijetio da su velike grupe zatočenika nestale, u unakrsnom ispitivanju je rekao da su neki zatočenici u tim "razmjenama" nestali i da su ponekad zatočenici odvođeni bez dopuštenja. Vijeće zaključuje da Raševićevo svjedočenje samo potvrđuje da neki zatočenici jesu nestali u tim navodnim razmjenama i da je u odvođenju zatočenika učestvovala vojna policija, međutim, s obzirom na ocjenu Raševićeve vjerodostojnosti iznijetu u fusnoti 2926, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu njegovom svjedočenju da su odvođeni bez dopuštenja i da on nije primijetio da su velike grupe zatočenika nestale.

3003 V. činjenica o kojoj je presuđeno 900.

3004 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2894–2895; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1265–1266, 1315. Krnojelac je izjavio da mu nikad nije rečeno da je iko ubijen, osim što je čuo za dva samoubistva u objektu. Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7677–7678. Vijeće ne smatra da je Krnojelčevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na raniju ocjenu

stražari KP doma prozvali su između 35 i 60 zatočenika sa spiska i odveli ih iz objekta u dvije grupe, nakon čega oni više nikad nisu viđeni.[3005]

907. Četiri grupe od po devet zatočenika odvedene su iz glavne zgrade na ispitivanje.[3006] Prva grupa zatočenika izvedena je tri-četiri dana nakon 12. juna 1992., a posljednja grupa krajem juna.[3007] Zatočenici iz prve grupe su postrojeni i odvođeni iz zgrade jedan po jedan. Kako je koji zatočenik odveden, začuli bi se zvuci premlaćivanja i krici, i nakon toga jedan hitac iz pištolja.[3008] Na sličan način, druga,[3009] treća[3010] i četvrta grupa[3011] zatočenika odvedene su u razmaku od po

---

Krnojelčeve vjerodostojnosti koju je dalo u fusnotama 2889, 2900 i 2928. Radojica Mlađenović je izjavio da niko iz vojnog ili civilnog rukovodstva nije niti tražio niti naredio da se izvrši ikakav zločin, da su oni zapravo insistirali na poštovanju međunarodnih konvencija, ali da je moguće da se neke paravojne jedinice toga nisu pridržavale, te da su ubistva u Foči predstavljala izolovane slučajeve, da su vlasti pokušavale da ih spriječe i da je o nekim konkretnim slučajevima izvršen uviđaj. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 40; Radojica Mlađenović, T. 36612 (4. april 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje ili prebacivanje odgovornosti na drugoga pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mlađenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost. Pored toga, Vijeće napominje da se svjedok, kad su mu predočeni dokazi o ubistvima u KP domu Foča, počeo ograđivati u svom odgovoru i da je tvrdio da nije bio svjedok događaja u KP domu. Radojica Mlađenović, T. 36663–36664 (5. april 2013.).

3005 V. činjenice o kojima je presuđeno 896, 897, 898. Dvojica od tih zatočenika, Murat Crneta i Halid Konjo, pronađeni su u masovnoj grobnici. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 82. Ostali zatočenici koji su identifikovani kao oni koji su odvedeni iz objekta u drugo vrijeme i koji se više nikad nisu vratili, bili su Mensud Pašović, Haso Selimović, Rasim Kajgana, Azim Mezbur. V. činjenice o kojima je presuđeno 892, 894, 890, 891.

3006 Svjedok KDZ017, T. 19900 (4. oktobar 2011.). V. takođe svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2828–2829.

3007 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2831–2832, 2887, 2957, 2972; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1249–1250, 1252. Među zatočenicima koji su identifikovani kao oni koji su odvedeni i nestali bili su Kemo Dželilović i Munib Veiz. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 886.

3008 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2837–2839, 2842, 2852, 2866, 2971, 2990; svjedok KDZ017, T. 19902 (4. oktobar 2011.); P3569 (Serija fotografija Foče), str. 1, 3; v. činjenice o kojima je presuđeno 886, 899, 887 (gdje se Kemo Dželilović, Halim Konjo, Mustafa Kuloglija, Mithat i Zaim Rikalo i Munib Veiz navode kao zatočenici iz grupe koju su stražari izveli i teško premlatili, nakon čega su se čuli pucnji).

3009 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2862, 2864–2865, 2875, 2956–2958; svjedok KDZ017, T. 19901–19904 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1251, 1253, 1258. Među zatočenicima koji su identifikovani kao oni koji su nestali u toj grupi bili su Ševal Šoro, Mate Ivančić (koji je bio bosanski Hrvat), Zulfo Veiz, Ekrem Tulek, Refik Čankusić i Salem Bičo. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 895 (koja se odnosi na nestanak Ševala Šore).

3010 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2793–2796, 2798, 2821–2823, 2830–2833, 2862–2868, 2875–2879, 2883, 2885, 2888–2889, 2895–2896, 2956, 2958–2960; svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1220, 1240–1242, 1249–1250, 1252, 1255–1259, 1262; svjedok KDZ239, T. 18920–18921 (15. septembar 2011.), T. 18979–18980 (16. septembar 2011.). Među onima koje su ti svjedoci identifikovali kao lica koja su iz KP doma izvedena u grupama i koja su nestala bili su Džemal Vahida, Fuad Mandžo, Alija Altoka, Miralem Altoka, Nermin Hadžimusić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Adil Krajčin, Enes Uzunović, Enko Čedić, Adnan Pašalić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Adil Granov, Abdurahman Čankušić; Fuad Mandžo, Hamid Ramović, Džemal Vahida, Gordan Huković (bosanski Hrvat identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239), Zaim Rikalo, Husein Rikalo, Mithat Rikalo, Ševal Šoro, Mate Ivančić, Zulfo Veiz; Ekrem Tulek, Kemal Tulek (Rašević je takođe izjavio da je Tulek nestao. Mitar Rašević, T. 46788 (11. februar 2014.)), Refik Čankušić, Zulfo Veiz, Munib Veiz, Zaim Čedić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Edhem Bunda, Culum, ime nepoznato, (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Elmedin Džanko, Eldin Džanko, Ismet Deleut (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Gradišić, ime nepoznato, (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239), Hajdarević, ime nepoznato (svjedok KDZ017 identifikovao ga je kao Hakana Hajdarevića),

nekoliko dana. Redoslijed događaja bio je isti u slučaju tih grupa zatočenika kao i u slučaju zatočenika iz prve grupe, odnosno, svaki od devet zatočenika je izveden, čulo se da nekoga tuku i nakon toga jedan hitac iz pištolja.[3012] Nijedan od njih više se nije vratio, niti ih je iko više vidio žive.[3013]

908. Tokom i nakon premlaćivanja, stražari KP doma su viđeni kako u upravnu zgradu unose ćebad i iznose nešto što se činilo da su leševi umotani u tu ćebad.[3014] Takođe, jedno vozilo je otišlo iz objekta i kad se, nakon nekih 10 ili 15 minuta vratilo, čistili su ga muškarci u zelenosivim

---

Latif Hasanbegović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Azid Hasković (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Nail Hodžić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Abdulah Kamerić (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80), Omer Mujezinović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Samir Mujezinović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239), Mujo Murguz (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Ibrahim Ovčina (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017) (Vijeće takođe konstatuje da se Ibro Ovčina pojavljuje i u Mašovićevoj tabeli, ali njegovo ime Mašović ne navodi u vezi s incidentom 8.1 iz Priloga B Optužnici, iako se ime nalazi na spisku u Dodatku G Završnog podneska tužilaštva. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80), Ismet Pašović (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Halim Seljanci (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ017), Mirsad Subašić (identifikovan jedino od strane svjedoka KDZ239). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 885 (gdje se navode imena 26 zatočenika koje su u KP domu ubili stražari ili pripadnici vojske koji su u objekt dolazili izvana). S tog spiska Mašović je identifikovao Abdurahmana Čankušića, Salema Biču i Halima Konju kao lica ekshumirana iz individualnih grobnica, a Adila Krajčina, Fuada Mandžu, Ekrema Tuleka i Kemala Tuleka kao lica ekshumirana iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 81–83, 107.

3011 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2864–2866, 2868, 2877, 2883, 2886–2887, 2960; svjedok KDZ017, T. 19904 (4. oktobar 2011.). Kao lica u toj grupi svjedok KDZ017 identifikovao je Ismeta Karahasnovića (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80). Vijeće konstatuje da ovo ime u Mašovićevoj tabeli nije navedeno kao žrtva iz incidenta 8.1 u Prilogu B Optužnici), Suada Islambasića, Zaima Čedića, Ismeta Paču (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 80), Mehmeda Sofradžiju (koji je ekshumiran iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 83. Vijeće konstatuje da ovo ime u Mašovićevoj tabeli nije navedeno kao žrtva iz incidenta 8.1 u Prilogu B Optužnici), Hasana Džanu, Ramu Dženđušića, Aliju Dželila i Rasima Kajganu. Vijeće konstatuje da tužilaštvo navodi i Ramu Dženđušića i Ramu Đendušića kao dvije različite žrtve iz incidenta 8.1 iz Priloga B Optužnici. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da navedeni dokazi idu u prilog tome da se radi o dvjema različitim žrtvama.

3012 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2838, 2883, 2886; svjedok KDZ017, T. 19903–19904 (4. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da mu je jedan zatočenik ispričao da su leševi prebačeni na obalu Drine i zatrpani kamenjem); v. činjenica o kojoj je presuđeno 887. Rašević je izjavio da nikad nije vidio da su ikakvi leševi bili pomjerani iz KP Doma i da, koliko je njemu poznato, u KP Domu niko nikad nije ubijen, ali je priznao da nije znao da li je tokom ispitivanja bilo zlostavljanja niti da li je neko ubijen izvan tog objekta. S obzirom na to da se svjedok tako ogradio, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Raševićevom svjedočenju o ovom pitanju. V. D4307 (Izjava svjedoka Mitra Raševića od 2. februara 2014.), par. 31, 35; Mitar Rašević, T. 46783–46785 (11. februar 2014.)

3013 Svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2858, 2866, 2886. Svjedoku KDZ017, koji je kontaktirao porodice Nurka Nišića, Halima Konje, Ešada Kiselice, Salema Biče, Adila Granova (iz treće grupe), rečeno je da oni više nikad nisu viđeni živi. Mašović je identifikovao Salema Biču kao lice ekshumirano iz jedne individualne grobnice, a Ramu Đendušića i Aliju Dželila kao ekshumirane iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 81–82, 107. V. činjenice o kojima je presuđeno 887, 899. Mašoviću su, kao članu Državne komisije BiH, dostavljane informacije o ubijanju zatvorenika u logorima po opštinama, uključujući Foču. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 54. V. takođe P3346 (Naređenje Kriznog štaba Foča, 9. maj 1992.); svjedok KDZ239, T. 18920–18921 (15. septembar 2011.); svjedok KDZ239, T. 18979–18981 (16. septembar 2011.).

3014 V. činjenice o kojima je presuđeno 882, 887.

uniformama.[3015] Zatočenici koji su poslati da čiste vidjeli su krv i okrvavljene predmete u prostorijama u kojima su vršena premlaćivanja.[3016]

909. Vijeće je formalno primilo na znanje ekshumaciju 62 muška tijela iz masovne grobnice na planini Maluša, na lokalitetu jama Piljak.[3017] Međutim, izuzev jednog tijela čiji karton s imenom ukazuje na to da je ta osoba posljednji put viđena u KP domu, Vijeće nema dovoljne dokaze da ta tijela dovede u vezu s ovim incidentom iz priloga Optužnici.[3018] Mašovićevo svjedočenje u vezi s ekshumacijom tijela iz masovnih ili individualnih grobnica potkrepljuje svjedočenja svjedoka koji su identifikovali 16 osoba koje su bile odvedene iz zatočeničkog objekta i koje su nestale, a čija imena se nalaze i na Mašovićevom spisku ekshumiranih tijela.[3019]

910. Prilikom ocjene ukupnog broja osoba ubijenih u KP domu Foča, Vijeće je uzelo u obzir (i) svjedočenja svjedoka o tome da je 400-450 zatočenika odvedeno iz KP doma Foča, navodno radi razmjene, ali da su nestali; (ii) svjedočenja svjedoka da je više grupa zatočenika odvedeno iz zatočeničkog objekta i ubijeno iz vatrenog oružja; (iii) zapisnike o ekshumaciji koji potvrđuju da su neke od identifikovanih osoba nestalih iz KP doma Foča ekshumirane iz masovnih ili individualnih grobnica.

911. Vijeće stoga zaključuje da su, kako se navodi u Optužnici, srpske snage u periodu od juna do decembra 1992. ubile preko 200 zatočenika u KP domu Foča.

(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici

912. Tužilaštvo navodi da su se radničke barake u Buk Bijeloj u julu 1992. koristile kao zatočenički objekt.[3020]

913. Srpski vojnici su odveli dio žena iz sela Mješaja/Trošanj u zatočenički centar Buk-Bijela, kojim je upravljao Gojko Janković.[3021] Tamo su srpski vojnici opetovano silovali muslimanske

---

3015 V. činjenica o kojoj je presuđeno 887.

3016 V. činjenica o kojoj je presuđeno 883; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2858, 2973.

3017 P4876 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz masovne grobnice Piljak u Foči, 2001.). V. također činjenice o kojima je presuđeno 2402, 2403

3018 P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Prilog A, str. 2–3.

3019 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 81–82, 107. Mašović je naveo imena 159 osoba nestalih iz KP doma Foča koje su ekshumirane iz masovnih ili individualnih grobnica. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da se u odsustvu daljnjih dokaza može osloniti na Mašovićevo svjedočenje i dovesti ta ekshumirana tijela u vezu s incidentom 8.1 iz Priloga B Optužnici.

3020 Prema Optužnici, taj zatočenički objekt bio je korišten i u junu i julu 1992., kako je navedeno u Podnesku tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*(D), Dodatak B, str. 27. Međutim, tužilaštvo sad svoje navode u vezi s tim objektom ograničava na juli 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 231.

3021 Činjenica o kojoj je presuđeno 2407.

žene i djevojke.[3022] Djevojke, žene i nekoliko starijih muškaraca koji su bili u Buk Bijeloj prebačeni su autobusom u Foču, gdje su ih držali u Srednjoškolskom centru u Foči.[3023] Tokom puta, neke bosanske Muslimanke su se požalile policiji, uključujući šefa policije Dragana Gagovića, ali nikakve mjere nisu preduzete.[3024]

(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici

914. Tužilaštvo navodi da su se dvorana "Partizan" [3025] i srednja škola u Foči[3026] tokom 1992. godine koristile kao zatočenički objekti.

915. Muslimanski civili u sportskoj dvorani "Partizan" i Srednjoškolskom centru u Foči držani su u nehigijenskim uslovima, bez tople vode i s nedovoljno hrane.[3027] Imali su ograničenu slobodu kretanja; nije im bilo dozvoljeno da odlaze na neku drugu teritoriju niti da se vrate svojim kućama.[3028] Bili su pod stražom i živjeli su u atmosferi zastrašivanja.[3029] Sve to događalo se pred očima, s punim znanjem, a ponekad i uz neposredno učešće lokalnih vlasti, posebno policije.[3030]

916. Mitar Šipčić, član Kriznog štaba Foča,[3031] bio je na čelu stražara u srednjoj školi u Foči.[3032] Stražari su radili u smjenama da bi sprečavali zatočenike da pobjegnu, no nisu sprečavali vojnike da uđu u zgradu.[3033] Vojnici i policajci bi stalno dolazili, katkada i nekoliko puta u jednom danu; pokazali bi na žene i djevojke ili bi ih prozvali po imenu i izveli ih iz objekta kako bi ih silovali.[3034] Žene nisu imale drugog izbora nego da se pokore tim muškarcima, a one koje su se pokušale oduprijeti pretučene su pred drugim ženama.[3035] U Srednjoškolskom centru u Foči, djevojke i žene uglavnom su odvođene na nekoliko sati i potom vraćane, pri čemu se ponekad ne bi vratile cijele

3022 V. činjenica o kojoj je presuđeno 787.
3023 Činjenica o kojoj je presuđeno 788.
3024 V. činjenice o kojima je presuđeno 789, 790. Jednu ženu koja je pokušala pobjeći i potražiti sklonište kod policije udarili su kundakom puške.
3025 Optužnica, zatočenički objekt 10.5 iz Priloga C Optužnici.
3026 Optužnica, zatočenički objekt 10.7 iz Priloga C Optužnici.
3027 V. činjenica o kojoj je presuđeno 813. V. takođe svjedok KDZ239, T. 18946–18947 (15. septembar 2011.).
3028 Činjenica o kojoj je presuđeno 813.
3029 Činjenica o kojoj je presuđeno 813. Mitar Rašević je izjavio da je dvorana "Partizan" bila prihvatni centar odakle su ljudi prevoženi tamo gdje su željeli. Mitar Rašević, T. 46815–46816 (11. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je njegovo svjedočenje bilo evazivno i protivrječno njegovom ranijem svjedočenju.
3030 Činjenica o kojoj je presuđeno 813.
3031 P3333 (*Službeni glasnik Srpske opštine Foča*, 17. septembar 1992.), str. 40.
3032 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2409.
3033 V. činjenice o kojima je presuđeno 791, 796.
3034 V. činjenice o kojima je presuđeno 792, 787.
3035 Činjenica o kojoj je presuđeno 792.

noći, a neke od njih su odvođene svakog dana.[3036] Nakon nekih 10-15 dana većina žena je iz Srednjoškolskog centra u Foči premještena u sportsku dvoranu "Partizan".[3037]

917. U dvorani "Partizan" stražarili su policajci.[3038] U dvorani "Partizan", vojnici su neke žene izvodili i silovali mnogo puta.[3039] Jedna žena je procijenila da je tokom cijelog perioda zatočeništva u Srednjoškolskom centru u Foči i dvorani "Partizan", tj. tokom 40 dana, silovana približno 150 puta.[3040] Stražari u dvorani "Partizan" i Srednjoškolskom centru u Foči, nisu pokušavali spriječiti vojnike da uđu.[3041] Šef fočanske policije Dragan Gagović viđen je u Srednjoškolskom centru u Foči i u dvorani "Partizan".[3042] Gagović je bio jedan od ljudi koji su dolazili u zatočeničke objekte, uključujući dvoranu "Partizan" i Srednjoškolski centar "Foča", da izvode i siluju žene.[3043] Dana 23. oktobra 1992. godine, grupa žena i djece iz opštine Foča, koji su mjesec dana bili zatočeni u sportskoj dvorani "Partizan", prevezena je autobusom u Goražde.[3044]

(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči

918. U Optužnici se navodi da je Karamanova kuća u Miljevini korištena kao zatočenički objekt barem u periodu od avgusta do oktobra 1992.

3036 Činjenica o kojoj je presuđeno 793.

3037 Činjenica o kojoj je presuđeno 793.

3038 Činjenica o kojoj je presuđeno 2408.

3039 V. činjenice o kojima je presuđeno 794, 787. V. takođe svjedok KDZ239, T. 18946–18947 (16. septembar 2011.); P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 14 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3370–3371 (pod pečatom). Svjedokinja je izjavila da se "to opštije znalo da dolaze vojnici [u "Partizan"] i da ih odvode i da imaju s njima prisilne seksualne odnose." V. takođe D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 49, gdje je svjedok rekao da su u objektu činjene "sramotne [...] i ogavne stvari". Međutim, Vijeće ne smatra da je Malađenovićeva nepotkrijepljena tvrdnja da su počinioci procesuirani i kažnjeni, te da su vlasti bosanskih Srba riješile problem u objektu, vjerodostojna. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mlađenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

3040 V. činjenica o kojoj je presuđeno 794.

3041 V. činjenica o kojoj je presuđeno 796.

3042 V. činjenica o kojoj je presuđeno 795. Milutin Vujičić, koji je angažovan kao stražar u dvorani "Partizan" krajem aprila ili početkom maja 1992., je u svom svjedočenju rekao da je (i) stražarima bilo naređeno da strogo čuvaju objekt i da spriječe da se bilo ko izvodi iz objekta, a naročito u noćnim satima; (ii) da je bilo preporučeno da civili odu u dvoranu "Partizan" radi sopstvene sigurnosti; (iii) da je ženama tokom dana bilo dopušteno da izlaze iz objekta, ali da su noću bile pod stražom; (iv) da niko nije izveden dok je on bio u objektu. D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 11; Milutin Vujičić, T. 32095–32096, 32131–32132 (17. januar 2013.). Vijeće ne smatra da Vujičićevo svjedočenje ima veliki značaj, s obzirom na to da je on u objektu proveo samo četiri dana i da nije znao ko je preuzeo stražu nad objektom niti šta se događalo nakon njegovog odlaska. Vijeće zaključuje da njegovo svjedočenje o tome da su se i oni koji su preuzeli objekt morali pridržavati istog naređenja koje je on dobio predstavlja puko nagađanje, da je neutemeljeno i bez osnova.

3043 V. činjenice o kojima je presuđeno 814, 795. Mlađenović je izrazio mišljenje da ne vjeruje da bi se Gagović tako ponašao. Radojica Mlađenović, T. 36651 (5. april 2013.). Vijeće ne smatra da to svjedočenje ima veliku težinu, s obzirom na to da se radi tek o mišljenju svjedoka, ali napominje da Mlađenović jeste rekao da su zločini dogodili.

3044 V. činjenica o kojoj je presuđeno 915.

919. Jedinica Dragoljuba Kunaraca bila je poznata i kao Žagin odred i dobivala je naređenja od Taktičke grupe Foča.[3045] Drugi pripadnici te grupe bili su Dragomir Vuković zvani Gaga i Jagoš Kontić.[3046] Kunarac je mnoge žene, bosanske Muslimanke, odvodio iz raznih zatočeničkih centara, uključujući dvoranu "Partizan".[3047]

920. Djevojke i žene koje su birali Kunarac ili njegovi ljudi u avgustu 1992., sistematski su odvođene u bazu tih vojnika koja se nalazila u jednoj kući u Ulici Osmana Đikića, gdje su te djevojke i žene tokom noći silovali Kunarčevi ljudi i Kunarac lično.[3048] Neke žene su bile silovane od strane grupe muškaraca u istoj kući, dok je Gaga jednu drugu ženu odveo u zasebnu sobu i naredio joj da ima polni odnos sa šesnaestogodišnjim dječakom.[3049] Kunarac je bio potpuno svjestan da drugi vojnici siluju žene.[3050] Kunarac i jedan drugi vojnik odveli neke žene su u jednu napuštenu kuću u Trnovačama i tamo ih silovali.[3051] Kunarac je također odveo jednu djevojku iz srednje škole u Kalinovniku i silovao je u jednoj kući na području poznatom kao Aladža.[3052]

921. Neke od žena iz dvorane "Partizan" i srednje škole u Kalinoviku u nekom su trenutku premještene u razne kuće i stanove, gdje su ih nastavili silovati i zlostavljati.[3053]

922. Djevojke kojima je bilo manje od 20 godina iz sela Partizan bile su zatočene u jednom stanu koji su kontrolisali Žaga i njegovi ljudi.[3054] Žagini ljudi silovali su djevojke i žene u tom stanu jedne pred drugima.[3055] Neke djevojke silovane su od strane više Žaginih ljudi istovremeno, a Žaga je to gledao.[3056] Ranko Radulović, koji je bio iz Crne Gore i pod Žaginom komandom, nasilno je silovao jednu 16-godišnju djevojčicu.[3057] Jedan od Žaginih ljudi je žrtvu odveo u podrum, skinuo je, prijetio joj nožem i zatim je silovao.[3058] Silovane djevojke su čule da ih treba dati Peri Elezu i

---

3045 P3354 (Naređenje Taktičke grupe Foča, 7. juli 1992.), str. 3. V. također Radojica Mlađenović, T. 36649 (5. april 2013.).

3046 V. činjenica o kojoj je presuđeno 799.

3047 V. činjenice o kojima je presuđeno 800, 797, 808, 811. V. također svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3376, 3439–3440 (pod pečatom).

3048 V. činjenice o kojima je presuđeno 801, 797, 808. Radojica Mlađenović je izjavio da ta kuća nikad nije bila ni štab ni sjedište bilo kakve jedinice regularne vojske. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 53; Radojica Mlađenović, T. 36647–36648 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Mlađenovićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i krajnja evazivnost.

3049 V. činjenica o kojoj je presuđeno 812.

3050 Činjenica o kojoj je presuđeno 811.

3051 V. činjenica o kojoj je presuđeno 809.

3052 V. činjenice o kojima je presuđeno 804, 805, 806.

3053 Činjenica o kojoj je presuđeno 803; **[REDIGOVANO]**.

3054 **[REDIGOVANO]**.

3055 **[REDIGOVANO]**.

3056 **[REDIGOVANO]**.

3057 **[REDIGOVANO]**.

3058 **[REDIGOVANO]**.

odvedene su u Karamanovu kuću u Miljevini.[3059] U Karamanovoj kući vojnici su lako dolazili do žena i djevojaka koje su silovali.[3060] Karamanovom kućom je upravljao Radovan Stanković.[3061] Dana 3. avgusta 1992., Kunarac je otišao u Ulicu Osmana Đikića, gdje je uzeo četiri žene i odvezao ih za Miljevinu.[3062] Tamo su te žene i djevojke predate vojnicima, a oni su ih odveli u Karamanovu kuću, gdje su one stalno silovane.[3063] Neke žene držane su u zatočeništvu u Karamanovoj kući u periodu od nekoliko mjeseci do preko godinu dana.[3064] Djevojke dovedene u Karamanovu kuću su "podijelili između sebe, kao imovinu", pri čemu je Pero Elez odlučivao o tome koja djevojka će pripasti kojem vojniku.[3065] U Karamanovoj kući bilo je oko pet-šest žena koje su kuvale i čistile vojnicima.[3066] Žene se nisu osjećale slobodnima da odu zbog prisustva mnogo vojnika.[3067] Žene su također odvođene u jednu kuću u Trnovači, gdje su ih vojnici otvoreno silovali, a među njima bio je i Žaga.[3068]

923. S obzirom na gore navedeno, Vijeće zaključuje da su žene i djevojke dovođene na više lokacija u Foči, uključujući zatočeničke objekte 10.2, 10.4, 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici, da su u njima zatočene i da su bile žrtve seksualnog nasilja od strane pripadnika srpskih snaga.

(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici

924. U Optužnici se navodi da su u Foči uništene dvije džamije u periodu barem od aprila do avgusta 1992.[3069]

925. Nekoliko džamija u gradu i u opštini Foča je spaljeno ili je na drugi način razoreno.[3070] Vatrogasci bosanski Srbi stajali su po strani i gledali kako džamije gore.[3071] Aladža džamija iz

---

3059 **[REDIGOVANO]**.

3060 V. činjenica o kojoj je presuđeno 803; **[REDIGOVANO]**.

3061 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2406. Mlađenović je izjavio da je Stanković, umjesto da bude kažnjen za zločine počinjene u Karamanovoj kući za koje ga je osudio sud BiH, ostao u VRS-u sve do aprila 1995., kad ga je optuženi imenovao za komandanta jedinice Specijalne policije. Radojica Mlađenović, T. 36653 (5. april 2013.); P6267 (Naređenje Radovana Karadžića, 7. april 1995.), str. 1–2. Vijeće ne prihvata Mlađenovićevo spekulativno svjedočenje o tome da optuženi nije poznavao Stankovića jer bi ga inače "eliminisao". Vijeće se ne oslanja na osuđujuću presudu suda BiH u svrhe donošenja činjeničnih zaključaka u ovom predmetu.

3062 V. činjenica o kojoj je presuđeno 810.

3063 V. činjenica o kojoj je presuđeno 810. V. također činjenice o kojima je presuđeno 815, 816, 817, 818, 819, 821.

3064 **[REDIGOVANO]**. V. činjenica o kojoj je presuđeno 820.

3065 **[REDIGOVANO]**.

3066 **[REDIGOVANO]**.

3067 **[REDIGOVANO]**.

3068 **[REDIGOVANO]**. Vijeće ima u vidu da je Stanić pohvalio više komandanata koji su učestvovali u ratu u Foči, uključujući Gojka Jankovića, te da je Janković zbog doprinosa u ratu predložen za počasno priznanje. P6081 (Video-snimci intervjua s Miroslavom Stanićem i njegovog govora, s transkriptom); P6082 (Prijedlog Taktičke grupe Foča, 13. avgust 1993.), str. 1.

3069 To su Aladža džamija i džamija u Jeleču.

3070 Činjenica o kojoj je presuđeno 908. V. također svjedok KDZ379, T. 18837 (15. septembar 2011.) (svjedoku je rečeno da su džamije u Foči granatirane i da je većina džamija ili uništena ili su im uništeni minareti).

1555., koja je bila pod zaštitom UNESCO-a, dignuta je u vazduh, i do kraja rata njene ruševine su uklonjene s mjesta na kojem se nalazila.[3072] U avgustu 1992., svjedokinja KDZ216 čula je jedne noći jaku eksploziju i rečeno joj je da je to uništena džamija.[3073] Od eksplozije prozori kuće su popucali i svjedokinja KDZ216 je čula da "je to opet digao Žaga".[3074] Svjedokinja KDZ216 je potom vidjela da je džamija razorena.[3075]

926. Prema Riedlmayerovom izvještaju Aladža džamija je potpuno uništena.[3076] Uništena je eksplozivom i jedino što je od nje ostalo su ostaci temelja, a mjesto na kojem se nalazila poravnato je buldožerom, sav građevinski materijal je uklonjen, dok su susjedni objekti samo lakše oštećeni.[3077] Poslije sukoba, mjesto na kojem se nalazila Aladža džamija korišteno je kao parkiralište za autobuse i bilo je prekriveno smećem. Kuća koja se nalazila uz džamiju je izgorjela, a dijelovi razorene džamije pronađeni su bačeni u rijeku Ćehotinu i zatrpani ispod šuta i smeća na lokacijama nadomak Drine.[3078] Džamija u Jeleču je spaljena, minaret je uništen i jedino što je još postojalo na kraju rata bili su dijelovi zida oko džamije i šut.[3079]

927. Vujičić je rekao da su srpske snage napadale džamije, ali je tvrdio da je to bilo zato što su se bosanski Muslimani, uključujući snajperiste, borili iz džamija, koje su također korištene i za skladištenje oružja i obuku.[3080] Međutim, Vijeće napominje da su Vujičićevi odgovori bili evazivni i neuvjerljivi kad je njegovo svjedočenje osporeno u unakrsnom ispitivanju, u kojem mu je

---

3071 V. činjenica o kojoj je presuđeno 913; P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6, 12 (pod pečatom); Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7887; svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3368 (pod pečatom).

3072 Činjenica o kojoj je presuđeno 911; András Riedlmayer, T. 22541 (9 . decembar 2011.).

3073 P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3344, 3400–3401 (pod pečatom).

3074 P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 6 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3344, 3400–3401 (pod pečatom).

3075 Svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3422 (pod pečatom).

3076 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 133; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 127–134; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 12.

3077 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 133; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 127–131.

3078 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 133; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 127–131.

3079 Činjenica o kojoj je presuđeno 912; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 156; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 132–134. U Riedlmayerovom izvještaju također se navodi šteta nanijeta drugim spomenicima kulture i sakralnim objektima u Foči, međutim, za te lokacije se ne tereti u Prilogu D Optužnici. P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi 131–165.

predočen Riedlemayerov izvještaj o tome da je Aladža džamija uništena u avgustu 1992., odnosno sravnjena sa zemljom kada nije bilo borbi.[3081] Osim toga, Vujičićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i drugi pokazatelji koji su doveli u pitanje njegovu vjerodostojnost. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u pogledu razloga zbog kojeg su srpske snage napale džamije u Foči.

928. S obzirom na gore navedene dokaze, Vijeće zaključuje da su srpske snage uništile Aladža džamiju i džamiju u Jeleču u periodu od aprila do avgusta 1992.

(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče

929. Nakon napada na Foču u aprilu 1992., bosanski Muslimani su napustili svoje domove i lutali po okolnim šumama i selima tražeći utočište.[3082] Mnogi su otišli strahujući za svoju bezbjednost nakon što srpske snage preuzmu kontrolu nad dijelovima Foče u kojima su živjeli.[3083] Da bi otišli, morali su pribaviti potvrdu lokalne policije i potpisati formular kojom svu imovinu u svom posjedu prepisuju na "Republiku bosanskih Srba".[3084]

930. Nakon što je Foča pala, veliki broj civila iselio se iz Foče prema Ustikolini, a jedna grupa u kojoj se nalazilo 300 do 500 ljudi, koji su skoro svi bili bosanski Muslimani, potražila je utočište u skladištu JNA.[3085] Međutim, Pero Mihajlović, koji je bio predstavnik SDS-a u Ustikolini, naredio je osoblju u skladištu JNA da ne smiju primiti bosanske Muslimane i rekao da će on, ako oni nastave da smještaju bosanske Muslimane u tom kompleksu, "poslati ljude koji su plaćeni da očiste taj deo

---

3080 D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 22, 24; Milutin Vujičić, T. 32123 (17. januar 2013.); Trifko Pljevaljčić, T. 32296–32297, 32304, 32357 (21. januar 2013.); D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 37.

3081 Milutin Vujičić, T. 32123 (17. januar 2013.).

3082 D299 (Specijalni izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 17. juli 1993.), str. 2–3.

3083 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2410; svjedok KDZ017, P3568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2770, 2773–2774. Vijeću su takođe predočeni dokazi o tome da su prije izbijanja neprijateljstava Foču napuštali i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, ali vijeće ne smatra da su ti dokazi relevantni za optužbe u Optužnici. V. činjenice o kojima je presuđeno 733, 734, 735; Trifko Pljevaljčić, T. 32286, 32324 (21. januar 2013.). V. takođe svjedok KDZ017, T. 19893 (4. oktobar 2011.); Momir Bulatović, T. 34569–34571 (1. mart 2013.).

3084 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2410. Radojica Mlađenović je izjavio da bosanski Muslimani nisu potpisivali nikakve izjave i da su svoju imovinu ostavljali prijateljima ili susjedima na čuvanje. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 51. V. takođe Radojica Mlađenović, T. 36616, 36698 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da su Mlađenoviću više puta tokom njegovog svjedočenja predočeni dokazi koji mu protivrječe i da je bio evazivan. Isto tako, Vijeće ne prihvata ni spekulativno i nepotkrepljeno svjedočenje da je do panike i odlaska bosanskih Muslimana iz opštine došlo uslijed propagande bosanskih Muslimana o opasnosti koja prijeti stanovništvu, bosanskim Muslimanima. D3314 (Izjava svjedoka Radojice Mlađenovića od 1. aprila 2013.), par. 34; Radojica Mlađenović, T. 36693 (5. april 2013.); Veljko Marić, T. 35625 (19. mart 2013.).

3085 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3103–3104, 3108, 3160–3161 (gdje je svjedok u svom svjedočenju rekao da je 300 – 500 ljudi potražilo zaklon); svjedok KDZ379, T. 18855, 18871–18872, 18874, 18896–18897 (15. septembar 2011.); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od

terena".[3086] U noći 25. aprila 1992., nadomak skladišta došlo je do puškaranja, nakon čega je većina bosanskih Muslimana krenula prema Goraždu, prije nego što su srpske snage zauzele skladište.[3087]

931. U maju 1992., organizovani su autobusi koji su odvozili civile iz Foče.[3088] Vijeće konstatuje da neki bosanski Muslimani jesu zatražili da napuste opštinu, nakon čega su im vlasti bosanskih Srba organizovale prevoz iz opštine.[3089] Međutim, Vijeće takođe konstatuje da je, čak i ako bosanski Muslimani jesu potpisivali dokumente u kojima su navodili da žele otići, to bilo pod pritiskom kojem su bili izloženi i uslijed okolnosti u opštini, koje su uključivale napade na bosanske Muslimane i njihove domove.[3090]

932. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima rekli da su bosanski Muslimani koji su otišli u konvojima otišli dobrovoljno, da nisu protjerani i da nisu bježali pred srpskim snagama. Pored toga, prema riječima tih svjedoka, za bosanske Muslimane koji su ostali obezbijeđeno je utočište i civilne vlasti su im pružile pravičan tretman, isti kao i stanovnicima bosanskim Srbima i nisu im konfiskovale imovinu.[3091] Međutim, u svjetlu ostalih predočenih dokaza o okolnostima koje su vladale u Foči, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja pouzdana. Vijeće takođe napominje da je Pljevaljčićevo svjedočenje osporeno u unakrsnom ispitivanju i rečeno je da je njegovo svjedočenje o dobrovoljnom odlasku ljudi dokaz iz druge ruke.[3092] Iako je Pljevaljčić ostao pri onome što je rekao u svom svjedočenju, Vijeće smatra da je njegovo svjedočenje čisto spekulativne prirode i ne oslanja se na njegovu ocjenu u pogledu dobrovoljnog karaktera tih odlazaka. Isto tako, Vijeće ne smatra da je Vujičićevo svjedočenje o dobrovoljnosti odlaska bosanskih Muslimana i postupanju prema onima koji su ostali vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo

---

26. februara 2013.), par. 189 (gdje se pominje 200 "izbeglih Muslimana"); Aleksandar Vasiljević, T. 34703–34704, 34706–34707 (4. mart 2013.), 34705–34706 (4. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

3086 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3107–3108.

3087 Svjedok KDZ379, P3332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 3104, 3109–3111, 3114; svjedok KDZ379, T. 18877, 18879–18881 (15. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je ostalo oko 50 žena, djece, invalida ili bolesnika kad su srpske snage zauzele skladište). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 757. Vijeću su takođe predočeni oprečni dokazi o tome da li je u toj grupi bosanskih Muslimana bilo naoružanih članova SDA, kao i o tome zašto su srpske snage preuzele kontrolu nad skladištem. Međutim, Vijeće ne smatra da to ima uticaja na činjenicu da su bosanski Muslimani koji su potražili zaklon u skladištu bili prevashodno civili. V. D1683 (Izvještaj 744. pozadinske baze JNA, 27. april 1992.), str. 1–2 (pod pečatom); svjedok KDZ379, T. 18878, 18883 (15. septembar 2011.).

3088 V. činjenica o kojoj je presuđeno 914. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7889.

3089 P2642 (Izvještaj Ratnog povjereništva Foča, 18. juni 1992.), str. 1; Radojica Mlađenović, T. 36697 (5. april 2013.).

3090 V. takođe Colm Doyle, T. 2946, 2951–2952 (28. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25281–25282.

3091 Trifko Pljevaljčić, T. 32303–32304, 32315–32317, 32319–32320, 32343–32346, 32352–32353 (21. januar 2013.); D2767 (Izjava svjedoka Milutina Vujičića od 14. januara 2013.), par. 8, 16, 30, 32; Milutin Vujičić, T. 32134–32135, 32142 (17. januar 2013.). V. takođe P6080 (Izvještaj Vojne pošte Foča, 10. oktobar 1992.).

3092 Trifko Pljevaljčić, T. 32346 (21. januar 2013.).

da Vujičićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokazatelji da je pokušao da navede Vijeće na pogrešan zaključak, kao i da nije davao direktne odgovore. Osim toga, u njegovom svjedočenju bilo je protivrječnosti, koje s jedne strane sugerišu da su stanovnici, bosanski Muslimani otišli dobrovoljno, a s druge strane da je prema drugima opština nakon izbijanja sukoba postala gotovo isključivo srpska. Premda su Vijeću predočeni dokazi koji upućuju na to da su vlasti bosanskih Srba javno pozivale one koji su napustili Foču da se vrate, Vijeće ne raspolaže s dovoljno detalja o okolnostima i vremenu tih poziva da bi ih moglo smatrati značajnima.[3093]

933. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj od 24. do 26. jula 1992., prisutni su pozdravljeni "ispred slobodarske Foče".[3094] Na istoj sjednici Vojo Kuprešanin je govorio o tome da bi u slučaju gubitka Foče prijetila opasnost od afirmisanja "zelene transverzale".[3095] U avgustu 1992., bosanski Muslimani koji su ostali u Foči, uglavnom žene i djeca, odvedeni su u Crnu Goru[3096] i sredinom avgusta 1992. u Foči praktično više nije bilo bosanskih Muslimana.[3097] U aprilu i maju 1993., Petko Čančar je izvijestio Skupštinu bosanskih Srba da u Foči više nema nijednog bosanskog Muslimana, da se svi dijelovi opštine nalaze pod kontrolom bosanskih Srba i da u Foči živi "samo jedan narod" i da se ispovijeda "samo jedna vjera".[3098]

934. Nakon što je razmotrilo sveukupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska ljudi, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Foču.

v. *Rogatica*

(A) Optužbe

935. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Rogatici počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[3099] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni

---

3093 Svjedok KDZ379, T. 18874 (15. septembar 2011.).

3094 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 5.

3095 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 41.

3096 V. činjenica o kojoj je presuđeno 914. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7889–7890.

3097 P90 (Izjava svjedokinje KDZ216 od 8. juna 1998.), str. 12 (pod pečatom); svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3367–3368 (pod pečatom); P502 (Video-snimak jednog čovjeka i uništenih kuća); P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 66. V. takođe Milorad Krnojelac, D2716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 7889–7890; činjenica o kojoj je presuđeno 917 (gdje se navodi da je Foča krajem 1995. bila gotovo isključivo srpski grad.).

3098 P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 78; P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 25. V. takođe D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 24 (gdje se izvještava da u Foči ne živi nesrpsko stanovništvo). Poslije rata za Foču se koristio naziv Srbinje. Svjedok KDZ379, T. 18831–18832 (15. septembar 2011.).

3099 Optužnica, par. 48–49.

organi bosanskih Srba u Rogatici obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima, te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[3100] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[3101]

936. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[3102] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[3103] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima u Rogatici – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[3104] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[3105] (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[3106] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[3107] (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[3108] (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[3109] i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[3110]

3100 Optužnica, par. 60(a)(ii). Djela ubistva i istrebljivanja u Rogatici ograničena su na ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima, uključujući ono koje je posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja. V. incidenti 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici. Vijeće napominje da je incident iz priloga Optužnici koji se odnosi na ubijanje do kog je navodno došlo tokom ili poslije zauzimanja Rogatice povučen iz Optužnice. Odluka u vezi s pravilom 73*bis*, Prilog B, str. 65.

3101 Optužnica, par. 63(b).

3102 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

3103 Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

3104 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

3105 Optužnica, par. 60(f).

3106 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

3107 Optužnica, par. 60(h).

3108 Optužnica, par. 60(i).

3109 Optužnica, par. 60(j). V. incident 18 iz Priloga D Optužnici.

3110 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

937. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[3111] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Rogatici na kojima su oni zakonito boravili.[3112] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[3113]

(B) Uvodni period

938. Rogatica je opština u istočnoj BiH i nalazi se između opštine Sarajevo na zapadu, opštine Višegrad na istoku, opštine Goražde na jugu i opštine Srebrenica na sjeveroistoku.[3114] Kroz Rogaticu su prolazili glavni putni pravci iz Srbije do Sarajeva.[3115] Prije rata, većinu stanovnika opštine Rogatice činili su bosanski Muslimani, kojih je bilo otprilike 60%, bosanski Srbi su činili 38% stanovnika, a ostatak pripadnici nekoliko drugih nacionalnosti.[3116] U gradu Rogatici, bosanski Muslimani su činili 64% stanovnika, bosanski Srbi 33%, a bosanskih Hrvata je bilo vrlo malo.[3117]

939. Međunacionalni sukob u Rogatici izbio je poslije formiranja nacionalnih stranaka.[3118] U Rogatici je u prvoj polovini 1990. formirana SDA, a početkom septembra 1990. formiran je SDS.[3119] Za predsjednika SDS-a u Rogatici izabran je Sveto Veselinović, koji je takođe bio

---

3111 Optužnica, par. 68–75.

3112 Optužnica, par. 69, 72.

3113 Optužnica, par. 71.

3114 D484 (Mapa BiH).

3115 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 4 (pod pečatom). V. takođe D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 4.

3116 P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 21, 31, 34, 37, 40; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 3; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 5; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 4 (pod pečatom); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 6; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 838. V. takođe P3281 (Mapa etničkog sastava Rogatice); P2829 (Mapa opštine Rogatica s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.).

3117 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 6. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 12; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 3–4.

3118 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 3.

3119 D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 3; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 4; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 3.

predsjednik Regionalnog odbora SDS-a Romanija.[3120] Na izborima održanim 1990., SDA je osvojila najviše mjesta;[3121] međutim, između SDA i SDS-a je 1991. postignut sporazum o podjeli konkretnih funkcija u opštini.[3122] Formirana je višestranačka vlada u okviru koje je Adil Lutvić, bosanski Musliman, izabran za predsjednika opštine, dok je predsjednik Izvršnog odbora bio bosanski Srbin Mile Ujić.[3123] Tomislav Batinić je izabran za potpredsjednika Skupštine opštine.[3124] Ismet Osmanović, bosanski Musliman, postao je načelnik SJB-a, komandir SJB-a bio je Ramiz Alajbegović, a zamjenik načelnika SJB-a bio je bosanski Srbin Mladen Vasiljević.[3125]

940. Između SDS-a i SDA došlo je do neslaganja oko podjele funkcija i bilo je protesta da je SDA prekršila međustranački sporazum o podjeli vlasti.[3126] Zajednička vlada je nastavila da funkcioniše sve do sredine 1991.; međutim, saradnja se pogoršala nakon što je opštinsko rukovodstvo SDA počelo podržavati otcjepljenje BiH.[3127] Policija, kafići, restorani, barovi, preduzeća i klubovi podijelili su se po nacionalnoj osnovi.[3128]

941. Sredinom 1991., tokom političkih skupova koji su održavani i kojima su prisustvovale hiljade ljudi, bosanski Srbi su držali nacionalističke govore.[3129] To raspoloženje su odražavali

---

3120 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 3, 9; D2958 (Saopštenje za javnost Regionalnog odbora SDS-a Romanija, 11. maj 1991.); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 5; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 8, 10–11 (pod pečatom). Drugi visoki funkcioneri SDS-a bili su Veljko Bojović, Rajko Kušić, Tomo Pavlović, Dušan Planojević i Mile Ujić. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 5.

3121 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom). V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 837–838, 890–891; Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.); P2829 (Mapa opštine Rogatica s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 3–4.

3122 D2957 (Zapisnik sa sastanka održanog u Rogatici, 4. januar 1991.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 5; Sveto Veselinović, T. 33873–33874 (18. februar 2013.).

3123 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 8; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 6; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 4; P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 2. V. takođe Sveto Veselinović, T. 33874 (18. februar 2013.).

3124 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 6.

3125 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 8; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 5 (pod pečatom); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 12.

3126 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 7; Sveto Veselinović, T. 33875 (18. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 12; D2951 (Članak pod naslovom "Barikade pred Skupštinom opštine"). V. takođe P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18292–18293 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

3127 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 8–9; Sveto Veselinović, T. 33875 (18. februar 2013.).

3128 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 4, 7; svjedok KDZ051, T. 19367–19368 (22. septembar 2011.); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 8. V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 6; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 13.

3129 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 14, 18–19 (pod pečatom). Sveto Veselinović je rekao da retorika na većini predizbornih skupova nije bila huškačka i da je naglašavana potreba za maksimalnom saradnjom između SDS-a, SDA i drugih stranaka. D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od

govori funkcionera SDS-a, koji su govorili da je došlo vrijeme da se srpski narod ujedini i stvori "zajedničku državu", da oni neće dozvoliti otcjepljenje BiH, da Srbi i Muslimani više ne mogu živjeti zajedno i da žele da "stvor[e] jednom zauvijek srpsku državu".[3130] Veselinović je rekao da su bosanski Srbi "spremni i da se 1941. nikada više neće ponoviti".[3131] Ti skupovi i govori stvorili su nesigurnost među bosanskim Muslimanima.[3132] Huškačke izjave davali su i lideri bosanskih Muslimana.[3133]

942. Međunacionalni odnosi su se dalje pogoršali kada je izbio rat u Hrvatskoj i kada su bosanski Muslimani odbili da se bore u sastavu TO-a i otišli u Hrvatsku na obuku.[3134] Na skupu održanom na stadionu u Rogatici, oficiri JNA su objavili da rezervisti, bosanski Muslimani, više nisu potrebni i da bosanski Muslimani koji ne žele ići da se bore u Hrvatskoj ne treba da se vraćaju.[3135] U periodu od januara do februara 1992., članovi SDS-a su obilazili sela naseljena bosanskim Srbima i bosanske Srbe upozoravali na "muslimansku prijetnju", govoreći im da trebaju biti spremni da se zaštite; to je podsticalo srpski nacionalizam.[3136]

(1) Militarizacija Rogatice

943. Naoružanje uskladišteno u štabu TO-a u Rogatici još 1990. je prebačeno u kasarnu u Han Pijesku i stavljeno pod kontrolu JNA.[3137] Krajem 1991. u Rogatici je došlo do većeg prisustva

---

15. februara 2013.), par. 3. Vijeće zaključuje da se Veselinovićevo svjedočenje da većina predizbornih skupova nije bila huškačka ne kosi s tvrdnjom da je na nekim skupovima raspirivana međunacionalna mržnja.

3130 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 15–16, 18 (pod pečatom); P3409 (Video-snimak izjave srpskog gradonačelnika Rogatice); svjedok KDZ051, T. 19360 (22. septembar 2011.). V. takođe P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 2.

3131 D2953 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "SDA izaziva krizu"), str. 1; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 9; Sveto Veselinović, T. 33901–33902 (18. februar 2013.).

3132 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 17, 19 (pod pečatom).

3133 D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 15–16; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 9; D2952 (Saopštenje za javnost Regionalnog odbora SDS-a Romanija, 6. maj 1991.); D2958 (Saopštenje za javnost Regionalnog odbora SDS-a Romanija, 11. maj 1991.); Sveto Veselinović, T. 33876 (18. februar 2013.); Mile Ujić, T. 33440–33441 (12. februar 2013.). Vijeću su takođe predočeni dokazi o pojačanom nacionalizmu bosanskih Muslimana poslije referenduma o otcjepljenju BiH. D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 5; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 4; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 8. V. takođe D1374 (Izvještaj Komande 4. korpusa JNA, 30. oktobar 1991.).

3134 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 10; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 6 (pod pečatom); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2–3; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 20; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 5. V. takođe P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 2 (gdje je svjedok rekao da su se odnosi između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana još više pogoršali u martu 1992.).

3135 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 10; svjedok KDZ051, T. 19375–19376 (22. septembar 2011.).

3136 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 21 (pod pečatom).

3137 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 22 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18302 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok potvrdio da je naoružanje prebacila ranija vlada, prije izbora); D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 7–8.

JNA.[3138] Od tada je 1. brdski bataljon JNA bio raspoređen u dijelovima Rogatice koje su držali bosanski Srbi. Oni su noću naoružavali mještane bosanske Srbe, uz pomoć političkih i vojnih rukovodilaca bosanskih Srba.[3139] Bosanski Srbi su, takođe, u drugoj polovini 1991. počeli organizovati seoske straže tokom noći.[3140]

944. Članovi SDS-a su takođe učestvovali u transportu naoružanja mjesnim zajednicama, odakle je ono dijeljeno okolnim selima.[3141] Ta podjela oružja nastavila se i u proljeće 1992.,[3142] a mještani, bosanski Srbi, počeli su da nose vojne uniforme.[3143] U tim operacijama naoružavanja učestvovao je Mladen Vasiljević,[3144] kao i Rajko Kušić, koji je bio član Glavnog odbora SDS-a.[3145]

3138 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 844.

3139 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 39, 43, 46–47, 49, 53; P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 17–18 (pod pečatom); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 19–22; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 23, 25–28 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18311–18312 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3281 (Mapa etničkog sastava Rogatice). Džambasović je naveo da su odvlačenje i podjelu oružja JNA "veoma dobro […] planirali i organizirali najviši srpski politički i vojni zvaničnici" s obzirom na uobičajenu strogu kontrolu distribuiranja naoružanja i municije JNA. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 46, 49, 53; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 10, 27. U prilog zapažanju da je to bilo organizirano, Džambasović je izjavio da je JNA imala snažne sigurnosne i vojne pravosudne strukture koje "ne bi tolerirale takvo odvlačenje oružja", a ipak, uprkos tim teškim prestupima, štab, organi sigurnosti i vojni tužioci nisu uradili ništa. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 53–54; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 10, 18, 27–28; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3; P2830 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 1, 3. V. takođe P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 164; P5844 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Ratka Adžića, 14. oktobar 1991.), str. 2; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 28.

3140 D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 6. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 12.

3141 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 31–32 (pod pečatom).

3142 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 848–850; činjenica o kojoj je presuđeno 1972; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2. Svjedoci odbrane su svjedočili o tome da JNA nije naoružavala bosanske Srbe u Rogatici, već da je oružje davala samo onima koji su se priključili JNA. D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 8; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 17; Sveto Veselinović, T. 33898–33899 (18. februar 2013.). V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 15. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je bilo mišljenja da Andrićevo svjedočenje karakteriše evazivnost i pokazatelji da on nije bio potpuno iskren u svom svjedočenju o ovom pitanju. Što se tiče Batinića, Vijeće je napomenulo da je on jednostavno rekao da ne zna da je JNA naoružavala bosanske Srbe, tvrdeći da bi, s obzirom na svoj položaj, "vjerovatno […] to znao da se tako nešto dešavalo". D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 17. Vijeće smatra da je to apsolutno spekulativno i nije uvjereno da se može osloniti na to svjedočenje. Što se tiče Veselinovića, Vijeće je konstatovalo da je dao oprečne izjave, što je dovelo u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja o ovom pitanju.

3143 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 2.

3144 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 31–33 (pod pečatom). Drugi članovi SDS-a za koje je svjedok KDZ606 naveo da su učestvovali u naoružavanju bosanskih Srba bili su Radan Bojović, Miloš Rajak i Mićo Andrić.

3145 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 849–850. Kušić je bio zadužen sa kontakt s JNA i bio je "duboko upetljan" u podjelu oružja lokalnim bosanskim Srbima. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 28, 39. V. takođe P3408 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a), str. 2 (koji potvrđuje da je Kušić bio član Glavnog odbora SDS-a).

945. SDA je, takođe, od kraja 1990. učestvovala u naoružavanju bosanskih Muslimana i formiranju jedinica bosanskih Muslimana.[3146] Izvršena je i mobilizacija rezervista policije koji su prevashodno bili bosanski Muslimani.[3147] Vijeću su takođe predočeni dokazi o akcijama bosanskih Muslimana, uključujući napade na bosanske Srbe.[3148]

946. Između oficira bosanskih Srba u 216. brdskoj brigadi JNA i članova rukovodstva SDS-a postojao je odnos bliske saradnje. Članovi rukovodstva SDS-a često su dolazili u kasarnu brigade i sastajali se s komandantom Dragomirom Miloševićem.[3149] Kao načelnik štaba 216. brdske brigade, Asim Džambasović je o tim posjetima i neregularnostima u vezi s kontrolom naoružanja razgovarao s Dragomirom Miloševićem i komandantom 4. korpusa JNA, ali ništa nije preduzeto.[3150] Već u januaru 1992. bosanski Srbi su počeli odbijati da primaju naređenja od oficira JNA koji nisu bili Srbi.[3151]

947. U martu 1992. mobilisani su dobrovoljci, ali s obzirom na to da su bosanski Muslimani bojkotovali mobilizaciju, bosanski Srbi su postali dominantni u JNA.[3152] Poslije te mobilizacije,

---

3146 D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 10–11, 17, 30; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 4; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 6–7; Milovan Lelek, T. 34374 (27. februar 2013.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 11, 21; P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 2; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 4–5, 35; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 2 (gdje navodi da su sela u kojima su živjeli bosanski Muslimani organizirala noćne straže, ali da su bila slabo naoružana). Ali v. Asim Džambasović, T. 15156 (22. juni 2011.); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 23; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2; svjedok KDZ051, T. 19388–19390 (22. septembar 2011.); Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 859–860, 884; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 57 (pod pečatom).

3147 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 11–12; Tomislav Batinić, T. 33676 (14. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 12.

3148 D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 17, 30–31; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 9; P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 3; Milovan Lelek, T. 34429–34430 (27. februar 2013.). Svjedok KDZ606 je izjavio da je Kušić inscenirao lažne napade na sela u kojima su živjeli bosanski Srbi i to koristio kao izgovor da uđe u ta sela i stanovnicima usadi strah od napada paravojnih formacija bosanskih Muslimana, što je stvorilo podršku za vođenje operacija čišćenja na tom području. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 57 (pod pečatom). Međutim, Vijeće zaključuje da je to svjedočenje previše spekulativno i neće se na njega osloniti po ovom pitanju.

3149 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 2, 76–78, 80; Asim Džambasović, T. 15156–15157, 15168–15169 (22. juni 2011.). Među vođama SDS-a koje su posjećivale Dragomira Miloševića u periodu od januara do marta 1992. bio je Rajko Dukić. Činjenica o kojoj je presuđeno 1974.

3150 Asim Džambasović, T. 15157 (22. juni 2011.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 53–54, 90–91; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 21, 28.

3151 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 91; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 4, 8, 21. V. takođe Asim Džambasović, T. 15178 (22. juni 2011.).

3152 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 55–56; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 22. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 7; Tomislav Batinić, T. 33676 (14. februar 2013.); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 10; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 10; D2954 (Saopštenje Opštinskog odbora SDS-a Rogatica, bez datuma); Sveto Veselinović, T. 33898, 33900 (18. februar 2013.), T. 45093–45094 (16. decembar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 8; D2953 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "SDA izaziva krizu"); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od

formirana su dva bataljona bosanskih Srba pri 216. brdskoj brigadi, a članovi SDS-a pomagali su pri toj mobilizaciji.[3153] Teritorijalna odbrana bosanskih Srba formirana je u martu 1992., nakon što je TO Rogatica sporazumno podijeljen na muslimanski i srpski dio.[3154] TO bosanskih Srba imao je pristup naoružanju bivšeg TO-a Rogatica[3155] i kasnije je integrisan u Vojsku SrRBiH na osnovu odluke Predsjedništva SrRBiH od 19. maja 1992.[3156] U martu 1992., iz Srbije su u vojnim i civilnim vozilima došli dobrovoljci, koji su smještaj, hranu i snabdjevanje dobili u kasarni JNA.[3157] U proljeće 1992., povećan je obim tehnike JNA, kao što su artiljerija, topovi, tenkovi, oklopna vozila, a kroz Rogaticu su prolazile kolone pješadije.[3158]

948. Za Kušića se navodi da je bio "komandant za sva vojna pitanja u Rogatici".[3159] Krajem februara ili početkom marta 1992., u selu Borike u kojem su pretežno živjeli bosanski Srbi, organizovana je vojna formacija pod komandom Kušića,[3160] koji je imao tijesne veze i s optuženim

---

22. januara 1999.), str. 3; Dragomir Milošević, T. 32495–32497 (23. januar 2013.). Vijeću su predočeni dokazi o pokušajima bosanskih Muslimana da premjeste dosjee vojnih obveznika kako bi spriječili disciplinske mjere protiv onih koji se nisu odazvali pozivu za mobilizaciju, ali smatra da to ima ograničenu relevantnost. V. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 9–10; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 37.

3153 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1971; P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18257–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje svjedok navodi da ovaj dokument odražava situaciju u Rogatici). V. također D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 7; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 10.

3154 Milovan Lelek, T. 34373–34374 (27. februar 2013.).

3155 D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 7.

3156 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 6–7. V. također D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 9–10.

3157 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 72; P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 34. Džambasović je izjavio da je izraz 'dobrovoljac' korišten za grupe ljudi iz Srbije i Vojvodine, koji su došli preko opštine. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 72. V. također P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 5.

3158 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 844–845, 891 (gdje je svjedok izjavio da su vojnici nosili sivomaslinaste uniforme). V. također P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 8 (pod pečatom).

3159 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 53; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 7 (pod pečatom). V. također P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 66.

3160 P2834 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 18. decembar 1994.), str. 1 (gdje se navodi da je ta vojna formacija obrazovana 24. februara 1992.); Asim Džambasović, T. 15152–15153 (22. juni 2011.), T. 15296 (23. juni 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 7, 63 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2; D568 (Govor Dragomira Miloševića, 30. mart 1996.), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18255–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ051, T. 19356 (22. septembar 2011.). Džambasović je potvrdio da se taj izvještaj generalno podudara s onim što on zna o tom pitanju, ali da misli da je jedinica formirana 4. marta 1992. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 56, 58, 66, 121; Asim Džambasović, T. 15154 (22. juni 2011.); Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 846–847. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1973. Džambasović je na dokaznom predmetu P2829 obilježio gdje se nalazi selo Borike (Mapa opštine Rogatica s oznakama koje je unio Asim Džambasović). Jedinica je djelovala i u pretežno srpskom selu Gučevu. Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 846–847. V. također P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 63 (pod pečatom).

i s Krajišnikom.[3161] Iako Kušićeva jedinica nije bila formalno zavedena u dokumentaciji JNA, ona je djelovala pod pokroviteljstvom Dragomira Miloševića[3162] i formirana je u okviru 1. bataljona kojim je komandovao Radomir Furtula.[3163]

949. U aprilu 1992., Kušić je rekao da "on i JNA moraju braniti srpski narod i srpsku zemlju".[3164] Na početku se Kušićeva jedinica sastojala od otprilike 40-50 ljudi, kako se navodi, "aktivista SDS".[3165] Pripadnici te jedinice nosili su maskirne uniforme i imali su automatsko oružje, a među njima je bilo i pripadnika rezervne policije.[3166] Kušićeva jedinica je na početku bila poznata kao Rogatička brigada, a kada je formiran VRS, postala je dio SRK-a.[3167] Dana 22. maja 1992., Komanda SRK-a izdala je naređenje u kojem je naredila formiranje Rogatičke brigade pod Kušićevom komandom i naložila njeno reorganizovanje.[3168] Kušić je Rogatičku brigadu naoružao iz naoružanja 1. bataljona JNA.[3169] Rogatičku brigadu su činila tri pješadijska bataljona i manje prištapske jedinice, kao što su jedinica za vezu, logistiku, sanitetsko zbrinjavanje i jedinica vojne policije.[3170] Kušić je formirao jedinice i u Seljanima, Mesićima i Pešurićima, među čijim

---

3161 P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 158–159 (pod pečatom). Kako je gore pomenuto, Kušić je bio i član Glavnog odbora SDS-a. P3408 (Spisak članova Glavnog odbora SDS-a), str. 2.

3162 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 49 (pod pečatom); P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 27; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1973. V. takođe Sveto Veselinović, T. 33912 (18. februar 2013.).

3163 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 56, 58. V. takođe P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 26; svjedok KDZ606, T. 18257–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 8 (pod pečatom); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 28.

3164 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 25.

3165 P2830 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 2; v. činjenice o kojima je presuđeno 2494, 2500; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 53 (pod pečatom); P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2 (gdje se navodi da je "30 lica naoružanih" dovedeno u Borike); svjedok KDZ606, T. 18257–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok naveo da dokazni predmet P3270 odražava situaciju u Rogatici).

3166 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2500. Na oznakama ove jedinice pisalo je "S vjerom u Boga, sloboda ili smrt", a na kapama njenih pripadnika bila je lobanja i pisalo je "SDS". P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 24. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14; Tomislav Batinić, T. 33676 (14. februar 2013.); D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 7; Milovan Lelek, T. 34373–34375 (27. februar 2013.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 13; Sveto Veselinović, T. 33877, 33896 (18. februar 2013.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 119 (gdje svjedok upućuje na P2830 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 2).

3167 P2834 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 18. decembar 1994.), str. 1; P2830 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 25. februar 1993.), str. 4, 15; D308 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), str. 2; P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 6–7. V. takođe D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 15. Vijeće će stoga navoditi naziv Rogatička brigada za period do 1. novembra 1992.

3168 P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), *e-court* str. 1–2.

3169 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 65; Sveto Veselinović, T. 33912 (18. februar 2013.).

3170 D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 16. Do juna 1992., Rogatička brigada je uvećana na preko 1.400 ljudi koji su bili obučeni za borbu, nosili uniforme i imali automatsko oružje, a takođe je formirana jedna interventna četa. P5485 (Izvještaj Rogatičke brigade, 15. juni 1992.). Već u decembru 1992., 1.

pripadnicima su bile pristalice SDS-a i pojedinci dovedeni iz Srbije, uključujući Bele orlove.[3171] Kasnije, kada je u novembru 1992. formiran Drinski korpus, Rogatička brigada je postala 1. podrinjska laka pješadijska brigada Drinskog korpusa.[3172]

950. Pripadnici Rogatičke brigade su zlostavljali i terorisali bosanske Muslimane i patrolirali na putevima.[3173] Takođe su ulazili u sela i pucali u vazduh kako bi zastrašili bosanske Muslimane.[3174] Pored toga, bilo je incidenata kada je otvarana vatra na kuće i džamije bosanskih Muslimana, što je, uz naoružavanje bosanskih Srba, zastrašivalo lokalno muslimansko stanovništvo.[3175] Pripadnici Rogatičke brigade su takođe ulazili u sela, pjevali nacionalističke pjesme, vršili pretrese bosanskih Muslimana i oduzimali vozila.[3176] Vojnici, bosanski Srbi, takođe su šikanirali bosanske Muslimane, upućujući im pogrdne riječi.[3177] Džambasović se u više navrata žalio nadređenim komandantima zbog tih incidenata, ali ništa nije preduzeto, a Furtula ga je čak upozorio da ne treba da provodi disciplinu.[3178] Džambasović je vremenom sve više lišavan dužnosti i ovlaštenja; 6. aprila 1992. rekli su mu da ne mogu da mu garantuju bezbjednost, te je on napustio JNA.[3179]

951. Prisustvo Rogatičke brigade prisililo je policijske snage bosanskih Muslimana da se povuku iz Borika, što je izazvalo dalju zabrinutost među stanovništvom, bosanskim Muslimanima.[3180] Policija bosanskih Srba i Rogatička brigada su, takođe, pljačkali bosanske Muslimane.[3181] Optuženi

---

podrinjska laka pješadijska brigada je, prema navodima, imala više od 2.700 pripadnika. P2955 (Izvještaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 6.

3171 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 40, 54, 63 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18313 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

3172 P2834 (Izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 18. decembar 1994.), str. 1.

3173 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 14, 24; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 66. V. takođe P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 27.

3174 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2500. V. takođe P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2.

3175 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 2. Dobrovoljci su takođe podizali tri prsta, što je srpski znak, i pucali u pravcu bosanskih Muslimana. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 72.

3176 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 67–68.

3177 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 43.

3178 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 43–45.

3179 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 82, 113.

3180 P3270 (Dopis Predsjedništvu SRBiH, Vladi i Ministarstvu narodne odbrane u vezi s formiranjem srpskih snaga u Rogatici, bez datuma), str. 2; svjedok KDZ606 je izjavio da taj dokument odražava situaciju u Rogatici. Svjedok KDZ606, T. 18255–18258 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 65, 74 (pod pečatom); P3269 (Izvještaj MUP-a SRBiH u vezi sa bezbjednosnom situacijom u BiH 6.-7. marta 1992.), str. 3.

3181 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3; P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 31–32. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 66 (gdje svjedok navodi da Dragomir Milošević nije ništa preduzeo da to zaustavi).

je, kao predsjednik Predsjedništva SrRBiH, u martu 1992. obaviješten da su, zbog postupaka Rogatičke brigade, bosanski Muslimani zatražili zaštitu od SJB-a Rogatica.[3182]

952. Dana 23. marta 1992., grupa od četvero naoružanih lica u maskirnim uniformama zaustavila je jednog bosanskog Muslimana i maltretirala ga. Ti ljudi su bili pod Kušićevom komandom.[3183] Poslije tog incidenta, bosanski Muslimani su podigli barikade u Rogatici i zatražili povlačenje Rogatičke brigade.[3184] Dana 24. marta 1992., bosanski Srbi su takođe podigli barikade.[3185] Srpske snage su presjekle put do grada Rogatice koristeći oklopna vozila i tenkove, blokirale sve ceste, spriječile kretanje bosanskih Muslimana, presjekle im telefonske veze i obustavile komunalne usluge.[3186] Pripadnici Rogatičke brigade nalazili su se na kontrolnim punktovima na ulazu u većinu sela u kojima su živjeli bosanski Srbi, a bosanski Muslimani koji su pokušavali da prođu kontrolne punktove imali su teškoća.[3187] Podizanje barikada na obje strane i mediji u BiH doprinijeli su tome da među stanovništvom zavlada strah i zabrinutost.[3188]

953. Od druge polovine maja 1992., stanovnici Rogatice više nisu mogli gledati televiziju BiH, te su stoga bili ograničeni na televizijske i radio emisije iz Srbije.[3189] U nekim emisijama je isticano da bosanski Srbi kojima se prijeti u BiH treba da se udruže, mobilišu i priključe vojsci SrRBiH.[3190]

3182 P3269 (Izvještaj MUP-a SRBiH u vezi sa bezbjednosnom situacijom u BiH 6.-7. marta 1992.), str. 3; svjedok KDZ606, T. 18255–18256 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 65 (pod pečatom).

3183 P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 2; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 118.

3184 P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 2; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 15. V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 17.

3185 P3271 (Izvještaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.), str. 1; svjedok KDZ606, T. 18259–18262 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 15. V. takođe svjedok KDZ607, T. 18495–18497 (6. septembar 2011.). Za mjesta na kojima su se nalazile barikade na putevima, v. D2912 (Mapa Rogatice). Ali v. P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 68 (prema njegovim riječima, nije jasno ko je prvi podigao barikade). Vijeću su takođe predočeni dokazi da su bosanski Srbi postavili barikade na putevima još sredinom 1991., nakon formiranja paravojnih jedinica bosanskih Muslimana. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 17.

3186 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 45 (pod pečatom).

3187 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 846–848; P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 2; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 118 (gdje je svjedok naveo da se informacije u biltenu MUP-a podudaraju s informacijama koje je on tada posjedovao).

3188 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 15. V. takođe svjedok KDZ051, T. 19381, 19383 (22. septembar 2011.). Vijeću su takođe predočeni dokazi o napadima na bosanske Srbe. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 18–19, 30.

3189 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 856.

3190 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 856.

Ti pozivi na mobilizaciju upućivani su "u ime Predsedništva Srpske Republike" i u ime optuženog.[3191]

(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba

954. Kako je gore navedeno,[3192] SAO Romanija (koju su činile opštine Pale, Sokolac, Han Pijesak i Rogatica) jednostrano je proglašena u septembru 1991., uz pomoć SDS-a.[3193] Mile Ujić je predložen za predstavnika iz Rogatice.[3194] Ujić je takođe bio predsjednik Izvršnog odbora SDS-a u Rogatici.[3195]

955. Skupština Srpske opštine Rogatica obrazovana je u decembru 1991.,[3196] u skladu s Uputstvom s varijantom A i B.[3197] Na osnivačkoj skupštini Srpske skupštine opštine Rogatica održanoj 26. decembra 1991., vođa SDS-a Batinić imenovan je za predsjednika opštine.[3198]

956. Krajem 1991., poslije zahtjeva Glavnog odbora SDS-a, u Rogatici je formiran Krizni štab SDS-a sa zadatkom da prati situaciju i obavještava stranačko rukovodstvo "ukoliko dođe do dramatičnog razvoja događaja".[3199] Krizni štab Rogatica formiran je na sjednici Glavnog odbora

---

3191 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 856.

3192 V. odjeljak o političkim strukturama, par. 130.

3193 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 892, 896 (gdje je svjedok izjavio da je Rogatica bila u sastavu SAO Romanije iako je bila etnički mješovita sredina); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1923; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 13.

3194 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 13.

3195 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 79.

3196 P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2498; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14. V. takođe P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18493 (6. septembar 2011.); Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 855. Skupštinu Srpske opštine Rogatica činili su svi odbornici Srbi koji su bili izabrani na višestranačkim izborima, a prema uputstvima Glavnog odbora SDS-a, u njoj su bili i predsjednici mjesnih odbora SDS-a iz opštine. P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5.

3197 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 7; P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5; Tomislav Batinić, T. 33669–33670 (14. februar 2013.).

3198 P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 8; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 79; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 12 (pod pečatom); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14, 19. V. takođe svjedok KDZ051, T. 19357–19358 (22. septembar 2011.). Batinić je izjavio da srpska skupština jeste formirana, ali da nikada nije profunkcionisala i da je postojala samo na papiru, kao i da je imala teškoća zbog nepostojanja komunikacije s Predsjedništvom i Glavnim odborom SDS-a. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 14; Tomislav Batinić, T. 33670–33671–33672, 33712–33713 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Batiniću tokom unakrsnog ispitivanja predočen dokaz koji protivrječi njegovoj tvrdnji da nije bilo sjednica skupštine, nakon čega je on ustvrdio da je skupština zasjedala samo dvaput. Tomislav Batinić, T. 33671–33673 (14. februar 2013.).

3199 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 13; Sveto Veselinović, T. 33877 (18. februar 2013.).

SDS-a održanoj 8. aprila 1992. i za njegovog predsjednika imenovan je Milorad Sokolović.[3200] Krizni štab Rogatica činili su bosanski Srbi, članovi zajedničkih opštinskih organa, kao i ugledni bosanski Srbi koji nisu bili članovi SDS-a.[3201] To je zapravo bio proširen sastav Kriznog štaba SDS-a.[3202]

957. Krizni štab Rogatica djelovao je od početka rata i bio je ovlašten da donosi odluke iz nadležnosti Srpske skupštine opštine Rogatica.[3203] Krizni štab Rogatica bio je zadužen da koordinira rad svih organa opštinske uprave za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti.[3204] Krizni štab Rogatica imao je direktne usmene i pismene kontakte s Predsjedništvom i ministarstvima SrRBiH, Vladom bosanskih Srba, vojskom i policijom.[3205] Između Kriznog štaba Rogatica i TO-a bosanskih Srba, a kasnije i VRS-a, postojala je saradnja.[3206] U avgustu 1992., formiran je Izvršni odbor i Krizni štab je prestao da postoji.[3207]

958. Dana 24. marta 1992., oko 3.000 naoružanih srpskih vojnika pod komandom Kušića zaprijetilo je da će otvoriti vatru na grad Rogaticu ukoliko opština i SJB ne budu te noći podijeljeni

---

3200 Sveto Veselinović, T. 33877 (18. februar 2013.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 122; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 13 (pod pečatom); Mile Ujić, T. 33450–33451 (12. februar 2013.); P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 1–2; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 7 (pod pečatom).

3201 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 13; Sveto Veselinović, T. 33877 (18. februar 2013.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2497. V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 855, 894 (gdje je svjedok izjavio da su ugledni građani, bosanski Srbi, bili članovi Kriznog štaba).

3202 Tomislav Batinić, T. 33673–33674, 33712–33713 (14. februar 2013.).

3203 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 3–4; P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 5. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 18, 26–27; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15, 17; Sveto Veselinović, T. 33881, 33892 (18. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Krizni štab tokom rata donosio sve važne odluke).

3204 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 3–4. V. takođe D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 18.

3205 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 5–6. Svjedoci odbrane su izjavili da u periodu od aprila do juna 1992. nije bilo kontakta s rukovodstvom na Palama D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 39. V. takođe Tomislav Batinić, T. 33677 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da to svjedočenje ima veliku težinu s obzirom na to da je bilo ograničeno onim što je njemu poznato. Pored toga, kada je njegovo svjedočenje osporeno tokom unakrsnog ispitivanja, Ujić je priznao da je eventualne kontakte mogao da ima predsjednik Kriznog štaba a da on ne zna da li je takvih kontakata bilo. Mile Ujić, T. 33451 (12. februar 2013.). Optuženi se takođe pozvao na činjenicu da u Rogatici pet mjeseci nije bilo struje kao na faktor zbog kojeg su se problemi s komunikacijom još više pogoršali. Završni podnesak odbrane, par. 2950, gdje se upućuje na D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 35; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 25; Sveto Veselinović, T. 33912 (18. februar 2013.). Vijeće ne smatra da predočeni dokazi potkrijepljuju zaključak da je komunikacija bila otežana zbog toga što nije bilo snabdijevanja strujom, posebno imajući u vidu druge predočene dokaze koji se odnose na komunikaciju između opštinskih i viših organa vlasti.

3206 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 6–7.

3207 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 26–27; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15; D2961 (Odluka Izvršnog odbora Rogatica, 30. juni 1992.); Sveto Veselinović, T. 33881 (18. februar 2013.).

po nacionalnoj osnovi.[3208] Ti vojnici su imali različite uniforme, između ostalog, uniforme JNA i TO-a, a među njima su bili i pripadnici paravojnih formacija iz Srbije, kao što su Beli orlovi.[3209] Grad je bio blokiran sa svih strana i sporadična pucnjava trajala je sve do jutra, kada su tenzije popustile.[3210] Zamjenici predsjednika Vlade i MUP bosanskih Srba obaviješteni su o događajima i od njih je odmah zatraženo da dođu u opštinu kako bi se našlo dogovorno rješenje sukoba.[3211] Džambasović je s generalom Đurđevcem, komandantom 4. korpusa JNA, i Dragomirom Miloševićem, otišao u Rogaticu i, nakon razgovora s predstavnicima obje strane, dogovoreno je uklanjanje većine barikada.[3212]

959. U aprilu i maju 1992., Krizni štab Rogatica učestvovao je u pregovorima s rukovodstvom bosanskih Muslimana i formirao komisije za razgraničenje teritorije i podjelu vlasti u okviru opštine.[3213] U tim pregovorima su čak i zajednice s mješovitim stanovništvom označene kao srpske teritorije uz saglasnost bosanskih Muslimana, koji su nastojali da izbjegnu sukob.[3214] Tokom pregovora, predstavnici SDS-a su izjavili da će referisati Glavnom odboru SDS-a na Palama.[3215]

960. Neki rezervisti policije koje je SDS doveo u SJB tvrdili su da je nemoguće raditi s bosanskim Muslimanima, da ne može biti suživota i da će bosanski Srbi dobiti vlastite institucije.[3216] Ti policajci su prijetili da će se priključiti JNA i tvrdili da će ona biti na njihovoj strani navodeći da bosanski Muslimani, ako budu pružali otpor, neće imati šanse i da će biti

---

3208 P3271 (Izvještaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.); svjedok KDZ606, T. 18261 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom); P6105 (Obavještenje o ostavci, 25. mart 1992.), str. 1. Mile Ujić je izjavio da su i srpski i muslimanski vojnici prijetili da će napasti grad ako on ne bude podijeljen. Mile Ujić, T. 33451–33452 (12. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Ujić, kada mu je predočen dokument u kojem je on pisao optuženom samo o prijetnji srpskog TO-a da će napasti grad, izbjegao da direktno odgovori na pitanje. Vijeće je takođe imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i evazivnost, te se stoga nije moglo osloniti na njegovo svjedočenje o ovom pitanju.

3209 Svjedok KDZ606, T. 18261 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom).

3210 P3272 (Izvještaj Centra za praćenje i rano obavještavanje Rogatica, 25. mart 1992.), str. 1. **[REDIGOVANO]**.

3211 P3271 (Izvještaj Izvršnog odbora Rogatica, 24. mart 1992.). V. takođe P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 75 (pod pečatom).

3212 P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 68; Asim Džambasović, T. 15176 (22. juni 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 46–47, 49, 52 (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**.

3213 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18264–18266 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 71 (pod pečatom); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14. Vijeću su predočeni dokazi odbrane da su vlasti bosanskih Srba željele da izbjegnu sukobe koji su već izbili u susjednim opštinama i da su nastavile pregovarati do 22. maja 1992. Mile Ujić, T. 33438–33439 (12. februar 2013.). V. takođe svjedok KDZ606, T. 18317 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

3214 Svjedok KDZ606, T. 18267–18268 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica), gdje svjedok upućuje na P3273 (Mapa opštine Rogatica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 81 (pod pečatom).

3215 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 84 (pod pečatom).

3216 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom).

protjerani.[3217] Predstavnici SDS-a su nastojali da podjele SJB i TO i u martu 1992. predstavnici bosanskih Muslimana pristali su na tu podjelu.[3218] Podjelu policije proveo je Mladen Vasiljević u skladu s naređenjem iz SAO Romanije i naređenjima Srpske opštine Rogatica i Kriznog štaba Rogatica.[3219]

961. SJB Rogatica je podijeljen po nacionalnoj osnovi u aprilu 1992., pri čemu su bosanski Srbi organizovali vlastiti SJB i preselili se u drugu zgradu.[3220] Policija bosanskih Muslimana ostala je u istim prostorijama.[3221] Policija bosanskih Srba takođe je izvršila izmjene na svojim uniformama, uključujući korištenje ćiriličnog pisma i dodavanje riječi SDS na oznakama.[3222] Vasiljević je postao načelnik SJB-a bosanskih Srba u Rogatici.[3223]

962. Kušić je želio da izvrši napad na Rogaticu i to ga je dovelo u sukob s civilnim vlastima bosanskih Srba; zbog toga su predstavnici civilnih vlasti – Veselinović, Ujić i Batinić – optuženom kolektivno podnijeli ostavku 25. marta 1992.[3224] Bosanski Srbi su se uspaničili zbog tih ostavki i iz

---

3217 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom). Iako je svjedok rekao da su ti policajci tvrdili da je to stav Glavnog odbora SDS-a, Vijeće nije uvjereno da su bili u poziciji da znaju tu informaciju. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom).

3218 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2495; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 72, 77 (pod pečatom). V. takođe D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 6; Milovan Lelek, T. 34373–34374 (27. februar 2013.). Svjedoci odbrane su izjavili da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani shvatili da je podjela opštine najbolje rješenje kako bi se izbjegao oružani sukob i da je ta odluka bila donesena konsenzusom. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; Milovan Lelek, T. 34375 (27. februar 2013.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 12. V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 21; Mile Ujić, T. 33437 (12. februar 2013.); P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 2; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2. Međutim, Vijeće zaključuje da konsenzusni karakter podjele dovode u pitanje uvjerljivi dokazi o tome da su tokom tih pregovora pregovarači, bosanski Muslimani, pristali na podjelu opštine kako bi izbjegli rat i dobili na vremenu da bi se spriječio napad, kao i da su bosanski Muslimani zastrašivani i da je Kušić od kraja 1991. prijetio bosanskim Muslimanima da, ako ne pristanu na podjelu teritorije, neće imati budućnost na tom području i da će biti napadnuti ukoliko ne odu ili ne iskažu lojalnost vlastima bosanskih Srba. **[REDIGOVANO]**.

3219 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 852–855, 893. Pašić je napustio dužnost policajca onog dana kada je policija podijeljena jer je smatrao da je za Muslimana opasno biti pripadnik redovne policije "u gradu gdje ima dosta naoružanog srpskog življa". Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 854–855, 881, 893.

3220 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 853–854; činjenica o kojoj je presuđeno 2496; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 73 (pod pečatom); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 9; P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 7; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 20; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 23; P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 2–3. V. takođe svjedok KDZ607, T. 18494 (6. septembar 2011.); svjedok KDZ051, T. 19373–19374 (22. septembar 2011.).

3221 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 20. V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 23.

3222 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 9; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 853–854.

3223 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 9; svjedok KDZ606, T. 18292 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

3224 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; Tomislav Batinić, T. 33674–33678 (14. februar 2013.); Sveto Veselinović, T. 33878, 33892 (18. februar 2013.); P6105 (Obavještenje o ostavci, 25.

straha su napustili centar grada, uz Kušićevu saglasnost formirana je nova vlast, a imenovanja su potvrđena na sastanku opštinskog odbora SDS-a.[3225]

963. U pregovorima između predstavnika bosanskih Srba i bosanskih Muslimana početkom maja 1992. lokalne vođe SDS-a, uključujući Batinića i Milorada Sokolovića, tražile su da se kontrola nad cijelom opštinom preda SDS-u.[3226] Predstavnici bosanskih Muslimana su se usprotivili tom zahtjevu.[3227] Sporazum o podjeli opštine Rogatice na srpsku i muslimansku opštinu postignut je 2. maja 1992. i usvojen na zajedničkoj sjednici Skupštine opštine.[3228] Taj sporazum nije obuhvatio grad Rogaticu i takva odluka nikada nije donesena s obzirom na događaje koji su se desili u opštini.[3229] Dana 18. maja 1992., Skupština Srpske opštine Rogatica poništila je prvobitni sporazum o podjeli opštine, tvrdeći da su bosanski Muslimani izbjegavali nastojanja da se taj sporazum provede.[3230] To se dogodilo dan nakon što su optuženi, Mladić i Krajišnik održali sastanak s predstavnicima opština, uključujući Rogaticu, i razmatrali formiranje države bosanskih Srba u BiH, navodeći da je došlo vrijeme za razgraničenje teritorija između nacionalnih grupa.[3231]

964. Krizni štab Rogatica je, u dogovoru s komandom TO-a, donio odluku da stanovnici naselja u kojima su živjeli bosanski Muslimani predaju oružje, nakon čega će im biti garantovana sigurnost i bezbijednost.[3232] Kušić i SDS su selima naseljenim bosanskim Muslimanima postavili ultimatume

---

mart 1992.), str. 1; Mile Ujić, T. 33456 (12. februar 2013.). V. takođe P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 3.

3225 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14; Sveto Veselinović, T. 33878 (18. februar 2013.).

3226 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 79–80 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2502.

3227 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 88 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2502.

3228 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18264 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 22; Mile Ujić, T. 33437 (12. februar 2013.); P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 3. V. takođe Sveto Veselinović, T. 45112–45113 (16. decembar 2013.). Ujić je izjavio da je podjela opštine bila zamišljena tako da obezbijedi da bosanski Srbi i bosanski Muslimani mogu živjeti jedni pored drugih i da oni nisu imali plan da protjeraju bosanske Muslimane. Mile Ujić, T. 33439 (12. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Ujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje tog svjedoka karakterišu nedosljednost, protivrječnosti i evazivnost.

3229 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 2; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 16; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 22.

3230 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 3.

3231 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 349–351; P6254 (Članak novinske agencije Tanjug pod naslovom "Srpski lideri zagovaraju etničko razgraničenje", 17. maj 1992.).

3232 D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 27, 30; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 66–68, 70, 80, 88 (pod pečatom) (gdje je svjedok naveo da je Milorad Sokolović ponudio da dovede Užički korpus da preuzme kontrolu nad Rogaticom i osigura bezbjednost stanovnika bosanskih Muslimana ako predaju vlast i oružje, ali da to nije prihvaćeno). Predstavnici bosanskih Muslimana nisu vjerovali u ta uvjeravanja budući da su preko sredstava javnog informisanja saznavali za događaje na drugim područjima u BiH i strahovali su da će oni u Rogatici doživjeti istu sudbinu. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od

da predaju oružje i iskažu lojalnost u zamjenu za sigurnost i bezbjednost.[3233] Onima koji se tome nisu povinovali prijetili su protjerivanjem, hapšenjem ili time da će ih zadesiti "ono najgore".[3234] Poslije tih ultimatuma, ljudi u nekim selima predali su oružje.[3235] Batinić je primijetio da su Glavni odbor SDS-a i vojna komanda vršili "ogromni pritisak" kako bi posao bio obavljen.[3236] Predstavnici bosanskih Srba su konačni ultimatum postavili poslije 10. maja 1992., pozvavši sve ljude da iskažu lojalnost SDS-u i vrate oružje jer inače može doći do operacija u opštini Rogatica.[3237] Dana 19. maja 1992., razoružano je muslimansko selo Kukavice, što je stanovnike, bosanske Muslimane, navelo da napuste selo.[3238] U nekim selima, bosanskim Muslimanima su rekli da je moguće da će biti napadnuti, što ih je natjeralo da se sklone u šumu.[3239]

(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici

965. Ubistvo Dražena Mihajlovića iz zasjede 22. maja 1992. i odbijanje snaga bosanskih Muslimana da vrate njegovo tijelo doveli su do sukoba.[3240] Poslije tog incidenta, i bosanski Srbi i bosanski Muslimani selili su svoje porodice van grada, a to je učinilo i rukovodstvo bosanskih Muslimana, na područja na kojima su bili u većini.[3241] Pored toga, Krizni štab Rogatica proširen je na petnaestak ljudi i za predsjednika je izabran Sokolović.[3242]

---

1. septembra 2011.), par. 77, 80 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ606, T. 18318 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

3233 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 66,–68, 70, 80 (pod pečatom); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 27.

3234 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 70 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2499. V. takođe P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 55, 85 (pod pečatom).

3235 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 66–68 (pod pečatom). V. takođe D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 32.

3236 **[REDIGOVANO]**.

3237 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 86 (pod pečatom).

3238 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 89 (pod pečatom). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je u periodu prije napada na Rogaticu u obližnjim selima ubijeno nekoliko bosanskih Muslimana, što je izazvalo paniku među stanovnicima, bosanskim Muslimanima. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 13; svjedok KDZ051, T. 19385–19386 (22. septembar 2011.). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

3239 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 3.

3240 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 23; Tomislav Batinić, T. 33680, 33696–33698 (14. februar 2013.); D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 14; Milovan Lelek, T. 34383 (27. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 24; Mile Ujić, T. 33437–33439, 33459 (12. februar 2013.). V. takođe D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 9; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15 (gdje svjedok navodi da su pregovori između strana prekinuti nakon tog napada); Sveto Veselinović, T. 33904, 33910–33911 (18. februar 2013.), T. 45104 (16. decembar 2013.); D2965 (Izvještaj Rogatičke brigade, 29. maj 1992.).

3241 D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 25.

3242 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14; D2959 (Rješenje Kriznog štaba Rogatica, 24. maj 1992.); Sveto Veselinović, T. 33879 (18. februar 2013.). Veselinović je takođe imenovan za člana Kriznog štaba Rogatica. D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14.

966. Grad Rogatica se nalazio u dolini i bio je okružen artiljerijskim položajima na kojima su bili bosanski Srbi; otprilike mjesec dana prije napada, izgrađen je put koji je okruživao grad i omogućavao transport artiljerije i oružja.[3243]

967. Grad Rogatica je 22. maja 1992. ili približno tog datuma bio napadnut i tokom sedam uzastopnih dana izložen napadima iz artiljerijskog, protivavionskog i pješadijskog naoružanja, pri čemu je artiljerija prevashodno gađala centar grada i naselja s bosanskim Muslimanima, dok dijelovi grada naseljeni bosanskim Srbima nisu granatirani.[3244] U tom napadu je uništen veliki dio centra grada.[3245] Prije napada, stanovnici bosanski Srbi napustili su područja na kojima su Muslimani bili u većini i premjestili se u srpske dijelove grada, a žene i djeca bosanskih Srba evakuisani su u Srbiju.[3246]

968. Granatiranje je počelo u podne i dolazilo je s okolnih brda i iz obližnjih sela.[3247] Prvog dana, granatiranje je trajalo tri-četiri sata, što je natjeralo bosanske Muslimane da se sklone u podrume i susjedne kuće kada su njihove kuće bile oštećene.[3248] Prvi napad je izveden iz minobacača, protivavionskih topova, tenkova, artiljerije i teških mitraljeza.[3249] Bilo je sukoba sa snagama bosanskih Muslimana, koje su pružale oružani otpor u gradu u danima poslije prvog granatiranja.[3250] Kao što je gore rečeno, grad je bio blokiran.[3251] Poslije sukoba od 22. maja 1992.,

---

3243 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 27–28. Prema riječima svjedoka KDZ051, najbliži artiljerijski položaj bio je udaljen 50-60 metara od njegove kuće i ljude koji su rukovali oružjem s najbližih položaja prepoznao je kao svoje susjede i bivše školske drugove, po nacionalnosti Srbe. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 28.

3244 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 857, 887, 889; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 30, 33–34; svjedok KDZ606, T. 18269 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 90 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2–3.

3245 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 885.

3246 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 889; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 29; svjedok KDZ051, T. 19363 (22. septembar 2011.).

3247 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 30. Vijeće ne smatra da to što optuženi osporava svjedočenje svjedoka KDZ051 u vezi s utvrđivanjem pravca iz kojeg je otvarana vatra dovodi u sumnju istinitost njegovog svjedočenja u vezi s tim pitanjem. Svjedok KDZ051, T. 19393 (22. septembar 2011.).

3248 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 32–33; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3.

3249 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3.

3250 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 95 (pod pečatom); D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 25; D3037 (Izvještaj Rogatičke brigade, 9. juni 1992.), str. 2; Milovan Lelek, T. 34436–34437 (27. februar 2013.); D2965 (Izvještaj Rogatičke brigade, 29. maj 1992.). V. takođe Sveto Veselinović, T. 33883, 33885–33886, 33912 (18. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 35; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 18; D2966 (Izvještaj Rogatičke brigade, 23. juni 1992.); P3414 (Izvještaj Rogatičke brigade, 11. juni 1992.), str. 1–2; P5485 (Izvještaj Rogatičke brigade, 15. juni 1992.) (gdje se izvještava da nije bilo značajnije neprijateljske aktivnosti); D2963 (Video-snimak Rogatice). Ali v. svjedok KDZ051, T. 19394–19396 (22. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je stanovništvo Rogatice bilo potpuno nenaoružano).

3251 V. par. 958.

srpske snage su preuzele kontrolu nad nekim dijelovima grada, dok je veći dio grada ostao pod kontrolom bosanskih Muslimana.[3252]

969. Nakon što je Rogatica granatirana, pripadnici 5. užičkog korpusa raspoređeni su u Mesićima, a grupa od 300 arkanovaca i pripadnika Belih orlova smještena je u Borikama, spremna da krene u akciju čim to Kušić naredi.[3253] U napadu na Rogaticu učestvovali su i šešeljevci koji su u kasarnu JNA stigli nekoliko sedmica prije napada.[3254] U toj operaciji su učestvovali i pripadnici aktivnog i rezervnog sastava policije.[3255] Sve naoružane grupe koje su došle u Rogaticu stavljene su pod komandu Rogatičke brigade.[3256]

970. U danima poslije početnog napada na Rogaticu, srpske snage su ušle u grad i išle od ulice do ulice; tenkovi i oklopni transporteri su svakodnevno ulazili u grad i otvarali vatru na džamije, kuće bosanskih Muslimana i podrume u kojima su se bosanski Muslimani krili.[3257] Srpske snage su takođe ubacivale ručne bombe u kuće i zatim u njih provaljivale, otvarajući pritom vatru iz automata, naređivale bosanskim Muslimanima koji su se tu sklonili da izađu napolje i zarobljavale ih.[3258] Srpske snage su takođe prskale neke hemikalije u zgrade i ispaljivale zapaljive projektile koji bi zapalili te hemikalije; to je bosanske Muslimane istjerivalo iz podruma.[3259] Muškarce su odvajali od žena i tjerali da legnu potrbuške, a zatim su ih vojnici udarali nogama, tukli i tražili da predaju

---

3252 D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 24; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 14; D2912 (Mapa Rogatice); Sveto Veselinović, T. 33911 (18. februar 2013.) (koji je u svjedočenju naveo da su Rogaticu zapravo zauzeli bosanski Muslimani).

3253 **[REDIGOVANO]**.

3254 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5.

3255 P3275 (Izvještaj SJB-a Rogatica, 14. avgust 1992.), str. 1. **[REDIGOVANO]**.

3256 P3275 (Izvještaj SJB-a Rogatica, 14. avgust 1992.), str. 1. Batinić je izjavio da pripadnici paravojnih formacija nisu dugo ostali u Rogatici jer "ih niko nije prihvatao". D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 31. Vijeće ne smatra da je Batinićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano s obzirom na to da je sam u svom svjedočenju tvrdio da nikada nije vidio pripadnike paravojnih formacija niti imao kontakt s njima.

3257 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 857–858; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 36; svjedok KDZ051, T. 19363–19364 (22. septembar 2011.).

3258 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 37–38; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 860–863. Pašić je izjavio da je prepoznao glasove i/ili lica muškaraca koji su naredili grupi bosanskih Muslimana da izađu iz skloništa, iako su neki od njih nosili maske, i da su to bili Srbi u maslinastozelenim i tamnoplavim maskirnim uniformama. Jedan od ljudi čiji je identitet naveden bio je Vlado Marković, koji je ranije bio aktivni policajac u Rogatici. Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 862–864; P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.), str. 1. Vijeću su predočeni dokazi o ubijanju bosanskih Muslimana u toku i poslije zauzimanja Rogatice. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 35, 42, 79–82; P3410 (Spisak tijela ekshumiranih u Višegradu tokom 2000.-2001.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 20; svjedok KDZ051, T. 19405–19406 (22. septembar 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 98, 101; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3–4; P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici). Vijeće napominje da se tužilaštvo u Završnom podnesku poziva na to ubijanje i tijela pronađena na ulicama Rogatice. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rogatica, par. 14. Međutim, Vijeće napominje da se optuženi u Prilogu A Optužnici ne tereti za ubijanje koje se dovodi u vezu s Rogaticom.

oružje.[3260] Srpske snage su ušle u grad i koristile su bacače plamena da bi zapalile kuće; taj proces je ponavljan od kuće do kuće, sve dok veliki dijelovi grada nisu bili uništeni i dok kuće bosanskih Muslimana nisu bile spaljene.[3261] Taj obrazac je primjenjivan sve dok srpske snage nisu preuzele punu kontrolu nad gradom.[3262] Krajem jula 1992., Rogatica je bila pod kontrolom Rogatičke brigade.[3263] Mnogi bosanski Muslimani su pobjegli i sklonili se na trgu.[3264]

971. Zauzimanje Rogatice je planirao i proveo SRK, a Mladić je o tome bio obaviješten.[3265] Glavni štab je izdao direktivu koja je komandantima korpusa davala "široku mogućnost za samoinicijative" i nalagao im da "uspostav[ljaju] linije", ostavljajući "komandantima korpusa, odnosno komandantima brigada i nižih jedinica da vrše korekcije linija odbrane"; Rogatica je zauzeta jer je bila "duboko u teritoriji koji su kontrolisali Srbi".[3266]

(D) Napadi na okolna sela

972. Dana 22. maja 1992. ili približno tog datuma, kao i narednih dana, napadnuta su mnoga muslimanska sela u opštini Rogatica i na njih je otvorena vatra.[3267] Na primjer, na muslimansko selo Mađer, udaljeno šest kilometara od Rogatice,[3268] otvorena je žestoka vatra iz lakog naoružanja

---

3259 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4.

3260 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 861, 863 (koji je rekao da mu je tom prilikom jedan vojnik prijetio da će ga ubiti i da mu je prislonio nož uz grlo; vojnici su takođe u sklonište ubacili ručnu bombu, koja je nanijela povrede jednom čovjeku koji je odbio da izađe).

3261 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 37–38; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59 (pod pečatom); P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 40 (pod pečatom); P3411 (Fotografija kuće svjedoka KDZ051) (pod pečatom). V. takođe Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 866 (koji je rekao da je čuo kako je spaljena trećina grada koju su činila područja naseljena pretežno bosanskim Muslimanima).

3262 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 36; svjedok KDZ051, T. 19363–19364 (22. septembar 2011.).

3263 P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 14.

3264 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 42; svjedok KDZ051, T. 19405–19406 (22. septembar 2011.).

3265 **[REDIGOVANO]**. Hurko je izjavio da je Furtula naredio napad na Rogaticu. P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 56. Međutim, Vijeću nije jasno na osnovu čega je svjedok znao ko je naredio napad, te se neće osloniti na to svjedočenje pri donošenju zaključka u vezi s tim.

3266 **[REDIGOVANO]**.

3267 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 5; Šefik Hurko, T. 18223 (2. septembar 2011.); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 90–91 (pod pečatom). V. takođe D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 27–28; David Harland, T. 2118 (7. maj 2010.). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je selo Živaljevina granatirano još 12. ili 13. maja 1992. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2503. Međutim, Vijeće ne raspolaže dokazima o tome ko je vršio to granatiranje, te se stoga nije uvjerilo da u vezi s tim može da donese zaključak. Lelek je izjavio da srpske snage nisu otvarale vatru na naseljeno područje i da su nastojale da oslobode cestu kako bi izvukle Mihajlovićevo tijelo. Milovan Lelek, T. 34384, 34400–34401, 34403, 34433–34435 (27. februar 2013.). Vijeće zaključuje da ovaj iskaz nije pouzdan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je zaključilo da Lelekovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da je Vijeće navodio da pogrešan zaključak.

3268 Šefik Hurko, T. 18223 (2. septembar 2011.).

s okolnih brda.[3269] Napadnuta su i okolna sela Kovalj, Vragolovi, Kopljevići, Orahovo, Šljedovići i Čubrići.[3270] Poslije tih napada, bosanski Muslimani su iz straha krenuli da napuštaju svoja sela,[3271] a neki od njih su pobjegli u Žepu i Kozića.[3272]

973. Dva-tri dana poslije granatiranja sela, na neka od tih sela izvršeni su i pješadijski napadi.[3273] Kušić je referisao "Vrhovnoj komandi" SrRBiH da su 22. maja 1992. napadnuta sela u opštini Rogatica za koja je navedeno da predstavljaju "neprijateljska uporišta" i da je neprijatelj "razbijen uz gubitke i ranjenike".[3274] Sela koja su predala svoje naoružanje nisu bila granatirana.[3275] Dana 23. maja 1992., Kušić je naredio jedinicama da zadrže položaje i da izvrše "čišćenje" u selima s mješovitim stanovništvom,[3276] a svim jedinicama naredio je "uništavanje, bez oklijevanja, žive sile" i "dejstva iz sveg raspoloživog oružja".[3277]

974. Kada su predstavnici bosanskih Muslimana zatražili da se obustave napadi na naselja bosanskih Muslimana, rečeno im je da se napadi mogu obustaviti samo ako do određenog roka bude predato oružje.[3278] Poslije tih razgovora, napadi su intenzivirani i kuće bosanskih Muslimana

---

3269 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 3; Šefik Hurko, T. 18344 (5. septembar 2011.).

3270 Šefik Hurko, T. 18223 (2. septembar 2011.); Šefik Hurko, T. 18344 (5. septembar 2011.).

3271 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 11 (pod pečatom).

3272 Svjedok KDZ606, T. 18271 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 91–92 (pod pečatom). Svjedok KDZ606 je takođe svjedočio o ubijanju seljana u toku tih napada. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

3273 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 92 (pod pečatom).

3274 P3265 (Izvještaj Rogatičkog bataljona, 23. maj 1992.), str. 1. **[REDIGOVANO]**; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 14. V. takođe Mile Ujić, T. 33460 (12. februar 2013.); Sveto Veselinović, T. 45106–45107 (16. decembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je vojska napala sela u kojima su bile snage bosanskih Muslimana); P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 3. Svjedoci tužilaštva su osporili taj izvještaj i u svojim svjedočenjima su naveli da u tim selima nije bilo neprijateljskih uporišta, već samo civila; ipak, oni su priznali da je bilo nekih naoružanih civila koji su branili svoje domove. P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 4; Šefik Hurko, T. 18224 (2. septembar 2011.), T. 18343–18344, 18358 (5. septembar 2011.); svjedok KDZ606, T. 18270 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je u tim selima bilo i pojedinaca iz rezervnog sastava policije); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 31, 38–39; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59 (pod pečatom). Pošto je uzelo u obzir ukupne okolnosti, posebno koliko je vremena srpskim snagama bilo potrebno da zauzmu područje Rogatice, Vijeće smatra da dokazi o tome da nije bilo oružanog otpora nisu vjerodostojni.

3275 **[REDIGOVANO]**.

3276 **[REDIGOVANO]**.

3277 P3274 (Naređenje Rajka Kušića, 23. maj 1992.), str. 1. **[REDIGOVANO]**.

3278 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 97 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima naveli sljedeće: (i) da su sela napadana samo poslije provokacija i napada na sela bosanskih Srba; (ii) da su smatrana vojnim ciljevima ako je iz njih otvarana vatra; (iii) da je od sela bosanskih Muslimana najprije traženo da predaju oružje, a tek kada bi to odbila, srpske snage su ih napadale i zauzimale; (iv) da su seljani bili upozoreni na moguće napade i da je samo vrlo mali broj ljudi ostao u selima. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 30; Mile Ujić, T. 33461, 33466–33467 (12. februar 2013.); D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 9; D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 6, 14. Iako prihvata da je bilo zahtjeva da se sela razoružaju prije napada srpskih snaga, Vijeće ne smatra da je ostatak ovog svjedočenja pouzdan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u

paljene su, između ostalog, u sljedećim selima: Bjelogorcima, Pašića Kuli, Šljedovićima, Ovlagijama, Seljanima, Živaljevićima, Kovanju, Lepenici, Krameru, Tičijaku, Maloj Žepi i Biljinom Polju.[3279]

975. Bosanski Muslimani su predstavljali manjinu u selu Seljani, gdje je lokalna fiskulturna dvorana pretvorena u kasarnu koju su koristili lokalni bosanski Srbi i pripadnici Belih orlova.[3280] Na kuće bosanskih Muslimana otvorena je vatra iz pješadijskog naoružanja.[3281] Tokom granatiranja, Armin Baždar i njegova porodica sklonili su se u šumu; njegovom ocu je jedan prijatelj, bosanski Srbin, rekao da su muškarci i žene, Muslimani, pohapšeni i da su muškarci, bosanski Muslimani, odvedeni u pravcu Pješevice.[3282] U tom selu nije bilo vojnih objekata.[3283]

976. Tokom nekoliko dana poslije napada na Seljane, pripadnici srpskih snaga koji su nosili maskirne uniforme, crvene beretke i oznake SDS-a i koji su imali automatsko oružje, išli su od kuće do kuće i naređivali bosanskim Muslimanima da se usele kod svojih porodica i žive zajedno kako bi mogli da ih bolje kontrolišu.[3284] Uslijed toga, četiri-pet porodica koje su brojale oko 20 članova živjele su zajedno; srpske snage su patrolirale tim područjem i držale ih "pod kontrolom".[3285] Do avgusta 1992., oni su "držani u nekoj vrsti kućnog pritvora", nije im bilo dozvoljeno da odlaze na posao niti da kupuju hranu i jedino su smjeli da hrane stoku.[3286] U selu su

---

vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu nedosljednosti, protivrječnosti i evazivnost, kao i pokazatelji da neki od njih nisu bili iskreni u svojim svjedočenjima o ovom pitanju.

3279 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 97 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3; Armin Baždar, T. 18381 (5. septembar 2011.); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 55 (gdje svjedok navodi da je čuo kako su neki vojnici rekli da je napade na neka sela predvodio Mile Ujić). Vijeću su takođe predočeni dokazi o ubijanju civila tokom tih napada, ali se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. V. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 97 (pod pečatom); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 11 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3; P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici). V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A, Rogatica, par. 14.

3280 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

3281 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3 (gdje je svjedok izjavio i da je jedan bosanski Musliman ubijen u napadu); Armin Baždar, T. 18381 (5. septembar 2011.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. Lelek je naveo da je selo Seljani imalo većinsko srpsko stanovništvo i da nije napadnuto. Milovan Lelek, T. 34428 (27. februar 2013.). Iako Vijeće prihvata da su Seljani imali većinsko srpsko stanovništvo, ono se nije uvjerilo u pouzdanost Lelekovog svjedočenja da selo nije bilo napadnuto. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu Baždarevo vjerodostojno svjedočenje o napadu na selo, a takođe je uzelo u obzir da Lelekovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da je Vijeće navodio na pogrešan zaključak.

3282 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

3283 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

3284 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3.

3285 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18392 (5. septembar 2011.).

3286 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18392–18393 (5. septembar 2011.).

viđeni pripadnici Belih orlova i na osnovu njihovog govora zaključeno je da su iz Srbije.[3287] U periodu od maja do avgusta 1992., zapaljeno je nekoliko kuća bosanskih Muslimana.[3288]

977. Srpske snage su 2. avgusta 1992. granatirale sela Kramer Selo, Kozarde, Dobrašinu i Borovsko, što je natjeralo bosanske Muslimane da pobjegnu.[3289]

(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice

978. Veselinović je ušao u Rogaticu pet-šest dana nakon njenog zauzimanja i bio je predsjednik komisije koju je formirao Krizni štab Rogatica sa zadatkom da pronađe smještaj i pomogne izbjeglicama i da se stara o sigurnosti napuštene imovine.[3290] Komisija je preduzela mjere kako bi se regulisalo neovlašteno useljenje u napuštene kuće. Međutim, srpske izbjeglice su u grupama stigle u avgustu 1992. i, nakon što je Biljana Plavšić došla u Rogaticu i zatražila da se izbjeglice smjeste u gradu, ljudi su se uselili u napuštene kuće i počeli da odnose pokućstvo.[3291]

979. Dana 1. avgusta 1992., Kušić je, kao komandant Rogatičke brigade, izdao naređenje za sprečavanje nezakonitog korištenja i uništavanja "ratnog plijena" i zatražio da se podnesu krivične prijave protiv lica koja ne budu poštovala to naređenje.[3292] Na sjednici Skupštine Srpske opštine Rogatica održanoj 19. avgusta 1992. zabranjena je dalja podjela tih napuštenih kuća kao privremenog smještaja.[3293] Izvršni odbor je takođe preduzeo mjere kako bi riješio pitanje neovlaštenog korištenja napuštenih kuća.[3294]

3287 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 3; Armin Baždar, T. 18393–18394 (5. septembar 2011.).

3288 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4.

3289 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 12, 55 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18493 (6. septembar 2011.); P3292 (Izvještaj Komande SRK-a, 3. avgust 1992.), str. 1; Mile Ujić, T. 33466–33467 (12. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 30. Iako su Vijeću predočeni dokazi o ubijanju u Kramer Selu. P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 55 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18510 (7. septembar 2011.); P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 3–4. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

3290 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 15–16; D2960 (Odluka Kriznog štaba Rogatica, 30. maj 1992.); D2962 (Odluka Izvršnog odbora Rogatica, 11. juli 1992.); D2956 (Izvještaj Izvršnog odbora Rogatica, april 1993.); Sveto Veselinović, T. 33880, 33882–33884 (18. februar 2013.).

3291 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 16; D2956 (Izvještaj Izvršnog odbora Rogatica, april 1993.); Sveto Veselinović, T. 33887–33889 (18. februar 2013.). V. takođe P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 27; D2964 (Video-snimak izbjeglica u Rogatici).

3292 P3282 (Naređenje SRK-a, 1. avgust 1992.), str. 1–2.

3293 P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 28, 31–32. V. takođe P3282 (Naređenje SRK-a, 1. avgust 1992.), str. 1–2.

3294 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 27. V. takođe P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), *e-court* str. 11–12, 14, 17–18, 24, 31–32; svjedok KDZ051, T. 19357–19358 (22. septembar 2011.).

980. Dana 23. novembra 1992., Batinić je poslao dopis SJB-u Rogatica i zatražio njihovo puno angažovanje na održavanju javnog reda i mira kako bi se stvorili uslovi za normalan život i rad organa vlasti, uključujući sprečavanje nezakonitog otuđivanja imovine, bespravnog zauzimanja stanova i poslovnih prostora, te da bi se obezbijedila lična sigurnost građana.[3295]

(F) Zatočenički objekti u Rogatici

(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici

981. U Optužnici se navodi da je srednja škola "Veljko Vlahović" korištena kao zatočenički objekt barem u periodu od 1. maja do 31. septembra 1992.[3296]

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

982. Srednja škola "Veljko Vlahović" se nalazila u dijelu Rogatice koji su držali bosanski Srbi.[3297] Poslije granatiranja Rogatice koje je počelo 22. maja 1992., bosanski Muslimani su bili zatočeni u toj školi u trajanju do tri i po mjeseca.[3298] Tokom prvog mjeseca, u školi se nalazilo oko 400 ljudi i u toj grupi je bilo samo 70 do 90 muškaraca.[3299] Poslije toga, u školu je stiglo mnogo novih zatočenika i broj zatočenih ljudi porastao je na 1.100.[3300] Svi zatočenici u školi bili su bosanski Muslimani, osim dvije bosanske Srpkinje koje su bile udate za bosanske Muslimane i jednu srpsku porodicu čiji sinovi nisu željeli da se bore u vojsci.[3301]

983. Nekoliko dana poslije napada na Rogaticu 22. maja 1992., stanovnicima bosanskim Muslimanima naređeno je preko razglasa da se okupe na trgu u centru grada, gdje je grupa naoružanih vojnika, bosanskih Srba, tražila da potpišu izjavu o lojalnosti ili da vlastima bosanskih Srba predaju dokumente i pređu u školu radi lične sigurnosti.[3302] U toj grupi vojnika bili su i jedan

---

3295 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 27–28; D2931 (Upozorenje Skupštine opštine Rogatica, 23. novembar 1992.); Tomislav Batinić, T. 33684 (14. februar 2013.).

3296 U Optužnici je prvobitno navedeno da je to zatočenje trajalo barem do 31. avgusta 1992., ali je taj period produžen barem do septembra 1992. V. Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, Dodatak B, str. 65.

3297 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 52–53; P3412 (Dvije fotografije srednje škole "Veljko Vlahović"); P6157 (Mapa Rogatice).

3298 V. činjenice o kojima je presuđeno 2506, 2508, 2510. V. takođe P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 41; P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 12–20; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; D2914 (Odgovor 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 30. novembar 1992.).

3299 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 65.

3300 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 65.

3301 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54, 58.

3302 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 858–860, 884, 896; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 43, 50; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 42 (pod pečatom) (gdje svjedok navodi da je sam Rajko Kušić koristio megafon i pozvao ljude da se predaju, da bi zatm bili odvedeni u srednju školu "Veljko Vlahović"); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 3 (gdje svjedok navodi da je Žika

kapetan u uniformi regularne JNA i sedam-osam lica u maskirnim uniformama.[3303] Poslije tog obavještenja, najmanje 200 do 300 nenaoružanih bosanskih Muslimana okupilo se na gradskom trgu.[3304]

984. Živojinu Novakoviću, vojniku VRS-a, rekli su da je srednja škola "Veljko Vlahović" suviše mala da bi se u njoj mogla smjestiti tako velika grupa ljudi, pa mu je naloženo da oslobodi bosanske Muslimane pošto su srpske snage već imale kontrolu nad gradom.[3305] Nakon što je obavio razgovor preko radio-veze, Novaković je rekao da to nije moguće i da će "grad biti očišćen", da svi bosanski Muslimani moraju otići u školu, da će "svako ko bude zatečen u gradu biti ubijen" i da je dobio naređenje da sve bosanske Muslimane treba odvesti u školu.[3306] Novaković je bosanskim Muslimanima rekao da će u školi morati da ostanu samo nekoliko dana dok se situacija ne smiri i da svi moraju tamo otići "da bi izbjegli čišćenje".[3307]

985. Poslije toga, srpski policajci i vojnici u maslinastozelenim maskirnim uniformama ulazili su u kuće i izvodili one koji nisu postupili po naređenju da odu u školu.[3308] Tom prilikom su muškarce tukli,[3309] a bosanske Muslimane, uključujući žene i djecu koji su zarobljeni u skloništima, odvodili su u školu i tamo ih držali nekoliko dana.[3310] Početkom juna 1992., grupa od 200-300 ljudi predala se u školi kada je područje na kojem su se nalazili granatirano.[3311] Po dolasku, shvatili su da se u školi već nalazi 100 ljudi i da dva zatočenika prave spisak zatočenika.[3312] Dana 11. juna 1992., komanda Rogatičke brigade izvijestila je da svakoga dana pristiže veliki broj civila, bosanskih

---

Novaković bio jedan od ljudi koji su preko megafona pozivali bosanske Muslimane da izađu). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2504.

3303 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 859–860, 884; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 43, 46 (gdje svjedok navodi da je Živojin Novaković, koji je predstavljao VRS, pozivao bosanske Muslimane da se predaju i idu u školu). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2504.

3304 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 64. Vijeću su predočeni drugi dokazi o tome da se na gradskom trgu okupilo od 2.000 do 3.000 bosanskih Muslimana. V. takođe svjedok KDZ051, T. 19404 (22. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2504; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 40. Međutim, Vijeće smatra da se taj broj ne podudara s dokazima o prvobitnom broju bosanskih Muslimana koji su okupljeni i zatočeni u srednjoj školi "Veljko Vlahović".

3305 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 46; svjedok KDZ051, T. 19404 (22. septembar 2011.).

3306 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 46. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2504.

3307 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 46; svjedok KDZ051, T. 19404–19405 (22. septembar 2011.).

3308 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2505.

3309 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2505.

3310 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 864 (gdje je svjedok izjavio da je znao da su u školi, pored dvije muslimanske porodice, već bile jedna srpska porodica i "jedna mješovita").

3311 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 48–49.

3312 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 51.

Muslimana, i da se "smeštava" u školu.[3313] Vijeće zaključuje da navod da su civili, bosanski Muslimani, tražili "smještaj" u školi predstavlja pogrešnu karakterizaciju situacije i da su ljudi koji su se nalazili u tom objektu u njemu bili zatočeni.[3314] Početkom avgusta 1992., lokalni vojnici, bosanski Srbi, nastavili su da ulaze u kuće bosanskih Muslimana i da šalju grupe bosanskih Muslimana u školu.[3315] Sredinom avgusta 1992., srpske snage su ušle u selo Mađer, a bosanski Muslimani su pohapšeni i odvedeni u zatočeničke objekte, uključujući školu.[3316]

986. Stražari u školi bili su srpski policajci, pripadnici paravojnih jedinica i vojnici.[3317] Škola je funkcionisala pod komandom Kušića.[3318] Kušić je obišao školu u nekoliko prilika i zatočenici su ga

---

3313 P3414 (Izvještaj Rogatičke brigade, 11. juni 1992.), str. 1. Rogatička brigada je 15. juna 1992. takođe izvijestila komandu SRK-a da veliki broj bosanskih Muslimana (uglavnom žena i djece) pristiže svakodnevno u grad i da ih smještaju u srednju školu. P5485 (Izvještaj Rogatičke brigade, 15. juni 1992.).

3314 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 39; svjedok KDZ051, T. 19397–19398 (22. septembar 2011.). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima rekli sljedeće: (i) do avgusta 1992. kroz školu nije prošlo više od 200 do 250 ljudi; (ii) ljudi u školi nisu bili tretirani kao zatočenici; (iii) ljudi nisu dovođeni u školu silom i od stanovnika bosanskih Muslimana koji su ostali u gradu i iskazali lojalnost, a nisu bili voljni da se bore, zatraženo je da odu u školu; (iv) škola je bila sklonište ili bezbjedno mjesto korišteno da se ljudi zaštite od ubistava i maltretiranja, i u njoj se moglo smjestiti 1.100 ljudi; (v) škola je korištena kao prihvatni centar do avgusta 1992., kada su ljude pitali da li žele da ostanu u Rogatici ili žele da promijene mjesto boravka, nakon čega su ih slali na željenu lokaciju; (vi) civilne vlasti su zatražile od Brigade da postupa u skladu s međunarodnim konvencijama; (vii) nakon što je Rogatica "oslobođena" krajem jula 1992., bosanski Muslimani koji su se nalazili u školi mogli su da odu svojim kućama i uzmu stvari koje su tamo preostale, ali se oni nisu usudili da odu jer su još vođene borbe zbog snaga bosanskih Muslimana; i (viii) civilna policija je bila u školi i sprečavala je da bilo ko uđe u kompleks i maltretira civilno stanovništvo. Milovan Lelek, T. 34384–34390, 34428–34429 (27. februar 2013.); D3035 (Borbeni izvještaj Rogatičke brigade, 12. juni 1992.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 25, 27, 41–43; Mile Ujić, T. 33461–33462, 33465, 33468, 33476–33480 (12. februar 2013.); D2914 (Odgovor 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 1; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 16; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 18; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 24–25, 31; Tomislav Batinić, T. 33682–33684, 33702–33703 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da su ti dokazi vjerodostojni uzimajući u obzir pouzdane iskaze zatočenika koji su dati iz prve ruke. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu nedosljednosti, protivrječnosti i evazivnost, i pokazatelji da neki od njih nisu bili iskreni u svom svjedočenju. Konkretnije, Vijeće je primjetilo da nije jasno kako je Lelek mogao da svjedoči o tim pitanjima s obzirom na njegovo vlastito priznanje da tokom relevantnog perioda uopšte nije ulazio u taj objekt. Milovan Lelek, T. 34389 (27. februar 2013.). Vijeće je takođe zaključilo da Lelekovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji da je Vijeće navodio na pogrešan zaključak. Vijeće je takođe ukazalo na nedosljednosti u Ujićevom svjedočenju u vezi sa školom, te se ne može osloniti na njegovo svjedočenje o tom pitanju. Vijeće je takođe napomenulo da je Batinić izbjegavao da odgovori na pitanja koja su se odnosila na školu, te smatra da njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem nije pouzdano.

3315 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18394 (5. septembar 2011.).

3316 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 6–7, 14 (gdje navodi da je, po dolasku, zatočen sa još 35-40 muškaraca, žena i djece, bosanskih Muslimana); Šefik Hurko, T. 18226 (2. septembar 2011.), T. 18347–18350, 18356 (5. septembar 2011.) (gdje je svjedok rekao da nije bio pripadnik nijedne vojne jedinice, već da je pripadao radnom vodu koji je kopao rovove i ceste i da je na potvrdi koju je dobio poslije rata kategorizovan kao civilna žrtva rata). V. takođe P3266 (Izvještaj 2. romanijske motorizovane brigade, 15. avgust 1992.) (u kojem se izvještava o borbenim dejstvima u blizini Mađera tog dana).

3317 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54, 56; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2508. To je obuhvatalo i vojnike bosanske Srbe koji su nosili maskirne uniforme i imali oznake SDS-a. P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382, 18393–18394 (5. septembar 2011.).

3318 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 56, 62, 68, 89; P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 42 (pod pečatom).

morali oslovljavati s "vojvoda".[3319] Kušić se rugao nekim zatočenim mladićima govoreći da će ih mobilisati da "bran[e] srpstvo".[3320] Tokom jednog od svojih obilazaka, Kušić se obratio grupi od oko 200 zatočenika i rekao im da ne sarađuju dovoljno, da mora da ispuni rok koji mu je postavljen s Pala i da "kasni[...] s čišćenjem Rogatice", što bi moglo stvoriti probleme kada se od njega bude tražilo da referiše rukovodstvu na Palama.[3321]

987. Među pripadnicima paravojnih formacija u školi bio je čovjek s nadimkom Noka, koji je bio arkanovac, kao i drugi koji su govorili ekavicom.[3322] SJB Rogatica je u avgustu 1992. izvijestio da ima problema u vezi s postupanjem prema ljudima u školi i da ni vojska ni civilne vlasti ne žele preuzeti odgovornost.[3323] Zatočenici nisu imali slobodu da odu, budući da su stražari bili raspoređeni na terenu oko škole, a vojnici su se nalazili kod mitraljeskog gnijezda blizu zgrade.[3324] Vrata škole bila su "vezana debelim lancem" i zatočenici su upozoreni da su na cijelom području oko škole postavljene mine u slučaju da neko pokuša pobjeći kroz prozor.[3325] U školu nije mogao ući niko osim onih koje bi uveli vojnici ili pripadnici paravojnih formacija.[3326]

988. Batinić je jednom obišao školu i, kada ga je jedan zatočenik pitao šta će se s njima desiti, rekao mu je da je prekasno, da će sve biti uništeno i da će svi zatočenici biti pobijeni.[3327]

3319 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 89; svjedok KDZ051, T. 19358, 19402 (22. septembar 2011.).

3320 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 89; svjedok KDZ051, T. 19415–19416 (22. septembar 2011.).

3321 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 90–91; svjedok KDZ051, T. 19415 (22. septembar 2011.).

3322 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 56. Iako je svjedok KDZ051 takođe rekao da su te osobe bile pod Kušićevom direktnom kontrolom i da su pripadnici regularne policije i vojske sarađivali s pripadnicima paravojnih formacija, nije jasno na osnovu čega je svjedok došao do tog zaključka. P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 56. Vijeće se nije uvjerilo da se može osloniti samo na to svjedočenje da bi donijelo zaključak o tom pitanju.

3323 P3275 (Izvještaj SJB-a Rogatica, 14. avgust 1992.), str. 1.

3324 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2507. Lelek je osporio tu činjenicu o kojoj je presuđeno. Milovan Lelek, T. 34390–34391 (27. februar 2013.). Međutim, Vijeće smatra da ovo svjedočenje nije pouzdano s obzirom na to da je Lelek priznao da nije ulazio u školu i da nikada nije razgovarao ni sa jednim bosanskim Muslimanom koji je bio u školi, iako je svjedočio o uslovima u tom objektu. Njemu je takođe predočena ranija izjava u kojoj je negirao da ima bilo kakva saznanja o tom objektu. V. Milovan Lelek, T. 34391, 34405–34409 (27. februar 2013.); P6151 (Službena zabilješka CJB-a Sarajevo, 17. juni 2004.), str. 2.

3325 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 54. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2507.

3326 Svjedok KDZ051, T. 19409 (22. septembar 2011.).

3327 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 93; svjedok KDZ051, T. 19358, 19416 (22. septembar 2011.).

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

989. Ljudi su bili zatočeni u učionicama u užasnim uslovima.[3328] Neki zatočenici nisu danima dobijali ništa za jelo, a kada je hrana obezbjeđivana, bila je ograničena.[3329] Uslovi za ishranu i pranje bili su "krajnje neadekvatni", a uslovi za spavanje nisu ni postojali budući da je više od 40 ljudi, uključujući žene i djecu, spavalo u jednoj prostoriji.[3330] Zatočenici su imali ograničen pristup vodi; na primjer, jedan zatočenik je uspio da se opere samo jednom za tri i po mjeseca koliko je bio zatočen u školi.[3331] Zatočenima je oduziman nakit.[3332] Stražari su također prisiljavali zatočenike da potpišu dokument u kojem je pisalo da su "dobrovoljno prešli na srpsku pravoslavnu vjeru".[3333] Srpski policajci i naoružana lica u uniformama koja su dolazila u objekt podvrgavali su zatočenike "jakom mentalnom i fizičkom maltretiranju".[3334] Zatočenike su odvodili na treći kat i u podrum, gdje su ih ispitivali i mučili kliještima za žicu.[3335]

990. Noću bi vojnici udarali po zidovima i nasilno otvarali vrata, uperili bi baterijske lampe u lica zatočenika, nasumično birali žene i djevojke i govorili im da ih vode na ispitivanje, ali su ih zapravo odvodili da ih siluju.[3336] Ostali zatočenici su čuli žene i djevojke kako dozivaju

---

3328 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4. Batinić je pak izjavio da mu je, nakon što se vratio u grad, prioritet bio da obiđe školu, te da je, prilikom obilaska, razgovarao s ljudima i podijelio im cigarete i da je čuo da dobijaju hranu i da su tamo sigurni. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 26; Tomislav Batinić, T. 33682 (14. februar 2013.). Vijeće zaključuje da Batinićevo svjedočenje u vezi sa školom karakterišu protivrječnosti budući da je najprije tvrdio da nikada nije čuo da je Komanda Brigade odvodila civile, bosanske Muslimane, iz njihovih sela i slala ih u školu, ali kada su mu predočeni dokumenti koji pokazuju da ga je Komanda Brigade ipak obavijestila, priznao je da se sjeća tih dopisa, ali je negirao da su im civilne vlasti naredile da to urade. Batinićev pokušaj da distancira civilne vlasti od tih događaja u suprotnosti je s dokumentom koji pokazuje da su civili razdvajani od "ekstremnog dijela bojovnika" i sakupljani u školi uz saglasnost Skupštine opštine Rogatica. Tomislav Batinić, T. 33683–33685 (14. februar 2013.); D2914 (Odgovor 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 30. novembar 1992.). Uzimajući u obzir te protivrječnosti, Vijeće se ne može osloniti na Batinićevo svjedočenje u vezi s događajima u školi.

3329 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 59. Ujić je izjavio da su zatočenici dobijali tri obroka dnevno koja su na centralnom mjestu pripremana za vojsku, izbjeglice i ljude u školi. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 27–28. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano s obzirom na to da je ovaj svjedok samo jednom obišao školu i da je u njegovom svjedočenju o prirodi škole bilo nedosljednosti.

3330 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 59.

3331 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 59.

3332 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 57.

3333 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 57.

3334 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 51, 67; v. činjenice o kojima je presuđeno 2509, 2510. Ujić je izjavio da, kada je obišao školu i razgovarao sa zatočenicima, nije čuo pritužbe na ponašanje policije niti da ljude odvode i ubijaju. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 28. Vijeće ne smatra da je ovo svjedočenje pouzdano i da ima značaj s obzirom na to da je Ujić obišao školu samo u jednoj prilici, a nije jasno ni kada je tamo otišao i sa koliko ljudi je razgovarao o tome kako se postupa prema njima. Vijeće također zaključuje da u njegovom svjedočenju u vezi sa školom ima nedosljednosti.

3335 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 67, 76 (gdje je svjedok rekao da ga je tukao jedan od arkanovaca); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2509; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 865 (gdje je svjedok izjavio da su vojnici nosili uniforme maslinastozelene boje i "uniforme koje je koristila srpska policija").

3336 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 70–71 (gdje svjedok navodi imena vojnika koji su odvodili žene iz objekta). U toj grupi su bili pripadnici SJB-a kao što su Mladen Kojić i Vlado Marković.

upomoć.[3337] Policajci i vojnici koji su čuvali logor gotovo svake noći u periodu od dva i po mjeseca iz učionica su izvodili žene i djevojčice, od kojih su najmlađe imale samo sedam godina, kao i jednog trinaestogodišnjeg dječaka, i silovali ih.[3338] Neke žene su također odvodili iz škole u stanove u drugim dijelovima grada, gdje su ih također silovali.[3339]

991. Kada je odvedena rođaka jednog zatočenika, on je pokušao da je prati, ali nije uspio. Kasnije su ga dvojica muškaraca odvela u podrum i pokazala mu gdje je ona bila silovana.[3340] Tog zatočenika su gotovo svakoga dana odvodili u podrum i tamo je vidio lance za stoku koji su tu korišteni, kao i tragove krvi, a osjećao se i "smrad sperme i znoja".[3341] Njega su također silovali dvije i po sedmice nakon što je zatočen; odvodili su ga u podrum najmanje 30 puta i u gotovo svakoj prilici silovali.[3342] Vezivali su ga za sto, vrijeđali, koristili su kliješta da ga maltretiraju i silovali ga uz pomoć policijskih palica i sličnih predmeta.[3343]

992. Nekima od zatočenika u školi bilo je naređeno da rade; oni su kopali rovove, skupljali smeće, nosili municiju, pravili mitraljeska gnijezda i pokopavali leševe.[3344] Zatočenike koji nisu dovoljno brzo radili ili koji nisu radili ono što im je rečeno tukli su, vrijeđali ih i prijetili im.[3345] Kada je protivtenkovska mina pogodila jedan tenk bosanskih Srba, ubila vozača i ranila druge vojnike, Kušić je došao u školu s vojnicima i odveo četiri-pet bosanskih Muslimana koji su "odvedeni [...] da služe kao neka vrsta živog štita srpskim vojnicima tako da bi ovi mogli izvući svoje mrtve i ranjene iz tenka".[3346]

P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.); činjenice o kojima je presuđeno 2509 (gdje se navode imena stražara koji su odgovorni za silovanje zatočenih bosanskih Muslimanki), 2510.

3337 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 70; P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 77 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4.

3338 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 69–71; P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 73, 77 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2509; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4. V. također Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 865; svjedok KDZ051, T. 19364, 19417–19418 (22. septembar 2011.).

3339 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 69–70. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2509.

3340 **[REDIGOVANO]**.

3341 **[REDIGOVANO]**.

3342 **[REDIGOVANO]**.

3343 **[REDIGOVANO]**.

3344 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 78; svjedok KDZ051, T. 19417–19418 (22. septembar 2011.); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4.

3345 P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 78 (pod pečatom).

3346 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 85; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4.

993. Krajem juna 1992., grupu od 200 do 300 ljudi izveli su iz škole, ukrcali u autobuse i kamione i rekli im da ih vode na muslimansku teritoriju.[3347] Sprovodila ih je policija bosanskih Srba.[3348] Konvoj su zaustavili lokalni bosanski Srbi i pripadnici Belih orlova, koji su muškarce od 16 do 65 godina odvojili od žena i djece.[3349] Žene i djeca su odvezeni iz opštine, dok su muškarci na kraju odvedeni u zatočeničke objekte u drugim opštinama, uključujući logor Sušica u Vlasenici,[3350] logor Batković u Bijeljini[3351] i zatvor Kula na Ilidži.[3352] Žene i djecu su ukrcali u autobuse i kamione "kao stoku" i odvezli na Hrešu, gdje su kasnije razmijenjeni.[3353] Dana 16. avgusta 1992., osoba koja se prezivala Kojić i bila iz MUP-a bosanskih Srba došla je u školu i naredila da svi "lojalni" Muslimani budu pušteni na slobodu, a da svi ostali trebaju biti odvedeni u logor Rasadnik, nakon čega su neke porodice oslobođene.[3354]

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

994. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su civili nesrpske nacionalnosti, uključujući žene i djecu iz Rogatice, odvedeni i zatočeni u srednjoj školi "Veljko Vlahović" barem od maja 1992. do avgusta 1992. Zatočenici su držani u lošim uslovima, koji su podrazumijevali neodgovarajuću ishranu, pretrpane prostorije i ograničen pristup vodi. Zatočenici su podvrgavani premlaćivanju i mentalnom zlostavljanju i bili su prisiljeni da rade na linijama fronta. I zatočeni muškarci i zatočene žene bili su podvrgavani seksualnom nasilju.

(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici

995. U Optužnici se navodi ubijanje više ljudi izvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović" u periodu od juna do septembra 1992.

3347 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 66; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 867–869.

3348 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 868–869.

3349 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 868–869; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18393–18395 (5. septembar 2011.).

3350 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 868–869. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 53.

3351 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 66; svjedok KDZ051, T. 19407 (22. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2251.

3352 Svjedok KDZ239, T. 18922–18923 (15. septembar 2011.).

3353 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382 (5. septembar 2011.); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4. V. takođe P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 13.

3354 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 21; Šefik Hurko, T. 18233–18234 (2. septembar 2011.), T. 18368 (5. septembar 2011.). V. takođe P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 99.

996. U periodu od juna do septembra 1992., zatočene muškarce su u grupama izvodili iz škole i odvodili na jednu lokaciju iza škole, poslije čega bi se začula pucnjava, a zatočenici se ne bi vratili.[3355] Nakon što je mnogo zatočenika nestalo iz škole, onima koji su ostali rekli su da će svi biti pobijeni i da će svi nestati.[3356]

997. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u periodu od juna do septembra 1992. ubile više muškaraca izvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović".

(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici

998. U Optužnici se navodi da je garaža Novice Andrića korištena kao zatočenički objekt 14. avgusta 1992. ili približno tog datuma.

999. Garaža Novice Andrića nalazila se u selu Kosovo, oko četiri kilometra od sela Mađer, i korištena je kao mjesto zatočenja.[3357] Dana 14. avgusta 1992., četiri vojnika, bosanska Srbina, uhapsila su u selu Mađer Šefika Hurka, njegovu majku, oca i rođaka i odvela ih u garažu Novice Andrića.[3358] Tamo je bila velika grupa naoružanih muškaraca u uniformama, koji su navedeni kao "četnici".[3359] Ti ljudi su imali brade i kokarde, kao i oznake s lobanjom i ukrštenim kostima.[3360] Četiri vojnika su naredila Šefiku Hurku i njegovoj porodici da uđu u garažu.[3361] Ta četiri vojnika su se ponašala profesionalno i nisu tukla ni zlostavljala zatočenike.[3362] Hurko je u svom svjedočenju rekao da su, kada je s porodicom ušao u garažu, sjeli na klupu i da su došli drugi vojnici, među njima i jedan čovjek s brkovima koji se predstavio kao Rajko Kušić.[3363] Hurka su po dolasku u

---

3355 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2511; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 87–88 (gdje je svjedok rekao, između ostalog, da su mu rekli da je Muju Bešliju ubio jedan arkanovac); svjedok KDZ051, T. 19413–19414 (22. septembar 2011.). V. takođe P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 4, 10 (na kojem su imena pet ljudi koji su ubijeni u prostorijama škole, a u kojem se takođe navodi da je Mujo Bešlija "zarobljen i ubijen", ali se ne precizira datum). Vijeće se nije uvjerilo u porijeklo ovog dokumenta, te se neće na njega osloniti u svrhu donošenja zaključka o tom pitanju.

3356 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 93.

3357 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 8; Šefik Hurko, T. 18226–18227 (2. septembar 2011.); P6157 (Mapa Rogatice).

3358 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 6, 8; Šefik Hurko, T. 18226–18227 (2. septembar 2011.); Šefik Hurko, T. 18364 (5. septembar 2011.).

3359 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 8.

3360 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 8.

3361 Šefik Hurko, T. 18227 (2. septembar 2011.).

3362 Šefik Hurko, T. 18364, 18365–18366 (5. septembar 2011.); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 7.

3363 Šefik Hurko, T. 18364–18365 (5. septembar 2011.). Optuženi je pokušao da sugeriše da su se drugi ljudi predstavljali kao Rajko Kušić, ali svjedok o tome ništa nije znao, znao je samo da se ta osoba predstavila kao Kušić. Šefik Hurko, T. 18363–18364 (5. septembar 2011.). S obzirom na to da je sam Andrić priznao da je Kušić bio tamo, Vijeće ne pridaje težinu tvrdnji optuženog da se moglo raditi o pogrešnoj identifikaciji. Novica Andrić, T. 34454 (28. februar 2013.).

garažu tukli.[3364] Kušić je naredio Stojanu Perkoviću i Branetu Krsmanoviću da ih pretresu.[3365] Nakon što su pronašli pakovanje metaka i pištolj, Perković i Krsmanović su tukli Hurka i njegovog oca.[3366] Krsmanović je rekao Hurkovom ocu da "isplazi jezik", izvadio je nož i odsjekao mu jezik, a zatim mu je počeo sjeći uši.[3367] Perković je pakovanjem metaka udarao Hurka po glavi, psovao ga i natjerao da pojede tri-četiri metka.[3368]

1000. Kušić je izdvojio Hurka i izveo ga iz garaže s puškom uperenom u leđa; kada je izašao, još je mogao čuti kako mu tuku oca.[3369] Kušić je ispitivao Hurka o snagama bosanskih Muslimana, a zatim je vraćen u garažu.[3370] Kada su ga vratili unutra, Hurko je na podu ugledao svog oca, oblivenog krvlju, a oba uha su mu bila odsječena.[3371] Perković je Hurka nožem ubo u ruku, a zatim pokušao da mu prereže grkljan.[3372] Kušić je sve to posmatrao[3373] i naredio da Hurka i njegovu porodicu odvedu u Rogaticu,[3374] poslije čega su ih odveli u srednju školu "Veljko Vlahović".[3375] Perković je odlikovan prilikom prve godišnjice "oslobođenja" Rogatice.[3376]

1001. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da je 14. avgusta 1992. ili približno tog datuma jedna porodica bosanskih Muslimana bila zatočena u garaži Novice Andrića i da su srpske snage muške članove te porodice tukle, bole ih nožem i zlostavljale.

3364 Šefik Hurko, T. 18367 (5. septembar 2011.). Andrić je izjavio da je njegova garaža korištena kao sklonište kako bi se bosanski Muslimani zaštitili od osvete vojnika, bosanskih Srba, i da je Hurkova porodica ostala u garaži samo kratko, da nisu bili maltretirani ni zlostavljani i da im je bilo dozvoljeno da odu, ali da nije bilo sigurnijeg mjesta na koje su mogli otići. D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 10–11, 13; Novica Andrić, T. 34447, 34453–34457 (28. februar 2013.); D3039 (Fotografija garaže); D3040 (Fotografija garaže). V. također D3041 (Fotografija kuće); D3042 (Fotografija kuće). Vijeće ne smatra da je Andrićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je primijetilo nepodudarnosti u Andrićevom svjedočenju i zaključilo da njegovo svjedočenje karakteriše evazivnost, kao i pokazatelji da nije bio iskren pred Vijećem. Konkretnije, Andrić je negirao da zna da je Perković priznao krivicu i da je osuđen za zločine počinjene u garaži; Vijeće je također uočilo nepodudarnost između njegovog svjedočenja da Hurkova porodica nije bila zatočena i njegove tvrdnje da su oni bili u vojnom zatočenju i vojni zarobljenici.

3365 Šefik Hurko, T. 18364 (5. septembar 2011.).

3366 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 9, 12; Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.), T. 18356 (5. septembar 2011.).

3367 Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.).

3368 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 12; Šefik Hurko, T. 18227–18228 (2. septembar 2011.); Šefik Hurko, T. 18364–18365 (5. septembar 2011.).

3369 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 11; Šefik Hurko, T. 18366–18367 (5. septembar 2011.).

3370 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 11.

3371 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 10; Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.), T. 18367 (5. septembar 2011.).

3372 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 9, 60; Šefik Hurko, T. 18228 (2. septembar 2011.). Vijeću su također predočeni dokazi u vezi s ubijanjem u garaži Novice Andrića. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

3373 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 10, 12; Šefik Hurko, T. 18227–18229 (2. septembar 2011.).

3374 Šefik Hurko, T. 18229–18230 (2. septembar 2011.); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 11.

(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici

1002. U Optužnici se navodi da je Rasadnik korišten kao zatočenički objekt barem u periodu od avgusta 1992. do oktobra 1994.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1003. Zatočenički objekt Rasadnik nalazio se na fabričkom imanju koje je prije rata korišteno za držanje stoke.[3377] Zgrada u kojoj su bili zatočeni ljudi ranije je korištena za sajam stoke.[3378]

1004. Dana 5. avgusta 1992., u Rasadnik su odveli oko 20 bosanskih Muslimana i jednog dječaka od 14 godina koji su odvojeni od žena i djece u srednjoj školi "Veljko Vlahović".[3379] Bili su zatočeni u dvije prostorije u kojima su preko svih prozora bile zakucane daske.[3380]

1005. Druge bosanske Muslimane koji su početkom avgusta 1992. pobjegli iz Rogatice srpske snage su uhapsile i odvele u Sokolac, a zatim su neke od njih odveli u Rasadnik.[3381] Dana 10. avgusta 1992., srpske snage su odvojile muškarce od žena; žene i djeca su mini-busom odvezeni na Hrešu.[3382] Postrojili su 13 muškaraca i jedan vojnik, bosanski Srbin, zapisao je njihova imena, a zatim su ih ukrcali u kombi i odvezli u Rasadnik, gdje su ih sve smjestili u jednu malu prostoriju.[3383] Pored tih 13 muškaraca, u druge dvije prostorije su držali još oko 22 zatočenika, a u još jednoj prostoriji bili su i drugi zatočenici.[3384]

3375 Šefik Hurko, T. 18230 (2. septembar 2011.).

3376 P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 4.

3377 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom); P3290 (Vazdušna fotografija poljoprivrednog dobra Rasadnik); P6157 (Mapa Rogatice). V. također P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4.

3378 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382–18383 (5. septembar 2011.); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4–5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4. V. također P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 12–20; P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 41.

3379 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4–5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4; Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 869. V. zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici, gdje je opisano zatočenje u srednjoj školi "Veljko Vlahović". V. također D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 29; P6104 (Zapisnik o razgovoru s Miletom Ujićem, 6. juni 2004.), str. 5.

3380 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382–18383 (5. septembar 2011.).

3381 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 12–13 (pod pečatom). Vijeću su predočeni dokazi o maltretiranju te grupe kada je bila zatočena na drugim lokacijama. Vijeće napominje da se optuženi za te objekte ne tereti na osnovu Priloga C Optužnici. P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 13 (pod pečatom).

3382 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 13 (pod pečatom).

3383 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 14, 16 (pod pečatom).

3384 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 17, 20–21 (pod pečatom). Svjedok KDZ607 je bio zatočen u Rasadniku u periodu od šest dana, od 10. do 15. avgusta 1992. P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 23 (pod pečatom).

1006. U večernjim satima 16. avgusta 1992., zatočenike koje su ranije držali u srednjoj školi "Veljko Vlahović" doveli su u Rasadnik.[3385] Muškarce su odvojili od žena.[3386] Prema nekim zatočenicima se bolje postupalo zato što su bili Kušićevi prijatelji ili zato što su sarađivali s bosanskim Srbima.[3387] Zatočenici su u taj objekt dovedeni i u oktobru 1992.,[3388] a bilo je izvještaja da su bosanski Muslimani još držani u tom objektu tokom 1995.[3389] Međutim, s obzirom na to da se optuženi u Optužnici tereti samo za zatočenje u Rasadniku do oktobra 1994., Vijeće neće donositi zaključke u vezi sa zatočenjem poslije tog datuma.

1007. Rasadnik su čuvali civilni policajci iz Rogatice, a upravnik objekta bio je Miloš Vojanović.[3390] Stražari su nosili maskirne ili sivomaslinaste uniforme i imali su automatsko oružje od JNA.[3391] Poslije 1. novembra 1992., stražare u zatočeničkom objektu zamijenili su vojnici koji su sebe nazivali "četnicima", a objekt su obilazili i oficiri JNA iz Srbije.[3392] Kušić je 1992. i 1993. u više navrata obišao logor i ostavljao je utisak da ima "100% kontrolu" nad objektom.[3393] Komanda Istočnobosanskog korpusa i Komanda 4. podrinjske lake pješadijske brigade bile su obaviještene o zarobljavanju i zatočenju bosanskih Muslimana u Rogatici, uključujući i u Rasadniku.[3394]

1008. Svjedoci odbrane su u svom svjedočenju rekli: (i) da je Rasadnik bio vojni zatočenički objekt gdje su bili zatočeni i ispitivani i bosanski Muslimani i bosanski Srbi; (ii) da su bosanski Muslimani zatočeni u tom objektu bili osumnjičene osobe koje su prilikom pretresa njihovih sela posjedovale oružje ili su otvarale vatru na sela bosanskih Srba; (iii) da su neki civili možda prebačeni u logor kada je zatvorena srednja škola "Veljko Vlahović"; (iv) da nije bilo maltretiranja zatočenika; i (v) da je taj objekt bio prihvatni centar.[3395] Vijeće ne smatra da su ti dokazi pouzdani.

3385 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 21.

3386 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 22.

3387 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 31. V. takođe P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5–6; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 12, 17.

3388 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 34.

3389 D2133 (Izvještaj 1. brdske brigade, 30. juli 1995.); Andrić, T. 34468–34469 (28. februar 2013.).

3390 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 23 (gdje svjedok navodi da su nadimci dvojice stražara bili Šolaja i Buco); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 19, 22 (pod pečatom). V. takođe Milovan Lelek, T. 34386 (27. februar 2013.).

3391 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 19, 22 (pod pečatom).

3392 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4–5.

3393 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44; Šefik Hurko, T. 18238–18239 (2. septembar 2011.). V. takođe P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5.

3394 P6153 (Spisak zarobljenih lica Drinskog korpusa, 10. april 1993.), str. 1–2; P6155 (Spisak zarobljenika u logoru Vila u Rogatici, 1. februar 1993.).

3395 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 32; D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 29; D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 19; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 16–17; Novica Andrić, T. 34457–34458 (28. februar 2013.); D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 19; Milovan Lelek, T. 34413–34419, 34426–34427 (27. februar 2013.).

Pri donošenju tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju diskusiju gore u tekstu koja se odnosi na ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka.[3396] Konkretnije, Vijeće napominje da je Leleku pokazan spisak zarobljenih bosanskih Muslimana iz Rogatice i da mu je postavljeno pitanje da li su to bili zarobljenici, ali da je Lelek tvrdio da su oni smješteni u Rasadnik zato što je srednja škola "Veljko Vlahović" bila zatvorena.[3397] Leleku su predočeni dokazi da su civili, među njima i starije žene, bili zatočeni u Rasadniku i da su tamo umrli, a Lelek je potvrdio da je tamo bilo zatočenih civila, ali je tvrdio da ne razumije zašto bi stariji ljudi, civili, bili tamo ubijeni.[3398] Imajući u vidu te nepodudarnosti, Vijeće ne smatra da je Lelekovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1009. Dok su zatočenici držani u tom objektu, preko prozora su bile zakucane daske.[3399] Zatočenici nisu imali tekuću vodu, a pristup vodi koja je držana napolju u kontejnerima ovisio je o dobroj volji stražara; nisu imali ni klozet i napolje su ih morali pratiti stražari.[3400]

1010. Sve novopridošle zatočenike tukao je stražar koji se zvao Šolaja.[3401] Teško prebijanje zatočenika bilo je uobičajeno u tom objektu.[3402] Zatočenici su ispitivani u jednoj maloj prostoriji i tokom ispitivanja su ih po glavi i stomaku tukli kundacima; ta prostorija je poslije premlaćivanja

3396 V. fusnote 3142, 3208.

3397 P6153 (Spisak zarobljenih lica Drinskog korpusa, 10. april 1993.).

3398 Milovan Lelek, T. 34413–34421 (27. februar 2013.); P6152 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji na području Rogatice, 4. novembar 1998.), str. 10–13. V. takođe P6155 (Spisak zarobljenika u logoru Vila u Rogatici, 1. februar 1993.); P6153 (Spisak zarobljenih lica Drinskog korpusa, 10. april 1993.) (koji ukazuje na to da su među zatočenima bili stariji muškarci, žene i djeca).

3399 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 17 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; Armin Baždar, T. 18382–18383 (5. septembar 2011.).

3400 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 18 (pod pečatom). Nasuprot tome, Ujić je izjavio da su zatočenici u Rasadniku imali pristup nužnicima i toploj vodi. D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 29. Pošto je razmotrilo taj dokaz, Vijeće se nije uvjerilo da je Ujić bio u situaciji da zna za konkretne uslove zatočenja u Rasadniku. Vijeće stoga nije uvjereno da se može osloniti na njegovo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem. Pored toga, Vijeće je uočilo protivrječnosti u Lelekovom svjedočenju o objektu Rasadnik, te stoga ne prihvata njegovo svjedočenje u vezi s uslovima zatočenja i postupanjem prema zatočenicima. Milovan Lelek, T. 34386 (27. februar 2013.). Isto tako, prilikom unakrsnog ispitivanja, Andrić nije mogao potvrditi da li su bosanske Muslimanke, uključujući jednu staricu koja je imala 101 godinu, bile zatočene u Rasadniku jer njegov posao nije podrazumijevao da odlazi u zgrade, ali je potvrdio da su u objektu bili zatočeni civili, bosanski Muslimani. Andrić je negirao da zna za starice koje su umrle poslije godinu dana zatočenja u Rasadniku, uz obrazloženje da je tamo odlazio vrlo rijetko i da nije znao šta se sve tamo događalo. Novica Andrić, T. 34460–34464, 34479–34481 (28. februar 2013.); D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 17 (gdje takođe navodi da su zatočenici dobijali istu hranu kao i zaposleni i vojnici u objektu). Uzimajući u obzir nepodudarnosti i evazivnost u Andrićevom svjedočenju, Vijeće ne smatra da Andrićevo svjedočenje ima veliku težinu u vezi s ovim pitanjem, posebno s obzirom na njegovu tvrdnju prilikom unakrsnog ispitivanja da nije bio upoznat s mnogim stvarima koje su se dešavale u objektu.

3401 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 33.

3402 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 36, 38–40.

ostajala krvava.[3403] Dragomir Kanostrevac je bio među onima koji su učestvovali u ispitivanjima i premlaćivanjima.[3404] Ispitivanje je kasnije vodio Novak Džida, koji je nosio civilnu odjeću.[3405] Kanostrevac i Džida su bili na spisku aktivnih policajaca koji su radili u SJB-u Rogatica u maju 1992.[3406]

1011. U periodu od 16. avgusta do 1. septembra 1992. Hurko nije bio premlaćivan, ali je 1. septembra oko 02:00 sata njegov otac odveden u kancelariju upravnika na ispitivanje i kroz zid je čuo kako mu oca tuku.[3407] Kada je Hurko sljedećeg dana vidio oca, lice mu je bilo otečeno od udaraca.[3408] Poslije pola sata, Hurka su odveli u jednu prostoriji i Vojinović mu je zaprijetio da istinito odgovori na sva pitanja ukoliko hoće da "izvuče[…] živu glavu".[3409] Hurka su pitali gdje se nalaze rovovi i mine, a pošto je negirao da bilo šta zna o tome, tukli su ga ponavljajući to pitanje.[3410] Hurka su tukli pendrekom po leđima, a kada je pao, na njega je skočio stražar s nadimkom Buco. Kada se onesvijestio, polili su ga kofom vode i premlaćivanje je prestalo.[3411]

1012. Policajci, bosanski Srbi, odveli su i Hurka i njegovog oca iz logora u SJB Rogatica. Hurko je došao u SJB Rogatica nakon svog oca i vidio je da je otac obliven krvlju.[3412] U SJB-u Rogatica, Hurku su prijetili, a zatim ga prisilili da potpiše izjavu o tome da je njegov otac učestvovao u organiziranju sastanaka u Rogatici.[3413] Hurka su zatim vratili u Rasadnik, gdje mu je majka rekla da su oca teško pretukli. Zbog tog premlaćivanja, njegov otac se nije mogao kretati narednih 15 dana.[3414]

1013. Iako je Mile Bojat, koji je bio upravnik u Rasadniku mjesec dana,[3415] rekao zatočenicima da pod njegovom komandom više neće biti maltretiranja, zlostavljanje je nastavljeno.[3416] U oktobru

---

3403 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom). V. također P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 22.

3404 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom).

3405 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 16 (pod pečatom).

3406 P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.); svjedok KDZ607, T. 18483 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Iako su Vijeću predočeni dokazi da je Radisav Ljubinac (zvani Pjano) proglašen krivim za to što je nogama i rukama udarao civile zatočene u logoru Rasadnik, Vijeće se neće osloniti na tu presudu u prilog zaključcima u ovom predmetu. P6106 (Presuda Suda BiH Radisavu Ljubincu, 8. mart 2007.), str. 1–2.

3407 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 25.

3408 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 27.

3409 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 26.

3410 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 26.

3411 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 26.

3412 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 28–29.

3413 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 28, 30.

3414 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 30–31.

3415 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 34.

3416 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5.

1992., na Bojatovo mjesto došao je Vinko Bojić.[3417] Bojić, koji je nosio uniformu vojne policije, preuzeo je komandu nad objektom i učestvovao u teškom premlaćivanju zatočenika.[3418] Bojić je prilikom premlaćivanja naređivao zatočeniku da legne na pod, a zatim bi skakao po njemu.[3419] Bojić je Aliji Isakoviću prilikom premlaćivanja polomio šest rebara. Takođe je lovačkim nožem urezao Isakoviću krst na prsima, gurao mu je upaljene cigarete u uši, psovao ga i nazivao "Turčinom".[3420] Bojić je po tijelu Bećira Ćutarije urezao 30 krstova, pržio ga cigaretama, čupao mu zube, skakao po njemu i natjerao ga da proguta dva metka.[3421] Bojić je takođe puštao druge "četnike" da tuku zatočenike; zlostavljanje zatočenika se pojačavalo kada bi vojnici, bosanski Srbi, poginuli u sukobima s bosanskim Muslimanima.[3422]

1014. Isakovića su jednom drugom prilikom dva dana i dvije noći tukla dvojica muškaraca koji su se zvali Brđanin i Šolaja, a u drugim prilikama Mišo Vojinović, Rajak i Ikonić.[3423] Drugi stražari koji su tukli zatočenike bili su Bojićev brat, Branko Planojević i Sorak.[3424] U julu 1993., Hurko je čuo kako tuku jednog zarobljenog pripadnika ABiH; samog Hurka su tukli oko 10. jula 1993., kada su načelnik SJB-a u Rogatici i njegov zamjenik obilazili logor.[3425] Neki zatočenici su umrli poslije premlaćivanja.[3426] Druge zatočenike su negdje odvodili, nakon čega se poslije zvukova premlaćivanja čuo pucanj.[3427]

1015. MKCK je 28. jula 1993. posjetio Rasadnik i, nakon što je dobio uvjeravanja da zatočenici mogu iskreno i u povjerenju govoriti, Hurko je predstavnicima MKCK-a rekao da su njihovi uslovi teški, da ih odvode na linije fronta, da nemaju dovoljno hrane i da ih seksualno zlostavljaju.[3428]

3417 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 34. V. takođe Šefik Hurko, T. 18236 (2. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok rekao da je Bojića imenovao Kušić). Vijeću nije jasno kako je Hurko znao da je Kušić imenovao Bojića, te se stoga nije uvjerilo da se može osloniti na to svjedočenje.

3418 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

3419 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

3420 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6; P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5.

3421 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

3422 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

3423 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 5.

3424 P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

3425 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 41.

3426 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4–5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4–6. V. takođe P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 8; P6152 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji na području Rogatice, 4. novembar 1998.), str. 9–14.

3427 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 38–40. V. takođe P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 33, 47–48; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 6.

3428 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 45; Šefik Hurko, T. 18241–18242 (2. septembar 2011.).

Poslije otprilike tri dana, Bojić je pretukao Hurka na način koji je opisao kao "zvjerski". On je rekao sljedeće: "[S]tavio mi je pištolj u usta… onda je počeo da mi čupa dlake ispod pazuha, natjerao me da to jedem. Uzeo je cigaru, po rukama mi je počeo to gasit'. Kada je tu cigaru ugasio, ubacio mi je istu u usta. Iza toga rekao je da skinem sve sa sebe. On je uzeo nož i počeo je da me udar[a] u rebra."[3429] Hurku je polomljeno jedno rebro dok ga je Bojić ispitivao o svemu na šta se žalio predstavnicima MKCK-a.[3430] Bojić je zatim doveo Hurkovog oca i pitao ga želi li ići u neku drugu zemlju, kako je rekao MKCK-u, a zatim je naredio Hurku da tuče svog oca.[3431] Hurko je uspio udariti oca samo pet-šest puta jer nije imao snage, nakon čega mu je Bojić rekao: "Ako ti nećeš, ja ću." Zatim je nastavio da udara njegovog oca još 15-16 puta sve dok ovaj nije pao.[3432] Dvojica šezdesetpetogodišnjih muškaraca takođe su teško pretučena.[3433]

1016. Žene su takođe izvodili noću, a zatim ih je Bojić prisiljavao da se skinu i vrše seksualne radnje sa starijim zatočenicima,[3434] poslije čega je Bojić odvodio žene u drugu prostoriju.[3435] Nekoliko bosanskih Muslimanki koje su bile zatočene u Rasadniku rekle su Hurku da ih je Bojić silovao.[3436]

1017. Bojić je takođe "muškarce zatvorenike prisiljavao na protivprirodan blud".[3437] To je uključivalo jedan incident u februaru 1993. ili otprilike u to vrijeme, kada je zatočenim bosanskim Muslimanima i Muslimankama naređeno da se svuku, plešu i vrše seksualne radnje ispred vojnika, bosanskih Srba, koji su nosili redenike s municijom i čije su "oznake na kapama […] bile mrtvačka glava".[3438] Tokom jednog ili dva sata, bosanski vojnici su odvodili gole žene jednu po jednu u drugu prostoriju na po otprilike 20 minuta.[3439] Tog dana su odveli četiri žene, dok su druge žene odvodili narednih dana.[3440]

3429 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 45.

3430 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 45; Šefik Hurko, T. 18244 (2. septembar 2011.).

3431 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 46; Šefik Hurko, T. 18243–18244 (2. septembar 2011.).

3432 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 46.

3433 Šefik Hurko, T. 18242–18243 (2. septembar 2011.).

3434 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

3435 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

3436 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35. V. takođe Šefik Hurko, T. 18236 (2. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

3437 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 35.

3438 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 36–37; Šefik Hurko, T. 18236 (2. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

3439 **[REDIGOVANO]**.

3440 **[REDIGOVANO]**. Iako je Vijeću predočen izvještaj s imenima 12 žena koje su odvedene iz logora Rasadnik i silovane, ono se nije uvjerilo u to koje je porijeklo tog dokumenta i na osnovu čega je taj zaključak donesen, te se stoga neće osloniti na njega pri donošenju zaključka. P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 12.

1018. Zatočenike, bosanske Muslimane, svakog dana su odvodili u grad Rogaticu i tjerali ih da čiste polomljeno staklo i građevinski materijal na mjestima koja su bila granatirana.[3441] Zatočenike su takođe tjerali da čiste i kreče stanove bosanskih Muslimana kako bi ih pripremili za Srbe koji su trebali da se u njih usele, kao i da prenose namještaj i stvari iz domova bosanskih Muslimana u "objekte u koje su se upravo uselili Srbi".[3442] Neke zatočenike su takođe odvodili iz logora da kopaju rovove,[3443] dok su druge odvodili da istovaraju kamione u Sladari.[3444]

1019. Sredinom jula 1993., 10 zatočenika i dva zarobljena vojnika ABiH odvezeni su iz logora kamionom u selo Starčiće.[3445] Zatočenicima je naloženo da pokupe tijela 17 vojnika s područja koje je bilo minirano.[3446] Bosanskom Muslimanu Mirsadu Omanoviću, koji je trebao znati raspored mina, rekli su da ih vodi.[3447] Kada je jedan čovjek nagazio na minu i izgubio nogu, Bojić je nožem ubo Omanovića, zatočenicima psovao "balijsku majku" i ustrijelio Omanovića.[3448] Hurku i još jednom zatočeniku naložio je da pokopaju tijelo u plitkom grobu.[3449] Poslije tog incidenta, zatočenici su na tom području proveli tri dana i pronašli 17 tijela, koja su tamo i pokopali.[3450]

1020. Neki zatočenici iz objekta su razmijenjeni,[3451] dok su drugi prebačeni u logor Batković.[3452] U julu 1993., za jednu predloženu razmjenu odabrano je 30 zatočenika i odvedeno u pravcu Bijeljine.[3453] Međutim, do te razmjene nije došlo i zatočenike su vratili u Rasadnik, poslije čega je Kušić došao u objekt, psovao zatočenike i rekao: "Vidite, neće vas Alija tamo, neće vas niko. Ja ne

---

3441 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 18 (pod pečatom). Vijeće napominje da je vrsta prisilnog rada za koji se optuženi tereti u Optužnici ograničena na rad na linijama fronta i na korištenje ljudskih štiteva.

3442 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5. Vijeće napominje da je vrsta prisilnog rada za koji se optuženi tereti u Optužnici ograničena na rad na linijama fronta i na korištenje ljudskih štiteva.

3443 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 38. Iako je Vijeću predočen izvještaj s imenima četiri osobe koje su odvedene iz logora Rasadnik i ubijene dok su korištene kao ljudski štit u avgustu 1992., Vijeće se nije uvjerilo u to koje je porijeklo tog dokumenta, kao ni na osnovu čega je donesen taj zaključak, te se neće osloniti na njega pri donošenju zaključka. P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 9.

3444 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 25 (pod pečatom). Ujić je izjavio da su svi zatočenici koji su počinili neki zločin izvedeni pred sud i da su dobili radnu obavezu. Mile Ujić, T. 33470 (12. februar 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3208 za obrazloženje zašto smatra da Ujićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

3445 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 42.

3446 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 42.

3447 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 42.

3448 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 43.

3449 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 43 (gdje navodi da je Omanovićevo tijelo bilo krvavo, da mu je vrat bio prerezan nožem, a prsa "izrešetana").

3450 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 43.

3451 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 8.

3452 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44; Šefik Hurko, T. 18239–18241 (2. septembar 2011.). Za dokaze o zatočenju u logoru Batković upućuje se na zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

3453 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44.

znam šta ću s vama. Pozvaću Međunarodni crveni krst da vas vodi gdje zna. Meni više ne trebate."[3454] Dana 30. aprila 1994., 12 zatočenika muškaraca i veliki broj žena i djece prebačeni su autobusom iz Rasadnika u Kulu, gdje ih je odvezao Dragan Bulajić, predsjednik srpske Komisije za razmjenu zarobljenika.[3455]

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1021. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su nesrbi iz Rogatice, uključujući civile i jedan broj vojnika ABiH, odvedeni i zatočeni u Rasadnik barem od avgusta 1992. do oktobra 1994. Zatočenici su držani u lošim uslovima koji su podrazumijevali ograničen pristup vodi. Zatočenici su podvrgavani psihičkom zlostavljanju i premlaćivanju, a neki od njih su poslije tog premlaćivanja i umrli.[3456] Zatočenici su bili prisiljeni da rade na liniji fronta. I zatočeni muškarci i zatočene žene bili su također podvrgavani seksualnom nasilju.

(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici

1022. U Optužnici se navodi da je 15. avgusta 1992. ubijeno najmanje 27 muškaraca odvedenih iz zatočeničkog objekta Rasadnik.[3457]

1023. Dana 15. avgusta 1992., Radisav Ljubinac (zvani Pjano) otišao je na mjesto na kojem su zatočeni bosanski Muslimani radili i rekao im da je Kušić naredio da ostave posao i da će biti odvedeni "na mjesto akcije".[3458] Pjano je vozio minibus s oko 27 zatočenika, bosanskih Muslimana, a pratili su ga drugi vojnici, bosanski Srbi.[3459] Od nekih zatočenika su tražili da izjave lojalnost srpskoj državi.[3460]

3454 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 44; Šefik Hurko, T. 18239, 18241, 18243–18244 (2. septembar 2011.).

3455 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49.

3456 Ovaj zaključak ne obuhvata osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentu 16.2 iz Priloga B Optužnici, koji će biti razmotren dolje u tekstu.

3457 Međutim, Vijeće napominje da tužilaštvo u svom Završnom podnesku u vezi s tim incidentom navodi imena samo 24 žrtve. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G.

3458 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18414 (6. septembar 2011.).

3459 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 27–28 (pod pečatom). Svjedok KDZ607 je u kombiju prepoznao sljedeće ljude: Ago Kapo, Armin Baždar, Edis Čatić, Midhat Čatić, Mehmed Delija, Halil Halilović, Eldin Hodžić, Faruk Isaković, Hamdija Jašarević, Huso Jašarević, Suljo Jašarević, Fuad Kazić, Sulejman Kazić, Nedžad Kazić, Besim Kurčehaić, Asim Kapo, Šukrija Omeragić, Derviš Pašić, Mujo Pašić, Zaljko Salihović, Osman Solak, Fuad Šetić, Mustafa Tanković. V. također Armin Baždar, T. 18388 (5. septembar 2011.) (gdje je svjedok rekao da su u toj grupi muškaraca bili Mustafa Tanković i Hamdija Jašarević).

3460 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 24 (pod pečatom). Naredili su im da se svuku, a zatim su im oduzeli novac i dragocjenosti.

1024. Zatočenike su odvezli na jednu livadu na kojoj ih je sačekao Miša Krsmanović zvani Pipa.[3461] Kada su stigli, Pjano je opsovao i pitao gdje je Kušić.[3462] Zatočenike su odvezli na liniju fronta u Duljevcu i zaustavili su se na mjestu gdje se nalazila grupa četnika s bradama, dugom kosom i kapama sa srpskim oznakama.[3463] Zatočenicima su naredili da jedan po jedan izađu iz minibusa.[3464] Dok su zatočenici izlazili iz minibusa, jedan od bosanskih Srba je rekao: "Ove treba odmah poklati", a jedan koji je na glavi imao žutu traku i zvao se Dragoje Paunović, zvani Špiro,[3465] rekao je da će on odlučiti.[3466]

1025. Špiro je bio komandant jedne jedinice Rogatičke brigade.[3467] Grupa od 10-15 vojnika, bosanskih Srba, nosila je sive, maslinaste i maskirne uniforme.[3468] Špiro je naredio vojnicima da muškarcima vežu ruke na leđima i da ih pošalju putem duž ograde prema liniji fronta.[3469] Špiro je naredio vojnicima, bosanskim Srbima, da nastave ići ka liniji fronta zajedno sa zatočenicima.[3470] Dvojici-trojici bosanskih Muslimana naredili su da idu ispred vojnika, bosanskih Srba, prema liniji fronta.[3471] Kada je počela pucnjava, dvojica zatočenika, bosanskih Muslimana, su ranjena.[3472] Poslije toga su bosanske Muslimane vodili makadamskim putem otprilike 50 metara, a zatim ka

---

3461 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 28 (pod pečatom). Iako je optuženi prilikom unakrsnog ispitivanja pokušao da pokaže da postoji nepodudarnost između izjave svjedoka i njegovog svjedočenja u sudnici o ovom pitanju, Vijeće je zaključilo da optuženi nije tačno citirao izjavu svjedoka i da ni u kojoj mjeri nije utvrđeno da postoje oprečne izjave. Vijeće se stoga uvjerilo u valjanost iskaza svjedoka u vezi s tim. V. svjedok KDZ607, T. 18517 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

3462 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 28 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18396–18397 (5. septembar 2011.).

3463 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18396–18397 (5. septembar 2011.). V. takođe P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 34 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18482 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok rekao da su se nalazili iza linije fronta koju je kontrolisao VRS); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 15–17; Šefik Hurko, T. 18226, 18231–18233 (2. septembar 2011.).

3464 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5; Armin Baždar, T. 18396–18397 (5. septembar 2011.).

3465 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18383 (5. septembar 2011.); Armin Baždar, T. 18409 (6. septembar 2011.).

3466 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 29 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18520–18521 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

3467 Mile Ujić, T. 33471 (12. februar 2013).

3468 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 29–32 (pod pečatom). Svjedok je prepoznao Zorana Rajka, Duška Šticu, Ratka Neškovića, Voju Neškovića, Dragana Bojevića i Uglješu Pećenicu. Vojo Nešković i Zlatko Nešković nalazili su se na spisku aktivnih policajaca koji su radili u SJB-u Rogatica u maju 1992. P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.); svjedok KDZ607, T. 18484 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18383 (5. septembar 2011.); Armin Baždar, T. 18409 (6. septembar 2011.).

3469 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 29 32–34 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18519, 18521 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5. Svjedok je naveo da su u toj grupi vojnika, između ostalih, bili Mladen, prezime nepoznato, Mitar Ljubinac (zvani Grof) i Boban Planojević; Armin Baždar, T. 18411 (6. septembar 2011.).

3470 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18383 (5. septembar 2011.); Armin Baždar, T. 18409 (6. septembar 2011.).

3471 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 5–6.

jednoj poljani, gdje im je naređeno da stanu.[3473] Kada su prešli livadu, trojica vojnika, bosanskih Srba, s automatskim puškama okrenula su se prema njima; Špiro je pitao koliko ih je ranjeno, a kada su mu rekli da su neki ranjeni, on je odgovorio: "Kod mene je daleko više", a zatim je jednom srpskom vojniku naredio da ih ubije.[3474] Taj srpski vojnik je zatim pucao na prvi red zatočenika,[3475] a kada su neki od mlađih ljudi u grupi počeli da mole za milost, Špiro je repetirao svojom automatskom puškom i ispalio rafal po grupi muškaraca, a vatru su otvorila još trojica vojnika.[3476]

1026. Nakon te pucnjave, preživjeli su stenjali, pa je Špiro naredio da dokrajče sve koji su još bili živi.[3477] Srpski vojnici su išli naokolo i pucali u one koji su možda još bili živi.[3478] Kada su vojnici, bosanski Srbi, vidjeli da jedan zatočenik pokušava da sjedne, otvorili su rafalnu vatru i ubili ga.[3479] Baždar, koji je bio među bosanskim Muslimanima na koje je pucano, uspio je da preživi. Dok je Baždar ležao licem prema zemlji ispod tijela svog mrtvog daidže/amidže, čuo je razgovor preko radio-veze u kojem je osoba koja se predstavila kao Rajko Kušić pitala Špiru "Ko puca?".[3480] Ujić je takođe saznao za ovaj incident ili tog istog dana ili dan kasnije.[3481]

1027. Agencija za istraživanje i dokumentaciju BiH sačinila je izvještaj o ekshumaciji 24 tijela iz masovne grobnice u Duljevcu, u opštini Rogatica, u septembru 1998., koja je izvršena na osnovu

---

3472 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 35–36, 38 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18523 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

3473 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 39 (pod pečatom).

3474 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 39 (pod pečatom); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.), T. 18411–18412 (6. septembar 2011.). Vijeće napominje da je Baždar izjavio da su dvojica, a ne trojica zatočenika rekla da su povrijeđeni.

3475 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.).

3476 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 41 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18524 (7. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Ujić je izjavio da je to pogubljenje izvršio Špiro po vlastitom nahođenju, ali da taj incident nije odobrio niko na nivou Komande Brigade, Komande Korpusa ili Vrhovne komande. On je takođe rekao da taj incident nije prijavio optuženom, kao i da ne zna da li je neko drugi prijavio incident optuženom. Mile Ujić, T. 33470, 33473–33477 (12. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Ujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Vijeće je imalo u vidu da Ujićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i nepodudarnosti i da ono pokazuje da mu je očito bilo u interesu da minimizira znanje i učešće srpskih vlasti u ovom incidentu.

3477 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 44 (pod pečatom).

3478 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18389–18390 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 44 (pod pečatom). Kada je Baždar pogođen u ruku, pao je, a preko njega je pao njegov daidža/amidža koji je ranjen u grudi. Baždar je ležao licem prema zemlji i pretvarao se da je mrtav, a dok je tamo ležao, bosanski Srbi su pošli prema njima da provjere da li je neko još živ, a zatim su pucali njegovom daidži/amidži u glavu i metak je prošao kroz njegovu glavu i zario se Baždaru u ruku. P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6.

3479 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6.

3480 P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 6; Armin Baždar, T. 18390–18391 (5. septembar 2011.).

3481 Mile Ujić, T. 33472-33476 (12. februar 2013.); P6107 (Presuda Suda BiH Dragoju Paunoviću, 26. maj 2006.), str. 3.

odluke Kantonalnog suda u Sarajevu.[3482] U masovnoj grobnici su pronađene čahure, kao i u blizini grobnice.[3483] Identitet ta 24 tijela utvrđen je nakon *post mortem* pregleda.[3484] Svjedok KDZ607 potvrdio je da imena navedena u izvještaju o ekshumaciji odgovaraju imenima ljudi koje je on naveo kao žrtve tog incidenta.[3485] Tijela su vraćena porodicama radi pokopavanja nakon što su članovi porodica identifikovali ekshumirana tijela.[3486]

1028. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 15. avgusta 1992. ubile 24 bosanska Muslimana odvedena iz Rasadnika.[3487]

(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici

1029. U Optužnici se navodi da je pet džamija u Rogatici uništeno u periodu od barem juna do decembra 1992.[3488]

1030. U danima poslije prvog napada na Rogaticu 22. maja 1992., tenkovi i oklopni transporteri su svakodnevno dolazili u grad i pucali na ciljeve, uključujući džamije.[3489] Dok je bio zatočen u

---

3482 P3276 (Izvještaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 2–3, 5–6, 64. Svjedok KDZ606 prepoznao je imena gotovo svih na tom spisku. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 99–100 (pod pečatom); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 10; P4895 (Dokumentacija MUP-a Sarajevo u vezi s ekshumacijom i identifikacijom u Duljevcu, 10. septembar 1992.). V. takođe P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 93–94.

3483 P3276 (Izvještaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 3–4.

3484 P3276 (Izvještaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 7.

3485 Svjedok KDZ607, T. 18479–18480 (6. septembar 2011.); P3276 (Izvještaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.). Svjedok KDZ606 takođe je potvrdio da je taj spisak tačan popis tijela ekshumiranih iz grobnice. Svjedok KDZ606, T. 18275–18276 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

3486 P3276 (Izvještaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 3. Članovi porodica identifikovali su tijela sljedećih osoba: Edis Ćatić, Sulejman Kazić, Eldin Hodžić, Asim Kapo, Mujo Pašić, Mesud Pašić, Mevludin Ćatić, Faruk Isaković, Šukrija Omeragić, Fuad Šetić, Nedžad Kazić, Hamdija Jašarević, Midhat Ćatić, Husein Jašarević, Vahudin Ćatić, Mehmed Delija, Mustafa Tanković, Sulejman Jašarević, Osman Solak, Fuad Kazić, Besim Kurčehajić, Halil Halilović, Zajko Salihović i Derviš Pašić. P3276 (Izvještaj Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH o masovnoj grobnici u Rogatici, 13. oktobar 1998.), str. 7–62; 64–69. Vijeće napominje da mu je predočen još jedan izvještaj u kome se navode imena 26 ljudi ubijenih u tom incidentu. P3283 (Spisak civila, bosanskih Muslimana, ubijenih u Rogatici), str. 7. Vijeće se nije uvjerilo u to koje je porijeklo tog dokumenta i neće se na njega osloniti u svrhu donošenja zaključka o ovom pitanju.

3487 Armin Baždar, T. 18385–18387 (5. septembar 2011.); P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 7; P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 42–43, 45–53 (pod pečatom). Baždar je uspio da pobjegne u šumu, a vojnici, bosanski Srbi, trčali su za njim i otvorili vatru na njega. V. takođe P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 4; D3038 (Izjava svjedoka Novice Andrića od 23. februara 2013.), par. 17; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 15–17, 23–24; Šefik Hurko, T. 18231–18233 (2. septembar 2011.) (gdje je svjedok rekao da je čuo kako vojnici, bosanski Srbi, razgovaraju o tom incidentu i kažu da su "pobili […] sve balije", kao i da je vidio kako bosanske Muslimane odvoze u Duljevac.)

3488 Džamija Arnaudija, Čaršijska džamija (Vijeće napominje da se u Optužnici upućuje na džamiju Čaršija, ali smatra da se radi o istoj džamiji), tri džamije na području Vragolova.

3489 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 4.

srednjoj školi "Veljko Vlahović", svjedok KDZ051 je vidio kako srpski vojnici prolaze u tenku, noseći crnu zastavu s mrtvačkom glavom i kostima, kao i trobojku RS-a, i odlaze u pravcu džamije u gradu.[3490] Poslije nekog vremena, svjedok KDZ051 je čuo "par udara ili udaraca", a zatim, desetak minuta kasnije, tenk se vratio.[3491] Tog istog poslijepodneva, svjedok KDZ051 je čuo da je džamija djelimično uništena; sljedećeg dana, tenk se vratio s drugima i uništio je potpuno.[3492]

1031. Krajem 1992., dvije džamije u Rogatici, Čaršijska i Arnaudija,[3493] potpuno su uništene.[3494] Zgrade do tih džamija ostale su u dobrom stanju.[3495] Bosanske Muslimane su odveli na lice mjesta i natjerali ih da raščiste ruševine obiju džamija koje su bile "srušene do temelja".[3496] Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u periodu od juna do decembra 1992. uništile džamiju Arnaudiju i Čaršijsku džamiju u gradu Rogatici.

3490 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 84.

3491 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 84.

3492 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 84. Svjedoci odbrane su rekli sljedeće (i) da su se Zelene beretke okupile oko džamije; (ii) da su snage bosanskih Muslimana koristile džamije za skladištenje protivtenkovskih mina; (iii) da su se blizu džamija nalazila mitraljeska gnijezda; (iv) da su džamije možda pogođene tokom sukoba; i (v) da je srpskim snagama naloženo da ne uništavaju vjerske objekte. Milovan Lelek, T. 34391–34393 (27. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao i da je došlo do velikog grupisanja neprijateljskih snaga na području Vragolova); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 18; Sveto Veselinović, T. 33886–33887 (18. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 38; D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 33. V. takođe D2963 (Video-snimak Rogatice), 16:32:00–17:00:00, 21:34:00-22:10:00 (gdje se vidi mitraljesko gnijezdo i vjerovatno uništena džamija. Vijeće napominje da nije jasno kada je snimljen ovaj video-snimak i da se nije uvjerilo da se on može upotrijebiti u prilog zaključku da su se mitraljeska gnijezda nalazila kod džamija, ali da on govori o šteti nanesenoj džamiji u Rogatici). Vijeće ne smatra da je ovaj dokaz pouzdan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da dokazi da su neke od džamija bile potpuno uništene, dok su susjedne zgrade ostale u dobrom stanju, dovode u pitanje svjedočenje svjedoka da su one uništene u sukobima. Pored toga, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3142 i 3208 za obrazloženje zašto svjedočenja tih svjedoka u tom pogledu nisu pouzdana.

3493 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 83; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 263; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2513.

3494 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 61; Šefik Hurko, T. 18375 (5. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59–63 (pod pečatom); P3278 (Fotografija Čaršijske džamije u Rogatici); P3294 (Fotografija poljane u Rogatici); P3277 (Fotografija džamije Arnaudija u Rogatici); P3293 (Fotografija poljane u Rogatici); svjedok KDZ606, T. 18276–18278 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 105–109 (pod pečatom); P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 5; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 259–263; P3286 (Izjava svjedoka Armina Baždara od 23. januara 1999.), str. 4; P6157 (Mapa Rogatice); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 83. V. takođe David Harland, T. 2118 (7. maj 2010.) (gdje je svjedok rekao da je, kad je prolazio kroz Rogaticu, vidio kako minareti sa džamija leže na zemlji).

3495 P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 263–264.

3496 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 61; Šefik Hurko, T. 18375 (5. septembar 2011.).

1032. Uništene su i tri džamije na području Vragolova.[3497] Iako se Vijeće oslanja na Riedlmayerovo svjedočenje u svrhu donošenja zaključka da džamije jesu uništene, kao i o prirodi i razmjerama štete nanesene džamijama i okolnim zgradama, ono se ne oslanja na njegovo svjedočenje u pogledu toga kada su džamije uništene i ko je odgovoran za njihovo uništenje, jer to izlazi iz okvira njegove stručnosti i zasniva se na izjavama osoba koje su mu dale te informacije. Prema tome, iako Vijeće također zaključuje da su i tri džamije na području Vragolova uništene, ono ne raspolaže dovoljnim dokazima da utvrdi kada su one uništene i ko je odgovoran za njihovo uništenje.

(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice

1033. U periodu koji je prethodio napadu na Rogaticu, bosanske Muslimane su šikanirali, pretresali i "vrijeđa[li] na nacionalnoj i vjerskoj osnovi"; poslije toga, većina njih je prestala da odlazi na posao.[3498] Bezbjednosna situacija je postala složenija u aprilu 1992.[3499] Nestašice hrane i osnovnih potrepština izazvale su paniku i natjerale ljude da se sklone van opštine, uključujući i u Srbiji.[3500] I bosanski Muslimani i bosanski Srbi odlazili su iz straha koji se dalje pojačao u maju 1992. zbog sve veće nesigurnosti i puškaranja.[3501] Bosanski Srbi su masovno napuštali grad i pronalazili smještaj kod rođaka u prigradskim naseljima ili u kućama u srpskim selima i zaseocima izvan grada.[3502] Pošto se većina stanovnika, bosanskih Srba, iselila iz grada, preseljeni su i organi vlasti srpske opštine Rogatica.[3503] Kada su se srpske porodice počele iseljavati iz grada, stanovnici

---

3497 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2513. U Riedlmayerovom izvještaju, koji se zasniva na njegovim posjetama ovim lokacijama tokom 2002. i na informacijama koje je dobio od Islamske zajednice BiH i drugih izvora, navode se sljedeće džamije i stepen oštećenja: džamija Arnaudija (potpuno uništena), Čaršijska džamija (potpuno uništena), džamija u Vragolovima (teško oštećena): P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 259– 265; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 258–262, 265–266, 268–269; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 8; András Riedlmayer, T. 22534 (8. decembar 2011.), gdje upućuje na Čaršijsku džamiju. Vijeću su također predočeni dokazi o šteti nanesenoj drugim spomenicima kulture i sakralnim objektima u Rogatici, međutim, optuženi se u Prilogu D Optužnici ne tereti za te lokacije. P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 105 (pod pečatom); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 59 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2513; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 266–268; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 258–262, 266, 268; András Riedlmayer, T. 22527 (8. decembar 2011.).

3498 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18498 (6. septembar 2011.).

3499 P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 14.

3500 P3407 (Izvještaj o radu Skupštine opštine i Izvršnog odbora Rogatica od jula 1992. do septembra 1993.), str. 14.

3501 Svjedok KDZ051, T. 19380–19381 (22. septembar 2011.); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 16.

3502 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 21.

3503 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 22. V. također D3031 (Izjava svjedoka Milovana Leleka od 23. februara 2013.), par. 10.

bosanski Muslimani postali su nervozni jer nisu znali šta će se s njima dogoditi.[3504] Grad je napustio znatan broj bosanskih Muslimana.[3505]

1034. Prije napada na Rogaticu, bosanski Srbi su već zauzeli vojne položaje van Rogatice, a njihove žene i djeca su iseljeni iz tog područja; uslijed toga, ostali su jedino bosanski Muslimani i nekolicina bosanskih Srba.[3506] Srpske snage su nekolicinu bosanskih Muslimana koji su pokušali pobjeći iz svojih sela uhapsile i odvele u Sokolac.[3507]

1035. Granatiranje centra Rogatice, u kojem je muslimansko stanovništvo činilo većinu, natjeralo je bosanske Muslimane da se isele iz centra grada, te su se kolone ljudi počele kretati kroz Kozarde.[3508] Vijeće je gore u tekstu već navelo broj bosanskih Muslimana koji je okupljen u gradu Rogatici i odveden u srednju školu "Veljko Vlahović".[3509] Grupa u kojoj je bilo 1.500 do 2.000 bosanskih Muslimana otišla je nakon granatiranja grada i došla u muslimansko selo Vragolove, gdje se nalazilo oko 5.000-6.000 raseljenih bosanskih Muslimana.[3510] Bosanski Muslimani iz sela u okolini Rogatice također su otišli u Vragolove, dok su drugi nastavili ka Goraždu.[3511] Bosanskim Muslimanima su prijetili i upozoravali ih na predstojeće "čišćenje".[3512] Govorili su im da će im biti dozvoljeno da napuste to područje i da će biti obezbijeđeni autobusi za Visoko i Zenicu, gdje je bila "perspektiva življenja" bosanskih Muslimana.[3513] Prilikom obilaska Rogatice u avgustu 1992., Bowenu su rekli da je protjerivanje bosanskih Muslimana predvodio Kušić.[3514] Bowen je također razgovarao s bosanskim Muslimanima koji su ranije živjeli u Rogatici i koji su mu ispričali o ubijanju, prinudnoj evakuaciji i silovanju mladih žena.[3515]

3504 P127 (Izjava svjedoka Alije Isakovića od 22. januara 1999.), str. 3.

3505 D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 22.

3506 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 13.

3507 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 12–13 (pod pečatom); svjedok KDZ607, T. 18508–18509 (7. septembar 2011.).

3508 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 11 (pod pečatom).

3509 V. par. 982–985.

3510 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2512. Imajući u vidu druge prihvaćene dokaze, Vijeće ne pridaje težinu članku u kojem se navodi da su vlasti bosanskih Srba organizovale prevoz bosanskih Muslimana u Sarajevo na njihov zahtjev. P2832 (Članak iz *Srpske vojske* pod naslovom "Sačuvali srpsku zemlju", 15. juli 1993.), str. 4. V. također P3404 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 101–102 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**.

3511 Milovan Lelek, T. 34394 (27. februar 2013.).

3512 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 102 (pod pečatom).

3513 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 102 (pod pečatom).

3514 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 53.

3515 Jeremy Bowen, T. 10254–10255 (14. januar 2011.). V. također Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15376–15377 (gdje je svjedok rekao da su kolone izbjeglica, bosanskih Muslimana, iz Rogatice i Višegrada prolazile kroz Sokolac krajem maja, u junu i julu 1992. i naveo da su se "događale veoma ružne stvari", uključujući ubistva).

1036. Neki bosanski Muslimani iseljeni su iz Rogatice na organizovan način.[3516] Krajem novembra 1992., Kušić je rekao da Skupština opštine ima spiskove "lojalnih Muslimana" u Rogatici, kao i spiskove "onih koji su proteklih mjeseci otpremljeni iz Rogatice dok su trajala borbena dejstva".[3517] Takođe je sve veći broj srpskih izbjeglica dolazio iz drugih dijelova BiH i one su smještane u napuštene domove bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[3518] Krajem juna 1992. još bosanskih Muslimana napustilo je Rogaticu budući da su bosanski Srbi "terorisali [...] ljude" i stvarali uslove u kojima je "Muslimanima [...] bilo nemoguće i dalje živjeti na tom području".[3519] Civilne vlasti i policija bosanskih Muslimana iz Rogatice povukli su se iz grada.[3520]

1037. Dana 26. juna 1992., Tomislav Šipčić, u svojstvu komandanta SRK-a, izdao je pismeno upozorenje komandi Rogatičke brigade u kojem je pisalo sljedeće: "Kušiću, najstrožije zabranjujem ma kakve samostalne akcije koje ja lično nisam odobrio, posebno svaki vid čišćenja sela bilo čijih. Zadnji put te upozoravam da se okaniš masakra, divljanja, maltretiranja nedužnog stanovništva bilo koje nacionalnosti."[3521] Uprkos tom naređenju, Kušić je zadržao svoj položaj u Rogatičkoj brigadi, ali je naređenje ipak dovelo do nekog poboljšanja njegovog ponašanja.[3522]

3516 Svjedok KDZ051, T. 19380 (22. septembar 2011.). Batinić je negirao da su Krizni štab Rogatica ili rukovodstvo bosanskih Srba zauzeli stav i donijeli odluku o prisilnom iseljavanju stanovnika, bosanskih Muslimana, ili da su podsticali bilo koju drugu instituciju da to uradi. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 18, 35 gde upućuje na P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.); Tomislav Batinić, T. 33673 (14. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da Batinićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Batiniću bilo u interesu da minimizira vlastito učešće u događajima u Rogatici, da je bio evazivan i da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti.

3517 D2914 (Odgovor 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 1. Svjedoci odbrane su izjavili da su muslimanska sela koja su iskazala lojalnost vlastima bosanskih Srba i predala naoružanje bila zaštićena. D2930 (Izjava svjedoka Tomislava Batinića od 11. februara 2013.), par. 27, 29–30; Tomislav Batinić, T. 33689, 33711 (14. februar 2013.); D2909 (Izjava svjedoka Mileta Ujića od 9. februara 2013.), par. 32; Mile Ujić, T. 33462–33463 (12. februar 2013.); Milovan Lelek, T. 34377–34379 (27. februar 2013.). Vijeće ne smatra da je navedeno svjedočenje da su sela bosanskih Muslimana bila zaštićena pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Batinić prilikom unakrsnog ispitivanja priznao da bosanski Muslimani nisu ostali u tim selima tokom cijelog rata i da su u oktobru 1994. posljednji bosanski Muslimani koji su tu ostali napustili opštinu, ali je tvrdio da su oni otišli na vlastiti zahtjev. Kada su Batiniću predočeni dokumenti koji pokazuju da su te posljednje bosanske Muslimane silom protjerali vojnici, bosanski Srbi, koji su došli u njihove domove, on je tvrdio da nije znao da se to događa. Vijeće je uočilo protivrječnost između Batinićevog svjedočenja da su bosanski Muslimani odlazili na vlastiti zahtjev i negiranja da je išta znao o tome kako su iseljavani iz svojih domova, kao i njegovog priznanja da su živjeli u strahu i da vlasti nisu bile u stanju da drže sve pod kontrolom. Tomislav Batinić, T. 33691–33695 (14. februar 2013.). Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3142 i 3208. za obrazloženje zašto svjedočenja relevantnih svjedoka u tom pogledu nisu pouzdana.

3518 D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 16.

3519 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 58 (pod pečatom).

3520 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 89, 96 (pod pečatom); P128 (Izjava Alije Isakovića vlastima BiH, 30. mart 1993.), str. 2–3.

3521 P1001 (Upozorenje komandanta SRK-a Rogatičkog brigadi, 26. juni 1992.), str. 1–2; **[REDIGOVANO]**.

3522 **[REDIGOVANO]**.

1038. U julu 1992., 1.500 bosanskih Muslimana pobjeglo je iz Vragolova u Goražde nakon što su srpske snage granatirale Vragolove.[3523] U avgustu 1992., gotovo svi bosanski Muslimani koji su se sklonili u Vragolovima napustili su selo nakon što su dobili upozorenje da slijedi još jedan napad.[3524]

1039. Vijeće zaključuje da su stanovnici, bosanski Muslimani, bili prisiljeni da napuste Rogaticu nakon što je na njih izvršen ogroman pritisak, s obzirom na okolnosti koje su vladale u opštini, uključujući, između ostalog, (i) napade na njihove domove; (ii) granatiranje sela; (iii) uništavanje džamija i druge imovine; (iv) hapšenje pod prinudom i odvođenje iz domova; (v) zatočenje u većem broju zatočeničkih objekata; kao i (vi) maltretiranje i ubijanje. Iako su Vijeću predočeni dokazi da su izdata naređenja da se stanovnici koji predaju oružje zaštite, to ne dovodi u pitanje dokaze predočene o tome da stanovnici, bosanski Muslimani, nisu otišli dobrovoljno.[3525]

1040. Protjerivanje žena, djece i starih ljudi, bosanskih Muslimana, iz Rogatice nastavljeno je čak do oktobra 1994., kada su i posljednji bosanski Muslimani napustili opštinu.[3526] Kada je optuženi 28. avgusta 1995. održao govor u Skupštini RS-a, u Rogatici gotovo da više nije bilo bosanskih Muslimana.[3527]

vi. *Sokolac*

(A) Optužbe

1041. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Sokocu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[3528] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni

---

3523 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2512.

3524 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2512.

3525 D2910 (Naređenje SRK-a, 22. oktobar 1992.), str. 1; D2911 (Naređenje SRK-a, 12. juli 1992.); D95 (Uputstva Predsjedništva RS-a predsjednicima opština na području Goražda, 14. juli 1992.). Vijeću je predočen dokaz da je u memorandumu UNCHR-a od 17. avgusta 1994. general Soubirou izrazio uvjerenje da je "prisilno iseljavanje civila u Rogatici, o kojem su sredstva javnog informisanja izvještavala kao o etničkom čišćenju", bilo dio sporazuma između strana. D950 (Izvještaj UN-a u vezi sa sastankom s generalom Soubirouom, 17. avgust 1994.), str. 2. Vijeće smatra da mišljenje generala Soubiroua u ovom kontekstu nema veliku težinu s obzirom na to da on samo kaže da je to njegovo uvjerenje, bez navođenja na čemu se to mišljenje zasniva. Takođe nije jasno da li se njegovo zapažanje odnosi na čitav tok sukoba u Rogatici ili na neki konkretan incident 1994. Vijeće takođe napominje da je Bowen, kada mu je pokazan taj dokument, rekao da su mu osobe koje su napustile Rogaticu, kada je s njima razgovarao, ispričale o teškoćama sa kojima su se suočavale, uključujući ubijanje, prisilnu evakuaciju i silovanje. Jeremy Bowen, T. 10254–10255 (14. januar 2011.). Vijeće takođe upućuje na svoj zaključak u par. 1033–1035 u vezi s tim da odlazak stanovnika, bosanskih Muslimana, nije bio dobrovoljan.

3526 P4867 (Izvještaj Državne komisije BiH za razmjenu ratnih zarobljenika, 15. oktobar 1994.), str. 4.

3527 Sveto Veselinović, T. 45110 (16. decembar 2013.).

3528 Optužnica, par. 48–49.

organi bosanskih Srba obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Sokocu,[3529] te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[3530] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[3531]

1042. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile snage bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba u Sokocu obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[3532] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[3533] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[3534] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[3535] (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[3536] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[3537] (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[3538] (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[3539] i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[3540]

3529 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incident 13.1 iz Priloga A Optužnici.

3530 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

3531 Optužnica, par. 63(a), 63(b).

3532 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

3533 Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

3534 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

3535 Optužnica, par. 60(f).

3536 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.

3537 Optužnica, par. 60(h).

3538 Optužnica, par. 60(i).

3539 Optužnica, par. 60(j). V. Uništavanje spomenika kulture i sakralnih objekata: incident 20 iz Priloga D Optužnici.

3540 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

1043. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[3541] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. snage bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Sokocu na kojima su oni zakonito boravili.[3542] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[3543]

(B) Uvodni period

1044. Sokolac je opština u istočnoj BiH, koja se nalazi istočno od Sarajeva i zapadno od Rogatice.[3544] Prema popisu iz 1991., opština Sokolac je imala oko 15.000 stanovnika, od kojih su 66% bili bosanski Srbi, a 33 % bosanski Muslimani.[3545]

1045. Poslije višestranačkih izbora krajem 1990., SDS je osvojio 29 od ukupno 50 mjesta u Sokocu, te je sa SDA postignut međustranački dogovor po kojem su funkcije podijeljene između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.[3546] Sporazum o podjeli funkcija u SJB-u potvrđen je na sastanku u MUP-u.[3547] U to vrijeme su formirane i višenacionalne patrole u kojima su bili rezervisti vojske i policije.[3548]

1046. Od početka 1991., između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba rasle su međunacionalne napetosti i strah.[3549] U januaru 1992., održan je sastanak predstavnika SDS-a i SDA na kojem se

3541 Optužnica, par. 68–75.
3542 Optužnica, par. 68, 69, 72.
3543 Optužnica, par. 71.
3544 D484 (Mapa BiH).
3545 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 20; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15322; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 2.
3546 D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 2–3; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 20–21.
3547 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 21.
3548 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 23.
3549 D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 4. V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 24.

razgovaralo o pogoršanju političke i bezbjednosne situacije.[3550] Napetosti su se dodatno pojačale početkom 1992.[3551]

1047. U periodu od 1991. do proljeća 1992., u Sokocu su se naoružavali i bosanski Srbi i bosanski Muslimani.[3552] Druga romanijska motorizovana brigada Vojske SrRBiH formirana je 21. maja 1992. i činili su je lokalni vojni obveznici iz Sokoca, Han Pijeska i okolnog područja, a u brigadu su mobilisani i svi pripadnici TO-a.[3553] Komandant te brigade bio je Radislav Krstić.[3554]

1048. Otprilike u martu 1992., na glavnim cestama u Sokocu ili na lokacijama u pravcu Olova uspostavljeni su kontrolni punktovi i na te kontrolne punktove su postavljeni naoružani bosanski Srbi u uniformama.[3555] Bosanske Muslimane su na tim kontrolnim punktovima zaustavljali, odvodili ili maltretirali.[3556]

3550 P5246 (Izvod iz dnevnika Milana Tupajića, 23. decembar 1991.-20. januar 1992.), str. 10.

3551 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 31–32, 70; D3226 (Zapisnik sa 4. sjednice Kriznog štaba Sokolac, 4. maj 1992.), str. 2; P5246 (Izvod iz dnevnika Milana Tupajića, 23. decembar 1991.-20. januar 1992.), str. 10. Primjeri koji su predočeni Vijeću obuhvatali su činjenicu da su međustranački dogovori počeli propadati kada su bosanski Srbi u Sokocu odbili da se saglase s održavanjem referenduma o nezavisnosti BiH. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 22; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 5. Vijeću su također predočeni dokazi o sve većem strahu među bosanskim Srbima s obzirom na informacije da su bosanski Muslimani s tog područja dobrovoljno odlazili da se bore u Hrvatskoj i vraćali se s oružjem, kao i da su paravojne formacije bosanskih Muslimana tamo prolazile obuku. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 24, 39. Vijeću su također predočeni dokazi o napadima bosanskih Muslimana na sela nastanjena bosanskim Srbima. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 44; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 7; Dragomir Obradović, T. 36079–36082 (26. mart 2013.); D3186 (Fotografija kuće Slavka Batinića); D3187 (Fotografija kuće Slavka Batinića); D3188 (Fotografija kuće Slavka Batinića).

3552 Vijeću su predočeni sljedeći dokazi: (i) da su SDS i JNA učestvovali u raspodjeli oružja i uniformi bosanskim Srbima; (ii) da je SDA učestvovala u naoružavanju bosanskih Muslimana; (iii) da su u Sokocu formirane jedinice Patriotske lige i Zelenih beretki; i (iv) da su mobilisane rezervne snage TO-a i 216. brdska brigada JNA i da je raketna jedinica JNA prebačena u Sokolac. P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 3–6; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 5–6, 8; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 23, 38–39; Milovan Bjelica, T. 36411–36414 (3. april 2013.); P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 108; D3219 (Izvještaj Službe nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a, bez datuma). V. također P1113 (Intervju s Momčilom Mandićem u časopisu *Slobodna Bosna*, 10. april 1998.), str. 2; D3224 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Znali smo kako ćemo", 24. septembar 1992.).

3553 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15384; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 14.

3554 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15432.

3555 P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5; činjenica o kojoj je presuđeno 2673. Vijeću su predočeni dokazi odbrane koji ukazuju na to da u Sokocu nije bilo barikada i da su jedine oružane formacije u martu 1992. bili pripadnici TO-a. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 27. Vijeće ne prihvata ovaj dokaz i prilikom donošenja tog zaključka uzelo je u obzir da je Obradovićevo svjedočenje karakterisala namjerna evazivnost i da je u više navrata bilo protivrječno. Osim toga, Vijeće je uzelo u obzir da toj tvrdnji protivrječe drugi dokazi odbrane koji ukazuju na to da je bilo kontrolnih punktova rezervnog sastava policije na kojima su bili pripadnici Jedinice za specijalne namjene pri SJB-u koji su udaljeni iz policije nakon primjedbi na njihovo postupanje, čime se potkrepljuje tvrdnja o postojanju takvih kontrolnih punktova. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 61, 67; D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 8.

3556 P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 8.

1049. Tokom aprila 1992., nekoliko paravojnih jedinica stacioniralo se u gradu Sokocu i okolnim selima.[3557] Među tim jedinicama bili su arkanovci, Beli orlovi i nekoliko lokalnih grupa.[3558] U opštini je bilo i drugih neformalnih grupa.[3559]

1050. Mjere za stvaranje zasebne srpske policije u Sokocu počele su se preduzimati početkom 1992. U februaru 1992., dva dana poslije formiranja "Srpskog kolegija" pri MUP-u kojim je trebao rukovoditi Momčilo Mandić,[3560] Mandić je naložio Zoranu Cvijetiću, načelniku SJB-a Sokolac, i drugim načelnicima centara bezbjednosti da održe sastanak sa svim visokim rukovodiocima MUP-a u svojoj zoni odgovornosti i da mu o tome referišu.[3561] Negdje u martu ili aprilu 1992., Cvijetić je otpustio sve pripadnike policije bosanske Muslimane i osnovao zasebnu srpsku policiju.[3562] U aprilu 1992., na platnom spisku SJB-a Sokolac ostali su samo bosanski Srbi.[3563]

1051. Krizni štab Sokolac formiran je u aprilu 1992. i njegova prva sjednica održana je 6. aprila 1992.[3564] Na toj prvoj sjednici, član SDS-a i predsjednik Skupštine opštine Milan Tupajić imenovan je za njegovog predsjednika.[3565] Krizni štab su činili predsjednik opštine, predsjednik Opštinskog odbora SDS-a, načelnik policije i drugi članovi SDS-a i SDP-a i on je trebao preuzeti funkcije Skupštine opštine kada ona nije bila u mogućnosti da zasjeda zbog vanredne situacije.[3566] Krizni

---

3557 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2675. Vijeće se nije uvjerilo da u Sokocu nije bilo paravojnih formacija, kako se tvrdi u dokazima koje je izvela odbrana. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 53, 63. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir da Bjeličino svjedočenje u tom pogledu karakteriše pristrasnost i neobjektivnost, te da se na njega po tom pitanju ne može osloniti.

3558 Činjenica o kojoj je presuđeno 2675.

3559 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 53, 63. V. takođe D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 10, 29.

3560 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 4. Za osnivanje i uspostavljanje MUP-a bosanskih Srba, v. odjeljak II.C.3: MUP bosanskih Srba.

3561 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8649–8650; P1112 (Naređenje MUP-a SRBiH svim CSB-ovima i SJB-ovima, 13. februar 1992.).

3562 P2831 (Dnevnik Asima Džambasovića), str. 34; P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2; P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 87; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5; Momčilo Mandić, T. 4888-4889 (8. juli 2010); P6234 (Spisak radnika stanice milicije Sokolac iz aprila 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2674. Vijeće ne prihvata dokaze odbrane da je policija bosanskih Muslimana privremeno udaljena radi vlastite bezbjednosti ili da se radilo o privremenoj mjeri do razrješenja organizacionih pitanja u policiji. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 42, 62; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 28; Dragomir Obradović, T. 36088, 36090 (26. mart 2013.). U tom pogledu, Vijeće ima u vidu da je sam Bijelica priznao da se zaposleni u SJB-u Sokolac nisu mogli vratiti na posao do kraja rata, kao i to da Obradovićevo svjedočenje karakteriše namjerna evazivnost i da je u više navrata bilo protivrječno.

3563 P6234 (Spisak radnika stanice milicije Sokolac iz aprila 1992.).

3564 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15321, 15323, 15508–15509. V. takođe P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 1; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 3; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 28.

3565 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15321, 15323, 15508–15509. V. takođe P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 1; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 3; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 28.

3566 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 28; Milovan Bjelica, T. 36394 (2. april 2013.).

štab je imao zadatak da održi funkcionisanje vlasti, privrednog i društvenog života na nivou opštine, da sarađuje s policijom u Sokocu, komandom Vojske i Vladom bosanskih Srba u svim vitalnim pitanjima.[3567] Sve važne odluke Glavnog odbora SDS-a koje su trebale da se provedu u Sokocu slane su opštinskom odboru SDS-a u Sokocu[3568] i Krizni štab je o tim odlukama obavještavan.[3569] Otprilike u junu 1992., u Sokocu je formirano Ratno povjereništvo u kojem su bili članovi SDS-a i koje je imalo zadatak da o događajima na opštinskom nivou izvještava republički nivo.[3570] Krizni štab Sokolac funkcionisao je negdje do jula 1992., kada je njegove funkcije preuzeo Izvršni odbor.[3571]

1052. Počevši od 10. aprila 1992., Krizni štab je preduzeo mjere za očuvanje ili uspostavljanje javnog reda i mira u Sokocu i te mjere su obuhvatale ograničenja ulaska i kretanja naoružanih formacija bez odobrenja, nalaganje istrage i preduzimanje mjera protiv počinilaca krađa u opštini, bez obzira na nacionalnu pripadnost žrtve.[3572] Predsjednicima mjesnih zajednica naloženo je da

---

3567 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15330; P5243 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 29. maj 1992.), str. 1; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 30. Za primjere pitanja koja je rješavao Krizni štab, v. P5250 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); P5240 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); P5247 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 5. maj 1992.); P5241 (Molba Vlade SrRBiH Kriznom štabu Sokolac, 9. maj 1992.); P5239 (Molba Vlade SrRBiH Kriznom štabu Sokolac, 11. maj 1992.); P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.); P5244 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 22. juni 1992.).

3568 Milovan Bjelica je početkom 1992. zamijenio Mirka Malovića na funkciji predsjednika Opštinskog odbora SDS-a. Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15349–15350, 15462–15463; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 18.

3569 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15349. Imajući u vidu Bjeličine dvosmislene odgovore prilikom unakrsnog ispitivanja i činjenicu da njegovo svjedočenje karakterišu pristrasnost i neobjektivnost, Vijeće ne prihvata njegovu izjavu da opštinske vlasti nikada nisu primile niti provele Uputstvo s varijantom A i B. V. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 18, 28; Milovan Bjelica, T. 36434, 36438–36442 (3. april 2013.); P6253 (Pismo Tužilaštva službeniku za vezu RS-a, 30. juli 2001.).

3570 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15402–15403, 15492–15495.

3571 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 29; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15493. Ali v. Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15376–15377, 15381–15382, 15384–15385 (gdje svjedok tvrdi da je poslije 21. maja 1992., kada je formirana 2. romanijska motorizovana brigada, Krizni štab izgubio uticaj po pitanju bezbjednosti građana u opštini i da je bilo mnogo neslaganja između Komande Brigade i civilnih vlasti).

3572 P5250 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.), str. 5; D3176 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); D3177 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 66; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 12; P5245 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15344–15345. Krizni štab je također odlučio da se rasformira Jedinica za specijalne namjene pri SJB-u i da se njeni pripadnici preraspodijele u TO nakon izvještaja da je ona prekršila pravila. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 33, 67; D3178 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 21. april 1992.); D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 8; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 9. Krizni štab je također uveo ograničenja na služenje i prodaju alkohola. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 75; D3211 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 18. maj 1992.); Milovan Bjelica, T. 36394 (2. april 2013.); D3181 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 10. april 1992.); D3225 (Zapisnik sa sjednice Kriznog štaba Sokolac, 27. april 1992.), str. 1; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 11. Za istrage o remećenju javnog reda i mira u slučajevima kada su žrtve bili bosanski Muslimani, v. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 46, 70; D3226 (Zapisnik sa 4. sjednice Kriznog štaba Sokolac, 4. maj 1992.), str. 3; D3230 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 5. maj 1992.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira

obavještavaju nadležne vlasti i SJB Sokolac u slučaju da pojedinci ili organizovane grupe pokušaju da uđu u opštinu.[3573] Uprkos tim mjerama, bilo je pokazatelja da se naređenja Kriznog štaba ne poštuju[3574] i da SJB ne funkcioniše kako treba, odnosno da ili nije bio u mogućnosti ili nije bio spreman da kontroliše sve veće bezakonje prema civilima, prevashodno od strane neformalnih grupa.[3575]

1053. Dana 20. aprila 1992., mobilisan je TO.[3576] Dana 21. aprila 1992., Krizni štab je naredio da se preduzmu mjere protiv lica koja se nisu odazvala mobilizaciji i protiv lica koja su dezertirala iz jedinica TO-a i JNA.[3577] Otprilike u tom periodu vođeni su razgovori između Kriznog štaba Sokolac i predstavnika bosanskih Muslimana o tome kako da se riješe važna pitanja vezana za uspostavljanje vlasti i reda i kako da se riješe problemi u opštini.[3578] Krizni štab je donio zaključke u kojima poziva (i) lica koja su privremeno napustila opštinu da se bez straha vrate u svoje domove; (ii) bosanske Muslimane da se vrate na svoje poslove; i (iii) da se očuvaju dobri međunacionalni odnosi.[3579] Izuzimajući vojne obveznike kojima je za kretanje bila potrebna saglasnost Sekretarijata za narodnu odbranu, ostali građani su se mogli slobodno kretati bez propusnica.[3580] Dana 7. maja 1992., Krizni štab je zaključio da zaposlenima, bosanskim Muslimanima, treba dozvoliti da se bave

---

Obradovića od 24. marta 2013.), par. 22; D3221 (Krivična prijava SJB-a Sokolac, 17. septembar 1992.); D3180 (Depeša SJB-a Sokolac, 1. oktobar 1994.); D613 (Izvještaj 2. romanijske motorizovane brigade u vezi s pljačkanjem, 6. avgust 1992.), str. 1. V. takođe Dragomir Obradović, T. 36137 (26. mart 2013.); D3193 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Sokocu, 20. juli 1992.).

3573 D3223 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac s predsjednicima mjesnih zajednica, 23. april 1992.), str. 6; D3185 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 23. april 1992.), str. 1; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 10, 29.

3574 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 78–79; D3229 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 4. juni 1992.). V. takođe Milovan Bjelica, T. 36394 (2. april 2013.); D3233 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 22. juni 1992.).

3575 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 81; D3234 (Zaključci Izvršnog odbora opštine Sokolac, 24. septembar 1992.); Milovan Bjelica, T. 36396–36398 (2. april 2013.). V. takođe Dragomir Obradović, T. 36134 (26. mart 2013.).

3576 D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 4–5.

3577 P5248 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 21. april 1992.); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15340–15343. V. takođe D3222 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 9.

3578 P5240 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.), str. 2; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 33–34; D3179 (Obavještenje Skupštine opštine Sokolac, 21. april 1992.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 11. V. takođe P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5–6.

3579 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 34; D3223 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac s predsjednicima mjesnih zajednica, 23. april 1992.), str. 4, 6; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 11, 13; D3185 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 23. april 1992.), str. 1; Dragomir Obradović, T. 36070–36071 (26. mart 2013.). Pored toga, Krizni štab je apelovao na bosanske Muslimane da šalju svoju djecu u školu sve dok u okolnim opštinama nije izbio rat. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 68–69, 72–74; D3207 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 27. april 1992.); D3225 (Zapisnik sa sjednice Kriznog štaba Sokolac, 27. april 1992.), str. 2; D3210 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 18. maj 1992.). V. takođe D3208 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 5. maj 1992.); D3209 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 7. maj 1992.).

3580 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 77. V. takođe D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 22.

svojim redovnim poslovima, ali da će u slučaju provokacije zaposleni biti suspendovani u skladu sa zakonom.[3581] Krizni štab je 15. maja 1992. odlučio da se građanima koji su se "iselili" iz Sokoca uputi javni poziv da se vrate jer će onima koji se ne vrate do 22. maja 1992. biti zabranjen povratak.[3582]

1054. Sredinom maja 1992., na području Sokoca bilo je otprilike 4.000 izbjeglih bosanskih Srba, što je doprinosilo "naelektrisan[oj] atmosfer[i]" i "nesigurnost[i]", uz manje incidente kada su srpske izbjeglice na metu uzimale bosanske Muslimane koji su ostali u Sokocu.[3583] Na početku, neke od srpskih izbjeglica bez dozvole su se uselile u napuštene domove, pa je Krizni štab 22. aprila 1992. zabranio nezakonito i neovlašteno useljavanje i ulazak u prostorije, osim u slučaju "opravdane potrebe", kada je odobrenje za korištenje prostorija mogao dati Krizni štab, uz prethodni popis imovine.[3584] Dana 22. maja 1992., Krizni štab je dodijelio izbjeglicama sve slobodne prostorije na privremeno korištenje u skladu s kriterijumima koje je postavio Crveni krst Sokoca nakon što je komisija formirana u tu svrhu sačinila popis imovine.[3585]

(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima

1055. Na sjednici Kriznog štaba Sokoca održanoj 15. maja 1992., Drago Mačar, šef štaba TO-a, naveo je da su izrađeni planovi za razoružavanje određenih sela.[3586] Poslije formiranja, 2. romanijska motorizovana brigada preuzela je sve aktivnosti i zaduženja štaba TO-a i učestvovala je u razoružavanju sela nastanjenih bosanskim Muslimanima.[3587] Pozivi da se dobrovoljno preda

---

3581 D3227 (Zapisnik sa 5. sjednice Kriznog štaba Sokolac, 7. maj 1992.), str. 1–3; D3231 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 7. maj 1992.), str. 1; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 35–36; D3228 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.). Vijeću su također predočeni dokazi da je Opštinski odbor SDS-a formirao kadrovsku komisiju koja je trebala predlagati kandidate za rukovodeće položaje i da je ona odlučila da zaposleni bosanski Muslimani mogu raditi i dobijati zaduženja. P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 1; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15363.

3582 P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), str. 7. V. također Dragomir Obradović, T. 36069 (26. mart 2013.).

3583 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15383–15384. V. također D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 43, 76; D3212 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.); Milovan Bjelica, T. 36401 (2. april 2013.). Te srpske izbjeglice došle su iz centralne BiH, Goražda, Olova, Kladnja i opština u Sarajevu koje su bile pod kontrolom bosanskih Muslimana.

3584 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 43, 67; D3177 (Naređenje Kriznog štaba Sokolac, 20. april 1992.).

3585 D3216 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.); D3215 (Odluka Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.); D3214 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 22. maj 1992.). V. također D3217 (Zaključci Kriznog štaba Sokolac, 22. juni 1992.) za predloženu relokaciju tih izbjeglica u druge opštine.

3586 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15373–15374; P5242 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Sokolac, 15. maj 1992.), tačka 16.

3587 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15374, 15385–15387, 15403.

oružje nisu urodili plodom, a pokušajima da se razoružaju sela nastanjena bosanskim Muslimanima pružan je oružani otpor.[3588]

1056. U periodu od kraja jula do kraja septembra 1992., 2. romanijska motorizovana brigada napala je i razorila nekoliko muslimanskih sela u opštini Sokolac, uključujući Pihlice, Kaljinu, Sahbegoviće, Manguriće i Meljine.[3589] Selo Meljine su srpske snage napale tenkovima i haubicama iz sela Knežina.[3590] Napadi bi počeli artiljerijskom vatrom nakon koje bi uslijedili upadi pješadije.[3591] Čim su počela prva dejstva, žene, djeca i stari ljudi, bosanski Muslimani, počeli su da se povlače iz svojih sela ka Olovu, pošto su bili izloženi vrijeđanju i šikaniranju.[3592]

(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici

1057. Tužilaštvo navodi da je 22. septembra 1992. ili približno tog datuma u selu Novoseoci ubijeno najmanje 40 ljudi.

1058. Selo Novoseoci je udaljeno otprilike osam-devet kilometara od grada Sokoca i četiri-pet kilometara od raskrsnice Rogatica-Sokolac.[3593] Ono se sastojalo od 60-70 kuća nastanjenih bosanskim Muslimanima.[3594]

1059. U proljeće 1992., u Novoseoce je došao Mačar i zatražio od ljudi u selu da predaju oružje ako ga imaju, nakon čega su ljudi predali lovačke puške i drugo oružje, uključujući pištolje.[3595] Razoružavanje seljana nastavilo se i 27. jula 1992., kada su Momčilo Pajić, bosanski Srbin iz

---

3588 D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 16–17; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 41, 48. Sela koja su pružila otpor bila su Šahbegovići, Kaljina, Knežina, Meljine, Šaševci, Žulj, Šahbegovići, Pediše, Išerić Brdo, Rakitnica, Novoseoci, Kuti, Mičivode i Kalimanići. V. takođe Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15375–15378 (gdje je svjedok izjavio da je savjetovao bosanskim Muslimanima da se, ukoliko se od njih zatraži da predaju oružje, povinuju zahtjevu jer se ne mogu suprotstaviti snagama VRS-a i da im on ne može pružiti zaštitu od onoga što se događa u drugim opštinama). V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 44, 64; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 7, 14, 30; Dragomir Obradović, T. 36080–36082, 36111 (26. mart 2013.).

3589 Činjenica o kojoj je presuđeno 2684; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15403–15404, 15408–15409, 15412–15414, 15416–15417. Tupajić je takođe naveo jedan broj drugih sela koja su napadnuta na taj način.

3590 P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 9.

3591 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15403–15404, 15408–15409, 15412–15414; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 9; činjenica o kojoj je presuđeno 2684.

3592 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15414, 15417–15418; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 17.

3593 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15429.

3594 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 2.

3595 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 3; P3296 (Zapisnik 2. romanijske motorizovane brigade o oduzimanju naoružanja u Novoseocima, 27. juli 1992.); Munira Selmanović, T. 18550–18551 (7. septembar 2011.); D1667 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1992.).

Sokoca, i Velemir Elez, novinar, došli u Novoseoce da traže predaju oružja[3596] i rekli bosanskim Muslimanima u selu da treba da nastave da rade svoj posao i da se ne brinu za svoju sigurnost.[3597] SRK je izvijestio da misli da seljani nisu predali sve oružje koje posjeduju.[3598]

1060. Dana 19. septembra 1992., Krstić je obavijestio Glavni štab da će biti izvedena aktivna borbena dejstva s ciljem oslobađanja sela nastanjenih bosanskim Srbima i teritorija oko njih od muslimanskih "ekstremista".[3599] Dana 22. septembra 1992., pripadnici 2. romanijske motorizovane brigade opkolili su Novoseoce.[3600] Munira Selmanović je bila među seljanima, bosanskim Muslimanima, kojima je naloženo da se okupe u obližnjoj dolini i kojima su rekli da će biti ubrzo poslije toga prebačeni na Metaljku, jednu poljanu iznad sela.[3601] Vojnici su nekima od okupljenih bosanskih Muslimana naložili da idu u selo i obavijeste sve da idu na Metaljku.[3602] Kada su Muniru Selmanović poslali kući, tamo je zatekla vojnike kako iz njenog doma pljačkaju imovinu, uključujući namještaj.[3603] Otprilike 100 žena i djece i oko 44 muškarca iz Novoseoca na kraju se okupilo na Metaljki, gdje ih je opkolilo oko 100 srpskih vojnika u vojnim uniformama, koji su u njih uperili puške.[3604] Vojnici su pročitali imena seljana kako bi provjerili da li su svi prisutni.[3605]

1061. Momčilo Pajić je izgleda bio tu glavni, pitao je seljane da li još uvijek imaju oružje i rekao da će kuće u selu biti pretresene.[3606] Pajić je zatim rekao da čeka na naređenje iz Sokoca, a seljanima je kazao da ostanu mirni dok tamo ode.[3607] Pajić je, po povratku, pročitao naređenje u kojem je pisalo da će žene i djeca, kao i stariji ljudi, biti poslati autobusom u Sarajevo, dok vojno

---

3596 Munira Selmanović, T. 18552 (7. septembar 2011.); P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 4.

3597 Munira Selmanović, T. 18537, 18549–18550 (7. septembar 2011.); P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 6 (gdje svjedok navodi da je bosanski Srbin Rade Dubovina iz sela Kula često posjećivao Novoseoce i uvjeravao stanovnike da je bezbjedno i da nema razloga da odlaze).

3598 D1667 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1992.), par. 1.

3599 D3191 (Izvještaj 2. romanijske motorizovane brigade, 19. septembar 1992.), str. 1.

3600 Činjenica o kojoj je presuđeno 2676.

3601 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 8; Munira Selmanović, T. 18556–18557 (7. septembar 2011.).

3602 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 8, 14-15; Munira Selmanović, T. 18560 (7. septembar 2011.). Munira Selmanović je izjavila da je njen otac, kada ga je dovela, bio obliven krvlju i da joj je rekao da su ga vojnici pitali zašto je još uvijek u kući i gdje je sakrio oružje, a zatim su ga tukli kundacima. P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 15; Munira Selmanović, T. 18538, 18542 (7. septembar 2011.).

3603 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 15; Munira Selmanović, T. 18538, 18540, 18542, 18561–18562 (7. septembar 2011.). V. takođe P5480 (Odobrenje za prevoz namještaja iz Novoselaca u Sokolac koje je potpisao Radislav Krstić, 26. septembar 1992.) (gdje Krstić odobrava da jedan vojni obveznik preveze namještaj iz Novoselaca u Sokolac dok se to lice ne preseli u kuću u Novoseocima koju je izabralo).

3604 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 9–10, 13.

3605 Munira Selmanović, T. 18557 (7. septembar 2011.).

3606 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 11-13. Pored Pajića, Munira Selmanović je takođe prepoznala neke druge vojnike iz Sokoca, uključujući policajca po imenu Milenko Krsmanović.

3607 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 12.

sposobni muškarci treba da ostanu i prihvate radnu obavezu.[3608] Žene, djeca i stariji ljudi su okupljeni i provedeni od Metaljke do ulaza u Novoseoce, gdje im je naređeno da se ukrcaju u autobus parkiran kod džamije.[3609] Pajić je ušao u autobus da provjeri da li je u njemu možda i neki muškarac, nakon čega se autobus odvezao na Hrešu, gdje je putnicima naređeno da pješice odu do Sarajeva.[3610] Poslije tog incidenta, u selu Novoseoci nije ostao nijedan bosanski Musliman.[3611] Svjedoku KDZ607 rečeno je da su sve kuće u Novoseocima uništene.[3612]

1062. Krstić je 22. septembra 1992. obavijestio Glavni štab da je "[u] toku dana vršeno [...] čišćenje sela Novoseoci".[3613] Dan kasnije, Krstić je izvijestio da jedinice vrše otkrivanje i uništavanje ostataka grupa koje su se izvukle iz sela koja su "čišćena", uključujući Novoseoce.[3614]

1063. Pripadnici 2. romanijske motorizovane brigade ubili su 40-45 civila, bosanskih Muslimana, iz Novoseoca, kao i nekoliko civila iz Rogatice koji su se 22. septembra 1992. ili približno tog datuma zadesili u Novoseocima.[3615]

1064. U večernjim satima 22. septembra 1992., Tupajić je saznao da su tijela ubijenih bosanskih Muslimana iz Novoseoca pronađena na deponiji smeća u Ivan Polju.[3616] Poslije ekshumacije na

---

3608 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 17–18; Munira Selmanović, T. 18558 (7. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2676.

3609 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 18, 20; Munira Selmanović, T. 18542 (7. septembar 2011.).

3610 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 20.

3611 Milovan Bjelica, T. 36460 (3. april 2013.).

3612 P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 55(c) (pod pečatom).

3613 P5438 (Izvještaj 2. romanijske motorizovane brigade, 22. septembar 1992.), str. 1; činjenica o kojoj je presuđeno 2677. Vijeće napominje da se u dokaznom predmetu P5438 koristi izraz "čišćenje", koji je [na engleski] preveden ili kao "*cleansed*" ili kao "*mopped up*". Vijeću su predočeni dokazi koji ukazuju na to da nije bilo policijske istrage ovog incidenta budući da policija nije imala nadležnost nad vojskom. V. Dragomir Obradović, T. 36096, 36102–36103 (26. mart 2013.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 20. Međutim, Obradović nije mogao adekvatno da objasni zašto policija u ovom slučaju nije provela istragu o ovom teškom incidentu kada već jeste provela početne istrage o prestupima pripadnika VRS-a. Pored toga, iako je Obradović izjavio da civilne vlasti nisu obavijestile više organe o ovom incidentu, s obzirom na to da je svjedok iznio samo svoje mišljenje, Vijeće se nije uvjerilo u to da je svjedok mogao znati da li su viši organi vlasti bili obaviješteni.

3614 D3192 (Izvještaj 2. romanijske motorizovane brigade, 23. septembar 1992.), str. 2. Vijeću su predočeni dokazi koji ukazuju na to da je Krstić izdao naređenje da se ubiju ti civili. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57; Milovan Bjelica, T. 36454–36455 (3. april 2013.). Međutim, ti dokazi se zasnivaju na Bjeličinoj pretpostavci poslije razgovora s trećim licem. Vijeće ne prihvata taj zaključak s obzirom na to da ne postoje nikakvi dalji potkrepljujući dokazi.

3615 P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 19, 21; P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 7; Munira Selmanović, T. 18509 (7. septembar 2011.); P3289 (Izjava svjedoka KDZ607 od 1. septembra 2011.), par. 55(b) (pod pečatom); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15428–15429. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2676; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 20; Dragomir Obradović, T. 36094 (26. mart 2013.).

3616 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15428–15430; Munira Selmanović, T. 18547–18548 (7. septembar 2011.). V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57. Poslije tog incidenta u Novoseocima, Tupajić je podnio ostavku na funkciju predsjednika opštine. Međutim, članovi Opštinskog odbora tražili su od njega da povuče ostavku jer je to moglo imati štetne

lokaciji Ivan Polje, 42 muška tijela primljena su radi *post mortem* pregleda i procijenjeno je da su osobe kojima su tijela pripadala bile starosti od 12 do 85 godina, pri čemu je većina bila starosne dobi od 30 do 60 godina.[3617] Od 38 muškaraca, bosanskih Muslimana, za koje je Munira Selmanović rekla da su ostali u Novoseocima, njih 36 pronađeno je među posmrtnim ostacima 42 tijela ekshumirana iz grobnice u Ivan Polju .[3618] Nije pronađena vojna odjeća.[3619] Pronađeni su lični predmeti, a na jednom tijelu se nalazio minijaturni Kuran.[3620] Na sva 42 tijela pronađeni su tragovi ozljeda iz vatrenog oružja, pri čemu je 38 imalo višestruke ozljede iz vatrenog oružja.[3621] Izuzimajući jedan slučaj gdje je nedostajala lobanja, ostali muškarci, njih 41, umrli su od ozljeda iz vatrenog oružja.[3622] Zaključci iz izvještaja o ekshumaciji podudaraju se u nalazu da je na većinu njih pucano s leđa iz oružja s velikom izlaznom brzinom zrna.[3623]

1065. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 22. septembra 1992. ili približno tog datuma u selu Novoseoci ubile približno 40 muškaraca, bosanskih Muslimana.

---

posljedice ili biti shvaćeno kao osuda tadašnje politike. Nakon što je Tupajićev automobil dignut u vazduh, on je odlučio da nastavi obavljati svoje dužnosti. P5249 (Dopis Milana Tupajića Opštinskom odboru SDS-a Sokolac, 9. oktobar 1992.); Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15432–15435; P5251 (Prijava štete na vozilu Milana Tupajića osiguravajućem društvu, 13. oktobar 1992.). Imajući u vidu (i) dokaze o tome da je Tupajić znao za događaje u Novoseocima i korake koji su preduzeti da se spriječi njegova ostavka; i (ii) nepodudarnosti u svjedočenju relevantnih svjedoka odbrane, Vijeće ne prihvata dokaze odbrane da niko iz opštinskih organa vlasti nije znao za taj incident i da su ga, kad su saznali za njega, osudili. V. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 57; Milovan Bjelica, T. 36455–36456 (3. april 2013.); D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 20; Dragomir Obradović, T. 36074, 36094–36095 (26. mart 2013.).

[3617] P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 14; P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.).

[3618] P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 21, 23; Munira Selmanović, T. 18544-18545 (7. septembar 2011.). V. takođe P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 49. Iako je Munira Selmanović u sudnici izjavila da je lično vidjela i prepoznala sinovljeve posmrtne ostatke, u izvještaju o ekshumaciji, međutim, piše da je posmrtne ostatke njenog sina prepoznala njena sestra Amra Korman. Munira Selmanović, T. 18545, 18548-18549 (7. septembar 2011.); P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.), str. 8. Iako Vijeće ima u vidu tu nepodudarnost, ona nema takav značaj da bi uticala na vjerodostojnost svjedočenja Munire Selmanović.

[3619] P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 14.

[3620] P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 14.

[3621] P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 15.

[3622] P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 15.

[3623] P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 16.

(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici

1066. U Optužnici se navodi da je u Sokocu uništeno pet džamija u periodu barem od avgusta do septembra 1992.[3624]

1067. Svih pet džamija u opštini Sokolac, odnosno džamije u Knežini, Kruševcima, Kaljini, Novoseocima i Košutici, dignuto je u vazduh ili razoreno u napadima na ta sela.[3625] Bosanski Srbi su u uništavanju džamija vidjeli način na koji će "biti praktično uništen [...] motiv [bosanskih Muslimana] za povratak u ta sela".[3626]

1068. Konkretnije, džamiju u Novoseocima u digla je u vazduh 2. romanijska motorizovana brigada.[3627] Bogdan Jovanović je viđen s još nekoliko bosanskih Srba kako postavlja eksploziv oko Selimija džamije u Knežini, koja je potpuno uništena u snažnoj eksploziji, a otprilike u isto vrijeme uništene su još četiri džamije.[3628] Ostaci uništene džamije pronađeni su na deponiji smeća na Ivan Polju.[3629]

1069. Stoga Vijeće zaključuje da su srpske snage u periodu od avgusta do septembra 1992. uništile pet džamija.

3624 Konkretno, to su džamije u Kruševcima, Knežini, Kaljini, Novoseocima i Koštici.

3625 Činjenica o kojoj je presuđeno 2684. V. takođe Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 312–322; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 332–335. Iako je Asim Hamzić izjavio da je Aleksa Krsmanović bio među licima odgovornim za uništenje džamija, Vijeće smatra da je to nepotkrijepljen dokaz iz druge ruke i nije se uvjerilo da se može osloniti samo na to da bi donijelo zaključak o Krsmanovićevoj odgovornosti. P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 8. Vijeće ne prihvata dokaze odbrane (i) da su džamije u rubnim selima opštine Sokolac korištene za borbena dejstva; (ii) da su se pripadnici Patriotske lige tu krili i dijelili oružje iz tih objekata; (iii) da su te džamije za vrijeme rata, u uslovima haosa u udaljenim selima, uništili pojedinci i neformalne grupe; ili (iv) da opštinske vlasti nisu znale niti odobravale njihovo uništavanje i da nisu imale kontrolu nad teritorijom na kojoj su se nalazile te džamije. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 55, 64; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 26, 30. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je smatralo da su svjedočenja dva relevantna svjedoka odbrane nepouzdana budući da njihovo svjedočenje karakterišu nepodudarnosti i pokazatelji pristrasnosti i neobjektivnosti. Pored toga, predočeni dokazi koji se odnose na napad na Novoseoce protivrječe dokazima odbrane da su džamije uništene u uslovima haosa ili da su ih uništili pojedinci ili neformalne grupe. Činjenice o kojima je presuđeno 2676, 2684; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431.

3626 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431.

3627 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15431. V. takođe András Riedlmayer, T. 22548 (9. decembar 2011.); P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), str. 9; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 316.

3628 P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 8; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 312–314.

3629 P3297 (Zapisnik o ekshumaciji masovne grobnice na lokalitetu Ivan Polje, 4. septembar 2000.), str. 2.

(D) Zatočenički objekti u Sokocu

(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici

1070. Dana 20. jula 1992. ili približno tog datuma, četiri bosanska Srbina u uniformama vojne policije, koja su se vozila u oklopnom transporteru, uhapsila su učitelja muslimanske nacionalnosti po imenu Gagula i odvela ga u jednu baraku u Knežini, gdje ga je jedan od oficira ispitivao i tukao.[3630] Gagulu su zatim lokalni srpski vojnici prebacili u osnovnu školu "Slaviša Vajner Čiča" u kojoj je, s još 13 zatočenika, bio zatočen do 3. oktobra 1992.[3631] Po dolasku u tu školu, Gagulu su srpski vojnici ponovo ispitivali i pretukli.[3632]

(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici

1071. Zajedno s drugim zatočenicima, Gagula je 3. oktobra 1992. prebačen u bivšu osnovnu školu u Čavarinama.[3633] Za taj objekt je bila nadležna 2. romanijska motorizovana brigada.[3634] Pripadnici 2. romanijske motorizovane brigade su zarobljavali i tamo držali u zatočenju bosanske Muslimane bez ikakvih optužbi ili zakonske osnove.[3635] Uslovi su bili teški, nije bilo dovoljno hrane i sanitarnih čvorova.[3636] Pripadnici srpskih paravojnih formacija koji su dolazili iz Ilijaša tukli su zatočenike.[3637] Dana 15. marta 1993., Gagulu su prebacili u logor Batković u Bijeljini.[3638]

3630 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2678.

3631 Činjenica o kojoj je presuđeno 2679; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15410. Ali v. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 54. Vijeće ne prihvata tvrdnju svjedoka da za vrijeme rata nije bilo logora ni zatvora.

3632 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2679. Obradović je izjavio da je početkom oktobra 1992. na desetak dana uspostavljen vojni zatočenički objekt u osnovnoj školi u Sokocu, nakon čega je preseljen u Čavarine; međutim, prilikom unakrsnog ispitivanja, on je priznao da nije bio u tom objektu, da je samo čuo za njega, da ne zna kakvi su bili uslovi i da ne može reći koliko dugo je taj objekt funkcionisao. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 25; Dragomir Obradović, T. 36113–36115 (26. mart 2013.). Isto tako, Vijeće ne prihvata Bjeličino svjedočenje da je škola korištena za ispitivanje bosanskih Muslimana koji su bili osumnjičeni da su učestvovali u diverzantskim ili terorističkim dejstvima, da se prema zatočenicima postupalo humano i da su uslovi bili zadovoljavajući. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je smatralo da Bjeličino svjedočenje nije pouzdano s obzirom na to da ga karakterišu pokazatelji pristrasnosti i neobjektivnosti. Pored toga, Bjelica je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da ne zna zašto je bila zatočena jedna žena stara 62 godine i da pretpostavlja da u objektima nije bilo potrebnih higijenskih i drugih uslova. Svjedoku su prilikom unakrsnog ispitivanja predočeni protivargumenti i on je priznao da higijenski uslovi nisu bili zadovoljavajući. Pored toga, svjedokovo svjedočenje o uslovima u tim objektima dato je uz ograde i on je prilikom unakrsnog ispitivanja priznao da uopšte nije obišao te objekte. V. D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 54, 65; Milovan Bjelica, T. 36448–36450, 36452–36454 (3. april 2013.); P6255 (Pismo Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika Sokolac Komisiji za razmjenu i oslobađanje ratnih zarobljenika VRS-a Lukavica, 9. novembar 1992.); Milovan Bjelica, P6256 (Izvod iz transkripta iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 22721.

3633 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2680; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15410.

3634 D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 65.

3635 Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15387–15388.

3636 Činjenica o kojoj je presuđeno 2681; Milan Tupajić, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15410–15411; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 54.

3637 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2682.

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca

1072. Krajem 1992., većina bosanskih Muslimana napustila je opštinu, tako da je u njoj ostalo svega 30 ili 40 porodica.[3639] Odlazak nekih bosanskih Muslimana iz Sokoca uslijedio je poslije napada na sela nastanjena bosanskim Muslimanima i njihovog vrijeđanja i šikaniranja.[3640] U nekim slučajevima su odvajali žene, djecu i starije ljude muslimanske nacionalnosti i naređivali im da se ukrcaju u autobuse koji bi ih odvozili iz njihovih sela.[3641] Muškarcima, bosanskim Muslimanima, nije bilo dozvoljeno da idu sa svojim porodicama.[3642] Milan Tupajić je takođe savjetovao jednog bosanskog Muslimana da nađe neko sigurno mjesto da se sakrije jer se plašio da bi mu se moglo nešto desiti zbog "etničkog čišćenja" koje se već počelo provoditi u mnogim okolnim selima; bosanski Muslimani su tada počeli da odlaze uglavnom prema području Olova, Tuzle, Visokog, Vareša, Kladnja i Kaknja.[3643]

1073. Vijeće ne prihvata dokaze odbrane koji ukazuju na to da su bosanski Muslimani privremeno napustili opštinu, na dobrovoljnoj osnovi, i da su se vratili nakon što je rat završen.[3644] Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće napominje da se do 1997. vrlo mali broj bosanskih Muslimana zaista vratio u Sokolac.[3645] Pored toga, Vijeće je u vezi s tim smatralo da svjedočenje Bijelice i Obradovića nije pouzdano zbog nepodudarnosti u njihovim svjedočenjima i određenog stepena evazivnosti; takođe je bilo pokazatelja pristrasnosti i neobjektivnosti. Vijeće takođe pronalazi nepodudarnosti u Obradovićevom svjedočenju o tome kada, zašto i u kojim okolnostima su otišli bosanski Muslimani iz sela Vrhbarje i ne prihvata da je to primjer koji pokazuje da su bosanski Muslimani ostali u svojim domovima do kraja rata, a da su zatražili iseljenje na osnovu sporazuma.[3646]

3638 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2683.

3639 Milovan Bjelica, T. 36457–36459 (3. april 2013.).

3640 V. par. 1056 gore, gdje se upućuje na Milana Tupajića, P5238 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 15414, 15417–15418; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 17.

3641 V. par. 1060–1061, gdje se upućuje na P3295 (Izjava svjedoka Munire Selmanović od 23. januara 2009.), par. 17–18, 20; Munira Selmanović, T. 18542, 18558 (7. septembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2676.

3642 P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 6.

3643 P131 (Izjava svjedoka Asima Hamzića od 25. marta 1996.), str. 5–6.

3644 Milovan Bjelica, T. 36399–36400, 36402, 36405 (2. april 2013.), 36464, 36474 (3. april 2013.); D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 37; D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 18–19; Dragomir Obradović, T. 36069–36070, 36083 (26. mart 2013.).

3645 P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 32.

3646 V. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 18–19; D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 37; Milovan Bjelica, T. 36399–36402, 36405, 36460, 36463–36464 (2. i 3. april 2013.); Dragomir Obradović, T. 36069–36070, 36083, 36108–36111 (26. mart 2013.); D3189 (Depeša SJB-a Sokolac, 31. oktobar 1994.); P6235 (Izjava Avdije Katice, 3. januar 1995.), str. 3.

1074. Pošto je razmotrilo ukupne dokaze i ocijenilo okolnosti pod kojima je došlo do iseljavanja, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Sokolac.

vii. *Višegrad*

(A) Optužbe

1075. Vijeće napominje da se, iako je tužilaštvo za potrebe Optužnice incident 14.2 iz Priloga A Optužnici uvrstilo pod opštinu Višegrad, za taj incident ubijanja navodi da se dogodio u opštini Sokolac.[3647] U vezi s opštinom Višegrad nema drugih optužbi.[3648]

1076. U vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici, tužilaštvo navodi da je 48 civila, nakon što su protjerani iz Višegrada, 15. juna 1992. ubijeno na jednom mjestu kod Paklenika, blizu sela Kalimanići u opštini Sokolac. Optuženom se incident 14.2 iz Priloga A Optužnici stavlja na teret kao progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[3649]

(B) Uvodni period

1077. Višegrad je opština u istočnoj BiH,[3650] u kojoj je prije rata živjelo pretežno muslimansko stanovništvo.[3651] U proljeće 1992., u Višegradu su se pojačale napetosti i uslijedila je militarizacija opštine u okviru koje su se i bosanski Muslimani i bosanski Srbi vojno organizovali.[3652] Bezbjednosna situacija na području opštine Višegrad 24. marta 1992. opisana je kao "složena i dramatična".[3653] Početkom aprila 1992., i bosanski Srbi i bosanski Muslimani postavili su barikade.[3654] U to vrijeme, mnogi stanovnici sela, bosanski Muslimani, pobjegli su u grad Višegrad, a odatle u Goražde; muškarci, bosanski Muslimani, zatim su organizovali jednu odbrambenu grupu

3647 V. Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, fusnota 14; Optužnica, par. 48, fusnota 3; incident 14.2 iz Priloga A Optužnici, fusnota 1.
3648 V. Optužnica, par. 48, fusnota 3; Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, fusnota 14.
3649 Optužnica, par. 60(a), 63(a).
3650 D484 (Mapa BiH).
3651 Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.).
3652 D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 169.
3653 P2838 (Bilten dnevnih događaja MUP-a SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 2.
3654 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 351, 353, 405.

za Višegrad.[3655] Otprilike u to isto vrijeme, u selo Dobrun došla je jedna paravojna jedinica iz Srbije.[3656]

1078. Dana 10. aprila 1992. podnesen je izvještaj da je situacija u rejonu Višegrada "izuzetno teška" i da "[v]lada bezvlašće i anarhija".[3657] Bosanski Muslimani su prijetili da će dići u vazduh hidrocentralu ukoliko JNA ne spriječi napade paravojnih formacija na bosanske Muslimane.[3658] Dana 11. aprila 1992., došlo je do oružanog napada navodno "srpskih naoružanih formacija" na Višegrad, kada je na grad ispaljeno 30 minobacačkih granata; ljudi su se evakuisali na okolne padine i u kasarnu u Uzamnici.[3659]

1079. Dana 20. aprila 1992., Užički korpus JNA ušao je u Višegrad i preuzeo kontrolu nad važnim položajima;[3660] poslije toga je situacija neko vrijeme počela da se ponovo normalizuje i stanovnici koji su otišli počeli su da se vraćaju svojim domovima.[3661] Užički korpus je napustio Višegrad 18. maja 1992. ili približno tog datuma. Poslije odlaska Užičkog korpusa, u opštinu su došle paravojne formacije, uključujući jedinicu poznatu kao Beli orlovi koju je predvodio Milan Lukić, i priključile su se onima koje su već stigle.[3662] U opštini su vlast držali pripadnici paravojnih formacija.[3663]

(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici

1080. Poslije povlačenja Užičkog korpusa, situacija se promijenila i postala opasnija za lokalne muškarce, bosanske Muslimane.[3664] Vijeću su predočeni dokazi o napadima na zaseoke nastanjene bosanskim Muslimanima i ubijanju bosanskih Muslimana u Višegradu u maju i junu 1992., ali

---

3655 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 407.

3656 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 351. V. takođe Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 405.

3657 P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 5.

3658 P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 5. V. takođe D218 (Depeša Štaba Zelenih beretki, 12. april 1992.).

3659 D1493 (Transkript radio-emisije emitovane na radio-stanicama u Sarajevu, Zagrebu i Beogradu, 11. april 1992.). V. takođe Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 407.

3660 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 355–356, 409; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2; D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 4; P2039 (Vijest kanala BBC u vezi s Višegradom, s transkriptom), 00:00:00–00:00:29.

3661 D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 3; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 353, 356, 406. V. takođe D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 4.

3662 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 356–357; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 3 (gdje je svjedok rekao da je, iako nije imao lični susret s tim grupama, čuo da se radi o šešeljevcima, arkanovcima, "crnokošuljašima", Milanu Lukiću i Belim orlovima). Oni koji su došli s Užičkom korpusom i ostali u Višegradu posle njegovog odlaska nosili su crne uniforme i tradicionalne "šubare". V. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 357; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 2–3.

3663 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 548.

3664 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 3.

budući da se optuženi za njih ne tereti u prilozima A ili B Optužnici, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim incidentima.[3665]

1081. Ferid Spahić je 13. juna 1992. bio na sastanku u Bosanskoj Jagodini s lokalnim bosanskim Srbima i bosanskim Muslimanima iz drugih sela.[3666] Na tom sastanku, bosanski Muslimani su obaviješteni da je "već u toku etničko čišćenje muslimanskog stanovništva" i savjetovano im je da radi vlastite bezbjednosti odu s konvojem koji je kretao sljedećeg dana.[3667] Za organizovanje tog konvoja izgleda da je bio zadužen Ljupko Tašić, koji je na tom sastanku nosio maskirnu uniformu.[3668] Tašić je izjavio da je taj konvoj zvanično najavljen na Radiju Višegrad, da je uključen i Crveni krst i da će konvoj pratiti bosanski Srbi iz tog kraja koje su bosanski Muslimani poznavali i kojima su vjerovali.[3669] Ta poruka je zatim prenošena od zaseoka do zaseoka na okolnom području.[3670]

1082. U jutarnjim satima 14. juna 1992., otprilike 100-150 bosanskih Muslimana s okolnog područja okupilo se na autobuskoj stanici u Bosanskoj Jagodini i u konvoju od dva autobusa i jednog kamiona krenulo ka Višegradu, gdje su se konvoju pridružila otprilike još tri autobusa i dva kamiona.[3671] Konvoju su se, kako se kretao ka Višegradu, priključivali i drugi bosanski Muslimani.[3672] Bilo im je dozvoljeno da ponesu lične isprave, odjeću, novac i ograničenu količinu ličnih stvari.[3673]

1083. Autobusi i kamioni su se u Višegradu parkirali pored starog mosta, ispred hotela "Višegrad", ljudi iz konvoja su registrovani i ponuđena im je mogućnost da izaberu da li žele da nastave u pravcu Skoplja, Olova ili Kladnja, a oni su svi izabrali Skoplje.[3674] Konvoju su se priključila još tri autobusa i dva kamiona, a za to vrijeme je naokolo hodao jedan broj vojnika u

---

3665 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 3; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 357–360.

3666 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 361–362, 409.

3667 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 361–362, 409.

3668 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 362; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 540–541, 546, 564–565.

3669 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 362–365.

3670 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 365.

3671 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 366–367, 382.

3672 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 366–367, 382.

3673 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375.

3674 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 362, 367, 371, 382; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.), par. 4 (gdje precizira da je on bio zadužen da sačini spisak ljudi u svom autobusu).

raznim uniformama.[3675] Milan Lukić je pokušao da Esada Kusturu, zvanog Zenga,[3676] skine s jednog od tih autobusa, ali ga je od toga odgovorio Ljupko Tašić.[3677]

1084. Konvoj u kome su bili autobusi i kamioni krenuo je iz Višegrada 14. juna 1992. prije 11:00 sati i u svakom od autobusa bili su pratioci naoružani automatskim oružjem.[3678] Željko Tašić, policajac koji je radio u SJB-u Višegrad u junu i julu 1992., pratio je konvoj u svom automobilu.[3679] Konvoj nije išao u traženom pravcu Skoplja, pa su stražari na kontrolnom punktu i vozač autobusa rekli bosanskim Muslimanima da moraju da zaobiđu Rogaticu i da će ići za Olovo preko Sokoca.[3680] Novinaru koji je zaustavio konvoj vozači su rekli da u konvoju ima otprilike 700-800 bosanskih Muslimana.[3681]

1085. Konvoj je prošao kroz Seljane, kod Rogatice, i Sokolac, a zatim je stigao na Išarića Brdo u opštini Olovo.[3682] Na Išarića Brdu, konvoj su opkolili naoružani vojnici u maskirnim uniformama, koji su rekli da mladići ne mogu da nastave i da se moraju vratiti.[3683] Željko Tašić je ljudima u konvoju rekao da ne brinu i da se moraju vratiti samo zbog razmjene zarobljenika.[3684] Stoga je oko 49 muškaraca, bosanskih Muslimana, odvojeno i ostavljeno u autobusima, dok je od žena, djece i

---

3675 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*) T. 367–368; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528.

3676 Ferid Spahić, P60 (Izjava svjedoka od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 368-369. Optuženi tvrdi da je Spahićeva identifikacija Milana Lukića spekulativna i bez osnova. V. Završni podnesak odbrane, par. 1809. Međutim, Vijeće se uvjerilo da je Milana Lukića definitivno identifikovala jedna osoba koja je tu informaciju prenijela Spahiću.

3677 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 4; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 368–369; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529–530, 542, 544–545; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.); par. 6, 17.

3678 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 367, 373, 411; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528.

3679 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; P5508 (Izvještaj SJB-a Višegrad, 1. avgust 1992.).

3680 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 371, 373–374; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 527–528.

3681 P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 374, 411; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.), par. 8.

3682 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; P501 (Dodatak izjavi svjedoka Ferida Spahića od 24. avgusta 2008.), par. 22; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 374 (gdje precizira da je, kada su 14. juna 1992. stigli na Išarića Brdo, još uvijek bio dan); Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 531–532; P80 (Mapa s oznakama koje je unio Ferid Spahić). Mapa pokazuje maršrutu kojom se kretao konvoj iz Višegrada.

3683 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375.

3684 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 377–378.

nekoliko starijih muškaraca u konvoju zatraženo da izađu iz autobusa i pješice pođu za Olovo.[3685] Izdvojene muškarce, bosanske Muslimane, zatim su odvezli natrag u Sokolac, gdje su proveli noć u autobusu parkiranom ispred stanice policije, a čuvala su ih dva stražara.[3686]

1086. U jutarnjim satima 15. juna 1992., bosanske Muslimane su odvezli u pravcu Rogatice.[3687] Usput je u autobus ušao jedan vojnik s nekom vrstom crnogorske kape na kojoj je pisalo "Srpska garda", bosanske Muslimane je nazvao "ustašama", pitao ko je od njih Zenga i opsovao ga.[3688] Vozaču autobusa je rekao da mu ostavi Zengu, ali je ipak otišao.[3689]

1087. Autobus se zaustavio ispred jedne tvornice u Rogatici, gdje su u njega ušla dva vojnika i naredila ljudima u autobusu da predaju svoje isprave, dragocjenosti i novac.[3690] U blizini je bio parkiran jedan drugi autobus.[3691] Jedan oklopni transporter zaustavio se ispred autobusa u kojem su se nalazili muškarci, bosanski Muslimani, a okolo je stajalo oko 10 vojnika.[3692] Slaviša Vukojičić, plavokosi muškarac u civilnoj odjeći, došao je malim automobilom, a pratio ga je ranije pomenuti vojnik s kapom "Srpske garde".[3693] Iz automobila su izvukli jednog mladića s povezom na očima kome su ruke bile vezane na leđima, udarili ga u stomak i ugurali u drugi autobus.[3694] Kada je utvrđeno ko je Zenga, vojnici su ga skinuli s autobusa, udarali nogom i tukli.[3695] Ostalim muškarcima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da izađu iz autobusa i Vukojičić ih je tukao.[3696]

3685 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375–376. V. također Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 532.

3686 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 375–376; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 532.

3687 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5. Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 376.

3688 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5.

3689 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5.

3690 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 5–7; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 377.

3691 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6.

3692 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384–385.

3693 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384–385. Slaviša Vukojičić je bio pripadnik SJB-a Rogatica. P3291 (Spisak policajaca u SJB-u Rogatica u maju 1992.)s, str. 1. Vijeće uočava manju nepodudarnost u pisanju njegovog imena, ali se uvjerilo da se radi o istoj osobi.

3694 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384.

3695 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386–387.

3696 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386–387; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 568.

Sve to su radili u prisustvu Željka Tašića.[3697] Nakon što je pitao ko su ti bosanski Muslimani, Vukojičić je uzviknuo: "Izlazi, stoko", a zatim im je naredio da trče do autobusa u koji je odveden onaj mladić.[3698] Zatočenike su jednog po jednog izvodili iz autobusa i "polučeličnom žicom" im vezivali ruke na leđima tako čvrsto da im je svaki pokret zadavao bol.[3699] Vukojičić je za to vrijeme nasumično tukao neke bosanske Muslimane.[3700] Nakon što su vezali sve bosanske Muslimane, vratili su ih u autobus; autobus je potom krenuo natrag u pravcu Sokoca, s trojicom srpskih vojnika u autobusu, a Vukojičić ga je pratio vozeći se u svom autu.[3701] Jedan od vojnika je rekao da će tih 50 Muslimana razmijeniti za desetoricu Srba.[3702] Tada su u autobusu bila otprilike 50-52 muškarca.[3703]

1088. Autobus je stigao do jednog mjesta u šumi koje se zvalo Paklenik, u opštini Sokolac, na granici s opštinom Rogatica.[3704] Zaustavio se blizu jednog brda, kod jedne male zaravni. Vukojičić se odvezao u svom autu i nije ga bilo neko vrijeme, a zatim se vratio.[3705] Bosanske Muslimane su tjerali da pjevaju neku četničku pjesmu i rekli im da "zahvaljujući Aliji" više ne mogu zajedno živjeti.[3706] Nakon što se Vukojičić vratio i obratio vojnicima, autobus je ponovo krenuo, a otprilike 11 vojnika koračalo je pokraj autobusa u dvije kolone.[3707] Autobus se zaustavio poslije stotinjak metara i muškarcima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da izađu iz autobusa, da se postroje dva po dva i da idu šumskim puteljkom koji je vodio uzbrdo.[3708] Jedan vojnik je pitao Zengu i

---

3697 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386.

3698 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 384–386.

3699 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 386.

3700 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 385.

3701 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 385.

3702 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 6; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 388.

3703 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7. V. takođe Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 387–388 (gdje je svjedok naveo imena 23 osobe koja odgovaraju spisku s imenima žrtava u ovom incidentu, v. Pretpretresni podnesak tužilaštva, povjerljivi Dodatak B. Od tih imena, njih 19 odgovara identitetu osoba čija tijela su identifikovana tokom ekshumacije na toj lokaciji), v. P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 7–42).

3704 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529; P78 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić). V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 58. Dragomir Obradović je naveo da se radi o lokaciji Arbinjska Propast, koja je udaljena sedam kilometara od sela Kalimanići u opštini Sokolac. D3175 (Izjava svjedoka Dragomira Obradovića od 24. marta 2013.), par. 21.

3705 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 388–389.

3706 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 388–389.

3707 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7–8. Ti vojnici su nosili različitu odjeću, uključujući maslinastozelene i maskirne uniforme, civilnu odjeću, a jedan je bio u "plavom radnom odijelu".

3708 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 389, 391–392; P78 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

Spahića koliko su "srpskih vojnika" ubili i tukao je Zengu.[3709] Kada su mu drugi vojnici rekli da Zengu ne tuče tako jako, odgovorio im je da će o tome razgovarati nakon što vide u kakvom su stanju Srbi koji su čekali da budu razmijenjeni.[3710]

1089. Bosanskim Muslimanima rekli su da idu u koloni pognute glave otprilike 100 ili 200 metara, a zatim im je naređeno da stanu jer su stigli na onu zaravan.[3711] Oko devet vojnika postrojilo se u dva polukruga oko jednog žbuna.[3712] Pored Predraga Milisavljevića, Spahić je takođe prepoznao Borišu Čehu, koji je nosio plavu uniformu rezervnog sastava policije, a stajao je blizu tog mjesta.[3713] Prvoj desetorici bosanskih Muslimana iz kolone naređeno je da krenu "prema" vojnicima koji su stajali oko žbuna i Predrag Milisavljević je iz automatske puške počeo pucati na prvu dvojicu bosanskih Muslimana u koloni.[3714] Kad su pogođeni, muškarci, bosanski Muslimani, padali su u jamu.[3715] Nakon što je pucano na prvih 10 bosanskih Muslimana iz kolone, Vukojičić je pozvao dvojicu vojnika s kraja kolone da se pridruže ostalim vojnicima ispred stroja.[3716] Kada su postrojili drugu grupu od 10 muškaraca koje je trebalo ubiti, Spahić je uspio pobjeći i na njega su pucali, ali je uspio da se skloni u muslimanskom selu Mrči.[3717] Dok je bježao, Spahić je čuo kako se pucnjava nastavlja.[3718]

3709 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 391–392; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529; Spahić je tog vojnika vidio ranije u svom zaseoku, dok je Užički korpus još bio tamo.

3710 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 392.

3711 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 392–393.

3712 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 393–394; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

3713 Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 553; P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8.

3714 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 393–394; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), str. 553; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

3715 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8–9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 394, 397–398 (gdje napominje da tada zapravo nije mogao vidjeti jamu, ali da ju je vidio kada se kasnije vratio na to mjesto).

3716 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8–9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 553; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 395–396; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

3717 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 403–404.

3718 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 9; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 395–396, 398; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), T. 529.

(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici

1090. John Clark je podnio izvještaj o ekshumacijama izvršenim iz jame Paklenik.[3719] Vijeće zaključuje da se jama Paklenik nalazila u šumi, na području blizu sela Kalimanići u opštini Sokolac, i da je to ista lokacija koju je Ferid Spahić naveo kao jamu u koju su padali muškarci, bosanski Muslimani, nakon što je na njih pucano.[3720] Timu koji je vršio *post mortem* pregled dostavljena su 73 kompletna muška tijela.[3721] Prema njihovoj procjeni, ekshumirana tijela bila su starosne dobi od 15 do 75 godina, pri čemu je 74 odsto bilo u starosnoj dobi od 30 do 55 godina.[3722] Od 73 kompletna tijela pronađena u Pakleniku, identifikovano je 66 tijela, a identitet 19 od tih 66 identifikovanih tijela odgovarao je imenima 23 bosanska Muslimana iz autobusa čija je imena naveo Ferid Spahić.[3723] Pored imena ta 23 bosanska Muslimana koja je Spahić naveo, on je također pomenuo dvojicu sinova Muse Omerovića i dvojicu sinova Ismeta Kusture, ali nije naveo njihova imena, i prilikom ekshumacije su također identifikovana dva od tih tijela.[3724] Najmanje 21 tijelo od onih koja su ekshumirana na lokaciji jame Paklenik nije povezano s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici.[3725]

1091. Na svim ekshumiranim tijelima još uvijek se nalazila odjeća koja nije bila vojna.[3726] Kod mnogih žrtava pronađene su lične stvari, uključujući satove, naočari, češljeve, ključeve, novac,

---

3719 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5, crtež 1; P4107 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa, Dodatni komentari (2000.)", 30. septembar 2002.).

3720 P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 3; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 13; P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5, Figure 1; P78 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić); P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

3721 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5–6. Clark je u svom izvještaju napomenuo da su, od 75 tijela koja su dobili od tima za ekshumaciju, samo 73 bila kompletna tijela, dok se za preostala dva ispostavilo da su to veliki dijelovi tijela. V. također P3410 (Spisak tijela ekshumiranih u Višegradu tokom 2000.-2001.), str. 5.

3722 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

3723 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; P3410 (Spisak tijela ekshumiranih u Višegradu tokom 2000.-2001.); P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 7–42; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 49–51. Od identifikovanih ekshumiranih tijela, imena 39 osoba odgovaraju imenima na spisku žrtava koji je priložen uz Pretpretresni podnesak tužilaštva. Pretpretresni podnesak tužilaštva, povjerljivi Dodatak B. Tih 39 identifikovanih tijela uključuju tijela 19 osoba od 23 osobe čija je imena naveo Ferid Spahić.

3724 P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 7; P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 10, 33.

3725 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5.

3726 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

upaljače i četiri minijaturna Kurana.[3727] Veliki broj ekshumiranih tijela iz jame pronađen je s rukama vezanim žicom na leđima.[3728] Ni na jednom od tijela nisu bili povezi za oči niti je bilo drugih očiglednih predmeta koji ograničavaju kretanje.[3729]

1092. Strijelne rane pronađene su na 57 od 73 tijela.[3730] Pronađene su čahure i bilo je povreda nanesenih sačmaricom ili šrapnelima.[3731] Na nekim tijelima su pronađeni tragovi udaraca tupim predmetom, do kojih je vjerovatno došlo prije smrti.[3732] Takođe je bilo dokaza da su neki od muškaraca još bili živi kada su bačeni u jamu i da su preminuli od nanesenih povreda.[3733] Uzrok smrti nije bilo moguće utvrditi za 11 od 73 tijela.[3734] Na osnovu velikog postotka ispaljenih metaka koji su pogodili trup ili glavu, Vijeće se uvjerilo da ti hici nisu bili nasumično ispaljeni.[3735] Vijeće se takođe uvjerilo da patološki dokazi ukazuju na to da je mnogim žrtvama pucano s leđa, što se podudara sa svjedočenjem Ferida Spahića o ovom incidentu i o tome na koji su način žrtve bile poredane prije nego što je na njih pucano.[3736]

3727 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

3728 P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 6; P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

3729 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 6.

3730 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 7. Od 57 tijela na kojima su utvrđene "vidljive ozljede od vatrenog oružja", 45 tijela bilo je pogođeno jednim ili s dva hica (29 njih pogođeno je samo jednom), dok je drugih 12 pogođeno tri do pet puta.

3731 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 8–9; P4902 (Zapisnik Kantonalnog suda u Sarajevu o ekshumaciji iz jame Paklenik, 15. avgust 2000.), str. 3.

3732 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 7.

3733 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 9–10.

3734 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 7; P4107 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa, Dodatni komentari (2000.)", 30. septembar 2002.), str. 2. U prvobitnom izvještaju navodi se da za 15 muškaraca nije bilo moguće utvrditi uzrok smrti. Međutim, u Dodatnim komentarima, za četiri slučaja gdje uzrok smrti prvobitno nije bio utvrđen ustanovljeno je da su uzrok smrti takođe bile ozljede glave (tri od četiri) ili grudi (jedan od četiri) nanesene vatrenim oružjem. Treba napomenuti da je Clark tokom svog svjedočenja takođe naveo da je uzrok smrti za 15 ljudi neutvrđen. John Clark, T. 22702–22704 (10. januar 2012).

3735 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 5–10; P4107 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa, Dodatni komentari (2000.)", 30. septembar 2002.), str. 2. Vijeće napominje da zbog toga što su tijela bila u poodmakloj fazi raspadanja nije bilo moguće ocijeniti udaljenost sa koje je otvorena vatra, ali se procjenjuje da je 85 posto ispaljenih metaka za koje su može utvrditi gdje su završili pogodilo trup ili glavu žrtava.

3736 P4106 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u jami Paklenik i u Ivan Polju, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. juli 2002.), str. 8. Prema izvještaju, 42 lica su ubijena s leđa, 9 sa strane, 8 sprijeda, a 28 iz nepoznatog pravca. V. P60 (Izjava svjedoka Ferida Spahića od 4. novembra 1997.), str. 8; Ferid

(2) Zaključak

1093. Uzimajući u obzir (i) Spahićevo svjedočenje da su na mjesto pogubljenja odvedena 50 do 52 bosanska Muslimana; (ii) da je Spahić preživio pogubljenje; (iii) da je identifikovano 66 kompletnih tijela ekshumiranih iz masovne grobnice, ali da barem 21 tijelo od ukupnog broja identifikovanih nije povezano s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici; i (iv) da je iz masovne grobnice ekshumirano sedam tijela koja nisu identifikovana, Vijeće zaključuje da su srpske snage 15. juna 1992. kod Paklenika, blizu sela Kalimanići u opštini Sokolac, ubile oko 45 civila, bosanskih Muslimana.

viii. *Vlasenica*

(A) Optužbe

1094. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Vlasenici počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[3737] U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Vlasenicu, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[3738]

1095. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vlasenici obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;[3739] ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima, te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[3740] Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[3741]

1096. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vlasenici obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje,

---

Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Vasiljevića*), T. 393–394; Ferid Spahić, P61 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Lukića i Lukića*), str. 553; P79 (Skica koju je nacrtao Ferid Spahić).

3737 Optužnica, par. 48–49.

3738 Optužnica, par. 37–38.

3739 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 15.1, 15.2 iz Priloga A Optužnici.

3740 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incidenti 18.1, 18.2, 18.3, 18.4 iz Priloga B Optužnici.

3741 Optužnica, par. 40(a)(i), 40(a)(ii), 63(a), 63(b).

silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.[3742] U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Vlasenici navedenim u prilozima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom i nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.[3743] U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[3744]

1097. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vlasenici obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[3745] (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[3746] (iii) prisilni rad na liniji fronta i korištenje živih štitova; (iv) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[3747] (v) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara;[3748] i (vi) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[3749]

[3742] Optužnica, par. 60(b), 60(c). V. zatočenički objekti 25.1, 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici. U vezi sa zatočeničkim objektom 25.4 iz Priloga C Optužnici, tužilaštvo je 22. avgusta 2014. dostavilo obavijest o povlačenju incidenta C.25.4 uz obrazloženje da nije izvelo dokaze u vezi s tim zatočeničkim objektom.

[3743] Optužnica, par. 40(b).

[3744] Optužnica, par. 40(c), 60(d), 60(h). V. zatočenički objekti 25.1, 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici.

[3745] Optužnica, par. 56, 60(f).

[3746] Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 25, 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici.

[3747] Optužnica, par. 60(i).

[3748] Optužnica, par. 60(j). Vijeće napominje da za Vlasenicu nema spomenika kulture i sakralnih objekata u Prilogu D Optužnici.

[3749] Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

1098. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[3750] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Vlasenici na kojima su oni zakonito boravili.[3751] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[3752] Prema daljim navodima, djela prisilnog raseljavanja u Vlasenici nastavila su se u periodu od januara do marta 1993., kada su srpske snage napale područje Cerske u opštini Vlasenica.[3753]

(B) Uvodni period

1099. Vlasenica je opština u istočnoj BiH, koja se nalazi južno od Zvornika i zapadno od Bratunca i Srebrenice.[3754] Vlasenica je prije rata imala oko 34.000 stanovnika, od kojih su bosanski Muslimani činili 55 %, bosanski Srbi 42 %, a bosanski Hrvati 0,1%.[3755] Sam grad Vlasenica imao je između 6.000 i 7.000 stanovnika.[3756] Vlasenica je činila sastavni dio geografske veze sa Srbijom,[3757] što je bio dio trećeg strateškog cilja.[3758]

1100. Na višestranačkim izborima za Skupštinu opštine Vlasenica održanim 1990., SDS je osvojio 27 mjesta, SDA 26 mjesta, a sedam mjesta je pripalo drugim strankama.[3759] Poslije tih izbora, SDS

3750 Optužnica, par. 68–75.

3751 Optužnica, par. 69, 72.

3752 Optužnica, par. 71.

3753 Optužnica, par. 72.

3754 D484 (Mapa BiH); Izet Redžić, T. 17677 (23. avgust 2011.).

3755 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5005; Izet Redžić, T. 17674 (23. avgust 2011.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 4; D3098 (Zahtjev Izvršnog odbora Vlasenica, 17. januar 1992.), str. 3; P6200 (Izvod iz podataka popisa stanovništva iz 1991. godine), str. 4; P6199 (Izvod iz podataka popisa stanovništva iz 1971., 1981. i 1991. godine), str. 2; P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 31, 34, 40. Za drugačije svjedočenje o nacionalnom sastavu opštine, v. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 4; Zoran Jovanović, T. 34204–34205 (21. februar 2013.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 6.

3756 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 7.

3757 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 46; D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 42; P972 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Izvodi iz govora u Skupštini Republike Srpske, 1991.-1996., razvrstani po temama", 17. mart 2008.), str. 131.

3758 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9; P781 (Odluka o šest strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni, 12. maj 1992.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 102–103.

3759 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5006; Izet Redžić, T. 17685 (23. avgust 2011.); D1645 (Izvještaj Opštinske izborne komisije Vlasenica, 27. novembar 1990.); Milenko Stanić, T.

i SDA su među sobom podijelili rukovodeće funkcije.[3760] Na primjer, SDS je izabrao Milenka Stanića za predsjednika Skupštine,[3761] a SDA je izabrala Izeta Redžića za predsjednika Izvršnog odbora.[3762] Načelnik SJB-a bio je Srbin Rade Bjelanović, dok je drugi u lancu komandovanja bio bosanski Musliman Fadil Turković.[3763] S vremenom je došlo do sve većih nesuglasica između predstavnika bosanskih Srba i bosanskih Muslimana u Skupštini.[3764]

1101. Međunacionalni odnosi u Vlasenici pogoršali su se nakon što je izbio sukob u Hrvatskoj.[3765] Tomislav Savkić, predsjednik SDS-a Vlasenica,[3766] držao je govore u kojima je naglašavao da su Srbi ugroženi budući da će biti ubijeni i eliminisani iz BiH kada se formira islamska država. Ti govori su širili strah među bosanskim Srbima.[3767] Redžić je prisustvovao sastanku s Milenkom Stanićem, na kojem je Stanić izjavio sljedeće: "Istog momenta kad se [BiH] proglasi suverenom, mi ćemo krvlju ispisivati granice."[3768] Huškački govori držani su i na skupovima SDA.[3769]

33989 (19. februar 2013.); D4661 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica Radovanu Karadžiću, 6. novembar 1991.) (u kojem se optuženi obavještava o izbornim rezultatima).

3760 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5006; Izet Redžić, T. 17695–17696 (23. avgust 2011.); D1645 (Izvještaj Opštinske izborne komisije Vlasenica, 27. novembar 1990.). V. takođe D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 5; D4661 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica Radovanu Karadžiću, 6. novembar 1991.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 11.

3761 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5006; Izet Redžić, T. 17688 (23. avgust 2011.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 9.

3762 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5007; Izet Redžić, T. 17688 (23. avgust 2011.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 9.

3763 Izet Redžić, T. 17694–17695 (23. avgust 2011.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 8; D4661 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica Radovanu Karadžiću, 6. novembar 1991.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 5. Druge političke stranke, uključujući SDP, dijelile su vlast sa SDA i SDS-om. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 5.

3764 D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 6; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 6; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 5. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 10–11, 32.

3765 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5008; Izet Redžić, T. 17698–17699 (23. avgust 2011.); D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 7–8, 10; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 6; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 4; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 7; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 4. V. takođe P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 5, 10; Sead Hodžić, T. 18438–18439 (6. septembar 2011.); D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 4–5.

3766 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5048; Tomislav Savkić, T. 33751 (15. februar 2013.).

3767 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5049.

3768 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5040–5041.

3769 D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 9. V. takođe D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 7; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 5–7.

(1) Militarizacija Vlasenice

1102. Godine 1991., bosanski Muslimani su počeli napuštati JNA i po uputstvima rukovodstva SDA bojkotovali su mobilizaciju.[3770] Poslije tog bojkota provedena je mobilizacija lokalnih bosanskih Srba.[3771] U proljeće 1991., formirane su vojne jedinice u selima nastanjenim bosanskim Srbima i povećano je prisustvo ljudi u uniformama, uključujući one koji su nosili kokarde i imali automatsko oružje.[3772] Na primjer, poslije izbijanja rata u Hrvatskoj 1991., SDS je u Vlasenici formirao jedinice koje su imale od 1.200 do 1.500 vojnika i bile locirane u garnizonu formiranom u srpskom naselju Milići.[3773] Te jedinice su pravile barikade, nosile "obilježja četnička" s kokardama i maltretirale ljude, što je "ulivalo sve strah u stanovništvo muslimanskog naroda".[3774]

1103. U proljeće 1991., i bosanski Srbi i bosanski Muslimani su se naoružavali.[3775] U drugoj polovici 1991., u selima su organizovane noćne straže i, iako su na početku bile mješovite, s

---

3770 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5112–5113, 5151; Izet Redžić, T. 17732 (23. avgust 2011.); D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 12–14; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 8–11; svjedok KDZ033, T. 18042–18043 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 13; Mane Đurić, T. 35076 (7. mart 2013.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 9–13; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 7-10; D1373 (Pismo Skupštine opštine Vlasenica Predsjedništvu SRBiH, 8. juli 1991.), str. 1.

3771 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 12–13; Ibro Osmanović, T. 17971 (29. avgust 2011.).

3772 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 12–13; Ibro Osmanović, T. 17971 (29. avgust 2011.); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5017–5019, 5029–5030.

3773 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5008, 5140; Izet Redžić, T. 17727 (23. avgust 2011.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 14. V. takođe P2828 (Izjava svjedoka Asima Džambasovića od 18. juna 2011.), par. 55–56. Stanić je izjavio da SDS nije učestvovao u formiranju tih jedinica. Milenko Stanić, T. 34021 (19. februar 2013.). Međutim, Vijeće smatra da Stanićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je zaključilo da Stanićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i pokazatelji da je Vijeću uskraćivao informacije.

3774 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5008, 5010.

3775 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 18 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18026 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Vijeće zaključuje da je u Vlasenici bilo oružanih formacija bosanskih Muslimana i da su SDA i načelnik TO-a učestvovali u naoružavanju bosanskih Muslimana. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 13; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 15–16; Mane Đurić, T. 35058–35059 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); D1646 (Krivična prijava SJB-a Vlasenica, 8. maj 1992.), str. 1–3; D1648 (Službena zabilješka SJB-a Vlasenica, 17. juni 1991.), str. 1–2; D1649 (Okvirni plan angažovanja SJB-a Vlasenica, 24. juni 1991.), str. 1–2; D1651 (Naređenje Glavnog štaba ABiH Tuzla, 9. avgust 1992.), str. 2; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 28, 31; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 11; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 14–16, 20; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 15–20, 22–24. V. takođe D3008 (Zamrznuti kadar s četvoricom naoružanih muškaraca); D3012 (Zamrznuti snimak slova "U"); Zoran Jovanović, T. 34176–34177 (21. februar 2013.); D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*), str. 2; D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića od 12. februara 2013.), par. 19. Drugi svjedoci su izjavili da nisu znali za postojanje ili formiranje Patriotske lige u Vlasenici. Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5113; Izet Redžić, T. 17702–17703, 17705, 17715, 17722–17723 (23. avgust 2011.); Ibro Osmanović, T. 17958 (29. avgust 2011.). Međutim, Vijeće napominje da je Redžićevo svjedočenje o ovom pitanju bilo dvosmisleno i da on nije mogao komentarisati sadržinu dokumenata koji su se odnosili na vojne formacije bosanskih Muslimana u opštini. Isto tako, Osmanović je samo izjavio da nije znao za vojne formacije bosanskih Muslimana, ali nije isključio mogućnost da su one postojale. Vijeće se stoga ne oslanja na njihovo svjedočenje u tom pogledu.

vremenom su se razdvojile zbog sve većeg nepovjerenja između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[3776]

1104. Oružje je prebačeno i uskladišteno u selu Tišća nastanjenom bosanskim Srbima, a zatim su ga članovi SDS-a odnijeli u grad Vlasenicu i tajno podijelili lokalnim bosanskim Srbima kako bi svaka srpska kuća imala oružje.[3777] Milenko Stanić je bio obavještavan o tome kojim selima treba obezbijediti oružje, a članovima SDS-a u srpskim selima oružje je dostavljao Bjelanović.[3778]

1105. Počev od ljeta 1991., Redžić je imao kontakte s Dragomirom Miloševićem, komandantom kasarne JNA u Han Pijesku. Razgovarao je o situaciji u Vlasenici i mogućnosti mobilisanja TO-a u kojem bi bili i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, koji bi mogao zaštititi sve građane.[3779] Dragomir Milošević mu je odgovorio da "Musliman ne može dobiti nijednu cev, jer će se okrenuti i pucati protiv Srba".[3780] U prvim danima aprila 1992., u Vlasenici je bio prisutan veliki broj vojnika i rezervista. U grad su dopremljeni tenkovi, artiljerija i borbena vozila iz Milića, Han Pijeska i Šekovića, što je izazvalo zabrinutost stanovnika, bosanskih Muslimana.[3781] Takođe je bilo pucnjave i danju i noću.[3782]

1106. Dana 21. aprila 1992., vlasti bosanskih Srba mobilisale su srpsko stanovništvo Vlasenice preko TO-a Vlasenica. U opštinu su došle i dodatne jedinice JNA iz Šekovića, a raspoređeni su i dobrovoljci.[3783] Dragomir Milošević je obišao jedinice raspoređene u Milićima. On je prisustvo te jedinice objasnio riječima da "treba da imaju Srbi vojsku koja će ih da štiti".[3784] Jedinice

---

3776 D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 7. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 26. U julu 1991. Izvršni odbor je naložio TO-u da postavi stražara ispred Skupštine opštine. D1654 (Zaključci sa sjednice Izvršnog odbora Vlasenica, 10. juli 1991.), str. 1.

3777 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 18 (pod pečatom). V. takođe Mane Đurić, T. 35058 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

3778 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5020–5021, 5141; Izet Redžić, T. 17702 (23. avgust 2011.).

3779 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5010–5013; Izet Redžić, T. 17678 (23. avgust 2011.). Redžić je kontaktirao Dragomira Miloševića jer je JNA uzela cjelokupno naoružanje koje je trebalo biti na raspolaganju TO-u, a u slučaju rata, iako su civilne vlasti mogle mobilisati TO, on bi bio potčinjen vojsci. V. takođe P3201 (Naređenje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 14. maj 1990.) (u kojem je general Adžić naredio da JNA zauzme skladišta oružja TO-a u maju 1990.).

3780 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5014.

3781 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5039–5040; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2687.

3782 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5040. Bilo je takođe napada bosanskih Muslimana na sela nastanjena bosanskim Srbima. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 30–35; D3014 (Video-snimak sela Neđeljišta); Zoran Jovanović, T. 34177–34189 (21. februar 2013.); D3009 (Izvod iz bilježnice pronađene u selu Neđeljišta).

3783 D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 22. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 15; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 14.

3784 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5014–5015.

raspoređene u Milićima obilazili su i drugi rukovodioci, uključujući optuženog, Biljanu Plavšić, Nikolu Koljevića i druge visoke rukovodioce SDS-a.[3785]

1107. Bosanski Srbi su činili 70-80 odsto rezervnog sastava policije u Vlasenici.[3786] Bjelanović u Vlasenici nije poštovao naredbu Predsjedništva SRBiH kojom je načelnicima policije naloženo da obezbijede ravnomjernu etničku zastupljenost u rezervnom sastavu policije na opštinskom nivou.[3787]

(2) Podjela opštinskih struktura

1108. Dana 26. decembra 1991., uprkos protivljenju predstavnika bosanskih Muslimana,[3788] Skupština opštine Vlasenica donijela je odluku o priključenju SAO Birču.[3789] Dana 18. februara 1992., Izvršni odbor SAO Birča je donio zaključak da je neophodno snimiti postojeće stanje, uključujući u oblasti infrastrukture i ekonomske situacije u regiji, "[d]a bi se moglo ostvariti što efikasnije preuzimanje vlasti na području SAO Birač".[3790] Poslije formiranja SAO Birča, opštine na tom području, uključujući Vlasenicu, formirale su sopstvene krizne štabove.[3791]

3785 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5016–5017; Izet Redžić, T. 17679, 17727 (23. avgust 2011.). Redžić je takođe izjavio da je svrha tih posjeta bila da optuženi, u saradnji sa funkcionerima SDS-a, pripremi bosanske Srbe da se bore protiv svojih susjeda. Međutim, nije jasno na osnovu čega je Redžiću bila poznata ta informacija, te se Vijeće neće osloniti na Redžićevu ocjenu u vezi s tim pitanjem.

3786 Izet Redžić, T. 17709 (23. avgust 2011.). Optuženi je predočio dokument koji pokazuje da je manje od 10% kandidata za policiju predloženih za obuku u martu 1992. bilo srpske nacionalnosti. D1647 (Depeša MUP-a SRBiH, 12. mart 1992.). Vijeće napominje da se u tom dokumentu pominju samo dva imena koja se odnose na Vlasenicu, te smatra da to ne dovodi u pitanje Redžićevo vjerodostojno svjedočenje u vezi sa sastavom rezervnog sastava policije.

3787 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5023–5025.

3788 Vijeće napominje da su neki bosanski Muslimani glasali u prilog te odluke. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 28.

3789 D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 28; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 18–19. Izet Redžić je, kao predsjednik Izvršnog odbora Vlasenica, bio protiv provođenja odluke da se Vlasenica priključi SAO Birču. Mane Đurić, T. 35008–35010 (7. mart 2013.); D3098 (Zahtjev Izvršnog odbora Vlasenica, 17. januar 1992.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 17.

3790 P6113 (Zapisnik sa 1. sjednice Izvršnog odbora SAO Birča, 18. februar 1992.), str. 3. Savkić je priznao da je na svojoj funkciji u okviru SAO-a radio na političkim i etničkim pitanjima. Tomislav Savkić, T. 33756 (15. februar 2013.). Milenko Stanić je bio predsjednik Izvršnog odbora SAO Birča. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 28–29; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 17.

3791 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 19 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su izjavili da ovaj SAO, iako je konstituisan, nikada nije postao funkcionalan i nije imao uticaja na opštine. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 18; Savo Čeliković, T. 33560–33561 (13. februar 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 7–8; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 13; Milenko Stanić, T. 33996, 34000–34002, 34041 (19. februar 2013.); P6112 (Izvod iz knjige Nasera Orića pod naslovom *Srebrenica*), str. 2, 5. Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovih svjedoka o tome da li je SAO bio funkcionalan pouzdano i smatra da mu protivrječe pouzdana svjedočenja o suprotnom. Pored toga, Vijeće ima u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu nepodudarnosti, evazivnost i drugi pokazatelji da svjedoci nisu bili iskreni u vezi s tim.

1109. Dana 4. aprila 1992., nakon uputstva Glavnog odbora SDS-a, Opštinski odbor SDS-a u Vlasenici donio je odluku o formiranju Kriznog štaba Srpske opštine Vlasenica (dalje u tekstu: Krizni štab Vlasenica), a za predsjednika je imenovan Milenko Stanić.[3792]

1110. Pregovori između predstavnika bosanskih Srba i bosanskih Muslimana vođeni su od 30. marta do 11. aprila 1992.[3793] Predstavnici SDS-a pripremili su prijedlog i izvršili pritisak na bosanske Muslimane da pristanu na podjelu Vlasenice na tri dijela: srpsku Vlasenicu, muslimansku Vlasenicu i opštinu Milići.[3794] Alija Izetbegović je naložio Redžiću da odugovlači s pregovorima kako bi omogućio da se što više bosanskih Muslimana evakuiše iz Vlasenice na područja s većinskim muslimanskim stanovništvom.[3795] Savkić je zaprijetio da će, ukoliko bosanski

---

3792 P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.), str. 1; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 40. V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 19 (pod pečatom); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 9–10. Načelnik SJB-a Vlasenica i komandir TO-a bili su takođe članovi Kriznog štaba Vlasenica. Ali v. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34; Tomislav Savkić, T. 33777–33779 (15. februar 2013.). Vijeće napominje da je Savkić osporio datum formiranja Kriznog štaba Vlasenica. Međutim, Vijeće zaključuje da je njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem dvosmisleno i da ga karakterišu protivrječnosti. Isto tako, Stanić se nije sjećao da se Krizni štab Vlasenica sastajao prije 21. aprila 1992. i izjavio je da on nije funkcionisao punim kapacitetom pošto su se neki članovi preselili u novoformiranu opštinu Milići. Staniću su predočeni dokumenti koji govore da je Krizni štab Vlasenica funkcionisao i donosio odluke prije tog datuma, ali je on tvrdio da je Krizni štab počeo zasjedati tek poslije 21. aprila 1992. i da su neki od dokumenata koje je izdao Krizni štab bili sačinjeni u sekretarijatu Skupštine opštine. On je takođe doveo u pitanje vjerodostojnost pečata korištenih na dokumentima. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 29–30; Milenko Stanić, T. 34007–34011, 34047–34048 (19. februar 2013.); P6137 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P6138 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.). Imajući u vidu težinu predočenih dokaza, kao i dvosmislenu prirodu Stanićevog svjedočenja, Vijeće se uvjerilo da su dokumenti koje je izdao Krizni štab Vlasenica autentični. Svjedoci odbrane su takođe izjavili da je Krizni štab Vlasenica funkcionisao samo kratko vrijeme. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 12–13; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 30, 32. Međutim, uzimajući u obzir uvjerljive dokaze o postupcima Kriznog štaba Vlasenica, kao i ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnoti 3791, Vijeće ne smatra da je njihovo svjedočenje u vezi s pitanjem raspuštanja Kriznog štaba Vlasenica pouzdano. Međutim, Vijeće zaključuje da Ratno povjereništvo za Vlasenicu jeste formirano 17. juna 1992. P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.).

3793 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5042–5043, 5084. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34.

3794 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5040, 5042–5043, 5050–5051. V. takođe D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 20; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34; D1286 (Sporazum o teritorijalnom razgraničenju opštine Vlasenica, 11. april 1992.).

3795 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5043–5044, 5051–5052; Izet Redžić, T. 17739 (23. avgust 2011.). V. takođe Mane Đurić, T. 35062 (7. mart 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 20; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 35; Tomislav Savkić, T. 33749 (15. februar 2013.). Savkić je izjavio da to pokazuje da je rukovodstvo SDA vjerovatno planiralo napad na Vlasenicu. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 36; Tomislav Savkić, T. 33749–33750 (15. februar 2013.). Međutim, Vijeće zaključuje da je Savkićevo svjedočenje o ovom pitanju čisto spekulativno i u vezi s tim se neće osloniti na njega. Vijeću je takođe predočena bilješka koju je rukom napisao Redžić, u kojoj se pominje organizovanje odbrane bosanskih Muslimana. Taj dokument je takođe sadržao dodatak s kucanim tekstom koji ukazuje na to da ova zabilješka potvrđuje da je SDA "imala pripremljen plan preuzimanja vlasti u skoro svim segmentima života". D1656 (Rukom pisani dokument Izeta Redžića), str. 1. V. takođe Odluka o zahtjevu optuženog za uvrštavanje u spis dokumenata koji su prethodno označeni radi identifikacije, 4. novembar 2011., par. 14. Iako je Redžić priznao da je rukopis na tom dokumentu njegov, on je izjavio da je otkucani dodatak upotrebljen kako bi se stvorila "fama" i da je datum falsifikovan. Izet Redžić, T. 17742–17743 (23. avgust 2011.). Imajući u vidu Redžićevo

Muslimani ne pristanu na podjelu i ukoliko budu odugovlačili s pregovorima, uslijediti oružana intervencija i da su "spremni tenkovi da krvlju pišu".[3796] Od bosanskih Muslimana je takođe zatraženo da vrate oružje.[3797] Tokom tih pregovora, Milenko Stanić je rekao Redžiću da "su sve iscrpljene mogućnosti" i da ima naređenje koje je došlo "sa viših nivoa" koje on jednostavno izvršava.[3798]

1111. Nastojeći da zaštite muslimansko stanovništvo od mogućih napada, predstavnici bosanskih Muslimana su na kraju pristali na predloženu podjelu opštine.[3799] Sporazum o podjeli opštine potpisan je 11. aprila 1992.[3800] Bez obzira na taj sporazum, vođe bosanskih Muslimana, uključujući Redžića, nekoliko dana kasnije napustile su opštinu.[3801]

1112. Dana 13. aprila 1992., Milenko Stanić je obavijestio Skupštinu bosanskih Srba da će Skupština opštine Vlasenica usvojiti protokol o sporazumu o teritorijalnom razgraničenju opštine i pozvao je sve građane koji su napustili Vlasenicu da se vrate u svoje domove; pregovaračkim ekipama je preporučeno da vode računa o diobnoj bilansi urbanih naselja koja bi "omogućila svakom pripadniku naroda da pripadne svojoj etničkoj zajednici".[3802] Iako je odluka o podjeli opštine usvojena, verifikovana je samo odluka o formiranju opštine Milići budući da predstavnici bosanskih Muslimana nisu željeli provesti sporazum.[3803] Tokom referisanja u junu 1992. kojem je

---

svjedočenje o ovom pitanju i nesigurno porijeklo dodataka s kucanim tekstom, Vijeće se neće osloniti na kucane dodatke kao potvrdu tvrdnje da je SDA imala plan da preuzme vlast u Vlasenici, ali zaključuje da je bilo priprema za odbranu bosanskih Muslimana u Vlasenici. Vijeće takođe zaključuje da je bilo glasina o mogućnosti da bosanski Muslimani silom preuzmu vlast u Vlasenici. Svjedok KDZ033, T. 18031 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

3796 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5047. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2689. Svjedoci odbrane su izjavili (i) da nije bilo takve prijetnje; (ii) da je odluka o podjeli opštine donesena bez bilo kakvog pritiska; (iii) da podjela nije bila dio cilja da se uspostavi srpska kontrola nad teritorijom; i (iv) da je cilj predložene podjele bio da se izbjegne rat s obzirom na pojačane napetosti. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 21; Savo Čeliković, T. 33559–33560 (13. februar 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 14. Vijeće zaključuje da ovo svjedočenje nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da Čelikovićevo svjedočenje karakterišu nepodudarnosti a da Stanićevo svjedočenje karakterišu evazivnost i drugi pokazatelji da svjedok nije bio iskren ni otvoren u vezi s tim pitanjem.

3797 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5050–5051; Izet Redžić, T. 17702 (23. avgust 2011.).

3798 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5057, 5070.

3799 Izet Redžić, T. 17736–17737 (23. avgust 2011.).

3800 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5053, 5084; Izet Redžić, T. 17739 (23. avgust 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2688. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 14; Mane Đurić, T. 35014–35015 (7. mart 2013.); D1286 (Sporazum o teritorijalnom razgraničenju opštine Vlasenica, 11. april 1992.).

3801 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5053. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 14.

3802 D1655 (Zaključci sa vanredne sjednice Skupštine opštine Vlasenica, 13. april 1992.), str. 1.

3803 D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 15; Milenko Stanić, T. 34042 (19. februar 2013.); P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24. V. takođe D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 25; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 34; Tomislav Savkić, T. 33751, 33760 (15. februar 2013.).

prisustvovao Mladić, Milenko Stanić je izvijestio da još uvijek postoje problemi s razgraničenjem opština Vlasenica i Milići.[3804]

(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici

1113. Dana 19. aprila 1992., Krizni štab Vlasenica donio je odluku o preuzimanju vlasti na teritoriji srpske opštine Vlasenica.[3805] Tog istog dana, Krizni štab Vlasenica proglasio je stanje neposredne ratne opasnosti i objavio da će preuzeti funkcije Skupštine opštine.[3806] On je takođe donio odluku o formiranju štaba TO-a[3807] i srpske skupštine.[3808] Milenko Stanić je imenovan za predsjednika Srpske opštine Vlasenica.[3809]

1114. Dana 21. aprila 1992. ili približno tog datuma, policija bosanskih Srba, TO[3810] i 200 vojnika JNA iz Novosadskog korpusa, uz pomoć naoružanih lokalnih Srba, preuzeli su vlast u Vlasenici.[3811] Na početku sukoba, u Vlasenicu su došli i Beli orlovi, ali su njihova dejstva bila ograničena na područje u blizini rudnika boksita u Milićima.[3812] Srpske snage su zauzele prostorije opštine,

---

3804 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 233.

3805 P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 26. Đurić je izjavio da je te odluke donio Krizni štab Vlasenica zbog (i) odlaska bosanskih Muslimana iz opštine; (ii) loših međunacionalnih odnosa i velike količine oružja koje su posjedovali građani; i (iii) činjenice da zajednička skupština nije funkcionisala. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 18–21. Stanić je takođe izjavio da stvaranje srpske opštine Vlasenica nije značilo stvaranje etnički čiste opštine. Milenko Stanić, T. 34041–34042 (19. februar 2013.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje, barem u dijelu koji se odnosi na motive ili razloge iza tih odluka, pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje relevantnih svjedoka karakterišu protivrječnost, evazivnost i pokazatelji da su oni uskraćivali informacije Vijeću. Za analizu i zaključak Vijeća u pogledu razloga za preuzimanje vlasti u Vlasenici, v. odjeljak IV.A.3: Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog.

3806 P6137 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 18–19. SAO Birač je 29. aprila 1992. proglasio ratno stanje u cijelom SAO-u. P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.).

3807 P6140 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.).

3808 P3214 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.). Ali v. Milenko Stanić, T. 34010 (19. februar 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu u fusnoti 3792 u vezi sa Stanićevim svjedočenjem o datumu kada je formiran Krizni štab Vlasenica.

3809 P6139 (Odluka Skupštine opštine Vlasenica, 30. mart 1992.). Ali v. Milenko Stanić, T. 34014 (19. februar 2013.) (gdje svjedok osporava autentičnost tog dokumenta).

3810 TO je obuhvatao srpske rezerviste iz Vlasenice, Milića i Šekovića, a kasnije je postao dio Vlaseničke brigade VRS-a. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom).

3811 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18029 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 13; P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 7. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 27–28; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 22; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21–22; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 34; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 232 (Stanić je izvijestio da su preduzeli dejstva u Vlasenici 21. aprila 1992.). P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3. Prije preuzimanja vlasti, neki lokalni bosanski Srbi već su bili mobilisani u policiju i na dan preuzimanja vlasti stajali su ispred preduzeća i ustanova u gradu Vlasenici i preuzeli kontrolu u njima. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20–21 (pod pečatom).

3812 Svjedok KDZ033, T. 18033, 18038 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

stanicu policije, poštu, banku, zgradu suda, fabrike i dom zdravlja.[3813] "Po gradu su istaknute [srpske zastave], a preko javnog razglasa je puštana vrlo glasna srpska nacionalistička muzika".[3814] Krizni štab Vlasenica učestvovao je u koordiniranju preuzimanja vlasti s JNA i nastavio je da rukovodi i komanduje jedinicama na terenu sve do 28. juna 1992., kada su te jedinice postale dio 1. birčanske brigade koja je kasnije ušla u sastav Vlaseničke brigade.[3815]

1115. Prilikom zauzimanja Vlasenice nije bilo oružanog otpora bosanskih Muslimana ni žrtava.[3816] Pripadnici Novosadskog korpusa došli su u Vlasenicu nakon izvještaja da su ubijeni bosanski Srbi, ali su shvatili da su ti izvještaji netačni i korektno su postupali prema stanovnicima, bosanskim Muslimanima.[3817] "Oslobađanjem" grada Vlasenice 21. aprila 1992. krenula su borbena dejstva s tog područja i brojna sela na teritoriji opštine takođe su "oslobođena".[3818]

1116. Članovi rukovodstva SDA napustili su Vlasenicu još prije preuzimanja vlasti,[3819] ali poslije preuzimanja vlasti, članovi SDA su privođeni i ispitivani o oružju; hapšeni su i drugi bosanski Muslimani.[3820]

3813 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 18–19, 23–25. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2690; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37; Ibro Osmanović, T. 17961 (29. avgust 2011.). Svjedoci odbrane su takođe izjavili da je uloga JNA bila da, "ukoliko dođe do oružanog sukoba, [...] razdvoje sukobljene strane" i da su srpske snage ušle u Vlasenicu kako bi spriječile napad bosanskih Muslimana na Vlasenicu. D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 22; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37. Međutim, Vijeće zaključuje da to svjedočenje nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje relevantnih svjedoka karakterišu evazivnost, pristrasnost, neiskrenost i pokazatelji da su Vijeću uskraćivali informacije.

3814 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 21 (pod pečatom).

3815 P2636 (Izvještaj 1. vlaseničke lake pješadijske brigade, 19. decembar 1994.), str. 1. Svjedoci odbrane su osporili autentičnost tog izvještaja i izjavili da Krizni štab Vlasenica nije koordinirao preuzimanje vlasti i da autor tog izvještaja u to vrijeme nije bio u Vlasenici. Tomislav Savkić, T. 33774–33777 (15. februar 2013.); Milenko Stanić, T. 34017–34019 (19. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje ovih svjedoka u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njihovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji da u svom svjedočenju nisu bili potpuno iskreni. Vijeće stoga nema razloga da sumnja u istinitost tog izvještaja.

3816 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom); Sead Hodžić, T. 18431-18432 (6. septembar 2011.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 22; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 37; Tomislav Savkić, T. 33774 (15. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da tu operaciju nije koordinirao Krizni štab SDS-a); D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 22; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 28, 59. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 14; D1652 (Izvještaj Opštinskog štaba ABiH Vlasenica, 19. juli 1992.), str. 1.

3817 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 17, 21; Ibro Osmanović, T. 17960, 17962 (29. avgust 2011.); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5060–5062; Izet Redžić, T. 17679 (23. avgust 2011.); Sead Hodžić, T. 18432 (6. septembar 2011.).

3818 P6458 (Izvještaj 1. birčanske pješadijske brigade, 30. oktobar 1993.), str. 3, 7. U izvještaju se navode nazivi više od 15 sela i druge strateške tačke.

3819 Svjedok KDZ033, T. 18030 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D1652 (Izvještaj Opštinskog štaba ABiH Vlasenica, 19. juli 1992.), str. 1.

3820 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 35–36; P3216 (Krivični upisnik SJB-a Vlasenica, april-decembar 1992.), str. 3. Nijedan bosanski Srbin nije krivično gonjen zbog nezakonitog posjedovanja oružja. Mane Đurić, T. 35059–35060 (7. mart 2013.).

(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti

1117. Nakon preuzimanja vlasti, sjedište Srpske skupštine Vlasenica premješteno je u zgradu "Boskita" u gradu Vlasenici.[3821] Poslije toga, Krizni štab Vlasenica preuzeo je kontrolu nad životom u Vlasenici.[3822]

(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja

1118. Od aprila 1992., policija bosanskih Srba, postupajući po ovlaštenju jednog člana SDS-a,[3823] postavila je kontrolne punktove na svim prilaznim cestama Vlasenici i na lokalnim cestama koje su vodile ka selima.[3824] Krizni štab Vlasenica izdavao je propusnice za kretanje ljudi po gradu i uveo je policijski sat.[3825] Da bi bosanski Muslimani prešli preko kontrolnih punktova, kretali se ili napustili opštinu, morali su od opštinskih organa vlasti bosanskih Srba dobiti putnu propusnicu.[3826] Čak i kada su imali te propusnice, često su hapšeni i pritvarani. S druge strane, građani srpske nacionalnosti nisu morali da pribave propusnice za kretanje.[3827] Bosanskim Muslimanima koji su bili povezani sa SDA ili drugim muslimanskim organizacijama nisu izdavane takve propusnice.[3828] Propusnice za prolaz izdavane su obično samo ženama, djeci i starim ljudima, dok su vojno

---

3821 D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2690. Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno takođe pominje formiranje "Srpskog kriznog štaba" poslije preuzimanja vlasti. Međutim, Vijeće napominje da se to ne podudara s dokazima navedenim u par. 1109 o formiranju Kriznog štaba Vlasenica prije tog datuma.

3822 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 44 (pod pečatom). V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 48.

3823 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2692. Đurić je izjavio da kontrolne punktove nije podigao SDS, već TO, a da ih je kasnije preuzela policija. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 65. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791, gdje je zaključilo da ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u pogledu toga da nije bilo učešća SDS-a .

3824 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom).

3825 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 33, 48; Ibro Osmanović, T. 17977 (29. avgust 2011.). V. takođe P3217 (Propusnica koju je izdao Krizni štab Vlasenica, bez datuma).

3826 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 43–44, 46–48; Ibro Osmanović, T. 17972 (29. avgust 2011.); P3217 (Propusnica koju je izdao Krizni štab Vlasenica, bez datuma); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2691.

3827 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom). Međutim, Vijeće konstatuje da su i srpski vojni obveznici morali imati vojnu propusnicu da bi napustili opštinu. Svjedok KDZ033, T. 18062–18064 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Vijeće napominje da su i samom Staniću izdavane propusnice. D2984 (Propusnice izdate Milenku Staniću). Jedna od propusnica koja je izdata Staniću bila je propusnica za vojnog obveznika. Vijeće zaključuje da izdavanje propusnica vojnim obveznicima srpske nacionalnosti ne dovodi u pitanje dokaze da je bilo dodatnih ograničenja za civile, bosanske Muslimane, koja nisu važila za bosanske Srbe. Svjedoci odbrane su izjavili da su propusnice izdavane svima na lični zahtjev, bez obzira na etničku pripadnost, kako bi se te osobe mogle slobodno kretati uslijed ratnih dejstava. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 64; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 33; D2983 (Propusnica Kriznog štaba Vlasenica); Milenko Stanić, T. 33990–33991 (19. februar 2013.). Vijeće zaključuje da to svjedočenje nije pouzdano u tom pogledu i prilikom donošenja tog zaključka upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnoti 3791.

3828 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 22 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18064 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

sposobni muškarci mogli dobiti takve propusnice samo ako su imali vezu ili znatnu količinu novca da plate za propusnicu, posebno ako su željeli napustiti opštinu.[3829]

1119. Na kućama uglednih Muslimana pojavili su se grafiti s riječima "Ustaše", "Muslimani napolje", "Poklaćemo vas", "Vani" i "Ovo je srpsko, ovo je Srbija".[3830] Poslije preuzimanja vlasti, usred bijela dana zapaljene su tri kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima, uključujući kuću komandira policije, a vatrogasna brigada je spriječena da interveniše.[3831] Bosanski Muslimani su, za razliku od bosanskih Srba, imali ograničenje na iznos novca koji su mogli podići iz banke.[3832] Bosanski Srbi su počeli bojkotovati kafiće i prodavnice bosanskih Muslimana, noću je bilo pucnjave i sve većeg zastrašivanja; sve zajedno, to je među bosanske Muslimane unosilo strah.[3833] Zastrašivanje je obuhvatalo premlaćivanja, hapšenja i ispitivanja muškaraca, bosanskih Muslimana, među njima i muslimanskih intelektualaca i uticajnih ljudi. Pored toga, obustavljen je prijenos televizijskog programa iz Sarajeva i bosanskim Muslimanima se prijetilo da ne idu na posao.[3834] Pripadnici policije bosanskih Srba odabrali su kuće bogatih bosanskih Muslimana i iz njih iznijeli imovinu.[3835] Policija bosanskih Srba je takođe konfiskovala automobile nekih zatočenih bosanskih

---

3829 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 45; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 11, 22, 55 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18064, 18095 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

3830 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 39.

3831 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 37.

3832 Ibro Osmanović, T. 18006 (29. avgust 2011.).

3833 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 7–12. Bilo je pucnjave i u selima nastanjenim bosanskim Srbima. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 25. V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 38 (gdje svjedok navodi da su, odmah poslije preuzimanja vlasti u Vlasenici, radnje bosanskih Srba ponovo otvorene, dok su radnje bosanskih Muslimana ostale zatvorene).

3834 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 14–15, 19, 21; Sead Hodžić, T. 18446–18447 (6. septembar 2011.); P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4. Vijeću su predočeni dokazi da su srpske snage poslije preuzimanja vlasti u Vlasenici, u periodu od maja do oktobra 1992., ubijale bosanske Muslimane, ali se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 61–64, 66, 79 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18098–18099 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3242 (Mapa Vlasenice na kojoj su prikazane lokacije ekshumacija); P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.), str. 3, 12 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 193; Ibro Osmanović, T. 17948 (25. avgust 2011.). Vijeću su predočena svjedočenja Mašovića i Ewe Tabeau o velikom broju drugih osoba koje su nestale iz Vlasenice i koje su kasnije ekshumirane. Međutim, u odsustvu drugih dokaza koji bi povezali ta svjedočenja s incidentima iz priloga Optužnici, Vijeće se u tom pogledu nije oslonilo na te dokaze. P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2; P4852 (Izvještaj Amora Mašovića, 20.-21. oktobar 2009.), str. 3; P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29–30; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 51–55; D2250 (Izvještaj Ewe Tabeau pod naslovom "Brojevi umrlih i nestalih Muslimana iz BiH 1992.–1995.", 25. april 2012.); Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012). Vijeću su takođe predočeni dokazi o uništenju džamije u Vlasenici, ali se optuženi u Prilogu D Optužnici ne tereti za uništenje spomenika kulture i sakralnih objekata u Vlasenici. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 57 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18095–18096 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe Mane Đurić, T. 35055-35056 (7. mart 2013.); Zoran Jovanović, T. 34195–34196, 34212–34213 (21. februar 2013.); D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 99; Tomislav Savkić, T. 33719-33720 (14. februar 2013.), T. 33744 (15. februar 2013.).

3835 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 51 (pod pečatom).

Muslimana.[3836] Intelektualci, političke vođe i bogati ljudi koji nisu bili srpske nacionalnosti, a nisu pobjegli prije sukoba, bili su prvi koji su "nasilno uklonjeni" iz Vlasenice.[3837]

1120. Muslimani koji su radili u državnim preduzećima i drugim javnim službama u opštini Vlasenica otpušteni su s posla.[3838] Muslimani koji su bili vlasnici radnji plašili su se držati radnje otvorenim, a bosanskim Muslimanima zaposlenim u lokalnom rudniku boksita prestali su isplaćivati plate. S druge strane, njihovim kolegama Srbima nastavili su isplaćivati plate.[3839] Dana 14. maja 1992., lokalni rudnik boksita saopštio je da "nijedan Musliman više ne treba da dolazi na posao".[3840] U avgustu 1992., u jednom preduzeću je saopšteno da je Krizni štab Vlasenica naredio bosanskim Muslimanima da se vrate na posao i da će oni koji to ne učine izgubiti posao i imovinu.[3841]

(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje

1121. Krizni štab Vlasenica je izdao ultimatum za predaju oružja do 21. aprila 1992. i garantovao je bezbjednost građanima koji to budu učinili do tog roka.[3842] Bosanskim Muslimanima je naređeno da svoje oružje predaju srpskim vlastima, inače će biti uhapšeni.[3843] Srpski policajci su išli kroz grad, pozivali na predaju cjelokupnog naoružanja i govorili da vojska jeste tamo radi zaštite, ali da

3836 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 81 (pod pečatom).

3837 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 53 (pod pečatom).

3838 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2686; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 24 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su izjavili (i) da bosanski Muslimani nisu otpuštani s posla; (ii) da se neki zaposleni više nisu javljali na posao; i (iii) da su preduzeća počela da rade smanjenim kapacitetom i da su otkazala radne ugovore zaposlenima koji nisu dolazili na posao, te da su takva obavještenja bila slata i bosanskim Srbima. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 18; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 62; D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 4; Savo Čeliković, T. 33550–33551 (13. februar 2013.). Međutim, Vijeće smatra da to svjedočenje nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3791 i 3796.

3839 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2686.

3840 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5028–5029; Izet Redžić, T. 17681 (23. avgust 2011.). Redžić je takođe izjavio da nijedan bosanski Musliman nije radio ni u jednom preduzeću ili ustanovi u Vlasenici sredinom maja 1992. Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5028. Međutim, Vijeće je prihvatilo svjedočenje svjedoka KDZ033 da su čak i u junu 1992. neki bosanski Muslimani nastavili raditi u opštini, te stoga ne prihvata Redžićevo suprotno svjedočenje u vezi s tim pitanjem. Svjedok KDZ033, T. 18061 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

3841 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 41. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2693.

3842 P3215 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.), str. 1; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 30–32; Ibro Osmanović, T. 17962 (29. avgust 2011.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 22. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 22 (gdje navodi da se ta odluka odnosila na sve građane, bez obzira na nacionalnost).

3843 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2693; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18039–18040 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Od bosanskih Srba se nije očekivalo da predaju svoje oružje. V. takođe D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21 (gdje je svjedok izjavio da je TO bosanskih Srba bio taj koji je pozvao na predaju oružja i da su se mnogi bosanski Muslimani povinovali tom pozivu); D3010 (Fotografija naoružanja); D3011 (Fotografija naoružanja). V. takođe Ibro Osmanović, T. 17988 (29. avgust 2011.).

će protiv onih koji tako ne postupe biti upotrijebljena sila.[3844] Poslije tog saopštenja, bosanski Muslimani su u grupama predali SJB-u svoje lovačke puške i lično oružje.[3845] Poslije te predaje, srpski policajci su počeli hapsiti bosanske Muslimane za koje se sumnjalo da još posjeduju oružje.[3846] U periodu od 27. do 30. aprila 1992., naređenja je izdavao TO, koji je naveo da bosanski Muslimani u jednom broju sela i dalje posjeduju nelegalno vatreno oružje, pa je TO Vlasenica odlučio da u saradnji sa SJB-om izvrši akciju "čišćenja terena" s ciljem oduzimanja naoružanja. Komandir TO-a Vlasenica naredio je da se pri izvršenju tog zadatka preduzmu mjere kako bi se "spriječi[li] nepotrebn[i] gubi[ci] i ranjavanja".[3847]

1122. Dana 19. maja 1992., Krizni štab Vlasenica izdao je uputstva komandiru TO-a i načelniku SJB-a da kontrolišu dolazak naoružanih osoba u grad.[3848] Svi članovi Štaba TO Vlasenica, bosanski Srbi, prešli su u Srpsku opštinu Vlasenica.[3849]

1123. Sredinom maja 1992., JNA se povukla, ali je za sobom ostavila opremu, oklopna vozila, tenkove i naoružanje, koji su dati lokalnim bosanskim Srbima.[3850] Dok je JNA bila u Vlasenici, težište je bilo na prisiljavanju bosanskih Muslimana da predaju oružje, ali kada je JNA otišla, težište je prebačeno na privođenje, pritvaranje i ispitivanje bosanskih Muslimana.[3851] Bosanske Muslimane su hapsili u njihovim domovima i odvodili na ispitivanje.[3852] Na početku su na ispitivanje odvodili one čija su se imena nalazila na spiskovima lica osumnjičenih da su učestvovala u naoružavanju bosanskih Muslimana ili posjedovala oružje.[3853] Međutim, s vremenom, "praktično […] na kraju su privođeni maltene redom […] svi [Muslimani]"; neke su puštali, neki su zadržavani.[3854]

3844 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 27, 31; Ibro Osmanović, T. 17964, 17968, 17999 (29. avgust 2011.).

3845 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 28–29; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20–21 (pod pečatom).

3846 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20 (pod pečatom). Svjedok KDZ033 je takođe izjavio da su mnoga od tih hapšenja bila izgovor da bi se iznudile informacije, između ostalog, o tome gdje je sakriven novac. Međutim, Vijeće ne zna na osnovu čega je svjedok KDZ033 formirao taj zaključak, te se ne oslanja na njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem.

3847 D3100 (Izvještaji TO-a Vlasenica, 27.–30. april 1992.); Mane Đurić, T. 35012–35015 (7. mart 2013.).

3848 P3218 (Dopis Kriznog štaba Vlasenica komandantu TO-a i načelniku SJB-a, 19. maj 1992.).

3849 D1652 (Izvještaj Opštinskog štaba ABiH Vlasenica, 19. juli 1992.), str. 1.

3850 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 52, 59; Ibro Osmanović, T. 17962–17963, 17982 (29. avgust 2011.). V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 25 (pod pečatom); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5114.

3851 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 25 (pod pečatom).

3852 Svjedok KDZ033, T. 18062 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

3853 Svjedok KDZ033, T. 18064–18065 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 34, 51; Ibro Osmanović, T. 17989–17990, 17994 (29. avgust 2011.).

3854 Svjedok KDZ033, T. 18065 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

(3) Osnivanje srpskog SJB-a

1124. Krizni štab Vlasenica donio je odluku o razoružavanju pripadnika aktivnog i rezervnog sastava zajedničke policije, zatim su mobilisani policajci iz rezervnog sastava i formiran je novi srpski SJB.[3855] U maju 1992., za načelnika SJB-a Vlasenica, umjesto Bjelanovića, došao je Mane Đurić, a Bjelanović je postao načelnik SJB-a u opštini Milići.[3856] Radenko Stanić je bio komandir SJB-a, a pomoćnik komandira bio je Dragomir Šargić.[3857] Iako je Krizni štab Vlasenica obavijestio bosanske Muslimane da mogu nastaviti da rade, u praksi su bosanski Muslimani otpuštani s posla u opštinskim organima i policiji.[3858] Poslije tih otpuštanja, policija je postala "čisto srpska", a policajci su na uniformama nosili bijeli amblem s orlom i bijelu traku na rukavima.[3859] Zajednička policija ili zajednički organi bezbjednosti više nisu bili organizovani.[3860] Đurić je, na referisanju u junu 1992. kojem je prisustvovao Mladić, saopštio da je SJB formiran i da se bavi oduzimanjem naoružanja.[3861]

[3855] D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 23–25, 30. Iako Đurić takođe upućuje na pokušaj jedne paravojne formacije da zauzme SJB, dokazi o ovom pitanju su dvosmisleni i nije jasno da li se radi o paravojnoj formaciji bosanskih Srba ili bosanskih Muslimana, te se Vijeće ne oslanja na njegovo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem. V. takođe P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 7; P6138 (Odluka Kriznog štaba Vlasenica, 19. april 1992.).

[3856] Rade Bjelanović je naveden kao čovjek koji je bio "desna ruka" Rajka Đukića, člana Glavnog odbora SDS-a. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 15 (pod pečatom).

[3857] P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 15 (pod pečatom); P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.); Zoran Durmić, T. 33857 (18. februar 2013.). V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 29.

[3858] P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 15, 24 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 49, 69; P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.). V. takođe P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 13. Deurić je izjavio da su ljudi nastavili da rade do sredine aprila 1992., ali da su tada bosanski Muslimani iz straha prestali dolaziti na posao u TO-u. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 11. Vijeće smatra da se svjedočenje da su neki bosanski Muslimani prestali dolaziti na posao iz straha ne kosi s tvrdnjom da su drugi bili otpuštani s posla. Đurić je izjavio da su policajci bosanski Muslimani samoinicijativno odlučivali da se ne vraćaju na posao i da im nisu uručivana rješenja o prestanku radnog odnosa ili o slanju na prinudni odmor. Međutim, predočene su mu suprotne tvrdnje i ukazano na njegovo ranije svjedočenje, gdje je rekao da su svi policajci bosanski Srbi bili ponovo primljeni u radni odnos, dok su bosanski Muslimani otpušteni ili su poslati na godišnji odmor, te da je to učinjeno kako bi se promijenio nacionalni sastav policije. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 25; Mane Đurić, T. 35063–35065 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). Imajući u vidu te protivrječnosti, Vijeće ne smatra da je Đurićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. V. takođe svjedok KDZ033, T. 18044 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Iako je svjedok KDZ033 izjavio da su, koliko on zna, bosanski Muslimani samoinicijativno napustili MUP, Vijeće zaključuje da su njegovi odgovori u vezi s tim pitanjem dvosmisleni.

[3859] P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 13; Sead Hodžić, T. 18444 (6. septembar 2011.).

[3860] Ibro Osmanović, T. 17977 (29. avgust 2011.).

[3861] P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 233.

(4) Formiranje Specijalnog voda

1125. Bosanski Srbi su dobili pozive za mobilizaciju i formiran je vod koji je nazvan Vod specijalne policije.[3862] Taj vod se sastojao od 20 do 30 ljudi koji nisu imali prethodnog iskustva u policiji, ali su imali krivične dosjee[3863] i odbijali da se stave pod komandu TO-a Vlasenica.[3864] Vodom specijalne policije komandovao je Miroslav Kraljević i on je bio dio organizacione strukture SJB-a.[3865] Pripadnici Voda specijalne policije dobijali su plate od SJB-a i svakodnevno su se javljali Kraljeviću u SJB-u.[3866] Oni su bili pod komandom Kriznog štaba Vlasenica.[3867]

1126. Vod specijalne policije preduzimao je nezakonite radnje i maltretirao bosanske Muslimane.[3868] Na primjer, pripadnici Voda specijalne policije tukli su bosanske Muslimane tokom ispitivanja.[3869] Sredinom juna 1992., opljačkali su stvari iz kuća bosanskih Muslimana dok su vršili pretrese, a u jednom slučaju su se i uselili u jednu napuštenu muslimansku kuću.[3870] Bosanske Muslimane koji su ostali u svojim domovima ispitivali su kako bi saznali koji ljudi važe za muslimanske vođe u opštini,[3871] a takođe su ih šikanirali pripadnici policije koji su noću dolazili u njihove domove i tražili novac.[3872] Vod specijalne policije vršio je te operacije svaki dan, a ponekad i noću.[3873] Đurić i Radenko Stanić su u početku dozvoljavali pripadnicima Voda specijalne policije

3862 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 6–8 (pod pečatom); P3234 (Poziv za mobilizaciju, 26. april 1992.) (pod pečatom); P3235 (Poziv za mobilizaciju) (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18041 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

3863 Svjedok KDZ033, T. 18045 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ033, T. 18047–18048 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 64 (pod pečatom).

3864 D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 31–33, 35; Mane Đurić, T. 35065–35066, 35067 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 64 (pod pečatom).

3865 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 8, 14, 16–17 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18050 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.); P3244 (Platni spisak pripadnika rezervnog sastava policije Vlasenica).

3866 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 10, 13 (pod pečatom).

3867 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

3868 Mane Đurić, T. 35066 (7. mart 2013.), 35067 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 64 (pod pečatom). Đurić je izjavio da je, kad god je SJB primio dojavu o protivpravnom ponašanju pripadnika Voda specijalne policije, komandir pozivan, da su podnošene prijave protiv pojedinaca koji su zatim uklanjani iz jedinice, ali da SJB nije imao vremena da kontroliše tu jedinicu. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 34–36. Međutim, imajući u vidu protivrječnosti i evazivnost u Đurićevom svjedočenju, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

3869 Svjedok KDZ033, T. 18065 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

3870 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 26 (pod pečatom).

3871 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 26 (pod pečatom).

3872 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 27 (pod pečatom).

3873 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 25 (pod pečatom).

i rezervnog sastava policije da pljačkaju imovinu nesrba i prisvajaju njihove kuće.[3874] Vod specijalne policije je rasformiran u avgustu 1992.[3875]

(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima

1127. Poslije preuzimanja vlasti u Vlasenici, predstavnici srpskih vlasti su se vozili od sela do sela i preko megafona pozivali sve bosanske Muslimane da predaju svoje naoružanje.[3876]

1128. Vod specijalne policije je prvo preuzeo kontrolu nad "nekoliko sela" na putu od Vlasenice prema Milićima.[3877] Kraljević je naređenja za preduzimanje akcija protiv muslimanskih sela dobijao od Radenka Stanića.[3878] Cilj je bio da se to područje "očisti" od bosanskih Muslimana i Kraljević je Vodu specijalne policije naložio da "teritoriju treba očistiti 100%, te da nijedan Musliman ne smije ostati na tom području".[3879]

1129. U maju i junu 1992., Vod specijalne policije predvođen Kraljevićem proveo je dvije operacije, jednu u Sušici, a drugu u Gradini i drugim muslimanskim zaseocima u opštini, povremeno nailazeći na oružani otpor.[3880] U skladu s Kraljevićevim uputstvom, Vod specijalne policije je palio kuće bosanskih Muslimana.[3881] U selu Piskavica zapaljene su samo kuće koje su pripadale bosanskim Muslimanima, dok su bosanski Srbi nastavili živjeti u svojim kućama.[3882]

1130. Početkom maja 1992., Kraljević je naredio Vodu specijalne policije da provede operaciju u Turalićima, tokom koje je to selo "gotovo u potpunosti spaljeno".[3883] Krajem maja 1992., Kraljević je Vodu specijalne policije naredio da zauzme selo Gradina i okolno područje.[3884] O operaciji Gradina razgovaralo se na neformalnom sastanku u zgradi SJB-a kojem su prisustvovali

3874 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 51 (pod pečatom).

3875 Vod specijalne policije rasformiran je poslije naređenja ministra unutrašnjih poslova, kojim su sve specijalne jedinice pridodate SJB-u rasformirane i stavljene pod komandu VRS-a. P6192 (Izvještaj SJB-a Vlasenica, 10. avgust 1992.); D3094 (Uputstvo CSB-a Romanija-Birač, 28. juli 1992.); Mane Đurić, T. 35068–35071 (7. mart 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 38; P6193 (Spisak pripadnika rezervnog sastava milicije pri SJB-u Vlasenica). Iako je taj vod raspušten, njegov komandir i zamjenik komandira ostali su zaposleni u MUP-u. U tom naređenju se takođe tražilo da se lica koja su počinila zločine udalje iz MUP-a i stave na raspolaganje VRS-u. SJB Vlasenica jeste otpustio pripadnike rezervnog sastava policije zbog zločina koje su počinili. D3094 (Uputstvo CSB-a Romanija-Birač, 28. juli 1992.), str. 1–2; D3095 (Uputstvo CSB-a Romanija-Birač, 25. juli 1992.); D3096 (Izvještaj SJB-a Vlasenica, 6. avgust 1992.); D3097 (Izvještaj SJB-a Vlasenica, 25. septembar 1992.).

3876 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 17; Sead Hodžić, T. 18449 (6. septembar 2011.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 21.

3877 **[REDIGOVANO]**.

3878 **[REDIGOVANO]**.

3879 **[REDIGOVANO]**.

3880 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

3881 **[REDIGOVANO]**; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

3882 **[REDIGOVANO]**.

3883 **[REDIGOVANO]**.

rukovodioci, uključujući Đurića i Radenka Stanića.[3885] Na dan operacije, u jutarnjim satima, stanovnicima je preko razglasa naloženo da predaju oružje i upozoreni su da će, ako to ne učine, biti preduzeta vojna akcija.[3886] Vod specijalne policije imao je podršku policajaca iz SJB-a Vlasenica i jedinice VRS-a s tenkom i dva oklopna transportera.[3887]

1131. Kraljević je pripadnicima Voda specijalne policije naredio da izvrše pretres u potrazi za oružjem, da privedu na ispitivanje ljude koji predaju oružje, ubiju one koji pokušaju da pobjegnu, a žene i djecu pošalju u grad Vlasenicu.[3888] Poslije bijega jednog bosanskog Muslimana, Kraljević je naložio pripadnicima Voda specijalne policije da više ne zarobljavaju nijednog živog muškarca Muslimana.[3889] Tokom zauzimanja Gradine, bilo je oružanih čarki s bosanskim Muslimanima.[3890] Nakon što su bosanski Muslimani pobjegli, srpske snage su zapalile mnogo kuća bosanskih Muslimana u Gradini i okolnim selima.[3891] Neke muškarce su uhapsili, priveli, a zatim prebacili u logor Sušica.[3892] Poslije napada na Gradinu, srpske snage su učestvovale u operacijama u selima Borići, Barice i Hrastovac.[3893]

1132. Dana 7. juna 1992., Komanda Istočnobosanskog korpusa izdala je zapovijest da se obezbijede Milići, da se obezbijedi komunikacija Milići–Vlasenica i "očist[i]" birčanska teritorija od preostalih snaga neprijatelja.[3894]

1133. Početkom juna 1992., Vodu specijalne policije naređeno je da se vrati u Gradinu, gdje su spalili preostale nesrpske kuće, a zatim su gotovo sve muslimanske kuće na tom području uništene.[3895] Ta druga operacija obuhvatila je šire područje, uključujući muslimanska sela od Druma prema sjeveru.[3896] U toj operaciji su učestvovali Vod specijalne policije, pripadnici TO-a,

---

3884 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694; **[REDIGOVANO]**.

3885 **[REDIGOVANO]**. Neka od tih lica bila su na spisku zaposlenih u SJB-u u avgustu 1992. P6382 (Izvještaj o zaduženju Službe društvenog knjigovodstva; Platni spisak SJB-a Vlasenica, avgust 1992.).

3886 **[REDIGOVANO]**.

3887 **[REDIGOVANO]**. Vijeće ne pridaje težinu svjedočenju Svetozara Andrića da on ne vjeruje da je vojska učestvovala u toj operaciji s obzirom na to da on lično nije čuo za tu operaciju. Svetozar Andrić, T. 41673–41674 (22. juli 2013.).

3888 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

3889 **[REDIGOVANO]**.

3890 **[REDIGOVANO]**; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 60–61.

3891 **[REDIGOVANO]**.

3892 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2694. **[REDIGOVANO]**.

3893 **[REDIGOVANO]**.

3894 P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1–2. Ali v. Svetozar Andrić, T. 41669–41670 (22. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je "čišćenje" podrazumijevalo paravojne formacije i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba). Vijeće napominje da Andrićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji neiskrenosti, što dovodi u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja o ovom pitanju.

3895 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

3896 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P6458 (Izvještaj 1. birčanske pješadijske brigade, 30. oktobar 1993.), str. 3. Za konkretne dokaze za selo Drum, v. incident 15.1 iz Priloga A Optužnici.

SJB Milići, pripadnici VRS-a i lokalni bosanski Srbi.[3897] Kraljević je eksplicitno naredio jedinicama da zapale sve muslimanske kuće rekavši: "Vidite i sami da se vraćaju ako ne zapalimo kuće."[3898] Poslije te operacije, područje Gradine je bilo "etnički čisto" jer niko nije živio u muslimanskim selima.[3899] Poslije toga, zarobljeno je oko 500 bosanskih Muslimana, uključujući mnogo žena i djece, koji su odvedeni u logor Sušica ili su poslati na autobusku stanicu ili fudbalsko igralište u Vlasenici, odakle je trebalo da budu prevezeni u Kladanj.[3900]

1134. Vod specijalne policije nastavio je da "čisti" sela Drum, Piskavicu, Alihodžiće i Pustoše.[3901] Lokalni bosanski Srbi su učestvovali u pljačkanju muslimanskih sela.[3902] Tokom tih akcija, srpske snage, uključujući Vod specijalne policije, zauzele su sljedeća muslimanska sela: Dragaši, Džemat, Drum, Alihadžić, Piskavica, Pijuci, Gradina, Turalići, Zaklopača, Kašaha, Neđeljište, Peševina, Hodžići, Mršići, Smajići i Kuljančić.[3903] Poslije zauzimanja tih sela, nesrpsko stanovništvo je pobjeglo u Kladanj, Cersku i druga sela, dok su druge zarobili i odveli u logor Sušica.[3904] Neke bosanske Muslimane koje su zarobili, ispitivali su i tukli.[3905]

(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici

1135. Tužilaštvo navodi da je 16. maja 1992. u selu Zaklopača ubijeno najmanje 60 ljudi.

1136. Zaklopača je bila selo nastanjeno bosanskim Muslimanima, udaljeno oko šest kilometara od Vlasenice.[3906] To je bilo jedino selo nastanjeno bosanskim Muslimanima na tom području i bilo je okruženo selima nastanjenim bosanskim Srbima.[3907]

3897 **[REDIGOVANO]**.

3898 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2694.

3899 **[REDIGOVANO]**.

3900 **[REDIGOVANO]**. Za dokaze o zatočenju u logoru Sušica, v. zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici.

3901 **[REDIGOVANO]**.

3902 **[REDIGOVANO]**.

3903 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P6459 (Mapa Vlasenice); P6458 (Izvještaj 1. birčanske pješadijske brigade, 30. oktobar 1993.), str. 7.

3904 **[REDIGOVANO]**.

3905 **[REDIGOVANO]**. Iako su Vijeću takođe predočeni dokazi da su bosanski Muslimani ubijani tokom napada na ta muslimanska sela, izuzimajući navodno ubijanje u selima Drum i Zaklopača, Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13. **[REDIGOVANO]**; P3242 (Mapa Vlasenice na kojoj su prikazane lokacije ekshumacija); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 54–55; **[REDIGOVANO]**.

3906 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 2; P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2; P6459 (Mapa Vlasenice). V. takođe D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 3; D3050 (Mapa sela Zaklopača s oznakama koje je unio Božidar Trišić). Nekoliko kuća bosanskih Srba nalazilo se na rubnim dijelovima sela koji su bili okrenuti prema brdima.

3907 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 3; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 56; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 50 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18088 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2; Zoran Jovanović, T. 34206 (21. februar 2013.).

1137. U periodu koji je prethodio napadu na to selo, vojnici iz rezervnog sastava su se tu okupili tako da je na tom području bio prisutan veliki broj vojnika; u početku su nosili redovne vojne uniforme JNA, ali su kasnije te oznake promijenili u "četničke oznake" i nosili su kokarde.[3908] Bosanski Muslimani su iz straha napustili svoje domove i počeli se noću kriti u šumi.[3909]

1138. Otprilike 10 ili 15 dana prije napada na Zaklopaču, selo je posjetila delegacija vođa bosanskih Srba koji su tražili da se preda oružje i uvjeravali stanovništvo da će biti bezbjedno ako oružje bude predato.[3910] Srpska policija je također bosanskim Muslimanima u selu oduzela oružje za koje su imali dozvolu.[3911]

1139. Dana 3. maja 1992., spaljeno je obližnje muslimansko selo Žutica i autobus pun ljudi koji su poslije napada srpskih snaga protjerani odvezen je u Zaklopaču.[3912] Mnogi od muškaraca iz Žutice bili su teško pretučeni. Oni su ispričali kako su pripadnici srpskih snaga napali selo, hapsili muškarce i silovali žene, što je ljude prestrašilo.[3913]

1140. Dana 15. maja 1992., Birčanska brigada je izdala naređenje svojim jedinicama da preduzmu akciju u sadejstvu s TO-om Birač radi "uspostav[ljanja] kontrol[e] teritorije".[3914] Dana 16. maja 1992., srpske snage su u četiri-pet vojnih vozila i jednom policijskom vozilu ušle u selo i napale ga.[3915] Neki od vojnika imali su dugačke brade i na uniformama su nosili kokarde; drugi su na licu

---

3908 P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2. V. također D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 22; P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 26; Sead Hodžić, T. 18428 (6. septembar 2011.).

3909 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5062; P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 23.

3910 P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 2–3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2697. V. također P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 50 (pod pečatom).

3911 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 16–18. Ali v. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 30 (gdje je svjedok izjavio da se i od bosanskih Srba i od bosanskih Muslimana tražilo oružje).

3912 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 24; Sead Hodžić, T. 18433, 18450 (6. septembar 2011.). Ali v. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 6-7 (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Muslimani iz Žutice bježali od snaga bosanskih Muslimana, koje su pokušavale da ih mobilišu). Vijeće napominje da su Trišiću tokom unakrsnog ispitivanja u vezi s ovim pitanjem predočeni dokazi koji protivrječe njegovom svjedočenju, te se Vijeće u tom pogledu neće osloniti na njegovo svjedočenje. Božidar Trišić, T. 34494–34496, 34509 (28. februar 2013.).

3913 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 24; Sead Hodžić, T. 18433 (6. septembar 2011.). Iako je svjedok rekao da je bilo i informacija o ubijanju u tom selu, optuženi se ne tereti za to ubijanje na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

3914 D3890 (Zapovijest Birčanske brigade, 15. maj 1992.), str. 1, 3; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 2.

3915 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 27–28; P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2698. V. također P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 49 (pod pečatom). U sastavu srpskih snaga bili su pripadnici policije, muškarci koji su nosili uniforme JNA, maskirne uniforme i civilnu odjeću. Svjedoci odbrane su izjavili da taj incident nije bio planiran, već da je primjer toga da su se obje strane osvećivale, da to mora da je bio napad nekih "stranaca" i da je vatra otvorena i na kuće bosanskih Srba i na kuće bosanskih Muslimana. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 63–65, 99. V. također D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića

imali maske.[3916] Nakon što je jedan vojnik ispalio signalnu raketu, počeo je napad na selo uz žestoku vatru iz automatskog oružja.[3917] U selu nije bilo organizovane odbrane od tog napada.[3918]

1141. Sead Hodžić je prošao pored kuće Murata Hreljića i vidio jedno tijelo s više strijelnih rana kako leži u lokvi krvi, dok je drugo tijelo bilo u dvorištu.[3919] Hodžić je vidio kako su pucali i ubili još pet bosanskih Muslimana.[3920] Hodžić je vidio druga tijela dok je prolazio kroz selo, a Elvira Hreljić ga je upozorila da bježi jer pripadnici srpskih snaga idu po selu i ubijaju sve muškarce.[3921] Dok je bježao, na Seada Hodžića je otvorena vatra.[3922] Hasu Hodžića su uhvatila dvojica vojnika i vratila ga u njegovu kuću, ispitivala ga o tome da li ima oružje, a kada je negirao, jedan vojnik je pucao u njega i ubio ga.[3923] Sporadična paljba iz vatrenog oružja nastavila se u raznim dijelovima sela. Srpske snage su zatim ukrale nekoliko automobila i povukle se.[3924]

---

od 12. februara 2013.), par. 30–32. Vijeće ne smatra da svjedočenja tih svjedoka imaju ikakvu težinu u ovom pogledu s obzirom na to da se zasnivaju na neutemeljenim spekulacijama. Na primjer, Durmić je priznao da nije lično vidio incident, već da je čuo glasine. Zoran Durmić, T. 33863 (18. februar 2013.). Savkić je odbio da objasni kako nijedan bosanski Srbin nije ubijen u Zaklopači ako je to bio napad na pripadnike obje etničke grupe, v. Tomislav Savkić, T. 33787–33791 (15. februar 2013.).

3916 P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3.

3917 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 28–30.

3918 Sead Hodžić, T. 18435 (6. septembar 2011.). Trišić je izjavio da je bilo konfuzije u vezi s tim ko je napao selo i da je vidio kako bosanski Srbi pucaju prema šumi iz svojih kuća. On je takođe izjavio da je to bio spontani napad. Rekao je da policija nije učestvovala u tom napadu, da vlasti nisu znale za taj incident i da je čuo da je o incidentu vođena istraga. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 12, 14–15, 23, 26; Božidar Trišić, T. 34511 (28. februar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da Trišićevo svjedočenje karakterišu nepodudarnosti, koje dovode u pitanje njegov iskaz u vezi s ovim pitanjem. Na primjer, prilikom unakrsnog ispitivanja, on je priznao da je to bila njegova pretpostavka, ali da ne zna ko su bili napadači, i potvrdio da je, iako nije vidio da je policija učestvovala u tom napadu, to mogao biti slučaj. Božidar Trišić, T. 34505–34508 (28. februar 2013.).

3919 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 36. Hodžić je izjavio da je saznao da je to bilo tijelo Salima Avdića. Međutim, nema pokazatelja u vezi s tim kako je svjedok to saznao, te Vijeće ne pridaje težinu tom aspektu njegovog svjedočenja.

3920 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 22. Utvrđeno je da je pucano na sljedeće osobe: Rifet Hodžić, Mujo Hodžić, Salko Salihović, Bajro Salihović i Bećir Hodžić; Sead Hodžić, T. 18462 (6. septembar 2011.). V. takođe P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3.

3921 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 36; Sead Hodžić, T. 18453 (6. septembar 2011.). Trišić je izjavio (i) da nijedan bosanski Musliman koji je ostao u svojoj kući nije bio ubijen i da su ubijeni samo oni koji su bili vani ili pokušali pobjeći; (ii) da tokom napada nije vidio vozila policije. D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 29; Božidar Trišić, T. 34505–34507, 34513 (28. februar 2013.). Vijeće smatra da Trišićevo svjedočenje u vezi s tim da li je vidio vozila policije nije značajno. Međutim, Vijeće prima na znanje njegovo priznanje da su ubijeni oni bosanski Muslimani koji su bili vani ili su pokušali pobjeći. Savkić je takođe izjavio da taj incident nije bio planiran, ali je prilikom unakrsnog ispitivanja priznao da je to samo njegova pretpostavka i da ne zna ko su bili napadači.

3922 P3284 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 37, 39 (pod pečatom); P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 38; Sead Hodžić, T. 18453 (6. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

3923 P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 3; Sead Hodžić, T. 18454 (6. septembar 2011.).

3924 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 41; Sead Hodžić, T. 18454 (6. septembar 2011.). V. takođe D3048 (Izjava svjedoka Božidara Trišića od 24. februara 2013.), par. 18.

1142. Mersudina Saim-Hodžić je vidjela veliki broj tijela po cijelom selu i procijenila da je tog dana ubijeno oko 80 ljudi.[3925] Kada su se preživjeli vratili, vidjeli su tijela najmanje 58 muškaraca, kao i tijela nekoliko žena i djece; svi oni bili su iz Zaklopače.[3926] Tijela su u grupama ležala po selu i većina je imala strijelne rane, pri čemu je metak bio ispaljen u usta.[3927] Vijeće napominje da su najmanje dvojica od tih ubijenih ljudi bili pripadnici jedne jedinice ABiH.[3928]

1143. Poslije tog incidenta, u selo su došli ljudi koji su nosili gas-maske i zaštitnu opremu i pomoću rovokopača, traktora i prikolice iskopali masovnu grobnicu; zatim su tijela umotali u čaršave i bacili ih grobnicu.[3929] Kada su se bosanski Srbi doselili u selo, tijela su iz te prve grobnice prebačena na drugu lokaciju.[3930]

1144. Vrlo mali broj muškaraca iz sela preživio je taj napad.[3931] Seljani koji su preživjeli okupili su se i kamionima otišli u Gradinu, a dvije ranjene žene odvedene su u bolnicu u Vlasenici.[3932] Jedan od kamiona zaustavljen je na kontrolnom punktu bosanskih Srba, gdje su trojicu bosanskih

---

3925 P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2698. V. također Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5062, 5104; Izet Redžić, T. 17681 (23. avgust 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su ubijena 83 civila); P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 43; Božidar Trišić, T. 34496 (28. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je više od 60 njegovih komšija, bosanskih Muslimana, u selu ubijeno iz vatrenog oružja). **[REDIGOVANO]**. Osmanoviću su rekli da je u Zaklopači ubijeno otprilike 80 ljudi i da su spaljene četiri kuće. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 55; Ibro Osmanović, T. 17995 (29. avgust 2011.).

3926 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 43, 45 (gdje je svjedok naveo da je u tom napadu ubijeno 28 članova njegove porodice). Tijela koja je Sead Hodžić vidio i prepoznao bila su tijela sljedećih osoba: Ibrahim Hodžić, Huso Hodžić, Mersudin Hodžić (16 godina), Hamdija Hodžić, Haso Hodžić, Bećir Hodžić, Ibro Hodžić, Safet Hodžić, Muhamed Hodžić, Ibiš Hodžić, Đulsuma Hodžić (žena), Behadil Hodžić, Fadil Hodžić, Ismeta Hodžić (žena), Sedin Hodžić (16 godina), Sadmir Hodžić (12 godina), Admir Hodžić (9 godina), Admira Hodžić (4 ili 5 godina), supruga Faila Hodžića, Mujo Hodžić, Salih Hodžić (10 godina), Enisa Hodžić (žena), Ismet Hodžić, Rifet Hodžić, Meho Hodžić, Admira Hodžić (12 godina), Asim Hodžić (3 godine), Anesa Hodžić (7 godina), Alija Hamidović, Osman Hamidović, Bego Hamidović, Hašim Hamidović, Asim Hamidović, Senaid Hamidović, Hamed Hamidović, Fata Hamidović (žena), Zada Hamidović (žena), Murat Hreljić, Muradif Hreljić, Salko Salihović, Bajro Salihović, Mujaga Salihović, Osman Salihović, Fatima Salihović, Edin Salihović (13 godina), Edina Salihović (10 godina), Nedžad Salihović (13 godina), Mustafa Mahmutović, Šaban Avdić, Mustafa Avdić, Salim Avdić, Raif Dugalić, Šaha Dugalić, Mustafa Berbić, Fatima Berbić, Junuz Selimović, Adem Selimović i Salih Selimović. Mersudina Saim-Hodžić je također navela imena 59 ljudi koji su ubijeni. P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 5–6. Pored nekih osoba koje su gore navedene, ona je navela imena sljedećih lica: Makbula Hodžić, Velida Hodžić, Ades Hodžić, Adesa Hodžić, Sajma Hodžić, Senahid Hamidović, Asko Hamidović, Edina Hamidović i jedna žena čije je prezime bilo Hamidović. Za 50 od tijela osoba čija su imena ovdje navedena, Mašović je naveo da su ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 55–57. V. također P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 8–9.

3927 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 44.

3928 D2942 (Zahtjev 1. žepske brigade ABiH, 13. februar 1995.). Vijeće napominje da je Savkićevo svjedočenje u vezi s tim da li su ljudi koji su ubijeni u selu bili pripadnici naoružane grupe bosanskih Muslimana dvosmisleno, te stoga nema veliku težinu. V. također Tomislav Savkić, T. 33823–33831 (15. februar 2013.); D2943 (Prijedlog upućen Aliji Izetbegoviću, 23. juni 1995.), str. 6.

3929 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 51–54.

3930 Sead Hodžić, T. 18435 (6. septembar 2011.). **[REDIGOVANO]**.

3931 P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4.

3932 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 46; P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 6.

Muslimana uhapsili i odveli, i oni više nikada nisu viđeni, dok je ženama dozvoljeno da nastave za Gradinu.[3933] Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi moglo donijeti zaključak o tome da li su srpske snage ubile trojicu bosanskih Muslimana koji su nestali tokom tog transporta.

1145. Bosanski Muslimani iz Zaklopače koji su preživjeli ostali su u Gradini sve dok srpske snage nisu napale i to selo.[3934] Poslije toga su se nekoliko dana krili u šumi; veliki broj žena i djece predao se bosanskim Srbima i oni su odvedeni najprije u logor Sušica, a zatim su prebačeni u Cersku i Kladanj.[3935]

1146. Uzimajući u obzir gore navedeno, Vijeće zaključuje da su srpske snage 16. maja 1992. ili približno tog datuma u selu Zaklopača ubile najmanje 60 ljudi, uključujući žene i djecu. Iako su među ubijenima najmanje dvije osobe bile vojnici ABiH, Vijeće je zaključilo (i) da su mnoge žrtve bile žene i mala djeca; (ii) da su neke od žrtava ubijene dok su pokušavale pobjeći ili nakon što su ih srpske snage zarobile; i (iii) da je većina ubijenih imala rane od metaka ispaljenih u usta. Vijeće stoga van svake razumne sumnje zaključuje da su ljudi koje su srpske snage ubile bili civili ili da su bili van borbenog stroja.

(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici

1147. Tužilaštvo navodi da je 2. juna 1992. ili približno tog datuma u selu Drum ubijeno najmanje 20 muškaraca.

1148. Drum je bilo selo nastanjeno bosanskim Muslimanima u mjesnoj zajednici Piskavica,[3936] a bilo je okruženo s više sela nastanjenih bosanskim Srbima.[3937] Naoružani bosanski Muslimani postavili su kontrolni punkt u selu početkom 1992. i iz sela je otvarana vatra.[3938]

3933 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 47. Utvrđeno je da su ljudi koji su odvedeni bili Meho Hamidović, Edin Hamidović (10 godina) i Pašan Selimović. V. takođe P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 5 (gdje je svjedokinja izjavila da su ubijeni Meho Hamidović i Edin Hamidović).

3934 Za dokaze u vezi s napadom na Gradinu, v. par. 1129–1130.

3935 P3285 (Izjava svjedoka Seada Hodžića od 24. maja 2000.), par. 53–55; Sead Hodžić, T. 18433–18434 (6. septembar 2011.); P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 4.

3936 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 34 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18136 (1. septembar 2011.); P6459 (Mapa Vlasenice); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93; Ibro Osmanović, T. 17994–17995 (29. avgust 2011.). Samo dvije kuće na rubu sela bile su kuće bosanskih Srba.

3937 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18136 (1. septembar 2011.). V. takođe Zoran Jovanović, T. 34206 (21. februar 2013.).

3938 Ibro Osmanović, T. 17994–17996 (29. avgust 2011.). V. takođe Mane Đurić, T. 35005–35007 (7. mart 2013.); D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 58–59; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 43; Milenko Stanić, T. 34020 (19. februar 2013.); svjedok KDZ033, T. 18083 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); Svetozar Andrić, T. 41671–41672 (22. juli 2013.). Prema tvrdnji optuženog, selo Drum je bilo legitiman vojni cilj. Završni podnesak odbrane, par. 1436. Iako Vijeće konstatuje

1149. Krajem maja 1992., pripadnici srpske policije zaplijenili su nekoliko lovačkih pušaka koje su posjedovali bosanski Muslimani u selu.[3939] Bosanski Srbi su više puta pretresali kuće bosanskih Muslimana, tvrdeći da traže oružje, ali su ti pretresi imali za posljedicu zastrašivanje stanovništva.[3940] Srpski policajci su išli kroz selo i preko megafona saopštavali bosanskim Muslimanima da moraju predati sve oružje, inače će im kuće biti spaljene, a muškarci uhapšeni.[3941]

1150. Dana 2. juna 1992., srpske snage su napale Drum.[3942] Srpske snage su najprije ušle u selo i otprilike u 07:00 sati, kada je jedan oklopni transporter s mitraljezom velikog kalibra otvorio vatru, vojnici su napali selo.[3943] Iako su neki seljani, bosanski Muslimani, možda posjedovali oružje, nije bilo oružanog otpora napadu srpskih snaga na Drum.[3944] Pripadnici Voda specijalne policije patrolirali su selom u potrazi za muškarcima, bosanskim Muslimanima, koji su se možda sakrili po kućama, i pucali su na njih bez obzira na to da li su bili naoružani ili ne.[3945]

1151. Vojnici su izvlačili ljude iz njihovih domova i ubijali ih na licu mjesta iz mitraljeza.[3946] Za samo nekoliko minuta ubijeno je više od 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, pri čemu su samo tri muškarca iz sela preživjela napad.[3947] Žene i djecu su okupili i držali na nišanu, a zatim su ih

---

da je u Drumu bilo naoružanih bosanskih Muslimana, dokazi koje je Vijeće prihvatilo ne idu u prilog zaključku da je cijelo selo bilo legitimni vojni cilj niti opravdavaju način na koji je izvršen napad na to selo. U vezi s tim, Vijeće ne smatra da su svjedočenja svjedoka Đurića, Savkića, Stanića i Andrića o tome u kojoj su mjeri bosanski Muslimani bili naoružani pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3791, 3813 i 3894 u odnosu na relevantne svjedoke.

3939 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18135, 18145 (1. septembar 2011.).

3940 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 6 (pod pečatom).

3941 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 6 (pod pečatom).

3942 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 7 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18145 (1. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2695.

3943 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 8–10 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2695.

3944 Svjedok KDZ603, T. 18135, 18137–18138, 18157 (1. septembar 2011.). Vijeće napominje da je svjedok KDZ603, kada su mu o tome postavljena dodatna pitanja, izjavio da nije znao za podjelu oružja u Drumu i da je nije vidio. Svjedočenje svjedoka KDZ603 je dato uz ogradu da govori na osnovu onoga što on zna i ne isključuje mogućnost da je u nekom trenutku prije napada na selo bilo oružja kod bosanskih Muslimana u Drumu, a da on za to nije znao. Optuženi tvrdi da je vjerodostojnost svjedoka KDZ603 sporna s obzirom na njegovo nedosljedno svjedočenje u vezi s ovim incidentom. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1436, gdje se poziva na P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18143, 18145 (1. septembar 2011.). Vijeće smatra da je tvrdnja optuženog neosnovana. Vijeće je imalo u vidu ukupno svjedočenje svjedoka KDZ603, uključujući dijelove svjedočenja na koje se pozvao optuženi, i ne smatra da ima ikakvih nepodudarnosti koje bi uticale na vjerodostojnost ovog svjedoka u pogledu njegovog svjedočenja koje se odnosi na ovaj incident.

3945 **[REDIGOVANO]**.

3946 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 10–13, 15 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18147–18148, 18152–18153 (1. septembar 2011.). Na ovaj način su izvedeni i ubijeni Hadžo Malešević, Fadil Salihović, Meho Jahić i njegov sin Ekrem Jahić.

3947 V. činjenice o kojima je presuđeno 2695, 2696; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.) (pod pečatom), par. 17; svjedok KDZ603, T. 18151 (1. septembar 2011.). **[REDIGOVANO]**. Svjedoci odbrane su izjavili, između ostalog, (i) da nisu znali za incident; (ii) da su ljudi koji su izveli napad postupali samoinicijativno; i (iii) čak i da su čuli za taj incident, da nisu sigurni da li su bosanski Muslimani bili naoružani ili da li su isprovocirali taj napad. Svetozar Andrić, T. 41672 (22. juli 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka

autobusom poslali u Sušicu.[3948] Seljanima su naredili da se ukrcaju u autobuse i pritom su ih "zasipali uvredama" zbog njihove "muslimanske nacionalnosti".[3949] Seljane su odveli u Sušicu u pratnji policajaca iz rezervnog sastava.[3950] Poslije tog datuma, u Drumu nije ostalo bosanskih Muslimana.[3951]

1152. Osmanovića su, dok je bio zatočen u zgradi zatvora u Vlasenici, s još trojicom zatočenih bosanskih Muslimana odveli u Drum da pokopaju 22 tijela.[3952] Osmanović je lično poznavao četvoricu preminulih muškaraca[3953] i primijetio je da je na svim tijelima, osim jednog, bila po jedna rana od metka između očiju.[3954] Osmo Hodžić je bio pogođen u prsa.[3955] Sve žrtve su bile bosanski Muslimani u starosnoj dobi od 18 do 65 godina i na sebi su imali civilnu odjeću.[3956] Tijela su bila poredana jedno pored drugog ispred lokalne kafane čiji je vlasnik bio bosanski Musliman.[3957] Stražari su naložili Osmanoviću da pretrese tijela i vidi da li ima dragocjenosti i dokumenata, a zatim su ih utovarili na traktor, odvezli na muslimansko groblje blizu stadiona Boksit i pokopali u jami.[3958] Po tijelima je, prije nego što su zatrpana, posut kreč.[3959]

Stanića od 16. februara 2013.), par. 37; Mane Đurić, T. 35082 (7. mart 2013.); D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 26. Vijeće ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka u ovom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3791 i 3894. Pored toga, Vijeće napominje da Bajagićevo svjedočenje takođe karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji da nije bio iskren u svom svjedočenju u tom pogledu.

3948 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2696. Trojica preživjelih muškaraca iz sela takođe su prebačena u Sušicu. V. takođe P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 12, 14–16 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18148 (1. septembar 2011.).

3949 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 21 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18147 (1. septembar 2011.).

3950 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 19–21 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 24 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18159 (1. septembar 2011.).

3951 Svjedok KDZ603, T. 18158 (1. septembar 2011.).

3952 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93–95. Za dokaze o zatočenju u zgradi zatvora u Vlasenici, v. zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici.

3953 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

3954 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93. Svjedok KDZ603 je vidio približno 20 tijela u Drumu i uspio je sa sigurnošću da identifikuje tijela Gore Salihovića, Brace Salihovića, Osme Hodžića, Nedžada Hodžića, Jasmina Kičića, brata Jasmina Kičića, Huse Aličevića, Mehe Jahića, Ekrema Jahića, Hadže Maleševića, Fadila Salihovića. P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 22–23 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18132, 18138, 18152 (1. septembar 2011.). Tijela Osme Hodžića, Huse Aličevića, Mehe Jahića, Ekrema Jahića i Fadila Salihovića identifikovao je Mašović kao osobe čija su tijela ekshumirana iz masovne grobnice, dok je Nedžad Hodžić ekshumiran iz individualne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 51, 53–55. V. takođe P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 8.

3955 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

3956 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 96.

3957 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

3958 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93. Vijeće ne prihvata Đurićevo svjedočenje da je od srpskih policajaca zatraženo da pruže zaštitu i obezbijede da se bosanski Muslimani ubijeni u Drumu pokopaju kako treba. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 za obrazloženje zašto Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 44; Mane Đurić, T. 35006, 35030–35031 (7. mart 2013.). Međutim, Vijeće ipak napominje da je sam Đurić priznao da su neke od žrtava bile civili, bosanski Muslimani.

1153. Uzimajući u obzir gore navedeno, Vijeće zaključuje da su srpske snage 2. juna 1992. ili približno tog datuma u selu Drum ubile najmanje 20 muškaraca, bosanskih Muslimana.

(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici

1154. Tužilaštvo navodi da je najmanje 29 muškaraca odvedeno iz zgrade Civilne zaštite i ubijeno pored puta kod sela Nova Kasaba u periodu od maja do juna 1992.[3960]

1155. Dana 17. maja 1992., iz sela u okolini Bratunca odvedeni su bosanski Muslimani i u tri puna autobusa odvezeni u grad Bratunac. Zatim su prebačeni u Vlasenicu.[3961] Srpski policajci su ih ukrcali u autobuse, a u svakom autobusu je bio po jedan naoružani stražar i pratilo ga je jedno vozilo policije.[3962] Poslije dolaska u Vlasenicu, autobusima je prišla grupa srpskih vojnika; nosili su maskirne uniforme s fantomkama ili čarapama preko lica,[3963] a također su imali ambleme, uključujući oznake arkanovaca i Belih orlova. Vojnici su naredili svim muškarcima da se postroje ispred autobusa.[3964] Muškarce su tjerali da pjevaju "srpske nacionalističke pesme" i pozdravljaju srpskim pozdravom s tri uzdignuta prsta, a one koji su odbijali da pjevaju su tukli.[3965] Jednog od zatočenika su udarali nogom i tukli dok su ga ispitivali o vojnom ruksaku koji je nosio.[3966]

1156. Starije muškarce iz grupe vratili su u autobuse, dok su oko 34 vojno sposobna muškarca i pet maloljetnika odveli u zatvor MUP-a, gdje su ih držali u pritvoru nekoliko dana.[3967] Ljude iz grupe su po dolasku držali u jednoj maloj prostoriji i teško ih pretukli.[3968] Dva muškaraca su vratili u autobuse sa ženama, djecom i starim ljudima, koje su odvezli u Kladanj.[3969] Bosanske Muslimane koji su ostali srpski vojnici su i danju i noću tukli palicama, cijevima i kundacima.[3970] Tek drugog dana su dobili hranu i vodu.[3971]

3959 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 93.

3960 Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da su te osobe odvedene iz zgrade SJB-a u Vlasenici. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 807.

3961 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 15, 19–21, 24. Za dokaze o prebacivanju iz Bratunca, v. par. 763.

3962 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 19, 24.

3963 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 26.

3964 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 26.

3965 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 29, 160 (pod pečatom).

3966 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 26; Suad Džafić, T. 18197 (1. septembar 2011.).

3967 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 27–28. V. također P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 29 (pod pečatom).

3968 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 29; Suad Džafić, T. 18197–18198 (1. septembar 2011.).

3969 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 29.

3970 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 31, 68.

3971 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 31.

1157. Dana 21. maja 1992., ovu grupu bosanskih Muslimana, izuzev petorice maloljetnika, dva policajca su izvela napolje i rekla im da će biti razmijenjeni.[3972] Od zatočenika su tražili da predaju sve lične stvari prije nego što se ukrcaju u autobus koji je trebalo da ih odveze prema Novoj Kasabi.[3973] Vojnik zvani Makedonac psovao je i "divljački" pretukao jednog zatočenika kada je primijetio da on nije predao svoj ručni sat.[3974] Dok su bosanski Muslimani čekali da krenu, došla su četiri automobila koja su na vratima imala oznake mrtvačke glave i iz njih su izašli muškarci u uniformama, među njima i čovjek koji se zvao Pero Mitrović.[3975] Blizu autobusa je bilo parkirano i jedno oklopno vozilo s vojnicima. Vojnici su ušli u autobus i tjerali bosanske Muslimane da pjevaju "četničke" pjesme.[3976] Oklopno vozilo je zatim predvodilo autobus prema Bratuncu, a pratili su ih automobili.[3977]

1158. Kolona vozila zaustavila se na ulazu u Novu Kasabu i vojnici su izašli iz svojih vozila; Makedonac je rekao zatočenicima da izađu iz autobusa u grupama od četiri-pet.[3978] Zatočenike koji su bili u prvoj grupi ubili su na licu mjesta čim su izašli iz autobusa.[3979] Drugim grupama zatočenika naredili su da izađu iz autobusa i trče preko polja, gdje su ih zatim ubijali iz automatskih pušaka i mitraljeza na oklopnom vozilu.[3980] Suad Džafić je bio u posljednjoj grupi; on je pogođen iz vatrenog oružja i ranjen na četiri mjesta na tijelu, ali je preživio.[3981] Mitrović i Makedonac su svim preživjelima koje su pronašli pucali u glavu.[3982] Dok su se Mitrović i Makedonac približavali Suadu Džafiću, on je čuo raspravu u vezi s tim da pogubljenje nije trebalo izvršiti na glavnoj cesti. Vojnicima je zatim naređeno da se odmah udalje; to je Suadu Džafiću omogućilo da pobjegne.[3983] Od 29 ubijenih muškaraca, bosanskih Muslimana, Suad Džafić je naveo imena 21 rođaka i

---

3972 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 33–34. Jedan od čuvara kojeg je prepoznao Suad Džafić bio je bosanski Srbin iz Bratunca koji se zvao Nešo Živanović. Suad Džafić, T. 18173, 18202 (1. septembar 2011.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2701.

3973 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 35–36. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2701.

3974 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 38; Suad Džafić, T. 18173, 18202–18203 (1. septembar 2011.).

3975 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 39–40.

3976 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 41–42.

3977 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 43. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2701.

3978 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 47–48; Suad Džafić, T. 18174–18175 (1. septembar 2011.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2702.

3979 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 48–50. **[REDIGOVANO]**.

3980 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 49–51. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2702.

3981 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 50, 52.

3982 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 53. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2702.

3983 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 55–58, 66 (gdje je svjedok izjavio da su preživjeli i Rahman Karić i Sado Muhić).

komšije.[3984] SJB Milići je 3. avgusta 1992. izvijestio CSB Sarajevo o ovom incidentu i naveo da je ovo pogubljenje izvršio Vukovarski odred, koji je bio paravojna grupa.[3985]

1159. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 21. maja 1992. ili približno tog datuma odvele iz Vlasenice i ubile približno 29 muškaraca, bosanskih Muslimana.

(E) Zatočenički objekti u Vlasenici

(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici

1160. U Optužnici se navodi da je zgrada SJB-a u Vlasenici korištena kao zatočenički objekt barem od maja do jula 1992.[3986]

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1161. Zgrada SJB-a nalazila se u centru Vlasenice.[3987] Policajci koji su radili u zgradi SJB-a išli su od vrata do vrata, ispitivali nesrbe, odvodili ih u zgradu SJB-a i od njih tražili novac.[3988] Pripadnici rezervnog sastava policije hapsili su bosanske Muslimane u njihovim domovima i dovodili ih u zgradu SJB-a, ne navodeći zašto ih hapse.[3989]

1162. Od nesrba su prvo intelektualce, članove SDA i imućnije pojedince zatvorili i ispitivali u zgradi SJB-a. Neki su tamo bili zadržani par dana, a neki duže. Neke su puštali, pa ponovo

---

3984 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 60–63, 65; Suad Džafić, T. 18204 (1. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je od 32 muškarca odvedena na strijeljanje, ubijeno 29). Utvrđen je identitet sljedećih osoba: Mehmed Džafić, Ibro Džafić, Hamed Džafić, Osman Džafić, Fahrudin Džafić, Fejzo Džafić, Mirsad Džafić, Huso Džafić, Samir Džafić, Šahin Suljić, Himzo Suljić, Izo Suljić, Suljo Suljić, Ramiz Karić, Arif Karić, Ismet Salihović, Ragib Salihović, Galib Ahmetović, Hidajet Galić, Ibro Suljagić, Alija Suljagić. Sve te osobe čija su imena navedena, njih 21, identifikovane su kao osobe ekshumirane iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 95–96. V. takođe P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29–30; P3264 (Izvještaj SJB-a Milići, 3. avgust 1992.), str. 1–2.

3985 P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 67; P3264 (Izvještaj SJB-a Milići, 3. avgust 1992.), str. 1–2. Iako se u izvještaju takođe navodi da SJB Milići nije mogao zaštititi te ljude da ne budu pogubljeni jer su pripadnici Vukovarskog odreda imali teško naoružanje, Vijeće ne pridaje težinu tom pokušaju SJB-a da se distancira od ovog incidenta. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu Džafićevo svjedočenje da nije vidio da su policajci pokušali da zaštite zatočenike i da je u stvari jedan policajac rekao: "Pusti me da ih sad sve ubijem."

3986 Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je ovaj objekt radio u maju i junu 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

3987 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 99; P3219 (Vazdušna fotografija Vlasenice s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 163 (pod pečatom); P3258 (Fotografija SJB-a Vlasenica); P6459 (Mapa Vlasenice).

3988 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 166 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 189.

3989 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 60–64, 189, 191; Ibro Osmanović, T. 17984, 17992 (29. avgust 2011.); P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.).

hapsili.[3990] U ispitivanjima su učestvovali pripadnici SJB-a Vlasenica, uključujući pripadnike Voda specijalne policije.[3991]

1163. U maju 1992., Kraljević je naredio pripadnicima Voda specijalne policije da sve vojno sposobne muškarce iz pretežno muslimanskog predgrađa Sušica dovedu u zgradu SJB-a radi ispitivanja o oružju.[3992] U toj akciji je privedeno ukupno 50 bosanskih Muslimana, uključujući nekoliko starijih muškaraca i maloljetnika.[3993]

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1164. Policajci, bosanski Srbi, su nekoliko dana držali bosanske Muslimane zatvorene u jednoj maloj ćeliji u zgradi SJB-a i maltretirali ih.[3994] Dok je Osmanović bio zatočen u toj ćeliji, još preko 20 bosanskih Musliana, uključujući nekoliko djece, bilo je zaključano tri-četiri sata u toj pretrpanoj prostoriji. Zatim su deset muškaraca odveli u drugu prostoriju.[3995] Nijedan od tih ljudi nije učestvovao u vojnim dejstvima.[3996]

1165. U maltretiranju zatočenih bosanskih Muslimana u zgradi SJB-a učestvovalo je i nekoliko pripadnika rezervnog sastava policije.[3997] Pripadnicima Voda specijalne policije takođe su dozvoljavali da uđu u zgradu SJB-a, gdje su učestvovali u premlaćivanju zatočenika.[3998] Zatočenike su u grupama ili pojedinačno izvodili radi ispitivanja i pritom ih tukli.[3999] Vezali su im ruke i noge i tukli ih, tokom perioda od oko deset dana, policijskim palicama, metalnim cijevima, kundacima i

3990 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 165 (pod pečatom).

3991 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 33 (pod pečatom).

3992 **[REDIGOVANO]**.

3993 **[REDIGOVANO]**.

3994 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20, 163 (pod pečatom); P3255 (Fotografija unutrašnjosti SJB-a Vlasenica); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2699. Što se tiče činjenice o kojoj je presuđeno 2699, Đurić je izjavio da je efektivna kontrola nad zgradom SJB-a uspostavljena tek sredinom maja 1992. i da prije toga SJB nije mogao spriječiti paravojne grupe da uđu u zgradu. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 67. Vijeće ne smatra da je Đurićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791.

3995 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 65–68 (gdje svjedok navodi imena drugih zatočenika, među kojima su bili i Hasan Kuljančić i Dževad Topalović); Ibro Osmanović, T. 17986–17987 (29. avgust 2011.).

3996 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 67.

3997 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 184–186, 189–191; P3224 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica, 25. juni 1992.); P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.); P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 164 (pod pečatom).

3998 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 28 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 71.

3999 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 68, 70.

metalnim lancima.[4000] Neke zatočenike su takođe posjekli nožem na više mjesta na tijelu, a jednom prilikom su jednom zatočeniku u te rane utrljavali so.[4001]

1166. Iako su zatočenicima povremeno dozvoljavali da im od kuće donesu hranu, često su bili gladni.[4002] Jednom prilikom, zatočenici su dobili hranu koja je bila pokvarena.[4003] Oni nisu imali nikakvog pristupa medicinskoj pomoći i uslovi u pritvoru bili su loši.[4004] Zatočenici su imali pristup vodi u prizemlju zgrade, ali su odlazeći onamo dobijali batine.[4005] Zatočenici nisu imali kreveta i spavali su na betonskom podu.[4006] Osmanović je te uslove opisao kao atmosferu "patnje, jada i bola".[4007]

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1167. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u maju 1992. pohapsile civile, bosanske Muslimane, kao i nekoliko djece i starijih muškaraca, u njihovim domovima i držale ih zatočene u zgradi SJB-a Vlasenica. Zatočenici su držani u lošim uslovima, koji su uključivali nedostatak hrane, kreveta i medicinske pomoći te prenatrpanost prostorija. Zatočenike su tukli palicama, metalnim cijevima, lancima i drugim predmetima. Neke od zatočenika su tokom zatočenja posjekli nožem.

(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici

1168. U Optužnici se navodi da je 22. maja 1992. ili približno tog datuma u zgradi SJB-a ubijen jedan čovjek.

1169. Dana 22. maja 1992. ili približno tog datuma, Džemala Ambeškovića, bivšeg policajca koji je učestvovao u organiziranju referenduma za nezavisnost BiH u Vlasenici,[4008] gurnuli su u

4000 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 70, 78; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2699. Vijeće ne pridaje težinu Đurićevom svjedočenju da su neki zatočenici prilikom informativnih razgovora fizički nasrtali na inspektore, pa je i prema njima morala biti primijenjena "fizička sila". D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 45–47. Vijeće ne smatra da je to svjedočenje uvjerljivo. Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 prilikom donošenja zaključka da Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

4001 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 77–78.

4002 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

4003 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

4004 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2699.

4005 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

4006 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

4007 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 79.

4008 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 72. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2700; P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 95 (gdje se navodi da je Džemal Ambešković ekshumiran iz pojedinačne grobnice).

prostoriju i drugi zatočenici su vidjeli da su mu lice i stomak bili u modricama.[4009] Poslije nekog vremena, Stevan Mumović, koji je na uniformi imao oznaku "ratne milicije", rekao je Ambeškoviću da izađe iz prostorije. Kada je Ambešković zakoračio preko praga prostorije, udaren je u potiljak, pao je na pod, a zatim se začuo pucanj iz pištolja.[4010] Nakon što je on ubijen, jedan pripadnik rezervnog sastava policije naredio je trojici zatočenika da "[i]z[ađu] napolje i utovar[e] ovo govno", a zatim su im dali plastičnu vreću i naredili da tijelo utovare u kombi.[4011] Nakon što su utovarili tijelo u kombi, zatočenike su tukli dok su se penjali uz stepenice.[4012]

1170. Vijeće stoga zaključuje da je jedan pripadnik srpskih snaga 22. maja 1992. ili približno tog datuma u zgradi SJB-a Vlasenica ubio jednog muškarca, bosanskog Muslimana.

(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici

1171. U Optužnici se navodi da je zgrada zatvora u Vlasenici korištena kao zatočenički objekt barem od juna do jula 1992.[4013]

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1172. Zatvor u Vlasenici bio je blizu zgrade SJB-a i komandant zatvora bio je Branislav Sokanović; on je bio policajac u SJB-u Vlasenica.[4014] Čuvari u zatvoru bili su policajci, bosanski Srbi, a među njima je bilo i pripadnika rezervnog sastava policije.[4015]

1173. Počev od maja 1992., policajci, bosanski Srbi, hapsili su i na više dana pritvarali bosanske Muslimane u zatvoru u Vlasenici.[4016] Među njima je bila jedna grupa od tridesetak muškaraca nesrpske nacionalnosti iz Bratunca i znatan broj drugih nesrba iz Vlasenice.[4017]

4009 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 72.

4010 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 73–74. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2700; **[REDIGOVANO]**; P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.) (pod pečatom). Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 68 (gdje je svjedok izjavio da niko nije ubijen u zgradi SJB-a). Sam optuženi priznaje da predočeni dokazi potvrđuju da je 22. maja 1992. ili približno tog datuma u tom objektu ubijen jedan čovjek, ali tvrdi da nisu predočeni nikakvi dokazi koji bilo koga na republičkom nivou dovode u vezu s tim ubistvom. Završni podnesak odbrane, par. 1439.

4011 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 75–76; P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.).

4012 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 76. Vijeću su predočeni dokazi o ubijanju drugih osoba koje su bile zatočene u tom objektu. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 164, 166 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za to ubijanje na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

4013 Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju da je taj objekt radio u maju i junu 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 56.

4014 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 81–82, 99, 191; P3226 (Spisak aktivnih pripadnika SJB-a Vlasenica u maju 1992.); P3219 (Vazdušna fotografija Vlasenice s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 85, 158 (pod pečatom).

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1174. Zatvor u Vlasenici mogao je da primi otprilike 20 do 50 zatočenika.[4018] Uprkos takvom kapacitetu, u pet prostorija zatvora u Vlasenici, u vrlo lošim uslovima, držano je 150 muškaraca, bosanskih Muslimana.[4019] Osmanović je prebačen u zatvor u Vlasenici 2. juna 1992. i tamo je bio zatočen do 18. juna 1992.[4020] Osmanovića su po dolasku pretresli, oduzeli mu vrijedne stvari i smjestili ga u ćeliju s drugim bosanskim Muslimanima.[4021]

1175. Zatočeni bosanski Muslimani morali su spavati na drvenim paletama na podu ili na policama pošto nije bilo kreveta.[4022] Hranu su dobijali od svojih kuća ili od poznanika, a jednom su dobili ostatke zatvorske hrane.[4023] Tokom boravka u zatvoru u Vlasenici, zatočenicima nije bila dostupna medicinska pomoć ni lijekovi.[4024]

1176. Bosanski Srbi u maskirnim uniformama izvodili su iz zatvora u Vlasenici zatočenike i tjerali ih da pljačkaju imovinu iz kuća bosanskih Muslimana.[4025] Zatočenike su također izvodili kako bi pokopavali tijela i kopali rovove na liniji fronta između Vlasenice i Kladnja,[4026] a i kako bi obavljali druge poslove kao što je cijepanje drva.[4027]

4015 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 190; P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 159 (pod pečatom). V. također D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 49.

4016 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 20, 28–29, 159 (pod pečatom).

4017 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 160 (pod pečatom). Za dokaze o hapšenju tih zatočenika u Bratuncu, v. par. 763. Đurić je izjavio da je taj objekt korišten zato što je bilo lica pod istragom koja su morala biti držana u zatvoru. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 49. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 za obrazloženje zašto Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

4018 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90, 158 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83.

4019 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2703.

4020 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 80.

4021 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83.

4022 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 162 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

4023 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

4024 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

4025 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 91–92. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2704.

4026 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 89, 93–98. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2704. Zatočenike su u vojnim kamionima JNA odveli bosanski Srbi koji su nosili sivomaslinaste uniforme. Vijeće napominje da u vrijeme kada su zatočenike odveli da kopaju rovove nije bilo borbi. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 61 (pod pečatom).

4027 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 162 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za ovu vrstu prisilnog rada u Optužnici, koja obuhvata samo prisilni rad na liniji fronta.

1177. Zatočenike su ili ispitivali u zatvoru ili ih odvodili u obližnju zgradu SJB-a.[4028] Neki zatočenici su u zatvoru bili podvrgnuti dugotrajnom i teškom premlaćivanju. Takođe su im prijetili i zastrašivali ih.[4029] Kada je upravnik zatvora u Vlasenici Sokanović bio prisutan, prema zatočenicima su korektno postupali, ali kada on nije bio tamo, uslovi su se pogoršavali i zatočenike su tukli.[4030] Kada Sokanović nije bio tu, zatočenicima su dozvoljavali da idu u klozet samo jednom ili dvaput dnevno i usput su ih tukli.[4031] Zatočenike su udarali nogama i tukli palicama, kundacima, mitraljezima, metalnim šipkama, gredama i debelim plastičnim cijevima.[4032]

1178. Poslije smrti Kraljevićevog brata, lica u uniformama došla su u zatvor kako bi se svetila zatočenicima, podvrgavajući ih daljem zlostavljanju.[4033] Pored toga, dovodili su civile i pojedince u uniformama ili im dozvoljavali da uđu u objekt i tuku zatočenike, a stražari nisu pružali zatočenicima nikakvu zaštitu.[4034]

(c) Zaključak

1179. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage od maja do juna 1992. hapsile muškarce, bosanske Muslimane, i držale ih zatočene u zatvoru u Vlasenici. Zatočenici su držani u lošim uslovima, u prenatrpanim prostorijama, bez odgovarajuće medicinske pomoći i kreveta. Zatočenici su morali raditi na više lokacija i koristili su ih, na primjer, da pokopavaju tijela i kopaju rovove. Zatočenike su premlaćivali palicama, metalnim šipkama, puškama, cijevima i drugim predmetima.

(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici

1180. U Optužnici se navodi da je logor Sušica korišten kao zatočenički objekt barem od maja do otprilike 30. septembra 1992.

4028 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 163 (pod pečatom). Za dokaze o postupanju u zgradi SJB-a u Vlasenici, v. zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici.

4029 P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 7 (gdje je svjedok izjavio da njega nisu tukli nakon što je intervenisao jedan čovjek koji je poznavao njegovu porodicu).

4030 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 83, 89, 191 (gdje je svjedok izjavio da mu je tokom tog premlaćivanja izbijeno pet zuba). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2705.

4031 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 84.

4032 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 88.

4033 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 89–90.

4034 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 90. Vijeću su takođe predočeni dokazi o ubijanju i nestanku zatočenika izvedenih iz zatvora u Vlasenici. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 44, 159–160 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18090–18091 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 55, 85–89, 185; Ibro Osmanović, T. 17943–17945 (25. avgust 2011.). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za gore navedeno ubijanje na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1181. Logor Sušica je bio blizu grada Vlasenice, na putu od Sarajeva za Beograd, i sastojao se od baraka koje su prije rata bile vlasništvo jednog šumarskog preduzeća.[4035] Taj objekt je preuzeo TO i koristio ga za skladištenje svog naoružanja, a hangar je kasnije korišten za zatočenje ljudi koji su bili dovedeni u logor.[4036] Logor je osnovan 31. maja 1992. po naređenju komandanta 1. pješadijske brigade VRS-a, koji je postupio na osnovu odluke SAO Birča kojom je regulisano "iseljavanje muslimanskog življa".[4037]

1182. Bosanske Muslimane su u logor dovodili i pripadnici VRS-a i SJB-a Vlasenica, koji su bili i nadležni za taj objekt, a SJB je u praksi određivao kako će logor funkcionisati.[4038] Upravnik logora bio je Veljko Bašić, a objekt su čuvali pripadnici policije, Voda specijalne policije i VRS-a.[4039] Bašić i njegov zamjenik su gotovo svakog jutra dolazili u logor i ažurirali spisak s ličnim podacima svih novopridošlih zatočenika u logor, a zatim su te ažurirane spiskove dostavljali SJB-u

4035 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 104–105, 144; P3223 (Vazdušna fotografija logora Sušica s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); svjedok KDZ033, T. 18071 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P6459 (Mapa Vlasenice); P6130 (Fotografije logora Sušica); Momir Deurić, T. 33922–33923 (18. februar 2013.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 70 (pod pečatom); P3231 (Vazdušna fotografija Vlasenice s oznakama koje je unio svjedok KDZ033) (pod pečatom).

4036 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 105, 144; P3223 (Vazdušna fotografija logora Sušica s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 465 (pod pečatom). Taj objekt je najprije korišten za smještaj srpskih izbjeglica koje su došle u opštinu, a zatim ga je preuzela vojska. V. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 17; Momir Deurić, T. 33919–33920 (18. februar 2013.); P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 2–3.

4037 P3240 (Naređenje Birčanske brigade, 31. maj 1992.); **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2706; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 7. Svjedoci odbrane su izjavili da se to naređenje odnosilo na organizaciju logora i održavanje reda, i discipline, a ne na njegovo osnivanje, te da SAO Birač nije učestvovao u iseljavanju nesrpskog stanovništva i da takva odluka nije postojala. Svetozar Andrić, T. 41681–41684 (22. juli 2013.); Milenko Stanić, T. 34022–34024 (19. februar 2013.). Stanić je ostao pri tom stavu čak i kada mu je predočen članak iz novina u kojem se navodi da je vlada SAO Birča donijela odluku o iseljavanju bosanskih Muslimana s tog područja, v. P6030 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Srpska regija Birač: Utvrđene granice", 6. juni 1992.). V. takođe Tomislav Savkić, T. 33786–33787 (15. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da autor članka nije bio dobro obaviješten). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3796, 3813 i 3894 prilikom donošenja zaključka da svjedočenja relevantnih svjedoka u tom pogledu nisu pouzdana.

4038 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 69 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18071 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Svjedoci odbrane su izjavili (i) da je jedino vojska dovodila bosanske Muslimane u logor; (ii) da su policajci samo povremeno obilazili objekt; i (iii) da opštinski organi vlasti nisu dobili nikakvu informaciju niti su mogli uticati na ono što se dešavalo u objektu. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 19; Momir Deurić, T. 33921–33922 (18. februar 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 28. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3791 i 3858 za obrazloženje zašto smatra da svjedočenje relevantnih svjedoka u tom pogledu nije pouzdano.

4039 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 71–72, 75–76 (pod pečatom); P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 7, 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2707; D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 17; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 110 (gdje je svjedok rekao da su stražari nosili uniforme JNA i da su većinom bili bosanski Srbi iz Vlasenice i obližnjih sela).

Vlasenica.[4040] Logor Sušica je bio opremljen telefonom i radio-stanicom koji su korišteni za komunikaciju s Kriznim štabom Vlasenica, komandom Vlaseničkog bataljona i SJB-om Vlasenica.[4041] SJB i Krizni štab Vlasenica dobijali su redovne izvještaje o stanju u logoru Sušica.[4042] Krizni štab Vlasenica je također donosio odluke u vezi s logorom i zatočenicima, kao što su odluke o puštanju zatvorenika na slobodu, posjetama predstavnika međunarodnih institucija i razmjenama.[4043]

1183. U junu 1992., za logor Sušica bio je zadužen Dragan Nikolić; on se zatočenicima predstavio kao komandant logora i rekao da je on "bog i zakon".[4044] Dragan Nikolić je bio pripadnik Voda specijalne policije i referisao je Kraljeviću.[4045] I drugi pripadnici Voda specijalne policije dolazili su u logor i učestvovali u ispitivanju zatočenika.[4046]

1184. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je logor radio četiri mjeseca, do septembra 1992.[4047] U prvoj grupi zatočenika koji su dovedeni u taj objekt bilo je 300 muškaraca i žena, bosanskih Muslimana, iz opštine Šekovići, koje su uhapsili pripadnici Vojne policije i u Sušicu doveli krajem maja ili početkom juna 1992.[4048] Poslije su VRS i policija bosanskih Srba, uključujući pripadnike Voda specijalne policije, u logor dovodili i druge bosanske Muslimane iz

---

4040 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 75, 92 (pod pečatom). Vijeće ne pridaje težinu spekulaciji svjedoka KDZ033 da je spisak zatočenika najvjerovatnije bio dostavljan Kriznom štabu Vlasenica.

4041 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 83 (pod pečatom).

4042 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2708; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 17, 75, 83–84 (pod pečatom). Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 70 (gdje je svjedok izjavio da, ako su izvještaji podnošeni, onda su morali biti podnošeni komandi TO-a, odnosno Komandi brigade nakon što je formiran VRS). Članovi Kriznog štaba Vlasenica samo su rijetko posjećivali logor, te su se stoga oslanjali na primljene izvještaje. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 86 (pod pečatom).

4043 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 84 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2709. Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 71 (gde je svjedok izjavio da je Krizni štab Vlasenica raspušten 31. maja 1992). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858 za obrazloženje zašto smatra da Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

4044 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 106–107, 111; Ibro Osmanović, T. 17998 (29. avgust 2011.); P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 6; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 465 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 267–269 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2715. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 18.

4045 **[REDIGOVANO]**; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 108–109, 112–113, 142, 183.

4046 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 183, 192; P3225 (Spisak pripadnika rezervnog sastava SJB-a Vlasenica u septembru 1992.). V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 10, 12, 82 (pod pečatom); P3257 (Fotografija pripadnika voda specijalne policije Vlasenica, s oznakama) (pod pečatom)

4047 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2711.

4048 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 67, 112(pod pečatom). V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 114; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 88 (pod pečatom). Vojna policija je formirana odlukom Kriznog štaba Vlasenica. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 7 (pod pečatom).

Vlasenice.[4049] Među njima je bio i veliki broj bosanskih Muslimana koji su bili uhapšeni u svojim domovima u Vlasenici i sa svojim porodicama odvedeni u logor, kojima su rekli da će biti razmijenjeni za bosanske Srbe zarobljene u Tuzli.[4050] Pored toga, u Sušicu su dovodili i stanovnike sela koja su srpske snage zauzele, nakon što bi ih opkolile i napale.[4051] Ostali zatočenici su u logor prebačeni iz zatvora u Vlasenici i iz zgrade SJB-a.[4052] Najzad, srpske snage su u logor Sušica prebacivale i ljude iz Rogatice[4053] i Kalesije.[4054]

1185. U logor Sušica je u razmaku od nekoliko dana dovedeno otprilike 1.000 bosanskih Muslimana.[4055] Tokom njihovog prebacivanja u logor, bosanskim Muslimanima su prijetili i

---

4049 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 67, 80 (pod pečatom). Svjedoci odbrane su izjavili (i) da su opštinski organi vlasti donijeli odluku da pretvore objekte TO-a u prihvatni centar, gdje su bosanski Muslimani koji nisu napustili opštinu mogli biti smješteni radi njihove vlastite zaštite; (ii) da je većina bosanskih Muslimana prihvatila ponudu opštinskih organa vlasti da budu privremeno smješteni u logoru Sušica, dok se ne obezbijedi njihovo prebacivanje na mjesto koje su izabrali; (iii) da Sušica nije bila logor, već prihvatni centar u kojem su bili smješteni i bosanski Srbi i bosanski Hrvati; (iv) da su neke muslimanske porodice noću dolazile u Sušicu, a tokom dana se vraćale u svoje domove. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 26–27; Savo Čeliković, T. 33565 (13. februar 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 50–54; Mane Đurić, T. 35023–35028 (7. mart 2013.); D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 18; D3101 (Izvještaj SJB-a Vlasenica, 6. avgust 1992.); D3102 (Izvještaj SJB-a Vlasenica, 1. septembar 1992.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 29; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 42–44. V. takođe Svetozar Andrić, T. 41684 (22. juli 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 26, 28. Imajući u vidu težinu dokaza, uključujući i prevladavajuće okolnosti u opštini, i uzimajući u obzir ocjenu vjerodostojnosti relevantnih svjedoka u fusnotama 3791, 3813, 3858 i 3894, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Vijeću je takođe dostavljen izvještaj u kojem je logor Sušica opisan kao "prihvatni centar" za prihvat i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba koji su dobrovoljno izrazili želju da napuste opštinu i u kojem se navodi da logor zadovoljava njihove osnovne uslove za privremeni smještaj. P3250 (Izvještaj SJB-a Vlasenica, 1. septembar 1992.). Imajući u vidu težinu dokaza, a takođe uzimajući u obzir svjedočenje svjedoka KDZ033 u vezi s tačnošću dokaznog predmeta P3250, Vijeće se neće osloniti na opis prirode, namjene i uslova u logoru Sušica koji je dat u tom izvještaju. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 91 (pod pečatom). Međutim, Vijeće zaključuje da je bilo ljudi koji su dobrovoljno došli u logor jer su očekivali da će odatle biti brže prebačeni iz Vlasenice na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana. Svjedok KDZ033, T. 18074–18076 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4050 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 461–463 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 263–266 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom).

4051 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5146; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 59 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 464 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom). Među tim zatočenicima bili su žene, djeca i starije osobe, bosanski Muslimani, koji su dovedeni u logor poslije napada na selo Drum 2. juna 1992. ili približno tog datuma. P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 21, 24 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18159 (1. septembar 2011.). Po dolasku te grupe iz Druma, vojnici su u razgovoru potvrdili da je Vlasenica "očišćena". P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 25–26 (pod pečatom).

4052 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 100–101; Ibro Osmanović, T. 17999 (29. avgust 2011.); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 80 (pod pečatom).

4053 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 870–872; svjedok KDZ033, T. 18073 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4054 P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 2, 6; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12562–12564. V. takođe D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 28; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 114.

4055 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 28 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18159 (1. septembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712. V. takođe P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 6; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12563–12564.

vrijeđali ih po nacionalnoj osnovi.[4056] Po dolasku u logor, lični podaci zatočenika upisivani su u jednu svesku.[4057]

1186. Ogromnu većinu zatočenika činili su civili.[4058] Žene, djecu i starije ljude su odvojili od muškaraca i prebacili u pravcu Kladnja, dok su muškarce najprije pretresli, a zatim zatočili u hangaru.[4059] Zatočenicima su oduzete lične isprave i dragocjenosti.[4060] Od žena su tražili da potpišu izjavu da Vlasenicu napuštaju dobrovoljno, a onima koje su odbijale da potpišu, prijetili da će ih tući ili ubiti.[4061] Poslije toga, u logoru je ostalo samo dvadesetak žena, pri čemu je oko 800 žena i djece iz logora prevezeno autobusima, kamionima i prikolicama u toku dva dana.[4062] Žene su držane u zasebnoj zgradi blizu hangara i s vremenom je tamo bilo zatočeno sve manje žena.[4063]

1187. Dana 7. juna 1992., Komanda Istočnobosanskog korpusa obavijestila je Glavni štab VRS-a da na području Vlasenice drže oko 800 zarobljenika.[4064] Sredinom juna 1992., Komanda Birčanske brigade obavijestila je Komandu Istočnobosanskog korpusa da je "[p]otrebno [...] da hitno riješ[e]

4056 Elvir Pašić, P59 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 870–872.

4057 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 92–95 (pod pečatom); P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom); P3252 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom); P3253 (Rukom pisan spisak nesrba privedenih u logor Sušica, 18. juli 1992.) (pod pečatom).

4058 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 53, 88 (pod pečatom). V. takođe P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 6; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12563–12564; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 116–117. Suprotno zaključku da su civili predstavljali ogromnu većinu zatočenika, optuženi tvrdi da su samo oni koji su "učestvovali u dejstvima protiv bosanskih Srba" bili zatočeni u logoru protiv svoje volje. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1437, **[REDIGOVANO]**. Međutim, dokazi na koje se pozvao optuženi ne idu u prilog toj tvrdnji. Na primjer, **[REDIGOVANO]** je izjavio da su neki muškarci pušteni na slobodu "gdje se vjerovatno ustanovilo da nisu bili umiješani u neke aktivnosti koje su uperene protiv srpskih vlasti"; Vijeće zaključuje da je to čista spekulacija. Što se tiče svjedočenja **[REDIGOVANO]** na koje se poziva optuženi, svjedok u svom svjedočenju to pitanje nije pominjao.

4059 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5067–5069, 5145–5146; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 74 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 463–464 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 115.

4060 Svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 467–468 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712.

4061 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 466–467 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712. Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 72 (gdje je svjedok izjavio da srpske vlasti nisu nikoga prisiljavale da napusti opštinu i da nisu oduzimale vrijedne stvari od bosanskih Muslimana).

4062 P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 31–32 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2712; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 467, 497 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18164–18165 (1. septembar 2011.). Svjedok KDZ044 je takođe izjavio da su zatočenici umirali tokom prevoza, ali Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

4063 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 144; P3223 (Vazdušna fotografija logora Sušica s oznakama koje je unio Ibro Osmanović); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 88, 96 (pod pečatom).

4064 P3237 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 2; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom). V. takođe Svetozar Andrić, T. 41668 (22. juli 2013.).

pitanje logora za zarobljenike" s obzirom na veliki broj zatočenih, što ugrožava bezbjednosnu situaciju u gradu.[4065] Sredinom juna 1992., u logoru je bilo 500-600 zatočenika.[4066] Broj zatočenika je varirao, jer su jedne dovodili, a druge odvodili, ali je u logoru u prosjeku bilo 150 do 200 zatočenika, pri čemu je maksimalan broj dostignut krajem juna i početkom jula 1992. Tada je oko 400 zatočenika prebačeno u logor Batković u Bijeljini.[4067] Ukupno 2.000 do 2.500 muškaraca, žena, djece i starih ljudi, bosanskih Muslimana, prošlo je kroz taj logor.[4068]

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1188. Iako su Bašić i njegov zamjenik dostavljali ažurirane spiskove zatočenika preduzeću koje je pripremalo hranu za zatočene u logoru,[4069] zatočenici u logoru nisu imali dovoljno hrane. Dobijali su vrlo malo vode, sanitarni uslovi su bili loši, a nije bilo ni medicinske pomoći.[4070] Tokom prva dva-tri dana po dolasku, Osmanoviću i drugim zatočenicima hranu su donosili od kuće, ali to je zavisilo od dobre volje čuvara i upravnika; ako Nikolić nije bio dobro raspoložen, ne bi dobili hranu.[4071] Zatočenici su dobijali jedan obrok dnevno, koji je sipan u 10 tanjira, tako da je više od 500 zatočenika moralo da jede iz tih neopranih tanjira.[4072] Hrana se sastojala od ostataka onoga što su jeli vojnici[4073] i bila je pokvarena.[4074] Zatočenicima su dvaput dnevno dijelili po jednu šolju vode za piće.[4075]

4065 P3220 (Izvještaj Birčanske brigade, 14. juni 1992.); P3221 (Zahtjev Birčanske brigade, 17. juni 1992.). Ibro Osmanović je primijetio da te brojke nisu potpuno identične njegovoj procjeni, ali da se načelno podudaraju s obzirom na to da su zatočenici dolazili u objekt i odlazili iz njega. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 115; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 90 (pod pečatom).

4066 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 87 (pod pečatom). V. takođe P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 27 (pod pečatom).

4067 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 87, 143 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2251; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 115; svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 266 (pod pečatom). Za dokaze o zatočenju u Batkoviću, v. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

4068 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 87–88 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18073–18074 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2710.

4069 **[REDIGOVANO]**.

4070 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2714; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 30 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18163 (1. septembar 2011.). V. takođe P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 74 (pod pečatom); P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), *e-court* str. 1–2.

4071 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 119, 137. V. takođe svjedok KDZ603, T. 18163 (1. septembar 2011.); P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1–2. **[REDIGOVANO]**.

4072 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 119. V. takođe svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 487 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

4073 Svjedok KDZ603, T. 18163 (1. septembar 2011.).

4074 Svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 267, 273 (pod pečatom).

4075 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 120

1189. Zatočenike su držali u velikom hangaru i spavali su na betonu, na paletama,[4076] a u logoru nije bilo grijanja.[4077] U logoru nije bilo kreveta,[4078] te su zatočenici bili prisiljeni da sjede na betonskom podu.[4079] Neki od zatočenika imali su ćebe na kojem su spavali.[4080] Sredinom juna vladao je strašan smrad zbog neodgovarajućih uslova za odlazak u klozet.[4081] Čuvari bi ujutro u grupama izvodili zatočenike, naredili bi im da se postroje i da trče do rijeke Sušice gdje bi mokrili, a veliku nuždu su morali obavljati iza improvizovanog zaklona u vidu dva ćebeta.[4082] Zatočenike su nekad tukli tako da nisu mogli obaviti nuždu.[4083] Kada bi zatočenici morali vršiti nuždu tokom noći, morali su koristiti jednu kantu koja bi se brzo napunila, što znači da su zatočenici jednostavno vršili nuždu u hlače i nisu se imali gdje oprati.[4084] S vremenom su zatočenike angažovali da izgrade klozete, a dobili su i spužve i ćebad, kao i hranu.[4085]

1190. Dragan Nikolić je podvrgavao zatočenike svakakvom maltretiranju, uključujući česta premlaćivanja.[4086] Dragan Nikolić je neke zatočenike tukao svakog dana jer su bili optuženi da su članovi SDA ili da posjeduju oružje. Dragan Nikolić je takođe prijetio da će ih ubiti ako ne otkriju gdje se nalazi oružje.[4087] Zatočenike je tukao pendrekom, drškom od pištolja ili ih udarao vojničkim čizmama. Jednom prilikom je jednom zatočeniku polomio rebra.[4088] U drugim prilikama, Nikolić je

4076 P74 (List sa dopunskim informacijama o svjedoku Mirsadu Kuraliću), str. 2.

4077 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 120 (pod pečatom).

4078 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 74 (pod pečatom).

4079 Svjedok KDZ603, T. 18159–18160 (1. septembar 2011.); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 118.

4080 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 123.

4081 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 71 (pod pečatom). V. takođe P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1–2.

4082 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 122; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 30 (pod pečatom).

4083 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 122. V. takođe P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom).

4084 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 122.

4085 Svjedok KDZ033, T. 18073 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4086 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2715; P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.) (pod pečatom), par. 34; svjedok KDZ603, T. 18165–18166 (1. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom). Jovanović je izjavio da je jednom posjetio objekt kako bi donio potrepštine nekim prijateljima i da su mu rekli da uslovi nisu loši i da ih niko ne "dira". D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 29; Zoran Jovanović, T. 34207–34209 (21. februar 2013.). Jovanović je prilikom unakrsnog ispitivanja tvrdio da mu nije rečeno za ubistva, mučenje i seksualno zlostavljanje zatočenika i da nije bio svjedok silovanja jedne žene, što je u suprotnosti s izjavom jedne žrtve koja je navela da je izvjesni Zoran Jovanović bio na licu mjesta. Imajući u vidu to unakrsno ispitivanje i uzimajući u obzir svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3813, Vijeće ne smatra da je Jovanovićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

4087 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 485 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

4088 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 485 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 100, 130; P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108 (pod pečatom).

tjerao zatočenike da kleče na podu i u usta im je stavljao nož ili bajonet kako bi ih zaplašio tokom ispitivanja.[4089]

1191. Galiba Smajlovića i Dževada Šarića izvodili su u više navrata iz hangara i tukli.[4090] Dana 25. juna 1992. ili približno tog datuma, više stražara, uključujući Dragana Nikolića, izveli su Smajlovića i Šarića, a zatim se čulo jaukanje.[4091] Smajlovića su u besvjesnom stanju dovukli natrag u hangar nakon što su ga vani pretukli.[4092] Na Smajlovićevom tijelu bile su tamne modrice, a Šarić je bio vrlo blijed i držao se za stomak.[4093] Jednom drugom prilikom, u junu 1992., Nikolić je ispitivao Reufa Rasidagića i rekao mu da će "piša[ti] krv ako ne progovori[…]".[4094] Nikolić je četiri-pet dana tukao Rasidagića tako da je ovaj počeo mokriti krv, te je molio Nikolića da ga ubije, ali mu je ovaj rekao da jedan metak puno košta.[4095]

1192. Neke zatočenike su također vezivali za oluk sa spoljne strane hangara i morali su klečati na oštrom kamenju, s rukama vezanim iznad glave, sve dok se ne bi onesvijestili.[4096] Nikolić je nekima naređivao da po 40 sati sjede u lokvi vode, s rukama na potiljku i nogama raširenim na zemlji dok su ih udarali nogama i tukli.[4097] U nekim drugim prilikama, Nikolić bi napinjao prazan pištolj, uperio ga u zatočenike i stavljao im ga u usta, a zatim pritiskao obarač; jednom je iz automatske puške pucao u zid iznad glava zatočenika.[4098]

1193. Neke zatočenike su ispitivali u samom logoru, dok su druge odvodili na ispitivanje u SJB Vlasenica ili na druge lokacije, i neki su se vraćali puni modrica.[4099] Ispitivanja su pretežno vršili

---

4089 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 130; svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 272 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 485–486 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

4090 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 135.

4091 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 135; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 475 (pod pečatom).

4092 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 135.

4093 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 136.

4094 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 125.

4095 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 125; Ibro Osmanović, T. 17945–17946 (25. avgust 2011.). Rasidagić i Osmanović su prebačeni u Batković 30. juna 1992. Za dokaze o zatočenju u Batkoviću, v. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

4096 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 486 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

4097 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 131–132.

4098 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 138; svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 273–274 (pod pečatom). Deurić je negirao da je vidio Nikolića kako zlostavlja jednog zatočenika, iako su mu predočene suprotne izjave zatočenika koji su vidjeli Deurića na licu mjesta. Momir Deurić, T. 33926–33929 (18. februar 2013.). Imajući u vidu ocjenu vjerodostojnosti Deurića u fusnoti 3858, Vijeće ne smatra da su Deurićevo negiranje i pokušaj da se distancira od tog zlostavljanja pouzdani.

4099 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 80, 111 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 33 (pod pečatom). V. također P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27.

pripadnici Voda specijalne policije[4100] dok su pripadnici SJB-a Vlasenica vodili bilješke.[4101] Neke zatočenike su ispitivali o vojnim operacijama i bezbjednosnim pitanjima, dok su drugi jednostavno podvrgavani maltretiranju da bi se od njih izvukao novac.[4102] Grupu zatočenika s područja Šekovića često su ispitivali i fizički zlostavljali pripadnici jedinica iz Šekovića.[4103]

1194. U periodu od juna do septembra 1992., srpski stražari, vojnici i drugi muškarci kojima je bio omogućen pristup logoru silovali su žene nesrpske nacionalnosti i vršili druga djela seksualnog nasilja nad njima.[4104] Mlade žene bi naveče izvodili, a ujutro bi se vraćale uplakane, "sa raščupanom kosom i pocijepanom odjećom".[4105]

1195. SJB Vlasenica je izdavao naređenja da se zatočenici u logoru odvode na fizički rad ili da se puste na slobodu,[4106] za šta je prvo bilo potrebno odobrenje Dragana Nikolića.[4107] U drugoj polovini jula 1992., većina zatočenika je išla na fizički rad.[4108] Zatočenici koje su vodili na rad odlazili bi iz logora u 07:00 sati, a vraćali se oko 17:00 ili 18:00 sati.[4109] Oni su obavljali razne poslove, kao što je pokopavanje tijela, kopanje rovova i nošenje municije na linije fronta.[4110]

1196. Dalje, svakoga dana je jedna grupa zatočenika odlazila u kasarnu VRS-a da radi na renoviranju,[4111] dok su ostale slali na fizički rad u fabrikama, preduzećima i na cestama ili su

---

juna 1996.), str. 6. Vijeću su također predočeni dokazi o zatočenicima koje su dovodili u logor radi ispitivanja ili radi navodne razmjene, ali su odatle nestali ili su bili ubijeni. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 97, 110, 113, 119, 145–147 (pod pečatom); P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18086 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 484–485 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 27, 29 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 143, 148, 193; Ibro Osmanović, T. 17948–17950 (25. avgust 2011.); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5069. Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za gore navedeno ubijanje na osnovu Priloga A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

4100 **[REDIGOVANO]**. V. također P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 71.

4101 P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 93 (pod pečatom).

4102 **[REDIGOVANO]**.

4103 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 82, 112 (pod pečatom).

4104 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108 (pod pečatom). V. također P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 114.

4105 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 498 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 273 (pod pečatom).

4106 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 85 (pod pečatom); P3249 (Rukom pisano naređenje, 18. avgust 1992.) (pod pečatom).

4107 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 488 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 73, 92 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 107; P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom).

4108 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 99 (pod pečatom).

4109 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 487 (pod pečatom).

4110 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2713.

4111 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 99, 103 (pod pečatom); P3259 (Vazdušna fotografija Vlasenice). V. također P3247 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica, 8.-12. septembar 1992.)

obavljali zemljoradničke poslove, dok su druge koristili da čiste kuće koje su napustili nesrbi.[4112] Te kuće su pljačkane i čišćene prije nego što bi se u njih uselile srpske izbjeglice.[4113] Jednom prilikom je zatočenicima naređeno da zapale stvari koje su opljačkane iz jedne muslimanske kuće,[4114] a drugom prilikom su bili natjerani da u kamion utovare šut iz srušene džamije u Vlasenici.[4115] Zatočenici su se plašili za svoj život i da će ih tući ako odbiju da rade.[4116] Neke zatočenike koje su odvodili na rad vrijeđali su i psovali im "balijsku majku", a neke su tukli granama.[4117]

1197. Svakoga dana je bio sačinjen spisak s brojem zatočenika koji su tog dana bili potrebni za rad.[4118] Kada bi se zatočenici vratili, spiskovi su provjeravani da bi se utvrdilo da li su se svi zatočenici vratili; ako bi nedostajao neki zatočenik, logor bi o tome obavijestio SJB Vlasenica i osoba koja je odvela zatočenike morala bi objasniti da li je taj zatočenik pušten, odveden u SJB ili ubijen.[4119]

(pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18080 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 487 (pod pečatom).

4112 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 79, 93, 99, 103, 105–106 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 124; P3247 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica, 8.-12. septembar 1992.) (pod pečatom); P3253 (Rukom pisan spisak nesrba privedenih u logor Sušica, 18. juli 1992.), str. 2–3 (pod pečatom); P3248 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica ili ga obišli) (pod pečatom); P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike) (pod pečatom), str. 5; P3254 (Rukom pisan spisak ljudi, 10.-11. avgust 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 486–487 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2, 6 (pod pečatom). Zatočenike su odvodili pripadnici policije, vojni komandanti i pripadnici rezervne policije. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 79, 93, 100, 107 (pod pečatom); P3248 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica ili ga obišli) (pod pečatom); P3251 (Rukom pisan dokument koji se odnosi na zatočenike), str. 5 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za ovu vrstu prisilnog rada u Optužnici, koja obuhvata samo prisilni rad na liniji fronta.

4113 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 99 (pod pečatom).

4114 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 124.

4115 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 57 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za uništenje džamije na osnovu Priloga D Optužnici.

4116 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 124. V. takođe P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 2 (pod pečatom). Ali v. svjedok KDZ033, T. 18081–18082, 18101 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ603, T. 18166–18167 (1. septembar 2011.), koji je rekao (i) da se od zatočenika tražilo da se dobrovoljno prijave za radne zadatke; (ii) da oni koji nisu mogli raditi, na primjer, iz zdravstvenih razloga, nisu trpjeli nikakve kazne; i (iii) da su zatočenici često dobijali bolju hranu i potrepštine kada su odlazili na radne zadatke i da se prema njima korektno postupalo. Iako Vijeće konstatuje da su zatočenici možda dobijali bolje potrepštine dok su bili na radnom zadatku, imajući u vidu okolnosti zatočenja, uključujući premlaćivanje i zlostavljanje, kao i Osmanovićevo direktno svjedočenje da su se zatočenici plašili odbiti da rade, Vijeće ne smatra da su zatočenici iz logora dobrovoljno obavljali radne zadatke. Sam svjedok KDZ033 bio je neodređen i nije mogao potvrditi da li je taj rad bio prisilan ili ne.

4117 P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 6 (pod pečatom).

4118 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 101–104 (pod pečatom). V. takođe P3247 (Rukom pisan spisak ljudi koji su radili u logoru Sušica, 8.-12. septembar 1992.) (pod pečatom). Deurić je negirao da je učestvovao u izradi spiska zatočenika koji će biti prisilno odvedeni na rad. Momir Deurić, T. 33928–33932 (18. februar 2013.). Uzimajući u obzir ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858, i s obzirom na Deurićeve pokušaje da se distancira od zlostavljanja zatočenika, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

4119 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 101 (pod pečatom).

(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora

1198. U junu 1992., VRS je pripremio strogo povjerljivi izvještaj o bezbjednosti u logoru Sušica.[4120] U izvještaju je takođe pisalo da je "[n]emoguće […] primjenjivati mjere dezinformisanja i legendiranja jer je to javno mjesto" i da su svi praktično informisani o "broju i strukturi zarobljenika".[4121] U vezi s tim, u izvještaju se sugeriše da je, "[u] cilju sprečavanja informisanja javnosti o izgledu zarobljenika i uslovima u kojima žive", potrebno spriječiti svako unošenje sredstava za snimanje ili vođenje intervjua, a treba se uvesti "zabrana većeg kretanja".[4122] Pored toga, u izvještaju je navedeno da je "neophodno zabraniti" sve vrste posjeta i donošenje hrane i drugih materijala zatvorenicima i da se preporučuje iseljenje logora.[4123]

1199. Zatočenici su puštani samo po primitku pismenog naređenja pretpostavljenih, uključujući oficira za bezbjednost VRS-a, načelnika SJB-a, komandira Voda specijalne policije.[4124] Uprkos tome što su im rekli da će biti razmijenjeni,[4125] vojno sposobni muškarci su krajem juna 1992. u tri grupe prebačeni u logor Batković,[4126] dok su žene, djecu i starije ljude odveli na liniju fronta u Kladnju ili Cerskoj i pustili ih, ili su ih odveli u logor Pelemiš u Šekovićima.[4127]

1200. Kada je trebalo da predstavnici jedne međunarodne organizacije obiđu logor Sušica, SJB Vlasenica je naložio zaduženima za logor da zatočenike hitno prebace na drugu lokaciju.[4128] U julu 1992., predstavnici međunarodnih organizacija obišli su logor Sušica.[4129] Tokom te dvije posjete, Nikolić je uspio da sakrije mnogo zatočenika i pravo stanje i uslove u zatočeničkom objektu.[4130] Prije dolaska predstavnika međunarodne organizacije, zatočenicima koji su ostali u logoru naloženo

4120 **[REDIGOVANO]**; P3245 (Elaborat o logoru Sušica).

4121 P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 4.

4122 P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 4.

4123 P3245 (Elaborat o logoru Sušica), str. 4–5.

4124 **[REDIGOVANO]**.

4125 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 142 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 145–146, 149; Ibro Osmanović, T. 17999 (29. avgust 2011.); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 491 (pod pečatom).

4126 Za dokaze o zatočenju u Batkoviću, v. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

4127 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 140–144 (pod pečatom); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 35 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 488–489 (pod pečatom) (gdje je svjedok naveo da mu je stražar rekao da je njihova jedina nada da budu prebačeni u Batković jer će, ako ostanu u Sušici, biti ubijeni); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 145–146, 148–149, 193; Ibro Osmanović, T. 17948–17949 (25. avgust 2001), 17999 (29. avgust 2011.). V. takođe P3241 (Izvještaj Vojne pošte Šekovići, 3. juli 1992.); P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković), gdje je svjedok KDZ033 uspio da navede identitet jednog broja zatočenika u logoru Batković koji su ranije bili zatočeni u Sušici, ali koji su prebačeni 30. juna 1992. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 55.

4128 **[REDIGOVANO]**.

4129 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 151 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2716.

4130 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2716.

je da sakriju svoje stvari, a njih su sakrili u šumi.[4131] Do slične posjete došlo je 2. septembra 1992., kada su stigli predstavnici KEBS-a, ali čuvari u logoru nisu imali dovoljno vremena da sakriju zatočenike prije nego što su predstavnici međunarodne zajednice stigli u pratnji delegacije bosanskih Srba.[4132] Međutim, tada je u logoru bilo samo 30 do 40 zatočenika i, kada su ih predstavnici međunarodne organizacije ispitivali, zatočenici su izjavili da tu samo čekaju na prevoz i da se prema njima dobro postupa u logoru.[4133] Međutim, KEBS je izvijestio, između ostalog, da su zatočenici tamo držani više od dva mjeseca, da su bili zastrašeni i da nisu bili raspoloženi da otvoreno razgovaraju pred stražarima, kao i da su izgledali "ispijeno, blijedo i mršavo", ali da nisu mogli ustanoviti da li su neishranjeni jer su bili obučeni u deblju odjeću.[4134] Poslije te posjete, Velibor Ostojić je rekao da više neće morati da kriju dokaze o logoru i da će on uskoro biti zatvoren.[4135] Logor je zatvoren krajem septembra 1992.[4136]

(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1201. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage od kraja maja do kraja septembra 1992. dovele u logor Sušica i u njemu zatočile veliki broj muslimanskih civila, uključujući žene, djecu i starije ljude. U jednom trenutku, žene, djecu i starije ljude su odvezli iz opštine, dok su muškarci ostali u zatočeništvu. Oduzeli su im lične isprave, novac i dragocjenosti. Zatočenike su držali u lošim uslovima, nisu imali hrane, vodu su dobijali u ograničenoj količini, nisu imali krevete, sanitarno-higijenski uslovi su bili loši i nisu imali medicinsku pomoć. Često su ih premlaćivali pendrecima, puškama, noževima, a maltretirali su ih i na druge načine i prijetili im. Žene u logoru su silovali. Zatočenike su takođe prisiljavali da kopaju rovove i nose municiju na linije fronta.

4131 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 151 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2716. Ali v. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 21; Momir Deurić, T. 33924 (18. februar 2013.).

4132 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 154 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18020 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica)

4133 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 155 (pod pečatom). V. takođe P3239 (Dvije fotografije muškarca) (pod pečatom); P3243 (Fotografija muškarca u hangaru u logoru Sušica); svjedok KDZ033, T. 18020 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1.

4134 P3228 (Izvod iz izvještaja KEBS-a o logoru Sušica), str. 1–2; P6131 (Fotografije obilaska logora Sušica od strane KEBS-a).

4135 **[REDIGOVANO]**. Ali v. Velibor Ostojić, D2361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 26682–26683, 26726–26728; D2362 (Izjava svjedoka Velibora Ostojića od 6. juna 2006.), par. 43. Ostojić je negirao da je ikada obišao taj objekt. P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 2; Slobodan Avlijaš, T. 35174, 35196 (11. mart 2013.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 26 (gdje je svjedok izjavio da su u oktobru 1992., u vrijeme kada je on došao u inspekciju, zatočenici već bili razmijenjeni ili prebačeni).

4136 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 136, 138 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18108–18109 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D1660 (Dodatak B, "Prihvaćene, neosporene i osporene činjenice"), (pod pečatom), str. 2.

(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici

1202. Tužilaštvo navodi da je od juna do avgusta 1992. ubijeno oko devet muškaraca iz logora Sušica.[4137]

1203. Vijeće je formalno primilo na znanje da su stražari u logoru Sušica ubili devet zatočenika ili da su ti zatočenici umrli zbog zlostavljanja i da su te smrti prijavljene upravniku Bašiću, ali bez posljedica.[4138] Poslije tog ubijanja, te zatočenike su jednostavno uklonili sa spiska zatočenika i ubilježili da su preminuli, bez ikakvog izvještaja o tome.[4139] Tih devet ubijenih zatočenika pokopani su na gradskom groblju u Vlasenici.[4140]

1204. Tokom jedne noći, 21. juna 1992. ili približno tog datuma, Dragan Nikolić i Goran Tešić ušli su u hangar i izveli penzionera Durmu Handžića i još jednog zatočenika koji se zvao Asim Zildžić, a potom se začulo jaukanje.[4141] Handžića su ispitivali o tome gdje mu se nalazi sin. Tu dvojicu zatočenika su potom tukli lopatom i cijevima i udarali nogama dok su ovi ležali na zemlji.[4142] Zatočenicima su naredili da Handžića i Zildžića poliju vodom kako bi se povratili iz nesvijesti. Poslije toga su odneseni nazad u hangar.[4143] Zildžić je u licu bio teško izubijan, oko mu je visilo iz očne duplje i pljuvao je krv.[4144] Drugi zatočenici su brisali krv s Handžićevog tijela dok

---

4137 Tužilaštvo tvrdi da ti dokazi pokazuju da se to ubijanje dogodilo u junu i julu 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

4138 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2717. V. također P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 115 (pod pečatom); P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29. U naređenju kojim je uspostavljen logor Sušica zabranjuje se samovoljna "likvidacij[a]" zatočenika. P3240 (Naređenje Birčanske brigade, 31. maj 1992.); D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 7; Svetozar Andrić, T. 41684–41685 (22. juli 2013.). V. također D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 53. Međutim, to naređenje nije poštovano u praksi. P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 68 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18100 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4139 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 115 (pod pečatom). Ali v. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 19–20; Momir Deurić, T. 33926–33927, 33931–33932 (18. februar 2013.). V. P6132 (Presuda Suda BiH Predragu Bastahu i Goranu Viškoviću, 4. februar 2010.). Deurić je izjavio da nije znao ni za kakvo ubijanje, ali je potom priznao da je noću odlazio kući i da je, čak i kada je bio tamo tokom dana, izbjegavao da vidi zatočenike. Zatim je priznao da je čuo priče o zločinima nad zatočenicima u logoru, ali da su neki ljudi osuđeni za te zločine. Vijeće smatra da Deurićevo svjedočenje u tom pogledu nije dosljedno ni pouzdano.

4140 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 114 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18106 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4141 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 126; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 469 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3 (pod pečatom).

4142 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 469–470 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.) (pod pečatom), par. 108, 114.

4143 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 127; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 470–471 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 270 (pod pečatom).

4144 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 471 (pod pečatom).

je on zapomagao i jecao.[4145] Zildžić i Handžić su umrli brzo nakon što su vraćeni u hangar i drugim zatočenicima je naređeno da njihova tijela pokopaju u neobilježenim grobovima.[4146]

1205. Dana 25. juna 1992. ili približno tog datuma, izveli su Dževada Šarića i ubili ga iz automata,[4147] a zatočenicima su naredili da iznesu njegovo tijelo, te da operu i prikriju tragove krvi.[4148] Muharema Kolarevića su takođe izveli iz hangara i teško pretukli, ali je još bio živ kad su zatočenici nosili njegovo tijelo.[4149] Kolarevićevo tijelo je kasnije pronađeno upetljano u žičanu ogradu.[4150] Tešić je tada uzeo automat i ubio ga.[4151] Dana 26. juna 1992. ili približno tog datuma, Musa Zekić, koji je bio optužen da je ubio jednog bosanskog Srbina, izveden je iz hangara i ispitivan u stolici ispred Gorana Tešića, a zatim ga je Tešić ubio iz mitraljeza.[4152] Rašida Ferhatbegovića, koji je imao oko 60 godina, optužili su da je pokušao pobjeći. Izveli su ga iz hangara i ubili iz vatrenog oružja.[4153] Zatočenicima su naredili da Šarićevo, Kolarevićevo i Ferhatbegovićevo tijelo pokopaju u šumi.[4154]

4145 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 471 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3 (pod pečatom).

4146 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 127; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 471–472, 474 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 269–270 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 3–4 (pod pečatom). I Zildžić i Handžić su ekshumirani iz pojedinačnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 94–95. Zatočenicima je takođe naređeno da kažu Zildžićevoj supruzi da je on umro od srčanog udara. Takođe je sačinjen lažni izvještaj u kojem je pisalo da su i Handžić i Zildžić umrli od srčanog udara. P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 128; P3222 (Izvještaj Vojnog zatvora Sušica, 22. juni 1992.); **[REDIGOVANO]**. Optuženi se poziva na to svjedočenje sugerišući da je **[REDIGOVANO]** sakrivao istinu o tim smrtnim slučajevima od svojih nadređenih. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1437.

4147 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 114 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 475 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 114 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 139; Ibro Osmanović, T. 17945 (25. avgust 2011.).

4148 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 476 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom).

4149 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 139; Ibro Osmanović, T. 17945 (25. avgust 2011.); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 475–476 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 4 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom).

4150 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 480–481 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom).

4151 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 481 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.) (pod pečatom), par. 108.

4152 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 139; Ibro Osmanović, T. 17998 (29. avgust 2011.); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 476–477 (pod pečatom); svjedok KDZ044, P109 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Nikolića*), T. 271 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 2 (pod pečatom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.) (pod pečatom), par. 108.

4153 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 140; svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 479–481 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 3 (pod pečatom); P3227

1206. U junu 1992., Ismet Dedić je u toku nekoliko dana više puta pretučen, tako da je preminuo, a njegovo tijelo je prevezeno vozilom koje je poslao SJB Vlasenica i pokopano je na muslimanskom groblju.[4155] U prvoj polovini jula 1992., Dragan Nikolić je iz hangara izveo Mevludina Hatunića, tukao ga i udarao nogom sve dok na kraju nije pao na zemlju.[4156] Hatunića su odnijeli natrag u hangar pošto nije mogao samostalno da hoda, a kasnije je preminuo. Nikolić je tada naredio da se tijelo iznese iz hangara, obaviješten je SJB i tijelo je pokopano na muslimanskom groblju.[4157] Galib Musić je također pretučen na smrt u prvoj polovini jula 1992.[4158]

1207. Na osnovu gore navedenog, Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u junu i julu 1992. ubile devet muškaraca iz logora Sušica.

(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici

1208. Tužilaštvo navodi da je 30. septembra 1992. ili približno tog datuma u logoru Sušica ubijeno do 140 zatočenika.

1209. U vezi s okolnostima u kojima je došlo do ovog incidenta, Vijeće napominje da je 29. septembra 1992. kod pravoslavne crkve u Vlasenici obavljena sahrana 29 srpskih vojnika koje su ubile snage ABiH.[4159] Sahrani je prisustvovalo više od 1.000 ljudi, uključujući srpsko rukovodstvo iz opštine i s Pala, odnosno optuženi, Velibor Ostojić, Nikola Koljević i Svetozar Andrić, između ostalih.[4160] Na sahrani su držani govori; govornici i okupljeni su "bili vrlo uznemireni i ogorčeni" zbog pogibije srpskih vojnika.[4161] Optuženi je u svom govoru rekao: "Niti smijemo zaboraviti njihov[e] dželat[e] i napadač[e]. Ne znam da li ja smijem da kažem da ne smijemo ni oprostiti. Po

(Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 114 (pod pečatom). Ta tri tijela su ekshumirana iz pojedinačnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 94–95; P4109 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnica u Vlasenici, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 30. septembar 2002.), str. 1–5.

4154 Svjedok KDZ044, P107 (Transkript svjedočenja svjedoka KDZ044), T. 482–483 (pod pečatom); P111 (Izjava svjedoka KDZ044 od 28. septembra 1994.), str. 5 (pod pečatom); P113 (Izjava svjedoka KDZ044 od 7. oktobra 1997.), str. 3 (pod pečatom).

4155 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 117 (pod pečatom).

4156 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108, 118 (pod pečatom).

4157 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 118 (pod pečatom).

4158 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 108 (pod pečatom).

4159 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 121 (pod pečatom); D1662 (Članak novinske agencije SRNA pod naslovom "Vlasenica: sahranjeni Srbi – žrtve vandalskog zločina", 29. septembar 1992.); svjedok KDZ033, T. 18121 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P810 (Vijest kanala Sky News u vezi s Vlasenicom, s transkriptom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2718.

4160 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 121, 125–126 (pod pečatom); P810 (Vijest kanala Sky News u vezi s Vlasenicom, s transkriptom). V. također D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 24, 27.

4161 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 122–124, 126 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18124, 18134 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

ko zna koji put u ovome vijeku, naša braća – nebraća jurišaju na naša grla. Jurišaju na naše dobre domaćine. Ali Svevišnji vidi i dao nam je snagu da odbranimo […]".[4162]

1210. Optuženi je na dan te sahrane dao intervju u kojem je rekao sljedeće: "Mi smo zabrinuti u vezi Muslimana, mi hoćemo da oni imaju svoju teritoriju. Pošto smo mi tražili da se odvojimo od njih, pošto vidimo da ne možemo više živjeti zajedno. Ali, ako oni ne objave realan cilj u vezi teritorija, oni mogu izgubiti sve."[4163]

1211. Poslije sahrane, oko 09:00 ili 10:00 sati, srpski policajci naoružani automatskim puškama došli su kamionom u logor Sušica.[4164] U to vrijeme je u logoru Sušica ostalo oko 140-150 zatočenika nesrba.[4165] Policajci su rekli da im je Mane Đurić naložio da što prije odvezu zatočenike, koji je trebalo da pokupe svoje stvari, i da će vjerovatno biti prevezeni do linije fronta, gdje će biti pušteni.[4166] Policajci su takođe predočili pismeno naređenje načelnika SJB-a kojim se stražarima nalaže da im predaju zatočenike.[4167] Zatočenike su požurivali da što prije pokupe stvari i u grupama od po 30-40 osoba ukrcali su ih u kamion i odvezli u pravcu grada Vlasenice.[4168] Sa spiska su prozvali imena zatočenika koji su odvedeni u prvoj grupi.[4169] Otprilike poslije sat i po ili dva, policajci su se vratili s praznim kamionom i prozvali sljedeću grupu zatočenika, koje su takođe ukrcali u kamion.[4170] Taj postupak je ponovljen s tri-četiri grupe zatočenika, koje su odvozili u kamionu na taj način, pri čemu je posljednja grupa odvedena u minibusu koji je sprovela grupa bosanskih Srba u policijskim i vojnim uniformama.[4171]

1212. Vijeće je formalno primilo na znanje da su tri policajca MUP-a došla u logor Sušica, u četiri navrata odvezla kamionom svih 140-150 zatvorenika i ubila ih.[4172] Među njima su bili zatočenici

---

4162 P3261 (Izvod iz video-snimka govora Radovana Karadžića, s transkriptom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 123 (pod pečatom).

4163 P3230 (Video-snimak vezan za izvod iz intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom); svjedok KDZ033, T. 18024 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica)

4164 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 129 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18122 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4165 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 120 (pod pečatom).

4166 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 128 (pod pečatom).

4167 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 128 (pod pečatom). Ali v. D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 25; Momir Deurić, T. 33933–33934 (18. februar 2013.), koji je negirao da zna šta se dogodilo zatočenicima. V. takođe D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 7, gdje je svjedok takođe negirao da zna za taj incident, ali je potom izjavio da brigada nije imala zadatak niti brojnost da zaštiti zatočenike. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3858 3894 za obrazloženje zašto svjedočenje relevantnih svjedoka u tom pogledu nije pouzdano.

4168 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 129 (pod pečatom).

4169 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 129 (pod pečatom).

4170 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 130 (pod pečatom).

4171 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 130–132 (pod pečatom).

4172 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 135, 137 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2719 (Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno pominje noć 30. septembra 1992., dok dokazi predočeni u ovom predmetu ukazuju na to da su oni odvedeni u noći 29. septembra 1992.). Ali v. D3093

nesrbi, njih 41, koje je srpska policija odvela i ubila na Debelom Brdu.[4173] Taj incident je prijavljen članovima Kriznog štaba Vlasenica, koji nisu preduzeli ništa osim što su naredili da se logor rasformira, da se unište svi dokumenti i prikriju svi eventualni tragovi postojanja logora.[4174]

1213. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 30. septembra 1992. ili približno tog datuma iz logora Sušica odvele oko 140 zatočenika i ubile ih.

(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine

1214. Vlasenicu je u periodu prije 21. aprila 1992. napustio veliki broj i bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[4175] Odlazak i bosanskih Srba i bosanskih Muslimana intenzivirao se kada je počeo sukob u Bijeljini i Zvorniku.[4176] Masovni odlazak muslimanskog stanovništva iz Vlasenice počeo je početkom aprila 1992., kada je većina ljudi otišla za Kladanj, Tuzlu i Živinice.[4177] Predstavnici

---

(Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 73 (gdje je svjedok rekao da, koliko je njemu poznato, nijedan policajac nije učestvovao u ubistvu zatočenika). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858 za obrazloženje zašto se za Đurićevo svjedočenje zaključuje da je u tom pogledu nepouzdano. Optuženi je priznao da je iz Sušice odvedeno i ubijeno 140-150 ljudi, ali je tvrdio da je to bio impulsivni čin odmazde koja nije bila posljedica njegove posjete niti govora. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1438.

4173 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 97, 103–104, 106, 134, 137, 157 (pod pečatom); P3260 (Spisak nestalih civila u Vlasenici 1992.) (pod pečatom). V. takođe P3253 (Rukom pisan spisak nesrba privedenih u logor Sušica, 18. juli 1992.) (pod pečatom). Svjedok KDZ033 je naveo da su policajci te noći iz logora Sušica odveli sljedeće osobe: Nedžmin Aganović, Amir Alihodžić, Jakub Alihodžić, Salko Arifhodžić, Naser Atalov, Šaban Durmanović, Osmo Efendić, Salko Efendić, Jasmin Ferhatbegović, Ragib Ferhatbegović, Jusuf Gruhonjić, Bernes Hadžić, Enes Hadžić, Namko Hadžić, Suljo Handžić, Armin Hasanbegović, Mensur Hasanbegović, Mevludin Hasanbegović, Šemsudin Hasanbegović, Mevludin Hodžić, Sead Mehanović, Seid Mehanović, Sejfo Mehanović, Mehmed Mlačo, Hasan Parić, Osman Saračević, Alija Smajlović, Hazim Smaljović, Mujo Smaljović, Edhem Šahbegović, Esad Šahinpašić, Mersudin Šahinpašić, Nedim Šahinpašić, Senahid Šahinpašić, Ahmet Taljić, Muhamed Telalović, Sejfo Telalović, Bego Topčić, Enver Topčić, Mensur Tutić, Ibrahim Zlatić i Suljo Hajdarević (ovo ime je svjedok dodao tokom direktnog ispitivanja). Svjedok KDZ033, T. 18016 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Od ovih osoba čija su imena navedena, njih 18 su identifikovane kao osobe čija tijela su ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 52–55, 95. V. takođe P4856 (Dodatak B Pretpretresnog podneska tužilaštva podnesenog 18. maja 2009., s oznakama koje je unio Amor Mašović), str. 29.

4174 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2720. Ali v. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 74 (gdje je svjedok rekao da opštinske vlasti nisu učestvovale u prikrivanju tog incidenta i da je Krizni štab Vlasenica već prestao da postoji). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858 za obrazloženje zašto za Đurićevo svjedočenje zaključuje da je u tom pogledu nepouzdano.

4175 Ibro Osmanović, T. 17959 (29. avgust 2011.); D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 4, 23; Savo Čeliković, T. 33550 (13. februar 2013.); D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 19, 41; Mane Đurić, T. 35023–35024 (7. mart 2013.); D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 16–17; D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 27; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 26, 45.

4176 D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 17; Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5111–5112; Izet Redžić, T. 17739–17740 (23. avgust 2011.); svjedok KDZ033, T. 18031 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3262 (Izjava svjedoka KDZ603 od 30. avgusta 2011.), par. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ603, T. 18142 (1. septembar 2011.). V. takođe P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 16; D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 12.

4177 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5105. V. takođe D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 14; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 19; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 17. Svjedoci odbrane su izjavili da su bosanski Muslimani odveli svoje porodice na područja gdje su bosanski Muslimani bili većina i da su se potom vojno sposobni muškarci vratili u sela oko Vlasenice. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od

bosanskih Srba i bosanskih Muslimana išli su u Tuzlu i apelovali na stanovništvo da se vrati, ali kada to nije uspjelo, muslimanski rukovodioci su i sami napustili Vlasenicu.[4178]

1215. Redžić je imao kontakte s Izetbegovićem u vezi s tim da se bosanskim Muslimanima pruži šansa da napuste Vlasenicu.[4179] Nakon što je srpski TO 21. aprila 1992. ušao u Vlasenicu, jedan dio Muslimana je otišao za Kladanj i Tuzlu.[4180] Od srpskih vlasti se tražilo da pomognu i obezbijede prevoz za ljude koji su tražili da napuste opštinu. Mnogo stanovnika je tada prevezeno u pravcu Kladnja, dok su drugi otišli svojim vozilima ili autobusom.[4181]

1216. Dan nakon što je JNA otišla iz Vlasenice u maju 1992., lokalni bosanski Srbi su ispalili minobacačke granate na muslimanska sela Pijuci, Džamdžići i Bare.[4182] Poslije tih napada, bosanski Muslimani iz tih sela krenuli su u pravcu Kladnja, Živinica i Cerske.[4183] Pripadnici paravojnih formacija su takođe koristili silu, čime je na bosanske Muslimane vršen pritisak da napuste opštinu.[4184] Prije nego što su odvezene iz Vlasenice u maju 1992., žene iz Zaklopače su morale potpisati izjavu da svoju kuću i imovinu daju bosanskim Srbima.[4185]

1217. Dana 19. maja 1992., Krizni štab Vlasenica dao je uputu komandantu TO-a i načelniku SJB-a da sva lica koja žele napustiti Vlasenicu, a "nisu interesantna" za SJB mogu to učiniti uz pribavljenu dozvolu.[4186] Da bi dobilo propusnicu za odlazak, dotično lice je moralo potpisati izjavu

---

10. februara 2013.), par. 32. V. takođe D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 19. Vijeće smatra da to nije u suprotnosti s dokazima u vezi s preseljenjem stanovništva. Isto tako, Vijeće ne pridaje težinu ocjeni da su se bosanski Srbi i bosanski Muslimani samoinicijativno preselili u sela u kojima su imali većinu i da to pokazuje da je rat u Vlasenici bio defanzivan. D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 29.

4178 D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 33; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 19, 21, 36. V. takođe D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 29, 39.

4179 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5107–5111.

4180 D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 40 (gdje je svjedok izjavio da je do tog datuma najmanje 50 posto bosanskih Muslimana već napustilo Vlasenicu).

4181 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5058, 5060, 5148; D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 23, 27; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 40; P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 57 (gdje je svjedok izjavio da su stanovnici, bosanski Muslimani, otišli nakon što su čuli za napad na selo Zaklopača). Za dokaze o napadu na Zaklopaču, v. incident 15.2 iz Priloga A Optužnici.

4182 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 53, 56. Vijeće ne pridaje težinu Osmanovićevoj spekulaciji da su korištene granate vjerovatno "s bijelim fosfornim punjenjem".

4183 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 56.

4184 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5043. Stanić je izjavio da su stanovnici, bosanski Muslimani, otišli zbog napete situacije, a ne zato što su bili protjerani. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 19. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3791 gore za obrazloženje zašto smatra da Stanićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano.

4185 P418 (Izjava svjedoka Mersudine Saim-Hodžić od 24. maja 2002.), str. 6. Za dalje dokaze o događajima u Zaklopači, v. incident 15.2 iz Priloga A Optužnici.

4186 P3218 (Dopis Kriznog štaba Vlasenica komandantu TO-a i načelniku SJB-a, 19. maj 1992.).

da dobrovoljno napušta grad.[4187] U skladu s tim uputstvom, bosanski Muslimani su u redu čekali ispred zgrade opštine i prije nego što bi dobili propusnicu da napuste opštinu, morali su potpisati izjavu u kojoj je pisalo da odlaze svojevoljno i da dobrovoljno ustupaju prava na svoju imovinu.[4188] Osmanovićevoj majci, koja je odbila da potpiše taj dokument, nisu dali dozvolu da napusti opštinu, te je silom iseljena iz svoje kuće i odvedena u Sušicu.[4189]

1218. Od maja do oktobra 1992., nesrbi su se iseljavali iz Vlasenice i to iseljavanje se odnosilo pretežno na grad Vlasenicu i na centralne i centralno-sjeverne dijelove opštine u kojima su bosanski Muslimani bili većinsko stanovništvo.[4190]

1219. Bosanski Muslimani iz sela koja su srpske snage zauzele u maju 1992. okupili su se, s nešto ličnih stvari, na autobuskoj stanici i na fudbalskom igralištu u Vlasenici i čekali priliku da napuste opštinu.[4191] Iako su srpske vlasti to zvale "dobrovoljni odlazak", ti ljudi su napuštali opštinu iz straha za svoje živote.[4192] U jednom trenutku srpske vlasti jesu dozvolile nekolicini bosanskih Muslimana da se vrate u svoja sela, ali su njihove kuće već bile spaljene i gotovo uništene.[4193]

1220. U oktobru 1992., vrlo mali broj nesrba,[4194] i to onih koji su bili u braku s licima srpske nacionalnosti, ostao je u gradu Vlasenici, a krajem 1992. u Vlasenici je ostalo oko 150 bosanskih

---

4187 P3218 (Dopis Kriznog štaba Vlasenica komandantu TO-a i načelniku SJB-a, 19. maj 1992.).

4188 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 23 (pod pečatom); P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 58. Đurić je priznao da su bosanski Muslimani otišli iz straha za svoju bezbjednost, ali da su to uradili dobrovoljno i da na njih nije vršen nikakav pritisak, kao i da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani morali potpisati dokument u kojem je pisalo da odlaze dobrovoljno. D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 40–41. Vijeće zaključuje da Đurićevo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 3858. Svjedoci odbrane su izjavili (i) da je formirana komisija koja je zapečatila napuštene muslimanske kuće i kasnije ih dodjeljivala kao privremeni smještaj srpskim izbjeglicama kako bi se spriječila krađa imovine; (ii) da su građani mogli tražiti da se njihove kuće razmijene i da su opštinski organi vlasti odobravali takve zamjene nakon što bi provjerili da su ti ugovori regularno sačinjeni, a ne pod prinudom; i (iii) da je imovina, kada su se stekli uslovi, vraćena prvobitnim stanarima. D2982 (Izjava svjedoka Milenka Stanića od 16. februara 2013.), par. 23–25; Milenko Stanić, T. 33992–33993 (19. februar 2013.); D2985 (Spisak lica za razmjenu kuća i stanova); D2922 (Izjava svjedoka Save Čelikovića od 10. februara 2013.), par. 24–25; Savo Čeliković, T. 33563–33564. 33569–33570 (13. februar 2013.); D3007 (Izjava svjedoka Zorana Jovanovića od 18. februara 2013.), par. 28. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 3791 i 3813 za obrazloženje zašto ne smatra da je svjedočenje tih svjedoka pouzdano u dijelu u kojem oni tvrde da su te mjere preduzete kako bi se spriječila krađa imovine, onemogućila prinuda i olakšalo vraćanje imovine.

4189 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 58. Ona je uspjela da ode za Tuzlu tek u februaru 1993.

4190 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 52 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]** svjedočio o učešću Save Bačića u operacijama "čišćenja" muslimanskih sela. Međutim, Vijeće zaključuje da su dokazi o njegovom učešću donekle dvosmisleni, te smatra da to svjedočenje nije dovoljno precizno da bi moglo da donese zaključak u tom pogledu. **[REDIGOVANO]**.

4191 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 54 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18077, 18094–18095 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4192 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 54 (pod pečatom).

4193 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 54 (pod pečatom).

4194 Za dokaze o masovnom odlasku muslimanskog stanovništva, v. par. 1214.

Muslimana[4195] koji nisu odvedeni u zatočeništvo.[4196] Vijeće je gore u tekstu razmotrilo zatočenje bosanskih Muslimana u Vlasenici.[4197]

1221. Kako je detaljnije bilo riječi u odjeljku IV.C.1.a, iako su srpske snage uspješno zauzele i držale gradske centre u opštinama, uključujući Vlasenicu, džepovi na okolnim područjima, u kojima je muslimansko stanovništvo bilo većinsko, ostali su pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana.[4198] Snage bosanskih Muslimana su u drugoj polovini 1992. i početkom 1993. preduzele ofanzivu kojom su uspostavile kontrolu nad teritorijom na području Vlasenice i pokušale da se povežu sa snagama bosanskih Muslimana u Cerskoj.[4199] Protivofanziva VRS-a u proljeće 1993. dovela je do premještanja goleme većine civila, bosanskih Muslimana, koji su ostali u Cerskoj, te su hiljade njih pobjegle prema Srebrenici.[4200]

1222. Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste opštinu, iako su u nekim slučajevima možda otišli iz straha nakon dolaska srpskih izbjeglica ili su čak tražili da napuste opštinu.[4201] Čak i ako su bosanski Muslimani tražili da napuste opštinu, Vijeće zaključuje da njihov odlazak i dalje nije bio dobrovoljan, uzimajući u obzir ukupne okolnosti pod kojima su napustili opštinu.

ix. *Zvornik*

(A) Optužbe

1223. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Zvorniku počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[4202] U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Zvornik, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje

---

4195 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 56, 58 (pod pečatom). V. također P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 31 (gdje se navodi da je 1997. godine broj bosanskih Muslimana u Vlasenici pao na 0,2% ukupnog broja stanovnika); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 34 (gdje se upućuje na protjerivanje 15.000 nesrba iz Vlasenice i okolnih sela).

4196 P3212 (Izjava svjedoka Ibre Osmanovića od 23. avgusta 2011.), par. 181. V. također P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 56 (pod pečatom).

4197 V. odjeljak IV.A.1.a.viii.E: Zatočenički objekti u Vlasenici.

4198 V. par. 4946.

4199 V. par. 4946.

4200 V. par. 4947–4949, 4954–4956, 4962.

4201 D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 42–43; D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 32–42, 45.

4202 Optužnica, par. 48–49.

na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[4203]

1224. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Zvorniku obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;[4204] ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima; te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[4205] Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[4206]

1225. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Zvorniku obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.[4207] U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Zvorniku navedenim u prilozima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.[4208] U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i

4203 Optužnica, par. 37–38.
4204 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 16.1, 16.3 iz Priloga A Optužnici.
4205 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.
4206 Optužnica, par. 40(a)(i), 40(a)(ii), 63(a), 63(b).
4207 Optužnica, par. 60(b), 60(c). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.
4208 Optužnica, par. 40(b).

neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[4209]

1226. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Zvorniku obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[4210] (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[4211] (iii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[4212] (iv) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[4213] i (v) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[4214]

1227. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), kao zločine protiv čovječnosti.[4215] Tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage, kao i politički i državni organi bosanskih Srba, prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Zvorniku na kojima su oni zakonito boravili.[4216] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[4217]

4209 Optužnica, par. 40(c), 60(d), 60(h). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.

4210 Optužnica, par. 60(f).

4211 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.

4212 Optužnica, par. 60(i).

4213 Optužnica, par. 60(j). V. incident 22 iz Priloga D Optužnici.

4214 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode u Optužnici obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

4215 Optužnica, par. 68–75.

4216 Optužnica, par. 69, 72.

4217 Optužnica, par. 71.

(B) Uvodni period

1228. Zvornik je opština u istočnoj BiH.[4218] Smještena je na rijeci Drini, koja predstavlja granicu između BiH i Srbije.[4219] Prije rata, bosanski Muslimani su činili približno 60% stanovništva opštine, dok je bosanskih Srba bilo približno 38%.[4220]

1229. Prije osnivanja nacionalnih stranaka sredinom 1990., međunacionalni odnosi u Zvorniku bili su dobri.[4221] SDS je u Zvorniku osnovan u septembru 1990. i za njegovog predsjednika izabran je Branko Grujić.[4222] Poslije višestranačkih izbora, u novembru 1990., SDA je osvojila apsolutnu većinu glasova u Zvorniku, ali su SDA i SDS formirale koalicionu opštinsku vladu.[4223] Bosanski Muslimani i bosanski Srbi su podijelili službene funkcije u skladu s rezultatima izbora. Na primjer, Abdulah Pašić je postavljen za predsjednika opštine, Jovan Ivanović je postavljen za predsjedavajućeg Izvršnog odbora Skupštine opštine, Osman Mustafić je postavljen za načelnika SJB-a, dok je Dragan Spasojević postavljen za komandira SJB-a.[4224]

4218 D484 (Mapa BiH); P3175 (Mapa Zvornika).

4219 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 2; P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 2. (pod pečatom); D1627 (Video-snimak: pogled na Zvornik sa Kule); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 51 (pod pečatom); P3175 (Mapa Zvornika).

4220 P6199 (Izvod iz podataka popisa stanovništva iz 1971., 1981. i 1991. godine), str. 2; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; Momčilo Mandić, T. 5299 (16. juli 2010.); svjedok KDZ555, T. 17221 (16. avgust 2011.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 5; Marinko Vasilić, T. 39923 (13. juni 2013.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 3; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 5; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 8; P6370 (Izvod iz popisa stanovništva iz 1991. godine u vezi sa Zvornikom). V. takođe P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 32. Isto tako, približno 64% stanovništva grada Zvornika činili su bosanski Muslimani, a ostatak su činili bosanski Srbi. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2869.

4221 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; svjedok KDZ555, T. 17222 (16. avgust 2011.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 6; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 5; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 4; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 7; svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8691–8692.

4222 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 3, 6; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 4; P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ228, P324 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14935; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 5–8 (pod pečatom). Vijeće ima u vidu da se Branko Grujić pominje i kao Brano Grujić.

4223 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 5; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 5, 7; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 3, 9; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 12 (pod pečatom); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 4.

4224 D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 9; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 7–8; svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29094; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 6; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 20 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 7; P34 (Struktura SDB-a Srbije i MUP-a Zvornik/Bijeljina) (pod pečatom).

1230. U ljeto 1991., optuženi je prisustvovao mitingu SDS-a u Zvorniku,[4225] poslije čega su SDS i SDA izdale zajednički proglas u kojem su izrazile potrebu da se u opštini održi mir i pozvale na veću toleranciju među etničkim grupama koje su u njoj živjele.[4226] Međutim, od tada su se napetosti u Zvorniku pojačale, koje je prouzrokovalo nekoliko faktora, uključujući (i) političke mitinge SDA na kojima se pozivalo na otcjepljenje BiH;[4227] (ii) nesuglasice u vezi s preglasavanjem SDS-a od strane SDA i kadrovske promjene u preduzećima i organizacijama;[4228] (iii) izbijanje rata u Sloveniji i Hrvatskoj i bojkot od strane bosanskih Muslimana mobilizacije koju je vršila JNA;[4229] (iv) djela nasilja nad bosanskim Srbima i selima bosanskih Srba;[4230] i (v) sporadičnu pucnjavu u centru grada Zvornika i njegovoj okolini.[4231] To je dovelo do incidenata nasilja i dubljih podjela i animoziteta između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[4232] Neke žene i djeca, bosanski Srbi, prelazili su preko Drine u Srbiju da bi tamo prenoćili.[4233]

(1) Podjela opštinskih struktura

1231. U decembru 1991., na sastanku SDS-a održanom u Sarajevu, kojem su prisustvovali zvaničnici SDS-a među kojima je bio i optuženi, predstavnici opštinskih vlasti, uključujući one iz

4225 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 17–18; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 18; svjedok KDZ320, T. 28092 (25. april 2012.).

4226 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 15; D3725 (Zajednički proglas SDS-a i SDA Zvornik, bez datuma).

4227 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 7; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 6, 22; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 4–6, 11. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 6, 8–9, 16–17; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 6 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 8–10.

4228 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 11. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 6, 8–9; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 8–9; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 10–11; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 21–22 (pod pečatom).

4229 D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 10; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 10, 13; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 13 (pod pečatom); svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8692. V. takođe D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 20; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 11–12; P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 2.

4230 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 27 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 12, 19. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 15; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 13–14, 45, gdje se, na primjer, upućuje na D48 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Zvorniku); Branko Grujić, T. 40378 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15; D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića od 12. februara 2013.), par. 7–9, 12-17, 25–26.

4231 Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29085–29087.

4232 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 10; P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29085–29086. V. takođe Petko Panić, T. 19160 (20. septembar 2011.).

4233 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 4 (pod pečatom); P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika); svjedok KDZ610, T. 27180, 27184 (29. mart 2012.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 17; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6755–6756, 6913 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16083–16084 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

Zvornika, dobili su Uputstvo s varijantom A i B.[4234] O tom Uputstvu optuženi je također govorio na sastanku Kluba poslanika SDS-a, kojem su također prisustvovali predstavnici iz Zvornika.[4235] S obzirom na to da su većinu stanovništva Zvornika činili Muslimani, trebalo je da se primijeni uputstvo koje se odnosilo na varijantu B.[4236]

1232. Dana 22. decembra 1991., u Zvorniku je formiran krizni štab i za njegovog predsjednika imenovan je Branko Grujić.[4237] Zvornički Krizni štab činili su vodeći zvaničnici SDS-a iz te opštine, kao i članovi Opštinskog štaba Komande JNA.[4238]

1233. Krizni štab Zvornik je proveo u djelo Uputstvo s varijantom A i B.[4239] Dana 26. decembra 1991., zvornički SDS je izdao saopštenje da će sljedećeg dana biti usvojena odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik i da će se formirati pregovarački tim koji će odlučivati o

---

4234 Svjedok KDZ555, T. 17223, 17227 (16. avgust 2011.); P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.); Branko Grujić, T. 40448–40449 (26. juni 2013.); Jovan Ivanović, T. 39844–39845 (12. juni 2013.); P6402 (Izvod iz izjave koju je Tužilaštvu dao Jovan Ivanović, 27. mart 2002.), str. 2; P6403 (Izvod iz transkripta svjedočenja Jovana Ivanovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 29. septembar 2006.), str. 3. V. također svjedok KW317, T. 39329 (5. juni 2013.); P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.), *e–court* str. 2 (pod pečatom).

4235 P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39337 (5. juni 2013.).

4236 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 10–11.

4237 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 25 (pod pečatom); P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma) (pod pečatom), str. 35. Bosanski Muslimani su također osnovali krizni štab u Zvorniku. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 20; svjedok KW317, T. 39411 (6. juni 2013.). Svjedoci odbrane su osporili datum osnivanja zvorničkog Kriznog štaba i izjavili da je on osnovan u svrhu pronalaženja mirnog rješenja i normalizacije odnosa kroz političke razgovore, kao i pripreme za opasnost da izabrani organi vlasti eventualno budu blokirani u vršenju svojih funkcija. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 18, 20, 28; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 26, 33 (pod pečatom); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 13; Čedomir Zelenović, T. 40317–40321 (24. juni 2013.). Nakon što je analiziralo te dokaze, Vijeće ne smatra da su oni u tom pogledu pouzdani. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja Grujića, Ivanovića i Zelenovića karakterišu pokazatelji pristrasnosti, evazivnosti, neiskrenosti i velikih protivrječnosti.

4238 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2210; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 25; P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.).

4239 Svjedok KDZ555, T. 17227 (16. avgust 2011.); svjedok KW317, T. 39333–39334 (5. juni 2013.). Međutim, svjedoci su također izjavili da s višeg nivoa nije vršen nadzor provođenja tog Uputstva, te da je ono u Zvorniku provedeno samo selektivno nakon što su identifikovani oni njegovi elementi koji su odgovarali toj opštini i isključeni oni aspekti koje u njoj nije bilo moguće ostvariti. Svjedok KDZ555, T. 17234–17235 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17280 (16. avgust 2011.), T. 17339 (17. avgust 2011.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 18; Branko Grujić, T. 40367 (25. juni 2013.); svjedok KW317, T. 39333–39334 (5. juni 2013.). Vijeće ne smatra da su svjedočenja tih svjedoka pouzdana u pogledu načina na koji je Uputstvo s varijantom A i B provedeno u Zvorniku. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja relevantnih svjedoka karakteriše krajnja evazivnost, pokušaji da se distanciraju od ranijih izjava, te pokazatelji pristrasnosti. Na primjer, Grujić je tokom unakrsnog ispitivanja suočen s činjenicom da njegovom iskazu protivrječe njegovo ranije svjedočenje i razgovor koji je s njim obavljen, kada je naveo da je Uputstvo s varijantom A i B bilo obavezno i da je zvornički Krizni štab izvještavao republički nivo, kao i da je s republičkog nivoa dobijao dodatna uputstva i provodio ih u djelo. Grujić je na kraju priznao da je Jovo Mijatović bio zadužen da sve zaključke i odluke zvorničkog Kriznog štaba prenosi odgovarajućim nivoima i da je, isto tako, prenosio sva uputstva sa republičkog nivoa. Branko Grujić, T. 40371–40373 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 2–3.

podjelama.[4240] U odluci o osnivanju Srpske opštine Zvornik direktno se poziva na Uputstvo s varijantom A i B i ona obuhvata izdvajanje određenih dijelova opštine.[4241] Dana 27. decembra 1991., osnovana je Skupština Srpske opštine Zvornik zajedno sa svim pripadajućim organima i ona je definisala teritoriju koja će pripadati Srpskoj opštini Zvornik.[4242] Za predsjednika Srpske opštine Zvornik izabran je Jovo Mijatović,[4243] koji je imenovan i za koordinatora za pregovore sa SDA.[4244]

1234. Od početka januara 1992., radnici SJB-a bili su u redovnom kontaktu s Glavnim odborom SDS-a i dobili su instrukcije da obezbijede podršku i izvrše pripreme za formiranje srpskog SJB-a.[4245]

1235. SDS je zauzeo stav da bi se opština i grad trebali geografski podijeliti između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, ali nije mogao da postigne sporazum sa SDA.[4246] Dana 15. marta 1992., Skupština Srpske opštine Zvornik proglasila je Srpsku opštinu Zvornik, koja se sastojala od dijelova grada, sela i mjesnih zajednica u kojima su bosanski Srbi bili u većini.[4247] Istog dana,

---

4240 D3726 (Dopis SDS-a Zvornik, 26. decembar 1991.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 19. V. takođe P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 10–11.

4241 P2591 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik, 27. decembar 1991.), str. 1–2. Svjedoci su izjavili da Srpska opština Zvornik i njena Skupština nisu osnovani u svrhu stvaranja srpske države ili zauzimanja teritorije bosanskih Muslimana, već kako bi se olakšalo pregovaranje, omogućilo da opština funkcioniše u kriznoj situaciji, te osigurala zaštita bosanskih Srba. Oni su takođe izjavili da je tačno da su, dok su vršene pripreme, ljudi bili imenovani na funkcije i da su stvorene srpske institucije, ali da one nisu bile aktivirane sve do 1992. godine, kada je izbio sukob. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 19, 21; svjedok KDZ555, T. 17344 (17. avgust 2011.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 23–24, 26 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39409–39410 (6. juni 2013.); Jovan Ivanović, T. 39844–39845 (12. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15; P6402 (Izvod iz izjave koju je Tužilaštvu dao Jovan Ivanović, 27. mart 2002.), str. 2; P6403 (Izvod iz transkripta svjedočenja Jovana Ivanovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 29. septembar 2006.), str. 3. Vijeće upućuje na svoju ocjenu iz fusnota 4237 i 4239 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na svjedočenja tih svjedoka u pogledu pitanja šta je bila svrha stvaranja Srpske opštine Zvornik i pitanja kada su srpske institucije bile aktivirane. Isto tako, svjedočenje svjedoka KW317 s tim u vezi takođe karakterišu pokušaji da se distancira od ranijih izjava, kao i protivrječnosti koje dovode u pitanje njegovo svjedočenje u tom pogledu.

4242 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 19.

4243 Branko Grujić, T. 40367, 40370, 40372 (25. juni 2013.); P2590 (Zaključci Opštinskog odbora SDS-a Zvornik, 22. decembar 1991.), str. 1–2; svjedok KDZ555, T. 17228–17230 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4244 D3655 (Rješenje Skupštine opštine Zvornik, 27. decembar 1991.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 24 (pod pečatom).

4245 P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 20; P3183 (Izvod iz izvještaja o radu SJB-a Zvornik za 1992. godinu), str. 2; P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. V. takođe P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 10–11.

4246 Svjedok KDZ320, T. 28093 (25. april 2012.). V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 19. Vijeće napominje da se Vasilić, tokom unakrsnog ispitivanja u vezi s procentom zvorničke teritorije koji je identifikovan kao srpski, distancirao od ranijeg razgovora koji je s njim obavljen, u kojem je procijenio da se radilo o 80% teritorije. Marinko Vasilić, T. 39920–39924 (13. juni 2013.); P6405 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Marinkom Vasilićem, 21. oktobar 2002.), str. 2. Vijeće napominje da se Vasilić izuzetno trudio da izbjegne odgovoriti na ova pitanja i da je tvrdio da nije bio upoznat s odlukom o osnivanju Srpske opštine Zvornik u kojoj su nabrojana područja koja će ona obuhvatati, iako je ranije izjavio da je čuo za tu odluku. S obzirom na te protivrječnosti i evazivnost, Vijeće ne smatra da je Vasilićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

4247 D1693 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.), str. 1. V. takođe Marinko Vasilić, T. 39920–39922 (13. juni 2013.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 28 (pod pečatom).

Skupština Srpske opštine Zvornik donijela je odluku o pridruživanju SAO Majevici-Semberiji.[4248] Te odluke donesene su u skladu s drugim stepenom Uputstva s varijantom A i B, koji je optuženi aktivirao na jednom sastanku kojem je prisustvovao jedan predstavnik iz Zvornika.[4249]

1236. Skupština Srpske opštine Zvornik je takođe 15. marta 1992. usvojila odluku kojom je zabranila kupoprodaju nekretnina u opštini, osim između "pripadnika Srpskog naroda".[4250] Krajem marta 1992., policija bosanskih Srba je lokalnim omladincima dala zadatak da podignu barikade na određenim mjestima, vrše obezbjeđenje važnih objekata u Karakaju, te da zaposjednu mostove.[4251]

1237. Krajem marta 1992., Skupština bosanskih Srba je usvojila odluku da se do 1. aprila 1992. godine izvrši odvajanje policije bosanskih Srba.[4252] Dana 4. aprila 1992., snage bosanskih Muslimana napale su kolonu vojnika JNA u Sapni, u opštini Zvornik.[4253] Poslije tog incidenta, vlasti bosanskih Srba su donijele odluku da se u Karakaju podignu barikade i da se izvrši mobilizacija pripadnika aktivnog i rezervnog sastava SJB-a, bosanskih Srba.[4254] Dana 5. aprila 1992., Mandić je u Zvornik poslao depešu u kojoj je naveo da se vrši razdvajanje MUP-a na srpsku i muslimansku komponentu i naredio da se institucije bosanskih Srba premjeste u Karakaj.[4255] Karakaj je industrijsko naselje koje se nalazi sjeveroistočno od Zvornika.[4256] Shodno tom uputstvu, stanice milicije u opštini podijeljene su na srpske i muslimanske dijelove.[4257]

4248 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 29 (pod pečatom); D3656 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.).

4249 Svjedok KW317, T. 39334–39337 (5. juni 2013.).

4250 P3151 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.), str. 1–2. Svjedok KDZ555 je izjavio da je to bila lokalna mjera koja nije bila povezana s uputstvom s varijantom B. Svjedok KDZ555, T. 17237–17239 (16. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17344 (17. avgust 2011.). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka KDZ555 u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje svjedoka KDZ555 karakterišu pokazatelji krajnje evazivnosti, pristrasnosti i protivrječnosti.

4251 P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 21.

4252 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2869–2870; P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2729. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17263–17264 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17346–17347 (17. avgust 2011.).

4253 P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 21–22; svjedok KDZ555, T. 17266 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 19–20; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 35 (pod pečatom); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 21; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 24; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15.

4254 P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22.

4255 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 11. Grujić je izjavio da nije znao za Mandićevu depešu o podjeli policije, ali mu je predočeno njegovo ranije svjedočenje, gdje je rekao da je zbog te depeše policija bila podijeljena i premještena. Branko Grujić, T. 40381–40383 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 6. Vijeće konstatuje da je Grujićevo svjedočenje u vezi s tom depešom opovrgnuto i da on po tom pitanju nije bio vjerodostojan. Međutim, Vijeće konstatuje da je tokom perioda koji je prethodio razdvajanju policijskih snaga bilo sve više razmimoilaženja i nesuglasica između pripadnika policije iz redova bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, između ostalog i u vezi s pitanjima koja su se odnosila na obuku u Hrvatskoj i mobilizaciju rezervnog sastava policije. Petko Panić, T. 19151–19155 (20. septembar 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript

1238. Na sastanku SDS-a održanom 5. aprila 1992., Mile Mijić je postavljen za načelnika, a Spasojević za komandira SJB-a.[4258] Do 6. aprila 1992., shodno Spasojevićevim naređenjima za izmještanje svih pripadnika policije bosanskih Srba i njihovih vozila i opreme,[4259] zvornički MUP bosanskih Srba, njihov TO i Krizni štab su se premjestili u zgradu preduzeća "Alhos" u Karakaju.[4260] Zvornički Krizni štab se počev od 4. ili 5. aprila 1992. svakodnevno sastajao i raspravljao o tome kako da stavi Zvornik pod svoju kontrolu, ponovo uspostavi organe i nadležna tijela i organizuje oružane formacije.[4261]

1239. Dana 10. aprila 1992., po prijedlogu Marka Pavlovića,[4262] zvornički Krizni štab je formirao Privremenu vladu Srpske opštine Zvornik, poslije čega je zvornički Krizni štab prestao da djeluje, a

---

iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2971–2974; P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 20–21; P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 12; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 12; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 13, 18; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 19; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 152–153 (pod pečatom); P4848 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 81 (pod pečatom).

4256 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2871; D1613 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ555); svjedok KDZ555, T. 17418 (18. avgust 2011.).

4257 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2–13, 2–14; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20675; v. činjenice o kojima je presuđeno 2729, 2738. Svjedok KDZ555 je izjavio da je prije sukoba postojao sporazum unutar MUP-a o podjeli sredstava i objekata u svrhu transformacije MUP-a. Svjedok KDZ555, T. 17347 (17. avgust 2011.). Međutim, s obzirom na ocjenu vjerodostojnosti svjedočenja svjedoka KDZ555 u fusnoti 4239, Vijeće ne smatra da se u ovom pogledu može osloniti na taj iskaz.

4258 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2872–2875, 2930, 2978, 2998–2999. Mijića je na tom položaju zamijenio Miloš Pantelić, a Spasojevića Marinko Vasilić. Sredinom juna 1992., Pantelića je zamijenio Vasilić, a Momčilo Marić je postao novi komandir. Krajem jula 1992., Vasilića je pak zamijenio Milorad Lokanjčević.

4259 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2870, 2977; P2764 (Izvještaj CSB-a Bijeljina), str. 2; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2–14; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20675; P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima, između ostalog, izjavili da se policija bosanskih Srba premjestila u "Alhos" tek nakon što su je razoružali pripadnici policije bosanskih Muslimana i da je policija bosanskih Srba izvukla samo svoje lično naoružanje, sredstva veze i dva-tri automobila, dok su bosanski Muslimani zadržali skladište oružja. D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 40; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 22; svjedok KDZ555, T. 17349–17350 (17. avgust 2011.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu u fusnotama 4237 i 4239 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na svjedočenja ovih svjedoka u tom pogledu. Vasilićevo svjedočenje takođe karakterišu protivrječnosti i nedosljednosti koje podrivaju njegovu pouzdanost u tom pogledu.

4260 P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 3 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2729; P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17235, 17264 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 16; svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21020–21021 (pod pečatom).

4261 Svjedok KDZ555, T. 17234 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4262 Svjedok KW317, T. 39343–39344 (5. juni 2013.). Pravo ime Marka Pavlovića bilo je Branko Popović; on je bio službenik bezbjednosti iz saveznih organa SFRJ i u Zvornik je došao iz Srbije. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2887–2888; svjedok KW317, T. 39342 (5. juni 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 128. V. takođe svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23620, 23626, 23634 (pod pečatom); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 51; Branko Grujić, T. 40361 (25. juni 2013.).

drugi organi upravljanja su raspušteni.[4263] Grujić je izabran za vršioca dužnosti predsjednika Privremene vlade, koja se sastojala od članova SDS-a.[4264]

(2) Militarizacija Zvornika

1240. Od početka 1992. godine, naoružavali su se i bosanski Srbi i bosanski Muslimani, ali bosanski Srbi su bili bolje naoružani jer su dobijali podršku od JNA.[4265] Pored toga, policija bosanskih Srba omogućila je transport oružja, municije i drugog materijala.[4266] Krajem februara 1992., na jednom sastanku kojem je predsjedavao Grujić i kojem su prisustvovali oficiri JNA i vojni komandant za Zvornik, Zoran Jovanović, razgovaralo se o formiranju jedne vojne jedinice za područje Zvornika.[4267] Grujić je takođe govorio o mogućnosti da bosanski Srbi napadnu grad.[4268] Poslije tog sastanka, Jovanović je izvršio podjelu naoružanja tako što ga je dostavio u kuće bosanskih Srba koji su bili rukovodioci preduzeća, fabrika i opštinskih organa.[4269] Početkom

4263 P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 10. april 1992.), str. 2–3; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 13–14; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 24; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 47; svjedok KW317, T. 39402 (6. juni 2013.). V. takođe svjedok KDZ555, T. 17219, 17233, 17235–17236 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Za više detalja o radnjama koje je preduzela Privremena vlada, v. P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 10. april 1992.), str. 2–3; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 24; D1714 (Zaključak Privremene vlade Zvornik, 25. juni 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19208–19209 (20. septembar 2011.); D1709 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 18. maj 1992.), str. 3–4; P314 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 20. maj 1992.); Milorad Davidović, T. 15650 (29. juni 2011.); P3393 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 14. april 1992.), str. 1. Optuženi je prihvatio da Krizni štab bosanskih Srba jeste bio formiran, ali tvrdi da je on djelovao samo od 6. do 10. aprila 1992., dok nije formirana Privremena vlada. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1444.

4264 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 36; svjedok KW317, T. 39343 (5. juni 2013.); svjedok KDZ555, T. 17282–17283 (16. avgust 2011.).

4265 Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29088–29089, 29101; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 4 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27179 (29. mart 2012.). V. takođe Marinko Vasilić, T. 39918–39919 (13. juni 2013.); svjedok KDZ555, T. 17238, 17246–17247 (16. avgust 2011.). Vijeće konstatuje da je nivo vojne organizovanosti bosanskih Muslimana u Zvorniku bio nizak. Svjedok KDZ610, T. 27179 (29. mart 2012.). V. takođe P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 24 (gdje je svjedok izjavio da bosanski Muslimani u Zvorniku nisu imali nikakvu odbranu). Međutim, Vijeće konstatuje da jeste bilo naoružanih formacija bosanskih Muslimana i da je SDA učestvovala u naoružavanju muslimanskog stanovništva. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2974–2976; Petko Panić, T. 19156–19157 (20. septembar 2011.); svjedok KDZ555, T. 17246 (16. avgust 2011.), T. 17331–17332, 17334–17335. 17363 (17. avgust 2011.), T. 17402 (18. avgust 2011.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 13–15, 20; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 11–12, 26; Branko Grujić, T. 40352–40354 (25. juni 2013.); D2944 (Izjava svjedoka Zorana Durmića od 12. februara 2013.), par. 10; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 13; svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29089–29090. V. takođe D1657 (Izvod iz knjige pod naslovom *Istina o Bratuncu*); D3729 (Fotografija table); D38 (Izvještaj ABiH o jedinicama u Zvorniku, 5. novembar 1992.), str. 3, 5–6; D1607 (Spisak paravojnih grupa koje djeluju na strani BiH), str. 11; svjedok KDZ320, T. 28093 (25. april 2012.); svjedok KDZ340, T. 17500–17501 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4266 P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 20; P3183 (Izvod iz izvještaja o radu SJB-a Zvornik za 1992. godinu), str. 2.

4267 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 3–4 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29107–29108.

4268 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 4 (pod pečatom).

4269 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 4 (pod pečatom).

proljeća 1992., zvaničnici bosanskih Srba iz Zvornika dobili su oružje iz Hrvatske i Srbije, i ono je podijeljeno po selima oko Zvornika.[4270]

1241. Dana 4. aprila 1992., Komanda 17. korpusa JNA izvijestila je da u opštinama, među kojima je bio i Zvornik, postoji stvarna opasnost od pogoršanja bezbjednosne situacije i da prijeti međunacionalni sukob.[4271]

1242. Poslije napada na kolonu JNA 4. aprila 1992.,[4272] arkanovci su pozvani da hitno dođu u opštinu.[4273] U noći s 5. na 6. april 1992., arkanovci, pripadnici drugih paravojnih formacija, vojnici iz Srbije i lokalni pripadnici policije bosanskih Srba podigli su barikade i kontrolne punktove.[4274] Na tim kontrolnim punktovima bili su Srbi u maskirnim uniformama[4275] i na tim kontrolnim punktovima su neki bosanski Muslimani bili zaustavljani, pretresani i premlaćivani.[4276] I bosanski Muslimani su podigli barikade na mostu koji je spajao Zvornik sa Srbijom.[4277] Bosanski Srbi su

---

4270 Svjedok KDZ555, T. 17248–17250, 17254–17255, 17257, 17259, 17261–17262 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je Pavlović pružao logističku podršku u dopremanju oružja iz Srbije u BiH); svjedok KDZ555, T. 17375–17377 (17. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17397 (18. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17248–17250, 17254–17255, 17257 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21007, 21025–21026 (pod pečatom). V. takođe Jovan Ivanović, T. 39854–39855 (12. juni 2013.). Vijeće ima u vidu evazivnost i nedosljednosti u Grujićevom svjedočenju u vezi s pitanjem u kojoj su mjeri SDS i on bili umiješani u naoružavanje bosanskih Srba i ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdan. P6414 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Brankom Grujićem, 15. juli 2002.), str. 1–3; Branko Grujić, T. 40356–40360 (25. juni 2013.).

4271 P5474 (Izvještaj 17. korpusa JNA, 4. april 1992.), str. 2.

4272 V. par. 1237.

4273 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2878–2879; svjedok KDZ555, T. 17266, 17269 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23675–23676 (pod pečatom); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13. Dana 5. aprila 1992. ili približno tog datuma, Arkan je postavio svog zamjenika Marka Pejića (zvanog Peja) za osobu zaduženu za opštinu. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ555, T. 17266–17267, 17269 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Peja je otišao u fabriku "Alhos" 6. aprila 1992. i sastao se s rukovodstvom bosanskih Srba. D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 25; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 19. V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 38–39 (pod pečatom); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 24; Čedomir Zelenović, T. 40315 (24. juni 2013.).

4274 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29112; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2729; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2870–2871. V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 42.

4275 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3; P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 11.

4276 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3.

4277 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2730. Vijeće konstatuje da su i bosanski Muslimani podizali barikade. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 23, 56–57; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 20–24; Čedomir Zelenović, T. 40340–40341 (25. juni 2013.); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 19, 21; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15–16, 18.

takođe formirali seoske straže na područjima na kojima su živjeli i oko svojih sela su podigli barikade.[4278]

1243. Dana 5. aprila 1992., zvornički Krizni štab je naredio mobilizaciju svih jedinica TO-a u Srpskoj opštini Zvornik.[4279] Dana 10. aprila 1992., Privremena vlada je donijela odluku o formiranju Komande TO-a u Zvorniku, na čelo koje je postavljen Pavlović.[4280] Pavlović je blisko sarađivao s Grujićem, bio tijesno povezan s Arkanom,[4281] i provodio politiku zvorničkog Kriznog štaba.[4282]

1244. Grujić i Spasojević su bili među zvaničnicima bosanskih Srba koji su pozvali i platili paravojne formacije da dođu u Zvornik.[4283] Paravojne jedinice iz Srbije stigle su u Zvornik u

---

4278 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 21. V. takođe Jovan Ivanović, T. 39854–39855 (12. juni 2013.); P6404 (Izvod iz izjave koju je Tužilaštvu dao Jovan Ivanović, 23. oktobar 2002.), str. 2; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 15.

4279 P5505 (Naređenje Kriznog štaba opštine Zvornik, 5. april 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2728. V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 41 (pod pečatom). Grujić je izjavio da je tu odluku donio sam, ne čekajući na odluku Kriznog štaba. Branko Grujić, T. 40379 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 4–5. S obzirom na velike protivrječnosti i pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

4280 P3155 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 10. april 1992.), str. 1; svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21004 (pod pečatom); svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14934, 14940 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2887–2888; P2860 (Platni spisak TO-a Zvornik, maj 1992.), str. 3; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250; Petko Panić, T. 19136 (19. septembar 2011.); svjedok KDZ555, T. 17244, 17259 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17284 (16. avgust 2011.); P2955 (Izvještaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 2; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma) (pod pečatom), str. 11–12, 16; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 17 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39341–39342 (5. juni 2013.); P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 2. V. takođe P34 (Struktura SDB-a Srbije i MUP-a Zvornik/Bijeljina) (pod pečatom); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 51; Branko Grujić, T. 40361 (25. juni 2013.).

4281 Svjedok KW317, T. 39341–39343, 39350–39351 (5. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 51; Branko Grujić, T. 40361 (25. juni 2013.).

4282 Milorad Davidović, T. 15536 (28. juni 2011.).

4283 Svjedok KDZ320, T. 28106–28107 (25. april 2012.); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21016 (pod pečatom); P31 (Spisak imena osoba pomenutih tokom svjedočenja svjedoka KDZ446) (pod pečatom); svjedok KDZ555, T. 17266, 17269 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P6414 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Brankom Grujićem, 15. juli 2002.), str. 5; Petko Panić, T. 19130, 19147 (19. septembar 2011.); Vojislav Šešelj, T. 39576 (10. juni 2013.); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 7 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2728. V. takođe Jovan Ivanović, T. 39865 (12. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da lokalni čelnici nisu zvanično pozvali paravojne formacije, ali da su vjerovatno znali za tu operaciju ili su bili nezvanično umiješani u nju, te da je malo vjerovatno da su te paravojne formacije došle bez poziva). Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima izjavili da (i) nikad nisu čuli da je Krizni štab uputio neki takav poziv; (ii) Grujić nije pozvao paravojne formacije u Zvornik; i (iii) nisu znali ko je pozvao te jedinice. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 55; Branko Grujić, T. 40363–406364, 40383–40384 (25. juni 2013.); P6414 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Brankom Grujićem, 15. juli 2002.), str. 4–5; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 35; Čedomir Zelenović, T. 40321–40325 (24. juni 2013.), T. 40338 (25. juni 2013.). Vijeće ne smatra da su svjedočenja Grujića i Zelenovića u tom pogledu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je napomenulo da je Grujiću bilo u interesu da svoju ulogu i umiješanost u vezi s paravojnim formacijama prikaže manjim i da njegovo svjedočenje u tom pogledu

periodu od 5. do 8. aprila 1992. Među njima su bili Beli orlovi koje je vodio Aždaja;[4284] jedinica koju su vodili Vojin Vučković zvani Žućo i njegov brat Dušan Vučković (zvani Repić);[4285] Crvene beretke koje je vodio Kapetan Dragan;[4286] grupe koje su vodili Niški i Pivarski;[4287] kao i grupa "Simini četnici".[4288] Među drugim grupama koje su došle u Zvornik ili djelovale u Zvorniku bili su Mauzerova jedinica,[4289] šešeljevci,[4290] Boškovićeva jedinica,[4291] Birčanska brigada pod komandom Svetozara Andrića,[4292] jedinica Mileta Petrovića,[4293] Gogićeva jedinica[4294] i jedinica Crnog.[4295]

---

karakterišu nedosljednosti i protivrječnosti. Zelenović je jednostavno izjavio da nije čuo za takav poziv i bio je evazivan u unakrsnom ispitivanju u vezi s podrškom lokalnih vlasti paravojnim formacijama.

4284 Milorad Davidović, T. 15494 (28. juni 2011.); P2865 (Platni spisak Belih orlova, juni 1992.); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 17; P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.). Beli Orlovi su u oktobru 1992. premješteni iz Zvorničke u Birčansku brigadu. P5404 (Naređenje Dragana Petkovića, 13. oktobar 1992.); svjedok KDZ340, T. 17490 (19. avgust 2011.).

4285 Kao što se navodi u par. 1280, ta jedinica je prvo bila poznata kao specijalna jedinica TO-a, zatim kao jedinica Igora Markovića, a kasnije kao Žute ose. Ta jedinica organizovana je u Zvorniku u aprilu 1992. i njome je rukovodio Žuća, koji je bio iz Beograda, i njegov brat Repić, kao i jedan novinar koji se zvao Milan Timotić. Lokalni bosanski Srbi, uključujući i one koji su se bavili kriminalom, priključili su se toj jedinici. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21006–21007 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2888, 3007; P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.); P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 3; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 18, 28–33, 36, 41, 69, 72 (pod pečatom); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17525 (19. avgust 2011.); svjedok KDZ340, T. 17535, 17560–17561 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126, 141; P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.), str. 1; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 3. Žućo je često posjećivao Stevu Radića koji je bio član zvorničkog Kriznog štaba. Branko Grujić, T. 40391 (25. juni 2013.); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 5 (pod pečatom).

4286 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923 (koji je izjavio da je ta jedinica došla u Zvornik negdje poslije 25. maja 1992.).

4287 D1632 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 1; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2876, 2925; D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 1; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17–18 (pod pečatom); P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.) (pod pečatom). Te dvije grupe bile su samostalne i kasnije su se priključile TO-u. Grupa Pivarskog je kasnije stavljena pod komandu Žutih osa. Milorad Davidović, T. 15493 (28. juni 2011.); P2864 (Platni spisak jedinice Pivarskog, juni 1992.); svjedok KDZ340, T. 17523 (19. avgust 2011.).

4288 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2888.

4289 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), str. 43–44.

4290 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2879; P2238 (Presretnuti razgovor Radomira Pejičića i nepoznate osobe, juni 1992.), str. 2; P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 01:27-01:37.

4291 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 13–14; P158 (Platni spisak rezervnih vojnika); P159 (Platni spisak dobrovoljaca). Bošković je bio član SRS-a iz Zvornika, a ostali pripadnici njegove jedinice bili su iz Malog Zvornika i podržavali su Šešelja.

4292 P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 25 (pod pečatom).

4293 P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 5. Ta jedinica bila je smještena u selu Rastošnica.

4294 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 20; Marinko Vasilić, T. 39945–39947 (13. juni 2013.). Pripadnici te jedinice došli su iz Srbije, nosili su policijske uniforme i plaćala ih je opština, bili su članovi SRS-a, a među njima je bilo ljudi koji su pušteni iz zatvora. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2906, 2984–2986; Petko Panić, T. 19130–19131 (19. septembar 2011.); P3382 (Spisak pripadnika TO-a Loznica u aprilu 1992.), str. 1–2. Ta jedinica je dobila zadatak da pokuša staviti pod kontrolu druge paravojne grupe. Svjedok KDZ555, T. 17289–17290 (16. avgust 2011.), T. 17291 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

1245. Dogovoreno je da se 7. aprila 1992. u Malom Zvorniku održi sastanak predstavnika SDS-a, SDA i JNA na kojem bi se razgovaralo tome kako "izbjeći napad na grad" i podijeliti opštinu na srpski i muslimanski dio.[4296] Kada je Arkan čuo da se ti pregovori održavaju bez njegovog znanja ili odobrenja, došao je na taj sastanak sa svojim ljudima, odveo predstavnike bosanskih Srba u zgradu Skupštine opštine, nazvao ih izdajnicima i pretukao ih.[4297] Arkan je predstavnicima bosanskih Srba rekao da nisu trebali da pregovaraju s bosanskim Muslimanima, već da im daju ultimatum.[4298] Pitao ih je ko ih je ovlastio da "prodaj[u] srpsku zemlju ".[4299]

1246. Arkan je nastavio sastanak, ali je spriječio svake dalje pregovore.[4300] Izdao je pregovaračima bosanskih Muslimana ultimatum da do sljedećeg jutra predaju svo naoružanje ili će biti izvršen vojni napad i da će on uništiti grad.[4301] Dana 8. aprila 1992., poslije tog sastanka, komandantu Tuzlanskog korpusa JNA upućen je hitan telegram kojim se apelovalo na JNA da

---

4295 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2908–2909 (gdje je svjedok izjavio da je jedinica Crnog u Zvorniku djelovala kao samostalna grupa, iako su njenim pripadnicima izdate policijske uniforme i isplaćivane iste plate); Petko Panić, T. 19135 (19. septembar 2011.).

4296 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 31–32; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 20; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 41 (pod pečatom); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877–2878; svjedok KDZ555, T. 17232, 17268–17269, 17271–17272 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 27.

4297 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 34. V. takođe P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 15; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877–2878; svjedok KDZ555, T. 17267 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 21–22; Jovan Ivanović, T. 39864 (12. juni 2013.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 42 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877; Petko Panić, T. 19163 (20. septembar 2011.); D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.).

4298 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 43 (pod pečatom). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2877; Petko Panić, T. 19163 (20. septembar 2011.); D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.), str. 1. Poslije tog incidenta, Jovo Mijatović i Jovan Ivanović su podnijeli ostavke na članstvo u Kriznom štabu Zvornika. Svjedok KDZ555, T. 17285 (16. avgust 2011.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 24.

4299 Svjedok KDZ555, T. 17269, 17272 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17355, 17387 (17. avgust 2011.); D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript str. 1; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 25–26; Branko Grujić, T. 40460 (26. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 22.

4300 D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 26.

4301 D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; svjedok KDZ555, T. 17269, 17272 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17355, 17387 (17. avgust 2011.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 44 (pod pečatom). V. takođe D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 22; D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.), str. 1; P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3; svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26125; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), str. 3–4; D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript str. 1; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 25; Branko Grujić, T. 40460 (26. juni 2013.).

angažuje svoje jedinice kako bi se zaštitilo stanovništvo Zvornika.[4302] Arkan i njegovi ljudi su poslije toga preuzeli komandu nad vojnim dejstvima u Zvorniku.[4303]

1247. U danima koji su prethodili napadu na Zvornik u aprilu 1992., većina bosanskih Srba, a posebno žene i djeca, otišli su iz Zvornika u Srbiju ili u sela u kojima su stanovništvo pretežno činili bosanski Srbi.[4304]

(C) Događaji početkom aprila 1992.

(1) Preuzimanje vlasti

1248. Dana 6. aprila 1992., zvornički Krizni štab je donio odluku kojom je proglasio ratno stanje na teritoriji Srpske opštine Zvornik, privremeno preuzeo nadležnosti opštinskih organa i poslove vezane za odbranu prenio na zvornički TO i dijelove rezervnog sastava milicije SJB-a.[4305]

1249. Napad na Zvornik počeo je 8. aprila 1992. ili približno tog datuma.[4306] Među jedinicama koje su učestvovale u tom napadu bili su arkanovci, dobrovoljci SRS-a,[4307] pripadnici policije, zvorničkog TO-a i JNA, zatim ljudi iz grupa koje su pripadale Niškom, Pivarskom, Žući i Gogiću,

---

4302 D1605 (Telegram Izeta Mehinagića komandantu Tuzlanskog korpusa JNA, 8. april 1992.), str. 1; svjedok KDZ555, T. 17355 (17. avgust 2011.).

4303 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 28. V. takođe D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 26; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 33–34; Branko Grujić, T. 40363 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 23–24.

4304 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 21, 24. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2727; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 30, 54; svjedok KDZ555, T. 17267 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17349, 17386 (17. avgust 2011.); svjedok KDZ340, T. 17498–17500, 17503–17504 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 18; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 22.

4305 P3154 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 6. april 1992.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2875; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 37 (pod pečatom). Vijeće ne smatra da su svjedočenja svjedoka KDZ555 i Ivanovića u vezi s načinom i razlogom donošenja te odluke pouzdani. Svjedok KDZ555, T. 17273–17274 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 17. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenja Ivanovića i svjedoka KDZ555 karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji neiskrenosti i pristrasnosti. **[REDIGOVANO]**.

4306 Marinko Vasilić, T. 39928–39929 (13. juni 2013.); P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22; Petko Panić, T. 19164 (20. septembar 2011.); Čedomir Zelenović, T. 40326–40327 (24. juni 2013.); svjedok KDZ228, P324 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14934–14935. V. takođe P3263 (Izjava svjedoka Suada Džafića od 31. avgusta 2011.), par. 5; Branko Grujić, T. 40400–40403 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 23, 25; svjedok KDZ555, T. 17275–17276 (16. avgust 2011.).

4307 Šešelj je u jednom intervjuu izjavio da je od njega dobrovoljce zatražio Slobodan Milošević, da je operacija u Zvorniku bila planirana u Beogradu i da je Služba državne bezbjednosti Srbije poslala specijalne jedinice. Vojislav Šešelj, T. 39575 (10. juni 2013.); P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom), str. 3–4. Međutim, Vijeće smatra da se ne može osloniti na to svjedočenje, s obzirom na to da je Šešelj tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je u tom intervjuu možda to izjavio da bi uzrujao Miloševića. Vojislav Šešelj, T. 39571–39572 (10. juna 2013.).

kao i pripadnici Belih orlova.[4308] Pavlović i Peja su učestvovali u planiranju napada i komandovanju napadom.[4309] Spasojević je policiji bosanskih Srba naredio da tokom napada prate arkanovce i da vrše patroliranje, zaposjedanje i obezbjeđenje važnih objekata u gradu.[4310] Arkanovci su ušli u zgradu SUP-a, uzeli svu dokumentaciju i opremu i uništili sve ostalo.[4311] Poslije početnog napada, približno polovina Zvornika bila je pod kontrolom srpskih snaga, a tokom narednih dvadesetak dana pod njihovu kontrolu je došlo skoro cjelokupno preostalo gradsko područje.[4312] Oko Sapne je ostao jedan dio opštine pod kontrolom bosanskih Muslimana.[4313]

1250. Dana 8. aprila 1992., bilo je sukoba između srpskih snaga i snaga bosanskih Muslimana i srpske snage su izvele artiljerijski napad; granatirale su grad iz, između ostalog, teških minobacača.[4314] Grad Zvornik je pao ubrzo poslije početka napada srpskih snaga.[4315] Bosanski

---

4308 Svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14934 (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 7 (pod pečatom); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 12, 21, 34; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 50, 70–71; P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom), str. 3; Vojislav Šešelj, T. 39575–39577 (10. juni 2013.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2741; svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.); P2882 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.), str. 3; P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 7 (pod pečatom). Svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da je samo mali broj pripadnika TO-a iz Karakaja pomogao u proboju blokade, da JNA uopšte nije učestvovala u tome, da su arkanovci izveli napad da bi probili blokadu Zvornika, ali da niko iz opštinske vlade, uključujući Krizni štab, nije zatražio niti odobrio taj napad. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 58; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 46. Vijeće konstatuje da svjedočenja Grujića i svjedoka KW317 o tome ko je bio umiješan u odobravanje ili izvođenje napada na Zvornik nisu pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239. Vijeće takođe napominje da tim svjedočenjima protivrječe drugi vjerodostojni dokazi o umiješanosti Pavlovića i Spasojevića u tu operaciju, kao i o učešću policije bosanskih Srba i zvorničkog TO-a u tom napadu. Ona se takođe kose s mjerama koje je preduzeo zvornički Krizni štab u periodu koji je prethodio napadu.

4309 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 15, 17. V. takođe P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 21; Petko Panić, T. 19130 (19. septembar 2011.).

4310 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2876, 2879–2881, 2979; D1631 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 2–3; Petko Panić, T. 19129 (19. septembar 2011.); P2001 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:00:00–00:00.21, 00:00:38–00:00:42; P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22; P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 5; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 31–32; Marinko Vasilić, T. 39948 (13. juni 2013.). V. takođe D1625 (Izvještaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 5.

4311 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2881.

4312 Svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.). V. takođe P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1.

4313 Svjedok KW317, T. 39407 (6. juni 2013.).

4314 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 6–7 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je granatiranje započelo s jedne uzvišice iznad Malog Zvornika i da su granate "poput kiše pada[le] na Zvornik. Nisu precizno pogađale"); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 4–5; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 2–3; P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6759, 6910 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16081–16082 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P2936 (Izvod iz videa "The Death of Yugoslavia", s transkriptom) (pod pečatom).

4315 Petko Panić, T. 19164 (20. septembar 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2885; D1617 (Izvještaj Opštinskog štaba Zvornik, 5. novembar 1992.), str. 2; D1614 (Izvještaj Oružanih snaga Okruga Tuzla, 10. juli 1992.), str. 2; D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript, str. 1–2; D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u

Muslimani koji su se skrivali u svojim domovima čuli su na radiju da su linije odbrane Patriotske lige probijene, ali u prvi mah nisu mogli da napuste Zvornik zbog granatiranja.[4316] Međutim, u večernjim satima 8. aprila 1992., tokom zatišja u pucnjavi, približno 10.000 ljudi, od kojih su većina bili bosanski Muslimani, uspjelo je da napusti Zvornik, pri čemu ih je najveći dio prešao u Mali Zvornik.[4317]

1251. Zgrade u gradu Zvorniku su paljene, prozori na njima polupani, a po zidovima je bilo tragova od metaka.[4318] Naoružani vojnici u crnim uniformama su viđeni kako ulaze u zgrade; kuće su bile gađane minobacačima ili paljene.[4319] Pripadnici paravojnih formacija, uključujući arkanovce, tokom napada su učestvovali u pljačkanju.[4320] U jutarnjim satima 9. aprila 1992., Zvornik je bio pod kontrolom srpskih snaga; na glavnoj džamiji se vijorila srpska zastava, a iz zvučnika na minaretima svirala je srpska muzika.[4321] Tokom narednih dana, načelnik CSB-a u Bijeljini[4322] i opštinsko rukovodstvo i vojni komandanti bosanskih Srba[4323] obaviješteni su da je Zvornik pod kontrolom srpskih snaga i da je "oslobođen". Grujić je o situaciji u opštini izvijestio Glavni odbor SDS-a.[4324] Mićo Stanišić je rekao Miloradu Davidoviću da su Arkanove snage bile u Zvorniku i Bijeljini i "pomagale pri oslobađanju teritorije za koju su one smatrale da treba pripasti Republici Srpskoj".[4325]

---

emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; D38 (Izvještaj ABiH o jedinicama u Zvorniku, 5. novembar 1992.), str. 2.

4316 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5.

4317 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5.

4318 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6759 (pod pečatom).

4319 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom).

4320 Svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29117; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65 (pod pečatom). V. takođe P3338 (Vijest novinske agencije Tanjug, 14. april 1992.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2907.

4321 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 7–8 (pod pečatom); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 2–3 (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 11 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2742.

4322 P5490 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 16. april 1992.), str. 2; P3392 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 21. april 1992.), str. 1. V. takođe P2849 (Presretnuti razgovor Gorana Sarića i Miće Davidovića, 21. april 1992.), str. 4; Milorad Davidović, T. 15459 (24. juni 2011.). U izvještaju od 21. aprila 1992., CSB Bijeljina je takođe obaviješten da se grad "čisti".

4323 Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21029–21031 (pod pečatom).

4324 Svjedok KW513, T. 39328 (5. juni 2013.). Vlasti bosanskih Srba u Zvorniku bile su u kontaktu i s MUP-om bosanskih Srba u Sarajevu. P5717 (Presretnuti razgovor Radmile, prezime nepoznato, i neidentifikovanog muškarca, 18. april 1992.).

4325 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66. V. takođe D1611 (Video-snimak Arkanove predizborne kampanje u Zvorniku, 8. septembar 1996.), transkript, str. 2; svjedok KDZ555, T. 17383–17384 (17. avgust 2011.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13.

1252. Poslije preuzimanja vlasti u Zvorniku, arkanovci, pripadnici JNA i dobrovoljci SRS-a su se povukli,[4326] ali su druge grupe, koje su vodili Žućo, Pivarski, Niški i Crni, ostale u gradu.[4327] Nakon što je Arkan otišao, Pavlović je preuzeo komandnu ulogu nad pripadnicima paravojnih formacija.[4328]

1253. Sredinom aprila 1992., Biljana Plavšić je posjetila fabriku "Alhos" i sastala se s čelnicima bosanskih Srba, uključujući Krizni štab Zvornik.[4329] Mićo Stanišić je u dnevnom izvještaju od 22. aprila 1992. izvijestio da se život u Zvorniku vraća u normalno stanje i da se grad čisti od Zelenih beretki.[4330] Dana 29. aprila 1992., načelnik CSB-a Bijeljina posjetio je SJB Zvornik i razgovarao o koracima koje je potrebno preduzeti da bi se ponovo uspostavila normalna situacija u Zvorniku.[4331] U periodu od aprila do decembra 1992., policija iz SJB-a Zvornik učestvovala je u borbenim dejstvima i operacijama čišćenja i SJB je priznao da je bilo "slučajeva nestručnog, neprofesionalnog i protivzakonitog rada pojedinaca".[4332]

(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici

1254. Tužilaštvo navodi da je u Zvorniku u periodu od 9. do 10. aprila 1992. ubijeno najmanje 15 ljudi.

1255. Tokom napada na Zvornik, arkanovci su "utovarili desetine leševa", među kojima je bilo i leševa djece, žena i starih ljudi, u četiri-pet kamiona, dok je na ulicma i ispred kuća ležalo još

4326 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2881–2882; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 251–252; P1109 (Presretnuti razgovor Arkana i Radmile Kalabe, 16. april 1992.), str. 6; Vojislav Šešelj, T. 39593–39594 (10. juni 2013.); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 50; svjedok KDZ320, T. 28105–28107 (25. april 2012.).

4327 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 19, 21, 24; svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 38 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27197 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37 (gdje je svjedok izjavio da je Arkan otišao, ali da su neki njegovi ljudi ostali).

4328 Jovan Ivanović, T. 39866–39867 (12. juni 2013.).

4329 P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 6–7 (pod pečatom); svjedok KDZ555, T. 17277–17279 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4330 P2748 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. i 23. april 1992.), str. 3–4; P5490 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 16. april 1992.), str. 2. V. takođe D1711 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 22. april 1992.); Petko Panić, T. 19205–19206 (20. septembar 2011.); P6170 (Transkript razgovora Branka Kostića, Alije Izetbegovića i Blagoja Adžića, 26. april 1992.), str. 9. U vezi s dokazima o sporadičnim sukobima na tom području do maja 1992., v. P5489 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 19. maj 1992.), str. 1; P2753 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. maj 1992.), str. 2; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 3.

4331 P2850 (Telefaks CSB-a Bijeljina, 29. april 1992.). Mjere su obuhvatale zabranu ili ograničenje točenja i prodaje alkohola. D1698 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 12. maj 1992.), str. 1; D1699 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 1. juni 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19195–19196 (20. septembar 2011.).

4332 D1631 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 4; D1625 (Izvještaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1; P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 22, 35, 38, 40, 47.

leševa.[4333] Među ubijenima su bili Fehim Kujundžić, direktor Tehničke škole u Karakaju,[4334] Muhamed Zaimović, opštinski sudija,[4335] i tri sina Rasima Karaosmanovića.[4336]

1256. U jutarnjim satima 9. aprila 1992., desetak srpskih vojnika u maskirnim uniformama, s maskama i crnim rukavicama bez prstiju, razvalili su eksplozivom vrata koja su vodila u podrum jedne zgrade u ulici Filipa Kljajića.[4337] Na tom mjestu sklonila se grupa od više od 30 muškaraca, žena i djece i ti vojnici su im naredili da predaju svo oružje i zatim ih, držeći ih na nišanu, istjerali na ulicu.[4338] Muškarci i žene su pritom razdvojeni i 15 muškaraca je postrojeno ispred zida stambene zgrade, nakon čega se začuo rafal.[4339] Vojnici su natjerali žene da odu s tog mjesta.[4340] Svjedokinja KDZ023 je kasnije od drugih žena čula da su ispred stambene zgrade vidjele leševe

---

4333 V. činjenice o kojima je presuđeno 2742, 2743; P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 01:37-02:23, 01:49-02:17; P2936 (Izvod iz videa "The Death of Yugoslavia", s transkriptom) (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65, 82 (pod pečatom); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6758–6759, 6910 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 15966–15967 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica). V. također Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2880–2881; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6759, 6990–6991 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 2911; P3338 (Vijest novinske agencije Tanjug, 14. april 1992.); Martin Bell, T. 9783, 9803 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 23–24; Jovan Ivanović, T. 39866 (12. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ljudi koji su ubijeni nisu poginuli u borbenim dejstvima jer nije bilo borbi i da su ih ubili "da zaplaše narod, […] da naprave haos"); P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom); Martin Bell, T. 9783–9786, 9803 (14. decembar 2010.); P2001 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:01.50–00:02.20; P2002 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:00.21–00:00.31, 00:00.43–00:01.10, 00:01.51–00:02.09, 00:02.24–00:02.37; P2003 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom), 00:00.29–00:00.38. Grujić je u svom svjedočenju priznao da nije lično učestvovao u preuzimanju vlasti i da je tada bio u Malom Zvorniku. Branko Grujić, T. 40400–40401 (25. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 35, 46, 59, 61. S obzirom na ovu ogradu, Vijeće ne smatra da Grujićevo svjedočenje u pogledu prirode i broja žrtava u Zvorniku ima neku veću težinu. Pored toga, budući da smatra da Grujićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i evazivnost, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

4334 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65 (pod pečatom); svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26131; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 65 (pod pečatom). Tijelo Fehima Kujundžića ekshumirano je iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 57.

4335 P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 00:52-01:26, 01:22-01:26; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 82(c) (pod pečatom).

4336 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 6.Vijeće napominje da su tijela sinova Rasima Karaosmanovića ekshumirana iz masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 58.

4337 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 2–3.

4338 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3; svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26130, 26141–26142.

4339 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3–4. Svjedoci su identifikovali 15 muškaraca koji su bili u toj grupi (uključujući jednog bosanskog Hrvata) i imenovali njih 12 (Hajrudin Delić, Sead Hidić, Senad Hidić, Šemsudin Ahmetović, Nusret Ahmetović, jedan čovjek s nadimkom Dedo, Samir Bilalić, Senad Bilalić, Sabit Bilalić, Ivo Kojić, Fahrudin Alajbegović, Edhem Hadžić. Od tih imenovanih ljudi, desetoricu je identifikovao Mašović kao lica čiji su leševi ekshumirani iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 57–58.

4340 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 3 (pod pečatom).

muškaraca koji su bili izvedeni iz podruma.[4341] Svjedok KDZ059 je takođe čuo da su u ulici Filipa Kljajića ubili mnogo ljudi, među kojima su bili Taib Futović i njegov sin.[4342]

1257. Kada je svjedokinja KDZ023 od Branka Grujića tražila informacije o muškarcima koji su bili odvojeni, rečeno joj je da za njih više nema mjesta u Zvorniku.[4343] Kada se sedmicu dana kasnije vratila na to mjesto, pronašla je šešir svog muža i patiku svog sina koji su bili krvavi i vidjela je da je i na zidu bilo krvi i da je zid takođe bio "izrešetan mecima".[4344] Vlasti bosanskih Srba su učestvovale u organizovanju prikupljanja leševa civila radi njihovog pokopa.[4345]

1258. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage dana 9. aprila 1992. ili približno tog datuma u gradu Zvorniku ubile najmanje 15 ljudi.

(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik

1259. Kao što je gore pomenuto,[4346] nakon napada na Zvornik, mnogi bosanski Muslimani su napustili Zvornik i uputili se u druga sela u toj opštini. Od tog trenutka, paravojne jedinice su

---

4341 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4–5. Vijeće napominje da optuženi prihvata da su arkanovci i šešeljevci odvojili te muškarce od žena i djece i pobili ih. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1450.

4342 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29092. Vijeće napominje da je tužilaštvo povezalo te ljude s Taibom Hudovićem i Asimom Hudovićem, čiji su leševi, prema Mašovićevim riječima, ekshumirani iz jedne masovne grobnice. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G, gdje se upućuje na P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 57. Vijeće se nije uvjerilo da se ti leševi mogu dovesti u vezu sa svjedočenjem svjedoka KDZ059.

4343 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 5.

4344 P2919 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4–5.

4345 P4839 (Odluka Srpske opštine Zvornik, 28. april 1992.); P4840 (Naređenje Štaba TO-a Zvornik, 19. maj 1992.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 18–19, 21 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27194–27195 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je približno 120 leševa ljudi koji su ubijeni u periodu od 8. do 23. aprila 1992. bilo smješteno u skladištu u zgradi "Alhosa" prije nego što je zakopano u masovnu grobnicu. Svjedok KDZ610, T. 27190 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 22–27, 31 (pod pečatom); P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.). Međutim, kad se radi o ovom incidentu iz Priloga Optužnici, Vijeće napominje da taj period nije obuhvaćen navodima iz Optužnice, te da nema dovoljno dokaza da bi se leševi doveli u vezu s ovim incidentom. Vijeću su takođe predočeni dokazi o nestancima i ubijanju nesrba i ekshumaciji masovnih grobnica u Zvorniku. P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.); P4903 (Izvještaj o ekshumaciji na Crnom vrhu koji je sačinio Derek Congram, 14. novembar 2003.); D2250 (Izvještaj Ewe Tabeau pod naslovom "Brojevi umrlih i nestalih Muslimana iz BiH 1992.–1995.", 25. april 2012.), str. 1; Ewa Tabeau, T. 28411–28412 (2. maj 2012.); P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 54; P4852 (Izvještaj Amora Mašovića, 20.-21. oktobar 2009.), str. 13; P4854 (Ažurirana tabela 1 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 2. S obzirom na to da ne postoji nepobitna povezanost s nekim incidentom ubijanja, koje se navodi u Optužnici, Vijeće se neće osloniti na ovaj dokaz.

4346 V. par. 1250, 1261, 1269.

učestvovale u dejstvima protiv bosanskih Muslimana u tim selima, u kojima su hapsile ljude i držale ih u zatočenju u objektima koje je onda preuzela policija.[4347]

(1) Kula Grad

1260. Kula Grad je mjesto koje se nalazi jugozapadno od Zvornika.[4348] Dana 8. aprila 1992., u Kula Gradu je bilo oko 5.000 do 6.000 bosanskih Muslimana iz grada Zvornika, kada je započeo napad.[4349] Kulu Grad je granatirala jedna tenkovska jedinica JNA i u tom granatiranju je bilo žrtava, uslijed čega su neki od bosanskih Muslimana pobjegli ka Tuzli.[4350] Snage bosanskih Muslimana u Kula Gradu odbile su nekoliko napada arkanovaca na selo.[4351] Dana 26. aprila 1992., srpske snage, među kojima su bili i pripadnici paravojnih formacija i lokalna policija, izvele su napad na Kula Grad u ranim jutarnjim satima i preuzeli kontrolu nad selom.[4352] Neke kuće su zapaljene tokom napada.[4353] Taj napad je prisilio preostale bosanske Muslimane iz sela da bježe ka Tuzli i Kamenici.[4354]

(2) Kozluk

1261. Kozluk je mjesto udaljeno približno 20 kilometara od Zvornika,[4355] u kojem su prije rata većinu stanovništva činili bosanski Muslimani.[4356] Bosanski Muslimani iz susjednih muslimanskih sela Šepak i Skočić pobjegli su u Kozluk iz straha od srpskih snaga, koje su tražile od njih da

4347 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2–18; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 49–50 (pod pečatom).

4348 P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika); P4848 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 81 (pod pečatom) (gdje je brojem 1 označena lokacija Kula Grada u odnosu na Zvornik).

4349 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 8 (pod pečatom).

4350 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 9–10 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27198 (29. mart 2012.).

4351 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 10 (pod pečatom); P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3 V. takođe svjedok KDZ610, T. 27199 (29. mart 2012.); D38 (Izvještaj ABiH o jedinicama u Zvorniku, 5. novembar 1992.), str. 2; svjedok KDZ555, T. 17452–17454 (18. avgust 2011.); D1627 (Video-snimak: pogled na Zvornik sa Kule); D1628 (Video-snimak: pogled na Zvornik i Mali Zvornik sa Kule); D1629 (Video-snimak: pogled na Divič sa Kule); D1630 (Video-snimak: pogled na Kulu iz Zvornika); D1617 (Izvještaj Opštinskog štaba Zvornik, 5. novembar 1992.), str. 2

4352 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2732; P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 26; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17276 (16. avgust 2011.).

4353 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 26.

4354 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 26; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3. Neki pripadnici te grupe zarobljeni su u Orahovcu, odvedeni u sjedište lokalnog Kriznog štaba, gdje su im oduzeti novac i dragocjenosti, nakon čega su vraćeni u SUP u Zvorniku. Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8697.

4355 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20615; D1613 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ555); P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika).

4356 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20615, 20668; svjedok KDZ555, T. 17308–17309 (17. avgust 2011.).

predaju oružje.[4357] Poslije preuzimanja vlasti u Zvorniku, Kozluk se našao u potpunom okruženju srpskih snaga, koje su u okolnim selima podigle barikade i tako blokirale izlazne puteve.[4358]

1262. Bosanski Muslimani, stanovnici Kozluka, predali su svoje lovačko oružje i pištolje.[4359] Opštinski čelnici bosanskih Srba posjetili su Kozluk i uvjeravali bosanske Muslimane da im niko neće nauditi niti ih hapsiti i da treba da se vrate u svoja sela.[4360] Od aprila do sredine juna 1992., mještani Kozluka su bili izloženi djelima zastrašivanja, koja su obuhvatala pucnjavu i bacanje ručnih bombi.[4361]

1263. Vlasti bosanskih Srba pokušale su da spriječe stanovnike, bosanske Muslimane, da odu u pravcu Tuzle;[4362] međutim, do kraja maja 1992., veliki broj bosanskih Muslimana uspio je da napusti Kozluk, uključujući 5.000 do 6.000 ljudi koji su se vratili svojim domovima u Šepak i Skočić i približno 3.000 ljudi koji su otišli u druge zemlje.[4363]

4357 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-3, 2-24. Uslijed toga, u Kozluku je tada bilo 10.000 do 12.000 ljudi. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2736; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 60 (pod pečatom). Grujić je izjavio da je Peja insistirao na tome da bosanski Muslimani ostanu u svojim domovima i on im je garantovao bezbjednost. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 66. Uzimajući u obzir velike protivrječnosti i pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Iz istih razloga, Vijeće ne smatra da je Grujićevo svjedočenje pouzdano u pogledu drugih događaja u Kozluku, uključujući postupanje prema stanovnicima, bosanskim Muslimanima, dobrovoljnu prirodu njihovog odlaska iz Kozluka, te napad na Kozluk. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48, 64–68. V. takođe Branko Grujić, T. 40404–40405, 40412–40416, 40452 (25. juni 2013.). Za daljnje protivrječnosti u Grujićevom svjedočenju po tom pitanju i za njegov pokušaj da minimizira svoje lično učešće u događajima u Kozluku, v. Branko Grujić, T. 40410–40412 (25. juni 2013.); P6416 (Izvod iz presude Apelacionog suda Srbije izrečene Branku Grujiću, 3. oktobar 2011.), str. 5, 9–16; P6417 (Članak iz lista *New York Times* pod naslovom "Serbian Mayor Displays the Wares of 'Ethnic Cleansing'", 7. mart 1994.).

4358 Kozluk je bio okružen srpskim selima Ugljar, Malešići, Tabanci, Riči, Kiseljak i Tršić, v. P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-4, 2-14, 2-18, 2-40; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20619, 20693, 20672; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2737.

4359 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-15; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20617, 20665, 20677–20678; D1695 (Spisak građana Kozluka koji su predali oružje, 16. april 1992.)

4360 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-29; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20676–20677; svjedok KDZ555, T. 17402 (18. avgust 2011.). V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 51 (pod pečatom). Pejić je takođe pružio slična uvjeravanja. P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-38; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20692–20693, 20695.

4361 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20618; svjedok KDZ555, T. 17407–17408 (18. avgust 2011.). Ali v. P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1.

4362 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-26, 2-40; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20693.

4363 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-45; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20678, 20706; Milorad Davidović, T. 15534–15535 (28. juni 2011.); svjedok KDZ555, T. 17309 (17. avgust 2011.). V. takođe D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 61 (pod pečatom).

1264. U junu 1992., policajci bosanski Muslimani u Kozluku bili su prisiljeni da predaju svoje oružje i uniforme,[4364] poslije čega je u blizini grada došlo do jake pucnjave.[4365] U periodu koji je neposredno prethodio napadu na Kozluk, paravojne jedinice bosanskih Srba su počele da obučavaju lokalne Srbe.[4366] Pavlović je lokalnim Srbima rekao da označe sve srpske kuće kako se na njih ne bi pucalo.[4367] Pavlović je organizovao i naredio napad na Kozluk u jutarnjim satima 21. juna 1992.[4368] U periodu od 20. do 25. juna 1992., veliki broj vojnika, pripadnika TO-a i paravojnih jedinica bosanskih Srba ušao je u Kozluk u vojnim vozilima; tokom tog perioda, neki bosanski Muslimani su premlaćeni i opljačkana im je imovina.[4369] Prisustvo jakih vojnih snaga, uključujući tenkove, napadi na mještane i paljenje imovine pojačali su pritisak na stanovnike, bosanske Muslimane, da odu odatle.[4370]

1265. Fadil Banjanović je pozvan da se sastane s Grujićem i Jovom Mijatovićem 26. juna 1992. ili približno tog datuma u policijskoj stanici u Kozluku.[4371] Tu su mu rekli da vlasti više ne mogu da garantuju bezbjednost muslimanskom stanovništvu. Rekli su mu da bosanski Muslimani moraju da napuste grad u roku od sat vremena i da je sve organizovano, uključujući i prevoz.[4372] Mijatović je rekao Banjanoviću da "se sprema sveopšti napad na Kozluk", da se "može [...] desiti pokolj" i da će svi Muslimani biti ubijeni ako se ne isele.[4373]

1266. Operaciju iseljavanja stanovnika, bosanskih Muslimana, naredio je Pavlović,[4374] a izveo ju je komandir Vojne policije s nadimkom Studeni.[4375] Vojnici su natjerali bosanske Muslimane da se okupe u centru grada, udarajući ih i otvarajući vatru po njima.[4376] Ljudima iz obližnjeg mjesta

4364 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-47; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2739.

4365 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-47.

4366 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-7; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20673.

4367 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 2-23.

4368 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 2-23; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20618. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2740.

4369 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 24–25; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20621–20622, 20655. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2774.

4370 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20620, 20624, 20655, 20664.

4371 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20621–20622, 20628, 20655.

4372 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 33; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-48; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20621–20622, 20628, 20655; Milorad Davidović, T. 15538 (28. juni 2011.).

4373 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20627–20628, 20696.

4374 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 33. V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 48. Ali v. P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1.

4375 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20666.

4376 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20629, 20655.

Skočić takođe su naredili da se okupe u centru Kozluka.[4377] Vojnici, bosanski Srbi, popisali su imena okupljenih bosanskih Muslimana, rekli im da ne mogu ponijeti ništa od ličnih stvari i natjerali ih da potpišu izjave da se odriču svoje imovine.[4378]

1267. Poslije toga, konvoj[4379] autobusa, kamiona, prikolica i automobila odvezao je skoro 2.000 stanovnika iz više od 500 domaćinstava iz Kozluka u Šabac u Srbiji, gdje su ukrcani u vozove i odvezeni na granicu Srbije i Mađarske. Od tog trenutka, u Kozluk su naseljavani Srbi koji su izbjegli iz drugih mjesta.[4380]

1268. Predočeni su dokumenti i izjave u kojima se navodi da su bosanski Muslimani iz Kozluka, izričito i bez ikakve prisile, zatražili da budu preseljeni.[4381] Međutim, Banjanović je izjavio da ti dokumenti ne odražavaju stvarno stanje i rekao: "Oni su napisali to pismo da mi to sve dobrovoljno radimo, da dobrovoljno predajemo…i oni su nas protjerali. Odlazak u kamionima, prikolicama, kamenovanje, tuča, ubistva. Nije...nije čin dobrote, nego je čin protjerivanja. Zašto bi 5.000 ljudi napustilo svoje domove?"[4382] Nakon što je pregledalo dokaze, Vijeće konstatuje da bosanski Muslimani nisu otišli dobrovoljno i, premda neki jesu dali izjave u kojima se navodi da su otišli dobrovoljno, te izjave date su u okolnostima zastrašivanja i nasilja, što njihov odlazak ne čini dobrovoljnim.

4377 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20630.

4378 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-49; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20705. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2774; Milorad Davidović, T. 15535–15536 (28. juni 2011.).

4379 Tokom prevoza, ljudima koji su bili u konvoju, koji je bio pod policijskom pratnjom, nije bilo dozvoljeno da ga napuste. Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20643, 20651, 20709–20710. Vijeću su predočeni dokazi o ubijanju ljudi koji su ostali u Kozluku. Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20694. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i priloga B Optužnici. V. fusnota 13.

4380 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 50; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20632–20633, 20641, 20660, 20662–20663, 20667; P72 (Pismo u vezi s ljudima koji su napuštali Kozluk, 26. juni 1992.); P162 (Spisak lica koja se iseljavaju iz Kozluka, 26. juni 1992.); P73 (Spisak ljudi koji su napuštali Skočić, 26. juni 1992.); P2887 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Refugees board a nightmare train", 19. juli 1992.), str. 1–2; Petko Panić, T. 19137 (19. septembar 2011.); P76 (Mapa s oznakama koje je unio Fadil Banjanović). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2775. Ali v. D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 57–59; P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.) (pod pečatom), str. 3–4. Vijeće upućuje na fusnote 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra pouzdanim svjedočenje svjedoka KW317 o okolnostima pod kojima su stanovnici, bosanski Muslimani, otišli iz Kozluka. Pored toga, Vijeće ima u vidu konkretne protivrječnosti, pokušaje svjedoka da minimizira vlastito učešće, kao i njegovo priznanje u unakrsnom ispitivanju da se bosanski Muslimani nisu iselili svojom slobodnom voljom. Svjedok KW317, T. 39362–39365 (6. juni 2013.).

4381 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20632, 20657, 20704. V. takođe P106 (Dokument Komesarijata za izbjeglice Republike Srbije, 26. juni 1992.).

4382 Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20650, 20698; P72 (Pismo u vezi s ljudima koji su napuštali Kozluk, 26. juni 1992.); P73 (Spisak ljudi koji su napuštali Skočić, 26. juni 1992.). V. takođe P2887 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "Refugees board a nightmare train", 19. juli 1992.), str. 2; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6761–6763 (pod pečatom).

(3) Druga sela

1269. Od aprila 1992., srpske snage su napale ili zauzele nekoliko sela, uključujući Dugi Dio,[4383] Snagovo,[4384] Divič,[4385] Đuliće, koji su bili poznati i pod nazivom Bijeli Potok,[4386] i Liplje.[4387] Srpske snage su silovale žene i djevojke iz sela Liplje.[4388] Tokom nekih od tih napada, srpske snage su palile kuće, uništavale džamije i prekidale snabdijevanje električnom energijom.[4389] Ti napadi su nagnali stanovnike, bosanske Muslimane, da bježe iz svojih sela,[4390] poslije čega bi se u domove bosanskih Muslimana uselili bosanski Srbi.[4391] Kada su neki bosanski Muslimani koji su pobjegli iz Diviča pokušali da se vrate svojim domovima, srpske snage ih nisu pustile da prođu.[4392]

1270. Krajem aprila 1992., bosanski Muslimani iz Kostijereva su na zahtjev srpskih snaga predali oružje.[4393] Isto tako, u drugoj polovini maja 1992., zvornički Krizni štab je pozvao na predaju oružja i tom pozivu su se povinovala sela uključujući Đuliće, Šetiće, Klisu, Kaldrane, Sjenokos, Drinu, Kučić-Kulu, Mrakonce, Durakoviće, Lupe, Tršić i Petkovce.[4394]

4383 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 27 (gdje je svjedok identifikovao Boškovićevu jedinicu kao jedinicu koja je zauzela selo, uz prisustvo jedinica JNA). V. takođe P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom).

4384 P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3.

4385 Napad na Divič izvele su snage među kojima su bili arkanovci, Beli orlovi i pripadnici rezervnog sastava policije. Krajem aprila ili početkom maja 1992., srpske snage su zahtijevale da se stanovnici sela Divič predaju, ali su napale selo prije nego što je istekao rok za predaju. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2735.

4386 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2898. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2733; P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika).

4387 P71 (Izjava svjedoka Safete Hamzić od 17. jula 1996.), str. 2. V. takođe svjedok KDZ064, T. 1316, 1318–1319 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.) (gdje je svjedok govorio o napadima na Kamenicu). Gornja Kamenica i Donja Kamenica nalaze se jugozapadno od Zvornika. P4838 (Mapa etničkog sastava Zvornika).

4388 P71 (Izjava svjedoka Safete Hamzić od 17. jula 1996.), str. 2–7. Vijeću su takođe predočeni dokazi o zatočenju i ubijanju bosanskih Muslimana u Liplju. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje i te zatočeničke objekte ne tereti u prilogu A, B ni C Optužnici. V. fusnota 13.

4389 Svjedok KDZ064, T. 1316, 1318–1319 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su srpske snage uništile četiri džamije u Kamenici); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 27. Za zaključke Vijeća u vezi s uništavanjem džamija, v. incident 22 iz Priloga D Optužnici. V. takođe P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom). Vijeću su takođe predočeni dokazi o ubijanju bosanskih Muslimana iz Kamenice i Snagova. Svjedok KDZ064, T. 1311 (21. april 2010.); svjedok KDZ064, T. 1404 (22. april 2010.); P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3; P6372 (Izvod iz Informacija Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 26. maj 1992.), str. 2. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A ni u prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

4390 Svjedok KDZ064, T. 1316, 1318–1319, 1334 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.); P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2735 (1.000 bosanskih Muslimana pobjeglo je iz Diviča u Jošanicu). Vijeću su takođe predočeni dokazi o spaljivanju šest bosanskih Muslimana iz Kamenice. Svjedok KDZ064, T. 1311 (21. april 2010.), T. 1404 (22. april 2010.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A ni u prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

4391 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom).

4392 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2735.

4393 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8696–8697.

4394 D1639 (Izjava svjedoka KDZ029 Sektoru SDB-a Tuzla, 17. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17588 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

1271. Neka sela su napadana više puta dok ih srpske snage nisu zauzele.[4395] Krajem maja 1992., oko 400 do 500 bosanskih Muslimana iz Diviča, uključujući žene, djecu i stare ljude, silom su u autobuse ukrcali pripadnici Žutih osa i odvezli ih na Crni Vrh, odakle su ih pustili da se pješice odu na teritoriju bosanskih Muslimana.[4396]

1272. Dana 28. maja 1992. ili približno tog datuma, Krizni štab bosanskih Srba u Sapni izdao je proglas da se svi stanovnici Šetića i još 13 zaselaka okupe u Klisi kako bi bili preseljeni u Živinice.[4397] Poslije tog proglasa, Srbi su upozorili svoje susjede bosanske Muslimane da će biti ubijeni i da treba da bježe prema Klisi.[4398] Uslijed toga, više od 4.000 ljudi, uključujući žene i djecu, okupilo se u Klisi i neki su se uputili ka Međeđi i Tuzli.[4399]

1273. U jutarnjim satima 1. juna 1992., Klisu su opkolili srpski vojnici koji su nosili uniforme JNA i teško naoružani pripadnici paravojnih formacija.[4400] Vojnici bosanskih Srba su bosanskim Muslimanima rekli da sa sobom mogu ponijeti samo torbe i da krenu prema Đulićima.[4401] Poslije toga, 4.000 ljudi je pješice otišlo prema Đulićima pod pratnjom naoružanih bosanskih Srba;[4402] zastrašivali su ih i pretresali na kontrolnom punktu tražeći oružje i oduzeli su im vozila.[4403] Po dolasku u Đuliće, bosanski Srbi u uniformama redovnog sastava policije, maskirnim uniformama i uniformama JNA, od kojih su neki nosili maske, naredili su da se muškarci odvoje od žena i djece.[4404] Oko 5.000 do 6.000 žena i djece iseljeno je iz Bijelog Potoka i Đulića.[4405] Približno 700 muškaraca iz 13 muslimanskih sela je odvojeno, ruke su im vezane iza leđa i oni su odvezeni u

---

4395 P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 5.

4396 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2771. Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 49, 63. Vijeće upućuje na fusnote 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra pouzdanim Grujićevo svjedočenje o odlasku bosanskih Muslimana iz Diviča.

4397 D1639 (Izjava svjedoka KDZ029 Sektoru SDB-a Tuzla, 17. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4398 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17598–17599, 17608–17609 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4399 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 7 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17614 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4400 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 8–9 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17609 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4401 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 10 (pod pečatom); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.), str. 4 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17616 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4402 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 10 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17620 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4403 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 11 (pod pečatom).

4404 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17618–17619 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 2–3. Vijeću su također predočeni dokazi o ubijanju muškaraca, bosanskih Muslimana, u ovom incidentu. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2899–2901. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A ni u prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

4405 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896, 2900, 2989–2990. V. također D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 53–55 (pod pečatom); Petko Panić, T. 19188 (20. septembar 2011.).

Tehničku školu u Karakaju.[4406] Pripadnici policije su pomagali u ukrcavanju ljudi u autobuse, dok su jedinice VRS-a bile odgovorne za prevoz.[4407]

1274. Dana 30. maja 1992., srpski Radio Zvornik je obavijestio sve građane mjesne zajednice Drinjača-Kostijerevo da ostanu u svojim domovima i sarađuju s "vojskom" koja je trebalo da stigne.[4408] Zatim su, uz pucnjavu, došli vojnici obučeni u uniforme rezervnog sastava JNA.[4409] Okupljeno je oko 150 ljudi, uključujući žene i djecu, i naređeno im je da formiraju kolonu, a zatim su ih pod pratnjom odveli u Dom kulture u Drinjači.[4410]

(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti

(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku

1275. Dana 8. aprila 1992., zvornički Krizni štab je uveo policijski sat za sve civile[4411] i izdao naredbu za opštu mobilizaciju za sve punoljetne građane u Srpskoj opštini Zvornik.[4412] Vojne vlasti su i bosanskim Muslimanima i bosanskim Srbima izdale propusnice koje su omogućavale slobodno kretanje i svi građani su bili dužni da ih imaju. Pripadnici paravojnih formacija su zaustavljali ljude i provjeravali te propusnice.[4413]

1276. Neki bosanski Muslimani su bili sprečavani da idu na posao, a oni koji su pokušali da to učine bili su zaustavljani na barikadi u Karakaju, šamarani, vrijeđani i poslati kući.[4414] Poslije izbijanja sukoba, neki bosanski Muslimani su otpušteni s posla,[4415] a sudije koje su po nacionalnosti bosanski Muslimani su protjerane iz opštine.[4416] U aprilu 1992., vlasti bosanskih Srba su pozvale i bosanske Srbe i bosanske Muslimane da se vrate da rade i žive u Zvorniku, objavivši da je situacija

---

4406 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.) (pod pečatom), str. 4–5; svjedok KDZ029, T. 17620–17621 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896, 2899–2901, 2989–2990.

4407 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2898, 2900–2902; svjedok KDZ555, T. 17304–17305 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4408 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8698.

4409 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8699.

4410 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8699–8701.

4411 P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 8. april 1992.), str. 1–2; Petko Panić, T. 19127 (19. septembar 2010.).

4412 P3381 (Odluka Kriznog štaba Zvornik, 8. april 1992.), str. 5; svjedok KDZ555, T. 17351 (17. avgust 2011.). V. takođe Marinko Vasilić, T. 39926–39927 (13. juni 2013.); Petko Panić, T. 19127 (19. septembar 2011.), T. 19174 (20. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da opština nije imala nadležnosti da proglašava mobilizaciju ili ratno stanje osim ukoliko nije bila odsječena od ostatka države).

4413 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 14, 16 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27193, 27202 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica).

4414 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8697.

4415 Svjedok KDZ610, T. 27188 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica).

bezbjedna za tako nešto.[4417] Međutim, bosanski Muslimani koji se jesu vratili odvedeni su na razgovor,[4418] morali su da se prijave,[4419] i, da bi ostali na poslu, morali su da potpišu izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba.[4420] Neki bosanski Muslimani su, nakon što ih je ispitala policija, praktično bili u kućnom pritvoru, a u jednom slučaju u maju 1992. srpske snage su poimence prozvale bosanske Muslimane koji su još uvijek živjeli u jednoj zgradi u Zvorniku.[4421] Beli orlovi su takođe pretresali stanove bosanskih Muslimana, povremeno pribjegavajući nasilju.[4422]

1277. U maju 1992., osnovana je agencija koja je bila ovlaštena da vrši razmjenu nekretnina između stanovnika opštine Zvornik i drugih opština.[4423] Tim putem su plijenjene napuštene nekretnine bosanskih Muslimana i dijeljene bosanskim Srbima koji su se doselili u Zvornik.[4424] U avgustu 1992., vlasti bosanskih Srba u Zvorniku preduzele su mjere kako bi iselile pojedince koji su se protivzakonito uselili u stambene prostore i kako bi provele istragu o slučajevima pljačkanja imovine.[4425]

1278. Dana 6. juna 1992., Mladić je izdao hitnu direktivu da se obezbijede komunikacije od Sarajeva ka Zvorniku i izvrši čišćenje teritorije od "zaostalih grupa i pojedinaca neprijatelja".[4426]

4416 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 71–72. Vijeće konstatuje da je Privremena vlada i neke bosanske Srbe razriješila dužnosti u Osnovnom sudu u Zvorniku. D1712 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 27. april 1992.); Petko Panić, T. 19207 (20. septembar 2011.).

4417 Svjedok KDZ555, T. 17441 (18. avgust 2011.); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 6.

4418 Svjedok KDZ555, T. 17242–17243 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4419 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 7; svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26138–26139. Svjedokinja KDZ023 je izjavila da je to prijavljivanje bilo samo izgovor i da su oni koji su se vratili i prijavili bili ubijeni. Međutim, Vijeće smatra da svjedočenje svjedokinje KDZ023 u tom pogledu predstavlja nagađanje. Svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26138–26139.

4420 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2734. Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 62; svjedok KDZ555, T. 17354 (17. avgust 2011.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra da je Grujićevo i svjedočenje svjedoka KDZ555 pouzdano u pogledu izjave o lojalnosti i pitanja diskriminacije nad bosanskim Muslimanima.

4421 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3, 8–9. Srpske snage su obuhvatale i one koji su nosili oznake šešeljevaca.

4422 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.

4423 Činjenica o kojoj je presuđeno 2770; P2734 (Odluka opštine Zvornik o osnivanju agencije za razmjenu nekretnina, 11. maj 1992.). V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 70.

4424 Petko Panić, T. 19139 (19. septembar 2011.), T. 19151, 19200–19201 (20. septembar 2011.); P3385 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 15. maj 1992.), str. 1; D1705 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 21. maj 1992.), str. 1; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2773. V. takođe D1710 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 22. juni 1992.), str. 1; Branko Grujić, T. 40456 (26. juni 2013.); D3732 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 30. maj 1992.). Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 72; Branko Grujić, T. 40454–40456 (26. juni 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239 za obrazloženje zašto ne smatra da je Grujićevo svjedočenje pouzdano u pogledu useljavanja srpskih izbjeglica u domove bosanskih Muslimana.

4425 D1624 (Zapisnik sa 2. sjednice Skupštine opštine Zvornik, 19. avgust 1992.), str. 4–5. V. takođe D1708 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 2. juli 1992.), str. 3; D1709 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 18. maj 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19201, 19203–19204 (20. septembar 2011.).

4426 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1–2.

Konkretnije, Istočnobosanskom korpusu je naloženo da obezbijedi putni saobraćaj i očisti Birač od preostalih "snaga neprijatelja".[4427] U toj direktivi se takođe navodi: "Najstrožije zabranjujem maltretiranje civilnog nenaoružanog stanovništva, a sa zarobljenicima postupati u duhu Ženevske konvencije".[4428] Komanda Istočnobosanskog korpusa izdala je 7. juna 1992. Zvorničkoj brigadi naređenje koje je odražavalo tu direktivu i u kojem se takođe strogo zabranjivalo maltretiranje nenaoružanog civilnog stanovništva. [4429]

1279. Dana 17. juna 1992., optuženi je potvrdio imenovanje pet članova Ratnog povjereništva Srpske opštine Zvornik, koje je trebalo da raspusti Privremenu vladu i ponovo uspostavi opštinsku Skupštinu.[4430] Istog dana, Srpska opština Zvornik je naložila da se izvrši isplata zaostalih penzija za penzionere srpske nacionalnosti.[4431]

(2) Djelovanje paravojnih snaga

1280. Dana 18. aprila 1992., Privremena vlada je izdala naredbu za formiranje specijalne jedinice koja će imati zadatak da obezbjeđuje teritoriju Srpske opštine Zvornik.[4432] Tu specijalnu jedinicu zvali su jedinicom Igora Markovića, a kasnije je bila poznata pod nazivom Žute ose.[4433] Pripadnici Žutih osa su redovno izvještavali zvornički Krizni štab.[4434] Žute ose su tijesno sarađivale s TO-om, koji im je izdao naoružanje,[4435] a kasnije su bile pod komandom Zvorničke brigade.[4436] U maju 1992., zvornički TO je transformisan u Zvorničku brigadu, koja je bila u sastavu Istočnobosanskog korpusa.[4437] Žućo je izvještavao komandu brigade, od koje je dobijao naređenja.[4438] Grupa

4427 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 4. Birač je bio jedan od SAO-a koji je obuhvatao opštinu Zvornik. Momčilo Mandić, T. 5088 (14. juli 2010.).

4428 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 5.

4429 P5400 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1–2, 5–6.

4430 P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 67–68, 73 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**. V. takođe D1716 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 28. juli 1992.); Petko Panić, T. 19210 (20. septembar 2011.); D4694 (Odluke Ratnog povjereništva Zvornik, 1. juli 1992.).

4431 P3152 (Zahtjev Investbanke Privremenoj vladi Zvornik, 17. juni 1992.) str. 2; svjedok KDZ555, T. 17241 (16. avgust 2011.).

4432 D1719 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 18. april 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19216 (20. septembar 2011.). Branko Grujić je odgodio provođene ove odluke. D1720 (Zaključak Privremene vlade Zvornik, 9. maj 1992.), str. 1–2; Petko Panić, T. 19217 (20. septembar 2011.).

4433 P2867 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 27. april 1992.); Milorad Davidović, 15497 (28. juni 2011.).

4434 Svjedok KDZ340, T. 17479 (18. avgust 2011.).

4435 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2108; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17, 19, 49 (pod pečatom). V. takođe Reynaud Theunens, T. 17090–17092 (21. juli 2011.); Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.).

4436 P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 16, 19, 22–23, 26–27 (pod pečatom); P3169 (Dopis Zvorničke brigade, 17. juni 1992.), str. 1; P3170 (Knjiga dežurstva Zvorničke brigade, 9. juni - 9. juli 1992.).

4437 P3167 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 30. maj 1992.); D1457 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 6. juni 1992.), str. 1.

Pivarskog je dobijala naređenja od Pavlovića, premda je bila pod komandom Zvorničke brigade, kao i grupa Niškog.[4439] Kada su dobrovoljci i pripadnici paravojske došli u Zvornik, prijavili su se u Krizni štab i bili su upućeni u TO, koji ih je raspoređivao.[4440] Pripadnici paravojnih i dobrovoljačkih jedinica bili su na platnom spisku zvorničkog TO-a ili Zvorničke brigade, a plaćala su ih opštinska tijela, među kojima su bili Opštinski štab TO-a i zvornički Krizni štab, koji su platili i njihov prevoz do Zvornika.[4441] Pavlović je imao veliku ulogu u naoružavanju srpskih paravojnih jedinica na tom području.[4442] Neke od paravojnih grupa koje su došle iz Srbije kasnije su se

---

4438 P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 25–31 (pod pečatom); P3171 (Borbeni izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 6. juli 1992.), str. 2; P3170 (Knjiga dežurstva Zvorničke brigade, 9. juni - 9. juli 1992.), str. 7.

4439 P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17, 23–24 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Niškom pravo ime bilo Svetozar Mitrović i da je on prvi put došao u Zvornik pod Arkanovom komandom, a vratio se 26. aprila 1992. pod komandom Žuće, a potom Pavlovića). V. takođe P3169 (Dopis Zvorničke brigade, 17. juni 1992.), str. 1.

4440 Branko Grujić, T. 40384–40385 (25. juni 2013.), T. 40444–40445 (26. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 26; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 39 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17518 –17519 (19. avgust 2011.); svjedok KDZ555, T. 17293 (16. avgust 2011.).

4441 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2893–2894, 2906, 2984–2985; Petko Panić, T. 19130–19131 (19. septembar 2011.); P2866 (Deklaracija Milorada Davidovića, 22. juni 2011.), str. 2–3; Milorad Davidović, T. 15489, 15491–15495, 15497 (28. juni 2011.); P2867 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 27. april 1992.); P2862 (Platni spisak Žutih osa, 1. maj 1992.); P2863 (Platni spisak Žutih osa, juni 1992.); P2869 (Platni spisak Zvorničke brigade, juni 1992.); P2871 (Platni spisak TO-a Zvornik, april 1992.); P2865 (Platni spisak Belih orlova, juni 1992.); P2872 (Platni spisak TO-a Zvornik, maj 1992.); P2873 (Spisak dobrovoljaca u opštini Zvornik, 7. maj 1992.); P2634 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 4. maj 1992.), str. 1; P3156 (Odobrenje za isplatu koje je izdala Skupština opštine Zvornik, 30. april 1992.); P3157 (Platni spisak nezaposlenih rezervnih vojnika, maj 1992.), str. 4 (gdje se upućuje na stavku pod brojem 41, koja predstavlja naknadu isplaćenu Žući); P3159 (Platni spisak Zvorničke brigade za juni 1992.) (pod pečatom); P158 (Platni spisak rezervnih vojnika); P159 (Platni spisak dobrovoljaca); P3382 (Spisak pripadnika TO-a Loznica u aprilu 1992.), str. 1–2; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 7–9, 16–17, 19–20, 31, 84–86 (pod pečatom); P2870 (Platni spisak rezervnih vojnika TO-a, maj 1992.); svjedok KDZ340, T. 17526–17527 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ555, T. 17270–17271, (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17287–17289, 17293 (16. avgust 2011.); svjedok KW317, T. 39357–39358 (6. juni 2013.); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 13, 31, 56; P160 (Revers o prijemu oduzetih vozila, 23. juni 1992.); P5434 (Platni spisak pripadnika TO-a Zvornik, maj 1992.); P5435 (Spisak vojnika jedinice Beli orlovi, 16. juni 1992.); P5542 (Potvrda opštine Zvornik, 10. juni 1992.); Marinko Vasilić, T. 39945–39947 (13. juni 2013.); P3383 (Platni spisak jedinice Zorana Aleksića), str. 1–5; P2859 (Platni spisak TO-a Zvornik, april 1992.), str. 6–7; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2108. Svjedoci odbrane su izjavili da se lokalne vlasti iz straha nisu usuđivale upuštati u detaljniju analizu u vezi s tim ko je sve bio na platnim spiskovima, te da su ih pripadnici paravojnih formacija primorali da pružaju pozadinsku podršku. Branko Grujić, T. 40390 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 9–10; Čedomir Zelenović, T. 40329–40332 (24. juni 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je tokom Grujićevog unakrsnog ispitivanja to njegovo svjedočenje osporeno i da on nije na odgovarajući način objasnio zbog čega ranije nije pomenuo teoriju da su isplate vršene pod prinudom. Branko Grujić, T. 40390 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 9–10. Vijeće, pored toga, napominje da Grujićevo svjedočenje karakterišu brojne protivrječnosti i evazivnost i da ga ne smatra pouzdanim u tom pogledu. Zelenoviću je predočen dokazni predmet P2913 koji pokazuje da je Grujić od republičkih vlasti tražio da isplate pripadnike TO-a, a da pritom nije pomenuo nikakvu prinudu. Vijeće ne smatra da je Zelenovićev iskaz u tom pogledu pouzdan, s obzirom na to da njegovo svjedočenje karakteriše evazivnost.

4442 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 5–6, 9; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 17 (pod pečatom).

pridružile TO-u ili VRS-u, ali najvećim dijelom su djelovale samostalno.[4443] Bilo je poteškoća prilikom pokušaja da se one stave pod jedinstvenu komandu.[4444]

1281. Prije nego što je ušao u sastav Istočnobosanskog korpusa, zvornički TO je djelovao paralelno i u saradnji sa Zvorničkom brigadom, što je omogućavalo i Pavloviću i komandantu Zvorničke brigade da izdaju naređenja vojnim jedinicama u Zvorniku.[4445] U junu 1992., Pavlović je imenovan za komandanta "jedinstvene vojno-teritorijalne komand[e]" Srpske opštine Zvornik.[4446]

1282. Pripadnici paravojnih formacija su učestvovali u pljačkanju imovine i vozila, koji su potom krijumčareni u Srbiju.[4447] Postupci pripadnika paravojnih formacija stvorili su strah kod stanovništva, bosanskih Muslimana.[4448] Ti postupci su obuhvatali uspostavljanje kontrolnih punktova po gradu, zapljenu automobila, zgrada i stanova, pljačkanje privatnih kuća i fabrika, maltretiranje, ubijanje i silovanje.[4449]

1283. Lokalne vlasti su se suočavale s teškoćama pokušavajući da postupke paravojnih formacija stave pod kontrolu.[4450] Međutim, u nekim slučajevima paravojne formacije "su svoje protivzakonite

---

4443 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2888; Petko Panić, T. 19166–19167 (20. septembar 2011.). V. takođe Marinko Vasilić, T. 39947, 39970 (13. juni 2013.); D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 28.

4444 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37.

4445 P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 12–15 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17519–17521 (19. avgust 2011.).

4446 P313 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 16. juni 1992.), str. 1.

4447 Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23634–23636 (pod pečatom).

4448 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 49–50 (pod pečatom); P2764 (Izvještaj CSB-a Bijeljina), str. 2–3.

4449 D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 37; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 50–51 (pod pečatom); P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 1, 3 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17535–17536, 17538, 17543 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3176 (Mapa područja oko Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ340) (pod pečatom); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.) (pod pečatom), str. 7. V. takođe P6372 (Izvod iz Informacija Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 26. maj 1992.), str. 2; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 3; svjedok KDZ555, T. 17286–17287 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 5, 31; P2764 (Izvještaj CSB-a Bijeljina), str. 2–3. Vijeće neće donositi zaključak u vezi s ubistvima koja nisu povezana s incidentima ubijanja iz priloga Optužnici.

4450 Dragan Vidović, T. 17762 (23. avgust 2011.); D1696 (Spisak pripadnika aktivnog sastava milicije SJB-a Zvornik, 21. april 1992.), str. 1–2; Petko Panić, T. 19172–19173 (20. septembar 2011.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 49–50 (pod pečatom); P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23, 38; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 5, 31; D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; D1631 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 3; D1625 (Izvještaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1; P2764 (Izvještaj CSB-a Bijeljina), str. 2–3; Dragomir Andan, T. 40836 (5. juli 2013.); P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 4. V. takođe P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 264–265; P2743 (Izjava svjedoka Dragana Kezunovića od 14. juna 2011.), str. 62–63; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37, 53; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 35; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 27; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 79; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 28; D3692

aktivnosti obavljale uz znanje i odobrenje" članova opštinskih vlasti bosanskih Srba u Zvorniku.[4451] Konkretnije, pripadnici paravojnih formacija poput Žuće bili su u bliskom kontaktu s Pavlovićem.[4452] U vezi s jednim incidentom, u kojem su pripadnici zvorničkog TO-a pod Žućinom komandom ubili dva muškarca, bosanska Muslimana, i silovali dvije žene, bosanske Muslimanke, Sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ je izvijestio da rukovodstvo u Zvorniku ne želi da otkrije identitet počinilaca.[4453] SJB je uložio protest protiv Privremene vlade koja je angažovala paravojne formacije i bila svjesna njihovih protivzakonitih aktivnosti i odobravala ih.[4454]

1284. Krajem maja 1992., čelnici bosanskih Srba iz Zvornika obavijestili su Mandića i Miću Stanišića o situaciji u opštini, kao i o postupcima pripadnika paravojnih formacija.[4455] U odgovoru koji su dobili rečeno im je da lokalna policija treba da pokuša staviti te grupe pod kontrolu, s obzirom na to da su u to vrijeme vlada SrBiH i VRS još uvijek u procesu uspostavljanja i da ne raspolažu resursima da pruže pomoć opštinama da stave paravojne formacije pod kontrolu.[4456]

1285. Kada su pripadnici paravojnih formacija smatrali da im se ometaju aktivnosti, uključujući pljačkanje, i da se njihovo prisustvo ne podržava, prijetili su i zvaničnicima bosanskih Srba i maltetirali ih, prijetili da će napasti SJB Zvornik, blokirali zgrade opštinskih organa vlasti i

---

(Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 27; Petko Panić, T. 19188–19190 (20. septembar 2011.); Mićo Stanišić, T. 46553–46554 (5. februar 2014.).

4451 P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23; P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 5 (pod pečatom); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 8. Zbog nezadovoljstva uslijed legalizacije boravka "kriminogenih lica" i postupaka vojnih vlasti, načelnik SJB-a Zvornik je zatražio da bude razriješen dužnosti. D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923. Ali v. svjedok KDZ555, T. 17286–17287 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 32–34, 36; Marinko Vasilić, T. 39945–39946, 39950, 39962–39963 (13. juni 2013.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 28–30; Čedomir Zelenović, T. 40329, 40332 (24. juni 2013.), T. 40337 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 25–27; Jovan Ivanović, T. 39866–39867 (12. juni 2013.), T. 39873–39874, 39897 (13. juni 2013.); D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 29; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 71; svjedok KW317, T. 39402 (6. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37–39. Vijeće ne smatra da su svjedočenja ovih svjedoka da lokalne vlasti nisu mogle da kontrolišu ili kazne pripadnike paravojnih formacija pouzdana. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239. Na primjer, Vasilićevo svjedočenje dato je uz ograde i on je priznao da mu nije bilo poznato da li vojne vlasti pružaju podršku paravojnim formacijama. Isto tako, Vijeće ima u vidu da Mačarovo svjedočenje takođe karakterišu protivrječnosti i krajnja evazivnost, što dovodi u pitanje njegovu vjerodostojnost u tom pogledu.

4452 Dragomir Andan, T. 40893–40895 (5. juli 2013.). Bilo je pokušaja da se prikriju kontakti i veze između članova lokalne vlade i paravojnih grupa. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23634–23636, 23661 (pod pečatom).

4453 P6372 (Izvod iz Informacija Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ, 26. maj 1992.), str. 2.

4454 P3389 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 28. juli 1992.), str. 1; P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23.

4455 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 65 (pod pečatom).

4456 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 66, 70 (pod pečatom).

postavljali zahtjeve.[4457] Lokalne vlasti su tek nakon tih incidenata preduzele neke korake da ih se otarase.[4458]

1286. U jednom drugom incidentu u junu 1992., paravojne formacije su opkolile zgradu opštinske vlade i Kriznog štaba Zvornik i jedan pripadnik jedinice Kapetana Dragana je prijetio predsjedniku opštine.[4459] Optuženi i Mladić su sljedećeg dana posjetili Zvornik.[4460] Grujić je izvijestio optuženog i Mladića da je pored "velikih učinaka" bilo i mnogo problema od strane paravojnih formacija koje su se otele kontroli poslije Arkanovog povlačenja i zatražio je da one budu uklonjene.[4461] Na tom sastanku, optuženi je izjavio da bi bilo šteta da se ukine centar za obuku Kapetana Dragana u Diviču i da bi najlakše bilo da "se incident prevaziđe".[4462] Mladić je rekao da on nije odobrio osnivanje tog centra za obuku i da je Kapetan Dragan "najobičniji mafijaš" i insistirao je na tome da Kapetan Dragan napusti opštinu.[4463] Mladić je takođe izrazio duboko negodovanje zbog paravojnih snaga i zaprijetio da će uhapsiti svakoga ko se ne stavi pod komandu vojske.[4464]

4457 P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 1–4; D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 28–29; Čedomir Zelenović, T. 40329 (24. juni 2013.), T. 40337 (25. juni 2013.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250. V. takođe D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 37–38; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 27; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 38; Vojislav Šešelj, T. 39577 (10. juni 2013.); svjedok KDZ555, T. 17289–17290 (16. avgust 2011.); Marinko Vasilić, T. 39948, 39967–39968 (13. juni 2013.).

4458 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), str. 28; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 68; Milorad Davidović, T. 15778 (30. juni 2011.). V. takođe P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 53–54 (pod pečatom); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 6; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21799; P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 1. Tokom unakrsnog ispitivanja, Andan je tvrdio da maltretiranje Ostojića nije bilo neposredan povod te operacije, ali da je taj incident možda ubrzao proces, te da je odobrenje za operaciju dobijeno dan ili dva nakon tog incidenta. Dragomir Andan, T. 40885–40887, 40905–40907 (5. juli 2013.); P6435 (Članak pod naslovom "Otrov 'Žute ose'", 10. decembar 2002.), str. 2; P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 1. V. takođe svjedok KW317, T. 39415–39416 (6. juni 2013.). Ali v. Mićo Stanišić, T. 46653–46554 (5. februar 2014.). Vijeće ne smatra pouzdanim Stanišićevo svjedočenje da je to već bilo planirano. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji da svjedok nije bio iskren u svom svjedočenju pred Vijećem.

4459 D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250, 264; svjedok KDZ555, T. 17289–17290 (16. avgust 2011.); Marinko Vasilić, T. 39967–39968 (13. juni 2013.). V. takođe P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 3–4.

4460 P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 3; Marinko Vasilić, T. 39960 (13. juni 2013.). V. takođe Petko Panić, T. 19187–19188 (20. septembar 2011.).

4461 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 249–250, 252, 266.

4462 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250, 270.

4463 P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 1, 3; Marinko Vasilić, T. 39960 (13. juni 2013.); D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5; Petko Panić, T. 19133, 19135 (19. septembar 2011.), T. 19187–19188 (20. septembar 2011.); P3384 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 266–269. V. takođe Marinko Vasilić, T. 39951–39952 (13. juni 2013.).

4464 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 69 (pod pečatom).

1287. Poslije juna 1992., Žute ose se nisu stavile pod jedinstvenu vojnu komandu VRS-a.[4465] U julu 1992., pripadnici Žutih osa otišli su na Pale i dobili oružje od SJB-a Pale, nakon čega se Žućo sastao s Biljanom Plavšić.[4466] Žućo je razgovarao i s ministrom odbrane o statusu svoje grupe i Bogdan Subotić je potvrdio da su svi oni koji dobijaju naređenja od starješina VRS-a dio VRS-a, bez obzira na to da li su rezervisti, dobrovoljci ili pripadnici paravojnih formacija.[4467] Subotić je upozorio te jedinice da se trebaju u potpunosti pridržavati pravila i propisa VRS-a, uključujući one koji se odnose na uniforme, oznake i komandne strukture.[4468]

1288. Izvještaji koji su podneseni MUP-u u junu i julu 1992. ukazuju na to da situacija u vezi s paravojnim formacijama u Zvorniku još nije bila riješena[4469] i da su Žute ose pokušale uticati na opštinske vlasti da postave Žućine ljude na određene pozicije, te da su preuzele kontrolu nad kontrolnim punktovima.[4470] Mjere koje su u junu i julu 1992. preduzete u cilju stavljanja paravojnih snaga pod kontrolu obuhvatale su kontrolu izdavanja uniformi VRS-a,[4471] zabranu unošenja oružja u grad[4472] i zabranu kretanja naoružanim licima u gradu.[4473] Lokalne vlasti su takođe preduzele korake da iz sastava policije isključe one radnike koji su "skloni radnjama neprimjerenim [pripadnicima policije]" ili koji su pristupili paravojnim jedinicama; potom je veliki broj pripadnika policije upućen u VRS.[4474] Vasilić i Grujić su sredinom juna ili jula otišli na Pale da bi rukovodstvo

---

4465 P2882 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.), str. 3; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 53. Vijeće upućuje na par. 1281 gore, gdje se objašnjava da je Pavlović u junu 1992. bio imenovan za komandanta jedinstvene vojne komande u Zvorniku.

4466 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21712–21713; P3174 (Potvrda SJB-a Pale, 11. juli 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2109; Mićo Stanišić, T. 46524 (5. februar 2014.); **[REDIGOVANO]**. Vijeće je razmotrilo argumente optuženog u vezi s dokaznim predmetom P3174 i izdavanjem naoružanja. Završni podnesak odbrane, par. 1108–1109. Vijeće ne smatra da ti argumenti dovode u pitanje zaključak da su Žute ose dobile naoružanje posredstvom SJB-a Pale.

4467 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2109; **[REDIGOVANO]**; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 205–206. V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 293; D3705 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Izvršnom odboru opštine Zvornik, 16. oktobar 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 2110.

4468 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 293; D3705 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Izvršnom odboru opštine Zvornik, 16. oktobar 1992.).

4469 D3810 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 23. juli 1992.); D1632 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 1–2; P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); Dragomir Andan, T. 40819–40820 (5. juli 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21402, 21439 21465, 21629.

4470 D1632 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 23. juli 1992.), str. 2; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2925; P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 3 (pod pečatom); Milorad Davidović, T. 15491 (28. juni 2011.). V. takođe D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5.

4471 D1703 (Zaključak Privremene vlade Zvornik, 29. juni 1992.); Petko Panić, T. 19199 (20. septembar 2011.).

4472 D1700 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 2. juli 1992.); D1701 (Naređenje Privremene vlade Zvornik, 2. juli 1992.); Petko Panić, T. 19197–19198 (20. septembar 2011.). Slično naređenje je izdao i Izvršni odbor 24. septembra 1992. D1702 (Naređenje Izvršnog odbora Zvornik, 24. septembar 1992.).

4473 D1623 (Naređenje Ratnog povjereništva Zvornik, 1. juli 1992.); svjedok KDZ555, T. 17443 (18. avgust 2011.).

4474 D1704 (Preporuka Izvršnog odbora Zvornik, 12. novembar 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19200 (20. septembar 2011.).

bosanskih Srba izvijestili o situaciji u Zvorniku i zatražili pomoć u rješavanju problema s paravojnim formacijama.[4475] Dva dana nakon što su se Grujić i Vasilić vratili s Pala, Žute ose su ih zarobile i prijetile im.[4476] Sljedećeg dana su ih pustile, ali su Grujić i Vasilić podnijeli ostavke na svoje funkcije.[4477]

1289. Dana 25. jula 1992., Milorad Davidović je izvijestio o prijetnji po bezbjednost koju je predstavljao Žućo i o ubijanju koje je počinio Repić u Čelopeku, poslije čega su preduzeti koraci da ga se uhapsi.[4478] Načelnik CSB-a Bijeljina je u jednom izvještaju koji je dostavljen, pored ostalih, ministru unutrašnjih poslova, preporučio da se u Zvornik uputi specijalna jedinica MUP-a kako bi se eliminisale paravojne formacije u cilju poboljšanja bezbjednosne situacije na tom području i napomenuo da Žućo djeluje uz pomoć članova lokalne vlade.[4479] MUP je zaključio da je paravojne formacije iz Srbije u Zvorniku potrebno zabraniti i da se pripadnici jedinice Kapetana Dragana trebaju vratiti u jedinice redovnog sastava VRS-a.[4480]

1290. Shodno instrukcijama, Davidović je planirao operaciju hapšenja paravojnih grupa u Zvorniku u saradnji s Andanom i specijalnim jedinicama MUP-a.[4481] Dana 27. jula 1992., policija je protjerala Gojićevu grupu u Mali Zvornik i preuzela kontrolu nad kontrolnim punktovima.[4482] Dana 29. jula 1992., Žućo je uhapšen i odveden u Bijeljinu.[4483] Tokom te operacije, uhapšene su

---

4475 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 40; Marinko Vasilić, T. 39948, 39953–39955, 39970–39971 (13. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 39, 41. V. takođe P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126; Milorad Davidović, T. 15777–15778 (30. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 4; P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 30. marta 2002.), par. 21–22.

4476 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42.

4477 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42.

4478 D3789 (Bilješke Dragomira Andana), str. 5–6; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21489–21490, 21683; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 39; P2879 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.), str. 5 (pod pečatom); P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2903–2905, 3013. Za dokaze o tom ubijanju, v. incident 20.2 iz Priloga B Optužnici.

4479 P36 (Informacija CSB-a Bijeljina o bezbjednosnoj situaciji u opštini Zvornik, 20. juli 1992.), str. 5 (pod pečatom).

4480 D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 5.

4481 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126, 130–132; Milorad Davidović, T. 15766, 15779 (30. juni 2011.); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 6–7; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 6–7; D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 33. V. takođe Mićo Stanišić, T. 46380 (3. februar 2014.); Momčilo Mandić, T. 5289–5290 (16. juli 2010.); Dragomir Andan, T. 40827–40828, 40891–40893, 40906–40907 (5. juli 2013.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21473–21474, 21478–21479, 21489–21490, 21678, 21680, 21693.

4482 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2907–2908, 2925–2926; P3389 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 28. juli 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19144 (19. septembar 2011.), T. 19191, 19211 (20. septembar 2011.); P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23.

4483 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 134; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 17; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz

druge vođe i pripadnici Žutih osa,[4484] kao i opštinski čelnici koji su bili povezani ili sarađivali sa Žutim osama, uključujući Pavlovića.[4485] Tokom te operacije, u stanovima i kućama uhapšenih pronađena je velika količina zlata, nakita, oružja, municije, alkohola, automobili i druga roba.[4486] Zaplijenjeni su svi predmeti koji su pronađeni prilikom tih hapšenja,[4487] a Andan je SJB-u Zvornik izdao uputstvo da vrati lične stvari onih koji su nastanjeni u opštini.[4488]

1291. Na dan tih hapšenja, Davidović se sastao sa zvorničkim Kriznim štabom i opštinskim rukovodstvom i obavijestio ih da su pripadnici paravojnih formacija uhapšeni i razoružani; Grujić je to dočekao s olakšanjem i zahvalnošću.[4489] Mićo Stanišić i MUP su obaviješteni o uspješnoj operaciji hapšenja pripadnika paravojnih formacija u Zvorniku, nakon čega im je Stanišić odao

---

predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21506–21510, 21693; P6435 (Članak pod naslovom "Otrov 'Žute ose'", 10. decembar 2002.), str. 3. V. takođe Mićo Stanišić, T. 46380 (3. februar 2014.).

4484 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 126, 136–137, 139 141; Milorad Davidović, T. 15493 (28. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Pivarski, koji se pridružio Žutim osama, takođe uhapšen), T. 15794 (30. juni 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2908, 2926–2928, 2937, 3006, 3008; D1625 (Izvještaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 2; Petko Panić, T. 19144–19145 (19. septembar 2011.), T. 19191–19193, 19211 (20. septembar 2011.); P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 23, 38; P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.), str. 1; svjedok KDZ555, T. 17311–17312 (17. avgust 2011.); D1612 (Video-snimak Arkanovog gostovanja u emisiji "Moj gost, njegova istina", juli/avgust 1994.), transkript, str. 13; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 63 (pod pečatom); P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 33; D1633 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 29. juli 1992.), str. 1; P2903 (Informacija MUP-a SrRBiH, 31. juli 1992.), str. 1; D1635 (Izvještaj Uprave za suzbijanje kriminaliteta MUP-a SrRBiH Pale, 10. avgust 1992.), str. 1; svjedok KDZ340, T. 17535 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 44; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42; Jovan Ivanović, T. 39899 (13. juni 2013.). V. takođe Dragomir Ljubojević, T. 35913 (22. mart 2013.).

4485 Svjedok KDZ555, T. 17311–17312 (17. avgust 2011.); Dragomir Andan, T. 40894 (5. juli 2013.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 140–141; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 3; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 69. Vijeću su predočeni dokazi koji se razlikuju u pogledu broja pripadnika paravojnih snaga koji su uhapšeni, u kojima se taj broj kretao od 30 do 180. D3694 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.); svjedok KDZ340, T. 17567 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.), str. 1; D480 (Informacija MUP-a SrRBiH o pripadnicima paravojnih formacija u Zvorniku, 31. juli 1992.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 140–141; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 3; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 69; D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 44; Marinko Vasilić, T. 39971 (13. juni 2013.); D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 28. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21461, 21680.

4486 P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.), str. 2–3; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 4–5; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 136; P2903 (Informacija MUP-a SrRBiH, 31. juli 1992.), str. 1; D1634 (Službena zabilješka SJB-a Zvornik u vezi s pretresom stana svjedoka KDZ340, 31. juli 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17564 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3179 (Potvrda o ulaženju u stan svjedoka KDZ340, 3. avgust 1992.) (pod pečatom). V. takođe P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17533–17535 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3180 (Pismo Milisava Simića, 21. avgust 1992.), str. 1–2.

4487 Dragomir Andan, T. 40828, 40858–40860 (5. juli 2013.).

4488 Dragomir Andan, T. 40828–40830 (5. juli 2013.); D3793 (Dopis SJB-a Bijeljina SJB-u Zvornik, 13. avgust 1992.); D3816 (Dopis SJB-a Bijeljina SJB-u Zvornik, 13. avgust 1992.); P6435 (Članak pod naslovom "Otrov 'Žute ose'", 10. decembar 2002.), str. 3.

4489 D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 12–13, 33.

priznanje za napore koje su uložili.[4490] Stanišić je obaviješten i da su neke vodeće starješine, uključujući komandira policijske stanice, učestvovale u kriminalnim aktivnostima, poslije čega je Stanišić rekao da se svi koji su bili umiješani u bilo kakvu kriminalnu aktivnost koju je moguće dokumentovati trebaju obraditi i da se protiv njih trebaju podnijeti krivične prijave.[4491]

1292. Davidović je pripremio dokumentaciju i podnio krivičnu prijavu Vojnom tužilaštvu u Bijeljini, ali čim su se njegovi ljudi povukli s tog područja, postupak je obustavljen i svi ti ljudi su do avgusta 1992. već bili pušteni na slobodu;[4492] neki od njih su se vratili u Srbiju.[4493] Nekolicini

---

4490 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21493, 21512; D3791 (Depeša CSB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 1. avgust 1992.); P6386 (Dopis Gorana Mačara MUP-u SrRBiH s izvještajem u prilogu, 4. avgust 1992.); Goran Mačar, T. 39499 (7. juni 2013.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46382 (3. februar 2014.); D4275 (Naređenje MUP-a RS-a, 27. oktobar 1992.).

4491 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21494–21495. V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21498, 21513–21514, 21525, 21711; D3792 (Depeša SJB-a Bijeljina MUP-u SrRBiH, 31. juli 1992.); Dragomir Andan, T. 40828 (5. juli 2013.); D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 29; Goran Mačar, T. 39493, 39507–39509 (7. juni 2013.). Mićo Stanišić je u svom svjedočenju izjavio da su krivične prijave protiv državljana Srbije proslijeđene vlastima SRJ zato što pravosudni sistem RS-a nije imao odgovarajuće sudove pred kojima bi im se moglo suditi. Mićo Stanišić, T. 46380–46381 (3. februar 2014.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 4458 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na svjedočenje Miće Stanišića u pogledu podnošenja krivičnih prijava i procesuiranja predmeta.

4492 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 142, 168; Milorad Davidović, T. 15523 (28. juni 2011.), 15652, 15655–15656 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 7, 11, 52; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 55–56, 59 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17490–17491, 17556 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21524–21525, 21688; Dragomir Andan, T. 40859 (5. juli 2013.); P2882 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 1–3 (pod pečatom); P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1625 (Izvještaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1–2; P2905 (Odluka Osnovnog suda u Bijeljini, 28. avgust 1992.); D1413 (Zahtjev Tužilaštva u Bijeljini, 14. septembar 1992.); D1626 (Službena zabilješka Uprave za suzbijanje kriminaliteta MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.); D3790 (Odluka SJB-a Bijeljina, 29. juli 1992.). V. takođe P3177 (Rješenje SJB-a Bijeljina o određivanju pritvora za svjedoka KDZ340, 29. juli 1992.) (pod pečatom); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 55 (pod pečatom); D3794 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 11. avgust 1992.). Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Andanovom mišljenju o tome zašto ti predmeti nisu procesuirani. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21688; Dragomir Andan, T. 40887–40888 (5. juli 2013.). Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23634–23636 (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2923, 3052; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 8; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 39.

4493 Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21686–21688. Ali v. D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 45; Marinko Vasilić, T. 39971 (13. juni 2013.); D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 34; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 42, 52; Branko Grujić, T. 40443–40444 (26. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 28; Momčilo Mandić, T. 5292 (16. juli 2010.); D2269 (Optužnica protiv Duška Vučkovića pred Okružnim sudom Šabac, 28. april 1994.), str. 1–2, 4–7; D3727 (Dopis SJB-a Bijeljina MUP-u Republike Srbije, 9. avgust 1992.); D1415 (Molba Osnovnog suda u Bijeljini, 24. decembar 1993.); D3728 (Dopis SJB-a Bijeljina MUP-u Republike Srbije, 9. avgust 1992.); D482 (Presuda Vrhovnog suda u Beogradu u predmetu protiv Duška Vučkovića i drugih). Optuženi ukazuje na dokazne predmete D481 i D482 u prilog svojoj tvrdnji da su, kada su organi vlasti saznali za zločine u Domu kulture u Čelopeku, izvršioci uhapšeni, krivično gonjeni i kažnjeni. V. Završni podnesak odbrane, par. 1455. V. takođe D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 70. Međutim, Vijeće ne smatra da su svjedočenja relevantnih svjedoka u vezi s postupcima koji su pokrenuti protiv uhapšenih pouzdana. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je napomenulo da svjedočenja relevantnih svjedoka karakterišu evazivnost, protivrječnosti i nedosljednosti. Na primjer, Zelenović je izjavio da ne zna da su pripadnici paravojnih formacija

pripadnika paravojnih formacija je zabranjen ulazak u RS, dok su se lokalni pripadnici vratili u redovne jedinice nakon što su paravojne formacije raspuštene.[4494] Specijalna jedinica MUP-a se povremeno vraćala kako bi pokušala da spriječi povratak pripadnika paravojnih formacija u Zvornik.[4495] U septembru 1992., nakon što je pušten iz pritvora, Žućo je pokušao da se vrati u Zvornik i prijetio je da će se osvetiti.[4496]

1293. Vijeće takođe napominje da su pripadnici paravojnih formacija bili pritvoreni prvenstveno zbog sitne pljačke imovine i vozila na kontrolnim punktovima, a ne zbog teških zločina koje su počinili nad bosanskim Muslimanima.[4497] Iako je protiv Repića i Žuće podnesena krivična prijava na osnovu sumnji da su počinili ratne zločine, taj postupak u BiH nikad nije dovršen, a u Srbiji je postupak pokrenut znatno kasnije.[4498] Nasuprot tome, Goran Mačar je u novembru 1995. izdao instrukciju SJB-u Zvornik da na području opština, uključujući Zvornik, pojača aktivnosti i podnese krivične prijave protiv izvršilaca ratnih zločina nad "srpskim narodom".[4499]

1294. Uslovi su se generalno nešto popravili nakon hapšenja pripadnika paravojnih formacija i lokalne vlasti su mogle da ostvare veću kontrolu nad funkcionisanjem opštine.[4500]

---

pušteni ubrzo nakon hapšenja, kao ni to da li su ti ljudi bili osuđeni ili ne. Čedomir Zelenović, T. 40336–40337 (25. juni 2013.). Grujić je takođe priznao da su pripadnici paravojnih formacija pušteni ubrzo poslije hapšenja i potvrdio da se to zaista dogodilo, te da je i on lično bio uplašen zato što je mislio "da će se to provesti ozbiljan postupak protiv njih, ali to se nije desilo". Branko Grujić, T. 40391–40392 (25. juni 2013.). S obzirom na te protivrječnosti, Vijeće ne smatra da su njihova svjedočenja u tom pogledu pouzdana.

4494 Svjedok KDZ555, T. 17313 (17. avgust 2011.); D1418 (Spisak lica kojima je zabranjen ulazak u RS), str. 1; svjedok KDZ340, T. 17528 (19. avgust 2011.).

4495 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3013–3014. V. takođe D3664 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 22. novembar 1992.); Goran Mačar, T. 39530–39531 (7. juni 2013.).

4496 P3387 (Izvještaj SNB-a Birač, 5. septembar 1992.), str. 1; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2935; Petko Panić, T. 19145 (19. septembar 2011.); D1638 (Izvještaj Službe nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a, Sarajevo, 22. septembar 1992.), str. 1; D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 46; Milorad Davidović, T. 15612–15613 (29. juni 2011.); Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21526–21527; D1637 (Izvještaj Službe nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a, Sarajevo, 10. septembar 1992.).

4497 P2882 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, 8. avgust 1992.); P3178 (Optužnica Osnovnog suda u Bijeljini, 13. septembar 1999.), str. 1–3 (pod pečatom); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 55–56 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17490–17491 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). P2904 (Informacija MUP-a SrRBiH, 4. avgust 1992.); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 9; D1625 (Izvještaj o radu SJB-a Zvornik, juli-septembar 1992.), str. 1–2. V. takođe Dragomir Andan, T. 40857–40860 (5. juli 2013.).

4498 Milorad Davidović, T. 15661–15662 (29. juni 2011.), T. 15790–15791 (30. juni 2011.); D1416 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 14. decembar 1992.) (pod pečatom); D1414 (Sudski pozivi Osnovnog suda u Bijeljini), str. 3; D1415 (Molba Osnovnog suda u Bijeljini, 24. decembar 1993.); Milorad Davidović, T. 15657 (29. juni 2011.); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23662 (pod pečatom); D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 1–2. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5289–5291 (16. juli 2010.), T. 5147–5148 (14. juli 2010.).

4499 P6385 (Dopis SJB-a Bijeljina CJB-u Zvornik, 17. novembar 1995.); Goran Mačar, T. 39489–39490 (7. juni 2013.).

4500 D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 34; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 43; D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 30; D3654

(F) Zatočenički objekti u Zvorniku

1295. Dana 7. juna 1992., Istočnobosanski korpus je izvijestio da se na području Zvornika drži približno "560 zatvorenika".[4501] Birčanska brigada je 17. juna 1992. izvijestila da ima blizu "600 zarobljenika" i da Istočnobosanski korpus nije osnovao logor za ratne zarobljenike na nivou Korpusa.[4502] Shodno tome, Mladić je naredio Istočnobosanskom korpusu da formira logor za ratne zarobljenike i da se Birčanska brigada rastereti poslova čuvanja tih zarobljenika.[4503]

(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici

1296. U Optužnici se navodi da je Dom kulture u Čelopeku korišten kao zatočenički objekt barem od maja do juna 1992.[4504] Tužilaštvo navodi da je u tom objektu u periodu od 10. do 28. juna 1992. ubijen određeni broj muškaraca.

(a) Događaji

1297. Dom kulture u Čelopeku nalazio se u industrijskoj zoni Karakaja.[4505] Bosanski Muslimani su bili zatočeni u ovom objektu od kraja maja 1992. nadalje.[4506] Bosanski Muslimani su u Dom kulture u Čelopeku dovezeni autobusima po naređenju štaba TO-a ili Privremene vlade, a sproveo ih je Miko Miljanović, službenik policije.[4507] Žute ose su takođe odvodile bosanske Muslimane iz naselja u Dom kulture u Čelopeku, gdje su oni onda držani u zatočenju.[4508] Pripadnici rezervnog sastava policije učestvovali su u obezbjeđenju tog objekta.[4509] Prilikom hapšenja nesrba koji su

---

(Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 71–72 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39414 (6. juni 2013.). V. takođe Petko Panić, T. 19211 (20. septembar 2011.); D1717 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 19. avgust 1992.), str. 3; D1718 (Odluka Izvršnog odbora Zvornik, 10. septembar 1992.), str. 1; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 72 (pod pečatom).

4501 P3237 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 2.

4502 P3238 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1992.), str. 1.

4503 P3238 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1992.), str. 2.

4504 Tužilaštvo tvrdi da predočeni dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od maja do jula 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 61.

4505 P4847 (Mapa Karakaja s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 80 (pod pečatom); P4845 (Fotografija Doma kulture u Čelopeku); svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14942 (pod pečatom); P3187 (Mapa opštine Zvornik).

4506 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2745. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17299 (17. avgust 2011.); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 3057–3058.

4507 Marinko Vasilić, T. 39944–39945, 39969 (13. juni 2013.). V. takođe P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 24, 35.

4508 Milorad Davidović, T. 15518 (28. juni 2011.). V. takođe Svetozar Andrić, T. 41682 (22. juli 2013.).

4509 Marinko Vasilić, T. 39944 (13. juni 2013.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 62 (pod pečatom). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 2933, 2953, 3004, 3016–3018; Petko Panić, T. 19152–19153, 19175 (20. septembar 2011.). Iako je Panić izjavio i da policija nije bila dovoljno jaka da spriječi pripadnike paravojske da ulaze u zatočeničke objekte, Vijeće ne smatra da taj iskaz ima neku težinu, pošto Panić uz tu opasku nije iznio nikakav daljnji kontekst u vezi s tim da

zatočeni u Zvorniku nije primjenjivana redovna policijska procedura i oni su pritvoreni a da pritom nisu obaviješteni za šta su optuženi niti su proslijeđeni na daljnje krivično gonjenje.[4510]

1298. Dana 10. juna 1992. ili približno tog datuma, zatočenike su natjerali da pjevaju, a zatim su ih prisilili da se međusobno tuku, obećavši da će pobjedniku pokloniti život.[4511] Nakon toga, Repić je iz vatrenog oružja ubio 17 zatočenika, nekim zatočenicima je takođe odsjekao dijelove tijela, a druge je ubo nožem u grudi.[4512] Zatočenike su natjerali da pojedu odsječene dijelove tijela, a Repićevi ljudi su ubili dvojicu zatočenika koji se nisu mogli prisiliti da to učine.[4513] Četvoricu zatočenika su natjerali da istovare leševe na šljunkari, poslije čega je Repić i njih ubio.[4514]

1299. Dana 10. i 14. juna 1992., Repić je odveo dvije grupe ljudi na ispitivanje i oni se više nikad nisu vratili u objekt. U prvoj grupi je bilo 19, a u drugoj četiri zatočenika.[4515] Uzimajući u obzir način na koji je Repić postupao prema zatočenicima u objektu i njegove prijetnje da će ih pobiti, Vijeće se uvjerilo da su i ta 23 zatočenika ubijena. Repić se vraćao u još nekoliko navrata, tukao zatočenike palicama, udarao ih pesnicama i nogama i tjerao ih da pjevaju. Dana 27. juna 1992. ili približno tog datuma, postrojio je grupu zatočenika i otvorio vatru iz automatske puške i pištolja, i

---

li se on odnosi na neki konkretan objekt ili na neki konkretan period. V. takođe P3388 (Platni spisak zaposlenih u zatvoru Zvornik, avgust 1992.), str. 2; Petko Panić, T. 19143 (19. septembar 2011.).

4510 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3057. Međutim, SJB Zvornik jeste obavio više informativnih razgovora u cilju identifikacije "ekstremista muslimanske nacionalnosti". D1631 (Izvještaj SJB-a Zvornik, 29. juni 1992.), str. 1–2; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2939; P3390 (Izvještaj o aktivnostima SJB-a Zvornik za 1993.), str. 41–42, 50.

4511 D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2; v. činjenice o kojima je presuđeno 2745, 2747. Svjedok KDZ340 je u svom svjedočenju izjavio da je Vučković bio protiv ubijanja ili zlostavljanja zatočenika. P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 74 (pod pečatom). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka KDZ340 u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da to svjedočenje karakterišu pokazatelji da on nije svjedočio iskreno i otvoreno, **[REDIGOVANO]**.

4512 D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 2749. V. takođe P4417 (Potvrda o smrti Zaima Pezerovića); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 4 (pod pečatom); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 34–36, 45–46, 73–78, 80 (pod pečatom); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 133; Milorad Davidović, T. 15535 (28. juni 2011.).

4513 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2749.

4514 D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2.

4515 D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2; P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.). U tom istom izvještaju navodi se da je Repić bio sklon uzimanju opojnih droga. Panić je u svom svjedočenju izjavio da se stražari, iako su imali pismeno naređenje da ne puštaju nikoga u taj objekt, nisu usuđivali da se suprotstave Repiću i da nisu prijavili nijedan incident. Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2903–2904, 3015–3016, 3056; Petko Panić, T. 19184–19186 (20. septembar 2011.). Međutim, Vijeće ima u vidu da Panićevom svjedočenju, u pogledu prebacivanja krivice za postupke na pripadnike paravojnih formacija, nedostaje uravnoteženost i da ga karakterišu pokazatelji pristrasnosti. S obzirom na nedosljednosti i pokazatelje pristrasnosti, Vijeće ne smatra da je u pogledu konkretnog pitanja nemogućnosti da se spriječi zlostavljanje od strane pripadnika paravojnih formacija njegovo svjedočenje vjerodostojno.

ubio približno 19, a ranio približno 13 zatočenika.[4516] Poslije tog ubijanja, preživjeli zatočenici su premješteni u "Novi izvor".[4517]

1300. Jednom zatočeniku je Kosta Erić ispričao o ubijanju i zlostavljanju zatočenika u Čelopeku. Njemu su naložili da očisti taj objekt i on je u njemu pronašao tragove ljudske krvi; takođe je učestvovao u prevoženju leševa i njihovom pokopavanju u masovne grobnice.[4518] Sredinom jula 1992., preostali zatočenici iz Čelopeka premješteni su uz pomoć opštinskih vlasti bosanskih Srba u logor Batković u Bijeljini.[4519]

(b) Zaključak

1301. Vijeće stoga zaključuje da su muškarci, bosanski Muslimani, bili zatočeni u Domu kulture u Čelopeku od kraja maja do jula 1992. godine. Srpske snage su tjerale te zatočenike da jedan drugog tuku, neke su izbole nožem i zlostavljale, a ubile su najmanje 60 od tih ljudi.

4516 D1417 (Prijava MUP-a Republike Srbije, 6. novembar 1993.), str. 2–3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2750. Prema činjenici o kojoj je presuđeno, Repić se u taj zatočenički objekt vratio 27. juna 1992. i ubio 20 i ranio 22 zatočenika. Davidovića je Jekić obavijestio o tom incidentu u kojem je u Čelopeku ubijeno oko 20 civila, bosanskih Muslimana. D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 8, 21, 30. V. takođe P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 62 (pod pečatom); Jovan Ivanović, T. 39877–39878 (13. juni 2013.); svjedok KDZ340, T. 17475–17476 (18. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). O tim incidentima obaviještena je i Služba državne bezbednosti Srbije. P2880 (Službena zabilješka Centra RDB-a Valjevo, 2. juli 1992.).

4517 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 63 (pod pečatom). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3033–3034; Petko Panić, T. 19187 (20. septembar 2011.) (gdje je Panić izjavio da su preostali zatočenici premješteni u "Novi izvor" radi zaštite i kako bi im se ukazala medicinska pomoć). Iako Vijeće smatra da Panićevo svjedočenje potkrepljuje činjenicu da su preostali zatočenici premješteni u "Novi izvor", ipak ga karakterišu pokazatelji neuravnoteženosti, kao i nastojanja da prebaci krivicu za događaje u Zvorniku.

4518 **[REDIGOVANO]**. Vijeću su predočeni dokazi da je, nakon ekshumacije masovnih grobnica na Crnom Vrhu i u Grbavcima-Hajdarevu, za 15 muškaraca utvrđeno da su to ljudi koji su nestali u Čelopeku u maju ili junu 1992. Međutim, Vijeće napominje da nema dovoljno dokaza da bi se ta lica dovela u vezu s tim incidentom iz Priloga Optužnici, koji je ograničen na ubijanje u periodu od 10. do 28. juna 1992. Pored toga, **[REDIGOVANO]** je samo izjavio da je poznavao neke od tih ljudi, ali nije objasnio da li zna da su oni nestali u Čelopeku ili kada su nestali. **[REDIGOVANO]**; P4841 (Pismo Komisije za nestale osobe Federacije BiH, 30. juli 2007.). Mašović je takođe imenovao tih 15 ljudi kao lica čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 61-73, 105, 107. Vijeće napominje da je Mašović identifikovao još neka lica čiji su posmrtni ostaci ekshumirani iz masovnih grobnica, ali da nema nikakvih drugih dokaza koji bi ih doveli u vezu s ovim incidentom. Vijeće se stoga neće osloniti na Mašovićevo svjedočenje u tom pogledu.

4519 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2748. Vijeću su takođe predočeni dokazi o inspekciji zatočeničkih objekata koja je izvršena u Zvorniku u oktobru 1992., ali se ono nije uvjerilo da se ti dokazi odnose na ijedan od zatočeničkih objekata iz Priloga Optužnici. P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 3, 7; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 26. Optuženi upućuje na ovaj izvještaj i tvrdi da se u njemu Dom kulture u Čelopeku uopšte ne navodi kao zatočenički objekt. Završni podnesak odbrane, par. 1455. Vijeće smatra da su ta tvrdnja ili to što se ovaj objekt ne pominje u dotičnom izvještaju sasvim nebitni.

(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici

1302. U Optužnici se navodi da je Tehnička škola u Karakaju korištena kao zatočenički objekt barem od maja do juna 1992.[4520]

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1303. Tehnička škola u Karakaju nalazila se u industrijskoj zoni Karakaja, u blizini fabrike "Alhos".[4521] Tehničku školu u Karakaju čuvali su vojnici bosanskih Srba,[4522] među kojima su bili pripadnici TO-a Karakaj (poznatog pod nazivom četa Karakaj) koji je kasnije postao dio VRS-a.[4523] U tom objektu bili su prisutni Dragan Ristanović, komandant TO-a Karakaj, i pripadnici paravojnih formacija, među kojima su bili Topola, Mrski, Crni i Pivarski.[4524] Stražari su radili u smjenama i bili su pod komandom Pivarskog.[4525]

1304. Kada su 1. juna 1992. u Đuliće došli ljudi iz 13 sela nastanjenih bosanskim Muslimanima, približno 750 muškaraca je odvojeno od žena i djece i odvedeno u Tehničku školu u Karakaju.[4526] Prije nego što su ih ukrcali u kamione koje je organizovao zvornički TO,[4527] vojnici bosanskih Srba

---

4520 Tužilaštvo tvrdi da predočeni dokazi pokazuju da je taj objekt bio u funkciji od 1. juna 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 902.

4521 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2883; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P4847 (Mapa Karakaja s oznakama koje je unio svjedok KDZ610) (gdje je lokacija Tehničke škole u Karakaju označena brojem 4); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 80 (pod pečatom); P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 18 (pod pečatom); P3185 (Fotografija Tehničke škole u Karakaju); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.), str. 5 (pod pečatom).

4522 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2753.

4523 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897–2898; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 4–5, 18, 20; Stražari koji su identifikovani su Ljubiša Pejić, Zdravko Blagojević, Mile Savić, Dušan Stevanović, Ivan Arapović, Mile Blagojević, Kosta Pejić, Dragan Pejić, Željko Pejić, Steva Vasiljević (zvani Koružnjak), Dušan Mitrović, Božo Radić, Milan Arapović, Branko Pejić. V. takođe P3194 (Platni spisak jedinice Karakaj Zvorničke brigade, bez datuma); P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 5–6.

4524 P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 6. Iako je Vidović u svom svjedočenju takođe izjavio da je objekt bio pod kontrolom pripadnika paravojnih formacija uprkos prisustvu TO-a Karakaj, Vijeće je taj zaključak uzelo s oprezom. Prilikom donošenja te ocjene, Vijeće je imalo u vidu da Vidovićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji da je nastojao da se oslobodi svake odgovornosti i da svu krivicu prebaci na Pivarskog. Njegovo svjedočenje u tom pogledu karakterišu pokazatelji neiskrenosti i pristrasnosti i Vijeće se u vezi s ovim pitanjem ne može osloniti na njega.

4525 P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 6–7, 23; Dragan Vidović, T. 17759, 17761, 17763 (23. avgust 2011.) (gdje je svjedok izjavio da se prijetilo stražarima koji nisu postupali po naređenju Pivarskog da tuku zatočenike). Panić je izjavio da stražari nisu bili u stanju da spriječe pripadnike paravojnih formacija da ulaze u objekt kad god im se prohtjelo. Petko Panić, T. 19183 (20. septembar 2011.). Međutim, Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 4517 za obrazloženje zašto se ne može osloniti na Panićevo svjedočenje u tom pogledu.

4526 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17620 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2752; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2896. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17302–17304 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Optuženi je prihvatio da su zatočenici bili držani u Tehničkoj školi u Karakaju od maja do juna 1992. Završni podnesak odbrane, par. 1453.

4527 Svjedok KDZ555, T. 17302 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

su od tih muškaraca oduzeli novac i lične isprave[4528] a zatim ih "poput sardina" nagurali u tri kamiona i tukli.[4529] Vojnici bosanskih Srba su sprovodili zatočenike.[4530] Pored ljudi iz Đulića, među tim zatočenicima su bili ljudi iz Lupa i Klise.[4531]

(b) Uslovi zatočenja

1305. Približno 750 ljudi odvedeno je u zgradu u kojoj je bila radionica i držano u jednoj prostoriji koja je bila premalena. Međutim, zatočenici su uspjeli da sruše željeznu pregradu koja je tu prostoriju odvajala od susjedne.[4532] Vode je bilo jedino u toj drugoj prostoriji.[4533] Prve noći je približno 20 zatočenika umrlo od gušenja.[4534] U zgradu u kojoj su držali zatočenike ubacivali su samo po nekoliko vekni hljeba i oni koji nisu uspjeli da ih uhvate ostajali su bez hrane.[4535]

(c) Postupanje prema zatočenicima

1306. Po dolasku u Tehničku školu u Karakaju, muškarcima su naredili da iskoče iz kamiona i trče kroz špalir u kojem je bio veliki broj vojnika bosanskih Srba[4536] koji su ih udarali kundacima pušaka, šakama i nogama, psovali ih i vrijeđali.[4537] Dok su muškarci trčali u zgradu, na drugoj strani ceste stajale su neke žene, bosanske Srpkinje, koje su vikale i govorile vojnicima da "pobiju balije".[4538] Jutro nakon dolaska, zatočenicima su naredili da predaju sav novac, ručne satove i

4528 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 14 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17619 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4529 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 15 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17621 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

4530 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 16 (pod pečatom).

4531 P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 8, 24–25.

4532 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 13, 18, skica B (pod pečatom). Svjedok KDZ029 je uspio da navede 38 ljudi **[REDIGOVANO]** koji su bili zatočeni s njim u zgradi u kojoj se nalazila radionica. Svjedok KDZ029 je izjavio da su tijela 14 od tih 38 ljudi pronađena uglavnom na području Crnog Vrha i sahranjena **[REDIGOVANO]**; svjedok KDZ029 je izjavio da je naveo samo približne dimenzije te prostorije. Svjedok KDZ029, T. 17622–17623 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 8–9, 24–25. V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12.

4533 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 18 (pod pečatom).

4534 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 20 (pod pečatom). Svjedok KDZ029 je čuo da su među zatočenicima koji su umrli od gušenja bili Hrustan Avdić i Nešad Hamzić. Tijela te dvojice ljudi kasnije su ekshumirana iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 105–106; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2754.

4535 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 24 (pod pečatom). V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12.

4536 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 16 i skica A (pod pečatom); P3184 (Zapisnik Okružnog suda u Beogradu, istražni sudija Veća za ratne zločine, 14. februar 2007.), str. 6 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2752. V. takođe svjedok KDZ555, T. 17304 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4537 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 17 (pod pečatom).

4538 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 17 (pod pečatom).

dokumente, koje je pokupio Pivarski. Zatim su ih natjerali da pješice odu u jedan drugi dio tog objekta dok su ih vojnici surovo tukli po naređenju Pivarskog.[4539]

(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1307. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage od juna 1992. dovodile bosanske Muslimane u Tehničku školu u Karakaju i tamo ih držale u zatočenju. Zatočenici su držani u lošim uslovima koje je prve noći karakterisao nedostatak prostora, uslijed čega se ugušilo približno 20 ljudi. Zatočenike su i tukli. Nisu dobijali dovoljno hrane i oduzete su im dragocjenosti.

(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici

1308. Tužilaštvo navodi da je u Tehničkoj školi u Karakaju u periodu od 1. do 5. juna 1992. ubijeno približno 160 ljudi.

1309. Vojnici, bosanski Srbi, birali su "bogate i istaknute ljude" i odvodili ih u drugu prostoriju; poslije toga, ostali zatočenici bi čuli jaukanje, viku i rafale iz vatrenog oružja.[4540] Kapetan Mijo, koji je nosio kokardu, prozivao je zatočenike iz Tršića i one koje je odveo više niko nije vidio.[4541] Zatim su izdvajali druge zatočenike da iznesu leševi i često se ni ti zatočenici više ne bi vratili.[4542] Stražari u tom objektu su na taj način izdvojili, izveli i ubili približno 160 ljudi.[4543] Vasilić je priznao da ništa nije učinjeno da bi se provela istraga o ubijanju u Tehničkoj školi u Karakaju.[4544]

4539 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 21 i skica B (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2755; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 10, 12. V. takođe Petko Panić, T. 19142 (19. septembar 2011.); P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12.

4540 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 22–23 (pod pečatom). Ali v. Dragan Vidović, T. 17752–17754, 17759–17762 (23. avgust 2011.); P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 9, 11–12, 14, 24–25. Vijeće je imalo u vidu svoju ocjenu vjerodostojnosti iz fusnote 4524 kada je zaključilo da Vidovićevo svjedočenje da u tom objektu nije bilo zlostavljanja ili ubijanja zatočenika nije pouzdano. Vijeće dalje napominje da je Vidović, na konkretno pitanje o ubijanju u tom objektu, pokušao da izbjegne odgovor, a zatim se distancirao od jedne prethodne nedosljedne izjave. Isto tako, u Vasilićevom svjedočenju postojala je jedna velika nedosljednost, a i on je nastojao da se distancira od razgovora koji je s njim obavljen ranije, u kojem je izjavio da je čuo glasine o ubijanju u Tehničkoj školi u Karakaju. Marinko Vasilić, T. 39940–39943 (13. juni 2013.); P6405 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Marinkom Vasilićem, 21. oktobar 2002.), str. 4–5. U svjetlu tih nedosljednosti, Vijeće se neće osloniti na Vasilićevo negiranje da je u to vrijeme znao za ubijanje.

4541 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 26 (pod pečatom); svjedok KDZ029, T. 17623–17625 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). **[REDIGOVANO]**.

4542 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 22 (pod pečatom).

4543 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 23, 26 (pod pečatom) (gdje se navode imena petorice od zatočenika koji su na taj način ubijeni: Ramiz Sinanović, Osman Smajlović, Hasan Avdić, Nurija Jašarević i Avdo Jašarević); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2756. V. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 60, 63–65, 67, 71, 105–106 gdje se navodi spisak žrtava ekshumiranih iz masovnih grobnica koje se dovode u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici (od imenovanih lica koja je identifikovao svjedok KDZ029, prema Mašovićevoj tabeli, iz masovnih grobnica su ekshumirani ostaci Hasana Avdića, Nurije Jašarevića i Avde Jašarevića). V. takođe Jovan Ivanović, T. 39875–39877 (13. juni 2013.); P4837 (Izjava

1310. Vijeću su predočeni i dokazi o nestanku zatočenika koji su odvedeni na razmjenu zarobljenika i koji se još uvijek vode kao nestali.[4545] Međutim, Vijeće neće donositi zaključke u vezi s tim, budući da se nije uvjerilo da su ti nestanci povezani s incidentom ubijanja 20.3 iz Priloga B Optužnici, koji se odnosi na vrlo konkretno određen period u junu 1992.

1311. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage početkom juna 1992. u Tehničkoj školi u Karakaju ubile približno 160 ljudi.

(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici

1312. Tužilaštvo navodi da je u Gerinoj klaonici u periodu od 5. do 8. juna 1992. ubijeno približno 190 ljudi.

1313. Dana 5. juna 1992., onih 550 zatočenika koliko ih je bilo ostalo u Tehničkoj školi u Karakaju ukrcali su u autobuse i rekli im da ih vode na razmjenu; međutim, odveli su ih u Pilicu.[4546] U tom konvoju je bilo pet-šest autobusa i u svakom od njih je bilo 50 do 60 ljudi.[4547] Dragan Spasojević je naredio policiji da prati taj konvoj autobusa do Doma kulture u Pilici,[4548] gdje

---

svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 66 (pod pečatom); svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21036–21037. Mašović je identifikovao nekolicinu osoba čiji su ostaci ekshumirani iz masovnih grobnica koje je on doveo u vezu s incidentom 20.3 iz Priloga B Optužnici, međutim, nema nikakvih drugih dokaza koji te konkretne osobe dovode u vezu s ovim incidentom iz Priloga Optužnici. V. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 63–64, 71, Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G. Isto tako, Vijeću su dostavljene potvrde o smrti za devet ljudi za koje je prijavljeno da su umrli 1. juna 1992. u Bijelom Potoku, a koji se u Završnom podnesku tužilaštva pominju kao osobe povezane s ovim incidentom iz Priloga Optužnici. V. P4418 (Potvrde o smrti Himze Dedića, Zijada Gojkića i Nijaza Gojkića); P4419 (Potvrde o smrti osoba ubijenih u Zvorniku); P4420 (Potvrda o smrti Ibre Gojkića). Međutim, u odsustvu daljnjih dokaza koji bi te osobe doveli u vezu s ovim incidentom, Vijeće se u tom pogledu neće osloniti na ovaj dokaz. Shodno tome, Vijeće se neće osloniti na te potvrde o smrti niti na Mašovićeve forenzičke dokaze (osim u vezi s tri imenovane osobe koje se pominju gore u tekstu) u svrhu donošenja zaključka u vezi s ovim incidentom iz Priloga Optužnici.

4544 Marinko Vasilić, T. 39944 (13. juni 2013.). V. također D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 56 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39367 (6. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ga je Pavlović obavijestio da je naredio da se odvoji približno 170 muškaraca i da se oni zatoče u Karakaju u svrhu razmjene, ali da su pripadnici paravojnih formacija kasnije ubili mnoge od ljudi koji su bili tamo zatočeni). Vijeću su predočeni i dokazi iz druge ruke da je Grujić znao šta se dogodilo zatočenicima, ali je tvrdio da je to učinjeno bez njegovog znanja. Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21087–21088 (pod pečatom). Vijeće ne pripisuje nikakvu težinu ovom Grujićevom poricanju iz druge ruke, a on je, pored toga, nastojao i da se distancira od ovog incidenta.

4545 P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 24 (pod pečatom). Tijelo Ismeta Ahmetovića ekshumirano je iz jedne masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 60. V. također P3191 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 7 (pod pečatom).

4546 **[REDIGOVANO]**. Prevoz zatočenika 5. juna 1992. zabilježen je u jednom dokumentu preduzeća "Drinatrans" u kojem se navodi da je naređenje za taj prevoz došlo od Privremene vlade i zvorničkog TO-a. P3186 (Račun "Drina-Transa" u vezi s prevozom izbjeglica iz opštine Zvornik, 8. juni 1992.), str. 1–2; **[REDIGOVANO]**; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 8, 14–15; Dragan Vidović, T. 17761 (23. avgust 2011.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

4547 Dragan Vidović, T. 17761 (23. avgust 2011.).

4548 Vijeće napominje da su svjedoci ovu lokaciju nazivali "kulturnim centrom", "domom u Pilici", "domom kulture" i zgradom kina. V., između ostalog, Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10982; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 71; Milenko Tomić,

ih je čekalo mnogo vojnika u uniformama JNA.[4549] Stražari su pucali iznad glava zatočenika i naredili im da im predaju novac i zlato.[4550] Tri dana kasnije, ljudima koje su držali u Pilici rekli su da ih vode u Živinice na razmjenu zarobljenika.[4551]

1314. **[REDIGOVANO]** je bio u grupi od 64 zatočenika koje su odveli i natjerali da se ukrcaju u jedan kamion; vojnici, bosanski Srbi, zatim su navukli ceradu.[4552] Kamion su pod policijskom pratnjom odvezli u Gerinu klaonicu koja se nalazi u industrijskoj zoni Karakaja u blizini rijeke Drine.[4553] Zatočenike su iskrcali iz kamiona, uveli u odvojene prostorije i rekli im da se okrenu prema zidu.[4554] Tu su bila dvojica stražara u uniformama JNA naoružana puškomitraljezima.[4555] Kada su im zatočenici okrenuli leđa, stražari su počeli da pucaju na njih; **[REDIGOVANO]**.[4556] Kada je pucnjava završena u prvoj prostoriji, stražari su prešli u drugu prostoriju i takođe otvorili vatru na zatočenike.[4557] Kada je jedan zatočenik koji je bio ranjen preklinjao da ga ubiju, stražari su rekli da će ga pustiti da pati zato što je "balija".[4558] Nakon što su stražari otišli, **[REDIGOVANO]** je uspio da pobjegne na obalu rijeke Drine, koja se nalazila u blizini te zgrade, i odatle vidio da su se kamioni još dvaput vratili na to mjesto; poslije njihovog dolaska čuo je rafale iz vatrenog oružja.[4559] **[REDIGOVANO]** je procijenio da su tu doveli i pogubili približno 190 ljudi u tri grupe, ali Vijeće se nije uvjerilo da se u tom pogledu može osloniti na njegovu procjenu, s obzirom na to da svjedočenje nije jasno u vezi s tim da li je mogao da vidi ljude kako se iskrcavaju iz kamiona.[4560]

P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21001; P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 16, 26; P3195 (Izjava svjedoka KDZ029 od 28. juna 2011.), par. 29 (pod pečatom); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 26–27; Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11323; Jean-René Ruez, T. 23850, 23852 (30. januar 2012.). Vijeće smatra da svi ti svjedoci misle na jednu te istu zgradu te će, u svrhu dosljednosti, tu zgradu u cijelom tekstu ove Presude nazivati "Domom kulture u Pilici".

4549 P3192 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Draganom Vidovićem), str. 15–16, 26–27, 30.

4550 **[REDIGOVANO]**.

4551 **[REDIGOVANO]**.

4552 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744. **[REDIGOVANO]**: Sejdo Hasanović, Muradif Hasanović, Smajo Smailović i Asim Hamzić. Tijela te četiri osobe ekshumirana su iz jedne masovne grobnice. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 66, 72. V. takođe P4903 (Izvještaj o ekshumaciji na Crnom vrhu koji je sačinio Derek Congram, 14. novembar 2003.).

4553 **[REDIGOVANO]**; P3193 (Fotografija Gerine klaonice).

4554 **[REDIGOVANO]**.

4555 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

4556 **[REDIGOVANO]**. V. takođe Jovan Ivanović, T. 39878 (13. juni 2013.).

4557 **[REDIGOVANO]**.

4558 **[REDIGOVANO]**. Optuženi je prihvatio da je u junu 1992. u Gerinu klaonicu odvedeno 50 do 70 muškaraca, bosanskih Muslimana, i da su ih tamo ubili pripadnici paravojnih formacija. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1458. Optuženi dalje tvrdi da nema dokaza da su tome prisustvovali visoki opštinski funkcioneri i da dokazi ne otkrivaju ko je izdao naređenja u vezi s pokopom.

4559 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

4560 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2744.

1315. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u periodu od 5. do 8. juna 1992. odvele veliki broj muškaraca, bosanskih Muslimana, u Gerinu klaonicu i tamo ih pobile.[4561]

(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici

1316. U Optužnici se navodi da je fabrika "Alhos" korištena kao zatočenički objekt 9. aprila 1992. ili približno tog datuma.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1317. Fabrika "Alhos" je bila pogon za proizvodnju konfekcije koji se nalazio u Karakaju.[4562] Policija, arkanovci i Beli orlovi su u tom objektu držali u zatočenju bosanske Muslimane.[4563] U fabrici "Alhos" bili su prisutni i pripadnici drugih paravojnih formacija, uključujući one koje su bile povezane sa Žućom, Pivarskim, Crnim i Niškim.[4564] Jedan od arkanovaca je rekao da će oni dovesti svakog bosanskog Muslimana koga zateknu u gradu.[4565]

(b) Postupanje prema zatočenicima

1318. U muškoj svlačionici u fabrici "Alhos" držali su 20 bosanskih Muslimana iz Zvornika i nekoliko ljudi iz Bukovika, mjesta pored Zvornika.[4566] Sve ljude su, jednog po jednog, odvodili na ispitivanje u drugu prostoriju, iz koje su dopirali prigušeni zvuci udaraca i glasni jauci.[4567] Kada bi ih vratili, bacili bi ih na pod i neki su "bez svijesti ležali na podu u lokvi krvi, nekima su očigledno bile slomljene ruke ili vilice, ili im je bilo izbijeno oko. Neki mlađi, fizički jači ljudi ležali bi na

---

4561 Vijeću su predočeni dokazi da su u maju 1992. u Gerinoj klaonici istovarene stotine leševa i da su ta tijela kasnije pokopana u masovne grobnice. Vijeću su predočeni i dokazi o drugim ubistvima koja su počinjena u Gerinoj klaonici i pokopu leševa odvezenih iz te klaonice, ali to nije bilo u periodu u kojem se optuženi tereti za ovaj incident iz Priloga Optužnici. P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 32, 34–47, 53, 67–74; svjedok KDZ610, T. 27196 (29. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica); P4842 (Fotografija Gerine klaonice s oznakama koje je unio svjedok KDZ610); P4846 (Mapa koju je nacrtao svjedok KDZ610) (pod pečatom); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2902–2903, 2991; svjedok KDZ555, T. 17307 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). V. također svjedok KW317, T. 39365–39366 (6. juni 2013.).

4562 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 2; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2871, 2940; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P3166 (Mapa industrijske zone Karakaj).

4563 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2757. V. također P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8, 10 (pod pečatom). Ali v. svjedok KDZ555, T. 17309–17310 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je objekt bio pod kontrolom arkanovaca i da oni nisu nikom drugom odobravali pristup). Neki bosanski Srbi su također bili uhapšeni iz razloga vezanih za vojnu disciplinu i pritvoreni u tom objektu. P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29115.

4564 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 33 (pod pečatom).

4565 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 9 (pod pečatom).

4566 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 9–10 (pod pečatom).

4567 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom).

podu u, činilo se, besvesnom stanju, a udovi bi im se trzali".[4568] Na podu je ležalo 15 ljudi, a stražari bi povremeno otvorili vrata, ubacili suzavac u prostoriju i zatim stajali vani i smijali se.[4569]

1319. Ljude su iz te prostorije radi ispitivanja izvodili stražari, ali su sâmo ispitivanje vršili arkanovci.[4570] Bijele pločice na zidovima prostorije u kojoj je vršeno ispitivanje bile su skroz poprskane krvlju, a pod je bio prekriven krhotinama stakla koje su, kako je čuo svjedok KDZ059, zatočenici bili prisiljeni da gutaju.[4571] Dana 9. aprila 1992. ili približno tog datuma, Branko Grujić je ispitivao i tukao jednog zatočenika.[4572] Nakon što je telefonom razgovarao s Pejićem, Banjanoviću su dozvolili da dođe u fabriku "Alhos" i on je uspio da obezbijedi da se ljudi iz Kozluka koji su tu bili zatočeni puste, pri čemu je primijetio da su "ti ljudi bili modri od batina".[4573]

(c) Zaključak

1320. Vijeće stoga zaključuje da su bosanski Muslimani bili zatočeni u fabrici "Alhos" u aprilu 1992. Srpske snage su te zatočenike podvrgavale teškom premlaćivanju i zlostavljanju.

(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici

1321. U Optužnici se navodi da je preduzeće "Novi izvor", poznato i kao "Ciglana", korišteno kao zatočenički objekt barem od 29. maja 1992. do 30. jula 1992.[4574]

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1322. Fabrika "Ciglana" nalazila se na području Karakaja.[4575] Dana 18. maja 1992. ili približno tog datuma, fabriku "Ciglana" preuzeo je Major Toro sa svojom grupom, poznatom pod nazivom

---

4568 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom).

4569 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom).

4570 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**.

4571 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 10 (pod pečatom). Vijeću su predočeni i dokazi o tome da je u objektu zlostavljan i jedan Srbin, što je trebalo da služi kao primjer ostalim Srbima. P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 8–9 (pod pečatom). Vijeće ne smatra da su Grujićevo svjedočenje i spekulacije o tome ko je odgovoran za zlostavljanje u fabrici "Alhos" pouzdani. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 50. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnotama 4237 i 4239.

4572 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2758. Ali v. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 60; Branko Grujić, T. 40401–40402 (25. juni 2013.). Vijeće ima u vidu konkretne nedosljednosti u Grujićevom svjedočenju u vezi s ovim pitanjem, kao i jasne pokazatelje da je on nastojao da minimizira svoje lično učešće. Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Činjenica o kojoj je presuđeno 2758 takođe govori o ubijanju 18 zatočenih bosanskih Muslimana od strane arkanovaca 9. aprila 1992. ili ubrzo poslije toga datuma, međutim, u Prilogu B Optužnici se ne tereti ni za kakav incident ubijanja u ovom objektu.

4573 P104 (Izjava svjedoka Fadila Banjanovića od 9. februara 1998.), par. 2-41; Fadil Banjanović, P57 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 20695.

4574 Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je "Ciglana" funkcionisala kao zatočenički objekt od 27. maja do 15. jula 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 914.

Kobre, u kojoj su, pored ostalih, bili ljudi s nadimcima Pufta i Zoks.[4576] Pet-šest stražara, među kojima je bio i Žućo,[4577] čuvalo je fabriku "Ciglana".[4578] Taj zatočenički objekt čuvali su i pripadnici rezervnog sastava policije.[4579]

1323. Dana 27. maja 1992., u tom objektu je zatočeno 186 bosanskih Muslimana iz Diviča.[4580] Pored toga, približno 20 zatočenika s poljoprivrednog dobra Ekonomija prevezeno je u fabriku "Ciglana", gdje su ih sve zatočili u jednoj maloj prostoriji čiji su prozori bili okovani daskama.[4581] Među zatočenicima su bila dvanaestorica ljudi za koju su u jednoj emisiji na beogradskoj televiziji rekli da su pripadnici Zelenih beretki.[4582] Dana 15. jula 1992., izuzev jednog zatočenika koji je odveden u SUP u Zvorniku, zatočenici iz "Ciglane" su odvedeni u logor Batković, da bi u januaru 1993. bili razmijenjeni.[4583]

(b) Postupanje prema zatočenicima

1324. Zatočenike su tjerali da rade, da istovaruju i utovaruju blokove na kamione i da čiste krug fabrike; druge grupe su svakodnevno odvodili da pomažu u pljačkanju napuštenih domova u Zvorniku, Kozluku i Kula Gradu.[4584] Zatočenike su budili u 05:00 sati i odvodili na rad.[4585] S obzirom na obim posla koji je trebalo obaviti, u fabriku "Ciglana" su dovodili još jednu grupu

---

4575 Petko Panić, T. 19139–19141 (19. septembar 2011.). V. takođe svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14942 (pod pečatom); P3187 (Mapa opštine Zvornik).

4576 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13, 19. V. takođe Petko Panić, T. 19139–19141 (19. septembar 2011.). Optuženi je prihvatio da je do tog preuzimanja došlo. Završni podnesak odbrane, par. 1457.

4577 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19.

4578 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 18.

4579 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2759. V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 2953, 2933, 3004, 3016–3018; Petko Panić, T. 19152–19153, 19175 (20. septembar 2011.).

4580 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2760. V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 3057–3058.

4581 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9–10; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 17. V. P75 (Skice koje je nacrtao Nedžad Hadžiefendić), skica C za iskaz svjedoka u vezi s lokacijom fabrike "Novi izvor". V. takođe P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11.

4582 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 6, 18. Među ljudima koje je ovaj svjedok identifikovao bili su Ismet Čirak, Fikret čije prezime nije poznato, Nedžad Hadžiefendić, Muhamed Redžić, Bego čije prezime nije poznato, Besim čije prezime nije poznato, Safet čije prezime nije poznato, Kemal Korkutović, Sead Feriz, Smajo čije prezime nije poznato, jedan brijač iz Zvornika kojeg su zvali Brico i Ciciban, Nermin čije prezime nije poznato, Ibrahim Subašić, Admir Hadžiavdić, Sejfudin Džihić, Edib Omerović, Senaid Avdić, Mirsad Salihović.

4583 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 23. Tužilaštvo upućuje na dokazni predmet P2916 u prilog tvrdnji da je autobuse platila Privremena vlada. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 922. Međutim, Vijeće napominje da je P2916 uvršten u spis samo kao polazni dokument u referentne svrhe i neće se u tom pogledu oslanjati na njega.

4584 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11, 20–21; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 13. Vijeće napominje da jedina vrsta prisilnog rada za koju se optuženi tereti u Optužnici jeste prisilni rad na liniji fronta.

4585 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 18.

zatočenika iz Čelopeka i drugih zatočeničkih logora, među kojima je bilo i deset ljudi koje je zatočila jedinica Kapetana Dragana.[4586]

1325. Pripadnici paravojnih formacija iz Srbije često su dolazili u taj objekt i "žestoko" zlostavljali zatočenike.[4587] Jedna grupa od pet pripadnika Belih orlova iz Loznice ušla je u taj objekt i tukla zatočenike sat ili dva, naredivši im da pjevaju "četničke" pjesme.[4588] Zatočenike su tukli debelim drvenim štapom, a nekima su naredili i da tuku druge zatočenike.[4589] Ljudi iz grupe Niškog takođe su u taj objekt dovodili zatočenike s poljoprivrednog dobra Ekonomija i tukli ih.[4590] Pripadnici Belih orlova, jedan čovjek kojeg su zvali Vojvoda i Žućo izvodili su zatočenike i tukli ih; jednom prilikom su ih tukli kablom.[4591] Jednog zatočenika, za kojeg su rekli da je nekakav rukovodilac u SDA, tukli su dok se nije onesvijestio.[4592] Tokom tog zlostavljanja zatočenike su i ponižavali tjerajući da se krste, da pozdravljaju pozdravom "Bog ti pomogao, junače" i da jedu ugljenisan kruh tako da ga ni mrva ne ostane.[4593]

1326. U junu 1992., Pufta i njegova grupa počeli su da pretresaju zatočenike tražeći novac i on je jednom zatočeniku nožem isjekao dio kože na kojem je bio istetoviran polumjesec sa zvijezdom.[4594] Beli orlovi su jednom drugom prilikom došli u objekt i tukli zatočenike, ali te noći stražari su rekli zatočenicima da su dobili instrukcije da ne puštaju nikoga izvana bez dozvole, poslije čega zatočenici nekoliko dana nisu bili zlostavljani.[4595] Isto tako, poslije jednog drugog incidenta u kojem su zatočenici premlaćeni, Niški je ošamario Žuću; poslije toga, zatočenike nisu tukli pet-šest dana.[4596]

1327. Nakon što su trojica zatočenika udarila jednog od stražara i pobjegla iz objekta, Kobra i Žućo su rekli da sve zatočenike treba pobiti.[4597] Te večeri, zatočenike su ispitivali i nanijeli im

---

4586 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22.

4587 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2761. V. takođe P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 12–15.

4588 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 17–19.

4589 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19.

4590 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 17–18; P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9, 11–12. Svjedok je izjavio da ih Niški lično nije nikad tukao.

4591 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19–20.

4592 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 20.

4593 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 19–20. Optuženi je prihvatio da su paravojne grupe tukle zatočenike u tom objektu, ali tvrdi da to ukazuje na to da se radilo o proizvoljnom postupku pripadnika paravojske, bez ikakve koordinacije ili komunikacije od strane legalnih vlasti. Završni podnesak odbrane, par. 1457. Vijeće će se argumentima optuženog s tim u vezi baviti u odjeljku IV.A.3.a.iii.D: Paravojne jedinice.

4594 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22.

4595 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 21.

4596 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 20.

4597 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22.

povrede među kojima su bili odrezano uho, fraktura lobanje i posjekotina obraza.[4598] Sljedećeg jutra, zatočenike su postrojili pred zgradom i natjerali da tako stoje tri sata.[4599] Poslije toga Puftu više nikad nisu vidjeli i zatočenici nisu bili zlostavljani.[4600]

(c) Zaključak

1328. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage držale bosanske Muslimane zatočene u "Ciglani" od kraja maja 1992. do jula 1992. godine. Zatočenici su bili podvrgavani premlaćivanju i ponižavanju i bili su prisiljeni da rade u tom objektu i na drugim lokacijama u Zvorniku.[4601]

(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici

1329. U Optužnici se navodi da je zgrada u Drinjači (Dom kulture) korištena kao zatočenički objekt barem od maja do juna 1992.

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1330. Drinjača se nalazi južno od Zvornika.[4602] Dana 30. maja 1992., oko 150 bosanskih Muslimana, muškaraca, žena i djece iz Kostijereva odvedeno je i zatočeno u Domu kulture u Drinjači,[4603] koji se nalazi u neposrednoj blizini igrališta škole u Drinjači.[4604] Ostali zatočenici su tu došli iz drugog dijela Kostijereva, kao i iz Drinjače, Sopotnika i Đevanja.[4605] U Domu kulture u Drinjači ukupno je bilo zatočeno približno 300 Muslimana, muškaraca, žena i djece.[4606]

1331. Zatočenike su čuvali vojnici, bosanski Srbi, koji su nosili uniforme rezervnog sastava JNA.[4607] Jedan od vojnika je rekao zatočenicima da se nemaju čega plašiti i da će ih premjestiti u neka sela u blizini Zenice, a da će bosanski Srbi odatle doći da žive u njihovim selima.[4608] Žene i

4598 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22–23.

4599 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22–23.

4600 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 22–23.

4601 Vijeću su predočeni i dokazi o ubijanju ili nestanku zatočenika u tom objektu. P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12, 21–22. Međutim, Vijeće napominje da se optuženi u Prilogu B Optužnici ne tereti ni za kakav incident ubijanja u ovom objektu.

4602 P3187 (Mapa opštine Zvornik); D1613 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio svjedok KDZ555).

4603 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8699–8701; P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

4604 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 55, 59 (pod pečatom); P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

4605 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8702.

4606 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8702. Optuženi prihvata da je u periodu od maja do juna 1992. više ljudi bilo zatočeno u Drinjači. Završni podnesak odbrane, par. 1452.

4607 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8701; P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

4608 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8702–8703.

djecu su odvojili od muškaraca, "nagurali" u jedan autobus, odvezli u Čelopek i tri dana ih držali u štalama i šupama prije nego što su im dozvolili da pređu na teritoriju koju su držali bosanski Muslimani.[4609]

(b) Postupanje prema zatočenicima

1332. Jedna grupa ljudi u maskirnim uniformama ušla je u Dom kulture u Drinjači i vrijeđala zatočene muškarce, tjerajući ih da pjevaju "četničke" pjesme.[4610] Ti vojnici su iz grupe izdvajali pojedine zatočenike i odvodili ih na pozornicu, gdje su ih surovo tukli.[4611] U jednom slučaju, jednog su čovjeka tukli dok nije pao u nesvijest, a zatim su ga triput uboli nožem.[4612] Pretukli su 25 do 30 zatočenika i prijetili im.[4613] Vojnici, bosanski Srbi, koji su se nalazili u Domu kulture posmatrali su šta se događalo, ali nisu učinili ništa da bi spriječili ili prekinuli premlaćivanje koje je trajalo do približno 21:00 sati, kada je ta grupa ljudi otišla.[4614]

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1333. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage držale bosanske Muslimane, uključujući žene i djecu, zatočene u Domu kulture u Drinjači od kraja maja 1992. Žene i djeca su odvojeni od muškaraca, a zatim su premješteni na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana. Srpske snage su zatočenim muškarcima prijetile, surovo ih tukle i bole ih noževima.

(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici

1334. Tužilaštvo navodi da je 30. maja 1992. ili približno tog datuma u Drinjači ubijeno oko 88 muškaraca.

1335. U noćnim satima 30. maja 1992., grupa ljudi u sivomaslinastim uniformama, od kojih su neki imali i kokarde, ušla je u Dom kulture u Drinjači.[4615] Ta grupa ljudi naredila je zatočenicima da pognu glave i zatražila desetoricu dobrovoljaca među njima.[4616] Niko od zatočenika se nije javio

4609 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8703, 8726.
4610 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8704, 8708–8709.
4611 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8705.
4612 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8705–8706. Optuženi je prihvatio da su vojnici koji su identifikovani kao arkanovci surovo tukli zatočenike i tjerali ih da pjevaju, ali da u vezi s tim incidentom nije podnesen nikakav službeni izvještaj. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1452.
4613 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8706–8708 (gdje je svjedok izjavio da su zatočenike tukli drvenim palicama, komadima željeza, policijskim pendrecima i električnim kablovima).
4614 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8708–8709.
4615 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8710–8711, 8717, 8736–8740.
4616 Svjedok KDZ072, P425 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Šešelja*), T. 8711 (pod pečatom).

dobrovoljno, pa su odabrali desetoricu muškaraca i izveli ih, poslije čega se čuo rafal iz vatrenog oružja.[4617] Taj proces ponavljao se svakih pet minuta.[4618]

1336. Izveli su petu grupu zatočenika. Vojnici koji su bili postrojeni u vrstu pucali su na jednog od zatočenika, ali on je uspio da pobjegne.[4619] Dok je bježao odatle, vidio je veliku gomilu leševa koji su ležali na betonu.[4620] Taj zatočenik je dostavio spisak 88 ljudi iz sela Kostijerevo, Drinjača, Sopotnik i Đevanje koji su bili zarobljeni, zatočeni u Domu kulture u Drinjači i ubijeni iz vatrenog oružja u večernjim satima 30. maja 1992. On je naveo još pet ljudi koji su tokom tog dana ubijeni dok su pokušavali da izbjegnu hapšenje.[4621] Vijeće je formalno primilo na znanje da su Beli orlovi izvodili grupe od po deset zatočenika iz Doma kulture u Drinjači i pobili iz vatrenog oružja 88 ljudi.[4622]

1337. U jutarnjim satima 31. maja 1992., radnicima zvorničkog komunalnog preduzeća naređeno je da pokupe leševe u Drinjači; vidjeli su da su žene i djeca ukrcani u tri autobusa.[4623] Na igralištu škole u Drinjači, koje se nalazi na 50 metara udaljenosti od Doma kulture u Drinjači, "svuda je bilo leševa i krvi".[4624] Muškarci su bili ustrijeljeni u potiljak i leševi civila, bosanskih Muslimana, bili su

---

4617 **[REDIGOVANO]**.

4618 **[REDIGOVANO]**.

4619 **[REDIGOVANO]**.

4620 **[REDIGOVANO]**. Optuženi je prihvatio da su u tom incidentu pogubljena 83 muškarca, bosanska Muslimana, ali da su se pripadnici policije plašili pripadnika paravojnih formacija koji su bili odgovorni za to i da o tom incidentu nije sačinjen nijedan službeni izvještaj. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1451. Optuženi se takođe poziva na Panićevo svjedočenje i tvrdi da je pristup Drinjači bio onemogućen zato što je u tunelima bio postavljen eksploziv. Petko Panić, T. 19182–19183 (20. septembar 2011.). Vijeće ne smatra da taj dokaz potkrepljuje zaključak da je pristup Drinjači bio nemoguć.

4621 P95 (Spisak ljudi koji su zarobljeni ili ubijeni 30. maja 1992.) (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**. Taj svjedok je takođe učestvovao u procesu identifikacije i identifikovao je svog oca i braću nakon što je u septembru 1998. izvršena ekshumacija leševa. P101 (Izvještaj o ekshumaciji na lokalitetu Glumina-Ramin Grob) (pod pečatom). Od 88 osoba koje je imenovao **[REDIGOVANO]**, leševi njih 73 su ekshumirani iz masovnih grobnica. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 98–107. Pored toga, 52 od 88 osoba koje je imenovao svjedok KDZ072 navedeno je na spisku u dokaznom predmetu P101 (Izvještaj o ekshumaciji na lokalitetu Glumina-Ramin Grob) (pod pečatom).

4622 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2762. Vijeće smatra da je Vasilića o pogubljenju zatočenika u tom incidentu obavijestila jedinica TO-a kojom je komandovao poručnik Matić. Marinko Vasilić, T. 39930–39933 (13. juni 2013.). Vasilić je, međutim, u svom svjedočenju izjavio da pripadnici rezervnog sastava policije nisu mogli spriječiti taj incident. Vijeće napominje da je Vasilić, kada mu je predočena njegova prethodna izjava, izjavio da je policija najvjerovatnije vidjela šta se dogodilo. Vasiliću je takođe predočena njegova prethodna izjava da je o tom incidentu razgovarao s političkim rukovodiocima i članovima štaba TO-a i da ništa nije učinjeno, što protivrječi izjavi koju je dao tokom svjedočenja da je o tom pitanju razgovarao s načelnikom štaba TO-a Markom Pavlovićem, koji je obećao da će provesti istragu. Marinko Vasilić, T. 39933–39938 (13. juni 2013.); P6405 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Marinkom Vasilićem, 21. oktobar 2002.), str. 6–7. S obzirom na te protivrječnosti, Vijeće ne smatra pouzdanom Vasilićevu procjenu da pripadnici rezervne policije nisu mogli spriječiti taj incident. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće takođe upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti iz fusnote 4259.

4623 **[REDIGOVANO]**.

4624 **[REDIGOVANO]** (gdje je svjedok izjavio da je vidio kako su ubijena približno 83 muškarca, bosanska Muslimana, od kojih su neki imali samo 17 godina); P99 (Fotografija Doma kulture u Drinjači).

razbacani po tom igralištu.[4625] Zbog količine krvi, ljudi koji su prevozili leševe morali su dvaput da se vraćaju na igralište u Drinjači kako bi ga oprali.[4626] Leševi su utovareni u kamion, prekriveni ceradom i odvezeni ka Gerinoj klaonici; leševi su zatim premješteni s te lokacije i pokopani na muslimanskom groblju u Raminom Grobu.[4627] Među 155 leševa koji su ekshumirani iz te masovne grobnice, svjedok KDZ610 je uspio da prepozna neke ljude čije je ubistvo vidio u Drinjači.[4628]

1338. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 30. maja 1992. ili približno tog datuma u Drinjači ubile 88 muškaraca.

(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici

1339. U Optužnici se navodi da je poljoprivredno dobro Ekonomija korišteno kao zatočenički objekt od aprila do decembra 1992.[4629]

(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom

1340. Poljoprivredno dobro Ekonomija nalazi se na udaljenosti od 4 kilometra od Zvornika u industrijskoj zoni Karakaja.[4630] Zatočenike su držali u jednoj zgradi u centru poljoprivrednog dobra.[4631] Među zatočenicima u tom objektu bili su bosanski Muslimani iz sela Divič i Đulići.[4632] Dana 11. maja 1992. ili približno tog datuma, policija bosanskih Srba je u ovaj objekt prevezla osmoricu ljudi koji su bili zatočeni u Karakaju.[4633] Druge zatočenike su iz njihovih stanova u taj objekt odveli vojnici, među kojima su bili jedna grupa iz Loznice u Srbiji i ljudi s oznakama Belih orlova i natpisom "vojna policija". Te zatočenike su tukli i pretresali prije nego što su ih prevezli na poljoprivredno dobro Ekonomija.[4634] Na poljoprivrednom dobru je bila stacionirana jedna jedinica zvorničkog TO-a kojom je komandovao Miladin Mijatović.[4635]

4625 **[REDIGOVANO]**.

4626 **[REDIGOVANO]**.

4627 **[REDIGOVANO]**.

4628 **[REDIGOVANO]**; P101 (Izvještaj o ekshumaciji na lokalitetu Glumina-Ramin Grob) (pod pečatom).

4629 Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je taj objekt funkcionisao kao zatočenički objekt tokom maja 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 927.

4630 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P4847 (Mapa Karakaja s oznakama koje je unio svjedok KDZ610) (na kojoj je lokacija poljoprivrednog dobra Ekonomija označena brojem 2); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 80 (pod pečatom).

4631 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 51 (pod pečatom); P4843 (Fotografija poljoprivrednog dobra Ekonomija s oznakama koje je unio svjedok KDZ610). V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2897, 3057–3058.

4632 Svjedok KW317, T. 39366 (6. juni 2013.).

4633 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 7, 9–10; v. P75 (Skice koje je nacrtao Nedžad Hadžiefendić). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2763.

4634 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 10–11.

4635 Petko Panić, T. 19136 (19. septembar 2011.); P3386 (Spisak zaposlenih na Ekonomiji, 15. maj 1992.), str. 1–4. Među pripadnicima zvorničkog TO-a koji su primali platu za rad na poljoprivrednom dobru Ekonomija bili su

(b) Postupanje prema zatočenicima

1341. U prostoriji koja je ranije korištena kao skladište za đubrivo bilo je zatočeno 15 ljudi koje su tukli.[4636] Jedan starac koji je bio zatočen na poljoprivrednom dobru Ekonomija preminuo je nakon što su ga više puta premlatili.[4637] Jedan inspektor policije iz Zvornika je od zatočenika tražio da daju izjave da je taj starac umro prirodnom smrću.[4638] Bosanske Muslimane su također odvodili s poljoprivrednog dobra Ekonomija na prisilni rad.[4639]

1342. Zatočenicima je oduzeta imovina i vojnici su im prijetili da će ih sve pobiti ako im ne daju izjave o tome gdje se nalazi oružje.[4640] Najmanje deset zatočenika je surovo premlaćeno.[4641] Avdispahiću su, na primjer, rekli da se njegova izjava ne podudara s izjavom jednog drugog zatočenika; u sobu su onda ušla petorica ili šestorica vojnika, tukla ga skoro pola sata i natjerala ga da stane uza zid i podigne tri prsta u srpski pozdrav.[4642] Ti vojnici su psovali Avidspahića dok su ga tukli.[4643] Sat ili dva kasnije, došla je jedna grupa od četiri-pet vojnika koji su prijetili Avdispahiću i tukli ga dva sata drvenim štapom, debelim električnim kablom i gumenim crijevom.[4644] Ta grupa vojnika je približno svaka dva sata ulazila i tukla zatočenike koliko god je mogla, a to je trajalo cijeli dan.[4645]

1343. Dana 12. ili 13. maja 1992., Begu Bukvića su izveli i tukli, a kad su ga doveli nazad u prostoriju bio je "napola mrtav".[4646] U tim premlaćivanjima nekim zatočenicima su polomili ruke.[4647] Te iste noći, u prostoriju je ušla jedna druga grupa vojnika i rekla zatočenicima da svi oni

---

Branko Mićić, Pero Mićić, Petko Nikolić, Branko Đokić, Dobrinko Đokić, Mirko Jokić, Mile Mićić, Slobodan Stevanović, Milan Filipović i Zdravko Simić.

4636 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 8.

4637 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9–10; P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12 (koji je tog starca identifikovao kao oca Fehima Dautovića). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2765. Optuženi je prihvatio da su zatočenike tukli vojnici koji su nosili oznake Belih orlova i Kobri i da je jedan starac podlegao povredama koje je zadobio dok su ga tukli, ali da taj smrtni slučaj nije prijavljen vlastima bosanskih Srba. Završni podnesak odbrane, par. 1456.

4638 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 9–10. Avdispahić je u svom svjedočenju također izjavio da su mu naredili da sjedne na jednog starca i da nije mogao da vidi da li je taj starac već bio mrtav. P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11. Vijeću nije jasno da li se to odnosi na istog čovjeka.

4639 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 49 (pod pečatom). Vijeće ima u vidu da se optuženi u Optužnici tereti samo za prisilni rad na liniji fronta.

4640 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 11–12.

4641 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12–13

4642 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 12–13.

4643 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13.

4644 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13.

4645 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13.

4646 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 13–14.

4647 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.

koji nisu glasali za suverenu BiH sjednu.[4648] Kako Avdispahić nije mogao da sjedne jer su mu noge bile previše otekle, naredili su mu da se okrene prema zidu i pretukli ga.[4649] Avdispahić je zatim udario u zid i onesvijestio se, a kada je došao sebi bio je "na podu u krvi i vodi".[4650]

1344. U jutarnjim satima 13. maja 1992., jedan čovjek u uniformi JNA koji je govorio ekavicom i imao nadimak Učo, ispitivao je zatočenike i premlatio jednog od njih koga je optužio da je krijumčario oružje.[4651] Kad je Učo otišao, ušla je jedna druga grupa vojnika i odmah počela da tuče zatočenike.[4652] Dvojici ljudi su naredili da kleknu četveronoške i onda su im u anus ugurali štap u dužini od 30 centimetara, dok su ti zatočenici vrištali i jaukali.[4653] Kad su završili s premlaćivanjem i zlostavljanjem naredili su zatočenicima da obrišu krv odjećom.[4654]

1345. Tokom tog incidenta, vojnici su vikali na zatočenike.[4655] Ušao je Zoran Jovanović i Brko mu je rekao: "Ovdje su tvoje ptičice iz Glinice"; Jovanović se nasmijao i izašao.[4656] Kad je Jovanović otišao, Brko je udario Avdispahića u glavu, a ostalim zatočenicima su naredili da udaraju jedan drugog i da skinu gaće i jedan drugom grizu penise dok su vojnici stajali sa strane i smijali se.[4657]

(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1346. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u maju 1992. premjestile bosanske Muslimane na Ekonomiju i tamo ih držale u zatočenju. Zatočenici su bili podvrgavani surovom premlaćivanju i seksualnom nasilju. Vijeće konstatuje i da je jedan zatočenik preminuo uslijed surovog premlaćivanja.[4658]

4648 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.
4649 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.
4650 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 14.
4651 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.
4652 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.
4653 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.
4654 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.
4655 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15. U vezi s Jovanovićevim položajem, Vijeće upućuje na par. 1240.
4656 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15.
4657 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 15–16.
4658 Ovaj zaključak ne obuhvata osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentu 20.4 iz Priloga B Optužnici, o kojem se govori dolje.

(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici

1347. Tužilaštvo navodi da je jedan čovjek ubijen na poljoprivrednom dobru Ekonomija u periodu od aprila do maja 1992.[4659]

1348. Jedan vojnik je naredio Begi Bukviću da izađe iz prostorije u kojoj je bio zatočen, a kad je on izašao, začula su se dva kratka rafala iz automatskog oružja.[4660] Avdispahiću su takođe naredili da izađe i rekli mu da Bukvićev leš stavi u vreću za leševe, a on je primijetio da su na Bukvićevim leđima rupe od metaka u obliku krsta.[4661] Sat ili dva kasnije, jedna druga grupa vojnika je ušla u prostoriju, pretukla sve zatočenike i izvela Seada Omerovića iz prostorije.[4662] Nakon što su izveli Seada, zatočenici su čuli jauke i udarce, nakon čega su uslijedila dva kratka rafala iz automatskog oružja; zatim su ih pozvali da izađu i stave Seadov leš u vreću za leševe.[4663]

1349. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u maju 1992. na poljoprivrednom dobru Ekonomija ubile najmanje dvojicu ljudi.[4664]

(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici

1350. U Optužnici se navodi da je fabrika "Standard" korištena kao zatočenički objekt barem od aprila do kraja juna 1992.[4665]

1351. Fabrika "Standard" nalazila se u Karakaju, na putu iz Zvornika ka Bijeljini.[4666] Bila je to zgrada koja je izgrađena za preduzeće "Standard", a zatim je korištena kao kasarna.[4667] Od aprila 1992. korištena je za zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, a čuvali su je lokalni bosanski Srbi.[4668] Taj objekt su koristili i TO, Zvornička brigada, MUP, policija i Privremena vlada.[4669] Dana

4659 Dok se u Optužnici pominje ubijanje jednog čovjeka, u Završnom podnesku tužilaštva se u vezi s ovim incidentom nabraja pet osoba. Vijeće napominje da se o smrti jedne od tih osoba govori u par. 1341, u kojem je riječ o smrti jednog zatočenika poslije premlaćivanja. Tužilaštvo takođe ograničava period tih ubistava na maj 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B.

4660 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16.

4661 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16.

4662 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16.

4663 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 16–17.

4664 Vijeću su predočeni i dokazi o nestanku jednog zatočenika, ali ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi se mogao donijeti zaključak u vezi s tim ili da bi se to povezalo s incidentom iz Priloga Optužnici. P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 50 (pod pečatom).

4665 Tužilaštvo tvrdi da izvedeni dokazi pokazuju da je objekt bio u funkciji u aprilu i maju 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 936.

4666 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 4–5; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2883; P3187 (Mapa opštine Zvornik); P3166 (Mapa industrijske zone Karakaj).

4667 Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2883.

4668 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2766.

3. ili 4. maja 1992. ili približno tog datuma, poslije ispitivanja u SUP-u u Zvorniku, policajci su prevezli grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, u fabriku "Standard".[4670] Stražari u fabrici "Standard" nosili su uniforme JNA i bili su iz Čelopeka.[4671] Dok su muškarci, bosanski Muslimani, bili zatočeni u tom objektu, odvojene grupe ljudi u maskirnim uniformama s kokardama dolazile su i postavljale im pitanja.[4672]

1352. Naoružane grupe, uključujući i pripadnike paravojnih jedinica iz Srbije, često su dolazile u zatočenički objekt i "surovo zlostavljale zatočenike".[4673] Pripadnici jedne od tih grupa iz Loznice, ušli su i počeli da udaraju zatočenike šakama i nogama i da ih tuku palicama, savijenim kablovima i žicama.[4674]

1353. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u aprilu i maju 1992. prevezle muškarce, bosanske Muslimane, u fabriku "Standard" i da su ih tamo držale u zatočenju. Zatočenici su tokom zatočenja u tom objektu bili podvrgavani surovim premlaćivanjima.[4675]

(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici

1354. U Optužnici se navodi da je u Zvorniku u periodu od aprila do novembra 1992. uništeno najmanje 28 džamija.[4676]

1355. Već u jutarnjim satima 9. aprila 1992., srpska zastava se vijorila "sa glavne džamije na pijaci u Zvorniku", a iz zvučnika na minaretima puštana je srpska muzika.[4677] Minareti drugih dviju

---

4669 Svjedok KDZ555, T. 17235–17236 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 42, 69 (pod pečatom); svjedok KDZ610, T. 27175 (29. mart 2012.); P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 9–10 (pod pečatom). Optuženi tvrdi da, u vezi ovim zatočeničkim objektom iz Priloga Optužnici, "prisustvo nekoliko naoružanih vojnika" ukazuje na to da nije bilo kohezije ni saradnje i da nije postojao jasan lanac komandovanja. Završni podnesak odbrane, par. 1459. Vijeće će o argumentima optuženog u vezi s ovim pitanjem govoriti u odjeljku IV.A.3.a.iii: Nadležnost nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH.

4670 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 4–5; P75 (Skice koje je nacrtao Nedžad Hadžiefendić), skica D.

4671 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 5.

4672 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 6.

4673 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2767.

4674 P62 (Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 6–7.

4675 Vijeću su predočeni i dokazi o ubijanju bosanskih Muslimana u fabrici "Standard" i njihovom pokopu, ali u Prilogu B Optužnici se ne navodi nijedan incident ubijanja u ovom objektu. Svjedok KDZ555, T. 17310–17311 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2940; Petko Panić, T. 19178–19179 (20. septembar 2011.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 69 (pod pečatom).

4676 Optužnica, Prilog D.22. U Optužnici se pominje da je uništeno najmanje 28 džamija, ali se navode imena samo 16 džamija.

4677 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 7 (pod pečatom); P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5; P3165 (Izjava svjedoka KDZ340, bez datuma), str. 2–3 (pod pečatom); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 11 (pod pečatom).

džamija bili su uništeni u granatiranju koje je izvršeno prethodnog dana.[4678] U aprilu 1992., srpske snage su takođe ušle u Kamenicu i uništile četiri džamije.[4679]

1356. Dana 18. jula 1992. ili približno tog datuma, neke od džamija u okolini Zvornika, kao i džamiju u centru Zvornika, uništila je jedna grupa ljudi koju su zvali "diverzantima" iz Pančeva; oni su utovarili bakar sa srušenih džamija i vozilima ga odvezli u Srbiju pod pratnjom pripadnika vojnih specijalnih snaga.[4680]

1357. Kako se navodi u Riedlmayerovom izvještaju, u Zvorniku je za vrijeme rata oštećeno ukupno 29 džamija i dva muslimanska svetišta.[4681] Vijeće napominje da, od tih džamija,

---

4678 P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5.

4679 Svjedok KDZ064, T. 1316 (21 April 2010). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 352–354, 378–380 (gdje se navodi šteta koja je nanesena džamiji u Donjoj Kamenici, džamiji u Gornjoj Kamenici i džamiji u Donjoj Kamenici – Redžićima).

4680 P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 4–5 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17496, 17532 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 6 (pod pečatom). Grujić je izjavio da su spomenike bosanskih Muslimana oštetili pripadnici paravojnih formacija. Međutim, taj Grujićev iskaz je osporen tokom unakrsnog ispitivanja, kada mu je ukazano na razgovor koji je s njim ranije obavljen, u kojem je izjavio da je džamije u Zvorniku uništila neka vojna jedinica, jer su te jedinice raspolagale eksplozivom i sredstvima koja su neophodna da bi se to izvelo, poslije čega je on priznao da nije siguran da li su to učinili pripadnici redovnog sastava vojske ili dobrovoljci. D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 71; Branko Grujić, T. 40392–40393 (25. juni 2013.). V. takođe svjedok KDZ555, T. 17319–17320 (17. avgust 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su sve džamije uništene nakon što su bosanski Srbi preuzeli vlast u Zvorniku i da se to nije desilo tokom ratnih dejstava). Svjedok KDZ555 je u svom svjedočenju takođe izjavio da **[REDIGOVANO]**. Svjedok KDZ555, T. 17359, 17361 (17. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Međutim, Vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka KDZ555 pouzdano u tom pogledu. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da svjedočenje svjedoka KDZ555 karakterišu pokazatelji krajnje evazivnosti, pristrasnosti i protivrječnosti.

4681 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 328-400. Riedlmayer je identifikovao stepen oštećenja za svaku od džamija koje su imenom navedene u Optužnici: džamija u Đulićima (potpuno uništena), džamija u Kula Gradu (potpuno uništena), džamija u Kozluku (potpuno uništena), džamija u Diviču (potpuno uništena), džamija u Snagovu (teško oštećena), džamija u Novom Selu (gotovo uništena), džamija u Skočiću (gotovo uništena), džamija u Svrakama (lakše oštećena), džamija u Drinjači (teško oštećena), džamija u Glumini (potpuno uništena), džamija u Donjoj Kamenici (gotovo uništena), džamija u Gornjoj Kamenici (teško oštećena), džamija u Klisi (teško oštećena), džamija u Kovačevićima (teško oštećena), džamija u Rijeci (potpuno uništena), džamija u Selimovićima (teško oštećena); P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), str. 1, 10, 13-15, 18, 20-23. Riedlmayer je utvrdio da su objekti koji su se nalazili uz džamiju u Diviču, džamiju u Drinjači, džamiju u Kozluku i džamiju u Rijeci bili u dobrom stanju, dok su objekti koji su se nalazili uz džamiju u Kovačevićima i džamiju u Kula Gradu bili teško oštećeni kao i džamije. Pored tih 16 džamija, Riedlmayer je identifikovao stepen oštećenja za još 13 džamija, kako slijedi: džamija Begsuja (potpuno uništena), džamija Zamlaz (potpuno uništena), džamija Kušlat (gotovo uništena), džamija u Donjoj Kamenici – Redžićima (teško oštećena), džamija u Gornjoj Sapnoj (teško oštećena), džamija u Jošanici (potpuno uništena), džamija u Hasićima (potpuno uništena), džamija u Vitinici (lakše oštećena), džamija u Gornjem Šepku (potpuno uništena), džamija u Donjim Križevićima (lakše oštećena), džamija u Glodima (teško oštećena), džamija u Seferovićima (gotovo uništena), džamija koju je darovao Avdo Tucić – Kula Grad (potpuno uništena). Riedlmayer takođe pominje štetu koja je nanesena drugim dvama islamskim lokalitetima (turbe Hasana Kaimije – Kula Grad, derviški konak i tekija – Divič), koji nisu džamije, te se, shodno tome, za njih ne tereti u Optužnici. V. takođe P4518 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 7.-25. septembar 1993.), str. 2. V. takođe P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 15–16, 24; András Riedlmayer, T. 22530–22531, 22536–22537 (8. decembar 2011.), 22541–22547 (9. decembar 2011.); P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), bilješke br.

Riedlmayer njih tri opisuje kao "lakše oštećene".[4682] Vijeće stoga konstatuje da je najmanje 26 džamija u Zvorniku bilo teško oštećeno, skoro uništeno ili potpuno uništeno. Riedlmayer je identifikovao određeni broj džamija u Zvorniku koje su potpuno sravnjene sa zemljom i koje se sada koriste kao deponije za smeće ili su na njihovom mjestu izgrađeni neki drugi objekti.[4683] Kad je u pitanju džamija u Diviču, na mjestu uništene džamije izgrađena je srpska pravoslavna crkva.[4684]

1358. Vijeće je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni, u kojima su srpske snage identifikovane kao odgovorne za uništavanje konkretnih džamija u gradu Zvorniku i okolnim selima.[4685] Vijeće je isto tako uzelo u obzir činjenicu da su, uz veoma mali broj izuzetaka, skoro sve džamije u opštini teško oštećene ili potpuno uništene nakon što su srpske snage preuzele vlast. Konačno, Vijeće je ocijenilo dokaze koji su izvedeni u vezi s okolnostima koje su tada vladale u Zvorniku, uključujući to što su srpske snage u relevantnom periodu napale i zauzele više sela bosanskih Muslimana. Nakon što je odmjerilo težinu tih faktora, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su srpske snage odgovorne za napade na džamije u Zvorniku i za njihovo uništenje.

1359. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage od aprila 1992. teško oštetile, gotovo uništile ili potpuno uništile najmanje 26 džamija.

(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika

1360. Kao što se navodi gore u tekstu,[4686] poslije napada na Zvornik, iz grada je otišlo približno 10.000 ljudi, od kojih su većina bili bosanski Muslimani, pri čemu je najveći dio njih prešao u Mali Zvornik.[4687] Drugi su se sklonili u opštinu Kalesija,[4688] selo Snagovo[4689] i u Kula Grad.[4690]

337, 339, 340, 345, 346, 359, 360, 362, 363, 366, 369, 370, 372, 374, 378, 380; činjenica o kojoj je presuđeno 2768.

4682 Džamija u Svrakama, džamija u Vitinici i džamija u Donjim Križevićima. V. takođe P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 24–25 (gdje se navodi da je od 30 džamija koliko ih se nalazilo u onom dijelu opštine Zvornik koji je tokom rata bio pod kontrolom srpskih snaga samo jedna opstala bez znatnih oštećenja).

4683 P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 42–43.

4684 P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 43.

4685 V. P70 (Izjava svjedoka Jusufa Avdispahića od 22. oktobra 1997.), str. 5; svjedok KDZ064, T. 1316 (21. april 2010.); P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 4–5 (pod pečatom); svjedok KDZ340, T. 17496, 17532 (19. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3181 (Izjava svjedoka KDZ340 SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 6 (pod pečatom).

4686 V. par. 1250.

4687 P96 (Izjava svjedoka KDZ059 od 5. decembra 1998.), str. 7 (pod pečatom); svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29113–29114; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2730; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6760 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 15967 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica), T. 16078–16079 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21019 (pod pečatom). V. takođe P62

Bosanski Muslimani koji su se uputili u pravcu Tuzle pokušali su da pređu na teritoriju koja je bila pod kontrolom bosanskih Muslimana, a oni koji su uspjeli da pređu u Srbiju, odatle su se uputili u treće zemlje.[4691]

1361. Žene, bosanske Muslimanke, koje su odvojene od muškaraca vrijeđali su vojnici koji su se predstavljali kao "šešeljevci".[4692] Nakon što im se obratio Arkan, te žene su ukrcane u autobuse i odvezene u Srbiju, a dok su ih vozili kroz Zvornik, "vidjel[e] [su] još leševa koji su ležali u vrtovima kuća".[4693]

1362. Dana 10. aprila 1992., Privremena vlada je naložila svim stanovnicima da se do 15. maja 1992. vrate u Zvornik i podnesu zahtjev za povrat svoje nepokretne imovine ili će izgubiti pravo na tu imovinu.[4694] Dana 20. aprila 1992., Privremena vlada je imenovala komisiju za pregovore sa SDA. Među temama pregovora bila je situacija u kojoj se našla velika grupa bosanskih Muslimana koji su htjeli da odsele.[4695] Mićo Stanišić je izvijestio da se "Muslimanska sela sele".[4696] SUP je bosanskim Muslimanima izdao dozvole za prelazak u Srbiju[4697] i Grujić je učestvovao u prevozu bosanskih Muslimana iz Zvornika u Srbiju.[4698] Peja je Boškoviću naložio da sve žene, djecu i muškarce starije od 50 godina odvede na most i pusti ih da pređu u Mali Zvornik.[4699] Bošković je zatim u nekoliko navrata odvodio grupe od po 200 do 300 ljudi preko mosta, ali vojno sposobnim

---

(Izjava svjedoka Nedžada Hadžiefendića od 3. oktobra 1997.), str. 3; Martin Bell, T. 9783, 9803 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 23–24; Colm Doyle, T. 2932–2933 (28. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25275; D1694 (Presretnuti razgovor Ješirića i Čede Kljajića, 16. april 1992.), str. 3 (koji upućuje na to da se radilo o brojci od 15.000 do 25.000 ljudi). Ali v. Čedomir Kljajić, T. 42208–42210 (30. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je brojka od 15.000 pretjerana).

4688 P84 (Izjava svjedoka Mirsada Kuralića od 27. juna 1996.), str. 2; Mirsad Kuralić, P63 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 12560.

4689 P64 (Izjava svjedoka Osmana Krupinca od 29. maja 2000.), str. 1–2.

4690 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2732; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 7–8 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ059, P67 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 29115–29116.

4691 P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 82 (pod pečatom); P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 02:47-03:02.

4692 P89 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4–5 (pod pečatom); svjedokinja KDZ023, P65 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 26136; P92 (Dodatak izjavi svjedokinje KDZ023), str. 1–2, 4 (pod pečatom).

4693 P89 (Izjava svjedokinje KDZ023 od 29. septembra 1996.), str. 4 (pod pečatom).

4694 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2769.

4695 P2883 (Zaključci Privremene vlade opštine Zvornik, 20. april 1992.); Milorad Davidović, T. 15525–15526 (28. juni 2011.).

4696 P2749 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.), str. 4.

4697 Petko Panić, T. 19166 (20. septembar 2011.).

4698 P3173 (Izjava Nenada Simića SJB-u Bijeljina, 6. avgust 1992.), str. 5 (pod pečatom).

4699 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 21.

muškarcima nije bilo dopušteno da pređu.[4700] Prije nego što bi prešli preko mosta u Srbiju, bosanskim Muslimanima su oduzimali novac i zlato.[4701]

1363. Krajem maja 1992., predstavnici bosanskih Muslimana su se sastali s lokalnim Srbima, među kojima je bio i jedan član Privremene vlade, kako bi razgovarali o preseljenju bosanskih Muslimana iz opštine.[4702] Dana 28. maja 1992. ili približno tog datuma, komandant 1. birčanske brigade VRS-a, Svetozar Andrić, naredio je zvorničkom TO-u da organizuje i koordinira iseljavanje muslimanskog stanovništva, pri čemu je trebalo iseliti samo žene i djecu, a vojno sposobne muškarce smjestiti u logore radi razmjene.[4703]

1364. Nakon što je razmotrilo cjelokupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je došlo do odlaska, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da odu iz Zvornika.

1365. Komanda Drinskog korpusa izvijestila je da je "[z]vornička opština […] oslobođena od strane turaka, dolaskom na njen teren od strane paravojnih organizacija posebno Arkana i njegovih ljudi. Opština je imala 60% turskog življa i sada je očišćena i etnički čista sa srpskim življem".[4704] PMEZ je takođe izvijestio da "ljude prisilno uklanjaju" iz njihovih domova u Zvorniku.[4705] Do kraja juna 1992., u gradu Zvorniku ostalo je veoma malo bosanskih Muslimana.[4706]

4700 P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 21.

4701 P4849 (Izvod iz videa pod naslovom "The Death of Yugoslavia"), 00:00-00:22; P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 82 (pod pečatom). Pripadnici zvorničkog MUP-a identifikovani su kao učesnici u tom pretresanju.

4702 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2751. Ali v. svjedok KW317, T. 39405–39406 (6. juni 2013.).

4703 P3055 (Naređenje Birčanske brigade, 28. maj 1992.), str. 1; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2772. Ali v. D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 5; Svetozar Andrić, T. 41666–41667 (22. juli 2013.). Vijeće ne smatra pouzdanim Andrićevo svjedočenje o razlogu iz kojeg je muslimansko stanovništvo iseljeno i o dobrovoljnoj prirodi njegovog odlaska. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je njemu tokom svjedočenja bilo u interesu da svoje lično učešće u događajima u Zvorniku minimizira, kao i da njegovo svjedočenje u tom pogledu karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji neiskrenosti.

4704 P2955 (Izvještaj Drinskog korpusa, 17. decembar 1992.), str. 1. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16224–16225 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Ali v. P2886 (Intervju s Markom Pavlovićem, 30. juni 1992.), str. 1 (gdje je svjedok izjavio da je preseljenje stanovništva bilo dobrovoljna i privremena mjera). Vijeće ne smatra pouzdanim taj intervju, u kojem je Pavloviću očigledno bilo u interesu da postupke vlasti bosanskih Srba predstavi u pozitivnom svjetlu. Davidović je u svom svjedočenju takođe izjavio da je Pavlović u tom intervjuu jednostavno govorio ono što su od njega očekivali Krizni štab Zvornika i političari. Milorad Davidović, T. 15536 (28. juni 2011.).

4705 Colm Doyle, T. 2932 (28. maj 2010.). V. takođe P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 36, 94, 99. V. takođe Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13081.

4706 Petko Panić, T. 19139 (19. septembar 2011.); P4837 (Izjava svjedoka KDZ610 od 27. marta 2012.), par. 79 (pod pečatom). Pašalić je osporio dokaze o promjenama u odnosu na muslimansko stanovništvo Zvornika. D3125 (Izvještaj vještaka Steve Pašalića pod naslovom "Etnički sastav, raseljena i izbegla lica iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine, 1991–1997. godine", avgust 2012.), str. 35; Stevo Pašalić, T. 35379–35380 (13. mart 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Pašalićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu krajnja evazivnost te pokazatelji pristrasnosti i predrasuda, koji dovode u pitanje vjerodostojnost njegovog svjedočenja u tom pogledu. Ali v. Branko Grujić, T. 40453 (26. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je poslije rata upućen opšti poziv svim građanima Zvornika koji su napustili svoje domove, i Muslimanima i Srbima, da se vrate u opštinu, te da su se ti

UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br.: IT-95-5/18-T

Datum: 24. mart 2016.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: **sudija O-Gon Kwon, predsjedavajući**
sudija Howard Morrison
sudija Melville Baird
sudija Flavia Lattanzi, rezervni sudija

Sekretar: **g. John Hocking**

Presuda od: **24. marta 2016.**

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

JAVNA REDIGOVANA VERZIJA PRESUDE OD 24. MARTA 2016.

TOM II OD IV

Tužilaštvo:

g. Alan Tieger
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi:

g. Radovan Karadžić

SADRŽAJ

TOM I

I. UVOD 1

A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA 1
B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA 4
1. Opšta načela u vezi s dokazima 4
2. Konkretna pitanja vezana za dokaze 6
a. Određene kategorije svjedoka 6
i. Osobe povezane sa stranama u postupku 6
ii. Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici 7
iii. Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka 8
iv. Svjedoci vještaci 8
b. Određene kategorije dokaznih predmeta 9
i. Izvorni dokumenti 9
ii. Izjave trećih strana 9
iii. Izvještaji sredstava javnog informisanja 10
iv. Presretnuti razgovori 10
c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja 11
d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno 11

II. OPŠTI PREGLED 14

A. ISTORIJSKI KONTEKST 14
1. Prvi višestranački izbori 15
2. Regionalizacija BiH 16
3. Ka raspadu SFRJ 17
B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 22
1. Srpska demokratska stranka (SDS) 22
a. Osnivanje 22
b. Komponente i njihove funkcije 22
c. Organizacija i struktura 24
d. Početne akcije 27
2. Skupština bosanskih Srba 28
3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB) 31
4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik 34
a. Osnivanje 34
b. Funkcije 35
5. Ministarski savjet 36
6. Vlada bosanskih Srba 38
a. Osnivanje 38
b. Funkcije 39
c. Struktura i odnos s drugim tijelima 40
d. Početne akcije 41
e. Komisija za razmjenu 42
7. Regionalna i opštinska tijela 44
a. Krizni štabovi 48
b. Ratna predsjedništva 50
c. Ratna povjereništva 52
C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 54
1. VRS 54
a. Osnivanje i sastav VRS-a 54

b. Vrhovna komanda ... 57
c. Vrhovni komandant ... 59
d. Glavni štab VRS-a ... 60
e. Korpusi VRS-a ... 65
i. 1. krajiški korpus ... 65
ii. Istočnobosanski korpus ... 66
iii. SRK ... 67
iv. Drinski korpus ... 70
(A) Bratunačka brigada ... 71
(B) Zvornička brigada ... 73
f. Načela rukovođenja i komandovanja ... 75
g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u ... 77
2. Teritorijalna odbrana ... 80
3. MUP bosanskih Srba ... 81
a. Osnivanje i struktura ... 81
b. Sistem veza MUP-a ... 86
c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u ... 87
4. Paravojne formacije ... 88
5. Dobrovoljci ... 93
D. PRAVOSUDNI SISTEMI ... 94
1. Civilni pravosudni sistem ... 94
a. Ustavne dužnosti i obaveze ... 94
b. Osnivanje ... 95
i. Opšti pravosudni organi ... 95
ii. Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom ... 98
c. Kompetencija, struktura i procedure ... 100
d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 102
2. Vojni pravosudni sistem ... 105
a. Osnivanje ... 105
b. Nadležnost, struktura i postupci ... 109
c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 115
E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI ... 116
1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji ... 116
2. Vanceov plan ... 117
a. UNPROFOR ... 118
b. UNMO ... 120
3. Cutileiro i Sarajevski sporazum ... 123
4. Londonska konferencija ... 132
5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji ... 134
a. Vance-Owenov plan ... 137
b. Owen-Stoltenbergov plan ... 144
6. Kontakt grupa ... 152
7. Inicijativa SAD-a ... 163
8. Daytonski sporazum ... 166

III. MJERODAVNO PRAVO ... 169

A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI ... 169
1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda ... 169
a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja ... 169
b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 171
i. Actus reus ... 171
ii. Mens rea ... 172
c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 172
i. Actus reus ... 173

ii. Mens rea ... 176
d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 176
i. Actus reus ... 177
ii. Mens rea ... 178
e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 179
2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda ... 180
a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti ... 180
i. Mora postojati napad ... 181
ii. Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva ... 181
iii. Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski ... 182
iv. Djela počinioca moraju biti dio napada ... 183
v. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada ... 183
b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti ... 184
c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti ... 184
i. Actus reus ... 184
ii. Mens rea ... 186
d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti ... 187
i. Actus reus ... 187
ii. Mens rea ... 189
iii. Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i) ... 189
e. Progon kao zločin protiv čovječnosti ... 190
i. Opšta obilježja ... 190
ii. Djela u osnovi ... 192
(A) Ubijanje ... 192
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 192
(1) Mučenje ... 193
(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje ... 195
(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja ... 195
(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života ... 196
(C) Prisilno premještanje i deportacija ... 197
(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima ... 197
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova ... 198
(F) Pljačka imovine ... 200
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte ... 201
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera ... 202
3. Genocid ... 203
a. Grupa ... 204
b. *Actus reus* ... 205
i. Ubijanje pripadnika grupe ... 205
ii. Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe ... 205
iii. Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja ... 207
c. *Mens rea* ... 208
i. Namjera da se uništi grupa "kao takva" ... 209
ii. "U cijelosti ili djelimično" ... 210
B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST ... 211
1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta ... 211
a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u ... 212
b. Planiranje ... 216
c. Podsticanje ... 217
d. Naređivanje ... 218
e. Pomaganje i podržavanje ... 219

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta 221
a. Odnos nadređeni-podređeni 221
b. Znao je ili imao razloga da zna 222
c. Nužne i razumne mjere 223
d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3) 224

IV. ZAKLJUČCI 225

A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE 225
1. Činjenice 225
a. Istočna Bosna 226
i. Bijeljina 226
(A) Optužbe 226
(B) Uvodni period 227
(C) Događaji početkom aprila 1992. 234
(1) Preuzimanje vlasti 234
(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici 236
(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti 240
(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima 247
(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici 248
(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika 248
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 252
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 255
(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici 255
(5) Posjete MKCK-a 257
(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici 258
(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine 259
ii. Bratunac 266
(A) Optužbe 266
(B) Uvodni period 268
(1) Militarizacija Bratunca 272
(2) Podjela opštinskih struktura 273
(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu 278
(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti 281
(E) Napadi na okolna sela 284
(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici 286
(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici 287
(F) Djelovanje paravojnih snaga 292
(G) Zatočenički objekti u Bratuncu 294
(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici 294
(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici 297
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 297
(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika 298
(c) Zaključak 303
(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici 304
(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca 304
iii. Brčko 307
(A) Optužbe 307
(B) Uvodni period 308
(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici 310
(1) Osnivanje logora i upravljanje njime 310
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 313
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 316
(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici 317
(D) Problemi s pripadnicima paravojnih snaga i održavanjem javnog reda i mira 321

iv. Foča 324
(A) Optužbe 324
(B) Uvodni period 326
(1) Podjela opštinskih struktura 328
(2) Militarizacija Foče 329
(C) Preuzimanje vlasti u Foči 330
(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči 336
(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici 338
(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici 339
(E) Zatočenički objekti u Foči 340
(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici 340
(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici 341
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 342
(b) Uslovi zatočenja 348
(c) Zlostavljanje zatočenika 353
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 356
(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici 356
(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici 360
(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici 361
(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči 362
(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici 364
(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče 366
v. Rogatica 368
(A) Optužbe 368
(B) Uvodni period 370
(1) Militarizacija Rogatice 372
(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba 379
(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici 384
(D) Napadi na okolna sela 387
(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice 390
(F) Zatočenički objekti u Rogatici 391
(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici 391
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 391
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 395
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 397
(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici 397
(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici 398
(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici 400
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 400
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 402
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 407
(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici 407
(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici 410
(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice 412
vi. Sokolac 415
(A) Optužbe 415
(B) Uvodni period 417
(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 422
(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici 423
(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici 427
(D) Zatočenički objekti u Sokocu 428
(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici 428
(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici 428

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca 429
vii. Višegrad 430
(A) Optužbe 430
(B) Uvodni period 430
(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici 431
(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici 437
(2) Zaključak 439
viii. Vlasenica 439
(A) Optužbe 439
(B) Uvodni period 441
(1) Militarizacija Vlasenice 443
(2) Podjela opštinskih struktura 445
(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici 448
(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti 450
(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja 450
(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje 452
(3) Osnivanje srpskog SJB-a 454
(4) Formiranje Specijalnog voda 455
(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima 456
(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici 458
(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici 462
(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici 465
(E) Zatočenički objekti u Vlasenici 467
(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici 467
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 467
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 468
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 469
(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici 469
(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici 470
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 470
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 471
(c) Zaključak 472
(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici 472
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 473
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 477
(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora 482
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 483
(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici 484
(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici 486
(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine 488
ix. Zvornik 491
(A) Optužbe 491
(B) Uvodni period 494
(1) Podjela opštinskih struktura 495
(2) Militarizacija Zvornika 500
(C) Događaji početkom aprila 1992. 505
(1) Preuzimanje vlasti 505
(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici 508
(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik 510
(1) Kula Grad 511
(2) Kozluk 511
(3) Druga sela 515
(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti 517
(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku 517

(2) Djelovanje paravojnih snaga 519
(F) Zatočenički objekti u Zvorniku 529
(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici 529
(a) Događaji 529
(b) Zaključak 531
(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici 532
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 532
(b) Uslovi zatočenja 533
(c) Postupanje prema zatočenicima 533
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 534
(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici 534
(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici 535
(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici 537
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 537
(b) Postupanje prema zatočenicima 537
(c) Zaključak 538
(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici 538
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 538
(b) Postupanje prema zatočenicima 539
(c) Zaključak 541
(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici 541
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 541
(b) Postupanje prema zatočenicima 542
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 542
(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici 542
(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici 544
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 544
(b) Postupanje prema zatočenicima 545
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 546
(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici 547
(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici 547
(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici 548
(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika 550

TOM II

b. Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK) 553
i. Opštinski nivo 553
(A) Banjaluka 553
(1) Optužbe 553
(2) Uvodni period 554
(3) Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici 555
(a) Osnivanje i upravljanje 556
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 562
(c) Obilasci Manjače i prebacivanje zatočenika 568
(d) Zaključak 573
(e) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici 573
(f) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici 574
(g) Incident 1.3 iz Priloga B Optužnici 577
(h) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici 578
(B) Bosanski Novi 580

(1) Optužbe 580
(2) Uvodni period 581
(3) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 584
(a) Selo Blagaj 584
(b) Selo Suhača 586
(c) Druga sela u dolini Japre 587
(4) Incident 4 iz Priloga D Optužnici 587
(5) Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega 589
(6) Zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici 596
(C) Ključ 600
(1) Optužbe 600
(2) Uvodni period 602
(3) Preuzimanje vlasti 609
(a) Otpuštanje bosanskih Muslimana iz policije, organa uprave i s radnih mjesta 609
(b) Izbijanje oružanog sukoba u Ključu 612
(c) Uništavanje kuća i pljačkanje pokretne imovine 617
(4) Ubijanje na dan 1. juna 1992. ili približno tog datuma 618
(a) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici 618
(b) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici 619
(5) Hapšenje, zatočenje i ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima 622
(a) Zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici i incident 10.1 iz Priloga B Optužnici 622
(b) Zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici 625
(c) Zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici 627
(6) Ubijanje poslije juna 1992.: incident 7.3 iz Priloga A Optužnici 629
(7) Incident 13 iz Priloga D Optužnici 633
(8) Preseljavanje stanovništva iz Ključa 634
(D) Prijedor 638
(1) Optužbe 638
(2) Kontekst 640
(a) Podjela opštinskih struktura i osnivanje institucija bosanskih Srba 641
(b) Propaganda i militarizacija Prijedora 644
(3) Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru 647
(a) Izbacivanje nesrba iz policije, administrativnih i sudskih organa i s posla 650
(b) Pretresi kuća i predaja oružja 652
(c) Sukobi u gradu Prijedoru 653
(4) Napadi na okolna sela 656
(a) Područje Kozarca 656
(i) Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici 659
(ii) Posljedice napada 665
(iii) Incident 10.3 iz Priloga A Optužnici 666
(iv) Incident 10.4 iz Priloga A Optužnici 668
(b) Područje Brda 670
(i) Incident 10.2 iz Priloga A Optužnici 672
(ii) Incident 10.5 iz Priloga A Optužnici 676
(iii) Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici 681
(c) Briševo 687
(i) Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici 689
(ii) Posjeta vlasti ARK-a Staroj Rijeci 694
(5) Zatočenički objekti u Prijedoru 695
(a) Zatočenički objekt 20.1 iz Priloga C Optužnici 695
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 696
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 697
(iii) Zaključak 699

(b) Zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici i incident 15.2 iz Priloga B Optužnici ... 699
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 699
(ii) Uslovi zatočenja ... 702
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 704
(iv) Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici ... 712
(v) Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici ... 713
(vi) Obilasci Omarske i prebacivanje zatočenika ... 713
(c) Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici ... 717
(i) Osnivanje logora i dolazak zatočenika ... 717
(ii) Uslovi zatočenja ... 719
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 721
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 724
(v) Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici ... 724
(d) Zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici i incident 15.5 iz Priloga B Optužnici ... 728
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 728
(ii) Uslovi zatočenja ... 732
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 734
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 737
(v) Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici ... 738
(vi) Prebacivanje zatočenika iz Trnopolja ... 745
(e) Zatočenički objekt 20.5 iz Priloga C Optužnici ... 747
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 747
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 748
(iii) Zaključak ... 749
(f) Zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici i incident 10.8 iz Priloga A Optužnici ... 750
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 750
(ii) Postupanje prema zatočenicima ... 751
(iii) Zaključak ... 753
(iv) Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici ... 753
(g) Zatočenički objekt 20.7 iz Priloga C Optužnici ... 755
(i) Dolazak zatočenika ... 755
(ii) Postupanje prema zatočenicima ... 756
(iii) Zaključak ... 757
(6) Incident 17 iz Priloga D Optužnici ... 757
(7) Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine ... 760
(E) Sanski Most ... 764
(1) Optužbe ... 764
(2) Uvodni period ... 766
(a) Militarizacija Sanskog Mosta ... 767
(b) Osnivanje institucija bosanskih Srba ... 770
(3) Preuzimanje vlasti u Sanskom Mostu ... 772
(4) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Sanskom Mostu ... 777
(a) Incident 12.1 iz Priloga A Optužnici ... 777
(b) Incident 12.2 iz Priloga A Optužnici ... 781
(c) Incident 12.3 iz Priloga A Optužnici ... 782
(d) Incident 12.4 iz Priloga A Optužnici ... 784
(e) Incident 12.5 iz Priloga A Optužnici ... 784
(5) Zatočenički objekti u Sanskom Mostu ... 786
(a) Zatočenički objekt 22.1 iz Priloga C Optužnici ... 787
(i) Osnivanje i upravljanje ... 787
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 787

(iii) Zaključak ... 790
(b) Zatočenički objekt 22.2 iz Priloga C Optužnici ... 791
(i) Osnivanje i upravljanje ... 791
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 792
(iii) Zaključak ... 793
(iv) Incident 17.1 iz Priloga B Optužnici ... 793
(c) Zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici ... 794
(i) Osnivanje i upravljanje ... 794
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 796
(iii) Zaključak ... 797
(d) Zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici ... 797
(i) Osnivanje i upravljanje ... 797
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 798
(iii) Zaključak ... 799
(e) Zatočenički objekt 22.5 iz Priloga C Optužnici ... 799
(6) Incident 19 iz Priloga D Optužnici ... 800
(7) Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine ... 803
ii. Regionalni nivo ... 805
(A) Osnivanje Kriznog štaba ARK-a ... 806
(B) Odluke Kriznog štaba ARK-a ... 809
(1) Razoružavanje nesrba ... 809
(2) Iseljavanje nesrpskog stanovništva i konfiskacija imovine ... 811
(3) Otpuštanja nesrba ... 814
c. Područje Sarajeva ... 815
i. Hadžići ... 815
(A) Optužbe ... 815
(B) Uvodni period ... 816
(1) Militarizacija Hadžića ... 818
(2) Razdvajanje opštinskih organa vlasti ... 820
(3) Dalja militarizacija Hadžića ... 823
(C) Preuzimanje vlasti ... 824
(1) Grad Hadžići ... 824
(2) Napadi na okolna sela ... 826
(D) Zatočenički objekti u Hadžićima ... 829
(1) Zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici ... 829
(2) Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici ... 831
(a) Osnivanje zatočeničkih objekata i upravljanje njima ... 831
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 832
(c) Premještanje i razmjena zatočenika iz Kulturno-sportskog centra ... 834
(d) Zaključak ... 837
(E) Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine ... 837
ii. Ilidža ... 839
(A) Optužbe ... 839
(B) Kontekst ... 840
(C) Oružani sukob na Ilidži ... 844
(D) Zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici ... 849
(1) Osnivanje i upravljanje ... 849
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 853
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 856
(4) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici ... 856
(5) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici ... 856
(E) Preseljavanje stanovništva s Ilidže ... 857
iii. Novi Grad ... 860
(A) Optužbe ... 860

(B) Uvodni period 862
(1) Opština Novi Grad 862
(2) Osnivanje opštine Rajlovac 863
(3) Naoružavanje i mobilizacija bosanskih Srba u Novom Gradu 864
(C) Napad na Ahatoviće 868
(D) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici 871
(E) Incident 15 iz Priloga D Optužnici 873
(F) Zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici i incident 12.1 iz Priloga B Optužnici 874
(G) Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici 879
(H) Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada 887
iv. Novo Sarajevo 889
(A) Optužbe 889
(B) Uvodni period 890
(1) Stvaranje zasebnih opštinskih institucija 891
(2) Militarizacija Novog Sarajeva 894
(C) Preuzimanje vlasti 898
(1) Pretresi kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata 899
(2) Druga djela 900
(D) Zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici 904
(E) Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine 907
v. Pale 910
(A) Optužbe 910
(B) Kontekst 911
(C) Uvodni period 913
(D) Napad na Renovicu i druga sela 918
(E) Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine 919
(F) Zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici i incident 14.1 iz Priloga B Optužnici 924
(1) Osnivanje i upravljanje 924
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 926
(3) Zaključak 928
(G) Incident 16 iz Priloga D Optužnici 929
vi. Vogošća 929
(A) Optužbe 929
(B) Uvodni period 931
(1) Stvaranje zasebnih institucija bosanskih Srba 932
(2) Militarizacija 935
(3) Intenziviranje međunacionalnih napetosti 936
(C) Preuzimanje vlasti 937
(1) Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći 937
(2) Preuzimanje vlasti u Svrakama 938
(D) Događaji u Vogošći nakon preuzimanja vlasti nad opštinom 939
(E) Incident 21 iz Priloga D Optužnici 940
(F) Zatočenički objekti u Vogošći 941
(1) Zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici 941
(a) Osnivanje i upravljanje 942
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 943
(c) Zaključak 946
(2) Zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici 946
(a) Osnivanje i upravljanje 946
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 948
(c) Zaključak 952
(d) Incident 19.1 iz Priloga B Optužnici 952
(G) Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine 953
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 955

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta 955
i. Član 3 Statuta 955
ii. Član 5 Statuta 956
b. Krivična djela 957
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice 957
(A) Incidenti ubijanja 957
(B) Namjera počinilaca 959
(C) Status žrtava 961
(D) Zaključak 961
ii. Istrebljivanje: tačka 4 Optužnice 962
iii. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice 964
(A) *Actus reus* 964
(1) Preseljavanje stanovništva 964
(2) Prisilni karakter preseljavanja 966
(B) *Mens rea* 968
(C) Zaključak 970
iv. Progoni: tačka 3 Optužnice 970
(A) Ubijanje 970
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje 971
(1) Mučenje, premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje 971
(2) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja 976
(3) Stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova 978
(4) Zaključci u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem 980
(C) Prisilno premještanje i deportacija 982
(D) Protivpravno zatočenje 983
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova 986
(F) Pljačka imovine 988
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, ... 990
uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 990
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera 993
v. Genocid: tačka 1 Optužnice 997
(A) Zaštićena grupa 998
(B) *Actus reus* 998
(1) Ubijanje pripadnika grupe 999
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe 999
(3) Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja 1000
(C) *Mens rea* 1001
(1) Namjera da se djelimično uništi grupa kao takva 1003
(2) Dokazi o genocidnoj namjeri optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a 1003
(3) Dokazi o genocidnoj namjeri bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a 1007
(4) Dokazi o genocidnoj namjeri fizičkih počinilaca 1009
(5) Dokazi o genocidnoj namjeri u vidu obrasca zločina 1009
(6) Zaključak 1015
3. Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog 1015
a. Činjenice vezane za odgovornost 1017
i. Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba 1017
(A) Jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa 1017
(1) Analiza dokaza 1017
(2) Zaključak 1023
(B) Identifikovanje istorijskih neprijatelja 1024
(1) Analiza dokaza 1024

(2) Zaključak 1030
(C) Reakcija na traženu nezavisnost BiH 1031
(1) Analiza dokaza 1031
(2) Zaključak 1042
(D) Zalaganje za razdvajanje stanovništva i za stvaranje države bosanskih Srba 1044
(1) Analiza dokaza 1044
(a) Razdvajanje stanovništva − nemogućnost suživota 1044
(b) Teritorijalne pretenzije i kontrola 1064
(c) Stvaranje države bosanskih Srba 1077
(2) Zaključak 1083
(E) Strateški ciljevi 1088
(1) Analiza dokaza 1088
(2) Zaključak 1099
ii. Političke i državne strukture bosanskih Srba 1101
(A) Vlast nad političkim i državnim strukturama 1101
(1) Analiza dokaza 1101
(a) SDS 1101
(b) Skupština bosanskih Srba i državne strukture 1106
(2) Zaključak 1115
(B) Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti 1119
(1) Analiza dokaza 1119
(2) Zaključak 1125
(C) Raskol u MUP-u i osnivanje MUP-a bosanskih Srba 1125
(1) Analiza dokaza 1125
(2) Zaključak 1133
(D) Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti 1134
(1) Analiza dokaza 1134
(a) Distribucija i sadržaj Uputstva 1134
(b) Provođenje Uputstva na opštinskom nivou 1137
(c) Praćenje događaja i provođenja Uputstva 1139
(d) Aktiviranje drugog stepena Uputstva 1145
(e) Aktiviranje kriznih štabova i drugih struktura 1147
(f) Ratna predsjedništva / Ratna povjereništva 1154
(g) Preuzimanje vlasti u Opštinama 1156
(2) Zaključak 1164
iii. Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH 1170
(A) VRS 1170
(1) Vrhovni komandant 1170
(2) Sistem rukovođenja i komandovanja 1171
(3) Odnos optuženog i Mladića 1176
(4) Ovlaštenja optuženog 1187
(5) Izdavanje vojnih direktiva u svrhu ostvarenja Strateških ciljeva 1190
(6) Zaključak 1192
(B) MUP bosanskih Srba 1192
(1) Ovlaštenja optuženog 1193
(2) Veza i sistem izvještavanja MUP-a bosanskih Srba 1195
(3) Zaključak 1196
(C) Teritorijalna odbrana 1196
(D) Paravojne jedinice 1199
(1) Prvobitni stav optuženog prema paravojnim jedinicama 1199
(2) Raspuštanje paravojnih snaga 1205
(3) Zaključak 1214
iv. Znanje i djela imenovanih članova UZP-a 1215
(A) Momčilo Krajišnik 1216

(B) Nikola Koljević ... 1219
(C) Biljana Plavšić ... 1221
(D) Ratko Mladić ... 1224
(E) Slobodan Milošević ... 1227
(F) Mićo Stanišić ... 1236
(G) Momčilo Mandić ... 1240
(H) Jovica Stanišić ... 1241
(I) Franko Simatović ... 1243
(J) Željko Ražnatović (Arkan) ... 1244
(K) Vojislav Šešelj ... 1245
v. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce ... 1247
(A) Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština ... 1247
(B) Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima ... 1257
(C) Obmanjujuće izjave koje je davao optuženi ... 1260
(D) Sprečavanje kriminalnih aktivnosti ... 1262
(1) Protivpravno zatočenje i neadekvatni uslovi u zatočeničkim objektima ... 1263
(2) Prisilno uklanjanje nesrba i zaštita nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba ... 1269
(3) Druga krivična djela ... 1272
(E) Istraga i krivično gonjenje u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima ... 1274
(F) Nagrađivanje onih koji su počinili zločine nad nesrbima ... 1283
b. Postojanje zajedničkog plana koji je dijelilo više osoba ... 1285
i. Zajednički plan ... 1285
ii. Pluralitet osoba ... 1290
iii. Obim zajedničkog plana ... 1295
c. Doprinos optuženog sveobuhvatnom UZP-u ... 1298
i. Argumentacija strana u postupku ... 1298
ii. Analiza ... 1301
iii. Zaključak ... 1313
d. Veza sa zločinima koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a ... 1314
e. Odgovornost optuženog za krivična djela izvan obima sveobuhvatnog UZP-a ... 1316
f. Zaključak: individualna krivična odgovornost optuženog ... 1321

TOM III

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO ... 1323
1. Činjenice ... 1323
a. Hronologija događaja u Sarajevu ... 1323
b. Snajpersko djelovanje ... 1379
i. Opšte odlike snajperskog djelovanja ... 1380
ii. Snajpersko djelovanje u Sarajevu ... 1383
(A) Priroda snajperskog djelovanja u gradu ... 1383
(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH ... 1390
(C) Uviđaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu ... 1391
iii. Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici ... 1402
(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika) ... 1402
(1) Linije sukoba na tom području ... 1406
(2) Snajperisti na tom području ... 1410
(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F Optužnici) ... 1418
(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F Optužnici) ... 1425

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F Optužnici) 1435
(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F Optužnici) 1445
(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F Optužnici) 1452
(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici) 1462
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje 1471
(1) Linije sukoba i snajperi na tom području 1474
(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici) 1479
(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici) 1486
(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici) 1493
(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici) 1499
(C) Sedrenik 1505
(1) Linije sukoba na tom području 1507
(2) Snajperi na tom području 1509
(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici) 1512
(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici) 1518
(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo 1525
(1) Linije sukoba na tom području 1525
(2) Snajperi na tom području 1529
(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici) 1531
(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici) 1537
(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici 1545
(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici) 1545
(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici) 1552
iv. Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu 1557
c. Granatiranje 1559
i. Granatiranje generalno 1560
ii. Granatiranje u Sarajevu 1564
(A) Priroda granatiranja u Sarajevu 1567
(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH 1580
(C) Istrage granatiranja u Sarajevu 1581
iii. Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici 1589
(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici 1590
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje 1605
(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području 1605
(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici) 1607
(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici) 1622
(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici) 1632
(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici) 1646
(C) Stari Grad 1659
(1) Linije sukoba na tom području 1661
(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici) 1663
(a) Incident 1664
(b) Istraga MUP-a BiH 1664
(c) Istrage UN-a 1668
(d) Vatreni položaji sjeveroistočno od Markala 1676
(e) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage 1678
(f) Istrage provedene poslije rata 1681
(g) Žrtve 1690
(h) Činjenice o kojima je presuđeno 1692
(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji 1692

(j) Drugi argumenti odbrane 1696
(k) Konačna analiza i zaključak 1699
(3) Buvlja pijaca na Baščaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici) 1704
(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici) 1711
(a) Incident 1711
(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a 1713
(c) Istraga UNPROFOR-a 1720
(d) Istraga Andreja Demurenka 1723
(e) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a 1726
(f) Vatreni položaji južno i jugoistočno od Markala 1731
(g) Istrage provedene poslije rata 1734
(h) Žrtve 1741
(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj 1743
(j) Teorije odbrane optuženog 1744
(k) Završna analiza i zaključci 1747
(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1752
(1) Svjedočenje vještaka 1752
(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu 1754
(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe? 1760
(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi 1764
(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama 1771
(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama 1772
(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe 1774
(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1775
(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici) 1775
(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici) 1787
(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici) 1799
(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici) 1807
(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici) 1816
iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva 1822
d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima 1825
e. Bolnice u Sarajevu 1833
i. Državna bolnica 1834
ii. Bolnica Koševo 1836
iii. Bolnica Dobrinja 1837
iv. Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini 1838
v. Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice 1842
vi. Zaključak 1843
f. Opsada Sarajeva 1844
i. Blokada/okruženje/opsada 1844
(A) Problemi s komunalnim uslugama 1849
(B) Nestašica hrane i drugih potrepština u Sarajevu 1856
(C) Zaključci u vezi s opsadom 1859
ii. Ciljevi opsade 1861
g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora 1867
i. Argumenti strana u postupku 1867
ii. Teror u Sarajevu 1868
iii. Civilne žrtve u Sarajevu 1873

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a ... 1875
v. Zaključci ... 1880
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima ... 1884
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta ... 1884
i. Član 3 ... 1885
ii. Član 5 ... 1886
b. Krivična djela ... 1886
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice ... 1886
(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja ... 1886
(B) Namjera počinilaca ... 1887
(C) Status žrtava ... 1888
(D) Zaključak ... 1888
ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice ... 1889
(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja ... 1889
(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila ... 1890
(C) Namjera počinilaca ... 1891
(D) Zaključak ... 1892
iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice ... 1892
(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila ... 1892
(B) Namjera počinilaca ... 1893
(C) Zaključak ... 1894
3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog ... 1895
a. Postojanje zajedničkog plana ... 1896
i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja ... 1898
ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a ... 1900
iii. Strateški značaj Sarajeva ... 1901
iv. Zaključak ... 1913
b. Pluralitet osoba ... 1913
i. Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević ... 1914
ii. Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić ... 1926
iii. Zaključak ... 1928
c. Doprinos optuženog ... 1929
i. Podrška optuženog Mladiću i SRK-u ... 1931
(A) Argumenti strana ... 1931
(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom ... 1932
(C) Zaključak ... 1939
ii. Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog ... 1941
(A) Argumenti strana u postupku ... 1941
(B) SRK kao profesionalna vojska ... 1942
(C) Vlast optuženog nad SRK-om ... 1947
(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo ... 1954
(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu ... 1967
(F) Zaključak ... 1970
iii. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja ... 1972
(A) Argumenti strana u postupku ... 1972
(B) Znanje optuženog ... 1974
(1) Optuženi je bio direktno obavještavan o kampanji ... 1974
(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima ... 1988
(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog ... 1990
(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu ... 1992
(E) Zaključak ... 1996
iv. Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog ... 2001
(A) Argumenti strana u postupku ... 2001
(B) Podešavanje kampanje od strane optuženog ... 2001

(C) Zaključak 2010
v. Zaključak o doprinosu optuženog 2013
d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje 2014
e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog 2032

TOM IV

C. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SREBRENICU 2034
1. Činjenice 2035
a. Događaji u istočnoj BiH u periodu od maja 1992. do decembra 1994. 2035
i. Izdavanje Direktive br. 4 i ofanziva VRS-a u proljeće 1993. 2036
ii. Proglašenje Srebrenice "zaštićenom zonom" 2047
iii. Razmještanje UNPROFOR-a i napori da se ostvari demilitarizacija 2048
b. Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu: januar – jun 1995. 2052
i. Izdavanje Direktiva 7 i 7/1 2053
ii. Ograničavanje humanitarnih konvoja i humanitarna situacija u Srebrenici 2056
iii. Vojna dejstva, proljeće 1995. 2062
c. Napad na Srebrenicu 2067
i. Izdavanje naređenja za operaciju "Krivaja 95" 2067
ii. Početak borbenih dejstava VRS-a i granatiranje Srebrenice i Potočara 2070
iii. Proširenje opsega prvobitnih naređenja za operaciju "Krivaja 95" i neprestano granatiranje Srebrenice 2073
iv. Pad Srebrenice i preseljavanje stanovništva u Potočare 2080
v. Formiranje i odlazak kolone muškaraca bosanskih Muslimana 2084
d. Potočari 2086
i. Sastanci u hotelu "Fontana" 2086
(A) Prvi sastanak 2086
(B) Drugi sastanak 2089
(C) Razgovor Momira Nikolića, Popovića i Kosorića prije trećeg sastanka 2091
(1) Sažetak iskaza Momira Nikolića 2091
(2) Svjedočenje svjedoka odbrane 2092
(3) Argumentacija tužilaštva 2093
(4) Argumentacija optuženog 2094
(5) Ocjena Vijeća 2094
(a) Momir Nikolić kao osuđeno lice 2095
(b) Priznanje Momira Nikolića da je lagao 2095
(c) Protivrječnost između navodnog plana da se sve balije pobiju i Nikolićevog razumijevanja "vojničkog trijaža" 2096
(d) Vjerodostojnost svjedoka odbrane 2097
(e) Zaključak 2098
(D) Treći sastanak 2098
ii. Humanitarna situacija i atmosfera u Potočarima 2101
iii. Preuzimanje kontrole nad Potočarima i razoružavanje Nizozemskog bataljona 2104
iv. Prevoz iz Potočara od 12. do 21. jula 1995. 2106
(A) Obezbjeđivanje vozila i goriva 2106
(B) Dolazak vozila, ukrcavanje i odvajanje muškaraca 2110
(C) Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana 2114
(D) Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac 2117
(E) Prisustvo i učešće snaga bosanskih Srba 2122
(F) Evakuacija ranjenih i bolesnih 2123

(G) Sastanak VRS-a, civilnih zvaničnika bosanskih Srba i MKCK-a 2125
(H) Povlačenje 2128
v. Ubijanje 2129
(A) Kod baze UN-a 2129
(B) "Bijela kuća"" 2131
(C) Ubijanje u školi u selu Luke blizu Tišće 2132
e. Područje Bratunca 2135
i. Angažovanje snaga bosanskih Srba na području Bratunca 2135
ii. Vojna dejstva po koloni 2138
iii. Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone 2140
(A) Konjević Polje 2141
(B) Livada u Sandićima 2144
(C) Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi 2148
iv. Ubijanje 2152
(A) Rijeka Jadar 2152
(B) Cerska dolina 2162
(1) Uvod 2162
(2) Svjedok KDZ066 2162
(3) Forenzički dokazi 2166
(4) Zaključak 2170
(C) Skladište u Kravici 2170
(1) Uvod 2170
(2) Ubijanje 2170
(3) Čišćenje terena 2178
(4) Pokopavanje u Glogovi 2181
(5) Ponovno pokopavanje u sekundarnim grobnicama 2182
(6) Forenzički dokazi 2182
(a) Skladište u Kravici 2182
(b) Glogova i sekundarne grobnice 2183
(i) Glogova 2183
(ii) Sekundarne grobnice 2187
(iii) Ravnice 2192
(7) Ukupan broj žrtava iz skladišta u Kravici 2196
(a) Glogova i sekundarne grobnice 2197
(b) Grobnice na lokalitetu Ravnice 2198
(c) Zaključak 2198
(D) Livada u Sandićima 2199
v. Grad Bratunac 2200
(A) Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana 2200
(B) Ubijanje 2204
(1) Škola "Vuk Karadžić" 2204
(2) Ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca 2207
f. Zvornik 2208
i. Uvod 2208
ii. Period koji je prethodio događajima u Zvorniku 2209
(1) Pripreme u Bratuncu u periodu od 13. do 14. jula 2209
(2) Prevoz zatočenika iz Bratunca u Zvornik 2211
iii. Zatočenje i ubijanje 2214
(1) Škola u Orahovcu i polje kod Orahovca 2214
(a) Uvod 2214
(b) Zatočenje u školi u Orahovcu i ubijanje dvojice muškaraca 2215
(c) Ubijanje na polju kod Orahovca 2221
(d) Pokopavanje 2224
(e) Forenzički dokazi 2226

(i) Lažete 1 2227
(ii) Lažete 2 2229
(iii) Sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima 2233
(f) Zaključak 2236
(2) Škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca 2236
(a) Uvod 2236
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Petkovcima 2237
(c) Ubijanje na brani kod Petkovaca 2240
(d) Pokopavanje 2243
(e) Forenzički dokazi 2244
(i) Primarna grobnica 2244
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Liplje 2246
(f) Zaključak 2249
(3) Škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka 2249
(a) Uvod 2249
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Ročeviću 2250
(c) Ubijanje na Drini u blizini Kozluka 2256
(d) Pokopavanje 2258
(e) Forenzički dokazi 2259
(i) Primarna grobnica u Kozluku 2259
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put 2262
(f) Zaključak 2265
(4) Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici 2266
(a) Škola u Kuli 2266
(i) Zatočenje u školi u Kuli 2266
(ii) Prevoženje zatočenika iz škole u Kuli 2270
(iii) Ubijanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo 2272
(b) Ubijanje u Domu kulture u Pilici 2278
(c) Pokopavanje zatočenika ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici 2280
(d) Ponovno pokopavanje 2283
(e) Forenzički dokazi 2284
(i) Primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo 2284
(ii) Sekundarne grobnice duž Čančarskog puta 2287
(f) Zaključak 2290
g. Posljedice pada Srebrenice 2291
i. Otvaranje koridora za prolazak kolone 2291
ii. Stalni pretres terena 2298
iii. Ubijanje 2299
(A) Snagovo 2299
(B) Bišina 2301
(C) Trnovo 2305
iv. Prebacivanje u logor Batković 2308
v. Operacija ponovnog pokopavanja 2310
(A) Ponovno pokopavanje s bratunačkog područja 2311
(B) Ponovno pokopavanje sa zvorničkog područja 2312
(C) Zaključak 2314
h. Forenzički, demografski i DNK dokazi 2314
(A) Uvod 2314
(B) Forenzički dokazi 2318
(1) Datum smrti 2318
(a) Informacije dostavljene vještacima tužilaštva 2320
(b) Mješovite grobnice 2321
(c) Različiti stepeni raspadanja 2325

(d) Odjeća žrtava ... 2327
(2) Uzrok i način smrti ... 2327
(C) MKNL ... 2333
(D) Demografski dokazi ... 2339
(E) Dean Manning ... 2345
(F) Dušan Janc ... 2347
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima ... 2355
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta ... 2355
i. Član 3 Statuta ... 2356
ii. Član 5 Statuta ... 2356
b. Krivična djela ... 2357
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 ... 2357
(A) Incidenti ubijanja ... 2357
(B) Namjera počinilaca ... 2358
(C) Status žrtava ... 2358
(D) Zaključak ... 2359
ii. Istrebljivanje: tačka 4 ... 2359
iii. Nehumana djela (prisilno premještanje): tačka 8 ... 2361
(A) *Actus reus* ... 2362
(1) Preseljavanje stanovništva ... 2362
(2) Prisilna priroda preseljavanja ... 2362
(B) *Mens rea* ... 2367
(C) Zaključak ... 2370
iv. Progoni: tačka 3 ... 2370
(A) Ubijanje ... 2370
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 2371
(1) Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima ... 2371
(2) Premlaćivanje muškaraca i dječaka iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja ... 2372
(3) Zaključak u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem ... 2373
(C) Prisilno premještanje ... 2373
v. Genocid: tačka 2 ... 2374
(A) Zaštićena grupa ... 2374
(B) *Actus reus* ... 2374
(1) Ubijanje pripadnika grupe ... 2375
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe ... 2375
(C) *Mens rea* ... 2377
(1) Namjera da se uništi dio zaštićene grupe kao takve ... 2377
(2) Znatnost ciljane grupe ... 2380
(3) Zaključak ... 2380
3. UZP vezan za Srebrenicu i odgovornost optuženog ... 2380
a. Postojanje zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
i. Sveobuhvatni UZP i dugoročni plan da se uklone bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
ii. Izrada plana za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2383
(A) Prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana ... 2387
(B) Ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana ... 2392
iii. Zaključci ... 2403
(A) Izrada zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem ... 2403
(B) Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka ... 2404
(C) Učesnici plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2407
(D) Opseg zločina ... 2409
b. Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu ... 2411
i. Argumentacija strana u postupku ... 2411

ii. Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu 2415
iii. Članstvo optuženog u UZP- vezanom za Srebrenicu 2440
iv. Doprinos optuženog UZP-u vezanom za Srebrenicu 2449
v. Odgovornost optuženog za zločine po osnovu UZP-a vezanog za Srebrenicu 2452
(A) Ubistvo, istrebljivanje i nehumana djela (prisilno premještanje) 2453
(B) Progon 2453
(C) Genocid 2453
(D) Zaključak 2456
c. Odgovornost nadređenog 2457
i. Argumentacija strana u postupku 2457
ii. Zločini koje su počinili podređeni 2458
iii. Odnos nadređeni-podređeni 2460
iv. Optuženi je znao ili je " bilo razloga da zna" 2461
v. Propust da preduzme nužne i razumne mjere 2462
vi. Zaključak 2463
d. Zaključci: Individualna krivična odgovornost optuženog 2463
D. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA TAOCE 2464
1. Činjenice 2465
a. Vazdušni udari NATO-a 2465
b. Reakcija VRS-a na vazdušne udare NATO-a 2466
c. Zatočenje članova osoblja UN-a i postupanje s njima 2469
i. Opšta zapažanja 2469
ii. Iskazi tima Ukrajinskog bataljona u Sarajevu 2471
iii. Iskazi tima UNMO-a u Kasindolu 2473
iv. Iskazi tima UNMO-a na Grbavici 2477
v. Iskazi timova Francuskog bataljona 2480
(A) Tim Francuskog bataljona u Lukavici 2480
(B) Tim Francuskog bataljona na Vrbanja mostu 2483
(C) Tim Francuskog bataljona na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju 2486
vi. Iskazi timova Britanskog bataljona u Goraždu 2488
(A) Tim Britanskog bataljona, uključujući Nightingalea 2488
(B) Tim Britanskog bataljona na posmatračkom položaju 2 u Goraždu 2491
vii. Iskazi timova UNMO-a na Palama 2493
(A) Tim UNMO-a 7 Lima na Palama 2493
(B) Tim UNMO-a SE-1 na Palama 2497
(C) Zatočenje timova UNMO-a 7 Lima i SE-1 na Palama 2497
d. Pregovori i puštanje na slobodu 2503
e. Zaključak 2505
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 2506
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 2506
b. Krivično djelo uzimanja talaca: tačka 11 Optužnice 2507
i. Actus reus uzimanja talaca 2507
ii. Mens rea uzimanja talaca 2508
iii. Posebna odbrana: represalije 2509
iv. Zaključak 2510
3. UZP vezan za taoce i odgovornost optuženog 2510
a. Argumentacija strana u postupku 2510
b. Zaključci o zajedničkom cilju i pluralitetu osoba 2511
c. Zaključci o namjeri optuženog: da li je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a 2514
d. Zaključci o doprinosu optuženog UZP-u 2518
i. Učešće optuženog u događajima koji su prethodili vazdušnim udarima NATO-a 2518
ii. Učešće optuženog u uzimanju talaca 2520
iii. Učešće optuženog u puštanju na slobodu osoblja UN-a uzetog za taoce 2524
iv. Zaključak 2526

e. Tačka 11: Zaključak ... 2526
E. REZIME ZAKLJUČAKA ... 2527
a. Rezime zaključaka u vezi s četiri UZP-a koji se navode u Optužnici ... 2527
b. Rezime zaključaka u vezi s tačkama Optužnice ... 2529
i. Tačka 1 (genocid) ... 2529
ii. Tačka 2 (genocid) ... 2529
iii. Tačka 3 (progon, zločin protiv čovječnosti) ... 2529
iv. Tačka 4 (istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
v. Tačka 5 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
vi. Tačka 6 (ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2530
vii. Tačka 7 (deportacija, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
viii. Tačka 8 (nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti) ... 2531
ix. Tačka 9 (terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
x. Tačka 10 (protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
xi. Tačka 11 (uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
F. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE ... 2531
1. Pravne odredbe o kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu ... 2531
a. Kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta ... 2532
b. Kumulativne osuđujuće presude za terorisanje i protivpravne napade na civile po članu 3 Statuta ... 2533
c. Kumulativne osuđujuće presude za krivična djela koja se navode u članu 5 ... 2533
d. Kumulativne osuđujuće presude u odnosu na genocid ... 2534
2. Zaključci ... 2535

V. ODMJERAVANJE KAZNE ... 2536

A. SVRHE KAŽNJAVANJA ... 2536
B. NAČELA ODMJERAVANJA KAZNE ... 2537
1. Mjerodavno pravo ... 2537
2. Težina krivičnog djela ... 2538
3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti ... 2539
4. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije ... 2541
5. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne ... 2543
6. Odmjeravanje kazne ... 2543
C. DISKUSIJA ... 2543
1. Težina krivičnog djela ... 2543
a. Argumentacija ... 2543
b. Zaključci ... 2544
2. Otežavajuće okolnosti ... 2546
3. Olakšavajuće okolnosti ... 2547
a. Argumentacija ... 2547
b. Zaključci ... 2547
i. Sporazum s Holbrookeom ... 2547
ii. Vladanje optuženog tokom suđenja i u PJUN-u ... 2549
iii. Lične prilike optuženog ... 2549
iv. Druge olakšavajuće okolnosti koje je naveo optuženi ... 2549
4. Kazne izrečene u povezanim predmetima pred Međunarodnim sudom ... 2550
5. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije ... 2551
6. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru ... 2551
D. ZAKLJUČAK ... 2551

VI. DISPOZITIV ... 2552

SUPROTNA MIŠLJENJA ... 2554

A. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE MORRISONA 2554
B. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BAIRDA 2557
1. Svjedok KW586 2559
2. Svjedok KW570 2563
3. Zaključak 2564

VI. DODACI 2566

A. ISTORIJAT POSTUPKA 2566
1. Pretpretresni postupak 2566
a. Od potvrde Optužnice do izjašnjavanja optuženog 2566
b. Samozastupanje 2567
c. Jezik 2567
d. Osporavanje nadležnosti i prigovori na formu optužnice 2567
e. Zahtjevi za izuzeće 2569
f. Zahtjevi u skladu s pravilom 73*bis* Pravilnika 2569
2. Suđenje 2570
a. Odgađanje početka suđenja 2570
b. Dokazni postupak tužilaštva 2571
c. Oslobađajuća presuda na osnovu pravila 98*bis* 2572
d. Dokazni postupak odbrane 2573
e. Ponovno otvaranje postupka/pobijanje/duplika 2576
f. Završni podnesci i završne riječi 2576
3. Razne odluke 2577
a. Objelodanjivanje 2577
b. Obavezujući nalozi 2580
c. Nalozi *subpoena* 2582
d. Formalno primanje na znanje 2586
e. Zaštitne mjere 2587
f. Pristup povjerljivom materijalu 2589
g. Pitanja u vezi s dokaznim predmetima 2589
4. Postupci zbog nepoštovanja suda 2590
5. Obilasci mjesta događaja 2591
B. GLOSAR I SPISAK IZVORA 2592
1. Glosar 2592
2. Spisak izvora 2599
a. Praksa MKSJ-a i MKSR-a 2599
b. Praksa Specijalnog suda za Sijera Leone 2605
c. Odluke i nalozi iz predmeta *Karadžić* 2605
d. Podnesci iz predmeta *Karadžić* 2606
e. Sporazumi i komentari 2607
f. Ostalo 2607

b. Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK)

i. Opštinski nivo

(A) Banjaluka

(1) Optužbe

1366. U pogledu opštine Banjaluka, tužilaštvo je navode u Optužnici ograničilo na zločine vezane za logor Manjača (dalje u tekstu: Manjača).[4707]

1367. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Banjaluci počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[4708] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Banjaluci obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu s Manjačom, kao i ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u tom objektu i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[4709] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[4710]

1368. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Banjaluci obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje u Manjači, okrutno ili nečovječno postupanje,[4711] (ii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u Manjači – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih

---

ljudi vratili i da su svi opštinski organi prema njima postupali pravično). Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti iz fusnote 4237 za obrazloženje zašto ne smatra da je Grujićevo svjedočenje o povratku građana u Zvornik pouzdano. Međutim, Vijeće konstatuje da se, godinu ili dvije po završetku rata, najveći dio bosanskih Muslimana, u saradnji s Banjanovićem, vratio u Kozluk i uselio u svoje domove. Petko Panić, T. 19170 (20. septembar 2011.); svjedok KDZ555, T. 17410 (18. avgust 2011.); Dragan Vidović, T. 17771 (23. avgust 2011.).

4707 Optužnica, fusnota 1; Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, fusnota 14; pretpretresna konferencija, T. 467 (6. oktobar 2009.); Odluka u vezi s pravilom 73*bis*, par. 6; Odluka po četvrtom zahtjevu u vezi sa činjenicama o kojima je presuđeno, par. 28.

4708 Optužnica, par. 48–49.

4709 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incidenti 1.1, 1.2, 1.3, 1.4 iz Priloga B Optužnici; zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici.

4710 Optužnica, par. 63(b).

4711 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici.

uslova;[4712] iii) protivpravno zatočenje u Manjači;[4713] kao i iv) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova.[4714]

(2) Uvodni period

1369. Banjaluka je najveća opština u BiH i nalazi se istočno od Prijedora i Sanskog Mosta, a južno od Bosanske Gradiške.[4715] Prema podacima iz Popisa stanovništva iz 1991. godine, opština Banjaluka imala je 195.139 stanovnika, od kojih su njih približno 55% bili bosanski Srbi, 15% bosanski Muslimani i 15% bosanski Hrvati.[4716]

1370. Na višestranačkim izborima koji su održani u novembru 1990., SDS je osvojio 64 od 130 poslaničkih mjesta u Skupštini opštine, dok je SDA osvojila samo njih 13.[4717] Predrag Radić, član Glavnog odbora SDS-a, imenovan je za predsjednika Skupštine opštine Banjaluka.[4718] Rajko Kasagić je imenovan za predsjednika Izvršnog odbora.[4719] Župljanin je 1991. godine postavljen za načelnika CSB-a Banjaluka.[4720]

1371. Dana 22. januara 1992., SDS Banjaluka osnovao je krizni štab.[4721]

1372. Krizni štab Banjaluka osnovan je u maju 1992. i Radić je imenovan za predsjednika Kriznog štaba.[4722] Najkasnije 15. maja 1992., u Banjaluci su djelovale Srpske odbrambene snage

---

4712 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici.

4713 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici.

4714 Optužnica, par. 60(h). V. zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici. Vijeće napominje da tužilaštvo u Optužnici ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja; prisilno premještanje ili deportaciju; niti za oduzimanje ili pljačkanje imovine u Banjaluci. Optužnica, fusnota 5, 6, 8.

4715 P6135 (Mapa BiH); D287 (Odluka SDA o proglašenju opštine Banjaluka–Stari Grad, septembar 1991.).

4716 D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 1–2; P5449 (Izvještaj MUP-a, RDB Banjaluka, februar 1995.), str. 2; P783 (Mapa etničkog sastava BiH). Ali v. P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 21, 23–24, 29, 32, 35, 38 (gdje se kaže da je Banjaluka 1991. godine imala 165.140 stanovnika).

4717 D4110 (Članak iz lista *Bosanska krajina* pod naslovom "Drugi krug 9. decembra", 27. novembar 1990.), str. 1; D4259 (Izjava svjedoka Duška Jakšića od 25. januara 2014.), par. 10 (gdje je svjedok izjavio da je SDS osvojio 62 od 130 mjesta).

4718 D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 3; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7364, 7373; D4036 (Izvještaj o situaciji u ARK-u i Banjaluci, 15. maj 1992.), str. 2.

4719 P6523 (Izvod iz zapisnika sa 69. sjednice Izvršnog odbora Banjaluka, 8. maj 1992.), str. 1; D4064 (Izvod iz zapisnika sa 2. sjednice Skupštine opštine Banjaluka, 31. januar 1992.), str. 3, 9; D4036 (Izvještaj o situaciji u ARK-u i Banjaluci, 15. maj 1992.), str. 1.

4720 Christian Nielsen, T. 16301 (7. juli 2011.); P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 11 (pod pečatom); P1097 (Depeša CSB-a Banjaluka MUP-u SrRBiH, 20. juli 1992.); P2746 (Depeša CSB-a Banjaluka, 10. april 1992.); D4071 (Sažetak o 15. sjednici Skupštine ARK-a, 4. mart 1992.), str. 2; D4036 (Izvještaj o situaciji u ARK-u i Banjaluci, 15. maj 1992.), str. 1.

4721 P2553 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 22. januar 1992.), str. 7.

4722 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7379, 7384; P6524 (Izvod iz zapisnika sa 19. sjednice Skupštine opštine Banjaluka, 23. juni 1992.), str. 1; D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 8; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 2.

(dalje u tekstu: SOS) i još najmanje tri oružane srpske formacije koje su vodili Nikodin Čavić, Vlado Jotanović, odnosno Brane Palačković.[4723]

1373. Za vrijeme republičkog referenduma o nezavisnosti, održanog 29. februara i 1. marta 1992., SOS je blokirao zgradu opštine.[4724] SOS u Banjaluci bio je pod komandom Nenada Stevandića i u njegovom sastavu je bilo mnogo poznatih kriminalaca iz Banjaluke.[4725] Dana 3. aprila 1992., oni su podigli kontrolne punktove po gradu i dali izjavu za štampu u kojoj su pozvali predsjednika opštine da osnuje krizni štab kako bi se ostvarilo nekoliko ciljeva SOS-a, između ostalog, i otpuštanje iz službe oficira Banjalučkog korpusa JNA i rukovodilaca komunalnih preduzeća koji su glasali "protiv Jugoslavije".[4726] SDS je usvojio te zahtjeve SOS-a.[4727]

1374. Nakon što je u proljeće 1992. osnovan opštinski srpski krizni štab, Radić je najavio nekoliko mjera, uključujući i to da će zaposleni u CSB-u morati da daju izjavu o lojalnosti SrRBiH ili će izgubiti posao; da će se od Predsjedništva SFRJ tražiti da popuni Banjalučki korpus JNA i otpusti iz službe ili izvrši prekomandu oficira JNA koji su glasali "protiv Jugoslavije"; i da će se otpustiti direktori nekoliko javnih preduzeća koji vode "antisrpsku politiku".[4728] Poslodavcima u Banjaluci rečeno je da izbace sve nesrbe iz stanova u vlasništvu poslodavca kako bi napravili mjesta za porodice palih srpskih boraca.[4729] Oni koji su pokušali da zaštite nesrbe u Banjaluci bili su opomenuti ili čak smijenjeni.[4730] Da bi se osiguralo izvršenje tih naređenja, mješovite patrole u čijem sastavu su bili pripadnici policije, TO-a i JNA trebale su preuzeti od SOS-a kontrolu nad putevima.[4731]

(3) Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici

[4723] D4036 (Izvještaj o situaciji u ARK-u i Banjaluci, 15. maj 1992.), str. 1–2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2223.

[4724] V. činjenica o kojoj je presuđeno 2224.

[4725] P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2223.

[4726] V. činjenica o kojoj je presuđeno 2225.

[4727] P6522 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Usvojeni zahtjevi SOS-a", 4. april 1992.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2226.

[4728] Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7379, 7384; P6524 (Izvod iz zapisnika sa 19. sjednice Skupštine opštine Banjaluka, 23. juni 1992.), str. 1; D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 8; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 2226.

[4729] Činjenica o kojoj je presuđeno 2228.

[4730] Činjenica o kojoj je presuđeno 2228.

[4731] Činjenica o kojoj je presuđeno 2226.

1375. U Optužnici se navodi da je Manjača korištena kao zatočenički objekt u opštini Banjaluka od 21. aprila do 18. decembra 1992.[4732]

(a) Osnivanje i upravljanje

1376. Manjača se nalazi na približno 35 kilometara jugozapadno od grada Banjaluke i nekih 15 do 20 kilometara istočno od Ključa.[4733] Manjača je bila dio velikog vojnog objekta JNA zvanog kasarna "Mika Bosnić" i ranije je služila kao poligon za vojne vježbe.[4734] Manjaču su činili poljoprivredno zemljište, šest velikih štala koje su stražari nazivali "paviljonima" i nekoliko skladišta.[4735] Oko Manjače su bila minska polja, ograda i nekoliko stražarskih tornjeva.[4736]

1377. Oko 15. septembra 1991., komanda 5. korpusa JNA počela je da koristi Manjaču kao logor za držanje ratnih zarobljenika koji su zarobljeni u sukobu u Hrvatskoj.[4737] Sredinom maja 1992., 1. krajiški korpus je preuzeo kontrolu nad Manjačom i od tog trenutka, pa do svog zatvaranja, Manjača je bila pod kontrolom VRS-a.[4738] U junu 1992., Komandi 1. krajiškog korpusa je povjeren zadatak da formira logor za ratne zarobljenike i da procjenjuje potrebe za razmjenu

---

4732 Tužilaštvo u svom Završnom podnesku napominje da dokazi koji su izvedeni u vezi s Manjačom pokazuju da je taj objekt radio kao zatočenički objekt od 15. maja 1992. do decembra 1992. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 2, fusnota 23.

4733 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5258–5260, 5333–5334; P3729 (Fotografije logora Manjača i putevi oko njega); P3639 (Mapa pod naslovom "Betonirka-Manjača"). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 562.

4734 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 100; svjedok KDZ026, T. 10392 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 107; D1846 (Naređenje 5. korpusa, 13. septembar 1991.), str. 1.

4735 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 100; P3499 (Crtež Manjače); P3729 (Fotografije logora Manjača i putevi oko njega); P3730 (Izvod iz video-snimka logora Manjača); P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 7; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5261−5262; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 107.

4736 Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7314; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7081; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5258, 5261–5263, 5332; P3499 (Crtež Manjače); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 100, 103; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6184–6185; P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 5; D1846 (Naređenje 5. korpusa, 13. septembar 1991.), str. 1; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 7; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 2; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 107; P3755 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. novembar 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4737 P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 5; svjedok KDZ026, T. 10392 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5257, 5264; D1846 (Naređenje 5. korpusa, 13. septembar 1991.), str. 1; D1847 (Naređenje 5. korpusa, 7. januar 1992.), str. 2; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 1.

4738 P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 5; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7614; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5350; Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 8084–8085; Petar Skrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15584; Dragomir Keserović, T. 40993 (8. juli 2013.); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3375, 3461 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 562.

zarobljenika.[4739] U julu 1992., pukovnik Božidar Popović je postavljen za komandanta Manjače.[4740] Predrag Kovačević zvani Špaga bio je Popovićev lični pomoćnik; Kovačević je takođe bio zadužen za zatvorske stražare.[4741] U načelu, u samom logoru zatočenike su čuvali pripadnici vojne policije, dok je obezbjeđenje vanjskog kruga logora vršio MUP.[4742] Međutim, komandant 1. krajiškog korpusa i stanice javne bezbjednosti Ključ i Sanski Most takođe su se dogovorili da se pripadnici MUP-a šalju na kraće periode u Manjaču na ispomoć.[4743] Pripadnici MUP-a koji su se nalazili u Manjači bili su stavljeni pod Popovićevu komandu.[4744]

1378. Uprava Manjače sastavljala je sedmične izvještaje za pretpostavljenu komandu, a po potrebi i češće.[4745]

1379. Broj zatočenika koji su držani u Manjači u bilo koje vrijeme postojanja tog logora kretao se od približno 140 do 3.600.[4746] Kroz logor su prošla ukupno 4.403 zatočenika.[4747] Većina zatočenika

---

4739 D1848 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 15. juni 1992.), str. 1–3.

4740 Svjedok KDZ024, P713 (Transkripti iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 30084 (pod pečatom); P3491 (Izvod iz dnevnika Todeta Gajića), str. 1; P5472 (Dnevni izvještaj operativne grupe logora Manjača, 18.-20. avgust 1992.), str. 1; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 2; P3724 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. avgust 1992.), str. 2; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5261, 5264–5266; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 26; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8144; P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 1; D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 39. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 564.

4741 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6188; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2386–2388; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 10; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 10; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 31; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 11; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4798.

4742 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5265; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 32; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7081–7082; svjedok KDZ492, P3596 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3878 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 30085 (pod pečatom).

4743 P3734 (Izvještaj SJB-a Ključ, 24. juni 1992.); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5267; svjedok KDZ163, P3716 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5274 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**. Isto tako, Radomir Radinković je izjavio da civilnoj policiji nije bio dozvoljen ulaz u logor. Međutim, Radinković je kasnije u svojoj izjavi priznao da su zatočenike u logoru ispitivali pripadnici civilne policije. V. D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 2, 4. Vijeće ima u vidu pouzdane dokumentarne dokaze koji ukazuju na to da su inspektori iz SJB-a Ključ i SJB-a Sanski Most bili upućivani u Manjaču radi "obrade" zatočenika. V. P3734 (Izvještaj SJB-a Ključ, 24. juni 1992.); P3736 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 27. juni 1992.) (pod pečatom); D3912 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 2. juli 1992.); D4170 (Izjava svjedoka Mileta Dobrijevića od 2. decembra 2013.), par. 14. Vijeće takođe napominje da je, prema navodima iz jednog izvještaja koji je sastavila uprava Manjače, Radenko Kaurin, koji je bio pripadnik policije, ošamario dvojicu zatočenika zato što su uzeli hljeb iz korpi s hljebom koje su morali da nose. V. P3754 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 1. novembar 1992.) (pod pečatom). S obzirom na ovaj dokaz, te u svjetlu nedosljednosti koje su u svojim svjedočenjima iznijeli **[REDIGOVANO]** i Radinković, Vijeće odbacuje njihovu tvrdnju da su pripadnici civilne policije ulazili u logor samo u vanrednim situacijama.

4744 **[REDIGOVANO]**.

4745 D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 3.

u logoru Manjača bili su bosanski Muslimani, premda je tu držano i nešto bosanskih Hrvata i veoma mali broj bosanskih Srba.[4748] Najveći dio zatočenika činili su ljudi stari od 18 do 60 godina, ali je među njima bila i nekolicina maloljetnika i starijih osoba.[4749] U nekoliko navrata, oni koji su u tom logoru bili zaduženi za bezbjednosne i obavještajne poslove predlagali su da se osobe mlađe od 18 i starije od 60 godina, kao i teški bolesnici, puste na slobodu; međutim, ti su prijedlozi bili uglavnom ignorisani.[4750] U Manjači je bilo zatočeno i nekoliko imama i jedan katolički svećenik.[4751]

1380. Tokom operacija čišćenja terena u selima bosanskih Muslimana, VRS bi zatočio muško stanovništvo i predao ga srpskim civilnim vlastima; većinu tih zatočenika kasnije su u Manjaču

---

4746 P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 2; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3374; Radomir Radinković, T. 45312 (18. decembar 2013.); P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6–8, 10; P3735 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 26. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3736 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 27. juni 1992.) (pod pečatom); P3737 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 1. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3746 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. juli 1992.), str. 2 (pod pečatom); P3751 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 10. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3755 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. novembar 1992.) (pod pečatom); P3725 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 14. novembar 1992.); P3723 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. novembar 1992.), str. 2 (pod pečatom); P3726 (Spisak zatočenika u Manjači, 23. novembar 1992.); P3727 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. decembar 1992.), *e-court* str. 2; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2229.

4747 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5345, 5353; svjedok KDZ163, T. 20748 (1. novembar 2011.), T. 20769 (2. novembar 2011.).

4748 P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), par. 21; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), par. 22; P3755 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. novembar 1992.), str. 1 (pod pečatom); v. činjenice o kojima je presuđeno 563, 566.

4749 Radomir Radinković, T. 45317–45319 (18. decembar 2013.); P3750 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 7. avgust 1992.), str. 2 (pod pečatom); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 5; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5282, 5289, 5298, 5357, 5387; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7761, 7808 (pod pečatom). P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 116; P3733 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3737 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 1. juli 1992.), str. 2 (pod pečatom); P3739 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 5. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4750 P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3739 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 5. juli 1992.) (pod pečatom); P3733 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3737 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 1. juli 1992.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5289, 5291; P3738 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 4. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3751 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 10. avgust 1992.) (pod pečatom); D1852 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 12. avgust 1992.) (pod pečatom); D1862 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 3. juli 1992.) (pod pečatom).

4751 Radomir Radinković, T. 45329 (18. decembar 2013.); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1905 (pod pečatom); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5360; P3738 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 4. juli 1992.) (pod pečatom); P3751 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 10. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom).

doveli pripadnici srpske policije.[4752] U nekim slučajevima, zatočenike je u taj logor dovela vojna policija.[4753] Zatočenike su često odvodili u Manjaču i držali ih u tom logoru bez ikakvih dokumenata kojima bi se objasnio razlog njihovog zatočenja.[4754] Uprava logora je nekim zatočenicima podijelila stare uniforme JNA.[4755] Iako su i VRS i civilne vlasti bosanskih Srba nazivale Manjaču logorom za ratne zarobljenike,[4756] u dokumentima koji su iz Manjače upućivani komandi 1. krajiškog korpusa zatočenici se ne pominju kao borci.[4757]

1381. Sredinom 1992., zatvoreni su zatočenički objekti kao što je bila Omarska i zatočenici su poslati u Manjaču.[4758]

1382. Negdje tokom prve sedmice juna 1992., pripadnici SJB-a Sanski Most i desetak pripadnika SOS-a prevezli su u Manjaču jednu grupu od približno 140 zatočenih muškaraca iz sportske dvorane "Hasan Kikić" u opštini Sanski Most.[4759] Dana 7. juna 1992. ili približno tog datuma,

---

4752 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5275; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 7; svjedok KW545, T. 46955–46957 (12. februar 2014.) (zatvorena sjednica); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3377–3378, 3386, 3388, 3392–3393 (pod pečatom).

4753 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5335; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 7.

4754 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5276, 5311, 5354; svjedok KDZ163, T. 20737–20738 (1. novembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3723 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. novembar 1992.), str. 2 (pod pečatom); Christian Nielsen, T. 16285 (7. juli 2011.). Pukovnik Stevilović, starješina vojne policije u Manjači, pokušao je da zaustavi priliv zatočenika iz Ključa za koje nije dostavljena nikakva dokumentacija. **[REDIGOVANO]**. Dana 19. avgusta 1992., Župljanin je naredio stanicama javne bezbjednosti da sastave dosje za svaku osobu koju je policija premjestila u Manjaču. D1864 (Naređenje CSB-a Banjaluka, 19. avgust 1992.). Dana 23. avgusta 1992., načelnik SJB-a Prijedor izvijestio je da je dokumentacija za zatočenike koji su premješteni iz Omarske u Manjaču proslijeđena komandantu Manjače. D1866 (Depeša SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 23. avgust 1992.). Dana 27. avgusta 1992., načelnik SJB-a Sanski Most poslao je u Manjaču spisak zatočenika, kao i službene zabilješke u vezi s nekim od njih. D1867 (Depeša SJB-a Sanski Most, 27. avgust 1992.).

4755 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5318–5319; P3500 (Fotografija zatočenika u Manjači); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 113; P3756 (Izvod iz video-snimka TV Banjaluka, s transkriptom), str. 1. Džafić, koji je bio zatočen u Manjači, izjavio je da je podjela starih uniformi JNA bila trik uprave logora kako bi se postiglo da zatočenici izgledaju kao pripadnici vojske bosanskih Muslimana. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 113.

4756 Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7923; svjedok KDZ474, T. 19335 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 1; Dragomir Keserović, T. 42158 (29. juli 2013.); D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 39; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26203 (pod pečatom).

4757 P3747 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 23. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3741 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3746 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3753 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4758 Christian Nielsen, T. 16285 (7. juli 2011.); Atif Džafić, T. 19747 (30. septembar 2011.).

4759 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6164, 6252–6253; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5–6; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8105, 8122–8123, 8131–8132; P3327 (Naređenje Kriznog štaba Sanski Most, 6. juni 1992.); Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5537; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7095; D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.),

pripadnici rezervnog sastava policije srpske nacionalnosti odveli su pješke u Manjaču približno 400 zatočenika iz škole u Sitnici u opštini Ključ.[4760] Negdje prije 13. juna 1992., VRS je u Manjaču premjestio oko 900 osoba, većinom bosanskih Muslimana, iz zatvora u Staroj Gradišci u Hrvatskoj.[4761] Dana 25. juna 1992. ili oko tog datuma, policajci iz Ključa, bosanski Srbi, odveli su u Manjaču jedan broj zatočenika iz SJB-a Ključ.[4762]

1383. Dana 7. jula 1992., pod pratnjom civilne policije iz Sanskog Mosta, konvoj kamiona s približno 500 zatočenika iz garaže fabrike "Betonirka", hale "Krings" i fiskulturne sale "Hasan Kikić", stigao je u Manjaču.[4763]

1384. Prvi krajiški korpus je 6. avgusta 1992. izvješten da će do 1.000 zatočenika iz Omarske, u opštini Prijedor, biti premješteno u Manjaču i da se njihov dolazak očekuje u popodnevnim satima.[4764] Istog dana, oko 22:00 sata, dvadesetak autobusa preduzeća "Autoprevoz" koji su prevozili približno 1.300 zatočenika stiglo je pred kapiju Manjače; u njihovoj pratnji bila su dva oklopna transportera.[4765] Tokom njihovog prevoza iz Omarske u Manjaču, zatočenike su čuvali

---

par. 39; Dušan Mudrinić, T. 47393 (19. februar 2014.); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 8, 16. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 583. V. par. 2003.

4760 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 95–96; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10354–10355; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5259, 5333–5334. Zatočenicima je trebalo sedam-osam sati da iz škole u Sitnici stignu do Manjače. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 96–101.

4761 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5279; P3718 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa, 13. juni 1992.), str. 2; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4795–4796.

4762 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9158, 9162–9163, 9216 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 30084–30085 (pod pečatom).

4763 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7096; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5537; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6175; P3747 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 23. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5293–5294; P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 28 (pod pečatom); Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2999, 3019; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; Ahmet Zulić, T. 1030 (13. april 2010.); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26130 (pod pečatom); D4170 (Izjava svjedoka Mileta Dobrijevića od 2. decembra 2013.), par. 14. **[REDIGOVANO]**.

4764 P3757 (Službena zabilješka Centra bezbjednosti u Banjaluci, 10. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4765 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2749–2750 (pod pečatom); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3370, 3376, 3500; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9218 (pod pečatom); svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2340–2341; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 9; P3757 (Službena zabilješka Centra bezbjednosti u Banjaluci, 10. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1839, 1928, 1940 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10323, 10391, 10393, 10421 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P3719 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa, 7. avgust 1992.), str. 2; P2 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Predragom Radićem, 16. juli 2001.), str. 28; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 6; P3502 (Fotografija glavnog ulaza u Manjaču); Mevludin Sejmenović, T. 20496 (27. oktobar 2011.); P636 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 2; svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16770–16771; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24.

pripadnici interventnog voda SJB-a Prijedor.[4766] Međutim, Popović nije dozvolio zatočenicima da uđu u logor, već je naredio da prenoće u autobusima.[4767] Istog dana, potpukovnik Stevan Bogojević, načelnik za bezbjednosno obavještajne poslove u Manjači, požalio se da se mnogi zatočenici iz Omarske ne mogu okarakterisati kao "ratni zarobljenici", zatražio da se izvrši selekcija takvih osoba i da se one na kraju puste na slobodu.[4768] U jutarnjim satima 7. avgusta 1992., zatočenike iz Omarske iskrcali su iz autobusa i natjerali da sjednu na obližnju livadu.[4769] Potom je izvršena prozivka zatočenika, a onda su ih uveli u Manjaču i evidentirali.[4770] Dvije sedmice kasnije, iz Omarske je u Manjaču premješteno još 170 do 180 osoba.[4771]

1385. Dana 28. avgusta 1992. ili približno tog datuma, policajci u plavim uniformama premjestili su u Manjaču 13 zatočenika iz zgrade SJB-a i zatvora u Sanskom Mostu i 36 zatočenika iz hale "Krings".[4772]

1386. Pored tih slučajeva, zatočenike su i dalje dovodili u Manjaču iz zatočeničkih objekata u Sanskom Mostu i Ključu; zatočenike su u Manjaču dovodili i iz zatočeničkih objekata u Bosanskoj Dubici, Doboju, Derventi, Glamoču, Kotor-Varošu i Jajcu.[4773]

---

novembra 2013.), par. 90; Željko Mejakić, T. 44216, 44259, 44273, 44281 (29. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2489.

4766 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3370; svjedok KDZ026, T. 10322, 10329 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5309; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 12. Za više detalja o interventnom vodu, v. par. 1587.

4767 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3373; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 9; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10322–10323 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

4768 P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 27 (pod pečatom); P3720 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa u vezi sa selekcijom ratnih zarobljenika u logoru Manjača, 6. avgust 1992.); svjedok KDZ163, T. 20737, 20739–20740 (1. novembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Dana 17. avgusta 1992., načelnik SJB-a Prijedor proslijedio je lične podatke za 402 zatočenika i obećao da će podatke za ostale zatočenike poslati u Manjaču u toku te sedmice. V. P3752 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 17. avgust 1992.).

4769 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932, 1940 (pod pečatom).

4770 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3498; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932 (pod pečatom); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 7.

4771 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3371; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 10; svjedok KDZ026, T. 10421 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); Željko Mejakić, T. 44281–44282 (29. novembar 2013.). Ali v. tvrdnju svjedoka KDZ163 da poslije 7. avgusta 1992. u Manjaču iz Omarske više nije bio premješten nijedan zatočenik. Svjedok KDZ163, T. 20736 (1. novembar 2011.).

4772 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6182–6183, 6258; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5536; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7077–7081; svjedok KDZ492, P3596 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3858 (pod pečatom).

4773 D3911 (Izvještaj o radu SJB-a Sanski Most, juli 1992.), str. 7; P3507 (Spisak SJB-a Ključ s imenima lica koja se upućuju u Manjaču, 22. juli 1992.); Radomir Radinković, T. 45312–45313 (18. decembar 2013.); P3753 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3749 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1992.), str. 2 (pod pečatom); P3740 (Dnevni izvještaj

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1387. Hrana koju su davali zatočenicima u Manjači bila je nedovoljna i uglavnom se sastojala od dvaju dnevnih porcija nekakve bistre supe i kriške kruha.[4774] Uslijed toga, dosta zatočenika je znatno smršalo.[4775] Neki su toliko smršali da više nisu mogli da hodaju, pa čak ni da stoje.[4776] Neki zatočenici su počeli da jedu travu.[4777] Uz pomoć MKCK-a i "Merhameta", lokalne humanitarne organizacije bosanskih Muslimana, negdje poslije avgusta 1992. situacija s hranom se malo poboljšala, kao i opšta situacija.[4778]

---

logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3739 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 5. juli 1992.) (pod pečatom); P3736 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 27. juni 1992.) (pod pečatom); P3732 (Spisak zatočenika iz opštine Ključ, 19. juni 1992.); P3735 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 26. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3737 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 1. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 5; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8138; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 28; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5279; P3718 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa, 13. juni 1992.), str. 2; P4258 (Mapa ARK-a); P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 18; D1868 (Dopis Vojne pošte Kotor-Varoš logoru Manjača, 10. decembar 1992.); P3723 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. novembar 1992.), str. 2 (pod pečatom); D1861 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 24. juni 1992.), str. 2; D1863 (Spisak lica koja se upućuju u logor Manjača, 20. juli 1992.); Dragomir Keserović, T. 42015 (25. juli 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 565.

4774 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9166 (pod pečatom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 102; P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 5; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8142; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; Ahmet Zulić, T. 1032 (13. april 2010.); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5400, 5402; D1858 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 18. juni 1992.), str. 2; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7084–7086; Dragomir Keserović, T. 42015 (25. juli 2013.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 569. Ali v. Radinkovićevu tvrdnju da su zatočenici dobijali dovoljno hrane. D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 7, 10, 11; Radomir Radinković, T. 45316 (18. decembar 2013.).

4775 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9166, 9169 (pod pečatom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 123; P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 6; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8144; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 8–9; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5400; P3695 (Izvod iz video-snimka logora Manjača i intervjua s Radovanom Karadžićem); v. činjenica o kojoj je presuđeno 569. Jedan zatočenik je izgubio približno 50 kilograma. Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8144; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 8–9. Dana 23. septembra 1992., MKCK je izvijestio da se u Manjači nalazi 300 zatočenika čiji je indeks tjelesne mase niži od 17. D1874 (Radni izvještaj MKCK-a, 23. septembar 1992.), str. 3.

4776 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6186.

4777 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 9; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 32; P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 6, 10; v. činjenica o kojoj je presuđeno 569. Prema jednom izvještaju koji je sastavila uprava Manjače, jedan zatočenik se otrovao gljivama. P3755 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. novembar 1992.) (pod pečatom).

4778 Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7316; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6189; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5346, 5350; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8141; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7083–7084; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7615; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9166 (pod pečatom). U nekoliko navrata, "Merhamet" je dostavio meso u logor, ali su stražari to meso odnijeli kući. Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac*

1388. U Manjači nije bilo ni dovoljno pitke vode.[4779] Tokom jula i avgusta 1992., zatočenicima su dva puta dnevno davali čašu vode; međutim, jednu čašu su morala da dijele četvorica zatočenika.[4780] Vode za održavanje lične higijene nije bilo.[4781] Kad bi pokušali da prikupe kišnicu, stražari bi ih tukli.[4782] U jednom trenutku, uprava logora je odbila da obezbijedi dizel gorivo za kamione cisterne koji su pumpali vodu i prevozili je u logor.[4783] Od tog trenutka, raspolagalo se jedino vodom iz obližnjeg jezera i koja je bila tako lošeg kvaliteta da je kod zatočenika izazivala stomačne i probavne smetnje.[4784]

1389. Ispočetka je u svakoj štali bilo nekoliko buradi koja su služila kao klozet; međutim, kasnije su zatočenici izvan štala iskopali jame koje su koristili kao klozete.[4785]

1390. Faik Biščević, koji je bio zubar, i još trojica zatočenika koji su po zanimanju bili ljekari, a zvali su se Emir Kapetanović, Enis Šabanović i Mehmed Derviškadić, kao i jedan medicinski tehničar, po nacionalnosti Srbin, činili su osoblje ambulante; međutim, u toj ambulanti je vladala velika nestašica lijekova i sanitetskog materijala i ona zatočenicima nije mogla da pruža adekvatnu medicinsku pomoć.[4786] Stražari su ponekad i do sedam dana odbijali da dozvole bolesnim

---

protiv Brđanina), T. 7085. Kad bi stražari u Manjači htjeli da pokažu nekoj delegaciji da se zatočenici dobro hrane, onda bi zaklali neku junad i to prikazali kao hranu koja se daje zatočenicima; međutim, zatočenici, u stvari, ne bi dobili tu hranu, ona bi bila poslužena komandnom osoblju. Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8143.

4779 P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 8; P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 9; Dragomir Keserović, T. 42015 (25. juli 2013.). Ali v. D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 7. S obzirom na veliki broj prihvaćenih dokaznih predmeta koji govore suprotno, Vijeće odbacuje Radinkovićevu tvrdnju da su za zatočenike bile "obezbijeđene dovoljne količine pitke vode".

4780 Ahmet Zulić, T. 1032 (13. april 2010.); P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 8; P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 9; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 30; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 102.

4781 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 102; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6186; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7.

4782 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6187; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7.

4783 D1876 (Radni izvještaj MKCK-a, 5.–18. novembar 1992.), str. 1.

4784 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4799; D1876 (Radni izvještaj MKCK-a, 5.–18. novembar 1992.), str. 1; P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 8, 16; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 11; Radomir Radinković, T. 45316–45317 (18. decembar 2013.); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7086–7087. V. činjenice o kojima je presuđeno 570, 571. U logoru je bila česta pojava dijareje i konstipacije. P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 8, 16. Dana 27. jula 1992., pomoćnik komandanta za pozadinu 1. krajiškog korpusa obaviješten je da su bakteriološka ispitivanja vode u Manjači pokazala nezadovoljavajuće rezultate i da je potrebno izvršiti popravke. P3748 (Zahtjev 1. krajiškog korpusa, 27. juli 1992.).

4785 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 102.

4786 P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 3; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9163, 9167 (pod pečatom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 104; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4826; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6184; D1874 (Radni izvještaj MKCK-a, 23. septembar 1992.), str. 4; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5276–5277; P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.),

zatočenicima da odu u ambulantu.[4787] Neki zatočenici nisu dobijali nikakav medicinski tretman za oboljenja od kojih su od ranije patili ili za povrede koje su zadobili prilikom premlaćivanja.[4788]

1391. Zatočenici u prvo vrijeme nisu mogli da kontaktiraju svoje porodice; međutim, kasnije je MKCK omogućio zatočenicima i članovima njihovih porodica da jedni drugima šalju i da primaju poruke.[4789]

1392. Zatočenike su držali u velikim, natrpanim štalama koje su bile predviđene za stoku i u njima su zatočenici najveći dio dana sjedili ili ležali.[4790] Generalno, zatočenici nisu mogli slobodno izlaziti iz štala i vrata tih štala bila su stalno zatvorena.[4791]

1393. Tokom početnog perioda po osnivanju logora, u štalama nije bilo dovoljno ćebadi za sve zatočenike i neki su morali da spavaju na betonu; međutim, MKCK je u avgustu 1992. obezbijedio ćebad za sve.[4792] Osim nekih starih uniformi JNA o kojima je bilo riječi gore u tekstu, uprava logora Manjača nije obezbjeđivala odjeću; zatočenici su obično sve vrijeme zatočenja nosili istu odjeću u kojoj su došli u logor.[4793] Pored toga, higijenski uslovi u Manjači bili su neodgovarajući i

---

e-court str. 7; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 7; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7087–7088; v. činjenica o kojoj je presuđeno 572.

4787 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 105.

4788 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8137–8138; P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 4; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9166 (pod pečatom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 105; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5400; D1862 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 3. juli 1992.) (pod pečatom); P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 6–7; D1869 (Protokol bolesnika u logoru Manjača, 11. juni–23. avgust 1992.).

4789 D1858 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 18. juni 1992.), str. 2; P5472 (Dnevni izvještaj operativne grupe logora Manjača, 18.-20. avgust 1992.), str. 1 (gdje se kaže da su delegati MKCK-a obaviješteni da "ubuduće nećemo dozvoliti primanje ili dostavljanje poruka izuzev kada budu radili redovnu inspekciju logora").

4790 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7082–7083; Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7314, 7317; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5262; svjedok KDZ026, T. 10325 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P3322 (Fotografija unutrašnjosti Manjače); Radomir Radinković, T. 45313–45314 (18. decembar 2013.); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 129; Atif Džafić, T. 19743 (30. septembar 2011.); P604 (Fotografija zatočenika u Manjači); P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 7–8; Ahmet Zulić, T. 1031 (13. april 2010.); činjenica o kojoj je presuđeno 567.

4791 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 9.

4792 P5472 (Dnevni izvještaj operativne grupe logora Manjača, 18.-20. avgust 1992.), str. 1; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6186, 6259; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2395; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8169; P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 5; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7615. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 567.

4793 Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7317, 7335; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5319, 5400; P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću u vezi s posjetom MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 6. U periodu od 17. septembra do 5. oktobra 1992., MKCK je dostavio čarape, cipele, kape i donji veš za sve zatočenike. D1875 (Radni izvještaj MKCK-a, 6. oktobar 1992.), str. 4.

logor je bio prepun vaški.[4794] Krovovi koji su curili, vlažna ćebad i neprestana hladnoća postali su dio života zatočenika tokom posljednjih mjeseci 1992. godine.[4795]

1394. Zatočenici su takođe bili prisiljavani da rade.[4796] Obično su radili po osam do deset sati dnevno.[4797]

1395. Po dolasku u Manjaču, zatočenicima su naredili da pognu glave i ruke drže sklopljene iza leđa, što je bilo logorsko pravilo koje je bilo na snazi sve vrijeme njihovog zatočenja.[4798] Zatočenike su takođe natjerali da predaju novac, zlato i druge dragocjenosti.[4799] Stražari su često pretresali štale i zatočenike i oduzimali sve dragocjenosti koje bi pronašli, pri čemu su zatočenike tukli.[4800]

1396. Zatočenici su morali da ustanu svaki put kad bi Kovačević ušao u jednu od štala; te posjete su ponekad trajale nekoliko sati i uslijed toga su slabiji zatočenici gubili svijest i padali na pod.[4801]

1397. Tokom premještanja približno 1.300 zatočenika iz Omarske u Manjaču 6. avgusta 1992., neke od tih zatočenika su surovo pretukli i ponižavali stražari koji su bili s njima u autobusima.[4802]

4794 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 106; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6186; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5402; P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 5. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 568.

4795 D1876 (Radni izvještaj MKCK-a, 5.-18. novembar 1992.), str. 1.

4796 P5549 (Zahtjev 1. krajiškog korpusa u vezi s ratnim zarobljenicima iz logora Manjača, 24. septembar 1992.); P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 2; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9167, 9228 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7093; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 111, 128; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 127; P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 5–6, 9, 11, 17–18; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 6; D4205 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 10. oktobar 1992.); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5263−5264, 5305, 5351. Dana 22. septembra 1992., pukovnik Vukelić je odobrio da se svakog dana 60 zatočenika logora Manjača koristi za rad u zemljoradničkoj zadruzi u Banjaluci. V. D1873 (Naređenje 1. krajiškog korpusa komandi logora Manjača, 22. septembar 1992.). Premda su Vijeću predočeni dokazi da su zatočenici u Manjači bili prisiljavani da rade, taj rad nije obuhvaćen Optužnicom zato što nije vršen na liniji fronta i nije obuhvatao kopanje rovova.

4797 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 127; D4205 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 10. oktobar 1992.).

4798 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9163 (pod pečatom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 124; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1940 (pod pečatom); Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3000; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5317–5318; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 97; Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7317–7318; P3756 (Izvod iz video-snimka TV Banjaluka, s transkriptom).

4799 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6184–6185.

4800 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7081; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 101; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6188; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2387.

4801 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2386–2387.

4802 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2342; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 9; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta

Jednom prilikom, jedan od autobusa se zaustavio ispred nekog kafića i u tom trenutku u autobus je ušla grupa pijanih vojnika i počela da tuče zatočenike koji su bili u njemu.[4803] Zatočenike su tjerali da pjevaju "četničke pjesme".[4804] Nisu im dozvolili da otvore prozore na autobusima.[4805] Uslijed velike vrućine, jedan stariji zatočenik je preminuo na putu za Manjaču.[4806] Po dolasku u Manjaču, zatočenici su bili prisiljeni da ostanu u autobusima; uprkos tome što je vani bila visoka temperatura, stražari su ostavili uključeno grijanje i zatvorili vrata i prozore na autobusima.[4807] Stražari su cijelu noć prozivali zatočenike, izvodili ih i surovo tukli.[4808] Premlaćivanje svjedoka KDZ026 prestalo je tek kada je Popović, čuvši jauke svjedoka KDZ026 nakon što je ovaj bio uboden nožem u stomak, izašao i viknuo stražarima da prestanu.[4809]

1398. Jednom drugom prilikom, jedan oficir odjeljenja za bezbjednosne poslove 1. krajiškog korpusa izašao je iz logora i vidio da policajci tuku dvojicu zatočenika i "iživljavaju [se] na njima".[4810]

1399. Zatočenici su po dolasku u logor morali da trče kroz špalir.[4811] Kada bi konačno ušli unutra, tamo su ih redovno tukli pripadnici VP-a i MUP-a.[4812] Zatočenike su udarali šakama, palicama,

---

Tužilac protiv Stakića), T. 1930−1931, 1941 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10323 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 8; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1930−1932 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 574.

4803 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3490.

4804 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2381.

4805 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3375; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 9; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2341.

4806 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3375. Ovo ubijanje se ne navodi u Prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

4807 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932, 1941 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10322−10324 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

4808 P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 9; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1931, 1941 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10323−10324, 10329 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica). Prema riječima svjedoka KDZ163, pripadnici VP-a koji su bili u Manjači nisu mogli da zaustave premlaćivanja koja su neposredno pred Manjačom vršili oni koji su dovodili zatočenike u taj logor. Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5300.

4809 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10308, 10324, 10405 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

4810 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5308; P3757 (Službena zabilješka Centra bezbjednosti u Banjaluci, 10. avgust 1992.) (pod pečatom), str. 2; P3750 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 7. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4811 Radomir Radinković, T. 45331–45332 (18. decembar 2013.).

4812 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9163–9165, 9219–9220, 9222 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7091–7092; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 103, 108–109, 128; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4796; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6187; D1862 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 3. juli 1992.) (pod pečatom); P3754 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 1. novembar 1992.) (pod pečatom); P3747 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 23. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); svjedok

drvenim motkama, kundacima pušaka i električnim kablovima.[4813] Redovno su ih ispitivali o njihovoj umiješanosti u vojne stvari.[4814] Stražari su tokom tih ispitivanja tukli zatočenike, ponekad sve dok zatočenici više ne bi bili u stanju da se pokrenu.[4815] Tokom noći, zatočenike su prozivali i tukli; svake noći su prozvali barem pet do deset zatočenika.[4816] Zatočenike su takođe zatvarali u samice i jednom prilikom MKCK je u jednoj takvoj ćeliji zapazio tragove svježe ljudske krvi.[4817]

1400. Kovačević je bio zadužen za premlaćivanje; bio je prisutan dok je ono vršeno i mnogo puta je lično premlaćivao zatočenike.[4818] On je sastavljao spiskove zatočenika koji će biti premlaćeni — nijedan zatočenik nije mogao biti premlaćen dok Kovačević to ne bi naredio.[4819] Zbog Kovačevićeve brutalnosti, plašili su ga se i stražari i zatočenici.[4820] Popović i Talić su bili svjesni tog zlostavljanja.[4821] Jednom prilikom, Popović je došao na lice mjesta i ljutito rastjerao vojne policajce koji su tukli zatočenike.[4822]

1401. Dana 3. jula 1992., Komanda 1. krajiškog korpusa je obaviještena da nastojanja da se eliminiše svojevoljno zlostavljanje zatočenika od strane pripadnika VP-a nailaze na sve veće

---

KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5300, 5400; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 123−126; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 3; Dragomir Keserović, T. 42015 (25. juli 2013.); Radomir Radinković, T. 45331–45332 (18. decembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je do premlaćivanja i zlostavljanja dolazilo samo tokom početnog perioda po osnivanju logora); v. činjenica o kojoj je presuđeno 573.

4813 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 123−126; v. činjenica o kojoj je presuđeno 576.

4814 P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 4; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 103, 107; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 118−119; P3733 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. juni 1992.) (pod pečatom); P3735 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 26. juni 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3736 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 27. juni 1992.) (pod pečatom); D1855 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu), str. 1; D1856 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 15. juni 1992.); D1857 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 16. juni 1992.); D1859 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 20. juni 1992.). **[REDIGOVANO]**.

4815 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6188; P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 119. **[REDIGOVANO]**.

4816 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9168 (pod pečatom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 104; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8139; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 10; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7090–7091.

4817 P3744 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 16. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3745 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 16. juli 1992.), str. 1.

4818 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 10; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most, 16. april 1995.), *e-court* str. 21.

4819 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 10.

4820 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2386; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 10.

4821 V. činjenice o kojima je presuđeno 578–580.

4822 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9221 (pod pečatom).

teškoće.[4823] Dana 11. jula 1992., na jednom sastanku s višim dužnosnicima MUP-a, Stojan Župljanin, načelnik CSB-a Banjaluka, konstatovao je da su uslovi u Manjači loši i da se nešto mora učiniti po tom pitanju.[4824] Jedan od nadređenih u logoru se 16. jula 1992. žalio Komandi 1. krajiškog korpusa da pripadnici VP-a i komandir obezbjeđenja, stariji vodnik Mesar, "nikako da shvate da su zarobljenici ljudi i da su u logoru zaštićeni međunarodnim propisima".[4825] U jednom zasebnom izvještaju, podnesenom sedmicu dana kasnije, ista osoba je upozorila komandanta vojne policije VRS-a da Manjača "nije mrcilište nego logor ratnih zarobljenika".[4826] Pored toga, MKCK je izvijestio da je premlaćivanje dvojice zatočenika od strane stražara za vrijeme obilaska MKCK-a 16. jula 1992. dovelo do toga da MKCK ranije nego što je previđeno završi taj obilazak i da su na zatočenicima uočeni "znak[ovi] skorašnjih i često surovih batinanja".[4827] U istom izvještaju, MKCK je kritikovao uslove života u Manjači i preporučio da se taj logor zatvori.[4828] Taj izvještaj je dostavljen optuženom 25. jula 1992.[4829] Dana 7. avgusta 1992., optuženi je Branku Đeriću, tadašnjem predsjedniku vlade RS-a, proslijedio jedan primjerak tog izvještaja MKCK-a; optuženi je takođe zatražio od Đerića da odmah preduzme mjere u cilju poboljšanja uslova života u zatvorima na teritoriji RS-a.[4830]

(c) Obilasci Manjače i prebacivanje zatočenika

1402. Dana 18. juna 1992., Manjaču su obišli predstavnici "Merhameta", VRS-a i MUP-a, kao i zvaničnici SDS-a iz Banjaluke.[4831] Zatočenik Omer Filipović, bosanski Musliman, rekao je tim posjetiocima da su zatočenici odvedeni iz svojih domova i opisao loše životne uslove u logoru.[4832] Predstavnici "Merhameta" su 24. juna 1992. dostavili hranu i sanitetski materijal, ali im nije bio dozvoljen nikakav kontakt sa zatočenicima.[4833] Dana 6. jula 1992., predsjednici Opštinskog, Okružnog i Vojnog suda u Banjaluci, zajedno s tužiocima i vojnim pravobraniocem 1. krajiškog korpusa, obišli su Manjaču i razgovarali o mogućnosti vođenja sudskih postupaka protiv

4823 D1862 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 3. juli 1992.) (pod pečatom).
4824 Čedomir Kljajić, T. 42212−42213 (30. juli 2013.).
4825 P3744 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 16. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom).
4826 P3747 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 23. juli 1992.), str. 1–2 (pod pečatom).
4827 P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 5.
4828 P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 5–6.
4829 P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 4.
4830 P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 1.
4831 D1858 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 18. juni 1992.).
4832 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 112.

zatočenika.[4834] U odgovor na pismeni zahtjev koji je "Merhamet" uputio Komandi 1. krajiškog korpusa, negdje oko 10. jula 1992. pušteno je približno 100 maloljetnih, starijih i bolesnih zatočenika.[4835]

1403. Sredinom jula 1992., Manjaču su obišli predstavnici MKCK, s kojima je bilo i medicinsko osoblje.[4836] MKCK je evidentirao i izvagao sve zatočenike.[4837] Taj proces je trajao nekoliko dana.[4838] Krajem jula 1992., Vojo Kuprešanin, predsjednik Skupštine ARK-a, obišao je Manjaču i obećao zatočenicima da će većina njih uskoro biti puštena; to se nije ostvarilo i zbog toga su zatočenici bili uznemireni i zabrinuti.[4839] Negdje krajem jula ili početkom avgusta, Župljanin i još nekoliko zvaničnika bosanskih Srba obišli su Manjaču i otišli u štale, gdje su razgovarali s nekim od zatočenika.[4840]

1404. Predstavnici MKCK-a su ponovo obišli Manjaču 28. jula 1992.; tokom tog obilaska, zatočenicima su podijelili poštu i cigarete obavili s njima više razgovora.[4841] Početkom avgusta, MKCK je još jednom obišao Manjaču i tom prilikom je zahtijevao da se zatočenicima obezbijedi više vode.[4842] Prije tog obilaska, shodno naredbi koju je Mladić izdao 3. avgusta 1992., general major Talić je upravi Manjače naredio da, između ostalog, (i) obezbijedi čistoću i zdravstvenu zaštitu zatočenika; (ii) pripremi urednu evidenciju ulaska i otpusta zatočenika, kao i evidenciju

---

4833 D1861 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 24. juni 1992.), str. 1; D1870 (Zapisnik o prijemu sanitetskog materijala i lijekova u logoru Manjača, 24. juni 1992.); D1871 (Protokol bolesnika u logoru Manjača, 23. avgust 1992.).

4834 P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.), str. 2 (pod pečatom).

4835 P3743 (Spisak zarobljenika koji se otpuštaju iz logora Manjača, 10. juli 1992.); P3741 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3742 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa, 10. juli 1992.), str. 1; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5297–5298; v. činjenica o kojoj je presuđeno 582.

4836 P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 4; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 113; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 121−122; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 8; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5299, 5306; P3744 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 16. juli 1992.), str. 1–2 (pod pečatom); P3745 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 16. juli 1992.), str. 1; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9221 (pod pečatom).

4837 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 118; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 8; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 121; P3746 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. juli 1992.), str. 2 (pod pečatom).

4838 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 8.

4839 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 125; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4806; P3724 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. avgust 1992.), str. 2; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5310; svjedok KDZ163, T. 20740–20741 (1. novembar 2011.); P3751 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 10. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 10; Dragomir Keserović, T. 40992–40994 (8. juli 2013.).

4840 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 121–124.

4841 P3749 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4842 P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P5460 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 3. avgust 1992.), str. 1.

smrtnih slučajeva i nalaze uzroka smrti; i (iii) izabere jedan broj predstavnika zatočenika.[4843] Dana 8. avgusta 1992., novinarima, uključujući i one koji su radili za strane novinske agencije, dopušteno je da obiđu Manjaču.[4844] Tokom tog obilaska, novinari su tražili da vide zatočenike koji su dva dana ranije došli iz Omarske, ali im nije dopušteno da ih vide.[4845] Strani novinari ponovo su obišli Manjaču 12. i 19. avgusta 1992.[4846] Dana 22. avgusta 1992., SJB Prijedor je izvijestio o premještanju određenog broja osoba iz Manjače u Trnopolje.[4847] Milovanović je 24. avgusta 1992. naredio upravi Manjače da dostavi spisak zatočenika s njihovim prebivalištima, kako bi se ti podaci mogli proslijediti MKCK-u.[4848] Dana 31. avgusta, jedna delegacija KEBS-a je obišla logor, a MKCK je dopremio hranu iz Zagreba.[4849] Istog dana, grupa predstavnika vlade RS-a koja je imala Đerićevo odobrenje obišla je logor kako bi sačinila izvještaj.[4850] Krajem avgusta 1992., predstavnici iz centara službi bezbjednosti iz Bosanske Dubice, Ključa, Banjaluke, Prijedora i Mrkonjić Grada došli su u Manjaču, kako bi razmotrili "zadatke i uputstva u zajedničkom radu".[4851] U avgustu i septembru 1992. pušteno je još maloljetnih i starijih zatočenika.[4852]

1405. Dana 1. septembra 1992. ili približno tog datuma, PMEZ je obišao Manjaču.[4853] Tokom tog obilaska, Popović je insistirao na tome da se uprava logora pridržava svih odredbi Ženevskih konvencija, ali su zatočenici posjetiocima rekli da su svi oni civili i da su oni koji su bili vojnici već strijeljani.[4854] Početkom septembra 1992., civilni i vojni dužnosnici RS-a i predstavnici MKCK-a razgovarali su o koracima koje je potrebno preduzeti u svrhu razmjene zatočenika i zatvaranja

4843 P5461 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. avgust 1992.); P5460 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 3. avgust 1992.), str. 1; svjedok KDZ163, T. 20735–20736 (1. novembar 2011.).

4844 P3724 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. avgust 1992.); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 8; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 127.

4845 P3724 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. avgust 1992.), str. 2.

4846 D1852 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 12. avgust 1992.) (pod pečatom); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 8; P5472 (Dnevni izvještaj operativne grupe logora Manjača, 18.-20. avgust 1992.), str. 2–3; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 127.

4847 D1865 (Depeša SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 22. avgust 1992.).

4848 D1853 (Zahtjev Manojla Milovanovića za podatke o zatvorima, 24. avgust 1992.). Traženi spisak je sljedećeg dana proslijeđen Glavnom štabu VRS-a. V. D1854 (Depeša 1. krajiškog korpusa, 25. avgust 1992.).

4849 P5577 (Dopis MUP-u RS-a i Radovanu Karadžiću, 31. avgust 1992.); P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 14.

4850 D1852 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 12. avgust 1992.) (pod pečatom). Jednom prilikom, svjedok KDZ026 je u Manjači vidio načelnika SJB-a Prijedor, Simu Drljaču. Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2047 (pod pečatom).

4851 P5472 (Dnevni izvještaj operativne grupe logora Manjača, 18.-20. avgust 1992.), str. 4.

4852 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7080; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6259; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 133; P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 4; v. činjenica o kojoj je presuđeno 582. Krajem avgusta 1992., uprava logora je sastavila spisak na kom su bila 92 bolesna ili maloljetna zatočenika za koje je smatrala da njihovo zatočenje privlači pažnju sredstava javnog informisanja i humanitarnih organizacija. P3491 (Izvod iz dnevnika Todeta Gajića); Radomir Radinković, T. 45328 (18. decembar 2013.).

4853 P634 (Izvještaj PMEZ-a, 1. septembar 1992.), str. 1; P635 (Izvještaj PMEZ-a, 1. septembar 1992.), str. 1; P636 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 1; P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 1.

Manjače.[4855] Dana 11. septembra 1992., optuženi je donio odluku "o pomilovanju od krivičnog gonjenja" 69 zatočenika u Manjači i Trnopolju.[4856] MKCK je 16. septembra 1992. po sedmi put obišao Manjaču; tokom tog obilaska, Popović je izjavio da je uprava logora preduzela korake kako bi se osiguralo poštovanje duševnog i tjelesnog integriteta zatočenika.[4857] Međutim, predstavnici MKCK-a su bili mišljenja da Manjaču treba što prije zatvoriti, civile zatočene u njoj pustiti, a zatočene vojnike premjestiti u odgovarajuće zatvore.[4858] Dana 19. septembra 1992., zatočenici su odvedeni iz Manjače i razmijenjeni.[4859] MKCK je izvršio dodatne obilaske tog logora 23. septembra i 30. septembra 1992.[4860]

1406. Dana 1. oktobra 1992., Kuprešanin je pisao Predsjedništvu RS-a, zatraživši pomilovanje i puštanje 13 zatočenika koji su držani u Manjači.[4861] MKCK je 3. i 4. oktobra 1992. obišao Manjaču i donio pisma za zatočenike, te ponovo obišao logor 7. oktobra kako bi dobio spisak bolesnih zatočenika.[4862] Dana 12. oktobra 1992., MKCK je došao sa spiskom bolesnih osoba; ti zatočenici su pušteni i odvedeni u inostranstvo na liječenje.[4863] Dana 30. oktobra 1992., MKCK je počeo da radi u logoru svakog dana.[4864] Pored MKCK-a, zatočenike su obilazile i druge organizacije i poznate osobe, kao što su Bernard Kouchner i Elie Wiesel.[4865]

1407. Dana 31. oktobra 1992., razmijenjeno je oko 60 zatočenika.[4866] Počevši od novembra, preduzimane su pripremne mjere za puštanje i eventualno premještanje svih zatočenika u treće

---

4854 Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7316; P534 (Izvještaj PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 7.

4855 D1872 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. septembar 1992.).

4856 P3721 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa u vezi s odlukom Radovana Karadžića, 11. septembar 1992.); D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 55; svjedok KDZ163, T. 20741–20742 (1. novembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

4857 D1874 (Radni izvještaj MKCK-a, 23. septembar 1992.), str. 1.

4858 D1874 (Radni izvještaj MKCK-a, 23. septembar 1992.), str. 2. MKCK je svoj stav ponovo iznio 6. oktobra 1992. V. D1875 (Radni izvještaj MKCK-a, 6. oktobar 1992.), str. 3.

4859 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2750, 2766 (pod pečatom).

4860 D1875 (Radni izvještaj MKCK-a, 6. oktobar 1992.), str. 1.

4861 P3722 (Zahtjev koji je Vojo Kuprešanin poslao Radovanu Karadžiću, 1. oktobar 1992.); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 10.

4862 P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 15–17; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 135.

4863 P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 17–18; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 9; Radomir Radinković, T. 45318 (18. decembar 2013.).

4864 P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 18.

4865 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 127; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7766 (pod pečatom); P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 10; D1877 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 29. novembar 1992.), str. 1; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 8.

4866 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6260; Mirzet Karabeg, T. 18700 (13. septembar 2011.).

zemlje.[4867] Dana 13. novembra, optuženi je naredio puštanje na slobodu približno 700 osoba iz Manjače.[4868] U ranim jutarnjim satima 14. novembra 1992., postrojeni su maloljetni i stariji zatočenici, kao i oni koje uprava logora nije smatrala "ekstremistima" ili "ratnim zločincima"; tim zatočenicima su rekli da potpišu dokument kojim im se zabranjuje boravak na teritoriji BiH i oni su stavljeni pod nadležnost UNHCR-a u svrhu preseljenja u neku zapadnoevropsku zemlju.[4869] Prije toga, Popović je rekao zatočenicima da će biti na licu mjesta ubijeni ako ikad budu uhvaćeni na teritoriji BiH.[4870] Uz pomoć MKCK-a, ti zatočenici su pušteni na slobodu i odvedeni u Karlovac u Hrvatskoj.[4871]

1408. Dana 4. decembra 1992., optuženi je nagovijestio da će narediti da se puste svi zatočenici koje su držali u Manjači, pod uslovom da oni budu premješteni u treće zemlje.[4872]

1409. Dana 13. decembra 1992., grupa od 532 zatočenika premještena je iz Manjače u logor Batković.[4873] Neki od tih zatočenika su iz logora Batković premješteni u zatvor Kula.[4874] Dana 14. decembra 1992., Manjaču je obišlo nekoliko lokalnih novinara.[4875] Međutim, zatočenici su bili upozoreni da ne smiju razgovarati s posjetiocima ako im je stalo do lične sigurnosti.[4876] Preostali zatočenici u Manjači, nakon što su potpisali dokumente koji su ih obavezivali da odu u treće

---

4867 Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5316, 5362; P3723 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. novembar 1992.), str. 1 (pod pečatom). Prema riječima svjedoka KDZ163, mnogi zatočenici preselili su se u Belgiju i Njemačku. Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5362. V. takođe P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most, 16. april 1996.), *e-court* str. 21 (gdje je svjedok izjavio da je preseljen u Njemačku).

4868 D956 (Odluka predsjednika RS-a o pomilovanju od krivičnog gonjenja, 13. novembar 1992.) (pod pečatom); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 9.

4869 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3377; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1934–1935, 1951 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10392–10393 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ163, T. 2074420745 (1. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

4870 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2343; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5539–5540.

4871 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3376–3378; D1876 (Radni izvještaj MKCK-a, 5.–18. novembar 1992.), str. 1; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5539–5540; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7004, 7093–7094; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 30084–30085 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9165, 9169–9170 (pod pečatom); Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7334; P3726 (Spisak zatočenika u Manjači, 23. novembar 1992.).

4872 D1851 (Pismo Radovana Karadžića Danielu Shifferu, 4. decembar 1992.).

4873 P3727 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. decembar 1992.), *e-court* str. 3; svjedok KDZ163, T. 20749 (1. novembar 2011.); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 9; Asim Egrlić, T. 19980 (5. oktobar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4796; Dragomir Keserović, T. 42026 (25. juli 2013.).

4874 Dragomir Keserović, T. 42026 (25. juli 2013.).

4875 P3727 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. decembar 1992.), *e-court* str. 1.

4876 P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 11; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 131.

zemlje, pušteni su 14., 16. ili 18. decembra 1992. i odvedeni su u Karlovac.[4877] Manjača je zatim zatvorena.[4878]

(d) Zaključak

1410. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage tokom perioda od 15. maja do 18. decembra 1992. zatočile u Manjači veliki broj muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, među kojima je bilo i maloljetnika, bolesnika i starijih osoba, i redovno ih podvrgavale premlaćivanju i zlostavljanju. Vijeće, pored toga, zaključuje da su zatočenici držani u lošim uslovima. Ti uslovi su uključivali nedostatak hrane i vode, nedovoljne sanitarne čvorove i neodgovarajuću zdravstvenu zaštitu.

(e) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici

1411. U Optužnici se navodi da je najmanje šest muškaraca ubijeno ispred logora Manjača nakon što su prevezeni iz osnovne škole "Hasan Kikić" u Sanskom Mostu 3. juna 1992. ili približno tog datuma.[4879]

1412. Kao što je već pomenuto, negdje tokom prve sedmice juna 1992., pripadnici SJB-a Sanski Most i SOS-a ukrcali su u dva kamiona približno 140 zatočenih nesrba koji su bili držani u školi "Hasan Kikić" u opštini Sanski Most, i uputili se u Manjaču. Ti kamioni su bili izuzetno pretrpani i u svakom je stajalo po približno 70 zatočenika.[4880]

1413. Približno šest-sedam sati kasnije, ti kamioni su se zaustavili na cesti pored ulazne kapije Manjače, ali zatočenicima nije bilo dopušteno da se iskrcaju.[4881] Nakon što su pod ceradom stajali i čekali nekih 30 do 60 minuta, zatočenicima je naređeno da se iskrcaju iz kamiona jedan po

---

4877 MKCK je pomogao kod premještanja zatočenika iz Manjače u Karlovac, Hrvatska, gdje su predati službenicima UNHCR-a. P3725 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 14. novembar 1992.); P692 (Izjave svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 8; Ahmet Zulić, T. 1035–1036 (13. april 2010.); svjedok KDZ026, T. 10329 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5362; Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3001; P3727 (Izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. decembar 1992.), *e-court* str. 1–2; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2343, 2371, 2396; Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3000–3001; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 128; P3931 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 16. decembar 1992.), str. 1; Dragomir Keserović, T. 42026 (25. juli 2013.); P5468 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 18. decembar 1992.).

4878 P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), str. 109; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3374; P5468 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 18. decembar 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 582.

4879 Optužnica, incident 1.1 iz Priloga B Optužnici. U Dodatku B svog Završnog podneska, str. 1, tužilaštvo navodi 6. juni 1992. kao datum incidenta 1.1 iz Priloga B Optužnici.

4880 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8122–8123; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6; v. činjenica o kojoj je presuđeno 583.

4881 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6.

jedan.[4882] Dok su se zatočenici iskrcavali iz kamiona, vani ih je čekala grupa od 20 naoružanih ljudi u miješanim i maskirnim vojnim uniformama, u kojoj je bio i Daniluško Kajtez.[4883] Ti naoružani ljudi su zatočenike, dok su izlazili iz kamiona, tukli palicama, drvenim drškama lopata i letvama.[4884] Šest zatočenika, koji su svi bili muškarci, bosanski Muslimani, kasnije su odvojeni od ostalih.[4885] Dvojici od te šestorice zatočenika vezali su ruke lisicama i odveli ih pored jednog malog kamiona.[4886] Ostalu četvoricu zatočenika su odveli na različita mjesta udaljena približno 15 metara.[4887] Potom su svakog od tih zatočenika opkolila trojica do petorica naoružanih ljudi i tukla ih dvadesetak minuta raznim predmetima; sva šestorica zatočenika ubijena su.[4888] Šest leševa je bačeno na mali kamion, a ostali zatočenici su odvedeni u Manjaču.[4889]

1414. Vijeću su predočeni forenzički dokazi o identifikaciji šest leševa koji se dovode u vezu s ovim incidentom.[4890]

1415. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage 6. juna 1992. pred kapijom Manjače ubile šest muškaraca, bosanskih Muslimana.

(f) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici

1416. U Optužnici se navodi smrt gušenjem više zarobljenika dok su 7. jula 1992. kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta "Betonirka" u Sanskom Mostu u logor Manjača.

4882 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8124.

4883 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8127–8128, 8130; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 7. Daniluško Kajtez je bio pripadnik SOS-a. Pripadnici SOS-a, uključujući Daniluška Kajteza, kasnije su uvršteni u sastav 6. krajiške brigade. V. P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 20–22, 27, 30; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3315–3317 (pod pečatom); P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.), str. 1; P6542 (Pismo Opštinskog odbora SDS-a Sanski Most, 10. septembar 1993.); P3520 (Odluka Vojnog suda u Banjaluci, 9. juli 1993.), str. 1. U pismu Vladi Vrkešu, predsjedniku SDS-a Sanski Most, Kajtez je priznao da je ubio 12 osoba iz logora Manjača u dva zasebna navrata. V. P6556 (Pismo Daniluška Kajteza "Vladi"), str. 1.

4884 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6.

4885 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6–7; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8124, 8126. Prema Muhićevim riječima, ta šestorica zatočenika bili su: Ermin Bahtić, Jasmin Jelečević, Medin Hadžiahmetović (zvani Hapač), Neron Mehadžić, Haris Biščević i Fajko Pašić. P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6–7; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8125–8126.

4886 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8125–8126; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 7.

4887 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 7; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8129.

4888 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5, 7; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8125, 8127; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3408–3409 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 584.

4889 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 7–8; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8125, 8136.

1417. U jutarnjim satima 7. jula 1992., srpski policajci su odveli približno 64 zatočenika, od kojih su najveći dio činili bosanski Muslimani, iz garaže u fabrici "Betonirka" u opštini Sanski Most i ukrcali ih u jedan kamion s ceradom.[4891] Kamion je bio pretrpan.[4892] Srpski policajci su zatim navukli i zavezali ceradu, zatvorivši hermetički zadnji dio kamiona.[4893] Pod pratnjom civilne policije iz Sanskog Mosta, taj kamion se pridružio konvoju kamiona koji su prevozili nekoliko stotina zatočenika iz hale "Krings" i fiskulturne sale "Hasan Kikić", i svi su se zajedno uputili ka Manjači.[4894]

1418. Putovanje do Manjače trajalo je približno 10 ili 11 sati.[4895] Dan je bio izuzetno vreo, a za zatočenike iz garaže fabrike "Betonirka" nije bilo nikakve ventilacije ispod zavezane platnene cerade kamiona.[4896] Tokom vožnje, u kamion su ulazili gasovi iz izduvne cijevi kamiona, što je zatočenicima otežavalo disanje.[4897] Zatočenici su ugurali cipele između cerade i ograde na kamionu kako bi pustili malo zraka unutra, ali su policajci na kontrolnim punktovima udarcima ubacili cipele nazad u kamion.[4898] Do trenutka kada se kamion drugi put zaustavio na kontrolnom punktu u Vrhpolju, zatočenici su već popili šest litara vode koje su im dali na početku putovanja, a stražari su

---

4890 Tijela tih osoba ekshumirana su 23. maja 2007. iz masovne grobnice na lokalitetu Stričići-Manj u opštini Banjaluka. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 73.

4891 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5537–5538; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 86–88, 96; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 5; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5294; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26131 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 585. **[REDIGOVANO]**.

4892 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 88; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 5; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5294; v. činjenica o kojoj je presuđeno 587.

4893 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 88.

4894 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7096; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5537; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6175; P3747 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 23. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.) (pod pečatom); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5293–5294; P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 28 (pod pečatom); Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2999, 3019; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; Ahmet Zulić, T. 1030 (13. april 2010.); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26130 (pod pečatom); D4170 (Izjava svjedoka Mileta Dobrijevića od 2. decembra 2013.), par. 14. **[REDIGOVANO]**.

4895 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5538; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; Ahmet Zulić, T. 1030–1031 (13. april 2010.) (gdje je svjedok izjavio da bi put od "Betonirke" do Manjače obično trebao da traje dva sata).

4896 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 118 (pod pečatom); P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 87–88; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 5; svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5294; Radomir Radinković, T. 45334 (18. decembar 2013.); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3419 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 587.

4897 Ahmet Zulić, T. 1031 (13. april 2010.).

4898 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 88–91; v. svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5294.

odbili da im daju još vode.[4899] Jedan zatočenik je pio vlastitu mokraću.[4900] Kako se putovanje nastavljalo, nekolicina zatočenika počela da je gubi svijest i da umire.[4901] Kada je negdje oko zalaska sunca kamion napokon stigao do Manjače, jednog po jednog zatočenika su prozvali po imenu.[4902] Od tih zatočenika, njih 24 se nisu javila i ostala su da leže na podu kamiona.[4903] Budući da su dužnosnici u logoru odbili da prime mrtve zatočenike i one kojima je pozlilo, njih su odveli nazad u Sanski Most zajedno s Edinom Biščevićem, zatočenim bosanskim Muslimanom koji je bio ljekar i koji se dobrovoljno javio da pokuša reanimirati one kojima je pozlilo.[4904] Edina Biščevića i zatočenike kojima je pozlilo i koji su odvedeni nazad u Sanski Most više niko nije vidio žive.[4905]

4899 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5538; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 89; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 5. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 587. Jedna nepoznata žena je pokušala dati vode zatočenicima, ali su je stražari spriječili u tome. P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 89.

4900 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 92.

4901 P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 6; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5538; Dragomir Keserović, T. 41999 (25. juli 2013.).

4902 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3000; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 94; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 6.

4903 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3000; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 94; P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 6; P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.), str. 1–2 (pod pečatom); P3744 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 16. juli 1992.), str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5294, 5336–5337; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 5; Radomir Radinković, T. 45334 (18. decembar 2013.); P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 28 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 588. Prema izvještaju koji su sačinila dvojica ljekara, bosanskih Srba, tokom prevoza iz "Betonirke" u Manjaču od gušenja je umrlo 20 zatočenika. P724 (Spisak civila koji su ubijeni dok su prevoženi u Manjaču), str. 1–2. U svjetlu ovog dokaza, Vijeće konstatuje da se četvorica zatočenika nisu ugušila pod ceradom kamiona i da su živa odvedena nazad u Sanski Most. U Optužnici je navod o žrtvama incidenta 1.2 iz Priloga B Optužnici ograničen na sljedeće žrtve: "Smrt gušenjem više zarobljenika dok su kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta 'Betonirka' u Sanskom Mostu u logor Manjača".

4904 Svjedok KDZ492, P3596 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3861 (pod pečatom); D4206 (Izjava svjedoka SD4214 (Izjava svjedoka Vinka Nikolića od 13. januara 2014.), par. 23; P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3741 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5293–5295; P724 (Spisak civila koji su ubijeni dok su prevoženi u Manjaču); P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 94–105; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 5; Radomir Radinković, T. 45334 (18. decembar 2013.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 118 (pod pečatom); P6466 (Članak s internet stranice *Sanski Most Online* pod naslovom "Nedim milovao kosti brata blizanca Edina", 20. april 2007.); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26287 (pod pečatom); D4170 (Izjava svjedoka Mileta Dobrijevića od 2. decembra 2013.), par. 14; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3418–3419 (pod pečatom); Dragomir Keserović, T. 41996–41999 (25. juli 2013.); D4387 (Izjava svjedoka Dušana Mudrinića od 15. februara 2014.), par. 20. Prema izvještaju koji su sačinila dvojica ljekara, bosanskih Srba, zatočenici koji su umrli uslijed gušenja tokom prevoza iz "Betonirke" u Manjaču bili su Sevdaga Hukanović, Josip Mlinar, Vinko Matanović, Hivzo Hodžić, Ismet Memić, Fadil Kamić, Mirsad Halimović, Kemo Talić, Nedžad Muhić, Dževad Muhić, Ibro Mušić, Mustafa Hodžić, Mirhad Delić, Ramo Jusić, Atif Kerić, Nenad Čorak, Ivan Tutić, Ismet Hidžić, Muharem Pršić i Zijad Mujadžić. P724 (Spisak civila koji su ubijeni dok su prevoženi u Manjaču), str. 1–2. **[REDIGOVANO]**.

4905 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5538; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7098. Kao što se navodi gore u tekstu, u Optužnici se obim incidenta 1.2 iz Priloga B Optužnici svodi na "[s]mrt gušenjem više zarobljenika dok su kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta 'Betonirka' u Sanskom Mostu u logor Manjača".

1419. Vijeću su predočeni forenzički dokazi o identifikaciji više leševa koji se dovode u vezu s ovim incidentom.[4906] Pored toga, uprava Manjače je 8. i 9. jula 1992. izvijestila Komandu 1. krajiškog korpusa da su 24 osobe umrle tokom prevoza za Manjaču.[4907]

1420. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage 7. jula 1992. natjerale jedan broj muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su bili zatočeni u garaži fabrike "Betonirka", da se ukrcaju u kamion prekriven ceradom koji je išao za Manjaču i da se uslijed nedovoljne ventilacije tokom prevoza ugušilo 20 zatočenika.

(g) Incident 1.3 iz Priloga B Optužnici

1421. U Optužnici se navodi da je više muškaraca ubijeno ispred logora Manjača nakon što su dovedeni iz logora Omarska. dana 6. avgusta 1992. ili približno tog datuma.

1422. Kao što je već pomenuto, u noćnim satima 6. avgusta 1992., iz Omarske je pred kapiju Manjače dovedeno približno 1.300 zatočenika koji su natjerani da prenoće u autobusima u kojima su ih prevezli.[4908] U jednom trenutku, pripadnici interventnog voda SJB-a Prijedor iz autobusa su izveli više, među kojima su bili Dedo Crnalić i Jasko Ališić, odveli ih iza nekih poljoprivrednih mašina i tamo ih zaklali.[4909] Jedan od stražara koji je ubio Crnalića obrisao je krv sa svog noža o Crnalićevu košulju.[4910] Sljedećeg dana, tokom prozivke zatočenika, prvo je prozvano ime Dede Crnalića.[4911] Pripadnici interventnog voda koji su u tom trenutku stajali pored autobusa počeli su da

---

4906 Prema Mašovićevim riječima, identifikovani su posmrtni ostaci 21 žrtve iz incidenta 1.2 iz Priloga B Optužnici. Te žrtve su Jasmin Bajrektarević, Adam Delić, Mirsad Halimović, Hivzo Hodžić, Ismet Hodžić, Sevdaga Hukanović, Adem Jakupović, Ramo Jusić, Fadil Kamić, Vinko Matanović, Izet Mehić, Josip Mlinar, Dževad Muhić, Nedžad Muhić, Zijad Mujadžić, Kelo Talić, Edin Bišćević, Enver Burnić, Mirhad Delić, Ibrahim Mušić i Ivica Tutić. Prvih 16 žrtava ekshumirano je 17. jula 2001. iz masovne grobnice na lokalitetu Ušće Dabra u opštini Sanski Most, dok je posljednjih pet žrtava ekshumirano 19. aprila 2000. iz masovne grobnice na lokalitetu Dragoraj u opštini Mrkonjić Grad. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 48, 73. V. takođe P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), str. 71–73; P6689 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), *e-court* str. 206; P4408 (Potvrda o smrti Zijada Mujadžića); P6466 (Članak s internet stranice *Sanski Most Online* pod naslovom "Nedim milovao kosti brata blizanca Edina", 20. april 2007.). Međutim, Vijeće napominje da je od 21 žrtve koju je naveo Mašović, samo njih 15 uvršteno u dokazni predmet P724 (Spisak civila koji su ubijeni dok su prevoženi u Manjaču). To su Sevdaga Hukanović, Josip Mlinar, Vinko Matanović, Hivzo Hodžić, Fadil Kamić, Mirsad Halimović, Kemo Talić, Nedžad Muhić, Dževad Muhić, Ibrahim Mušić, Mirhad Delić, Ramo Jusić, Ivica Tutić, Ismet Hodžić i Zijad Mujadžić.

4907 P3740 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 8. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); P3741 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 9. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom).

4908 V. par. 1384.

4909 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3375; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9169, 9218 (pod pečatom); svjedok KDZ074, P708 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2385 (pod pečatom); P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 10; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1933 (pod pečatom).

4910 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3373–3374.

4911 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932 (pod pečatom).

se smiju i rekli su: "Eno ga na gomili."[4912] Zatočenici su kasnije čuli da su, pored Crnalića i Ališića, pripadnici interventnog voda ispred kapije Manjače ubili šestoricu ili sedmoricu zatočenika među kojima su bili Nezir Krak, Nihad Bašić i jedan čovjek s nadimkom Đuzin.[4913] Kada je Popović odbio da u logor primi leševe zatočenika, pripadnici SJB-a Prijedor su ih utovarili u autobuse i odvezli u pravcu Banjaluke.[4914]

1423. Vijeću su predočeni forenzički dokazi o identifikaciji više leševa koji se dovode u vezu s ovim incidentom.[4915]

1424. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage 6. avgusta 1992. iz grupe zatočenika koja je iz Omarske stigla pred kapiju Manjače odvojile najmanje osmoricu ili devetoricu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i ubile ih.

(h) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici

1425. U Optužnici se navodi da je najmanje 10 muškaraca ubijeno u logoru Manjača u periodu od 1. juna do 18. decembra 1992.

1426. Dana 10. jula 1992., stražari u Manjači nasmrt su pretukli Emira Mulalića.[4916] Stražari su zatim pozvali jednog zatočenika koji je bio ljekar.[4917] Budući da je Popović naredio da se uzrok

---

4912 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932, 1944 (pod pečatom).

4913 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1932, 1944 (pod pečatom); svjedok KDZ163, T. 20738–20739 (1. novembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 6, 8–9, 12; Radomir Radinković, T. 45334, 45339 (18. decembar 2013.); P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994. i 16. maja 2001.), str. 10 (gdje je svjedok izjavio da je u noći 6. avgusta 1992. ispred Manjače ubijeno približno 15 osoba). V. takođe P3719 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa, 7. avgust 1992.), str. 2 (gdje se izvještava da je "[p]rilikom dovoženja do logora bilo […] i umrlih"); P3757 (Službena zabilješka Centra bezbjednosti u Banjaluci, 10. avgust 1992.), str. 2 (pod pečatom) (gdje se izvještava da su tokom prevoza u Manjaču umrla osmorica zarobljenika, od kojih su "verovatno četvorica ubijena na svirep i bezčovečan način"); P3750 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 7. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom) (gdje se izvještava da je na putu za Manjaču umrlo ukupno osam zatočenika, a da su trojica od njih najvjerovatnije ubijena jer su na njima bili vidljivi tragovi nasilja).

4914 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3374; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 7; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9169 (pod pečatom).

4915 Prema podacima Mašovića i Sébirea, identifikovano je šest žrtava incidenta 1.3 iz Priloga B Optužnici. Te žrtve, čiji su posmrtni ostaci ekshumirani 4. jula 2002. iz masovne grobnice na lokalitetu Novo Groblje u opštini Banjaluka, su Said Babić, Dedo Crnalić, Nezir Krak, Nihad Bašić, Kemal Jakupović i Zvonko Tokmadžić. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 73; P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.) (pod pečatom), str. 79, 94. V. takođe P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 111, Dodatak A, str. 1–2; P4869 (Zapisnik o identifikaciji za Kemala Jakupovića i Nezira Kraka, 29. juli 2003.); P4873 (Pismo Federalne komisije BiH za nestale osobe Tužilaštvu, u vezi s ekshumacijama na Novom groblju, 11. septembar 2006.); P4874 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji na Novom groblju, 4. oktobar 2002.); P4875 (Zapisnik o obdukciji tijela ekshumiranih na Novom groblju, 22. juli 2002.).

4916 P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 118.

smrti zatočenika koji preminu od premlaćivanja lažno prikaže, taj ljekar je potvrdio Mulalićevu smrt, ali je u izvještaju napisao da je on umro od srčanog udara.[4918]

1427. Dana 24. juna 1992., Zlatana Miškića su odveli u Manjaču i nekoliko sati kasnije on je umro.[4919] U noćnim satima 29. jula 1992., Željko Bulatović je prozvao Omera Filipovića i Esada Bendera da dođu u samice, gdje su ih surovo premlatili.[4920] Filipović je uslijed premlaćivanja te noći preminuo, ali Bendera su doveli nazad oko ponoći. On je dopuzao u štalu, krvareći i dozivajući upomoć; niko mu nije pomogao zbog straha od stražara.[4921] Sljedećeg jutra oko 07:00 sati, dr Eniz Šabanović je provjerio Benderov puls i potvrdio da je mrtav.[4922] Kasnije tog jutra, leševe Filipovića i Bendera umotali su u ćebad i utovarili u jedno vozilo s registarskim tablicama JNA.[4923] Stražari su u noćnim satima prozvali još najmanje jedanaest zatočenika, među kojima je bio i jedan maloljetnik, i nasmrt ih premlatili.[4924]

1428. Dana 3. avgusta 1992. oko 22:00 sata, stražari su počeli da tuku jednog zatočenika koji se zvao Stipo.[4925] Stipo je pružio otpor i Bulatović je potom pucao u njega i ubio ga.[4926]

4917 P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7.

4918 P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 7; v. činjenica o kojoj je presuđeno 593.

4919 D1861 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 24. juni 1992.), str. 3. Vijeću nije predočeno dovoljno dokaza o okolnostima smrti Zlatana Miškića da bi moglo da donese zaključak u vezi s tim.

4920 P3749 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1992.) (pod pečatom); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4800; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 8–10; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8139; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 31–32; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 6, 12; D4235 (Izjava svjedoka Jevte Jankovića od 24. januara 2014.), par. 7. Službena lica u logoru smatrala su Filipovića rukovodiocem SDA u Ključu i organizatorom "oružane pobune". V. D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 5.

4921 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 126; Asim Egrlić, T. 19969 (5. oktobar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4800; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8139–8140, 8168; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 9; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 32; Ahmet Zulić, T. 1034 (13. april 2010.); svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5348; D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 12; D4235 (Izjava svjedoka Jevte Jankovića od 24. januara 2014.), par. 7.

4922 Atif Džafić, T. 19698 (30. septembar 2011.); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 126; Asim Egrlić, T. 19968–19969 (5. oktobar 2011.); P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 9; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8168; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), str. 32; Ahmet Zulić, T. 1034 (13. april 2010.); D4204 (Izjava svjedoka Radomira Radinkovića od 8. decembra 2013.), str. 12; D4235 (Izjava svjedoka Jevte Jankovića od 24. januara 2014.), par. 7.

4923 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 9–10; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8169.

4924 Prema riječima Zulića i Muhića, ti zatočenici su bili Zijo Avdić, Fadil Kamić, Hukanović, Adem Jakupović, Ivo Mlinar, Milić, Mirso Hlimović, Zikrija Talić, Senad, Šupuk i Ruski. P721 (Druga knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 10; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8139–8140, 8168.

4925 P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 1.

4926 P722 (Treća knjiga dnevnika Ahmeta Zulića), str. 1.

1429. Vijeće je formalno primilo na znanje da je u periodu od juna do novembra 1992. u logoru Manjača umrlo najmanje 10 zatočenika, koji su podlegli premlaćivanju ili su bili žrtve sporadičnih ubistava.[4927] Vijeće je, isto tako, formalno primilo na znanje činjenicu da je Popović naredio da se za zatočenike koji su umrli uslijed premlaćivanja u logoru Manjača izdaju potvrde o smrti koje su sadržale lažne navode o uzroku smrti.[4928] Pored toga, Vijeću su predočeni forenzički dokazi o identifikaciji dva tijela koja se dovode u vezu s ovim incidentom.[4929]

1430. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u periodu od 1. juna do 18. decembra 1992. ubile najmanje 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u Manjači.

(B) Bosanski Novi

(1) Optužbe

1431. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Bosanskom Novom počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[4930]

1432. Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Bosanskom Novom obuhvataju (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, kao i na fudbalskom stadionu u Mlakvama;[4931] (ii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova na fudbalskom stadionu u Mlakvama – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[4932] (iii) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[4933] (iv) protivpravno zatočenje na fudbalskom stadionu u Mlakvama;[4934] (v) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Bosanskom Novom, za

---

4927 V. činjenica o kojoj je presuđeno 592. Ali v. tvrdnju svjedoka KDZ163 da je u Manjači umrlo samo pet zatočenika i da je u samo dva od tih slučajeva smrt bila uzrokovana nasiljem. Svjedok KDZ163, P3717 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 5348, 5353.

4928 V. činjenica o kojoj je presuđeno 593.

4929 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 73; P533 (Obdukcijski izvještaji za Esada Bendera i Omera Filipovića); P4872 (Zapisnik Opštinskog suda u Ključu u vezi s ekshumacijom na mezarju Kazaferija, 17. novembar 1998.); P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), str. 41–42; Nicolas Sébire, P694 (Transkripti iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 16718–16719.

4930 Optužnica, par. 48–49.

4931 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici

4932 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici.

4933 Optužnica, par. 60(f).

4934 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici.

vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[4935] (vi) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[4936] i (vii) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[4937]

1433. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[4938] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Bosanskom Novom na kojima su oni zakonito boravili.[4939] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[4940]

(2) Uvodni period

1434. Bosanski Novi je opština u sjeverozapadnoj BiH koja graniči s opštinama Bosanska Krupa, Sanski Most, Prijedor i Bosanska Dubica.[4941] Rijeka Una teče duž sjeverozapadnog ruba opštine i uz to čini dio granice između BiH i Hrvatske.[4942] Godine 1991., opština Bosanski Novi imala je približno 42.000 stanovnika, od kojih su 33,7% činili Muslimani, 60,2% Srbi, a približno 6% pripadnici drugih nacionalnosti.[4943] Posebno je područje doline Japre, uključujući Suhaču i Blagaj, bilo naseljeno pretežno bosanskim Muslimanima, dok je u selima Maslovare, Gvozdeni, Vitasovci i

4935 Optužnica, par. 60(i).

4936 Optužnica, par. 60(j). V. incident 4 iz Priloga D Optužnici.

4937 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama. Vijeće napominje da tužilaštvo u Optužnici, u vezi s Bosanskim Novim, ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja, kao ni za prisilni rad na liniji fronta. Optužnica, fusnote 5, 7.

4938 Optužnica, par. 68–75.

4939 Optužnica, par. 69, 72.

4940 Optužnica, par. 71.

4941 D484 (Mapa BiH).

4942 D484 (Mapa BiH).

4943 P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 23, 104 (gdje se poziva na podatke za RS iz Popisa stanovništva iz 1991. godine). V. takođe P5449 (Izvještaj MUP-a, RDB Banjaluka, februar 1995.), str. 8–9 (gdje se Bosanski Novi pominje kao Novi Grad); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 6. Ali v. D1913 (Obavještajni izvještaj s pregledom bezbjednosne situacije u opštini Bosanski Novi, bez datuma), str. 1. Vijeće će se osloniti na statističke podatke o nacionalnom sastavu stanovništva Bosanskog Novog iz 1991. navedene u izvještaju vještakinje Tabeau, koji su zasnovani na Popisu stanovništva iz 1991. godine i koji se odnose na RS.

Radomirovac bilo brojno srpsko stanovništvo, a selo Jošava bilo je isključivo srpsko selo.[4944] Rijeka Sana dijeli selo Blagaj na Blagaj Japru i Blagaj Rijeku.[4945]

1435. Poslije višestranačkih izbora održanih 1990. godine, SDS je osvojio većinu poslaničkih mjesta u opštini Bosanski Novi.[4946] Gavro Bogić je izabran za predsjednika SDS-a, a Radomir Pašić je izabran za predsjednika Skupšine opštine.[4947]

1436. Prije izbora održanih 1990. godine i početka rata u Hrvatskoj, međunacionalni odnosi između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana u Bosanskom Novom bili su generalno dobri.[4948] Međutim, poslije početka rata u Hrvatskoj, među njima je došlo do rasta međunacionalne napetosti.[4949] Kada je izbio rat u Hrvatskoj, u Bosanskom Novom su, između ostalog, zatvoreni granični prelazi i kretanje je bilo ograničeno.[4950]

1437. Već 1991. i početkom 1992. godine, počelo je otpuštanje bosanskih Muslimana s radnih mjesta.[4951] Sredinom aprila 1992., novoimenovani načelnik policije srpske nacionalnosti otpustio je sve Muslimane policajce u Bosanskom Novom zato što su odbili da potpišu izjavu o lojalnosti srpskim vlastima; međutim, otpušteni su i poslati kući čak i oni Muslimani koji su potpisali tu izjavu.[4952] Ostalim pripadnicima policije izdate su nove maskirne uniforme sa srpskom zastavom na epoletama.[4953] Bosanski Muslimani koji su radili u preduzećima, organima uprave i ustanovama u Bosanskom Novom morali su da potpišu izjavu o lojalnosti i takođe su otpušteni s posla.[4954]

4944 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13959; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 9; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 18; P3802 (Mapa Bosanskog Novog s fotografijama).

4945 V. činjenica o kojoj je presuđeno 657.

4946 D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 2.

4947 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 9; D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 2–3.

4948 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 9; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13959.

4949 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13959; svjedok KDZ011, T. 21214 (10. novembar 2011.).

4950 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 10; svjedok KDZ011, T. 21199–21201 (10. novembar 2011.). V. takođe D1911 (Informacija CSB-a Banjaluka, 11. juli 1991.).

4951 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13961. V. takođe svjedok KDZ011, T. 21215–21216 (10. novembar 2011.).

4952 Činjenica o kojoj je presuđeno 2279; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 9–10. V. takođe P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 50.

4953 Činjenica o kojoj je presuđeno 2279.

4954 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13961, 14025; P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 3–4. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2279. Vijeću su predočeni suprotni dokazi Radomira Pašića koji je rekao da Muslimane nisu otpuštali s posla i da takvog ultimatuma nikad nije bilo, te da je, štaviše, u aprilu 1992. još uvijek bilo relativno mirno. On je izjavio i da su bosanski Muslimani "odbija[li] da rad[e] u stanici policije iako smo mi njih upravo, kažem, molili". D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 20; Radomir Pašić, T. 41020 (9. juli 2013.). Međutim, Vijeće ne

1438. U aprilu 1992., podignuti su kontrolni punktovi na kojima su dežurali vojnici, bosanski Srbi u uniformama JNA, između ostalog i na području između Hozića i Donjih Agića i između Suhače i Jošave.[4955] Kretanje je također bilo ograničeno.[4956] Vojnici koji su bili na tim konkretnim kontrolnim punktovima provjeravali su isprave samo bosanskim Muslimanima.[4957]

1439. Pašić je primio Uputstvo s varijantom A i B od Glavnog odbora SDS-a[4958] i, shodno tom Uputstvu, SDS je u aprilu 1992. formirao Krizni štab Bosanski Novi.[4959] Bosanski Novi je bio opština iz varijante A, budući da su bosanski Srbi činili većinu stanovništva u opštini.[4960] Po prijemu uputstava od Vlade RS-a u vezi s radom i kriznih štabova, Krizni štab Bosanski Novi se 20. maja 1992. reorganizovao i "preuz[eo] sve prerogative i funkcije" Skupštine opštine.[4961] Shodno tome, Pašić, koji je bio predsjednik Skupštine opštine Bosanski Novi, postao je predsjednik Kriznog štaba Bosanski Novi.[4962]

1440. Krajem marta 1992. u muslimanskom selu Suhača započeli su razgovori s predstavnicima SDS-a iz sela Jošave o predaji muslimanskog oružja.[4963] Krajem aprila 1992., predsjednik SDA u Suhači obavijestio je stanovnike tog sela da je s članovima SDS-a u Bosanskom Novom, među kojima je bio i Ranko Balaban, predsjednik SDS-a u Jošavi, postigao sporazum shodno kojem će im biti dopušteno da žive kako su i dosad živjeli pod uslovom da predaju oružje Srbima.[4964] Sljedećeg dana, bosanski Muslimani iz Suhače predali su oružje pripadnicima srpskog VP-a na kontrolnom punktu između Suhače i Jošave.[4965] Nakon što su predali oružje, seljanima je rečeno da

---

smatra da je ovaj iskaz pouzdan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je smatralo da Pašićevo svjedočenje u tom pogledu karakterišu protivrječnosti.

4955 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13961–13962, 13966; svjedok KDZ011, T. 21200 (10. novembar 2011.).

4956 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13961–13962, 13966; svjedok KDZ011, T. 21200 (10. novembar 2011.).

4957 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13962.

4958 Radomir Pašić, T. 41011–41014 (9. juli 2013.).

4959 Radomir Pašić, T. 41014 (9. juli 2013.); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 9; svjedok KDZ011, T. 21202 (10. novembar 2011.). V. također P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 1.

4960 Radomir Pašić, T. 41014 (9. juli 2013.).

4961 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.); P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 7.

4962 Radomir Pašić, T. 41021–41023 (9. juli 2013.); P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 7.

4963 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2280.

4964 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13962–13964.

4965 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13962–13966; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2281. Sifet Barjaktarević je organizovao predaju oružja u Suhači, a radilo se ukupno o oko 300 komada oružja koje se prvenstveno sastojalo od lovačkih pušaka i pištolja. Svjedok KDZ011, T. 21228–21229 (10. novembar 2011.). V. također P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 61; P3817 (Memorandum u vezi sa 5.000 Muslimana iz Bosanskog Novog, 5. juni 1992.), str. 1.

odu na jedno polje u Jošavi, gdje su čekali dok srpski vojnici, s kojima su bila dva civila, bosanska Muslimana, nisu pretresli sve kuće u Suhači.[4966]

1441. Dana 4. maja 1992., SDS u Bosanskom Novom vodio je razgovore s predstavnicima SDA u nastojanju da se dođe do kompromisnog rješenja kojim bi se svi građani, Srbi, Muslimani i Hrvati, u Bosanskom Novom primorali da oružje koje posjeduju bez dozvole predaju TO-u ili SJB-u Bosanski Novi; istog dana, vlada ARK-a donijela je odluku kojom je naredila mobilizaciju, naložila predaju oružja do 11. maja 1992. i uvela policijski sat za sve građane u ARK-u.[4967] Shodno tom naređenju, 9. maja 1992. ili približno tog datuma, Krizni štab Bosanski Novi, pod rukovodstvom Radomira Pašića, izdao je preko radija Bosanski Novi ultimatum bosanskim Muslimanima u opštini da predaju naoružanje u roku od 24 sata.[4968] Međutim, prema Pašićevim riječima, određeni broj građana se oglušio o ta naređenja i odbio da preda naoružanje i vojnu opremu.[4969]

(3) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima

(a) Selo Blagaj

1442. Nakon što je 11. maja 1992. istekao rok za predaju oružja, započeo je sukob na području Blagaja.[4970] Dana 14. maja 1992. u 01:00 sati, po Pašićevim naređenjima, srpski vojnici su s brda Izba iznad Bosanskog Novog ispalili 13 granata na Blagaj.[4971] Granate su po selu padale dva dana,

4966 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13967–13968, 14025–14026; svjedok KDZ011, T. 21239–21240 (10. novembar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2281. V. takođe P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 61; P3817 (Memorandum u vezi sa 5.000 Muslimana iz Bosanskog Novog, 5. juni 1992.), str. 1.

4967 D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 4–5, 19; P2818 (Odluka Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, 4. maj 1992.). V. takođe P2819 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 4. maj 1992.); P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 3–5; Ewan Brown, T. 21598–21599 (18. novembar 2011.); D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 1.

4968 D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 1; Milorad Sajić, T. 44134–44135 (27. novembar 2013.); činjenica o kojoj je presuđeno 2283. V. takođe P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11.

4969 D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 6. V. takođe P3819 (Memorandum UNPROFOR-a, 29. maj 1992.), str. 4; D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 1, 5.

4970 P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 4–5. V. takođe P3819 (Memorandum UNPROFOR-a, 29. maj 1992.), str. 4; P6440 (Izvještaj CSB-a Banjaluka, 12. maj 1992.), str. 2.

4971 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 19; P6436 (Sažetak presretnutog razgovora, 11. maj 1992.); D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 20–21; Radomir Pašić, T. 41031–41038 (9. juli 2013.); v. činjenice o kojima je presuđeno 658, 2284. Uprkos tome što se u presretnutom razgovoru između majora Željaje i pukovnika Devića navodi da je Pašić naredio napad na Blagaj, Pašić je negirao da je napad na Blagaj izveden po njegovim naređenjima; prema Pašićevim riječima, kao predsjednik Skupštine opštine i predsjednik Kriznog štaba, on nije imao nadležnost da izdaje takva naređenja ili da bilo šta pokrene u vojnom smislu. Radomir Pašić, T. 41038–41043 (9. juli 2013.). V. P6436 (Sažetak presretnutog razgovora, 11. maj 1992.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Pašićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće smatralo da je Pašićevo svjedočenje u tom pogledu bilo protivrječno i zaključilo da je on bio evazivan i neiskren.

ranjavajući civile.[4972] Granatiranje je izazvalo oštećenja na kućama bosanskih Muslimana, ali u njemu niko nije poginuo.[4973]

1443. Dana 14. maja 1992., delegacija bosanskih Muslimana otišla je da razgovara s Dragom Ninićem, predsjednikom SDS-a u susjednom selu Petkovcu, kako bi rekla bosanskim Srbima da bosanski Muslimani u Blagaju nemaju oružje.[4974] Sastanku s Ninićem prisustvovao je i Bogić, predsjednik SDS-a Bosanski Novi.[4975] Srbi nisu htjeli da razgovaraju s tom delegacijom i zahtijevali su da im se dovedu izvjesna tri muškaraca, bosanska Muslimana, zato što su imala oružje.[4976] Ti ljudi su ponovo otišli da razgovaraju s bosanskim Srbima, kada im je rečeno i to da "Srbi i Muslimani ne mogu više zajedno živjeti".[4977] Postigli su dogovor da bosanski Muslimani skupe svo oružje u školi.[4978]

1444. Međutim, granatiranje Blagaja nastavljeno je oko 14:00 sati, nekoliko sati prije nego što se ta delegacija uopšte vratila iz Petkovca.[4979] Granate su ispaljivane s Huzeirovića brda.[4980] Te večeri, jedna grupa od 500 seljana, među kojima je bilo žena i djece, formirala je kolonu i pješice se uputila u Maslovare, ka kući jednog bosanskog Srbina koji je ranije bio u dobrim odnosima s bosanskim Muslimanima.[4981] Na putu ih je zaustavila grupa od 50 naoružanih ljudi na čijem je čelu bio Mićo Karlica; ti naoružani ljudi nosili su zelene maskirne uniforme sa značkama na kojima je bila oznaka s četiri slova "S", a na kapama su imali kokarde.[4982] Seljanima su, držeći ih na nišanu pušaka, rekli da predaju svo naoružanje; oni su predali svo svoje lovačko oružje i onda su im dozvolili da nastave ići prema kući.[4983] Kasnije su isti vojnici koji su im oduzeli oružje došli u tu kuću i pucali po seljanima; jedan muškarac, bosanski Musliman, bio je tom prilikom ranjen, a jedan ubijen.[4984]

4972 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2284.

4973 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 19; P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 4–5. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2290.

4974 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11.

4975 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 19.

4976 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11.

4977 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11.

4978 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11.

4979 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 19.

4980 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 19.

4981 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 19.

4982 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11.

4983 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 10–12.

4984 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 12. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici . V. fusnota 13.

1445. Sljedećeg dana, 15. maja 1992., kapetan Bogdan Grab, koji je nosio maskirnu uniformu i crvenu beretku, došao je u Maslovare s jednom grupom od približno 20 vojnika i počeo da vrijeđa seljane.[4985] Kasnije, Grabovi vojnici su uzeli 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, i natjerali ih da hodaju ispred Srba kako bi "raščistili" selo Blagaj, ali nisu ništa pronašli.[4986] Bosanski Srbi su tu po selu postavili zastave s oznakom na kojoj su bila četiri ćirilična slova "S".[4987] Istog dana, seljanima je dozvoljeno da se vrate u selo.[4988] Pucnjava se nastavila svuda oko Blagaja, a seljani su bili opkoljeni i nisu mogli da odu.[4989] Istog dana, zapaljene su džamija i kuće bosanskih Muslimana.[4990]

1446. Prema Alićevim riječima, poslije 15. maja 1992., "otpočela su masovna odvođenja" bosanskih Muslimana iz Blagaj Japre "na ispitivanja" u Bosanski Novi od strane pripadnika VP-a koji su nosili crvene beretke.[4991]

1447. Dana 24. maja 1992., vojnici, bosanski Srbi, oduzeli su dragocjenosti i novac bosanskim Muslimanima u Blagaj Rijeci i Blagaj Japri, a kuće u Blagaj Rijeci su opljačkane i zapaljene.[4992]

(b) Selo Suhača

1448. Tri dana nakon što su, u maju 1992., seljani predali oružje, Suhača je granatirana počev od 06:30 sati, i to granatiranje se nastavilo još sedam dana.[4993] Granate su ispaljivane s brda koja su okruživala Suhaču, iz pravca sela Jošava i Kršlje, koja su oba srpska sela, a uglavnom su gađani oni dijelovi sela u kojima su se nalazile džamije.[4994] Tokom granatiranja Suhače, njeni stanovnici su se sklonili u podrume kuća.[4995]

4985 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 12. V. također P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 29. aprila 2003.), *e-court* str. 6.

4986 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 12. Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici, u vezi s Bosanskim Novim, ne tereti za prisilni rad, uključujući korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova. V. Optužnica, par. 60(h), fusnota 7.

4987 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 12.

4988 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 12.

4989 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 12.

4990 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 12.

4991 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 20.

4992 Činjenica o kojoj je presuđeno 658.

4993 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13967–13969; svjedok KDZ011, T. 21186–21187 (10. novembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 660.

4994 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13959, 13968–13969; svjedok KDZ011, T. 21187, 21240 (10. novembar 2011.).

4995 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13969. Vijeće napominje da je svjedok KDZ011 u svom svjedočenju u predmetu *Brđanin* izjavio da su kuće koje su se nalazile u blizini džamija u Suhači oštećene tokom granatiranja tog sela; v. svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13969. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja u ovom predmetu, svjedok KDZ011 je potvrdio svoje svjedočenje iz predmeta *Krajišnik*, izjavivši da su kuće u Suhači ostale neoštećene poslije granatiranja, s izuzetkom napuštenih kuća na brdima oko sela. Svjedok KDZ011, T. 21241 (10. novembar

1449. Jednog dana kad nije bilo granatiranja, u Suhaču su došli vojnici i rekli seljanima da će selo biti napadnuto i da oni ne mogu da ih zaštite.[4996] Seljanima je, stoga, rečeno da napuste selo i povuku se prema Bosanskom Novom, gdje će biti odlučeno kuda će ići.[4997] Poslije granatiranja Suhače, vojnici, bosanski Srbi, ušli su u selo i opljačkali kuće.[4998]

(c) Druga sela u dolini Japre

1450. Vijeće je formalno primilo na znanje da su snage bosanskih Srba 11. maja 1992. granatirale selo Gornje Agiće, nastanjeno bosanskim Muslimanima.[4999] Dana 23. maja 1992., muslimanska sela u dolini Japre, uključujući Gornje Agiće i Donje Agiće, napadnuta su i kuće u njima su zapaljene; u Donjim Agićima, srpske snage su opljačkale i spalile imovinu bosanskih Muslimana.[5000]

(4) Incident 4 iz Priloga D Optužnici

1451. U Optužnici se navodi da je uništavanje devet džamija u Bosanskom Novom izvršeno u periodu od barem marta do juna 1992.[5001]

1452. U maju 1992., vojnici su granatirali i zapalili staru drvenu džamiju u Blagaj Rijeci i džamiju u Blagaj Japri, i uništili minarete tih džamija.[5002] Tokom granatiranja Suhače, takođe su teško oštećene obje džamije u tom selu, i to Stara džamija i džamija u Suhači.[5003]

2011.). S obzirom na protivrječno svjedočenje svjedoka KDZ011 u vezi s ovim pitanjem, Vijeće se nije uvjerilo da su kuće u Suhači bile oštećene tokom granatiranja sela.

4996 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13969–13970. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 668.

4997 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13970. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 668.

4998 V. činjenica o kojoj je presuđeno 660. V. takođe P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 8–9. Prema Pašićevim riječima, od strane zvaničnih vlasti nije bilo naređenja da se to čini i bilo je teško vršiti nadzor nad "nekontrolisanim grupama" koje su ulazile u sela i kuće Muslimana radi ličnog bogaćenja. D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 23–24. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je primijetilo da Pašićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i konstatuje da on nije pouzdan svjedok.

4999 V. činjenica o kojoj je presuđeno 661.

5000 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 61; P3817 (Memorandum u vezi sa 5.000 Muslimana iz Bosanskog Novog, 5. juni 1992.), str. 2; činjenice o kojima je presuđeno 661, 2285. V. takođe D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 17; P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 8–9. Pašić tvrdi da, "koliko je [njemu] poznato", nije bilo granatiranja tih sela teškim naoružanjem i da su pretresi vršeni samo u sklopu potrage za oružjem u nezakonitom posjedu; pored toga, Pašić je izjavio da vlasti nisu naredile niti izdale uputstva da se neka imovina uništi ili zapali "samo zato što je muslimanska". D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 6, 22–23; Radomir Pašić, T. 41043–41046 (9. juli 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je ovo svjedočenje pouzdano zato što je primijetilo protivrječnosti u svjedočenju ovog svjedoka i nedostatak vjerodostojnosti.

5001 U Optužnici se navodi sljedećih devet džamija: Stara džamija u Suhači, džamija u Suhači, džamija u Blagaj Japri, džamije u Prekosanju, Urijama i Gornjim Agićima, stara drvena džamija u Blagaj Rijeci, Gradska džamija u Bosanskom Novom i Vidorija džamija. Optužnica, Prilog D.4.

1453. Početkom maja ili juna 1992., vojnici, bosanski Srbi, granatirali su i zapalili Gradsku džamiju u Bosanskom Novom, i uništili je.[5004] Zidovi su bili teško oštećeni, ali je minaret i dalje stajao.[5005] Dovezena je teška mehanizacija iz Prijedora da sruši minaret.[5006] Kada je džamija srušena, došli su kamioni da odvezu šutu koja je nastala rušenjem džamije i to mjesto je potom sravnjeno i korišteno kao parkiralište; uklonjeni su i grobovi s groblja.[5007] Vidorija džamija zapaljena je u maju 1992. i srušen joj je minaret.[5008] Džamije u Prekosanju, Urijama i Gornjim Agićima takođe su uništene tokom ljetnih mjeseci 1992.[5009]

1454. Vijeće je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni, u kojima su srpske snage identifikovane kao odgovorne za uništavanje džamija u Bosanskom Novom u maju i junu 1992.[5010] Ono je takođe

---

5002 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 11–12, 16; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 20 (gdje je dalje izjavio da su 15. maja 1992. dva muškaraca, od kojih je jedan bio Veljko Lazarević iz Blagaj Japre, prvo pucali po džamiji u Blagaj Japri, a zatim je zapalili, uključujući i njen drveni minaret); svjedok KDZ011, T. 21195–21196 (10. novembar 2011.). V. činjenice o kojima je presuđeno 662, 663, 2290. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 35–36, 44–46; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 58–59. V. takođe par. 1444–1445.

5003 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14012–14013; svjedok KDZ011, T. 21187–21188, 21196 (10. novembar 2011.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 664. V. takođe P3803 (Fotografija uništene džamije u Suhači); P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 31–34; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 74–75. V. takođe par. 1448–1449.

5004 V. činjenica o kojoj je presuđeno 666. Dok je svjedok KDZ011 odlazio iz Bosanskog Novog, sa stadiona u Mlakvama u otvorenom kamionu, vidio je da su uništene obje džamije u Bosanskom Novom, i Gradska džamija i Vidorija džamija; međutim, zapazio je da pravoslavna crkva u Bosanskom Novom i dalje stoji na svom mjestu. Svjedok KDZ011, T. 21196, 21214 (10. novembar 2011.); svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14018. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 47–51; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 64.

5005 Činjenica o kojoj je presuđeno 666.

5006 Činjenica o kojoj je presuđeno 666.

5007 V. činjenica o kojoj je presuđeno 666.

5008 Svjedok KDZ011, T. 21196 (10. novembar 2011.); svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14018; činjenica o kojoj je presuđeno 667. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 52–56; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 63.

5009 Činjenica o kojoj je presuđeno 665. Svjedok KDZ011 je u takođe izjavio da je vidio da su minareti džamija u Prekosanju i Urijama bili uništeni dok je u vozu prolazio pored tih sela na putu prema stadionu u Mlakvama u junu 1992. Svjedok KDZ011, T. 21195 (10. novembar 2011.). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 37–43; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 71, 73, 76.

5010 V. par. 1444–1445, 1448–1449. Optuženi u svom Završnom podnesku tvrdi da nema dokaza da su zvanične vlasti u Bosanskom Novom naredile uništavanje tamošnjih džamija niti da su u tome na neki drugi način učestvovale. V. Završni podnesak odbrane, par. 1503. Pored toga, prema Pašićevim riječima, nije bilo organizovanog uništavanja džamija i sve džamije su zapalili pripadnici paravojnih formacija, ili "nepoznati počinioci". D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 18, 27. Međutim, Vijeće je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni i, s obzirom na svoje konstatacije u vezi s uništavanjem džamija u Bosanskom Novom, kao i na svoju ocjenu Pašićeve vjerodostojnosti, ne smatra da je njegovo svjedočenje u ovom pogledu pouzdano. V. fusnota 4971.

uzelo u obzir činjenicu da su skoro sve džamije u opštini pretrpjele teška oštećenja ili bile potpuno uništene nakon što su srpske snage preuzele vlast u opštini. Nakon što je odmjerilo težinu tih faktora, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su srpske snage odgovorne za napade na džamije u Bosanskom Novom i za njihovo uništavanje.

1455. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage u maju i junu 1992. uništile ili teško oštetile devet džamija u opštini Bosanski Novi.

(5) Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega

1456. Dana 20. maja 1992., Opštinski odbor SDS-a usvojio je tri odluke u vezi sa situacijom u Bosanskom Novom: (i) da svim građanima koji su željeli da napuste Bosanski Novi "omoguć[i] mirnim putem da to učine"; (ii) da se strogo zabrane sve mjere i aktivnosti koje bi bile usmjerene ka prinudnom iseljenju građana; i (iii) da se od svih građana koji žele ostati traži da budu lojalni RS-u.[5011] U skladu s tim odlukama, Pašić je počeo da traga za rješenjima, što je obuhvatalo i pregovaranje s predstavnicima UNPROFOR-a i drugih organizacija, "da se građanima muslimanske nacionalnosti koji žele napustiti Bosanski Novi […] omogući odlazak".[5012]

1457. Dana 24. maja 1992., dolinu Japre je u konvoju automobila, traktora i zaprežnih kola napustilo 8.000 do 10.000 muškaraca, žena i djece, bosanskih Muslimana, iz raznih sela koja su se nalazila u toj dolini, a među njima je bilo i 1.200 bosanskih Muslimana iz Suhače.[5013] Oni su se uputili u Blagaj Japru.[5014]

1458. U međuvremenu, predsjednik mjesne SDA i predstavnik Suhače, Sifet Barjaktarević, vodio je s opštinskim vlastima Bosanskog Novog pregovore za siguran prolazak tog konvoja u Hrvatsku.[5015] Jedna patrola VP-a uputila je konvoj ka Bosanskom Novom, u pratnji dva vojna kamiona s vojnicima, bosanskim Srbima.[5016] Vojnici, bosanski Srbi, u uniformama JNA presreli su konvoj na mostu u Blagaj Japri[5017] i zahtijevali da ljudi iz konvoja ostave svoju imovinu i ukrcaju

---

5011 D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 7–8.

5012 D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 8–9.

5013 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13971–13972; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 61; P3817 (Memorandum u vezi sa 5.000 Muslimana iz Bosanskog Novog, 5. juni 1992.), str. 2. V. takođe svjedok KDZ011, T. 21204, 21207 (10. novembar 2011.); P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 8–9; činjenice o kojima je presuđeno 669, 2286.

5014 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13971–13972; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 659.

5015 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13972, 13975–13976; v. činjenica o kojoj je presuđeno 669. V. takođe D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 21.

5016 V. činjenica o kojoj je presuđeno 669.

5017 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13973. Prema Kirudjinim riječima, ti vojnici su bili "osobe u srpskim vojnim uniformama i pripadnici srpskih paravojnih grupa", a na

se u voz koji je išao ka Banjaluci.[5018] Kad su oni to odbili, konvoj je prisiljen da se vrati u Blagaj, gdje je ostao pod stražom naoružanih vojnika, bosanskih Srba, do 9. juna 1992.[5019] Sloboda kretanja bila je ograničena i za odlazak iz sela bila je potrebna specijalna propusnica, tako da su se ljudi osjećali "kao u zatvoreničkom logoru".[5020]

1459. Dana 26. maja 1992., Charles Kirudja, glavni službenik za civilne poslove i koordinator UNPROFOR-a za civilne poslove na zaštićenom području UN-a u Sektoru Sjever, zaštićenom području UN-a u Hrvatskoj koje se pružalo uz sjeverozapadnu granicu BiH, sastao se s Jugoslavom Borojevićem, gradonačelnikom Dvora u Hrvatskoj.[5021] Borojević je rekao Kirudji da je Pašić zatražio prolazak 5.000 bosanskih Muslimana iz Bosanskog Novog koji "dobrovoljno" odlaze iz te opštine i koji bi putovali kroz Krajinu za Austriju i Sloveniju.[5022] Kirudja je upitao kako srpske vlasti mogu da govore o željama jedne grupe Muslimana a da nije prisutan nijedan jedini predstavnik bosanskih Muslimana, ali mu je rečeno samo da razgovara s Pašićem preko telefona, što je on odbio.[5023]

1460. Sljedećeg dana, delegacija iz Bosanskog Novog, u kojoj je bio i Pašić, došla je bez najave u Kirudjinu kancelariju da razgovara o tom zahtjevu.[5024] Pašić je priznao Kirudji da "naoružani pripadnici neregularnih snaga srpske nacionalnosti" vrše pritisak na bosanske Muslimane u Bosanskom Novom da napuste to područje nakon što su odbili da potpišu izjave o lojalnosti novoj vladi SrRBiH ili da se razoružaju.[5025] Prema Pašićevim riječima, tih 5.000 Muslimana su od vlasti

---

osnovu oznaka na njihovim uniformama "zaključeno je da su oni bili pod kontrolom SDS-a i gradonačelnika Pašića". P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 61.

5018 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13973; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 61; P3817 (Memorandum u vezi sa 5.000 Muslimana iz Bosanskog Novog, 5. juni 1992.), str. 2. V. činjenice o kojima je presuđeno 669, 2286.

5019 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13973–13975; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21; P3817 (Memorandum u vezi sa 5.000 Muslimana iz Bosanskog Novog, 5. juni 1992.), str. 2. V. činjenica o kojoj je presuđeno 669.

5020 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21.

5021 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 2, 40.

5022 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 40–42; Charles Kirudja, T. 21259–21260, 21278–21280 (11. novembar 2011.) (gdje je dalje izjavio da mu je, na pitanje zašto jedan gradonačelnik u Hrvatskoj govori u ime gradonačelnika Bosanskog Novog, Borojević odgovorio da je Bosanski Novi sada dio jedne "nove realnosti" ili nove realnosti "Srpske Republike BiH", te da bosanski Muslimani neće da prihvate tu novu srpsku vlast u Bosanskom Novom). V. takođe P3815 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. juni 1992.), str. 2.

5023 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 43; Charles Kirudja, T. 21260–21262 (11. novembar 2011.). V. takođe P3816 (Memorandum UNPROFOR-a, 26. maj 1992.).

5024 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 45; D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 9. V. takođe P3815 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. juni 1992.), str. 2–3.

5025 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 46–48, 50–51; Charles Kirudja, T. 21280–21281, 21283–21284 (11. novembar 2011.); D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 9; Radomir Pašić, T. 41047 (9. juli 2013.). V. takođe P3815 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. juni 1992.), str. 3; P3818 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 11. maj 1992.).

Bosanskog Novog zatražili zaštitu i izrazili želju da u konvoju otputuju u Austriju ili Njemačku, gdje su imali rodbinu.[5026] S obzirom na to da su ti bosanski Muslimani odbili da idu u neka druga područja BiH jer su se plašili da će ih tamo mobilisati, Pašić je obavijestio Kirudju da vlasti Bosanskog Novog "žele da učine sve što je u njihovoj moći da udovolje njihovim željama" i da muslimanskom stanovništvu iz Bosanskog Novog osiguraju miran i bezbjedan odlazak.[5027] Kada je utvrdio da bosanski Muslimani ne napuštaju dobrovoljno Bosanski Novi, Kirudja je odbio da pruži pomoć UN-a "da se od ljudi koji još uvijek žive u svojim domovima naprave izbjeglice".[5028]

1461. Početkom juna 1992., u više navrata su vođeni pregovori između predstavnika Muslimana, srpskih opštinskih vlasti i predstavnika međunarodnih organizacija na kojima se razgovaralo o odlasku konvoja Hrvata i Muslimana iz Bosanskog Novog.[5029] Ti pregovori su se održavali u Pašićevoj kancelariji, u Dvoru, u kući Emina Purića i na mostu na rijeci Uni.[5030] Nije se razgovaralo o mogućnosti povratka tih ljudi.[5031]

1462. Dana 8. juna 1992., bosanski Srbi su rekli seljanima u Blagaju da se isele iz sela.[5032] U jutarnjim satima 9. juna 1992., kroz Blagaj su se iz pravca Svodne provezli autobus pun vojnika, bosanskih Srba, jedan kamion i tenk.[5033] U selu Troske, vojnici su se iskrcali iz autobusa, a tenk se uputio natrag i zaustavio se na 500 metara od Blagaja, i uperio top prema selu.[5034] Vojnici su počeli

---

5026 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 45, 49. V. takođe P3819 (Memorandum UNPROFOR-a, 29. maj 1992.), str. 3–4; Charles Kirudja, T. 21292–21294 (11. novembar 2011.). Pašić je takođe obavijestio Kirudju da su identifikovana dvojica predstavnika Muslimana iz Bosanskog Novog, i to Barjaktarević, koji je bio član SDA, i Fikret Hamzagić, koji je bio član opštinske vlade Bosanskog Novog; Kirudja je kasnije dobio informacije da su njih dvojica bila zatvorena u jednoj školi u Blagaju. P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 46, 61; P3817 (Memorandum u vezi sa 5.000 Muslimana iz Bosanskog Novog, 5. juni 1992.), str. 2.

5027 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 45; D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 9; P2918 (Naređenje Kriznog štaba Bosanski Novi, 8. juni 1992.). V. takođe D1916 (Zaključak Skupštine opštine Bosanski Novi, 18. juni 1992.) (gdje se, između ostalog, upućuje na odluke koje je usvojio Opštinski odbor SDS-a 20. maja 1992. i koje se pominju u paragrafu 1456); D1917 (Obavijest Crvenog krsta Bosanski Novi, 7. juni 1992.); Radomir Pašić, T. 41048–41050, 41057–41058, 41073–41076, 41090–41092 (9. juli 2013.) (gdje je dalje izjavio da su bosanski Muslimani dobrovoljno željeli da idu i da srpske vlasti nisu nikom prijetile ni prisilno uklonile ikoga iz njegovog doma, niti im je bio cilj da to čine).

5028 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 52; Charles Kirudja, T. 21282–21283, 21298–21299 (11. novembar 2011.); P3819 (Memorandum UNPROFOR-a, 29. maj 1992.), str. 5; P3815 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. juni 1992.), str. 3. V. takođe svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6789–6791 (pod pečatom); D1918 (Pismo Radomiru Pašiću, 20. juni 1992.).

5029 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2291. V. takođe D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 24–25.

5030 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2291. V. takođe D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 24–25.

5031 Činjenica o kojoj je presuđeno 2291.

5032 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21.

5033 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13976; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13.

5034 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13976–13977; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13.

da otvaraju vatru iz pješadijskog naoružanja po civilima u selu, eksplozije su dopirale iz kuća, pucali su po kućama i palili ih.[5035] Napad je trajao oko dva sata i ljudi koji su ostali u selu uputili su se prema mostu u pravcu Blagaj Rijeke kako bi pobjegli.[5036] Međutim, na mostu su muškarce, žene i djecu, bosanske Muslimane, zaustavili maskirani vojnici, bosanski Srbi iz susjednih sela, od kojih su neki bili u civilnoj odjeći, a ostali su nosili zelene maskirne uniforme.[5037] Vojnici su im naložili da predaju sve svoje lične stvari, uključujući novac, zlato, nakit, lične karte, fotografije, saobraćajne dozvole i ključeve automobila.[5038] Vojnici su prijetili da će ubiti svakoga kod koga kasnije pronađu novac ili zlato.[5039]

1463. Došao je jedan čovjek u uniformi JNA koji se zvao Zoran i čiji je nadimak bio Crvena beretka, i počeo da razdvaja muškarce od žena prije nego što su prešli preko mosta.[5040] Vojnici u uniformama JNA čekali su na drugoj strani mosta i ponovo pretresali bosanske Muslimane i odvajali neke muškarce iz te grupe, dok su žene i djecu slali u krug preduzeća "Japra", koje je bilo okruženo bodljikavom žicom.[5041]

1464. Vojnici su jednoj grupi muškaraca, bosanskih Muslimana, rekli da u dva reda legnu na cestu na 50 metara udaljenosti od tenka čiji je top bio uperen u njih i tu su im ponovo pretresli džepove.[5042] Jedan bosanski Srbin iz Jošava, čiji je nadimak bio Trnka, naredio je Alićevom bratu i još dvojici ljudi da izađu iz reda, a zatim ih odveo i ustrijelio.[5043] Dok su ostali muškarci ležali na cesti, jedan bradati čovjek kojeg su zvali Vojvoda naredio je tenku da ih pregazi.[5044] Tenk je počeo da vozi prema njima dok ga nije zaustavio jedan oficir koji je došao iz pravca mosta i naredio da se ljudi sklone s ceste, rekavši da niko ne smije biti tako ubijen.[5045] Ljude koji su ležali na cesti odveli su u krug preduzeća "Japra".[5046] Kasnije su vojnici, bosanski Srbi, prozvali petoricu ljudi da istupe;

5035 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13977; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), str. 13; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21.

5036 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13977–13978.

5037 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13. V. također svjedok KDZ011, T. 21209 (10. novembar 2011.).

5038 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13978; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21.

5039 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21.

5040 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13978–13980.

5041 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13980–13981. V. također svjedok KDZ011, T. 21209 (10. novembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 631.

5042 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13.

5043 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 13–14; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 21–22.

5044 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14.

5045 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 22.

5046 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14.

međutim, od te petorice ljudi samo su trojica bila živa i oni su istupili.[5047] Vojnici su ostale ljude ukrcali u vagone voza koji je čekao u krugu preduzeća.[5048]

1465. Članovi Opštinskog štaba TO-a i pripadnici VP-a ukrcali su u Blagaj Japri ukupno oko 4.000 do 8.000 bosanskih Muslimana u 22 vagona za prevoz stoke.[5049] U vagone su prvo ukrcali žene i djecu, a muškarci su ukrcani kasnije; vagoni su bili pretrpani ljudima i u njima nije bilo nimalo slobodnog prostora.[5050] Alić se ukrcao među posljednjima i lično je vidio kako je jedan bosanski Srbin izveo dva muškaraca iz voza i ustrijelio ih.[5051] Pod stražom pripadnika SJB-a Bosanski Novi, voz je otišao prema Banjaluci i sljedećeg jutra se zaustavio u selu Ostružna kod Doboja.[5052] U Ostružnoj, jedan vojnik s nadimkom Jovo ili Joja razdvojio je muškarce od žena i djece.[5053] Žene, djecu i muškarce starije od 60 godina smjestili su u prednji dio voza, a ostale vagone su napunili muškarcima starosti od 15 do 60 godina.[5054] Vagoni su razdvojeni i žene i djecu su odvezli u Doboj, dok su muškarce, kojih je bilo približno 700 do 750, ukrcali u četiri vagona i poslali u Banjaluku.[5055]

5047 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14 (gdje je svjedok izjavio da su petorica ljudi koje su prozvali da istupe bili Husein Ekić, Hasan Ekić, Saim Šumić, Kemal Alić i Ismet Selimagić; međutim, Kemal Alić i Ismet Selimagić su tada već bili ubijeni); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 22; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13994–13995.

5048 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13994–13995; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 23. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

5049 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13995–13996; svjedok KDZ011, T. 21209–21212 (10. novembar 2011.); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14; Ewan Brown, T. 21599–21600 (18. novembar 2011.); D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 2–3. V. takođe D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 10; činjenica o kojoj je presuđeno 631.

5050 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13995–13997; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14. V. činjenice o kojima je presuđeno 632, 633.

5051 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

5052 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13991, 13994–13995, 14031; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14; D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 633; svjedok KDZ011, T. 21209–21210 (10. novembar 2011.).

5053 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13995; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14–15; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 23.

5054 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13995–13997; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14–15; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 23.

5055 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13997; svjedok KDZ011, T. 21210–21212 (10. novembar 2011.); Ewan Brown, T. 21599–21600 (18. novembar 2011.); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 14–15; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 23. V. činjenica o kojoj je presuđeno 633; D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 3–4. V. takođe D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 22 (gdje je svjedok izjavio da jeste postojao jedan konvoj bosanskih Muslimana koji su vozom otišli iz Blagaja za Prijedor, Banjaluku i Doboj, ali da je u tom konvoju bilo 400 do 600 ljudi).

1466. Muškarci su noć proveli u vozu u Banjaluci, gdje su ih zlostavljali i psovali vojnici, bosanski Srbi.[5056] U jutarnjim satima 11. juna 1992., voz je nastavio put ka Bosanskom Novom, zaustavivši se jedanput u Blagaju, gdje su ljudima u vozu po prvi put u dva dana dali vode.[5057] Dok su bili u Blagaju, Alić je vidio kako im bosanski Srbi odnose imovinu iz kuća.[5058] Muškarce su zatim ukrcali natrag u vagone voza i odvezli na fudbalski stadion u Mlakvama.[5059] Tokom cijelog perioda koji su proveli u vagonima nisu im davali hranu, a nije bilo ni sanitarnih čvorova.[5060]

1467. Krajem juna ili početkom jula 1992., Krizni štab Bosanski Novi izdao je uputstva u vezi s uslovima koje ljudi moraju da ispune da bi im se dozvolio odlazak iz opštine.[5061] Dana 6. jula 1992., Pašić je Kirudji poslao dopis u kojem je ponovio svoju tvrdnju da bosanski Muslimani dobrovoljno odlaze iz opštine Bosanski Novi, te naveo da su vlasti bosanskih Srba ponudile da za njih osiguraju autobuse i obezbjeđenje.[5062] U periodu od 7. do 10. jula 1992., Kirudja se sastao sa zvaničnicima iz Dvora i Bosanskog Novog i oni su ga obavijestili da se od bosanskih Muslimana koji odlaze iz Bosanskog Novog zahtijeva da potpišu izjavu u kojoj se navodi da odlaze dobrovoljno, kao i da dokažu da su prodali, razmijenili ili poklonili svoje kuće i svu drugu nepokretnu imovinu.[5063] Osobe koje nisu posjedovale nikakvu nepokretnu imovinu morale su da od opštinskog katastarskog ureda pribave zvanični dokument koji to potvrđuje, a oni koji jesu posjedovali nepokretnu imovinu morali su da sačine ugovor kojim svoju imovinu ostavljaju Srbima ili srpskoj državi ili se jednostavno odriču te imovine.[5064] Ljudi koji su htjeli da idu takođe su morali da dostave spisak svih članova svog domaćinstva, pribave potvrdu o nekažnjavanju, pribave

---

5056 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13997–13998, 14032; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15. V. činjenica o kojoj je presuđeno 633.

5057 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13998; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15.

5058 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15.

5059 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13998–13999. Vijeće napominje da će se pitanjem zatočenja ljudi na fudbalskom stadionu u Mlakvama baviti na kraju ovog odjeljka Presude.

5060 V. činjenice o kojima je presuđeno 634, 635.

5061 Činjenica o kojoj je presuđeno 2292. V. takođe D1916 (Zaključak Skupštine opštine Bosanski Novi, 18. juni 1992.); P3835 (Dopis Kriznog štaba Bosanski Novi, 6. juli 1992.).

5062 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 77–78; P3835 (Dopis Kriznog štaba Bosanski Novi, 6. juli 1992.). V. takođe P3836 (Naređenje Opštinskog kriznog štaba Dvor na Uni, 8. juli 1992.). Međutim, prema Pašićevim riječima, opštinu je napustilo i više Muslimana koji nisu posjedovali traženu dokumentaciju. D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 25–26; Radomir Pašić, T. 41079–41082 (9. juli 2013.).

5063 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 83–85; P3840 (Telefaks koji se odnosi na Bosanski Novi: Pitanje Dvora i priliv izbjeglica, 12. juli 1992.), str. 2–3; P3837 (Memorandum UNPROFOR-a, 9. juli 1992.); P3838 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. juli 1992.), str. 1. V. P6439 (Službeni zapisnik Sekretarijata za društvene djelatnosti i opštu upravu opštine Bosanski Novi, 9. juli 1992.); P3841 (Memorandum UNPROFOR-a, 13. juli 1992.), str. 2; P3842 (Memorandum UNPROFOR-a, 13. juli 1992.), str. 2–3. V. takođe par. 1481.

5064 Činjenica o kojoj je presuđeno 2292. V. takođe svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7008–7009 (pod pečatom).

potvrdu da su izmirili sve račune za komunalije; pribave od Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu dokumentaciju koja potvrđuje da su odslužili vojni rok; i pribave dozvolu za odlazak od SJB-a.[5065] U svim dokumentima moralo je da stoji da postupaju na dobrovoljnoj osnovi.[5066]

1468. Vlasti Bosanskog Novog obavijestile su Kirudju da su obradile prijave 3.000 do 5.000 ljudi koji su ispunjavali kriterije.[5067] Na osnovu te informacije, Kirudja je zaključio da bosanski Muslimani ne odlaze dobrovoljno iz Bosanskog Novog i obavijestio je srpske vlasti da UNPROFOR ne želi da oni napuste to područje ako to ne žele.[5068] Štaviše, Kirudja je zaključio da je posrijedi bila strategija srpskih vlasti da etnički očiste to područje i da oni kao izlaznu tačku koriste Zaštićenu zonu UN-a u Sektoru Sjever.[5069]

1469. Međutim, negdje oko 20. i 21. jula 1992., Kirudja i drugi predstavnici međunarodnih tijela postajali su sve više zabrinuti za bezbjednost ljudi u konvoju i hrvatske vlasti su, na kraju, pristale da prihvate bosanske Muslimane, a UNHCR je pristao da organizuje prevoz uz pomoć UNPROFOR-a, izjavivši da "bi radije imao još 4.000 izbjeglica nego još 4.000 leševa".[5070]

1470. Premda je prvobitna namjera bila da u konvoju bude 4.000 ljudi, konvoj u kojem je bilo između 9.000 i 11.000 bosanskih Muslimana i nešto bosanskih Hrvata, uključujući i 600 do 700 zatočenika s fudbalskog stadiona u Mlakvama i veliki broj ljudi iz Prijedora, Bosanske Kostajnice i Bosanske Dubice, na kraju je 23. jula 1992. otišao u Karlovac, a kasnije su ti ljudi otišli u treće zemlje.[5071]

[5065] Činjenica o kojoj je presuđeno 2292.

[5066] Činjenica o kojoj je presuđeno 2292. Prema Pašićevim riječima, bosanskim Muslimanima koji su odlazili iz Bosanskog Novog bilo je dopušteno da sami donose odluke u vezi sa svojom imovinom, uključujući i to da su sa sobom mogli da uzmu svu ličnu imovinu, pa i vozila. Što se tiče nepokretne imovine, bilo im je dozvoljeno da je prodaju, razmijene, daju je na čuvanje ili je ustupe drugim izbjeglicama, te da odluke s tim u vezi donose bez ikakve prisile i uticaja opštinskih vlasti. Pored toga, kako tvrdi Pašić, veći dio imovine koja se navodi u tim potvrdama je "potpuno legalno zamijenjen" srpskom imovinom u Hrvatskoj, a ugovori koje su potpisali Muslimani bili su samo "privremenog karaktera", do smirivanja situacije. D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 10–11, 25–26; Radomir Pašić, T. 41079–41086 (9. juli 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je ovo svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je razmotrilo značajan korpus dokaza koji ide u prilog tome da su bosanski Muslimani bili primorani da svoju imovinu prepišu u tuđe vlasništvo i konstatuje da je Pašićevo svjedočenje u tom pogledu bilo protivrječno i evazivno.

[5067] P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 84.

[5068] P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 80, 83.

[5069] P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 80. V. takođe svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6789–6791 (pod pečatom).

[5070] **[REDIGOVANO]**; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 94–98; P3847 (Memorandum UNPROFOR-a, 21. juli 1992.), str. 2–3. V. takođe P2940 (Vijest agencije Reuters, 27. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 673.

[5071] P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 99 (gdje je svjedok izjavio da je prvobitni broj bosanskih Muslimana koje je trebalo prevesti iznosio 4.000, ali da je stvarni broj premašio 9.000, te da je, uslijed toga, prevoz potrajao cijeli dan); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6785–6787 (pod pečatom); P2951 (Saopštenje za štampu Ministarstva informiranja Republike Hrvatske, 24. juli 1992.) (pod pečatom); P2940 (Vijest agencije Reuters, 27. juli 1992.), str. 1 (pod pečatom). V.

1471. SJB Bosanski Novi je izvijestio da je do 23. jula 1992. "odjavljeno" 5.629 Muslimana koji su se "dobrovoljno" prijavili da napuste opštinu.[5072] Od približno 14.000 bosanskih Muslimana koji su prije sukoba živjeli u Bosanskom Novom, nakon odlaska konvoja za Karlovac 23. jula 1992. u toj opštini je ostalo oko 1.000 Muslimana.[5073] Ukratko, do kraja 1992. godine, većina bosanskih Muslimana je otišla iz Bosanskog Novog.[5074] Prema riječima svjedoka KDZ011, do kraja 1992. godine u selu Suhača nije ostao ni jedan jedini bosanski Musliman.[5075] Kada se Alić poslije rata vratio u Blagaj, u svojoj kući je zatekao bosanske Srbe koji su tu živjeli nakon što im vlasti izdale dozvolu za to.[5076] Primijetio je da su poslije rata samo 64 kuće još uvijek bile u dobrom stanju i da su u svim tim kućama bili nastanjeni bosanski Srbi.[5077]

1472. Nakon što je razmotrilo cjelokupne dokaze i ocijenilo okolnosti pod kojima su ljudi otišli, Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da odu iz Bosanskog Novog.

(6) Zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici

1473. U Optužnici se navodi da je na fudbalskom stadionu u Mlakvama postojao zatočenički objekt koji je funkcionisao barem od maja do jula 1992.

1474. Dana 2. juna 1992., pripadnici TO-a Bosanskog Novog i VP-a doveli su na fudbalski stadion u selu Mlakve (dalje u tekstu: fudbalski stadion u Mlakvama) 300 do 350 nesrba i tamo ih držali u zatočenju četiri dana.[5078] Kirudju su 6. juna 1992. pripadnici danskog tima UNPROFOR-a

---

činjenica o kojoj je presuđeno 671. V. takođe P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 16; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14018. V. takođe par. 1482.

5072 D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2293.

5073 V. činjenica o kojoj je presuđeno 672. U avgustu 1992., srpske vlasti su vršile pritisak na Kirudju i druge predstavnike međunarodnih tijela da pruže pomoć u evakuaciji još nekoliko hiljada izbjeglica, prvenstveno bosanskih Muslimana, iz Sanskog Mosta, Prijedora, Bosanske Krupe i Bosanske Kostajnice kroz Sektor Sjever, tvrdeći da će "Muslimani ispaštati" ako takva pomoć ne bude pružena, Pašić je upozorio Kirudju: "Ako se nama prepusti da riješimo to pitanje, mi ćemo ga vrlo brzo riješiti". Međutim, međunarodna tijela su odgovorila da neće podilaziti daljnjim "ucjenama" i odbila su da pruže pomoć u svakoj daljnjoj "evakuaciji" nesrba iz BiH. P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 101–118; P2941 (Članak agencije Associated Press, 11. avgust 1992.) (pod pečatom); P3856 (Izvještaj UNPROFOR-a, 5. septembar 1992.), str. 3–5.

5074 Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je napomenulo da se do 1997. veoma mali broj bosanskih Muslimana vratio u Bosanski Novi. Godine 1991., Muslimani su činili približno 33,7% stanovništva Bosanskog Novog, dok je 1995. udio Muslimana u stanovništvu iznosio 4,8%, a 1997. Muslimani su činili samo 2,7% stanovništva. P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 23–24, 104. V. takođe P10 (Izvještaj MUP-a, SNB Banjaluka, maj 1993.), str. 2 (gdje se Bosanski Novi navodi pod nazivom Novi Grad); P5449 (Izvještaj MUP-a, RDB Banjaluka, februar 1995.), str. 8–9 (gdje se Bosanski Novi navodi pod nazivom Novi Grad); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 7 (gdje se procjenjuje da je u Bosanskom Novom 1995. godine ostalo 500 nesrba).

5075 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14018.

5076 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 16.

5077 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 16.

5078 D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 1–2.

u Sektoru Sjever obavijestili da su vidjeli da je na tom stadionu bilo okupljeno 350 ljudi; vidjeli su i kako ih ukrcavaju u autobuse i odvoze na neko nepoznato odredište u BiH.[5079] Posmatrači su takođe vidjeli kako je deset naoružanih stražara na taj stadion dovelo približno 100 žena i djece čije su glave bile prekrivene odjećom i koji su nosili plastične kese; Kirudja je kasnije saznao da su te žene i djeca vjerovatno nosili živežne namirnice ljudima koji su bili zatočeni na stadionu.[5080]

1475. Dana 11. juna 1992., voz iz pravca Banjaluke došao je do stadiona, gdje su vojnici s mitraljezima naredili muškarcima da se iskrcaju iz voza i naredili im da uđu na stadion koji je bio prazan.[5081] Od početka juna do kraja avgusta 1992., na fudbalskom stadionu u Mlakvama bilo je zatočeno najmanje 700 muškaraca, bosanskih Muslimana iz opštine Bosanski Novi, od kojih su neki bili stariji ljudi; neki od tih ljudi bili su premješteni iz logora Omarska, Trnopolje i Keraterm.[5082]

1476. Zatočenike na fudbalskom stadionu u Mlakvama čuvali su vojnici, bosanski Srbi, kao i rezervisti, među kojima su bili Ranko Balaban, bivši predsjednik SDS-a u Jošavi, i Momčilo Kenjalo.[5083] Smjena straže vršena je jednom sedmično, i to srijedom.[5084]

1477. Sve vrijeme dok su bili zatočeni, stadion je bio ograđen i zatočenicima nije bilo dopušteno da ga napuste.[5085] Premda tokom zatočenja na stadionu nije ubijen nijedan zatočenik,[5086] premlaćivanja jeste bilo[5087] i to obuhvata premlaćivanja koja su vršili pijani vojnici, bosanski Srbi,

---

5079 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 55–57, 59. V. takođe P3821 (Memorandum UNPROFOR-a, 6. juni 1992.), str. 2; P3815 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. juni 1992.), str. 3; P3823 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. juli 1992.), str. 7.

5080 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 58–59; P3822 (Telefaks UNPROFOR-a, 6. juni 1992.); P3815 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. juni 1992.), str. 2. V. takođe P3823 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. juli 1992.), str. 7.

5081 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13998–13999; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15. V. činjenica o kojoj je presuđeno 634. V. takođe par. 1465–1466.

5082 V. činjenice o kojima je presuđeno 628, 629. Prema Pašićevim riječima, fudbalski stadion u Mlakvama nije bio "logor", nego prihvatni centar u kojem je "bio obrađivan dio stanovništva nesrpske nacionalnosti koji su posjedovali naoružanje i vojnu opremu". D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 15, 27. Međutim, Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano pošto smatra da je Pašić dao neiskren i, u konačnici, nezadovoljavajući iskaz.

5083 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13999, 14004–14005, 14013. V. činjenica o kojoj je presuđeno 630.

5084 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13999.

5085 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13999–14000; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15.

5086 Svjedok KDZ011, T. 21212 (10. novembar 2011.).

5087 V. činjenica o kojoj je presuđeno 636. Premda su svjedok KDZ011 i Alić izjavili da, dok su bili zatočeni na fudbalskom stadionu u Mlakvama, nije bilo premlaćivanja i da ih nisu fizički zlostavljali i tukli, u svjetlu uslova koji su vladali na stadionu kako su ih opisali ovi svjedoci, uključujući verbalno i psihološko zlostavljanje, kao i činjenicu da su tu bile držane još stotine zatočenika, Vijeće je mišljenja da svjedočenja svjedoka KDZ011 i Alića ne pobijaju prezumpciju stvorenu na osnovu činjenica o kojima je presuđeno 636, 637 i 638. V. takođe

kad bi se vratili s fronta.[5088] Uslijed premlaćivanja od strane jednog vojnika, bosanskog Srbina, jedan zatočenik je oslijepio na jedno oko.[5089] Zatočenike su i vrijeđali; stražari su psovali zatočeniike, izrugivali im se i prijetili im smrću, te ih vrijeđali na nacionalnoj osnovi.[5090] Jedan naoružani vojnik, bosanski Srbin, natjerao je zatočenike da pasu travu kao životinje kako bi ih ponizio.[5091]

1478. Količina hrane nije bila dovoljna i zatočenici su dobijali najviše dva mala obroka dnevno; pristup vodi također im je bio ograničen i imali su ga dvaput dnevno.[5092] Zatočenici su tokom zatočenja znatno smršali – Alić je smršao 18 kilograma, a svjedok KDZ011 je smršao 11 kilograma.[5093]

1479. Zatočenici su bili zatočeni u jednom dijelu stadiona i, uslijed toga, za nekih 700 ljudi nije bilo dovoljno prostora.[5094] Oni su spavali na podu bez ćebadi.[5095] Premda su zatočenici mogli da se peru, nisu imali nikakvih uslova za pranje odjeće.[5096] Ni sanitarnih čvorova nije bilo dovoljno.[5097] Neki zatočenici su bili bolesni i ni u jednom trenutku im nije bila pružena medicinska pomoć; jedan čovjek je tokom zatočeništva umro od astme.[5098] Zatočenicima nije bilo dozvoljeno da se kreću po stadionu, ali su morali da rade na poravnavanju staze oko stadiona.[5099] Kasnije, posjete stadionu

---

par. 1481; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14016–14017; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15–16).

5088 Činjenica o kojoj je presuđeno 638.

5089 Činjenica o kojoj je presuđeno 637.

5090 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14002; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 24; v. činjenica o kojoj je presuđeno 639.

5091 V. činjenica o kojoj je presuđeno 640.

5092 Svjedok KDZ011, T. 21192 (10. novembar 2011.); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 24; v. činjenica o kojoj je presuđeno 644. Prema Pašićevim riječima, zatočenici na fudbalskom stadionu u Mlakvama dobijali su tri obroka dnevno i to je bila ista hrana koju su dobijali pripadnici vojske i TO-a. D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), str. 26–27. Međutim, Vijeće ne smatra da je Pašićevo svjedočenje pouzdano u tom pogledu, s obzirom na to da ga karakterišu protivrječnosti i neiskrenost.

5093 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 24; svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13999–14000. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 644.

5094 Činjenica o kojoj je presuđeno 642.

5095 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 13999; v. činjenica o kojoj je presuđeno 643.

5096 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14002; činjenica o kojoj je presuđeno 645.

5097 Činjenica o kojoj je presuđeno 645.

5098 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14000; v. činjenica o kojoj je presuđeno 646. Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za ubijanje koje je bilo posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja na fudbalskom stadionu u Mlakvama na osnovu Priloga C Optužnici. V. Optužnica, par. 60(a), fusnota 4. V. također fusnota 13 ove Presude.

5099 Svjedok KDZ011, T. 21192 (10. novembar 2011.); svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14000–14002. Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici, u vezi s Bosanskim Novim, ne tereti za prisilni rad, uključujući korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata za živi štit. V. Optužnica, par. 60(h), fusnota 7.

nisu bile dopuštene, nije bilo dozvoljeno slanje ni primanje pisama i paketa, a zatočenicima nije bilo dopušteno da bilo koga obavijeste o tome gdje se nalaze i da su zatočeni.[5100]

1480. S jedne strane stadiona, zatočenici su mogli da vide vozila UNPROFOR-a na drugoj obali rijeke Une, na hrvatskoj strani, i pokušali su da signalima pomoću bijelih zastava traže pomoć; vojnici UNPROFOR-a su ih primijetili, međutim, stražari na fudbalskom stadionu u Mlakvama su to shvatili i zabranili su zatočenicima da dalje koriste taj dio stadiona.[5101] Tokom njihovog zatočenja, stražari su prozivali zatočenike po imenu i odvodili ih na ispitivanje u policijsku stanicu, vatrogasni dom ili u hotel "Una".[5102]

1481. Dana 22. jula 1992. ili približno tog datuma, nakon nekih 45 dana zatočenja, pripadnici VP-a bosanskih Srba rekli su zatočenicima na fudbalskom stadionu u Mlakvama da će biti pušteni.[5103] Za približno 80 zatočenika koji su imali porodice u gradu Bosanskom Novom, u blizini stadiona, članovi njihovih porodica mogli su da potpišu potvrde kako bi oni bili pušteni ranije nego drugi zatočenici.[5104] Preostale zatočenike su, prije nego što su ih pustili, natjerali da potpišu potvrde da svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu u Bosanskom Novom dobrovoljno predaju RS-u.[5105] Nakon što su potvrde potpisane, iz grupe su izdvojili 15 zatočenika, koji su svi bili članovi SDA, i odveli ih u "vatrogasni dom", gdje su ih premlatili.[5106] Prema Alićevim riječima, približno devet muškaraca je ubijeno.[5107]

1482. Dana 23. jula 1992., zatočenici koji su držani na fudbalskom stadionu u Mlakvama pušteni su shodno naredbi Izvršnog odbora opštine Bosanski Novi.[5108] Na stadion je došlo jedno vozilo

---

5100 Svjedok KDZ011, T. 21191 (10. novembar 2011.); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 24.

5101 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14003; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 71. V. takođe P3829 (Memorandum UNPROFOR-a, 22. juni 1992.), str. 2; P3830 (Memorandum UNPROFOR-a, 22. juni 1992.), str. 3; Charles Kirudja, T. 21344–21348 (11. novembar 2011.).

5102 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2287.

5103 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14014; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića data AID-u, 9. juli 1998.), *e-court* str. 24. V. činjenica o kojoj je presuđeno 641 (gdje se navodi da su zatočenici na fudbalskom stadionu u Mlakvama držani nekih 45 dana).

5104 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14014.

5105 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14014–14016; svjedok KDZ011, T. 21194 (10. novembar 2011.); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15.

5106 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14016–14017; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 15–16.

5107 P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 16. Vijeću su predočeni dokazi da su devet zatočenika umrlo na fudbalskom stadionu u Mlakvama; međutim, Vijeće primjećuje da se optuženi ne tereti za ubijanje na fudbalskom stadionu u Mlakvama na osnovu Priloga B Optužnici, niti se navodi da je to ubijanje bilo posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja iz Priloga C Optužnici. V. Optužnica, par. 60(a), fusnota 4. V. takođe fusnota 13 ove Presude.

5108 D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 2 (gdje se navodi da je fudbalski stadion u Mlakvama zatvoren nakon što su zatočenici pušteni).

UNPROFOR-a; zatim su sve zatočenike ukrcali u autobuse i kamione i odvezli ih preko mosta u Dvor, u Hrvatsku.[5109] Dok se to događalo, oko zatočenika nije bilo vojnika, već su ih čuvali vojnici UNPROFOR-a.[5110]

1483. Vijeće stoga konstatuje da su tokom perioda od 2. juna do 23. jula 1992., pripadnici srpskih snaga zatočili muškarce, bosanske Muslimane, na fudbalskom stadionu u Mlakvama, tukli ih i vrijeđali, uključujući prijetnje i uvrede na nacionalnoj osnovi. Vijeće takođe konstatuje da zatočenici koji su držani na fudbalskom stadionu u Mlakvama nisu dobijali odgovarajuće količine hrane ni vode, što je dovelo do neuhranjenosti, te da tokom tog perioda zatočenicima nije pružana nikakva medicinska pomoć.

(C) Ključ

(1) Optužbe

1484. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Ključu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[5111] U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Ključ, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[5112]

1485. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Ključu obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;[5113] ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima;[5114] te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[5115] Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje,

---

5109 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14014, 14017–14018; svjedok KDZ011, T. 21194 (10. novembar 2011.); P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 16.

5110 Svjedok KDZ011, P3800 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 14017; P687 (Izjava svjedoka Hasana Alića od 21. avgusta 1999.), *e-court* str. 16.

5111 Optužnica, par. 48–49.

5112 Optužnica, par. 38.

5113 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 7.1, 7.2, 7.3 iz Priloga A Optužnici.

5114 Optužnica, par. 60(a)(ii). Incident 10 iz Priloga B Optužnici.

5115 Optužnica, par. 60(a)(ii). Zatočenički objekti 15.1, 15.2, 15.3 iz Priloga C Optužnici.

zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[5116]

1486. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Ključu obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.[5117] U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Ključu navedenim u prilozima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.[5118] U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[5119]

1487. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Ključu obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[5120] (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[5121] (iii) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[5122] (iv) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[5123] (v) bezobzirno uništavanje

5116 Optužnica, par. 40(a), 60(a), 63(a), 63(b).
5117 Optužnica, par. 60(b), 60(c), 60(d) (gdje se konkretno navodi da su ti uslovi obuhvatali neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova). V. zatočenički objekti 15.1, 15.2, 15.3 iz Priloga C Optužnici.
5118 Optužnica, par. 40(b).
5119 Optužnica, par. 40(c). V. zatočenički objekti 15.1, 15.2, 15.3 iz Priloga C Optužnici.
5120 Optužnica, par. 60(f).
5121 Optužnica, par. 60(g).
5122 Optužnica, par. 60(h).
5123 Optužnica, par. 60(i).

privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[5124] i (vi) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[5125]

1488. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[5126] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Ključu na kojima su oni zakonito boravili.[5127] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[5128]

(2) Uvodni period

1489. Opština Ključ smještena je na sjeverozapadu BiH, južno od Sanskog Mosta i jugozapadno od Banjaluke.[5129] Godine 1991., u sastavu opštine bilo je osam sela čije su stanovništvo u to vrijeme prevashodno činili nesrbi: Velagići, Krasulje, Biljani, Prhovo, Crljeni, Pudin-Han, Ramići i Sanica, pri čemu je svako od tih sela imalo nekoliko zaselaka.[5130] Ključ je 1991. godine brojao približno 37.300 stanovnika, od kojih su njih 49,6% bili Srbi, 47,3% Muslimani, a 0,9% Hrvati.[5131]

5124 Optužnica, par. 60(j). V. incident 13 iz Priloga D Optužnici.

5125 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja, uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i opšte otpuštanje s posla, povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga, protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

5126 Optužnica, par. 68–75.

5127 Optužnica, par. 69, 72.

5128 Optužnica, par. 71.

5129 Asim Egrlić, T. 19926–19927, 19940 (5. oktobar 2011.); P3574 (Mapa BiH, osjenčena); D1729 (Mapa BiH s oznakama koje je unio svjedok KDZ192); P3855 (Mapa Hrvatske i BiH s oznakama koje je unio Charles Kirudja); P3492 (Mapa etničkog sastava Ključa); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 1; D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 2.

5130 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 7–8; Atif Džafić, T. 19657–19658 (30. septembar 2011.); D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 2. V. takođe P3575 (Mapa Ključa).

5131 D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 1; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 7; P3492 (Mapa etničkog sastava Ključa); D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 2. V. takođe P1476 (Bilježnica Ratka Mladića, 30. decembar 1991.-14. februar 1992.), *e-court* str. 64–65.

1490. Međunacionalni odnosi u Ključu prije rata bili su "sasvim skladni".[5132] U novembru 1990., SDS je ostvario većinu osvojivši 50,8% glasova na opštinskim izborima u Ključu, dok je SDA osvojila 32,8%.[5133] Shodno načelu "ravnopravne zastupljenosti", položaji u opštinskoj upravi raspodijeljeni su u skladu sa sporazumom između SDS-a, SDA i MBO-a.[5134] Jovo Banjac iz SDS-a imenovan je za predsjednika Skupštine opštine, dok je Omer Filipović, čelnik MBO-a u Ključu, postavljen za potpredsjednika Skupštine opštine, kao i za Banjčevog zamjenika; Asim Egrlić, predsjednik SDA u Ključu, i Tihomir Dakić iz SDS-a postali su predsjednik, odnosno potpredsjednik, Izvršnog odbora Skupštine opštine Ključ.[5135] Ostali rukovodeći položaji u opštinskoj upravi ravnopravno su raspodijeljeni članovima SDA i SDS-a.[5136] Vinko Kondić iz SDS-a postao je načelnik SJB-a, dok je Atif Džafić, kojeg je delegirala SDA, ali koji nije bio član nijedne stranke, postao je vršilac dužnosti komandira policije.[5137]

1491. Kada je u ljeto 1991. godine počeo rat u Hrvatskoj, Sekretarijat za narodnu odbranu opštine Ključ počeo je da šalje pozive za mobilizaciju muškim stanovnicima Ključa.[5138] Međutim, čelnici SDA i MBO-a i na lokalnom i na državnom nivou odvraćali su bosanske Muslimane od odazivanja na pozive.[5139] Shodno tome, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati se generalno nisu odazivali na pozive za mobilizaciju u JNA i odlazak na liniju fronta u Hrvatsku, dok bosanski Srbi jesu.[5140]

5132 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4638; Asim Egrlić, T. 19938 (5. oktobar 2011.); D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 5; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9100–9101 (pod pečatom).

5133 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 4, 10; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4637; svjedok KDZ192, T. 19430 (22. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 4.

5134 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11658 (pod pečatom); svjedok KDZ192, T. 19430–19431, 19433 (22. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

5135 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 4, 10, 11; Atif Džafić, T. 19673–19674 (30. septembar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4635, 4637, 4638, 4681–4682; Asim Egrlić, T. 19939 (5. oktobar 2011.); D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 4; svjedok KDZ192, T. 19431 (22. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

5136 D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 4–5; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 10–11.

5137 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 4–5 (gdje pravi, ali ne objašnjava razliku između položaja načelnika SJB-a i komandira policije), 10; D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 933.

5138 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 38; Atif Džafić, T. 19694 (30. septembar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4646; Asim Egrlić, T. 19954–19955 (5. oktobar 2011.); P3422 (Zapisnik sa 2. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 20. septembar 1991.), str. 1; P3424 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora Ključ, 2. oktobar 1991.), str. 1–2.

5139 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4936–4942; Asim Egrlić, T. 19956–19957 (5. oktobar 2011.); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 38; P3576 (Proglas Opštinskog odbora MBO-a Ključ, 21. septembar 1991.), str. 1.

5140 Svjedok KDZ192, T. 19437 (22. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4638, 4846; Asim Egrlić, T. 19955, 19957–19958, 19961 (5. oktobar 2011.); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 39. V. npr. P3422 (Zapisnik sa 2. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora Ključ, 20. septembar 1991.), str. 1; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11368 (pod pečatom).

Neodazivanje bosanskih Muslimana na poziv za mobilizaciju doveo je do toga da su sastav JNA činili prevashodno bosanski Srbi.[5141]

1492. Stanovništvo Ključa srpske nacionalnosti dobilo je oružje u tom procesu mobilizacije, budući da su oni koji su se vratili s linije fronta u Hrvatskoj zadržavali naoružanje koje im je bilo izdato.[5142] I SDS je učestvovao u podjeli oružja bosanskim Srbima u Ključu.[5143] Izvršni odbor SDS-a je u nekoliko navrata razgovarao o podjeli naoružanja u periodu od oktobra 1991. do marta 1992.[5144] kad je Veljko Kondić izjavio: "Angažovaćemo se za dodatno naoružavanje".[5145] Poslije toga, Izvršni odbor SDS-a uspostavio je evidenciju izdatog oružja.[5146]

1493. Od kraja 1991. do proljeća 1992. godine, vojnici koji su se vraćali s linija fronta u Hrvatskoj često su se napijali i pucali iz vozila u pokretu, gađajući lokalne džamije u Ključu.[5147] Premda je SDS raspravljao o tim problemima i izdavao saopštenja u kojima je osuđivao korištenje vatrenog oružja na javnim mjestima,[5148] Vinko Kondić je na kraju vratio oružje koje je bilo oduzeto od

---

5141 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4641, 4844; svjedok KDZ192, T. 19439 (22. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

5142 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4641–4642, 4663–4664; Atif Džafić, T. 19688 (30. septembar 2011.); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9109 (pod pečatom). Pripadnicima rezervnog sastava policije, koji su mobilisani u isto vrijeme kad i TO, takođe je izdato naoružanje. P3493 (Spisak SJB-a Ključ s imenima lica koja su zadužila naoružanje, bez datuma); Atif Džafić, P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 37. Nekolicina svjedoka je takođe izjavila da je čula da je naoružanje bilo isporučeno vojnim helikopterom. Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4956–4957; svjedok KDZ075, T. 19015–19016 (16. septembar 2011.). V. takođe P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 36; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4663–4664; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9109, 9200 (pod pečatom); P3580 (Službeno saopštenje Opštinskog odbora MBO-a Ključ, 21. septembar 1991.), str. 1.

5143 V. svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11489 (pod pečatom).

5144 P3424 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 2. oktobar 1991.), str. 1–2; P3428 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.), str. 3–4 (gdje se navodi da su Jovan Kevac i Boško Bajić predložili "Kriznom štabu" da se bosanski Srbi naoružaju).

5145 P3435 (Zapisnik sa 9. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 12. mart 1992.). V. takođe P3433 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 6. mart 1992.), str. 1 (gdje je zabilježeno da je Ljuban Bajić predložio da se izvrši obuka).

5146 P3436 (Zapisnik sa 10. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. mart 1992.), str. 1; P3493 (Spisak SJB-a Ključ s imenima lica koja su zadužila naoružanje, bez datuma). Vijeće, stoga, na prihvata svjedočenje Rajka Kalabića, koji je izjavio da su nabavku oružja vršili pojedinci, a ne SDS. D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 14. Za diskusiju o naoružavanju bosanskih Muslimana, v. par. 1508.

5147 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 40–41; Atif Džafić, T. 19687–19688 (30. septembar 2011.). V. takođe Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4641–4642, 4661–4662, 4700; svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4956; svjedok KDZ075, T. 19035, 19037, 19039 (16. septembar 2011.); P3584 (Zajedničko saopštenje Opštinskog odbora MBO-a i Gradskog odbora SDA Ključ, 24. decembar 1991.), str. 1.

5148 P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192) (pod pečatom), str. 7–8; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11461 (pod pečatom). V. takođe P3580 (Službeno saopštenje Opštinskog odbora MBO-a Ključ, 21. septembar 1991.), str. 1–2 (gdje izražava svoje protivljenje "nekontrolisan[om] naoružavanj[u]" i predlaže međustranačke razgovore).

vojnika koji su "učestvovali u nezakonitim radnjama".[5149] Pored toga, tokom druge polovine 1991. godine, srpske snage su uspostavile kontrolne punktove na raznim ulazima u Ključ.[5150] međunacionalni odnosi u Ključu su se pogoršali, ugrožavajući i funkcionisanje opštinskih organa i bezbjednosnu situaciju generalno.[5151]

1494. Tokom cijele jeseni 1991., SDA i MBO su se suprotstavljale sve brojnijim znakovima regionalizacije u Ključu. Krajem septembra, SDA je izdala saopštenje za javnost u kojem je odbacila proglašenje ARK-a kao "paradržavn[e] " organizacije nasljednice ZOBK-a i upozorila da će, u slučaju provođenja "ovakve nelegalne odluke", SDA organizovati referendum za osnivanje "posebn[e] muslimansk[e] komune".[5152]

1495. Krajem oktobra 1991., SDS Ključ je dobio poruku koju je teleksom poslao Radoslav Brđanin, i koja je sadržala "Naredbu SDS-a Sarajevo", kao i jedan broj uputstava koja je poslije usvojila vlada ARK-a.[5153] Ta uputstva obuhvatala su naredbe da se, između ostalog, (i) formira komanda mjesta i uvede stalno dežurstvo; (ii) uspostavi puna mobilnost TO-a; (iii) svi muškarci mlađi od 40 godina iz civilne zaštite prebace u sastav TO-a; (iv) izvrši prepotčinjavanje TO-a "korpusu"; (v) preuzme upravljanje javnim preduzećima, uključujući banke, sudstvo i sredstva javnog informisanja; (vi) proglasi ratna šema programa na radio-stanicama; (vii) zabrani zapošljavanje vojno sposobnih osoba iz područja ratnih dejstava i otpuste sve takve osobe koje su u vrijeme izdavanja naredbe bile zaposlene; (viii) prikupi sve oružje i oprema od dezertera; i (ix)

5149 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 41; Atif Džafić, T. 19688 (30. septembar 2011.). Kada ga je Džafić pitao kakve bi se mjere mogle preduzeti da se spriječe takvi ispadi, Vinko Kondić mu je rekao da je prezauzet i da ima "pametnijeg posla". P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 41.

5150 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 32–33; Atif Džafić, T. 19687 (30. septembar 2011.). V. takođe Atif Džafić, T. 19687–19688 (30. septembar 2011.) (gdje je svjedok priznao da su se u Ključu ukrštavali poznati putevi krijumčarenja oružja, kao i putevi koje su koristili vojni dezerteri i diverzantske grupe). Pored toga, policajci, bosanski Srbi i bosanski Muslimani, sve više su željeli raditi sa pripadnicima svoje etničke grupe nego u mješovitim patrolama i sa mješovitim ljudstvom na kontrolnim punktovima. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 28; Atif Džafić, T. 19690–19691 (30. septembar 2011.).

5151 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4641, 4701, 4703; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 35; Atif Džafić, T. 19692–19693 (30. septembar 2011.). V. takođe P3422 (Zapisnik sa 2. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 20. septembar 1991.), str. 1; svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4955.

5152 P3577 (Saopštenje za javnost Gradskog odbora SDA Ključ, 21. septembar 1991.), str. 1–2. V. takođe P3578 (Saopštenje Opštinskog odbora MBO-a Ključ, 17. septembar 1991.) (gdje se negativno karakteriše proglašenje ARK-a od strane SDS-a). Opštinski odbor SDS-a Ključ već je glasao da se pridruži ZOBK-u početkom 1991., ali to pitanje nije bilo stavljeno na glasanje u Skupštini opštine Ključ. Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4654–4655; P3577 (Saopštenje za javnost Gradskog odbora SDA Ključ, 21. septembar 1991.), str. 2; P3579 (Odluka Skupštine opštine Ključ, bez datuma) (gdje se upućuje na jednu odluku, donesenu 10. aprila 1991., o ostanku u "Zajednici opština Banja Luka"); D1889 (Odluka Skupštine opštine Skender-Vakuf, 12. april 1991.) (gdje se Ključ navodi na spisku opština članica Zajednice opština "Bosanske Krajine").

5153 P2548 (Teleks pod naslovom "Naredba SDS Sarajevo", 29. oktobar 1991.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4668, 4943–4944.

rasformiraju sve postojeće paravojne formacije i uvrste u sastav TO-a.[5154] SDA i MBO izdali su zajedničko saopštenje u kojem su objavili i osudili gore pomenutu naredbu.[5155] Kada je Asim Egrlić, koji je u to vrijeme bio predsjednik Izvršnog odbora opštine Ključ i greškom primio pomenuti teleks, pitao Jovu Banjca da li su takva uputstva primjerena, Banjac je minimizirao njihov značaj i natuknuo da je Brđanin "lud".[5156] Uprkos tome, Egrlić je primijetio da su sva ta uputstva na kraju provedena u djelo.[5157]

1496. Kada su delegati SDS-a u Skupštini opštine Ključ 26. decembra 1991. potvrdili odluku o pridruživanju ARK-u,[5158] poslanici Skupštine opštine iz redova SDA napustili su sjednicu, da ne glasaju o tom pitanju.[5159] Negdje u januaru ili februaru 1992., čelnici bosanskih Muslimana formirali su zasebnu Skupštinu opštine Bosanski Ključ, na čijem je čelu bio Omer Filipović.[5160]

1497. U međuvremenu, SDS Ključ je od Glavnog odbora primio Uputstvo s varijantom A i B.[5161] Dana 23. decembra 1991., Izvršni odbor SDS-a Ključ osnovao je krizni štab.[5162] Jovo Banjac je postao predsjednik Kriznog štaba; među njegovim ostalim prvobitnim članovima bili su načelnik SJB-a Ključ Vinko Kondić; sekretar Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu Slobodan Jurišić;

5154 P2548 (Teleks pod naslovom "Naredba SDS Sarajevo", 29. oktobar 1991.).

5155 P3582 (Zajedničko saopštenje MBO-a i SDA Ključ, 31. oktobar 1991.), str. 1 (gdje se iznosi oštar prigovor da teleks sadrži uputstva da se "organizuj[e] život u uslovima rata ").

5156 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4668, 4943–4944.

5157 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4668–4669, 4877.

5158 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4655; Asim Egrlić, T. 19947 (5. oktobar 2011.); P3430 (Odluka Skupštine opštine Ključ, 16. januar 1992.) (gdje se upućuje na odluku donesenu 26. decembra 1991.); P3579 (Odluka Skupštine opštine Ključ, bez datuma).

5159 Asim Egrlić, T. 19962 (5. oktobar 2011.); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11664–11665 (pod pečatom); svjedok KDZ192, T. 19464 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). MBO i SDA takođe su se usprotivile plebiscitu koji je Skupština SrRBiH provela 9. i 10. novembra 1991., tvrdeći da je to "razbijanje zajedničke države", što je protivno Ustavu BiH. P3419 (Rukom pisan dnevnik), str. 12 (pod pečatom); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11398 (pod pečatom); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4695–4696; P3583 (Zajedničko saopštenje Opštinskog odbora MBO-a i Gradskog odbora SDA Ključ, 7. novembar 1991.).

5160 P3458 (Saopštenje Skupštine opštine Bosanski Ključ, 31. januar 1992.); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11406–11407 (pod pečatom). V. takođe D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 3 (gdje se upućuje na proglašenje opštine bosanskih Muslimana u decembru 1991.); P1476 (Bilježnica Ratka Mladića, 30. decembar 1991.-14. februar 1992.), *e-court* str. 66 (gdje se upućuje na intenzivan rad na formiranju opštine bosanskih Muslimana).

5161 P3428 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.) (gdje je zabilježeno da je Veljko Kondić upoznao prisutne s *Uputstvom o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH*). Ali v. svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11416 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**. Štaviše, Vijeće ima u vidu da su članovi SDS-a Ključ preduzeli mjere u skladu s uputstvima 3 i 4 iz "prvog stepena" varijante A u roku od četiri dana nakon što je Uputstvo s varijantom A i B distribuirano. P3470 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2–3 (gdje se opštinski odbori SDS-a pozivaju da odmah formiraju "krizni štab srpskog naroda" i proglase "Skupštin[u] srpskog naroda" u svojim opštinama).

5162 P2592 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.), str. 1; P2643 (Izvještaj Kriznog štaba Ključ, 15. maj – 29. juli 1992.), str. 2; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11671–11672 (pod pečatom). Na istom sastanku, Milan Jovičić je predložio da se Skupština Srpske opštine Ključ proglasi na sjednici Skupštine. P3428 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.), str. 2.

komandant Opštinskog štaba TO-a Boško Lukić; predsjednik Opštinskog odbora SDS-a Veljko Kondić; poslanik u Skupštini SrRBiH Rajko Kalabić; potpredsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Tihomir Dakić; Ljuban Bajić; i Dragan Smiljanić.[5163] Sredinom maja 1992., Krizni štab je proširen, tako da je u njegov sastav ušlo nekoliko novih članova i on je transformisan u Krizni štab Skupštine opštine Ključ.[5164]

1498. Početkom 1992., učestalost poziva na mobilizaciju ostala je nepromijenjena, uslijed čega je povećan broj vojnika koji su se nalazili u opštini.[5165] Neke paravojne grupe, uključujući Crvene beretke, došle su u Ključ negdje u novembru 1991., dok su druge grupe, kao što su Beli orlovi, stigle u Ključ negdje u februaru 1992.[5166] Tokom istog mjeseca, uprkos prigovoru koji su predstavnici SDA uložili Savjetu za narodnu odbranu,[5167] jedinice JNA koje su se povlačile iz Knina stacionirane su u jednom objektu u Laništu.[5168] Dolazak JNA u Lanište povećao je uznemirenost među muslimanskim stanovništvom Ključa[5169] i, zajedno s naoružavanjem srpskog stanovništva, doprinio je stvaranju utiska da je u Ključu eskalirala "ratna politika".[5170]

1499. U februaru 1992., specijalna jedinica rezervnog sastava policije iz Ključa čiji je naziv bio "Manevarska jedinica" upućena je u logor Manjača na specijalnu obuku.[5171] Tamo su samo

---

5163 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 4, 10, 54; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4637, 4681–4682; D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 4; svjedok KDZ192, T. 19431 (22. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3428 (Zapisnik sa 6. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. decembar 1991.), str. 1–2; P3419 (Rukom pisan dnevnik), str. 17 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2192.

5164 P2643 (Izvještaj Kriznog štaba Ključ, 15. maj – 29. juli 1992.), str. 2.

5165 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4738.

5166 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4888–4889; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 52–53 (gdje je svjedok izjavio da su Crvene beretke bile dobro obučene i da su pomagale u obavljanju redovnih policijskih poslova); Atif Džafić, T. 19722 (30. septembar 2011.). Atif Džafić je od nekoga čuo da je izvjesni "Dragan" bio komandant Crvenih beretki i zaključio je da su Crvene beretke pod kontrolom TO-a ili da ih je pozvao komandant TO-a zato što su redovno bile na dužnosti u prostorijama TO-a. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 51, 53. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2426. Vijeće napominje da je Marko Adamović negirao da je na teritoriji opštine Ključ djelovala ijedna paravojna jedinica, uključujući Bele orlove, ali da za ta svoja saznanja nije naveo nikakvu osnovu. D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 24. Pored toga, kao što je detaljnije izloženo u fusnoti 5274, Vijeće je mišljenja da je Adamović često bio nedovoljno iskren i otvoren prema Vijeću i osloniće se na njegovo svjedočenje samo onda kada je potkrijepljeno drugim pouzdanim dokazima.

5167 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4736; Asim Egrlić, T. 20009–20010 (6. oktobar 2011.); P3432 (Zapisnik sa 6. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 18. februar 1992.), str. 3; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11458–11460 (pod pečatom); P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192), str. 6 (pod pečatom).

5168 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4733, 4736–4737; Asim Egrlić, T. 20009 (6. oktobar 2011.). V. takođe svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9202 (pod pečatom); svjedok KDZ075, T. 19035–19036 (16. septembar 2011.).

5169 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4738.

5170 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4733.

5171 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 64. Manevarske jedinice su obično korištene da bi se spriječilo narušavanje javnog reda i mira velikih razmjera, tako da je njihova uobičajena obuka obuhvatala tehnike kontrolisanja mase, suzbijanja nereda, te korištenja hemijskih sredstava i vatrenog oružja. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 64.

pripadnici srpske nacionalnosti te jedinice obučavani u rukovanju minobacačima, zoljama, teškim mitraljezima, borbi prsa u prsa, rukovanju minama i topovima. Ova obuka nije nikad ranije bila ponuđena Manevarskoj jedinici.[5172] Početkom marta 1992., u cilju sprečavanja pristupa bosanskih Muslimana oružju TO-a,[5173] skladište naoružanja TO-a je premješteno u vojno skladište Kula u Mrkonjić Gradu.[5174] To naoružanje je kasnije iskorišteno za naoružavanje Ključkog bataljona.[5175]

1500. Tokom marta i aprila 1992., nasilje u selima oko grada Ključa se pojačalo.[5176] Pijani vojnici, bosanski Srbi, koji su se vraćali s fronta u Hrvatskoj nastavili su da pucaju po muslimanskim selima.[5177] Bosanski Muslimani su u svojim naseljima počeli da formiraju "neformalne odbrambene noćne patrole" na ulazima i izlazima iz sela kako bi spriječili da dođe do incidenata nasilja,[5178] a bosanski Srbi su zahtijevali da u selima sa stanovništvom mješovitog etničkog sastava patroliranje vrše patrole mješovitog etničkog sastava.[5179] To je učinjeno jednu ili dvije noći, a zatim su izbili sukobi i taj proces je obustavljen.[5180] Jednog dana u martu ili aprilu 1992., buknuo je požar u nekoliko objekata u Pudinom Hanu.[5181] Bosanski Srbi i bosanski Muslimani počeli su da odlaze iz Ključa zbog sve većih napetosti.[5182]

5172 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 65. Kada je Atif Džafić krajem februara 1992. obišao učesnike obuke, jedan policajac, bosanski Musliman, rekao je Džafiću da su se policajci, bosanski Srbi, noću napijali i pjevali srpske nacionalističke pjesme i da su pritom oštrili noževe, pucali iz pušaka i govorili pogrdne stvari o bosanskim Muslimanima. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 66.

5173 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11499–11500 (pod pečatom); P3494 (Izvještaj Miloševe grupe, 24. april 1992.).

5174 P3433 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 6. mart 1992.), str. 1; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 48–49; Atif Džafić, T. 19719 (30. septembar 2011.); P3436 (Zapisnik sa 10. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. mart 1992.), str. 1 (gdje se navodi da je premještanje naoružanja završeno i da je samo "ostala mala količina za naše [SDS-ove] potrebe"); P3437 (Zapisnik sa 11. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 30. mart 1992.), str. 1; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11499 (pod pečatom); svjedok KDZ192, T. 19461 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

5175 V. fusnota 5237.

5176 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 71.

5177 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 71.

5178 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 71–72; Atif Džafić, T. 19729 (30. septembar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4784; Asim Egrlić, T. 19971 (5. oktobar 2011.).

5179 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 71.

5180 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 71. V. takođe svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9102, 9198–9199 (pod pečatom).

5181 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 72 (gdje se pominju štale, garaže i jedna kuća). Premda je poslije toga jedna osoba uhapšena, Džafić je izrazio sumnju da je jedna osoba mogla da podmetne sve te požare u tako kratkom vremenu. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 72. Pored toga, policija je imala informacije da su minareti džamija i kuće bivših boraca gađani iz vatrenog oružja, ali istrage o tome nisu provedene. Atif Džafić, T. 19729 (30. septembar 2011.).

5182 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11538 (pod pečatom); svjedok KDZ192, T. 19474 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe Asim Egrlić, T. 20000 (5. oktobar 2011.) (gdje je svjedok priznao da su pripadnici svih etničkih grupa odlazili iz opštine prije nego što je izbio rat); D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 3 (gdje je svjedok izjavio da se iz Velagića prije nego što je izbio sukob iselilo 2.500 bosanskih Muslimana).

(3) Preuzimanje vlasti

1501. Do 29. aprila 1992., bosanski Srbi su konsolidovali vlast u opštini.[5183] Tog dana, Opštinski odbor SDS-a usvojio je sljedeći zaključak: "*Prvo* sve dobro pripremiti i biti u koordinaciji s vojskom i *nakon dobre pripreme* izvesti i promjenu oznaka – lojalnosti policije".[5184] U skladu s odlukom koju je vlada ARK-a donijela 4. maja,[5185] Jovo Banjac, predsjednik Savjeta za narodnu odbranu opštine Ključ, sljedećeg dana je uveo policijski sat u opštini Ključ.[5186] Tokom maja, Krizni štab Ključ je, pod prijetnjom hapšenja, objavljivao rokove građanima za predaju oružja za koje nisu imali dozvolu.[5187] U međuvremenu, 7. maja 1992., jedinice iz sastava 9. korpusa JNA koje su bile stacionirane na Laništu i jedinice iz sastava 5. korpusa (koje su se sastojale od jednog bataljona 6. partizanske brigade i 3. bataljona 1. partizanske brigade) obezbjeđivale su grad, a zatim su odgovornost za obezbjeđenje preuzeli srpski TO i rezervni sastav policije.[5188] Srpske snage su vojno preuzimanje vlasti završile brzo, od 7. do 10. maja, bez ikakvih gubitaka,[5189] a na zgradi opštine i lokalne stanice policije izvješena je srpska zastava.[5190]

(a) Otpuštanje bosanskih Muslimana iz policije, organa uprave i s radnih mjesta

1502. Dana 7. maja, Vinko Kondić je u zgradi SJB-a sazvao sastanak svih policajaca koji nisu bili srpske nacionalnosti i na tom sastanku je od tih policajaca zatraženo da potpišu izjavu o lojalnosti

5183 P3438 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 29. april 1992.) str. 1–2. V. takođe P3592 (Rukom pisane bilješke u vezi s organizacijom civilne odbrane Ključa), *e-court* str. 9–10; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4792–4793 (gdje je svjedok identifikovao rukopis iz dokaznog predmeta P3592 kao rukopis Vinka Kondića i objasnio odakle mu je to poznato).

5184 P3438 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 29. april 1992.) str. 4 (naglasak dodat).

5185 P2818 (Odluka Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, 4. maj 1992.).

5186 P3460 (Naređenje predsjednika Savjeta za narodnu odbranu Skupštine opštine Ključ, 5. maj 1992.) (gdje se navodi da su od policijskog sata izuzete osobe sa službenim ovlaštenjima policije, vojne policije ili TO-a). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2427. V. takođe Slobodan Jurišić, D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 33; Slobodan Jurišić, T. 47093–47094 (14. februar 2014.).

5187 **[REDIGOVANO]**; D3901 (Saopštenje za javnost Kriznog štaba Ključ, 9. maj 1992.), str. 2; P3439 (Zapisnik sa sjednice Kriznog štaba Ključ, 13.–14. maj 1992.), str. 1–2.

5188 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4756–4757 (gdje je svjedok izjavio da su, pored obezbjeđenja putnih pravaca, jedinice JNA već bile uspostavile kontrolu nad strateškim položajima i ustanovama u gradu). V. takođe P3586 (Naređenje 6. partizanske brigade, 18. maj 1992.); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 76; P3590 (Zapisnik sa sastanka predsjednika opština u zoni odgovornosti 1. partizanske brigade, 14. maj 1992.), str. 2; P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 5. Kada se JNA povukla s teritorije BiH, 6. partizanska brigada je uvrštena u sastav VRS-a kao dio 1. krajiškog korpusa. P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 5; P3660 (Rukom pisan "Ratni put" 6. krajiške pješadijske brigade, bez datuma), str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2428.

5189 P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 5.

5190 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 76; D1724 (Saopštenje za javnost Kriznog štaba Ključ, 8. maj 1992.), str. 1. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2428.

vladi RS-a, u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima.[5191] Od njih je takođe zatraženo da prihvate promjene koje su se odnosile na dodavanje srpskih oznaka na uniforme.[5192] Nijedan od pripadnika policije nesrpske nacionalnosti nije htio da potpiše tu izjavu.[5193] Nakon što se konsultovao s dvojicom inspektora, bosanskih Srba, iz CSB-a Banjaluka koji su takođe bili prisutni,[5194] Kondić je pripadnicima policije nesrpske nacionalnosti rekao da idu na dopust i da "dvaput razmisle" o svojoj odluci.[5195] Približno dvije sedmice kasnije, policajce nesrbe su ponovo pozvali u zgradu SJB-a, ali, budući da nijedan od njih nije promijenio mišljenje o potpisivanju izjave o lojalnosti, svi su odmah razriješeni dužnosti.[5196] Premda je Krizni štab Ključ javno objavio da promjenama oznaka "ne bi trebalo da se ugrozi egzistencija radnika milicije koji ne potpišu svečanu izjavu […] jer će se nastojati da se stvore uslovi za njihovo dalje radno angažovanje",[5197] to se nije poštovalo.[5198]

1503. U periodu od kraja 1991. do početka marta 1992., SDS je osnovao Kadrovsku komisiju koja je bila zadužena da izvrši analizu kadrovskih struktura na području opštine.[5199] Na sastanku

---

5191 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 74, 75, 78 (gdje je svjedok izjavio, između ostalog, da dokazni predmet P3498 predstavlja primjer takve izjave o lojalnosti); P3498 (Svečana izjava službenog lica SrRBiH, 6. april 1992.); P3468 (Izvod iz *Službenog glasnika SrRBiH*, 23. mart 1992.); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11714 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9102–9103 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2429. Kada se u martu 1992. vratio sa sastanka u Banjaluci, Vinko Kondić je upozorio svoje radnike da je potpisao izjavu o lojalnosti CSB-u u Banjaluci i da će i oni uskoro morati da potpišu izjavu o lojalnosti "srpskim vlastima i Srpskoj Republici". P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 63; Atif Džafić, T. 19724 (30. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Vinko Kondić poslije potpisivanja te izjave prestao da izvršava naređenja koja su dolazila iz Sarajeva i počeo da djeluje po naređenjima koja su dolazila iz Banjaluke). Vijeće Kondićev navod o "srpskim vlastima" tumači kao upućivanje na vlasti SrRBiH.

5192 P3497 (Saopštenje za javnost Kriznog štaba Ključ) (kojim se građani obavještavaju o promjenama koje su izvršene na policijskim uniformama 7. maja 1992.); P3438 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 29. april 1992.), str. 3.

5193 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 75; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4745–4746; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9102, 9199, 9251 (pod pečatom).

5194 Nekoliko sedmica ranije, 8. aprila 1992., Stojan Župljanin je, u svojstvu načelnika CSB-a Banjaluka, održao konferenciju za štampu na kojoj je izjavio da svi zaposleni u MUP-u moraju da potpišu izjavu o lojalnosti do 15. aprila 1992.; ukoliko je ne potpišu, biće otpušteni s posla. Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11715 (pod pečatom); P3469 (Bilten novosti, 8. april 1992.).

5195 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 74–76, 78, 81. V. takođe Atif Džafić, T. 19691–19692 (30. septembar 2011.).

5196 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 78, 79, 81; Atif Džafić, T. 19691–19692, 19730, 19749 (30. septembar 2011.); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9102, 9199 (pod pečatom); P3489 (Izvještaj CSB-a Banjaluka, 28. maj 1992.) (naređenje načelnicima svih SJB-ova u sastavu CSB-a Banjaluka u kojem stoji da se smatra da je svim radnicima SJB-a koji nisu potpisali izjavu o lojalnosti radni odnos prestao počev od 15. aprila 1992. i da im se ukidaju osiguranje i druga prava iz radnog odnosa).

5197 D1724 (Saopštenje za javnost Kriznog štaba Ključ, 8. maj 1992.), str. 1; svjedok KDZ192, T. 19471 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je to saopštenje protumačeno kao da bi i oni koji nisu potpisali izjavu o lojalnosti mogli da zadrže posao u MUP-u).

5198 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4761; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9102, 9199 (pod pečatom).

5199 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11433–11435, 11693 (pod pečatom); P3419 (Rukom pisan dnevnik), str. 22 (pod pečatom); P3436 (Zapisnik sa 10. sjednice Izvršnog

Izvršnog odbora SDS-a održanom 6. marta 1992., struktura kadrova u Službi društvenog knjigovodstva (dalje u tekstu: SDK) u Ključu okarakterisana je kao "nepovoljn[a]", što se odnosilo na činjenicu da je tamo bio zaposlen jedan bosanski Musliman.[5200] Tokom nekoliko sedmica prije 7. maja 1992., bosanski Musliman koji je bio zaposlen u SDK i bosanski Musliman koji je bio glavni urednik na radio-stanici zamijenjeni su osobama koje su bile članovi SDS-a.[5201] Obojici su rekli da, "s obzirom na preuzimanje vlasti u opštini Ključ, […] oni trebaju biti zamijenjeni kadrovima iz Srpske demokratske stranke".[5202]

1504. Do kraja maja 1992., većina bosanskih Muslimana u Ključu je otpuštena ili je trebala uskoro biti otpuštena s posla.[5203] Dana 7. maja 1992., bosanskim Muslimanima koji su bili zaposleni u opštini rekli su da napuste zgradu opštine, uz ogradu da će ih po potrebi zvati da se vrate na posao.[5204] U periodu od sredine maja do početka juna, Krizni štab Ključ je zaključio da "svi rukovodeći položaji u preduzećima moraju biti popunjeni ljudima koji su apsolutno lojalni" SrRBiH i da se smjenjivanje svih nesrba koji su tada radili na poslovima koji obuhvataju "zaštitu imovine" treba izvršiti do 1. juna 1992.[5205] Ta načela su kasnije zabilježena u odluci koju je 21. jula 1992. donio Krizni štab Ključ, u međuvremenu preimenovan u Ratno predsjedništvo,[5206] u kojoj je zauzet stav da, u skladu s ranijom odlukom Kriznog štaba ARK-a,[5207] samo službenici koji su bosanski Srbi mogu da budu na rukovodećim položajima, to jest na položajima koji pružaju pristup informacijama ili podrazumijevaju zaštitu društvene imovine, te položajima važnim za

---

odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 23. mart 1992.), str. 2 (uključujući diskusiju o aktivnostima Kadrovske komisije).

5200 P3433 (Zapisnik sa 8. sjednice Izvršnog odbora Opštinskog odbora SDS-a Ključ, 6. mart 1992.), str. 1; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11463 (pod pečatom).

5201 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4738, 4756; Asim Egrlić, T. 19994 (5. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2430.

5202 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4756.

5203 Asim Egrlić, T. 19935 (5. oktobar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4756, 4762, 4765, 4885–4886; P3587 (Spisak zaposlenih Skupštine opštine Ključ, 26. juni 1992.).

5204 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4744, 4756; Asim Egrlić, T. 19965 (5. oktobar 2011.)

5205 P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.), str. 2, 15 (gdje se upućuje na zaključke Kriznog štaba ARK-a), 18 (gdje se upućuje na radnu grupu koja je vršila pregled rukovodećih položaja koji su ostali upražnjeni odlaskom bosanskih Muslimana); P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192), str. 26 (pod pečatom). Uslijed toga, odmah je suspendovano nekoliko članova Savjeta za narodnu odbranu muslimanske nacionalnosti a članovi SDS-a su zaduženi da identifikuju odgovarajuće zamjene radi popune upražnjenih radnih mjesta. P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.), str. 3; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11555 (pod pečatom) (gdje se identifikuju dvojica bosanskih Muslimana koja se navode na str. 3 dokaznog predmeta P2606).

5206 P2643 (Izvještaj Kriznog štaba Ključ, 15. maj – 29. juli 1992.), str. 2.

5207 P7 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 22. juni 1992.); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11734 (pod pečatom) (gdje svjedok priznaje da je formulacija odluke Kriznog štaba ARK-a bila slična formulaciji koju je upotrijebilo Ratno predsjedništvo Ključa u svojoj odluci iz jula).

funkcionisanje privrede.[5208] Istog dana, Ratno predsjedništvo Ključa donijelo je i odluku o otpuštanju s posla "svih radnika koji se nisu odazvali na opštu mobilizaciju".[5209] Poslije tih odluka, Ratno predsjedništvo je naredilo da se nekoliko nesrba, među kojima i predsjednik i potpredsjednik opštinskog Izvršnog odbora, razriješi dužnosti u opštini.[5210] Već 31. jula, Vinko Kondić je izvijestio da su u preduzećima zaposleni samo radnici srpske nacionalnosti.[5211]

1505. Rajko Kalabić je u svom svjedočenju izjavio da su se bosanski Muslimani bez smetnji javljali na svoja radna mjesta do kraja maja 1992. i ustvrdio da taj vremenski okvir sugeriše da su oni svoja radna mjesta napustili svojom voljom, a ne pod pritiskom.[5212] Međutim, premda je Asim Egrlić priznao da je njegov poslodavac imao pravo da mu da otkaz nakon što se pet dana nije javio na posao, on je objasnio da su osobe koje su mu dale otkaz bile iste one osobe koje su ga zatvorile u logor, te da je s radnog mjesta otpušten dugo nakon što je zbog bezbjednosne situacije u Ključu prestao da se javlja na posao.[5213] U svjetlu bezbjednosne situacije koja je u to vrijeme prevladavala u Ključu, kao i retroaktivnih odluka Kriznog štaba, Vijeće zaključuje da su, suprotno Kalabićevoj tvrdnji, bosanski Muslimani otpuštani s posla zbog svoje etničke pripadnosti.

(b) Izbijanje oružanog sukoba u Ključu

1506. Poslije 7. maja 1992., sloboda kretanja bosanskih Muslimana bila je ograničena i u vremenskom i u geografskom smislu, i bosanski Muslimani su na kontrolnim punktovima morali da pokažu legitimacije i objasne kuda su krenuli.[5214] Dana 25. maja 1992., Banjac je, kao predsjednik Kriznog štaba Ključ, izdao naređenje za popunu jedinica TO-a u opštini Ključ i za formiranje

5208 P3464 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 21. juli 1992.); Asim Egrlić, T. 19921–19922 (5. oktobar 2011.) (gdje je svjedok za dokazni predmet P3514 rekao da on "retroaktivno" pokriva "ono što je bilo već učinjeno"); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 76, 79; Atif Džafić, T. 19662–19663, 19749 (30. septembar 2011.).

5209 P3514 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 21. juli 1992.).

5210 Činjenica o kojoj je presuđeno 2431.

5211 P5411 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine opštine Ključ, 31. juli 1992.). V. takođe svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11696–11697 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**. Vijeće napominje da je Slobodan Jurišić u svojoj izjavi svjedoka tvrdio da su sve osobe dobrovoljno napustile posao, ali da je kasnije priznao da je čuo da su nelojalne osobe uklonjene s rukovodećih položaja na osnovu naredbe ARK-a. D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 35; Slobodan Jurišić, T. 47071 (13. februar 2014.). Shodno tome, Vijeće neće pridati nikakvu težinu tom dijelu Jurišićeve izjave svjedoka.

5212 D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 7.

5213 Asim Egrlić, T. 19936–19938 (5. oktobar 2011.); P3588 (Rješenje Ratnog predsjedništva Ključ, 21. juli 1992.) (kojim se Egrlić razrješava dužnosti predsjednika Izvršnog odbora); D1348 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 21. juli 1992.) (isto); D1349 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 21. juli 1992.) (kojim se Omer Filipović razrješava dužnosti potpredsjednika Skupštine opštine). V. takođe P3572 (Odluka preduzeća "Veleprodaja" u Ključu o prestanku radnog odnosa, 28. oktobar 1992.); Asim Egrlić, T. 19922, 19935 (5. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da dokazni predmet P3572 predstavlja odraz odluke koja je već bila donesena u maju ili junu).

5214 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4761; svjedok KDZ075, P3358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*) T. 4961 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da, poslije

jedinica civilne zaštite u svim mjesnim zajednicama, uključujući i muslimanske mjesne zajednice.[5215]

1507. Oružana dejstva u Ključu započela su s nekoliko incidenata između bosanskih Muslimana i bosanskih Srba 27. maja 1992.[5216] Oko 11:00 sati, tokom intervencije po prijavi da je na putu u blizini Krasulja podignuta barikada, pomoćnik komandira SJB-a Ključ, Dušan Stojaković, smrtno je ranjen u "oružanom sukobu" s bosanskim Muslimanima;[5217] u tom incidentu ranjeni su i jedan pripadnik vojne policije, kao i jedan pripadnik redovnog sastava policije.[5218] Istog dana oko 14:00 sati, jedan autobus koji je prevozio pripadnike JNA koji su se iz Knina vraćali u Banjaluku našao se na udaru vatre u blizini Pudinog Hana, što je za posljedicu imalo pogibiju četiri ili pet osoba.[5219] Tokom dana, na udaru vatre se našao kontrolni punkt na raskrsnici putnog pravca Ključ-Sanica, a u večernjim satima, jedno "odjeljenje ekstremista" pokušalo je da minira putni pravac iznad Velagića.[5220] Pored incidenata koji su se desili tog dana, SJB Ključ je otkrio da su dva dana ranije u Crljenima zarobljena sedmorica pripadnika srpskih snaga.[5221]

1508. Vijeću su predočeni protivrječni dokazi u vezi s osnivanjem i nivoom organizacije TO-a bosanskih Muslimana, kao i njegovim učešćem u događajima od 27. maja 1992. Kako se navodi u

---

uspostavljanja kontrolnog punkta između Sanice i Biljana, stanovnici Biljana više nisu mogli da prođu do Ključa ni do Sanice). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2432.

5215 D1726 (Naređenje Kriznog štaba Ključ, 25. maj 1992.).

5216 Asim Egrlić, T. 19938 (5. oktobar 2011.); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 6; svjedok KDZ192, T. 19476 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). U danima koji su prethodili 27. maju, bosanski Muslimani su uništili televizijsku relejnu stanicu u blizini Krasulja. P3594 (Izvještaj SJB-a Ključ, 25. septembar 1992.), str. 1; svjedok KDZ192, T. 19477 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11525–11526 (pod pečatom); D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 11; Slobodan Jurišić, T. 47075 (13. februar 2014.); D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 5.

5217 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2433; D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 6; D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 6, 17; D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 3, 7a–b; D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 6; D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 12.

5218 Svjedok KDZ192, T. 19476, 19480 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 6–7; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4857; Asim Egrlić, T. 19989–19990 (5. oktobar 2011.); D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 6, 17; D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 3, 7a; D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 6; D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 12; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9206–9207 (pod pečatom).

5219 D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 7; svjedok KDZ192, T. 19476 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 7; D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 12.

5220 D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 7. Poslije tih incidenata, "komandant ovih muslimanskih formacija" se predao na poziv pukovnika Galića i sproveden je u vojno-istražni zatvor u Banjaluci. D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 15.

5221 D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 7; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 90; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4787, 4862; D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 4; D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 3.

depeši SJB-a Ključ od 25. septembra 1992., snage bosanskih Muslimana počele su da nabavljaju oružje početkom 1992. godine putem individualnih kupovina, a "Štab TO Bosanski Ključ" osnovale su u aprilu 1992.[5222] Asim Egrlić je priznao da su od početka 1992. raspoređene straže u razna naselja bosanskih Muslimana koja su se nalazila sjeverno od Ključa, ali je naveo da te straže nisu imale nikakvu vojnu organizaciju.[5223] Premda je isprva negirao da je TO bosanskih Muslimana uopšte postojao i izjavio da su bosanski Srbi smatrali da su svi stanovnici, bosanski Muslimani, bili pripadnici TO-a, Egrlić je kasnije priznao (i) da su poslanici iz redova bosanskih Muslimana, nakon što su oko 10. maja izbačeni iz Skupštine opštine Ključ, osnovali ured u Pudinom Hanu kako bi mogli da komuniciraju sa stanovništvom, i (ii) da je Omer Filipović imenovan za komandanta TO-a.[5224] I nakon što mu je pokazan jedan izvještaj SJB-a iz jula 1992. u kojem se brojno stanje muslimanskih snaga u Ključu u trenutku izbijanja sukoba procjenjuje na približno 1.300 do 1.500 ljudi,[5225] kao i jedna službena zabilješka Odjeljenja za obavještajno-bezbjednosne poslove Komande 2. krajiškog korpusa od 11. jula 1992. u kojoj se opisuje potpuno funkcionalan štab,[5226] Egrlić je ostao pri tvrdnji da štab TO-a bosanskih Muslimana nije imao vremena da organizuje bilo kakve jedinice.[5227] Međutim, u svjetlu dokumenata CSB-a Banjaluka i SJB-a Ključ iz tog perioda, Vijeće konstatuje da događanja od 27. maja 1992. jesu bila djelo snaga bosanskih Muslimana.[5228]

5222 P3594 (Izvještaj SJB-a Ključ, 25. septembar 1992.), str. 1. V. takođe D1731 (Izvještaj SJB-a Ključ, 3. juni 1992.), str. 1 (gdje se upućuje na osnivanje TO-a bosanskih Muslimana nakon što je Izetbegović izdao naređenje); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 11 (gdje se pominju radnici SJB-a koji su nabavljali i distribuirali oružje bosanskim Muslimanima).

5223 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4784; Asim Egrlić, T. 19971 (5. oktobar 2011.). Ali v. D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 5 (gdje se upućuje na efikasan sistem rukovođenja i komandovanja).

5224 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4784–4786, 4866–4867; Asim Egrlić, T. 19965–19967, 19970–19971 (5. oktobar 2011.). Među ostalim pripadnicima TO-a bosanskih Muslimana bili su Amir Avdić i Mevzad Đerić kao koordinatori na terenu, te Egrlić kao osoba odgovorna za politička pitanja. D1350 (Spiskovi Muslimana u Ključu, 10. juni 1992.); P3594 (Izvještaj SJB-a Ključ, 25. septembar 1992.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4790 (gdje je svjedok potvrdio da dokazni predmet D1350 sadrži precizan spisak štaba TO-a bosanskih Muslimana) i 4808 (gdje je potvrdio da je bio pripadnik TO-a); Asim Egrlić, T. 19967 (5. oktobar 2011.). V. takođe D1730 (Službena zabilješka SJB-a Ključ, 31. maj 1992.), str. 1. Za razliku od toga, "krizni štab" bosanskih Muslimana o kojem je riječ u dokaznom predmetu D1350 nikad nije osnovan zato što ga nikad nisu potvrdili poslanici koji su bili članovi Skupštine opštine Ključ. Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4790.

5225 D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 9–10. V. takođe Jovo Kevac, T. 46273 (30. januar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da je TO bosanskih Muslimana brojao približno 2.000 ljudi i da je osnovan 1992..).

5226 D1748 (Službena zabilješka Komande 2. krajiškog korpusa, 11. juli 1992.).

5227 Asim Egrlić, T. 19964–19967, 19970–19972 (5. oktobar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4784–4786, 4819, 4855–4856, 4866–4867. V. takođe Asim Egrlić, T. 19973–19974 (5. oktobar 2011.) (gdje je svjedok primijetio da su izjave koje čine dokazni predmet D1748 uzete od osoba koje su bile zatočene u Manjači i koje su ih možda dale pod prisilom); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 5–6 (gdje se navodi da je TO bio "organizovan prije svega za odbrambena dejstva").

5228 D1731 (Izvještaj SJB-a Ključ, 3. juni 1992.), str. 2; D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 6 (gdje se navodi da je, uprkos tome što je TO bio organizovan prije svega za odbrambena dejstva, donesena odluka o "promjen[i] koncepcije da se sa odbrambenih pređe na ofanzivna dejstva").

1509. Počev od 08:00 sati 28. maja 1992. i potom cijeli taj dan, Krizni štab Ključ i Komanda odbrane Ključa[5229] izdavali su naređenja bosanskim Muslimanima da predaju oružje i da isporuče Stojakovićevo tijelo, kao i one koji su bili odgovorni za otvaranje vatre na konvoj JNA prethodnog dana.[5230] U 16:00 sati, Komanda odbrane Ključa prihvatila je zahtjev Omera Filipovića da se rok za predaju oružja produži do 10:00 sati sljedećeg dana, a da joj se u zamjenu za to do 17:00 sati 28. maja 1992. isporuče sedmorica zarobljenih vojnika i Stojakovićevo tijelo.[5231] Filipović je također bio pritvoren.[5232] Međutim, poslije saopštenja u 16:00 sati, Komanda odbrane Ključa izdala je u 20:00 sati još jedno saopštenje u kojem je stanovnicima Pudinog Hana i Velagića naredila da predaju oružje do 21:00 sata te večeri.[5233] U slučaju neizvršavanja odredbi iz saopštenja, navodilo se dalje u njemu, smatraće se da su ti stanovnici učesnici u oružanom sukobu.[5234]

1510. Uslijed te "novonastale bezbjednosne situacije",[5235] Banjac, kao predsjednik Kriznog štaba Ključ, izdao je naređenje kojim je građanima zabranio da se kreću iz jednog područja opštine u drugo bez posebnog odobrenja SJB-a Ključ.[5236] Pored toga, Ključki bataljon angažovan je [5237] za

---

5229 Dana 31. maja 1992., pukovnik Stanislav Galić, komandant 30. partizanske divizije, izdao je naređenje za formiranje "Komande odbrane Ključa", koju su, između ostalog, trebali činiti komandant 3. bataljona 1. partizanske brigade, komandant novoformiranog 4. bataljona 1. partizanske brigade, komandant Štaba Teritorijalne odbrane Ključ, načelnik SJB-a Ključ, predsjednik opštine Ključ i dva-tri člana Kriznog štaba Ključ. P3445 (Naređenje 30. partizanske divizije, 31. maj 1992.), str. 1; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.46; D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 9. Prevashodni zadatak Komande odbrane Ključa bio je "zaštita srpskog naroda na širem prostoru opštine" putem, između ostalog, zaposjedanja položaja "na prostorima gde su izvođena do sada borbena dejstva (prostor naseljen muslimanskim življem)", kontrolisanja prilaza i ulaza u opštinu, uspostavljanja Vojske SrRBiH na cijelom prostoru opštine, te omogućavanja funkcionisanja opštinskih vlasti. P3445 (Naređenje 30. partizanske divizije, 31. maj 1992.), str. 1.

5230 P3444 (Naređenje Kriznog štaba Ključ, 28. maj 1992.); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11666–11667 (pod pečatom). Protiv svakoga ko ne postupi u skladu s ovim naređenjem "preduzeće se energične mjere u cilju razoružavanja" koje bi, kako je upozorio Krizni štab, mogle imati "katastrofalne posljedice po ličnu i imovinsku sigurnost". P3444 (Naređenje Kriznog štaba Ključ, 28. maj 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 919.

5231 D1728 (Naređenje Komande za odbranu opštine Ključ, 28. maj 1992.); P3591 (Naređenje Kriznog štaba Ključ, 28. maj 1992.); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 7.

5232 Svjedok KDZ192, T. 19484 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) **[REDIGOVANO]**; svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11725–11727 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**. V. takođe D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 8 (gdje je svjedok opisao razgovore između Galića i Filipovića i naveo da je, na zahtjev potonjeg, Filipovića u Ključ "dopratio" načelnik SJB-a). V. takođe par. 1508 (gdje se govori o TO-u bosanskih Muslimana u Ključu).

5233 D4678 (Saopštenje Komande odbrane Ključa, 28. maj 1992.). Rok za predaju oružja za stanovnike Krasulja i Gornjih Ramića takođe je pomjeren na 07:00 sati 29. maja. D4678 (Saopštenje Komande odbrane Ključa, 28. maj 1992.).

5234 D4678 (Saopštenje Komande odbrane Ključa, 28. maj 1992.).

5235 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11557–11558 (pod pečatom); svjedok KDZ192, T. 19479–19480 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

5236 P3443 (Naređenje Kriznog štaba Ključ, 27. maj 1992.).

5237 Ključki bataljon je bio formiran krajem aprila 1992. i u sastav 1. lake pješadijske brigade 1. krajiškog korpusa uvršten je kao njen 3. pješadijski bataljon, smješten u Sitnici. P6543 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. novembar 1993.), str. 2. V. takođe D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 6–7; Slobodan Jurišić, T. 47125 (14. februar 2014.). Branko Ribić i Marko Adamović su bili imenovani za komandanta, odnosno zamjenika komandanta bataljona. P6543 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. novembar 1993.), str. 2. Nakon što je 1. juna 1992. ili približno tog datuma formiran 4. bataljon 1. lake pješadijske brigade, Ključki

"čišćenje" grada i okolnih naselja putem razoružavanja "svih paravojnih formacija na pravcu napada i prinudno privođenje pripadnika tih formacija",[5238] pri čemu je na tom području takođe bila angažovana 1. brigada iz sastava 30. partizanske divizije.[5239]

1511. U isto vrijeme, počev od 27. maja, srpske snage su napale muslimanska područja opštine Ključ, uključujući Pudin Han. [5240] Kada su te operacije započele, pripadnici srpskih snaga su prikupljali oružje iz muslimanskih sela, uključujući Pudin Han, Velagiće, Krasulje, Biljane, Sanicu i Kamičak.[5241] Od bosanskih Srba nije traženo da predaju svoje oružje.[5242] U jutarnjim satima 30. maja 1992., pripadnici srpskih snaga, među kojima su bili i Beli orlovi,[5243] išli su od sela do sela, naređivali seljanima da izvjese bijele čaršave na kućama u znak lojalnosti i tjerali vojno sposobne muškarce da hodaju ispred njih kako bi ih zaštitili od vatre sve dok srpske snage ne bi stigle do sljedećeg sela.[5244] Odatle bi tim muškarcima dozvolile da se vrate kućama i proces se ponavljao s muškarcima iz sela u koje su tek došli.[5245] U Biljanima, gdje su srpske snage pretresale kuće u potrazi za oružjem, nije pronađeno nikakvo oružje.[5246]

---

bataljon je ušao u sastav 17. lake pješadijske brigade, koja je bila jedinica 2. krajiškog korpusa. P6543 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. novembar 1993.), str. 3; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.99.

5238 P6543 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. novembar 1993.), str. 3; P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.), str. 2.

5239 P1171 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa, 28. maj 1992.), str. 1; D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 8 (gdje je svjedok izjavio da je "jedinica […] kojom je komandovao […] Galić" došla iz Mrkonjić Grada u Ključ i postavila kontrolne punktove na prilazima gradu Ključu); Stanislav Galić, T. 37154 (15. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je on bio komandant 30. pješadijske divizije u Mrkonjić Gradu). V. takođe D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 14 (gdje je svjedok izjavio da je iz pravca Petrovca dovedena jedna četa kako bi kontrolisala putni pravac Ključ-Petrovac).

5240 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11559–11560, 11667, 11725–11727, 11729 (pod pečatom); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 7; P6543 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. novembar 1993.), str. 3.

5241 D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 10. Sela Zgon, Velečovo i Dubočani nisu bila podvrgnuta prikupljanju oružja. D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 10; svjedok KDZ024, P713 (Transkripti iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 9105–9106 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 30069–30071, 30074–30075 (pod pečatom); svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4957; D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 15.

5242 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9107 (pod pečatom).

5243 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4960, 4985. Dana 28. maja 1992., Beli orlovi su dobili naređenje da se stave pod komandu "Operativne grupe Ključ". P3444 (Naređenje Kriznog štaba Ključ, 28. maj 1992.), str. 2; D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 37 (gdje je svjedok primijetio da su svaki pojedinac ili grupa morali biti u sastavu ili VRS-a ili civilne policije). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2434. Vijeće stoga konstatuje da su Beli orlovi počev od 28. maja 1992. djelovali pod vođstvom Komande odbrane Ključa.

5244 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4958–4961.

5245 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4958–4961.

5246 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4961. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2435.

(c) Uništavanje kuća i pljačkanje pokretne imovine

1512. Počev od trenutka kada su borbena dejstva još bila u toku i tokom ostatka 1992. godine, sa zemljom je sravnjeno i spaljeno nekih 3.500 kuća u muslimanskim selima, uključujući Pudin Han, Velagiće, Biljane i Prhovo.[5247] Pored toga, tokom istog perioda, pripadnici srpskih snaga su "nezakonito prisvaja[li]" pokretnu imovinu bosanskih Muslimana, kao što su stoka, građevinski materijal i vozila.[5248] Premda je Krizni štab Ključ u junu 1992. godine objasnio građanima, bosanskim Srbima, da se imovina smatra "neprikosnovenom" i da se treba "zaštiti[ti] od samovolje pojedinaca",[5249] a Izvršni odbor opštine Ključ 29. septembra 1992. usvojio odluku kojom je vlasništvo nad pokretnom i nepokretnom imovinom osoba koje su napustile opštinu prenio na državu,[5250] u jednom kasnijem vojnom izvještaju navodi se da se "nastavlja nezakonito prisvajanje proglašene državne imovine […] [ali] nije se ništa uradilo kako bi se spriječilo dalje nezakonito prisvajanje […] imovine".[5251] Pomoćnik komandanta 1. krajiškog korpusa za civilne poslove izvijestio je da su još 1. februara 1993. takva djela vršena u "punom sadejstvu, saradnji i koordinaciji vojne policije i milicije".[5252] Vijeće se, stoga, uvjerilo da su pripadnici srpskih snaga nastavili da čine takva krivična djela i nakon mjera koje su u junu i septembru 1992. preduzeli Krizni štab i Izvršni odbor opštine Ključ.

5247 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4820; D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 11; v. činjenice o kojima je presuđeno 948, 949, 2448. V. takođe P3662 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 31. maj 1992.), str. 2; P2972 (Izvještaj SJB-a Ključ, 28. septembar 1992.), str. 1.

5248 D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 2 (gdje se takve radnje pripisuju pripadnicima vojske, kao i pripadnicima policije i lokalnim Srbima); D1352 (Izvještaj SJB-a Ključ CSB-u Banjaluka, juli 1992.), str. 11; P2972 (Izvještaj SJB-a Ključ, 28. septembar 1992.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 950; svjedok KDZ192, T. 19514 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok pljačkanje pripisao "paravojn[im] pojedinci[ma]"). Ali v. D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 16 (gdje je svjedok pljačkanje pripisao "odmetnut[im] pojedinci[ma]" koji nisu bili pod kontrolom vojske i policije).

5249 Svjedok KDZ192, T. 19514–19515 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) **[REDIGOVANO]**. V. takođe D1739 (Odluke Kriznog štaba Ključ, 30. juni 1992.), str. 1 (gdje se pozivaju sve osobe koje su prisvojile automobile ili druge vrijedne stvari da ih vrate vojsci u roku od pet dana ili će se suočiti sa sankcijama); P3452 (Izvod iz zapisnika Ratnog predsjedništva Ključ, 10. juli 1992.), str. 1 (gdje se formira komisija za prijem "ratnog plijena"); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11634–11635 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da se izraz "ratni plijen" odnosio na pokretnu imovinu koja je bila oduzeta od bosanskih Muslimana, premda su neki ostali u Ključu a da im imovina nije dirana).

5250 D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 2–3.

5251 D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 3 (gdje se govori o otuđivanju stoke, kao i svog upotrebljivog građevinskog materijala koji je ostao u muslimanskim selima, od strane ljudi koji su bili "naoružani i obučeni u vojne uniforme").

5252 D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 3.

(4) Ubijanje na dan 1. juna 1992. ili približno tog datuma

(a) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici

1513. U Optužnici se navodi ubijanje "više" ljudi u Pudinom Hanu 28. maja 1992. ili približno tog datuma.

1514. Kao što je Vijeće prethodno navelo, štab TO-a bosanskih Muslimana nalazio se u Pudinom Hanu.[5253] U to vrijeme, Pudin Han je bio selo u kojem su skoro isključivo živjeli bosanski Muslimani, smješteno približno tri kilometra sjeverno od grada Ključa.[5254] Uprkos tome što je Krizni štab Ključ izdao ultimatum 28. maja 1992.,[5255] Pudin Han su još prethodnog dana počeli da granatiraju s lokacija koje su bile pod kontrolom srpskih snaga.[5256] Mnogo ljudi je pogođeno granatama dok su pokušavali da pobjegnu.[5257] Dok je 28. maja bio u svojoj kući, svjedok KDZ024 je vidio kako se iz kuća u Pudinom Hanu vije dim.[5258] Tokom napada na Pudin Han, džamija u Pudinom Hanu je dignuta u vazduh i sravnjena sa zemljom.[5259] Svjedok KDZ024 je posjetio Pudin Han nakon što je bio granatiran i zatekao je sve spaljeno, uništeno i u ruševinama.[5260] Stubovi dalekovoda su srušeni, a putevi su bili prekriveni lešinama stoke.[5261]

5253 V. par. 1508.

5254 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4767. V. činjenica o kojoj je presuđeno 918. V. takođe P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 8; Atif Džafić, T. 19657–19658 (30. septembar 2011.) (gdje je svjedok rekao da je Pudin-Han jedno od osam sela u opštini Ključ u kojima je živjelo pretežno nesrpsko stanovništvo).

5255 V. par. 1509. Na sastanku održanom u Omladinskom centru u Pudinom Hanu, ogromna većina stanovnika Pudinog Hana bila je za to da se preda oružje, a oni koji se s tim nisu složili otišli su za Bihać. Činjenica o kojoj je presuđeno 920.

5256 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9117, 9209 (pod pečatom); P6543 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. novembar 1993.), str. 3. V. takođe par. 1511; činjenica o kojoj je presuđeno 921; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 82. Svjedok KDZ192 je dao protivrječan iskaz o tome da li je po Pudinom Hanu dejstvovano vatrom kako bi se vođu TO-a bosanskih Muslimana navelo na predaju. Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11559–11560, 11726–11727, 11729 (pod pečatom); svjedok KDZ192 T. 19484 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok prihvatio da su bosanski Muslimani tvrdili da se Filipović predao prije nego što su započela vatrena dejstva, dok je u svjedočenju naveo da su srpske snage dejstvovale vatrom samo da bi navele Filipovića da se preda). V. takođe P3450 (Video-snimak TV Banjaluka u vezi s događajima u Ključu), na 00:02:27–00:06:41 (koji prikazuje Vinka Kondića kako kaže da su "ekstremisti" u Pudinom Hanu, bosanski Muslimani, odbili da predaju oružje). Vijeće napominje da je optuženi priznao da je Pudin Han granatiran i prije isteka ultimatuma koji je postavio Krizni štab i da je poginulo barem troje civila, sugerišući da to granatiranje nisu izvršile srpske snage, kojima "nije bilo u interesu da granatiraju, budući da su raspolagale informacijama da su ekstremisti, bosanski Muslimani, koji su i dalje bili naoružani, već otišli za Bihać". Završni podnesak odbrane, par. 1517. Međutim, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su, kako se navodi gore u osnovnom tekstu, granatiranje izvele srpske snage, a ne neka druga naoružana grupa.

5257 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9117 (pod pečatom).

5258 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9117 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2451.

5259 Činjenica o kojoj je presuđeno 2451; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9117 (pod pečatom). V. takođe par. 1557–1558.

5260 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9118 (pod pečatom).

5261 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9118 (pod pečatom).

1515. Vijeće napominje da tužilaštvo u Optužnici navodi da je "više" ljudi ubijeno u Pudinom Hanu 28. maja 1992. ili približno tog datuma.[5262] Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je uslijed granatiranja u Pudinom Hanu poginulo najmanje troje civila.[5263] Pored toga, svjedok KDZ024 je u svom svjedočenju izjavio da su **[REDIGOVANO]** 30. maja 1992. pronašli i pokopali tijela više od deset ljudi, među kojima je bilo i djece, koji su poginuli u granatiranju.[5264] Tijela osmero bosanskih Muslimana koji su poginuli tokom granatiranja Pudinog Hana ekshumirana su iz grobnica u Velagićima 1996.,[5265] ali Vijeće napominje da je za petero od njih osmero prijavljeno da su posljednji put viđeni živi 1. juna 1992.[5266] Shodno tome, Vijeće zaključuje da su srpske snage tokom napada na Pudin Han ubile najmanje troje civila i da je selo – uključujući džamiju[5267] – uništeno 28. maja 1992. ili približno tog datuma.

(b) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici

1516. U Optužnici se navodi da je 1. juna 1992. ili približno tog datuma u selu Prhovo i dalje na putu za Peći ubijeno najmanje 38 ljudi.

1517. Oko 1. juna 1992., stotinjak pripadnika srpskih snaga naoružanih automatskim oružjem došlo je u Prhovo,[5268] selo koje se nalazi sjeveroistočno od grada Ključa i jugoistočno od sela Peći i koje je u to vrijeme bilo nastanjeno prvenstveno bosanskim Muslimanima.[5269]

5262 Optužnica, incident 7.1 iz Priloga A Optužnici. V. takođe povjerljivi Dodatak B Pretpretresnom podnesku tužilaštva [incident 7.1 iz Priloga A Optužnici] (gdje se navodi 11 osoba).

5263 Činjenica o kojoj je presuđeno 921. V. takođe svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11725 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Muslimani ranije dali izjave da je u Pudin-Hanu poginulo petero ili šestero civila).

5264 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9118–9119 (pod pečatom).

5265 P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 74–75 (gdje se navodi da je osam osoba koje su nabrojane u incidentu 7.1 iz Priloga A Optužnici u Dodataku G Završnog pretresnog podneska tužilaštva ekshumirano iz jedne grobnice u Velagićima koja je 1996. dovedena u vezu s incidentom u Pudinom Hanu); P4878 (Spisak masovnih grobnica i ljudi čija su tijela ekshumirana iz njih u opštini Ključ, 1996.), str. 10 (gdje se navodi istih osam osoba); P4880 (Spis Osnovnog suda u Ključu u vezi s obdukcijom i identifikacijom žrtava ekshumiranih iz grobnica u Velagićima i Ključu, 10.-11. novembar 1996.), str. 5, 8–14 (gdje se navode detalji u vezi s odjećom koja je pronađena na osobama navedenim u dokaznom predmetu P4878 i povredama koje su te osobe zadobile); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 6–7 (gdje su tih osam osoba identifikovane kao bosanski Muslimani). Tijela još četvero bosanskih Muslimana koji su nestali s područja Pudin-Hana 27. maja 1992. ekshumirana su iz grobnica na istom području, ali Vijeću nisu predočeni dovoljni dokazi za zaključak da su ih srpske snage ubile tokom tog napada. P4853, str. 7 (gdje su te četiri osobe identifikovane kao bosanski Muslimani); P4878 (Spisak masovnih grobnica i ljudi čija su tijela ekshumirana iz njih u opštini Ključ, 1996.), str. 10–11 (gdje se navode još te četiri osobe); P4880 (Spis Osnovnog suda u Ključu u vezi s obdukcijom i identifikacijom žrtava ekshumiranih iz grobnica u Velagićima i Ključu, 10.-11. novembar 1996.), str. 8–9, 18.

5266 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 6–7.

5267 V. par. 1556–1558.

5268 V. činjenice o kojima je presuđeno 2437, 922. Neki od bosanskih Srba nosili su maskirne uniforme JNA, ali među njima je bilo i maskiranih naoružanih civila. Činjenica o kojoj je presuđeno 922.

1518. Srpske snage su naredile da se približno 40 nenaoružanih stanovnika Prhova muškog pola, kao i jedan broj nenaoružanih žena i djece poredaju licem prema zidu kuće Karanfila Osmanovića, a zatim su počeli da tuku neke od njih.[5270] Četiri muškaraca, bosanska Muslimana, prozvali su po imenu, rekli im da bježe, a potom ih ubili iz vatrenog oružja.[5271]

1519. Srpske snage su naredile da se ostalih tridesetak muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Prhova postroje u kolonu i odu pješice u obližnje selo Peći.[5272] Na putu za Peći, ubijena su tri muškaraca, bosanska Muslimana iz kolone, jer nisu uspjela da izvuku vojno vozilo iz blata.[5273] Komandant te jedinice, Marko Adamović,[5274] naredio je da se selo spali i da se pobiju žene i djeca.[5275] Svjedok KDZ056 je zatim čuo pucnjavu i jednu eksploziju iz sela.[5276]

5269 P645 (Mapa Prhova s oznakama koje je unio svjedok KDZ056); svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10334 (8. oktobar 2002.) (gdje je svjedok izjavio da je u Prhovu bilo približno 60 kuća u kojima je živjelo nekih 200 seljana); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2437.

5270 Činjenica o kojoj je presuđeno 2437; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10341–10342. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 923.

5271 Činjenica o kojoj je presuđeno 923; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10341–10342. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 924, 2437.

5272 Činjenica o kojoj je presuđeno 925; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10343–10344.

5273 V. činjenica o kojoj je presuđeno 925; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10344. Grupa je iza sebe ostavila leševe ta tri muškarca, dok su ostali muškarci nastavili da idu pješice prema Pećima. Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10344.

5274 Tokom svog svjedočenja u ovom predmetu, Marko Adamović je negirao da je bio komandant operacije u Prhovu i tvrdio da je saznao šta se tamo desilo tek kada je jedan uplakani vojni oficir istog dana došao na sastanak Kriznog štaba. D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 23; Marko Adamović, T. 44458–44459, 44464–44466, 44470 (4. decembar 2013.). Vijeće napominje da je Adamović, u vrijeme kad je svjedočio, očekivao presudu na ponovljenom suđenju u svom predmetu u BiH, koji se odnosio na događaje u Prhovu. Marko Adamović, T. 44457–44458 (4. decembar 2013.).Vijeće, shodno tome, smatra da je Adamović imao motiva da ne bude sasvim otvoren u vezi sa svojom ulogom u tim događajima. Štaviše, Adamović je tokom cijelog svjedočenja bio evazivan, posebno kada su mu postavljana pitanja o tome kako je saznao šta se desilo u Prhovu. D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 23; Marko Adamović, T. 44459–44464, 44467–44473, 44478–44479, 44485–44487, 44489 (4. decembar 2013.) (gdje je svjedok negirao učešće, ali je priznao da u zapisniku sa sjednice Kriznog štaba ne stoji da je on bio među prisutnima); P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.), str. 7–8. Vijeće se stoga neće oslanjati na Adamovićevo svjedočenje u vezi s ovim incidentom. Premda je Rajko Kalabić potkrijepio Adamovićevo svjedočenje da je jedan uplakani vojni oficir obavijestio Krizni štab o događajima u Prhovu 1. juna 1992., Kalabić, koji je i sam cijelim tokom svog svjedočenja bio evazivan, bio je nedosljedan u vezi s Adamovićevim prisustvom na tom sastanku. *Up.*Rajko Kalabić, T. 44578–44580 (5. decembar 2013.) (gdje je svjedok objasnio da je Adamovićevo prisustvo na tom sastanku Kriznog štaba objelodanio tek u žalbenoj fazi predmeta u BiH, a ne ranije zbog toga što ga tužilac tokom prvostepenog postupka nije pitao da li je Adamović bio prisutan na tom sastanku) *i* Rajko Kalabić, T. 44582–44583 (5. decembar 2013.) (gdje je svjedok prihvatio mogućnost da je Krizni štab zaista saznao za događaje u Prhovu tek dva-tri dana kasnije, kao što je Kalabić izjavio svjedočeći u predmetu *Brđanin*). Shodno tome, Vijeće konstatuje da je Adamović bio prisutan u Prhovu i da je tamo komandovao srpskim snagama.

5275 Činjenica o kojoj je presuđeno 2438; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10346 (gdje je svjedok izjavio da je komandant naredio da niko u selu ne smije ostati živ).

5276 Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10346. Svjedok KDZ056 je kasnije saznao da su srpske snage u selu pobile ljude koji su ostali u njemu. Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10346.

1520. Samo 12 muškaraca iz kolone preživjelo je teško putovanje do Pećи.[5277] Sulejman Medanović je, nakon što je preživio pješačenje, umro sljedeće noći od posljedica premlaćivanja koje je pretrpio dok je grupa prekonoć bila zatočena u zadružnom centru zvanom "Dom".[5278] Ujutro su 11 preživjelih odveli u osnovnu školu "Nikola Mačkić", gdje su stigli oko 11:00 sati.[5279]

1521. Iz dviju masovnih grobnica koje se nalaze u Prhovu ekshumirano je 51 tijelo osoba koje su identifikovane kao bosanski Muslimani koje su srpske snage ubile u Prhovu 1. juna 1992. ili približno to datuma.[5280] Vijeću su također predočeni forenzički dokazi o tome da je Sulejman Medanović umro od posljedica povreda koje se podudaraju s premlaćivanjem koje je pretrpio dok

---

5277 V. činjenica o kojoj je presuđeno 926. Srpske snage su ubile još dva ili tri muškaraca, bosanska Muslimana, kada je grupa stigla do raskrsnice za Sokolovo i Pećи i, nakon što su preostalim muškarcima naredile da skinu cipele i odjeću od pojasa naviše, otvorile su vatru po njima na jednoj poljani, što je preživjelo samo 12 ljudi. Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10349–10351 (gdje je svjedok izjavio da je prvobitno preživjelo 14 ljudi, ali da su vojnici potom ustrijelili dvojicu najmlađih preživjelih rekavši da je brojka od 14 preživjelih prevelika i da bi trebala da iznosi 12 da bi vojnici izvršili "[svoju] osvetu"). Ali v. D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 8b (gdje je svjedok izjavio da je čuo da su bosanski Muslimani iz jedne šumice otvorili vatru na jednu jedinicu bosanskih Srba i da je ta jedinica reagovala tako što je nasumce otvorila vatru u pravcu šumice). U svjetlu činjenice da bi postupci te jedinice bosanskih Srba mogli da imaju uticaja na Adamovićevu krivičnu odgovornost u vezi s ovim incidentom, Vijeće se neće osloniti na Adamovićevo svjedočenje u tom pogledu.

5278 Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10352–10353; P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), str. 79–80 (gdje se navodi da je *post mortem* pregled Medanovićevog tijela otkrio da je uzrok smrti bila tupa trauma glave i grudi, uključujući povredu mozga). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 927. Srpske snage su preživjelim muškarcima vezale ruke žicama i uzicama, tukle ih i naredile im da legnu pored stuba dalekovoda, gdje su preživjele držali tokom noći bez vode i hrane i rekli im da će ih ujutro sve pobiti. Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10352–10353.

5279 Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10353. V. također zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici.

5280 Svjedok KDZ056 je izjavio da je 27 osoba navedenih u dokaznom predmetu P531 ubijeno u selu Prhovo, kao i na cesti i u polju na putu prema Pećima. P531 (Spisak osoba koje su zarobljene/poginule u Prhovu), str. 1; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10346, 10357–10359. Obdukcioni izvještaji i izvještaji o ekshumaciji pokazuju da su tijela tih 27 osoba, kao i tijela još 24 osobe, ekshumirana iz dviju grobnica koje se dovode u vezu s napadom srpskih snaga na Prhovo 1. juna 1992.; sve su te osobe preminule uslijed strijelnih povreda glave, grudnog koša i/ili udova. P622 (Zapisnik o obdukciji leševa ekshumiranih u Prhovu, 13. maj 1997.) (koji sadrži podatke o rezultatima obdukcije 36 osoba koje su srpske snage ubile u Prhovu 1. juna 1992. i koje su bile u civilnoj odjeći i podlegle strijelnim povredama glave, grudnog koša i/ili kičme); P4882 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji u selu Prhovo, 7. maj 1997.) (koji se odnosi na obdukcije koje su sadržane u dokaznom predmetu P622); P623 (Zapisnik o obdukciji leševa ekshumiranih u Prhovu, 25. septembar 1999.) (koja sadrži podatke o ekshumaciji 15 tijela iz masovne grobnice u Ciganskoj dolini, od kojih se njih 13 navodi u dokaznom predmetu P531). S obzirom na slične uzroke smrti i na osnovu unakrsnog pretraživanja podataka iz dokaznog predmeta P531 i podataka iz dokaznih predmeta P22 i P623, Vijeće zaključuje da su srpske snage 1. juna 1992. ili približno tog datuma u Prhovu ubile sve osobe, njih 51, koje su navedene u dokaznim predmetima P622 i P623. V. također P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), str. 76–79; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4810–4812 (gdje je svjedok izjavio da je prisustvovao ekshumaciji na lokalitetu grobnice u Prhovu); činjenica o kojoj je presuđeno 928. Pored ekshumacije gore pomenutih posmrtnih ostataka 51 osobe, Amor Mašović je na lokalitetu grobnice u Ciganskoj Dolini zabilježio podatke o ekshumaciji tijela još jedne osobe koja je nestala u Prhovu 1. juna 1992. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 7–8; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 5. Međutim, ta osoba nije navedena u dokaznom predmetu P623 i nijedan od dokaza u spisu ne daje objašnjenje za tu omašku niti pruža forenzičke podatke o smrti. Shodno tome, Vijeće se nije moglo uvjeriti da su tu osobu srpske snage ubile u Prhovu 1. juna 1992. ili približno tog datuma.

je grupa bila zatočena na putu prema školi "Nikola Mačkić",[5281] uslijed čega ukupan broj tijela koja se dovode u vezu s napadom na Prhovo iznosi 52.[5282]

1522. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage 1. juna 1992. ili približno tog datuma ubile 52 bosanska Muslimana u Prhovu i na putu za Peći.

(5) Hapšenje, zatočenje i ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima

(a) Zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici i incident 10.1 iz Priloga B Optužnici

1523. U Optužnici se navodi da je škola u Velagićima korištena kao zatočenički objekt barem od 30. maja do juna 1992.,[5283] te da je u toj školi 1. juna 1992. ili približno tog datuma ubijeno najmanje 77 muškaraca.[5284]

1524. U večernjim satima 1. juna 1992., približno 100 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su se predali pripadnicima srpskih snaga na kontrolnom punktu u Velagićima, većinski muslimanskom selu,[5285] došlo je u školu u Velagićima,[5286] koju su čuvali vojnici.[5287]

5281 V. par. 1520, fusnota 5278.

5282 Vijeće napominje da je optuženi priznao da su lokalne vlasti bile obaviještene da je "određeni broj civila" poginuo tokom borbi u Prhovu. Završni podnesak odbrane, par. 1518 (gdje se poziva na izjavu svjedoka Slobodana Jurišića). Jurišić je u svom svjedočenju izjavio da je Krizni štab 1. juna 1992. obaviješten da je "određeni broj civila muslimanske nacionalnosti" poginuo u Prhovu, premda nije pominjao nikakve borbe. D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 23.

5283 Optužnica, zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici. Međutim, tužilaštvo u Dodatku B Završnog podneska tužilaštva pominje samo muškarce koji su bili zatočeni u školi 1. juna 1992.

5284 Optužnica, incident 10.1 iz Priloga B Optužnici. Vijeće takođe napominje da se čini da optuženi ovaj događaj karakteriše kao dva zasebna incidenta ubijanja, ali primjećuje da dokazi na koje se poziva, koje je Vijeće analiziralo dolje u tekstu, ne idu u prilog toj teoriji. Završni podnesak odbrane, par. 1519–1520.

5285 Svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11368 (pod pečatom).

5286 P1170 (Mapa Velagića s oznakama koje je unio svjedok KDZ024) (na kojoj je lokacija škole označena slovom "S"); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9127, 9146 (pod pečatom). Nekih 80 osoba koje su ostale na kontrolnom punktu smješteno je u napuštenu školsku zgradu bez prozora. V. takođe P1155 (Izvod iz spisa predmeta Vojnog suda u Banjaluci), *e-court* str. 4.

5287 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9121, 9125–9126 (pod pečatom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 138 (gdje je svjedok izjavio da je od jednog zatočenika u Manjači čuo da su srpske snage, uključujući policiju i vojsku, u školi u Velagićima zatočile stotinjak muškaraca). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 946; Slobodan Jurišić, D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 16 (gdje je svjedok naveo da su civili dovođeni u školu da bi dali izjave u vezi s posjedovanjem oružja); Rajko Kalabić, T. 44585 (5. decembar 2013.) (gdje je svjedok rekao da su "paravojne jedinice" u Pudinom Hanu i Velagićima bile "pozvane" u školu da predaju oružje). Na putu ka školi, ta grupa je naišla na Željka Radojičića i na još jednog ili dva vojnika u sivomaslinastim uniformama. Radojičić je tim vojnicima rekao: "Pobiti sviju, neće ovdje stvarati džamahirije". Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9123 (pod pečatom). Radojičić je išao od jednog do drugog čovjeka, vrijeđao ih i psovao im majku. Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9123 (pod pečatom).

Evidentirana su imena i datumi rođenja tih ljudi.[5288] Dva vojnika naredila su toj grupi ljudi da se postroje, podignu ruke u zrak i isprazne džepove, a zatim su pokupila sve dokumente ili novac koji su ti ljudi odložili.[5289]

1525. Ta dva vojnika zatim su naredila grupi muškaraca, bosanskih Muslimana, da uđu u malu prostoriju na prvom spratu, koja je bila tako pretrpana da su bukvalno morali da sjede "jedan drugom u krilu".[5290] Muškarce, bosanske Muslimane, psovali su i rekli im: "Isklanjajte, nećete više nikada!"[5291] U jednom trenutku, muškarci, bosanski Muslimani, čuli su kako su nekolicini muškaraca, bosanskih Muslimana, koje su držali na prizemlju, rekli da ustanu, a kad oni to nisu mogli učiniti, muškarci, bosanski Muslimani, koji su bili na prvom spratu, čuli su tri-četiri rafala i ljude kako zapomažu.[5292]

1526. Muškarci, bosanski Muslimani, ostali su do približno 23:30 sati u učionici u školi u Velagićima, gdje su ih vojnici psovali i zlostavljali.[5293] Vojnici su tada naredili zatočenicima da ustanu i postroje se u kolonu po jedan; dok su izlazili iz škole, naredili su im da se postroje u kolonu po dva.[5294] Kada je cijela kolona izašla iz škole i postrojila se uza zid zgrade, dva vojnika koja su s uperenim automatskim puškama čučala u obližnjoj travi počela su da pucaju po koloni.[5295] Kada je pucnjava prestala, vojnici su prišli palim zatočenicima i ustrijelili sve koji su izgledali još živi,[5296] **[REDIGOVANO]**.[5297] Vojnici su počeli da piju rakiju i pjevaju "četničke pjesme o Draži Mihajloviću, kako će neka carevina vladati".[5298]

5288 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9123–9125 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 30077–30078 (pod pečatom).

5289 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9123–9124, 9125 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 30077 (pod pečatom).

5290 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9123–9126, 9128 (pod pečatom).

5291 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9128 (pod pečatom).

5292 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9128 (pod pečatom). V. takođe P1155 (Izvod iz spisa predmeta Vojnog suda u Banjaluci), *e-court* str. 7.

5293 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9128–9129 (pod pečatom). Kada je jedan čovjek više puta tražio telefon da "nazove Vinka", jedan vojnik mu je stavio cijev od puške u usta i tog čovjeka je oblila krv. Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9128 (pod pečatom).

5294 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9129, 9138 (pod pečatom); svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 30078 (pod pečatom).

5295 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9129 (pod pečatom); P1155 (Izvod iz spisa predmeta Vojnog suda u Banjaluci), *e-court* str. 7–8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 947.

5296 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9129 (pod pečatom); P1155 (Izvod iz spisa predmeta Vojnog suda u Banjaluci), *e-court* str. 9. Vijeću su predočeni dokazi koji upućuju na to da su vojnici otvorili vatru tek nakon što su neki zatočenici pokušali da pobjegnu. V. P3614 (Rukom pisana pritužba Vojnoj pošti Lanište-Ključ, 12. juni 1992.), str. 2–3 (gdje se sugeriše da su vojnici otvorili vatru tek kad su neki zatočenici počeli da bježe); P3513 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 8. mart 1993.) (gdje se zahtijeva istraga u vezi s osumnjičenima imenovanim u dokaznom predmetu P1155); P1155 (Izvod iz spisa predmeta Vojnog suda u Banjaluci), *e-court* str. 5; D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 11.

1527. Tijela su uz pomoć rovokopača i kamiona iz vojne baze na Laništu pokopana na Laništu, gdje su otkrivena 1998..[5299] Dana 3. juna 1992., istražni sudija iz Opštinskog suda Ključ otišao je u školu u Velagićima da izvrši uviđaj.[5300] Dana 5. juna 1992., Vojno tužilaštvo u Banjaluci podnijelo je krivičnu prijavu protiv 12 pripadnika voda VP-a i interventnog voda iz sastava inžinjerijske jedinice VRS-a koja je bila stacionirana na Laništu.[5301] Međutim, protiv tih vojnika nikad nije bila provedena puna istraga i oni su u pritvoru proveli samo mjesec dana.[5302]

1528. Sedamdeset sedam tijela koja se dovode u vezu s ubijanjem u školi u Velagićima 1. juna 1992. ekshumirano je iz masovne grobnice Lanište II na lokalitetu "Babina dolina" u Ključu u jesen 1996..[5303] Premda su tri od tih tijela bila u tolikoj mjeri skeletonizovana da je bilo nemoguće

---

5297 **[REDIGOVANO]**. V. takođe par. 1526.

5298 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9130 (pod pečatom).

5299 Svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9130, 9146 (pod pečatom); P1155 (Izvod iz spisa predmeta Vojnog suda u Banjaluci), str. 6; D1751 (Službena zabilješka ovlašćenog službenog lica Vojne policije Vojne pošte 4627 Banjaluka, 3. juni 1992.) (gdje se navodi da su uočeni tragovi uklanjanja pomoću inžinjerijske mašine i da je utvrđeno da su leševi žrtava prevezeni kamionima pet kilometara od mjesta zločina u pravcu sela Gornji Budelj, a zatim zatrpani inžinjerijskom mašinom); P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 138; Atif Džafić, T. 19745 (30. septembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2446.

5300 D1751 (Službena zabilješka ovlašćenog službenog lica Vojne policije Vojne pošte 4627 Banjaluka, 3. juni 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 2447.

5301 P1155 (Izvod iz spisa predmeta Vojnog suda u Banjaluci), *e-court* str. 4; svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9215–9216 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 2447.

5302 P3614 (Rukom pisana pritužba Vojnoj pošti Lanište-Ključ, 12. juni 1992.) (u kojoj 11 od 12 osumnjičenih navode da su u pritvoru od 1. juna 1992. i prijete da će stupiti u štrajk glađu ukoliko odmah ne budu pušteni na slobodu); P3513 (Zahtjev za provođenje istrage Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 8. mart 1993.) (u kojem se zahtijeva provođenje istrage protiv osumnjičenih, imenovanih u dokaznom predmetu P1155); P3616 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.) (gdje se predlaže da se dvojica osumnjičenih koji su tada bili u pritvoru puste na slobodu zbog nemogućnosti da se ostali osumnjičeni privedu i stave u pritvor, kao i zbog toga što su i potpredsjednik Vlade RS-a i predsjednik Izvršnog odbora opštine Ključ preporučili da se postupak obustavi); P6143 (Izvod iz odluke Vojnog suda u Banjaluci, 29. juli 1993.) str. 1–2 (gdje se navodi da se dvojici osumnjičenih ukida pritvor na osnovu prijedloga tužioca sadržanog u dokaznom predmetu P3616); Asim Egrlić, T. 19991–19992 (5. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da istražni organi bosanskih Srba jesu proveli istragu u vezi s tim incidentom, ali da su osumnjičeni zadržani u pritvoru 18 dana, a zatim pušteni na slobodu); činjenica o kojoj je presuđeno 2447. Ali v. D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 17; Slobodan Jurišić, T. 47080 (14. februar 2014.).

5303 P3512 (Izvještaj o masovnoj grobnici Lanište II, 4. oktobar 1996.) (gdje se opisuju obdukcije koje su izvršene nad 77 tijela muškaraca, bosanskih Muslimana, ekshumiranih iz grobnice Lanište II, od kojih je identifikovano njih 71); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 108 (gdje se navodi da je dokazni predmet P3512 sudski zapisnik koji sadrži izvještaje o obdukciji i izvještaje o ekshumaciji). **[REDIGOVANO]**; P618 (Fotografija groblja u Velagićima). V. takođe P4878 (Spisak masovnih grobnica i ljudi čija su tijela ekshumirana iz njih u opštini Ključ, 1996.) (gdje se navodi spisak od 70 muškaraca, bosanskih Muslimana, čija su tijela ekshumirana iz grobnice Lanište II, pored sedam muškaraca koji nisu identifikovani i za koje je sve pregledom utvrđeno da su bili civili ustrijeljeni iz neposredne blizine), str. 11–13; P3637 (Izvještaj Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova BiH, 22. oktobar 1996.) (isto); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 7, 84–86 (koja pokazuje da su tijela 77 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prijavljeni kao nestali u Velagićima 1. juna 1992. ili približno tog datuma, pronađena u grobnici Lanište II); P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), str. 83; činjenice o kojima je presuđeno 2446, 947.

utvrditi njihov uzrok smrti, na svim ostalim tijelima bili su uočljivi tragovi smrtonosnih strijelnih rana, najvećim dijelom glave ili trupa, i sva su tijela pronađena u civilnoj odjeći.[5304]

1529. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 1. juna 1992. u školi u Velagićima zatočile muškarce, bosanske Muslimane, podvrgle ih verbalnom i psihičkom zlostavljanju, i na kraju ubile 77 muškaraca, bosanskih Muslimana.

(b) Zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici

1530. U Optužnici se navodi da je zgrada SJB-a u Ključu korištena kao zatočenički objekt barem od maja do avgusta 1992.[5305]

1531. U jutarnjim satima 28. maja 1992., Asim Egrlić je uhapšen na kontrolnom punktu u neposrednoj blizini Ključa; zatim je sproveden u zgradu SJB-a u Ključu,[5306] u kojoj su radili pripadnici policije bosanskih Srba.[5307] Dok je bio zatočen u zgradi SJB-a, Egrlića su tukli i on je zadobio teže povrede glave i tijela, a zatim su ga prebacili u bolnicu, gdje je ostao približno sat vremena.[5308] Dok je Egrlić bio u bolnici, došli su Veljko Kondić i Tihomir Dakić da ga vide.[5309] Istog dana, Muhameda Filipovića, bosanskog Muslimana koji je bio poslanik u Skupštini opštine

---

5304 P3512 (Izvještaj o masovnoj grobnici Lanište II, 4. oktobar 1996.) (gdje se opisuju obdukcije koje su izvršene na tijelima 77 osoba ekshumiranim iz grobnice Lanište II, od kojih je identifikovano njih 71); P4881 (Obdukcioni zapisnici za žrtve ekshumirane iz grobnice Lanište II, 6. oktobar 1996.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2447.

5305 Optužnica, zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici. Međutim, tužilaštvo je u Dodatku B Završnog podneska tužilaštva samo navelo period "poslije napada u maju i junu [19]92.". Vijeću su predočeni dokazi u kojima se zgrada u kojoj je bio smješten SJB Ključ pominje kao "zgrada SJB-a", "zgrada SUP-a" i "stanica milicije". U svrhu jasnoće, Vijeće će za označavanje te zgrade u cijelom ovom odjeljku koristiti izraz "zgrada SJB-a".

5306 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4789, 4795, 4945; Asim Egrlić, T. 19985 (5. oktobar 2011.); svjedok KDZ192, T. 19493–19494 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); D1737 (Službena zabilješka Ratnog odjeljenja Ključ, 16. februar 1993.), str. 1–2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2440. Vijeću su predočeni dokazi koji upućuju na to da je Egrlić bio ranjen tokom napada na kolonu JNA o kojem se govori gore u tekstu. V. par. 1509. D1748 (Službena zabilješka Komande 2. krajiškog korpusa, 11. juli 1992.), str. 3 (gdje se Egrlić navodi kao jedan od napadača); D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 6, 20. Egrlić je osporio istinitost teksta sadržanog u dokaznom predmetu D1748, navodeći da su izjave na kojima je on zasnovan uzete od osoba koje su bile zatočene u Manjači i koje su ih možda dale pod prisilom, te da se on, zapravo, sam ranio ustrijelivši se u stopalo. Asim Egrlić, T. 19971–19974 (5. oktobar 2011.); Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4788–4789, 4795, 4945. Premda Vijeće smatra da je Egrlićev prikaz o njegovom ranjavanju neuvjerljiv, ono ne smatra da bi eventualna Egrlićeva umiješanost u taj događaj imala ikakvog uticaja na vjerodostojnost njegovog svjedočenja u vezi s tretmanom kojem je bio izložen tokom svog kasnijeg zatočenja.

5307 V. činjenica o kojoj je presuđeno 933. Optuženi prihvata da su u zgradi SJB-a u Ključu bili smješteni i radili pripadnici policije bosanskih Srba, koji su, zajedno s lokalnim civilima, podvrgavali zatočenike premlaćivanju i verbalnom zlostavljanju. Završni podnesak odbrane, par. 1523. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 932 (gdje se navodi da se zgrada SJB-a nalazila u gradu Ključu).

5308 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4795, 4945, 4949–4950; Asim Egrlić, T. 19985 (5. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je primljen u bolnicu u Ključu). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2440; D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 6 (gdje je svjedok izjavio da je Egrliću ukazana prva pomoć u Domu zdravlja u Ključu, ali da je prebačen u Banjaluku na daljnje liječenje).

Ključ,[5310] uhapsila su dva bosanska Srbina u vojnim uniformama i odvela ga u zgradu SJB-a, gdje je bio podvrgnut premlaćivanju od strane vojnika, bosanskih Srba.[5311] U to vrijeme, u zgradi SJB-a držali su još najmanje 22 bosanska Muslimana.[5312]

1532. Oni koje su uhapsili morali su proći kroz špalir na stepenicama na ulazu u zgradu SJB-a, pri čemu su ih tukli nogama, šakama, pendrecima, kundacima pušaka i nogama od stolica i vrijeđali na nacionalnoj osnovi.[5313] Zatim su ih tukli u zgradi SJB-a, kao i za vrijeme ispitivanja.[5314] Počinioci tih premlaćivanja bili su policajci, bosanski Srbi, i lokalni civili.[5315]

1533. Jednog istaknutog bosanskog Muslimana su bacili niz stepenice i u zgradu SJB-a su ga unijeli onesviještenog, dok su jednom drugom rasjekli usnu i polomili rebra.[5316] Uslijed tog surovog premlaćivanja, onaj prvi je zadobio tešku i trajnu povredu, od koje i danas ima posljedice.[5317]

1534. **[REDIGOVANO]**.[5318] **[REDIGOVANO]**.[5319] **[REDIGOVANO]**.[5320] **[REDIGOVANO]**.[5321] **[REDIGOVANO]**.[5322] **[REDIGOVANO]**.[5323] **[REDIGOVANO]**.[5324] **[REDIGOVANO]**.[5325] **[REDIGOVANO]**.[5326]

1535. Ostale zatočenike, uključujući Egrlića i Filipovića, kasnije su odveli u zatvor u Staroj Gradišci, a potom u Manjaču.[5327]

5309 Asim Egrlić, T. 19985 (5. oktobar 2011.). **[REDIGOVANO]**.

5310 D1350 (Spiskovi Muslimana u Ključu, 10. juni 1992.), str. 2.

5311 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2441.

5312 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2441.

5313 V. činjenica o kojoj je presuđeno 935.

5314 V. činjenica o kojoj je presuđeno 937. Vinko Kondić i 'Todo' Gajić, policijski inspektor, učestvovali su u ispitivanjima u zgradi SJB-a. V. činjenica o kojoj je presuđeno 934.

5315 Činjenica o kojoj je presuđeno 937.

5316 V. činjenica o kojoj je presuđeno 936.

5317 V. činjenica o kojoj je presuđeno 936.

5318 **[REDIGOVANO]**.

5319 **[REDIGOVANO]**.

5320 **[REDIGOVANO]**.

5321 **[REDIGOVANO]**.

5322 **[REDIGOVANO]**.

5323 **[REDIGOVANO]**.

5324 **[REDIGOVANO]**.

5325 **[REDIGOVANO]**.

5326 **[REDIGOVANO]**.

5327 Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4795–4796 (gdje je svjedok izjavio da su ga iz bolnice odveli u zgradu SJB-a i da su ga na putu za zatvor u Staroj Gradišci tukli dok nije bio sav krvav i onesvijestio se); činjenica o kojoj je presuđeno 2442.

1536. Vijeće konstatuje da su pripadnici srpskih snaga tokom perioda od kraja maja do kraja juna 1992. držali muškarce, bosanske Muslimane, u zatočenju u zgradi SJB-a Ključ, gdje su ih vrijeđali na nacionalnoj osnovi i premlaćivali ih šakama, pendrecima, kundacima pušaka i nogama od stolica, pri čemu je to premlaćivanje bilo tako surovo da je prouzrokovalo trajne povrede.

(c) Zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici

1537. U Optužnici se navodi da je osnovna škola "Nikola Mačkić" korištena kao zatočenički objekt barem od 1. maja do jula 1992.[5328]

1538. Od 2. juna 1992.,[5329] u osnovnoj školi "Nikola Mačkić" u Ključu bilo je zatočeno približno 300 muškaraca, Muslimana, koje su čuvali pripadnici redovnog i rezervnog sastava policije bosanskih Srba.[5330] Kada su zatočenici stigli u osnovnu školu "Nikola Mačkić", natjerali su ih da trče kroz špalir civila, bosanskih Srba, koji su bili naoružani kablovima, palicama, motkama i drugim predmetima i koji su ih tukli, pljuvali i verbalno ponižavali.[5331] Prije nego što su zatočenici ušli u fiskulturnu salu, bosanski Srbi su ih pretresli i oduzeli im dragocjenosti i lične dokumente.[5332] Neke zatočenike su također ispitivali o tome imaju li oružje i jesu li borci.[5333]

1539. Dva policajca, bosanska Srbina, stajala su na hodniku i nasumično tukla zatočenike dok su ulazili u fiskulturnu salu, gdje je približno 100 muškaraca, civila svih starosnih dobi, sjedilo na podu s rukama iza leđa,[5334] okrenuto ka zidovima koji su bili umrljani krvlju.[5335] Neki zatočenici su plakali, dok su drugi krvarili i imali povrede od premlaćivanja.[5336] Zatočenike su natjerali da podignu tri prsta u srpski pozdrav.[5337] Jednog zatočenika su natjerali da liže svoju krv s poda nakon što su ga surovo premlatili.[5338] Premlaćivanje je vršeno i tokom ispitivanja i nevezano za

[5328] Optužnica, zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici. Međutim, tužilaštvo je u Dodatku B Završnog podneska tužilaštva samo navelo period "od 27. i tokom početka juna [19]92.".

[5329] P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 87, 139; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10353.

[5330] V. činjenice o kojima je presuđeno 2444, 938; Slobodan Jurišić, D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 25 (gdje je svjedok izjavio da je školu čuvala civilna policija). Optuženi priznaje da je u školi "Nikola Mačkić" bila civilna policija, koja je, zajedno sa srpskim civilima, učestvovala u premlaćivanju koje je vršeno u toj školi. Završni podnesak odbrane, par. 1524.

[5331] P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 87; v. činjenica o kojoj je presuđeno 939.

[5332] P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 87.

[5333] Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10353.

[5334] P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 88.

[5335] Svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10354.

[5336] P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 88.

[5337] Činjenica o kojoj je presuđeno 943.

[5338] P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 94.

ispitivanje, a premlaćen je i jedan dječak koji je imao 16 godina i još uvijek išao u srednju školu, uprkos tome što su oni koji su vršili ispitivanje znali njegovu dob.[5339]

1540. Bivši radnici policije muslimanske nacionalnosti bili su izloženi posebno surovom fizičkom zlostavljanju i ponižavanju.[5340] Atifa Džafića su iz fiskulturne sale odveli u jednu učionicu,[5341] gdje ga je ispitivao jedan policajac, bosanski Srbin, koji se zvao Nedeljko Vasić.[5342] Džafića su zatim vratili u fiskulturnu salu i "izložili" kao primjer drugima nasred poda fiskulturne sale s rukama na leđima, dok su ga njegovi bivši potčinjeni tukli.[5343] Sat kasnije, Džafića su ponovo izvela na hodnik dva maskirana policajca u maskirnim uniformama. Ti policajci su ga tukli i odveli ga na daljnje ispitivanje koje su vršili Duško Miličević, koji je bio inspektor iz CSB-a Banjaluka i nosio vojnu uniformu s činom kapetana, i još jedno vojno lice s činom kapetana. Miličević i drugo vojno lice s činom kapetana tukli su Džafića nogama od stola, kablovima i palicama.[5344] To drugo vojno lice s činom kapetana pitalo je Džafića da li mu je poznato ko je ubio Dušana Stojakovića i zašto u SJB-u nije potpisao izjavu o lojalnosti.[5345] Džafić je negirao da je bio umiješan u Stojakovićevu smrt,[5346] ali su mu dali list papira i rekli da "sve napiš[e]", a onda su ga vratili u fiskulturnu salu, gdje su ga ponovo stavili nasred poda.[5347]

1541. Opštinske vlasti su znale da bosanski Srbi tuku bosanske Muslimane u školi "Nikola Mačkić".[5348]

5339 Činjenica o kojoj je presuđeno 940.

5340 Činjenica o kojoj je presuđeno 941. Atif Džafić je među zatočenicima u civilnoj odjeći prepoznao dvojicu ili trojicu svojih bivših kolega iz policije. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 88.

5341 Dok je išao ka toj učionici i izlazio iz nje, Džafića su tukli nogama od školskih stolova i kablovima. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 88.

5342 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 88.

5343 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 88.

5344 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 89. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 941. Miličević je tukao još jednog policajca muslimanske nacionalnosti, Atifa Dedića. P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 89. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 941.

5345 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 91; Atif Džafić, T. 19741 (30. septembar 2011.).

5346 Džafić je tvrdio da "razloga nije bilo za [njegovo] hapšenje", ali je sugerisao da su oni koji su vršili ispitivanje možda pomislili da je on, kao komandir policije, imao više saznanja, pa su, stoga, svoju istragu usredsredili na njega. Atif Džafić, T. 19743 (30. septembar 2011.).

5347 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 91, 93, 94; Atif Džafić, T. 19741 (30. septembar 2011.).

5348 Činjenica o kojoj je presuđeno 944. Slobodan Jurišić je u svom svjedočenju izjavio da nije znao niti čuo da su u školi "Nikola Mačkić" premlaćivali Muslimane, kao i da se u Kriznom štabu o tome nije razgovaralo. D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 26. Međutim, uzimajući u obzir da je Jurišić bio član Kriznog štaba i da bi pitanje da li je Krizni štab bio obaviješten o premlaćivanju u školi "Nikola Mačkić" moglo da ima uticaja na Jurišićevu odgovornost u vezi s tim događajima, Vijeće se neće osloniti na Jurišićevo svjedočenje u tom pogledu. Vijeće napominje da se optuženi oslonio na svjedočenje Jove Kevca da bi potkrijepio svoju tvrdnju da su vlasti u Ključu "rješavale sve prijavljene incidente zlostavljanja". Završni podnesak odbrane, par. 1524. Međutim, Kevac je samo izrazio svoje mišljenje da Krizni štab nije znao za premlaćivanja i čak je priznao da s tim u vezi nije imao saznanja. D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 33. Vijeće se, stoga, neće osloniti na Kevčevo mišljenje.

1542. Zatočenike su u školi "Nikola Mačkić" držali barem do 19:00 sati 2. juna 1992. i za to vrijeme im nisu dali nimalo vode ni hrane.[5349]

1543. Dana 5. juna 1992., ostali zatočenici su iz škole "Nikola Mačkić" premješteni direktno u Manjaču.[5350] Približno 7. juna 1992., zatočenici iz Sitnice su također premješteni u Manjaču.[5351]

1544. Vijeće stoga konstatuje da su pripadnici srpskih snaga tokom perioda od 2. do 5. juna 1992. držali muškarce, bosanske Muslimane, u zatočenju u školi "Nikola Mačkić", gdje su ih podvrgavali surovom premlaćivanju uz pomoć predmeta poput kablova, palica i motki, kao i vrijeđanju i drugim oblicima ponižavanja.

(6) Ubijanje poslije juna 1992.: incident 7.3 iz Priloga A Optužnici

1545. U Optužnici se navodi da je 10. jula 1992. ili približno tog datuma u Biljanima ubijeno najmanje 144 ljudi.

1546. Oko 06:15 sati 10. jula 1992., svim muškarcima u Biljanima starosti od 18 do 60 godina rekli su da se okupe na poljani u blizini sela,[5352] dok su ženama i djeci dozvolili da ostanu kod kuće.[5353] Na uzvisinama oko sela moglo se vidjeti 20 ili 30 vojnika i selo je bilo potpuno opkoljeno i odsječeno.[5354] Na poljanu je došlo 50 do 70 muškaraca, gdje su zatekli Marka Samardžiju, kapetana u rezervnom sastavu,[5355] kako ih čeka zajedno s Mlađom Tešićem i još desetoricom vojnika.[5356] Vojnici su muškarcima naredili da se postroje kako bi ih mogli ispitati.[5357] Muškarci, bosanski Muslimani, ostali su na poljani približno sat vremena dok je vršen pretres u selu; zatim su

---

5349 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 95; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10354.

5350 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2445.

5351 P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 95; svjedok KDZ056, P686 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 10354. V. također par. 1382.

5352 Selo Biljani nalazi se sjeverozapadno od grada Ključa, između Krasulja i Sanice, i u njegovom sastavu su zaseoci Brkići, Džaferagići, Botonjići i Jakubovac, u kojima su živjeli skoro isključivo bosanski Muslimani. P3365 (Mapa područja oko Biljana); činjenica o kojoj je presuđeno 929. V. također P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 140; svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4954 (gdje svjedok komentariše dokazni predmet P3365); svjedok KDZ075, T. 19033 (16. septembar 2011.).

5353 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4965–4966.

5354 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4966.

5355 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4967–4968. Svjedok KDZ075 je poznavao Samardžiju jer je on bio učitelj svjedoka KDZ075 u osnovnoj školi u Biljanima. Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4967.

5356 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4966.

5357 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4966–4967. Vojnici su im rekli da se ne plaše, da im se ništa neće desiti, da imaju spisak ljudi koje trebaju ispitati i da će oni koji nisu na tom spisku biti "vraćeni". Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4966.

ih u koloni pješke odveli u osnovnu školu u Biljanima, koja se nalazila na udajenosti od približno jednog kilometra.[5358]

1547. Kada su muškarci stigli u osnovnu školu u Biljanima, tamo je ispod jednog drveta bio parkiran kombi sa oko desetak pripadnika vojne policije iz Ključa koji su nosili bijele uprtače.[5359] Oko škole je stajalo mnogo vojnika, a njih desetak je bilo ispred prodavnice, gdje su čuvali žene i djecu koji su dovedeni iz jednog drugog zaseoka.[5360] Samardžija je pozdravio Mileta Tomića, komandira policije u Sanici,[5361] i njegovog zamjenika, Mihića, kao i još nekoliko ljudi, a zatim su zatočenim muškarcima rekli da uđu u školu.[5362] Vojnici su dolazili iz svih pravaca i dovodili u selo ljude iz sedam-osam zaselaka.[5363]

1548. U dvije učionice u osnovnoj školi u Biljanima bilo je zatvoreno 120 do 150 muškaraca.[5364] Prije nego što su ušli u učionice, grupu ljudi iz zaseoka u kojem je živio svjedok KDZ075 natjerali su da u hodniku isprazne džepove i ostave svoje lične dokumente.[5365] Mihić i još jedan pripadnik

---

5358 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4966. V. takođe P3360 (Spisak zatočenih osoba iz Biljana). Vijeće se neće osloniti na svjedočenje Rajka Kalabića da ljudi koji su bili zatočeni u Biljanima nisu bili zatočeni zbog svoje nacionalne pripadnosti ili starosne dobi, već zato što se sumnjalo da su pripadnici paravojnih snaga ili da su nezakonito posjedovali oružje, budući da je Kalabić kasnije negirao da zna bilo šta o tom incidentu u Biljanima, te da je na kraju priznao da je ranije svjedočio da je čuo da je tamo 10. jula 1992. izvršen "masakr". D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 19; Rajko Kalabić, T. 44588–44589 (5. decembar 2013.). V. takođe P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 141 (gdje je svjedok naveo da je razgovarao s bosanskim Muslimanima koji su preživjeli incident u Biljanima i da su svi oni bili civili).

5359 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4967, 4968; svjedok KDZ075, T. 19017 (16. septembar 2011.). V. takođe P3366 (Službena zabilješka SJB-a Ključ, 10. juli 1992.); svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4969 (gdje je svjedok izjavio da je to bilo u skladu s onim što je vidio u fiskulturnoj sali škole u Biljanima). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 930, 939; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 140; Atif Džafić, T. 19740 (30. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je kasnije saznao da su vojska i civilna policija bosanskih Srba 10. jula u jutarnjim satima napale Biljane, zarobile svo stanovništvo sela i odvele ga u osnovnu školu).

5360 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4968.

5361 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4967 (gdje je svjedok izjavio da je Tomića lično poznavao).

5362 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4967–4968.

5363 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4968. Kada mu je pokazan dokazni predmet P3367, to jest naređenje Vojne pošte Ključ od 9. jula 1992. u kojem se navodi zadatak dat 2. bataljonu 17. lake pješadijske brigade, jednom izviđačkom vodu, odjeljenju vojne policije i vodu milicije da 10. jula 1992. izvrše potpunu blokadu, pretres i čišćenje terena u rejonima Donji Biljani, Domazeti, Botonjići, Jabukovac, Osmanovići i Brkići, svjedok KDZ075 je potvrdio da to odgovara onome što se odvijalo 10. jula 1992., kada je više jedinica u školu dovelo stanovnike Botonjića, Jabukovac Polja i Domazeta. Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4971 (gdje se komentariše dokazni predmet P3367).

5364 V. činjenica o kojoj je presuđeno 930.

5365 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4968.

rezervnog sastava policije su približno 45 minuta popisivali imena zatočenika, a zatim su otišli iz učionice.[5366]

1549. Nakon 20 do 30 minuta, Mihić se vratio i počeo da proziva po deset imena i ljudi su, jedan po jedan, izlazili iz učionice, poslije čega su zatočenici svaki put čuli rafal iz automatskog oružja.[5367] Nekih pet ili deset minuta kasnije, muškarce su počeli da prozivaju u grupama od po pet.[5368] Kada je prva grupa izašla, pucnjava i krici ljudi izvana postali su još intenzivniji.[5369] Policajci koji su čuvali zatočenike rekli su im da napadaju Zelene beretke i da će ih stražari otjerati.[5370] Kada je jedan zatočenik rekao da će ih sve pobiti, nastala je panika.[5371] Jedan vojnik je rekao muškarcima da se smire i da će "ići […] svi", ali je dodao da bi se stariji ljudi trebali okupiti na jednu stranu učionice jer će putovati samo oni mlađi.[5372]

1550. Nakon što su izišle iz učionice, grupe od po pet zatočenika su postrojavane u hodniku, a zatim su ih jednog po jednog puštali iz zgrade.[5373] Neke od njih su tukli dok su prolazili kroz špalir od 20 do 30 vojnika, bosanskih Srba, na putu prema dva autobusa koja su bila parkirana blizu škole,[5374] dok su druge odvodili na cestu koja se nalazila niže.[5375] Zatočenike su ukrcavali u

---

5366 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4969, 4972; svjedok KDZ075, T. 19019 (16. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P3361 (Spisak 76 osoba). V. takođe svjedok KDZ075, T. 19018 (16. septembar 2011.).

5367 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4972; svjedok KDZ075, T. 19069 (19. septembar 2011.). Kada su prozvali rođaka svjedoka KDZ075 i kad je on pokušao da se vrati po jaknu koju je zaboravio, jedan policajac je rođaku svjedoka KDZ075 rekao da ostavi jaknu jer mu više neće biti potrebna. Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4972–4973; svjedok KDZ075, P3358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4979–4980 (pod pečatom). Nakon što je rođak svjedoka KDZ075 izašao, ljudi koji su ostali u fiskulturnoj sali čuli su rafal. Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973; svjedok KDZ075, P3358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4979–4980 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**. V. takođe P3362 (Spisak osoba zatočenih u osnovnoj školi Biljani); svjedok KDZ075, T. 19025–19026 (16. septembar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

5368 Činjenica o kojoj je presuđeno 930; svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973.

5369 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973.

5370 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973. Zatočenici u to nisu povjerovali zato što "kod nas u Biljanima uopšte metak sa naše [muslimanske] strane nikad nije ispaljen" i što je većina muškaraca, bosanskih Muslimana, već bila dovedena u školsku zgradu. Svjedok KDZ075, T. 19023 (16. septembar 2011.). V. takođe svjedok KDZ075, T. 19054–19055, 19057–19058 (djelimično zatvorena sjednica) (19. septembar 2011.); T. 19067–19068 (19. septembar 2011.) (gdje je svjedok ustvrdio da su se bosanski Muslimani već bili predali, da u Biljanima 1992. nije bilo muslimanskih vojnika, kao i da 1992. u Biljanima nije bilo borbi). Zatočenici su tek kasnije shvatili da su ljude koje su izvodili iz učionice, zapravo, ubijali. Svjedok KDZ075, T. 19023 (16. septembar 2011.).

5371 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973.

5372 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973–4975.

5373 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4974.

5374 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973–4974. Dragan Cvijić, pripadnik policije za posebne namjene, stajao je u dnu stepenica i udario je svjedoka KDZ075 nogom u stomak dok je ovaj prolazio pored njega. Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4974. Kada se ukrcao u autobus, svjedok KDZ075 je čuo vojnike kako, u vezi sa zatočenicima koji su pali na zemlju dok su išli prema autobusu, govore: "Vodite ga, taj nije sposoban nizašta, ubijte ga!" Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4975. Svjedok KDZ075 se takođe prisjetio jednog

autobuse sve dok oni nisu bili dupke puni i dok u njima nije bilo približno 70 ljudi.[5376] Nakon što su autobusi napunjeni, zatočenici koji se nisu ukrcali u njih su ustrijeljeni.[5377]

1551. Dok je autobus odlazio, s njega su skinuli četvoricu ljudi i ubili ih.[5378] Nakon što je autobus otišao oko sto metara dalje, pripadnici vojne policije u maskirnim uniformama s bijelim uprtačima su iz njega izveli još pet ljudi, uključujući svjedoka KDZ075, Fikreta Balagića, Aliju Avdića, Besima Avdića i jednog čovjeka koji se zvao Rufad.[5379]

1552. Te ljude su odveli do jarka iza neke kuće, gdje je svjedok KDZ075 vidio kako leže leševi drugih ljudi koji su bili ranije skinuti s autobusa.[5380] Kada su svjedok KDZ075 i dvojica od ljudi koji su bili s njim pokušali da pobjegnu, vojnici su povikali za njima: "Stanite, majku vam balijsku!"[5381] Svjedok KDZ075 je začuo rafal i jedan čovjek je pao na zemlju s "dvije ili tri ogromne rupe na leđima".[5382] Kada je vojnik dao znak da je treći čovjek još uvijek živ, jedan drugi vojnik je ispalio rafal u trećeg čovjeka.[5383] Vojnici koji su se nalazili u autobusu vikali su vojnicima koji su strijeljali zatočenike da požure, ali ovi su čekali da ljudi koje su ustrijelili prestanu da dišu, pa su tek onda dotrčali nazad u autobuse.[5384]

---

konkretnog slučaja kada je "naišao još jedan čovjek, koji je isto radio u općini u Ključu, rekao je ‘evo ovoga, dajte toga meni, taj neće u autobus uopšte ući’". Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4975.

5375 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4973–4974.

5376 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4975; svjedok KDZ075, T. 19058 (djelimično zatvorena sjednica) (19. septembar 2011.).

5377 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4975; svjedok KDZ075, T. 19069 (19. septembar 2011.) (gdje se svjedok prisjetio da je jedan čovjek koji je, kako se činilo, bio glavni, povikao "pobijte sve, više nam ne treba".).

5378 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4975–4976; svjedok KDZ075, T. 19064 (19. septembar 2011.).

5379 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4976, 4984; svjedok KDZ075, T. 19060 (19. septembar 2011.).

5380 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4976.

5381 Svjedok KDZ075, T. 19061–19062 (19. septembar 2011.); svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4977.

5382 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4977; svjedok KDZ075, T. 19062 (19. septembar 2011.).

5383 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4977.

5384 Svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4977. V. takođe svjedok KDZ075, T. 19063 (19. septembar 2011.). Vijeće napominje da je Jovo Kevac odgovornost za to ubijanje pripisao kriminalnim grupama koje su se "izmakle kontroli i koje su ušle jednostavno u dato, na dato područje", ali da nije mogao sa sigurnošću reći da su takve grupe bile prisutne u školi u Biljanima. Jovo Kevac, T. 46230–46231 (30. januar 2014.). Kevac je takođe naveo da su počinioci uhapšeni i da je protiv njih vođen postupak, ali nije mogao da se sjeti nijednog imena niti je bio u stanju da predoči dokumente u vezi s navodnom istragom. D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 9; Jovo Kevac, T. 46233, 46235 (30. januar 2014.).

1553. Nakon što je autobus otišao, svjedok KDZ075 je pobjegao i sakrio se u obližnjem kukuruzištu.[5385] Odatle je čuo kako dolaze kamioni i buldožeri da pokupe leševe i kako pale kuće.[5386] Kupljenje leševa nastavilo se u noćnim satima 10. jula 1992.[5387]

1554. Tijela 184 bosanska Muslimana, od kojih je većina bila ustrijeljena u glavu, ekshumirana su iz grobnica koje se dovode u vezu s događajima od 10. jula 1992. u osnovnoj školi u Biljanima.[5388] Tijela još 15 bosanskih Muslimana, od kojih je većina na glavama imala tragove smrtonosnih strijelnih rana, ekshumirana su iz grobnica koje se nalaze u Biljanima i njihovoj neposrednoj okolini, koje su identifikovane kao grobnice koje sadrže posmrtne ostatke osoba koje su srpske snage ubile 10. jula 1992. ili približno tog datuma.[5389]

1555. Vijeće stoga zaključuje da su srpske snage 10. jula 1992. ili približno tog datuma u Biljanima ubile 199 bosanskih Muslimana.

(7) Incident 13 iz Priloga D Optužnici

1556. U Optužnici se navodi da je u periodu od barem maja do avgusta 1992. uništeno osam džamija i jedna katolička crkva.[5390]

5385 Svjedok KDZ075, T. 19025 (16. septembar 2011.). Nakon pucnjave, svjedok KDZ075 je na mjestu na kom je pao ostao da leži približno sat i po, poslije čega je pobjegao u šumu, a zatim u obližnje kukuruzište. Svjedok KDZ075, T. 19025 (16. septembar 2011.); svjedok KDZ075, T. 19065 (19. septembar 2011.).

5386 Svjedok KDZ075, T. 19025, 19034 (16. septembar 2011.).

5387 Svjedok KDZ075, T. 19035 (16. septembar 2011.).

5388 Svjedok KDZ075 je izjavio da dokazni predmeti P3361 i P3362 sadrže imena osoba koje su zajedno s njim bile zatočene u učionici u osnovnoj školi u Biljanima. Svjedok KDZ075, T. 19019–19020, 19026 (16. septembar 2011.); P3361 (Spisak 76 osoba); P3362 (Spisak osoba zatočenih u osnovnoj školi Biljani). Tijela velike većine ljudi čija su imena nabrojana u dokaznim predmetima P3361 i P3362 ekshumirana su 1996. iz masovnih grobnica Lanište I i Crvena zemlja. P3363 (Izvještaj o masovnoj grobnici Lanište I, 3. oktobar 1996.) (koji sadrži izvještaje o obdukcijama posmrtnih ostataka ljudi navedenih u spiskovima iz dokaznih predmeta P3361 i P3362); P4879 (Spis Osnovnog suda u Ključu u vezi s ekshumacijom iz grobnice Crvena zemlja II, 4.-15. novembar 1996.) (koji sadrži izvještaje o obdukcijama posmrtnih ostataka ljudi navedenih u spiskovima iz dokaznih predmeta P3361 i P3362); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 8–13; P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), str. 84, 90–93. V. takođe P4878 (Spisak masovnih grobnica i ljudi čija su tijela ekshumirana iz njih u opštini Ključ, 1996.), str. 2–5 (koji sadrži djelimičan spisak ljudi čija su tijela ekshumirana iz grobnice Lanište I); P3637 (Izvještaj Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova BiH, 22. oktobar 1996.), str. 9–10 (koji sadrži djelimičan spisak ljudi čija su tijela ekshumirana iz grobnice Lanište I); činjenica o kojoj je presuđeno 930; P3488 (Izjava svjedoka Atifa Džafića, bez datuma), par. 140.

5389 P4877 (Spis Osnovnog suda u Ključu u vezi s ekshumacijom u Biljanima, 14. oktobar 1996.); P4878 (Spisak masovnih grobnica i ljudi čija su tijela ekshumirana iz njih u opštini Ključ, 1996.), str. 6–7; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 13; P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), str. 84–89.

5390 Sakralni objekti koji se navode u incidentu 13 iz Priloga D Optužnici su Gradska džamija u Ključu, džamija u Biljanima–Džaferagićima, džamija u Pudin-Hanu–Velagićima, džamija u Donjem Budelju, džamija u Humićima, džamija u Krasuljama, džamija u Sanici, džamija u Tićevićima i gradska katolička crkva. V. takođe Pretpretresni podnesak tužilaštva, Povjerljivi dodatak A, str. 32 (gdje se navodi da su džamija u Pudin-Hanu i džamija u Velagićima jedan te isti objekt). Vijeće ih je tako i tretiralo.

1557. Osam džamija u opštini Ključ uništeno je tokom perioda od maja 1992. do avgusta 1992.[5391] U vezi s uništavanjem konkretnih lokaliteta i identitetom onih koji su bili odgovorni za to, Vijeću su predočeni dokazi koji ukazuju na to da su srpske snage digle džamiju u Velagićima–Pudinom Hanu u vazduh tokom napada na Pudin Han 28. maja 1992.[5392] i da je džamija u Biljanima zapaljena u jutarnjim satima 10. jula 1992., kada su srpske snage napale to selo.[5393] Džamija u Ključu dignuta je u vazduh u približno 03:05 sati 30. jula 1992.[5394] Kako se navodi u jednom izvještaju izdatom sljedećeg dana, premda su počinioci bili nepoznati, u toku je bila istraga u cilju utvrđivanja njihovog identiteta.[5395] Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da su, po naređenju Kriznog štaba, srpske snage tokom 1992. godine potpuno razorile ili paljbom ili eksplozivom teško oštetile najmanje četiri muslimanska spomenika u opštini Ključ, uključujući džamiju Atik u gradu Ključu.[5396]

1558. U svjetlu gore navedenih dokaza i imajući u vidu obrazac uništavanja džamija u opštini Ključ, i posebno vremensku povezanost između uništavanja džamije u Velagićima–Pudinom Hanu i džamije u Biljanima i napada srpskih snaga na ta sela,[5397] Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od maja do avgusta 1992. u opštini Ključ uništile osam džamija.

(8) Preseljavanje stanovništva iz Ključa

1559. Na sastanku održanom 20. maja 1992., Krizni štab ARK-a usvojio je nekoliko zaključaka koji su kasnije prihvaćeni u Ključu,[5398] među kojima je bio i zaključak da nema "nikakvih razloga

---

5391 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 149–172 (koji sadrži fotografske dokaze uništavanja). V. takođe svjedok KDZ075, T. 19025 (16. septembar 2011.) (gdje se svjedok prisjetio da je krajem jula ili početkom avgusta vidio jedan pokušaj dizanja džamije u zrak). Prema navodima iz Riedlmayerovog izvještaja, katolička crkva u Ključu uništena je u januaru ili februaru 1993. P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 173–175. Shodno tome, uništavanje te crkve pada izvan perioda koji se konkretno navodi u incidentu 13 iz Priloga D Optužnici.

5392 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2451. V. takođe svjedok KDZ024, P713 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 9117 (pod pečatom).

5393 V. činjenica o kojoj je presuđeno 952. Vijeće napominje da je Slobodan Jurišić izjavio da je stav opštinskih vlasti bio da "se svi objekti koliko je više moguće sačuvaju" i naveo da činjenica da je eksploziv bio postavljen "nestručno" upućuje na to da su izvršioci bile "razularene grupe". Slobodan Jurišić, T. 47113, 47117 (14. februar 2014.).

5394 D1735 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Ključu, 30. juli 1992.); D1736 (Izvještaj novinara u vezi sa SJB-om Ključ, bez datuma), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 951.

5395 Svjedok KDZ192, T. 19507–19508 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); D1736 (Izvještaj novinara u vezi sa SJB-om Ključ, bez datuma), str. 1–2.

5396 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2450.

5397 Asim Egrlić je izjavio da je tvrdnja bosanskih Srba da su se u džamijama nalazili "ekstremisti" bila puki izgovor. Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4820; P3450 (Video-snimak TV Banjaluka u vezi s događajima u Ključu), na 00:07:02–00:07:25.

5398 **[REDIGOVANO]**.

za iseljavanje stanovništva bilo koje nacionalnosti s područja [ARK-a]".[5399] Međutim, sedmicu dana kasnije, Krizni štab Ključ osnovao je Agenciju za prihvat i iseljenje izbjeglica, usvojio Odluku o organizovanom napuštanju područja opštine, te donio odluku da je za organizovanje napuštanja područja opštine odgovoran Savjet za narodnu odbranu.[5400] Tokom sljedećih nekoliko dana, Krizni štab Ključ je na svojim sastancima razmatrao pitanje preseljavanja stanovništva, bosanskih Muslimana.[5401]

1560. U jutarnjim satima 29. maja, Komanda odbrane Ključa i Krizni štab izdali su zajedničko naređenje da se "svi građani muslimanske nacionalnosti, žene djeca i muškarci, lojalni vlastima Srpske Republike Bosne i Hercegovine" do 11:00 sati tog dana okupe na nekoliko punktova u Ključu, uključujući fudbalsko igralište u Ključu, Društveni dom u Šehićima, krug fabrike u Hanlovskom vrelu i skladište preduzeća "ŠIPAD" u Ključu.[5402]

1561. Ratno predsjedništvo Ključa usvojilo je odluku shodno kojoj se "svim građanima", bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, dozvoljava da napuste područje opštine ukoliko nadležnom organu daju izjavu da to žele učiniti.[5403] Ljudi koji su željeli da se isele iz opštine morali su da pribave dozvolu za to od opštinskih vlasti.[5404] Svako ko je želio da se iseli iz opštine morao je da izjavi da odlazi dobrovoljno, kao i da se radi o trajnom odlasku.[5405] Pored toga, oni koji su posjedovali nepokretnu imovinu morali su da daju izjavu kojom se odriču te imovine bilo putem

---

5399 D1309 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 20. maj 1992.).

5400 P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.), str. 3 (gdje se, između ostalog, zabranjuje povratak porodicama koje su napustile opštinu "bez opravdanog razloga"); činjenica o kojoj je presuđeno 2452.

5401 **[REDIGOVANO]**; P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.), str. 10 (gdje je zabilježeno da je "pitanje preseljavanja stanovništva" bilo jedna od tačaka dnevnog reda 3. juna); **[REDIGOVANO]**. V. takođe D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 12.

5402 P3473 (Naređenje Komande odbrane i Kriznog štaba Ključ, 29. maj 1992.); **[REDIGOVANO]**.

5403 P3472 (Izvještaj u vezi s Ratnim predsjedništvom Ključ, bez datuma). Shodno odluci Kriznog štaba ARK-a od 29. maja, napuštanje područja opštine bilo je trajno. V. P3461 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 29. maj 1992.).

5404 Svjedok KDZ075, T. 19047–19048 (19. septembar 2011.); P3462 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 30. juli 1992.) (kojom se osobama koje su dale izjavu Komisiji za prikupljanje podataka vezanih za iseljenje dozvoljava da dobrovoljno i trajno napuste teritoriju opštine); P3472 (Izvještaj u vezi s Ratnim predsjedništvom Ključ, bez datuma). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 953, 954, 2452; Slobodan Jurišić, T. 47095 (14. februar 2014.). Za primjer jedne takve izjave, v. npr. P3463 (Zapisnik Komisije za prikupljanje podataka vezanih za iseljavanje stanovništva iz Ključa, 31. juli 1992.). Vijeće napominje da su Marko Adamović i Rajko Kalabić u svojim izjavama negirali da su za odlazak iz opštine bile potrebne dozvole, v. D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 15 (gdje svjedok navodi da ljudi nisu morali da pribave dozvolu); D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 23 (gdje svjedok negira da su za odlazak iz opštine bile potrebne bilo kakve dozvole), međutim, optuženi je priznao da su oni koji su odlazili morali da daju izjavu. Završni podnesak odbrane, par. 1514.

5405 P3462 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 30. juli 1992.); P3573 (Zapisnik s izjavom pojedinaca koji su napuštali Ključ, 10. avgust 1992.), str. 2–10; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4766; Asim Egrlić, T. 19933–19935 (5. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2453.

njene zamjene bilo stavljanjem te imovine na raspolaganje opštini.[5406] Tokom najmanje mjesec dana, svaka takva nepokretna imovina je dodjeljivana izbjeglim bosanskim Srbima.[5407] Premda su takve izjave davane tobože dobrovoljno, Asim Egrlić je izjavio da su one, bez obzira na riječi koje su bile u njima sadržane, davane pod prisilom i da su ljudi odlučivali da se odreknu svoje imovine zato da bi si spasili život.[5408] Shodno odluci ARK-a od 4. avgusta 1992., osobe koje su odlazile iz ARK-a mogle su ponijeti najviše 300 njemačkih maraka.[5409]

1562. Optuženi tvrdi da se odricanje od imovine i njeno dodjeljivanje odnosilo samo na njeno privremeno korištenje, a ne na vlasništvo nad tom imovinom.[5410] Vijeću su predočeni dokazi da opštinske vlasti nisu donijele nikakvu odluku kojom bi se napuštena nepokretna imovina kolektivno pretvorila u državnu, te da u katastarske knjige nisu unesene nikakve promjene koje bi ukazivale na to da je došlo do trajne promjene vlasništva nad nepokretnom imovinom.[5411] Međutim, Vijeće napominje da je Krizni štab ARK-a 19. juna donio odluku da se sva "napuštena" nepokretna imovina proglasi državnom imovinom i stavi na raspolaganje skupštinama opština.[5412] Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da su politički i državni organi bosanskih Srba praktično zaplijenili takvu nepokretnu imovinu na trajnoj osnovi.

1563. Masovni odlasci su počeli 1. juna 1992.[5413] Dana 4. juna, predsjednik Kriznog štaba Ključ izdao je saopštenje u kojem je naveo da će svim građanima koji izraze želju da se trajno isele s područja opštine Ključ biti dozvoljeno da to učine na organizovan način, uz pomoć međunarodnih

---

5406 P3462 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 30. juli 1992.), str. 1; P3472 (Izvještaj u vezi s Ratnim predsjedništvom Ključ, bez datuma); **[REDIGOVANO]**. V. npr. P3573 (Zapisnik s izjavom pojedinaca koji su napuštali Ključ, 10. avgust 1992.), str. 2–10; Asim Egrlić, P6586 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4766; Asim Egrlić, T. 19933–19935 (5. oktobar 2011.). Ali v. Slobodan Jurišić, T. 47095–47098 (14. februar 2014.); D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 18, 43 (gdje svjedok negira da su ljudi morali da potpišu takve dokumente).

5407 **[REDIGOVANO]**; P3472 (Izvještaj u vezi s Ratnim predsjedništvom Ključ, bez datuma). Ali v. P3463 (Zapisnik Komisije za prikupljanje podataka vezanih za iseljavanje stanovništva iz Ključa, 31. juli 1992.) (u kojem se ne pominje ustupanje nepokretne imovine opštini); **[REDIGOVANO]**. V. dalje P3453 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 13. juli 1992.) (u kojoj je zaključeno da se "obustavlja […] svaka daljnja dodjela stanova na korištenje po bilo kom osnovu, do donošenja kriterija za dodjelu na nivou regije").

5408 Asim Egrlić, T. 19925, 19930 (5. oktobar 2011.) (gdje svjedok komentariše dokazni predmet P3573); P3573 (Zapisnik s izjavom pojedinaca koji su napuštali Ključ, 10. avgust 1992.). Egrlić je dalje objasnio da je, uprkos onome što je stajalo u takvim izjavama, imovina u praksi bila prisilno oduzimana, a zatim dodjeljivana od strane organa uprave Srpske opštine Ključ. Asim Egrlić, T. 19933 (5. oktobar 2011.).

5409 Činjenica o kojoj je presuđeno 2454.

5410 Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1514.

5411 **[REDIGOVANO]**; Slobodan Jurišić, T. 47127 (14. februar 2014.).

5412 P3451 (Odluke Kriznog štaba ARK-a, juni 1992.), str. 13; **[REDIGOVANO]**. V. takođe Asim Egrlić, T. 19930–19931, 19935 (5. oktobar 2011.) (gdje je svjedok priznao da su se takva proglašenja odnosila na korištenje objekata i da nije vršena promjena vlasništva, ali je takva proglašenja u kombinaciji s odlaskom ljudi izjednačio s trajnim odricanjem od imovine u datim okolnostima).

5413 Asim Egrlić, T. 20000 (5. oktobar 2011.).

humanitarnih organizacija i nadležnih organa Skupštine opštine Ključ.[5414] Oni koji su željeli da se isele trebali su da se prijave resoru Civilne zaštite Skupštine opštine ili mjesnim odborima u mjesnim zajednicama.[5415]

1564. Policija je prvo organizovala određeni broj konvoja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, a zatim je organizovan konvoj od približno 1.000 ljudi, od kojih su većina bili žene i djeca, bosanski Muslimani, koji se krajem jula 1992. iz Ključa uputio za Travnik.[5416] U tom konvoju otišlo je veoma malo vojno sposobnih muškaraca.[5417]

1565. Dana 11. septembra 1992., približno 500 bosanskih Muslimana je prevezeno u Travnik.[5418] U septembru su za Travnik otišla još najmanje dva konvoja, uključujući jedan kojim je u pretrpanim vozilima prevezeno 1.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, čija imena su prije ukrcavanja prozvana sa spiska ljudi koji su platili kartu za prevoz.[5419] Na jednom sastanku održanom u septembru 1992., Jovo Banjac je obavijestio Mladića da je na dan njihovog sastanka u Ključu ostalo samo 5.000 bosanskih Muslimana, a da ih je tog dana otišlo još 1.500.[5420]

1566. Približno 2.500 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, od kojih su većina bili žene, djeca i stari ljudi, takođe su prevezeni iz Ključa u Travnik 1. oktobra 1992.[5421] Pripadnici lokalne policije i vojske bosanskih Srba bili su na mjestu polaska sa spiskom ljudi koji su platili ono što se od njih tražilo i prepisali svoju imovinu.[5422] Bosanski Srbi su pratili konvoj do jednog mjesta na udaljenosti

---

5414 P3448 (Saopštenje Kriznog štaba Ključ, 4. juni 1992.). V. takođe D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 22; D4363 (Izjava svjedoka Slobodana Jurišića od 8. februara 2014.), par. 18.

5415 P3448 (Saopštenje Kriznog štaba Ključ, 4. juni 1992.).

5416 V. činjenice o kojima je presuđeno 953, 954. Vijeće napominje da je Marko Adamović izjavio da su konvoje organizovali saobraćajno preduzeće "ROPS" i privatna autoprevozna preduzeća, a ne policija, te da je policija samo pratila te konvoje iz bezbjednosnih razloga. D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 13. V. takođe D4169 (Izjava svjedoka Rajka Kalabića od 1. decembra 2013.), par. 27 (gdje je svjedok izjavio da je policija pratila konvoje iz bezbjednosnih razloga i da je civilna zaštita organizovala i vodila određenu evidenciju). Međutim, Vijeće smatra da ni Adamović ni Kalabić nisu pokazali osnovu za svoja saznanja u tom pogledu. Štaviše, Vijeće je primijetilo da se činilo da su obojica tokom cijelog svjedočenja bili evazivni, kao i da su njihovi iskazi u vezi s drugim pitanjima opovrgnuti na takav način da to dovodi u sumnju njihovu ukupnu vjerodostojnost. Vijeće, stoga, neće pridavati nikakvu težinu njihovim svjedočenjima u vezi s ovim pitanjem.

5417 Činjenica o kojoj je presuđeno 953.

5418 Činjenica o kojoj je presuđeno 955. Vijeće napominje da optuženi priznaje da je Krizni štab Ključ organizovao te konvoje, premda tvrdi da je to učinjeno na zahtjev bosanskih Muslimana. Završni podnesak odbrane, par. 1515 (gdje se poziva na izjavu svjedoka Slobodana Jurišića).

5419 Činjenica o kojoj je presuđeno 955. V. takođe D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 14 (gdje je svjedok izjavio da su ljudi koji su željeli da dobrovoljno napuste Ključ morali da plate redovnu kartu za prevoz).

5420 P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 26.

5421 Činjenica o kojoj je presuđeno 956.

5422 Činjenica o kojoj je presuđeno 956.

od 25 kilometara od Travnika, a zatim su tu tražili novac i dragocjenosti od putnika u konvoju, koji su potom pješice otišli u Travnik.[5423]

1567. Brojni svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima izjavili da je u opštini tokom cijelog rata ostalo mnogo bosanskih Muslimana.[5424] Međutim, drugi dokazi ukazuju na to da je u periodu od maja 1992. do januara 1993. opštinu Ključ napustilo 4.154 od 4.200 stanovnika Sanice, 3.429 od 3.649 stanovnika Velagića, 2.655 od 2.815 stanovnika Pećи, 1.250 od 1.732 stanovnika Humića, svih 778 stanovnika Sokolova i svih 24 stanovnika Gornjeg Ribnika.[5425] Do 1995. godine, od prvobitnih 17.000 bosanskih Muslimana u opštini Ključ ih je ostalo samo oko 1.200.[5426]

1568. Nakon što je razmotrilo cjelokupne dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima su ljudi odlazili iz opštine Ključ, Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisiljeni da napuste tu opštinu.

(D) Prijedor

(1) Optužbe

1569. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Prijedoru počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[5427] U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Prijedor, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[5428]

[5423] Činjenica o kojoj je presuđeno 956.

[5424] D4165 (Izjava svjedoka Marka Adamovića od 1. decembra 2013.), par. 6; Marko Adamović, T. 44491 (4. decembar 2013.) (gdje je svjedok uputio na 3.500 bosanskih Muslimana koji su ostali i izjavio da su protjerani samo oni koji su bili "hapšeni, razoružavani" i odgovorni za neka krivična djela); D4268 (Izjava svjedoka Jove Kevca od 25. januara 2014.), par. 13 (gdje je svjedok izjavio da je "određeni broj" bosanskih Muslimana ostao u Ključu tokom 1992. i 1993. i da oni nisu bili zlostavljani, te da su neki od njih dobrovoljno stupili u redove VRS-a i policije); Slobodan Jurišić, T. 47101–47102 (14. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da su neki "viđeniji pogotovo" bosanski Muslimani ostali u Ključu tokom cijelog rata, pa čak i 1995.). V. takođe svjedok KDZ192, T. 19498 (27. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

[5425] D1738 (Izvještaj pomoćnika komandanta za civilne poslove Vojne pošte 7286, 16. februar 1993.), str. 4–5. V. takođe svjedok KDZ075, P3359 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4984–4985; činjenica o kojoj je presuđeno 2457; par. 1489.

[5426] P5449 (Izvještaj MUP-a, RDB Banjaluka, februar 1995.), str. 12–13. V. takođe P10 (Izvještaj MUP-a, SNB Banjaluka, maj 1993.); P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 123–124.

[5427] Optužnica, par. 48–49.

[5428] Optužnica, par. 37–38.

1570. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Prijedoru obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;[5429] ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima;[5430] te ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[5431] Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[5432]

1571. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Prijedoru obuhvataju mučenje, premlaćivanja, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.[5433] U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Prijedoru navedenim u prilozima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.[5434] U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[5435]

5429 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 10.1; 10.2; 10.3; 10.4; 10.5; 10.6; 10.7; 10.8; 10.9 iz Priloga A Optužnici.

5430 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incidenti 15.1; 15.2; 15.3; 15.4; 15.5; 15.6 iz Priloga B Optužnici.

5431 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekti 20.1; 20.2; 20.3; 20.4; 20.5; 20.6; 20.7 iz Priloga C Optužnici.

5432 Optužnica, par. 40(a), 60(a), 63(a), 63(b).

5433 Optužnica, par. 60(b), 60(c), 60(d) (gdje se konkretno navodi da su ti uslovi uključivali neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova). V. zatočenički objekti 20.1; 20.2; 20.4; 20.5; 20.6; 20.7 iz Priloga C Optužnici.

5434 Optužnica, par. 40(b).

5435 Optužnica, par. 40(c). V. zatočenički objekti 20.1; 20.2; 20.3; 20.4; 20.5; 20.6; 20.7 iz Priloga C Optužnici.

1572. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Prijedoru obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova u Prijedoru;[5436] (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[5437] (iii) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[5438] (iv) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[5439] (v) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[5440] i (v) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[5441]

1573. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[5442] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Prijedoru na kojima su oni zakonito boravili.[5443] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[5444]

(2) Kontekst

1574. Prijedor je opština koja se nalazi na sjeverozapadu BiH, u ARK-u, a okružuju je Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Banjaluka i Sanski Most.[5445] Godine 1991., Prijedor

5436 Optužnica, par. 60(f).
5437 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 20.1; 20.2; 20.3; 20.4; 20.5; 20.6; 20.7 iz Priloga C Optužnici.
5438 Optužnica, par. 60(h).
5439 Optužnica, par. 60(i).
5440 Optužnica, par. 60(j). V. incident 17 iz Priloga D Optužnici.
5441 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.
5442 Optužnica, par. 68–75.
5443 Optužnica, par. 69, 72.
5444 Optužnica, par. 71.
5445 P569 (Mapa opštine Prijedor); P4258 (Mapa ARK-a). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1002.

je imao približno 112.543 stanovnika, od čega su 43,9% bili bosanski Muslimani, 42,3% bosanski Srbi, a 5,6% bosanski Hrvati.[5446]

(a) Podjela opštinskih struktura i osnivanje institucija bosanskih Srba

1575. Prije predizborne kampanje iz 1990. godine, međunacionalni odnosi u Prijedoru bili su dobri; međutim, događaji u Hrvatskoj, kao i oni na republičkom nivou, u BiH, počeli su da utiču na međunacionalne odnose.[5447] Odnosi su počeli da se mijenjaju, a ljudi su prestali da vjeruju jedni drugima i da se druže.[5448]

1576. Godine 1990., u Prijedoru su održani višestranački izbori na kojima je SDA osvojila 30 od 90 odborničkih mjesta u Skupštini opštine, SDS je osvojio 28 mjesta, HDZ dva mjesta, dok su preostala mjesta pripala manjim strankama.[5449] Izabrani opštinski odbornici kasnije su se, na osnovu prethodnog sporazuma nacionalnih stranaka o podjeli vlasti, dogovorili da SDA imenuje predsjednika opštine, a SDS potpredsjednika.[5450] SDS bi takođe imenovao predsjednika Izvršnog odbora, a SDA potpredsjednika.[5451]

1577. Tako je Muhamed Čehajić imenovan za predsjednika Skupštine opštine Prijedor, Milomir Stakić je imenovan za potpredsjednika, a Milan Kovačević za predsjednika Izvršnog odbora.[5452] Između SDS-a, SDA i HDZ-a su postojale nesuglasice oko kadrovskih rješenja za druge javne funkcije u Prijedoru.[5453]

5446 P6684 (Izvod iz podataka popisa stanovništva iz 1991.), str. 2; P3701 (Mapa Prijedora prema popisu stanovništva iz 1991. godine); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 15; Mevludin Sejmenović, T. 20613 (28. oktobar 2011.); Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3580. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1006.

5447 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7719.

5448 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5544–5545, 5549.

5449 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1815 (pod pečatom). V. takođe Mevludin Sejmenović, T. 20455 (27. oktobar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 1005.

5450 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3595.

5451 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1816 (pod pečatom). V. takođe Mevludin Sejmenović, T. 20455 (27. oktobar 2011.).

5452 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3596; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 2 (gdje se, osim toga, navodi da je on od 11. septembra 1991. do 7. januara 1992. takođe bio potpredsjednik Opštinskog odbora SDS-a); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1816–1817 (pod pečatom).

5453 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2375; Mevludin Sejmenović, T. 20529–20531 (28. oktobar 2011); Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3594–3595, 3599–3602, 3618–3624 (gdje je svjedok izjavio i to da je u februaru 1992. SDA poslala SDS-u svoj prijedlog u vezi sa podjelom vlasti u Prijedoru između SDS-a, SDA i HDZ-a, uključujući i podjelu kadrova koji bi bili imenovani na važnije javne funkcije). V. P3704 (Dopis Izvršnog odbora SDA Prijedor SDS-u Prijedor, 16. februar 1992.).

1578. Godine 1991., predstavnici SDS-a predložili su drugim strankama i lokalnim političarima da se Prijedor podijeli na dvije opštine i da se opštinske institucije podijele po nacionalnoj osnovi.[5454] U septembru 1991., optuženi je intervenisao kako bi se smijenio lokalni predsjednik SDS-a u Prijedoru, Srđo Srdić, a na njegovo mjesto postavio Simo Mišković, koji je obećao da će slijediti politiku Glavnog odbora SDS-a.[5455] U decembru 1991., Mišković je dobio Uputstvo s varijantom A i B na sastanku Glavnog odbora SDS-a, kojim je predsjedavao optuženi.[5456] Mišković je zatim upoznao rukovodstvo prijedorskog SDS-a s Uputstvom s varijantom A i B.[5457] Dana 7. januara 1992., članovi SDS-a napustili su Skupštinu opštine Prijedor i formirali sopstvenu skupštinu, koja je proglašena Skupštinom srpskog naroda opštine Prijedor (dalje u tekstu: Srpska skupština Prijedor); Milomir Stakić imenovan je za njenog predsjednika, a Milan Kovačević za predsjednika Izvršnog odbora.[5458] U skladu s Uputstvom s varijantom A i B, Opštinski odbor SDS-a takođe je formirao krizni štab, kasnije preimenovan u Ratno predsjedništvo,[5459] kao informativni centar i centar veze koji je u funkciji 24 sata dnevno.[5460]

5454 Mevludin Sejmenović, T. 20457–20459 (27. oktobar 2011.).

5455 P3706 (Zapisnik sa sastanka Skupštine opštine Prijedor, 11. septembar 1991.), str. 3–4; P2571 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Radomira Neškovića; (ii) Radovana Karadžića i Miškovića; i (iii) Radovana Karadžića i Srđe Srdića, 20. decembar 1991.), str. 4–15; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3599–3601. V. P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 18; Simo Mišković, T. 45351–45361 (18. decembar 2013.).

5456 D4206 (Izjava svjedoka Sime Miškovića od 6. decembra 2013.), par. 10; Milomir Stakić, T. 45227–45228 (17. decembar 2013.). V. P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 6–7; Simo Mišković, T. 45363 (18. decembar 2013.).

5457 P2595 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 27. decembar 1991.), str. 1; P5517 (Rezime sastanka predstavnika rejona opštine Prijedor za vojna pitanja, bez datuma), str. 1; P6610 (Izvod iz knjige sa zapisnicima sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 1. V. Simo Mišković, T. 45363 (18. decembar 2013.); P6587 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Sime Miškovića u predmetu *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 15178. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1007.

5458 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3634, 3641; Simo Mišković, T. 45365 (18. decembar 2013.); Milomir Stakić, T. 45227–45228 (17. decembar 2013.); D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 2, 11; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1820 (pod pečatom); P2099 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "U ovoj opštini žive i Srbi", 31. januar 1992.); P6581 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Kako je 30. april … video dr Milomir Stakić …", 28. april 1994.), str. 1. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1008.

5459 P2104 (Video-snimak intervjua s Milomirom Stakićem i Vladimirom Arsićem), str. 2; P2608 (Izvještaj Izvršnog odbora SDS-a o obrazovanju ratnih predsjedništava, 31. maj 1992.), str. 1; P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.); D411 (Zapisnik sa 17. sjednice Vlade SrRBiH, 31. maj 1992.), str. 2; P11 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Predstavnici Krajine u Prijedoru", 17. juli 1992.), str. 3; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 2. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1032.

5460 D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 11; P6610 (Izvod iz knjige sa zapisnicima sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 1; P2630 (Transkript emisije Radio Prijedora), str. 7; Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 12971. V. Simo Mišković, T. 45365–45366 (18. decembar 2013.); Dragan Kezunović, T. 14943–14946 (20. jun 2011.); P2744 (Izvod iz evidencije SJB-a Prijedor); Dušan Janković, T, 47340–47341 (18. februar 2014.). V. takođe P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 6–7.

1579. Dana 17. januara 1992., Srpska skupština Prijedor jednoglasno se izjasnila za pridruživanje ARK-u.[5461] Stakić, Mišković, Drljača i Kovačević izabrani su za odbornike u Skupštini ARK-a 26. marta 1992.[5462] U februaru 1992., Mišković je bio na još jednom sastanku s optuženim u Sarajevu; na tom sastanku, optuženi je naredio da se pređe na realizaciju drugog stepena Uputstva s varijantom A i B.[5463] Mišković je kasnije prenio ovo uputstvo Opštinskom odboru SDS-a.[5464]

1580. Dana 16. aprila 1992., Srpska skupština Prijedor izabrala je ljude za različite funkcije, uključujući Boška Mandića koji je izabran za potpredsjednika Izvršnog odbora, i Drljaču, koji je izabran za načelnika SJB-a.[5465] Drljača je stupio na dužnost tek 30. aprila 1992., po zauzimanju Prijedora.[5466] Dana 23. aprila 1992., Opštinski odbor SDS-a odlučio je, između ostalog, da ojača Krizni štab, da se "sve jedinice i rukovodni kadar" podrede Kriznom štabu, te "da se odmah počne raditi na preuzimanju vlasti bez obzira na koordinaciju s JNA".[5467] Sve do 30. aprila 1992., SDA i HDZ su nastavili pregovore sa SDS-om.[5468] Dana 30. aprila 1992., Stakić je postavljen za predsjednika opštine Prijedor.[5469] U to vrijeme, prijedorski SDS je redovno primao uputstva iz centrale SDS-a, a prijedorski Krizni štab je dobijao i provodio odluke Skupštine bosanskih Srba.[5470]

5461 P3728 (Odluka Skupštine opštine Prijedor, 17. januar 1992.); D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 13. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1009.

5462 P5566 (Zapisnik sa 4. sjednice Skupštine srpskog naroda opštine Prijedor, 26. mart 1992.).

5463 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 5–7; P5516 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 17. februar 1992.), str. 1. V. P6588 (Priznanica hotela "Holiday Inn", 14.-15. februar 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 1010.

5464 P5516 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 17. februar 1992.), str. 1; v. Simo Mišković, T. 45373–45375 (18. decembar 2013.).

5465 P2097 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Izabrana vlada Srpske opštine", 24. april 1992.), str. 1; P2630 (Transkript emisije Radio Prijedora), str. 7; Dušan Janković, T. 47269 (18. februar 2014.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1011. U vrijeme kada je Drljača izabran, član SDA Hasan Talundžić nalazio se na položaju načelnika SJB-a u Prijedoru. V. Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3595, 3619–3624; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6558–6559; Dušan Janković, T. 47269 (18. februar 2014.).

5466 Mevludin Sejmenović, T. 20540 (28. oktobar 2011.); Dušan Janković, T. 47269 (18. februar 2014.); P2630 (Transkript emisije Radio Prijedora), str. 7 (gdje se kaže da je Drljača 30. aprila 1992. obavijestio Kovačevića da su sve osobe imenovane 16. aprila na svom mjestu i da od tada funkcionišu); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6559. V. takođe par. 1597. Drljača je zvanično postavljen za načelnika SJB-a 30. jula 1992. P6379 (Odluka MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.; Zahtjev CSB-a Banjaluka, 4. maj 1992.; Odluka CSB-a Banjaluka, 30. juli 1992.; Odluka CSB-a Banjaluka, 13. juni 1992.), *e-court* str. 5–6.

5467 D1830 (Zapisnik sa sjednice Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 23. april 1992.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1012.

5468 Mevludin Sejmenović, T. 20465 (27. oktobar 2011.).

5469 D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 2.

5470 P2560 (Pismo Radovana Karadžića predsjednicima opština, 23. mart 1992.); P3536 (Odluke i naređenja Skupštine opštine i Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 49, 80–81; D4468 (Skupština opštine Prijedor, Potvrđivanje odluka koje je donio Krizni štab, 24. juli 1992.), *e-court* str. 2; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 53–54. V. takođe P5414 (Pismo Kabineta predsjednika SDS-a, 20. april 1992.).

1581. Dana 20. maja 1992., Srpska skupština Prijedor zvanično je usvojila odluku o Kriznom štabu Prijedor od 1. maja 1992., čime je provedeno u djelo Uputstvo Vlade bosanskih Srba od 26. aprila 1992.; Krizni štab Prijedor je reorganizovan i formirana je jedinstvena komanda koja je rukovodila Kriznim štabom, TO-om, policijom i vojskom.[5471] Istoga dana, Srpska skupština Prijedor takođe je postavila Stakića za predsjednika, a Dragana Savanovića za potpredsjednika Kriznog štaba; kao drugi članovi Kriznog štaba postavljeni su, između ostalih, Kovačević, Slobodan Kuruzović, Boško Mandić, Drljača i Slavko Budimir.[5472]

(b) Propaganda i militarizacija Prijedora

1582. Kada je 1991. počeo sukob u Hrvatskoj, stanovnici Prijedora počeli su se osjećati nesigurno.[5473] Kada je počela mobilizacija vojnih obveznika koji su trebali da budu poslati s JNA u Hrvatsku, mnogi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati odlučili su da se ne odazovu na poziv; to neodazivanje nesrba dovelo je do toga da su bosanski Srbi činili većinu obveznika JNA koji su otišli da se bore u Hrvatskoj.[5474] U isto vrijeme intenzivirana je propaganda koje je imala za cilj širenje straha među stanovništvom.[5475] Krajem 1991. ili početkom 1992., SDS je zauzeo "odašiljač" na Mrakovici, s kojeg su od tada emitovani samo srpski programi.[5476] U februaru 1992., JNA je preuzela televizijski relej na Kozari, blokirala TV prenose iz Hrvatske i Sarajeva i dozvolila emitovanje programa samo iz Beograda i Banjaluke.[5477] Radio i TV emisije prenosile su propagandu i u njima su korišteni pogrdni nazivi za nesrbe.[5478] Radio Prijedor javljao je da ljekari, bosanski Muslimani, pokušavaju smanjiti prirodni priraštaj među Srbima u tom dijelu BiH, bilo sterilizacijom Srpkinja ili tako što trudnim srpskim ženama daju injekcije kako bi mogle rađati samo žensku djecu; ti navodi izazivali su veliki strah među srpskim stanovništvom u Prijedoru i

5471 P2605 (Odluka opštine Prijedor o organizaciji i radu Kriznog štaba Prijedor, maj 1992.), str. 2–5; P3536 (Odluke i naređenja Skupštine opštine i Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 1–9; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 20; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3677–3679; P3529 (Zapisnik sa 4. sjednice Savjeta za narodnu odbranu Prijedor, 15. maj 1992.), str. 2; D4468 (Skupština opštine Prijedor, Potvrđivanje odluka koje je donio Krizni štab, 24. juli 1992.), *e-court* str. 2. V. takođe P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.); P2966 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 15. maj 1992.), str. 1–2; činjenica o kojoj je presuđeno 1026. V. par. 142–144.

5472 P3536 (Odluke i naređenja Skupštine opštine i Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 7–9. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1027.

5473 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1817–1818 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10363 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

5474 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1818 (pod pečatom); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7719. V. takođe Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5658.

5475 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1819 (pod pečatom).

5476 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5550.

5477 P5633 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stanića, 5. novembar 1991.), str. 6; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7058.

5478 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6618.

negativno uticali na međunacionalne odnose u opštini.[5479] Propaganda je takođe korištena da bi se Srbi podstakli da prihvate diskriminatornu politiku usmjerenu protiv nesrba; oni Srbi koji su odbijali da se povinuju ovoj diskriminatornoj politici prema nesrbima žigosani su kao "izdajnici".[5480]

1583. Počev od 1991. pa sve do proljeća 1992., oružje iz skladišta JNA dijeljeno je u Prijedoru jedinicama TO-a Prijedor, a zatim i mjesnim zajednicama.[5481] U to vrijeme su širom opštine Prijedor postavljeni i kontrolni punktovi.[5482] Do kraja 1991., u Prijedoru se nalazila najveća koncentracija oružja bivše JNA.[5483] Oružje koje je podijeljeno u mjesnim zajednicama bosanskih Muslimana bilo je zastarjelo ili je municija bila neodgovarajuća, dok su mjesne zajednice bosanskih Srba dobile više oružja i bez takvih problema.[5484] Krajem 1991., vojni helikopteri JNA slijetali su nekoliko puta na dan u srpske dijelove Prijedora i dijelili oružje.[5485] Početkom 1992., Opštinski odbor SDA dobijao je izvještaje od ljudi koji su vidjeli kamione JNA s vojnicima JNA kako dijele oružje u srpskim selima, kao i izvještaje o tome da JNA organizuje grupe za obučavanje Srba.[5486]

1584. U avgustu 1991., 300 do 400 Srba iz Prijedora i s područja Krajine poslato je u mjesto Podgradci na tajni, specijalni kurs policijske obuke koji su držali instruktori iz Srbije pod

---

5479 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5550–5551; svjedok KDZ523, T. 23349–23350 (19. januar 2012.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je objavljena informacija da Esad Sadiković, ugledni ljekar, bosanski Musliman, koji je radio za UNHCR, radi na sterilizaciji Srpkinja da bi se rađalo manje Srba). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1188. Sadiković je kasnije odveden u Omarsku i ubijen. V. par. 1766, 1776–1778.

5480 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1094.

5481 D2265 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Srđom Srdićem), str. 26; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3605–3606; Mevludin Sejmenović, T. 20459–20460 (27. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je bio očevidac naoružavanja Srba u Prijedoru i da je za to i čuo, između ostalog, iz izvještaja o vojnim helikopterima koji su donosili oružje Srbima u pojedina sela); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7719–7720; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2617 (pod pečatom).

5482 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2296–2297, 2360; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1832 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5878 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 6; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 6. V. takođe svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3917.

5483 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6770; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3605–3607.

5484 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3605–3607; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6779–6780 (gdje je svjedok izjavio i da su hrvatska sela u Ljubiji bila veoma slabo naoružana i da bosanski Muslimani i Hrvati iz Prijedora "nisu imali nikakve šanse", jer je sve naoružanje koje su dobili ili sakupili bilo "veoma […] bijedno").

5485 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2328–2331, 2367, 2381; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 8; P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 5–6; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7059.

5486 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3608–3610. V. P4262 (Zahtjev Izvršnog odbora Skupštine opštine Banjaluka, 19. avgust 1994.), str. 1; P4263 (Video-snimak svečane dodjele

rukovodstvom kapetana Dragana.[5487] Radoslav Brđanin, Stojan Župljanin i Drljača obišli su polaznike tog kursa.[5488]

1585. Do kraja aprila 1992., u Prijedoru je formirano više tajnih srpskih policijskih stanica i mobilisano je više od 1.500 srpskih policajaca.[5489]

1586. Početkom maja 1992., Srpska skupština Prijedor je, na osnovu naređenja dobijenih od ARK-a i Ministarstva odbrane RS-a, naredila mobilizaciju tako da su svi vojni obveznici u ARK-u bili dužni da se stave na raspolaganje TO-u.[5490] Dana 22. maja, Krizni štab je naredio daljnju mobilizaciju na osnovu odluke Predsjedništva SrRBiH od 20. maja 1992., prema kojoj su se vojni obveznici morali javiti u svoje ratne jedinice, a mobilisani su samo Srbi.[5491] JNA se povukla iz BiH oko 20. maja 1992., nekoliko dana prije napada na Hambarine; međutim, prema Sejmenovićevim riječima, JNA se nije zaista povukla, već su "oni […] promijenili ime" a "oficiri su se sami zvali srpska vojska".[5492] U stvari, broj vojnika na području Prijedora se povećao nakon povlačenja JNA iz BiH.[5493] Radmilo Zeljaja, komandant 43. motorizovane brigade, kasnije nazvane 343. motorizovana brigada, u potpunosti je sarađivao s Drljačom i SJB-om u ovom periodu.[5494]

1587. U junu 1992. u Prijedoru je od pripadnika prijedorske civilne policije formirana jedinica civilne policije, kasnije nazvana "interventni vod"; kapetan Jović, načelnik VP-a u Prijedoru, povjerio je njeno formiranje Milutinu Čađi.[5495] Interventni vod je formiran po naređenju Kriznog

---

odlikovanja Crvenim beretkama, s transkriptom), *e-court* str. 2–3 (gdje se kaže da je 1991. ili 1992. formirano 26 kampova za obuku specijalnih jedinica policije RS-a i RSK-a).

5487 **[REDIGOVANO]**. Svi instruktori nosili su uobičajene maskirne vojne uniforme s oznakom "Milicija Krajine" na rukavu. V. P3813 (Oznake grupe "Vukovi" Milicije Krajine). V. takođe P4258 (Mapa ARK-a).

5488 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21061–21062, 21065 (pod pečatom).

5489 P5518 (Izvještaj SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 30. april 1992.). V. P5528 (Izvještaj SJB-a Prijedor, juni 1992.), str. 2 (gdje se opisuje formiranje policijskih stanica u sjeni); činjenica o kojoj je presuđeno 1013.

5490 P2818 (Odluka Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, 4. maj 1992.), str. 1–2; P3535 (Zapisnik sa 2. sjednice Savjeta za narodnu odbranu Prijedor, 5. maj 1992.), str. 1–2; P3530 (Zapisnik Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 9. maj 1992.), str. 2.

5491 P3537 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 22. maj 1992.), str. 1–2; P3919 (Odluka Radovana Karadžića, 20. maj 1992.); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 7–8.

5492 Mevludin Sejmenović, T. 20478–20749 (27. oktobar 2011.).

5493 Mevludin Sejmenović, T. 20479 (27. oktobar 2011.). V. takođe Mevludin Sejmenović, T. 20588–20590 (28. oktobar 2011.).

5494 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21070, 21073–21074 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6559 (gdje je svjedok izjavio da u to vrijeme nije bilo moguće da neko bude načelnik SJB-a bez Stakićeve saglasnosti).

5495 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21067–21068, 21070, 21073 (pod pečatom); svjedok KDZ523, T. 23345–23346, 23376–23377 (19. januar 2012.) (zatvorena sjednica). V. takođe Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6625.

štaba Prijedor.[5496] Interventnim vodom komandovao je Miroslav Paras, a vod se sastojao od dva odjeljenja; komandir jednog odjeljenja bio je Pero Čivčić, a komandir drugog Dragoljub Gligić.[5497] Dužnosti interventnog voda obuhvatale su sprečavanje i suzbijanje kriminaliteta, hapšenje i zatvaranje osoba iz grupa bosanskih Muslimana koje su navodno bile umiješane u "napade na Prijedor" od 30. maja 1992., kao i "normalizacij[u] život[a] u samom gradu Prijedoru i na teritoriji čitave opštine".[5498] Nadalje, komandiri interventnog voda naređivali su hapšenja određenih bosanskih Muslimana na osnovu spiskova koje su sastavljali sami ti komandiri; ti su spiskovi obuhvatali ugledne bosanske Muslimane kao što su ljekari, advokati, profesori i vjerski dužnosnici, kao i bosanski Muslimani koji su preko svojih predaka imali veze s događajima u Drugom svjetskom ratu.[5499] Za vrijeme operacija protiv bosanskih Muslimana, interventni vod je sarađivao s vojskom i bio pod njenom komandom.[5500]

(3) Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru

1588. Grad Prijedor nalazi se u središtu opštine Prijedor.[5501] Sam grad Prijedor imao je mješovito stanovništvo, s tim što su naselje Stari grad u centru Prijedora naseljavali pretežno bosanski Muslimani.[5502] U centru Starog grada nalazila se stara džamija okružena muslimanskim grobljem, zvanim Mezar.[5503] Skupština opštine, sjedište lokalne vlasti u opštini Prijedor, nalazila se u centru grada, kao i Izvršno vijeće i drugi organi izvršne vlasti.[5504]

1589. Početkom aprila 1992., u gradu Prijedoru povećao se broj naoružanih Srba na ulicama i u kafićima;[5505] mnogi od njih nosili su uniforme i oznake JNA, a drugi su bili u policijskim uniformama.[5506]

5496 D2039 (Naređenje Kriznog štaba Prijedor, 17. juni 1992.). V. P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.), str. 2. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1256, 2487. Iako je interventni vod formiran naredbom Kriznog štaba Prijedor, Stakić je tvrdio da nikada nije saznao za njegovo formiranje; nadalje, iako je Drljača, kao načelnik SJB-a Prijedor, direktno izvještavao Krizni štab o realizaciji niza odluka Kriznog štaba, uključujući i formiranje interventnog voda, Stakić je izjavio da Drljača nije obavještavao Krizni štab o svemu što je radio i, osim toga, rekao je da je "on je ovo napisao […] ali nije i tako postupao". Milomir Stakić, T. 45244–45248 (17. decembar 2013.).

5497 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21071 (pod pečatom).

5498 P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.), str. 2; svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21072 (pod pečatom).

5499 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21120–21122 (pod pečatom); svjedok KDZ523, T. 23352–23353 (19. januar 2012.) (zatvorena sjednica).

5500 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21072–21073 (pod pečatom).

5501 P569 (Mapa opštine Prijedor). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1003; P2096 (Mapa grada Prijedora).

5502 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1794–1795, 1801 (pod pečatom).

5503 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1802 (pod pečatom).

5504 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1795 (pod pečatom); P2096 (Mapa grada Prijedora).

5505 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5551, 5553.

1590. Dana 29. aprila 1992., SDS Prijedor je primio faks, naizgled od Alije Delimustafića i Predsjedništva BiH, s naredbom policijskim stanicama u BiH da "otpoč[nu] borbena dejstva" i obezbijede predaju JNA.[5507] Dana 29. aprila, Mirsad Mujadžić, predsjednik Opštinskog odbora SDA, pozvan je na sastanak s pukovnikom Arsićem iz 5. korpusa JNA i Miškovićem u prijedorskoj kasarni na Urijama, gdje mu je pokazan taj faks; Mujadžić je odmah pomislio da je riječ o falsifikatu i iznio to uvjerenje pukovniku Arsiću i Miškoviću.[5508] Te večeri, za vrijeme večere, Mujadžić je ponovio Arsiću i Miškoviću da SDA ne namjerava napasti SDS niti bosanske Srbe u Prijedoru.[5509]

1591. Svjedoci odbrane izjavili su da 23. aprila 1992., kada je održana sjednica Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, SDS još uvijek nije bio siguran kako će postupiti u slučaju sukoba, te da je zauzimanje Prijedora predstavljalo neplaniranu reakciju na faks Alije Delimustafića.[5510] Vijeće je uzelo u obzir sljedeće dokaze koji potvrđuju da je zauzimanje Prijedora bilo planirano znatno prije nego što je primljen pomenuti faks od 29. aprila: (i) prema Mandićevim riječima, prijedorski SDS organizovao se znatno prije nego što je 29. aprila primljen pomenuti faks; (ii) Kovačević je na Radio Prijedoru izjavio da je znatno prije 30. aprila "sve […] to bilo fino pripremljeno i napravljeno, i mi smo fino sačekali taj trenutak koji smo sebi odredili i onda smo [29. aprila 1992.] u 04:00 sata […] tako i napravili", kao i da je "to […] stvarno išlo onako kako smo [mi] to zamislili"; (iii) prema Sejmenovićevim riječima, prijedorski SDS je zapravo već 23. aprila imao "potpuno razrađeni plan"; (iv) Mišković je smatrao da je preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru 30. aprila 1992. bilo dio realizacije Varijante B i da je to "značilo da treba izvršiti određene pripreme […] zbog preuzimanja vlasti"; i najzad, (v) Dušan Janković je izjavio da je 16. aprila donesena odluka da se Drljača 30. aprila postavi za načelnika SJB-a.[5511] Vijeće je takođe

---

5506 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5551, 5553, 5554 (gdje je svjedok izjavio i to da mu je u to vrijeme jedan od naoružanih Srba u Prijedoru rekao da oni samo žele da odbrane Jugoslaviju i da svi Srbi žive u jednoj državi, kao i da nikada neće dopustiti da taj "dio [BiH] bude hrvatska, odnosno ustaška zemlja, ili džamaharija", što je pogrdni naziv za državu u kojoj bi Muslimani živjeli i bili na vlasti).

5507 D400 (Naređenje MUP-a BiH, 29. april 1992.); Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3665–3666; P6587 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Sime Miškovića u predmetu *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 15223.

5508 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3662–3667 (gdje je svjedok dalje izjavio da je kasnije utvrđeno da je taj dokument vjerovatno poslala kontraobavještajna služba JNA kako bi se armiji dao "povod" za intervenciju). Mujadžić je takođe obavljao funkciju predsjednika SDA u Banjaluci za vrijeme sukoba, a bio je i poslanik u Skupštini BiH. Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3575–3576, 3578.

5509 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3667–3668.

5510 V. D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 16; D4229 (Izjava svjedoka Boška Mandića od 18. januara 2014.), par. 23; D4228 (Izjava svjedoka Zdravka Torbice od 18. januara 2014.), par. 9; D400 (Naređenje MUP-a BiH, 29. april 1992.), str. 1. Optuženi je takođe iznio svoje argumente u vezi s ovim pitanjem tokom unakrsnog ispitivanja Mevludina Sejmenovića, T. 20588 (28. oktobar 2011.).

5511 V. Boško Mandić, T. 45757–45758 (21. januar 2014.); P2630 (Transkript emisije Radio Prijedora), str. 7; Mevludin Sejmenović, T. 20588 (28. oktobar 2011.); Simo Mišković, T. 45381, 45408 (18. decembar 2013.); P6587 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Sime Miškovića u predmetu *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T.

formalno primilo na znanje činjenicu da je nasilno preuzimanje opštinske vlasti u Prijedoru bilo pripremljeno znatno prije 1. maja 1992. i da je faks rukovodilaca BiH upotrijebljen kao izgovor za preuzimanje vlasti u opštini Prijedor.[5512] Vijeće stoga konstatuje da je preuzimanje vlasti u Prijedoru isplanirano znatno prije 30. aprila 1992. i da nije predstavljalo neplaniranu reakciju na prijetnje upućene bosanskim Srbima u Prijedoru.

1592. Dana 30. aprila 1992., Srpska skupština Prijedor i prijedorski SDS organizovali su preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru koje su izvršile snage JNA, uključujući 5. kozarsku brigadu, kao i pripadnici SJB-a Prijedor i drugih tajnih srpskih policijskih stanica.[5513] U noći sa 29. na 30. aprila 1992., pripadnici SJB-a i rezervnih policijskih stanica, od kojih su neki nosili vojne uniforme, okupili su se u Čirkin Polju, dijelu grada Prijedora.[5514] Između 01:00 i 05:00 sati, srpske snage postavile su patrole, snajperska gnijezda, mitraljeska gnijezda, vreće s pijeskom i kontrolne punktove na više lokacija širom grada Prijedora; nesrpsko stanovništvo nije pružilo nikakav otpor.[5515]

1593. Do jutarnjih sati 30. aprila, vojnici su zauzeli sve najvažnije ustanove i zgrade u Prijedoru, kao što su zgrada Skupštine opštine, policijska stanica, dom zdravlja, zgrada suda, banka, pošta i

---

15223; Dušan Janković, T. 47268–47270 (18. februar 2014.). V. takođe P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 2; P5528 (Izvještaj SJB-a Prijedor, juni 1992.), str. 2; D1830 (Zapisnik sa sjednice Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 23. april 1992.), str. 1; Zdravo Torbica, T. 45732–45733 (21. januar 2014.). V. par. 1580.

5512 V. činjenice o kojima je presuđeno 1015, 1020.

5513 Mevludin Sejmenović, T. 20465–20466 (27. oktobar 2011.), T. 20589 (28. oktobar 2011.); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6568; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 12; P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 2; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 16; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3668–3669; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 15; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 3 (pod pečatom); Nusreta Sivac, T. 20387 (26. oktobar 2011.); Edward Vulliamy, T. 21079 (9. novembar 2011.); P2630 (Transkript emisije Radio Prijedora), str. 1–6 (gdje se opisuju pripreme za preuzimanje vlasti i događaji koji su se odigrali 30. aprila 1992.); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 6, 32; P5518 (Izvještaj SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 30. april 1992.); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 15–16. V. D1838 (Redovni borbeni izvještaj Komande 5. korpusa JNA Komandi 2. vojne oblasti, 1. maj 1992.), str. 1. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1014, 1015, 1016; P6611 (Bilten Taktičke grupe 4, maj 1994.), str. 1–2.

5514 P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 2; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1016.

5515 Mevludin Sejmenović, T. 20465–20466 (27. oktobar 2011.); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6568; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 12; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3668–3669; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7720; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 15; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1823 (pod pečatom); P2630 (Transkript emisije Radio Prijedora), str. 1–6. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1014, 1017.

radio stanica.[5516] Kasnije toga dana, i zastave na opštinskim zgradama u gradu Prijedoru zamijenjene su srpskim zastavama s četiri ćirilična slova "S".[5517]

1594. Dan po preuzimanju vlasti u gradu, proglas o tome koji je pripremio SDS pročitan je na Radio Prijedoru i ponavljan tokom cijelog dana.[5518] Toga jutra, jedna grupa naoružanih vojnika opkolila je zgradu Radio Prijedora.[5519] Stakić je došao u Radio Prijedor gdje su ga predstavili zaposlenima kao predsjednika Srpske opštine Prijedor.[5520] Na radiju je pročitano saopštenje za štampu, a Stakić je intervjuisan.[5521] U toku tog intervjua, Stakić je izjavio da on predstavlja Srpsku opštinu Prijedor kao njen predsjednik, i da rukovodstvo srpske opštine nije više moglo čekati na dogovor sa SDA, što je bio razlog za zauzimanje teritorije koja Srbima po pravu i pripada. Odgovarajući na pitanje šta će biti sa žiteljima Prijedora, bosanskim Muslimanima, Stakić je rekao: "Mi s njima nemamo ništa. Oni mogu, na svom dijelu općine, na svojoj teritoriji, da se organiziraju kako oni žele i misle da je za njih najbolje."[5522] Stakić je pomenuo nekoliko područja u okviru opštine koja su smatrana muslimanskim, uključujući Kozarac, Brdo i naselje Stari grad u gradu Prijedoru.[5523]

1595. Poslije preuzimanja vlasti, u prvo vrijeme je i Srbima i nesrbima bilo zabranjeno da napuštaju opštinu Prijedor, a kasnije je zabranjeno i napuštanje nesrpskih područja opštine i kretanje u pravcu grada Prijedora.[5524]

(a) Izbacivanje nesrba iz policije, administrativnih i sudskih organa i s posla

1596. Dana 30. aprila nesrbima nije bio dozvoljen ulazak na njihova radna mjesta i u druge ustanove, a s rukovodećih položaja su otpušteni.[5525] Nusreta Sivac, bosanska Muslimanka i sudija opštinskog suda u gradu Prijedoru, došla je na posao 30. aprila i zatekla naoružane srpske vojne i paravojne jedinice u zgradi suda.[5526] Pokušala je da uđe u zgradu, a jedan od vojnika pitao ju je

---

5516 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1822–1823, 1828 (pod pečatom); P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 3 (pod pečatom); Nusreta Sivac, T. 20387 (26. oktobar 2011.). V. činjenice o kojima je presuđeno 1016, 1017, 1018, 1019.

5517 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1823 (pod pečatom); Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5553.

5518 Činjenica o kojoj je presuđeno 1022.

5519 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1018.

5520 **[REDIGOVANO]**.

5521 **[REDIGOVANO]**. V. D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 16.

5522 **[REDIGOVANO]**; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6568–6570.

5523 **[REDIGOVANO]**.

5524 Mevludin Sejmenović, T. 20468 (27. oktobar 2011.).

5525 Mevludin Sejmenović, T. 20468–20469 (27. oktobar 2011.); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1835–1836 (pod pečatom). V. takođe P3694 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a poslati predsjednicima opština, 11. maj 1992.), str. 1; činjenica o kojoj je presuđeno 1096.

5526 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 2–3 (pod pečatom).

kako se zove i obavijestio je da ona više tu ne radi.[5527] Većina sudija, tužilaca i advokata, bosanskih Muslimana, na sličan je način otpuštena u prvim danima nakon preuzimanja vlasti u gradu, a na njihova mjesta postavljeni su Srbi.[5528] Nusreta Sivac je navela nekoliko sudskih službenika, bosanskih Muslimana, koji su otpušteni i odvedeni u logor Omarska, gdje su izdvajani kao muslimanski intelektualci.[5529]

1597. Pripadnici policije koji su bili nesrbi razoružani su i otpušteni, ili su bili prisiljeni da potpišu izjavu o lojalnosti ukoliko su željeli ostati na poslu.[5530] Komandiri policije nesrbi su smijenjeni, a na njihova mjesta postavljeni su Srbi – Drljača je stupio na dužnost načelnika SJB-a Prijedor, na koju je bio izabran dvije nedjelje ranije, Dušan Janković je postao komandir policijske stanice Prijedor, a Željko Mejakić je postao komandir policijskog odjeljenja.[5531] Nekoliko dana po preuzimanju vlasti u gradu, većina nastavnika nesrba također je otpuštena iz škola.[5532]

1598. Također 30. aprila, svjedok KDZ094 je otkrio da je službeno vozilo koje je vozio prebačeno iz depoa u sjedište preduzeća na Urijama, gdje je glavna kapija bila zatvorena, a naoružani srpski stražar u zelenoj vojnoj uniformi pokušao je da ga pretrese da bi vidio da nema oružje, ali je on to odbio; svjedok KDZ094 zatim je otišao kući i nije se više vraćao na posao, a nisu ni drugi nesrbi koji su radili za isto preduzeće.[5533]

1599. Poslije preuzimanja vlasti u gradu, Atlija je otišao na posao u rudnike Ljubija, a šef mu je rekao da je SDS preuzeo vlast u Prijedoru i da treba da ide kući; Atlija se vratio u svoje rodno mjesto, Briševo.[5534] Kasnije su mu rekli da se neki Srbin uselio u njegov stan u Prijedoru.[5535] Nadalje, dan po preuzimanju vlasti u gradu, svjedoka KDZ611 su dok je išao na posao zaustavili na kontrolnom punktu na kojem su bili naoružani Srbi u uniformama JNA; oni su primorali sve

---

5527 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 3 (pod pečatom). V. također Nusreta Sivac, T. 20387 (26. oktobar 2011.).

5528 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 3–4 (pod pečatom).

5529 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 3–4 (pod pečatom). V. P3553 (Odluka Izvršnog odbora Prijedor, 4. maj 1992.). V. također par. 1749, 1766.

5530 Mevludin Sejmenović, T. 20467–20468 (27. oktobar 2011.).

5531 D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 6. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1023; par. 1580.

5532 Mevludin Sejmenović, T. 20468 (27. oktobar 2011.).

5533 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5875–5878, 5982 (pod pečatom).

5534 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5553–5555.

5535 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5554–5555, 5659–5660.

nesrbe da izađu iz autobusa u kome je bio i svjedok KDZ611 i rekli mu da više ne treba da dolazi na posao.[5536]

1600. Tokom nekoliko dana poslije zauzimanja grada, zaposleni u Radio Prijedoru dobili su da pročitaju preko radija nekoliko saopštenja, od kojih se jedno odnosilo na policijski sat koji su uvele srpske vlasti u Prijedoru.[5537] Jednog od tih dana, dva muškarca, bosanska Muslimana, od kojih je jedan bio Bećir Medunjanin, lokalni rukovodilac SDA, došla su u radio stanicu i zatražila da se preko radija objavi saopštenje da narod Kozarca želi živjeti u miru i da od njega ne prijeti nikakva opasnost.[5538] Međutim, vojnici koji su bili u zgradi studija spriječili su da se to saopštenje pročita na radiju, tvrdeći da je za to neophodna dozvola iz policije. Kada su se ti ljudi vratili u studio sat kasnije, rekli su da je jedan policajac odbio da im da dozvolu za objavu saopštenja.[5539] Zaposleni na Radio Prijedoru kasnije su otpušteni u skladu s odlukom Kriznog štaba ARK-a.[5540]

1601. Dana 22. juna 1992., Krizni štab ARK-a donio je odluku koja glasi da se na svim mjestima od značaja za funkcionisanje privrede mogu nalaziti isključivo "kadrovi srpske nacionalnosti";[5541] Župljanin je potom proslijedio ovu odluku svim stanicama javne bezbjednosti kako bi ona odmah bila provedena u djelo u ARK-u.[5542] U julu 1992., Krizni štab Prijedor i SJB Prijedor izvijestili su da je u opštini Prijedor odluka Kriznog štaba ARK-a provedena.[5543]

(b) Pretresi kuća i predaja oružja

1602. Poslije preuzimanja vlasti u gradu, na ulicama Prijedora bilo je vojske.[5544] Dana 8. maja 1992., uhapšen je Vahid Cerić, koji je radio za TO.[5545] U skladu s odlukom vlade ARK-a od 4. maja 1992.,[5546] na radiju su čitana saopštenja da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati moraju predati oružje do određenog roka, a da na prednjoj strani kuća treba da okače bijele zastave kao

5536 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5814–5815 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12452–12453 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 6.

5537 **[REDIGOVANO]**.

5538 **[REDIGOVANO]**.

5539 **[REDIGOVANO]**.

5540 **[REDIGOVANO]**.

5541 P7 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 22. juni 1992.).

5542 P6533 (Odluka Kriznog štaba ARK-a koju je proslijedio CSB Banjaluka, 1. juli 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 534. V. par. 2061.

5543 P9 (Informacija Skupštine opštine Prijedor, 13. juli 1992.), str. 2; P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.). V. npr. P3709 (Odluka Izvršnog odbora Prijedor, 7. maj 1992.).

5544 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1832 (pod pečatom).

5545 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1833 (pod pečatom) (gdje je svjedok takođe izjavio da je kasnije vidio Vahida Cerića na Manjači).

5546 P2818 (Odluka Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, 4. maj 1992.).

znak lojalnosti vlastima.[5547] Ugledni nesrbi iz lokalne zajednice, među kojima su bili dr. Esad Sadiković i Dedo Crnalić, obilazili su kuće nesrba i nagovarali ljude da predaju sve oružje koje eventualno imaju kako bi se izbjegao sukob.[5548] Srpskim stanovnicima grada Prijedora bilo je dozvoljeno da zadrže oružje, a ono je i dijeljeno lokalnim Srbima.[5549]

1603. Osim toga, kuće bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata su često pretresane i pljačkane.[5550] Dana 12. maja 1992., dvojica ljudi iz CSB-a došla su u stan Nusreta Sivca, novinara TV Sarajevo, i obavijestila ga da imaju nalog da ga odvedu u CSB kako bi se sastao s načelnikom Rankom Mijićem.[5551] Mijić je rekao Nusretu Sivcu da je dobio nalog od "novih srpskih vlasti" i Kriznog štaba da konfiskuje svu njegovu opremu za snimanje.[5552] Sva oprema mu je i oduzeta, uključujući i veliki kombi opremljen kamerama, kao i njegove privatne trake.[5553] Nusreta Sivca su još neko vrijeme zadržali u CSB-u, a potom mu dozvolili da se vrati kući nakon što ga je Mijić upozorio da se ne udaljava iz Prijedora za slučaj da treba da mu postave još neka pitanja.[5554]

1604. Tokom mjeseca maja 1992., Srbi su preko policijske radio-veze stalno pominjali da treba uništiti džamije i sve drugo što pripada "balijama", te da treba uništiti i same "*balije*".[5555]

(c) Sukobi u gradu Prijedoru

1605. Dana 30. maja 1992., grupa od dvadesetak bosanskih Muslimana koju je predvodio Slavko Ećimović izvela je napad na grad Prijedor.[5556] Na radiju je objavljeno da Ećimović, bosanski Musliman kome su srpski policajci upućivali prijetnje poslije preuzimanja vlasti od strane SDS-a,

---

5547 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1833 (pod pečatom); P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 5–6 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6576; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 27. V. takođe svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21119–21120 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 1021.

5548 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1837–1838 (pod pečatom).

5549 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1854–1855 (pod pečatom).

5550 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1834 (pod pečatom); P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 6 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1097.

5551 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6570.

5552 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6570–6571.

5553 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6571–6572.

5554 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6571.

5555 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1024.

5556 Nusret Sivac, T. 19585, 19598–19599 (28. septembar 2011.); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6572–6573; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1846–1847, 2012–2014 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10376 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21067 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su paravojne jedinice bosanskih Muslimana napale grad Prijedor). Stakić je rekao da su se u gradu Prijedoru u ranim jutarnjim satima 30. maja 1992. čuli paljba i pucnjava, a kod zgrade MUP-a i eksplozije. Milomir Stakić, T. 45232 (17. decembar 2013.).

napada grad Prijedor u pokušaju da ga "oslobodi".[5557] Međutim, prema riječima Nusrete Sivac, ta grupa je bila isuviše mala da bi mogla uspješno zauzeti zgrade radio stanice, MUP-a ili drugih važnih ustanova.[5558]

1606. Oko 09:00 sati, jedan srpski tenk i vojnici pošli su iz dijela grada u blizini zgrade Skupštine opštine prema naselju Stari grad u gradu Prijedoru.[5559] Preko radija su emitovane radikalne "četničke" pjesme u kojima se pozivalo na ubijanje "Turaka i ostalih nesrpskih naroda" i objavljivani su pozivi svim naoružanim Srbima da brane grad i unište ekstremiste.[5560] U nekom trenutku toga dana došlo je do sukoba između Ećimovića i njegove grupe na jednoj strani i srpskih snaga na drugoj; Ećimovićeva grupa se na kraju povukla u pravcu rijeke Sane, ali je sam Ećimović zarobljen.[5561] Nakon što se Ećimovićeva grupa povukla, srpske snage su oklopnim transporterima, teškom artiljerijom i tenkovima opkolile grad Prijedor, dio po dio.[5562] Od jutarnjih sati pa sve do kasno poslijepodne, tenk i nekoliko minobacača otvarali su vatru na Stari grad u Prijedoru s obale Bereka, izazvavši višesatne požare u nekoliko dijelova tog naselja.[5563] Oko 18:00 sati toga dana, srpske snage zapalile su glavnu džamiju u centru grada Prijedora, poznatu kao Čaršijska džamija.[5564] Džamija Zagrad u gradu Prijedoru takođe je zapaljena i srušena.[5565]

5557 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6572–6573. V. takođe P2630 (Transkript emisije Radio Prijedora), str. 6. Prema riječima Nusrete Sivac, na radiju su izneseni navodi da mala naoružana grupa nesrba ne prihvata da Prijedor postane srpski grad. Nusreta Sivac, T. 20398 (26. oktobar 2011.).

5558 Nusreta Sivac, T. 20398–20399 (26. oktobar 2011.).

5559 Milomir Stakić, T. 45232 (17. decembar 2013.).

5560 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6572–6573.

5561 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6574; Nusret Sivac, T. 19593 (28. septembar 2011.). Ećimović je kasnije odveden u Omarsku i ubijen; pored toga, ubijena je i cijela njegova porodica, a njegovog kuma su u Omarskoj izdvojili i pretukli kada se saznalo da ima veze sa njim. V. Nusret Sivac, T. 19593 (28. septembar 2011.); Ivo Atlija, T. 20349 (26. oktobar 2011.); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1878 (pod pečatom); Željko Mejakić T. 44255–44256, (29. novembar 2013.). V. takođe par. 1766.

5562 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6574.

5563 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6575.

5564 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6575–6576, 6606–6607 (gdje je svjedok rekao i to da su kasnije, u avgustu 1992., uništene i katolička crkva u gradu Prijedoru i džamija u naselju Puharska); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7800–7801. Osobe koje su zapalile džamiju bile su Milenko Milić, pripadnik paravojne grupe Milana Andžića, kao i njegov komandant Momčilo Radanović i Milorad Vokić, policajac i Drljačin tjelohranitelj. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1282, 1284, 1285; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 222–224.

5565 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6575. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1283; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 225–226. V. par. 1887.

Veći dio Starog grada razoren je ili porušen tokom napada; džamiju u Starom gradu srpske snage srušile su tenkovima.[5566]

1607. Tokom čitavog tog dana, 30. maja, vojnici s crvenim beretkama, crvenim trakama i raznim drugim oznakama pretresali su stanove, uključujući i stan Nusreta Sivca, tražeći oružje i alkohol i uzimajući sve što su htjeli.[5567] Srpske snage takođe su sprovele više kolona ljudi, među kojima su bili i stariji ljudi i djeca, s bijelim trakama oko ruke; na čelu svake kolone bio je čovjek koji je nosio bijelu zastavu, a kolone su sprovedene do različitih lokacija u gradu Prijedoru gdje su došli autobusi da ih prevezu u logore Trnopolje, Omarska i Keraterm.[5568] Nesrbi koji nisu odvedeni u zatočeničke objekte morali su nositi bijele trake oko ruke radi raspoznavanja i bili su izloženi maltretiranju i premlaćivani.[5569]

1608. Narednog dana nije bilo većih borbi, ali je bilo povremene pucnjave i eksplozija.[5570] Srpske snage nastavile su pljačkati domove nesrba u danima poslije napada.[5571] Nadalje, vojnici u sivomaslinastim uniformama kakve je ranije nosila JNA, oznakama s četiri srpska slova "S" i kapama s "kokardama" upadali su u kuće i hapsili ljude; nesrbi u gradu Prijedoru živjeli su u strahu da će biti napadnuti ili odvedeni u Omarsku i druge logore.[5572] Kretanje nesrba bilo je ograničeno uvođenjem policijskog sata i postavljanjem kontrolnih punktova; upisnici u stambenim zgradama takođe su korišteni da bi se bilježilo njihovo kretanje.[5573]

1609. U danima poslije napada od 30. maja, Radio Prijedor emitovao je izvještaje u kojima se navodilo da su Srbi preuzeli vlast u gradu Prijedoru i da u njemu "imaju pod kontrolom svu moć i

---

5566 P3536 (Odluke i naređenja Skupštine opštine i Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 24–29, 40–41, 44–45, 61–62; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 78–81; D4468 (Skupština opštine Prijedor, Potvrđivanje odluka koje je donio Krizni štab, 24. juli 1992.), *e-court* str. 5, 7, 9; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6604, 6692–6693; Milomir Stakić, T. 45232 (17. decembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1268. Srpski vojnici vratili su se u Stari grad u junu 1992. i tenkovima i kranovima raščistili ruševine od 30. maja, pri čemu su prvo srušili ostatke džamije u Starom gradu. P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 81; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6607–6608. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 213–215.

5567 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6576.

5568 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6574–6575.

5569 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6576; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 5 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1092.

5570 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1847 (pod pečatom).

5571 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 6 (pod pečatom).

5572 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 5 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1853–1854 (pod pečatom).

5573 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6576; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 5–6 (pod pečatom). V. činjenice o kojima je presuđeno 1097, 1100.

vlast".[5574] Radijska propaganda usmjerena protiv nesrba kasnije je intenzivirana i uključivala je pozive Srbima da "linčuju" sve nesrbe.[5575]

1610. Počev od 10. juna 1992., situacija u gradu Prijedoru bila je užasna; nije bilo ni struje ni vode, a vojnici su često pretresali stanove i istjerivali ljude iz njih.[5576] Domove nesrba pretresali su policija i vojska, navodno tražeći oružje; međutim, u toku tih pretresa ljudima su oduzimane stvari od vrijednosti.[5577] Nesrbi su izbacivani iz svojih kuća i stanova, a u njih su se useljavali Srbi.[5578] Srpske porodice bile su zaštićene i živjele su normalnim životom; Srbi su odlazili na posao, išli u kupovinu i šetali po gradu.[5579] Nesrbi su odvođeni "u nepoznatom pravcu", a počele su da se šire i glasine o postojanju "koncentracionih logora" u opštini Prijedor.[5580]

(4) Napadi na okolna sela

1611. Prije napada na grad Prijedor 30. maja, srpske snage izvršile su napade na druga mjesta i područja u opštini Prijedor, što je počelo napadima na sela Hambarine i Ljubija 23. maja, na Kozarac 24. maja i na Kamičane 26. maja 1992.[5581]

(a) Područje Kozarca

1612. Područje Kozarca nalazi se otprilike 12 kilometara istočno od grada Prijedora, a grad Kozarac nalazi se na glavnom putu od Prijedora za Banjaluku, pod planinom Kozarom.[5582] Prije događaja iz 1992. godine, u Kozarcu i okolnim selima živjeli su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani; međutim, neka od sela na tom području bila su gotovo u potpunosti naseljena bosanskim Muslimanima (kao što su Garibi, Kamičani, Kevljani, Babići i Hrnići), dok su u drugim selima većinsko stanovništvo bili bosanski Srbi (kao što su Vidovići, Balte, Lamovita, Omarska,

5574 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 6 (pod pečatom).

5575 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6618.

5576 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6617. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1098.

5577 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6603.

5578 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 6 (pod pečatom).

5579 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 6 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6603. V. takođe Nusreta Sivac, T. 20387–20388 (26. oktobar 2011.).

5580 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 5 (pod pečatom).

5581 P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 4 (gdje se navodi da su borbena dejstva u opštini Prijedor započela 22. maja 1992.); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 28–29. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1034.

5582 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3314; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1796 (pod pečatom); P569 (Mapa opštine Prijedor); P621 (Mapa i fotografije Kozarca). V. takođe P3891 (Mapa Kozarca i Omarske); činjenica o kojoj je presuđeno 1003.

Jelićka, Marićka, Tomašica, Jaruge, Orlovci i Garevci).[5583] Godine 1991., na cijelom tom području živjelo je 27.000 ljudi, a u samom Kozarcu su više od 90% stanovnika činili bosanski Muslimani; bosanski Srbi činili su 3% stanovnika, a Hrvata je bilo veoma malo.[5584]

1613. Počev od marta 1992., među stanovništvom na području Kozarca porasle su tenzije, a JNA je na to područje dovela vojnike i vojnu tehniku.[5585] Lokalni Srbi iz Kozarca počeli su otvoreno nositi oružje koje su donijeli sa sobom iz borbi u Hrvatskoj.[5586] Uslijed navedenih tenzija, u aprilu 1992. neki zajednički kontrolni punktovi na raznim lokacijama u Kozarcu, dopunjeni su, a na kraju i zamijenjeni, srpskim kontrolnim punktovima.[5587] Početkom maja 1992., na glavnom ulazu u Kozarac postavljen je srpski kontrolni punkt, gdje je bio postavljen i jedan tenk.[5588]

1614. U oktobru 1991., predsjednik mjesnog odbora SDA iz Kozarca mobilisao je oko 120 ljudi za TO u Kozarcu.[5589] Počevši od perioda koji je prethodio preuzimanju vlasti u Prijedoru,[5590] pripadnici TO-a, Zelenih beretki i drugih naoružanih grupa bosanskih Muslimana bili su aktivni na području Kozarca.[5591]

1615. Odmah po preuzimanju vlasti u Prijedoru, lokalno nesrpsko stanovništvo takođe se pokušalo organizovati radi odbrane svojih domova od napada koje su očekivali, ali bili su slabo naoružani i nisu imali ni artiljeriju ni teško naoružanje.[5592] Pripadnici TO-a patrolirali su Kozarcem

---

5583 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3315; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7055–7056; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12454 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 6 (pod pečatom); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7722. V. takođe svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2611, 2639–2640 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 1034.

5584 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2639–2640 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6764; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7722. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1041.

5585 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2617–2618 (pod pečatom); Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7056–7059.

5586 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7057–7059, 7063.

5587 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7720–7722; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1041.

5588 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7720–7722; D1922 (Izjava svjedoka Idriza Merdžanića od 28. avgusta 2000.), *e-court* str. 2.

5589 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2614–2619, 2641 (pod pečatom).

5590 V. odjeljak IV.A.1.b.i.D.3: Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru.

5591 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3323–3325, 3456–3459; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2614–2619, 2641 (pod pečatom); D1743 (Izvještaj Komande 1. krajiškog korpusa, 27. maj 1992.) (gdje se navodi da je ukupan broj Zelenih beretki na tom području bio 1.500 do 2.000 ljudi, da oni nisu imali teško naoružanje i, nadalje, da je između 25. i 27. maja u Kozarcu i okolnim selima ubijeno 80 do 100 pripadnika Zelenih beretki, a da ih je još oko 1.500 zarobljeno); P5405 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 26. maj 1992.), str. 1; D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 3. V. takođe Ewan Brown, T. 21585–21586 (18. novembar 2011.).

5592 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7070–7071; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3326–3328; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2615–2617 (pod pečatom).

preko noći.[5593] Drugi mještani, bosanski Muslimani, postavili su stražarska mjesta s naoružanim stražarima na raznim mjestima oko Kozarca.[5594] U Javorima, pet do deset bosanskih Muslimana, među kojima je bio i bivši oficir JNA Sead Čirkin, držalo je stražu kako bi zaštitili vanjski rub Kozarca; bili su naoružani lovačkim puškama.[5595]

1616. Poslije preuzimanja vlasti u Prijedoru, grad Kozarac je odsječen od svijeta.[5596] Dana 22. maja 1992., telefonske linije su prekinute i kontrolisano je ko ulazi na to područje i izlazi iz njega; snabdijevanje sanitetskim materijalom također je bilo kontrolisano.[5597] To je među lokalnim stanovništvom izazvalo osjećaj nesigurnosti.[5598] Lokalne radio i televizijske stanice objavljivale su saopštenja da lokalno stanovništvo, kao i pripadnici policije i TO-a trebaju potpisati izjavu o lojalnosti SDS-u i vlastima u Prijedoru, između ostalog Drljači, Zeljaji i Kovačeviću, te da će pripadnicima policije i TO-a biti dozvoljeno da ostanu na svojim radnim mjestima samo nakon što potpišu tu izjavu.[5599] Međutim, većina stanovništva Kozarca, odbila je potpisati izjavu o lojalnosti.[5600] Lokalni nesrpski lideri, Čirkin i Medunjanin, pokušali su pregovarati s novim SDS-ovim vlastima u Prijedoru, uključujući i Župljanina, i uvjeriti ih da ih tamošnji narod ne namjerava napasti.[5601] Lokalnom TO-u i policiji u Kozarcu naređeno je da predaju sve oružje ili će u suprotnom, Kozarac biti napadnut; TO i policija nisu poslušali i, ubrzo po isteku roka postavljenog u ultimatumu, započeo je napad na Kozarac.[5602]

5593 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2618–2619, 2641 (pod pečatom).

5594 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7070–7071, 7129–7131. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1041.

5595 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7070–7073, 7118–7119.

5596 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3321–3322; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7724; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1042.

5597 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3321–3322; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7724; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1042.

5598 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3321–3322.

5599 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7065–7066; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3323; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7722; Idriz Merdžanić, T. 21430–21431 (16. novembar 2011); D2265 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Srđom Srdićem), str. 28. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1043.

5600 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7067–7068; D1922 (Izjava svjedoka Idriza Merdžanića od 28. avgusta 2000.), *e-court* str. 2.

5601 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7067–7068; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7722; D1922 (Izjava svjedoka Idriza Merdžanića od 28. avgusta 2000.), *e-court* str. 2.

5602 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6765; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2620 (pod pečatom); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7722; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 19; D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 3; D2265 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Srđom Srdićem), str. 27–28. V. činjenice o kojima je presuđeno 1035, 1043.

(i) Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici

1617. Tužilaštvo navodi da je u periodu od 24. maja do juna 1992. više ljudi ubijeno u Kozarcu i okolini.

1618. Dana 24. maja 1992., Kozarac je napadnut.[5603] Oko 12:00 sati, na grad su ispaljene granate iz pravca Kozare, odnosno sa sjevera.[5604] Kolona vojnih vozila, na koja su bili postavljeni teški mitraljezi i protivavionski topovi, krenula je prema Kozarcu iz pravca Prijedora i iz pravca Banjaluke.[5605] Za ovom kolonom išla je pješadija koja je otvarala vatru na civilne objekte u Kozarcu, uključujući kuće i vjerske objekte, kao i na kontrolne punktove koje su držali bosanski Muslimani.[5606] Podršku im je pružala artiljerijska vatra i granatiranje s okolnih brda.[5607] Kada je granatiranje počelo, stanovništvo samog Kozarca i okolnih sela povuklo se ka centru Kozarca.[5608]

1619. Takođe 24. maja 1992., pošto je mještanima rečeno da predaju oružje, na zaselak Garibi, u kome su živjeli bosanski Muslimani ispaljeno je nekoliko granata; zaselak Garibi nalazio se u Trnopolju, sedam kilometara od Kozarca.[5609] Prilikom napada, ubijeno je najmanje četvero bosanskih Muslimana iz Gariba, među kojima su bile dvije žene i jedan stariji čovjek, invalid.[5610] Mještani Gariba pobjegli su u pravcu Sivaca, Huskića i drugih obližnjih sela.[5611] Iste večeri granatirana su i druga muslimanska sela na tom području, među kojima Huskići, Kevljani, Hadžići,

5603 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3322; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7070; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7724, 7729–7732; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5815 (pod pečatom); Mevludin Sejmenović, T. 20479 (27. oktobar 2011); D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 19; D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 3; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 6. V. takođe svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1846 (pod pečatom); Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4600–4601; činjenica o kojoj je presuđeno 1044.

5604 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7728–7732 (gdje je svjedok izjavio da je napad otpočeo u 12:00 sati 24. maja i da je trajao dva dana s kraćim zatišjima). Upor. Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7071–7073 (gdje je svjedok izjavio da je na Kozarac otvorena vatra iz Orlovaca u trajanju od desetak minuta i da se zatim ništa više nije dogodilo do sljedećeg jutra, kada je granatiranje trajalo tokom narednih 48 sati).

5605 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3328–3331; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1045.

5606 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3329–3331; Mevludin Sejmenović, T. 20480 (27. oktobar 2011.). V. činjenice o kojima je presuđeno 1036, 1045.

5607 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3329, 3331–3333.

5608 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7073–7074.

5609 **[REDIGOVANO]**.

5610 **[REDIGOVANO]**.

5611 **[REDIGOVANO]**.

Jakupovići, Kamičani, Softići, Brđani, Kozaruša i Mujkanovići.[5612] Selo Kozaruša je razoreno i samo su srpske kuće ostale uglavnom netaknute.[5613]

1620. Među jedinicama koje su učestvovale u napadu na Kozarac i u operaciji koja je uslijedila poslije napada bile su jedinice 1. krajiškog korpusa, kao što su Banjalučki korpus, 343. motorizovana brigada i 6. krajiška brigada,[5614] kao i jedinice TO-a Prijedor, srpske paravojne snage i pripadnici SJB-a Prijedor.[5615] Komandant svih jedinica koje su učestvovale u ovom napadu, uključujući i paravojne jedinice, bio je Zeljaja.[5616]

1621. Granatiranje i paljba trajali su dva-tri dana i izazvali su paniku među lokalnim stanovništvom.[5617] Kuće i zgrade u Kozarcu i okolnim selima oštećene su uslijed granatiranja i pucnjave, a neke su i razorene.[5618] Srpski pješadinci takođe su palili kuće; u nekim područjima, kao što su Jakupovići i Končari, čitava sela su "sravnjena sa zemljom".[5619] Sejmenović je vidio kako srpska pješadija pali kuće u kojima je još uvijek bilo ljudi; oni koji su uspjeli pobjeći pričali su da su korištene specijalne bombe od kojih bi se kuće u trenu zapalile.[5620] Bilo je i organizovanog

---

5612 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5815 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1279.

5613 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1279.

5614 D1743 (Izvještaj Komande 1. krajiškog korpusa, 27. maj 1992.) (u kome se navodi da su u napadu učestvovali dijelovi 343. motorizovane brigade, podržani sa dvije baterije haubica kalibra 105mm i bataljonom tenkova M-84); P3660 (Rukom pisan "Ratni put" 6. krajiške pješadijske brigade, bez datuma), str. 3; Mevludin Sejmenović, T. 20481–20482 (27. oktobar 2011.). V. činjenice o kojima je presuđeno 1050, 1056, 1057 (gdje se, između ostalog, navodi da je general-potpukovnik Talić bio komandant Banjalučkog korpusa), 1059; P5405 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 26. maj 1992.), str. 1. V. takođe Ewan Brown, T. 21585–21586 (18. novembar 2011.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.45, 2.74, fusnota 391; P5407 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 1. juni 1992.); P3317 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 29. maj 1992.).

5615 P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 4; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6764–6765. V. Mevludin Sejmenović, T. 20481–20482 (27. oktobar 2011.). V. takođe P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.5, fusnota 240, 2.42–2.45, 2.71–2.72; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 6, 32.

5616 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6765. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1058.

5617 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7073; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7734–7735; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3329–3331; Mevludin Sejmenović, T. 20479 (27. oktobar 2011.); P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 6; Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5558–5559; Ivo Atlija, T. 20341–20343 (26. oktobar 2011.). V. činjenice o kojima je presuđeno 1036, 1044.

5618 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7073; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7728–7732, 7741; P3890 (Fotografija klinike u Kozarcu); P3892 (Fotografija klinike u Kozarcu); Mevludin Sejmenović, T. 20479 (27. oktobar 2011.); Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5558–5559; Ivo Atlija, T. 20341–20343 (26. oktobar 2011.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1046.

5619 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3329–3334. V. takođe Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5558–5559; Ivo Atlija, T. 20341–20343 (26. oktobar 2011.). V. činjenice o kojima je presuđeno 1037, 1045.

5620 Mevludin Sejmenović, T. 20479–20480 (27. oktobar 2011.).

pljačkanja; opljačkana imovina, uključujući frižidere i šporete, tovarena je u jedan veliki kamion, a svaka tri-četiri dana kamion bi sve to odvezao u Kozarac i zatim se vraćao po još.[5621]

1622. Većina bosanskih Muslimana zaposlenih u policijskoj stanici u Kozarcu ubijena je tokom zauzimanja Kozarca, a jedan mali broj njih odveden je u Omarsku i Keraterm.[5622] Međutim, Vijeće nema dovoljne dokaze u vezi s okolnostima smrti ovih policajaca da donese zaključak u vezi s tim ubijanjem.

1623. Arifagić je u vrijeme napada bio na straži u Javorima i vidio je kada je šest muškaraca poginulo uslijed granatiranja.[5623] Najmanje tri osobe ubijene su u selu Duračci pokraj Trnopolja, na području Kozarca.[5624] Međutim, Vijeće nema dovoljne dokaze u vezi s okolnostima smrti ove tri osobe, ili o njihovom statusu u trenutku smrti, da donese zaključak u vezi s tim ubijanjem.

1624. Za vrijeme granatiranja, Idriz Merdžanić, ljekar koji je bio šef mjesne ambulante u Kozarcu, zbrinjavao je žene, djecu i druge osobe povrijeđene tokom granatiranja.[5625] Neki pacijenti umrli su u ambulanti uslijed rana od granata i drugih povreda kada je ambulanta granatirana.[5626] Jednog civila donijeli su mrtvog u ambulantu.[5627] Međutim, Vijeće nema dovoljne dokaze u vezi s okolnostima smrti ove osobe da donese zaključak u vezi s tim ubijanjem.

1625. Dana 25. maja 1992., Merdžanić je odlučio da prebaci ambulantu na lokaciju koja je bila dostupnija stanovništvu, na ivici grada.[5628] Kada je preko policijske radio-veze pokušao pregovarati da bi obezbijedio slobodan prolaz ranjenika, među kojima je bilo i dvoje djece, od kojih su jednoj djevojčici obje noge bile odbijene, preko radio-veze mu je rečeno: "Umrite, balije […] Ionako ćemo vas sve pobiti".[5629]

5621 Mevludin Sejmenović, T. 20483–20484 (27. oktobar 2011.); Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7079; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7741. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1271.

5622 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6764. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1049.

5623 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7070–7073. Arifagić je takođe izjavio da su i ljudi s njegovog stražarskog mjesta pucali. Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7128, 7146–7147. V. takođe svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3333–3334 (gdje je svjedok izjavio da su možda i mještani Kozarca otvarali vatru na snage koje su ih napadale).

5624 **[REDIGOVANO]**; P569 (Mapa opštine Prijedor).

5625 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7716–7717, 7733–7734.

5626 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1047.

5627 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7734.

5628 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7734–7735.

5629 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7735–7738. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1047.

1626. U jutarnjim satima 26. maja 1992., postignut je dogovor o uslovima predaje stanovnika Kozarca, poslije čega je granatiranje prestalo.[5630] Organizovan je konvoj za napuštanje grada.[5631] Ranjenicima je dozvoljeno da idu prvi, za njima je išla policija, a zatim i preostalo civilno stanovništvo.[5632] Formirao se konvoj u kome su bili uglavnom bosanski Muslimani iz okolnih sela koji je krenuo u pravcu Kozarca.[5633] Prošli su kroz Kozarac, koji je bio potpuno razoren, a kad su stigli do raskrsnice na glavnom putu Prijedor-Banjaluka, njihova grupa već je bila uvećana prilivom mnogih drugih ljudi koji su išli u istom pravcu.[5634]

1627. Svjedok KDZ048 i njegova porodica vozili su se u konvoju u svom automobilu, a na raskrsnici su naišli na tenk i veliki broj vojnika u različitim uniformama koji su im prvo rekli da ostave svoja vozila, da bi im zatim ipak dozvolili da nastave put prema gradu Prijedoru.[5635] Na istoj raskrsnici, svjedok KDZ048 je vidio i najmanje deset leševa ljudi u policijskim uniformama, među kojima je prepoznao jednog lokalnog policajca, bosanskog Muslimana.[5636] Međutim, Vijeće nema dovoljne dokaze u vezi s okolnostima smrti ovih deset osoba tokom napada na Kozarac da donese zaključak u vezi s tim ubijanjem.

1628. Na istoj raskrsnici, srpski vojnici odvojili su muškarce od žena i djece; muškarci su većinom odvedeni u Keraterm i Omarsku, mada su neki poslati i u Trnopolje, dok su žene i djeca ukrcani u zasebne autobuse i odvedeni u Trnopolje.[5637]

1629. Nakon što je konvoj krenuo, Merdžanić i drugo osoblje ambulante vratili su se na prvobitnu lokaciju ambulante da provjere ima li još ranjenika.[5638] Kada su tamo stigli, uhapsili su ih srpski

---

5630 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7738. V. takođe svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3334–3335.

5631 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7738. V. Mevludin Sejmenović, T. 20480 (27. oktobar 2011.).

5632 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7738.

5633 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3329–3331, 3336–3341 (gdje svjedok je izjavio da im je rečeno da napuste to područje i krenu u pravcu grada Prijedora, kako bi Srbi mogli izvršiti "ćišćenje terena"); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5815–5818 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12458, 12460–12461 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999. i 28. februara 1999.), *e-court* str. 7. V. Mevludin Sejmenović, T. 20480 (27. oktobar 2011.).

5634 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3338–3341; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12459 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 7. V. Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7074–7075.

5635 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3341.

5636 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3342–3343.

5637 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3345–3347; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5817–5818 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12460–12461 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 7; Mevludin Sejmenović, T. 20480 (27. oktobar 2011.); Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7074–7075. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1103.

vojnici koji su nosili maskirne uniforme, crvene beretke i trake na rukavima.[5639] Nekoliko minuta kasnije, stigao je jedan kamion JNA i vojnici su natovarili u njega sav sanitetski materijal iz ambulante, a kamion se zatim odvezao; Merdžanića i drugo osoblje sproveli su u centar Kozarca.[5640] Dok su bili u centru, Merdžanić je vidio kada je jedan od vojnika izdvojio Nihada Bahonjića, vozača ambulantnih kola iz Kozarca, i odveo ga u nepoznatom pravcu; kasnije je potvrđeno da je Bahonjić ubijen.[5641] Ubrzo potom, ova grupa ljudi je ugurana u jedan džip i odvedena u pravcu Prijedora, gdje su ih ukrcali u autobus pun žena i djece i prevezli ih u Trnopolje.[5642]

1630. Većina stanovnika Kozarca predala se do 26. maja 1992.; međutim, oni koji se nisu predali, a među kojima su bili naoružani pripadnici TO-a bosanskih Muslimana i rukovodioci SDA, povukli su se na planinu Kozaru.[5643] Na jednu grupu, u kojoj je bio i Arifagić, otvorena je vatra na mjestu zvanom Zečiji kamen, poslije čega je uslijedio okršaj.[5644]

1631. Jednu drugu grupu od stotinjak bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja Kevljana uhapsili su naoružani bosanski Srbi koji su nosili različite uniforme; u jednog čovjeka su pucali i ubili ga pošto su kod njega pronašli hrvatski pasoš.[5645] Ovu grupu odveli su na benkovački poligon koji je prije sukoba korišten za potrebe vojske, ali je u međuvremenu bio pretvoren u zatočenički logor pod kontrolom vojske.[5646] Na benkovačkom poligonu, ovoj grupi zatočenika naredili su da se postroje ispred jedne zgrade, a jedan vojnik, bosanski Srbin, koji se prezivao Romanić, izdvojio je četiri osobe.[5647] Njih su odveli u jednu od prostorija u toj zgradi i ubili ih

---

5638 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7738–7739.

5639 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7739–7740.

5640 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7739–7746; v. P3893 (Skica Kozarca koju je nacrtao Idriz Merdžanić).

5641 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7743–7746; Idriz Merdžanić, T. 21446, 21449 (16. novembar 2011.). V. takođe P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.) (pod pečatom), str. 15.

5642 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7744–7748.

5643 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7074, 7078; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2621–2623 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1053; D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 3; D4229 (Izjava svjedoka Boška Mandića od 18. januara 2014.), str. 4–6.

5644 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7079, 7137.

5645 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1053.

5646 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1054. V. takođe Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7078, 7137.

5647 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1055.

vatrenim oružjem.[5648] Vojnici su također nasmrt pretukli hodžu.[5649] Tokom tog dana, 60 ljudi je u grupama odvedeno u šumu, odakle se bi čula rafalna paljba; sve te osobe su ubijene.[5650]

1632. Arifagić nije zarobljen zajedno s grupom koja je odvedena u Benkovac, već je ostao u šumi s grupom ljudi koji su zatim stupili u kontakt s Čirkinom i Medunjaninom.[5651]

1633. Jedna druga grupa od oko 35 do 40 ljudi napustila je Kozarac poslije napada i pošla prema Kozaračkom kamenu kako bi izašla na rijeku Savu i prešla u Hrvatsku.[5652] Nakon što je grupa prošla Kozarački kamen, primijetili su ih "uniformisani izviđači" koji su na njih otvorili vatru i ubili jednog člana grupe.[5653] Međutim, Vijeće nema dovoljne dokaze u vezi s okolnostima smrti ovog čovjeka, ili o njegovom statusu u to vrijeme, da donese zaključak u vezi s tim ubijanjem. Ostali iz grupe su pobjegli i vratili se u jedno predgrađe Kozarca; kasnije su zarobljeni i dovedeni u kasarnu u Prijedoru 9. juna 1992. ili približno tog datuma.[5654]

1634. Dana 14. juna 1992., srpski vojnici zarobili su Arifagića u Mujkanovićima, selu koje se nalazi u blizini Trnopolja, gdje je on otišao u nadi da će vidjeti svoju majku.[5655] Bio je u grupi od četrdesetak ljudi koji su svi zarobljeni u isto vrijeme i kojima je naređeno da pješice idu u pravcu Kamičana.[5656] Usput su ih tukli i tjerali da pjevaju "srpske pjesme". Kada su stigli do kontrolnog punkta u Kamičanima, opet su ih tukli i zlostavljali.[5657] Ova grupa je zatim ukrcana u autobus preduzeća "Prijedor autotransport" i odvedena prvo u Omarsku, a zatim u Keraterm.[5658]

1635. Iako je Vijeće formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno u kojima se navodi da je, uslijed granatiranja Kozarca 24. maja 1992., ubijeno više od 800 stanovnika toga

---

5648 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1055.

5649 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1055.

5650 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1055.

5651 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7078, 7137–7138 (gdje je svjedok izjavio da su Čirkin i Medunjanin bili u grupi od 750 ljudi sa kojom se on sastao, te da su odlučili da se podijele u tri grupe – jedna grupa htjela je da pređe u Hrvatsku, dok su druge dvije grupe htjele da se vrate u Kozarac; potom je u centru Kozarca došlo do sukoba između ove dvije grupe i "srpske vojske"; na kraju je nekoliko ljudi poginulo pa su se povukli).

5652 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2622–2623 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**.

5653 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2623–2624 (pod pečatom); v. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 23. V. također P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 174, 238 (pod pečatom).

5654 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2624–2628 (pod pečatom).

5655 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7078–7079.

5656 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7080.

5657 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7080–7081 (gdje je svjedok izjavio i to da su ih zatim odveli u jednu obližnju kuću gdje su im naredili da iz jednog kamiona istovare kućanske aparate).

5658 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7081.

mjesta,[5659] Vijeće se nije van svake razumne sumnje uvjerilo u to kakve su bile tačne okolnosti njihove smrti, niti kakav je bio status tih osoba, s obzirom na druge dokaze koji su mu predočeni. Vijeće stoga nije u mogućnosti da te smrti obuhvati svojim zaključcima o ubijanju vezanom za ovaj incident iz Priloga Optužnici.

1636. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da je najmanje 80 civila, bosanskih Muslimana, ubijeno kada su vojska i policija bosanskih Srba ušle u sela na području Kozarca.[5660] Vijeće je donijelo gore navedene zaključke u vezi s približno 80 osoba koje su ubijene tokom napada na Kozarac i okolna područja.[5661] Osim toga, Vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi koji potkrepljuju navode o smrti nekih identifikovanih osoba iz Kozarca i okolnih područja u periodu od 24. maja do juna 1992..[5662]

1637. U svjetlu gore navedenog, Vijeće se uvjerilo da su u periodu od 24. maja do juna 1992. srpske snage u Kozarcu i okolnim područjima ubile najmanje 80 bosanskih Muslimana, među kojima je bilo i civila.

(ii) Posljedice napada

1638. Do 28. maja 1992., 50% Kozarca je razoreno, a u periodu između juna i avgusta 1992. nanesena je dodatna šteta.[5663] Do kraja ljeta 1992., područje Kozarca je opustjelo; mnoge od zgrada

---

5659 V. činjenice o kojima je presuđeno 1046 (gdje se, između ostalog, kaže da je uslijed granatiranja u Kozarcu više od 800 mještana ubijeno, dok su ostali, uključujući i one iz okolnih muslimanskih sela, protjerani) i 1057 (gdje se kaže: "Dana 27. maja 1992. visoki vojni oficiri sastali su se radi instrukcija o napadu na Kozarac. General-potpukovnik Talić, kao komandant Banjalučkog korpusa, 5. korpusa bivše JNA, obaviješten je da je 800 ljudi ubijeno prilikom napada na Kozarac i da je 1.200 zarobljeno. U jedinicama korpusa ubijena su četiri vojnika, a petnaest je ranjeno").

5660 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1048.

5661 V. par. 1619, 1623–1624, 1629, 1631. V. takođe D1743 (Izvještaj Komande 1. krajiškog korpusa, 27. maj 1992.) (u kome se izvještava da je između 25. i 27. maja 1992. poginulo 80 do 100 pripadnika Zelenih beretki, a da ih je oko 1.500 zarobljeno u Kozarcu i okolnim selima).

5662 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 15–16, 20, 23 (gdje se potvrđuje smrt 11 identifikovanih osoba iz Kozarca i okoline čija su tijela 2000., 2001., 2003., 2006., 2007. i 2009. ekshumirana iz grobnica na lokalitetima Trnopolje-Redži, Huskići, Jakarina kosa, Dera-Bešići i Kamičani); P4888 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji na lokalitetu Huskići-Kamičani i u Prijedoru, 16. juni 2000.), str. 3 (gdje se potvrđuje ekshumacija dvije iste osobe, Envera Huskića i Šerifa Huskića, koje je identifikovao Mašović, u junu 2000. godine). Vijeće napominje da u sudskomedicinskim izvještajima postoji nepodudarnost u pogledu imena jedne od žrtava ubijenih u ovom incidentu iz Priloga Optužnici. Konkretno, kod Mašovića se pominje Edhem Huskić, očevo ime Sulejman, rođen 15. avgusta 1929., dok se u Zapisniku Kantonalnog suda u Bihaću pominje Šerif Huskić, ime oca Sulejman, rođen 15. avgusta 1929. Vijeće smatra da je ovo manja nepodudarnost. Shodno tome, Vijeće zaključuje da je, u stvari, riječ o istoj osobi. V. takođe P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Aneks A, str. 8; P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 16, 19, 84, 113–114, 238 (pod pečatom) (gdje se potvrđuje smrt devet identifikovanih osoba, uključujući istih onih osam osoba koja je identifikovao Mašović, a koje su ubijene u Kozarcu i okolini u maju i junu 1992.).

5663 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1270.

koje nisu oštećene u napadu kasnije su opljačkane i razorene.[5664] Međutim, za vrijeme napada na Kozarac vodilo se računa o tome da se pokuša izbjeći nanošenje štete srpskim kućama i imovini.[5665] Poslije preuzimanja vlasti, srpske snage pod kontrolom srpskih vlasti okupirale su Kozarac.[5666]

1639. Početkom juna 1992., svjedok KDZ392 je vidio da je džamija Mutnik u Kozarcu spaljena; ona je kasnije i srušena.[5667] Za razliku od džamije, srpska pravoslavna crkva u Kozarcu nije oštećena za vrijeme napada.[5668] Kada se svjedok KDZ048 vratio u Kozarac 1997., nijedna od 16 džamija koje su ranije postojale u tom mjestu nije ostala neoštećena.[5669]

1640. Tokom putovanja 5. avgusta, Edwarda Vulliamya, britanskog novinara koji je 1992. izvještavao o sukobu u BiH pratio je major Milutinović, koji je Vulliamyju rekao da su jedini preostali stanovnici na tom području lokalni Srbi i da je do tog trenutka područje napustilo "nekih 40.000 Muslimana".[5670] Kada se svjedok KDZ048 1997. godine vratio na to područje, u svojoj kući je zatekao srpske izbjeglice iz Hrvatske koje su se tu nastanile.[5671]

(iii) Incident 10.3 iz Priloga A Optužnici

1641. Tužilaštvo navodi da je više ljudi ubijeno u Kamičanima 26. maja 1992. ili približno tog datuma.

1642. Kamičani su selo koje se nalazi približno dva kilometra jugoistočno od Kozarca; Kamičani su 1992. bili selo s većinskim muslimanskim stanovništvom, koje je imalo između 2.000 i 3.000 stanovnika.[5672]

5664 Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7911. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1274.

5665 V. činjenice o kojima je presuđeno 1272, 1273.

5666 P3483 (Video-snimak intervjua u Prijedoru, uključujući s Milomirom Stakićem, s transkriptom), str. 7–8. V. također D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 19; činjenica o kojoj je presuđeno 1046.

5667 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2621 (pod pečatom); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3333, 3406; P548 (Fotografija Mutničke džamije u Kozarcu). V. također činjenice o kojima je presuđeno 1272, 1287; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7836; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 248–250.

5668 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2621 (pod pečatom); P621 (Mapa i fotografije Kozarca); P550 (Fotografija pravoslavne crkve u Kozarcu); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1272.

5669 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3382, 3405–3407. V. P549 (Fotografija Kalata džamije u Kozarcu). V. također par. 1888.

5670 Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7910–7912. V. odjeljak IV.A.1.b.i.D.7: Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine.

5671 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3379–3382.

5672 Svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6208–6209; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 6; P3891 (Mapa Kozarca i Omarske); P569 (Mapa opštine Prijedor).

1643. Između 24. i 26. maja 1992., srpske snage granatirale su Kamičane.[5673] Kuće u Kamičanima bile su oštećene uslijed tog granatiranja.[5674] Osim toga, srpske snage zapalile su i džamiju u Kamičanima.[5675] Za vrijeme napada, najmanje osam bosanskih Muslimana sklonilo se **[REDIGOVANO]**[5676] u Kamičanima.[5677]

1644. **[REDIGOVANO]**.[5678] **[REDIGOVANO]**.[5679] **[REDIGOVANO]**.[5680] **[REDIGOVANO]**.[5681]

1645. **[REDIGOVANO]**.[5682] **[REDIGOVANO]**.[5683]

1646. **[REDIGOVANO]**.[5684] **[REDIGOVANO]**.[5685] **[REDIGOVANO]**.[5686] **[REDIGOVANO]**.[5687]

1647. **[REDIGOVANO]**.[5688] **[REDIGOVANO]**.[5689] **[REDIGOVANO]**.[5690]

1648. **[REDIGOVANO]**.[5691] **[REDIGOVANO]**.[5692] **[REDIGOVANO]**.[5693]

1649. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage u selu Kamičani 26. maja 1992. ili približno tog datuma ubile najmanje devet muškaraca i žena, bosanskih Muslimana.

5673 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 6; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5815 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 6–7. V. par. 1888. V. također činjenice o kojima je presuđeno 1034, 1063.

5674 P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 7.

5675 Svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6248–6249; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2624 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1288; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 246–247.

5676 **[REDIGOVANO]**.

5677 **[REDIGOVANO]**. V. također Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7739; činjenica o kojoj je presuđeno 1063.

5678 **[REDIGOVANO]**.

5679 **[REDIGOVANO]**.

5680 **[REDIGOVANO]**.

5681 **[REDIGOVANO]**.

5682 **[REDIGOVANO]**.

5683 **[REDIGOVANO]**.

5684 **[REDIGOVANO]**.

5685 **[REDIGOVANO]**.

5686 **[REDIGOVANO]**.

5687 **[REDIGOVANO]**.

5688 **[REDIGOVANO]**.

5689 **[REDIGOVANO]**.

5690 **[REDIGOVANO]**.

5691 **[REDIGOVANO]**.

5692 **[REDIGOVANO]**.

5693 **[REDIGOVANO]**.

(iv) Incident 10.4 iz Priloga A Optužnici

1650. Tužilaštvo navodi da je 14. juna 1992. ili približno tog datuma u selu Jaskići ubijeno više muškaraca.

1651. Jaskići su selo bosanskih Muslimana koje se nalazi južno od Kozarca, blizu Trnopolja.[5694] Tokom napada na Kozarac, izbjeglice bosanski Muslimani s cijelog okolnog područja, uključujući Brđane, Jakupoviće, Kamičane, Kozarušu i Bešiće, došli su u Jaskiće tražeći utočište.[5695]

1652. Dana 14. juna 1992., u Jaskiće su između 14:00 i 15:00 sati došli vojnici.[5696] Senija Elkasović, bosanska Muslimanka, začula je pucnje iza svoje kuće, a zatim su dva vojnika došla do ulaza u kuću, uperila puške kroz ulazna vrata i naredila ženama i djeci da odstupe, a muškarcima da priđu.[5697] Vojnici su izveli iz kuće muža, brata i zeta Senije Elkasović, a jedan od vojnika naredio je Seniji Elkasović da zajedno s osmero drugih članova porodice, koji su svi bili žene i djeca, legne na pod u kuhinji.[5698] Prije nego što je legla na pod, ona je vidjela Duška Tadića koji je, u šarenoj, maskirnoj vojnoj uniformi, stajao u njenom dvorištu.[5699] Vojnik koji je ostao u kući pretresao je kuću tražeći novac i nakit, kao i da bi provjerio da se neko ne skriva; otvarao je ormare, praznio fioke, vikao, prijetio, psovao im majku i vrijeđao ih, govoreći im da će biti poslati u Tursku.[5700] Senija Elkasović čula je glasove i povike koji su dolazili spolja, a zatim je čula pucnje.[5701] Onaj vojnik je izašao iz njene kuće a ona je pogledala kroz prozor i vidjela vojnike kako odlaze u pravcu Kozarca.[5702]

1653. Senija Elkasović tada je izašla iz svoje kuće i vidjela u povrtnjaku dva mrtva čovjeka, koje je kasnije identifikovala; obojici je bilo pucano u potiljak.[5703] Krenula je putem uz živu ogradu do kuće svog svekra i pronašla još dva mrtva muškarca iz svog sela; jednom je bilo pucano u potiljak,

---

5694 P3891 (Mapa Kozarca i Omarske); P569 (Mapa opštine Prijedor); Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4601.

5695 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4601.

5696 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4602, 4623.

5697 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4602–4605, 4623. V. P561 (Fotografija kuće Senije Elkasović); P559 (Fotografije Jaskića).

5698 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4605, 4623. V. P561 (Fotografija kuće Senije Elkasović).

5699 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4597–4599, 4605–4608, 4609–4610, 4624–4625.

5700 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4608–4610.

5701 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4610.

5702 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4610–4611.

5703 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4612–4613.

a drugom u čelo.[5704] Prema riječima Senije Elkasović, u Jaskićima su toga dana, po odlasku vojnika iz sela, ostala samo tri starija muškarca, uključujući i njenog svekra.[5705]

1654. Tri dana kasnije, Senija Elkasović, njen svekar i još jedan muškarac, Huse Jaskić, otišli su u logor Trnopolje da zatraže dozvolu da pokopaju tijela muškaraca ubijenih u Jaskićima.[5706] Vojnici koji su stražarili u logoru rekli su im da se obrate Kuruzoviću; on im je zatim dao dozvolu.[5707] Oni su se vratili i pokopali tijela u zajedničkoj grobnici.[5708] Poslije toga, vojnici su svakodnevno prolazili kroz Jaskiće i dolazili u kuću Senije Elkasović, tražeći automobile, traktore, gorivo, stoku, rakiju i druge stvari.[5709]

1655. Poslije 14. juna 1992., samo nekoliko porodica i Huse Jaskić ostali su u Jaskićima.[5710] Senija Elkasović je ostala u Jaskićima još mjesec dana, a onda su pripadnici policije prisilili nju i njenu djecu da napuste selo i odveli ih u logor Trnopolje.[5711]

1656. Senija Elkasović potvrdila je imena četiri muškarca čija je tijela pronašla ispred svoje kuće, kao i ime još jednog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je ubijen 14. juna 1992. [5712] Povrh toga, nakon što su ih vojnici 14. juna 1992. odveli iz njene kuće, Senija Elkasović nikada više nije vidjela niti čula za svog muža, brata ili zeta.[5713] Vijeću su također predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog zaključku da je pet muškaraca koje je Senija Elkasović identifikovala umrlo tako što su ubijeni, kao i da su njeni muž, brat i zet, koji su nestali u Jaskićima 14. juna 1992., također umrli.[5714] Nadalje, Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je najmanje osam muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijeno iz vatrenog oružja kada su vojnici, bosanski Srbi, 14. juna 1992. ušli u selo Jaskići.[5715]

5704 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4612–4613.

5705 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4613–4615.

5706 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4615–4616.

5707 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4616.

5708 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4616–4617.

5709 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4617–4618.

5710 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4618.

5711 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4618–4619.

5712 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4614–4615. V. P573 (Spisak ljudi koji su ubijeni u Jaskićima ili odvedeni iz Jaskića 14. juna 1992.) (pod pečatom) (gdje se muž, brat i zet Senije Elkasović poimence navode kao osobe nestale 14. juna 1992.).

5713 Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4622.

5714 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 15–16, 18, 21, 23, 32 (gdje se potvrđuje da su tijela osam osoba koje je Senija Elkasović identifikovala kao osobe koje su 14. juna 1992. ubijene u Jaskićima ili odvedene iz tog sela, kao i još pet drugih tijela, ekshumirana iz pojedinačnih ili masovnih grobnica na tom području). V. također P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 16, 18–19 (pod pečatom).

5715 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1064.

1657. U svjetlu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da su 14. juna 1992. ili približno tog datuma srpske snage u selu Jaskići ubile najmanje osam muškaraca, bosanskih Muslimana.

(b) Područje Brda

1658. Područje Brda nalazi se jugozapadno i zapadno od grada Prijedora i obuhvata sela Bišćani, Rizvanovići, Rakovčani, Hambarine, Čarakovo i Zecovi.[5716] Godine 1992., selo Hambarine naseljavali su isključivo bosanski Muslimani, i ono je bilo najveće uzvišenje na području Brda.[5717] Što se tiče sela Bišćani, njega je činilo više zaselaka, i to Mrkalji, Hegići, Ravine, Sredići, Duratovići i Kadići.[5718] Prije izbijanja sukoba, Čarakovo je imalo oko 800 do 900 kuća, a pretežno su ga naseljavali bosanski Muslimani, dok su Rizvanovići bili selo u kome su živjeli bosanski Musilimani, kao i jedan Hrvat.[5719] Područje Brda bilo je okruženo selima s većinskim srpskim stanovništvom.[5720]

1659. Poslije preuzimanja vlasti u Prijedoru, selo Bišćani bilo je odsječeno; svi tamošnji bosanski Muslimani otpušteni su s posla, a u grad Prijedor nisu mogli ići zbog kontrolnih punktova koji su postavljeni.[5721]

1660. Jedan kontrolni punkt na kome su dežurali srpski vojnici u maskirnim uniformama nalazio se u selu Gomjenica, a drugi na glavnom putu između grada Prijedora i Sanskog Mosta, u Tukovima.[5722] Poslije 30. aprila 1992., bosanski Muslimani su takođe postavili kontrolne punktove na ulazima u sela Hambarine i Rizvanovići.[5723] Nermin Karagić, sedamnaestogodišnji mladić

5716 P562 (Mapa područja Brda u Prijedoru); P569 (Mapa opštine Prijedor); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6854–6855, 6857; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5720. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1065.

5717 Svjedok KDZ074, P708 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2292 (pod pečatom); svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2498; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6854–6855, 6857; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1795 (pod pečatom).

5718 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5879 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1072.

5719 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5720. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1066, 1280.

5720 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6857.

5721 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6853. Nesrbi koji su živjeli u Hambarinama i u opštini Prijedor uopšte, izgubili su posao 23. maja 1992. ili približno tog datuma. Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3917.

5722 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5721–5722; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12538.

5723 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6853–6854; svjedok KDZ074, P708 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2297 (pod pečatom); svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2497–2498; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5205.

bosanski Musliman iz Rizvanovića, dežurao je na kontrolnom punktu u Rizvanovićima zajedno s još oko devet drugih mještana; oni su, svi zajedno, imali samo jednu pušku M48.[5724]

1661. Bosanski Muslimani iz Bišćana formirali su u selu krizni štab, koji je bio u funkciji počev od kraja aprila 1992. pa do 22. maja 1992., prije napada na Hambarine.[5725] U Čarakovu, seljani su ostali bez struje najkasnije 7. maja 1992., dok su okolna srpska sela na drugoj strani rijeke Sane, kao i grad Prijedor, i dalje imali struju.[5726] Negdje u maju, da bi nekome bio dozvoljen odlazak u Prijedor, postalo je neophodno prvo dobiti potvrdu od MUP-a.[5727]

1662. Prije izbijanja sukoba, paravojne grupe bosanskih Muslimana bile su aktivne na području Prijedora, a TO je bio prisutan u Hambarinama, iako ove snage nisu imale protivoklopno oružje.[5728] Nešto oružja bilo je donijeto u Hambarine i ostavljeno u mjesnoj zajednici radi upotrebe u slučaju napada; međutim, to oružje bilo je veoma staro i neispravno.[5729]

1663. Dana 22. maja 1992., na kontrolnom punktu bosanskih Muslimana blizu Hambarina došlo je do incidenta s pucnjavom u kome je učestvovalo pet-šest srpskih vojnika.[5730] Kasnije toga dana,

---

5724 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5205, 5209–5210.

5725 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6969–6973.

5726 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5765.

5727 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5719, 5721–5722, 5753, 5759, 5765.

5728 D4229 (Izjava svjedoka Boška Mandića od 18. januara 2014.), par. 14; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3718; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12685–12686. V. takođe P3483 (Video-snimak intervjua u Prijedoru, uključujući s Milomirom Stakićem, s transkriptom).

5729 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 4054–4055 (pod pečatom).

5730 Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3696–3701 (gdje je svjedok izjavio da je 22. maja u 19:00 sati čuo pucnjavu na kontrolnom punktu u Hambarinama, udaljenom 300 metara od kuće njegovih roditelja, i otrčao na lice mjesta, gdje su mu očevici i osobe koje su učestvovale u tom incidentu na obje strane rekle da je iz jednog vozila, u kome su bili ljudi u uniformama Belih orlova, otvorena vatra na pripadnike TO-a koji su dežurali na kontrolnom punktu pošto je njihov komandir smjene, Aziz Ališković, zaustavio vozilo i zatražio od putnika da predaju svoje oružje; incident je okončan kada je jedan pripadnik TO-a koji je prolazio tuda uzeo pušku i otvorio vatru na Srbe, kojom prilikom je ubio dvojicu i ranio najmanje još dvojicu); svjedok KDZ074, P708 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2298 (pod pečatom); P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 10; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2497–2498; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12686; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 2; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 4035–4038 (pod pečatom); Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5204, 5289–5290; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6854; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1842 (pod pečatom). Upor. D4269 (Izjava svjedoka Ratka Milojice od 27. januara 2014.), par. 3–4 (gdje je svjedok izjavio da su njega i još četiri vojnika VRS-a zaustavili na kontrolnom punktu u Hambarinama i da su bosanski Muslimani koji su bili na tom punktu odjednom otvorili vatru iz puškomitraljeza na njegovo vozilo, što je trajalo duže od pet minuta, i ubili dva vojnika); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 28; D4882 (Izjava svjedoka Dušana Đenadije, bez datuma), par. 7; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 18; Dušan Janković, T. 47271–47272 (18. februar 2014.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1060; Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5555–5556; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2497–2498; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 17; Mevludin Sejmenović, T. 20478 (27. oktobar 2011.); D4222 (Izvještaj SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 5. juli 1992.), str. 1; D4010

srpski vojnici došli su u Hambarine u tenku i postavili seljanima ultimatum, to jest da se Aziz Ališković i Ferid Sikirić, policajci bosanski Muslimani za koje se vjerovalo da su umiješani u incident na kontrolnom punktu u Hambarinama predaju ili će, u protivnom, selo biti napadnuto.[5731] Tenk je te noći ispalio četiri granate na selo.[5732]

(i) Incident 10.2 iz Priloga A Optužnici

1664. Tužilaštvo navodi da je u periodu od 23. maja do 1. jula 1992. na području Hambarina i Ljubije ubijeno više ljudi.

1665. Dana 23. maja 1992., preko Radio Prijedora je emitovano saopštenje u kome se tražilo da se određena navedena lica, uključujući Aziza Ališkovića, predaju, uz upozorenje da nesrbi trebaju predati vlastima sve naoružanje koje posjeduju ili će, u protivnom selo Hambarine biti napadnuto.[5733]

1666. Toga dana oko podne, počelo je granatiranje Hambarina iz više pravaca, koje je trajalo nekoliko sati.[5734] Ivo Atlija je vidio napad na Hambarine iz Briševa i primijetio dva-tri tenka koja su gađala to mjesto; kasnije je vidio dim, kuće u plamenu i veliki broj vojnika koji su se kretali po

(Izvještaj SJB-a Prijedor, septembar 1993.), str. 2; D4230 (Izjava svjedoka Čede Šipovca od 18. januara 2014.), par. 11; P3483 (Video-snimak intervjua u Prijedoru, uključujući s Milomirom Stakićem, s transkriptom); D4228 (Izjava svjedoka Zdravka Torbice od 18. januara 2014.), par. 5.

5731 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2298–2299, 2347–2350, 2358–2359, 2361; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 10; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2497; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5290; Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5556; Ivo Atlija, T. 20339–20341 (26. oktobar 2011.).

5732 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2299. V. takođe svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3918; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12648 (pod pečatom).

5733 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5556; Ivo Atlija, T. 20339–20341 (26. oktobar 2011.); svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 4037, 4043, 4051 (pod pečatom); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6855–6856, 6977–6978; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1842–1843 (pod pečatom); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12686; P3485 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Saopštenja za javnost", 29. maj 1992.), str. 1–3; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 18. V. činjenice o kojima je presuđeno 1035, 1060. V. takođe P3483 (Video-snimak intervjua u Prijedoru, uključujući s Milomirom Stakićem, s transkriptom).

5734 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2299; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3322; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12455; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2497; svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3918–3919; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5290; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6856–6857; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3718; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12648–12649 (pod pečatom); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12686–12687. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1034, 1060, 1061.

selu.[5735] Sve kuće u Hambarinama su granatirane, a stara džamija u tom mjestu takođe se našla na meti i granatirana je.[5736]

1667. Poslije višesatnog artiljerijskog granatiranja, naoružane srpske snage ušle su na to područje uz podršku jednog ili dva tenka.[5737] Poslije kratkog perioda sporadičnih borbi, lokalne vođe bosanskih Muslimana sakupile su od seljana preostalo oružje i predale ga srpskim snagama zajedno s glavninom oružja koje je pripadalo TO-u i lokalnoj policiji.[5738]

1668. Jedinice koje su učestvovale u napadu na Hambarine 23. maja 1992. bile su, između ostalog, jedinice 1. krajiškog korpusa, uključujući 6. krajišku brigadu i 43. motorizovanu brigadu,[5739] SJB Prijedor, uključujući interventni vod, a njima su se pridružili i pripadnici paravojnih grupa bosanskih Srba.[5740]

1669. Za vrijeme napada, mještani su pobjegli na jug u šumu Kurevo;[5741] za nekima od njih pošli su tenkovi, koji su otvorili vatru u pravcu šume.[5742] Svjedokinja KDZ092 izjavila je da je, dok je

---

5735 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5555–5557; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3718 (gdje je svjedok izjavio da se cijelo područje Brda, a naročito Hambarine, našlo na udaru minobacača i drugih artiljerijskih oruđa prije nego što su im se pridružila dva-tri tenka). V. Mevludin Sejmenović, T. 20478 (27. oktobar 2011.). V. takođe Ivo Atlija, T. 20340–20341 (26. oktobar 2011.); činjenice o kojima je presuđeno 1036, 1061; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.5 (gdje se navodi da su tenkovi, haubice i protivoklopna artiljerija raspoređeni u 43. motorizovanu brigadu prije napada na Hambarine u proljeće 1992.).

5736 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2303; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12687. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1286; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 219–221.

5737 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12688; Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5557; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3718–3719. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1062.

5738 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5557; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12688; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3718–3719; D4222 (Izvještaj SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 5. juli 1992.), str. 1. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1062. U svom Završnom podnesku, optuženi tvrdi da su srpske snage naišle na "jak otpor" u Hambarinama kada su pokušale da uklone kontrolni punkt u tom mjestu. V. Završni podnesak odbrane, par. 1547. Međutim, Vijeću su predočeni uvjerljivi dokazi, koji se međusobno potkrepljuju, da je borba do koje je 23. maja 1992. došlo u Hambarinama bila kratka i da su bosanski Muslimani bili slabo naoružani. V. činjenice o kojima je presuđeno 1035, 1038, 1062, 1294; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2303, 2305; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12687; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2017–2018 (pod pečatom).

5739 P5405 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 26. maj 1992.), str. 1; P3656 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 1. juni 1992.) str. 1–2; P6611 (Bilten Taktičke grupe 4, maj 1994.), str. 2. V. takođe P3660 (Rukom pisan "Ratni put" 6. krajiške pješadijske brigade, bez datuma), str. 3; D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 17; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 2.5, 2.71–2.72.

5740 P5555 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 29. septembar 1992.), str. 3; P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 4; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 18; D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 17; svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21081–21082 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1034, 1061.

5741 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2302; svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3919; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac*

bježala od kuće, vidjela mnogo vojnika u šarenim uniformama, naoružanih automatskim puškama, koji su prolazili i pucali na seljane, dok su zajedno s njima išli i tenkovi koji su pucali na kuće.[5743] Vidjela je da uslijed toga te kuće gore.[5744] Osim toga, srpske snage su oštetile ili razorile najmanje 50 kuća duž puta Hambarine-Prijedor.[5745]

1670. Niko iz grupe ljudi s kojima je ona bila nije uzvraćao vatru, mada je priznala da su neki od njih imali pištolje.[5746] Svjedokinja KDZ092 takođe je vidjela leš jedne žene koju je poznavala kako leži na ulazu u svoju kuću s glavom odvojenom od tijela, kao i leš još jedne žene koju je poznavala kako leži na ulazu u svoju kuću u lokvi krvi.[5747] Svjedokinja KDZ092 takođe je u svom svjedočenju izjavila da su muž i sin njene najbolje prijateljice ubijeni u Rizvanovićima nakon što su pobjegli iz Hambarina u toku napada.[5748] Sinu je bilo prerezan grkljan, a na muža su pucali i ubili ga dok je istrčavao iz kuće da bi došao do sina; njegova supruga je zatim obojicu pokopala u plitki grob u Rizvanovićima.[5749]

1671. Takođe 23. maja, oko 400 izbjeglica s područja Hambarina, uglavnom žena, djece i starijih, ali i nešto mlađih muškaraca, otišlo je u Briševo.[5750]

1672. Dana 24. maja, svjedokinja KDZ092 i njena porodica otišli su u Ljubiju, gdje su boravili sve dok i to mjesto nije napadnuto.[5751] U tom periodu, srpski vojnici su dolazili u Ljubiju i odvodili neke ljude, uključujući i jednog bivšeg policajca koga je svjedokinja KDZ092 poznavala.[5752] Jednog dana, veoma rano ujutro, vojnici u maskirnim uniformama došli su u kuću u kojoj je svjedokinja KDZ092 boravila i rekli svima koji su boravili u toj kući, a to je bilo ukupno

---

protiv Brđanina), T. 12688; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 2; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2498. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1036, 1294.

5742 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3927.

5743 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3919–3920. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1036.

5744 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3920; **[REDIGOVANO]**; P551 (Fotografija Hambarina); P552 (Fotografija Hambarina).

5745 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1281.

5746 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 4024–4025, 4053–4054 (pod pečatom); Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3720.

5747 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3920–3921, 3925–3926 (pod pečatom); svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12648–12649 (pod pečatom); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 32. V. takođe P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2000.), str. 18, 126 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 1061.

5748 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 4008–4009 (pod pečatom).

5749 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 4008–4009 (pod pečatom).

5750 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5558, 5660–5661. V. incident 10.9 iz Priloga A Optužnici.

5751 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3927–3928, 4056–4057 (pod pečatom); P522 (Skica koju je nacrtala svjedokinja KDZ092) (pod pečatom).

38 muškaraca, žena i djece koji su svi bili bosanski Muslimani, da izađu napolje.[5753] Zatim su odvojili muškarce od žena i djece i odveli ih na stadion u Ljubiji.[5754] Međutim, jedan od muškaraca, **[REDIGOVANO]**, imao je bolesne bubrege i njegova porodica je pozvala kola hitne pomoći da ga odvedu u bolnicu kako bi primio terapiju; odvezlo ga je vojno sanitetsko vozilo s dva vojnika, a na povratku kući vojnici su ga izveli iz vozila i ubili ga.[5755] Žene i djecu su poslali natrag u podrum, vrijeđali ih i oduzeli im sve dragocjenosti.[5756]

1673. Tokom maja i juna 1992., na Radio Prijedoru su objavljivana saopštenja u kojima se tražilo da ljudi predaju oružje i da se određeni pojedinci predaju.[5757] Konkretno, mještanima Bišćana izdate su instrukcije da predaju oružje i uniforme ako ih imaju kao nekadašnji rezervisti.[5758] Oni su postupili po instrukcijama.[5759] Tokom napada na sela na području Brda, Radio Prijedor je objavio da je palo "ustaško fundamentalističko uporište" i da to predstavlja veliki uspjeh srpske vojske.[5760]

1674. U toku juna 1992., srpski vojnici su dolazili u Čarakovo, zahtijevajući da im se daju gorivo, vozila i stoka, i tražeći lokalne muškarce.[5761] Svjedokinja KDZ014 je znala da su negdje u to vrijeme neke od lokalnih vođa iz Čarakova imale sastanak sa srpskim zvaničnicima, ali da nisu uspjeli da se dogovore ni o čemu osim o tome da bosanski Muslimani trebaju okačiti bijele čaršave ili zastave na svoje kuće.[5762] Oni su to i učinili.[5763] Poslije napada na Hambarine, život u tom kraju je bio težak, uključujući i Bišćane, budući da je područje Brda ostalo izolovano.

1675. Dana 9. juna 1992., vojnici u sivomaslinastim uniformama i sa šljemovima došli su u jednu prodavnicu i kafić u Hambarinama, koju su opljačkali a potom zapalili.[5764] Dana 11. juna 1992., svjedok KDZ074 se sklonio u obližnju garažu svog rođaka zajedno s drugim članovima svoje porodice, koji su svi bili nenaoružani civili.[5765] On je zatim otišao odatle s dva rođaka, a majka mu

---

5752 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3928.

5753 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3929–3930; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), 3991–3993 (pod pečatom).

5754 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3930; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12650 (pod pečatom).

5755 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3991–3992 (pod pečatom).

5756 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3929–3931.

5757 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5723–5725.

5758 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6857–6858.

5759 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6858.

5760 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5559.

5761 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5724–5725.

5762 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12541–12543.

5763 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12541–12543.

5764 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2306; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 10–11.

5765 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2308–2310; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 11.

je kasnije ispričala da su četiri srpska policajca pucala u jednog od njegove braće u garaži i ubila ga; supruga svjedoka KDZ074 je takođe bila pogođena u nogu i ranjena.[5766] Pošto su preživjeli pobjegli, jedan od srpskih policajaca je zapalio garažu.[5767]

1676. Osim smrti šest osoba koju su potvrdili gore pomenuti svjedoci,[5768] Vijeću su takođe predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti još najmanje šest žrtava ubijenih na području Hambarina i Ljubije između 23. maja i 1. jula 1992.[5769] Međutim, Vijeće nema dovoljne dokaze u vezi s okolnostima smrti tih šest posljednjih osoba da donese zaključak u tom pogledu.

1677. Vijeće na osnovu gore navedenog stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od 23. maja do 1. jula 1992. na području Hambarina i Ljubije ubile najmanje šest bosanskih Muslimana.

(ii) Incident 10.5 iz Priloga A Optužnici

1678. Tužilaštvo navodi da je više ljudi ubijeno u selima na području Brda u periodu od 1. do 23. jula 1992.

1679. Počev od 20. jula 1992., srpske snage, uključujući jedinice 1. krajiškog korpusa, kao što su 6. krajiška brigada, izviđačko-diverzantska četa i pripadnici interventnog voda, napadale su sela po cijelom području Brda.[5770]

5766 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2309–2310, 2323–2327; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 11. V. takođe P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 18.

5767 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2323–2327; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 11.

5768 V. par. 1670, 1672, 1675.

5769 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 32 (gdje se potvrđuje da su 1998., 2000. i 2001. tijela sedam identifikovanih osoba, uključujući Mevlu Čaušević, ekshumirana iz pojedinačnih i masovnih grobnica u Hambarinama i drugim dijelovima opštine Prijedor); P4892 (Državna komisija BiH za traženje nestalih osoba, spisak osoba čija su tijela ekshumirana u Prijedoru, Čelincu i Bosanskom Novom, 29. oktobar 2002.), str. 4 (gdje se potvrđuje da je tijelo jedne od istih onih osoba koje je identifikovao Mašović 2001. ekshumirano iz masovne grobnice u Hrnićima u opštini Prijedor). V. takođe P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Aneks A, str. 9; P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 18, 240 (pod pečatom) (gdje se potvrđuje da su tijela pet od istih onih osoba koje je identifikovao Mašović ekshumirana iz grobnica u Hambarinama i na drugim područjima opštine Prijedor sa povredama koje ukazuju da su te osobe umrle od strijelnih rana).

5770 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6858; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5291; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 2; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2344; P5437 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 22. avgust 1992.); D1817 (Naređenje 6. partizanske brigade, 18. juni 1992.), str. 1–3. **[REDIGOVANO]**; činjenice o kojima je presuđeno 1068, 1073, 1295.

1680. Dana 21. i 22. jula 1992., napadnuta su i sela Rakovčani i Rizvanovići.[5771] Nermin Karagić je vidio kako jedan oklopni transporter otvara vatru u pravcu Rizvanovića.[5772] Vojnici su patrolirali ovim selom, a neki od mještana sklonili su se u podrum jedne od tamošnjih kuća.[5773] Sljedećeg dana, Karagić je vidio vojnike u sivomaslinastim vojnim uniformama kako bacaju ručne bombe i pucaju; otrčao je na jednu uzvišicu odakle je mogao vidjeti cijelo područje i vidio kako ti vojnici zauzimaju položaje oko sela.[5774] Poslije napada na Rizvanoviće, Karagić je na tom području vidio kuće u plamenu.[5775] Tokom tog napada su razoreni domovi, a lična imovina je opljačkana.[5776]

1681. Karagić je takođe vidio tenk kako ispaljuje dvadesetak granata na džamiju u Hambarinama.[5777] Džamija u Rajkovcu je takođe granatirana.[5778] Prema riječima Elvedina Nasića, tri mladića odvedena su iz Rizvanovića krajem jula 1992.; niko ih više nikada nije vidio.[5779]

1682. Selo Čarakovo napadnuto je 23. jula 1992., poslije nekoliko zahtjeva da mještani predaju oružje.[5780] Prema riječima svjedokinje KDZ014, mještani Čarakova su sve puške, pištolje i drugo oružje predali srpskim snagama do juna mjeseca 1992.[5781] Na osnovu dokaza koji su mu predočeni, Vijeće zaključuje da TO i druge jedinice bosanskih Muslimana nisu bile aktivne u Čarakovu u to vrijeme i da prilikom napada na selo 23. jula srpskim snagama nije pružen nikakav oružani otpor.

1683. Toga dana, svjedokinja KDZ014 krila se u kukuruzištu pokušavajući da dođe do svoje djece koja su bila u kući, kada je začula tenkove, pucnjavu i vrisku žena i djece.[5782] Vidjela je kuće koje

---

5771 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12689; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5206–5207.

5772 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5206–5207.

5773 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5209–5210.

5774 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5291–5292.

5775 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5270.

5776 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1280.

5777 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5207. Vijeće napominje da su srpske snage ranije granatirale i oštetile džamiju u Hambarinama tokom napada na ovo mjesto u maju 1992. V. par. 1666–1668. V. takođe par. 1889.

5778 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5207.

5779 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12724. Međutim, Vijeće nema dovoljne dokaze u vezi s okolnostima pod kojima su se ti događaji odigrali da donese zaključak da su te tri osobe ubijene u ovom incidentu iz Priloga Optužnici.

5780 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5727, 5730; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12543–12545. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1069; svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21087–21090 (pod pečatom). U svom Završnom podnesku, optuženi prihvata da su, poslije nekoliko zahtjeva da se selo razoruža, tenkovi bosanskih Srba 23. jula 1992. napali Čarakovo. V. Završni podnesak odbrane, par. 1550.

5781 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5724.

5782 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5727–5729; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12543.

gore i vojnike u maskirnim uniformama kako se kreću kroz obližnju šumu.[5783] Prilikom napada, Čarakovo je pretrpjelo znatnu štetu i razaranje, a kuće su opljačkane.[5784]

1684. Dana 23. jula 1992., srpski vojnici uništili su džamiju u Čarakovu, uključujući i minaret, a ispred džamije je ubijeno 17 ljudi, uključujući i hodžu.[5785]

1685. Poslije prvog napada na Čarakovo, vojnici su zlostavljali i ubili neke od mještana.[5786] Na primjer, 23. jula 1992. ili približno tog datuma, srpski vojnici prišli su Besimu Musiću dok je krunio kukuruz; stavili su ga u automobil, tukli i izbacili ga na cestu.[5787] Vojnici su takođe pucali oko Musića, tako da su mu meci okrznuli kožu na glavi, rukama i nogama, a da ga nisu zaista pogodili.[5788] Jedan drugi mještanin ispričao je svjedokinji KDZ014 da su Musićevu ženu i još jednog čovjeka ubili vojnici koji su ih ispitivali o tome gdje se nalaze skrovišta Zelenih beretki.[5789]

1686. Takođe u Čarakovu, svjedokinja KDZ014 vidjela je leševe Rubije Redžić, mještanke bosanske Muslimanke, Fehima Karupovića, mještanina bosanskog Muslimana, i svog komšije, Adema Hopovca. Oni su svi bili nenaoružani, nosili su civilnu odjeću i bili ustrijeljeni.[5790] U močvarnom predjelu zvanom Bare, između Zecova i Čarakova, svjedokinja KDZ014 je takođe vidjela osam leševa bosanskih Muslimana u civilnoj odjeći.[5791] Ona i njena braća su zatim pokupili

---

5783 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5729.

5784 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1278; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5739–5740.

5785 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12547. V. takođe svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21090 (pod pečatom); P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 216–218. V. par. 1889.

5786 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5740–5741.

5787 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5740.

5788 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5740–5741 (gdje je svjedokinja izjavila da je odvela Musića u bolnicu u Prijedoru 25. jula 1992., nakon što ga je prethodno dan ili dva njegovala u svojoj kući).

5789 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5741. V. takođe P6689 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 25 (gdje se potvrđuje da je Opštinski sud u Sanskom Mostu zvanično proglasio Bademu Musić mrtvom i naveo kao datum njene smrti 23. juli 1992.).

5790 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5732–5734; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12544–12545. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1069 (gdje se navodi da je za vrijeme napada na Čarakovo ubijeno najmanje 16 civila i da ih je troje ustrijeljeno ispred svojih kuća).

5791 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5735–5737; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12545–12546 (ona je ljude čija je tijela pronašla u Barama identifikovala kao Asima Redžića, Husu Hopovca, Suada Hopovca, Fadila Malovčića, Velida Hopovca, Nijaza Hopovca, Mirhada Hopovca i Nijaza Redžića); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 34, 36 (gdje se potvrđuje da su tijela Asima Redžića, Huse Hopovca i Suada Hopovca 1998. i 1999. ekshumirana iz grobnica u Čarakovu-Baćuši). V. takođe P6689 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 21–22 (gdje se potvrđuje da su tijela Huse Hopovca, Nijaza Hopovca i Asima Redžića ekshumirana iz masovnih grobnica Čarakovo, Baćuša i Zecovi-Kosa u oktobru 1998. i avgustu 1998., kao i da su Huse Hopovac i Asim Redžić ubijeni, odnosno da su umrli uslijed strijelnih rana).

i pokopali te leševe.[5792] Svjedokinja KDZ014 je takođe pomogla da se pokopaju tijela dvojice bosanskih Muslimana koja su pronađena u jednom polju 24. jula 1992.[5793] Dana 27. jula 1992. vidjela je leš još jednog bosanskog Muslimana kada ga je pokopavao njegov sin.[5794]

1687. U danima poslije napada, svjedokinja KDZ014 i drugi mještani ponekad su spavali u šumi i vraćali se kućama ujutro da uzmu hrane; plašili su se da će ih ubiti ako ih pronađu.[5795] Srpski vojnici krali su od mještana Čarakova vozila, poljoprivredne mašine, novac i zlato; takođe su krali i kućne stvari i tovarili ih u vozila.[5796] Svjedokinja KDZ014 vidjela je i kako srpski vojnici tjeraju muškarce, žene i djecu iz tog kraja u autobuse i odvoze ih nekuda. Druge grupe mještana otišle su pješke u danima poslije napada; svjedokinja KDZ014 nije znala kuda idu ti autobusi ili te grupe mještana.[5797]

1688. Krajem jula 1992., svjedokinja KDZ014 odlučila je napustiti Čarakovo; ona i još stotinjak drugih ljudi, većinom žena, djece i starijih, okupili su se i otišli u seoski dom noseći bijelu zastavu; srpski vojnici držali su ih u domu tri sata i vrijeđali ih.[5798] Zatim su ih srpski vojnici sproveli do dijela Čarakova zvanog Žeger, gdje se put za Čarakovo spaja s glavnim putem od Prijedora do Sanskog Mosta.[5799]

1689. Muškarci, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, zaustavljani su i ubijani na mostu na Žegeru.[5800] Svjedokinja KDZ092 izjavila je da je vidjela autobuse iz Prijedora u kojima su bili

---

5792 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5738.

5793 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5741–5742 (gdje su oni identifikovani kao Ermin Sijačić i Huse Salihović); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 34–36 (gdje se potvrđuje da je tijelo Huse Salihovića ekshumirano 1998. iz grobnice u Brdu). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1069.

5794 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5742–5743 (ona je identifikovala tijelo Nasifa Dizdarevića i izjavila da joj je njegov sin ispričao da je u kuhinji svoje kuće pronašao očevo tijelo, na kome je bilo više rupa od metaka).

5795 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5743; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12547–12548.

5796 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5729, 5740, 5769; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12544, 12547–12548.

5797 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5729–5730; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12544, 12547–12548. V. takođe svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21076, 21090 (pod pečatom).

5798 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5745–5746.

5799 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5746–5747; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12537. V. takođe svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21076–21077 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 1070.

5800 Svjedokinja KDZ092, P703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3947–3949; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3950–3954, 3656 (pod pečatom); svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5746–5747. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1070. Vijeće napominje da postoji nepodudarnost u vezi s datumom ubijanja na mostu na Žegeru. U činjenici o kojoj je presuđeno 1070 navodi se da je datum kada je to ubijanje izvršeno bio 23. juli 1992. Ova činjenica o kojoj je presuđeno zasniva se na svjedočenju svjedokinje KDZ092 u predmetu *Stakić*, koje je

muškarci iz Čarakova kako staju i kako ljudi izlaze iz njih kod mosta na Žegeru.[5801] Svjedokinja KDZ014 je takođe izjavila da je vidjela kako muškarce skidaju do pojasa i drže na mostu na Žegeru.[5802] Vojnici u maskirnim uniformama, s bijelim trakama na ramenima i maskirnim kapama na glavama ubijali su iz vatrenog oružja na mostu muškarce u civilnoj odjeći i bacali njihova tijela u rijeku Sanu.[5803] Drugi muškarci, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, ukrcani su u autobuse na mostu na Žegeru i odvedeni u nepoznatom pravcu.[5804]

1690. Na mostu na Žegeru, žene, djeca i stariji ljudi, uključujući svjedokinju KDZ014, ukrcani su u autobuse "Autotransporta Prijedor" koje su vozili srpski vojnici.[5805] Ona je vidjela jednog od svojih komšija, Hasiba Simbegovića, kako pokušava da se ukrca u jedan od autobusa, ali u tome ga je spriječio Dragan Tintar, lokalni Srbin iz Tukova, koji je bio u maskirnoj uniformi i koji je zatim pucao Simbegoviću u glavu.[5806] Nakon što su ih ukrcali u autobuse, žene, djecu i stare ljude su zatim odvezli u Trnopolje, gdje su proveli jednu noć prije nego što su u kamionima i autobusima prebačeni do Vlašića.[5807] Na Vlašiću su se iskrcali iz autobusa i rečeno im je da idu pješke u "svoju zemlju", a dočekali su ih vojnici, bosanski Muslimani, koji su ih odveli u Travnik.[5808]

1691. Vijeće je formalno primilo na znanje da je na području Brda, uslijed kampanje koju su provodile snage bosanskih Srba, oko 20. jula ubijeno više bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[5809] Osim toga, Vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti nekih identifikovanih osoba koje su ubijene na području Brda u periodu od 1. do 23. jula 1992.[5810]

---

uvršteno u spis u predmetu *Brđanin*, a svjedokinja KDZ092 je potvrdila u predmetu *Stakić* da se taj događaj odigrao istog dana kada je izvršen i napad na selo Čarakovo, a to je bio 23. juli. Međutim, svjedokinja KDZ014 je u svom svjedočenju izjavila da je vidjela muškarce na mostu na Žegeru 28. jula 1992., onog dana kada je napustila Čarakovo. Na osnovu dokaza koji su mu predočeni, Vijeće smatra da je ubijanje na mostu na Žegeru izvršeno 23. jula 1992. ili približno tog datuma, poslije, i u okviru, napada na Čarakovo, i stoga zaključuje da se to dogodilo u periodu koji se u Optužnici navodi za ovaj incident.

5801 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3950–3954, 3656 (pod pečatom).

5802 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5743, 5747.

5803 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3951–3955, 3994 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1070.

5804 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3937, 3947, 3950, 3956, 3994 (pod pečatom); svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12655 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**.

5805 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5747–5748. V. takođe svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21076–21077 (pod pečatom).

5806 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5748, 5771.

5807 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5749–5750.

5808 Svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5749–5750; Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4620–4622. **[REDIGOVANO]**. V. par. 1834, 1837.

5809 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1068.

5810 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 34–36 (gdje se potvrđuje da je 1998., 1999. i 2000. najmanje 16 tijela ekshumirano iz grobnica Čarakovo, Baćuša, Pašinac, Kosa i Brdo). V. takođe P6689

1692. Na osnovu gore navedenog, Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage na području Brda 23. jula 1992. ili približno tog datuma ubile više ljudi, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, među kojima je bilo i civila.

(iii) Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici

1693. Tužilaštvo navodi da je više muškaraca ubijeno u selu Bišćani i okolnim zaseocima Hegići, Mrkalji, Ravine, Duratovići, Kadići, Lagići i Čemernica 20. jula 1992. ili približno tog datuma.

1694. Dana 20. jula 1992., srpske snage, uključujući 6. krajišku brigadu i pripadnike policije i interventnog voda, napale su selo Bišćani i okolne zaseoke.[5811]

1695. Oko 10:00 sati 20. jula, srpske snage napale su selo Bišćani iz pravca Tukova.[5812]

1696. Dana 20. jula 1992., muškarcima bosanskim Muslimanima iz Bišćana, od kojih su neki imali samo 16 godina, rečeno je da se okupe na više sabirnih punktova u selu, na kojima su bili srpski vojnici; žene su ostale kod kuća i na kraju su odvedene u Trnopolje ili na druga mjesta.[5813] Na tim sabirnim punktovima u Bišćanima pretučeno je i ubijeno nekoliko ljudi.[5814] Na primjer, jedan od sabirnih punktova bio je kafić; na toj lokaciji, neki uniformisani vojnik rekao je dvojici muškaraca, Mirhadu Mrkalju i Feridu Šabanoviću, da odnesu leš Hamdije Fikića iza jedne kuće.[5815] Svjedok KDZ038 vidio je tog vojnika kako puca "u" Mrkalja i Šabanovića, koji se nisu vratili.[5816] Osim toga, svjedok KDZ038 vidio je kada su još tri muškaraca ubijena u kafiću koji je služio kao sabirni punkt – Mirsad Medić i još jedan kolega koji je radio s Medićem na benzinskoj pumpi, kao i

---

(Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 21–26, 46, 253, 254 (gdje se potvrđuje da su 1998. i 2000. tijela Huse Hopovca, Nijaza Hopovca, Asima Redžića, Hamdije Hopovca, Aziza Behlića, Naile Redžić, Namira Redžića i Vahida Redžića ekshumirana iz masovnih grobnica Čarakovo, Baćuša i Zecovi-Kosa); v. fusnota 5791.

5811 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5881–5882 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11849 (pod pečatom); P5437 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 22. avgust 1992.), str. 2; D1817 (Naređenje 6. partizanske brigade, 18. juni 1992.); **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1073. **[REDIGOVANO]**.

5812 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6859; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je otišao u Bišćane neko vrijeme poslije napada, zatekao selo potpuno pusto pošto su svi seljani bili otišli).

5813 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6859–6861 (gdje je svjedok izjavio da su vojnici koje je 20. jula i poslije tog datuma vidio na raznim mjestima u Bišćanima nosili različite uniforme—sivomaslinaste, maskirne i policijske). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1074.

5814 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6861; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 2; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12715 (gdje je svjedok izjavio da mu je brat ispričao da je onog dana kada su Bišćani napadnuti jedan naoružani vojnik pred njim ubio njihovog oca, koji nije bio naoružan). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1074.

5815 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6861–6862.

5816 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6861–6862. V. par. 1708. V. takođe P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 22–23, 177 (pod pečatom).

bivši policajac Saša Karagić.[5817] Vijeće se stoga uvjerilo da su vojnici, bosanski Srbi, 20. jula 1992. u kafiću koji je služio kao sabirni punkt ubili ukupno šest muškaraca.

1697. Nešto kasnije, autobus "Autotransporta Prijedor" došao je pred kafić koji je služio kao sabirni punkt i vojnici su rekli nekima od muškaraca iz grupe, uključujući svjedoka KDZ038, da se ukrcaju u autobus, dok je drugima rečeno da ostanu gdje su.[5818] U gradu Prijedoru su se zaustavili i prešli u drugi autobus "Autotransporta", koji ih je vozio glavnim putem Prijedor-Banjaluka i nakratko se zaustavio blizu Keraterma.[5819] Zatim su otišli u Omarsku, gdje je autobus čekao ispred, prije no što su produžili za Trnopolje.[5820]

1698. Nešto kasnije, tokom popodneva 20. jula, u Trnopolje je stigao i drugi autobus s drugom grupom muškaraca koji su bili ostali u kafiću koji je služio kao sabirni punkt; međutim, svjedok KDZ038 je primijetio da izvjestan broj ljudi koji su bili u toj drugoj grupi nisu u grupi koja je stigla u Trnopolje.[5821] Svjedok KDZ038 kasnije je čuo od jednog od preživjelih da se cijela ta druga grupa muškaraca ukrcala u autobus, ali da su kod šljunkare pored puta za Prijedor neki od muškaraca skinuti s autobusa i postrojeni, a zatim ih je jedan vojnik u sivomaslinastoj uniformi i sa šljemom na glavi postrijeljao iz automatske puške.[5822] Kada su preostali mještani Bišćana kasnije prevezeni u Trnopolje istim putem, oni su vidjeli tijela tih ljudi.[5823]

1699. Dva brata svjedoka KDZ074 također su ubijena 20. jula 1992., dok su se sa svojim porodicama krila u podrumu jedne kuće u Bišćanima.[5824] Njih su srpski policajci u plavim uniformama izveli iz podruma zajedno s drugim muškarcima, odveli ih u dvorište obližnje kuće, pucali na njih iz automatskih pušaka i ubili ih; svi ubijeni muškarci bili su u civilnoj odjeći i nenaoružani.[5825] Njihova tijela su kasnije pokupljena.[5826]

5817 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6862–6863. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1074.

5818 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6865.

5819 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6866.

5820 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6866–6867.

5821 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6868, 6870 (on je naveo imena sedam ljudi, a to su Nurija Kekić, Halid Kekić, Sabahudin Kekić, Asmir Kekić, Muhamed Tedić, Ferid Rizvanović i Elvir Vojniković, koje je vidio u kafiću koji je služio kao sabirni punkt, a koji na kraju nisu stigli u Trnopolje); v. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 37 (gdje se potvrđuje da je tijelo Elvira Vojnikovića 2005. ekshumirano iz grobnice u Rizvanovićima).

5822 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6864, 6868–6869, 6872; svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5950 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je izvukao 15 do 25 tijela sa lokacije pored puta, u blizini šljunkare na Sredičkom Polju, a kasnije je čuo da su ti ljudi bili u autobusu i da je polovina ljudi iz autobusa ubijena na tom mjestu).

5823 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6871.

5824 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2344.

5825 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2310, 2344–2345.

1700. Dana 20. jula napadnut je zaselak Duratovići; to je bio jedan od prvih zaselaka na području oko Bišćana koji se našao na meti napada i bilo je malo preživjelih.[5827] Nermin Karagić je kasnije čuo da je ispred jedne prodavnice u Duratovićima bilo 20 do 30 leševa, a da je na drugoj strani ulice, prekoputa prodavnice, takođe bilo više leševa.[5828] Dvojica Karagićevih daidža/amidža ubijena su u Duratovićima.[5829]

1701. Srpske snage napale su Hegiće između 14:00 i 14:30 sati 20. jula.[5830] Zaselak Hegići nalazio se na brdu udaljenom oko 300 do 350 metara vazdušnom linijom od Mrkalja, koje se takođe nalazilo na brdu.[5831] Grupa mještana iz Hegića posmatrala je šta se dešava u Mrkaljima i čula odande krike žena i djece.[5832] Oklopni transporteri i oko 20 ili 30 vojnika u maskirnim vojnim uniformama opkolili su u glinokopu približno 30 do 40 nenaoružanih muškaraca iz Mrkalja u civilnoj odjeći, uključujući dvanaestogodišnje i trinaestogodišnje dječake i starije muškarce koji su imali između 60 i 65 godina; vojnici su ih postrojili, rekli im da bježe, a zatim pucali u njih i ubili ih.[5833] Zapaljena je i džamija u Mrkaljima.[5834]

1702. Zaselak Čermernica je takođe napadnut 20. jula 1992.[5835] Vojnici u plavim uniformama, zajedno s nekoliko drugih u zelenim i sivomaslinastim maskirnim uniformama, došli su pješice u Čemernicu, praćeni vojnim vozilima i oklopnim transporterima.[5836] Oko 35 do 40 mještana Čemernice okupilo se na seoskom groblju, a vojnici su ih postrojili.[5837] Dva vojnika prišla su jednom od muškaraca, Muhamedu Hadžiću, i pitala ga kako se zove; kada je on odgovorio, jedan

---

5826 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2345; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 13–14.

5827 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5293–5294.

5828 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5294; svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11851 (pod pečatom). V. par. 1708.

5829 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5294.

5830 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5881–5882, 5912–5913 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**; svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11849 (pod pečatom).

5831 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5882–5883 (pod pečatom).

5832 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5882 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11849 (pod pečatom).

5833 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5882, 5885, 5887, 5890–5893 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11849 (pod pečatom). V. P1164 (Fotografija zaseoka Hegići u Bišćanima, s oznakama koje je unio svjedok KDZ094); P583 (Fotografija zaseoka Mrkalji u Bišćanima); P1162 (Fotografija kuće Smaila Mrkalja u Bišćanima s oznakama koje je unio svjedok KDZ094). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1075; par. 1705.

5834 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5882 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21090 (pod pečatom).

5835 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5897, 5906 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je vidio da je u Čemernici "sve izgorelo" i da su "ljudi svi poubijati").

5836 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5906 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11850 (pod pečatom).

5837 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5893, 5906–5907 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11850 (pod pečatom).

od vojnika rekao je: "Je l' Muhamed *pejgamber*?", što je muslimanska riječ koja se odnosi na Boga, a zatim je pucao u njega i ubio ga.[5838] Svjedok KDZ094 primijetio je da su stare ljude koji su stajali postrojeni tukli i da im je odjeća pocijepana; **[REDIGOVANO]**.[5839] Došla su još dva vojnika u maskirnim uniformama, Rade Bilbija i Miodrag Glušac zvani Toša; izgledalo je da Bilbija komanduje i vojnici su zatim, po njegovim instrukcijama, otišli.[5840] Svjedok KDZ094 pokopao je Muhameda Hadžića sljedećeg jutra.[5841]

1703. Negdje oko 20. jula 1992., 12 osoba postrojeno je u jednom voćnjaku u Hegićima i strijeljano.[5842] Takođe 20. jula ili približno tog datuma, ubijeno je 20 do 30 ljudi na autobuskoj stanici na raskrsnici između Alagića, Čemernice i Jugovaca; jedna starija žena tražila je svoja tri sina koja su nestala i vidjela je gomile leševa na tom mjestu.[5843]

1704. Dana 21. jula, vojnici su se vratili u Čemernicu u manjim grupama i pokrali televizore, dragocjenosti i zlato.[5844] Vojnici su odveli nekoliko mještana da kupe tijela ljudi koji su ubijeni na tom području, a dva od tih muškaraca, Husnija Hadžić i Hare Pelak, nikada se nisu vratila.[5845]

1705. Srpski vojnici nastavili su da odvode svakoga dana po nekoliko mještana Čemernice da kupe tijela po susjednim selima i tovare ih u kamione.[5846] Oko 08:00 ili 09:00 sati 23. jula, dva Srbina u maskirnim uniformama, Ranko Došen i Slavko Petrović, došla su u Čemernicu u zelenim vojnim kamionima i naredila svjedoku KDZ094 da s još osam do deset muškaraca, bosanskih Muslimana, ide da kupi tijela s područja Bišćana i tovari ih u kamione.[5847] S njima je išla naoružana pratnja, srpski vojnici u zelenim, sivomaslinastim vojnim uniformama, naoružani puškama.[5848] Prvo su otišli u Hegiće, gdje su pronašli tijela Saliha Hegića i Ešefa Avdića, koja su bila u poodmakloj fazi raspadanja i oba imala strijelne rane, i utovarili ih u kamion koristeći ćebad koju

---

5838 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5906–5907 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11850 (pod pečatom).

5839 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5907 (pod pečatom).

5840 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5908–5910 (pod pečatom).

5841 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5910 (pod pečatom).

5842 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5922 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11851 (pod pečatom); P576 (Fotografija voćnjaka u Bišćanima). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1076.

5843 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5925 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11851–11852 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1077.

5844 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5910–5911 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11850 (pod pečatom).

5845 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5911–5912 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11850–11851 (pod pečatom).

5846 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5911–5915 (pod pečatom).

5847 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5913–5915 (pod pečatom).

5848 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5916–5917 (pod pečatom).

su uzeli iz obližnjih kuća.[5849] Svjedok KDZ094 je zatim otišao u glinokop u Mrkaljima gdje je vidio više tijela ljudi kojima je pucano u leđa kako leže s licima prema zemlji.[5850]

1706. Poslije Mrkalja, svjedok KDZ094 i drugi ljudi koji su bili u kamionu otišli su u susjedni zaselak Kadići, gdje su pokupili tijela Seada i Kemala Kadića, koji su imali strijelne rane u predjelu grudnog koša.[5851] Zatim su pošli u pravcu Ravina i svjedok KDZ094 je zapazio da džamija u Bišćanima više nema krova ni *munare* i da je oštećena u požaru kao i obližnje kuće.[5852] On je rekao da je posljednji put vidio dio *munare* 23. jula 1992. iz svoje kuće, prije nego što je zapaljena.[5853] Vijeću su predočeni dokazi da su po cijelom području na kome se nalaze Bišćani, Rizvanovići i Rakovčani, "sve su džamije bile […] popaljene i opljačkane".[5854] Te džamije bile su neoštećene u aprilu 1992.[5855] Džamija u Bišćanima uništena je 20. jula 1992., a ona u Rizvanovićima, kao i druge džamije na tom području, uništene su u ljetnim mjesecima, do avgusta 1992.[5856]

1707. U jednom trenutku tokom 23. jula, Došen je naredio svjedoku KDZ094 da vozi drugi kamion pa su nastavili put prema Ravinama; pokupili su još nekoliko tijela koja su bila pored puta, a zatim još pet-šest na jednom polju na oko pedesetak metara od skretanja za Ravine, i sva ona imala su strijelne rane.[5857] U jednoj šumi u Ravinama, pokupili su još 25 do 30 tijela koja su se nalazila u blizini šuma i ispred kuća; **[REDIGOVANO]**.[5858] Jedno od njih bilo je i tijelo mlade žene **[REDIGOVANO]**, koju je svjedok KDZ094 pronašao kako leži gola na kauču u kući, s rupom od metka na glavi.[5859]

5849 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5917–5920, 5922 (pod pečatom); P1164 (Fotografija zaseoka Hegići u Bišćanima, s oznakama koje je unio svjedok KDZ094). V. također P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 20, 22, 24 (pod pečatom).

5850 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5923 (pod pečatom). V. par. 1701.

5851 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5927 (pod pečatom).

5852 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5927–5929 (pod pečatom); P574 (Fotografija džamije u Bišćanima); P575 (Fotografija džamije u Bišćanima); P590 (Fotografija unutrašnjosti džamije u Bišćanima).

5853 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5882, 5928–5929 (pod pečatom).

5854 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5929 (pod pečatom).

5855 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5929–5930 (pod pečatom).

5856 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5928–5930 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1289; svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21090 (pod pečatom); P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 227–228, 233–235. V. par. 1889.

5857 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5930, 5932–5933 (pod pečatom); P592 (Fotografija voćnjaka u Bišćanima).

5858 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5882, 5936–5939 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**; v. P593 (Fotografija staze).

5859 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5938–5939 (pod pečatom).

1708. U blizini mjesta zvanog Bijela Zemlja, svjedok KDZ094 je pokupio tijela Mirhada Mrkalja i još nekoliko neidentifikovanih ljudi.[5860] Nešto dalje, pokupili su još 15 do 20 tijela blizu glavnog puta između Ravina i Bišćana.[5861] Blizu prodavnice "Diskont" u Bijeloj Zemlji, koja se nalazi nedaleko od zaseoka Duratovići, pronašli su najveći broj tijela i proveli tamo neko vrijeme sakupljajući ih.[5862]

1709. Grupa je zatim nastavila dalje prema Tukovima, i kod pržionice kafe koja se nalazi nedaleko od skretanja za Sredice, pokupili su još 10 do 15 tijela.[5863] Dalje niz put, kod šljunkare u Središkom Polju, pokupili su s desne strane ceste još 15 do 25 tijela, koja su takođe imala strijelne rane.[5864] Blizu rampe u Tukovima pronašli su još dvije grupe tijela sa strijelnim ranama, među kojima je bilo i žena i djece stare 12, 13 i 14 godina.[5865]

1710. Na kontrolnom punktu u Tukovima, svjedok KDZ094 je parkirao kamion i izašao, a neki vojnici odvezli su dva od tri kamiona, puna leševa, u pravcu Sanskog Mosta; svjedok KDZ094 čuo je Došena i Petrovića kako se žale da ne žele voziti daleko i da hoće ići negdje "bliže", a on je protumačio da to znači da ne žele voziti čak do Tomašice, nego da će radije pronaći neko bliže mjesto gdje će odnijeti leševe.[5866] Treći kamion je upotrijebljen da se ostali mještani, bosanski Muslimani, i dvojica naoružanih Srba vrate na područje Hegića.[5867]

1711. Dana 24. jula, šest do osam mladića koji su prethodno zarobljeni dovedeno je na kontrolni punkt u Tukovima da pomogne svjedoku KDZ094 u kupljenju tijela; zatim su otišli na područje Središkog Polja da nastave kupiti tijela.[5868]

1712. Svjedok KDZ094 je procijenio da je za dva dana pokupio 300 do 350 tijela, koja su sva bila tijela bosanskih Muslimana, kao i nekoliko bosanskih Hrvata; žrtve su bile nenaoružane i nosile su

---

5860 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5942 (pod pečatom); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6862; v. par. 1696.

5861 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5943 (pod pečatom).

5862 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5944–5948 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**. V. P1166 (Fotografija prodavnice "Diskont" s oznakama koje je unio svjedok KDZ094); P1169 (Fotografija prodavnice "Diskont" s oznakama koje je unio svjedok KDZ094). V. par. 1700.

5863 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5948 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**.

5864 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5948–5951 (pod pečatom); v. par. 1698. V. takođe svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6864, 6868–6869, 6872.

5865 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5951–5952 (pod pečatom).

5866 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5934–5935, 5953–5956 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11854 (pod pečatom) (gdje je svjedok takođe izjavio da je u kamionu vidio "putni nalog" u kojem su bili navedeni kasarna "Žarko Zgonjanin" kao polazište i područje Brda i Tomašica kao odredište).

5867 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5959 (pod pečatom).

5868 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5959–5961 (pod pečatom).

civilnu odjeću.[5869] Iako su mnogi od njih bili s područja Brda, bilo je i drugih, raseljenih osoba iz drugih krajeva koje su se tu sklonile.[5870] Žene, djeca i stariji ljudi koji su ostali u Bišćanima i drugim selima otišli su u Tukove, a zatim su prebačeni u Travnik.[5871]

1713. Vijeće smatra da, iako ne raspolaže konkretnim dokazima u vezi s okolnostima smrti svake od tih 300 do 350 osoba čija je tijela svjedok KDZ094 pokupio 23. i 24. jula 1992. u Bišćanima i okolnim selima,[5872] dokazi koji su mu predočeni pokazuju da je 20. jula ili približno tog datuma na čitavom tom području postojao obrazac ubijanja. Štaviše, Vijeće zaključuje da na području Bišćana u tom periodu nije bilo oružanih dejstava.[5873] Shodno tome, Vijeće konstatuje van svake razumne sumnje da su tih 300 do 350 osoba većinom bili nesrpski civili koje su srpske snage namjerno ubile poslije napada na selo Bišćani i okolne zaseoke.

1714. Vijeću su također predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti nekih identifikovanih osoba koje su ubijene u selu Bišćani i okolnim zaseocima 20. jula 1992. ili približno tog datuma[5874]

1715. Vijeće na osnovu gore navedenog stoga konstatuje da su srpske snage 20. jula 1992. ili približno tog datuma ubile najmanje 300 nesrba, uključujući civile, u selu Bišćani i u okolnim zaseocima Hegići, Mrkalji, Ravine, Duratovići, Kadići, Lagići i Čemernica.

(c) Briševo

1716. Briševo je selo u mjesnoj zajednici Ljubija i nalazi se južno od grada Prijedora.[5875] Prije izbijanja sukoba, u Briševu su uglavnom živjeli bosanski Hrvati.[5876] Sela u mjesnoj zajednici

---

5869 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11850–11852, 11864 (pod pečatom); svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5968–5972 (pod pečatom) (gdje se navodi spisak sa imenima 34 osobe koje je prepoznao među tijelima koja je pokupio); P587 (Spisak ljudi iz Bišćana, ubijenih oko 20. jula 1992., koje je identifikovao svjedok KDZ094). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1071.

5870 Svjedok KDZ094, P706 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5966 (pod pečatom).

5871 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2345.

5872 V. par. 1700, 1703, 1706–1709.

5873 V. svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21076, 21081–21082 (pod pečatom).

5874 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 19, 22, 34, 36–37 (gdje se potvrđuje da su 1998., 2000., 2001. i 2005. tijela 34 muškarca i jedno tijelo nepoznatog pola ekshumirana iz grobnica Šurakovac, Čarakovo-Brđani, Bišćani, Rizvanovići, Redak-Ljubija, Sredice-Garaža i Jakarina Kosa); P4892 (Državna komisija BiH za traženje nestalih osoba, spisak osoba čija su tijela ekshumirana u Prijedoru, Čelincu i Bosanskom Novom, 29. oktobar 2002.), str. 2. V. također P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Aneks A, str. 9; P6689 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), *e-court* str. 20–24, 61, 72, 104, 108–111, 130–131, 139, 150, 152, 154, 157–158, 163, 166, 175–177, 189, 243–246, 249, 253; P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 31 (gdje se identifikuju tijela ekshumirana 2009. na lokaciji Jakarina kosa).

Ljubija pretežno su naseljavali bosanski Hrvati, dok je u samoj Ljubiji, Gornja Ljubija bila skoro čisto hrvatska, dok je drugi dio, Donja Ljubija, bio nastanjen pretežno bosanskim Muslimanima.[5877]

1717. Briševo je prvi put granatirano 27. maja 1992. iz pravca srpskih sela Rasavci i Oštra Luka; granatiranje je trajalo cijeli dan, ali selu tokom tog napada nije nanijeta materijalna šteta.[5878] Poslije napada, Ivo Atlija je, zajedno s drugim muškarcima iz sela, odlučio da u Rasavce i Oštru Luku pošalje petočlanu delegaciju da pita zašto ih napadaju.[5879] Kada se delegacija vratila, obavijestila je mještane da su im Srbi postavili ultimatum, zahtijevajući od njih da predaju oružje, te da će im, u suprotnom, Srbi pretresti kuće.[5880] Žitelji Briševa imali su ukupno svega pet-šest lovačkih pušaka i nekoliko pištolja, koje su predali Srbima; međutim, srpski predstavnici tražili su još oružja i rekli da će kuće biti pretresene i da će ljudi stradati.[5881]

1718. Poslije te predaje oružja, niko nije došao da pretresa kuće u Briševu i narednih nekoliko sedmica bilo je relativno mirno, iako je selo bilo potpuno blokirano srpskim kontrolnim punktovima i niko nije mogao ući ili izaći iz njega da bi išao po hranu ili lijekove.[5882]

1719. Dana 24. juna 1992., u Briševo je došao policijski kombi iz Ljubije i tri-četiri policajaca odvela su najmanje šest muškaraca, mještana Briševa, na informativni razgovor u policijsku stanicu u Ljubiji.[5883] Ti ljudi se nikada nisu vratili u Briševo, a Atlija je kasnije saznao da su oni ispitivani i pretučeni u Ljubiji, odvedeni u logor Kerateram, zatim u Omarsku, i najzad u Manjaču.[5884]

5875 P569 (Mapa opštine Prijedor); Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5547 (gdje je svjedok izjavio da je, prema popisu iz 1991., Briševo činilo 120 kuća). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1086.

5876 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5546–5547. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1086.

5877 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5544–5547.

5878 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5559–5561; Ivo Atlija, T. 20310 (20. oktobar 2011.), 20347 (26. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1087.

5879 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5561–5562.

5880 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5562; Ivo Atlija, T. 20347 (26. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1087.

5881 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5562–5565. V. takođe Ivo Atlija, T. 20345–20346 (26. oktobar 2011) (gdje je svjedok takođe izjavio da je sve oružje koje su mještani imali bilo predato srpskim vlastima u Rasavcima prije drugog napada i da "tek kad su srpske snage bile sigurne da u našem selu nema niti jedne puške, niti jednog pištolja, niti jednog metka, tad smo bili napadnuti"); činjenica o kojoj je presuđeno 1087.

5882 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5565–5566, 5659 (gdje je svjedok izjavio da su nesrbima bile potrebne dozvole da bi se kretali po opštini Prijedor i da je kretanje bilo vrlo ograničeno).

5883 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5566–5568.

5884 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5568–5569 (gdje je svjedok takođe rekao da, koliko je njemu poznato, niko od tih ljudi nije aktivno učestvovao u politici niti bio jedan od vođa u selu).

(i) Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici

1720. Tužilaštvo navodi da je najmanje 68 ljudi ubijeno u selu Briševo u periodu od 23. do 26. jula 1992.

1721. Dana 23. jula 1992., jedan Srbin iz Oštre Luke rekao je Atliji i njegovom rođaku da napuste Briševo, jer će sljedećeg dana biti "čišćenje" sela.[5885] Međutim, oni su odlučili da ne odu, i Atliju su oko 03:30 sati 24. jula 1992. probudile detonacije; Atlija je otrčao da se sakrije u podrum jednog od komšija.[5886] Pješadijska vatra se pojačala tokom ranih jutarnjih sati; neki ljudi su poginuli, a granatiranje se nastavilo do 25. jula uveče.[5887] Te večeri, pješadija bosanskih Srba ušla je u selo.[5888] Vojnici su nosili uniforme JNA s crvenim trakama oko rukava, a neki su crvene trake vezali i oko šljemova.[5889] Oni su se predstavili kao "srpska vojska" i rekli nekima od mještana da im se ništa neće dogoditi ako odu svojim kućama.[5890] Zbog toga su se Atlija i drugi ljudi koji su se krili u podrumu razišli.[5891]

1722. Deset minuta kasnije, Atlija je čuo viku iz kuće porodice Dimač, otrčao je u tom pravcu i vidio dva vojnika kako se raspravljaju s Perom Dimačem, muškarcem starim 65 godina, i Atlijinom majkom.[5892] Vojnici su nosili uniforme JNA i šubare s kokardama, a imali su i lovačke noževe koji su se razlikovali od oružja koje su nosili regularni vojnici JNA.[5893] Atlija je prišao majci, koja je plakala i vikala, i rekla mu da su mu ubili oca i da treba da ide.[5894] Atlija je ostavio majku i otrčao u šumu, odakle je vidio kako nekoliko stotina vojnika stiže u selo.[5895] Vojnici su zatim zatvorili njegovu majku u svinjac i zaključali vrata, oborili Dimača na zemlju, tukli ga Biblijom koju su pronašli u njegovoj kući, vikali "nek' mu sad pomogne njegov katolički Isus", i pitali ga "zašto mu sad Tuđman ne pomogne".[5896] Zatim su zapalili kuću i natjerali Dimača da skine odjeću i da se moli

5885 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5570–5571.

5886 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5571–5573. V. takođe Ivo Atlija, T. 20310 (20. oktobar 2011.).

5887 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5573.

5888 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5573–5574. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1089.

5889 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5573–5575. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1089.

5890 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5575; Ivo Atlija, T. 20351–20352 (26. oktobar 2011.).

5891 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5577.

5892 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5577.

5893 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5577–5578 (gdje je svjedok takođe izjavio da nije bio siguran jesu li ti ljudi bili vojnici JNA, ali da je bilo sasvim uobičajeno da vojnici koji imaju takvu vrstu oznaka budu "četnici", pod čime se podrazumijevaju paravojne jedinice iz Drugog svjetskog rata). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1089.

5894 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5578. V. par. 1726.

5895 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5578–5579.

5896 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5579–5580.

Bogu "po katoličkom običaju", a oni su ga i dalje tukli i ismijavali.[5897] Vojnici su ga na kraju natjerali da trči između njih i pucali mu u glavu.[5898]

1723. Iz svog skrovišta u šumi, Atlija je vidio kako kuće u selu gore i grupe vojnika, kako vojnike JNA u uniformama s oznakama JNA tako i "četnike", kako prolaze, pucaju i odnose opljačkane stvari; u tom napadu uništeno je više od 100 kuća u Briševu.[5899]

1724. U napadu na Briševo učestvovale su jedinice 1. krajiškog korpusa, uključujući 6. krajišku brigadu[5900] i 5. kozarsku brigadu, kao i paravojne jedinice.[5901] Na Radio Prijedoru prije napada na Briševo 24. jula nisu bila objavljena nikakva saopštenja ili upozorenja mještanima da se predaju ili postupe drugačije, za razliku od Hambarina i drugih sela.[5902] Pored toga, u Briševu nije bilo vojnih jedinica, niti je iko od mještana bio naoružan kada je selo napadnuto 24. jula 1992.[5903]

1725. Većina srpskih vojnika napustila je Briševo u večernjim satima poslije napada, i sa sobom su odveli 36 ljudi.[5904] Atlija je kasnije saznao da je ta grupa ljudi odvedena u halu "Krings" u

---

5897 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5579–5580. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1090.

5898 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5579–5581; Ivo Atlija, T. 20358–20363 (26. oktobar 2011.); D1818 (Izvod iz transkripta svjedočenja Ive Atlije u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11967. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1090; P3674 (Skica koju je nacrtao Ivo Atlija) (koja pokazuje mjesto u šumi na kome se Atlija nalazio u odnosu na kuću Pere Dimača).

5899 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5582–5583; Vojislav Kuprešanin, T. 43531–43533 (14. novembar 2013.), T. 43575 (15. novembar 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1275, 1276.

5900 V. par. 1926.

5901 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5584–5587, 5637–5638; D1817 (Naređenje 6. partizanske brigade, 18. juni 1992.), str. 2–3; P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.100, 2.5; P3660 (Rukom pisan "Ratni put" 6. krajiške pješadijske brigade, bez datuma), str. 3; D1816 (Depeša SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 18. maj 1992.); P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 4. V. takođe P3675 (Skica koju je nacrtao Ivo Atlija); P3688 (Izvod iz video-snimka Prijedora snimljenog iz vazduha); Vojislav Kuprešanin, T. 43532–43533 (14. novembar 2013.). Ali v. Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5643–5644 (gdje je svjedok naveo da mu je Kuprešanin poslije napada rekao da je ubistva u Briševu "počinila grupica koja se otela kontroli"). Vijeće napominje da optuženi u svom Završnom podnesku tvrdi da vojnici koji su učestvovali u napadu na Briševo nisu nosili regularne uniforme JNA i da je Kuprešanin opisao te vojnike kao grupicu 6. sanske brigade koja se otela kontroli, pri čemu optuženi upućuje na Atlijino svjedočenje u kome Atlija ponavlja Kuprešaninove riječi u vezi s tim. V. Završni podnesak odbrane, par. 1554, fusnota 3528. Međutim, Vijeće konstatuje da su barem pripadnici 6. krajiške brigade i 5. kozarske brigade učestvovali u napadu na selo Briševo. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni. Vijeće je takođe uzelo u obzir to da se optuženi poziva samo na Atlijino svjedočenje u kome se prepričava da je Kuprešanin rekao da su pomenuti vojnici bili grupica koja se otela kontroli, dok je Kuprešanin, u stvari, izjavio da je "vojska" izvela napad na Briševo i počinila ubistva u tom selu. V. Vojislav Kuprešanin, T. 43532–43533 (14. novembar 2013.).

5902 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5587.

5903 Ivo Atlija, T. 20351 (26. oktobar 2011.); Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5562 (gdje je svjedok izjavio i to da je od oružja u Briševu bilo samo nekoliko lovačkih pušaka za koje su ljudi imali važeće dozvole); Vojislav Kuprešanin, T. 43575 (15. novembar 2013.). Ali v. D1817 (Naređenje 6. partizanske brigade, 18. juni 1992.), str. 1. Vijeće napominje da optuženi u svom Završnom podnesku prihvata da su u maju 1992. "Srbi dobili dezinformaciju da je selo Briševo naoružano", da su 24. jula 1992. srpske snage ušle u Briševo i da je u napadu ubijeno 68 ljudi. Završni podnesak odbrane, par. 1554.

5904 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5589, 5597.

Sanskom Mostu i da su, pošto su nekoga podmitili, živi pušteni iz tog logora poslije dva mjeseca.[5905]

1726. Veče poslije napada, Atlija je pronašao očevo tijelo, s tri strijelne rane na leđima, na oko 15 do 20 metara od kuće.[5906] Atlija je te večeri pokopao svog oca i Dimača u Mustanici.[5907]

1727. Sljedećeg dana, Atlija se vratio u selo i tamo, od ukupno 120 kuća koliko ih je bilo u selu, zatekao 68 kuća spaljenih do temelja.[5908] Osim toga, spaljena je i katolička crkva u Briševu.[5909]

1728. U sedmicama poslije napada, Atlija je obilazio Briševo i susjedne zaseoke i pronalazio gomile leševa, između ostalog i u Kurevskim brdima.[5910] Atlija je izjavio da je tokom napada na Briševo ubijeno ukupno 68 ljudi, uključujući 14 žena, dva muškarca mlađa od 16 godina i četiri invalida, kao i da su u danima poslije napada njihova tijela ležala unaokolo.[5911]

1729. Konkretno, Atlija je prvo pronašao posmrtne ostatke Stipe Dimača, starijeg čovjeka kome je bilo 76 ili 78 godina, kao i tijela Franje Marijana i Mare Marijan, u jednoj kući u Dimancima.[5912] Atlija je zatim pronašao još najmanje šest tijela na gomili u Mlinarima, i pomogao je da se ona pokopaju.[5913] Takođe u Mlinarima, u blizini pomenute gomile, Atlija je pronašao grobnicu s još

5905 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5597–5598. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 1554 (gdje se prihvata da je poslije napada na Briševo 36 ljudi odvedeno u halu "Krings" u Sanskom Mostu).

5906 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5598, 5616.

5907 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5598. V. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 40; P3686 (Fotografija grobnica) (koja prikazuje nadgrobni spomenik sa imenom Atlijinog oca).

5908 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5589–5592. Atlija je potvrdio štetu nanijetu kućama u Briševu prikazanu na nizu fotografija koje je neko drugi snimio poslije napada na selo. V. P3677 (Fotografija uništene kuće); P3678 (Fotografija uništene kuće); P3680 (Fotografija uništene kuće); P3682 (Fotografija uništene kuće); P3688 (Izvod iz video-snimka Prijedora snimljenog iz vazduha).

5909 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5589–5591, 5594–5595, 5635, 5638–5639. V. P3676 (Fotografija crkve); P3689 (Video-snimak uništenih zgrada i spomenika u Prijedoru), 4:04–7:10; P3688 (Izvod iz video-snimka Prijedora snimljenog iz vazduha). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1290; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 255–258 (gdje se takođe izvještava da su unutrašnji zidovi bili išarani srpskim grafitima na kojima je pisalo "Šešelj"). V. par. 1893.

5910 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5597–5599.

5911 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5589, 5597; Vojislav Kuprešanin, T. 43531–43532, 43575 (14. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je u Briševu ubijeno između 63 i 88 ljudi). V. takođe činjenicu o kojoj je presuđeno 1091. U svom Završnom podnesku, optuženi prihvata da je 68 ljudi ubijeno nakon što su srpske snage ušle u Briševo 24. jula 1992. V. Završni podnesak odbrane, par. 1554.

5912 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5602–5603; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 39 (gdje se potvrđuje da su tijela Stipana Dimača, rođenog 1911., Franje Marijana i Mare Marijan 1998. ekshumirana iz grobnice u Mlinarima). Vijeće napominje da Atlija pominje osobu koja se zove "Stipo Dimač", dok se u Mašovićevom izvještaju navodi osoba koja se zove "Stipan Dimač". Vijeće smatra da je riječ o manjoj nepodudarnosti i zaključuje da se, u stvari, radi o istoj osobi.

5913 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5603–5605 (gdje je svjedok takođe izjavio da je čuo od očevidaca da su te osobe bile primorane da iskopaju sopstvene grobove).

najmanje šest tijela, uključujući i tijelo jednog invalida, kao i još jednu grobnicu u kojoj se nalazilo tijelo Mare Mlinar, 74-godišnje starice.[5914]

1730. Atlija je zatim u Buzucima pronašao još najmanje tri tijela, Milana Buzuka, Mate Buzuka i Ivice Buzuka, invalida, koja su se nalazila ispred jedne kuće.[5915] Atlija je potom u Jezercu pronašao tijela Sreće Buzuka, Ive Lovrića, Miroslava Buzuka i Vlatka Buzuka, invalida, na kojima su bile strijelne rane.[5916] U Čengijama, Atlija je pronašao tijelo Marka Buzuka, koje je imalo teške opekotine od pojasa nadole, kao i još jednu grobnicu u kojoj je bilo nekoliko tijela, uključujući i žene.[5917]

1731. U Mustanici, Atlija je pronašao i pokopao tijelo Ante Matanovića, još jednog invalida, koji je imao ranu od metka na leđima.[5918] Takođe u Mustanici, Atlija je vidio tijelo Joze Jakare kako leži blizu jedne crkve, ali nije prišao dovoljno blizu njegovom tijelu da bi vidio kako je Jakara umro; jedan očevidac kasnije je ispričao Atliji da je Jakara zaklan, da mu je staklom prerezan grkljan.[5919] U Ivandićima, Atlija je zatim pronašao nekoliko grobova i tijela "skoro cijele familije Ivandić" na kojima su bile strijelne rane, uključujući tijela Bate Ivandića, Srete i Danice Ivandić, starijih supružnika, Mare Ivandić, i još nekoliko žena.[5920] Atlija je takođe rekao da je u Ivandićima ubijeno

---

5914 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5604–5605, 5611; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 39 (gdje se potvrđuje da su iz grobnica u Mlinarima 1998. ekshumirana tijela ukupno 12 ljudi, uključujući tijelo Mare Mlinar).

5915 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5605–5606; Ivo Atlija, T. 20312–20313 (20. oktobar 2011); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 39–40, 44 (gdje se potvrđuje da su tijela Milana Buzuka, Mate Buzuka i Ive Buzuka 1998. ekshumirana iz grobnica u Briševu). Vijeće napominje da između sudskomedicinskih dokaza i Atlijinog svjedočenja postoje određene nepodudarnosti u pogledu imena nekih od žrtava incidenta 10.9 iz Priloga A Optužnici. Konkretno, u Atlijinom svjedočenju pominju se "Mate Buzuk" i "Ivica Buzuk", dok se u Mašovićevom izvještaju navode tijela osoba po imenu "Mato Buzuk" i "Ivo Buzuk". Vijeće smatra da je riječ o manjim nepodudarnostima. Shodno tome, Vijeće zaključuje da se, u stvari, radi o istim osobama. Vijeće takođe napominje da se u izvještaju Amora Mašovića potvrđuje da su iz grobnica u Prijedoru ekshumirana tijela dva muškarca po imenu Mato Buzuk, ali s različitim godinama rođenja, pri čemu je jedan 1998. ekshumiran u Briševu, a drugi 1997. u Staroj Rijeci. Iako nije jasno za kog "Matu Buzuka" Atlija kaže da ga je pronašao u Buzucima, Vijeće se uvjerilo da je Atlija poslije napada na Briševo 24. jula 1992. pronašao u Buzucima tijelo jednog muškarca po imenu Mato Buzuk.

5916 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5606; Ivo Atlija, T. 20313 (20. oktobar 2011.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 39 (gdje se potvrđuje da su tijela Sreće Buzuka, Ive Lovrića, Miroslava Buzuka i Vlatka Buzuka 1998. ekshumirana iz grobnica u Mlinarima).

5917 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5606–5607, 5609–5610 (gdje je svjedok izjavio da su mu očevici ispričali da je jedna žena u Čengijama silovana i nasmrt pretučena); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 39 (gdje se potvrđuje da je tijelo Marka Buzuka 1998. ekshumirano iz grobnice na Raljašu).

5918 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5607–5608; Ivo Atlija, T. 20313–20314 (20. oktobar 2011.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 40 (gdje se potvrđuje da je tijelo Ante Matanovića 1998. ekshumirano iz grobnice u Beginim glavicama).

5919 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5608; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 40 (gdje se potvrđuje da je tijelo Joze Jakare 1998. ekshumirano iz grobnice u Briševu).

5920 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5609; Ivo Atlija, T. 20315–20316 (20. oktobar 2011.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 40 (gdje se potvrđuje da su tijela Srećka Ivandića, Danice Ivandić i Mare Ivandić 1998. ekshumirana iz grobnica u Prijedoru i Zecovima). Vijeće

nekoliko članova porodice Komljen, između ostalih, Luka Komljen, Ivo Komljen, Kaja Komljen i još jedan sin.[5921] Na brdu Raljaš, Atlija je pronašao dvije individualne grobnice; u jednoj je bilo tijelo Luke Mlinara, četrnaestogodišnjeg dječaka, a u drugom tijelo Mirsada Švrake, dječaka kome je bilo 14 ili 15 godina.[5922]

1732. Najzad, Atlija je takođe vidio gomilu od 10 do 12 tijela ispod jednog drveta u Staroj Rijeci, koja su sva izgledala kao tijela muškaraca starih oko 20 godina.[5923] Činilo se da su na tijelima bile rupe od metaka.[5924]

1733. Atlija je uz pomoć drugih preživjelih mještana uspio pokopati neka od tijela koja je poslije napada pronašao u Briševu i okolini.[5925]

1734. Vijeću su takođe predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti najmanje 57 identifikovanih osoba koje su ubijene u selu Briševo i okolini u periodu od 24. do 26. jula 1992.[5926]

1735. Na osnovu gore navedenog, Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od 24. do 26. jula 1992. ubile najmanje 68 ljudi u selu Briševo.

---

napominje da Atlija govori o čovjeku koji se zvao "Sreto Ivandić" i koga je pronašao u Ivandićima, dok se u Mašovićevom izvještaju identifikuje "Srećko Ivandić". Vijeće smatra da je riječ o manjoj nepodudarnosti i zaključuje da se, u stvari, radi o istoj osobi.

[5921] Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5610; Ivo Atlija, T. 20316–20317 (20. oktobar 2011.), T. 20363 (26. oktobar 2011.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 40 (gdje se potvrđuje da su tijela Luke Komljena, Ive Komljena, Kate Komljen i Ante Komljena 1998. ekshumirana iz grobnica u Zecovima i Rasavcima). Vijeće napominje da Atlija nije pomenuo ime drugog sina Komljenovih, dok se u Mašovićevom izvještaju identifikuje "Ante Komljen", koji je rođen 1956. godine. Vijeće se uvjerilo da je Ante Komljen drugi sin Komljenovih koga navodi Atlija. Vijeće takođe napominje da Atlija navodi da je u Ivandićima ubijena "Kaja Komljen", dok se u Mašovićevom izvještaju identifikuje "Kata Komljen". Vijeće smatra da je riječ o manjoj nepodudarnosti i zaključuje da se, u stvari, radi o istoj osobi.

[5922] Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5610–5611; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 39–40 (gdje se potvrđuje da su tijela Luke Mlinara i Mirsada Švrake 1998. ekshumirana iz grobnica u Raljašu i u Briševu). V. Ivo Atlija, T. 20311 (20. oktobar 2011.); P3685 (Fotografija grobnica) (koja prikazuje grobove žrtava iz Briševa koje su sahranjene u katoličkoj crkvi u Raljašu).

[5923] Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5601 (gdje je svjedok izjavio da je ubrzo poslije napada na Briševo čuo od drugih seljana da je grupa od oko 12 bosanskih Muslimana prošla kroz Briševo, a zatim i Staru Rijeku, u pravcu Starog Majdana); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 44 (gdje se potvrđuje da su tijela devet muškaraca starih od 16 do 46 godina 1997. ekshumirana iz grobnice u Staroj Rijeci).

[5924] Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5601–5602.

[5925] Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5598–5599.

[5926] P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 39–40, 44 (gdje se potvrđuje da je 57 tijela muškaraca i žena, bosanskih Hrvata i bosanskih Hrvatica iz Briševa, 1997. i 1998. ekshumirano iz pojedinačnih i masovnih grobnica na području Briševa, Mlinara, Gravorca, Raljaša, Begine Glavice, Gornjih Rasavaca, Buzuka, Zecova, Stare Rijeke i Starog Majdana); P3673 (Izvještaj o ekshumaciji masovnih grobnica Stari Majdan-Stara Rijeka, 16. juni 1997.), str. 1–18 (gdje se potvrđuje da je 16 tijela osoba iz Stare Rijeke i Moštanice 1997. ekshumirano i identifikovano iz nekoliko masovnih grobnica u Starom Majdanu i Staroj Rijeci).

(ii) Posjeta vlasti ARK-a Staroj Rijeci

1736. Početkom avgusta 1992., predstavnici vlasti ARK-a, među kojima su bili Kuprešanin i Nedeljko Rašula, predsjednik Skupštine opštine Sanski Most, posjetili su Staru Rijeku zajedno s biskupom Komaricom da bi prisustvovali otvorenom sastanku s nekoliko stotina seljana iz sela Stara Rijeka i okolnih sela, među kojima je bio i Atlija.[5927] Kuprešanin je rekao da je došao na zahtjev biskupa Komarice da bi se upoznao sa situacijom na području Sanskog Mosta i Prijedora.[5928] Kuprešanin je rekao da je čuo da je na tom području bilo nekih incidenata, ali da prije toga nije ni znao da tu žive Hrvati; on je nadalje rekao da će sve biti u redu čim se uspostavi "srpska država" u BiH.[5929] Kada mu se Atlija usprotivio na sastanku, obavijestivši ga šta se dogodilo u Briševu, Kuprešanin je odgovorio da se "takve stvari […] u ratu dešavaju" i da je, nažalost, napad na Briševo izvršila i sve ubijanje počinila jedna grupa iz 6. brigade koja se otela kontroli, kao i da ta djela nisu bila usmjerena protiv lokalnih Hrvata, već protiv Muslimana na tom području.[5930] Biskup Komarica obećao je mještanima da će dobiti humanitarnu pomoć i poručio im da ostanu u svojim selima.[5931]

1737. Mjesec dana kasnije, Atlija je bio na još jednom sastanku s biskupom Komaricom i Kuprešaninom u crkvi u Ljubiji.[5932] Kuprešanin ga je pitao da li se situacija u Briševu popravila i zamolio ga da iznese te probleme Milomiru Stakiću.[5933] Tako su nekoliko dana kasnije Atlija i još dvojica otišli u grad Prijedor, sastali se sa Stakićem i zamolili ga da im pomogne da odu s tog područja.[5934] Stakić je predložio da se ljudi iz Briševa presele u napuštene kuće u Bišćanima, ali je rekao da im ne može pomoći da napuste to područje jer "njih i tako optužuju već za etničko čišćenje".[5935] Atlija ga je obavijestio da oni ne žele prihvatiti njegovu ponudu i da će ipak pokušati da napuste to područje.[5936]

5927 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5641–5642, 5646–5647; Vojislav Kuprešanin, T. 43531–43533 (14. novembar 2013.), T. 43575 (15. novembar 2013.).

5928 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5643. Vijeće napominje da su Atlijine riječi prevedene kao da je u svom svjedočenju rekao "Sanska", ali da je on najvjerovatnije pomenuo "Sanski Most".

5929 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5643.

5930 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5643–5644. Ali v. Vojislav Kuprešanin, T. 43532–43533 (14. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je počinilac masovnih ubistava u Briševu bila "vojska"). V. također par. 1724.

5931 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5644–5646, 5648–5649, 5662.

5932 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5647.

5933 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5647–5648.

5934 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5649–5651, 5653, 5664–5666.

5935 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5651–5652.

5936 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5653.

(5) Zatočenički objekti u Prijedoru

1738. Približno od 24. maja 1992. pa najmanje do kraja septembra 1992., bosanski Muslimani i bosanski Hrvati pritvarani su u zgradi SJB-a u Prijedoru, logoru Omarska (dalje u tekstu: Omarska), logoru Keraterm (dalje u tekstu: Keraterm), logoru Trnopolje (dalje u tekstu: Trnopolje), domu kulture u Miskoj Glavi ili "Domu" (dalje u tekstu: Dom Miska Glava), na fudbalskom stadioni u Ljubiji (dalje u tekstu: fudbalski stadion u Ljubiji) i u kasarni JNA u Prijedoru (dalje u tekstu: kasarna u Prijedoru).[5937] Zatočeničke objekte u opštini Prijedor formirao je Krizni štab Prijedor, kojim je predsjedavao Stakić.[5938] Između Kriznog štaba i pripadnika srpskih snaga postojala je koordinirana saradnja u upravljanju tim zatočeničkim objektima.[5939] Krizni štab je učestvovao u nadgledanju mjera bezbjednosti u tim objektima, donosio odluke o produženju zatočenja nesrba u opštini Prijedor, obezbjeđivao transport, kao i gorivo neophodno za prebacivanje zatočenika iz jednog zatočeničkog objekta u drugi i koordinirao obezbjeđivanje hrane za zatočenike.[5940] Krizni štab je takođe zabranjivao oslobađanje zatočenika iz zatočeničkih objekata i sprečavao ih da se vrate svojim kućama u opštini Prijedor.[5941]

(a) Zatočenički objekt 20.1 iz Priloga C Optužnici

1739. U Optužnici se navodi da je zgrada SJB-a u Prijedoru korištena kao zatočenički objekt u opštini Prijedor u periodu od 24. maja do septembra 1992.[5942]

5937 V. zatočenički objekti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7 iz Priloga C Optužnici. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 553, 1102.

5938 V. zatočenički objekti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7 iz Priloga C Optužnici. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1105. Svjedoci odbrane Milomir Stakić i Slavko Budimir izjavili su da Krizni štab nije učestvovao u uspostavljanju Omarske, Keraterma ili Trnopolja i da nije imao nikakva ovlaštenja u odnosu na te objekte. D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 22–23, 48–49; Milomir Stakić, T. 45238–45240, 45242–45246, 45254 (17. decembar 2013.); Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 12947–12958, 12964. Međutim, Vijeće ova svjedočenja ne smatra uvjerljivim s obzirom na vjerodostojne suprotne dokaze koji su mu predočeni i koji potvrđuju da je Krizni štab Prijedor bio uključen u formiranje ovih zatočeničkih objekata i njihovo funkcionisanje.

5939 V. zatočenički objekti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7 iz Priloga C Optužnici. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 553, 1106. Stakić je takođe izjavio da Krizni štab nije sarađivao sa pripadnicima policije i vojske u upravljanju logorima; umjesto toga, policija je bila zadužena za Omarsku i Keraterm, a vojska za Trnopolje. Štaviše, Stakić je naveo da su se policija i vojska "obraćali […] Kriznom štabu i oni i Crveni krst za pomoć u hrani i medicinskom materijalu". D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 49. V. takođe Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 12947–12958, 12964. Međutim, Vijeće to svjedočenje ne smatra uvjerljivim s obzirom na vjerodostojne suprotne dokaze koji su mu predočeni i koji potvrđuju da je Krizni štab Prijedor bio uključen u upravljanje zatočeničkim objektima u ovoj opštini.

5940 V. zatočenički objekti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7 iz Priloga C Optužnici; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1107.

5941 V. zatočenički objekti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7 iz Priloga C Optužnici; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1108.

5942 U svom Završnom podnesku, tužilaštvo napominje da dokazi koji su izvedeni u vezi sa zgradom SJB-a u Prijedoru pokazuju da je ona funkcionisala kao zatočenički objekt približno od 26. maja 1992. do pred kraj juna 1992. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 38, fusnota 548.

(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1740. Zgrada SJB-a Prijedor, koja se nalazi u gradu Prijedoru, korištena je kao zatočenički objekt počev od 26. maja 1992., ili približno tog datuma, do približno 24. juna 1992.[5943] U tom periodu, u toj zgradi bili su zatočeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, uključujući mnoge ugledne muškarce iz prijedorske zajednice, kao i dvije žene i jednog dječaka starog 13 ili 14 godina.[5944]

1741. Zgrada SJB-a u Prijedoru imala je dva krila; na jednoj strani je imala dva sprata, a na drugoj tri sprata, dok se dvorište nalazilo sa stražnje strane zgrade.[5945] Pritvorska ćelija u kojoj su držani zatočenici nalazila se u pomoćnoj zgradi na drugoj strani dvorišta, prekoputa glavne zgrade.[5946]

1742. Prije dovođenja u zgradu SJB-a u Prijedoru, zatočenike bi prvo uhapsili pripadnici SJB-a Prijedor, između ostalih, Ranko Kovačević zvani Bato.[5947] Kad bi ih tamo doveli, držali su ih u pritvorskoj ćeliji, a čuvali su ih pripadnici interventnog voda.[5948]

5943 P2095 (Mapa i fotografije Prijedora); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6619–6620, 6721; Nusret Sivac, T. 19610 (28. septembar 2011.); svjedok KDZ026, T. 10313–10314 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1799–1800, 1847–1848 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 23–25; Mevludin Sejmenović, T. 20491–20492 (27. oktobar 2011.); svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16726–16727.

5944 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6619–6620, 6623, 6723; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1849 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 4–5, 24; Mevludin Sejmenović, T. 20454–20455, 20491–20492 (27. oktobar 2011.); svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16727; P5528 (Izvještaj SJB-a Prijedor, juni 1992.), str. 6. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1109. Međutim, svjedoci odbrane Dušan Janković i Zdravko Torbica izjavili su da žene i maloljetne osobe nisu nikada pritvarani u zgradi SJB-a Prijedor. D4228 (Izjava svjedoka Zdravka Torbice od 18. januara 2014.), par. 11; Dušan Janković, T. 47283–47284 (18. februar 2014.). Vijeće se, međutim, ne oslanja na njihova svjedočenja u vezi s ovim pitanjem. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da su Janković i Torbica u više navrata iznijeli protivrječne tvrdnje. Vijeće je nadalje imalo u vidu sve vjerodostojne dokaze koji su mu predočeni i koji pokazuju da žene i jedna maloljetna osoba jesu bili zatočeni u zgradi SJB-a u Prijedoru.

5945 Nusret Sivac, T. 19609 (28. septembar 2011.); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 14. V. takođe P2090 (Fotografija zgrade SJB-a Prijedor).

5946 Svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16727; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 14; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1848–1849 (pod pečatom). Prije nego što ju je počeo koristiti kao zatočenički objekt, SJB je koristio pritvorsku ćeliju za držanje zatvorenika koji su čekali da budu izvedeni pred prekršajni sud, budući da u Prijedoru nije postojao zatvor. Nusret Sivac, T. 19610 (28. septembar 2011.); Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 12947.

5947 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6619; svjedok KDZ026, T. 10313 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 23. Prema riječima svjedoka KW609, svrha ovih hapšenja bila je da se ispitaju ljudi osumnjičeni za protivzakonito nabavljanje vatrenog oružja, a da bi se spriječilo veće narušavanje javnog reda i mira. Svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16726–16727. Međutim, Nusret Sivac je izjavio da, dok su njega držali u zgradi SJB-a u Prijedoru, sa zatočenicima nisu obavljeni informativni razgovori, niti su od njih uzimane izjave; štaviše, po njegovim riječima, ljudi su prosto hapšeni na ulici ako bi naišli na srpsku patrolu ili ako bi ih prepoznali kao Muslimane. Nusret Sivac, T. 19640 (30. septembar 2011.).

5948 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1849–1850 (pod pečatom).

(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1743. Ćelija u kojoj su držani zatočenici bila je mala i bez prozora; jedini izvor svjetlosti bila je mala rupa u zidu.[5949] U ćeliji se nalazio jedan krevet i nekoliko ćebadi.[5950] Nije postojao klozet, već samo vreća koja je korištena umjesto njega.[5951]

1744. Zatočenici su u zgradi SJB-a u Prijedoru obično držani kratko vrijeme i zlostavljani su za vrijeme zatočenja.[5952] Nusret Sivac je uhapšen 20. juna 1992. i odveden u zgradu SJB-a u Prijedoru.[5953] On i grupa drugih zatočenika, u kojoj su bile i dvije žene, jedan dječak star 13 ili 14 godina i poznati muslimanski ljekar Osman Mahmuljin, bili su primorani da se okupe u dvorištu.[5954] Pripadnici interventnog voda, među kojima je bio i Rade Strika, naredili su zatočenicima da skinu kaiševe i pertle s cipela.[5955] Zatim su zatočenici bili prisiljeni da trče kroz špalir koji su formirali pripadnici interventnog voda, a oni su zatočenike dok su prolazili između njih divljački tukli metalnim šipkama.[5956] Poslije tog premlaćivanja, zatočenike su zaključali u pritvorsku ćeliju. Zatočenici su zatim čuli kako pripadnici interventnog voda viču: "Doktor je malo dobio!".[5957] Pripadnici interventnog voda zatim su upali u ćeliju i ponovo tukli zatočenike.[5958]

5949 Nusret Sivac, T. 19610 (28. septembar 2011.); Kerim Mešanović, T. 19837 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ026, T. 10385 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

5950 Kerim Mešanović, T. 19837 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ026, T. 10385 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

5951 Kerim Mešanović, T. 19837 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ026, T. 10385 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

5952 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6619–6621, 6626, 6721–6723; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1847–1848, 1850–1851 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10314–10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 24–26; Mevludin Sejmenović, T. 20492 (27. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1110.

5953 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6619, 6721; Nusret Sivac, T. 19610 (28. septembar 2011.). Sivac je prvi put uhapšen 10. juna 1992. i odveden u Omarsku zbog administrativne greške, zato što je, u stvari, na spisku umjesto njegovog bilo ime njegove sestre, Nusrete Sivac. Kada je greška otkrivena, on je prebačen natrag u zgradu SJB-a Prijedor, a zatim se vratio kući. Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6608–6609, 6614, 6721; Nusret Sivac, T. 19610 (28. septembar 2011.). Nusreta Sivac se prijavila u zgradu SJB-a Prijedor pošto joj je rečeno da se tamo javi, ali nije nikada ušla u zgradu i istoga dana je prebačena u Omarsku. Nusreta Sivac, T. 20401–20402 (26. oktobar 2011.); Nusreta Sivac, T. 20405 (26. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

5954 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6619–6620, 6623, 6626 (gdje dalje objašnjava da je Mahmuljin prije hapšenja na Radio Prijedoru bio lažno optužen da je pokušao ubiti jednog pacijenta).

5955 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6620.

5956 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6620. Među pripadnicima interventnog voda bili su, između ostalih, Darko Mrđa i Zoran Babić. Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6620. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1110, 1113. Međutim, svjedok odbrane Dušan Janković izjavio je da u zgradi SJB-a Prijedor nije bilo špalira. Dušan Janković, T. 47286–47287 (18. februar 2014.). Vijeće ovo svjedočenje ne smatra uvjerljivim. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je Janković u nekoliko navrata protivrječio samome sebi i da je izbjegavao odgovoriti na postavljena pitanja, te da su Vijeću predočeni značajni dokazi koji potvrđuju da su zatočenici tjerani da prolaze kroz špalir dok su bili zatočeni u zgradi SJB-a Prijedor.

5957 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6620–6621.

5958 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6620–6621.

Jednog od zatočenika udarili su metalnom šipkom po glavi.[5959] Pripadnici interventnog voda prijetili su da će ubiti Mahmuljina i njega su najviše tukli.[5960] On je u jednom trenutku izgubio svijest, a kasnije je potvrđeno da mu je lijeva ruka slomljena na nekoliko mjesta.[5961] Te večeri, zatočenici su morali da se ukrcaju u policijski kombi i odvedeni su u Omarsku.[5962] Sivac i još dvojica zatočenika morali su odvući Mahmuljina u vozilo jer se on poslije premlaćivanja nije više mogao kretati.[5963]

1745. Kerim Mešanović je uhapšen 24. juna 1992. ujutro i zatočen u pritvorsku ćeliju zajedno s još sedam drugih zatočenika.[5964] Kasnije toga dana, pripadnici interventnog voda izveli su jednog od zatočenika, Nihada Basića, vrijeđali ga na nacionalnoj osnovi i tukli.[5965] Kada se vratio, bio je sav krvav.[5966] Uveče su zatočenike izveli iz ćelije i postrojili ih vani uza zid, gdje su ih ponovo pretresli i prisiljavali da pozdravljaju s tri prsta.[5967] Zatim su im naredili da kroz špalir koji su formirali pripadnici interventnog voda trče do policijskog kombija.[5968] Dok su trčali, pripadnici interventnog voda su izvikivali uvrede na nacionalnoj osnovi i tukli ih.[5969] Mešanović je pao pa su ga nogama udarali u glavu i pritom mu izbili četiri zuba.[5970] Kada su sjeli u kombi, zatočenici su

---

5959 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6621.

5960 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6621 (gdje je svjedok izjavio da su oni prijetili da će ubiti Mahmuljina, rekavši mu: "Ubićemo te da ti više nikad ne ubijaš srpsku djecu").

5961 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6621 (gdje je svjedok izjavio da je dr. Sadiković kasnije, kada su ga Sivac i Mahmuljin sreli u Omarskoj, potvrdio da je Mahmuljinu bila slomljena ruka).

5962 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6621. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1112.

5963 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6621.

5964 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 14, 23–26; svjedok KDZ026, T. 10313–10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1847–1849, 1851–1852 (pod pečatom).

5965 Svjedok KDZ026, T. 10314 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1850–1851 (pod pečatom). Međutim, Mešanović je izjavio da sve do uveče nikoga nisu dirali niti prozivali da izađe iz ćelije. P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 24. V. takođe Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1556. **[REDIGOVANO]**.

5966 Svjedok KDZ026, T. 10314 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1850–1851 (pod pečatom).

5967 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 24–25; svjedok KDZ026, T. 10314–10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1851 (pod pečatom).

5968 Svjedok KDZ026, T. 10314–10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1851 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 25.

5969 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 25; svjedok KDZ026, T. 10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1851 (pod pečatom).

5970 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 25; svjedok KDZ026, T. 10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1851 (pod pečatom).

bili toliko preplašeni da su se držali za ruke.[5971] Ta grupa zatočenika je zatim prebačena u Omarsku, 24. juna 1992. oko 22:00 sata.[5972]

1746. Svi muškarci nesrbi koji su bili zatočeni u zgradi SJB-a u Prijedoru prebačeni su u logor Omarska ili u logor Keraterm.[5973]

(iii) Zaključak

1747. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su snage bosanskih Srba držale u zatočenju nesrpske civile, uključujući žene i jednog maloljetnika, u zgradi SJB-a Prijedor približno od 26. maja do 24. juna 1992. Zatočenici su držani u jednoj maloj ćeliji i do dva dana, u lošim uslovima, a onda bi ih prebacili u logore Omarska ili Keraterm. Vijeće također zaključuje da su snage bosanskih Srba teško premlaćivale zatočenike.

(b) Zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici i incident 15.2 iz Priloga B Optužnici

1748. U Optužnici se navodi da je Omarska korištena kao zatočenički objekt u opštini Prijedor od 15. maja do 21. avgusta 1992. Tužilaštvo navodi da je jedan broj ljudi ubijen u Omarskoj i na raznim drugim mjestima nakon odvođenja iz tog logora u periodu od 27. maja do 21. avgusta 1992.

(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1749. Selo Omarska nalazi se jugoistočno od grada Prijedora, na željezničkoj pruzi za Banjaluku.[5974] Logor Omarska nalazio se kod rudnika željezne rude Ljubija, oko dva kilometra južno od sela Omarska.[5975] Omarska je bila u funkciji zatočeničkog objekta od 25. maja 1992. do 21. avgusta 1992.,[5976] a u njoj je u jednom trenutku držano čak 3.000 zatočenika, prvenstveno muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[5977] U Omarskoj su bili zatočeni i dječaci stari

---

5971 Svjedok KDZ026, T. 10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1851–1852 (pod pečatom).

5972 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 26; svjedok KDZ026, T. 10314–10315 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1852 (pod pečatom).

5973 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6608–6609 (gdje je svjedok izjavio da su ga, kada je prvi put bio uhapšen, doveli u dvorište zgrade SJB-a u Prijedoru, a zatim prebacili u administrativnu zgradu u Keratermu); Mevludin Sejmenović, T. 20491–20492 (27. oktobar 2011.); svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16727–16728 **[REDIGOVANO]**. V. činjenice o kojima je presuđeno 1111, 1112.

5974 P569 (Mapa opštine Prijedor).

5975 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1116; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3355; P536 (Fotografija makete Omarske); P543 (Vazdušna fotografija Omarske).

5976 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 4, 30; P6585 (Saopštenje novinske agencije SRNA, 22. avgust 1992.); v. činjenice o kojima je presuđeno 1116, 1124.

5977 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 4, 30–31 (u kome se izvještava da je od 27. maja do 16. avgusta 1992. u Omarsku dovedeno ukupno 3.334 ljudi); P5528 (Izvještaj

svega 15 godina, kao i određeni broj starijih i fizički i/ili mentalno hendikepiranih osoba.[5978] Osim toga, u Omarskoj je bilo zatočeno i oko 40 žena; njih su preko dana držali u kantini da bi pomagale u pripremanju hrane.[5979] U Omarskoj su bili zatočeni ugledni pripadnici lokalnih zajednica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući i žene koje su radile u lokalnim javnim službama.[5980]

1750. Osobe zatočene u Omarskoj bile su prebačene iz drugih logora, kao što su Trnopolje ili Keraterm, ili uhapšene u različitim dijelovima opštine Prijedor.[5981] Više zgrada unutar kompleksa rudnika korištene su za smještaj zatočenika, uključujući hangar, najveću od četiri zgrade u logoru, upravnu zgradu i dvije manje zgrade zvane "bijela kuća" i "crvena kuća", koja se nalazila na ivici kompleksa.[5982] Sjeverno od hangara i odvojena od njega betonskim prostorom na otvorenom, zvanim "pista", nalazila se upravna zgrada, u kojoj je bila kuhinja, restoran i spavaonica za

---

SJB-a Prijedor, juni 1992.), str. 5; Nusreta Sivac, T. 20406 (26. oktobar 2011.); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1897, 1902, 1904 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10378 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica). V. činjenice o kojima je presuđeno 1117, 1118 (gdje se navodi da se za jedine srpske zatočenike koji su bili zatočeni u Omarskoj govorilo da su tamo zbog toga što su "na strani Muslimana"); svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16751. Ali v. Željko Mejakić, T. 44280 (29. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je u Omarskoj bilo zatočeno ukupno 3.400 ljudi, ali da ih ni u jednom trenutku nije bilo više od 3.000 istovremeno).

5978 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6630–6633; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1904, 1908 (pod pečatom). V. također činjenice o kojima je presuđeno 1119, 1122, 1182.

5979 Nusreta Sivac, T. 20406 (26. oktobar 2011.); v. činjenice o kojima je presuđeno 1117, 1119, 1167; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1899–1900 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10319 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica). V. također Miroslav Kvočka, T. 45601–45602 (20. januar 2014.); svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16920.

5980 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1903–1905 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 40–41. V. činjenice o kojima je presuđeno 1119, 1120, 1121, 1188. Među uglednim bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima zatočenim u Omarskoj bili su politički rukovodioci, kao što je profesor Muhamed Čehajić, koji je bio gradonačelnik Prijedora prije preuzimanja vlasti u gradu, pripadnici policije, ljekari, advokati i sudije, profesori i poslovni ljudi. Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1903–1905, 1909–1921 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6630, 6633–6634, 6680, 6684–6687; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 38–39, 57–58 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 31; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3365–3370; Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3736–3737.

5981 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 9 (pod pečatom); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2648 (pod pečatom); Mevludin Sejmenović, T. 20492–20493 (27. oktobar 2011.); svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2316; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 12; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1848–1852 (pod pečatom).

5982 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3410–3412; P543 (Vazdušna fotografija Omarske); P2091 (Video-snimak Omarske i bijele kuće); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6232; svjedok KDZ026, T. 10315–10317 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P2101 (Izvod iz dokumentarnog filma u vezi s Prijedorom, s transkriptom) (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1926–1928 (pod pečatom); P6593 (Vazdušna fotografija Omarske s oznakama koje je unio Miroslav Kvočka); Miroslav Kvočka, T. 45603–45605 (20. januar 2014.). V. činjenice o kojima je presuđeno 1159, 1160.

zatočene žene, kao i kancelarije na spratu koje su, između ostalog, korištene za ispitivanja.[5983] Bila je i jedna manja garaža, koja se nalazila daleko od upravne zgrade u pravcu sjevera, kao i jedna poljana zapadno od hangara.[5984]

1751. Krizni štab Prijedor je formirao logor Omarska na osnovu pismenog naređenja koje je Drljača izdao 31. maja 1992.[5985] Kao načelnik SJB-a u Prijedoru, Drljača je naredio da se SJB Omarska, pod komandom komandira SJB-a Omarska Mejakića, angažuje za obezbjeđenje logora.[5986] Dušan Janković bio je Mejakićev pretpostavljeni, direktno potčinjen Drljači, i nadgledao je provođenje Drljačinog naređenja od 31. maja 1992. u Omarskoj.[5987] Miroslav Kvočka, vođa patrolnog sektora u SJB-u Omarska, dobio je ovlaštenje da aktivira pripadnike rezervnog sastava policije kako bi obavljali dužnost stražara u logorima.[5988] Pripadnici VRS-a formirali su spoljašnji

---

5983 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3410; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1876–1877 (pod pečatom); P543 (Vazdušna fotografija Omarske); D4413 (Šematski prikaz upravne zgrade u Omarskoj); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6201, 6206–6208 (gdje je svjedokinja izjavila da su žene bile zatočene na prvom spratu zgrade "restorana" u nekadašnjim kancelarijama). V. P611 (Tlocrt prvog sprata zgrade menze u Omarskoj s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ093) (na kome je svjedokinja KDZ093 označila slovom "U" prostoriju u kojoj je spavala u zgradi restorana); činjenice o kojima je presuđeno 1161, 1162 1163, 1166.

5984 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3410; P543 (Vazdušna fotografija Omarske); v. činjenice o kojima je presuđeno 1163, 1166.

5985 P2640 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 31. maj 1992.); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 3–4, 29, 32; P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.); D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 3, 4; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 38; v. činjenice o kojima je presuđeno 1105, 1115, 1124, 1126, 1131. **[REDIGOVANO]**.

5986 P2640 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 31. maj 1992.), str. 1–2; D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 1, 6; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 6, 9, 38; svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16730–16731; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6616–6617; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 10 (pod pečatom); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 4, 29–30, 32; v. činjenice o kojima je presuđeno 1115, 1125, 1128, 1129, 1132, 1133. V. takođe Željko Mejakić, T. 44215, 44232–44233 (29. novembar 2013.); P5520 (Spisak angažovanih radnika na obezbjeđenju u Omarskoj, 21. juni 1992.).

5987 D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 6, 9; Miroslav Kvočka, T. 45580 (20. januar 2014.); Dušan Janković, T. 47280–47282 (18. februar 2014.); svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16745–16746. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1130 (gdje se kaže da je Janković trebao da obavi svoje dužnosti u vezi sa realizacijom Drljačinog naređenja "u saradnji sa [CSB-om] Banjaluka"), 1131, 1132. Ali v. Dušan Janković, T. 47275–47278 (18. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da policijska stanica u Omarskoj nije mogla nadgledati bezbjednost u logoru Omarska jer takva policijska stanica nije postojala, postojala je samo stanica rezervne policije; štaviše, uprava logora Omarska mogla je da dobija naređenja samo od Kriznog štaba ili nekoga ko je bio na višem položaju od Drljače; i, najzad, da on nikada nije lično bio u Omarskoj i da nije imao nikakve veze sa Drljačinim naređenjem). Međutim, Vijeće ne smatra da je Jankovićev iskaz u vezi sa ovim pitanjem pouzdan, imajući u vidu prihvaćeno svjedočenje Kvočke, koji je u relevantnom periodu bio stacioniran u Omarskoj. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je takođe imalo u vidu da je Jankovićev iskaz u tom pogledu bio protivrječan i da je on bio evazivan i neiskren.

5988 D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 9; v. činjenice o kojima je presuđeno 1133, 1134. V. takođe D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 21–26.

bezbjednosni prsten oko Omarske, a pripadnici TO-a popunili su mjesta u drugom prstenu i imali zadatak da spriječe ulazak neovlaštenih lica u logor i bjekstvo zatočenika iz njega.[5989]

1752. Drljača je nadalje naredio da mješoviti istražni timovi, koje su činili predstavnici civilne javne bezbjednosti, državne bezbjednosti i vojne bezbjednosti, ispituju i kategorizuju zatočenike u Omarskoj.[5990] Mejakić i šefovi istražnih timova svakodnevno su izvještavali Drljaču, u skladu s njegovim naređenjem.[5991]

1753. Poslije ispitivanja, zatočenici bi bili grupisani u tri kategorije.[5992] Prvu kategoriju trebalo je da čine osobe osumnjičene za "najteža krivična djela" i osobe koje su neposredno organizovale "oružanu pobunu" ili u njoj učestvovale.[5993] Međutim, u praksi, u prvoj kategoriji su takođe bili intelektualci i politički lideri iz zajednica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[5994] U drugoj kategoriji bile su osobe koje su podržavale zatočenike iz prve kategorije u oružanoj pobuni ili im pomagale, a u trećoj kategoriji su bili zatočenici koji su "bezbjednosno neinteresantni", ili su "najmanje krivi", uključujući žene i djecu, i koji su na kraju trebali da budu oslobođeni.[5995]

(ii) Uslovi zatočenja

1754. Uslovi u logoru Omarska bili su užasni. Hrana je bila krajnje nedovoljna, zdravstvena njega je bila neodgovarajuća, a higijenski uslovi bili su loši.[5996] Bilo je dana kada zatočenici uopšte nisu

---

5989 Željko Mejakić, T. 44232 (29. novembar 2013.); D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 38; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1137.

5990 P2640 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 31. maj 1992.), str. 1; v. činjenice o kojima je presuđeno 1126, 1128, 1162; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 3, 6, 29, 32. V. takođe svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2049 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10386 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica). U Drljačinom naređenju, kao osobe odgovorne za koordiniranje rada isljednika imenovani su Ranko Mijić, Mirko Ješić i potpukovnik Majstorović. P2640 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 31. maj 1992.), str. 1; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1127.

5991 D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 18–19; Željko Mejakić, T. 44231–44232 (29. novembar 2013.); v. P2640 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 31. maj 1992.), str. 3.

5992 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 4, 30; P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1120; Željko Mejakić, T. 44229 (29. novembar 2013.); svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21106–21109 (pod pečatom).

5993 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 4, 30; P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4; **[REDIGOVANO]**.

5994 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 40–41, 54; Kerim Mešanović, T. 19852 (4. oktobar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1120; D4251 (Spisak osoba zatočenih u Omarskoj, 23. juli 1992.).

5995 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 4, 30; P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 40–41; **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1120; svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21107, 21119 (pod pečatom).

5996 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 27, 49–50, 70–71; Mevludin Sejmenović, T. 20494–20495 (27. oktobar 2011.); svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T.

dobijali hranu.[5997] Muškarci su u grupama od po tridesetak sprovođeni u kantinu da dobiju svoj dnevni obrok, koji su morali pojesti za manje od dva minuta da bi izbjegli batine.[5998] I pored toga, zatočenike su u kantini često tukli, i to toliko da nisu mogli hodati, već su ih morali nositi[5999] Zatočenici su često odlučivali da preskoče obroke kako bi izbjegli premlaćivanja koja su išla uz njih.[6000] Sejmenović je ispričao kako su jednom trinaestogodišnjem dječaku ruke bile toliko polomljene da su drugi zatočenici morali da ga nose u kantinu i hrane.[6001] Mnogi zatočenici izgubili su 20 do 30 kilograma za vrijeme zatočenja, a drugi i znatno više.[6002] Preko razglasa su glasno i neprekidno puštane srpske nacionalističke pjesme.[6003] Zatočenicima je u dugim vremenskim periodima uskraćivana voda za piće, a kada bi je dobili, to nije bila voda koja se mogla piti.[6004] To je kod zatočenika izazivalo crijevne probleme.[6005]

1755. Zatočenici su samo povremeno imali pristup vodi kojom bi se mogli oprati, a nisu dobijali sapun niti pastu za zube, niti čistu odjeću.[6006] Pristup klozetu također je bio ograničen, u zavisnosti od toga u kojoj su ih prostoriji držali; zatočenici su morali čekati više sati prije no što bi im

---

2338–2339; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3370. V. također Željko Mejakić, T. 44223–44224 (29. novembar 2013.); Miroslav Kvočka, T. 45586, 45613–45614 (20. januar 2014.); D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 14; D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 54. Ali v. Željko Mejakić, T. 44285–44286 (29. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je u Omarskoj određenu medicinsku pomoć pružao jedan od zatočenika, kao i još jedan ljekar koji je svakoga dana dolazio u Omarsku); D4388 (Izjava svjedoka Momčila Grubana od 31. januara 2014.), par. 23 (gdje je svjedok izjavio da je medicinsko osoblje dolazilo u Omarsku da dezinfikuje prostorije u kojima su boravili zatočenici); Momčilo Gruban, T. 47486 (20. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da su u Omarskoj bili prisutni ljekar i medicinska sestra i da je medicinska pomoć pružana kada su je ljudi tražili).

5997 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2338–2339; Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7940; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1143.

5998 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 27, 49–50, 70–71; svjedok KDZ026, T. 10317–10318, 10378–10380 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 60–61 (pod pečatom); Nusreta Sivac, T. 20429 (27. oktobar 2011.); P3779 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka kantine u Omarskoj); P3543 (Izvod iz video-snimka obilaska Omarske i Trnopolja, s transkriptom); v. činjenice o kojima je presuđeno 1141, 1142; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6680–6681.

5999 Mevludin Sejmenović, T. 20495 (27. oktobar 2011.).

6000 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1897 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1144.

6001 Mevludin Sejmenović, T. 20495 (27. oktobar 2011.).

6002 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3370; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1881 (pod pečatom); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2750 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1145.

6003 Mevludin Sejmenović, T. 20495 (27. oktobar 2011.).

6004 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6642; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 58 (pod pečatom). V. također činjenice o kojima je presuđeno 1146, 1147.

6005 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6642. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1147.

6006 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1886 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10318 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

dopustili da ga koriste, ponekad rizikujući da ih pretuku ako zatraže da idu.[6007] Zatočenici su stoga često bili prisiljeni da vrše malu i veliku nuždu u prostorijama gdje su ih držali zatočene.[6008] Kožna oboljenja bila su raširena, kao i akutni slučajevi dijareje i dizenterije.[6009] Neki od zatočenika imali su prilike da preko pojedinih stražara dobiju lične stvari od svojih porodica koje su se nalazile izvan logora, ali takvi slučajevi bili su rijetki.[6010]

1756. Prostorije u Omarskoj bile su krajnje natrpane; ponekad je 200 do 300 zatočenika bilo zatvoreno u prostorijama koje su bile previše male.[6011] Približno 29. maja 1992., 120 zatočenika je prebačeno u logor Omarska iz kasarne u Benkovcu i satjerano u jednu garažu, gdje su boravili nekoliko dana; to je imalo za posljedicu da su se dvojica mladića ugušila.[6012] Zatočenici su također zbijani u klozete, gdje su se tiskali jedni preko drugih i često morali ležati u izmetu.[6013] Prenatrpane i prenapučene prostorije u Omarskoj bile su nepodnošljivo zagušljive po ljetnoj vrućini, a stražari su često odbijali da otvore prozore ili tražili da im zatočenici plate nekom svojom ličnom stvari da bi im oni otvorili prozor ili im dali čašu vode.[6014]

(iii) Postupanje prema zatočenicima

Premlaćivanje i ubistva

1757. Nakon što bi zatočenici u autobusima stigli u Omarsku, stražari koji su na dužnosti bi im prišli, zahtijevali da predaju sve lične stvari, vrijeđali ih, a zatim ih tukli, nekad i do smrti.[6015] Jednom prilikom, stražari koji su bili u pratnji jednog od prispjelih autobusa formirali su špalir kroz koji su zatočenici bili prisiljeni da prođu pjevajući nacionalističke pjesme, dok su ih stražari

---

6007 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1877, 1886 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 27, 70; Željko Mejakić, T. 44223, 44230 (29. novembar 2013.); Miroslav Kvočka, T. 45586, (20. januar 2014.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1148.

6008 Činjenica o kojoj je presuđeno 1148.

6009 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6642. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1149.

6010 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1886 (pod pečatom).

6011 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 26; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1875–1877 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1139.

6012 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1172.

6013 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1139.

6014 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1140. Međutim, Momčilo Gruban je izjavio (i) da su uslovi u Omarskoj bili humani s obzirom na okolnosti; (ii) da su zatočenici imali pristup vodi, nužnicima i tuševima; (iii) da su dobijali dovoljno hrane, uključujući istu onu hranu koju su jeli i stražari; i (iv) da se zatočenici nisu bojali da će biti zlostavljani. D4388 (Izjava svjedoka Momčila Grubana od 31. januara 2014.), par. 8, 16–23. Vijeće ne smatra Grubanovo svjedočenje uvjerljivim u tom pogledu. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da on u nekoliko navrata nije govorio iskreno i otvoreno i da je zbog sopstvene umiješanosti u zbivanja u Omarskoj imao interes da se distancira od svih eventualnih saznanja o uslovima koji su tamo vladali.

6015 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 51–52; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 37–40 (pod pečatom); Mevludin Sejmenović, T. 20492–20493 (27. oktobar 2011.); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6201. V. također Nusret Sivac,

tukli.[6016] Zatočenici su zatim sprovedeni na "pistu", u prostorije u hangaru ili, u većini slučajeva, u bijelu kuću, a usput su ih često tukli.[6017] Tokom ovih premlaćivanja prisutni su često bili Kvočka, Drago Prcać, Mladen Radić zvani Krkan, komandir smjene u Omarskoj, i Milojica Kos zvani Krle, vođa smjene.[6018] Oni nisu činili ništa da spriječe premlaćivanja.[6019]

1758. Nekoliko zatočenika nesrba došlo je u Omarsku nakon što su ih ranije istoga dana držali zatvorene u istoj ćeliji u zgradi SJB-a Prijedor. Kada su stigli, natjerali su ih da se postroje uza zid, gdje su ih tukli i vrijeđali.[6020] Zatim su ih odveli u bijelu kuću i zatvorili u jednu malu prostoriju, koja je već bila pretrpana jer se u njoj nalazilo oko 60 do 70 ljudi.[6021] Svi ti ljudi bili su veoma uplašeni i nije im bilo dopušteno da govore.[6022]

1759. Drugi zatočenici su odmah po dolasku u logor dovedeni u kancelariju u upravnoj zgradi i ispitivani.[6023] Na primjer, kada je Sejmenović stigao u Omarsku iz Trnopolja, ispitivao ga je inspektor iz SJB-a Prijedor Dragan Radaković.[6024] Trećeg dana ispitivanja, došla su dva inspektora iz Banjaluke i ispitivala ga otprilike jedan sat.[6025] Kada je Nusreta Sivac stigla u Omarsku, odmah su je odveli u prijemnu kancelariju upravne zgrade, gdje su čekali Mejakić, Kvočka, Krle i drugi.[6026] Zatim su je Nenad Babić i Nenad Tomčić ispitivali u vezi s njenim učešćem u organizovanju referenduma o suverenoj BiH.[6027]

P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6612–6614; Miroslav Kvočka, T. 45584–45585 (20. januar 2014.); činjenica o kojoj je presuđeno 1138.

6016 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 51–52; D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 64 (gdje je svjedok izjavio da su pripadnici vojne policije bili u pratnji zatočenika u autobusima i da su kasnije formirali špalir); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1156 (gdje se kaže da je, u stvari, Krkan organizovao špalir stražara koji su jednom prilikom tukli zatočenike).

6017 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 37–38 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 51–52; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2649–2651, 2653, 2655 (pod pečatom).

6018 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 37–39, 43 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 51. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1156.

6019 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 37–39, 43 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 51. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1156.

6020 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1869 (pod pečatom).

6021 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1869–1870, 1875 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2316; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), *e-court* str. 12.

6022 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1870 (pod pečatom).

6023 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 9–10 (pod pečatom). V. takođe Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6612, 6614.

6024 Mevludin Sejmenović, T. 20492–20494 (27. oktobar 2011.).

6025 Mevludin Sejmenović, T. 20493 (27. oktobar 2011.).

6026 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 9–10, 26 (pod pečatom).

6027 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 32–33 (pod pečatom).

1760. Za vrijeme zatočenja, zatočenici su često premlaćivani.[6028] Bilo je uobičajeno da stražari u toku noći prozivaju zatočenike i izvode ih napolje.[6029] Zatočenici su se zbog toga i najviše plašili noći.[6030] Uz to, stražari su stalno tukli zatočenike i najmanjim povodom, a neke od njih tukli su i do smrti.[6031] Svjedoka KDZ392 tukli su u više navrata tokom njegovog zatočenja u Omarskoj.[6032] Jednom prilikom, Dušan Knežević zvani Duca i Zoran Žigić tukli su svjedoka KDZ392 i njegovog oca dva dana uzastopno. Kasnije su njegovog oca izdvojili i pretukli ga još žešće.[6033] Uslijed tog premlaćivanja, otac svjedoka KDZ392 bio je izobličen i imao jake bolove, a sljedećeg jutra je preminuo.[6034] Njegovo tijelo odvezeno je tamnoplavim policijskim kombijem.[6035]

1761. Jedna prostorija u bijeloj kući bila je rezervisana za brutalne napade na zatočenike, koje bi često skinuli, tukli, udarali nogama i zlostavljali na druge načine; mnogi zatočenici su umrli uslijed tih učestalih napada kojima su bili podvrgavani u bijeloj kući.[6036]

1762. Grupe od 600 do 700 zatočenika držane su u Omarskoj napolju, na "pisti" u dužim periodima.[6037] Zatočenici su morali sjediti, a ponekad i ležati na tlu, pri čemu su u njih bile uperene cijevi mitraljeza.[6038] Dok je bio na "pisti", svjedok KDZ026 je vidio kako stražari prisiljavaju jednog mladog mentalno hendikepiranog zatočenika, koji se prezivao Crnalić, da pije motorno ulje. Zatim je čuo pucnje iz vatrenog oružja i taj mladić više nije viđen.[6039] Vijeće se uvjerilo da je taj zatočenik ubijen u pomenutom incidentu. Dana 10. juna 1992., Nusreta Sivac je vidjela Žigića kako

---

6028 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 27–28; svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2657–2663, 2744–2749 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6680–6682; svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6201–6203; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 28–30, 32 (pod pečatom); Željko Mejakić, T. 44225–44226, 44240–44241 (29. novembar 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1150, 1151, 1154, 1155.

6029 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1873 (pod pečatom); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2744–2749 (pod pečatom).

6030 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1887–1888, 1906 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 27–28.

6031 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1883–1884 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2728–2729, 2744–2749 (pod pečatom); činjenica o kojoj je presuđeno 1155 (gdje se navodi da bi premlaćivanja bila intenzivirana u dane vjerskih praznika ili ako bi rođak nekog stražara poginuo na ratištu).

6032 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2657–2663, 2744–2749 (pod pečatom).

6033 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2661–2663, 2730–2737, 2744–2751, 2761–2764, 2770–2771 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su i Knežević i Žigić nosili maskirne "vojne" uniforme).

6034 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2737–2740 (pod pečatom).

6035 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2740–2741 (pod pečatom).

6036 Činjenice o kojima je presuđeno 1175, 1176.

6037 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1876–1877 (pod pečatom). V. činjenice o kojima je presuđeno 1164, 1165.

6038 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1876–1877, 1885 (pod pečatom). V. činjenice o kojima je presuđeno 1164, 1165.

6039 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1908 (pod pečatom).

proziva tri zatočenika na "pisti"; kada su se ta trojica zatočenika kasnije vratila, bili su otekli i u modricama, a "lica su im bila potpuno izobličena".[6040]

1763. Zatočenike su takođe surovo premlaćivali tokom ispitivanja.[6041] Zatočenici koje su dovodili na ispitivanje u crvenu kuću često su bili ubijeni.[6042] Svjedokinja KDZ093 je izjavila da je u julu 1992. vidjela kako iz jednog dijela restorana u logoru Omarska zvanog "staklenik" prozivaju muškarce, među kojima i jednog ljekara, Muslimana ili Hrvata, i jednog profesora, Muslimana, koje je prepoznala.[6043] Njih su odveli u crvenu kuću, a svjedokinja KDZ093 je kasnije te noći čula pucnje iz vatrenog oružja i stražare kako psuju, koristeći riječi "ustaše" i "balije". [6044]

1764. Poslije ispitivanja, zatočenici su često morali potpisati lažne izjave u vezi sa svojim učešćem u djelima protiv Srba.[6045] Zatočenicima je takođe naređivano da tuku druge zatočenike.[6046] Ponižavali su ih pred drugim zatočenicima, primoravali da pjevaju srpske nacionalističke pjesme, da pokazuju srpski znak s tri prsta, a logorski stražari su ih vrijeđali na etničkoj osnovi.[6047] Jednom prilikom, za vrijeme nekog srpskog praznika, stražari u logoru su se napili, zapalili automobilske gume, i bacili Smaila Duratovića, poznatog sportistu, bosanskog Muslimana, u vatru, zajedno s najmanje devet drugih zatočenika.[6048] Zatočenicima, pa i zatočenicama, redovno je prijećeno smrću.[6049] U jednom trenutku tokom njegovog zatočenja u Omarskoj, dvojica stražara rekla su

---

6040 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 52–53 (pod pečatom).

6041 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 35–36; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1883, 1917–1918 (pod pečatom); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2661–2662 (pod pečatom); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3356–3357; Željko Mejakić, T. 44224–44225 (29. novembar 2013.). V. činjenice o kojima je presuđeno 1150, 1151. V. takođe P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 31–32, 38 (pod pečatom); svjedok KDZ523, T. 23358–23359 (19. januar 2012.) (zatvorena sjednica); D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 62–63.

6042 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1179.

6043 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6230–6232.

6044 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6232.

6045 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1152.

6046 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2733, 2771 (pod pečatom).

6047 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2737 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su njegovog oca, pošto su ga pretukli, primorali da liže sopstvenu krv); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6640–6641, 6644; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 11, 19–21, 30 (pod pečatom); Željko Mejakić, T. 44224–44225 (29. novembar 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1135, 1169, 1171, 1182. Ali v. Milorad Sajić, T. 44162–44164 (27. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da mu je Radić ispričao da su zatočenici u Omarskoj pokazivali tri prsta i pjevali pjesme o Srbiji dok je jedna delegacija bila u posjeti logoru, ali da su te stvari radili spontano i da mu nije rečeno da su na to bili primoravani); D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 57.

6048 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6682–6683 (gdje je svjedok izjavio da je Duratović uspio da se izvuče iz vatre, ali da je zadobio teške opekotine); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3357–3359 (gdje je svjedok izjavio da jedan čovjek koji je bačen u vatru poslije tog incidenta nije više nikada viđen).

6049 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 30 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10320–10321 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1170.

svjedoku KDZ026 da se njegovo ime nalazi na spisku zatočenika za "likvidiranje", ali da će se spasiti ako im da novac.[6050]

1765. Zatočenike u logoru Omarska su premlaćivali stražari, među kojima su bili Milutin Popović zvani Pop i Žarko Marmat,[6051] kao i ljudi koji nisu bili na dužnosti u logoru, uključujući Žigića i Kneževića, kojima je bilo dopušteno da ulaze i zlostavljaju zatočenike.[6052] Zatočenici su se još više plašili ljudi koji su dolazili izvan logora nego logorskih stražara, jer su premlaćivanja bila gora kada bi se oni pojavili; zatočenike su tukli raznim motkama, željeznim šipkama i teškim električnim kablovima, na koje su nekada bili stavljeni ekseri kako bi zatočenicima probadali kožu.[6053] Zatočenike su takođe napadali noževima.[6054] Pripadnici interventnog voda takođe su zlostavljali zatočenike u Omarskoj.[6055]

1766. Među osobama koje su najčešće zlostavljane i ubijane u Omarskoj bili su istaknuti bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, i to politički lideri, uključujući rukovodioce i članove SDA, kao i ljekari, rukovodeći kadrovi i policajci.[6056] Zatočenici su često viđali leševe na travnjaku ispred

---

6050 Svjedok KDZ026, T. 10320–10321 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da su stražari tražili 10.000 njemačkih maraka, ali da su, kada je svjedok KDZ026 protestovao da ne može da dođe do toliko novca, predložili sumu od 3.000 maraka, a svjedok KDZ026 je uspio da pošalje ženi pisma u kojima je molio da pokuša naći taj novac; ona, međutim, nije uspjela sakupiti dovoljno novca). V. takođe P2094 (Pisma svjedoka KDZ026 iz Omarske) (pod pečatom).

6051 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 34–35, 49–52; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 28, 38–40 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1883–1884 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1154.

6052 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2728–2729, 2731–2737 (pod pečatom); P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 40–41, 52–53 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1885 (pod pečatom); D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 15; Željko Mejakić, T. 44233–44235 (29. novembar 2013.); D4219 (Izjava svjedoka Miroslava Kvočke od 17. januara 2014.), par. 57. V. činjenice o kojima je presuđeno 1153, 1157, 1158, 1173. Ali v. D4388 (Izjava svjedoka Momčila Grubana od 31. januara 2014.), par. 25, 31 (gdje je svjedok izjavio da, iako u njegovom prisustvu nije bilo takvih premlaćivanja, jeste bilo slučajeva da su pojedine naoružane grupe izvana ulazile u logor i zlostavljale zatočenike; međutim, te su grupe bile naoružane pa stražari u Omarskoj nisu bili u mogućnosti da im se suprotstave jer su bili malobrojni).

6053 V. činjenice o kojima je presuđeno 1153, 1173.

6054 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1173.

6055 D4139 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 13. juni 1992.); D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 15; Željko Mejakić, T. 44218–44220 (29. novembar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2487.

6056 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1909–1915, 1917–1921 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6629–6630; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 24–25 (pod pečatom) (gdje je svjedokinja izjavila da su Prcać i drugi stražari prozivali sa spiska određene ljude, obično istaknute članove SDA ili HDZ-a, i da se tim ljudima poslije toga gubio svaki trag); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 40–41, 54; Kerim Mešanović, T. 19852 (4. oktobar 2011.); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3365–3368. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1120. Dana 27. jula 1992., profesor Muhamed Čehajić, rukovodilac SDA, bivši gradonačelnik Prijedora i predsjednik Skupštine opštine, bio je ponižavan i zlostavljan, a zatim je nestao. Zlatan Beširević, direktor preduzeća "Bosna Montaža" iz Prijedora, prozvan je jednog dana i nikada se nije vratio; dr. Sadikovića su takođe prozvali jedne noći i odvezli ga autobusom sa zatočenicima koji su bili držani u Keratermu, poslije čega im se svima izgubio svaki trag. Fikret Mujidžić i Ćamil Pezo su žestoko pretučeni i obojica su potom preminuli uslijed zadobijenih povreda. Isto tako, Idriz Jakupović je jedne noći žestoko pretučen, a zatim su ga izveli van, poslije čega je nestao. Mustafa Crnalić,

bijele kuće ili u njenoj blizini.[6057] Zatočenici su vidjeli da se tijela odvoze kamionom, a takođe su mogli čuti zvuke rovokopača u blizini logora.[6058] Zatočenici su bili primorani da čiste bijelu i crvenu kuću, i često su tamo zaticali kosu, zube, dijelove kože, krv, odjeću, obuću i prazne čahure metaka za pištolj.[6059] Logorski stražari takođe su primoravali zatočenike da tovare u kamione tijela zatočenika ubijenih u bijeloj i crvenoj kući.[6060] Zbog toga su zatočenici živjeli u stalnom strahu da ih u svakom trenutku mogu ubiti.[6061]

1767. Zatočenike su takođe izvodili iz Omarske i ubijali ih van logora.[6062] Krajem jula 1992., 46 zatočenika, među kojima i dvije žene, izvedeno je iz Omarske i ukrcano u autobus koji je otišao prema Bosanskoj Krupi, a njima je rečeno da će biti razmijenjeni.[6063] Te zatočenike niko nikada više nije vidio.[6064] Vijeće je zaključilo da je tih 46 zatočenika ubijeno pošto su izvedeni iz logora Omarska krajem jula 1992.

1768. Osim toga, Vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti nekih identifikovanih osoba koje su bile zatočene u Omarskoj u periodu od 25. maja 1992. do 21. avgusta 1992.[6065]

Burhurudin Kapetanović, Abdulah Puškar, Ziko Crnalić i njegov sin, Zijad Mahmuljin, Osman Mahmuljin, Aleksandar Komšić, Esref Crnkić, Nedžad Serić, Omer Kerenović, Esad Mehmedagić, Mustafa Tadžić, Mehmedalija Kapetanović, Asaf Kapetanović, Rufat Suljanović, Ibrahim Okanović, Bajram Zgog, Senad Mujkanović, Kadir Mujkanović, Fikret Mujakić, Islam Bahonjić, Meho Tursić, Hamdija Balić i Husein Crnkić su svi bili prozvani tokom noći, a zatim im se gubi svaki trag. **[REDIGOVANO]**.

6057 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 41–42 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1902 (pod pečatom); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6204–6205. V. P610 (Fotografija makete Omarske s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ093) (na kojoj je svjedokinja KDZ093 označila mjesta gdje je vidjela leševe ispred bijele kuće); činjenica o kojoj je presuđeno 1178.

6058 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 42–43 (pod pečatom); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1902 (pod pečatom); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6232–6233; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3370–3371.

6059 V. činjenice o kojima je presuđeno 1176, 1180.

6060 V. činjenice o kojima je presuđeno 1178, 1181.

6061 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1905 (pod pečatom).

6062 **[REDIGOVANO]**.

6063 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2741, 2743–2744 (pod pečatom); P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 46–47 (pod pečatom) (gdje je svjedokinja izjavila da je Mejakić jednog dana prozvao dvije zatočenice, Ednu Dautović i Sadetu Medunjanin, i obavijestio ih da će biti razmijenjene; one su se zajedno sa drugim ljudima ukrcale u autobus s bihaćkim tablicama na kome je pisalo "Privatna auto-škola Šešelj", poslije čega im se izgubio svaki trag sve dok 2000. njihova tijela nisu ekshumirana iz masovne grobnice u opštini Bosanska Krupa); Željko Mejakić, T. 44257–44258 (29. novembar 2013.) (gdje je svjedok potvrdio da je bio prisutan kada su 44 muškarca i dvije žene prozvani sa spiska koji je u logor donio Drljačin vozač, a zatim ukrcani u autobus, i da su tijela svih tih zatočenika ekshumirana iz masovne grobnice u Jami Lisac u Bosanskoj Krupi). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1186.

6064 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2741, 2743–2744 (pod pečatom); P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 46–47 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1186.

6065 P4410 (Potvrde o smrti osoba iz Prijedora) (gdje se potvrđuje smrt 21 identifikovane osobe u Omarskoj između 3. juna i 20. avgusta 1992.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 14–15, 18–20, 22–

Seksualno nasilje

1769. U Omarskoj su bili česti incidenti u kojima su razni stražari, a i komandant logora, prozivali zatočenice da izađu iz prostorija gdje su bile smještene, a zatim ih silovali ili seksualno zlostavljali.[6066] Jednom prilikom, Krkan je pozvao jednu zatočenicu u svoju kancelariju i rekao joj da poznaje visoke oficire i da bi joj mogao pomoći ako bude s njim imala seksualni odnos.[6067] Nedeljko Grabovac zvani Kapitan, koji je proveo samo kratko vrijeme u Omarskoj i nosio maslinastu uniformu sličnu uniformi bivše JNA, takođe je seksualno zlostavljao zatočenice.[6068]

1770. Svjedokinja KDZ093 izjavila je da ju je za vrijeme zatočenja u Omarskoj jedan te isti stražar nekoliko puta prozivao, i noću i danju, odvodio u drugu prostoriju u zgradi restorana i tamo je silovao; poslije toga, nekoliko drugih muškaraca ulazilo je u prostoriju i redom je silovalo.[6069]

1771. Stražari u Omarskoj takođe su pokušali prisiliti jednog zatočenika da siluje jednu zatočenicu.[6070] U noći 26. juna 1992., jedan zatočenik čuo je neke stražare kako se smiju, glas neke mlade žene koja je plakala, i čovjeka koga je prepoznao kao Mehmedaliju Sarajlića koji je nešto

---

32, 37–41; P5909 (Izvještaji MUP-a Bihać o identifikaciji u vezi s masovnom grobnicom Stari Kevljani, 30. juni 2005.), str. 5, 7, 10–18, 20, 22–24, 29–36, 38–42, 45, 47–57, 59, 61–67 (gdje se potvrđuje da su 73 identifikovane osobe koje su nestale u Omarskoj ekshumirane iz masovne grobnice Stari Kevljani); P4892 (Državna komisija BiH za traženje nestalih osoba, spisak osoba čija su tijela ekshumirana u Prijedoru, Čelincu i Bosanskom Novom, 29. oktobar 2002.) (gdje se potvrđuje da su dvije osobe koje su nestale u Omarskoj ekshumirane iz masovne grobnice Jakarina Kosa). V. takođe P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Aneks A, str. 8–9; P4893 (Izvještaj MUP-a Bihać o ekshumaciji u Starim Kevljanima, 18. januar 2004.); P4890 (Izvještaj Državne komisije BiH za traženje nestalih osoba u vezi s ekshumacijom iz Jame Lisac, 20.-28. juni 2000.); P4891 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji iz Jame Lisac, 11. juli 2000.); P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 34–43 (pod pečatom); Nicolas Sébire, P694 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7370–7371; Nicolas Sébire, P694 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 16699; činjenica o kojoj je presuđeno 1186 (gdje se navodi da je tokom ekshumacije u Jami Lisac pronađeno 56 tijela i da su kod većine uzrok smrti bile strijelne rane; analiza DNK omogućila je istražiteljima da identifikuju tijela Surete Medunjanin, supruge Bećira Medunjanina, te Ekrema Alića i Smaila Alića, koji su posljednji put viđeni u Omarskoj). Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno 1186, koja se zasniva na Sébireovom svjedočenju u predmetu *Stakić*, pominje ime "Sureta" Medunjanin kao ime supruge Bećira Medunjanina, odnosno jedne od osoba koje su ekshumirane u Jami Lisac; međutim, na osnovu drugih dokaza koji su mu predočeni, uključujući Sébireovo kasnije svjedočenje u predmetu *Brđanin*, Vijeće smatra da se radi o grešci i uvjereno je da je ime pomenute osobe "Sadeta" Medunjanin. V. Nicolas Sébire, P694 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 16699; P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 37 (pod pečatom).

6066 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 34, 47–51 (pod pečatom); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6226, 6228–6230. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1168. Ali v. D4388 (Izjava svjedoka Momčila Grubana od 31. januara 2014.), par. 29 (gdje je svjedok izjavio da u njegovoj smjeni nije bilo takvih slučajeva silovanja ili seksualnog zlostavljanja zatočenica, niti je on čuo da su se takve stvari događale u drugim smjenama). Vijeće ne smatra da je Grubanovo svjedočenje u tom pogledu uvjerljivo. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju raniju ocjenu Grubanove vjerodostojnosti u fusnoti 6014.

6067 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 34, 47–49 (pod pečatom).

6068 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 49–51 (pod pečatom).

6069 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6226, 6228–6229 (gdje je svjedokinja izjavila da ne zna ime tog stražara); v. P611 (Tlocrt prvog sprata zgrade menze u Omarskoj s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ093) (na kome je svjedokinja KDZ093 označila slovom "U" prostoriju u kojoj su je noću silovali, broj B1).

molio stražare.[6071] Stražari su rekli Sarajliću da siluje mladu ženu, a kada je on to odbio, pretukli su ga.[6072] Sljedećeg jutra, taj zatočenik je vidio Sarajlićevo tijelo kako leži vani, nedaleko od bijele kuće.[6073]

1772. Zatočenice su u Omarskoj takođe bile izložene fizičkim napadima. Jednom prilikom je neki muškarac koji je nosio maskirnu uniformu i kapu s kokardom ušao u restoran i počeo vikati i udarati jednu zatočenicu, bosansku Muslimanku, koja je sjedila za stolom; zatim joj je urezao krst na obraz, a ona je počela krvariti.[6074] Drugom prilikom, jedan stražar je prišao jednoj zatočenici u restoranu, otkrio joj dojku, izvadio nož i prelazio joj njime preko dojke nekoliko minuta, dok su drugi stražari to gledali i smijali se.[6075]

1773. Zatočenice u Omarskoj su morale raditi u kantini.[6076] Jednom prilikom, Milorad Tadić zvani Brk, Mejakićev vozač i tjelohranitelj, ušao je u kuhinju i vikao na žene zato što daju zatočenicima više hljeba nego što je dozvoljeno; naredio im je da se okrenu prema zidu i stoje s podignutim rukama 40 minuta, a zatim se nasmijao i rekao da im je to "upozorenje" i da će ih ubiti ako budu opet davale previše hljeba.[6077] Po završetku svoje dnevne radne obaveze, žene bi uveče čistile sobe za ispitivanje; tamo su zaticale krv na podu i zidovima, ostatke pocijepane odjeće i razne predmete, kao što su pendreci, na kojima su takođe bili tragovi krvi.[6078]

Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1774. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od 25. maja 1992. do 21. avgusta 1992. prebacivale nesrbe, uključujući civile, u Omarsku i držale ih tamo u zatočenju. Zatočenici su držani u lošim uslovima, koje su karakterisali nedostatak prostora, loši higijenski uslovi, neodgovarajuća zdravstvena njega i nedovoljno hrane. Vijeće konstatuje da su srpske snage žestoko premlaćivale muškarce zatočene u Omarskoj. Vijeće takođe konstatuje da je više bosanskih Muslimanki zatočenih u Omarskoj bio seksualno zlostavljan od strane srpskih snaga, te da su bile prisiljene da rade.[6079] Najzad, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od

---

6070 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1183.

6071 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1183.

6072 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1183.

6073 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1183.

6074 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 40–41 (pod pečatom); Nusreta Sivac, T. 20413–20414 (26. oktobar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

6075 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 41 (pod pečatom).

6076 Nusreta Sivac, T. 20429 (27. oktobar 2011.).

6077 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 30–31 (pod pečatom).

6078 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 31–32 (pod pečatom).

6079 Međutim, Vijeće napominje da se optuženi za tu vrstu prisilnog rada ne tereti u Optužnici, koja pokriva samo prisilni rad na linijama fronta.

25. maja 1992. do 21. avgusta 1992. ubile veliki broj nesrba u Omarskoj ili nakon što bi ih izvele iz logora.[6080]

(iv) Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici

1775. U Optužnici se navodi da je više muškaraca i žena odvedenih iz logora Omarska na područje zvano Hrastova glavica ubijeno 5. avgusta 1992. ili približno tog datuma.[6081]

1776. Dana 5. avgusta 1992., u Omarsku su dovezena dva autobusa s otprilike 120 zatočenika iz Keraterma.[6082] Te noći, Prcać je prozvao dr. Esada Sadikovića, koga su ostali zatočenici smatrali "moralnim i duhovnim autoritetom" u logoru, i on je natjeran da se ukrca u jedan od autobusa u kojima su već bili drugi zatočenici iz Keraterma; autobusi su zatim krenuli iz Omarske u pravcu Sanskog Mosta.[6083]

1777. Vijeće je formalno primilo na znanje da su na putu za Sanski Most neidentifikovani bosanski Srbi pucali u više zatočenika koji su prevoženi u autobusima i ubili ih.[6084] Tijela 126 osoba kasnije su pronađena na području zvanom Hrastova glavica, a identifikovano je njih 46.[6085] Sudskomedicinski vještaci utvrdili su da su u slučaju 121 od 126 osoba uzrok smrti bile strijelne rane.[6086]

6080 Ovaj zaključak ne obuhvata osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentima 15.3 i 15.4 iz Priloga B Optužnici, o kojima se govori dalje u tekstu.

6081 V. Optužnica, incident 15.3 iz Priloga B Optužnici, fusnota 5 (gdje tužilaštvo navodi da su među žrtvama incidenta 15.3 iz Priloga B Optužnici takođe bili zatočenici iz logora Keraterm).

6082 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2522–2523, 2527, 2531–2532; P1949 (Izvod iz izjave svjedoka KDZ050 od 19. novembra 2000.) (gdje je svjedok dao spisak od oko 60 imena ljudi koje je poznavao i koji su iz Keraterma odvedeni u dva autobusa, i rekao da je čuo od drugih zatočenika da su ti ljudi prvo odvedeni u Omarsku); Željko Mejakić, T. 44258 (29. novembar 2013.) (koji je potvrdio da su 5. avgusta 1992. popodne u Omarsku dovezena dva autobusa puna zatočenika iz Keraterma). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1220.

6083 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6686–6687; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1837–1838 (pod pečatom); svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2522; Željko Mejakić, T. 44258 (29. novembar 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1188, 1220; fusnota 6056.

6084 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1220. V. takođe P4887 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji iz grobnice Hrastova glavica, 7. decembar 1998.), str. 2.

6085 P4887 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji iz grobnice Hrastova glavica, 7. decembar 1998.), str. 2, 8–9; P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 32–33 (pod pečatom); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Aneks A, str. 7–8; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 42–44; P4414 (Potvrda o smrti Ismeta Avdića). Svjedok KDZ050 je kasnije identifikovao tijela nekih od 120 muškaraca koji su odvedeni u ta dva autobusa 5. avgusta 1992., koja su pronađena u Hrastovoj glavici u Sanskom Mostu. Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2522–2523, 2527–2528, 2531–2532; P1949 (Izvod iz izjave svjedoka KDZ050 od 19. novembra 2000.). V. takođe Željko Mejakić, T. 44258–44259 (29. novembar 2013.); činjenice o kojima je presuđeno 1220, 1221.

6086 P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 32–33 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1222.

1778. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage 5. avgusta 1992. ili približno tog datuma na području Hrastove glavice ubile oko 120 nesrpskih civila odvedenih iz Keraterma i Omarske.

(v) Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici

1779. U Optužnici se navodi da je više od 150 muškaraca s područja Brda u Prijedoru pogubljeno u Omarskoj 20. jula 1992. ili približno tog datuma.

1780. Dana 16. jula 1992., grupa od oko 200 ljudi s područja Brda, uključujući i Hambarine, dovedena je u Omarsku u autobusima i zatočena u bijeloj kući.[6087] Usred noći, svjedok KDZ048 čuo je pucnje i vidio više mrtvih i ranjenih ljudi kako leže ispred bijele kuće.[6088] Zatim je vidio logorske stražare, među kojima i Živka Marmata, kako svakome od tih ljudi još po jednom pucaju u glavu.[6089] Došao je kamion, a zatočenici smješteni u hangaru dobili su zadatak da utovare tijela u kamion, koji se zatim odvezao.[6090] Kamion se nekoliko puta vraćao radi novog utovara, a po procjeni svjedoka KDZ048 ukupno je bilo oko 180 tijela.[6091] Te noći su ubijeni svi zatočenici koji su bili u bijeloj kući i ona je sljedećeg dana bila prazna.[6092]

1781. Na osnovu ukupnih dokaza koji su mu predočeni, Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u Omarskoj 20. jula 1992. ili približno tog datuma ubile najmanje 150 nesrba s područja Brda.

(vi) Obilasci Omarske i prebacivanje zatočenika

1782. Dana 15. jula 1992. ili približno tog datuma, delegacija visokih zvaničnika iz Banjaluke i Prijedora, u kojoj su, između ostalih, bili Brđanin, Kuprešanin, Župljanin, Stakić, Radoslav Vujić,

---

6087 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3359–3361; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 56; Nusret Sivac, T. 19529–19530 (28. septembar 2011.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1185, 1191.

6088 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3360–3361. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1185.

6089 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3360. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1185.

6090 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3360–3362; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 55–56. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1185.

6091 Svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3362; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 56. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1185.

6092 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 56. Međutim, Mejakić je izjavio da su u Prijedoru "izmišljeni […] i pripisani zločini koje su Srbi počinili pod rukovodstvom Republike Srpske". Prema njegovim riječima, to uključuje ubistvo 3.500 civila u Omarskoj i, konkretno, ubijanje grupe od 250 zatočenika dovedenih s područja Brda; on je izjavio da je taj incident izmišljen i da nema dokaza koji mu idu u prilog. D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 3–4. Međutim, Vijeće ne smatra da je Mejakićevo svjedočenje pouzdano u tom pogledu, u svjetlu drugih dokaza koji su Vijeću predočeni u vezi s ovim incidentom.

Predrag Radić i Talić, obišla je Omarsku, a primili su je Drljača i Mejakić.[6093] Nusreta Sivac i druge žene gledale su dolazak delegacije kroz staklene zidove kantine u Omarskoj; hor zatočenika —"živih skeleta"—bio je postrojen ispred kantine i oni su pjevali četničke pjesme i pozdravljali srpskim pozdravom s tri prsta dok je delegacija prolazila.[6094]

1783. Prema Mejakićevim riječima , Drljača se zatim sastao s delegacijom u upravnoj zgradi bez Mejakića, a Župljanin je kritikovao postojanje logora i tražio da se on odmah rasformira.[6095] Međutim, logor nije zatvoren odmah poslije ovog obilaska. U stvari, 20. jula 1992. Župljanin je zatražio mišljenje zvaničnika RS-a u vezi sa statusom zatočenika koji nisu bezbjednosno interesantni, a koji se nalaze u zatočeničkim objektima ARK-a i preporučio da se s njima postupa kao s "taocima" koji se mogu razmijeniti za zatočene Srbe.[6096] Pored toga, poslije tog obilaska, Brđanin je javno izjavio: "Ovo u Prijedoru je primjer dobro urađenog posla".[6097] Prema Kuprešaninovim riječima, poslije obilaska delegacije, optuženi je pozvao Kuprešanina i sugerisao mu da utiče na opštinske vlasti u Prijedoru da rasformiraju "istražn[e] cent[re]" u toj opštini.[6098] Kuprešanin je potom zatražio od uprava Omarske i Keraterma da zatvore te objekte i da poboljšaju životne uslove zatočenika dok se objekti ne rasformiraju.[6099]

1784. Kao što je navedeno gore u tekstu, na osnovu naređenja koje je Mladić izdao 3. avgusta 1992., Talić je naredio nadležnima u Omarskoj, Trnopolju i Manjači da se hitno pripreme za posjete MKCK-a i novinarskih ekipa.[6100]

6093 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 10–22 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6639–6641; D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 10; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7437–7438; **[REDIGOVANO]**. V. takođe P6465 (Fotografija makete Omarske s oznakama koje je unijela Nusreta Sivac); P11 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Predstavnici Krajine u Prijedoru", 17. juli 1992.), str. 1; P3482 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Nikome nije lako", 17. juli 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 1135.

6094 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 10–11, 12–21 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6640–6641; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7437–7438 (gdje je svjedok izjavio da je prisiljavanje zatočenika da pjevaju takve pjesme predstavljalo psihičko zlostavljanje). V. P6465 (Fotografija makete Omarske s oznakama koje je unijela Nusreta Sivac); činjenica o kojoj je presuđeno 1135.

6095 D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 10. V. Željko Mejakić, T. 44264–44267 (29. novembar 2013.).

6096 P1097 (Depeša CSB-a Banjaluka MUP-u SrRBiH, 20. juli 1992.).

6097 P11 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Predstavnici Krajine u Prijedoru", 17. juli 1992.), str. 2.

6098 D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 46; Vojislav Kuprešanin, T. 43530, 43543–43545 (14. novembar 2013.). V. takođe P6510 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Vojom Kuprešaninom), *e-court* str. 11.

6099 D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 46; Vojislav Kuprešanin, T. 43543–43545 (14. novembar 2013.).

6100 P5461 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. avgust 1992.); P5460 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 3. avgust 1992.). V. par. 1404. V. takođe 1849.

1785. Početkom avgusta 1992., većina zatočenika koji su ostali u Omarskoj prebačena je u logor Trnopolje ili u logor Manjača.[6101] Dana 3. avgusta 1992., Dragoljub Prcać je došao u zgradu restorana u Omarskoj i pročitao spisak imena žena, uključujući i imena svjedokinje KDZ093 i Nusrete Sivac.[6102] Mada im je Prcać rekao da "idu kući", toga dana je po ovu grupu žena došao autobus koji ih je odvezao u Trnopolje.[6103]

1786. Dana 5. avgusta 1992., Vulliamy i dvije ekipe TV reportera iz ITN-a, u kojima su bili i Penny Marshall i Ian Williams, posjetili su Omarsku i po dolasku se sastali s Drljačom, Stakićem, Kovačevićem i prevodiocem Nadom Balaban.[6104] Novinari su intervjuisali zatočenike; međutim, zatočenicima je bilo rečeno da se ne žale na uslove zatočenja.[6105] Novinarima nije bilo dopušteno da vide bilo šta izvan kafeterije, iako su oni obavijestili Drljaču i Mejakića da im je optuženi dao odobrenje da obiđu cijeli logor.[6106] Dana 12. avgusta 1992. ili približno tog datuma, Omarsku su obišli predstavnici MKCK-a, te inostrani i srpski novinari.[6107] Delegaciji MKCK-a omogućeno je da obiđe cijeli logor.[6108]

1787. Sejmenović je bio prisutan kada su inostrani novinari došli u Omarsku i njega su izveli da razgovara s njima; međutim, oni ga nisu intervjuisali.[6109] Ranije su ga intervjuisali srpski novinari, ali im on nije rekao istinu; umjesto toga, odgovarao je na pitanja onako kako mu je rečeno da bi spasio život.[6110] Dan poslije posjete inostranih novinara Omarskoj, Sejmenović se vidio s Kuprešaninom, koji ga je obavijestio da će toga dana biti prebačen iz Omarske u Banjaluku.[6111]

6101 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6211–6213; Željko Mejakić, T. 44280–44281 (29. novembar 2013.); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1928 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10391 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2749–2750, 2766 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2489.

6102 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6211–6212; P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 53–54 (pod pečatom).

6103 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6211–6213; Željko Mejakić, T. 44281 (29. novembar 2013.) (gdje je potvrdio da je 3. avgusta 1992. grupa od oko 140 ili 150 zatočenika prebačena u Trnopolje).

6104 Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7937–7946, 7948–7953. V. činjenice o kojima je presuđeno 1136, 2488.

6105 Mevludin Sejmenović, T. 20499–20501 (27. oktobar 2011.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2488.

6106 Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7939–7946, 7948–7953; Edward Vulliamy, T. 21043–21048 (9. novembar 2011.); P3543 (Izvod iz video-snimka obilaska Omarske i Trnopolja, s transkriptom); P3797 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju); P3785 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju, s transkriptom); D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 10; Željko Mejakić, T. 44271–44273 (29. novembar 2013.).

6107 D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 10; Željko Mejakić, T. 44274 (29. novembar 2013.).

6108 D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), str. 10.

6109 Mevludin Sejmenović, T. 20498–20499 (27. oktobar 2011.).

6110 Mevludin Sejmenović, T. 20499–20501 (27. oktobar 2011.). V. P3696 (Video-snimak Mevludina Sejmenovića u Omarskoj).

6111 Mevludin Sejmenović, T. 20503–20504 (27. oktobar 2011.).

Sejmenović je kasnije saznao s kakvom ga je namjerom Kuprešanin izveo iz Omarske, kada je slučajno čuo telefonski razgovor između Kuprešanina i optuženog.[6112] Kuprešanin je "dobio instrukciju" i odgovorio da planira nabaviti odijelo za Sejmenovića i dopustiti mu da se oporavi, a onda je planirao održavanje okruglih stolova na kojima bi Sejmenović javno govorio o situaciji u Bosanskoj Krajini.[6113] Na sopstveni zahtjev, Sejmenovića su odveli u kuću njegove sestre u Vrbanji, gdje ga je Kuprešanin tri puta posjetio.[6114] Prilikom treće posjete, Kuprešanin je obavijestio Sejmenovića da ide u Banjaluku da se sastane s optuženim i drugima.[6115] Kuprešanin je doveo Sejmenovića, kao jednog od dva zvanična funkcionera SDA, da se sastane s optuženim, Vanceom i Owenom.[6116] Poslije sastanka, Sejmenović je potvrdio Vanceovu izjavu za javnost da se on, Vance, ne slaže s optuženim da "nije bilo etničkog čišćenja" u BiH, i izjavio da se to poklapa s njegovim zapažanjima o tome šta se događa na tom području.[6117] Sejmenović je napustio Vrbanju 15. januara 1993. nakon što je dobio odgovarajuća dokumenta koja je trebao pokazati međunarodnim agencijama i zvaničnicima da bi mogao da ode.[6118] Kuprešanin mu je napisao popratno pismo, u kome je potvrdio Sejmenovićev identitet i pomenuo činjenicu da je Sejmenović pušten iz Omarske na zahtjev optuženog.[6119]

1788. Dana 6. avgusta 1992., oko 600 zatočenika iz Omarske prozvani su kao "bezazleni" i poslati u Trnopolje.[6120] Istoga dana, druga grupa od oko 1.300 zatočenika, među kojima je bio i svjedok KDZ026, odvedena je u Manjaču.[6121] Muškarce iz ove druge grupe u autobuse su ukrcali pripadnici interventnog voda i autobusi su zatim krenuli iz Omarske; u autobusu u kome se nalazio svjedok

---

6112 Mevludin Sejmenović, T. 20504–20505 (27. oktobar 2011.), T. 20578–20579, 20586 (28. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je saznao da Kuprešanin želi da se Sejmenović "udeblja" i oporavi radi predstojećih pojavljivanja u javnosti). Sejmenović je na telefonu prepoznao glas optuženog, koji mu je bio "dobro poznat", a kasnije je Kuprešanin potvrdio da je to bio optuženi. V. takođe Vojislav Kuprešanin, T. 43546–43547 (14. novembar 2013.). Sejmenović je nadalje potvrdio da je, što se tiče telefonske komunikacije, "između Prijedora i Banjaluke […] sigurno bio kontakt" u avgustu 1992., iako je optuženi tvrdio da su veze ponovo uspostavljene tek u septembru 1992. Mevludin Sejmenović, T. 20586–20587 (28. oktobar 2011.). V. D1357 (Izvještaj Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 11. septembar 1991.-26. decembar 1992.), str. 6.

6113 Mevludin Sejmenović, T. 20504–20505 (27. oktobar 2011.). V. takođe Vojislav Kuprešanin, T. 43546–43547 (14. novembar 2013.).

6114 Mevludin Sejmenović, T. 20506–20507 (27. oktobar 2011.).

6115 Mevludin Sejmenović, T. 20507 (27. oktobar 2011.).

6116 Mevludin Sejmenović, T. 20507–20510 (27. oktobar 2011.), gdje svjedok u svom svjedočenju govori o P3698 (STV-ov video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem).

6117 Mevludin Sejmenović, T. 20511–20512 (27. oktobar 2011.), gdje svjedok u svom svjedočenju govori o P3699 (Video-snimak vijesti NTV-a o Vanceovim izjavama u Banjaluci).

6118 Mevludin Sejmenović, T. 20512 (27. oktobar 2011.).

6119 P3700 (Dopis Vojislava Kuprešanina CSB-u Banjaluka, 12. januar 1993.). Vijeće napominje da ovo pismo nosi datum 12. januar 1992.; međutim, s obzirom na Sejmenovićevo svjedočenje o tome kada je napustio Vrbanju, kao i na kontekst drugih relevantnih dokaza, Vijeće smatra da se ovdje radi o štamparskoj grešci i da pismo, u stvari, treba da nosi datum 12. januar 1993.

6120 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1928 (pod pečatom).

6121 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1928 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10391 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2749–2750, 2766 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2489.

KDZ026 bilo je otprilike 100 do 120 ljudi.[6122] Poslije tih premještanja, u Omarskoj je ostalo između 170 i 180 zatočenika.[6123]

1789. Te večeri, Omarskoj je isporučeno oko 200 vojničkih kreveta, a zatočenici su otada dobijali dva obroka dnevno i uslovi su se poboljšali.[6124] Delegacija u kojoj su bili predstavnici MKCK-a i novinari ponovo je obišla logor sedmicu kasnije, 12. avgusta 1992. ili približno tog datuma.[6125] Do sredine avgusta 1992., iz Omarske je u Trnopolje prebačeno ukupno 1.773 zatočenika.[6126] Dana 21. avgusta 1992., posljednja grupa zatočenika prebačena je u Manjaču u autobusima u čijoj je pratnji bio Mejakić, a logor Omarska je zatvoren.[6127]

(c) Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici

1790. U Optužnici se navodi da je Keraterm korišten kao zatočenički objekt u opštini Prijedor u periodu od 15. maja do 6. avgusta 1992.

(i) Osnivanje logora i dolazak zatočenika

1791. Keraterm je bivša fabrika keramičkih pločica koja se nalazi u istočnom predgrađu Prijedora, a bila je u funkciji zatočeničkog objekta u periodu od 24. maja do 21. avgusta 1992.[6128] Keraterm se mogao jasno vidjeti s glavnog puta koji vodi iz Prijedora za Banjaluku.[6129]

6122 Svjedok KDZ026, T. 10322 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

6123 Željko Mejakić, T. 44273, 44280 (29. novembar 2013.); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4.

6124 Željko Mejakić, T. 44273–44274, 44280 (29. novembar 2013.).

6125 Željko Mejakić, T. 44273–44274, 44280 (29. novembar 2013.); P3543 (Izvod iz video-snimka obilaska Omarske i Trnopolja, s transkriptom).

6126 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2489; Željko Mejakić, T. 44280–44281 (29. novembar 2013.). Ali v. Željko Mejakić, T. 44281 (29. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je prebacivanje zatočenika u Trnopolje počelo početkom juna 1992. i da je ukupni broj zatočenika koji su tamo prebačeni bio znatno manji od 1.700).

6127 Željko Mejakić, T. 44281–44282 (29. novembar 2013.); P6585 (Saopštenje novinske agencije SRNA, 22. avgust 1992.) (gdje se izvještava da je logor Omarska zatvoren tokom dana, a da je Trnopolje predato u nadležnost Crvenog krsta). V. takođe Milomir Stakić, T. 45278–45281 (17. decembar 2013.) (gdje svjedok je izjavio da, po otvaranju logora Manjača, više nije bilo razloga da Omarska i Keraterm ostanu otvoreni, kao i da su oni ljudi za "koje je policija i vojska pronašla da su krivi" za ratne zločine prebačeni u Manjaču).

6128 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2312; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7081–7083; P541 (Fotografija Keraterma); P542 (Fotografija Keraterma); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4; P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 5; P5555 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 29. septembar 1992.), str. 4. V. činjenice o kojima je presuđeno 1102, 1103, 1192, 1196.

6129 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7083. V. takođe P6594 (Vazdušna fotografija Keraterma s oznakama koje je unio Dragan Radetić); D4254 (Vazdušna fotografija Keraterma s oznakama koje je unio svjedok KW609); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 3.

1792. Krizni štab Prijedor formirao je logor Keraterm.[6130] Logor je radio pod komandom komandanta logora, Duška Sikirice, a za obezbjeđenje logora angažovani su pripadnici SJB-a Prijedor i vojna policija.[6131]

1793. Sve vrijeme tokom kojega je Keraterm bio u funkciji kao logor, u njemu je bilo zatočeno oko 4.000 zatočenika, većinom muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[6132] Neki od zatočenika koji su dovedeni u Keraterm prvo su bili zatočeni u zgradi SJB-a Prijedor, ali su dovedeni u Keraterm kada zgrada SJB-a više nije mogla primiti povećan broj zatočenika.[6133]

1794. U Keratermu je istovremeno bilo zatočeno i do 1.500 zatočenika, koji su bili sabijeni u više velikih prostorija ili hala.[6134] Između 200 i 500 muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, starih od 17 do 55 godina, bilo je zatočeno u prostoriji 2 u Keratermu.[6135] Za smještaj zatočenika korištene su i druge prostorije, zvane prostorija 1, 3 i 4.[6136] U prostoriji 3 je isprva bilo zatočeno između 250 i 270 muškaraca, no kasnije su stigle još dvije grupe pa se broj ljudi povećao na 570.[6137] Kod ulaza u logor bili su postavljeni mitraljezi.[6138]

6130 V. činjenice o kojima je presuđeno 1105, 1193; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 2–3, 6, 11, 29, 32. V. takođe P2741 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 2. juni 1992.); P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.). Svjedoci odbrane Milomir Stakić i Slavko Budimir izjavili su da Krizni štab nije učestvovao u formiranju Keraterma i da nije imao nadležnost nad tim objektom, već da je za njega bila zadužena samo policija. D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.) par. 23, 48–49; Milomir Stakić, T. 45242–45246, 45254 (17. decembar 2013.); Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 12947–12958, 12964. Međutim, Vijeće ne smatra da su ova svjedočenja vjerodostojna s obzirom na suprotne dokaze koji su uvršteni u spis i predočeni Vijeću, i koji potvrđuju da je Krizni štab Prijedor bio uključen u formiranje Keraterma i njegovo funkcionisanje.

6131 V. činjenice o kojima je presuđeno 1193, 1194; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 3, 6, 11, 29, 32. V. takođe P2915 (Pregled zaključaka Izvršnog odbora opštine Prijedor, 29. april-17. avgust 1992.), str. 3; P2741 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 2. juni 1992.); P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.). Damir Došen zvani Kajin bio je jedan od komandira smjene u Keratermu. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1195.

6132 P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1197 (gdje se navodi da su u Keratermu bili zatočeni i "par Albanaca i jedan bosanski Srbin optužen za nelojalnost").

6133 Svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16727–16728. V. takođe Dušan Janković, T. 47285 (18. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da su ljudi, zatvoreni u zgradi SJB-a Prijedor, koji su bili pod istragom ili čije je ispitivanje bilo u toku, odvođeni u zatočeničke objekte Keraterm ili Omarska).

6134 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1196. V. takođe P572 (Skice Keraterma koje je nacrtao Jusuf Arifagić).

6135 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3757–3758 (gdje je svjedok izjavio da je oko 500 ljudi bilo zatočeno u prostoriji 2 kada je on tamo stigao). Upor. Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7086–7087 (gdje je svjedok procijenio da je u prostoriji 2 bilo oko 200 do 300 ljudi kada je on tamo stigao); svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2315; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), str. 8 (gdje je svjedok izjavio da je u prostoriji 2 bilo zatočeno još oko 200 zatočenika, muškaraca bosanskih Muslimana).

6136 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7106–7108; P572 (Skice Keraterma koje je nacrtao Jusuf Arifagić).

6137 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2503; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1198. Međutim, Dragan Radetić je izjavio slijedeće: (i) da je broj bosanskih Muslimana zatočenih u Keratermu bio mnogo manji od 4.000, kao i da on nikada nije čuo da su tamo bili zatočeni neki Srbi ili Albanci; (ii) da nije bilo moguće da u logoru Keraterm istovremeno bude zatočeno 1.500 zatočenika; (iii) da je brojka od

1795. U Keraterm su slati istražni timovi da ispituju zatočenike i provedu istragu u vezi s njima;[6139] te timove činili su predstavnici civilne javne bezbjednosti, državne bezbjednosti i vojne bezbjednosti.[6140] Dragan Radetić, srpski vojni tužilac koji je bio imenovan za člana jedne od komisija koje su obavljale istragu zatočenika u Keratermu, izjavio je da je njegova komisija tokom perioda od 15 dana obavila informativne razgovore s 50 zatočenika, koji su svi bili odrasli muškarci i koji su svi negirali da su bili umiješani u sukob ili da su imali neke veze s oružanim snagama.[6141]

(ii) Uslovi zatočenja

1796. Uslovi u Keratermu bili su užasni.[6142] Zatočenici su bili sabijeni u neosvijetljene prostorije bez prozora, gdje su jedva imali dovoljno mjesta da legnu na betonski pod.[6143] U prostoriji 3, pod je bio mokar a zidovi umrljani.[6144] Prostorije u Keratermu bile su veoma sparne za vrijeme ljeta, bez ventilacije, a zatočenici su danima boravili zaključani u njima, zbijeni u gomilu.[6145]

1797. Klozeta je bilo malo, a zatočenicima je bilo dozvoljeno da idu do njih samo jedanput dnevno, u grupama od po pet ljudi, uz pratnju stražara.[6146] Na početku su svi zatočenici imali na raspolaganju samo jedan klozet, ali se i on zapušio, pa su umjesto njega obezbijeđena burad, koja

---

570 zatočenika koji su navodno bili zatvoreni u prostoriji 3 preuveličana. D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 36–38. Vijeće smatra da Radetićevo svjedočenje u tom pogledu nije vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu to da on u nekoliko navrata nije bio iskren prema Vijeću, kao i da je, zbog toga što je bio umiješan u ispitivanje zatočenika u Keratermu, u njegovom interesu bilo da se distancira od bilo kakvih saznanja u vezi s tamošnjim uslovima.

6138 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7084–7086, 7108; v. P572 (Skice Keraterma koje je nacrtao Jusuf Arifagić).

6139 Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima izjavili da je Keraterm korišten kao istražni centar za one osobe koje su odbile da se mobilišu i koje su smatrane naoružanim i opasnim, ili za one koje su učestvovale u oružanoj pobuni, kao što su bili pripadnici Zelenih beretki. D4882 (Izjava svjedoka Dušana Đenadije, bez datuma), par. 6; Vojislav Kuprešanin, T. 43454–43455 (14. novembar 2013.); D4010 (Izvještaj SJB-a Prijedor, septembar 1993.), str. 2.

6140 D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 28, 30, 35; Dragan Radetić, T. 45677 (20. januar 2014.); svjedok KW609, D4246 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 16911–16913; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 3, 6, 29, 32. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1207 (gdje se navodi da su ispitivanja u Keratermu obavljali pripadnici "CSB-a Banja Luka i […] Banjalučkog korpusa"). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1204 (gdje se kaže da je "većina zatočenika u Keratermu saslušavana u pokušaju da se identifikuju protivnici novog srpskog režima"); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1840–1841 (pod pečatom).

6141 D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 28, 30, 31, 35. V. takođe svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1840–1841 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10308, 10381–10382 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica).

6142 Činjenica o kojoj je presuđeno 1198; P3661 (Memorandum UNPROFOR-a, 4. juli 1992.), str. 2 (gdje se izvještava da "se smatra da je 100–200 Muslimana [zatočeno u Keratermu] u izuzetno lošim uslovima"). V. takođe D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 54.

6143 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2502–2503; v. činjenice o kojima je presuđeno 1198, 1199.

6144 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2502–2503.

6145 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2503, 2505; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1199.

6146 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1200.

su propuštala, što je stvaralo nepodnošljiv zadah.[6147] Zatočenici se nisu mogli kupati, ali su ponekad mogli da se malo operu.[6148] Nisu dobijali sapun, niti pastu za zube.[6149] Pojavile su se vaške.[6150] Dizenterija je bila rasprostranjena, a zatočenicima nije pružana nikakva medicinska pomoć.[6151]

1798. Hrana koju su zatočenici u Keratermu dobijali bila je u potpunosti neadekvatna, kako u pogledu kvaliteta tako i u pogledu količine, te su oni patili od neuhranjenosti, a u nekim slučajevima i izgladnjivanja.[6152] Zatočenici su dobijali dva parčeta hljeba koja su morali pojesti vrlo brzo ili bi ih istukli.[6153] Osim toga, hrana nije dijeljena redovno, a ponekad je nije bilo uopšte.[6154] Da bi se dopunila oskudna logorska sljedovanja, zatočenicima je ponekad dopuštano da primaju hranu od članova porodice koji bi je donosili u logor, premda ti povremeni dodaci nisu bili dovoljni da ublaže njihovu glad i neuhranjenost.[6155]

6147 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2505–2506; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1199. Svjedok KDZ050 izjavio je da im tokom prva dva dana u Keratermu nije bilo dozvoljeno da izlaze iz prostorije 3 iz bilo kog razloga, pa ni da bi išli u klozet, već su morali koristiti plavo plastično bure koje su im stavili u prostoriju. Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2505–2506.

6148 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1200. Osim toga, Radetić je izjavio da je uzrok loših higijenskih uslova u Keratermu bila opšta nestašica vode, zbog koje su trpjeli i stražari. D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 39 (gdje se upućuje na D4227 (Obavijest o vodosnabdijevanju u Prijedoru, 29. septembar 2000.), str. 1).

6149 Činjenica o kojoj je presuđeno 1200.

6150 Činjenica o kojoj je presuđeno 1200.

6151 Činjenica o kojoj je presuđeno 1201. Ali v. D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 40 (gdje je svjedok izjavio da nije "stekao saznanja da su postojali problemi ove vrste" u Keratermu). Vijeće ne smatra da je Radetićev iskaz u tom pogledu vjerodostojan. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće upućuje na svoju raniju ocjenu Radetićeve vjerodostojnosti u fusnoti 6137.

6152 V. činjenice o kojima je presuđeno 1200, 1202. Svjedok KDZ050 je izjavio da prva dva dana po dolasku u Kerateram nije dobio ni hrane ni vode. Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2505.

6153 Činjenica o kojoj je presuđeno 1202.

6154 Činjenica o kojoj je presuđeno 1202.

6155 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1203. Svjedokinja KDZ093 prvi put je posjetila svog muža u Keratermu sredinom juna 1992. i donijela mu hranu i odjeću, ali joj je stražar na kapiji oduzeo torbu i rekao da će mu je on dati; svog muža je vidjela iz daljine i on je izgledao vrlo mršavo i iznureno. Svjedokinja KDZ093 posjetila ga je drugi put krajem juna 1992.i, kada se približila kapiji, Zoran Žigić ju je prepoznao i doveo njenog muža do ograde, govoreći joj: "Evo. Dobro pogledaj svog muža. On će prvi pasti za slobodu ovog grada." Njen muž je bio veoma mršav i iznuren; nije joj ništa rekao dok su stajali kraj ograde, ali su mu suze tekle niz lice. Svjedokinja KDZ093 poslije toga dana nikad više nije vidjela svog muža; kasnije je čula od više od sto svjedoka da su joj muža usred dana pretukli i ubili u logoru Omarska. Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6191–6194, 6236, 6244. Ali v. D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 41 (koji je izjavio da su i stražari bili neuhranjeni zbog nestašice hrane koja je vladala za vrijeme rata).

(iii) Postupanje prema zatočenicima

1799. Po dolasku u Keraterm, zatočenike su tukli.[6156] Jusuf Arifagić je doveden u Keraterm 14. juna 1992. autobusom, zajedno s grupom od četrdesetak drugih muškaraca koji su zarobljeni kada i on u Mujkanovićima.[6157] Kada je njegova grupa stigla u logor, dva "srpska vojnika" ušla su u autobus, naredila ljudima da izlaze u malim grupama, i počela ih tući i udarati nogama dok su oni ležali na zemlji.[6158] Safeta Tačija, mladog bosanskog Muslimana koji je do 1992. živio s porodicom u Kozarcu, "srpske snage" su takođe dovele u Keraterm sredinom juna 1992.[6159] Arifagić i Tači smješteni su u prostoriju 2, gdje su bili zatvoreni drugi ljudi iz sela s područja Prijedora, koji su takođe bili fizički zlostavljani.[6160] Uveče istog dana kada su stigli u logor, Arifagiću i drugim ljudima koje su doveli zajedno s njim naređeno je da izađu iz prostorije 2 i da legnu napolju na asfalt, gdje su ih žestoko pretukli i tražili im da priznaju da su pripadnici Zelenih beretki.[6161]

1800. Naoružani ljudi u maskirnim uniformama zarobili su svjedoka KDZ074 u šumi između Čarakova i Hambarina, a zatim ga odveli u Keraterm 8. jula 1992.[6162] Kada je stigao tamo, ispitivali su ga i pretukli, a zatim su ga odveli u prostoriju 2.[6163]

1801. Premlaćivanje zatočenika bilo je vrlo česta pojava u Keratermu.[6164] Stražari su prozivali zatočenike, što se često dešavalo noću, a onda bi ih izveli napolje i pretukli.[6165] Oni koji bi se vratili

---

6156 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7084, 7089; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2314–2315; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), str. 8; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2501–2502. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1205.

6157 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7080, 7083–7084. Svjedokinja KDZ093 izjavila je da su "srpske snage" uhapsile njenog muža sredinom juna 1992. i odvele ga u Keraterm. Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6189, 6191.

6158 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7084.

6159 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3755–3756.

6160 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3755–3757; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7084–7086, 7107; svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2315. V. takođe P572 (Skice Keraterma koje je nacrtao Jusuf Arifagić).

6161 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7087–7090 (gdje je svjedok dalje izjavio da je uslijed toga zadobio niz povreda i da su ga sljedećeg dana, zajedno s još nekim zatočenicima, odveli kombijem u bolnicu, da je s njima išao i Žigić, te da su mu u bolnici previli rane, a zatim su ga vratili u Keraterm). Jedan od zatočenika koji je bio sa Arifagićem – Emsud Bahonjić – kasnije je podlegao povredama, a Arifagić je pomogao da se njegovo tijelo prenese u stražarsku kućicu u logoru. Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7090. Dušan Janković je izjavio da su pripadnici Zelenih beretki zarobljeni tokom napada na zgradu opštine u Prijedoru 30. maja 1992. i da su odvedeni u zatočeničke objekte Keraterm i Omarska radi istrage. Dušan Janković, T. 47272, 47274 (18. februar 2014.).

6162 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2304–2305, 2312 (gdje je svjedok naveo da je u trenutku zarobljavanja bio nenaoružan i da je nosio civilnu odjeću).

6163 Svjedok KDZ074, P709 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 2314–2315; P711 (Izjava svjedoka KDZ074 od 23. septembra 1994.), str. 8.

6164 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1208.

6165 V. činjenice o kojima je presuđeno 1208, 1209; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7090–7091; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Siki6168rice*), T. 2506–2507; Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3758.

bili su krvavi i puni modrica; neki su podlegli povredama.[6166] Neki od prozvanih zatočenika nisu se nikada vratili, a drugi zatočenici pretpostavljali su da su umrli uslijed batinanja.[6167] Arifagić je u svom svjedočenju izjavio da su tijela ljudi koji su umrli nakon što bi ih noću izveli odlagana u dijelu logora zvanom "smeće".[6168]

1802. Zatočenike su tukli šipkama i pendrecima, i prisiljavali ih da tuku jedni druge.[6169] Zatočenike su često tukli i ponižavali pred drugim zatočenicima.[6170] Dvojica bivših policajaca, bosanskih Muslimana, žestoko su pretučena lancima i željeznim šipkama, a jedan od njih je i umro uslijed tog premlaćivanja.[6171] Zatočenike su u Keratermu tukli i tokom ispitivanja.[6172] Tukli su ih stražari u Keratermu, posebno Nenad Banović zvani Čupo i Zoran Žigić,[6173] kao i ljudi koji su dolazili izvana koje su stražari puštali u logor, kao što je bio Duško Knežević.[6174] Osim toga, neke zatvorenike ispitivali su u vezi s novcem, vodili ih njihovim kućama i tjerali da traže novac, koji bi zatočenici onda, ako bi ga našli, predavali stražarima.[6175]

6166 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7090–7091; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2506–2507; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1209.

6167 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7090–7091; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2506–2507; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1209. **[REDIGOVANO]**.

6168 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7091.

6169 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1208.

6170 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1212.

6171 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7093–7094 (gdje je svjedok izjavio da su ta dva čovjeka bila u policijskim uniformama kada su stigla u Keraterm, dodajući da su ih razoružali i doveli u logor uprkos tome što su prethodno potpisali izjavu lojalnosti i nastavili raditi kao policajci). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1210.

6172 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1206.

6173 V. činjenice o kojima je presuđeno 1195, 1211; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2501–2502, 2507, 2520–2521, 2536–2538 (gdje je svjedok izjavio da, kada je "bila smjena tog Banovića, Čupe, u njegovoj su smjeni više izvodili ljude" da bi ih tukli, kao i da je on ponekad dolazio u logor kada nije bio na dužnosti da bi "mučio" zatočenike); Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7089, 7091; Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3758–3763 (gdje je svjedok izjavio da je Žigić nosio maskirnu uniformu, da je često nosio tamne naočare i da je uvijek imao zavoj oko šake, te da je često učestvovao u premlaćivanjima i da su ga se svi zatočenici plašili; njega je Žigić premlatio jednom prilikom, dok se vraćao u prostoriju 2 iz WC-a); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6192–6194, 6244 (gdje je svjedokinja izjavila da je dobro poznavala Žigića jer su pohađali istu osnovnu školu i da je on, kada ga je krajem juna 1992. vidjela u Keratermu, nosio vojnu uniformu i crvenu "beretku"); Dragan Radetić, T. 45681–45684 (20. januar 2014.), T. 45689–45691 (21. januar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da je Žigić bio pripadnik civilne policije). Međutim, Vijeću su takođe predočeni dokazi da je Žigić bio "uniformisano lice sa naoružanjem" koje je uveče ulazilo u logor i tuklo zatočenike uprkos upozorenjima logorskih službenika da ne ulazi u logor, što sugeriše da Žigić nije bio stražar u Keratermu. D4140 (Službena zabilješka SJB-a Prijedor, 4. juli 1992.).

6174 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1211; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7089; D4140 (Službena zabilješka SJB-a Prijedor, 4. juli 1992.). V. takođe Dragan Radetić, T. 45681–45684 (20. januar 2014.), T. 45689–45690 (21. januar 2014.). Stakić je takođe izjavio da su u Keratermu "ljudi […] dolazili, naoružani, i […] odvlačili pojedince", ali da on ne zna ko su ti ljudi. Milomir Stakić, T. 45250–45251 (17. decembar 2013.).

6175 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1214. V. takođe D1925 (Krivična prijava SJB-a Prijedor, 2. juli 1992.) (gdje se kaže da je Zoran Žigić osumnjičen da je 9. juna 1992. primio mito od Esada Marošlića, zatočenika iz Keraterma); D1926 (Naređenje CSB-a Banjaluka, 1. juli 1992.) (gdje se Žigiću određuje trodnevni pritvor zato

1803. Žene zatočene u Keratermu bile su i silovane.[6176] Dana 14. jula 1992., svjedokinju KDZ093, bosansku Muslimanku iz Prijedora, uhapsile su, zajedno s drugima iz njene zgrade, "srpske snage" u policijskim uniformama – svijetloplavim košuljama i plavo-sivim pantalonama – i odvele je u Keraterm.[6177] Odmah su ih uveli u jednu prostoriju, a Sikirica, koji im se predstavio kao komandant logora, naredio im je da skinu nakit i sve što imaju na sebi.[6178] Te noći, Neđeljko Timarac je odveo svjedokinju KDZ093 i još jednu Muslimanku koja je bila njena komšinica u dvije odvojene kancelarije u zgradi Keraterma.[6179] Timarac i "drugi muškarci" su zatim tokom cijele noći više puta silovali svjedokinju KDZ093 na stolu.[6180] Jedan stražar pronašao ju je ujutro u lokvi krvi, naredio joj je da se opere i izveo je u dvorište gdje je sjedila dva-tri sata u krvavoj odjeći.[6181] Isti taj stražar tog je jutra izveo komšinicu svjedokinje KDZ093; ona je izgledala uplašeno i plakala je.[6182] Tog popodneva, svjedokinja KDZ093, njena komšinica i grupa od šest-sedam muškaraca odvedeni su u logor Omarska u "policijskom kombiju".[6183]

1804. Zatočenici iz Keraterma na kraju su prebačeni u Omarsku ili Trnopolje.[6184] Arifagić je prebačen autobusom iz Keraterma u Trnopolje 1. avgusta 1992., zajedno s mnogo drugih ljudi.[6185]

što je primio mito od Marošlića). Međutim, Radetić je izjavio slijedeće: (i) da on nikada nije primijetio na osobama koje je ispitivao ikakve tragove koji bi ukazivali na fizičko zlostavljanje; (ii) da za vrijeme dok je on radio u Keratermu niko nije premlaćivan tokom ispitivanja; (iii) da se premlaćivana nikad nisu odigrala u njegovom prisustvu; (iv) da "pripadnici bezbedonosnih struktura, muslimanske nacionalnosti, uključujući i radnike policije, nisu spajani sa građanima koji su zadržavani u Keratermu", i da on misli da su te osobe ispitivane odvojeno; i (v) da on nikada nije čuo za slučajeve da su stražari odvodili zatočenike kućama i tjerali ih da traže novac, te da je ubijeđen da to nije radio niko od ljudi koji su bili u komisiji za ispitivanje zatočenika. D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 32, 43–46, 48; Dragan Radetić, T. 45680 (20. januar 2014.). Međutim, Radetić je također priznao da je dobijao informacije i znao da Žigić, Knežević i drugi prebijaju zatočenike u Keratermu, poslije čega su zatočenici umirali. Dragan Radetić, T. 45681–45684 (20. januar 2014.), T. 45689–45690 (21. januar 2014.). V. također D4140 (Službena zabilješka SJB-a Prijedor, 4. juli 1992.). Imajući u vidu ove nedosljednosti u Radetićevom svjedočenju, kao i konstataciju Vijeća da on u nekoliko navrata nije bio iskren, Vijeće ne smatra da je Radetićevo svjedočenje da u Keratermu nije bilo premlaćivanja pouzdano. Vijeće također napominje da je Radetić tokom svog svjedočenja, kao što pokazuju navedene tvrdnje, pokušao da se distancira od bilo kakvog znanja u vezi sa zlostavljanjem zatočenika ili uslovima zatočenja.

6176 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1213.

6177 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6194–6195.

6178 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6196.

6179 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6197–6198 (gdje je također izjavila da je dobro poznavala Neđeljka Timarca iz osnovne škole; i da je on nosio vojnu uniformu sa sivom vojničkom "kapom").

6180 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6198–6199. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1213.

6181 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6199–6200. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1213.

6182 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6200. Radetić je izjavio da za vrijeme dok je on bio u Keratermu nisu pominjani takvi slučajevi silovanja. D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 47. Vijeće ne smatra da je Radetićevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno s obzirom na njegov pokušaj da se distancira od bilo kakvog znanja u vezi sa zlostavljanjem zatočenika u Keratermu.

6183 Svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6200–6201.

6184 Činjenica o kojoj je presuđeno 1197.

Dana 5. avgusta 1992., jedan vojnik je pročitao spisak s imenima zatočenika, ukupno oko 120 ljudi, i njih su ukrcali u dva autobusa i odvezli ih.[6186] Kada su se ta dva autobusa otišla, došli su drugi autobusi i preostali zatočenici iz Keraterma, uključujući i svjedoka KDZ050, ukrcani su u te autobuse i odvezeni u Trnopolje.[6187]

(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1805. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su u periodu od 24. maja 1992. pa najmanje do 5. avgusta 1992. srpske snage dovodile civile nesrbe s više lokacija u Keraterm i tamo ih držale u zatočenju. Zatočenici su držani u lošim uslovima, koji su uključivali nedostatak prostora, neodgovarajuće ležajeve, loše higijenske uslove, nedostatak hrane i neodgovarajuću medicinsku pomoć. Vijeće konstatuje da su srpske snage u Keratermu redovno premlaćivale zatočenike i da je najmanje jedan zatočenik umro uslijed posljedica premlaćivanja.[6188] Vijeće takođe konstatuje da su srpske snage u Keratermu silovale jedan broj bosanskih Muslimanki.

(v) Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici

1806. U Optužnici se navodi da je približno 150 ljudi ubijeno u prostoriji 3 u Keratermu 24. i 25. jula 1992. ili približno tih datuma.

1807. Dana 20. ili 21. jula 1992., zatočenici zatvoreni u prostoriji 3 premješteni su u prostorije 2 i 4.[6189] Prostorija 3 je zatim napunjena grupama muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su dovedeni autobusima s područja Brda.[6190] Nekoliko dana kasnije, 24. jula 1992. ili približno tog datuma,

---

6185 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7105.

6186 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2522. Svjedok KDZ050 dao je spisak od oko 60 ljudi, za koje je rekao da su to "ljudi koji su odvedeni pre, koji su pobijeni […] koje sam ja lično ljude poznav'o. I ovde se vidi da su ljudi koji su odvedeni pre i koji su sa ta dva autobusa, da su tu na tom spisku". Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2523; P1949 (Izvod iz izjave svjedoka KDZ050 od 19. novembra 2000.). Svjedok KDZ050 je kasnije identifikovao tijela nekih od tih 120 ljudi koji su odvezeni u prva dva autobusa 5. avgusta 1992. i koja su ekshumirana u Hrastovoj glavici u Sanskom Mostu, mada je on potvrdio da je čuo od drugih zatočenika da su te ljude prvo odveli u Omarsku. Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2527, 2531–2532. V. incident 15.3 iz Priloga B Optužnici. V. takođe Optužnica, incident 15.3 iz Priloga B Optužnici, fusnota 5 (gdje tužilaštvo navodi da su zatočenici iz logora Keraterm bili među žrtvama incidenta 15.3 iz Priloga B Optužnici).

6187 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2524.

6188 Ovaj zaključak ne obuhvata osobe koje su, prema navodima, ubijene u incidentu 15.1 iz Priloga B Optužnici, o kome se govori dalje u tekstu.

6189 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7095; Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3766. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1215.

6190 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2498–2503 (gdje je svjedok izjavio da se predao "srpskim pripadnicima" 23. jula 1992. na kontrolnom punktu u zaseoku Brkić i da je prebačen u logor Keraterm u dva autobusa zajedno sa oko 120 do 130 drugih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su se predali ili su bili zarobljeni na području Brda); Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7096–7097 (gdje je svjedok izjavio da je vidio kako im po dolasku u logor oduzimaju lične isprave, te da toj grupi ljudi po dolasku nije bilo dozvoljeno da napuštaju prostoriju 3 ili da se miješaju sa drugim zatočenicima); Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3766. V. takođe činjenica o

zatočenicima zatvorenim u prostoriji 3 dozvoljeno je da izađu iz prostorije i leže vani na travi dva-tri sata.[6191] Toga dana se aktivnost u logoru primjetno povećala i bilo je više vozila i više "vojske", koja je pjevala.[6192] Predveče su zatočenici vraćeni u prostoriju 3, a vrata su zaključana.[6193] Zatočenicima iz prostorije 2 takođe je rečeno da se vrate u svoju prostoriju rano, prije nego što se smrklo, da se okrenu prema zidu i da budu mirni.[6194]

1808. Kasnije te noći, oko 21:00 ili 22:00 sata, zatočenici su izvana čuli veliko komešanje, uključujući kamione i pripadnike vojske kako ulaze u logor.[6195] Ispred prostorije 3 je postavljen sto, s jednom stolicom pored njega, a prostor je osvijetljen reflektorom; kasnije je na sto postavljen teški mitraljez, koji je uperen prema prostoriji 3.[6196]

1809. Oko 23:00 sata ili oko ponoći, ispaljen je jedan kratki rafal u prozore prostorije 3, a kasnije su u prozor i po krovu bacani kamenčići.[6197] Zatočenici koji su bili unutra počeli su čudno da se ponašaju, pekle su ih oči, a svjedok KDZ050, koji se nalazio u stražnjem dijelu prostorije, počeo je gubiti svijest.[6198] Zaključio je da je u prostoriju morao biti ubačen nekakav suzavac ili neki bojni otrov.[6199] Zatočenici su se počeli gurati, a zatim su provalili vrata ne bi li pobjegli odatle, i u tom trenutku svjedok KDZ050 izvana je začuo prvi mitraljeski rafal.[6200] Pucnjava je trajala četiri-pet minuta, a zatim je nastupilo zatišje, dok pucnjava nije opet počela.[6201] Svjedok KDZ050 je nakratko izgubio svijest, ali je ukupno izbrojao tri takva intervala pucnjave iz mitraljeza.[6202] Čuo je ljude koji

---

kojoj je presuđeno 1215. Po dolasku u logor, muškarce iz autobusa su pretresli, oduzeli im dragocjenosti i lične isprave, te zabilježili njihova imena. Zatim su morali leći na travu, a neke od njih su pretukli; otprilike sat kasnije, prebačeni su u prostoriju 3. Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2501–2502.

6191 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2507–2508.

6192 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2509, 2535; Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3764–3765; P572 (Skice Keraterma koje je nacrtao Jusuf Arifagić).

6193 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2510.

6194 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7097. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1216.

6195 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7097. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1217.

6196 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3764–3766; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7097, 7101. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1217.

6197 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2510.

6198 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2511.

6199 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2511. V. takođe Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3780 (gdje je svjedok izjavio da je kasnije saznao od jednog od preživjelih iz prostorije 3 da je u prostoriju bio ubačen neki otrovni gas, što je značilo da oni koji su bili unutra nisu mogli disati i da su morali pokušati da silom izađu iz prostorije); **[REDIGOVANO]**.

6200 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2511, 2531. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1217.

6201 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2512–2514; Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3767; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7098 (gdje je svjedok izjavio da je pucnjava trajala ukupno nekih pola sata ili čak cijeli sat).

6202 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2512–2514.

su zvali upomoć, kao i galamu vojnika vani koji su pokušavali spriječiti ljude da pobjegnu.[6203] Kasnije je izvana takođe nekoliko puta čuo pucnje iz pješadijskog naoružanja.[6204]

1810. Zatočenici u prostoriji 2 čuli su rafal iz automatskih pušaka, zvuk lomljenja metala i stakla, i ljude koji su jaukali iz prostorije 3.[6205] Jedan od zatočenika u prostoriji 2 čuo je jednog od "srpskih vojnika" kako psuje i kaže: "Ne izlazite, pucaćemo. Evo, bježe", a zatim se začuo rafal.[6206]

1811. Sljedećeg jutra, svjedok KDZ050 je vidio da je cijela unutrašnjost prostorije 3 krvava, a vidio je i povrijeđene ljude i tijela ubijenih kako leže unaokolo.[6207] On je procijenio da je u prostoriji i izvan nje bilo nagomilano oko 200 leševa.[6208] Preživjelima je potom rečeno da izađu van, gdje su tri-četiri sata boravili na travi. [6209] Tog istog jutra, u logor je došao veliki kamion koji se parkirao ispred prostorije 3.[6210] Svim zatočenicima je rečeno da izađu iz svojih prostorija, a onima koji su izgledali najsnažniji, uključujući Tačija i Arifagića, naloženo je da utovaruju leševe iz prostorije 3 u kamion.[6211] Bio je potreban otprilike jedan sat da se svi leševi utovare, a onda je kamion otišao.[6212] Osim toga, oni koji su preživjeli, ali su bili povrijeđeni takođe su odvedeni tim kamionom.[6213] Dok je kamion odlazio, iz njega je curila krv.[6214] Došla su vatrogasna kola ili

---

6203 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2512. V. takođe Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3766–3767.

6204 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2516. V. takođe Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3767.

6205 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7097–7098; Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3766–3767. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1217.

6206 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3767.

6207 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2516. V. takođe Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7098–7099; činjenica o kojoj je presuđeno 1218.

6208 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2516–2517. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1218.

6209 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2516–2517.

6210 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3768–3769; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2517. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1218; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3974 (pod pečatom).

6211 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3768–3769; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7098–7099 (gdje je svjedok izjavio da su stražari tražili dobrovoljce koji "se ne boje mrtvih"); svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2517–2518. V. Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7947 (gdje je svjedok izjavio da mu je jedan zatočenik rekao da je morao da uklanja leševe iz hangara u Keratermu nakon što je oko 200 ljudi bilo ubijeno u jednoj noći); Edward Vulliamy, T. 21050–21051 (9. novembar 2011.). V. takođe svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3974 (pod pečatom).

6212 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3770; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7098–7099; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2517–2518.

6213 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2517–2518; Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3769. V. takođe svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3974, 4066 **[REDIGOVANO]**.

6214 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7098–7099. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1218.

nekakav kamion s crijevom i vodom, koji su upotrebljeni za ispiranje krvi s poda prostorije 3 i s okolnog tla.[6215]

1812. Oni koji su preživjeli vraćeni su u prostoriju 3 poslije njenog čišćenja.[6216] Sljedeće noći, Arifagić je ponovo začuo pucnjavu iz prostorije 3, mada ona nije trajala onako dugo kao prvi put.[6217] U jednom momentu je čuo kako neko viče: "Šta ćemo? Ima preživjelih", a zatim je čuo četrdesetak pojedinačnih pucnjeva.[6218] Još jednom je, sljedećeg jutra, došao kamion u koji su zatim utovarena tijela.[6219] Osim toga, zatočenicima iz prostorija 1, 2 i 4 naređeno je da izađu napolje; onima koji su imali povrede, kao i šestorici ljudi koji su utovarivali tijela, rečeno je da se popnu u kamion, koji je zatim otišao.[6220] Dan ili dva poslije ovih incidenata s pucnjavom, Arifagić je u logoru vidio Simu Drljaču, blizu prostorije 1.[6221] Neki od zatočenika su mu prišli, a on im je rekao da se desilo "nešto" što nije trebalo da se desi i da imaju njegove garancije da im se više ništa neće desiti.[6222]

1813. Svjedoci odbrane izjavili su da je incident ubijanja koji se desio u prostoriji 3 u Keratermu (i) bio posljedica pobune ili pokušaja bjekstva zatočenika;[6223] ili (ii) da se radilo o spontanom ubijanju koje su izvršili pripadnici lokalnih jedinica ili rezervisti kao osvetu za pogibiju srpskih vojnika na frontu.[6224] Vijeće smatra da te tvrdnje predstavljaju spekulacije i informacije iz druge ruke; ono stoga smatra da svjedočenja tih svjedoka nisu pouzdana.

1814. Vijeće je formalno primilo na znanje da je najmanje 190 osoba ubijeno u prostoriji 3 u Keratermu.[6225] Nadalje, procjenjujući ukupan broj osoba ubijenih u ovom incidentu, Vijeće je

---

6215 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3770; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7099. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1219.

6216 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2518 (gdje je svjedok izjavio da je od oko 570 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatvoreni u prostoriji 3, otprilike polovina preživjela ubijanje u prostoriji 3).

6217 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7100.

6218 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7100.

6219 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7100.

6220 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7100.

6221 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7104.

6222 Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7104.

6223 D4242 (Izjava svjedoka Draška Vujića od 24. januara 2014.), par. 8 (gdje je svjedok izjavio da je dobio informaciju da je u Keratermu došlo do "pobune" zatvorenika, da je došlo do upotrebe vatrenog oružja i da je, kao posljedica toga, ubijeno mnogo ljudi); Dušan Janković, T. 47282–47283 (18. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da je čuo da je u Keratermu došlo do pobune zatočenika i da su oni u toku tih dešavanja ubijeni); D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 49 (gdje je svjedok izjavio da je čuo da su neki od zatočenika pokušali da pobjegnu iz Keraterma i da su, kao posljedica toga, neki od njih ubijeni).

6224 D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 24; Milomir Stakić, T. 45286 (17. decembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su, prema obavještajnim podacima koje je u to vrijeme imao, kao i po informacijama koje je dobio od Drljače, nakon pogibije nekoliko srpskih boraca na frontu, pripadnici njihove jedinice "upali su u Keraterm i iz osvete pobili više desetina pritvorenika").

6225 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1219.

razmotrilo svjedočenje svjedoka (i) da je sljedećeg jutra, poslije ubijanja u prostoriji 3, u toj prostoriji i ispred nje bilo nagomilano otprilike 200 leševa;[6226] kao i (ii) da je od oko 570 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u prostoriji 3, otprilike polovina preživjela ubijanje u prostoriji 3 izvršeno 24. jula 1992. ili približno tog datuma.[6227] Osim toga, Vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti nekih identifikovanih osoba u Keratermu vezanih za ubijanje u prostoriji 3 izvršeno 24. jula 1992. ili približno tog datuma.[6228]

1815. Prilikom odmjeravanja težine ukupnih dokaza koji su mu predočeni, Vijeće se stoga uvjerilo da su srpske snage ubile najmanje 190 muškaraca, bosanskih Muslimana u prostoriji 3 u Keratermu 24. i 25. jula 1992. ili približno tih datuma.

(d) Zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici i incident 15.5 iz Priloga B Optužnici

1816. U Optužnici se navodi da je logor Trnopolje korišten kao zatočenički objekt u opštini Prijedor barem od 15. maja do 30. septembra 1992. Tužilaštvo navodi da je više ljudi ubijeno u logoru i na više mjesta nakon odvođenja iz logora u periodu od 28. maja do oktobra 1992.

(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1817. Logor Trnopolje nalazio se u selu Trnopolje, koje leži jugoistočno od grada Prijedora, na željezničkoj pruzi Prijedor – Banjaluka.[6229] Logor je formiran u bivšoj osnovnoj školi i okolnim

6226 V. svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2516. **[REDIGOVANO]**. V. takođe P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 26 **[REDIGOVANO]**; P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 173, 266 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**.

6227 V. svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2518.

6228 V. P4409 (Potvrde o smrti osoba iz Prijedora), *e-court* str. 1–14, 17–24, 27–32, 35–38, 41–46, 58–63 (gdje se potvrđuje smrt 22 identifikovane osobe u logoru Keraterm u periodu od 23. do 28. jula 1992); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 16–20, 23–31, 34, 41 (u kojoj Mašović po imenu navodi 76 identifikovanih osoba koje su nestale u Keratermu 24. jula 1992. ili približno tog datuma i čija su tijela kasnije ekshumirana iz više masovnih grobnica, uključujući masovnu grobnicu Stari Kevljani, koje on povezuje s ubistvima u prostoriji 3); P5909 (Izvještaji MUP-a Bihać o identifikaciji u vezi s masovnom grobnicom Stari Kevljani, 30. juni 2005.), str. 1, 3–4, 8–12, 16, 19–20, 22–23, 31, 35–36, 43, 49–51, 57–58 (u kojima se potvrđuje da su tijela 21 identifikovane osobe, koje su sve nestale u Keratermu i koje su povezane s ubijanjem u prostoriji 3, kasnije ekshumirana iz masovne grobnice Stari Kevljani). V. takođe P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Aneks A, str. 8–10; P4893 (Izvještaj MUP-a Bihać o ekshumaciji u Starim Kevljanima, 18. januar 2004.); **[REDIGOVANO]**; P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 29–30, 259–268 (pod pečatom) (gdje autor navodi da u vrijeme sastavljanja njegovog izvještaja nije bilo ekshumirano nijedno tijelo žrtava incidenta u prostoriji 3 u Keratermu, ali na osnovu svjedočenja svjedoka i sudskih odluka kojima se određene osobe zvanično proglašavaju mrtvim u vezi s tim incidentom, konstatuje da je 69 identifikovanih osoba umrlo u tom incidentu); Nicolas Sébire, P694 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7358–7359.

6229 P569 (Mapa opštine Prijedor). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1223.

zgradama, koje su uključivale fiskulturnu salu, prodavnicu i bivši dom kulture s kino-salom, poznat kao "dom".[6230]

1818. Logor Trnopolje počeo je da funkcioniše 24. maja 1992. ili približno tog datuma, tokom napada na Hambarine i Kozarac, kada su tamo dovedeni stanovnici s tog područja koji su raseljeni iz svojih domova.[6231] U početku su u Trnopolje dovođeni pretežno žene, djeca i stariji, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati; međutim, kasnije su tamo iz Keraterma i Omarske prebacivani i vojno sposobni muškarci, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.[6232]

1819. Optuženi je izveo dokaze da je Trnopolje bilo "otvoreni prihvatni centar" u koji su izbjeglice, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, dobrovoljno dolazile i boravile u njemu radi vlastite bezbjednosti i utočišta za vrijeme trajanja sukoba.[6233] Optuženi tvrdi da je Trnopolje, zbog

---

6230 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6867, 6873; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3407–3409; P535 (Vazdušna fotografija Trnopolja); P537 (Fotografija škole u Trnopolju); P538 (Fotografija Trnopolja); P539 (Fotografija Trnopolja); P540 (Fotografija Trnopolja); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7747–7748; P3894 (Skica Trnopolja koju je nacrtao Idriz Merdžanić); Idriz Merdžanić, T. 21455–21457 (16. novembar 2011.); D1924 (Vazdušna fotografija logora Trnopolje s oznakama koje je unio Idriz Merdžanić); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 65–68; P3543 (Izvod iz video-snimka obilaska Omarske i Trnopolja, s transkriptom); svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6222–6223. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1226; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 2.

6231 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7755, 7759 (gdje je svjedok izjavio da je došao u Trnopolje 26. maja 1992.); P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7105; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6867, 6873–6874; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6688–6690; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 2–3, 28; P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 5; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 22; Milomir Stakić, T. 45239 (17. decembar 2013.). V. takođe svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3997 (pod pečatom); činjenice o kojima je presuđeno 1102, 1224, 1225; P3898 (Fotografija zatočenika u Trnopolju); P3899 (Fotografija zatočenika u Trnopolju); P3900 (Fotografija zatočenika u Trnopolju).

6232 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7756, 7787–7788; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12468–12469 (pod pečatom); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6876–6877; P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 8, 12–13; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5748–5750; P5555 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 29. septembar 1992.), str. 4; P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 5; P3785 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju, s transkriptom), str. 7–15; P3780 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka muškaraca u Trnopolju). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1103, 1225, 1296; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 2–4, 28–29.

6233 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 2–3, 28–29 (u kome se Trnopolje opisuje kao "otvoreni prihvatni centar" formiran radi smještaja građana koji nisu željeli učestvovati u borbama, da bi se osigurala njihova bezbjednost i da bi se zaštitili od napada "ekstremist[a]"); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 3; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 22; D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 6–7, 18–19; Slavko Puhalić, T. 43397–43399, 43402–43405 (13. novembar 2013.), T. 43452, 43454–43455 (14. novembar 2013.); D4009 (Video-snimak Trnopolja); D3968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 9. avgust 1992.); P3784 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem) (u kome optuženi kaže da je Trnopolje "mjesto za ljude koji nemaju gdje da borave"). V. takođe D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 38; D4230 (Izjava svjedoka Čede Šipovca od 18. januara 2014.), par. 16; Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7326–7327; P636 (Izvještaj

svoje "civilne prirode", bilo samo djelimično okruženo ogradom.[6234] Vijeće smatra da, iako Trnopolje nije bilo u potpunosti okruženo ogradom, neki dijelovi kompleksa jesu bili okruženi ogradom od bodljikave žice.[6235] Vijeće nadalje smatra da, uprkos tome što su neki dijelovi Trnopolja bili "otvoreni", zatočenicima nije bilo dozvoljeno da odu osim pod određenim uslovima.[6236] Na primjer, nekim ljudima je bilo dozvoljeno da napuste logor da bi sakupili nešto hrane iz obližnjih sela, s tim da ostave lična dokumenta u logoru ili su bili pod pratnjom stražara.[6237] Drugi su mogli otići samo ukoliko bi Drljača ili komandant logora Slobodan Kuruzović odobrili njihovo puštanje ili ukoliko bi ih prebacivali u drugi logor.[6238] Osim toga, Trnopolje je sa svih strana bilo okruženo stražarima, mitraljeskim gnijezdima i oružanim položajima s cijevima uperenim prema logoru.[6239] Idriz Merdžanić, ljekar koji je doveden u Trnopolje, izjavio je da

---

PMEZ-a, 3. septembar 1992.), str. 1–2. Mevludin Sejmenović je izjavio da je dva puta neopaženo ušao u Trnopolje. Mevludin Sejmenović, T. 20487–20488 (27. oktobar 2011.).

6234 V. Završni podnesak odbrane, par. 1596–1597. Optuženi nadalje tvrdi da su Penny Marshall i njena ekipa novinara odabrali da postave kameru i intervjuišu zatočenike kod skladišta za alat u Trnopolju, koje je bilo okruženo bodljikavom žicom, ali da su svi ti ljudi koje su oni snimali, u stvari, bili "slobodni". V. Uvodna riječ optuženog, T. 845–847 (1. mart 2010.).

6235 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7750–7751, 7838–7851 (gdje je svjedok izjavio da je ograda od bodljikave žice podignuta kada su rasformirani Keraterm i Omarska, da bi se ogradili zatočenici koji su bili prebačeni u Trnopolje iz tih logora, i da je Penny Marshall snimila zatočenike iza ograde koja je okruživala zgradu prodavnice u Trnopolju, ali da to nije bila ista ona ograda koja je privremeno podignuta da bi se ogradili zatočenici prebačeni iz Keraterma i Omarske); P3909 (Skica Trnopolja s oznakama koje je unio Idriz Merdžanić); P3910 (Izvod iz video-snimka Trnopolja); Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7946, 7963, 8141–8144 (gdje je svjedok izjavio da su 5. avgusta 1992. on i Penny Marshall intervjuisali zatočenike u Trnopolju koji su bili prebačeni iz Keraterma i Omarske i zatvoreni iza ograde od bodljikave žice i koji su bili u "ozbiljno lošem stanju", ali i da su u Trnopolju izgleda postojale dvije ograde od bodljikave žice – jedna starija i druga novija); P3780 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka muškaraca u Trnopolju); P3781 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka muškaraca u Trnopolju); P3697 (Video-snimak posjete stranih novinara Trnopolju); Edward Vulliamy, T. 21051 (9. novembar 2011.); Mevludin Sejmenović, T. 20491 (27. oktobar 2011.), T. 20581 (28. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je postojao ograđeni dio gdje su se držale poljoprivredne alatke, ali i da su zatočenici prebačeni iz Keraterma bili smješteni u jedan ograđeni prostor, koji su logorske vlasti nazivale "karantin", te da im je bilo strogo zabranjeno da taj prostor napuštaju); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6983–6984; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12464–12465 (pod pečatom); svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6306–6309. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1230.

6236 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7748, 7750–7751; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3350–3352; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12464–12465 (pod pečatom); svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3997 (pod pečatom); Milomir Stakić, T. 45239 (17. decembar 2013.); Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7326–7327. V. P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.); P2741 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 2. juni 1992.); P2915 (Pregled zaključaka Izvršnog odbora opštine Prijedor, 29. april-17. avgust 1992.), str. 3; **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1230.

6237 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6875; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7757–7758; Mevludin Sejmenović, T. 20489–20490 (27. oktobar 2011.), T. 20580 (28. oktobar 2011.).

6238 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6875, 6984; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7750; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6691; P2741 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 2. juni 1992.); **[REDIGOVANO]**.

6239 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7751–7755; P3909 (Skica Trnopolja s oznakama koje je unio Idriz Merdžanić); Mevludin Sejmenović, T. 20491 (27. oktobar 2011.), T. 20581–20582 (28. oktobar 2011.); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3351–

"pored tih punktova i straže s oružjem, da je bila samo nacrtana jedna crta, ne bi smio niko preći".[6240] Osim toga, Stakić je izjavio da ljudi nisu dovođeni u Trnopolje, ili držani tamo, zato što je to bila njihova lična volja.[6241] U svjetlu dokaza u vezi s bezbjednosnim uslovima oko logora, loše uslove u logoru i zlostavljanja koja su se u njemu dešavala, kao i svjedočenja svjedoka koji su u njemu bili zatvoreni,[6242] Vijeće konstatuje da je Trnopolje tokom cijelog svog postojanja bilo zatočenički objekt.

1820. Krizni štab Prijedor formirao je logor Trnopolje.[6243] Komandant logora bio je Slobodan Kuruzović, bivši komandant TO-a i član Kriznog štaba Prijedor; u logoru su ga zvali "major".[6244]

3352; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12464–12465 (pod pečatom); Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7327. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1230. Međutim, Puhalić je izjavio da Trnopolje nije bilo okruženo vojnicima i da nisu postojala mitraljeska gnijezda ili oružani položaji sa cijevima okrenutim prema logoru. D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 21. Vijeće ne smatra da je Puhalićevo svjedočenje u tom pogledu vjerodostojno. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće smatra da on u nekoliko navrata nije bio iskren prema Vijeću, kao i da je, zbog toga što je bio umiješan u zbivanja u Trnopolju, u njegovom interesu bilo da se distancira od znanja u vezi sa tamošnjim uslovima.

6240 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7751. V. takođe svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12464–12465 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da se nije osjećao slobodnim da u bilo kom trenutku napusti Trnopolje i da ljudi nisu odlazili iz logora); svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3997 (pod pečatom) (gdje je svjedokinja izjavila da "nije to smještaj bio za izbjeglice. To je bio logor. To nikakve slobode tu nije bilo"); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3351–3352 (gdje je svjedok izjavio da se osjećao zatvorenim i da nije bio tamo svojom voljom).

6241 Milomir Stakić, T. 45239 (17. decembar 2013.). Optuženi tvrdi da su ljudi dobrovoljno dolazili u Trnopolje i da Stakić nije sugerisao da su oni tamo dovođeni silom. V. Završna riječ optuženog, T. 47881–47882 (1. oktobar 2014.). Vijeće smatra da je Stakić jasno rekao da nisu svi svojevoljno došli u Trnopolje.

6242 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7751; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12464–12465 (pod pečatom); svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3997 (pod pečatom); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3351–3352. V. takođe Edward Vulliamy, T. 21114–21116 (9. novembar 2011.); Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7326–7327.

6243 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 2, 28–29; P2772 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 5. avgust 1992.); D4468 (Skupština opštine Prijedor, Potvrđivanje odluka koje je donio Krizni štab, 24. juli 1992.), *e-court* str. 6. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1105. Međutim, Stakić je izjavio da Trnopolje nije formirao Krizni štab. D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 22, 48; Milomir Stakić, T. 45238–45240 (17. decembar 2013.). Vijeće ne smatra da je ovo svjedočenje vjerodostojno, s obzirom na suprotne dokaze koji su Vijeću predočeni i prihvaćeni i koji potvrđuju da je Krizni štab Prijedor učestvovao u formiranju Trnopolja.

6244 P3710 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 29. maj 1992.) (u kojoj Stakić naređuje da se Kuruzović stavlja pod "Komandu Regije"); Milomir Stakić, T. 45239 (17. decembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Kuruzović postavljen za komandanta od strane "vojske"); D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 3; D4468 (Skupština opštine Prijedor, Potvrđivanje odluka koje je donio Krizni štab, 24. juli 1992.), *e-court* str. 6 (gdje se dužnost obezbjeđenja u Trnopolju povjerava "Komandi Regije"); P3536 (Odluke i naređenja Skupštine opštine i Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 8; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7759–7760; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5823 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12513–12515 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 8; svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3352; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7105; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3959 (pod pečatom); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6874–6875; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6224. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1227.

Kuruzović i svi logorski stražari u Trnopolju nosili su vojne uniforme.[6245] Kuruzović je boravio u jednoj kući unutar logorskog kompleksa i zatočenici su ga često viđali s njegovim tjelohraniteljima, blizancima Balaban.[6246] U početku je Slavko Puhalić pomagao Kuruzoviću u rukovođenju logorom.[6247]

1821. Trnopolje je zvanično zatvoreno krajem septembra 1992., ali su neki ljudi ostali u njemu sve do decembra 1992.[6248]

(ii) Uslovi zatočenja

1822. Zatvorenici u Trnopolju držani su u lošim uslovima.[6249] Na početku, svi zatočenici nisu mogli biti smješteni u zgrade u logoru Trnopolje, tako da su neki od zatočenika bili prisiljeni da spavaju napolju u improvizovanim zaklonima načinjenim od najlon kesa, pruća i ćebadi.[6250] Tek pošto je većina žena i djece prebačena iz Trnopolja, muški zatočenici su mogli spavati unutra, u

6245 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12513–12515 (pod pečatom); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3352; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3998 (pod pečatom); D3968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 9. avgust 1992.) (gdje se izvještava da Trnopolje obezbjeđuje vojska SrRBiH). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1227, 1228.

6246 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6874–6875; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7830–7832; D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 3; P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 8; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3959–3960 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1229 (gdje se navodi da su braća Balaban bila "poznata po svojoj brutalnosti").

6247 D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 3–4; Slavko Puhalić, T. 43409 (13. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je bio u Trnopolju do 11. juna 1992., a da je zatim bio na banjskom liječenju do 17. jula 1992., nakon čega se vratio u Trnopolje i ostao tamo otprilike do 15. avgusta 1992.).

6248 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7800; D3110 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 2. oktobar 1992.); P6504 (Izvještaj Crvenog krsta Prijedor, 30. septembar 1992.), str. 9–10; P2948 (Izvještaj humanitarne organizacije, 8. oktobar 1992.) (pod pečatom), str. 2; P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.) (gdje se kaže da je Trnopolje ostalo u funkciji do novembra 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1224. Vijeće će se detaljnije baviti datumom zatvaranja Trnopolja kasnije u ovom odjeljku.

6249 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7756–7760; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12462 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6783–6784; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6875–6878; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3958–3960 (pod pečatom); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 65–68; P3543 (Izvod iz video-snimka obilaska Omarske i Trnopolja, s transkriptom); P3797 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju); P6503 (Video-snimak posjete Penny Marshall Trnopolju). V. takođe Slavko Puhalić, T. 43403–43404 (13. novembar 2013.).

6250 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6877–6878; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5749; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12556; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7756–7757; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6783–6784; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6223–6224; Charles McLeod, P712 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7327; P3797 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju). V. takođe D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 11; Slavko Puhalić, T. 43418 (13. novembar 2013.); v. činjenice o kojima je presuđeno 1231, 1236.

fiskulturnoj sali škole ili drugdje. [6251] Čak i tada je bilo malo prostora za spavanje, a nije bilo ni kreveta ni ćebadi, tako da su zatočenici morali spavati na podu.[6252]

1823. Logorske vlasti davale su zatočenicima malo hrane, ili im je uopšte nisu davale;[6253] zatočenici su dobijali nešto hrane koju su im donosili rođaci ili lokalno stanovništvo s tog područja, ali to je bilo nedovoljno.[6254] Zatočenici koji su imali novca mogli su da kupe hljeba, ali su se ostali zatočenici morali osloniti na to da će drugi podijeliti svoju hranu s njima.[6255] U Trnopolju skoro da i nije bilo pitke vode, budući da je za cijeli logor postojala samo jedna česma.[6256] Nije bilo tekuće vode, a klozeta je bilo nedovoljno.[6257] Osim toga, nije bilo uslova da se ljudi operu, a vrućina i muhe činili su situaciju nepodnošljivom.[6258] Uslijed nestašice hrane i nehigijenskih uslova, vaši i šuga su bili raširene pojave, a većina zatočenika imala je i dizenteriju.[6259] U Trnopolju nije bilo organizovane medicinske njege, ali su nesrpski zatočenici koji su bili zatvoreni u logoru, među kojima su bili Merdžanić i veterinarka Azra Blažević, pružali ostalim zatočenicima izvjesnu

---

6251 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6877–6878.

6252 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7757; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6877–6878; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; P3885 (Fotografije u Trnopolju). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1236.

6253 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6249, 6309–6311; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12462 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 data istražiteljima 26. juna 1995.), *e-court* str. 30; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7757–7758. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1234; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 13. juna 2002.), *e-court* str. 3.

6254 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7757–7758; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12462 (pod pečatom); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6875–6876; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6311–6312; Mevludin Sejmenović, T. 20489–20490 (27. oktobar 2011.); P3797 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju); D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 11.

6255 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6876; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12462 (pod pečatom); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7757–7758; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5749; svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12556.

6256 Činjenica o kojoj je presuđeno 1233.

6257 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6876; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7759; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3959–3960 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1232.

6258 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6876.

6259 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7759, 7778; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3959 (pod pečatom); P3797 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju); P3903 (Fotografija jednog zatočenika u Trnopolju); P3904 (Fotografija jednog zatočenika u Trnopolju); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1235 (gdje se navodi da je čak 95% zatočenika u Trnopolju imalo dizenteriju). Zatočenici su takođe vidjeli da su ljudi koji su u Trnopolje dolazili iz logora Omarska i Keraterm bili u mnogo gorem stanju. Oni su svi dosta omršavjeli, bili su prljavi, neobrijani, imali su dizenteriju, a mnogi od njih bili su teško pretučeni i nisu čak mogli ni hodati. Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12468 (pod pečatom). Ali v. D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 23 (gdje je svjedok izjavio da on to nije primijetio i da bi i on, budući da je i sjedio i družio se s "ljudima u kampu", "dobio ove bolesti" da ih je tamo bilo).

medicinsku pomoć.[6260] Oni su radili u logorskoj klinici, ali nisu od logorskih vlasti dobijali nikakav sanitetski materijal sve do dolaska Međunarodnog Crvenog krsta.[6261]

(iii) Postupanje prema zatočenicima

Premlaćivanje i ubijanje

1824. Iako je zlostavljanje u Trnopolju bilo manjih razmjera nego u Omarskoj, maltretiranje je i tamo bilo uobičajeno.[6262] Logorski stražari su sjekli zatočene muškarce noževima i tukli ih bejzbol palicama, željeznim šipkama, kundacima i svime što bi im došlo pod ruku.[6263] Zatočenici koje bi odveli na ispitivanje često bi se vraćali teško premlaćeni i obliveni krvlju.[6264]

1825. Laboratorija koja se nalazila u klinici u Trnopolju korištena je za ispitivanja i premlaćivanja.[6265] Merdžanić je slušao kako logorski stražari tamo tuku i vrijeđaju zatočenike.[6266] Merdžanić je liječio neke od zatočenika pošto su ih tamo pretukli i fotografisao ih bez ičijeg znanja.[6267] Zatočenike su također tukli i ispred kotlarnice u školskoj zgradi ili u samoj kotlarnici.[6268] Jednom prilikom, Žigić je tukao i udarao nogama jednog zatočenika koji je stigao iz Keraterma i niko nije ni pokušao da ga u tome spriječi.[6269]

6260 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7730–7731, 7747–7748; Mevludin Sejmenović, T. 20489 (27. oktobar 2011.); P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 66; P3797 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju); P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6249–6252. V. također D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 11.

6261 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7747–7748, 7785–7786; Idriz Merdžanić, T. 21473–21474 (17. novembar 2011.); P3797 (Izvod iz ITN-ovog video-snimka posjete novinara Omarskoj i Trnopolju); svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6249–6250.

6262 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1237.

6263 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7766–7768; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3958 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1237.

6264 Svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6250; P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 data istražiteljima 26. juna 1995.), *e-court* str. 30; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1237. Nadalje, Puhalić je izjavio da je u prvo vrijeme u Trnopolju bilo pojedinačnih slučajeva zlostavljanja, prije nego što je tamo uvedeno vojno obezbjeđenje; međutim, Puhalić je prijavio te slučajeve Kuruzoviću, koji je otišao u policiju i tražio da se provede istraga u vezi s tim slučajevima. Prema njegovim riječima, nakon uvođenja vojnog obezbjeđenja tih incidenata više nije bilo. D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 25.

6265 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7766, 7780–7785; P3905 (Skica klinike u Trnopolju koju je nacrtao Idriz Merdžanić); P3906 (Fotografija prostorije za ispitivanje u Trnopolju) (na kojoj se na zidovima vide tragovi krvi od premlaćivanja); P3907 (Fotografija prostorije za ispitivanje u Trnopolju); Mevludin Sejmenović, T. 20491 (27. oktobar 2011.).

6266 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7766, 7780–7785.

6267 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7766–7767, 7769–7774, 7780–7785; P3896 (Fotografija jednog zatočenika u Trnopolju); P3897 (Fotografija jednog zatočenika u Trnopolju).

6268 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7768.

6269 Safet Tači, P693 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 3770–3773; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7768–7769.

1826. Zatočenici u Trnopolju, uključujući i zatočenice, bili su verbalno zlostavljani, vrijeđani na nacionalnoj osnovi, a prijećeno im je i smrću.[6270] Zatočenici su prisiljavani da se u logoru tuku jedni s drugima.[6271] Neki zatočenici određivani su da pokopavaju leševe u obližnjim selima i u samom logoru.[6272] Takođe su ih izvodili iz logora da obavljaju prisilni rad.[6273]

1827. Zatočenici u Trnopolju ubijani su u logoru i van logora.[6274] Više zatočenika je umrlo uslijed toga što su ih stražari premlatili tokom ispitivanja.[6275] Najmanje dva zatočenika umrla su u Trnopolju zbog nedostatka medicinske pomoći.[6276] Druge su ubili logorski stražari ili drugi vojnici koji su ulazili u logor.[6277] Na primjer, tokom prve noći koju je svjedok KDZ038 proveo zatočen u zgradi prodavnice u Trnopolju, jedan Srbin u uniformi, koga je svjedok poznavao, izveo je jednog starijeg čovjeka, Sulejmana Kekića, i pretukao ga.[6278] Kasnije te noći, tog istog čovjeka su odveli, svjedok KDZ038 je čuo dva pucnja, a čovjek se nije vratio.[6279] Vijeće se uvjerilo da je ta osoba ubijena. Svjedok KDZ054 se sjetio jedne noći tokom svog zatočenja kada su vojnici iz jedne rezervne jedinice došli u logor i prozvali šest zatočenika iz porodice Forić.[6280] Odveli su ih iza ugla

---

6270 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3995–3997 (pod pečatom); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7760–7761; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9.

6271 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9.

6272 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12466 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 9; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7786–7787; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; Mevludin Sejmenović, T. 20489 (27. oktobar 2011.).

6273 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7786–7787, 7838. Međutim, Vijeće konstatuje da Optužnica obuhvata samo prisilni rad na linijama fronta.

6274 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7785–7787, 7804; P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 9; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6253–6254; svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2524–2525, 2532; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6870–6873; P3908 (Izvod iz video-snimka Trnopolja, s transkriptom), str. 2. V. takođe P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.) (pod pečatom), str. 313; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1242.

6275 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7773–7774, 7785; P3908 (Izvod iz video-snimka Trnopolja, s transkriptom), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1242.

6276 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7785–7786; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 8; P3908 (Izvod iz video-snimka Trnopolja, s transkriptom), str. 2.

6277 Svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3998–3999 (pod pečatom); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6880; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6253–6254. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1242.

6278 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6867, 6880 (gdje je svjedok izjavio da je bio u grupi muškaraca koji su 20. jula 1992. prebačeni autobusom iz Bišćana u Trnopolje i zatvoreni u zgradu prodavnice u Trnopolju).

6279 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6880.

6280 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6253–6254; P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 9; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7786, 7804; Mevludin Sejmenović, T. 20488–20489 (27. oktobar 2011.).

zgrade, a oko deset do dvadeset minuta kasnije, svjedok KDZ054 začuo je pucnjavu.[6281] Kasnije su zatočenici određeni da pokopaju tijela potvrdili da je tih šest zatočenika koji su ranije izvedeni ubijeno iz vatrenog oružja.[6282]

1828. Ubrzo pošto je svjedok KDZ038 stigao u Trnopolje 20. jula 1992., jedna grupa muškaraca iz Bišćana stigla je u logor autobusom; svjedok KDZ038 je vidio da je 12 od tih muškaraca prozvano i vraćeno u autobus, koji ih je zatim odvezao.[6283] Kasnije su mu ljudi koji su pješke prešli dio puta od područja Brda do Trnopolja rekli da su vidjeli leševe tih muškaraca na području zvanom Kratalj.[6284] Svjedok KDZ038 je kasnije razgovarao s jednim čovjekom koji je bio u toj grupi od 12 ljudi i koji mu je ispričao da ih je autobus vozio natrag ka Bišćanima, ali da je usput stao i da su ih zatim postrojili i strijeljali nekakvom automatskom puškom.[6285] On i još jedan čovjek preživjeli su taj incident.[6286]

1829. Nadalje, 8. septembra 1992. ili približno tog datuma, svjedok KDZ050 vidio je kako neke zatočenike izvode do obližnjeg ribnjaka.[6287] Ubrzo potom, svjedok KDZ050 čuo je rafale iz tog pravca, a ti zatočenici se nikada nisu vratili.[6288] Vijeće se uvjerilo da su te osobe ubijene u ovom incidentu.

Seksualno nasilje

1830. U Trnopolju je u periodu između maja i oktobra 1992. bilo mnogo slučajeva silovanja.[6289] Prilikom jednog od tih incidenata, počinilac je rekao žrtvi: "Moraju Muslimanke da rađaju srpsku djecu", a ranije joj je takođe rekao da "Muslimani nisu ljudi".[6290] **[REDIGOVANO]**.[6291]

6281 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6253–6254.

6282 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; svjedok KDZ054, P682 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6253–6254.

6283 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6870.

6284 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6871.

6285 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6872–6873.

6286 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6871–6873.

6287 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2524–2525, 2532.

6288 Svjedok KDZ050, P680 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Sikirice*), T. 2524–2525.

6289 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), str. 8; Mevludin Sejmenović, T. 20490 (27. oktobar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je čuo od drugih zatočenika da žene, uključujući i mlađe žene i djecu, siluju u nekadašnjem kinu u okviru logorskog kompleksa); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7759–7764; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6690. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1238. Puhalić je takođe izjavio da je znao da su u Trnopolju u prvo vrijeme, prije nego što je uspostavljena vojna straža, vršena silovanja, i da su to činili "nepoznati ljudi van bilo kakve kontrole" koji su upadali u logor. On je rekao da je te incidente prijavio Kuruzoviću te da je vojna policija uhapsila neke od osoba koje su vršile silovanja, ali da ne zna da li je iko od njih bio krivično gonjen. Međutim, Puhalić je rekao da nije istina da je ljudima izvana bilo dopušteno da posjećuju logor. D4008 (Izjava svjedoka Slavka Puhalića od 11. novembra 2013.), par. 18, 26; Slavko Puhalić, T. 43408, 43421–43423 (13. novembar 2013.)

6290 **[REDIGOVANO]**.

[REDIGOVANO].[6292] **[REDIGOVANO]**.[6293] **[REDIGOVANO]**.[6294] **[REDIGOVANO]**.[6295] **[REDIGOVANO]**.[6296] **[REDIGOVANO]**.[6297] **[REDIGOVANO]**.[6298] **[REDIGOVANO]**.[6299] **[REDIGOVANO]**.[6300]

1831. Logorski stražari u Trnopolju dozvoljavali su muškarcima izvan logora, uključujući srpske vojnike i druge Srbe, da ulaze u logor i siluju žene i djevojke.[6301] Zatočenici određeni da rade na klinici u Trnopolju, uključujući Merdžanića i Vasifa Gutića, tamo su zbrinjavali i savjetovali mnoge žrtve silovanja, uključujući i jednu dvanaestogodišnju djevojčicu.[6302] Slučajevi silovanja u Trnopolju izazivali su užasan strah i psihičku traumu kod svih zatočenika.[6303]

(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

1832. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage, počev od 24. maja 1992. ili približno tog datuma pa najmanje do 30. septembra 1992., prebacivale nesrbe, uključujući žene i djecu, u Trnopolje i tamo ih držale u zatočenju. Zatočenici su držani u lošim uslovima, koji su uključivali nedostatak prostora, loše higijenske uslove, neodgovarajuću medicinsku pomoć i nedovoljno hrane. Vijeće konstatuje da su muškarci zatočeni u Trnopolju bili podvrgavani premlaćivanjima od strane srpskih snaga i da su bili prisiljavani da rade.[6304] Vijeće takođe konstatuje da su srpske snage silovale više žena koje su bile zatočene u Trnopolju i da je među onima koji su vršili silovanja bio i komandant logora Kuruzović. Najzad, Vijeće zaključuje da su

---

6291 **[REDIGOVANO]**.

6292 **[REDIGOVANO]**.

6293 **[REDIGOVANO]**.

6294 **[REDIGOVANO]**.

6295 **[REDIGOVANO]**.

6296 **[REDIGOVANO]**.

6297 **[REDIGOVANO]**.

6298 **[REDIGOVANO]**.

6299 **[REDIGOVANO]**.

6300 **[REDIGOVANO]**.

6301 P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), str. 8; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7761–7764. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1238. Međutim, jednom prilikom, 3. avgusta 1992., Žigić je došao u Trnopolje, a stražar koji je stražario na ulazu u prostoriju gdje su bile zatvorene žene iz Omarske naredio je ženama da legnu na pod jer "dolazi […] Žigić". Žigić je pitao stražara gdje su žene, ali je stražar repetirao oružje i uperio ga na Žigića, rekao mu da tu nema žena i zabranio mu da uđe u prostoriju. P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 54–55 (pod pečatom); svjedokinja KDZ093, P705 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 6234–6236.

6302 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7760–7764; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1239.

6303 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1241.

6304 Međutim, kao što je gore navedeno, Vijeće napominje da Optužnica obuhvata samo prisilni rad na linijama fronta.

srpske snage u periodu od 28. maja do približno 8. septembra 1992. ubile više nesrba u Trnopolju i na raznim mjestima nakon odvođenja iz logora.[6305]

(v) Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici

1833. U Optužnici se navodi da je približno 200 muškaraca iz logora Trnopolje ubijeno na Vlašiću, kod Skender-Vakufa, 21. avgusta 1992. ili približno tog datuma.

1834. Dana 21. avgusta 1992., u Trnopolje je došao konvoj od četiri autobusa s oznakama "Autotransport Prijedor", koje su Krizni štab Prijedor i Crveni krst Prijedor organizovali radi prebacivanja ljudi iz Prijedora na teritoriju pod kontrolom Muslimana.[6306] U autobuse su ukrcani prvenstveno zatočeni muškarci, uključujući svjedoka KDZ038 i svjedoka KDZ611, kao i neke žene i djeca.[6307] Kuruzović i pripadnici interventnog voda prisustvovali su ukrcavanju zatočenika u autobuse.[6308] Kada su autobusi bili puni, krenuli su u pravcu Kozarca, a sa zatočenicima su išli i pripadnici interventnog voda, pod pratnjom policijskih i vojnih vozila.[6309] U blizini Kozarca, konvoj se zaustavio i priključilo mu se još četiri autobusa i osam kamiona, u koje su se u Tukovima ukrcali muškarci, žene i djeca, bosanski Muslimani, po naređenju komandira interventnog voda, Miroslava Paraša.[6310] Paraš i Kuruzović su razgovarali za vrijeme ovog zaustavljanja.[6311] U tom

---

6305 Ovaj zaključak ne obuhvata osobe za koje se navodi da su ubijene u incidentu 15.6 iz Priloga B Optužnici o kojem se govori u daljem tekstu.

6306 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6883; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5823–5824 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12472 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 13–14; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7789–7790; Dušan Janković, T. 47299–47301 (18. februar 2014.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1243; **[REDIGOVANO]**; P4259 (Fotografija autobusa "Autotransporta" Prijedor).

6307 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6883; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5823–5824 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12473 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su vozači autobusa bili obični civilni vozači i da su u autobusu kojim se on vozio bila i dva naoružana čovjeka u uniformama bivše JNA); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 13–14; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7829; Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4619–4620. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1243.

6308 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6884; P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 14. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1243.

6309 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6887; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12473 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su u pratnji konvoja, između ostalih, bili ljudi u plavim maskirnim policijskim uniformama); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 14–15 (pod pečatom); Dušan Janković, T. 47300–47301 (18. februar 2014.); P2969 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 15. septembar 1992.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1243, 1244; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 6; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 10.

6310 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6887, 6896; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12472–12473 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 15 (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12711–12713; Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4619–4620. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1243.

6311 **[REDIGOVANO]**.

trenutku, u konvoju je bilo osam autobusa i osam kamiona, uz određeni broj policijskih vozila u pratnji.[6312] Konvoj je produžio put kroz Banjaluku i dalje prema Skender-Vakufu, u pravcu krajnjeg odredišta, što je bila linija razgraničenja teritorija pod srpskom i muslimanskom kontrolom, blizu Travnika.[6313]

1835. Konvoj se usput zaustavljao još nekoliko puta.[6314] Prilikom jednog zaustavljanja, jedan od stražara u autobusu naredio je svjedoku KDZ038 da pokupi novac i dragocjenosti od ljudi iz autobusa.[6315] Pripadnici interventnog voda takođe su uzimali od zatočenika novac i druge dragocjenosti i stavljali ih u najlon kese.[6316] Prilikom jednog drugog zaustavljanja, u autobuse su ušli vojnici u sivomaslinastim uniformama koji su ostali tu do kraja puta.[6317]

1836. Ubrzo nakon što je prošao Skender-Vakuf, konvoj se opet zaustavio nedaleko od jednog potoka; po Paraševom naređenju, pripadnici interventnog voda izveli su iz konvoja mlađe, vojno sposobne muškarce, i ukrcali ih u dva prazna autobusa.[6318] Muškarcima iz autobusa u kome je bio svjedok KDZ038 naređeno je da se postroje napolju ispred autobusa.[6319] Zatim su im rekli da uđu u jedan od dva prazna autobusa i legnu na pod.[6320] Svjedok KDZ038 je procijenio da je u prvi autobus bilo natrpano stotinjak ljudi.[6321]

6312 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6896.

6313 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6897; P599 (Mapa puta Trnopolje-Vlašić); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12473–12474 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 15–16 (pod pečatom); P4101 (Izjava svjedoka KDZ611 data istražiteljima 26. juna 1995.), *e-court* str. 30–31, 49; Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4619–4620. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1245.

6314 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6898; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12474 (pod pečatom).

6315 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6898.

6316 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12713; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 6; P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 18 (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6903; Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4619–4620.

6317 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6899–6900; P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 16 (pod pečatom). Svjedok KDZ611 primijetio je jednog čovjeka u sivomaslinastoj uniformi s crvenom beretkom na glavi, koji je nosio voki-toki. Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5826–5827 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12474 (pod pečatom).

6318 **[REDIGOVANO]**; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12475–12476 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 17–18 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 istražiteljima od 26. juna 1995.), *e-court* str. 50 (pod pečatom); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6900–6901. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1246.

6319 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6900. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1246.

6320 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6900–6901. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1248, 1249.

6321 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6902. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1248.

1837. Vojno sposobni muškarci iz autobusa u kome je bio svjedok KDZ611 izdvojeni su i ukrcani u drugi prazan autobus; nekim ženama i starijim muškarcima dozvoljeno je da ostanu u jednom od prvih autobusa.[6322] Svjedok KDZ611 je procijenio da je u njegovom autobusu bilo "više od 100 ljudi", i taj je autobus zatim produžio za prvim autobusom, dok je ostatak konvoja nastavio da ide ispred njih prema Travniku.[6323]

1838. Autobusi su vozili još 10 do 15 minuta prije no što su se opet zaustavili na putu uz koji se s jedne strane uzdiže strma litica, dok se s druge strane nalazi duboka klisura; to područje poznato je pod nazivom Korićanske stijene.[6324] Pripadnici interventnog voda naredili su zatočenicima iz autobusa u kome je bio svjedok KDZ038 da siđu, formiraju kolonu po dvoje, i pođu pješke niz put.[6325] Nakon što su prešli oko 100 metara, naređeno im je da stanu, okrenu se nalijevo, naprave tri koraka naprijed i kleknu okrenuti licem prema provaliji.[6326] Svjedok KDZ038 čuo je jednog čovjeka u policijskoj uniformi koji je komandovao kako kaže: "Ovdje mi mijenjamo mrtve za mrtve, žive za žive", a zatim su na red ljudi koji su se nalazili na ivici provalije ispaljeni hici.[6327] Svjedok KDZ038 je vidio kako ljudi padaju i viknuo svome ocu da se baci u provaliju; zatim ga je

---

6322 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12475–12476 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 17 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 istražiteljima od 26. juna 1995.), *e-court* str. 50 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1247 (gdje se kaže da se pojavio jedan kamion i da je ženama i djeci rečeno da se ukrcaju u njega; došao je još jedan kamion i otišao sa još zatočenika, ali je iza njega ostao jedan broj ljudi koji su prethodno bili u Trnopolju, kao i nešto mještana Kozarca).

6323 P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 17–18 (pod pečatom); v. svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12475–12476 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je u njegovom autobusu bilo "oko 150" ljudi). Nasić je rekao da je bio u ovom konvoju, ali da je, kada su se zaustavili i kada je nekim od muškaraca rečeno da siđu, on ostao u autobusu. Na jednom mjestu blizu Vlašića, konvoj se ponovo zaustavio, preostalim ljudima je rečeno da siđu i oni su zatim pješke otišli odatle do Travnika. Prema Nasićevim riječima, oko 150 do 200 ljudi koji su krenuli u konvoju nije stiglo u Travnik. Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12714. V. takođe Senija Elkasović, P690 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tadića*), T. 4620–4622 (gdje je svjedokinja izjavila da se, nakon što je krenula u jednom od autobusa koji su kao organizovani prevoz pošli iz Trnopolja, njen autobus zaustavio kod jedne velike kamene barikade i da je putnicima rečeno da siđu i nastave pješke; ona je hodala 40 ili 50 kilometara do jedne škole u Travniku, a drugi ljudi, koji nisu mogli hodati, ostali su na putu pa su nekako prebačeni u Travnik).

6324 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6903–6905; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5829, 5836 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12479–12480 (pod pečatom); P564 (Fotografija ceste na planini Vlašić); P565 (Fotografija ceste na planini Vlašić); P566 (Fotografija ceste na planini Vlašić); P567 (Fotografija planine Vlašić); P568 (Fotografija planine Vlašić). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1250, 1251.

6325 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6904–6905; svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21142 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1252.

6326 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6905; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12481 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 19 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1252.

6327 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6905–6906; **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1253.

otac gurnuo u ponor.[6328] Svjedok KDZ038 se potom obreo na dnu klisure; gležanj mu je bio slomljen, a stopalo mu se držalo za ostali dio noge samo jednom tetivom.[6329] Dva čovjeka su sišla u provaliju i pucala u glavu svakome ko je pokušavao da pobjegne; svjedok KDZ038 se pretvarao da je mrtav.[6330] Zatim je čuo još pucnjeva i vidio leševe oko sebe.[6331]

1839. Kada se drugi autobus zaustavio, jedan vojnik s crvenom beretkom rekao je muškarcima koji su bili u njemu, uključujući i svjedoka KDZ611, da izađu.[6332] Svjedok KDZ611 je vidio da je drugi autobus parkiran deset metara dalje.[6333] Naredili su im da formiraju kolonu po dvoje i da hodaju nekoliko minuta dok nisu stigli do šumovitog predjela gdje je s jedne strane puta bila strma litica, a s druge strane strma padina.[6334] Muškarcima su tada naredili da se okrenu licem prema provaliji, da zakorače naprijed do ivice i da kleknu, a kada su to učinili, pripadnici interventnog voda otvorili su na njih vatru.[6335] Svjedoka KDZ611 je čovjek koji je bio pored njega gurnuo niz padinu.[6336] On je pao na dno nepovrijeđen, i još nekoliko minuta je čuo zvuke pucnjave.[6337] Vidio je još mnogo ljudi kako padaju niz padinu na dno klisure.[6338] Ljude koji nisu pali u provaliju gurnuli su dolje oni koji su u njih i pucali.[6339] U klisuru su bacane i ručne bombe.[6340]

1840. Kada je pala noć, svjedok KDZ038 je dopuzao do rijeke na dnu klisure i tu je prenoćio. Provizorno je previo stopalo, a sljedećeg dana je počeo puzati duž rijeke dok nije došao do jedne napuštene vodenice i sklonio se u njoj.[6341] Kasnije su ga pronašli neki vojnici koji su ga odveli u Skender-Vakuf, gdje mu je ukazana medicinska pomoć i gdje su od njega uzeli izjavu u vezi s

---

6328 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6906. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1255.

6329 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6907.

6330 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6907–6909.

6331 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6908–6909.

6332 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12479–12480 (pod pečatom).

6333 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12480 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 18 (pod pečatom).

6334 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5829 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12480–12481 (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**.

6335 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12490 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 20 (pod pečatom); **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1256 (gdje se navodi da su glavni izvršioci ubijanja na Korićanskim stijenama bili pripadnici prijedorskog interventnog voda).

6336 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12490 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 20 (pod pečatom).

6337 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12490–12491 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 20 (pod pečatom).

6338 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12490 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 20 (pod pečatom).

6339 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1255.

6340 **[REDIGOVANO]**; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6908. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1255.

6341 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6910–6913.

ubijanjem na Koričanskim stijenama; zatim je santitetskim vozilom prebačen u bolnicu u Banjaluci.[6342]

1841. Svjedok KDZ611 i još jedan čovjek koji je preživio strijeljanje[6343] ostali su sakriveni u šumi dva-tri dana, a nakon toga su se predali jednoj grupi srpskih vojnika na mjestu zvanom Galica.[6344] Oni su ih onda odveli u Skender-Vakuf i držali tamo zajedno s još trojicom ranjenika koji su preživjeli incident, a o tome šta se dogodilo na Koričanskim stijenama ispitivali su ih i jedan oficir vojske i policija.[6345] Potom su prebačeni u bolnicu u Banjaluci.[6346]

1842. U bolnici, svjedoka KDZ038, svjedoka KDZ611 i druge preživjele su tukli i maltretirali drugi pacijenti i lokalni civili, policajci i vojnici, s dopuštenjem stražara koji su ih čuvali.[6347] Kasnije su prebačeni u drugu bolnicu, u Paprikovcu blizu Banjaluke, gdje su i njih i druge nesrbe također zlostavljali.[6348] Nakon otpuštanja iz bolnice, i pošto ga je jedan sudija u Banjaluci saslušao u vezi s incidentom na Koričanskim stijenama, svjedoku KDZ611 je muslimanska dobrotvorna organizacija Merhamet obezbijedila smještaj u Banjaluci.[6349] Kasnije ga je jedna međunarodna organizacija ponovo odvela u Trnopolje da bi pribavio neophodnu dokumentaciju koja mu je omogućavala da napusti RS, a zatim su ga odveli u Karlovac odakle je otputovao u treću zemlju.[6350] Svjedok KDZ038 je ostao u bolnici u Paprikovcu do 15. oktobra 1992., kada su mu rekli da može

6342 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6913–6918.

6343 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5833 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 20–21 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da se drugi preživjeli čovjek s kojim je svjedok KDZ611 bio, Bahrija Jakupović, u jednom trenutku vratio da pogleda šta se dešava i rekao svjedoku KDZ611 da ljude iz drugog autobusa ubijaju u malim grupama umjesto da ih sve odjednom postroje).

6344 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5833–5834 (pod pečatom). V. P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 21 (pod pečatom).

6345 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12501–12503 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 21 (pod pečatom) (u kojoj se navode imena drugih preživjelih: Midhet Mujkanović, Mehmed Sivac i Sulejman Kahrimanović, uz napomenu da su i oni po otpuštanju iz bolnice dali izjave sudiji u Banjaluci).

6346 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5835 (pod pečatom).

6347 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6920; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12503–12504 (pod pečatom).

6348 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6922–6924; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12503–12505 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5835 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su tamo sreli još jednog čovjeka koji je preživio incident na Koričanskim stijenama, Sanimira Kljajića).

6349 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12509 (pod pečatom). V. D4236 (Izvještaj Osnovnog suda u Banjaluci, 24. septembar 1992.); D2044 (Prijava Javnog tužilaštva Banjaluka, 14. septembar 1992.).

6350 Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5835–5836 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12510 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 11. septembra 1995.), *e-court* str. 37 (pod pečatom).

slobodno da ode, a on se uz pomoć Merhameta smjestio u džamiji.[6351] Rana na gležnju svjedoka KDZ038 se ozbiljno zagnojila i stopalo mu je na kraju amputirano.[6352]

1843. Dana 22. avgusta 1992., u SJB-u Prijedor je održan sastanak kome su prisustvovali Paraš, Župljanin, Bogdan Subotić, Drljača i drugi visoki zvaničnici i na kome se raspravljalo o incidentu na Korićanskim stijenama.[6353] Toga dana, pripadnici interventnog voda kojima je nakon incidenta bilo rečeno da se kriju, vratili su se u Prijedor i nastavili da obavljaju svoje dužnosti.[6354] Dana 23. ili 24. avgusta 1992., pripadnici interventnog voda odvedeni su natrag na Korićanske stijene da bi pokušali da izvuku tijela iz provalije; i Drljača i Župljanin su bili prisutni.[6355] Na Korićanskim stijenama se nakon incidenta moglo vidjeti otprilike 150 do 200 leševa.[6356] Pokušaj da se ti leševi izvuku nije uspio jer pripadnici interventnog voda nisu imali tešku mehanizaciju neophodnu za takvu operaciju.[6357] Učinjen je i drugi pokušaj da se tijela izvuku pomoću krana, ali ni to nije urodilo plodom, baš kao ni njihov pokušaj da spale tijela.[6358] Tokom tog drugog pokušaja, neka od tijela su uništena; pripadnici interventnog voda zatim su pokušali prekriti preostala tijela kamenjem i granjem, pod nadzorom Drljače, Paraša i još dvojice komandanata.[6359]

1844. Ubrzo nakon ovog incidenta, interventni vod je rasformiran, a njegovih 40 pripadnika je poslato na borbeni zadatak u Han Pijesak.[6360] Dana 3. septembra 1992., 1. krajiški korpus je izvijestio Glavni štab VRS-a da je Drljača odgovoran za incident na Korićanskim stijenama i da je

---

6351 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6923.

6352 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6922–6924, 6956, 6959 (gdje je svjedok izjavio da je tokom boravka u Paprikovcu sreo druge ljude koji su preživjeli ubijanje na Korićanskim stijenama i dao izjavu MKCK-u, za koju je rekao da nije bila istinita; izjavio je da je tokom davanja te izjave bio pod stalnom prismotrom stražara i da su mu oni rekli da ne kaže istinu).

6353 **[REDIGOVANO]**; Dušan Janković, T. 47302–47303 (18. februar 2014.). V. takođe **[REDIGOVANO]**; D2041 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa, 22. avgust 1992.), str. 2 (u kome Komanda 1. krajiškog korpusa izvještava Glavni štab VRS-a o incidentu na planini Vlašić, navodeći između ostalog, i to da je "dana 21. 08. u vremenu od 18.30 – 19.00 izvršen […] masakr nad civilima, muškarci – muslimani. Izvršioci su grupa milicionera koja je pratila konvoj izbjeglica prema Travniku").

6354 **[REDIGOVANO]**.

6355 **[REDIGOVANO]**.

6356 Nenad Krejić, P3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 14037–14039; P3767 (Vazdušna fotografija s oznakama koje je unio Nenad Krejić); P3768 (Izjava svjedoka Milana Komljenovića od 28. oktobra 2011.), str. 6–7; **[REDIGOVANO]**.

6357 **[REDIGOVANO]**. V. takođe D4379 (Izjava svjedoka Vladimira Glamočića od 10. februara 2014.), par. 19–24.

6358 **[REDIGOVANO]**; Vladimir Glamočić, T. 47240–47241 (17. februar 2014.); P6673 (Video-snimak u vezi s Korićanskim stijenama). V. takođe D4379 (Izjava svjedoka Vladimira Glamočića od 10. februara 2014.), par. 33.

6359 Nenad Krejić, P3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 14049–14050, 14055; Milan Komljenović, T. 20916–20919 (3. novembar 2011.); P3768 (Izjava svjedoka Milana Komljenovića od 28. oktobra 2011.), str. 9–10, 21–22, 24–25; **[REDIGOVANO]**. V. P3929 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 3. septembar 1992.), str. 4.

6360 Dušan Janković, T. 47303–47304 (18. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da su rasformiranje jedinice i njihovo slanje na front predstavljali kompromis, jer bi oni, da ih je Drljača uhapsio, pružili otpor i "bilo bi krvi da se to sprovede"); **[REDIGOVANO]**. V. D1882 (Dopis Sime Drljače, 14. septembar 1992.); D1885 (Depeša Sime Drljače Stojanu Župljaninu, 13. oktobar 1992.).

taj incident izazvao revolt građana i boraca 1. krajiškog korpusa, napravivši "tamnu mrlju", te da je sva sreća "što o tome nije detaljnije saznala međunarodna javnost".[6361]

1845. Dana 14. septembra 1992., odgovarajući na zahtjev Miće Stanišića da pokrene istragu u vezi s ovim incidentom,[6362] Drljača je rekao da nije moguće provesti istragu zato što su svi milicioneri koji su bili u pratnji konvoja i učestvovali u incidentu trenutno raspoređeni na ratištu.[6363] Iako je u vezi s ovim incidentom pokrenuta istraga,[6364] niko od policajaca koji su u njemu učestvovali nije zbog toga odgovarao.[6365] Štaviše, u novembru 1993. i junu 1994., pripadnici interventnog voda, kao i starješine umiješane u ovaj incident, kao što su Drljača, Paraš, Milutin Čađo i drugi iz SJB-a Prijedor, dobili su unapređenja, a optuženi im je dodijelio medalje za hrabrost.[6366]

1846. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su 21. avgusta 1992. naoružani Srbi na Korićanskim stijenama ubili oko 200 muškaraca koji su u konvoju išli preko Vlašića.[6367] Nadalje, procjenjujući ukupan broj osoba koje su ubijene u ovom incidentu, Vijeće je uzelo u obzir svjedočenja svjedoka da su bila dva autobusa od kojih je u svakom bilo približno 100 ili više

---

6361 P3929 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 3. septembar 1992.), str. 4.

6362 P3763 (Naređenje CSB-a Banjaluka kojim se prosljeđuje naređenje MUP-a RS-a, 11. septembar 1992.); Mićo Stanišić, T. 46411–46413 (4. februar 2014.).

6363 D1882 (Dopis Sime Drljače, 14. septembar 1992.); D1885 (Depeša Sime Drljače Stojanu Župljaninu, 13. oktobar 1992.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2492.

6364 D2040 (Vanredni izvještaj 22. lake pješadijske brigade, 21. avgust 1992.); D2042 (Izvještaj "Miloša" u vezi s incidentom na Korićanskim stijenama, 22. avgust 1992.); D2043 (Zapisnik o sudsko-medicinskom pregledu leševa na Korićanskim stijenama, 31. avgust 1992.); D2044 (Prijava Javnog tužilaštva Banjaluka, 14. septembar 1992.); D4236 (Izvještaj Osnovnog suda u Banjaluci, 24. septembar 1992.); D1883 (Dopis Tužilaštva Banjaluka CJB-u Banjaluka, 30. septembar 1992.); P6644 (Dopis CJB-a Banjaluka Tužilaštvu u Banjaluci, 1999.); Mićo Stanišić, T. 46411–46413 (4. februar 2014.), T. 46542–46548 (5. februar 2014.); D4235 (Izjava svjedoka Jevte Jankovića od 24. januara 2014.), par. 9–10, 12. V. P3768 (Izjava svjedoka Milana Komljenovića od 28. oktobra 2011.), par. 4; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 30.

6365 **[REDIGOVANO]**; P3768 (Izjava svjedoka Milana Komljenovića od 28. oktobra 2011.), str. 6–7. V. također P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 327–328.

6366 **[REDIGOVANO]**; P4261 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Rame uz rame sa vojskom", 26. novembar 1993.); P4265 (Kompilacija video-snimaka s raznih srpskih TV stanica, bez datuma, s transkriptom). Vijeće će detaljnije govoriti o saznanjima koja je optuženi imao o ovom incidentu i o tome kako je potom postupao u odjeljku IV.A.3.a.v: Saznanja optuženog o zločinima i mjere koje preduzimao da ih spriječi. V. par. 3346, 3418, 3432. Pored toga, Drljača nije tretiran kao "načelnik policije koji je izvan kontrole", kako je to optuženi naveo tokom izvođenja dokaza odbrane, već je odlikovan kao heroj za svoje postupke u Prijedoru i u godinama koje su uslijedile postavljan na više funkcije u Banjaluci i Prijedoru. Na primjer, Drljača je 17. januara 1994. imenovan za pomoćnika načelnika CSB-a Banjaluka, a kasnije je ponovo postavljen za načelnika SJB-a Prijedor 27. aprila 1994. P6638 (Odluke MUP-a RS-a, 17. januar 1994. i 27. april 1994.); Mićo Stanišić, T. 46517–46518 (5. februar 2014.); Miroslav Kvočka, T. 45631 (20. januar 2014.); P4261 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Rame uz rame sa vojskom", 26. novembar 1993.); P4265 (Kompilacija video-snimaka s raznih srpskih TV stanica, bez datuma, s transkriptom); **[REDIGOVANO]**.

6367 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1254.

ljudi.[6368] Osim toga, Vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti određenog broja identifikovanih osoba u vezi s ubijanjem na Koričanskim stijenama.[6369]

1847. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage 21. avgusta 1992. na Koričanskim stijenama ubile približno 200 muškaraca nesrba, od kojih su neki bili dovedeni iz Trnopolja.

(vi) Prebacivanje zatočenika iz Trnopolja

1848. Žene i djeca odvedeni su u konvojima iz Trnopolja još na početku, sve dok u logoru nisu ostali uglavnom samo muškarci.[6370]

1849. Kao što je navedeno gore u tekstu, na osnovu naređenja koje je Mladić izdao 3. avgusta 1992., Talić je naredio upravama Omarske, Trnopolja i Manjače da se hitno pripreme za posjete MKCK-a i novinarskih ekipa.[6371]

1850. Kada su novinari i strane delegacije posjećivali Trnopolje, logorska uprava bi uklonila ogradu od bodljikave žice, a ponekad bi bio postavljen i natpis na kojem je pisalo da je to

---

6368 V. par. 1836–1837.

6369 P4437 (Potvrde o smrti 16 osoba koje se vode kao nestale na Vlašiću) (pod pečatom); P4421 (Potvrda o smrti Bećira Bešića) (pod pečatom); P4422 (Potvrda o smrti Rasima Bašića) (pod pečatom); P4423 (Potvrda o smrti Almira Fazlića) (pod pečatom); P4424 (Potvrda o smrti Nedžada Čauševića) (pod pečatom); P4425 (Potvrda o smrti Samira Garibovića) (pod pečatom); P4426 (Potvrda o smrti Šefika Garibovića) (pod pečatom); P4427 (Potvrda o smrti Zijada Huskanovića) (pod pečatom); P4428 (Potvrda o smrti Fehreta Jaskića) (pod pečatom); P4429 (Potvrda o smrti Hasana Kararića) (pod pečatom); P4430 (Potvrda o smrti Fahrudina Mujkanovića) (pod pečatom); P4431 (Potvrda o smrti Sejada Avdića) (pod pečatom); P4432 (Potvrda o smrti Zijada Tadžića) (pod pečatom); P4433 (Potvrda o smrti Suada Zulića) (pod pečatom); P4434 (Potvrda o smrti Mesuda Zulića) (pod pečatom); P4435 (Potvrda o smrti Sejada Kadirića) (pod pečatom); P4438 (Potvrda o smrti Midheta Hodžića) (pod pečatom); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 91–93 (gdje Mašović navodi imena 55 identifikovanih osoba koje su nestale na Koričanskim stijenama 21. avgusta 1992. i čija su tijela kasnije ekshumirana na Koričanskim stijenama); P4640 (Izvještaji o analizi DNK osoba ekshumiranih na Koričanskim stijenama 3. oktobra 2003.); P5911 (Izvještaji o analizi DNK osoba ekshumiranih na Koričanskim stijenama od 21. jula do 26. avgusta 2006.); P5912 (Izvještaji o analizi DNK osoba ekshumiranih na Koričanskim stijenama od 15. do 21. maja 2003.). Svjedok KDZ611 naveo je Jasima Fazlića, svog brata, osam komšija koji su se prezivali Garibović, Kadira Kararića i Elvira Kararića kao osobe koje su bile sa njim u konvoju i koje su ubijene na Koričanskim stijenama). Svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 5830 (pod pečatom); svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12511 (pod pečatom); P699 (Izjava svjedoka KDZ611 od 27. februara 1999.), *e-court* str. 14–15, 19 (pod pečatom). V. takođe P4851 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Povjerljivi dodatak B, str. 16–19 (pod pečatom); P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 63, 68–69, 72–73, 76–78, 84, 86, 95–96, 113–116, 123–124, 142, 148, 169, 176, 181–184, 201, 204–206, 210–213 (pod pečatom).

6370 Svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6876–6877 (gdje je svjedok izjavio da je gledao kako konvoji autobusa i kamiona sa ženama i djecom odlaze iz logora i da je povremeno pokušavao da se i on ukrca, ali nije u tome uspio).

6371 P5461 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. avgust 1992.); P5460 (Naređenje 1. krajiškog korpusa, 3. avgust 1992.). V. takođe par. 1404, 1784.

"prihvatni centar".[6372] Dana 18. avgusta 1992., predstavnicima MKCK-a je na sedmicu dana bio uskraćen pristup Trnopolju.[6373] Tokom te sedmice, uprava je pripremila logor za kasnije posjete novinara i predstavnika MKCK-a tako što je organizovala više konvoja, uključujući i konvoj za Vlašić 21. avgusta 1992., da bi prebacila bosanske Muslimane i bosanske Hrvate iz Trnopolja i ispraznila logor.[6374] Konvoje koji su prebacivali zatočenike iz Trnopolja organizovali su i obezbjeđivali Krizni štab Prijedor, SJB Prijedor, SJB Banjaluka i VRS.[6375] MKCK-u je ponovo odobren ulazak u Trnopolje 26. avgusta 1992. i predstavnici MKCK-a počeli su prvi put da registruju zatočenike.[6376]

1851. Logor Trnopolje zvanično je zatvoren krajem septembra 1992., ali su neki zatočenici ostali u njemu duže kako bi se mogli registrovati i zatim otići.[6377] MKCK je organizovao veliki konvoj iz Trnopolja 1. oktobra 1992.; tom prilikom, 1.560 ljudi je prebačeno iz Trnopolja u prihvatni centar u Karlovcu.[6378] Svi zatočenici koji su prebačeni u ovom konvoju morali su potpisati dokumente kojima se odriču prava na svoju imovinu u Prijedoru u korist Srba.[6379] Tek pošto bi potpisali te

---

6372 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7793; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6879.

6373 P807 (Obraćanje predsjednika MKCK-a na Londonskoj konferenciji, 26. avgust 1992.), str. 3.

6374 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7789–7791; Idriz Merdžanić, T. 21395–21398 (16. novembar 2011.); P3901 (Fotografija zatočenika u Trnopolju); P3902 (Fotografija zatočenika koji čekaju da se ukrcaju u kamion u Trnopolju); svjedokinja KDZ014, P674 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5748–5750; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12517–12518 (pod pečatom); Dušan Janković, T. 47301 (18. februar 2014.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1296.

6375 P5503 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 18. juli 1992.); svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6881–6882 (gdje je svjedok izjavio da je, kada bi neki od konvoja odlazio iz logora, interventni vod poznat kao "šarenci" uvijek dolazio u Trnopolje kako bi obezbjeđivao konvoje dok se ljudi ukrcavaju u autobuse i kamione. On je opisao da su pripadnici te jedinice nosili borbene policijske uniforme plavog i žutog maskirnog dezena na kojima je ćirilicom pisala riječ "milicija"); **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1296.

6376 P807 (Obraćanje predsjednika MKCK-a na Londonskoj konferenciji, 26. avgust 1992.), str. 3; svjedok KDZ038, P676 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6882–6883; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7799. V. D4253 (Video-snimak razgovora u Omarskoj, s transkriptom), str. 9. V. takođe P6585 (Saopštenje novinske agencije SRNA, 22. avgust 1992.) (u kome se izvještava da je u toku dana nadležnost nad Trnopoljem predata Crvenom krstu, na osnovu odluke predsjednika RS-a).

6377 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7791, 7800; D3110 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 2. oktobar 1992.); P6504 (Izvještaj Crvenog krsta Prijedor, 30. septembar 1992.), str. 9–10; P2948 (Izvještaj humanitarne organizacije, 8. oktobar 1992.) (pod pečatom), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1224.

6378 D3110 (Saopštenje za štampu MKCK-a, 2. oktobar 1992.); Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7791, 7800, 7834–7835; P684 (Izjava svjedoka KDZ054 od 14. marta 2000.), *e-court* str. 9; P6504 (Izvještaj Crvenog krsta Prijedor, 30. septembar 1992.), str. 9–10. V. P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 13.

6379 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7800, 7834–7835; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7106, 7133–7134.

dokumente bilo bi im dozvoljeno da odu.[6380] Prema podacima Crvenog krsta Prijedor, do kraja septembra 1992. u Trnopolju je "našlo [...] smještaj" preko 23.000 ljudi.[6381]

1852. Neki zatočenici ostali su u Trnopolju do kraja 1992.[6382] Dana 2. decembra 1992., Kirudja je koordinirao odlazak konvoja kojim je 600 do 800 ljudi prebačeno iz Trnopolja u Dvor u Hrvatskoj.[6383]

(e) Zatočenički objekt 20.5 iz Priloga C Optužnici

1853. U Optužnici se navodi da je Dom Miska Glava korišten kao zatočenički objekt u opštini Prijedor u periodu od 21. do 25. jula 1992.

(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1854. Smješten u selu Miska Glava, Dom Miska Glava korišten je kao zatočenički objekt u Prijedoru u periodu od otprilike 21. do 25. jula 1992.[6384] Dom Miska Glava bio je nekadašnji dom kulture koji je pretvoren u komandno mjesto, a u njemu su bili raspoređeni i obezbjeđivali su ga pripadnici TO-a Miska Glava.[6385]

1855. Oko 21. jula 1992., srpski vojnici zarobili su grupu od približno 114 muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, i prebacili ih autobusima u Dom Miska Glava.[6386] Ta grupa bila je dio kolone od 200 do 300 muškaraca i dječaka koji su išli pješice u pravcu Bihaća.[6387] Srpski vojnici

---

6380 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7800, 7834–7835; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7106.

6381 P6504 (Izvještaj Crvenog krsta Prijedor, 30. septembar 1992.), str. 9.

6382 P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.), str. 5 (gdje se kaže da je logor Trnopolje ostao u funkciji do novembra 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1224. Na sastanku s predstavnicima međunarodne zajednice održanom 3. oktobra 1992., Okunu i drugim predstavnicima MKBJ-a je skrenuta pažnja da je više od 1.000 ljudi "dobrovoljno" ušlo u Trnopolje pošto je logor nekoliko dana ranije "ispražnjen" odlaskom velikog konvoja 1. oktobra. P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 20.

6383 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 74, fusnota 187; P3833 (Memorandum UNPROFOR-a, 8. decembar 1992.).

6384 P598 (Mapa područja Prijedora); Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5215, 5217–5218, 5226; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12693–12695, 12698; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1102.

6385 P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5219–5220. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1257, 1258. Kancelarija sekretara mjesne zajednice nalazila se u Domu Miska Glava i tamo su održavani sastanci mjesne zajednice. Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5215, 5217, 5219.

6386 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5213–5215, 5223; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12691, 12693. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1259.

6387 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5211–5212 (gdje je svjedok izjavio da su u koloni bili odrasli muškarci i dječaci njegovih godina (17 godina starosti)); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12690, 12723.

napali su kolonu u šumi Kalejevo i ona se raštrkala.[6388] Jedna grupa ljudi iz kolone, u kojoj su bili i Nermin Karagić i Elvedin Nasić, pobjegla je u šumu blizu Miske Glave, gdje ih je opkolilo dvadesetak vojnika u sivomaslinastim uniformama JNA i plavim uniformama rezervne policije.[6389] Ljudi iz grupe morali su se postrojiti u četiri vrste, a zatim su ih pretresli i naredili im da bace sve svoje stvari na jednu gomilu na zemlji.[6390] Potom su ih sproveli do puta, gdje je jedan kombi došao da ih u grupama preveze u Dom Miska Glava.[6391] Trojica ljudi pokušala su pobjeći na putu do kombija i jedan je pogođen metkom iz vatrenog oružja.[6392]

1856. Kada su stigli u Dom Miska Glava, zatočenike su zaključali u prostoriju koja je služila kao kafić.[6393] Jedan oficir je popisao njihova imena.[6394]

(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1857. Zatočenici su držani u kafiću Doma Miska Glava tri do pet dana.[6395] Prostorija je bila mala i toliko pretrpana da su zatočenici morali da sjede u zgrčenom položaju, s koljenima uz grudi i obgrlivši noge rukama.[6396] Vrućina je bila nepodnošljiva.[6397] Dok su bili u Domu Miska Glava, zatočenici su dobili malo ili nimalo hrane, a da bi dobili vodu za piće morali su je "zaslužiti" pjevanjem pjesama o velikoj Srbiji.[6398]

6388 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5213; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12690; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3.

6389 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12690–12691; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5213–5214, 5219–5220; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3.

6390 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5214; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12691; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3.

6391 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5214–5215; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12691.

6392 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5215 (gdje je svjedok izjavio i to da je kasnije čuo da su druga dvojica ubijena u Sanskom Mostu); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12691, 12700; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

6393 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12693; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5215, 5218; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3.

6394 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5218; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12693; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1259.

6395 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5218; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12694; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3.

6396 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5220, 5225; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3.

6397 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5220.

6398 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5219–5220 (gdje je svjedok izjavio da su svi zatočenici dobili jedan kruh i kesu slatkiša da podijele među sobom); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz

1858. Zatočenici su redovno pozivani iz kafića u jednu manju prostoriju gdje su ih ispitivali, a vojnici su ih tukli pesnicama i kundacima.[6399] Od toga su neki dobili potres mozga, krvarili su i bili modri od udaraca.[6400] Karagić je čuo jaukanje svog oca dok su ga tukli, a kada se njegov otac vratio, bio je sav u modricama.[6401] Karagić je takođe vidio da su čovjeka koji se zvao Islam Hopovac tukli dok nije bio "crn na svakom dijelu tijela".[6402] Zatočenike su takođe tukli kada su izlazili da bi išli u WC.[6403]

1859. U jednom trenutku, neki čovjek čijeg su sina navodno ubili Muslimani u Rizvanovićima ušao je u prostoriju i prozvao deset momaka iz Rizvanovića, uključujući Ismeta Hamulića, i rekao da će to "isto on uraditi" njima; te ljude niko više nije vidio.[6404] Osim toga, vojnici su iz prostorije izveli najmanje još tri čovjeka koja se nisu vratila.[6405]

1860. Oko 25. jula 1992., preostali zatočenici ukrcani su u dva autobusa i prebačeni na fudbalski stadion u Ljubiji.[6406]

(iii) Zaključak

1861. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u Domu Miska Glava zatočile bosanske Muslimane, uključujući i maloljetnike, u periodu od oko 21. do 25. jula 1992. Vijeće takođe konstatuje da su zatočenici držani u lošim uslovima, koje su karakterisali nedostatak

---

predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12709–12710 (gdje je svjedok izjavio da nije dobio ništa za jelo dok je bio zatočen u Domu Miska Glava).

6399 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12694; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5220–5221; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1258, 1259, 1260.

6400 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5220–5221, 5223. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1260.

6401 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5220–5221.

6402 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5223.

6403 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12693.

6404 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5221–5225 (gdje je svjedok takođe izjavio da se ne može sjetiti da li je taj čovjek bio u uniformi ili u civilnom odijelu); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12695, 12723–12724; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga B Optužnici a u vezi s ovim zatočeničkim objektom. V. fusnota 13.

6405 P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12723–12724 (gdje je svjedok izjavio da su tu trojicu iz prostorije odveli vojnici iz Banjaluke i da ih više niko nije vidio); Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5221–5225 (gdje je svjedok izjavio da su iz prostorije izvedeni jedan čovjek iz Cazina i jedan čovjek iz Višegrada i da je on čuo kako tu dvojicu vani ubijaju, te da je vidio jednog vojnika u sivomaslinastoj uniformi kako izvodi još trojicu zatočenika iz kafića, jednog po jednog; taj vojnik se svaki put sam vraćao u kafić, a na njegovoj rukavici i njegovom nožu bilo je krvi). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu Priloga B Optužnici a u vezi s ovim zatočeničkim objektom. V. fusnota 13.

6406 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5225–5226; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3; Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12695. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1261; zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici.

prostora i nedovoljno hrane, te da su bili podvrgavani teškom premlaćivanju od strane srpskih snaga.

(f) Zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici i incident 10.8 iz Priloga A Optužnici

1862. U Optužnici se navodi da je fudbalski stadion u Ljubiji korišten kao zatočenički objekt u opštini Prijedor 25. jula 1992. ili približno tog datuma.[6407] Tužilaštvo navodi da je jedan broj muškaraca ubijen na fudbalskom stadionu u Ljubiji i njegovoj okolini 25. jula 1992. ili približno tog datuma.[6408]

(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom

1863. Dana 25. jula 1992. ili približno tog datuma, u popodnevnim satima, civili bosanski Muslimani koji su bili zatočeni u Domu Miska Glava prebačeni su autobusima na fudbalski stadion u Ljubiji.[6409] Fudbalski stadion u Ljubiji nalazio se na ulazu u Gornju Ljubiju.[6410] Na putu ka stadionu, jedan od autobusa zaustavio se na ulazu u rudnik željezne rude blizu Gornje Ljubije.[6411] U autobus su ušli policajac po imenu Simo, vojnici u maskirnim kombinezonima tamnoplave i crne boje i pripadnici "interventnog voda specijalnih snaga" i počeli da tuku i udaraju nogama zatočenike.[6412] Autobus je zatim nastavio vožnju do stadiona, gdje su zatočenicima naredili da izađu.[6413]

6407 U svom Završnom podnesku, tužilaštvo napominje da se u Optužnici potkrala greška u kucanju u vezi sa zatočeničkim objektom 20.6 iz Priloga C Optužnici, jer je tužilaštvo propustilo da navede da se radi o 1992. godini. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 43, fusnota 642.

6408 Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u Prilogu A Optužnici. Međutim, to ubijanje direktno je povezano sa fudbalskim stadionom u Ljubiji koji je u Optužnici naveden kao zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici.

6409 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12695–12696; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5226–5227. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1102, 1261.

6410 P569 (Mapa opštine Prijedor); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12696–12697; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5227; P563 (Mapa Ljubija-Briševo) (na kojoj je Karagić identifikovao stadion kao fotografiju broj 2). V. takođe Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5634; P3688 (Izvod iz video-snimka Prijedora snimljenog iz vazduha).

6411 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12695–12697 (gdje je svjedok izjavio da je taj rudnik bio "Rudnik željezne rude Ljubija", što je lokacija koja se razlikuje od rudnika Kipe); P569 (Mapa opštine Prijedor).

6412 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12695–12696; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 3; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 9.

6413 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12696.

1864. Po dolasku na stadion, djeca su odvojena od ostalih zatočenika i držana su u zgradi koja je služila kao svlačionica za igrače.[6414]

1865. Fudbalski stadion u Ljubiji obezbjeđivali su policajci bosanski Srbi, pripadnici vojske i pripadnici interventnog voda koji su bili u pratnji autobusa.[6415] Na stadionu je bio i jedan stražar u civilnom odijelu, zvani "vojvoda".[6416]

(ii) Postupanje prema zatočenicima

1866. Dok su izlazili iz autobusa, zatočenike su metalnim šipkama, kundacima, bejzbol palicama i drugim predmetima tukli civili koji su se okupili na stadionu, kao i vojnici i pripadnici interventnog voda i policije.[6417]

1867. Nekim zatočenicima naređeno je da se nagnu i oslone o zid od cigala koji okružuje stadion, a zatim su ih udarali nogama sve dok zidom nije potekao potok krvi.[6418] Karagića su udarili nogom u lice i straga; tom prilikom mu je slomljen nos i udario je glavom o zid.[6419] Zatočenici su morali podignuti ruke tako da su im šake na vrhu zida; zatim je vozač autobusa hodao po zidu, gazeći im prste.[6420] Dok su ih tukli, zatočenici su morali pjevati pjesme o velikoj Srbiji.[6421] Vojnici su tukli zatočenike nekoliko sati, sve dok neki od njih nisu izdahnuli.[6422]

6414 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5228, 5234, 5236 (gdje je svjedok izjavio da je kasnije od same te djece čuo da su djeca odvojena, a da on sam, iako je imao samo 17 godina, nije bio poslat u svlačionicu; osim toga, jednom zatočeniku Srbinu kasnije je dozvoljeno da ode u svlačionicu i on je preživio); P563 (Mapa Ljubija-Briševo) (na kojoj je Karagić, na fotografiji broj dva, identifikovao bijelu dvospratnicu koja je služila kao svlačionica).

6415 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12698–12700, 12702 (gdje je svjedok izjavio da je prepoznao lokalnog rezervnog policajca zvanog Stiven i vojnika Predraga Vasiljevića); P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5231 (gdje je svjedok izjavio da je tu bio neki "major" u sivomaslinastoj uniformi i jedan vojni policajac u maskirnoj uniformi s bijelim uprtačem). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1078, 1262.

6416 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5231.

6417 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12698–12699 (gdje je svjedok izjavio da su se na ulazu u stadion okupili civili koji su pomogli da se zatočenici pretuku kada su stigli); P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5228, 5230 (gdje je svjedok izjavio da je zatočenicima koji su bili u njegovom autobusu naređeno da trčeći ulaze na stadion, pri čemu ih je vozač autobusa udarao dok su prolazili pored njega). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1263.

6418 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5228, 5230–5231, 5233.

6419 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5233, 5235.

6420 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5235, 5241–5242.

6421 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5235, 5241.

6422 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5236.

1868. Iz grupe zatočenika koji su stajali pored zida izdvojena je jedna grupa muškaraca koje su zatim sproveli do žičane ograde koja okružuje stadion da bi ih ubili.[6423] Karagić je vidio kako je najmanje jedan zatočenik pogođen iz vatrenog oružja.[6424] Nadalje, Irfan Nasić, Nasićev rođak, izdvojen je i poslat kod ograde, gdje je Stiven izbliza pucao u njega iz pištolja.[6425] Nasić je vidio kako stražar s nadimkom Duća puca u Muharema Petrovca, od čega mu se glava prepolovila.[6426] Nasić je također vidio kako su u još jednog, trećeg čovjeka pucali i ubili ga.[6427] Nasića je zatim jedan vojnik tukao po glavi metalnom palicom i on je izgubio svijest. Kada je došao k sebi, naredili su mu da prenese tijela trojice ubijenih.[6428]

1869. Preživjeli zatočenici su zatim postrojeni u kolone s rukama na potiljku i prisiljeni da se ukrcaju u autobus, pri čemu su ih vojnici i dalje tukli bejzbol palicama.[6429] Nekim zatočenicima naređeno je da utovare leševe u autobus.[6430] Karagić je pomislio da je jedno od tijela koje su ga natjerali da nosi možda tijelo njegovog oca, ali nije bio siguran jer je tijelu nedostajala polovica lobanje.[6431] Dok je nosio leševe, Karagić je vidio gomilu od 15 do 20 tijela koja su već bila u stražnjem dijelu autobusa.[6432] Pošto su utovarili leševe u autobus, zatočenici su morali sjediti u autobusu pognutih glava, dok su vojnici vikali na njih, vrijeđajući ih na nacionalnoj osnovi.[6433] Zatočenici su zatim prebačeni u rudnik Kipe.[6434]

6423 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5227, 5233–5234 (gdje je svjedok izjavio da je vidio kako dvojicu ili trojicu ljudi, među kojima su bili Ismet Avdić i Ferid Kadirić ili Kadić, vode do ograde; Karagić nije mogao reći koliko je ljudi izdvojeno i odvedeno do ograde, ali je procijenio da je ograda bila "izrazito […] popunjena"); P563 (Mapa Ljubija-Briševo). V. također Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12699; svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3930–3931 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**; činjenica o kojoj je presuđeno 1079.

6424 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5233–5235 (gdje je svjedok izjavio da je zatočenicima naređeno da okrenu glave prema zidu, ali Karagić je pogledao na tu stranu i vidio kako jedan pripadnik vojne policije u šarenoj uniformi i s bijelim uprtačem ispaljuje tri metka u nekog čovjeka kod ograde). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1079.

6425 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12695, 12698–12699 (gdje je svjedok izjavio da je Stiven pitao da li je iko naoružan i da je neko je rekao da Irfan Nasić ima "zolju", ali da Irfan Nasić nije imao nikakvo oružje); P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1078.

6426 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12699–12700; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1078.

6427 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12700; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4.

6428 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12701; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4.

6429 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12701–12702.

6430 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5237. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1080.

6431 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5238–5239 (gdje je svjedok izjavio da je prepoznao svjetloplavi džemper svog oca na trupu i da je tijelo bilo iste građe kao tijelo njegovog oca).

6432 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5237.

6433 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5239.

6434 P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5244. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1082.

1870. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je najmanje 15 zatočenika ubijeno na fudbalskom stadionu u Ljubiji.[6435] Vijeću su također predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti tri identifikovane osobe koje su bile zatočene na fudbalskom stadionu u Ljubiji 25. jula 1992. ili približno tog datuma.[6436] Nadalje, procjenjujući ukupan broj zatočenika koji su ubijeni na stadionu, Vijeće je uzelo u obzir svjedočenje svjedoka da je u autobus bilo utovareno 15 do 20 tijela prije nego što su zatočenici odvedeni sa stadiona.

(iii) Zaključak

1871. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage 25. jula 1992. ili približno tog datuma prebacile bosanske Muslimane, uključujući i maloljetnike, na fudbalski stadion u Ljubiji i držale ih tamo zatočene nekoliko sati, kao i da su zatočenici dok su tamo držani bili podvrgnuti teškom premlaćivanju od strane srpskih snaga. Vijeće također konstatuje da su 25. jula 1992. ili približno tog datuma srpske snage na fudbalskom stadionu u Ljubiji ubile najmanje 15 zatočenika.

(iv) Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici

1872. U Optužnici se navodi da je više muškaraca ubijeno u rudniku željezne rude Kipe u Ljubiji 25. jula 1992. ili približno tog datuma.[6437]

1873. Dana 25. jula 1992. ili približno tog datuma, najmanje 50 zatočenika s fudbalskog stadiona u Ljubiji ukrcano je u autobus koji je obezbijedilo lokalno transportno preduzeće i koji je čuvao veći broj naoružanih vojnika.[6438] Njih su odveli u rudnik željezne rude koji se nalazi jugozapadno od Ljubije i koji zovu Kipe (dalje u tekstu: rudnik Kipe).[6439]

6435 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1081.

6436 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 34–35 (gdje se potvrđuje da su tijela Ismeta Avdića i Muharema Petrovca 2000. ekshumirana iz masovne grobnice u Redaku); Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5247–5249 (gdje je svjedok izjavio da je godinu i po dana kasnije identifikovao očevo tijelo tokom ekshumacije u Redaku i da je analiza DNK kasnije potvrdila da je to zaista njegov otac). V. također P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 26–29 (pod pečatom); Nicolas Sébire, P694 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7356.

6437 Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u Prilogu A Optužnici. Međutim, to ubijanje direktno je povezano s fudbalskim stadionom u Ljubiji koji je u Optužnici naveden kao zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici.

6438 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12701–12702; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5241, 5245 (gdje je svjedok izjavio da se radilo o autobusu lokalnog preduzeća "Autotransport" ili "Autoservis" sa oko 50 sjedišta i da su sva sjedišta i prolaz bili popunjeni); P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4 (gdje je svjedok izjavio da je oko 90 zatočenika ukrcano u "dvodijelni autobus"). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1082.

6439 P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5242–5245; P563 (Mapa Ljubija-Briševo); Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12697. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1082; P569 (Mapa opštine Prijedor); Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5592–5594

1874. Autobus se zaustavio kod rudnika Kipe između 20:00 i 22:00 sati i vojnici su pozivali zatočenike da izađu iz autobusa u grupama po tri i pucali u njih.[6440] Njihove leševe su bacali u jamu u zemlji.[6441] Dok su Nasić i još dvojica ljudi izlazili iz autobusa, četiri druga zatočenika izbila su staklo i pokušala pobjeći, što je stražarima odvuklo pažnju.[6442] U pometnji koja je nastala, na Nasića i drugu dvojicu zatočenika nije pucano, a Nasić se sakrio u jamu među leševe i pravio se da je mrtav.[6443] Dok se sve to dešavalo, Karagić je iskočio kroz razbijeni prozor autobusa.[6444] Uspio je pobjeći a da ga ne pogode jer je vojnik koji je čuvao autobus mijenjao okvir s municijom.[6445] Dok je bježao, Karagić je prepoznao još dvojicu zatočenika iz autobusa koji su također uspjeli pobjeći.[6446]

1875. Nakon te pometnje, jedan od vojnika je rekao da su neki od ljudi još uvijek živi, pa su taj prostor osvijetlili baterijskim lampama da bi se uvjerili da su svi mrtvi.[6447] Ako bi primijetili da je neko preživio ili začuli nečije jauke, vojnici bi ponovo na njih pucali psujući im "majku muslimansku".[6448] Nasić je još uvijek ležao u jami, ali ga nijedan metak nije pogodio.[6449] Kada su bili sigurni da su svi pobijeni, vojnici su otišli.[6450] Nasić se nekoliko dana kasnije vratio na lice mjesta i vidio da je jama zatrpana, ali vidio je i krv i dijelove odjeće i obuće koji su virili.[6451]

(gdje svjedok pokazuje lokaciju rudnika na video-snimku); P3689 (Video-snimak uništenih zgrada i spomenika u Prijedoru).

6440 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12702–12703; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5243–5246. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1083.

6441 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12703, 12705–12706; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4–5. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1085.

6442 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12703 (gdje je svjedok također izjavio da su od četvorice ljudi koji su uspjeli da pobjegnu iz rudnika Kipe, "trenutno samo dvojica živi"); P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4; Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5246.

6443 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12703; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4–5.

6444 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5246.

6445 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5246. V. također Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5614.

6446 Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5246–5247 (gdje je svjedok izjavio i to da je kasnije čuo da su i drugi zatočenici uspjeli da pobjegnu).

6447 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12703–12706 (gdje je svjedok izjavio da su vojnici također koristili farove automobila da osvijetle to područje); P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 5.

6448 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12705–12706.

6449 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12705–12706; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 5.

6450 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12706; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 5.

6451 Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12710; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 5–6. Ivo Atlija je izjavio da je "neposredno nakon napada na Briševo" naišao na hrpu tijela, kojih je možda bilo i 200, kod rudnika Kipe. On je znao za ubijanje koje se tamo

1876. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su svi zatočenici koji su bili u tom autobusu, s izuzetkom Nasića i Karagića, ubijeni.[6452] Vijeću su također predočeni sudskomedicinski dokazi koji idu u prilog navodima o smrti određenog broja identifikovanih osoba koje su pogubljene u rudniku Kipe 25. jula 1992. ili približno tog datuma.[6453]

1877. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su 25. jula 1992. ili približno tog datuma srpske snage u rudniku Kipe ubile oko 50 nesrba.

(g) Zatočenički objekt 20.7 iz Priloga C Optužnici

1878. U Optužnici se navodi da je kasarna u Prijedoru korištena kao zatočenički objekt u opštini Prijedor barem od maja do juna 1992.

(i) Dolazak zatočenika

1879. Kasarna u Prijedoru, poznata i kao kasarna Žarko Zgonjanin, nalazi se na Urijama i korištena je kao tranzitni zatočenički objekt u Prijedoru u junu 1992.[6454] Kasarna u Prijedoru bila je

---

desilo jer je sreo Karagića nakon njegovog bjekstva. Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5611–5614. V. također P3684 (Fotografija masovne grobnice u Redaku).

6452 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1084. Međutim, Vijeće ima u vidu dokaze koji su mu predočeni u ovom predmetu na osnovu kojih je utvrđeno da je u ovom incidentu, osim Nasića i Karagića, bilo još preživjelih. V. par. 1874.

6453 P646 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 28–29 (gdje se potvrđuje da su 2000. ekshumirana tijela 64 osobe na lokaciji rudnika Kipe te da je 21 osoba identifikovana; za 63 od tih 64 tijela, vještaci sudske medicine utvrdili su da je uzrok smrti strijelna rana) (pod pečatom); Nicolas Sébire, P694 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7355–7358; P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 34–36; P4415 (Potvrda o smrti Sabahudina Kadirića). V. također Elvedin Nasić, P696 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12706–12707; P697 (Izjava svjedoka Elvedina Nasića od 15. januara 1995.), *e-court* str. 4–5 (gdje je svjedok izjavio da su sljedeći ljudi bili zatočeni sa njim i da su ubijeni te noći: Reuf Fikić; Abdulah (Dule) Muhić; Rašid Medić; Suad Mulalić, Islam Hopovac; Besim Hegić; i drugi ljudi koji su se prezivali Muhić, Hamulić, Jamastagić, Kadirić i Kekić); Nermin Karagić, P651 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5247 (gdje je svjedok izjavio i to da je godinu i po dana nakon pogubljenja u rudniku Kipe identifikovao tijelo Islama Hopovca ekshumirano iz grobnice u Redaku).

6454 P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 2–4; P3532 (Mapa Prijedora s fotografijama); P3533 (Fotografija kasarne u Prijedoru); P3534 (Fotografija kasarne u Prijedoru); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2633, 2648 (pod pečatom); P608 (Mapa grada Prijedora); svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1840 (pod pečatom). V. također činjenice o kojima je presuđeno 1102, 1264. Svjedoci odbrane izjavili su da u kasarni u Prijedoru nije bio formiran "zatvor" i da tamo nisu bili zatočeni civili. D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 27 (gdje je svjedok dalje izjavio da je kasarna u Prijedoru korištena samo da bi se u njoj držali osumnjičeni); Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 12946 (gdje je svjedok izjavio da u kasarni u Prijedoru nije vidio zatočene civile prilikom povremenih odlazaka u kasarnu). Međutim, Vijeće ne smatra ovo svjedočenje pouzdanim s obzirom na suprotne dokaze koji su mu predočeni, koji sugerišu da su civili nesrbi dovođeni u kasarnu u Prijedoru i pritvarani na kratko vrijeme prije nego što bi bili prebačeni u druge zatočeničke objekte. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je također imalo u vidu da Radetić u nekoliko navrata nije bio iskren prema Vijeću.

jedna od lokacija u Prijedoru koje su vojna i civilna policija koristile za istragu i ispitivanja osumnjičenih.[6455]

1880. Početkom juna 1992., svjedok KDZ026 je uhapšen i na nekoliko sati zatočen u kasarni u Prijedoru; dok je bio tamo, prepoznao je još jednog čovjeka koji je takođe bio tamo zatočen.[6456]

1881. Oko 9. juna 1992., vojnici u maskirnim uniformama zarobili su svjedoka KDZ392 i njegove majku i oca u Bešićima.[6457] Oni su pokušavali da dođu do Save kako bi prešli u Hrvatsku.[6458] U to vrijeme, otac svjedoka KDZ392 imao je kod sebe pištolj, ali svjedok KDZ392 i njegova majka nisu bili naoružani.[6459] Nakon zarobljavanja, svjedok KDZ392 i njegovi roditelji odvedeni su u kasarnu u Prijedoru.[6460] Vojnici su usput zarobili još dva muškaraca, oca i sina koji su se zvali Suad i Fehid Trnjanin.[6461] Svjedok KDZ392 je usput takođe primijetio tragove paljevine u svim selima duž glavnog puta Prijedor – Banjaluka u kojima su živjeli bosanski Muslimani, dok sela na prilazu Omarskoj i na izlazu iz Prijedora, u kojima su živjeli Srbi, nisu bila spaljena.[6462]

(ii) Postupanje prema zatočenicima

1882. Dok su držani u kasarni u Prijedoru, zatočenike su ispitivali i zlostavljali vojnici, te vojna i civilna policija.[6463]

1883. Kada su svjedok KDZ392 i njegovi roditelji stigli u kasarnu, udarali su ih i natjerali da kleče na jednom polju ispred kasarne s rukama na potiljku.[6464] Svjedoka KDZ392 su odveli u zgradu, a njegovi majka i otac ostali su na polju.[6465] Čuo je vojnike kako napolju viču i vrijeđaju ljude na nacionalnoj osnovi, a kada je njegov otac ušao u zgradu, bio je obliven krvlju a na jednoj strani nosa je imao posjekotinu.[6466] Svjedok KDZ392 i njegovi roditelji su zatim odvedeni u zgradu

6455 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21108–21109 (pod pečatom).
6456 Svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1840 (pod pečatom).
6457 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2628–2629, 2632, 2648 (pod pečatom); P607 (Mapa Prijedora).
6458 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2622, 2642 (pod pečatom).
6459 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2627, 2630–2631 (pod pečatom).
6460 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2629–2630, 2632 (pod pečatom).
6461 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2629–2630 (pod pečatom).
6462 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2646–2647 (pod pečatom).
6463 Svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21108–21109 (pod pečatom); svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2633–2635 (pod pečatom).
6464 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2633–2634 (pod pečatom).
6465 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2634 (pod pečatom).
6466 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2634–2635, 2638–2639, 2645 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**.

zatvora u kasarni.[6467] Iako su bili povrijeđeni i iznureni, nije im pružena nikakva medicinska pomoć.[6468]

1884. Zatočenici su u kasarni u Prijedoru držani kratko vrijeme, prije nego što bi ih prebacili u Keraterm ili Omarsku.[6469]

(iii) Zaključak

1885. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u junu 1992. držale u zatočenju civile nesrbe u kasarni u Prijedoru. Vijeće takođe konstatuje da su zatočenici u kasarni u Prijedoru bili podvrgavani premlaćivanju i da im je bila uskraćena medicinska pomoć.

(6) Incident 17 iz Priloga D Optužnici

1886. U Optužnici se navodi da je 18 džamija i dvije katoličke crkve uništeno u Prijedoru barem od maja do decembra 1992.[6470]

1887. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su srpske snage spalile i uništile Čaršijsku džamiju u gradu Prijedoru 30. maja 1992., tokom napada na grad.[6471] Pošto je bila oštećena tako da se nije mogla obnoviti, srpski inženjeri i arhitekte su u julu 1992., postupajući po naređenjima Izvršnog odbora opštine Prijedor, srušili ostatke Čaršijske džamije, kao i okolne kuće, i uklonili ruševine.[6472] Vijeće podsjeća da su srpske snage 30. maja takođe spalile i uništile džamiju u Zagradu, u gradu Prijedoru.[6473]

1888. Vijeće podsjeća da su džamija u Mutniku, kao i druge džamije u Kozarcu, uništene tokom napada srpskih snaga na to područje krajem maja i u junu 1992.[6474] Vijeće nadalje podsjeća da su srpske snage spalile džamiju u Kamičanima između 24. i 26. maja 1992.[6475]

6467 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2638 (pod pečatom).

6468 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2625–2627, 2638 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**.

6469 Svjedok KDZ392, P707 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kvočke*), T. 2645, 2647–2648 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**.

6470 U Prilogu D.17 Optužnici navedeni su slijedeći sakralni objekti: (1) džamija u Kozaruši, (2) džamija Stari grad, (3) džamija u Čarakovu, (4) stara džamija u Hambarinama, (5) Čaršijska džamija u Prijedoru, (6) džamija u Zagradu – Prijedor, (7) džamija u Bišćanima, (8) džamija u Gornjoj Puharskoj, (9) džamija u Donjoj Puharskoj, (10) džamija u Rizvanovićima, (11) džamija u Brezičanima, (12) džamija u Ališićima, (13) džamija u Zecovima, (14) džamija u Čejrecima, (15) džamija u Gomjenici, (16) džamija u Kevljanima, (17) džamija u Kamičanima, (18) džamija u Kozarcu-Mutniku; kao i katolička crkva u Prijedoru i crkva u Briševu. Optužnica, Prilog D.17.

6471 V. par. 1606.

6472 P3484 (Odluka Izvršnog odbora Prijedor, 21. juli 1992.), str. 1–3; Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6692–6694.

6473 V. par. 1606.

6474 V. par. 1639.

1889. Osim toga, Vijeće podsjeća da su srpske snage granatirale džamiju u Hambarinama tokom napada na Hambarine u maju 1992., i ponovo za vrijeme napada na selo u julu 1992.[6476] Vijeće takođe podsjeća da je džamija u Rajkovcu granatirana krajem jula 1992.[6477] Vijeće nadalje podsjeća da je džamija u Bišćanima uništena 20. jula 1992., a da je džamija u Rizvanovićima uništena u ljetnim mjesecima, prije avgusta 1992.[6478] Vijeće takođe podsjeća da su srpski vojnici uništili džamiju u Čarakovu 23. jula 1992.[6479]

1890. Osim toga, 28. avgusta 1992. srpske snage digle su u vazduh i uništile džamiju u Donjoj Puharskoj u Prijedoru; do eksplozije je došlo svega deset minuta nakon eksplozije koja je uništila katoličku crkvu u gradu Prijedoru.[6480]

1891. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenice da je tokom ljetnih mjeseci 1992. džamija u Gornjoj Puharskoj sravnjena sa zemljom,[6481] minaret džamije u Kozaruši teško oštećen,[6482] a nova džamija u Kevljanima potpuno razorena minama.[6483]

1892. SJB Prijedor je izvijestio da do septembra 1993. u Prijedoru nije ostao nijedan sakralni objekt bosanskih Muslimana.[6484]

1893. Kad je o katoličkim crkvama riječ, Vijeće nadalje podsjeća da je 29. jula 1992. uništena katolička crkva u Briševu.[6485] Nadalje, katolička crkva u Prijedoru uništena je 28. avgusta 1992. kada su vojnici, bosanski Srbi, provalili u nju i postavili eksploziv koji je kasnije aktiviran i koji je

---

6475 V. par. 1643.

6476 V. par. 1666, 1681.

6477 V. par. 1681.

6478 V. par. 1706.

6479 V. par. 1684.

6480 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6606–6608; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 81–82; Draško Vujić, T. 46079–46080, 46082–46083 (28. januar 2014.); P3564 (Fotografija uništene džamije u Prijedoru); P3565 (Fotografija uništene džamije u Prijedoru); P6613 (Fotografije uništene džamije u Donjoj Puharskoj, Prijedor); D4381 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Prijedoru, 29. avgust 1992.). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 231–232; činjenica o kojoj je presuđeno 1284.

6481 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1292. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 229–230.

6482 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1291. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 211–212 (gdje se kaže da je minaret džamije u Kozaruši srušen eksplozijom sve do temelja).

6483 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1293. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), str. 244–245.

6484 D4010 (Izvještaj SJB-a Prijedor, septembar 1993.), str. 3. V. P586 (Mapa uništenih džamija u Prijedoru).

6485 V. par. 1727.

uništio crkvu.[6486] Srpski inženjeri i arhitekte kasnije su srušili zvonik katoličke crkve i upotrijebili tešku mehanizaciju za raščišćavanje ruševina.[6487]

1894. Prema Riedlmayerovim izvještajima, u Prijedoru je za vrijeme rata oštećeno ili uništeno ukupno 18 džamija i dvije katoličke crkve.[6488] Vijeće napominje da Riedlmayer jednu od džamija, onu u Gomjenici, opisuje kao "lakše oštećenu", te da je to jedina džamija na području Prijedora koja je na kraju rata još uvijek imala krov.[6489] Riedlmayer navodi da je svih ostalih 17 džamija, kao i dvije katoličke crkve, pretrpjelo teška oštećenja ili da su skoro potpuno ili potpuno uništene. Vijeće stoga konstatuje da su 17 džamija i dvije katoličke crkve pretrpjele teška oštećenja ili da su skoro potpuno ili potpuno uništene.

1895. Vijeće je razmotrilo predočene dokaze u kojima se srpske snage identifikuju kao odgovorne za uništavanje džamija u Prijedoru u periodu od maja do decembra 1992.[6490] Vijeće je takođe uzelo u obzir činjenicu da su skoro sve džamije u opštini Prijedor pretrpjele teška oštećenja ili da su potpuno uništene nakon što su srpske snage preuzele vlast u opštini. Pošto je odmjerilo težinu ovih faktora, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su srpske snage odgovorne za napade na džamije i katoličke crkve u Prijedoru i njihovo uništavanje.

1896. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od maja do decembra 1992. teško oštetile, skoro potpuno ili potpuno uništile 17 džamija i dvije katoličke crkve u Prijedoru.

6486 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6606–6607; P3528 (Izjava svjedoka Kerima Mešanovića, bez datuma), str. 81–82; Draško Vujić, T. 46082 (28. januar 2014.); P3563 (Fotografija uništene crkve u Prijedoru); D4381 (Zapisnik o uviđaju Osnovnog suda u Prijedoru, 29. avgust 1992.). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 251–254; činjenica o kojoj je presuđeno 1285.

6487 Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6693–6694, 6756–6757.

6488 Riedlmayer je utvrdio nivo oštećenja svake od džamija i katoličkih crkava koje se poimenično navode u Optužnici: (i) potpuno uništene: džamija Stari grad, Čaršijska džamija, džamija u Zagradu, džamija u Donjoj Puharskoj, džamija u Rizvanovićima, džamija u Brezičanima, džamija u Ališićima i katolička crkva u Prijedoru; (ii) skoro potpuno uništene: džamija u Čarakovu; (iii) teško oštećene: džamija u Kozaruši, džamija u Bišćanima, džamija u Hambarinama, džamija u Gornjoj Puharskoj, džamija u Zecovima, džamija u Čejrecima, džamija u Kevljanima, džamija u Kamičanima, džamija u Kozarcu i katolička crkva u Briševu; (iv) lakše oštećena: džamija u Gomjenici. P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 211, 213, 216, 219, 222, 225, 227, 229, 231, 233, 236–238, 240, 243–244, 246, 248, 251, 255. V. takođe P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 214–215, 217–220, 224, 228, 232, 236–237, 239, 241, 245, 247–249, 251, 256–257.

6489 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 243.

6490 U svom Završnom podnesku, optuženi tvrdi da su neke od kulturnih objekata u Prijedoru uništile snage koje su bile van kontrole legalnih vlasti u Prijedoru. V. Završni podnesak odbrane, par. 1612. Međutim, Vijeće smatra da se optuženi u prilog ovoj tvrdnji poziva samo na svjedočenje Draška Vujića, koji je ispričao da su mu njegovi vojnici rekli da je eksplozija koja je uništila džamiju u Donjoj Puharskoj bila "potpuno iznenađenje". V. D4242 (Izjava svjedoka Draška Vujića od 24. januara 2014.), par. 11. Vijeće ne smatra da je Vujićevo svjedočenje u tom pogledu u suprotnosti s dokazima koji se odnose na postupanje srpskih snaga prilikom uništavanja džamija i katoličkih crkava za vrijeme napada na sela širom opštine Prijedor.

(7) Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine

1897. Poslije napada na gradove i sela u opštini Prijedor u periodu od kraja maja do kraja jula 1992., nesrpsko stanovništvo je protjerano iz opštine.[6491]

1898. Na sastanku održanom 20. maja 1992., Krizni štab ARK-a usvojio je nekoliko zaključaka, uključujući i zaključak da "nema nikakvih razloga za iseljavanje stanovništva ma koje nacionalnosti s područja [ARK-a]".[6492] Međutim, 29. maja 1992., Krizni štab ARK-a je odlučio da se bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima dozvoli da napuste Prijedor i druge opštine u ARK-u u okviru organizovanog preseljavanja nesrba u centralnu Bosnu, a Srba u Krajinu.[6493] Dana 1. juna 1992., Kuprešanin je obavijestio Ured za civilne poslove u Sektoru Sjever da 15.000 izbjeglica, bosanskih Muslimana iz opština u ARK-u, uključujući Prijedor, prelazi granicu prema Dvoru u Hrvatskoj, a da će za njima vjerovatno doći još 15.000 drugih.[6494]

1899. Dana 7. juna 1992., opštinske vlasti u Prijedoru odlučile su, zajedno s još šest drugih opština s istog područja, "da se sa teritorija naše opštine isele Muslimani i Hrvati do nivoa kad svaka od ovih opština može da održava efikasnu i ostvaruje srpsku vlast na svojoj teritoriji".[6495]

1900. Masovno napuštanje Prijedora otpočelo je nakon napada na Hambarine, krajem maja 1992., i uzimalo je sve više maha tokom juna i jula 1992.[6496] Po procjeni SJB-a Prijedor, do sredine 1992. iz Prijedora se iselilo 20.000 građana, uglavnom nesrba.[6497]

1901. Krizni štab Prijedor i civilne vlasti omogućile su preseljavanje nesrpskog stanovništva iz opštine Prijedor korištenjem autobusa, kamiona i drugih vozila, kao i putem pregovora s MKCK-om i Crvenim krstom Prijedor u vezi s kretanjem konvoja.[6498]

6491 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6802 (pod pečatom). V. odjeljci IV.A.1.b.i.D.3: Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru; IV.A.1.b.i.D.4: Napadi na okolna sela.

6492 D1309 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 20. maj 1992.); D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 95.

6493 P3461 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba ARK-a, 29. maj 1992.), str. 1.

6494 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 53.

6495 P2641 (Zaključci sa subregionalnog sastanka opština upućeni Kriznom štabu ARK-a, 7. juni 1992.), str. 2 (gdje se navodi da će, ukoliko rukovodstvo ARK-a ne uspije riješiti ovaj problem, "naših sedam opština [...] sve Muslimane i Hrvate sa teritorija naših opština pod vojnom pratnjom sprovesti u centar Banjaluke").

6496 P3852 (Bezbjednosna procjena za područje opštine Prijedor koju je sačinio CSB Banjaluka, 23. oktobar 1992.), str. 2 (gdje se navodi da su, otkako se u maju 1992. bezbjednosna situacija pogoršala, počela "masovna iseljenja" bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz Prijedora); Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7910–7912 (gdje je svjedok izjavio da je do 5. avgusta 1992. otprilike "40.000 Muslimana" napustilo područje Kozarca). V. incidenti 10.1, 10.2, 10.5 iz Priloga A Optužnici. V. takođe odjeljak IV.A.1.b.i.D.4.a.ii: Posljedice napada. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1295 (gdje se navodi da je 20. jula 1992. 20.000 nesrba protjerano sa područja Hambarina i Ljubije koja su bila pod kontrolom Srba).

6497 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 31.

1902. Vijeće podsjeća da je tokom 1992. više hiljada nesrba prebačeno u zatočeničke objekte u opštini Prijedor i tamo zatočeno.[6499] Kada su zatočenički objekti u Prijedoru zatvoreni, zatočenici koji su tu držani prebačeni su na razna mjesta širom opštine, kao i u logore izvan opštine, a na kraju često u treće zemlje.[6500]

1903. Nesrpski stanovnici Prijedora koji su napustili opštinu tokom sukoba morali su da prepišu svoju imovinu srpskim vlastima u Prijedoru, bilo ARK-u bilo RS-u;[6501] njima su isprva izdavane prave potvrde o imovini da bi se konfiskacija opravdala, ali kasnije takve potvrde nisu više izdavane.[6502] Nasuprot tome, stanovnicima bosanskim Srbima imovina nije konfiskovana.[6503]

1904. Imovinu koju su nesrbi ostavljali za sobom prisvajao je Krizni štab Prijedor kao "opštinsku imovinu" i često je dodjeljivao bosanskim Srbima[6504] i, u nekim slučajevima, bosanskim Hrvatima.[6505] Dana 19. juna 1992., Krizni štab ARK-a donio je odluku da sva "napuštena" imovina bude proglašena državnom imovinom i stavljena na raspolaganje skupštinama opština.[6506]

6498 Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7834–7835; D4247 (Dopis Opštinskog sekretarijata za privredu i društvene djelatnosti Prijedor, bez datuma), str. 1 (gdje se navodi da je Krizni štab Prijedor samo u mjesecu julu 1992. iznajmio 31 autobus od "Autotransporta", transportnog preduzeća iz grada Prijedora, i da su svi ti autobusi prešli ukupno 1.300 kilometara); P6614 (Evidencija preduzeća "Autotransport" Prijedor, juli 1992.), str. 1–3; P3852 (Bezbjednosna procjena za područje opštine Prijedor koju je sačinio CSB Banjaluka, 23. oktobar 1992.), str. 2; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 31.

6499 V. zatočenički objekti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7 iz Priloga C Optužnici.

6500 P2772 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 5. avgust 1992.), str. 1; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 3–4, 6, 11; D1551 (Naređenje CSB-a Banjaluka, 21. avgust 1992.), str. 1; D1864 (Naređenje CSB-a Banjaluka, 19. avgust 1992.), str. 1; D1865 (Depeša SJB-a Prijedor CSB-u Banjaluka, 22. avgust 1992.), str. 1; D4464 (Zapisnik sa sjednice Savjeta za narodnu odbranu Skupštine opštine Prijedor, 29. septembar 1992.), str. 1; P3757 (Službena zabilješka Centra bezbjednosti u Banjaluci, 10. avgust 1992.), str. 1–2 (pod pečatom); P3753 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 22. avgust 1992.), str. 1 (pod pečatom). V. par. 1746, 1785, 1788–1789, 1804, 1848, 1850–1852, 1860, 1884.

6501 P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 56–57 (pod pečatom) (gdje je svjedokinja navela da je ta dokumenta potpisao Budimir); svjedokinja KDZ092, P702 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 4003 (pod pečatom) **[REDIGOVANO]**; Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5655; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7800, 7834–7835; Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7106, 7133–7134; svjedok KDZ611, P698 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 12510 (pod pečatom); Nusret Sivac, P3478 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 6696. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1101. V. takođe par. 1851.

6502 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1101.

6503 Činjenica o kojoj je presuđeno 1101.

6504 D4178 (Odluka Sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, 5. juni 1992.), str. 26 (gdje se kaže da će stanovi koji budu prazni duže od 15 dana biti iskorišteni za smještaj beskućnika, a naročito učesnika u ratu); P3536 (Odluke i naređenja Skupštine opštine i Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 16–17; Boško Mandić, T. 45775 (21. januar 2014.); svjedok KDZ048, P678 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3379–3382; Idriz Merdžanić, P3881 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7800.

6505 Ivo Atlija, P3672 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 5651–5653 (gdje je svjedok izjavio da mu je krajem avgusta 1992. Stakić direktno ponudio napuštenu imovinu u selu bosanskih Muslimana, Bišćanima). V. par. 1737.

6506 P3451 (Odluke Kriznog štaba ARK-a, juni 1992.), str. 13.

1905. Dana 16. avgusta 1992., SJB Prijedor je izdao rješenja o odjavi prebivališta za 13.180 stanovnika, a ti su stanovnici zauzvrat dobili dozvole da napuste opštinu.[6507] Krajem septembra 1992., SJB Prijedor je izvijestio da je zbog "izražene migracije stanovništva, posebno pripadnika muslimanske i hrvatske nacionalnosti", zaprimio i obradio 15.280 zahtjeva za odlazak.[6508] Oni koji su željeli da napuste opštinu morali su prvo kod lokalnih srpskih vlasti odjaviti svoje zvanično prebivalište, što je bio uslov da dobiju dozvolu za izlazak.[6509]

1906. Dana 19. avgusta 1992., predstavnici opštine Prijedor, među kojima su bili i bosanski Muslimani i bosanski Srbi, sastali su se s predstavnicima UNHCR-a i Ureda za civilne poslove UN-a da bi s njima razgovarali, između ostalog, o tome hoće li UN pomoći u evakuaciji više hiljada "kandidata" za evakuaciju, bosanskih Muslimana.[6510] Delegacija iz Prijedora željela je da jedan konvoj prođe kroz Sektor Sjever, a među kandidatima za evakuacije bilo 8.000 bosanskih Muslimana iz Prijedora koji su, prema riječima članova delegacije, bili spremni "dobrovoljno" otići iz opštine.[6511] Predstavnik UNHCR-a odgovorio je da UNHCR neće pomagati u preseljavanju ljudi.[6512] Kirudja nije vjerovao da ti ljudi dobrovoljno žele da odu i smatrao je i da temeljiti spiskovi tih kandidata koje je delegacija pripremila pokazuju "sistematični" proces upotrebljen za uklanjanje ljudi s tog područja.[6513]

1907. Prema srpskim procjenama, opštinu Prijedor je do oktobra 1992. napustilo oko 38.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[6514] Otprilike 3.600 ovih osoba napustilo je to područje uz pomoć MKCK-a i Crvenog krsta Prijedor.[6515]

1908. Do 1993., velika većina nesrpskih gradova i sela u opštini Prijedor bila je pusta i uništena.[6516] U septembru 1993., SJB Prijedor je procijenio da je 80% kuća bosanskih Muslimana u

---

6507 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 31. V. P3691 (Izjava svjedoka Nusrete Sivac od 22. oktobra 2011.), str. 56–57 (pod pečatom); P3693 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, Odsjek Prijedor, 18. avgust 1992.); Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 13142.

6508 P5555 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 29. septembar 1992.), str. 8. V. Jusuf Arifagić, P689 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7133–7134. V. takođe P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 325.

6509 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 6–7, 31.

6510 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 111.

6511 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 112.

6512 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 115.

6513 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 112, 114.

6514 P3852 (Bezbjednosna procjena za područje opštine Prijedor koju je sačinio CSB Banjaluka, 23. oktobar 1992.), str. 2. V. P2948 (Izvještaj humanitarne organizacije, 8. oktobar 1992.) (pod pečatom), str. 2.

6515 P3852 (Bezbjednosna procjena za područje opštine Prijedor koju je sačinio CSB Banjaluka, 23. oktobar 1992.), str. 2; Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 13142. V. P6504 (Izvještaj Crvenog krsta Prijedor, 30. septembar 1992.), str. 9.

Prijedoru uništeno.[6517] Vijeće također podsjeća da je do sredine 1993. većina vjerskih objekata bosanskih Muslimana u Prijedoru bila skoro potpuno ili potpuno uništena.[6518]

1909. U maju 1993., MUP bosanskih Srba procijenio je da se 42.000 bosanskih Muslimana i 2.000 bosanskih Hrvata iselilo iz Prijedora, a da se u Prijedor uselilo 14.000 bosanskih Srba.[6519] Neki od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su se iselili iz Prijedora bili su "deportovani u stočnim vagonima".[6520] Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su nastavili da se iseljavaju iz Prijedora i tokom 1994.[6521]

1910. Slobodan Kuruzović, komandant logora Trnopolje, potvrdio je da je plan srpskih vlasti bio da se broj bosanskih Muslimana u Prijedoru smanji na 10% ili manje i da se taj broj kasnije dodatno smanji na 2% ili manje.[6522]

1911. Optuženi tvrdi da su bosanski Muslimani i, u manjoj mjeri, bosanski Srbi i bosanski Hrvati odlazili iz Prijedora dobrovoljno i bez vanjskog pritiska, te da nesrbi nisu bili prisiljavani da se odreknu svoje imovine da bi dobili dozvole da napuste opštinu.[6523] Osim toga, Budimir je u svom svjedočenju izjavio da su svi koji su od njega zatražili dozvolu da odu iz Prijedora dozvolu dobili, ali da je mnogo ljudi otišlo samostalno, u sopstvenim vozilima i bez odobrenja opštine.[6524]

1912. Međutim, Vijeće podsjeća na masovno preseljavanje nesrpskog stanovništva unutar opštine Prijedor i van opštine, kao i na činjenicu da su nesrbi u Prijedoru bili primorani da prepišu svoju imovinu srpskim vlastima. Vijeće je imalo u vidu ogromni pritisak koji je vršen na bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s obzirom na date okolnosti u opštini koje su, između ostalog,

---

6516 P3852 (Bezbjednosna procjena za područje opštine Prijedor koju je sačinio CSB Banjaluka, 23. oktobar 1992.), str. 2 (gdje se navodi da su Čarakovo, Zecovi, Hambarine, Rizvanovići, Bišćani, Rakovčani, Kozaruša, Kozarac, Kamičani, Babići i Kevljani potpuno razoreni, a da su Gornji Garevci, Ćela, Čejreci, Donja Puharska, Trnopolje, Donja Ljubija, Gornja i Donja Ravska, Šurkovac, Briševo, Žune, Gornji Volar i stari dio Prijedora djelimično uništeni).

6517 D4010 (Izvještaj SJB-a Prijedor, septembar 1993.), str. 3.

6518 D4010 (Izvještaj SJB-a Prijedor, septembar 1993.), str. 3. V. incident 17 iz Priloga D Optužnici.

6519 P10 (Izvještaj MUP-a, SNB Banjaluka, maj 1993.), str. 2.

6520 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7436.

6521 D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), str. 3–4; D1138 (Naređenje Radovana Karadžića, 3. april 1994.); D4213 (Naređenje Radovana Karadžića, 4. juli 1994.).

6522 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1093.

6523 Završni podnesak odbrane, par. 1537, 1539. U prilog tome, optuženi se poziva na slijedeće dokaze: D1357 (Izvještaj Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 11. septembar 1991.-26. decembar 1992.), str. 3; D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 25–26; D4229 (Izjava svjedoka Boška Mandića od 18. januara 2014.), par. 9; D4226 (Izjava svjedoka Dragana Radetića od 17. januara 2014.), par. 6; Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 13037, 13142.

6524 Slavko Budimir, D4463 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 13144 (međutim, u nastavku svog svjedočenja on je rekao da su neki ljudi svojevoljno odlazili, ali da su "u težem položaju bili Muslimani i Hrvati od Srba"). Ali v. svjedok KDZ026, T. 10407 (17. januar 2011.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da nije imao novca "da se iziđe odatle, iz tog pakla").

uključivale sljedeće: (i) oružane napade na njihove gradove, sela i domove; (ii) uništavanje vjerskih i kulturnih objekata; (iii) hapšenja i iseljenja ljudi iz njihovih domova uz primjenu sile; (iv) zatočenje u više zatočeničkih objekata; kao i (v) zlostavljanje i ubijanje.

1913. Iz tih razloga, Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisiljeni da napuste Prijedor. Godine 1995., stanovništvo opštine Prijedor činilo je približno 92% bosanskih Srba, 5% bosanskih Muslimana i 1% bosanskih Hrvata.[6525]

(E) Sanski Most

(1) Optužbe

1914. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Sanskom Mostu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[6526] U tački 1 Optužnice tužilaštvo dalje navodi da je u određenim opštinama, uključujući Sanski Most, ta kampanja progona uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[6527]

1915. Djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Sanskom Mostu obuhvataju ubijanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti,[6528] ubijanje koje se dovodi u vezu s jednim zatočeničkim objektom,[6529] kao i ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[6530] Tužilaštvo je ta djela okarakterisalo kao ubijanje, djelo u osnovi genocida, u tački 1 Optužnice; progon, zločin protiv čovječnosti, u tački 3 Optužnice; istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[6531]

1916. Druga djela koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Sanskom Mostu obuhvataju mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u

6525 P5449 (Izvještaj MUP-a, RDB Banjaluka, februar 1995.), str. 6–7. V. D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 16 (u kome se izvještava da je u Prijedoru 1995. godine ostalo otprilike 2.000 nesrba).

6526 Optužnica, par. 48–49.

6527 Optužnica, par. 38.

6528 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incidenti 12.1, 12.2, 12.3, 12.4, 12.5 iz Priloga A Optužnici.

6529 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 17 iz Priloga B Optužnici.

6530 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. zatočenički objekti 22.1, 22.2, 22., 22.4, 22.5 iz Priloga C Optužnici.

6531 Optužnica, par. 40(a), 60(a), 63(a), 63(b).

zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici, kao i stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima – okrutno ili nečovječno postupanje, djelo progona za koje se optuženi tereti u tački 3 Optužnice.[6532] U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo navodi da su u zatočeničkim objektima u Sanskom Mostu navedenim u prilozima Optužnici srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba podvrgnuli hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, te premlaćivanja; tužilaštvo je to nečovječno postupanje okarakterisalo kao nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata, djelo u osnovi genocida.[6533] U tački 1 Optužnice tužilaštvo osim toga navodi da su pripadnici grupe bosanskih Muslimana i grupe bosanskih Hrvata bili zatočeni u životnim uslovima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno, okrutnim i nečovječnim postupanjem, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad, kao i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[6534]

1917. Prema navodima iz tačke 3 Optužnice, druga djela progona koja su počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Sanskom Mostu obuhvataju: (i) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[6535] (ii) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[6536] (iii) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[6537] (iv) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[6538] (v) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike

[6532] Optužnica, par. 60(b), 60(c), 60(d) (gdje se precizira da su ti uslovi uključivali propust da se obezbijedi odgovarajući smještaj, zaklon, hrana, voda, medicinska pomoć ili higijensko-sanitarni uslovi). V. zatočenički objekti 22.1, 22.2, 22.3, 22.4 iz Priloga C Optužnici.

[6533] Optužnica, par. 40(b).

[6534] Optužnica, par. 40(c). V. zatočenički objekti 22.1, 22.2, 22.3, 22.4, 22.5 iz Priloga C Optužnici.

[6535] Optužnica, par. 60(f).

[6536] Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 22.1, 22.2, 22.3, 22.4, 22.5 iz Priloga C Optužnici.

[6537] Optužnica, par. 60(h).

[6538] Optužnica, par. 60(i).

kulture i sakralne objekte;[6539] i (vi) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[6540]

1918. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[6541] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Sanskom Mostu na kojima su oni zakonito boravili.[6542] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[6543]

(2) Uvodni period

1919. Sanski Most je opština u središnjem dijelu ARK-a, okružena Bosanskim Novim, Bosanskom Krupom, Bosanskim Petrovcem, Prijedorom, Banjalukom i Ključem.[6544] Godine 1991., stanovništvo Sanskog Mosta brojalo je približno 28.000 bosanskih Muslimana, 25.000 bosanskih Srba i 4.000 bosanskih Hrvata.[6545] Među selima u kojima su prevashodno živjeli bosanski Muslimani bili su Vrhpolje, Hrustovo, Sehovći, Begići i Kenjari.[6546] U selu Škrljevita živjeli su prevashodno bosanski Hrvati.[6547]

6539 Optužnica, par. 60(j). V. incident 19 iz Priloga D Optužnici. U Optužnici se pod džamijom u Hrustovu-Kukavicama podrazumijevaju dvije različite džamije (stara i nova džamiju), koje se nalaze jedna pored druge. Optužnica, fusnota 17.

6540 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

6541 Optužnica, par. 68–75.

6542 Optužnica, par. 69, 72.

6543 Optužnica, par. 71.

6544 P3638 (Mapa opštine Sanski Most).

6545 P6548 (Zaključci Skupštine opštine Sanski Most, 4. oktobar 1993.), str. 6; D4452 (Mapa etničkog sastava Sanskog Mosta); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3302–3303 (pod pečatom). V. takođe P3310 (Mapa etničkog sastava Sanskog Mosta); Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5486; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 3 (pod pečatom); P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 30, 33, 39 (gdje se navodi da je nacionalni sastav stanovništva 1991. bio sljedeći: bosanskih Muslimana je bilo približno 22.830, bosanskih Srba 21.746, a bosanskih Hrvata 3.688).

6546 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 3 (pod pečatom); P532 (Mapa Sanskog Mosta). Za lokaciju ovih sela, v. P3638 (Mapa opštine Sanski Most); P3310 (Mapa etničkog sastava Sanskog Mosta).

6547 P532 (Mapa Sanskog Mosta).

1920. Stranke SDS, SDA i HDZ osnovane su u Sanskom Mostu 1990.[6548] Optuženi i Krajišnik su povodom osnivanja SDS-a Sanski Most došli u Lušci Palanku, selo bosanskih Srba u opštini Sanski Most.[6549] Na višestranačkim izborima u novembru 1990., SDS je osvojio 23 mjesta, SDA 22 mjesta, HDZ 4 mjesta i reformske snage 11 mjesta od ukupno 60 koliko ih je bilo u Skupštini opštine.[6550] Nedeljko Rašula, tadašnji predsjednik SDS-a Sanski Most, postao je predsjednik Skupštine opštine.[6551] Vlado Vrkeš je bio sekretar SDS-a Sanski Most, a kasnije je postao njegov predsjednik.[6552] Mirzet Karabeg, bosanski Musliman, imenovan je za predsjednika Izvršnog odbora.[6553]

(a) Militarizacija Sanskog Mosta

1921. Naoružavanje stanovnika, bosanskih Srba, u Sanskom Mostu počelo je krajem 1990., kad je oružje JNA podijeljeno članovima SDS-a.[6554]

1922. Kao u drugim opštinama u BiH, zbog oružanog sukoba u Hrvatskoj i u Sanskom Mostu je objavljen poziv na mobilizaciju dobrovoljaca koji bi se u Hrvatskoj borili zajedno s JNA.[6555] Onima koji se nisu odazvali pozivu naređeno je da vrate uniforme i naoružanje, i trebalo je da budu izbrisani sa spiskova za mobilizaciju.[6556]

6548 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5486–5487. V. takođe D4653 (Uvjerenje SJB-a Sanski Most, 7. maj 1991.).

6549 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5488–5490, 7643–7645; P142 (Fotografija Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika).

6550 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6069; P3304 (Odluka srpskog naroda Sanskog Mosta, 25. mart 1992.), str. 3. V. takođe Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5492; D4233 (Izjava svjedoka Branka Davidovića od 20. januara 2014.), par. 4.

6551 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6070; Mirzet Karabeg, T. 18686, 18690 (13. septembar 2011.); svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7630 (pod pečatom); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26141 (pod pečatom); svjedok KDZ474, T. 19243 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5487, 5492; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7023; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 5, 18 (pod pečatom); P3396 (Fotografije na kojima su Radovan Karadžić, Ratko Mladić, Biljana Plavšić, Momčilo Krajišnik i drugi), str. 1; svjedok KDZ474, T. 19243 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

6552 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5487; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7642, 7654 (pod pečatom); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26302–26303 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 1797.

6553 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6066; Mirzet Karabeg, T. 18690 (13. septembar 2011.). Karabeg je bio na položaju predsjednika Izvršnog odbora do 17. aprila 1992. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6066.

6554 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 38–42 (pod pečatom); svjedok KDZ490, T. 20207 (19. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica).

6555 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5497.

6556 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5497.

1923. Krajem 1991., Mladić je bio na sastanku u Sanskom Mostu i, nakon toga, oružje JNA je podijeljeno bosanskim Srbima na tom području.[6557]

1924. U novembru 1991., oružje u posjedu štaba TO-a prebačeno je u magacin TO-a.[6558] To naređenje je lokalnom štabu TO-a stiglo od 5. korpusa JNA.[6559] Godine 1992., oružje je uzeo pukovnik Branko Basara i podijelio ga bosanskim Srbima u Sanskom Mostu.[6560]

1925. Krajem 1991., osnovana je oružana grupa Srpske odbrambene snage (dalje u tekstu: SOS).[6561] Njihov komandant bio je Duško Šaović, zvani Njunja.[6562] SOS je dobijao naređenja od SDS-a Sanski Most.[6563] Dana 28. februara 1992., članovi SDS-a i pripadnici SOS-a provalili su u prostorije Službe društvenog knjigovodstva i pokušali fizički ukloniti rukovodioca te ustanove.[6564] Karabeg i Izvršni odbor osudili su taj čin.[6565] Ubrzo potom, objekti i preduzeća bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana našli su se na meti SOS-a i dizani su u vazduh eksplozivom.[6566]

6557 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 39 (pod pečatom).

6558 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 42 (pod pečatom); P3643 (Naređenje TO-a Sanski Most, 6. novembar 1991.).

6559 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 42 (pod pečatom); P3643 (Naređenje TO-a Sanski Most, 6. novembar 1991.).

6560 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 43 (pod pečatom).

6561 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 20 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3314–3315 (pod pečatom).

6562 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 20 (pod pečatom). Duško Šaović je također bio Vrkešov tjelohranitelj. P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 20 (pod pečatom); D4387 (Izjava svjedoka Dušana Mudrinića od 15. februara 2014.), par. 4; Dušan Mudrinić, T. 47365 (19. februar 2014.); v. npr. svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7829 (pod pečatom).

6563 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 22, 25, 30 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3316–3317, 3555 (pod pečatom); Vinko Nikolić, T. 45439–45441 (16. januar 2014.).

6564 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6082–6083; P3309 (Zapisnik sa sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 5. mart 1992.).

6565 P3309 (Zapisnik sa sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 5. mart 1992.). V. također Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6083; Mirzet Karabeg, T. 18767–18768 (14. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je to bio pokušaj da se poreski priliv iz Sanskog Mosta preusmjeri sa Sarajeva na Banjaluku).

6566 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6076–6077; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 31–32 (pod pečatom); P3397 (Izvještaj interventnog voda SOS-a Sanski Most, 16. septembar 1992.), str. 2. V. također svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7634–7635 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da su od kraja 1991. do početka 1992. poslovni prostori u Sanskom Mostu dizani u vazduh); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2523. Dušan Mudrinić je izjavio da ne zna ni za kakve eksplozije u kojima su građevine dizane u vazduh i negirao je da je SOS učestvovao u takvim aktivnostima. Dušan Mudrinić, T. 47377–47378, 47385 (19. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je konstatovalo da je Mudrinićevo svjedočenje bilo evazivno, često u suprotnosti s drugim prihvaćenim dokazima, uključujući P3397 (Izvještaj interventnog voda SOS-a Sanski Most, 16. septembar 1992.), kao i, uopšte uzevši, neuvjerljivo.

1926. Vojnici 6. partizanske brigade JNA stigli su u Sanski Most početkom aprila 1992.[6567] U početku je brigada u svom sastavu imala tri bataljona, da bi se kasnije omasovila.[6568] Komandant brigade bio je Basara.[6569] Rašula je pozvao rukovodstvo SDA na sastanak s Basarom, na kojem se Basara predstavio i rekao kako je on 6. krajišku brigadu doveo u Sanski Most pošto su njeni pripadnici na dopustu s ratišta u Hrvatskoj i da su oni "garanti mira".[6570] Kasnije je 6. krajiška brigada prepotčinjena 1. krajiškom korpusu.[6571] Krajem maja 1992., u sastavu 6. krajiške brigade bilo je 3.907 vojnika, svrstanih u 11 bataljona i artiljerijskih jedinica.[6572]

1927. Po dolasku 6. krajiške brigade, širom opštine su postavljeni kontrolni punktovi i vojnici 6. krajiške brigade zaustavljali su i legitimisali građane.[6573]

1928. Dana 22. aprila 1992., Krizni štab je odlučio integrisati SOS u TO, kao specijalnu jedinicu.[6574] Krizni štab je SOS-u takođe pružao finansijsku pomoć.[6575]

6567 P148 (Naređenje 5. korpusa, 1. april 1992.); P149 (Borbeni izvještaj 5. korpusa, 2. april 1992.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 35 (pod pečatom); P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 2; P3640 (Dokument pod naslovom "Informator Srpske demokratske stranke Sanski Most", 1992.), str. 38–39 (gdje se ona pominje kao 6. krajiška brigada); Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5498–5499; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6099; P3660 (Rukom pisan "Ratni put" 6. krajiške pješadijske brigade, bez datuma), str. 2 (gdje se ona pominje kao 6. pješadijska brigada); svjedok KDZ490, T. 20181–20182 (19. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). Kao što se vidi iz gore navedenih dokumenata, za 6. partizansku brigadu koristio se i naziv 6. krajiška brigada i drugi nazivi. Radi lakšeg snalaženja, Vijeće će za tu brigadu u cijeloj Presudi koristiti naziv 6. krajiška brigada. Svjedok KDZ490 je naveo da se ona kasnije omasovila i da je u sastavu imala 12 bataljona, te da je promijenila ime u 6. sansku brigadu, ali je rekao i sljedeće: "Ta brigada, bez obzira da li se zvala partizanska, krajiška ili sanska, tokom 1992. godine bila je potčinjena generalu Momiru Taliću, komandantu 5. korpusa JNA, kasnije nazvanog 1. krajiški korpus, i bila je pod njegovom komandom". P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 34–35 (pod pečatom).

6568 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 34 (pod pečatom).

6569 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 34, 37 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6100; P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.). str. 1; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7017; P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.).

6570 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7020–7021; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5499–5500; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6101–6102.

6571 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 34.

6572 P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 4. V. takođe P3660 (Rukom pisan "Ratni put" 6. krajiške pješadijske brigade, bez datuma). Pripadnici SOS-a kasnije su integrisani u 6. krajišku brigadu. P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 27, 30 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3315–3317 (pod pečatom). V. takođe P6681 (Izvještaj SOS-a Sanski Most, 4. septembar 1992.).

6573 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6099; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2525. V. takođe Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6766–6767.

6574 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3325–3326 (pod pečatom); D1679 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Sanski Most, 22. april 1992.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2107.

6575 P6682 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 18. juni 1992.), str. 1 (gdje se navodi da je Aničić, komandant TO-a, podnio izvještaj o radu SOS-a i da je Krizni štab odobrio da se SOS-u da finansijska pomoć).

1929. Dana 28. aprila 1992., Krizni štab je donio odluku da se Basara sastane s Kriznim štabom i "počne rješavati odnos" između snaga TO-a i JNA.[6576] Dana 7. maja 1992., Krizni štab je održao sastanak na kojem je Mladena Lukića i Mirka Vrućinića zadužio da razgovaraju s Basarom i uključe ga u transformaciju JNA u "Srpsku teritorijalnu odbranu".[6577] TO-u je naređeno da formira vod vojne policije.[6578] Sva "ratno-sposobna lica" trebala su se prijaviti u Crveni krst, taj spisak se trebao proslijediti štabu TO-a, a sve osobe koje ne budu evidentirane trebala su se "prive[sti] i proslijediti na opštine gdje su prijavljeni s mjestom stanovanja".[6579]

(b) Osnivanje institucija bosanskih Srba

1930. Zbog procesa regionalizacije i osnivanja ZOBK-a, neslaganja između članova SDS-a, SDA i HDZ-a u Sanskom Mostu postajala su sve izraženija.[6580] Faik Biščević, predsjednik SDA, naveo je da SDA nije mogla pristati na tu regionalizaciju.[6581]

1931. U februaru 1992., SDS je insistirao na tome da "svi Srbi [BiH]" treba da se suzdrže od glasanja na predstojećem referendumu za nezavisnost BiH, tvrdeći da je on protiv interesa "srpskog naroda".[6582]

1932. U martu 1992., glavno pitanje o kojem je SDS raspravljao u Skupštini opštine bilo je da li se Sanski Most treba proglasiti "srpskim Sanskim Mostom", dijelom ARK-a.[6583] Sanski Most je bio jedina opština (od 17 koliko ih je bilo u Bosanskoj Krajini) čija se skupština još nije bila opredijelila po tom pitanju.[6584] Dana 25. marta 1992., Rašula i Vrkeš su potpisali proglas da sve teritorije bosanskih Srba u opštini Sanski Most ulaze u sastav SrRBiH, "kao jedinstvena Srpska opština Sanski Most".[6585]

6576 P3328 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Sanski Most, 28. april 1992.), par. 4.

6577 P3645 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 7. maj 1992.), str. 1.

6578 P3645 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 7. maj 1992.), str. 1.

6579 P3645 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 7. maj 1992.), str. 1.

6580 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5495–5496.

6581 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5496.

6582 P3308 (Pamflet SDS-a); P3329 (Izvod iz rukom pisanog dnevnika Nedeljka Rašule), str. 6; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6077–6078.

6583 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6095. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2514.

6584 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6096–6097.

6585 P3304 (Odluka srpskog naroda Sanskog Mosta, 25. mart 1992.) (u kojoj je nabrojano 25 "mjesn[ih] zajednic[a] i srpsk[ih] naselja" koji sačinjavaju "jedinstvenu Srpsku opštinu" Sanski Most); Mirzet Karabeg, T. 18688–18689 (13. septembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2515.

1933. Dana 3. aprila 1992., Rašula je, na čelu "Skupštine srpskog naroda", donio odluku da će "Srpska opština" Sanski Most ući u sastav ARK-a.[6586] U donošenju te odluke učestvovali su samo odbornici SDS-a Sanski Most.[6587] Najkasnije 6. ili 7. aprila 1992., Skupština opštine Sanski Most sasvim je prestala zasjedati.[6588]

1934. Dana 14. aprila 1992., na zasjedanju Opštinskog odbora SDS-a Sanski Most, osnovan je krizni štab Sanskog Mosta.[6589] Za njegovog predsjednika imenovan je Rašula.[6590] Krizni štab je predstavljao "centar moći" u Sanskom Mostu i imao je, na primjer, vlast nad policijom.[6591]

1935. Dana 16. aprila 1992., osnovana je "Srpska opština" Sanski Most.[6592]

1936. Dana 17. aprila 1992., Stojan Župljanin, načelnik CSB-a Banja Luka, izdao je naređenje da svi zaposleni u policiji moraju potpisati izjavu o lojalnosti Srpskoj opštini Sanski Most.[6593] Time je policija praktično podijeljena po nacionalnoj osnovi: izjavu su potpisali svi bosanski Srbi, samo jedan bosanski Hrvat i nijedan bosanski Musliman.[6594] Oni koji nisu potpisali tu svečanu izjavu o lojalnosti, napustili su policiju.[6595] Načelnik SJB-a naredio je da svi pripadnici policije promijene oznake na kapama u srpsku trobojku, kao znak da su lojalni Srbi.[6596] To je bilo u skladu sa

---

6586 P3325 (Odluka Skupštine opštine Sanski Most, 3. april 1992.); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6102. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2516.

6587 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6102–6103.

6588 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6098.

6589 P3329 (Izvod iz rukom pisanog dnevnika Nedeljka Rašule), str. 19–21.

6590 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 6 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Sekretarijat SDS-a prerastao u Krizni štab); P3329 (Izvod iz rukom pisanog dnevnika Nedeljka Rašule), str. 20 (gdje se kao ostali članovi pominju: pukovnik Nedeljko Ančić, Nemanja Tripković, Boro Savanović, Mirko Vrućinić, Dragan Majkić, Mladen Lukić, Vlado Vrkeš i Zvonko Nikolić). V. takođe svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3340–3342 (pod pečatom). Do 30. maja 1992., Krizni štab Sanski Most sastojao se od sljedećih 12 osoba: (1) Rašula, (2) Vrkeš, (3) Mladen Lukić, sektor privrede, (4) Boro Savanović, predsjednik kluba odbornika SDS-a, (5) Boro Tadić, sekretar Sekretarijata za narodnu odbranu, (6) Vrućinić, (7) Aničić, komandant TO-a, (8) Milenko Stojinović, komandant opštinskog štaba Civilne zaštite, (9) Nenad Davidović, zadužen za sanitet, (10) Basara, (11) Vinko Nikolić, zadužen za vozni park, i (12) Nemanja Tripković, zadužen za objedinjenje i koordinaciju humanitarnog društva. P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.), str. 1

6591 Svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26300–26302, 26325–26326, 26330–26331 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3328, 3342 (pod pečatom). V. npr. P2613 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 22. maj 1992.); P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.).

6592 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7652 (pod pečatom).

6593 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7652 (pod pečatom); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26338 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3311 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2520.

6594 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7652 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3311 (pod pečatom).

6595 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3311–3312 (pod pečatom).

6596 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 46–47 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6104.

Župljaninovim naređenjem da će zaposleni u policiji nositi nove uniforme, koje će na rukavima imati oznaku 'Milicija', ispisanu ćiriličnim slovima, te plave beretke s trobojkom na znački.[6597] Rašula se postarao da naređenje bude provedeno tako što je izjavio da će svi pripadnici policije koji se tome povinuju zadržati posao, dok će oni koji to odbiju dobiti premještaj.[6598]

1937. Nakon što su odbili potpisati svečanu izjavu o lojalnosti, policajci bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su napustili policiju otišli su u zgradu vatrogasnog doma, koja se nalazila na drugoj obali Sane, da tamo osnuju sopstvenu policiju.[6599] Karabeg i druge vođe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata zatim su otišli u zgradu opštine u Sanskom Mostu kako bi izrazili protest i istovremeno organizovali sopstvenu upravu.[6600] U razgovorima vođenim 18. aprila 1992., SDA, SDS i HDZ su se složili da opštinu treba podijeliti; međutim, Izvršni odbor SDS-a kasnije je odbacio postignuti sporazum.[6601]

1938. Dana 30. aprila 1992., Krizni štab je imenovao Vrućinića za vršioca dužnosti načelnika SJB-a, a Mladena Lukića za predsjednika Izvršnog odbora.[6602] Rašula je zadržao ovlaštenja predsjednika Kriznog štaba.[6603]

(3) Preuzimanje vlasti u Sanskom Mostu

1939. Dana 19. aprila 1992., oko 21:30 sati, Rašula je izdao ultimatum bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u zgradi opštine da se moraju predati do 22:00 sata, jer Krizni štab u suprotnom neće biti odgovoran za posljedice – nedaleko odatle bila je raspoređena 6. krajiška brigada, koja se u Sanskom Mostu nalazila od prvih dana aprila.[6604] Na to su bosanski Muslimani i

---

6597 P3330 (Zaključci sa sjednice Savjeta CSB-a Banjaluka u proširenom sastavu, 6. april 1992.), par. 4.

6598 Svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26338 (pod pečatom).

6599 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7659–7660 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3311–3312 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6106–6107.

6600 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7660–7662 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6107; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 47 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2521.

6601 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7661–7663 (pod pečatom). Svjedok KDZ474 precizira da je pristanak SDA bio iznuđen, pošto su bosanski Muslimani bili u slabijoj poziciji. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7665 (pod pečatom).

6602 P3306 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Sanski Most, 30. april 1992.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 10–11, 45 (pod pečatom); D4347 (Rješenje Kriznog štaba Sanski Most, 1. maj 1992.). V. takođe P6670 (Spisak radnika SJB-a Sanski Most za akontaciju za april 1992.), str. 3. Vrućinić je zvanično imenovan za načelnika SJB-a 13. juna 1992. P6379 (Odluka CSB-a Banjaluka, 13. juni 1992.); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3410 (pod pečatom).

6603 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7651 (pod pečatom). V. takođe P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.), str. 1.

6604 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7666–7668, 7671–7677, 7862–7863 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3312–3313 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*),

bosanski Hrvati napustili zgradu opštine kroz zadnji izlaz i pobjegli u Šehovce.[6605] Uslijedio je napad na zgradu, koji su izvele 6. krajiška brigada, pripadnici SOS-a i TO-a.[6606]

1940. Sutradan, 20. aprila 1992., predstavnici SDS-a, SDA i HDZ-a sastali su se s predstavnicima vojske, uključujući Talića, komandanta 1. krajiškog korpusa, i Basaru, komandanta 6. krajiške brigade.[6607] SDA je postavila šest zahtjeva, koje je SDS odbio.[6608] Talić je sastanak okončao prijetnjom da bi za SDA bilo bolje da nikoga ne zove u pomoć.[6609] Istoga dana, Krizni štab je održao sastanak na kojem je donio zaključak da jedino priznaje "Srpsk[u] opštin[u]" Sanski Most, uključujući "Srpsku TO" i "Srpsku stanicu javne bezbjednosti".[6610] Krizni štab je također objavio da ne priznaje legalnost "bivše Skupštine opštine Sanski Most" i da će u Sanskom Mostu važiti jedino zakoni SrRBiH.[6611]

1941. Dana 28. aprila 1992., Krizni štab je donio zaključak da svi stanovnici Sanskog Mosta moraju predati oružje.[6612] Potom je Radio Sana prenio poruku da svi stanovnici Sanskog Mosta

---

T. 6110, 6113–6116; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 47–48 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7023–7024. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1299, 2521, 2522; Mirzet Karabeg, T. 18692 (13. septembar 2011.); P3305 (Borbeni izvještaj 5. korpusa, 20. april 1992.), str. 1. Rašula nije rekao da će onima koji se predaju biti garantovana bezbjednost. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7671 (pod pečatom).

6605 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7672–7673 (pod pečatom); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3312–3313 (pod pečatom).

6606 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 48–49; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6116–6118; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3317, 3322 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1299, 2523.

6607 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7700 (pod pečatom); svjedok KDZ474, T. 19336 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.); P3929 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 3. septembar 1992.), str. 8.

6608 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7701–7702, 7706 (pod pečatom); svjedok KDZ474, T. 19339 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). Ti zahtjevi su uključivali sljedeće: (i) garanciju javne bezbjednosti građana i imovine; (ii) uspostavljanje organizacije i funkcionisanja legalnog SJB-a i rada stanice milicije uz pronalaženje odgovarajuće prostorije i diobu sredstava; (iii) funkcionisanje legitimne skupštine opštine i njenih organa; (iv) funkcionisanje privrede i platnog prometa u skladu s dogovorom u Bosanskom Novom 17. aprila 1992.; (v) uspostavljanje rada svih javnih ustanova i preduzeća s posebnim naglaskom na radu radio stanice s paritetnim korištenjem programa; i (vi) utvrđivanje slijeda događaja 18. i 19. aprila 1992. radom mješovite komisije, uz prisustvo posmatrača Evropske zajednice i predstavnika regularne armije. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7702 (pod pečatom); P3329 (Izvod iz rukom pisanog dnevnika Nedeljka Rašule), str. 23.

6609 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7708 (pod pečatom).

6610 P3399 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Sanski Most, 20. april 1992.), par. 4.

6611 P3399 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Sanski Most, 20. april 1992.), par. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2517.

6612 P3328 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Sanski Most, 28. april 1992.), par. 1; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 55–56 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6133–6134. V. takođe svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26173 (pod pečatom).

moraju predati oružje SJB-u ili TO-u do 3. maja 1992. i da će im biti garantovana bezbjednost.[6613] Akcije razoružavanja građana su provođene u selima u kojima su živjeli pretežno bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.[6614] Nikada nije preduzeto ništa u cilju razoružavanja stanovništva, bosanskih Srba.[6615]

1942. Dana 11. maja 1992., Krizni štab ARK-a dostavio je predsjednicima opština u ARK-u odluku da se rok za predaju "nelegalno nabavljenog" oružja, naložen odlukom vlade ARK-a od 4. maja,[6616] produžava do "14. 05. 1992. godine u 24 sata".[6617]

1943. Dana 20. maja 1992., u skladu s odlukom vlade ARK-a, Krizni štab je donio naredbu o razoružanju "paravojnih formacija" u Sanskom mostu.[6618]

1944. Do 25. maja 1992., vojnici 6. krajiške brigade pretražili su kuće bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Sanskom Mostu, kako bi im oduzeli oružje.[6619] SJB Sanski Most sačinio je izvještaj o ukupnom broju komada oružja zaplijenjenog u muslimanskim selima.[6620] U Mahali je putem radija objavljeno da oružje treba predati na kontrolnim punktovima.[6621] Takođe je objavljeno da svi bosanski Muslimani lojalni srpskoj državi trebaju istaći bijele zastave pred kućom.[6622]

6613 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 55–57 (pod pečatom); Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5507–5508, 5510, 5513; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7021, 7054; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 5–6; Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2967–2969; svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8052–8054. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1307; Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6768.

6614 P3648 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 10. juli 1992.); svjedok KW545, T. 46963 (12. februar 2014.) (zatvorena sjednica).

6615 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 58–60.

6616 P2818 (Odluka Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, 4. maj 1992.).

6617 P3694 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 11. maj 1992.), par. 1; Mirzet Karabeg, T. 18801–18802 (14. septembar 2011.); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3351 (pod pečatom).

6618 P3647 (Naređenje Kriznog štaba Sanski Most, 20. maj 1992.); P2613 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 22. maj 1992.), str. 2; P3402 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 22. maj 1992.).

6619 D4233 (Izjava svjedoka Branka Davidovića od 20. januara 2014..), par. 21. U izvještaju SJB-a Sanski Most navodi se da su razoružavanje i predaja oružja provođeni do 25. maja 1992. P3928 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 15. juni 1992.), str. 1; Mile Dobrijević, T. 44632 (6. decembar 2013.).

6620 P3648 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 10. juli 1992.), str. 1 (gdje se navodi sljedeće: "[F]ormirana je posebna grupa za te poslove koja je išla u muslimanska naselja i oduzimala oružje, a na osnovu naloga i informacija krim. službe SJB.").

6621 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5512–5513.

6622 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5514. Biščević je izjavio da je to bio znak raspoznavanja kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, kako bi se znalo da se ne radi o kućama u vlasništvu bosanskih Srba kad budu kasnije uništavane. P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5515.

1945. Dana 25. maja 1992., 6. krajiška brigada izvršila je napad na Mahalu, Muhiće i Otoku, naselja Sanskog Mosta u kojima su živjeli bosanski Muslimani.[6623] Napad je počeo granatiranjem, nakon čega su na to područje došli vojnici.[6624] Vojnici su palili kuće.[6625] Prema izvještaju SJB-a Sanski Most, rezultat napada na Mahalu bio je "2.000 zarobljenih civila", ali nije pronađena značajnija količina oružja.[6626]

1946. Sljedećeg dana napadi su se nastavili.[6627] Neđeljko Aničić izdao je zapovijest da "po izvršenom zadatku zarobljenike [treba] sprovoditi u Sportsku dvoranu [...], a ratni plijen predati u Srpski štab TO Sanski Most".[6628] Potom su napadnuta druga sela u Sanskom Mostu, uključujući Hrustovo, Vrhpolje, Lukavicu i Trnovo.[6629] U jednom vojnom izvještaju stoji da je od 25. maja do 4. juna 1992. izvedena "sveobuhvatna akcija" na "čišćenju terena i razoružavanju muslimanskih ekstremista" u Sanskom Mostu.[6630]

1947. Bilo je predviđeno da se sastanci Kriznog štaba održavaju svakodnevno kako bi se mogli "rješavati dugoročno" problemi kao što su "problem izbjeglica iz reona Mahale, kao i problem s

---

6623 P3928 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 15. juni 1992.); Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5513; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26198 (pod pečatom); Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8105–8106; svjedok KDZ474, T. 19247 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2527, 2528. Svjedok KDZ490 je izjavio da je do napada došlo 26. maja 1992. P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 69–70 (pod pečatom). S obzirom na količinu dosljednih i prihvaćenih dokumentarnih dokaza, svjedočenja svjedoka i relevantne činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće konstatuje da je do napada došlo 25. maja 1992.

6624 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3365 (pod pečatom); P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 31. V. takođe Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8106.

6625 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3365 (pod pečatom); Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5513 (gdje je svjedok izjavio da su 192 kuće zapaljene, uništene i opljačkane, odnosno da je "komplet Gornja Mahala bila uništena"). Mihajlo Orlović je u svom svjedočenju izjavio da je dvije-tri godine potom prošao Mahalom i da nije vidio da ima izgorjelih kuća. Takođe je porekao da je Mahala granatirana. Mihaljo Orlović, T. 46643–46645 (6. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je konstatovalo da Orlović prema Vijeću nije bio sasvim iskren, kao i da su njegovom svjedočenju vrlo često protivrječili drugi prihvaćeni dokazi, uključujući P3928 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 15. juni 1992.), svjedoka Faika Biščevića, svjedoka KW545, Sakiba Muhića, svjedoka KDZ474 i činjenicu o kojoj je presuđeno 2528.

6626 P3928 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 15. juni 1992.), str. 1.

6627 P3313 (Naređenje TO-a Sanski Most, bez datuma), str. 1–2; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 31; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 70 (pod pečatom).

6628 P3313 (Naređenje TO-a Sanski Most, bez datuma), str. 3. V. zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici.

6629 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 36, 41–42; P3928 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 15. juni 1992.), str. 1. V. takođe svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8052–8053; P3318 (Naređenje Kriznog štaba Sanski Most, 2. juni 1992.) (naređenje za mehanizaciju i ljudstvo potrebno za pokopavanje osoba poginulih u ratnim dejstvima u Vrhpolju i Hrustovu); činjenica o kojoj je presuđeno 2529. V. npr. incidenti 12.1, 12.2, 12.4 iz Priloga A Optužnici. Svjedok KW540 je izjavio da je u Vrhpolju bilo otprilike 400 bosanskih Muslimana koji su bili "najbolje naoružani i najbolje organizovani" od strane SDA, te da je to bio razlog iz kojeg je 6. krajiška brigade napala Vrhopolje. Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3485–3486 (pod pečatom).

6630 P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 5.

Muslimanima i Hrvatima koji nisu lojalni Ustavu i zakonima [SrRBiH]".[6631] Krizni štab je zaključio da svima "onima koji nisu uzimali oružje u ruke, a žele promijeniti opštinu" treba omogućiti iseljavanje.[6632]

1948. Na osnovu naređenja Kriznog štaba "izbjegla stanovništva" iz Mahale, Muhića i Otoke trebala su biti prebačena autobusom "Sanatransa" u sportsku dvoranu na "zbrinjavanje i smještaj".[6633] Sutradan je TO naredio da se obave "sanacija" terena u Mahali, Otoki i Mahićima, kao i pronalaženje tijela poginulih, te njihova identifikacija i sahranjivanje.[6634]

1949. Dana 27. maja 1992., Biščevića su uhapsili, pretukli i odveli u Radio Sanu, koji je tad kontrolisao SDS.[6635] Prisilili su ga da na radiju pročita izjavu.[6636] U toj izjavi se davalo na znanje da je VRS preuzeo kontrolu nad opštinom i da svi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati moraju bezuslovno predati oružje kako ne bi došlo do razaranja grada.[6637] Nakon te izjave, Biščevića su odveli u selo Magarice.[6638] Na radiju je takođe javljeno da će stanovnici koji žele napustiti Sanski Most to moći i učiniti, a da oni koji žele ostati trebaju podnijeti zahtjev za stalnu boravišnu dozvolu.[6639]

6631 P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.), str. 1.

6632 P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.), str. 1.

6633 P3315 (Naređenje Opštinskog štaba TO-a Sanski Most, 26. maj 1992.) (kojim se takođe naređuje pružanje medicinske pomoći); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6149–6151; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3453–3454 (pod pečatom). Karabeg je izjavio da su ga članovi Izvršnog odbora SDS-a, Boro Savanović, Tomo Delić i Nemanja Tripković, posjetili u zatvoru SJB-a i rekli mu da su "oslobodili" i zapalili Mahalu i Otoku. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6150–6151. V. par. 2006.

6634 P3316 (Naređenje Opštinskog štaba TO-a Sanski Most, 27. maj 1992.); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6151–6152.

6635 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5520–5524; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7030–7036. V. takođe P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 17, 69; P3644 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 12. maj 1992.), str. 1; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2530.

6636 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5520–5524; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7030–7036; P725 (Audio-snimak saopštenja emitovanog na radiju); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6156–6159; Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6770; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7449–7750 (pod pečatom). V. takođe P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 17, 69 (pod pečatom); P3644 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 12. maj 1992.), str. 1. Mihajlo Orlović je u svom svjedočenju izjavio da je Faika Biščevića pitao za tu izjavu na radiju i da ju je Biščević pročitao svojevoljno, a ne pod prisilom. Mihaljo Orlović, T. 46651–46652 (6. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je konstatovalo da Orlovićevom svjedočenju protivrječe drugi prihvaćeni dokazi, uključujući svjedočenja svjedoka KDZ474, Mirzeta Karabega i Faika Biščevića, kao i to da on nije bio sasvim iskren prema Vijeću.

6637 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5522; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7037–7038.

6638 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7042. V. par. 2021.

6639 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6771–6772.

(4) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Sanskom Mostu

1950. Po preuzimanju vlasti, na položaje u opštini Sanski Most imenovani su bosanski Srbi, dok su opštinski službenici, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, uklonjeni sa svojih radnih mjesta.[6640] To je uključivalo sudije i zaposlene u opštinskom sudu, direktore javnih preduzeća, te zaposlene na lokalnoj radio stanici i u domu zdravlja.[6641] Političko rukovodstvo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata uhapšeno je.[6642]

1951. Dana 8. juna 1992., raspušten je TO, 6. krajiška brigada uspostavila je u Sanskom Mostu istureno komandno mjesto, a za komandanta je postavljen Aničić.[6643] Sve bivše jedinice TO-a Sanskog Mosta integrisane su u 6. krajišku brigadu.[6644] Tokom cijelog juna, jula i avgusta 1992. nastavilo se s oružanim napadima na sela širom opštine.[6645]

(a) Incident 12.1 iz Priloga A Optužnici

1952. Tužilaštvo u Optužnici navodi da je 31. maja 1992. ili približno tog datuma oko 28 muškaraca ubijeno između Begića i mosta u Vrhpolju.

1953. Begići su zaselak sela Kljevci, s približno 80 stanovnika.[6646] Begići su podijeljeni na dva dijela – Gornje Begiće i Donje Begiće, koji se nalaze na udaljenosti od nekoliko stotina metara.[6647] Godine 1992., većinu stanovnika u Begićima činili su bosanski Muslimani.[6648]

6640 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5512; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 49, 53–55, 61–62 (pod pečatom). V. takođe P2740 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 22. juni 1992.); P3646 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 20. maj 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2518. Mikan Davidović je u svom svjedočenju izjavio da u maju 1992. nesrbi nisu dolazili na posao, a ne da su bili otpuštani. Međutim, potvrdio je da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati na najvišim položajima, kao što su direktori i sudije, zamjenjivani bosanskim Srbima. Mikan Davidović, T. 44521-44522 (5. decembar 2013.). Vinko Nikolić je u svom svjedočenju izjavio naveo da su svi građani mogli zadržati svoja radna mjesta ukoliko su poštovali ustav RS-a. Vinko Nikolić, T. 45446–45451 (16. januar 2014.). Međutim, njegovom svjedočenju protivrječe dokazi koji pokazuju da su zaposleni bosanski Hrvati i bosanski Muslimani uklanjani sa svojih radnih mjesta. Vijeće napominje da je to samo jedna od mnogih protivrječnosti u njegovom iskazu koje su tokom svjedočenja doprinijele utisku da svjedočenje vjerodostojno.

6641 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 61–62. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2518.

6642 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7027–7030.

6643 P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 6.

6644 P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 6.

6645 P3663 (Izvještaj o 6. brigadi za period od 8. oktobra 1991. do 28. avgusta 1992.), str. 6–7.

6646 P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 5; Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2962–2963. Za lokaciju Kljevaca i Begića, v. P3638 (Mapa opštine Sanski Most); P1159 (Mapa sela Hrustovo-Vrhpolje s oznakama koje je unio Rajif Begić).

6647 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2971, 2975.

6648 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2963.

1954. Dana 25. maja 1992., vojnici 6. krajiške brigade ušli su u Gornje Begiće i Donje Begiće.[6649] Oštetili su imovinu i pretukli neke stanovnike.[6650] Vojnici su se potom vratili na svoj kontrolni punkt kod sela Stojanovići.[6651]

1955. Dana 31. maja 1992., vojnici 6. krajiške brigade ušli su u Donje Begiće i naredili stanovnicima da izađu iz kuća i krenu u pravcu Gornjih Begića.[6652] Kad su stigli, vidjeli su da su se muškarci iz Gornjih Begića okupili napolju.[6653] Žene i djecu su odvojili od muškaraca i odveli.[6654] Vojnici su naredili muškarcima, kojih je u toj grupi bilo dvadesetak, da idu do mosta u Vrhpolju, rekavši im da će ih tamo čekati autobusi koji će ih prevesti do Sanskog Mosta.[6655] U koloni od po dva, ti ljudi su pješice išli preko polja ka mostu u Vrhpolju.[6656] Prema riječima Rajifa Begića, u koloni je bilo 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, među kojima i on, a sprovodilo ih je osam naoružanih vojnika.[6657]

1956. Jadranko Palija, vojnik 6. krajiške brigade, bio je zadužen da kolonu muškaraca odvede od Begića do mosta u Vrhpolju.[6658] Na putu do mosta, Palija je izdvojio dvojicu bosanskih Muslimana iz kolone i nedaleko od klanice ubio ih iz vatrenog oružja.[6659] Dok je grupa išla prema mostu, Palija

---

6649 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2969–2971; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 6.

6650 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2970; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 13.

6651 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2970; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 13–14.

6652 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2973–2975; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 6. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1303.

6653 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2979.

6654 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2979. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1303.

6655 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2979. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1304 (gdje se navodi da se u toj grupi nalazilo "između 20 i 30 muškaraca". Za lokaciju mosta u Vrhpolju, v. P1159 (Mapa sela Hrustovo-Vrhpolje s oznakama koje je unio Rajif Begić).

6656 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2980; P1159 (Mapa sela Hrustovo-Vrhpolje s oznakama koje je unio Rajif Begić).

6657 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2980; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 13, 15; P1159 (Mapa sela Hrustovo-Vrhpolje s oznakama koje je unio Rajif Begić). Begić je poimence naveo sljedećih 19 muškaraca koji su odvedeni s njim: Miralem Cerić, Enes Cerić, Midhet Cerić, Hakija Begić, Muharem Begić, Šaćir Begić, Safet Begić, Muhamed Begić, Irfan Begić, Fuad Begić, Elmedin Begić, Najil Begić, Ismet Kurbegović, Munib Begić, Nedžad Begić, Ismet Dizdarević, Muhamed Dizdarević, Mirsad Dizdarević i Enes Dizdarević. Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2981, 2984; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 16.

6658 P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 15–16; Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2973–2974, 2980. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1305; D4387 (Izjava svjedoka Dušana Mudrinića od 15. februara 2014.), par. 21. Mudrinić je potvrdio da je za to bio zadužen i odgovoran Jadranko Palija, jer "sprovođena je istraga i uviđaj o ovom incidentu ". D4387 (Izjava svjedoka Dušana Mudrinića od 15. februara 2014.), par. 21.

6659 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2982–2983 (Begić je rekao da su to bili Miralem Cerić i Enes Cerić); P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 16. aprila 1995.), *e-court* str. 16; P1159

je pucao i ubio još jednog čovjeka, nedaleko od raskrsnice na glavnom putu koji povezuje Sanski Most i Ključ.[6660] Prije nego što je grupa stigla do mosta, na približno 50 metara, zaustavio se jedan vojni kombi, a Palija je ušao u kombi i razgovarao s vozačem.[6661] Palija je naredio jednom drugom čovjeku, Ismetu Kurbegoviću, koji je također bio u koloni, da dođe do kombija sa strane gdje je mjesto suvozača, što je ovaj i učinio.[6662] Palija je pucao i ubio Kurbegovića.[6663]

1957. Kad su preostali muškarci stigli do mosta, tamo su ih čekali naoružani vojnici.[6664] Naredili su im da se postroje duž mosta i rekli im da će ih ubiti, pošto su ubijeni neki vojnici VRS-a.[6665] Naređeno im je da skinu odjeću i cipele.[6666] Jednom od njih naređeno je da skoči u rijeku.[6667] On je skočio, i dok je plivao u rijeci vojnici su se nagnuli preko mosta, pucali i ubili ga.[6668] Vojnici su ponovili to isto sa svakim od njih.[6669] Begić je bio šesti po redu kojem je naređeno da skoči s mosta.[6670] Skočio je, ali umjesto da ispliva na površinu, on je ronio sve do lijeve obale, gdje se

---

(Mapa sela Hrustovo-Vrhpolje s oznakama koje je unio Rajif Begić). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1306.

6660 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2983 (Begić je rekao da je taj čovjek bio Ismet Kurbegović); P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 16. aprila 1995.), *e-court* str. 16. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1306.

6661 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2984.

6662 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2984; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 16. aprila 1995.), *e-court* str. 16–17.

6663 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2984 (Begić je rekao da je taj čovjek bio Irfan Begić); P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 16. aprila 1995.), *e-court* str. 16–17. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1306.

6664 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2985–2986; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1306.

6665 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2986–2987; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18.

6666 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2987; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1306.

6667 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2987; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18. Begić je rekao da je taj čovjek bio Midhet Cerić. P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18.

6668 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2987; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18.

6669 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2988–2990; P1158 (Fotografija mosta u Vrhpolju s oznakama koje je unio Rajif Begić); P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18. Begić je izjavio da su preostali ubijeni bili Munib Begić, Mirsad Dizdarević, Enes Dizdarević i Elmedin Begić. Enes Dizdarević je ubijen iz vatrenog oružja na mostu prije nego što je skočio. Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2989–2990. V. također činjenice o kojima je presuđeno 1304, 1306; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 77 (pod pečatom).

6670 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2991; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 6; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 19.

sakrio pod drvećem i žbunjem.[6671] Vojnici su tako nastavili sa svim ljudima na mostu.[6672] Begić je jedini preživio.[6673]

1958. Begić je identifikovao 19 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su ubijeni u ovom incidentu.[6674] Vijeću su također predočeni dokazi da je u julu 1992. 13 muških tijela pronađeno pokopano ispod mosta u Vrhpolju, na desnoj obali Sane, da je još 11 muških tijela izvađeno iz Sane, a da je Irfan Begić pronađen mrtav pored puta nadomak mosta.[6675] Od 11 tijela izvađenih iz rijeke, pet poimence odgovara muškarcima za koje je navedeno da su bili u Begićevoj grupi.[6676] Pored toga, Vijeću su predočeni dokazi da je u maju 1996. iz masovnih grobnica povezanih s istim incidentom ekshumirano 28 muških tijela.[6677] Od tih 28 muškaraca, sedam ih je identifikovano kao osobe koje su bile u grupi s Begićem, a imena četvorice navode se i u izvještaju iz jula 1992. kao tijela izvađena iz Sane.[6678] Povrede zabilježene u sudskomedicinskom izvještaju uključuju strijelne rane i frakture kostiju, uglavnom u predjelu lobanje i rebara.[6679] Neka od tijela u jednom dijelu te masovne grobnice imala su na sebi civilnu odjeću, dok je u jednom drugom dijelu masovne grobnice pronađena velika količina civilne odjeće.[6680] Vijeću su također predočeni dokazi da je tijelo Ismeta Kurbegovića pronađeno u jednoj masovnoj grobnici u Prijedoru.[6681]

6671 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2991; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 18.

6672 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2992. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1306. Svjedok KDZ492 je u svjedočenju izjavio da je od vojnika 6. krajiške brigade čuo da su civili, bosanski Muslimani, pobijeni i bačeni s mosta u rijeku Sanu. Svjedok KDZ492, P3596 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3861–3862 (pod pečatom).

6673 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2992–2993; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15. marta 2000.), *e-court* str. 6; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 19. Begić navodi da je "više od 20" bosanskih Muslimana ubijeno 31. maja 1992. P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 18. aprila 1996.), *e-court* str. 11.

6674 P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića data Osnovnom sudu Sanski Most 16. aprila 1995.), *e-court* str. 15–17.

6675 P557 (Izvještaj o tijelima pronađenim u Vrhpolju, 10. juli 1992.).

6676 P557 (Izvještaj o tijelima pronađenim u Vrhpolju, 10. juli 1992.), str. 3–4.

6677 P4901 (Zapisnik Osnovnog suda u Sanskom Mostu o uviđaju i ekshumaciji tijela iz masovnih grobnica u rejonu Vrhpolje – Most u opštini Sanski Most, 7. maj 1996.). V. također P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 44–45 (gdje se navode 22 osobe povezane s ovim incidentom iz priloga Optužnici); P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 51–52 (gdje se navodi 28 tijela ekshumiranih iz tri grobnice kod mosta u Vrhpolju); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 12–13. V. P4870 (Zapisnik o analizi DNK za Najila Begića, 25. juni 2007.); P4871 (Zapisnik o prepoznavanju leša Najila Begića, 25. juni 2007.).

6678 P4901 (Zapisnik Osnovnog suda u Sanskom Mostu o uviđaju i ekshumaciji tijela iz masovnih grobnica u rejonu Vrhpolje – Most u opštini Sanski Most, 7. maj 1996.), str. 20–21 (gdje se navodi da je samo 15 od 28 tijela identifikovano od strane rođaka). Među muškarcima identifikovanim i u P557 (Izvještaj o tijelima pronađenim u Vrhpolju, 10. juli 1992.) nalaze se Muhamed Dizdarević, Fuad Begić, Irfan Begić i, moguće, Mirsad Dizdarević.

6679 P4901 (Zapisnik Osnovnog suda u Sanskom Mostu o uviđaju i ekshumaciji tijela iz masovnih grobnica u rejonu Vrhpolje – Most u opštini Sanski Most, 7. maj 1996.), str. 5–20.

6680 P4901 (Zapisnik Osnovnog suda u Sanskom Mostu o uviđaju i ekshumaciji tijela iz masovnih grobnica u rejonu Vrhpolje – Most u opštini Sanski Most, 7. maj 1996.), str. 3–4.

6681 P6689 (Izvodi iz izvještaja o ekshumacijama u opštini Prijedor, 28. avgust 2002.), str. 111.

1959. Vijeće je formalno primilo za znanje činjenicu da je u opisanom događaju ubijeno najmanje 28 muškaraca, bosanskih Muslimana.[6682]

1960. Vijeće stoga konstatuje da su 31. maja 1992. ili približno tog datuma srpske snage ubile oko 20 muškaraca između Begića i mosta u Vrhpolju.

(b) Incident 12.2 iz Priloga A Optužnici

1961. Tužilaštvo navodi da je 31. maja 1992. ili približno tog datuma više ljudi ubijeno u selu Hrustovo.

1962. Hrustovo je selo u opštini Sanski Most.[6683] Sastoji se od šest zaselaka: Merdanovići, Keranovići, Jelečevići, Kukavice, Handanovići i Zukići.[6684] Godine 1992., stanovništvo tih zaselaka činili su prevashodno bosanski Muslimani.[6685]

1963. Ujutro 31. maja 1992. u Jelečevićima, oko 20 do 25 civila, bosanskih Muslimana, pretežno žena i djece, dobilo je naređenje od vojnika u uniformama JNA da idu u Kukavice.[6686] Obrazloženje je bilo da će vojnici pretresati kuće u potrazi za oružjem i da je to lakše kad je u selu manje ljudi.[6687] U Kukavicama, grupa se povećala na njih tridesetak, okupljenih u garaži jedne kuće.[6688] Ubrzo potom, do garaže su došli vojnici i otvorili vatru na vrata garaže.[6689] Vojnici su im vikali da svi moraju izići iz garaže.[6690] Husein Merdanović je izišao i rekao vojnicima da prestanu

6682 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1306.

6683 Svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7206 (pod pečatom); P616 (Mapa Hrustova-Vrhpolja s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ097).

6684 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 4 (pod pečatom).

6685 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 4 (pod pečatom); svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8047.

6686 Svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7208–7209, 7213, 7222–7223 (pod pečatom); P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 4–6 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1307, 1308.

6687 Svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7209 (pod pečatom).

6688 P715 (Izjave svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 4 (pod pečatom); svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7212 (pod pečatom) (gdje je svjedokinja izjavila da se priključio jedan broj ljudi iz Keranovića). Merdanović je bio jedini "vojno sposoban muškarac" u garaži; njemu je bilo "50-60" godina. Svim drugim muškarcima u garaži bilo je manje od 14 godina. Od 30 osoba u garaži, sljedeće 22 identifikovane su po imenu: Muharema Keranović, Almadina Keranović, Sabina Keranović, Sabra Merdanović, Jasmin Merdanović, Besima Merdanović, Edita Merdanović, Husein Merdanović (koji je imao 4 ili 5 godina) (naveden dvaput), Zumra Merdanović, Fatima Zukić, Senija Keranović, Sejida Keranović, Čama Jelečević, Razija Jelečević, Sead Jelečević, Asim Jelečević, Elvira Jelečević, Edina Jelečević, Jasmina Merdanović, Dino Keranović, Ernes Keranović i Husein Merdanović (starosne dobi od 50-60 godina). **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1308.

6689 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 6 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1309, 1310.

6690 Svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7215-7216 (pod pečatom); P715 (Izjave svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001. i 11. decembra 2001.), str. 4 (pod pečatom).

pucati, pošto su u garaži samo žene i djeca.[6691] Vojnici su pucali i ubili ga.[6692] Vojnici su otvorili vatru na garažu po drugi put.[6693] Civili su se prepali, izišli iz garaže i počeli bježati, a vojnici su pucali na njih.[6694] Samo osam ljudi preživjelo je napad.[6695]

1964. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je najmanje 15 ljudi ubijeno u ovom incidentu.[6696] Vijeću su predočeni dokazi da su u masovnoj grobnici u Hrustovu pronađena tijela povezana s tim incidentom.[6697]

1965. Vijeće stoga zaključuje da su 31. maja 1992. ili približno tog datuma srpske snage ubile jedan broj osoba u selu Hrustovo.

(c) Incident 12.3 iz Priloga A Optužnici

1966. Tužilaštvo navodi da je 27. juna 1992. ili približno tog datuma u zaseoku Blaževići ubijeno oko 18 muškaraca iz Kenjara.

1967. Kenjari su zaselak koji se nalazi sjeverno od Begića.[6698] Godine 1992., stanovništvo Kenjara činili su prevashodno bosanski Muslimani.[6699] Otprilike 27. ili 28. juna 1992., vojnici bosanski

---

6691 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 6 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1311.

6692 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 6 (pod pečatom); svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7214 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1311.

6693 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 6 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1312.

6694 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 6 (pod pečatom); svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7233 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1312.

6695 P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 8 (pod pečatom). Preživjeli su Čama Jelečević, Edina Jelečević, Razija Jelečević, Sead Jelečević, Ernes Keranović, Senija Keranović, Dino Keranović i svjedokinja KDZ097. P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 8 (pod pečatom). U unakrsnom ispitivanju, Boro Tadić je rekao da u vezi s ovim incidentom iz priloga Optužnici ne može potvrditi šta se dogodilo, niti da je protiv odgovornih poveden sudski postupak. Boro Tadić, T. 44414–44415 (3. decembar 2013.). Mihajlo Orlović je u svom svjedočenju izjavio da ne vjeruje da se taj incident ubijanja dogodio i da je to mogla biti glasina ili propaganda. Mihajlo Orlović, T. 46646 (6. februar 2014.). Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u vezi s tim pouzdano, pošto predstavlja puko nagađanje. Vijeće je također zaključilo da u Orlovićevom svjedočenju postoje mnogobrojne protivrječnosti i da on prema Vijeću nije bio sasvim iskren.

6696 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1313.

6697 P4898 (Zapisnik Opštinskog suda Sanski Most o ekshumaciji iz grobnice Hrustovo I, 15. april 1997.), str. 3–20 (gdje se navodi spisak 30 tijela pronađenih u masovnoj grobnici Hrustovo I, uključujući i osam tijela koje je navela svjedokinja KDZ097); P3637 (Izvještaj Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova BiH, 22. oktobar 1996.), str. 6 (gdje se navodi spisak 31 tijela pronađenog u masovnoj grobnici Hrustovo I, uključujući i sedam tijela koje je navela svjedokinja KDZ097); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 45–47 (u kojoj je navedeno 13 osoba povezanih s ovim incidentom iz priloga Optužnici); P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 53–54, 56 (u kojem je identifikovano 31 tijelo izvađeno iz dvije masovne grobnice, uključujući i devet tijela koja je navela svjedokinja KDZ097).

6698 P532 (Mapa Sanskog Mosta); Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2962–2964.

6699 P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2962–2963.

Srbi, predvođeni Miloradom Mijatovićem, ušli su u Kenjare i počeli pretresati kuće u potrazi za oružjem.[6700] Bosanskim Muslimanima u zaseoku naređeno je da iziđu iz svojih kuća i čekaju na raskrsnici.[6701] Kad su pretražili kuće, vojnici su naredili da se svi muškarci odvedu drugdje na ispitivanje, dok su ženama i djeci dozvolili da se vrate kućama.[6702] Svjedok KDZ052 je u svjedočenju izjavio da je s njim bilo oko 18 ili 20 muškaraca i da su odvedeni u neku kuću na saslušanje.[6703] U toj kući u Kenjarima zadržali su ih do sljedećeg dana, kad je Vrkeš, predsjednik SDS-a u Sanskom Mostu, došao da ih obiđe i rekao im da će biti razmijenjeni za bosanske Srbe u istočnoj BiH.[6704] Zatim su te ljude odveli u jednu kuću u Blaževićima.[6705] Dok su bili u kući, u kući je došlo do eksplozije.[6706] Svjedok KDZ052 je uspio iskočiti kroz prozor i sakriti se.[6707] Dok su pokušavali pobjeći iz kuće, na njega i na druge je otvorena vatra.[6708] Vojnici su tijela ubijenih muškaraca odnijeli nazad u kuću i kuću zapalili.[6709] Svjedok KDZ052 je preživio i uspio stići do Tomine.[6710]

1968. Vijeću su predočeni dokazi da su tijela 18 muškaraca identifikovana u masovnoj grobnici i da su dovedena u vezu s ovim incidentom iz priloga Optužnici.[6711]

1969. Na osnovu dokaza predočenih gore u tekstu, Vijeće konstatuje da su 27. juna 1992. ili približno tog datuma srpske snage u zaseoku Blaževići ubile otprilike 18 muškaraca iz Kenjara.

6700 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8054–8058. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2531.

6701 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8058.

6702 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8058.

6703 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8059, 8073. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2532.

6704 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8059–8060. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2532.

6705 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8060–8062; P3377 (Mapa Hrustova-Vrhpolja s oznakama koje je unio svjedok KDZ052) (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2532.

6706 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8063. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2532.

6707 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8063.

6708 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8063–8064. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2532.

6709 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8065–8066. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2532.

6710 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8067–8068. V. takođe P3377 (Mapa Hrustova-Vrhpolja s oznakama koje je unio svjedok KDZ052) (pod pečatom).

6711 P3373 (Izvod iz izvještaja o ekshumaciji masovne grobnice Hrustovo i Vrhpolje) (pod pečatom) (gdje se navodi da su ugljenisani posmrtni ostaci nađeni u kući i obližnjoj masovnoj grobnici, kao i informacije koje su dali svjedok KDZ052 i drugi o 19 osoba koje su pogubljene i čija su tijela zapaljena); P3376 (Izvod iz izvještaja o ekshumaciji masovne grobnice Hrustovo i Vrhpolje) (pod pečatom) (gdje se navode imena 18 osoba koje je identifikovao svjedok KDZ052); svjedok KDZ052, T. 19082–19083 (19. septembar 2011.); svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8075; P3637 (Izvještaj Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova BiH, 22. oktobar 1996.), str. 2. V. takođe P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 58–59.

(d) Incident 12.4 iz Priloga A Optužnici

1970. Tužilaštvo navodi da je više ljudi iz zaseoka Budim, u selu Lukavice, ubijeno 1. avgusta 1992. ili približno tog datuma.

1971. Lukavice su selo na sjeverozapadu opštine Sanski Most.[6712] Stanovništvo Lukavica činili su prevashodno bosanski Muslimani.[6713] Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su 1. avgusta 1992. snage bosanskih Srba izvršile napad na Budim i ubile 14 članova porodice Alibegović, koji su svi bili nenaoružani civili.[6714] Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da je na žrtve pucano iz automatskog oružja, iz blizine.[6715]

1972. Vijeću su takođe predočeni dokazi da je 14 tijela ekshumirano iz jedne masovne grobnice povezane s ovim incidentom.[6716] Za ta tijela utvrđeno je da su tijela civila, muškaraca, bosanskih Muslimana.[6717]

1973. Vijeće konstatuje da su 1. avgusta 1992. ili približno tog datuma srpske snage ubile oko 14 osoba iz zaseoka Budim u Lukavicama.

(e) Incident 12.5 iz Priloga A Optužnici

1974. Tužilaštvo navodi da je otprilike sedam muškaraca ubijeno kod sela Škrljevita 2. novembra 1992. ili približno tog datuma.

1975. Škrljevita je selo u istočnom dijelu opštine Sanski Most.[6718] Godine 1992., većinu stanovnika u Škrljevitoj činili su bosanski Hrvati.[6719] Dana 2. novembra 1992., Grgo Stojić je sa

---

6712 P532 (Mapa Sanskog Mosta); P3638 (Mapa opštine Sanski Most).

6713 P532 (Mapa Sanskog Mosta); P3638 (Mapa opštine Sanski Most).

6714 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1315.

6715 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1315. U svom Završnom podnesku, optuženi prihvata da su "1. avgusta 1992. pripadnici vojske bosanskih Srba napali Budin[sic] i ubili 14 članova porodice Alibegović". Međutim, optuženi takođe tvrdi da je "svjedokinja KDZ097 u svom svjedočenju izjavila da se veliki broj uniformisanih ljudi kretao na njegovom području". Optuženi stoga tvrdi da "zvanične srpske vlasti nisu imale plan da se to ubijanje izvrši." Završni pretresni podnesak odbrane, str. 437 (dio koji se odnosi na tužilaštvo), par. 1623. Optuženi takođe tvrdi da mu se zločini počinjeni u Sanskom Mostu ne mogu pripisati zato što su počinjeni bez njegovog znanja, u suprotnosti s njegovom politikom i od strane ljudi koje on nije kontrolisao. On takođe tvrdi da nije postojao plan za trajno uklanjanje nesrpskog stanovništva iz Sanskog Mosta. Završni podnesak odbrane, par. 2894–2900. Ovom tvrdnjom bavićemo se u odjeljku IV.A.3.iii: Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH.

6716 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 47–48; P4899 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o obdukciji tijela iz grobnice Lukavice, 11. juni 1997.); P4900 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji iz grobnice Lukavice, 2. juni 1997.). V. takođe P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 60–61.

6717 P4900 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji iz grobnice Lukavice, 2. juni 1997.); P4899 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o obdukciji tijela iz grobnice Lukavice, 11. juni 1997.).

6718 P3638 (Mapa opštine Sanski Most).

svojim rođakom išao pješke iz grada Sanskog Mosta u Škrljevitu, kad su naišli na dva vojnika 6. krajiške brigade, na putu blizu šume Glamošnica.[6720] Vojnici su zatražili njihove lične isprave.[6721] Nakon što su im pregledali lične karte, vojnici su Stojiću i njegovom rođaku rekli da krenu za njima.[6722] Kroz šumu su ih odveli do rijeke Glamošnice, pored koje su već bila postrojena četvorica Stojićevih komšija.[6723] Jedan vojnik je na tu četvoricu držao uperen puškomitraljez.[6724] Stojiću i njegovom rođaku rekli su da se postroje pored tih komšija.[6725] Pretresli su ih, oduzeli im lične stvari i ispitivali ih.[6726] Vojnici su kazali: "Mi smo vojska Šešeljeva," pa su pucali na Stojića, na njegovog rođaka i njegove komšije, te ubili petoricu njih.[6727] Stojić je jedini preživio.[6728]

1976. Stojić je pogođen u lijevu ruku i kuk.[6729] Krenuo je dalje šumom ka Škrljevitoj.[6730] Dok je bio u šumi, Stojić je čuo žestoku rafalnu paljbu.[6731] Kasnije je saznao da su to pucali vojnici VRS-a koji su ubili druga četiri muškarca iz Škrljevite.[6732]

6719 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6764. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1316. Postojala je i manjina koju su činili bosanski Srbi. Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6764.

6720 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6773–6774. Ti vojnici identifikovani su kao pripadnici 6. krajiške brigade. P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.); str. 1; P3520 (Odluka Vojnog suda u Banjaluci, 9. juli 1993.), str. 1; P3521 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 14. mart 1995.), str. 1. Stojićev rođak zvao se Dragan Tadić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6774. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1317.

6721 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6775.

6722 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6775–6776.

6723 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6776. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1317. Komšije zarobljene od strane naoružanih muškaraca bile su Ante Tutić, Petar Nikić, Žarko Nikić, i Josip Banović. Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6776. Svi zarobljeni muškarci bili su bosanski Hrvati. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1317.

6724 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6776. Stojić i njegov rođak naišli su na te komšije ranije tog dana dok su išli pješke za Škrljevitu, ali su komšije išle ispred njih. Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6774.

6725 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6776.

6726 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6777. Pored one dvojice na koju je naišao Stojić, pored rijeke su bila još dva naoružana čovjeka u maskirnim vojnim uniformama, koji su imali puškomitraljeze s četiri ocila urezana na kundaku i dva okvira municije. Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6776–6777. U unakrsnom ispitivanju, Stojić je izjavio da su ti naoružani ljudi pripadali šešeljevcima. Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6797.

6727 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6777–6778. V. takođe P3518 (Izvještaj istražnog sudije Osnovnog suda Sanski Most, 9. novembar 1992.), str. 1–2; P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.), str. 1–2. Prema Stojićevim riječima, žrtve ubijene u njegovom vidnom polju bile se Ante Tutić, Petar (Pero) Nikić, Žarko Nikić, Josip Banović i Dragan Tadić. Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6778, 6780. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1318, 1319.

6728 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6778. V. takođe P3518 (Izvještaj istražnog sudije Osnovnog suda Sanski Most, 9. novembar 1992.), str. 1–2.

6729 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6777–6778.

6730 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6779. Stigao je u Škrljevitu, gdje su mu pomogli i ukazali mu prvu pomoć. Potom je odveden u dom zdravlja u Sanskom Mostu, zatim prebačen u Prijedor, a odatle konačno u bolnicu u Banjaluci. Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6780–6781. V. takođe P3516 (Fotografije Grge Stojića); P3522 (Preporuka za liječenje Grge Stojića, 14. decembar 1992.); P3527 (Otpusna lista za Grgu Stojića iz Kliničko-bolničkog centra Banjaluka, 2. decembar 1992.). Dok se oporavljao u bolnici u Banjaluci, Stojiću je došao jedan vojnik VRS-a i naredio mu da

1977. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je u vezi s tim incidentom ubijeno sedam bosanskih Hrvata.[6733] Vijeću je predočeno svjedočenje Stojića, koji je bio očevidac incidenta u kojem je stradalo pet muškaraca i koji je, nakon što je pobjegao, saznao da su ubrzo potom ubijena još četiri čovjeka. Vijeću su također predočeni dokazi o tome da je devet tijela nađeno u masovnoj grobnici povezanoj s tim incidentom, a njihov identitet potkrepljuje Stojićevo svjedočenje.[6734]

1978. Vijeće konstatuje da su 2. novembra 1992. ili približno tog datuma srpske snage ubile devet muškaraca nedaleko od sela Škrljevita.

(5) Zatočenički objekti u Sanskom Mostu

1979. Zatočeničke objekte u Sanskom mostu osnovao je Krizni štab.[6735] Nakon vojnih operacija protiv sela bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Sanskom Mostu, vojnici su kupili vojno sposobne muškarce iz sela i autobusom ih prebacivali u grad Sanski Most.[6736] U gradu su ih predavali civilnim vlastima.[6737] Jedan inspektor SJB-a i jedan inspektor CSB-a ispitivali su muškarce za koje se mislilo da su "vojni zarobljenici".[6738] Prema procjeni svjedoka KW540, 1.600 "vojnih zarobljenika" predato je 1992. civilnim vlastima u Sanskom Mostu.[6739] Većina zatočenika u Sanskom Mostu premještena je u logor Manjača.[6740] Tamo su "zarobljenici" razvrstavani u tri kategorije: (i) političari, (ii) nacionalno-ekstremni, i (iii) ljudi koji su nepoželjni na teritoriji opštine

napravi pozdrav s tri prsta, rekavši mu "[s]ad ste Srbi". Također, medicinske sestre i drugi pacijenti nazivali su ga "ustašom". Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6782–6786.

6731 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6779.

6732 Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6779, 6791. Sestra jedne od žrtava obavijestila je Stojića o tom ubijanju dok se on nalazio u bolnici u Banjaluci. Rekla mu je da su žrtve bile Ivo Tutić, Bone Tutić, "Adlo Tatić [kao u transkriptu], and Josip Fertalac [kao u transkriptu]". Grgo Stojić, P3515 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6779.

6733 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1319.

6734 P3518 (Izvještaj istražnog sudije Osnovnog suda Sanski Most, 9. novembar 1992.) (gdje se navodi devet muškaraca čije je ubistvo povezano s incidentom iz priloga Optužnici). V. također P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 48 (gdje se navodi osam osoba povezanih s ovim incidentom iz priloga Optužnici); P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 64–65 (gdje se navodi devet ekshumiranih tijela povezanih s ovim incidentom iz priloga Optužnici).

6735 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3453 (pod pečatom); D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 7–8.

6736 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3377, 3386 (pod pečatom).

6737 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3377, 3386 (pod pečatom).

6738 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3377, 3500–3501 (pod pečatom).

6739 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3392 (pod pečatom).

6740 V. par. 1987, 1990, 2009, 2017.

Sanski Most.[6741] Većina zatočenika u Sanskom Mostu bili su civili, čime ćemo se baviti u tekstu koji slijedi.

(a) Zatočenički objekt 22.1 iz Priloga C Optužnici

1980. U Optužnici se navodi da su zgrada SJB-a i zatvor u Sanskom Mostu korišteni kao zatočenički objekt barem od 26. maja do avgusta 1992.

(i) Osnivanje i upravljanje

1981. Zgrada SJB-a i zatvor nalazili su se u centru grada Sanskog Mosta, nedaleko od garaže fabrike "Betonirka".[6742] Zatvorski objekt nalazio se iza policijske zgrade SJB-a.[6743] Načelnik policijske stanice bio je Vručinić.[6744] Miladin Paprić bio je upravnik zatvora SJB-a do 4. juna 1992., kad je razriješen dužnosti i na njegovo mjesto postavljen je Drago Vujanić.[6745]

1982. Zatočenici su počeli stizati u zgradu SJB-a i zatvor 25. maja 1992., nakon napada na grad Sanski Most.[6746] Većina zatočenika u zgradi SJB-a bili su istaknuti civili koji su na važnim položajima u društvu.[6747] Jedan zatočenik bio je maloljetan.[6748]

(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1983. Zatočenici su u zatvoru SJB-a držani u malim ćelijama i čuvala ih je policija.[6749] Ćelije su bile tako male da zatočenici nisu mogli spavati ležeći i morali su sjediti nabijeni jedni uz druge.[6750]

6741 P2639 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 4. juni 1992.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2558. Mile Dobrijević je u svom svjedočenju izjavio da ne zna za te tri kategorije zatočenika, a kad mu je pokazan P2639, insisitirao je na tome da on nije donosio odluke o kategorizaciji. Mile Dobrijević, T. 44636–44639 (6. decembar 2013.). Vijeće ne prihvata njegovo svjedočenje u vezi s tim, pošto je on bio službenik SJB-a raspoređen u garažu fabrike "Betonirka" i školu "Hasan Kikić", te je njegova tvrdnja da za te kategorije nije znao krajnje nevjerodostojna.

6742 P3667 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama raznih zgrada); P3314 (Fotografija stanice milicije Sanski Most); D4335 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama).

6743 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6139–6140; D4339 (Fotografija SJB-a Sanski Most). V. također D4341 (Fotografija SJB-a Sanski Most).

6744 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6145; P3319 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 6. juni 1992.).

6745 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6145, 6162; P2639 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 4. juni 1992.); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26104, 26318–26319, 26322 (pod pečatom); Mile Dobrijević, T. 44635–44636 (6. decembar 2013.).

6746 Mirzet Karabeg uhapšen je 25. maja 1992. i odveden u zatvor SJB-a. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6139–6140.

6747 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5530–5532; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7768 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1321.

6748 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1321.

Ćelije su imale betonski krov, metalna vrata i rupičastu metalnu ploču preko prozora.[6751] Tokom ljetnih mjeseci, u prostorijama je uslijed visokih temperatura bilo veoma vruće i vlažno, širio se užasan smrad, te je bilo jako teško disati.[6752] Nije bilo svježeg vazduha sve dok neko nije skinuo metalnu ploču s prozora negdje nakon 40 dana zatočeništva.[6753] Nadalje, stražari nisu dozvoljavali da se ćelije vjetre.[6754] Od krevetnine, postojali su ćebad i jedna stara prostirka.[6755]

1984. Zatočenicima nije davano dovoljno hrane i vode.[6756] Poslije prvih 15 dana, obroci za zatočenike svedeni s tri na dva obroka dnevno; ti obroci bili su nedovoljni, što je kod zatočenika dovelo do znatnog gubitka tjelesne težine.[6757] Obroci su se sastojali od kriške hljeba, čaše tečnosti i, kad ih je bilo, ostataka hrane za vojnike.[6758] Kad je riječ o vodi, zatočenicima je s vremena na vrijeme dopuštano da napune boce, ali samo onda kad je u zatočeničkom objektu bilo dovoljno vode za klozete.[6759] U zatvorskim ćelijama nije bilo klozeta.[6760] Zatočenici su imali na raspolaganju dva klozeta, koja su se, međutim, zapušila.[6761] Za upotrebu klozeta zatočenicima je davano po pet minuta ujutro i pet minuta uveče.[6762] Kasnije su iza zgrade iskopali rupu, koju su smjeli koristiti

---

6749 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7743 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6139, 6300–6301; D4340 (Fotografija SJB-a Sanski Most); D4342 (Fotografija SJB-a Sanski Most). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1323.

6750 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7751 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7067. Svjedok KW545 priznao je da su uslovi u zatvoru bili nehumani, da objekt i prostorije nisu ispunjavali minimalne uslove za držanje ljudi na duži period, te da je bilo vrlo teško održavati red. Svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26114, 26239, 26241–26243 (pod pečatom).

6751 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7746 (pod pečatom); D4342 (Fotografija SJB-a Sanski Most); D4343 (Fotografija SJB-a Sanski Most); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6301.

6752 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7753–7754 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7067–7068; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26239 (pod pečatom).

6753 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7753 (pod pečatom).

6754 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7753 (pod pečatom).

6755 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7751–7752 (pod pečatom).

6756 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7751 (pod pečatom).

6757 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7751, 7754 (pod pečatom). Za ručak su davali svinjetinu s koje nisu bile uklonjene dlake. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7751 (pod pečatom).

6758 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7068. Biščević je rekao da je u zatočeništvu izgubio 32 kilograma. Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7067–7068.

6759 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7751 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7065.

6760 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7065.

6761 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7752 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7064.

6762 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7064–7065.

samo u vrijeme ručka.[6763] Osim izuzetno par puta, tuširanje nije bilo moguće, jer nije bilo dovoljno vode.[6764]

1985. Stražari su zatočenike izvodili iz ćelija na samo dvadesetak minuta dnevno, uključujući vrijeme za obroke i vrijeme kad su morali raditi.[6765] Kad su iz ćelija odvođeni na rad, zatočenici su često premlaćivani i zlostavljani.[6766] Uprkos takvim uslovima, Rašula je jednom zatočeniku u SJB-u rekao sljedeće: "Najsigurniji si tu gdje jesi. Ako te pustim, ubiće te ili tvoji ili moji".[6767]

1986. Stražari, pripadnici redovne policije i vojnici VRS-a tukli su zatočenike.[6768] Ponekad bi stražari predali ključeve ćelija vojnicima VRS-a, a oni bi, kako je Biščević rekao, "dolazili i radili od nas šta su htjeli".[6769] Neki od zatočenika odvedeni su iz svojih ćelija u zgradu SJB-a na saslušanje.[6770] Tokom tih saslušanja, pripadnici redovne policije i vojnici VRS-a tukli su zatočenike kundacima, električnim kablovima, motkama i daskama. [6771] Zatočenici su takođe premlaćivani u svojim ćelijama, a neki su prisiljavani da tuku jedni druge.[6772] Zatočenicima nije pružana medicinska pomoć za povrede koje su zadobili dok su bili zatvoreni u SJB-u.[6773] U svirepim

---

6763 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7752 (pod pečatom).

6764 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7752 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7065. Biščević je u svom svjedočenju izjavio da mu je tokom 95 dana koliko je bio zatočen bilo dvaput dozvoljeno da se istušira i opere odjeću. Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7065–7066.

6765 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7754 (pod pečatom). U rad je spadalo kopanje improvizovanog klozeta iza zgrade, pranje sudova i čišćenje kruga SJB-a. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7752, 7757 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici tereti samo za prisilni rad na linijama fronta.

6766 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7757 (pod pečatom). Osim što su ga pretukli, jednom zatočeniku su ruke opekli vrelom vodom. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7757 (pod pečatom).

6767 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7651, 7761 (pod pečatom). V. takođe P3396 (Fotografije na kojima su Radovan Karadžić, Ratko Mladić, Biljana Plavšić, Momčilo Krajišnik i drugi). Basara je takođe svraćao u zgradu SJB-a i obraćao se prisutnim vojnicima VRS-a. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1325; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7899 (pod pečatom).

6768 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7756, 7758 (pod pečatom). V. takođe P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.), str. 1; činjenice o kojima je presuđeno 1328, 1329; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7064. Jedan vojnik iz 6. krajiške brigade bio je poznat po tome što je premlatio nekoliko zatočenika. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7758 (pod pečatom); P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.), str. 1. Pripadnici VRS-a, uključujući vojnu i redovnu policiju, zajedno su upravljali zatvorom SJB-a. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6154–6155.

6769 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7073. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1329.

6770 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1321.

6771 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7068–7073; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6166–6168; činjenice o kojima je presuđeno 1326; 1327.

6772 Svjedok KDZ474, T. 19334 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7757 (pod pečatom).

6773 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7759–7760 (pod pečatom); Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7064. Na primjer, jednog zatočenika su

premlaćivanjima Karabeg je zadobio teške tjelesne ozljede i povrede glave, i izgubio sve zube.[6774] Dva čovjeka premlaćena su u zatvoru SJB-a i potom ubijena.[6775]

1987. Početkom juna 1992., zatočenici su iz zatvora SJB-a premješteni u logor Manjača, po naređenju Kriznog štaba.[6776]

1988. Premlaćivanja su postala rjeđa nakon posjete MKCK-a u julu 1992.[6777] Štaviše, nakon posjete MKCK-a dopuštene su posjete članova porodice.[6778]

1989. Dana 27. jula 1992., Krizni štab je iznio ocjenu da je u SJB-u bilo ispitano oko 1.245 osoba.[6779]

1990. Dana 28. avgusta 1992., zatočenici su prozvani iz ćelija i rečeno im je da pokupe svoje stvari.[6780] Neki od zatočenika stavljeni su u autobus kako bi bili premješteni u logor Manjača.[6781] Drugi zatočenici premješteni su u druge zatočeničke objekte u Sanskom Mostu, poput garaže u fabrici "Betonirka", škole "Hasan Kikić" i vojnog objekta u Magaricama.[6782]

(iii) Zaključak

1991. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od 25. maja do avgusta 1992. u zatvoru SJB-a držale u zatočenju nesrpske civile, uključujući istaknute političke rukovodioce i jednog maloljetnog dječaka. Vijeće konstatuje da su zatočenici držani u lošim

---

tako premlatili da su mu slomili dva rebra. Odveli su ga u bolnicu, gdje je čekao tri sata, a zatim ga vratili u ćeliju. l. Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7754, 7759 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ474, T. 19334 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

6774 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6180–6182.

6775 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6182–6183. Karabeg i Biščević rekli su da su to bili Hasib Kamber i Emir Seferović. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6182; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5535; P146 (Zapisnik o prepoznavanju leša Emira Seferovića, 2. juni 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1330. U vezi s dvojicom ljudi koji su premlaćeni i potom ubijeni, Vijeće bez dodatnih dokaza o njihovoj smrti ne može zaključiti da su oni umrli od posljedica premlaćivanja. To ubijanje stoga nije obuhvaćeno optužbama iz paragrafa 60(a)(ii) Optužnice. Pored toga, Vijeće napominje da se optuženi u Prilogu B ne tereti za incident ubijanja u vezi s ovim zatočeničkim objektom.

6776 P3327 (Naređenje Kriznog štaba Sanski Most, 6. juni 1992.); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6164, 6252–6253 (Karabegova procjena bila je da su 3. juna 1992. 152 osobe premještene iz škole "Hasan Kikić" u logor Manjača, kao i da su 6. juna 1992. 172 osobe premještene iz zatvora SJB-a, garaže fabrike "Betonirka" i fiskulturne sale).

6777 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6176–6177, 6256–6257, 6324. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1332.

6778 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1332.

6779 P3657 (Zapisnik sa 9. sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 27. juli 1992.), str. 3.

6780 Svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7760 (pod pečatom).

6781 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6176, 6182, 6258; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7742–7747, 7760 (pod pečatom); svjedok KDZ474, T. 19335 (21. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

6782 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1331. V. takođe par. 1995, 2007.

uslovima, što je uključivalo neadekvatnu ishranu, smještaj, medicinsku pomoć i higijenske uslove. Vijeće također zaključuje da su zatočenici bili podvrgavani ispitivanjima i premlaćivanjima.

(b) Zatočenički objekt 22.2 iz Priloga C Optužnici

1992. U Optužnici se navodi da je garaža fabrike "Betonirka" korištena kao zatočenički objekt barem od 27. maja do 7. juna 1992.

(i) Osnivanje i upravljanje

1993. Fabrika "Betonirka" nalazila se približno 100 do 150 metara iza zgrade SJB-a, u gradu Sanskom Mostu.[6783] Fabrika je imala glavnu zgradu kojoj su bile pripojene tri garaže.[6784] Svaka garaža bila je dugačka pet-šest metara i široka četiri.[6785]

1994. U maju 1992., Krizni štab je u garaži fabrike "Betonirka" formirao zatočenički centar.[6786] Dana 25. maja 1992., Paprić, koji je također upravljao zatvorom SJB-a, imenovan je za upravnika tog zatočeničkog objekta, ali ga je kasnije zamijenio pripadnik policije Vujanić.[6787] Vujanić je bio upravnik i zatvora SJB-a i garaže fabrike "Betonirka".[6788] Stražari u garaži fabrike "Betonirka" bili su pripadnici policije bosanskih Srba i vojnici rezervnog sastava.[6789] Rade Martić je bio šef stražara.[6790]

6783 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 49–50; P726 (Mapa grada Sanskog Mosta); P3667 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama raznih zgrada); D4335 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama); svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3397 (pod pečatom).

6784 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 50; P726 (Mapa grada Sanskog Mosta); P719 (Fotografija garaže fabrike "Betonirka"); D4335 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama). V. također D4336 (Fotografija garaže fabrike "Betonirka"). Te tri garaže zajedno nazivaće se u tekstu "garažom fabrike "Betonirka"", u jednini.

6785 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 55; P732 (Fotografija unutrašnjosti garaže fabrike "Betonirka"). V. također D4336 (Fotografija garaže fabrike "Betonirka"); D4337 (Fotografija garaže fabrike "Betonirka"); D4338 (Fotografija garaže fabrike "Betonirka"); P719 (Fotografija garaže fabrike "Betonirka").

6786 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 7; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 113 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2537. V. također svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3399–3400 (pod pečatom); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26112 (pod pečatom).

6787 Svjedok KDZ490, T. 20184 (19. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica); P3635 (Rukom pisan dnevnik Nenada Davidovića), *e-court* str. 4; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*) T. 26112 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1345.

6788 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 66; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26115, 26323 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6254. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1344.

6789 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1344; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3399–3400 (pod pečatom); P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 51.

6790 P2639 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 4. juni 1992.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 113 (pod pečatom).

1995. U garaži fabrike "Betonirka" bilo je zatvoreno približno 120 zatočenika, koji su svi bili muškarci.[6791] U "Betonirki" su bili zatočeni članovi najužeg rukovodstva SDA .[6792] Zatočenici su držani u garaži fabrike "Betonirka" najviše do mjesec dana.[6793] U junu i julu 1992., zatočenike su premjestili u logor Manjači.[6794]

(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

1996. Zatočenici su držani u pretrpanoj i pretoploj garaži, s malo vode.[6795] Zatočenici su dobijali dva obroka na dan, koji su se obično sastojali od ostataka hrane za osoblje.[6796] Ponekad su zatočenike smjeli posjetiti članovi porodice i donijeti im hranu. [6797] Higijenski uslovi su bili neadekvatni jer je zatočenicima dopuštano da izađu iz svojih ćelija na po pet minuta ujutro i uveče, kako bi otišli u WC.[6798] U garaži nije bilo klozeta.[6799] Garaže su imale tek po jedan prozorčić, koji je bio otvoren radi provjetravanja, ali to nije bilo dovoljno.[6800] U jednoj od garaža bilo je toliko zatočenika da su bili prisiljeni spavati stojeći.[6801]

1997. Zatočenike su redovno ispitivali i premlaćivali.[6802] Ahmet Zulić je izjavio da, od 21 noći provedene u "Betonirki", samo tri noći nije bio odveden na premlaćivanje.[6803] Zatočenici su

---

6791 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1333; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26129–26130 (pod pečatom).

6792 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3403 (pod pečatom).

6793 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1334.

6794 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6164, 6175; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 86–87. V. takođe svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26130 (pod pečatom). Dana 6. ili 7. jula 1992., svi preostali zatočenici iz "Betonirke" premješteni su u logor Manjača, izuzev Karabega i još šest drugih, koji su vraćeni u zatvor SJB-a. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6175–6176.

6795 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 54, 57–64, 68–71 (Zulić je identifikovao neke od muškaraca koji su držani u njegovoj ćeliji, uključujući i jednog bosanskog Hrvata); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 113 (pod pečatom); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26119–26120 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6169–6171; P3320 (Fotografija zgrade).

6796 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6169–6170; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1337.

6797 Svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26133 (pod pečatom).

6798 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6170; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1338. V. takođe svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26119–26121 (pod pečatom).

6799 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6170; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1338.

6800 Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6170–6175; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26239 (pod pečatom); v. činjenica o kojoj je presuđeno 1336; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3397, 3399 (pod pečatom).

6801 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1335.

6802 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 60–64, 68–71; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 113 (pod pečatom); Mirzet Karabeg, T. 18698–18699 (13. septembar 2011.); Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6171–6175; v. činjenica o kojoj je

prilikom premlaćivanja zadobijali teške povrede.[6804] Na lokaciji nije postojala nikakva medicinska ustanova.[6805]

(iii) Zaključak

1998. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su u periodu od maja do juna 1992. srpske snage u garaži fabrike "Betonirka" držale u zatočenju civile, muškarce iz Sanskog Mosta, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, uključujući neke političke vođe. Vijeće konstatuje da su zatočenici držani u lošim uslovima, uključujući neadekvatnu ishranu i higijenske uslove. Vijeće takođe konstatuje da su zatočenici podvrgavani premlaćivanju.

(iv) Incident 17.1 iz Priloga B Optužnici

1999. Tužilaštvo navodi da je 22. juna 1992. ili približno tog datuma otprilike 17 muškaraca iz garaže fabrike "Betonirka" odvedeno na Krivu cestu kod Partizanskog groblja i ubijeno.

2000. Dana 22. juna 1992., iz garaže fabrike "Betonirka" izveli su zatočenog Zulića i odveli ga na Krivu cestu.[6806] Odveli su ga do potoka, dali mu motiku i naredili da iskopa sopstvenu raku.[6807] Vidio je kako još 20 do 25 drugih muškaraca radi isto što i on.[6808] Čuvali su ih vojnici, bosanski Srbi, u uniformama JNA.[6809] Bio je prisutan i Rašula.[6810] Dok su kopali, vojnici su u njih držali uperene puške.[6811] Kad su završili s kopanjem raka, ubijeni su tako što im je prerezan grkljan ili iz vatrenog oružja.[6812] Rašula je poštedio Zulića, rekavši da ga treba ostaviti u životu kako bi im

---

presuđeno 1339. Svjedok KW545 je u svom svjedočenju izjavio da, ako se izuzmu dva posebna slučaja, njemu nije bilo poznato da je bilo redovnog premlaćivanja i da on nikad nije čuo krike ili vidio da zatočenici imaju ikakve povrede. Svjedok KW545, T. 47003–47004 (13. februar 2014.) (zatvorena sjednica). Svjedok KW540 je naveo da je i on nakon rata saznao da su zatočeni u "Betonirki" premlaćivani. Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3401 (pod pečatom).

6803 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 63.

6804 V. činjenice o kojima je presuđeno 1340, 1341.

6805 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1343.

6806 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 75–76; P726 (Mapa grada Sanskog Mosta). Kriva cesta je područje nedaleko od Partizanskog groblja; P730 (Skica koju je nacrtao Ahmet Zulić). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1346, 1347, 2541.

6807 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 77.

6808 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 77–78. Zulić je tu trojicu identifikovao samo po prezimenu: Cerić, Džafić i Velić. Za jednog čovjeka je rekao da je zet Ikana Smailovića. Ostali su bili Ibro Eminić, "Lolo ili Smail" Pašić i Muhamed Hakić. P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 77–78, 84.

6809 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 79.

6810 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 79; Ahmet Zulić, T. 1029–1030 (13. april 2010), T. 1129 (14. april 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2542.

6811 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1349.

6812 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 80; Ahmet Zulić, T. 1130 (14. april 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1348.

pokazao gdje je na Pobriježju skriveno oružje.[6813] Zulića su vratili u garažu fabrike "Betonirka".[6814] Ukupno su preživjela tri čovjeka.[6815]

2001. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je u tom incidentu ubijeno 17 muškaraca.[6816] Vijeću su također predočeni dokazi da su tijela civila iskopana iz masovne grobnice koja je povezana s tim incidentom.[6817]

2002. Vijeće konstatuje da su 22. juna 1992. ili približno tog datuma srpske snage odvele oko 17 muškaraca iz garaže fabrike "Betonirka" na Krivu cestu nedaleko od Partizanskog groblja i ubile ih.

(c) Zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici

2003. U Optužnici se navodi da je fiskulturna sala škole "Hasan Kikić" korištena kao zatočenički objekt barem od maja do jula 1992. Tužilaštvo tvrdi da su škola "Hasan Kikić" i fiskulturna sala dva zasebna zatočenička objekta.[6818] Tužilaštvo tvrdi da civili jesu bili zatočeni u oba objekta, ali da se zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici odnosi samo na fiskulturnu salu.[6819] Shodno tome, i Vijeće će pod zatočeničkim objektom 22.3 iz Priloga C podrazumijevati fiskulturnu salu.

(i) Osnivanje i upravljanje

2004. Fiskulturna sala nalazila se u sjeveroistočnom dijelu grada Sanskog Mosta.[6820] Dana 26. maja 1992., Krizni štab je fiskulturnu salu pretvorio u zatočenički centar.[6821] Osoblje u fiskulturnoj

---

6813 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 81–83.

6814 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 81.

6815 P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 84. Preživjeli su i Muhamed Halkić i još jedan čovjek koji se prezivao Cerić. P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 84.

6816 Činjenice o kojima je presuđeno 1347, 1348.

6817 P5442 (Odluka Kriznog štaba Sanski Most, 23. maj 1992.) (odluka Kriznog štaba o tome da će ubijeni na muslimanskom groblju u Gredi biti sahranjeni u zajedničkoj grobnici); P4896 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji iz grobnice Greda, Kruhari, 28. maj 1997.) (gdje se govori o lokaciji masovne grobnice Greda I, kao i da je iz nje izvađeno 36 tijela. Izvještaj ne sadrži imena); P4897 (Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o obdukciji i identifikaciji žrtava iz grobnice Greda, Kruhari, 9. juni 1997.) (gdje se navodi 36 tijela ekshumiranih iz masovne grobnice Greda I-Kruhari. Za osam tijela utvrđeno je da su muška, za sedam da su ženska, dok je 21 tijelo identifikovano kao muško i po imenu. Od muškaraca koji su identifikovani po imenu, Ibru Eminića pomenuo je i Zulić). V. također P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 94 (gdje su navedene tri osobe povezane s tim incidentom iz priloga Optužnici); P6690 (Dodatak izvještaju Nicolasa Sébirea, 16. maj 2003.), *e-court* str. 66-70 (gdje se navodi da su barem dva tijela ekshumirana iz masovne grobnice bile žrtve iz incidenta iz priloga Optužnici, te da je ukupno izvađeno 36 tijela. Od tih 36 tijela, 29 su bila muškarci, a 7 žene).

6818 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 750. V. P3667 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama raznih zgrada).

6819 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 750.

6820 P726 (Mapa grada Sanskog Mosta); P3667 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama raznih zgrada); D4335 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama). Fiskulturna sala se pominje i kao sportski kompleks. Vijeće će za taj zatočenički objekt upotrebljavati izraz "fiskulturna sala".

6821 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 7; P3315 (Naređenje Opštinskog štaba TO-a Sanski Most, 26. maj 1992.); D1813 (Izvještaj Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj

sali činili su stražari u policijskim i maskirnim uniformama, pod Martićevom komandom.[6822] Za upravnika zatočeničkog centra imenovan je Milorad Krunić.[6823]

2005. Dana 27. maja 1992., bosanskim Muslimanima u Sanskom Mostu preko radija je naređeno da se okupe na poligonu škole za vozače.[6824] Sakib Muhić je otišao tamo.[6825] Prema njegovoj procjeni, tamo se već bilo okupilo 1.800 ljudi, među kojima i žene i djeca.[6826] Ispred škole za vozače stajali su naoružani vojnici, koji su na okupljene ljude vikali "sve ćemo vas poklati".[6827] Poslije sat vremena, vojnici su naredili svima da odu do fudbalskog stadiona Krkojevci.[6828] Predveče je na stadion stiglo oko 80 vojnika, koji su ljudima naredili da se ukrcaju u autobuse koji su ih odvezli do fiskulturne sale; muškarci su krenuli oko ponoći, poslije žena i djece.[6829]

2006. Sutradan su u fiskulturnoj sali žene i djeca odvojeni od muškaraca i poslati u okolna sela.[6830] U fiskulturnoj sali je ostalo oko 900 do 1.000 muškaraca još nekih pet dana.[6831] Među zatočenicima se nalazilo i 200 muškaraca dovedenih iz Ključa.[6832] Među ljudima zatočenim u toj fiskulturnoj Sali bilo je ljudi i iz Mahale, Muhića i Otoke.[6833]

1992.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 75 (pod pečatom). V. takođe D4345 (Fotografija zgrade škole "Hasan Kikić"); svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26112 (pod pečatom); činjenice o kojima je presuđeno 2537, 2538.

6822 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8114; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1351.

6823 Svjedok KDZ490, T. 20184 (19. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe P3635 (Rukom pisan dnevnik Nenada Davidovića), *e-court* str. 4.

6824 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8106-8108; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 4; P718 (Izjava svjedoka Ahmeta Zulića od 22. februara 2010.), par. 32.

6825 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 4; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8106–8107.

6826 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 4; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8111. V. P639 (Spisak osoba zaposlenih u opštini Sanski Most), str. 2.

6827 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 4; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8113. V. P639 (Spisak osoba zaposlenih u opštini Sanski Most), str. 2.

6828 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8110–8111; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5.

6829 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8113; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5.

6830 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8113; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5.

6831 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8117; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 115.

6832 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1350.

6833 Svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26135 (pod pečatom). V. par. 1945.

2007. Fiskulturnu salu su čuvali ljudi u vojnim i policijskim uniformama.[6834] Posle otprilike pet dana, Muhića i još četvoricu odveli su u SJB na saslušanje.[6835] Poslije toga su ih prebacili nazad u fiskulturnu salu.[6836]

(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

2008. Fiskulturna sala bila je krajnje prenatrpana i nije bilo minimalnih higijenskih uslova.[6837] Zbog ljetne vreline temperatura je bila veoma visoka, što je samo pogoršavalo situaciju.[6838] Nekim zatočenicima tokom više dana nije davana hrana, ali je članovima porodice bilo dozvoljeno da ih posjete i donesu im nešto za jelo.[6839] Krevetnine nije bilo, kao ni medicinske pomoći za bolesne.[6840] Neki muškarci odvođeni su u SJB, ispitivani i vraćani u fiskulturnu salu.[6841]

2009. Zatočenike su tukli.[6842] Konkretno, zatočenici su svirepo premlaćeni 6. juna 1992., a zatim natjerani da se ukrcaju u kamione.[6843] Dva kamiona prevezla su oko 150 zatočenika u logor Manjača.[6844]

2010. Dana 8. juna 1992., na osnovu naređenja Kriznog štaba, izvršena je selekcija zatočenika u fiskulturnoj sali, i trebale su biti puštene osobe koje su "slučajno doveden[e] s drugih terena, lica iz mješovitih brakova, lica s pogoršanim zdravstvenim stanjem i lica koja su u okviru JNA

6834 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8114; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5.

6835 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8119–8120.

6836 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8121.

6837 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 114; svjedok KDZ490, T. 20280–20281 (20. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2544. Svjedok KW545 je u svom svjedočenju izjavio da su uslovi u fiskulturnoj sali bili "u redu" i da je bilo dovoljno kupatila i tekuće vode, kao i prostora za šetnju napolju. Svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26162 (pod pečatom). Odmjeravajući sveukupne dokaze, Vijeće se nije uvjerilo da se može osloniti na svjedočenje svjedoka KW545 u vezi s ovim konkretnim pitanjem.

6838 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 114 (pod pečatom).

6839 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5; Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8119.

6840 P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5.

6841 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8120.

6842 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8121–8122; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 5–6. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1352; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26268 (pod pečatom).

6843 Činjenica o kojoj je presuđeno 1353. V. takođe Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8122.

6844 Sakib Muhić, P700 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8122–8123; P701 (Izjava svjedoka Sakiba Muhića od 11. aprila 2000.), str. 6; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6164. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 583, 1353.

učestvovala na frontu".[6845] Dana 18. juna 1992., ponovo je napravljena selekcija i neki zatočenici su pušteni.[6846] Do 1. avgusta 1992., i preostali zatočenici su premješteni na druga mjesta.[6847]

(iii) Zaključak

2011. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su u periodu od maja do avgusta 1992. srpske snage držale nesrpsko civilno stanovništvo u zatočenju u fiskulturnoj sali u Sanskom Mostu. Vijeće konstatuje da su neki od zatočenika podvrgavani premlaćivanju. Vijeće takođe konstatuje da su uslovi pritvora bili loši, što je uključivalo neadekvatnu ishranu i higijenske uslove.

(d) Zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici

2012. U Optužnici se navodi da je hala "Krings" korištena kao zatočenički objekt barem od maja do jula 1992.

(i) Osnivanje i upravljanje

2013. Hala "Krings" se nalazi na istočnom kraju grada Sanskog Mosta.[6848] To je bila ogromna prazna hala, smještena pored poslovne zgrade koja je ranije proizvodila opremu za preduzeće "Famos".[6849] U maju 1992., Krizni štab je u hali "Krings" formirao zatočenički centar.[6850] U početku, kad su zatočenici dovedeni u halu "Krings", čuvali su ih vojnici, ali nakon jedne sedmice vojnike je zamijenila policija.[6851]

2014. Početkom jula 1992., vojnici VRS-a ušli su vozilima u Tominu i naredili svim "izbjeglicama" koje su se krile u mjestu da iziđu iz kuća.[6852] U Tomini su se nalazili ljudi koji su u

---

6845 P5444 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 8. juni 1992.).

6846 D4108 (Naredba Kriznog štaba Sanski Most, 18. juni 1992.); D4329 (Naređenje Kriznog štaba Sanski Most, 18. juni 1992.).

6847 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 14. U tom izvještaju se navodi da je 1.655 osoba dovedeno u "sabirne centre" (fiskulturnu salu, halu "Krings" i garažu fabrike "Betonirka"). Takođe se napominje da su 1.528 osoba bile bosanski Muslimani, a 122 bosanski Hrvati. D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 14.

6848 P3667 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama raznih zgrada); D4335 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama).

6849 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8069; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26235 (pod pečatom); P3371 (Fotografija spoljašnosti hale fabrike "Krings"); P3372 (Fotografija unutrašnjosti hale fabrike "Krings"); P3375 (Fotografija spoljašnosti hale fabrike "Krings"); svjedok KDZ052, T. 19078–19079, 19082 (19. septembar 2011.); D4344 (Fotografija "Kringsa"); D4335 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama).

6850 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 7; P3667 (Mapa Sanskog Mosta s fotografijama raznih zgrada); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 115 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2537.

6851 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8069–8070; svjedok KDZ052, T. 19075–19076 (19. septembar 2011.).

6852 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8068; svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7227 (pod pečatom); Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2997–2998, 3015–3019; P692 (Izjava svjedoka Rajifa Begića od 15.

Tominu pobjegli iz Kamička i Vrhpolja.[6853] Ljudi su izišli iz svojih kuća i vidjeli autobuse poredane duž glavne ulice.[6854] Oko 500 do 600 osoba ukrcano je u autobuse i prebačeno u halu "Krings".[6855] Žene i djeca proveli su tamo jednu noć, pa su sutradan premješteni u istočnu ili centralnu BiH.[6856] Muškarci su ostali u hali "Krings".[6857]

(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

2015. U početku, dok su vojnici VRS-a čuvali zatočenike, nije bilo premlaćivanja ni zlostavljanja.[6858] Međutim, kad je kontrolu nad halom "Krings" preuzela policija, stvari su se promijenile.[6859] Policija je redovno ispitivala i premlaćivala zatočenike, ponekad pendrecima i puškama.[6860] Dok je svjedok KDZ052 bio tu zatočen, vidio je kako je jedan čovjek preminuo od posljedica premlaćivanja.[6861]

2016. Zatočenički objekt je imao tekuću vodu i lavabo, ali nije bilo klozeta u ispravnom stanju.[6862] Higijenski uslovi bili su krajnje loši.[6863] Nije bilo dovoljno krevetnine za zatočenike.[6864] U početku je rođacima zatočenika bilo dozvoljeno da u halu "Krings" donose hranu, ali kasnije je to zabranjeno.[6865]

2017. U avgustu 1992., zatočenici su iz hale "Krings" premješteni u logor Manjača.[6866]

---

marta 2000.), *e-court* str. 6–7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2543; svjedok KW545, D4328 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 26135 (pod pečatom).

6853 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8068.

6854 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2998.

6855 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8068–8069; Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2998. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2543.

6856 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8068–8069.

6857 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2998. V. takođe P3657 (Zapisnik sa 9. sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 27. juli 1992.), str. 3.

6858 Rajif Begić, P691 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 2098–2099; svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8070.

6859 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8070.

6860 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8069–8070. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2545.

6861 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8070–8071.

6862 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8069. V. takođe P3372 (Fotografija unutrašnjosti hale fabrike "Krings"); svjedok KDZ052, T. 19079 (19. septembar 2011.).

6863 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2544.

6864 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8069.

6865 Svjedok KDZ052, P3370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 8069.

6866 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5536, 5539; Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6183; Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7076–7079. Biščević i približno 50 muškaraca, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su bili zatočeni zajedno s njim u zatvoru SJB-a, prevezeni su u logor Manjača. Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7079–7080. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6183. Karabega su stavili u autobus s muškarcima iz zatvora SJB-a i hale

(iii) Zaključak

2018. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u periodu od maja do avgusta 1992. držale u zatočenju u hali "Krings" civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate iz Sanskog Mosta, uglavnom muškarce. Vijeće dalje konstatuje da su zatočenici držani u lošim uslovima, uključujući nedostatak sanitarija. Vijeće takođe zaključuje da su zatočenici podvrgavani premlaćivanju i da je jedna osoba umrla od posljedica premlaćivanja.

(e) Zatočenički objekt 22.5 iz Priloga C Optužnici

2019. U Optužnici se navodi da je "vojni objekt u Magarici" korišten kao zatočenički objekt barem od maja do juna 1992. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo navodi da "izvedeni dokazi pokazuju da je vojni objekt u Magaricama funkcionisao kao zatočenički objekt" u maju 1992.[6867]

2020. Magarice su selo na obodu grada Sanskog Mosta.[6868] Vojni objekt u Magaricama sastojao se od jedne kuće i štale u selu Magarice, koje su Basara i 6. krajiška brigada koristili za operacije i skladištenje oružja.[6869]

2021. Dana 27. maja 1992., Biščević je uhapšen u svojoj kući i odveden u selo Magarice.[6870] Tamo je vidio Basaru, kao i neke druge vojnike VRS-a.[6871] Zatim je odveden u voćnjak, gdje mu je jedan vojnik psovao njegovog "balijskog Boga".[6872] Biščević je potom odveden na poljanu, gdje su mu stavili lisice na ruke, pretresli ga i ispraznili mu džepove.[6873] Vojnici su mu oduzeli novac i vozačku dozvolu.[6874] Žestoko su ga pretukli pendrecima i motkama.[6875] Zatim su ga odveli u radio stanicu u Sanskom Mostu.[6876] Nakon što su ga prisilili da dâ izjavu preko radija, Biščevića su vratili u Magarice.[6877]

"Krings", i prevezli u logor Manjača. Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6183.

6867 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, fusnota 761.

6868 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7030.

6869 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7030, 7043; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5527; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7749 (pod pečatom).

6870 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7029–7030. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2546.

6871 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7031.

6872 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7031.

6873 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7032–7033.

6874 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7033.

6875 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7033–7034. V. takođe svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7748–7750 (pod pečatom).

6876 V. par. 1949.

6877 Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7042; v. par. 1949.

2022. Biščević je proveo 30 sati zatočen u "sušari" u vojnom objektu u Magaricama.[6878] To je bila drvena prostorija s podom od šljunka, dimenzija dva puta dva metra.[6879] Prostorija nije imala WC.[6880] Prvog dana je bio sam, ali sutradan su dovedena još dva čovjeka, bosanska Muslimana.[6881] Njih su pretukli i oduzeli im lične stvari.[6882] Biščević u zatočeništvu nije dobio ni hrane ni vode.[6883]

2023. Zatim su Biščevića i tu drugu dvojicu odveli u vojničku kantinu, nahranili ih i prebacili u zatvor SJB-a.[6884]

2024. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su Biščević i još dva muškarca, bosanska Muslimana, držana u zatočenju u jednoj prostoriji vojnog objekta u Magaricama 27. maja 1992. ili približno tog datuma. Vijeće takođe konstatuje da su oni tokom zatočeništva bili premlaćeni i maltretirani od strane srpskih snaga.

(6) Incident 19 iz Priloga D Optužnici

2025. U Optužnici se navodi da je u Sanskom Mostu uništeno 17 džamija i jedna katolička crkva, u periodu od barem od maja do decembra 1992.[6885]

2026. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su snage bosanskih Srba nanijele znatnu štetu džamijama u Sanskom Mostu.[6886] Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da je

[6878] Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7042; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5528; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7749 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2546.

[6879] Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7042–7043; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5528.

[6880] Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5528.

[6881] Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7042; svjedok KDZ474, P3395 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7749 (pod pečatom).

[6882] Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7042.

[6883] Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5528. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2546.

[6884] Faik Biščević, P135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7044; Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5528. V. takođe Mirzet Karabeg, P3303 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 6158–6159.

[6885] Vjerski objekti navedeni u incidentu 19 iz Priloga D Optužnici su sljedeći: (1) gradska džamija u Sanskom Mostu, (2) džamija u Pobriježju, (3) džamija u Hrustovu-Kukavicama, (4) džamija u Hrustovu-Keranovićima, (5) džamija u Vrhpolju, (6) džamija u Šehovcima, (7) džamija u Trnovi, (8) džamija u Starom Majdanu (Palanka), (9) džamija u Starom Majdanu (Utriška), (10) džamija u Novom Naselju (Dževar), (11) džamija u Husimovcima, (12) džamija u Donjem Kamengradu, (13) džamija u Skucanom Vakufu, (14) džamija u Lukavicama, (15) džamija u Tomini, (16) džamija u Čaplji i gradska katolička crkva. U Optužnici se o džamiji u Hrustovu-Kukavicama govori kao o dvije različite džamije (stara i nova džamija) koje su se nalazile jedna pored druge. Optužnica, Prilog D.19, fusnote 17–19.

[6886] V. činjenica o kojoj je presuđeno 1358.

sredinom 1992. SDS naredio da se sruši džamija u Donjem Kamengradu i da je jedan član SDS-a naredio Mladenu Majkiću, vojnom inženjeru, da u tu džamiju postavi eksploziv.[6887]

2027. Biščević je u svom svjedočenju izjavio da je u opštini Sanski Most bilo 26 džamija i četiri katoličke crkve, i da su sve uništene.[6888] Svjedok KDZ490 je u svom svjedočenju izjavio da su do kraja 1992. sve džamije u Sanskom Mostu bile uništene.[6889] Prema riječima svjedoka KDZ490, džamije su uništene po naređenju Kriznog štaba zato da se bosanski Muslimani ne bi vratili.[6890]

2028. Do kraja maja 1992., uništene su džamije u Trnovi i Hrustovu-Kukavicama.[6891] Tokom 1992., uništene su i džamija u Vrhpolju i džamija u Starom Majdanu.[6892] Džamija u Pobriježju uništena je sredinom 1992.[6893] Gradska džamija u Sanskom Mostu uništena je do oktobra 1992.[6894] Džamija u Šehovcima dignuta je u vazduh eksplozivom.[6895] Džamije u Donjem Kamengradu,

---

6887 Činjenica o kojoj je presuđeno 2548.

6888 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5541. On je takođe izjavio da nijedna srpska vjerska ustanova nije uništena. Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5541.

6889 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 120 (pod pečatom).

6890 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 120–121, 123–124 (pod pečatom).

6891 Faik Biščević, P122 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5541, 5543; svjedok KDZ490, T. 20180 (19. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7225 (pod pečatom); P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 7 (pod pečatom). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 276–280, 289–290 (gdje je opisana šteta nanesena staroj i novoj džamiji u Hrustovu-Kukavicama i džamiji u Trnovi); P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 278–279, 300; P716 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 15. Stara džamija u Hrustovu-Kukavicama takođe se pominje kao džamija u Hrustovu. P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 4 (pod pečatom).

6892 Svjedok KDZ490, T. 20180 (19. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 123 (pod pečatom). U Hrustovu su bile dvije džamije – jedna u Kukavicama, druga u Karavićima. Džamija u Kukavicama bila je najveća džamija i bila je poznata kao džamija u Hrustovu. P715 (Izjava svjedokinje KDZ097 od 21. aprila 2001.), *e-court* str. 4 (pod pečatom); svjedokinja KDZ097, P714 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 7206–7207 (pod pečatom); P616 (Mapa Hrustova-Vrhpolja s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ097). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 283–285, 291–294; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 297–298, 301.

6893 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 121 (pod pečatom); P3670 (Izvještaj o radu opštinskog Štaba Civilne zaštite Sanski Most za period 15. juli–15. oktobar 1992.), str. 3. V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 273–275; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 289.

6894 P3670 (Izvještaj o radu opštinskog Štaba Civilne zaštite Sanski Most za period 15. juli–15. oktobar 1992.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 121 (pod pečatom). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 269–272; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 290.

6895 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 122 (pod pečatom). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 286–288; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 294.

Čapljama, Hrustovu, Lukavicama, Šehovcima, Starom Majdanu i Tomini su uništene.[6896] Katolička crkva u Sanskom Mostu takođe je oštećena.[6897]

2029. Prema Riedlmayerovim izvještajima, u toku rata je u Sanskom Mostu oštećeno ili uništeno ukupno 17 džamija, kao i gradska katolička crkva.[6898] Međutim, Vijeće napominje da je u tih 17 džamija uvrštena i džamija u Vrhpolju, za koju Riedlmayer navodi da je samo "lako oštećena" i da je ona jedna od tri džamije u Sanskom Mostu koje su preživjele rat bez strukturnog oštećenja.[6899] Vijeće stoga konstatuje da je 16 džamija i gradska katolička crkva bilo teško oštećeno, skoro potpuno uništeno ili potpuno uništeno.

2030. Vijeće je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni, a prema kojima su za razaranje džamija u Sanskom Mostu bile odgovorne srpske snage.[6900] Takođe je imalo u vidu činjenicu da su gotovo sve džamije u opštini pretrpjele veliku štetu ili bile potpuno uništene nakon što su srpske snage preuzele kontrolu nad opštinom. Odmjerivši težinu navedenih faktora, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su srpske snage bile odgovorne za napade na džamije i katoličku crkvu u Sanskom Mostu i njihovo uništavanje.

2031. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage u periodu od maja do decembra 1992. teško oštetile, skoro potpuno uništile ili potpuno uništile barem 16 džamija i gradsku katoličku crkvu.

6896 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 122–123 (pod pečatom); P692 (Izjave date sudu u Sanskom Mostu, 18. april 1996.), *e-court* str. 12; svjedok KDZ490, T. 20180 (19. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 286–288, 291–294, 303–304, 305–307, 308–309; P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi br. 270, 273, 284, 294, 297–299; v. činjenica o kojoj je presuđeno 1358.

6897 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 123.

6898 Riedlmayer je utvrdio nivo oštećenja svake od džamija koje se poimenično navode u Optužnici: Gradska džamija (potpuno uništena), džamija u Pobriježju (potpuno uništena), nova džamija u Hrustovu-Kukavicama (potpuno uništena), stara džamija u Hrustovu-Kukavicama (teško oštećena), džamija u Hrustovu-Keranovićima (teško oštećena), džamija u Vrhpolju (lako oštećena), džamija u Šehovcima (teško oštećena), džamija u Trnovi (teško oštećena), džamija u Starom Majdanu (Palanka) (potpuno uništena), džamija u Dževaru (teško oštećena), džamija u Husimovcima (teško oštećena), nova džamija u Donjem Kamengradu (skoro potpuno uništena), džamija u Skucanom Vakufu (teško oštećena), džamija u Lukavicama (teško oštećena), džamija u Tomini (skoro potpuno uništena), džamija u Čaplji (teško oštećena), gradska katolička crkva (potpuno uništena). P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 269–311. V. takođe P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi 270, 273, 275, 278–281, 284, 287, 289, 290, 292, 294–295, 297–301; P4068 (Izvještaj vještaka Andrása Riedlmayera o uništavanju kulturne baštine u Bosni i Hercegovini u periodu 1992.-1995., 7. maj 2009.), par. 40–46; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), *e-court* str. 4, 16–17.

6899 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 283–285.

6900 V. par. 2026–2028.

(7) Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine

2032. Poslije napada na Sanski Most 25. maja 1992., nesrpsko stanovništvo je protjerano iz opštine.[6901]

2033. Dana 2. jula 1992., Krizni štab je usvojio odluku o kriterijima za dobrovoljno iseljenje iz Sanskog Mosta.[6902] Tom odlukom se naređuje da one osobe koje se žele trajno iseliti iz Sanskog Mosta moraju svoju nepokretnu imovinu ostaviti na raspolaganje opštinskim vlastima Sanskog Mosta.[6903] Ljudima je bilo dozvoljeno da ponesu sa sobom svoju pokretnu imovinu, pod uslovom da sačine popis sve te imovine koji će biti "ovjeren od strane nadležnog opštinskog organa uprave".[6904] Oni koji su željeli da ostanu morali su potpisati izjavu o lojalnosti, a onima koji su to odbili se prijetilo i oni su često odlazili pod pritiskom.[6905]

2034. Dana 23. juna 1992., Krizni štab je osnovao komisiju za "migraciju" stanovništva.[6906] Vrkeš je imenovan za osobu zaduženu za pitanja preseljenja i razmjene stanovnika i zatvorenika, a izvještaje je podnosio Voji Kuprešaninu iz Kriznog štaba ARK-a.[6907]

2035. Prema ocjeni Kriznog štaba od 27. jula 1992., približno 18.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata ostalo je u Sanskom Mostu, dok se približno 6.000 do 7.000 iselilo.[6908] Konstatovano je da bosanski Muslimani traže da odu, uz napomenu da bi im to trebalo omogućiti organizovanjem dobrovoljnog preseljenja.[6909]

6901 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 80–81 (pod pečatom). V. par. 1945–1946.

6902 P3307 (Odluka Kriznog štaba Sanski Most, 2. juli 1992.); Mirzet Karabeg, T. 18703–18706 (13. septembar 2011.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2550, 2556.

6903 P3307 (Odluka Kriznog štaba Sanski Most, 2. juli 1992.). V. takođe Mirzet Karabeg, T. 18701 (13. septembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2556.

6904 P3307 (Odluka Kriznog štaba Sanski Most, 2. juli 1992.), str. 1.

6905 Mirzet Karabeg, T. 18701, 18706–18707 (13. septembar 2011.); P3330 (Zaključci sa sjednice Savjeta CSB-a Banjaluka u proširenom sastavu, 6. april 1992.), par. 3; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2552.

6906 P3636 (Naređenje Kriznog štaba Sanski Most, 23. juni 1992.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 85. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2555.

6907 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2555. Svjedok KDZ490 je izjavio da je Krizni štab ARK-a imao veliki uticaj na opštine i da je Krizni štab Sanski Most provodio odluke Kriznog štaba ARK-a. P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 11, 86–87 (pod pečatom). V. takođe P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 111.

6908 P3657 (Zapisnik sa 9. sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 27. juli 1992.), str. 4. V. takođe P3851 (Zaključak Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most, 30. juli 1992.).

6909 P3657 (Zapisnik sa 9. sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 27. juli 1992.), str. 3–4. V. takođe P3851 (Zaključak Izvršnog odbora Skupštine opštine Sanski Most, 30. juli 1992.). Boro Tadić je u svom svjedočenju izjavio da su bosanski Muslimani dobrovoljno htjeli napustiti Sanski Most i da su Vrkeš i drugi nastojali da bosanskim Muslimanima omoguće bezbjedan odlazak. Boro Tadić, T. 44424–44425 (4. decembar 2013.). Vijeće ne prihvata Tadićevo svjedočenje. Vijeće konstatuje da je Tadićevo svjedočenje dvosmisleno, da navodi na pogrešne zaključke i da on često koristi argument *tu quoque*. Vijeće konstatuje da je Tadićeva pouzdanost kompromitovana do te mjere da nije moglo prihvatiti njegovo svjedočenje.

2036. Dana 1. avgusta 1992., SJB je u svom izvještaju naveo da je 12.000 osoba, pretežno bosanskih Muslimana, ali i nekih bosanskih Hrvata, podnijelo zahtjeve za odjavu prebivališta kod SJB-a kako bi otišlo iz opštine.[6910]

2037. Dana 14. avgusta 1992., Skupština opštine Sanski Most odobrila je prijenos pokretne i nepokretne imovine na osnovu ugovora o zamjeni i ugovora o poklonu.[6911] Također se napominje da će prva grupa od 3.000 ljudi biti "iselj[ena]" iz opštine i prevezena autobusima.[6912] Donesena je odluka o preuzimanju na "čuvanje i korištenje" imovine bosanskih Muslimana tokom njihovog dobrovoljnog prognanstva.[6913]

2038. Dana 19. avgusta 1992., Vrkeš i predstavnici bosanskih Muslimana i Hrvata iz Sanskog Mosta sastali su se s predstavnicima UNHCR-a i Ureda za civilne poslove kako bi razgovarali, između ostalog, o tome da li bi UN pomogao da se evakuiše 11.000 bosanskih Muslimana, "kandidata" za evakuaciju.[6914] Vrkeš je objasnio da svima koji to žele treba omogućiti da odu.[6915] Pored toga, Vrkeš je naveo da će oni koji odlaze potpisati izjavu da odlaze dobrovoljno, da se ne žele vratiti i da svoju imovinu ostavljaju vlastima.[6916] Predstavnik UNHCR-a je odgovorio da UNHCR neće pomagati u preseljavanju ljudi.[6917]

2039. Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisiljeni da napuste Sanski Most uslijed ogromnog pritiska koji je na njih vršen s obzirom na okolnosti u opštini, koje su, između ostalog, uključivale sljedeće: (i) oružane napade na sela i domove; (ii) razaranje vjerskih i kulturnih objekata; (iii) hapšenje i iseljavanje ljudi iz njihovih domova uz primjenu sile; (iv) zatočenje u više zatočeničkih objekata; kao i (v) zlostavljanje i lišavanje života.

2040. U februaru 1995., stanovništvo opštine Sanski Most činilo je oko 3.350 bosanskih Muslimana, 1.050 bosanskih Hrvata i 33.600 bosanskih Srba.[6918]

6910 D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 15. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2557. Već 11. avugusta 1992. izvještava se da je 28.000 ljudi, uglavnom bosanskih Muslimana iz Bosanskog Novog, Sanskog Mosta, Bosanske Kostajnice i Bosanskog Petrovca, bilo prisiljeno da se iseli iz svojih kuća. P2941 (Članak agencije Associated Press, 11. avgust 1992.) (pod pečatom).

6911 P3659 (Zapisnik sa 11. sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 14. avgust 1992.), str. 12.

6912 P3659 (Zapisnik sa 11. sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 14. avgust 1992.), str. 9; P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 89–90 (pod pečatom).

6913 P3659 (Zapisnik sa 11. sjednice Izvršnog odbora Sanski Most, 14. avgust 1992.), str. 14.

6914 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 111–112.

6915 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 114.

6916 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 114.

6917 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 115.

6918 P5449 (Izvještaj MUP-a, RDB Banjaluka, februar 1995.), str. 8. Izraženo u procentima, 1995. godine sastav stanovništva bio je 8% bosanskih Muslimana, 2% bosanskih Hrvata i 88% bosanskih Srba. P5449 (Izvještaj MUP-a, RDB Banjaluka, februar 1995.), str. 8.

ii. *Regionalni nivo*

2041. Kao što je već navedeno, zajednica opština s većinskim srpskim stanovništvom nazvana ZOBK transformisana je u ARK 16. septembra 1991.[6919] U toj zajednici opština nalazile su se sljedeće opštine relevantne za Optužnicu: Banjaluka, Bosanski Novi, Ključ, Prijedor i Sanski Most (dalje u tekstu: opštine ARK-a).[6920] ARK je imao i izvršnu i zakonodavnu vlast na području svoje nadležnosti i djelovao je kao međunivo vlasti između SrRBiH i opština.[6921]

2042. Prema Statutu ARK-a, ARK je predstavljao zajednicu na osnovama dobrovoljnosti.[6922] Statutom je bilo predviđeno da se u ARK mogu udruživati i druge opštine.[6923] U tom kontekstu, u opštinama u kojima su bosanski Srbi bili u većini, odluku o pripajanju ARK-u su, u stvari, donosili samo opštinski odbornici srpske nacionalnosti, dok su odbornici iz SDA i HDZ-a bili protiv te ideje ili nisu ni znali da se donosi takva odluka.[6924] U opštinama u kojima su bosanski Srbi bili u manjini, odluku da se opštine priključuju ARK-u donosili su ili isključivo opštinski odbornici bosanskih Srba ili skupštine novoosnovanih opština bosanskih Srba.[6925] Uprkos odredbama Statuta ARK-a kojima je bilo utvrđeno da je ARK višenacionalna institucija,[6926] ARK je u praksi bio srpsko tijelo.[6927] Od 189 odbornika u Skupštini ARK-a, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati činili su samo zanemariv broj.[6928]

2043. Skupština ARK-a imala je ovlaštenje da donosi odluke u skladu s ustavom i zakonom.[6929] Po osnivanju ARK-a, Vojo Kuprešanin je izabran za predsjednika Skupštine ARK-a, a Radoslav Brđanin za prvog potpredsjednika.[6930]

6919 V. par. 42, 75. Dana 16. septembra 1991., Skupština ZOBK-a transformisala je ZOBK u ARK. P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 136.

6920 P4258 (Mapa ARK-a). V. Optužnica, par. 48.

6921 V. činjenica o kojoj je presuđeno 520.

6922 D4014 (Statut ARK-a, septembar 1991.), članovi 1, 10, 11. V. činjenica o kojoj je presuđeno 521.

6923 D4014 (Statut ARK-a, septembar 1991.), članovi 10, 11.

6924 V. činjenica o kojoj je presuđeno 521.

6925 V. činjenica o kojoj je presuđeno 521. Na primjer, u Ključu, kad su, 26. decembra 1991., odbornici SDS-a u Skupštini opštine Ključ potvrdili odluku o priključenju ARK-u, predstavnici SDA napustili su Skupštinu opštine i nisu glasali o tome. U Prijedoru, Srpska skupština Prijedor jednoglasno je izglasala priključenje ARK-u 17. januara 1992. U Sanskom Mostu, Rašula je potpisao odluku u ime "Skupštine srpskog naroda" da će Sanski Most ući u ARK 3. aprila 1992.; tu odluku donijeli su isključivo odbornici SDS-a u Sanskom Mostu. V. par. 1496, 1579, 1932–1933.

6926 D4014 (Statut ARK-a, septembar 1991.), član 4 (u kojem je predviđeno sljedeće: "U vršenju poslova u nadležnosti [ARK-a], svi narodi i narodnosti u [ARK-u] jednaki su u pravima i dužnostima […]"; član 5, u kojem je predviđeno sljedeće: "U radu organa [ARK-a] u službenoj upotrebi je srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik ćiriličnim, odnosno latiničnim pismom.").

6927 V. činjenica o kojoj je presuđeno 522.

6928 V. činjenica o kojoj je presuđeno 522.

6929 D4014 (Statut ARK-a, septembar 1991.), član 18; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 142.

2044. Dana 4. marta 1992., na svojoj 15. sjednici, Skupština ARK-a usvojila je odluku o osnivanju CSB-a ARK-a; sjedište CSB-a bilo je u Banjaluci, a za načelnika CSB-a imenovan je Stojan Župljanin.[6931] Pored toga, 27. aprila 1992., Skupština ARK-a formirala je u okviru CSB-a Banjaluka "odred milicije za posebne namjene".[6932]

(A) Osnivanje Kriznog štaba ARK-a

2045. Krizni štab ARK-a zvanično je osnovan 5. maja 1992. odlukom Izvršnog vijeća ARK-a;[6933] međutim, funkcionisao je od januara 1992.[6934] Za predsjednika novoosnovanog Kriznog štaba ARK-a imenovan je Brđanin, a Krizni štab je kasnije, 9. jula 1992., preimenovan u Ratno predsjedništvo ARK-a.[6935] Optuženi je bio za to da na čelu ARK-a bude Brđanin.[6936] Brđanin je ostao na tom položaju sve do raspuštanja ARK-a 15. septembra 1992.[6937] Ratno predsjedništvo

---

6930 D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 1; D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 523; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 142–143; D4014 (Statut ARK-a, septembar 1991.), članovi 18, 28, 31. U oktobru 1991., Brđanin je postao i poslanik u Skupštini bosanskih Srba. V. činjenica o kojoj je presuđeno 523. Anđelko Grahovac imenovan je za predsjednika ZOBK-a u maju 1991., a potom je bio predsjednik vlade ARK-a do januara 1992., kad je smijenjen s tog položaja zbog toga što je želio uspostaviti čvrstu vezu s "kninskom Krajinom". D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 14, 35; Anđelko Grahovac, T. 44035–44036 (26. novembar 2013.).

6931 D4075 (Izvod iz zapisnika sa 15. sjednice Skupštine ARK-a, 4. mart 1992.); D4071 (Sažetak o 15. sjednici Skupštine ARK-a, 4. mart 1992.); D4023 (Odluka Skupštine ARK-a, 4. mart 1992.) (kojom je Skupština ARK-a utvrdila organizovanje fondova za ARK). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 530, 531. V. par. 218.

6932 P5454 (Odluka Skupštine ARK-a, 27. april 1992.). V. D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 59; D4300 (Izjava svjedoka KW426 od 31. januara 2014.), par. 8; D4138 (Izjava svjedoka Željka Mejakića od 26. novembra 2013.), par. 15; Željko Mejakić, T. 44218–44220 (29. novembar 2013.); D4075 (Izvod iz zapisnika sa 15. sjednice Skupštine ARK-a, 4. mart 1992.); D4306 (Izvještaj CSB-a Banjaluka, 5. avgust 1992.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 530. U jedinici je bilo 140–150 ljudi i, premda je bila formirana kao policijska jedinica, u svom sastavu je imala tri voda vojske i jedan vod policije. Pripadnici te jedinice angažovani su na zadacima obezbjeđenja u Omarskoj, ali je nakon deset dana Župljanin tu jedinicu povukao iz Omarske pošto je informisan o "ogromnim problemima" koje su njeni pripadnici tamo pravili. Jedinica je rasformirana u julu 1992. po nalogu Miće Stanišića. D4300 (Izjava svjedoka KW426 od 31. januara 2014.), par. 9–11; Željko Mejakić, T. 44218–44220 (29. novembar 2013.); D4139 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 13. juni 1992.); D4273 (Naređenje MUP-a RS-a, 27. juli 1992.); D4306 (Izvještaj CSB-a Banjaluka, 5. avgust 1992.), str. 2; P3761 (Platni spisak Specijalnog odreda milicije CSB-a Banjaluka, avgust 1992.). V. svjedok KW426, T. 46715–46718, 46732–46737 (6. februar 2014.).

6933 P6 (Odluka o osnivanju Kriznog štaba ARK-a, 5. maj 1992.).

6934 P2553 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 22. januar 1992.), str. 7. Vijeće podsjeća da je Čizmović imenovan za koordinatora aktivnosti izvršnih organa SAO-a. V. par. 130. V. takođe Patrick Treanor, T. 14033–14035 (1. juni 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 524. Ali v. D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 53; D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 37; D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 63 (u svim navedenim dokumentima navodi se da oni nisu znali da je u januaru 1992. formiran Krizni štab ARK-a).

6935 P6 (Odluka o osnivanju Kriznog štaba ARK-a, 5. maj 1992.); D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 1, 12. V. činjenica o kojoj je presuđeno 526.

6936 P2596 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i "Miroslava", 7. januar 1992.), str. 3–6. V. Milorad Dodik, T. 36885–36886 (9. april 2013.).

6937 Činjenica o kojoj je presuđeno 526.

ARK-a je nastavilo da se sastaje barem do 8. septembra 1992., jednu sedmicu uoči usvajanja amandmana na Ustav SrRBiH kojim je ukinut ARK kao teritorijalna jedinica SrRBiH.[6938]

2046. Ostali članovi Kriznog štaba bili su Milorad Sajić, sekretar Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu, koji je imenovan za potpredsjednika Kriznog štaba ARK-a; Vojo Kuprešanin, poslanik u Skupštini bosanskih Srba i predsjednik Skupštine ARK-a; Milovan Milanović, poslanik u Skupštini bosanskih Srba; Nikola Erceg, predsjednik Izvršnog vijeća ARK-a; Predrag Radić, predsjednik Skupštine opštine Banjaluka i Kriznog štaba Banjaluka; Radislav Vukić, Talić, Župljanin i Nenad Stevandić, na čelu SOS-a.[6939]

2047. Krizni štab ARK-a djelovao je kao regionalno tijelo koje je posredovalo između vlasti na republičkom nivou i opština ARK-a tako što je koordiniralo provođenje instrukcija koje su izdali organi vlasti na republičkom nivou u opštinama ARK-a.[6940] Predsjednici opštinskih kriznih štabova u ARK-u redovno su podnosili izvještaje Kriznom štabu ARK-a o događajima u njihovoj zoni odgovornosti[6941] i postupali po direktivama Kriznog štaba ARK-a.[6942] U nekim opštinama, na

---

6938 V. činjenica o kojoj je presuđeno 529; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 158–161.

6939 P6 (Odluka o osnivanju Kriznog štaba ARK-a, 5. maj 1992.); D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 1; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7364, 7378–7379, 7387–7388; D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 2, 33; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 2. V. činjenice o kojima je presuđeno 527, 528, 531. V. takođe par. 75, 179.

6940 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7401–7404, 7409–7410, 7419–7421 (gdje je svjedok takođe izjavio da ni sva uputstva Kriznog štaba ARK-a koja su primali opštinski krizni štabovi nisu stizala od republičkih vlasti; jedno ili dva uputstva možda su stigla "sa samog vrha" na Palama); Branko Đerić, T. 28057–28058 (25. april 2012). V. P2824 (Knjiga telegrama Centra veze RS-a, juni i juli 1992.), str. 4 (gdje se pominje naredba Vlade bosanskih Srba od 5. juna 1992., koju je Skupština ARK-a provela 6. juna 1992.); P6532 (Saopštenje za javnost Skupštine ARK-a, 6. juni 1992.). V. takođe P3645 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 7. maj 1992.), str. 2. Međutim, prema riječima Kuprešanina, Ercega i Sajića, ARK je djelovao nezavisno od Pala, kao "država u državi". D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 37–38; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 71; D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 51–53. Pored toga, prema Brđaninovim riječima, Krizni štab ARK-a nije uživao podršku centralnih republičkih vlasti na Palama, prvenstveno zbog nesuglasica rukovodstva ARK-a i RS-a oko toga koji grad treba biti glavni grad RS-a – Banjaluka ili Pale; osim toga, kako su naveli Brđanin, Kuprešanin, Erceg i Sajić, sve dok 28. juna 1992. nije otvoren koridor, komunikacija s centralnim vlastima na Palama bila je ograničena i Brđanin za vrijeme postojanja Kriznog štaba ARK-a nije primao uputstva s Pala ni od optuženog. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 6–7, 9; Vojislav Kuprešanin, T. 43553–43554 (14. novembar 2013.); D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 22–23, 29, 32, 34, 36, 42, 45–46, 57; D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 12, 47–52. V. D4088 (Dopis predsjednika Izvršnog odbora ARK-a, 18. juni 1992.). V. takođe D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 14. Vijeće smatra da komunikacija između vlasti na Palama i vlasti ARK-a katkad možda jeste bila ograničena, ali konstatuje da s Pala ARK-u jesu stizala uputstva, te da, s obzirom na tu činjenicu, Krizni štab ARK-a nije djelovao sasvim nezavisno kao "država u državi", kao što to tvrdi optuženi. Vijeće će se kasnije detaljnije baviti odnosom između Kriznog štaba ARK-a i rukovodstva bosanskih Srba, te pitanjem kako te linije komunikacije utiču na odgovornost optuženog. V. odjeljak IV.A.3.a.ii.B: Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti.

6941 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7404. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2182.

primjer u Prijedoru, Srdić je podnosio izvještaje direktno Palama.[6943] Kada vlasti u opštinama ARK-a ne bi postupile po instrukcijama s Pala, neki od rukovodilaca bili bi odmah smijenjeni, dok bi se protiv drugih preduzele disciplinske mjere ili bi morali "ići na peglanje", nakon čega bi promijenili svoje stavove.[6944]

2048. Odluke i zaključci Kriznog štaba ARK-a bili su obavezujući za opštine ARK-a i opštinski krizni štabovi su ih se pridržavali i provodili ih.[6945] Kad god bi Krizni štab ARK-a htio provesti neku odluku u opštinama ARK-a, poslanici bi rekli da je naredba stigla s Pala, bez obzira na to da li

---

6942 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7404–7409; P7 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 22. juni 1992.); P8 (Dopis Kriznog štaba Skupštine opštine Petrovac Kriznom štabu ARK-a, 25. juni 1992.).

6943 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7422–7424.

6944 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7456–7457.

6945 P5415 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 9. maj 1992.); Milorad Dodik, T. 36886–36887 (9. april 2013.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), *e-court* str. 54 (gdje je zabilježeno da je na sastanku s optuženim 2. juna 1992. Brđanin rekao sljedeće: "Sve se u ARK radi na nivou [Kriznog štaba]"). V. par. 2051–2053, 2056, 2058–2061, 2874. V. npr. P3536 (Odluke i naređenja Skupštine opštine i Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku opštine Prijedor* 25. juna 1992.), str. 5–6; P3708 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 22. maj 1992.) (gdje se navodi da se, u skladu s odlukom Kriznog štaba ARK-a, u svim opštinama u ARK-u uvodi "stalno operativno dežurstvo"); P2606 (Zapisnici sa sjednica Kriznog štaba Ključ, 27. maj-10. juli 1992.), str. 2; P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.). Međutim, Brđanin, Kuprešanin i Grahovac su u svojim svjedočenjima izjavili da između Kriznog štaba ARK-a i opštinskih kriznih štabova nije bilo odnosa potčinjenosti i hijerarhije i da su oni bili nezavisni jedni od drugih, posebno stoga što je funkcionisanje ARK-a zavisilo od sredstava koje obezbijede opštine i opštine su na kraju prestale izdvajati sredstva za ARK. Nadalje, prema riječima Brđanina, Ercega, Stakića, Miškovića i Sajića, iako je Krizni štab ARK-a pokušao nametati odluke opštinskim kriznim štabovima, njihovo konačno provođenje bilo je na samim opštinama ARK-a, pri čemu su ih neke provodile, a neke nisu. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 20–22; Radoslav Brđanin, T. 43655–43656 (18. novembar 2013.); D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 40, 49; Vojislav Kuprešanin, T. 43512–43517 (14. novembar 2013.); D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 16; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 14, 77, 81–82, 84, 86, 94 (gdje je svjedok izjavio da su neke opštine, poput Prijedora, imale visok stepen nezavisnosti jer su bile ekonomski jake, te ih ARK nije mogao kontrolisati); D4206 (Izjava svjedoka Sime Miškovića od 6. decembra 2013.), par. 12 (gdje je svjedok izjavio da Prijedor nije zavisio ni od politike ARK-a, ni od republičkih vlasti na Palama); D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 55 (gdje je svjedok izjavio da je opština Banjaluka ignorisala zaključke Kriznog štaba ARK-a smatrajući ih nevažećima); D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 13 (gdje je svjedok izjavio da su opštinske vlasti u Prijedoru koristile ARK za međuopštinsku saradnju, ali da nikada nisu smatrale da su odluke ili akti ARK-a obavezujući za opštinske vlasti u Prijedoru); D4057 (Zaključci Kriznog štaba Prijedor, objavljeni u *Službenom glasniku*, 23. juni 1992.) (gdje se u zaključku navodi da Krizni štab Prijedor ne prihvata i smatra nevažećim sve odluke Kriznog štaba ARK-a donesene prije 22. juna 1992., ali da će "realizova[ti]" sve akte Kriznog štaba ARK-a donesene poslije 22. juna 1992.); Nikola Erceg, T. 44095 (27. novembar 2013.). V. P6437 (Zapisnik sa međuopštinskih dogovora, 14. juni 1992.), str. 3. Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja uvjerljiva, u svjetlu drugih prihvaćenih dokaza, posebno dokumentarnih dokaza iz kojih se vidi da su naredbe i odluke Kriznog štaba ARK-a provođene u većini, ako ne i u svim, opštinama ARK-a. Na primjer, Vijeće upućuje na provođenje naredbi o (i) razoružavanju nesrpskog stanovništva; (ii) politici "preseljenja" nesrpskog stanovništva; i (iii) otpuštanju nesrba sa rukovodećih i drugih mjesta u ARK-u. Pored toga, Vijeće smatra da svjedočenja navedenih svjedoka u vezi s ovim pitanjem karakterišu protivrječnosti i evazivnost; svjedoci su imali jasan motiv da se distanciraju od događaja u opštinama ARK-a, te Vijeće zaključuje da oni nisu bili iskreni kad su tvrdili da su opštine ARK-a djelovale nezavisno i da se nisu mogle kontrolisati. Stoga se Vijeće neće osloniti na njihova svjedočenja u tom pogledu.

je to stvarno bilo tako.[6946] Predsjednici opštinskih kriznih štabova prisustvovali su sastancima Kriznog štaba ARK-a.[6947]

2049. Dana 11. juna 1992., Krizni štab ARK-a izdao je saopštenje u kojem je objavio imena osoba u sastavu kriznih štabova/ratnih predsjedništva u ARK-u, te naveo sljedeće:

> Ratno predsjedništvo, odnosno Krizni štab, rukovodi opštenarodnim otporom na području opštine, obezbjeđuje jedinstvo u sprovođenju politike ONO, obezbjeđuje otklanjanje posljedica ratnih dejstava, usklađuje rad opštinskih organa uprave, donosi propise iz nadležnosti Skupštine, ako se ona ne može sastati, ostvaruje saradnju sa nadležnim organima drugih opština i komandama jedinica oružanih snaga.[6948]

2050. Republički ministri s Pala prisustvovali su sjednici Skupštine ARK-a, održanoj 17. jula 1992., kako bi bili informisani o situaciji u ARK-u.[6949] Pored toga, general Talić je izvijestio Skupštinu ARK-a o vojnim operacijama, te potom informisao svoje potčinjene oficire u 1. krajiškom korpusu o odlukama Kriznog štaba ARK-a.[6950] Članovi Kriznog štaba ARK-a, konkretno Brđanin, redovno su obilazili linije fronta, gdje su informisani od strane vojnog osoblja o situaciji, a onda i oni, sa svoje strane, obavijestili Krizni štab ARK-a o aktivnostima vojske.[6951]

(B) Odluke Kriznog štaba ARK-a

(1) Razoružavanje nesrba

2051. Kao što je navedeno gore u tekstu, Predsjedništvo SrRBiH proglasilo je neposrednu ratnu opasnost 15. aprila 1992., a sutradan je naređena mobilizacija TO-a.[6952] Ministar odbrane Bogdan Subotić proslijedio je tu odluku na provođenje svim srpskim skupštinama, uključujući one u ARK-

---

6946 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7419–7421, 7428–7431 (gdje je svjedok takođe izjavio da bi se poslanici, kao što Brđanin ili Krajišnik, vratili sa sjednica Skupštine ili sastanaka vlade na kojima su donesene odluke, te informisali vlasti na opštinskom nivou o tome šta se odigralo na republičkom nivou).

6947 Radoslav Brđanin, T. 43649–43651 (18. novembar 2013.); D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 37. V. P6512 (Izvod iz video-snimka vijesti emitovanih na banjalučkoj televiziji, s transkriptom); P6437 (Zapisnik sa međuopštinskih dogovora, 14. juni 1992.), str. 2; P6564 (Izvod iz transkripta svjedočenja Miloša Milinčića u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 18443–18444; Miloš Milinčić, T. 44987–44988 (11. decembar 2013.). Međutim, prema Sajićevim riječima, rukovodstvo s Pala nikad nije prisustvovalo nijednom sastanku Kriznog štaba ARK-a. D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 47.

6948 P2620 (Naređenje Kriznog štaba ARK-a, 11. juni 1992.).

6949 P5513 (Izvod iz zapisnika sa 18. sjednice Skupštine ARK-a, 17. juli 1992.). Sjednici su prisustvovali sljedeći ministri: generali Talić i Ninković, Goran Hadžić, Milan Martić, ministar odbrane Bogdan Subotić, Velibor Ostojić i Dragan Kalinić. P5513 (Izvod iz zapisnika sa 18. sjednice Skupštine ARK-a, 17. juli 1992.), str. 1.

6950 P5513 (Izvod iz zapisnika sa 18. sjednice Skupštine ARK-a, 17. juli 1992.), str. 1; v. činjenica o kojoj je presuđeno 547.

6951 V. činjenica o kojoj je presuđeno 548. V. takođe D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 38.

6952 P3922 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 15. april 1992.). V. par. 212.

u,[6953] a 29. aprila 1992. Erceg ju je proslijedio na provođenje predsjedniku Skupštine opštine Banjaluka.[6954] Dana 4. maja 1992., Regionalni sekretarijat za narodnu odbranu ARK-a proveo je tu odluku putem naređenja Milorada Sajića, sekretara Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, dostavljenog opštinama ARK-a, o sljedećim mjerama: (i) opšta mobilizacija na teritoriji ARK-a; (ii) uvođenje policijskog sata; i (iii) razoružavanje "sv[ih] paravojn[ih] formacij[a] i pojedin[aca] koji nelegalno posjeduju naoružanje" do 11. maja 1992.[6955] Takođe 4. maja 1992., Župljanin je naredio načelnicima SJB-a da provedu ARK-ovu odluku od istoga dana.[6956] U svojoj odluci od 11. maja 1992., Krizni štab ARK-a ponovio je iste mjere iz odluke od 4. maja, ali je rok za vraćanje oružja produžen do 14. maja 1992. u 24 sata, na zahtjev građana "da se oružje vrati na miran način i bez intervencije policije".[6957]

2052. Dana 18. maja 1992., Krizni štab ARK-a takođe je odlučio da svi oni u ARK-u "koji se ne nalaze u sastavu oružanih snaga [SrRBiH] i njene milicije moraju vratiti oružje".[6958] U skladu s odlukom od 18. maja 1992., Župljanin je naredio da sve stanice javne bezbjednosti moraju obavještavati CSB o tome kako teče razoružavanje.[6959] Opštinske stanice javne bezbjednosti su, kako je naređeno, podnosile izvještaje CSB-u o operaciji razoružavanja u zoni svoje nadležnosti.[6960]

2053. Mjere naložene odlukom od 4. maja 1992. provođene su u opštinama ARK-a putem obavještenja za javnost i ultimatuma za predaju oružja u nelegalnom posjedu.[6961] Premda su ti zahtjevi upućivani svim "paravojnim jedinicama i pojedincima koji nezakonito posjeduju oružje", oni su selektivno provođeni protiv nesrba.[6962]

6953 P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.).

6954 P6531 (Dopis Izvršnog vijeća ARK-a, 29. april 1992.). V. Nikola Erceg, T. 44080 (27. novembar 2013.).

6955 P2818 (Odluka Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu ARK-a, 4. maj 1992.); D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 14, 18–20. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2160.

6956 P2819 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 4. maj 1992.). V. D4049 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 14. maj 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 536.

6957 P3694 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a poslati predsjednicima opština, 11. maj 1992.). V. P3925 (Izvještaj 5. korpusa, 12. maj 1992.), str. 1 (gdje Talić izvještava o produženju roka); D4453 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 11. maj 1992.) (gdje Župljanin obavještava lokalne načelnike SJB-a o produženju roka za provođenje mjera naloženih odlukom ARK-a od 4. maja). V. takođe D4035 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 14. maj 1992.) (gdje se insistira na tome da CSB ARK-a "dosledno sprovede odluku" Kriznog štaba ARK-a o razoružavanju paravojnih jedinica i osoba koje nelegalno posjeduju oružje i municiju).

6958 D4038 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 18. maj 1992.).

6959 Činjenica o kojoj je presuđeno 537. V. D4456 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 18. avgust 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 2161.

6960 V. npr. P3648 (Izvještaj SJB-a Sanski Most, 10. juli 1992.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 537.

6961 V. par. 1441 (Bosanski Novi), 1501, 1509 (Ključ), 1586, 1602, 1616, 1665, 1673, 1682 (Prijedor), 1942–1944, 1949 (Sanski Most). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 535.

6962 Činjenica o kojoj je presuđeno 538. V. fusnota 6961. V. takođe Milorad Sajić, T. 44137–44138 (27. novembar 2013.); činjenice o kojima je presuđeno 539, 540. Međutim, Brđanin, Erceg i Sajić su u svojim svjedočenjima izjavili da je Krizni štab ARK-a zahtijevao razoružavanje svih paravojnih formacija, nezavisno od njihove

(2) Iseljavanje nesrpskog stanovništva i konfiskacija imovine

2054. U istoj odluci od 11. maja 1992. o kojoj je bilo riječi gore u tekstu, Krizni štab ARK-a naložio je da će se konfiskovati imovina svih muškaraca od 18 do 55 godina sposobnih za rat, koji su se oglušili o poziv na mobilizaciju i nisu se vratili u svoje opštine.[6963] Na sastanku održanom 20. maja 1992., Krizni štab ARK-a je usvojio više zaključaka, uključujući i taj da "nema nikakvih razloga za iseljavanje stanovništva ma koje nacionalnosti sa područja [ARK-a]".[6964] Međutim, 29. maja 1992., Krizni štab ARK-a donio je odluku u kojoj navodi mu je cilj da "se svim Muslimanima i Hrvatima, koji to žele, omogući iseljavanje sa područja [ARK-a]", te je, imajući u vidu da "nekoliko hiljada Muslimana iz Prijedora, Sanskog Mosta i Bosanskog Novog, po svojoj volji, želi da se iseli u Centralnu Bosnu", Krizni štab ARK-a odlučio obezbijediti organizovano "iseljenje" stanovništva.[6965]

2055. Dana 3. juna 1992., Ratno predsjedništvo ARK-a donijelo je odluku da fizička lica koja odlaze iz ARK-a mogu iznijeti najviše 300 njemačkih maraka;[6966] shodno tome, banjalučki CSB naredio je stanicama javne bezbjednosti u svojoj nadležnosti da tu odluku provedu tako što će od svakoga ko odlazi s područja ARK-a oduzeti svaki iznos veći od propisanog.[6967]

---

nacionalnosti, mada je ta mjera u prvom redu bila usmjerena prema srpskim paravojnim jedinicama i osobama koje su nelegalno posjedovale oružje; cilj je bio osigurati bezbjednost svih građana ARK-a. Oni su, u svojim svjedočenjima takođe izjavili da između opštinskih vlasti, CSB-a i stanica javne bezbjednosti nije postojao hijerarhijski odnos, te da je na opštinama bilo da odluče žele li provoditi te odluke ili ne. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 24, 42–47; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 108; D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 40, 65–66; Milorad Sajić, T. 44135–44138 (27. novembar 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja uvjerljiva, u svjetlu drugih prihvaćenih dokaza koji su mu predočeni, iz kojih se vidi da je odluka Kriznog štaba ARK-a kojom se nalaže razoružavanje isključivo nesrba provedena širom opština ARK-a.

[6963] P3694 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a poslati predsjednicima opština, 11. maj 1992.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2227; D4047 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 27. maj 1992.) (gdje se navodi da se za sve osobe od 18 do 60 godina koje eventualno dobiju odobrenje za napuštanje područja ARK-a "mora […] voditi posebna evidencija").

[6964] D1309 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 20. maj 1992.). V. D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 95.

[6965] P3461 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 29. maj 1992.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 541. Kasnije, 10. juna, Krizni štab ARK-a odlučio je da se samo žene, djeca i stariji ljudi mogu iseljavati iz ARK-a ako to žele, u saradnji s dobrotvornim društvima. D4046 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 10. juni 1992.). V. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 23(f) (gdje je svjedok izjavio da se ne sjeća odluke od 10. juna, ali da je policija vjerovatno htjela izvršiti provjeru vojnih obveznika nesrba prije nego što napuste ARK). Osim toga, Krizni štab ARK-a naveo je da mora postojati "reciprocitet" u preseljavanju stanovništva na cijelom području SrRBiH, s tim da Srbi trebaju biti slobodni da odaberu gdje žele da im bude prebivalište. D4038 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 18. maj 1992.); D4044 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 28. maj 1992.), str. 2. V. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 23(b), (d).

[6966] P3447 (Izvještaj CJB-a Banjaluka, bez datuma). V. par. 1561. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2454.

[6967] D1307 (Naređenje CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima u ARK-u, 31. juli 1992.). Ali v. Miloš Bojinović, D4176 (Svjedočenje u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*), T. 22801–22802, 22893–22896 (gdje je svjedok izjavio da on, kao šef Agencije za preseljenje stanovništva i razmjenu materijalnih dobara za ARK, nikad nije dobio nikakvo uputstvo da ograniči novčanu sumu koja se smije iznijeti iz ARK-a niti je znao da se konvoji koje je organizovala njegova agencija pretražuju kako bi se ljudima oduzelo novac i stvari od vrijednosti.). V. par. 2057.

2056. Dana 7. juna 1992., opštinske vlasti u opštinama ARK-a odlučile su na subregionalnom sastanku da se "sa teritorija naše opštine isele Muslimani i Hrvati do nivoa kad svaka od ovih opština može da održava efikasnu i ostvaruje srpsku vlast na svojoj teritoriji", te zatražili da Krizni štab ARK-a omogući koridor za iseljavanje nesrpskog stanovništva.[6968]

2057. Dana 12. juna 1992., Krizni štab ARK-a osnovao je Agenciju za preseljenje stanovništva i razmjenu materijalnih dobara za ARK (dalje u tekstu: Agencija ARK-a) i za njenog šefa imenovao Miloša Bojinovića, koji je trebao doprinijeti provođenju politike iseljavanja.[6969] Na nivou opština širom ARK-a osnivane su i druge agencije koje su, zajedno s drugim nadležnim ustanovama, bile zadužene za utvrđivanje procedure za preseljenje.[6970] Odlazak nesrba iz ARK-a morale su odobriti te nadležne ustanove.[6971] Da bi dobilo dozvolu da napusti teritoriju ARK-a, nesrpsko stanovništvo se obično moralo "odjaviti" iz mjesta prebivališta i svoju imovinu prepustiti ili SrRBiH ili ARK-u, bez ikakve kompenzacije ili, u drugim slučajevima, razmijeniti svoju imovinu za imovinu koja se nalazila izvan ARK-a.[6972] Agencija ARK-a je, jednom u dvije sedmice ili češće, organizovala

---

6968 P2641 (Zaključci sa subregionalnog sastanka opština upućeni Kriznom štabu ARK-a, 7. juni 1992.), str. 2 (gdje se takođe navodi da će, ukoliko rukovodstvo ARK-a ne bude rješavalo ovo pitanje, "naših sedam opština [...] sve Muslimane i Hrvate sa teritorija naših opština pod vojnom pratnjom sprovesti u centar Banjaluke"). V. takođe par. 1899. Prema Brđaninovim riječima, Krizni štab ARK-a održao je sutradan sastanak, na kojem je odbio zahtjev opštinskih vlasti, jer je to bilo "protivno našoj politici". D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 23(e). Međutim, Vijeće smatra da, na osnovu događaja i konkretnih akcija koje je Krizni štab ARK-a preduzeo nakon zahtjeva tih opštinskih vlasti, ne može zaključiti da je Brđaninovo svjedočenje o tome da je Krizni štab ARK-a bez daljnjeg odbio njihov zahtjev pouzdan. V. npr. par. 2057.

6969 P2718 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 12. juni 1992.); P2719 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 12. juni 1992.); Miloš Bojinović, D4176 (Svjedočenje u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*), T. 22765–22768 (gdje je svjedok izjavio da je Agencija ARK-a funkcionisala do kraja 1992.). V. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 23(g). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 542, 552.

6970 V. činjenice o kojima je presuđeno 542, 543. V. npr. par. 1559 (Ključ), 2034 (Sanski Most).

6971 Činjenica o kojoj je presuđeno 543.

6972 V. odjeljci IV.A.1.b.i.B.5: Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega; IV.A.1.b.i.C.8: Preseljavanje stanovništva iz Ključa; IV.A.1.b.i.D.7: Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine; IV.A.1.b.i.E.7: Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine. V. takođe Miloš Bojinović, D4176 (Svjedočenje u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*), T. 22790–22792; činjenica o kojoj je presuđeno 544. Međutim, Brđanin, Kuprešanin, Sajić, Erceg i Bojinović su u svojim svjedočenjima izjavili da vlasti ARK-a nikada nisu učestvovale u prisilnom premještanju i da su se stavovi o tom pitanju u okviru Kriznog štaba ARK-a razvijali u zavisnosti od "situacije na terenu". Agencija ARK-a je osnovana kako bi nadgledala razmjenu imovine i odlazak ljudi iz svih etničkih grupa, uključujući Srbe, i to, štaviše, na zahtjev nesrpskog stanovništva koje je izrazilo želju da mu budu omogućene takve usluge, te da je, drugim riječima, imala za svrhu da osigura razmjenu imovine i bezbjedan prevoz na humanitaran način. Na kraju, Brđanin je rekao: "Da smo hteli da proterujemo nesrpsko stanovništvo, ne bi postavljali bilo kakve zahteve i uslove za njihov odlazak iz ARK". Kuprešanin je rekao i to da ne zna da je osnovana ikakva agencija za provođenje politike preseljavanja, niti da je takva politika na regionalnom nivou koordinirana od strane ARK-a. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 23, 49, 55, 57; Radoslav Brđanin, T. 43666–43667 (18. novembar 2013.) (gdje je svjedok takođe izjavio da "nikakav strateški plan nije postojao nikada o preseljenju stanovništva", već da je "situacija zahtijevala da je bolje da se ljudi presele nego da ginu i da stradaju"); D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 56–57, 60–61; D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 54, 67–69; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 95; Miloš Bojinović, D4176 (Svjedočenje u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*), T. 22776–22777, 22783–22784. Međutim, kao što je u tekstu već detaljnije objašnjeno u vezi sa svakom pojedinačnom opštinom ARK-a, Vijeće ne smatra da su navedena svjedočenja uvjerljiva, u svjetlu drugih prihvaćenih dokaza koji su mu predočeni, iz kojih se vidi da je politika preseljavanja koju je Krizni štab objavljivao u svojim aktima uistinu i provođena u

konvoje za prevoz nesrpskog stanovništva do linija pod kontrolom Muslimana ili Hrvata nedaleko od Travnika i Zagreba; da bi mogli otići u konvoju, putnici su morali kupiti kartu kod Agencije ARK-a.[6973] Dana 19. juna 1992., Krizni štab ARK-a donio je odluku da se sva napuštena imovina proglašava državnom imovinom i stavlja na raspolaganje opštinskim vlastima.[6974]

2058. Opštinski krizni štabovi opština ARK-a provodili su politiku ARK-a.[6975] Na primjer, 30. maja 1992., jedan dan nakon što je Krizni štab ARK-a donio odluku o politici koju treba provoditi, Krizni štab Sanski Most donio je zaključak da će uspostaviti vezu s rukovodstvom ARK-a u pogledu "realizacij[e] ideje o preseljenju stanovništva".[6976] Dana 4. juna 1992., Krizni štab Ključ izdao je saopštenje u vezi s iseljavanjem, u kojem je naveo sljedeće: "Svim građanima […] koji izraze želju da [se] trajno isele sa područja opštine Ključ, omogućiće se organizovano iseljenje."[6977] U avgustu 1992., SJB Bosanskog Novog izvijestio je da je, po odluci ARK-a o "dobrovoljnom iseljavanju", odjavio 5.680 osoba, od kojih su 5.629 osoba bili bosanski Muslimani koji su "dobrovoljno" podnijeli zahtjev za napuštanje opštine.[6978] Odmah po donošenju te odluke, 1. krajiški korpus takođe je podnio izvještaj o provođenju ove politike, u kojem se navodi da je ARK donio odluku da se omogući iseljavanje nesrpskog stanovništva i da se onima koji se iseljavaju "zabranjuje svaki kasniji povratak", te pominju "istupi nekih čelnika SDS [ARK] koji preko sredstava informisanja zagovaraju iseljavanje i protjerivanje svih Muslimana i Hrvata sa ovih područja".[6979]

2059. Dana 1. juna 1992., Kirudja je obaviješten da je Kuprešanin nazvao Ured za civilne poslove – Sektor Sjever kako bi prenio zabrinutost gradonačelnika Bosanskog Novog, Prijedora, Ključa, Dubice, Sanskog Mosta i Banjaluke u vezi sa situacijom u kojoj su se na tim područjima našli

---

opštinama ARK-a, što je dovelo do toga da se većina nesrpskog stanovništva iselila iz ARK-a. Vijeće ne smatra ni da su svjedočenja Brđanina, Kuprešanina, Sajića, Ercega i Bojinovića pouzdana po tom pitanju, s obzirom na njihovu tijesnu povezanost s tom politikom i njenim provođenjem, što je mogao biti motiv da se distanciraju od tih događaja. Stoga se Vijeće neće oslanjati na njihova svjedočenja u tom pogledu.

6973 Miloš Bojinović, D4176 (Svjedočenje u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*), T. 22786–22790, 22794–22795 (gdje je svjedok izjavio da su se karte plaćale u dinarima – jedna karta je u oktobru 1992. koštala 14.000 dinara – mada se plaćalo i u njemačkim markama). V. Miloš Bojinović, T. 44710–44716 (9. decembar 2013.).

6974 D4054 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 19. juni 1992.). V. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 29 (gdje je svjedok izjavio da je ta politika usvojena kako bi se napuštena imovina zaštitila od nezakonitog prisvajanja od strane pristižućih izbjeglica); Radoslav Brđanin, T. 43726 (18. novembar 2013.).

6975 V. npr. P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.), str. 1; P3448 (Saopštenje Kriznog štaba Ključ, 4. juni 1992.); D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 4. V. takođe par. 1467–1471, 1559–1561, 1563 (Ključ), 1898–1901 (Prijedor), 2033-2035 (Sanski Most).

6976 P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.), str. 1.

6977 P3448 (Saopštenje Kriznog štaba Ključ, 4. juni 1992.).

6978 D1921 (Izvještaj SJB-a Bosanski Novi, 15. avgust 1992.), str. 4.

6979 P3662 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 31. maj 1992.), str. 2; P3656 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 1. juni 1992.), str. 1. V. takođe P5459 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 2. avgust 1992.), str. 2 (gdje se navodi: "Sve više

stanovnici, bosanski Muslimani.[6980] Kuprešanin je obavijestio Ured da se 15.000 izbjeglica, bosanskih Muslimana, iseljava iz tih opština i preko granice odlazi ka Dvoru, u Hrvatskoj, te da će za njima vjerovatno krenuti još 15.000 drugih izbjeglica, apelujući na UNPROFOR da "nađu načina da zaštite civilno muslimansko stanovništvo".[6981]

2060. Na sastancima Kriznog štaba ARK-a razgovaralo se i o zatočeničkim objektima u ARK-u; na primjer, predstavnici iz Prijedora, Stakić, Drljača i Kuruzović prisustvovali su jednom sastanku i izvijestili prisutne o nestašici hrane, odjeće i smještaja u zatočeničkim objektima u Prijedoru.[6982]

(3) Otpuštanja nesrba

2061. Dana 8. maja 1992., 11. maja 1992. i 13. maja 1992., Krizni štab ARK-a donio je odluke u skladu s kojima sva rukovodeća mjesta u SrRBiH moraju biti popunjena "apsolutno lojalni[m] ljudi[ma]".[6983] Kasnije, u odluci usvojenoj 22. juna 1992. i upućenoj svim predsjednicima opštinskih kriznih štabova, Krizni štab ARK-a naveo je da se na svim mjestima od značaja za privredu mogu nalaziti isključivo "kadrovi srpske nacionalnosti".[6984] Odluku od 22. juna 1992. godine Župljanin je 1. jula 1992. proslijedio svim stanicama javne bezbjednosti radi trenutnog provođenja.[6985] U skladu s tom odlukom, mnogobrojne opštine otpustile su nesrpske kadrove; do kraja 1992., većina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u ARK-u otpuštena je sa svojih radnih

---

su izražene mjere pritiska, a i organizacije iseljavanja muslimanskog i hrvatskog življa sa prostora Bosanske Krajine i šire").

6980 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 53.

6981 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 53.

6982 D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 56–58; Milorad Sajić, T. 44146–44147 (27. novembar 2013.). Međutim, Brđanin i Erceg su u svojim svjedočenjima izjavili da se na sastancima Kriznog štaba ARK-a nije razgovaralo o zatočeničkim objektima u ARK-u i da vlasti ARK-a nisu imale ništa s tim objektima. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 52; D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 89. Vijeće smatra da je Sajićevo svjedočenje o razgovorima o zatočeničkim objektima u opštinama ARK-a na sastanku Kriznog štaba ARK-a pouzdano, s obzirom na detalje koje je naveo makar o tom jednom sastanku. Vijeće se neće oslanjati na svjedočenja Brđanina i Ercega u tom pogledu, s obzirom na to da u njihovom interesu može biti da se distanciraju od bilo kakvog znanja o uslovima koji su vladali u zatočeničkim objektima u ARK-u ili da svjedoče kako se ne sjećaju da se na sastancima o tome razgovaralo.

6983 D4043 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 8. maj 1992.), str. 2; P3694 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a poslati predsjednicima opština, 11. maj 1992.); D4041 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 13. maj 1992.), str. 1; P5470 (Izvodi iz zaključaka Kriznog štaba ARK-a od 13. maja 1992. koji su upućeni preduzećima, 10. juni 1992.). V. Mevludin Sejmenović, T. 20468–20469 (27. oktobar 2011.).

6984 P7 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 22. juni 1992.) (gdje se takođe navodi da se od radnika očekivalo da potvrde plebiscitom da su "srpske nacionalnosti" i da iskažu lojalnost SDS-u). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 532, 533.

6985 P6533 (Odluka Kriznog štaba ARK-a koju je proslijedio CSB Banjaluka, 1. juli 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 534.

mjesta i zamijenjena bosanskim Srbima.[6986] Član Kriznog štaba ARK-a Radić potvrdio je da je politika otpuštanja nesrba začeta na Palama, na republičkom nivou.[6987]

c. Područje Sarajeva

i. *Hadžići*

(A) Optužbe

2062. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Hadžićima počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[6988]

2063. Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Hadžićima obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[6989] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, kao i u Kulturno-sportskom centru u Hadžićima;[6990] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili

6986 V. par. 1374 (Banjaluka), 1437 (Bosanski Novi), 1504 (Ključ), 1596–1601 (Prijedor), 1950 (Sanski Most). V. činjenica o kojoj je presuđeno 532 (gdje je konstatovano da su bosanski Muslimi i bosanski Hrvati zamijenjeni kadrovima iz redova bosanskih Srba, čime je obezbijeđena "sveukupna kontrola bosanskih Srba nad javnim i privatnim preduzećima i ustanovama širom ARK-a"). V. takođe P2637 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 1. juli 1992.) (gdje se navodi da je odluka Kriznog štaba ARK-a od 22. juna 1992. "u [SJB] […] sprovedena "); činjenica o kojoj je presuđeno 534. Međutim, Brđanin je u svom svjedočenju izjavio da je, zbog oticanja osjetljivih podataka o pokretima 1. krajiškog korpusa, Krizni štab ARK-a uveo mjere "privremenog karaktera" i donio odluku da se s rukovodećih položaja uklone oni koji bi mogli zloupotrebiti svoj položaj i ugroziti bezbjednost Krajine. Osim toga, nesrbi nisu bili otpuštani, već samo smjenjivani s položaja za koje je smatrano da su od bezbjednosnog značaja, nakon čega bi bili raspoređeni na drugo radno mjesto. D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 15–17, 39–41. Prema riječima Sajića i Ercega, premda je odlukom od 22. juna 1992. bilo predviđeno otpuštanje nesrba, ona je provedena "u određenoj mjeri", ali ne i u svim slučajevima. Pored toga, Sajić je rekao da ne vjeruje da se Brđanin lično zauzimao za otpuštanje nesrba, uprkos tome što tako piše u odluci. D4114 (Izjava svjedoka Milorada Sajića od 24. novembra 2013.), par. 41; Milorad Sajić, T. 44139–44142 (27. novembar 2013.); D4086 (Izjava svjedoka Nikole Ercega od 24. novembra 2013.), par. 98–101, 107. V. Završni podnesak odbrane, par. 1172–1175 (gdje optuženi tvrdi da ne osporava da je moglo biti pojedinačnih incidenata u kojima su ljudi otpuštani s posla, ali da "to nema nikakve veze s progonima za koje se on optužuje"). Međutim, Vijeće ne smatra da su ta svjedočenja uvjerljiva imajući u vidu značajne dokaze koji su mu predočeni, iz kojih se vidi da je politika otpuštanja nesrpskih kadrova koju je naredio Krizni štab ARK-a zapravo i provođena širom opština ARK-a.

6987 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7412–7415.

6988 Optužnica, par. 48–49.

6989 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 11.1, 11.2 iz Priloga C Optužnici.

6990 Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici.

higijensko-sanitarnih uslova;[6991] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova u Hadžićima;[6992] (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[6993] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[6994] (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Hadžićima, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[6995] i (viii) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[6996]

2064. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[6997] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili većinu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Hadžićima na kojima su oni zakonito boravili.[6998] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[6999]

(B) Uvodni period

2065. Hadžići su opština u centralnoj BiH, koja leži na oko 12 kilometara jugozapadno od Sarajeva.[7000] Opština na sjeveroistoku graniči s Ilidžom; na sjeveru s Kiseljakom; na sjeverozapadu s Kreševom; na zapadu i jugozapadu s Konjicem; a na jugu i jugoistoku s Trnovom.[7001]

2066. Prije sukoba, opština Hadžići je brojala oko 24.000 stanovnika i imala sljedeći demografski sastav: približno 63,6% bosanskih Muslimana, 26,3% Srba i 3,1% Hrvata.[7002] Međutim, sam grad

6991 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekti 11.1, 11.2 iz Priloga C Optužnici.

6992 Optužnica, par. 60(f).

6993 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 11.1, 11.2 iz Priloga C Optužnici.

6994 Optužnica, par. 60(h).

6995 Optužnica, par. 60(i).

6996 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama. Vijeće napominje da tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za bezobzirno razaranje privatne imovine u Hadžićima. Optužnica, fusnota 9.

6997 Optužnica, par. 68–75.

6998 Optužnica, par. 69, 72.

6999 Optužnica, par. 71.

7000 D1064 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš) (na kojoj su grad Hadžići i okolna područja pod srpskom kontrolom označena brojem "1", a srpska sela na većinski muslimanskoj teritoriji brojem "2").

7001 D1087 (Mapa opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš). Kiseljak, Kreševo i Busovača imali su većinsko hrvatsko stanovništvo. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 22.

Hadžići imao je većinsko srpsko stanovništvo.[7003] Tarčin,[7004] Binježevo i Pazarić bila su velika naselja u opštini Hadžići, od kojih se svako sastojalo od više sela.[7005]

2067. Opština je bila od strateškog značaja zbog svog geografskog položaja, ali i zbog činjenice da su se u njoj nalazili "TRZ", veliki inžinjerijski zavod JNA,[7006] i veliko skladište oružja u Žunovnici.[7007] JNA je u Žunovnici imala i vojnu kasarnu, kao i u Ušivku[7008] i Pazariću.[7009]

2068. Na izborima 1990., SDA je dobila 60% glasova, SDP 12,5%, a SDS 11%.[7010] Stranke su se sporazumjele da će predsjednik Skupštine opštine biti član SDA, predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine – član SDS-a,[7011] načelnik policije – član SDA,[7012] a načelnik Sekretarijata za

---

7002 P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.). V. takođe D225 (Mapa etničkog sastava BiH prema popisu stanovništva iz 1991. godine); P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 22, str. 3; D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 2; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 4.

7003 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 22.

7004 D1087 (Mapa opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš). Tarčin je imao većinsko hrvatsko stanovništvo. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 12.

7005 Tihomir Glavaš, T. 11818 (14. februar 2011.). Brojno srpsko stanovništvo imali su i Bare u mjesnoj zajednici Drozgometva i Miševići u mjesnoj zajednici Binježevo. P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3.

7006 P1494 (ABiH, Mapa Sarajeva, 15. juni-20. juli 1992.) (mjesto na kojem se u opštini Hadžići nalazio Tehnički remontni zavod označeno je na mapi slovima "Vojno TRZ"). TRZ je zapošljavao 1.500 radnika i imao tenkove, prage, artiljerijska oruđa i minobacače. P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 2; P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3–4. V. takođe D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 8.

7007 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 22; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 2; D583 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. maj 1992.), par. 1; Vidomir Banduka, T. 33503 (12. februar 2013.); D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 32. U krugu kasarne u Žunovnici nalazilo se "razno naoružanje u veoma velikim količinama". D317 (Izvještaj o borbenoj gotovosti TO-a Hadžići, 29. maj 1992.), str. 1. Prije izbora 1990., TO u Hadžićima imao je vlastito snabdijevanje oružjem koje je bilo pod kontrolom štaba TO-a, ali je bilo uskladišteno u kasarni JNA u Žunovnici. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3. To oružje sastojalo se od streljačkog naoružanja, automatskih i poluautomatskih pušaka, snajperskih pušaka, minobacača kalibra 82 mm, protivtenkovskih raketa i bestrzajnih topova. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3.

7008 Vidomir Banduka je izjavio da su Srbi u Ušivku bili većina, tako da je ta kasarna bila jedina na većinski srpskoj teritoriji. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 35.

7009 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3–4; P2405 (Mapa Hadžića s oznakama koje je unio Mehmed Musić); D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 34. Vidomir Banduka pomenuo je i vojnu kasarnu u Krupskoj Rijeci, gdje je bila uskladištena velika količina oružja. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 33.

7010 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3; P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3 (gdje je svjedok izjavio da je SDS bio druga po redu stranka). Od 50 odbornika u opštinskoj skupštini, SDA je imala 23, SDP 12, SDS 11, a dvije manje stranke su imale svaka po dva odbornika. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 17. HDZ nije imao nijednog odbornika. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 17.

7011 Član SDS-a Nevenko Samouković je poslije višestranačkih izbora imenovan za predsjednika Izvršnog odbora Hadžića. D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 3, 3a; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 18. U skladu s međustranačkim sporazumom, u Izvršni odbor Hadžića ušla su tri Srbina i tri Muslimana. D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 4; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 18.

7012 Načelnik SJB-a bio je bosanski Musliman Fadil Čović, a komandir bosanski Srbin Tihomir Glavaš. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 18.

narodnu odbranu – član SDS-a.[7013] U skladu s tim sporazumom, član SDA Mustafa Dželilović imenovan je za predsjednika opštine.[7014]

(1) Militarizacija Hadžića

2069. Tokom 1991., u opštini se povećao broj pripadnika vojske, kao i količina naoružanja. Sredinom 1991. na brdima oko Hadžića pojavili su se tenkovi, a oko sela Bare postavljeni su minobacački položaji.[7015] Nekoliko tenkova postavljeno je i u Binježevu.[7016] Posljednje sedmice avgusta i prve sedmice septembra, u kasarnu u selu Blažuj stigli su rezervisti JNA, bosanski Srbi, koji su, po svemu sudeći, mapirali to područje.[7017] Otprilike u isto vrijeme, Mehmed Musić je vidio ljude kako istovaruju sanduke s municijom,[7018] a Zijad Okić kako se oružje nosi do rovova iskopanih na Tinovom brdu.[7019]

2070. Od osnivanja do početka rata, SDS je naoružavao Srbe oružjem iz vojnih skladišta JNA u Žunovnici.[7020] Srbi su naoružanje dobijali i iz TRZ-a, koji je bio pod srpskom kontrolom.[7021]

7013 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3. Druge funkcije, poput predsjednika Suda za prekršaje i potpredsjednika Skupštine opštine popunjene su kadrovima iz redova SDA, dok su funkcije načelnika Uprave prihoda i načelnika Katastarskog zavoda i zavoda za nekretnine popunjene iz redova SDS-a. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3.

7014 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 11 (gdje je svjedok izjavio da je bio predsjednik Opštinskog odbora SDA); D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 3a. Dželilović je na toj funkciji ostao do aprila 1992. V. P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3.

7015 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 2 (gdje je svjedok dalje precizirao da su se na Tinovom brdu pojavile prage i oklopni transporteri).

7016 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 2.

7017 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 8–9; Mehmed Musić, T. 12840–12841 (3. mart 2011.) (koji je za vojnike rekao da su to bili "četnici obučeni u uniformu Jugoslovenske narodne armije" i ocijenio da se to događalo u periodu od 30. avugsta do 6. septembra 1991.); P2405 (Mapa Hadžića s oznakama koje je unio Mehmed Musić) (na mapi je kasarna Ćatina Bara označena je brojem 2).

7018 Mehmed Musić, T. 12849 (3. mart 2011.).

7019 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 4.

7020 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 39; Tihomir Glavaš, T. 11954 (16. februar 2011.); P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 2. V. takođe P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5. Vijeće napominje da je Vidomir Banduka prvobitno tvrdio da ne zna da su Srbi dobili naoružanje od JNA, ali kad mu je predočeno njegovo svjedočenje iz predmeta *Krajišnik*, u kojem je rekao da su Srbi naoružanje dobili zahvaljujući mobilizaciji rezervnih policijskih snaga, kao i iz rezervi JNA i TO-a, Banduka je pojasnio da se rezervisti jesu snabdjeli oružjem tim kanalima, ali je i dalje tvrdio da srpski civili nisu. Vidomir Banduka, T. 33499–33500 (12. februar 2013.). V. takođe D2490 (Izjava svjedoka Radojke Pandurević od 27. novembra 2012.), par. 62. Međutim, Vijeće primjećuje da se u izvještaju JNA od 19. marta 1992. navodi da je do toga dana 1.500 "dobrovoljaca" koji *nisu* bili u sastavu JNA ili TO-a naoružano od strane JNA ili SDS-a u Hadžićima. P979 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 1, 6, 11. Vijeće stoga konstatuje da je, pored oružja obezbijeđenog tokom mobilizacije, oružje od JNA obezbijeđeno i Srbima koji nisu bili u sastavu JNA ili TO-a, ili koji ga nisu dobili tokom mobilizacije policijskih snaga.

7021 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 22. Da bi konsolidovali kontrolu nad tom kasarnom, vojskom i materijalno-tehničkim sredstvima, članovi SDS-a – uključujući Ratka Radića – širili su glasine da se u opštini nalaze jedinice iz Hrvatske da bi vršile zločine nad Srbima. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4. TRZ je ostao pod kontrolom bosanskih Srba tokom cijelog sukoba.

Konkretno, Marinko Đukanović, ondašnji magacioner u TO-u (koji je stoga imao pristup naoružanju),[7022] kao i Ratko Radić, predsjednik SDS-a Hadžići,[7023] dijelili su naoružanje srpskom stanovništvu u Hadžićima.[7024]

2071. Krajem septembra i početkom oktobra, Hrvati u zapadnoj BiH počeli su se vojno organizovati, što je doprinijelo javljanju nestabilnosti u Hadžićima.[7025] Tokom 1991.,vojnici inžinjerijske jedinice JNA stacionirane u TRZ-u počeli su se vraćati iz Knina i Slavonije i govorili kako su vidjeli da jedinice JNA učestvuju u borbama u Hrvatskoj s četničkim oznakama. Nakon toga, Muslimani su počeli izbjegavati pozive JNA i obuku.[7026]

2072. U međuvremenu su i bosanski Muslimani došli do oružja. Dana 15. oktobra 1991., na osnovu naredbe Predsjedništva SRBiH,[7027] MUP Hadžići mobilisao je 480 pripadnika rezervnih policijskih snaga;[7028] to je pripadnicima rezervne policije omogućilo da se naoružaju.[7029] Za to vrijeme, SDA je dijelila oružje po opštinama grada Sarajeva, uključujući Hadžiće.[7030] Neki imućniji bosanski Muslimani sami su sebi kupili oružje.[7031]

Vidomir Banduka, T. 33503 (12. februar 2013.). V. takođe D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 8.

7022 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 39.

7023 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3; P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4; D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 9; D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 17; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 13.

7024 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 27.

7025 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4. V. takođe D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 22.

7026 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 3–4. V. takođe D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 34.

7027 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4; D2491 (Izvještaj stanice milicije Tarčin, 6. avgust 1992.), str. 3.

7028 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4; Tihomir Glavaš, T. 11815, 11818–11819, 11822–11823 (14. februar 2011.).

7029 Broj pripadnika rezervnog sastava policije smanjen je na osnovu naredbe MUP-a SRBiH od 21. decembra 1991., da bi ponovo bili mobilisani u januaru 1992. D2491 (Izvještaj stanice milicije Tarčin, 6. avgust 1992.), str. 3. Bosanski Muslimani počeli su dobijati oružje zahvaljujući toj mobilizaciji rezervnog sastava policije, u kojem su prevladavali bosanski Muslimani. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 23, 29; D2490 (Izjava svjedoka Radojke Pandurević od 27. novembra 2012.), par. 5.

7030 Tihomir Glavaš, T. 11812 (14. februar 2011.). Policija je takođe znala da je lider SDA Hasan Čengić policijske snage bosanskih Muslimana uputio u Hrvatsku na obuku i da je oružje obezbijedio zahvaljujući krivotvorenim legitimacijama MUP-a. Tihomir Glavaš, T. 11814 (14. februar 2011.). V. takođe D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 30. U februaru 1992., srpski policajci pokušali su zaustaviti jedno vozilo koje je željelo ući u opštinu Hadžići s naoružanjem, ali ih je policija bosanskih Muslimana u tome spriječila. Tihomir Glavaš, T. 11815 (14. februar 2011.). Vozilo je pobjeglo u pravcu Mokrina, većinski muslimanskog sela na sjeveru opštine. Tihomir Glavaš, T. 11815 (14. februar 2011.); D1087 (Mapa opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš) (koja prikazuje Mokrin koji se nalazi na sjeverozapadu grada Hadžića, nedaleko od granice s opštinom Kiseljak).

7031 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 3.

2073. Početkom februara 1992., stanovnici opštine Hadžići počeli su organizovati noćne patrole i straže, svaka nacionalna grupa na onom području na kojem je bila većinska.[7032] Otprilike u isto vrijeme, bosanski Srbi počeli su napuštati jedinice redovne i rezervne policije,[7033] a JNA je počela noću dijeliti vatreno oružje srpskom stanovništvu.[7034]

2074. Krajem marta 1992., dok su policajci, bosanski Muslimani, bili na dužnosti, izvršena je provala u magacin policije u Rakovici, koji je bio pun oružja.[7035] Odneseni su mitraljezi, policijska oprema i neka prevozna sredstva.[7036] Krajem mjeseca, pripadnici formacija bosanskih Muslimana u Hadžićima već su bili "dobro organizovani i naoružani".[7037]

(2) Razdvajanje opštinskih organa vlasti

2075. U međuvremenu su opštinski organi vlasti prestali funkcionisati; ubrzo nakon prve mobilizacije rezervnog sastava policije u oktobru 1991., odbornici SDS-a prestali su sarađivati u zajedničkoj Skupštini opštine Hadžići i Izvršnom odboru Skupštine opštine.[7038] Na kraju je još jedino funkcionisalo opštinsko Vijeće odbrane.[7039] Počev od januara 1992., na sastancima opštinskog Vijeća odbrane Ratko Radić je predlagao da se u Hadžićima osnuje srpska skupština, ideja o kojoj je već bilo riječi u decembru 1991. u Skupštini bosanskih Srba[7040] koju su zatim

7032 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 13.

7033 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5. U isto vrijeme, bosanski Muslimani čuli su da je u mjesnoj zajednici Drozgometva osnovan zaseban srpski MUP. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5.

7034 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5.

7035 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 59; Tihomir Glavaš, T. 11821 (14. februar 2011.).

7036 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 59; Tihomir Glavaš, T. 11821 (14. februar 2011.). Glavaš, koji je tada bio komandir zajedničke policijske stanice, bio je kritikovan što je dozvolio da se to dogodi. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 59.

7037 D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 30.

7038 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4. Saradnja je tobože prestala onog trenutka kad su bosanski Muslimani odbili staviti mobilizaciju rezervnog sastava policije na dnevni red Skupštine opštine. D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 7; D2490 (Izjava svjedoka Radojke Pandurević od 27. novembra 2012.), par. 7; Radojka Pandurević, T. 30667–30668 (29. novembar 2012.); D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 20–21, 24–28. V. takođe D2917 (Saopštenje Opštinskog odbora SDS-a Hadžići, 10. oktobar 1991.). Prema riječima Radojke Pandurević, mobilizacija rezervnog sastava policije izazvala je "žestoke nesuglasice" pošto je provedena bez znanja "tadašnjeg komandira" Tihomira Glavaša. D2490 (Izjava svjedoka Radojke Pandurević od 27. novembra 2012.), par. 5–6.

7039 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4. U Vijeću odbrane opštine bili su po jedan predstavnik vojske, policije, TO-a i Upravne službe, kao i sekretar Sekretarijata za narodnu odbranu. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4. V. takođe D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 28; Vidomir Banduka, T. 33496–33497 (12. februar 2013.).

7040 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 16–17. V. takođe par. 131.

ponavljali i drugi odbornici iz redova SDS-a na kasnijim sastancima Vijeća odbrane opštine Hadžići.[7041]

2076. Tokom prve polovine aprila 1992.,[7042] SDS je prestao učestvovati u radu opštinskog Vijeća odbrane[7043] i bosanski Srbi su tada posljednji put prisustvovali sjednici Skupštine opštine.[7044] Tu je Ratko Radić predložio da se ukinu "zajedničke patrole" i formira srpska policija.[7045]

2077. Dana 11. aprila 1992., pozivajući se na "vrlo tešk[u] političko bezbjednosn[u] situacij[u]",[7046] SDS je održao sjednicu srpske skupštine u Kulturno-sportskom centru u Hadžićima,[7047] na kojoj je proglašena Skupština srpskog naroda opštine Hadžići.[7048] Na toj sjednici, Nevenko Samouković izabran je za "mandatara za sastav opštinske vlade".[7049] SDS je za predsjednika Srpske opštine Hadžići i predsjednika Skupštine srpskog naroda opštine Hadžići izabrao Dragu Miloševića,[7050] ali je on brzo smijenjen i na njegovo mjesto je došao Ratko Radić,[7051] koji je ostao predsjednik opštine do kraja rata.[7052]

7041 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4. Radić je dalje izjavio da srpski narod ne želi biti dio suverene BiH i da Muslimani trebaju osnovati sopstvene organe vlasti. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4. Na kraju je Radić tražio da za direktora osnovne škole u Tarčinu bude postavljen Srbin i rekao:"[A]ko ne možemo to da uradimo milom, uradićemo silom ". P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3. Predsjednik opštine upozorio je Radića da ne prijeti i na kraju je jedan bosanski Musliman postavljen za direktora osnovne škole u Tarčinu. P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3.

7042 Balić je u svom svjedočenju rekao da je taj sastanak održan "približno 20 dana prije nego što je došlo do pucnjave ". P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3.

7043 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 4–5.

7044 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3.

7045 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3.

7046 SDS je tvrdio da je do proglašenja došlo "radi zaštite srpskog naroda i očuvanj[a] mira na teritoriji opštine Hadžići". D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2916 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 34; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 37. Prema riječima Vidomira Banduke, odbijanje bosanskih Muslimana da budu mobilisani u jedinice JNA, zajedno s istovremenom mobilizacijom bosanskih Muslimana u snage rezervne policije i mobilizacijom snaga TO-a bosanskih Muslimana, takođe je uticalo na to da SDS donese odluku o osnivanju Srpske opštine Hadžići. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 36.

7047 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3 (gdje je svjedok izjavio da je sjednica proglašenja održana u "zgradi koja se zvala *Dom*" desetak dana prije početka rata); P2298 (Fotografija Radničkog doma u Hadžićima); Tihomir Glavaš, T. 11777–11779 (14. februar 2011.) (gdje je za P2298 rekao da je to Kulturno-sportski centar).

7048 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 6; D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3; D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 31. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2563; P2306 (Izvještaj o radu Skupštine opštine Hadžići 1992. godine), str. 1; P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5. Ali v. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 37.

7049 D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2916 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; Nevenko Samouković, T. 34600 (1. mart 2013.).

7050 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 6; D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2916 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1.

7051 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 6, 21, 23. Dragan Kapetina i Ratko Gengo izabrani su za potpredsjednika, odnosno sekretara Skupštine. D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez

2078. SDS je takođe odlučio osnovati srpski SJB, za čijeg je načelnika imenovan Tihomir Glavaš, a za komandira Branislav Mijatović.[7053] Srpska policija imala je iste uniforme kao i ranija zajednička policija, samo je petokraku na kapi zamijenila srpskom trobojkom.[7054] Sjedište srpske policije najprije se nalazilo u Kulturno-sportskom centru gdje je održana sjednica proglašenja,[7055] da bi se potom preselila u prizemlje zgrade Skupštine opštine Hadžići.[7056] SDS je takođe pozvao sve vojno sposobne Srbe da se prijave u evidenciju srpskog TO-a, čiji je komandant bio Mile Bratić,[7057] ili u evidenciju rezervnog sastava policije.[7058]

2079. Srpska opština Hadžići obuhvatala je dijelove opštine Hadžići u kojima su Srbi bili većinsko stanovništvo[7059] i srpska policija je svoje zadatke iz oblasti javne bezbjednosti provodila na toj teritoriji.[7060] U periodu neposredno nakon osnivanja srpskih policijskih snaga u Hadžićima, izvjesne grupice naoružanih "slobodnih strijelaca" bile su prisutne u opštini i pljačkale.[7061] Neki pripadnici

---

datuma), str. 1; D2916 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 31; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 39. V. takođe P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5.

7052 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 25. I Radislav Petrić, i Vidomir Banduka i Nevenko Samouković vršili su funkciju predsjednika Izvršnog odbora Srpske opštine Hadžići u nekom periodu u toku rata. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 25; D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 17.

7053 D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2916 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2491 (Izvještaj stanice milicije Tarčin, 6. avgust 1992.), str. 4; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 6, 21; Tihomir Glavaš, T. 11830–11831 (14. februar 2011.); D1068 (Spisak zaposlenih u SJB-u Hadžići, april 1992.), str. 1; D1070 (Spisak zaposlenih u SJB-u Hadžići, juli 1992.); D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 6; P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5.

7054 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 3.

7055 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3. Od aprila do kraja avgusta 1992. sjedište Srpske skupštine takođe se nalazilo u prizemlju Kulturno-sportskog centra u Hadžićima. Tihomir Glavaš, T. 11778 (14. februar 2011.). Ali v. D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 6.

7056 Tihomir Glavaš, T. 11779 (14. februar 2011.).

7057 D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2916 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 38. V. takođe P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5; D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 33.

7058 D1066 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1; D2916 (Proglas Skupštine opštine Hadžići, bez datuma), str. 1–2; D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 33. V. takođe P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3 (gdje je svjedok rekao da se TO podijelio na srpski i muslimanski dio nekih mjesec dana prije sukoba).

7059 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 22; Tihomir Glavaš, T. 11934 (15. februar 2011.), T. 12038–12039 (16. februar 2011.); D1087 (Mapa opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš) (gdje su područja pod kontrolom Srba označena slovom "S"); D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 32; D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 20; Vidomir Banduka, T. 33494 (12. februar 2013.). V. takođe Nevenko Samouković, T. 34615–34616 (1. mart 2013.).

7060 D3856 (Izjava svjedoka Dragana Kapetine od 13. jula 2013.), par. 32.

7061 Tihomir Glavaš, T. 11982–11983 (16. februar 2011.); D1074 (Depeša stanice milicije Hadžići CSB-u Sarajevo, 9. avgust 1992.), str. 1–2. Vidomir Banduka je u svom svjedočenju izjavio da se termin "slobodni strijelac" na b/h/s-u koristi za osobe koje su "izvan sistema". Vidomir Banduka, T. 33524 (12. februar 2013.).

srpske policije takođe su učestvovali u kriminalnim aktivnostima.[7062] Srpska policija vršila je mobilizaciju za VRS i dijelila uniforme "građanima srpske nacionalnosti",[7063] čime je smanjen "broj grupica i pojedinaca paravojnih formacija".[7064]

2080. Odmah poslije sjednice proglašenja, Krizni štab Hadžići osnovan je kao najviši organ vlasti u srpskoj opštini, koji je preuzeo funkcije Srpske skupštine opštine.[7065] Među članovima Kriznog štaba Hadžići bili su predsjednik Srpske opštine, predsjednik Izvršnog odbora Srpske opštine, jedan pripadnik vojske, predstavnici rukovodstva TRZ-a i načelnik srpske policije.[7066] Prvi zadatak Kriznog štaba bio je da "organizuje odbranu teritorije Srpske opštine Hadžići i da, koliko to prilike [...] dozvoljavaju, zbrine, prehrani i organizuje stanovništvo opštine".[7067] Krizni štab je odobravao bezbjednosne akcije, koje su zatim izvodili vojska i/ili policija.[7068]

(3) Dalja militarizacija Hadžića

2081. Otprilike od 10. aprila, rukovodstvo SDS-a i starješine JNA iz kasarne u Hadžićima sada su otvoreno sarađivali,[7069] a iz Srbije i Crne Gore u opštinu su počele stizati rezervne jedinice, koje su

7062 Tihomir Glavaš, T. 11984 (16. februar 2011.); D1074 (Depeša stanice milicije Hadžići CSB-u Sarajevo, 9. avgust 1992.), str. 2. V. takođe Vidomir Banduka, T. 33523–33524 (12. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su srpski opštinski organi u Hadžićima "imali probleme s takvim pojedincima i grupicama").

7063 V. takođe P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 2 (gdje je svjedok izjavio da je SDS lokalnim Srbima počeo dijeliti uniforme JNA i pozive za mobilizaciju petnaestak dana prije sukoba).

7064 D1074 (Depeša stanice milicije Hadžići CSB-u Sarajevo, 9. avgust 1992.), str. 2.

7065 P2306 (Izvještaj o radu Skupštine opštine Hadžići 1992. godine), str. 1; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 23, 26, 61; Nevenko Samouković, T. 34602 (1. mart 2013.); D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 42. V. takođe Tihomir Glavaš, T. 11780–11781 (14. februar 2011.); D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samoukovića od 26. februara 1993.), par. 12.

7066 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 23; Tihomir Glavaš, T. 11780 (14. februar 2011.); D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 43. V. takođe D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samoukovića od 26. februara 1993.), par. 14; Nevenko Samouković, T. 34616 (1. mart 2013. Iako je Glavaš kao načelnik stanice policije tehnički bio član Kriznog štaba, rijetko je prisustvovao sastancima, već bi slao komandira stanice policije Branu Mijatovića kao svog predstavnika koji će mu referisati o kojim pitanjima se razgovaralo na sastanku. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 23, 61; Tihomir Glavaš, T. 11782 (14. februar 2011.).

7067 P2306 (Izvještaj o radu Skupštine opštine Hadžići 1992. godine), str. 1; D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samoukovića od 26. februara 1993.), par. 13. Skupština opštine srpskog naroda nije se ponovo sastala negdje do jula 1992. Nevenko Samouković, T. 34621 (1. mart 2013.). V. takođe D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 43. Krizni štab se sastajao svako jutro u sali za sastanke zgrade Skupštine opštine Hadžići. Tihomir Glavaš, T. 11781 (14. februar 2011.); P2301 (Fotografija zgrade opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš).

7068 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 61. Pošto je Radić bio i predsjednik opštine i predsjednik Kriznog štaba, sve jedinice na teritoriji Hadžića – uključujući one u krugu TRZ-a – kao i jedinice redovnih i rezervnih snaga policije, bile su pod kontrolom Kriznog štaba. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 24. Glavaš je objasnio da je Krizni štab primao obavještajne podatke od interesa kako za službu bezbjednosti tako i za vojsku; u zavisnosti od sadržaja informacija, odluke koje su se ticale "unutrašnj[e] problematik[e] i uređenj[a] pozadine teritorije" donosili bi ili načelnik SJB-a ili vojska. Tihomir Glavaš, T. 11782–11783 (14. februar 2011.).

7069 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2562.

angažovane u TRZ-u.[7070] Vojne pripreme otpočele su i u većinski srpskim selima Bare i Miševići.[7071]

2082. Takođe u aprilu 1992., srpski vojnici počeli su da osvajaju i zauzimaju značajne objekte i položaje u gradu Hadžićima.[7072] Dok je sjednica proglašenja bila u toku,[7073] ispred Kulturno-sportskog centra postavljeno je jedno protivavionsko artiljerijsko oruđe na kojem su bili pripadnici srpskog TO-a.[7074] Nakon toga, srpska policija je počela hapsiti "muslimanske teroriste" koji su transportovali oružje.[7075]

2083. Od jutarnjih sati 16. aprila do popodnevnih sati 17. aprila, u TO-u SRBiH u Hadžićima prijavilo se približno 2.200 osoba, mobilisanih prethodnih dana nakon izbijanja borbi u Zvorniku i Bijeljini.[7076] Većina prijavljenih bili su nesrbi,[7077] uslijed čega je TO SRBiH postao *de facto* organ bosanskih Muslimana. Međutim, kako je TO-u bosanskih Muslimana nedostajalo oružje, rukovodstvo je te ljude poslalo kući, rekavši im da će ih pozvati da se kasnije ponovo jave.[7078]

(C) Preuzimanje vlasti

(1) Grad Hadžići

2084. Dana 7. maja 1992., grupa naoružanih srpskih rezervista i policajaca zauzela je zgradu opštine u Hadžićima i istjerala sve zaposlene.[7079] Zgrada je zatim zaključana i pred nju je postavljena straža.[7080] Sutradan je između policije bosanskih Srba i policije bosanskih Muslimana

7070 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 5–6.

7071 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3; D1087 (Mapa opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš) (na kojoj se vide Miševići na samom sjeveru opštine Hadžići). V. takođe D313 (Izvod iz analize raketnih jedinica Igmanske brigade, bez datuma), str. 1 (gdje se navodi da je u aprilu 1992. Igmanska brigada VRS-a formirala dvije haubičke baterije s topovima kalibra 122 mm i 155 mm, kao i svoje prve vatrene grupe); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 22 (gdje se govori o uspostavljanju srpskih odbrambenih linija na području Kasatića, Tinovog brda, te na potezu ka TRZ-u).

7072 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2562.

7073 V. par. 2071.

7074 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 3. Na prvom zasjedanju Skupštine, Ratko Radić je istakao da je bitno da srpski TO i vojska djeluju zajedno kako bi zaštitili srpski narod od "svih mogućih napada". P2297 (Zapisnik sa sastanka Skupštine opštine Hadžići, 11. april 1992.), str. 2.

7075 D1067 (Vijest novinske agencije SRNA, 20. april 1992.), str. 1. V. takođe D2919 (Izvještaj 9. brdske brigade ABiH, 5. januar 1993.) (gdje je rekao da je prije rata jedan kamion s 280 kalašnjikova preusmjeren ka Ljubovčićima kako ne bi pao u ruke "srpskih ekstrema" i da je te puške SDA kasnije razdijelila u više sela, uključujući Pazarić, Tarčin i Hadžiće).

7076 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6.

7077 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6.

7078 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6.

7079 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2564.

7080 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4.

došlo do "manjih neprijateljstava".[7081] Nakon pregovora između SDS-a i SDA, Srbi su preuzeli kontrolu nad Domom zdravlja koji se nalazio pored zgrade opštine i zauzeli položaje na brdima.[7082] Oko tri sata popodne, "ključn[e] osob[e] i strank[e] opštine" obje strane sastale su se kako bi razgovarale o bezbjednosnoj situaciji.[7083] Radić je sastanak zaključio sljedećom izjavom: "[A]ko mi ne završimo ovaj posao, doći će drugi i onda će biti krvi do koljena."[7084] Nekih pola sata kasnije počeo je artiljerijski napad na policijsku stanicu.[7085]

2085. U međuvremenu, SDS je izdao naređenje da muslimanski pripadnici policije, Štaba TO-a i drugih opštinskih organa moraju otići iz Hadžića do 18:00 sati 8. maja.[7086] SDS je stanovnicima dao mapu s naznakom da trebaju otići pravcem prema Pazariću.[7087] Te noći, nekih 2.000 do 3.000 Muslimana i Hrvata, muškaraca, žena i djece, otišlo je iz grada Hadžića, a samo dvije-tri stotine njih ostalo je u gradu.[7088] Do 9. maja Srbi su preuzeli kontrolu nad dijelovima opštine Hadžići i držali TRZ u okruženju.[7089]

2086. U narednim danima srpski rezervisti počeli su postavljati kontrolne punktove po gradu, čime su stanovništvu ograničili kretanje.[7090] Srpske žene i djeca ukrcani su u autobuse za Crnu Goru,[7091] a srpske snage počele su s hapšenjem, protjerivanjem ili ubijanjem onih koji su ostali u opštini.[7092] Srpska policija išla je od kuće do kuće i naređivala ljudima da ne izlaze.[7093] Ispred

---

7081 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 3. Prema riječima Vidomira Banduke, 8. maja 1992. snage bosanskih Muslimana postavile su blokadu na ulazu u TRZ. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 45, 71.

7082 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 3.

7083 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6.

7084 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6.

7085 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6. V. takođe P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4; činjenica o kojoj je presuđeno 2566.

7086 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2565, 2570.

7087 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 6; D1087 (Mapa opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš).

7088 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 7 (gdje je svjedok takođe izjavio da se, prema zvaničnoj evidenciji, 186 od tih ljudi kasnije vodilo kao nestalo). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2567; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 46. Snage bosanskih Muslimana postavile su kontrolni punkt blizu kamenoloma na putu ka Pazariću, nadomak ulaza u grad, koji je od tada pa sve do kraja rata bio linija fronta. P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 7.

7089 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 7; P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 269. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2566.

7090 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2568.

7091 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2567.

7092 P41 (Izjava svjedoka Ramiza Dupovca od 16. januara 1998.), str. 7. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

7093 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1.

zgrada u Hadžićima postavljena je policija, čime se sprečavalo svako kretanje stanovništva.[7094] Mnoge kuće su pretražene.[7095]

2087. Od 10. do 12. maja 1992., između srpskih snaga i TO-a bosanskih Muslimana u Hadžićima vodili su se "žestok[i] okršaj[i]".[7096] Najkasnije 12. maja sve srpske snage na području Krupačke Rijeke kod Tinovog brda, kao i u krugu kasarne JNA u Žunovnici, bile su u okruženju snaga bosanskih Muslimana; međutim, srpske snage zadržale su kontrolu nad situacijom i nad tim područjem.[7097] Borbe u gradu Hadžićima i u okolini grada nastavile su se tokom cijeloga maja i dijelom juna 1992.[7098]

(2) Napadi na okolna sela

2088. U međuvremenu su napadnuta i sela u okolini Hadžića. Dana 7. ili 8. maja 1992., srpske snage su iz naoružanja postavljenog ispred Kulturno-sportskog centra otvorile vatru na selo Kovačeviće.[7099] Dana 8. maja 1992. jedna srpska paravojna formacija ubila je neke stanovnike

7094 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1.

7095 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 4; P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 1; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1.

7096 D1073 (Bilten dnevnih događanja MUP-a SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 1. U zoru 11. maja, snage bosanskih Muslimana izvršile su napad na više lokacija u gradu Hadžićima, uključujući srpsku policijsku stanicu. D2921 (Informacija MUP-a RS-a, 11. maj 1992.), str. 1; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 46, 47. V. takođe P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 3–4; D2491 (Izvještaj stanice milicije Tarčin, 6. avgust 1992.), str. 5; Vidomir Banduka, T 33531, 33529 (13. februar 2013.). Poslije granatiranja, nastavljena je paljba iz pješadijskog oružja. P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 4.

7097 D1073 (Bilten dnevnih događanja MUP-a SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 1; P2790 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 1. Dana 25. maja 1992., snage bosanskih Muslimana napale su krug kasarne u Žunovnici, koja je bila pod kontrolom Srba, i preuzele kontrolu nad više od pola skladišnog prostora, ali su srpske snage već do sljedeće večeri povratile kontrolu. D317 (Izvještaj o borbenoj gotovosti TO-a Hadžići, 29. maj 1992.), str. 1; P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), str. 8. V. takođe D1211 (Dopis Kriznog štaba Ilidža, 13. maj 1992.) (iz kojeg slijedi da su muslimanske snage imale namjeru preuzeti kontrolu nad TRZ-om).

7098 D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 49–51; Vidomir Banduka, T 33531 (13. februar 2013.). V. takođe D1212 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Milosava Gagovića, 13. maj 1992.), str. 2; Mladen Tolj, T. 34649 (1. mart 2013.). Hadžići su ostali na udaru žestoke vatre ABiH i tokom preostalih mjeseci 1992. i početkom 1993. D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 17; D2453 (Izvještaj Igmanske brigade, 2. oktobar 1992.); D2454 (Izvještaj Igmanske brigade, 24. septembar 1992.); D2456 (Izvještaj Igmanske brigade, 8. decembar 1992.); D2457 (Izvještaj Igmanske brigade, 7. decembar 1992.); D2458 (Izvještaj Igmanske brigade, 6. decembar 1992.); D2459 (Izvještaj Igmanske brigade, 4. decembar 1992.); D2460 (Izvještaj Igmanske brigade, 27. novembar 1992.); D2461 (Izvještaj Igmanske brigade, 23. novembar 1992.); D2462 (Izvještaj Igmanske brigade, 21. novembar 1992.); D2463 (Izvještaj Igmanske brigade, 18. novembar 1992.); D2468 (Izvještaj Igmanske brigade, 22. decembar 1992.); P4228 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 16. februar 1993.), par. 6.

7099 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4. Paljba je trajala samo jedan dan, ali je situacija nakon toga bila vrlo napeta. P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4. Iz srpskog sela Bare na obližnje muslimansko selo Grivići otvorena je vatra iz pušaka, puškomitraljeza i teških mitraljeza. P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 3. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 67 (gdje svjedok podsjeća na operaciju zapljene oružja u Grivićima).

Kovačevića.[7100] Tokom naredna dva dana formirana je mirovna komisija da pokuša smiriti situaciju.[7101] Srpske snage preuzele su kontrolu nad Kovačevićima 11. maja 1992.[7102]

2089. Poslije napada na Kovačeviće, stanovništvo Musića, muslimanskog naselja u sastavu srpskog sela Ušivak,[7103] našlo se na udaru vatre srpskih snaga.[7104] Dana 8. maja 1992., Musićima su se s Tinovog brda počeli približavati tenkovi.[7105] Svjesni da neće moći "pružiti otpor četnicima", stanovnici Musića su organizovali autobuse i već od 7. do 9. maja počeli izvoditi žene i djecu iz Musića.[7106]

2090. Oko 15. maja, srpske snage granatirale su kuće i druge zgrade u Musićima s položaja u Ušivku.[7107] Otprilike dva dana kasnije, dva bosanska Srbina došla su u Musiće i pozvala stanovnike da se predaju.[7108] Pošto su ovi to odbili, granatiranje se te večeri nastavilo i trajalo tri dana.[7109]

2091. Dana 20. maja, na osnovu odluke Kriznog štaba,[7110] oko 50 do 60 pripadnika srpskih snaga je s raznih strana ušlo je u Musiće, pri čemu su imali podršku dvije prage.[7111] Srpske snage su preko

---

7100 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 19; Mehmed Musić, T. 12831 (3. mart 2011.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici. V. fusnota 13.

7101 P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4.

7102 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 21.

7103 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 6–7; P2405 (Mapa Hadžića s oznakama koje je unio Mehmed Musić) (Musići su označeni brojem 1.).

7104 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 19, 21. Srpska policija bila je "stopostotno sigurna" da su stanovnici naselja Musići nezakonito posjedovali oružje. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 33, 34, 39. V. takođe P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 15, 25; Mehmed Musić, T. 12830–12831, 12847 (3. mart 2011.). Glavaš je potvrdio da je srpska policija znala da su neki ljudi imali dozvole za držanje oružja, ali je rekao da je policija vlasnike takvog oružja ipak tražila zbog njegovog nelegalnog korištenja. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 67.

7105 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 20.

7106 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 18.

7107 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 23–24. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2569.

7108 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 22, 25, 27 (gdje je svjedok izjavio da je Boro Đukanović rekao stanovnicima: "Ovo je srpska zemlja. Nemate tu šta tražiti", dok je Dragan Pušara zaprijetio da će spaliti naselje ako se ne budu predali). Od stanovnika Musića je još krajem aprila zatraženo da predaju oružje, ali su oni to odbili. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 15. V. takođe P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 4; Tihomir Glavaš, T. 11787 (14. februar 2011.); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 35.

7109 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 22, 26–27, 29–30.

7110 Tihomir Glavaš, T. 11787 (14. februar 2011.). V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 66.

7111 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 31, 33, 36, 39, 40. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 37–38, 61. Sam Glavaš nije bio prisutan za vrijeme događaja u Musićima, već je o njima informisan naknadno. Tihomir Glavaš, T. 11787 (14. februar 2011.); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 37, 62, 65.

razglasa objavile da se svo oružje mora predati.[7112] Vojnici su zatim pretraživali kuću po kuću i plijenili naoružanje.[7113]

2092. Mehmed Musić uhapšen je u svojoj kući od strane dva pripadnika srpske vojne policije i, s još 14 drugih muškaraca iz Musića, odveden u kuću Alije Musića,[7114] gdje je vidio tri leša.[7115] Dragan Pušara je poslao jednog čovjeka po žitelje Musića koji su se i dalje krili, zaprijetivši da će ovu četrnaestoricu ubiti ako se ti koji se kriju ne predaju.[7116]

2093. Na kraju su srpski vojnici tih četrnaest muškaraca odveli u zgradu osnovne škole u Hadžićima,[7117] koju su čuvali ljudi u sivomaslinastim uniformama.[7118] Kad su došli u učionicu na prvom spratu, stražari su im prijetili smrću, počeli ih psovati i rekli "da uskoro neće biti države balija".[7119] Stražari su pljuvali na zatvorenike i rekli im da su gotovi.[7120] Poslije nekih pola sata, zatočenici su izvedeni iz škole i sprovedeni do garaže u zgradi Skupštine opštine, koja se nalazila nekih 150 metara dalje.[7121]

7112 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 37, 68. Glavaš je izjavio da bi SJB, po dobijanju informacija da u nekom naselju ima nelegalnog oružja, odlazio u to naselje u službenom vozilu i preko razglasa obavještavao stanovništvo da oružje treba predati na određenom mjestu. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 35.

7113 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 68. Srbi su u tom naselju zaplijenili oružje u nelegalnom posjedu, uključujući oko 20 ili 30 pušaka M-48, eksploziv i mitraljeze, i odnijeli ih u policijsku stanicu. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 37, 40–41, 43. Oružje je potom podijeljeno srpskoj policiji ili vojsci, u skladu s odlukom Kriznog štaba. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 40–41; Tihomir Glavaš, T. 11787–11788 (14. februar 2011.).

7114 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 36, 38.

7115 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 38 (gdje je svjedok identifikovao mrtve osobe kao Aliju, Derviša i Fadila Musić). V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 37, 62 (gdje je svjedok izjavio da su tri bosanska Muslimana ubijena u incidentu od 20. maja 1992. u Musićima). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti na osnovu priloga A i B Optužnici V. fusnota 13.

7116 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 38. Rade Veselinović je takođe predložio "likvidaciju" svih 14 muškaraca postrojenih ispred kuće Alije Musića, ali se Pušara tome suprotstavio. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 38, 40 (gdje je svjedok izjavio da je Veselinović pjevao "četničke" pjesme). V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 36, 44 (gdje je svjedok izjavio da je Veselinović, koji je, prije nego što je ušao u sastav vojne policije, bio pripadnik rezervnog sastava policije, često slan na zadatke razoružavanja i da je učestvovao u operaciji razoružavanja u Musićima).

7117 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 41. Prema riječima Tihomira Glavaša, ti ljudi su uhapšeni jer je kod njih nađeno oružje dugih cijevi. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 45.

7118 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 42. Škola je bila zatvorena pa je zatočenicima rečeno da se popnu kroz prozor i odu u učionicu na prvom spratu. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 42.

7119 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 42. Musić je imao utisak da su stražari bili u nekakvoj žurbi ili panici. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 43.

7120 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 43.

7121 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 44. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2611; par. 2095–2100.

(D) Zatočenički objekti u Hadžićima

2094. U međuvremenu je Krizni štab Hadžići odlučio pohapsiti i zatočiti sve vojno sposobne bosanske Muslimane s određenih područja u opštini, kao što su Binježevo, Žunovnica i Kučice.[7122] Prema riječima Tihomira Glavaša, ta odluka donesena je zbog toga što su Srbi raspolagali informacijama da Muslimani hapse vojno sposobne Srbe i pripremaju se za napad;[7123] Srbi su takođe tvrdili da hapse bosanske Muslimane zbog nezakonitog posjedovanja oružja.[7124] Hapšenja su vršili srpska policija i srpski TO.[7125]

(1) Zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici

2095. U Optužnici se navodi da je garaža zgrade Skupštine opštine Hadžići korištena kao zatočenički objekt u periodu od 20. maja 1992. najmanje do juna 1992.

7122 Tihomir Glavaš, T. 11784 (14. februar 2011.); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 26. Vijeće ima u vidu svjedočenje Nevenka Samouковića, koji je izjavio da, koliko je njemu poznato, "niko na teritoriji opštine Hadžići nije donio odluku da se određeni objekti koriste kao logori za zatvaranje Muslimana". Nevenko Samouković, T. 34614, 34624 (1. mart 2013.). Samouković je takođe izjavio da je to u skladu s izvještajem srpske policije u Hadžićima od 9. avgusta 1992., u kojem se tvrdilo da "na području opštine Hadžići, nemamo sabirnih logora u koje Vojska privodi muslimansko stanovništvo, bez dokumenata o razlozima privođenja". D1074 (Depeša stanice milicije Hadžići CSB-u Sarajevo, 9. avgust 1992.), str. 5. Međutim, Vijeće primjećuje da se Samouković u svom svjedočenju ogradio napomenom da je to bilo tako prema njegovim saznanjima, koja se i sama mogu dovesti u pitanje, te da je potvrdio da su i Kulturno-sportski centar i garaža opštinske zgrade korišteni za zbrinjavanje "preostalo[g] muslimansko[g] stanovništv[a]", odnosno kao centar za zadržavanje. D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 17, 22. Vijeće dalje napominje da se dopis srpske policije iz Hadžića odnosio na situaciju u avgustu 1992., nekoliko mjeseci nakon što su počela hapšenja i zatočenja u Hadžićima. Vijeće stoga neće pridavati težinu ni Samuokovićevom svjedočenju ni dokaznom predmetu D1074 u vezi s postojanjem odluke o hapšenju i zatočenju muškaraca, bosanskih Muslimana.

7123 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 26.

7124 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 45; Tihomir Glavaš, T. 11784 (14. februar 2011.). V. takođe D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 14 (gdje svjedok sugeriše da se iz evidencije o privođenju svake od tih osoba vide *bona fide* razlozi za njeno zatvaranje). Prema Toljevim riječima, zbog postojeće bezbjednosne situacije u Hadžićima nije bilo moguće poštovati zahtjev da civili moraju biti izvedeni pred istražnog sudiju u roku od tri dana od hapšenja. Mladen Tolj, T. 34647 (1. mart 2013.). V. takođe par. 305, fusnota 935; D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 58 (gdje je svjedok izjavio da Zakon o krivičnom postupku nije dozvoljavao zadržavanje osoba više od mjesec dana). Prema Bandukinim riječima, ako je nekog trebalo zadržati duže od tri dana koliko je bilo dozvoljeno po zakonu, taj bi bio prebačen u zatvor Kula. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 58; Vidomir Banduka, T. 33520 (12. februar 2013.). Banduka je takođe napomenuo da je za prebacivanje u zatvor Kula bilo potrebno imati dozvolu za prelazak preko aerodroma, koji su tada kontrolisale međunarodne snage, te je bila potrebna i njihova saglasnost. Vidomir Banduka, T. 33520–33521 (12. februar 2013.).

7125 Tihomir Glavaš, T. 11784 (14. februar 2011.); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 47 (gdje je svjedok izjavio da je on, kao načelnik srpske policije, znao da srpski TO i srpska policija odvode ljude iz njihovih domova). Svjedoci odbrane Nevenko Samouković i Vidomir Banduka sugerisali su da su bosanski Muslimani dobrovoljno išli u sabirne centre, međutim, nakon što su im predočena svjedočenja Mehmeda Musića, Adema Balića i Tihomira Glavaša, koji su svi potvrdili da su srpska policija i TO odvodili ljude iz njihovih domova, Banduka je priznao da nije u poziciji da odgovori da li su odvedeni dobrovoljno ili ne, dok je Samouković rekao da pretpostavlja da je policija imala "vjerovatno neka […] operativna saznanja" ili da je do tih hapšenja došlo uslijed nekompetentnosti i zloupotrebe ovlaštenja. Nevenko Samouković, T. 34613–34614 (1. mart 2013.); Vidomir Banduka, T. 33512–33513 (12. februar 2013.). Vijeće, prema tome, smatra da su svjedočenja Samouковića i Banduke spekulativna i neće se na njih oslanjati u vezi s pitanjem da li su bosanski Muslimani "dobrovoljno" odvedeni u zatočeničke centre.

2096. Nakon što je zgrada SJB-a Hadžići granatirana oko 10. maja,[7126] srpska policija se preselila u zgradu Skupštine opštine Hadžići.[7127] Od 12. maja do 1. juna bosanski Muslimani su hapšeni i držani u toj garaži ispod zgrade "radi ispitivanja".[7128]

2097. Kada je 20. maja stiglo 14 muškaraca iz Musića, u garaži su se već nalazili jedan zatočeni Hrvat i jedan Musliman.[7129] Mehmed Musić je u garaži proveo šest dana s oko 47 drugih muškaraca.[7130] Zatočenici su samo jednom ili dvaput na dan dobijali po krišku hljeba i malo vodnjikave supe, a vode su dobijali po jednu ili dvije boce za cijelu grupu.[7131]

2098. Zatočenici su prozivani jedan po jedan i odvođeni u zgradu Skupštine opštine Hadžići, gdje su ih pripadnici srpskih snaga ispitivali o snabdijevanju bosanskih Muslimana naoružanjem.[7132] Trećeg dana boravka u garaži grupa muškaraca iz Musića odvedena je u skladište oružja u Žunovnici da tovari municiju.[7133]

2099. Dana 25. maja 1992., svi muškarci iz Musića, osim trojice, premješteni su u Kulturno-sportski centar.[7134] Ostali zatočenici ostali su u garaži zgrade Skupštine opštine do 22. juna,[7135] kad su prebačeni u kasarnu "Slaviša Čiča" u Lukavici.[7136]

7126 V. par. 2084, fusnota 7096.

7127 D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 57; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 45; P2406 (Fotografija zgrade opštine Hadžići); P2301 (Fotografija zgrade opštine Hadžići s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš); Tihomir Glavaš, T. 11789–11790 (14. februar 2011.).

7128 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 4. P2300 (Fotografija garaže ispod zgrade opštine Hadžići); Tihomir Glavaš, T. 11784, 11788–11789 (14. februar 2011.); P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 47, 51–52. V. takođe D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 57; Vidomir Banduka, T. 33538–33539 (13. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je među zatočenicima u garaži bilo Srba i da su svi pritvoreni zbog počinjenja krivičnih djela).

7129 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 46. V. takođe Mladen Tolj, T. 34633 (1. mart 2013.).

7130 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 48; Mladen Tolj, T. 34634–34635 (1. mart 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2611; Tihomir Glavaš, T. 11793 (14. februar 2011.) (prema čijoj procjeni je 30 ljudi, uglavnom iz Muslića, Visasoca, Binježeva i Kučista bilo zatočeno u garaži).

7131 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 48; Mehmed Musić, T. 12838 (3. mart 2011.). Mladen Tolj je u svom svjedočenju izjavio da "do 1994. vode nije bilo u Hadžićima". Mladen Tolj, T. 34652 (1. mart 2013.); D3064 (Izvještaj Sekretarijata za stambene i komunalne poslove, saobraćaj i veze opštine Hadžići, 1. decembar 1992.), str. 3 (u kojem se navodi da je, poslije izbijanja rata, u Srpskoj opštini Hadžići došlo do prekida snabdijevanja vodom tako da je bilo nužno jednim improvizovanim cjevovodom izvršiti prespajanje bunara koji se nalazio u TRZ, čime je omogućeno ponovno vodosnabdijevanje užeg centra Hadžića; međutim, ostali dijelovi snabdijevali su se vodom cisternama.); D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 64 (gdje je svjedok rekao da je snabdijevanje vodom prekinuto kad je izbio rat, pošto su se izvori vode nalazili na teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana).

7132 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 47.

7133 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 49; Mehmed Musić, T. 12834 (3. mart 2011.); P2405 (Mapa Hadžića s oznakama koje je unio Mehmed Musić) (Žunovnica je označena brojem 3.).

7134 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 51–52. V. takođe D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 13; Mladen Tolj, T. 34635–34636 (1. mart 2013.) (gdje je svjedok rekao da su osobe kod kojih nije pronađeno oružje odvedene u Kulturno-sportski centar). V. par. 2102.

2100. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su u periodu od 20. maja barem do kraja juna 1992., pripadnici srpskih snaga zatočili pedesetak bosanskih Muslimana, među kojima su bili i neki civili i dvije žene, u garaži ispod zgrade Skupštine opštine Hadžići i da su tim zatočenicima davali nedovoljno hrane i vode, te da su ih jednom prilikom prisilili na rad.

(2) Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici

2101. U Optužnici se navodi da je Kulturno-sportski centar u Hadžićima korišten kao zatočenički objekt najkasnije od 25. maja do septembra 1992.

(a) Osnivanje zatočeničkih objekata i upravljanje njima

2102. Nešto prije 25. maja 1992.[7137] Krizni štab je donio odluku da vojno sposobne bosanske Muslimane zatoči u Kulturno-sportskom centru i da taj objekt stavi pod kontrolu vojske.[7138] Kao

---

7135 Tihomir Glavaš je ocijenio da je do sredine juna tridesetak bosanskih Muslimana držano u zatočenju u garaži zgrade Skupštine opštine. Tihomir Glavaš, T. 11793 (14. februar 2011.) (gdje govori o broju zatočenih ljudi u trenutku kad je on spriječio pripadnike jedinice Belih orlova da uđu u garažu.). V. takođe fusnota 7158.

7136 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 65. V. takođe zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici. Zatočenici iz garaže bili su neugodnog mirisa i rekli su Musiću da su u garaži proveli 33 dana bez mogućnosti da se okupaju. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 66; Mehmed Musić, T. 12838 (3. mart 2011.). V. takođe P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1. Oko 25. juna 1992. jedna žena je, zajedno sa svojom sestrom, preseljena u garažu zgrade Skupštine opštine iz štaba Civilne zaštite u Hadžićima. Činjenica o kojoj je presuđeno 2613. Vijeće takođe konstatuje da su arkanovci početkom juna jednog čovjeka izveli iz Kulturno-sportskog centra i odveli ga u garažu zgrade Skupštine opštine, gdje je ostao zatočen 40 dana. P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1. Vijeće stoga zaključuje da su ljudi i dalje bili zatočeni u garaži čak i nakon što je jedna grupa muškaraca 22. juna 1992. premještena u kasarnu "Slaviša Čiča" u Lukavici.

7137 Vijeće napominje da je Vidomir Banduka u svom svjedočenju izjavio da je Krizni štab odlučio da će se Kulturno-sportski centar koristiti kao "prihvatni centar u koji će smjestiti to stanovništvo" tek negdje poslije 16. juna 1992. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 53–54. Međutim, Banduka je priznao da on nikada nije obišao Kulturno-sportski centar. Vidomir Banduka, T. 33510 (12. februar 2013.). Vijeće stoga smatra da Bandukino svjedočenje, čak i pod pretpostavkom da je istinito, ne isključuje mogućnost da je odluka o korištenju Kulturno-sportskog centra za smještaj bosanskih Muslimana donesena prije 16. juna 1992., te podsjeća da je Adem Balić u svom svjedočenju izjavio da su ga srpske snage iz njegove kuće u Hadžićima odvele u Kulturno-sportski centar još 16. maja 1992. P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1. Vijeće se stoga uvjerilo da je Kulturno-sportski centar uspostavljen kao zatočenički objekt prije 25. maja 1992.

7138 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 26, 46, 48; Tihomir Glavaš, T. 11784 (14. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2615. Vijeće napominje da su i Vidomir Banduka i Mladen Tolj u svojim svjedočenjima izjavili da su Muslimani sami *birali* da budu smješteni u Kulturno-sportski centar. D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 56; D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 9, 13. Kad mu je predočeno njegovo svjedočenje iz predmeta *Krajišnik*, u kojem je priznao da su bosanski Muslimani tamo držani protiv svoje volje, ali da je to bilo "radi njihove lične bezbjednosti", Banduka je porekao da je to izjavio i rekao da je njegovo svjedočenje pogrešno protumačeno. Vidomir Banduka, T. 33516 (12. februar 2013.); P6110 (Izvod iz transkripta svjedočenja Vidomira Banduke u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), str. 3. Nakon što je pregledalo njegovo ranije svjedočenje, Vijeće smatra da je vjerodostojnost Bandukinog svjedočenja u vezi s tim u ovom predmetu dovedena u pitanje. Vijeće takođe napominje da je Tolj priznao da ih je "mali broj otišao dobrovoljno" i da je izjavio sljedeće: "Većina je dovedena i oni su tu zadržani u najboljoj namjeri, jer im je tu bilo najsigurnije." Mladen Tolj, T. 34636–34637 (1. mart 2013.). Vijeće dalje napominje da je Banduka priznao da bez prethodnog odobrenja stražara niko nije mogao izaći. Vidomir Banduka, T. 33514–33515 (12. februar 2013.). Vijeće stoga konstatuje da su ljudi u Kulturno-sportskom centru zaista bili zatočeni, a ne da im je tamo obezbijeđen smještaj u skladu sa nekakvim zajedničkim dogovorom. V. dalje P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13.

što je gore navedeno,[7139] 25. maja 1992., 12 muškaraca iz Musića prebačeno je iz garaže u zgradi Skupštine opštine u Kulturno-sportski centar.[7140] U tom trenutku je oko 60 muškaraca – kao i jedna žena[7141] – već bilo zatočeno u dvije svlačionice Kulturno-sportskog centra.[7142] Objekt su najprije čuvali pripadnici srpskog TO-a,[7143] ali je negdje nakon avgusta 1992. stražu nad objektom počela držati srpska policija, zajedno s pripadnicima vojske.[7144]

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

2103. Kako u svlačionicama nije bilo dovoljno mjesta za muškarce iz Musića, odveli su ih u glavnu sportsku dvoranu, gdje su spavali na podu, bez ćebadi.[7145] Zatočenici su dobijali po krišku hljeba na dan i nešto riže ili supe ujutro i popodne.[7146] Zatočenicima su na raspolaganju bila samo dva klozeta.[7147]

---

februara 2011.), par. 46, 49 (gdje je svjedok izjavio da su ljudi bili "*dovedeni* […] radi sopstvene bezbjednosti" i da su muškarci držani u zatočenju jer su Srbima bili potrebni za razmjenu) (naglasak dodat).

7139 Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici.

7140 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 51–52; P2404 (Fotografija Kulturno-sportskog centra Hadžići); P2299 (Fotografija Kulturno-sportskog centra Hadžići).

7141 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 55. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2614.

7142 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 56; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1.

7143 Među pripadnicima TO-a koji su služili kao stražari bili su Trifko Ignjatović, Rade Milović, Momo Vujović, Simo Kuzman, Marinko Djokić, Keko Krajišnik i Radovan Duka. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 54; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 50; Tihomir Glavaš, T. 11785 (14. februar 2011.). Za objekt su bili zaduženi Momo Vujović i, povremeno, Sretan Krajišnik (zvani Kekan). P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 54.

7144 Mladen Tolj, T. 34637, 34639–34640, 34561 (1. mart 2013.); D1074 (Depeša stanice milicije Hadžići CSB-u Sarajevo, 9. avgust 1992.), str. 2 (gdje se navodi da su u periodu od aprila do jula 1992. pripadnici srpske policije "bili uključeni u sva borbena dejstva", ali da su se od 1. avgusta 1992. vratili sa linija fronta i bili uključeni u redovne aktivnosti MUP-a). Tihomir Glavaš je porekao da je srpska policija kontrolisala Kulturno-sportski centar. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 48, 50, 51 (gdje je svjedok izjavio da je Kulturno-sportski centar kontrolisala vojska). Međutim, Vijeće takođe napominje da se sam Glavaš u svom svjedočenju po tom pitanju ogradio, rekavši "barem u vrijeme dok sam ja bio dolje u Hadžićima", te da je priznao da on lično nikad nije obišao Kulturno-sportski centar. Tihomir Glavaš, T. 11785 (14. februar 2011.); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 53. Vijeće dalje napominje da je Glavaš rekao da je najkasnije 9. avgusta 1992. već bio premješten na Ilidžu. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 82. Vijeće zato smatra da su Glavaševa lična saznanja stoga nužno bila ograničena i da Glavaševo svjedočenje nije u suprotnosti sa drugim dokazima koji ukazuju na to da srpska policija, počevši od avgusta 1992., jeste učestvovala u čuvanju straže i u organizovanju zatočeničkog objekta u Kulturno-sportskom centru. V. takođe P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), *e-court* str. 7 (gdje se navodi da je organizaciju i obezbjeđenje vršio SJB Hadžići).

7145 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 56.

7146 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 56. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 64 (gdje je svjedok izjavio da su na početku zatočenici dobijali istu hranu kao i Srbi, ali da su, nakon što se saznalo za zlostavljanje Srba u Tarčinu i Pazariću, loše hranjeni); P804 (Vijest kanala Sky News u vezi sa zatvorom Kula, s transkriptom), 1:20–1:47.

7147 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 56.

2104. Tokom zatočeništva u Kulturno-sportskom centru, zatočenici su često premlaćivani i seksualno zlostavljani od strane pripadnika paravojnih jedinica.[7148] Dana 25. maja ili prije tog datuma,[7149] došla su tri arkanovca u crnim uniformama, koja su tukla i ponižavala zatvorenike.[7150] Približno 15. juna, u Kulturno-sportski centar došli su šešeljevci.[7151] Imali su rukavice s odsječenim vrhovima prstiju, lica su im bila obojena u crno, a nosili su maskirne uniforme i velike noževe.[7152] Izvjesna Ljilja, koja je farbala kosu u plavo i koja je bila sa šešeljevcima, skinula je jednom čovjeku pantalone i jednom drugom rekla da "sisa polni organ onog prvog".[7153] Zatim je skinula i sopstvene pantalone i rekla tom drugom čovjeku da joj liže stražnjicu, zaprijetivši im da će ih zaklati ako je ne poslušaju.[7154]

2105. Šešeljevci su neke muškarce odvojili iz grupe i teško ih pretukli,[7155] dok su druge zatočenike primorali da tuku jedni druge.[7156] Ta premlaćivanja odvijala su se u prisustvu stražara,

---

7148 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2616. V. takođe P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 57; P804 (Vijest kanala Sky News u vezi sa zatvorom Kula, s transkriptom), 1:20–1:47.

7149 Prema procjeni Adema Balića, arkanovci su stigli "oko 01. 06. 1992.". P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1. Međutim, Mehmedu Musiću rečeno je da su arkanovci bili prisutni u Kulturno-sportskom centru 25. maja 1992., tj. prije nego što je on tu stigao iz garaže u zgradi Skupštine opštine. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 63. U svjetlu Musićevog daljnjeg svjedočenja o tome da je druga paravojna grupa stigla drugog dana Bajrama, tj. 12. juna 1992., te Balićevog svjedočenja o tome da je druga grupa stigla 15 dana nakon prve, kao i činjenice da Musić još uvijek nije bio premješten kad su arkanovci stigli, Vijeće zaključuje da su arkanovci u Kulturno-sportski centar stigli 25. maja ili prije tog datuma i smatra da to nije nekonsistentno s datumom koji je naveo Balić.

7150 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1; P134 (Izjava svjedoka Adema Balića od 25. juna 1997.), str. 4 (gdje je svjedok izjavio da je od stražara saznao da su to arkanovci). V. takođe D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 9–10. Arkanovci su takođe izveli jednog čovjeka iz Kulturno-sportskog centra i odveli ga u garažu u zgradi Skupštine opštine. V. fusnota 7136.

7151 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1. Mehmed Musić je za tu drugu grupu rekao da su arkanovci, pošto je jedan od njih za sebe i tu grupu rekao da su arkanovci. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 57. Međutim, Musić je takođe izjavio da je ta grupa stigla drugog dana Bajrama, što je bio 12. juni 1992. Mehmed Musić, T. 12833, 12866 (3. mart 2011.). Adem Balić je za grupu koja je stigla 15 dana poslije arkanovaca, što bi bilo oko 12. juna, rekao da su to bili šešeljevci. P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1. Ovu identifikaciju potkrepljuje i svjedočenje Tihomira Glavaša, koji je u svom svjedočenju izjavio da je čuo da su šešeljevci seksualno zlostavljali zatočenike u Kulturno-sportskom centru. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 53–54. Vijeće stoga zaključuje da su pripadnici paravojnih jedinica iz druge grupe bili šešeljevci, a ne arkanovci.

7152 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 57.

7153 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 58 (gdje je svjedok izjavio da ju je prepoznao pošto je predavala njegovim kćerkama u tehničkoj školi u Ilidži); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 54; P804 (Vijest kanala Sky News u vezi sa zatvorom Kula, s transkriptom), 1:20–1:47. Musić je objasnio da taj događaj u svojim ranijim izjavama nije pominjao pošto nije htio da tim ljudima bude neprijatno, te da ga je sad pomenuo jer oni više nisu među živima. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 59; Mehmed Musić, T. 12867 (3. mart 2011.).

7154 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 58–59.

7155 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1–2. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 54. Čak i u februaru 1993., Balić je još uvijek osjećao bol u predjelu lijevog bubrega bol od tog premlaćivanja. P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1. Balićevog brata premlatili su kopljem od zastave i slomili mu ruku i nogu. P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2. V. takođe P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 59–60 (koji se sjeća da je Ljilja, nakon što je seksualno zlostavljala dvojicu muškaraca, počela skakati po jednom čovjeku kojem je bilo sedamdeset godina, koji je zbog toga počeo plakati.)

koji su bili pripadnici srpskog TO-a.[7157] Kasnije toga dana, kad je stiglo deset ili petnaest ljudi iz Žunovnice, šešeljevci su prisilili jednog od novodošlih da trči po Kulturno-sportskom centru i zatočenicima psuje "mater balijsku".[7158]

(c) Premještanje i razmjena zatočenika iz Kulturno-sportskog centra

2106. Na dan 22. juna, 282 osobe su bile zatočene u Kulturno-sportskom centru u Hadžićima.[7159] Otprilike 22. juna 1992., jedna "veća grupa muškaraca", žena i djece iz obližnjeg naselja Kučice stigla je u Kulturno-sportski centar.[7160] Ubrzo nakon toga, stražari su zatočenicima rekli da će biti razmijenjeni.[7161] Iste večeri, oko 22:00 sata, u skladu s odlukom Kriznog štaba,[7162] muškarci zatočeni u Kulturno-sportskom centru stavljeni su u nekoliko autobusa.[7163] Jedan autobus se usput prvo zaustavio ispred garaže u zgradi Skupštine opštine u Hadžićima,[7164] pokupio tamošnje zatočenike, te nastavio put ka zatvoru Kula.[7165] Tamo su u autobuse ušli "četnici", koji su zatočenike tukli kundacima i gasili im cigarete na licima.[7166] Konačno su zatočenike odveli u kasarnu "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici.[7167]

7156 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1–2; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 60–62.

7157 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 1–2.

7158 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 61. Kad su otišli iz Kulturno-sportskog centra, šešeljevci su pokušali ući u garažu u zgradi Skupštine opštine da bi i tamo sa zatočenicima radili iste stvari, ali ih je u tome spriječio Tihomir Glavaš. P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 53–54; Tihomir Glavaš, T. 11993 (16. februar 2011.). V. takođe D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 55 (gdje je svjedok izjavio da je sredinom juna 1992. Krizni štab saznao da je "grupa huligana ušla u sportsku dvoranu, gdje su se nalazili Muslimani, te ih maltretirala i fizički zlostavljala", te da je Krizni štab osudio incident i zatražio od načelnika policije da pooštri bezbjednosne mjere u objektu i "odstrani sve one od kojih se može očekivati nešto slično").

7159 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 64.

7160 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 64; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2 (gdje je svjedok izjavio da su ljudi iz Kučica stigli 20. juna); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), *e-court* str. 261–262.

7161 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 65. Mehmed Musić je u svom svjedočenju izjavio da su ženama, djeci i trojici muškaraca dozvolili da ostanu. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 65.

7162 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 50; Tihomir Glavaš, T. 11784, 11786 (14. februar 2011.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), *e-court* str. 219. Glavaš je objasnio da je ta grupa razmijenjena i da su zauzvrat oslobođeni Srbi zatočeni u Tarčinu i Pazariću, te da su organi vlasti bili pod "ogromnim pritis[cima]" od strane srpskih građana da organizuju takvu razmjenu. Tihomir Glavaš, T. 11785–11786 (14. februar 2011.). V. takođe Mladen Tolj, T. 34640–34641 (1. mart 2013.) (gdje govori o razmjeni velikog broja zatvorenika dogovorenoj na nivou državnih organa muslimanske i srpske strane).

7163 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 65–69; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

7164 V. par. 2102.

7165 V. zatočenički objekti 18.1, 18.2 iz Priloga C Optužnici.

7166 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 67–69; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

7167 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 65–69. V. takođe par. 2276–2278; svjedok KDZ088, T. 6315–6316 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); činjenica o kojoj je presuđeno 2617.

2107. Ujutro 7. septembra, oko 200 bosanskih Muslimana iz Binježeva, Garovića, Žunovnice i Grivića – uključujući muškarce, žene, djecu i stare ljude koji su se otkako je izbio oružani sukob nalazili u "kućnom pritvoru" u Hadžićima[7168] – ukrcalo se u pet autobusa, koji su ih odvezli do kontrolnog punkta na Kobiljači na razmjenu.[7169] Ta grupa ostala je na kontrolnom punktu do oko 20:00 sati,[7170] ali do razmjene nije došlo, jer su Srbi na razmjenu doveli žene i djecu, a ne zarobljene bosanske Muslimane, muškarce iz Hadžića i Ilidže, kako je prethodno bilo dogovoreno.[7171]

2108. Tako se oko 20:00 sati konvoj vratio u Kulturno-sportski centar, gdje su stražu nad zatočenicima čuvali zaposleni u TRZ-u.[7172] U 09:00 sati 8. septembra zatočenici su odvezeni nazad do kontrolnog punkta na Kobiljači, ali do razmjene opet nije došlo.[7173] Konvoj, u kojem se sad nalazilo osam autobusa s oko 500 osoba, vratio se u Kulturno-sportski centar do 22:30 te večeri.[7174] Kad su stigli, zatočenicima je dato nešto hrane za djecu, koja u tom trenutku već dva dana nisu

---

7168 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5 (gdje je svjedok također izjavio da su mu u kuću došli Zoran Gašević i jedna djevojka čiji je nadimak bio Beba, oboje u maskirnim uniformama, i da su njemu, njegovoj supruzi i djeci dali 30 minuta da se obuku, pokupe stvari i dođu ispred dječjeg vrtića); P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 113 (gdje je svjedok izjavio da su njegov otac, brat i bratovljeva porodica bili u toj grupi i da im je bilo dato 30 minuta da pokupe stvari i okupe se kod zgrade Skupštine opštine). Ali v. Mladen Tolj, T. 34643, 34649 (1. mart 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su u tim situacijama ljudi već unaprijed znali da trebaju biti spremni, ali bi tačno vrijeme polaska saznali tek 30 minuta unaprijed). V. također Vidomir Banduka, T. 33526 (12. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da misli da su svi civili napustili Kulturno-sportski centar do avgusta 1992., ali je kasnije priznao da je centar korišten kao "prostor za okupljanje" pred razmjene civila na Kobiljači), T. 33539 (13. februar 2013.).

7169 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5.

7170 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5. Svaki autobus vozio je jedan policajac a u svakom je bio i još jedan policajac stražar . P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5. Dok su čekali na Kobiljači bosanski Muslimani nisu dobili ni hranu ni vodu. P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5.

7171 D1075 (Izvještaj Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, 21. decembar 1992.), str. 1; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 33–34. V. također P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 114; Mladen Tolj, T. 34643 (1. mart 2013.).

7172 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5; P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 1.

7173 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5. Kao član Instituta za nestale osobe BiH, Amor Mašović je bio prisutan prilikom razmjene predviđene za 8. septembar na Kobiljači. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 33–34. Nakon te neuspjele razmjene, Srbi su uhapsili Mašovića, njegovog zamjenika i njegovog vozača autobusa, i najprije ih odveli u Kulturno-sportski centar u Hadžićima, a zatim da prenoće u kući Brane Mijatovića. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 35–37. Sutradan su Mašović, njegov zamjenik i vozač autobusa odvedeni u kancelariju Ratka Radića, gdje je Mašović obećao Radiću da će, po povratku u Sarajevo, organizovati novu razmjenu i rekao da niko nije kriv što je razmjena prethodnog dana propala. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 37. Nakon toga, Mašović i ta druga dvojica odvedeni su u prostorije Crvenog Krsta na Ilidži, a zatim su se, prešavši liniju sukoba, vratili u Sarajevo. P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 37–38.

7174 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 117; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2618. Vijeće napominje da je Okić izjavio da se još autobusa priključilo konvoju 7., a ne 8. septembra, ali napominje da se Okić vratio na kontrolni punkt dan poslije prve neuspjele razmjene, a Musić, koji je u svjedočenju rekao da je autobusom iz Ilijže doveden 8. septembra, nije. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 115–117. Vijeće stoga zaključuje da se 8. septembra 1992. još autobusa priključilo konvoju.

ništa jela.[7175] Zatim je ta grupa provela oko 12 dana u Kulturno-sportskom centru, a hrana im je davana svaki treći dan.[7176] Dana 18. septembra ili približno tog datuma, srpske snage pustile su sve žene i djecu "da idu kući", zadržavši stotinjak muškaraca od prvobitnih 500.[7177]

2109. U periodu od 9. do 23. septembra zatočenici iz Kulturno-sportskog centra bili su angažovani u radnom vodu koji je kopao rovove kod Oštrika i na prevoju iznad rezervoara u Dupovcima.[7178] Na tim mjestima zatočenici su bili izloženi sporadičnoj unakrsnoj vatri.[7179] Radni vod je gradio i "mitraljeska gnijezda" u nekim zgradama, a vođeni su i "da pljačkaju kuće, a vodio ih je Miki Šarenac".[7180]

2110. Tokom drugog perioda njegovog zatočenja u Kulturno-sportskom centru, Mehmeda Musića je dva puta ispitivao Rade Veselinović.[7181] Svjedočenje Zijada Okića bilo je protivrječno u pogledu toga da li je bilo zlostavljanja zatočenika, jer je on najprije rekao da su zatočenike najviše tukli i zlostavljali Zoran Gašević, Nemanja Jovičić i Rade Veselinović.[7182] Međutim, Okić je kasnije izjavio da tokom tih 12 dana u Kulturno-sportskom centru zatočenike niko nije ni tukao niti ozlijedio.[7183] Vijeće smatra da to svjedočenje nije dovoljno da bi moglo utvrditi da je u tom periodu bilo premlaćivanja zatočenika.

2111. Dana 22. oktobra 1992., predstavnik Ministarstva pravosuđa RS-a Slobodan Avlijaš podnio je izvještaj ministru pravosuđa RS-a Momčilu Mandiću u kojem je naveo da se u tom trenutku 90 zarobljenih lica muslimanske nacionalnosti drži u Kulturno-sportskom centru, čije obezbjeđenje

---

7175 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5.

7176 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 118. Nakon tri dana, nekim ženama dozvoljeno je da odu kući po hranu, a i neke žene iz grada takođe su donijele hranu u Kulturno-sportski centar. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 118; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 5–6.

7177 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 119; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6.

7178 P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 1–2; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 121. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 57–58. Dok je Okić za radni vod rekao da je bio "dobrovoljački", Musić je izjavio da je, iako neki zarobljenici jesu dobrovoljno pristali na rad da bi dobili cigarete, Vujović dolazio sa spiskom imena i da su muškarce zatim sprovodili policajci u maskirnim uniformama. P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 121–122. Vijeće stoga konstatuje da su bar neki od tih muškaraca bili prisiljeni raditi.

7179 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 7. V. takođe P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 58 (gdje je svjedok izjavio da misli da su neki zatočenici bili ubijeni ili ranjeni dok su se nalazili na liniji fronta).

7180 P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 2.

7181 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 122. Brane Mijatović i Zoran Gašević bili su prisutni na drugom ispitivanju. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 122. Musić nije pomenuo da su ikoga tukli prilikom ispitivanja.

7182 P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 2.

7183 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6, gdje je svjedok izjavio da "u tom periodu nikoga nisu tukli niti ozlijedili".

vrši SJB Hadžići.[7184] U izvještaju se takođe navodi da SJB Hadžići nije ovlašten da drži lica u pritvoru duže od tri dana, te da "za to nisu nadležni niti to mogu opravdati odnosno pokriti bilo kojim aktom".[7185] Istoga dana, Mandić je naložio da Srpska opština Hadžići sve svoje zatočenike premjesti u Istražno odjeljenje KPD-a Butmir u mjestu Svrake.[7186] Svi preostali muškarci, izuzev njih četrnaest, sutradan su premješteni u Planjinu kuću u Svrakama.[7187]

(d) Zaključak

2112. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani, uključujući žene i djecu, bili zatočeni u Kulturno-sportskom centru u Hadžićima u periodu od najkasnije 25. maja do približno 18. septembra 1992. Konkretno, u prvom periodu, koji je trajao najkasnije od 25. maja do približno 22. juna, bosanski Muslimani bili su podvrgnuti premlaćivanju od strane arkanovaca, kao i premlaćivanju i seksualnom zlostavljanju od strane šešeljevaca, koji su u prvoj polovini juna po jedanput došli u prostorije tog objekta. Vijeće konstatuje da je tokom cijelog tog perioda ova grupa držana u zatočenju u lošim uslovima, što je uključivalo nedostatak hrane i vode. Osim toga, Vijeće konstatuje da su u periodu od 7. septembra do približno 18. septembra, kad su žene i djece pušteni, bosanski Muslimani držani u lošim sanitarnim i higijenskim uslovima, i bez dovoljno hrane. Vijeće konstatuje da su muškarci, nakon što su žene i djeca pušteni 18. septembra, bili primorani da rade na kopanju rovova nadomak linija fronta.

(E) Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine

2113. Dana 24. maja 1992., predsjednik Kriznog štaba Hadžići imenovao je članove komisije zadužene za popis svih napuštenih stanova i druge imovine na području Srpske opštine Hadžići,[7188] koji su "u ogromnoj većini" pripadali Muslimanima.[7189] Radić je naložio da se ti stanovi zapečate,

[7184] P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), *e-court* str. 6–7, 28.

[7185] P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), *e-court* str. 7.

[7186] P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), *e-court* str. 28; P2307 (Naređenje Ministarstva pravosuđa RS-a opštinama Hadžići i Ilidža, 22. oktobar 1992.).

[7187] P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 123–125; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6; P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 1 (gdje je svjedok izjavio da misli da je premješten 23. septembra, ali da nije siguran da je to bilo baš tog datuma). V. takođe zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici. Vijeće podsjeća da je Mladen Tolj u svjedočenju izjavio da su muškarci koji su bili premješteni u Planjinu kuću bili zarobljeni u borbenim dejstvima i da nisu bili civili. Mladen Tolj, T. 34652 (1. mart 2013.). Međutim, Vijeće napominje da Tolj nije naveo odakle mu takva saznanja, pa se Vijeće, s obzirom na opširna svjedočenja Okića i Musića o prethodnim periodima njihovog zatočenja, neće oslanjati na Toljevo svjedočenje u tom pogledu.

[7188] D1084 (Odluka Kriznog štaba Hadžići, 26. maj 1992.); D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 12 (gdje je svjedok izjavio je on dobio taj zadatak, te da je napravio popis svih napuštenih stanova i zapečatio ih kako bi spriječio da se neko u njih kasnije nasilno useli).

[7189] D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 12.

popišu i stave na raspolaganje Srpskoj opštini.[7190] Po Radićevom nalogu, to je odmah i izvršeno.[7191] Dana 19. jula 1992., optuženi je opštini Hadžići uputio dopis u kojem je zatražio da se napravi popis svih stambenih kapaciteta koji su slobodni nakon "dobrovoljnog iseljenja Muslimana", uz objašnjenje da će isti služiti za smještanje srpskog stanovništva iz muslimanskog dijela Sarajeva, koje će uskoro napustiti Sarajevo.[7192]

2114. Dana 15. decembra 1992., na 4. sjednici Skupštine Srpske opštine Hadžići, usvojeni su "Statut Srpske opštine Hadžići", "Poslovnik Srpske opštine Hadžići" i "Odluka o javnom redu i miru".[7193] Na istom sastanku, Skupština je donijela i "Odluku o prestanku stečenih prava po osnovu stanarskog prava i radnog odnosa", u kojoj je pisalo da će "svo stanovništvo koje je stanovalo na teritoriji Srpske opštine Hadžići", a nije se vratilo na teritoriju opštine i nije opravdalo svoje odsustvo, imati status "iseljenih lica" i neće imati pravo na državljanstvo RS-a.[7194] Međutim, zapisnik sa sjednice pokazuje da odluka nije izglasana, jer nije dobila dovoljan broj glasova.[7195] Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je gore pomenuta odluka u Hadžićima provedena.

2115. Vijeće podsjeća da je, kao što je opisano gore u tekstu, jedna grupa zatočenih muškaraca premještena u kasarnu "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici negdje oko 22. juna 1992.[7196], a da je jedna druga grupa premještena u Planjinu kuću u Svrakama 23. oktobra 1992.[7197] Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima izjavili da su bosanski Muslimani te dijelove Hadžića napuštali po sopstvenoj volji kako bi se preselili na područja na kojima su bosanski Muslimani bili većina.[7198]

7190 D1084 (Odluka Kriznog štaba Hadžići, 26. maj 1992.). Samouković je u svom svjedočenju izjavio da je fraza "stavljanje [stanova] na raspolaganje opštini" bila naknadno dodata kako bi bilo što uvjerljivije da opštinske vlasti neće dozvoliti pljačkanje. Nevenko Samouković, T. 34610 (1. mart 2013.).

7191 Nevenko Samouković, T. 34610–34611 (1. mart 2013.) (gdje svjedok sugeriše da je komisija u Hadžićima u tom pogledu provela mjere po Radićevom nalogu, a ne po nalogu optuženog od 19. jula 1992. [P739]). Ali v. P6167 (Zahtjev Sekretarijata za stambeno-komunalne poslove opštine Hadžići, 27. juli 1992.) (gdje se povjerenicima nalaže da izvrše popis svih napuštenih i neuseljenih stambenih objekata u kojima se može stanovati; dokument je potpisan za Samoukovića).

7192 P739 (Zahtjev Predsjedništva RS-a raznim opštinama, 19. juli 1992.).

7193 D1085 (Zapisnik sa sjednice Skupštine opštine Hadžići, 15. decembar 1992.), str. 2–3, 5; P2306 (Izvještaj o radu Skupštine opštine Hadžići 1992. godine), str. 2.

7194 D1083 (Odluka Skupštine opštine Hadžići, 15. decembar 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2571. Pored toga, raseljena lica izgubila bi svoju imovinu u ime odbrane opštine, kao i sva stečena prava po osnovu radnog odnosa. Tihomir Glavaš, T. 12022–12023 (16. februar 2011.); D1083 (Odluka Skupštine opštine Hadžići, 15. decembar 1992.).

7195 D1085 (Zapisnik sa sjednice Skupštine opštine Hadžići, 15. decembar 1992.), str. 4–5.

7196 V. par. 2106

7197 V. par. 2111.

7198 D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samoukovića od 26. februara 1993.), par. 15 (gdje je svjedok izjavio da je to čuo od svojih prijatelja i komšija, pošto je "u tom periodu bio bolestan"), 18; Mladen Tolj, T. 34648–34649 (1. mart 2013.); D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 85. V. takođe Tihomir Glavaš, T. 11926–11929, 11933 (15. februar 2011.); D1064 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Tihomir Glavaš) (što se odnosi na evakuaciju bosanskih Muslimana iz sela s većinskim muslimanskim stanovništvom – obilježenih zelenom bojom – unutar kruga s brojem "1"). Vidomir Banduka je govorio o odluci koju je Ratno predsjedništvo Bosanski Hadžići donijelo 23. oktobra 1993. i kojom je odobrilo razmjenu srpskih civila iz Pazarića i Tarčina za "muslimansko stanovništvo koje se nalazi na području Hadžića, po principu svi za sve i na

Uslijed toga su formirane komisija bosanskih Muslimana, sa sjedištem u Tarčinu, i komisija bosanskih Srba, sa sjedištem u Hadžićima, koje su trebale da obiđu bosanske Muslimane i bosanske Srbe držane na teritoriji suprotne strane i da ih anketiraju žele ili otići ili ostati.[7199] Svjedoci odbrane takođe su rekli da je "jedan broj" bosanskih Muslimana ostao u Hadžićima do kraja rata.[7200] Nakon što je razmotrilo te dokaze, Vijeće ipak napominje da te tvrdnje nisu u direktnoj suprotnosti s dokazima koji pokazuju da su gore navedene grupe premještene iz opštine. Vijeće stoga konstatuje da su dvije grupe muškaraca zatočenih u Kulturno-sportskom centru bile prisiljene da odu i da su premještene iz opštine oko 22. juna 1992., odnosno 23. oktobra 1992.

ii. *Ilidža*

(A) Optužbe

2116. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je na Ilidži počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[7201] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba na Ilidži obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu s KP Domom Butmir (zatvor Kula) (dalje u tekstu: "zatvor Kula").[7202] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[7203]

2117. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba na Ilidži obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, kao i u zatvoru Kula;[7204] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje

---

bazi dobrovoljnosti". D2920 (Odluka Ratnog predsjedništva Hadžići, 23. oktobar 1993.). Po Bandukinom mišljenju, taj dokument pokazuje da "se narod […] sam preseljavao tamo gdje je njegov narod većinski". D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 80–81. Međutim, Vijeće napominje da se taj dokument odnosi isključivo na stanovništvo koje se u to vrijeme nalazilo na tim teritorijama, te da kao takav nije relevantan za pomjeranja stanovništva 1992. godine.

7199 D2915 (Izjava svjedoka Vidomira Banduke od 9. februara 2013.), par. 85. V. takođe Vidomir Banduka, T. 33541–33542 (13. februar 2013.); Mladen Tolj, T. 34648 (1. mart 2013.).

7200 D3062 (Izjava svjedoka Nevenka Samouковića od 26. februara 1993.), par. 15; Mladen Tolj, T 34649 (1. mart 2013.); Vidomir Banduka, T 33542 (13. februar 2013.). Radojka Pandurević je izjavila da je čula da su bosanski Muslimani koji su ostali u Hadžićima na kraju otišli "zbog straha od osvete sa strane Srba". D2490 (Izjava svjedoka Radojke Pandurević od 27. novembra 2012.), par. 65; Radojka Pandurević, T. 30669 (29. novembar 2012.). V. takođe D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 12 (gdje je svjedok izjavio da su Muslimani otišli jer su se plašili odmazde zbog zlostavljanja u logoru Silos).

7201 Optužnica, par. 48–49.

7202 Optužnica, par. 60(a). V. incidenti 13.1, 13.3 iz Priloga B Optužnici.

7203 Optužnica, par. 63(a), 63(b).

7204 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.

– za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, kao i u zatvoru Kula;[7205] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatvoru Kula – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[7206] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova na Ilidži;[7207] (v) protivpravno zatočenje u zatvoru Kula;[7208] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[7209] (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[7210] i (viii) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[7211]

2118. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[7212] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja na Ilidži na kojima su oni zakonito boravili.[7213] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[7214]

(B) Kontekst

2119. Ilidža je jedna od deset opština u sastavu Sarajeva i nalazi se zapadno od Novog Sarajeva, jugozapadno od Novog Grada i sjeveroistočno od Hadžića.[7215] Prema popisu stanovništva iz 1991., u opštini Ilidža živjelo je 43,2% Muslimana, 36,8% Srba, 10,2% Hrvata, 7,6% Jugoslovena

7205 Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.
7206 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.
7207 Optužnica, par. 60(f).
7208 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.
7209 Optužnica, par. 60(h).
7210 Optužnica, par. 60(i).
7211 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama. Vijeće napominje da se, u vezi s Vlasenicom u Dodatku D Optužnici, ne pominju kulturni spomenici i sakralni objekti. Osim toga, tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za bezobzirno razaranje privatne imovine na Ilidži. Optužnica, fusnota 9.
7212 Optužnica, par. 68–75.
7213 Optužnica, par. 69, 72.
7214 Optužnica, par. 71.
7215 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 8; Prilog B, Mapa 1; P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 17; Radomir Kezunović, T. 13908 (31. maj 2011.).

i 2,1% ostalih.[7216] Prije sukoba, stanovništvo mjesnih zajednica Hrasnica, Butmir, Stupsko brdo i dijela Donjeg Kotorca i Sokolović kolonije bilo je većinski muslimansko, a stanovništvo Otesa, Bara i Stupa bilo je većinski hrvatsko. Stanovništvo preostalih mjesnih zajednica bilo je većinski srpsko.[7217]

2120. Teritorija opštine Ilidža bila je od strateškog značaja, pošto su preko nje išli putevi i željeznička pruga koji su povezivali grad Sarajevo s istočnom i središnjom BiH, kao i zbog toga što se tu nalazio sarajevski aerodrom.[7218]

2121. Nakon prvih višestranačkih izbora održanih u novembru 1990., na kojima je SDA dobila najveći broj mjesta u opštinskoj skupštini, postignut je međustranački dogovor o podjeli vlasti na Ilidži.[7219] Husein Mahmutović, član SDA, postao je predsjednik opštine, a Radomir Kezunović, član SDS-a, postao je predsjednik Izvršnog odbora.[7220] Momčilo Čeklić iz SDS-a postao je sekretar Skupštine.[7221] Neđeljko Prstojević postao je sekretar za komunalno-inspekcijske poslove i predsjednik SDS-a opštine Ilidža.[7222] Od 13 zvaničnih funkcija, bosanskim Srbima i Muslimanima pripalo je po šest, a jedna je pripala bosanskom Hrvatu.[7223]

2122. Međunacionalne napetosti na Ilidži počele su rasti najkasnije u maju 1991.; ipak, Kezunović i Mahmutović nastojali su sarađivati u zajedničkoj Skupštini.[7224] Uprkos njihovim nastojanjima, i jedna i druga strana formirale su zasebne institucije. SDA je u julu ili avgustu

---

7216 P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.), str. 2 originala i verzije na engleskom. V. takođe D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 6.

7217 Radomir Kezunović, T. 13942–13943 (31. maj 2011.); Neđeljko Prstojević, T. 13264–13265 (11. mart 2011.), T. 13834 (21. mart 2011.); D1249 (Mapa etničkog sastava Sarajeva).

7218 D1218 (Izvještaj Odjeljenja nacionalne bezbjednosti Ilidža, 17. maj 1992.), str. 2; P2308 (Izvještaj SJB-a Ilidža, 20. septembar 1993.), str. 2. V. takođe D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 8; Nikola Mijatović, T. 30701 (30. novembar 2012.).

7219 D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 6.

7220 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 14; D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 6.

7221 D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 6.

7222 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 15.

7223 D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 6.

7224 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 42, 59, 61. V. takođe Radomir Kezunović, T. 13936–13937, 13960–13963, 13989 (31. maj 2011.); D1252 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Radomiru Kezunoviću, 29. maj 2011.), par. 14. V. takođe Neđeljko Prstojević, T. 13591 (17. mart 2011.); D1178 (Zapisnik sa sastanka SDA, SDS-a i HDZ-a na Ilidži, 23. juli 1991.), str. 1–2.

1991. osnovala krizni štab za muslimanski dio Ilidže[7225] i muslimansko stanovništvo u većinski muslimanskim naseljima se, počevši od te jeseni, naoružavalo i organizovalo vojne formacije.[7226]

2123. U skladu s Uputstvom s varijantom A i B, SDS je na Ilidži osnovao krizni štab 2. januara 1992.,[7227] a Radomir Kezunović je sutradan proglasio Skupštinu Srpske opštine Ilidža (dalje u tekstu: Srpska skupština Ilidža).[7228] Međutim, u zajedničkoj Skupštini opštine Ilidža ulagani su napori da se sarađuje sve do početka aprila 1992.[7229]

2124. Dana 3. januara 1992., Srpska skupština Ilidža predložila je Skupštini bosanskih Srba da, između ostalog, reguliše status pripadnika jedinica TO-a i vojno sposobnih muškaraca, kao i da preduzme mjere za zaštitu srpskih interesa na teritoriji opštine Ilidža.[7230] Negdje početkom marta 1992., lokalni Srbi su se organizovali i po naseljima čuvali stražu ispred svojih kuća.[7231] U martu i aprilu 1992., srpske snage su oružje zaplijenjeno iz MUP-ovih skladišta podijelile civilima bosanskim Srbima i pripadnicima srpskog TO-a.[7232] Bosanski Srbi na Ilidži takođe su se naoružali oružjem iz skladišta JNA.[7233]

7225 Neđeljko Prstojević, T. 13614 (17. mart 2011.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 13.

7226 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 39– 40; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 3–5; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 3.

7227 Neđeljko Prstojević, T. 12942–12943 (3. mart 2011.), T. 12952–12953 (8. mart 2011.), T. 13615 (17. mart 2011.); Momčilo Čeklić, T. 35210–35212 (12. mart 2013.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 11; P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3.

7228 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 41–44, 48; Radomir Kezunović, T. 13901, 13946 (31. maj 2011.); Momčilo Čeklić, T. 35210–35212 (12. mart 2013.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 12; P2408 (Odluka o proglašenju Srpske Skupštine opštine Ilidža, 3. januar 1992.), Neđeljko Prstojević, T. 12953–12954 (8. mart 2011.), T. 13628–13629 (17. mart 2015.), T. 13645 (18. mart 2011.); P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 4; P2531 (Vijest novinske agencije Tanjug, 11. januar); D1184 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Proglašena srpska opština", 11. januar 1992.).

7229 Neđeljko Prstojević, T. 12957–12359 (8. mart 2011.), T. 13630 (17. mart 2011.), T. 13645 (18. mart 2011.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 14, 46, 49, 54, 66; Radomir Kezunović, T. 13946, 13965–13966 (31. maj 2011.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 11–12; Momčilo Čeklić, T. 35210 (12. mart 2013.).

7230 P2409 (Prijedlog odluke Skupštine opštine Ilidža, 3. januar 1992.); Neđeljko Prstojević, T. 12956–12957 (8. mart 2011.).

7231 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 4; D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 17–18.

7232 P2308 (Izvještaj SJB-a Ilidža, 20. septembar 1993.), str. 2; Momčilo Čeklić, T. 35214 (12. mart 2013.); D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 60. V. takođe P2976 (Prijedlog SJB-a Ilidža za odlikovanja, 11. septembar 1993.), str. 3.

7233 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 8; Momčilo Čeklić, T. 35214 (12. mart 2013.). Početkom aprila 1992., podjela oružja išla je preko SDS-a (P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 67.).

2125. MUP Ilidže se podijelio u martu 1992., nakon što su policajci, bosanski Muslimani, otpušteni iz stanica javne bezbjednosti; bosanski Srbi ostali su u policijskoj stanici Ilidža.[7234] Edin Mlivić, tadašnji načelnik SJB-a Ilidža, i Tomislav Kovač, komandir policije na Ilidži,[7235] dogovorili su se da će policija bosanskih Srba obavljati svoje poslove u onim dijelovima Ilidže gdje živi većinsko srpsko stanovništvo, a policija bosanskih Muslimana u onim dijelovima gdje živi većinsko muslimansko stanovništvo.[7236] U početku su i dalje dijelili istu zgradu.[7237] Dana 6. aprila 1992., bosanski Muslimani su svoj MUP premjestili u Stup, s Mlivićem kao načelnikom, te osnovali svoje "Ratno predsjedništvo".[7238] Kovač je bio načelnik SJB-a Ilidža od 1. aprila do 6. avgusta 1992.,[7239] kad je na njegovo mjesto došao Tihomir Glavaš.[7240]

2126. Dana 5. aprila 1992., Srpska skupština Ilidža proglasila je Srpsku opštinu Ilidža, u čiji sastav su ušle teritorije većinski srpskih naselja na Ilidži i dijelovi Novog Grada, Kiseljaka i Trnova.[7241] U Srpsku opštinu Ilidža nisu ušle mjesne zajednice u kojima su Muslimani i Hrvati bili u većini.[7242] Nakon 6. aprila 1992., Srpska skupština Ilidža postala je Ratno predsjedništvo, u skladu uputstvom Skupštine bosanskih Srba.[7243] Dana 6. aprila 1992., Krizni štab Ilidža naredio je opštu mobilizaciju.[7244] Srpska opština Ilidža osnovala je novi srpski krizni štab, što je javno

---

7234 P2308 (Izvještaj SJB-a Ilidža, 20. septembar 1993.), str. 3; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 49. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2572; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4500; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28935; P2977 (Izvještaj SJB-a Ilidža), str. 1.

7235 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 4, 48; Radomir Kezunović, T. 13936–13937 (31. maj 2011.); Tihomir Glavaš, T. 11825 (14. februar 2011.).

7236 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 49; Tihomir Glavaš, T. 11825 (14. februar 2011.).

7237 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 62; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 49.

7238 Neđeljko Prstojević, T. 13705 (18. mart 2011.); D1208 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 4. maj 1992.), str. 3.

7239 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 4.

7240 Tihomir Glavaš, T. 11804 (14. februar 2011.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 19.

7241 D1190 (Saopštenje Kriznog štaba Ilidža, 11. april 1992.); D1191 (Vijest novinske agencije SRNA, 11. april 1992.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 19. Pored toga, u sastav Srpske opštine Ilidža ušli su dio Mojmila, Dobrinje, Nedžarića i Vojničkog polja. V. takođe P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 35; Robert Donia, T. 3134 (1. juni 2010.).

7242 Neđeljko Prstojević, T. 13264–13265 (11. mart 2011.); Radomir Kezunović, T. 13989–13990 (31. maj 2011.).

7243 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 68.

7244 D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 19–20; Neđeljko Prstojević, T. 12968 (8. mart 2011.); D3113 (Naređenje Kriznog štaba Ilidža, 6. april 1992.), str. 1; P2410 (Naređenje Kriznog štaba Ilidža o provođenju opšte mobilizacije, 6. april 1992.); Neđeljko Prstojević, T. 12968 (8. mart 2011.).

proglašeno 10. aprila 1992.[7245] Prstojević je postao komandant Kriznog štaba, ali je Kezunović još nekih 15 do 20 dana bio njegov predsjednik, sve dok nije predao dužnost Prstojeviću.[7246]

2127. Do 19. maja 1992., kada je osnovan VRS, odbranu na Ilidži organizovao je srpski TO.[7247] U tom trenutku, jedinice TO-a ušle su u sastav VRS-a, prvo u sastavu Ilidžanske brigade, a zatim u sastavu Igmanske brigade.[7248]

(C) Oružani sukob na Ilidži

2128. Oko 3. ili 4. aprila 1992., oko Ilidže su podignute barikade.[7249] Od aprila 1992. borbena dejstva su eskalirala[7250] i Ilidža je bila pod neprekidnom vatrom.[7251] Istočne i zapadne dijelove Ilidže kontrolisali su Srbi, ali ih je razdvajala teritorija u sredini, koja je bila u rukama Muslimana.[7252] Istočne i zapadne dijelove Ilidže granatirale su snage bosanskih Muslimana s Mojmila, odnosno Igmana.[7253] Krajem aprila 1992., bosanski Srbi već su granatirali razna naselja Sarajeva, uključujući Butmir i Hrasnicu u opštini Ilidža.[7254]

2129. U aprilu 1992., Prstojević je izdao naređenja koja su dovela do blokade raznih aspekata svakodnevnog života. Najprije je, 14. aprila, naredio obustavljanje rada gotovo svih preduzeća na

---

7245 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 54, 56; Radomir Kezunović, T. 13901 (31. maj 2011.); D1193 (Članovi Kriznog štaba Ilidža, 10. april 1992.).

7246 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 54, 57–58, 73; Radomir Kezunović, T. 13901 (31. maj 2011.); Neđeljko Prstojević, T. 12961 (8. mart 2011.); D1193 (Članovi Kriznog štaba Ilidža, 10. april 1992.).

7247 Neđeljko Prstojević, T. 12970–12971 (8. mart 2011.), T. 13757 (21. mart 2011.). V. takođe D1218 (Izvještaj Odjeljenja nacionalne bezbjednosti Ilidža, 17. maj 1992.), str. 2.

7248 Neđeljko Prstojević, T. 12975 (8. mart 2011.), T. 13799 (21. mart 2011.); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5160, 5162; Milomir Šoja, T. 7206–7207 (30. septembar 2010.). Ilidžanska brigada formirana je 20. maja 1992. Neđeljko Prstojević, T. 13799 (21. mart 2011.).

7249 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 66; Radomir Kezunović, T. 13965–13966 (31. maj 2011.).

7250 Neđeljko Prstojević, T. 13646–13647, 13665, 13683–13687, 13691–13692, 13699, 13703 (18. mart 2011.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 25–32; Momčilo Čeklić T. 35214—35220 (12. mart 2013.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 73; Radomir Kezunović, T. 13965–13966 (31. maj 2011.); D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 50–53; D1196 (Saopštenje za javnost Službe za informisanje Kriznog štaba Ilidža, 13. april 1992.); D1200 (Protokol sa sastanka SDS-a i SDA na Ilidži, 23. april 1992.); D1201 (Presretnuti razgovor Čede Kljajića i Tomislava Kovača, 20. april 1992.); D1203 (Saopštenje Radovana Karadžića, 22. april 1992.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 4; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 28; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 61; P2025 (Vijest kanala BBC u vezi s Ilidžom, s transkriptom).

7251 Neđeljko Prstojević, T. 13660 (18. mart 2011.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 66; Radomir Kezunović, T. 13965–13966 (31. maj 2011.).

7252 Radomir Kezunović, T. 13915 (31. maj 2011.); Neđeljko Prstojević, T. 13760 (21. mart 2011.).

7253 Radomir Kezunović, T. 13982–13984 (31. maj 2011.); D1255 (Saopštenje Ratnog povjereništva Ilidža, 29. oktobar 1992.). V. takođe D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 9–10; Neđeljko Prstojević, T. 13660 (18. mart 2011.); D1076 (Izvještaj Uprave MUP-a za poslove i zadatke milicije, 3. avgust 1992.), str. 5.

7254 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2573 (u kojoj je konstatovano da je u tim napadima učestvovao i srpski SJB). V. odjeljak IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu.

Ilidži.[7255] Zatim je, 19. aprila, naredio da se blokiraju svi prilazni putevi, osim za hitnu medicinsku pomoć, lokalno snabdijevanje prehrambenim proizvodima i preduzeća koja kontrolišu vodosnabdijevanje i elektroprivredu.[7256]

2130. Dana 22. aprila 1992., snage bosanskih Muslimana izvršile su napad na zapadne i središnje dijelove Ilidže.[7257] Nakon tog napada uspostavljena je linija sukoba. Snage bosanskih Srba i snage bosanskih Muslimana zauzele su položaje na putevima koji vode iz Sarajeva.[7258] Borbena dejstva nastavila su se u maju 1992.[7259] Najkasnije 8. maja 1992., srpske snage ostvarile su kontrolu nad teritorijima u sastavu Srpske opštine Ilidža, i neke oblasti života su se normalizovale.[7260]

7255 Neđeljko Prstojević, T. 13666–13667, 13669 (18. mart 2011.); D1197 (Naređenje Kriznog štaba Ilidža, 14. april 1992.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 21. V. takođe D1206 (Saopštenje Kriznog štaba Ilidža, 1. maj 1992.).

7256 Neđeljko Prstojević, T. 13679–13680 (18. maj 2011.), T. 13796–13797 (21. mart 2011.); D1199 (Odluka Kriznog štaba Ilidža, 19. april 1992.); D1238 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Neđeljka Prstojevića, 24. maj 1992.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9003–9004; Momčilo Mandić, T. 4684–4689 (6. juli 2010.); Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9484–9485; P1147 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Tomislava Kovača, 20. april 1992.), str. 1–2; P5712 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Đerića, 20. april 1992.), str. 2.

7257 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 51–52; Tihomir Glavaš, T. 11947–11948, 12005–12006 (16. februar 2011.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 25; Momčilo Čeklić T. 35215 (12. mart 2013.); Neđeljko Prstojević, T. 13646–13647, 13683–136884, 13692 (18. mart 2011.); P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 73; Radomir Kezunović, T. 13965–13966 (31. maj 2011.); Martin Bell, T. 9818–9819 (14. decembar 2010.); D918 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). V. takođe D2538 (Izjava svjedoka Milana Pejića od 2. decembra 2012.), par. 15; P2308 (Izvještaj SJB-a Ilidža, 20. septembar 1993.), str. 4; Colm Doyle, T. 2775–2778 (26. maj 2010.); D221 (Izvještaj MUP-a RS-a u vezi s napadom na Ilidžu, 28. april 1992.), str. 2; D1200 (Protokol sa sastanka SDS-a i SDA na Ilidži, 23. april 1992.); D223 (Vijest novinske agencije SRNA, 23. april 1992.); P5713 (Presretnuti razgovor Radeta Ristića i "Ilije", 20. april 1992.), str. 1–2.

7258 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 55.

7259 Radomir Kezunović, T. 13967, 13968, 13970 (31. maj 2011.); Neđeljko Prstojević, T. 13677–13678, 13704, 13717, 13724–13728 (18. mart 2011.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 33; D1208 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 4. maj 1992.), D1211 (Informacija Kriznog štaba Ilidža, 13. maj 1992.); D1212 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Milosava Gagovića, 13. maj 1992.), D1213 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Tadije, 14. maj 1992.);); D1214 (Saopštenje Kriznog štaba Ilidža, 14. maj 1992.); D1215 (Presretnuti razgovor Đoge i Neđeljka Prstojevića, te Neđeljka Prstojevića i Radivoja Grkovića, 14. maj 1992.), str. 1–2; D1216 (Presretnuti razgovor Đoge i Mandrića, 14. maj 1992.), str. 1; D1218 (Izvještaj Odjeljenja nacionalne bezbjednosti Ilidža, 17. maj 1992.), str. 1; P5667 (Presretnuti razgovor Milosava Gagovića i Neđeljka Prstojevića, 15. maj 1992.). V. takođe D1210 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Grandića, 12. maj 1992.); John Wilson, T. 3918 (21. juni 2010.); D1214 (Saopštenje Kriznog štaba Ilidža, 14. maj 1992.).

7260 D1209 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 2; Neđeljko Prstojević, T. 13706–13707 (18. mart 2011.); P2790 (Dnevni izvještaj MUP-a SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 2. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2574. V. takođe D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 5; D1248 (Presretnuti razgovor nepoznatog muškarca i Legije, 15. maj 1992.), str. 4; D1254 (Odluka o obrazovanju Srpske opštine Ilidža, 8. maj 1992.), str. 1; P1103 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Kvesića/Brune Stojića/Miće Stanišića, 5. maj 1992.), str. 9.

2131. Tokom 1992., na Ilidži je bilo prisutno više oružanih grupa.[7261] Najprije treba pomenuti Brneta Gavrilovića i njegovu grupu šešeljevaca,[7262] koji su na Ilidžu stigli 9. jula 1992.[7263] U nekoliko navrata tokom 1992. i 1993., pripadnici Gavrilovićeve grupe pljačkali su domove bosanskih Muslimana i izbacivali ih iz kuća.[7264] Bilo je i drugih naoružanih grupa koje su pljačkale.[7265] Kad bi im se suprotstavili pripadnici snaga bezbjednosti, pripadnici tih grupa ponekad bi im prijetili.[7266] Međutim, ponekad su pripadnici MUP-a tolerisali pljačkanje ili i sami sudjelovali u njemu.[7267]

2132. Prstojević je u opštinu doveo neregularne snage i nekim grupama dozvolio da pljačkaju iza linije fronta i istjeruju bosanske Muslimane iz njihovih domova.[7268] U razgovoru s Draganom

---

7261 Neđeljko Prstojević, T. 12976–12980, 12983–12986, 12988 (8. mart 2011.), T. 13825–13826, 13829–13832 (21. mart 2011.); Radomir Kezunović, T. 13912–13913 (31. maj 2011.); P2229 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Nedeljka Žugića, 15. maj 1992.); P2411 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Milosava Gagovića, 14. maj 1992.); D1248 (Presretnuti razgovor Željka Ražnatovića i Legije, 15. maj 1992.), str. 4, 12–14; Tihomir Glavaš, T. 12041–12043 (16. februar 2011.); Ratomir Maksimović, D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 56; svjedok KDZ088, T. 6309–6310 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1499 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s Dobrinjom, 19. juni 1992.), str. 1; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 71, 73; P5690 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i "Đoge", 14. maj 1992.), str. 2; P133 (Izjava svjedoka Matije Boškovića od 20. novembra 2003.), par. 35–36, 52; P1107 (Izvještaj MUP-a SrRBiH ministru unutrašnjih poslova u vezi s izvršenim obilaskom CSB-a i SJB-a Romanija-Birač, 10. avgust 1992.), str. 2–3; D541 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. novembar 1992.); P5691 (Presretnuti razgovor Legije i Milosava Gagovića, 14. maj 1992.).

7262 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 60; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 74; Neđeljko Prstojević, T. 12977–12979 (8. mart 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Šešelj dolazio u Srpsku opštinu Ilidža i da ga je jednom prilikom Prstojević primio u zgradi Skupštine opštine, dok je drugom prilikom obišao Gavrilovićevu jedinicu); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 58–61.

7263 Neđeljko Prstojević, T. 13853–13855 (21. mart 2011.); Radomir Kezunović, T. 13913–13914 (31. maj 2011.). V. takođe P2228 (Presretnuti razgovor Vojislava Šešelja i Branislava Gavrilovića, april 1992.), str. 1–3. Prstojević je Gavriloviću izdao odobrenje za korištenje objekta Motel, kao i napuštenih vikend kuća u Gladnom Polju, za prihvat i obuku dobrovoljačkih jedinica koje budu dolazile na taj prostor. V. P2302 (Odobrenje Ratnog povjereništva opštine Ilidža, 9. juli 1992.). V. takođe par. 234.

7264 Među izvještajima o incidentima u kojima su učestvovali Gavrilovićevi ljudi nalaze se D1080 (Informacija SJB-a Ilidža, 4. juni 1992.), str. 3; P2303 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. novembar 1992.), str. 1; D1078 (Izvještaj CSB-a Romanija–Birač, 23. novembar 1992.); P2304 (Izvještaj MUP-a, SNB-a Sarajevo, 9. januar 1993.); P2305 (Službena zabilješka Ratnog odjeljenja SNB-a Ilidža, 12. februar 1993.); Neđeljko Prstojević, T. 13823–1384 (21. mart 2011.); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 74; D1080 (Informacija SJB-a Ilidža, 4. juni 1992.), str. 3. V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 60.

7265 P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 74; Radomir Kezunović, T. 13911–13912 (31. maj 2011.); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 45. V. takođe P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 131–132 (pod pečatom).

7266 Tihomir Glavaš, T. 11806 (14. februar 2011.); P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 74–75. Jedan takav slučaj desio se 20. novembra 1992. SJB Ilidže je zatražio pomoć od vojne policije radi razoružavanja paravojnih grupa koje su postavile nelegalni kontrolni punkt. Kad je vojna policija tu grupu razoružala, pojavilo se dvadesetak naoružanih ljudi koji su vojnu policiju natjerali da se povuče. D1081 (Izvještaj SJB-a Ilidža, 21. novembar 1992.). V. takođe Momčilo Čeklić, T. 35231–35232 (12. mart 2013.); svjedok KDZ088, T. 6255–6256 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

7267 Svjedok KDZ088, T. 6260–6262 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 388; P1110 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Neđeljka Prstojevića, 2. juli 1992.), str. 5. V. takođe Neđeljko Prstojević, T. 13805 (21. mart 2011.).

7268 Svjedok KDZ088, T. 6255 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 134–135, 137, 154–155 (pod pečatom). V. takođe par. 2159.

Despotovićem o borbenim dejstvima u Kasindolskom polju 14. juna 1992., Prstojević je postavio sljedeće pitanje: "Ovaj, šta ćemo? Kako bi bilo da se to porazmisli, pa da spremimo ljude sa strane da to sve isele? Ne mora se niko ni strijeljat ni ubit ni ništa, sve istjerat". Despotović mu je odgovorio: "To bi bilo do…, pravi potez."[7269] U junu 1992., Tomislav Šipčić, tadašnji komandant SRK-a, razriješio je Prstojevića dužnosti vojnog komandanta; međutim, Prstojević je ostao predsjednik Kriznog štaba i SDS-a Ilidže.[7270] Prstojević se kasnije sastao s optuženim na Palama i, po njegovom povratku na Ilidžu, "stvari [su] opet krenule krivim putem."[7271]

2133. Od sredine aprila 1992., vodile su se intenzivne borbe u okolini Dobrinje, gdje su teritorije pod kontrolom Srba bile odsječene od Lukavice, Pala i Kotorca, na jednoj strani, te od Ilidže, Rajlovca i Vogošće, na drugoj strani.[7272] Dok su bosanski Srbi između tih naselja pokušavali uspostaviti koridor, bosanski Muslimani nastojali su povezati staru gradsku jezgru Sarajeva s naseljima poput Hrasnice i Sokolović kolonije.[7273] Pored toga, kružile su glasine da SRK želi zauzeti Dobrinju zato što su u njoj Srbi činili većinsko stanovništvo.[7274] Dana 21. maja 1992., Prstojević je s pukovnikom Gagovićem telefonom razgovarao o tome kako bosanski Muslimani bježe iz Dobrinje, a Gagović mu je rekao da je on naredio pres centru da objavi informaciju da se Muslimanima dozvoljava izlazak iz Dobrinje, ali samo ako cijele porodice odu, jer nisu željeli da im muškarci ostanu.[7275] Oko 14. juna 1992., srpske snage stavile su Dobrinju 1 i Dobrinju 4 pod svoju kontrolu.[7276] Prstojević je 15. juna 1992. bio na sastanku s optuženim, Mladićem i drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba, na kojem je zaključeno da treba da se "očisti srpska

---

7269 P1492 (Presretnuti razgovor (i) Neđeljka Prstojevića i Radomira i (ii) Neđeljka Prstojevića i Dragana, 14. juni 1992.), str. 3. Vijeće napominje da je Prstojević u svom svjedočenju izjavio da nije rekao da treba organizovati neke grupe sa strane da isele ljude. Neđeljko Prstojević, T. 13295–13298 (11. mart 2011.), T. 13547–13550 (17. mart 2011.). Međutim, u razgovoru s tužilaštvom, Prstojević je naveo da je pod "ljudima sa strane" podrazumijevao arkanovce, kao i Gavrilovićevu i Bobanovu grupu. P2512 (Izvod iz transkripta i video-snimka razgovora s Neđeljkom Prstojevićem), str. 2–3. Nakon što je pregledalo video-snimak i transkript razgovora s Prstojevićem, Vijeće odbacuje Prstojevićevo svjedočenje da on u navedenom presretnutom razgovoru nije govorio o tim grupama.

7270 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P1516 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Tomislava Šipčića, 27. maj 1992.).

7271 **[REDIGOVANO]**.

7272 D1196 (Saopštenje za javnost Službe za informisanje Kriznog štaba Ilidža, 13. april 1992.); Neđeljko Prstojević, T. 13665 (18. mart 2011.); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 32–33; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9377–9378; John Wilson, T. 3918, 3994 (21. juni 2010.); svjedok KDZ088, T. 6492 (10. septembar 2010.) (zatvorena sjednica). V. takođe D577 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. juni 1992.); P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.), str. 3; P2019 (Vijest kanala BBC u vezi s Dobrinjom, s transkriptom).

7273 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 32; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9377–9378.

7274 P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 142 (pod pečatom); Svetozar Guzina, D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 32.

7275 D1236 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Milosava Gagovića, 21. maj 1992.), str. 2–3.

7276 Neđeljko Prstojević, T. 13561–13562 (17. mart 2011.).

teritorija", počevši od Mojmila i Dobrinje.[7277] Otprilike 17. juna 1992., jedinice SRK-a odvele su civile iz Dobrinje u kasarnu u Lukavici.[7278] U kasarni u Lukavici MUP ih je razdvojio i grupisao po nacionalnoj pripadnosti, nakon čega su bosanski Muslimani poslati u zatvor Kula.[7279]

2134. Dana 25. juna 1992. Prstojević je razgovarao s Radetom Ristićem, članom Kriznog štaba, ovlastio ga da stanove bosanskih Muslimana na Dobrinji daje Srbima koji su učestvovali u tamošnjim borbama i rekao mu da je odštampao potrebne formulare za dodjelu stanova.[7280] Tokom tog razgovora, Prstojević je saznao da se srpske snage drže na području Kasindola i rekao Ristiću: "Dobro, ali nek to se drži čvrsto i nek se potare to sve, ovako molim te. […] Što je muslimansko sve potrati, što je i Alija […] Nijednog Muslimana neću da vidim tamo živog koji je borbeno sposoban".[7281]

2135. Od septembra 1992. linija sukoba išla je istočnom stranom Dobrinje, razdvajajući područja Dobrinje 1 i 4, koja je kontrolisao SRK, od područja Dobrinje 2 i 3B, koja je kontrolisala

---

7277 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), *e-court* str. 171–172.

7278 **[REDIGOVANO]**; P991 (Borbeni izvještaj SRK-a u vezi s Dobrinjom, 17. juni 1992.), str. 2.

7279 **[REDIGOVANO]**; P991 (Borbeni izvještaj SRK-a u vezi s Dobrinjom, 17. juni 1992.), str. 2. V. takođe Slobodan Avlijaš, T. 35185–35186 (11. mart 2013.); P1126 (Informacija SJB-a Ilidža u vezi s KP domom Butmir, 20. maj 1992.), str. 1.

7280 P1515 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 25. juni 1992.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2666.

7281 P1515 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 25. juni 1992.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2665.

ABiH.[7282] Na Ilidži je tokom cijelog rata bilo borbenih dejstava.[7283] Opštinski rukovodioci Ilidže nastavili su razgovarati o tome kako da se uspostavi kontrola nad širom teritorijom.[7284]

(D) Zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici

2136. U Optužnici se navodi da je zatvor Kula korišten kao zatočenički objekt u periodu od maja 1992. barem do 28. oktobra 1994.[7285]

(1) Osnivanje i upravljanje

2137. Zatvor Kula se nalazio nedaleko od sarajevskog aerodroma[7286] ; u krugu zatvora bilo je još zgrada, kao što su policijska stanica, Ministarstvo pravosuđa i Vojno tužilaštvo.[7287] U krugu

---

7282 V. činjenica o kojoj je presuđeno 91.

7283 Neđeljko Prstojević, T. 13276–13277 (11. mart 2011.), T. 13562–13563, 13571–13572, 13578–13582 (17. mart 2011.), T. 13697, 13714 (18. mart 2011.), T. 13800–13801, T. 13820–13822, 13827 (21. mart 2011.); P5638 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 16. juni 1995.); P2518 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Velibora Veselinovića, 29. juni 1995.); D1240 (Dnevni izvještaj o situaciji SJB-a Ilidža, 2.–3. juni 1992.), str. 2; D1246 (Odluka Ratnog povjereništva Ilidža, 4. avgust 1992.), str. 1; Radomir Kezunović, T. 13983–13985 (31. maj 2011.); D1255 (Saopštenje Ratnog povjereništva Ilidža, 29. oktobar 1992.); D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1993.); D564 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. juli 1992.); D599 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juli 1992.); D591 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1992.); D597 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. juli 1992.); P1107 (Izvještaj MUP-a SrRBiH ministru unutrašnjih poslova u vezi s izvršenim obilaskom CSB-a i SJB-a Romanija-Birač, 10. avgust 1992.), str. 2; P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.), str. 1; D1255 (Saopštenje Ratnog povjereništva Ilidža, 29. oktobar 1992.); D534 (Članak agencije AFP pod naslovom "Fierce Fighting Raging Around Sarajevo", 3. decembar 1992.); D536 (Članak agencije AFP pod naslovom "Serbs Cut Airport Road", 8. decembar 1992.); P1435 (Izvještaj UNMO-a, 11. decembar 1992.), par. 13–30; D2452 (Izvještaj Ilidžanske brigade, 25. decembar 1992.), str. 1; D3405 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.), str. 1; D3406 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. mart 1993.); D2820 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. juli 1993.); D4631 (Pismo Manojla Milovanovića UNPROFOR-u, 2. avgust 1993.); D2821 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. avgust 1993.); D2822 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1993.); D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.); P1017 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. septembar 1993.); D4621 (Izvještaj SRK-a, 11. decembar 1993.); P2667 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. januar 1994.), str. 1–2; D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.), str. 1; D838 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. avgust 1994.), str. 1–2; D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.); P5132 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a Radovanu Karadžiću, 21. juli 1995.), str. 2.

7284 P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.), str. 1 (u naređenju, donesenom nakon savjetovanja na Jahorini na kojem su učestvovali opštinski, vojni i republički rukovodioci, stoji da je neophodno ostvariti "oslobađanje i posezanje bitnih delova grada, objekata u njegovoj blizini (Mojmilo, Stupska petlja) i naselja (D. Kotorac, Hrasnica, Butmir, Sokolović kolonija)"; Neđeljko Prstojević, T. 13267–13269, 13282 (11. mart 2011.); P2450 (Deklaracija SDS-a Ilidža za rad u ratnim uslovima, 6. februar 1993.), str. 2 (gdje se navodi da u što kraćem roku treba uspostaviti legalnu vlast Srpske opštine Ilidža, između ostalog, u dijelovima Butmira, Hrasnice i Sokolović kolonije.); P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 276–277 (gdje se navodi da je na sastanku održanom 17. avgusta 1993., Velibor Veselinović, tadašnji predsjednik Srpske skupštine Ilidža, rekao da im je cilj da, kada opadnu tenzije, udare na Hrasnicu i Sokolović koloniju).

7285 Optužnica, zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici, fusnota 12. Prvobitno je KP Dom u Butimiru (dalje u tekstu: zatvor Kula) u Optužnici bio obuhvaćen opštinom Novo Sarajevo; to je, međutim, kasnije ispravljeno i zatvor Kula je potpao pod opštinu Ilidža. V. Optužnica, Dodatak C, fusnota 11.

7286 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1283. V. takođe svjedok KDZ017, P3567 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2916. Zatvor Kula se nalazio na nekih 200 do 300 metara od linije sukoba između Gornjeg i Donjeg Kotorca i na 500 do 600 metara od linije sukoba na Dobrinji. Svjedok KDZ601, T. 18617 (8. septembar 2011.).

7287 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8730–8731, 8876; svjedok KDZ601, T. 18578–18579, 18616 (8. septembar 2011.); svjedok KDZ017, P3567 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 2917; P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 46

zatvora postojalo je i veliko skladište robe i zaliha hrane.[7288] Imao je i sopstveno poljoprivredno gazdinstvo.[7289]

2138. Prije rata, zatvor Kula bio je zatvor srednjeg nivoa obezbjeđenja, za osobe kojima su izrečene kazne do najviše šest mjeseci zatvora.[7290] Dana 6. aprila 1992., sva osuđena lica puštena su na slobodu po naređenju tadašnjeg upravnika.[7291] Zatvor Kula bio je u nadležnosti MUP-a barem od maja 1992. do početka avgusta 1992., kada ga je preuzelo Ministarstvo pravosuđa RS-a.[7292] Pod Ministarstvom pravosuđa, pretvoren je u istražno odjeljenje Okružnog suda u Sarajevu.[7293]

2139. Dana 1. avgusta 1992., za upravnika zatvora Kula imenovan je Radoje Lalović, a Soniboj Škiljević bio je vršilac dužnosti upravnika od 16. decembra 1992. do 1. januara 1994.[7294] Komandir straže bio je Neđo Pandurević.[7295] Načelnik policije u Kuli bio je Milenko Tepavčević, komandir policije Radenko Vujičić.[7296]

2140. Nakon avgusta 1992., MUP je nastavio obezbjeđivati zatvor Kula, pa je na ulazu u objekt stražu čuvao policajac.[7297] Stražari su bili zaduženi za obezbjeđivanje objekta, a rukovodilac im je bio Tepavčević.[7298] U zatvoru Kula bila je prisutna JNA, a kasnije VRS, koji je kontrolisao

---

(pod pečatom). V. takođe P3300 (Skica KP doma Kula koju je sačinio svjedok KDZ601.) (pod pečatom); P3301 (Skica KP doma Kula koju je sačinio svjedok KDZ601.) (pod pečatom); D1076 (Izvještaj Uprave MUP-a za poslove i zadatke milicije, 3. avgust 1992.), str. 5. Policijska stanica bila je štab za područja Dobrinje, Lukavice i Vojkovića. V. P5698 (Presretnuti razgovor Branka Đerića i Miće Stanišića, 1. maj 1992.), str. 3–4.

7288 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 46 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18616 (8. septembar 2011.).

7289 Soniboj Škiljević, T. 36783 (8. april 2013.); D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 4; svjedok KDZ601, T. 18616 (8. septembar 2011.). V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9106.

7290 Svjedok KDZ601, T. 18614–18615 (8. septembar 2011.). V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1283; P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 8 (pod pečatom); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8730–8732, 8876; Slobodan Avlijaš, D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 7.

7291 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 3.

7292 D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 44; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 8; D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 5; činjenica o kojoj je presuđeno 2635. V. takođe D3340 (Odluka o osnivanju KP doma Butmir, 16. juni 1992.), str. 8–9; D3333 (Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji KP doma Butmir); P1089 (Izvještaj o radu Ministarstva pravosuđa za period maj - oktobar 1992., 16. novembar 1992.), str. 2.

7293 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8732, 8876. V. takođe D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 3, 9.

7294 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 2, 5; D3341 (Rješenje o postavljanju Soniboja Škiljevića, 16. decembar 1992.). V. takođe P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49.

7295 P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49.

7296 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 5.

7297 Slobodan Avlijaš, T. 35182–35183 (11. mart 2013.); svjedok KDZ601, T. 18579 (8. septembar 2011.).

7298 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8733, 8749; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 16. V. takođe D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5.

aktivnosti poput dovođenja i odvođenja zatočenika, a postojala je i vojna komisija za razmjene pri SRK-u.[7299] Zatvorenici su takođe bili u nadležnosti Vojnog tužilaštva.[7300]

2141. Zatočenici su počeli stizati u zatvor Kula od maja 1992.[7301] Mnogi zatočenici prebačeni su tu iz drugih zatočeničkih objekata,[7302] dok su neki dovezeni direktno iz svojih domova ili zona sukoba.[7303] Među zatočenima u zatvoru Kula bilo je civila, lica koja nisu prekršila nijedan zakon, te lica koja su držana bez zvaničnog naloga za pritvor.[7304] U zatvoru Kula bile su zatočene

---

aprila 2013.), par. 5–6; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 9; D3333 (Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji KP doma Butmir).

7299 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 46 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18616, 18579 (8. septembar 2011.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 16. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8749; D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 5, 7; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 9.

7300 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 7.

7301 V. D1243 (Knjiga primopredaje dežurstva stanice milicije Kula, 1. maj–29. juli 1992.), str. 2; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 9.

7302 Oko 233 zatočenika iz Hadžića prebačeno je iz Lukavice u zatvor Kula 23. juna 1992. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 89, 92; Mehmed Musić, T. 12879 (3. mart 2011.); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3; P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 81; D3063 (Izjava svjedoka Mladena Tolja od 25. februara 2013.), par. 10; Mladen Tolj, T. 34637–34638 (1. mart 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2638; par. 2276. Oko 34 zatočenika prebačeno je iz fiskulturne sale na Palama u zatvor Kula 11. jula 1992. P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 24, 44. V. takođe par. 2346. Sredinom decembra 1992., 130 zatočenika prebačeno je u zatvor Kula iz logora Manjača. D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 15. Dana 22. oktobra 1992., Ministarstvo pravosuđa naložilo je da se 90 bosanskih Muslimana zatočenih u Sportskom centru u Hadžićima i 30 bosanskih Muslimana zatočenih u školi na Ilidži premjesti u zatvor Kula. P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), *e-court* str. 6–7, 28; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9554. Dana 5. jula 1993., svjedok KDZ239 prebačen je iz KP Doma Foča u zatvor Kula. Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1283. V. takođe svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1278 (gdje je svjedok izjavio da je među zatočenicima u zatvoru Kula bilo zatočenika iz logora u Batkoviću i Rogatici).

7303 P1126 (Informacija SJB-a Ilidža u vezi s KP domom Butmir, 20. maj 1992.), str. 1 (gdje se navodi da su se u periodu od 12. do 20. maja 1992. u zatvoru Kula nalazila sljedeća lica: (i) 38 lica iz rejona Kasindolske ulice, (ii) 47 lica s područja Gornjeg Kotorca, (iii) 31 lice iz Dobrinje, i (iv) 40 lica iz Nedžarića, Vraca, Lukavice, Vojkovića i drugih lokacija na Ilidži); svjedok KDZ239, T. 18922–18924 (15. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je u grupi iz Rogatice dovedenoj u dva-tri autobusa bilo starijih ljudi, žena i oko petero – šestero djece); Dragomir Obradović, T. 36110–36111 (26. mart 2013.); P6235 (Izjava Avdije Katice, 3. januar 1995.), str. 3–4; D3189 (Depeša SJB-a Sokolac, 31. oktobar 1994.) (gdje se navodi da je, 29. oktobra 1994., 61 civilno lice muslimanske nacionalnosti iseljeno iz sela Vrhbarje, opština Sokolac, posredovanjem Komisije za razmjenu RS-a i prevezeno u zatvor Kula); D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 30; Momčilo Čeklić, T. 35219–35220 (12. mart 2013.). V. takođe D2910 (Naređenje SRK-a, 22. oktobar 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 2634.

7304 Mladen Tolj, T. 34637–34638 (1. mart 2013.); P5544 (Instrukcija o izvršenju pritvora Ministarstva pravosuđa i uprave RS-a, 23. februar 1993.). V. takođe P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 18, 21, 44, 54; Hajrudin Karić, T. 15348, 15350–15353, 15365 (23. juni 2011.), T. 15376 (24. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je u trenutku kad je uhapšen bio civilno lice); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1188, 1283 (gdje je svjedok izjavio da je u trenutku kad je uhapšen bio civilno lice); svjedok KDZ239, P3335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1195 (pod pečatom); Vitomir Žepinić, T. 33609 (13. februar 2013.); P1152 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Ninkovića, 18. juni 1992.), str. 3–4.

duševno oboljele osobe[7305] i nekoliko starijih ljudi.[7306] Tu su bili zatočeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, kao i bosanski Srbi.[7307]

2142. Zatočenike su u Kulu dovodili pripadnici vojske, policije, paravojnih snaga, kao i jedinica za posebne namjene JNA.[7308] Pripadnici paravojnih jedinica, uključujući Bele orlove, arkanovce[7309] i Oljačine četnike, jeli su u zatvoru Kula.[7310]

2143. Informativne razgovore su u dvije male prostorije obavljali operativci MUP-a svih nivoa, kao i vojnici JNA i VRS-a.[7311]

2144. Tokom rata, u krugu zatvora Kula bili su smješteni i civili s okolnih područja koji su čekali da budu prebačeni na teritoriju koju su kontrolisali Muslimani.[7312] Oni su boravili u zasebnom dijelu zatvora, odvojeno od zatočenika.[7313] Najmanje 10.000 civila, bosanskih Muslimana, bilo je smješteno u zatvoru Kula u trajanju od po nekoliko dana do po nekoliko mjeseci.[7314]

7305 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1284.

7306 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 96. V. takođe svjedok KDZ239, T. 18922–18924 (15. septembar 2011.).

7307 V. D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 22, 26; D3338 (Spisak zatvorenika KP doma Butmir); D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 75; Vitomir Žepinić, T. 33609 (13. februar 2013.); svjedok KDZ601, T. 18586–18588, 18619–18620 (8. septembar 2011.); P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 41 (pod pečatom); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 48.

7308 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 13–14 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18580–18581, 18585–18586 (8. septembar 2011.); D2910 (Naređenje SRK-a, 22. oktobar 1992.).

7309 U maju 1992., dva pripadnika Arkanove grupe sastala su se s Tepavčevićem i rekla mu da žele preuzeti kontrolu nad zatvorom Kula i SJB-om. Tepavčević je to odbio i poslao ih da razgovaraju s Tomislavom Kovačem, što su oni i učinili, a poslije se više nisu vraćali u zatvor Kula. P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 45 (pod pečatom), svjedok KDZ601, T. 18593 (8. septembar 2011.), T. 18650 (13. septembar 2011.).

7310 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 46 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18616 (8. septembar 2011.).

7311 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 14 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18581–18582 (8. septembar 2011.), T. 18651 (13. septembar 2011.); ; P3300 (Skica KP doma Kula koju je sačinio svjedok KDZ601.) (pod pečatom). V. takođe Mehmed Musić, P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 97.

7312 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 19, 28; D3335 (Zahtjev KP doma Butmir Komesarijatu za izbjeglice i humanitarnu pomoć, 5. septembar 1994.); D3344 (Molba pojedinih Hrvata Vladi RS-a, 7. mart 1994.); D3343 (Izvještaj Centralne komisije RS-a za razmjenu, 28. oktobar 1994.); Soniboj Škilijević, T. 36782–36783, 36824–36826 (8. april 2013.), T. 36932–36934 (10. april 2013.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 7; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49; P1127 (Dopis Centralne komisije za razmjenu zatvorenika u vezi s KP domom Butmir, 28. oktobar 1994.); svjedok KDZ601, T. 18649 (13. septembar 2011.).

7313 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 19; Soniboj Škiljević, T. 36783 (8. april 2013.); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 47 (gdje je svjedok izjavio da se u dvije druge prostorije nalazilo oko 200 žena i djece iz Hadžića).

7314 P1127 (Dopis Centralne komisije za razmjenu zatvorenika u vezi s KP domom Butmir, 28. oktobar 1994.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8741–8742; Momčilo Mandić, T. 4414–4415 (30. juni 2010.); P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), par. 31. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2633. Tužilaštvo tvrdi da se 10.000 bosanskih Muslimana, civila, smještenih u zatvoru Kula nalazilo u zatočeništvu. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 20–21. Nakon što je

(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

2145. Neke prostorije u zatvoru Kula ponekad su bile tako pretrpane da su zatočenici jedva mogli sjediti ili ležati, a pristup WC-u je bio toliko ograničen da su zatočenici obavljali malu i veliku nuždu u prostoriji; smrad je bio neizdrživ.[7315] U prizemlju je bilo vlage; grijanja nije bilo, a vašljivost je bila rasprostranjena.[7316] U nekim drugim prostorijama smještaj je bio nešto bolji, s dušecima na podu ili krevetima; zatočenici su također mogli ići u WC tri puta na dan i imali su pristup vodi.[7317]

2146. Hrane nije bilo dovoljno.[7318] Nekoliko zatočenika je najprije držano u pretrpanim ćelijama iz kojih nisu smjeli izlaziti; kasnije su prebačeni u prostranije ćelije i mogli su ići u trpezariju.[7319] U prvim ćelijama dobijali su samo jedan obrok na dan koji im je donošen u ćeliju.[7320] Za razliku od toga, u trpezariji su zatočenici dobijali po dva obroka na dan.[7321] Dana 20. maja 1992., Tepačević je pisao MUP-u i Ministarstvu pravde obavještavajući ih o neadekvatnim uslovima smještaja, ishrane, higijene i zdravstvenom stanju 156 zatočenika koji su se u zatvoru Kula nalazili od 12. maja 1992.[7322]

---

razmotrilo sve dokaze, Vijeće zaključuje da nema dovoljno dokaza da bi utvrdilo da li su ti civili bili lišeni slobode kretanja u smislu da su bili zatočeni, ili su tu samo bili smješteni zbog borbenih dejstava na tom području.

7315 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 94; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3.

7316 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1284.

7317 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 98; P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 46.

7318 V. npr. P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 10.

7319 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 98.

7320 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3.

7321 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 46; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3–4; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 98; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 41; P47 (Izjava Bege Selimovića Komisiji za ispitivanje zločina opštine Ilijaš, 5. april 1993.), par. 34. Na primjer, Mušić je ujutro dobijao čaj i hljeb, kao i "nešto kuvane hrane" popodne, npr. čorbu od graška. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 98. Vijeće napominje da su svjedoci odbrane izjavili da su zatočenici dobijali po tri obroka dnevno, da je hrana u zatvoru Kula bila normalna za ratne uslove i da su imali veoma dobar smještaj. D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 8; Slobodan Avlijaš, T. 35184 (11. mart 2013.), (gdje je svjedok izjavio da su prije avgusta 1992., kad je zatvor Kula bio u nadležnosti policije, zatočenici najčešće dobijali suvu hranu u svojim sobama, ali da su po formiranju zatvora Kula dnevne obroke dobivali u trpezariji); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 17. Nakon što je razmotrilo sve dokaze i uzelo u obzir činjenicu da su ti svjedoci odbrane imali motiva da se ograde od loših uslova u zatvoru Kula, te da svjedoci koji su bili zatočenici mogu pružiti tačnije informacije o uslovima u kojima su bili zatočeni, Vijeće se u vezi s ovim pitanjem ne oslanja na svjedočenja tih svjedoka odbrane. **[REDIGOVANO]**.

7322 P1126 (Informacija SJB-a Ilidža u vezi s KP domom Butmir, 20. maj 1992.), str. 2.

2147. Dana 7. maja 1992., u zatvoru Kula teško je pretučeno najmanje pet zatočenika.[7323] Vijeće također podsjeća na svoj zaključak da su zatočenici iz Hadžića pretučeni u autobusu ispred Kule, kad se autobus tamo zaustavio na putu za kasarnu u Lukavici.[7324] Nekoliko zatočenika je u svojim svjedočenjima izjavilo da njih u zatvoru Kula nisu tukli ni zlostavljali,[7325] ali da je bilo drugih koje jesu.[7326] Pored toga, lokalni Srbi i naoružane grupe često su se okupljali oko zatvorskog kruga i pokušavali ući, što im je ponekad i polazilo za rukom.[7327]

2148. Zatočenici u zatvoru Kula slati su na linije sukoba da obavljaju radove, poput uklanjanja mina, prevoženja materijala za barikade, kopanja rovova i uklanjanja tijela poginulih srpskih boraca.[7328] Nekoliko zatvorenika poslatih na rad ubijeno je ili ranjeno snajperskom vatrom ili granatama.[7329] Zatočenici su također angažovani za rad oko zatvora, npr. za obavljanje poljoprivrednih radova nedaleko od linije sukoba.[7330] Na polje na kojem su zatočenici morali raditi često su padale granate i nekoliko njih izgubilo je život.[7331]

7323 P43 (Izjave svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993. i 14. januara 1998.), *e-court* str. 5, 10. V. također par. 2154.

7324 V. par. 2276.

7325 Mehmed Musić, T. 12880 (3. mart 2011.); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 49; D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 76.

7326 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2636.

7327 D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 17–18; svjedok KDZ601, T. 18652–18653 (13. septembar 2011.); svjedok KDZ601, T. 18654 (13. septembar 2011.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 142 (pod pečatom). V. također Momčilo Mandić, T. 5241 (15. juli 2010.).

7328 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 37, 65 (pod pečatom); svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1284–1285; Hajrudin Karić, T. 15307 (23. juni 2011.); P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 99–100; Mehmed Musić, T. 12879–12880 (3. mart 2011.); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3; P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 15; Božo Tomić, T. 30200–30202 (13. novembar 2012.); Dragan Maletić, T. 30866–30867 (4. decembar 2012.); P5987 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona u vezi s bjekstvom dvojice zarobljenika, 21. maj 1993.), str. 1; P6280 (Spiskovi radilišta zatvora Kula, od 24. septembra 1992. do 2. januara 1993.); P6281 (Knjiga dežurstva u vezi sa zatvorom Kula, 1993.); Željko Bambarez, T. 31324–31328 (12. decembar 2012.); P6042 (Izjava Željka Bambareza, bez datuma); P804 (Vijest kanala Sky News u vezi sa zatvorom Kula, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 63; D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 51–52; D3351 (Molba Vojne pošte SRK-a KP domu Kula, 1. februar 1993.); D3352 (Molbe jedinica SRK-a KP domu Kula); D3362 (Tabele s radnim rasporedom za osuđena lica i ratne zarobljenike). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2640; par. 2267.

7329 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46; svjedok KDZ239, T. 18922 (15. septembar 2011.), 19004 (16. septembar 2011.); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3; D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.); par. 55–57; Soniboj Škiljević, T. 36952–36953 (10. april 2013.); D3363 (Izvještaji dežurnog lica u KP domu Butmir). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2640; P804 (Vijest kanala Sky News u vezi sa zatvorom Kula, s transkriptom), str. 2; P6282 (Spisak lica Centralne komisije RS-a za razmjenu); P6281 (Knjiga dežurstva u vezi sa zatvorom Kula, 1993.), str. 3–4. Vijeće napominje da se, izuzev za incident 13.3 iz Priloga B Optužnici, ubijanje zatočenika koji su bili prisiljeni na rad ne navodi u prilogu A ili B Optužnici . V. fusnota 13.

7330 Hajrudin Karić, T. 15307 (23. juni 2011.); P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49; Šefik Hurko, T. 18245 (2. septembar 2011.). V. također D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 50; Soniboj Škilijević, T. 36805 (8. april 2013.); D3362 (Tabele s radnim rasporedom za osuđena lica i ratne zarobljenike); D3363 (Izvještaji dežurnog lica u KP domu Butmir). Hurko je za rad na

2149. VRS je odlučivao koji će zatočenici ići na rad van zatvora Kula.[7332] Mandić je takođe učestvovao u slanju zatočenika na prisilni rad.[7333] Zatočenici nisu mogli odbiti da rade,[7334] ali neki od njih nisu bili prisiljavani na rad ako im je bilo loše.[7335] Zatočenici u radnim vodovima dobijali su dodatnu hranu od zatvorskog osoblja, a ponekad su im vojnici i lokalno stanovništvo na mjestima gdje su radili davali hranu i cigarete.[7336] Međutim, za svoj rad nisu dobijali novčanu naknadu.[7337]

2150. Zatočenici su bili evidentirani od strane MKCK-a.[7338] Oko 9. avgusta 1992., Karadžić je obišao zatvor Kula s predstavnicima medija i MKCK-a.[7339] Tog dana hrana je bila bolja i pokazane su samo čiste prostorije.[7340]

---

poljoprivrednom dobru rekao da je bio "krajnje težak" i iscrpljujući. P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49).

7331 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.) (pod pečatom), str. 46–47 (gdje je svjedok izjavio da su dva zatočena bosanska Muslimana poslata da rade u polju po kojem su "padale granate"); svjedok KDZ239, T. 19004 (16. septembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je vidio kako je pala jedna granata). V. takođe D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.); par. 53–54; D3405 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.), str. 2 (gdje je zabilježeno da su granate iz pravca Butmira i Igmana pogodile zatvor Kula i ubile jednog srpskog zatočenika, a ranile 14 drugih). Vijeće napominje da se, izuzev za incident 13.3 iz Priloga B Optužnici, ubijanje zatočenika koji su bili prisiljeni na rad ne navodi u prilogu A ili B Optužnici. V. fusnota 13.

7332 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 5–7.

7333 P1140 (Naređenje Ministarstva pravde SrRBiH u vezi s KP domom Butmir, 22. septembar 1992.); P1143 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Radivoja Grkovića, 3. juli 1992.), str. 2–5; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8979–8973, 8983.

7334 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9106. V. takođe svjedok KDZ239, T. 19004–19005 (16. septembar 2011.). V. takođe P47 (Izjava Bege Selimovića Komisiji za ispitivanje zločina opštine Ilijaš, 5. april 1993.), par. 34.

7335 Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10905; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 39, 45.

7336 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 99–100; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3; Hajrudin Karić, T. 15307 (23. juni 2011.); svjedok KDZ239, T. 19004–19005 (16. septembar 2011.); D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 7; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 15. V. takođe P6283 (Izvještaj o inspekciji i nadzoru u KP domu Butmiru, april 1994.), str. 4. Optuženi tvrdi da su zatočenici dobrovoljno tražili da rade kako bi dobili cigarete i kako bi im vrijeme brže prošlo. Završni podnesak odbrane, par. 1675. U svjetlu svih dokaza, Vijeće konstatuje da većina zatočenika raspoređena na radne zadatke tokom svog zatočeništva u zatvoru Kula nije imala drugog izbora nego da radi.

7337 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9106.

7338 V. npr. svjedok KDZ239, T. 18992 (16. septembar 2011.); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 49; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 42, 44–45; P47 (Izjava Bege Selimovića Komisiji za ispitivanje zločina opštine Ilijaš, 5. april 1993.), par. 32, 35. V. takođe D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 20, 37. Dana 13. maja 1993., Mladić je izdao naređenje kojim je delegatima MKCK-a dozvolio da, uz pismeno odobrenje Glavnog štaba VRS-a, razgovaraju sa zatvorenicima bez prisustva organa zatvora. D3345 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 13. maj 1993.); D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 30.

7339 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 13–14; Soniboj Škiljević, T. 36779–36780 (8. april 2013.), T. 36932 (10. april 2013.); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 51. V. takođe P2840 (Video-snimak posjete Radovana Karadžića zatvoru Kula).

7340 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 52; Hajrudin Karić, T. 15308 (23. juni 2011.).

2151. Dana 3. oktobra 1994., Bulajić, predsjednik Državne komisije za razmjenu, dobio je odobrenje za premještanje preostalih zatočenika iz zatvora Kula na teritoriju koju su držali bosanski Muslimani, a zatvor Kula je najmanje do kraja oktobra 1994. nastavio da se koristi za potrebe razmjene civila.[7341]

(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima

2152. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage nesrbe s Ilidže i iz susjednih opština, uključujući civile, držale u zatočenju u zatvoru Kula u periodu od maja 1992. pa barem do 28. oktobra 1994. Vijeće dalje konstatuje da su zatočenici držani u lošim uslovima, odnosno u neadekvatnom prostoru, s neadekvatnim ležajima i sanitarijama. Vijeće isto tako konstatuje da je zatočenicima davano nedovoljno hrane. Vijeće takođe konstatuje da su za vrijeme boravka u Zatvoru Kula zatočeni muškarci bili podvrgavani prisilnom radu i premlaćivanju.

(4) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici

2153. U Optužnici se navodi da su u zatvoru Kula 7. maja 1992. ili približno tog datuma ubijena najmanje dva zatočenika.

2154. Dana 7. maja 1992., petorica zatočenika koji su s Grbavice upravo stigli u zatvor Kula tako su surovo pretučeni da je jedan preminuo odmah, dok je drugi, Zlatan Salčinović, preminuo sljedećeg jutra.[7342] Mirsad Smajš i najmanje još jedan zatočenik odnijeli su tijela tih osoba u neki kombi koji ih je onda odvezao odatle.[7343] Vijeću su predočeni sudskomedicinski dokazi da je tijelo osobe identifikovane kao Zlatan "Salčin" pronađeno u jednoj grobnici u Sarajevu.[7344]

2155. Pretresno vijeće stoga konstatuje da su srpske snage 7. maja 1992. ili približno tog datuma nasmrt pretukle dvojicu zatočenika u zatvoru Kula.

(5) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici

2156. U Optužnici se navodi da su tri zatočenika ubijena na prisilnom radu u zatvoru Kula u periodu od 23. jula do 24. novembra 1992.

7341 P2684 (Naređenje VRS-a, 3. oktobar 1994.); P1127 (Dopis Centralne komisije za razmjenu zatvorenika u vezi s KP domom Butmir, 28. oktobar 1994.); D3189 (Depeša SJB-a Sokolac, 31. oktobar 1994.).

7342 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.); P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), str. 3.

7343 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), str. 2.

7344 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 89 (gdje se navodi da je tijelo Zlatana "Salčina pronađeno u grobnici Miljevići III u Sarajevu).

2157. Adem Balić je u zatvoru Kula bio zatočen od 23. juna do 24. novembra 1992.[7345] Nakon otprilike mjesec dana zatočenja, raspoređen je u radni vod i bio je svjedok pogibije i ranjavanja zatočenika koji su bili na prisilnom radu na linijama fronta ili u blizini linija fronta.[7346] Vahid Gačanović je poginuo u vatri otvorenoj na Ozrensku ulicu; Ramiz Smajić i Zido Nizić poginuli su u vatri otvorenoj na poljoprivredno dobro zatvora Kula.[7347] Vijeću su također predočeni sudskomedicinski dokazi da su tijela Gačanovića i Smajića pronađena u masovnoj grobnici na groblju Vrangeš, ratnom groblju nadomak zatvora Kula.[7348]

2158. Na osnovu tih dokaza, Vijeće se uvjerilo da su najmanje tri osobe zatočene u zatvoru Kula ubijene na prisilnom radu u periodu od 23. jula do 24. novembra 1992.

(E) Preseljavanje stanovništva s Ilidže

2159. Premještanja stanovništva na Ilidžu i s Ilidže bila su velika, a najintenzivniji period bio je od aprila do juna 1992.,[7349] kad su na Ilidžu stizale velike grupe srpskih izbjeglica.[7350] Bosanski Muslimani napustili su svoje domove na Ilidži.[7351] Prstojević je u istjerivanju civila, bosanskih Muslimana, iz njihovih domova učestvovao služeći se prijetnjama; ljudi su bili prestrašeni i nisu imali drugog izbora nego da odu.[7352] Dana 26. maja 1992., Tomislav Kovač je obavijestio

---

7345 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3–4.

7346 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3. Vijeće ima u vidu da je svjedok KDZ310 izjavio da je vidio zatočenike iz zatvora Kula kako rade u Ozrenskoj ulici i da zna za nekoliko slučajeva kada su oni stradali od snajperske vatre. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46.).

7347 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2640.

7348 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 90; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 7; P4886 (Dokumentacija Kantonalnog suda u Sarajevu u vezi s ekshumacijom na groblju Vranješ, 30. avgust 1999.), str. 26

7349 D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 6.

7350 D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 27; Radomir Kezunović, T. 13968 (31. maj 2011.); Neđelko Prstojević, T. 13764–13767, 13815 (21. mart 2011.); D2852 (Izjava svjedoka Srđana Šehovca od 27. januara 2013.), par. 47; D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 6. V. također D1226 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Jove Božića, 27. juli 1992.), str. 4–5.

7351 Svjedok KDZ088, T. 6261–6262 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica). V. također D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 59–60.

7352 P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 137–140 (pod pečatom); svjedok KDZ088, T. 6263 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1086 (Presretnuti razgovori (i) Neđeljka Prstojevića i Milenka, prezime nepoznato, i (ii) Neđeljka Prstojevića i Novakovića, ime nepoznato, 14. maj 1992.), str. 2–3; P1492 (Presretnuti razgovor (i) Neđeljka Prstojevića i Radomira i (ii) Neđeljka Prstojevića i Dragana, 14. juni 1992.), str. 3. V. također fusnota 7269, par. 2134; P1515 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 25. juni 1992.), str. 1–2; Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9484. Na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba, Prstojević je rekao da su Srbi u Sarajevu, kad je optuženi "sišao među nas na Ilidžu i dao nam određena ohrabrenja, i na tim prostorima zadržali određenu teritoriju pod kontrolom, a na nekim dijelovima i proširili svoju teritoriju i potjerali Muslimane sa teritorija gdje su bili praktično u većini." D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 66. Vijeće napominje da je Prstojević imao prigovor na prevod *"driving the Muslims out"*, naglasivši da on nije rekao da su Muslimane protjerali, već "potisnuli". P2513 (Izvod iz transkripta svjedočenja Neđeljka Prstojevića u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14664–14665; Neđeljko Prstojević, T. 13017–13021 (8. mart 2011.). Vijeće napominje da u transkriptu 17. sjednice Skupštine bosanskih Srba na bosanskom/hrvatskom/srpskom piše

Mandića da on ne može spriječiti protjerivanje bosanskih Muslimana s Ilidže.[7353] Dana 2. juna 1992., Mandić je rekao Prstojeviću da zna da Prstojević postavlja ultimatume bosanskim Muslimanima i da ih izbacuje iz njihovih naselja.[7354] Prstojević to nije negirao, već je samo objasnio da on takve ultimatume nije postavljao javno.[7355]

2160. Dana 26. juna 1992. ili približno tog datuma, oko 400 žena i djece, bosanskih Muslimana iz Dobrinje koji su bili u zatvoru Kula, prebačeno je na granicu između dijela Sarajeva koji su kontrolisali Srbi i dijela koji su kontrolisali Muslimani; Mandić je pomagao u tom premještanju.[7356]

2161. Sve vrijeme rata su, na osnovu sporazuma s UNHCR-om i Centralnom komisijom za razmjenu zatvorenika i civila ili na osnovu privatnih dogovora, zatočenici iz zatvora Kula prebacivani na teritoriju koja nije bila pod kontrolom Srba, a među njima su bili ne samo ratni zarobljenici, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, već i izbjeglice i protivpravno zatočeni

---

potjerali. Vijeće smatra da je to sinonim za "tjerali odatle". P2513 (Izvod iz transkripta svjedočenja Neđeljka Prstojevića u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14673. Prstojević je, međutim, negirao da bi on uopšte upotrijebio i izraz "*potjerali"* i izjavio da je on na b/h/s-u upotrijebio riječ *potisnuli*. P2513 Neđeljko Prstojević, T. 13554 (17. mart 2011.); (Odlomak iz transkripta svjedočenja Neđeljka Prstojevića iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14674. S obzirom na jasan tekst transkripta 17. sjednice Skupštine SrRBiH na b/h/s-u, Vijeće odbacuje njegovo svjedočenje u tom pogledu. Vijeće takođe napominje da je Prstojević rekao da on nije mislio na protjerivanje civila, već na potiskivanje boraca nakon oružane borbe, ali je ipak priznao da je, zajedno s borcima, postepeno odlazila i većina civilnog stanovništva. P2513 (Izvod iz transkripta svjedočenja Neđeljka Prstojevića u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14665–14666.

7353 D1239 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Tome Kovača, 26. maj 1992.), str. 2.

7354 P1110 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Neđeljka Prstojevića, 2. juli 1992.), str. 3–4. Prstojević je u svom svjedočenju izjavio da on nije govorio takve stvari, da nisu postavljani nikakvi ultimatumi i da je Mandić pogriješio. Neđeljko Prstojević, T. 13804, 13842 (21. mart 2011.). Tužilaštvo je sugerisalo da je Prstojević u presretnutom razgovoru negirao jedino to da je ultimatume davao javno. V. Neđeljko Prstojević, T. 13839–13842 (21. mart 2011.). U svom svjedočenju u predmetu *Krajišnik*, Prstojević je izjavio: "[N]igdje izuzev Kotorca, gdje je bio odnos […] nije bilo kakvog organizovanog pokretanja civila, izuzev isključivo po željama, u zoni borbenih dejstava, koje je stanovništvo samo bježalo tamo ili 'vamo, ili je željelo ići." P2513 (Izvod iz transkripta svjedočenja Neđeljka Prstojevića u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14649. S obzirom na to da je Mandić izuzeo Kotorac, Vijeće se uvjerilo da je u Mandićevim prječima u tom presretnutom razgovoru bilo istine.

7355 P1110 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Neđeljka Prstojevića, 2. juli 1992.), str. 4. Vijeće napominje da je Prstojević u svom svjedočenju izjavio da on takve ultimatume uopšte nije izdavao i da je Mandić pogriješio. Neđeljko Prstojević, T. 13804, 13842 (21. mart 2011.). U svom svjedočenju u predmetu *Krajišnik*, Prstojević je rekao da je on u razgovoru s Mandićem negirao da je uopšte davao takve ultimatume i tražio da mu se pokaže gdje je on rekao tako nešto. P2513 (Izvod iz transkripta svjedočenja Neđeljka Prstojevića u predmetu *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 14645–14646. Međutim, Vijeće smatra da je očigledan smisao teksta presretnutog razgovora taj da je Prstojević jedino negirao da je takve ultimatume davao javno. P1110 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Neđeljka Prstojevića, 2. juli 1992.), str. 4.

7356 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8868–8870, 8886–8889; P1101 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Momčila Mandića, 26. juni 1992.), str. 3. Mandić i Avlijaš izjavili su u svojim svjedočenjima da su civili s Dobrinje otišli svojevoljno, bježeći pred borbama. Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8869–8870, 8886–8889; P1101 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Momčila Mandića, 26. juni 1992.), str. 3; Slobodan Avlijaš, T. 35193–35194 (11. mart 2013.). Međutim, u svjetlu dokaza razmotrenih u paragrafu 2133 da su srpske snage preduzimale mjere za čišćenje tog područja, da su razgovarale o tome da se stanovi u vlasništvu Muslimana daju Srbima, te da su, kad bi se civili našli pod nadzorom SRK-a, te snage razdvajale civile, bosanske Muslimane, od Srba i Hrvata, Vijeće smatra da civili, bosanski Muslimani, nisu imali drugog izbora nego da napuste Dobrinju.

civili.[7357] Što se tiče razmjena izbjeglica i protivpravno zatočenih civila, Vijeće konstatuje da su te osobe bile prisiljene da napuste ovu opštinu.

2162. Dana 5. juna 1992., Krizni štab Ilidža dobio je odobrenje od vlade bosanskih Srba da napuštene kuće dodijeli osobama čiji su stanovi bili uništeni.[7358] Dana 19. jula 1992., optuženi je zatražio da Ilidža napravi popis svih stambenih kapaciteta koje su Muslimani oslobodili, kako bi se oni stavili na privremenu upotrebu izbjeglim bosanskim Srbima.[7359] Takođe u julu 1992., Ratna komisija opštine osnovala je komisiju za raspodjelu stanova na privremeno korištenje.[7360] Ta komisija susretala se s raznim teškoćama u radu.[7361] Do ljeta 1993., donijela je preko 3.000 rješenja o dodjeli stanova na privremeno korištenje.[7362] Optuženi tvrdi da je poslije rata svačije stanarsko pravo bilo priznato i da su ljudi mogli kupiti ili prodati stan u skladu sa zakonskim odredbama.[7363] Međutim, nakon što je razmotrilo sve dokaze koji su mu predočeni, Vijeće konstatuje da je glavni cilj ove regulative bio taj da Srbi koji su upravo stigli u opštinu mogu koristiti pomenutu slobodnu imovinu. To je, s druge strane, trebalo garantovati da se nesrpsko stanovništvo koje je napustilo Ilidžu neće vratiti. Osim toga, Prstojević je 4. aprila 1993. donio odluku kojom se bosanskim Muslimanima i Hrvatima s Ilidže zabranjuje povratak, navodno iz razloga bezbjednosti, osim uz pismeno odobrenje nadležnog organa.[7364]

2163. Prema riječima rukovodioca SDB-a bosanskih Muslimana Nedžada Ugljena, u julu 1995. u dijelu Ilidže koji se nalazi pod srpskom kontrolom gotovo i nije bilo nesrpskog stanovništva.[7365]

7357 D3331 (Izjava svjedoka Soniboja Škiljevića od 5. aprila 2013.), par. 12, 15, 18–19, 46–48; Soniboj Škiljević, T. 36782–36783, 36824–36826 36791 (8. april 2013.); D3332 (Potvrda KP doma Butmir, 4. januar 1994.); D3350 (Obavještenja Centralne komisije RS-a za razmjenu, maj 1994.–januar 1995.); D3349 (Obavještenje Centralne komisije RS-a za razmjenu, 7. juli 1994.); D3358 (Obavještenje Centralne komisije RS-a za razmjenu, 13. april 1993.; Spisak razmijenjenih iz Tarčina 20. februara 1993.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8894–8900; Momčilo Mandić, T. 4604 (5. juli 2010.); P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 96; P3267 (Izjava svjedoka Šefika Hurke od 1. septembra 2011.), par. 49–50; P1151 (Dopis SJB-a Novi Grad Ministarstvu pravde SrRBiH, 25. maj 1992.); P1102 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 1. juli 1992.); D3350 (Obavještenja Centralne komisije RS-a za razmjenu, maj 1994.–januar 1995.); P2684 (Naređenje VRS-a, 3. oktobar 1994.), str. 1; P1127 (Dopis Centralne komisije za razmjenu zatvorenika u vezi s KP domom Butmir, 28. oktobar 1994.).

7358 Neđeljko Prstojević, T. 13806–13807 (21. mart 2011.); D416 (Dopis Vlade SrRBiH Skupštini opštine Ilidža, 5. juni 1992.). **[REDIGOVANO]**.

7359 P739 (Zahtjev Predsjedništva RS-a raznim opštinama, 19. juli 1992.).

7360 D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 6–10.

7361 D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 9.

7362 D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 10. V. npr. D1241 (Rješenje Kriznog štaba Ilidža, 19. juli 1992.). Pored toga, Vijeće napominje da je 25. juna 1992. Prstojević dozvolio Radetu Ristiću da stanove Muslimana na Dobrinji da Srbima i rekao mu da je on 30 stanova u Nedžarićima već dodijelio Srbima. P1515 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 25. juni 1992.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2666.

7363 Završni podnesak odbrane, par. 1666.

7364 D1244 (Odluka Ratnog predsjedništva Ilidža, 4. april 1993.).

7365 D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 60.

2164. Prema riječima više svjedoka, organizovane kampanje lokalnih vlasti za protjerivanje bosanskih Muslimana s Ilidže nije bilo.[7366] U svjetlu prihvaćenih dokaza da je Krizni štab Ilidže, na čelu s Prstojevićem, protjerivao civile bosanske Muslimane iz njihovih domova i dijelio slobodnu imovinu bosanskih Muslimana bosanskim Srbima, Vijeće ta svjedočenja odbacuje. Vijeće također napominje da, premda je nekoliko svjedoka izjavilo da je (i) nekolicina bosanskih Muslimana otišla dobrovoljno; [7367] (ii) da su civili, pripadnici svih nacionalnih grupa, odlazili iz Ilidže zbog sukoba; [7368] i (iii) da su bosanski Muslimani koji su željeli mogli ostati, te da mnogi bosanski Muslimani i Hrvati i jesu ostali na Ilidži tokom sukoba,[7369] ti dokazi imaju ograničenu težinu u svjetlu prihvaćenih dokaza da su srpske snage učestvovale u protjerivanju civila, bosanskih Muslimana, iz dijelova Ilidže koje su držale pod svojom kontrolom i da su sprečavale njihov povratak.

2165. U svjetlu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su nesrbi bili prisiljeni da napuste dijelove Ilidže koje su kontrolisali Srbi.

iii. *Novi Grad*

(A) Optužbe

2166. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Novom Gradu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[7370] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Novom Gradu obuhvataju ubijanje za vrijeme preuzimanja vlasti u Novom Gradu,[7371] ubijanje koje se dovodi u vezu s jednim zatočeničkim objektom, kao i ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u tom zatočeničkom objektu i smrtne

---

7366 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 57–58; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8709; Momčilo Čeklić, D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 27; Momčilo Čeklić, T. 35218 (12. mart 2013.); Radomir Kezunović, T. 13972 (31. maj 2011.); D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 6.

7367 Čeklić je tvrdio da su civili svojevoljno napustili istočne dijelove Ilidže oko 23. aprila 1992. zato što im je u kućama pronađeno oružje. Momčilo Čeklić, T. 35219–35226 (12. mart 2013.). Prema Kovačevim riječima, nakon napada na Ilidžu 22. aprila 1992., civili, uključujući Srbe, otišli su zbog toga što su im se kuće nalazile preblizu linije fronta. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 58.

7368 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 57; Neđeljko Prstojević, T. 13784 (21. mart 2011.); D1232 (Program za povratak Srba iz SR Jugoslavije, 21. juni 1992.), str. 2; D3112 (Izjava svjedoka Momčila Čeklića od 8. marta 2013.), par. 27; Momčilo Čeklić, T. 35218, 35226–35227 (12. mart 2013.); Radomir Kezunović, T. 13972 (31. maj 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je porodicu preselio u vikendicu na Pale da tamo borave dok traje rat); D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 6.

7369 Momčilo Čeklić, T. 35220 (12. mart 2013.); Radomir Kezunović, T. 13973–13974 (31. maj 2011.); D2773 (Izjava svjedoka Slavka Mijanovića od 19. januara 2013.), par. 6.

7370 Optužnica, par. 48–49.

7371 Optužnica, par. 60(a)(i). V. incident 9.1 iz Priloga A Optužnici.

ishode do kojih je to dovelo.[7372] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[7373]

2167. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Novom Gradu obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkom objektu;[7374] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkom objektu;[7375] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkom objektu u Novom Gradu – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[7376] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[7377] (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkom objektu;[7378] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[7379] (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[7380] (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[7381] i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[7382]

2168. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[7383] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Novom Gradu na kojima su oni zakonito boravili.[7384] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja,

---

7372 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incidenti 12.1**,** 12.2 iz Priloga B Optužnici.

7373 Optužnica, par. 63(a), 63(b).

7374 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici.

7375 Optužnica, par. 60(c).

7376 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici.

7377 Optužnica, par. 60(f).

7378 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici.

7379 Optužnica, par. 60(h).

7380 Optužnica, par. 60(i).

7381 Optužnica, par. 60(j). V. incident 15 iz Priloga D Optužnici.

7382 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

7383 Optužnica, par. 68–75.

ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[7385]

(B) Uvodni period

(1) Opština Novi Grad

2169. Opština Novi Grad, jedna od deset opština u sastavu Sarajeva, graniči s Ilidžom na jugu i zapadu, s Vogošćom i Ilijašem na sjeveru i s Novim Sarajevom na istoku.[7386] Osnovana je 1977. i u njen sastav ušla su područja koja su do tada činila zapadne dijelove Novog Sarajeva.[7387] Ta područja obuhvatala su, između ostalog, mjesnu zajednicu Dobroševići, u čijem sastavu su bila sela Ahatovići, Bojnik, Dobroševići i Mihaljevići, mjesnu zajednicu Rajlovac, kao i Dobrinju s njenim velikim stambenim blokovima višespratnica, u kojoj je prije rata živjelo oko 40.000 ljudi.[7388] Prema popisu iz 1991., Novi Grad je imao 136.616 stanovnika, od kojih su 50,8% bili Muslimani, 27,5% Srbi i 6,5% Hrvati.[7389] U selu Ahatovići živjeli su pretežno bosanski

---

7384 Optužnica, par. 69, 72.

7385 Optužnica, par. 71.

7386 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 8; Dodatak B, Mapa 1; P815 (Mapa Sarajeva s ucrtanim linijama sukoba). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2.

7387 Robert Donia, T. 3089 (31. maj 2010.); P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 9–10, 30.

7388 D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3; P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 16; P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 1–3 (više fotografija na kojima se vide Ahatovići, Dobroševići, područje Bojnika i područje Rajlovca); Ramiz Mujkić, T. 12138–12139 (17. februar 2011.), 12425, 12440 (25. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 2 (pod pečatom); D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 5; P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 33, 35–36; Robert Donia, T. 3134, 3141 (1. juni 2010.); P2577 (Saopštenje za štampu u vezi s opštinom Novo Sarajevo, 1. april 1992.), str. 1; P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 8; Youssef Hajir, T. 8836–8837 (2. novembar 2010.).

7389 P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.), *e-court* str. 2; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 60. Ali v. P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 21, 30, 33, 36, 39 (koji pokazuje da je 1991. Novi Grad imao 112.618 stanovnika, od toga oko 49,5% bosanskih Muslimana, 28,3% bosanskih Srba i 7,1% bosanskih Hrvata). Premda je Vijeće utvrdilo da su dokazi Ewe Tabeau, opšte uzevši, pouzdani, ono se za potrebe utvrđivanja brojnosti i etničkog sastava stanovništva Novog Grada 1991. oslanja na druge dokaze koji su mu predočeni, kao što je P5964, dokument koji predstavlja direktan izvor informacija, s neobrađenim podacima popisa stanovništva u BiH iz 1991.

Muslimani, dok su u Rajlovcu i Dobroševićima živjeli pretežno bosanski Srbi.[7390] Suživot u opštini Novi Grad tekao je, opšte uzevši, miroljubivo sve do početka 1992.[7391]

2170. U Novom Gradu bilo je više značajnih trgovinskih, industrijskih i vojnih objekata, uključujući kasarnu u Rajlovcu, kasarnu u Butilama i fabriku "Orao" (vojno postrojenje za remont avionskih motora).[7392]

2171. Prije početka sukoba, predsjednik Skupštine opštine Novi Grad bio je Ismet Čengić, bosanski Musliman.[7393] Momčilo Krajišnik, Nikola Stanišić, Jovan Tintor[7394] i Ranko Torbica bili su istaknute vođe SDS-a na tom području.[7395] Bakir Alispahić, Hasan Čengić i Jusuf Pušina bili su istaknute vođe SDA u opštini.[7396]

(2) Osnivanje opštine Rajlovac[7397]

2172. Pred kraj 1991., članovi Opštinskog odbora SDS-a iz Novog Grada počeli su razmatrati mogućnost stvaranja Srpske opštine Rajlovac na teritoriji koja je velikim djelom pripadala opštini Novi Grad, kako bi spriječili da Srbi u Novom Gradu i Skupštini opštine Novi Grad budu preglasani.[7398] Dana 26. decembra 1991., Krajišnik je obavijestio optuženog da je bio na zasjedanju Skupštine opštine Novi Grad na kojem je glasanje bilo blokirano.[7399] Osim toga, 9.

7390 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ041, T. 12130 (17. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 16, 29; Ramiz Mujkić, T. 12139–12140 (17. februar 2011.); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 7.

7391 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 5 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 3; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 9.

7392 Robert Donia, T. 3702 (10. juni 2010.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 2; P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 4; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 61.

7393 P2577 (Saopštenje za štampu u vezi s opštinom Novo Sarajevo, 1. april 1992.), str. 2; P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 34.

7394 Jovan Tintor je zvanično bio povezan s opštinom Vogošća i 22. maja 1992. službeno je imenovan za komandanta brigade TO-a Vogošća. V. P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), *e-court* str. 2; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 441–442.

7395 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 2–3 (pod pečatom). Krajišnik je rođen u Zabrđu, jugoistočno od Ahatovića, nedaleko od kasarne u Butilama gdje je imao i porodičnu kuću,. Momčilo Krajišnik, T. 43153 (7. novembar 2013.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 60–61; P2327 (Mapa s oznakama koje je unio Ramiz Mujkić), str. 1–2; P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 6–7; Robert Donia, T. 3132 (1. juni 2010.).

7396 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 2 (pod pečatom); D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 8.

7397 Tužilaštvo tvrdi da su, u cilju ostvarivanja prvog i petog Strateškog cilja, optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba na određenim područjima Novog Grada osnovali Srpsku opštinu Rajlovac, čime je bilo obuhvaćeno i muslimansko selo Ahatovići. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak A (odjeljak o Novom Gradu), par. 1.

7398 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 20–22.

7399 P5785 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 26. decembar 1991.), str. 1.

februara 1992., Krajišnik je obavijestio optuženog o sastanku kojem je kratko prije toga prisustvovao u Reljevu, selu u opštini Novi Grad, i razgovorima koje je tamo vodio o osnivanju opštine Rajlovac.[7400] Nekoliko dana kasnije, 11. februara, Jovan Tintor je rekao izvjesnom Prodanoviću da je osnovana nova opština – Rajlovac.[7401]

2173. Dana 23. februara 1992. ili približno tog datuma, rukovodstvo SDS-a proglasilo je opštinu Rajlovac na nekim od teritorija koje su do tada pripadale opštini Novi Grad.[7402] Dana 26. marta 1992., Dobrinja je ušla u sastav Srpske opštine Ilidža, dok su preostali dijelovi Novog Grada ušli u sastav Srpske opštine Novo Sarajevo.[7403] Dana 11. maja 1992., Skupština bosanskih Srba usvojila je zakon prema kojem su u sastav opštine Rajlovac ušli, između ostalog, Ahatovići, Bojnik, Dobroševići, Rajlovac, Reljevo-Dvor, Zabrđe i Žuč.[7404] Jovo Božić preuzeo je ulogu predsjednika opštine Rajlovac.[7405] Neko vrijeme nakon što je Rajlovac proglašen novom opštinom, osnovan je Krizni štab opštine Rajlovac, a Jovo Božić je imenovan za predsjednika kriznog štaba.[7406]

(3) Naoružavanje i mobilizacija bosanskih Srba u Novom Gradu

2174. Najkasnije 14. oktobra 1991., Tintor i Ratko Adžić, koji je kasnije postao predsjednik Srpske opštine Ilijaš,[7407] razgovarali su o naoružavanju i mobilizaciji i konstatovali da je odaziv na poziv za mobilizaciju Srba u Novom Gradu i okolnim opštinama nezadovoljavajući. Adžić se posebno žalio da, uprkos tome što je on na jednom sastanku najavio da će Srbi imati jedinstvenu priliku da dođu i uzmu naoružanje, iz Novog Grada po oružje nije došao niko.[7408]

7400 P5753 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, februar 1992.), str. 1. Takođe, u nekom trenutku u februaru 1992., Krajišnik je obavijestio Nikolu Koljevića o sastanku kojem će on prisustvovati u Rajlovcu "vezan[om] za ovu jednu opštinu". P5758 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Nikole Koljevića, februar 1992.), str. 1.

7401 P965 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Prodanovića, ime nepoznato, 11. februar 1992.), str. 5.

7402 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 32; Stojan Džino, T. 29871 (7. novembar 2012.); P967 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Ljube Grkovića, 22. februar 1992.), str. 1–2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2580. Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba jednoglasno je usvojila odluku o osnivanju Opštine Rajlovac, zajedno sa 34 druge srpske opštine. P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24.

7403 P2577 (Saopštenje za štampu u vezi s opštinom Novo Sarajevo, 1. april 1992.), str. 1; P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 31, 35; Robert Donia, T. 3134 (1. juni 2010.); P966 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Robert Donia).

7404 P2315 (Ukaz o proglašenju Zakona o obrazovanju opštine Rajlovac, 11. maj 1992.), str. 1; Stojan Džino, T. 29865, 29901 (7. novembar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2580.

7405 D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 14.

7406 V. P2329 (Naređenje Kriznog štaba Rajlovac, 9. april 1992.); P2628 (Izvještaj Kriznog štaba Rajlovac, 28. maj 1992.).

7407 P2623 (Pregled prihoda i troškova opštine Ilijaš, 11. maj – 30. juni 1992.), str. 4.

7408 P5844 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Ratka Adžića, 14. oktobar 1991.), str. 1–3.

2175. U februaru 1992., civilni kamioni s registarskim tablicama Srbije i Crne Gore odnijeli su opremu i zalihe, uključujući više topova, iz kasarne u Butilama, a dva od tih kamiona otišla su na Pale.[7409] U martu ili aprilu 1992., četa vojne policije, kojom je komandovao Nikola Šuput, premještena je iz opštine Kiseljak u kasarnu u Butilama, a s njom je stiglo i više oklopnih transportera, protivavionski topovi i drugo naoružanje.[7410] Počevši od marta 1992., lokalni Srbi su dolazili u kasarne u Butilama i Rajlovcu po uniforme i naoružanje, uključujući snajperske puške, kao i na vojnu obuku.[7411] Dva bosanska Srbina zaposlena u fabrici "Orao" – Stevo Petričević i Mirko Mirković – uspostavila su i održavala veze između lokalnih Srba i oficira u kasarni u Rajlovcu i učestvovala u podjeli oružja lokalnim Srbima.[7412] U isto vrijeme, rezervisti, uključujući Srbe s okolnih područja, počeli su stizati u kasarnu u Butilama.[7413] Nosili su uniforme, a Šuputovi vojnici su ih obučavali kako da rukuju minobacačima i drugim naoružanjem.[7414] Osim toga, u "Orlu" je bila smještena srpska "paravojna jedinica" čiji su pripadnici bili članovi SDS-a iz okolnih sela.[7415] Pripadnici te jedinice su na uniformama imali oznake s četiri ćirilična slova S i nosili su kokarde.[7416]

2176. Dana 3. marta 1992., izvjesni Gvozden je obavijestio optuženog da je mobilisao Srbe s Pala i da će isto učiniti i u drugim opštinama, uključujući Novi Grad.[7417] Optuženi je tada tražio da se pokaže da je muslimanska mobilizacija nekoliko sati prethodila srpskoj.[7418]

2177. Do marta 1992., bosanski Srbi su postavili kontrolni punkt na mostu preko Bosne u naselju Reljevo, nadomak kasarne u Butilama, i postepeno blokirali prolaz bosanskim Muslimanima.[7419]

7409 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 4.

7410 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 6–7; D1103 (Dodatak izjavi svjedoka Ramiza Mujkića od 28. aprila 2000.), str. 1.

7411 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 8; P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 4 (fotografija na kojoj se vidi kasarna u Rajlovcu); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 2; P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 4 (pod pečatom).

7412 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 12–13; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 2.

7413 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 9.

7414 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 9; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 2.

7415 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 4 (pod pečatom).

7416 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 4 (pod pečatom).

7417 P5604 (Presretnuti razgovor Gvozdena i Radovana Karadžića, 3. mart 1992.), str. 3.

7418 P5604 (Presretnuti razgovor Gvozdena i Radovana Karadžića, 3. mart 1992.), str. 2, 5.

7419 Ramiz Mujkić, T. 12427, 12433–12434 (25. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 17–18; P2327 (Mapa s oznakama koje je unio Ramiz Mujkić); P2329 (Naređenje Kriznog štaba Rajlovac, 9. april 1992.); svjedok KDZ041, T. 12083–12086 (17. februar 2011.); D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 12. Mujkić je u svom svjedočenju izjavio da je kontrolni punkt postavljen u januaru 1992. V. Ramiz Mujkić, T. 12427, 12433 (25. februar 2011.); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3. S druge strane, Stojan Džino je rekao da su bosanski Srbi počeli s podizanjem prvih barikada tek nakon ubistva svata u Sarajevu u martu 1992. V. D2387 (Izjava svjedoka

Dana 9. aprila 1992., Krizni štab opštine Rajlovac je naredio "aktivno osmatranje" cijele teritorije opštine Rajlovac tako što će se kontrolisati sva vozila i osobe koji idu u pravcu Distributivnog centra.[7420] Krizni štab opštine Rajlovac takođe je naredio da se u svakom trenutku na kontrolnom punktu u pravcu Distributivnog centra mora nalaziti po jedan policajac i dva pripadnika TO-a.[7421]

2178. Već početkom maja 1992., praktično svi vojnici i oficiri JNA nesrbi napustili su službu i otišli iz kasarne u Butilama.[7422] Međutim, po nalogu Hasana Mujkića, tadašnjeg komandanta mjesnog štaba muslimanskog TO-a, Ramiz Mujkić je ostao da radi u kasarni kako bi pratio situaciju i informisao komandu TO-a.[7423] Dana 10. maja 1992. ili približno tog datuma, JNA je kasarnu i aerodrom u Rajlovcu predala TO-u Rajlovca.[7424]

2179. U nekom trenutku nakon 20. maja 1992., Ramiz Mujkić je naišao na grupu vojnika JNA albanske nacionalnosti koji su bili zaduženi za obezbjeđenje kasarne u Butilama i koji su mu rekli da će pomoći TO-u bosanskih Muslimana da zauzme kasarnu.[7425] Ramiz Mujkić je potom obavijestio Hasana Mukića o tom prijedlogu, ali mu je pokazana pismena poruka od Alije Delimustafića, ministra MUP-a BiH,[7426] kojom se zabranjuje svako zauzimanje kasarne.[7427] Tri-četiri dana kasnije Delimustafić je promijenio stav, ali zauzimanje kasarne u Butilama više nije bilo moguće, budući da je tamo u međuvremenu u kasarnu došlo više Belih orlova.[7428]

2180. Dana 22. maja 1992., komandant SRK-a Tomislav Šipčić naredio je da se formira brigada TO-a Rajlovac, čime je rajlovački TO potčinjen SRK-u, a za komandanta brigade imenovao je tadašnjeg predsjednika Kriznog štaba Rajlovac Jovu Božića.[7429] Dana 28. maja 1992., Božić je

---

Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 9, 70. Svjedok KDZ041 se samo sjećao da su srpske barikade podignute u nekom trenutku krajem februara ili početkom marta 1992. V. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 4 (pod pečatom). Ali v. svjedok KDZ041, T. 12083 (17. februar 2011.) (koji je ukazao na to da su barikade podignute u periodu od 20. do 25. maja 1992.). V. par. 3533–3539.

7420 P2329 (Naređenje Kriznog štaba Rajlovac, 9. april 1992.).

7421 P2329 (Naređenje Kriznog štaba Rajlovac, 9. april 1992.).

7422 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 14.

7423 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 15; Ramiz Mujkić, T. 12413, 12431 (25. februar 2011.); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 5.

7424 D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 10; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 441.

7425 Ramiz Mujkić, T. 12415–12416 (25. februar 2011.); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 6.

7426 P1117 (Dopis ministra unutrašnjih poslova SRBiH svim upravama u MUP-u, 31. mart 1992.), str. 2; P1121 (Dopis ministra unutrašnjih poslova SRBiH svim CSB-ovima, SJB-ovima i SUP-u Sarajevo, 8. april 1992.).

7427 Ramiz Mujkić, T. 12416 (25. februar 2011.); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 6; Ramiz Mujkić, D1104 (Izvodi iz transkripta iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9240.

7428 Ramiz Mujkić, T. 12416 (25. februar 2011.); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 6; D1104 (Izvodi iz transkripta iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9240.

7429 P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), *e-court* str. 1–2; P2628 (Izvještaj Kriznog štaba Rajlovac, 28. maj 1992.).

izvijestio Vladu bosanskih Srba da je "Srpska vojska Srpske opštine Rajlovac" imala 1.280 obveznika.[7430]

2181. U maju 1992., na razgovorima koje su predstavnici lokalnih ogranaka SDA i SDS-a vodili u selu Ahatovići, bosanski Srbi prijetili su napadom na selo ukoliko stanovnici sela ne odu.[7431] Bosanski Muslimani odbili su da se postupe po tom zahtjevu i lokalni krizni štab bosanskih Muslimana, na čelu s Hasanom Mujkićem, postavio je barikade,[7432] organizovao seoske straže i naoružao ih pješadijskim naoružanjem.[7433] Muslimanski TO brojao je oko 200 pripadnika.[7434]

7430 P2628 (Izvještaj Kriznog štaba Rajlovac, 28. maj 1992.). Takođe, na 122. sjednici Predsjedništva BiH, održanoj 17. juna 1992., Sefer Halilović je referisao da se na teritoriji Novog Grada nalazi 1.200 pripadnika neprijateljskih snaga i da, između ostalog, raspolažu sa 10 tenkova, 26 oklopnih transportera, 129 minobacača, 12 PEA topova, 8 PEA mitraljeza, 22 ručna bacača, 9 minobacača kalibra 82mm, 4 bestrzajna topa kalibra 82mm, 5 topova i više snajperskih gnijezda. D192 (Transkript sjednice Predsjedništva BiH od 17. juna 1992.), str. 4.

7431 Svjedok KDZ041, T. 12081–12083 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 5 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2607. Vijeće je svjesno činjenice da je svjedok KDZ041 u svojoj izjavi naveo početak marta 1992. kao period u kojem su Srbi zatražili od stanovnika Ahatovića da napuste to područje, dok je u toku svjedočenja izjavio da je to od njih zatraženo krajem maja 1992., tj. nakon izbijanja rata u Sarajevu. Vijeće takođe ima u vidu da je, prema činjenici o kojoj je presuđeno 2607, taj zahtjev stanovnicima Ahatovića upućen u martu 1992. Vijeće, međutim, smatra da je sastanak o kojem je riječ održan negdje krajem maja 1992., kao što je u svom svjedočenju naveo svjedok KDZ041. Kao prvo, taj period se manje-više poklapa s izbijanjem neprijateljstava u Sarajevu, kao i s navodnim napadom na selo Ahatovići. Kao drugo, Stojan Džino je u svojoj izjavi naveo da je posljednji sastanak Muslimana iz Ahatovića i Srba održan 27. maja 1992. D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 12–13. Međutim, Vijeće napominje da ova nedosljednost u svjedočenju svjedoka KDZ041 nije tako velika da bi umanjila njegovu opštu vjerodostojnost.

7432 Vijeće napominje da je, u svom svjedočenju pred Vijećem, svjedok KDZ041 negirao da je u Ahatovićima postojao krizni štab, rekavši kako je postojala samo grupa seoskih starješina. V. svjedok KDZ041, T. 12080, 12087–12089 (17. februar 2011.). Međutim, Vijeće ne prihvata taj dio svjedočenja svjedoka KDZ041, pošto je on u svojoj izjavi svjedoka naveo da je u Ahatovićima osnovan krizni štab na čijem čelu se nalazio Hasan Mujkić, a zatim nabrojao ko su bili njegovi članovi. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 10 (pod pečatom). Štaviše, i Ramiz Mujkić je indirektno potvrdio postojanje pomenutog kriznog štaba. V. P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 32. Što se tiče postojanja muslimanskih barikada, Vijeće napominje da je Ramiz Mujkić u jednoj od svojih pismenih izjava naveo da su Muslimani postavili barikade u Dobroševićima i Ahatovićima. V. D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 5. Međutim, on je tokom svog svjedočenja negirao je da su takve barikade postojale. V. Ramiz Mujkić, T. 12417–12420, 12432 (25. februar 2011.). Prilikom ocjenjivanja ove nedosljednosti Vijeće je razmotrilo sljedeće: prvo, svjedok KDZ041 je izjavio da su, nakon postavljanja srpskih barikada, Muslimani oko Ahatovića postavili svoje barikade. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 6 (pod pečatom). Drugo, Ramiz Mujkić je, zapravo, priznao da je muslimanski TO oko sela Ahatovići imao više stalnih položaja, kao što su zemunice. V. P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 25. Vijeće se stoga ne oslanja na svjedočenje Ramiza Mujkića da u Dobroševićima i Ahatovićima nije bilo muslimanskih barikada.

7433 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 10 (pod pečatom); Ramiz Mujkić, T. 12417, 12432, 12436–12437 (25. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 25, 32. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2607.

7434 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 25; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3.

2182. Sredinom maja 1992., svi Srbi iz sela Dobroševići, Bojnik, Mihaljevići i Brod napustili su svoje domove i otišli u mjesta blizu kasarni u Rajlovcu i Butilama.[7435] Tokom istog perioda, u Ahatovićima su prekinute telefonske veze i dovod struje.[7436] Do kraja maja Srbi su već postavili barikade na svim putevima iz Rajlovca i Bojnika za Sarajevo.[7437] Oni koji su bili raspoređeni na te barikade zaustavljali su autobuse i vozila i pretraživali putnike, bosanske Muslimane, da bi im potom zabranili prolaz u Sarajevo.[7438]

(C) Napad na Ahatoviće

2183. Dana 25. maja 1992., srpske snage izdale su ultimatum stanovnicima Ahatovića da se muškarci moraju predati zajedno s naoružanjem koje imaju.[7439] Dana 24. ili 25. maja 1992., žene, djeca i stari ljudi pokušali su otići iz Ahatovića u obližnju opštinu Visoko, ali su ih u tome spriječili bosanski Srbi, koji su pucali na njih.[7440]

2184. Dana 27. maja 1992., na brda oko Ahatovića iz pravca Rajlovca stigli su Srbi, neki u uniformama JNA, neki u maskirnim uniformama, s tenkovima i oklopnim vozilima.[7441] Preko megafona su pozivali stanovnike sela da se predaju.[7442] Prijetili su: "Balije, predajte se, ili ćemo vam pobiti djecu".[7443] Kad su stanovnici sela to odbili, srpske snage su oko 23:00 sata započele

---

7435 Prema riječima svjedoka KDZ041, Srbima je naređeno da napuste svoje domove kako bi paravojne jedinice mogle da uspostave svoje položaje. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 8 (pod pečatom); svjedok KDZ041, T. 12090 (17. februar 2011.).

7436 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 13 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 33.

7437 Svjedok KDZ041, T. 12083 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 6–7 (pod pečatom). Vijeće ima u vidu da je svjedok KDZ041 u svojoj izjavi naveo da su barikade podignute u martu, dok je u svom svjedočenju rekao da su podignute negdje između 20. maja 1992. i 25. maja 1992. Vijeće smatra da je usmeno svjedočenje svjedoka KDZ041 o ovom pitanju vjerodostojnije.

7438 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 7 (pod pečatom); svjedok KDZ041, T. 12084–12085 (17. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 17; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3.

7439 Svjedok KDZ041, T. 12091–12092 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 11 (pod pečatom).

7440 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 12, 19 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2608. Stojan Džino je u svom svjedočenju izjavio da je Hasan Mujkić 29. maja 1992. zatražio od Jove Božića da dopusti evakuaciju konvoja žena i djece iz Ahatovića u Sarajevo, ali da mu to nije dozvoljeno jer su Srbi posumnjali da bi evakuacija mogla biti samo pripremna mjera za napad na naselja u kojima su živjeli bosanski Srbi. V. D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 14.

7441 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 15 (pod pečatom); svjedok KDZ041, T. 12092 (17. februar 2011.).

7442 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 15 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2609.

7443 Činjenica o kojoj je presuđeno 2609.

napad, koji je na kraju odbijen.[7444] U tom prvom napadu poginula su dva Muslimana, a ranjeno ih je deset.[7445]

2185. Dana 29. maja 1992.,[7446] na Ahatoviće i Dobroševiće pokrenut je konačni napad teškom artiljerijom.[7447] Granate su ispaljivane iz svih pravaca, uključujući kasarne u Butilama i Rajlovcu.[7448] U to vrijeme žene, djeca i stari ljudi prebačeni su u podrume nekoliko kuća u centru sela.[7449] Dana 31. maja, po nalogu Fikreta Mujkića, člana Kriznog štaba Ahatovića, grupa stanovnika sela krenula je za Bioču kako bi se srela s dva voda TO-a iz Visokog, poslata da pomognu prilikom povlačenja stanovnika.[7450] Ramiz Mujkić je izabran da ide s tom grupom, ali nije uspio da se s njima sretne, pa se vratio u Ahatoviće 3. juna.[7451] Granatiranje je trajalo do 1. ili 2. juna 1992. i u njemu je uništeno ili oštećeno skoro 130 kuća u Ahatovićima, a poginulo je 15 do 20 bosanskih Muslimana.[7452]

7444 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 15 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2609.

7445 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 16 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A i B Optužnici. V. fusnota 13.

7446 Vijeće napominje da je, prema riječima svjedoka KDZ041, granatiranje Ahatovića počelo ujutro, oko 07:00 ili 08:00 sati, a prema riječima Ramiza Mujkića počelo je popodne, u 15:00 sati. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 17 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 26. Međutim, Vijeće zaključuje da ova nepodudarnost nije tako ozbiljna da bi umanjila vjerodostojnost i pouzdanost ovih svjedoka.

7447 Svjedok KDZ041, T. 12097 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 17–18 (pod pečatom); Ramiz Mujkić, T. 12438, 12449–12452 (25. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 26, 33; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3, 6. Svjedok KDZ601 je u svom svjedočenju izjavio da je do napada došlo krajem maja i početkom juna 1992. i da su među snagama koje su učestvovale u napadu bili "Oljačini četnici", pripadnici Ilidžanskog bataljona i pripadnici SJB-a Ilidža. Svjedok KDZ601, T. 18588–18590 (8. septembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2610.

7448 Svjedok KDZ041, T. 12097 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 17, 20 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 28; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3, 6.

7449 Svjedok KDZ041, T. 12095 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 12, 19 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 31; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3.

7450 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 32, 35; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3, 6.

7451 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 32, 35–36.

7452 Svjedok KDZ041, T. 12097 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 18–19 (pod pečatom); Ramiz Mujkić, T. 12452 (25. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 26. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2660. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u Prilogu A Optužnici. V. fusnota 13.

2186. Po prestanku granatiranja, Tintor i neki lokalni Srbi i pripadnici paravojnih grupa[7453] izveli su pješadijski napad na Ahatoviće.[7454] U tom pješadijskom napadu poginulo je oko 20 muškaraca, bosanskih Muslimana.[7455] Potom je tridesetak mještana, bosanskih Muslimana kojima je ponestalo municije, uključujući svjedoka KDZ041, odlučilo probiti neprijateljske linije i pobjeći prema Visokom, ali je na njih na kraju otvorena artiljerijska vatra.[7456] Tom prilikom poginula su četiri bosanska Muslimana, dok je više njih, uključujući svjedoka KDZ041, ranjeno.[7457] Ubrzo nakon toga, Tintor, lokalni Srbi i pripadnici paravojnih formacija ušli su u Ahatoviće oklopnim transporterima i tenkovima.[7458] U nekom trenutku prilikom granatiranja ili pješadijskog napada poginule su mlađa sestra Ramiza Mujkića i njena kćer Elma Bešić, kojoj je tada bilo tek 15 godina.[7459] Zatim su kuće bosanskih Muslimana opljačkane i zapaljene.[7460] Srbi su zarobili oko 400 žena i djece, kao i 80 muškaraca, pored 150 žena i djece zarobljenih u Dobroševićima, Bojniku i Mihaljevićima prije napada na Ahatoviće.[7461] Zarobljeni u Ahatovićima potom su odvedeni u pravcu Rajlovca.[7462] Napad je okončan i Ahatovići su najkasnije 3. juna 1992. bili pod srpskom kontrolom.[7463]

7453 Dok je svjedok KDZ041 u svom svjedočenju izjavio da je vidio ljude u uniformama JNA s bijelim trakama oko ruke i povezima oko glave i da su to bili pripadnici Belih orlova, svjedok KDZ601 je izjavio da su u napadu učestvovali pripadnici "Oljačinih četnika" i da su im snage VRS-a i MUP-a bile pojačanje. V. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 23 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18588–18589 (8. septembar 2011.). Vijeće također napominje da su mu predočeni drugi dokazi koji pokazuju da su u tom napadu učestvovali pripadnici paravojnih formacija. Na primjer, 5. avgusta 1992., načelnik Srpske SJB Ilidža izrazio je žaljenje povodom činjenice da je komandant Ilidžanske brigade isključio "miliciju" iz zajedničke ishrane, iako su te snage učestvovale u mnogim borbenim dejstvima, kao što su borbe u Hadžićima, Rakovici, Ahatovićima i Dobrinji. P6639 (Informacija SJB-a Ilidža, 5. avgust 1992.), str. 6. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće konstatuje da su pripadnici paravojnih formacija učestvovali u napadu na Ahatoviće.

7454 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 19–20, 23 (pod pečatom); svjedok KDZ041, T. 12066–12067, 12108 (17. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 26; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 3. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2610.

7455 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 18, 23 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2610; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 61

7456 Svjedok KDZ041, T. 12065–12067 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 18–19, 20–21 (pod pečatom).

7457 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 21 (pod pečatom). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A i B Optužnici.

7458 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 19–20 (pod pečatom).

7459 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 48. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u prilogu A i B Optužnici.

7460 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 23, 63 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 39.

7461 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 32 (pod pečatom).

7462 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 33 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 89; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 62.

7463 P2333 (MUP SrRBiH, Informacija Romanijsko-birčanskog CSB-a, 3. juni 1992.), str. 1, gdje se izvještava da je selo Ahatovići "oslobođeno" i "pod kontrolom […] srpske vojske ".

2187. Dana 5. juna 1992., Mijatović, član Skupštine opštine Rajlovac, obavijestio je Neđeljka Prstojevića, predsjednika Kriznog štaba Ilidža[7464] da iz Ahatovića više ne prijeti opasnost.[7465] Na zahtjev koji je potpisao optuženi i koji nosi datum 19. juli 1992., kuće u Ahatovićima koje nisu uništene stavljene su na raspolaganje srpskim izbjeglicama iz muslimanskog dijela Sarajeva.[7466]

2188. U jednom izvještaju iz 1993., Tihomir Glavaš, načelnik SJB-a Hadžići govori o uspjehu vojnog napada na Ahatoviće koji su 1. juna 1992. izvele snage pod njegovom komandom i navodi da su tim napadom spojene teritorije Butila i Rajlovca.[7467]

(D) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici

2189. U Optužnici se navodi da je 29. maja 1992. ili približno tog datuma najmanje 15 muškaraca ubijeno nakon što su uhvaćeni dok su bježali iz sela Ahatovići.

2190. Nakon što je, kao što je gore opisano, na 30 bosanskih Muslimana koji su se pokušali probiti kroz neprijateljske linije i pobjeći prema Visokom otvorena artiljerijska vatra,[7468] ti bosanski Muslimani su se predali Srbima.[7469] Među Srbima bili su Stevo Petričević, Dragan Koprivica i Bato Arnautović.[7470] Nakon što su se predali, 15 od tih mještana, bosanskih Muslimana, uglavnom oni koji su bili u stanju da hodaju, odvedeni su do obližnjeg puta i natjerani da sjednu.[7471] Koprivica i Arnautović su zatim pucali na 15 preostalih muškaraca koji nisu mogli hodati, i sve ih pobili.[7472] U tom trenutku je na mjesto događaja stigao Tintor, koji je nosio pištolj,

---

7464 Neđeljko Prstojević, T. 12961 (8. mart 2011.).

7465 P2239 (Presretnuti razgovor Mijatovića i Neđeljka Prstojevića, 5. juni 1992.), str. 1, 3.

7466 P739 (Zahtjev Predsjedništva RS-a raznim opštinama, 19. juli 1992.). V. takođe P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 39.

7467 P2308 (Izvještaj SJB-a Ilidža, 20. septembar 1993.), str. 5.

7468 V. par. 2186.

7469 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 21.

7470 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 22, 24 (pod pečatom).

7471 Svjedok KDZ041, T. 12065 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 21 (pod pečatom).

7472 Svjedok KDZ041, T. 12065 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 22, 24 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2610. Među ubijenima bili su Jusuf Suljić, Nihad Tokmo, Bećir Žiga, Meho Žiga i jedan čovjek kojeg su zvali "Kriminalac". P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 22, 24 (pod pečatom). Suprotno navedenom svjedočenju, Džino je rekao da su tih 15 bosanskih Muslimana bili borci koji su poginuli u borbi. D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.). Međutim, Vijeće ne prihvata Džinino svjedočenje iz sljedećih razloga. Kao prvo, svjedočenje svjedoka KDZ041, kao očevica pogubljenja 15 zarobljenih muškaraca, bosanskih Muslimana, pouzdano je i detaljno. Kao drugo, Vijeće je zaključilo da Džinino svjedočenje, generalno, karakterišu protivrječnosti.

automatsku pušku i uniformu JNA, a s njim je bilo i više pripadnika paravojnih formacija.[7473] Tintor je tad naredio da se muškarci postroje po dva i odvedu u kasarnu u Butilama.[7474]

2191. Nekoliko dana nakon incidenta, Ramiz Mujkić, koji se u to vrijeme krio u šumi iznad Ahatovića, vidio je rovokopač kako kopa tri jame na tri različite lokacije u selu, kao i više srpskih vojnika kako u te jame bacaju leševe i potom ih zatrpavaju zemljom.[7475] Godine 1996., organi CSB-a Sarajevo ekshumirali su posmrtne ostatke 25 bosanskih Muslimana, muškaraca i žena, na tri različite lokacije u Ahatovićima.[7476] Svjedok KDZ041 identifikovao je četiri od tih osoba kao žrtve gore opisanog pogubljenja.[7477]

2192. Na osnovu svjedočenja Amora Mašovića, tužilaštvo tvrdi da je, pored gore navedene četiri osobe identifikovane od strane svjedoka KDZ041, bilo i drugih žrtava incidenta 9.1 iz Priloga A Optužnici, uključujući više drugih osoba pronađenih među tih 25 ekshumiranih, kao i tri osobe čiji su posmrtni ostaci ekshumirani 9. decembra 1994. od strane UNPROFOR-a, na jednoj drugoj

---

7473 Svjedok KDZ041, T. 12066, 12108 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 25 (pod pečatom).

7474 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 27 (pod pečatom).

7475 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 83, 85; P2327 (Mapa s oznakama koje je unio Ramiz Mujkić), str. 1–2. V. takođe D1105 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Ramizu Mujkiću, 1. novembar 2004.). Dana 3. juna 1992., Ramiz Mujkić se vratio u Ahatoviće i, dok je išao kroz selo, na njega je pucano. Pobjegao je u šumu, gdje je naišao na Husu Gačanovića i njih dvojica su onda nastavili do šume poznate kao Ptičija glava, gdje su ostali sve dok ih 6. avgusta 1992. nisu zarobili. P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 39–42, 44.

7476 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 64 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 84–86; P2341 (Izvještaj CSB-a Sarajevo u vezi s ekshumacijama u Ahatovićima, 15. oktobar 1996.), str. 1; D1105 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Ramizu Mujkiću, 1. novembar 2004.); P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 13–14. Tih 25 osoba su sljedeće: Elma Bešić (ženskog pola, rođena 1976.), Razija Bešić (muškog pola, rođen 1953.), Džemail Bukalo (muškog pola, rođen 1959.), Mesud Burić (muškog pola, rođen 1965.), Admir Čaušević (muškog pola, rođen 1972.), Osman Čaušević (muškog pola, rođen 1948.), Elvedin Đedović (muškog pola, rođen 1975.), Hamid Divolić (muškog pola, rođen 1950.), Osman Evendić (muškog pola, rođen 1954.), Avdo Gačanović (muškog pola, rođen 1944.), Hamid Gačanović (muškog pola, rođen 1952.), Šerifa Hrustanović (ženskog pola, rođena 1942.), Ramiz Hrvačić (muškog pola, rođen 1950.), Vahid Ligata (muškog pola, rođen 1966.), Nihad Mešanović (muškog pola, rođen 1970.), Samir Mujkić (muškog pola, rođen 1966.), Ajša Novalija (ženskog pola, rođena 1951.), Šaban Peljto (muškog pola, rođen 1969.), Meho Rizvanović (muškog pola, rođen 1966.), Jusuf Suljić (muškog pola, rođen 1961.), Nijaz Šehović (muškog pola, rođen 1962.), Nihad Tokmo (muškog pola, rođen 1970.), Ahmo Uhota (muškog pola, rođen 1951.), Bećir Žiga (muškog pola, rođen 1953.) i Meho Žiga (muškog pola, rođen 1930.). U P4853, ime Šerifa Hrustanović pojavljuje se dvaput, jednom kao kćer Mehe, sa 1942. kao godinom rođenja, a jednom kao sin Jusufa, sa 1950. kao godinom rođenja. Međutim, u P4883 (Podaci o ekshumacijama na području Sarajeva u periodu 1996.-1998.), na str. 18, piše da je Ramiz Hrvačić rođen 1950. i da mu je ime oca Jusuf. S obzirom na ime oca i godinu rođenja, Vijeće se uvjerilo da se drugi zapis u dokaznom predmetu P4853 trebao odnositi na Ramiza Hrvačića, a ne na Šerifu Hrustanović. Pored toga, u P4883, lično ime Nijaza Šehovića (muškog pola, rođenog 1962.) napisano je kao Nihaz. Bez obzira na to, Vijeće smatra da je ta nepodudarnost minorna i da kao takva nije od značaja za zaključak koji je Vijeće donijelo o incidentu 9.1 iz Priloga A Optužnici. Isto tako, u P4883, ime Džemaila Bukale napisano je kao Džemal. Međutim, Vijeće smatra da je ta nepodudarnost krajnje minorna. U P4883, lično ime Mesuda Burića napisano je kao Mensud. Vijeće smatra da je ova nedosljednost takođe krajnje minorna.

7477 Osobe koje je svjedok KDZ041 identifikovao kao žrtve iz incidenta 9.1 iz Priloga A Optužnici su Jusuf Suljić, Nihad Tokmo, Bećir Žiga i Meho Žiga. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 13, 26.

lokaciji u Ahatovićima.[7478] Međutim, na osnovu dokaza koji su mu predočeni, Vijeće ne može zaključiti da li je i svaka od tih drugih osoba bila žrtva incidenta 9.1 iz Priloga A Optužnici.

2193. U svjetlu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su, poslije napada na Ahatoviće, srpske snage 1. juna 1992. ili približno tog datuma pogubile 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su se predali.

(E) Incident 15 iz Priloga D Optužnici

2194. U Optužnici se navodi da je džamija u Ahatovićima uništena 4. juna 1992 ili približno tog datuma.[7479]

2195. Vijeću su predočeni dokazi da je džamija u Ahatovićima dignuta u vazduh, i da je od nje ostao samo dio minareta.[7480] Stojan Džino je u svom svjedočenju izjavio da se to dogodilo 4. juna 1992., tokom borbenih dejstava vezanim za napad na Ahatoviće, te da je on tu eksploziju vidio s udaljenosti.[7481] Džino je čuo glasine da su municija i eksploziv koje su bosanski Muslimani uskladištili u džamiji pogođeni iz teškog naoružanja, prouzrokovavši jaku eksploziju u kojoj je uništena cijela džamija.[7482] Ramiz Mujkić je negirao da je u džamiji bio uskladišten eksploziv.[7483] Pored toga, Mujkić je u svom svjedočenju izjavio da se u Ahatoviće vratio ujutro 3. juna 1992.[7484] Prema Mujkićevim riječima, kod muslimanskih kuća bile su postavljene straže lokalnih Srba, pa je on zbog toga kroz selo morao ići između srpskih kuća.[7485] Vijeće takođe napominje da se, suprotno Džininoj tvrdnji da su borbene aktivnosti i dalje bile u toku 4. juna 1992., u izvještaju

[7478] Te tri osobe su Ešref Mujkić (muškog pola, rođen 1938.), Amir Novalija (muškog pola, rođen 1965.) i Vejsil Novalija (muškog pola, rođen 1936.). P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 13–14; Završni podnesak tužilaštva, Dodatak G (dio tabele A.9.1).

[7479] Optužnica, incident 15 iz Priloga D Optužnici.

[7480] Ramiz Mujkić, T. 12458–12459 (25. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 45; P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 63 (pod pečatom); András J. Riedlmayer, T. 22532–22533 (8. decembar 2011.); P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 332; P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 201–204; Stojan Džino, T. 29866–29867, 29888 (7. novembar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2662.

[7481] Stojan Džino, T. 29866–29867 (7. novembar 2012.). Međutim, suprotno Džininoj tvrdnji da su se u Ahatovićima vodile borbe 4. juna 1992., Vijeću su predočeni pouzdani dokumentarni dokazi i svjedočenja da su srpske snage 3. juna 1992. imale kontrolu nad Ahatovićima. V. fusnota 7484–7486.

[7482] Stojan Džino, T. 29866–29867 (7. novembar 2012.) (na što se upućuje u Završnom podnesku odbrane, par. 1712, u prilog tvrdnji optuženog da je džamija, ukoliko je korištena u vojne svrhe, izgubila zaštićeni status garantovan članom 3(d) Statuta).

[7483] Ramiz Mujkić, T. 12458–12459 (25. februar 2011.).

[7484] P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 39.

[7485] P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 40.

MUP-a SrRBiH navodi da su 3. juna 1992. srpske snage već preuzele kontrolu nad Ahatovićima.[7486]

2196. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da je džamija u Ahatovićima uništena u eksploziji 4. juna 1992. i da su srpske snage odgovorne za eksploziju u kojoj je džamija uništena.

(F) Zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici i incident 12.1 iz Priloga B Optužnici

2197. U Optužnici se navodi da su cisterne u blizini kasarne u Rajlovcu korištene kao zatočenički objekt u junu 1992.,[7487] i da je "više" muškaraca koji su tamo bili zatočeni ubijeno u periodu od 1. juna 1992. do 14. juna 1992.[7488]

2198. Kao što je navedeno gore u tekstu,[7489] muškarci, bosanski Muslimani, zarobljeni su poslije napada na Ahatoviće, nakon čega je Tintor naredio da se prebace u kasarnu u Butilama. Na putu do kasarne tim ljudima su prijetili, fizički ih zlostavljali i vrijeđali.[7490] Kod supermarketa koji se nalazio na nekih 200 metara od kasarne u Butilama naišli su na stotinjak dobro naoružanih Belih orlova koji su maltretirali više mještana zarobljenih u Dobroševićima i okolnim selima.[7491] Beli orlovi i neki lokalni Srbi zatim su pretukli zarobljene muškarce željeznim šipkama, kundacima i drvenim palicama.[7492] U nekom trenutku, jednom od njih rečeno je da će ih uskoro preuzeti arkanovci.[7493] Ubrzo potom, zatočeni bosanski Muslimani bili su primorani da prođu kroz špalir i da se ukrcaju u vojni autobus.[7494] U autobusu su zatočenike tjerali da pjevaju "četničke pjesme"[7495] a Srbi su im psovali Aliju Izetbegovića i "majku balijsku".[7496] Autobus ih je dovezao do "vojnog depoa goriva" u Rajlovcu.[7497] Kad su stigli, zatočenicima je naređeno da legnu na travu, gdje su ih potom tukli štapovima i pustili dva psa na njih.[7498] Neke od zatočenika su zatim

7486 P2333 (MUP SrRBiH, Informacija Romanijsko-birčanskog CSB-a, 3. juni 1992.), str. 1.
7487 Optužnica, zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici.
7488 Optužnica, incident 12.1 iz Priloga B Optužnici.
7489 V. par. 2190.
7490 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 27 (pod pečatom).
7491 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 27 (pod pečatom).
7492 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 27–30 (pod pečatom).
7493 Svjedok KDZ041, T. 12104 (17. februar 2011.).
7494 Svjedok KDZ041, T. 12083 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31 (pod pečatom). U jednom izvještaju MUP-a SrRBiH navodi se da je, poslije napada na Ahatoviće, oko 50 pripadnika Zelenih beretki i HOS-a zarobljeno i poslato na ispitivanje u kasarnu u Rajlovcu. P5425 (Izvještaj MUP-a RS-a, 3. juni 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2626.
7495 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31 (pod pečatom).
7496 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2626.
7497 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31; svjedok KDZ041, T. 12083 (17. februar 2011.).
7498 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31 (pod pečatom).

stavili na kamion i odvezli u "Orao", gdje su im previli rane.[7499] Potom su ih vratili u kasarnu u Rajlovcu i stavili u cisternu ili rezervoar, u kojoj se nalazilo oko 90 zatočenika.[7500] Odmah uz tu cisternu bila je veća cisterna, u kojoj je bilo smješteno oko 130 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz Dobroševića, Mihaljevića, Bojnika, Kobiljske i Bioče.[7501]

2199. Te dvije cisterne pripadale su ranije preduzeću "Energopetrol" i nisu korištene od 1985.[7502] U njima su bili smješteni muški zatočenici.[7503] Nedaleko od cisterni bile su dvije zgrade, koje su pripadale preduzeću "Tehnogas" i Distributivnom centru.[7504]

2200. Ujutro 2. juna 1992., došao je Mile Stojanović, koji se predstavio kao komandant "logora".[7505] Na sebi je imao plavu uniformu, vrlo sličnu policijskoj uniformi, ali bez ikakvih oznaka.[7506] Tom prilikom su s njim bili izvjesni Šok i još četvorica drugih.[7507] Šok je nosio istu takvu plavu uniformu, a na košulji je imao prišivenu jugoslovensku zastavu.[7508] Stojanović je onda od zatočenika tražio legitimacije i sačinio spisak njihovih imena,[7509] a Šok ih je ispitivao o oružju koje su koristili i o tome koja su im bila zaduženja.[7510] Šok ih je također ispitivao da li su politički rukovodioci SDA Hasan Mujkić, Husein Mujkić i Meho Novalija bili prisutni za vrijeme napada na Ahatoviće.[7511] Nakon što su zarobljenici popisani, Šok i ta četvorica njegovih ljudi izveli su dva bosanska Muslimana iz cisterne i tukli ih dok su im postavljali pitanja o tome koje oružje su

---

7499 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31 (pod pečatom); Ramiz Mujkić, T. 12428 (25. februar 2011.).

7500 Svjedok KDZ041, T. 12068 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31 (pod pečatom).

7501 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31 (pod pečatom).

7502 Svjedok KDZ041, T. 12067–12069 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31, 48 (pod pečatom); P2311 (Fotografija cisterni); P2327 (Mapa s oznakama koje je unio Ramiz Mujkić), str. 1–2; P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 8–10.

7503 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 49; D1105 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Ramizu Mujkiću, 1. novembar 2004.).

7504 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 33 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 46–47; P2327 (Mapa s oznakama koje je unio Ramiz Mujkić), str. 1–2; P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 5.

7505 Svjedok KDZ041, T. 12081 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 34–35 (pod pečatom); D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 5. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2627.

7506 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 34 (pod pečatom). Postoje dokazi da je Mile Stojanović imao čin starijeg vodnika u Vojnoj policiji. V. P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 53–54, 67–68; D1101 (Izvodi iz izjava svjedoka Ramiza Mujkića, bez datuma), *e-court* str. 4, 7; D1103 (Dodatak izjavi svjedoka Ramiza Mujkića od 28. aprila 2000.), str. 2; P2325 (Ljekarsko uvjerenje u vezi s Ramizom Mujkićem, 22. avgust 1992.), str. 1; Ramiz Mujkić, T. 12382 (24. februar 2011.).

7507 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 34 (pod pečatom).

7508 Svjedok KDZ041, T. 12105, 12108–12109 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 34 (pod pečatom).

7509 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 34 (pod pečatom).

7510 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 34 (pod pečatom).

7511 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 34 (pod pečatom).

koristili.[7512] Kad se Stojanović tog istog dana vratio, vidio je modrice na tim ljudima i obećao da se to neće ponoviti.[7513] Stojanović je zatim rekao da će biti dvije razmjene zarobljenika, jedna za žene i djecu, a druga, na Kobiljoj glavi, za zarobljenike iz manje cisterne.[7514] Međutim, uprkos Stojanovićevom obećanju, Šok je praktično svakodnevno izvodio dva-tri zarobljenika ispred cisterni i tukao ih.[7515] Jednom prilikom su on i njegovi ljudi izveli dva muškarca, tukli ih i jednome od njih slomili obje ruke.[7516]

2201. Zbog toga što je u cisternama bilo nakupljene kišnice, zatočenici su morali stajati sve vrijeme svog zatočeništva.[7517] U prva tri dana zatočeništva nisu dobili ni hranu ni vodu, a potom su dobijali vrlo malo hrane i vode.[7518] Dana 3. juna 1992. ili približno tog datuma, Šok je prisilio više zatočenika koji nisu imali vidljive znakove povređivanja da se pojave pred srpskom televizijskom ekipom i izjave da se s njima dobro postupa.[7519]

2202. Tokom prve sedmice juna 1992., tri nova zatočenika, Hajro Delić, njegov sin i Džemail Sačić, dovedena su u manju cisternu.[7520] Nekoliko dana nakon što je zatočen, Delića su odveli i sutradan ga vratili s teškim povredama.[7521] On je drugim zarobljenicima ispričao da ga je Šok surovo pretukao i zlostavljao po naređenju Nikole Stanišića i da je tokom ispitivanja Stanišić tražio milion njemačkih maraka za njegovo oslobađanje.[7522] Ubrzo potom, Delić je podlegao povredama i umro.[7523]

2203. U dva navrata, čovjek kojeg su zvali Žuti i za kojeg se govorilo da je Tintorov vozač i bivši "specijalac Vikića Dragana" dolazio je u manju cisternu i prozivao nekoliko zatočenika, uz

---

7512 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 36 (pod pečatom).

7513 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 36 (pod pečatom).

7514 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 36 (pod pečatom); svjedok KDZ041, T. 12122 (17. februar 2011.).

7515 Svjedok KDZ041, T. 12105 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 37 (pod pečatom).

7516 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 37 (pod pečatom).

7517 Svjedok KDZ041, T. 12069 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 31 (pod pečatom).

7518 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 38 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2628.

7519 Svjedok KDZ041, T. 12100 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 39 (pod pečatom).

7520 Svjedok KDZ041, T. 12069 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 40 (pod pečatom).

7521 Svjedok KDZ041, T. 12069 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 40 (pod pečatom).

7522 Svjedok KDZ041, T. 12069–12070, 12106 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 40 (pod pečatom). Svjedok KDZ041 rekao je da su se Stanišić i Delić sukobili još prije rata. Svjedok KDZ041, T. 12069–12070, 12106 (17. februar 2011.).

napomenu da ih vode na razmjenu na Ilidžu.[7524] Nijedna od tih osoba nikad više nije viđena živa, a svjedok KDZ041 je čuo da su posmrtni ostaci nekih od njih pronađeni na gradskom groblju Vlakovo.[7525]

2204. Jednom prilikom, Žuti je prišao jednoj od cisterni i u nju bacio suzavac.[7526] Čim je Žuti otišao, jedan od stražara otvorio je vrata cisterne kako bi zatvorenici mogli izići na čist vazduh.[7527]

2205. U periodu od 1. do 14. juna 1992., Stojanović, Šok i drugi pripadnici specijalne jedinice doveli su jednog čovjeka do jedne od cisterni; taj čovjek je zatim pokazao na Envera Čelika, tvrdeći da mu je Čelik zlostavljao sestru.[7528] Šok i ti drugi ljudi odveli su Čelika iza cisterni, objesili ga za ruke i ubili ga zadavši mu dva udarca željeznim šipkama u leđa.[7529]

2206. Dana 12. juna 1992., zatvorenicima iz manje cisterne rečeno je da će biti odvedeni na Kobilju glavu na razmjenu.[7530] Sutradan je Stojanović prozvao 56 osoba i naredio im da se ukrcaju u dva kamiona.[7531] Ta dva kamiona odvezla su se do policijske stanice u Sokocu, zatim do kasarne na Koranu, pa do Rogatice, da bi konačno stigla na Pale i zaustavila se ispred hotela "Panorama".[7532] Oko 18:00 sati, kamioni su se vratili u Rajlovac.[7533] Veća cisterna je u tom trenutku bila prazna, pošto su ljudi koji su u njoj bili zatočeni tog dana razmijenjeni, tako da je tih

---

7523 Nakon što je Delić preminuo, njegov sin i jedan čovjek koji se zvao Edin premješteni su u drugi rezervoar kako bi bili razmijenjeni. Svjedok KDZ041, T. 12070, 12129 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 40 (pod pečatom).

7524 Prema riječima svjedoka KDZ041, među tim osobama bili su Edin Brajlović, Zajko Brajlović, Zijo Brajlović, još jedna osoba koja se prezivala Brajlović, dvije osobe koje su se prezivale Salkić, čovjek koga su zvali Amir i koji je bio iz Dobroševića, Rusmir Pašić i Kadrija Ramadani. Svjedok KDZ041, T. 12070–12071, 12124–12125 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 41–44 (pod pečatom).

7525 Svjedok KDZ041, T. 12071 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 42–44 (pod pečatom).

7526 Svjedok KDZ041, T. 12106–12107 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 41, 43 (pod pečatom).

7527 Svjedok KDZ041, T. 12106–12107 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 41 (pod pečatom).

7528 Svjedok KDZ041, T. 12070, 12128–12129 (17. februar 2011.).

7529 Svjedok KDZ041, T. 12070, 12128–12129 (17. februar 2011.). Kad mu je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje zašto nikad prije nije pomenuo taj incident, svjedok KDZ041 je rekao da ga jeste pomenuo, ali da to iz nekog razloga nikad nije zabilježeno.

7530 Svjedok KDZ041, T. 12122 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 45 (pod pečatom).

7531 Svjedok KDZ041, T. 12122 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 45 (pod pečatom).

7532 Svjedok KDZ041, T. 12122 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 46 (pod pečatom).

7533 Svjedok KDZ041, T. 12122 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 47 (pod pečatom).

56 zatočenika smješteno u tu cisternu.[7534] Dana 14. juna 1992., Hamo Karić, kojem su se rane inficirale, izveden je iz cisterne na razmjenu.[7535]

2207. Tokom unakrsnih ispitivanja, i Stojan Džino i Mihajlo Vujasin priznali su da su civili iz Ahatovića bili odvedeni u kasarnu u Rajlovcu i tamo zatočeni.[7536] Vujasin je čak priznao i to da je nekoliko bosanskih Muslimana tamo premlaćeno i da je on rizikovao život nastojeći da sačuva zatočenike od "pojedinaca".[7537]

2208. Od 9. do 18. juna 1997., posmrtni ostaci devet muškaraca, bosanskih Muslimana, ekshumirani su na groblju Vlakovo u opštini Ilidža.[7538] Šestoricu njih je svjedok KDZ041 identifikovao kao osobe ubijene tokom zatočenja u cisternama.[7539] Prema riječima Amora Mašovića, ako se izuzme Edin Brajlović, za kojeg je zabilježeno da je posljednji put viđen živ 17. juna 1992. u Ahatovićima, svi oni posljednji put viđeni su živi 1. ili 2. juna 1992. u Ahatovićima.[7540] Na osnovu sudskomedicinskih dokaza utvrđeno je da je uzrok smrti sedam od devet žrtava bila strijelna rana glave ili grudne duplje, ili povreda glave.[7541] U svjetlu gore navedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je svih tih devet osoba ubijeno dok su bile zatočene u dvije cisterne nedaleko od vojne kasarne u Rajlovcu, otprilike tokom prve polovine juna 1992.

7534 Svjedok KDZ041, T. 12122–12123 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 47 (pod pečatom).

7535 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 49 (pod pečatom).

7536 Stojan Džino, T. 29857–29858 (6. novembar 2012.), 29872–29873 (7. novembar 2012.); Mihajlo Vujasin, T. 31805 (20. decembar 2012.).

7537 Mihajlo Vujasin, T. 31805–31806 (20. decembar 2012.).

7538 Tih devet osoba su Imer Bajramović (muškog pola, rođen 1950.), Edin Brajlović (muškog pola, rođen 1963.), Zajko Brajlović (muškog pola, rođen 1939.), Zijad Brajlović (muškog pola, rođen 1962.), Refik Džaferović (muškog pola, rođen 1955.), Džemal Efendić (muškog pola, rođen 1958.), Amir Habibović (muškog pola, rođen 1955.), Rusmir Pašić (muškog pola, rođen 1969.) i Kadrija Ramadani (muškog pola, rođen 1933.). P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 86–87; P4883 (Podaci o ekshumacijama na području Sarajeva u periodu 1996.-1998.), str. 45; P4884 (Dokumentacija Kantonalnog suda u Sarajevu u vezi s ekshumacijom na groblju Vlakovo, 17. juni 1997.), str. 8–9, 19–20, 41–42; P4850 (Izjava svjedoka Amora Mašovića od 23. marta 2012.), Dodatak A, str. 5–7; P4885 (Zapisnici Kantonalnog suda u Sarajevu o obdukciji žrtava ekshumiranih na groblju Vlakovo, 25. avgust 1997.), str. 33–39. U vezi sa smrću Edina Brajlovića, za kojeg je u P4853 zabilježeno da je nestao 17. juna 1992., Vijeće je razmotrilo sljedeće činjenice. Prvo, utvrđeno je da je smrt Edina Brajlovića prouzrokovana strijelnom ranom glave. Drugo, prema dokazima, Žuti je njega i jedan broj drugih osoba odveo iz cisterni i niko od njih se više nije vratio. Treće, tijelo Edina Brajlovića pronađeno je na istoj lokaciji kao i posmrtni ostaci osam osoba koje su ubile srpske snage, tj. u masovnoj grobnici na groblju Vlakovo u opštini Ilidža. Na osnovu tih faktora, Vijeće zaključuje da datum 17. juni 1992., za koji se u P4853 kaže da je dan kada je Edin Brajlović posljednji put viđen živ, mora biti greška.

7539 Tih šest osoba su Edin Brajlović, Zajko Brajlović, Zijo Brajlović, Amir Habibović, Rusmir Pašić i Kadrija Ramadani. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 44 (pod pečatom).

7540 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 86–87.

7541 P4885 (Zapisnici Kantonalnog suda u Sarajevu o obdukciji žrtava ekshumiranih na groblju Vlakovo, 25. avgust 1997.), str. 33–39. U sudskomedicinskoj dokumentaciji nije naveden uzrok smrti preostale žrtve – Zajka Brajlovića. Kad je riječ o Imeru Bajramoviću, Vijeće napominje da je kao uzrok smrti utvrđeno da je tijelo bilo probodeno harpunom. V. P4885 (Zapisnici Kantonalnog suda u Sarajevu o obdukciji žrtava ekshumiranih na groblju Vlakovo, 25. avgust 1997.), str. 29–30.

2209. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su dva rezervoara ili cisterne u blizini kasarne u Rajlovcu pretvoreni u improvizovane zatvore za muške zatočenike i da je muškarcima koji su tu bili zatočeni davano vrlo malo hrane i vode, te da su tokom cijelog perioda svog zatočenja morali stajati. Pored toga, Vijeće konstatuje da su stražari u tom improvizovanom zatvorskom objektu zatočene muškarce rutinski ispitivali i premlaćivali. Vijeće napominje da su neki od tih muškaraca, uključujući svjedoka KDZ041, bili borci prije nego što su zatočeni.[7542]

2210. Vijeće također konstatuje da su, u nekom trenutku tokom prve sedmice juna 1992., srpske snage ubile dva zatočena bosanska Muslimana u cisternama ili nedaleko od cisterni,[7543] te da su, otprilike u prvoj polovini juna 1992., srpske snage iz cisterni u kasarni u Rajlovcu izvele devet muškaraca i potom ih ubile.[7544]

(G) Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici

2211. U Optužnici se navodi da je najmanje 47 muškaraca odvedeno iz cisterni i ubijeno kod Srednjeg, u opštini Ilijaš, 14. juna 1992. ili približno tog datuma.

2212. Dana 14. juna 1992. oko 07:00 sati, ljudi u crno-bijelim maskirnim uniformama, naoružani do zuba, s crnim fantomkama i crvenim beretkama, za koje je svjedok KDZ041 mislio da su "specijalne snage policije", došli su u cisterne i naredili zatočenicima, uključujući svjedoka KDZ041, da se postroje u jednu vrstu i ukrcaju u civilni autobus, pošto će biti razmijenjeni na Kobiljoj glavi.[7545] Kad su ušli u autobus, jedan stražar je počeo udarati zatvorenike i naredio im da legnu na pod, licem prema zemlji i s rukama na potiljku.[7546] Pošto ih je bilo mnogo, morali su ležati jedni preko drugih kako bi svi stali u autobus.[7547] Autobus je vozio Žuti, a dva stražara čuvala su zatočenike.[7548] Četiri automobila s pripadnicima snaga za koje je svjedok KDZ041 rekao da su bile "specijalne snage policije" bila su u pratnji autobusa, dva ispred i dva iza autobusa.[7549] Autobus je zatim otišao do barikade kod Srednjeg, na kojoj je Žuti pitao kako se ide

[7542] V. par. 2190, 2193.

[7543] Te dvije osobe su Hajro Delić i Enver Čelik. V. par. 2202, 2205.

[7544] Te osobe su Imer Bajramović, Edin Brajlović, Zajko Brajlović, Zijad Brajlović, Refik Džaferović, Džemal Efendić, Amir Habibović, Rusmir Pašić i Kadrija Ramadani. V. par. 2203, 2208.

[7545] Svjedok KDZ041, T. 12071–12073, 12109–12110 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 50–51 (pod pečatom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2629.

[7546] Svjedok KDZ041, T. 12071, 12109–12110 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 51 (pod pečatom).

[7547] Svjedok KDZ041, T. 12071, 12109 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 51 (pod pečatom).

[7548] Svjedok KDZ041, T. 12071–12072, 12110 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 51–52 (pod pečatom).

[7549] Svjedok KDZ041, T. 12072, 12111–12112 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 51 (pod pečatom).

do sela Sokolina.[7550] Tada su dva automobila koja su išla iza autobusa nestala.[7551] Žuti je nastavio voziti autobus još desetak minuta, a onda se zaustavio nedaleko od linije razdvajanja.[7552]

2213. Žuti je tada rekao zatočenicima da se hladnjak pregrijao i da ga mora ohladiti, a jedan od stražara rekao je zatočenicima da ne ustaju.[7553] Oko 10 – 15 sekundi nakon što su Žuti i stražari izašli iz autobusa, svjedok KDZ041 je začuo jaku eksploziju, poslije koje je na autobus iz svih pravaca otvorena vatra iz automatskih pušaka, mitraljeza i zolja, u trajanju od petnaestak minuta, a ispod autobusa su bacane ručne bombe.[7554] Neki od zatvorenika pokušali su pobjeći, ali je na njih pucano i oni su poginuli.[7555] Ubrzo nakon što je pucnjava prestala, svjedok KDZ041 je čuo kako automobili iz pratnje pale motore i odlaze.[7556] Poslije toga, pored autobusa su se zaustavila dva vozila i svjedok KDZ041 je čuo kako neka dvojica razgovaraju o tome da li da provjere ima li preživjelih, ali to nisu učinili.[7557] Nakon toga, šestorica bosanskih Muslimana koji su preživjeli napad, među kojima je bio i svjedok KDZ041, uspjeli su izići i otići u obližnju šumu.[7558] Međutim, dvojica od preživjelih – Nedžib Gačanović i Safet Rizvanović – umrli su ubrzo nakon toga od teških ozljeda koje su zadobili.[7559]

2214. Preostala četvorica preživjelih hodala su cijelu noć i konačno stigla do Vukašovića, sela pod kontrolom TO-a bosanskih Muslimana.[7560] Stanovnici Vukašovića i pripadnici TO-a bosanskih Muslimana su onda otišli do mjesta događaja kako bi izvukli mrtva tijela iz autobusa, i

---

7550 Svjedok KDZ041, T. 12110–12111 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 52 (pod pečatom).

7551 Svjedok KDZ041, T. 12111–12112, 12131 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 52 (pod pečatom).

7552 Svjedok KDZ041, T. 12073, 12113, 12115 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 53 (pod pečatom); P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 13 (fotografija na kojoj se vide obje strane puta). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2629.

7553 Svjedok KDZ041, T. 12073 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 53 (pod pečatom).

7554 Svjedok KDZ041, T. 12074–12075, 12112, 12120–12121, 12131–12132 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 53, 57 (pod pečatom); P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 15. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2629.

7555 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 53 (pod pečatom).

7556 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 53 (pod pečatom).

7557 Svjedok KDZ041, T. 12074, 12131 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 54 (pod pečatom).

7558 Svjedok KDZ041, T. 12075 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 55 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 49.

7559 Svjedok KDZ041, T. 12074–12075, 12114 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 55 (pod pečatom).

7560 Svjedok KDZ041, T. 12075, 12112, 12115–12116 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 55 (pod pečatom).

tamo su zatekli još dvojicu preživjelih.[7561] Pored te dvojice, kasnije su u selu Palanka nađena još dvojica preživjelih.[7562]

2215. Leševi su na kraju uklonjeni iz autobusa, dok je izvjesni Ibrahim snimao izgorjeli i oštećeni autobus.[7563] Dok se uklanjanje leševa privodilo kraju, nekoliko pripadnika VRS-a predvođenih Draganom Ikanovićem, koji je bio iz Srednjeg i koji je, kako se navodi, bio komandir srpske policije,[7564] došlo je na mjesto događaja s dva kamiona koji su trebali odvući autobus.[7565] Ikanoviću i njegovim ljudima rečeno je da odu.[7566] Pripadnici TO-a bosanskih Muslimana su zatim traktorima odvezli leševe do sela Ravne u opštini Ilijaš i pokopali ih u masovnu grobnicu nedaleko od toga sela.[7567] Prije nego što su ih pokopali, ljudi koji su preživjeli napad identifikovali su 40 od 47 ljudi ubijenih u autobusu.[7568] Nekoliko dana kasnije, Ikanović i njegovi ljudi su se vratili i zapalili autobus.[7569]

2216. Posmrtni ostaci 47 muškaraca, bosanskih Muslimana, ekshumirani su iz masovne grobnice u selu Ravne u periodu od 24. do 26. juna 1996.[7570] Prema riječima Amora Mašovića, prema

---

7561 Svjedok KDZ041, T. 12114–12115 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 55–56 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 49.

7562 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 56 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 49.

7563 Svjedok KDZ041, T. 12076–12077, 12116, 12118 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 60 (pod pečatom); P2312 (Video-snimak spaljenog autobusa); P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 12–14.

7564 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 50 (pod pečatom); P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992.), str. 9.

7565 Svjedok KDZ041, T. 12116, 12118 (17. februar 2011.). Vijeće ima u vidu da je svjedok KDZ041 u svojoj izjavi izjavio da "kad su stanovnici [Vukašovića] došli na mjesto masakra, tamo su zatekli četničku patrolu sa dva kamiona". P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 55 (pod pečatom). Međutim, Vijeće ovu nepodudarnost ne smatra tako akutnom da bi mogla dovesti u pitanje opštu vjerodostojnost svjedočenja svjedoka KDZ041 o incidentu 12.2 iz Priloga B Optužnici.

7566 P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 55 (pod pečatom).

7567 Svjedok KDZ041, T. 12075, 12077–12078, 12117–12118 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 58 (pod pečatom); P2313 (Video-snimak sahrane); P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 16.

7568 Svjedok KDZ041, T. 12078 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 58–59 (pod pečatom). Prema riječima Ramiza Mujkića, suprug njegove sestre i njen sin, koji je imao skoro 21 godinu, ubijeni su u napadu na autobus 14. juna 1992. ili približno tog datuma. Ramiz Mujkić je, osim toga, naveo da je 13 osoba s prezimenom Mujkić ubijeno u tom incidentu. Mujkić je dodao da je Zaim Rizvanović, koji je bio peti po redu sin u porodici, preživio incident u autobusu, dok su njegova četiri brata izgubila život. P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 49.

7569 Svjedok KDZ041, T. 12116 (17. februar 2011.).

7570 Tih 47 osoba su sljedeće: Hamid Adilović (muškog pola, rođen 1951.), Meho Bašić (muškog pola, rođen 1944.), Salem Bečić (muškog pola, rođen 1945.), Ahmilo Bečković (muškog pola, rođen 1967.), Fadil Bečković (muškog pola, rođen 1968.), Nusret Bečković (muškog pola, rođen 1972.), Edin Bešić (muškog pola, rođen 1971.), Šućrija Bešić (muškog pola, rođen 1949.), Ibrahim Boloban (muškog pola, rođen 1929.), Amir Duraković (muškog pola, rođen 1960.), Jusuf Džuho (muškog pola, rođen 1949.), Alija Gačanović (muškog pola, rođen 1949.), Ćazim Gačanović (muškog pola, rođen 1955.), Mufid Gačanović (muškog pola, rođen 1968.), Mujo Gačanović (muškog pola, rođen 1929.), Mustafa Gačanović (muškog pola, rođen 1959.), Nedžib Gačanović (muškog pola, rođen 1952.), Samir Hrustanović (muškog pola, rođen 1966.), Ejub Kalkan (muškog pola, rođen 1935.), Ale Mehmedović (muškog pola, rođen 1956.), Nedžad Mešanović (muškog pola, rođen

evidenciji, svih tih 47 osoba posljednji put je viđeno u Ahatovićima ili u Dobroševićima 1. juna 1992.[7571]

2217. Optuženi tvrdi da je zbog protivrječnih dokaza nemoguće utvrditi identitet izvršilaca napada na autobus.[7572] On tvrdi da, s jedne strane, postoje dokazi koji ukazuju na to da je Boro Radić – čovjek koji je često postupao bez naređenja i bio psihički labilan – organizovao taj napad, i, s druge strane, da je napad izvršila Brnetova grupa – paravojna jedinica pod vođstvom Branislava Gavrilovića i koju su vlasti bosanskih Srba pokušale raspustiti ili čak likvidirati zbog njihovih kriminalnih aktivnosti i zloupotrebe opojnih sredstava.[7573] Na kraju, optuženi tvrdi da postoje i dokazi koji pokazuju da su napad na autobus izvršili bosanski Muslimani koji su zabunom mislili da je on pun Srba.[7574]

1970.), Midhat Muharemović (muškog pola, rođen 1958.), Armin Mujkić (muškog pola, rođen 1968.), Eldin Mujkić (muškog pola, rođen 1974.), Emir Mujkić (muškog pola, rođen 1973.), Fikret Mujkić (muškog pola, rođen 1956.), Hemed Mujkić (muškog pola, rođen 1936.), Mirsad Mujkić (muškog pola, rođen 1958.), Muhamed Mujkić (muškog pola, rođen 1949.), Refik Mujkić (muškog pola, rođen 1952.), Salem Mujkić (muškog pola, rođen 1952.), Šaćir Mujkić (muškog pola, rođen 1963.), Uzeir Mujkić (muškog pola, rođen 1935.), Zijad Mujkić (muškog pola, rođen 1973.), Ramiz Novalija (muškog pola, rođen 1946.), Ramiz Peljto (muškog pola, rođen 1968.), Ismet Rizvanović (muškog pola, rođen 1958.), Izet Rizvanović (muškog pola, rođen 1960.), Mehmed Rizvanović (muškog pola, rođen 1961.), Nedžad Rizvanović (muškog pola, rođen 1972.), Sulejman Rizvanović (muškog pola, rođen 1945.), Enes Suljić (muškog pola, rođen 1950.), Enver Suljić (muškog pola, rođen 1952.), Muhamed Suljić (muškog pola, rođen 1936.), Salih Suljić (muškog pola, rođen 1934.), Suad Suljić (muškog pola, rođen 1972.) i Ramiz Ušto (muškog pola, rođen 1972.). P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 87–89; P4883 (Podaci o ekshumacijama na području Sarajeva u periodu 1996.-1998.), str. 32–34. U P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 88, pominje se Midhat Muharemović, rođen 1958., sin Murata. Međutim, u P4883 (Podaci o ekshumacijama na području Sarajeva u periodu 1996.-1998.), str. 32, pominje se Fikret Muharemović, rođen 1958., sin Murata. S obzirom na ime oca i godinu rođenja, kao i na činjenicu da svjedok KDZ041 pominje ime Midhat Muharemović, Vijeće se uvjerilo da je pravo ime dotične žrtve Midhat, a ne Fikret. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), str. 59 (pod pečatom).

7571 P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 87–89. Vijeće napominje da između sudskomedicinskih dokaza i svjedočenja svjedoka KDZ041 postoje izvjesne nepodudarnosti u pogledu imena žrtava incidenta 12.2 iz Priloga B Optužnici. Konkretno, u izjavi svjedoka KDZ041 pominju se Meho Pašić, Salem Bešić, Ahmed Bečković, Šućro Bečić, Samir Hrustenmović, Almir Mujkić, Edmir Mujkić, Mehmed Mujkić, Šaćir Mujić, Ismet Rizvan, Nedžad Rizvan i Sulejman Rizvan. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 59 (pod pečatom). Za razliku od toga, u sudskomedicinskim nalazima kojima raspolažu vlasti BiH i koje se odnose na ekshumaciju i identifikaciju žrtava, navode se sljedeća imena tih osoba: Meho Bašić, Salem Bečić, Ahmilo Bečković, Šućrija Bešić, Samir Hrustemović, Armin Mujkić, Emir Mujkić, Hemed Mujkić, Šaćir Mujkić, Ismet Rizvanović, Nedžad Rizvanović i Sulejman Rizvanović. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 88–89; P4883 (Podaci o ekshumacijama na području Sarajeva u periodu 1996.-1998.), str. 32–34. Međutim, Vijeće smatra da su te nedosljednosti neznatne, te zaključuje da se zapravo radi o istim osobama. Nadalje, u izjavi svjedoka KDZ041 pominju se četiri osobe koje nisu navedene u gore pomenutim sudskomedicinskim nalazima, a to su Nazif Mujkić, Safet Rizvan, Vahid Rizvan i Nijaz Tiro. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 59 (pod pečatom). Isto tako, sudskomedicinskim nalazima obuhvaćeno je 11 osoba koje svjedok KDZ041 nije pomenuo u svojoj izjavi, a to su Hamid Adilović, Fadil Bečković, Nusret Bečković, Ibrahim Boloban, Jusuf Džuho, Ale Mehmedović, Nedžad Mešanović, Ramiz Peljto, Izet Rizvanović, Mehmed Rizvanović i Ramiz Ušto. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 88–89; P4883 (Podaci o ekshumacijama na području Sarajeva u periodu 1996.-1998.), str. 32–34. Nakon što je razmotrilo te nedosljednosti, Vijeće smatra da one nisu značajne pošto se uvjerilo, kao što će se vidjeti dolje u tekstu, da 47 muškaraca jeste izgubilo život u tom incidentu.

7572 Završni podnesak odbrane, par. 1710.

7573 Završni podnesak odbrane, par. 1707–1708.

7574 Završni podnesak odbrane, par. 1709.

2218. Vijeće će sada utvrditi i analizirati relevantne dokaze prema kojima su u napadu na autobus učestvovale snage bosanskih Srba i ispitati da li u njima postoje nepodudarnosti: (i) svjedok KDZ041 je u svom svjedočenju izjavio da je čuo da su "glavni organizatori" napada na autobus bili Boro Radić, Dragan Ikanović i Ratko Adžić;[7575] (ii) Eset Muračević, bosanski Musliman koji je bio zatočen u opštini Vogošća u drugoj polovini 1992., izjavio je da je od jednog drugog zatočenika čuo da je zatvorski stražar, Srbin po imenu Predrag Žarković, zvani Božur, bio u "grupi četnika" koja je izvršila napad na autobus;[7576] i (iii) svjedok KDZ601 je u svom svjedočenju izjavio **[REDIGOVANO]**, **[REDIGOVANO]** čuo da su Branislav Gavrilović iz Vučije Luke i njegova jedinica taj autobus "pogodili" zoljama.[7577]

2219. Vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, ne smatra da je svjedočenje svjedoka KDZ041 u suprotnosti s Muračevićevim svjedočenjem u vezi s ovim pitanjem, pošto je Muračević rekao samo to da je Žarković bio u grupi četnika koja je izvršila napad na autobus; on nije tvrdio da je Žarković bio glavni organizator napada. Vijeće se takođe uvjerilo, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, da svjedočenje svjedoka KDZ601 nije u suprotnosti sa svjedočenjem svjedoka KDZ041 u vezi s ovim pitanjem, pošto svjedok KDZ601 nije rekao da su Gavrilović i njegovi ljudi bili glavni organizatori napada. Isto tako, Vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, smatra da svjedočenje svjedoka KDZ601 nije u suprotnosti sa svjedočenjem Eseta Muračevića, pošto je Muračević govorio samo o jednom od učesnika u napadu. U svjetlu gore navedenog, Vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, smatra da svjedočenja ovih svjedoka u vezi s pitanjem identiteta izvršilaca napada na autobus nisu protivrječna.

2220. Vijeće će sada ocijeniti dokaze u vezi s tvrdnjom optuženog da su napad na autobus izvršili bosanski Muslimani koji su zabunom mislili da je pun Srba.[7578] Zaista, tačno je da postoje dokazi da je Mirko Krajišnik obavijestio Momčila Krajišnika da su Muslimani presreli autobus

---

[7575] Svjedok KDZ041, T. 12075 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 50, 61 (pod pečatom). Prema riječima svjedoka KDZ020, Boro Radić je bio običan kriminalac iz Vogošće, kojeg je podržavao SDS i koji se na kraju priključio VRS-u i dobio čin pukovnika. Svjedok KDZ020, T. 12524 (28. februar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

[7576] P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 20, 60. U vezi sa zatočenjem Eseta Muračevića, v. zatočenički objekti 26.1, 26.3 iz Priloga C Optužnici.

[7577] P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 38–42 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18590–18592 (8. septembar 2011.). Vijeću su predočeni dokazi da su opštinske vlasti Ilidže Branislava Gavrilovića znale i pominjale kao komandanta svih dobrovoljačkih jedinica SAO Romanije. P2302 (Odobrenje Ratnog povjereništva opštine Ilidža, 9. juli 1992.); Neđeljko Prstojević, T. 12988 (8. mart 2011.). Svjedok Velimir Dunjić je naveo da je jedinica Branislava Gavrilovića bila u zoni odgovornosti Igmanske brigade i da se poslije nekog vremena stavila pod komandu Igmanske brigade. D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 13.

[7578] V. Završni podnesak odbrane, par. 1709.

koji je vozio zatočene Muslimane, te da su, u pogrešnom uvjerenju da su u autobusu Srbi, otvorili vatru na autobus i ubili sve zatočenike i teško ranili dva srpska stražara.[7579]

2221. Međutim, postoje i dokazi da je Momčilo Krajišnik izdao uputstva bosanskim Srbima u Rajlovcu da se bosanskim Muslimanima koji su tamo zatočeni ništa ne smije dogoditi. Preciznije, dana 8. juna 1992., Momčilo Krajišnik je obavijestio izvjesnog Mijatovića u Rajlovcu da je od brata Mirka čuo da ima "problema oko ti' zarobljenika", te mu rekao da se ne bi smjelo napraviti ništa naopako ili što ne dozvoljavaju propisi.[7580] Također je rekao Mijatoviću da je spreman pomoći u iznalaženju rješenja.[7581] Krajišnik je jednom drugom sagovorniku u tom istom razgovoru ponovio svoj stav, ističući da se tim ljudima ništa ne smije dogoditi.[7582]

2222. S tim u vezi, Vijeće napominje da je Mirko Krajišnik lično imao ulogu u postupanju sa zatočenicima u kasarni u Rajlovcu. Ovaj podatak iznio je Ramiz Mujkić, koji je u svom svjedočenju izjavio da su mu 7. avgusta 1992. ujutro, dok je bio zatočen u kasarni u Rajlovcu, u ćeliju došli Mirko Krajišnik i neki drugi, i ispitivali ga o tome gdje se nalaze Hasan Mujkić i njegov brat Husein, svjedokov sin Elvir Mujkić, kao i izvjesni Junuz Mujkić.[7583] Ramiz Mujkić je u svom svjedočenju također izjavio da su ga 22. avgusta 1992. Stojanović i još dva pripadnika vojne policije odveli iz Bolnice "Žica" u Blažuju u Planjinu kuću u Svrakama.[7584] Prema riječima Ramiza Mujkića, Mirko Krajišnik je kasnije intervenisao da ga razmijene.[7585]

2223. Vijeće također napominje da je Mirko Krajišnik u presretnutom razgovoru od 20. juna 1992. obavijestio dvije osobe po imenu Ćamil i Šemso da je 284 zatvorenika iz cisterni kod kasarne u Rajlovcu razmijenjeno i da je još 50 zatvorenika poslato kućama.[7586] U istom razgovoru,

---

7579 D1088 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Mirka Krajišnika, 15. juni 1992.), str. 1, 5–6.

7580 P2334 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika, Mijatovića i Ljubiše Vladušića, 8. juni 1992.), str. 1–2.

7581 P2334 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika, Mijatovića i Ljubiše Vladušića, 8. juni 1992.), str. 1.

7582 P2334 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika, Mijatovića i Ljubiše Vladušića, 8. juni 1992.), str. 4.

7583 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 59; Ramiz Mujkić, T. 12400–12409 (25. februar 2011.); D1105 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Ramizu Mujkiću, 1. novembar 2004.). Vijeće ne prihvata tvrdnju optuženog da, zbog toga što svjedok Ramiz Mujkić u svojim prethodnim izjavama nije pomenuo dolazak Vlaste Apostolskog, Nikole Poplašena i Mirka Krajišnika, Vijeće nužno ne treba da uzme u obzir njegovo svjedočenje o tome. Vijeću su predočeni dokazi koji potkrijepljuju Mujkićev opis posjete Mirka Krajišnika. Dana 20. avgusta 1992., u jednom presretnutom razgovoru, Bakir Alispahić je obavijestio Mirka Krajišnika da je izvjesni Nikola došao kod Ramiza Mujkića i pitao ga da li Krajišnik može srediti Mujkićevo oslobađanje. Premda Krajišnik nije izričito priznao da je vidio Mujkića, implicirao je da zna da je Mujkić bio povrijeđen i zatim rekao Alispahiću: "Mi smo dogovorili nekakvu razmjenu za njega". P2337 (Presretnuti razgovor Mirka Krajišnika i Bakira Alispahića, 20. avgust 1992.), str. 3.

7584 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 67–68. U vezi s Mujkićevim zatočenjem u Planjinoj kući, v. zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici.

7585 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 58; D1105 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Ramizu Mujkiću, 1. novembar 2004.).

7586 D1089 (Presretnuti razgovor Ćamila i Mirka Krajišnika, 20. juni 1992.), str. 1–2.

Mirko Krajišnik je, govoreći o toj grupi od 50 zatvorenika, rekao Šemsi da su među njima bili i izvjesni Gačanovići i dodao: "Jedan dio je ljudi, čuo si, nastradao".[7587]

2224. U vezi s tim razgovorom u kojem je Mirko Krajišnik rekao Šemsi, bosanskom Muslimanu, da je 50 zatočenika poslato kućama i da je jedan dio ljudi nastradao, interesantna je činjenica da Mirko Krajišnik ni u jednom trenutku nije pomenuo da su za njihovo stradanje krivi Muslimani. Vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, smatra da bi Mirko Krajišnik, da su bosanski Muslimani zaista bili odgovorni za napad na autobus, to Šemsi i pomenuo u razgovoru koji su vodili ni sedmicu dana poslije napada na autobus.

2225. Dokazi o kojima je bilo riječi u prethodnim paragrafima, kada se uzmu zajedno, navode Vijeće na zaključak, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, da je Mirko Krajišnik namjerno pogrešno informisao Momčila Krajišnika o sudbini zatočenih Muslimana za čiju bezbjednost je Momčilo Krajišnik prije toga izrazio zabrinutost.

2226. Pored toga, na osnovu daljnje analize dokaza, Vijeće se uvjerilo, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona da su gore opisani napad na autobus izvršile srpske snage.

2227. Prvo, svjedok KDZ041 je naveo da su se, neposredno prije napada, dva automobila iz pratnje koja su išla iza autobusa udaljila s mjesta događaja; nakon toga Žuti je tvrdio da se motor autobusa pregrijao i zajedno sa stražarima izišao iz autobusa. Svega 10 do 15 sekundi nakon što su Žuti i stražari izišli iz autobusa, počeo je napad na autobus.[7588] Vijeće smatra, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, da tvrdnja da su napad izvršili bosanski Muslimani podrazumijeva nategnutu i nemoguću podudarnost da su bosanski Muslimani predvidjeli tačan trenutak u kojem će se motor autobusa pregrijati i bili na pravom mjestu u pravo vrijeme kako bi mogli postaviti zasjedu.[7589]

2228. Osim toga, svjedok KDZ041 je u svom svjedočenju rekao da je u autobusu ležao licem prema podu i da su preko njega bila tijela drugih; dakle, on nije mogao vidjeti ništa. Svjedok KDZ041 je rekao da je, ubrzo pošto je pucnjava prestala, čuo kako automobili iz pratnje pale motore i odlaze. Zatim je čuo kako se dva vozila zaustavljaju pored autobusa i dva čovjeka kako razgovaraju o tome da li da provjere ima li preživjelih. Prema riječima svjedoka KDZ041, ta

---

7587 D1089 (Presretnuti razgovor Ćamila i Mirka Krajišnika, 20. juni 1992.), str. 2. Vijeće napominje da se u sudskomedicinskoj dokumentaciji o incidentu 12.2 iz Priloga B Optužnici pominje šest osoba s prezimenom Gačanović. V. fusnota 7570.

7588 V. par. 2212–2213.

7589 Iz tog razloga, Vijeće konstatuje da su Žuti i stražari učestvovali u napadu na autobus, mada je moguće da oni nisu bili glavni organizatori napada, pošto su mogli naći jednostavniji način da ubiju te muškarce, bosanske Muslimane.

dvojica se nisu ušla u autobus, već su ušla u svoja vozila i odvezla se s lica mjesta.[7590] Vijeće smatra da je jasno, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, da je svjedok KDZ041 čuo šta se događa oko njega, mada tokom i neposredno poslije napada nije mogao to i vidjeti. Vijeće je svjedoka KDZ041 ocijenilo kao vjerodostojnog i pouzdanog svjedoka, te ne nalazi valjan osnov da odbaci njegovo svjedočenje o onome što je rekao da je čuo.

2229. Svjedok KDZ041 je pred Vijećem također izjavio da su stanovnici muslimanskog sela Vukašovići i pripadnici TO-a bosanskih Muslimana otišli na mjesto događaja i uklanjali leševe iz autobusa; da je pred kraj tog uklanjanja na mjesto događaja došlo nekoliko vojnika VRS-a predvođenih Draganom Ikanovićem, s dva kamiona koji su trebali odvući autobus, te da im je rečeno da odu. Svjedok KDZ041 također je pred Vijećem izjavio da su se nekoliko dana kasnije Ikanović i njegovi ljudi vratili i zapalili autobus.[7591] Vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, ne može razumjeti neobično interesovanje koje su Ikanović i pripadnici VRS-a pokazali za taj autobus – iako su, navodno, Muslimani bili ti koji su ga napali – u tolikoj mjeri da su ga čak htjeli odvući, a kad im to nije uspjelo, poslije nekoliko dana su se vratili i uništili ga. Postupci Ikanovića i pripadnika VRS-a naveli su Vijeće na zaključak, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, da su oni očigledno htjeli uništiti važan dokaz o incidentu ubijanja velikih razmjera. Njihovi postupci ne bi imali nikakvog smisla da su taj napad izvršile snage bosanskih Muslimana.

2230. Vijeće se na kraju mora osvrnuti i na svjedočenje svjedoka KDZ601. Po mišljenju Vijeća, svjedok KDZ601, **[REDIGOVANO]**, pokazao je u unakrsnom ispitivanju izrazitu pristrasnost u korist optuženog.[7592] Međutim, u svoj toj svojoj pristrasnosti, on je ipak naveo da su u napadu učestvovali pripadnici srpskih paravojnih formacija, što je na Vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, ostavilo trajan utisak da je svjedok u tom pogledu bio iskren prema Vijeću.

2231. U zaključku, nakon što je konstatovalo (i) da između svjedočenja različitih svjedoka nema nedosljednosti u pogledu identiteta izvršilaca napada na autobus; (ii) da je svjedočenje svjedoka KDZ041 pouzdano; (iii) da to što su Ikanović i pripadnici VRS-a prvo pokušali odvući autobus, a potom ga, konačno, uništili, pokazuje da su oni bili odlučni da unište dokaze o ubijanju; (iv) da je Mirko Krajišnik namjerno pogrešno informisao Momčila Krajišnika; i (v) da je svjedok KDZ061 iskreno svjedočio kada je govorio o učešću pripadnika srpskih paravojnih formacija u napadu na autobus, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo, uz suprotno mišljenje sudije Morrisona, da su srpske snage, uključujući Žutog, druge stražare i pripadnike paravojnih formacija, 14. juna

[7590] V. par. 2212–2213.
[7591] V. par. 2215.
[7592] V. npr. svjedok KDZ601, T. 18597, 18603–18604, 18615–18616, 18634–18635 (8. septembar 2011.).

1992. ručnim bombama i automatskim naoružanjem izvršile napad na autobus pun zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana i ubile 47 muškaraca, bosanskih Muslimana.

(H) Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada

2232. Bosanski Muslimani i Hrvati masovno su napuštali opštinu Novi Grad tokom sukoba. U razgovoru od 21. maja 1992., pukovnik Milosav Gagović, vršilac dužnosti komandanta 4. sarajevskog korpusa JNA,[7593] obavijestio je Neđeljka Prstojevića da Muslimani bježe iz Dobrinje i da je on preduzeo mjere da se Muslimani obavijeste da će samo kompletnim porodicama biti dozvoljeno da napuste to područje.[7594]

2233. Prema riječima svjedoka KDZ041 i Ramiza Mujkića, u periodu od 1. do 14. juna 1992., otprilike 400 žena i djece iz Ahatovića i okolnih sela, uključujući majku, suprugu i sestru Ramiza Mujkića, bilo je zatočeno u objektima obližnjeg preduzeća "Tehnogas" i Distributivnog centra.[7595] VRS je, nakon napada na Ahatoviće, muslimanske žene i djecu privremeno smjestio i u Osnovnu školu "Gavrilo Princip".[7596] Pored toga, iz zaključaka Izvršnog odbora opštine Rajlovac od 2. juna 1992., u kojima se pominju "zarobljenic[i] iz Ahatovića, žene i djeca," vidi se da je Izvršni odbor imao namjeru da ih pritvori u novom dijelu zgrade "Tehnogas – Kiskana".[7597]

2234. Pored toga, nakon napada na Ahatoviće, svi preživjeli Muslimani iz sela bili su zarobljeni ili protjerani, zajedno sa Srbima i Hrvatima koji su za supružnike imali Muslimane.[7598] U telefonskom razgovoru od 25. juna 1992., Petko Budiša, koji je u periodu od avgusta do 20. septembra 1992. bio načelnik SJB-a Ilidža, a zatim načelnik CSB-a u Bijeljini,[7599] obavijestio je Slavka Lazendića iz SJB-a Rajlovac da ne smije dozvoliti da bosanski Muslimani na to područje

---

7593 D2738 (Izjava svjedoka Milosava Gagovića od 7. marta 2014.), par. 2.

7594 D1236 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Milosava Gagovića, 21. maj 1992.), str. 2–3; Robert Donia, T. 3140–3141 (31. maj–3. juni, 7–10. juni 2010.).

7595 Dana 13. juna 1992., razmijenjene su žene, među kojima i supruga, sestra i majka Ramiza Mujkića, kao i djeca zatočena u objektima preduzeća "Tehnogas" i Distributivnog centra. Ramiz Mujkić, T. 12455 (25. februar 2011.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 47–48, 89; D1105 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Ramizu Mujkiću, 1. novembar 2004.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 32, 47 (pod pečatom).

7596 P5425 (Izvještaj MUP-a RS-a, 3. juni 1992.).

7597 P5484 (Memorandum Izvršnog odbora opštine Rajlovac, 2. juni 1992.), str. 1.

7598 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2667.

7599 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 9; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 101.

ulaze ili izlaze preko mosta u Bojniku.[7600] U istom razgovoru, Lazendić je tvrdio da su područje "oslobodili", i da je ono "etnički čisto".[7601]

2235. Prema jednom drugom izvještaju, s datumom od 1. oktobra 1993., koji je sastavio Crveni krst u Rajlovcu, u Srpskoj opštini Rajlovac nije bilo bosanskih Muslimana.[7602]

2236. Optuženi tvrdi da je, nakon zauzimanja Ahatovića, više porodica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata željelo da ih se odvede u Sarajevo, dok su neki ostali tokom cijelog rata i čak se dobrovoljno priključili VRS-u.[7603] Optuženi je doveo Stojana Džinu i Mihajla Vujasina, zamjenika komandanta Rajlovačke brigade, da posvjedoče da je preseljavanje stanovništva bilo dobrovoljno.[7604] Međutim, Vijeće smatra da su oba svjedoka bila evazivna, pristrasna i neobjektivna. Kao i ranije,[7605] Vijeće napominje da su, uprkos evazivnosti, i Stojan Džino i Mihajlo Vujasin priznali da su civili iz Ahatovića odvedeni u kasarnu u Rajlovcu i tamo držani protiv svoje volje. Vijeće takođe podsjeća na Vujasinovo svjedočenje o premlaćivanju civila iz Ahatovića i s okolnih područja, te o opasnostima kojima su bili izloženi.[7606] Vijeće, dalje, ima u vidu dokaze o pljačkanju i razaranju imovine.[7607] Vijeće takođe podsjeća na svoje ranije zaključke o uništavanju džamije u Ahatovićima,[7608] postojanju zatočeničkih objekata u opštini Novi Grad i pritvaranju u njima žena, djece i muškaraca protiv njihove volje,[7609] kao i na dokaze koji pokazuju da su neki od civila koji su bili zatočeni u tim objektima na kraju razmijenjeni za Srbe.[7610]

2237. Vijeće stoga konstatuje da su srpske snage prisilile nesrpsko stanovništvo da napusti one dijelove Novog Grada koji su bili pod srpskom kontrolom.

7600 P2335 (Presretnuti razgovori (i) Miodraga Stupara i Petka Budiše i (ii) Slavka Lazendića i Petka Budiše, 25. juni 1992.), str. 4–7.

7601 P2335 (Presretnuti razgovori (i) Miodraga Stupara i Petka Budiše i (ii) Slavka Lazendića i Petka Budiše, 25. juni 1992.), str. 5.

7602 P2340 (Izvještaj Crvenog krsta Rajlovac, 1. oktobar 1993.), str. 1. V. takođe D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 63.

7603 Završni podnesak odbrane, par. 1698.

7604 Stojan Džino, T. 29854–29856 (6. novembar 2012.); Mihajlo Vujasin, T. 31804 (20. decembar 2012.).

7605 V. par. 2207.

7606 V. par. 2207.

7607 V. par. 2185–2187.

7608 V. par. 2196.

7609 V. par. 2209, 2234.

7610 V. par. 2206.

iv. Novo Sarajevo

(A) Optužbe

2238. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Novom Sarajevu počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[7611]

2239. Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Novom Sarajevu obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, kao i u kasarni "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici;[7612] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti;[7613] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u kasarni "Slaviša Vajner Čiča" – okrutno i nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[7614] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[7615] (v) protivpravno zatočenje u kasarni "Slaviša Vajner Čiča" ;[7616] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[7617] (vii) oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme djela deportacije ili prisilnog premještanja, ili poslije njih;[7618] (viii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara;[7619] i (ix) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[7620]

2240. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[7621] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992. srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske

7611 Optužnica, par. 48–49.
7612 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici.
7613 Optužnica, par. 60(c). Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja u zatočeničkom objektu 18.1 iz Priloga C Optužnici. Optužnica, fusnota 5.
7614 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici.
7615 Optužnica, par. 60(f).
7616 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici.
7617 Optužnica, par. 60(h).
7618 Optužnica, par. 60(i).
7619 Optužnica, par. 60(j). Vijeće konstatuje da u Prilogu D Optužnici nema kulturnih spomenika i sakralnih objekata kad je riječ o Novom Sarajevu.
7620 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.
7621 Optužnica, par. 68–75.

Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Novom Sarajevu na kojima su oni zakonito boravili.[7622] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[7623]

(B) Uvodni period

2241. Opština Novo Sarajevo, jedna od deset sarajevskih opština, nalazi se u istočnom dijelu Sarajeva između Novog Grada i Ilidže, s jedne strane, i Centra, Starog Grada i Pala, s druge.[7624] Prema popisu stanovništva iz 1991., u Novom Sarajevu živjelo je 95.089 stanovnika, od kojih su 35,7% bili bosanski Muslimani, 34,6% bosanski Srbi, 15,9% "Jugosloveni", 9,3% bosanski Hrvati, a 4,6% "ostali ili nepoznato".[7625] Opština je obuhvatala, između ostalog, Grbavicu, smještenu južno od Miljacke; Vraca, 600 do 800 metara jugozapadno od Grbavice; Pofalićе u sjevernom dijelu opštine; i Lukavicu u jugozapadnom dijelu opštine.[7626]

2242. Po osnivanju SDS-a, SDA i HDZ-a, imenovan je Inicijativni odbor SDS-a Novo Sarajevo koji je imao zadatak da osnuje mjesne odbore pri mjesnim zajednicama i Opštinski odbor SDS-a Novo Sarajevo.[7627]

2243. Na višestranačkim izborima 1990., SDS je osvojio 24 odbornička mjesta u Novom Sarajevu, komunistička stranka SDP osvojila je 23, Stranka reformista 22 mjesta, SDA 21, HDZ 7, a Muslimanska bošnjačka organizacija osvojila je 2 odbornička mjesta.[7628] Žarko Đurović, iz SDS-

[7622] Optužnica, par. 69, 72.

[7623] Optužnica, par. 71.

[7624] P815 (Mapa Sarajeva s ucrtanim linijama sukoba); P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 8; Dodatak B, Mapa 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2.

[7625] P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.), str. 2; P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 5; P2577 (Saopštenje za štampu u vezi s opštinom Novo Sarajevo, 1. april 1992.), str. 2; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16662–16663, 16676.

[7626] Svjedok KDZ310, T. 9214, 9222, 9227–9229 (29. novembar 2010.); D883 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ310); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 92. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 65, 67, 68.

[7627] D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 2. Prema riječima svjedoka Šalipura, koji je bio član Inicijativnog odbora i Opštinskog odbora, Novo Sarajevo je imalo oko 16 mjesnih zajednica s mjesnim odborima SDS-a, ali je samo polovina bila aktivna, i to one u kojoj su Srbi bili u većini. D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 2. Milivoje Prijić bio je predsjednik Opštinskog odbora SDS-a. P2576 (Zapisnik sa 13. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, 28. februar 1992.), str. 2; Branko Radan, T. 31092 (6. decembar 2012.).

[7628] D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 3 (gdje se navodi i da je među reformistima i članovima SDP-a bilo 50% Srba). V. takođe Branko Radan, T. 31090 (6. decembar 2012.).

a, imenovan je za predsjednika Izvršnog odbora.[7629] Kasim Demirović, iz SDA, imenovan je za predsjednika opštine.[7630] Funkcija potpredsjednika Skupštine opštine pripala je HDZ-u.[7631]

2244. Kao i u drugim dijelovima BiH, već rastuće napetosti među bosanskim Srbima, Muslimanima i Hrvatima dodatno su se povećale s ratom u Hrvatskoj.[7632] Srbi su tražili svoj odvojeni televizijski kanal i osnovali su ga.[7633]

(1) Stvaranje zasebnih opštinskih institucija

2245. Krizni štab Novo Sarajevo formiran je u decembru 1991. u skladu s Uputstvom s varijantom A i B, i njegov predsjednik je bio Đurović.[7634] Prema Neškovićevim riječima , oni koji su primili Uputstvo s varijantom A i B imali su obavezu provesti taj dokument, a primili su ga predsjednici i zastupnici srpskih opština, a vjerovatno i predsjednici opštinskih odbora SDS-a.[7635] U Kriznom štabu bili su i članovi SDS-a iz Skupštine opštine Novo Sarajevo.[7636]

7629 D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 3; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641; Radomir Nešković, T. 14276 (6. juni 2011.).

7630 D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 3. Nešković je o Đuroviću govorio kao o "predsjedniku opštinske vlade Novo Sarajevo", predsjedniku Izvršnog odbora i "predsjedniku opštinskih vlasti". Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16640–16641, 16652, 16673.

7631 D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 3.

7632 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 3. V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 4; Božo Tomić, T. 30154–30157 (13. novembar 2012.).

7633 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 3.

7634 Radomir Nešković, T. 14275–14276 (6. juni 2011.), T. 14352–14354 (7. juni 2011.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16660–16662, 16684; P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.). V. takođe P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.); P6055 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba, 25. decembar 1991.); P6066 (Zapisnik sa sastanka Mjesnog odbora SDS-a Grbavica, 27. januar 1992.), str. 1; P2583 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Lukavica, 29. januar 1992.); Zdravko Šalipur, T. 31627–31640, 31655 (18. decembar 2012.); D2674 (Spisak članova Sekretarijata Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, bez datuma). Nešković je prisustvovao sastanku Glavnog odbora i izvršnih odbora SDS-a održanom 20. decembra 1991., na kojem je podijeljeno Uputstvo s varijantom A i B. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16646–16653. V. par. 133.

7635 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16655-16660. U slučaju Novog Sarajeva, dokument je trebalo uručiti Žarku Đuroviću, kao predsjedniku Izvršnog odbora. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16652–16653. Što se tiče toga da li je Novo Sarajevo spadalo u okvire Varijante A ili Varijante B, Nešković je prvo mislio da se Varijanta B odnosi na Novo Sarajevo, ali je kasnije izjavio da je, na osnovu zadataka navedenih u P2575, u toj opštini postupljeno po Varijanti A. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16662–16666; Radomir Nešković, T. 14352–14354 (7. juni 2011.). V. P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2–5 (gdje se navode zadaci navedeni pod brojevima od 1 do 11 prve faze u Varijanti A); P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.). Neki svjedoci odbrane iz Novog Sarajeva izjavili su da nisu upoznati s Uputstvom s varijantom A i B. D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 2; Branko Radan, T. 31104–31105, 31135–31136 (6. decembar 2012.); Dragan Šojić, T. 31754 (19. decembar 2012.); D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 5; Zdravko Šalipur, T. 31628–31633 (18. decembar 2012.) (koji je, uprkos tome, izjavio da je Opštinski odbor SDS-a Novo Sarajevo primio dijelove Uputstva s varijantom A i B). Uzimajući u obzir druge pouzdane suprotne dokaze, uključujući i Šalipurovu gore pomenutu izjavu, kao i evazivnost i neiskrenost svjedoka u odnosu na postojanje i primjenu Uputstva s varijantom A i B u Novom Sarajevu, Vijeće ne smatra da su njihovi dokazi o ovom pitanju pouzdani. Nešković je posvjedočio da niko iz državnih organa nije došao niti kontaktirao Novo Sarajevo da bi nadzirao provođenje Uputstva s varijantom A i B u opštini.

2246. Negdje u februaru 1992., optuženi i Krajišnik bili su angažovani na rješavanju jednog unutrašnjeg sukoba u Novom Sarajevu.[7637] Optuženi i Krajišnik prisustvovali su najmanje jednom sastanku Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo.[7638] U zapisniku sa sjednice Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, održane 28. februara 1992., takođe se navodi da je optuženog i Krajišnika trebalo izvijestiti o odluci, donijetoj na tom sastanku, da se izabere potpredsjednik odbora koji će, do izbora novog predsjednika, preuzeti dužnost predsjednika, koje je Prijić razriješen.[7639]

2247. Dana 26. marta 1992., odbornici SDS-a Novo Sarajevo, predsjednici mjesnih odbora SDS-a i odbornici SDS-a Sarajevo donijeli su odluku o osnivanju Skupštine srpskog naroda opštine Novo Sarajevo "kao najviš[eg] predstavničk[og] i zakonodavn[og] organ[a] srpskog naroda opštine Novo Sarajevo".[7640] Otprilike u isto vrijeme Srpska opština Novo Sarajevo postala je dio SAO Romanije.[7641]

Radomir Nešković, T. 14272–14273 (6. juni 2011.). Mada Vijeće smatra da je Neškovićev iskaz u vezi s Uputstvom s varijantom A i B uglavnom pouzdan, Vijeće zaključuje da ovo svjedočenje nije u suprotnosti s drugim iskazima koje je on dao ili drugim dokazima o tome da je Uputstvo s varijantom A i B provedeno u Novom Sarajevu.

7636 P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.); P2583 (Zapisnik sa sastanka Kriznog štaba Lukavica, 29. januar 1992.); Momir Garić, T. 29653 (5. novembar 2012.).

7637 Razvila se diskusija o ulozi Opštinskog odbora SDS-a u odnosu na druge opštinske organe, i došlo je do sukoba između Prijića, predsjednika Opštinskog odbora, i Đurovića, predsjednika Izvršnog odbora. D1276 (Zapisnik sa sastanka mjesnih odbora SDS-a Novo Sarajevo, 3. februar 1992.), str. 1–3; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641, 16672–16679. Optuženi i Krajišnik upotrijebili su svoj autoritet da smire sukob i Đurović je zadržao svoj položaj "predsjednika opštinske vlade". Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641, 16673. V. takođe Zdravko Šalipur, T. 31640 (18. decembar 2012.).

7638 P2576 (Zapisnik sa 13. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, 28. februar 1992.), str. 3; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641, 16675; Zdravko Šalipur, T. 31640, 31657 (18. decembar 2012.); Branko Radan, T. 31092–31093 (6. decembar 2012.).

7639 P2576 (Zapisnik sa 13. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, 28. februar 1992.), str. 6.

7640 D2675 (Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda opštine Novo Sarajevo, 26. mart 1992.).

7641 P2577 (Saopštenje za štampu u vezi s opštinom Novo Sarajevo, 1. april 1992.), str. 1. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16679–16680; D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 7; D2683 (Izjava svjedoka Dragana Šojića od 15. decembra 2012.), par. 7; Dragan Šojić, T. 31736 (19. decembar 2012.). Mjesne zajednice koje su trebale biti u sastavu opštine bile su Tilava, Miljevići, Lukavica, Vraca, Gornji i Donji Kovačići, Bane Surbat, Rava Janković, Slobodan Princip Seljo, Ivan Krndelj, Pero Kosorić, Blagoje Parović, Danilo Đokić, Hrasno Brdo, Nikola Tesla, Avdo Hodžić, Omer Maslić, Bratstvo jedinstvo, Donji i Gornji Pofalići, te dijelovi mjesnih zajednica Gornji i Donji Velešići nastanjeni srpskim stanovništvom, kao i dijelovi opštine Novi Grad, i to Otoka, Staro Hrasno, Petar Dokić, dio mjesne zajednice Ivo Lola Ribar i Odžakovići. P2577 (Saopštenje za štampu u vezi s opštinom Novo Sarajevo, 1. april 1992.), str. 1. Nešković je izjavio da je, iako je osnivačka skupština održana negdje krajem marta 1992., Srpska opština Novo Sarajevo osnovana tek 10. juna 1992. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16680.

2248. Oko 10. aprila 1992., Radomir Nešković i Mirko Šarović osnovali su novi krizni štab.[7642] Krizni štab je imao i izvršni odbor koji je izvršavao odluke štaba.[7643] Nešković je bio predsjednik ovog novog Kriznog štaba do 5. juna 1992.[7644] Među članovima ovog Kriznog štaba bili su i predstavnici TO-a.[7645] U dopisu od 5. juna 1992. upućenom predsjedniku Predsjedništva bosanskih Srba, koje je potpisao Nešković i u kojem se izvještava o radu Kriznog štaba Novo Sarajevo, navodi se sljedeće: "Ovaj Krizni štab vršio je ulogu Skupštine opštine u ratnim uslovima."[7646] U dopisu se takođe navodi da je Krizni štab koordinirao i organizovao rad niza opštinskih službi, što je uključivalo i zbrinjavanje "sv[ih] izbjeglic[a] s okupiranog područja i ljudi koji su ostali bez krova nad glavom", mobilizaciju i zbrinjavanje boraca s drugih područja.[7647] U dopisu se navodi da se Krizni štab ne upušta niti će se upuštati u posao policije ili vojnog komandovanja i da zato nema izvještaja o tim pitanjima.[7648] Krizni štab je prestao postojati 10. juna 1992.[7649]

2249. U julu 1992., Branko Radan je postao predsjednik opštinskog Izvršnog odbora, a njegovu funkciju je u martu 1993. preuzeo Budimir Obradović.[7650] U martu 1993., Milorad Katić, bivši član Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, postao je predsjednik srpske Skupštine Novo Sarajevo i predsjednik opštine.[7651]

2250. Što se tiče struktura policije, po izbijanju oružanog sukoba u Sarajevu u aprilu 1992.,[7652] deset stanica javne bezbjednosti u Sarajevu podijeljeno je između bosanskih Srba i bosanskih

---

7642 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16683–16685, 16706; Radomir Nešković, T. 14282–14283 (6. juni 2011.); D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 31-33. V. takođe D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1, 4. Nešković je sastavio ovaj dopis i predao ga optuženom, odgovarajući na poziv koji je on u junu 1992. uputio predstavnicima "kriznih štabova Jahorina" da o svom radu izvještavaju, uglavnom usmenim putem. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16685. U dopisu od 5. juna 1992. je izvješteno da je formiran krizni štab i da su u njegovom sastavu, između ostalih, bili predstavnici mjesnih zajednica Petrovići, Miljevići, Gornji Kovačići, Grbavica, Vraca, Hrasno Brdo, Lukavica i Tilava; predstavnici vojske i policije; i "predsjednik Izvršnog odbora". D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1.

7643 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1.

7644 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16707.

7645 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16707.

7646 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1, 4. Nešković je posvjedočio da su policija i TO, a kasnije VRS, bili odgovorni za odbranu teritorije i bezbjednost stanovništva. Radomir Nešković, T. 14277-14278 (6. juni 2011.).

7647 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1-3. V. takođe Radomir Nešković, T. 14288–14290 (6. juni 2011.).

7648 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 2. Vijeće, međutim, napominje da Krizni štab jeste izdavao naređenja u vezi s mobilizacijom i učestvovao u njoj. V. par. 2259–2260.

7649 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16809.

7650 D2549 (Izjava svjedoka Branka Radana od 3. decembra 2012.), par. 10; Branko Radan, T. 31097, 31100, 31103 (6. decembar 2012.).

7651 D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 2, 6, 17–18. Zapisnik sa sjednice Savjeta srpskog grada Sarajevo ukazuju na to da je Katić takođe bio predsjednik Izvršnog odbora Srpske opštine Novo Sarajevo. D2652 (Izvod iz zapisnika sa sjednice Savjeta grada Sarajevo, RS, 10. juli 1993.), str. 1.

7652 V. par. 3541.

Muslimana.[7653] Stanica u Novom Sarajevu bila je jedna od četiri koje su ostale pod kontrolom bosanskih Muslimana.[7654] Od otprilike 4. aprila 1992., sjedište specijalnih snaga MUP-a nalazilo se u školi MUP-a BiH na Vracama.[7655] Dana 6. aprila 1992., srpske snage zauzele su policijsku stanicu u Novom Sarajevu.[7656] Simo Sipčić bio je načelnik VP-a u Novom Sarajevu.[7657] Milenko Jovanović bio je načelnik SJB-a Novo Sarajevo.[7658]

2251. Dana 21. jula 1992., optuženi je, u svojstvu predsjednika Predsjedništva, potvrdio imenovanje članova Ratnog povjereništva za Srpsku opštinu Novo Sarajevo.[7659] Dragan Đokanović, kao republički povjerenik, trebao je vršiti dužnost predsjednika Ratnog povjereništva, među čijim članovima su bili Nešković, Milorad Katić, Danilo Škrba i Milorad Šanjević.[7660]

(2) Militarizacija Novog Sarajeva

2252. Distribucija oružja počela je povlačenjem JNA iz Slovenije i dijelova Hrvatske u septembru 1991.; oružje i municija transportovani su u BiH i dostavljani u mjesta pod kontrolom SDS-a, uključujući bivše kasarne JNA.[7661]

2253. Dana 1. ili 2. marta 1992., Srbi su počeli postavljati barikade na strateškim mjestima u Sarajevu i okolnim opštinama.[7662] Među onima koji su organizovali barikade bili su Srbi zaposleni

7653 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4499–4500; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28934–28935; P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 2.

7654 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4500; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28934–28935; P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 2. V. takođe P2308 (Izvještaj SJB-a Ilidža, 20. septembar 1993.), str. 1-2.

7655 D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 19, 23; Branko Radan, T. 31112 (6. decembar 2012.); Božo Tomić, T. 30158 (13. novembar 2012.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16714.

7656 P5743 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Danila Veselinovića, 6. april 1992.), str. 3. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16714.

7657 Svjedok KDZ310, T. 9273 (29. novembar 2010.).

7658 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2560; P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16668–16669.

7659 P5543 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju članova Ratnog povjereništva Novo Sarajevo, 21. juli 1992.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16592–16593. Nešković je izjavio da njemu ni danas nije jasno koja je uopšte bila svrha Ratnog povjereništva i da su, u vrijeme kada je ono osnovano, već postojali "legalni organi opštinski", to jest Skupština opštine i Izvršni odbor opštine. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16593.

7660 P5543 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju članova Ratnog povjereništva Novo Sarajevo, 21. juli 1992.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16592–16593.

7661 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 10; svjedok KDZ310, T. 9201–9202 (29. novembar 2010.). V. takođe P5977 (Bilten dnevnih događaja MUP-a BiH, 16. oktobar 1991.), str. 1–4; Predrag Trapara, T. 29915–29918 (7. novembar 2012.).

7662 D3803 (Pregled radnika MUP-a SRBiH, 13. mart 1992.), str. 1, 2; P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 6, 8, 66; P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 4 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2560. Svjedok KDZ310 je izjavio da su barikade bile posvuda po Grbavici, tako da ljudi to jutro nisu mogli ići na posao. P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 6–7 (pod pečatom).

u MUP-u BiH, kao što je tadašnji pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Momčilo Mandić, Milenko Jovanović i funkcioneri SDS-a, kao što su Rajko Dukić, Jovan Tintor i Ratko Adžić.[7663] Na području Grbavice, barikade su bile postavljene na Vrbanja mostu i na mostu Bratstva i jedinstva.[7664] Na barikadama su stajale osobe s crnim maskama, a vozila bez registarskih tablica, u kojima su bila naoružana lica, stizala su svakih pola sata.[7665]

2254. Negdje krajem marta i početkom aprila 1992., na Vracama i Grbavici nalazio se veći broj naoružanih lica; tenkovi su bili razmješteni ispod škole MUP-a, postavljene su mine i vojnici su otvarali vatru na ljude koji su izlazili iz kuća.[7666] Od 6. aprila do sredine maja 1992., "jedinice JNA" i naoružani članovi SDS-a su u par navrata tokom noći odlazili na Grbavicu, ostajali neko vrijeme u zgradama i prije zore se vraćali na svoje položaje.[7667]

2255. Početkom aprila 1992., štabovi TO-a na području sarajevskih opština u kojima su živjeli Srbi mobilisani su, jer je JNA već bila "u raspadanju".[7668] Organizovana je jedinica sastavljena od srpskih pripadnika štaba TO-a Novo Sarajevo koja je ranije bila mješovitog sastava.[7669] Srpski TO je postavio liniju odbrane koja se protezala ispred područja s većinskim srpskim stanovništvom.[7670] Momir Garić zvani Momo[7671] bio je komandant srpskog TO-a na Grbavici.[7672] Oružane jedinice —

7663 D3803 (Pregled radnika MUP-a SRBiH, 13. mart 1992.), str. 2–3; P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 6, 8. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2560.

7664 P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 6 (pod pečatom).

7665 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 6–8. Svjedok KDZ310 je vidio Mandića, tadašnjeg zamjenika ministra unutrašnjih poslova, kako pješice prolazi kroz barikadu na Vrbanja mostu i prelazi rijeku. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 8.

7666 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 9; P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 11, 13; P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 18 (pod pečatom). Mirsad Smajš identifikovao ih je kao srpske vojnike, od kojih su neki nosili "uniforme bivše milicije" a drugi "maskirne uniforme". P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 9 (gdje dalje navodi da su oni sebe nazivali "Bijeli orlovi" i da nisu imali oznake na uniformama, ali da su na rukavima imali bijele trake). Svjedokinja KDZ354 je izjavila da su vojni kamioni s registracijskim tablicama JNA i rezervisti stigli na Grbavicu u aprilu 1992. i da su patrolirala oklopna vozila, a vojnici su bili u uniformama bivše JNA. P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 18 (pod pečatom) (gdje dalje izjavljuje da su ljudi koji su bili u kamionima imali duže kose i brade, da su nosili oružje, uključujući puške, i da su neki nosili šljemove). Vozila su obično odlazila u smjeru Vraca, ili su odatle dolazila. P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 18–19 (pod pečatom).

7667 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 11, 13.

7668 D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 12.

7669 D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 13; Momir Garić, T. 29656–29658 (5. novembar 2012.). Prema Garićevim riječima, naselja Novog Sarajeva u kojima su se Srbi organizovali bila su Tilava, Lukavica, Vraca, Gornji Kovačići, Miljevići i Petrovići, i smatralo se da na tim područjima žive isključivo Srbi. Momir Garić, T. 29656–29657, 29659–29660 (5. novembar 2012.); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 13, 22.

7670 D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 13 (gdje izjavljuje da se zona odgovornosti te jedinice prostirala od kasarne "Slaviša Vajner Čiča" na Lukavici "ispod brda Mojmilo, Ozrenskom ulicom na Vracama, sarajevskom zaobilaznicom do Jevrejskog groblja, dalje prema Zlatištu, odnosno do puta prema Trebeviću").

7671 Božo Tomić potvrdio je da je "Momo" bio nadimak Momira Garića. Božo Tomić, T. 30163 (13. novembar 2012.).

među kojima su bile i grupe šešeljevaca pod komandom Gavrilovića i Aleksića — djelovale su na području Sarajeva u aprilu 1992.[7673]

2256. Pripadnici srpskog TO-a, među kojima su bili Obradović i Garić, organizovali su lokalne Srbe i dali im oružje otprilike u vrijeme kad je počeo sukob u Sarajevu, početkom aprila 1992.[7674] U izvještaju Komande 2. vojne oblasti JNA od 20. marta 1992. navodi se da je tada u Novom Sarajevu bilo angažovano 2.800 "dobrovoljaca" van formacijskog sastava JNA ili srpskog TO-a.[7675]

2257. I bosanski Muslimani u Novom Sarajevu su se počeli naoružavati i organizovati.[7676] Počeli su formirati jedinice u prvoj polovini 1991.[7677]

2258. Dana 4. aprila 1992., došlo je do sukoba između srpskih i muslimanskih policijskih snaga oko škole MUP-a BiH na Vracama.[7678] Poslije višesatnih borbi srpske snage su školu stavile pod

---

7672 Neđeljko Prstojević, T. 13689 (18. mart 2011.). V. takođe P5958 (Presretnuti razgovor Radeta Milinkovića i Mome Garića, 21. april 1992.), str. 1; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 28, 31. Međutim, Garić nije opisao sebe kao komandanta TO-a. Prema Garićevim riječima, on je bio samo pripadnik TO-a i kasnije VRS-a, kojeg je napustio u septembru 1992. kad je prešao u Ministarstvo odbrane RS na Palama. D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 12–14, 30; Momir Garić, T. 29644–29645 (5. novembar 2012.).

7673 V. P2228 (Presretnuti razgovor Vojislava Šešelja i Branislava Gavrilovića, april 1992.); P2523 (Presretnuti razgovor Kaće Dučić i Branislava Gavrilovića, 21. april 1992.); Neđeljko Prstojević, T. 13853–13855 (21. mart 2011.); P5707 (Presretnuti razgovor Kaće Dučić i Radomira Ninkovića, 21. april 1992.); P1148 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Igora, 21. april 1992.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9025–9029; Momčilo Mandić, T. 4644–4645 (5. juli 2010.); D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 29. Svjedokinja KDZ354 je na Grbavici vidjela "veliku grupu vojnika u maskirnim uniformama", među kojima je stajao Šešelj u pratnji Aleksića. P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 1, 101 (pod pečatom); svjedokinja KDZ354, T. 13197–13198 (10. mart 2011.). Aleksić je bio član Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo. Zdravko Šalipur, T. 31641–31642, 31644 (18. decembar 2012.). Bio je član Srpskog četničkog pokreta i "četnički" vojvoda, odnosno vojni zapovjednik, kao komandant Novosarajevskog četničkog odreda. P5035 (Naređenje Vojislava Šešelja, 13. maj 1993.), str. 1. V. takođe P6057 (Revers za izdavanje robe SJB-a Ilidža, 15. januar 1994.).

7674 D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 7–8, 12; Božo Tomić, T. 30159–30164, 30170–30171 (13. novembar 2012.); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 12–14, 26; Momir Garić, T. 29661 (5. novembar 2012.). Tomić je u svjedočenju rekao da su on i njegove komšije na Vracama dobili oružje kako bi štitili svo lokalno stanovništvo, ali mu nije bilo poznato da li je ijedan bosanski Musliman zatražio oružje u srpskom TO-u. Božo Tomić, T. 30159–30160 (13. novembar 2012.). Pripadnici TO-a okupljali su se u mjesnim zajednicama i razgovarali o problemima; jedno od mjesta za sastanke bio je i objekat Pajaco, prekoputa policijske stanice i škole na Vracama. Momir Garić, T. 29661 (5. novembar 2012.).

7675 P979 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 6, 11.

7676 D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 11; D2683 (Izjava svjedoka Dragana Šojića od 15. decembra 2012.), par. 12; D2549 (Izjava svjedoka Branka Radana od 3. decembra 2012.), par. 6; Branko Radan, T. 31103 (6. decembar 2012.).

7677 D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 5; D2549 (Izjava svjedoka Branka Radana od 3. decembra 2012.), par. 6; Branko Radan, T. 31103, 31107 (6. decembar 2012.); D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 11, 13.

7678 V. Milorad Katić, T. 31400–31401 (13. decembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 6; Božo Tomić, T. 30158 (13. novembar 2012.). Prema riječima svjedoka Karišika i Dobrislava Planojevića, Srbima je na osnovu sporazuma o podjeli MUP-a BiH pripala škola MUP-a BiH na Vracama. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 19; D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 15.

svoju kontrolu.[7679] Nekoliko sati nakon sukoba, u selo Miljevići na Vracama stiglo je jedno vozilo iz kasarne u Lukavici[7680] s automatskim i poluautomatskim naoružanjem, koje je podijeljeno lokalnim pripadnicima TO-a i drugim ljudima s okolnog područja.[7681] Oružje je dostavljano i s Pala.[7682]

2259. Dana 22. aprila 1992., na osnovu naredbe SNB-a, Krizni štab Novo Sarajevo naredio je svim muškarcima sposobnim za vojnu službu, starosti od 18 do 60 godina, s prebivalištem na području Srpske opštine Novo Sarajevo, da se u roku od 24 sata odazovu na mobilizaciju u Lukavici.[7683] U naređenju Kriznog štaba također se navodi da oni koji se ne odazovu na mobilizaciju i time prekrše to naređenje, podliježu Zakonu o vojnoj obavezi i vojnom sudu i da će njihova imovina biti konfiskovana.[7684]

2260. U izvještaju od 5. juna 1992., Krizni štab Novo Sarajevo obavijestio je predsjednika Predsjedništva bosanskih Srba da je u protekla dva mjeseca mobilisao oko 900 ljudi, od kojih oko 700 na području Lukavice i Tilave i oko 200 na Grbavici.[7685]

2261. Na osnovu naređenja Komade SRK-a od 22. maja 1992., TO Novo Sarajevo, u kojem su bili stanovnici Grbavice, Hrasnog, Vraca i Kovačića, prešao je u sastav SRK-a.[7686]

7679 D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 9.

7680 V. par. 2275.

7681 Milorad Katić, T. 31400–31403 (13. decembar 2012.). Tomić i njegove komšije na Vracama organizovali su se u otprilike isto vrijeme. V. par. 2256, fusnota 7674.

7682 Milorad Katić, T. 31403–31404 (13. decembar 2012.).

7683 D888 (Naređenje Kriznog štaba Novo Sarajevo, 22. april 1992.). Ali v. svjedok KDZ310, T. 9271–9272 (29. novembar 2010.) (gdje svjedoči o tome da ne vjeruje da je naređenje od 22. aprila 1992. bilo autentično ili da je ikad provedeno). Prema riječima svjedoka KDZ310, u maju 1992. provedena je mobilizacija svih muškaraca u dobi od 18 do 60 godina, koja se odnosila samo na muškarce srpske nacionalnosti, dok muškarci drugih nacionalnosti nisu bili mobilisani. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 16–17. Svjedok KDZ310 je naveo da je ovaj period jedini period za koji zna da je "na Grbavicu dolazio Mladić radi smotre jedinica". P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 17. V. također P1145 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Ratka Mladića, 24. maj 1992.), str. 5 (gdje se ukazuje na to da je Mladić u to vrijeme bio "pored Miljacke"). Svjedok KDZ310 je čuo Mladića kako na pitanje da li se mobilizacija odnosi samo na Srbe odgovara "za sada da". P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 17 (pod pečatom).

7684 D888 (Naređenje Kriznog štaba Novo Sarajevo, 22. april 1992.).

7685 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 3 (gdje se navodi: "mobilizaciju smo radili na razne načine (lično i direktno, preko mjesnih odbora SDS-a […] i mjesnih zajednica, uz pomoć policije itd.)").

7686 P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), str. 1; Božo Tomić, T. 30163–30164 (13. novembar 2012.). V. također D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 12–13. Jedinice TO-a su ranije ušle u sastav JNA. D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 14, 22; Momir Garić, T. 29663–29667 (5. novembar 2012.).

(C) Preuzimanje vlasti

2262. Borbena dejstva su se pojačala krajem aprila 1992.[7687] Srpski TO je bio angažovan na Grbavici 21. aprila 1992.[7688] Garić je zatražio dodatno ljudstvo, a Prstojević, s Ilidže, pripremio je jedan vod iz Kasindola kao ispomoć.[7689] Snage JNA granatirale su Novo Sarajevo krajem aprila 1992.[7690] Borbe su se vodile i u maju 1992.[7691]

2263. Sredinom maja, Grbavicu su zauzeli Srbi, nakon što su srpske snage preduzele akciju pomjeranja linije sukoba.[7692] Linija je uspostavljena na obali Miljacke, što je obuhvatalo most Bratstva i jedinstva i Vrbanja most, zapadno prema Hrasnom i istočno prema Skenderiji.[7693] Srpske snage su zauzele Grbavicu bez mnogo borbi.[7694] Nakon što su srpske snage zauzele Grbavicu, više nije bilo moguće prijeći preko Miljacke.[7695]

7687 P5703 (Presretnuti razgovor Mome Garića i "Velibora", 21. april 1992.); P5705 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i neidentifikovanog muškarca, 21. april 1992.); P5706 (Presretnuti razgovor Milenka Karišika i Slobodana Škipine, 21. april 1992.); P5708 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i neidentifikovanog muškarca, 21. april 1992.); P5709 (Presretnuti razgovor Radomira Ninkovića, Milenka Karišika, Nikole Koljevića i Momčila Krajišnika, 21. april 1992.); P5710 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Krstovića, 21. april 1992.); D1202 (Presretnuti razgovor Mome Garića i Neđeljka Prstojevića, 21. april 1992.); P5959 (Presretnuti razgovor "Ranka" i Mome Garića, 21. april 1992.); D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.).

7688 P5705 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i neidentifikovanog muškarca, 21. april 1992.), str. 1–2; P5709 (Presretnuti razgovor Radomira Ninkovića, Milenka Karišika, Nikole Koljevića i Momčila Krajišnika, 21. april 1992.), str. 2.

7689 P5703 (Presretnuti razgovor Mome Garića i "Velibora", 21. april 1992.); D1202 (Presretnuti razgovor Mome Garića i Neđeljka Prstojevića, 21. april 1992.), str. 3; P5959 (Presretnuti razgovor "Ranka" i Mome Garića, 21. april 1992.), str. 1; P5705 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i neidentifikovanog muškarca, 21. april 1992.), str. 1; Neđeljko Prstojević, T. 13687–13690 (18. mart 2011.). V. takođe P5710 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Krstovića, 21. april 1992.), str. 1-2.

7690 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2582. V. takođe P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 12–13 (pod pečatom).

7691 P2240 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika, Branka Đerića i Milenka Karišika, 7. maj 1992.), str. 1–2; P2332 (Presretnuti razgovor Čede i Radovana Karadžića, 30. maj 1992.), str. 5–6; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 21, 23; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 7; Momir Garić, T. 29734–29735 (5. novembar 2012.); Zdravko Šalipur, T. 31642 (18. decembar 2012.). Svjedoci odbrane izjavili su da su muslimanske snage otvarale vatru na Grbavicu i Lukavicu. D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 5; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 14, 17, 20; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 9–10, 19; Božo Tomić, T. 30179–30182, 30227 (13. novembar 2012.); D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 20, 32, 39.

7692 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 11, 13–15; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 16. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8708–8709. Svjedok KDZ310 je naveo da su JNA i snage VRS bile snage koje su zauzele Grbavicu. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 11, 13–14; svjedok KDZ310, T. 9228 (29. novembar 2010.). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 99; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 16; činjenice o kojima je presuđeno 66, 68.

7693 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 11, 13, 15; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 16. V. par. 3557.

7694 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 14; svjedok KDZ310, T. 9213–9214, 9228 (29. novembar 2010.); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 16; Momir Garić, T. 29718–29720 (5. novembar 2012.); P5695 (Presretnuti razgovor Branka Đerića i Milenka Karišika, 7. maj 1992.), str. 3. U presretnutom razgovoru od 5. maja 1992., Mandić je rekao Branku Kvesiću: "Spustili smo,

(1) Pretresi kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata

2264. Tokom preuzimanja vlasti, pripadnici srpskih snaga, uključujući VRS, policiju i šešeljevce, pretraživali su, u potrazi za oružjem, kuće bosanskih Muslimana i Hrvata u naselju Grbavica.[7696] Jedan takav slučaj odigrao se 7. maja 1992., kad je grupa od sedam-osam naoružanih vojnika došla u kuću Smajša, bosanskog Muslimana, na Vracama, u potrazi za oružjem.[7697] Mada nisu ništa našli, naredili su Smajšu da pođe s njima. [7698] Napolju mu je jedan vojnik naredio da pognute glave krene prema kafani "Golf", ispred koje je stajala grupa od deset vojnika.[7699] Naredili su mu da se skine do pasa i potom ga nekih 15 do 20 minuta tukli kundacima pušaka, udarali rukama i nogama po svim dijelovima tijela.[7700] Zatim je, zajedno sa svojim komšijom Mirsadom Dedićem, vojnim vozilom prebačen u školu MUP-a na Vracama.[7701] Tokom vožnje obojicu su tukli, a jedan od vojnika im je tri puta iz automatske puške na prazno pucao u sljepoočnicu; u školi MUP-a su ih ponovo tukli.[7702] Tada je Smajš, povezanih očiju, ruku povezanih iza leđa, prevezen, zajedno s Dedićem, u "zatvor Kula".[7703]

---

očistili smo Grbavicu". P1103 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Kvesića/Brune Stojića/Miće Stanišića, 5. maj 1992.), str. 4. Kasnije u razgovoru, Mandić je rekao Brunu Stojiću: "Eto očistili smo ovo Novo Sarajevo." P1103 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Kvesića/Brune Stojića/Miće Stanišića, 5. maj 1992.), str. 9. Mandić je posvjedočio da su učesnici u razgovoru znali da je se njihov razgovor prisluškuje i da su te izjave šale i da ne odgovaraju stvarnoj situaciji na terenu. Momčilo Mandić, T. 4609-4611 (5. juli 2010.). S obzirom na to da je u Mandićevom interesu bilo da minimizira značaj izjava u presretnutom razgovoru, kao i njegovu evazivnost i pristrasnost u vezi s ovim pitanjem, Vijeće ne smatra da je Mandićev iskaz s tim u vezi pouzdan.

7695 Svjedok KDZ310, T. 9255 (29. novembar 2010.).

7696 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2584; P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 24 (pod pečatom); P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4–5; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 9.

7697 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 8-9. Smajš je naveo da su naoružani muškarci koji su došli u njegovu kuću nosili maskirne uniforme i da su ispred njegove kuće takođe bili ljudi "u policijskim uniformama" i ljudi koji nisu nosili nikakve uniforme. P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 8-9.

7698 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4.

7699 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 8-9.

7700 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 8-9. Smajš je rekao da se po naglasku moglo reći da oni koji su ga tukli nisu bili s Grbavice, nego su vjerovatno bili negdje iz Srbije. P43 (Izjave svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 5; P43 (Izjave svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993. i 14. januara 1998.), *e-court* str. 9.

7701 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 4–5; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 9.

7702 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 5; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 9.

7703 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 5; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 8-9. V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.

2265. Pripadnici srpskih snaga često su pretresali kuće i drugih bosanskih Muslimana na Grbavici.[7704] Od svih Muslimana se zahtijevalo da dobrovoljno predaju svoje oružje i komandant, major Petković, je rekao da VRS neće vršiti pretres stanova onih koji to urade.[7705]

2266. U izvještaju Kriznog štaba Novo Sarajevo od 5. juna 1992., u dijelu pod naslovom "[O]dnos prema Muslimanima i Hrvatima", navodi se sljedeće:

> Održavaju se česti skupovi građana svih nacija, naročito na Grbavici i javno mi nastupamo vrlo korektno pri čemu za svaki ulaz biramo šefa ulaza koji odgovara za stanje u svom ulazu i za sve podatke o stanarima. Tajno, putem policije ljudi koji su vojnički dejstvovali prema nama idu uobičanjenim policijskim postupkom. Muslimanima smo stavili do znanja da će biti bezbjedni ukoliko su vojnički neutralni prema nama i do sada je stanje bilo dobro.[7706]

(2) Druga djela

2267. Bosanski Muslimani i Hrvati tjerani su na prisilni rad, za šta su bili odgovorni komandiri vodova ili četa VRS-a u Novom Sarajevu.[7707] U Ozrenskoj su bili zatvorenici iz zatvora Kula; oni su morali kopati rovove između linija sukoba.[7708] Nekoliko ljudi je poginulo od snajperske vatre

---

7704 P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 1, 24, 39–46 (pod pečatom); svjedokinja KDZ354, T. 13215–13216, 13221 (11. mart 2011.). Jedan od muškaraca koji je došao u zgradu svjedokinje KDZ354 pitao je da li tamo ima "balija". Neki su nosili uniforme JNA, a drugi su nosili "vojne uniforme" s bijelim oprtačima kakve je vidjela da su nosili vojni policajci. P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 24, 39, 41 (pod pečatom).

7705 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16715. V. takođe Radomir Nešković, T. 14292-14293 (6. juni 2011.).

7706 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 3-4. Prema riječima svjedoka Neškovića, koji je potpisao izvještaj, ako bi "ko od stanara" uočio u svojoj zgradi Muslimane koji nisu htjeli predati oružje i koji su dejstvovali protiv VRS-a, morali su tu činjenicu prijaviti civilnoj policiji i ona je uzimala takvog pojedinca "na dalji policijski postupak", što je uključivalo i njegovo hapšenje. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16715-16716. V. takođe Radomir Nešković, T. 14288, 14292–14293 (6. juni 2011.). Vijeće prihvaća Neškovićevo svjedočenje vezano za njegovu izjavu da su Muslimani hapšeni. Međutim, s obzirom na to da je Neškoviću bilo u interesu da izvještaj i postupke Kriznog štaba prikaže u pozitivnom svjetlu, Vijeće ne smatra da je Nešković bio potpuno iskren u svom objašnjenju "uobičajene procedure", koja je "[t]ajno" primjenjivana, a na koju izvještaj upućuje. Vijeće se, stoga, neće osloniti na ovaj dio Neškovićevog svjedočenja.

7707 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46; P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 18 (pod pečatom). V. takođe P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 81 (pod pečatom).

7708 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3. V. par. 2157. Svjedok KDZ310 je rekao da je znao da su ti zatočenici iz zatvora Kula jer ih je pitao. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46. V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 15; Božo Tomić, T. 30200–30204 (13. novembar 2012.) (gdje navodi da je "radni vod", koji su sačinjavali muslimanski zatočenici iz zatvora Kula, angažovan kao pomoć u utvrđivanju linije sukoba u Sanaču kopanjem i pokrivanjem rovova). Tomić je u svom svjedočenju rekao da za pripadnike VRS-a nije bilo bezbjedno da dolaze na to područje, ali je negirao da je radni vod bio izložen opasnosti prilikom kopanja ili pokrivanja krovova na liniji. Božo Tomić, T. 30201–30205, 30208–30209 (13. novembar 2012.). Ali v. P5987 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 21. maj 1993.), str. 1–2 (gdje se Uprava zatvora Kula obavještava o bjekstvu dva zatvorenika, Muslimana, koji su radili na izradi bunkera s još devet zatočenika i navodi da je područje na kojem su radili bilo izloženo stalnoj neprijateljskoj vatri). Tomić je izjavio da je područje o kojem se govori u izvještaju bilo otprilike 1.500 metara udaljeno od položaja na kojem se on nalazio. Božo Tomić, T. 30205–30207 (13. novembar 2012.).

dok su bili na prisilnom radu.[7709] Pred zimu 1992., zatočenike iz zatvora Kula nisu više dovodili u Ozrensku, a umjesto njih dovedeni su "ljudi s Grbavice".[7710]

2268. Bosanski Muslimani i Hrvati su tokom pretresa kuća u potrazi za oružjem bili premlaćivani.[7711] Vojnici u uniformama bivše JNA su ih seksualno zlostavljali i silovali.[7712] Bosanski Muslimani i Hrvati su takođe bili ubijani.[7713] Pripadnici VRS-a, uključujući i pripadnike VP-a i civilne policije, masovno su pljačkali od trenutka kada je VRS došao na Grbavicu.[7714] Mada pljačkanje nije vršeno na osnovu nekog naređenja, ono se nije sprečavalo, a počinioci nisu pozivani na odgovornost.[7715] Nesrbi su bili pod psihičkim stresom zbog straha da će biti odvedeni ili pretučeni.[7716]

2269. Veselin Vlahović, zvani Batko, počinio je brojne zločine u Novom Sarajevu.[7717] Pljačkao je u periodu od juna do jula 1992.[7718] Uzimao je za žrtve Muslimane i Hrvate i "vršio sve vrste nasilja".[7719] Ubio je veliki broj nesrba.[7720] U periodu od juna do septembra 1992., Batko je silovao

---

7709 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3. Vijeće je već raspravljalo o tim ubistvima u odjeljku Presude koji se odnosi na Ilidžu. V. par. 2157.

7710 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 46.

7711 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993. i 14. januara 1998.), *e-court* str. 4–5, 9; P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 18–19, 23 (pod pečatom); P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 50, 52–54 (pod pečatom); svjedokinja KDZ354, T. 13223 (11. mart 2011.).

7712 P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 39–40, 47–60, 74 (pod pečatom); svjedokinja KDZ354, T. 13192–13193 (10. mart 2011.); P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 18 (pod pečatom).

7713 P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 20 (pod pečatom); svjedok KDZ310, 9274–9275 (29. novembar 2010.); P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993. i 14. januara 1998.), *e-court* str. 5. Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti ni u Prilogu A ni u Prilogu B Optužnici.

7714 Svjedok KDZ310, T. 9249–9250 (29. novembar 2010.). V. takođe D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 3 (gdje se izvještava o tome da je krađa, i to posebno automobila, bila masovna pojava); P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 7–8 (pod pečatom) (gdje se govori o krađama automobila na Grbavici u aprilu 1992.).

7715 Svjedok KDZ310, T. 9250, 9254, 9265, 9274 (29. novembar 2010.).

7716 P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 23 (pod pečatom).

7717 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16699–16705; Branko Radan, T. 31095–31096 (6. decembar 2012.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 19. Svjedokinja KDZ354 je rekla da je vidjela Batka u "sivo-maslinastoj uniformi" s puškom, a kasnije u maskirnoj uniformi koja je na rukavu imala oznaku s natpisom "Vojska Republike Srpske" i zastavom. Svjedokinja KDZ354, T. 13194 (10. mart 2011.), T. 13225 (11. mart 2011.); P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 65 (pod pečatom) (gdje je svjedokinja izjavila da je Batko sam za sebe rekao da je Crnogorac). V. takođe D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 40-41. Radan je posvjedočio da je Batko nosio vojnu uniformu, ali da nije bio povezan s vojskom. Branko Radan, T. 31097, 31109 (6. decembar 2012.). Ali v. D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 26 (gdje izjavljuje da je "Batko navodno bio u sastavu vojske").

7718 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16701–16702, 16704 (gdje izjavljuje da je Batko noću ulazio u stanove i krao imovinu i "nema šta nije radio", te da se pričalo da je i ubijao); D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 41; P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 61–62 (pod pečatom); svjedokinja KDZ354, T. 13239–13240 (11. mart 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2586.

7719 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16704. V. takođe D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 26.

bosanske Muslimanke tokom pretresa kuća u potrazi za oružjem.[7721] Drugi Srbi, koji nisu bili s tog područja, među kojima i Zoka, zlostavljali su bosanske Muslimane i Hrvate na području Grbavice.[7722]

2270. Opštinske vlasti su bile upoznate sa zločinima koje su mjesecima vršili Batko i drugi. U službenoj zabilješci SJB-a Novo Sarajevo i Rezervne stanice milicije Vraca od 31. maja 1992. "Veselin Vlaović" se navodi kao jedan od pripadnika VP-a koji djeluje u sastavu bataljona Novo Sarajevo koji "preduzimaju određene radnje, a za to nisu ovlašteni", između ostalog, vrše pretrese stanova i preglede vozila i otuđenje "privatne i društvene imovine, vrednosnih papira i zlatnine".[7723] Od otprilike jula 1992., opštinske vlasti su raspravljale o problemima koje su ti pojedinci stvarali, nisu ih podržavale te su, otprilike u septembru 1992., pokušale da udalje Batka i ostale iz opštine.[7724] Radan je svjedočio da se nešto "moglo prije uraditi" da se spriječe Batkovi zločini, prije nego što je na kraju udaljen iz opštine.[7725] Nešković je rekao da je obavijestio Šipčića o Batku i da je Šipčić u nekoliko navrata hapsio Batka, ali bi "ga neko uvek pusti[o]".[7726] Batko je "terorisao" stanovništvo mjesecima; VP ga je mogao uhapsiti kad god je htio, tužilaštvo ga je moglo krivično goniti.[7727] Svjedok KDZ310 je izjavio da protiv Batka nisu preduzete nikakve mjere i da je u jednom trenutku "nestao" s Grbavice.[7728] Svjedokinja KDZ354 je u svom iskazu rekla da je u julu 1992. vojnoj policiji bosanskih Srba prijavila zločine koje je počinio Batko, ali joj se ni u jednom

---

7720 Svjedok KDZ310, T. 9274-9275 (29. novembar 2010.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti ni u Prilogu A ni u Prilogu B Optužnici.

7721 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2585. Radomir Nešković je rekao da je Batko vršio silovanja na Grbavici. D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 41.

7722 D2549 (Izjava svjedoka Branka Radana od 3. decembra 2012.), par. 13; Branko Radan, T. 31095–31096, 31107–31110 (6. decembar 2012.). Vladimir Lukić je rekao da je s izbijanjem rata na Grbavici nastao "haos" jer su "pojedinci, slobodni strelci", poput "Batka", zlostavljali ljude, bez obzira na njihovu etničku pripadnost. D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 7. S obzirom na druge dokaze, i uzimajući u obzir neiskrenost svjedoka u vezi s ovim pitanjem, Vijeće ne smatra da je Lukićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

7723 P6017 (Službena zabilješka SJB-a Novo Sarajevo, 31. maj 1992.), str. 2 (gdje se dalje navodi da su bili naoružani i da su nosili uniforme). V. također P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 63.

7724 D2549 (Izjava svjedoka Branka Radana od 3. decembra 2012.), par. 13; Branko Radan, T. 31095–31096, 31109-31111 (6. decembar 2012.).

7725 Branko Radan, T. 31112–31113 (6. decembar 2012.).

7726 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16709–16710; Radomir Nešković, T. 14318–14319 (7. juni 2011.); D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 41. U Neškovićevom izvještaju od 5. juna 1992. govori se o pljačkama koje su se u to vrijeme događale, ali se Batko ili drugi počinioci ne pominju imenom. Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16712; D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 3.

7727 Radomir Nešković, T. 14309, 14316–14318 (7. juni 2011.).

7728 Svjedok KDZ310, T. 9275 (29. novembar 2010.). V. također D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 3. Planojević je rekao da je Batko nestao s Grbavice na desetak dana, ali ga je po povratku vojska uhapsila i pritvorila. D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 27.

trenutku nijedan predstavnik vlasti bosanskih Srba nije obratio u vezi s pokretanjem istrage o incidentu koji je prijavila.[7729]

2271. Rukovodioci na republičkom nivou takođe su znali za zločine koje su činili Batko i drugi. Vladimir Lukić je rekao da je s Koljevićem razgovarao o situaciji na Grbavici, mada ne konkretno o "Batku".[7730] Nešković je takođe rekao da je "najviše rukovodstvo na Palama o Batku obavijestila Biljana Plavšić pa to nije rezultiralo nekim rezultatom […]".[7731] Dobrislav Planojević, koji je u MUP-u radio od 20. aprila 1992., izjavio je da je čuo šta Batko radi i o tome da zbog straha nije bilo prijava ni istraga u vezi s njim, i da je on o tome obavijestio Miću Stanišića.[7732] Takođe je obavijestio premijera Đerića 1992. o problemima u vezi s kriminalom na tom području i o problemima s Batkom.[7733]

2272. Dana 20. oktobra 1992., ministar odbrane Bogdan Subotić predložio je optuženom uvođenje vojne uprave na dijelovima teritorije RS-a, uključujući i područje opštine Novo Sarajevo.[7734] Subotić je kao razloge za uvođenje vojne uprave naveo "činjenicu da je u pojedinim opštinama Republike Srpske došlo do pooštravanja bezbjednosne situacije zbog sve izraženijeg djelovanja paravojnih formacija, paradržavnih organa i institucija", da legalni državni organi ne ostvaruju svoje funkcije u skladu s Ustavom i zakonima i u skladu s usvojenim ciljevima odbrane, te da se ne poštuju odluke vlade i ostalih državnih organa.[7735]

2273. Dana 15. novembra 1992., na sastanku Komande SRK-a kojem je prisustvovao tadašnji predsjednik opštine Novo Sarajevo, Milivoje Prijić, rečeno je da je među slabostima operacija "genocid nad drugim narodima".[7736] Na sastanku je takođe rečeno sljedeće: "[S]hvatanje i praksa pojedinaca i grupa da su oni gospodari života i smrti svakog pojedinca druge nacionalnosti, zbog čega imamo praksu nepotrebnog maltretiranja i ubijanja pripadnika druge, posebno muslimanske, nacionalnosti. Ženevske i druge konvencije za ovakve su suvišne i nepotrebne u ovom ratu."[7737]

7729 Svjedokinja KDZ354, T. 13192–13193 (10. mart 2011.).

7730 D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 7–8 (gdje kaže da je otprilike u to vrijeme postavljen za povjerenika za opštinu Novo Sarajevo, na osnovu rješenja optuženog u svojstvu predsjednika).

7731 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16710.

7732 D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 2, 17, 26 (gdje navodi da je bio načelnik Uprave za sprečavanje i otkrivanje kriminaliteta do polovine jula 1992., da je u septembru 1992. postao inspektor u Službi nacionalne bezbjednosti i da je od jula 1994. do juna 1995. bio šef Centra državne bezbjednosti Sarajevo).

7733 D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 27. V. takođe P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 14 (gdje kaže da je "privatnim kanalima" primao informacije o problemima s jednim čovjekom na Grbavici, zvanim "Batica," i o pitanjima u vezi s njegovim pritvaranjem).

7734 D458 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Radovanu Karadžiću, 20. oktobar 1992.).

7735 D458 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Radovanu Karadžiću, 20. oktobar 1992.).

7736 P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 1-2, 4.

7737 P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 9. V. takođe Branko Radan, T. 31124 (6. decembar 2012.).

Prijić je održao govor o situaciji u Novom Sarajevu u kojem je izjavio sljedeće: "Dobar dio boraca se ponaša samovoljno. Masovan odvoz imovine iz opštine, silovanja, istjerivanje iz stanova se ne kažnjava i to utiče na moral. Vojna policija se konsoliduje, ali je još uvijek nedovoljno jaka."[7738]

(D) Zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici

2274. U Optužnici se navodi da je kasarna „Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici korištena kao zatočenički objekt od 22. juna 1992. do septembra 1992.[7739]

2275. Lukavica, udaljena otprilike tri kilometra od Kule, bilo je područje pod kontrolom SRK-a.[7740] Kasarna „Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici služila je kao istureno komandno mjesto SRK-a.[7741]

2276. Dana 22. juna 1992., oko 21:00 sat, otprilike 280 ljudi koji su ranije bili zatočeni u garaži zgrade Skupštine opštine Hadžići[7742] i u Kulturno-sportskom centru Hadžići[7743] odvezeno je u četiri autobusa u kasarnu „Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici.[7744] Vozač jednog od autobusa bio je Milan Aćimović.[7745] Autobusi su prvo otišli u zatvor Kula, ispred kojeg su dva Srbina u maskirnim uniformama ušla u autobuse i počela žestoko tući zatvorenike, od čega su neki zadobili ozljede glave.[7746] Jedan vojnik je ugasio cigaretu na licu jednog bosanskog Muslimana.[7747] Vojnici su bacili

---

7738 P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 12. Prema Radanovim riječima, opštinski rukovodioci su željeli spriječiti zločine vojnika VRS-a, ali da nisu bili za to ovlašteni i da im je za to bila potrebna saradnja s vojskom, vojnom i civilnom policijom. Branko Radan, T. 31127 (6. decembar 2012.). Vijeće napominje da je Radanu bilo u interesu da se distancira od odgovornosti za rješavanje pitanja zločina i smatra da njegovo svjedočenje u pogledu toga nije pouzdano. Vijeće je također uzelo u obzir svoju širu ocjenu da mu je svjedok u svom iskazu uskraćivao informacije u vezi s određenim pitanjima.

7739 Optužnica, zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici. Međutim, tužilaštvo u svom Završnom podnesku upućuje samo na zatočenja oko 22. juna 1992. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 29.

7740 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8879. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2630.

7741 Svjedok KDZ088, T. 6277–6278 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P989 (Izjava svjedoka Richarda Philippsa od 25. maja 2010.), str. 11, 17; Desimir Šarenac, T. 34922 (6. mart 2013.). V. također John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6115–6116; Hussein Ali Abdel–Razek, T. 5501 (19. juli 2010.).

7742 V. zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici.

7743 V. zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici.

7744 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 51, 64–72; Mehmed Musić, T. 12868–12869 (3. mart 2011.); v. činjenice o kojima je presuđeno 2617, 2630. V. također P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2 (gdje izjavljuje da su ljudi odvedeni u sportski centar u Lukavici u noći 20. juna 1992.). V. par. 2099, 2106.

7745 P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

7746 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 67–69 (gdje te muškarce naziva "četnicima"); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

7747 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 69; Mehmed Musić, T. 12870 (3. mart 2011.). V. također P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

metke među zatočenike i rekli: "[E]j, balije, imate municije!"; što je bio "izgovor" da počnu tući zarobljenike.[7748] Zatočenici su zatim odvedeni u kasarnu „Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici.[7749]

2277. Po dolasku u kasarnu „Slaviša Vajner Čiča", zatočenici su izvedeni iz autobusa, a putem do kasarne su ih tukli uniformisani Srbi.[7750] Unutra su zarobljenike, kad bi išli u klozet ili da piju vodu, udarali kundacima pušaka, policijskim palicama i raznim predmetima.[7751] Neki ljudi više nisu htjeli ići u klozet jer nisu htjeli putem dobiti batine.[7752] Svih 280 smješteno je u dvije prazne prostorije; koje su zbog toga bile pretrpane.[7753] U prvih nekoliko sati zatočenja, pojedinci su prozivani i prebijani.[7754] Svih 280 zatočenika odvedeno je u jednu prostoriju u drugom dijelu kasarne.[7755] Kasnije je jedan uniformisani čovjek prozvao sa spiska 48 ljudi.[7756] Svaki prozvani morao je proći hodnikom u kojem su s obje strane stajali stražari koji su ga tukli raznim predmetima i udarali nogama.[7757] Stražari su zatvorenicima psovali "balijsku" mater.[7758] Jedan zarobljenik, Mehmed Musić, vidio je svog brata koji je, obliven krvlju, ležao na zemlji, pa mu je naređeno da ga ponese.[7759] Musić je, kako mu je i naređeno, svog brata donio u jednu prostoriju do koje je morao proći kroz špalir stražara i vidio ostale prozvane zarobljenike kako stoje poredani uz tri zida, dok je

---

7748 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 69; Mehmed Musić, T. 12870 (3. mart 2011.).

7749 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 69–72; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

7750 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 72.

7751 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 75-76; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2631.

7752 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 76. Zarobljenici su imali samo nekoliko minuta da odu u klozet ili po vodu. P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

7753 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 72; Mehmed Musić, T. 12872 (3. mart 2011.); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2.

7754 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 73–74 (gdje kaže da je vidio modrice na zarobljenicima kad su se vratili); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2. Prema Musićevim riječima, jedan od muškaraca koji je prozvan u to vrijeme, Alija Kardaš, izveden je iz prostorije, a oni koji su ostali u prostoriji čuli su njegove krike i pucanj, i on više nije vraćen u prostoriju. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 73. Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za ubijanje u odnosu na ovaj zatočenički objekat, ni na osnovu Priloga B ni Priloga C Optužnice. V. fusnota 13; Optužnica, par. 60(a)(ii), fusnota 4.

7755 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 77.

7756 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 78-79; P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2. Musić je kasnije saznao da je ime tog čovjeka Vujo Vukotić. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 78; Mehmed Musić, T. 12873 (3. mart 2011.).

7757 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 80. V. takođe P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 2. Prema Musićevim riječima, svi muškarci koji su ga tukli u hodniku nosili su crvene beretke, a po njihovom govoru je zaključio da su iz Srbije. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 81–82; Mehmed Musić, T. 12873–12875 (3. mart 2011.). V. takođe svjedokinja KDZ216, P69 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Kunarca*), T. 3395 (pod pečatom) (gdje izjavljuje da su u kasarni Lukavici, gdje je provela otprilike mjesec dana bili "srpski vojnici"). Musić je rekao da su tamo bili pripadnici policije koje je opisao kao pripadnike srpske policije, odnosno "policije SDS-a", što se razlikovalo od "obične, regularne policije" i "vojne policije koja je imala bijele opasače". P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 83.

7758 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 80.

7759 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 84.

u sredini prostorije bio je stol za kojim su sjedila tri oficira.[7760] Pitali su Musića za ime, ime oca i gdje radi, "opsovali [mu] balijsku mater", dok ga je jedan udario nogom.[7761] Jedan oficir ga je udario i rekao mu da ide, a dok je prolazio hodnikom, ponovo su ga tukli.[7762] Musić se vratio u prvu prostoriju i od tada više nikad nije vidio nijednog iz grupe od 47 prozvanih zarobljenika.[7763] Vojnici su kasnije dvaput dolazili da tuku zarobljenike.[7764] Zatvorenike su također tjerali da se prekrste i pjevaju srpske pjesme.[7765] Kasnije su došli "redovni vojnici JNA" i rekli zarobljenicima da prestanu pjevati i da ih niko više neće dirati, a zatim su im donijeli nešto hrane.[7766]

2278. Sljedećeg dana, preostalih otprilike 233 zatvorenika vratili su se u autobuse i odvezeni su u zatvor Kula.[7767]

2279. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su u kasarni u Lukavici zatočenici bili prisiljavani da obavljaju fizičke poslove, kao što su kopanje rovova i grobova.[7768] Međutim, tužilaštvo za period naveden u Optužnici nije izvelo dokaze o prisilnom radu u ovom zatočeničkom objektu ili o zatočenju u njemu. osim u slučaju onih 280 nesrba koji su tu bili zatočeni nekoliko dana u junu 1992., kao što je već opisano.[7769] Vijeće primjećuje da je i samo tužilaštvo u Završnom podnesku svoju raspravu o incidentu 18.1 iz Priloga C Optužnici ograničilo na pitanje zatočenja i premlaćivanja zarobljenika od 22. juna 1992.[7770] Vijeće zaključuje da nema dovoljno dokaza na

---

7760 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 84. Musić je rekao da je znao da su oficiri jer su nosili uniforme s činovima. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 84.

7761 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 84–85 (gdje također izjavljuje da je jedan od oficira nosio srpsku ličku kapu s grbom, dok je drugi "govorio kao da je Crnogorac").

7762 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 85.

7763 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 89. Vijeće napominje da se optuženi ne tereti za ubijanje u odnosu na ovaj zatočenički objekat ni na osnovu Priloga B ni priloga C Optužnice. V. Optužnica, par. 60(a)(ii), fusnota 4.

7764 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 85–86; Mehmed Musić, T. 12879 (3. mart 2011.); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3. Ti ljudi nosili su velike noževe i iste rukavice kao oni koji su tukli Musića i druge u sportskom centru; neki su nosili crne uniforme, a neki maskirne. P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 86; Mehmed Musić, T. 12870 (3. mart 2011.).

7765 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 86; Mehmed Musić, T. 12879 (3. mart 2011.).

7766 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 87–88; Mehmed Musić, T. 12870–12871 (3. mart 2011.).

7767 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 89, 92; Mehmed Musić, T. 12879 (3. mart 2011.); P161 (Izjava Adema Balića vlastima BiH od 7. februara 1993.), str. 3. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2638. V. par. 2141.

7768 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2632.

7769 Vijeće ima u vidu dokazni predmet P6282, u kojem je naveden broj zatočenika koji su bili primorani obavljati fizičke poslove na linijama fronta, uključujući kopanje rovova, i koji su 1993. bili zatočeni u kasarni u Lukavici. V. P6282 (Spisak lica Centralne komisije RS-a za razmjenu). Međutim, s obzirom na to da su ti događaji izvan vremenskog okvira događaja u kasarni u Lukavici navedenih u Optužnici, Vijeće neće na osnovu toga donositi zaključak u vezi s prisilnim radom u Lukavici.

7770 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 29.

osnovu kojih može konstatovati da su zatočenici bili primorani obavljati fizičke poslove u kasarni „Slaviša Vajner Čiča".

2280. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su pojedinci bili zatočeni u kasarni „Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici nekoliko dana u junu 1992. Vijeće nadalje konstatuje da su zatočenici bili premlaćivani i da je 48 zatočenika bilo prisiljeno da prolazi kroz špalir. Vijeće konstatuje da su zatočenici držani u lošim uslovima, što je uključivalo nedostatak prostora i pristupa sanitarnim objektima i vodi.

(E) Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine

2281. U 1992. bosanski Muslimani i Hrvati, među kojima i časne sestre, istjerani su iz svojih kuća, koje su zatim opljačkane.[7771] Od trenutka kad su srpske snage zauzele Grbavicu, bosanski Muslimani i Hrvati su protjerivani i primorani da se presele na drugu obalu Miljacke.[7772] Svjedok KDZ310 je posvjedočio da je na osnovu izraza lica ljudi koji su se selili mogao zaključiti da ne odlaze slobodnom voljom; ljudi su plakali i nisu htjeli ostaviti svoju imovinu da bude opljačkana.[7773] Srpski vojnici su bosanske Hrvate i Muslimane udarali rukama i nogama.[7774] I vojnici i pripadnici civilne i vojne policije učestvovali su u protjerivanju nesrba s Grbavice.[7775]

2282. Zastrašivanje i prijetnje su bili način da se ljudi natjeraju da odu.[7776] Svjedokinja KDZ079 je izjavila da su početkom 1992. srpski vojnici, ponekad više puta u toku dana, dolazili u stan u kojem je ona živjela sa suprugom i djecom, zbog čega su ona i njena porodica strahovali za svoje živote.[7777] Nakon što je njen muž otišao po hranu, srpski vojnici su nastavili dolaziti u stan pitajući za njega i tražeći da im ona da njegovu fotografiju i ličnu kartu.[7778] Vojnici su rekli da će odvesti svjedokinju i njenu kćerku ako se njen suprug ne vrati.[7779] Budući da bosanski Hrvati i Muslimani

---

7771 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 45, 64; P1937 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 18 (pod pečatom); svjedok KDZ310, T. 9179, 9248–9249, 9255–9259 (29. novembar 2010.); P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 82–91 (pod pečatom); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16698–16701; Radomir Nešković, T. 14294–14295 (6. juni 2011.); P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 7. V. takođe P2922 (Izjave svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006. i 12. marta 1995.), *e-court* str. 5, 14.

7772 Svjedok KDZ310, T. 9179, 9255–9256 (29. novembar 2010.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16699–16701.

7773 Svjedok KDZ310, T. 9255-9257 (29. novembar 2010.).

7774 Svjedok KDZ310, T. 9257 (29. novembar 2010.).

7775 Svjedok KDZ310, T. 9179 (29. novembar 2010.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 64.

7776 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 64.

7777 P2922 (Izjave svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006. i 12. marta 1995.), *e-court* str. 5, 14.

7778 P2922 (Izjave svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006. i 12. marta 1995.), *e-court* str. 5, 14.

7779 P2922 (Izjave svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006. i 12. marta 1995.), *e-court* str. 5, 14.

nisu mogli da dobiju hljeb, a srpski vojnici su provaljivali u stanove i oduzimali privatnu imovinu, svjedokinja je 26. maja 1992. s djecom otišla iz stana u kojem je ostavila sve svoje stvari.[7780]

2283. Vojnici bi ušli u zgradu i rekli: "[Z]a 10 minuta sve ustaše i balije napolje!".[7781] Jednom prilikom kad su civili protjerivani s Grbavice, svjedok KDZ310 je razgovarao s jednim pripadnikom voda koji je pristao da ode u štab VP-a i zatraži objašnjenje za protjerivanja, ali nije dobio odgovor.[7782]

2284. U izvještaju Kriznog štaba Novo Sarajevo od 5. juna 1992., upućenom Predsjedništvu bosanskih Srba, navodi se da je Krizni štab smjestio "po praznim i napuštenim hrvatskim i muslimanskim stanovima" borce s drugih područja, koji su se priključili redovnim jedinicama.[7783]

2285. Dana 19. jula 1992., optuženi je poslao dopis u nekoliko opština, među kojima i Novo Sarajevo, u kojem je zatražen popis svih stambenih kapaciteta "koji su slobodni nakon dobrovoljnog iseljenja Muslimana", uz objašnjenje da će slobodni stanovi biti stavljeni na privremeno korištenje bosanskim Srbima iz muslimanskog dijela Sarajeva.[7784]

2286. U izvještaju UN-a od 30. septembra 1992. javlja se da je potvrđeno da su tog dana Srbi s područja Grbavice protjerali otprilike 300 civila, bosanskih Muslimana, koji su pješice otišli preko jednog od dva mosta, Vrbanja mosta i mosta iza hotela „Bristol".[7785] Ti ljudi su viđeni kako nose torbe i zavežljaje, dok su pored njih stajali naoružani vojnici s puškama uperenim u vazduh.[7786]

7780 P2922 (Izjave svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006. i 12. marta 1995.), *e-court* str. 5, 14.

7781 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 64.

7782 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 65. Svjedok KDZ310 je takođe otišao u vojnu policiju da traži zaštitu za jednog civila, Muslimana, koji je stanovao u njegovoj zgradi, ali je dežurni vojni policajac odbio njegov zahtjev, odmahnuvši rukom. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 65; svjedok KDZ310, T. 9265 (29. novembar 2010.).

7783 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 3; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16716–16717 (gdje objašnjava da je to bio način da se ti stanovi zaštite od pljačke ili oštećenja i da se borcima obezbijedi privremeni smještaj). Međutim, svjedok KDZ310 je svjedočio da su borci dobili dozvolu korištenja stanova, ali da su oni pljačkali stanove koji su im dati na korištenje. Svjedok KDZ310, T. 9251–9252 (29. novembar 2010.). Uzimajući u obzir ovo svjedočenje, koje Vijeće smatra pouzdanim, te s obzirom na to da je Neškoviću bilo u interesu da u pozitivnom svjetlu prikaže izvještaj i aktivnosti Kriznog štaba, Vijeće ne prihvata Neškovićevo objašnjenje da su stanovi Hrvata i Muslimana dati na korištenje kako bi se spriječila pljačka ili oštećenje.

7784 P739 (Zahtjev Predsjedništva RS-a raznim opštinama, 19. juli 1992.).

7785 P1266 (Izvještaj UN-a u vezi s protjerivanjem civila sa Grbavice, 30. septembar 1992.). V. takođe Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5521 (20. juli 2010.); svjedok KDZ310, T. 9286–9287 (29. novembar 2010.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 64; P1951 (Vijest kanala TV Beograd u vezi s konferencijom UNPROFOR-a); P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 82–88 (pod pečatom); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16700–16701 (gdje izjavljuje da su protjerivanja učestala otprilike od avgusta 1992.).

7786 P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 83–84 (pod pečatom). Branko Radan je svjedočio da je čuo, ali ne i lično vidio, da je 30. septembra 1992., otprilike 300 muslimanskih stanovnika prešlo preko Vrbanja mosta na teritoriju pod kontrolom Muslimana. Branko Radan, T. 31098–31099, 31127–31128, 31131–31135 (6. decembar 2012.). Prema Radanovim riječima, "nije bilo pritisaka" na ljude i oni su se "dogovorili da pređu na drugu stranu" i to je bilo "organizovano" i "zadovoljavajuće", kako bi ljudi bili bezbjedniji. Branko

Dana 1. oktobra 1992., vršilac dužnosti komandanta UNPROFOR-a, Morillon, je u pismu optuženom saopštio da je primio vijest da su "snage [optuženog] silom protjerale gotovo tri stotine lica s Grbavice".[7787] Komandant sektora UNPROFOR-a Sarajevo, Hussein Ali Abdel-Razek, poveo je za vrijeme brojnih sastanaka s Biljanom Plavšić razgovor o izvještaju UN-a od 30. septembra.[7788]

2287. U vezi s preseljavanjem stanovništva, svjedoci odbrane su svjedočili o sljedećem: (i) izbijanjem rata u BiH, jedan broj Srba i nesrba otišao je tamo gdje je mislio da mu je bezbjednije;[7789] (ii) potpunu slobodu kretanja nisu imali ni srpski ni nesrpski civili, naročito na Grbavici i Vracama, s obzirom na skoro neprestano granatiranje i otvaranje snajperske vatre s visokih zgrada i drugih objekata koji su se nalazili pod kontrolom muslimanskih snaga;[7790] (iii) velik broj nesrba ostao je u Novom Sarajevu tokom cijelog rata;[7791] i (iv) neki bosanski Muslimani zatražili su da odu.[7792]

Radan, T. 31098–31099, 31132 (6. decembar 2012.). On je u svom svjedočenju rekao da je svakodnevno bilo pucnjave, borbi i granatiranja na liniji fronta kod Jevrejskog groblja, Gornjih Kovačića i Donjih Kovačića. Branko Radan, T. 31098 (6. decembar 2012.). Pošto je razmotrilo sve dokaze u spisu, Vijeće odbacuje Radanovo svjedočenje da je preseljavanje 300 Muslimana 30. septembra 1992. bilo dobrovoljno.

7787 P5419 (Pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 1. oktobar 1992.), str. 1.

7788 Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5521 (20. juli 2010.); P1267 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić, 2. oktobar 1992.), str. 2.

7789 D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 30; D2683 (Izjava svjedoka Dragana Šojića od 15. decembra 2012.), par. 26; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 13–14; Božo Tomić, T. 30193–30194 (13. novembar 2012.); D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 8.

7790 D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 30; D2683 (Izjava svjedoka Dragana Šojića od 15. decembra 2012.), par. 26.

7791 Radomir Nešković, T. 14336 (7. juni 2011.); D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 30 (gdje kaže da je preko 1.200 Muslimana i Hrvata ostalo u Novom Sarajevu tokom cijelog rata); D2683 (Izjava svjedoka Dragana Šojića od 15. decembra 2012.), par. 26; Branko Radan, T. 31099–31100 (6. decembar 2012.) (gdje navodi da je, prema nekim procjenama, između 1.350 i 1.500 Muslimana ostalo na Grbavici tokom cijelog rata); D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 13 (gdje kaže da je 1.500 nesrba ostalo na Grbavici tokom cijelog rata); P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 190 (gdje je predsjednik opštine Novo Sarajevo 2. juna 1993. izvijestio o tome da je od 30.000 stanovnika u opštini, 1.500 bosanskih Muslimana i 200 Hrvata). V. takođe D2424 (Izvještaj službenika za zaštitu o obilasku Grbavice, 11. mart 1993.) (gdje se navodi da je otprilike 1.200 Muslimana još uvijek na Grbavici i ukazuje na to da su muškarci, Muslimani, određene dobi morali obavljati poslove i da se taj službenik nije mogao sastati s Muslimanima koji su željeli otići ili su bili raseljeni na Grbavici jer je čekao odobrenje štaba vojske na Lukavici za taj sastanak). Radan je u svjedočenju rekao da su Muslimani koji su ostali "imali [...] sva ista prava po pitanju humanitarne pomoći, zdravstvene i bezbjednosne pomoći" kao Srbi i Hrvati. Branko Radan, T. 31099–31100 (6. decembar 2012.). V. takođe D2673 (Izjava svjedoka Zdravka Šalipura od 16. decembra 2012.), par. 30; D2683 (Izjava svjedoka Dragana Šojića od 15. decembra 2012.), par. 26. S obzirom na to da je Radan imao interes da se distancira od zlostavljanja koje se provodilo, kao i to da nijedan od tri svjedoka nije po ovom pitanju bio iskren, Vijeće odbija iskaze da su Muslimani koji su ostali na području bili zbrinuti i zaštićeni na isti način kao i Srbi i Hrvati.

7792 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16700–16701 (gdje izjavljuje da je, prije avgusta 1992., bilo slučajeva protjerivanja Muslimana, ali su neki Muslimani tražili da odu na drugu stranu jer se nisu osjećali bezbjedno, a bilo je i "tajnih razmjena" između Muslimana i Srba). V. takođe Branko Radan, T. 31101–31102 (6. decembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da su nesrbi s Grbavice, u želji da se ponovo spoje sa svojim porodicama i da imaju bolje uslove života, pokušavali da pređu na drugu stranu uz pomoć "slobodnih strelaca"). Međutim, Radan je uvažio mogućnost da su nesrbi htjeli otići zbog toga što su bili šikanirani. Branko Radan, T. 31126 (6. decembar 2012.).

2288. Međutim, nakon što je razmotrilo sve dokaze, Vijeće konstatuje da su mnogi bosanski Muslimani i Hrvati bili prisiljeni otići iz ove opštine. Vijeće konstatuje da su u nekim slučajevima ljudi tražili da odu; međutim, Vijeće smatra da to ipak nije bilo dobrovoljno s obzirom na okolnosti u kojima su ljudi odlazili. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da su bosanski Muslimani i Hrvati bili prisiljeni da napuste dijelove opštine Novo Sarajevo pod srpskom kontrolom.

v. Pale

(A) Optužbe

2289. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je na Palama počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[7793] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba na Palama obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu s "bivšim Domom kulture na Palama (poznatim i pod imenom fiskulturna sala)",[7794] kao i ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u tom objektu i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[7795] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[7796]

2290. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba na Palama obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u fiskulturnoj sali na Palama;[7797] (ii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u fiskulturnoj sali na Palama – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[7798] (iii) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova na Palama;[7799] (iv) protivpravno zatočenje u fiskulturnoj sali na Palama;[7800] (v) bezobzirno

[7793] Optužnica, par. 48-49.

[7794] Vijeće primjećuje da se u Optužnici i u dokazima ovaj zatočenički objekat pominje pod različitim imenima. V. npr. Optužnica, incident 14.1 iz Priloga B Optužnici, zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici (gdje se pominju "bivši Dom kulture", "Dom kulture" i "fiskulturna sala"); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 18 (gdje se pominju "sportski centar na Palama" i "bivši Dom kulture"); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 55 (gdje se pominje "sportski kompleks"). Da bi bilo jasnije, Vijeće će u cijeloj Presudi koristiti izraz "fiskulturna sala na Palama" kada bude govorilo o ovom navedenom zatočeničkom objektu.

[7795] Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 14.1 iz Priloga B Optužnici; zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.

[7796] Optužnica, par. 63(b).

[7797] Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.

[7798] Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.

[7799] Optužnica, par. 60(f).

uništavanje javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[7801] i (vi) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[7802]

2291. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[7803] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992.srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s područja na Palama na kojima su oni zakonito boravili.[7804] Prema navodima Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, ubijanje, razaranje spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su neke bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[7805]

(B) Kontekst

2292. Opština Pale, jedna od deset opština u sastavu grada Sarajeva, smještena je istočno od Novog Sarajeva i Starog Grada i zapadno od Rogatice.[7806] Opština Pale obuhvata, između ostalog, muslimanska naselja Bare, Donja Vinča, Prača, Podgrab i Renovica i naselja s većinskim srpskim stanovništvom Krivodoli, Lapišnica, Mokro i Vrhprača.[7807] Prema popisu stanovništva iz 1991., u opštini Pale živjelo je 16.119 stanovnika, od kojih su 27% bili bosanski Muslimani, a 69% bili su bosanski Srbi.[7808]

7800 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.

7801 Optužnica, par. 60(j). V. incident 16 iz Priloga D Optužnici.

7802 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama. Tužilaštvo u Optužnici ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje ili druga djela seksualnog nasilja; prisilni rad na linijama fronta; prisvajanje ili pljačkanje imovine ili bezobzirno razaranje privatne imovine na Palama. Optužnica, fusnota 5, 7, 8, 9.

7803 Optužnica, par. 68-75.

7804 Optužnica, par. 69, 72.

7805 Optužnica, par. 71.

7806 P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 8; Dodatak B, Mapa 1; Sulejman Crnčalo, T. 1209 (15. april 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2.

7807 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 19; Sulejman Crnčalo, T. 1197, 1223 (15. april 2010.); D15 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. juni 1992.); D29 (Članak iz lista *Glas*, rubrika Aktuelnosti, pod naslovom "Dogovor sa Muslimanima na Palama", 17. april 1992.); Hajrudin Karić, T. 15335 (23. juni 2011.); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 16; Zdravko Čvoro, T. 30962 (5. decembar 2012.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 39; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2591.

7808 P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.), *e-court* str. 2 verzije na b/h/s-u. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3. Ali v. P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 30, 33, 36, 39, 73, 75, 77, 79 (gdje se navodi da je u opštini Pale živjelo 12.433 stanovnika, od kojih su 21,4% bili bosanski Muslimani, 74% bosanski Srbi, a 0,9%

2293. Na Palama je bilo nekoliko vojnih objekata, među kojima i kasarna u centru Renovice, vojno skladište u selu Krivodoli, skladište u Jahorinskom Potoku i objekat s radarom na Jahorini.[7809] Krajem marta ili u aprilu 1992., na Palama je osnovan Republički informativni centar, koji je uveo veze za bezbjedan prijenos podataka na teritoriji SrRBiH.[7810]

2294. Osnivačka skupština Opštinskog odbora SDA održana je u julu 1990. u Renovici.[7811] U avgustu ili septembru 1990., osnovan je Opštinski odbor SDS-a na Palama, na čijem je čelu bio Svetislav Lučić.[7812] U aprilu 1991., Jovan Šarac je postao predsjednik Opštinskog odbora SDS-a na Palama.[7813]

2295. Od aprila 1992. nadalje, na Palama je bilo sjedište vlade SrRBiH, a kasnije i RS-a.[7814] Od 1992. do 1995., optuženi je koristio sljedeće tri lokacije na Palama kao svoju kancelariju: zgradu "Kikinda", zgradu zvanu "Mali Dom", smještenu u hotelskom kompleksu "Panorama", i upravnu zgradu fabrike "Famos".[7815] Od aprila 1992. nadalje, optuženi je s porodicom stanovao na nekoliko lokacija na Palama.[7816] Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić boravili su u hotelskom kompleksu "Panorama".[7817]

---

bosanski Hrvati); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 56 (gdje se navodi da je 1991. u opštini Pale živjelo 15.482 stanovnika, od kojih su 25,4% bili bosanski Muslimani, 68% bosanski Srbi, a 0,6% bosanski Hrvati). Mada Vijeće smatra dokazne predmete P4994 i D4002 uglavnom pouzdanim u svrhe utvrđivanja broja stanovnika i etničkog sastava Pala 1991. godine, ono se oslanja na dokazni predmet P5964, koji je neposredni izvorni dokument i koji sadrži neobrađene podatke iz popisa stanovništva BiH iz 1991.

7809 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 16; Jovan Šarac, T. 47151 (14. februar 2014.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 20.

7810 P2560 (Pismo Radovana Karadžića predsjednicima opština, 23. mart 1992.), str. 1; P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), par. 2; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2063.

7811 D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 30.

7812 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 7; Tomislav Hršum, T. 32917 (30. januar 2013.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 30.

7813 Jovan Šarac, T. 47141 (14. februar 2014.).

7814 Neđeljko Prstojević, T. 12965 (8. mart 2011.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 21; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 50–51; David Harland, T. 2064–2067 (7. maj 2010.); P5742 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 6. april 1992.), str. 2; D3583 (Vijest emitovana na RTV-u, 14. avgust 1993.); Nebojša Ristić, T. 15388–15389 (24. juni 2011.); Momčilo Mandić, T. 5099–5100 (14. juli 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2052.

7815 Nebojša Ristić, T. 15380, 15384–15387, 15389–5392 (24. juni 2011.); P2841 (Fotografije i skice s oznakama koje je unio Nebojša Ristić), *e-court* str. 1–3, 7; P2842 (Mapa Pala s oznakama koje je unio Nebojša Ristić); P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), par. 14; Momčilo Mandić, T. 4648 (5. juli 2010.), T. 5011 (13. juli 2010.); Patrick Rechner, T. 11081 (2. februar 2011.).

7816 Nebojša Ristić, T. 15380, 15383 (24. juni 2011.); P2841 (Fotografije i skice s oznakama koje je unio Nebojša Ristić), *e-court* str. 8-9.

7817 Nebojša Ristić, T. 15382 (24. juni 2011.).

(C) Uvodni period

2296. Na višestranačkim izborima, SDS je dobio 65%, a SDA 20% glasova za Skupštinu opštine Pale; kasnije su SDS i SDA formirale koaliciju i između sebe podijelile položaje vlasti u opštini.[7818] Slobodan Kovačević je postao predsjednik Skupštine opštine, a Malko Koroman imenovan je za načelnika SJB-a Pale.[7819] Idriz Efendić, bosanski Musliman, imenovan je za komandira SJB-a Pale.[7820] Hamed Palo, bosanski Musliman, imenovan je za Kovačevićevog zamjenika.[7821] Na Kovačevićevo mjesto je kasnije došao Radislav Starčević.[7822] U januaru 1992., Zdravko Čvoro imenovan je za predsjednika Izvršnog odbora na Palama.[7823]

2297. Početkom 1991., bosanski Srbi na Palama organizovali su velike javne mitinge na kojima su mahali srpskim zastavama i izvikivali nacionalističke parole.[7824] Kao odgovor na rastuća nacionalna osjećanja Srba, bosanski Muslimani na Palama organizovali su noćne straže kako bi zaštitili svoje porodice i domove.[7825] Bosanski Muslimani na Palama imali su lovačke puške i pištolje.[7826]

2298. Dana 8. maja 1991., na inicijativu Regionalnog odbora SDS-a, opštine Pale, Han Pijesak i Sokolac najavile su povezivanje u SAO Romaniju.[7827]

2299. U novembru 1991., Srbi iz nekoliko vojnih objekata počeli su tajno noću dijeliti oružje lokalnom srpskom stanovništvu.[7828] Stjepan Koroman, rođak načelnika policije, bio je zadužen za

---

7818 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 12; D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 7; Zdravko Čvoro, T. 30937 (4. decembar 2012.); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 56; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 33.

7819 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 12; Sulejman Crnčalo, T. 1252 (15. april 2010.); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 19, 41; Hajrudin Karić, T. 15347 (23. juni 2011.); P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2; P6090 (Zapisnik SJB-a Pale, 8. februar 1993.), str. 1; P6093 (Spisak radnika CJB-a Pale), str. 1; Tomislav Hršum, T. 32938 (30. januar 2013.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 44; Jovan Šarac, T. 47143 (14. februar 2014.); P963 (Intervju s Malkom Koromanom u časopisu MUP-a RS-a *Policajac*, novembar 1994.), str. 1.

7820 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 6; Tomislav Hršum, T. 32921 (30. januar 2013.).

7821 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 12; Sulejman Crnčalo, T. 1194 (15. april 2010.).

7822 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 12, 35; D31 (14. sjednica Skupštine opštine Pale, 18. juni 1992.), *e-court* str. 1; D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 6.

7823 D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 1.

7824 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 10; Sulejman Crnčalo, T. 1189–1191 (15. april 2010.).

7825 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 13–14.

7826 Sulejman Crnčalo, T. 1208–1209 (15. april 2010.). Nekoliko vodnika JNA i nekoliko lica muslimanske nacionalnosti su 1991. ukrali naoružanje i minsko-eksplozivna sredstva iz kasarne u Renovici. D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 36.

podjelu oružja stanovnicima Vrhprače i Podgraba.[7829] Od tada je bilo sve više situacija u kojima su Srbi pucali iz oružja.[7830]

2300. Početkom 1992., policajci bosanski Srbi koji su bili razoružani i istjerani iz SJB-a Stari Grad, pristupili su SJB-u Pale kako bi obavljali poslove bezbjednosti.[7831] U januaru 1992., bosanski Srbi koji su živjeli na Palama mobilisani su putem pismenih poziva za mobilizaciju .[7832]

2301. U tom periodu, na Palama su počele operisati paravojne grupe, među kojima i jedinica kojom je zapovijedao Radomir Kojić, specijalna jedinica kojom je zapovijedao Rajko Kušić, kao i šešeljevci.[7833] Krajem aprila ili početkom maja 1992., pripadnici Arkanove jedinice, koju je predvodio čovjek s nadimkom Čarli, takođe su došli na Pale i smjestili se u hotelski kompleks "Panorama".[7834] U maju i junu 1992., na Pale je stigla veća količina vojne opreme i velik broj vojnika.[7835] U istom periodu, na Pale je stigao dodatni broj pripadnika paravojnih formacija.[7836] To su uglavnom bili srpski mladići; nosili su crvene trake na rukama i oko glave i bili naoružani automatskim puškama i noževima.[7837] Često su se vozili po Palama i od nesrba oduzimali automobile i kamione.[7838]

7827 D1267 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Zajednica opština Romanija", 11. maj 1991.), *e-court* str. 1; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 12; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 56.

7828 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 19-20. V. takođe P979 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 6, 11 (gdje se navodi da je u opštini Pale 2.000 ljudi koji nisu bili pripadnici ni JNA ni TO-a do 20. marta 1992. dobilo oružje od JNA ili SDS-a).

7829 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 19.

7830 Sulejman Crnčalo, T. 1196 (15. april 2010.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 17.

7831 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 11; Tomislav Hršum, T. 32952–32953, 32955 (30. januar 2013.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 50.

7832 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 21–22, 46, 58.

7833 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 16; Hajrudin Karić, T. 15343 (23. juna 2011.); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 57. Vijeće napominje da osoba koja se u ovom odjeljku Presude koji se odnosi na Pale pominje pod imenom Rajko Kušić nije isti Rajko Kušić koji se pominje u odjeljku Presude koji se odnosi na Rogaticu. V. Hajrudin Karić, T. 15343 (23. juni 2011.).

7834 D1076 (Izvještaj Uprave MUP-a za poslove i zadatke milicije, 3. avgust 1992.), str. 3; P1107 (Izvještaj MUP-a SrRBiH ministru unutrašnjih poslova u vezi s izvršenim obilaskom CSB-a i SJB-a Romanija-Birač, 10. avgust 1992.), str. 3. Prema riječima svjedoka Hršuma i Šarca, ova grupa je vršila krivična djela protiv privatne i javne imovine i iz tog razloga su je, na kraju, pripadnici SJB-a Pale razoružali i pod pratnjom vratili u pravcu Srbije u junu 1992. D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 25; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 45; Jovan Šarac, T. 47158–47159 (14. februar 2014.).

7835 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 52. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2590.

7836 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 52, 54.

7837 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 52, 54; Sulejman Crnčalo, T. 1159 (14. april 2010.), T. 1255 (15. april 2010.).

7838 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 52–53, 55; Sulejman Crnčalo, T. 1255 (15. april 2010.).

2302. U martu 1992., nakon razgovora načelnika SJB-a Pale i SJB-a Stari Grad, u Lapišnici su formirani kontrolni policijski punktovi ovih opština.[7839] Bosanski Muslimani i bosanski Srbi takođe su postavili kontrolne punktove na raznim pravcima koji su vodili za Pale i iz njega.[7840]

2303. Krizni štab na Palama osnovan je u martu ili aprilu 1992.; sjedište Kriznog štaba bilo je u SJB-u na Palama.[7841] Zdravko Čvoro, predsjednik Izvršnog odbora, imenovan je za predsjednika Kriznog štaba.[7842] Krizni štab, u kojem su bili Šarac i drugi članovi SDS-a u opštini Pale, na primjer Koroman i Slobodan Ninković, kontrolisao je sve opštinske aktivnosti.[7843] Prema Šarčevim riječima, Krizni štab Pale je faktički bio proširena verzija Izvršnog odbora.[7844]

2304. SDS je u opštini imao "apsolutnu vlast", a opštinske vlasti na Palama su mu dodjeljivale sredstva.[7845] One su takođe dodijelile prostorije i materijalne resurse, te davale finansijsku podršku novinskoj agenciji bosanskih Srba SRNA.[7846]

2305. Početkom marta 1992., opštinske vlasti bosanskih Srba pozvale su nesrpsko stanovništvo da preda lično oružje.[7847] Kasnije, u mjesnim zajednicama izvan Pala, vlasti su odredile posebna

---

7839 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 14; Tomislav Hršum, T. 32948 (30. januar 2013.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 39.

7840 D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 52; D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 14; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 43; Sulejman Crnčalo, T. 1215–1216 (15. april 2010.); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 7; Hajrudin Karić, T. 15316–15318 (23. juni 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2589.

7841 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 42; P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 9; D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 2, 11. V. takođe P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2 (gdje se navodi da je Krizni štab Pale bio operativan od marta 1992. i da je naredio policajcima, bosanskim Muslimanima, u SJB-u Pale da predaju oružje). Dana 6. aprila 1992., Rezervno komandno mjesto 2. vojne oblasti izvijestilo je da je ostvarilo neprekidan kontakt i koordinaciju aktivnosti s Kriznim štabom Pale. P5426 (Izvještaj Rezervnog komandnog mjesta 2. vojne oblasti, 6. april 1992.).

7842 D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 38, 46; Zdravko Čvoro, T. 30929, 30933, 30936, 30938 (4. decembar 2012.).

7843 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 42; Jovan Šarac, T. 47141 (14. februar 2014.). U aprilu 1992., Krizni štab počeo je primati dnevni utržak raznih preduzeća sa sjedištem na Palama, među kojima i paljanske poslovnice „Centrotransa". Krizni štab Pale takođe je donosio sve odluke o preduzećima i utvrđivao plate njihovih zaposlenika. U istom periodu, Krizni štab Pale usvojio je niz propisa u vezi s kupoprodajom osnovnih proizvoda i zabranio je prodaju alkohola. P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 10–13; Hajrudin Karić, T. 15336 (23. juni 2011.); D21 (Vijest novinske agencije SRNA, 24. april 1992.); D22 (Vijest novinske agencije SRNA, 2. maj 1992.); D26 (Vijest novinske agencije SRNA, 25. maj 1992.).

7844 D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 38; Jovan Šarac, T. 47171 (14. februar 2014.).

7845 P6029 (Odluka Izvršnog odbora Pale, 25. maj 1992.), str. 3; Zdravko Čvoro, T. 30937 (4. decembar 2012.).

7846 Zdravko Čvoro, T. 30960 (5. decembar 2012.).

7847 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 28. Prema Hršumovim riječima, postojala su tri razloga za razoružavanje tog stanovništva: (i) na području Renovice kretala su se naoružana lica u uniformama koje nisu dotad bile viđene; (ii) bilo je stalnih upada i napada na kasarnu u Renovici; i (iii) na području Renovice krila su se dva lica koja su dovođena u vezu s jednim navodnim ubistvom koje se desilo prije početka rata. Tomislav Hršum, T. 32955–32957 (30. januar 2013.). Vijeće odbacuje Hršumovo svjedočenje po tom pitanju s obzirom na pouzdane dokumentarne dokaze načelnika odjeljenja za kriminalističku istragu SJB-a Pale koji upućuju na to da je sredinom marta SJB Pale oduzeo oružje u posjedu bosanskih Muslimana, "po odobrenju ili bez odobrenja". V. P6090 (Zapisnik SJB-a Pale, 8. februar 1993.), str. 1.

mjesta na koja je nesrpsko stanovništvo trebalo donijeti oružje; oružje prikupljeno na tim lokacijama je zatim prebačeno u zgradu SJB-a na Palama.[7848] U isto vrijeme su muškarci u maskirnim uniformama koji nisu bili pripadnici JNA pretresali kuće bosanskih Muslimana u potrazi za oružjem.[7849]

2306. U noći 3. marta 1992., tri rezervna policajca, bosanska Srbina, u tamnim policijskim uniformama uhapsila su Sulejmana Crnčala i njegovog susjeda i odvela ih obojicu u SJB na Palama; kada je uhapšen, Crnčalo je držao stražu ispred svoje kuće s lovačkom puškom.[7850] U jednom trenutku u SJB je došao Koroman i, dok je ispitivao Crnčala, rekao je da će, ako ijedan od njegovih "policajaca ili vojnika" bude ranjen u Crnčalovom komšiluku, potpuno uništiti to naselje.[7851] Koroman je rekao i sljedeće: "[D]okle god ne bude policajaca Srba u Starom Gradu, neće biti nijednog policajca Muslimana na Palama."[7852] Rano ujutro, Koroman je rekao da će sprovesti Crnčala i njegovog komšiju do njihovih kuća.[7853] Pri izlasku iz SJB-a, Crnčalo je napolju vidio najmanje stotinu policajaca rezervista.[7854] Nedaleko od svoje kuće, Crnčalo je vidio velik broj do zuba naoružanih vojnika i policajaca okrenutih prema dijelovima Pala u kojima su živjeli bosanski Muslimani.[7855]

2307. Dana 23. marta 1992., otprilike 35 bosanskih Muslimana, pripadnika aktivnog i rezervnog sastava policije SJB-a Pale, sastalo se s Koromanom u stanici rezervne policije Prača.[7856] Na sastanku je Koroman rekao da svi policajci bosanski Muslimani predaju naoružanje i opremu.[7857] Koroman je dodao da je to kontramjera za postupak SJB-a Stari Grad i da povratak muslimanskih policajaca na dužnost zavisi od povratka policajaca srpske nacionalnosti na dužnost u SJB Stari Grad.[7858] Policajci bosanski muslimani postupili su kako im je rečeno i predali su oružje.[7859]

7848 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 29.

7849 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 31.

7850 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 23–24; Sulejman Crnčalo, T. 1199 (15. april 2010.).

7851 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 24.

7852 Sulejman Crnčalo, T. 1252 (15. april 2010.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 25.

7853 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 26; Sulejman Crnčalo, T. 1199 (15. april 2010.).

7854 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 26.

7855 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 26.

7856 P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2.

7857 P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2.

7858 P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 50.

7859 P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2.

Kasnije tog dana, na sličan način razoružani su i policajci, bosanski Muslimani, iz SJB-a na Palama.[7860] Otada je SJB Pale bio pod kontrolom bosanskih Srba.[7861]

2308. Međunacionalne napetosti dodatno su porasle u aprilu 1992., kada je velik broj izbjeglica, bosanskih Srba iz Sarajeva, počeo stizati na Pale.[7862] Dana 4. aprila 1992., na putu Pale-Sarajevo, bosanski Muslimani pretukli su dvojicu vozača autobusa srpske nacionalnosti i nekoliko putnika srpske nacionalnosti.[7863] U selu Lapišnica, u vatri koju su otvorili Muslimani ranjen je jedan Srbin.[7864] Otprilike u istom periodu, neke trgovine odbile su prodavati robu nesrbima.[7865] Na kraju je većina trgovina na Palama zatvorena.[7866] Do aprila 1992., mnogi bosanski Muslimani otpušteni su s posla.[7867]

2309. Dana 11. aprila 1992., Krizni štab Pale obećao je da će pružiti punu zaštitu svim građanima Pala bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, odlučio je da će se snabdijevanje vršiti vodeći računa da svi dijelovi opštine budu ravnomjerno snabdjeveni i predložio je da se s predstavnicima SDA razgovara o snabdijevanju i pitanjima bezbjednosti.[7868] Dana 16. aprila, ili približno tog datuma, bosanski Muslimani u selima Bare, Renovica, Prača i Podgrab priznali su "legalnu

7860 P6089 (Izvještaj MUP-a BiH, 24. mart 1992.), str. 2. Dana 8. februara 1993., SJB Pale izvijestio je o tome da je Stanica milicije iz "bezbjednosnih razloga", polovinom marta 1992. "razoružala i udaljila iz službe radnike milicije nesrpske nacionalnosti". V. P6090 (Zapisnik SJB-a Pale, 8. februar 1993.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2587. Ali v. Hršumovo svjedočenje da su 17. marta 1992. svi policajci muslimanske nacionalnosti SJB-a Pale i većina policajaca muslimanske nacionalnosti ogranka SJB-a u Prači izrazili želju da privremeno ne dolaze na posao zbog problema do kojih je došlo u Sarajevu, te su shodno tome, morali predati naoružanje i službenu legitimaciju. Tomislav Hršum, T. 32923-32926 (30. januar 2013.). S obzirom na to da nije u skladu s pouzdanim dokumentarnim dokazima sadržanim u dokaznim predmetima P6089 i P6090, Vijeće odbacuje ovu Hršumovu tvrdnju.

7861 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4500. V. takođe P963 (Intervju s Malkom Koromanom u časopisu MUP-a RS-a *Policajac*, novembar 1994.), str. 2.

7862 Sulejman Crnčalo, T. 1198, 1201–1202 (15. april 2010.); D8 (Vijest novinske agencije SRNA, 10. april 1992.); D9 (Vijest novinske agencije SRNA, 19. maj 1992.); D11 (Vijest novinske agencije SRNA, 17. april 1992.); Hajrudin Karić, T. 15337–15338 (23. juni 2011.); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 15; D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 3. U drugoj polovici maja 1992., broj izbjeglica, bosanskih Srba, na Palama dostigao je 15.000, skoro isto koliko je brojalo i stanovništvo Pala. D10 (Vijest novinske agencije SRNA, 20. maj 1992.); D12 (Vijest novinske agencije SRNA, 21. maj 1992.); Sulejman Crnčalo, T. 1257 (15. april 2010.).

7863 D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 39; Hajrudin Karić, T. 15319–15321 (23. juni 2011.).

7864 D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 39.

7865 Sulejman Crnčalo, T. 1230 (15. april 2010.).

7866 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 15; Hajrudin Karić, T. 15338–15339 (23. juni 2011.).

7867 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 46; P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 8–9; Hajrudin Karić, T. 15324–15327 (23. juni 2011.).

7868 D28 (Zaključci Kriznog štaba Skupštine opštine Pale, 11. april 1992.).

policiju" u opštini, garantovana im je lična i imovinska sigurnost, kao i normalno snabdijevanje i redovan autobuski saobraćaj.[7869]

2310. Krajem aprila 1992., pripadnici paravojnih snaga u maskirnim uniformama, kojima je rukovodio Zoran Škobo, uhapsili su više muškaraca, bosanskih Muslimana, starosti od 20 do 30 godina.[7870] Ti muškarci držani su u SJB-u nekoliko sati, a zatim su pušteni.[7871] U maju 1992. je bilo još nasumičnih hapšenja bosanskih Muslimana.[7872]

2311. Početkom maja 1992., na osnovu naređenja Kriznog štaba Pale, pošta na Palama isključila je telefonske linije bosanskih Muslimana.[7873] Od tada su bosanski Muslimani odlazili telefonirati na poštu ili su molili svoje komšije Srbe da od njih telefoniraju.[7874]

(D) Napad na Renovicu i druga sela

2312. Dana 22. maja 1992., bosanski Muslimani u Prači, Bogovićima, Gornjoj Vinči i Podgrabu predali su oružje snagama bosanskih Srba.[7875] Međutim, stanovnici Renovice su odbili.[7876]

2313. Istog dana, pripadnici MUP-a Pale i VRS-a izveli su vojnu akciju na Renovicu.[7877] Policajci iz SJB-a Pale zarobili su otprilike 30 bosanskih Muslimana i odveli ih u fiskulturnu salu na

---

7869 D29 (Članak iz lista *Glas*, rubrika Aktuelnosti, pod naslovom "Dogovor sa Muslimanima na Palama", 17. april 1992.).

7870 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 49.

7871 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 49.

7872 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 49. Ali v. Tomislav Hršum, T. 32968 (30. januar 2013.) (koji je u svom svjedočenju naveo da pripadnici SJB-a Pale nikad nisu zadržavali ljude u pritvoru na osnovu etničke pripadnosti). Vijeće ne prihvata ovaj iskaz s obzirom na to da je Hršum sam bio policajac na Palama i da je, stoga, imao interes da negira da su zaposlenici SJB-a Pale hapsili pojedince na osnovu njihove etničke pripadnosti.

7873 P734 (Naređenje Kriznog štaba Pale, 7. maj 1992.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 50–51. Zdravko Čvoro je posvjedočio da su za potrebe odbrane preuzimana ili uskraćivana privatna sredstva i usluge, da su mnogim Srbima, pa i javnim ustanovama, s obzirom na nedostatak telefonskih linija, isključivane telefonske linije i da su linije koje su isključene pripadale bosanskim Muslimanima koji su već bili napustili teritoriju. V. D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 13; Zdravko Čvoro, T. 30929–30931 (4. decembar 2012.). Vijeće odbacuje Čvorino svjedočenje po tom pitanju s obzirom na neiskrenost i evazivnost u njegovom objašnjenju dokaznog predmeta P734, dokumenta u kojem je navedeno njegovo ime (mada ga je potpisao neko drugi) i kojim se naređuje da se isključe telefonske linije 15 bosanskih Muslimana.

7874 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 50.

7875 D15 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. maj 1992.); Hajrudin Karić, T. 15353 (23. juni 2011.), T. 15376 (24. juni 2011.); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 19.

7876 Hajrudin Karić, T. 15353 (23. juni 2011.); D15 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. maj 1992.).

7877 Sulejman Crnčalo, T. 1217, 1220, 1222, 1225 (15. april 2010.); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 17–19; Hajrudin Karić, T. 15342, 15346, 15348, 15350–15351 (23. juni 2011.), T. 15376 (24. juni 2011.); D19 (Pismo mještana srpske nacionalnosti sela Renovica Skupštini opštine Pale, 26. juni 1992.); D31 (14. sjednica Skupštine opštine Pale, 18. juni 1992.), *e-court* str. 3; D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 19; Tomislav Hršum, T. 32925, 32956–32957 (30. januar 2013.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 43; Jovan Šarac, T. 47149 (14. februar 2014.); D16 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. maj 1992.).

Palama.[7878] Tog dana srpske snage su takođe napale i granatirale većinsko muslimansko selo Donja Vinča, paleći kuće i tjerajući seljane iz sela.[7879] SRNA je izvijestila o akciji na Renovicu, navevši da je ubijeno ili ranjeno sedam pripadnika MUP-a.[7880] SRNA je takođe izvijestila o tome da, mada nije utvrđen broj poginulih i ranjenih bosanskih Muslimana, pretpostavlja se da je u pitanju "znatno veći broj".[7881] Nadalje, SRNA je navela poziv koji je MUP Pale uputio Muslimanima na Palama da na miran način predaju oružje i ne izazivaju daljnje krvoproliće.[7882] Otprilike u istom periodu, SJB Pale je takođe preuzeo kontrolu nad selima koja su bila smještena u pravcu Renovice i Goražde.[7883]

2314. Dana 23. maja 1992., Koroman se pojavio na televiziji i, nakon što je rekao da je rat konačno došao i na Pale, postavio je ultimatum svem nesrpskom stanovništvu da preda oružje SJB-u.[7884] U danima koji su uslijedili, bosanski Muslimani su predali stotine dodatnih komada oružja SJB-u Pale.[7885] Koroman je kasnije obavijestio Krizni štab Pale o napadu na Renovicu i rečeno mu je da bosanske Muslimane koji su tamo zarobljeni, ako su "krivi", prebaci u zatvor Kula, u opštini Ilidža, a da oslobodi one koji "nisu krivi".[7886]

2315. Šef kriminalističke službe SJB-a Pale izvijestio je da je, između ostalog, bila raširena pojava provalnih krađa u vikend-kuće i da su operativni radnici SJB-a, umjesto da spriječe takve postupke, u njima učestvovali i da i dalje učestvuju.[7887]

(E) Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine

2316. Dana 13. marta 1992. ili približno tog datuma, policajci i pripadnici paravojnih jedinica počeli su savjetovati nesrpskom stanovništvu da napusti opštinu Pale.[7888] Na primjer, policajci

---

7878 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 17–19, 24; Hajrudin Karić, T. 15312, 15351, 15364–15365 (23. juni 2011.) T. 15376 (24. juni 2011.); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 19; Sulejman Crnčalo, T. 1227 (15. april 2010.).

7879 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2591.

7880 D15 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. maj 1992.).

7881 D15 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. maj 1992.). Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici ne tereti za ubijanje tokom napada na Renovicu.

7882 D15 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. maj 1992.).

7883 P963 (Intervju s Malkom Koromanom u časopisu MUP-a RS-a *Policajac*, novembar 1994.), str. 2.

7884 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 28; Sulejman Crnčalo, T. 1209, 1216–1217, 1220, 1258 (15. april 2010.); D16 (Vijest novinske agencije SRNA, 22. maj 1992.); D17 (Vijest novinske agencije SRNA, 23. maj 1992.); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 19; Tomislav Hršum, T. 32955–32956 (30. januar 2013.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 43.

7885 Sulejman Crnčalo, T. 1258 (15. april 2010.); D17 (Vijest novinske agencije SRNA, 23. maj 1992.); D18 (Vijest novinske agencije SRNA, 24. maj 1992.); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 19; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 43.

7886 Jovan Šarac, T. 47153 (14. februar 2014.).

7887 P6091 (Izvještaj SJB-a Pale, 31. decembar 1992.), str. 2; P6092 (Izvještaj SJB-a Pale, 12. maj 1993.), *e-court* str. 1.

Jovan Škobo i Novica Stanar, kao i Kojić, pripadnik paravojne jedinice, otišli su u obilazak Crnčalovog sela i, tokom tog obilaska, Škobo je rekao stanovnicima da je bolje da dobrovoljno odmah odu na područje na kojem su Muslimani u većini nego da ih poslije "lov[e] po šumama".[7889] Crnčalo, njegov brat i nekoliko komšija su reagovali tako što su otišli Starčeviću, koji ih je umirio rekavši im da ne treba da brinu ako nisu učinili ništa loše.[7890]

2317. U maju 1992., Crnčalo i njegove komšije tražile su Koromana da organizuje sastanak u zgradi SJB-a i pozove predstavnika najviših organa vlasti da bosanskim Muslimanima u opštini Pale garantuje bezbjednost.[7891] Odmah po početku sastanka, stigao je Nikola Koljević i, kad su bosanski Muslimani tražili da im da garancije da mogu ostati živjeti na Palama, odgovorio je: "Srbi neće više da žive ovdje s vama."[7892] Tokom istog sastanka i u Koljevićevom prisustvu, Koroman je muslimanskim delegatima rekao da im ne može garantovati bezbjednost jer ne može više držati pod kontrolom Crvene beretke koje su došle iz Knina.[7893]

2318. Dana 12. juna 1992., Starčević je zatražio od sekretara SDS-a Pale da hitno sazove sastanak Glavnog odbora SDS-a radi zauzimanja generalnog stava oko iseljavaja nesrba s područja opštine.[7894] Dana 18. juna 1992., na sjednici Skupštine opštine Pale, predsjednik Skupštine Starčević i predsjednik Izvršnog odbora Čvoro, iznijeli su zamjerku da je SJB Pale preduzeo mjere u cilju iseljavanja muslimanskog stanovništva iz opštine.[7895] Dana 19. juna 1992., Skupština opštine Pale usvojila je odluku da nesrbi koji žele napustiti opštinu moraju tražiti saglasnost SJB-a.[7896] Na

---

7888 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 33–34; Sulejman Crnčalo, T. 1247–1248, 1250 (15. april 2010.). Ali v. Čvorinu tvrdnju da su predstavnici srpskih vlasti odlazili u sela i naselja na Palama u kojima su živjeli bosanski Muslimani kako bi ih ubijedili da ostanu. D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 6; Zdravko Čvoro, T. 30939 (4. decembar 2012.). Vijeće odbija Čvorino svjedočenje u vezi s ovim pitanjem zbog njegove evazivnosti i neiskrenosti kao svjedoka. Na primjer, Čvoro je insistirao na tome da ne zna da je SJB Pale učestvovao u protjerivanju bosanskih Muslimana s Pala, uprkos tome što su mu u vezi s tim predočeni dokumentarni dokazi s njegovim potpisom. V. Zdravko Čvoro, T. 30963–30967 (5. decembar 2012.); P6034 (Izvještaj Izvršnog odbora opštine Pale, 7. juli 1992.).

7889 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 34. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2588. Ali v. Šarčevo svjedočenje da SJB nije vršio nikakav pritisak na bosanske Muslimane na Palama da napuste tu opštinu. D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 44, 51.

7890 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 35.

7891 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 36–37; Sulejman Crnčalo, T. 1164–1165 (14. april 2010.), 1260–1261 (15. april 2010.).

7892 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 38; Sulejman Crnčalo, T. 1164 (14. april 2010.), T. 1247 (15. april 2010.).

7893 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 39-40; Sulejman Crnčalo, T. 1164 (14. april 2010.). Dana 2. jula 1992., Crnčalo je vidio dva vojnika s crvenim beretkama u blizini hotela „Panorama", iza jedne privatne kuće . P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 71.

7894 D30 (Dopis Skupštine opštine Pale predsjedniku SDS-a Pale, 12. juni 1992.); Zdravko Čvoro, T. 30936 (4. decembar 2012.).

7895 D31 (14. sjednica Skupštine opštine Pale, 18. juni 1992.), *e-court* str. 4.

7896 P5090 (Odluka Skupštine opštine Pale, 19. juni 1992.); Tomislav Hršum, T. 32961 (30. januar 2013.); D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 6; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 48; Jovan Šarac, T. 47178 (14. februar 2014.).

osnovu iste odluke, SJB Pale, u saradnji s opštinskim komisijama, imao je obavezu napraviti spisak cjelokupne imovine nesrpskog stanovništva koje odlazi iz opštine.[7897] Skupština opštine Pale takođe je obavezala SJB Pale da organizuje odlazak nesrba i da osigura bezbjedan prelazak linije razdvajanja.[7898]

2319. Krajem juna i početkom jula 1992., vlasti bosanskih Srba na Palama dale su bosanskim Muslimanima, vlasnicima imovine, formulare ugovora u kojima su već bili uneseni njihovi podaci.[7899] Na osnovu tih ugovora, koje su Muslimani morali potpisati prije odlaska s Pala, Muslimani na Palama zamijenili su svoju imovinu sa Srbima čija je imovina bila u Sarajevu.[7900] Oni koji su odbili da potpišu te ugovore morali su ključeve svojih kuća predati SJB-u Pale.[7901]

2320. U istom periodu, srpske vlasti na Palama organizovale su konvoje za prevoz nesrba s tog područja.[7902] Prije toga, postavljena su pismena obavještenja kojima je nesrpsko stanovništvo obavještavano o tome gdje i kada mogu da se ukrcaju u autobuse.[7903] Oni koji su ulazili u autobuse mogli su sa sobom uzeti samo ono što su mogli ponijeti.[7904] Prvi konvoj otišao je s Pala 28. juna 1992. ili približno tog datuma.[7905] Dana 2. jula 1992., MUP SrRBiH naredio je SJB-u Pale da uvaži zahtjev bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji žive u užem dijelu Pala da se "po svojoj izraženoj volji" mogu seliti s područja opštine Pale i zatražio da "milicijske i vojne patrole

7897 D32 (Odluka Skupštine opštine Pale, 18. juni 1992.); Zdravko Čvoro, T. 30951–30952 (4. decembar 2012.).

7898 D32 (Odluka Skupštine opštine Pale, 18. juni 1992.); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 22; Tomislav Hršum, T. 32928 (30. januar 2013.).

7899 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 61; P735 (Spisak ugovora za razmjenu kuća).

7900 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 61–62; P735 (Spisak ugovora za razmjenu kuća); Sulejman Crnčalo, T. 1267 (15. april 2010.); P5429 (Molba za promjenu mjesta boravka Skupštini opštine Pale, 22. juni 1992.); P5524 (Zahtjev građana muslimanske nacionalnosti za iseljenje sa Pala u Sarajevo, 22. juni 1992.); D33 (Ugovor o razmjeni kuće na Palama, 2. juli 1992.). Ali v. Čvorinu tvrdnju da su mnogi Muslimani "zaštitili svoju imovinu kroz sklapanje raznih ugovora" sa svojim komšijama Srbima, između ostalog, sklapanjem ugovora kojima su Muslimani svoju imovinu ostavljali Srbima "na čuvanje". D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 6; Zdravko Čvoro, T. 30949–30950 (4. decembar 2012.). Međutim, Vijeće napominje da je tokom rata i sam Čvoro živio u kući koja je pripadala jednom bosanskom Muslimanu. V. Zdravko Čvoro, T. 30982–30983 (5. decembar 2012.). To je Vijeće navelo na zaključak da je Čvoro, iznoseći tvrdnju da su Muslimani svoju imovinu davali Srbima na čuvanje, govorio iz očiglednog interesa.

7901 Sulejman Crnčalo, T. 1268 (15. april 2010.).

7902 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 64, 71; P736 (Odluka SJB-a Pale, 2. juli 1992.); P737 (Odluka SJB-a Pale, 6. juli 1992.); D35 (Izvještaj SJB-a Pale o promjeni mjesta boravka Hrvata i Muslimana sa Pala, 6. juli 1992.); Hajrudin Karić, T. 15365–15366 (23. juni 2011.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 48. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2671–2672.

7903 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 65. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2671.

7904 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 71; Sulejman Crnčalo, T. 1262 (15. april 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2672. Ali v. navode Čvore i Šarca da su Muslimani mogli otići vlastitim vozilima i ponijeti sa sobom svoje lične stvari i dokumente. D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 6; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 60.

7905 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 66; D35 (Izvještaj SJB-a Pale o promjeni mjesta boravka Hrvata i Muslimana sa Pala, 6. juli 1992.).

obezbijede nesmetan prelazak tri autobusa građana muslimanske nacionalnosti".[7906] Treći konvoj otišao je 2. jula 1992. s Pala za Hrešu, mali zaselak u blizini Sarajeva.[7907] Iz Hreše, nesrbi s Pala otišli su u centar za prihvat izbjeglica na Vratniku, kojim su upravljale muslimanske vlasti.[7908]

2321. Dana 6. jula 1992., MUP bosanskih Srba donio je odluku kojom je uvažio zahtjev nesrba nastanjenih u užem dijelu Pala da se "po izraženoj svojoj volji" mogu iseliti s područja opštine Pale i "uz pratnju radnika milicije" SJB-a Pale, i zatražio da "milicijske i vojne patrole" obezbijede neometan prolazak 420 građana u osam autobusa na putu za opštinu Stari Grad.[7909]

2322. Istog dana, na osnovu uputstva vlade SrRBiH, Izvršni odbor je donio odluku da se odlazak lica ili porodica nesrpske nacionalnosti koji žele napustiti područje opštine ne može dozvoliti dok se ne izvrši "popis i preuzimanje njihove imovine u skladu s važećim propisima."[7910] Izvršni odbor je takođe zatražio od SJB-a Pale da odmah preduzme sve potrebne mjere zaštite imovine nesrba koji su se odselili do preuzimanja te imovine od strane ovlaštene opštinske komisije.[7911]

2323. Takođe 6. jula 1992., SJB Pale izvijestio je da je od 30. juna do 3. jula 1992. izvršio "organizovanu promjenu mjesta prebivališta s područja opštine Pale na područje opštine Stari Grad Sarajevo" za 1.042 nesrba.[7912] SJB je nastavio organizovati odlazak bosanskih Muslimana s područja opštine Pale još jedan ili dva mjeseca.[7913]

2324. U pismu od 7. jula 1992., Izvršni odbor obavijestio je Biljanu Plavšić da je, uprkos odluci Skupštine od 19. juna 1992.,[7914] došlo do "prinudnog i samovoljnog" iseljavanja muslimanskog stanovništva iz opštine, što je uzrokovalo pojavu velikog broja kriminalnih radnji.[7915]

2325. Dana 14. jula 1992., Izvršni odbor je ukazao na slučajeve otuđivanja i nezakonitog raspolaganja napuštenom imovinom na Palama, što je, prema njegovom mišljenju, bila posljedica propusta komisija koje su ranije formirane kako bi napravile popis napuštene imovine nesrba.

7906 P736 (Odluka SJB-a Pale, 2. juli 1992.).

7907 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 9, 66, 77; Sulejman Crnčalo, T. 1238 (15. april 2010.); D35 (Izvještaj SJB-a Pale o promjeni mjesta boravka Hrvata i Muslimana sa Pala, 6. juli 1992.).

7908 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 77.

7909 P737 (Odluka MUP-a Pale, 6. juli 1992.).

7910 P738 (Zaključci Izvršnog odbora opštine Pale, 6. juli 1992.); P6031 (Uredba SrRBiH objavljena u *Službenom glasniku SrRBiH*, 8. juni 1992.); Zdravko Čvoro, T. 30953–30954 (4. decembar 2012.).

7911 P738 (Zaključci Izvršnog odbora opštine Pale, 6. juli 1992.); D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 7; Zdravko Čvoro, T. 30951 (4. decembar 2012.).

7912 P5428 (Izvještaj SJB-a Pale, 6. juli 1992.); D35 (Izvještaj SJB-a Pale o promjeni mjesta boravka Hrvata i Muslimana sa Pala, 6. juli 1992.).

7913 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 22.

7914 V. par. 2318.

7915 P6034 (Izvještaj Izvršnog odbora opštine Pale, 7. juli 1992.).

Izvršni odbor je tada formirao novu revizionu komisiju da preispita situaciju i podnese pismeni izvještaj.[7916]

2326. Dana 19. jula 1992., optuženi je od opštinskih vlasti na Palama zatražio da popišu sve stambene kapacitete koji su ostali prazni "nakon dobrovoljnog iseljenja Muslimana."[7917] Dana 10. avgusta 1992., Skupština opštine je stanove nesrba ustupila izbjeglim Srbima na "privremeno korištenje".[7918] Opštinske vlasti su takođe skupile pokretnu imovinu koja je ostala po odlasku Muslimana i deponovale je u prostorije raznih vojnih i nevojnih ustanova.[7919]

2327. Dana 24. jula 1992. ili približno tog datuma, optuženi je obavijestio Skupštinu bosanskih Srba da Vlada bosanskih Srba daje garancije bosanskim Muslimanima na Palama da "nemaju razloga da se plaše."[7920]

2328. Dana 20. oktobra 1992., Izvršni odbor je donio odluku da izuzme svu pokretnu imovinu lica koja su napustila područje opštine Pale na duže od 30 dana.[7921] Izvršni odbor je potom naveo da se predaja takve imovine na privremeno korištenje srpskim izbjeglicama na Palama vrši komisijski, o čemu se sastavlja zapisnik.[7922]

2329. U opštini Pale je tokom rata ostao samo mali broj bosanskih Muslimana.[7923]

2330. Optuženi navodi (i) da su preko svojih izabranih predstavnika ili ličnim podnošenjem molbi bosanski Muslimani s Pala tražili dozvolu da napuste opštinu;[7924] (ii) da su bosanski Muslimani s Pala tražili odu jer su to od njih zahtijevale muslimanske vlasti u Sarajevu u sklopu priprema za

---

7916 D34 (Zaključak Izvršnog odbora Pale, 14. juli 1992.); D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 8; Zdravko Čvoro, T. 30952, 30955 (4. decembar 2012.).

7917 P739 (Zahtjev Predsjedništva RS-a raznim opštinama, 19. juli 1992.).

7918 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 22; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 48; D4369 (Odluka Skupštine opštine Pale, 10. avgust 1992.).

7919 Zdravko Čvoro, T. 30952 (4. decembar 2012.).

7920 D27 (Govor Radovana Karadžića na 17. sjednici Skupštine RS-a, 24.-26. juli 1992.), *e-court* str. 3.

7921 D4737 (Zaključak Izvršnog odbora Pale, 21. oktobar 1992.).

7922 D4737 (Zaključak Izvršnog odbora Pale, 21. oktobar 1992.).

7923 D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 22; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 57; P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 21, 30.

7924 Završni podnesak odbrane, par. 1720. Svjedoci su svjedočili o tome da su bosanski Muslimani na Palama, putem svojih izabranih predstavnika i potpisivanjem ličnih molbi, tražili odobrenje opštinskih vlasti da napuste opštinu. Oni su, nadalje, svjedočili o tome da je, uprkos tome što je u više navrata dobilo garancije opštinskih vlasti i vlasti RS, između ostalog i garancije Biljane Plavšić u Prači, muslimansko stanovništvo na Palama insistiralo da ode. V. D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 22; Tomislav Hršum, T. 32960–32962 (30. januar 2013.); D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 5–6; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 47; Jovan Šarac, T. 47178–47179 (14. februar 2014.); D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 41.

planirano vojno zauzimanje Pala;[7925] i (iii) kako bi spriječile odlazak bosanskih Muslimana, srpske vlasti su svima garantovale građanska prava, bez obzira na njihovu nacionalnu ili vjersku pripadnost.[7926]

2331. Pošto je razmotrilo sve dokaze i ocijenilo okolnosti u kojima je muslimansko stanovništvo otišlo s Pala, Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da odu. Vijeće napominje da su u nekim slučajevima bosanski Muslimani tražili da napuste opštinu; ali konstatuje da, čak i kad su bosanski Muslimani tražili da odu s Pala, na to ih je natjerao strah koji je proizlazio iz okolnosti u kojima su živjeli. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da su bosanski Muslimani bili prisiljeni napustiti dijelove opštine Pale pod srpskom kontrolom.

(F) Zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici i incident 14.1 iz Priloga B Optužnici

2332. U Optužnici se navodi da je fiskulturna sala na Palama korištena kao zatočenički objekt barem od maja do avgusta 1992., kao i da je u periodu od juna do jula 1992., velik broj ljudi umro od posljedica premlaćivanja kojima su bili podvrgnuti u tom objektu.

(1) Osnivanje i upravljanje

2333. Fiskulturna sala na Palama bila je velika sala koja se nalazila blizu SJB-a Pale, u Domu kulture na Palama.[7927] Prozori su bili samo s jedne strane fiskulturne sale na Palama.[7928]

2334. Dana 10. maja 1992., Mirsad Smajš i osam drugih zatočenika s područja Sarajeva prebačeni su iz zatvora Kula u fiskulturnu salu na Palama; u tom trenutku, u fiskulturnoj sali na Palama bilo je već otprilike 100 zatočenika, među kojima i nekoliko Srba i Hrvata, a čuvali su ih pripadnici SJB-a

7925 Završni podnesak odbrane, par. 1720.

7926 Završni podnesak odbrane, par. 1721. V. takođe D2530 (Izjava svjedoka Zdravka Čvore od 1. decembra 2012.), par. 5; Jovan Šarac, T. 47173–47175, 47177–47179 (14. februar 2014.).

7927 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 24; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 115 (pod pečatom). P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 10.

7928 P43 (Izjave svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 10.

u plavim uniformama sa srpskom zastavom na ramenima.[7929] Po dolasku je svaki zatočenik dobio sendvič i flašu vode.[7930]

2335. Nekoliko dana kasnije, grupa od otprilike 400 žestoko pretučenih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su ranije bili zatočeni u školi „Vuk Karadžić" u Bratuncu, dovedena je u fiskulturnu salu na Palama u nekoliko kamiona.[7931] Jedan po jedan, zatočenici su izvođeni iz kamiona, evidentirani i smješteni u fiskulturnu salu.[7932]

2336. Kao što je ranije pomenuto, dana 22. maja, pošto su izvršile vojnu akciju u Renovici, srpske snage zatočile su tridesetak bosanskih Muslimana i odvele ih u fiskulturnu salu na Palama.[7933]

2337. Posljednje sedmice maja 1992., Hajrudina Karića uhapsila su dva policajaca, koja su ga odvela u fiskulturnu salu na Palama.[7934] U vrijeme kad je Karić došao, ispred fiskulturne sale na Palama stražarili su policajci, među kojima je bio Predrag Štrbac, čovjek koji se prezivao Čvoro, i

---

7929 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 5–6; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 9–11; P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.) (pod pečatom), par. 116–117. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2641. V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici. Vijeće napominje da je Jovan Šarac izjavio da su u fiskulturnoj sali na Palama bili zatočeni samo zatočenici iz Bratunca. D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 55. Vijeće napominje da su mu predočeni pouzdani dokazi koji govore suprotno, da su, u stvari, u fiskulturnu salu na Palama dovođeni zatočenici s područja Sarajeva i iz opštine Pale. V. par. 2334, 2337.

7930 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 6.

7931 Svjedok KDZ605, T. 17923 (25. avgust 2011.); P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 108–109, 115, 122 (pod pečatom); P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 6; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 10–11; P3208 (Spisak ljudi odvedenih iz Bratunca na Pale); D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 17; D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 41; Jovan Šarac, T. 47148–47149 (14. februar 2014.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2642. Neki od zatočenika iz Bratunca imali su ozbiljne povrede. P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 10-11; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 56; P3206 (Video-snimak ljudi iz Bratunca u sportskoj dvorani u Visokom, s transkriptom); Zdravko Čvoro, T. 30945–30946 (4. decembar 2012.). Vijeće konstatuje da je Jovan Šarac svoju tvrdnju da na muškarcima iz Bratunca "nije bilo vidljivih povreda" opravdao izjavom da nije proveo mnogo vremena u fiskulturnoj sali na Palama. Jovan Šarac, T. 47149 (14. februar 2014.). V. takođe D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 17 (gdje navodi da "nije zabilježen niti je poznat" ijedan slučaj zlostavljanja tih građana za vrijeme njihovog boravka na Palama); Tomislav Hršum, T. 32939–32941 (30. januar 2013.) (gdje tvrdi da SJB Pale nije proveo istragu o tome da li su zatočenici iz Bratunca zlostavljani prije dolaska i da nisu bili zlostavljani dok su bili na Palama).

7932 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 113 (pod pečatom). Otprilike 100 srpskih civila okupilo se u blizini kamiona dok su zatočenici izlazili, a u blizini je bilo i "nekoliko" vojnika u maskirnim uniformama. P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 115 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**. V. zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.

7933 V. par. 2313.

7934 Karić nije znao ko su ta dvojica policajaca, ali je napomenuo da su nosili uniforme regularne policije. Kariću je kasnije rečeno da je uhapšen jer je njegov šurak učestvovao u borbama kod sela Bukvice. P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 21–23; Hajrudin Karić, T. 15354–15356, 15358–15361, 15363 (23. juni 2011.).

Neđelko Kovačević.[7935] Po ulasku u fiskulturnu salu na Palama, Karić je vidio da je puna muškaraca, bosanskih Muslimana, a tamo je bila i jedna žena.[7936]

2338. Dana 4. juna 1992., Srbi u maskirnim uniformama koji su vozili policijske automobile odveli su Azema Omerovića i još trojicu muškaraca u fiskulturnu salu na Palama.[7937]

(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

2339. Zatočenici su dobijali dovoljno vode, ali nedovoljno hrane, samo su jednom dnevno dobijali sendviče s malo salame; bili su slabi od gladi i često su padali u nesvijest. [7938] Spavali su na podu, a klozet su mogli koristiti samo nakon što bi im to odobrili stražari. [7939]

2340. Zatočenici u fiskulturnoj sali na Palama stalno su bili žrtve zlostavljanja.[7940] Stražari su im rekli da će biti ubijeni ako ih ne razmjene.[7941] Stražari su ih također upozorili da ne pokušavaju pobjeći i rekli im da su stražari postavljeni pored svakog prozora.[7942] Zatočenici su žestoko udarani svim čega su se stražari mogli dočepati i morali su trčati kroz špalir kad su tražili da idu u

---

7935 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 26–27.

7936 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 24; Hajrudin Karić, T. 15366-15367 (23. juni 2011.).

7937 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2643. Ali v. P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 25 (gdje tvrdi da dok je on bio zatočen — od 30. maja do 11. jula 1992. — u fiskulturnu salu na Palama nisu dovedeni novi zatočenici). V. također D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 41, 58 (gdje izjavljuje da, po odlasku zatočenika iz Bratunca, u fiskulturnu salu na Palama nije dovedena nijedna druga grupa "zarobljenika").

7938 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 121 (pod pečatom); P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 25; Hajrudin Karić, T. 15307–15308 (23. juni 2011.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2644.

7939 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 10. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2644.

7940 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 6. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2645. Jovan Šarac izjavio je da nije dobio nikakve informacije o batinanjima zatočenika koji su držani u fiskulturnoj sali na Palama. Jovan Šarac, T. 47154–47158 (14. februar 2014.); D4368 (Izjava svjedoka Jovana Šarca od 10. februara 2014.), par. 57. Vijeće napominje da, čak i da prihvati kao pouzdano Šarčevo svjedočenje, to nužno ne navodi na zaključak da u fiskulturnoj sali na Palama nije bilo zlostavljanja i batinanja. Hršum zapravo nije tvrdio da bosanski Muslimani nisu nikad bili žrtve batinanja dok su bili u pritvoru u SJB-a Pale i priznao je da je moguće da su policajci koji su ih obezbjeđivali dozvolili ulazak određenim "pojedincima" u fiskulturnu salu. Međutim, Hršum je ostao pri tome da policajci koji su obezbjeđivali zatvorenike sami nisu preduzimali nikakve "represivne mjere". Tomislav Hršum, T. 32942 (30. januar 2013.). Vijeće je konstatovalo da je Hršum radio za SJB Pale i da je SJB Pale učestvovao u zatočenju bosanskih Muslimana u fiskulturnoj sali na Palama. D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 1, 16; Tomislav Hršum, T. 32939–32942 (30. januar 2013.). Te činjenice, kao i Hršumova opšta evazivnost i neiskrenost kao svjedoka, naveli su Vijeće na zaključak da je Hršum bio motivisan da se distancira od događaja u fiskulturnoj sali na Palama. Shodno tome, Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Hršumovoj tvrdnji da pripadnici SJB-a Pale nisu nikad učestvovali u batinanjima zatočenika u fiskulturnoj sali na Palama.

7941 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 117–118 (pod pečatom).

7942 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 118 (pod pečatom).

klozet.[7943] Smajš je vidio kako je jedan muškarac u policijskoj uniformi kamom sjekao kosu zatvorenicima.[7944]

2341. Jednom prilikom je jedan čovjek svijetle kose, star otprilike 40 godina, u policijskoj uniformi ušao u fiskulturnu salu na Palama i predstavio se kao komandir policije s Pala.[7945] Zatim je počeo tući zatočenike.[7946] U isto vrijeme, u fiskulturnu salu na Palama je ušao jedan vojnik i objavio da će svi biti ubijeni ukoliko na slobodu ne bude pušten njegov brat, kojeg su bili zarobili bosanski Muslimani.[7947]

2342. U jednom trenutku nakon što su oni muškarci, bosanski Muslimani, stigli iz Bratunca, stražari su se sukobili s "vojnicima" koji su bili na vratima i htjeli ući u fiskulturnu salu i tući zatočenike.[7948] Stražari su postavili šipke na prozore, kao i željezna vrata kako bi ih spriječili da uđu u fiskulturnu salu.[7949] Međutim, kasnije, za vrijeme Karićevog zatočenja, policajci koji su stražarili na vratima dozvoljavali su pripadnicima paravojnih jedinica, uključujući pripadnike jedinica Rajka Kušića i Srđana Kneževića, da više puta tokom dana uđu u fiskulturnu salu na Palama i žestoko tuku zatočenike štapovima i kundacima.[7950] Pripadnici tih paravojnih jedinica također su izvodili zatočenike iz fiskulturne sale na Palama kako bi ih tukli, a neki od njih nisu se nikad više vratili u fiskulturnu salu.[7951]

2343. Dana 15. maja 1992., Branko Đerić izdao je naređenje Kriznom štabu Sokolac da obezbijedi "tri šlepera s ceradama" za prevoz zatočenika s Pala u Visoko; Nedeljko Lakić je zatražio od Kriznog štaba Ilijaš da odobri i obezbijedi prolaz preko teritorije opštine Ilijaš grupe zatočenika koji se nalaze na Palama i koji za Visoko putuju pod obezbjeđenjem Kriznog štaba Pale. Lakić je

---

7943 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 116, 119 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17924 (25. avgust 2011.); P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 10.

7944 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 6.

7945 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 120 (pod pečatom).

7946 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 120 (pod pečatom).

7947 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 120, 123 (pod pečatom).

7948 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 117 (pod pečatom).

7949 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 117 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17924 (25. avgust 2011.).

7950 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 28–29, 31. Dana 6. jula 1992., jedan vojnik naredio je Kariću da drugom zatočeniku, Fahrudinu Sipoviću, koji je bio pretučen i koji je krvav ležao na podu sa slomljenom rukom, pomogne da ustane. Dok je Sipović pokušavao da ustane, vojnik ga je udarao komadom drveta. P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 36.

7951 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 29–30, 42–43. Dana 28. juna 1992., dva rođaka Rajka Kušića prozvala su Karića da izađe iz glavne fiskulturne sale, počeli su ga psovati i tući ga drvenom palicom dok se nije onesvijestio. Desetak minuta kasnije, došao je jedan drugi bosanski Srbin, Milomir Tepeš, i rekao "to nije taj". Pripadnici paravojnih jedinica su zatim Karića, koji je bio teško ozlijeđen, gurnuli natrag u glavnu fiskulturnu salu. P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 32–33; Hajrudin Karić, T. 15304–15305, 15367–15368 (23. juni 2011.), T. 15372 (24. juni 2011.).

takođe zatražio da se to odobrenje uništi u momentu kad zatvorenici odu iz Ilijaša.[7952] Ujutro 16. ili 17. maja, stražari su rekli zatočenicima iz Bratunca da će biti razmijenjeni, izveli su ih iz fiskulturne sale u grupama od deset, vezali ih zajedno i naredili im da pjevaju srpske pjesme prije nego što su ušli u kamione.[7953] Zatočenici su zatim u pratnji pripadnika VRS-a prebačeni u Visoko, gdje su razmijenjeni.[7954]

2344. Dana 18. maja, Smajš i još 64 zatočenika prozvani su da izađu iz fiskulturne sale na Palama.[7955] Ova grupa je vojnim kamionom odvezena na razmjenu u Hrešu.[7956]

2345. Dana 6. jula 1992., otprilike pet pripadnika Kušićeve jedinice ušlo je u fiskulturnu salu i tuklo tri muslimanska zatočenika palicama i bokserima dok se nisu onesvijestili.[7957] Dva zatočenika umrla su otprilike pola sata kasnije, a treći je umro dva dana kasnije, a da mu pritom nije pružena nikakva medicinska pomoć.[7958]

2346. Dana 11. jula 1992., Hajrudin Karić i još 34 druga zatočenika prebačeni su, u pratnji pripadnika rezervne policije, u zatvor Kula.[7959]

(3) Zaključak

2347. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage dovodile i držale u zatočenju nesrbe, među kojima je bila najmanje jedna žena, u fiskulturnu salu na Palama od 10. maja do 11. jula 1992. Nadalje, Vijeće zaključuje da su zatočenici držani u lošim uslovima. Između ostalog, nisu imali dovoljno hrane ni odgovarajuću medicinsku pomoć. Vijeće takođe zaključuje da su zatočenike redovno tukle srpske snage u fiskulturnoj sali na Palama i da su, od posljedica tih batina, umrla najmanje tri zatočenika.

7952 P1604 (Dopis Nedeljka Lakića Kriznom štabu Ilijaš, 15. maj 1992.); P2619 (Naređenje SrRBiH, 15. maj 1992.). Lakić je takođe zatražio da se odobrenje uništi onog trenutka kad zatočenici napuste Ilijaš.

7953 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 122 (pod pečatom); svjedok KDZ605, T. 17925 (25. avgust 2011.); P43 (Izjave svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993. i 14. januara 1998.), *e-court* str. 6, 11.

7954 P3205 (Izjava svjedoka KDZ605 od 22. avgusta 2011.), par. 126-127 (pod pečatom).

7955 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 6-7; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 11.

7956 P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 18. decembra 1993.), *e-court* str. 6-7; P43 (Izjava svjedoka Mirsada Smajša od 14. januara 1998.), *e-court* str. 11. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2641.

7957 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 37-38.

7958 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 39–41; Hajrudin Karić, T. 15305 (23. juni 2011.); Sulejman Crnčalo, T. 1227 (15. april 2010.); P4416 (Potvrda o smrti Selima Pandžića). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2647.

7959 P2839 (Izjava svjedoka Hajrudina Karića od 13. maja 2011.), par. 30, 44–45; D2850 (Izjava svjedoka Tomislava Hršuma od 27. januara 2013.), par. 19 (gdje je svjedok izjavio da su lica, koja su bila u pritvoru nakon akcije u Renovici, prebačena u zatvor Kula). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2646. V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.

(G) Incident 16 iz Priloga D Optužnici

2348. U Optužnici se navodi da su, u periodu od jula do septembra 1992., razorene tri džamije, i to džamije u Prači, Podvitezu i Bogovićima.[7960]

2349. U opštini Pale bile su najmanje tri džamije.[7961] Crnčalo je čuo da su sve tri džamije srušene u periodu od 2. jula do septembra 1992.[7962]

2350. Prema riječima svjedoka Riedlmayera, džamija u Podvitezu i džamija u Bogovićima bile su "potpuno uništene" u "prvoj godini rata" [7963], a džamija u Prači "potpuno je uništena" miniranjem 10. oktobra 1992.[7964]

2351. Mada se Vijeće oslanja na Riedlmayerov iskaz kako bi zaključilo da su dotične džamije uništene i utvrdilo karakter i obim štete na tim objektima, ono se ne oslanja na njegov iskaz kako bi utvrdilo ko je odgovoran za to uništavanje, budući da ta pitanja nisu u domenu Riedlmayerove stručnosti i zasnivaju se na izjavama, između ostalih, pripadnika Islamske zajednice BiH i davalaca informacija.

2352. S obzirom na to da mu nisu predočeni nikakvi drugi dokazi u vezi s incidentom 16 iz Priloga D Optužnici, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da su srpske snage uništile džamije u Prači, Podvitezu i Bogovićima u periodu od jula do septembra 1992.

vi. Vogošća

(A) Optužbe

2353. U tački 3 Optužnice tužilaštvo navodi da je u Vogošći počinjen progon, zločin protiv čovječnosti, kao dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata iz Opština.[7965] Djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vogošći obuhvataju ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima, kao i ubijanje koje je počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u tim

[7960] Optužnica, incident 16 iz Priloga D Optužnici. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo primjećuje da dokazi pokazuju da je džamija u Prači razorena u oktobru 1992. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 31, fusnota 447.

[7961] Zdravko Čvoro, T. 30958 (5. decembar 2012.).

[7962] P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 79.

[7963] P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 208-210. V. također P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 209, 211.

[7964] P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 205-207. V. također P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis br. 212.

zatočeničkim objektima i smrtne ishode do kojih je to dovelo.[7966] Tužilaštvo je to ubijanje okarakterisalo i kao istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti, u tački 4 Optužnice; ubistvo, zločin protiv čovječnosti, u tački 5 Optužnice; i ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, u tački 6 Optužnice.[7967]

2354. Druga djela progona koja su, prema navodima, počinile srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba u Vogošći obuhvataju: (i) mučenje, premlaćivanja i fizičko i psihičko zlostavljanje – okrutno ili nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[7968] (ii) silovanje i druga djela seksualnog nasilja – okrutno i nečovječno postupanje – za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[7969] (iii) stvaranje i održavanje nehumanih uslova u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici – okrutno ili nečovječno postupanje – uključujući neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova;[7970] (iv) prisilno premještanje ili deportaciju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz njihovih domova;[7971] (v) protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima navedenim u prilozima Optužnici;[7972] (vi) prisilni rad na liniji fronta i korištenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao živih štitova;[7973] (vii) bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[7974] i (viii) nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[7975]

2355. U tačkama 7 i 8 Optužnice tužilaštvo tereti optuženog za deportaciju, odnosno nehumana djela (prisilno premještanje), zločine protiv čovječnosti.[7976] S tim u vezi, tužilaštvo navodi da su do kraja 1992.srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba prisilno raselili bosanske

---

7965 Optužnica, par. 48-49.

7966 Optužnica, par. 60(a)(ii). V. incident 19.1 iz Priloga B Optužnici; zatočenički objekti 26.1, 26.3 iz Priloga C Optužnici.

7967 Optužnica, par. 63(b).

7968 Optužnica, par. 60(b). V. zatočenički objekti 26.1, 26.3 iz Priloga C Optužnici.

7969 Optužnica, par. 60(c). V. zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici. Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja u zatočeničkom objektu 26.1 iz Priloga C Optužnici. Optužnica, fusnota 5.

7970 Optužnica, par. 60(d). V. zatočenički objekti 26.1, 26.3 iz Priloga C Optužnici.

7971 Optužnica, par. 60(f).

7972 Optužnica, par. 60(g). V. zatočenički objekti 26.1, 26.3 iz Priloga C Optužnici.

7973 Optužnica, par. 60(h).

7974 Optužnica, par. 60(j). V. Prilog D.21 Optužnici.

7975 Optužnica, par. 60(k). Restriktivne i diskriminatorne mjere koje se navode obuhvataju uskraćivanje slobode kretanja; uklanjanje s rukovodećih položaja; povredu privatnosti pretresanjem domova bez naloga; protivpravno hapšenje i/ili uskraćivanje prava na sudski postupak; i/ili uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.

7976 Optužnica, par. 68-75.

Muslimane i bosanske Hrvate s područja u Vogošći na kojima su oni zakonito boravili.[7977] Prema navodima iz Optužnice, počevši od marta 1992., restriktivne i diskriminatorne mjere, hapšenja i zatočenja bez naloga, šikaniranje, mučenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, ubijanje, razaranje kuća, spomenika kulture i sakralnih objekata, kao i opasnost da će se takva djela nastaviti i ubuduće, nagnali su bosanske Muslimane i bosanske Hrvate da u strahu pobjegnu, dok su drugi fizički protjerani.[7978]

(B) Uvodni period

2356. Opština Vogošća, jedna od deset sarajevskih opština, smještena je sjeverno od grada Sarajeva, između opština Novi Grad i Ilijaš.[7979] Ona obuhvata, između ostalog, sela ili naselja Barice, Kiše, Tihovići, Svrake, Hotonj, Kobilja Glava i Ugorsko, s većinskim muslimanskim stanovništvom, kao i sela Krivoglavci, Kotorovići, Blagovac, Paljevo Brdo i Semizovac, u kojima je srpsko stanovništvo bilo u većini.[7980] Prema popisu stanovništva iz 1991., u opštini Vogošća živjelo je 24.700 stanovnika, od kojih su 51% bili bosanski Muslimani, 36% bosanski Srbi, a 4% bosanski Hrvati.[7981]

2357. Vogošća je bila jedna od najindustrijalizovanijih opština na teritoriji SFRJ, u kojoj je bilo smješteno nekoliko velikih fabrika, među kojima i fabrika „Pretis" koja je proizvodila artiljerijsko

[7977] Optužnica, par. 69, 72.

[7978] Optužnica, par. 71.

[7979] P966 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Robert Donia); P2362 (Mapa opštine Vogošća s fotografijama); P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 8; Dodatak B, Mapa 1; Robert Donia, T. 3130 (1. juni 2010.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2.

[7980] P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 34, 61; svjedok KDZ020, T. 12608, 12618 (1. mart 2011.); D4028 (Članak iz lista *Naš glas* pod naslovom "Vogošća ima perspektivu", 13. juni 1992.), str. 1; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 3–4, 99; Eset Muračević, T. 12650, 12672–12673, (1. mart 2011.); P2402 (Tabela koju je napravio Eset Muračević), *e-court* str. 1–4; Svetozar Stanić, T. 31678–31679 (18. decembar 2012.); Miladin Trifunović, T. 30393 (15. novembar 2012.); D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 55.

[7981] P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.), *e-court* str. 2; P2402 (Tabela koju je napravio Eset Muračević), *e-court* str. 5; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 55; P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 6; Svetozar Stanić, T. 31678–31679 (18. decembar 2012.). Ali v. P4994 (Dodatak izvještaju vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Etnički sastav, interno raseljena lica i izbjeglice iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine 1991. i 1997. godine", 3. februar 2009.), str. 21, 31, 34, 40, 74, 76, 80 (gdje se navodi da je 1991. u opštini Vogošća bilo 19.970 stanovnika, od kojih su otprilike 49% bili bosanski Muslimani, 37% bosanski Srbi i 4% bosanski Hrvati). Mada je Vijeće zaključilo da je iskaz Ewe Tabeau uglavnom pouzdan u svrhu utvrđivanja broja stanovnika Vogošće i njenog etničkog sastava 1991., ono se oslanja na druge predočene dokaze, kao što je dokument P5964, koji je potekao iz neposrednog izvora, a koji sadrži neobrađene podatke iz popisa stanovništva BiH iz 1991.

oruđe i municiju.[7982] Tamo se nalazio i vojni objekat JNA, kasarna Semizovac, koja je korištena kao skladište oružja i opreme JNA, TO-a Vogošća i TO-a Ilijaš.[7983]

2358. Na izborima 1990. godine, SDA je osvojila 18 mjesta u Skupštini opštine, SDS je osvojio 15 mjesta, a ostale stranke su osvojile 18 mjesta.[7984] Kasnije su SDA i SDS formirali koaliciju i između sebe podijelili položaje vlasti u Vogošći.[7985] Tako je Bilal Hasanović iz SDA postao predsjednik Skupštine opštine Vogošća, a Rajko Koprivica, koji je bio predsjednik SDS-a te opštine, postao je predsjednik Izvršnog odbora.[7986] Vehid Hodžić, bosanski Musliman, postao je načelnik SJB-a Vogošća.[7987]

2359. Povremeno su se Koprivica i Jovan Tintor, visoki funkcioner SDS-a u Vogošći,[7988] sastajali s Momčilom Krajišnikom u Hotnju.[7989] Prije rata, optuženi je također jednom ili dvaput posjetio opštinu Vogošća.[7990]

(1) Stvaranje zasebnih institucija bosanskih Srba

2360. Razgovori na opštinskom nivou o stvaranju srpskog SJB-a počeli su u septembru 1991.[7991] U septembru ili oktobru 1991., u SJB-u Vogošća izvršene su kadrovske promjene; Borislav Maksimović, Srbin, postavljen je za komandira, a jedan bosanski Hrvat i jedan bosanski Musliman došli su na mjesto dva visoka srpska funkcionera.[7992] Ni bosanskim Muslimanima ni bosanskim Srbima u Vogošći nisu odgovarale te promjene.[7993] Hodžić je upozoren da bi zbog situacije s

7982 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 5, 34, 43; Svetozar Stanić, T. 31679 (18. decembar 2012.); P2621 (Naređenje Vlade SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1.

7983 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 34, 39, 44; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 9; Eset Muračević, T. 12735 (2. mart 2011.).

7984 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 6; svjedok KDZ020, T. 12470–12471 (25. februar 2011.).

7985 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 7.

7986 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 7–8, 51; svjedok KDZ020, T. 12473 (25. februar 2011.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 10; Eset Muračević, T. 12697–12698 (1. mart 2011.).

7987 Eset Muračević, T. 12697 (1. mart 2011.).

7988 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 10; Eset Muračević, T. 12750–12751 (2. mart 2011.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2593.

7989 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 83.

7990 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 83.

7991 U presretnutom razgovoru od 7. septembra 1991., Tintor je rekao Milanu Plakaloviću da u SUP-u više nemaju nijednog čovjeka i da će zato osnovati srpski SUP. P2347 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Milana Plakalovića, 7. septembar 1991.), str. 8.

7992 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 23–24 (pod pečatom); svjedok KDZ020, T. 12537, 12542 (28. februar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

7993 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 25, 27–28, 30–31 (pod pečatom); svjedok KDZ020, T. 12539 (28. februar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). U presretnutom razgovoru s Milanom Plakalovićem, Tintor je upozorio da će, zbog otpuštanja kadrova, Vogošća "planuti […] u ponedjeljak" i da će "[s]av narod, sve, deset hiljada ljudi bar da, da blokira sve puteve!" P2347 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Milana Plakalovića, 7. septembar 1991.), str. 6. Dana 11. septembra 1991., u telefonskom razgovoru, Rajko

kadrovima moglo doći do demonstracija.[7994] Zbog toga je SJB Vogošća organizovao pojačanja kod kapije preduzeća "Pretis" i petlje u Semizovcu.[7995]

2361. Početkom 1992., osnovan je srpski Krizni štab, a Tintor je imenovan za predsjednika.[7996]

2362. U martu 1992., odbornici SDS-a u Skupštini opštine, koje je predvodio Koprivica, proglasili su na sjednici Skupštine da će organizovati srpsku opštinu Vogošća i zaprijetili su da će protjerati one bosanske Muslimane koji ne budu izrazili lojalnost toj novoj opštini.[7997] Koprivica je potom izjavio da će "Muslimani ionako nestati".[7998] Nakon tog proglašenja, odbornici SDS-a napustili su sjednicu Skupštine.[7999] Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba jednoglasno je verificirala odluku o osnivanju srpske opštine Vogošća, zajedno s još 34 srpske opštine.[8000] Srpska opština Vogošća proglašena je u martu ili aprilu 1992.[8001] Svetozar Stanić imenovan je za predsjednika i na tom položaju je ostao do novembra 1992.[8002] Koprivica je imenovan za predsjednika srpske Skupštine opštine.[8003]

Koprivica i Tintor razgovarali su o ishodu sastanka koji je Koprivica imao s Hodžićem, Kemom Šabovićem, načelnikom CSB-a, i Mićom Stanišićem u vezi s ponovnim postavljanjem srpskih funkcionera. U istom razgovoru, Koprivica je nagovijestio da ne može ništa dalje preduzeti prije nego što se konsultuje s Momčilom Krajišnikom, a Tintor je odgovorio "[m]i dok ne budemo imali u svakoj opštini Martića, mi ne možemo naprijed." P2348 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Rajka, 11. septembar 1991.), str. 2-3. Dana 12. septembra 1991., Tintor i Mićo Stanišić razgovarali su o smjeni kadrova koja izvršena u SJB-u Vogošća i Tintor je rekao Mići Stanišiću da će odbijanje da se ponovo postave srpski kadrovi uzrokovati "krvoproliće" u Vogošći da će on dići 10.000 ljudi za "tu nepravdu". P2219 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Miće Stanišića, 12. septembar 1991.), str. 4.

7994 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 33 (pod pečatom); D1107 (Izjava svjedoka KDZ020 od 16. avgusta 2007.), par. 51 (pod pečatom).

7995 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 33 (pod pečatom); D1107 (Izjava svjedoka KDZ020 od 16. avgusta 2007.), par. 51 (pod pečatom).

7996 Svjedok KDZ020, T. 12473 (25. februar 2011) (djelimično zatvorena sjednica); Eset Muračević, T. 12750–12751 (2. mart 2011.); D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 8; Svetozar Stanić, T. 31672, 31676 (18. decembar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2593. Ali v. svjedok KDZ020, T. 12491–12492, 12497, 12510, (28. februar 2011.), 12634–12635 (1. mart 2011.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 45, 92. Kasnije, u junu 1992., raspušten je Krizni štab Vogošća, a umjesto njega formirano je Ratno predsjedništvo Vogošća, koje je kasnije zamijenjeno Ratnim povjereništvom Vogošća. D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 10; D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 7; Nikola Poplašen, T. 43583 (15. novembar 2013.). V. odjeljak II.B.7: Regionalna i opštinska tijela.

7997 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 59, 63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2592.

7998 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 59 (pod pečatom).

7999 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 59, 61, 63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2592.

8000 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23-24.

8001 D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 5; D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 4; P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 61.

8002 D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 5, 11; P2373 (Zahtjev Izvršnog odbora Vogošća Ministarstvu finansija SrRBiH, 15. juli 1992.); Svetozar Stanić, T. 31711 (18. decembar 2012.).

8003 Svetozar Stanić, T. 31677 (18. decembar 2012.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 12; Slobodan Avlijaš, T. 35159 (11. mart 2013.).

2363. Međutim, u februaru 1992., čak prije usvajanja gore pomenute odluke, srpski rukovodioci su vodili razgovore o mapi srpske opštine Vogošća. Na primjer, za vrijeme telefonskog razgovora s izvjesnim Prodanovićem, Tintor je rekao da "Vogošća uzima ovdje do Krša", ali ne Barice ili Kobilju Glavu.[8004] Dana 22. februara 1992., optuženi je pitao Ljubu Grkovića, šefa kabineta Izvršnog odbora SDS-a,[8005] da li će planirana srpska opština Rajlovac obuhvatiti teritoriju srpske opštine Vogošća, na što mu je Grković ogovorio da će Vogošća biti zasebna jedinica.[8006]

2364. Dana 31. marta 1992., Mandić je pozvao policajce nesrpske nacionalnosti da pristupe novoosnovanom srpskom MUP-u, ali ih je upozorio da, prije nego prihvate tu dužnost, moraju pismenim putem izraziti svoju lojalnost SrRBiH.[8007] U SJB-u Vogošća, svi srpski policajci složili su se s Mandićevim zahtjevom, ali nesrbi nisu.[8008] Kasnije je održan sastanak i službenici policije su se složili da do daljnjeg Srbi, Muslimani i Hrvati ostanu u stanici i rade zajedno "da [se] spreči[...] krvoproliće".[8009] Uprkos tom dogovoru, u stanici u Semizovcu, policajci srpske i nesrpske nacionalnosti obavljali su svoje zadatke odvojeno, ali su se udruživali radi zajedničkih patrola ili kad su obavljali zadatke na suzbijanju kriminaliteta.[8010]

2365. U aprilu 1992., u Vogošći je održan niz sastanaka između predstavnika SDS-a i SDA.[8011] Na tim sastancima Tintor je zastupao tezu da je Vogošća srpska zemlja i da, stoga, treba biti pod srpskom vlašću.[8012] Tintor, Koprivica, Slavko Jovanović, Svetozar Stanić i drugi rukovodioci iz lokalnog SDS-a su tada insistirali da se opština Vogošća podijeli po nacionalnoj osnovi.[8013] Tom podjelom, kako su je oni zamislili, Srbi bi dobili centar grada, svu industriju i sva sela i zajednice, osim sela Gornje i Donje Ugorsko, Kobilja Glava i Hotonj.[8014] Bosanski Muslimani su odbili taj prijedlog.[8015]

8004 P965 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Prodanovića, ime nepoznato, 11. februar 1992.), str. 5.

8005 P2579 (Zapisnik sa 7. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 30. decembar 1991.), str. 1.

8006 P967 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Ljube Grkovića, 22. februar 1992.). O stvaranju srpske opštine Rajlovac v. par. 2172–2173.

8007 P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 62; svjedok KDZ020, T. 12575–12576 (28. februar 2011.).

8008 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 62, 64.

8009 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 64; svjedok KDZ020, T. 12472 (25. februar 2011.).

8010 Svjedok KDZ020, T. 12472 (25. februar 2011.), T. 12573 (28. februar 2011.).

8011 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 61, 63; D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 21.

8012 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 63.

8013 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 61, 63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2593.

8014 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 61, 63; svjedok KDZ020, T. 12580 (28. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2593.

8015 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 61. Svetozar Stanić je u svom svjedočenju izjavio da su tokom tih sastanaka bosanski Srbi predlagali podjelu vlasti s bosanskim Muslimanima, a da nikakav

(2) Militarizacija

2366. U periodu od 1991. do proljeća 1992., i bosanski Srbi i bosanski Muslimani u Vogošći počeli su se naoružavati i organizovati.[8016]

2367. Dana 5. januara 1992. ili približno tog datuma, oko kasarne u Semizovcu bilo je neuobičajenih aktivnosti; kamioni koje su vozili Srbi u vojnim uniformama vukli su artiljerijska oruđa prema brdu Paljevo, položaju iznad Krivoglavaca, odakle su se vidjele Tintorova i Koprivičina kuća.[8017] Dana 7. januara 1992., s brda Paljevo otvorena je žestoka artiljerijska vatra.[8018]

2368. Početkom marta 1992., i bosanski Muslimani i bosanski Srbi postavili su barikade na područjima u kojima su bili većinsko stanovništvo.[8019] Nakon što su podignute barikade oko sela Svrake, JNA je lokalnim Srbima počela dijeliti velike količine oružja koje je pripadalo TO-u Vogošća i bilo držano u kasarni u Semizovcu.[8020] JNA je također lokalnim Srbima organizovala obuku u korištenju oružja.[8021] U kasarnu u Semizovcu dopremljeno je i sve oružje iz fabrike "Pretis".[8022] Dana 14. maja 1992., kasarna Semizovac stavljena je pod komandu Kriznog štaba opštine Vogošća.[8023]

---

sporazum nije postignut zbog toga što su Muslimani uporno zahtijevali apsolutnu vlast na cijeloj teritoriji opštine Vogošća. V. D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 21. Međutim, Vijeće njegov iskaz ne smatra pouzdanim po tom pitanju. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njegov iskaz karakterišu pokazatelji pristrasnosti i neiskrenosti.

8016 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 35; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 9, 11; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 5; D2540 (Izjava svjedoka Gorana Sikiraša od 2. decembra 2012.), par. 6, 9; P979 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 6, 11 (gde se navodi da su ili JNA ili SDS do 20. marta 1992. u opštini Vogošća naoružali 1.500 ljudi, koji nisu bili u sastavu JNA ili TO).

8017 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 35, 38.

8018 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 38.

8019 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 5, 9; Eset Muračević, T. 12689–12690, 12693, 12695, 12703–12705 (1. mart 2011.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 53–54, 84; Berko Zečević, T. 12156–15157 (22. februar 2011.); D2540 (Izjava svjedoka Gorana Sikiraša od 2. decembra 2012.), par. 6.

8020 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 9; Eset Muračević, T. 12690 (1. mart 2011.), T. 12731 (2. mart 2011.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 35, 48, 54. Dana 3. marta 1992., izvjesni Gvozden rekao je optuženom da su se Srbi u Vogošći mobilisali. V. P5604 (Presretnuti razgovor Gvozdena i Radovana Karadžića, 3. mart 1992.), str. 3. Dana 30. marta 1992., Tintor i izvjesni Aco razgovarali su o dostavi lakog naoružanja i municije. V. P5735 (Presretnuti razgovor Ace, prezime nepoznato, i Jovana Tintora, 30. mart 1992.), str. 1. Istog dana, Tintor je naveo da su Srbi dobili određeni broj komada artiljerije. V. P5735 (Presretnuti razgovor Ace, prezime nepoznato, i Jovana Tintora, 30. mart 1992.), str. 3.

8021 Eset Muračević, T. 12732 (2. mart 2011.).

8022 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 9.

8023 P2364 (Naređenje Kriznog štaba Vogošća, 14. maj 1992.); P2635 (Zaključci Kriznog štaba Vogošća, 16. maj 1992.).

2369. Tokom proljeća 1992., stanovništvo sela Svrake, koje je bilo pretežno muslimansko, organizovalo je noćne straže.[8024]

(3) Intenziviranje međunacionalnih napetosti

2370. Od septembra 1991. nadalje dramatično su porasle međunacionalne napetosti i broj krivičnih djela.[8025] Situacija se pogoršala dolaskom velike grupe rezervista JNA u kasarnu u Semizovcu i njihovim učešćem u pljačkanju i pucnjavi.[8026] S obzirom na veoma tešku bezbjednosnu situaciju i nemogućnost policije da održi red, predstavnici opštine, bosanski Muslimani, poveli su razgovor o mobilizaciji snaga TO-a Vogošća, ali su se bosanski Srbi suprotstavili toj mobilizaciji.[8027] Dana 23. septembra 1991., Koprivica je o tom pitanju razgovarao s optuženim, koji je jasno iznio da se u potpunosti slaže s Koprivičinom odlukom da se suprotstavi mobilizaciji snaga TO-a.[8028]

2371. Negdje između 29. februara i 1. marta 1992., u selu Krivoglavci, koje je bilo naseljeno pretežno srpskim stanovništvom, napadnuta je jedna porodica bosanskih Muslimana.[8029] Istog dana na selo Svrake je otvorena žestoka vatra iz automatskog naoružanja.[8030]

2372. Početkom marta 1992., nasilje se proširilo, između ostalog, uništena je imovina bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u selima u kojima su Srbi bili u većini.[8031] U istom periodu, Tintor je, u ime Kriznog štaba Vogošća, poslao dopis SJB-u u Vogošći i Kemi Šaboviću, kojim je zabranio SJB-u da u srpskim selima provede istragu o ubistvu jednog mladog bosanskog Muslimana koje je, prema navodima, izvršio jedan Srbin.[8032]

8024 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 12.

8025 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 47–49; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 2–4; D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 2–3.

8026 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 47.

8027 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 48, 51; svjedok KDZ020, T. 12549 (28. februar 2011.), T. 12639 (1. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

8028 P2360 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Rajka Koprivice, 23. septembar 1991.), str. 1–2; P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 51.

8029 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 6.

8030 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 6.

8031 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 55, 57; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 8.

8032 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 55, 57–58. Vijeće napominje da se optuženi u Prilogu A Optužnice ne tereti za ubijanje u odnosu na Vogošću.

(C) Preuzimanje vlasti

(1) Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći

2373. Dana 3. aprila 1992., grupa naoružanih Srba koju je predvodio Boro Radić napala je policijsku stanicu u Vogošći, razoružala policajce muslimanske nacionalnosti i odnijela sve oružje koje se tamo nalazilo.[8033] Radić i njegovi ljudi su zatim sve istjerali iz stanice i zasuli je vatrom iz automatskog oružja.[8034]

2374. Na dan napada na SJB Vogošća, Tintor je naredio da se "svi ko[ji] [su] pod oružjem" okupe na kontrolnim punktovima u Vogošći.[8035] Istoga dana, Tintor je naredio izvjesnom Peri Radoviću da ne reaguje "dok se ne dogovorimo" i da puca "ako bilo ko uđe u stanicu milicije ko nije iz te stanice".[8036] Također 3. aprila 1992., Momčilo Krajišnik je naredio Tintoru da ne počinje rat.[8037]

2375. Dana 4. aprila 1992., Tintor je obavijestio Momčila Krajišnika da su bosanski Muslimani s Kobilje Glave krenuli prema Graovištu i Žuči.[8038] Istoga dana, Koprivica je rekao generalu Đurđevcu da su se na stotine Muslimana, rezervista koji su izbjegli iz Ilijaša, i rezervni sastav policije mobilisali u namjeri da zauzmu SJB Vogošća; on je zatim zatražio intervenciju JNA.[8039] Međutim, Đurđevac je odbio Koprivičin zahtjev i savjetovao mu sljedeće: "[P]ostupite po uputstvu za rad u kriznoj situaciji, imate to uputstvo".[8040]

2376. Od 4. do 17. aprila 1992., srpske snage su zauzele veći dio opštine Vogošća.[8041] Zgradu opštine opkolili su pripadnici TO-a, a Tintor je na vrhu zgrade podigao srpsku zastavu.[8042]

2377. Dana 18. aprila 1992. ili približno tog datuma, specijalna jedinica MUP-a BiH pod komandom Dragana Vikića ušla je u vojni pogon u fabrici "Pretis", otuđila vozila i vojnu opremu,

---

8033 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 68–69 (pod pečatom); svjedok KDZ020, T. 12471 (25. februar 2011.), T. 12524 (djelimično zatvorena sjednica), 12576–12577 (28. februar 2011.); D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 15, 18.

8034 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 68; svjedok KDZ020, T. 12524 (28. februar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

8035 P5737 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora, Mlađe, prezime nepoznato, i Pere Radovića, 3. april 1992.), str. 1.

8036 P5737 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora, Mlađe, prezime nepoznato, i Pere Radovića, 3. april 1992.), str. 2.

8037 P5736 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Momčila Krajišnika, 3. april 1992.), str. 3. Nekoliko dana kasnije, Tintor je javio da je optuženi pokušao da stupi s njim u kontakt. V. P5743 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Danila Veselinovića, 6. april 1992.), str. 4.

8038 P2359 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Momčila Krajišnika, 4. april 1992.), str. 1.

8039 D1109 (Presretnuti razgovor Rajka Koprivice i Đurđevca, 3. april 1992.), str. 2.

8040 D1109 (Presretnuti razgovor Rajka Koprivice i Đurđevca, 3. april 1992.), str. 2.

8041 P5512 (Izvještaj MUP-a RS-a u vezi sa SJB-om Vogošća, 12. novembar 1992.), str. 1.

8042 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 66. U intervjuu s novinarima *Našeg glasa* i Srpskog radija, objavljenom 13. jula 1992., Koprivica je, hvaleći se, izjavio: "[M]i smo formirali Krizni štab i jednog jutra na prepad zauzeli skupštinsku zgradu". V. D4028 (Članak iz lista *Naš glas* pod naslovom "Vogošća ima perspektivu", 13. juni 1992.), str. 1.

između ostalog i kamion pun granata, i krenula prema Sarajevu.[8043] Sljedećeg dana oko podneva, Safet Hadžić i drugi pripadnici TO-a Novi Grad takođe su otišli u fabriku "Pretis" da uzmu oružje, ali su ih presreli pripadnici TO-a Vogošća i JNA.[8044] U borbama koje su uslijedile, Hadžić i još četiri pripadnika TO Novi Grad su ubijeni, a drugi su ranjeni.[8045] Odgovarajući na napade na fabriku "Pretis", Tintor je naredio mobilizaciju TO-a Vogošća.[8046]

2378. Dana 18. aprila 1992., JNA je rasporedila teško naoružanje i tenkove u Vogošći i oko nje, kao i na glavnim saobraćajnicama.[8047]

2379. Dvije ili tri sedmice po preuzimanju vlasti u Vogošći, policajci nesrpske nacionalnosti su se iselili i uspostavili zasebne stanice u Donjem Hotnju i Ugorskom, dok su svi srpski pripadnici rezervnog sastava napustili stanicu u Hotnju sa svojim oružjem i pristupili srpskoj stanici s rezervnim sastavom u Blagovcu.[8048] Od tog trenutka nadalje, SJB Vogošća je ostao pod kontrolom vlasti bosanskih Srba.[8049]

(2) Preuzimanje vlasti u Svrakama

2380. Uveče 2. maja 1992., vojne formacije koje je organizovao SDS, u sadejstvu s JNA, krenule su u napad na selo Svrake sa svojih položaja u Krivoglavcima, Paljevu, Nebočaju i kasarne u

8043 Svjedok KDZ020, T. 12613–12614, 12621 (1. mart 2011.); D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 7, 22; Svetozar Stanić, T. 31708, 31714 (18. decembar 2012.); D2681 (Izvještaj Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu Vogošća, 18. april 1992.); P5720 (Presretnuti razgovor Milutina Kukanjca i Radovana Karadžića, 18. april 1992.); D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 10; D3068 (Pismo Milutina Kukanjca Aliji Izetbegoviću, 19. april 1992.), *e-court* str. 1; D3069 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 20. april 1992.), str. 1; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 187; P5721 (Presretnuti razgovor Rajka Koprivice i Momčila Mandića, 18. april 1992.); P5718 (Presretnuti razgovor Milutina Kukanjca i Momčila Mandića, 18. april 1992.), str. 2; P2226 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Vukote Vukovića, 18. april 1992.).

8044 Svjedok KDZ020, T. 12640–12641 (1. mart 2011.); D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 10.

8045 Svjedok KDZ020, T. 12621–12622, 12641 (1. mart 2011.); D3069 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 20. april 1992.), str. 1; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 187; P5714 (Presretnuti razgovor Milenka Karišika i neidentifikovanog muškarca, 19. april 1992.). Vijeće primjećuje da se optuženi za to ubijanje ne tereti ni u Prilogu A ni u Prilogu B Optužnici. V. fusnota 13.

8046 D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 6; P1505 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1992.), str. 2; P2624 (Proglas Kriznog štaba Vogošća, 11. maj 1992.), str. 1.

8047 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 10.

8048 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 62, 65; svjedok KDZ020, T. 12473 (25. februar 2011.). Međutim, Eset Muračević, bosanski Musliman, sekretar mjesne zajednice sela Svrake do maja 1992., posvjedočio je da su se, nakon napada na policijsku patrolu u Krivoglavcima početkom marta 1992., pripadnici SJB-a Vogošća zapravo podijelili po nacionalnoj osnovi, tako da su policajci muslimanske i hrvatske nacionalnosti osnovali stanicu u Svrakama, kao i policijski kontrolni punkt na magistralnom putu Sarajevo-Zenica. V. P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 1, 8; Eset Muračević, T. 12649, 12669, 12705 (1. mart 2011.). Vijeće smatra da iskaz svjedoka KDZ020, koji je u relevantno vrijeme bio policajac u Vogošći, u vezi s vremenskim okvirom tog događaja ima veću težinu.

8049 Mirsad Kučanin, P15 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4499–4500 (pod pečatom); Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28934–28935.

Semizovcu.[8050] U tom napadu, koji je trajao dva dana, ubijen je jedan mještanin, četvero je ranjeno, a 36 kuća je razoreno.[8051]

2381. Dana 4. maja 1992., lokalni Srbi su preko megafona pozivali seljane, govoreći im da se nikom ništa neće desiti ako odu iz sela.[8052] U skladu sa sporazumom koji je kasnije postignut između lokalnih Srba i predstavnika Muslimana, većina muslimanskog stanovništva, koje je brojalo oko 1.000 stanovnika, otišlo je iz Svraka, preko Semizovca, za Brezu i okolna područja.[8053] Međutim, uprkos sporazumu, nekoliko lokalnih Srba u uniformama bivše JNA i maskirnim uniformama zaustavilo je u Semizovcu jedan dio konvoja, u kojem je bilo 430 bosanskih Muslimana, i odveo ih na kraju u kasarnu u Semizovcu.[8054]

(D) Događaji u Vogošći nakon preuzimanja vlasti nad opštinom

2382. Po preuzimanju vlasti u Svrakama, srpske snage nastavile su da istjeruju nesrbe iz njihovih domova u cijeloj opštini, naročito u Svrakama i Bioči.[8055] Nesrpsko osoblje Doma zdravlja Vogošća upućeno je na čekanje.[8056] Nekoliko srpskih paravojnih i dobrovoljačkih grupa, među kojima su bili i šešeljevci koje je predvodio Vaske Vidović, paravojna grupa koju je predvodio Boro Radić,[8057] i odred Šoša pod komandom majora Jove Ostojića[8058] učestvovalo je u borbenim dejstvima u Vogošći, zajedno s vlastima bosanskih Srba.[8059] Opštinske vlasti Vogošće dodjeljivale su sredstva paravojnim formacijama, na primjer, Radićevoj grupi, pa ih čak nagrađivale za usluge.[8060]

8050 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 11, 13; Eset Muračević, T. 12687, 12702 (1. mart 2011.), T. 12736 (2. mart 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2601.

8051 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 13; Eset Muračević, T. 12740-12741 (2. mart 2011.). Vijeće napominje da se optuženi za to ubijanje ne tereti u Prilogu A Optužnici.

8052 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 15; Eset Muračević, T. 12746 (2. mart 2011.).

8053 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 15; Eset Muračević, T. 12714–12715 (1. mart 2011.), T. 12747 (2. mart 2011.).

8054 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 15–16; Eset Muračević, T. 12714–12716, 12722–12723 (1. mart 2011.), T. 12746–12748 (2. mart 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2601.

8055 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 14.

8056 P2635 (Zaključci Kriznog štaba Vogošća, 16. maj 1992.).

8057 Radić je imao podršku SDS-a, a kasnije je postao pripadnik VRS-a i dodijeljen mu je čin. V. svjedok KDZ020, T. 12524 (28. februar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2366 (Spisak pripadnika specijalnog odjeljenja, 25. maj 1992.).

8058 Odred Šoša u čijem sastavu su bili pripadnici iz Sombora, u Srbiji, stigao je krajem maja ili početkom juna 1992. i smjesta je stavljen pod komandu VRS-a. V. D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 14.

8059 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 72 (pod pečatom); svjedok KDZ020, T. 12625–12626 (1. mart 2011.); P6003 (Članak iz lista *Naš glas* pod naslovom "Pala kota 681", 12. avgust 1992.), str. 1.

8060 P6001 (Zahtjev Ratnog povjereništva opštine Vogošća, 27. juni 1992.); P2373 (Zahtjev Izvršnog odbora Vogošća Ministarstvu finansija SrRBiH, 15. juli 1992.); P2377 (Zaključci Ratnog povjereništva Vogošća, 30. juli 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2597. Ali v. Miladin Trifunović, T. 30444 (27. novembar

2383. U maju 1992., šešeljevci su napali selo Tihovići i ubili dvadesetak mještana, među kojima i određeni broj pripadnika rezervnih policijskih snaga muslimanske nacionalnosti.[8061]

2384. Dana 16. maja 1992., Krizni štab Vogošća zaključio je da se područje Semizovca treba očistiti i naveo da je slična operacija već u toku u selu Svrake.[8062]

2385. Od sredine aprila do novembra 1992., policajci su se angažovali u borbenim operacijama, a mnogi od njih učestvovali su i u krivičnim radnjama.[8063]

2386. Dana 14. novembra 1992., Momčilo Krajišnik prisustvovao je sjednici srpske Skupštine opštine Vogošća na kojoj je rečeno da je preuzimanje vlasti u opštini bilo uspješno, ali da treba očistiti područje do sela Kobilja Glava, u kojem živi pretežno muslimansko stanovništvo.[8064]

(E) Incident 21 iz Priloga D Optužnici

2387. U Optužnici se govori o razaranju džamije u Ugorskom, kao i katoličke crkve u Semizovcu, u periodu od aprila do septembra 1992.[8065]

2388. Prema Riedlmayerovom izvještaju, džamija u Ugorskom, u južnom dijelu Vogošće "teško je oštećena" u granatiranju koje su srpske snage izvršile 1. septembra 1992., dok su katoličku crkvu u Semizovcu "potpuno razorile" nakon što su početkom maja 1992. preuzele kontrolu nad tim područjem.[8066] Mada se Vijeće oslanja na Riedlmayerov iskaz da bi zaključilo da su dotična džamija i crkva uništene i utvrdilo karakter i obim štete na tim objektima, ono se ne oslanja na

---

2012.) (gdje je svjedok izjavio da je veliki broj paravojnih jedinica bio u Vogošći i da su one dejstvovale nezavisno); D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 12 (gdje navodi da su paravojne formacije odbijale da budu pod bilo kakvom vojnom komandom, da su djelovale nezavisno i da su opštinske vlasti u Vogošći preduzele potrebne mjere da ih odstrane s teritorije opštine Vogošća). Vijeće smatra da su Trifunovićev i Poplašenov iskaz s tim u vezi nepouzdani i da ga karakterišu jasni pokazatelji pristrasnosti.

8061 P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 72 (pod pečatom). Optuženi se ne tereti za to ubijanje ni u Prilogu A ni u Prilogu B Optužnici.

8062 P2635 (Zaključci Kriznog štaba Vogošća, 16. maj 1992.).

8063 P5512 (Izvještaj MUP-a RS-a u vezi sa SJB-om Vogošća, 12. novembar 1992.), str. 2-5. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2598, 2599, 2600.

8064 P5511 (Zapisnik sa 3. sjednice Skupštine opštine Vogošća, 14. novembar 1992.), str. 2, 9.

8065 Optužnica, incident 21 iz Priloga D Optužnici. U Optužnici se takođe prvobitno govorilo o džamiji u naselju Karauka–Donja pod incidentom 21 iz Priloga D Optužnici. Međutim, kasnije je tužilaštvo navelo da džamija Karauka–Donja treba da se odnosi na mekteb u Karauli, koji se nalazi u opštini Ilijaš. V. Optužnica, incident 21 iz Priloga D Optužnici, fusnota 21. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo je potvrdilo da džamiju u naselju Karauka-Donja povlači iz incidenta 21 iz Priloga D Optužnici. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak B, str. 60, fusnota 874.

8066 P4070 (Dodatak izvještaju vještaka Andrása J. Riedlmayera pod naslovom "Uništavanje kulturne baštine u Bosni i Hercegovini" pripremljenom za predmet *Karadžić*, formatirani dokument), *e-court* str. 323–327; P4071 (Slajd fotografije oštećenih vjerskih objekata u BiH), *e-court* str. 2; András J. Riedlmayer, T. 22531 (8. decembar 2011.). V. takođe P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapisi 328–329; P2362 (Mapa opštine Vogošća s fotografijama).

njegov iskaz kako bi utvrdilo ko je odgovoran za to uništavanje, budući da ta pitanja nisu u domenu Riedlmayerove stručnosti i zasnivaju se na izjavama koje je on dobio od davalaca informacija.[8067]

2389. Pošto mu nisu predočeni nikakvi drugi dokazi u vezi s incidentom 21 iz Priloga D Optužnici, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da su srpske snage teško oštetile i potpuno razorile džamiju u Ugorskom i katoličku crkvu u Semizovcu u periodu od aprila do septembra 1992.

(F) Zatočenički objekti u Vogošći

2390. U Vogošći je bilo nekoliko zatočeničkih objekata, među kojima i bunker iz Drugog svjetskog rata, poznat pod imenom "Bunker" i "Planjina kuća".[8068]

2391. Svim zatočeničkim objektima u Vogošći upravljala je jedinica rezervne policije pod komandom Branka Vlače.[8069] Vlačo je odgovarao Kriznom štabu i određivao je ko će ući ili izaći iz Bunkera i Planjine kuće.[8070] Nebojša Špirić je bio Vlačin zamjenik i formalno je imenovan za komandira straže zatočeničkih objekata u Vogošći.[8071] Špirić je kasnije došao na Vlačino mjesto i postao upravnik svih zatočeničkih objekata u Vogošći.[8072]

(1) Zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici

2392. U Optužnici se navodi da je Bunker u Vogošći korišten kao zatočenički objekt barem od maja do jula 1992.

8067 Vijeće napominje da su mu predočeni dokazi o razaranju džamije u selu Svrake. V. P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 58; Eset Muračević, T. 12652 (1. mart 2011.), T. 12737, 12739 (2. mart 2011.); P4069 (Baza podataka u vezi s uništavanjem kulturne baštine), zapis 331. Međutim, ovi dokazi nisu relevantni za incident 21 iz Priloga D Optužnici.

8068 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 73; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 17, 19, 21; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8973–8974; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 12; Slobodan Avlijaš, T. 35141–35142 (11. mart 2013.); P2362 (Mapa opštine Vogošća s fotografijama).

8069 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 73, 76; P2372 (Spisak zatvorenika opštine Vogošća, 5. juli 1992.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 19, 47, 73; Eset Muračević, T. 12653 (1. mart 2011.); P2374 (Odluka Ministarstva pravde SrRBiH, 21. juli 1992.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 74; Ramiz Mujkić, T. 12384 (24. februar 2011.); Slobodan Avlijaš, T. 35165 (11. mart 2013.); P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 24; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6-7.

8070 Slobodan Avlijaš, T. 35198 (11. mart 2013.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 19, Eset Muračević, T. 12653 (1. mart 2011.).

8071 P2375 (Odluka Ministarstva pravde SrRBiH, 21. juli 1992.); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 74; Ramiz Mujkić, T. 12384 (24. februar 2011.); Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10932.

8072 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 43, 73; P2393 (Spisak zatvorenika KP doma Butmir, 19. decembar 1992.), str. 3; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 7.

(a) Osnivanje i upravljanje

2393. Bunker je bio betonski objekt, površine od otprilike 36 kvadratnih metara i sagrađen tokom Drugog svjetskog rata.[8073] Pod Bunkera bio je od betona, a imao je jedna vrata i prozorčić na kojem su bile metalne šipke.[8074] Nalazio se blizu rijeke i lokalnog restorana i motela "Kon Tiki", koji je takođe bio poznat pod imenom "Kod Sonje".[8075] Motel "Kod Sonje" služio je kao sjedište Kriznog štaba u Vogošći.[8076]

2394. Dana 2. maja 1992., Slavko Jovanović, postupajući u Tintorovo ime, naredio je Željku Beganoviću, sinu vlasnika motela "Kod Sonje", da stavi na raspolaganje odgovarajuće prostorije za potrebe SJB-a i TO-a Vogošća radi saslušanja privedenih lica.[8077] Osobe, zarobljene u borbenim dejstvima u Vogošći, selima Svrake i Semizovac prebačene su u Bunker.[8078]

2395. U Bunkeru je u prosjeku bilo između 30 i 70 lica.[8079] Na početku su u Bunkeru i okolnim objektima držane četiri žene.[8080] Kasnije je u motel "Kod Sonje" dovedeno još žena.[8081] Ljudi su bili zatočeni u Bunkeru po naređenju Kriznog štaba Vogošća i VRS-a.[8082] Vlačo je davao konkretna naređenja Radiću da uhapsi ljude i dovede ih na ispitivanje.[8083]

2396. Na vrhu Bunkera patrolirao je jedan stražar, a otprilike deset stražara je obezbjeđivalo područje oko Bunkera.[8084] Neki stražari u Bunkeru i motelu "Kod Sonje" nosili su stare uniforme

---

8073 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 73; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 21; P2362 (Mapa opštine Vogošća s fotografijama); Eset Muračević, T. 12650 (1. mart 2011.).

8074 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 21.

8075 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 21, 38; Eset Muračević, T. 12650 (1. mart 2011.); P2353 (Fotografija kuće); P2354 (Vazdušna fotografija s oznakama koje je unio svjedok KDZ020); P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 73 (pod pečatom); P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 68; P2327 (Mapa s oznakama koje je unio Ramiz Mujkić); D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 13; Svetozar Stanić, T. 31687, 31721–31722 (18. decembar 2012.); Slobodan Avlijaš, T. 35161 (11. mart 2013.). Bunker su ponekad zvali Kon Tiki. V. P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 21.

8076 Svetozar Stanić, T. 31686 (18. decembar 2012.).

8077 P2398 (Naređenje Skupštine opštine Vogošća, 2. maj 1992.); Eset Muračević, T. 12800 (2. mart 2011.); Svetozar Stanić, T. 31686, 31721–31722 (18. decembar 2012.). Svetozar Stanić je posvjedočio da je motel "Kod Sonje", pošto je privremeno dat na korištenje, služio kao mjesto gdje su "ratni zarobljenici" privremeno privođeni dok ne bi bili prebačeni u Kulu na dalje procesuiranje. V. D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 13; Svetozar Stanić, T. 31686, 31690, 31723 (18. decembar 2012.).

8078 D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 12.

8079 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 23; P2372 (Spisak zatvorenika opštine Vogošća, 5. juli 1992.); P2376 (Spisak zatvorenika opštine Vogošća, 26. juli 1992.).

8080 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 23, 29.

8081 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 29.

8082 Slobodan Avlijaš, T. 35161–35162 (11. mart 2013.).

8083 Mnogi zatočenici su rekli Muračeviću da ih je zarobila Radićeva jedinica. V. P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 47.

8084 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 21; Eset Muračević, T. 12766 (2. mart 2011.).

JNA,[8085] dok su vojnici obično nosili maskirne uniforme i kokarde.[8086] Neki od njih hvalili su se da su iz Srbije ili da su šešeljevci.[8087]

2397. Kako je zaključeno gore u tekstu, 4. maja 1992., nakon zauzimanja sela Svrake, srpske snage su zarobile veliku grupu mještana, bosanskih Muslimana, i odvele ih u kasarnu u Semizovcu.[8088] Tamo su muškarci, žene i djeca, bosanski Muslimani, smješteni u hangar koji je ranije korišten za tenkove.[8089] Dva dana kasnije, žene i djeca su razdvojeni od muškaraca i odvedeni natrag u Svrake.[8090] Otprilike 150 vojno sposobnih muškaraca odvedeno je u Nakinu garažu dok su Predrag Žarković i Nebojša Lazić, pripadnik jedne paravojne jedinice iz Srbije, u Bunker odveli nekoliko ljudi, među kojima i Muračevića.[8091]

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

2398. Na krovu Bunkera bile su rupe kroz koje je padala kiša.[8092] U Bunkeru je bilo jako mračno, hladno i vlažno.[8093] Zatočenici su spavali na prljavom betonskom podu.[8094] Dana 16. maja 1992. ili približno tog datuma, stražari su donijeli sportske strunjače, ali su one bile sasvim mokre od kiše.[8095] Sve smeće i ostaci iz motela "Kod Sonje" bacani su s brda i gomilali se oko Bunkera.[8096]

2399. Zatočenicima je davano malo hrane, a stražari su odlučivali ko će je dobiti, a ko ne.[8097] Ponekad su hranu namijenjenu zatočenicima davali psima.[8098] Stražari su ponekad u istim posudama iz kojih su hranili pse dijelili hranu zatočenicima.[8099]

2400. Na početku su zarobljenike u Bunkeru koji su morali u klozet stražari izvodili vani.[8100] Međutim, kako je broj zarobljenika rastao, stražari su u prostoriju stavili kofu, koja ponekad nije

8085 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 43.
8086 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 44; Eset Muračević, T. 12767 (2. mart 2011.).
8087 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 44.
8088 V. par. 2381.
8089 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 15.
8090 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 17; Eset Muračević, T. 12723-12724 (1. mart 2011.), T. 12748 (2. mart 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2601.
8091 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 17, 20; Eset Muračević, T. 12652 (1. mart 2011.), T. 12748 (2. mart 2011.); P2363 (Fotografija garaže).
8092 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 38.
8093 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 38.
8094 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 38; Eset Muračević, T. 12753 (2. mart 2011.).
8095 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 38.
8096 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 38.
8097 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 39.
8098 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 39.
8099 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 39.
8100 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 40.

pražnjena danima.[8101] U Bunkeru nije bilo vode i Eset Muračević se, nakon što je zarobljen, po prvi put umio početkom avgusta.[8102] Slobodan Avlijaš, koji je u avgustu 1992. postao član Komisije SrRBiH za obilazak sabirnih centara,[8103] posvjedočio je da je tokom zvaničnog obilaska Bunkera vidio u kojim su uslovima bili zatočenici i smatrao je da su bili tako nehumani da se na njih "ježio".[8104]

2401. Žene koje su bile zatočene u Bunkeru bile su izložene seksualnom zlostavljanju u Bunkeru, okolnim objektima i na srpskim položajima na frontu.[8105]

2402. Prvog dana boravka u Bunkeru, Muračević je morao proći kroz špalir vojnika koji su ga tukli.[8106] Kasnije istog dana, odveden je zavezanih očiju na jedan most na kojem su ga Predrag Jovanović, Lazić i Žarković ispitivali, prijetili mu i udarali ga.[8107]

2403. Početkom maja 1992., zatočenici u Bunkeru svakodnevno su izvođeni radi ispitivanja i tokom tih ispitivanja su ih tukli.[8108] Kasnije su se ispitivanja nastavila, ali ne i batinanja.[8109] U ispitivanju i batinanju učestvovali su stražari i dva inspektora – Mile Renovica i Slaviša Mišić, kao i Vlačo i Živko Lazarević, bivši inspektor u SJB-u Vogošća.[8110]

2404. Zatočenici iz Bunkera odvođeni su na ispitivanje i u SJB Vogošća.[8111] Zatočenici su takođe iz Bunkera odvođeni na kopanje rovova i na druge vrste prisilnog rada.[8112]

2405. Stražari su prijetili zatočenicima, otimali od njih ili dovodili ljude spolja da zatočenike zlostavljaju kad tamo nije bio Vlačo.[8113] Stražari i šešeljevci su u Bunker bacali dimne bombe, suzavac i smrdljive bombe u Vlačinom prisustvu.[8114]

8101 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 40.

8102 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 41.

8103 D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.), str. 2.

8104 Slobodan Avlijaš, T. 35158-35161 (11. mart 2013.).

8105 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 29–30; D4002 (Dopis MUP-a BiH Vasviji Vidović, 4. juli 1995.), str. 56.

8106 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 25.

8107 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 25.

8108 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 26–27 (gdje je takođe izjavio da su za vrijeme ispitivanja zatočenici bili optuživani za organizovanje otpora u selu Svrake i za namjeru stvaranja islamske države).

8109 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 28.

8110 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 26–27.

8111 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 28; P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 74 (pod pečatom); P2355 (Vazdušna fotografija s oznakama koje je unio svjedok KDZ020).

8112 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 34, 49, 54–57.

2406. Jednom prilikom je šest šešeljevaca, u prisustvu Vlače i ostalih stražara, izvelo Ahmeta Hidu i Hasana Abaza, udaralo ih nogama i pesnicama i kundacima pušaka.[8115] Kasnije su dva bosanska Muslimana prisilili na oralni seks i seksualni odnos.[8116] Šešeljevci su potom natjerali Hasana Abaza da s tri metra visokog zida skače golim prsima na zemlju.[8117] Abaz je od tih skokova zadobio teške povrede i kasnije povraćao krv.[8118] Na sličan način su Nijaz Salkić i Taib Kodžaga morali da skaču s gornje etaže Bunkera.[8119]

2407. Dana 26. maja 1992., zatočenicima je rečeno da će UNPROFOR sutradan doći u obilazak Bunkera. Zatočenicima je naređeno da se operu šmrkom pored motela "Kod Sonje".[8120] Muračević i još četvorica zatočenika odabrani su da govore u slučaju da predstavnici UNPROFOR-a postave neko pitanje.[8121] Zatočenici su upozoreni da će, ako se budu žalili, biti strogo kažnjeni.[8122] Sljedećeg dana, predstavnici UNPROFOR-a su došli, ali nisu ulazili u Bunker.[8123]

2408. Otprilike krajem maja 1992., Muračeviću je rečeno da će ga poslati natrag u Svrake i da će ga tamo ubiti Muslimani.[8124] Potom su mu zavezali oči i na jednu noć odveli u Nakinu garažu, gdje je vidio 150 ljudi, od kojih su mnogi bili iz Svraka.[8125]

2409. Dana 25. maja 1992., Resor za pravosuđe, upravu i propise Srpske opštine Vogošća predložio je razmjenu 15 "građana muslimanske nacionalnosti" zarobljenih u naselju Svrake za određeni broj građana srpske nacionalnosti koji su bili zatočeni u Visokom.[8126] U skladu s odlukom rukovodioca Resora za pravosuđe od 25. maja 1992., uz saglasnost Kriznog štaba Vogošća, "građan[i] muslimanske nacionalnosti zarobljeni u ratnim okršajima u naselju Svrake", njih 21,

---

8113 Eset Muračević, T. 12767–12770 (2. mart 2011.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 33, 44.

8114 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 46; Eset Muračević, T. 12767-12768 (2. mart 2011.).

8115 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 45.

8116 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 45; Eset Muračević, T. 12787 (2. mart 2011.).

8117 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 45; Eset Muračević, T. 12787 (2. mart 2011.).

8118 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 45.

8119 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 45.

8120 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 31.

8121 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 32.

8122 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 32.

8123 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 33; Eset Muračević, T. 12755–12757 (2. mart 2011.).

8124 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 36.

8125 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 35–36; Eset Muračević, T. 12748–12749 (2. mart 2011.). Vijeće primjećuje da Nakina garaža nije u prilogu Optužnice navedena kao zatočenički objekt.

8126 P2367 (Odluka Resora za pravosuđe Vogošća, 25. maj 1992.), str. 1.

trebalo je da budu razmijenjeni u Lješevu za tri građanina srpske nacionalnosti koji su se nalazili u zatvorima u opštini Visoko.[8127]

(c) Zaključak

2410. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su srpske snage u Bunkeru držale u zatočeništvu nesrbe iz Vogošće i okolnih područja, uključujući civile, muškarce i žene. Nadalje, Vijeće konstatuje da su ti zatočenici držani u lošim uslovima. To je podrazumijevalo neadekvatnu ishranu, sanitarne uslove i opštu higijenu. Vijeće takođe zaključuje da su muški zatočenici bili podvrgavani batinanju i tjerani na prisilni rad, te da su i muškarci i žene bili podvrgavani seksualnom nasilju.

(2) Zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici

2411. Tužilaštvo navodi da je Planjina kuća u selu Svrake korištena kao zatočenički objekt od početka jula 1992. do barem februara 1993.[8128]

(a) Osnivanje i upravljanje

2412. Planjina kuća se nalazila između sela Svrake i Semizovca, otprilike 200 metara od puta Sarajevo-Zenica.[8129] Kuća je imala garažu, tavan i tri prostrana sprata.[8130] Planjina kuća je prvobitno bila privatna kuća, čiji su vlasnici bila dva Muslimana, Almas Planjo i Miralem Planjo.[8131]

2413. Početkom jula 1992., Avlijaš je savjetovao vlastima srpske opštine Vogošća da, umjesto Bunkera, koriste Planjinu kuću kao zatočenički objekt.[8132] Prema Avlijaševim riječima, Planjina kuća je izabrana iz dva razloga: (i) nalazila se na većoj udaljenosti od prve borbene linije i stoga je

8127 P2356 (Odluka Resora za pravosuđe opštine Vogošća o puštanju zarobljenika iz pritvora, 25. maj 1992.).

8128 Optužnica, zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici. U Optužnici je prvobitno bio naveden period od avgusta 1992. do decembra 1992. Međutim, u skladu s Podneskom tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, Dodatak B, str. 92, ovaj period je produžen na period od početka jula 1992. do barem februara 1993.

8129 P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 73; P2352 (Vazdušna fotografija s oznakama koje je unio svjedok KDZ020); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 35; P2327 (Mapa s oznakama koje je unio Ramiz Mujkić); P2362 (Mapa opštine Vogošća s fotografijama); P2328 (Fotografija Planjine kuće); P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 124–125.

8130 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 124–125; P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 70, 72; P2328 (Fotografija Planjine kuće); P2343 (Informativni izvještaj Ramiza Mujkića, 4. juli 2004.), str. 16; Ramiz Mujkić, T. 12462–12463 (25. februar 2011.); P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 22.

8131 P1605 (Odluka Opštinskog sekretarijata Vogošća, 8. juli 1992.); P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 4; P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 70; Ramiz Mujkić, T. 12383 (24. februar 2011.).

8132 D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 13; Slobodan Avlijaš, T. 35142, 35198–35199 (11. mart 2013.).

nisu mogle granatirati muslimanske snage; (ii) bila je prikladnija za korištenje kao zatočenički objekt i u skladu s uputstvima optuženog u pogledu postupanja sa zatočenim licima.[8133] Dana 8. jula 1992., Opštinski sekretarijat za urbanizam privremeno je dao Planjinu kuću na upotrebu Ministarstvu za pravdu za potrebe Odjeljenja zatvora Vogošća.[8134]

2414. Od avgusta 1992., u Planjinoj kući su bili zatočeni uglavnom nesrbi,[8135] uključujući žene i djecu.[8136] Dana 11. avgusta 1992., Vlačo i nekoliko stražara su Muračevića i još otprilike 30 od oko 40 zatočenika koji su bili ostali u Bunkeru premjestili u Planjinu kuću koja je u to vrijeme bila prazna.[8137] Zatočenike su smjestili u podrum.[8138] Dana 17. avgusta 1992, SJB Ilijaš je doveo 91 bosanskog Muslimana koji su bili zatočeni u Ilijašu.[8139] Dana 22. avgusta 1992., Ramiz Mujkić, koji je prethodno bio zatočen u kasarni u Rajlovcu, u opštini Novi Grad, takođe je prebačen u Planjinu kuću.[8140] Krajem septembra ili u oktobru 1992., otprilike 70 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u Kulturno-sportskom centru Hadžići prebačeno je u Planjinu kuću.[8141] Osim tih slučajeva, zatočenici su dovođeni iz drugih mjesta širom opštine Vogošća, kao što su Visoko, Sokolac, Hadžići, Bioča, Doglodi i Nahorevo.[8142] U decembru 1992., u Planjinu kuću su dovedene četiri djevojke stare od 16 do 22 godina.[8143]

8133 D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 13; Slobodan Avlijaš, T. 35198 (11. mart 2013.); P1134 (Uputstvo Ministarstva odbrane SrRBiH o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992.).

8134 P1605 (Odluka Opštinskog sekretarijata Vogošća, 8. juli 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2650. Međutim, prema Avlijaševim riječima, Ministarstvo za pravdu RS bilo je odgovorno samo za bezbjednost i dobrobit zarobljenika, dok je vojska bila nadležna za sva druga pitanja, uključujući razmjenu i rad zarobljenika. Slobodan Avlijaš, T. 35165-35166 (11. mart 2013.).

8135 Među muškarcima zatočenim u Planjinoj kući bio je jedan bosanski Srbin, ali je on smjesta prebačen u Kulu. Jedna bosanska Srpkinja, udata za Muslimana, i njen sin takođe su bili zatočeni u Planjinoj kući. V. P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 73; Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10927. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2652.

8136 Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10924, 10926–10927; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 9; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 81. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2652.

8137 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 63-64.

8138 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 64.

8139 P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 4; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 20–22; P47 (Izjava Bege Selimovića Komisiji za ispitivanje zločina opštine Ilijaš, 5. april 1993.), par. 23; P2379 (Bilten zatvora Vogošća, 17. avgust 1992.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 64. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2648, 2649, 2651.

8140 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 68–69; P2326 (Izvještaj Odjeljenja zatvora opštine Vogošća u vezi s Ramizom Mujkićem, 22. avgust 1992.).

8141 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 123; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6; P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 2; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 81; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 32; P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), *e-court* str. 28. Tokom obilaska Kulturno-sportskog centra Hadžići, Avlijaš je preporučio da se zatočenici prebace u Planjinu kuću jer se plašio da bi porodice bosanskih Srba koje je muslimanska strana držala u Tarčinu mogle izvršiti odmazdu nad tim zatočenicima. V. D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 32; Slobodan Avlijaš, T. 35143–35144 (11. mart 2013.).

8142 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 81, 84.

8143 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 9.

2415. Od 22. avgusta 1992. do sredine oktobra 1992., samo u Planjinoj kući bilo je između 100 i 150 zatočenika.[8144] Taj broj se kasnije povećao na 200.[8145] Žene i djeca su držani u zasebnim prostorijama.[8146]

2416. Naoružani vojnici i policajci u maskirnim uniformama obezbjeđivali su Planjinu kuću sve vrijeme.[8147]

2417. Otprilike sredinom avgusta 1992., Momčilo Mandić je u pratnji jednog srpskog novinara posjetio Planjinu kuću.[8148] Kada ga je jedan zatočenik pitao o mogućim razmjenama, Mandić je odgovorio da nema potrebe da se razmjenjuju jer su u stvari kod svoje "kuće".[8149]

2418. U jednom trenutku, zatočenicima iz Nakine garaže bilo je dozvoljeno da se vrate u selo Svrake pod uslovom da se (i) svakodnevno javljaju srpskim vlastima kako bi bili raspoređeni na radnu obavezu i (ii) da se svake večeri vrate u Planjinu kuću da tamo prenoće.[8150] Međutim, na kraju su ti ljudi ostajali u Planjinoj kući i tokom dana.[8151]

2419. Dana 23. oktobra 1992., predstavnici MKCK-a došli su u Planjinu kuću i registrovali zarobljenike koje su tamo zatekli. Neki od njih razmijenjeni su nekoliko dana kasnije.[8152]

(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima

2420. Hrana u Planjinoj kući bila je loša.[8153] Neki zatočenici su spavali na raspoloživim krevetima, drugi su spavali na podu, a neki na stepenicama.[8154] Zatočenici su dobili ćebad.[8155] Zatočenici su mogli ići u klozet, koji se nalazio u prizemlju.[8156]

8144 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 72–73; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 23; P2357 (Spisak zatvorenika u zatvoru Vogošća, 30. avgust 1992.); P2339 (Spisak zatvorenika u zatvoru Vogošća, 3. septembar 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2653.

8145 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 81; P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 72.

8146 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 81; Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10924; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 23; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2652.

8147 P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 24; Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10928. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2652.

8148 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 62.

8149 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 62.

8150 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 35, 37; Eset Muračević, T. 12723–12724 (1. mart 2011.), T. 12748 (2. mart 2011.); P2368 (Naređenje Kriznog štaba Vogošća, 26. maj 1992.).

8151 Eset Muračević, T. 12724 (1. mart 2011.); T. 12748 (2. mart 2011.).

8152 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 82.

8153 P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 25.

8154 P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 25; P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 124.

2421. Muračević je izjavio da je, mada su uslovi u Planjinoj kući bili nešto bolji, postupanje prema zatočenicima bilo isto kao u Bunkeru, ako ne i gore.[8157]

2422. U Planjinoj kući su neki zatočenici zatvarani u malu samicu.[8158] Siniša Đurđić i Nikola Jovanović, Tintorov lični vozač, tukli su i zlostavljali zatočenike i dovodili svoje prijatelje da gledaju.[8159] Nakon jednog takvog premlaćivanja, od kojeg je jedan zatočenik izgubio svijest, jedan od Đurđićevih prijatelja izvadio je pištolj i gurao ga u usta nekim zatočenicima, prijeteći da će sve pobiti.[8160]

2423. Jedan stražar, Dragan Damjanović, često je prisiljavao zatočenike da jedni druge tuku palicama.[8161] On je takođe odvodio zatočenike na prisilni rad i tamo ih fizički zlostavljao.[8162] Jednom prilikom, Damjanović je natjerao Begu Selimovića i još jednog čovjeka da donesu tijelo jednog čovjeka koji je ubijen na ratištu.[8163] Dok su Selimović i taj drugi čovjek nosili tijelo, Damjanović ih je stalno udarao komadom drveta, sve dok Selimovićeva leđa nisu pomodrila od udaraca.[8164]

2424. Dana 20. avgusta 1992., Muračević i jedna grupa od otprilike 50 zatočenika odvedeni su na brdo Ravne kako bi iskrčili jedan šumarak koji je dan ranije izgorio tokom borbi.[8165] Zarobljenici su cijeli dan proveli radeći, bez hrane ili vode. Neki su padali od iscrpljenosti i njih su

---

8155 P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 25.

8156 P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 126; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 25. Trifunović, koji je u to vrijeme bio komandant Vogošćanske brigade, u svom svjedočenju je rekao da su uslovi u Planjinoj kući generalno bili dobri, konkretno, da su prostorije imale velike prozore s dobrim svjetlom i grijanjem i da su zatočenicima na raspolaganju bili klozeti, tuševi i kuhinja. D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 1; Miladin Trifunović, T. 30373–20374 (15. novembar 2012.). Međutim, Vijeće odbacuje Trifunovićeve tvrdnje s obzirom na njegovu neiskrenost kao svjedoka, kao i s obzirom na dosljedne i pouzdane dokaze koji, suprotno Trifunovićevim tvrdnjama, govore o tome da su uslovi u Planjinoj kući bili loši.

8157 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 65.

8158 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 66.

8159 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 66, 68. Mujkić je u svom svjedočenju izjavio da stražari nisu zlostavljali zatočenike. Ramiz Mujkić, T. 12386 (24. februar 2011.). Međutim, Vijeće ne smatra da je ovaj dio Mujkićevog svjedočenja pouzdan i napominje da je Mujkić u dva navrata u vezi s ovim pitanjem govorio suprotno. U svojoj izjavi, Mujkić je rekao da su stražari tukli jednog duševno bolesnog zatočenika dok se nije onesvijestio i da je profesora Zahida Baručiju zlostavljao jedan stražar koji je tvrdio da je bio Baručijin đak. V. P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 75.

8160 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 66.

8161 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 87; Damjanović je ponekad nosio crnu uniformu, a ponekad maskirnu uniformu. Ponekad je nosio crnu kapu s kokardom. Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10931.

8162 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 87; Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10930–10931.

8163 P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 28.

8164 P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 28.

8165 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 71–72; Eset Muračević, T. 12764 (2. mart 2011.).

tukli kundacima pušaka.[8166] Istoga dana, Muračević je na radu povrijedio ruku.[8167] Pošto nije dobio odgovarajuću ljekarsku pomoć, rana mu se vremenom inficirala.[8168]

2425. Jednog dana, jedan duševno bolesni zatočenik zvani Pinjo psovao je srpske stražare, koji su ga zatim tukli dok nije izgubio svijest.[8169] Istog popodneva, Vlačo je došao u Planjinu kuću i nakon što su mu stražari rekli šta je Pinjo rekao, udario ga je pištoljem, od čega je Pinjo pao.[8170]

2426. Ponekad su vikendima pijani dobrovoljci iz Srbije dolazili u Planjinu kuću da tuku i zlostavljaju zatočenike.[8171] Te osobe su zatvorski stražari zvali "vikend četnicima".[8172] Jednom prilikom, jedan od tih "vikend četnika" ušao je u Planjinu kuću i naredio Mirsadu Šehiću da jede opuške cigareta.[8173] Šehić je počeo da žvače opuške, ali kad ih nije mogao progutati, naređeno mu je da pred svojim ocem oralno zadovolji drugog muškarca.[8174] Prema Mujkićevim riječima, jednom drugom prilikom, jedan drugi "vikend četnik" natjerao je jednog mladog zatočenika u Planjinoj kući da se popne na ogradu balkona i skoči na glavu.[8175]

2427. Dana 18. juna 1992., u Vogošći je uvedena radna obaveza za sve građane.[8176] Dana 7. avgusta 1992., Poplašen je zatražio saglasnost Ministarstva pravde SrRBiH za "povremeno korištenje zatvorenika za izvođenje građevinskih i drugih radova".[8177] Tri dana kasnije, Mandić je Poplašenu dao saglasnost.[8178]

8166 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 71; Eset Muračević, T. 12764 (2. mart 2011.).

8167 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 71; Eset Muračević, T. 12764-12765 (2. mart 2011.).

8168 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 71; Eset Muračević, T. 12765 (2. mart 2011.).

8169 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 75; Ramiz Mujkić, T. 12384–12385 (24. februar 2011.).

8170 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 75; Ramiz Mujkić, T. 12385 (24. februar 2011.).

8171 Ramiz Mujkić, T. 12385 (24. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2654.

8172 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 80; Ramiz Mujkić, T. 12385 (24. februar 2011.).

8173 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 80.

8174 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 80. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2654.

8175 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 81; Ramiz Mujkić, T. 12411-12412 (25. februar 2011.).

8176 D4031 (Odluka Ratnog povjereništva Vogošća, 18. juni 1992.), str. 1; D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 24. Prema odluci koju je 23. juna 1992. usvojilo Ratno povjereništvo opštine Vogošća, ljudima angažovanim na radnoj obavezi trebalo je isplatiti naknadu. V. P2370 (Odluka Ratnog povjereništva Vogošća, 23. juni 1992.).

8177 P1606 (Zahtjev opštine Vogošća Ministarstvu pravde SrRBiH, 6. avgust 1992.).

8178 P1142 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH Ratnom predsjedništvu Vogošća, 10. avgust 1992.).

2428. Od kraja avgusta do kraja januara 1993., srpske snage su zatočene nesrbe odvodile iz Planjine kuće na linije fronta i prisiljavale ih da grade bunkere za srpske vojnike, kopaju rovove, nose municiju, cijepaju drva, traže nagazne mine, nose leševe, kopaju grobove ili da služe kao živi štitovi.[8179] Zatočenicima koji su radili stražari su davali više hrane i cigareta.[8180] Vojnici Dušan Arnaut i jedan čovjek koji se prezivao Milošević odvozili su zatočenike iz Planjine kuće na rad i čuvali ih dok su oni radili.[8181] Ponekad je i Damjanović odvodio zatočenike na rad.[8182]

2429. Dana 16. jula 1992., Ratno povjereništvo srpske opštine Vogošća naredilo je da se jedan bosanski Musliman, "ratni zarobljenik" razmjeni za jednog pripadnika Koševske brigade kojeg je zarobila muslimanska strana.[8183] Dana 29. jula 1992., Ratno povjereništvo je naredilo puštanje na slobodu dvojice Muslimana, "ratnih zarobljenika".[8184] Sredinom avgusta 1992., Mirko Krajišnik i jedan bosanski Musliman pregovarali su o razmjeni nekoliko drugih ljudi.[8185] Dana 25. oktobra 1992., 53 zatočenika, među kojima su bili Ramiz Mujkić i Mustafa Fazlić, razmijenjeni su i kasnije

---

8179 P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6–7; P125 (Izjava Zijada Okića vlastima BiH, 3. februar 1993.), str. 3; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 69, 71–72, 74–75, 77, 79, 87; Eset Muračević, T. 12763–12765 (2. mart 2011.); P2403 (Izjava svjedoka Mehmeda Musića od 28. februara 2011.), par. 127, 129; P45 (Bilten zatvora Vogošća, 29. avgust 1992.); P5999 (Naređenje Vogošćanske brigade, 18. oktobar 1992.); P6000 (Naređenje Vogošćanske brigade, 22. septembar 1992.); P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 4–6; Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10929–10931; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 25–30, 34–35, 37–38; P47 (Izjava Bege Selimovića Komisiji za ispitivanje zločina opštine Ilijaš, 5. april 1993.), par. 24; P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 76–79; P2381 (Bilten zatvora Vogošća, 26. avgust 1992.); P2382 (Bilten zatvora Vogošća, 1. septembar 1992.); P2338 (Zahtjev 1. rajlovačke pješadijske brigade, 24. avgust 1992.); P2395 (Zahtjev Rajlovačke lake pješadijske brigade u vezi sa zatvorenicima, 26. decembar 1992.); P2392 (Zahtjev bataljona Semizovac u vezi sa zatvorenicima, 25. novembar 1992.); P2386 (Zahtjev stanice milicije Ilijaš u vezi sa zatvorenicima, 11. septembar 1992.); P2384 (Zahtjev SJB-a Vogošća u vezi sa zatvorenicima, 1. septembar 1992.); P2383 (Zahtjev bataljona Semizovac u vezi sa zatvorenicima, 12. septembar 1992.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 77; P2390 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 6. novembar 1992.); P2397 (Spisak osoba uhapšenih u Vogošći u periodu 1992.-1995.), str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2655. Ali v. Trifunović, koji je u svjedočenju rekao da zatočenici iz Planjine kuće nisu korišteni kao živi štitovi ili za kopanje rovova na linijama fronta, već da je njihov zadatak bio isključivo "utvrđivanje linija". Trifunović je takođe tvrdio da zatočenici koji su odvođeni na prisilni rad nisu bili izloženi opasnosti jer su s njima uvijek bili pripadnici VRS-a. Miladin Trifunović, T. 30398, 30400, 30405–30407, 30412 (15. novembar 2012.). Međutim, Vijeće ne smatra ovaj iskaz pouzdanim iz sljedećih razloga. Prvo, Vijeće je zaključilo da Trifunovićev iskaz karakterišu pokazatelji neiskrenosti. Drugo, Vijeće se nije uvjerilo da bi prisustvo pripadnika VRS-a na linijama fronta zatočenicima garantovalo bezbjednost. Naprotiv, Vijeće smatra da bi njihovo prisustvo dodatno pogoršalo izuzetno opasnu situaciju u koju su srpske snage već silom dovele zatočenike. Treće, Vijeću su predočeni detaljni dokazi, za koje je ono zaključilo da su pouzdani, o broju bivših zatočenika koji su lično iskusili kako je to biti primoran da služiš kao živi štit i koji su gledali dok su drugi, u istoj ulozi, bivali ozlijeđeni ili ubijeni.

8180 Eset Muračević, T. 12763–12764 (2. mart 2011.); P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 4.

8181 Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10930; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 26; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 6.

8182 Bego Selimović, P44 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 10930–10931; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 26; P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 8.

8183 P6058 (Naređenje Ratnog štaba Vogošća, 16. juli 1992.).

8184 P6059 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 29. juli 1992.).

8185 P5652 (Presretnuti razgovor Stojka i Mirka Krajišnika, 12. avgust 1992.).

su prešli na teritoriju pod kontrolom BiH.[8186] Dana 6. novembra 1992., Ratno predsjedništvo srpske opštine Vogošća naredilo je da se 14 bosanskih Muslimana razmijeni za 14 Srba.[8187] Dana 25. decembra 1992., Špirić je predao 18 bosanskih Muslimana iz zatočeničkih objekata u Vogošći službenicima SJB-a Hadžići radi razmjene.[8188]

(c) Zaključak

2430. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su srpske snage koristile Planjinu kuću kao zatočenički objekt barem od avgusta 1992. do barem februara 1993. Nadalje, Vijeće smatra da su te osobe bile zatočene u lošim uslovima. Ti uslovi podrazumijevali su neadekvatnu ishranu, sanitarne uslove, opštu higijenu i medicinsku pomoć. Vijeće takođe zaključuje da su nesrbi, uključujući žene i djecu, bili zatočeni u Planjinoj kući i da su stražari rutinski tukli i zlostavljali zatočene muškarce i podvrgavali ih seksualnom nasilju. Osim toga, Vijeće zaključuje da su srpske snage rutinski odvodile muškarce, nesrbe, zatočene u Planjinoj kući u selu Svrake na liniju fronta gdje su morali raditi ili služiti kao živi štitovi.

(d) Incident 19.1 iz Priloga B Optužnici

2431. U Optužnici se navodi da je ubijeno "više zatočenika" koji su, u periodu od avgusta do septembra 1992., iz Planjine kuće u Svrakama odvođeni na prisilni rad i korišteni kao živi štit.[8189]

2432. Dana 29. avgusta 1992., Vlačo je izvijestio o tome da je osam zatočenika odvedeno na rad na Žuč i da je jedan od njih "prilikom izvođenja radova od strane protivničkog snajperiste ranjen".[8190] U drugoj polovini septembra 1992., na osnovu naređenja koje je izdao Trifunović, Vlačo je izabrao 50 zatočenika, među kojima su bili Mustafa Fazlić i Bego Selimović, podijelio ih u grupe i odveo na Žuč kako bi tražili mine, kopali rovove i služili kao živi štitovi.[8191] Trifunović je naredio da se 26. septembra 1992. vojnim vozilima na Žuč preveze 30 zatočenika radi izvođenja građevinskih radova, a hranu je trebala obezbijediti Komanda Vogošćanske brigade.[8192] Krajem

8186 P2314 (Izjava svjedoka Ramiza Mujkića od 4. februara 2011.), par. 82; P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 6.

8187 P2391 (Naređenje Ratnog predsjedništva Vogošća, 6. novembar 1992.).

8188 P2394 (Spisak zatvorenika KP doma Butmir predviđenih za razmjenu, 25. decembar 1992.).

8189 Optužnica, incident 19.1 iz Priloga B Optužnici. U Optužnici se prvobitno navodi period od 30. maja do decembra 1992. kao vremenski okvir u kojem se odigrao incident 19.1 iz Priloga B Optužnici. Međutim, u skladu s Podneskom tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, Dodatak B, str. 92, taj vremenski okvir smanjen je na period od avgusta do septembra 1992.

8190 P45 (Bilten zatvora Vogošća, 29. avgust 1992.).

8191 P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 4–5; P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 28–29; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 74–75; P2385 (Zahtjev Vogošćanske brigade u vezi sa zatvorenicima, 17. septembar 1992.); P1144 (Bilten Odjeljenja zatvora opštine Vogošća u vezi s korištenjem zatvorenika za fizički rad, 19. septembar 1992.).

8192 P6000 (Naređenje Vogošćanske brigade, 22. septembar 1992.).

septembra, zatočenici su ponovo odvedeni na Žuč i u jednom trenutku naređeno im je da hodaju pored jednog srpskog tenka koji je, kao i određeni broj pripadnika srpske pješadije, bio angažovan u borbenim dejstvima. Uslijed toga je nekoliko zatočenika zadobilo teške povrede.[8193] U jednom trenutku, tenk je izgubio kontrolu i skliznuo niz brdo pored položaja koje su držali bosanski Muslimani.[8194] Nekima od preostalih zatočenika je naređeno da iz tenka donesu municiju.[8195] U toj operaciji je od muslimanske vatre poginulo nekoliko zatočenika.[8196]

2433. Najmanje 16 nesrba poginulo je na Žuči i drugim lokacijama dok su izvodili radove ili služili kao živi štit u periodu od avgusta do septembra 1992.[8197]

2434. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da je u avgustu i septembru 1992. smrtno stradalo najmanje 16 zatočenika iz Planjine kuće, dok je određeni broj povrijeđen, uslijed toga što su ih srpske snage prisilile da izvode radove na linijama fronta ili da služe kao živi štit.

(G) Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine

2435. Prema Muračevićevim riječima, od maja 1992. do sredine juna 1993., otprilike 13.000 ljudi, od kojih su velika većina bili bosanski Muslimani, otišli su iz dijelova opštine Vogošća koji su bili pod srpskom kontrolom.[8198] Muračević je takođe izjavio da su gotovo svi bosanski Muslimani,

---

8193 P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 5.

8194 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 67; P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 5-6.

8195 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 67; P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 6.

8196 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 67.

8197 P1144 (Bilten Odjeljenja zatvora opštine Vogošća u vezi s korištenjem zatvorenika za fizički rad, 19. septembar 1992.); P2387 (Bilten zatvora Vogošća, 21. septembar 1992.), P2388 (Bilten zatvora Vogošća, 24. septembar 1992.), P47 (Izjava Bege Selimovića Komisiji za ispitivanje zločina opštine Ilijaš, 5. april 1993.), par. 24–27; P42 (Izjava svjedoka Mustafe Fazlića od 22. juna 1997.), str. 5; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 67, 74–75. V. takođe Miladin Trifunović, T. 30404 (15. novembar 2012.). Vijeću su predočeni dodatni dokazi o incidentima iz perioda nakon septembra 1992. u kojima su stradali zatočenici koji su služili kao živi štit, kao i oni koji su obavljali prisilni rad. V. P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 7, P46 (Izjava svjedoka Bege Selimovića od 21. juna 1997.), par. 34–35, 38, P124 (Izjava svjedoka Zijada Okića od 24. juna 1997.), *e-court* str. 9. Međutim, Vijeće napominje da ti incidenti nisu navedeni u Optužnici. Spisak ubijenih i nestalih civila u Vogošći, koji je sastavio Muračević, odnosi se na 10 ljudi koji su u septembru 1992. poginuli prilikom obavljanja prisilnog rada ili dok su služili kao živi štit. To su bili sljedeći zatočenici: Enver Činara, Azem Durmić, Nail Durmić, Bajro Holujić, Bajro Hujić, Safet Kruezi, Hamid Rizvo, Hasan Rizvo, Nermin Skando i Avdo Tirić. P2397 (Spisak osoba uhapšenih u Vogošći u periodu 1992.-1995.), str. 5–6, 10, 14, 21, 23, 25. S druge strane, Amor Mašović navodi da su 16 lica, i to: Azim Čović, Bajram Salkić, Avdo Tirić, Azem Durmić, Bajro Hujić, Džmail Šehić, Enver Činara, Ferid Šehić, Hamid Rizvo, Mehmed Šehić, Nail Durmić, Nermin Skando, Nusret Selimović, Ramiz Handžić, Rasim Avdukić i Safet Kruezi bili žrtve u incidentu 19.1 iz Priloga B Optužnici. P4853 (Ažurirana tabela 2 iz Izvještaja Amora Mašovića), str. 97-98. Pošto je razmotrilo te nedosljednosti, Vijeće smatra da one nisu relevantne s obzirom na to da se uvjerilo da je određeni broj muškaraca doista smrtno stradao u incidentu 19.1 iz Priloga B Optužnici. Nadalje, Vijeće primjećuje da postoje određene nepodudarnosti u dokazima u pogledu imena nekih žrtava incidenta 19.1 iz Priloga B Optužnici, ali smatra da su te nepodudarnosti neznatne. Shodno tome, Vijeće zaključuje da se zapravo radi o istim osobama.

8198 Eset Muračević, T. 12676–12678 (1. mart 2011.); P2402 (Tabela koju je napravio Eset Muračević), str. 1-2.

stanovnici sela Svrake i Tihovići, otišli u tom istom periodu.[8199] Dana 31. maja 1993., Izvršni odbor srpske opštine Vogošća imenovao je opštinsku komisiju za popis stanovništva.[8200] Prema popisu stanovništva koji je kasnije proveden, u selu Svrake nije bilo nijednog jedinog stanovnika Muslimana, u selu Hotonj bio je jedan, a u Semizovcu je živjelo njih 16.[8201] Isti popis stanovnika ukazuje na to da je u 14 sela u opštini Vogošća o kojima su prikupljeni podaci živjelo 93,5% bosanskih Srba, 1,8% bosanskih Muslimana i 2,6% bosanskih Hrvata.[8202]

2436. Bosanski Muslimani koji su odlazili iz Vogošće morali su tražiti potvrde o odlasku i bili primoravani da svoju imovinu prepišu opštinskim vlastima ili je razmijene za srpsku imovinu u drugim opštinama BiH.[8203] U jednom intervjuu, objavljenom 13. jula 1992., Koprivica je priznao da dodjela praznih kuća srpskim izbjeglicama u opštini Vogošća nije izvršena korektno i dao je naslutiti da je bilo raznih slučajeva u kojima su pojedinci naprosto zauzeli kuće a da se ni na koji način za to nisu prijavili.[8204]

2437. Upućujući na izjavu Nikole Poplašena, optuženi tvrdi sljedeće: (i) da je svrha propisa da nesrbi koji napuštaju opštinu moraju potpisati dokumente kojima vlasništvo nad svojom imovinom prepisuju srpskim vlastima bila da se ta imovina sačuva i da se spriječi njena zloupotreba od strane organizovanih oružanih grupa,[8205] (ii) da je donošenje ovog propisa samo po sebi podrazumijevalo da nije bilo protjerivanja, s obzirom na to da nesrbi, u protivnom, ne bi mogli otići iz opštine[8206] i (iii) da su se nesrbi dobrovoljno preselili na područja u kojima su bili u većini i gdje su mislili da će biti sigurniji.[8207] Vijeće odbacuje ove argumente. Poplašen je sam priznao da ovaj propis nije predviđao povrat vlasničkih prava prvobitnim vlasnicima i da je morao biti poništen prije nego što je imovina mogla biti vraćena.[8208] Nadalje, iz dokaza predočenih Vijeću jasno proizlazi da je glavna svrha tog propisa bila da Srbima koji su tek stigli u opštinu omogući da koriste dotičnu napuštenu

8199 Eset Muračević, T. 12677–12678 (1. mart 2011.).

8200 P2400 (Odluka Izvršnog odbora Vogošća, 31. maj 1993.).

8201 P2401 (Rezultati popisa stanovništva iz 1993. za Vogošću), str. 1–2; Eset Muračević, T. 12812 (2. mart 2011.).

8202 P2401 (Rezultati popisa stanovništva iz 1993. za Vogošću), str. 3.

8203 P2365 (Naređenje Kriznog štaba Vogošća, 20. maj 1992.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 88.

8204 D4028 (Članak iz lista *Naš glas* pod naslovom "Vogošća ima perspektivu", 13. juni 1992.), str. 2.

8205 Završni podnesak odbrane, par. 1754 (gdje se upućuje na D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 14). U istom tonu, optuženi tvrdi da je zahvaljujući tom propisu sačinjen inventar sve imovine, što je kasnije "neizmjerno" pomoglo da ta imovina bude vraćena zakonitim vlasnicima po njihovom povratku u Vogošću. Završni podnesak odbrane, par. 1747, 1754. Vijeće ne može pridati nikakvu težinu ovom argumentu s obzirom na to da nema dokaza koji je potkrepljuju.

8206 Završni podnesak odbrane, par. 1754.

8207 Završni podnesak odbrane, par. 1745 (gdje se upućuje na D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 4).

8208 V. D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 14.

imovinu. Isto tako, time se garantovalo da se neće vratiti oni nesrbi koji su napustili Vogošću zbog situacije u njoj.

2438. S obzirom na gore navedeno i uzimajući u obzir situaciju u opštini, Vijeće konstatuje da je nesrpsko stanovništvo iz dijelova Vogošće pod srpskom kontrolom bilo prisiljeno da ode.

2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta

2439. U dijelu predmeta koji se odnosi na Opštine, optuženi se, uz optužbu za genocid po jednoj tački Optužnice na osnovu člana 4 Statuta, tereti po jednoj tački za kršenje zakona ili običaja ratovanja na osnovu člana 3 Statuta, to jest za ubistvo, kao i po pet tačaka Optužnice za zločine protiv čovječnosti na osnovu člana 5 Statuta, to jest za progone, ubistvo, istrebljivanje, deportaciju i prisilno premještanje kao nehumano djelo.[8209] Tužilaštvo navodi da je sve vrijeme na koje se odnosi Optužnica postojalo stanje oružanog sukoba.[8210] Tužilaštvo nadalje navodi da je sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločin protiv čovječnosti, izuzev onog u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.[8211]

i. *Član 3 Statuta*

2440. Na osnovu dokaza u vezi s događajima na koje se odnosi ovaj predmet koji su detaljno iznijeti gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je u BiH postojao oružani sukob tokom cijelog perioda relevantnog za krivična djela navedena u Optužnici. Oružani sukob u BiH je započeo najkasnije početkom aprila 1992. Nakon referenduma o nezavisnosti BiH 29. februara i 1. marta 1992., uslijedili su oružani sukobi između srpskih snaga, s jedne, i snaga bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, s druge strane.[8212] Ti oružani sukobi su se intenzivirali i, početkom aprila, srpske snage su počele preuzimati vlast u opštinama počevši od onih u istočnoj Bosni.[8213]

8209 V. par. 5.
8210 Optužnica, par. 89.
8211 Optužnica, par. 88.
8212 V. par. 609, 952, 958, 1242, 1500, 2258, 2306–2308, 2368–2369, 2373.
8213 V. par. 610–614, 711–714, 850–859, 1113–1115, 1248–1251, 1501, 2373, 1592–1593, 1939–1941.

2441. U vezi s ubistvom za koje se tereti po tački 3 Statuta, Vijeće je ispitalo da li je ono bilo tijesno povezano s oružanim sukobom i u vezi s tim donijelo zaključke na mjestima na kojima je to bilo relevantno u Presudi.[8214]

2442. Kad je riječ o četiri takozvana "uslova iz predmeta *Tadić*", Vijeće upućuje na relevantne odjeljke ove Presude u vezi s mjerodavnim pravom, u kojima se detaljnije iznose pravne osnove za svako od krivičnih djela za koja se optuženi tereti u Optužnici na osnovu člana 3 Statuta.[8215] Za krivično djelo ubistva, zabrana proističe iz zajedničkog člana 3, koji se smatra dijelom običajnog međunarodnog prava.[8216] Nadalje, Žalbeno vijeće je potvrdilo da kršenja zajedničkog člana 3 povlače individualnu krivičnu odgovornost.[8217] Vijeće se, prema tome, uvjerilo da su četiri uslova iz predmeta *Tadić* zadovoljena, i da su stoga ispunjeni zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 Statuta u pogledu ubistva.

ii. *Član 5 Statuta*

2443. Kako je konstatovano gore u tekstu, u BiH je postojao oružani sukob tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica. Dokazi koji su prihvaćeni na suđenju i detaljno objašnjeni u relevantnim činjeničnim odjeljcima ove Presude, pokazuju da je takođe postojao rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti tokom cijelog perioda relevantnog za krivična djela koja se navode u Optužnici. Napad se manifestirao na razne načine, kao što je opisano dolje u tekstu za svaku relevantnu komponentu predmeta. Kao što se vidi dolje u tekstu, Vijeće se takođe uvjerilo da su zločini u vezi s kojima je Vijeće donijelo zaključke bili dio tog napada, i da su počinioci znali za napad i da su zločini bili dio tog napada.[8218]

2444. U Opštinama se, u periodu na koji se odnosi Optužnica, protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti vodila rasprostranjena i sistematska kampanja nasilja, koja je uključivala krivična djela ubistva i prisilnog premještanja.[8219] Djela nasilja i zločini počinjeni protiv stanovništva BiH, muslimanske i hrvatske nacionalnosti uključivala su ubijanje, okrutno i

---

8214 V. par. 2455. Vijeće napominje, u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Opštine, da je ubistvo jedino kršenje zakona ili običaja ratovanja na osnovu člana 3 Statuta koje za koje se optuženi tereti.

8215 V. odjeljak III.A.1: Član 3 Statuta Međunarodnog suda.

8216 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 143.

8217 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 167, 170, 173–174 (gdje u par. 173 stoji sljedeće: "Univerzalno je prihvaćeno da su djela navedena u zajedničkom članu 3 nedjela nad kojima se zgraža savjest civiliziranih ljudi i da su ona stoga, kako kaže član 15(2) MPGPP-a, 'zločinačka prema opštim principima prava koja priznaju civilizirani narodi'.").

8218 V. par. 2456, 2463, 2481–2482, 2517, 2521, 2529, 2537, 2546, 2558, 2569.

8219 V. odjeljci IV.A.2.b.i: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima (Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice), IV.A.2.b.iii: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima (Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice).

nečovječno postupanje kao što je mučenje i silovanje, stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova, protivpravno zatočenje, prisilni rad na linijama fronta i korištenje ljudi kao živi štit, pljačkanje imovine, bezobzirno uništavanje privatne i javne imovine, kao i uvođenje restriktivnih i diskriminatornih mjera.[8220] Mada je Vijeće utvrdilo da postoje razlike među Opštinama, uvjerilo se da je postojao generalno sličan obrazac koordinisanog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u tim Opštinama, kao i u zatočeničkim objektima na cijelom području tih opština. Naime, u dvadeset opština u istočnoj BiH, u ARK-u, i na području Sarajeva, kao i u zatočeničkim objektima na tom području, srpske snage su činile krivična djela ubistva, progona i prisilnog raseljavanja, što je među bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima dovelo do velikog broja žrtava. Vijeće se, stoga, uvjerilo da to pokazuje sistematsku i rasprostranjenu prirodu napada.

2445. Vijeće se, stoga, uvjerilo da su ispunjeni zahtjevi iz uvodnog dijela člana 5 Statuta za krivična djela za koja se optuženi tereti po tom članu.

b. Krivična djela

i. *Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice*

(A) Incidenti ubijanja

2446. Vijeće podsjeća na svoje činjenične zaključke u odjeljku IV.A.1 gore, da su srpske snage ubile veliki broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u[8221] Bijeljini,[8222] Bratuncu,[8223] Foči,[8224] Ključu,[8225] Novom Gradu,[8226] Prijedoru,[8227] Sanskom Mostu,[8228] Sokocu,[8229] Višegradu,[8230] Vlasenici,[8231] i Zvorniku.[8232]

8220 V. odjeljak IV.A.2.b.iv: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima (Progoni: tačka 3 Optužnice).

8221 Vijeće podsjeća da nije donijelo činjenične zaključke u vezi s ubijanjem koje su počinile srpske snage za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Banjaluci, Bosanskom Novom, Brčkom, Hadžićima, na Ilidži, u Novom Sarajevu, na Palama, u Rogatici i Vogošći, budući da nema navoda o incidentima ubijanja iz Priloga A Optužnici kad je riječ o ovim opštinama.

8222 Ubijanje najmanje 45 civila u Bijeljini: incident 1.1 iz Priloga A Optužnici.

8223 Ubijanje najmanje četvero ljudi u selu Hranča i ubijanje najmanje 65 bosanskih Muslimana u selu Glogova: incidenti 3.1, 3.2 iz Priloga A Optužnici. Vijeće podsjeća da nije raspolagalo dovoljnim dokazima da bi donijelo zaključak van svake razumne sumnje o okolnostima smrti nekih bosanskih Muslimana ubijenih selu Hranča u opštini Bratunac.

8224 Ubijanje jednog broja civila iz sela Jeleč i ubijanje najmanje sedam civila, bosanskih Muslimana, iz sela Mješaja/Trošanj: incidenti 5.2, 5.4 iz Priloga A Optužnici. Vijeće podsjeća da nije raspolagalo dovoljnim dokazima da bi donijelo zaključak van svake razumne sumnje o okolnostima smrti tri osobe tokom prvobitnog napada na Mješaju/Trošanj u opštini Foča.

8225 Ubijanje najmanje tri civila u selu Pudin Han, ubijanje 52 bosanska Muslimana u Prhovu; i ubijanje približno 200 bosanskih Muslimana u Biljanima: incidenti 7.1, 7.2, 7.3 iz Priloga A Optužnici.

8226 Ubijanje 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, poslije napada na Ahatoviće incident 9.1 iz Priloga A Optužnici.

8227 Ubijanje 80 bosanskih Muslimana u Kozarcu, ubijanje najmanje šest bosanskih Muslimana u Hambarinama i Ljubiji, ubijanje najmanje devet muškaraca i žena, bosanskih Muslimana, u Kamičanima, najmanje osam muškaraca, bosanskih Muslimana, u Jaskićima, ubijanje jednog broja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata

2447. Vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke u odjeljku IV.A.1 gore, da su srpske snage ubile mnoge bosanske Muslimane i bosanske Hrvate tokom zatočenja u zatočeničkim objektima[8233] u Banjaluci,[8234] Bijeljini,[8235] Bratuncu,[8236] Brčkom,[8237] Foči,[8238] na Ilidži,[8239] u Ključu,[8240] Novom Gradu,[8241] na Palama,[8242] u Prijedoru,[8243] Rogatici,[8244] Sanskom Mostu,[8245] Vlasenici,[8246] Vogošći[8247] i Zvorniku.[8248]

---

na području Brda, ubijanje najmanje 300 nesrba u Bišćanima i okolnim zaseocima, ubijanje približno 50 osoba u rudniku Kipe, i ubijanje najmanje 68 ljudi u selu Briševo: incidenti 10.1, 10.2, 10.3, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7, 10.9 iz Priloga A Optužnici.

8228 Ubijanje približno 20 muškaraca između Begića i mosta kod Vrhpolja, ubijanje jednog broja ljudi u selu Hrustovo, ubijanje približno 18 muškaraca iz Kenjara u zaseoku Blaževići, ubijanje približno 14 ljudi iz zaseoka Budim kod sela Lukavice, i ubijanje devet muškaraca pokraj sela Škrljevita: incidenti 12.1, 12.2, 12.3, 12.4, 12.5 iz Priloga A Optužnici.

8229 Ubijanje približno 40 muškaraca, bosanskih Muslimana u selu Novoseoci: incident 13.1 iz Priloga A Optužnici.

8230 Ubijanje približno 45 civila, bosanskih Muslimana, kod Paklenika, u blizini sela Kalimanići u opštini Sokolac: incident 14.2 iz Priloga A Optužnici. Mada se taj incident ubijanja naveden u okviru incidenta 14.2 iz Priloga A Optužnici dogodio u Sokocu, radi lakšeg snalaženja i kao što se navodi u paragrafu 48 Optužnice, Vijeće ga ovdje uključuje pod Višegrad budući da je do njega došlo nakon preuzimanja vlasti u Višegradu i tiče se bosanskih Muslimana odvedenih iz te opštine.

8231 Ubijanje najmanje 20 muškaraca, bosanskih Muslimana, u selu Drum i ubijanje najmanje 60 ljudi, uključujući žene i djecu, u selu Zaklopača: incidenti 15.1, 15.2 iz Priloga A Optužnici.

8232 Ubijanje najmanje 15 ljudi u gradu Zvorniku i ubijanje velikog broja muškaraca, bosanskih Muslimana, u Gerinoj klaonici: incidenti 16.1, 16.3 iz Priloga A Optužnici.

8233 Vijeće podsjeća da nije donijelo činjenične zaključke u vezi s ubijanjem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata dok su bili zatočeni u zatočeničkim objektima u Bosanskom Novom, Hadžićima, Sokocu i Višegradu budući da nema navoda o incidentima ubijanja iz Priloga B Optužnici kad je riječ o ovim opštinama.

8234 Ubijanje šest muškaraca, bosanskih Muslimana, pred kapijom Manjače, gušenje 20 zatočenika tokom prevoza na Manjaču, kod Banjaluke, ubijanje osam ili devet bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata po njihovom dolasku u Manjaču, i ubijanje najmanje 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih na Manjači: incidenti 1.1, 1.2, 1.3, 1.4 iz Priloga B Optužnici.

8235 Ubijanje najmanje šest muškaraca, bosanskih Muslimana, u logoru Batković: incident 2.1 iz Priloga B Optužnici.

8236 Ubijanje najmanje 50 zatočenika u školi "Vuk Karadžić": incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.

8237 Ubijanje velikog broja muškaraca nesrba u logoru Luka: incident 5.1 iz Priloga B Optužnici.

8238 Ubijanje više od 200 zatočenika u KP Domu Foča: incident 8.1 iz Priloga B Optužnici.

8239 Premlaćivanje do smrti dva zatočenika u zatvoru Kula i ubijanje najmanje tri zatočenika iz zatvora Kula dok su bili na prisilnom radu: incidenti 13.1, 13.2 iz Priloga B Optužnici. Vijeće napominje da je u Optužnici zatvor Kula prvobitno bio uključen pod opštinu Novo Sarajevo; međutim, kasnije je to ispravljeno da bi se zatvor Kula uključio pod opštinu Ilidža. V. fusnota 7285. Incidenti ubijanja u vezi s tim zatočeničkim centrom razmatraju se, prema tome, u okviru opštine Ilidža.

8240 Ubijanje 77 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Velagićima: incident 10.1 iz Priloga B Optužnici.

8241 Ubijanje 11 zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u cisternama u kasarni u Rajlovcu i ubijanje 47 zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili odvezeni autobusom iz kasarne Rajlovac: incidenti 12.1**,** 12.2 iz Priloga B Optužnici.

8242 Ubijanje najmanje tri zatočenika, koji su umrli od posljedica premlaćivanja u fiskulturnoj sali na Palama: incident 14.1 iz Priloga B Optužnici.

8243 Ubijanje najmanje 190 osoba u prostoriji 3 u logoru Keraterm; ubijanje velikog broja nesrba u Omarskoj ili nakon što su odvedeni iz Omarske; ubijanje najmanje 120 osoba odvedenih iz Omarske na području Hrastove Glavice; ubijanje najmanje 150 osoba s područja Brda koje su bile zatočene u Omarskoj; ubijanje jednog broja nesrba nakon što su bili odvedeni iz Trnopolja; ubijanje približno 200 muškaraca na Koričanskim stijenama; i ubijanje najmanje 15 zatočenika na fudbalskom stadionu u Ljubiji: incidenti 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6 iz Priloga B Optužnici, incident 10.8 iz Priloga A Optužnici.

8244 Ubijanje jednog broja muškaraca odvedenih iz srednje škole "Veljko Vlahović" i ubijanje 24 bosanska Muslimana koji su odvedeni iz Rasadnika: incidenti 16.1, 16.2 iz Priloga B Optužnici.

2448. Vijeće, nadalje, podsjeća na svoje zaključke u odjeljku IV.A.1 gore, da su neki bosanski Muslimani i bosanski Hrvati umrli od posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja od strane srpskih snaga u zatočeničkim objektima u Banjaluci,[8249] Bijeljini,[8250] Bratuncu,[8251] Foči,[8252] Prijedoru,[8253] Rogatici,[8254] Sanskom Mostu[8255] i Zvorniku.[8256]

(B) Namjera počinilaca

2449. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je smrt žrtava za svaki gore navedeni incident bila posljedica djela srpskih snaga. Vijeće zaključuje da su počinioci svakog od ovih incidenata djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili barem da su im hotimično nanijeli teške tjelesne povrede, za koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti.

2450. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu okolnosti i način na koji su žrtve ubijene. Kad je riječ o incidentima ubijanja iz Priloga A Optužnici, Vijeće je zaključilo da su mnoge od žrtava namjerno ustrijeljene.[8257] Što se tiče drugih incidenata, mada Vijeće ne raspolaže

---

8245 Ubijanje približno 17 muškaraca odvedenih iz garaže fabrike Betonirka: incident 17.1 iz Priloga B Optužnici.

8246 Ubijanje devet muškaraca iz logora Sušica u junu i julu 1992.; ubijanje približno 140 zatočenika odvedenih iz logora Sušica 30. septembra 1992. ili približno tog datuma; ubijanje jednog muškarca, bosanskog Muslimana, u zgradi SJB-a u Vlasenici; i ubijanje približno 29 muškaraca, bosanskih Muslimana, kod Nove Kasabe koji su odvedeni iz Vlasenice: incidenti 18.1, 18.2, 18.3, 18.4 iz Priloga B Optužnici. U vezi sa zaključcima Vijeća da je 29 muškaraca bosanskih Muslimana ubijeno kod Nove Kasabe, Vijeće napominje da se to u Optužnici navodi kao ubijanje povezano s jednim zatočeničkim objektom: incident 18.4 iz Priloga B Optužnici. Mada je tužilaštvo podnijelo obavještenje o povlačenju za dotični zatočenički objekt (zatočenički objekt 25.4 iz Priloga C Optužnici), Vijeće je to ubijanje razmotrilo kao incident iz Priloga B Optužnici, kako se navodi u Optužnici.

8247 Ubijanje najmanje 16 zatočenika odvedenih iz Planjine kuće u Svrakama, ubijenih na prisilnom radu na linijama fronta ili kad su korišteni kao živi štit: incident 19.1 iz Priloga B Optužnici.

8248 Ubijanje približno 88 muškaraca u Drinjači; ubijanje najmanje 60 muškaraca u Domu kulture u Čelopeku; ubijanje približno 160 muškaraca u Tehničkoj školi u Karakaju; i ubijanje najmanje dva muškarca na poljoprivrednom dobru Ekonomija: incidenti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4 iz Priloga B Optužnici.

8249 Vijeće je konstatovalo da je jedan stariji zatočenik umro prilikom prevoza na Manjaču zbog velike vrućine: zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici.

8250 Vijeće je konstatovalo da su neki zatočenici iz logora Batković umrli od gladi, iscrpljenosti ili na prisilnom radu na linijama fronta: zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

8251 Vijeće je konstatovalo da je jedan zatočenik umro tako što se ugušio kad su srpske snage natrpale zatočenike jedne na druge: zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici.

8252 Vijeće je konstatovalo da je barem jedan zatočenik umro zbog loše medicinske njege: zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici.

8253 Vijeće je konstatovalo da je barem jedan zatočenik umro od posljedica premlaćivanja: zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici. Vijeće je također zaključilo da su barem dva muškarca umrla tako što su se ugušili kad su ih nekoliko dana držali zatvorene u pretrpanoj garaži: zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici.

8254 Vijeće je konstatovalo da su neki zatočenici umrli nakon premlaćivanja: zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.

8255 Vijeće je konstatovalo da je jedan zatočenik umro od posljedica premlaćivanja: zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici.

8256 Vijeće je konstatovalo da je približno 20 zatočenika umrlo tako što su se ugušili nakon što su bili zatvoreni u pretrpanim prostorijama: zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici. Vijeće je utvrdilo da je jedan zatočenik umro nakon teškog premlaćivanja: zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici.

8257 Incidenti 1.1, 3.1, 7.2, 7.3, 9.1, 13.1, 14.2, 15.1, 15.2, 16.1, 16.3, 12.1, 12.2, 12.3, 12.4, 12.5 iz Priloga A Optužnici, incident 17.1 iz Priloga B Optužnici (uključujući i one kojima je prerezan grkljan), incidenti 10.1, 10.2, 10.3, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7, 10.8, 10.9 iz Priloga A Optužnici.

dokazima da su žrtve namjerno ustrijeljene, Vijeće je zaključilo da su one ubijene od strane srpskih snaga za vrijeme ili poslije preuzimanja vlasti u gradovima i selima[8258] i, s obzirom na okolnosti u kojima je do njega došlo, uvjerilo se da je to ubijanje bilo namjerno.[8259]

2451. Kad je riječ o incidentima u zatočeničkim objektima koji se navode u Prilogu B Optužnici, Vijeće je zaključilo da su žrtve (i) ubijene od strane srpskih snaga tokom zatočenja;[8260] (ii) umrle od posljedica teškog premlaćivanja od strane srpskih snaga tokom zatočenja;[8261] ili (iii) bile odvedene iz zatočeničkih objekata od strane srpskih snaga i ubijene.[8262]

2452. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su u Vogošći i na Ilidži srpske snage jedan broj zatočenika odvele s mjesta zatočenja i da su oni ubijeni dok su bili na prisilnom radu na linijama fronta ili dok su korišteni kao živi štit.[8263] Žrtve su umrle od posljedica djelovanja srpskih snaga koje su ih koristile za rad na linijama fronta ili kao živi štit. Koristeći žrtve za rad na linijama fronta ili kao živi štit, pripadnici srpskih snaga su svjesno preuzeli rizik da će one biti ubijene. Vijeće zaključuje da su, koristeći ih kao živi štit i prisiljavajući ih na rad na linijama fronta, počinioci hotimično nanijeli žrtvama teške tjelesne povrede, za koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti.

2453. Što se tiče žrtava koje su umrle od posljedica okrutnog i nehumanog postupanja u zatočeničkim objektima, Vijeće je zaključilo da su te žrtve umrle u okolnostima koje pokazuju namjeru počinilaca da ih ubiju ili barem da im hotimično nanesu teške tjelesne povrede, za koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti.[8264] Na primjer, Vijeće je konstatovalo da su zatočenici teško premlaćivani[8265] između ostalog, lancima i metalnim šipkama.[8266] Drugi su

8258 Incidenti 5.2, 5.4, 12.3 iz Priloga A Optužnici.

8259 Na primjer, u vezi s tri civila koja su poginula prilikom granatiranja Pudin Hana, opština Ključ, od strane srpskih snaga, Vijeće je konstatovalo da je džamija dignuta u vazduh i sravnjena sa zemljom i da je, po svom povratku, svjedok KDZ024 vidio da je sve u selu spaljeno, razoreno i uništeno: incident 7.1 iz Priloga A Optužnici. Na tom osnovu Vijeće zaključuje van svake razumne sumnje da je to granatiranje izvršeno s namjerom da se nanesu teške tjelesne povrede za koje su počinioci razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti civila.

8260 Incidenti 2.1, 4.1, 5.1, 10.1, 12.1, 15.1, 15.4, 15.5, 16.2, 18.1, 18.3, 20.1, 20.2, 20.3, 20.4 iz Priloga B Optužnici.

8261 Incidenti 2.1, 4.1, 8.1, 12.1, 15.2, 15.5, 18.1, 1.4, 12.1, 13.1 iz Priloga B Optužnici. U Optužnici se navodi posebna kategorija koja obuhvata ubijanje počinjeno tokom okrutnog i nečovječnog postupanja u zatočeničkim objektima i smrtne ishode do kojih je to dovelo. Optužnica, par. 60(a)(ii). Međutim, Vijeće napominje da se neki od incidenata ubijanja iz Priloga B tiču incidenta u kojima je smrt uslijedila kao posljedica takvog okrutnog i nečovječnog postupanja.

8262 Incidenti 8.1, 12.1, 12.2, 15.2, 15.3, 15.6, 16.1, 18.2, 1.1, 1.3, 17.1 iz Priloga B Optužnici.

8263 Incidenti 19.1, 13.3 iz Priloga B Optužnici.

8264 V. par. 2448.

8265 Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici.

8266 Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici.

podvrgavani takvim uslovima da su umirali od gladi, iscrpljenosti,[8267] nedostatka medicinske pomoći,[8268] velike vrućine[8269] ili gušenja.[8270]

(C) Status žrtava

2454. Vijeće takođe konstatuje da su žrtve u svim tim incidentima bile civili[8271] ili da su bile van borbenog stroja u trenutku kad su ubijene. Mnoge od žrtava su pogubljene ili su ubijene nakon što su ih zarobile srpske snage;[8272] neki su ubijeni dok su pokušavali pobjeći od srpskih snaga,[8273] a neki su ubijeni nakon što su ih srpske snage zatočile u zatočeničkim objektima koji se navode u prilozima Optužnici.[8274]

(D) Zaključak

2455. Vijeće je zaključilo da je u BiH tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica postojao oružani sukob. Kao što pokazuju činjenični zaključci Vijeća koji su objašnjeni gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je ubijanje o kojem se govori u ovom odjeljku bilo usko povezano s tim oružanim sukobom i da, stoga, predstavlja ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja.

2456. Vijeće je takođe konstatovalo da je postojao rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da je ubijanje o kojem je riječ gore u tekstu bilo dio rasprostranjenog i sistematskog napada, i da su počinioci tog ubijanja znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tog ubijanja, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće, stoga, zaključuje da to ubijanje predstavlja ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.

8267 Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

8268 Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici.

8269 Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici.

8270 Zatočenički objekti 6.2, 20.2, 27.6 iz Priloga C Optužnici. V. takođe incident 1.2 iz Priloga B Optužnici.

8271 Incidenti 1.1, 3.2, 7.1, 13.1, 14.2, 15.2, 7.1, 12.2, 12.4, 10.1, 10.3, 10.4, 10.5, 10.6 iz Priloga A Optužnici, incident 15.3 iz Priloga B Optužnici.

8272 Incidenti 3.1, 3.2, 5.4, 7.2, 7.3, 9.1, 15.1, 15.2, 16.1, 16.3, 12.1, 12.3, 12.5, 10.5, 10.6 iz Priloga A Optužnici.

8273 Incidenti 5.2, 15.2, 12.2, 12.3, 10.3, 10.2, 10.7 iz Priloga A Optužnici.

8274 Incidenti 2.1, 4.1, 5.1, 8.1, 10.1, 12.1, 12.2, 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 15.6 iz Priloga B Optužnici, incident 10.8 iz Priloga A Optužnici, incidenti 16.1, 16.2, 18.1, 18.2, 18.3, 20.1 20.2, 20.3, 20.4, 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 13.1 iz Priloga B Optužnici.

ii. *Istrebljivanje: tačka 4 Optužnice*

2457. Vijeće je takođe razmotrilo svaki od gore navedenih incidenata ubistva kako bi utvrdilo da li oni predstavljaju istrebljivanje. Vijeće podsjeća da se, mada ne postoji prag u smislu minimalnog broja žrtava kad je riječ o istrebljivanju, mora uvjeriti da je to ubijanje bilo masovnih razmjera i da mora u vezi s tim ocijeniti svaki slučaj posebno.[8275]

2458. Kao što je već rečeno, istrebljivanje se može utvrditi zbirom zasebnih incidenata.[8276] Međutim, konstatovano je da "[g]eneralno, element lišavanja života u velikim razmjerama ne može biti ispunjen kolektivnim uzimanjem u obzir zasebnih incidenata počinjenih na različitim lokacijama, u različitim okolnostima, od strane različitih počinilaca i tokom dužeg vremenskog perioda".[8277]

2459. U ovom predmetu, Vijeće je primijetilo da je veliki broj incidenata ubijanja koji se navode u Optužnici u vezi s Opštinama počinjen na različitim lokacijama, u različitim okolnostima i od strane različitih počinilaca tokom dužeg vremenskog perioda. Nakon što je uzelo u obzir te faktore i zaključilo da su incidenti o kojima je riječ zasebni incidenti, Vijeće je za svaki slučaj posebno ocijenilo da li svaki incident predstavlja ubijanje masovnih razmjera za svrhe *actusa reusa* istrebljivanja. Prilikom donošenja te ocjene, Vijeće je imalo u vidu razmjere svakog od tih incidenata ubijanja i okolnosti u kojima je ubijanje počinjeno. Vijeće je to učinilo kada su okolnosti pokazivale da je ubijanje počinjeno na mjestima koja su geografski blizu, u sličnim okolnostima, tokom relativno kratkog perioda, pa je zbog toga smatrano dijelom iste operacije.

2460. Na tom osnovu, Vijeće konstatuje da je element ubijanja masovnih razmjera utvrđen za svaki od sljedećih incidenata koji su se dogodili za vrijeme ili nakon preuzimanja vlasti u Opštinama (i) ubijanje najmanje 45 civila u Bijeljini;[8278] (ii) ubijanje najmanje 65 bosanskih Muslimana u selu Glogova, u opštini Bratunac;[8279] (iii) ubijanje 52 bosanska Muslimana u Prhovu, u opštini Ključ;[8280] (iv) ubijanje približno 200 bosanskih Muslimana u Biljanima, u opštini Ključ;[8281] (v) ubijanje 80 bosanskih Muslimana u Kozarcu, u opštini Prijedor;[8282] (vi) ubijanje najmanje 300 nesrba u selu Bišćani i u okolnim zaseocima, u opštini Prijedor;[8283] (vii) ubijanje

8275 V. odjeljak III.A.2.c: Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.
8276 V. odjeljak III.A.2.c: Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.
8277 V. odjeljak III.A.2.c: Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.
8278 Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici.
8279 Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici.
8280 Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici.
8281 Incident 7.3 iz Priloga A Optužnici.
8282 Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici.
8283 Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici.

približno 50 osoba u rudniku Kipe, u opštini Prijedor;[8284] (viii) ubijanje najmanje 68 ljudi u selu Briševo, u opštini Prijedor;[8285] (ix) ubijanje približno 40 muškaraca, bosanskih Muslimana, u selu Novoseoci, u opštini Sokolac;[8286] (x) ubijanje približno 45 civila, bosanskih Muslimana, kod Paklenika, nakon što su odvedeni iz Višegrada;[8287] (xi) ubijanje najmanje 60 ljudi, uključujući žene i djecu, u selu Zaklopača, u opštini Vlasenica;[8288] i (xii) ubijanje velikog broja muškaraca, bosanskih Muslimana, u Gerinoj klaonici u Zvorniku.[8289]

2461. Isto tako, Vijeće konstatuje da je element ubijanja masovnih razmjera utvrđen u pogledu svakog od sljedećih incidenata do kojih je došlo u zatočeničkim objektima koji se navode u Optužnici: (i) ubijanje najmanje 50 zatočenika u školi "Vuk Karadžić" u Bratuncu;[8290] (ii) ubijanje velikog broja muškaraca, nesrba, u logoru Luka u Brčkom;[8291] (iii) ubijanje više od 200 zatočenika u KP Domu u Foči;[8292] (iv) ubijanje 77 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Velagićima, u opštini Ključ;[8293] (v) ubijanje 47 zatočenika bosanskih Muslimana koji su odvedeni iz Rajlovca, u opštini Novi Grad;[8294] (vi) ubijanje najmanje 190 osoba u prostoriji 3 u logoru Keraterm, u opštini Prijedor;[8295] (vii) ubijanje velikog broja nesrba u Omarskoj ili nakon što su odvedeni iz Omarske, u opštini Prijedor;[8296] (viii) ubijanje najmanje 120 osoba odvedenih iz Omarske na području Hrastove Glavice, u opštini Prijedor;[8297] (ix) ubijanje najmanje 150 osoba s područja Brda koji su bili zatočeni u Omarskoj, u opštini Prijedor;[8298] (x) ubijanje približno 200 muškaraca, nesrba, na Korićanskim stijenama, uključujući muškarce odvedene iz Trnopolja, u opštini Prijedor;[8299] (xi) ubijanje približno 140 zatočenika odvedenih iz logora Sušica, u opštini Vlasenica;[8300] (xii) ubijanje približno 88 muškaraca u Drinjači, u opštini Zvornik;[8301] (xiii) ubijanje najmanje 60 muškaraca u

[8284] Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici.
[8285] Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici.
[8286] Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici.
[8287] Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici.
[8288] Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici.
[8289] Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici.
[8290] Incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.
[8291] Incident 5.1 iz Priloga B Optužnici.
[8292] Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici.
[8293] Incident 10.1 iz Priloga B Optužnici.
[8294] Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici.
[8295] Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici.
[8296] Incident 15.2 iz Priloga B Optužnici.
[8297] Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici.
[8298] Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici.
[8299] Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici.
[8300] Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici.
[8301] Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici.

Domu kulture u Čelopeku, u opštini Zvornik;[8302] i (xiv) ubijanje približno 160 muškaraca u Tehničkoj školi u Karakaju, u opštini Zvornik.[8303]

2462. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su počinioci svakog od gore navedenih incidenata ubijanja djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili barem da su im hotimično nanijeli teške tjelesne povrede, za koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti. Imajući u vidu razmjere ubijanja, Vijeće takođe zaključuje, u pogledu gore navedenih incidenata ubijanja, da su počinioci imali namjeru da počine ubijanje masovnih razmjera.

2463. Vijeće je zaključilo da je postojao rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da je gore navedeno ubijanje bilo dio rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci tog ubijanja znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tog ubijanja, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada. Nadalje, s obzirom na razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti, Vijeće zaključuje da su počinioci znali za napad i da su zločini bili dio tog napada. Vijeće, stoga, zaključuje da to ubijanje predstavlja istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.[8304]

2464. Vijeće će se kasnije u ovoj presudi baviti pitanjem kumulativnih osuda i nedopustivosti donošenja osuđujućih presuda istovremeno i za istrebljivanje i za ubistvo po članu 5 Statuta u slučaju kada su utvrđeni elementi oba krivična djela.[8305]

iii. *Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice*

(A) *Actus reus*

(1) Preseljavanje stanovništva

2465. Vijeće podsjeća na svoj zaključak u odjeljku IV.A.1 ove presude da je veliki broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Opštinama[8306] raseljen. Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u

---

8302 Incident 20.2 iz Priloga B Optužnici.

8303 Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici.

8304 Za preostale incidente ubijanja Vijeće se nije uvjerilo da je utvrđen element ubijanja masovnih razmjera. Vijeće je takođe konstatovalo da su preostali incidenti bili zasebni incidenti i da je bilo nedopustivo njihovo spajanje u svrhu ocjenjivanja elementa masovnih razmjera ubijanja za *actus reus* istrebljivanja.

8305 V. odjeljak IV.F.

8306 Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za prisilno premještanje ili za deportaciju u Banjaluci, Brčkom i Višegradu kao djela u osnovi progona po tački 3 Optužnice. Optužnica, fusnota 6. Vijeće napominje da u fusnoti 13 Optužnice tužilaštvo kaže samo to da, u pogledu deportacije kao zločina protiv čovječnosti po tački 7 Optužnice, ne navodi krivičnu odgovornost za Višegrad. Međutim, Vijeće je to protumačilo restriktivno u

Bijeljini,[8307] Bratuncu,[8308] Foči,[8309] na Palama,[8310] u Prijedoru,[8311] Rogatici,[8312] Sanskom Mostu,[8313] Sokocu,[8314] Vlasenici,[8315] Zvorniku,[8316] Bosanskom Novom,[8317] na Ilidži,[8318] u Novom Gradu,[8319] Novom Sarajevu,[8320] Ključu,[8321] Hadžićima[8322] i Vogošći[8323] raseljeni su iz svojih domova, sela i gradova u kojima su zakonito boravili na druge lokacije u BiH. Lokacije na koje su preseljeni bile su uglavnom pod kontrolom bosanskih Muslimana, uključujući Tuzlu, Konjević Polje, Srebrenicu, Goražde, Visoko, Zenicu i dijelove Sarajeva. U slučaju Bijeljine, Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani premješteni na "međuprostor" prije nego što su mogli prijeći na područje pod kontrolom bosanskih Muslimana.[8324] Kad je riječ o tim incidentima, Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati raseljeni u okviru državnih granica BiH.

2466. Vijeće je također konstatovalo da su bosanski Muslimani u Bijeljini, Zvorniku i Bosanskom Novom raseljeni iz svojih domova, sela i gradova u kojima su zakonito boravili, u Srbiju i Hrvatsku.[8325] Osim toga, Vijeće je konstatovalo da su, nakon napada srpskih snaga na Zvornik u aprilu 1992., hiljade bosanskih Muslimana pobjegle u Mali Zvornik u Srbiji.[8326] Vijeće je također konstatovalo da su neki bosanski Muslimani iz Foče premješteni u Crnu Goru.[8327] Vijeće također podsjeća da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati iz Prijedora premješteni u konvojima na lokacije u Hrvatskoj.[8328] U vezi s tim incidentima, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati raseljeni preko *de jure* ili *de facto* državne granice.

---

svjetlu fusnote 6 Optužnice u prilog optuženom i neće donositi zaključke u vezi s prisilnim premještanjem ili s deportacijom u Banjaluci, Brčkom i Višegradu po tačkama 3, 7, ili 8 Optužnice.

8307 V. odjeljak IV.A.1.a.i.H: Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine.

8308 V. odjeljak IV.A.1.a.ii.I: Preseljavanje stanovništva iz Bratunca.

8309 V. odjeljak IV.A.1.a.iv.G: Preseljavanje stanovništva iz Foče.

8310 V. odjeljak IV.A.1.c.v.E: Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine.

8311 V. odjeljak IV.A.1.b.i.D.7: Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine.

8312 V. odjeljak IV.A.1.a.v.H: Preseljavanje stanovništva iz Rogatice.

8313 V. odjeljak IV.A.1.b.i.E.7: Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine.

8314 V. odjeljak IV.A.1.a.vi.E: Preseljavanje stanovništva iz Sokoca.

8315 V. odjeljak IV.A.1.a.viii.F: Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine.

8316 V. odjeljak IV.A.1.a.ix.H: Preseljavanje stanovništva iz Zvornika.

8317 V. odjeljak IV.A.1.b.i.B.5: Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega.

8318 V. odjeljak IV.A.1.c.ii.E: Preseljavanje stanovništva sa Ilidže.

8319 V. odjeljak IV.A.1.c.iii.H: Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada.

8320 V. odjeljak IV.A.1.c.iv.E: Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine.

8321 V. odjeljak IV.A.1.b.i.C.8: Preseljavanje stanovništva iz Ključa.

8322 V. odjeljak IV.A.1.c.i.E: Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine.

8323 V. odjeljak IV.A.1.c.vi.G: Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine.

8324 V. par. 673.

8325 V. par. 673, 1360, 1458.

8326 V. par. 1250.

8327 V. par. 933.

8328 V. par. 1852.

2467. Vijeće podsjeća da su razmjere i obim protjerivanja i preseljavanja civila iz Opština doveli do raseljavanja ogromnog broja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[8329]

(2) Prisilni karakter preseljavanja

2468. Vijeće konstatuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati o kojima je riječ gore u tekstu bili prisilno raseljeni. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu okolnosti u Opštinama i konstatovalo je da je raseljavanje Bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bilo posljedica fizičke sile,[8330] prijetnje silom[8331] ili prinude.[8332] Drugi su pobjegli iz straha.[8333] Taj strah je bio posljedica nasilja koje se vršilo i raznih zločina počinjenih nad nesrbima, uključujući, između ostalog, ubijanje, okrutno i nečovječno postupanje, protivpravno zatočenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, diskriminatorne mjere i bezobzirno uništavanje sela, kuća i spomenika kulture.[8334]

2469. Bosanski Muslimani često bi imali ograničeno vrijeme da napuste svoje kuće, nakon čega bi bili ukrcani na kamione, u autobuse ili vozove i odvezeni iz Opština.[8335] Neki bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, kada su protjerani, bili su prisiljavani da potpišu izjavu kojom svoju imovinu

---

8329 V. par. 678 (Vijeće je konstatovalo da je, kad je potpisan Dejtonski sporazum, samo 500 do 1.000 bosanskih Muslimana, od njih 17.000, ostalo u Bijeljini); 788 (Vijeće je konstatovalo da, uz izuzetak nekoliko osoba, u Bratuncu u junu 1992. više nije bilo bosanskih Muslimana); 933 (Vijeće je konstatovalo da sredinom avgusta 1992. gotovo uopšte više nije bilo bosanskih Muslimana u Foči); 1040 (Vijeće je konstatovalo da u avgustu 1995. gotovo uopšte više nije bilo bosanskih Muslimana u Rogatici); 1072 (Vijeće je konstatovalo da je krajem 1992. bilo još samo 30 do 40 muslimanskih porodica u Sokocu); 1220 (Vijeće je konstatovalo da je u junu 1992. u Vlasenici bilo približno 150 bosanskih Muslimana koji nisu bili zatočeni, a u oktobru 1992. je bilo veoma malo nesrba koji su ostali); 1365 (Vijeće je konstatovalo da je krajem juna 1992. bilo veoma malo bosanskih Muslimana koji su ostali u gradu Zvorniku); 1471 (Vijeće je konstatovalo da je do kraja 1992. većina bosanskih Muslimana otišla iz Bosanskog Novog); 1567 (Vijeće je konstatovalo da je do 1995. samo 1.200 od 17.000 bosanskih Muslimana ostalo u Ključu); 2435 (Vijeće je konstatovalo da su do maja 1993. još samo 1,8 posto od 14 sela u opštini Vogošća bila sela bosanskih Muslimana); 2329 (Vijeće je konstatovalo da je tokom rata samo mali broj bosanskih Muslimana ostao na Palama).

8330 V. odjeljci IV.A.1.a.i.H: Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine; IV.A.1.a.ii.I: Preseljavanje stanovništva iz Bratunca; IV.A.1.a.v.H: Preseljavanje stanovništva iz Rogatice IV.A.1.a.viii.F: Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine; IV.A.1.a.ix.H: Preseljavanje stanovništva iz Zvornika; IV.A.1.c.iv.E: Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine; IV.A.1.c.iii.H: Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada; IV.A.1.b.i.E.7: Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine; IV.A.1.b.i.D.7: Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine.

8331 V. npr. odjeljci IV.A.1.a.ii.I: Preseljavanje stanovništva iz Bratunca; IV.A.1.a.v.H: Preseljavanje stanovništva iz Rogatice; IV.A.1.a.ix.H: Preseljavanje stanovništva iz Zvornika; IV.A.1.c.iv.E: Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine.

8332 V. npr. odjeljci IV.A.1.a.i.H: Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine; IV.A.1.a.ii.I: Preseljavanje stanovništva iz Bratunca; IV.A.1.a.viii.F: Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine; IV.A.1.b.i.E.7: Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine.

8333 V. odjeljci IV.A.1.a.i.H: Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine; IV.A.1.a.ii.I: Preseljavanje stanovništva iz Bratunca; IV.A.1.a.v.H: IV.A.1.a.iv.G: Preseljavanje stanovništva iz Foče; Preseljavanje stanovništva iz Rogatice; IV.A.1.a.viii.F: Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine.

8334 Vijeće je u ovom odjeljku Presude konstatovalo brojne primjere takvih djela usmjerenih protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Opštinama.

8335 V. par. 672, 732, 931, 1035, 1060, 1072, 1144–1145, 1267, 1271, 1462, 2320.

ostavljaju vlastima bosanskih Srba.[8336] U nekim slučajevima morali su potpisati izjavu da odlaze s dotičnog područja i da se nikad neće vratiti.[8337] Vijeće također podsjeća na svoj zaključak da su u Vlasenici, na primjer, neke žene, bosanske Muslimanke, bile prisiljene da potpišu dokument u kojem izjavljuju da napuštaju opštinu svojom voljom, a onima koje su odbile, bio je ugrožen život i bezbjednost.[8338]

2470. U mnogim slučajevima, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili su prisiljeni da odu nakon napada na njihova sela ili nakon preuzimanja vlasti u gradovima od strane srpskih snaga.[8339] U drugim slučajevima, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati najprije su bili uhapšeni i zatočeni u zatočeničkim objektima, a zatim odvezeni iz opštine.[8340] Mada je odvođenje nekih zatočenika iz zatočeničkih objekata nazivano "razmjen[ama]", Vijeće konstatuje da te "razmjene", budući da su se prvenstveno odnosile na protivpravno zatočene civile, također predstavljaju prisilno raseljavanje.[8341]

2471. Vijeće podsjeća na svoje zaključke da su u nekim Opštinama bosanski Muslimani možda zatražili pomoć ili dopuštenje da odu, a da su u nekim slučajevima platili ogromne sume da bi to mogli učiniti. Međutim, ti odlasci nisu bili dobrovoljni i odvijali su se u okolnostima u kojima nisu imali drugog izbora nego da odu.[8342] Čak i kada su vođe bosanskih Muslimana ili nevladine organizacije bili uključeni u pokušaje da se evakuišu bosanski Muslimani, to se dešavalo u atmosferi straha i prijetnji, što ne ukazuje na to da je stanovništvo otišlo dobrovoljno.[8343] Vijeće konstatuje da čak i ako su nevladine organizacije eventualno bile uključene u omogućavanje nekih od tih odlazaka, to ne čini zakonitim ta inače protivpravna premještanja. Vijeće je konstatovalo da su u drugim opštinama, mada su vlasti bosanskih Srba o preseljavanju stanovništva govorile kao o "dobrovoljnom odlasku", civili zapravo bježali iz straha za svoje živote; to se odvijalo u okolnostima zastrašivanja i nasilja, što opovrgava svaku tvrdnju da su ti odlasci bili dobrovoljni.[8344]

2472. Vijeće, osim toga, podsjeća na svoj zaključak da je čak i u onim opštinama u kojima vlasti bosanskih Srba jesu pozvale građane da se vrate, broj onih koji su se vratili bio krajnje malen, i da

---

8336 V. par. 675, 929, 1093, 1216–1217, 1266, 1467, 1561, 1566, 2033, 2319, 2322, 2436–2438. V. također par. 2057.

8337 V. par. 730.

8338 V. par. 1186, 1217.

8339 V. par. 728–732, 747, 858, 929, 972, 977, 1035, 1056, 1060, 1072, 1134, 1139, 1144–1145, 1151, 1216, 1219, 1250, 1260–1261, 1273, 1449, 1456, 1462–1463, 2089, 2313.

8340 V. par. 762–764, 888, 1152, 1186, 1202, 1479, 1850–1852, 1902, 2115, 2343–2344, 2161.

8341 Za zaključke Vijeća u vezi s protivpravnim zatočenjem, v. odjeljak IV.A.2.b.iv.D: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima (Protivpravno zatočenje).

8342 V. par. 673, 786, 931, 1215, 1222, 1362, 1459–1460, 1561, 1563, 1565–1566, 2039, 2318, 2320, 2331, 2288. V. također par. 2058.

8343 V. par. 1110, 1215, 1467–1469.

8344 V. par. 1219, 1268.

se obrazac zlostavljanja, zastrašivanja i protjerivanja nastavio.[8345] U Vlasenici, na primjer, bosanski Muslimani su, po povratku u svoja sela, našli svoje kuće spaljene.[8346] U jednom drugom incidentu, Vijeće je konstatovalo da su srpske snage odbile da propuste bosanske Muslimane koji su se željeli vratiti nakon što su pobjegli iz svog sela u opštini Zvornik.[8347]

2473. Vijeće konstatuje da nema pokazatelja da je prisilno raseljavanje stanovnika, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, izvršeno na bilo kojoj osnovi koja je dopuštena međunarodnim pravom.

(B) *Mens rea*

2474. Kad je riječ o incidentima u paragrafu 2465, Vijeće konstatuje da su pripadnici srpskih snaga i političkih i državnih organa bosanskih Srba namjeravali da prisilno rasele stanovništvo unutar državnih granica. U vezi s incidentima u paragrafu 2466, Vijeće konstatuje da su pripadnici srpskih snaga i političkih i državnih organa bosanskih Srba namjeravali da prisilno rasele stanovništvo preko *de jure* ili *de facto* granice.

2475. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu umiješanost srpskih snaga i političkih i državnih organa bosanskih Srba u sistematsko preseljavanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz Opština. Vijeće je takođe uzelo u obzir sličan obrazac po kojem su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisilno raseljeni i umiješanost srpskih snaga i političkih i državnih organa bosanskih Srba u stvaranje atmosfere straha u kojoj bosanski Muslimani i bosanski Hrvati nisu imali izbora nego da napuste Opštine. Kako je gore konstatovano, tu atmosferu straha je uzrokovalo tada provođeno nasilje, ubijanje, okrutno i nečovječno postupanje, protivpravno zatočenje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, diskriminatorne mjere i bezobzirno uništavanje sela, kuća i spomenika kulture. U mnogim slučajevima, stanovništvo je bježalo poslije napada srpskih snaga na njihova sela i domove. Vijeće zaključuje van svake razumne sumnje da te okolnosti pokazuju traženu namjeru da se to stanovništvo prisilno raseli.

2476. Osim toga, Vijeće je bilo u mogućnosti da izvede zaključak o namjeri iz više eksplicitnih primjera. U vezi s tim, Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su tokom napada na sela bosanskih Muslimana u opštini Bratunac, na primjer, pripadnici srpskih snaga govorili "ovo je srpska zemlja" i da bosanski Muslimani treba da budu protjerani.[8348] Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da je bosanskim Muslimanima rečeno da će morati otići u Tuzlu jer će bosanski Srbi

[8345] V. par. 677, 720–721, 788–789, 1214.
[8346] V. par. 1219.
[8347] V. par. 1269.
[8348] V. par. 744.

živjeti u Bratuncu.[8349] Na Palama, bosanskim Muslimanima je rečeno da je bolje da odu "dobrovoljno" na područja na kojima su bili većinsko stanovništvo nego da ih kasnije "lov[e] po šumama".[8350]

2477. Bosanskim Muslimanima u Rogatici se također prijetilo i bili su upozoreni da će uslijediti "čišćenje", a također im je rečeno da će im biti dopušteno da odu u Visoko i Zenicu jer su to mjesta gdje bosanski Muslimani imaju "perspektivu življenja".[8351] U opštini Vlasenica, pripadnici srpskih snaga su dobili uputstva da "očiste" konkretna područja od bosanskih Muslimana i da "teritoriju treba očistiti 100%, te da nijedan Musliman ne smije ostati na tom području".[8352] U vezi sa Zvornikom, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su se vlasti bosanskih Srba sastale da razgovaraju o uklanjanju bosanskih Muslimana i da je TO-u Zvornik naređeno da organizuje i koordinira iseljavanje muslimanskog stanovništva.[8353]

2478. Vijeće je u vezi s Bijeljinom, na primjer, konstatovalo da je postojao plan za organizovano protjerivanje bosanskih Muslimana.[8354] Taj plan se sastojalo od više faza i stvorena je atmosfera straha, nevolje, zastrašivanja i ponižavanja, odakle je veliki broj bosanskih Muslimana protjeran ili je pobjegao iz opštine zbog straha.[8355] U Rogatici, vlasti bosanskih Srba su učestvovale u organizovanom raseljavanju muslimanskog stanovništva i vodile su spiskove bosanskih Muslimana koji su otjerani iz opštine.[8356] Na Palama, vlasti bosanskih Srba održavale su sastanke kako bi se raspravljalo o odlasku nesrba iz opštine i zauzeli stavovi o tome. Oni su informisali Biljanu Plavšić da je došlo do "prinudnog i samovoljnog" iseljavanja bosanskih Muslimana iz opštine.[8357]

2479. Namjeru da se stanovništvo prisilno raseli pokazuju izjave vođa bosanskih Srba u vezi s Fočom, na primjer, da u Foči nema nijednog bosanskog Muslimana i da u opštini živi "samo jedan narod" i da se ispovijeda "samo jedna vjera".[8358] U vezi sa Zvornikom, Drinski korpus je izvijestio da je "opština [...] imala 60% turskog življa i sada je očišćena i etnički čista sa srpskim življem".[8359]

[8349] V. par. 769.
[8350] V. par. 2316.
[8351] V. par. 1035.
[8352] V. par. 1128.
[8353] V. par. 1363.
[8354] V. par. 671–672.
[8355] V. par. 670–673.
[8356] V. par. 1036.
[8357] V. par. 2324.
[8358] V. par. 933.
[8359] V. par. 1365.

(C) Zaključak

2480. U vezi s gore navedenim incidentima koji se tiču prisilnog raseljavanja u okviru državnih granica, Vijeće konstatuje da su oni koji su raseljeni ostavili svoje kuće, imovinu i izvor prihoda, bez ikakve garancije u pogledu mogućnosti povratka u budućnosti, što je kod žrtava izazvalo tešku duševnu patnju ili povredu. Ta djela počinjena su s namjerom da se nanese teška duševna patnja ili sa sviješću da će ta djela vjerovatno prouzrokovati tešku duševnu patnju. Ta djela su slične težine kao deportacija, navedena u članu 5(d) Statuta. Vijeće, stoga, zaključuje da su ta djela dovoljno teška da predstavljaju "druga nehumana djela" na osnovu člana 5(i) Statuta.

2481. Vijeće je konstatovalo da je izvršen rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da su ta djela deportacije i prisilnog premještanja bila dio rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci tih djela znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tog ubijanja, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće, stoga, zaključuje da ti incidenti predstavljaju deportaciju i druga nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločine protiv čovječnosti.

iv. *Progoni: tačka 3 Optužnice*

(A) Ubijanje

2482. Vijeće upućuje na svoje pravne zaključke koji se tiču ubistva, kao zločina protiv čovječnosti, i ubistva, kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, koji se navode u tački 5 odnosno 6 Optužnice. Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da su mnogi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati (i) ubijeni od strane srpskih snaga za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Opštinama; (ii) ubijeni od strane srpskih snaga tokom zatočenja u više zatočeničkih objekata u Opštinama; ili (iii) umrli tokom i od posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja od strane srpskih snaga u više zatočeničkih objekata u Opštinama. Vijeće je takođe konstatovalo da su počinioci svakog od ovih incidenata djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili barem da su im hotimično nanijeli teške tjelesne povrede, za koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti. Vijeće je takođe konstatovalo da su žrtve u svakom od tih incidenata bile civili ili da su bile van borbenog stroja u trenutku kad su ubijene.

2483. Vijeće takođe konstatuje da su počinioci gore navedenog ubijanja namjerno uzimali žrtve na metu isključivo na osnovu toga što su po nacionalnosti bili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati; to ubijanje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je takođe imalo u vidu uvrede, izrugivanje i prijetnje srpskih snaga upućene žrtvama isključivo na osnovu toga što su po nacionalnosti bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati.[8360] Kako je ranije konstatovano, to ubijanje je bilo dio rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti, a počinioci su znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada.

2484. Prema tome, Vijeće zaključuje da je to ubijanje predstavljalo progon kao zločin protiv čovječnosti.

(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje

(1) Mučenje, premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje

2485. Vijeće upućuje na svoje činjenične zaključke u odjeljku IV.A.1 u vezi s radnjama koje su vršili pripadnici srpskih snaga u Opštinama. Ti činjenični zaključci pokazuju ekstremni nivo zlostavljanja koje su trpjeli bosanski Muslimani i bosanski Hrvati na cijelom području Opština tokom zatočenja ili za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Opštinama.

2486. Na primjer, Vijeće je konstatovalo da su zatočenike rezali i boli noževima.[8361] Nekim zatočenicima je na tijelu, uključujući lice, ruke i grudi, nožem urezan krst.[8362] Samo jedan zatočenik je na tijelu imao 30 krstova urezanih lovačkim nožem.[8363] U jednom incidentu, zatočeniku su, nakon što su ga porezali, u rane utrljali so.[8364] U drugom incidentu, nožem su zatočeniku izrezali tetovažu koja je prikazivala polumjesec i zvijezdu.[8365] U jednom drugom zatočeničkom objektu, zatočenike su natjerali da jedu dijelove tijela odrezane drugim zatočenicima.[8366]

2487. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su zatočenike teško premlaćivali i zlostavljali tokom ispitivanja.[8367] Neke zatočenike su ispitivali o vojnim operacijama i pitanjima bezbjednosti i

8360 V. npr. 743, 806, 873, 1019, 1151, 1314, 1552, 1625, 1702, 1722, 1763, 1869, 1875.
8361 V. zatočenički objekti 10.1, 6.1, 6.2, 21.2, 25.1, 27.1, 27.4, 27.5, 20.2, 20.4, 1.2 iz Priloga C Optužnici.
8362 V. zatočenički objekti 7.2, 6.2, 21.3, 20.2 iz Priloga C Optužnici.
8363 V. zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.
8364 V. zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici.
8365 V. zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici.
8366 V. zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici.
8367 V. zatočenički objekti 10.1, 21.3, 25.1, 25.2, 25.3, 27.3, 27.6, 15.1, 15.2, 26.3, 20.3, 20.2, 20.7, 20.4, 1.2, 17.1, 22.1, 22.2 iz Priloga C Optužnici.

u isto vrijeme ih zlostavljali.[8368] Ruke i noge su im bile vezane i podvrgavani su dugotrajnom premlaćivanju.[8369] Zatočenike su vezivali lancima i kaišima i neke su tukli satima, neke su palicama udarali po stopalima,[8370] dok su druge tokom ispitivanja fizički zlostavljali kliještima.[8371] U jednom drugom incidentu, jednog dječaka su vezali za ogradu i tukli ga konopcem.[8372] Neki zatočenici su natjerani da legnu na zemlju, a onda su ih divljački tukli govoreći im da priznaju povezanost sa snagama bosanskih Muslimana.[8373] U jednom drugom zatočeničkom objektu, stražar je više puta tukao zatočenika nakon što nije mogao odgovoriti na pitanja; zatočenik je pao na zemlju, stražar je skakao po njemu sve dok se zatočenik nije onesvijestio, a zatim su ga oživljavali polijevajući ga vodom.[8374] Zatočenicima su također prijetili ili su ih tukli prije no što bi ih prisilili da potpišu izjavu u vezi s njihovim učešćem u određenim aktivnostima.[8375]

2488. U zatočeničkim objektima, neke zatočenike su prisiljavali da kleknu na pod, pa su im stavljali noževe, bajonete ili puške u usta kako bi ih zaplašili;[8376] drugima je naređivano da legnu na zemlju, a onda bi stražar skakao po njima.[8377] U jednom incidentu zatočenik je morao s poda polizati sopstvenu krv nakon što su ga divljački pretukli.[8378] Zatočenicima bi naredili da se nagnu prema zidu, a onda bi ih udarali nogama sve dok sa zida ne bi počeli curiti potoci krvi; zatim bi im naredili da stave prste na vrh zida i gazili bi po njima.[8379] Pripadnici srpskih snaga su također bacali dimne bombe, suzavac i smrdljive bombe na mjesta na kojima su držani zatočenici.[8380]

2489. U drugim incidentima zlostavljanja zatočenike su prisiljavali da gutaju metke,[8381] dlake koje su im iščupali ispod pazuha,[8382] cigarete,[8383] razbijeno staklo[8384] i motorno ulje.[8385] Zatočenicima su također palili kožu cigaretama[8386] i čupali im zube.[8387] Nekim zatočenicima naređeno je da sjede 40

8368 V. zatočenički objekti 25.3, 20.3 iz Priloga C Optužnici.
8369 V. zatočenički objekti 25.1, 27.6, 15.2, 20.5 iz Priloga C Optužnici.
8370 V. zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici.
8371 V. zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici.
8372 V. zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici.
8373 V. zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici.
8374 V. zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.
8375 V. zatočenički objekti 21.3, 15.2, 20.2 iz Priloga C Optužnici.
8376 V. zatočenički objekti 25.3, 15.3, 26.1 iz Priloga C Optužnici.
8377 V. zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.
8378 V. zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici.
8379 V. zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici.
8380 V. zatočenički objekti 26.3, 20.3, 27.3, 17.1 iz Priloga C Optužnici.
8381 V. zatočenički objekti 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.
8382 V. zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.
8383 V. zatočenički objekti 21.3, 26.1 iz Priloga C Optužnici.
8384 V. zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici.
8385 V. zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici.
8386 V. zatočenički objekti 21.3, 11.2, 18.1 iz Priloga C Optužnici.
8387 V. zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.

sati u vodi, s rukama na potiljku i nogama raširenim na zemlji, dok su ih udarali nogama i tukli.[8388] Zatočenike su takođe prisiljavali da stoje satima, a u jednom takvom incidentu slabiji zatočenici su se onesvijestili i pali na zemlju.[8389] Vijeće takođe podsjeća da su jednom prilikom zatočenici natiskani jedan preko drugog u klozetima i primorani da leže u izmetu.[8390]

2490. U jednom drugom incidentu, jedan zatočenik, ugledni bosanski Musliman, bačen je niz stepenice i morali su ga onesviještenog iznijeti iz zatočeničkog objekta.[8391] Neke zatočenike su tjerali da skaču s uzvišica, nekad na glavu ili na prsa, nakon čega su zadobili teške povrede.[8392] U još jednom incidentu, zatočenike su bacali u vatru od zapaljenih guma.[8393]

2491. Zatočenike su udarali šakama i nogama, i često teško premlaćivali svim mogućim predmetima koje bi pronašli, uključujući lance, pendreke, palice, motke, kundake pušaka, mitraljeze, teške drvene štapove, željezne cijevi, čelične šipke, letve, drvene motke, debele plastične cijevi, kablove, gumena crijeva, štapove, noge od stolica i mesingane boksere.[8394] Zatočenike su tukli i kad bi ih natjerali da trče kroz špalir.[8395] Zatočenike bi nekad izveli iz zatočeničkog objekta i premlaćivali.[8396] Neke zatočenike su takođe tjerali da jedan drugog udaraju i da se tuku,[8397] dok su druge teško premlaćivali ako predstavnicima MKCK-a ne bi rekli ono što im je bilo naređeno da kažu.[8398]

2492. Zatočenike su tukli i kad im je bilo dozvoljeno da idu u klozet ili po vodu,[8399] ili kad su dobivali hranu.[8400] Neke zatočenike su tukli kad su bili prisiljavani da nose leševe,[8401] a druge su tukli zbog svakog pokušaja da im se poboljšaju uslovi zatočeništva.[8402] Druge zatočenike su teško

8388 V. zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici.
8389 V. zatočenički objekti 1.2, 27.4, 17.1 iz Priloga C Optužnici.
8390 V. zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici.
8391 V. zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici.
8392 V. zatočenički objekti 26.1, 26.3 iz Priloga C Optužnici.
8393 V. zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici.
8394 V. zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 2.1, 7.2, 10.1, 6.1, 6.2, 21.3, 25.1, 25.2, 25.3, 27.2, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7, 11.2, 15.1, 15.2, 26.1, 26.3, 20.3, 20.2 (Vijeće je konstatovalo da su u nekim slučajevima na tim predmetima bili ekseri, koji su zatočenicima probijali kožu), 20.1, 20.5, 20.6, 20.4, 19.2, 1.2, 17.1, 22.1, 22.3, 22.4, 22.5. V. takođe zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici.
8395 V. zatočenički objekti 20.1, 20.6, 19.2, 1.2, 18.1, 17.1 iz Priloga C Optužnici.
8396 V. zatočenički objekti 10.1, 21.2, 21.3, 23.2, 23.1, 25.3, 27.4, 4.1, 17.1 iz Priloga C Optužnici.
8397 V. zatočenički objekti 2.1, 7.2, 21.3, 27.1, 27.4, 27.6, 11.2, 15.2, 26.1, 20.3, 20.2, 20.4, 22.1 iz Priloga C Optužnici.
8398 V. zatočenički objekti 2.1, 21.3 iz Priloga C Optužnici.
8399 V. zatočenički objekti 7.2, 25.1, 25.2, 20.2, 20.1, 18.1 iz Priloga C Optužnici.
8400 V. zatočenički objekti 10.1, 20.2, 20.3 iz Priloga C Optužnici.
8401 V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.
8402 V. zatočenički objekti 10.1, 1.2 iz Priloga C Optužnici.

premlaćivali po dolasku u zatočenički objekt i kad su ih pretraživali da bi im oduzeli dragocjenosti.[8403]

2493. Zatočenici su takođe podvrgavani verbalnom i psihološkom nasilju i zastrašivanju, uključujući prijetnje da će biti ubijeni.[8404] Osim toga, zatočenici su bili u stalnom strahu dok su nosili leševe ili slušali jauke drugih zatočenika koje su tukli i fizički zlostavljali tokom noći.[8405] Neki zatočenici morali su odnositi i pokopavati leševe, čistiti klozete golim rukama, čistiti tragove krvi nakon premlaćivanja ili ubijanja zatočenika, a odvođeni su i da pljačkaju ili da čiste kuće bosanskih Muslimana u gradu kako bi ih mogle koristiti porodice bosanskih Srba.[8406]

2494. Neke zatočenike su izdvajali za teško premlaćivanje pred drugim zatočenicima kao primjer onoga što bi se i njima moglo dogoditi.[8407] Zatočenicima su se takođe rugali kad su ih tjerali da iznose leševe.[8408] Zatočenici su ponižavani, između ostalog, tako što su prisiljavani (i) da naprave "srpski znak pozdrava s tri podignuta prsta",[8409] (ii) da se prekrste,[8410] (iii) da hodaju ili da kleče pognute glave,[8411] (iv) da jedu ugljenisan kruh tako da ni mrva ne ostane[8412] i (v) da pasu travu kao životinje dok su ih držali na nišanu.[8413] Po nekim zatočenicima su pljuvali i verbalno ih ponižavali.[8414] Jednom prilikom je jedan hodža izdvojen da bi ga ponižavali; natjerali su ga da pije pivo, da napravi "srpski znak pozdrava s tri podignuta prsta" i da pjeva "četničke" pjesme.[8415] Neki zatočenici, bosanski Muslimani, takođe su prisiljavani da potpišu izjavu da su "dobrovoljno prešli na srpsku pravoslavnu vjeru".[8416] Vijeće je takođe konstatovalo da su u jednom zatočeničkom objektu neprestano i glasno puštali srpske nacionalističke pjesme.[8417] U vezi s Palama, Vijeće je

8403 V. zatočenički objekti 1.2, 18.1 iz Priloga C Optužnici. V. takođe V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.

8404 V. zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 7.2, 10.6, 10.5, 10.7, 10.2, 6.1, 6.2, 21.1, 21.3, 25.2, 27.1 (Vijeće je konstatovalo da su zatočenike tjerali da jedan drugog tuku, uz obećanje da onaj koji pobijedi neće biti ubijen), 27.4, 27.5, 27.6, 15.3, 15.2, 26.3, 26.1, 4.1, 20.2, 20.1, 20.4, 19.2. V. takođe par. 2093, 2264.

8405 V. zatočenički objekti 20.2, 10.1 iz Priloga C Optužnici. V. takođe zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.

8406 V. zatočenički objekti 7.2, 21.3, 25.3, 20.2, 20.4, 27.4 iz Priloga C Optužnici. Vijeće je takođe konstatovalo da su drugi zatočenici bili prisiljavani da rade na Ekonomiji, ali nije raspolagalo dovoljnim dokazima u pogledu prirode tog rada da bi utvrdilo da li to predstavlja uskraćivanje ili povredu temeljnih prava da bi doseglo nivo težine drugih krivična djela iz člana 5. V. zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici.

8407 V. zatočenički objekti 7.2, 26.1, 15.2 iz Priloga C Optužnici.

8408 V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

8409 V. zatočenički objekti 2.1, 6.2, 27.6, 15.2, 20.2, 20.1 iz Priloga C Optužnici.

8410 V. zatočenički objekti 27.4, 18.1 iz Priloga C Optužnici.

8411 V. zatočenički objekti 2.1, 1.2 iz Priloga C Optužnici.

8412 V. zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici.

8413 V. zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici.

8414 V. zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici.

8415 V. zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici.

8416 V. zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici.

8417 V. zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici.

konstatovalo da su zatočenicima na silu nožem sjekli kosu.[8418] U jednom drugom incidentu, zatočenike u Novom Gradu su prisilili da legnu na zemlju, tukli ih a zatim na njih pustili pse.[8419]

2495. Vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke da su bosanske Muslimane tukli i zlostavljali za vrijeme i poslije napada na sela[8420] ili za vrijeme i poslije njihovog hapšenja.[8421] Neke pacijente, bosanske Muslimane su takođe divljački udarali nogama i tukli u bolnicama kad su saznali da su bosanski Muslimani.[8422]

2496. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su ugledni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, uključujući stručne kadrove i vođe, uzimani na metu, odvođeni, držani u zatočeništvu, zastrašivani i premlaćivani.[8423] Vijeće je takođe konstatovalo da su pripadnici srpskih snaga maltretirali i zastrašivali bosanske Muslimane upućujući im pogrdne riječi, pucajući na njihove kuće i džamije i zaustavljajući, tukući i zlostavljajući bosanske Muslimane na kontrolnim punktovima i na barikadama.[8424]

2497. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su mnogi zatočenici imali vidljive rane i modrice nakon ovog zlostavljanja i da neki danima nisu mogli govoriti ni hodati.[8425] Neki zatočenici su premlaćivani svaki dan više puta.[8426] Ozljede su uključivale prijelome i frakture kostiju, krvarenje, velike modrice, nateknuća i izbijene zube.[8427] Jedan zatočenik je počeo mokriti krv nakon teškog premlaćivanja,[8428] a drugima su oči bile izbijene ili su bili oslijepljeni.[8429] Neki zatočenici su teško premlaćivani dok nisu izgubili svijest.[8430] Vijeće je konstatovalo da su zatočenici i kasnije trpili trajne fizičke i psihičke posljedice.[8431]

2498. Nakon što je razmotrilo ove incidente, Vijeće zaključuje da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili podvrgnuti namjernim djelima kojima im nanesena teška fizička ili psihička

8418 V. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.

8419 V. zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici.

8420 V. par. 861, 873, 1264, 1266. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su, nakon napada srpskih snaga na Mješaju/Trošanj, stanovnici sela, bosanski Muslimani, udarani nogama, kundacima pušaka i granama, a i da je tom prilikom jedan bosanski Musliman ostao bez oka. V. par. 1139.

8421 V. par. 862, 876–877, 970, 985, 1126, 1134, 1155–1156, 1464, 2093; zatočenički objekti 27.2, 27.6, 20.6 iz Priloga C Optužnici.

8422 V. par. 863; zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici.

8423 V. par. 723, 729, 766, 1119, 1162; zatočenički objekti 20.2, 20.1 iz Priloga C Optužnici.

8424 V. par. 950, 952, 970, 1048, 1102, 1119, 1242, 1262, 1266, 1276, 1282, 1493, 1500.

8425 V. zatočenički objekti 10.1, 21.3, 20.2, 20.1 iz Priloga C Optužnici.

8426 V. zatočenički objekti 2.1, 19.2 iz Priloga C Optužnici.

8427 V. zatočenički objekti 21.3, 25.3, 27.3, 27.4, 27.6, 15.1, 15.2, 26.1, 20.3, 20.2, 20.1, 20.5, 20.6, 20.7, 20.4, 17.1, 22.1 iz Priloga C Optužnici.

8428 V. zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici.

8429 V. zatočenički objekti 27.3, 4.1 iz Priloga C Optužnici.

8430 V. zatočenički objekti 6.2, 25.3, 27.3, 27.4, 27.6, 15.1, 26.1, 20.1, 20.6 iz Priloga C Optužnici.

bol ili patnja. Ta djela su namjerno izvršili pripadnici srpskih snaga i svrha im je bila (i) dobivanje informacija ili priznanja; (ii) kažnjavanje, zastrašivanje, ili prisila žrtve ili trećih lica, ili (iii) diskriminacija žrtve ili trećih lica. Vijeće, stoga, zaključuje da su nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Opštinama izvršena djela mučenja.

2499. Osim toga, ovi incidenti pokazuju da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati takođe bili podvrgnuti namjernom premlaćivanju, fizičkom i psihičkom zlostavljanju, uključujući šikaniranje, stalno ponižavanje i degradaciju. Vijeće konstatuje da je to premlaćivanje i zlostavljanje prouzrokovalo tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili je predstavljalo težak napad na ljudsko dostojanstvo i da je predstavljalo uskraćivanje ili povredu temeljnog prava. Vijeće, stoga, zaključuje da ta djela premlaćivanja, tjelesnog i duševnog zlostavljanja imaju istu težinu kao i druga djela nabrojana u članu 5 Statuta.

(2) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja[8432]

2500. Vijeće je u odjeljku IV.A.1 gore u tekstu konstatovalo da su srpske snage počinile silovanje nad ženama i muškarcima bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Bijeljini,[8433] Brčkom,[8434] Foči,[8435] Novom Sarajevu,[8436] Prijedoru,[8437] Rogatici[8438] Vlasenici,[8439] Vogošći[8440] i Zvorniku.[8441] Neke bosanske Muslimanke, žene i djevojčice, pripadnici srpskih snaga silovali su više puta, nekad i kontinuirano, dok su bile u zatočeničkim objektima.[8442]

2501. Postoji slučaj da je jedna žena tokom zatočeništva silovana približno 150 puta.[8443] Bilo je incidenata u kojima su pripadnici srpskih snaga odvodili zatočene bosanske Muslimanke iz zatočeničkih objekata i silovali ih; u nekim od tih incidenata, osim što su silovane, žene su bile izložene dodatnim prijetnjama ili nasilju, a nekad su bile podvrgnute i grupnom silovanju.[8444] Neke

---

8431 V. zatočenički objekti 10.1, 2.1, 15.1 iz Priloga C Optužnici.

8432 Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za silovanje i druga djela seksualnog nasilja u Banjaluci, Bosanskom Novom, Bratuncu, na Palama i u Višegradu. Optužnica, fusnota 5.

8433 V. par. 631; zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

8434 V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.

8435 V. zatočenički objekti 10.4, 10.5, 10.2 iz Priloga C Optužnici.

8436 V. par. 2270–2271, 2274.

8437 V. zatočenički objekti 20.3, 20.2, 20.4 iz Priloga C Optužnici.

8438 V. zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.

8439 V. zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici.

8440 V. zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici.

8441 V. zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici.

8442 V. zatočenički objekti 7.2, 10.4, 10.2, 21.1, 21.3, 20.3, 20.2, 20.4 iz Priloga C Optužnici.

8443 V. zatočenički objekti 10.5, 10.7 iz Priloga C Optužnici.

8444 V. zatočenički objekti 7.2, 10.5, 10.2, 21.1 iz Priloga C Optužnici. V. takođe zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 20.3 (Vijeće je konstatovalo da je jedna žena, bosanska Muslimanka, pronađena u lokvi krvi nakon što je silovana), 20.2, 20.4.

bosanske Muslimanke su bile smještene u kuće i stanove, gdje su silovane, u nekim prilikama i jedna pred drugom.[8445] Bilo je i slučajeva da su žene bile silovane, a potom i javno ponižavane od strane pripadnika srpskih snaga u selima u kojima je preuzeta vlast.[8446] Vijeće je takođe konstatovalo da su neke zatočene muškarce bosanske Muslimane, uključujući jednog trinaestogodišnjeg dječaka, takođe silovale srpske snage, koristeći pendreke i slične predmete.[8447]

2502. U jednom incidentu, zatočenicima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da kleknu četveronoške, a zatim im je u anus uguran štap, zbog čega su vrištali od bola; zatim im je naređeno da odjećom obrišu krv.[8448] U drugim incidentima, zatočenici su natjerani na oralni seks i da polno opšte jedni s drugima, nekad pred drugim zatočenicima.[8449]

2503. Druga djela seksualnog nasilja uključivala su slučajeve kada je zatočenicima, muškarcima i ženama, naređeno da se svuku, da plešu i da polno opšte pred vojnicima bosanskim Srbima.[8450] U drugim incidentima, zatočenicima je bilo naređeno da skinu donji veš i da grizu ili sišu penis jedan drugom, dok su vojnici stajali sa strane i smijali se.[8451] U još jednom incidentu, zatočenici su morali lizati stražnjicu jedne žene, bosanske Srpkinje, koja je prijetila da će ih zaklati ako to ne učine.[8452] Jedna zatočenica je morala obnažiti grudi, a onda joj jedan stražar prelazio nožem po grudima dok su drugi stražari to gledali i smijali se.[8453]

2504. Vijeće konstatuje da su sva ta djela silovanja i druga djela seksualnog nasilja pripadnici srpskih snaga počinili bez pristanka žrtava, da su počinioci ta djela počinili namjerno i da su počinioci bili svjesni da žrtve ne pristaju na ta djela. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu okolnosti u kojima je do njih došlo i užasnu prirodu samih djela. To uključuje i činjenicu da su žrtve često bile zatočene i izložene prijetnjama nasiljem ili stvarnom nasilju i ponižavanju.

2505. Kad je riječ o drugim gore pomenutim djelima seksualnog nasilja, Vijeće zaključuje da su ona uključivala teško zlostavljanje seksualne prirode kojim je integritet žrtve narušen putem prisile, prijetnje silom ili zastrašivanja, na način koji je prouzrokovao krajnje poniženje i degradaciju dostojanstva žrtava. Vijeće zaključuje da ta djela seksualnog nasilja predstavljaju uskraćivanje ili

8445 V. zatočenički objekti 10.2, 21.1 iz Priloga C Optužnici.
8446 V. par. 631, 1269.
8447 V. zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici.
8448 V. zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici.
8449 V. zatočenički objekti 2.1, 26.3, 26.1, 20.2 iz Priloga C Optužnici.
8450 V. zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.
8451 V. zatočenički objekti 27.6, 11.2 iz Priloga C Optužnici.
8452 V. zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici.
8453 V. zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici.

povredu temeljnog prava i da imaju istu težinu kao i druga krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta.

2506. Vijeće, stoga, zaključuje da su žene, muškarci, djevojčice i dječaci, bosanski Muslimani, bili žrtve silovanja i drugih djela seksualnog nasilja.

(3) Stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova

2507. U odjeljku IV.A.1 gore, Vijeće je konstatovalo da su Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zatočeni u većem broju zatočeničkih objekata. Vijeće podsjeća na svoje zaključke da su zatočenici držani u užasnim životnim uslovima koje su činili krajnje pretrpane prostorije;[8454] loši uslovi za spavanje, uključujući neadekvatne ležajeve i ćebad;[8455] nedovoljno ili nikakvo grijanje;[8456] nedostatak vazduha i svjetla; paklena vrućina;[8457] loši sanitarni i higijenski uslovi, uključujući neadekvatne uslove za pranje i klozete;[8458] neadekvatna prehrana, a u nekim slučajevima pokvarena hrana;[8459] nedovoljna ili ograničena dostupnost vode;[8460] neadekvatna ili nepostojeća medicinska pomoć.[8461]

2508. U nekim zatočeničkim objektima, zatočenici su držani u prostorijama koje su bile mračne, hladne i vlažne jer je krov prokišnjavao.[8462] U nekim objektima, hrana je dijeljena u zdjelicama koje su bile korištene za davanje hrane psima, a nekad su hranu koju su davali zatočenicima davali i psima.[8463] Vijeće također podsjeća na svoj zaključak da je u nekim zatočeničkim objektima strašno

8454 V. zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 2.1, 7.2, 10.1, 25.1, 25.2, 27.2, 15.3, 4.1, 20.3, 20.2, 20.5, 20.4 (Vijeće je konstatovalo da su zbog nedostatka prostora zatočenici bili prisiljeni da spavaju napolju pod improvizovanim zaklonima), 18.1, 18.2, 22.1, 22.2, 22.3.

8455 V. zatočenički objekti 10.1, 21.1, 25.1, 25.2, 25.3, 11.2, 26.3, 26.1, 4.1, 20.3, 19.2, 1.2, 22.1, 22.2, 22.3, 22.4 iz Priloga C Optužnici.

8456 V. zatočenički objekti 10.1, 18.2 iz Priloga C Optužnici. Vijeće je konstatovalo da je to bilo smišljeno, jer u prostorijama nije bilo grijanja, prozorska stakla su bila razbijena, a topla odjeća je zatočenicima oduzeta. V. zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici.

8457 V. zatočenički objekti 20.3, 20.2, 20.1, 20.5, 20.4, 1.2, 22.1, 22.2, 22.3 iz Priloga C Optužnici.

8458 V. zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 2.1, 10.1, 10.5, 10.7, 21.1, 21.3, 23.1, 25.3, 11.2, 26.3 (Vijeće je konstatovalo da su zatočenici držani na mjestu na kojem se odlagalo i skupljalo smeće), 26.1, 4.1, 20.3, 20.2, 20.1, 20.4, 19.2, 1.2, 18.2, 22.1, 22.2, 22.4.

8459 V. zatočenički objekti 2.1, 10.1, 10.5, 10.7, 6.2, 21.1, 23.1, 25.1, 25.3, 27.2, 11.2, 11.1, 26.3, 26.1, 4.1, 20.3, 20.2, 20.5, 20.4, 19.2, 1.2, 17.1, 18.2, 22.1, 22.2, 22.3, 22.4 iz Priloga C Optužnici.

8460 V. zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 21.3, 25.3, 11.1, 4.1, 20.2 (Vijeće je konstatovalo da je zatočenicima tokom dužeg vremena bila uskraćivana voda, a kada su im je dali, to nije bila pitka voda i od nje su imali probavne smetnje), 20.5 (Vijeće je konstatovalo da su zatočenici morali "zaraditi" pitku vodu pjevajući pjesme o velikoj Srbiji), 20.4, 1.2, 18.1, 17.1, 22.1, 22.2, 22.5.

8461 V. zatočenički objekti 21.1, 10.1, 25.1, 25.2, 25.3, 26.1, 4.1, 20.3, 20.2, 20.7, 20.4, 19.2, 1.2, 22.2, 22.3 iz Priloga C Optužnici.

8462 V. zatočenički objekti 26.3, 1.2, 17.1 iz Priloga C Optužnici.

8463 V. zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici.

smrdilo zbog neadekvatnih klozeta koji su curili, kao i da su noću zatočenici morali koristiti kantu, a kad je ona bila puna, vršili su nuždu u gaće ili negdje u prostoriji.[8464]

2509. Neki zatočenici su ekstremno smršavili, bili su pothranjeni i zdravlje im se pogoršalo tokom zatočenja zbog nedostatka hrane i medicinske pomoći.[8465] Loši higijenski uslovi također su doveli do velikih problema s vašima, kožnim bolestima i dizenterijom u nekim zatočeničkim objektima.[8466] Vijeće je također konstatovalo da su životni uslovi u nekim zatočeničkim objektima doveli do trajnih fizičkih i psihičkih problema kod nekih zatočenika.[8467] Vijeće upućuje i na svoje zaključke u odjeljku IV.A.2.b.i u vezi sa zatočenicima koji su umrli od posljedica boravka u takvim uslovima zatočenja.

2510. Mada Vijeće jeste konstatovalo da su se uslovi u nekim zatočeničkim objektima vremenom popravili, to ne umanjuje činjenicu da su prije tih skromnih poboljšanja uslovi bili užasni u velikoj većini zatočeničkih objekata koji se navode u Optužnici.[8468] Vijeće u vezi s tim ima u vidu svoje zaključke da su vlasti i funkcioneri bosanskih Srba pokušali zataškati informacije u vezi s uslovima zatočenja i uslovima u kojima su živjeli zatočenici, te da spriječe da one procure u javnost.[8469] Ta nastojanja uključivala su sakrivanje zatočenika prije dolaska predstavnika međunarodnih organizacija i prijetnje zatočenicima oštrim kaznama u slučaju da se potuže na uslove i tretman.[8470]

2511. Nakon što je razmotrilo te faktore, Vijeće zaključuje da su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba i srpske snage smišljeno stvorili i održavali nehumane životne uslove u više zatočeničkih objekata u Opštinama.[8471] Nakon što je razmotrilo razmjere i užasnu prirodu tih nehumanih uslova u toliko puno zatočeničkih objekata, kao i teške posljedice po zatočenike, Vijeće zaključuje da ta djela predstavljaju uskraćivanje ili povredu temeljnog prava i dosežu nivo težine drugih krivičnih djela nabrojanih u članu 5 Statuta.

8464 V. zatočenički objekti 25.3, 20.2, 20.3 iz Priloga C Optužnici.

8465 V. zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 2.1, 10.1 (zaključak da su neki zatočenici nekoliko puta imali upalu pluća zbog uslova u zatočeničkom objektu), 26.1, 4.1, 20.3, 20.2. V. također zatočenički objekti 19.2, 1.2 iz Priloga C Optužnici.

8466 V. zatočenički objekti 10.1, 20.3, 20.2, 20.4, 1.2, 18.2 iz Priloga C Optužnici.

8467 V. zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici.

8468 V. zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici.

8469 V. par. 1198, 1200. V. također par. 2150.

8470 V. zatočenički objekti 25.3, 26.3 iz Priloga C Optužnici. V. također zatočenički objekti 4.1, 20.2 iz Priloga C Optužnici.

8471 Vijeće podsjeća da nije raspolagalo dovoljnim dokazima da bi moglo donijeti zaključak u vezi s uslovima zatočenja u vojnim skladištima TO-a u Livadama, u opštini Foča. V. zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici.

(4) Zaključci u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem

2512. Kako je konstatovano gore u tekstu, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u Opštinama bili su podvrgnuti (i) mučenju, premlaćivanju i fizičkom i psihičkom zlostavljanju; (ii) silovanju i drugim djelima seksualnog nasilja; i (iii) nehumanim životnim uslovima. Ta djela i/ili propusti izazvali su tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu žrtava; to predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo. Počinioci tih djela i propusta bili su pripadnici srpskih snaga. Vijeće konstatuje da su počinioci ta djela i propuste počinili (i) s namjerom da nanesu tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu; (ii) s namjerom da prouzrokuju težak napad na ljudsko dostojanstvo; ili (iii) sa sviješću da će teška duševna ili tjelesna patnja ili povreda ili težak napad na ljudsko dostojanstvo biti vjerovatna posljedica tih djela ili propusta.

2513. Osim toga, Vijeće konstatuje da su počinioci tih djela i propusta izabrali svoje žrtve na osnovu toga što su po nacionalnosti bili bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati. Vijeće konstatuje da su ta djela i propusti bili *de facto* diskriminatorni i da su predstavljali uskraćivanje ili povredu temeljnih prava. Vijeće takođe konstatuje da su ta djela i propusti izvršeni hotimično, s namjerom diskriminacije na osnovu toga što su žrtve po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati.[8472] Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je zaključak o namjeri izvelo iz činjenice da su oni koji su bili meta tog okrutnog i nehumanog postupanja bili gotovo isključivo bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati. Osim toga, Vijeće je takođe imalo u vidu uvrede, izrugivanje i prijetnje upućene žrtvama na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, što eksplicitno pokazuje tu diskriminatornu namjeru.

2514. Slijede primjeri takvih uvreda i izrugivanja za koje je Vijeće konstatovalo da su povezani s tim djelima okrutnog i nehumanog postupanja. Zatočenike koji su bili žrtve premlaćivanja i zlostavljanja nazivali su "balijama" i "turskom bandom, izmišljenim narodom, nepostojećim narodom" i govorili im da će ih sve pobiti ili istrijebiti.[8473] I drugi zatočenici bili su izloženi sličnim uvredama na nacionalnoj osnovi za vrijeme premlaćivanja i maltretiranja.[8474] Jedan zatočenik je u jednom takvom incidentu natjeran da trči po zatočeničkom centru i da zatočenicima psuje "balijsku majku".[8475] Neke zatočenike su nazivali "ustašama" prije ili tokom maltretiranja.[8476] Zatočenike su takođe tjerali da pjevaju "četničke" pjesme[8477] i da naprave "srpski znak pozdrava s tri podignuta

[8472] Vijeće smatra da diskriminacija na osnovu identiteta žrtava kao bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata potpada pod zabranjene diskriminatorne osnove iz člana 5(h) Statuta.
[8473] V. par. 806.
[8474] V. par. 862, 1013, 1196, 1306, 1477, 1532, 1536, 1745, 1764, 1826, 2021, 2093, 2105, 2198, 2277–2278.
[8475] V. par. 2105.
[8476] V. par. 776, 873, 1763.
[8477] V. zatočenički objekti 7.2, 6.2, 27.4, 27.5, 20.2, 1.2, 18.1 iz Priloga C Optužnici.

prsta ".[8478] Zatočenicima su se takođe izrugivali političkim komentarima kao što su "htjeli ste državu – evo vam država", "gdje vam je sad Alija da vas spasi?", "gdje je Naser, vaš oslobodilac?".[8479] Bosanskim Muslimanima su govorili da "uskoro neće biti nikakve balijske države" i da su "gotovi".[8480] Vijeće podsjeća da je konstatovalo kako je tokom silovanja jednoj bosanskoj Muslimanki rečeno da "[m]oraju Muslimanke da rađaju srpsku djecu", i da je počinilac takođe rekao da Muslimani nisu ljudi.[8481] Diskriminatornu prirodu uslova zatočenja pokazuje, na primjer, konstatacija da su u objektima u kojima su držani i bosanski Srbi, oni dobivali bolju hranu i nisu ekstremno smršavili kao nesrpski zatočenici.[8482]

2515. Prilikom donošenja zaključka o diskriminatornoj namjeri za ta djela okrutnog i nečovječnog postupanja, Vijeće je takođe imalo u vidu okolnosti u Opštinama u periodu prije, za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Opštinama, uključujući konkretne izjave usmjerene protiv bosanskog stanovništva muslimanske nacionalnosti. U Foči, na primjer, vođe bosanskih Srba su na radiju davale izjave da bosanski Srbi ne mogu više živjeti sa svojim komšijama bosanskim Muslimanima, da ih ne može svako jutro buditi hodža iz džamije, i da je "došlo vrijeme da Srbi za sva vremena raščiste sa balijama, da Srbi neće više dozvoliti da im se lome rebra; [d]a Srbi [više] neće dozvoliti da im se djeca sunete".[8483] Slične izjave emitovale su se na radiju Prijedor, gdje se govorilo o uništenju "balija", njihove imovine i džamija.[8484]

2516. Osim toga, Vijeće je konstatovalo da su, na primjer, u Bratuncu, u periodu koji je prethodio sukobu, pripadnici SDS-a po ulici i po saobraćajnim znakovima, kao i na javnoj i privatnoj svojini, pisali parole koje su bile pogrdne u odnosu na bosanske Muslimane, uključujući poruke kao što su "Muslimani, balije, Turci, selite se, bićete poklani".[8485] U Vlasenici, vođe bosanskih Srba davale su izjave kao što je sljedeća: "Istog momenta kad se [BiH] proglasi suverenom, mi ćemo krvlju ispisivati granice".[8486] Isto tako, u Vlasenici su se na kućama istaknutijih bosanskih Muslimana pojavljivali grafiti s riječima: "Ustaše", "Muslimani napolje ", "Poklaćemo vas ", "Vani" i "Ovo je

8478 V. zatočenički objekti 2.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.
8479 V. par. 2514.
8480 V. par. 2093.
8481 V. par. 1830.
8482 V. par. 893–894.
8483 V. par. 852.
8484 V. par. 1604, 1606, 1609. V. takođe par. 688.
8485 V. par. 688. V. takođe par. 2184.
8486 V. par. 1101.

srpsko, ovo je Srbija".[8487] Vođe bosanskih Srba u Vogošći govorile su da će "Muslimani ionako nestati".[8488]

2517. Nadalje, Vijeće je konstatovalo da je izvršen rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće zaključuje da su gore navedena djela i propusti bili dio rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.

2518. Vijeće, stoga, zaključuje da ti incidenti okrutnog i nečovječnog postupanja predstavljaju djela progona kao zločina protiv čovječnosti.

(C) Prisilno premještanje i deportacija

2519. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da su počinjeni deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) i da ta djela predstavljaju zločine protiv čovječnosti, kako se navodi u tačkama 7 i 8 Optužnice.

2520. Vijeće takođe konstatuje da su počinioci tih djela prisilnog premještanja i deportacije izabrali svoje žrtve na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati. Ta djela su izvršena na diskriminatornim osnovama i sa diskriminatornom namjerom. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je podsjetilo na svoju konstataciju da su bosanske Muslimane koji su bili istjerani iz svojih kuća "zasipali uvredama" zbog njihove "muslimanske nacionalnosti ".[8489] Isto tako, tokom protjerivanja u Novom Sarajevu srpske snage su govorile, na primjer "sve ustaše i balije napolje", a u Prijedoru žrtve su psovali i govorili im da će ih poslati u Tursku.[8490] Vijeće upućuje i na svoje zaključke u vezi s *mens rea*, koji su takođe indikativni za tu diskriminatornu namjeru.[8491] Vijeće takođe ima na umu svoj zaključak da su ta djela prisilnog premještanja i deportacije bila *de facto* diskriminatorna s obzirom na to da su žrtve tih djela bile gotovo isključivo bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.

2521. Kako je Vijeće konstatovalo gore u tekstu, ta djela su bila dio rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti, te da su

8487 V. par. 1119.
8488 V. par. 2362.
8489 V. par. 1151.
8490 V. par. 1652, 2283.

počinioci su znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Osim toga, Vijeće je konstatovalo da su djela prisilnog raseljavanja u okviru državnih granica bila dovoljno teška da predstavljaju "druga nehumana djela". Stoga, Vijeće zaključuje da ta djela prisilnog premještanja i deportacije predstavljaju djela progona kao zločina protiv čovječnosti.

(D) Protivpravno zatočenje

2522. Vijeće je u odjeljku IV.A.1 konstatovalo da su pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba zatočili veliki broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u zatočeničkim objektima u Banjaluci,[8492] Bijeljini,[8493] Bosanskom Novom,[8494] Bratuncu,[8495] Brčkom,[8496] Foči,[8497] Hadžićima,[8498] Ključu,[8499] na Ilidži,[8500] u Novom Gradu,[8501] Novom Sarajevu;[8502] na Palama,[8503] u Prijedoru,[8504] Rogatici,[8505] Sanskom Mostu,[8506] Sokocu,[8507] Vlasenici,[8508] Vogošći,[8509] i Zvorniku.[8510]

2523. Arbitrarnu prirodu tih zatočenja pokazuje zaključak Vijeća da u nekim zatočeničkim objektima zatočenici (i) nisu bili zatočeni ni na kakvoj pravnoj osnovi; (ii) nisu bili informisani zašto su uhapšeni i zatočeni; (iii) nisu bili osumnjičeni, optuženi, krivično gonjeni ili osuđeni za neko krivično djelo prije nego što su zatočeni, kao ni tokom zatočenja; (iv) nisu bili obaviješteni o svojim pravima ni prije ni za vrijeme zatočenja i (v) njihovo zatočenje nije bilo preispitivano.[8511] Vijeće također podsjeća, na primjer, da su lokalne vlasti u Brčkom bile obaviještene da su ljudi

---

8491 V. par. 2474–2479.
8492 V. zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici.
8493 V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.
8494 V. zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici.
8495 V. zatočenički objekti 6.1, 6.2 iz Priloga C Optužnici.
8496 V. zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.
8497 V. zatočenički objekti 10.1, 10.2, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7 iz Priloga C Optužnici.
8498 V. zatočenički objekti 11.1, 11.2 iz Priloga C Optužnici.
8499 V. zatočenički objekti 15.1, 15.2, 15.3 iz Priloga C Optužnici.
8500 V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.
8501 V. zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici.
8502 V. zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici.
8503 V. zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici.
8504 V. zatočenički objekti 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.6, 20.7 iz Priloga C Optužnici.
8505 V. zatočenički objekti 21.1, 21.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici. Neki bosanski Muslimani su se, dok su bili u Rogatici, predali u srednjoj školi "Veljko Vlahović", ali Vijeće podsjeća na svoj zaključak da te osobe nisu tražile zaštitu nego su bile zatočene u tom zatočeničkom objektu. V. zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici.
8506 V. zatočenički objekti 22.1, 22.2, 22.3, 22.4, 22.5 iz Priloga C Optužnici.
8507 V. zatočenički objekti 23.1, 23.2 iz Priloga C Optužnici.
8508 V. zatočenički objekti 25.1, 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici.
8509 V. zatočenički objekti 26.1, 26.2 iz Priloga C Optužnici.
8510 V. zatočenički objekti 27.1, 27.2, 27.3, 27.4, 27.5, 27.6, 27.7 iz Priloga C Optužnici.
8511 V. par. 883, 1071, 1161, 1297, 1380, 2141.

držani u zatočenju bez ikakvih pravnih osnova i, mada su neki zatočenici bili oslobođeni, to se činilo selektivno i na osnovi ličnih poznanstava.[8512]

2524. Arbitrarnu prirodu zatočenja takođe pokazuje, na primjer, odluka vlasti bosanskih Srba u Hadžićima da uhapse i zatoče sve vojno sposobne muškarce, bosanske Muslimane, iz određenih dijelova opštine,[8513] da su u logoru Omarska zatočenici bili podijeljeni u kategorije i da su jednu od kategorija činili "bezbjednosno neinteresantni" zatočenici.[8514]

2525. Vijeće je konstatovalo da su ti zatočenici bili uhapšeni i u ove zatočeničke objekte dovedeni iz svojih domova nakon napada na svoja sela i gradove ili su tamo prebačeni iz drugih zatočeničkih objekata.[8515] U nekim slučajevima, stanovnicima, bosanskim Muslimanima, naređeno je da se svi okupe, a zatim su odvedeni u zatočeničke objekte.[8516] Većina tih zatočenika bili su civili, uključujući žene, djecu, bolesne i starije ljude.[8517]

2526. Vijeće je primijetilo da je među zatočenicima u zatočeničkim objektima bio mali broj vojnika ili boraca, bosanskih Muslimana.[8518] Vijeće se nije uvjerilo da je njihovo zatočenje bilo protivpravno.

2527. Vijeće je razmotrilo okolnosti u kojima su zatočenici bili dovedeni i zatočeni u tim objektima, dug period zatočenja, veliki broj osoba zatočenih na cijelom području više opština, kao i civilni status velike većine žrtava, uključujući žene, djecu i starije ljude. Na osnovu toga, Vijeće konstatuje da su, s izuzetkom vojnika bosanskih Muslimana pomenutih u prethodnom paragrafu, zatočenici u ovim zatočeničkim objektima bili arbitrarno lišeni slobode bez pravnog osnova i da su počinioci namjeravali da te osobe arbitrarno liše slobode. Vijeće konstatuje da to predstavlja uskraćivanje ili povredu temeljnog prava i da ima istu težinu kao i druga krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta. Vijeće, stoga, zaključuje da je utvrđeno protivpravno zatočenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

2528. Osim toga, Vijeće konstatuje da su počinioci tih djela protivpravnog zatočenja izabrali svoje žrtve na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati. Vijeće konstatuje da su ta djela izvršena smišljeno s namjerom diskriminacije na osnovu toga što su žrtve

---

8512 V. par. 802.

8513 V. par. 2094.

8514 V. par. 1753.

8515 V. zatočenički objekti 6.1, 6.2, 2.1, 7.2, 10.6, 10.1, 10.4, 10.5, 10.7, 10.2, 21.1, 21.2, 21.3, 25.1, 25.3, 27.1, 27.4, 27.6, 15.3, 15.1, 26.3, 26.1, 20.3, 20.2, 20.1, 20.7, 20.4, 1.2, 18.2 iz Priloga C Optužnici.

8516 V. par. 983–984.

8517 V. zatočenički objekti 2.1, 6.1, 7.2, 10.6, 10.1, 21.1, 25.1, 25.3, 27.5, 11.1, 11.2, 15.1, 26.3, 26.1, 4.1, 20.2, 20.1, 20.6, 20.4, 19.2, 1.2, 18.2, 22.1, 22.3 iz Priloga C Optužnici.

po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati.[8519] Prilikom donošenja zaključka da su ta djela izvršena s diskriminatornom namjerom, Vijeće je imalo u vidu svoj zaključak da su ta djela protivpravnog zatočenja bila *de facto* diskriminatorna s obzirom na to da je protivpravno zatočenje gotovo isključivo bilo usmjereno protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, dok su stražari i osobe odgovorne za zatočeničke objekte bili bosanski Srbi. Osim toga, Vijeće je također imalo u vidu uvrede, izrugivanje i prijetnje upućene žrtvama na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati, što eksplicitno pokazuje tu diskriminatornu namjeru.[8520] Navodeći dodatne pokazatelje diskriminatorne namjere u vezi s protivpravnim zatočenjem, Vijeće također podsjeća na svoj zaključak da je, na primjer u Vlasenici, logor Sušica bio osnovan na osnovu naređenja VRS-a, nakon odluke SAO Birča u vezi s regulisanjem "iseljavanja muslimanskog življa".[8521] Osim toga, Vijeće je konstatovalo da su bosanskim Muslimanima tokom prevoza u logor Sušica prijetili i da su ih kinjili po nacionalnoj osnovi.[8522] U vezi sa Zvornikom, Vijeće je konstatovalo da je jedan pripadnik srpskih snaga rekao da će privesti svakog bosanskog Muslimana kojeg pronađu u gradu.[8523]

2529. Nadalje, Vijeće je konstatovalo da je izvršen rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da su ti incidenti protivpravnog zatočenja bili dio rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci tih djela znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir lokacije i vremenski period tih događaja, kao i identitet žrtava, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada. Nadalje, s obzirom na razmjere napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti, Vijeće također konstatuje da su počinioci znali za napad i da su zločini bili dio tog napada.

2530. Vijeće, stoga, zaključuje da ti incidenti protivpravnog zatočenja predstavljaju djela progona kao zločina protiv čovječnosti.

8518 V. par. 883, 1021, 1323, 2209, 2336.

8519 Vijeće smatra da diskriminacija na osnovu identiteta žrtava kao bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata potpada pod zabranjene diskriminatorne osnove iz člana 5(h) Statuta.

8520 Vijeće je također imalo u vidu svoje zaključke koji se odnose na uvrede, izrugivanje i prijetnje o kojima je bilo riječi u kontekstu okrutnog i nečovječnog postupanja prema tim zatočenicima.

8521 V. par. 1181.

8522 V. par. 1185.

8523 V. par. 1317.

(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova[8524]

2531. Vijeće podsjeća na svoje zaključke u odjeljku IV.A.1 da su zatočenici u više zatočeničkih objekata u Bijeljini,[8525] Foči,[8526] Hadžićima,[8527] na Ilidži,[8528] u Novom Sarajevu,[8529] Rogatici,[8530] Vlasenici,[8531] i Vogošći[8532] bili tjerani da vrše prisilni rad na linijama fronta, uključujući, između ostalog, kopanje rovova, razminiranje, pokopavanje tijela i nošenje municije.[8533]

2532. Primjera radi, Vijeće je konstatovalo da su zatočenici, dok su bili na prisilnom radu na linijama fronta, bili izloženi sporadičnoj unakrsnoj vatri.[8534] Vijeće je konstatovalo da su zatočenici bili prisiljavani da rade u svim vremenskim uslovima, što je uticalo na njihovo zdravlje.[8535] Vijeće nadalje podsjeća da su u nekim opštinama zatočenike koji nisu radili dovoljno brzo ili nisu radili tačno ono što im je rečeno, tukli, vrijeđali ili im prijetili.[8536] Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani u Bijeljini podlijegali radnoj obavezi, uključujući i na linijama fronta.[8537] Oni koji se nisu odazvali radnoj obavezi bili su poslani u logor Batković ili su protjerani iz opštine.[8538]

2533. Prisilnu prirodu tog rada pokazuje zaključak Vijeća da su zatočenici bili u strahu za svoj život te da će ih tući ako odbiju da rade.[8539] Vijeće je takođe konstatovalo da su u jednom incidentu zatočenici takođe bili teško premlaćeni i da nisu dobivali hranu i vodu dok su radili.[8540]

2534. Bosanski Muslimani u Rogatici,[8541] Ključu,[8542] Vogošći[8543] takođe su korišteni kao živi štit na linijama fronta radi zaštite srpskih snaga. U jednom incidentu zatočenici, bosanski Muslimani,

---

8524 Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za prisilni rad u Bosanskom Novom, Bratuncu, na Palama i u Višegradu. Optužnica, fusnota 7.

8525 V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

8526 V. zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici.

8527 V. zatočenički objekti 11.1, 11.2 iz Priloga C Optužnici.

8528 V. zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici.

8529 V. par. 2267.

8530 V. zatočenički objekti 21.1, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

8531 V. zatočenički objekti 25.2, 25.3 iz Priloga C Optužnici.

8532 V. zatočenički objekti 26.3, 26.1 iz Priloga C Optužnici.

8533 Vijeću su takođe predočeni dokazi o tome da su zatočenici bili prisiljavani da vrše i druge vrste rada koji nije bio na liniji fronta. Međutim, Vijeće je navode u paragrafu 60(h) Optužnice protumačilo tako kao da su oni ograničeni na prisilni rad na linijama fronta..

8534 V. zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici.

8535 V. par. 655.

8536 V. zatočenički objekti 21.1, 25.3 iz Priloga C Optužnici.

8537 V. par. 670.

8538 V. par. 671.

8539 V. par. 902, 1196.

8540 V. par. 2423–2424.

8541 V. par. 992, 1025.

8542 V. par. 1511.

8543 V. par. 2432, 2434.

su dobili uputstvo da vode srpske snage kroz područje koje je bilo minirano, kako bi pokupili leševe.[8544]

2535. Vijeće je takođe imalo u vidu prirodu prisilnog rada, uslove u kojima su držani zatočenici, i ranjiv položaj zatočenika, uključujući okrutno postupanje i protivpravno zatočenje o kojem je bilo riječi gore u tekstu. Nakon što je razmotrilo te faktore, Vijeće zaključuje da djela prisilnog rada i korištenja živih štitova predstavljaju uskraćivanje ili povredu temeljnog prava i da imaju istu težinu kao i druga krivična djela iz člana 5 Statuta.

2536. Osim toga, Vijeće konstatuje da su počinioci tih djela korištenja prisilnog rada i korištenja živih štitova izabrali svoje žrtve na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati. Vijeće konstatuje da su ta djela izvršena smišljeno s namjerom diskriminacije na osnovu toga što su žrtve po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati.[8545] Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu svoj zaključak da su ta djela bila *de facto* diskriminatorna budući da su samo zatočeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili korišteni za prisilni rad i kao živi štit. Vijeće je takođe imalo u vidu svoje zaključke u vezi s uvredama, izrugivanjem i prijetnjama o kojima je bilo riječi u kontekstu drugih djela u osnovi progona, koji eksplicitno pokazuju tu diskriminatornu namjeru. Osim toga, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su u Vlasenici nekim zatočenicima odvedenim na prisilni rad psovali "balijsku majku".[8546] U jednom drugom incidentu bosanski Muslimani su bili korišteni kao živi štit u Rogatici i, nakon što je jedna osoba pogođena kad je na njih otvorena vatra, pripadnik srpskih snaga je zatočenicima psovao "balijsku majku".[8547]

2537. Nadalje, Vijeće je konstatovalo da je postojao rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da su djela prisilnog rada i korištenja zatočenika za živi štit bila dio rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci tih djela znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tih djela, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.

2538. Vijeće, stoga, zaključuje da ti incidenti prisilnog rada i korištenja živih štitova predstavljaju djela progona kao zločina protiv čovječnosti.

8544 V. par. 1019.

8545 Vijeće smatra da diskriminacija na osnovu identiteta žrtava kao bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata potpada pod zabranjene diskriminatorne osnove iz člana 5(h) Statuta.

8546 V. par. 1196.

(F) Pljačka imovine[8548]

2539. Vijeće je u odjeljku IV.A.1 konstatovalo da su bosanski Muslimani bili protjerani iz svojih domova, koje su im potom lokalne vlasti zaplijenile i dodijelile srpskim izbjeglicama.[8549] Neki bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili su prisiljeni potpisati izjave da svoju imovinu ostavljaju lokalnim vlastima.[8550] Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su, na primjer u Ključu, politički i državni organi bosanskih Srba praktično zaplijenili napuštenu imovinu bosanskih Muslimana na trajnoj osnovi.[8551]

2540. Srpske snage su takođe pljačkale imovinu i domove bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u gradovima i selima u Bijeljini,[8552] Bosanskom Novom,[8553] Bratuncu,[8554] Foči,[8555] Ključu,[8556] na Ilidži,[8557] u Novom Gradu,[8558] Novom Sarajevu,[8559] Prijedoru,[8560] Rogatici,[8561] Vlasenici[8562] i Zvorniku.[8563] Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su u nekim slučajevima srpske snage prisiljavale zatočenike, bosanske Muslimane, da pljačkaju domove bosanskih Muslimana i da sele namještaj i druge stvari koje su pripadale bosanskim Muslimanima u stanove bosanskih Srba.[8564]

2541. Vijeće je konstatovalo da su vlasti bosanskih Srba dodijelile prostorije koje su napustili bosanski Muslimani na korištenje izbjeglicama u Sokocu.[8565] Međutim, Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi utvrdilo da li to predstavlja protivpravno oduzimanje imovine budući da postoje dokazi da su vlasti bosanskih Srba zabranile nezakonit i neovlašten ulazak u prostorije, kao i da je dodjeljivanje imovine izbjeglicama bila privremena mjera i da je slijedila niz kriterija

---

8547 V. par. 1019.

8548 Tužilaštvo ne navodi krivičnu odgovornost za pljačku u Banjaluci, Brčkom, na Palama, u Višegradu i Vogošći. Optužnica, fusnota 8.

8549 V. par. 629–630, 675, 857, 1277, 2436.

8550 V. par. 675, 729, 1217, 1266, 1467, 1561–1562, 1566, 1851, 1903–1904, 2134, 2436.

8551 V. par. 1562.

8552 V. par. 631, 675.

8553 V. par. 1447, 1449.

8554 V. par. 719–721, 732, 753–754.

8555 V. par. 857, 861. Vijeće je takođe konstatovalo da su pripadnici paravojnih formacija učestvovali u pljačkanju zlata, nakita i novca u Foči, ali ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi utvrdilo da su žrtve u tim incidentima bili bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati. V. par. 866.

8556 V. par. 1512.

8557 V. par. 2131–2132.

8558 V. par. 2186.

8559 V. par. 2268, 2273, 2281.

8560 V. par. 1607–1608, 1621, 1638, 1672, 1675, 1680, 1683, 1704, 1723, 1802.

8561 V. par. 951, 1018.

8562 V. par. 1119, 1126, 1134, 1176, 1196.

8563 V. par. 1264, 1282.

8564 V. par. 1018, 1176, 1324.

uključujući popisivanje imovine od strane komisije koja je formirana za potrebe dodjeljivanja takve imovine.[8566]

2542. Bosanskim Muslimanima je oduziman novac, lične isprave, nakit i dragocjenosti prije nego što bi napustili opštinu,[8567] po dolasku u zatočeničke objekte[8568] ili prije pogubljenja.[8569] Vijeće je konstatovalo da su jednom prilikom srpske snage takođe dobile uputstvo da pretražuju tijela ubijenih bosanskih Muslimana kako bi pronašle dragocjenosti prije nego što su tijela odnijeta i pokopana.[8570] Srpske snage su takođe oduzimale vozila bosanskih Muslimana.[8571]

2543. Radnje bosanskih Muslimana takođe su pljačkane i konfiskovane.[8572] Vijeće je takođe konstatovalo da su u Bijeljini srpske snage pljačkale i preduzeća bosanskih Hrvata.[8573]

2544. Vijeće konstatuje da su ta djela uključivala protivpravno oduzimanje privatne imovine bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata od strane srpskih snaga i političkih i državnih organa bosanskih Srba. Nakon što je razmotrilo razmjere i obim protivpravnog oduzimanja imovine u vlasništvu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u više opština, Vijeće zaključuje da su ta djela imala teške posljedice i da predstavljaju uskraćivanje ili povredu temeljnog prava, kao i da imaju jednaku težinu kao i druga krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta.

2545. Počinioci ovih djela pljačke izabrali su svoje žrtve na osnovu toga što su bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati. Vijeće konstatuje da su ta djela izvršena smišljeno s namjerom diskriminacije na osnovu toga što su žrtve po nacionalnosti bile bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati.[8574] Prilikom donošenja zaključka da su ta djela izvršena s diskriminatornom namjerom, Vijeće je imalo u vidu svoj zaključak da su ta djela bila *de facto* diskriminatorna s obzirom na to da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili sistematski ciljani tim djelima pljačke, koja su bila usmjerena na njihove domove i imovinu. Vijeće je takođe imalo u vidu svoje zaključke u vezi s uvredama, izrugivanjem i prijetnjama o kojima je bilo riječi u kontekstu djela u osnovi progona, koji eksplicitno pokazuju tu diskriminatornu namjeru.

8565 V. par. 1054.
8566 V. par. 1054.
8567 V. par. 673, 1157, 1362, 1458.
8568 V. zatočenički objekti 6.1, 7.2, 10.1, 21.1, 25.2, 25.3, 27.2, 27.6, 15.3, 15.2, 20.2, 20.5, 1.2 iz Priloga C Optužnici. V. takođe zatočenički objekti iz Priloga C Optužnici: 26.3 (Vijeće je konstatovalo da su stražari krali od zatočenika), 22.5.
8569 V. par. 1835.
8570 V. par. 1152.
8571 V. par. 950, 1282.
8572 V. par. 857, 1282.
8573 V. par. 631.

2546. Nadalje, Vijeće je konstatovalo da je postojao rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da su djela pljačke bila dio rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci tih djela znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tih djela, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.

2547. Vijeće, stoga, zaključuje da ta djela pljačke predstavljaju djela progona, zločina protiv čovječnosti.

(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte[8575]

2548. Vijeće podsjeća na svoje zaključke u odjeljku IV.A.1 da su za vrijeme napada srpskih snaga srpske snage palile stambene i poslovne objekte i uništavale sela bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama Bosanski Novi,[8576] Bratunac,[8577] Foča,[8578] Ključ,[8579] Novi Grad,[8580] Pale,[8581] Prijedor,[8582] Rogatica,[8583] Sanski Most,[8584] Sokolac,[8585] Vlasenica,[8586] Vogošća[8587] i Zvornik.[8588] Na primjer, Vijeće je konstatovalo da je samo u opštini Ključ približno 3.500 kuća sravnjeno sa zemljom i spaljeno u selima bosanskih Muslimana.[8589]

2549. Vijeće je takođe konstatovalo da je na dijelove grada naseljene bosanskim Muslimanima u centru Rogatice izvršen napad širokih razmjera artiljerijom, minobacačima, protivavionskim topovima i tenkovima što je imalo za posljedicu uništenje velikog dijela grada.[8590] Vijeće takođe

---

8574 Vijeće smatra da diskriminacija na osnovu identiteta žrtava kao bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata potpada pod zabranjene diskriminatorne osnove iz člana 5(h) Statuta.

8575 Tužilaštvo je navelo da neće izvoditi dokaze u vezi s bezobzirnim uništavanjem privatne imovine u Banjaluci, Brčkom, Hadžićima, Ilidži, na Palama i u Višegradu. Optužnica, fusnota 9.

8576 V. par. 1442, 1445, 1447.

8577 V. par. 728, 730–731, 742.

8578 V. par. 857, 859–861.

8579 V. par. 1512, 1514.

8580 V. par. 2186.

8581 V. par. 2313.

8582 V. par. 1621, 1638, 1643, 1666, 1669, 1675, 1680, 1683, 1723.

8583 V. par. 970, 976.

8584 V. par. 1925, 1945.

8585 V. par. 1056.

8586 V. par. 1129–1130, 1133.

8587 V. par. 2380.

8588 V. par. 1251, 1260, 1269.

8589 V. par. 1512.

8590 V. par. 967–968.

podsjeća na svoj zaključak da je zatočenicima, bosanskim Muslimanima, bilo naređeno da zapale imovinu uzetu iz jedne kuće bosanskih Muslimana u Vlasenici.[8591] Neke kuće bosanskih Muslimana bile su srušene radi građevinskog materijala.[8592]

2550. Vijeće konstatuje da je imovina o kojoj je riječ u paragrafima gore u tekstu uništena ili da je pretrpjela oštećenja velikih razmjera, pri čemu to uništavanje ili nanošenje štete nije bilo opravdano vojnom nuždom.

2551. Mada je takođe konstatovalo da su srpske snage granatirale Konjević Polje u opštini Bratunac,[8593] sela Kramer Selo, Kozarde, Dobrašina i Borovsko u opštini Rogatica,[8594] selo Musići u opštini Hadžići,[8595] selo Blagaj u opštini Bosanski Novi,[8596] Vijeće ne raspolaže dovoljnim dokazima o uništenoj imovini ili o razmjerama štete da bi moglo zaključiti da li to predstavlja bezobzirno uništavanje privatne imovine.

2552. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su srpske snage potpuno uništile, skoro potpuno uništile ili teško oštetile više džamija, katoličkih crkava i drugih spomenika kulture i sakralnih objekata u opštinama Bratunac,[8597] Bosanski Novi,[8598] Foča,[8599] Ključ,[8600] Novi Grad,[8601] Prijedor,[8602] Rogatica,[8603] Sanski Most,[8604] Sokolac[8605] i Zvornik.[8606] Vijeće konstatuje da su srpske snage namjeravale da unište te spomenike i objekte. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu prirodu i obim oštećenja na tim spomenicima i objektima i način na koji su oni uništeni. Na primjer, Vijeće ima u vidu dokaze da su vatrogasci, bosanski Srbi, stajali i gledali dok su spaljivane džamije u Foči.[8607] Mnoge od tih džamija bile su potpuno uništene eksplozivom; šut

8591 V. par. 1196.
8592 V. par. 2549.
8593 V. par. 731.
8594 V. par. 977.
8595 V. par. 2089–2090.
8596 V. par. 1442–1443.
8597 V. incident 6 iz Priloga D Optužnici.
8598 V. incident 4 iz Priloga D Optužnici.
8599 V. incident 10 iz Priloga D Optužnici.
8600 V. incident 13 iz Priloga D Optužnici.
8601 V. incident 15 iz Priloga D Optužnici.
8602 V. incident 17 iz Priloga D Optužnici.
8603 V. incident 18 iz Priloga D Optužnici.
8604 V. incident 19 iz Priloga D Optužnici.
8605 V. incident 20 iz Priloga D Optužnici.
8606 V. incident 22 iz Priloga D Optužnici.
8607 V. par. 925.

je uklonjen s lokacije, a lokacija je kasnije korištena za druge svrhe, između ostalog za odlaganje smeća i za parkirališta.[8608]

2553. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su dokazi u vezi s Bijeljinom,[8609] Palama,[8610] i Vogošćom[8611] nedovoljni da bi se izveo zaključak da su srpske snage uništavale kulturne spomenike i sakralne objekte u tim opštinama. Vijeće nije donijelo zaključak u vezi s uništavanjem katoličke crkve u Ključu.[8612] Vijeće je također konstatovalo da su tri džamije na području sela Vragolovi u općini Rogatica uništene, ali ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi utvrdilo kada su uništene i ko je odgovoran za njihovo uništenje.[8613]

2554. Vijeće konstatuje da uništavanje tih džamija, spomenika kulture i sakralnih objekata nije bilo opravdano vojnom nuždom. Na primjer, kad je riječ o Foči, gdje su, prema tvrdnji optuženog, neke džamije korištene u vojne svrhe, Vijeće je zaključilo da su ti dokazi nepouzdani i, također, da nije bilo drugih pokazatelja da su te džamije korištene u vojne svrhe.[8614]

2555. Vijeće također konstatuje da su ta djela bezobzirnog uništavanja privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte, izvršena s diskriminatornom namjerom protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[8615] Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je primijetilo da su, u nekim slučajevima, susjedne kuće bosanskih Srba bile netaknute i da su na njima bili natpisi koji su ih identifikovali kao imovinu Srba koju ne treba zapaliti.[8616] Osim toga, vatrogasna kola korištena su za zaštitu kuća bosanskih Srba dok su kuće bosanskih Muslimana gorjele.[8617] U napadu na jedno selo bosanskih Muslimana u opštini Vlasenica, srpskim snagama je konkretno naređeno da se zapale sve kuće bosanskih Muslimana i rečeno im je: "Vidite i sami da se vraćaju ako ne zapalimo kuće".[8618]

2556. Kad je riječ o spomenicima kulture i sakralnim objektima, Vijeće je konstatovalo da su uništeni objekti bili ciljani s obzirom na značaj koji su imali za bosanske Muslimane i bosanske

8608 V. incidenti 10, 6, 18, 20, 22, 13, 4 iz Priloga D Optužnici.
8609 V. par. 668.
8610 V. par. 2352.
8611 V. par. 2389.
8612 V. fusnota 5391.
8613 V. par. 1032.
8614 V. par. 927.
8615 Vijeće smatra da diskriminacija na osnovu identiteta žrtava kao bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata potpada pod zabranjene diskriminatorne osnove iz člana 5(h) Statuta.
8616 V. par. 857, 1129.
8617 V. par. 857, 1119 (Vijeće je konstatovalo da su vatrogasci bili spriječeni da preduzmu bilo kakve mjere kada su spaljivane kuće bosanskih Muslimana).
8618 V. par. 1133.

Hrvate na tim lokacijama, te da su ta djela bila *de facto* diskriminatorna i da su izvršena s diskriminatornom namjerom.

2557. Nakon što je razmotrilo prirodu i obim uništene privatne imovine i javnih dobara, Vijeće konstatuje da su posljedice uništavanja bile teške s obzirom na to da su ugrozile imovinu koja je neophodna i od životnog značaja za stanovništvo, uključujući domove i vjerske objekte. Vijeće, stoga, zaključuje da ta djela bezobzirnog uništavanja privatne imovine i javnih dobara predstavljaju uskraćivanje ili povredu temeljnog prava i da imaju istu težinu kao i druga krivična djela iz člana 5 Statuta.

2558. Nadalje, Vijeće je konstatovalo da je postojao rasprostranjeni i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da su djela bezobzirnog uništavanja bila dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci tih djela znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključaka Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tih djela, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.

2559. Vijeće, stoga, zaključuje da ti incidenti bezobzirnog uništavanja privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte, predstavljaju djela progona, kao zločina protiv čovječnosti.

(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera[8619]

2560. Vijeće je u odjeljku IV.A.1 konstatovalo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili uklanjani s položaja vlasti i otpuštani s radnih mjesta u opštinama Bijeljina,[8620] Bosanski Novi,[8621] Bratunac,[8622] Foča,[8623] Ključ,[8624] Pale,[8625] Prijedor,[8626] Sanski Most,[8627] Vogošća,[8628] Vlasenica[8629] i Zvornik.[8630] U Foči je, na primjer, objavljeno da će bosanski Srbi preuzeti upravu nad cijelom

8619 Tužilaštvo je navelo da neće izvoditi dokaze u vezi s nametanjem i održavanjem diskriminatornih mjera u Banjaluci, Brčkom i Višegradu. Optužnica, fusnota 10.
8620 V. par. 628–629, 865.
8621 V. par. 1437.
8622 V. par. 723.
8623 V. par. 858.
8624 V. par. 1502–1505.
8625 V. par. 2306–2308.
8626 V. par. 1596–1601, 1659.
8627 V. par. 1950. V. također par. 2061.
8628 V. par. 2382 (Vijeće je konstatovalo da su radnici Doma zdravlja nesrbi bili upućeni na čekanje).
8629 V. par. 1120, 1124.
8630 V. par. 1276.

opštinom.[8631] Osim toga, nakon otpuštanja bosanskih Muslimana u Bratuncu, sve ključne položaje u lokalnoj vladi preuzeli su bosanski Srbi.[8632] U nekim opštinama, bosanski Muslimani su sprečavani ili odvraćani od toga da dolaze na posao,[8633] dok su drugi bili izloženi prijetnjama, šikaniranju i uvredama, nakon čega su prestali dolaziti na posao.[8634] Vijeće je također konstatovalo da je u Vlasenici obustavljena isplata plata radnicima, bosanskim Muslimanima, dok su radnici, bosanski Srbi, i dalje primali platu.[8635]

2561. U Bratuncu, Vlasenici i Zvorniku, sudije bosanski Muslimani su protjerane,[8636] dok su na Palama,[8637] na Sokocu,[8638] i u Vlasenici[8639] bosanski Muslimani zaposleni u SJB-u otpušteni. Vijeće također podsjeća na svoj zaključak da su jednom oficiru JNA, bosanskom Muslimanu, postepeno oduzimane dužnosti i ovlaštenja sve dok mu nije rečeno da mu se ne može garantovati bezbjednost, pa je napustio JNA.[8640]

2562. Druge diskriminatorne mjere uključivale su prisiljavanje policajaca, bosanskih Muslimana, da daju izjavu o lojalnosti vlastima bosanskih Srba i da nose srpsku zastavu na kapi kako bi zadržali posao.[8641] Isto tako, u Bratuncu je bosanskim Muslimanima dat rok za izjavu o lojalnosti Srpskoj opštini Bratunac, ali su njihovi domovi i dalje pretresani i bili su na druge načine zastrašivani.[8642] Bosanski Muslimani u Zvorniku koji su se vratili morali su se registrovati i potpisati izjavu o lojalnosti srpskim vlastima da bi zadržali zaposlenje.[8643]

2563. Otpuštanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s radnih mjesta bilo je *de facto* diskriminatorno. Osim toga, Vijeće je konstatovalo da su vlasti bosanskih Srba u Ključu eksplicitno donijele odluku da samo službenici, bosanski Srbi, mogu biti na određenim istaknutim položajima u opštini, a da se prema onima koji su otpušteni s posla tako postupa zbog njihove nacionalnosti.[8644]

8631 V. par. 858.
8632 V. par. 723.
8633 V. par. 865.
8634 V. par. 1033, 1119, 1276.
8635 V. par. 1120.
8636 V. par. 723, 1276.
8637 V. par. 2306–2307.
8638 V. par. 1050.
8639 V. par. 1124.
8640 V. par. 950.
8641 V. par. 629, 1437 (Vijeće je konstatovalo da su čak i oni policajci bosanski Muslimani koji su potpisali izjavu o lojalnosti bili otpuštani), 1502, 1597, 1616. V. također par. 1936.
8642 V. par. 721.
8643 V. par. 1276.
8644 V. par. 1504–1505.

2564. U Foči su vršena hapšenja velikog broja muškaraca civila, bosanskih Muslimana, koji bi bili pokupljeni i uhapšeni na ulicama i u svom domu, na radnom mjestu ili u bolnicama.[8645] Isto tako, Vijeće je konstatovalo da je bilo nasumičnih hapšenja bosanskih Muslimana na Palama i u Prijedoru.[8646] Za druge dokaze u vezi s arbitrarnim hapšenjima, Vijeće upućuje na svoje zaključke u odjeljku IV.A.2.iv.D gore u tekstu u vezi protivpravnim zatočenjem. Tokom i nakon tih hapšenja, srpski vojnici su bosanske Muslimane nazivali pogrdnim nazivom "balija" i psovali ih.[8647] Takođe, u muslimanskim domovima su vršeni arbitrarni pretresi, ponekad popraćeni nasiljem ili zastrašivanjem ukućana.[8648] U nekim prilikama, ti pretresi vršili su se pod izgovorom da se traži oružje, ali su služili zastrašivanju muslimanskog stanovništva.[8649]

2565. Vijeće je takođe konstatovalo da su za kretanje bosanskih Muslimana postavljana ograničenja, uključujući izdavanje propusnica, koja se nisu odnosila na bosanske Srbe.[8650] Nekim bosanskim Muslimanima koji su bili povezani sa SDA nisu izdavane propusnice, a drugi koji jesu imali propusnice svejedno su često bivali hapšeni i zatočeni.[8651] Neki bosanski Muslimani mogli su ishoditi propusnice za prolaz samo ako su imali poznanstva ili su morali platiti znatnu sumu novca kako bi mogli napustiti opštinu.[8652]

2566. Vijeće takođe podsjeća da je bosanskim Muslimanima bila ograničena mogućnost da se sastaju, da su im presjekli telefonske veze i obustavili komunalne usluge, a neki su praktički bili u kućnom pritvoru.[8653] Vijeće je konstatovalo da su, na primjer, u Zvorniku, vlasti bosanskih Srba zabranile prodaju ili trgovinu nekretninama u opštini, izuzev ako se to odvijalo između bosanskih Srba i da su naložile da se zaostale penzije isplate samo Srbima.[8654] Vijeće je konstatovalo da je u Vlasenici bosanskim Muslimanima bio ograničen iznos novca koji mogu podići u banci.[8655]

8645 V. par. 862.

8646 V. par. 1587, 2310.

8647 V. par. 862, 1033.

8648 V. par. 864, 1126 (Vijeće je konstatovalo da su u domove bosanskih Muslimana u Vlasenici noću dolazili pripadnici srpskih snaga koji su ih šikanirali i tražili da im daju novac), 1276, 1610. V. takođe par. 950 (u vezi s pretresima bosanskih Muslimana), 2264–2266, 2268. Vijeće je takođe konstatovalo da su srpske snage pretraživale kuće u Hadžićima, ali ne raspolaže dovoljnim dokazima kako bi utvrdilo da li su ti pretresi bili arbitrarni ili su bili usmjereni protiv bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata. V. par. 2086.

8649 V. par. 1149.

8650 V. par. 865, 952, 1118, 1506, 1609, 1661. V. takođe par. 2177, 2182. Vijeće je takođe konstatovalo da su srpske snage ograničile kretanje stanovništva u Hadžićima, ali ne raspolaže dovoljnim dokazima da bi utvrdilo da li su ta ograničenja bila usmjerena protiv bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata. V. par. 2086.

8651 V. par. 1118.

8652 V. par. 1118.

8653 V. par. 865, 952, 976, 1119 (u vezi s prijenosom televizijskog programa iz Sarajeva), 1276, 2311. V. takođe par. 1269 (Vijeće je konstatovalo da je u nekim slučajevima, nakon napada srpskih snaga na sela bosanskih Muslimana, bilo prekinuto snabdijevanje strujom).

8654 V. par. 1236, 1279.

8655 V. par. 1119.

2567. Vijeće je razmotrilo okolnosti i okruženje u kojem su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili izlagani restriktivnim i diskriminatornim mjerama. Vijeće te mjere nije razmatralo u izolaciji, nego je imalo u vidu svoje zaključke da su u isto vrijeme bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u Opštinama također bili ubijani, izloženi mučenju, premlaćivanju, fizičkom i psihičkom zlostavljanju, silovanju i drugim djelima seksualnog nasilja, okrutnom postupanju i nehumanim uslovima zatočenja, prisilnom raseljavanju, protivpravnom zatočenju, prisilnom radu, pljački i bezobzirnom uništavanju privatne imovine i javnih dobara.[8656] Kada se te restriktivne i diskriminatorne mjere sagledaju zajedno s drugim djelima u osnovi progona koja su vršena u isto vrijeme, protiv iste kategorije žrtava, Vijeće konstatuje da one predstavljaju uskraćivanje i povredu temeljnog prava i da imaju istu težinu kao i druga krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta.

2568. Osim toga, Vijeće konstatuje da su počinioci tih restriktivnih i diskriminatornih mjera izabrali svoje žrtve na osnovu toga što su po nacionalnosti bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati. Vijeće konstatuje da su ta djela izvršena smišljeno s namjerom diskriminacije na osnovu toga što su žrtve po nacionalnosti bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati.[8657] Prilikom donošenja zaključka da su ta djela izvršena s diskriminatornom namjerom, Vijeće je imalo u vidu svoj zaključak da su ta djela bila *de facto* diskriminatorna s obzirom na to da su restriktivne i diskriminatorne mjere bile usmjerene protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, dok bosanski Srbi nisu bili podvrgnuti istim restrikcijama. Osim toga, Vijeće je također imalo u vidu uvrede, izrugivanje i prijetnje usmjerene protiv žrtava na osnovu toga što po nacionalnosti bosanski Muslimani ili bosanski Hrvati u Opštinama, što eksplicitno pokazuje tu diskriminatornu namjeru kad je riječ o drugim djelima u osnovi progona.[8658]

2569. Nadalje, Vijeće je konstatovalo da je u Opštinama izvršen rasprostranjen i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Vijeće konstatuje da su incidenti restriktivnih i diskriminatornih mjera bili dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada, te da su počinioci tih djela znali za napad i da su njihovi zločini bili dio tog napada. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tih djela, koji odgovaraju obimu rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i razmjere i sistematski karakter napada na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.

8656 Za zaključke Vijeća u vezi s tim, v. odjeljak IV.A.2.iv: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima (Progoni: Tačka 3 Optužnice).

8657 Vijeće smatra da diskriminacija na osnovu identiteta žrtava kao bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata potpada pod zabranjene diskriminatorne osnove iz člana 5(h) Statuta.

8658 Vijeće ima u vidu svoje zaključke u vezi s uvredama, izrugivanjem i prijetnjama o kojima je bilo riječi u kontekstu okrutnog i nečovječnog postupanja prema tim zatočenicima.

2570. Vijeće, stoga, zaključuje da nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera predstavlja djela progona, kao zločina protiv čovječnosti.

v. *Genocid: tačka 1 Optužnice*

2571. U tački 1 Optužnice, tužilaštvo tereti optuženog za genocid na osnovu člana 4 Statuta. Tužilaštvo navodi da je u periodu od 31. marta do 31. decembra 1992., u sedam Opština, tj. u opštinama Bratunac, Foča, Ključ, Prijedor, Sanski Most, Vlasenica i Zvornik (dalje u tekstu: opštine iz tačke 1 Optužnice), kampanja progona uključivala ili je dosegla takve razmjere da je uključivala ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[8659] Tužilaštvo tvrdi da krivična djela koja se navode u Optužnici nisu bila usmjerena na žrtve kao na pojedince, nego kao na pripadnike "nepoželjne zajednice"; optuženi je "namjeravao da demografsko restrukturisanje Bosne bude postignuto uništavanjem znatnih dijelova zajednica bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata" u opštinama iz tačke 1 Optužnice.[8660] Prema tvrdnjama tužilaštva, pravi naziv tog zločina je "genocid".[8661]

2572. U svom Završnom podnesku, optuženi svoj argument u vezi s tačkom 1 Optužnice fokusira na nepostojanje genocidne namjere ni s njegove strane ni sa strane bilo koga u rukovodstvu bosanskih Srba; o tom argumentu će biti riječi dolje u tekstu. Vijeće primjećuje da je optuženi, na kraju dokaznog postupka tužilaštva, u svojoj argumentaciji na osnovu pravila 98*bis*, tvrdio da u Opštinama 1992. nije bilo genocida i da, stoga, nema dokaza na osnovu kojih bi Vijeće moglo zaključiti da je optuženi kriv za genocid za koji se tereti u tački 1 Optužnice.[8662] Konkretno, on je tvrdio da "raseljavanje nije isto što i uništenje",[8663] i pozvao se na sve ranije presude Međunarodnog suda u kojima nije bilo utvrđeno da je u Opštinama, ili barem u nekim Opštinama, počinjen genocid.[8664]

[8659] Optužnica, par. 36, 38. Vijeće je restriktivno protumačilo paragraf 38 Optužnice, u kojem se navodi sljedeće: "[N]amjera da se te grupe djelimično unište manifestirana je na najekstremniji način u [opštinama iz tačke 1 Optužnice]". To odgovara Završnom podnesku tužilaštva koji se fokusira na opštine iz tačke 1 Optužnice, upućujući samo na "opštine navedene u tački 1 Optužnice". Završni podnesak tužilaštva, par. 570.

[8660] Završni podnesak tužilaštva, par. 570.

[8661] Završni podnesak tužilaštva, par. 570.

[8662] Pretres, T. 28570 (11. juni 2012.).

[8663] Pretres, T. 28571 (11. juni 2012.).

[8664] Pretres, T. 28572–28579 (11. juni 2012).

(A) Zaštićena grupa

2573. Za svrhe tačke 1 Optužnice, tužilaštvo tvrdi da su zaštićene grupe nacionalne, etničke i/ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[8665]

2574. Vijeće primjećuje da su druga vijeća zaključila da su i bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zaštićene grupe u smislu člana 4 Statuta.[8666] Vijeće se uvjerilo da su, za svrhe člana 4 Statuta, zaštićene grupe bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.

(B) *Actus reus*

2575. U vezi s tačkom 1 Optužnice, tužilaštvo tereti optuženog za tri kategorije djela po članu 4(2) Statuta: (i) ubijanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa;[8667] (ii) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, tokom njihovog zatočeništva u zatočeničkim objektima;[8668] i (iii) zatočenje hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uključujući vodeće pripadnike tih grupa, u zatočeničkim objektima, u životnim uslovima sračunatim da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa.[8669] Tužilaštvo navodi da postoje čvrsti dokazi da su se ta djela genocida u smislu člana 4(2) Statuta dešavala masovnoj osnovi.[8670]

2576. Kada je iznosio završnu riječ optuženog u vezi s genocidom iz tačke 1 Optužnice, pravni savjetnik optuženog je prihvatio da "je bilo zločina kao što su ubistvo i nanošenje teških tjelesnih povreda da su takva krivična djela počinjena tokom događaja koji su se 1992. godine odigrali u raznim opštinama u Bosni".[8671]

8665 V. Optužnica, par. 38; Završni podnesak tužilaštva, fusnota 2147 (gdje se upućuje na "nacionalnu grupu bosanskih Muslimana i Hrvata").

8666 U vezi s grupom bosanskih Muslimana, v. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 15 (gdje je zauzet stav da je identifikovanje "zaštićen[e] grup[e] kao nacionaln[e] grup[e] bosanskih Muslimana" u skladu sa smjernicama u vezi s definicijom zaštićene grupe iz člana 4 Statuta). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 840; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 560. U vezi s grupom bosanskih Muslimana i grupom bosanskih Hrvata, v. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 36 (gdje se zaključuje da Pretresno vijeće nije pogriješilo u primjeni prava ni kad je definisalo grupe ciljane za genocid kao bosanske Muslimane ni kao bosanske Hrvate "). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 736.

8667 Optužnica, par. 40(a) (gdje se upućuje na ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima, uključujući i ona počinjena za vrijeme okrutnog i nečovječnog postupanja i smrtne ishode do kojih je ono dovelo u zatočeničkim objektima).

8668 Optužnica, par. 40(b) (gdje se upućuje na okrutno i nečovječno postupanje, uključujući mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja).

8669 Optužnica, par. 40(c) (gdje se upućuje na okrutno i nečovječno postupanje, uključujući mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje i druga djela seksualnog nasilja, nehumane uslove života, prisilni rad i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći i higijensko-sanitarnih uslova).

8670 Završni podnesak tužilaštva, par. 572; Završna riječ tužilaštva, T. 47577 (29. septembar 2014).

8671 Završna riječ optuženog, T. 47935–47936 (2. oktobar 2014).

2577. Vijeće će dalje u tekstu ispitati svaku od kategorija djela za koja se optuženi tereti po članu 4(2) Statuta.

(1) Ubijanje pripadnika grupe

2578. Vijeće je donijelo zaključke da su srpske snage ubile veliki broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata na cijelom području opština iz tačke 1 Optužnice. Žrtve su ubijane za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u tim opštinama. Žrtve su takođe ubijane dok su bile zatočene u zatočeničkim objektima; neke od njih su umrle od posljedica okrutnog i nečovječnog postupanja kojem su bile podvrgnute.[8672]

2579. Vijeće se, stoga, za svrhe člana 4(2)(a) Statuta, uvjerilo da su pripadnici grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata ubijani.

(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe

2580. Vijeće je konstatovalo da je na cijelom području opština iz tačke 1 Optužnice veliki broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bio podvrgnut okrutnom postupanju, uključujući mučenje, premlaćivanje, kao i fizičko i psihičko zlostavljanje. Vijeće je ta djela detaljno opisalo gore u tekstu u vezi s tačkom 3 Optužnice i prikazalo najdrastičnije primjere najgnusnijih djela za koja je utvrđeno da su počinjena protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u zatočeničkim objektima, kao i za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u opštinama iz tačke 1 Optužnice. Vijeće je takođe konstatovalo da su istaknuti bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, uključujući stručne kadrove i rukovodioce, bili meta takvog tretmana. Vijeće je konstatovalo da su, nakon tih djela, mnogi zatočenici imali teške povrede, imali vidljive rane, danima bili nesposobni da hodaju ili govore, te da su patili od dugoročnih teških fizičkih i psihičkih posljedica. Za ta djela je utvrđeno da nanose tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu.

2581. Vijeće je takođe konstatovalo da su u nekim opštinama iz tačke 1 Optužnice, konkretno u Foči, Prijedoru, Vlasenici i Zvorniku, žene, muškarci, djevojčice i dječaci, bosanski Muslimani, bili žrtve silovanja i drugih djela seksualnog nasilja, uključujući teško zlostavljanje seksualne prirode.[8673] Za ta djela je utvrđeno da nanose tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu.[8674]

[8672] V. par. 2446. Za Bratunac, v. fusnota 8223, 8236, 8251; za Foču, v. fusnota 8224, 8238, 8252; za Ključ, v. fusnota 8225, 8240; za Prijedor, v. fusnota 8227, 8243, 8253; za Sanski Most, v. fusnota 8228, 8245, 8255; za Vlasenicu, v. fusnota 8231, 8246; i za Zvornik, v. fusnote 8232, 8248, 8256.

[8673] V. par. 2500–2505. Posebno za Foču, v. fusnota 8435; za Prijedor, v. fusnota 8437; za Vlasenicu, v. fusnota 8439; i za Zvornik, v. fusnota 8441.

[8674] V. par. 2499, 2505, 2512.

2582. Vijeće smatra da su ta djela bila toliko teške prirode da su doprinijela ili da su počinjena s ciljem da doprinesu uništenju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama iz tačke 1 Optužnice. Vijeće se, stoga, za svrhe člana 4(2)(b) Statuta, uvjerilo da su pripadnici grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bili podvrgnuti teškim tjelesnim ili duševnim povredama u opštinama iz tačke 1 Optužnice.

(3) Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja

2583. Vijeće podsjeća da će vijeće, kada se za ista djela tereti po članovima 4(2)(b) i 4(2)(c), razmotriti da li navedena djela dosežu nivo uslova sračunatih da dovedu do fizičkog uništenja, samo onda kada nije konstatovalo da se ona mogu okarakterisati kao "nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede".[8675] Vijeće će, stoga, ograničiti svoju ocjenu na djela koja nisu obuhvaćena gore u tekstu. Ona uključuju nametanje nehumanih uslova života, prisilni rad i neobezbjeđivanje odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili higijensko-sanitarnih uslova.[8676]

2584. Za sve opštine iz tačke 1 Optužnice, Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati držani u užasnim uslovima.[8677] Za svrhe člana 4(2)(c), Vijeće podsjeća na svoje zaključke o krajnjoj pretrpanosti objekata u kojima su držani zatočenici.[8678] To je, zajedno s paklenom vrućinom i nedostatkom vazduha dovelo do nepodnošljivih uslova za zatočenike i neki su umrli.[8679] U tim zatočeničkim objektima medicinske pomoći nije bilo ili je, u najboljem slučaju, bila neadekvatna.[8680] Vode i hrane nije bilo dovoljno i to je dovodilo do velikog gubitka težine, neuhranjenosti, a nekad i izgladnjelosti.[8681] Higijenski uslovi su bili loši i zbog nepostojanja uslova za pranje pojavila se dizenterija, vaši i kožne bolesti koje su se širile u svim objektima.[8682] Vijeće je takođe konstatovalo da su uslovi života u nekim zatočeničkim objektima doveli do teških posljedica kod nekih od zatočenika.[8683]

8675 V. Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 905.
8676 Optužnica, par. 40(c).
8677 V. generalno par. 2507.
8678 V. par. 2507, fusnota 8454. u vezi s Fočom, Ključem, Prijedorom, Vlasenicom i Zvornikom.
8679 V. par. 780, 1299, 1301, 1756.
8680 V. par. 2507, fusnota 8461.
8681 V. par. 2507, 2509; fusnote 8459, 8460.
8682 V. par. 2509.
8683 V. par. 2509.

2585. Nadalje, za Foču, Ključ i Vlasenicu, Vijeće je konstatovalo da je određeni broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata odvođen na prisilni rad na linijama fronta.[8684] Oni su dovođeni u opasne situacije, bili su u strahu za svoj život, kao i da će ih tući ako odbiju da rade.[8685]

2586. Međutim, Vijeće podsjeća da "*[a]ctus reus* iz člana 4(2)(c) Statuta 'obuhvata metode fizičkog uništenja koje ne predstavljaju ubijanje, putem kojih izvršilac nastoji da u konačnici ishodi smrt pripadnika grupe'".[8686] Dok stavovi (a) i (b) člana 4(2) Statuta zabranjuju djela koja dovode do neke konkretne posljedice, to jest, smrti, odnosno teške tjelesne ili duševne povrede, stav (c) tog člana se odnosi na "one metode uništavanja koje ne podrazumijevaju neposredno ubijanje pripadnika grupe, ali koje kao krajnji cilj imaju njihovo fizičko uništenje", to jest, postepenu smrt.[8687]

2587. Mada su uslovi zatočenja u zatočeničkim objektima u opštinama iz tačke 1 Optužnice bili strašni i imali su teške posljedice po zatočenike, Vijeće se nije uvjerilo da dokazi kojima raspolaže pokazuju da im je krajnji cilj bio fizičko uništenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Vijeće se, stoga, za svrhe člana 4(2)(c) Statuta nije uvjerilo da su uslovi života sračunati da dovedu do fizičkog uništenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bili smišljeno nametnuti tim grupama u opštinama iz tačke 1 Optužnice.

(C) *Mens rea*

2588. Tužilaštvo najprije navodi da postoje direktni dokazi da je optuženi imao genocidnu namjeru.[8688] Za to su primjeri, kako tvrdi tužilaštvo, izjave optuženog koje je dao u vezi sa sudbinom koja čeka bosanske Hrvate i bosanske Muslimane ako ustraju u tome da traže nezavisnost.[8689] Tužilaštvo takođe tvrdi da je optuženi time što je sukobu dao egzistencijalni i genocidni karakter i što je zahtijevao primjenu recipročne sile, "svoje sljedbenike pripremio za upotrebu razorne sile".[8690]

2589. Drugo, tužilaštvo tvrdi da postojanje genocidne namjere potvrđuju indirektni dokazi.[8691] Prema tvrdnjama tužilaštva, obrazac zločina u opštinama iz tačke 1 Optužnice, pri čemu tužilaštvo

---

8684 V. par. 2531, 2534.
8685 V. par. 2532–2533.
8686 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 233 (gdje se poziva na MSP *Croatia v. Serbia* Judgement, par. 161).
8687 Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 228, 233.
8688 Završni podnesak tužilaštva, par. 578–581.
8689 Završni podnesak tužilaštva, par. 579.
8690 Završni podnesak tužilaštva, par. 580.
8691 Završni podnesak tužilaštva, par. 582–595.

kao ključni primjer uzima Prijedor,[8692] pokazuje namjeru da se uništi samo postojanje zajednica bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice i da se spriječi mogućnost da se one rekonstituišu.[8693] Tužilaštvo tvrdi da "[n]e samo da se zaključak o namjeri uništenja od strane najvišeg vođe bosanskih Srba može izvesti, nego se i nameće s obzirom na prirodu i razmjere genocidnih djela u osnovi".[8694] Ono takođe tvrdi da su i drugi pripadnici sveobuhvatnog UZP-a dijelili genocidnu namjeru optuženog, a pogotovo Mladić, kojeg je optuženi lično izabrao da komanduje njegovim vojnim snagama i kojem je nastavio da povjerava provođenje svoje politike, čak i kad je VRS činio rasprostranjena djela genocida.[8695]

2590. Optuženi tvrdi da, naprotiv, nema direktnih ili indirektnih dokaza da su on ili rukovodstvo bosanskih Srba imali genocidnu namjeru kad je riječ o opštinama iz tačke 1 Optužnice.[8696]

2591. Vijeće podsjeća da je u ovom predmetu tražena *mens rea* za genocid namjera da se djelimično unište grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve.[8697] Žalbeno vijeće je smatralo da je, s obzirom na to da se optuženi tereti po tački 1 Optužnice za učestvovanje u prvom obliku UZP-a, "presudna [...] genocidna namjera Karadžića i drugih koji su, prema navodima, učesnici UZP-a, a ne fizičkih počinilaca djela koja su, prema navodima, u osnovi genocida".[8698] Vijeće, međutim, primjećuje da se odgovornost optuženog po tački 1 navodi u vezi sa svim vidovima odgovornosti iz članova 7(1) i 7(3) Statuta i, stoga, u ovoj fazi Vijeće mora ispitati da li je postojala genocidna namjera na bilo kojem nivou, od fizičkih počinilaca zločina i predstavnika bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a, pa sve do imenovanih navodnih članova UZP-a, uključujući i samog optuženog.

2592. Prilikom utvrđivanja takve posebne namjere, Vijeće je razmotrilo dokaze u cjelini i ispitalo da li postoje direktni dokazi ili da li se takav zaključak može izvesti iz svih činjenica i okolnosti predmeta. U tom pogledu, Vijeće podsjeća da takav zaključak mora biti jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu tih dokaza.[8699] Budući da je namjera imenovanih navodnih članova UZP-a, uključujući i optuženog, suštinski povezana sa svim dokazima u spisu koji se odnose na postojanje i obim sveobuhvatnog UZP-a, Vijeće je provelo holističko i kontekstualizovano

8692 Završni podnesak tužilaštva, par. 589–594.
8693 Završni podnesak tužilaštva, par. 583–585.
8694 Završni podnesak tužilaštva, par. 585 (gdje se nadalje navodi da "[t]u namjeru potvrđuju izjave samog [optuženog] u kojima se baš takva djela najavljuju, u kojima se njima prijeti ili se ona prihvaćaju".)
8695 Završni podnesak tužilaštva, par. 586.
8696 Završni podnesak odbrane, par. 2767–2771; Završna riječ, T. 47931–47935 (2. oktobar 2014.).
8697 V. par. 549.
8698 Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*, par. 79.
8699 V. par. 10.

ocjenjivanje dokaza i dolje u tekstu će navesti, kada to bude relevantno, odgovarajuće reference na te odjeljke.

(1) Namjera da se djelimično uništi grupa kao takva

2593. U ovom predmetu, u tački 1 Optužnice, tužilaštvo govori o namjeri da se uništi dio zaštićenih grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, tj. bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama iz tačke 1 Optužnice.[8700] Ono tvrdi da dio grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice zadovoljava uslov znatnosti kada se uzme u obzir brojčana veličina i značaj ciljanih dijelova, kao i područja djelovanja počinilaca i mogući doseg njihovog djelovanja.[8701] Prijedor je uzet kao osnovni primjer dijela grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji bi zadovoljio uslov znatnosti kad je riječ o brojčanoj veličini i značaju ciljanja tih zajednica, s obzirom na to da je Prijedor predstavljao simbol "bratstva i jedinstva."[8702]

2594. Vijeće će dolje u tekstu ispitati da li se može uvjeriti van svake razumne sumnje da je postojala namjera da se uništi dio grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, tj. bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u opštinama iz tačke 1 Optužnice.

(2) Dokazi o genocidnoj namjeri optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a

2595. Prilikom ocjenjivanja da li je optuženi ili bilo koji od imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a imao genocidnu namjeru za svrhe tačke 1 Optužnice, Vijeće se oslanja na zaključke u odjeljku Presude u vezi s ideologijom i ciljevima optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, a posebno na paragrafe 2634 do 2903.

2596. Vijeće je konstatovalo da su u svojim govorima i izjavama optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba omalovažavali bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, prikazivali ih kao svoje istorijske neprijatelje i pogoršavali etničke napetosti u BiH. Ti dokazi takođe pokazuju namjeru da se stvori etnički homogena srpska država u BiH, da se odvoji od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i da se oni udalje s teritorije pod kontrolom bosanskih Srba. Oni pokazuju i da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba zagovarali stav da je suživot s nesrbima na teritoriji pod kontrolom

[8700] V. Optužnica, par. 36, 38.
[8701] Završni podnesak tužilaštva, par. 589–594.
[8702] Završni podnesak tužilaštva, par. 589–594.

bosanskih Srba u BiH nemoguć.[8703] Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da dokazi koji pokazuju taj cilj takođe pokazuju namjeru da se fizički uništi dio bilo koje od tih zaštićenih grupa.

2597. Čak i kad je rukovodstvo bosanskih Srba dovelo u pitanje identitet bosanskih Muslimana kao nacije ili naroda,[8704] ti govori su održani u kontekstu koji je podrazumijevao da bi muslimansko stanovništvo koje je živjelo na teritoriji na koju su pravo polagali bosanski Srbi trebalo da bude odvojeno od Srba − po potrebi i silom − ali nisu sugerisali da treba fizički uništiti dio te grupe kao takve.

2598. Vijeće je takođe konstatovalo da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba stalno govorili o nepravdama koje su kroz istoriju nanijete srpskom narodu.[8705] Vijeće je konstatovalo su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba koristili te govore kako bi bosanske Srbe podsjetili na zločine koje su nad bosanskim Srbima počinili Muslimani i Hrvati i naglašavali potrebu da se obezbijedi da se oni više ne ponove.[8706] Vijeće je takođe konstatovalo da su takve izjave korištene kao opravdanje da se ponovo polaže pravo na dijelove BiH u kojima su oni nekad bili u većini.[8707] Ti govori takođe su imali efekt stvaranja straha i podsticanja međunacionalne mržnje među stanovništvom.[8708] Ta retorika je optuženom i rukovodstvu bosanskih Srba omogućila da promovišu svoje ciljeve etničkog razdvajanja i stvaranja etnički homogene države. Međutim, Vijeće nije pronašlo nijedan dokaz koji bi pokazao da je to stalno upućivanje na istorijski genocid nad Srbima korišteno kao poziv bosanskim Srbima da učine isto. Vijeće, stoga, zaključuje da te izjave, mada su imale efekt identifikovanja istorijskih neprijatelja bosanskih Srba i ostvarivanja cilja etničke podjele, ne pokazuju da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je rukovodstvo bosanskih Srba namjeravalo da fizički uništi dio grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata kako bi postiglo te ciljeve.

2599. Mada je bilo krajnje huškačkih govora i izjava u kojima su optuženi i drugi navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a govorili o "nestajanju", "uništenju", "nestanku", "eliminaciji" i "izumiranju" bosanskih Muslimana, Vijeće te izjave nije razmatralo u izolaciji nego je uzelo u obzir sveukupni kontekst u kojem su one date.[8709] Vijeće konstatuje da su prvi govori koji su sadržavali takvu retoriku držani uglavnom kao upozorenje bosanskim Muslimanima da ne idu putem traženja nezavisnosti, što je bilo protivno interesima bosanskih Srba, i kao prijetnja da će, ako to učine,

8703 V. odjeljak IV.A.3.a.i.D.2: Zaključak.
8704 V. npr. par. 2664, 2773.
8705 V. odjeljak IV.A.3.a.i.B: Identifikovanje istorijskih neprijatelja.
8706 V. par. 2670.
8707 V. par. 2671.
8708 V. par. 2672.
8709 V. npr. par. 2675, 2766, 2789, 2810, 2864, 2870, 3272–3273.

izbiti rat koji će dovesti do velikog krvoprolića. Vijeće također podsjeća da su neke od izjava koje je dao sam optuženi odražavale njegovu ljutnju zbog predloženih koraka ka nezavisnosti BiH, koji bi doveli do nasilja ako zahtjevi bosanskih Srba ne bi bili zadovoljeni.[8710] Vijeće konstatuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba, kad su izgovarali te prijetnje, predviđali da će svaki pokušaj da se zaobiđu interesi bosanskih Srba završiti u haosu i ekstremnom nasilju. Spis pokazuje da su bosanski Srbi bili spremni primijeniti silu i nasilje protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kako bi postigli svoje ciljeve i ostvarili svoje istorijske teritorijalne pretenzije. Međutim, u svjetlu ukupnih dokaza, Vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih izjava taj da su oni koji su ih izrekli namjeravali da fizički unište dio grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

2600. Na primjer, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je optuženi u svom govoru u oktobru 1991. u Skupštini SRBiH, u kojem je upotrijebio riječi "autostrada pakla", izrekao veoma konkretne prijetnje o tome šta će se desiti bosanskim Muslimanima ako nastave da idu putem traženja nezavisnosti i ako budu ignorisali volju bosanskih Srba.[8711] Vijeće konstatuje da je optuženi jasno prijetio ratom u slučaju da interesi bosanskih Srba budu ignorisani, te da je također predvidio da će takav rat biti "pakao" i da bosanski Muslimani neće biti u stanju da se odbrane u slučaju takvog scenarija. Vijeće konstatuje da je putem svog govora optuženi namjeravao da prijeti bosanskim Muslimanima kako ne bi tražili nezavisnost BiH i da je u potpunosti bio svjestan da bi potencijalni sukob bio krajnje nasilan. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da ta izjava pokazuje da je optuženi namjeravao da fizički uništi dio grupe bosanskih Muslimana.

2601. Drugi primjer je govor optuženog održan u julu 1992. u Skupštini bosanskih Srba, u kojem je rekao da je sukob bio "podjaren da bi nestali Muslimani [...]" i dodao je: "Oni kao biće nacionalno misle da se uspostavljaju, ali već nestaju".[8712] Tužilaštvo upućuje na tu izjavu kao na dokaz da je optuženi pripremao svoje sljedbenike za upotrebu destruktivne sile.[8713] Međutim, Vijeće također primjećuje da je neposredno nakon što je dao tu izjavu, optuženi dalje rekao: "Ono što ja mislim jeste da srpski narod spasimo na njegovim etničkim, pa onda i na istorijskim prostorima. […]. Mi ćemo imati na početku sigurno toliko Srba, ali ja mislim da će oni svi otići iz njihove države, i muslimanske i hrvatske. Mi njima u toj državi koju gradimo moramo obezbijediti sva prava koja mi imamo, pod uslovom da nisu neprijateljski raspoloženi [...] prema nama i da

8710 V. par. 2654.
8711 V. par. 2675.
8712 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 86.
8713 Završni podnesak tužilaštva, par. 580.

ostave oružje".[8714] Vijeće se nije uvjerilo da izjava optuženog u Skupštini bosanskih Srba, kada se pročita u sveukupnom kontekstu, pokazuje da je on namjeravao fizički uništiti dio grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata.

2602. Isto tako, Vijeće smatra da, mada su Šešelj, Biljana Plavšić i Koljević ponekad davali krajnje huškačke i nasilne izjave,[8715] dokazi pred Vijećem ne vode zaključku da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su oni namjeravali fizički uništiti dio grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

2603. Što se tiče naređenja od 10. aprila 1994. u kojem se citiraju Mladićeve riječi kojima podstiče operacije VRS-a jer "Turci moraju nestati sa ovih prostora", Vijeće primjećuje da područje koje pokriva to naređenje nije povezano s opštinama iz tačke 1 Optužnice.[8716] U svakom slučaju, Vijeće takođe ima u vidu svjedočenje Michaela Rosea u vezi s tim naređenjem, tj. da su on i drugi predstavnici međunarodnih organizacija mislili da je cilj borbenih operacija u Goraždu bio da se bosanski Muslimani isele iz dijela grada na desnoj obali i stoga je pretpostavljao da riječi iz tog naređenja, "Turci moraju nestati sa ovih prostora", znače upravo to: iseljavanje, a ne uništenje, stanovnika, bosanskih Muslimana, na tim područjima.[8717] Vijeće je takođe primilo na znanje Mladićeve izjave u Skupštini bosanskih Srba u kojima je rekao da njihov neprijatelj treba da bude eliminisan, ali je kasnije izjavio da postoje načini neutralisanja Muslimana koji ne podrazumijevaju to da ih treba protjerati ili podaviti.[8718] Prema tome, mada dokazi jasno pokazuju namjeru da se bosanski Muslimani odvoje i presele s teritorije bosanskih Srba, Vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Mladić namjeravao da pritom uništi dio te grupe.

2604. U vezi sa zapisom u Mladićevom dnevniku od 20. septembra 1994., u kojem Slobodan Milošević kaže da se on protivi Krajišnikovom gledištu da treba da se "pokolju svi Muslimani i Hrvati",[8719] Vijeće primjećuje da ima veoma ograničene informacije o tome kad je ili u kom kontekstu Krajišnik iznio taj stav, i da, stoga, to ima malu dokaznu vrijednost. Vijeće se stoga nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da to pokazuje namjeru da se djelimično uništi dio bilo koje od zaštićenih grupa.

2605. Vijeće je takođe analiziralo sveukupne dokaze u vezi s izjavama, govorima i postupcima optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a. Vijeće je svaku od tih izjava

8714 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 86.
8715 V. npr. par. 2657, 2663–2664, 2706, 2728, 2798.
8716 P1645 (Naređenje Taktičke grupe Višegrad, 11. april 1994.).
8717 Michael Rose, T. 7424–7425 (5. oktobar 2010.).
8718 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 33, 39.
8719 V. P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-28. januar 1995.), str. 17.

okarakterisalo i došlo je do zaključka o tome šta one znače i šta pokazuju u pogledu namjere. Prilikom tog ocjenjivanja, Vijeće nije te izjave sagledalo samo u izolaciji, nego je uzelo u obzir njihovo značenje u kontekstu sveukupnih dokaza u spisu. Kao što je rečeno u ovom odjeljku, Vijeće je konstatovalo da su te izjave, govori i postupci u skladu s ciljevima bosanskih Srba da se provede etničko razdvajanje i da se na silu stvori etnički homogena država. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da ti dokazi, čak i kad se sagledaju u kontekstu obrasca zločina za koje je utvrđeno da su počinjeni u opštinama iz tačke 1 Optužnice, kako će biti detaljno pokazano dolje u tekstu, omogućavaju Vijeću da zaključi da su optuženi ili imenovani navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a imali genocidnu namjeru za svrhe tačke 1 Optužnice. Drugim riječima, dokazi ne omogućavaju da se zaključi da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je optuženi ili bilo koji drugi navodni član sveobuhvatnog UZP-a imao namjeru da fizički uništi grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama iz tačke 1 Optužnice, kao takve.

(3) Dokazi o genocidnoj namjeri bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a

2606. U vezi s namjerom "sljedbenika" optuženog, tužilaštvo upućuje na izjavu koju naziva prijetnjom Miroslava Deronjića da će bratunački Muslimani nestati.[8720] Na sastanku predstavnika SDS-a i SDA početkom aprila 1992., Deronjić je ponovio da bi policija trebala da bude podijeljena u zasebne jedinice bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, a kada su se predstavnici SDA tome usprotivili, bojeći se da će to dovesti do novih napetosti, Deronjić je zaprijetio da će, ako se tome ne povinuju, "Muslimani nestati".[8721] On je nadalje rekao da je podjela najbolji način da bosanski Muslimani spriječe izbijanje nasilja.[8722] U kontekstu pregovora na republičkom i opštinskom nivou da se policija podijeli u zasebne entitete,[8723] Vijeće smatra da je gore navedenom izjavom Deronjić očigledno pokušao da zastraši predstavnike SDA i da ih prisili da prihvate podjelu. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je jedini razuman zaključak koji se iz te izjave može izvesti taj da je Deronjić imao genocidnu namjeru.

2607. Tužilaštvo takođe upućuje na govor koji je u Skupštini bosanskih Srba u julu 1992. održao Miladin Nedić, član Glavnog odbora SDS-a i poslanik u Skupštini bosanskih Srba, koji tužilaštvo naziva "dželatovim govorom".[8724] Optuženi, naprotiv, u vezi s Nedićevom izjavom tvrdi da se ona

[8720] V. Završni podnesak tužilaštva, par. 580, gdje se upućuje na P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 31–32.

[8721] P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 31–32.

[8722] P3196 (Izjava svjedoka Dževada Gušića, bez datuma), par. 32.

[8723] V. odjeljak IV.A.3.a.ii.C: Raskol u MUP-a i osnivanje MUP-a bosanskih Srba.

[8724] Završni podnesak tužilaštva, fusnota 2184. Vijeće primjećuje da tužilaštvo, upućujući na broj dokaznog predmeta za Nedićevu izjavu svjedoka, pogrešno navodi D4332 umjesto D4232.

mora posmatrati u svjetlu njegovog kasnijeg obraćanja na toj sjednici.[8725] Prilikom prvog obraćanja na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba, Nedić je rekao sljedeće:

> Ovo što se dešava u Bosni ja nisam, da se rješava ovako, na brzinu, mi moramo priznati da su nama Muslimani podmetnuti kao narod da im budemo dželati. Ja ne želim da srpski narod bude dželat, ali nisam ni zato da predamo svoju državu, svoju zemlju i svoju teritoriju.[…] Prema tome, bez ikakve žurbe jer mi smo narod koji je određen sada da bude dželat, da načini nekome uslugu.[8726]

2608. Nedić je u svom svjedočenju izjavio da je suština ove izjave to da se on zalagao za mirno rješenje kako bi se izbjegao rat.[8727] Vijeće napominje da Nedić jeste za srpski narod govorio da je pozvan da budu dželati Muslimana. Međutim, ono također primjećuje da je on odmah potom rekao: "[P]rotiv sam bilo kakvih definisanih granica dok se tamo gine".[8728] Nadalje, kasnije je na toj sjednici, prilikom drugog obraćanja, Nedić ponovio da se protivi razgovoru o određivanju granica i zalagao se za sljedeće:

> Pustimo to neka vrijeme to rješava, ali nisam ni za ono da vodimo rat da nekome napravimo uslugu da mi budemo dželati, dozvolimo da vojnički radimo sa vojnicima, a ne da ubijamo žene i djecu, zato što nose dimije […]. [J]a sam to rekao u razgovoru sa jednim pukovnikom da [...] sam za viteško ratovanje, a ne za genocid.[8729]

2609. Vijeće primjećuje da tužilaštvo upućuje na kasnije Nedićeve izjave u Skupštini bosanskih Srba, za koje tvrdi da su u protivrječnosti s Nedićevom izjavom da se zalagao za mir.[8730] Nakon što je razmotrilo te izjave, Vijeće konstatuje da one pokazuju Nedićevu ogorčenost zbog stava bosanskih Muslimana tokom pregovora i njegovu želju da se postigne mir, doduše, isključivo pod uslovima koje su postavili bosanski Srbi.[8731]

2610. U svjetlu gore navedenog, Vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se iz Nedićeve izjave na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba može izvesti taj da je on imao namjeru da se djelomično uništi dio grupe bosanskih Muslimana, kao takve.

8725 Završni podnesak odbrane, par. 2769.

8726 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 41. V. također Miladin Nedić, T. 45883 (22. januar 2014.) (gdje je svjedok rekao, u vezi s tom izjavom, da on nikad nije zagovarao istrebljivanje muslimanskog naroda i dodao: "Ja jedino zamjeram Muslimanima kao vjerskoj grupaciji ili narodu, kako god hoćete, što me prisiljavaju da i ja na njih moram pucat'").

8727 D4232 (Izjava svjedoka Miladina Nedića od 20. januara 2014.), par. 5.

8728 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 41.

8729 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 60.

8730 Završni podnesak tužilaštva, fusnota 2184.

8731 D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 25 (gdje kaže sljedeće: "Sve što smo im kao narod ponudili sve su odbili, a da su bili narod, pristali bi bar na jednu opciju, da živimo kao ljudi i kao narodi. Oni su tome krivi, nismo mi. Neka im bude onako kako im Bog da."); P1394 (Transkript 42. sjednice Skupštine RS-a, 18.-19. juli 1994.), *e-court* str. 85 (gdje on kaže sljedeće: "Ja ne znam što se to od nas traži […], da idemo pred neki zid plača da molimo nekoga za mir. […] Mene ne brinu toliko Muslimani koji su nam

2611. Vijeće napominje da su to samo primjeri na koje tužilaštvo upućuje kako bi pokazalo genocidnu namjeru "sljedbenika optuženog", ali da je Vijeće izvršilo sopstvenu ocjenu preostalog dijela spisa prvostepenog postupka kako bi ispitalo da li je kod bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a postojala genocidna namjera prema grupama bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvim, u opštinama iz tačke 1 Optužnice.

2612. U svjetlu gore navedenog i nakon što je ocijenilo cijeli spis prvostepenog postupka, uključujući i obrazac zločina koji se opisuje dolje u tekstu,[8732] Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz činjenica i okolnosti taj da su bosanski Srbi koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a posjedovali namjeru da se unište grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takve, u opštinama iz tačke 1 Optužnice.

(4) Dokazi o genocidnoj namjeri fizičkih počinilaca

2613. Vijeće je ispitalo spis kako bi ocijenilo da li postoje dokazi za genocidnu namjeru počinilaca gore navedenih djela kad je riječ o opštinama iz tačke 1 Optužnice. U vezi s tačkom 3 Optužnice, Vijeće je konstatovalo da su žrtve zločina počinjenih za vrijeme preuzimanja vlasti u opštinama iz tačke 1 Optužnice i u zatočeničkim objektima u tim opštinama bile ciljane isključivo na osnovu toga što su bile bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.[8733] Vijeće je to navelo da zaključi da su ti zločini počinjeni s diskriminatornom namjerom.[8734] Vijeće se, međutim, nije uvjerilo da postoje dokazi na osnovu kojih se može utvrditi, van svake razumne sumnje, da su počinioci tih zločina posjedovali namjeru da se unište grupe bosanskih Muslimana i/bosanskih Hrvata, kao takve, u opštinama iz tačke 1 Optužnice.

(5) Dokazi o genocidnoj namjeri u vidu obrasca zločina

2614. Vijeće će sada ispitati da li je obrazac zločina u opštinama iz tačke 1 Optužnice, kad se razmatra u svjetlu cijelog spisa prvostepenog postupka, uvjerio Vijeće da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz činjenica i okolnosti taj da su gore opisana djela u opštinama iz tačke 1 Optužnice počinjena s genocidnom namjerom.

---

objavili rat, mene brinu Srbi..."). Vijeće primjećuje da tužilaštvo pogrešno upućuje na dokazni predmet D1379 u fusnoti 2184, koji je mapa.

[8732] V. par. 2614–2615.

[8733] V. par. 2483, 2513–2516.

[8734] V. par. 2483, 2513.

2615. Vijeće podsjeća na nekoliko svojih ključnih činjeničnih zaključaka navedenih gore u tekstu donesenih u vezi sa svakom od opština iz tačke 1 Optužnice, najprije u vezi s istočnom BiH (Zvornik, Foča, Bratunac i Vlasenica), a zatim u vezi s ARK-om (Ključ, Prijedor i Sanski Most).

2616. U Zvorniku, pripreme za razdvajanje opštinskih organa i stvaranje srpskih institucija počele su krajem 1991.[8735] Preuzimanje vlasti u gradu Zvornika od strane srpskih snaga počelo je 8. aprila 1992. ili približno tog datuma i, sljedećeg jutra, srpska zastava se vijorila nad glavnom džamijom.[8736] Tokom preuzimanja vlasti, srpske snage su ubijale bosanske Muslimane.[8737] Uvedene su restriktivne mjere i bosanski Muslimani su otpuštani s posla.[8738] Paravojne formacije su pljačkale, maltretirale, silovale i ubijale stanovnike.[8739] Nakon napada na grad, srpske snage napale su okolna sela; palile su kuće, prekidale snabdijevanje električnom energijom, okupljale ljude i potom ih prebacivale van opštine ili ih odvodile u zatočeničke objekte u opštini.[8740] Stotine bosanskih Muslimana su uhapšene i zatočene u zatočeničkim objektima na cijelom području opštine Zvornik; bili su zatočeni u užasnim uslovima, teško zlostavljani, silovani i podvrgavani drugim djelima seksualnog nasilja; neki zatočenici su ubijeni.[8741] Vijeće je također konstatovalo da su srpske snage od aprila 1992. teško oštetile, skoro potpuno uništile ili potpuno uništile 26 džamija.[8742] Konačno, Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Zvornik i da je krajem juna 1992. u gradu ostalo veoma malo bosanskih Muslimana.[8743]

2617. U Foči, koraci preduzeti radi stvaranja zasebnih srpskih institucija počeli su krajem 1991.[8744] Srpske snage su preuzele vlast u gradu početkom aprila 1992.[8745] Za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, kuće bosanskih Muslimana su pljačkane i uništavane a stanovnici, bosanski Muslimani su odlazili.[8746] Zatim je došao period masovnih hapšenja muškaraca nesrba, koji su odvođeni u zatočeničke objekte na cijelom području opštine, kao i restrikcija za muslimansko stanovništvo.[8747] Vijeće je konstatovalo da su civili, bosanski Muslimani, ubijani bilo prilikom napada na sela na cijelom području opštine ili u zatočeničkim objektima.[8748] U zatočeničkim

8735 V. par. 1232, 1233.
8736 V. par. 1249, 1251.
8737 V. par. 1258.
8738 V. par. 1276.
8739 V. par. 1282.
8740 V. par. 1259–1263, 1269–1274.
8741 V. npr. par. 1296, 1301, 1305, 1309, 1314, 1323, 1328, 1333, 1340, 1341, 1343, 1346.
8742 V. par. 1359.
8743 V. par. 1364–1365.
8744 V. par. 843–846.
8745 V. par. 852–855.
8746 V. par. 855–858.
8747 V. par. 861–865.
8748 V. par. 869, 874, 911.

objektima, zatočenike su držali u užasnim uslovima; zlostavljani su, silovani i podvrgavani drugim djelima seksualnog nasilja.[8749] Vijeće je takođe konstatovalo da su srpske snage uništile dvije džamije u periodu od aprila do avgusta 1992.[8750] Konačno, Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Foču i da do sredine avgusta 1992. u Foči gotovo više uopšte nije bilo bosanskih Muslimana.[8751]

2618. Kad je riječ o Bratuncu, Vijeće je donijelo zaključke da su krajem 1991. i početkom 1992. bile u toku pripreme da se opštinske strukture podijele i da se stvore zasebne srpske institucije.[8752] Dana 17. aprila 1992. ili približno tog datuma, srpske snage su ušle u grad.[8753] Od tada, kuće bosanskih Muslimana su pretresane i pljačkane,[8754] bosanski Muslimani su otpuštani s posla,[8755] izbjeglice, bosanski Srbi, useljavale su se u domove bosanskih Muslimana koji su otišli,[8756] a džamije i drugi muslimanski spomenici su uništavani.[8757] U danima nakon napada na grad, srpske snage su napale okolna sela bosanskih Muslimana; tokom tih napada, kuće su pljačkane i paljene, a stanovnicima je rečeno da odu.[8758] U tim selima srpske snage su takođe ubijale bosanske Muslimane.[8759] Od maja 1992., stotine bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata odvedene su iz svog doma i zatočene u zatočeničkim objektima na cijelom području opštine Bratunac, gdje su podvrgavani teškom zlostavljanju i držani u prenatrpanim prostorijama; neki zatočenici su umrli.[8760] U tim zatočeničkim objektima, posebno su ciljani istaknuti intelektualci među bosanskim Muslimanima.[8761] Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Bratunac i da ih je do kraja juna 1992. ostalo vrlo malo u gradu.[8762]

2619. U Vlasenici su mjere da se podijele opštinske institucije i da se stvore srpski organi usvojene krajem 1991. i početkom 1992.[8763] Srpske snage su preuzele vlast u Vlasenici 21. aprila 1992. ili približno tog datuma.[8764] Nakon preuzimanja vlasti, kretanje bosanskih Muslimana bilo je

8749 V. par. 879, 889, 903, 923.
8750 V. par. 928.
8751 V. par. 930–934.
8752 V. par. 697–710.
8753 V. par. 714.
8754 V. par. 719, 721.
8755 V. par. 723.
8756 V. par. 725.
8757 V. par. 782–783.
8758 V. par. 728–732.
8759 V. par. 737, 749.
8760 V. par. 759, 766, 767, 780.
8761 V. par. 774.
8762 V. par. 789, 791. Vijeće podsjeća da su dijelovi teritorije opštine Bratunac ostali pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana i da su one krenule u ofanzivu tokom druge polovine 1992. i početkom 1993. V. par. 790.
8763 V. par. 1108, 1109.
8764 V. par. 1114.

ograničeno i bili su otpuštani s posla.[8765] Hapšeni su i ispitivani.[8766] Za vrijeme preuzimanja vlasti u selima u opštini paljene su kuće bosanskih Muslimana.[8767] Tokom tih napada bosanski Muslimani su i ubijani.[8768] U Vlasenici je bilo više zatočeničkih objekata; u njima su bosanski Muslimani bili zatočeni i držani u užasnim uslovima, premlaćivani, silovani, a neki su i ubijeni.[8769] Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani bili prisiljeni da napuste Vlasenicu tokom 1992. i početkom 1993. i da je do tada u gradu Vlasenici ostalo još vrlo malo bosanskih Muslimana.[8770]

2620. U Prijedoru su takođe preduzete mjere za podjelu opštinskih organa i uspostavljanje srpskih institucija krajem 1991. i početkom 1992.[8771] U to vrijeme, u opštini je propaganda protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bila uobičajena.[8772] Srpske snage su preuzele vlast u gradu Prijedoru 30. aprila 1992.[8773] Nakon preuzimanja vlasti, nesrbi su otpuštani s posla, a njihove kuće su pretresane i pljačkane.[8774] Oko mjesec dana kasnije, srpske snage su napale sela na području Kozarca i Brda, s pretežno muslimanskim stanovništvom, kao i Briševo; sela su granatirana, zapaljena i većim dijelom uništena.[8775] Tokom tih napada, ubijani su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.[8776] Hiljade bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata zatočene su u zatočeničkim objektima u Prijedoru.[8777] Vijeće je donijelo zaključke da su uslovi u tim objektima bili, generalno, užasni, da su zatočenici bili podvrgavani čestim i teškim premlaćivanjima, silovanju i drugom seksualnom nasilju, i da su neki ubijeni.[8778] U Prijedoru, 17 džamija i dvije katoličke crkve su teško oštećene, skoro potpuno uništene ili potpuno uništene od strane srpskih snaga.[8779] Vijeće je konstatovalo da je, nakon napada na gradove i sela u opštini Prijedor, u periodu od kasnijeg dijela maja do kraja jula 1992., nesrpsko stanovništvo protjerano iz opštine.[8780] Kako su se zatočenički objekti u Prijedoru zatvarali, zatočenici su prebacivani na druga mjesta u toj opštini, kao i u logore van opštine, a na kraju često i u treće zemlje.[8781] Vijeće je konstatovalo da je 1995.

[8765] V. par. 1118, 1120.
[8766] V. par. 1116, 1123.
[8767] V. par. 1129–1130, 1133.
[8768] V. par. 1146, 1153, 1159.
[8769] V. par. 1167, 1170, 1179, 1201, 1207, 1213.
[8770] V. par. 1220, 1222.
[8771] V. par. 1578–1581.
[8772] V. par. 1582.
[8773] V. par. 1592–1593.
[8774] V. par. 1596–1603.
[8775] V. par. 1618, 1621, 1638, 1666, 1669, 1681–1682, 1684, 1700–1701, 1717.
[8776] V. par. 1619, 1631, 1637, 1647, 1657, 1677, 1684, 1692, 1700–1703, 1715, 1735.
[8777] V. par. 1628, 1738.
[8778] V. par. 1747, 1774, 1778, 1781, 1803, 1815, 1832, 1847, 1861, 1871, 1877, 1885.
[8779] V. par. 1896.
[8780] V. par. 1897.
[8781] V. par. 1902.

stanovništvo u opštini Prijedor činilo približno 92% bosanskih Srba, 5% bosanskih Muslimana i 1% bosanskih Hrvata.[8782]

2621. U Sanskom Mostu, srpski opštinski organi uspostavljeni su tek početkom aprila 1992.[8783] Dijelovi grada i sela u kojima su živjeli bosanski Muslimani napadnuti su 25. maja 1992.[8784] Kuće su uništavane, a ljudi zarobljavani.[8785] Nakon toga, bosanski Muslimani su otpuštani s posla, a politički rukovodioci bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata su hapšeni.[8786] Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su ubijani.[8787] Nakon vojnih akcija protiv sela bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštini Sanski Most, vojnici su skupljali vojno sposobne muškarce po selima i odvozili ih autobusom u grad Sanski Most.[8788] Preko hiljadu osoba bilo je na taj način zatočeno u zatočeničkim objektima na cijelom području opštine, u lošim uslovima; tukli su ih, a neke i ubili.[8789] Vijeće je takođe konstatovalo da su srpske snage teško oštetile, skoro potpuno uništile ili potpuno uništile barem 16 džamija i gradsku katoličku crkvu u periodu od maja do decembra 1992.[8790] Vijeće je takođe konstatovalo da su Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u Sanskom Mostu bili prisiljeni da odu i da je u februaru 1995. stanovništvo opštine Sanski Most činilo približno 3.350 bosanskih Muslimana, 1.050 bosanskih Hrvata i 33.600 bosanskih Srba.[8791]

2622. U Ključu, pripreme za uspostavljanje srpskih institucija započele su krajem 1991.[8792] Nasilje se pojačalo u martu 1992., a vlast je u gradu preuzeta početkom maja 1992.[8793] Nakon preuzimanja vlasti, bosanski Muslimani su izbačeni iz policije, organa uprave i sa radnih mjesta.[8794] Veliki broj kuća bosanskih Muslimana je uništen, a bosanski Muslimani su ubijani tokom ili poslije napada na sela.[8795] Drugi bosanski Muslimani iz Ključa su okupljeni i zatočeni u objektima na cijelom području opštine, gdje su podvrgavani psihičkom zlostavljanju i fizičkom maltretiranju.[8796] Vijeće je konstatovalo da su srpske snage uništile osam džamija u periodu od maja do avgusta

8782 V. par. 1913.
8783 V. par. 1933–1934.
8784 V. par. 1945.
8785 V. par. 1945.
8786 V. par. 1950.
8787 V. par. 1960, 1965, 1969, 1973, 1978.
8788 V. par. 1979.
8789 V. par. 1991, 1998, 2002, 2011, 2018, 2024.
8790 V. par. 2031.
8791 V. par. 2039–2040.
8792 V. par. 1495–1497.
8793 V. par. 1500–1501.
8794 V. par. 1502–1505.
8795 V. par. 1512, 1515, 1522, 1555.
8796 V. par. 1529, 1536, 1544.

1992.[8797] Vijeće je takođe konstatovalo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisiljeni da napuste Ključ i da je do 1995. ostalo samo 1.200 od 17.000 bosanskih Muslimana, koliko ih je prije toga živjelo u Ključu.[8798]

2623. Kako pokazuje sažeti prikaz gore u tekstu, zaključci Vijeća u vezi s opštinama iz tačke 1 Optužnice pokazuju jasan obrazac rasprostranjenog zastrašivanja, nasilja, ubijanja i protjerivanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata tokom većeg dijela 1992. i, u nekim slučajevima, početkom 1993. godine. Vijeće je već konstatovalo da je postojao rasprostranjen i sistematski napad usmjeren protiv stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti, koji pokazuje postojanje kampanje koordinisanog nasilja za vrijeme preuzimanja vlasti i u zatočeničkim objektima.[8799] Nadalje, za djela za koja je Vijeće ovdje utvrdilo da predstavljaju krivična djela iz člana 4(2) Statuta konstatovano je da su žrtve ciljane isključivo na osnovu njihove etničke pripadnosti i stoga je konstatovano da ona predstavljaju progon.[8800] Rezultat te kampanje nasilja bio je da su teritorije na koje su Srbi polagali pravo u opštinama iz tačke 1 Optužnice očišćene od velike većine stanovništva muslimanske i hrvatske nacionalnosti, budući da je većina otišla do kraja 1992. i početkom 1993.

2624. Taj obrazac zločina u opštinama iz tačke 1 Optužnice ilustruje počinjenje strašnih zločina − zločina protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja − nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u velikim razmjerama. Posljedica je bila da su mnogi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati iz opština iz tačke 1 Optužnice, uključujući neke istaknute članove te grupe, bili podvrgnuti djelima opisanim gore u tekstu. Vijeće je konstatovalo da su razmjere i obim protjerivanja i preseljavanja civila iz Opština, uključujući i opštine iz tačke 1 Optužnice, doveli do raseljavanja ogromnog broja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i drastičnih promjena nacionalnog sastava stanovništva u gradovima, u kojima gotovo više i nije ostalo bosanskih Muslimana.[8801] Kako je rečeno gore u tekstu, do početka 1993., praktično svi bosanski Muslimani su bili iseljeni s područja pod kontrolom Srba u opštinama iz tačke 1 Optužnice. Ukupan broj raseljenih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata − naročito kada se analizira u svjetlu dijela grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su, prema navodima, ciljani za uništenje u opštinama iz tačke 1 Optužnice putem počinjenja djela iz člana 4(2) Statuta, identifikovanih gore u tekstu, kao i činjenice da su srpske snage vršile kontrolu nad tim teritorijama − nije uvjerio Vijeće da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je postojala namjera da se unište grupe

[8797] V. par. 1558.
[8798] V. par. 1567, 1568.
[8799] V. par. 2444.
[8800] V. par. 2513–2514, 2518.
[8801] V. par. 2467.

bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama iz tačke 1 Optužnice, kao takve. Naprotiv, Vijeće smatra da je razuman zaključak koji se može izvesti iz gore opisanog obrasca taj da je namjera iza tih zločina bila da se obezbijedi uklanjanje pripadnika grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština iz tačke 1 Optužnice.

2625. Ocjenjujući obrazac zločina i u kontekstu svojih zaključaka o ciljevima rukovodstva bosanskih Srba, uključujući i optuženog,[8802] Vijeće podsjeća da je njihov cilj bio da se stvori etnički čista srpska država, kao i međusobno povezana srpska područja, što bi zahtijevalo redistribuciju, a ne fizičko uništenje, stanovništva.[8803] Bosanski Srbi promovisali su ideju da oni ne mogu živjeti ni sa kim drugim i da, stoga, BiH treba da bude podijeljena na nacionalnoj osnovi.[8804] Rezultati na terenu, uključujući i one u opštinama iz tačke 1 Optužnice, bili su u skladu s tim ciljevima. Kao primjer da je ovaj obrazac zločina u skladu s namjerom rukovodstva bosanskih Srba da se stvore etnički čiste teritorije uklanjanjem bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, Vijeće upućuje na govor optuženog na 37. sjednici Skupštine bosanskih Srba 1994. godine, u kojem čestita Foči, tada preimenovanoj u Srbinje, na tome što je "pravi srpski grad", kao i na emisiju u kojoj je rekao da su bosanski Muslimani u pregovorima odustali od Foče.[8805] Gledano u tom kontekstu, Vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz gore opisanog obrasca zločina taj da je postojala namjera da se unište dijelovi grupa bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u opštinama iz tačke 1 Optužnice, kao takvih.

(6) Zaključak

2626. Nakon što je razmotrilo sve dokaze u spisu, za svrhe tačke 1 Optužnice, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da su djela iz člana 4(2) identifikovana gore u tekstu u opštinama iz tačke 1 Optužnice počinjena s genocidnom namjerom. Nadalje, Vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza taj da su imenovani članovi navodnog sveobuhvatnog UZP-a, uključujući i optuženog, drugi bosanski Srbi koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a, ili fizički počinioci, posjedovali takvu namjeru da unište grupe bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata u opštinama iz tačke 1 Optužnice, kao takve.

3. Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog

2627. Vijeće u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om podsjeća da tužilaštvo navodi da je barem od oktobra 1991. do 30. novembra 1995., optuženi učestvovao u "sveobuhvatnom" UZP-u, čiji je cilj

[8802] V. odjeljak IV.A.3.a.i: Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba.
[8803] V. odjeljak IV.A.3.a.i: Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba; par. 2898.
[8804] V. par. 2841.

bio da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s teritorija BiH na koje su bosanski Srbi polagali pravo.[8806]

2628. Imenovane osobe za koje se navodi da su bili članovi sveobuhvatnog UZP-a i da su djelovale u dogovoru s optuženim su Krajišnik, Mladić, Slobodan Milošević, Biljana Plavšić, Koljević, Mićo Stanišić, Mandić, Jovica Stanišić, Franko Simatović, Arkan i Šešelj.[8807]

2629. Osim toga, tužilaštvo navodi da su među drugim pripadnicima sveobuhvatnog UZP-a bili članovi i rukovodstvo političkih i državnih organa bosanskih Srba i komandanti, viši oficiri i načelnici MUP-a Srbije, JNA, VJ-a, VRS-a, MUP-a RS-a, TO-a bosanskih Srba, kao i vođe paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica bosanskih Srba.[8808] Alternativno, tužilaštvo navodi da neke ili sve te osobe nisu bile članovi sveobuhvatnog UZP-a, ali da su ih članovi sveobuhvatnog UZP koristili da izvrše zločine počinjene u svrhu realizacije cilja tog poduhvata.[8809]

2630. Tužilaštvo tvrdi da je cilj sveobuhvatnog UZP-a bio postignut putem počinjenja zločina genocida, progona, istrebljivanja, ubistva, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje).[8810] Tužilaštvo optuženog tereti za prvi i treći oblik UZP-a u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om.[8811] Ono prvenstveno tvrdi da je optuženi namjeru da se počini svako od tih krivičnih djela dijelio s drugim članovima sveobuhvatnog UZP-a.[8812] Alternativno, tužilaštvo tvrdi da je zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a uključivao barem krivična djela deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje), a da je u pogledu ostalih krivičnih djela optuženi odgovoran na osnovu toga što je bilo predvidljivo da bi ostala krivična djela mogla da budu počinjena kako bi se izvršio *actus reus* krivičnih djela koja su činila dio zajedničkog cilja.[8813]

2631. Tužilaštvo navodi da su članovi sveobuhvatnog UZP-a ostvarivali svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili pomoću drugih i koristeći se drugima za izvršenje zločina u realizaciji svog cilja.[8814] Osobe za koje se navodi da su ih članovi sveobuhvatnog UZP-a koristili za izvršenje tih

---

8805 V. par. 2810–2811.
8806 V. par. 592–594; Optužnica, par. 9–14, 30–31.
8807 V. Optužnica, par. 11.
8808 V. Optužnica, par. 12.
8809 V. Optužnica, par. 12.
8810 V. Optužnica, par. 9.
8811 V. Optužnica, par. 9–10.
8812 V. Optužnica, par. 9.
8813 V. Optužnica, par. 10.
8814 V. Optužnica, par. 13.

krivičnih djela bili su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba i pripadnici srpskih snaga.[8815]

2632. Tužilaštvo nabraja deset načina na koje je, kako tvrdi, optuženi značajno doprinio cilju sveobuhvatnog UZP-a.[8816]

2633. Vijeće će razmotriti dokaze koji su predočeni u vezi s (i) ciljevima optuženog i rukovodstva bosanskih Srba; (ii) vlašću optuženog nad političkim i državnim strukturama; (iii) vlašću optuženog nad srpskim snagama; (iv) znanjem i djelima imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a; i (v) znanjem optuženog za zločine i mjere preduzete da se spriječe zločini i kazne njihovi počinioci u Opštinama. Vijeće će te dokaze analizirati kako bi utvrdilo da li je sveobuhvatni UZP postojao i, ako jeste, kada je nastao, šta je bio njegov zajednički cilj i da li je postojao pluralitet osoba, uključujući i optuženog, koje su dijelile taj zajednički cilj i na osnovu njega djelovale. Vijeće će potom analizirati da li je optuženi doprinio navodnom sveobuhvatnom UZP-u i za koja je krivična djela, eventualno, postojala namjera da budu počinjena ili, alternativno, da li je ijedno od krivičnih djela koja se navode bilo predvidljivo u okviru ostvarivanja cilja sveobuhvatnog UZP-a.

a. Činjenice vezane za odgovornost

i. *Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba*

(A) Jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa

(1) <u>Analiza dokaza</u>

2634. U periodu koji je prethodio početku sukoba, optuženi je davao izjave u kojima je pozivao na jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa. O tome će biti riječi u nastavku teksta.

2635. Vijeće podsjeća da je SDS osnovan 12. jula 1990. i da je optuženi, kao predsjednik stranke, iznio ciljeve SDS-a, a to su, između ostalog, "federativna Jugoslavija i u njoj ravnopravna federalna Bosna i Hercegovina ".[8817] U tom govoru on je takođe govorio o tome kako su decenije "jednostranačkog vladanja duboko [...] poremetile prirodne tokove razvoja srpskog naroda".[8818]

8815 V. Optužnica, par. 13.

8816 V. Optužnica, par. 14.

8817 V. par. 58; D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2; P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 20; Patrick Treanor, T. 14001 (1. juni 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1931.

8818 D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 1.

Osim toga, govorio je o tome kako su "srpske cjeline" u BiH razbijene i kako su stavljene u inferioran "ekonomski, demografski i politički položaj".[8819]

2636. U govoru pred srpskim predstavnicima u Banjaluci, 13. oktobra 1990., optuženi je iznio stav da je "srpski narod" jedinstven i govorio je o svom strahu da će BiH ići putem odvajanja od Jugoslavije i da će Srbi biti odvojeni od Srbije te da će postati nacionalna manjina.[8820] Optuženi je takođe rekao: "Nama Srbima podjednako je pogubna velika Hrvatska kao što je pogubna i velika Bosna i Hercegovina, kao nekakva samostalna, iz Jugoslavije izdvojena država. […] Srpski narod u Bosni i Hercegovini neće odustati od svojih zahtjeva da živi u istoj državi u kojoj je i naša matica, zemlja Srbija".[8821] U tom istom govoru, optuženi je izjavio: "Oni su izvršili promjenu suštine granica. Promjenu kvaliteta i prirode naših unutrašnjih granica. Tako su administrativne linije koje nas navodno spajaju, pretvorene, ili će uskoro biti pretvorene, u tvrde državne granice koje nas razdvajaju. […] Oni bi htjeli da isjeku i rasparčaju srpski narod protiv njegove volje."[8822] Optuženi je takođe izrazio bojazni u vezi s padom Jugoslavije "u ambise" i upozorio da će Srbi svaku prijetnju građanskog rata shvatiti ozbiljno.[8823]

2637. Na tom istom skupu, Koljević je, govoreći o svrsi osnivanja SDS-a, rekao da je to način da se izrazi nacionalni cilj bosanskih Srba, a to je "federativna Jugoslavija i da u toj Jugoslaviji Srbi mogu da opstanu, a mogu da opstanu i svi drugi narodi zajedno s njima".[8824] Koljević je takođe naglasio da je osnivanje SDS-a "odgovor na situaciju novu koja je nastala i koju neće[e] i ne smij[u] da ostav[e]" i da ne smiju ostati nepripremljeni.[8825] U istom govoru, Koljević je pozvao druge nacionalne stranke u BiH da razmisle o tome "šta parčanje konfederalne Jugoslavije znači, i da nas ne guraju u novi građanski rat".[8826]

2638. U intervjuu u novembru 1990., optuženi je govorio o mogućnosti da Srbi budu preglasani u Skupštini BiH i predvidio je da će, ako se to dogodi, postojati "svi uslovi za građanski rat, jer Srbi u

---

8819 D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 1.

8820 D1280 (Govori Nikole Koljevića i Radovana Karadžića na Svesrpskom saboru u Banjaluci, 13. oktobar 1990.), str. 5–6.

8821 D1280 (Govori Nikole Koljevića i Radovana Karadžića na Svesrpskom saboru u Banjaluci, 13. oktobar 1990.), str. 6. V. takođe D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 38.

8822 D1280 (Govori Nikole Koljevića i Radovana Karadžića na Svesrpskom saboru u Banjaluci, 13. oktobar 1990.), str. 4.

8823 D1280 (Govori Nikole Koljevića i Radovana Karadžića na Svesrpskom saboru u Banjaluci, 13. oktobar 1990.), str. 4. V. takođe P5860 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 23. septembar 1991.).

8824 D1280 (Govori Nikole Koljevića i Radovana Karadžića na Svesrpskom saboru u Banjaluci, 13. oktobar 1990.), str. 8.

8825 D1280 (Govori Nikole Koljevića i Radovana Karadžića na Svesrpskom saboru u Banjaluci, 13. oktobar 1990.), str. 8.

8826 D1280 (Govori Nikole Koljevića i Radovana Karadžića na Svesrpskom saboru u Banjaluci, 13. oktobar 1990.), str. 9.

BiH nisu više bespomoćni, već veoma moćni i ujedinjeni".[8827] Optuženi je rekao da ne misli da će doći do građanskog rata "jer Srbi neće prvi započeti kavgu, a drugi ne smiju. Niko nema razloga da se boji Srba ako nije grešan prema njima."[8828] Optuženi je nadalje rekao: "[Srbi] ni pod kakvim okolnostima neće pristati da žive u više samostalnih država i da svuda izvan Srbije budu nacionalna manjina. Srbi će ostati u jednoj državi, federativnoj Jugoslaviji, ma kolika ona bila", i neće se odvojiti od Srbije.[8829]

2639. Optuženi je također naveo da je politički život bosanskih Srba "u potpunosti [...] obnovljen i uspostavljen", što je glavna svrha osnivanja SDS-a, i da Srbi, na svim mjestima gdje žive, osnivaju opštinske organizacije s opštinskim i lokalnim odborima.[8830] Govorio je o tome kako je SDS postao stranka svih Srba i da sada postoji "samo jedinstven srpski narod".[8831] Te izjave su iznijete prije prvih višestranačkih izbora, za koje Vijeće podsjeća da su 18. novembra 1990. održani u BiH.[8832]

2640. Optuženi je održao govor 1990. godine u kojem je rekao da bosanski Srbi nisu saglasni s tim da se "žrtvuje nijedan Hrvat, nijedan Musliman i nijedno ljudsko biće za uređenje države", i da oni koji ne znaju kako da urede državu, "osim pomoću krvi i leševa, treba da idu!"[8833] U ovom govoru optuženi je također rekao da će oni djelovati demokratski i biti blagonakloni sve dok je moguće da funkcioniše demokratija, ali je dodao: "[O]nog trena kada nas neko napadne, mi ćemo koplje obrnuti."[8834] Optuženi je također rekao da je jedan od ciljeva SDS-a da se unaprijede

---

8827 P2539 (Intervju Radovana Karadžića objavljen u *NIN*-u, 9. novembar 1990.), str. 3.

8828 D1281 (Članci iz *Večernjih novina* pod naslovom "Karadžić me šokirao" i "Šešelj je simpatičan", 9. maj 1991.), str. 2–3. V. također P6540 (Izvod iz video-snimka iz Banjaluke, 3. mart 1991., s transkriptom), str. 2; P6617 (Članak pod naslovom "Jovan Rašković na psihijatrijskom kauču"), str. 2. Vijeće ne pridaje nikakvu težinu mišljenju koje je izrazio Jovan Rašković u ovom članku, uključujući i njegov stav da je rukovodstvo bosanskih Srba "zapalil[o] [...] fitilj srpstva".

8829 P2539 (Intervju Radovana Karadžića objavljen u *NIN*-u, 9. novembar 1990.), str. 6–8. V. također P2555 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Anđelka Vukića; i (ii) Radovana Karadžića i Bore Sendića, 16. oktobar 1991.), str. 3; D269 (Intervju sa Radovanom Karadžićem za časopis *NIN*, 20. juli 1990.), str. 6; Radomir Nešković T. 14260 (6. juni 2011.). Ali v. D3528 (Izjava svjedoka Milana Martića od 7. maja 2013.), par. 69; Milan Martić, T. 38106–38109 (13. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da, suprotno onome što je optuženi rekao u P2555, stav optuženog nije da on želi da srpski dijelovi BiH budu povezani s drugim srpskim dijelovima bivše Jugoslavije). Vijeće ne smatra Martićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdanim. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je konstatovalo da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji pristrasnosti.

8830 P2539 (Intervju Radovana Karadžića objavljen u *NIN*-u, 9. novembar 1990.), str. 1. V. također P5643 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 8. juli 1991.).

8831 P2539 (Intervju Radovana Karadžića objavljen u *NIN*-u, 9. novembar 1990.), str. 1. V. također P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 47.

8832 V. par. 38.

8833 D4185 (Govor Radovana Karadžića, 2. septembar 1990., s transkriptom), str. 2. Miloš Milinčić je u svom svjedočenju rekao da je optuženi u svom govoru pozivao na dobre susjedske odnose, i da ljudi najbolje žive kad žive u miru i slozi. Miloš Milinčić, T. 44937–44940 (11. decembar 2013.). Vijeće primjećuje da se to zasniva na Milinčićevoj sopstvenoj interpretaciji govora optuženog i da stoga ima ograničenu težinu. Osim toga, Milinčićevo svjedočenje karakteriše krajnja evazivnost, kao i pokazatelji neiskrenosti. Vijeće, stoga ne smatra njegovo svjedočenje pouzdanim u tom pogledu.

8834 P6563 (Izvod iz govora Radovana Karadžića u Srpcu, 2. septembar 1990., s transkriptom).

međunacionalni odnosi, ali da neće surađivati s onima koji "imaju i najmanju primjesu antisrpstva".[8835]

2641. U maju 1991., optuženi i Biljana Plavšić razgovarali su o očuvanju zajedničke države Jugoslavije, o opasnosti da BiH "klizi u haos i građanski rat" i potrebi da se postigne sporazum s Izetbegovićem u skladu s njihovim interesima.[8836] Optuženi je u junu 1991. ponovio svoj stav da BiH nikad neće biti nezavisna i da neće krenuti stopama Hrvatske.[8837] Takođe je rekao da će, ako BiH krahira, nastati haos, ali da oni neće sagnuti glavu.[8838] Optuženi je, kada mu je ponestalo strpljenja, upozorio Izetbegovića da će oni uspostaviti paralelnu vladu i paralelnu policiju ako njihov narod bude isključen i da su bosanski Srbi svi naoružani.[8839] Optuženi je takođe, u drugom razgovoru koji je s tim povezan, rekao: "[M]i smo pripremili varijantu, koja će biti stravična. Pripremili smo i jebaćemo im majku."[8840] Optuženi je takođe u jednom drugom razgovoru govorio o teritorijama koje će biti sastavni dio srpskog dijela BiH u slučaju da dođe do podjele i da će oni imati sopstvenu "vojsku i miliciju".[8841]

2642. Dana 23. jula 1991. optuženi je rekao Kuprešaninu da bi referendum za nezavisnu Krajinu bio greška za pregovore u tom trenutku jer su bosanski Muslimani pripremili "dokaz[e] da Srbi prave veliku Srbiju", i dodao je: "A vi im ulijećete u varijantu kao da vas oni plaćaju […]. Oni moraju napraviti grešku, oni moraju pogriješiti. Oni će, oni će pogriješiti, mi znamo da će oni pogriješiti".[8842]

2643. U presretnutom razgovoru 4. septembra 1991. optuženi je rekao da je vojska pozvana u Tuzlu i da bi bosanske Muslimane trebalo upozoriti da se Srbi mogu odbraniti.[8843] Nakon što je obaviješten o napetostima u Bratuncu, optuženi je odgovorio: "[M]i ćemo da ih pohapsimo i da ih

---

8835 D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 2–3.

8836 P5681 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 23. maj 1991.), str. 2–3. V. takođe P5727 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 2; P5605 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Gorana Milića, Alije Izetbegovića i neidentifikovane žene, 3. mart 1992.), str. 7.

8837 D270 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 17. juni 1991.), str. 7. V. takođe P5896 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog novinara, 24. juni 1991.).

8838 D270 (Presretnuti razgovor Vitomira Žepinića i Radovana Karadžića, 17. juni 1991.), str. 8–9.

8839 P5625 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 8. juli 1991.), str. 1; D364 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 24. juli 1991.), str. 6. V. takođe D2925 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 9. septembar 1991.), str. 2.

8840 D364 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 24. juli 1991.), str. 4. V. takođe P962 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Malka Koromana, 9. septembar 1991.), str. 2–3. Žepinić je rekao da komentare optuženog u tim presretnutim telefonskim razgovorima nije shvatio ozbiljno jer si je optuženi samo "dao oduška " i on to nije mislio doslovno. D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 40, 43, 48–49. Mada Vijeće prihvaća da je Žepinić tokom tih razgovora stekao taj utisak, Vijeće konstatuje da ti razgovori pokazuju da je optuženi stvarno bio ljut zbog predloženih koraka ka nezavisnosti BiH i da je bio spreman da promijeni njihovu strategiju ako se ne ispune zahtjevi bosanskih Srba, te da bi to uključivalo nasilje.

8841 P5616 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 13. decembar 1991.), str. 4–5.

8842 P1084 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 23. juli 1991.), str. 3–4.

pobijemo. […] Recite im da Srbi u Bosni i Hercegovini […] mogu da se brane i da se odbrane. Ima dvjesta hiljada ljudi pod oružjem, nek se ne igraju".[8844] Dana 13. septembra 1991., govoreći o prijedlogu Izetbegovića u vezi s rješavanjem pitanja vojske u BiH i demilitarizacije, optuženi je rekao Koljeviću: "[M]i ćemo vojsku dat' sve u naše krajeve. Srpsku Bosnu, jel' tako? Dole na Neretvi."[8845] Optuženi je takođe rekao predstavnicima međunarodne zajednice da će, ako srpska područja u BiH ne mogu ostati povezana s Jugoslavijom, doći do rata.[8846] Dana 30. septembra 1991., optuženi je rekao da je "ratni cilj" srpskog naroda Jugoslavija.[8847] SDS je bio spreman na otcjepljenje srpskih teritorija od nezavisne BiH, ako je to jedini način da Srbi ostanu u Jugoslaviji.[8848]

2644. U maju 1991., Slobodan Milošević je rekao optuženom da bi njegov stav trebao biti taj da su oni protiv otcjepljenja i da žele da BiH ostane u Jugoslaviji, s čime se optuženi složio.[8849] U drugom razgovoru, u julu 1991., Milošević je rekao optuženom da je njihov cilj "otcepljenj[e] po liniji koja [njima] odgovara" i dodao: "Sada mi moramo stvari da radikalizujemo i ubrzamo."[8850]

2645. U drugim razgovorima, Slobodan Milošević je rekao optuženom da Srbi neće biti podijeljeni u više država, i da "to treba da [...] bude činjenica od koje polaz[e] u svom razmišljanju".[8851] On je takođe postavio pitanje, ko može "srpski narod izvesti iz Jugoslavije ako on to ne želi", na šta je optuženi odgovorio da je važno naglasiti da je granice umjetno stvorio Tito, "niti poštujući etnički, niti istorijski princip".[8852]

8843 D1643 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Zvonka Bajagića, 4. septembar 1991.), str. 5–8.

8844 D1643 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Zvonka Bajagića, 4. septembar 1991.), str. 7.

8845 P5870 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Mire; (ii) Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 13. septembar 1991.), str. 2–3.

8846 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4172–4173, 4400–4401. V. takođe Herbert Okun, T. 1516–1517 (23. april 2010.), T. 1698 (27. april 2010.), T. 1843–1844 (28. april 2010.); P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 37; P777 (Četvrta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 23.

8847 P2543 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 30. septembar 1991.). V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 27–28 (gdje je svjedok rekao da su bosanski Srbi htjeli sačuvati Jugoslaviju); D3528 (Izjava svjedoka Milana Martića od 7. maja 2013.), par. 13–14.

8848 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1932.

8849 D1282 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. maj 1991.), str. 3. V. takođe P5686 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 11. juni 1991.), str. 2; P5687 (Presretnuti razgovori (i) Ljiljane Karadžić i Slobodana Miloševića i (ii) Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 12. juni 1991.), str. 3.

8850 P5890 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 1. juli 1991.), str. 2.

8851 P5881 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 31. juli 1991.), str. 11.

8852 P5880 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 6. avgust 1991.), str. 5. V. takođe P5877 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 4. septembar 1991.), str. 2; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4164; Herbert Okun, T. 1479 (22. april 2010.); P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 34.

2646. U julu 1991., Milošević je podsticao na održavanje sastanaka Srba i Muslimana jer narod ne želi rat.[8853] Optuženi se složio, ali je rekao da je Izetbegović taj koji se priprema za građanski rat i "neka se slika svako za šta je, ko nije za sporazum sa Srbima, on znači planira nesporazum sa Srbima".[8854] Milošević je razjasnio: "A šta mi nudimo nego integralnu Bosnu i ravnopravnu u Jugoslaviji".[8855] Optuženi je ponovio da oni žele da imaju jake veze s Jugoslavijom i da je, ako bosanski Muslimani odbiju, alternativa rat.[8856] To potvrđuje presretnuti razgovor pri kraju sukoba, u kojem su optuženi i Krajišnik razgovarali o činjenici da oni ratuju je ne prihvataju BiH kao "cjelovit[u] i izdvojen[u] iz Jugoslavije".[8857]

2647. Dana 2. oktobra 1991., u presretnutom razgovoru s Krajišnikom, optuženi je aludirao na to da postoje "sasvim konkretni planovi za prenošenje" borbenih dejstava iz zapadne Slavonije "prema [...] ustaškoj oazi u Goraždu i gore na Drini".[8858] U tom razgovoru optuženi i Krajišnik su se složili u vezi s važnošću ujedinjenja Srba u zajedničkoj državi i razgovarali su o tome, a Krajišnik je rekao da imaju jasnu i jedinstvenu viziju "držav[e] na državi".[8859] Na zajedničkom sastanku vlade SAO Krajine i Izvršnog odbora ARK-a u Banjaluci 20. oktobra 1991., na kojem su bili optuženi i Krajišnik, donijet je zaključak da se podrži i provede cilj da srpski narod ostane u jedinstvenoj zajedničkoj državi.[8860] Optuženi je takođe razgovarao s Miloševićem i rekao mu da Srbi imaju trećinu biračkog tijela u BiH, te je dodao: "[I]demo snažno u neke druge poteze i to nas više ne mogu pratiti."[8861]

2648. U presretnutom razgovoru u januaru 1992. optuženi je iznio svoju ideologiju opštinskom rukovodstvu i rekao da je politika SDS-a "jedinstveno srpstvo" u BiH i da, ako neko ima problem s tim, može osnovati svoju stranku.[8862] Optuženi je takođe govorio o radu na opciji koja uključuje "savez srpskih država", koja bi uključivala pripreme za srpsku federaciju i njenu odbranu "oružjem i to pod svaku cijenu".[8863] On je takođe rekao da će Srbi, ako ne mogu sačuvati Jugoslaviju, pronaći

8853 P5881 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 31. juli 1991.), str. 5. V. takođe P5775 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 5. januar 1992.), str. 2–3.

8854 P5881 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 31. juli 1991.), str. 5.

8855 P5881 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 31. juli 1991.), str. 6.

8856 P5877 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 4. septembar 1991.), str. 1–2; P5795 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 17. decembar 1991.), str. 3.

8857 P5607 (Presretnuti razgovor Todora Dutine, Momčila Krajišnika i Radovana Karadžića, 30. maj 1995.), str. 9.

8858 P5856 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 2. oktobar 1991.), str. 3.

8859 P5856 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 2. oktobar 1991.), str. 1–2.

8860 D4082 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Odlučno u jedinstvenoj državi", 21. oktobar 1991.).

8861 P5822 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 11. novembar 1991.), str. 1, 3.

8862 P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 3; P5821 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 11. novembar 1991.), str. 1–2, 9, 12. V. takođe D300 (Članak iz lista *Politika* pod naslovom "Ne podela nego transformacija Bosne", 17. januar 1992.), str. 1−2.

8863 P5763 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 19. januar 1992.), str. 4, 6–7; P5762 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 22. januar 1992.), str. 3.

sebi "glavi mjesta" i da je "rezervna varijanta" da sve srpske teritorije budu u jednoj državi.[8864] Isto tako, u februaru 1992., optuženi je u kontekstu diskusije o njihovom položaju u međunarodnim pregovorima, istakao: "[O]ptimum je kod nas velika Srbija pa ako ne, onda, [...] federalna Jugoslavija" i, mada bi mogli pristati na kantonalnu strukturu, "daljeg popuštanja nema".[8865]

2649. Optuženi je takođe podrugljivo govorio o Srbima koji "iskač[u] iz politike Srpske demokratske stranke, koja se zalaže za cjelovito rješenje srpskog naroda u Jugoslaviji".[8866] Na jednom skupu u februaru 1992., na kojem su bile prisutne vođe bosanskih Srba, uključujući Krajišnika, Biljanu Plavšić i Koljevića, održani su govori, uključujući i govor jednog ministra iz Srbije, koji je rekao da niko nema pravo da odijeli srpski narod od Srbije i da bosanski Srbi, ako ne dobiju ono što traže u BiH, mogu da računaju na podršku Srbije.[8867]

2650. Dana 29. februara 1992., optuženi, Krajišnik i Koljević prisustvovali su 14. sjednici Skupštine ARK-a.[8868] Na tom sastanku optuženi je izjavio da će, ako BiH promijeni položaj u Jugoslaviji, i Srbi mijenjati položaj .[8869] U jednom intervjuu u martu 1992., optuženi je rekao: "Uvjeren sam da se Srbi nikada neće smiriti dok ne ostvare svoje vjekovne težnje da žive u jednoj državi. Da li sada ili za koju godinu ne znam, ali će ih ostvariti."[8870]

(2) Zaključak

2651. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze, Vijeće konstatuje da je od 1990. do sredine 1991. politički cilj optuženog i rukovodstva bosanskih Srba bio da se sačuva Jugoslavija i spriječi odvajanje ili nezavisnost BiH, što bi dovelo do odvajanja bosanskih Srba od Srbije.

2652. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi naglašavao da bosanski Srbi ne žele biti manjina u nezavisnoj BiH i da neće prihvatiti odvajanje od Srbije. U tim govorima, optuženi je takođe govorio o marginalizaciji srpskog naroda i potrebi da se zaštite njegovi interesi. Ti govori i izjave takođe pokazuju da je optuženi vatreno zagovarao zajednički srpski identitet i stvaranje jedinstvene srpske nacije, što se smatralo vjekovnom težnjom da svi Srbi žive u jednoj državi. Optuženi je nastavio da podržava tu ideologiju srpskog jedinstva i važnosti stvaranja srpske države i u 1992. godini.

8864 P5762 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 22. januar 1992.), str. 7, 9–10; P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 5–7.

8865 P5748 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Lukića, 13. februar 1992.), str. 1–2.

8866 P2596 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i "Miroslava", 7. januar 1992.), str. 5.

8867 Isak Gaši, P3002 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 400–402, 538–539.

8868 P5452 (Izvod iz zapisnika sa 14. sjednice Skupštine ARK-a, 29. februar 1992.), str. 1.

8869 P5452 (Izvod iz zapisnika sa 14. sjednice Skupštine ARK-a, 29. februar 1992.), str. 2.

8870 P1940 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz lista *Naša borba* pod naslovom "Jugoslavija ili tri Bosne", 16. mart 1992.), str. 1; svjedok KDZ310, T. 9175–9176 (29. novembar 2010).

2653. Vijeće konstatuje da ti dokazi pokazuju centralnu ulogu koju je optuženi imao u razvoju ideologije i uloge SDS-a nakon osnivanja stranke 1990. godine. Optuženi je takođe promovisao SDS kao stranku koja će voditi računa o političkim aspiracijama bosanskih Srba, i govorio je protiv onih koji nisu slijedili politiku SDS-a.

2654. U tom periodu optuženi je takođe nagovijestio mogućnost građanskog rata ako bosanski Srbi budu politički preglasani u Skupštini BiH ili ako srpska područja ne budu mogla ostati povezana s Jugoslavijom. On je takođe upozorio da su bosanski Srbi spremni za takvu prijetnju izbijanja građanskog rata i da su moćni i ujedinjeni. Bilo je jasno da je optuženi, čak i u govorima u kojima je govorio o unapređivanju međunacionalnih odnosa i protiv nasilja, naglašavao da su bosanski Srbi spremni da primijene nasilje ako budu smatrali da su napadnuti i da neće sarađivati ni sa kim za koga misle da je protiv Srba. Takođe je opisao haos i nasilje ako BiH krene putem ostvarivanja nezavisnosti. Optuženi je takođe govorio o alternativnim pripremama koje su proveli bosanski Srbi za slučaj da se njihovi zahtjevi ne ispune i bilo je jasno da su te alternative predviđale nasilje.

(B) Identifikovanje istorijskih neprijatelja

(1) Analiza dokaza

2655. Na osnivačkoj skupštini SDS-a u julu 1990. optuženi je pozvao na jedinstvo Srba i pomenuo je genocid koji su nad njima izvršili njihovi "neprijatelji", kao i svoje protivljenje sistemu u BiH "koji kao da je i uspostavljen radi našeg nacionalnog razbijanja".[8871] Na osnivačkoj sjednici SDS-a u Brčkom optuženi je održao govor u kojem je rekao da "srpski narod prvi put u istoriji ima šansu da osnuje svoju partiju i da srpski narod prvi put u istoriji ima dovoljno i da će imati dovoljno političke snage da mu se ne bi ponavljala krvava istorija koja se do tada ponavljala".[8872]

2656. U jednom intervjuu u maju 1991., optuženi je izjavio:

> Mi danas imamo na djelu hrvatsko-muslimansku stranačku koaliciju, ali mi ne možemo u Skupštini biti preglasani. Ne mogu Srbi dozvoliti da se Muslimani proglašavaju većinskim narodom na osnovu ustaškog genocida nad Srbima u drugom svjetskom ratu, prije čega su Srbi bili većinski narod u Bosni. Mi smo državotvoran narod taman da nas je pet, a ne 31 posto.[8873]

2657. Na mitingu u maju 1991. govorili su i Šešelj i optuženi, i tom prilikom je Šešelj rekao da oni u srpskom dijelu BiH imaju samo jednu političku stranku, SDS, i da je njeno rukovodstvo

[8871] D255 (Govor Radovana Karadžića na osnivačkoj skupštini SDS-a), str. 1.
[8872] Isak Gaši, T. 16621–16622, 16642–16643 (14. juli 2011.).

"osvetlalo obraz vaskolikog srpstva".[8874] Šešelj je u tom govoru takođe govorio o "tradicionalnim neprijateljima" srpskog naroda i o potrebi da Srbi budu jedinstveni kako bi spriječili "novi genocid nad srpskim narodom".[8875] Naglasio je da će oni osvetiti istorijske i sadašnje srpske žrtve i da neće dati ni "pedalj srpske zemlje".[8876] On je takođe upozorio Muslimane da opet ne "budu oružje u hrvatskim ustaškim rukama" i da bi, ako se ponovi istorija, to moglo "ovog puta biti fataln[o] po Muslimane jer mi Srbi više nećemo ni da zaboravljamo ni da praštamo". Dodao je: "Naša će osveta biti strašna."[8877]

2658. Na jednoj proslavi u januaru 1991., optuženi je rekao: "Srbi su jedini narod na svijetu koji je proganjan i ubijan samo zato što postoji. Zato im nećemo više dozvoliti da nas razdvajaju i dijele u tri države, i da nas postepeno unište."[8878] On je takođe dao garancije stanovništvu da ih rukovodstvo bosanskih Srba neće "neće ostaviti da [ih] kasape kao što je bilo '41. godine".[8879] Optuženi je u junu 1991. rekao Koljeviću da je on rekao Izetbegoviću da "niko ne može stvoriti državu na prostoru na kojem je bilo genocida".[8880] Na jednom sastanku s predstavnicima bosanskih Srba 10. juna 1992. optuženi je izjavio da je plan da se BiH isprazni od Srba i da bi bosanski Srbi trebali ustrajati i braniti svoje granice od napada, ali da sami ne bi trebali napadati.[8881]

2659. U govorima u Skupštini bosanskih Srba optuženi je više puta govorio o prijetnji s kojom se suočava srpski narod i prijetnjama s kojima su se suočavali u prošlosti, u Drugom svjetskom ratu, kao i o potrebi da se zaštite od svojih "neprijatelja".[8882] U junu 1992. optuženi je potpisao "Političku platformu za opstanak srpskog naroda BiH", u kojoj stoji da je Srbima nametnut rat do

---

8873 D1281 (Članci iz *Večernjih novina* pod naslovom "Karadžić me šokirao" i "Šešelj je simpatičan", 9. maj 1991.), str. 2.

8874 P2527 (Video-snimak govora Vojislava Šešelja i Radovana Karadžića, 6. maj 1991., s transkriptom), str. 1–2. V. takođe D1281 (Članci iz *Večernjih novina* pod naslovom "Karadžić me šokirao" i "Šešelj je simpatičan", 9. maj 1991.), str. 1; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 36–37.

8875 P2527 (Video-snimak govora Vojislava Šešelja i Radovana Karadžića, 6. maj 1991., s transkriptom), str. 1.

8876 P2527 (Video-snimak govora Vojislava Šešelja i Radovana Karadžića, 6. maj 1991., s transkriptom), str. 1; P6391 (Izvodi iz govora Vojislava Šešelja).

8877 P6389 (Intervju s Vojislavom Šešeljem u časopisu *Pogledi*, 31. maj 1991.), str. 2.

8878 P1939 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Pomen za duše nevinih", 26. januar 1991.).

8879 P6540 (Izvod iz video-snimka iz Banjaluke, 3. mart 1991., s transkriptom), str. 3.

8880 P5683 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića i (ii) Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 4. juni 1991.), str. 4.

8881 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 132–133.

8882 P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 56–60 (gdje je optuženi govorio o međunarodnim katoličkim i islamskim planovima da se "pravoslavno slovenstvo otjera sa Mediterana"). V. takođe D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 37, 42; D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 16–17; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 4; P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 3, 8; P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 9, 11; P5492 (Zapis govora Radovana Karadžića, 9. januar 1994.), str. 3, 5; Milorad Dodik, T. 36896–36897 (9. april 2013.); P6487 (Proglas Izvršnog odbora SDS-a, bez datuma); P6688 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Duga*, 23. maj 1992.), str. 1−2.

istrebljenja.[8883] U toj platformi se bosanski Muslimani pozivaju da obustave rat i da pregovaraju, i tvrdi se da i Muslimani i Srbi imaju pravo da ostanu u zemlji.[8884] Optuženi je nastavio držati govore u kojima je isticao istorijske patnje i viktimizaciju Srba.[8885] Na primjer, u septembru 1992. optuženi je govorio o nastavku fašističke politike iz vremena Drugog svjetskog rata, po kojoj je trećina Srba trebalo da bude protjerana, trećina prekrštena u katoličanstvo, a trećina ubijena.[8886]

2660. To stalno pominjanje Drugog svjetskog rata i patnji i nepravdi nanijetih srpskom narodu kroz istoriju polariziralo je stanovništvo BiH i podstaklo međunacionalnu mržnju.[8887] Mediji su takođe korišteni kao sredstvo propagande da bi se naglasile patnje srpskog naroda u prošlosti i da bi se ljudi podstakli da se bore za svoju "domovinu" kako bi svi Srbi živjeli zajedno.[8888] U avgustu 1992. general VJ-a Panić rekao je Mladiću da na svim područjima treba da imaju "propagatore u narodu", tj. one koji imaju uputstva da govore jedno, a rade drugo.[8889] Na sastanku s predsjednicima skupština opština iz Sarajeva i komandantima jedinica SRK-a 14. januara 1994., optuženi je predložio "da malo osmisl[e] propagandni rat" i da stvore mali propagandni štab.[8890]

2661. Te poruke nepovjerenja i mržnje odražavale su se i na opštinskom nivou, gdje su se na radiju u periodu koji je prethodio sukobu, emitirale poruke da je "došlo vrijeme da Srbi za sva vremena raščiste sa balijama, da Srbi neće više dozvoliti da im se lome rebra, da Srbi neće dozvoliti da im se djeca sunete".[8891]

2662. Međunarodni posmatrači kao što je Okun zapazili su da optuženi stalno, i sa žestinom pominje genocid počinjen nad Srbima i upozorio ga je da će, ako nastavi, "toliko govoriti o genocidu nad Srbima, počiniti preventivni genocid".[8892] Okun je to rekao optuženom kako bi izrazio svoju šokiranost argumentom da genocid počinjen u Drugom svjetskom ratu "opravdava

---

8883 D4686 (Članak novinske agencije SRNA pod naslovom "Politička platforma za opstanak srpskog naroda BiH", 12. juni 1992.), str. 1.

8884 D4686 (Članak novinske agencije SRNA pod naslovom "Politička platforma za opstanak srpskog naroda BiH", 12. juni 1992.), str. 4.

8885 V. npr. D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 3, 8.

8886 P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), str. 1–2.

8887 Svjedok KDZ310, T. 9170–9174 (29. novembar 2010.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 14.

8888 Svjedok KDZ310, T. 9188–9189 (29. novembar 2010.); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6812–6813, 6913 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16084 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

8889 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 29, 38.

8890 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133, 148–149.

8891 Svjedok KDZ239, T. 18929 (15. septembar 2011.). V. par. 852.

8892 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4156, 4164–4165; Herbert Okun, T. 1489–1491 (22. april 2010.); P779 (Šesta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 43; P778 (Peta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 41.

svako ponašanje bosanskih Srba".[8893] Mladić je na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice također govorio o genocidu počinjenom nad Srbima u Drugom svjetskom ratu na područjima među kojima su Srebrenica i Sarajevo.[8894]

2663. Druge vođe bosanskih Srba, uključujući Biljanu Plavšić,[8895] Nikolu Koljevića[8896] i Momčila Krajišnika[8897] držali su govore o istorijskim i sadašnjim prijetnjama s kojima se suočavaju Srbi, značaju toga da svi Srbi žive u istoj državi i političkim odlukama predstavnika Muslimana i Hrvata zbog kojih je nemoguće živjeti zajedno. Takva mišljenja izražavana su i na političkim mitinzima kojima su prisustvovale druge srpski vođe; na primjer, na mitingu u Banjaluci u novembru 1991., Predrag Radić je rekao: "Dva puta su nas klali. Oprostili smo, ali nismo zaboravili. Late li se istog posla i treći put, nećemo zaboraviti, ali ni oprostiti, ma koliko to nehrišćanski bilo".[8898] Na istom skupu Krajišnik je govorio o tome da neće dopustiti da "mračne sile [...] sruše zajedničku nam otadžbinu, da nas rasparčaju".[8899] Optuženi je također uzeo riječ i, govoreći o glasanju za ostanak u federalnoj državi, rekao: "[S]a svim srpskim zemljama i sa svima onima koji hoće da ostanu s nama, mi se nadamo da ćemo jednom za sva vremena zaokružiti državu u kojoj neće biti izdajnika, državu koja neće svakih dvadeset godina da se raspada."[8900]

2664. U januaru 1993., drugi poslanici, na primjer Vlado Kovačević, govorili su u Skupštini bosanskih Srba o prijetnji s kojom se suočava srpski narod, opisujući islamsku i katoličku prijetnju kao "dvoglavu aždaju" koja želi da uništi srpski narod i da Evropa želi da ih zatvori "u tamni vilajet islama".[8901] Krajišnik je zahvalio Kovačeviću na govoru i pohvalio ga riječima: "Moram konstatovati da ste najbolji kad imamo protivnika".[8902] Krajišnik je dalje rekao da bosanski

8893 Herbert Okun, T. 1490 (22. april 2010.).

8894 P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 49.

8895 P1347 (Stenogram 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.), str. 37–41; D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 22–23; P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 33–34.

8896 P1347 (Stenogram 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.), str. 51, 56–57; P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 11, 13–14; Vitomir Žepinić, T. 33594–33595 (13. februar 2013.).

8897 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 30–31, 62, 64; P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 15–16. V. također P6306 (Pismo Momčila Krajišnika Vladi SAO Krajine, 19. decembar 1991.) (gdje je Krajišnik pisao o istorijskom pravu srpskog naroda da živi u jednoj državi); P6308 (Pisma Milana Martića Radovanu Karadžiću, Momčilu Krajišniku, Slobodanu Miloševiću, Jovici Stanišiću i Momčilu Perišiću), str. 1–5; P2448 (Izvod iz video-snimka s govorom Velibora Ostojića, s transkriptom).

8898 P13 (TV snimak mitinga za plebiscit održanog u Banjaluci, s transkriptom), str. 1; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7370–7371, 7377–7378.

8899 P13 (TV snimak mitinga za plebiscit održanog u Banjaluci, s transkriptom), str. 1; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7377–7378.

8900 P13 (TV snimak mitinga za plebiscit održanog u Banjaluci, s transkriptom), str. 1; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7377–7378.

8901 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 38.

8902 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 39.

Muslimani nisu nacija ni narod i pozvao je Skupštinu bosanskih Srba da zauzme stav da su Muslimani grupa nevjernika, sekta, "komunistička tvorevina i da predstavljaju vjersku skupinu turske orijentacije".[8903] Krajišnik je takođe rekao: "Hoćemo li onda sada da rasrbimo muslimane za sva vremena".[8904] Ni Šešelj nije priznavao bosanske Muslimane kao narod i opisao ih je kao "Srbe muslimane", te je rekao da bosanski jezik ne postoji i da je hrvatska nacija "veštački kreirana nacija pod direktnim patronatom rimokatoličke crkve".[8905]

2665. Uz zločine koji su u prošlosti počinjeni nad Srbima, pominjano je i ubijanje bosanskih Srba tokom sukoba. Na primjer, kada su snage ABiH ubile 29 vojnika, bosanskih Srba, sahrana je održana 30. septembra 1992. u pravoslavnoj crkvi u Vlasenici.[8906] Više od 1.000 ljudi je došlo na sahranu, a među njima i rukovodstvo bosanskih Srba s Pala, odnosno optuženi, Ostojić, Koljević i Svetozar Andrić.[8907] Optuženi i drugi održali su govore na sahrani, a i govornici i okupljeni bili su "vrlo uznemireni i ogorčeni" zbog pogibije srpskih vojnika.[8908] Optuženi je održao govor u kojem je rekao sljedeće:

> Ne smijemo zaboraviti njihovim dželatima i napadačima. Ne znam da li ja smijem da kažem da ne smijemo ni oprostiti. Po ko zna koji put u ovome vijeku, naša braća-nebraća jurišaju na naša grla. Jurišaju na naše dobre domaćine. Ali Svevišnji vidi i dao nam je snagu da odbranimo. […] Ja ću i dalje međunarodnim silnicima da govorim da Srbi nikoga ne progone, da Srbi brane svoja ognjišta. A oni ako neće da vjeruju, neka im je na čast. Vjeruje i vidi Gospod Bog koji nam je okrenuo svoje lice i koji će nam pomoći da izađemo iz mraka ropstva, strahova, laži, pretvaranja, i da budemo ono što svaki narod na svijetu zaslužuje.[8909]

Ti govori stvorili su osjećaj da će bosanskim Srbima biti oprošteno ma šta da učine, kao i strah da će bosanski Muslimani koji su ostali u Vlasenici biti ubijeni.[8910] Vijeće podsjeća na svoj zaključak

---

8903 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 95–97. Taj zaključak o statusu bosanskih Muslimana je jednoglasno prihvaćen.

8904 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 96.

8905 D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 15; Vojislav Šešelj, T. 39546–39548 (7. juni 2013.), T. 39558–39559 (10. juni 2013.); D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart–16. april 1992.), str. 20. V. takođe Herbert Okun, T. 1774–1775 (28. april 2010.); D119 (Govor Radovana Karadžića u vezi s prekidom neprijateljstava, maj 1992.), str. 2.

8906 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 121 (pod pečatom).

8907 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 121 (pod pečatom).

8908 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 122, 124–125 (pod pečatom).

8909 P3261 (Izvod iz video-snimka govora Radovana Karadžića, s transkriptom); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 123, 125 (pod pečatom); svjedok KDZ033, T. 18110–18114 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

8910 P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 122–123 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ033, T. 18114 (31. avgust 2011.) (zatvorena sjednica). Ali v. D2932 (Izjava svjedoka Tomislava Savkića od 11. februara 2013.), par. 98 (gdje je svjedok rekao da govor optuženog nije nikoga podsticao da mrzi ili da se sveti, već da bi pogled na sama tijela izazvao mržnju i želju za osvetom). Međutim, Vijeće napominje da Savkićevo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i pokazatelji da u svom svjedočenju nije bio iskren, te se, stoga, Vijeće nije oslonilo na njegovo svjedočenje u tom pogledu. Osim toga, Vijeće je imalo u vidu tekst samog govora, a Savkićevo svjedočenje je u direktnoj protivrječnosti sa sadržajem tog govora.

da su, nakon te sahrane, srpske snage odvele približno 140 zatočenika iz logora Sušica i ubile ih.[8911] Optuženi je na dan sahrane također dao intervju, u kojem je rekao: "Mi smo zabrinuti u vezi Muslimana, mi hoćemo da oni imaju svoju teritoriju. Pošto smo mi tražili da se odvojimo od njih, pošto vidimo da ne možemo više živjeti zajedno. Ali, ako oni ne objave realan cilj u vezi teritorija, oni mogu izgubiti sve."[8912]

2666. Takvi govori bili su u suprotnosti s izjavama koje je optuženi davao predstavnicima međunarodne zajednice. Na primjer, na sastanku s generalom Morillonom u februaru 1993., optuženi je tvrdio da je njihova vojska otkrila masovnu grobnicu s više od 50 tijela na ponovo zauzetom području južno od Zvornika i da je general Milovanović zatražio da ne objelodani tu informaciju jer će to "uzbuditi lokalno srpsko stanovništvo na tom području."[8913]

2667. Na sastanku srpskih predstavnika 8. januara 1993. u Beogradu, na kojem je bio prisutan optuženi, Vladislav Jovanović, ministar inostranih poslova Srbije, rekao je da je razbijanje srpskog naroda nužan preduslov za ostvarenje plana razdvajanja SRJ.[8914]

2668. U maju 1993., optuženi je za situaciju rekao da se radi o "sukobu [...] sa najvećim neprijateljima".[8915] Govorio je i o komšijama Srba kao o onima "koji su svakih 20 godina [njihovi] dželati".[8916] U septembru 1993. optuženi je rekao: "[K]o zna kada ćemo se sa Muslimanima srediti, vjerovatno nikada ako budu fundamentalisti sa istoka dolazili […]. Za takve prilike mi moramo imati drugačiju vojsku".[8917] Govorio je o tome da treba prepoznati "prastaru opasnost od toksičkog, sverazarajućeg islamskog oktopusa" koji je "konstantan u svojoj nepomirljivoj otrovnosti prema srpskom pravoslavnom biću".[8918]

2669. Na savjetovanju VRS-a održanom 15. januara 1994., na kojem je bio prisutan optuženi, Mladić je svoj govor počeo sljedećim riječima: "Već je treća godina u kojoj naš narod krvari,

---

8911 V. incident 18.2 iz Priloga B Optužnici.

8912 P3230 (Video-snimak vezan za izvod iz intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom); svjedok KDZ033, T. 18023–18024 (29. avgust 2011.) (zatvorena sjednica).

8913 P4228 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 16. februar 1993.), str. 2; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 135.

8914 P1482 (Bilježnica Ratka Mladića, 2.-28. januar 1993.), str. 40.

8915 P1373 (Transkript 31. sjednice Skupštine RS-a, 9. maj 1993.), str. 18. V. također P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 9, 11 (gdje optuženi kaže da su to njihovi "najveći neprijatelji, [njihovi] uništitelji"). Drugi poslanici govorili su o potrebi da se distanciraju od svojih "krvnih neprijateljima". P1373 (Transkript 31. sjednice Skupštine RS-a, 9. maj 1993.), str. 21.

8916 P939 (Video-snimak govora Radovana Karadžića na 21. sjednici Skupštine RS-a, 30. oktobar 1992., s transkriptom), str. 2.

8917 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 427–428.

8918 P5492 (Zapis govora Radovana Karadžića, 9. januar 1994.), str. 6.

braneći svoju zemlju i nejač od ustaško-islamskih hordi koje su decenijama, u potaji i njedrima našeg naroda, pripremali njegovo istrebljenje".[8919]

(2) Zaključak

2670. Gore navedeni dokazi pokazuju da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba u svojim govorima stalno i dosljedno govorili o istorijskim nepravdama nanijetim srpskom narodu i o zločinima koje su nad njima počinili Muslimani i Hrvati. Vijeće konstatuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba te govore koristili kako bi podsjetili stanovništvo, bosanske Srbe, na zločine počinjene nad Srbima i da su naglašavali kako treba obezbijediti da se ti zločini ne ponove. Kako bi prenijeli tu poruku, optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba često su prikazivali Muslimane i Hrvate kao istorijske neprijatelje Srba i naglašavali su kako je značajno da se ta činjenica prizna zbog budućeg opstanka srpskog naroda. Optuženi je takođe govorio o tim događajima iz prošlosti kako bi naglasio važnu ulogu SDS-a u zaštiti Srba.

2671. Optuženi je takođe često govorio o genocidu počinjenom nad Srbima u Drugom svjetskom ratu, zbog čega su postali manjina u BiH, i tvrdio je da oni ne mogu dozvoliti bosanskim Muslimanima da se na toj osnovi proglase većinskim narodom u BiH. Tvrdnje o genocidu počinjenom nad Srbima takođe su služile kao opravdanje za obnovu istorijskih teritorijalnih pretenzija na područja u BiH na kojima su jednom bili u većini.[8920] Vijeće konstatuje da su takve govore i poruke optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba koristili još 1990. godine i da su nastavili to činiti sve vrijeme dok je trajao sukob u BiH.

2672. Kako pokazuju ti govori, tvrdnje o prijetnjama kojima su Srbi istorijski izloženi služile su optuženom da opravda svoj stav da Srbi neće dozvoliti da budu podijeljeni i nadglasani u BiH. One su korištene i za promovisanje ideje da bosanski Srbi ne mogu živjeti zajedno s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, te su postale temelj podjele ta tri naroda i stvaranje etnički homogene srpske države. Vijeće takođe konstatuje da je ta retorika, pojačana medijima, imala za posljedicu nove etničke podjele i napetosti u BiH i da je podsticala međunacionalnu mržnju. Vijeće nadalje konstatuje da je ona podsticala Srbe na borbu koja je prikazana kao borba za opstanak, kao i na borbu za stvaranje države u kojoj će svi Srbi biti ujedinjeni.

2673. Ti govori takođe pokazuju da je rukovodstvo bosanskih Srba išlo tako daleko da je sugerisalo da bosanski Muslimani uopšte nisu nacija ni narod i da je islam prijetnja za bosanske Srbe.

[8919] P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 150.
[8920] V. par. 55.

(C) Reakcija na traženu nezavisnost BiH

(1) Analiza dokaza

2674. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da se, u jednom povjerljivom dokumentu SDS-a od 23. februara 1991., razmatraju konkretni koraci koje treba preduzeti u slučaju da BiH krene u nezavisnost.[8921] U tom dokumentu stoji da, u tom slučaju, opštinske vlasti moraju obezbijediti da se isključivo primjenjuju jugoslovenski (savezni) zakoni, stavljanjem van snage provođenja republičkih propisa, i na taj način stvoriti osnov za neposrednu komunikaciju i saradnju između tih opština i Jugoslavije i njenih organa. Takođe je predviđeno angažovanje JNA i Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu.[8922] Ovu politiku usvojio je Klub poslanika SDS-a u parlamentu i objavio u dokumentu od 10. juna 1991.[8923] U tom dokumentu govori se o protivljenju srpskih poslanika jednostranoj akciji koja bi prekinula kontinuitet Jugoslavije.[8924] Takođe su izrazili protivljenje odvajanju bosanskih Srba od Jugoslavije.[8925] Na sastanku Kluba poslanika SDS-a 30. septembra 1991., optuženi je rekao: "Najkrupnije je naše političko postojanje u Jugoslaviji i BiH. Bez Srba i njihove volje se u BiH ne može ništa napraviti".[8926]

2675. Vijeće podsjeća da se u oktobru 1991., koaliciona vlada SRBiH raspala i da se tokom noći s 14. na 15. oktobar 1991., optuženi obratio Skupštini SRBiH, ističući da je predloženo otcjepljenje BiH od Jugoslavije neustavno i da je protiv volje bosanskih Srba.[8927] Mada je optuženi tvrdio da on ne postupa kao "bog rata", naglasio je da srpski narod želi da živi u Jugoslaviji i da bi, ako se u BiH razvije ista situacija kakva se razvila u Sloveniji i Hrvatskoj, "taj pakao bio hiljadu puta teži".[8928] Takođe je rekao da, mada ne prijeti bosanskim Muslimanima, on od njih još jednom traži da ozbiljno shvate volju srpskog naroda. Završio je upozorenjem: "Ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu, ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošle Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod

---

8921 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1917.

8922 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1918.

8923 Činjenica o kojoj je presuđeno 1919.

8924 D4654 (Stavovi Kluba poslanika SDS-a BiH, 10. juni 1991.), str. 2.

8925 D4654 (Stavovi Kluba poslanika SDS-a BiH, 10. juni 1991.), str. 4–5.

8926 P2543 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 30. septembar 1991.).

8927 V. par. 44, 47; D267 (Video-snimak govora Radovana Karadžića na 8. sjednici Skupštine SRBiH, 15. oktobar 1991., s transkriptom), str. 1–2. V. takođe Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4163; D270 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 17. juni 1991.), str. 8–9; Milorad Dodik, T. 36839–36840 (9. april 2013.); P5843 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Borisava Jovića, 15. oktobar 1991.), str. 2–3; P5842 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vukića, 15. oktobar 1991.).

8928 D267 (Video-snimak govora Radovana Karadžića na 8. sjednici Skupštine SRBiH, 15. oktobar 1991., s transkriptom), str. 2–3. V. takođe Herbert Okun, T. 1626 (26. april 2010.), T. 1669 (27. april 2010).

možda u nestanak. Jer muslimanski narod ne može da se obrani ako bude rat ovdje!"[8929] Budući da su ti govori emitovani, takvi stavovi, a naročito sugestija da će jedan narod nestati, stvorili su strah među muslimanskim stanovništvom BiH.[8930]

2676. Ta izjava dočekana je glasnom reakcijom skupštine BiH, na što je optuženi odgovorio: "Molim vas, neka su velike riječi. Velike situacije zahtijevaju velike riječi. Kako ćete vi spriječiti da svak' svakoga ne ubija u Bosni i Hercegovini", te je rekao da pitanje nezavisnosti BiH želi da skine s dnevnog reda.[8931]

2677. Ovo nije jedini slučaj kada je optuženi ovako govorio o nemogućnosti preživljavanja bosanskih Muslimana ako budu insistirali na nezavisnosti, što bi dovelo do građanskog rata. Dana 4. septembra 1991. on je rekao Krajišniku: "Danas ćemo reći, 'evo čemu vodi vaša politika!!!' […] '[Z]nate li da ćete vi u tomu svemu nestat!!!' [...] 'Nestat' ćete, čovječe. Nestat' će i nas dosta, ali vas će potpuno nestat'!!!'"[8932] Krajišnik je na to rekao da trebaju namjerno reći da će obje strane nestati, a optuženi se složio.[8933]

2678. Optuženi je nešto slično rekao u presretnutom razgovoru 12. oktobra 1991., kada je izjavio da bosanske Muslimane, ako započnu rat, "treba [...] istući" i dodao: "Nestaće, sa lica zemlje će nestati taj narod […], ako oni zapnu sada. Njima je jedina šansa bila ono što smo im nudili ".[8934] Optuženi je nastavio i rekao da oni ne razumiju "da bi tu bilo krvi do koljena i da bi muslimanski narod nestao, nestalo bi sirotinje muslimanske koja ni ne zna kud on vodi", i da bi to bio "pokolj krvavi".[8935] U sličnom tonu optuženi je u jednom drugom razgovoru, tog istog dana ponovio:

8929 D267 (Video-snimak govora Radovana Karadžića na 8. sjednici Skupštine SRBiH, 15. oktobar 1991., s transkriptom), str. 3–4. V. takođe Eset Muračević, T. 12673–12674 (1. mart 2011.); Robert Donia, T. 3101–3105 (1 June 2010); P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 96; svjedok KDZ310, T. 9176, 9186, 9191–9192 (29. novembar 2010.).

8930 Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5022–5023; svjedok KDZ026, P2089 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 1993–1994 (pod pečatom); svjedok KDZ026, T. 10414–10415 (18. januar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe svjedok KDZ029, T. 17613−17614 (22. avgust 2011.) (zatvorena sjednica); Ramiz Mujkić, T. 12458 (25. februar 2011.); Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3648–3650; P3707 (Video-snimak govora Radovana Karadžića, s transkriptom), str. 4.

8931 D267 (Video-snimak govora Radovana Karadžića na 8. sjednici Skupštine SRBiH, 15. oktobar 1991., s transkriptom), str. 4. V. takođe Vitomir Žepinić, T. 33655 (14. februar 2013.).

8932 P3200 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 4. septembar 1991.), str. 2. V. takođe P5862 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 22. septembar 1991.), str. 2.

8933 P3200 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 4. septembar 1991.), str. 2.

8934 D279 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.), str. 3, 7.

8935 D279 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.), str. 8–9. V. takođe P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 17–18.

"Muslimani znaju šta je to, to je pakao u kome će njih nestati pet-šest stotina hiljada, nestaće ih."[8936]

2679. Optuženi je ponovo iznio taj stav u presretnutom telefonskom razgovoru s Mandićem 13. oktobra 1991., u kojem je takođe govorio o tome što se desilo u Hrvatskoj. Optuženi je rekao da ono što će se desiti nema nikakve veze s njegovom odlukom ili odlukom bilo koga drugog, ali da oni znaju šta će se desiti u BiH: "Za dva-tri dana će Sarajeva nestati i biće pet stotina hiljada mrtvih, za mjesec dana u Bosni i Hercegovini nestaće Muslimana."[8937]

2680. U telefonskom razgovoru 15. oktobra 1991., optuženi je govorio o pokušaju da se stvori nezavisna BiH i rekao: "[D]vanaes' posto Srba u Hrvatskoj su napravili pakao, odnosno nisu dopustili da se uvede [...] ustaška država u njihove domove, a oni ovde pokušavaju da sa trijespet posto [...]", te je dodao: "[P]a to bi bio rat do istrebljenja njihovog. […] Ne bi im to Srbi nikad oprostili, to bi i bilo, to bih ih uništilo potpuno; prije svega, niko od njihovog rukovodstva ne bi ost'o živ, za tri-četiri sata bi bili pobijeni svi. Ne bi imali šanse da opstanu uopšte."[8938]

2681. Optuženi je takođe upozorio Izetbegovića da, ako bosanski Muslimani budu išli s ustavom i referendumom za BiH, Srbi neće moći priznati BiH jer bosanske Muslimane će "događaji [...] preticati" i on neće moći obuzdati "ekstreme" koje je dotad obuzdavao "žestoko".[8939] U oktobru 1991., optuženi je rekao Miloševiću da bi rješenje koje nastoji postići Izetbegović "dovelo do dugotrajnog građanskog rata" i da bosanski Srbi ne bi prihvatiti vlast BiH "u 40 opština [...] i sve bi se snage okrenule u tom pravcu, u pravcu da se suprotstave"; ukratko, situacija bi bila još gora nego u Hrvatskoj.[8940] Milošević je odgovorio da bi bila bolja nego u Hrvatskoj jer je odnos snaga "neuporedivo povoljniji".[8941]

2682. Vijeće podsjeća da su se, nakon što je sjednica Skupštine SRBiH odgođena 15. oktobra 1991. i nakon što su je poslanici bosanski Srbi napustili, poslanici HDZ-a i SDA ponovo sastali sa srpskim poslanicima i usvojili deklaraciju o suverenitetu.[8942] Političko vijeće SDS-a potom se sastalo da razmotri situaciju.[8943] Na tom sastanku rečeno je da Srbi trebaju "raščistiti sa iluzijom da

---

8936 P5846 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 12. oktobar 1991.), str. 3. Za daljnju analizu ovog govora, v. odjeljak IV.A.2.b.v: Genocid.

8937 D377 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 13. oktobar 1991.), str. 2.

8938 P2540 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miodraga Davidovića, 15. oktobar 1991.), str. 5–6. V. takođe Patrick Treanor, T. 14005–14006 (1. juni 2011.).

8939 P5877 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 4. septembar 1991.), str. 6.

8940 P5832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. oktobar 1991.), str. 8–9.

8941 P5832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. oktobar 1991.), str. 9.

8942 V. par. 46, 76.

8943 V. par. 76; činjenica o kojoj je presuđeno 1937; D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.); Robert Donia, T. 3107 (1. juni 2010).

se može naći oblik zajedničkog života sa Muslimanima i Hrvatima".[8944] Rukovodstvo SDS-a zatražilo je da se deklaracija o nezavisnosti poništi prije 24. oktobra 1991.[8945] Stav SDS-a bio je da će SDS, ako se deklaracija o nezavisnosti ne povuče u roku od sedam dana, izdati uputstva svojim članovima da napuste postojeće institucije vlasti i da započnu sa osnivanjem paralelnih institucija.[8946] Rukovodstvo bosanskih Srba takođe je iznijelo prigovor u vezi s ranijim kršenjima međustranačkog sporazuma o podjeli vlasti u BIH od strane bosanskih Muslimana.[8947]

2683. Dana 24. oktobra 1991., optuženi se potužio Slobodanu Miloševiću na korake koje je preduzeo Izetbegović ka ostvarenju nezavisnosti BiH.[8948] Optuženi je rekao da su Izetbegoviću dali rok da poništi odluke donijete u vezi s nezavisnošću BiH, ali da Izetbegović nema namjeru da ih poništi.[8949] Optuženi je objasnio da će oni "odgovori[ti] svim sredstvima" i da će "uspostavi[ti] Jugoslaviju na svim prostorima gdje [oni] živ[e]".[8950] Potom je rekao Miloševiću da bosanski Muslimani žele da im "Evropa podari državu u kojoj bi bili i [bosanski Srbi] zaključani međunarodnim ugovorima u ovim granicama", i dodao: "[T]o mi ne možemo dopustiti; mi moramo da pripremimo sve, i pripremili smo sve, da stvorimo jedno faktično stanje […] na kojem će oni slomiti zube; oni moraju jednostavno da slome zube; nema cijene pod kojom ćemo mi da živimo s njima u državi. Tu, tu nema cijene, to je gotovo."[8951]

2684. Slobodan Milošević je savjetovao optuženom da razgovara s Izetbegovićem i da mu objasni stav bosanskih Srba, ali optuženi je odgovorio da je Izetbegović religiozni fanatik s kojim se ne može razgovarati.[8952] Kad ga je Milošević pitao da li želi da on razgovara s Izetbegovićem, optuženi je odgovorio da bi mogao Izetbegoviću reći da "Karadžić i ovi neće da odustanu od stvaranja Skupštine i paralelnih organa vlasti" i da će "srpska Skupština" odlučiti o tome šta će se poštovati, a šta neće.[8953] Optuženi je takođe predložio da Milošević kaže Izetbegoviću da "Srbi idu dalje […] da vi ne možete da, da ostvarite uticaj na nas i da mi ublažimo nešto. Mi idemo dalje. Mi

8944 D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 1.
8945 V. par. 46.
8946 D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 1.
8947 Momčilo Mandić, T. 4750–4751 (6. juli 2010.); P1079 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 22. juli 1991.), str. 4.
8948 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 1.
8949 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 1.
8950 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 1.
8951 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 1.
8952 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 1–2, 6.
8953 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 6.

ćemo uspostaviti punu vlast nad srpskim teritorijama u BiH, […]. Neće moći da ostvaruje vlast. Neće moći da [kontroliše] 65% svoje teritorije. Nama je to cilj."[8954]

2685. Milošević se zapitao da li je mudro "na nelegitimni čin odgovarati isto nelegitimnim činom" i doveo je u pitanje zakonitost osnivanja Skupštine bosanskih Srba. Međutim, optuženi tome nije pridao značaj i naglasio je nezakonitost mjera koje su preduzeli bosanski Muslimani, kao i važnost interesa bosanskih Srba.[8955] Optuženi je istakao da oni imaju vlast u 37 opština i relativnu većinu u oko deset opština i da neće provesti "nijednu njihovu odluku" budući da one vode ka otcjepljenju od Jugoslavije.[8956]

2686. Milošević je takođe sugerisao da oni ne bi trebali proglasiti Skupštinu bosanskih Srba, ali optuženi je odgovorio: "Moramo mi to proglasiti! Nema govora, to je obavezujuće za srpski narod i predstavnike srpskog naroda u izvršnoj vlasti, jer oni će početi da nas hapse, počeće da umiruju opštine na silu, na silu, da stavljaju tamo specijalce, mi to ne damo."[8957] Kad je Slobodan Milošević predložio da optuženi to tijelo ne nazove skupštinom optuženi je insistirao: "Ne. [...] [N]e možemo mi narodu. Narod [...] ima jedno osjećanje da je pokraden i uništen."[8958]

2687. U tom istom razgovoru Slobodan Milošević je izrazio rezerve u vezi s tim kako Skupština bosanskih Srba može isključiti Muslimane koji su "za Jugoslaviju", ali optuženi je odgovorio: "Ma, nema, predsjedniče! Nema ni 10% [...] [N]e smijemo mi da rizikujemo za tih 10%! Ma, nema govora! Srpski narod hoće čiste situacije. Ne možemo mi da fingiramo više ništa. Oni nas uništiše, mi moramo da damo odgovor. Mi ne možemo da mobilišemo narod na neku kiselu vodu."[8959]

2688. Optuženi je takođe rekao: "[V]ojska ne može više, predsjedniče, da, da prihvata primirja, nema govora. Tuđman se mora skršiti vojno, mora se uništiti vojna sila Hrvatske. Ja vam garantujem poslije petka se mora dići opet 500 hiljada Srba, tu nema govora više, tu nema govora više; to je uništavanje, iscrpljivanje, iznurivanje, zavlačenje u zimu i mi ćemo svi ispropadati".[8960]

8954 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 7. V. takođe P5620 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 21. januar 1992.), str. 2–4; P5621 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 25. januar 1992.), str. 8.

8955 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 4–5.

8956 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 5.

8957 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 5–6.

8958 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 6. V. takođe P5817 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurevića, 14. novembar 1991.), str. 2 (u kojem je optuženi rekao da će, ako on ustane u Skupštini i kaže da oni prihvataju nezavisnost i suverenitet BiH, ljudi to odbaciti i dići se na oružje i protiv njega). Optuženi pominje taj razgovor u svom Završnom podnesku. Završni podnesak odbrane, par. 266. Vijeće konstatuje da je, u svjetlu težine dokaza, ova primjedba optuženog čisto retorička i da on nije imao namjeru da prizna nezavisnost BiH.

8959 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 7.

8960 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 2.

Kad je Slobodan Milošević predložio mirniji pristup, bez nervoze, optuženi je odgovorio: " Ne. Uopšte nije nervoza. To su promišljeni koraci, i mi moramo da uspostavimo vlast i kontrolu nad svojim teritorijama, da on ne bi mogao da dobije suverenu Bosnu. Hrvatska ne kontroliše 30% teritorija, Bosna neće kontrolisati 60% teritorija!"[8961]

2689. Uprkos izraženom oprezu, Slobodan Milošević na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice nije prihvatio nezavisnost BiH i govorio je o želji cijelog srpskog naroda da živi zajedno.[8962] U septembru 1991., Milošević je rekao optuženom da bi oni trebali da se "mobilišu [...] i nabave oružja; opet će da krenu".[8963] U novembru 1991., kad je optuženi informisao Miloševića da Izetbegović ne želi da BiH bude u Jugoslaviji, Milošević mu je rekao: "[B]rini o ovome i ništa drugo."[8964] Optuženi je odgovorio da hoće, ali da treba "pripremiti rezervnu varijantu" jer on "ne zna[...] kako će to sutra biti".[8965] U razgovoru s generalom Uzelcem 2. novembra 1991., optuženi je govorio o mobilizaciji srpskog stanovništva u BiH, i rekao: "[A] sad ću ja ponovo zvati predsjednike opština da, da pošalju vojsku."[8966]

2690. Vijeće podsjeća da je u novembru 1991. održan plebiscit da se utvrdi da li Srbi u BiH žele da ostanu u zajedničkoj državi Jugoslaviji, i ogromna većina je glasala za to.[8967] Optuženi je održao govor u vezi s plebiscitom, u kojem je rekao da će, ako bude suverene BiH, to biti "izvan [njihovih područja]", osim u slučaju razmjene stanovništva.[8968] Optuženi je u tom govoru rekao da je on otvoreno rekao Izetbegoviću: "[U] srpskim krajevima i srpskom selu, nijedan muslimanski temelj se neće zakopati [u]vezli vi Turke, ne uvezli, jer ćemo mi dati uputstvo Srbima da ne smiju prodati Muslimanima zemlju. […] Prvi temelji, letjeće u vazduh, i svaki temelji, koji se zakopaju, letjeće u vazduh".[8969] Takođe je predvidio da postoji mogućnost da se pobiju, pa "kome opanci, kome obojci" s obzirom na to da su Srbi bolje naoružani, kao i da će rat biti krvav.[8970] Naglasio je i to da oni neće odustati od teritorija, jer se ovdje vodi "bitka za život i smrt, bitka za životni prostor".[8971]

2691. U decembru 1991., Milošević je rekao optuženom da ne treba da popusti Izetbegoviću, da oni treba da se drže svoje linije i da "[a]ko hoće da se biju, tu smo", s obzirom na to da su Srbi

---

8961 P2546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. oktobar 1991.), str. 7–8.
8962 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6747 (pod pečatom).
8963 P5861 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 5.
8964 P5897 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 14. novembar 1991.), str. 3.
8965 P5897 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 14. novembar 1991.), str. 3.
8966 P5824 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Uzelca, 2. novembar 1991.), str. 1–2, 6–8.
8967 V. par. 47. V. takođe Robert Donia, T. 3107 (1. juni 2010.).
8968 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 5.
8969 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 6. V. takođe Eset Muračević, T. 12673–12676, 12683 (1. mart 2011.); Eset Muračević, T. 12822 (2. mart 2011.).
8970 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 6.
8971 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 6.

jači.[8972] Govorili su i o neustavnom karakteru odluke kojom se mijenja status BiH.[8973] U presretnutom razgovoru 17. decembra 1991., optuženi je potvrdio svoju odlučnost da se upotrijebi sila kako bi se obezbijedilo da osnivanje suverene i nezavisne BiH ne dovede do odvajanja bosanskih Srba od drugih Srba u bivšoj Jugoslaviji.[8974] U vezi s mogućim otcjepljenjem BiH, optuženi je rekao: "[M]i idemo u potpunu odbranu zemlje", uključujući, ako treba, i ratno stanje, "nek idu oni u pičku materinu, budu li se zajebavali, treba zemlju odbraniti svim silama".[8975]

2692. Dana 21. decembra 1991., u Skupštini bosanskih Srba, optuženi je izdao još jedno upozorenje u vezi sa stotinama hiljada mrtvih, uništavanjem, raseljavanjem ljudi i homogenizacijom stanovništva do kojih bi doveo građanski rat u BiH.[8976]

2693. U januaru 1992., optuženi je razgovarao s Krajišnikom i rekao: "[M]i moramo ovaj svoj minimalni cilj ostvariti, to nema govora, to nema… nema toga ko treba i može da nas okrene s toga puta, tu nema razgovora".[8977] Optuženi je takođe bio ljut zbog toga što je Izetbegović otvoreno govorio o suverenoj i nezavisnoj BiH, te je rekao: "'Oće li on da dođe neko da mu poruši Sarajevo? […] Stvarno nije normalan […] [N]ek' on ide u pičku materinu, mi ćemo pustiti ove naše tigrove pa nek rade svoj pos'o".[8978] Dalje je rekao da on godinu dana umiruje srpski narod, ali da on "neć[e] više nikog da drži[...], niti mo[že] da ga drži[...]" i da oni više ne mogu zadržati svoj narod.[8979]

2694. Još u januaru 1992., Koljević je upozorio na opasnost od stvaranja islamske republike.[8980] U vezi s tim, Koljević je razgovarao s Tuđmanom i rekao da oni imaju zajednički interes u tome da razdvoje narode, da njima nezavisna BiH ne odgovara budući da bi ih odvojila od njihove "matice", i da oni zagovaraju suverenu muslimansku, srpsku i hrvatsku Bosnu.[8981]

8972 P5790 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 20. decembar 1991.), str. 2–3.

8973 P5787 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 25. decembar 1991.), str. 2–3.

8974 P5794 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Branka Kostića, 17. decembar 1991.), str. 4–5 (u kojem je Kostić rekao da "niko ne može donijeti [odluku] zasebno, ovaj svaki eventualni zahtjev Bosne za priznavanje i tako dalje, vodi direktno u sukob", a optuženi je odgovorio: "Direktno u rat i to krvav, krvav i opasan rat.").

8975 P5794 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Branka Kostića, 17. decembar 1991.), str. 7.

8976 D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 40–41. V. P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 4–6. V. takođe svjedok KDZ310, T. 9191–9192 (29. novembar 2010.).

8977 P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 3.

8978 P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 5.

8979 P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 5–6.

8980 P986 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 3–4.

8981 P986 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 5–6, 9, 37–38.

2695. Na sjednici Skupštine SRBiH 24. januara 1992., razmatralo se pitanje nacionalnog referenduma i govornici iz SDS-a su se protivili održavanju referenduma.[8982] Stav Srba bio je da oni neće prihvatiti ili neće sebi dopustiti da postanu manjina u BiH, kao ni da budu prisiljeni da učine nešto što ne žele učiniti. Srbi su također izrazili bojazan da SDA želi stvoriti islamsku državu u BiH i da je jedina garancija za Srbe to da imaju zasebnu državu u BiH.[8983] SDS se, pod vođstvom optuženog, povukao sa sjednice kada se nije mogao postići sporazum i, nakon tog povlačenja, Skupština BiH je podržala održavanje referenduma 29. februara i 1. marta u vezi sa suverenošću i nezavisnošću BiH.[8984] Dana 19. februara 1992., predsjednik Izvršnog odbora SDS-a naredio je opštinskim i regionalnim odborima SDS-a da smjesta održe sastanke i da sastave akcioni plan da se spriječi referendum i da objasne "[s]vakom punoljetnom Srbinu" da treba da bojkotuju referendum koji će biti nezakonit nakon usvajanja ustava SrRBiH.[8985]

2696. Vijeće podsjeća da je 23. februara 1992., predložen Cutileirov plan po kojem je BiH trebala biti nezavisna država koja ima geografski kontinuitet, sastavljena od tri konstitutivne jedinice − jedinice bosanskih Muslimana, jedinice bosanskih Hrvata i jedinice bosanskih Srba.[8986] U Cutileirovom planu izneseni su ustavni principi za BiH i prijedlog strukture Skupštine i vlade BiH.[8987] Optuženi je odlučio da prihvati Cutileirov plan bez obzira na činjenicu da je on predviđao da BiH bude nezavisna država, s kantonima u kojima bi ostale etničke manjine, mada je to bilo manje od onoga što je rukovodstvo bosanskih Srba željelo, naime, da ostanu u Jugoslaviji.[8988] U razgovoru s Kuprešaninom 23. februara 1992., optuženi je izrazio zadovoljstvo nedavnim međunarodnim pregovorima na kojima se razmatrao Cutileirov plan i rekao:

> Postigli smo maksimalan uspjeh jer smo postigli to da Bosna ne može više biti unitarna i da će imati tri republike. U jednom papiru su ih čak zvali države. […] Naša policija na našoj teritoriji. Naša nacionalna garda [...] na našoj teritoriji, a koja se stavlja pod jedinstvenu komandu u slučaju spoljnog neprijatelja inače.[8989]

8982 P942 (Izvještaj PMEZ-a u vezi sa sjednicom Skupštine BiH održanom 24.-25. januara 1992.), str. 1; Colm Doyle, T. 2825–2826 (27. maj 2010.).

8983 P942 (Izvještaj PMEZ-a u vezi sa sjednicom Skupštine BiH održanom 24.-25. januara 1992.), str. 1; Colm Doyle, T. 2825–2826 (27. maj 2010.).

8984 P942 (Izvještaj PMEZ-a u vezi sa sjednicom Skupštine BiH održanom 24.-25. januara 1992.), str. 2; Colm Doyle, T. 2825–2826 (27. maj 2010.).

8985 P5475 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a opštinskim i regionalnim odborima SDS-a BiH, 19. februar 1992.).

8986 V. Odjeljak o međunarodnim mirovnim pregovorima, par. 14. Vijeće ne smatra osnovanom Mandićevu tvrdnju da ovaj plan pokazuje da rukovodstvo bosanskih Srba nije namjeravalo da vrši razmjenu stanovništva u BiH. Momčilo Mandić, T. 4895 (8. juli 2010).

8987 V. Odjeljak o međunarodnim mirovnim pregovorima, par. 14.

8988 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 39, 50. V. također D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 55–56; Milorad Dodik, T. 36849–36850 (9. april 2013).

8989 P5745 (Presretnuti razgovor (i) Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca; (ii) Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 23. februar 1992.), str. 3.

2697. Dana 25. februara 1992., optuženi je rezimirao ishod razgovora na sjednici Skupštine bosanskih Srba i rekao da su bosanski Srbi pristali na tri glavna principa Cutileirovog plana u kojem stoji da će BiH biti (i) nezavisna država, (ii) zadržati postojeće granice; i (iii) biti sastavljena od tri konstitutivne jedinice.[8990] Međutim, kada je izbio rat, napuštena je opcija nezavisne BiH s kantonima.[8991]

2698. Vijeće podsjeća da je referendum o pitanju nezavisnosti SRBiH održan 29. februara i 1. marta 1992. i da je njegov ishod išao u prilog nezavisnosti.[8992]

2699. U februaru 1992. Jovanović je razgovarao s optuženim i Koljevićem o Cutileirovom planu; razgovarali su o unutrašnjim granicama u BiH i uspostavljanju kantonalnih jedinica u BiH na etničkom principu.[8993] Jovanović je objasnio optuženom da bi njegovi prioriteti trebali da budu da sinhronizuje pregovore kako bi se postigla maksimalna zaštita za srpski narod i da se formiraju kantoni koji su i ekonomski i geografski održivi.[8994] Jovanović je upozorio optuženog da bi Evropa mogla tražiti da se obavežu na nezavisnost BiH, i rekao je optuženom da ne pominje državne granice.[8995] Optuženi je govorio o konfederaciji tri entiteta u BiH "koj[i] se uspostavljaju na nacionalnim teritorijama gdje su nacionalne zajednice u većini i imaju svoje organe i plus imaju zajedničke organe".[8996] Jovanović je s Karadžićem razgovarao o zadržavanju prava na samoopredjeljenje i prava da se nezavisno organizuju ili integrišu sa "zemljom maticom", ali da u pregovorima ne treba da pominju direktno integraciju s maticama.[8997]

2700. U februaru 1992., optuženi je na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice izrazio mišljenje da je zahtjev BiH za nezavisnost "veoma neodgovoran potez" i da njemu nije lako da umiri Srbe, kao i da je zabrinut zbog gubitka života i katastrofe.[8998] Takođe je rekao da je veoma

---

8990 V. par. 325; D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 11–12; P798 (Izjava o principima, Lisabonski sporazum, 23. februar 1992.).

8991 Vladislav Jovanović, T. 34300–34305 (26. februar 2013.); D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 38–39, 41.

8992 V. činjenica o kojoj je presuđeno 395; P5427 (Proglas Izvršnog odbora SDS-a, bez datuma); P5530 (Proglas Izvršnog odbora SDS-a, 20. februar 1992.), str. 3.

8993 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 49.

8994 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 49; P5750 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Nikole Koljevića i Vladislava Jovanovića, 12. februar 1992.), str. 3–4.

8995 P5750 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Nikole Koljevića i Vladislava Jovanovića, 12. februar 1992.), str. 6.

8996 P5750 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Nikole Koljevića i Vladislava Jovanovića, 12. februar 1992.), str. 4–5. V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 9; P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 4; P3119 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a i SPO-a, 23. januar 1992.), str. 1.

8997 P5750 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Nikole Koljevića i Vladislava Jovanovića, 12. februar 1992.), str. 22.

8998 P778 (Peta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 41.

teško razoružati ljude u BiH jer je kod ljudi 500.000 komada oružja.[8999] Istakao je da bi svaki eventualni korak ka nezavisnosti BiH značio veoma okrutan rat.[9000] Optuženog su predstavnici međunarodne zajednice opisali kao "veoma radikalnog" i napomenuli da je važno uklone "iluzije" optuženog.[9001] Predstavnici međunarodne zajednice su takođe smatrali da su pregovori s optuženim, s Koljevićem i s Krajišnikom najteži.[9002]

2701. Optuženi je takođe rekao međunarodnim posmatračima da se bosanski Srbi neće boriti nakon što se odluči o mapi BiH.[9003] Na sastanku Kluba poslanika SDS-a 28. februara 1992., optuženi je govorio o konfederalnoj BiH "i u njoj jedinstven[oj] Srpsk[oj] Bosn[i] i Hercegovin[i]".[9004] Na tom sastanku takođe je rekao:

> Bosna i Hercegovina je u Jugoslaviji dok mi ne kažemo da je otišla iz Jugoslavije. Ako Bosna i Hercegovina izlazi iz Jugoslavije, onda mogu izaći samo tri Bosne i Hercegovine. Kako kaže g. Krajišnik, Muslimani koji su do nedavno bili vjerska sekta, pa su odnedavno narod, to ja kažem, treba da dobiju nezavisnost. Zašto? [...] Ako oni hoće nezavisnost, onda i mi hoćemo nezavisnost![9005]

2702. Vijeće podsjeća da je Cutileirov plan dodatno pročišćen putem Izjave o principima o kojoj su se strane u sukobu sporazumjele 18. marta 1992.[9006] U Izjavi o principima navodi se će BiH biti država "sastavljena od tri konstitutivne jedinice zasnovane na nacionalnim principima, pri čemu se uzimaju u obzir ekonomski, geografski i drugi kriterijumi".[9007] Izjava o principima predviđala je i osnivanje radne grupe koja će imati zadatak da tačno odredi teritoriju konstitutivnih jedinica.[9008] Pregovarači bosanskih Srba izvijestili su Skupštinu bosanskih Srba u vezi s ovim planom i napomenuli da on ima za cilj podjelu BiH na tri konstitutivne jedinice, ne samo na osnovu

---

8999 P778 (Peta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 41.

9000 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6749–6750 (pod pečatom).

9001 P779 (Šesta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 24. Skoko je izjavio da je optuženi uvijek tražio razloge da se prihvate međunarodni mirovni planovi i da je u pregovorima činio ustupke drugim narodima. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 30. Vijeće napominje da Skokino svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji pristrasnosti i neobjektivnosti, pa stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

9002 P779 (Šesta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 56.

9003 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4177–4178. Okunova ocjena bila je da je to značilo da će se bosanski Srbi prestati boriti samo kad dobiju teritorije koje žele.

9004 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 33–34. Mandić je izjavio da su se prvobitno sve tri strane složile da u BiH treba da postoje tri entiteta, ali da se Hrvati i Muslimani nisu držali tog sporazuma. Momčilo Mandić, T. 5001 (13. juli 2010.).

9005 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 4.

9006 V. par. 326.

9007 V. par. 326.

9008 V. par. 326.

nacionalnosti, nego i ekonomskih i geografskih kriterija, te je ocijenjen kao "baza za dalje pregovore".[9009]

2703. U aprilu 1992. optuženi se na sastanku s predstavnicima međunarodne zajednice složio da će sve tri strane biti na gubitku ako dođe do sukoba i požalio se na propagandu protiv Srba.[9010] On je takođe rekao da su osnovali TO jer su mnogi vojnici van kontrole.[9011] Koljević je na tom sastanku rekao da su se on i optuženi složili da Sarajevo treba podijeliti.[9012] Tokom diskusije s međunarodnim posmatračima u septembru 1992., optuženi je predložio da se u Sarajevu sagradi zid kako bi se odvojila područja pod kontrolom Srba od onih pod kontrolom Muslimana.[9013]

2704. Krajišnik je pisao Cutileiru 3. aprila 1992. i predložio nastavak pregovora na osnovu Izjave o principima.[9014] U junu 1992. Izetbegović je povukao svoj pristanak na Cutileirov plan.[9015] U julu 1992., Izetbegović je rekao da se ne može složiti s nekim elementima Izjave o principima.[9016] Optuženi je rekao da, mada se on i dalje slaže s Izjavom o principima, prijedlog prema kojem bi BiH bila unitarna država nije prihvatljiv.[9017]

2705. Vijeće podsjeća da su tokom sastanka u septembru 1992. optuženi i Koljević rekli da bosanski Srbi i bosanski Hrvati neće prihvatiti unitarnu državu BiH; državu u kojoj vrijedi načelo jedan čovjek, jedan glas.[9018] Koljević je takođe rekao da bosanski Srbi neće prihvatiti unutrašnje granice u BiH bez nekog oblika kantonizacije.[9019] Na međunarodnim pregovorima, optuženi je takođe izrazio stav bosanskih Srba da se oni, mada žele političko rješenje, ne žele odreći svog suvereniteta niti prihvatiti unitarnu državu ili "gubitak statusa naroda na našoj zemlji".[9020] Optuženi se takođe izjasnio u prilog tri jedinice za tri konstitutivna naroda u BiH i naglasio je pitanje bezbjednosti srpskog naroda koji je predstavio kao "glavne žrtve".[9021]

9009 V. par. 327.

9010 P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 36.

9011 P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 36.

9012 P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 36.

9013 Aernout van Lynden, T. 2563–2564 (20. maj 2010).

9014 V. par. 328.

9015 V. par. 333.

9016 V. par. 340.

9017 V. par. 340.

9018 V. par. 357.

9019 V. par. 357.

9020 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 9. V. takođe P791 (Osma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 38–39.

9021 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45; P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 10–11.

2706. Optuženi je najprije rekao da želi biti lojalan Jugoslaviji i da bosanski Srbi ostanu u toj zajedničkoj državi.[9022] Kada se situacija pogoršala i kad je postalo jasno da BiH neće ostati u Jugoslaviji, optuženi je modifikovao taj cilj.[9023] U oktobru 1992., Biljana Plavšić je rekla da "govoriti o formiranju muslimanske države ne uvažavajući interese srpskog naroda, to graniči sa ludilom" te da je Izetbegović u tu situaciju uletio i da su "sada […] posljedice evidentne".[9024]

(2) Zaključak

2707. Vijeće konstatuje da govor optuženog u Skupštini SRBiH u oktobru 1991., u kojem pominje "autostradu pakla" jasno pokazuje dosljedno protivljenje optuženog ideji nezavisnosti BiH. Mada je optuženi u tom govoru rekao da on ne prijeti bosanskim Muslimanima, Vijeće konstatuje da je, naprotiv, njegov govor sadržavao veoma konkretne prijetnje u vezi s tim šta će se desiti ako bosanski Muslimani nastave ići putem nezavisnosti i ako budu ignorisali volju bosanskih Srba. Vijeće konstatuje da je optuženi jasno zaprijetio ratom ako interesi bosanskih Srba budu ignorisani, i predvidio je da će takav rat biti "pakao" i da se bosanski Muslimani neće moći odbraniti u slučaju takvog scenarija.

2708. Vijeće takođe konstatuje da ta upozorenja optuženog nisu bila samo izolovano zastranjenje. Vijeće konstatuje, i pritom upućuje na više presretnutih razgovora u septembru i oktobru 1991., da je optuženi govorio o tome kako će upozoriti bosanske Muslimane da će, ako nastave slijediti svoju politiku vezanu za nezavisnost BiH, ti njihovi postupci dovesti do strašnog krvoprolića, uništenja i nestanka ili izumiranja bosanskih Muslimana. Ti razgovori, uz govore koje je optuženi održao 1991. godine, dodatno pokazuju da je optuženi namjeravao prijetiti bosanskim Muslimanima kako ne bi tražili nezavisnost BiH i da je on bio potpuno svjestan da bi potencijalni sukob doveo do ekstremnog nasilja i da bi njegov ishod bile hiljade mrtvih, uništavanje imovine i raseljavanje ljudi, kao i da bi to bilo posebno pogubno za stanovnike, bosanske Muslimane.

2709. Vijeće konstatuje da je proglašenje suvereniteta od strane Skupštine SRBiH, u odsustvu poslanika bosanskih Srba, 15. oktobra 1991. zaoštrilo situaciju. Rukovodstvo bosanskih Srba još jednom je jasno pokazalo da oni neće prihvatiti suverenu BiH i izdali su ultimatum za poništenje tog proglašenja. Međutim, iz razgovora optuženog i Slobodana Miloševića 24. oktobra 1991. jasno

---

9022 Vladislav Jovanović, T. 34268−34269 (26. februar 2013). V. takođe Milorad Dodik, T. 36845 (9. april 2013.); D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 8, 15. Vijeće se ne oslanja na Bulatovićevo opšte mišljenje da je sve što su bosanski Srbi činili bio odgovor na djela i prijetnje bosanskih Muslimana.

9023 Vladislav Jovanović, T. 34269 (26. februar 2013.); D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 16. V. takođe P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 8.

9024 P1360 (Stenogram sa zajedničke sjednice (21. sjednice) Skupštine RS-a i Skupštine Republike Srpske Krajine, 31. oktobar 1992.), str. 9–10.

je da optuženi nije očekivao da će bosanski Muslimani ukinuti odluke koje su donijeli u vezi s nezavisnošću BiH.

2710. Ilustrativan je i razgovor s Miloševićem u oktobru 1991. jer pokazuje da je optuženi predviđao da se odgovori tako da bosanski Srbi uspostave potpunu vlast na teritorijama bosanskih Srba, da stvore faktičku situaciju koja će obezbijediti da bosanski Srbi nikad ne žive u istoj državi s bosanskim Muslimanima, kao i da stvore sopstvene paralelne i zasebne institucije i strukture. Takođe je jasno iz tog razgovora da je Slobodan Milošević pokušavao primijeniti oprezniji pristup dok je optuženi nepokolebljiv u tome da je njihov cilj obezbijediti da oni uspostave potpunu vlast na svojim teritorijama, što bi značio da Izetbegović ne bi imao kontrolu nad 65% BiH, kao i da će proglasiti sopstvenu Skupštinu bosanskih Srba.

2711. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi, mada je Milošević izrazio rezerve u vezi s isključivanjem bosanskih Muslimana, kategorički tvrdio da ni 10% bosanskih Muslimana ne podržava Jugoslaviju i da oni ne mogu preuzeti takav rizik. Optuženi je takođe jasno govorio o koracima koje će preduzeti bosanski Srbi kako bi uspostavili vlast i kontrolu nad teritorijama na koje su polagali pravo, kao i da će bosanski Srbi krenuti s mobilizacijom. Vijeće konstatuje da to pokazuje da se optuženi od oktobra 1991. žestoko protivio nezavisnosti BiH i da je planirano preuzimanje vlasti na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Ovaj razgovor takođe pokazuje da je optuženi predviđao razdvajanje bosanskih Srba od nesrba u BiH i da će rat u BiH dovesti do "homogenizacije stanovništva". Vijeće takođe konstatuje da je optuženi podržavao stvaranje entiteta u BiH zasnovanih na etničkoj pripadnosti. Optuženi se takođe zalagao za identifikovanje srpskih područja s kojih bi bosanski Muslimani bili isključeni.

2712. Razgovor optuženog s Krajišnikom u januaru 1992. takođe pokazuje da je optuženi stalno bio ljut u vezi s traženom nezavisnošću BiH. U vezi s tim, optuženi je rekao da on neće više umirivati srpski narod u BiH i da će "pustiti [svoje] tigrove pa nek rade svoj pos'o". Optuženi je govorio i o karakteru ciljeva bosanskih Srba o kojima nema pregovora i svom stavu da oni neće dopustiti da ih bilo šta zaustavi. Vijeće konstatuje da je stav optuženog bio da bosanski Srbi neće dopustiti otcjepljenje BiH od Jugoslavije i da će, ako BiH bude insistirala na nezavisnosti, to učiniti i bosanski Srbi.

2713. Optuženi je takođe bosanske Muslimane opisao kao "vjersku sektu", kojoj je tek nedavno dat status "naroda" i da nema osnove za njihovu nezavisnost. Vijeće konstatuje da je takva retorika, zajedno s proglašavanjem bosanskih Muslimana istorijskim neprijateljima, stvorila atmosferu u kojoj se nastojalo stati na kraj svakom zahtjevu za nezavisnost BiH i ponovo insistirati na interesima bosanskih Srba u BiH.

2714. Na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice, optuženi je ponovio svoje upozorenje da će nezavisnost BiH dovesti do "okrutnog rata" i svoje predviđanje da on neće moći smiriti bosanske Srbe u slučaju takvog scenarija.

2715. Vijeće također konstatuje da je postojao raskorak između onoga što je optuženi govorio u privatnim razgovorima ili pred publikom sastavljenom od bosanskih Srba i njegovog tona na međunarodnim pregovorima, gdje je bio pomirljiviji, govorio protiv sukoba i tvrdio da su Srbi žrtve propagande. Optuženi je preuzeo vodeću ulogu u predstavljanju bosanskih Srba kao žrtava sukoba i to je koristio kao opravdanje za njihove teritorijalne i političke ciljeve stvaranja zasebne srpske države u BiH.

(D) Zalaganje za razdvajanje stanovništva i za stvaranje države bosanskih Srba

(1) Analiza dokaza

(a) Razdvajanje stanovništva − nemogućnost suživota

2716. Dana 27. avgusta 1991., u presretnutom razgovoru s Koljevićem, optuženi je izrazio protivljenje nezavisnosti BiH i spremnost da se BiH podijeli po nacionalnoj osnovi riječima: "[D]a vidimo šta je to, šta je rešenje koje može svaki narod, a svako da ga prihvati […]. Jer ako ne bude rešenja prihvatljivog za nas u Bosni i Hercegovini, mi ćemo nalaziti svoje rešenje".[9025]

2717. U novembru 1991. optuženi je govorio da će sve biti na "nivou reciprociteta " i da se neće samo Srbi seliti s nekih područja kako bi bosanski Muslimani mogli "u našim krajevima ostajati, naseljavati se i praviti svoje kolonije tamo".[9026] Optuženi je pozvao bosanske Srbe da se "priprem[e] i uspostav[e] vlast na svojim teritorijama, u opštinama, u regijama, u mjesnim zajednicama, da priprem[e] prestrukturaciju i regionalizaciju opština" i da kontrolišu taj proces do zadnjeg trenutka.[9027] Optuženi je zaključio da je nakon i za vrijeme plebiscita bilo važno "da uzm[u] vlast tamo gdje mo[gu] da uzm[u] vlast".[9028]

2718. Kad je riječ o "tri nacionalne zajednice" u BiH, optuženi je rekao: "[Š]to ima više stvari odvojenih mislim da će time biti bolje".[9029]

9025 P5878 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 27. avgust 1991.), str. 4.

9026 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 7. V. takođe P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 29.

9027 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 10.

9028 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 12.

9029 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 13–14; P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 7. V. takođe D424 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 10. februar 1992.), str. 11.

2719. Optuženi je u svom govoru u januaru 1992. rekao da bosanski Srbi "neće[...] nametati jedni drugima ništa" i da će raditi na takvoj organizaciji države u vezi s kojom će se Hrvati, Srbi i Muslimani složiti.[9030] Optuženi je takođe rekao: "Ne pitamo se mi situacijom rata ili mira" i dodao da će, ako u BiH počne međunacionalni ili vjerski rat, Srbi, Muslimani i Hrvati pobjeći na svoja "potpuno homogena" područja i da će doći do teškog krvoprolića i uništavanja gradova.[9031] Isto tako, optuženi je rekao Vanceu da bi nezavisnost BiH mogla dovesti do rata i dodao: "[N]astupit će veliki pokreti masa, homogenizacija teritorija, preseljenja iz jednog kraja u drugi, i naravno uz to [...] nekontrolisani procesi pucanja".[9032]

2720. U januaru 1992., u razgovoru u kojem je bilo riječi o tome da Muslimani ostanu unutar svojih granica, optuženi je rekao: "A je, al' opet oni će svoju regiju, imat' ćemo mi svoju regiju".[9033] Optuženi je govorio i o tome kako je važno da najprije stvore svoju zemlju i da potom osnuju "krajine", kao i o opasnosti da nikad neće stvoriti svoju državu ako najprije krenu s osnivanjem "krajina".[9034]

2721. U februaru 1992. Krajišnik je rekao da bi se, ako uspiju stvoriti konfederalnu BiH, ona sastojala od tri države i da njega "ne interesuju Muslimani u [BiH]".[9035] Takođe je naglasio da je sve što je Skupština bosanskih Srba učinila, i sve što je on učinio, bilo "radi čistih područja" BiH, da je njima trebala "monolitna srpska država" u kojoj svi Srbi žive zajedno.[9036] Koljević je takođe istakao da oni neće dozvoliti bosanskim Muslimanima da imaju suverenu državu koja bi se protezala i preko srpskih i preko hrvatskih dijelova BiH, i da su zbog toga osnovali srpsku skupštinu.[9037] Koljević je priznao da je cilj reoorganizovanja opština bio "homogenizacija određenih područja" i tvrdio je da, suprotno političkim tvrdnjama, nije nemoguće da se BiH podijeli.[9038] Koljević je rekao da su oni na opštinskom nivou pokušali formirati zasebne opštinske

9030 D87 (Transkript 9. sjednice Skupštine SRBiH, 24.–25. januar 1992.), str. 103–104.

9031 D87 (Transkript 9. sjednice Skupštine SRBiH, 24.–25. januar 1992.), str. 103; P5762 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 22. januar 1992.), str. 6. V. takođe Herbert Okun, T. 1715–1717 (27. april 2010.); P5621 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 25. januar 1992.), str. 3; P5615 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 11. decembar 1991.), str. 4; D4523 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 3. mart 1992.).

9032 P5774 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vladislava Jovanovića, 5. januar 1992.), str. 6–7. V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 18, 28.

9033 P2596 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i "Miroslava", 7. januar 1992.), str. 5.

9034 P2596 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i "Miroslava", 7. januar 1992.), str. 6.

9035 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 62–63.

9036 P5623 (Govor Momčila Krajišnika na Skupštini srpskog naroda u BiH, 28. februar 1992.), str. 3–4.

9037 P986 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 11, 24.

9038 P986 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 13.

skupštine i da su formirali nove opštine.[9039] Nadalje, on je više puta pozvao na protjerivanje bosanskih Muslimana i homogenost teritorija, tvrdeći da Srbi ne mogu živjeti ni sa kim drugim.[9040]

2722. Krajišnik je takođe rekao: "Naš je cilj da se razdvojimo sa Muslimanima, ako bi kapitulirali Muslimani, mi bi ostali sa njima, ako bi ostali sa nama, brzo bi bili većina", i izradio je Strateške ciljeve, uključujući odvajanje od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[9041]

2723. U februaru 1992. optuženi je govorio o tome da, u skladu s predloženim mapama, u njihovom "kantonu" u BiH treba da bude manje od 10% bosanskih Muslimana.[9042] Optuženi je nastavio da drži govore u kojima je (i) govorio o izbjegavanju podjarmljivanja srpskog naroda; (ii) zagovarao stvaranje "srpske države "; i (iii) optuživao Muslimane i Hrvate za uništavanje jedinstva BiH i Jugoslavije.[9043] Optuženi je u maju 1992. u razgovoru s Krajišnikom, Mladićem i drugim vojnim vođama rekao da BiH kao država ne postoji jer nema teritorije, a govoreći o Srbima izjavio je: "Na pragu smo ostvarenja našeg vekovnog sna da stvorimo našu državu bez mnogo unutrašnjih neprijatelja".[9044] U vezi s tim, optuženi je takođe rekao da oni "drž[e] srpska naselja" u Sarajevu i da ih šire.[9045]

2724. U februaru 1992., optuženi je takođe rekao da im je "sada […] najveći cilj onaj koji je jedini ostvariv: da cjelinu srpskog naroda riješ[e]", to jest, tako da on dobije svoju republiku Bosnu i Hercegovinu.[9046] On je takođe rekao: "[A] i svakom Srbinu je jasno da Hrvati i Srbi ne mogu u zajedničkoj državi. Analogno tome, ne mogu ni u zajedničkoj vojsci, takođe da i BiH ne može imati armiju. Ostale bi nacionalne garde u svakoj republici, i policija koja bi bila pod kontrolom svake republike. "[9047] Optuženi je naglasio da postoji napetost i konflikt na teritorijama gdje se "dvije

9039 P986 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 22–23.

9040 Vitomir Žepinić, T. 33594–33595 (13. februar 2013.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4220. Tokom sastanka s predstavnicima Srba i Muslimana u maju 1992., Koljević je isključio svaku mogućnost zajedničkog života Muslimana i Srba na Palama; ovi prvi trebalo je da odu. P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 38; Sulejman Crnčalo, T. 1164–1165 (14. April 2010.).

9041 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 140, 143–144.

9042 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 2, 15.

9043 P1347 (Stenogram 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.), str. 45, 47–49; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 3–4.

9044 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 256–258. V. takođe D4025 (Izvod iz zapisnika sa sjednice Glavnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 13, 15 (gdje Kuprešanin za prestanak postojanja BiH kaže da je to njihov "sveti zadatak").

9045 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 257.

9046 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 35.

9047 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 6.

nacionalne zajednice dodiruju" na neuređen način i da one treba da budu definisane što je prije moguće.[9048]

2725. Na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice, vođe bosanskih Srba, uključujući optuženog, Krajišnika i Biljanu Plavšić, otvoreno su izjavljivale da je nemoguće da bosanski Srbi koegzistiraju s drugim zajednicama, posebno s bosanskim Muslimanima, i da je bolje da se te zajednice podijele.[9049] Na primjer, u razgovorima s Owenom i Morillonom, optuženi je ponovio da je odvajanje od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata ključno.[9050]

2726. Na sastanku s Harlandom, optuženi i Biljana Plavšić otvoreno su rekli da je osnovni srpski ratni cilj da se izvrši redistribucija stanovništva BiH tako da Srbi zadrže kontrolu nad jedinstvenim cjelovitim dijelom teritorije koja obuhvata cijelu granicu s Crnom Gorom i Srbijom, te uključuje i sve teritorije tradicionalno naseljene Srbima.[9051] Rukovodstvo bosanskih Srba je reklo da zbog "istorijskih okolnosti", bosanski Muslimani čine većinsko stanovništvo na nekim područjima i da je, kako bi se postigao njihov cilj, veliki broj bosanskih Muslimana potrebno ukloniti jer je većinsko stanovništvo u dolini Drine na sjeveroistoku BiH muslimansko.[9052] Oni su otvoreno govorili da je svrha rata da bosanska vlada pristane na tu redistribuciju stanovništva a optuženi je uvažio činjenicu da će neki "stari ljudi vjerovatno željeti da ostanu", ali je predvidio da će veliku većinu stanovništva koje će ostati na srpskim područjima činiti Srbi, a na muslimanskim područjima Muslimani.[9053] Na tim sastancima, neki članovi rukovodstva bosanskih Srba otvoreno su izjavljivali da bi bilo dobro da svi nesrbi odu i da žele da oni odu jer nisu dobro živjeli zajedno.[9054]

2727. Biljana Plavšić je govorila o važnosti razgraničenja teritorije i da je važno da se to razgraničenje napravi "kako treba jer [ih] taj posao čeka".[9055] Ona je takođe izrazila mišljenje da

---

9048 P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 2, 7; D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 4–5, 10.

9049 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6751–6752, 6843 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16064–16065, 16068 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4205; Herbert Okun, T. 1496–1497 (23. april 2010.); P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 25; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 120; svjedok KDZ088, T. 6253–6255, 6314 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) **[REDIGOVANO]**; Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5512–5514, 5522–5523 (20. juli 2010.). V. takođe svjedok KDZ088, T. 6314 (7. septembar 2010.); P5748 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Lukića, 13. februar 1992.), str. 1; P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 8–9. **[REDIGOVANO]**.

9050 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 349, 357–358.

9051 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 269.

9052 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 270.

9053 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 270, 272.

9054 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 274.

9055 P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 36.

bosanski Srbi više ne mogu živjeti s bosanskim Muslimanima; jednom prilikom, na sahrani jednog vojnika, bosanskog Srbina, rekla je da bosanske Muslimane treba poklati ili istrijebiti.[9056] U maju 1992., Biljana Plavšić je govorila o pravu Srba na 70% teritorije i rekla je da su bosanski Srbi "navikli da žive na širokim prostorima" dok bosanski Muslimani uglavnom žive u gradovima.[9057] Biljana Plavšić je nadalje rekla da "i ako 3 miliona ljudi izgubi život da se riješi kriza, treba da se to učini i da se ide dalje".[9058] Biljana Plavšić je takođe govorila o stvaranju uslova za "prisiln[u] emigracij[u]", rekavši da je "posljednje što dolazi u obzir [...] kompromis na račun osvojenih teritorija", kao i da strane zemlje treba podsjetiti da bosanski Srbi neće odustati od onoga što su osvojili.[9059]

2728. Koljević je bio naročito ekstreman u svojim pogledima i stalno je ponavljao na važnim sastancima da zajednice ne mogu živjeti zajedno.[9060] Jedan poslanik u Skupštini bosanskih Srba složio se s tim stavom i govorio o njihovoj zajedničkoj želji da imaju "etnički čistu [srpsku] državu" i da, u kontekstu pregovora, treba da "istič[u] da sa njima zajedničkog života nema".[9061] Lukić, koji je bio drugi predsjednik vlade RS-a, takođe se zalagao da se "etnički očisti" i rekao je rukovodiocima u Srbiji da bosanskim Muslimanima ne treba vjerovati.[9062] Međunarodni posmatrači su izvijestili da JNA pristaje na, ili u nekim slučajevima podržava, stvaranje etnički homogenih regija u BiH, što podrazumijeva "osvajanje teritorije putem vojne sile i zastrašivanja nesrpskog stanovništva".[9063]

2729. Krajišnik je često podsjećao da je cilj bosanskih Srba taj da se odvoje od bosanskih Muslimana i da stvore sopstvenu etnički "čist[u]" državu.[9064]

9056 Colm Doyle, T. 2667–2668, 2670–2672 (21. maj 2010.); **[REDIGOVANO]**; Vitomir Žepinić, T. 33594–33595 (13. februar 2013.).

9057 Colm Doyle, T. 2671–2672 (21. maj 2010.).

9058 Colm Doyle, T. 2672 (21. maj 2010.).

9059 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 38–39, 52.

9060 Vitomir Žepinić, T. 33595 (13. februar 2013.). V. takođe Herbert Okun, T. 1497–1498 (23. april 2010.); P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 44.

9061 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 34.

9062 Momir Bulatović, T. 34543–34544 (1. mart 2013.); P6161 (Izvod iz bilješki sa 8. sjednice VSO-a SRJ, 12. mart 1993.), str. 1–2.

9063 P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3–5; Colm Doyle, T. 2663–2666 (21. maj 2010.).

9064 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 140, 143–144; P5623 (Govor Momčila Krajišnika na Skupštini srpskog naroda u BiH, 28. februar 1992.), str. 3–4; P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 146–147; P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 48; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4293, 4295. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2411. Živanović je prihvatio da se govorilo o odvajanju od bosanskih Muslimana. Milenko Živanović, T. 42585–42590 (30. oktobar 2013.).

2730. U julu 1992., Mandić je govorio o teritorijama bosanskih Srba koje je "trebalo uzeti", koje su već uzeli, i identifikovao je područja koja su još uvijek bila sporna, uključujući i ona u Sarajevu.[9065] Mandić se takođe zapitao, "šta ćemo sa Turcima", i predložio "[v]azdušni most sa Turskom i neka idu, a Bosnu na dva podijeliti".[9066] U istom tom razgovoru, Mandić je rekao: "Nećemo mi da budemo, ovaj, jednonacionalno, bolan država, hoćemo da budemo demokratska, gdje je većinski narod srpski."[9067] Mandić je prihvatio da će Hrvati i "ostatak Muslimana" takođe imati prava nakon što ih "[...] počistimo".[9068]

2731. Vijeće podsjeća da je Kuruzović, komandant Trnopolja, potvrdio da je plan srpskih vlasti bio da se broj bosanskih Muslimana u Prijedoru smanji na 10% ili manje, a da se kasnije još smanji na 2% ili manje.[9069] Vijeće je takođe saslušalo svjedoka KDZ051, koji je izjavio da mu je negdje u septembru 1992. predsjednik SDS-a Rogatice, Sveto Veselinović, rekao "da će svi Muslimani nestati sa teritorije" i da je u razgovorima s optuženim na Palama "[o]dlučeno [...] da će trećinu Muslimana ubiti, trećina će preći na pravoslavnu vjeru, a trećina će svojevoljno otići".[9070] Sveto Veselinović je u svom svjedočenju rekao da on nije lično sreo svjedoka KDZ051, da nije dao takvu izjavu i da nije imao takav razgovor s optuženim, budući da s njim nije razgovarao u periodu od januara 1992. do jeseni 1993.[9071] Vijeće konstatuje da Veselinovićevo svjedočenje pobuđuje razumnu sumnju u vezi s ovim pitanjem i, stoga, odbacuje svjedočenje svjedoka KDZ051 u vezi s tim.

2732. Optuženi je održao više govora u kojima je govorio o nemogućnosti "tri naroda" u BiH da žive zajedno i, dajući primjer, uporedio ih je s "bilj[kama] koje ne mogu da rastu zajedno, [koje]

9065 P1104 (Presretnuti razgovor (i) Momčila Mandića i Ive Reze; (ii) Momčila Mandića i Branka Kvesića, 10. juli 1992.), str. 7–8; Momčilo Mandić, T. 4619–4620 (5. juli 2010.). U jednom ranijem razgovoru, u maju 1992., Mandić je rekao: "Prvo… ratom da završimo sa Sarajevom i da onda sjednemo razgovarati." P1149 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Milanka Mučibabića, 26. maj 1992.), str. 8.

9066 P1104 (Presretnuti razgovor (i) Momčila Mandića i Ive Reze; (ii) Momčila Mandića i Branka Kvesića, 10. juli 1992.), str. 8.

9067 P1104 (Presretnuti razgovor (i) Momčila Mandića i Ive Reze; (ii) Momčila Mandića i Branka Kvesića, 10. juli 1992.), str. 10.

9068 P1104 (Presretnuti razgovor (i) Momčila Mandića i Ive Reze; (ii) Momčila Mandića i Branka Kvesića, 10. juli 1992.), str. 11.

9069 V. par. 1910 (gdje se upućuje na činjenicu o kojoj je presuđeno 1093). Ali v. D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 28, 42; Milomir Stakić, T. 45266–45267 (17. decembar 2013.). Stakić je u svom svjedočenju rekao da on nikada nije ništa znao o takvom planu niti je za njega čuo i da opštinske vlasti u Prijedoru nisu nikad planirale da opština bude jednonacionalna, te da su prava svih građana održana. U svjetlu dokaza predočenih Vijeću, koji pokazuju suprotno, i Stakićevog interesa da sebe i vlasti distancira od događaja u Prijedoru, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

9070 P3405 (Izjava svjedoka KDZ051 od 17. septembra 2011.), par. 95.

9071 D4192 (Dodatak izjavi svjedoka Svete Veselinovića od 17. novembra 2013.). Isto tako, Karabeg, predsjednik Izvršnog odbora SDA u Sanskom Mostu, izjavio je da je "cilj [...] bio srpske strane da u Sanskom Mostu ne bude više od 10 posto stanovništva". Mirzet Karabeg, T. 18700-187002 (13. septembar 2011). Međutim, Vijeće ne smatra da Karabegovo svjedočenje daje osnovu za takav zaključak ili da je njemu bila dostupna takva informacija. Vijeće se, stoga, ne oslanja na njegovo svjedočenje u vezi s tim.

[m]oraju da se odmaknu da bi napredovale".[9072] Takođe je rekao: "Živjeli samo zajedno samo pod okupacijom ili diktatorskim režimom. […] I mi možemo biti zajedno samo kao voda i ulje, dok nas mešate, mi smo zajedno, čim nas pustite, mi se delimo", i dodao da se, kad bi ih stavili u isti lonac, supa ne bi pomiješala.[9073] Optuženi je rekao: "Mi zaista jesmo nešto drugo [...] i ne treba mi to da krijemo. Nikakva mi braća nismo. Treba da znamo to", a kada bi svijet pitao zašto ne mogu živjeti zajedno, odgovorio bi: "[Z]ato što smo mi tri kulture, tri naroda, tri religije", i dodao je da oni nikad nisu živjeli zajedno u demokraciji.[9074]

2733. Taj stav je očit i u govorima rukovodilaca, bosanskih Srba, na opštinskom nivou. Na primjer, Vijeće podsjeća da je u Foči predsjednik SDS-a Miroslav Stanić u emisiji na radiju rekao da bosanski Srbi više ne mogu živjeti sa svojim komšijama, bosanskim Muslimanima, da ih ne može svako jutro buditi hodža iz džamije, i da postoji opasnost da stanovnici, bosanski Srbi, budu sunećeni.[9075] U maju 1992., optuženi je prisustvovao sastanku na kojem je rekao da, ako bude odziva na mobilizaciju 1. krajiškog korpusa, "onda da očistimo Posavinu od Hrvata".[9076]

2734. Ti govori su u potpunoj suprotnosti s intervjuom od 20. jula 1990., u kojem je optuženi rekao:

> I tu stvoren jedan privid o srpsko-muslimanskoj neslozi. […] Srbi i Muslimani u osnovi nemaju nigdje suprotstavljene interese. Kakogod bude, uvijek će Srbi i Muslimani živjeti u zajedničkoj državi, a oni su umjeli i opet će umjeti da žive zajedno. Ne treba niko treći da među njima sređuje stvari […].[9077]

2735. Optuženi je takođe rekao:

9072 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 8. V. takođe Vitomir Žepinić, T. 33586–33587 (13. februar 2013.) (gdje je on takođe rekao da u svojim razgovorima s optuženim "ni[je] stekao uvjerenje da je [optuženi] podrazumijevao fizičku [...] eliminaciju nesrba sa područja [BiH]", nego da je zajednički život nemoguć zbog ekstremizma nacionalističkih stranaka). Mada Vijeće prihvata da je to bila Žepinićeva sopstvena ocjena, ono se ne oslanja na njegovo mišljenje u tom pogledu.

9073 P5596 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem na kanalu CNN, s transkriptom), str. 1; P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 19; P6688 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Duga*, 23. maj 1992.), str. 3.

9074 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 19–20. Svjedok KDZ310 je izjavio da je optuženi, kao čelnik SDS-a, provodio politiku čiji cilj je bio dokazati "jednom i drugom narodu da više ne mogu živjeti zajedno", iako su oni živjeli zajedno godinama. Svjedok KDZ310, T. 9178, 9182–9183 (29. novembar 2010.). Tokom unakrsnog ispitivanja, svjedok KDZ310 je prihvatio da on ni na koji način nije bio uključen u politiku i da je te stavove formirao na osnovu razgovora s ljudima i onoga što je bilo objavljivano u medijima. Vijeće, stoga, ne pridaje težinu njegovoj ocjeni. Isto tako, Vijeće ne pridaje težinu Mujadžićevom mišljenju da je optuženi u Prijedoru poklonio povjerenje Stakiću, kao opštinskom rukovodiocu, zbog njegovog tipično "četničkog" porijekla, kako bi stvorio jaz između bosanskih Muslimana i Srba i kako bi narušio uvjerenje da te dvije etničke grupe mogu živjeti zajedno. Mirsad Mujadžić, P3703 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 3737–3739, 3903–3904.

9075 Svjedok KDZ239, P3336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krnojelca*), T. 1185. V. par. 852.

9076 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 38, 41.

9077 D269 (Intervju sa Radovanom Karadžićem za časopis *NIN*, 20. juli 1990.), str. 8.

> Kod nas se radi o Muslimanima, slovenačkom narodu, ljudima naše krvi i našeg jezika, koji su se u najvećoj mjeri opredijelili za evropski kvalitet življenja, uz očuvanje islamske vjere. Tu nema mjesta panici ni kod Srba ni kod Muslimana. Ne treba Srbi, po mojoj procjeni, da staju ponovo na branik hrišćanske Evrope u borbi protiv Islama. Mnogo smo mi Srbi bliži sa našim Muslimanima nego sa tom Evropom.[9078]

2736. Vijeće, međutim, primjećuje da je optuženi te izjave dao u sasvim drugačijem okružju i u periodu kada je politički cilj rukovodstva bosanskih Srba bio da naglasi jedinstvo Jugoslavije i postojanje zajedničke države.

2737. Isto tako, Vijeće podsjeća na to da je u ljeto 1991. optuženi prisustvovao mitingu SDS-a u Zvorniku;[9079] SDS i SDA su kasnije izdali zajedničku izjavu u kojoj govore o potrebi da se održi mir u opštini i poziva na veću tolerantnost između tamošnjih etničkih grupa.[9080] U avgustu 1991. optuženi je govorio o miru i o postizanju sporazuma s bosanskim Muslimanima.[9081]

2738. Dana 12. maja 1992. u Banjaluci je održan veliki javni skup. Između ostalih, bili su prisutni optuženi, Mićo Stanišić i Stojan Župljanin.[9082] Optuženi se obratio skupu i rekao kako on pokazuje organizaciju i snagu SrRBiH i da žali što im je nametnut rat u BiH od strane druge dvije nacionalne zajednice, te je dodao: "Nametnuto nam je međusobno istrebljivanje, ubijanje i mučenje."[9083] Optuženi je rekao da, mada nisu u sukobu s Hrvatima i Muslimanima, oni neće dozvoliti njihovim "militantnim vođstvima" da od njih naprave građane drugog reda i da je to razlog zbog kojeg su

---

9078 D269 (Intervju sa Radovanom Karadžićem za časopis *NIN*, 20. juli 1990.), str. 9. V. takođe Momčilo Mandić, T. 4748 (6. juli 2010.); D363 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 13. juli 1991.), str. 5.

9079 D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 17–18; D3723 (Izjava svjedoka Čedomira Zelenovića od 22. juna 2013.), par. 15, 18. V. par. 1230. Vasilić je rekao da je optuženi na skupovima SDS-a 1991. govorio u prilog mirnom rješenju i poštovanju prema svakome u BiH. D3693 (Izjava svjedoka Marinka Vasilića od 9. juna 2013.), par. 17. Vijeće napominje da Vasilićevo svjedočenje karakterišu nedosljednosti, evazivnost i drugi pokazatelji da nije bio iskren u svom svjedočenju. Vijeće, stoga, njegovo svjedočenje o tome šta je optuženi govorio na skupovima SDS-a ne smatra pouzdanim.

9080 D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 15; D3725 (Zajednički proglas SDS-a i SDA Zvornik, bez datuma). V. takođe D4533 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 9. juli 1991.) (u kojem je optuženi dao uputstvo nekom neimenovanom čovjeku da obezbijedi da se ništa ne desi Muslimanima u Bosanskoj Krajini); D4550 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dragana Đokanovića, 13. decembar 1991.), str. 2.

9081 D276 (Presretnuti telefonski razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 7. avgust 1991.), str. 2; D277 (Presretnuti razgovor Nenada Stevandića i Radovana Karadžića, 17.-18. avgust 1991.), str. 1–2. V. takođe D272 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića i Momčila Mandića, 24. juni 1991.), str. 2; Robert Donia, T. 3470–3472 (8. juni 2010.); D4195 (Izjava svjedoka Milomira Stakića od 16. novembra 2013.), par. 32; Milomir Stakić, T. 45193–45194 (16. decembar 2013.) (gdje kaže da je optuženog prvi put sreo 1991. godine, kada su imali neka neslaganja s političkom strankom u Prijedoru i kada mu je optuženi rekao da "sve treba rešiti demokratski i izborima "). V. D4546 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Levka Žara, 21. septembar 1991.), str. 3 (gdje je optuženi rekao da [m]irnim putem sve sporne stvari treba riješiti"); D4545 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 13. septembar 1991.), str. 2 (gdje se upućuje na sporazum između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana).

9082 D494 (Video-snimak parade u Banjaluci, 12. maj 1992., s transkriptom); Momčilo Mandić, T. 5331–5336 (16. juli 2010.).

9083 D494 (Video-snimak parade u Banjaluci, 12. maj 1992., s transkriptom), str. 4–5.

stvorili svoju državnu jedinicu u BiH.[9084] Optuženi je takođe rekao da se oni ponose što mogu reći da Muslimani i Hrvati nisu u opasnosti u SrRBiH i da oni moraju braniti granice SrRBiH za sve građane BiH bez obzira na njihovu "vjeru i nacionalnost".[9085] Isto tako, u junu 1992., predsjedništvo RS-a izdalo je izjavu za štampu u kojoj osuđuje proglašenje rata u BiH i u kojoj se kaže da se time vrši pritisak na Srbe da se bore "protiv svoje braće", a da oni žele mirno rješenje sukoba i da će svima onima koji budu tražili zaštitu u SrRBiH biti obezbijeđeno zadovoljenje osnovnih potreba "bez obzira na nacionalnost".[9086]

2739. Suprotno ovim izjavama za javnost, kada je optuženi govorio Žepiniću o svom stavu da razni narodi u BiH ne mogu živjeti zajedno, Žepinić je izrazio zabrinutost u vezi s tim što će se dogoditi s velikim brojem miješanih porodica u BiH i s problemom da se podijele ljudi koji žive u istom neboderu.[9087] Žepiniću je zaprijetio Mićo Stanišić i kasnije je uhapšen zbog protivljenja osnivanju stranki na osnovu etničke pripadnosti, a bio je izložen pritisku i od strane Koljevića i optuženog.[9088]

2740. U maju 1992., optuženi je izdao proglas bosanskim Muslimanima u kojem poziva na prekid neprijateljstava uvjeravajući ih da Muslimani koji su ostali u SrRBiH i položili oružje imaju potpunu zaštitu i žive mirno.[9089] Optuženi je upozorio na "sulude ideje o islamskoj državi" i rekao da Zapad želi da Muslimani "nestan[u]", ali da Srbi žele da s njima postignu sporazum.[9090] On je takođe rekao bosanskim Muslimanima da će im biti dozvoljeno da odu u pravcu u kojem žele uz pravo da se vrate kad se rat završi.[9091] Okun je taj proglas opisao kao "potpuno neiskren" i primijetio je da je izdan u isto vrijeme kad je Skupština bosanskih Srba objavila svoje ratne ciljeve.[9092]

9084 D494 (Video-snimak parade u Banjaluci, 12. maj 1992., s transkriptom), str. 5.

9085 D494 (Video-snimak parade u Banjaluci, 12. maj 1992., s transkriptom), str. 5–7; Momčilo Mandić, T. 5334–5335 (16. jul 2010.). V. takođe D1587 (Platforma Radovana Karadžića za rješavanje krize u BiH, 22. april 1992.).

9086 D2244 (Obavještenje Predsjedništva SrRBiH, 23. juni 1992.), str. 1.

9087 Vitomir Žepinić, T. 33588–33589 (13. februar 2013.). Žepinić je takođe izjavio da on nije mogao prihvatiti tu politiku podjela i da ne vjeruje ni da je optuženi to mogao, ali da je optuženi bio suočen s problemima zbog ekstremista u sopstvenim redovima. Vitomir Žepinić, T. 33589 (13. februar 2013.).

9088 Vitomir Žepinić, T. 33603–33607, 33619–33620 (13. februar 2013.). Žepinić je, međutim, izjavio da optuženi u nekim situacijama jeste pokušavao da ga zaštiti od ekstremista u SDS-u. Kada mu je postavljeno pitanje da li je stav optuženog bio da bosanske Muslimane i bosanske Hrvate treba protjerati, izjavio je da bi optuženi, da je on ili SDS direktno nešto takvo izjavio, bio uhapšen zbog takve protivustavne odluke. Vitomir Žepinić, T. 33619–33620 (13. februar 2013.), T. 33655–33656 (14. februar 2013.).

9089 D119 (Govor Radovana Karadžića u vezi s prekidom neprijateljstava, maj 1992.), str. 1–2. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5183 (15. juli 2010.).

9090 D119 (Proglas Radovana Karadžića u vezi s prekidom neprijateljstava, maj 1992.), str. 1–2.

9091 D119 (Proglas Radovana Karadžića u vezi s prekidom neprijateljstava, maj 1992.), str. 2.

9092 Herbert Okun, T. 1810–1811 (28. april 2010.).

2741. Dana 2. juna 1992., optuženi je donio odluku u kojoj se svi građani koji su privremeno napustili teritoriju SrRBiH pozivaju da se vrate i da se jave u krizni štab u svom mjestu boravka do 20. maja 1992.[9093] Obećava se i pravo povratka za "lica koja nisu djelovala suprotno interesima [SrRBiH]".[9094] U odluci stoji da će osobama koje su otišle i koje se nisu vratile ili nisu odgovarajućem kriznom štabu objasnile zašto se ne mogu vratiti, biti uskraćeno pravo na državljanstvo SrRBiH, a prestaće i sva stečena prava po osnovu radnog odnosa, stanarskog prava, zdravstvenog i penzionog osiguranja, dok će se njihova imovina privremeno koristiti za potrebe odbrane SrRBiH.[9095]

2742. Dana 4. jula 1992., na 36. sjednici Vlade bosanskih Srba, rečeno je sljedeće: "Postavljeno je pitanje o tome da li postoje dogovoreni kriterijumi o iseljavanju Muslimana sa teritorije [SrRBiH]. Konstatovano je da Vlada o tome do sada nije donosila nikakve stavove. Zaduženo je Ministarstvo za unutrašnje poslove da o tim pitanjima pripremi informaciju koju bi razmatrala Vlada i zauzela odgovarajuće stavove".[9096] Tu ideju etničkog razdvajanja također su podržavali i promovisali opštinski rukovodioci kao što je Prstojević, koji je rekao da "onaj ko prima vjeru pravoslavnu odmah, može ostati".[9097]

2743. Na sastanku rukovodstva bosanskih Srba 10. jula 1992. optuženi je rekao da će, za razliku od bosanskih Muslimana i Hrvata, bosanski Srbi graditi državu u kojoj se poštuje zakon, a ne etnički čistu državu. Drugi sudionici su se složili da je to stav koji treba zauzeti u vezi s tim.[9098]

2744. Dana 11. jula 1992., na 17. sjednici Predsjedništva bosanskih Srba, na kojoj je bio i optuženi, odlučeno je "da se donese odluka o potpisivanju proglasa povodom iseljavanja i zadržavanja stanovništva iz pojedinih dijelova bivše [BiH], o garanciji i sigurnosti, uz uslov da se narod razoruža, prekine sa neprijateljskim djelovanjem i uspostavi mir".[9099] Istog datuma, Predsjedništvo je izdalo proglas građanima RS-a u kojem stoji da se civilima koji žive na područjima pogođenim ratom mora dozvoliti da odu s tih područja, kao i da svaka emigracija mora biti dobrovoljna i ne može se ni sprečavati niti podsticati.[9100] U istom tom proglasu kaže se da se Hrvatima i Muslimanima u RS-u "garantuju se sva prava koja obezbjeđuje pravna država" i da

[9093] P2617 (Odluke Radovana Karadžića, maj–juni 1992.), str. 2–3.
[9094] P2617 (Odluke Radovana Karadžića, maj–juni 1992.), str. 3.
[9095] P2617 (Odluke Radovana Karadžića, maj–juni 1992.), str. 2–3.
[9096] P1098 (Zapisnik sa 36. sjednice Vlade SrRBiH, 4. juli 1992.), str. 4–5.
[9097] P1086 (Presretnuti razgovori (i) Neđeljka Prstojevića i Milenka, prezime nepoznato, i (ii) Neđeljka Prstojevića i Novakovića, ime nepoznato, 14. maj 1992.), str. 3.
[9098] P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 309, 313–314.
[9099] D444 (Zapisnik sa 17. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 11. juli 1992.), str. 1. V. također Momčilo Mandić, T. 5131–5132 (14. juli 2010).
[9100] D445 (Saopštenje za javnost SrRBiH, 11. juli 1992.); Momčilo Mandić, T. 5133 (14. juli 2010).

vlasti ne zadržavaju silom ljude u zoni borbenih dejstava, budući da bi ih to učinilo taocima, niti da ih prisilno premještaju budući da bi to bilo "etničko čišćenje".[9101] U proglasu takođe stoji da će svim izbjeglicama biti dozvoljeno da se vrate.[9102]

2745. Uprkos tim javnim proglasima, optuženi je i dalje zagovarao podjelu BiH po nacionalnoj osnovi.[9103] Na primjer, u julu 1992. govorio je o opasnostima života u unitarnoj državi, u kojoj ne bi mogli kontrolisati Muslimane. U vezi s tim je rekao: "Mi dobro znamo gdje dođe fundamentalizam da se tu više živjeti ne može, nema tolerancije, oni se natalitetom učetverostručuju, a mi Srbi nismo tome dorasli".[9104] Optuženi je takođe govorio da će bosanski Muslimani nadvladati bosanske Srbe "natalitetom i marifetlucima. Mi ne možemo da dopustimo te stvari".[9105]

2746. Na sastancima s međunarodnim posmatračima, bosanski Srbi su ponavljali takav stav i stalno su naglašavali da "oni jednostavno ne mogu živjeti s Muslimanima" i da bosanski Muslimani žele cijelu BiH, što mogu postići zbog većeg nataliteta.[9106] Optuženi je nastavio da ističe to pitanje i rekao je da "u svakoj varijanti mora[ju] voditi računa da M[uslimani] ne dođu u [njihovu] državu", te je naveo primjer Srbije za koju je rekao da je nestabilna iako su 65% njenog stanovništva Srbi.[9107] Drugi poslanici bosanskih Srba takođe su govorili o opasnosti s kojom se suočava srpski narod BiH zbog visokog nataliteta bosanskih Muslimana koji bi mogao promijeniti demografske procente u BiH.[9108]

9101 D445 (Saopštenje za javnost SrRBiH, 11. juli 1992.). V. takođe D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 16, 18–18A, 46; Momir Bulatović, T. 34540–34541 (28. februar 2013).

9102 D445 (Saopštenje za javnost SrRBiH, 11. juli 1992.), str. 1. V. takođe D112 (Zahtjev Radovana Karadžića MUP-u Srbije, 1. septembar 1992.); D113 (Zahtjev Radovana Karadžića MUP-u Crne Gore, 1. septembar 1992.) (u oba zahtjeva stoji da su sve izbjeglice, bez obzira na vjeru ili nacionalnost, dužne da se vrate u svoje mjesto boravka u SrRBiH).

9103 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 5, 10; P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 5, 9–10; P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 7; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6751–6752 (pod pečatom). V. takođe P3474 (Novinski izvještaj o sjednici Izvršnog odbora SDS-a Derventa, 13. februar 1992.), str. 1; D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1991.), str. 1.

9104 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 86. V. takođe D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 5. V. takođe P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 18–19; P5828 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 1. novembar 1991.), str. 1; Ronald Hatchett, T. 31958 (16. januar 2013.); D4686 (Članak novinske agencije SRNA pod naslovom "Politička platforma za opstanak srpskog naroda BiH", 12. juni 1992.), str. 1.

9105 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 36.

9106 Colm Doyle, T. 2668, 2670 (21. maj 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4163–4164, 4168–4169, 4220; Herbert Okun, T. 1487–1489 (22. april 2010.); P1417 (Transkript 55. sjednice Skupštine RS-a, 22.-23. oktobar 1995.), str. 60; P777 (Četvrta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 21; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 26.

9107 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 88–89.

9108 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 82.

2747. Rukovodstvo SDS-a takođe je naručilo više studija o demografskim promjenama u BiH koje pokazuju stopu rasta muslimanskog stanovništva i odražavaju strahove rukovodstva SDS-a da bi bosanski Muslimani mogli uskoro postati apsolutna većina u nezavisnoj BiH i uticati na položaj Srba.[9109] Tu preokupaciju demografijom i natalitetom bosanskih Muslimana optuženi je stalno isticao tokom cijelog sukoba. Na primjer, na 37. sjednici Skupštine bosanskih Srba 10. januara 1994., optuženi je izjavio da muslimansko stanovništvo raste 1% dnevno "jer je to kod njih tako".[9110]

2748. Rajko Dukić je u julu 1992. održao govor u Skupštini bosanskih Srba u kojem je pitao: "[Z]bog čega mi sve sudije Muslimane iz Vlasenice, Bratunca i Zvornika protjerasmo? Hoćemo li mi onda biti optuženi, ja se nadam da nećemo. […] [J]a bih se stidio i žalio sve žrtve da živim u državi u kojoj će opet Muslimani i muslimanska ideologija i njihova pravda da sudi."[9111] Dukić je takođe izjavio da na birčanskom području ima 120.000 Muslimana i izrazio je nadu da ih je "sada bar pola manje".[9112] U avgustu 1992. na sjednici Skupštine bosanskih Srba, Brđanin je predložio: "[N]eka se izaberu sudije srpske nacionalnosti. To ne možemo reći za svijet i Evropu, ali možemo valjda reći ovdje među sobom. Naši ljudi nemaju pravo na život, a mi smo se ovdje nad njima rasplakali, još malo ćemo početi da kukamo ".[9113]

2749. Dana 2. septembra 1992. optuženi je bio među političkim i vojnim vođama bosanskih Srba koje su se sastale u Bijeljini 2. septembra 1992.[9114] Na tom sastanku, optuženi je primijetio sljedeće: " Nalazimo se pred ciljem i moramo protrčati kroz njega. […] Sada će srpski narod ili stvoriti svoju državu […] ili ćemo se sabiti na mali prostor."[9115] Na tom sastanku rečeno je da se nema "političk[i] stav kako postupiti prema Muslimanima koji su izrazili lojalnost".[9116] Optuženi je izrazio svoje gledište da "mora[ju] imati u državi i nacionalnih manjina".[9117] Krajišnik je podsjetio prisutne da se VRS ne bi trebao distancirati od SDS-a. On je takođe podsjetio da je cilj bosanskih Srba da se odvoje od Muslimana.[9118] Optuženi je tada rekao da se "nije [...] čula nijedna politička

---

9109 Patrick Treanor, T. 14006–14007, 14009 (1. juni 2011.); P2541 (Izvještaj o demografskim kretanjima u BiH koji je pripremio SDS, juni 1991.). Vijeće napominje da je Treanorovo svjedočenje takođe uključivalo njegovu sopstvenu ocjenu o ciljevima rukovodstva bosanskih Srba i značenju nekih govora. Vijeće smatra da je to van domena njegove stručnosti i ne oslanja se na njegovo svjedočenje u tom pogledu.

9110 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 109.

9111 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 71–73.

9112 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 73.

9113 D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 12.

9114 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 131–132.

9115 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 132.

9116 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 134.

9117 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 156.

9118 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 131, 141, 143.

razlika".[9119] Na sastanku s Predsjedništvom bosanskih Srba i komandantima VRS-a u oktobru 1992. optuženi je rekao da bosanski Srbi treba da insistiraju na jedinstvenoj srpskoj zajednici.[9120]

2750. Rukovodstvo bosanskih Srba jeste predvidjelo male enklave u RS-u u kojima bi mogli živjeti bosanski Muslimani.[9121] Na primjer, optuženi je rekao da će to, mada bosanski Muslimani mogu ostati u enklavama, "biti naša država".[9122] Na sastanku 19. juna 1993. na Palama s članovima Vrhovne komande, na kojem su bili prisutni, između ostalih, Krajišnik, Koljević, Lukić, Mladić i Milovanović, optuženi je rekao da Srbi i Hrvati treba da rade zajedno tako da Muslimani dobiju nešto teritorije u centralnoj BiH.[9123]

2751. Na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba, Mladić je rekao da oni nisu dozvolili "nikakvo povezivanje, nikakvih enklava u istočnoj Bosni" i dodao je: "[A]li mi je bio cilj i siguran sam, ako mi uspostavimo Republiku Srpsku, da će oni jedva čekati da izađu iz tih enklava. Na kraju, i ako to neće, trebamo im stvoriti uslove da im je to jako drago kad im se ponudi".[9124]

2752. Optuženi je na sastanku s međunarodnim pregovaračima rekao da "Srbi nikad neće pristati da njima upravljaju Muslimani", međutim, da bi, ako Muslimani odustanu od toga da vladaju cijelom BiH, "mogli [...] sretno živjeti jedni kraj drugih", ali svako sa svojom sopstvenom upravom i garancijama za manjine.[9125] Na sastanku 8. septembra 1992. optuženi je, naprotiv, rekao da nema Srba, osim u Sarajevu, koji žele živjeti s bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima u jednoj državi.[9126]

2753. Kasnije je, na sastancima s međunarodnim pregovaračima, rukovodstvo bosanskih Srba govorilo da su oni spremni prihvatiti promjene unutrašnjih granica "prihvaćajući realnu etničku sliku".[9127] Međutim, u trenutku kad su davane te izjave, već je bilo izvršeno veliko prisilno

---

9119 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 153.

9120 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 48, 52.

9121 Herbert Okun, T. 1698–1699 (27 April 2010). Svjedok KDZ026 je izjavio da se optuženi zalagao za i provodio politiku, po kojoj na srpskoj teritoriji 90% stanovništva treba da bude srpsko, a da 10% Muslimana može da ostane. Svjedok KDZ026, T. 10414 (18. januar 2011.) (zatvorena sjednica). Međutim, nije jasno na osnovu čega je svjedok KDZ026 došao do tog zaključka. Vijeće se, stoga, ne oslanja na njegovo svjedočenje u tom pogledu.

9122 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 149.

9123 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 212.

9124 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 70.

9125 P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), str. 3; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 69; Pyers Tucker, T. 23236–23237 (18. januar 2012.). V. takođe D539 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.), str. 2.

9126 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 167, 171.

9127 P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 34, 44. Okunova ocjena je bila da formulacija "prihvaćajući realnu etničku sliku" "veoma jasno, ne naročito suptilno upućuje na etničko čišćenje ". Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4215–4216.

raseljavanje bosanskih Muslimana iz njihovih domova i rukovodstvo bosanskih Srba je htjelo mirovni sporazum na osnovi velikog procenta teritorije u BiH koju su već zauzeli.[9128] Isto tako, rukovodstvo bosanskih Srba je sugerisalo da se početkom 1993. održe referendumi kako bi se riješila "kontroverzna područja", ali zapravo je do tada već bilo veoma malo bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana koji su ostali i koji su mogli glasati.[9129]

2754. U septembru 1992. optuženi je nastavio da ističe da je njihov cilj da imaju državu i da njene granice "prema Muslimanima i Hrvatima [treba da] budu deblje nego naše granice prema Srbiji i Crnoj Gori i Srpskoj Krajini".[9130] Kada je optuženi govorio o mapama BiH i pitanjima vezanim za stanovništvo i podjelu teritorija, to je također uzrokovalo strah, tjeskobu, nesigurnost i neizvjesnost među ljudima koji "su osjećali da žive na teritoriji drugog naroda ili druge nacije".[9131]

2755. Dana 30. oktobra 1992. optuženi je održao govor na 21. sjednici Skupštine bosanskih Srba u kojem je opisao

> vještačko[o] stanj[e] u kojem su nas prisilno u vještačkoj tvorevini Bosni i Hercegovini držali zajedno s drugima s kojima smo vjekovima antagonizirani. Sve me to podsjeća na eksperimenat u kojem se pas i mačka drže prisilno u jednoj kutiji. Ili u kome se jedan loš brak održava svim mogućim prisilnim sredstvima. Pokazalo se da pas i mačka mogu da budu u jednoj kutiji samo pod jednim uslovom. Pod uslovom da izgube svoja prirodna svojstva i da više ne budu ni pas ni mačka. Sjetićemo se da nismo mogli da budemo Srbi i da živimo u takvoj kutiji.[9132]

2756. Optuženi je sukob u BiH okarakterisao kao "konflikt između naroda" i rekao je: "Muslimani ne mogu da žive s drugima. To treba da nam je jasno. Nisu mogli s Indusima koji su mirni k'o ovce. […] Nisu mogli s Grcima na Kipru, nisu mogli u Libanu s Arapima iste krvi, istog jezika, ali različite vjere. Nema tu razgovora. […] Mi smo na vlasti, mi tu vlast moramo da vršimo".[9133] U tom pogledu optuženi je primijetio da tu nema ništa novo i da je u slučaju Indije i Pakistana došlo do "ogromn[og] raseljavanj[a]" i da je njihovo razdvajanje bilo "krvavo".[9134]

9128 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4215–4216, 4218–4219.

9129 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4245; Herbert Okun, T. 1519, 1522–1524 (23. april 2010.); P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 58; P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 40.

9130 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 55.

9131 Svjedok KDZ310, T. 9177–9178 (29. novembar 2010.).

9132 P939 (Video-snimak govora Radovana Karadžića na 21. sjednici Skupštine RS-a, 30. oktobar 1992., s transkriptom), str. 1, 3.

9133 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 36. V. P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 153. V. također P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.).

9134 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 36; P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 18–19.

2757. Na sastanku u januaru 1993. kojem su prisustvovali predstavnici UN-a, optuženi je naglasio da oni ne mogu više živjeti zajedno s bosanskim Muslimanima, da neće dozvoliti da se prošlost ponovi, te da će zbog toga bosanski Muslimani biti premješteni izvan teritorije bosanskih Srba.[9135] Rukovodioci bosanskih Srba koji su bili prisutni, uključujući Mladića, Krajišnika i Biljanu Plavšić, su se svi s složili s onim što je optuženi rekao u vezi s tim.[9136] Govorili su o "etničko[m] čišćenj[u]" kao o nečemu što je potrebno.[9137]

2758. U januaru 1993., na sastanku kojem su prisustvovali rukovodioci bosanskih Srba i rukovodioci Srba iz Srbije, Vladislav Jovanović je govorio kako je važno da se obezbijedi da teritorija koja se dobije bude "što pre nacionalno homogenizovana".[9138] Jovanović je rekao da se to ne treba postići "etničkim čišćenjem", nego procesom "razmene stanovništva", i naglasio je da ondje gdje život u BiH postaje nemoguć svako bježi ka svojim "matičnim pokrajinama".[9139] To je Jovanović opisao kao "strategijski cilj kojem treba težiti i koji se ima ostvariti".[9140] Jovanović je rekao da oni treba da budu svjesni da je na Srbe usmjerena pažnja i da ih pokušavaju uloviti u "svemu što liči na etničko čišćenje ili povezivanje" i dodao: "[M]i treba da se klonimo tih zamki i da njih 'lovimo' tamo gde su oni slabi".[9141]

2759. Jovanović je takođe govorio o potrebi da se obezbijedi "na način koji je nesporan" teritorijalna povezanost sa Srbijom i Crnom Gorom.[9142] Jovanović je takođe govorio protiv slobode nastanjivanja jer bi posljedica toga moglo da bude "mešanje sastava stanovništva na našu štetu" i ono što je postignuto bi "postepeno erodiralo".[9143]

9135 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), str. 5–7.

9136 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), str. 6–7, 11–12. V. takođe P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 113–115, 120 (pod pečatom).

9137 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), str. 7.

9138 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 3; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4284–4285.

9139 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 3. V. takođe Herbert Okun, T. 1824–1825 (28. april 2010). Jovanović je prihvatio da je taj sastanak održan, s tim da je o svojoj izjavi o uspostavljanju teritorije koja bi bila "nacionalno homenizovana" što je prije moguće rekao da je to trebalo postići omogućavanjem ljudima da se slobodno kreću u druge kantonalne jedinice ako ne žele živjeti u nekom kantonu. D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 53, 64; Vladislav Jovanović, T. 34318–34319 (26. februar 2013.). Vijeće, međutim, napominje da Jovanovićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji evazivnosti i pristrasnosti. Osim toga, Vijeće smatra da je njemu bilo u interesu da sopstvene riječi okarakteriše u povoljnom svjetlu. Vijeće, stoga, ne smatra njegovo svjedočenje pouzdanim kad je riječ o dobrovoljnoj prirodi preseljenja stanovništva koje se previđalo.

9140 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 3.

9141 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 5; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4284–4287.

9142 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 3.

9143 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 3.

2760. Optuženi je zatim rekao: "Ono što Jovanović kaže, mislim da se već desilo u ogromnom stepenu. Bilo nas je pola-pola u Zvorniku; sada u Zvorniku ima isti broj stanovnika, oko 50 hiljada i sve su Srbi − preko 24 hiljade Srba iz Zenice i centralne Bosne je došlo i zaustavilo se u Zvorniku."[9144] Optuženi je takođe rekao da neće postojati unitarna BiH građanskog tipa ili ona u kojoj će prevladati muslimanska većina.[9145]

2761. Optuženi je nadalje rekao da se Srbi moraju boriti za te teritorije tako da dobiju kvalitetan dio i dodao da oni žele "da [im neki njihovi] bogati krajevi pripadnu".[9146] Optuženi je takođe rekao da se o Neretvi može razgovarati i da bez nje mogu živjeti, ali da ne mogu odustati od Podrinja i Posavine.[9147] Nadalje, optuženi se složio sa Slobodanom Miloševićem i Kontićem da se ne mogu pozvati na demografski princip ako odustanu od "etničk[og] kriterijum[a]".[9148] Optuženi je rekao da će oni rado razmjenjivati zarobljenike, ali da više neće pristajati na jednostrano oslobađanje.[9149] Slobodan Milošević je takođe izrazio stav da, da nije bilo rata, ne bi došlo do promjena po etničkom principu, ali da sada imaju promjene po etničkom principu.[9150]

2762. Krajišnik je rekao da nije važno koliko je velika teritorija nego "kvalitet te teritorije" i da ozbiljno treba da se pozabave pitanjem mapa.[9151] Krajišnik je takođe rekao da oni moraju "rešavati jedan po jedan segment – nešto sa politikom, nešto sa migracijom, nešto sa naseljavanjem".[9152] On je takođe naglasio da je veoma važan teritorijalni kontinuitet kako bi se omogućilo sjedinjenje srpskih teritorija u RS-u, a govorio je i u prilog povezivanju s njihovim maticama u Srbiji i Crnoj

---

9144 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), str. 4; V. takođe Herbert Okun, T. 1823–1824 (28. april 2010.); P4518 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 7.-25. septembar 1993.), str. 2. Jovanovićeva ocjena je bila da je optuženi samo ukazivao na nepoželjne i neizbježne posljedice svakog rata, a to je da su Srbi bježali s područja pod dominacijom Muslimana i odlazili na područja gdje su Srbi imali većinu. D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 53. Vijeće upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 9139 i zaključuje da u tom pogledu Jovanovićevo svjedočenje ne smatra pouzdanim.

9145 D4765 (Bilješke sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), str. 3.

9146 D4765 (Bilješke sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), str. 7−8.

9147 P6164 (Izvod iz bilješki sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 9. januar 1993.), *e-court* str. 65.

9148 D4765 (Bilješke sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), str. 43.

9149 D4765 (Bilješke sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), str. 43.

9150 P6164 (Izvod iz bilješki sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 9. januar 1993.), *e-court* str. 41.

9151 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 5–6.

9152 P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 6.

Gori.[9153] Koljević je rekao da će oni morati "da razvij[u] ovu aktivnost naseljavanja, homogenizacije, dok ima vremena.[9154]

2763. Godine 1993. Velibor Ostojić je takođe govorio o njihovom cilju, a to je "etničko-geografski kontinuitet srpskog naroda", o tome da su oni "gradili novu demografsku politiku RS-a", kao i o potrebi da se Srbi nastane na prostorima pod srpskom kontrolom.[9155] Ostojić je bio zadužen za Komesarijat za izbjeglice i humanitarnu pomoć koji je organizovao to naseljavanje Srba i nije predviđao povratak bosanskih Muslimana ili bosanskih Hrvata.[9156] Ostojić je bio ministar za informisanje i optuženi mu je vjerovao i bio s njim u direktnom kontaktu.[9157] Taj proces naseljavanja Srba proveden je s ciljem da se popuni određeni prostor tako da se bosanski Muslimani nemaju kuda vratiti.[9158] To je bilo u suprotnosti s izjavama datim na sjednicama Vlade bosanskih Srba u martu i maju 1993., gdje je naglašavana potreba da se stvore uslovi za povratak izbjeglica koji su napustili RS tokom sukoba.[9159]

2764. U aprilu 1993., u razgovorima s predstavnicima međunarodne zajednice, optuženi je rekao da ne može ubijediti bosanske Srbe da ostanu u Posavini i da oni traže novu zemlju i teritorije.[9160] Na tom sastanku govorio je i Mladić, koji je predložio da sve strane sjednu i da riješe te probleme.[9161] Optuženi je takođe objasnio zašto su tadašnji prijedlozi bili apsolutno neprihvatljivi za Srbe te je postavio pitanje da li oni mogu uspostaviti režim identifikovanja područja s kojih treba

---

9153 P6164 (Izvod iz bilješki sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 9. januar 1993.), *e-court* str. 51.

9154 P794 (Izvod iz zapisnika sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 8–9; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4292 (gdje je svjedok rekao da, po njegovoj ocjeni, to "naseljavanj[e], homogenizacij[a]" znači "etničko čišćenje ").

9155 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 212–213. Vladimir Lukić je izjavio da je Vlada bosanskih Srba htjela povratak izbjeglica, bez obzira na nacionalnost. D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 33, 46; Vladimir Lukić, T. 38787–38790 (28. maj 2013.). V. takođe P3129 (Zapisnik sa 66. sjednice Vlade RS-a, 20. mart 1993.), str. 8. Vijeće smatra da svjedočenje Vladimira Lukića u vezi s tim pitanjem karakterišu evazivnost i pokazatelji neiskrenosti, naročito kad mu je postavljeno pitanje o govorima koje je održao Ostojić, a koji ukazuju na to da je srpska politika u vezi s izbjeglicama bila povezana s njenim ciljem da se postigne etnički i geografski kontinuitet srpskog stanovništva, pri čemu povratak bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata nije bio predviđen. Vijeće, stoga, ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

9156 P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), str. 168–169; D3588 (Zapisnik sa 89. sjednice Vlade RS-a, 18. januar 1994.), str. 4. Radoslav Brđanin je zajedno s Veliborom Ostojićem imao zadatak da pripremi program smještanja izbjeglica u RS. D3588 (Zapisnik sa 89. sjednice Vlade RS-a, 18. januar 1994.), str. 4; P1392 (Transkript 41. sjednice Skupštine RS-a, 31. maj - 1. juni 1994.), str. 50.

9157 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 10. V. takođe D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 38.

9158 P1419 (Transkript 56. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1995.), str. 94–95.

9159 P3129 (Zapisnik sa 66. sjednice Vlade RS-a, 20. mart 1993.), str. 8; P3112 (Zapisnik sa 71. sjednice Vlade RS-a, 26.-27. maj 1993.), str. 10–11.

9160 P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 46–48.

9161 P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 47.

da se povuku i područja na koja bi trebali da presele bosanske Srbe.[9162] U aprilu 1993., Krajišnik je takođe izrazio protivljenje "[i]kakvoj zajedničkoj državi sa ubicama srpskog naroda, Muslimanima i Hrvatima".[9163] U avgustu 1993., Krajišnik je u vezi s Banjalukom primijetio da su Muslimani i Hrvati zatražili tu opštinu tokom pregovora, ali je istakao da bosanski Srbi to nisu prihvatiti "zbog toga što mora biti čista ta naša teritorija".[9164]

2765. Optuženi je takođe rekao da bi Krajina "izgledala kao crvljiva jabuka" ako njen neprijatelj bude u Krajini.[9165] Isto tako, optuženi je govorio o "zelenoj fleki " koja se pojavila na mapama budući da su postojali prijedlozi da se dijelovi teritorije dodijele bosanskim Muslimanima, a da Srbi s tih područja neće dozvoliti da se to desi.[9166]

2766. Na 37. sjednici Skupštine bosanskih Srba 10. januara 1994., Mladić se obratio skupštini u vezi s pitanjem resursa i materijalnog obezbjeđenja VRS-a.[9167] On je zatim rekao da bosanski Srbi imaju istorijsku šansu da stvore "svesrpsku državu" sa što manje neprijatelja i da bosanski Muslimani i Hrvati predstavljaju opasnost.[9168] On je, stoga, predložio da se nastavi borba jer neprijatelj s kojim se bosanski Srbi suočavaju postaje sve jači, i rekao je sljedeće: "[D]oneli su nam rat […] poveli ga prvi, vode ga, moja briga nije, briga mi je ne da oni naprave državu nego da nestanu potpuno."[9169]

2767. Na istoj sjednici, Krajišnik je rekao: "[V]jerujte da bi najveća tragedija bila kada bi Muslimani prihvatili sada da žive sa nama skupa. […] Ja samo to ne bi prihvatio, a prihvatio bi manji procenat nego što sada imamo, da mi ostanemo odvojeni i da imamo svoju državu".[9170] Govorio je i o tome da je njihov cilj "da se zauvek razdvoj[e] od Hrvata i Muslimana".[9171] Krajišnik

---

9162 P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 48–49.

9163 P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 34.

9164 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 48. V. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4293, 4295.

9165 P1394 (Transkript 42. sjednice Skupštine RS-a, 18.-19. juli 1994.), *e-court* str. 12.

9166 P6134 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom), str. 2. V. takođe Jose Cutileiro, T. 33964–33967 (19. februar 2013.).

9167 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 43.

9168 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 47.

9169 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 48–49.

9170 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 121, 124. V. takođe P796 (Izvod iz zapisnika sa 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 2; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4298 (gdje je svjedok izjavio da su Krajišnikovi komentari bili u skladu s onim što su čuli tokom međunarodnih pregovora o stavu koji je zauzelo rukovodstvo bosanskih Srba u vezi s etničkom čistoćom i stvaranjem države bosanskih Srba).

9171 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 262; P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 140, 144.

je nastavio da daje takve izjave, a 1995. je govorio o tome da je njihov prvi strateški cilj da se odvoje od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[9172]

2768. Na istoj sjednici Skupštine bosanskih Srba 10. januara 1994., optuženi je rekao da su oni sada "država i ono što ima[ju] je 100% [njihovo]".[9173] Optuženi je također prihvatio: "Vi se razvodite sa Muslimanima, nešto im moramo dati. Nemoguće je Muslimane da ih nema, a da mi zadržimo čitavu teritoriju."[9174] Optuženi je također rekao da oni po međunarodnom pravu ne mogu proglasiti zabranu povratka izbjeglica i da će u principu reći da se sve izbjeglice mogu vratiti na recipročnoj osnovi.[9175]

2769. U aprilu 1994., citirane su Mladićeve riječi kojima podstiče operacije VRS-a jer "Turci moraju nestati sa ovih prostora".[9176] Michael Rose je u svom svjedočenju izjavio da su on i drugi međunarodni predstavnici mislili da je cilj borbenih operacija u Goraždu da se bosanski Muslimani isele iz dijela grada na desnoj obali i stoga je smatrao da riječi u naređenju da "Turci moraju nestati sa ovih prostora" znače upravo to.[9177]

2770. U julu 1994. optuženi je u jednom obraćanju Skupštini bosanskih Srba rekao sljedeće:

> [P]rvi strateški cilj, a to je da se ratosiljamo neprijatelja iz kuće, a to je Hrvata i Muslimana da ne budemo više zajedno u državi. Svaki razvod košta, nešto moramo da damo, ali smo pobjednici, mi imamo i sada većinu teritorije ne samo pod kontrolom nego i u svojini.[9178]

2771. U avgustu 1994., na video snimku na kojem se Mladić i Milan Lešić, osnivač kanadske dobrotvorne organizacije *Serbian Humanitarian Public Organisation*,[9179] autom voze kroz Han Pijesak i Crnu Rijeku, Mladić se hvali: "Uzmem, sredim Turke, ko ih jebe!" i komentariše da bi Lešić trebao snimiti šta su uradili Turcima, pokazujući na napuštene kuće bosanskih Muslimana.[9180]

2772. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba u novembru 1994., optuženi je održao govor u kojem je objasnio: "Mi smo stvorili nove realnosti." Rekao je da je Zvornik nekad bio 60% muslimanski,

---

9172 P1419 (Transkript 56. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1995.), str. 104.

9173 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 107, 110.

9174 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 132.

9175 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 132. Vijeće ne pridaje težinu ocjeni Vladimira Lukića o značenju te izjave. Vladimir Lukić, T. 38794–38796 (28. maj 2013.). Vijeće pri tome upućuje na svoju ocjenu vjerodostojnosti u fusnoti 9155.

9176 P1645 (Naređenje Taktičke grupe Višegrad, 11. april 1994.).

9177 Michael Rose, T. 7274–7275 (5. oktobar 2010.).

9178 P1394 (Transkript 42. sjednice Skupštine RS-a, 18.-19. juli 1994.), *e-court* str. 76. V. također P1387 (Transkript 38. sjednice Skupštine RS-a, 17. januar 1994.), str. 67.

9179 Milan Lešić, T. 25010 (21. februar 2012.).

9180 P4442 (Video-snimak razgovora Milana Lešića i Ratka Mladića, s transkriptom); Milan Lešić, T. 25030–25032 (22. februar 2012.).

ali da su sada stigli bosanski Srbi iz Zenice, zauzeli Kozluk, i bosanski Muslimani su otišli.[9181] Takođe je rekao da oni traže Zvornik "na osnovu prava koje proističe iz nove realnosti" i dodao: "Ovaj rat je stvorio realnost, sada su ovdje Srbi iz Zenice. […] Po tom pravu tražimo Zvornik sad."[9182] Na istoj sjednici, Krajišnik je rekao: "[P]rvi strateški cilj ovog našeg naroda i ove skupštine [je] razdvajanje [i] podjela sa Muslimanima i Hrvatima, a podjela se može samo izvršiti da imaju svoju državu a mi svoju, kolika će biti to je druga stvar. Ne možemo cijelu dobiti Bosnu".[9183] Optuženi je 1995. potvrdio taj cilj kad je rekao da će oni, ako uspiju da obezbijede teritorije za koje su se odlučili i, ako bi to bilo "maltene 100% srpsko", biti veliki pobjednici i ostvariti svoj krajnji cilj, srpsku državu zapadno od Drine.[9184] Optuženi je takođe prihvatio da su oni preduzeli vojne operacije da prošire teritoriju, ali da, nakon što su bosanske Muslimane zgurali u mala područja, "postižući tako njihovu koncentraciju", nema više mnogo toga što se može učiniti.[9185]

2773. Na sastanku Vrhovne komande 31. marta 1995. optuženi je govorio o opasnosti koju predstavljaju bosanski Muslimani koji su ostali na njihovoj teritoriji i rekao je: "Nama je katastrofalan svaki ostanak Muslimana tamo", te dodao da je njihova politika "razdvajanj[e] naroda, kultura, svjetova", na osnovu ideje da "[s]vome jatu neka [ptica] ide".[9186] Takođe je govorio da treba gledati kroz prste privatnim agencijama kad je riječ o aranžmanima za odlazak bosanskih Muslimana u zapadnu Evropu jer u tim situacijama "ne može nas niko optužiti", a ako bi bila uključena državna institucija, bili bi optuženi za "etničko čišćenje".[9187] Krajišnik je naglasio da je sloboda kretanja dozvoljena kako bi se Srbi izvukli s muslimanske teritorije i dodao:"[I] ako Muslimani žele da idu sa naše teritorije da im mi omogućimo da idu sa našeg područja, bez prisile jer na to nemamo pravo niti bi ko smio da uzme na sebe da ih etnički čisti, ali neće plakati ako idu odavde."[9188]

9181 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 157.

9182 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 157.

9183 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 262.

9184 P1417 (Transkript 55. sjednice Skupštine RS-a, 22.-23. oktobar 1995.), str. 60. V. takođe P5608 (Presretnuti razgovor Todora Dutine i Radovana Karadžića, 29. juni 1995.), str. 2 (gdje je optuženi nastavio da naglašava važnost Strateških ciljeva i tokom 1995. godine).

9185 P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 64. V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 25, 27.

9186 P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 65.

9187 P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 65–66.

9188 P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 28. V. takođe D3565 (Zaključak Vlade RS-a, 26. januar 1993.).

(b) Teritorijalne pretenzije i kontrola

2774. Dana 23. decembra 1991., optuženi je govorio o plebiscitu koji je održan i rekao da, u principu, čak i ako Srbi čine samo 5% stanovništva, "svuda gdje Srbi žive i gdje su se izjasnili protiv izdvajanja, odnosno za ostajanje u Jugoslaviji, tu se niko ne može izdvojiti. Znači, ostaje samo pet opština koje bi se mogle izdvojiti iz Jugoslavije".[9189] U razgovoru s Koljevićem u decembru 1991., optuženi je rekao da postoji veliki medijski interes za to da li Srbi žele rat, ali da su oni rekli "mi nipošto nećemo da ratujemo" i "mi nemamo ciljeva, mi ne želimo da uzmemo tuđe [...] "; "mi samo želimo da oni ne uzmu naša".[9190]

2775. U februaru 1992., Krajišnik je rekao da srpski narod ima dvije opcije, ili da se bore političkim sredstvima ili da "prekin[u] razgovore i id[u] u ono što [su] vijekovima radili: da silom osvaja[u] svoje teritorije".[9191] U vezi s tim, Krajišnik je rekao: "[Z]nate što nam je uvijek zanat bio – to je da ratujemo."[9192]

2776. U martu 1992., Krajišnik je također rekao: "Pošto se opština može korigovati, mi smo već izvršili korekcije i sve ono što je srpska teritorija mislimo da bude u našim opštinama, a što bude stvar razgovora, razgovor će biti u tom smislu da se ona vodi, da vidimo kuda ćemo svoju martu povlačiti." Dodao je sljedeće: "[B]ilo bi dobro strateški učiniti jednu stvar: početi ovo što smo se dogovorili: etničko razdvajanje na terenu. Početi utvrđivati teritoriju."[9193] Krajišnik je u intervjuima također govorio o granicama i teritoriji koju drži VRS, ali je odbacio sugestije da oni drže pod kontrolom teritorije u kojima žive druge nacionalne zajednice, mada je prihvatio da to možda jeste slučaj u nekim enklavama u okviru njihove teritorije.[9194]

2777. U martu 1992. optuženi je objasnio da SrRBiH postoji, da nema povratka na unitarnu BiH i dodao: "Sada se postavlja samo pitanje kvantiteta, tu je natezanje užeta ko će više. Mi smo dobili, nategli smo uže do određene mjere, i više nazad nema".[9195] Optuženi je rekao da se ciljevi bosanskih Srba ostvaruju etapu po etapu.[9196] Optuženi je također rekao da su bosanski Muslimani primorani da prihvate da se BiH može podijeliti po nacionalnoj liniji, i dodao: "Mi [bosanski Srbi]

[9189] D4555 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Maristele Lučić, 23. decembar 1991.), str. 1–2; D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 37–38.
[9190] P5789 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 21. decembar 1991.), str. 1.
[9191] D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 21.
[9192] D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 64.
[9193] D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 13.
[9194] P797 (Intervju s Momčilom Krajišnikom na TV Beograd), str. 1. V. također Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4306–4307.
[9195] D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 43.
[9196] D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 43.

ćemo da kažemo šta je naša konstitutivna jedinica [na osnovu toga] kakve prilike mi stvorimo na terenu."[9197]

2778. Dana 23. aprila 1992., Mandić je obaviješten da je Višegrad zauzet.[9198] Dana 30. aprila 1992., Vlada bosanskih Srba je obaviještena situaciji u Foči i da vlasti bosanskih Srba kontrolišu "oslobođena područja ".[9199]

2779. Na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice u aprilu 1992., optuženi je pokazao mape na kojima je bio označen nacionalni sastav, kao i teritorija na koju su polagali pravo ili su je kontrolisali bosanski Srbi; to je ukupno bilo približno 70% BiH.[9200] Ovo se poklapa s ranijim govorima optuženog, u kojima je rekao da bi bilo nemoguće da Izetbegović uspostavi vlast na 70% teritorije BiH.[9201] Mnoga područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo uključivala su opštine duž rijeke Drine i na području Posavine, gdje su u većini bili bosanski Muslimani, ali su ta područja kasnije došla pod kontrolu bosanskih Srba i na njima je ostalo veoma malo bosanskih Muslimana.[9202]

2780. Optuženi je ranije govorio o teritorijalnim pitanjima. Na primjer, u presretnutom razgovoru u septembru 1991., optuženi je govorio o pregovorima u vezi s teritorijama i planu da se oslobode Bosanska krajina, Semberija i Doboj i rekao je da su istočna Hercegovina i Romanija "čist[e]".[9203] U novembru 1991., optuženi je u jednom razgovoru o situaciji u Novom Sarajevu rekao da će oni SDA "vrlo brzo [...] dovesti poznaniju prava", budući da su oni blokirali rad opštinske skupštine i da će "vjerovatno, vršiti neku preorganizaciju grada".[9204] Optuženi je zatim rekao: "Pa, nek idu oni u pičku materinu."[9205] Optuženi je takođe pitao gdje su naselja bosanskih Muslimana u Novom Sarajevu i koliko bosanskih Muslimana živi na kojem području opštine generalno.[9206]

9197 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 43.

9198 P5701 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića, Zorice i Traparića, 23. april 1992.), str. 5.

9199 P4986 (Izvještaj Vlade SrRBiH, 30. april 1992.), str. 1. V. takođe P2716 (Bilježnica Radovana Karadžića), str. 28.

9200 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P797 (Intervju s Momčilom Krajišnikom na TV Beograd); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4300–4301; Herbert Okun, T. 1477–1483, 1485–1486 (22. april 2010.); P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45; P802 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Herbert Okun); P788 (Peta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 29; P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 27.

9201 P958 (Govor Radovana Karadžića na plebiscitu srpskog naroda, novembar 1991.), str. 11.

9202 Herbert Okun, T. 1487–1488 (22. april 2010.), T. 1498–1499 (23. april 2010.); P783 (Mapa etničkog sastava BiH).

9203 P5864 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 19. septembar 1991.), str. 1.

9204 P2574 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Žarka Đurovića, 19. novembar 1991.), str. 2.

9205 P2574 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Žarka Đurovića, 19. novembar 1991.), str. 2.

9206 P2574 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Žarka Đurovića, 19. novembar 1991.), str. 2–3; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641–16645.

2781. Dana 6. maja 1992., Mladić je bio na sastanku na kojem je obaviješten da je "Foča [...] završena".[9207] Na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba 12. maja 1992. optuženi je rekao da je sukob u opštinama, uključujući Foču, Zvornik i Višegrad, završio uspješno.[9208] Dana 19. maja 1992. u jednom presretnutom razgovoru, Mićo Stanišić je rekao da je Foča pala, kao i Višegrad, i da su svi oni koji su otišli iz tih opština sada u Goraždu.[9209] Stanić je izvijestio Mladića da je, za razliku od situacije prije sukoba, procenat Srba u Foči 99%.[9210]

2782. Dana 8. maja 1992., Savjet za nacionalnu bezbjednost dao je zadatak Ministarstvu za pravdu da predloži način obilježavanja granica SrRBiH.[9211] Dana 24. maja 1992., predsjednik Vlade Branko Đerić napisao je pismo u kojem kaže da Srbi u BiH nisu "izmišljen narod jer [oni] na ovom tlu živ[e] već trinaest vekova." Takođe je napisao da bosanski Srbi imaju pravo na 64% obradivog zemljišta, i da su oni bili većina u BiH prije genocida koji su nad Srbima zajedno izvršili Muslimani i Hrvati u Drugom svjetskom ratu.[9212]

2783. Optuženi je takođe rekao: "Mi moramo da dokazujemo međunarodnom faktoru da […] ne držimo nikakvu opsadu oko Sarajeva. U osnovi mi štitimo naše, naše teritorije i ovde se vidi da je Sarajevo izniklo na srpskoj zemlji, kao srpskoj svojini, a i kompletno okruženje Sarajeva je srpsko."[9213] Optuženi je govorio o srpskim selima, gradovima i naseljima koja nisu upitna i da bi oni trebali nastojati da riješe pitanja tamo gdje se etnička područja i mape preklapaju.[9214]

2784. Na sastanku rukovodstva bosanskih Srba 6. juna 1992., Krajišnik je rekao: "Moramo osvojiti ono što je naše i biti spremni da odbranimo svoju državu", i da je cilj da se formira i ujedini "Birčansko-romanijska regija".[9215]

2785. Nakon sastanka 30. juna 1992., kada je primio izvještaje o borbenim uspjesima dobrovoljačkih formacija, optuženi je naglasio da su bosanski Srbi, "sve u svemu, definisali svoju

---

9207 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 253, 255.

9208 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), str. 12. V. takođe D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 51 (gdje poslanik u Skupštini bosanskih Srba govori o borbi za srpstvo i borcima u Foči koji su oslobodili 98% srpskih teritorija).

9209 P5671 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Jankovića, 19. maj 1992.), *e-court* str. 8, 11–12.

9210 P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 66.

9211 P3078 (Zapisnik sa sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1.

9212 P1094 (Pismo Vlade SrRBiH Jamesu Bakeru, 24. maj 1992.). V. takođe D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 45, 51; D3026 (Članak iz pregleda *Yugoslav Daily Survey* pod naslovom "Montenegrin President: Decisive Step towards Peace in Bosnia", 21. juni 1993.), str. 1; Neđeljko Prstojević, T. 13639–13640 (17. mart 2011.); P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 5–7.

9213 P2578 (Izvod iz transkripta filma pod naslovom "Bosnia 1992 – Serbian Epics"), str. 5.

9214 P2578 (Izvod iz transkripta filma pod naslovom "Bosnia 1992 – Serbian Epics"), str. 5. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16694–16698.

9215 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93–94, 108–109.

teritoriju", a da se najhitniji zadaci tiču uspješnog uspostavljanja demokratskih civilnih vlasti, kao i da je srpska strana spremna za političko rješenje i pregovore.[9216] Na sastanku 30. juna 1992., na kojem su bili prisutni optuženi i general Mladić, jedan opštinski rukovodilac iz Vlasenice izvijestio je da će dio Cerske biti oslobođen u danima koji dolaze i da bi oni, ako dovedu nazad snage iz Kalesije, "sve to oslobodili", te je dodao: "Ko drži Vlasenicu, drži istočnu Bosnu."[9217]

2786. Na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj u julu 1992., Krajišnik je rekao da ima teritorija koje nisu pod njihovom kontrolom, ali koje bi trebale da budu dio SrRBiH, "zbog toga što su etnički prostori " na koje bosanski Srbi polažu pravo.[9218] Krajišnik je u vezi s tim objasnio da teritorije koje oni drže čine SrRBiH i da su za njih nesporne. On je dodao: "[O]noliko koliko je naše. Mi ne želimo uzimati tuđe teritorije, a ne možemo ni svoje davati".[9219] On je također naglasio da je konačni cilj formiranje države i da se "jedinstven prostor" SrRBiH "mora [...] izvesti".[9220]

2787. Na istoj sjednici optuženi je prisutne izvijestio: "[M]i danas kontrolišemo cijelu svoju teritoriju, možda kontrolišemo i ponešto teritorije koja će [...] ako pogodbi bude, pripasti drugim nacionalnim zajednicama", ali rekao je i da se te teritorije ne mogu njima dati tokom rata.[9221] Optuženi je istakao zasluge JNA, TO-a i vojske SrRBiH i rekao da su granice njihove države obilježene teškom i krvavom borbom.[9222] Koljević je također potvrdio da je mnogo postignuto vojnim putem.[9223] Optuženi je naglasio značaj kontrolisanja teritorije i faktičkog stanja na terenu.[9224] Na toj sjednici je bilo govora o opasnosti da izgube Foču, što bi omogućilo stvaranje "zelene transverzale".[9225]

2788. Prstojević je također govorio na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba i rekao je da su, nakon što je optuženi posjetio Ilidžu i ohrabrio ih, "Srbi [...] u Sarajevu na tim prostorima zadržali

---

9216 D3658 (Vijest novinske agencije Tanjug, 30. juni 1992.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 70. V. također D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 40.

9217 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 246, 261–262.

9218 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 49.

9219 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 50.

9220 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 50.

9221 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 14, 19.

9222 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 14, 21.

9223 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 32–33. V. također D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 7, 25, 27.

9224 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 87. V. također Anthony Banbury, T. 13307, 13310, 13338–13339, 13341 (15. mart 2011.) (gdje je govorio o značaju "činjeničnog stanja na terenu" u međunarodnim pregovorima); P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 19.

9225 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 41.

određenu teritoriju pod kontrolom, a na nekim dijelovima i proširili svoje teritorije i protjerali Muslimane sa teritorija gdje su oni praktično u većini".[9226]

2789. Na istoj sjednici, optuženi je rekao: "[Ovaj sukob je] podjaren da bi nestali Muslimani. [...] Oni kao biće nacionalno misle da se uspostavljaju, ali već nestaju. Ako je to tako, onda mi imamo svoje interese za svoje istorijske prostore".[9227] Neposredno nakon što je dao tu izjavu, optuženi je dodao sljedeće:

> Ono što ja mislim jeste da srpski narod spasimo na njegovim etničkim, pa onda i na istorijskim prostorima […]. Mi ćemo sigurno imati, mi ćemo imati na početku sigurno toliko Srba, ali ja mislim da će oni svi otići iz njihove države, i muslimanske i hrvatske. Mi njima u toj državi koju gradimo moramo obezbijediti sva prava koja mi imamo, pod uslovom da nisu neprijateljski raspoloženi prema nama i da ostave oružje.[9228]

2790. Na kraju 17. sjednice Skupštine bosanskih Srba u julu 1992., Skupština bosanskih Srba je usvojila "Odluku da se utvrde sporne i nesporne granice svoje teritorije" i odredila kuda će ići te granice, uz mogućnost korekcija i provjera u skladu s međunarodnim sporazumima.[9229]

2791. Optuženi je vremenom prihvatio da postoji rizik da tokom pregovora dođe do gubitka tradicionalnih i "vjekovno srpskih teritorija".[9230] To istorijsko polaganje prava na teritorije odražava se i u proglasu Skupštine bosanskih Srba u januaru 1992., u kojem se pominju "područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u Drugom svjetskom ratu", kao i u izjavama iznesenim pred međunarodnim posmatračima da bi ta područja trebala biti dio RS-a.[9231]

2792. Ciljevi o kojima je rukovodstvo bosanskih Srba govorilo u periodu prije i tokom sukoba odražavali su se i na izvještaje VRS-a. Na primjer, u analizi borbene gotovosti i aktivnosti u 1992.

9226 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 66.

9227 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 86.

9228 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 86.

9229 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 103–104.

9230 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 11. V. takođe D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 26.

9231 P6444 (Deklaracija Skupštine srpskog naroda u BiH, 9. januar 1992.), str. 2; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4165–4168, 4188–4189, 4370; Herbert Okun, T. 1489–1491 (22 April 2010). V. takođe P6540 (Izvod iz video-snimka iz Banjaluke, 3. mart 1991., s transkriptom); Milan Babić, P742 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3400; svjedok KDZ240, T. 16068–16069 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8617; P5746 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 15. februar 1992.), str. 5. Čeklić je izjavio da rukovodstvo bosanskih Srba nije željelo da okupira teritorije, nego da je htjelo da zaštiti srpski narod na tim teritorijama. Savo Čeklić, T. 41227−41229 (11. juli 2013.). Međutim, Vijeće ne smatra da je Čeklićevo svjedočenje u tom pogledu pouzdano. Prilikom donošenja te odluke, Vijeće je primijetilo da Čeklićevo svjedočenje karaketrišu evazivnost i protivrječnosti i, stoga, to svjedočenje nije smatralo pouzdanim u tom pogledu.

godini koju je sačinio Glavni štab VRS-a stoji da je proglašenje nezavisnosti BiH i njeno preuranjeno priznanje prijetnja za bosanske Srbe i da ih čini nacionalnom manjinom koja je suočena s mogućnošću da bude "izložena[a] genocidu".[9232] U tom izvještaju se kaže da se srpski narod, kako bi spriječio to "poniženje", organizovao politički i da je, kada je napadnut, "poveo [...] odbrambeni i oslobodilački rat", pri čemu je SDS preuzeo najvažniju političku ulogu u organizovanju srpskog naroda.[9233]

2793. Prema izvještaju VRS-a, tokom rane faze sukoba u RS-u, postojale su jedinice srpskog TO-a koje su "stvorene na inicijativu i pod rukovodstvom" SDS-a i koje su mogle da zaštite Srbe do formiranja VRS-a.[9234] Međutim, VRS također izvještava da te jedinice nisu uspjele postići "glavne strategijske ciljeve oružane borbe srpskog naroda" u BiH.[9235] One nisu uspjele otvoriti i obezbijediti potrebne koridore i "ovladati značajnim dijelom teritorije bivše BiH koja istorijski i etnički pripada srpskom narodu".[9236] U tom izvještaju se dalje kaže da je VRS u stanju da zaštiti Srbe i da "oslobodi teritorije koje [im] po istorijskom pravu nasleđa pripadaju", kao i da će postaviti temelje srpske države.[9237]

2794. U tom izvještaju se navodi da su ratni strateški ciljevi promptno definisani i da čine generalna uputstva za njihove operacije.[9238] Mladić se s tim složio i rekao je da su narod i VRS izvršili najveći broj postavljenih zadataka i strateških ciljeva.[9239] On je rekao da je VRS "oslobodi[o] teritorije koje smatramo našim", što je stvorilo uslove da rukovodstvo bosanskih Srba na pregovorima ima jaču teritorijalnu poziciju.[9240] U izvještaju se nadalje navodi da je optuženi, kao vrhovni komandant, usmeno dodijelio niz zadataka koji su ključni "u zaštiti srpskog naroda i njegovih teritorija" i da je "[p]ostavljene ciljeve i zadatke [Glavni štab Vojske Republike Srpske] [...] pretvarao u opšte i pojedinačne zadatke".[9241] Optuženi je podržavao i hvalio vojne uspjehe VRS-a pod Mladićevim zapovjedništvom.[9242]

9232 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 46, 152, 159.

9233 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 46.

9234 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69, 75.

9235 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69.

9236 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69.

9237 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 159. V. također D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1; D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 40.

9238 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 159.

9239 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 66. V. također D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 27; D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.); D593 (Direktiva br. 2, 22. juli 1992.), str. 1, 3; D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.); P977 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), str. 2; P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 6.

9240 D593 (Direktiva br. 2, 22. juli 1992.), str. 1. V. također D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 7.

9241 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 159.

9242 P4440 (Izvod iz video-snimka govora Radovana Karadžića, s transkriptom).

2795. Dana 26. avgusta 1992., na sastanku s Vanceom i Carringtonom na konferenciji u Londonu, optuženi je rekao da su, nakon priznanja BiH, "Srbi bili prisiljeni da djeluju kako bi zaštitili srpsko stanovništvo " i da žele punu autonomiju.[9243] Optuženi je nadalje rekao da su bosanski Srbi voljni da pregovaraju, čak i da vrate dio teritorije u sklopu sveobuhvatnog sporazuma, sve dok su zaštićena imovinska prava Srba na pretežno hrvatskim i muslimanskim područjima.[9244] Kada je optuženi govorio o tome da teritorija bosanskih Srba treba da ima geografski kontinuitet, Vance je pitao kako se to može postići bez "preseljenja ljudi".[9245]

2796. Na međunarodnoj konferenciji za štampu u septembru 1992., optuženi je rekao da bosanski Srbi imaju, drže i kontrolišu 64% BiH i da su u manjini u BiH samo zbog genocida u Drugom svjetskom ratu.[9246] Kada mu je postavljeno pitanje da li će oni u "pogrešnom dijelu teritorije" morati napustiti svoje domove, optuženi je oštro negirao tu tvrdnju i rekao da oni moraju da garantuju prava manjinama.[9247]

2797. Optuženi je Van Lyndenu u septembru 1992. rekao da Srbima trebaju pripasti sjeverna područja i Banjaluka. On je takođe rekao da je cijela istočna Bosna srpska i da su enklave Goražde, Srebrenica, kao i manje enklave, neprihvatljive i da trebaju postati dio srpske teritorije.[9248]

2798. Šešelj je, u ime SRS-a, takođe izrazio podršku osnivanju SrRBiH i iznio mišljenje da vlasti bosanskih Srba treba da izvrše razgraničenje srpske teritorije, proglase sopstveni TO i policiju na teritorijama pod svojom kontrolom, te da istovremeno "oslobode" teritorije koje nisu pod srpskom kontrolom, ali koje "pripadaju srpskom teritorijalnom korpusu".[9249] U aprilu 1992. Šešelj je govorio o potrebi da se BiH podijeli i da Srbi dobiju većinu njenog područja.[9250] U intervjuu u septembru 1992., Šešelj je prihvatio da je " [o]čigledno [...] da Srbi danas drže više teritorija u svojim rukama,

---

9243 V. par. 347; P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), str. 1.

9244 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), str. 1.

9245 V. par. 347; P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), str. 1–2.

9246 P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), str. 6; Vladislav Jovanović, T. 34309–34310 (26. februar 2013.).

9247 P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), str. 9.

9248 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 71; Aernout van Lynden, T. 2419 (19. maj 2010.).

9249 D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart–16. april 1992.), str. 3, 8, 11; V. takođe P6393 (Video-snimak intervjua s Vojislavom Šešeljem, s transkriptom).

9250 D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart–16. april 1992.), str. 27 (gdje je on izjavio: "Srpska Hercegovina s granicom na Neretvi, srpska Romanija, srpski Ozren, srpsko Podrinje, srpska Semberija, srpska Bosanska Krajina. Centralna Bosna muslimanska. Zapadna Hercegovina hrvatska. To je najbolje rešenje."). V. takođe D3668 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 1; Vojislav Šešelj, T. 39585–39586 (10. juni 2013).

nego što bi imali da je došlo do mirnog razgraničenja sa Hrvatima i Muslimanima".[9251] On je nadalje rekao da će Srbi imati sve više teritorija, a da Muslimani neće imati ništa.[9252]

2799. U novembru 1992., na sastanku kojem su prisustvovali general Morillon, Pyers Tucker, Mladić i Koljević, optuženi je pokazao mape s rasporedom etničkih grupa u BiH i tvrdio je da su "bosanski Srbi uzeli samo one teritorije na koje imaju pravo, a to su teritorije na kojima bosanski Srbi čine više od 50 odsto stanovnika" i da oni "ne žele da žive sa Muslimanima", koje je nazvao "Turcima".[9253] Dana 7. novembra 1992. na sastanku kojem su prisustvovali Đerić i drugi ministri, razgovaralo se o situaciji u više opština i prisutni su obaviješteni da je veći dio opštine Vlasenica "slobodan".[9254] U januaru 1993. je optuženi takođe govorio o tome kako su oni stvorili državu sopstvenim snagama.[9255]

2800. Vijeće podsjeća da je 15. januara 1993., na sastanku s Okunom i Vanceom, predstavnik bosanskih Srba, Aleksa Buha, rekao da bosanski Srbi trebaju posavski "koridor", put koji povezuje Beograd i Banjaluku, preko Bijeljine i Brčkog.[9256] Za teritorije koje su još uvijek bile predmet spora, Buha je naveo zahtjev optuženog da se to riješi referendumom.[9257] Važnost pojedinih opština za političke ciljeve bosanskih Srba istaknuta je izjavama u Skupštini bosanskih Srba u januaru 1993. koje se svode na to da ne može biti srpske države ni budućnosti za srpski narod "bez Podrinja od Foče do Bijeljine".[9258] Poslanik iz Prijedora je govorio protiv prijedloga da se opština Prijedor dijeli i rekao: "Zauzeli smo samo, odnosno povratili smo samo srpsku teritoriju koju su nam oni 1941. godine [...] oduzeli."[9259] Taj stav je odražavao izjave optuženog i rukovodstva bosanskih Srba u vezi sa zločinima počinjenim protiv srpskog naroda u prošlosti i njihovo istorijsko polaganje prava na zemlju za koju su smatrali da im pripada.

2801. Nakon MKBJ-a, Vance-Owenov plan je zvanično predstavljen 2. januara 1993. i sadržavao je odredbe u vezi s ustavnom i vojnom organizacijom BiH i mapu strukture provincija.[9260] Izetbegović je iznio prigovore na mapu smatrajući da područja s kojih je protjerano stanovništvo ne

---

9251 D3668 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 7.

9252 D3668 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 7.

9253 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 78–79; Pyers Tucker, T. 23217 (17. januar 2012.).

9254 D3696 (Zapisnik sa sastanka Vlade RS-a, 7. novembar 1992.), str. 1, 3.

9255 D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 7.

9256 V. par. 362.

9257 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4245 (gdje je iznio mišljenje da će održavanje referenduma biti korisno za bosanske Srbe na teritorijama s kojih su nesrbi uklonjeni).

9258 D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 42.

9259 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 31–32.

9260 V. par. 359–360.

mogu biti pod kontrolom onih koji su izvršili protjerivanje.[9261] Optuženi je rekao da su neke teritorije još uvijek sporne i, kada se govorilo o mapama, tražio je veću teritoriju za bosanske Srbe i dao svoj prijedlog granica.[9262]

2802. U aprilu 1993., optuženi je također govorio o važnosti određenih srpskih područja u kontekstu međunarodnih pregovora u vezi s mapama BiH.[9263] U kontekstu diskusije o tome da li da se prihvati Vance-Owenov plan, Brđanin je na Skupštini bosanskih Srba rekao: "Sve ovo što smo oslobodili je srpska zemlja. Niko neće moći da ubijedi narod Prijedora, Sanskog Mosta […] i svih krajeva koja su ugrožena pa do Foče da smo mi donijeli pravičnu odluku."[9264] Optuženi je, na primjer, istakao da oni ne mogu odustati od Sanskog Mosta jer se nalazi usred njihove teritorije.[9265] Optuženi je također naveo da je Brčko njihova "zajednička briga" i dodao: "[Z]avršićemo Brčko kako treba […] Ako bude rata, mi ćemo opet biti jači i odbacićemo ih 50 kilometara južno."[9266] Vijeće podsjeća da je 2. maja 1993. optuženi potpisao Vance-Owenov plan u Atini, ali da ga je morala ratifikovati Skupština bosanskih Srba, koja je na kraju odbacila taj plan.[9267]

2803. Na sastanku članova rukovodstva bosanskih Srba, uključujući optuženog, s rukovodstvom SRJ 28. maja 1993., među učesnicima su se javila neslaganja oko toga da li treba da nastave da se bore ili da pregovaraju o putu do mira.[9268] Tokom tog sastanka optuženi je rekao da "nema druge nego se boriti".[9269]

2804. Na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba u avgustu 1993., optuženi je govorio protiv stava da su oni odustali od svojih dalekosežnih ciljeva u pogledu ujedinjenja srpskih država i objasnio: "To je jedna faza koju moramo završiti."[9270] Kada je optuženi odbio da prihvati Vance-Owenov plan, tvrdio je da stara BiH više ne postoji i da sada postoji država s tri konstitutivna naroda.[9271] S

9261 V. par. 363.

9262 V. par. 363. Za više detalja o toku pregovora Vijeće upućuje na odjeljak II.E: Međunarodni mirovni pregovori.

9263 P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 8.

9264 P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 93.

9265 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 80.

9266 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 80.

9267 V. Odjeljak Međunarodni mirovni pregovori, par. 61.

9268 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 164–180.

9269 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 175.

9270 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 93.

9271 P791 (Osma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 76–77.

obzirom na odbijanje optuženog, Owen je rekao: "Osjećam duboku tugu zbog vaše zemlje. Put kojim idete jeste put gorčine, mržnje i smrti".[9272]

2805. Na istoj sjednici optuženi je rekao da će, mada on ne misli da će izbiti veći rat u Evropi, ako ga bude, oni "[...] biti jači" i da će opet imati koridor na mapi BiH.[9273]Optuženi je objasnio: "Ako hoćemo na silu, mogli smo da uzmemo još više, možemo i sada."[9274] On je nadalje rekao da su oni vojno spremni i da se neće povući niotkud dok ne dobiju čvrste garancije o razrješenju sukoba.[9275] On je rekao da, mada ne žele da se rat nastavi i mada su spremni da smanje svoju teritoriju, on želi da zemlja koju zadrže ostane njihova "za sva vremena".[9276] Optuženi je također rekao da će Srbi nestati ako budu oslabljeni, ali da će im biti data država ako se bude smatralo da su jaki vojno, ekonomski i politički.[9277]

2806. Koljević je na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba iznio gledište da su oni krenuli u "u ovu [...] borbu" ne s ciljem da dobiju što više teritorije nego s ciljem "duhovne i moralne obnove srpstva".[9278] Na toj istoj sjednici Skupštine bosanskih Srba, Mladić je rekao da će oni, ako pregovori i sporazumi propadnu "mora[ti] iznaći sredstva i još bolje se organizovati za nastavak još krvavijeg rata".[9279] Govorio je još jedan poslanik, koji je prihvatio da oni drže 13 opština, uključujući Prijedor, Sanski Most, Ključ, Zvornik, Vlasenicu, Rogaticu, Višegrad, Foču i dio Brčkog, iako te opštine "po bilo kojim pokazateljima ili relativne ili apsolutne većine nisu pripadale Srbima".[9280] Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je kontrola nad opštinama, uključujući Bijeljinu i Vlasenicu,[9281] bila geografski važna u odnosu na Strateške ciljeve rukovodstva bosanskih Srba.

2807. Opština Brčko je primjer opštine u vezi s kojom su optuženi i bosanski Srbi stalno naglašavali svoje teritorijalne i strateške ciljeve. Rukovodstvo bosanskih Srba je smatralo da Brčko

---

9272 P791 (Osma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 76–77. V. također P792 (Deveta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 33–34, 50.

9273 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 62.

9274 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 63.

9275 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 63.

9276 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 63.

9277 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 240.

9278 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 44, 46.

9279 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 66–67

9280 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 105–106.

9281 V. par. 600, 1099.

ima strateški značaj budući da je bilo nužno za formiranje koridora na području Posavine prema Bosanskoj krajini; to je bilo u skladu s drugim strateškim ciljem.[9282] S obzirom na strateški značaj Brčkog, rukovodstvo bosanskih Srba je, uprkos tome što su bosanski Srbi tamo bili u manjini, insistiralo da to područje pripadne Republici Srpskoj.[9283] Optuženi je takođe govorio o pregovorima u vezi s Brčkim i o značaju zaštite srpskih interesa.[9284] Predstavnik iz Brčkog je prihvatio da Brčko nikad nije bilo srpski grad, ali da je čak i prije rata imao "[srpsku] teritoriju [u gradu] jasno omeđenu od ostala tri naroda koji su živjeli na tom području", te da je to područje definisano sporazumom.[9285] Taj predstavnik je govorio o mogućnosti da će se morati vratiti "[muslimanske] teritorije koje [su oni] bili oslobodili", ali je naglasio koja područja Brčkog će se zadržati.[9286]

2808. Na sastanku u avgustu 1994. kojem su prisustvovali optuženi, Krajišnik i Milan Martić, Krajišnik je rekao: "Svi nam poručuju ne dajte Brčko."[9287] Optuženi je istakao da je ponuđeni koridor kroz Brčko suviše uzak i da se ne može braniti.[9288] Na sastanku s UNPROFOR-om 19. avgusta 1994., optuženi je iznio stav da, ako se postigne "dogovor" za Brčko, sličan planu za Sarajevo, to ne bi trebalo "spriječiti Srbe da prelaze preko tog područja sa svojim naoružanjem" i da bi bosanski Srbi, ako bi zadržali "suverenitet u Brčkom", ozbiljno razmotrili prijedlog da ne napadaju Tuzlu.[9289]

2809. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba 11. maja 1994., optuženi je rekao: "[U] Brčkom nismo bili nikada većina nego treći uvijek, ali to moramo kombinacijom, ne možemo se pozivati samo na jedan princip na etnički i istorijski. […] [O]vo Muslimanima nije bitan grad, nama jeste bitan grad."[9290] Na sastanku s Akashijem u maju 1994. optuženi je upozorio na moguću ofanzivu ABiH na Brčko i rekao da oni neće pristati da povuku snage bosanskih Srba kako bi Brčko postalo

---

9282 P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1–2; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4244, 4258, 4265–4266, 4276. 4306; Herbert Okun, T. 1481–1482 (22. april 2010.); P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 66, 229–231; Đorđe Ristanić, T. 16763, 16768–16769, 16819 (18. juli 2011.). Mada Vijeće napominje da su jedina krivična djela koja se navode u Optužnici u vezi s Brčkim ograničena na logor Luku, Vijeće te dokaze uzima u obzir kao dokaze koji pokazuju obrazac onoga što se dešavalo u Opštinama i kako je to odgovaralo strateškim interesima optuženog i rukovodstva bosanskih Srba.

9283 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4278; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 2.

9284 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 13.

9285 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 37–38.

9286 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 37.

9287 P2563 (Zapisnik sa sastanka Milana Martića i Radovana Karadžića, 20. avgust 1994.), str. 1, 10.

9288 Patrick Treanor, T. 14056–14057 (1. juni 2011.); P2563 (Zapisnik sa sastanka Milana Martića i Radovana Karadžića, 20. avgust 1994.), str. 5.

9289 D704 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.), par. 9.

9290 P1390 (Transkript 40. sjednice Skupštine RS-a, 10.-11. maj 1994.), str. 40.

zaštićena zona jer je istorijski to bilo srpsko područje i od početka rata je pod kontrolom bosanskih Srba.[9291]

2810. Kad je optuženi posjetio Foču da bi otvorio medicinski fakultet, održao je govor u kojem je rekao da je "zadovoljan i srećan da je Foča očuvana" i da je važno da građani znaju da su bosanski Muslimani odustali od Foče u pregovorima.[9292] Godine 1994., Krajišnik je prisustvovao proslavi u Foči zajedno s drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba i održao je govor u kojem se obratio narodu Srbinja, što je bilo novo srpsko ime za Foču.[9293] U tom govoru Krajišnik je rekao:

> [D]anas, a ne kao što je to nekada, vidim pravi srpski grad. Vi nosite s pravom pravo srpsko ime. Vi ste bili uzor svom srpstvu jer ste uspjeli da sve ono što je dolazilo nekada iz ovog grada Foče da eliminišete i da se ne ostvari. […] Tada je gospodin Izetbegović rekao da će ovo biti druga Meka. To vi niste dali. Zato vam u ime cijelog srpstva hvala.[9294]

2811. Optuženi je također napomenuo da su bosanski Muslimani planirali da "da se [u Foči] napravi veliki islamski centar" i da je Foča izuzetno važna za bosanske Muslimane, ali "više nikada neće biti njihova".[9295]

2812. Godine 1993. i 1994., održane su proslave za obilježavanje dana "oslobođenja" Zvornika, kojima su, između ostalih, prisustvovali optuženi, Koljević i Arkan.[9296] Optuženi je u jednom intervjuu također rekao da se bosanski Srbi "nikad više neće maći iz Zvornika i jedno faktičko stanje koje je ovaj rat donio, godina dana rata, neće moći da se pomiri bez velikih zločina".[9297] Stav optuženog bio je da se Zvornik ne može dati bosanskim Muslimanima jer bi to značilo da se Srbi ne mogu vratiti i da bi bili izbjeglice.[9298]

9291 D3499 (Izvještaj UNPROFOR-a, 4. maj 1994.), *e-court* str. 7, 11. V. također: P5422 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. maj 1994.), str. 7.

9292 P6205 (Izvodi iz vijesti emitovane na radiju o posjeti Radovana Karadžića medicinskom centru u Foči, s transkriptom), str. 1–2. V. Veljko Marić, T. 35595–33596 (19. mart 2013.).

9293 P6204 (Izvod iz video-snimka govora Momčila Krajišnika u Foči, s transkriptom). V. Veljko Marić, T. 35590–33591 (19. mart 2013.).

9294 P6204 (Izvod iz video-snimka govora Momčila Krajišnika u Foči, s transkriptom). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2411.

9295 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 110.

9296 Svjedok KW317, T. 39352–39353 (6. juni 2013.), 39353–39354 (6. juni 2013.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 39355–39356, (6. juni 2013.); P6371 (Fotografije u vezi s proslavom godišnjice oslobođenja Zvornika); P5167 (Izvještaj Zvorničke brigade, 10. april 1993.), str. 2. Vijeće napominje da su, prema izvještaju, samo optuženi i Koljević bili na proslavi prve godišnjice u aprilu 1993. Vijeću su također predočeni dokazi da su i Arkan i optuženi bili na proslavi u Zvorniku 1995. Čedomir Zelenović, T. 40323–40326 (24. juni 2013.), T. 40338–40339 (25. juni 2013.); P6412 (Fotografija Radovana Karadžića); P6413 (Fotografija Željka Ražnatovića zvanog Arkan).

9297 P5591 (Video-snimak gostovanja Radovana Karadžića u emisiji na kanalu SRT).

9298 Momčilo Krajišnik, T. 43782 (19. novembar 2013.).

2813. Optuženi je rekao da su oni za vrijeme rata SDS umirili, ali da je prvih 45 dana sukoba SDS imao ključnu ulogu zato što su "maltene [...] većinu granica tada [...] postavili".[9299] U jednom intervjuu u julu 1995., optuženi je istakao da bi svako trebao prihvatiti realnost da je BiH kompletno srpska. On je nadalje rekao:

> Mi sada imamo 64% zemlje i kontrolišemo 70% teritorije te lažne države Bosne, koja ne postoji, i mi nećemo prihvatiti ništa manje od 50%. Mi nećemo odustati od naše sopstvene države, što je najviši cilj svakog naroda; to je kao naš dom. I mi nećemo da završimo kao beskućnici u Bosni kojom dominiraju Muslimani.[9300]

2814. U istom intervjuu, optuženi je rekao da su oni spremni da obustave rat pod uslovom da se bosanskim Srbima prizna pravo na samoopredjeljenje i izjavio je: "[M]i se borimo i umiremo za neka mjesta i ne možemo ih nakon toga nekome dati. Niko ne može očekivati od nas da garantujemo Muslimanima da će zauvijek moći zadržati isti procenat teritorije […]. Ako žele vojno rješenje, moći će da zadrže ono što imaju sada, u najboljem slučaju. Ali ako žele političko rješenje, spremni smo da budemo fleksibilni".[9301] Optuženi je rekao da oni "nikad ne bi prihvatili da dign[u] ruke ni od jednog srpskog mjesta, pogotovo uzetog na silu".[9302]

2815. U avgustu 1995. Mladić je Glavnom štabu VRS-a izdao informaciju u kojoj, između ostalog, hvali vojsku RS-a, koja je, kako je rekao, spriječila "planirani i pripremani genocid nad srpskim narodom, zaštitila najveći deo srpskih teritorija i nizala pobedu nad pobedom u oslobađanju okupiranih istorijskih i etničkih srpskih prostora".[9303]

2816. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba u avgustu 1995. optuženi je rekao:

> Ako ćemo pravo, ima gradova koje smo mi zgrabili, a bilo nas je svega 30%, takvih ću vam nabrojati koliko god hoćete, ali ne možemo da damo gradove gdje smo bili mi 70%. Nemojte da se ovo čuje, ali sjetite se koliko nas je bilo u Bratuncu, koliko u Srebrenici, koliko u Višegradu, koliko u Rogatici, koliko u Vlasenici, u Zvorniku, itd. Znači, a to su zbog strateške važnosti morali postati naši i maltene to više niko i ne postavlja pitanje.[9304]

9299 P5595 (Izvod iz video-snimka govora Radovana Karadžića, s transkriptom), str. 1.

9300 P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 3.

9301 P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 2.

9302 P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 7.

9303 P2566 (Informacija Ratka Mladića, 5. avgust 1995.), str. 1.

9304 P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 68–69.

(c) Stvaranje države bosanskih Srba

2817. U decembru 1991. optuženi je govorio o tome kako u nekim opštinama "zaista [...] ima potreba da se stvori posebna opština" i da postoje dvojne opštinske vlasti.[9305]

2818. Vijeće podsjeća da su 11. januara 1992. prvoj sjednici Ministarskog savjeta prisustvovali rukovodioci bosanskih Srba, uključujući optuženog, Krajišnika i Biljanu Plavšić.[9306] Na tom sastanku je, kao jedan od prioriteta u pogledu deklaracije o proglašenju SrRBiH, navedeno "utvrđivanje etničkog prostora i formiranje organa vlasti na tom prostoru, kao i ekonomsko razvlašćivanje postojeće vlasti u SRBiH".[9307] Dana 17. januara 1992., Ministarski savjet je raspravljao o potrebi da se što prije donese Ustav Republike i da se konsoliduju i teritorijalno organizuju regije, između ostalog i formiranjem novih opština.[9308]

2819. U februaru 1992., optuženi je govorio o njihovoj nadi da gotovo 90% srpskog stanovništva bude u njihovoj republici u BiH i da će to biti "suvereni prostor srpskog naroda".[9309] Na sastanku Kluba poslanika SDS-a u februaru 1992., optuženi je rekao:

> [S]ve do prije dva-tri mjeseca mi smo se nadali da možemo da igramo na 'jugoslovensku kartu'[…]. To izmiče. Zato smo mi prešli na još jedan kolosijek: Srpska Bosna i Hercegovina. Naše suvereno pravo, naša vojska. Pripremamo ustavni okvir da možemo istog časa i po osnovu pregovora u Lisabonu da imamo nacionalnu gardu, da imamo svoju policiju, da imamo vlast da jugoslovensku vojsku pretvorimo u vojsku Srpske Bosne i Hercegovine.[9310]

2820. Na tom sastanku Koljević se složio s optuženim u vezi s ishodom nedavno održanih mirovnih pregovora i predložene podjele BiH u konfederaciju.[9311] Koljević je rekao: "[P]a nama je jedina šansa da stvaramo granice, da ih rušimo. To je ovo što mi radimo u Bosni i Hercegovini, što smo počeli da se možemo razgraničiti i stvoriti svoj[e], pa onda za bolja vremena ne odustati od svog cilja."[9312] Krajišnik je u vezi sa stvaranjem unitarne islamske BiH rekao: "Ali neće to proći. Nismo mi mačji kašalj. Na to nećemo pristati. […] I nema ništa preče od srpske slobode."[9313]

9305 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 13.

9306 V. par. 104.

9307 P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 13. januar 1992.), str. 2–3; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 227.

9308 V. par. 105; P3111 (Zapisnik sa 2. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 17. januar 1992.), str. 4–5.

9309 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 14.

9310 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 37.

9311 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.). str. 6, 8.

9312 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.). str. 39.

9313 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.). str. 44–45.

2821. Optuženi je takođe drugim rukovodiocima bosanskih Srba govorio o šansi da budu "nezavisna država pa da ima[ju] svoju vojsku".[9314] U tom pogledu, optuženi je takođe govorio o pripremama njihovog ustava i zakona koji će stvoriti "osnovu da prim[e] vojsku na svoju teritoriju".[9315]

2822. Optuženi je na sjednicama Skupštine bosanskih Srba izvještavao o toku međunarodnih pregovora u vezi sa situacijom u BiH i svojim stavovima o tome koji su uslovi i kakav razvoj situacije neprihvatljivi za bosanske Srbe, kao i onome što je on smatrao pokušajima da se Srbi spriječe u stvaranju sopstvene države i ostvarivanju prava na samoopredjeljenje.[9316] U martu 1992., optuženi se žalio na način na koji rukovodioci bosanskih Muslimana vode pregovore, ali je rekao: "Na svu sreću, mi se nismo oslanjali na te razgovore nego smo stvarali preduslove za sigurnost srpskog naroda na njegovim etničkim prostorima u BiH; […] mi nismo propustili da obavimo sve neophodne radnje koje su potrebne za zaštitu srpskog naroda".[9317]

2823. U martu 1992., Izvršni odbor SDS-a je potvrdio cilj stvaranja srpske države u BiH, sa sopstvenom vojskom i medijima.[9318] Doyle je u svom svjedočenju rekao da je na konferencijama kojima je prisustvovao bilo opšte prihvaćeno da je "opšti cilj Srba da se teritorije koje Srbi kontrolišu u Bosni fizički pripoje teritoriji Srbije kako bi se stvorila Velika Srbija".[9319] Okun je u svom svjedočenju takođe izjavio da je cilj rukovodstva bosanskih Srba bio da se stvori etnički srpska država u BiH.[9320] Ono što je predstavljalo problem za taj cilj etničkog razdvajanja bilo je to

---

9314 P5754 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 9. februar 1992.), str. 2.

9315 P5754 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 9. februar 1992.), str. 8.

9316 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 5–12, 16–19, 71–72; P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 4–10; P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 5–16; D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 4; P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 10; D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 12, 56; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 13. V. takođe P5476 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 1. oktobar 1992.). Drugi rukovodioci bosanskih Srba, uključujući Koljevića i Krajišnika, dali su slične izvještaje u vezi s međunarodnim pregovorima. P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 110–112; P6164 (Izvod iz bilješki sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 9. januar 1993.), *e-court* str. 9.

9317 P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 7.

9318 D1277 (Zabilješka sa zajedničke sjednice Glavnog i Izvršnog odbora i Političkog savjeta SDS-a, 11. mart 1992.), str. 1–2.

9319 Colm Doyle, T. 2994 (28. maj 2010.).

9320 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4352–4355, 4414–4415 (koji je nadalje izjavio da nije bilo načina da se postigne taj cilj i da se narod podijeli, osim putem sile). Isto tako, drugi svjedoci su izjavili sljedeće: (i) SDS je imao "politiku etničkog čišćenja teritorija koje su osvojili i uklanjanja nesrpskog stanovništva s većine tih teritorija"; (ii) identični obrazac po kojem je muslimansko stanovništvo iseljavano s područja na kojima je SDS bio na vlasti značio je da do toga "[nije moglo] [...] doći spontano" i da je to bila planirana, organizovana i sistematska operacija u skladu sa politikom SDS-a, te da su lokalne vlasti samo provodile uputstva koja su im bila data; (iii) do prisilnog protjerivanja ne bi moglo doći da nije bilo politike ili učešća vlasti bosanskih Srba. Milorad Davidović, T. 15536–15537 (28. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 21; Anthony Banbury, T. 13337–13338 (15. mart 2011.); P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 79.

što je BiH bila u velikoj mjeri nacionalno izmiješana.[9321] Vitomir Žepinić je, na primjer, upozorio Biljanu Plavšić da bi pokušaj razdvajanja nacionalnih zajednica "doveo do nasilja u kojem bi živote izgubilo na hiljade nevinih civila".[9322]

2824. Krajišnik je u martu 1992. u pismu Cutileiru istakao da se bosanski Srbi protive nezavisnosti BiH i stvaranju unitarne države, što bi moglo imati "katastrofalne posljedice" i zalagao se za stvaranje "tri nacionalna državna entiteta".[9323] Krajišnik je takođe govorio o njihovom strahu da ne postanu nacionalna manjina u fundamentalističkoj muslimanskoj BiH.[9324]

2825. Dana 17. maja 1992., optuženi, Krajišnik i Mladić prisustvovali su sastanku s predstavnicima SAO Romanije i predsjednicima susjednih opština u Sokocu, na kojem se raspravljalo o političkoj i bezbjednosnoj situaciji, a optuženi je tom prilikom izjavio: "Mi od vojske tražimo rezultate, […]. Mi tražimo da nam se sačuva narod."[9325] Optuženi je nadalje podsjetio da je stvaranje zasebne srpske države i izdvajanje te države iz BiH i dalje prioritet, kao i da treba da se nastavi s transformisanjem JNA.[9326] Krajišnik je na tom sastanku rekao da je: "[d]ošlo vrijeme za razgraničenje teritorija između Hrvata, Srba i Muslimana jer [...] zajednička država s njima više nije moguća, ne zato što to mi ne želimo nego zato što je to ono što oni žele. Muslimansko rukovodstvo nametnulo nam je rat, iako su Srbi željeli političko rješenje svih problema".[9327]

2826. Još u avgustu 1992. Krajišnik je govorio o tome kako Srbi žele jedinstvenu državu: "Mi imamo svoj plan koji moramo ostvarivati političkim, vojnim i drugim sredstvima, zavisno od ambijenta".[9328]

2827. Na sastanku 1. krajiškog korpusa u septembru 1992., kojem su prisustvovali Mladić i Bogdan Subotić, kao i komandanti i predsjednici opština, također je rečeno da privremeni prekid vatre "ne mo[že] zameniti [njihove] ciljev[e] borbe u stvaranju nove države Srpske Republike".[9329] Na tom sastanku, donesen je zaključak da se "[s]vaki sektaški odnos prema drugim nacijama treba

---

9321 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4205.

9322 Vitomir Žepinić, T. 33589–33590 (13. februar 2013.).

9323 D2970 (Pismo Skupštine SrRBiH Joseu Cutileiru, 11. mart 1992.), str. 1. V. takođe D2969 (Pismo Radovana Karadžića, Nikole Koljevića i Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru, 2. mart 1992.), str. 1.

9324 D2970 (Pismo Skupštine SrRBiH Joseu Cutileiru, 11. mart 1992.), str. 2.

9325 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 349–351; P6254 (Članak novinske agencije Tanjug pod naslovom "Srpski lideri zagovaraju etničko razgraničenje", 17. maj 1992.), str. 1.

9326 P6254 (Članak novinske agencije Tanjug pod naslovom "Srpski lideri zagovaraju etničko razgraničenje", 17. maj 1992.), str. 1; Milovan Bjelica, T. 36443–36447 (3. april 2013.).

9327 P6254 (Članak novinske agencije Tanjug pod naslovom "Srpski lideri zagovaraju etničko razgraničenje", 17. maj 1992.), str. 2.

9328 P1357 (Transkript 18. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. avgust 1992.), str. 19. V. takođe P5476 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 1. oktobar 1992.), str. 3−4.

9329 D3702 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 14. septembar 1992.), str. 1–2.

eliminisati" na osnovu određenih uslova, uključujući njihov doprinos napretku Srpske Republike.[9330]

2828. U oktobru 1992. optuženi je izjavio kako im je, prije međunarodnog priznanja BiH, bilo moguće da svoju republiku proglase "suverenom i nezavisnom [...]" i da je on, zajedno s Buhom i Koljevićem, na sastancima s diplomatama insistirao na tome da srpski narod dobije konstitutivni entitet.[9331] On je iznio stav da su kriteriji za uspostavljanje provincija u BiH neprihvatljivi i primijetio je da bi Srbi samo privremeno imali većinu u jednoj ili dvije provincije.[9332] U tom govoru, optuženi je također iznio mišljenje kakav stav treba zauzeti tokom pregovora i da će jedna od provincija biti srpska država koja će se zvati Republika Srpska.[9333]

2829. Kad su se RS i RSK ujedinili 31. oktobra 1992., rukovodioci bosanskih Srba, uključujući i Biljanu Plavšić, naglašavali su jedinstvo srpskog naroda i njihovo pravo na samoopredjeljenje, te su i dalje držali slične govore ističući to pravo.[9334] U deklaraciji o ujedinjenju je također odlučeno da će koordinacioni odbor biti sastavljen od predsjednika republika, predsjednika skupština republika i predsjednika republičkih vlada.[9335]

2830. U novembru 1992. Koljević je istakao da "što pre završ[e] ono što je potrebno da završ[e] vojnički, to će [njihova] politička situacija u Ženevi, diplomatska situacija, biti bolja" i da će se, kad se borbe smire, medijska pažnja i pritisak smanjiti, te će oni tada biti u poziciji da odgode političko rješenje na osnovu teritorija koje će kontrolisati.[9336]

2831. U junu 1993. optuženi je govorio o priznanju legitimnog prava bosanskih Srba na samoopredjeljenje, o tome da će BiH svakako biti podijeljena na tri dijela i da bi bosanski Muslimani trebali biti zadovoljni tom podjelom zbog opština koje će dobiti, ali da bi bosanski

9330 D3702 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 14. septembar 1992.), str. 5. V. također D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 292.

9331 P939 (Video-snimak govora optuženog Radovana Karadžića na 21. sjednici Skupštine RS-a, 30. oktobar 1992., s transkriptom), str. 1.

9332 P939 (Video-snimak govora optuženog Radovana Karadžića na 21. sjednici Skupštine RS-a, 30. oktobar 1992., s transkriptom), str. 3, 6.

9333 P939 (Video-snimak govora optuženog Radovana Karadžića na 21. sjednici Skupštine RS-a, 30. oktobar 1992., s transkriptom), str. 4.

9334 P1360 (Stenogram sa zajedničke sjednice (21. sjednice) Skupštine RS-a i Skupštine Republike Srpske Krajine, 31. oktobar 1992.), str. 4; D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 20–21. V. P5541 (Prijedorska deklaracija o ujedinjenju RSK-a i RS-a, 31. oktobar 1992.), str. 1, 4.

9335 P5541 (Prijedorska deklaracija o ujedinjenju RSK-a i RS-a, 31. oktobar 1992.), str. 3–4.

9336 P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 112.

Muslimani, ako nastave s ratom, mogli sve da izgube jer bosanski Srbi neće sebi dozvoliti da budu "podjarmljeni i pod dominacijom" Muslimana.[9337]

2832. Vijeće podsjeća da je, na sastanku s međunarodnim pregovaračima 11. januara 1993., Krajišnik istakao cilj teritorijalnog kontinuiteta bosanskih Srba i naveo tri uslova Skupštine bosanskih Srba: (i) BiH mora biti "složena državna zajednica"; (ii) bosanski Srbi moraju imati odnose sa drugim "državama"; i (iii) moraju imati teritorijalni kontinuitet.[9338] Mladić je rekao Okunu i Owenu da bosanski Srbi žele "mir i pravd[u]" za sva tri naroda, ali da bosanski Muslimani ne mogu "pobijediti", "uništiti" ili "učiniti da [Srbi] nestan[u]".[9339] Sljedećeg dana, na plenarnoj sjednici, optuženi je izrazio rezerve prema ustavnim principima MKBJ-a i rekao je da ih on ne može prihvatiti, ali da će prijedloge MKBJ-a prenijeti Skupštini bosanskih Srba.[9340]

2833. Na sastanku komandanata VRS-a 29. januara 1994. optuženi je rekao da je, mada su svima poznati ciljevi bosanskih Srba, potrebno dati "odgovarajuće izjave" da bi dali drugima adut u ruke; on je izdao upute da se ne iznose "ratoborn[e] izjav[e]", nego da se razgovara o miru.[9341] Vijeće podsjeća da su u aprilu 1994. predstavnici UNPROFOR-a išli na Pale da razgovaraju s optuženim, koji je izjavio da će desna obala Drine pripadati bosanskim Srbima.[9342]

2834. Vijeće podsjeća da je 7. jula 1994. Kontakt grupa iznijela novi mirovni plan po kojem bi 51% BiH bilo pod upravom novoformirane bošnjačko-hrvatske federacije, a 49% bi bilo pod upravom bosanskih Srba.[9343] Dana 19. jula 1994. na Skupštini bosanskih Srba, optuženi je govorio o planu koji je predložila Kontakt grupa i rekao da prihvatanje plana ne bi bilo garancija za mir.[9344] Bosanski Srbi su odbacili plan izjavljujući da je nepravedan i da njihovi zahtjevi nisu ispunjeni, a potom je na referendumu održanom na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba 96% glasača odbacilo plan.[9345]

9337 D3026 (Članak iz pregleda *Yugoslav Daily Survey* pod naslovom "Montenegrin President: Decisive Step towards Peace in Bosnia", 21. juni 1993.), str. 2.

9338 V. par. 361; P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 43.

9339 P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45.

9340 V. par. 361; P789 (Šesta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 48. Po Milovanovićevim riječima, u novembru 1992., optuženi je izdao saopštenje za javnost u kojem je rekao da BiH treba da čine tri konstitutivne države, pri čemu RS treba da bude "jedinstvena celina", i da je odbacio Vance-Owenov prijedlog za "centralizovan[u] BiH sa 10 kantona". D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 12.

9341 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 51, 78–79.

9342 V. par. 393.

9343 V. par. 398.

9344 V. par. 399; P1394 (Transkript 42. sjednice Skupštine RS-a, 18.-19. juli 1994.), str. 15–18. V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 45–46.

9345 V. par. 401–406.

2835. Optuženi se 1994. godine sastao s Ronaldom Hatchettom da bi s njim razgovarao o prijedlogu da se obustavi rat i zamolio je Hatchetta da prijedlog prenese na najvišu razinu do koje može doći u Sjedinjenim Američkim Državama.[9346] Optuženi je predložio sljedeće: (i) BiH bi ostala jedinstvena država; (ii) ona bi se sastojala od dvije autonomne republike; (iii) svaka republika bi imala sopstveni ustav i vladu; i (iv) on bi bio spreman da prihvati podjelu BiH po kojoj bi bosanskim Srbima pripalo 49% teritorije, pod uslovom da ona bude povezana, i da bi došlo do određenih razmjena teritorija koje kontrolišu bosanski Muslimani i bosanski Srbi.[9347]

2836. Na sastanku optuženog, Krajišnika i Martića, predsjednika RSK-a, održanom u avgustu 1994., optuženi je se rekao: "Dakle, suštinski se ujediniti, a formalno ujedinjenje im je pretnja. Potpuno rješenje nije samo naše ujedinjenje. Pravo rješenje je ujedinjenje svih srpskih zemalja".[9348] Krajišnik je, takođe, rekao: "Cilj je jedna srpska država, što će se usaglasiti između Republike Srpska Krajina i Republike Srpske. Moramo na tome raditi, ali uvijek imati priključak Srbiji."[9349] U septembru 1994., kada se s predstavnicima međunarodne zajednice razgovaralo o mogućnosti da se pojačaju sankcije za Pale, optuženi je izjavio: "Ako nas međunarodna zajednica bude tretirala kao zver, onda ćemo se mi tako i ponašati."[9350] Optuženi je sličnu primjedbu iznio u jednom intervjuu i tom prilikom je rekao da se od njih, ako ih budu tretirali kao životinje ili "divlje zvijeri u kavezu", ne može očekivati da "postupaju tolerantno i korektno".[9351]

2837. Putem Direktive br. 7, koja je izdata 8. marta 1995., optuženi je nastavio da traži od VRS-a da "silom oružja nametn[e] neprijatelju konačno rešenje rata, a svet prisiliti da prizna faktičko stanje na terenu i završi rat".[9352] U toj istoj direktivi, optuženi je pozvao na punu podršku stvaranju "slobodne i jedinstvene srpske države".[9353] Vijeće podsjeća da je na konferenciji za štampu u aprilu 1995., u kontekstu nastavljenih međunarodnih pregovora, optuženi izjavio da će bosanski Srbi, ako se mir ne može postići političkim sredstvima, mir izvojevati vojnim sredstvima.[9354]

2838. Vijeće podsjeća da su pregovori u Daytonu počeli u novembru 1995. i, mada je bio isključen iz pregovaračkog tima RS-a, optuženi je odigrao ključnu konsultativnu ulogu kad je riječ

9346 D2741 (Izjava svjedoka Ronalda Hatchetta od 13. januara 2013.), par. 15.

9347 D2741 (Izjava svjedoka Ronalda Hatchetta od 13. januara 2013.), par. 16; D2744 (Članak iz lista *Dallas Morning News* pod naslovom "Don't Ignore the Serbs' Peace Plan", 4. avgust 1995.). V. takođe D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 12.

9348 P2563 (Zapisnik sa sastanka Milana Martića i Radovana Karadžića, 20. avgust 1994.), str. 7.

9349 P2563 (Zapisnik sa sastanka Milana Martića i Radovana Karadžića, 20. avgust 1994.), str. 11.

9350 V. par. 402.

9351 P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), str. 13.

9352 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 8.

9353 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 14.

9354 V. par. 415.

o pregovorima RS-a.[9355] Ti pregovori završili su se Daytonskim sporazumom, ali delegacija RS-a nije bila zadovoljna određenim detaljima sporazuma i odbila je da prisustvuje završnoj plenarnoj sjednici mirovnih pregovora i zvaničnom parafiranju mirovnog sporazuma.[9356] Daytonski sporazum parafirali su Tuđman, Slobodan Milošević i Izetbegović 21. novembra 1995., a potpisan je 14. decembra 1995.[9357]

(2) Zaključak

2839. Vijeće na osnovu ovih dokaza konstatuje da je optuženi još početkom septembra 1991. identifikovao teritorije na koje će bosanski Srbi polagati pravo. Jasno je da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba zagovarali i radili na teritorijalnoj reorganizaciji koja će bosanskim Srbima omogućiti da traže kontrolu i vlasništvo nad velikim dijelom teritorije u BiH. U okviru ostvarenja kontrole nad tom teritorijom, optuženi je radio na stvaranju paralelnih institucija, organa vlasti, te vojnih i policijskih struktura koje su mogle da ostvare ili zadrže kontrolu nad tim područjima. Zaključci Vijeća u vezi sa stvaranjem paralelnih struktura će biti dodatno razrađeni u odjeljku IV.A.3.ii.

2840. Nakon što je razmotrilo ove dokaze, Vijeće konstatuje su od novembra 1991. optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba govorili protiv toga da se bosanskim Muslimanima dopusti da ostanu na teritorijama na koje su bosanski Srbi polagali pravo i naglašavali su značaj preuzimanja vlasti i stvaranja zasebnih opština i opštinskih struktura. Vijeće smatra da izjava optuženog u februaru 1992., te izjave i Koljevića i Krajišnika koje joj idu u prilog, imaju veliku dokaznu vrijednost po tome što pokazuju kako su se mijenjali ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba. Vijeće konstatuje da taj govor optuženog potvrđuje da su se do kraja 1991. bosanski Srbi još uvijek nadali da će se održati Jugoslavija, ali kad je postalo jasno da je taj cilj sve manje ostvariv, promijenili su pravac i počeli pripremati stvaranje sopstvenog suverenog srpskog entiteta u BiH, koji će imati sopstvene političke, civilne i vojne strukture.

2841. Retorika optuženog i razgovori s predstavnicima međunarodne zajednice takođe jasno pokazuju da se on zalagao za razdvajanje naroda i da je smatrao da je suživot s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima nemoguć. Njegova retorika je takođe naglašavala da su oni fundamentalno različiti narodi koji su bili prisiljeni da žive zajedno. Vijeće konstatuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba ponavljali i koristili tu ideologiju kao opravdanje za stvaranje etnički homogenih entiteta u BiH i minimiziranje broja bosanskih Muslimana i bosanskih

[9355] V. par. 432.
[9356] V. par. 433–435.
[9357] V. par. 436–437.

Hrvata koji će ostati na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Vijeće napominje da su ti stavovi bili u suprotnosti s izjavama koje optuženi davao u javnosti 1990. godine, kada su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba stalno naglašavali jedinstvo Jugoslavije i postojanje zajedničke države.

2842. Vijeće nadalje konstatuje da se optuženi u velikoj mjeri služio mapama da bi istakao teritorijalne zahtjeve bosanskih Srba. Ti teritorijalni zahtjevi uključivali su strateški značajna područja na kojima su bosanski Muslimani prije sukoba činili većinu. Optuženi je branio te zahtjeve i tvrdio je da su oni zauzeli samo one teritorije na koje su imali pravo. Ta retorika bila je povezana i sa stavom koji su izrazili optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba da ih ne zanima zajednički život s Muslimanima.

2843. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba stalno su pominjali i potvrđivali istorijske teritorijalne zahtjeve bosanskih Srba. Prilikom iznošenja tih argumenata i teritorijalnih zahtjeva, pominjani su i istorijski zločini počinjeni nad bosanskim Srbima, zbog kojih oni više nisu činili većinu u BiH i na područjima za koja su smatrali da im pripadaju po "pravu nasljeđa". Vijeće konstatuje da je stavove optuženog u pogledu tih istorijskih teritorijalnih zahtjeva podržavala Skupština bosanskih Srba i da su oni činili ključni aspekt ciljeva bosanskih Srba kod uključivanja tih teritorija u RS-u. Vijeće konstatuje da su istorijski zločini počinjeni nad bosanskim Srbima stalno pominjani zato da bi se opravdalo osvajanje teritorija za koje su smatrali da im pripadaju. Vijeće takođe konstatuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba govorili o napadima njihovih "neprijatelja" u prošlosti i načinu na koji su bosanski Srbi postali manjina u BiH kako bi opravdali svoje ciljeve stvaranja države bosanskih Srba.

2844. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba takođe su govorili o tome kako je važno da bosanski Srbi kontrolišu teritorije na koje su polagali pravo i koliko je važna faktička situacija na terenu kad je riječ o kontrolisanju teritorija za svrhe međunarodnih pregovora. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba isticali su da je zemlja na koju polažu pravo i koju kontrolišu srpska zemlja, kao i značaj srpskih teritorijalnih zahtjeva u sprečavanju islamizacije tih područja.

2845. Vijeće nadalje konstatuje da su strateški ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba takođe bili komunicirani VRS-u i da su činili ključni element u vojnoj strategiji VRS-a, a to je bilo stvaranje RS-a. Ti govori i izjave pokazuju da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba podržavali i zagovarali osvajanje teritorija koje su vojnim putem ostvarivale srpske snage. Vijeće konstatuje da su te vojne operacije bosanski Srbi opisivali kao "odbrambene", odnosno da je njihov cilj bilo "oslobađanje", ali njihova svrha i učinak bili su ostvarivanje kontrole nad teritorijama u BiH na koje su bosanski Srbi polagali pravo i širenje područja koja će biti uključena u RS. Optuženi je

podržavao te vojne uspjehe i smatrao ih načinom da se definiše teritorija bosanskih Srba i stvori njihova sopstvena država od koje neće odustati.

2846. Optuženi je u javnosti tvrdio da on nema uticaja na ishod rata, ali bilo je jasno da je on predvidio da će u ratu doći do krvoprolića i da će zajednice bježati na svoja "potpuno homogena" područja. Optuženi je u svojim izjavama u javnosti nagovještavao ono što bi se moglo dogoditi, ali je istovremeno pozivao na preuzimanje vlasti na teritorijama na koje su bosanski Srbi polagali pravo, što je dovelo do preseljavanja stanovništva, koje je on predvidio. Vijeće konstatuje da optuženi nije naprosto nagovještavao ono što je on mislio da bi se moglo dogoditi; on je prikazao obrazac koji se kasnije i ostvario. Vijeće takođe konstatuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba bili svjesni i da su bili upoznati s tim da će cilj etničkog razdvajanja dovesti do nasilja s obzirom na to u kojoj mjeri je stanovništvo u BiH bilo izmiješano, a ipak su nastavili da ostvaruju taj cilj.

2847. Vijeće konstatuje da je pred predstavnicima međunarodne zajednice i na konferencijama za štampu optuženi branio postupke bosanskih Srba, govorio u prilog interesa manjina i negirao tvrdnje da će ljudi biti istjerani iz svojih domova. Međutim, uprkos tim izjavama za javnost, Vijeće konstatuje da dokazi pokazuju da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba bili informisani kada su srpske snage preuzimale vlast u opštinama i da su takođe bili svjesni da su njihovi teritorijalni zahtjevi i njihovo ostvarenje vojnim putem doveli do raseljavanja hiljada nesrba. Rukovodstvo bosanskih Srba takođe je bilo obaviješteno o drastičnim demografskim promjenama zbog kojih su Srbi postali većina u više opština. Optuženi je i sam priznao da su oni stvorili novu demografsku i teritorijalnu realnost i da je zbog njihovih vojnih akcija kojima su širili svoju teritoriju muslimansko stanovništvo bilo koncentrisano na malim područjima. To još jednom pokazuje razliku između izjava koje su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba davali za javnost i realnosti na terenu, koje su bili u potpunosti svjesni.

2848. Vijeće takođe konstatuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba bili svjesni da na nekim od teritorija koje su zauzeli i kontrolisali Srbi nisu činili većinu, ali optuženi je naglašavao da su se te opštine morale zauzeti zbog strateških i/ili istorijskih razloga.

2849. Vijeće napominje da je u nekim govorima, izjavama i saopštenjima optuženi okrivljavao bosanske Muslimane i bosanske Hrvate za razdvajanje naroda i tvrdio da bosanski Srbi, naprotiv, nisu stvarali "etnički čistu državu". Međutim, Vijeće konstatuje da su te izjave i saopštenja služili stvaranju jedne verzije, namijenjene naročito međunarodnoj zajednici, po kojoj bosanski Srbi neće biti krivi za razdvajanje i preseljavanje ljudi. U tom pogledu, Vijeće primjećuje, na primjer, da je optuženi jasno stavljao na znanje da bosanski Srbi pripremaju sopstveni "etnički prostor" u BiH,

bez obzira na ton pregovora među stranama u sukobu u to vrijeme. Vijeće zaključuje da to pokazuje stav koji su zauzeli optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba i da su njihove izjave za javnost često bile u suprotnosti s njihovim planovima za etničko razdvajanje.

2850. Optuženi je također izdavao saopštenja za javnost u kojima je obećao poštovanje prava svih građana, obećao slobodu kretanja ljudi, zabranio prisilno zatočenje ili preseljenje ljudi, te garantovao pravo povratka izbjeglica. Međutim, Vijeće konstatuje da su ta saopštenja za javnost također bila u oštroj suprotnosti s realnim stanjem na terenu, koje su karakterisala protivpravna zatočenja i preseljenja hiljada ljudi.[9358] Vijeće konstatuje da bi, također, ta saopštenja za javnost optuženog uslijedila nakon brojnih protesta na međunarodnom nivou u vezi s postupanjem prema nesrbima na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba. Vijeće konstatuje da su ta saopštenja trebala poslužiti tome da popusti politički pritisak, ali da ona nisu dovela do stvarnog poboljšanja situacije na terenu budući da se obrazac maltretiranja, zatočenja i prisilnog premještanja nastavio. Vijeće također konstatuje da su poslanici Skupštine bosanskih Srba na sjednicama raspravljali o tim protjerivanjima upozoravajući da o tome mogu govoriti samo između sebe, a ne i pred ostatkom svijeta.

2851. Vijeće također konstatuje da ta saopštenja nisu bila u skladu s tim što je optuženi stalno naglašavao značaj podjele BiH na nacionalnoj osnovi, te opasnost i nemogućnost zajedničkog života s bosanskim Muslimanima, kao ni s njegovom retorikom u vezi s tim. Mada optuženi jeste predviđao ostanak dijela manjina u državi koju su stvarali bosanski Srbi, Vijeće konstatuje da je njegov stav bio da taj broj treba održati na minimumu, kao i da bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trebaju imati sopstvene entitete u BiH i da se trebaju iseliti s teritorije bosanskih Srba. Vijeće konstatuje da je optuženi širio propagandu u vezi s demografskom situacijom i stopom nataliteta bosanskih Muslimana kao dodatno opravdanje za etničko razdvajanje i nakon što bi izdao saopštenja za javnost kojima garantuje da niko neće biti prisiljen da napusti teritoriju bosanskih Srba.

2852. Vijeće također konstatuje da je politika bosanskih Srba u vezi s izbjeglicama bila povezana s ciljem postizanja etničkog i geografskog kontinuiteta srpskog stanovništva i da nije predviđala mjere za povratak bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Vijeće konstatuje da je optuženi, kad je riječ o pravu izbjeglica na povratak, bio svjestan da, s pravne tačke gledišta, oni ne mogu izreći zabranu za njihov povratak, ali da treba da insistiraju da to bude na bazi reciprociteta. Vijeće konstatuje da to mnogo govori kad je riječ o tumačenju izjava ili deklaracija kojima je tobože garantovano pravo izbjeglica na povratak. To pokazuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih

[9358] V. odjeljak IV.A.2.b. (u vezi sa deportacijom, prisilnim premještanjem i protivpravnim zatočenjem).

Srba bili svjesni da daju izjave za javnost koje su u skladu s međunarodnim očekivanjima i obavezama, ali da one ne odgovaraju realnom stanju na terenu.

2853. Vijeće konstatuje da je postojao očigledan raskorak između saopštenja za javnost i izjava davanih predstavnicima međunarodne zajednice, i govora i politike optuženog i rukovodstva bosanskih Srba koji su se nastavili i kojima se zagovaralo etničko razdvajanje i stvaranje etnički homogene države bosanskih Srba. U vezi s tim, Vijeće konstatuje da je optuženi govorio o važnosti Strateških ciljeva za stvaranje njihove države i za njihov uspjeh u pogledu toga da silom iznude pristanak na podjelu BiH na nacionalnoj osnovi. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi nastavio da se zalaže za vojno rješenje u postizanju ciljeva bosanskih Srba i da je u vezi s tim izdavao naređenja kako bi se stvorila jedinstvena srpska država.

2854. Vijeće takođe konstatuje da je rukovodstvo bosanskih Srba bilo svjesno pažnje međunarodne javnosti i da ih je Jovanović upozorio da moraju paziti na preduzimanje koraka koji bi se mogli protumačiti kao "etničko čišćenje", s tim da bi trebali ustrajati u tome da obezbijede da njihova teritorija bude što je više moguće etnički homogena. Iz tih govora i sastanaka bilo je takođe jasno da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba bili ne samo svjesni demografskih promjena i etničke homogenizacije do kojih je došlo na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo, nego su ih i podržavali. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba su 1994. i 1995. nastavili govoriti o uklanjanju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz države koju su stvorili i o trajnoj važnosti ujedinjenja svih srpskih zemalja.

2855. Tokom međunarodnih pregovora 1993., 1994. i 1995., optuženi je stalno isticao teritorijalne ciljeve bosanskih Srba i teritorije koje su još uvijek bile sporne, ali su bile od ključne važnosti za interese bosanskih Srba. Optuženi je takođe podržavao osnovni stav da bosanski Srbi žele zasebni srpski entitet u BiH. Vijeće takođe konstatuje da su u govorima u Skupštini bosanskih Srba optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba odlučno govorili da ne žele imati "neprijatelje" u svojoj državi i ukazivali na to da neće dozvoliti da se neka područja dodijele bosanskim Muslimanima. Vijeće zaključuje da su se optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba držali osnovnog cilja podjele i odvajanja od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji bi imali sopstvene entitete u BiH, a bosanski Srbi bi kontrolisali područje koje je "maltene 100% srpsko".

2856. Sve do 1995., bosanski Muslimani i bosanski Hrvati i dalje su prikazivani kao neprijatelji bosanskih Srba i njihove države. Dokazi takođe pokazuju važnost koju su rukovodstvo bosanskih Srba i optuženi pridavali zauzimanju i kontrolisanju teritorija.

(E) Strateški ciljevi

(1) Analiza dokaza

2857. Vijeće podsjeća da je na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba 12. maja 1992. optuženi iznio Strateške ciljeve.[9359] Strateške ciljeve je Skupština bosanskih Srba usvojila na toj istoj sjednici.[9360] Ciljevi su bili sljedeći:

a. razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice i razdvajanje država;

b. uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine;

c. uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno, eliminisanje Drine kao granice između srpskih država;

d. uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi;

e. podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio; i

f. izlaz SrRBiH na more.[9361]

2858. Optuženi je rekao da je Skupština BiH zanemarila sve druge zadatke i posvetila se "osamostaljenj[u] Bosne i Hercegovine kao unitarne države pod muslimanskom dominacijom", te da su nacionalne zajednice bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, uz pomoć stranaka iz opozicije "odlučil[e] da [ih] zatvore u svojoj državi, da [ih] natjeraju da se probud[e] u tuđoj državi", što je natjeralo srpski narod na to da iskoristi svoje "pravo na samoopredjeljenje i da osnuj[e] svoju državu".[9362] Optuženi je također rekao da će oni konačno "završiti posao za borbu, za slobodu srpskog naroda", i dodao: "Taj posao nije završen. Ništa što se u istoriji ne završi kako treba ne umire, nego se ponovo vraća na dnevni red i ponovo sa mnogo više žrtava."[9363] Optuženi je također upozorio na "srpsk[u] megalomanij[u] da uključ[e] u svoje prostore što više [svojih]

[9359] V. par. 57 V. također Branko Đerić, T. 28067–28068 (25. april 2012.) (koji je izjavio da je Strateške ciljeve iznijelo rukovodstvo SDS-a i da Vlada bosanskih Srba nije bila uključena u izradu tih ciljeva).

[9360] P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.). Prstojević je bio evazivan u vezi s tim da li je rukovodstvo bosanskih Srba postavilo cilj razdvajanja od bosanskih Muslimana i zašto. Njegovo svjedočenje su također karakterisali pokazatelji da je pokušavao da navede Vijeće na pogrešan zaključak. Vijeće stoga ne smatra njegovo svjedočenje u vezi s tim pitanjem pouzdanim. Neđeljko Prstojević, T. 13244, 13247 (11. mart 2011.), T. 13619–13620 (17. mart 2011.), T. 13748, 13850–13851 (21. mart 2011.).

[9361] P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8–10; P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.); P2561 (Mapa BiH u vezi sa šest strateških ciljeva). V. također P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 14–15.

[9362] P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 4.

[9363] P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 10.

neprijatelja", i da, mada ih je njihov hrabri narod primio koliko je mogao, "tako da mogu da [se] dovedu u opasnost ako uključ[e] u [svoju] državu previše [svojih] neprijatelja koji će ponovo raditi protiv te države".[9364]

2859. Kad je riječ o prvom strateškom cilju, razdvajanju nacionalnih zajednica, optuženi je rekao da je razdvajanje od njihovih "neprijatelja" potrebno i da je njihov cilj "državno razdvajanje".[9365] U tom pogledu, optuženi je rekao da su ih njihovi neprijatelji napadali kad god su za to imali priliku u prošlom stoljeću i da će nastaviti da to čine ako i dalje budu živjeli u istoj državi.[9366]

2860. Optuženi je na sličan način objasnio i važnost svakog od Strateških ciljeva govoreći o interesima srpskog naroda.[9367] Drugi strateški cilj koji je iznio optuženi odnosio se na važnost koridora između Semberije i Krajine kako bi se omogućilo da integrisanje srpskih zemalja teče glatko od jednog kraja države do drugog.[9368] Kad je riječ o strateškom cilju stvaranja koridora, Krajišnik je izjavio: "Koliki će koridor biti, zavisi od vas. Da l' će bit do Save ili će biti 5 km, ako bude 5 km neće moći odbraniti, a ako bude 30 km mi ćemo ga odbraniti."[9369]

2861. Kad je riječ o trećem strateškom cilju optuženi je rekao da pojas oko rijeke Drine mora pripadati SrRBiH i da to neće biti samo strateški korisno za njih nego će i štetiti "interes[ima] [njihovih] neprijatelja" i spriječiti da se Muslimani povežu s "islamskom internacionalom".[9370] Jedna od briga bosanskih Srba bilo je sprečavanje stvaranja takozvane "zelene transverzale".[9371] Optuženi je također pominjao "eliminisanje Drine kao granice između dva svijeta" i izjavio: [I] s

---

9364 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 10–11. V. također Ewan Brown, T. 21720 (22. novembar 2011.).

9365 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9. Vijeće ne pridaje težinu Brownovom mišljenju da bi implementacija prvog strateškog cilja podrazumijevala stvaranje srpske države i preseljenje znatnog dijela nesrpskog stanovništva iz te države. P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.43. V. također Patrick Treanor, T. 14052 (1. juni 2011.); P2561 (Mapa BiH u vezi sa šest strateških ciljeva). Vijeće ne pridaje težinu Treanorovom mišljenju u vezi s razlozima za Strateške ciljeve ili načinom na koji su Strateški ciljevi činili dio ciljeva rukovodstva bosanskih Srba. Na primjer, v. Patrick Treanor, T. 14019, 14051, 14054, 14067–14068 (1. juni 2011.), T. 14378 (7. juni 2011.). Vijeće se također ne oslanja na Bulatovićevo tumačenje da prvi strateški cilj nije podrazumijevao fizičko razdvajanje, niti na njegovo mišljenje da protjerivanje nije bilo posljedica bilo kakve politike. D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 19–20.

9366 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9. Za dalje dokaze i diskusiju o ovom pitanju, v. odjeljak IV.A.3.a.i.B: Identifikovanje istorijskih neprijatelja.

9367 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9.

9368 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9; P2561 (Mapa BiH u vezi sa šest strateških ciljeva). V. također Patrick Treanor, T. 14052 (1. juni 2011.).

9369 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 45.

9370 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9.

9371 Radomir Nešković T. 14378 (7. juni 2011.). Bosanski Srbi su također izrazili bojazan u vezi s Izetbegovićevom Islamskom deklaracijom. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 4, 25–26, 30. V. također D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 28; Milorad Dodik, T. 36834–36835 (9. april 2013.).

jedne i s druge strane Drine smo mi i naš strateški interes i naš životni prostor".[9372] Taj cilj se odražavao i na opštinskom nivou, pa je, na primjer, u Foči Stanić iznio stav bosanskih Srba da "Drina nikad neće biti međa, nego dušnik između dva plućna krila".[9373]

2862. Optuženi je zaključio da će im postizanje Strateških ciljeva omogućiti da dovrše borbu za slobodu srpskog naroda i da bi trebali izbjegavati da uključe suviše "neprijatelja" u svoju državu.[9374]

2863. Na toj sjednici, Mladić je zagovarao put koji bi uključivao borbu i vođenje rata.[9375] Mladić je naglasio da će biti žrtava, ali da bi druga opcija bila haos, pasivnost i prazne priče, te je dodao: "[To je] put našeg nestanaka".[9376] Mladić je takođe rekao: "[N]e možemo očistiti niti možemo imati rešeto da prosijemo samo da ostanu Srbi ili propadnu Srbi, a ostali da odu", i dodao je da ne zna kako bi optuženi i Krajišnik to mogli da objasne svijetu i da bi to bio "genocid".[9377]

2864. Mladić je rekao da postoje načini da se neutrališu Muslimani koji ne znače da ih treba protjerati ili podaviti.[9378] U vezi s tim, Mladić je identifikovao jedinstvenog neprijatelja i opisao ga kao muslimanske i hrvatske "horde" te je rekao da će oni morati odlučiti o sljedećem: "[Da] izbacimo i jednog i drugog ili da se organizujemo i oružanom akcijom izbacimo jednoga, a sa drugim možemo nekako".[9379] Na toj istoj sjednici, Mladić je takođe govorio o važnosti definisanja njihovih ciljeva i teritorije SrRBiH, kao i da imaju snage da to postignu.[9380] Takođe je rekao da bi njihov cilj trebao biti sljedeći: "[da imamo] svoju državu gdje su nam tragovi i kosti očeva i za taj cilj mi se moramo boriti".[9381] Mladić je rekao: "A ako smo u ovom ratu došli do tamo gdje nije naše, onda moramo to zadržati da se kroz političke pregovore dobije ono što je naše, a nismo u mogućnosti da dobijemo na drugačiji način".[9382] Mladić se zalagao za to da djelovanje bosanskih Srba ostane tajno i preporučio je da oni usvoje jedinstvenu retoriku u odnosu na javnost.[9383] Takođe

---

9372 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 9.

9373 P3476 (Video-snimak razgovora s Miroslavom Stanićem, s transkriptom), str. 2; svjedok KDZ379, T. 18831–18834 (15. septembar 2011.).

9374 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 10–11.

9375 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 31.

9376 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 31–33.

9377 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35.

9378 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35.

9379 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 41.

9380 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 32–33.

9381 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 39.

9382 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 32.

9383 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 33–34 (gdje stoji sljedeće: "Ma šta ćemo raditi, to treba da ostane naša najveća tajna", i "Naš narod mora da zna da čita između redova." Dalje se sugeriše sljedeće: "[U]svojimo takvu pamet da mi nećemo u rat, a ako budemo napadnuti mi ćemo se braniti. I mi nećemo rat protiv Muslimana kao naroda, niti protiv Hrvata kao naroda, već protiv onih koji su taj narod poveli i nahuškali na nas.").

je naglasio da je važno identifikovati neprijatelje i na toj osnovi, "[djelovati] i eliminisati ga za određeno vrijeme ili trajno".[9384]

2865. Pri kraju te iste sjednice 12. maja 1992. Krajišnik je rekao, "[mi] ćemo sigurno ratovati", i "ovo će se samo sa Muslimanima i Hrvatima moći riješiti u Bosni i Hercegovini s ratom", ali je dodao da bi trebalo izabrati političko rješenje jer neće izgledati dobro ako zaključak Skupštine bude da su oni izabrali opciju rata.[9385]

2866. Drugi poslanici su podržavali Strateške ciljeve i rekli da bi se oni, kako bi se realizovali, mogli "razrađivati i iznositi u jednim varijacijama" i da će se granice uspostaviti "kad uspostav[e] faktičko stanje" i da se mir može "uspostaviti samo ratom".[9386] Takođe su naglasili da je važno pronaći način da se "sačuva[...] ovo što je osvojeno u ratu u mirnoj opciji", a da će na područjima gdje su u manjini morati doći do preseljenja stanovništva.[9387]

2867. Na toj sjednici, Brđanin je objasnio da na područjima gdje Srbi čine većinu, "još veći dio razmišlja da li povrijediti Muslimane, da li se mogu naći na određenim mjestima, da li imaju lojalni Muslimani i lojalni Hrvati".[9388] Brđanin je takođe jedan od rukovodilaca bosanskih Srba koji je usvojio antimuslimansku retoriku i ta retorika je stvorila mnogo animoziteta, nepovjerenja i mržnje prema muslimanskom stanovništvu.[9389] Na primjer, Brđanin je rekao da ne zna zašto Muslimani kisele kupus za zimu jer neće biti tamo da bi mogli da ga jedu.[9390] Brđanin je na mitingu srpskog jedinstva u avgustu 1994., kojem je prisustvovao Krajišnik, rekao: "One lijeve snage koje nam ponovo nude zajednički život moraju da znaju da je obaveza Srba da sledećih sto godina brišu cipele od poganih nekrsta koji je opoganio ovu našu zemlju."[9391] Krajišnik je tada izašao na govornicu i pohvalio riječi i patriotizam onih koji su govorili prije njega.[9392]

2868. Dana 7. maja 1992., sedmicu dana prije nego što su iznijeti na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, o Strateškim ciljevima se diskutovalo u prisustvu optuženog, Mladića i Krajišnika.[9393] Krajišnik je potvrdio da je učestvovao u usvajanju Strateških ciljeva i rekao je da je

---

9384 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 33.
9385 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 45, 47.
9386 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 27. Taj govor je održao Velibor Ostojić.
9387 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 29–30.
9388 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 25.
9389 **[REDIGOVANO]**.
9390 **[REDIGOVANO]**.
9391 P14 (TV snimak mitinga srpskog jedinstva u Banjaluci, 21. avgust 1994., s transkriptom), str. 5–6.
9392 P14 (TV snimak mitinga srpskog jedinstva u Banjaluci, 21. avgust 1994., s transkriptom), str. 8.
9393 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 262–263.

prvi cilj bio najvažniji, a da su ostali ciljevi podtačke tog cilja.[9394] Mladić je takođe rekao: "Ja sam pročitao i dugo razmišljao i diskutovao u najužem krugu drugova koje smo okupili o ciljevima strategijskim koji su sadržajni."[9395]

2869. Na istoj sjednici, poslanik iz Brčkog je govorio o zadacima koje je postavio optuženi i primijetio da je jedan od prvih prioriteta "uspostavljanje komunikacije između Semberije i Bosanske krajine", te je rekao da, mada su vojne operacije završene u nekoj mjeri, još uvijek postoje snage bosanskih Muslimana u Brčkom, i da je Brčko "ostalo nedovršeno".[9396] On je primijetio da "treba još mnogo snaga za definitivno čišćenje" i pozvao je optuženog i Krajišnika da se zalažu za opštu mobilizaciju srpskog naroda, te je uputio na "osvajanja koja su [im] u ovom momentu neophodna".[9397]

2870. Na toj istoj sjednici, Dragan Kalinić, ministar zdravstva, govorio je u prilog tome da se izabere "ratna opcija" i o tome da je njihov neprijatelj perfidan i da "mu se ne može vjerovati sve dotle dok se on fizički, vojnički ne uništi i ne slomije, što podrazumijeva, naravno i eliminisanje i likvidaciju njegovih ključnih ljudi".[9398] On je takođe rekao: "Zbog toga što samo ono što se na vojničkom planu osvoji može biti realno i stvarno naše", i da nema smisla da se prave mape dok ne "uspij[u] vojnički definisati i markirati [svoj] teren".[9399]

2871. Kalinić je takođe rekao da on, da budući da su na zatvorenoj sjednici, može jasno reći da je razlog za to što su pozivali na prekid vatre bio da pokažu da su za pregovore i mirno rješenje, ali da su to bile izjave "za vanjsku upotrebu, za javnost" i da prekidi vatre mogu poslužiti tome da konsoliduju svoje oružane snage.[9400] Kalinić je takođe govorio o tome da treba uništiti objekte radija i televizije, kao i zdravstvene objekte, "da neprijatelj nema gdje da se liječi".[9401] Bosanski Srbi su često predlagali prekide vatre onda kad su već kontrolisali veliki procenat teritorije BiH.[9402]

2872. Poslanik koji je govorio u prilog Strateškim ciljevima rekao je u vezi s Bosanskom Krupom, "nema više Muslimana u Srpskoj opštini Bosanska Krupa", da su ih oni "evakuisali" i da je malo

---

9394 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 45.
9395 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 32.
9396 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 12.
9397 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 12–13.
9398 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 17.
9399 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 18.
9400 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 18.
9401 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 19.
9402 Herbert Okun, T. 1779 (28. april 2010.). V. takođe Anthony Banbury, T. 13397 (15. mart 2011.); D1146 (Izvještaj Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, 8. juni 1994.).

vjerovatno da će imali gdje da se vrate s obzirom na to da ih je optuženi "obradovao da je granica desna obala Une".[9403]

2873. Ovi Strateški ciljevi su takođe iznijeti i o njima se raspravljalo na sastancima kriznih štabova na opštinskom nivou.[9404] Dana 18. maja 1992., opštinski odbor SDS-a u Prijedoru obaviješten je o tome šta se dešava u Skupštini bosanskih Srba i o glavnim smjernicama za buduće djelovanje koje se tiče Strateških ciljeva.[9405]

2874. Strateški ciljevi su bili više od teoretskih ciljeva i o njima se konkretno raspravljalo na sastancima. Na primjer, na sastanku komandanata 1. krajiškog korpusa i rukovodilaca u Banjaluci, 2. juna 1992., provođenje drugog cilja, tj. uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine,[9406] bilo je jedna od tema.[9407] Na tom sastanku, kojem su prisustvovali optuženi i Mladić, Brđanin je rekao: "Sve se u ARK radi na nivou [Kriznog štaba]".[9408] Optuženi je takođe govorio o Strateškim ciljevima na sastanku s predstavnicima bosanskih Srba 10. juna 1992., na kojem je rekao: "U punoj smo kontroli ogromnog broja naše teritorije", kao i da bosanski Srbi imaju jaku podršku srpskog DB-a, i da su formirali sopstvenu vojsku.[9409]

2875. Na sastanku vojnih i političkih rukovodilaca bosanskih Srba u junu 1992., optuženi je rekao da je Skupština bosanskih Srba definisala strateške ciljeve i dodatno je naglasio važnost tih ciljeva, kao i to da bosanski Srbi moraju zaštititi svoje teritorije vojnim putem.[9410] Takođe je primijetio da "[r]ađanje države i stvaranje granica ne ide bez rata" i da oni prema karti imaju 66% teritorije u BiH.[9411] Na tom istom sastanku, Ostojić ih je izvijestio da više nema Muslimana u Bratuncu.[9412]

9403 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 20–21. Mada Vijeće primjećuje da se događaji u Bosanskoj Krupi ne navode u Optužnici, Vijeće je imalo u vidu ove dokaze budući da oni idu u prilog obrascu umiješanosti optuženog u postavljanje ciljeva koji su provođeni na opštinskom nivou.

9404 V. P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192), str. 14 (pod pečatom); svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11526–11527 (pod pečatom). V. takođe Neđeljko Prstojević, T. 13245–13246 (11. mart 2011.); Neđeljko Prstojević, T. 13564–13565 (17. mart 2011.). Vijeće ne pridaje težinu Donijinom mišljenju da su Strateški ciljevi ponovo objavljeni 1993. s obzirom na "ocjenu rukovodilaca da su to važni ciljevi s kojima javnost treba biti upoznata i da se oni nisu promijenili". Takođe ne pridaje težinu njegovoj ocjeni o značaju i ideološkoj osnovi Strateških ciljeva. Robert Donia, T. 3073–3075 (31. maj 2010.).

9405 P6589 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora Prijedor, 18. maj 1992.), str. 1. V. Boško Mandić, T. 45774−45775 (21. januar 2014.); Simo Mišković, T. 45382–45383 (18. decembar 2013.).

9406 P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.).

9407 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 53, 60.

9408 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 53–54. V. P6514 (Izvod iz vojnog dnevnika), str. 2–3 (pod pečatom); Radoslav Brđanin, T. 43679–43684 (18. novembar 2013.), T. 43685–43689 (18. novembar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe D4056 (Vijest o posjeti Ratka Mladića i Radovana Karadžića Banjaluci, 2. juni 1992.) (gdje se potvrđuje da je optuženi bio u kratkoj radnoj posjeti 2. juna 1992.).

9409 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 130, 132–133.

9410 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93–95.

9411 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 97.

9412 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 101.

2876. Dana 17. juna 1992. Mladić je izdao naređenje za dogradnju borbene gotovosti Birčanske brigade, gdje se naglašava da to naređenje treba da omogući potpunu kontrolu područja Birača, obezbjeđenje koridora između Romanije i Semberije i očuvanje spoja sa Srbijom.[9413] U novembru 1992. Mladić je izdao Direktivu br. 4, u kojoj stoji da treba "očistiti slobodnu teritoriju Republike Srpske od preostalih [grupa] neprijatelja i paravojnih formacija".[9414] Jedan od zadataka u Direktivi br. 4 bio je upućen Drinskom korpusu, koji je dobio uputstva da "neprijatelju" treba "nanositi što veće gubitke" i da ih treba prisiliti da napuste neka područja, kao što su Birač, Žepa i Goražde, zajedno s muslimanskim stanovništvom.[9415]

2877. Dana 8. novembra 1992., na sastanku komandanata korpusa, kojem su prisustvovali optuženi i Mladić, Krajišnik je izrazio divljenje u vezi s vojnim uspjesima i primijetio je da oni imaju "nesrazmerno angažovanje vojske prema strateškim ciljevima".[9416] Krajišnik je takođe prisutne podsjetio na napredak ostvaren u pogledu Strateških ciljeva i rekao je da je najvažniji cilj dodijeljen Milenku Živanoviću, naime cilj da se očisti Drina, te je ponovio da je najvažniji zadatak "razdvajanje sa Muslimanima " i dodao: "Muslimani ne smiju ostati sa nama".[9417]

2878. Na sjednici Vlade bosanskih Srba 20. marta 1993., vodila se rasprava o nacrtu zakona o teritorijalnoj organizaciji opština, tokom koje je odlučeno o kriterijumima za osnivanje opština.[9418]

2879. Na sastanku na Palama 19. juna 1993. s članovima Vrhovne komande, kojem su, između ostalih, prisustvovali Krajišnik, Koljević, Lukić, Mladić i Milovanović, optuženi je iznio ažurirane informacije o razvoju situacije u vezi sa Strateškim ciljevima i o teritorijalnoj situaciji BiH.[9419] U junu 1993. Mladić je izdao Direktivu br. 5 i rekao da, s obzirom na razvoj situacije, ujedinjena BiH više nije opcija.[9420] Optuženi je izdao Direktivu br. 6 u novembru 1993. i ona je sadržavala konkretna uputstva u vezi sa strateškim ciljevima VRS-a.[9421] Direktiva br. 6 odnosila se na sljedeće ciljeve: (i) oslobađanje Sarajeva; (ii) definisanje granica RS-a na rijeci Neretvi i izbijanje na obalu

---

9413 P3238 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1992.), str. 1.

9414 P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 3–4.

9415 P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 5. Mada je Krajišnik u svom svjedočenju u sopstvenom predmetu izjavio da je to bilo "naređenje za etničko čišćenje", on se u vezi s tim donekle ogradio u svom svjedočenju u ovom predmetu. Vijeće stoga njegovo svjedočenje ne smatra pouzdanim u tom pogledu. Momčilo Krajišnik, T. 43823–43824 (19. novembar 2013.).

9416 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 141, 146–147.

9417 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 147. Živanović je priznao da se o razdvajanju od bosanskih Muslimana govorilo, ali je izjavio da nije dobio zadatak da vrši "etničko čišćenje" i da nije bilo pomena o ubijanju. Milenko Živanović, T. 42585–42590 (30. oktobar 2013.).

9418 P3129 (Zapisnik sa 66. sjednice Vlade RS-a, 20. mart 1993.), str. 5.

9419 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 212–213.

9420 P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), str. 1.

9421 P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 1, 6.

mora; (iii) definisanje granica RS-a u slivu rijeke Une; i (iv) proširenje granica RS-a u njenom sjeveroistočnom dijelu i čvršće povezivanje sa Srbijom.[9422]

2880. Rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući optuženog, otvoreno je razgovaralo o Strateškim ciljevima s međunarodnim predstavnicima, kojima je rečeno da će RS biti etnički "čista"[9423] i da je njihov cilj da redistribuišu stanovništvo u BiH kako bi se bosanskim Srbima omogućila kontrola nad "jedinstvenom povezanom teritorijom" koja, takođe, uključuje "područja tradicionalno naseljena Srbima ".[9424]

2881. Vijeće takođe podsjeća da su se tokom pregovora na MKBJ, bosanski Srbi zalagali za plan koji bi bio u skladu sa Strateškim ciljevima i identifikovali područja BiH za koja su željeli da budu pod kontrolom bosanskih Srba, dok su bosanski Muslimani ostali pri svom zahtjevu da stvore unitarnu državu sa centralizovanom vlašću.[9425] Bosanski Hrvati su željeli da BiH izađe iz SRJ, da proglase nezavisnost i da osnuju svoju državu pod nazivom Hrvatska Zajednica Herceg-Bosna, koja bi bila teritorijalno povezana s Hrvatskom.[9426]

2882. U januaru 1993. optuženi je izvijestio Skupštinu bosanskih Srba o neslaganju koje je rukovodstvo bosanskih Srba izrazilo na međunarodnim pregovorima u vezi sa spornim teritorijama u opštinama, uključujući opštine Prijedor, Sanski Most, Ključ, Rogatica i Srebrenica.[9427] Optuženi je takođe rekao da su u opštinama, uključujući opštine Zvornik, Vlasenica i Rogatica, opštinske vlasti pristale na legitimnu podjelu tih opština prije rata, odnosno da "ima teritorija koje su neosporno srpske, hrvatske ili muslimanske".[9428]

2883. Na sastanku u Predsjedništvu Srbije 8. novembra 1993., kojem su, među ostalima, prisustvovali Slobodan Milošević, optuženi, Krajišnik, Martić, Mladić i Perišić, razgovaralo se o sljedećim zajedničkim ciljevima: (i) bezuslovno učvrstiti integritet Srbije, (ii) RS formirati kao potpuno samostalnu državu; i (iii) obezbijediti da Srbi imaju potpunu vlast u Krajini.[9429] Naglasak

---

9422 P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 6.

9423 Herbert Okun, T. 1474–1475 (22. april 2010.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4157–4158, 4169.

9424 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 267–270. Mada je Harland takođe rekao da to podrazumijeva odlazak veoma velikog broja bosanskih Muslimana, budući da oni čine većinu na nekim područjima, čini se da je riječ o njegovoj ocjeni, a ne o onome što je reklo rukovodstvo bosanskih Srba. Vijeće stoga ne pridaje nikakvu težinu tom aspektu njegovog svjedočenja. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 33.

9425 V. par. 354–356.

9426 V. par. 355.

9427 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 8.

9428 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 9.

9429 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 19–20.

je bio na pojačavanju saradnje između vojski i jedinstvu u Krajini.[9430] Na kraju sastanka iznijeti su zaključci, od kojih je jedan bio da treba "razraditi ofenzivne poteze na ispravljanju frontova u RS, ali ići tiše i bez buke".[9431]

2884. Dana 1. oktobra 1993., optuženi je održao sastanak s generalima VRS-a, tokom kojeg je izjavio: "Naša osnovna ideologija je srpstvo i srpska država".[9432] Mladić je zatražio da se definišu daljnji ciljevi rata i zadaci vojske na nivou države i Vrhovne komande.[9433]

2885. U decembru 1993. Krajišnik je rekao da su na početku rata Strateški ciljevi bili "jedan od najvažnijih akata" i da je Skupština bosanskih Srba podržavala te ciljeve i "organizovala narod na njihovo ostvarivanje".[9434] On je također primijetio da je prvi i najvažniji cilj postignut i da RS sada postoji, sa sopstvenom državnom organizacijom i teritorijom.[9435] Krajišnik je primijetio da je cilj napora u prvim mjesecima rata bio "da se uspostavi puno jedinstvo na celoj teritoriji [RS]" i da su oni stvorili organizacione i kadrovske uslove koji omogućavaju da država normalno funkcioniše, kao i "stabilniju odbranu i oslobađanje srpskih etničkih prostora".[9436] Krajišnik je rekao da oni prilikom definisanja granica RS-a u skladu sa svojim strateškim ciljevima "nis[u] povredili ista prava muslimanske i hrvatske zajednice" i da je ono što preostaje bitka "za takve, pravične, granice naše Republike [...] da budu međunarodno priznate ".[9437]

2886. Na sastanku u Beogradu 13. decembra 1993., kojem je prisustvovalo rukovodstvo bosanskih Srba i srpsko rukovodstvo,[9438] optuženi je rekao da se približava kraj sukoba i da bosanski Srbi drže 75% teritorije, od koje će, rekao je, nešto morati da se vrati, budući da međunarodna zajednica to neće odobriti.[9439] Optuženi je nakon toga nabrojao Strateške ciljeve.[9440]

2887. Na 37. sjednici Skupštine bosanskih Srba 10. januara 1994., optuženi je rekao: "[M]i možemo smatrati da smo pobjednici kada smo pritisnuli ovoliko zemlje računajući da je ta zemlja sada 100% srpska makar i da spadnemo na 50 i koji procenat mi treba da budemo presrećni i

---

9430 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 28.

9431 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 27.

9432 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 369.

9433 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 372.

9434 P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 12.

9435 P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 12–13.

9436 P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 13.

9437 P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 13.

9438 Iz Srbije su bili prisutni, među ostalima, Slobodan Milošević, general Perišić i Jovića Stanišić. Iz RS-a su bili prisutni, među ostalima, optuženi, Krajišnik, Mladić, Milovanović, Miletić, Salapura i Mićo Stanišić. P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53.

9439 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53.

prezadovoljni, to je Dušanovo carstvo."[9441] U tom govoru, optuženi je također rekao da je njihov prvi strateški cilj bio da odvoje, a ne da okupiraju 60% zemlje, a da su postigli i svoj drugi cilj, da imaju u komadu teritoriju povezanu koridorom.[9442] Optuženi je kasnije tog mjeseca održao govor u kojem je naglasio da oni nisu izgubili ništa od ključnih teritorija i da su "sve što je bitno za srpski narod [...] zadržali".[9443] Tokom sastanka s rukovodiocima VRS-a, optuženi je podsjetio na sadržaj šest Strateških ciljeva i izjavio da su "oni formuliani sa najvećom mogućom drskošću".[9444]

2888. Na sastanku s komandantima VRS-a 29. januara 1994., optuženi je rekao da je "plan" između ostalog, sljedeće: (i) maksimalno održati raskol Hrvata i Muslimana; (ii) odvojiti se od Hrvata i Muslimana; (iii) da teritorija Muslimana bude jasno "omeđena" ako ne žele da ostanu u Jugoslaviji;[9445] i (iv) da budu svugdje u sukobu s Muslimanima i Hrvatima.[9446] Sljedećeg dana, na sastanku Vrhovne komande, optuženi je ponovio da je njihov zadatak da poraze Muslimane i da treba da vode računa da Muslimani ne dođu u državu bosanskih Srba.[9447]

2889. Na konferenciji u Vlasenici 29. januara 1994., optuženi je održao govor u kojem je rekao:

> [Da osvojimo] sav prostor u kome je vjerovatno koncentracija od milion-milion i dvesta hiljada Muslimana, ako ih je toliko ostalo u našim krajevima, ne mislim samo na poginule nego i na pobjegle, mi da to ostvarimo da to realizujemo to je veoma teško zamisliti i teško je zamisliti […]. Mi moramo da ih pobijedimo gde se god može i da održimo ovu teritoriju, eventualno da je proširimo; […] i prisilimo ih na neku vrstu političke i vojne kapitulacije […]. I tada će se sigurno polaziti od faktičkog stanja na terenu.[9448]

2890. Optuženi je nadalje rekao: "Ja sam potpuno prihvatio to stanovište koje su svi komandanti rekli, a general Mladić od početka. Mi moramo promijeniti retoriku, moramo ići na TV, moramo

---

9440 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53. V. također Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9064–9067 (gdje potvrđuje da je etnička podjela Sarajeva, po liniji duž Miljacke, bila jedan od političkih ciljeva rukovodstva bosanskih Srba).

9441 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 107.

9442 P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 108. V. također P5748 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Lukića, 13. februar 1992.), str. 1–2; P5723 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Žike, prezime nepoznato, 7. mart 1992.), str. 5. Brđanin je izjavio da je drugi strateški cilj bio apsolutno nužan, jer inače oni koji su bili u ARK-u ne bi preživjeli; da je podjela bila neizbježna posljedica i da je optuženi insistirao da bosanski Srbi treba da brane samo ona područja na kojima su činili većinu; i da optuženi nije nikad želio da uzme teritorije koje nisu pripadale bosanskim Srbima. Radoslav Brđanin, T. 43687 (18. novembar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). Vijeće ne smatra njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdanim. Kada je donosilo taj zaključak, Vijeće je primijetilo da Brđaninovo svjedočenje karakteriše evazivnost i da je, osim toga, svjedok imao lični interes da te mjere predstavi u pozitivnom svjetlu.

9443 P1387 (Transkript 38. sjednice Skupštine RS-a, 17. januar 1994.), str. 75.

9444 P5593 (Video-snimak govora Radovana Karadžića).

9445 Vijeće napominje da je u verziji dokaznog predmeta P1485 na engleskom, uz pojam politika "imigracije" /engl. immigration/ dodat upitnik. Nakon što je provjerilo originalnu verziju, Vijeće se nije uvjerilo da se doista radi o tom terminu jer taj dio dokumenta nije dovoljno čitljiv.

9446 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 51, 77. O dijelu plana koji se odnosi na Sarajevo bit će više riječi dolje u tekstu.

9447 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 88–89.

9448 P5581 (Govor Radovana Karadžića na savjetovanju u Vlasenici, 29. januar 1994.), str. 1.

one žive emisije, moramo narod zažditi viteštvu, i pripremiti narod na pobjede, naravno naljutiti ga u odnosu na neprijatelja".[9449] U vezi s bosanskim Muslimanima optuženi je takođe rekao:

> Bolje smo se mi pripremili za vreme mira nego oni. Mi smo znali što oni rade, a oni nisu znali što mi radimo. Oni su se zapanjili kakvu smo mi imali organizovanu odbranu opština. Mi smo imali organizaciju, general Kovačević je upućen jer smo imali suglasnost generala Adžića; radio je na disperziji oružja, bio upućen u to; bio je upućen i general Subotić.[9450]

Optuženi je takođe izjavio da je siguran da neće morati vratiti teritorije, osim onih u Sarajevu.[9451]

2891. Na sastanku funkcionera bosanskih Srba i srpskih funkcionera u Beogradu 27. februara 1994., optuženi je najprije izjavio da bi bosanski Srbi mogli pristati na to da Muslimanima pripadne 33,3% teritorije, Hrvatima 14 ili 15%, a bosanskim Srbima 52 ili 53%; zatim je rekao da bi se bosanski Srbi mogli zadovoljiti s 49% teritorije.[9452]

2892. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba u martu 1994., Ostojić je identifikovao četiri područja koja je opisao kao izuzetno osjetljiva u smislu uspostavljanja "geografsk[og] kontinuitet[a] srpskog stanovništva" u RS-u.[9453] Ta područja su uključivala Rogaticu, Vlasenicu, Bratunac, Prijedor, Ključ i Sanski Most.[9454] Optuženi je na toj sjednici ponovo naglasio važnost faktičke fizičke kontrole nad teritorijom i rekao da će doći do podjele BiH na tri dijela, na osnovu nacionalne pripadnosti, kao i da je on prije rata imao razgovore i pravio planove o tome koje područja će činiti njihovu državu.[9455]

2893. Na sastanku 8. maja 1994. s članovima Vrhovne komande, uključujući Krajišnika, Koljevića, Miću Stanišića i Mladića, Biljana Plavšić je naglasila važnost Posavine − da je procenat manje važan, ali da ne može da "postoji u dva dela".[9456] Mićo Stanišić je odgovorio da "49–51%, ima značaj, naročito ako se [uđe] u neku asocijaciju sa njima".[9457] Na tom sastanku bilo je riječi i o strateškim ciljevima o kojima se govori u Direktivi br. 6, uključujući operacije da se dođe do Neretve i da se izađe na more, kao i da se dođe na desnu obalu Une.[9458]

9449 P5581 (Govor Radovana Karadžića na savjetovanju u Vlasenici, 29. januar 1994.), str. 2.
9450 P5581 (Govor Radovana Karadžića na savjetovanju u Vlasenici, 29. januar 1994.), str. 4.
9451 P5581 (Završna riječ Radovana Karadžića na savjetovanju u Vlasenici, 29. januar 1994.), str. 4.
9452 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 134, 137–141 (gdje se Mladić usprotivio stavu optuženog i rekao da optuženi negira stvarno stanje stvari).
9453 P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), str. 168.
9454 P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), str. 168.
9455 P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), *e-court* str. 86, 88.
9456 P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.), str. 2.
9457 P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.), str. 2.
9458 P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.), str. 3–5.

2894. Čak i 1995. godine, optuženi je nastavio da naglašava Strateške ciljeve i rekao je da "Drina treba da bude čista" i da " koridor mora biti širok".[9459] Krajišnik je takođe zastupao taj cilj u vezi s čistom Drinom.[9460] U intervjuu u maju 1995., optuženi je izjavio da oni nisu odustali i neće nikad odustati od Strateških ciljeva i da će ih "tražiti politički ili vojnički".[9461]

(2) Zaključak

2895. Vijeće konstatuje da je optuženi imao centralnu ulogu u formulisanju, promovisanju i distribuisanju Strateških ciljeva. Promovišući Strateške ciljeve, optuženi je nastavio da naglašava ne samo interese Srba za samoopredjeljenje, nego i opasnost koju za njih predstavljaju bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, koje je nastavio da identifikuje kao njihove istorijske neprijatelje. U tim govorima, optuženi je nastavio da širi propagandu protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, što mu je omogućilo da promoviše mjere predviđene Strateškim ciljevima. Retoriku optuženog prihvatili su i drugi poslanici u Skupštini bosanskih Srba, koji su isto tako govorili o opasnosti koju predstavljaju njihovi neprijatelji i to su koristili da zagovaraju preduzimanje vojnih mjera kako bi zaštitili svoje interese.

2896. Vijeće nadalje konstatuje da je optuženi promovisao provođenje Strateških ciljeva kao put ka stvaranju države bosanskih Srba i upozoravao je da ne smiju uključiti "previše [...] neprijatelja" u državu koju će stvoriti. Čineći to, optuženi je naglašavao prvi strateški cilj i važnost odvajanja od druge dvije nacionalne zajednice u BiH. Optuženi je odlučno tvrdio da je to etničko razdvajanje nužno i prihvatio je da "borba za slobodu" Srba nije gotova i da će dovesti do brojnih žrtava, te je ponovo govorio o zločinima koji su tokom istorije počinjeni nad Srbima. Vijeće konstatuje da je prvi strateški cilj i razdvajanje nacionalnih zajednica bio najvažniji za rukovodstvo bosanskih Srba i njihove ciljeve.

2897. Optuženi je, promovišući Strateške ciljeve i, konkretno, treći strateški cilj, naglašavao važnost eliminisanja Drine kao granice među srpskim državama. Vijeće konstatuje da taj strateški cilj praktično objašnjava ideologiju srpskog jedinstva i nedjeljivosti Srba koju je optuženi stalno promovisao.

2898. Govori drugih poslanika i rukovodilaca, bosanskih Srba, pokazuju da su oni podržavali Strateške ciljeve i pristup koji je zagovarao optuženi. Takođe je jasno da su rat, vojno osvajanje

9459 P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 68; P5144 (Intervju s Radovanom Karadžićem na Srpskoj televiziji Banjaluka, 23. avgust 1995.), str. 1. V. takođe D1934 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem i Momčilom Krajišnikom, bez datuma, s transkriptom), str. 5.

9460 P1377 (Transkript 33. sjednice Skupštine RS-a, 20.-21. juli 1993.), str. 49. V. takođe Herbert Okun, T. 1822 (28. april 2010.).

9461 P2562 (Intervju Radovana Karadžića u Nevesinju), str. 1–4; Patrick Treanor, T. 14055–14056 (1. juni 2011.).

teritorija i preseljavanje i iseljavanje stanovništva bili predviđeni od strane rukovodstva bosanskih Srba u provođenju Strateških ciljeva. Optuženi je promovisao i dijelio cilj stvaranja države bosanskih Srba koja bi bila etnički čista i stvaranja međusobno povezanih srpskih područja, što bi zahtijevalo redistribuciju stanovništva.

2899. Vijeće takođe konstatuje da Strateški ciljevi ne samo da odražavaju ciljeve optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, nego su takođe bili shvaćeni kao uputstva koja je trebalo slijediti na opštinskom nivou kako bi se postigli ti ciljevi. Ti Strateški ciljevi su prenošeni opštinskim tijelima, gdje se o njima diskutovalo, i činili su osnov za vojne operacije VRS-a. Optuženi je na sastancima s vojnim i političkim rukovodstvom nastavio da naglašava važnost njihovih Strateških ciljeva i govorio je da stvaranje njihove srpske države zahtijeva rat i zaštitu teritorija vojnim putem.

2900. Vijeće takođe konstatuje da postoji jasna razlika između onoga što su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba bili spremni da kažu o Strateškim ciljevima u zatvorenim i povjerljivim krugovima u odnosu na ono što su generalno govorili međunarodnim predstavnicima. Optuženi je na privatnim sastancima bio mnogo iskreniji u vezi s njihovom spremnošću da ostvare svoje teritorijalne ciljeve čak i po cijenu života i raseljavanja hiljada ljudi. Optuženi je išao tako daleko da je rekao kako moraju motivisati svoj narod i "naljutiti ga u odnosu na neprijatelja".

2901. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi primao i izdavao ažurirane izvještaje o situaciji i napretku u ostvarivanju njihovih Strateških ciljeva, uključujući kontrolu nad teritorijama i razdvajanje naroda. On je pozdravljao ta teritorijalna osvajanja i govorio je o pobjedi bosanskih Srba koja se sastojala u postizanju njihovih ciljeva i o tome kako su zadržali kontrolu nad svim ključnim teritorijama, te je nastavio da naglašava kako oni ne žele bosanske Muslimane u svojoj državi.

2902. Vijeće stoga konstatuje da optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba ne samo da su formulisali i promovisali Strateške ciljeve, nego su takođe preduzeli korake da obezbijede njihovo provođenje putem vojnih operacija i da se stvori organizaciona struktura koja će omogućiti stvaranje srpske države.

2903. Vijeće konstatuje da su Strateški ciljevi bili centralni element kad je riječ o ciljevima bosanskih Srba sve vrijeme tokom trajanja sukoba u BiH i optuženi je nastavio da naglašava njihovu važnost i tokom 1995.

ii. *Političke i državne strukture bosanskih Srba*

2904. Tužilaštvo navodi da su politički i državni organi bosanskih Srba imali ključnu ulogu u provođenju navodnog zajedničkog zločinačkog cilja sveobuhvatnog UZP-a, da je optuženi imao centralnu ulogu u osnivanju i održavanju tih organa i da je vršio vlast i kontrolu nad njima.[9462] U tom smislu, tužilaštvo tvrdi da je optuženi, kao vođa bosanskih Srba, u konačnici imao najvišu vlast nad tim organima.[9463] U ovom odjeljku Vijeće će razmotriti stvaranje političkih i državnih organa i stepen učestvovanja optuženog u tom procesu, kao i način na koji su ti organi korišteni za ostvarivanje ciljeva optuženog i rukovodstva bosanskih Srba.

(A) Vlast nad političkim i državnim strukturama

(1) Analiza dokaza

(a) SDS

2905. Stranka SDS imala je hijerarhijsku strukturu i optuženi je, u periodu od 1990. do 1995., bio na čelu te strukture kao *ex officio* predsjednik Glavnog odbora SDS-a.[9464] Optuženi je provodio svoju politiku i politiku rukovodstva bosanskih Srba putem, između ostalog, struktura SDS-a.[9465] O politici SDS-a opštinski odbori SDS-a bili su obavještavani posredstvom članova Glavnog odbora.[9466] Opštinski odbori SDS-a bili su obavezni da provode instrukcije koje je izdao Glavni odbor ili Izvršni odbor.[9467] Iako su opštinski organi imali određenu samostalnost u vezi s lokalnim pitanjima, očekivalo se da se povinuju i da provode politiku i odluke SDS-a s višeg nivoa, a optuženi je insistirao na tome da se poštuje njegov lični autoritet.[9468] Drugim zvaničnicima bosanskih Srba, posebno u opštinama, bilo je teško da se otvoreno suprotstavljaju optuženom, koji

9462 Završni podnesak tužilaštva, par. 208.

9463 Završni podnesak tužilaštva, par. 206.

9464 V. odjeljak II.B.1: Srpska demokratska stranka (SDS).

9465 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16844.

9466 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16630–16632.

9467 V. odjeljak II.B.1: Srpska demokratska stranka (SDS). V. takođe Milorad Dodik, T. 36872–36873, 36877–36880, 36887–36888 (9. april 2013.); Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5071, 5075; P2571 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Radomira Neškovića; (ii) Radovana Karadžića i Miškovića; i (iii) Radovana Karadžića i Srđe Srdića, 20. decembar 1991.), str. 3; P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.); P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 3, 5, 8, 13, 16; P5550 (Izvještaj Izvršnog odbora SDS-a, 24. februar 1993.).

9468 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16623–16625, 16672–16676, 16751; P2572 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miroslava Stančića, 26. septembar 1991.), str. 2; Radomir Nešković T. 14235 (6. juni 2011.); P2571 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Radomira Neškovića; (ii) Radovana Karadžića i Miškovića; i (iii) Radovana Karadžića i Srđe Srdića, 20. decembar 1991.), str. 3–4; D1277 (Zabilješka sa zajedničke sjednice Glavnog i Izvršnog odbora i Političkog savjeta SDS-a, 11. mart 1992.), str. 2; P3118 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a i SPO-a, 14. oktobar 1991.), str. 1.

je imao "neprikosnoven autoritet".[9469] Na primjer, optuženi je rekao da će "raspustiti idiote […] koji ne vode politiku SDS-a".[9470] Optuženi je izdao izričita uputstva opštinskim odborima SDS-a, uključujući obavezujuće smjernice u vezi sa strukturom i aktivnostima svih opštinskih odbora SDS-a.[9471]

2906. Vrh SDS-a i osobe na lokalnom nivou međusobno su komunicirali, a opštinski rukovodioci, članovi Izvršnog odbora i opštinskih odbora SDS-a često bi posjećivali optuženog, pisali mu ili ga zvali telefonom da bi razgovarali o opštinskim poslovima.[9472] Na primjer, Vijeće je konstatovalo da je bijeljinski ogranak SDS-a veoma tijesno sarađivao sa SDS-om na Palama i da je rukovodstvo SDS-a, uključujući optuženog i Krajišnika, često posjećivalo Bijeljinu.[9473] Isto tako, Vijeće je konstatovalo da je postojala linija komunikacije između Opštinskog odbora SDS-a opštine Bratunac i rukovodstva SDS-a, uključujući optuženog.[9474] Još jedan primjer može se pronaći u opštini Sanski Most, gdje je SDS bio izuzetno dobro strukturisan i disciplinovan, tako da su naređenja dolazila s vrha i provođena su bez prigovora.[9475] Kada je došlo do problema u Banjaluci na primjer, optuženi je rekao Krajišniku da treba da, zajedno s Koljevićem, odu u posjetu da se "tamo uspostavi neki red, da se odvoje borci od naroda, da se tim borcima postavi neka komanda da se narodu postavi neki odbor".[9476]

2907. Optuženi je takođe naglašavao važnost lokalnih odbora SDS-a[9477] i u jednom intervjuu je ukazao na to da je politički život Srba u BiH "u potpunosti [...] obnovljen i uspostavljen, što je i bila osnovna svrha formiranja stranke" te da su u svim mjestima gdje žive Srbi osnovali opštinske organizacije s opštinskim i lokalnim odborima.[9478] Optuženi je takođe imao aktivnu ulogu u određivanju organizacione strukture SDS-a u opštinama i imenovanju kadrova.[9479] Dana 31.

9469 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16625–16626, 16689–16690; P2557 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gorana Babića, 24. juni 1991.), str. 3-5; P2559 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radoslava Brđanina, 18. oktobar 1991.), str. 2–3.

9470 P2572 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miroslava Stančića, 26. septembar 1991.), str. 3.

9471 P2529 (Pismo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 15. avgust 1991.). V. takođe D4658 (Uputstvo Radovana Karadžića svim opštinskim odborima SDS-a BiH, 11. septembar 1991.).

9472 V. par. 71; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16632. V. takođe D2265 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Srđom Srdićem), str. 50−51. V. takođe P5827 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Trifka Komada, 2. novembar 1991.); D4038 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 18. maj 1992.).

9473 V. par. 606. V. takođe P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) str. 4.

9474 V. par. 690. V. takođe P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), *e-court* str. 9, 13; Dževad Gušić, T. 17804 (24. avgust 2011.); P1357 (Transkript 18. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. avgust 1992.), str. 5–6; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 101.

9475 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 6-8, 12 (pod pečatom).

9476 P5798 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 15. decembar 1991.), str. 1.

9477 P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192), str. 4 (pod pečatom).

9478 P2539 (Intervju Radovana Karadžića objavljen u *NIN*-u, 9. novembar 1990.), str. 1.

9479 P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 40.

oktobra 1991., optuženi je naglasio važnost jakih vođa SDS-a, koje će provoditi uputstva rukovodstva, rekavši da ko god "nije u stanju da bude gazda u toj opštini, da provede mobilizaciju i to u potpunosti kako treba, neka odmah podnosi ostavku".[9480]

2908. Vijeće podsjeća da je SDS još u februaru 1991. razmatrao koji konkretni koraci treba da se preduzmu ukoliko BiH krene prema nezavisnosti.[9481] SDS je predvidio da u tom slučaju opštinske vlasti moraju obezbijediti da se primjenjuje isključivo jugoslovenski (savezni) zakon, stavljanjem van snage provođenje republičkih propisa.[9482] Tu politiku je usvojio Klub poslanika SDS-a i objavio je u dokumentu od 10. juna 1991.[9483] Optuženi je u razgovoru sa Žepinićem u septembru 1991. rekao sljedeće: "[M]i radimo, do sada smo sve radili po zakonu."[9484] Na sjednici Opštinskog odbora SDS-a 12. aprila 1991., dogovoreno je da će se tražiti uputstvo iz centrale SDS-a "po pitanju referenduma i našeg ponašanja i rada" i da se regionalno prekrajanje opštinskih granica koje se provodi u Banjaluci, "podržava u potpunosti [...] i da se i na našim područjima postave ta pitanja".[9485] Napomenuto je i da se Predsjedništvo u Bratuncu mora hitno sastati s optuženim u vezi s pokrenutim pitanjima.[9486] Optuženi i Krajišnik imali su vodeću ulogu u korištenju struktura SDS-a kako bi pozvali sve Srbe u BiH da bojkotuju referendum o nezavisnosti BiH, budući da je to protiv njihovih interesa.[9487]

2909. Optuženi je izveo poslanike SDS-a iz Skupštine SRBiH 15. oktobra 1991.; poslanici HDZ-a i SDA su zatim nastavili zasjedanje bez srpskih poslanika i donijeli deklaraciju o suverenitetu.[9488] Zatim je održan sastanak političkog Savjeta SDS-a, na kojem je rečeno da se treba "raščistiti sa iluzijom da se može naći oblik zajedničkog života sa Muslimanima i Hrvatima".[9489] Koljević je rekao da ne smiju gubiti zamah i da sutradan trebaju objaviti svoj plebiscit, te da trebaju naglašavati da je to miroljubivi akt, za razliku od odluke o suverenitetu BiH, za koju je rečeno da je akt

9480 P5830 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Veljka Džakule, 31. oktobar 1991.), str. 2–3.

9481 V. par. 73.

9482 V. par. 73.

9483 V. par. 73.

9484 D2926 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 18. septembar 1991.), str. 3. I Žepinić i svjedok KDZ020 su u svojim svjedočenjima rekli da su kasnije preduzete mjere, uključujući formiranje Skupštine bosanskih Srba i zasebne republike, bile neustavne. D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 51; svjedok KDZ020, T. 12575 (28. februar 2011.).

9485 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), *e-court* str. 13.

9486 P3197 (Zapisnici sa sastanaka Kriznog štaba i Opštinskog odbora SDS-a Bratunac), *e-court* str. 13.

9487 V. par. 1931. V. takođe P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192), str. 4 (pod pečatom); P942 (Izvještaj PMEZ-a u vezi sa sjednicom Skupštine BiH održanom 24.-25. januara 1992.), str. 1.

9488 V. par. 46, 76. V. takođe Vitomir Žepinić, T. 33654 (14. februar 2013.).

9489 D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 1. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1937, 1938.

"političkog nasilja".[9490] Optuženi i druge vođe bosanskih Srba uključujući Krajišnika, naglasili su nezakonitost i neustavnost deklaracije o suverenitetu od strane BiH i prijetnju koju ona predstavlja po srpske interese.[9491] Na tom sastanku raspravljalo se i o sljedećim temama: (i) cilj stvaranja Velike Srbije; (ii) aktiviranje paralelnih organa vlasti, na primjer srpske Skupštine; (iii) intenzivniji nastavak regionalizacije; i (iv) vojno organizovanje na lokalnom nivou.[9492]

2910. Što se tiče referenduma, optuženi je u jednom presretnutom razgovoru rekao da je to ne samo nezakonita odluka, nego da su im tim potezom bosanski Muslimani "došli [...] k'o zicer, k'o kec na desetku".[9493] U tom smislu, optuženi je rekao da će oni biti jaki, i da će uspostaviti sopstvenu državu i da će se BiH sastojati od tri suverena naroda.[9494]

2911. Dana 16. oktobra 1991., SDS je izdao "Proglas srpskom narodu" u kojem se kaže da su SDA i HDZ narušile ustavni poredak i ponavlja se da SDS podržava savezne institucije, uključujući JNA.[9495] U presretnutom razgovoru tog dana, optuženi je uvjeravao funkcionere SDS-a u Banjaluci: "Ima razrađen scenarij. Nijedan potez nećemo povući danas, ako treba sutra […], sutra je velika korist. Sve je razrađeno, vi se ništa ne bojte. […] Oni jedino mogu da krenu da nas tuku, da nas ubijaju, ali onda se zna šta će biti!"[9496]

2912. Klub poslanika SDS-a ponovo se sastao 18. oktobra 1991. i optuženi je odbacio odluku Skupštine BiH zato što poslanici bosanskih Srba nisu učestvovali.[9497] Optuženi je napomenuo da "ovih dana i noći radi jedan tim sastavljen od rukovodećih ljudi stranke, iz Vlade i političkog

---

9490 D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 1–2; P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.), str. 3. V. takođe D3206 (Izjava svjedoka Milovana Bjelice od 30. marta 2013.), par. 11; D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 7; D4212 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Sime Miškovića, 15. novembar 1991.), str. 4.

9491 D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 2; P5631 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurevića, 19. oktobar 1991.), str. 2, 5; P5622 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 25. januar 1992.), str. 2; P5621 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 25. januar 1992.), str. 2; P5615 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 11. decembar 1991.), str. 4; P5776 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 5. januar 1992.), str. 11.

9492 D294 (Zapisnik sa sjednice Savjeta SDS-a, 15. oktobar 1991.), str. 2–3. V. takođe P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.), str. 2–3; v. par. 46. Ćeklić je rekao da regionalizacija nije tajno grupisanje srpskih opština i da njen cilj nije bio da se priključi Srbiji i Srpskoj Krajini, te da je u stvari obavljena u nastojanju da se decentralizuje BiH. D3854 (Izjava svjedoka Save Ćeklića od 7. jula 2013.), par. 15.

9493 P5622 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 25. januar 1992.), str. 2. V. takođe P5754 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 9. februar 1992.), str. 4.

9494 P5621 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 25. januar 1992.), str. 2–3.

9495 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1939.

9496 P2555 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Anđelka Vukića i (ii) Radovana Karadžića i Bore Sendića, 16. oktobar 1991.), str. 6. V. takođe P5842 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vukića, 15. oktobar 1991.), str. 1 (u kojem optuženi kaže Vukiću da pozove sve članove Izvršnog odbora iz banjalučke regije da izdaju vrlo važan proglas).

9497 P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.), str. 1.

savjeta" i da je odlučio da zavede vanredno stanje u SDS-u.[9498] To vanredno stanje koje je uveo optuženi bilo je obavezujuće za sve članstvo, tijela i funkcionere.[9499] Optuženi je naglasio da je potrebna maksimalna disciplina, da treba da slušaju svoje vođe i da se ne smije napraviti "nijedan pogrešan potez".[9500] U okviru tog vanrednog stanja optuženi je naložio da se održavaju svakodnevna zasjedanja opštinskih odbora i rekao da će svakodnevno dobijati uputstva o mjerama koje treba preduzeti.[9501] Nakon naloga optuženog, održan je hitni sastanak Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, na kojem je Miroslav Deronjić informisao prisutne o uputstvu Glavnog odbora SDS-a i rekao da to uputstvo nalaže dužnost da se "postup[i] po toj naredbi".[9502] Sljedećeg dana, Jovan Tintor iz Vogošće rekao je u telefonskom razgovoru da će nakon plenarne sjednice za srpsko stanovništvo biti obavezujuće samo odluke srpske Skupštine i da će se formirati paralelne institucije.[9503]

2913. Optuženi je imao neprikosnoveni autoritet u SDS-u tokom cijelog rata.[9504] Neki ljudi koji su pružali otpor optuženom bili su isključeni iz Glavnog odbora.[9505] Dana 24. juna 1991., optuženi je rekao jednom od vođa bosanskih Srba u Prijedoru da će, ako stranka ne može da se organizuje, on to učiniti za njih tako što će u rukovodstvo SDS-a opštine Prijedor uvesti nove ljude.[9506] U septembru 1991, optuženi je intervenisao da se smijeni predsjednik lokalnog SDS-a u Prijedoru Srđo Srdić i da se na njegovo mjesto postavi Simo Mišković, koji je obećao da će slijediti politiku Glavnog odbora SDS-a.[9507] Optuženi je 11. januara 1992. razgovarao s jednim članom SDS-a u Banjaluci. Kada je optuženi suočen sa sugestijom da u Krajini ima pojedinaca koji hoće da djeluju samostalno u vezi s nekim pitanjima, insistirao je na partijskoj disciplini i rekao: "[N]e mogu oni...

9498 P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.), str. 4. V. takođe P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 8–9; P5837 (Presretnuti razgovor Mire Galića i Pede, 19. oktobar 1991.), str. 1.

9499 P6238 (Odluka Radovana Karadžića, 18. oktobar 1991.). V. takođe P5831 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miljane, prezime nepoznato, 17. oktobar 1991.), str. 1–2.

9500 P2581 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 18. oktobar 1991.), str. 4. V. takođe P2716 (Bilježnica Radovana Karadžića), str. 30; P5643 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 8. juli 1991.); P5749 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurovića, 13. februar 1992.), str. 3, 5; P5747 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 15. februar 1992.), str. 3–4; P5730 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 1. mart 1992.), str. 2.

9501 P6238 (Odluka Radovana Karadžića, 18. oktobar 1991.), str. 1.

9502 V. par. 701.

9503 P5836 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Krunića, 19. oktobar 1991.), str. 1–3.

9504 Radomir Nešković T. 14218 (6. juni 2011.). V. takođe Neđeljko Prstojević, T. 12963 (8. mart 2011.); P5730 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 1. mart 1992.), str. 1; P5722 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Žike, prezime nepoznato, 11. mart 1992.), str. 4.

9505 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16626–16627.

9506 P2557 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gorana Babića, 24. juni 1991.), str. 3–5.

9507 P3706 (Zapisnik sa sastanka Skupštine opštine Prijedor, 11. septembar 1991.), str. 3–4; P2571 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Radomira Neškovića; (ii) Radovana Karadžića i Miškovića; i (iii) Radovana Karadžića i Srđe Srdića, 20. decembar 1991.); Simo Mišković, T. 45351–45361 (18. decembar 2013.). V. P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 17.

ma sve to imamo u planovima, sve to imamo kovertirane poteze, oni to ne smiju da urade prije nego što to uradimo u cijeloj Bosni. Šta se oni prave pametni? Oni meni objašnjavaju moju politiku."[9508] Optuženi je takođe insistirao na tome da će isključiti i disciplinski kazniti svakoga ko ne slijedi politiku SDS-a ili ko postupa bez njegovog odobrenja ili bez odobrenja Skupštine bosanskih Srba.[9509] Optuženi je takođe govorio o tome da imaju ministarski savjet, i rekao: "[M]i imamo planove za sve" i u Krajini treba da "sinhronizuju sa strankom pos'o".[9510] Govorio je i da je važno da se srpska politika vodi sinhronizovano, jer u protivnom "Srbi neće imati državu".[9511]

(b) Skupština bosanskih Srba i državne strukture

2914. Vijeće je konstatovalo da su se poslanici bosanskih Srba u Skupštini SRBiH sastali 24. oktobra 1991. i odlučili da formiraju zasebnu skupštinu koja je konstituisana istog dana.[9512] Krajišnik je objasnio da su poslanici bosanskih Srba u Skupštini SRBiH odlučili da konstituišu Skupštinu bosanskih Srba zbog onog što su vidjeli kao narušavanje suvereniteta bosanskih Srba i ugrožavanje njihove egzistencije u BiH, "[gdje] žive od pamtivijeka".[9513] Krajišnik je takođe izrazio pravo Srba na samoopredjeljenje i na ostanak na svojim "istorijskim i etničkim teritorijama".[9514]

2915. Krajišnik je izabran za prvog predsjednika Skupštine bosanskih Srba.[9515] Istog dana, Skupština bosanskih Srba je odlučila da bosanski Srbi ostaju u zajedničkoj državi Jugoslaviji i zatražila provođenje plebiscita kojim bi se potvrdila ta odluka.[9516] U novembru 1991., u jednom novinskom članku citiran je Brđanin koji je rekao da svi direktori i drugi rukovodioci u ARK-u koji

---

9508 P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 2, 6, 10, 12. V. takođe P6228 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurevića, 2. septembar 1991.), str. 3; P6229 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurevića, 3. septembar 1991.), str. 6–8; P6230 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurevića, 9. septembar 1991.), str. 3–6, 8–13.

9509 P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 2–5, 10–12, 15–18; P5732 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 25. februar 1992.), str. 1–2; D4536 (Presretnuti razgovor Nikole Koljevića i Radovana Karadžića, 26. juli 1991.), str. 1–2; P5841 (Presretnuti razgovori (i) Ljube Grkovića i Radoslava Brđanina; (ii) Radovana Karadžića i Radoslava Brđanina, 16. oktobar 1991.), str. 3–5. V. takođe P5639 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 13. decembar 1991.), str. 2–4.

9510 P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 6–7, 13–14.

9511 P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 8.

9512 V. par. 47, 77.

9513 P3121 (Stenografske bilješke sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.), str. 5–7, 18; P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 6. V. takođe Milorad Dodik, T. 36841–36842 (9. april 2013.).

9514 P3121 (Stenografske bilješke sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.), str. 5.

9515 P3121 (Stenografske bilješke sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.), str. 12. V. takođe par. 77.

9516 P3121 (Stenografske bilješke sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.), str. 13–14, 16. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1940; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4187–4188.

nisu izašli na plebiscit trebaju hitno biti smijenjeni sa svojih položaja.[9517] Nakon objavljivanja ovog članka, optuženi je rekao da se Brđanin "izletio" u svojoj izjavi o smjenjivanju direktora, a da ga je on "pokuš'o izvadit" zbog te izjave i na kraju je rekao Brđaninu da "to treba raditi, ali ne smijete govoriti" glasno.[9518]

2916. Optuženi je takođe učestvovao u organizovanju mjera koje je trebalo preduzeti za provođenje plebiscita.[9519] Nakon odluke Ustavnog suda BiH i Predsjedništva bosanskih Srba kojom je plebiscit srpskog naroda proglašen neustavnim i nelegalnim, plebiscit je organizovan, a optuženi je rekao da Srbi više nemaju nikakvih obaveza prema Ustavu BiH, da imaju obaveze prema Ustavu Jugoslavije koji im garantuje pravo na samoopredjeljenje i pravo naroda na samoorganizovanje.[9520]

2917. Vijeće podsjeća da je 9. i 10. novembra 1991. održan plebiscit kako bi se utvrdilo da li Srbi u BiH žele da ostanu u zajedničkoj državi Jugoslaviji, na kojem je velika većina Srba glasala za ostanak u Jugoslaviji.[9521] Dana 21. novembra 1991., Skupština bosanskih Srba proglasila je dijelom savezne države Jugoslavije sve opštine, mjesne zajednice i naseljena mjesta u kojima je većina upisanih građana srpske nacionalnosti glasala za ostanak u Jugoslaviji.[9522] U presretnutom razgovoru 23. decembra 1991., optuženi je rekao sljedeće: "Uvodi se politički princip. U principu, svuda gdje Srbi žive i gdje su se izjasnili protiv izdvajanja, odnosno za ostajanje u Jugoslaviji, tu se niko ne može izdvojiti. […] Međutim, mi ne želimo da sprečavamo da se hrvatski i muslimanski narod reorganizuje, odnosno da njihove veze s Jugoslavijom budu manje nego naše."[9523]

2918. Skupština bosanskih Srba funkcionisala je kao centralno tijelo koje predstavlja bosanske Srbe i bila je mehanizam kroz koji su osnivane druge institucije i političke strukture.[9524] To je obuhvatalo Ministarski savjet koji je osnovan 21. decembra 1991., a koji je zamijenila Vlada

---

9517 P1632 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Nakon plebiscita: Bolje da se prijavite sami", 12. novembar 1991.); Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7373–7377.

9518 P4 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Vukića; (ii) Radovana Karadžića i Predraga Radića; (iii) Radovana Karadžića i Radoslava Brđanina), str. 4–5, 10–11; Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7375–7377.

9519 P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 63; P5840 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vukića, 16. oktobar 1991.).

9520 P6249 (Izvod iz video-snimka izjave Radovana Karadžića, s transkriptom), str. 1.

9521 V. par. 47. V. takođe D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.), str. 19–23; P5733 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i neidentifikovanog muškarca, 17. mart 1992.), str. 2; P3456 (Odluka Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.).

9522 P5412 (Odluka Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.), str. 1–2. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1946, 1947; D3989 (Zapisnik Glavnog odbora SDS-a, 21. novembar 1991.), str. 1.

9523 D4555 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Maristele Lučić, 23. decembar 1991.), str. 1.

9524 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16778–16779; Radomir Nešković T. 14274–14275 (6. juni 2011.). V. takođe P5749 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurovića, 13. februar 1992.), str. 2.

bosanskih Srba 24. marta 1992.[9525] U januaru 1992., optuženi je govorio o tome kako je njihova republika već počela funkcionisati, kako ima sopstvenu vlast, strukture, organe i ministarski savjet, i kako će sve jugoslovenske institucije uključujući JNA "stati iza [njih] […] Niko ništa ne može tu uraditi. Oni ne mogu ništa jer to je šezdeset posto teritorije oni ne bi mogli kontrolisati kao nezavisnu državu [...]".[9526]

2919. Osim toga, Savjet za nacionalnu bezbjednost (dalje u tekstu: SNB) osnovan je 27. marta 1992.[9527] Optuženi je za SNB rekao da je savjetodavno tijelo Skupštine bosanskih Srba koje će u svom sastavu imati predstavnike "svih važnih organa i institucija" srpskog naroda.[9528] SNB je bio zadužen za vojna pitanja tokom rata i za pitanja bezbjednosti.[9529] SNB je služio, do formiranja Predsjedništva u maju 1992., kao *de facto* Predsjedništvo SrRBiH. Optuženi je *ex officio* bio predsjednik SNB-a,[9530] i odluke SNB-a donošene su pod kontrolom optuženog.[9531]

2920. Na sastanku održanom u Predsjedništvu SFRJ u Beogradu 9. decembra 1991., optuženi je rekao da Evropa "ne prihvata legalitet nego fakticitet. Dakle, mi moramo biti dovoljno mudri da pripremimo i legalitet i fakticitet."[9532] Optuženi je rekao sljedeće: "Mi smo napravili spisak poteza. Deset poteza u pravcu koji mi hoćemo, da rezultata bude. […] Ali mi ih ne proizvodimo u djelo dok Alija ne zabrlja nešto."[9533]

2921. Dana 11. decembra 1991., Skupština bosanskih Srba usvojila je preporuku da odbornici SDS-a u skupštinama opština u BiH u kojima SDS nema većinu osnuju "skupštine opština srpskog naroda".[9534] U preporuci je rečeno da bi skupštine sačinjavali odbornici SDS-a i "drugi odbornici srpske nacionalnosti koji daju izjavu o pristupanju Skupštini".[9535] Uz preporuku je bio priložen

9525 V. par. 87, 103.

9526 P5620 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 21. januar 1992.), str. 2–4. V. takođe P5618 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Vidovića, 27. decembar 1991.), str. 5 (gdje je optuženi govorio o tome da je važno da u BiH bude samo JNA); P5746 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Dobrice Ćosića, 15. februar 1992.), str. 5.

9527 V. par. 88.

9528 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 14. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9124–9125.

9529 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9125.

9530 V. par. 89.

9531 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 28.

9532 P2554 (Bilješke sa sjednice Predsjedništva SFRJ, 9. decembar 1991.), str. 78.

9533 P2554 (Bilješke sa sjednice Predsjedništva SFRJ, 9. decembar 1991.), str. 78. V. takođe Patrick Treanor, T. 14038–14039 (1. juni 2011.). V. takođe P5774 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vladislava Jovanovića, 5. januar 1992.), str. 2.

9534 V. par. 131.

9535 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 11.

obrazac odluke o osnivanju "skupština opština srpskog naroda" koju treba da usvoje pojedinačne opštine.[9536] Ove odluke trebala je potvrditi Skupština bosanskih Srba.[9537]

2922. Opštinski rukovodioci obavještavali su opštinska tijela o događajima na republičkom nivou, između ostalog, o osnivanju Skupštine bosanskih Srba, i napomenuli da je skupština osnovana kao sredstvo otpora pokušajima da se srpski narod podijeli.[9538] Na primjer, Opštinski odbor SDS-a u Prijedoru obaviješten je 28. oktobra 1991. da treba formirati srpske skupštine u svim opštinama, da osnivaju svoju državu sa sopstvenim snagama i da treba da se obave pripreme za plebiscit srpskog naroda i vojno organizovanje.[9539] Opštinski odbor SDS-a u Prijedoru takođe je uputio na stav optuženog da su, s obzirom na otcjepljenje BiH koje je organizovala SDA, prinuđeni "na stvaranje nacionalnih zajednica na etničkim teritorijama".[9540] Takođe su raspravljali o važnosti uspostavljanja kontrole nad svojim teritorijama.[9541]

2923. Vijeće je konstatovalo da je 20. decembra 1991. Predsjedništvo SRBiH, uz protivljenje Nikole Koljevića i Biljane Plavšić koji su se izjasnili protiv, glasalo da se Badinterovoj komisiji podnese zahtjev za priznavanje SRBiH kao nezavisne države.[9542] Poslanici Skupštine bosanskih Srba sastali su se 21. decembra 1991., izrazili snažno protivljenje procesu koji vodi Badinterova komisija i odobrili pripreme za formiranje srpske republike.[9543] Dana 5. januara 1992., Badinterova komisija dala je preporuku da se od SRBiH zahtijeva da održi referendum da bi se utvrdila volja naroda u pogledu nezavisnosti, i Skupština SRBiH izglasala je da se taj referendum održi 29. februara i 1. marta 1992.[9544]

2924. Dana 9. januara 1992., Skupština bosanskih Srba proglasila je SrRBiH.[9545] U tom proglasu se napominje da se teritorija SrRBiH sastoji od srpskih autonomnih oblasti i "drugih teritorija koje nisu precizno definisane, ali koje obuhvataju područja na kojima su Srbi bili većina prije genocida u Drugom svjetskom ratu".[9546] Područje od kojeg bi se sastojala teritorija SrRBiH obuhvatalo bi sva

9536 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 11, 18–20.
9537 D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 29.
9538 P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 60.
9539 P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 62, 64, 73.
9540 P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 90.
9541 P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 91.
9542 V. par. 48.
9543 V. par. 50.
9544 P971 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Porijeklo Republike Srpske, 1990.-1992.", 30. juli 2003.), *e-court* str. 36. V. takođe P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 16.
9545 V. par. 50; Robert Donia, T. 3564 (9. juni 2010.); P1346 (Zapisnik sa 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.), str. 2–3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 394.
9546 Patrick Treanor, T. 14027 (1. juni 2011.).

područja gdje je većina bosanskih Srba na plebiscitu glasala za ostanak u Jugoslaviji.[9547] Dana 13. januara 1992., Ministarski savjet je identifikovao prioritete koji proizlaze iz deklaracije o proglašenju SrRBiH od 9. januara 1992., koji su obuhvatali utvrđivanje etničkog prostora i formiranje organa vlasti na tom prostoru.[9548] Optuženi i Krajišnik učestvovali su u diskusiji o izvršavanju ovih zadataka.[9549]

2925. U presretnutom razgovoru 13. januara 1992., optuženi je obavijestio Kuprešanina, predsjednika Skupštine ARK-a: "[I]mamo kompletan koncept policentričnog razvoja. Dakle, centri moraju biti i centri će [se razvijati] što snažnije", i da "ne bi nikako smjelo da se povuče nijedan potez koji neće biti sto posto dogovoren".[9550] U jednom drugom razgovoru, optuženi je takođe govorio o teritorijalnim zahtjevima bosanskih Srba, a naročito o tome da regionalizacija ne smije ometati autoritet države bosanskih Srba, rekavši sljedeće: "Ja hoću da se organizuju Srbi po tim krajinama […] a postoji jedinstvena srpska [BiH]".[9551]

2926. Dana 17. januara 1992., na sjednici Ministarskog savjeta predočen je nacrt programa njegovog rada.[9552] U njemu se poziva na usvajanje Ustava i teritorijalnu organizaciju radi "povećanja teritorije regija i obuhvatanja većeg broja stanovnika gdje god je to moguće kako bi se regije zaokružile i etnički i ekonomski."[9553] Na toj istoj sjednici je odlučeno da se do 15. februara 1992. pripreme prijedlozi zakona kako bi SrRBiH mogla početi da funkcioniše.[9554] Skupština bosanskih Srba je takođe ovlastila Ministarski savjet i druge predstavnike bosanskih Srba, uključujući Krajišnika, da pripreme Ustav i "odgovarajuće odluke i akte kojima će se u najskorije vrijeme regulisati državno organizovanje srpskog naroda" u BiH.[9555] Krajišnik je izabran u Komisiju imenovanu za pripremu Ustava.[9556] Optuženi i Krajišnik razgovarali su o određivanju pravog trenutka za proglašenje Ustava bosanskih Srba.[9557]

9547 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4188.

9548 P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 13. januar 1992.), str. 2.

9549 P1082 (Zapisnik sa 1. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 13. januar 1992.), str. 2.

9550 P5678 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 13. januar 1992.), str. 2. V. takođe P5803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 11. decembar 1991.), str. 1.

9551 P5819 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 11. novembar 1991.), str. 11.

9552 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1964.

9553 Činjenica o kojoj je presuđeno 1965. Ministarski savjet je posebno "ukaza[o] na potrebu za političko-teritorijalnom organizacijom regija formiranjem novih opština na graničnim područjima tih regija." V. činjenica o kojoj je presuđeno 1966.

9554 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1967.

9555 D1185 (Zaključci sa sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1951.

9556 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1951.

9557 P5744 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 23. februar 1992.), str. 2.

2927. Dana 26. januara 1992., na vanrednoj sjednici, sazvanoj da bi se razgovaralo kako da se reaguje na poteze u cilju nezavisnosti BiH,[9558] Skupština bosanskih Srba usvojila je niz zaključaka. Među njima je bio i zaključak da je odluka o održavanju referenduma o nezavisnosti BiH donijeta nezakonito i da stoga nije obavezujuća za srpski narod.[9559] Vijeće podsjeća da je referendum o nezavisnosti održan 29. februara i 1. marta 1992. godine. Bosanski Srbi su referendum uglavnom bojkotovali, a ogromna većina glasača glasala je za nezavisnost.[9560]

2928. Jedan od poslanika bosanskih Srba govorio je o jako velikim obavezama koje imaju "jer mi formiramo svoju državu " i pozvao Skupštinu bosanskih Srba da odredi rokove za dovršenje tog plana.[9561] Od optuženog je također traženo da im "nared[i] […] da Srbi zauzmu svoju teritoriju, da na nju ne može doći nikakva druga sila".[9562]

2929. Optuženi je u februaru 1992. na Skupštini bosanskih Srba govorio da se strateški ciljevi bosanskih Srba počinju ostvarivati i o važnosti uspostavljanja unutrašnjih granica "[što] deblj[ih]", i da će, ako te unutrašnje granice budu šire od vanjskih granica BiH, moći da kažu "baš me briga što imaš vanjske".[9563] U martu 1992., optuženi je pozvao Skupštinu bosanskih Srba da zasjeda često, da se "ubrzano pripremimo za događaje koji slijede"[9564] i "jer se primičemo završnici jednog procesa".[9565]

2930. Skupština bosanskih Srba je također zaključila da je "[m]jesto Republike Srpskog naroda Bosne i Hercegovine [...] u zajedničkoj državi srpskog naroda. Demokratska transformacija Jugoslavije mora da se provede paralelno sa državnim organizovanjem cjelokupnog srpskog naroda u srpsku federaciju ili savez srpskih država."[9566] Dana 15. februara 1992., na Skupštini bosanskih Srba raspravljalo se o nacrtu Ustava, prema kojem bi SrRBiH ušla u sastav savezne Jugoslavije, a ne BiH.[9567] Dana 28. februara 1992., Klub poslanika SDS-a dao je preporuku Skupštini bosanskih Srba da tog dana donese ustav kao "jedan oblik zaštite [...] od referenduma"; Skupština bosanskih Srba je zatim jednoglasno usvojila Ustav SrBiH.[9568] Ustav je predviđao da svi građani Republike

---

9558 Momčilo Krajišnik, T. 43870–43871 (20. novembar 2013.).
9559 V. par. 53.
9560 V. par. 54; v. činjenica o kojoj je presuđeno 395.
9561 P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 12.
9562 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 39.
9563 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 20.
9564 P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 8.
9565 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 4.
9566 D1185 (Zaključci sa sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.).
9567 V. činjenice o kojima je presuđeno 1989, 1996.
9568 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 15, 17. V. također par. 53; D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.), str. 14; P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine

imaju jednaka prava i slobode pred zakonom, bez obzira na, između ostalog, rasu, nacionalnu pripadnost i uvjerenja.[9569]

2931. Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba izabrala je Branka Đerića za predsjednika Vlade, Aleksu Buhu za ministra inostranih poslova i Miću Stanišića za ministra unutrašnjih poslova u Vladi bosanskih Srba.[9570] Kako je napomenuto ranije, iako je Ustav SrBiH predviđao da predsjednik Vlade predlaže Skupštini kandidate za ministarske položaje, kandidate je u stvari birao SDS i predsjednik SDS-a.[9571] Na primjer, optuženi je, kao predsjednik SDS-a, tražio da Đerić imenuje Miću Stanišića i Buhu.[9572]

2932. Što se tiče ministara Miće Stanišića i Mandića, Đerić je u svom svjedočenju rekao da su oni stalno odlazili kod optuženog i da nisu dolazili na sjednice Vlade jer su smatrali da se "Vladu [može] gura[ti] u zadnji plan" i "jer su smatrali da oni pripadaju tom vrhu".[9573] Kako je opisao Đerić, SrRBiH je bila "partijska država", u kojoj je optuženi kao predsjednik SDS-a držao svu vlast, preuzeo kontrolu nad svim funkcijama SDS-a i praktično bio vlast.[9574] Đerić je dodao da je "Vlada [...] tu samo kao tehnički pridodatak, a ne ona koja treba da na određeni način kreira politiku" i da je to bila država u kojoj vlast nije imala opoziciju.[9575] Sam optuženi je rekao: "Ali

---

SrRBiH, 15. februar 1992.) (koji sadrži duge diskusije u vezi s nacrtom ustava); činjenica o kojoj je presuđeno 414.

9569 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1997.

9570 P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 4–7; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223.

9571 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 7–9; P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 12. SDS i optuženi vršili su kontrolu nad imenovanjima ljudi generalno, uključujući imenovanja na položaje pomoćnika ministra i u javnim preduzećima, iako je Vlada mogla predlagati kandidate. V. Vladimir Lukić, T. 38760–38764 (23. maj 2013.); P6338 (Dopis Vlade RS-a Izvršnom odboru SDS-a, 29. avgust 1993.); P6339 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a Vladi RS-a, 28. decembar 1993.); P6340 (Dopis Vlade RS-a Izvršnom odboru SDS-a, 12. mart 1994.).

9572 Branko Đerić, T. 27942–27943 (24. april 2012.); P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 9.

9573 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 22

9574 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 13–14. V. takođe Milorad Dodik, T. 36877–36880 (9. april 2013.).

9575 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 13–14. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16844. Skoko je rekao da nije nikada primijetio da je optuženi pokušao da utiče na rad Vlade i da je donošenje odluka bilo u sklopu njegovih ovlaštenja. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 30. Međutim, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano, s obzirom na to da njegovo svjedočenje karakterišu mnoge protivrječnosti i pokazatelji pristrasnosti i predrasuda. Krajišnik je u svom svjedočenju rekao da nije tačno da su Vlada bosanskih Srba i Ministarski savjet bili podređeni njemu ili optuženom i da su te strukture bile odgovorne Skupštini bosanskih Srba. Momčilo Krajišnik, T. 43358–43359 (13. novembar 2013.). Iako Vijeće prihvata da te strukture možda nisu bile formalno podređene optuženom, dokazi pokazuju da je on imao značajnu i uticajnu ulogu na način na koji su djelovale.

vjerujte, Vlada je moja. Ja sam odgovoran za njeno funkcionisanje. Ja imenujem i predlažem [...]."[9576]

2933. Dana 28. februara 1992., Koljević je predložio da se zakaže skupština odmah nakon referenduma i "da podijelimo Televiziju", te da se preduzmu koraci za osnivanje novina bosanskih Srba.[9577] Klub poslanika SDS-a je prihvatio te prijedloge.[9578] Slične mjere su već bile preduzete da se osnuje zasebna struktura bosanskih Srba za propagandu i medije. Na primjer, u septembru 1991., Izvršni odbor SDS-a usvojio je odluku o imenovanju Komisije za informisanje i propagandu.[9579] Dana 27. septembra 1991., optuženi je u jednom presretnutom razgovoru dao uputstvo da se smijeni direktor Radija Banjaluka, bosanski Musliman, rekavši: "Pa daj ga odmah mijenjajte. Stavljajte svoga čovjeka. Ovo su ratna vremena."[9580] U oktobru 1991., optuženi se zalagao za stvaranje njihove vlastite radio-televizijske mreže koja bi objedinila srpski informativni prostor, kao i za osnivanje njihove vlastite novinske agencije.[9581]

2934. Dana 7. aprila 1992., Skupština bosanskih Srba je proglasila nezavisnost SrRBiH, a Biljana Plavšić i Koljević su podnijeli ostavke na svoje funkcije u Predsjedništvu BiH.[9582] Ministarstvo odbrane organizovano je negdje u aprilu 1992.[9583]

2935. Dana 8. maja 1992., Vlada bosanskih Srba formirala je Centralnu komisiju za razmjenu ratnih zarobljenika i lica lišenih slobode.[9584] Na sjednici Vlade bosanskih Srba 20. marta 1993., donijeta je odluka da se raspusti Centralna komisija za razmjenu ratnih zarobljenika zbog problema među kojima su bili "privatno[...] organizovanj[e] i šverc[...] u razmjeni zarobljenika".[9585] Vlada bosanskih Srba donijela je odluku da formira novu Komisiju za razmjenu [i oslobađanje] ratnih zarobljenika i civila, koja bi bila direktno odgovorna Vladi i koja bi bila sistematičnija i

---

9576 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 255.

9577 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 7.

9578 P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 15. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1952.

9579 P6486 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a, 9. septembar 1991.), str. 1.

9580 P6509 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vukića, 27. septembar 1991.), str. 2.

9581 D3988 (Zapisnik sa 1. sastanka Komisije za informisanje, 8. oktobar 1991.), str. 2.

9582 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2011.

9583 V. par. 115.

9584 V. par. 125.

9585 P3129 (Zapisnik sa 66. sjednice Vlade RS-a, 20. mart 1993.), str. 10. V. takođe P3113 (Zapisnik sa 73. sjednice Vlade RS-a, 29. juni 1993.), str. 16.

organizovanija te koja bi sarađivala s drugim odgovarajućim državnim organima kako bi se mogao rješavati problem smještaja razmijenjenih zarobljenika u RS-u.[9586]

2936. Dana 12. maja 1992., osnovano je tročlano Predsjedništvo, u čijem su sastavu bili Biljana Plavšić, Koljević i optuženi, a optuženi je izabran za predsjednika Predsjedništva. Dana 2. juna 1992. ili oko tog datuma, Predsjedništvo je bilo prošireno na pet članova i u njegov sastav su ušli predsjednik Vlade Đerić i predsjednik Skupštine bosanskih Srba Krajišnik. Dana 6. jula 1992., članovi Predsjedništva su između sebe podijelili zadatke i optuženi je bio zadužen za vojna pitanja.[9587] Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba zamijenila je Predsjedništvo jednim predsjednikom. Optuženi je izabran za predsjednika SrRBiH. Biljana Plavšić i Koljević izabrani su za potpredsjednike.[9588] Tokom rada Predsjedništva u 1992. godini, optuženi je bio broj jedan u Predsjedništvu.[9589] Kada su se međunarodni posmatrači sastajali s najvišim vođama bosanskih Srba, uključujući Krajišnika, Koljevića i Biljanu Plavšić, oni su se svi povinovali optuženom i on je bio viđen kao "nedvojbeni i neupitni vođa bosanskih Srba".[9590]

2937. Optuženi je prisustvovao i govorio skoro na svakoj sjednici Skupštine bosanskih Srba.[9591] Govori optuženog često su primani s izričitim odobravanjem i hvalom predstavnika bosanskih Srba.[9592] Na primjer, na sjednici 25. februara 1992., Kuprešanin je o optuženom rekao sljedeće: "Karadžić [je] zaista kao predsjednik SDS-a broj jedan čovjek srpskog naroda. I, dovoljno je njegovih pet rečenica da promijeni čitav tok sjednice".[9593] Jednom drugom prilikom, nakon što je optuženi govorio o potrebi da se vlast centralizuje, jedan poslanik je rekao da "ono što naredi

---

9586 P3129 (Zapisnik sa 66. sjednice Vlade RS-a, 20. mart 1993.), str. 10–11. V. takođe P3138 (Zapisnik sa 67. sjednice Vlade RS-a, 6. april 1993.), str. 8–9.

9587 V. par. 96–98.

9588 V. par. 96–98.

9589 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8618; Colm Doyle, T. 2677–2678 (21. maj 2010.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16844. V. takođe Robert Đurđević, T. 25908 (7. mart 2012.); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), Anthony Banbury, T. 13313 (15. mart 2011.); Patrick Treanor, T. 14043 (1. juni 2011).

9590 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25256-25257; Colm Doyle, T. 2677–2678 (21. maj 2010.). V. takođe D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 65.

9591 V. npr. P1343 (Transkript 1. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. oktobar 1991.), str. 56–60; D84 (Stenogram 3. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. decembar 1991.), str. 12–14; D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 37–42; D87 (Transkript 9. sjednice Skupštine SRBiH, 24.–25. januar 1992.), str. 103–104; D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 4–10; D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 85–86; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 51–57; D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 3–9; P1373 (Transkript 31. sjednice Skupštine RS-a, 9. maj 1993.), str. 1, 18–19, 22; P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 9–16.

9592 P1347 (Stenogram 5. sjednice Skupštine SrRBiH, 9. januar 1992.), str. 57–58; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23.

9593 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 65. V. Vojislav Kuprešanin, T. 43486 (14. novembar 2013.) (koji je dalje rekao sljedeće: "Pet rečenica [optuženog] značilo je više nego ko zna koliko moje priče i govora"). V. takođe par. 2962.

[optuženi] i Skupština i Predsjedništvo i ministar vojske i general armije ima do zadnjeg čovjeka da se izvršava".[9594] Govorio je i Mladić, koji je rekao: "[D]a podržim sve što je rekao […] da sam sada optimista veći nego bilo kad do sada."[9595]

2938. Iako je Skupština bosanskih Srba radila na demokratski način, za optuženog se govorilo da je "najveći autoritet", koji je imao "najbolj[e] idej[e] i najbolj[a] rješenja za pitanja srpskog naroda u BiH."[9596] Optuženi je naglašavao primat Skupštine bosanskih Srba, ali je istovremeno rekao da neće dozvoliti da nekoliko ljudi "dovodi [...] u pitanje čitav projekt" i da će se, kada SDS usvoji neku politiku, sve van te politike smatrati izdajom, te da je potrebna maksimalna disciplina.[9597]

2939. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima rekli da je (i) optuženi bio slab predsjednik s vrlo malo moći; (ii) da optuženi nije imao "neprikosnovenu moć"; (iii) da je optuženi bio demokrata, koji nije dominirao ni državom ni SDS-om; i (iv) da su lokalna rukovodstva SDS-a bila potpuno autonomna.[9598] Međutim, Vijeće napominje da su svjedočenja Zametice, Kondića i Šojića u tom pogledu uopštena i zasnovana na njihovom vlastitom osjećaju, utisku, mišljenju i, u nekim slučajevima, na nepotpunim informacijama. Vijeće stoga ne smatra da njihova svjedočenja imaju veliku težinu u tom pogledu. Osim toga, svjedočenja Šojića, Poplašena i Tadića karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji neobjektivnosti i pristrasnosti. Vijeće stoga ne smatra da su njihova svjedočenja u tom pogledu pouzdana. Pored toga, Vijeće konstatuje da nad ovim dokazima pretežu brojni pouzdani dokazi, o kojima je bilo riječi gore u tekstu i koji, suprotno ovima, pokazuju vlast i kontrolu od strane optuženog.

(2) Zaključak

2940. Nakon što je razmotrilo dokaze iznijete gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je optuženi, kao predsjednik Glavnog odbora SDS-a, imao *de jure* i *de facto* vlast nad strankom SDS i nad njenim članovima. U periodu od 1990. do 1995., optuženi je bio na čelu SDS-a i imao je veliku kontrolu i

9594 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 31.

9595 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 58.

9596 Anđelko Grahovac, T. 44053 (26. novembar 2013.). V. takođe D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 28 (gdje se opisuje demokratska atmosfera u Skupštini).

9597 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 45–47; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 17. Dodik je u svom svjedočenju rekao da je uloga optuženog u Skupštini bosanskih Srba bila da predstavi situaciju i da on nikada nije tražio da se donesu određene odluke. Milorad Dodik, T. 36857–36858 (9. april 2013.). Međutim, Vijeće napominje da Dodikovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i pokazatelji neiskrenosti i neobjektivnosti, što je dovelo u pitanje vjerodostojnost njegovog svjedočenja u tom pogledu.

9598 John Zametica, T. 42453−42457 (29. oktobar 2013.); D2683 (Izjava svjedoka Dragana Šojića od 15. decembra 2012.), par. 9, 17; D4163 (Izjava svjedoka Bore Tadića od 1. decembra 2013.), par. 27, 30; D3854 (Izjava svjedoka Save Ćeklića od 7. jula 2013.), par. 4, 6; Savo Čeklić, T. 41239−41240 (11. juli 2013.); D4063 (Izjava svjedoka Novaka Kondića od 23. novembra 2013.), par. 6–7; D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11.

vlast nad njenim institucijama i upravljanjem. Osim toga, kao predsjednik SNB-a, predsjednik Predsjedništva i zatim predsjednik RS-a, optuženi je bio najviši civilni funkcioner u SrRBiH i kasnije RS-u. Optuženi je imao veliki autoritet nad Predsjedništvom, Vladom i njenim ključnim članovima i, uslijed svog položaja i autoriteta, imao veliki uticaj u Skupštini bosanskih Srba. SDS je funkcionisao strogo poštujući hijerarhijske strukture koje su išle od Glavnog i Izvršnog odbora prema strukturama opštinskih odbora. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi provodio disciplinu u stranci i da je bio najmoćniji i najuticajniji autoritet u stranci. Stranačke strukture SDS-a omogućavale su komunikaciju između viših rukovodilaca, uključujući optuženog, i opštinskih rukovodilaca SDS-a.

2941. Vijeće dalje zaključuje da su u periodu od 1991., optuženi, SDS i rukovodstvo bosanskih Srba planirali i razrađivali mjere koje treba da se preduzmu u slučaju da BiH krene prema nezavisnosti. Kada je Skupština SRBiH 15. oktobra 1991. donijela deklaraciju o suverenitetu bez srpskih poslanika, ti planovi su bili dalje razrađivani i na kraju provedeni u djelo.

2942. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba žestoko su reagovali na ono što su smatrali nezakonitim i neustavnim potezom u cilju postizanja nezavisnosti. Vijeće konstatuje da su optuženi i strukture SDS-a u tom periodu imali ključnu ulogu u razradi odgovora s ciljem ostvarenja ciljeva i interesa bosanskih Srba. Kada se suočio s mogućnošću nezavisnosti BiH, SDS je diskutovao o cilju jedinstva Srba, pokrenuo paralelne državne strukture, pojačao proces regionalizacije i ostvario vojno organizovanje na lokalnom nivou.

2943. Razgovor optuženog, presretnut 16. oktobra 1991., u kojem je uvjeravao opštinske rukovodioce u sljedeće: "Ima razrađen scenarij. Nijedan potez nećemo povući danas […]. Sve je razrađeno [...]", mnogo govori. Nakon što je razmotrilo kontekst u kojem se vodio ovaj razgovor, Vijeće konstatuje da on pokazuje da je optuženi imao centralnu ulogu tokom tog perioda i da su bosanski Srbi već bili obavili pažljive pripreme kako bi reagovali na svaki potez BiH u cilju postizanja nezavisnosti. Ovom zaključku takođe idu u prilog dokazi da je optuženi proglasio vanredno stanje u SDS-u 18. oktobra 1991. i da je time naglasio da rukovodioci SDS-a rade na razrađivanju mjera koje će se trebati preduzeti u opštinama. To proglašenje je takođe jasno pokazalo da su koraci koji treba da se preduzmu bili pomno planirani i da je optuženi insistirao na najvišem nivou discipline kako bi se obezbijedilo da se ne povuče "nijedan pogrešan potez".

2944. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba su takođe imali ključnu ulogu u formiranju Skupštine bosanskih Srba. Osnivanje Skupštine bosanskih Srba bilo je jedan od prvih koraka ka

---

novembra 2013.), par. 21; D4166 (Izjava svjedoka Mikana Davidovića od 1. decembra 2013.), par. 5−6, 8–9, 12–14; D3861 (Izjava svjedoka Radovana M. Karadžića od 14. jula 2013.), par. 3.

stvaranju paralelnih struktura, koje su predstavljale osnovu za formiranje zasebne srpske države u BiH. Vijeće konstatuje da je to tijelo, od dana formiranja 24. oktobra 1991. tokom cijelog sukoba u BiH, imalo centralnu ulogu u organizovanju srpskog naroda u BiH i formiranju zasebne države. Vijeće konstatuje da je Skupština bosanskih Srba bila formalno sredstvo putem kojeg su zvanično sankcionisani i širenі ideologija i ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba. Skupština je takođe bila jedno od tijela koje je korišteno za prenošenje instrukcija u vezi s tim ciljevima na niži nivo, predstavnicima opština.

2945. Na primjer, Skupština bosanskih Srba donosila je odluke koje su odražavale stav optuženog i rukovodstva bosanskih Srba da će srpski narod ostati u zajedničkoj državi Jugoslaviji. Skupština je takođe organizovala plebiscit srpskog naroda u BiH da se ta odluka potvrdi i zatim priznala rezultat plebiscita, te proglasila da će područja na kojima su Srbi glasali za ostanak u Jugoslaviji ostati dio teritorije Jugoslavije. Kada je Brđanin zaprijetio smjenjivanjem direktora i drugih rukovodilaca koji nisu učestvovali na plebiscitu, optuženi ga je upozorio da ne daje takve izjave javno, ali nije osudio te izjave kao takve. Vijeće konstatuje da dokazi pokazuju da je optuženi radio na tome da se postigne puno učestvovanje na plebiscitu, koji je trebao poslužiti tome da se pokaže javna podrška politici rukovodstva bosanskih Srba.

2946. Vijeće konstatuje da je Skupština bosanskih Srba, kada je postalo očigledno da cilj ostanka u zajedničkoj državi s Jugoslavijom više nije bio moguć, odobrila pripreme za formiranje zasebne srpske republike. U tom pogledu, Vijeće takođe konstatuje da je Skupština bosanskih Srba, u periodu od kraja 1991. do sredine 1992., imala centralnu ulogu u formiranju drugih paralelnih institucija i struktura bosanskih Srba, poput Ministarskog savjeta i SNB-a. Skupština je takođe radila na izradi ustava srpske države koju su htjeli formirati. Vijeće konstatuje da je Skupština bosanskih Srba takođe propagirala stvaranje paralelnih struktura u opštinama, na primjer, pozivala je da se osnivaju "skupštine opština srpskog naroda". Vijeće konstatuje da je optuženi vodio diskusije na sjednicama Skupštine bosanskih Srba kada su se donosile te odluke. Optuženi je direktno promovisao mjere koje su se podudarale s njegovim ciljevima.

2947. Vijeće konstatuje da je optuženi bio prvi čovjek kad je riječ o objašnjavanju i promovisanju politike koja je dovela do zaključaka Skupštine bosanskih Srba i drugih političkih struktura bosanskih Srba. On je promovisao važnost Skupštine bosanskih Srba kao takve, i objašnjavao da Skupština treba da zasjeda često kako bi se ubrzale njihove pripreme za stvaranje države bosanskih Srba. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi preuzeo vrlo aktivnu ulogu u stvaranju struktura koje bi podržale postojanje zasebne države bosanskih Srba. Na primjer, optuženi i SDS su imali

centralnu ulogu u izboru ministara u SrRBiH. Osim toga, Vijeće konstatuje da dokazi pokazuju da je optuženi imao visok stepen kontrole nad Vladom bosanskih Srba i njenim ključnim članovima.

2948. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi preuzeo vodeću ulogu u identifikovanju mjera koje su trebale biti preduzete kako bi se preuzela kontrola nad teritorijom i u formiranju srpskih opština u BiH s njihovim sopstvenim strukturama vlasti. Na primjer, govorio je o važnosti preuzimanja vlasti u opštinama. Takođe je imao ključnu ulogu u naglašavanju potrebnog nivoa kontakta i koordinacije, i poslanicima Skupštine bosanskih Srba je povjerio zadatak da budu u stalnom kontaktu s opštinskim rukovodiocima, kako bi se stvorile strukture potrebne za preuzimanje kontrole u opštinama, u skladu s planovima koje je pripremio. Skupština bosanskih Srba je takođe bila jedno od sredstava putem kojih se politika rukovodstva bosanskih Srba prenosila opštinama.

2949. Proglašenje SrRBiH od strane Skupštine bosanskih Srba u januaru 1992. bilo je potvrda teritorijalnih ciljeva i ideologije rukovodstva bosanskih Srba, koje je tražilo stvaranje zasebne srpske države. U tom proglašenju su se takođe pominjali zločini počinjeni u prošlosti nad bosanskim Srbima, o čemu je bilo riječi gore u tekstu. Vijeće konstatuje da je teritorijalno razgraničenje teritorija na koje su bosanski Srbi polagali pravo takođe bilo povezano s govorom u vezi s tim zločinima počinjenim u prošlosti, s obzirom na gledište da su bosanski Srbi postali manjina na nekim područjima samo zbog zločina koji su nad njima počinjeni u Drugom svjetskom ratu.

2950. Krajem 1991. bilo je jasno da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba pripremili "poteze" koje će provesti kako bi postigli svoje ciljeve i da su jasno proračunali kada će ih preduzeti. Optuženi je jasno rekao da su potrebni dogovor i jednoobraznost u određivanju pravog trenutka za te poteze. Takođe je naglasio važnost struktura SDS-a na lokalnom nivou, uključujući opštinske i mjesne odbore SDS-a.

2951. Optuženi je takođe bio vodeća ličnost i autoritet u Skupštini bosanskih Srba i insistirao je na najvećoj disciplini u praćenju politike SDS-a kako bi se postigli njihovi ciljevi. Dokazi pokazuju da su poslanici u Skupštini bosanskih Srba pokazali visoki nivo poštovanja i pridržavanja politike i mjera koje je promovisao optuženi, te da je optuženi takođe vršio značajan uticaj na državne organe bosanskih Srba.

(B) Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti

(1) Analiza dokaza

2952. Vijeće podsjeća na svoju diskusiju u vezi s procesom regionalizacije, koji je započeo formiranjem zajednica opština organizovanog od strane SDS-a početkom 1991.[9599] U januaru 1991. SDS-ovi predsjednici skupština opština u Bosanskoj Krajini počeli su s pripremama za formiranje ZOBK-a, što je Regionalni odbor SDS-a odobrio u aprilu 1991.[9600] Dana 11. aprila 1991., Skupština SRBiH dala je preporuku skupštinama opština da obustave donošenje odluka u vezi s regionalizacijom.[9601] Međutim, opštine s velikom srpskom većinom glasale su za pridruživanje ZOBK-u, što je dovelo do njegove osnivačke skupštine 25. aprila 1991.[9602] Na konstitutivnoj sjednici ZOBK-a je rečeno da se ta zajednica osniva "bez obzira na nacionalnu pripadnost" i da je potvrđeno jedinstvo Jugoslavije kao jedan od njihovih ciljeva u stvaranju ove zajednice opština.[9603]

2953. U maju 1991., formirane su još dvije zajednice opština, na Romaniji i u Istočnoj i Staroj Hercegovini.[9604] U septembru 1991., te zajednice opština preimenovane su u srpske autonomne oblasti.[9605] Vijeće podsjeća da su srpske autonomne oblasti Semberija-Majevica, Sjeverna Bosna i Birač formirane u periodu od septembra do novembra 1991.[9606] Dana 21. novembra 1991., Skupština bosanskih Srba potvrdila je proglašenje srpskih autonomnih oblasti u BiH.[9607]

2954. Dana 30. septembra 1991., Klub poslanika SDS-a održao je sjednicu kojoj su prisustvovali Krajišnik i optuženi.[9608] Na toj sjednici optuženi je rekao da traži od predstavnika iz Krajine da jave u svoje opštine da se svi koji mogu jave u vojsku i da Srbi pripremaju regionalizaciju.[9609] Dana 7. oktobra 1991., optuženi je rekao da srpske autonomne oblasti pomažu "da ne bi bilo napetosti, da je svako gazda na svome i da se mirno živi između, između naroda ovde".[9610] Optuženi je razgovarao o pitanju regionalizacije s Izetbegovićem, ali Izetbegovićev stav je bio da se regionalizacija ne

9599 V. par. 40, 43, 72–75.
9600 V. par. 40, 129.
9601 D284 (Preporuka Skupštine SRBiH u vezi s regionalizacijom, 11.-12. april 1991.).
9602 V. par. 42.
9603 D1890 (Transkript audio-zapisa sjednice Skupštine Krajine), str. 3, 11–13, 53. V. takođe P5896 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovane novinarke, 24. juni 1991.).
9604 V. par. 42.
9605 V. par. 42, 75. Vijeće ne pridaje nikakvu težinu ocjenama Treanora i Donie u vezi s motivima i ciljevima rukovodstva bosanskih Srba kad je riječ o ovom procesu regionalizacije. Patrick Treanor, T. 14011, 14015–14016, 14027, 14035–14036, 14069–14070 (1. juni 2011.), T. 14381 (7. juni 2011.); Robert Donia, T. 3407–3410 (7. juni 2010.).
9606 V. par. 75. V. takođe Milorad Dodik, T. 36881 (9. april 2013.).
9607 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1950.
9608 P2543 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 30. septembar 1991.).
9609 P2543 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 30. septembar 1991.).
9610 P5849 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gorana Đukića, 7. oktobar 1991.), str. 3–4.

može izvesti zato što je stanovništvo BiH pomiješano.[9611] Vijeće podsjeća na to da su optuženi i rukovodioci SDS-a, iako se SDA protivila tim potezima koji bi vodili do regionalizacije u BiH, govorili u prilog regionalizaciji zbog ekonomskih razloga, upućujući na svoj stav da je u Sarajevu koncentracija vlasti.[9612] Vijeće je formalno primilo na znanje da je uprkos ovim opravdanjima jedna od funkcija koju je SDS dodijelio ZOBK-u bila organizacija odbrane za vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti.[9613]

2955. Optuženi je takođe imao aktivnu ulogu u davanju uputstava vlastima u vezi s odlukama koje treba da se provedu i mjerama koje treba da se preduzmu na području Bosanske Krajine.[9614] Na primjer, 12. oktobra 1991., u razgovoru s Miškovićem u Prijedoru, optuženi je izdao uputstvo da stranka treba da bude u "potpunom mobilnom stanju" i da jedinice treba da budu dežurne 24 sata dnevno.[9615]

2956. Vijeće je konstatovalo da je SDS krajem 1991. počeo provoditi politiku "regionalizacije", koja je obuhvatala preduzimanje koraka za stvaranje "regija" u kojima su Srbi relativna većina.[9616] U septembru 1991., optuženi je u razgovoru sa Slobodanom Miloševićem rekao da je cilj rukovodstva bosanskih Srba regionalizacija ili kantonizacija, te da im je cilj da uzmu pola Sarajeva i da imaju čvrste veze s Jugoslavijom.[9617] Dana 16. septembra 1991., Izvršni odbor SDS-a odobrio je imenovanje Štaba za regionalizaciju.[9618] Ovo tijelo je dobilo zadatak da prati provođenje odluke o proglašenju autonomnih regija, a ova odluka je dostavljena opštinskim odborima SDS-a.[9619] Na

---

9611 D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 14. Nešković je u svom svjedočenju takođe rekao da su ciljevi SDS-a u vezi s regionalizacijom bili, prvo, da se BiH zadrži u Jugoslaviji, a ako to ne bude moguće, da se jedan dio BiH zadrži u Jugoslaviji i da je regionalizacija bila sredstvo suprotstavljanja centralizaciji. Radomir Nešković T. 14259–14260 (6. juni 2011.), T. 14355, 14357–14360 (7. juni 2011.).

9612 V. par. 41. V. takođe P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 10.

9613 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1915.

9614 D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 20–21; P747 (Ugovor o saradnji SAO Krajine i Bosanske krajine, 24. juni 1991.); P5892 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Nenada i Voje Kuprešanina, 24. juni 1991.); P5894 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Anđelka Grahovca, 24. juni 1991.); P5891 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vukića, 24. juni 1991.), str. 1–2; P5895 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vukića, 24. juni 1991.), str. 1–2; P5885 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Zeljkovića, 9. juli 1991.); P5846 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 12. oktobar 1991.); P5799 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Mićevića i Radića, 15. decembar 1991.).

9615 P5845 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miškovića, 12. oktobar 1991.), str. 1.

9616 V. par. 74.

9617 P5867 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 19. septembar 1991.), str. 2–3.

9618 V. par. 75. Sejmenović je u svom svjedočenju rekao da se, po njegovoj ocjeni, SDS zalagao za regionalizaciju kako bi stvorio etničke srpske regije u BiH i da se stav koji je u vezi s etničkim razdvajanjem SDS zauzeo na republičkom nivou takođe održavao na opštinskom nivou. Međutim, Vijeće smatra da je to njegovo mišljenje i stoga ne smatra da to svjedočenje ima veliku težinu. Mevludin Sejmenović, T. 20457, 20464 (27. oktobar 2011.).

9619 P2584 (Zapisnik sa 3. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 16. septembar 1991.), str. 1; P6484 (Informacija Rajka Dukića SDS-u, 13. septembar 1991.). V. takođe P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192), str. 3 (pod pečatom); Radomir Nešković T. 14357–14360 (7. juni 2011.). Iako je Treanor svjedočio o teritorijalnim

primjer, 25. septembra 1991., Glavni odbor SDS-a Sarajevo odlučio je da provede odluku i zaključke republičkih organa SDS-a u vezi s regionalnim organizovanjem i imenovao je ljude koji će koordinirati provođenje odluke.[9620] To je uključivalo proglašenje autonomnih regija kao dijelova Jugoslavije i izdvajanje naselja iz nekih opština i uključivanje tih naselja u drugu opštinu.[9621] Optuženi je takođe sazvao plenum funkcionera bosanskih Srba u septembru 1991., na kojem se raspravljalo o tim pitanjima.[9622]

2957. Na sastanku Izvršnog odbora SDS-a u novembru 1991., kojem je prisustvovao optuženi, vodila se rasprava o izvještaju o "regionalizaciji" i o tome da se trebaju stvoriti uslovi koji bi omogućili svakoj regiji da "obuhva[ti] i zaokru[ži] nacionalno i teritorijalno bogatstvo" s ciljem stvaranja srpske BiH u Jugoslaviji.[9623] Prema Krajišnikovim riječima, SDS je koristio zalaganje za regionalizaciju kao odgovor na pokušaje HDZ-a i SDA da razgovaraju o nezavisnosti BiH.[9624] Regionalizacija je, po njegovom mišljenju, bila strateška prednost kojom se koalicionim partnerima SDS-a htjelo dati do znanja da sve tri strane trebaju postići opšti sporazum u vezi s cijelom BiH: u vezi s njenim statusom u Jugoslaviji i o njenoj unutrašnjoj organizaciji.[9625]

2958. Vijeće podsjeća da je 16. septembra 1991. ZOBK promijenio ime u ARK.[9626] ARK je dobio i izvršna i zakonodavna ovlaštenja na području svoje nadležnosti i djelovao je kao srednji nivo vlasti između SrRBiH i opština.[9627] Budući da je ARK bio zajednica na dobrovoljnoj osnovi, Statut ARK-a je predviđao da se druge opštine mogu pridružiti ARK-u, a te su odluke obično donosili odbornici bosanskih Srba na opštinskom nivou.[9628] Osim toga, iako je ARK osnovan kao višenacionalna institucija, Skupština ARK-a je u praksi bila srpsko tijelo.[9629] Optuženi je odabrao Brđanina da vodi ARK i Brđanin je bio na tom položaju do ukidanja ARK-a.[9630] Optuženi je bio u

---

ciljevima rukovodstva bosanskih Srba i razlozima za korake preduzete u cilju regionalizacije, Vijeće smatra da su ti zaključci i mišljenja van domena njegove stručnosti i stoga se neće osloniti na njih u tom pogledu. Patrick Treanor, T. 14015–14016 (1. juni 2011.).

9620 P2530 (Odluka SDS-a o imenovanju štaba, 25. septembar 1991.). V. takođe Patrick Treanor, T. 14017 (1. juni 2011.), T. 14450–14451 (8. juni. 2011.).

9621 P2530 (Odluka SDS-a o imenovanju štaba, 25. septembar 1991.).

9622 P2544 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 6. septembar 1991.), str. 3. V. takođe Patrick Treanor, T. 14018 (1. juni 2011.).

9623 P2585 (Zapisnik sa 5. sjednice Izvršnog odbora SDS-a, 7. novembar 1991.), str. 5. V. takođe P2586 (Zapisnik sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 3. decembar 1991.), str. 1; P794 (Izvod iz zapisnika sa proširene sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 21. januar 1993.), *e-court* str. 6; Radomir Nešković T. 14358 (7. juni 2011.).

9624 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1926. V. takođe D4551 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Salke Ališehića, 21. decembar 1991.), str. 3.

9625 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1926.

9626 V. par. 42.

9627 V. činjenica o kojoj je presuđeno 520.

9628 V. par. 2041–2042.

9629 V. par. 2042.

9630 V. par. 2045 (gdje se govori da je ARK ukinut kao teritorijalna jedinica RS-a 15. septembra 1992.).

redovnom kontaktu s Brđaninom i davao mu uputstva da ga ne zove za "svaku sitnicu", ali da može zvati za pitanja koja ne može da riješi.[9631] Optuženi je dao uputstvo Brđaninu ovim riječima: "Imate vlast u rukama, imate predsjednike opština, preko njih vršite tu vlast. Dok ne uspostavimo autonomiju. […] Vršite vlast energično i do kraja je vršite. I ne smije ptica da vam preleti preko Krajine […]. Morate uspostaviti sve ono. Vidio sam kako je ono napisano i poslano. Sve ono mora da se uspostavi. Bdijte na tim. Zovite svakog predsjednika opštine da provjeravate jel' to završeno. Jel' to ostvareno."[9632]

2959. Dana 18. oktobra 1991., tri dana nakon sjednice Skupštine SRBiH na kojoj su SDA i HDZ usvojili deklaraciju o suverenitetu BiH, optuženi je obavijestio rukovodioce opština Krajine, uključujući Grahovca i Brđanina, da hitno dođu jer će biti donijete vrlo važne odluke.[9633] Dana 21. oktobra 1991., Grahovac je, kao predsjednik Izvršnog vijeća ARK-a, zakazao sastanak s optuženim, Krajišnikom, Koljevićem i Babićem u Banjaluci da bi razgovarali o situaciji nastaloj nakon sjednice Skupštine SRBiH od 15. oktobra 1991.[9634] Nakon plebiscita srpskog naroda 9. i 10. novembra 1991., Skupština bosanskih Srba donijela je odluku kojom je potvrdila proglašene srpske autonomne oblasti kao dio BiH, federalnog entiteta u Jugoslaviji.[9635]

2960. Vijeće podsjeća da je Skupština bosanskih Srba 21. decembra 1991. odobrila imenovanje Jovana Čizmovića kao koordinatora aktivnosti izvršnih tijela srpskih autonomnih oblasti.[9636] Osim toga, dana 24. februara 1992., Izvršni odbor SDS-a odredio je "koordinatore" za srpske autonomne oblasti.[9637] Srpske autonomne oblasti su imale vlastite državne, institucionalne i političke strukture.[9638]

2961. Na sastanku 5. februara 1992., kojem su prisustvovali opštinski rukovodioci srpskih autonomnih oblasti Bosanska Krajina, Semberija i Sjeverna Bosna, vodila se diskusija o stavu

---

9631 P2549 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radoslava Brđanina, 31. oktobar 1991.), str. 5; P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 3–5, 8. V. takođe P5640 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Trifka Komada, 18. septembar 1991.), str. 1; P5889 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radoslava Brđanina, 2. juli 1991.).

9632 P2549 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radoslava Brđanina, 31. oktobar 1991.), str. 5.

9633 P5838 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Boška, 18. oktobar 1991.). V. D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 28.

9634 D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 29; D4082 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Odlučno u jedinstvenoj državi", 21. oktobar 1991.).

9635 D83 (Stenogram 2. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. novembar 1991.), str. 33–34. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1950.

9636 V. par. 130; D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 34.

9637 V. par. 75. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2181. Radislav Vukić, član Izvršnog odbora SDS-a, imenovan je za koordinatora za SAO Krajinu. Njegove dužnosti bile su, između ostalog, da koordiniše aktivnosti opštinskih odbora SDS-a u SAO Krajini, da sarađuje s predsjednikom Skupštine i predsjednikom Vlade SAO Krajine u provođenju odluka Skupštine bosanskih Srba i Ministarskog savjeta i da se uključi u rad Kriznog štaba SAO Krajine. P6530 (Odluka Izvršnog odbora SDS-a, 24. februar 1992.).

9638 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9101.

SDS-a u vezi s regionalizacijom, osnivanjem i definisanjem srpskih teritorija u BiH, i o cilju Srbije da sačuva Jugoslaviju i da obezbijedi da Srbi žive u jednoj državi.[9639] U februaru 1992., na sastanku s Mladićem, Adžić je govorio o pripremama koje treba da se izvrše u Krajini, ali je naglasio da ti planovi treba da se drže kao "strogo čuvana tajna" i da za provođenje tih planova treba da se koriste samo "povjerljivi ljudi".[9640]

2962. Početkom 1992. došlo je do porasta napetosti između rukovodstva na Palama i vlasti ARK-a.[9641] Vlasti ARK-a išle su prema nezavisnosti i htjele su da osnuju Krajinu kao državu u državi ili kao "konstitutivni [entitet]" Jugoslavije; optuženi se jako protivio ovom stavu tvrdeći da Jugoslaviju treba sačuvati i da Krajine ne treba da zagovaraju promjenu granica.[9642] Dana 23. februara 1992., optuženi je rekao Kuprešaninu da podsjeti predstavnike Krajine koji hoće nezavisnu državu "na lojalnost osnovnoj Skupštini".[9643] Kuprešanin se takođe protivio nezavisnosti ARK-a i pozvao je optuženog da dođe na sjednicu Skupštine ARK-a da riješi taj problem[9644] Optuženi se

---

9639 P3431 (Rukom pisan dnevnik svjedoka KDZ192) (pod pečatom), str. 3. V. takođe svjedok KDZ192, P3416 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 11437–11442, 11452–11455, 11485–11487 (pod pečatom); P3474 (Novinski izvještaj o sjednici Izvršnog odbora SDS-a Derventa, 13. februar 1992.), str. 1. Vijeće ima u vidu evazivnost svjedoka KDZ192 u vezi s tim ko je prisustvovao tom sastanku i o čemu se tačno diskutovalo i uvjerilo se da su i optuženi i Krajišnik bili na tom sastanku.

9640 P1476 (Bilježnica Ratka Mladića, 30. decembar 1991.-14. februar 1992.), str. 163–167 (gdje se konkretnije govori o osnivanju policije i legalnom i ilegalnom naoružavanju pojedinaca).

9641 P2552 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 16. januar 1992.), str. 2–7; D424 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 10. februar 1992.), str. 5–7; D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 37; P5784 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 27. decembar 1991.), str. 4–5; D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 26, 29, 40. Kuprešanin je izjavio da pojedinci u Krajini nisu poštovali optuženog ni SDS, ni prije ni u toku rata. D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 29. Iako konstatuje da je sigurno bilo napetosti između optuženog i krajiških rukovodilaca, Vijeće ne smatra da je Kuprešaninovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti, evazivnost, pokazatelji da je pokušavao navesti Vijeće na pogrešan zaključak. Njegovo držanje i svjedočenje takođe su ukazivali na pristrasnost i neobjektivnost zbog njegovih pokušaja da zaštiti optuženog i da ga udalji od svake odgovornosti

9642 D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 35–38; D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 7; D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 27, 29–33; D4081 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Anđelka Grahovca, 7. januar 1992.), str. 4–5 (gdje optuženi kaže da Krajina nije provela želje SDS-a, uključujući provođenje sopstvenih izbora); D4021 (Dnevni red i zapisnik sa 11. sjednice Skupštine ARK-a, 8. januar 1992.), str. 3–6; P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.); P2552 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 16. januar 1992.); D4085 (Presretnuti razgovor Anđelka Grahovca i Radovana Karadžića, 15. januar 1992.); D4025 (Izvod iz zapisnika sa sjednice Glavnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 3–7, 15–19; D4015 (Izvod iz zapisnika sa 13. sjednice Skupštine ARK-a, 24. februar 1992.). V. takođe P5784 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 27. decembar 1991.), str. 4–7; D424 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 10. februar 1992.).

9643 P5745 (Presretnuti razgovor (i) Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca; (ii) Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 23. februar 1992.), str. 5–7. V. takođe P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.), str. 36–37 (tokom kojeg je optuženi ustvrdio da predsjednici opštinskih odbora iz Krajine "valja [da] provod[e] politiku Stranke koja im je dala stolicu, a ne da se od nje otuđuju.").

9644 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 65; D4025 (Izvod iz zapisnika sa sjednice Glavnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 14–15 (gdje je Kuprešanin naglasio da se srpske teritorije ne mogu podijeliti i da im je "[…] cilj da živ[e] konačno u jednoj državi"); P938 (Bilješke sa sastanka Kluba poslanika SDS-a, 28. februar 1992.); D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra

složio s tim i prisustvovao je sjednici Skupštine ARK-a 29. februara 1992., tokom koje je rekao da "bi bio zločin prema Krajini proglašavati je republikom. Oni koji zagovaraju takve infantilne ideje izlažu srpski narod nevoljama".[9645] Na toj istoj sjednici je svih 148 prisutnih poslanika glasalo za prihvatanje Ustava bosanskih Srba u potpunosti i status ARK-a ugrađen je u Ustav u skladu s tim.[9646] Zasebna država Krajina nikada nije uspostavljena jer se rukovodstvo na kraju odlučilo za integraciju svih krajina.[9647]

2963. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba u septembru 1992. jedan poslanik je rekao: "Pošto se mi nalazimo u ratu, moramo donijeti takvu organizaciju koja će biti najbolja da se možemo odbraniti i stvoriti svoju državu. U trenutku kada smo trebali razbijati unitarnu Bosnu, nama su se regije SAO, oblasti, dakle, u tom trenutku bile i politički i teritorijalno najbolje rješenje".[9648] Optuženi je takođe govorio o formiranju srpskih autonomnih oblasti kao o jednoj od deset mjera koje su preduzete prije rata koje su "izmozgali" i koje su provedene nakon "Alijine greške".[9649] Optuženi je u više navrata govorio o svojoj odgovornosti za razvijanje procesa regionalizacije.[9650] Na sjednici Skupštine bosanskih Srba, Kuprešanin je rekao da je razlog za stvaranje regija bio da se "razbije Alijina država"[9651] U jednom intervjuu iz januara 1995., optuženi je potvrdio da je SDS imao najveću ulogu u "procesu osvješćenja Srba i odbacivanja kmetske pozicije dostojanstvenog naroda sa svojom državnošću i svojom državom".[9652] Zatim je rekao sljedeće: "Imali smo i spisak akcija i poteza koje je trebalo da realizujemo, ali smo uvijek čekali muslimansku grešku i nakon jedne takve njihove greške mi smo napravili zajednicu opština, zatim srpske autonomne oblasti, pa regije, svoju skupštinu i na kraju Republiku [...]".[9653]

2013.), par. 33–34; Vojislav Kuprešanin, T. 43470–43471 (14. novembar 2013.) (gdje je dalje rekao, u unakrsnom ispitivanju, da je "sveti zadatak" bio da srpski narod bude ravnopravan u BiH).

9645 P5452 (Izvod iz zapisnika sa 14. sjednice Skupštine ARK-a, 29. februar 1992.), str. 2.

9646 P5452 (Izvod iz zapisnika sa 14. sjednice Skupštine ARK-a, 29. februar 1992.). V. takođe Anđelko Grahovac, T. 44052 (26. novembar 2013.); D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 34.

9647 Anđelko Grahovac, T. 44051–44052 (26. novembar 2013.); D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 45. V. takođe D4034 (Izjava svjedoka Radoslava Brđanina od 8. novembra 2013.), par. 8; D3970 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Razlike postoje, raskola nema", 15. mart 1992.).

9648 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 68.

9649 P1387 (Transkript 38. sjednice Skupštine RS-a, 17. januar 1994.), str. 74–75. V. takođe P6510 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Vojom Kuprešaninom), str. 9.

9650 P5619 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miroslava Toholja, 13. januar 1992.), str. 3; P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 6, 11; P1084 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 23. juli 1991.), str. 4; D424 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Voje Kuprešanina, 10. februar 1992.), str. 8.

9651 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 68, 70. V. takođe P1377 (Transkript 33. sjednice Skupštine RS-a, 20.-21. juli 1993.), str. 175.

9652 P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 3.

9653 P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 3. V. takođe Patrick Treanor, T. 14036–14037 (1. juni. 2011.).

(2) Zaključak

2964. Optuženi tvrdi da je koncept regionalizacije i podjele opština bio predviđen i regulisan ustavom.[9654] Nakon što je razmotrilo gore predočene dokaze, Vijeće konstatuje da je proces regionalizacije bio preteča formiranja i identifikovanja teritorija u BiH na koje su bosanski Srbi polagali pravo, bez obzira na to da li je taj proces bio predviđen nekom ustavnom odredbom. Taj proces regionalizacije na nacionalnoj osnovi bio je odgovor i izraz protivljenja prijedlogu o nezavisnosti BiH. Regionalizacija i, konkretno, određivanje granica srpskih autonomnih oblasti, bili su način da se identifikuje koje bi teritorije i naselja bosanskih Srba u BiH mogli da se izdvoje i ostanu dio Jugoslavije u slučaju da BiH proglasi nezavisnost. Taj proces regionalizacije u početku je takođe bio način da se identifikuju strateški značajna teritorijalna područja. Isto tako, formirane su strukture kako bi se ostvarila komunikacija između srpskih autonomnih oblasti i viših vlasti u SDS-u.

2965. Vijeće konstatuje da su optuženi i SDS imali vodeću ulogu u tom procesu. Sam optuženi je govorio o formiranju srpskih autonomnih oblasti kao o jednoj od mjera koju je rukovodstvo bosanskih Srba "izmozgal[o]" i provelo prije rata kako bi reagovalo na poteze u cilju postizanja nezavisnosti BiH. On je naglašavao da su regionalizacija i formiranje srpskih autonomnih oblasti bili prvi koraci koji su na kraju doveli do formiranja Skupštine bosanskih Srba i RS-a. Vijeće takođe konstatuje da se optuženi protivio nezavisnosti ARK-a i da je uspio obezbijediti da se vlasti ARK-a drže politike SDS-a i da podrže formiranje RS-a i jedinstvo bosanskih Srba.

(C) Raskol u MUP-u i osnivanje MUP-a bosanskih Srba

(1) Analiza dokaza

2966. Na sastanku Kluba poslanika SDS-a u julu 1991., kojem je prisustvovao optuženi, govorili su Mićo Stanišić i Mandić i najviše govorili o tome da se Srbi izbacuju iz MUP-a; žalili su se da neki odgovorni ljudi ne rade svoj posao kako treba.[9655] Nakon tih izlaganja optuženi je burno reagovao i rekao da je potrebno da postoji ravnoteža između kadrova u MUP-u i da se ne smije dozvoliti da se stvari u MUP-u odvijaju bez njegovog znanja.[9656] Godine 1991., takođe je bilo

[9654] Završni podnesak odbrane, par. 194–204.

[9655] D3917 (Izjava svjedoka Čedomira Kljajića od 30. jula 2013.), par. 15. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8656, 9319.

[9656] D3917 (Izjava svjedoka Čedomira Kljajića od 30. jula 2013.), par. 15.

problema u vezi s tim što su kadrovi iz redova bosanskih Muslimana bili tajno upućivani na obuku u Hrvatsku, bez znanja zvaničnog MUP-a.[9657]

2967. U julu 1991., optuženi je takođe upozorio Izetbegovića da će bosanski Srbi, ako se ne usvoje njihovi zahtjevi, formirati paralelnu državu, koja će uključivati i paralelnu policiju.[9658]

2968. Optuženi je bio u redovnom kontaktu s Mandićem i drugim vođama bosanskih Srba i razgovarao s njima o kadrovskim pitanjima u MUP-u, a u septembru 1991. je rekao Mandiću da treba da budu u kontaktu skoro svakodnevno.[9659] Optuženi je insistirao na tome da sva imenovanja moraju doći iz stranke i imao je aktivnu ulogu u identifikovanju članova SDS-a koji treba da budu imenovani.[9660] Optuženi je takođe bio obavještavan o kadrovskim problemima i upozorio je da to može dovesti do sukoba.[9661]

2969. U opštinama su vođe bosanskih Srba razmatrali podjelu policijskih struktura zbog kadrovskih razmirica još u septembru 1991.[9662] Dana 6. septembra 1991. ili oko tog datuma, optuženi je obavijestio Brđanina da će se narednog dana održati sastanak na kojem će biti donijete važne odluke i da on ili neko iz Krajine treba prisustvovati tom sastanku.[9663] Dana 17. septembra 1991., optuženi je dao uputstvo Simoviću da Žepiniću prenese važnu poruku u vezi s razdvajanjem MUP-a rekavši: "[O]d sutra povlačimo sve svoje ministre i sve svoje funkcionere u MUP-u." Optuženi je dalje govorio da će se te večeri vidjeti s Izetbegovićem i rekao sljedeće: "Sve ćemo da [...] i onda ćemo da pravimo sopstveni SUP […] i posebno ćemo Vladu da pravimo, sve ćemo posebno da pravimo".[9664]

2970. Oko 21. septembra 1991., optuženi je napisao pismo svim opštinskim odborima SDS-a kojim ih obavještava da se govori da je u toku mobilizacija policajaca bosanskih Muslimana, što

---

9657 Momčilo Mandić, T. 4734–4739 (6. juli 2010.); D360 (Preporuka SDA u vezi s obukom u MUP-u Hrvatske, 11. juli 1991.), str. 1; D361 (Pismo CSB-a Banjaluka Biljani Plavšić, 25. juli 1991.), str. 1; D362 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi s obukom u MUP-u Hrvatske, 25. juli 1991.).

9658 D364 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 24. juli 1991.), str. 9; P5625 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 8. juli 1991.), str. 1. V. takođe D365 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, bez datuma); P5806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 3. decembar 1991.).

9659 P1081 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 30. septembar 1991.), str. 2–3. V. takođe P2999 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 23. juli 1991.); D262 (Pismo Radovana Karadžića Predsjedništvu SRBiH, 28. juli 1991.).

9660 P1080 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 26. avgust 1991.), str. 1–2. V. takođe P2222 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 17. juni 1991.).

9661 P2360 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Rajka Koprivice, 23. septembar 1991.), str. 1–2; D4287 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Avde Hebiba, 17. septembar 1992.), str. 6.

9662 P2347 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Milana Plakalovića, 7. septembar 1991.), str. 9.

9663 P5886 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radoslava Brđanina, 6. septembar 1991.), str. 2–3 (gdje je optuženi dalje rekao da "sada oni traže bilo kakav način da se sutra Konferencija razjebe", da se kaže da Srbi neće mir). V. P6513 (Saopštenje za štampu o Mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji, 7. septembar 1991.).

može dovesti do formiranja policije bosanskih Muslimana i stvoriti uslove za građanski rat.[9665] Optuženi je opštinskim odborima izdao uputstvo da prate šta se u tom pogledu dešava.[9666]

2971. U presretnutom razgovoru od 8. oktobra 1991. optuženi je obaviješten o problemima u Višegradu.[9667] Optuženi je govorio o mogućnosti da formiraju "svoju stanicu javne bezbjednosti" i da će oni u pregovorima "[r]ećI [...] evo vam tol'ko, ako možete u tom roku da to riješite, ako ne možete, mi na svom području imamo [...]".[9668] Optuženi je takođe dao uputstvo da se da "sedam dana da se završe, da se kazne krivci" i da će oni "[a]ko ne, [...] ići na organizovanje paralelnih organa vlasti …[u] cilju zaštite srpskog naroda".[9669] Optuženi je takođe pitao da li su čaršije odvojene i zar se mješoviti centar grada ne može podijeliti.[9670] U decembru 1991., Mandić i optuženi su razgovarali o pripremama za formiranje zasebnog srpskog MUP-a.[9671]

2972. Vijeće podsjeća da su radnici SJB-a Zvornik, od početka januara 1992., dobivali instrukcije od SDS-a da obezbijede podršku i da izvrše pripreme za formiranje srpskog SJB-a.[9672]

2973. Dana 11. februara 1992., Mićo Stanišić, Mandić i druge vođe bosanskih Srba obaviješteni su na sastanku u Banjaluci da je Skupština bosanskih Srba donijela odluku o formiranju zasebnog srpskog MUP-a.[9673] Cilj je bio da se vlast bosanskih Srba osjeti na teritorijama na koje su polagali pravo.[9674] Stanišić je na tom sastanku govorio o potrebi da se radi na organizaciji srpskog MUP-a od opštinskog i regionalnog nivoa do srpskog ministarstva.[9675] Na tom sastanku se takođe razgovaralo o problemima u MUP-u SRBiH.[9676] Župljanin je rekao da u CSB-u Banjaluka neće biti

---

9664 P5868 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miodraga Simovića, 17. septembar 1991.), str. 1.

9665 D369 (Uputstvo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 21. septembar 1991.); Momčilo Mandić, T. 4789–4790 (7. juli 2010.).

9666 D369 (Uputstvo Radovana Karadžića opštinskim odborima SDS-a, 21. septembar 1991.).

9667 P2558 (Presretnuti razgovor Brane i Radovana Karadžića, 8. oktobar 1991.), str. 1.

9668 P2558 (Presretnuti razgovor Brane i Radovana Karadžića, 8. oktobar 1991.), str. 2. V. takođe, Patrick Treanor, T. 14045–14046 (1. juni 2011.).

9669 P2558 (Presretnuti razgovor Brane i Radovana Karadžića, 8. oktobar 1991.), str. 3.

9670 P2558 (Presretnuti razgovor Brane i Radovana Karadžića, 8. oktobar 1991.), str. 2.

9671 P5806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 3. decembar 1991.), str. 2 (gdje Mandić kaže optuženom: "Nije to vaša policija, vi ćete našu dobit", a optuženi odgovara riječima "[n]ašu ćemo mi dobiti, koja neće prisluškivati").

9672 V. par. 1234. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1963, 1981, 1982.

9673 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 1, 4–5; Čedomir Kljajić, T. 42192–42196 (30. juli 2013.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8646–8648, 8676. V. takođe P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.); P1103 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Kvesića/Brune Stojića/Miće Stanišića, 5. maj 1992.), str. 25; D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 55.

9674 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8645.

9675 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 1.

9676 Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9663; Momčilo Mandić, T. 4471–4473 (1. juli 2010.), T. 4838–4841 (7. juli 2010.); P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.); P1112 (Naređenje MUP-a SRBiH svim CSB-ovima i SJB-ovima, 13. februar 1992.).

zaposlen nijedan Musliman ni Hrvat dok se ne riješi status policajaca srpske nacionalnosti koji su prebjegli iz Hrvatske.[9677] Mićo Stanišić je rekao da MUP dijele Muslimani, djelovanjem SDA, a ne Srbi.[9678]

2974. Na tom sastanku je donijeta odluka da se osnuje inicijativni odbor, "srpski kolegij" u MUP-u pod Mandićevim rukovodstvom, "da izvrši sve potrebne pripreme za funkcionisanje srpskog MUP-a" nakon donošenja Ustava bosanskih Srba.[9679] Dio priprema za izdvajanje uključivao je naoružavanje srpskih policajaca i srpskih policijskih stanica.[9680] Centri službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti preraspodijelili su uskladišteno oružje rezervnog sastava policije novom srpskom MUP-u.[9681] Zasebni srpski MUP trebalo je da bude organizovan na državnom, regionalnom i opštinskom nivou.[9682]

2975. Nakon tog sastanka, Mandić je pisao centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti i tražio od njih da postupaju u skladu sa zaključcima sa sastanka u Banjaluci i da organizuju i održe sastanak viših rukovodilaca MUP-a na svojim područjima.[9683] Nakon ovog naređenja, svaki centar je raspodijelio uskladišteno oružje za rezervni sastav policije pripadnicima srpskog MUP-a.[9684] U Bijeljini na primjer, SJB Bijeljina je nakon sastanka od 11. februara 1992. dobio uputstvo od Mandića da započne s pripremama za formiranje MUP-a bosanskih Srba.[9685]

2976. To je bio drugi od dva sastanka u vezi s tom temom, a prvi je bio održan u Sarajevu.[9686] Sastanak nije održan u tajnosti i Mandić je o njemu lično izvijestio Delimustafića.[9687] Zapisnik i zaključci sastanka bili su dostavljeni Delimustafiću.[9688]

2977. U martu 1992. došlo je do daljih problema, s obzirom na to da nije proveden koalicioni sporazum iz 1990. u vezi s kadrovskim pitanjima u MUP-u, što je dovelo do prijedloga za njegovu

---

9677 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 1.

9678 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 1.

9679 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1983.

9680 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8655. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1984.

9681 Činjenica o kojoj je presuđeno 1985.

9682 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1982.

9683 P1112 (Naređenje MUP-a SRBiH svim CSB-ovima i SJB-ovima, 13. februar 1992.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8649–8650. V. takođe Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2869–2870.

9684 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8652–8653, 8655. V. takođe P1113 (Intervju s Momčilom Mandićem u časopisu *Slobodna Bosna*, 10. april 1998.), str. 2.

9685 V. par. 604. V. takođe Čedomir Kljajić, T. 42192, 42194−42915, 42197 (30. juli 2013).

9686 Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9663.

9687 Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9663, 9667.

9688 Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9663–9664.

reorganizaciju.[9689] Optuženi je 6. marta 1992. naglasio zahtjeve bosanskih Srba u vezi s reorganizacijom MUP-a i protestvovao zbog imenovanja kod kojih nije poštovana zakonska procedura.[9690] Bilo je i pritužbi iz opština u vezi s podjelama u SJB, za što je okrivljena SDA.[9691] Optuženi je htio da srpski kolegij u MUP-u postigne dogovor u vezi sa sopstvenim kadrovima.[9692] U martu 1992., optuženi je rekao da će najaviti povlačenje iz MUP-a i da su već nabavili značke.[9693]

2978. Dana 24. marta 1992., optuženi je na bosanskoj Skupštini govorio o uputstvima koja će se podijeliti, tako da se "na terenu što prije uspostavi [suverena vlast] Srpske skupštine i srpskog naroda]".[9694] U tom pogledu, optuženi je govorio o njihovom zasebnom MUP-u i o tome da novoosnovane opštine treba da formiraju policijske stanice i svoje organe što prije.[9695] Mićo Stanišić je takođe bio u kontaktu s opštinskim rukovodiocima u martu 1992. i razgovarao o diobi policijskih struktura.[9696] Takođe je izvijestio Đerića o tome da su "po [svojim] dijelovima uspostavljali stanice milicij[e]".[9697]

2979. Zakon o formiranju srpskog MUP-a donijet je 27. marta 1992.[9698] Zakon o unutrašnjim poslovima predviđao je strukturu i dužnosti organa MUP-a.[9699] Vijeće podsjeća da je krajem marta 1992. Skupština bosanskih Srba donijela odluku kojom poziva policiju bosanskih Srba da se odvoji do 1. aprila 1992.[9700] Dana 30. marta 1992., Mićo Stanišić se obratio pripadnicima policijske jedinice SAO Romanije i rekao da od tog dana SrRBiH ima sopstvenu policiju.[9701] Dana 31. marta 1992., Mandić je poslao depešu svim stanicama javne bezbjednosti i centrima službi

---

9689 Momčilo Mandić, T. 4876–4877, 4881–4882 (8. juli 2010.); D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 4;

9690 D380 (Dopis Radovana Karadžića organima SRBiH, 6. mart 1992.) str. 1; Momčilo Mandić, T. 4830–4833 (7. juli 2010.), T. 4877 (8. juli 2010.).

9691 D386 (Pismo radnika srpske nacionalnosti SJB-a Stari Grad MUP-u SRBiH, 5. mart 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, T. 4889 (8. juli 2010.).

9692 Momčilo Mandić, T. 4758–4759 (6. juli 2010.); D364 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 24. juli 1991.), str. 5.

9693 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 45.

9694 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 16.

9695 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 16–17.

9696 P5598 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Miroslava Toholja, 2. mart 1992.), str. 3.

9697 P5698 (Presretnuti razgovor Branka Đerića i Miće Stanišića, 1. maj 1992.), str. 4; P5716 (Presretnuti razgovor Branka Đerića i Miće Stanišića, 18. april 1992.), str. 5.

9698 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9322.

9699 P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.).

9700 V. par. 1237; Petko Panić, P3380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 2869–2870; P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2729; svjedok KDZ555, T. 17263–17264 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 17346–17347 (17. avgust 2011.).

9701 D4271 (Video-snimak govora Miće Stanišića, 30. mart 1992., s transkriptom).

bezbjednosti, u kojoj je naveo da je Skupština bosanskih Srba proglasila Zakon o unutrašnjim poslovima.[9702]

2980. U Mandićevoj depeši je pisalo da će, kada taj zakon stupi na snagu 1. aprila 1992., svi centri službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti na teritoriji SrRBiH prestati s radom i da će njihove funkcije preuzeti organizacione strukture MUP-a bosanskih Srba.[9703] U jednom kasnijem presretnutom razgovoru, Mandić kaže, "kad sam ja onu depešu posl'o i kad sam razjeb'o MUP" i "[v]i imate svoju državu, mi svoju. Muslimani nek' traže sebi, jebi ih".[9704] Mandić je tu depešu poslao po uputstvima političkog rukovodstva bosanskih Srba.[9705]

2981. Dana 31. marta 1992., Delimustafić je, reagujući na Mandićevu depešu od 31. marta 1992.,[9706] napisao pismo svim upravama u MUP-u, službi državne bezbjednosti, svim centrima službi bezbjednosti i svim stanicama javne bezbjednosti, u kojem kaže da depeša odražava probleme u rukovodstvu i apeluje na sve radnike MUP-a da nastave raditi odgovorno, te napominje da najveći broj radnika MUP-a želi ostati u jedinstvenom MUP-u.[9707] Žepinić se takođe protivio raskolu u MUP-u, s obzirom na njegovo gledište da će raskol "neminovno dobi[ti] elemente oružanog sukoba" u BiH.[9708] Žepinića je na sastanku rukovodstva bosanskih Srba kritikovao Mićo Stanišić zato što "uništava[...]" njihovu ideju o podjeli MUP-a, a Žepinić je rekao da se podjela ne može obaviti na miran način.[9709]

9702 P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.), str. 1; P2964 (Ukaz SrRBiH o proglašenju Zakona o unutrašnjim poslovima, 23. mart 1992.).

9703 P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.), str. 1.

9704 P1103 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Kvesića/Brune Stojića/Miće Stanišića, 5. maj 1992.), str. 25–26.

9705 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8702. Mandić je kasnije izjavio da političko rukovodstvo nije znalo za njegovu depešu i da je on samo postupio u skladu s odlukama Skupštine, Zakonom o unutrašnjim poslovima i Cutileirovim planom. Momčilo Mandić, T. 4474 (1. juli 2010.) Vijeće ne smatra da je ovo svjedočenje pouzdano i napominje da mu direktno protivrječi njegovo ranije svjedočenje da je ta depeša poslana po uputstvima političkog rukovodstva. Vijeće je primijetilo da je Mandić u svom svjedočenju u ovom predmetu bio evazivan i da njegovo svjedočenje karakterišu pokazatelji pristrasnosti. Isto tako, Vijeće se ne oslanja na Mandićevo svjedočenje o efektu podjele MUP-a ili razlozima za nju, s obzirom na to da njegovo svjedočenje karakterišu nastojanja da se distancira od odgovornosti za događaje u BiH. Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8687–8688; C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9681–9683, 9664. Vijeće ne smatra da je Samoukovićevo svjedočenje u vezi s obimom u kojem su podjele u opštinama slijedile uputstva centralnih vlasti pouzdano. Nevenko Samouković, T. 34602 (1. mart 2013.). Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti i evazivnost koji su doveli u pitanje njegovo svjedočenje u tom pogledu.

9706 P1117 (Dopis ministra unutrašnjih poslova SRBiH svim upravama u MUP-u, 31. mart 1992.).

9707 P1117 (Dopis ministra unutrašnjih poslova SRBiH svim upravama u MUP-u, 31. mart 1992.), str. 2. V. takođe Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9685–9686.

9708 Vitomir Žepinić, T. 33582–33583 (13. februar 2013.). V. takođe Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21394.

9709 Vitomir Žepinić, T. 33601–33602 (13. februar 2013.).

2982. MUP BiH je zatim podijeljen i formiran je MUP bosanskih Srba. Radnici centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti koji su prestali s radom i koji su htjeli raditi u MUP-u bosanskih Srba bili su dužni dati svečanu izjavu prije nego što počnu raditi.[9710] Nakon depeše od 31. marta 1992., Mandić je izdao dalje objašnjenje o tome kako će novi MUP biti organizovan na cijeloj teritoriji BiH.[9711]

2983. Dana 1. aprila 1992., objavljena je vijest da je Mandić pozvao sve policajce srpske nacionalnosti da se stave na raspolaganje "MUP-u Srpske republike" u skladu s Ustavom SrRBiH.[9712] Dana 1. aprila 1992., kolegij MUP-a SRBiH uputio je depešu prema kojoj, da bi se spriječilo daljnje pogoršanje bezbjednosne situacije, treba da se "mirno i bez ekscesnih situacija pristupi transformaciji" postojećeg MUP-a i da nijedna nacija ne smije jednostrano uzimati opremu SJB-a i SDB-a, kao i da se radnici ne smiju otpuštati zbog nacionalnog ili političkog opredjeljenja.[9713] Dana 3. aprila 1992., Župljanin je poslao depešu u kojoj se kaže da je reorganizacija organa MUP-a i njihovih službi bezbjednosti počela u skladu s depešom kolegija MUP-a bosanskih Srba od 2. aprila 1992.[9714]

2984. Dana 5. aprila 1992., Mandić je poslao depešu u Zvornik, u kojoj napominje da je MUP podijeljen na srpsku i muslimansku komponentu, i naredio da se institucije bosanskih Srba prebace u Karakaj.[9715] U skladu s ovim uputstvom, stanice policije u opštini podijeljene su na srpske i muslimanske.[9716] Što se tiče podjele policije, optuženi je rekao da "naprosto milicioneri više ne rade zajedno" i da im je ta situacija "nametnuta [...]".[9717] Vijeće je također konstatovalo da je na sastanku predstavnika SDS-a i SDA u Bratuncu početkom aprila 1992. Deronjić ponovio da policija treba da se podijeli i da treba da se formiraju zasebne policijske jedinice bosanskih Muslimana i bosanskih Srba.[9718] Kada su se predstavnici SDA usprotivili toj ideji pošto bi to dovelo do još većih napetosti, Deronjić je zaprijetio da će, ako se ne povinuju, "Muslimani nestati".[9719]

9710 Momčilo Mandić, T. 4473–4474 (1.juli 2010.); P1116 (Dopis Momčila Mandića MUP-u SRBiH u vezi s podjelom MUP-a, 31. mart 1992.), str. 2.

9711 Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9687–9688.

9712 P1118 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Prvoaprilska zbilja", 1. april 1992.), str. 1.

9713 D390 (Depeša MUP-a SRBiH ministrima unutrašnjih poslova, svim CSB-ovima i svim SJB-ovima, 1. april 1992.), str. 2. V. također Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9688–9689.

9714 D391 (Depeša CSB-a Banjaluka MUP-u SrRBiH, 3. april 1992.), str. 1. V. također Momčilo Mandić, T. 4912–4913 (8. juli 2010.).

9715 V. par. 1237.

9716 V. par. 1237.

9717 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 16.

9718 V. par. 705.

9719 V. par. 705.

2985. Vijeće dalje podsjeća da su stanice javne bezbjednosti bosanskih Srba bile formirane, između ostalog, u opštinama Bijeljina,[9720] Bratunac,[9721] Brčko,[9722] Foča,[9723] Rogatica,[9724] Vlasenica,[9725] Zvornik,[9726] Ključ,[9727] Prijedor,[9728] Sanski Most,[9729] Hadžići,[9730] Ilidža,[9731] Pale[9732] i Vogošća.[9733]

2986. U odluci od 25. aprila 1992., Mićo Stanišić je naredio na načelnici CSB-ova mogu da preuzmu radnike bivšeg MUP-a i da ih raspoređuju na poslove i zadatke u centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, ali da o svakoj takvoj odluci moraju obavijestiti ministra unutrašnjih poslova. Osim toga, svi načelnici CSB-ova morali su dobiti prethodnu saglasnost MUP-a prije raspoređivanja radnika na više dužnosti, na primjer na dužnost načelnika stanice javne bezbjednosti.[9734]

2987. U maju 1992., održan je sastanak optuženog, funkcionera MUP-a RS-a i načelnika CSB-ova, na kojem se razgovaralo o postojećoj situaciji, problemima na terenu i radu MUP-a.[9735] Načelnici centara službi bezbjednosti obaviješteni su o tome da je formiran MUP i o važećoj proceduri, a optuženi je iskoristio priliku da obavijesti prisutne o opštoj situaciji i pitanjima, pri čemu je naglasio da MUP treba da funkcioniše u skladu sa zakonskim odredbama.[9736] Sastavljen je izvještaj o radu za period od aprila do decembra 1992. kako bi se optuženom i predsjedniku Vlade RS-a pružile informacije o bezbjednosnoj situaciji. Osim toga, optuženi je primio 80 izvještaja u vezi s pitanjima bezbjednosti.[9737]

9720 V. par. 627, 629.
9721 V. par. 703, 707–709.
9722 V. par. 797.
9723 V. par. 846.
9724 V. par. 958, 960–961.
9725 V. par. 1124.
9726 V. par. 1234, 1237.
9727 V. par. 1502.
9728 V. par. 1597.
9729 V. par. 1936.
9730 V. par. 2076.
9731 V. par. 2125. Vijeće podsjeća na svoju konstataciju da je podijeljeno deset stanica javne bezbjednosti u Sarajevu i da je SJB u Novom Sarajevu ostao pod kontrolom bosanskih Muslimana. V. par. 2250.
9732 V. par. 2307.
9733 V. par. 2364, 2373, 2373.
9734 P6379 (Odluka MUP-a SrRBiH, 25. april 1992.; Zahtjev CSB-a Banjaluka, 4. maj 1992.; Odluka CSB-a Banjaluka, 30. juli 1992.; Odluka CSB-a Banjaluka, 13. juni 1992.), str. 1.
9735 D3917 (Izjava svjedoka Čedomira Kljajića od 30. jula 2013.), par. 16.
9736 D3917 (Izjava svjedoka Čedomira Kljajića od 30. jula 2013.), par. 16.
9737 P2761 (Izvještaj o radu MUP-a RS-a za period april-decembar 1992.), str. 23.

2988. Optuženi je kao predsjednik također imao ovlaštenje da izdaje naređenja za upotrebu policije u ratu.[9738]

(2) Zaključak

2989. Optuženi tvrdi da je bilo više faktora koji su doprinijeli konačnoj podjeli MUP-a, posebno neslaganja s SDA u vezi s kadrovskim pitanjima.[9739] On također tvrdi da je Cutileirov plan predviđao da svi konstitutivni entiteti imaju svoju policiju.[9740]

2990. Nakon što je razmotrilo dokaze navedene gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je prije sukoba u BiH već bilo sporova, kadrovskih problema i podjela između kadrova bosanskih Srba i bosanskih Muslimana u MUP-u.[9741] Vijeće konstatuje da je sam optuženi upozorio da može doći do stvaranja paralelne policijske strukture ako se ne ispune zahtjevi bosanskih Srba. Vijeće konstatuje da je optuženi pomno pratio razvoj događaja u MUP-u. Međutim, Vijeće zaključuje da je konačni raskol u strukturama MUP-a, iako su na tu podjelu uticala neslaganja u vezi s kadrovima ili ju je predviđao Cutileirov plan, bio ubrzan odlukom rukovodstva bosanskih Srba i da je bio suštinski dio njihovog cilja da formiraju zasebnu državu bosanskih Srba s paralelnim strukturama. Vijeće konstatuje da je Mandić imao vodeću ulogu u osiguravanju da se ta podjela izvrši na opštinskom nivou i u detaljnom osmišljavanju buduće strukture MUP-a bosanskih Srba. Vijeće također konstatuje da je formiranje zasebnog MUP-a bosanskih Srba bio način za podrivanje prijedloga o nezavisnosti BiH. Vijeće konstatuje da su direktive u vezi s podjelom struktura MUP-a i formiranjem MUP-a bosanskih Srba prenesene i provedene u opštinama.

2991. Vijeće dalje konstatuje da je razdvajanje MUP-a BiH i formiranje MUP-a bosanskih Srba također bio ključni korak u preuzimanju opština, budući da je to dovelo do stvaranja zasebne policijske strukture, koja će omogućiti održavanje vlasti bosanskih Srba u tim opštinama. Vijeće također konstatuje da je optuženi govorio u prilog i da je zagovarao formiranje te zasebne policijske strukture kao načina da se postigne njihov cilj suverenosti srpskog naroda na teritorijama na koje su polagali pravo. Nakon podjele MUP-a BiH, optuženi je bio obavještavan o razvoju događaja i o funkcionisanju MUP-a bosanskih Srba. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je zasebni MUP

[9738] P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7.

[9739] Završni podnesak odbrane, par. 111–124, 134–154.

[9740] Završni podnesak odbrane, par. 176–179.

[9741] Iako Vijeće konstatuje da ti sporovi jesu imali određenu ulogu u odluci da se na kraju MUP podijeli, Vijeće ne smatra pouzdanim Mandićevo svjedočenje da su SDA i ti kadrovski problemi u najvećoj mjeri doprinijeli podjeli MUP-a: Momčilo Mandić, T. 4917 (8. juli 2010.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9406. V. također P1115 (Video-snimak intervjua s Momčilom Mandićem, juli-avgust 1994., s transkriptom). Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je konstatovalo da Mandićevo svjedočenje karakterišu evazivnost, nedosljednosti i pokazatelji pristrasnosti. Osim toga, bilo je jasno da on ima interes da umanji svoju ulogu i stvarni razlog za podjelu MUP-a.

bosanskih Srba, kao komponenta srpskih snaga, učestvovao u nasilnom preuzimanju Opština i u zločinima počinjenim nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, u vezi s čim je Vijeće donijelo zaključke gore u tekstu.

(D) Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti

(1) Analiza dokaza

(a) Distribucija i sadržaj Uputstva

2992. Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da je Glavni odbor SDS-a 19. decembra 1991. izdao Uputstvo s varijantom A i B.[9742] Optuženi je distribuirao uputstvo na sastanku 20. decembra 1991. ili oko tog datuma.[9743] Taj sastanak je održan u Sarajevu, i njemu su prisustvovale stotine visoko pozicioniranih bosanskih Srba, uključujući Krajišnika, Biljanu Plavšić, Koljevića, članove Glavnog i Izvršnog odbora, poslanike, predstavnike opština i članove Vlade.[9744]

2993. Ovaj dokument je usvojen bez diskusije, glasanja i izmjena i predočen je kao niz mjera koje treba da se provedu u praksi.[9745] Navedena svrha tog uputstva bila je "sprovođenj[e] plebiscitarne odluke kojom se srpski narod u Bosni i Hercegovini opredijelio da živi u jedinstvenoj državi" i "povećanj[e] mobilnosti i spremnosti za odbranu interesa srpskog naroda".[9746] Vijeće dalje podsjeća da su opštine u kojima su Srbi bili većina označene kao Varijanta A, dok su opštine u kojima su Srbi bili manjina označene kao Varijanta B.[9747] Uputstvo je bilo sredstvo formiranja srpske vlasti i u opštinama Varijante A i u opštinama Varijante B.[9748] Prema uputstvu, zadaci koji su u njemu

---

9742 V. par. 49, 132; P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.); Patrick Treanor, T. 14027–14028 (1. juni 2011.); Dorothea Hanson, T. 14502 (9. juni 2011).

9743 V. par. 49, 132. Vijeće takođe napominje da je u unakrsnom ispitivanju Grujiću ukazano na njegovo ranije svjedočenje u kojem je rekao da je Uputstvo s varijantom A i B došlo direktno od optuženog, ali je tu izjavu povukao i rekao da ne zna da li je optuženi bio direktno uključen ili ne. Branko Grujić, T. 40369–40371, 40405–40407, 40417–40418 (25. juni 2013.); P6415 (Izvod iz transkripta svjedočenja Branka Grujića pred Okružnim sudom u Beogradu, 30. novembar 2005.), str. 3.

9744 Radomir Kezunović T. 13938–13939 (31. maj 2011.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16651, 16654–16656, 16795–16796. V. par. 132. V. takođe Neđeljko Prstojević, T. 12934–12935, 12939–12941, 12942 (3. mart 2011.).

9745 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta br. IT–00–39, *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16647–16650, 16657–16659; Radomir Nešković T. 14215, 14264, 14272 (6. juni 2011.), 14325–14327, 14352–14353 (7.juni 2011.); D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 28–29; Radomir Kezunović T. 13939 (31. maj 2011.). Ali v. svjedok KDZ192, T. 19508–19509, 19516–19517 (27. septembar 2011.). Svjedok KDZ192 se složio sa sugestijom optuženog da Uputstvo s varijantom A i B nije bilo obavezujuće, ali se zatim distancirao od svog odgovora kada ga je ispitivalo Vijeće. Vijeće napominje da svjedočenje svjedoka KDZ192 karakterišu protivrječnosti i pokazatelji predrasuda i pristrasnosti, te se ne oslanja na njegovo svjedočenje u tom pogledu.

9746 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), par. 1–2.

9747 V. par. 49, 132. V. takođe Dorothea Hanson, T. 14504 (9. juni 2011.). Vijeće se ne oslanja na mišljenje Dorothee Hanson da je, u praksi, uputstvo u suštini predstavljalo nacrt preuzimanja vlasti.

9748 Radomir Nešković T. 14326–14327 (7. juni 2011.). Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Neškovićevoj ocjeni da je uputstvo bilo sredstvo potčinjavanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata srpskoj vlasti. V. takođe P4634

navedeni trebali su biti provedeni na cijeloj teritoriji SRBiH, odnosno u svakoj opštini gdje žive Srbi, i to u cijelosti u opštinama Varijante A, a djelimično u opštinama Varijante B.[9749]

2994. Prije nego što je optuženi distribuirao dokument, govorio je o položaju bosanskih Srba, i o prijetnji koju predstavljaju bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, o izdvajanju i o raspadu Jugoslavije, ali zapravo nije ulazio u detalje dokumenta.[9750] Strah od dominacije bosanskih Muslimana i Hrvata "bio je bitan element te emotivne atmosfere" koji je prevladavao tokom sastanka i niko nije htio da bude viđen kao izdajnik koji uputstvo dovodi u pitanje.[9751] Optuženi je prozvao ljude sa spiska i razdijelio kopije uputstva; oko 100 ljudi dobilo je uputstvo da ga pročita i vrati.[9752] Uputstvo je bilo numerisano jer su znali koji su opštinski rukovodioci bosanskih Srba trebali da dobiju primjerak dokumenta.[9753] Optuženi je takođe razgovarao o tom uputstvu na sastanku Kluba poslanika SDS-a, kojem su prisustvovali predstavnici opština.[9754] Dana 18. decembra 1991., dan prije nego što je distribuirano Uputstvo s varijantom A i B, optuženi je u presretnutom telefonskom razgovoru rekao Krajišniku da "nešto radi[...]", "mjere neke i tako".[9755]

2995. Uputstvo s varijantom A i B nalagalo je opštinskim odborima SDS-a da u prvom stepenu "odmah [...] formira[ju] krizni štab srpskog naroda u opštini".[9756] U uputstvu je takođe konkretno navedeno da u sastavu Kriznog štaba trebaju biti svi članovi sekretarijata opštinskog odbora SDS-a, kandidati SDS-a u nekim opštinskim organima (za opštine Varijante A) odnosno kandidati SDS-a u svim opštinskim organima (za opštine Varijante B), poslanici Skupštine bosanskih Srba i članovi Glavnog odbora SDS-a iz opštine.[9757] Vijeće podsjeća da je u uputstvu takođe predviđeno da komandant Kriznog štaba bude, u opštinama Varijante A, predsjednik skupštine opštine ili

---

(Izjava svjedoka KDZ145 od 22. februara 2012.), par. 14 (pod pečatom); svjedok KDZ145, T. 26516 (21. mart 2012.) (zatvorena sjednica).

9749 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2.

9750 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16657, 16793.

9751 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16659–16660; Radomir Nešković, T. 14215 (6. juni 2011.).

9752 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16648, 16788. V. takođe P6550 (Izvod iz transkripta svjedočenja Rajka Kalabića u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*), T. 22576–22577.

9753 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16648, 16651, 16656.

9754 P6369 (Izvodi iz izjave koju je svjedok KW317 dao Tužilaštvu, 14. juni 2002.), *e-court* str. 2 (pod pečatom); svjedok KW317, T. 39337 (5. juni 2013.).

9755 P5793 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 18. decembar 1991.), str. 1.

9756 V. par. 139. Kosta Čavoški je u svom svjedočenju rekao da je Uputstvo s varijantom A i B po svojoj prirodi bila čista mjera opreza. Kosta Čavoški, T. 37059–37060 (11. april 2013.). Vijeće ne pridaje nikakvu težinu mišljenju Čavoškog u tom pogledu, s obzirom na to da je to mišljenje van domena njegove stručnosti. Osim toga, Vijeće je takođe konstatovalo da njegovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i jasni pokazatelji pristrasnosti, što je dovelo u pitanje njegovo svjedočenje kao vještaka, i ne smatra da je njegovo svjedočenje u tom pogledu pouzdano.

9757 V. par. 139.

predsjednik izvršnog odbora opštine, a u opštinama Varijante B predsjednik opštinskog odbora SDS-a.[9758]

2996. Uputstvo s varijantom A i B je takođe nalagalo da se u prvom stepenu sazove i proglasi skupština srpskog naroda koju bi sačinjavali odbornici iz redova srpskog naroda u skupštini opštine i predsjednici mjesnih odbora SDS-a.[9759] U ovoj fazi trebalo je izvršiti pripreme za formiranje opštinskih državnih organa, kao što su izvršni odbor, organi uprave, sud za prekršaje i SJB, kao i pripremu prijedloga kadrova za vršenje poslova u tim organima.[9760] U tom prvom stepenu se takođe nalaže da se izvrše pripreme za preuzimanje "kadrova, objekata i opreme centara službi bezbjednosti i njihovo priključivanje" novoformiranim organima.[9761]

2997. U prvom stepenu uputstva takođe se zahtijevalo da se izvrši procjena broja pripadnika aktivnog i rezervnog sastava policije, jedinica TO-a i jedinica civilne zaštite, da se te jedinice "popun[e]" i da se preduzmu potrebne radnje za njihovo aktiviranje u skladu s razvojem situacije.[9762] U uputstvu se takođe predviđalo da se te jedinice aktiviraju po naređenju opštinskog kriznog štaba i tražila se popuna ratnih jedinica.[9763] U uputstvu se takođe tražilo da se izvrše pripreme za zaštitu i evakuaciju djece, trudnica, starih i bolesnih.[9764]

2998. Uputstvo s varijantom A i B je sadržavalo i odredbe da se obezbijedi "neprekidn[a] vez[a] i saradnj[a]" opštinskih odbora SDS-a i mjesnih odbora i da se obezbijede uslovi za svakodnevno zasjedanje opštinskih odbora SDS-a radi neprekidnog praćenja situacije na terenu.[9765]

2999. U drugom stepenu Uputstva s varijantom A i B poziva se na, između ostalog, sazivanje sjednice srpske skupštine opštine, osnivanje izvršnog odbora opštine i opštinskih državnih organa, odnosno organa vlasti, mobilisanje i prepotčinjavanje svih srpskih snaga policije u saradnji s komandama i štabovima JNA i obezbjeđivanje provođenja naređenja za mobilizaciju rezervnih sastava JNA i jedinica TO-a.[9766] U drugom stepenu takođe se predviđa da treba preuzeti "kadrove, objekte i opremu centara službi bezbjednosti i staviti ih u funkciju novoformiranog organa za

[9758] V. par. 139.
[9759] V. par. 133.
[9760] P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 3–4.
[9761] P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 4, 7.
[9762] P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 4, 8.
[9763] P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 4–5, 8.
[9764] P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 4, 8.
[9765] P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 2, 6.
[9766] P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 5–6, 9–10. V. par. 134.

unutrašnje poslove".[9767] U opštinama Varijante B, Krizni štab je dobio zadatak da organizuje odbranu Srba, da konstantno prati političku, vojnu i bezbjednosnu situaciju i da pravovremeno reaguje.[9768]

3000. Za opštine Varijante B postojala je još jedna odredba, koja je nalagala da pripadnici "drugih naroda" koji su izrazili lojalnost Jugoslaviji budu "u organima vlasti [...] proporcionaln[o] zastupljen[i]".[9769] Isto tako, za opštine Varijante B postojalo je dodatno uputstvo za mjesne zajednice i naselja s većinskim srpskim stanovništvom da formiraju "tajna skladišta i depoe" za skladištenje hrane, sirovina i repromaterijala.[9770]

3001. Drugi stepen Uputstva s varijantom A i B trebao je biti aktiviran po naredbi optuženog "po za to posebno utvrđenom tajnom postupku".[9771]

(b) Provođenje Uputstva na opštinskom nivou

3002. Rukovodioci SDS-a su prenijeli Uputstvo s varijantom A i B opštinskim rukovodiocima i opštinskim odborima SDS-a, koji su raspravljali o varijanti koja je važila za njihove opštine i provodili je.[9772] Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su primaoci ovog uputstva smatrali da je njegovo provođenje obavezno.[9773] Oni koji su primili dokument morali su da odluče koji je najbolji način za provođenje uputstva u opštinama.[9774] U spisu se nalaze i opštinske odluke u kojima se konkretno pominje Uputstvo s varijantom A i B.[9775] Vijeće podsjeća da su opštinske strukture SDS-a, nakon što je optuženi distribuirao Uputstvo s varijantom A i B, uputstvo prenijele, da su o njemu raspravljale i da su ga provele u opštinama uključujući Bratunac,[9776] Brčko,[9777]

9767 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 5–6.
9768 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 9–10.
9769 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 6–7.
9770 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 7, 9.
9771 P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 10.
9772 V. par. 132.
9773 V. par. 2245. Svjedok KW317 je u svom svjedočenju rekao da Uputstvo s varijantom A i B nisu bila naređenja i da niko nije morao da izvještava da li je provedeno ili ne. Svjedok KW317, T. 39333–39334, 39337–39338 (5. juni 2013.), T. 39412 (6. juni 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je svjedoku KW317, kada mu je ukazano na jedan raniji razgovor u kojem je potvrdio da je prisustvovao sastanku na kojem su dobili uputstvo da provedu drugu fazu Uputstva s varijantom A i B. S obzirom na te ograde, Vijeće ne smatra da svjedočenje svjedoka KW317 ima veliku težinu u tom pogledu.
9774 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16806. Za dokaze u vezi s načinom na koji je Uputstvo s varijantom A i B provedeno u Brčkom na primjer, v. P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 51–59, 73–76, 94–95.
9775 V. npr. P2593 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Tuzla, 3. mart 1992.), str. 1; P2594 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Donji Vakuf, 15. februar 1992.), str. 1; P975 (Odluka Srpske skupštine opštine Ilidža, 3. januar 1992.), str. 1; P2591 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik, 27. decembar 1991.), str. 1.
9776 V. par. 698.
9777 V. par. 796.

Rogaticu,[9778] Vlasenicu,[9779] Zvornik,[9780] Bosanski Novi,[9781] Ključ,[9782] Prijedor,[9783] Ilidžu,[9784] i Novo Sarajevo.[9785]

3003. Vijeće dalje podsjeća da je provođenje Uputstva s varijantom A i B dovelo do formiranja opštinskih kriznih štabova i srpskih skupština opština, i do proglašenja srpskih opština.[9786] Na primjer, Vijeće podsjeća da se odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik direktno poziva na Uputstvo s varijantom A i B.[9787] Od kraja 1991., opštine su formirale krizne štabove, a neki od njih su ponovo uspostavljeni ili ponovo formirani negdje u aprilu ili maju 1992.[9788] Ti krizni štabovi su formirani i postojali su u Opštinama u periodu od 1991. do 1993.[9789]

3004. Što se tiče drugih opština, poput Bijeljine,[9790] Foče,[9791] Sokoca,[9792] Banjaluke,[9793] Sanskog Mosta,[9794] Hadžića,[9795] Novog Grada,[9796] Pala,[9797] i Vogošće,[9798] iako Vijeću nisu predočeni direktni dokazi o diskusiji o Uputstvu s varijantom A i B *per se*, Vijeće je konstatovalo da su krizni štabovi i druge opštinske strukture bosanskih Srba formirani krajem 1991. ili početkom 1992. S obzirom na vremenski okvir i obrazac događaja u tim opštinama, Vijeće se uvjerilo da su te strukture takođe formirane na osnovu Uputstva s varijantom A i B.

9778 V. par. 955.
9779 V. par. 1109.
9780 V. par. 1231, 1233.
9781 V. par. 1439.
9782 V. par. 1497.
9783 V. par. 1578. V. takođe P2570 (Sveska zapisnika sa sastanaka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 1991.), str. 75.
9784 V. par. 2123.
9785 V. par. 2245.
9786 V. par. 698, 796, 955, 1109, 1231, 1233, 1439, 1497, 1578, 2123. Ali v. Radojica Mlađenović, T. 36626–36630, 36680–36682 (5. april 2013.). Mlađenović je u svom svjedočenju rekao da Srpska opština Foča nije formirana na osnovu uputstva optuženog i pokušao je da okarakteriše Uputstvo s varijantom A i B više kao preporuku, a ne kao uputstvo. Međutim, Vijeće napominje da njegovo svjedočenje karakterišu višestruke protivrječnosti i pokazatelji krajnje evazivnosti i ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. V. takođe par. 137.
9787 V. par. 1233; P2591 (Odluka o osnivanju Srpske opštine Zvornik, 27. decembar 1991.), str. 1–2.
9788 V. par. 137.
9789 V. par. 146.
9790 V. par. 605–606.
9791 V. par. 845.
9792 V. par. 1051.
9793 V. par. 1371–1372. Ali v. D4063 (Izjava svjedoka Novaka Kondića od 23. novembra 2013.), par. 8–9, 11 (gdje svjedok kaže da se ne sjeća da je vidio ili čuo za Uputstvo s varijantom A i B u Banjaluci i da je u toj opštini bila samo jedna sjednica Kriznog štaba).
9794 V. par. 1934.
9795 V. par. 2080.
9796 V. par. 2173, 2180 (gdje se govori o formiranju Kriznog štaba Rajlovac).
9797 V. par. 2303.
9798 V. par. 2361.

(c) Praćenje događaja i provođenja Uputstva

3005. Optuženi je takođe pratio provođenje Uputstva s varijantom A i B. Na primjer, u presretnutom razgovoru 21. decembra 1991., optuženi je pitao Krajišnika "ko će da provodi ono sinoć što smo dali?", a Krajišnik je odgovorio Ministarski savjet.[9799] Kada je optuženi primijetio da Ministarski savjet neće moći da "trč[i] od opštine do opštine i kaž[e] uradi to, uradi to, uradi to", Krajišnik je odgovorio: "Neće ni on trčati", a optuženi je uzvratio rekavši: "Ma mora da trči".[9800] Iz konteksta ovog razgovora, Vijeće konstatuje da su optuženi i Krajišnik razgovarali o Jovanu Čizmoviću. O njegovoj ulozi se detaljnije govori dolje u tekstu.

3006. Dana 26. decembra 1991., Krajišnik je obavijestio optuženog da je bio na sjednici Skupštine opštine Novi Grad na kojoj je glasanje bilo blokirano.[9801] U presretnutom razgovoru 27. decembra 1991., Bjelica je pitao optuženog da li će doći u Sokolac i obavijestio ga o sljedećem: "Mi ovo radimo posao, sve redovno", a optuženi je pitao da li Tupajić dobro radi u opštini.[9802]

3007. U januaru 1992., optuženi je u jednom presretnutom razgovoru pitao Miroslava Stanića, predsjednika SDS-a u Foči, kakva je tamo situacija.[9803] Optuženi je konkretno pitao Stanića "[m]ogu li oni da uvedu nezavisnost u Foči", na što je Stanić odgovorio da neće i da su novinarima koji su ih posjetili rekli da "[...] neće[...] to dozvoliti nikada".[9804] Stanić je dalje rekao optuženom: "Mi smo formirali, i to imate informaciju, srpsku opštinu". Dodao je sljedeće: "Ukoliko bude ovo pet'nestog drukčije se kretalo, mi ćemo javno da idemo na promociju".[9805] Optuženi se složio s tim i rekao: "Da, da, i preuzmete vlast nad svojim poslovima potpuno"; na što se Stanić složio i rekao da je "sve onako prema uputstvu kako je".[9806] Optuženi je izrazio zadovoljstvo i rekao: "Dobro dobro.

9799 P2550 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 21. decembar 1991.), str. 3; V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43857 (20 novembar 2013.); P5792 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milana Novakovića, 19. decembar 1991.), str. 2; Radomir Nešković T. 14272–14273 (6. juni 2011.).

9800 P2550 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 21. decembar 1991.), str. 3.

9801 P5785 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 26. decembar 1991.), str. 1.

9802 P5783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Bjelice, 27. decembar 1991.), str. 2.

9803 P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2; svjedok KDZ239, T. 18909 (15. septembar 2011.).

9804 P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2; svjedok KDZ239, T. 18909–18910 (15. septembar 2011.).

9805 P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2.

9806 P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2. Vijeće konstatuje da se, s obzirom na vrijeme kad je vođen ovaj razgovor i kontekst, riječ "uputstvo" odnosi na Uputstvo s varijantom A i B koje je distribuirano u decembru 1991. P5 (Uputstvo SDS-a o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, 19. decembar 1991.), str. 6, 10. V. takođe P5617 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Predraga Radića, 25. decembar 1991.), str. 4.

To je vrlo važno […] da ovaj u istoriji više nikad neće […] ako mi sad popustimo, nećemo imat šansu ako, a ako sad uspijemo, uspjet ćemo za sva vremena."[9807]

3008. Optuženi je bio obavještavan o provođenju uputstva. Tako su u presretnutom razgovoru 10. februara 1992. optuženi i Vitomir Žepinić razgovarali o planu da se podijeli opština Bratunac i da se formira zasebna srpska opština, i optuženi je podržao taj plan.[9808] Isto tako, Krajišnik je dan ranije obavijestio optuženog o sastanku na kojem je nedavno bio u Novom Gradu, i razgovorima koje je vodio o formiranju opštine Rajlovac.[9809]

3009. Postojala je direktna veza između opštinskih odbora i njihovih predstavnika i optuženog u vezi s provođenjem Uputstva s varijantom A i B, i ljudi su dolazili s terena da vide optuženog.[9810] Opštinski rukovodioci bi često posjećivali optuženog ili kontaktirali s njim pismenim putem ili telefonom u vezi s opštinskim pitanjima.[9811] Optuženi je takođe bio u redovnom kontaktu s opštinskim rukovodiocima bosanskih Srba i često je posjećivao opštine.[9812]

3010. Optuženi je tražio od predstavnika kriznih štabova da ga izvještavaju o svom poslu.[9813] Bio je u kontaktu s opštinskim rukovodiocima i postavljao im pitanja u vezi s tim kako funkcionišu lokalne vlasti i strukture.[9814] Optuženi je bio redovno obavještavan i davao je uputstva u vezi s

---

9807 P3337 (Presretnuti razgovor Miroslava Stanića i Radovana Karadžića, 6. januar 1992.), str. 2.

9808 D381 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 10. februar 1992.), str. 2. Svjedok KDZ605 je izjavio da je čuo da je Deronjić išao na Pale, da se sastao s optuženim da "raspravi organizaciju preuzimanja vlasti u Bratuncu". Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da se može osloniti ovaj dokaz iz druge ruke bez izvora kako bi utvrdilo da je taj sastanak stvarno održan ili o čemu se na njemu razgovaralo.

9809 P5753 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, februar 1992.), str. 1. Takođe, negdje u februaru 1992., Krajišnik je obavijestio Koljevića o sastanku kojem će prisustvovati u Rajlovcu, koji je "vezan za jednu ovu opštinu." P5758 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Nikole Koljevića, februar 1992.), str. 1. Dana 11. maja 1992., Skupština bosanskih Srba usvojila je zakon prema kojem opština Rajlovac obuhvata određena područja. P2315 (Zakon o obrazovanju opštine Rajlovac, 11. maj 1992., i pripadajući Ukaz o proglašenju, 15. maj 1992.), str. 1; Stojan Džino, T. 29865, 29901 (7. novembar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2580; P967 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Ljube Grkovića, 22. februar 1992.).

9810 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16758–16759.

9811 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16632, 16641.

9812 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 44 (optuženi je rekao da je bio u Banjaluci 27 puta da riješi neke probleme s lokalnim rukovodstvom). V. takođe P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 41 (gdje svjedok kaže da su opštinski rukovodioci često posjećivali optuženog i Krajišnika da bi razgovarali o opštinskim poslovima); P2332 (Presretnuti razgovor Čede i Radovana Karadžića, 30. maj 1992.), str. 3; P2534 (Presretnuti razgovori (i) Duška i Radovana Karadžića i (ii) Ljube Grkovića i Radovana Karadžića, 19. februar 1992.), str. 1, 4–5; P5749 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurovića, 13. februar 1992.); P5733 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i neidentifikovanog muškarca, 17. mart 1992.), str. 1; P2556 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nenada Stevandića, 11. januar 1992.), str. 5, 12; P5738 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Momčila Mandića, 4. april 1992.), str. 1; P6688 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Duga*, 23. maj 1992.), str. 4; P3104 (Zapisnik sa 59. sjednice Vlade RS-a, 19. novembar 1992.), str. 4–5.

9813 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16685.

9814 P2572 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miroslava Stančića, 26. septembar 1991.).

konkretnim događajima u opštinama i regijama.[9815] Kada bi se u nekoj konkretnoj opštini pojavili problemi, optuženi ili Glavni odbor bi poslao Neškovića ili druge funkcionere bosanskih Srba. Nešković bi onda podnio kratak usmeni izvještaj u vezi s poslom koji je obavio, iako je optuženi već bio obaviješten o tim događajima iz opštinskih izvora.[9816]

3011. Optuženi je ponekad lično intervenisao kako bi riješio probleme koji su se pojavljivali u opštinama.[9817] Na primjer, negdje u februaru 1992., optuženi i Krajišnik učestvovali su u rješavanju jednog unutrašnjeg sukoba u Novom Sarajevu.[9818] Optuženi i Krajišnik prisustvovali su najmanje jednom sastanku Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo.[9819] U junu 1992., optuženi je pismom Kriznog štaba Novo Sarajevo obaviješten o razvoju događaja u Srpskoj opštini Novo Sarajevo, uključujući mobilizaciju stanovništva, formiranje Kriznog štaba, Izvršnog odbora i Skupštine opštine, i od njega su tražena dalja uputstva u vezi s formiranjem ratnih predsjedništava.[9820]

3012. Optuženi je poslao povjerenike na više lokacija kada opštinske vlasti nisu fukcionisale.[9821] Jovan Čizmović, koji je bio član Ministarskog savjeta, imenovan je za republičkog koordinatora rada srpskih autonomnih oblasti i ARK-a i imao je dužnost da prati provođenje Uputstva s varijantom A i B.[9822] U presretnutom razgovoru 21. decembra 1991. optuženi je Čizmoviću dao

---

9815 P5603 (Presretnuti razgovor Mirka Čabrila i Radovana Karadžića, 3. mart 1992.); P5741 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Milenka Kepeša, 5. april 1992.), str. 2, 5; P5730 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 1. mart 1992.), str. 1; P5729 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić, Rajka Dukića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 4; P5747 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 15. februar 1992.), str. 3.

9816 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16618–16619, 16621–16622, 16628–16629, 16738–16739, 16748, 16760, 16762; Radomir Nešković T. 14217 (6. juni 2011.). V. takođe P2572 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miroslava Stančića, 26. septembar 1991.), str. 2; P2571 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i Radomira Neškovića; (ii) Radovana Karadžića i Miškovića; i (iii) Radovana Karadžića i Srđe Srdića, 20. decembar 1991.), str. 1–2. V. takođe D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 12, 46.

9817 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641. V. takođe D1276 (Zapisnik sa sastanka mjesnih odbora SDS-a Novo Sarajevo, 3. februar 1992.), str. 8.

9818 V. par. 2246. Vodila se rasprava u vezi s ulogom Opštinskog odbora SDS-a u odnosu na druge opštinske institucije i došlo je do sukoba između Prijića, predsjednika Opštinskog odbora, i Đurovića, predsjednika Izvršnog odbora. D1276 (Zapisnik sa sastanka mjesnih odbora SDS-a Novo Sarajevo, 3. februar 1992.), str. 1–3; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641, 16672–16679. Optuženi i Krajišnik iskoristili su svoj autoritet da ublaže sukob, a Đurović je ostao pri svom stavu kao "predsednik opštinske vlade". Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641, 16673. V. takođe Zdravko Šalipur, T. 31640 (18. decembar 2012.).

9819 P2576 (Zapisnik sa 13. sjednice Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo, 28. februar 1992.), str. 3; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16641, 16675; Zdravko Šalipur, T. 31640, 31657 (18. decembar 2012.); Branko Radan, T. 31092–31093 (6. decembar 2012.).

9820 D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1, 3–4 (gdje se ukazuje na to da su "mobilizaciju […] radili na razne načine (lično i direktno, preko mjesnih odbora SDS i mjesnih zajednica uz pomoć policije itd.")). V. takođe P2575 (Izvod sa sastanka Kriznog štaba Novo Sarajevo, 23. decembar 1991.).

9821 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8633–8634.

9822 D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 34; P1345 (Zapisnik sa 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 6. V. takođe P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod

"puno ovlaštenje da obiđe[...] sve naše opštine" i rekao da će opštine kazati na kakve probleme nailaze te da će biti dobro da od Čizmovića čuju savjet.[9823]

3013. U jednom drugom presretnutom razgovoru, 16. januara 1992., Čizmović je izvijestio optuženog da je razgovarao s Bijeljinom i da su oni "spremni na apsolutnu saradnju" te da je pripremio anketni list za Sjevernu Bosnu kako bi im omogućio da navedu šta su uspjeli da urade, dokle su uspjeli, dokle su spremni da "prvu fazu uputstva [...] realizuju", kao i sve probleme s kojima se suočavaju ili u vezi s kojima ima treba pomoć.[9824] Čizmović je rekao da je spreman da uz pomoć optuženog formira tim koji bi pružio stručnu pomoć za sve probleme s kojima se opštine suočavaju.[9825]

3014. U jednom pak drugom presretnutom razgovoru optuženog i Čizmovića, 22. januara 1992., bilo je riječi o slanju stručnjaka i timova da pomognu opštinama da rješavaju probleme i Čizmović je rekao: "Ista je situacija i sa Bijeljinom […] I sa njima sam to završio."[9826] Čizmović je izvijestio o mjerama preduzetim u Doboju i Bijeljini i rekao da mu je ostalo da "vidi[...] za Birač, Romaniju i Hercegovinu", i dodao: "Ali ću vidjeti da se i to u ovome kratkom periodu završi".[9827]

3015. U još jednom telefonskom razgovoru, Čizmović je rekao, a optuženi se složio, da "ne treba razumjeti sve ove pokrete koji se dešavaju ovdje kao neku secesiju", nego kao neku alternativu "jednoga stanja, ako trebadne reagovati da bude sve spremno k'o puška".[9828] Optuženi je rekao da će im to omogućiti da reaguju za dva sata.[9829] Optuženi je pozitivno reagovao na Čizmovićeve izvještaje u kojima kaže: "Mi smo večeras formirali i krizni štab koji će djelovati onda kad se ne može niko sakupiti, prije da se oni mogu skupiti […] Tako da to funkcioniše. Jer se mora ostvariti svrha, mora se ostvariti uputstvo".[9830] Na 6. sjednici Skupštine bosanskih Srba 26. januara 1992., Čizmović je govorio i pozvao je na hitnu operacionalizaciju i deklaraciju o osnivanju i proglašenju SrRBiH, te je rekao da treba da se "ostvare zadaci iz uputstva od 19. decembra 1991. godine".[9831]

---

naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), str. 162; Patrick Treanor, T. 14030–14031 (1. juni 2011.).

9823 P2551 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 21. decembar 1991.), str. 3. V. takođe P5770 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 10. januar 1992.), str. 4.

9824 P2552 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 16. januar 1992.), str. 7. V. takođe Patrick Treanor, T. 14031 (1. juni 2011.).

9825 P2552 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 16. januar 1992.), str. 7.

9826 P2553 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 22. januar 1992.), str. 5.

9827 P2553 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 22. januar 1992.), str. 5–6; Patrick Treanor, T. 14034–14035 (1. juni 2011.).

9828 P2553 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 22. januar 1992.), str. 6.

9829 P2553 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 22. januar 1992.), str. 6.

9830 P2553 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovana Čizmovića, 22. januar 1992.), str. 7.

9831 P1349 (Transkript 6. sjednice Skupštine SrRBiH, 26. januar 1992.), str. 14.

3016. U februaru 1992., optuženi se obratio bosanskoj Skupštini i naglasio važnost saradnje s regionalnim strukturama i rukovodiocima i razvoj njihovih strateških ciljeva.[9832] To je obuhvatalo izradu upitnika da se provjeri šta je urađeno u opštinama u vezi s "pripremama".[9833] Optuženi je rekao da će Čizmović s upitnikom obići opštine, uključujući Bijeljinu i Banjaluku, kako bi provjerio kako teku pripreme na opštinskom nivou i njihovu lojalnost.[9834]

3017. U martu 1992., optuženi je poslao pismo svim predsjednicima opština kojim ih obavještava da je formiran Republički centar i da je zadatak opština da hitno povežu svoje centre za obavještavanje s oblasnim centrima, da obezbijede kadrove i da se ispune druge pretpostavke za praćenje situacije na terenu.[9835] Optuženi je napomenuo da su oblasni centri već povezani telefonskom i radio-vezom s republičkim centrima i da je takođe neophodno sarađivati sa stanicama javne bezbjednosti neprekidno kako bi se omogućilo prenošenje i primanje informacija 24 sata dnevno.[9836] Optuženi je rekao da će se uskoro držati savjetovanja na kojima će biti razmotrena tehnička i organizaciona pitanja u vezi s radom opštinskih i oblasnih centara.[9837]

3018. Opštinski rukovodioci su, takođe, tražili pomoć od viših institucija bosanskih Srba. Na primjer, u julu 1992. je predsjednik Izvršnog odbora opštine Foča obavijestio Đerića da je politička i bezbjednosna situacija u opštini Foča i dalje kritična i tražio pomoć da se iznađe najbolje rješenje.[9838] Isto tako, u septembru 1992. je komanda 2. romanijske motorizovane brigade izvijestila optuženog o sporovima i poteškoćama u saradnji s civilnim vlastima opštine Sokolac.[9839] Optuženi je takođe bio obaviješten o situaciji u vezi s institucijama u Bratuncu i, na primjer, u govoru na Skupštini bosanskih Srba u septembru 1992. govorio je o potrebi da se obezbijedi funkcionisanje vlasti.[9840]

9832 P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.), str. 58–59; D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 19–20, 45; D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 43; D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 9, 20.

9833 P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.), str. 59.

9834 P1351 (Transkript 7. sjednice Skupštine SrRBiH, 15. februar 1992.), str. 59.

9835 P5575 (Pismo Radovana Karadžića predsjednicima svih opština, 23. mart 1992.).

9836 P5575 (Pismo Radovana Karadžića predsjednicima svih opština, 23. mart 1992.) str. 1.

9837 P5575 (Pismo Radovana Karadžića predsjednicima svih opština, 23. mart 1992.) str. 2.

9838 P2809 (Depeša Skupštine opštine Foča predsjedniku Vlade SrRBiH, 26. juli 1992.).

9839 D3232 (Dopis 2. romanijske motorizovane brigade Radovanu Karadžiću, 3. septembar 1992.), str. 1.

9840 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 18. V. takođe D1643 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Zvonka Bajagića, 4. septembar 1991.), str. 1–4, 6–7.

3019. Vijeću su predočeni dokazi koji opisuju blokadu puteva na više lokacija ili prekid telekomunikacija između institucija RS-a i lokalnih institucija u periodu od marta do decembra 1992.[9841]

3020. Međutim, stalna komunikacija između raznih nivoa SDS-a i institucija RS-a, regionalnih i opštinskih, prikazana gore u tekstu, uključujući druge dokaze,[9842] jasno pokazuje da je uprkos prekidima telekomunikacija u periodu od marta do decembra 1992. i dalje bilo moguće da rukovodstvo SDS-a uključujući optuženog i institucije RS-a ostvaruju vezu s nižim nivoima i da su prepreke generalno bile prevaziđene.[9843] Konkretnije, što se tiče MUP-a RS-a, centara službi

---

9841 V. npr. Momčilo Mandić, T. 4962-4963, 4969-4971 (8. jul 2010.), T. 5194–5195 (15. juli 2010.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 9; D4147 (Informacija MUP-a RS-a, 7. septembar 1993.), str. 1; D3917 (Izjava svjedoka Čedomira Kljajića od 30. jula 2013.), par. 12; Čedomir Kljajić, T. 42231 (30. juli 2013.); Goran Mačar, T. 39518 (7. juni 2013.); D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 20; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 57, 92; Momčilo Krajišnik, T. 43314-43315 (12. novembar 2013.); D3750 (Presretnuti razgovor Tomislava Kovača i Milenka Karišika, 4. maj 1992.), str. 1; Cvijetin Simić, T. 35713 (20. mart 2013.); svjedok KW317, T. 39412 (6. juni 2013.).

9842 V. npr. D4147 (Informacija MUP-a RS-a, 7. septembar 1993.), str. 1 (gdje stoji da je "uz mnogo truda i napora [potpuno prekinuti svaki oblik komunikacije] […] postepeno prevazilažen i otklanjan"); D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 20 (gdje stoji da je zbog prekida veza jedna depeša fizički odnijeta u Bratunac); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 86, 91-92 (iako govori o tome da su veze bile loše, Subotić je takođe pomenuo nastojanja da se to riješi i da su "ministri […] uglavnom […] koristili, […] telefone ili putem pismenih komunikacija preko poslanika, preko nekakvih kurira"); Slobodan Avlijaš, T. 35149–35153 (11. mart 2013.); P6194 (Molba Vlade SrRBiH Kriznom štabu Foča, 23. maj 1992.); Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7530–7536; D414 (Zapisnik sa 19. sjednice Vlade SrRBiH, 2. juni 1992.), str. 2; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 246 (koja pokazuje da su se optuženi i Mladić sastajali s civilnim i vojnim predstavnicima iz opština, uključujući opštine Zvornik, Vlasenica i Bratunac); P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 105 (iako su poslanici rekli da je bilo perioda kada su telefonske linije bile u kvaru i kada pošta nije radila, tokom tih perioda "bilo je potrebno da se ode u opštine i vidi kakvo je stanje i o tome informiše Predsjedništvo"); Momčilo Mandić, T. 5109 (14.juli 2010.) gdje se upućuje na D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.), str. 2 (povjerenici su uvedeni kako bi uspostavili vezu između centralnih organa i opština i kao način da se vrši "kontrola nad radom opštinskih vlasti po terenu"); Momčilo Krajišnik, T. 43314 (12. novembar 2013.) (dok je svjedočio o problemima s vezama 1992., svjedok je izjavio da je tokom cijele 1992. telefonska, telefaks i printerska veza "bila […] otežana"); P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8, 21 (gdje se ukazuje na to da je optuženi znao za događaje u opštinama kao što su Foča, Zvornik i Višegrad, a jedan poslanik Skupštine bosanskih Srba izvijestio je o svojoj posjeti Bosanskom Novom dan ranije i rekao da je grad "blokiran".); Radomir Nešković T. 14364–14365 (7. juni 2011.) (gdje je svjedočio o raznim modalitetima komunikacije kada nije bilo telefonskih veza u Novom Sarajevu u periodu od 10. aprila do 10. maja 1992.); P2752 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 17. maj 1992.), str. 1 (koje pokazuje da je Mićo Stanišić izdao naređenja centrima službi bezbjednosti u opštinama Banjaluka, Bijeljina, Doboj, Sarajevo i Trebinje da izvještaje šalju "kurirom ili šifrovano"); Neđeljko Prstojević, T. 13261, 13264 (11. mart 2011.) (gdje govori o sastanku na Jahorini otprilike u septembru 1992., kojem je prisustvovalo državno i političko rukovodstvo, uključujući optuženog, i svi predsjednici opština i predsjednici izvršnih odbora); P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 3–5 (koji u svom svjedočenju kaže da je nakon formiranja Republičkog centra veze na Palama u aprilu 1992. postojala veza između opština, MUP-a i VRS-a, i to telefonska, veza putem kratkotalasnih i UKT radio uređaja, telefaks veza, teleprinterska veza, radio-relejna veza, žična veza i, kada drugi sistemi nisu radili, sistem veze kurirom. Vijeće napominje da je Mlađenović u svom svjedočenju rekao da veza s Palama nije postojala, međutim, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. Prilikom donošenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir višestruke protivrječnosti i krajnju evazivnost u Mlađenovićevom svjedočenju. Konkretnije, Mlađenović je u svom svjedočenju rekao da su, iako veza nije postojala, dobili neke poruke, uključujući naređenja i upozorenja od strane optuženog da se pridržavaju Ženevskih konvencija. Radojica Mlađenović, T. 36612 (4. april 2013.).

9843 V. npr. P2240 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika, Branka Đerića i Milenka Karišika, 7. maj 1992.); P2220 (Presretnuti razgovor Milinkovića i Momčila Krajišnika, 21. april 1992.); P5708 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i neidentifikovanog muškarca, 21. april 1992.); P5604 (Presretnuti razgovor Gvozdena i

bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti, uvijek su postojali komunikacijski kanali, pri čemu se komunikacija odvijala uglavnom putem telefaksa i telefona, a postojala je i dnevna komunikacija između CSB-a i stanica javne bezbjednosti. Ako je bilo povremenih prekida, na primjer ako su telefonske veze bile u kvaru, veza bi se održavala kurirom.[9844]

(d) Aktiviranje drugog stepena Uputstva

3021. U januaru 1992., optuženi je u jednom presretnutom razgovoru govorio o "stepen[u] dva" "on[og] naš[eg] papira" i važnosti brzog preuzimanja "realnih funkcija".[9845]

3022. Vijeće podsjeća da je optuženi na proširenoj sjednici Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a 14. februara 1992. aktivirao drugi stepen Uputstva s varijantom A i B.[9846] Na taj sastanak bili su pozvani predsjednici opštinskih odbora SDS-a, predsjednici i članovi regionalnih odbora, predsjednici skupština i izvršnih odbora opština.[9847] Ovaj razgovor i uputstvo da se provede drugi stepen proslijeđeni su strukturama SDS-a u opštinama.[9848]

3023. Optuženi je pozvao da se uvede "drugi stepen" i da se "pojača funkcionisanje vlasti pod svaku cijenu i u svakom, na svakom milimetru naše teritorije".[9849] Na tom sastanku optuženi je

---

Radovana Karadžića, 3. mart 1992.), str. 3; D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 3; P2625 (Zapisnik sa 11. sjednice Vlade SrRBiH, 18. maj 1992.), str. 2; P3109 (Zapisnik sa 8. vanredne sjednice Vlade RS-a, 1. septembar 1995.), str. 2–3. Vijeće ima u vidu dokaze koji sugerišu da je tokom rata bilo malo telefonskih linija za vezu između Novog Sarajeva i Pala ili da ih uopšte nije bilo. Zdravko Šalipur, T. 31656–31657 (18. decembar 2012.); D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 32. Međutim, što se tiče veza opisanih gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je, iako je tokom rata bilo smetnji na telefonskim linijama, ipak bilo moguće uspostaviti vezu između Novog Sarajeva i Pala.

9844 Milorad Davidović, T. 15460–15463 (24. juni 2011.). V. takođe P2850 (Telefaks CSB-a Bijeljina, 29. april 1992.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 92; P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 1; P2851 (Telefaks CSB-a Bijeljina, 24. april 1992.); P2752 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 17. maj 1992.), str. 1.

9845 P2596 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i "Miroslava", 7. januar 1992.), str. 7.

9846 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 5–7, 17, 24; Simo Mišković, T. 45373–45374 (18. decembar 2013.).; P5516 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 17. februar 1992.), str. 1. V. takođe P6588 (Priznanica hotela "Holiday Inn", 14.-15. februar 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 1010.

9847 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 1. Vučurević je rekao da se ne sjeća da je optuženi uopšte pominjao Uputstvo s varijantom A i B. Jedine varijante za koje je on znao bile su: prva, "ako ne možemo zajedno, da se raziđemo mirnim putem", i druga "ako ne može", "da se moramo braniti". Božidar Vučurević, T. 35985-35986 (25. mart 2013.). V. D3146 (Izjava svjedoka Božidara Vučurevića, 22. mart 2013.), par. 25. Međutim, Vijeće ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. Prilikom donošenja ovog zaključka Vijeće je zaključilo da svjedočenje svjedoka karakterišu neiskrenost, protivrječnosti i pristrasnost.

9848 Simo Mišković, T. 45373–45374 (18. decembar 2013.); P5516 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Prijedor, 17. februar 1992.); P6587 (Izvodi iz transkripta svjedočenja Sime Miškovića u predmetu *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 15187–15188; P2597 (Zapisnik sa sastanka Opštinskog odbora SDS-a Bratunac, 24. februar 1992.), str. 1; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 18; svjedok KW317, T. 39337 (5. juni 2013.).

9849 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 24. V. takođe Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7364–7366.

rekao da moraju biti mudri i jedinstveni i "uzeti posljednju kap vlasti u svoje ruke, naravno na ljudski način pravedan i prema Muslimanima i prema Hrvatima koji žive tamo, to je posebno važno, da nema nikakve bježanije iz naših krajeva".[9850] Optuženi je u tom pogledu napomenuo da treba da promijene "imidž kod stranih posmatrača" i da će bosanski Srbi, ako se budu suviše agresivno branili, "strašno puno [iz]gubi[ti] poena".[9851] Optuženi je rekao: "I treba pretapati u onaj stepen broj dva o kome smo govorili, koji imate […], [d]a vlast na terenu profunkcioniše, zaista da ptica ne može proći."[9852]

3024. Na toj sjednici optuženi je govorio o strateškim ciljevima bosanskih Srba.[9853] Takođe je napomenuo važnost mišljenja i simpatije međunarodne zajednice te da oni ne smiju biti agresori, i rekao je da oni "ne traž[e] ništa tuđe" i da treba da brane ono što je njihovo, ali ne "na agresivan način, na borben način", nego s čvrstom uvjerenošću da se njihova prava opetovano krše i da bi nad njima dominirali u unitarnoj BiH.[9854] Međutim, optuženi je takođe rekao da on i Srbi žele da "pošalj[u] sve u pičku materinu, pa da [...] id[u] ekspresno", ali da moraju naći ravnotežu između snage i taktičnosti da bi postigli cilj.[9855] Na primjer, napomenuo je da zbog međunarodnih političkih razloga nisu mogli da organizuju svoju skupštinu "prije nekog velikog povoda" i da tačno znaju gdje su se zaputili.[9856]

3025. Optuženi je naglasio da su on, Koljević i Krajišnik mišljenja da bi u svrhu međunarodnih pregovora "bilo važnije postizanje pravog stanja, faktičkog stanja na terenu".[9857] Optuženi je takođe naglasio da će oni imati pravo da "uved[u] stepen broj dva u funkcionisanju [svog] kraja i da se apsolutno, oslanjajući se na sopstvene snage, odbran[e] od nezavisne BiH".[9858] Takođe je objasnio da će prema njihovoj "šemi" biti opštinski odbor i struktura mjesnih odbora, tako da "ne smije ni jedna srpska kuća ostati bez kontakta sa strankom ".[9859] Optuženi je objasnio da imaju svoje

9850 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 5.
9851 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 13.
9852 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 17.
9853 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 11–12.
9854 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 14. Ristanić je u svom svjedočenju rekao da su Strateški ciljevi tek kasnije predočeni kao dokument, ali da su ti ciljevi trebali biti ostvareni u mirnodopskim uslovima. Đorđe Ristanić, T. 16761–16762 (18. juli 2011.). V. takođe Milorad Dodik, T. 36846 (9. april 2013.).
9855 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 26.
9856 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 26.
9857 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 5.
9858 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 7.
9859 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 10.

"poteze kovertirane", da poslanici to znaju i da oni, svaki put kad bosanski Muslimani naprave neku glupost, "otvor[e] svoj sljedeći potez, deset puta jači od njihovog [...]".[9860]

3026. Mlađenović je na tom sastanku govorio u ime Izvršnog odbora bosanskih Srba opštine Foča i izvijestio je da su "odradili sve ono što je od [njih] zahtevala centrala, računajući na uputstva koja [su] dobili na tom planu formirajući srpsku Skupštinu i Izvršni odbor".[9861] Mlađenović je dalje rekao da "misl[e] konačno zaokružiti srpsku teritoriju opštine Foča" u sastavu SAO Hercegovine i da smatra da je nužno "formirati srpske opštine [...] ne uvažavajući granice postojećih opština".[9862]

3027. Nakon što je optuženi aktivirao drugi stepen Uputstva s varijantom A i B, Vijeće podsjeća da je, na primjer, dana 24. februara 1992., Izvršni odbor SDS-a u opštini Bratunac razgovarao o provođenju tog drugog stepena.[9863] Dana 2. marta 1992., Opštinski odbor SDS-a Foča poslao je dopis uredu predsjednika Kriznog štaba SDS-a u Sarajevu u kojem stoji da su u Foči suočeni s pritiskom, ali da su "svaku [...] naredbu spremni izvršiti".[9864] Vijeće takođe podsjeća da je Srpska opština Zvornik proglašena 15. marta 1992. i da je odlučila da se udruži sa SAO Majevicom-Semberijom.[9865] Dana 13. marta 1992., predsjednik Izvršnog odbora SDS-a zatražio je od svih opštinskih odbora SDS-a da ocijene mogućnost osnivanja srpskih opština i daju projekciju teritorije koja bi postala dio tih srpskih opština.[9866]

(e) Aktiviranje kriznih štabova i drugih struktura

3028. Dana 4. aprila 1992. optuženi je, kao predsjednik SNB-a, izdao saopštenje da treba da se aktiviraju krizni štabovi.[9867] Optuženi je u saopštenju rekao da je "krnje" predsjedništvo BiH, radeći bez Srba, izdalo krajnje neodgovorne i nezakonite upute za podizanje TO-a, civilne zaštite i rezervne policije i da je "krnje" Predsjedništvo priznalo kolaps ustavno-pravnog poretka i

9860 P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 25.

9861 P6264 (Izvod iz transkripta proširene sjednice Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992., s audio-snimkom), str. 1; Radojica Mlađenović, T. 36631–36632 (5. april 2013.).

9862 P6264 (Izvod iz transkripta proširene sjednice Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992., s audio-snimkom), str. 2.

9863 V. par. 701.

9864 P5515 (Dopis Opštinskog odbora SDS-a Foča Kriznom štabu SDS-a u Sarajevu, 2. mart 1992.).

9865 V. par. 1235; D1693 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.), str. 1. V. takođe Marinko Vasilić, T. 39920–39922 (13. juni 2013.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 28–29 (pod pečatom); D3656 (Odluka Skupštine opštine Zvornik, 15. mart 1992.).

9866 D1187 (Dopis Izvršnog odbora SDS-a svim opštinskim odborima SDS-a, 13. mart 1992.).

9867 D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.). V. takođe Dorothea Hanson, T. 14525 (9. juni 2011.); P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 36. V. par. 141. Šojić je u svom svjedočenju rekao da su krizni štabovi formirani tek nakon što su to učinili SDA i HDZ, a ne na osnovu bilo kakvog uputstva, i da su formirani spontano, na inicijativu lokalnih vlasti, te da nisu bili kontrolisani s republičkog nivoa. Dragan Šojić, T. 31752-31754 (19. decembar 2012.). Međutim, Vijeće napominje da

podstreknulo haos, nasilje i građanski rat.[9868] Pozvao je stanovništvo da zanemari te poteze Predsjedništva BiH i naredio da se aktiviraju krizni štabovi i srpski TO kao reakcija na mobilizaciju bosanskih Muslimana na konkretnim područjima u cilju očuvanja mira, reda i sigurnosti civila svih nacionalnosti.[9869]

3029. Dana 26. aprila 1992., Đerić je u ime Vlade bosanskih Srba izdao uputstvo za rad kriznih štabova u SrRBiH.[9870] Prema tom uputstvu, u ratnim uslovima krizni štabovi preuzimaju "sve prerogative i funkcije skupština opština" kada one nisu u mogućnosti da se sastanu.[9871] Vijeće podsjeća da Uputstvo od 26. aprila 1992. predviđa da krizni štabovi "koordinira[ju] funkcije vlasti radi odbrane teritorija, bezbjednosti stanovništva i imovine, uspostavljanja vlasti i organizacije svih drugih tokova života i rada".[9872] Uputstvom je također predviđeno da krizni štab stvara uslove koji omogućuju izvršnom odboru opštine da vrši vlast.[9873] Krizni štabovi su također trebali raditi u skladu s Ustavom, zakonima i odlukama Skupštine bosanskih Srba, Vlade bosanskih Srba i Predsjedništva.[9874]

3030. Prema Uputstvu od 26. aprila 1992., krizni štabovi su bili "duž[ni] prikupljati informacije o stanju na terenu i obavještavati i konsultovati nadležne organe [SrRBiH], odnosno povjerenike Vlade koji se imenuju za sredine i područja posebno ugrožena ratom".[9875] To isto uputstvo je

---

Šojićevo svjedočenje karakterišu evazivnost, protivrječnosti i pokazatelji da je pokušavao da navede Vijeće na pogrešan zaključak. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu.

9868 D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9705–9706. V. također D392 (Zaključci Predsjedništva SRBiH, 4. april 1992.); D393 (Zapisnik sa 65. sjednice Predsjedništva SRBiH, 4.–8. april 1992.).

9869 D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.), str. 2; Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9707. Subotić je izjavio da su se jedinice TO-a također "samoorganizovale" i da niko nije imao pregled koliko je lokalnih jedinica TO-a formirano, te da te jedinice nisu bile ni pod čijom komandom dok nije formiran VRS. Subotić je također izjavio da optuženi nije efektivno komandovao i rukovodio TO-om u periodu od 1. aprila do 12. maja 1992. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 52–54, 57–59, 68, 118; Bogdan Subotić, T. 40125–40126 (20. juni 2013.). Međutim, Vijeće napominje da Subotićevo svjedočenje karakterišu evazivnost, protivrječnosti i pokazatelji neobjektivnosti i pristrasnosti. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. Za dalju diskusiju u vezi s učestvovanjem optuženog u mobilizaciji TO-a, v. odjeljak IV.A.3.iii: Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH.

9870 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.).

9871 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 1.

9872 V. par. 143. P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 3. U tom uputstvu je Vlada bosanskih Srba naložila da među članovima svih kriznih štabova bude komandant Štaba TO-a. P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 2. U uputstvu se također kaže da su krizni štabovi dužni "stvoriti sve uslove koji omogućuju život i rad pripadnika JNA". P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 8.

9873 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 3.

9874 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 6.

9875 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.), par. 11.

obavezivalo Krizni štab da obezbijedi slobodan prolaz konvoja humanitarne pomoći i da se humano odnosi prema neborbenom stanovništvu, ranjenicima i ratnim zarobljenicima.[9876]

3031. Optuženi je dao eksplicitna uputstva o tome kako će krizni štabovi i TO biti strukturirani, uključujući ko će biti najviši funkcioneri u tim strukturama, dakle predsjednici opština i izvršnih odbora.[9877] Na primjer, na sastanku SNB-a 27. aprila 1992., zaključeno je da se "uradi šire uputstvo kriznim štabovima, koje će obuhvatiti način političkog rada na terenu te organizaciji funkcionisanja vlasti".[9878] SNB je također zaključio da će se obezbijediti materijal i oprema za odbranu SrRBiH i da krizni štabovi treba da izvještavaju Vladu o razvoju događaja.[9879] Optuženi je naglasio da je svrha tih mjera odbrambena, da im je mir u interesu i da će im politički ići u prilog.[9880] Također je naglasio da bosanski Muslimani nemaju potrebne snage da zauzmu široku teritoriju koju drže bosanski Srbi i da ti "srpsk[i] krajev[i]" nikada neće biti uključeni u njihovu državu.[9881]

3032. Krizni štabovi su djelovali donekle samostalno u svakoj opštini, ali zapravo su bili u direktnom kontaktu s Predsjedništvom i slijedili su stranačku liniju SDS-a.[9882] Na primjer, predsjednik Kriznog štaba Hadžići Ratko Radić bio je u vrlo dobrim odnosima s optuženim − često je odlazio na Pale i dobijao uputstva od optuženog.[9883] Vijeće također podsjeća da su sve važne odluke Glavnog odbora SDS-a koje su trebale biti provedene u opštini Sokolac slane Opštinskom odboru SDS-a Sokolac i da je Krizni štab bio obaviješten o tim odlukama.[9884] Vijeće također podsjeća da je Krizni štab Rogatica na primjer, imao direktan usmeni i pismeni kontakt s Predsjedništvom i ministarstvima SrRBiH, Vladom, vojskom i policijom.[9885]

9876 D407 (Izvodi iz uputstva Vlade SrRBiH za rad opštinskih kriznih štabova, 26. april 1992.), str. 2.

9877 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 20–21. V. par. 140.

9878 D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 2. V. par. 142. Subotić je izjavio da su krizni štabovi djelovali samostalno i da se ta odluka odnosila na odredbu uputstva u vezi s poštovanjem međunarodnog prava i zakona i običaja ratovanja. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 270. Vijeće ne smatra da je Subotićeva karakterizacija tog zaključka pouzdana. Prilikom donošenja ovog zaključka Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti koju je dalo u fusnoti 9869.

9879 P2627 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 28. april 1992.), str. 1.

9880 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 21.

9881 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 20.

9882 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 40.

9883 P2296 (Izjava svjedoka Tihomira Glavaša od 13. februara 2011.), par. 25; Tihomir Glavaš, T. 11976–11978 (16. februar 2011.). Međutim, Vijeće napominje da bi Radić ponekad gurao svoje ideje tako što je preuveličavao mjeru u kojoj se optuženi složio s njim. Tihomir Glavaš, T. 11796 (14. februar 2011.), T. 11949 (16. februar 2011.). Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Glavaševom utisku da je optuženi ostavio opštine Ilidža i Hadžići da se snalaze same.

9884 V. par. 1051.

9885 V. par. 957.

3033. Isto tako, u opštini Sanski Most je politika koju je formulisalo rukovodstvo SDS-a na republičkom nivou dostavljana opštinskom Kriznom štabu na provođenje.[9886] Krizni štab Sanski Most bio je direktno potčinjen Kriznom štabu ARK-a, koji je bio potčinjen rukovodstvu bosanskih Srba, uključujući optuženog.[9887] Vijeće napominje da je Vlado Vrkeš, zamjenik predsjednika Kriznog štaba, bio zadužen za provođenje politike s republičkog nivoa [9888] i da je bio blizak optuženom.[9889] U aprilu 1992., Kuprešanin je u jednom presretnutom razgovoru s generalom Kukanjcem rekao da čekaju da se optuženi vrati iz Evrope da im kaže što dalje da rade i dodao: "[K]ako god [optuženi] dođe i kako god on kaže mi ćemo uraditi. On je sada za nas vrhovni komandant i više mi komandanta nemamo".[9890]

3034. Kako je konstatovano gore u tekstu, SNB je početkom aprila 1992. izdavao uputstva opštinskim kriznim štabovima i TO-u i od njih primao izvještaje.[9891] Dana 28. aprila 1992., Branko Đerić i optuženi prisustvovali su sastanku SNB-a na kojem su usvojeni izvještaji o radu kriznih štabova i opštinskih organa vlasti. Na tom istom sastanku takođe se vodila diskusija o potrebi da krizni štabovi budu potpunije informisani o razvoju događaja i da krizni štabovi takođe informišu Vladu bosanskih Srba o razvoju događaja.[9892]

3035. U tom pogledu, Vijeće je konstatovalo da je Krizni štab Bijeljina izvještavao Glavni odbor SDS-a o svojim aktivnostima.[9893] Osim toga, načelnik SJB-a Bijeljina izvještavao je Miću Stanišića o stanju u opštini, [9894] a između CSB-a Bijelina i MUP-a bosanskih Srba funkcionisao je sistem gotovo svakodnevnog izvještavanja.[9895] Isto tako, Vijeće je konstatovalo da je Krizni štab Rogatica

---

9886 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3340–3341 (pod pečatom). V. npr. P3399 (Zaključci sa sastanka Kriznog štaba Sanski Most, 20. april 1992.).

9887 Svjedok KDZ490, T. 20282 (20. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 81-83, 103 (pod pečatom); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 11, 57, 66, 81–83 (pod pečatom).

9888 P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma) (pod pečatom), str. 103–104.

9889 Svjedok KDZ490, T. 20282 (20. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 9 (pod pečatom).

9890 P987 (Presretnuti razgovor Milutina Kukanjca i Voje Kuprešanina, 27. april 1992.), str. 2.

9891 V. par. 92.

9892 P2627 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 28. april 1992.), str. 1. V. takođe Dorothea Hanson, T. 14558 (9. juni 2011.). Vijeće napominje da je Dorothea Hanson u svom svjedočenju govorila o učestvovanju i ulozi kriznih štabova u preuzimanju vlasti i naoružavanju stanovništva, vezama kriznih štabova s vojskom i policijom i zatočenjem nesrba. Međutim, Vijeće smatra da ti zaključci izlaze van domena njene stručnosti i neće se osloniti na njeno svjedočenje u tom pogledu. Dorothea Hanson, T. 14563–14564, 14566–14567, 14577–14579, 14582 (9. juni 2011.).

9893 V. par. 606. Na primjer, v. P2626 (Izvještaj Kriznog štaba Bijeljina, 1. april 1992.) (u kojem Krizni štab opštine Bijeljina izvještava Glavni odbor SDS-a o stanju u opštini).

9894 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, bez datuma).

9895 P2851 (Telefaks CSB-a Bijeljina, 24. april 1992.); Milorad Davidović, T. 15462–15463 (24. juni 2011.); P2752 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 17. maj 1992.), str. 1. Vijeće ima u vidu Kezunovićevo svjedočenje da on, s obzirom na prekide u snabdijevanju električnom energijom i na stalne prekide veza, ne zna da li je CSB iz mjesta poput Bijeljine mogao da dostavlja dnevne izvještaje Ministarstvu. Dragan Kezunović, T. 15067–15069 (21. juni 2011.). Međutim, s obzirom na predočene dokaze i Kezunovićeve nepotkrijepljene spekulacije, Vijeće

imao direktne usmene i pismene kontakte s Predsjedništvom i ministarstvima SrRBiH, Vladom, vojskom i policijom.[9896] Na primjer, tokom pregovora Kriznog štaba Rogatica i rukovodstva bosanskih Muslimana aprilu i maju 1992. u vezi s razgraničenjem teritorije i podjelom vlasti u opštini, predstavnici SDS-a su rekli da će izvijestiti Glavni odbor SDS-a na Palama.[9897] Vijeće je takođe konstatovalo da su, kad je riječ o Sokocu, sve važne odluke Glavnog odbora SDS-a koje su trebale da se provedu u Sokocu slane Opštinskom odboru SDS-a Sokolac i da je Krizni štab o tim odlukama obavještavan.[9898]

3036. Osim toga, krizni štabovi su bili formirani i u srpskim autonomnim oblastima, uključujući SAO Semberiju i Majevicu, ARK, i SAO Birač.[9899] Vijeće podsjeća da je Krizni štab ARK-a formalno osnovan 5. maja 1992. odlukom Izvršnog odbora ARK-a; međutim, taj krizni štab je funkcionisao od januara 1992.[9900] Dana 9. jula 1992., Krizni štab ARK-a preimenovan je u Ratno predsjedništvo ARK-a.[9901]

3037. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Krizni štab ARK-a djelovao kao regionalno tijelo koje je posredovalo između vlasti na republičkom nivou i opština ARK-a tako što je koordinirao provođenje instrukcija koje su izdali organi vlasti na republičkom nivou u opštinama ARK-a.[9902] Osim toga, predsjednici opštinskih kriznih štabova u ARK-u redovno su izvještavali Krizni štab ARK-a o događajima u njihovoj zoni odgovornosti i primali direktive od Kriznog štaba ARK-a.[9903] Vijeće je takođe konstatovalo da su odluke i zaključci Kriznog štaba ARK-a bili obavezujući za opštine ARK-a i da su ih opštinski krizni štabovi provodili.[9904]

---

pridaje malu težinu njegovom svjedočenju u tom pogledu. Cvijetin Simić je u svom svjedočenju rekao da zbog sukoba na cijelom području opštine Bijeljina telefoni nisu radili nekoliko mjeseci i da je opština bila odsječena od vanjskog svijeta do maja 1992. Cvijetin Simić T. 35713 (20. mart 2013.). Vijeće konstatuje da je to u protivrječnosti s prihvaćenim dokazima koji pokazuju da je komunikacija postojala. Nadalje, Vijeće je konstatovalo da Simićevo svjedočenje karakterišu pokazatelji koji dovode do zaključka da je Vijeću uskraćivao informacije, da je bio evazivan i neiskren. Vijeće se stoga neće osloniti na ovaj dio njegovog svjedočenja.

9896 V. par. 957.

9897 P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 2; svjedok KDZ606, T. 18265–18267 (2. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 71 (pod pečatom); D2950 (Izjava svjedoka Svete Veselinovića od 15. februara 2013.), par. 14. Odbrana je Vijeću predočila dokaze da su vlasti bosanskih Srba htjele da izbjegnu sukobe koji su već izbili u susjednim opštinama i da su nastavile s pregovorima do 22. maja 199. Mile Ujić, T. 33438–33439 (12. februar 2013.). V. takođe svjedok KDZ606, T. 18317 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica); P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.) (pod pečatom), par. 84.

9898 V. par. 1051.

9899 V. par. 146.

9900 V. par. 2045.

9901 V. par. 2045.

9902 V. par. 2047.

9903 V. par. 2047.

9904 V. par. 2048.

3038. Dana 11. juna 1992., Krizni štab ARK-a izdao je izjavu u kojoj se navodi sastav opštinskih kriznih štabova/ratnih predsjedništava u ARK-u i te strukture zadužuju za vođenje odbrane i ostvarivanje saradnje s organima u drugim opštinama i komandama jedinica oružanih snaga.[9905] Osim toga, članovi Kriznog štaba ARK-a bili su redovno izvještavani o vojnim događajima.[9906] Krizni štab ARK-a je, takođe, učestvovao u organizovanju kontakata s Palama da bi se razgovaralo o definisanju teritorije.[9907] Vijeće takođe podsjeća na svoje zaključke u vezi s učestvovanjem Kriznog štaba ARK-a u otpuštanju i iseljavanju bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz opština ARK-a i provođenju politike Kriznog štaba ARK-a u opštinama.[9908] Na primjer, Krizni štab ARK-a izdao je odluku na osnovu koje na svim rukovodnim mjestima, na mjestima gdje je moguć dotok informacija, na čuvanju društvene imovine odnosno na svim mjestima važnim za funkcionisanje privrede mogu biti isključivo kadrovi srpske nacionalnosti.[9909]

3039. Dana 29. maja 1992., Krizni štab ARK-a je zaključio da svi Muslimani i Hrvati mogu da se isele iz ARK-a pod uslovom da se Srbima koji žive van srpskih autonomnih oblasti dozvoli da se presele u SrRBiH i ARK.[9910] To bi pomoglo da se organizovano izvrši razmjena stanovništva ili preseljavanje ljudi.[9911] Krizni štab ARK-a takođe je odlučio da se suprotstavi prisilnom iseljavanju stanovništva i da spriječi svaki takav pokušaj.[9912] Međutim, Vijeće konstatuje da su formulacije u tom zaključku potpuno u neskladu s prisilnom prirodom iseljavanja nesrpskog stanovništva iz opština ARK-a.[9913]

3040. Nakon što je dobio uputstvo Vlade bosanskih Srba u vezi s radom kriznih štabova, Krizni štab Bosanski Novi reorganizirao se 20. maja 1992. da "preuz[me] prerogative i funkcije" Skupštine opštine.[9914] Isto tako, Krizni štab Novo Sarajevo je 5. juna 1992. pisao predsjedniku

---

9905 V. par. 2049.

9906 V. par. 2050.

9907 D4038 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 18. maj 1992.). V. takođe D4035 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 14. maj 1992.).

9908 V. par. 2054–2061.

9909 D4040 (Članak pod naslovom "Rukovodioci – samo lojalni Srbi!", 22. juni 1992.), str. 1−2; D4039 (Odluka Kriznog štaba ARK-a, 22. juni 1992.).

9910 D4045 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 29. maj 1992.).

9911 D4045 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 29. maj 1992.).

9912 D4045 (Zaključci Kriznog štaba ARK-a, 29. maj 1992.). V. takođe D4194 (Izjava svjedoka Svete Kovačevića od 7. decembra 2013.), par. 37. Kovačević je izjavio da rukovodstvo na Palama nije imalo uticaja na odluke ARK-a. Vijeće je konstatovalo da Kovačevićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji neiskrenosti, što je dovelo u pitanje pouzdanost njegovog svjedočenja u tom pogledu.

9913 V. odjeljak IV.A.2.b.iii: Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8.

9914 P2717 (Uputstvo Vlade SrRBiH kriznim štabovima, 26. april 1992.); P2632 (Izvještaj Kriznog štaba Bosanski Novi, bez datuma), str. 7. Dorothea Hanson je u svom svjedočenju rekla da je vidjela dokaze da je to uputstvo od 26. aprila 1992. provedeno u nekoliko opština, uključujući Bosanski Novi, Ključ, Prijedor i Bijeljinu. Dorothea Hanson, T. 14533, 14539 (9. juni 2011.).

Predsjedništva SrRBiH: "Ovaj Krizni štab vršio je ulogu Skupštine opštine u ratnim uslovima."[9915] U pismu se takođe kaže da je Krizni štab koordinirao i organizovao niz opštinskih poslova, uključujući smještaj za "sve izbjeglice sa okupiranog područja i ljud[e] koji su ostali bez krova nad glavom", mobilizaciju i smještaj boraca s drugih područja.[9916]

3041. Od 1993. dalje, kada su opštinske vlasti djelovale samostalno i kada nisu postupale po pravilima, o tim pitanjima je raspravljala i njima se bavila Vlada bosanskih Srba.[9917] Vlada bosanskih Srba je takođe znala da treba da drži pod kontrolom paralelne organe vlasti u opštinama kako bi obezbijedila da Vlada bosanskih Srba bude jedini organ ovlašten da obavlja izvršnu vlast u RS-u.[9918]

3042. Godine 1994., optuženi je podsjetio Skupštinu bosanskih Srba na Uputstvo s varijantom A i B i rekao: "[P]a sjetite se kako smo radili prije rata. Nama je sve bilo jasno kao dan u opštinama u kojima smo većina i u opštinama u kojima smo manjina. Sjećate li se uputstva A i uputstva B? Imali smo krizne štabove koji su jasno znali da su oni tamo vlast".[9919] Godine 1995., optuženi je podsjetio da su bosanski Srbi, na osnovu Uputstva s varijantom A i B, na područjima na kojima su bili većina sve kontrolisali u opštinama, a da su tamo gdje su bili manjina "formirali tajnu vlast, opštinski odbor, opštinsku skupštinu, predsjednika izvršnog odbora" i da su takođe formirali vojne jedinice.[9920] Optuženi je podsjetio da je JNA učestvovala u podjeli oružja na srpskim područjima i da je Srpska demokratska stranka "narod [...] organizovala i stvorila vojsku" i da je uz pomoć policije "oslobodil[a] i stvoril[a] prostore", ponekad uz pomoć JNA.[9921]

[9915] D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1, 4. Nešković je izjavio da su policija, TO i kasnije VRS bili zaduženi za zaštitu teritorije i odbranu stanovništva. Radomir Nešković, T. 14277–14278 (6. juni 2011).

[9916] D885 (Izvještaj Kriznog štaba Novo Sarajevo Radovanu Karadžiću, 5. juni 1992.), str. 1-3. V. takođe Radomir Nešković, T. 14288–14290 (6. juni 2011.).

[9917] P3142 (Zapisnik sa 80. sjednice Vlade RS-a, 7. septembar 1993.), str. 5–6. V. takođe P3139 (Zapisnik sa 74. sjednice Vlade RS-a, 11. juli 1993.), str. 6; P3135 (Zapisnik sa 97. sjednice Vlade RS-a, 27. april 1994.), str. 13–14; P3129 (Zapisnik sa 66. sjednice Vlade RS-a, 20. mart 1993.), str. 5; P3124 (Zapisnik sa 30. sjednice Vlade RS-a, 22. septembar 1995.), str. 3–4; P3112 (Zapisnik sa 71. sjednice Vlade RS-a, 26.-27. maj 1993.), str. 15, 20–21.

[9918] P3112 (Zapisnik sa 71. sjednice Vlade RS-a, 26.-27. maj 1993.), str. 20–21.

[9919] P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 347–348.

[9920] P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 316.

[9921] P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 316. Ali v. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 63–66 (gdje je svjedok rekao da nijedan organizovani dio JNA nije učestvovao u odbrani područja i da su oni komandanti JNA koji jesu učestvovali djelovali na svoju inicijativu i da su njihove akcije bile isključivo odbrambene). Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti koju je dalo u fusnoti 9869, kada je zaključilo da ne smatra da je Subotićevo svjedočenje pouzdano u tom pogledu.

(f) Ratna predsjedništva / Ratna povjereništva

3043. Na zajedničkoj sjednici SNB-a i Vlade bosanskih Srba 22. aprila 1992., zaključeno je da Vlada treba imenovati ratno predsjedništvo i ratne izvršne odbore u svim opštinama u kojima izvršni odbori "ne funkcionišu".[9922] Dana 23. maja 1992., Vlada bosanskih Srba donijela je odluku o ukidanju kriznih štabova.[9923] Vijeće podsjeća da je Vlada bosanskih Srba zaključila da "treba što prije stvoriti uslove za rad redovnih organa vlasti" i ratnih predsjedništava u opštinama.[9924] Nakon što su krizni štabovi ukinuti, transformisani su u ratna predsjedništva ili ratna povjereništva.[9925]

3044. Dana 31. maja 1992., Predsjedništvo je donijelo odluku kojom obrazuje ratna predsjedništva i određuje strukturu tih tijela, između ostalog, ko će biti njihovi članovi, uključujući republičkog povjerenika.[9926] Vijeće dalje podsjeća da je republičkog povjerenika koji će biti član ratnog predsjedništva trebalo da imenuje Predsjedništvo SrRBiH i da je on imao "pravo i dužnost […] da obezbjeđuje stalnu koordinaciju i provođenje politike i mjera koje utvrđuju i donose republički državni organi i Glavni štab [VRS-a]".[9927]

3045. U toj odluci takođe piše da ratno predsjedništvo "organizuje, koordinira i usklađuje aktivnosti za odbranu srpskog naroda i uspostavljanje legalnih organa vlasti opštine"; "vrši sve funkcije skupštine i izvršnog organa dok se ne steknu uslovi da se ti organi sastanu i rade"; i "stvara i obezbjeđuje uslove za rad vojnih organa i jedinica u odbrani srpskog naroda".[9928] U toj odluci je takođe predviđeno da krizni štabovi u opštinama prestaju s radom danom konstituisanja ratnih predsjedništava.[9929]

3046. Dana 31. maja 1992., Izvršni odbor SDS-a obavijestio je SAO-e da se ukidaju krizni štabovi i da se umjesto njih obrazuju ratna povjereništva/predsjedništva i dao uputstvo SAO-ima da

---

9922 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 2.

9923 V. par. 147; P3082 (Zapisnik sa 13. sjednice Vlade SrRBiH, 23. maj 1992.), par. 4; P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 46.

9924 V. par. 147; P3082 (Zapisnik sa 13. sjednice Vlade SrRBiH, 23. maj 1992.), par. 4; P2589 (Izvještaj vještaka Dorothee Hanson pod naslovom "Krizni štabovi, ratna predsjedništva i ratna povjereništva bosanskih Srba 1991.-1995.", 10. septembar 2009.), par. 46. V. takođe D3715 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Ukinuti krizni štabovi", 7. juli 1992.), str. 1.

9925 V. par. 138, 155; Radomir Nešković T. 14280 (6. juni 2011.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 287; Bogdan Subotić, T. 40037–40038 (19. juni 2013.). V. takođe D3715 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Ukinuti krizni štabovi", 7. juli 1992.), str. 1–2.

9926 V. par. 148.

9927 V. par. 150; P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), čl. 4; P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), čl. 4.

9928 V. par. 149; P2607 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maj 1992.), čl. 3.

9929 V. par. 151.

obezbijede provođenje te odluke.[9930] Dana 2. juna 1992., na sastanku komandanata 1. krajiškog korpusa i rukovodilaca ARK-a, optuženi je govorio o potrebi da se odmah proglasi ratna opasnost i pomenuo izdavanje uredbe o ratnim predsjedništvima.[9931]

3047. Vijeće podsjeća da je 10. juna 1992., Predsjedništvo donijelo odluku o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama SrRBiH "koje su zahvaćene ratom i[li] u kojima prijeti ratna opasnost".[9932] Ta ratna povjereništva trebalo je da zamijene krizne štabove i ratna predsjedništva.[9933] Ratna povjereništva bila su zadužena za održavanje tijesne saradnje s legalnim organima vlasti, za prenošenje direktiva koje izda republičko Ratno predsjedništvo, za prenošenje informacija o problemima i radu opštinskih organa i za saradnju s vlastima na formiranju vojnih organa i jedinica.[9934] Vijeće napominje, na primjer, da su ratna predsjedništva postojala barem u opštinama Bijeljina, Vogošća, Brčko, Ključ, Zvornik, Sanski Most, Ilidža, Hadžići i Prijedor.[9935] Ratna povjereništva su postojala barem u opštinama Foča, Pale, Zvornik, Vlasenica, Bratunac, Novo Sarajevo, Vogošća i Ilidža.[9936]

9930 V. par. 151. V. takođe P3060 (Zapisnik sa 2. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 31. maj 1992.).

9931 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 53.

9932 V. par. 153; P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), čl. 1; P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.); P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 262.

9933 V. par. 155.

9934 V. par. 154; P2611 (Odluka Predsjedništva SrRBiH o obrazovanju ratnih povjereništava u opštinama, 10. juni 1992.), čl. 3.

9935 P1142 (Dopis Ministarstva pravde SrRBiH Ratnom predsjedništvu Vogošća, 10. avgust 1992.); P2391 (Naređenje Ratnog predsjedništva Vogošća, 6. novembar 1992.); P2874 (Propusnica za slobodno kretanje koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 7. maj 1992.); P3025 (Propusnica koju je izdalo Ratno predsjedništvo Brčko, 9. maj 1992.); P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko); P3452 (Izvod iz zapisnika Ratnog predsjedništva Ključ, 10. juli 1992.); P3453 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 13. juli 1992.); P3462 (Odluka Ratnog predsjedništva Ključ, 30. juli 1992.); D4365 (Izvještaj Ratnog predsjedništva Ključ SJB-u Banjaluka od 22. avgusta 1992.); P5205 (Zapisnik sa 3. sjednice Ratnog predsjedništva opštine Zvornik, 2. avgust 1995.); P5536 (Odluka Ratnog predsjedništva opštine Sanski Most, 14. juli 1992.); D2563 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju Ratnog predsjedništva Ilidža, 20. juni 1995.); D2920 (Odluka Ratnog predsjedništva Hadžići, 23. oktobar 1993.); D4472 (Zaključci Ratnog predsjedništva Prijedor, 6. avgust 1995.); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 3 (pod pečatom). V. takođe D3144 (Izjava svjedoka Dragomira Ljubojevića od 18. marta 2013.), par. 11; Dragomir Ljubojević, T. 35899–35901 (22. mart 2013.) (koji je u svom svjedočenju rekao da nije znao za Krizni štab, ali da je znao da je Ratno predsjedništvo imalo aktivnu ulogu u donošenju odluka u Bijeljini i da je djelovalo otvoreno).

9936 P2642 (Izvještaj Ratnog povjereništva Foča, 18. juni 1992.); P5417 (Potvrda odluke SDS-a Pale, 25. juni 1992.); P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdao Radovan Karadžić, 17. juni 1992.); D1623 (Naređenje Ratnog povjereništva Zvornik, 1. juli 1992.); P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); P5491 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Bratunac koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); P5543 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju članova Ratnog povjereništva Novo Sarajevo, 21. juli 1992.); D4031 (Odluka Ratnog povjereništva Vogošća, 18. juni 1992.); P6001 (Zahtjev Ratnog povjereništva opštine Vogošća, 27. juni 1992.); P6059 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 29. juli 1992.); P2390 (Naređenje Ratnog povjereništva Vogošća, 6. novembar 1992.); D1244 (Odluka Ratnog predsjedništva Ilidža, 4. april 1993.).

3048. Od juna 1992. nadalje, optuženi je potvrdio imenovanje ili je sam imenovao članove ratnog predsjedništva odnosno ratnog povjereništva u opštinama, uključujući opštine Bijeljina,[9937] Foča,[9938] Ilidža,[9939] Rogatica,[9940] Novo Sarajevo,[9941] Vlasenica,[9942] i Zvornik.[9943] Što se tiče opštine Brčko, Ratno predsjedništvo je obrazovano po uputstvu optuženog i kao tijelo bi direktno stupalo u kontakt s Vladom na Palama ili Skupštinom bosanskih Srba ili pak Predsjedništvom ako bi imalo neke zahtjeve.[9944]

3049. Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba donijela je odluku o prestanku važenja odluke o obrazovanju ratnih povjereništava.[9945]

3050. U novembru 1994., optuženi je govorio o proglašenju ratnog stanja i naglasio da to ne znači uvođenje vojne uprave, nego koncentraciju civilne vlasti koja će se ostvarivati preko operativnih tijela u opštinama, čime će se "obezbijediti efikasnije funkcionisanje države".[9946]

(g) Preuzimanje vlasti u Opštinama

3051. Kako je navedeno gore u tekstu, u martu 1992. optuženi je zagovarao da bosanski Srbi uzmu vlast u sopstvene ruke na teritorijama na koje su bosanski Srbi polagali pravo i da će struktura BiH zavisiti od uslova koje budu mogli ostvariti na terenu.[9947] Optuženi je naglasio da će se njihovo pravo na samoopredjeljenje "desi[ti] po faktičkom stanju koje [oni] mora[ju] da

---

9937 D1428 (Odluka Radovana Karadžića, 17. septembar 1992.).

9938 P6266 (Odluka Radovana Karadžića, 17. septembar 1992.).

9939 D1228 (Naređenje Radovana Karadžića, 21. avgust 1992.), str. 1.

9940 P3413 (Naređenje Radovana Karadžića kojim se potvrđuje imenovanje funkcionera u Rogatici, 20. juli 1992.), str. 1.

9941 P5543 (Odluka Radovana Karadžića o imenovanju članova Ratnog povjereništva Novo Sarajevo, 21. juli 1992.); D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 67–68, 73 (pod pečatom) (gdje kaže da to imenovanje nije provedeno do avgusta 1992.).

9942 P5486 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Vlasenica koju je izdalo Predsjedništvo RS-a, 17. juni 1992.); P5399 (Saopštenje Srpske opštine Vlasenica, 16. juni 1992.). S obzirom na dokaze u vezi s komunikacijama koje su postojale između opštinskih i republičkih institucija, Vijeće smatra da nema osnove za tvrdnju optuženog da je haos do kojeg je došlo zbog napada bosanskih Muslimana doveo do toga da Krizni štab Vlasenica donosi odluke nezavisno od vlasti u Sarajevu i na Palama. V. Završni podnesak odbrane, par. 2838.

9943 P5479 (Potvrda imenovanja članova Ratnog povjereništva Zvornik koju je izdao Radovan Karadžić, 17. juni 1992.). V. takođe D1716 (Odluka Privremene vlade Zvornik, 28. juli 1992.), str. 1; Petko Panić, T. 19210 (20. septembar 2011.); Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16592–16593

9944 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 17, 29, 144–145, 149; P2888 (Pregled događaja u opštini Brčko koji je sačinilo Ratno predsjedništvo Brčko), str. 1.

9945 V. par. 158; P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 83–84; D1229 (Odluka Narodne skupštine RS-a, 17. decembar 1992.).

9946 P3147 (Zapisnik sa 9. sjednice Vlade RS-a, 8. novembar 1994.), str. 3–4. Usvojen je Prijedlog odluke o obrazovanju ratnih predsjedništava za vrijeme ratnog stanja. P3147 (Zapisnik sa 9. sjednice Vlade RS-a, 8. novembar 1994.), str. 5.

9947 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 43. V. takođe D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 87.

urad[e]".[9948] U tom pogledu, optuženi je govorio o tome kada "će[...] otvoriti 'kovertirani potez'" i da će sve to "ići munjevitom brzinom i postavljanje realnog, faktičkog stanja zasnovano na [njihovim] aktima i dokumentima".[9949] Objasnio je: "[N]ema potpisivanja dok ne postignemo što hoćemo, a vi svi znate našu stratešku zamisao. […] Krajnji strateški cilj sada mora ostati tajan".[9950] Optuženi je rekao: "[N]e namjeravamo nikoga da napadnemo, a namjeravamo da se branimo, ta nam vojska stoji na raspolaganju za tu svrhu"; "imamo pravo da upotrebimo vojsku i to za konačan završni obračun i za konačno uspostavljanje vlasti", te da će se oni, ako granica negdje bude nepravedno postavljena "postav[iti] na pravednu granicu".[9951]

3052. Optuženi je upozorio na percepciju da bosanski Srbi oduzimaju "ratom drugima [...] zemlju" i da oni ne treba da pominju rat, nego da uspostavljaju vlast i da to brane i da govore da ne namjeravaju nikoga da napadnu.[9952] Optuženi je govorio o "mir[u] po svaku cijenu, gdje god mo[gu] mir".[9953] Optuženi je rekao da im rat nije potreban i da političkim sredstvima mogu ostvariti ono što hoće, ali da će se, kada ostvare to što hoće, ako budu napadnuti, braniti i od genocida, te da "ima[ju] pravo da upotrijeb[e] vojsku i to za konačan završni obračun i za konačno uspostavljanje vlasti".[9954]

3053. Dana 15. aprila 1992., optuženi je prisustvovao sastanku SNB-a na kojem je predloženo da se proglasi neposredna ratna opasnost.[9955] Neposredna ratna opasnost je proglašena 15. aprila 1992.[9956] Dana 24. aprila 1992., SNB se sastao s Vladom bosanskih Srba i usvojio odluku o formiranju Štaba TO-a u čijem bi sastavu bili dotadašnji komandanti opštinskih TO-a, a optuženi je bio zadužen za realizaciju te odluke.[9957] Osim toga, donijeta je odluka o izradi uputstva o korištenju znamenja i o obezbjeđenju uniformi i oznaka za TO.[9958] Na tom sastanku je zaključeno da će grupa

[9948] D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 44–45.
[9949] D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 45.
[9950] D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 46.
[9951] P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 17.
[9952] P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 16–17. V. takođe D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 6; P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 9.
[9953] P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 17.
[9954] P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 17. V. takođe P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 8 (gdje optuženi govori o odbrambenoj prirodi rata koji im je nametnut); D115 (Transkript 25. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. januar 1993.), str. 3, 7; P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 5; P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 8.
[9955] P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 1.
[9956] P3922 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 15. april 1992.); D3703 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 18. april 1992.), str. 2.
[9957] P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.).
[9958] P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1.

pravnika dobiti zadatak da izradi osnovne zakone kako bi se postavio pravni sistem SrRBiH.[9959] Dana 17. aprila 1992., optuženi je donio oduku da se svi srpski kadrovi imenovani s liste SDS-a povuku s položaja u organima i organizacijama "bivše Republike BiH" i Grada Sarajeva.[9960] U toj odluci takođe je predviđeno da se svi ti kadrovi imenuju u organe i organizacije SrRBiH.[9961]

3054. Iako je optuženi pozivao rukovodioce na Skupštini bosanskih Srba da "na terenu učin[e] sve da se uspostavi faktičko stanje", takođe je rekao da je potrebno "puno uvažavanje građana druge nacionalnosti" i da "nikom ne smije da fali dlaka, bez obzira na vjeru, naciju".[9962] Optuženi je takođe prihvatio da će biti nekih preseljavanja, ali da "ništa ne smije biti pod pritiskom".[9963] Kada je proglašena SrRBiH, u toj deklaraciji je predviđeno da će se ustavom tog entiteta "garantova[ti] puna ravnopravnost i jednakost naroda i građana pred zakonom i zaštita od bilo kog oblika diskriminacije".[9964] Krajišnik je takođe ranije govorio o stvaranju države koja će biti dom cijelom srpskom narodu i "svi[ma] drugi[ma] koji to žele".[9965]

3055. Bogdan Subotić je takođe objavio da će bosanski Muslimani koji žele ostati u RS-u imati jednaka prava, a da oni koji ne žele treba da idu svom narodu dobrovoljno.[9966] Zalagao se za jasne granice između etničkih zajednica.[9967] Đerić je u svom svjedočenju rekao da je rukovodstvo bosanskih Srba uzelo u obzir da će određeni postotak Srba, Hrvata i Muslimana živjeti u svakoj konstitutivnoj jedinici u BiH i da radi na tome da se "sačuva ravnopravnost i da ostaju ljudi gdje jesu" na bazi reciprociteta, te da optuženi u svojim govorima nije dovodio u pitanje pravo odnosno slobodu drugih nacionalnih zajednica da žive u RS-u.[9968] Optuženi je takođe govorio o obezbjeđivanju jednakih prava i privilegija za Muslimane i Hrvate u državi koju grade, pod "uslovom da nisu neprijateljski raspoloženi [...] i da ostave oružje".[9969] Optuženi je dalje naglasio

---

9959 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 2.

9960 P5413 (Odluka SDS-a, 17. april 1992.).

9961 P5413 (Odluka SDS-a, 17. april 1992.).

9962 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 45; Branko Đerić, T. 28018 (24. april 2012.).

9963 D90 (Stenogram 11. sjednice Skupštine SrRBiH, 18. mart 1992.), str. 46.

9964 P6444 (Deklaracija Skupštine srpskog naroda u BiH, 9. januar 1992.), str. 2. V. takođe P5558 (Deklaracija Skupštine SrRBiH o državnom i političkom uređenju, 3. septembar 1992.), str. 2–4 (kojom je predviđena jednakost građana SrRBiH pred zakonom i sloboda vjeroispovijesti).

9965 P3121 (Stenografske bilješke sa sjednice Kluba poslanika SDS-a, 24. oktobar 1991.), str. 8.

9966 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 49; D3715 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Ukinuti krizni štabovi", 7. juli 1992.), str. 3.

9967 D3715 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Ukinuti krizni štabovi", 7. juli 1992.), str. 3.

9968 Branko Đerić, T. 28017 (24. april 2012.), T. 28073 (25. april. 2012.).

9969 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 86–87. V. takođe D2852 (Izjava svjedoka Srđana Šehovca od 27. januara 2013.), par. 41; John Zametica, T. 42470−42471 (29. oktobar 2013.) (koji je u svom svjedočenju rekao da, po njegovom mišljenju, nije izgledalo da optuženi pokazuje ikakvu nacionalnu mržnju i da je optuženi imenovao neke bosanske Muslimane i Hrvate na određene položaje u RS-u, uključujući i njega). Vijeće ne smatra pouzdanim Čeklićevo i Bajagićevo svjedočenje da optuženi nikada nije predložio uklanjanje bosanskih Muslimana i Hrvata i da je uvijek insistirao na suživotu. D3854 (Izjava svjedoka

da će prava Muslimana i Hrvata koji žive u RS-u kao manjine uvijek biti zaštićena.[9970] Takođe je naglasio ogromnu odgovornost SDS-a da brani "Srpsk[u] republik[u]" i da njihova država treba da "počiva na vladavini prava i čovječnosti".[9971] Optuženi je pozvao članove SDS-a da "neprestano bdij[u] nad [svojim] postupcima, kako neljudsko ponašanje ne bi potamnilo slavu [njihove] pravedne borbe", i dodao da posebnu pažnju trebaju posvetiti "pravednom odnosu prema civilnom stanovništvu [...] koje je druge nacionalnosti".[9972] Ove riječi u praksi nisu provođene niti se po njima postupalo.[9973]

3056. Vijeće napominje da je Krajišnik na jednoj od sjednica rekao sljedeće: "Ja sam ovo [stvaranje jedinstvne srpske države] otvoreno diskutovao, iako se ovo snima i ako novinari to zapišu".[9974] Isto tako, kada je optuženi pozvao Mladića da izvijesti bosansku Skupštinu o vojnoj situaciji i njihovim namjerama, to je učinio tako što je od njega tražio da iznese "ono što se može reći u ovolikoj sali".[9975] To pokazuje da je ono što se govorilo na tim sjednicama često bilo za javnost i da je uključivalo retoriku kojoj je Vijeće pristupilo s oprezom i koju je odvagnulo u svjetlu drugih predočenih dokaza.

3057. Optuženi je rekao da bosanski Muslimani, u nekim opštinama, poput Bijeljine i Pala, gdje su prihvatili zajednički život i gdje "ne pokazuju želju da se bore protiv Srba i protiv njihove države", žive mirno i dobro.[9976] Optuženi je rekao da Muslimane u opštinama Bijeljina i Pale niko ne ometa i ne smatra ih građanima drugog reda, kao i da ih državni funkcioneri pokušavaju uvjeriti da nemaju čega da se boje.[9977] U tom pogledu, optuženi je takođe pomenuo da u Sanskom Mostu, Ključu i Prijedoru, iako je bilo borbi koje su izazvali "muslimanski ekstremisti", nakon njihove eliminacije, oni koji su ostali nisu bili za borbu protiv Srba.[9978] Međutim, ono što je optuženi rekao u vezi s tim što se događalo u tim opštinama nije u skladu s činjeničnim zaključcima Vijeća u odjeljku IV.A.1 o uslovima u kojima su se bosanski Muslimani nalazili u tim opštinama u to vrijeme.

Save Ćeklića od 7. jula 2013.), par. 21; D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 36C, 40. Prilikom donošenja ovog zaključka Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti koju je dalo u fusnotama 9231, 11086.

9970 P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 8.

9971 D94 (Pismo Radovana Karadžića članovima SDS-a, 11. juli 1992.).

9972 D94 (Pismo Radovana Karadžića članovima SDS-a, 11. juli 1992.).

9973 Herbert Okun, T. 1740 (27. april 2010.).

9974 P1357 (Transkript 18. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. avgust 1992.), str. 18.

9975 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 17–18.

9976 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 15, 21, 86. V. takođe Branko Đerić, T. 28022–28023 (24. april 2012.).

9977 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 21.

9978 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 15.

3058. Optuženi je takođe posjetio Rogaticu u martu 1992. i sastao se s opštinskim rukovodiocima.[9979] Dana 25. marta 1992, optuženi je obaviješten da je Rajko Kušić zaprijetio da će napasti Rogaticu ukoliko se opština i SJB bezuslovno ne podijele na srpski i muslimanski dio u roku od dva sata.[9980] U tom pismu se dalje kaže da, u skladu s uputstvima optuženog, "faktička podjela na terenu mora biti i ona već postoji, ali da zvaničnu podjelu moraju pratiti zakoni odgovarajućih srpskih ministarstava, kao i dogovori stranaka na najvišem nivou".[9981] Optuženi je obaviješten o tome da će biti opasno "biti začetnik ratnih sukoba u situaciji kad srpski narod nije dovoljno spreman".[9982]

3059. Dana 24. marta 1992., Skupština bosanskih Srba donijela je odluku kojom su potvrđene odluke skupština opština koje su proglasile novoformirane srpske opštine.[9983] Među tim opštinama bile su Vogošća, Srebrenica, Bratunac, Prijedor, Višegrad, Foča, Brčko i Zvornik.[9984] Isto tako, od srpskih autonomnih oblasti zatraženo je da izvijeste o formiranju srpskih opština.[9985] Na toj sjednici optuženi je rekao sljedeće:

> [U] onom trenutku kada to bude, a biće veoma uskoro, formira se to što hoćemo. Ima razloga da to bude za dva-tri dana, takve su procjene, razloge vam sada ne mogu reći. Onog trena će sve srpske opštine, kako stare tako i novoformirane, bukvalno staviti pod svoju kontrolu kompletnu teritoriju odnosne opštine. Opština Zvornik stavlja pod kontrolu sve što čini srpsku opštinu Zvornik. Tada, u tom trenutku, za sljedeća tri-četiri dana, biće jedinstvena metodologija, vi ćete moći to prenijeti u opštine koje predstavljate i kako i šta sve treba učiniti. Kako izdvojiti milicijski sastav, kako uzeti sredstva koja pripadaju srpskom narodu, kako uspostaviti komandu. Milicija tu mora da bude pod komandom civilne vlasti, da je sluša, tu nema zbora – tako mora biti.[9986]

3060. Optuženi je takođe rekao: "Novoformirane opštine moraju što prije da uspostave svoje organe, da izrade pečate i počnu da funkcionišu. Mora se sa milicijom, odnosno našim organima stati na granicu."[9987] Na toj sjednici je Skupština bosanskih Srba dala uputstvo Vladi da pripremi i

---

9979 P3279 (Izjava svjedoka KDZ606 od 1. septembra 2011.), par. 43, 45 (pod pečatom); svjedok KDZ606, T. 18310–18311 (5. septembar 2011.) (zatvorena sjednica).

9980 P6105 (Obavještenje o ostavci, 25. mart 1992.), str. 1.

9981 P6105 (Obavještenje o ostavci, 25. mart 1992.), str. 1.

9982 P6105 (Obavještenje o ostavci, 25. mart 1992.), str. 1. V. takođe Tomislav Batinić, T. 33675–33678 (14. februar 2013.).

9983 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2010.

9984 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 23–24. V. takođe P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 8–9; P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223.

9985 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 24.

9986 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 22. Vijeće ne pridaje nikakvu težinu mišljenju svjedoka KW317 da te aktivnosti nije podstakla volja optuženog ili SDS-a, nego da su one bile rezultat aktivnosti bosanskih Muslimana. Svjedok KW317, T. 39338–39339 (5. juni 2013.).

9987 V. par. 136; P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 17.

da Skupštini dostavi na usvajanje operativni plan "preuzimanja i funkcionisanja vlasti na teritoriji Srpske Republike Bosne i Hercegovine [...]".[9988]

3061. Optuženi je takođe naglasio da će u periodu kada se stvara država poslanici morati biti "stubovi naše vlasti" tamo gdje se nalaze i "permanentno biti u kontaktu s predsjednicima opština na uspostavljanju vlasti".[9989] Optuženi je takođe priznao da je predsjednik opštine "izvršilac [njihovih] namjera".[9990]

3062. Dana 27. marta 1992., kada je Skupština bosanskih Srba donijela Ustav SrRBiH, optuženi je održao govor u kojem se osvrnuo na kritiku da su imali "ishitrene poteze" rekao da su "pred Bogom i pred ljudima [...] čisti, jer ni[su] povukli nijedan potez a da za to nije pretpostavljao prefiks koji [ih] je na to natjerao".[9991] Takođe je rekao da su Srbi odgovarali na "nedemokratske poteze [...] demokratskim sredstvima" i da su uobličili svoju državnu jedinicu zasnovanu na zakonu primjenjujući svoje pravo na samoopredjeljenje.[9992] Optuženi je takođe govorio o mogućnosti da sva tri naroda u BiH procvjetaju "ako [proglašenje nezavisnosti BiH] prođe bez krvi".[9993] Optuženi je takođe rekao da rat u BiH neće ništa riješiti, ali, ako rat započne, "dobićete planove".[9994]

3063. U održavanju sjednica Skupštine bosanskih Srba došlo je do prekida i 16. sjednica je održana 12. maja 1992., a Krajišnik ju je nazvao "prv[om] ratn[om] sjednic[om]".[9995] Optuženi je govorio o tome kako su bosanski Srbi pokušali da izbjegnu rat, da nisu imali potrebe da se organizuju vojno jer se njihova politika ostvarivala političkim sredstvima.[9996] Objasnio je da su političko manevrisanje bosanskih Muslimana i priznanje BiH doveli do rata i da su Srbi napadnuti u Sarajevu, Zvorniku i Bijeljini.[9997] Nastavio je i rekao da bosanski Srbi na "rubnim područjima prema drugim nacionalnim zajednicama [...] mora[ju] da se bor[e] [za opstanak] protiv

---

9988 P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 8–9. V. takođe P2536 (Izvještaj vještaka Patricka Treanora pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba 1990.-1992.", 30. juli 2002.), par. 223; činjenica o kojoj je presuđeno 2009.

9989 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 15. Optuženi se takođe sastao s nekim opštinskim rukovodiocima i s njima razgovarao o funkcionisanju opštinskih organa vlasti. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 61.

9990 P961 (Stenogram 12. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 17.

9991 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 8; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 4. V. takođe D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.).

9992 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 8; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 4.

9993 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 8.

9994 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 20.

9995 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 1.

9996 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 5, 9; D3697 (Članak iz lista *Glas* pod naslovom "Vlastita armija", 13. maj 1992.), str. 1.

9997 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 5–6, 8.

genocida".[9998] Optuženi je također tvrdio da su Srbi bili "veoma oprezni, trudili [...] se da ne zauzm[u] što nije [njihovo], da se ne bor[e] više nego što treba", da će označiti svoje granice i "braniti ih dok ne budu priznate", te da će "faktičko stanje biti odlučujuće".[9999] Osim toga, na sjednici u septembru 1992. je naglasio da će, a da se to ne kaže javno, njihove unutarnje granice s Muslimanima i Hrvatima "b[iti] deblje" od granica sa Srbijom i Srpskom Krajinom.[10000]

3064. Vijeće podsjeća da je Skupština Srpske opštine Rogatica 18. maja 1992. ukinula prvobitni sporazum o podjeli opštine navodeći da su bosanski Muslimani izbjegavali pokušaje da se taj sporazum provede.[10001] To je bilo dan nakon što su optuženi, Mladić i Krajišnik održali sastanak s predstavnicima opština, uključujući opštinu Rogatica, i razgovarali o formiranju države bosanskih Srba u BiH, te rekli da je došlo vrijeme za razgraničenje područja između nacionalnih grupa.[10002]

3065. Na sastanku u Beogradu 11. jula 1992., ministar unutrašnjih poslova je napomenuo da Vlada "radi na novoj političko-teritorijalnoj podjeli Srpske Republike, kako bi se izbjegli ranije neophodni oblici srpskih autonomnih oblasti i regija, a uveli okruzi".[10003] Optuženi je na sastanku Predsjedništva SrRBiH u avgustu 1992. rekao da će Evropska zajednica prihvatiti "faktičko stanje" i da zato oni "nigdje vojnički ne smij[u] da popust[e]".[10004]

3066. Optuženi je u septembru 1992. potvrdio da su opštinske vlasti odgovorne za definisanje granica, kao i da je važno da Vlada i Predsjedništvo obilaze opštine da se uvede red.[10005] Krajišnik je rekao da je prisustvo predsjednika izvršnih odbora i predsjednika lokalnih ogranaka SDS-a koji dolaze na sjednice bosanske skupštine "najbolji način informisanja [njihovih] ljudi. I vidjeli smo da poslije skupštine ljudi odlaze sa vizijom šta je njima činiti."[10006]

3067. Dana 20. decembra 1992., na sastanku Vrhovne komande kojem su prisustvovali optuženi, Koljević, Krajišnik, Mladić i Stanišić, Koljević je govorio o pitanju primirja i tvrdio da se moraju suzdržati od ofanzivnih operacija kako bi im svijet vjerovao, na što je optuženi odgovorio da još

9998 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 6. V. također P5492 (Zapis govora Radovana Karadžića, 9. januar 1994.), str. 6–7.

9999 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 6–7. V. također D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 53–55, 57; P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 109.

10000 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 55.

10001 V. par. 963; P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.), str. 3.

10002 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 349–351; P6254 (Članak novinske agencije Tanjug pod naslovom "Srpski lideri zagovaraju etničko razgraničenje", 17. maj 1992.).

10003 P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3.

10004 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 22.

10005 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 15.

10006 P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 7.

ništa nije gotovo, da moraju učvrstiti vojsku, učvrstiti i izvršiti reorganizaciju granica i dokazati da Muslimani neće da se uspostavi mir.[10007]

3068. U aprilu 1993. optuženi je rekao da su ratom formirali nove entitete koji će morati biti priznati i napomenuo kao primjer da nema toga ko će "50 hiljada Srba iz Zvornika vratiti u Zenicu i u centralnu Bosnu".[10008] Optuženi je dalje govorio o Republici Srpskoj "do koje [su] došli sopstvenim snagama, sopstvenim oružjem, sopstvenom politikom".[10009] U januaru 1994., optuženi je govorio o doprinosu stranke SDS kao "glavn[e] političk[e] snag[e]", te vojske, policije, TO-a, članova SDS-a, opštinskih struktura i rukovodstva, očuvanju RS-a.[10010]

3069. U novembru 1994. optuženi je dalje govorio o ovoj realnosti na terenu koja treba da se zadrži.[10011] Taj osjećaj se takođe odražavao u Mladićevim izjavama da će "silom oružja nametnuti neprijatelju konačno rješenje rata", što će onda značiti da međunarodna zajednica mora priznati stanje na terenu.[10012] Optuženi je rekao da je njihov strateški cilj da se odvoje, a ne da uzmu cijelu BiH, ali je insistirao na tome da treba da budu spremni da se odupru pokušajima da vrate što je moguće više srpske teritorije i da uspostave granice.[10013]

3070. Optuženi je dalje govorio o njihovom pravu da za sebe traže teritorije na osnovu toga što "[su] stvorili nove realnosti". Zatim je naveo primjer Zvornika, gdje su ranije bosanski Muslimani bili većina, ali je napomenuo da su došli Srbi iz drugih mjesta i zauzeli opštinu dok su bosanski Muslimani "otišli u Evropu ili ne znam gdje".[10014] Rekao je da će po tom scenariju tražiti Zvornik "na osnovu prava koje proističe iz nove realnosti" koja je stvorena ratom i dodao: "[Ako vi želite] da date Muslimanima Zvornik, onda trebate napraviti novi rat da ove Srbe protjerate nazad u Zenicu. Po tom pravu tražimo Zvornik. Po istom pravu tražimo svoju državu. I dobićemo je."[10015]

3071. Optuženi je takođe primijetio sljedeće: "Oružani deo borbe [Srpska demokratska stranka] je [...] superiorno izdržala. […] Uz tako dobro pripremljenu i organizovanu odbranu, spašena je

10007 P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.), str. 1, 4.
10008 P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 109–110.
10009 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 9.
10010 P5492 (Zapis govora Radovana Karadžića, 9. januar 1994.), str. 8–9.
10011 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 155. V. takođe P1390 (Transkript 40. sjednice Skupštine RS-a, 10.-11. maj 1994.), str. 36, 43.
10012 P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 21–21.
10013 P1390 (Transkript 40. sjednice Skupštine RS-a, 10.-11. maj 1994.), str. 41–42.
10014 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 157.
10015 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 157.

većina našeg naroda. […] Treba uvijek da se sjećamo da su se sam narod i SDS borili i stvorili linije fronta punih 45 dana, od petog aprila do 20. maja".[10016]

(2) Zaključak

3072. Tužilaštvo tvrdi da su Uputstvom s varijantom A i B formirana tijela koja su bila primarni instrumenti pomoću kojih su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba mogli da vrše kontrolu nad teritorijama i da uklone nesrbe.[10017] Tužilaštvo takođe navodi da je optuženi nadzirao provođenje Uputstva s varijantom A i B i da je izdavao konkretne smjernice u tom pogledu.[10018] Što se tiče Uputstva s varijantom A i B, optuženi tvrdi da "apsolutno ništa nije bilo krivo s tim dokumentom" i da je dokument samo predviđao odbrambene mjere kao odgovor na poteze prema nezavisnosti BiH.[10019]

3073. Nakon što je razmotrilo dokaze iznijete gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je Uputstvo s varijantom A i B bilo osnovni dokument za ostvarivanje ciljeva optuženog i rukovodstva bosanskih Srba u periodu od decembra 1991. U uputstvu su pismeno navedene praktične mjere i koraci koje je trebalo preduzeti u opštinama kako bi se ti ciljevi postigli. Vijeće konstatuje da je Uputstvo s varijantom A i B odražavalo ideologiju i ciljeve optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, o čemu je bilo riječi gore u tekstu.

3074. Vijeće konstatuje da je optuženi imao vodeću ulogu u distribuiranju i promovisanju Uputstva s varijantom A i B. Time je optuženi ponovo naglasio interese bosanskih Srba i takođe ponovo upozorio na prijetnju koju bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, kao i nezavisnost BiH, predstavljaju po te interese. Način na koji je Uputstvo s varijantom A i B distribuirano pokazuje visoki nivo organizacije, planiranja i koordinacije kako bi se obezbijedilo da svi ključni rukovodioci bosanskih Srba u opštinama dobiju to uputstvo.

3075. Vijeće takođe konstatuje da prihvaćeni dokazi pokazuju da je Uputstvo s varijantom A i B ne samo distribuirano, nego da se o njemu kasnije razgovaralo i da je provedeno u opštinama, te da je smatrano obaveznim. Uputstvo je predstavljalo osnovu na kojoj su krizni štabovi bosanskih Srba, skupštine opština bosanskih Srba i druge paralelne strukture formirane u Opštinama. To uputstvo pružilo je osnovu za proglašenje srpskih opština i ne samo pozivalo na formiranje kriznih štabova, već konkretno navodilo njihovu strukturu, sastav i funkcije.

[10016] P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 3–4.
[10017] Završni podnesak tužilaštva, par. 122.
[10018] Završni podnesak tužilaštva, par. 123, 129.

3076. Vijeće napominje da je u opštinama Varijante B uputstvo imalo odredbu o proporcionalnoj zastupljenosti "drugih naroda" u državnim organima, ali ta odredba je uključivala uslov da to vrijedi samo za one koji su izrazili lojalnost Jugoslaviji. Vijeće konstatuje da to odražava stav koji je tada zauzelo rukovodstvo bosanskih Srba i da su takve izjave, kojima se obećava zaštita prava drugih etničkih grupa, bile u velikoj mjeri uslovljene time da pripadnici tih grupa prihvate i slijede ciljeve rukovodstva bosanskih Srba.

3077. Vijeće takođe konstatuje da je Uputstvo s varijantom A i B, osim što je predstavljalo osnovu za formiranje paralelnih političkih struktura, takođe uključivalo odredbe usmjerene na vojno organizovanje stanovništva, bosanskih Srba, u opštinama. To je obuhvatalo preduzimanje koraka kako bi se obezbijedilo da policija, rezervni sastav i strukture TO-a budu pripremljeni i spremni da se aktiviraju u zavisnosti od razvoja događaja. Krizni štab je dobio centralnu ulogu u vršenju ovih vojnih priprema.

3078. Vijeće takođe konstatuje da je sadržaj Uputstva s varijantom A i B uključivao pripreme za fizičko preuzimanje i zadržavanje vlasti na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo, što se na kraju i dogodilo. Vijeće upućuje na svoje činjenične zaključke u vezi s obrascem preuzimanja vlasti u Opštinama. Vijeće podsjeća na uključenost struktura formiranih na osnovu Uputstva s varijantom A i B u pripremi i izvršavanju tog preuzimanja vlasti. Vijeće takođe podsjeća na centralnu ulogu koju su te strukture imale u zadržavanju vlasti i regulisanju funkcionisanja opština nakon što je preuzimanje vlasti dovršeno.

3079. Vijeće konstatuje da je Uputstvo s varijantom A i B, iako su opštine imale određenu autonomiju u smislu konkretnog načina na koji su ga provodile, smatrano obavezujućim. Optuženi je imao aktivnu ulogu u praćenju provođenja Uputstva s varijantom A i B, kao i u praćenju razvoja događaja u opštinama i poteškoća s kojima su se suočavale opštinske vlasti. U tom pogledu, optuženi je ne samo bio u direktnom kontaktu s opštinskim rukovodiocima, nego je takođe konkretno davao zaduženja funkcionerima bosanskih Srba da prate razvoj događaja u opštinama generalno i provođenje Uputstva s varijantom A i B konkretno. On je koordinirao nastojanja da se obezbijedi provođenje Uputstva s varijantom A i B i poslao funkcionere bosanskih Srba da pruže pomoć opštinama u tom pogledu. Dokazi pokazuju i da je ovaj sistem praćenja takođe bio sredstvo da se obezbijedi disciplina i provjerava lojalnost stranačkom rukovodstvu i programu djelovanja koje je razradilo.

[10019] Završni podnesak odbrane, par.75–78. Optuženi takođe sugeriše da postoje nedosljednosti "koje mogu da dovedu u pitanje njegovu autentičnost ili porijeklo, kao i da ospore njegovu konspirativnu prirodu". Završni podnesak odbrane, par. 75.

3080. Vijeće takođe konstatuje da je postojala direktna i redovna linija komunikacije između vlasti bosanskih Srba u opštinama i rukovodstva bosanskih Srba odnosno vlasti RS-a, uključujući optuženog. Ta linija komunikacije omogućavala je rukovodstvu bosanskih Srba i optuženom da prate razvoj događaja u opštinama i da izdaju precizna uputstva u vezi s formiranjem i zadržavanjem vlasti bosanskih Srba.

3081. Gore iznijeti dokazi takođe pokazuju da je optuženi veoma ozbiljno shvatio konkretno provođenje ovog uputstva u opštinama. Dokazi, uključujući presretnute razgovore, takođe pokazuju da su opštinski rukovodioci bili u kontaktu s optuženim i da su izvještavali o razvoju događaja u opštinama i o tome kako slijede Uputstvo s varijantom A i B. Optuženi je naglašavao važnost tog uputstva u postizanju ciljeva rukovodstva bosanskih Srba, naime stvaranja zasebne države bosanskih Srba.

3082. Vijeće takođe konstatuje da su strukture SDS-a bile osnovni mehanizam putem kojeg je politika SDS-a koja je trebalo da se provede prenošena od Glavnog odbora SDS-a u opštinske odbore SDS-a. Optuženi je bio glavni kad je riječ o insistiranju na stranačkoj disciplini i neophodnosti provođenja politike SDS-a, kao i važnosti pravovremenog preduzimanja mjera koje su trebale biti preduzete. Vijeće konstatuje da su ti potezi bili osmišljeni i provođeni kako bi se obezbijedilo da se formiraju strukture bosanskih Srba i da se te strukture mogu po potrebi brzo aktivirati kako bi se preuzela vlast u opštinama.

3083. Vijeće konstatuje da je, kada je optuženi aktivirao drugi stepen Uputstva s varijantom A i B, to bio signal da se aktiviraju strukture, formirane na osnovu prvog stepena, kako bi preuzele vlast. Dokazi pokazuju da je drugi stepen Uputstva s varijantom A i B bio suštinski povezan s fizičkom kontrolom teritorije, da su opštine takođe bile obaviještene o aktiviranju drugog stepena Uputstva s varijantom A i B i da su u skladu s njim se postupale.

3084. Iako Vijeće napominje da je optuženi govorio o preuzimanju vlasti na "ljudski način" kad je riječ o bosanskim Muslimanima i Hrvatima, jasno je da je to bilo u kontekstu pokušaja da "kod stranih posmatrača promijeni[...] imidž [bosanskih Srba] ".[10020] Osim toga, uputstva koja su data kriznim štabovima takođe su nalagala humano postupanje prema civilima i poštivanje ratnih zarobljenika. Uprkos tim izjavama i naređenjima, optuženi je takođe jasno rekao da je spreman da "pošalje[...] sve u pičku materinu, pa da [...] id[u] ekspresno",[10021] ali je govorio o taktičnom pristupu radi postizanja njihovih ciljeva, s obzirom na važnost mišljenja međunarodne zajednice, i da ne budu viđeni kao agresori. Vijeće konstatuje da to ukazuje na pristup optuženog, naime da je,

[10020] V. par. 3023.

iako je predviđao upotrebu sile i nasilja da preuzme vlast, bio oprezan u vezi s tim kako će se to prikazati na međunarodnom nivou. Međunarodni imidž i obezbjeđivanje da se ne izgube politički poeni bili su veoma važni optuženom, ali Vijeće ne smatra da je postojala stvarna zabrinutost u vezi s načinom preuzimanja vlasti.

3085. Vijeće upućuje na svoje činjenične zaključke u odjeljku IV.A.1, koji pokazuju da je, naprotiv, način na koji su srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba preuzeli vlast u Opštinama, kao i način na koji se postupalo prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti bio sve samo ne human. Vijeće podsjeća na svoj pravni zaključak da su srpske snage učestvovale u rasprostranjenom i sistematskom napadu na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti, koji je karakterisala rasprostranjena i sistematska kampanja nasilja, uključujući putem krivičnih djela ubistva, progona i prisilnog premještanja. Iako je optuženi u javnosti davao te izjave o zaštiti manjina, bosanski Muslimani su i dalje istjerivani iz opština u kojima su bosanski Srbi zauzeli teritoriju. Vijeće takođe konstatuje da postoji razlika između izjava koje je optuženi davao u javnosti u tom pogledu i onoga što je govorio privatno.

3086. Vijeće takođe konstatuje da su u aprilu 1992. rad i funkcionisanje kriznih štabova dalje razrađeni uputstvom koje je predviđalo da krizni štabovi u ratnim uslovima u opštinama preuzmu centralnu ulogu, posebno u pogledu odbrane. Takođe je bilo jasno da su krizni štabovi trebali raditi u skladu s odlukama viših vlasti, uključujući Predsjedništvo, Skupštinu bosanskih Srba i Vladu bosanskih Srba i da su bili ključna struktura u obezbjeđivanju da više vlasti budu obaviještene o razvoju događaja na terenu.

3087. Vijeće konstatuje da je optuženi imao centralnu ulogu u davanju uputstava o tome kako će krizni štabovi funkcionisati i kako će biti strukturisani i to pokazuje jedan od načina na koji je optuženi vršio vlast nad kriznim štabovima. Vijeće ne smatra da su izolovani i ograničeni slučajevi insubordinacije u opštinama značili da optuženi nije imao sveukupnu očiglednu vlast nad kriznim štabovima. U tom pogledu, Vijeće napominje da je optuženi, u septembru 1992., priznao da su se "neki opštinski funkcioneri [...] ponašali nezakonito" i da Skupština bosanskih Srba treba da to naglasi i da preduzme mjere da ih uhapsi i kazni.[10022] Optuženi je dodao sljedeće: "[M]oramo obilaziti opštine i uvesti red, čak i po cijenu nekih vanrednih mjera, smenjivanja, hapšenja, imenovanja i postavljanja drugih ljudi, koji bi zajedno sa poslanikom mogli tu opštinu da izvedu iz

10021 V. par. 3024.
10022 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 15.

krize".[10023] Vijeće konstatuje da to pokazuje da je optuženi u određenim slučajevima, kada opštinski funkcioneri nisu postupali u skladu s uputstvima, imao ovlaštenje i sredstva da to koriguje.

3088. Od maja 1992. nadalje, ratna predsjedništva i ratna povjereništva su preuzela funkcije kriznih štabova i vodeću ulogu u opštinama, i bili su veza prema višim vlastima. Sam optuženi je 1994. 1995. podsjetio na centralnu ulogu koju su imali Uputstvo s varijantom A i B i krizni štabovi tokom sukoba kako bi se formirale paralelne srpske strukture i vojne jedinice koje su na kraju preuzele kontrolu nad teritorijom i vlast u opštinama.

3089. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da je Uputstvo s varijantom A i B formulisano i distribuirano, i da se na kraju po njemu postupalo u opštinama. Optuženi je bio neposredno uključen u taj proces time što je distribuirao uputstvo i time što je kasnije bio uključen u praćenje provođenja tog uputstva. Vijeće dalje konstatuje da je Uputstvo s varijantom A i B korišteno za formiranje paralelnih struktura i tijela bosanskih Srba u opštinama. Uputstvo je takođe predviđalo vojno organizovanje bosanskih Srba u opštinama. Uputstvo s varijantom A i B bilo je ključni početni korak prema uspostavljanju vlasti bosanskih Srba na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Kako je rečeno u odjeljku IV.A.1 ove Presude, nakon formiranja tih paralelnih struktura, srpske snage su mogle da preuzmu vlast u Opštinama. Nakon preuzimanja vlasti, paralelne strukture, uključujući krizne štabove i skupštine opština bosanskih Srba, mogle su da zadrže vlast u Opštinama.

3090. Vijeće konstatuje da je jedan od prvih koraka u cilju bosanskih Srba da formiraju zasebnu državu bilo proširenje i uspostavljanje granica teritorije. Paralelne opštinske strukture koje su formirali na osnovu Uputstva s varijantom A i B imale su centralnu ulogu u tom procesu teritorijalne ekspanzije i uspostavljanju granica teritorije.

3091. Vijeće konstatuje da je optuženi imao centralnu ulogu u promovisanju tog uspostavljanja granica i koraka koje je trebalo preduzeti kako bi se uspostavile granice SrRBiH u skladu s njihovim teritorijalnim i strateškim aspiracijama. Optuženi je aktivno podsticao i podržavao podjelu opština na nacionalnoj osnovi. Takođe je naglašavao važnost preuzimanja kontrole i vlasti nad teritorijom, čime je *de facto* stvorio situaciju koja će predstavljati osnovu za stvaranje njihove države. Vijeće takođe konstatuje da je optuženi imao vodeću ulogu u razdvajanju opštinskih struktura i formiranju paralelnih srpskih struktura koje će omogućiti da taj cilj bude postignut. Na

[10023] D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 15.

korake koji su preduzeti u vezi s formiranjem SrRBiH takođe su uticali ciljevi jedinstva i nedjeljivosti, srpskog naroda, o čemu je bilo riječi ranije.

3092. Vijeće konstatuje da je ono što je optuženi rekao na Skupštini bosanskih Srba 18. marta 1992. naročito indikativno budući da stavlja naglasak na činjenicu da su on i rukovodstvo bosanskih Srba očigledno napravili planove koji će omogućiti brzo preuzimanje vlasti u opštinama kada za to dođe vrijeme.[10024] Taj govor takođe pokazuje da je optuženi bio nepokolebljiv u tome da će bosanski Srbi postići ono što žele, da imaju jasne strateške ciljeve koji treba da ostanu tajni, ali koji će se ostvariti. Vijeće konstatuje da je taj cilj bio zauzimanje i kontrola nad teritorijom na koju su bosanski Srbi polagali pravo, na način koji će im omogućiti formiranje etnički homogene države.

3093. Vijeće takođe konstatuje da optuženi jeste izražavao oprez i isticao da su, zbog mišljenja međunarodne zajednice, koraci koje će preduzimati odbrambeni, ali da je jasno najavljivao da će se, ukoliko se njihovi ciljevi ne budu mogli postići politički, poslužiti vojnim sredstvima i da će, ako bude rat, on izdati planove o tome kako postupati. Vijeće napominje da je optuženi, kada je rat izbio, ponovo naglašavao potrebu da se bosanski Srbi zaštite od genocida i da je okarakterisao njihovu borbu kao odbrambenu kako bi postigli svoje ciljeve.

3094. Vijeće napominje da su dokumenti, uključujući Ustav bosanskih Srba, uključivali zaštitu prava svih naroda. Optuženi je takođe govorio o punom poštovanju prava drugih nacionalnosti i o tome da se vjerovatno preseljenje stanovništva ne smije desiti pod pritiskom. Drugi rukovodioci bosanskih Srba takođe su govorili o poštivanju prava nesrba koji odluče da ostanu u SrRBiH. Međutim, Vijeće konstatuje da je postojao jasan nesklad između onoga što je pisalo na papiru, onog što su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba govorili u javnosti i načina na koji se u praksi postupalo prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima nakon formiranja SrRBiH. U tom pogledu, Vijeće upućuje na svoje obimne činjenične zaključke u vezi sa zločinima koji su počinjeni nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Opštinama i koji su doveli do stvaranja etnički uglavnom homogene države.

3095. Vijeće konstatuje da su ti javni proglasi, govori i odluke često bili namijenjeni međunarodnoj javnosti i tome da se pokaže da je država bosanskih Srba koja se formira država u kojoj se poštuje zakon i prava svih ljudi. Vijeće ne smatra da je bilo koja od izjava optuženog i rukovodstva bosanskih Srba u tom pogledu bila iskrena; u stvari, te izjave bile su potpuno neiskrene, s obzirom na ono što se događalo na terenu u Opštinama. Vijeće takođe upućuje na svoje zaključke dolje u tekstu o znanju optuženog u vezi sa zločinima koji su činjeni u BiH. Vijeće ima u

[10024] V. par. 3051.

vidu, na primjer, svoj zaključak gore u tekstu, da su bosanski Muslimani, iako je optuženi u javnosti davao te izjave o zaštiti manjina, i dalje bili protjerivani iz opština u BiH. Osim toga, Vijeće konstatuje da gore izneseni dokazi pokazuju da su bosanski Srbi znali da se neki od njihovih govora snimaju i da bi novinari o njima mogli izvještavati i da su, u tom kontekstu, bili oprezni u vezi s onim što su govorili.

3096. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba stalno su naglašavali da žele stvoriti realnost na terenu, koja bi se zatim u pregovorima mogla iskoristiti da se traži teritorija za koju smatraju da im pripada. Optuženi je koristio ovu faktičku kontrolu nad teritorijom i stvaranje "nove realnosti" kao sredstvo osiguranja međunarodnog priznanja RS-a. Takođe je bilo jasno da je optuženi priznao vojni način na koji je ta "realnost" stvorena i odao je priznanje srpskim snagama za ulogu koju su imale u postizanju cilja vezanog za kontrolu nad teritorijom.

iii. *Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH*

(A) VRS

3097. Vijeće je napomenulo gore u tekstu da je Vojska SrRBiH formirana 12. maja 1992. i da je preimenovana u VRS 12. avgusta 1992.[10025] Formirana je od dijelova JNA, TO-a i dobrovoljačkih jedinica.[10026] Naslijedila je starješine i vojnike JNA, od kojih su mnogi bili porijeklom bosanski Srbi, kao i značajnu količinu naoružanja i opreme.[10027]

(1) Vrhovni komandant

3098. Kako je napomenuto gore u tekstu, optuženi je, bilo u tročlanom bilo u peteročlanom Predsjedništvu, bio zadužen za vojne poslove.[10028] Kao predsjednik RS-a, optuženi je bio vrhovni komandant VRS-a[10029] i na toj dužnosti je bio do jula 1996.[10030] Položaj optuženog kao vrhovnog komandanta VRS-a očigledno je priznavalo civilno i vojno rukovodstvo bosanskih Srba.[10031]

10025 V. par. 160. Radi lakšeg snalaženja skraćenica "VRS" koristiće se u cijelom ovom odjeljku i za period prije 12. avgusta 1992., kada je Vojska SrRBiH preimenovana u VRS.

10026 V. par. 161.

10027 V. par. 161.

10028 V. par. 96–97; Momčilo Mandić, T. 5107 (14. juli 2010.); D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.), str. 3.

10029 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; Manojlo Milovanović, T. 25441 (28. februar 2012.); Mićo Stanišić, T. 46360 (3. februar 2014.), T. 46577 (5. februar 2014.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9108.

10030 V. par. 167.

10031 V. npr. D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 19; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9436–9440; P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 49; P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 313; Bogdan Subotić, T. 40061 (19. juni 2013); P5053 (Zaključci sa sastanka kojem su prisustvovali najviši predstavnici vlasti RS-a, 7. oktobar 1993.), str. 4–5. V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od

Tokom perioda relevantnog za Optužnicu optuženi je bio najviša vlast u lancu komandovanja VRS-a.[10032]

3099. U intervjuu 6. januara 1995., optuženi je izjavio: "[S]ve špekulacije da vojska ne sluša civilnu vlast ne stoje. Ja sam vrlo poštovan vrhovni komandant od svih oficira i vojnika. […] Volim kad se oni sa mnom 'natežu' oko rješenja, jer mi to pomaže da donesem kvalitetne odluke, ali kad donesem odluke oni sve to briljantno izvršavaju".[10033] Optuženi je kao primjer naveo naređenje za "presijecanje teritorija koje su Muslimani zauzeli na bihaćkom ratištu, a zatim i njihovo gonjenje i uništenje". Rekao je: "[B]io sam apsolutno siguran da će to naša vojska ispuniti. […] [O]no što odluči Vrhovna komanda maksimalno se ispoštuje".[10034]

(2) Sistem rukovođenja i komandovanja

3100. Vijeće napominje da je optuženi 15. juna 1992., u svojstvu predsjednika Predsjedništva, uspostavio sistem rukovođenja i komandovanja u VRS-u, koji je uključivao njemu neposredno potčinjeni Glavni štab, koji je rukovodio i komandovao operativnim grupama.[10035]

---

19. maja 2009.), par. 112, 208, 211 (gdje je svjedok naveo da nikada nije osjetio da je optuženi izgubio kontrolu nad vojskom; već da je "vojska u svakom trenutku stajala na raspolaganju političkom vođstvu" i da se vojno i političko rukovodstvo nisu uvijek slagali, te da je bilo povremenih suzdržanih, odnosno različitih gledišta, ali da je "lanac komandovanja ostao nenarušen"); Anthony Banbury, T. 13349–13350 (15. mart 2011.).

10032 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174; D422 (Transkript 19. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. avgust 1992.), str. 63–64; P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9108; svjedok KDZ088, T. 6357 (8. septembar 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); Jovan Šarac, T. 47162–47163 (14. februar 2014.). V. takođe P3036 (Odluka Radovana Karadžića o formiranju Vrhovne komande VRS-a, 30. novembar 1992.); P1388 (Transkript 39. sjednice Skupštine RS-a, 24.-25. mart 1994.), str. 85–86; Ljubomir Obradović, T. 25108–25109 (22. februar 2012.); P3041 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 31. mart 1994.), str. 5; P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.); P4447 (Naređenje Radovana Karadžića, 24. april 1994.); P4495 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 29. mart 1995.); Rupert Smith, T. 11326–11328 (8. februar 2011.); Manojlo Milovanović, T. 25444–25445 (28. februar 2012.), T. 25484–25486 (29. februar 2012.); Dušan Kovačević, T. 39657 (11. juni 2013.); Jovan Šarac, T. 47162–47163 (14. februar 2014.); Petar Škrbić, T. 26024–26026 (8. mart 2012.); P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); P3148 (Rukom pisane zabilješke sa sjednice Vrhovne komande, 8. maj 1994.); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.); Milan Ninković, T. 40505–40506 (26. juni 2013.).

10033 P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 9.

10034 P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 9–10.

10035 P3035 (Odluka vojske SrRBiH, 15. juni 1992.), str. 3; P4917 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Izvještaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS-a", 9. juni 2006.), par. 2.0 - 2.1. Godine 1992., Glavni štab je bio potčinjen Predsjedništvu. Vijeće podsjeća da je Skupština bosanskih Srba 17. decembra 1992. umjesto Predsjedništva imenovala jednog predsjednika i dva potpredsjednika; od tada je Glavni štab VRS-a bio potčinjen predsjedniku RS-a. V. par. 98. Vijeće takođe podsjeća da je, iako su se formalni uslovi za formiranje vojske stekli 19. maja 1992., trebalo nešto vremena da se donesu podzakonski akti i da se propisi provedu na terenu. V. Momčilo Mandić, T. 5202 (15. juli 2010.). Međutim, Vijeće napominje da je već 14. maja 1992. optuženi učestvovao u razgovorima o uspostavljanju sistema rukovođenja i komandovanja. P3079 (Zapisnik sa zajedničke sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade SrRBiH, 14. maj 1992.), str. 2. V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 276. Donijeta je slična odluka da se odrede članovi za dežurstvo u Kabinetu. D414 (Zapisnik sa 19. sjednice Vlade SrRBiH, 2. juni 1992.), str. 3

3101. Tokom prvih nekoliko mjeseci sukoba, optuženi, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić nisu se bavili pitanjima vezanim za vojne poslove i ratovanje, i Mladić je imao slobodu da osmišljava i izvršava vojne operacije, iako je tvrdio da je u potpunosti potčinjen političkom rukovodstvu bosanskih Srba.[10036] Međutim, ta suzdržanost političkog rukovodstva bosanskih Srba je počela je da jenjava počevši od juna 1992., kada su počeli da Mladiću postepeno nameću ograničenja i kada je konačno "politička moć [...] bila na vrhu".[10037]

3102. Dana 30. novembra 1992., optuženi je osnovao Vrhovnu komandu u svrhu koordinacije i poboljšanja efikasnosti sistema komandovanja VRS-om.[10038]

3103. U izvještaju Glavnog štaba u kojem se analizira borbena gotovost VRS-a u 1992. godini, napominje se da se VRS razvio u "najviši strategijski organizacijski sastav srpskog naroda u bivšoj [BiH], sposoban da realizuje strategijske i druge ciljeve koje [mu] postavi Vrhovna komanda."[10039] U izvještaju se dalje kaže sljedeće:

> [U VRS-u je] [r]ukovođenje i komandovanje [...] bilo jedinstveno, bez obzira što smo u početnom periodu imali veliki broj različitih vojski i paravojski. To jedinstvo smo ostvarili primjenom dobro poznatih principa kao što su: jedinstvo, neprekidnost, elastičnost, efikasnost, operativnost i sigurnost, pri čemu su subordinacija i jednostarješinstvo presudno uticali na odnose u procesu rukovođenja i komandovanja.[10040]

3104. Strateški nivo komandovanja bio je u nadležnosti Vrhovne komande i Glavnog štaba, a operativni nivo komandovanja bio je na nivou korpusa.[10041] Međutim, kako se vidi dolje u tekstu, učestvovanje optuženog išlo je dalje od planiranja strategije i on je u nekoliko slučajeva učestvovao i na operativnom nivou.

3105. Vojni lanac komandovanja išao je od optuženog prema komandantu Glavnog štaba i zatim niže, prema komandama korpusa i brigada.[10042] Glavni štab bi optuženom pripremao prijedloge za

---

10036 **[REDIGOVANO]**. John Wilson je izjavio da je bio na sastanku 25. maja 1992. u vezi s otvaranjem sarajevskog aerodroma i da je Mladić u prisustvu Biljane Plavšić rekao da je potčinjen političkom rukovodstvu. P1040 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 7; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 74.

10037 **[REDIGOVANO]**. V. takođe D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 91, 96 (gdje je svjedok rekao da je od osnivanja VRS-a postojao "ideološki sukob" između civilnih vlasti i Glavnog štaba).

10038 V. par. 165.

10039 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 7. V. takođe P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 2 (gdje je Mladić izvijestio da je SRK "u potpunosti stabilizovao rukovođenje i komandovanje korpusom i potčinjenim jedinicama").

10040 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 7.

10041 Stanislav Galić, T. 37593–37597 (23. april 2013.).

10042 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 60, 69; Bogdan Subotić, T. 40061 (19. juni 2013.). Subotić je takođe izjavio da je taj lanac komandovanja formiran tek nakon 12. maja 1992. i da prije tog datuma optuženi nije imao formalnu kontrolu nad vojskom. V. takođe Petar Škrbić, T. 25971–25972 (7. mart 2012.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 127. Vijeće napominje da, prema

operacije; on bi ih zatim razmotrio i izdavao uputstva.[10043] U slučaju SRK-a, Stanislav Galić je u svom svjedočenju rekao da je mogao dobivati naređenja i od optuženog, kao vrhovnog komandanta, i od Mladića, kao komandanta Glavnog štaba.[10044] Isto tako, na sastanku Milovanovića i Bogdana Subotića, prvi je potvrdio ovom potonjem da optuženi, kao vrhovni komandant, ima zadnju riječ i da u situaciji u kojoj postoji Mladićevo naređenje vojni potčinjeni trebaju to naređenje izvršiti, osim ako i dok ne dobiju naređenje od optuženog.[10045]

3106. Optuženi je 5. aprila 1993. rekao sljedeće:

> Glavni štab vojske Republike Srpske obavljao je funkcije štaba Vrhovne komande i istovremeno pretpostavljene komande operativnim i nekim združeno-taktičkim formacijama, što je prepostavljalo saglasnost Vrhovne komande za sve zadatke i ciljeve oružane borbe. Ovakvim odnosom komandovanja prema organima vlasti i Vrhovnoj komandi onemogućeno je apsolutno samostalno odlučivanje Glavnog štaba, nego je svaka operacija ili boj imala političku podlogu zasnovanu na interesima srpskog naroda i saglasnost najviših organa vlasti Republike Srpske.[10046]

3107. Vojni lanac izvještavanja u VRS-u slijedio je hijerarhijsku strukturu, pri čemu je informacija koja je dolazila iz nižih jedinica prosljeđivana lancem komandovanja do optuženog.[10047] Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su vlasti RS-a, iako je 1992. godine dolazilo

---

Kuprešaninovim riječima, nije postojala ni koordinacija ni subordinacija između civilnih i vojnih vlasti, budući da je svaka od njih djelovala samostalno, sa svojim lancem komandovanja, dok je, prema riječima svjedoka KDZ490, SDS u Sanskom Mostu imao ogroman uticaj na VRS, naročito nakon oktobra 1992., pošto su lake brigade VRS-a bile finansirane direktno iz opštinskih budžeta, izuzev bivših oficira JNA koje je još uvijek plaćala JNA. Vojislav Kuprešanin, T. 43518–43520 (14. novembar 2013.); P3634 (Izjava svjedoka KDZ490, bez datuma), str. 13, 38 (pod pečatom) (koji je u svom svjedočenju, između ostalog, rekao da je, kada je SDS htio da smijeni pukovnika Basaru, komandanta 6. sanske brigade, jer je bio "premekan za SDS", SDS u Sanskom Mostu vršio pritisak na generala Talića da ga smijeni). V. takođe P6510 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Vojislavom Kuprešaninom), *e-court* str. 7. Međutim, Vijeće napominje da je Glavni štab VRS-a, kada je to smatrao potrebnim, podsjećao komandante korpusa i brigada da zadatke i naređenja mogu primati samo od Glavnog štaba VRS-a i optuženog, kao vrhovnog komandanta. P3041 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 31. mart 1994.), str. 5. V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25632 (1. mart 2012.); P4494 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 1. april 1994.), str. 5–6.

10043 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 72, 84, 89–90. V. takođe Stanislav Galić T. 37594 (23. april 2013.); John Zametica, T. 42457, 42517 (29. oktobar 2013.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 136. Vijeće ne pridaje nikakvu težinu Subotićevom mišljenju da Mladić do formiranja Vrhovne komande nije bio odgovoran nikome, odnosno da je, ako je nekom bio odgovoran, bio odgovoran optuženom.

10044 Stanislav Galić, T. 37593–37597 (23 April 2013). Međutim, Vijeće napominje da se Galić nije mogao sjetiti nijedne "direktn[e] naredb[e] za rešavanje borbenih zadataka" koju je dobio od Vrhovne komande. Stanislav Galić, T. 37602–37603 (23. april 2013.). V. takođe par. 3129, 4755–4756, 4762.

10045 Bogdan Subotić, T. 40061 (19. juni 2013.).

10046 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 153. V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25632 (1. mart 2012.) (gdje svjedok kaže da je vojska ostala pod ličnom komandom optuženog i da "niko iz Vrhovne komande nije mogao naređivati vojsci sem [optuženog]". V. takođe par. 3129.

10047 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11973–11974. V. takođe P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.); Ljubomir Obradović, T. 25092–25093 (22. februar 2012.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 31 (gdje se upućuje na intervju s optuženim u Ženevi u zimi 1992. – 1993., tokom kojeg je optuženi govorio o "disciplinovanoj" policiji i vojsci bosanskih Srba).

do prekida telekomunikacija, i dalje mogle da komuniciraju[10048] i napominje da je VRS imao na raspolaganju sofisticirani sistem veza.[10049] U izvještaju u kojem analizira borbenu gotovost VRS-a u 1992. godini, Glavni štab je zaključio s "velikim stepenom sigurnosti" da postojeći sistem veza zadovoljava potrebe komandovanja, sadejstva i obavještavanja na svim nivoima, od Vrhovne komande, vrhovnog komandanta, Glavnog štaba naniže.[10050] Vijeće takođe primjećuje da su Mladić i drugi članovi Glavnog štaba imali direktnu telefonsku vezu s optuženim[10051] i da je Mladić takođe često posjećivao optuženog.[10052]

3108. Optuženi je dobivao redovne izvještaje od vojske[10053] i čak je tokom 1992., dok su veze bile ograničene, primao izvještaje putem sredstava veze koja su bila na raspolaganju.[10054] **[REDIGOVANO]** je u svom svjedočenju rekao da je optuženi "bio izuzetno dobro informisan, osobito o kompletnoj situaciji u Bosni i Hercegovini" i da mu je vojska slala redovne pismene i usmene izvještaje.[10055]

3109. Optuženi je dobivao, na primjer, vojno-obavještajne izvještaje,[10056] izvještaje o stanju u Rogatici u maju 1992.,[10057] izvještaje o vojnim formacijama u ARK-u nakon posjete Bogdana

---

10048 V. par. 3019–3020. V. takođe npr. par. 2293; Dragomir Milošević, T. 32871–32879 (29. januar 2013.) (koji je govorio o teškoćama u sistemu veza u SRK, ali je dodao da se sistem komandovanja uvijek popravljao i poboljšavao te da je pred kraj funkcionisao besprijekorno.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6, 106 (koji je rekao da je u periodu od oktobra 1992. do marta 1993. "vojska bosanskih Srba imala veoma efikasnu i sveobuhvatnu vezu" i "[s]vaki put kad bi general Mladić želio s nekim razgovarati ili od nekog nešto doznati, to se uvijek brzo obavilo".); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 228 (Pukovnik Živanović izvještava da je ostvario vezu s nekoliko opština, uključujući opštine Bratunac, Zvornik i Vlasenica, i da su "motorole […] u četama – vodovima u tim rejonima".)

10049 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 130. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6, 106; P2794 (Izjava svjedoka Ranka Vukovića od 24. maja 2011.), str. 4.

10050 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 8–9.

10051 Ljubomir Obradović, T. 25103–25104 (22. februar 2012.).

10052 P4358 (Izjava svjedoka Mire Mihajlović, 6. februar 2012.), par. 30.

10053 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 86, 91–92. V. takođe P3061 (Zapisnik sa 3. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 8. juni 1992.) (gdje se navodi rezime sjednice na kojoj je Predsjedništvo obaviješteno o stanju na ratištu i na kojoj je dogovoren plan dnevnih aktivnosti); D428 (Zapisnik sa 4. proširenog sastanka Ratnog predsjedništva SrRBiH, 9. juni 1992.) (gdje je optuženi detaljno informisan o sveukupnom stanju u VRS-u, uključujući podatke o količini naoružanja, municije, rezervnih dijelova i rezervama, kao i stanju na području Banjalučkog korpusa); P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.); P3063 (Zapisnik sa 7. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 16. juni 1992.); P3064 (Zapisnik sa 8. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 17. juni 1992.); P3072 (Zapisnik sa 27. sjednice Predsjedništva RS-a, 31. avgust 1992.) str. 2; P1465 (Zapisnik sa 19. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 13. juli 1992.); P1467 (Zapisnik sa 21. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 2. avgust 1992.), str. 2; P1508 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 1. juni 1992.); P1786 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. april 1994.).

10054 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 86, 91–92.

10055 **[REDIGOVANO]**.

10056 John Zametica, T. 42443 (29. oktobar 2013.). V. takođe P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.); D3685 (Zahtjev Kabineta predsjednika RS-a Glavnom štabu VRS-a, 3. oktobar 1995.); D4780 (Obavještajni izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1993.); D4785 (Obavještajni izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 10. avgust 1993.); P5086 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 19. mart 1995.). Ali v. D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 31, gdje se upućuje na D3685 (Zahtjev Kabineta predsjednika RS-a Glavnom štabu VRS-a, 3. oktobar 1995.). Vijeće ne prihvata Milinićevu sugestiju da zahtjev Kabineta

Subotića u septembru 1992.,[10058] kao i izvještaj komande 2. romanijske motorizovane brigade o svađama i teškoćama u saradnji s civilnim vlastima u opštini Sokolac.[10059]

3110. Nivo znanja optuženog u vezi s vojnim pitanjima takođe je bio očigledan kada je obavještavao institucije bosanskih Srba o vojnim događajima u RS-u.[10060]

3111. Optuženi je povremeno obilazio jedinice VRS-a na terenu.[10061] Na primjer, optuženi je bio na komandnom mjestu SRK-a u vrijeme operacije za zauzimanje Dobrinje u junu 1992., zbog važnosti te operacije, te je uslijed toga optuženi znao što se događalo u toj operaciji.[10062]

3112. S obzirom na gore navedeno, Vijeće odbacuje argumente optuženog da nije postojala veza s jedinicama VRS-a na terenu i konstatuje da ta veza jeste postojala.[10063] Kako će se detaljnije diskutovati dolje u tekstu, Vijeće takođe odbacuje argument optuženog da ga Mladić nije izvještavao.[10064] Što se tiče argumenta da je u VRS-u postojao fenomen lažnog izvještavanja,[10065] Vijeće ima u vidu nekoliko situacija, krajem 1994. i 1995., kada je pokrenuto to pitanje,[10066] ali se

---

predsjednika RS-a Glavnom štabu VRS-a pokazuje da je Glavni štab ignorisao optuženog i da ga nije informisao o događajima. Vijeće napominje da Milinićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, pristrasnost i pokazatelji neiskrenosti. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. Umjesto toga, Vijeće konstatuje da taj zahtjev pokazuje u kojoj mjeri je VRS izvještavao optuženog o razvoju događaja.

10057 V. P3265 (Izvještaj Rogatičkog bataljona, 23. maj 1992.); D2965 (Izvještaj Rogatičke brigade, 29. maj 1992.); D3037 (Izvještaj Rogatičke brigade, 9. juni 1992.); P3414 (Izvještaj Komande Rogatičke brigade, 11. juni 1992.); P3266 (Izvještaj 2. romanijske motorizovane brigade, 15. avgust 1992.).

10058 P3073 (Zapisnik sa 27. sjednice Predsjedništva RS-a, 1. septembar 1992.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 291.

10059 D3232 (Dopis 2. romanijske motorizovane brigade Radovanu Karadžiću, 3. septembar 1992.), str. 1.

10060 V. npr. P3114 (Zapisnik sa 32. sjednice Vlade RS-a, 13. oktobar 1995.), str. 4 (gdje se kaže da je optuženi izvijestio Vladu o vojnoj i političkoj situaciji u RS-u, posebno u Krajini). V. takođe D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 25; P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8.

10061 P1466 (Borbeni izvještaj Hercegovačkog korpusa, 4. juni 1992.); P5522 (Depeša Komande Drinskog korpusa u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 2. juli 1993.); P2845 (Izvještaj Bratunačke brigade, 4. avgust 1995.).

10062 **[REDIGOVANO]**.

10063 Završni podnesak odbrane, par. 523–529. Vijeće napominje, na primjer, da optuženi u fusnoti 1123 upućuje na D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 39, u vezi s problemom nedostatka kadrova kada je riječ o starješinama i ključnim specijalnostima za veze, što je djelovalo na sistem veza i borbenu gotovost. Međutim, Vijeće takođe napominje da u analizi kasnije rečeno sljedeće: "I pored niskog procenta popunjenosti, rod veze [je] u cjelini uspješno izvršavao zadatke vezane za obezbjeđenje kvalitetne i neprekidne veze i time dao svoj doprinos uspješnijem rukovođenju i komandovanju u svim našim jedinicama i komandama."

10064 Završni podnesak odbrane, par. 560–563.

10065 Završni podnesak odbrane, par. 565–567.

10066 P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 142 (gdje se napominje da je optuženi govorio o "pojava[ma] lažnog izveštavanja"); P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 328–329, 336 (gdje je optuženi rekao sljedeće: "Ja sam, gospodo, došao do saznanja da nemam kontrolu nad vojskom", a zatim je pomenuo dezinformacije u vezi sa snabdijevanjem VRS-a, te potrebu za praćenjem i vršenjem inspekcije; dalje je govorio o lažnim izvještajima u vezi s vojnim žrtvama i "[ratnim gubicima]" i zaključio:"Sve ovo, gospodo, moglo je da se podnosi dok su stvari za nas išle, što nije imalo opasne posledice."); John Zametica, T. 42443–42444 (29. oktobar 2013.). V. takođe P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 1 (gdje se izvještava da se "[p]rimivši informacije koje je dostavio UN, činilo […] da je

nije uvjerilo da dokazi pokazuju da je u VRS-u postojao fenomen lažnog izvještavanja ni da su ti navodni lažni izvještaji mogli uticati na zaključak Vijeća u vezi s vlašću optuženog nad VRS-om.

(3) Odnos optuženog i Mladića

3113. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi imao čvrstu kontrolu nad Mladićem na osnovu svojih *de jure* ovlaštenja predsjednika i vrhovnog komandanta.[10067] Iako tužilaštvo prihvata da je između optuženog i Mladića bilo napetosti, ono tvrdi da se njihovo neslaganje nije odnosilo na zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a, nego da je do njega došlo zato što se Mladić žalio da mu optuženi narušava lanac komandovanja.[10068] Tužilaštvo na kraju tvrdi da žučne rasprave i svađe optuženog i Mladića nisu bile znak postojećeg raskola, već da se više radilo o zdravim i konstruktivnim razgovorima u okviru odnosa nadređeni − podređeni.[10069]

3114. Odgovarajući na tu tvrdnju, optuženi kaže da nije imao kontrolu nad VRS-om i da su tokom cijelog rata bila *de facto* dva komandanta: Mladić, koji je imao operativnu komandu nad vojnim vlastima kao komandant VRS-a, i on, koji je imao političku i stratešku komandu nad civilnim vlastima kao vrhovni komandant.[10070] Optuženi dalje tvrdi da je u odnosima između njega i Mladića od početka nedostajala saradnja, da je između njih postojalo nepovjerenje i jaz, i da je zbog toga optuženi imao malu ili nikakvu kontrolu na dejstvima VRS-a.[10071]

3115. Kako je rečeno ranije, VRS je osnovan 12. maja 1992., na osnovu odluke koja je jednoglasno usvojena na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba; Mladić, koji je preuzeo komandu nad 2. vojnom oblasti JNA dva dana ranije, imenovan je za komandanta VRS-a.[10072] Sam optuženi je u aprilu 1995. objasnio kako je tražio Mladića i podržao njegovo imenovanje:

> Ja sam tražio Mladića. Bio je sada general Ninković, tada pukovnik, i general Perišić prije toga i ja sam Mladića i ranije zapazio po otresitim izjavama u novinama, već je on bio u Kninu. Pratio sam ga, sjedio sam kod generala zajedno sa g. Krajišnikom kod generala Kukanjca u kabinetu i slušali kako naređuje i komanduje oko Kupresa, oko Knina. Noći i noći smo proveli kod generala Kukanjca u sobi i tada, predsjednik Krajišnik je već bio predsjednik Skupštine, a ja sam bio samo predsjednik stranke, nisam

---

Stanišić siguran u to da Mladić neke stvari od njega skriva u vezi sa tom situacijom s taocima [iz UN-a]"); par. 4860. Po mišljenju Vijeća, to što je optuženi rekao Zametici da mu "samo šalju laži", nakon što je pročitao Tolimirov obavještajni izvještaj, trebalo je ukazati na nezadovoljstvo optuženog kvalitetom izvještaja. Zametica se u tom kontekstu sjećao da je optuženi rekao da po njegovom mišljenju Tolimir za svoj obavještajni izvještaj koristi samo članke iz novina. John Zametica, T. 42443–42444 (29. oktobar 2013.).

10067 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 380, 383–384, 390–391.

10068 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 434–443.

10069 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 434–438, 443.

10070 V. Završni podnesak odbrane, par. 1268–1271.

10071 V. Završni podnesak odbrane, par. 1251–1285.

10072 V. par. 160–161, fusnota 424.

> imao državnih funkcija. Tražili smo Mladića i rekli neka oni formiraju štab kakav oni hoće, nećemo da se petljamo u to.[10073]

3116. Optuženi je od početka njihovog odnosa imao ovlaštenje da kontroliše VRS, uključujući Mladića, kao komandanta VRS-a.[10074] Na istoj sjednici Skupštine bosanskih Srba 12. maja 1992., na kojoj je imenovan za komandanta Glavnog štaba, Mladić je rekao da "vojskom treba da komanduje i rukovodi predsjednik [SrRBiH]".[10075] Sam Mladić je o optuženom govorio kao o "vrhovno[m] komandant[u]".[10076]

3117. Međunarodni posmatrači su primijetili da je, iako je Mladić radio ono što su mu optuženi ili Skupština bosanskih Srba naložili da radi u vezi s VRS-om, bilo prilika kada Mladić nije nužno učinio ono što mu je bilo naređeno.[10077] Iako je Mladić ponekad izražavao različito mišljenje na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice, optuženi je često preuzimao vođstvo, a Mladić bi dozvolio da ga optuženi uvjeri, odnosno prepuštao mu prvenstvo na tim sastancima i ukazivao na to da će učiniti ono što optuženi kaže.[10078] Međunarodni posmatrači su primijetili da je odnos optuženog i Mladića bio "umjereno zdrav".[10079]

3118. Prema riječima Harlanda i Ruperta Smitha, optuženi i Mladić, kao i drugi članovi rukovodstva bosanskih Srba, djelovali su kao kolektivno rukovodstvo; uprkos tome što je bilo nekih napetosti između političkog i vojnog rukovodstva, ta napetost nije bila destruktivna i oni su bili kao "nokat i meso" i kretali se u istom pravcu.[10080]

3119. Michael Rose, koji je mnogo svog vremena u Sarajevu proveo na sastancima s optuženim i Mladićem, u svom svjedočenju je rekao da je "bilo [...] jasno" da se oni nalaze na vrhu piramide

---

10073 P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 317. V. takođe P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 292 (koji pokazuje da je Perišić na sastanku s Mladićem 11. maja 1992. ukazao na to da su on i Ninković zajedno predložili optuženom da Mladić dođe u BiH). V. takođe par. 160, 169.

10074 V. par. 3099, 3105.

10075 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 41.

10076 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.–15. septembar 1992.), str. 19. V. takođe P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 255 (gdje je optuženi potvrdio svoju ulogu vrhovnog komandanta, i to konkretno za "strateš k[u] upotreb[u] vojske. Ali tamo gdje zapne […]". V. takođe par. 3098.

10077 Pyers Tucker, T. 23226 (18. januar 2012.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 277–278. V. takođe D4483 (Izvještaj UNPROFOR-a, 4. avgust 1993.); D3876 (Dopis Radovana Karadžića Ratku Mladiću, 15. mart 1995.).

10078 David Harland, T. 2029–2030 (6. maj 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 133–134; Pyers Tucker, T. 23226 (18. januar 2012.); D2026 (Izvod iz dnevnika Pyersa Tuckera, 13. mart 1993.), str. 26; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 68, 72, 277–278.

10079 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 68, 72.

10080 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 283–284 (gdje svjedok dalje kaže da je, kada su optuženi i Mladić bili zajedno, obično optuženi vodio glavnu riječ); Rupert Smith, T. 11302–11304, 11326 (8. februar 2011.); T. 11671–11672 (11. februar 2011.); T. 11848 (15. februar 2011.) (u unakrsnom ispitivanju Smith nije mogao da potvrdi tvrdnju optuženog da su Slobodan Milošević, UN i UNPROFOR

rukovođenja snagama bosanskih Srba.[10081] On je takođe rekao da je odnos optuženog i Mladića "bio [...] promjenljivog intenziteta, što bi se dalo i očekivati u jednoj konfuznoj i brutalnoj situaciji", ali da je "generalno gledano, vojska [...] pružala podršku civilnoj vlasti i ona je nije zamijenila".[10082] On cijelo to vrijeme u BiH nije primijetio ništa što bi ukazivalo na to da postoji razjedinjenost političkog i vojnog krila rukovodstva bosanskih Srba; dakle, prema Roseovim riječima, hijerarhija je funkcionisala adekvatno.[10083]

3120. Wilson je, takođe, u svom svjedočenju rekao da je izgledalo da između civilnog rukovodstva bosanskih Srba i Mladića postoji opušten odnos.[10084] Iako je Mladić bio jaka ličnost, sposoban da preduzme samostalnu akciju, stalno bi govorio da je on vojnik bez ikakvih političkih ambicija i u suštini je činio "ono što su mu naređivali njegovi politički gospodari".[10085]

3121. Krajem 1992., Mladić je takođe naglasio da on i optuženi imaju "prirodn[e] odnos[e]" i da među njima nema razlika; bili su jedinstveni i borili su se za iste ciljeve.[10086] Kad god se to smatralo potrebnim, Predsjedništvo bi pozvalo Mladića ili njegovog zamjenika da ih izvijesti o razvoju

---

pokušavali da posiju razdor između optuženog i Mladića, ali je priznao da se političko i vojno rukovodstvo nisu uvijek slagali).

10081 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 207.

10082 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 211–212. Međutim, Rose je prepričao jedan incident kada je Mladić odbacio sporazum u vezi s otvaranjem tuzlanskog aerodroma koji je Rose ranije sklopio s optuženim. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 32. Dok je bio u Sarajevu, Bell je čuo da postoji napetost između optuženog i Mladića, koja se pojačala kasnije tokom rata, kada je optuženi počeo da nosi vojnu uniformu. Jedan izvor iz UNPROFOR-a je rekao Bellu da je vojska, posebno u posljednjoj godini rata, bila manje sklona da prima naređenja od političkog rukovodstva i da je više podržavala Mladića. V. P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 113–114.

10083 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 164 (gdje svjedok iznosi mišljenje da je Karadžićevo uporno nošenje maskirne uniforme navodilo na zaključak da se rukovodstvo bosanskih Srba svom snagom trudi da pokaže jedinstvo).

10084 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 127, 132, 134.

10085 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 132–134 (gdje svjedok navodi, kao još jedan primjer, incident tokom pregovora u vezi sa sarajevskim aerodromom, kada je optuženi odveo Mladića u susjednu sobu iz koje se zatim čula burna rasprava, nakon čega je Mladić promijenio stav i prihvatio prijedlog za primopredaju aerodroma).

10086 P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 105. Ali v. D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 11–12, 24–25, 28, 31; D3687 (Zahtjev Kabineta predsjednika RS-a Glavnom štabu VRS-a, 7. avgust 1994.); Gordan Milinić, T. 39724–39725, 39727 (11. juni 2013.), T. 39799–39800 (12. juni 2013.). Milinić je izjavio da optuženi nije imao kontrolu nad VRS-om i da nije smatran njihovim vrhovnim komandantom, te da ni Glavni štab VRS-a ni Mladić nisu poštovali optuženog i da je optuženi bio nemoćan. Međutim, vijeće napominje da Milinićevo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, pristrasnost i pokazatelji neiskrenosti. Vijeće stoga ne smatra da je njegovo svjedočenje pouzdano u tom pogledu. V. takođe fusnotu 10056.

događaja.[10087] Mladić je često posjećivao optuženog.[10088] On i drugi članovi Glavnog štaba bili su u direktnom telefonskom kontaktu s optuženim.[10089]

3122. Međutim, tokom tog istog perioda međunarodni posmatrači su primijetili da Mladić postaje sve moćniji i da bi optuženi mogao da "bude na odlasku".[10090] U to vrijeme, optuženi je obavijestio međunarodne posmatrače da želi da ukloni Mladića, ali da vjerovatno neće uspjeti.[10091]

3123. Mladić je takođe međunarodnim posmatračima davao utisak da se ništa od vojnog značaja ne može i neće dogoditi u dijelu BiH pod kontrolom bosanskih Srba bez njegovog posebnog odobrenja.[10092] Na sastanku s Mladićem 4. maja 1993., general Panić i Bulatović su predložili da Mladić uzme riječ nakon optuženog na sjednici Skupštine bosanskih Srba narednog dana, na kojoj je bilo predviđeno da se raspravlja o Vance-Owenovom planu i da se plan stavi na glasanje, budući da je "Mladić [...] od najvećeg [...] uticaja na srpski narod", većeg i od Karadžića.[10093]

3124. 1993. i 1994. godine, optuženi i Mladić su negirali da između njih postoji raskol. U avgustu 1993., Mladić je naglasio da nikada nije donio odluku sam i da su "[s]ve [...] netačne tvrdnje o bilo kakvom razlazu u nekakvom vojnom i političkom vrhu".[10094] U junu 1993., Biljana Plavšić je pokušala da "nane[se] štetu" optuženom govoreći u javnosti o njegovom sukobu s Mladićem, međutim, prema Milovanovićevim riječima, nikada nije bilo otvorenih sukoba između optuženog i Mladića, "ni tada, a ni kasnije".[10095] Možda su imali "oštrijih borbi mišljenja" kada se raspravljalo o glavnim zajedničkim zadacima, ali za njega je to bio uobičajen aspekt odnosa vojske i političkog rukovodstva.[10096] Nadalje, optuženi je u aprilu 1994. pisao Mladiću i naglasio da je važno da VRS poštuje njegov autoritet i odluke političkog rukovodstva.[10097] Na informisanju komandanata VRS-a 4. avgusta 1994., zabilježeno je da je optuženi rekao sljedeće: "Svi gledaju da nađu rascep u

---

10087 Bogdan Subotić, T. 40050–40051 (19. juni 2013.).

10088 P4358 (Izjava svjedoka Mire Mihajlović, 6. februar 2012.), par. 30 (gdje svjedokinja dalje kaže da se, kao sekretarica optuženog u periodu od januara 1993. do januara 1996., ne sjeća nijednog sukoba Mladića i optuženog u njenom prisustvu).

10089 Ljubomir Obradović, T. 25103–25104 (22. februar 2012.).

10090 P787 (Četvrta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 67–68, 72.

10091 P787 (Četvrta bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 77.

10092 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 59, 282 (gdje Tucker kaže da je Mladić za sebe govorio da je on balkanski Napoleon i da će "on i samo on" odlučiti o pitanjima koja se odnose na bezbjednost Srba u BiH).

10093 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 86–87.

10094 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 72.

10095 D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 26.

10096 D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 26. V. takođe P5237 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem na kanalu CNN, bez datuma).

10097 D1590 (Dopis Radovana Karadžića načelniku Glavnog štaba VRS-a, 27. april 1994.).

rukovodstvu između pojedinaca, a naročito između mene i Mladića. Tu neće uspeti jer ja i Mladić bratski razgovaramo […] a cilj nam je isti i zajedno idemo ka istom cilju."[10098]

3125. Međutim, Vijeću su predočeni dokazi o neslaganjima optuženog i Mladića 1993. i 1994. godine. Dana 4. avgusta 1993., u vezi sa zabrinutošću da se Mladić neće povući s Igmana i Bjelašnice u Sarajevu i "raskidom" između UNPROFOR-a i Mladića dan ranije, optuženi je Milovanoviću rekao: "Ako mu ja naredim nešto, on mora da to izvrši. Ima pravo da kaže da nije korisno i da je štetno, ali ako ja kasnije donesem odluku on to mora da provede do kraja".[10099] U jednom drugom razgovoru istog dana, optuženi je rekao Milovanoviću da se ne postavlja između njega i Mladića, odnosno da ne treba da "[bude] između čekića i nakovnja", i dodao, "ja sam vrhovni komandant i ja naređujem, vi naredite neka se to povuče, a recite Mladiću neka mi se javi sa aerodroma".[10100] U istom razgovoru optuženi je rekao Milovanoviću, za slučaj da ga Mladić sprečava u izvršenju njegovih naređenja, sljedeće: "Dužni ste da me obavijestite, a ja ću njega da smijenim […] a vi izvršavajte moje izvršne naredbe jer sam vam ja vrhovni komandant. Mladić mora da izvrši svaku moju naredbu, ako nije, ja ću ga smijeniti i uhapsiti."[10101]

3126. Optuženi je više puta predložio da Milovanović zamijeni Mladića kao komandant Glavnog štaba.[10102] Dana 6. avgusta 1993., optuženi je doveo Milovanovića pred "svršen čin" ispred velike grupe novinara, rekavši da će vojsku predati Milovanoviću kao komandantu glavnog štaba umjesto Mladića; međutim, Milovanović je rekao da će to odbiti bez odluke Skupštine u vezi s tim.[10103] U decembru 1993. optuženi je otvoreno kritikovao Mladića pred Milovanovićem zato što je bio uznemiren jer nikada ne zna gdje se Mladić nalazi; tražio je od Milovanovića da se sastane s njim na Palama i opet izjavio da bi bilo bolje da Milovanović komanduje VRS-om.[10104] Milovanović je odbio i stao uz Mladića, koji je ostao komandant Glavnog štaba do kraja rata.[10105]

10098 P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 252, 269.

10099 D3871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milovanovića, 4. avgust 1993.). V. takođe D4483 (Izvještaj UNPROFOR-a, 4. avgust 1993.), par. 1 (gdje se izvještava da je Mladić vojnim posmatračima UN-a dan ranije jasno dao do znanja da nema namjeru da se povuče s Bjelašnice i gdje se generalno napominje da Mladić ne slijedi uvijek politička uputstva); D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 3 (tokom kojeg je optuženi rekao Milovanoviću da kaže Mladiću da "jedan njegov krivi potez može da upropasti čitavu državu i čitav narod. Mora da sad bude oprezan i da ne odgovara na njihove provokacije.").

10100 P4786 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 2. V. takođe D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.).

10101 P4786 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 3.

10102 Manojlo Milovanović, T. 25632, 25642–25643 (1. mart 2012.). V. takođe par. 3135.

10103 Manojlo Milovanović, T. 25632, 25642–25643 (1. mart 2012.). V. takođe par. 3135.

10104 Manojlo Milovanović, T. 25642–25643 (1. mart 2012.). Optuženi je tražio da ovaj razgovor ostane među njima, ali Milovanović mu je rekao da je po zakonu obavezan da obavijesti Mladića o njihovom razgovoru. Manojlo Milovanović, T. 25643 (1. mart 2012.).

10105 Manojlo Milovanović, T. 25642–25643, 25670 (1. mart 2012.); D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 35. V. takođe P1489 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. avgust 1995.-15. januar 1996.), str. 135

3127. U septembru 1993. došlo je do otvorenih napetosti između optuženog i Mladića, između ostalog, tokom razgovora na sjednicama Skupštine bosanskih Srba u vezi s više pitanja.[10106] Međutim, vlast optuženog ostala je nesporna, a sam optuženi je naglasio svoj autoritet rekavši sljedeće: "Ja sam izdao naredbu generalu koji je pod mojom komandom, to nije kušanje, to je naredba", "Ja sam vrhovni komandant i ja naređujem da se uvedu sve neophodne mjere."[10107] Optuženi je takođe rekao da jedino on od civilnih vlasti ima mogućnost da kontroliše vojsku i da se vojska mora "navići da je ona pod komandom civilne vlasti i pod kontrolom civilne vlasti".[10108] Optuženi je na tom sastanku dalje naglasio da bi Mladića, ako mu ne bude više vjerovao, mogao i smijeniti, opisujući ga kao "slavnog borca iz Krajine".[10109]

3128. U novembru 1993. UNPROFOR je izvijestio da su Srbi izgleda "izgubili pravac", napominjući da je optuženi "blokiran od strane Srbije i generalno od međunarodne zajednice", te da je Mladić "frustriran i postaje sve agresivniji".[10110] Primijetili su da je Mladić opasniji jer se osjeća neefikasnim kao vojni komandant i marginalizovanim kao pojedinac.[10111]

3129. Sličnih neslaganja i napetosti između optuženog i Mladića bilo je na sastancima u 1994. godini.[10112] Dana 26. aprila 1994., Milovanović je telefonom razgovarao s Gverom u vezi sa sporazumom s UNPROFOR-om prema kojem je teško naoružanje trebalo biti povučeno ili stavljeno pod kontrolu UNPROFOR-a, a optuženi je naredio da se naoružanje povuče; Milovanović je rekao Gveri: "Jebi se, da izvineš, stavili su mi muda u košnicu. […] E, pa tako. [Optuženi] naređuje izvlačenje oruđa, Mladić ne da."[10113] Milovanović je dalje naglasio: "Važno je to što mene [optuženi] tjera da izvlačim teško naoružanje 20 km".[10114] U maju 1994. Mladić je predložio VSO-u

---

(gdje se napominje da je Mladić bio na sastanku Vrhovne komande RS-a 1. decembra 1995. s optuženim, Krajišnikom, Biljanom Plavšić i drugima).

10106 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 270–272, 274–275, 306; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 124–125, 127–129, 140.

10107 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 278–279, 281. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 283 (gdje je svjedok naveo da se optuženi na sastancima "[u]vijek ponašao kao predsjednik države" i da je više puta rekao da je VRS odgovoran Vladi i govorio o "svojim vojnicima" i "svojoj vojsci").

10108 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 428.

10109 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 316.

10110 P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 1.

10111 P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 6.

10112 V. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 148.

10113 D4526 (Presretnuti razgovor Milana Gvere, Manojla Milovanovića i Zdravka Tolimira zvanog Tošo, 26. april 1994.), str. 1. Gvero je odgovorio da je to nemoguće da se provede i da postoji ultimatum NATO-a. D4526 (Presretnuti razgovor Milana Gvere, Manojla Milovanovića i Zdravka Tolimira zvanog Tošo, 26. april 1994.), str. 1.

10114 D4526 (Presretnuti razgovor Milana Gvere, Manojla Milovanovića i Zdravka Tolimira zvanog Tošo, 26. april 1994.), str. 2.

da se neki generali za koje je smatrao da podržavaju optuženog penzionišu.[10115] U septembru 1994. Gvero se žalio da nema dovoljno "pravih kontakata sa državnim rukovodstvom"[10116] i da optuženi donosi odluke bez odobrenja Glavnog štaba.[10117] U oktobru 1994. Mladić je obaviješten da optuženi ne zna šta da radi s njim.[10118]

3130. Vijeće napominje da su optuženi i Mladić, iako se u nekim stvarima možda nisu slagali, u proljeće 1995. održavali međusobni odnos nadređeni − podređeni u lancu komandovanja.[10119] Na sjednici Vrhovne komande 31. marta 1995. Mladić je rekao da on i optuženi imaju najveću odgovornost za vojsku, optuženi "kao vrhovni komandant", a Mladić kao "[njegova] desna ruka [...] u vojsci".[10120] Iako se Mladić, takođe, žalio da mu je optuženi oduzeo ingerencije da unilateralno unapređuje niže oficire,[10121] Mladić je potvrdio da optuženi, kao vrhovni komandant, ima pravo da izdaje naređenja.[10122]

3131. Pored toga, u govoru na 50. sjednici Skupštine bosanskih Srba 15. i 16. aprila 1995., optuženi je uvjeravao prisutne da, uprkos glasinama o raskolu između njega i Mladića, raskola nema i tom prilikom rekao sljedeće: "Kako može biti raskol između vrhovnog komandanta i njegovog potčinjenog komandanta, tu nema raskola", ali je zatim rekao: "Ako ima raskola zna se ko leti".[10123] Optuženi je zatim rekao da nije pribjegao tome da smijeni Mladića ili nekog od njegovih saradnika i da u cjelini ima dobar lični odnos s Mladićem te da ga "on i njegovi članovi GŠ […] poštuju i uvažavaju [...]".[10124] Mladić je kasnije odgovorio da je on, uprkos javnim izjavama optuženog o njegovom smjenjivanju "potezom pera", preuzeo obavezu kada je položio zakletvu i

10115 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 44.

10116 P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 38–39.

10117 P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 51.

10118 P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 123, 125.

10119 P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 9 (gdje optuženi u intervjuu kaže: "[Ja sam] vrlo poštovan vrhovni komandant od strane svih oficira i vojnika i ne bih ni želio da su naši oficiri poslušni i meki kao babe. Volim da se oni sa mnom 'natežu' oko rješenja, jer mi to pomaže da donesem kvalitetne odluke."); P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 13, 15, 20, 21, 57; P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 315.

10120 P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 49.

10121 P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 9 (tokom kojeg je Mladić rekao sljedeće: "Ništa mi nismo predložili da vi uradite izvan svoje nadležnosti i to je tačno. […] Jeste nam oduzeli sve moguće ingerencije [nama i GŠ-u]"). Nekoliko dana ranije, 28. marta 1995., Mladić je pisao optuženom i od njega tražio da naredi ministru odbrane da poništi naređenje koje je izdao bez konsultovanja s Glavnim štabom u vezi s unapređenjima i da ministar odbrane ne oduzima komandantima Glavnog štaba "pravo unapređivanja u rangu i nadležnosti koje su i do sada imali". D4062 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a Radovanu Karadžiću, 28. mart 1995.). V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43978−43979 (21. novembar 2013.).

10122 P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 8–14, 32.

10123 P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 315.

10124 P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 315.

zatražio da se Skupština i poslanici "izjasne o poverenju [njemu] i Glavnome štabu" i uvjeravao ih da će "radi[ti] skupa".[10125]

3132. Međutim, daljnje napetosti između VRS-a i rukovodstva bosanskih Srba bile su očigledne na sastancima u proljeće 1995.[10126] Dana 29. aprila 1995., optuženi je uputio dopis Glavnom štabu VRS-a, u kojem ih optužuje za pripremanje vojnog udara i pozvao ih na sastanak na Pale.[10127] Dana 1. maja 1995., optuženi se sastao s oficirima Glavnog štaba i komandantima korpusa na Palama i žalio se na postupanje i Mladićevo nedavno ponašanje, te na napetosti između vojske i političkog rukovodstva.[10128]

3133. U ljeto 1995. optuženi je nekoliko puta komunicirao direktno s Milovanovićem i proslijedio mu izvještaje koje je primio i odluke koje je donio; to je kod drugih generala pobudilo sumnju.[10129] Milovanović je o tome izvijestio Mladića i upozorio optuženog da se "duplira sistem komandovanja". Međutim, Milovanović nikada nije odbio nijedno od naređenja optuženog i samo ih je prosljeđivao Mladiću.[10130] Ako ne bi dobio odgovor, Milovanović bi onda postupio po naređenju optuženog.[10131] U avgustu 1995. Mladić je bio više artikulisan i arogantan u svojim kontaktima s optuženim i tvrdio je da je on glavni.[10132] Optuženi se žalio na vojsku, na teškoće u vršenju uticaja na Glavni štab i rekao je da vojska kao državni organ treba da bude pod komandom države, a ne Mladića.[10133] Takođe je postojao strah od vojnog udara, ali optuženi je i dalje govorio u svojstvu vrhovnog komandanta i u interesu jedinstva Srba.[10134]

10125 P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 361–362.

10126 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 24. januar-5. septembar 1995.), str. 130–131, 146–147. Pyers Tucker je imao utisak da su Mladić i drugi takođe pokušali da marginalizuju Biljanu Plavšić. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 36. V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 285–286 (gdje je svjedok rekao da je izgledalo da je optuženi, kako je vrijeme prolazilo, imao manje kontrole i da je došlo do raskola u odnosu 1995. godine zbog, kako se čini, razlika u politici).

10127 Manojlo Milovanović, T. 25659 (1. mart 2012.); D2155 (Dopis Radovana Karadžića Vrhovnoj komandi, 29. april 1995.).

10128 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 24. januar-5. septembar 1995.), str. 123, 127–129 (gdje je zabilježeno da je optuženi rekao da izgleda da je ponašanje u posljednje vrijeme, posebno Mladićevo, "pučaško" i još da "je nedopustivo […] pred šefom države držati predavanje o državi"); Manojlo Milovanović, T. 25658, 25661 (1. mart 2012.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 163.

10129 Manojlo Milovanović, T. 25647–25648 (1. mart 2012.); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 57. V. D3512 (Izvještaj UNPROFOR-a, 17. juli 1995.), str. 1–2 (gdje Akashi pominje mogućnost da je Mladić "slobodni strijelac" i kaže da su "[t]okom posljednjih nekoliko mjeseci, vojni komandanti na Palama dovodili u pitanje autoritet civilnih kolega").

10130 Manojlo Milovanović, T. 25648 (1. mart 2012.).

10131 Manojlo Milovanović, T. 25648 (1. mart 2012.).

10132 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 166, 168–169.

10133 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 169. V. takođe P2683 (Zahtjev Radovana Karadžića komandantu SRK-a, 5. avgust 1995.).

10134 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 173–177; Momčilo Mandić, T. 5340 (16. juli 2010.).

3134. Tokom sastanka s novinarom Robertom Đurđevićem 14. jula 1995., optuženi mu je rekao da je u aprilu 1995. čuo da Mladić priprema vojni udar u skladu s Miloševićevim uputstvima, pa je optuženi morao da djeluje da to spriječi.[10135] Optuženi je rekao Đurđeviću da je sazvao sastanak svih viših oficira, uključujući Mladića, na kojem ih je suočio s tim planom; nakon toga je optuženi vodio razgovor s Mladićem u četiri oka na kojem su, prema riječima optuženog, izgladili nesuglasice kako bi se barem jedan prema drugom odnosili civilizovano i s poštovanjem.[10136] Optuženi je rekao Đurđeviću da je Mladić obećao da će sarađivati s optuženim i drugim političkim rukovodiocima RS-a.[10137] Međutim, prema Đurđevićevim riječima, izgledalo je da optuženi i dalje "baš lijepo o Mladiću [ne] govori" i rekao je Đurđeviću da će morati da Mladića penzioniše.[10138] Akashi je rekao da se sjeća da je sljedećeg dana, 15. jula, na sastanku sa Slobodanom Miloševićem i Mladićem, Mladić bio "pod velikim pritiskom i napet".[10139] Akashi se prisjetio da je to što optuženi nije bio na tom sastanku podstaklo određene spekulacije o odnosu optuženog i Mladića, ali Akashi nije imao stvarnih saznanja o tome što se događalo.[10140]

3135. Dana 2. avgusta 1995., na osnovu odluke koju je u svojstvu predsjednika i vrhovnog komandanta donio optuženi, Glavni štab je preimenovan u Generalštab VRS-a, a u "uslovima [...] ratnog stanja" imao bi naziv Štab vrhovne komande.[10141] Prema toj odluci, Mladić je 4. avgusta 1995. imenovan za specijalnog savjetnika vrhovnog komandanta i smijenjen s dužnosti komandanta VRS-a.[10142] Mladić je, reagujući na tu odluku, 5. avgusta 1995. poslao obavještenje komandantima korpusa u kojem kaže da je odluka optuženog da preimenuje Glavni štab i da preuzme ingerencije neposrednog rukovođenja i komandovanja VRS-om neustavna, krajnje opasna i da može dovesti u pitanje rezultate koje su već ostvarili; pored toga, naglasio je da takva odluka može dovesti do kolapsa VRS-a.[10143]

10135 Robert Đurđević, T. 25939 (7. mart 2012.). V. takođe P4515 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 5.-31. juli 1995.), *e-court* str. 10; P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 29–30. V. takođe par. 5778.

10136 P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 29–30; Robert Đurđević, T. 25939 (7. mart 2012.). V. P4515 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 5.-31. juli 1995.), *e-court* str. 10–11.

10137 P4515 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 5.-31. juli 1995.), *e-court* str. 11.

10138 P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 31; Robert Đurđević, T. 25939–25940 (7. mart 2012.).

10139 Yasushi Akashi, T. 37746 (25. april 2013.).

10140 Yasushi Akashi, T. 37747–37749 (25. April 2013.); D3512 (Izvještaj UNPROFOR-a, 17. juli 1995.), str. 2.

10141 V. par. 174.

10142 V. par. 174. Dana 6. avgusta 1995., održana je vanredna sjednica Vlade na kojoj je Vlada RS-a odlučila da podrži prijedlog optuženog da se smijeni Mladić kao general VRS-a. P3108 (Zapisnik sa 7. vanredne sjednice Vlade RS-a, 6. avgust 1995.); D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 26.

10143 D2158 (Izjava Ratka Mladića, koju je proslijedio Novica Simić, 5. avgust 1995.), str. 1–2. V. takođe D4858 (Saopštenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1995.). V. takođe D3882 (Vijest novinske agencije SRNA, 5. avgust 1995.).

3136. Dana 5. ili 6. avgusta 1995., Milovanović je napisao peticiju koja je u ime 18 generala upućena Skupštini bosanskih Srba i optuženom kao predsjedniku RS-a.[10144] U peticiji se navodi jednoglasno odbijanje generala da provedu naređenje Vrhovne komande za reorganizovanje Glavnog štaba.[10145]

3137. Međutim, čak nakon što je Mladić smijenjen s dužnosti komandanta Glavnog štaba, i optuženi i Mladić su još jednom potvrdili svoj odnos nadređeni-podređeni. U intervjuu 16. avgusta 1995. optuženi je rekao da "[s]ukob ne postoji, nadležnosti su jasne"; da je on predsjednik i vrhovni komandant vojske, a da je Mladić drugi čovjek u toj hijerarhiji uprkos uzajamnim kritikama i nesporazumima.[10146] Dalje, na sjednici VSO-a 23. avgusta 1995. s rukovodstvom SRJ, tokom koje je Slobodan Milošević pokušao da izvrši pritisak na Mladića da dâ podršku miru i da dâ izjavu suprotnu tadašnjem stavu optuženog, Mladić je to odbio i rekao da će to prepustiti političarima, budući da je on "samo vojnik naroda", a da "nije izabrani predstavnik".[10147]

3138. Dana 27. avgusta 1995., optuženi je stavio van snage svoju odluku od 2. avgusta 1995. o reorganizaciji Glavnog štaba, uključujući i ukaz kojim se Mladić imenuje za specijalnog savjetnika vrhovnog komandanta.[10148] Nakon što je ta odluka poništena, optuženi je poslao pismo generalima Glavnog štaba VRS-a, u kojem zahtijeva da "veruj[u] državnom rukovodstvu" i govori da je važno "konačno i da poštujemo jedni druge" i da se uspostavi odnos zasnovan na međusobnom poštovanju.[10149]

10144 D2159 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Narodnoj skupštini RS-a, 5.–6. avgust 1995.); Manojlo Milovanović, T. 25674–25676 (1. mart 2012.); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 57; D2843 (Telegram Glavnog štaba VRS-a, 7. avgust 1995.); Petar Skrbić, T. 26028–26030 (8. mart 2012.). V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6700 (gdje svjedok govori da je potpisao dokument podrške Mladiću 6. ili 7. avgusta 1995., ne zato što je to htio, nego zato što su ga potpisali svi generali).

10145 D2159 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Narodnoj skupštini RS-a, 5.–6. avgust 1995.), str. 1; Manojlo Milovanović, T. 25676 (1. mart 2012.). V. D2843 (Telegram Glavnog štaba VRS-a, 7. avgust 1995.); Dragomir Milošević, T. 32888–32892 (30. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37606 (23. april 2013.). V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 99 (gdje svjedok kaže da su on i Dušan Kovačević bili jedini generali koji su odlučili da ne potpišu peticiju).

10146 P6407 (Intervju s Radovanom Karadžićem u listu *Telegraf*, 16. avgust 1995.), str. 3–4.

10147 P2567 (Zabilješka sa 42. sjednice VSO-a SRJ, 23. avgust 1995.), str. 2, 5–6. V. takođe D3681 (Presretnuti razgovor Slobodana Miloševića i Ratka Mladića, bez datuma), str. 4 (u kojem Milošević kaže Mladiću: "Na žalost […] vi imate potpuno suludo političko rukovodstvo koje vas vuče u smrt", na što Mladić odgovara da je njega briga za narod, a da ga "nije […] briga [za] pojedin[ca] iz bilo koga rukovodstva ovamo").

10148 D2844 (Odluka Radovana Karadžića, 27. avgust 1995.), str. 2; Manojlo Milovanović, T. 25678 (1. mart 2012.) (gdje svjedok kaže da je kasnije saznao od Gvere da je Skupština usvojila peticiju i stavila van snage odluku optuženog o reorganizaciji Glavnog štaba). V. takođe par. 174. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj 22. avgusta 1995. optuženi je izvijestio o sukobu između vojnih i državnih organa RS-a, rekavši da sukob, ako se ne prevaziđe, može imati "nesrazmjerne štetne posledice za očuvanje teritorije i države [RS]". P3146 (Zapisnik sa 28. sjednice Vlade RS-a, 22. avgust 1995.), str. 9. V. takođe D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 27.

10149 D4861 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 27. avgust 1995.), str. 1.

3139. Međutim, dana 5. septembra 1995., Akashi je izvijestio o daljnjem pomanjkanju komunikacije i neslaganju optuženog i Mladića, pri čemu je rekao da su "izjave civilnog rukovodstva 'RS-a' i vojnog rukovodstva VRS-a jasno u neskladu" i da u strukturi vlasti RS-a postoji primjetan raskol.[10150]

3140. Vijeću su predočeni dokazi svjedoka odbrane o tome da je odnos optuženog i Mladića uvijek bio odnos netrpeljivosti i da je optuženi imao *de jure* kontrolu nad Mladićem, ali da efektivno nije imao kontrolu nad njim.[10151] Pored toga, svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjma rekli da je u strukturi VRS-a uvijek postojalo dvostarješтinstvo između Mladića i optuženog, od trenutka imenovanja Mladića za komandanta Glavnog štaba pa tokom cijelog sukoba.[10152] Prema Mandićevim riječima, između optuženog i Mladića je od početka postojalo nepovjerenje i nedostatak saradnje i Mladić nije poštivao naređenja koja su izdavali optuženi ili drugi članovi Predsjedništva.[10153]

3141. Međutim, Vijeće napominje da su svjedočenja ovih svjedoka, konkretno, Kuprešanina, Zametice, Kozića, Kovača i Ninkovića, u tom pogledu izrečena generalno i da su često zasnovana na njihovom utisku ili mišljenju. Vijeće stoga ne smatra da njihova svjedočenja imaju veliku težinu u tom pogledu. Osim toga, Vijeće konstatuje da mnogi pouzdani dokazi o kojima je bilo riječi gore

---

10150 D3353 (Izvještaj UNPROFOR-a, 5. septembar 1995.), str. 1–2 (gdje se upućuje na Mladićev dopis UNPROFOR-u 4. septembra 1995. o njegovom stavu u vezi s uslovima koje su NATO i UN odredili za prekid vazdušnih napada NATO-a, koji je bio suprotan stavu rukovodstva bosanskih Srba; Koljević je uvjeravao UNPROFOR da to nije stav rukovodstva bosanskih Srba i da Mladićev dopis ne važi, što je Mladić na kraju prihvatio). V. Prvoslav Davinić, T. 45529–45531 (16. januar 2014.) (gdje svjedok govori o razgovoru optuženog i Mladića 4. septembra 1995. u kojem je Mladić rekao: "Ja mogu postupati samo u skladu s vašim odlukama, vašim direktivama i prema svojim zakonskim ovlaštenjima", i o tome da to što je Mladić rekao ne ukazuje na njegovo pokoravanje optuženom, jer je Mladić imao "veliku slobodu djelovanja" u okviru svojih "zakonskih ovlaštenja").

10151 D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), str. 5–6; Radovan Radinović, T. 41618–41619 (19. juli 2013) (gdje svjedok kaže da optuženi nije imao stvarnu operativnu kontrolu nad VRS-om u julu i avgustu 1995.); D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 44, 52 (gdje svjedok dalje kaže da je u toku rata došla do izražaja činjenica da je optuženi "bio predsednik države, ali da nije imao vlast, dok je s druge strane […] Mladić imao vlast, ali nije imao državu"); Vojislav Kuprešanin, T. 43519 (14. novembar 2013.); D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 11–12 (gdje svjedok kaže da Mladić nije poštovao optuženog ni najmanje i da je uvijek htio da uradi suprotno od onoga za što se optuženi zalagao; zbog toga je optuženi pokušavao da smijeni Mladića još od 1993., ali bez uspjeha, budući da je VRS imao vlast i "radio bukvalno šta je hteo po svom nahođenju"); John Zametica, T. 42453–42455 (29. oktobar 2013.) (gdje svjedok kaže da je optuženi imao veoma malu vlast nad VRS-om i da je insubordinacija VRS u odnosu na optuženom bila redovna pojava); D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 26 (gdje svjedok kaže da je tokom cijelog rata postojala nedovoljna saradnja civilnih i vojnih vlasti); D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 9; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 99.

10152 D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), str. 5–6; D3733 (Izjava svjedoka Milana Ninkovića od 23. juna 2013.), par. 29, 39; Vojislav Kuprešanin, T. 43519 (14. novembar 2013.); D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 44, 52. V. takođe D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 91, 96, 111.

10153 Momčilo Mandić, T. 5340–5341 (16. juli 2010.).

u tekstu odnose prevagu nad ovim dokazima. Prema tome, u svjetlu svih dokaza, Vijeće konstatuje da su optuženi i Mladić, iako je između njih možda postojalo nepovjerenje, a povremeno i neslaganje, djelovali kao kolektivno rukovodstvo i kretali se u istom pravcu. Vijeće stoga konstatuje da je optuženi zadržao ulogu Mladićevog pretpostavljenog, da je imao *de jure* kontrolu nad njim i da je efektivno vršio tu kontrolu tokom cijelog sukoba.

(4) Ovlaštenja optuženog

3142. Optuženi je, kao predsjednik, bio ovlašten da organizuje i provodi planove za odbranu, da naredi mobilizaciju i da rukovodi i komanduje vojskom.[10154] Pored toga, optuženi je, kao vrhovni komandant, bio ovlašten da izdaje propise, da definiše organizaciju VRS-a, da imenuje, unapređuje i razrješava dužnosti starješine, da utvrđuje sistem komandovanja i da prati provođenje naređenja.[10155] Optuženi je takođe bio ovlašten da izdaje ukaze, uputstva, naređenja i zahtjeve koji su se odnosili na opšte planiranje za pripremu vojske, mobilizaciju vojske i njenu upotrebu.[10156]

3143. Primjenjujući ova ovlaštenja, optuženi je, na primjer, izdavao uputstva raznim jedinicama VRS-a i povremeno slao direktna naređenja komandantima korpusa za čije su izvršenje odgovarali direktno njemu.[10157]

3144. Lična uključenost optuženog na operativnom nivou takođe se vidi iz njegovog naređenja Glavnom štabu 5. decembra 1992. da se ojača Drinski korpus; da se "[r]azoruža[...] protivnik[...] u mjesnim zajednicama Cerska i Konjević Polje, ovlada[...] komunikacijom Milići-Drinjača-Zvornik i Konjević Polje-Bratunac"; i da bude lično izviješten o realizaciji tog naređenja.[10158] Nivo njegove uključenosti takođe pokazuju njegova uputstva na sastanku Vrhovne komande 7. maja 1993. da

10154 V. par. 162.

10155 V. par. 167; P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174 (gdje, između ostalog, piše da je predsjednik RS-a vrhovni komandant VRS-a).

10156 V. par. 168.

10157 V. npr. P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.) (koje je preneseno putem P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.); Stanislav Galić, T. 38033 (9. maj 2013.) (gdje svjedok kaže da bi komandant SRK-a primao informacije i direktive direktno od Vrhovne komande i optuženog); P2276 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. juli 1995.); P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.); P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.) (optuženi je naredio formiranje čete vojne policije u SRK); D43 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 16. april 1993.); P4495 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 29. mart 1995.); D4812 (Naređenje Radovana Karadžića, 15. januar 1994.); P1503 (Naređenje Radovana Karadžića u vezi s Nedžarićima, 1. juli 1992.); P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.); D4739 (Dopis Radovana Karadžića svim lokalnim civilnim i policijskim vlastima, 31. oktobar 1992.).

10158 P5083 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 5. decembar 1992.). V. takođe P1493 (Dopis Ratka Adžića Radovanu Karadžiću, 12. juni 1992.) (kojim je optuženi bio informisan o odvijanju borbi oko Sarajeva i kojim se od njega tražilo da upotrijebi "[svoj] uticaj" za obezbjeđivanje dodatnog naoružanja).

bude glavni za odobravanje dejstava; da se sva ofanzivna dejstva obustave; i da svaku akciju treba da odobri Vrhovna komanda lično.[10159]

3145. Optuženi je takođe vršio svoje ovlaštenje da naredi VRS-u da izvrši mobilizaciju.[10160] Na primjer, već 20. maja 1992., optuženi je donio odluku o opštoj mobilizaciji svih vojnih obveznika i rekviziciji materijalnih sredstava za potrebe VRS-a i napomenuo da tu odluku treba dostaviti "nadležnim organima svih opština" SrRBiH.[10161] Ova odluka je dostavljena i po njoj se postupalo u opštinama.[10162]

3146. Optuženi je vršio svoje ovlaštenje da unapređuje starješine VRS-a[10163] i da raspoređuje starješine VRS-a na druge dužnosti.[10164] Kako je pomenuto gore u tekstu u vezi s njegovim odnosom s Mladićem, sam optuženi je rekao da ima ovlaštenje za razrješavanje starješina dužnosti kada je na Skupštini bosanskih Srba rekao da bi smijenio Mladića da mu ne vjeruje i dodao: "Imam ta ovlaštenja."[10165]

3147. Optuženi je takođe, u svojstvu predsjednika RS-a, pomagao VRS-u. U aprilu 1994., nakon dopisa Glavnog štaba kojim je upoznat da u dvije opštine djeluju dobrovoljci SRS-a bez znanja i

---

10159 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 89–90. Vijeće ima u vidu svjedočenje Johna Zametice da nije mislio da je optuženi bio "naročito uključen" u "svakodnevne operacije i taktički nivo", da je optuženi bio "uglavnom nezainteresovan" za operativno i taktičko ratovanje, ali napominje da je Zametica u svom svjedočenju istovremeno rekao da "nikada nije tvrdio da [optuženi] nije bio uključen" uopšte. John Zametica, T. 42457–42458, 42522 (29. oktobar 2013.). Vijeće ne smatra da Zametična primjedba u vezi s uključenošću optuženog na operativnom i taktičkom nivou, u vezi s kojom se ogradio, utiče na zaključke Vijeća u tom pogledu.

10160 P5482 (Naređenje Radovana Karadžića predsjednicima skupština opština i Glavnom štabu VRS-a, 26. mart 1995.), str. 1; P5192 (Odluka Radovana Karadžića o opštoj mobilizaciji, 5. avgust 1995.); P4926 (RS-ovo proglašenje neposredne ratne opasnosti, 16. juni 1995.); P2248 (Naređenje Radovana Karadžića Vladi RS-a, Glavnom štabu VRS-a i predsjednicima opština, 26. mart 1995.). Vijeće napominje da je Mladić istog dana prenio naređenje optuženog jedinicama VRS-a. P2249 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. mart 1995.). V. takođe P5546 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 30. juli 1995.), str. 1.

10161 P3919 (Odluka Radovana Karadžića, 20. maj 1992.), str. 1–2.

10162 P3537 (Odluka Kriznog štaba Prijedor, 22. maj 1992.); Branko Đerić, T. 28059–28060 (25. april 2012.).

10163 P2650 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 16. decembar 1992.); P2677 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Dragomira Miloševića, 24. mart 1994.); P5532 (Ukaz predsjednika RS-a, 25. juli 1993.); P5533 (Ukaz predsjednika RS-a, 28. juni 1994.), str. 1−2; P3046 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Ratka Mladića, 28. juni 1994.); P2649 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 7. avgust 1994.).

10164 Stanislav Galić, T. 37594–37595 (23. april 2013.); P3044 (Ukaz Radovana Karadžića, 14. juli 1995.); P5190 (Dopis MUP-a RS-a predsjedniku RS-a, 6. juli 1995.); P5085 (Ukaz predsjednika RS-a, 15. juli 1995.); P5085 (Ukaz predsjednika RS-a, 15. juli 1995.). Vijeće napominje da je na ukazu optuženog datum 14. juli 1995., ali da je prema memorandumu Drinskog korpusa "dana 13. 07. 1995. godine izvršena […] primo-predaja dužnosti komandanta Drinskog korpusa". Međutim, Vijeće konstatuje da ova manja nedosljednost u vezi s datumom ne utiče na sadržaj dokumenta Drinskog korpusa, prema kojem su raspoređivanja na nove dužnosti izvršena "[n]a osnovu ukaza predsednika Republike Srpske". P4485 (Obavještenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.). V. takođe D3874 (Dopis Radovana Karadžića Ratku Mladiću i komandantu 2. krajiškog korpusa, 14. decembar 1994.); P5451 (Zahtjev MUP-a RS-a Radovanu Karadžiću, 13. juli 1995.), str. 1. V. par. 5768. 5776.

10165 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 316. V. takođe P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 315. V. takođe

saglasnosti VRS-a,[10166] optuženi je podsjetio opštinske vlasti da to narušava sistem jedinstvenog rukovođenja i komandovanja. Optuženi je takođe zahtijevao da bude obaviješten o razvoju događaja kako bi mogao da preduzme mjere.[10167]

3148. Vijeće primjećuje da je Mladić 1994. godine primijetio da je, iako je subordinacija u Glavnom štabu i u korpusima dobra, utvrđeno da postoji insubordinacija na nižim nivoima[10168] i takođe primjećuje da je 1995. godine postojala nedovoljna saradnja i određeno neprijateljstvo između civilnih i vojnih vlasti.[10169]

3149. Vijeće napominje da su, prema riječima Božidara Vučurevića, oficiri VRS-a bili više okrenuti prema Beogradu nego prema RS-u.[10170] Vijeće konstatuje da Vučurević nije bio iskren u tom pogledu i ne prihvata njegovo svjedočenje. Vijeće takođe napominje da je Momir Bulatović u svom svjedočenju rekao da je optuženi rekao Miloševiću da "ne razumije zašto je VRS zauzeo Jajce, muslimanski grad koji nikada neće moći da zadrže" i da je Bulatović "vjer[ovao]" da se to što je optuženi rekao Miloševiću odnosilo na manjak kontrole optuženog nad vojnim operacijama.[10171] Vijeće ne smatra da Bulatovićevo tumačenje onoga što je optuženi rekao ima ikakvu težinu, budući da Bulatović nije bio prisutan kada je optuženi to rekao.

3150. Na kraju, Colm Doyle je u svom svjedočenju rekao da je obavijestio optuženog, posredstvom jednog od njegovih zvaničnika, o planiranom napadu na TV stanicu u Sarajevu i da je optuženi odgovorio da napada neće biti. Međutim, TV stanica bila je bombardovana, a Doyle je optuženom prenio informaciju da će "ga smatrati lično odgovornim" za taj napad.[10172] Kada se optuženi susreo s Doyleom nešto kasnije tog dana, rekao je Doyleu da on nije naredio taj napad, da ga je osudio i da "nema kontrolu nad cijelom vojskom cijelo vrijeme."[10173] Vijeće konstatuje da to

---

D3495 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 24. mart 1994.) (kojim odgovara na D3494 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 23. mart 1994.)).

10166 D1454 (Zahtjev Kabineta predsjednika RS-a, 29. april 1994.); D1446 (Naređenje Radovana Karadžića MUP-u RS-a, 29. april 1994.).

10167 D1454 (Zahtjev Kabineta predsjednika RS-a, 29. april 1994.); D1446 (Naređenje Radovana Karadžića MUP-u RS-a, 29. april 1994.); Milorad Davidović, T. 15809 (1. juli 2011.). V. takođe D1448 (Dopis Kabineta predsjednika RS-a predsjedniku Skupštine opštine Petrovo, 29. april 1994.).

10168 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 46, 117.

10169 D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 26, 33; D3366 (Informacija 1. igmanske pješadijske brigade, 20. oktobar 1995.); P3114 (Zapisnik sa 32. sjednice Vlade RS-a, 13. oktobar 1995.), str. 4; Dragan Kijac, T. 44317 (3. decembar 2013.); D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.) par. 59. Vijeće napominje da je Kijac kasnije u svom svjedočenju rekao da je imao normalne odnose s vojnim službama bezbjednosti. D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.) par. 60.

10170 D3146 (Izjava svjedoka Božidara Vučurevića, 22. mart 2013.), par. 8.

10171 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30.

10172 Colm Doyle, T. 2678–2679 (21. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278–25281.

10173 Colm Doyle, T. 2678–2679 (21. maj 2010.). V. takođe Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25279–25281. Vijeće napominje da bi se moglo pomisliti da Doyleovo svjedočenje govori o

što je optuženi rekao Doyleu da nema kontrolu nad vojskom cijelo vrijeme ima minimalnu težinu. Optuženi je bio jasno zainteresovan da se distancira i da minimizira svoju uključenost u taj napad, nakon što je Doyle rekao optuženom da će se smatrati da je on lično odgovoran za napad i da će ga osuditi na televiziji.

3151. Osim toga, Vijeće konstatuje da ograničeni dokazi u vezi s pomanjkanjem kontrole optuženog nad VRS-om[10174] ne samo da imaju minimalnu težinu sami po sebi, već da su, u svakom slučaju, u neskladu s brojnim dokazima koji pokazuju suprotno, o kojima je bilo riječi gore u tekstu.

(5) Izdavanje vojnih direktiva u svrhu ostvarenja Strateških ciljeva

3152. Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da je VRS bio obaviješten o Strateškim ciljevima, koji su predstavljali osnovne ciljeve rukovodstva bosanskih Srba i da su Strateški ciljevi činili ključni element njegove vojne strategije.[10175] Oni su bili osnova za vojne operacije koje su bile formulisane u sedam glavnih vojnih direktiva VRS-a izdanih u periodu od juna 1992. do marta 1995.[10176]

3153. Te direktive su predstavljale "najviši nivo vojno-političkog upravljanja" za vođenje rata.[10177] One su bile "akt[i] komandovanja koje koriste najviši nivoi komandovanja", kroz koje se daju dugoročni zadaci.[10178] Njima su regulisane akcije vojske tako što su određivale zadatke u obliku smjernica koje su određivale podjelu zaduženja između vojske, policije i civilne zaštite.[10179] Identifikovale su ciljeve, snage i resurse koje treba koristiti u ostvarivanju ciljeva i sadržavale su osnovne smjernice.[10180]

---

autoritetu optuženog nad paravojnim snagama. Međutim, s obzirom na karakteristike napada koji opisuje Doyle i na to da je optuženi znao za napad, Vijeće zaključuje da je u ovom kontekstu optuženi govorio o redovnoj vojsci, a ne o paravojnim formacijama.

10174 Vijeće takođe ima u vidu dokaze o raskolu između rukovodstva RS-a i SRJ u avgustu 1994. u vezi s pregovorima, među kojima je bila i poruka rukovodstva SRJ VRS-u da otkaže poslušnost i da ne dopusti da rukovodstvo RS-a njim manipuliše. P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 277–279. Međutim, Vijeće napominje da oficiri VRS-a nisu prihvatili tu poruku i da ona nije uticala na hijerarhijsku kontrolu rukovodstva RS-a nad VRS-om. P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 283, 286 (prema kojem je Milovanović za taj raskol rekao: "Ovo nisu ideološki sukobi, već sukobi u borbi za vlast", a Miletić je rekao da je "[z]ahtevati da se ovi oficiri okrenu protiv srpskog rukovodstva – to je protiv naroda, a to je najveći zločin.").

10175 V. par. 2845.

10176 V. par. 2899. V. takođe D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.); D593 (Direktiva br. 2, 22. juli 1992.); D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.); P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.); P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.); P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.); P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.).

10177 Richard Butler, T. 27439 (17. april 2012.).

10178 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11992.

10179 Manojlo Milovanović, T. 25494 (29. februar 2012.). V. takođe Mirko Trivić, T. 40538–40539 (26. juni 2013.).

10180 Radovan Radinović, T. 41392 (17. juli 2013.).

3154. Postojale su tri metode izrade direktiva: "potpuna" metoda, "skraćena" metoda i metoda koja nije uključivala konsultacije s organima i komandama.[10181] Potpuna metoda je nalagala da komandant Glavnog štaba najprije otvori diskusiju, zatim da komandanti korpusa podnesu izvještaje i da načelnici sektora Glavnog štaba − na primjer za bezbjednost, pozadinu, nastavu i moral − takođe iznesu svoje stavove.[10182] Tokom analize bi se, prije nego što se prijeđe na definisanje zadataka za sljedeću godinu, donosili zaključci u vezi s nivoom ostvarenja zadataka definisanih za prethodnu godinu.[10183]

3155. Na toj osnovi bi komandant Glavnog štaba Mladić formulisao osnovna načela i organi komande bi mu dostavljali prijedloge.[10184] On bi zatim usvojio prijedloge, a operativni organ bi usvojene prijedloge spojio u jedinstveni tekst;[10185] taj tekst bi zatim bio proslijeđen optuženom kao vrhovnom komandantu.[10186] Optuženi bi davao smjernice i unosile bi se izmjene na osnovu njegovih uputstava.[10187] Direktive je potpisivao optuženi, kao vrhovni komandant, ili Mladić, kao komandant Glavnog štaba, ali u svakom slučaju, optuženi je ispitao i odobrio svih sedam gore pomenutih direktiva.[10188] Nakon što je potpisana, direktiva je bila finalizirana i druge osobe koje bi je eventualno primile nisu je mogle mijenjati ni dopunjavati.[10189] Finalizirana direktiva bi potom bila poslata pomoćnicima komandanata, a načelnici sektora dobili bi kopije direktive.[10190]

10181 Radovan Radinović, T. 41394 (4. april 2013.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11992.

10182 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11993*;* Radovan Radinović, T. 41394 (4. april 2013.).

10183 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11993.

10184 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11993. Na primjer, obavještajni organ bi davao prijedloge u vezi s neprijateljem, operativni sektor bi davao prijedloge za upotrebu korpusa i potčinjenih jedinica, a prijedloge u vezi s naoružanjem bi davao organ zadužen za naoružanje. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11993–11994.

10185 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11993. Obradović je konkretno naveo da bi zadaci iz ranijih direktiva trebali biti preformulisani i unijeti u nove direktive kako bi ostali na snazi. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12179 (31. mart 2011.).

10186 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12040. Obradović je rekao da bi vrhovni komandant primio kucani dokument, da bi ga pogledao i napisao komentare na margini i da bi zatim vratio dokument na ponovno kucanje u verziji koja je uključivala njegove komentare. Međutim, nakon toga je rekao da nije bio upućen, odnosno da nije znao za proces uređivanja u kabinetu vrhovnog komandanta. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12040. Vijeće se stoga neće osloniti na ovaj dio njegovog svjedočenja.

10187 Manojlo Milovanović, T. 25495 (29. februar 2012.) (gdje konkretno upućuje na izradu Direktive br. 7).

10188 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11992. Optuženi je potpisao Direktivu br. 6, Direktivu br. 7 i dodatak Direktivi br. 6. P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 16; P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 15; P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), str. 3. V. takođe P1415 (Transkript 54. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. oktobar 1995.), str. 84; P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 24.

10189 Manojlo Milovanović, T. 25499–25500 (29. februar 2012.).

10190 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12047–12048.

3156. Nakon toga, Mladić bi izradio daljnje izvršno naređenje ili direktivu kojom se direktiva efektivno operacionalizirala.[10191] Glavni štab je zatim bio zadužen za dostavljanje direktive potčinjenim jedinicama, u skladu s direktivom.[10192]

(6) Zaključak

3157. Vijeće zaključuje da je optuženi, od maja 1992. imao stalnu *de jure* vlast i kontrolu nad VRS-om, koju je efektivno vršio dok je bio na dužnosti predsjednika SNB-a, predsjednika Predsjedništva i kasnije predsjednika RS-a i vrhovnog komandanta. Optuženi je redovno bio informisan o razvoju događaja u VRS-u i na terenu. Optuženi je bio uključen na strateškom nivou i, kada je to htio, i na operativnom nivou.

(B) MUP bosanskih Srba

3158. Na čelu MUP-a bio je ministar unutrašnjih poslova.[10193] Vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić bio ministar unutrašnjih poslova u periodu od 24. marta 1992. do kraja 1992., i opet u periodu od januara do jula 1994., a da je Tomislav Kovač bio vršilac dužnosti ministra u periodu od septembra 1993. do januara 1994.[10194]

3159. Vijeće podsjeća da je Zakonom o unutrašnjim poslovima, donijetim 23. marta 1992., uspostavljena mreža centara službi bezbjednosti koji će obavljati poslove MUP-a bosanskih Srba.[10195] Centri službi bezbjednosti bili su u Banjaluci (za ARK), Trebinju (za SAO Hercegovina), Doboju (za SAO Sjeverna BiH), Sarajevu (za SAO Romanija-Birač) i u Bijeljini (za SAO Semberija) i koordinirali su funkcije stanica javne bezbjednosti.[10196] Stanice javne bezbjednosti, koje su formirane na teritoriji svake opštine, imale su zadatak da obavljaju sve poslove iz domena javne bezbjednosti.[10197] Vijeće dalje podsjeća da je SBP, kojim je komandovao Goran Sarić, funkcionisao kao borbena jedinica i da je bio podijeljen u pet odreda, smještenih u Banjaluci, Trebinju, Doboju, Sarajevu i Bijeljini.[10198] Posebne jedinice policije, koje su učestvovale u

10191 Manojlo Milovanović, T. 25505–25506 (29. februar 2012.).
10192 Manojlo Milovanović, T. 25513–25514 (29. februar 2012.).
10193 P2958 (Izvještaj vještaka Christiana Nielsena pod naslovom "Ministarstvo unutrašnjih poslova bosanskih Srba: začeci, djelovanje i zapovijedanje i rukovođenje, 1990.-1992.", 19. maj 2011.), par. 99.
10194 V. par. 215.
10195 V. par. 217.
10196 V. par. 218.
10197 V. par. 219.
10198 V. par. 222.

borbenim dejstvima, organizovali su centri službi bezbjednosti na regionalnom nivou i njihovi odredi su se nalazili u svakom od pet centara službi bezbjednosti.[10199]

(1) Ovlaštenja optuženog

3160. Kao vrhovni komandant VRS-a, optuženi je bio ovlašten da izdaje naređenja za upotrebu policije i da definiše osnove za organizaciju i brojni sastav policije za vrijeme rata radi zaštite prava i dužnosti RS-a i njegovih građana.[10200] Predsjedništvo je proglasilo "neposredn[u] ratn[u] opasnost" 15. aprila 1992.[10201] Osim toga, Vijeće podsjeća da je 15. maja 1992. Mićo Stanišić izdao naređenje kojim se formalizuje saradnja MUP-a bosanskih Srba i VRS-a, tako da ljudstvo MUP-a bude organizovano u "ratne jedinice" i prepotčinjeno VRS-u tokom učestvovanja u borbenim dejstvima.[10202] Prema tome, Vijeće konstatuje da je optuženi imao *de jure* vlast nad MUP-om.

3161. Branko Đerić je u svom svjedočenju rekao da je Mićo Stanišić svoja naređenja dobijao direktno od optuženog i da je optuženi bio zadužen za "upotrebu policije".[10203] Objasnio je da je Stanišić, kao ministar unutrašnjih poslova, trebao provoditi odluke Vlade; međutim, on je ignorisao Vladu i nije dolazio na sjednice Vlade.[10204] Tužilaštvo upućuje na jedan primjer kada je Stanišić primio uputstva od optuženog, u presretnutom razgovoru od 18. aprila 1992.[10205] U tom presretnutom razgovoru, optuženi i Stanišić su razgovarali o tome gdje se nalazi jedan tim evropskih posmatrača, a zatim su razgovarali o naoružavanju jedne grupe ljudi koja se pripremala za napad na Foču.[10206] Optuženi je rekao Staniši̇ću da presiječe lanac dostavljanja oružja i da izvijesti Hadžiće i Ilidžu da ne krenu prema Kiseljaku.[10207]

3162. Osim toga, optuženi je izdao naređenje u vezi s upotrebom policije u borbi. Dana 20. maja 1992., optuženi je naredio da se ljudstvo u jedinicama SRK-a popuni u dogovoru s MUP-om i stanicama javne bezbjednosti u, između ostalog, opštinama Ilidža, Vogošća, Novo Sarajevo, Rajlovac, Sokolac i Pale.[10208] Dana 2. juna 1992., naredio je da se dva voda PJP-a prebace u

---

10199 V. par. 222. Vijeće napominje da su centri službi bezbjednosti početkom 1994. preimenovani u centre javne bezbjednosti. Christian Nielsen, T. 16320 (7. juli 2011.).

10200 P2602 (Zakon o odbrani SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 7(6); Mićo Stanišić, T. 46484 (4. februar 2014.); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9107–9110. V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25445 (28. februar 2012.).

10201 P3922 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 15. april 1992.).

10202 V. par. 230.

10203 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 20–22.

10204 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 22.

10205 Završni podnesak tužilaštva, par. 133, gdje se upućuje na P5606 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Radovana Karadžića, 18. april 1992.).

10206 P5606 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Radovana Karadžića, 18. april 1992.), str. 1.

10207 P5606 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Radovana Karadžića, 18. april 1992.), str. 2–3.

10208 P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.).

Nedžariće i da se stave pod vojnu komandu SRK-a preko, između ostalog, Ilidže gdje su trebali da se jave Tomislavu Kovaču u vezi s nastavkom putovanja.[10209]

3163. Krizni štabovi opština i ratna predsjedništva izdavali su naređenja jedinicama MUP-a. Na primjer, Krizni štab Sanski Most izdavao je naređenja SJB-u.[10210] CSB Banjaluka izdavao je uputstvo potčinjenim stanicama javne bezbjednosti da provode odluke Ratnog predsjedništva ARK-a.[10211] Vijeće dalje napominje da je Krizni štab Bratunac donio odluku da TO i SJB opštine Bratunac preuzmu odbranu srpske opštine Bratunac i da je donosio odluke kojima se SJB ovlašćuje da razoružava građane i da pripadnici SJB-a pomažu drugim srpskim snagama u akcijama protiv bosanskih Muslimana tokom preuzimanja vlasti u Bratuncu.[10212] U Foči je SJB tokom preuzimanja vlasti djelovao zajedno s TO-om.[10213] Krizni štab opštine Rogatica naredio je provođenje podjele SJB-a Rogatica.[10214] U Vlasenici je Krizni štab učestvovao u koordinaciji preuzimanja vlasti u gradu, u kojem je policija djelovala zajedno s drugim srpskim snagama, i u događajima nakon toga, kada je policija konfiskovala oružje nesrba i hapsila one koji su odbili da predaju oružje.[10215] Krizni štab Vlasenice je takođe komandovao specijalnim vodom policije[10216] i mogao je da izdaje naređenja načelniku SJB-a u Vlasenici.[10217] U Hadžićima je policija provela odluku Kriznog štaba da se uhapse i zatoče svi vojno sposobni muškarci, bosanski Muslimani.[10218] Krizni štab opštine Vogošća takođe je bio ovlašten da daje uputstva SJB-u Vogošća.[10219] Na kraju, Vijeće napominje da je u mnogim opštinama načelnik policije bio i član kriznog štaba.[10220]

10209 P1503 (Naređenje Radovana Karadžića u vezi s Nedžarićima, 1. juli 1992.).

10210 Svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3342 (pod pečatom). V. npr. P2613 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 22. maj 1992.); P2614 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 30. maj 1992.).

10211 V. par. 2055, 2061.

10212 V. par. 713–714, 717–718.

10213 D3319 (Vijest emitovana na Radio Beogradu, 8. april 1992.). V. takođe par. 858.

10214 V. par. 960.

10215 V. par. 1113, 1121, 1149.

10216 V. par. 1124. Specijalni vod policije u Vlasenici bio je u organizacionoj strukturi SJB-a, njegovi pripadnici su primali plate od SJB-a, i svakodnevno je izvještavao SJB. V. par. 1125, 1161, 1182, 1193. Specijalni vod policije bio je uključen u nezakonite aktivnosti, zlostavljao je bosanske Muslimane i učestvovao je u preuzimanju vlasti u selima u okolici Vlasenice i protjerivanju bosanskih Muslimana. V. par. 1125–1134, 1161–1163.

10217 V. par. 1217.

10218 V. par. 2094.

10219 V. par. 2372. Početkom marta 1992., Tintor je, u ime Kriznog štaba opštine Vogošća, poslao depešu SJB-u Vogošća i Kemi Šaboviću, u kojoj se SJB-u zabranjuje vođenje istrage u srpskim selima u vezi s navodima da je jednog mladića, bosanskog Muslimana, ubio Srbin.

10220 V. par. 698, 957 (gdje se upućuje na P2835 (Izvještaj Kriznog štaba Rogatica, april-juni 1992.)), 961, 1051, 1109 (gdje se upućuje na P6121 (Odluka Opštinskog odbora SDS-a Vlasenica, 4. april 1992.)), 1581, 2125–2126 (gdje se upućuje na D1193 (Članovi Kriznog štaba Ilidža, 10. april 1992.)).

(2) Veza i sistem izvještavanja MUP-a bosanskih Srba

3164. Vijeće podsjeća da se sistem izvještavanja u MUP-u sastojao od dnevnih izvještaja i drugih izvještaja o značajnijim bezbjednosnim podacima.[10221] Podatke je u opštinama prikupljao SJB, zatim ih je slao CSB-u na regionalnom nivou, i konačno MUP-u bosanskih Srba.[10222] Podaci su takođe slati iz MUP-a Vladi bosanskih Srba, uključujući i Predsjedništvo.[10223]

3165. Vijeću su predočeni dokazi da je bilo teškoća u vezama tokom prve godine sukoba, 1992.[10224] Međutim, uvijek su postojali kanali veze između MUP-a bosanskih Srba, centara službi bezbjednosti i stanica javne bezbjednosti.[10225] Veza CSB-a s ministarstvom bila je svakodnevna, i to nekoliko puta na dan ako je bilo problema ili svakih par dana ako nije bilo značajnih događaja.[10226] Mandić je u svom svjedočenju rekao da policija, kada nije bilo posebnih problema, nije imala obavezu da izvještava optuženog o svojim redovnim aktivnostima, već da je izvještavala predsjednika Vlade.[10227] Osim toga, načelnik SJB-a Bijeljina izvještavao je Miću Stanišića o situaciji u opštini.[10228]

3166. Do kraja 1992., SDB nije slao izvještaje predsjedniku RS-a; to se radilo posredstvom MUP-a. Izvještaji SDB-a su se tek od 1993. slali državnom rukovodstvu RS-a (predsjedniku, predsjedniku Skupštine, predsjedniku Vlade i drugim državnim tijelima po potrebi).[10229] Optuženi je informacije primao usmeno i putem pismenih izvještaja više puta mjesečno.[10230]

10221 V. par. 228.

10222 V. par. 228.

10223 V. par. 228.

10224 Svjedok KW317, T. 39412 (6. juni 2013.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 57. V. takođe D4229 (Izjava svjedoka Boška Mandića od 18. januara 2014.), par. 16. Vijeće ne smatra pouzdanim Grahovčevo svjedočenje o tome da je opštinskim rukovodiocima bilo nemoguće ostvariti vezu ili kontakt s republičkim rukovodstvom. D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca), par. 8.

10225 Milorad Davidović, T. 15460–15461 (24. juni 2011.). V. takođe Christian Nielsen, T. 16270–16271 (7. juli 2011.); P2850 (Telefaks CSB-a Bijeljina, 29. april 1992.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 92. Na primjer, SNB je potvrdio da će ostvariti vezu sa Skupštinom bosanskih Srba i Vladom telefonom i kurirom. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 1. Ali v. D2852 (Izjava svjedoka Srđana Šehovca od 27. januara 2013.), par. 47. Šehovac je rekao da u periodu otežanih veza 1992. godine rukovodstvo bosanskih Srba nije moglo izdavati uputstva i da su stvari bile prepuštene opštinama. V. takođe par. 3019–3020, 4862.

10226 Milorad Davidović, T. 15462–15463 (24. juni 2011.). V. takođe P2851 (Telefaks CSB-a Bijeljina, 24. april 1992.). Ali v. Branko Đerić, T. 27937, 27941 (24. april 2012.); D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 16. Đerić je rekao da su veze Vlade čiji je bio predsjednik bile u prekidu i da su neke regije postale toliko samostalne da je bilo teško ostvariti bilo kakvu vezu s njima.

10227 Momčilo Mandić, T. 5050 (13. juli 2010.).

10228 P2629 (Izvještaj SJB-a Bijeljina, bez datuma).

10229 D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.), par. 39.

10230 Dragan Kijac, T. 44320–44321 (3. decembar 2013.).

(3) Zaključak

3167. Vijeće konstatuje da je optuženi imao *de jure* vlast nad MUP-om bosanskih Srba od najkasnije 15. aprila 1992., koju je efektivno vršio kao predsjednik Predsjedništva i, kasnije, kao predsjednik RS-a i vrhovni komandant VRS-a. Iako su dokazi o njegovoj uključenosti u svakodnevne operacije MUP-a ograničeni, dokazi pokazuju da je imao mogućnost da premješta policajce i da daje uputstva Mići Stanišiću i službenicima MUP-a na nižim nivoima. Osim toga, dokazi pokazuju da je optuženi, iako je sistem veza ponekad bio u prekidu, često primao izvještaje od MUP-a.

3168. Vijeće dalje konstatuje da su krizni štabovi i ratna predsjedništva imali ulogu u komandovanju ili u koordiniranju zadataka jedinica MUP-a u Opštinama. U tom pogledu, Vijeće podsjeća da je optuženi vršio vlast nad tim institucijama i da je imao centralnu ulogu u davanju uputstava o njihovom funkcionisanju.[10231] S obzirom na saradnju jedinica MUP-a s vlastima bosanskih Srba, TO-om i VRS-om, Vijeće konstatuje da je optuženi podržavao upotrebu jedinica MUP-a tokom borbenih dejstava u Opštinama.

(C) Teritorijalna odbrana

3169. U drugoj polovini 1991., u kontekstu sukoba u Hrvatskoj, optuženi je izdao uputstvo SDS-u i opštinama u kojima je SDS bio na vlasti, da mobilišu sve građane u TO i da ih stave pod komandu JNA.[10232] Optuženi je pratio provođenje mobilizacije.[10233]

3170. Sve dok je JNA zvanično dejstvovala na teritoriji BiH, optuženi je podržavao mobilizaciju oružanih snaga koje su dejstvovale pod komandom JNA.[10234] Što se tiče mobilizacije i naoružavanja Srba koji nisu bili pod komandom JNA, stav optuženog u to vrijeme bio je da SDS

10231 V. par. 3087–3089.

10232 P5884 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Uzelca, 9. juli 1991.), str. 2; P2547 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomislava Simovića, 2. novembar 1991.), str. 4; P2548 (Teleks pod naslovom "Naredba SDS Sarajevo", 29. oktobar 1991.); P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 316–317. V. takođe D4504 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Vidovića, 8. februar 1992.).

10233 P3406 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Svete, 20. septembar 1991.); Sveto Veselinović, T. 45093–45101 (16. decembar 2013.); D1643 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Zvonka Bajagića, 4. septembar 1991.), str. 6; D1653 (Presretnuti razgovor Zvonka Bajagića i Radovana Karadžića, 11. decembar 1991.); Zvonko Bajagić, T. 41172–41176 (10. juli 2013.).

10234 V. P2542 (Dnevnik Vojislava Maksimovića, od 24. decembra 1990. do 24. decembra 1991.), str. 8 (optuženi je na sjednici Savjeta SDS-a rekao da se ne mogu formirati paravojne organizacije i da SDS ne smije da napravi nijedan korak da isprovocira vojsku). V. takođe D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 3, 14, 31–32 (optuženi je u vezi s paravojnom jedinicom iz Banjaluke pod vođstvom Veljka Milankovića rekao predsjedniku Vlade ARK-a Anđelku Grahovcu da se opštinske srpske vlasti ne smiju oslanjati na "kriminalce" i rekao da su im "osamostaljene vojvode" već nanijele veliku štetu); Anđelko Grahovac, T. 44036, 44045–44048 (26. novembar 2013.) (gdje svjedok dalje kaže da je toj jedinici na kraju bilo dozvoljeno da se priključi vojsci — prvo JNA, a kasnije VRS-u).

neće naoružavati Srbe, ali da ih neće sprečavati da nabave oružje na drugi način.[10235] Međutim, Vijeće također podsjeća da je SDS u opštinama Bijeljina, Bratunac, Rogatica, Vlasenica, Ključ i Hadžići dao oružje Srbima dok je JNA još dejstvovala u BiH.[10236]

3171. Dana 27. marta 1992., optuženi je pred Skupštinom bosanskih Srba izdao uputstvo novoformiranim srpskim opštinama da "taj narod dove[du] u red da može da se odbrani" kao TO i da ga stave pod komandu JNA koja se u to vrijeme tamo nalazila.[10237]

3172. Nakon proglašenja neposredne ratne opasnosti sredinom aprila 1992., Predsjedništvo SrRBiH je donijelo odluku da se TO SrRBiH "formira kao oružana snaga [SrRBiH]",[10238] pod rukovodstvom i komandovanjem opštinskih, oblasnih, i regionalnih štabova i Republičkog štaba SrRBiH.[10239] TO je do imenovanja komandanta bio potčinjen ministru odbrane Bogdanu Subotiću.[10240] Osim toga, izdato je naređenje za opštu mobilizaciju TO-a.[10241]

3173. SNB je donio odluku da će optuženi, kao predsjednik SNB-a, koordinirati komandovanje snagama TO-a.[10242] SNB je donio odluke o imenovanju vršioca dužnosti komandanta TO-a i načelnika štaba TO-a,[10243] o nabavci uniformi i oznaka za TO s uputstvom o oznakama[10244] i o obezbjeđivanju plata za pripadnike TO-a.[10245] Dana 24. aprila 1992., donijeta je odluka da se

---

10235 P2542 (Dnevnik Vojislava Maksimovića, od 24. decembra 1990. do 24. decembra 1991.), str. 8.

10236 V. par. 607, 695, 944, 1104, 1492, 2070.

10237 V. par. 211; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69. V. takođe P5604 (Presretnuti razgovor Gvozdena i Radovana Karadžića, 3. mart 1992.), str. 3 (Gvozden je izvijestio optuženog da je mobilisao Srbe s Pala i da će isto učiniti u drugim opštinama, uključujući Novi Grad).

10238 P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.) str. 1. V. takođe par. 212; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69, 75; Neđeljko Prstojević, T. 12967–12969 (8. mart 2011.); D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.). Bogdan Subotić je takođe rekao da je, s obzirom na to da tokom te početne faze centralne vlasti nisu uspostavile kontrolu nad TO-om, imenovanje načelnika TO-a SrRBiH bio pokušaj da se komanda centralizuje. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 264–267; D3709 (Odluka Vlade SrRBiH, 15. april 1992.); P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 2; D3703 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 18. april 1992.), str. 1; Bogdan Subotić, T. 40020–40021 (19. juni 2013.).

10239 P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.) str. 1.

10240 V. par. 91; Neđeljko Prstojević, T. 12970 (8. mart 2011.).

10241 D3703 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 18. april 1992.), str. 2; P2412 (Odluka Ministarstva odbrane SrRBiH, 16. april 1992.). V. takođe D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 1.

10242 P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 1.

10243 P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 2.

10244 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1, P2627 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 28. april 1992.), str. 1. Vijeće ima u vidu Subotićevo svjedočenje da su pokušaji "central[nih] vlast[i]" da nabave vojne uniforme za pripadnike TO-a bili samo "akti logistike [za jedinice TO-a]", a ne komandovanja tim jedinicama. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 272. Međutim, Vijeće konstatuje da se to svjedočenje ne podudara s dokazima u vezi s uspostavljanjem hijerarhijske komandne strukture, kao ni sa Subotićevom sopstvenom izjavom u vezi s P5565 (Zahtjev za kadrovsku popunu Ministarstva odbrane, 27. april 1992.), u vezi s kojim je u svom svjedočenju rekao da je to bio dio "naši[h] pokušaj[a] da se organizuje kvalitetno rukovođenje i komandovanje jedinicama TO do formiranja VRS-a." D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 271.

10245 D406 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 27. april 1992.), str. 1.

optuženi zaduži za formiranje Gradskog štaba TO-a.[10246] Subotić je 27. aprila 1992. tražio pomoć vojne komande za popunu "najosnovnijih kadrova" u TO-u i, takođe, za nabavku uniformi.[10247]

3174. U izvještaju Kriznog štaba Novo Sarajevo optuženom od 5. juna 1992. navedeno je da je Krizni štab tokom protekla dva mjeseca mobilisao oko 900 ljudi, uključujući oko 700 na području Lukavice i Tilave i oko 200 na Grbavici.[10248] Osim toga, kako je konstatovano gore u tekstu, dana 16. aprila 1992., nakon naređenja Predsjedništva SrRBiH, Krizni štab Bratunac izdao je naredbu za opštu mobilizaciju i naložio vojnim obveznicima raspoređenim u jedinice TO-a Bratunac da se odmah odazovu na mobilizaciju.[10249] Isto tako, Krizni štab SAO Birča je 29. aprila 1992. naredio mobilizaciju na cijelom području SAO Birča.[10250]

3175. VRS je izvijestio da su u periodu prije 20. maja 1992. "organi vlasti u opštinama i vođstva stranaka, prije svega [SDS-a], [...] vršili [...] mobilizaciju srpske TO kao oblika samoorganizovanja srpskog naroda za odbranu."[10251] VRS je takođe izvijestio da su u 1992. godini pješadijske jedinice "masovno nastale [...] od jedinica teritorijalne odbrane i drugih" i da su upotrebljavane samo u početku rata "po odluci kriznih štabova i sličnih rukovodećih tela".[10252]

3176. Dana 12. maja 1992., nakon formalnog osnivanja VRS-a, TO SrRBiH je direktno integrisan u VRS. Optuženi je, kao predsjednik, trebao da utvrdi organizaciju integrisanih jedinica i štabova TO-a SrRBiH.[10253] Optuženi je učestvovao u osnivanju VRS-a tako što je organizovao ljudstvo na lokalnom nivou i olakšavao prelazak kadrova i prebacivanje zaliha iz JNA.[10254]

10246 V. par. 92.

10247 P5565 (Zahtjev za kadrovsku popunu Ministarstva odbrane, 27. april 1992.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 271–272; P2627 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 28. april 1992.), str. 1; Bogdan Subotić, T. 40020 (19. juni 2013.).

10248 V. par. 2260.

10249 V. par. 713; P4383 (Naređenje Kriznog štaba Bratunac, 16. april 1992.), str. 1; D2061 (Pregled odluka i naređenja koje su izdali Krizni štab, Ratni štab i Ratno predsjedništvo opštine Bratunac, 29. avgust 1992.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2309; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 16.

10250 P2615 (Odluka Kriznog štaba Birač, 29. april 1992.). Subotić je rekao da niko nije stvarno znao koliko je lokalnih jedinica formirano. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 58.

10251 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 75. V. takođe D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69.

10252 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 13.

10253 V. par. 214; D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 13 (gdje se kaže da su, kada je formiran VRS, pješadijske jedinice koje su nastale iz jedinica TO-a i drugih jedinica ušle u sastav VRS-a).

10254 P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 316–317; D1464 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Delo*, 8. novembar 1993.), str. 2; svjedok KDZ088 T. 6245 (6. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.) (pod pečatom), str. 18–19. V. takođe D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 69, 75; D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.); P979 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 5–7; Colm Doyle, T. 2653 (21. maj 2010.), T. 2738–2739 (26. maj 2010.).

3177. Na osnovu gore iznijetog Vijeće konstatuje da je optuženi imao značajnu ulogu u stvaranju TO-a SrRBiH i lokalnih jedinica TO-a sredinom aprila 1992. i da je imao *de jure* vlast nad TO-om. Osim toga, s obzirom na vlast optuženog nad kriznim štabovima,[10255] Vijeće konstatuje da je optuženi takođe imao *de facto* vlast nad TO-om.

(D) Paravojne jedinice

(1) Prvobitni stav optuženog prema paravojnim jedinicama

3178. Kako je navedeno gore u tekstu, dok je JNA dejstvovala u BiH, stav optuženog bio je da SDS neće naoružavati Srbe, ali da ih neće sprečavati da nabave oružje na drugi način.[10256] Međutim, Vijeće napominje da je već krajem 1991. formiran SOS, pod komandom Duška Šaovića, i da je dobivao naređenja od SDS-a u Sanskom Mostu.[10257]

3179. Mandić je u svom svjedočenju rekao da su u martu i aprilu 1992. opštine kontrolisale i koordinirale aktivnosti paravojnih formacija koje su bile aktivne na njihovim teritorijama.[10258] Otprilike u isto vrijeme, optuženi je pred Skupštinom bosanskih Srba rekao: "Mi znamo da se naš narod naoružavao, ne znamo kako i kojim putevima, ali znamo da narod ima dosta oružja." [10259] Međutim, dodao je da nemaju paravojne jedinice i pozvao je da se hitno formiraju krizni štabovi i da se organizacija TO-a stavi pod komandu JNA ili rezervnih oficira.[10260]

3180. Sredinom aprila 1992., na Vanceovo pitanje u vezi s prisustvom Arkana i srpskih neregularnih jedinica u BiH, optuženi i Koljević su tvrdili da nikada nisu vidjeli Arkana i da je "neko" pozvao Arkana u Bijeljinu nakon što je neki Srbin napravio problem u jednom kafiću, nakon čega su "Muslimani čak poslali telegram u kojem zahvaljuju Arkanu".[10261]

3181. U intervjuu objavljenom 23. aprila 1992., optuženog su pitali kako opravdava to što "Arkanove srpske paravojne snage i dalje imaju kontrolu nad velikim dijelovima bosanske teritorije", na što je on odgovorio: "To su paravojne grupe. Došli su u Bosnu da odgovore na

---

10255 V. par. 3072–3096.

10256 V. par. 3169–3170.

10257 V. par. 1925. Vijeće podsjeća da je u aprilu 1992. Krizni štab donio odluku da integriše SOS kao specijalnu jedinicu TO-a i napominje da to naređenje nije nikada izvršeno, zato što je SOS odbio da se stavi pod komandu TO-a. V. par. 1928; svjedok KW540, D4449 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 3325 (pod pečatom). Vijeće stoga konstatuje da je SOS u Sanskom Mostu ostao paravojna formacija.

10258 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9119.

10259 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 20. V. takođe Herbert Okun, T. 1515 (23. april 2010.).

10260 D304 (Stenogram 14. sjednice Skupštine RS-a, 27. mart 1992.), str. 20.

10261 Herbert Okun, T. 1515 (23. april 2010.); P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), str. 38.

ubacivanje jedinica redovne Hrvatske vojske u Hercegovinu."[10262] Kada mu je postavljeno pitanje da li se slaže s tim da se paravojne snage raspuste, odgovorio je da bosanski Srbi nemaju oružane snage i da "[su] uvijek molili Srbe da se ne mobilišu, za razliku od Muslimana".[10263]

3182. Vijeće podsjeća da je Krizni štab Bijeljina pozvao Arkana u tu opštinu i da su preuzimanje vlasti u opštini Bijeljina, 1. i 2. aprila 1992., izveli, između ostalih, lokalni TO, policija, JNA i arkanovci koji su djelovali pod kontrolom Kriznog štaba Bijeljina.[10264] Davidović je izjavio da se Mićo Stanišić, iako je znao šta Arkan i njegovi ljudi rade u Bijeljini, nije usudio da se miješa zbog Arkanovih veza s MUP-om Republike Srbije.[10265] U aprilu 1992., Mandić je takođe znao za Arkanovo angažovanje u Bijeljini i da je Arkan "zaveo red".[10266]

3183. Od početka aprila 1992., arkanovci su takođe djelovali u opštini Zvornik, zajedno s policijom, TO-om Zvornika i JNA.[10267] Arkanovci su sredinom aprila djelovali u Bratuncu, zajedno sa srpskim snagama, koje su se sastojale od snaga JNA, pripadnika TO-a i lokalnih rezervista.[10268] Na Ilidži su sarađivali s lokalnim snagama u aprilu 1992.[10269] Početkom maja 1992., arkanovci su učestvovali u napadu na Brčko, zajedno sa srpskim jedinicama JNA, pripadnicima aktivnog i rezervnog sastava policije, vojnicima, vojnim rezervistima i jednim bataljonom TO-a.[10270] Isto tako, nakon što je napadnuta Rogatica, dana 22. maja 1992. ili oko tog datuma, arkanovci su bili stacionirani u Borikama, spremni da krenu u akciju čim to Kušić, koji je komandovao Rogatičkom brigadom, naredi.[10271]

3184. Vijeće ima u vidu dokaze da Arkan nije bio potčinjen vlastima RS-a. Milan Martić je u svom svjedočenju rekao da je Arkan bio blizak saveznom SDB-u i da je "on praktično bio u toj funkciji".[10272] Martin Bell je u svom svjedočenju rekao da "Arkan nije primao naređenja ni od

---

10262 D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1992.), str. 1.

10263 D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1992.), str. 1.

10264 V. par. 608, 611–612, 672.

10265 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 125. Davidović je u svom svjedočenju takođe rekao da su arkanovci bili pod kontrolom MUP-a Republike Srbije, kojem su bili potčinjeni, i da je Arkan imao logor za obuku u Erdutu, za što je dobio saglasnost MUP-a Republike Srbije. V. par. 232.

10266 P5741 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Milenka Kepeša, 5. april 1992.), str. 3.

10267 V. par. 1245–1246, 1252, 1255, 1319, 1361. Vijeće je napomenulo da su lokalne vlasti u Zvorniku imale teškoća u kontrolisanju djelovanja paravojnih formacija, ali da su, u nekim slučajevima, paravojne formacije izvodile svoje nezakonite aktivnosti sa znanjem i saglasnošću vlasti bosanskih Srba. V. par. 1286, 1288.

10268 V. par. 714. Vijeće je napomenulo da su se opštinske vlasti suočavale s problemima vezanim za pripadnike paravojnih snaga i dobrovoljce koji su, po dolasku u Bratunac, pokušali da preuzmu vlast, terorisali stanovništvo i nisu poštovali komandne strukture niti lokalne vlasti. V. par. 750–751, 754.

10269 V. par. 2142.

10270 V. par. 798. Vijeće je napomenulo da su lokalne vlasti bosanskih Srba imale teškoća u kontrolisanju paravojnih grupa koje su došle u Brčko i tamo djelovale. V. par. 824. V. takođe par. 826–833.

10271 V. par. 969, 3322.

10272 Milan Martić, T. 38158–38159 (13. maj 2013.). V. takođe svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23628–23629 (pod pečatom) (koji je rekao sljedeće: "Ja mislim da [Arkan] nije

koga";[10273] međutim, napomenuo je da Arkan "nije mogao prijeći granicu kroz barikade a da se negdje nije dogovorio i da neko nije pustio njegove ljude da pređu".[10274] John Wilson je izjavio da su arkanovci "imali saradnju s Mladićem, što pokazuje činjenica da su mogli da se slobodno kreću na inače relativno strogo kontrolisanom području."[10275]

3185. Što se tiče događaja u Zvorniku početkom aprila 1992.,[10276] svjedok KW317 je u svom svjedočenju rekao da su Arkan i njegova grupa došli i preuzeli kontrolu nad situacijom, iako je SDS pokušao da pregovara s Muslimanima u Zvorniku. Arkan je odbacio ideju o pregovorima i izveo napad bez odobrenja lokalnih vlasti Zvornika. Svjedok KW317 je dodao da nije bilo načina da se stupi u kontakt s optuženim i da mu nije bilo poznato ništa što bi sugerisalo da optuženi zna za Arkanov napad na Zvornik, a kamoli da ga je odobrio.[10277] Isto tako, Šešelj je u svom svjedočenju rekao da optuženi nije imao nikakvu ulogu u događajima u Zvorniku početkom aprila 1992. i da nije imao nikakvu vlast da bi izvršio bilo kakav uticaj.[10278]

3186. Međutim, kako je opisano gore u tekstu, arkanovci su bili u kontaktu s vlastima RS-a i s njima su sarađivali. Osim toga, Kuprešanin je u svom svjedočenju rekao da je Arkan, kada su on i drugi poslanici iz ARK-a sazvali vanrednu sjednicu Skupštine ARK-a da bi tražili da im optuženi objasni najnovije događaje u vezi s hrvatskim i muslimanskim snagama u opštinama ARK-a, prekinuo sjednicu dok optuženi nije bio prisutan i rekao da je došao s 300 dobrovoljaca; tražio je da mu republičke vlasti odobre da brani opštine s obzirom na to da ih VRS ne brani.[10279]

3187. Vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić, kada ga je Davidović izvijestio da su neki arkanovci zauzeli SUP u Bijeljini, komentarisao da zna, da se ništa tu ne može uraditi i da je to "tako trebalo biti".[10280] Stanišić je takođe rekao Davidoviću da su arkanovci u Bijeljini i Zvorniku "pomagal[i] da oslobode teritorij za koji su oni smatrali da treba pripasti [RS-u]".[10281] Dokazi takođe pokazuju da

---

imao nikakav službeni položaj [u Ministarstvu unutrašnjih poslova]" i da je Arkan bio u kontaktu sa saveznim SUP-om i glavnim inspektorom u saveznom SUP-u).

10273 Martin Bell, T. 9787 (14. decembar 2010.).

10274 Martin Bell, T. 9787 (14. decembar 2010.). V. takođe Martin Bell, T. 9788, 9809–9810 (14. decembar 2010.); P2002 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom); P2001 (Vijest kanala BBC u vezi sa Zvornikom, s transkriptom); D916 (Vijest kanala BBC u vezi s Ilidžom, s transkriptom). Iako Vijeće prihvata Bellovo svjedočenje da je, prema njegovim opažanjima, bilo paravojnih grupa koje su djelovale u BiH, Vijeće konstatuje da Bell nije bio u mogućnosti da zaključi da te grupe nisu bile ni pod čijom kontrolom.

10275 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 128. Wilson je izjavio da Mladić nije komandovao samo VRS-om, već i TO-om i paravojnim formacijama, izuzev, na primjer, arkanovaca.

10276 V. par. 1248–1253.

10277 D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.) (pod pečatom), par. 46. V. takođe par. 1251–1253.

10278 Vojislav Šešelj, T. 39594 (10. juni 2013.). V. takođe svjedok KDZ610, T. 27199–27200 (29. mart 2012.).

10279 D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 51.

10280 V. par. 616.

10281 V. par. 616. V. takođe par. 1244 (gdje se upućuje na to da su Grujić i Spasojević bili među zvaničnicima bosanskih Srba koji su pozvali i platili paravojne formacije da dođu u Zvornik).

je u istom periodu, nakon što je Arkan ušao u Bijeljinu, Davidović bio na sastanku u Beogradu, gdje se razgovaralo o daljnjim aktivnostima MUP-a Republike Srbije.[10282] Arkan je došao na taj sastanak, na kojem su također bili prisutni optuženi, Momčilo Krajišnik i Mićo Stanišić.[10283]

3188. Davidović je u svom svjedočenju također rekao da su neki arkanovci došli tokom sastanka optuženog i Mladića u kasarni Lukavica otprilike u maju 1992. Prema Davidovićevim riječima, Mladić je bio ljut, a optuženi je rekao: "Neka, mi smo ih pozvali. Treba da pomognu oko oslobađanja Sarajeva. I neka, ako mogu da urade, neka to urade. Neka zauzmu štogod zauzmu džabe."[10284]

3189. Međutim, u jednom intervjuu iz novembra 1993., optuženi je tvrdio: "Nijedan vojnik iz Srbije nije se borio na početku rata, samo je Arkan bio u Bijeljini, no kratko, i ne na naš poziv".[10285] Kada mu je postavljeno pitanje da li je Arkan bio i na Ilidži, optuženi je to zanijekao i rekao: "Imamo Šešeljeve i Arkanove sljedbenike, no to su naši momci koji nose samo njihove simbole."[10286]

3190. Osim arkanovaca, vijeće je primijetilo da su Mauzerovi Panteri, čiji je komandant bio i komandant TO-a SAO Semberije, djelovali u Bijeljini s podrškom Predsjedništva Skupštine opštine Bijeljina i pod nadzorom Kriznog štaba Bijeljina. Tokom preuzimanja u aprilu 1992., Mauzerovi Panteri su dejstvovali zajedno s lokalnim TO-om, policijom i JNA.[10287] U aprilu 1992. Mauzerova jedinica je djelovala i u Zvorniku,[10288] a početkom maja 1992. učestvovala je u napadu na Brčko, u

---

10282 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66.

10283 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66. Davidović je komentarisao da je Arkan, s obzirom na to što se događalo na tom sastanku, vjerovatno uradio "što mu je i bilo dozvoljeno da uradi" i smatrao je da je optuženi, s obzirom na to da se razgovaralo o zadacima i aktivnostima, bio upoznat s Arkanovim aktivnostima.

10284 Milorad Davidović, T. 15465 (24. juni 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 55.

10285 D1464 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Delo*, 8. novembar 1993.), str. 2. Ali v. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21491–21492, 21539–21541. Andan je rekao da je redovno izvještavao političke strukture vlasti o situaciji u Bijeljini i da je optuženi podržavao mjere koje je Andan provodio protiv paravojnih jedinica.

10286 D1464 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Delo*, 8. novembar 1993.), str. 2.

10287 V. par. 608, 611–612, 672. Jezgro Mauzerovih Pantera bili su članovi SDS-a bliski rukovodstvu Kriznog štaba u Bijeljini. V. par. 233. Vijeće je također konstatovalo da su opštinske vlasti pokušale da donekle uspostave stvarnu kontrolu nad paravojnim jedinicama tek nakon što su one počele da podrivaju autoritet lokalnih institucija tako što su formirale svoje paralelne vlasti i napadale i bosanske Srbe, te da je bilo teškoća u kontroli Mauzera i njegove jedinice, koja se suprotstavljala Davidovićevim i Andanovim pokušajima da ponovno uspostave red u opštini. Međutim, nakon Mauzerovog zahtjeva da se Davidović protjera i hapšenja jednog arkanovca od strane Davidovićeve jedinice, Krizni štab Bijeljina je Davidoviću oduzeo ovlaštenja i njegovoj jedinici je naređeno da ode za Beograd. V. par. 632–633, 637–638.

10288 V. par. 1244.

saradnji sa srpskim jedinicama JNA, pripadnicima aktivnog i rezervnog sastava policije, vojnicima, vojnim rezervistima i jednim bataljonom TO-a.[10289]

3191. Što se tiče šešeljevaca, Vijeće je primijetilo da su u aprilu 1992. oni dejstvovali zajedno sa srpskim snagama u Bratuncu.[10290] Šešeljevci su takođe dejstvovali u Zvorniku,[10291] u Hadžićima u saradnji s TO-om,[10292] u Novom Sarajevu zajedno s VRS-om i policijom[10293] i učestvovali su u borbenim dejstvima u Vogošći, zajedno s vlastima bosanskih Srba.[10294]

3192. Osim toga, 22. maja 1992. ili oko tog datuma,[10295] šešeljevci su učestvovali u napadu na Rogaticu.[10296] Vijeće ima u vidu Šešeljevo svjedočenje da su se svi članovi SRS-a koji su išli u BiH kao dobrovoljci priključili VRS-u ili TO-u i da stranka SRS nikada nije pomagala ni podržavala paravojne formacije,[10297] ali konstatuje da je njegovo svjedočenje u tom pogledu nepouzdano.[10298] Vijeće takođe podsjeća da se Šešelj tokom rata sastajao s optuženim svake godine nekoliko puta.[10299]

3193. Beli orlovi su takođe djelovali zajedno sa srpskim snagama u Bratuncu u aprilu 1992.[10300] Osim toga, djelovali su u Rogatici u martu 1992 zajedno s JNA i TO-om;[10301] u Zvorniku u aprilu 1992. sa zvorničkim TO-om i JNA;[10302] i na Ilidži u saradnji s lokalnim snagama.[10303] Vijeće je

---

10289 V. par. 798.

10290 V. par. 714. Vijeće je već gore u tekstu pomenulo probleme s paravojnim formacijama i dobrovoljcima s kojima su se suočavale opštinske vlasti Bratunca. V. fusnota 10268.

10291 V. par. 1244.

10292 V. par. 2104–2105.

10293 V. par. 2255.

10294 V. par. 2396. V. takođe par. 2405–2406.

10295 V. par. 965.

10296 V. par. 969.

10297 D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 68–69; D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart 1992.), str. 36–37; D3668 (Intervju s Vojislavom Šešeljem i Nikolom Poplašenom, septembar 1992.), str. 2–3.

10298 Vijeće ne smatra da je to svjedočenje pouzdano, s obzirom na Šešeljev interes da minimizira svoje učestvovanje u tom pogledu. Osim toga, Vijeće napominje da je u jednom kasnijem intervjuu Šešelj rekao da je iskreni prijatelj optuženog "sve dok [optuženi] vodi ovakvu politiku kakvu vodi" i da osobi koja vodi intervju neće reći "nešto što bi eventualno bilo ko mogao protiv [optuženog] da iskoristi i što bi njega moglo dovesti u neugodnu situaciju". P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom).

10299 D3666 (Vijest novinske agencije Tanjug, 15. maj 1993.); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 36–37. V. takođe par. 3327.

10300 V. par. 714. Vijeće je već gore u tekstu pomenulo probleme s paravojnim formacijama i dobrovoljcima s kojima su se suočavale opštinske vlasti Bratunca. V. fusnota 10268.

10301 V. par. 958, 969.

10302 V. par. 1244, 1249, 1276, 1317. V. takođe Milorad Davidović, T. 15492–15495 (28. juni 2011.) (gdje se upućuje, između ostalog, na P2865 (Platni spisak Belih orlova, juni 1992.). Vijeće je napomenulo da su lokalne vlasti imale teškoća u kontrolisanju djelovanja paravojnih formacija, ali da su, u nekim slučajevima, paravojne formacije izvodile svoje nezakonite aktivnosti sa znanjem i saglasnošću vlasti bosanskih Srba u Zvorniku. V. fusnota 10267.

10303 V. par. 2142.

konstatovalo da su Beli orlovi učestvovali u glavnom napadu na grad Foču, koji je počeo u jutarnjim satima 8. aprila 1992., zajedno s vojnicima iz Srbije i Crne Gore i Taktičkom grupom Foča.[10304] Beli orlovi su takođe učestvovali u napadu na Brčko početkom maja 1992., zajedno sa srpskim jedinicama JNA, pripadnicima aktivnog i rezervnog sastava policije, vojnicima, vojnim rezervistima i jednim bataljonom TO-a.[10305]

3194. Vijeće je konstatovalo da su pripadnici Žutih osa redovno izvještavali Krizni štab Zvornik, da su blisko sarađivali s TO-om i od njega zaduživali oružje, i da su kasnije bili pod komandom Zvorničke brigade.[10306]

3195. Biljana Plavšić je na sjednici Skupštine bosanskih Srba u novembru 1992., u prisustvu optuženog,[10307] rekla da je ona nakon poziva "predsjednika Republike" dobrovoljcima poslala pisma kako bi se okupili svi koji hoće da se bore za srpstvo u RS-u i da je pisma poslala, između ostalog, Šešelju i Arkanu.[10308] Mandić je u svom svjedočenju rekao da je Biljana Plavšić "bila zagovornik da sve paravojne formacije sa teritorije gdje žive Srbi van BiH dođu, da pomognu svojoj braći […] u vjerskom ratu u Bosni i Hercegovini",[10309] i da je bila "most" između bosanskih Srba i ljudi koji su došli iz drugih država u sukob.[10310]

3196. Milorad Dodik je u svom svjedočenju generalno rekao da paravojne grupe koje su djelovale u BiH nisu bile pod kontrolom vlasti RS-a.[10311] Isto tako, Momir Bulatović je u svom svjedočenju rekao da su "sv[e] etničk[e] grup[e]" doživjele protjerivanja, koja su bila rezultat "kolektivnog

---

10304 V. par. 855. Vijeće je napomenulo da su u maju 1992. vlasti pokušale da otjeraju paravojne formacije iz opštine. V. par. 866.

10305 V. par. 798.

10306 V. par. 1280, 1287, 1297, fusnota 10267. V. takođe Milorad Davidović, T. 15492–15495 (28. juni 2011.) (gdje se upućuje na P2862 (Platni spisak Žutih osa, 1. maj 1992.) i na P2863 (Platni spisak Žutih osa, juni 1992.).

10307 P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 2, 60.

10308 P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 20; Milorad Davidović, T. 15473–15474 (28. juni 2011.); Momčilo Mandić, T. 4625–4626 (5. juli 2010.). V. takođe P2857 (Video-snimak Arkana u Bijeljini), str. 1; P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 42–44; Momčilo Mandić, T. 5163 (14. juli 2010.) (gdje svjedok objašnjava da su operacije čišćenja uključivale paravojne i vojne formacije u borbenim dejstvima čiji je cilj bio zauzimanje nove teritorije ili teritorije pod kontrolom druge zaraćene strane.).

10309 Momčilo Mandić, T. 4625–4626 (5. juli 2010.). V. takođe Mićo Stanišić, T. 46385–46386 (3. februar 2014.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 72; P1106 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i "Rusa", 23. april 1992.), str. 1–2.

10310 Momčilo Mandić, T. 4660–4661 (6. juli 2010.). Prema Mandićevim riječima, iako je Đerić podržavao Biljanu Plavšić, on i Mićo Stanišić protivili su se pristupu Biljane Plavšić kad je riječ o paravojnim formacijama. Momčilo Mandić, T. 4625–4626 (5. juli 2010.). Vijeće napominje da je Davidović u svom svjedočenju rekao da je iz mnogih izvora čuo da je optuženi pozvao one koji žele da se bore za RS da se jave kao dobrovoljci u BiH i da se priključe jedinicama vojske. V. Milorad Davidović, T. 15473–15474 (28. juni 2011.). Vijeće odbacuje ovaj dio Davidovićevog svjedočenja jer se zasniva na dokazima iz druge ruke, bez navedenog izvora. Vijeće takođe ima u vidu Redžićevu ocjenu da su paravojne formacije formirali rukovodioci SDS-a. Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5070–5071. Vijeće napominje da je Redžić bio predsjednik Izvršnog odbora opštine Vlasenica, ali, budući da nije mogao detaljnije iznijeti osnovu za svoju ocjenu, Vijeće toj ocjeni ne pridaje nikakvu težinu.

10311 V. Milorad Dodik, T. 36919 (9. april 2013.). V. takođe Milorad Dodik, T. 36852 (9. april 2013.).

mentaliteta stanovništva" i da nijedan politički vođa nije mogao "kontrolisati stanovništvo".[10312] Međutim, Vijeće ne smatra da ove opšte izjave imaju bilo kakvu težinu.[10313]

3197. Suprotno tome, Vijeće konstatuje da je to što su se paravojne formacije, poput arkanovaca, šešeljevaca, Mauzerovih Pantera i Belih orlova, mogle slobodno kretati na "inače relativno strogo kontrolisanom području"[10314] i djelovati u dogovoru s lokalnim snagama i vlastima u nekoliko Opština na cijelom području BiH, ide u prilog zaključku da je tu saradnju odobravalo rukovodstvo bosanskih Srba.

3198. Što se tiče konkretno arkanovaca i šešeljevaca, Vijeće zaključuje da je optuženi znao da oni djeluju u BiH tokom proljeća 1992. i da ih je pozvalo Predsjedništvo RS-a da djeluju zajedno s lokalnim vlastima i snagama.[10315] Vijeće takođe napominje da je optuženi imao direktan kontakt s Arkanom i Šešeljem i da je, pored toga, optuženi u maju 1992. bez Mladićevog znanja pozvao arkanovce da učestvuju u operacijama na području Sarajeva.[10316]

(2) Raspuštanje paravojnih snaga

3199. Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da su rukovodstvo bosanskih Srba i vojni komandanti tokom sukoba sve više iskazivali protivljenje tome što je bilo jedinica koje su bile izvan sistema rukovođenja i komandovanja vojske.[10317]

3200. Dana 2. juna 1992., na sastanku komandanata 1. krajiškog korpusa i banjalučkih političkih rukovodilaca, kojem je prisustvovao optuženi, dogovoreno je da se paravojne formacije raspuste.[10318]

3201. Dana 3. juna 1992., Komanda Istočnobosanskog korpusa je, na osnovu odluke o formiranju VRS-a, izdala naređenje da se neke dobrovoljačke jedinice, uključujući Mauzerove Pantere, transformišu u jedinice VRS-a i da Mauzer bude postavljen na dužnost pomoćnika načelnika

10312 V. D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 20.

10313 Vijeće napominje da Dodikovo svjedočenje karakterišu protivrječnosti, pokazatelji neiskrenosti i neobjektivnosti, što je narušilo pouzdanost njegovog svjedočenja u tom pogledu. Što se tiče Bulatovićevog svjedočenja, Vijeće konstatuje da je njegova izjava opšteg karaktera, nedovoljno konkretna i nepotkrijepljena.

10314 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 128. V. takođe Martin Bell, T. 9787 (14. decembar 2010.).

10315 V. par. 3181, 3195.

10316 V. par. 3188, 3192.

10317 V. par. 238. Vijeće napominje da su lokalne vlasti u nekim regijama već izdale naređenja protiv paravojnih formacija u aprilu i maju 1992. V. par. 854, 1943, 2052. Međutim, Vijeće takođe napominje da ta naređenja nisu nužno bila provođena ili da su bila selektivno provođena protiv nesrba. V. par. 855, 2053.

10318 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 53–59. V. takođe D1464 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Delo*, 8. novembar 1993.), str. 1.

štaba.[10319] Isto tako, kako je konstatovano gore u tekstu, optuženi je 13. juna 1992. zabranio formiranje i djelovanje naoružanih grupa na teritoriji RS-a koje nisu pod kontrolom VRS-a.[10320] Optuženi je takođe rekao da se "odriče" grupa koje nastave da djeluju samostalno i da će te grupe biti izložene najstrožim mjerama zbog svog djelovanja.[10321]

3202. Uslijed toga, arkanovci su otišli iz BiH, iako su se s vremena na vrijeme vraćali.[10322] Osim toga, Mauzerovi Panteri bili su formalno uvedeni u sastav VRS-a kao "specijalna brigada",[10323] koja je funkcionisala kao zasebna jedinica pod Mauzerovom komandom.[10324] Optuženi je znao da su Mauzerovi Panteri uvedeni u sastav VRS-a kao "specijalna brigada".[10325]

3203. Kako je opisano ranije, u junu 1992. su optuženi i Mladić došli u Zvornik nakon što su zgradu vlade i Kriznog štaba opštine Zvornik opkolile paravojne formacije i nakon što je jedan pripadnik jedinice Kapetana Dragana prijetio predsjedniku opštine.[10326] Dana 30. juna 1992., Grujić je izvijestio optuženog i Mladića da je pored "velikih učinaka" bilo i mnogo problema od strane paravojnih formacija koje su se otele kontroli nakon Arkanovog povlačenja i zatražio je da one budu uklonjene.[10327] Marko Pavlović je izvijestio da su "[d]obrovoljačke formacije imale izuzetan uspeh" i da ih vode Arkan i Šešelj, i da se "Arkanova uredno povukla, a neke koje su ostale otrgle su se".[10328] Na tom sastanku optuženi je rekao da bi bila šteta da se ukine centar za obuku Kapetana Dragana u Diviču i da bi najlakše bilo da se "incident prevaziđe".[10329]

3204. Vijeće ima u vidu nastojanja optuženog da raspusti neke paravojne grupe, između ostalog uz pomoć saveznog SUP-a. Nakon što se optuženi na međunarodnoj mirovnoj konferenciji požalio

---

10319 D1458 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 3. juni 1992.).

10320 V. par. 239. V. takođe svjedok KDZ088, T. 6562–6563 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D455 (Izvještaj o događajima u Doboju, 27. juli 1992.), str. 1–2; D3485 (Izvještaj SRK-a, 26. juni 1993.), str. 1.

10321 V. par. 239. V. takođe D1933 (Telefaks Radovana Karadžića Boutrosu Ghaliju, 13. juni 1992.).

10322 V. par. 239; 3226–3228.

10323 V. D1458 (Naređenje Istočnobosanskog korpusa, 3. juni 1992.), str. 2; P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 5; P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 40 (gdje se pominje "specijalna brigada (Ljubiša Savić)"); P2716 (Bilježnica Radovana Karadžića), str. 7 (gdje se pominje "Ljubiša Savić, Mauzer, specijalna brigada"); P6133 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. februar 1993.), par. 5.3; D2137 (VRS-ova analiza borbenih dejstava, bez datuma), str. 1.

10324 Milorad Davidović, T. 15812–15813 (1. juli 2011.); P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 94, 96; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21656–21657. V. takođe P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 5 (iako se u izvještaju kaže da je Mauzerova jedinica "formalno ušla u sastav tzv. specijalne brigade" takođe se kaže da je Mauzerovu jedinicu "formirao SDS Bijeljina, a Predsjedništvo SO Bijeljina je donijelo odluku da je to vojska Bijeljine […] Još uvijek iza [Mauzerove jedinice] stoji veći dio opštinske vlasti Bijeljina.").

10325 V. P2716 (Bilježnica Radovana Karadžića), str. 7. Vijeće takođe napominje da je 1993. godine optuženi bio prisutan na ceremoniji kojoj je prisustvovao Mauzer. V. P2856 (Video-snimak Radovana Karadžića na javnoj svečanosti); Milorad Davidović, T. 15481–15482 (28. juni 2011.).

10326 V. par. 1286.

10327 V. par. 1286; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 249–250, 252.

10328 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 252.

da nije u stanju da kontrolira paravojne formacije u BiH koje su došle iz Srbije, predloženo je da dođe grupa policajaca iz saveznog SUP-a i da pomogne MUP-u bosanskih Srba da riješi probleme s paravojnim formacijama, a Milorad Davidović je dobio zadatak da vodi istražni tim.[10330] Prema Davidovićevim riječima, optuženi ga je zvao da pomogne u suzbijanju kriminaliteta.[10331] Davidović je dobio uputstvo od Pavla Bulatovića da uhapsi i procesuira pripadnike paravojnih formacija koje se uhvati u pljački, a i Mladić je od njega tražio da preduzme sve zakonom predviđene mjere protiv tih lica.[10332] Davidović je rekao da mu je optuženi dao potpunu autonomiju u planiranju operacija i hapšenju pojedinaca.[10333]

3205. Isto tako, Vijeće je konstatovalo da je optuženi u ljeto 1992., zbog nagomilanih bezbjednosnih problema povezanih s paravojnim formacijama u sjeveroistočnoj BiH, uključujući Brčko, zatražio da se u Brčko pošalje specijalna jedinica, a MUP bosanskih Srba je zatražio podršku od saveznog SUP-a i Davidovića da stabilizuju bezbjednosnu situaciju.[10334]

3206. Međutim, Vijeće napominje da je, prema Davidovićem riječima, iako su neki pripadnici naoružanih grupa bili uhapšeni, stalna podrška oružanim grupama od strane lokalnih vlasti, kriznih štabova i "visokih funkcionera" otežavala istražne mjere.[10335] On je u svom svjedočenju takođe rekao da Mladić, iako je uvijek bio protiv paravojnih formacija, nije bio u stanju da im se suprotstavi jer su "[bile zaštićene od strane onih kojima je njihovo postojanje odgovaralo]."[10336] Po Davidovićevom mišljenju, lokalne vlasti su htjele da se paravojne formacije uklone tek kada su se okrenule protiv vlasti bosanskih Srba i kada su prestale dijeliti "ratni plijen".[10337]

3207. Na primjer, Davidović je u svom svjedočenju rekao da su u Bijeljini preduzete mjere tek nakon što su paravojne formacije uspostavile paralelnu vlast, što je predstavljalo prijetnju lokalnim vlastima bosanskih Srba.[10338] Vijeće u tom pogledu napominje da je optuženi 30. avgusta 1992. donio odluku koju je uputio Ratnom predsjedništvu opštine Bijeljina, u kojoj se kaže da se sve

---

10329 V. par. 1286; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 250, 270.

10330 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 73–74; P2899 (Izvještaj CSB-a Bijeljina, 29. juli 1992.), str. 2; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 1; Milorad Davidović, T. 15735 (30. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 4.

10331 Milorad Davidović, T. 15735 (30. juni 2011.).

10332 Milorad Davidović, T. 15604–15605, 15607 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 72.

10333 Milorad Davidović, T. 15735 (30. juni 2011.).

10334 V. par. 829.

10335 Milorad Davidović, T. 15519–15520 (28. juni 2011.).

10336 Milorad Davidović, T. 15519–15520 (28. juni 2011.).

10337 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 72.

10338 D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 6; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 78–79, 121.

odluke opštine Bijeljina koje se odnose na vojna pitanja suspenduju. Takođe je naložio civilnim vlastima da "ispitaju ličnu odgovornost funkcionera za donošenje nezakonitih odluka u uslovima rata", i da se izvještaj u vezi s tim šta je učinjeno pošalje Predsjedništvu.[10339]

3208. Vijeće je konstatovalo da je Davidović planirao operaciju hapšenja paravojnih grupa u Zvorniku u saradnji s Andanom i specijalnim jedinicama MUP-a i da je, 29. jula 1992., Žućo, komandant Žutih osa, uhapšen i doveden u Bijeljinu.[10340] Tokom te operacije uhapšene su druge vođe i pripadnici Žutih osa, kao i opštinski rukovodioci koji su bili povezani ili su sarađivali sa Žutim osama, uključujući Pavlovića.[10341] Međutim, kada je istekao tridesetodnevni pritvor,[10342] Davidoviću su rekli da je izvršen pritisak na vlasti od strane optuženog i Krajišnika, koji su naredili da se Žute ose oslobode.[10343]

3209. Suprotno tome, Mandić je u svom svjedočenju rekao da je nakon te operacije vođi Žutih osa Vučkoviću suđeno i da je bio osuđen za ratni zločin.[10344] Mandić je dodao da su, na inicijativu optuženog i predsjednika Vlade, policija i vojska uhapsile i predale nadležnim organima desetak ljudi koji su bili pripadnici paravojnih jedinica i koji su "činil[i] krivična djela i zločine na području Podrinja između Zvornika odnosno Bratunca, dolje prema Bijeljini".[10345] Mandić je potvrdio da je Brano Grujić u svom svjedočenju u Beogradu rekao da je optuženi tražio od Miće Stanišića i Karišika da pošalju specijalnu jedinicu da uhapse Žute ose jer ih lokalne snage nisu mogle uhapsiti.[10346]

3210. Međutim, kako je konstatovano gore u tekstu, pripadnici Žutih osa su u julu 1992., iako se nisu stavili pod zajedničku vojnu komandu VRS-a, išli na Pale i dobili oružje iz SJB-a Pale, nakon čega se Žućo, njihov komandant, susreo s Biljanom Plavšić.[10347] Žućo je takođe razgovarao s

---

10339 D454 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 30. avgust 1992.); Momčilo Mandić, T. 5199 (15. juli 2010.). V. takođe **[REDIGOVANO]**.

10340 V. par. 1290.

10341 V. par. 1290.

10342 Vijeće podsjeća da je, kada bi vojna policija nekog uhapsila i kada bi krivična prijava podnijeta tužilaštvu, uhapšena osoba mogla u početku biti pritvorena od strane vojne policije na tri dana. Vojni tužilac je zatim mogao predložiti istražnom sudiji da optuženom odredi pritvor u trajanju od mjesec dana, tokom kojeg bi počela istraga, a zatim je vijeće sudija moglo donijeti odluku o produženju pritvora na još dva mjeseca. V. par. 305.

10343 Milorad Davidović, T. 15647–15649, 15653–15654, 15663–15664 (29. juni 2011.); D1450 (Iskaz Milorada Davidovića pred Okružnim sudom u Beogradu, 26. decembar 2007.), str. 30, 79. V. takođe P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 144. Milorad Davidović, T. 15612–15613 (29. juni 2011.); P6435 (Članak pod naslovom "Otrov 'Žute ose'", 10. decembar 2002.), str. 3.

10344 Momčilo Mandić, T. 5289 (16. juli 2010.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5152–5153 (14. juli 2010.). Ali v. Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21541.

10345 Momčilo Mandić, T. 5289 (16. juli 2010.). V. takođe Fadil Banjanović, P104 (Izjava svjedoka od 30. marta 2002.), str. 5; svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23637–23638 (pod pečatom).

10346 Momčilo Mandić, T. 5206 (15. juli 2010.).

10347 V. par. 1287.

ministrom odbrane o statusu svoje grupe, a Bogdan Subotić je potvrdio da su svi oni koji su primali naređenja od starješina VRS-a dio VRS-a, bez obzira na to da li su rezervisti, dobrovoljci ili pripadnici paravojnih formacija.[10348] Subotić je upozorio te jedinice da se trebaju u potpunosti pridržavati pravila i propisa VRS-a, uključujući one koji se odnose na uniforme, oznake i komandne strukture.[10349]

3211. Branimir Tešić je u svom svjedočenju rekao da su VRS i civilne vlasti imali problema s paravojnim formacijama i da ih je "policija često privodila u stanicu, oduzimala kradene stvari, te ih progonila u Srbiju."[10350]

3212. Vijeće napominje da je optuženi na 17. sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj 24. i 26. jula 1992. Skupštini naglasio važnost efikasnog eliminisanja paravojnih i "paradržavnih" formacija.[10351] Također je rekao da je u toj fazi prioritet da se ponovo zavede red, između ostalog, stavljanjem svih jedinica specijalne policije, koje su neki zloupotrebljavali, pod jedinstvenu komandu MUP-a bosanskih Srba, a ne pod komandu "lokalnih kneževa".[10352] Mandić je potvrdio da je na toj sjednici optuženi naglasio problem paravojnih formacija i objasnio da su paravojne formacije oružana sila koja nije pod kontrolom nijednog državnog organa ni vojske.[10353]

3213. Dana 27. jula 1992., Tolimir je, u razgovorima s Mladićem i Mićom Stanišićem, rekao da je kriminal problem i da lica sklona kriminalu moraju biti uklonjena iz vojne policije, ali je ponovio da su paravojne formacije "[n]ajveći problem".[10354] Sljedećeg dana, Mladić je naredio da se paravojne formacije uključe u regularne jedinice VRS-a, da pojedinci i grupe koji su počinili krivična djela ne budu uključeni u jedinice i da sve paravojne jedinice budu razoružane do 15. avgusta 1992.[10355] U naređenju, koje je proslijeđeno optuženom,[10356] također se kaže da

---

10348 V. par. 1287.

10349 V. par. 1287.

10350 D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 30.

10351 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 20; Momčilo Mandić, T. 5188–5189 (15. juli 2010.).

10352 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 19; Momčilo Mandić, T. 5186 (15. juli 2010.).

10353 Momčilo Mandić, T. 5188–5189 (15. juli 2010.). V. također D1534 (Naređenje CSB-a Romanija-Birač, 28. juli 1992.), str. 1; D4709 (Pismo Radovana Karadžića lordu Carringtonu, 16. juli 1992.).

10354 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 375.

10355 P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.), str. 1–2. Ali v. Ewan Brown, T. 21699–21701 (22. novembar 2011.) (gdje svjedok sugeriše da su paravojne formacije na teritoriji RS-a bile prihvatane sve dok bi bile pod kontrolom VRS-a, čak i ako su počinile zločine). V. također Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9119.

10356 P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.), str. 3.

paravojne formacije rijetko ulaze u zone borbenih dejstava, da obično idu iza jedinica VRS-a prilikom oslobađanja dijelova teritorije i da im je glavni motiv pljačka.[10357]

3214. Dana 6. avgusta 1992., optuženi je izdao saopštenje da je naredba Predsjedništva da se sve grupe stave pod jedinstvenu komandu vojske provedena, "osim u slučaju nekoliko grupa odmetnika".[10358] Prenio je informaciju da je MUP uhapsio "grup[e] i pojedinc[e] koji su se odmetnuli od zakona i odali pljački i paljevinama" i odao priznanje onim jedinicama koje su se potčinile jedinstvenoj komandi VRS-a i koje se "hrabro [...] bore za slobodu svoje Srpske BiH".[10359]

3215. Na "vojno-političkom savetovanju" održanom 2. septembra 1992. u Bijeljini, optuženi je obaviješten da su paravojske i paravlasti i dalje problem.[10360] Podsjetio je sve prisutne da treba da se uvede maksimalna vojna disciplina i obuka i rekao da opštinske vlasti ne smiju sebi uzeti previše toga u ruke.[10361] Dana 8. novembra 1992., predstavnici civilnih i vojnih vlasti Bijeljine upozorili su Mladića da treba da se riješi pitanje paravojnih formacija.[10362]

3216. U septembru 1992., nakon informacije Manojla Milovanovića da je visoki funkcioner SDS-a Rajko Dukić[10363] formirao paravojnu jedinicu u Milićima, optuženi je naredio Milovanoviću da "razbije[...]" Dukićevu jedinicu.[10364] Međutim, Vijeće napominje da ga je 1994. optuženi odlikovao "Ordenom Nemanjića".[10365]

3217. Dana 12. septembra 1992., SRK je obavijestio svoje podređene jedinice, uključujući Višegradsku i Rogatičku brigadu, o zadacima koje je dobio od Glavnog štaba VRS-a 7. septembra 1992., među kojima je bio zadatak da se eliminiše stvaranje bilo kakve paravojne jedinice.[10366]

[10357] P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.), str. 1. V. takođe P2855 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a o paravojnim formacijama, 28. juli 1992.), str. 1–2. Prema ovom izvještaju Glavnog štaba, paravojnim formacijama je nedostajalo koheziono jedinstvo, izražavale su mržnju prema nesrbima, motiv im je bilo ratno profiterstvo i pljačka, bile su povezane s korumpiranim političkim rukovodstvima i njihovi pripadnici nisu bili članovi SDS-a nego opozicionih stranaka iz Srbije.

[10358] D98 (Saopštenje Radovana Karadžića u vezi s paravojnim grupama, 6. avgust 1992.). V. takođe P3058 (Saopštenje Radovana Karadžića, 6. avgust 1992.), str. 1.

[10359] D98 (Saopštenje Radovana Karadžića u vezi s paravojnim grupama, 6. avgust 1992.). V. takođe P3058 (Saopštenje Radovana Karadžića, 6. avgust 1992.), str. 1.

[10360] P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 131, 133.

[10361] P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 154–156.

[10362] P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 152, 156.

[10363] V. par. 2253.

[10364] D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 8.

[10365] P5525 (Tonski zapis i transkript svečane sjednice Narodne skupštine RS-a, 9. januar 1994.), str. 16–18 (gdje se pominje " Dukić Rajko – Milići").

[10366] P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.), str. 1.

3218. Dana 16. oktobra 1992., Bogdan Subotić je obavijestio Izvršni odbor opštine Zvornik, nakon njihovog upita u vezi s angažovanjem Arkana i drugih dobrovoljačkih jedinica, da je VRS jedina legalna i legitimna snaga i da će svim "dobrovoljačkim jedinicama" biti dozvoljeno da se uključe u sastav VRS-a ako budu nosile oznake VRS-a i ako prihvate komandnu strukturu VRS-a.[10367] U dopisu upućenom optuženom 20. oktobra 1992., Bogdan Subotić je predložio da se zbog napetosti zbog, između ostalog, "sve aktivnijeg djelovanja paravojnih formacija", kao i zbog toga što se ne poštuju odluke Vlade i drugih državnih organa, uvede vojna uprava u više opština, uključujući opštinu Zvornik.[10368]

3219. Uprkos tome, krajem oktobra 1992., optuženi je obavijestio Milovanovića da će "u odbrani [višegradske] hidroelektrane učestvovati i 400 dobrovoljaca iz Srbije [...] pod komandom profesora Košutića […] te da [VRS treba da] ih prihvati[...] i uvede[...] u borbu."[10369]

3220. Na sjednici Skupštine bosanskih Srba u maju 1993., kojoj je prisustvovao optuženi, Vladimir Lukić je rekao da su naivno "kupili paravojske" i zvali ih "bratska pomoć", ali "oni su polako bavili se sve manje borbama, a sve više pljačkom".[10370] Isto tako, jedan rukovodilac bosanskih Srba iz Sarajeva je napomenuo da su u nekim opštinama, "tamo gdje su [paravojne formacije] bile, napravljeni najveći haosi i neredi, pljačke i krađe".[10371] Takođe su iznijete pritužbe da su neki ljudi, iako su bili uhapšeni, potom pušteni.[10372] Tokom sjednice Mladić je kritikovao prisutne u vezi s tim kako su od njega tražili da pusti Mauzera da "tera po svome" i rekao: "[D]obili [ste] vašeg patrona Arkana koji vas je skupio da bi vam naredio kako ćete glasati."[10373]

3221. Dana 28. avgusta 1993., u naređenju u vezi s organizacijom VRS-a, optuženi je dao uputstvo Glavnom štabu i MUP-u da stvore plan za oduzimanje uniformi od ljudi koji nisu pripadnici vojske i policije i koji čine krivična djela i druge nezakonite radnje u uniformi.[10374]

3222. Vijeće napominje da je 1994. optuženi odlikovao Mauzerove Pantere i lično unaprijedio arkanovca Vojkana Đurkovića.[10375]

10367 D3705 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Izvršnom odboru opštine Zvornik, 16. oktobar 1992.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 293–294.

10368 D458 (Dopis Ministarstva odbrane RS-a Radovanu Karadžiću, 20. oktobar 1992.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 299.

10369 D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 12. Vijeće napominje da ta jedinica nije nikada došla. V. D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 12.

10370 P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 39.

10371 P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 65.

10372 P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 67.

10373 P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 90.

10374 D4790 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 28. avgust 1993.), str. 5.

3223. Davidović je u svom svjedočenju rekao da, iako su neki pripadnici paravojnih formacija bili uhapšeni, te mjere nisu bile uspješne jer su paravojne formacije i dalje imale podršku lokalnih vlasti, kriznih štabova i "visokih funkcionera", pa su zbog toga oni bili oslobođeni i nastavili sa svojim aktivnostima.[10376] On je u svom svjedočenju takođe rekao da je Mladić uvijek bio protiv paravojnih formacija; da nije mogao da im se suprotstavi; i rekao je da su "[bile zaštićene od strane onih kojima je njihovo postojanje odgovaralo]."[10377]

3224. U aprilu 1994., nakon dopisa Glavnog štaba u kojem se izvještava da dobrovoljci SRS-a djeluju u dvije opštine bez znanja i saglasnosti VRS-a, optuženi je podsjetio opštinske vlasti da se time narušava sistem jedinstvenog rukovođenja i komandovanja i da ga treba informisati u vezi s razvojem događaja tako da može da preduzme mjere.[10378]

3225. Optuženi je u aprilu 1994. obavijestio Mladića da je naredio MUP-u i drugim opštinskim vlastima da pomognu VRS-u u sprečavanju organizovanja paravojnih jedinica i da će biti preduzete najstrožije mjere.[10379]

3226. U ljeto 1995., Manojlo Milovanović je tražio od optuženog da se organizuje sastanak s Arkanom na kojem bi se razgovaralo o Arkanovom prisustvu u zoni borbenih dejstava za koju je bio nadležan Milovanović.[10380] Tokom sastanka, Arkan je, na Milovanovićevo pitanje u vezi s njegovim prisustvom, odgovorio da je njegovo prisustvo u skladu s naređenjem Vrhovne komande, ali nije predočio to naređenje.[10381] Milovanović je zatim pitao optuženog da li je on Arkanu izdao takvo naređenje, ali optuženi nije odgovorio − "[n]i da ni ne."[10382]

10375 V. par. 3429, 3431; P5525 (Tonski zapis i transkript svečane sjednice Narodne skupštine RS-a, 9. januar 1994.), str. 16–18 (optuženi je odlikovao "gard[u] 'Panteri' Bijeljina" "Ordenom Nemanjića"). V. takođe par. 672.

10376 Milorad Davidović, T. 15519–15520 (28. juni 2011.). Vijeće ima u vidu Andanov "utisak" da se optuženi nije adekvatno bavio problemima paravojnih formacija. Međutim, budući da se taj utisak zasniva na njegovom stavu da "samo rukovodstvo nije pravovremeno i blagovremeno ispravno informisano o određenim stvarima", Vijeće ne smatra da ima veliku težinu. V. Dragomir Andan, T. 40883 (5. juli 2013.). V. takođe P6434 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Dragomirom Andanom), str. 3–4 (gdje svjedok kaže: "Takođe mislim da sam stajao na putu nekim političarima […]. Mislim da je to išlo sve do […] [optuženog].") Vijeće takođe podsjeća na svoju konstataciju u vezi s postupkom protiv Đurkovića. V. par. 676. Vijeće je konstatovalo da je Đurković uhapšen nakon što je protjerao jednog bosanskog Muslimana, ali da je pušten kada je predočio dokumente prema kojima je za protjerivanje muslimanskih stanovnika iz Bijeljine dobio ovlaštenje i nalog. Vijeće je u vezi s postupkom protiv Đurkovića 1995. godine takođe konstatovalo da dokazi izvedeni u vezi s tim pitanjem nisu bili nepobitni.

10377 Milorad Davidović, T. 15519–15520 (28. juni 2011.). V. takođe par. 3206.

10378 D1454 (Zahtjev Kabineta predsjednika RS-a, 29. april 1994.); D1446 (Naređenje Radovana Karadžića MUP-u RS-a, 29. april 1994.); Milorad Davidović, T. 15809 (1. juli 2011.). V. takođe D1448 (Dopis Kabineta predsjednika RS-a predsjedniku Skupštine opštine Petrovo, 29. april 1994.).

10379 D1447 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 29. april 1994.).

10380 Manojlo Milovanović, T. 25455–25456 (28. februar 2012.).

10381 Manojlo Milovanović, T. 25457–25458 (28. februar 2012.).

10382 Manojlo Milovanović, T. 25457–25458 (28. februar 2012.). Vijeće ima u vidu dokaze da je 19. septembra 1995. u Bijeljini dogovoreno da će "republička vlada" platiti Arkana za oslobađanje Teočaka. V. P6210 (Izvještaj

3227. U septembru 1995., Mladić je, u dopisu upućenom optuženom, tražio da se Arkan i njegove paravojne jedinice protjeraju iz RS-a i da optuženi "oduzme ovlašćenje-odluku Ražnjatović Željku kojom ga ovlašćuje da može sa svojim paravojnim formacijama preduzimati mjere hapšenja, maltretiranja, razoružavanja i sprovođenja u nepoznatom pravcu pripadnika VRS i građana, kao i upotrebu vatrenog oružja prema licima koja mu se suprotstave ili pruže otpor."[10383]

3228. U jesen 1995., optuženi je prisustvovao jednom događaju u Bijeljini, gdje je izvršio smotru arkanovaca u pratnji Arkana i rekao sljedeće: "Ja vam se duboko zahvaljujem i čestitam vam, i nadam se da ćemo se sretati u miru, a vi ćete biti uvijek dragi gosti u srcima ljudi koje ste branili i odbranili".[10384] Arkan odgovorio u ime svoje jedinice i rekao: "Da smo spremni i na vaš poziv da ćemo biti nazad da branimo naša večna ognjišta, da branimo žene i decu, da branimo srpske teritorije i našu veru pravoslavnu."[10385] Prema Mihajlovićevim riječima, taj događaj bio je Arkanova manipulacija koja je iznenadila optuženog i Arkan je iskoristio taj događaj da legitimizuje svoje prisustvo u RS-u, s obzirom na stav Glavnog štaba i VRS-a u vezi s jedinicama koje nisu bile pod komandom VRS-a.[10386] Međutim, s obzirom na dokaze i ponašanje optuženog, koji je prilikom tog događaja Arkanu dao priznanje, Vijeće se nije uvjerilo da je optuženi bio izmanipulisan ili iznenađen.

3229. Iako ima u vidu opštu izjavu Nikole Poplašena da se optuženi "zalagao da se sve srpske snage stave pod jedinstvenu komandu" i da su se "[p]ojedinačni incidenti [...] dešavali, ali to nije bil[o] […] [s dopuštenjem] i sa znanjem srpskih vlasti",[10387] Vijeće konstatuje da je ta izjava u kontradikciji s jasnim dokazima da su barem neke paravojne formacije djelovale u RS-u uz saglasnost vlasti.[10388] Isto tako, Vijeće ima u vidu Bulatovićevo svjedočenje da optuženi, kada je on razgovarao s njim, nije htio paravojne formacije u BiH, ali nije bio u mogućnosti da ih ukloni.[10389]

Istočnobosanskog korpusa, 20. septembar 1995.). Međutim, Vijeće ne pridaje tim dokazima nikakvu težinu, budući da se zasnivaju na nepoznatom i nepotkrijepljenom "pouzdan[om] izvor[u]" koji "nije proveravan". V. P6210 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 20. septembar 1995.), str. 2.

10383 P3056 (Depeša MUP-a RS-a, 24. septembar 1995.), str. 2–3. V. takođe D2265 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Srđom Srdićem), *e-court* str. 52–53.

10384 P2858 (Video-snimak Radovana Karadžića i Arkana na svečanoj dodjeli odlikovanja u Bijeljini, s transkriptom); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 10–11; Svetozar Mihajlović, T. 35721–35722 (20. mart 2013.).

10385 P2858 (Video-snimak Radovana Karadžića i Arkana na svečanoj dodjeli odlikovanja u Bijeljini, s transkriptom). V. takođe P2854 (Pismo Stranke srpskog jedinstva Radovanu Karadžiću, 16. april 1994.) (u kojem Arkan kaže: "Kao i uvek, mi sa svim raspoloživim snagama stojimo na braniku srpskog naroda. Očekujemo vaš poziv da se priključimo oružanim snagama Republike Srpske […].").

10386 D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 10–11; Svetozar Mihajlović, T. 35721–35722, 35728–35731 (20. mart 2013.).

10387 D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 12.

10388 V. npr. par. 3182, 3187–3188, 3195.

10389 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 40–41; Momir Bulatović, T. 34560–34561, 34565–34566 (1. mart 2013.). Vijeće napominje da nije jasno o kojem periodu Bulatović govori u svojoj izjavi.

Međutim, Vijeće u tom pogledu napominje da je na sjednici Vrhovnog saveta odbrane u avgustu 1992. Bulatović rekao: "Da budemo iskreni, nama su te paravojne formacije jedno vrijeme trebale. Sada predstavljaju veliki balast i poteškoću."[10390] To je takođe potkrepljeno dokazima da su vojne snage u BiH, s obzirom na slab odaziv na mobilizaciju, bile pojačane dobrovoljcima i paravojnim formacijama.[10391]

(3) Zaključak

3230. U svjetlu gore navedenog, Vijeće zaključuje da je sredinom 1992., nakon formiranja VRS-a, optuženi nastojao da se paravojne grupe integrišu i potčine redovnoj vojsci ili da budu razoružane i raspuštene.[10392] Međutim, njegov stav prema tim grupama se mijenjao, zavisno o tome o kojoj grupi se radilo i u skladu s interesima bosanskih Srba.

3231. Što se tiče, na primjer arkanovaca, Vijeće konstatuje da je optuženi znao da ih je Predsjedništvo RS-a pozvalo da djeluju u saradnji s lokalnim vlastima i snagama i da su oni u proljeće 1992. zaista i djelovali u BiH.[10393] Optuženi je bio u direktnom kontaktu s Arkanom 1992. i 1995.,[10394] a u maju 1992. je pozvao arkanovce, bez Mladićevog znanja, da učestvuju u operacijama na području Sarajeva.[10395] Iako su arkanovci otišli iz BiH sredinom 1992., optuženi je podržavao njihovo prisustvo i aktivnosti u BiH 1995.[10396] Vijeće takođe napominje da je Arkanu bilo važno da njegove aktivnosti u BiH budu odobrene od strane vlasti bosanskih Srba.[10397]

3232. Isto tako, optuženi je znao da je Predsjedništvo RS-a pozvalo šešeljevce da dejstvuju zajedno s lokalnim vlastima i snagama u proljeće 1992.[10398] i sastajao se sa Šešeljem nekoliko puta svake godine tokom rata.[10399]

3233. Osim toga, optuženi je znao da su Mauzerovi Panteri 1992. ušli u sastav VRS-a kao "Specijalna brigada" i 1994. je odlikovao Mauzerove Pantere.[10400]

10390 P6165 (Izvod iz bilješki sa 5. sjednice VSO-a SRJ, 7. avgust 1992.), str. 5.

10391 Aleksandar Vasiljević, T. 34699–34700 (4. mart 2013.).

10392 Vijeće takođe ima u vidu dokaze da je saradnja vlasti bosanskih Srba i paravojnih formacija postojala sve dok su se ciljevi paravojnih formacija podudarali s ciljevima rukovodstva bosanskih Srba. V. par. 3208, 3220, 3223.

10393 V. par. 3181, 3195.

10394 V. par. 3187, 3226.

10395 V. par. 3188.

10396 S obzirom na ćutanje optuženog kada ga je Milovanović pitao da li je on odobrio prisustvo arkanovaca u zoni borbenih dejstava, na Mladićev zahtjev da optuženi protjera arkanovce i da povuče svoju odluku kojom je Arkanu dao ovlaštenje da djeluje u BiH, kao i na ponašanje optuženog kada je vršio smotru arkanovaca i njegovu zahvalnost na njihovim uslugama, Vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak da je optuženi podržavao prisustvo arkanovaca i njihove aktivnosti u BiH 1995. V. par. 3226–3228.

10397 V. par. 3186, 3226, 3228.

10398 V. par. 3195.

10399 V. par. 3192.

3234. Vijeće stoga konstatuje da je tokom proljeća 1992., nakon povlačenja JNA iz BiH, optuženi podržavao operativnu saradnju vojnih snaga i lokalnih vlasti s arkanovcima, šešeljevcima i Mauzerovim Panterima. Te paravojne grupe mogle su da djeluju u nekoliko opština na inače relativno strogo kontrolisanom području,[10401] u saradnji s vojnim snagama i lokalnim vlastima.[10402]

3235. Osim toga, promjenljivi stav optuženog prema paravojnim formacijama se vidi i iz njegovog stava u vezi s centrom za obuku Kapetana Dragana;[10403] i iz njegovog naređenja da se puste Žute ose nakon što ih je Davidović uhapsio.[10404]

3236. Na osnovu svega iznijetog gore u tekstu, Vijeće zaključuje da je optuženi podržavao saradnju arkanovaca, šešeljevaca i Mauzerovih Pantera sa srpskim snagama tokom preuzimanja vlasti u Opštinama − prilikom kojeg su počinjeni zločini. Vijeće takođe zaključuje da je optuženi, od sredine 1992., nakon završetka preuzimanja vlasti i zbog formiranja VRS-a, nastojao da raspusti paravojne grupe generalno. Međutim, optuženi je i dalje tolerisao i čak podržavao aktivnosti nekih paravojnih grupa, konkretno arkanovaca, Žutih osa i Mauzerovih Pantera.

iv. *Znanje i djela imenovanih članova UZP-a*

3237. Tužilaštvo navodi da je optuženi najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. djelovao zajedno s drugim srpskim vojnim i političkim rukovodiocima kako bi ostvario cilj sveobuhvatnog UZP-a navedenog u Optužnici, da se stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti trajno ukloni s područja BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, u dogovoru s Momčilom Krajišnikom, Ratkom Mladićem,[10405] Slobodanom Miloševićem, Biljanom Plavšić, Nikolom Koljevićem, Mićom Stanišićem, Momčilom Mandićem, Jovicom Stanišićem, Frankom Simatovićem, Željkom Ražnatovićem (Arkanom) i Vojislavom Šešeljem.[10406] Kako navodi tužilaštvo, premda je članstvo u tom UZP-u vremenom variralo, svaki njegov član je pružio značajan doprinos ostvarenju zajedničkog zločinačkog cilja.[10407]

3238. Optuženi je u odgovoru na to iznio argument da, kao prvo, uopšte nije postojao zločinački plan ili zamisao, i da, kao drugo, nijedan od navodnih članova UZP-a nije ni u jednom trenutku

---

10400 V. par. 3202, 3222.

10401 V. par. 3184.

10402 V. par. 3182–3183, 3190–3192.

10403 V. par. 3203.

10404 V. par. 3208.

10405 Tužilaštvo navodi da se Mladić pridružio navedenom UZP-u u maju 1992. V. Optužnica, par. 6.

10406 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 84; Optužnica, par. 9–14. Ostali navodni članovi tog sveobuhvatnog UZP-a nabrojani su u paragrafu 12 Optužnice i među njima su, pored ostalih, članovi SDS-a i državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva, te komandanti i viši oficiri jedinica JNA, VJ-a, VRS-a, TO-a i MUP-a.

imao, a kamoli dijelio, bilo kakvo zajedničko stanje svijesti za izvršenje nekakvog dogovorenog zločinačkog plana ili zamisli.[10408]

3239. Vijeće je umiješanost imenovanih navodnih članova UZP-a razmotrilo u ranijim odjeljcima ove Presude u kontekstu ciljeva rukovodstva bosanskih Srba i stvaranja političkih i državnih, kao i vojnih i policijskih struktura bosanskih Srba i vlasti nad tim strukturama.[10409] U ovom odjeljku, Vijeće će razmotriti njihovo daljnje znanje i djela u vezi sa zajedničkim ciljem navodnog sveobuhvatnog UZP-a. U okviru te analize, Vijeće će po potrebi ispitati odnos između optuženog i navodnih članova UZP-a.

(A) Momčilo Krajišnik

3240. Kao što je bilo riječi gore u tekstu, Momčilo Krajišnik je bio član Glavnog odbora SDS-a od jula 1991. i član najužeg rukovodstva te stranke.[10410] Vijeće podsjeća da je Krajišnik također bio izabran za prvog predsjednika Skupštine bosanskih Srba u oktobru 1991. godine[10411] i da je na osnovu te svoje funkcije bio i član SNB-a, koji je osnovan 27. marta 1992.[10412] Vijeće dalje podsjeća da je prvobitno tročlano Predsjedništvo, koje su činili optuženi, Biljana Plavšić i Koljević, prošireno na pet članova, tako da su u njega ušli Krajišnik i Branko Đerić, te da je Krajišnik 6. jula 1992. raspoređen na poslove vezane za povjerenike i privredu.[10413]

3241. Krajišnika su opisali kao "najbližeg saradnika" optuženog i osobu s kojom je optuženi bio u bliskom odnosu i prije nego što je osnovan SDS; taj odnos se nastavio tokom cijelog sukoba.[10414] Na primjer, optuženi je lično insistirao na tome da se Krajišnik imenuje za predsjednika Skupštine bosanskih Srba.[10415]

10407 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 84; Optužnica, par. 9–14.

10408 V. Završni podnesak odbrane, par. 327.

10409 V. odjeljci IV.A.3.a.i: Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, IV.A.3.a.ii: Političke i državne strukture bosanskih Srba, IV.A.3.a.iii: Vlast nad vojnim i policijskim snagama.

10410 V. par. 62, 77.

10411 V. par. 77.

10412 V. par. 89.

10413 V. par. 97.

10414 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16605–16607; P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 75. V. P5816 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 15. novembar 1991.); P5803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 11. decembar 1991.); P5793 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 19. decembar 1991.).

10415 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16606–16607, 16765–16767.

3242. Koljević, Biljana Plavšić, Krajišnik i optuženi su smatrani četvercem najmoćnijih rukovodilaca u RS-u, a na vrhu tog četverca bili su Krajišnik i optuženi.[10416] Između optuženog i Krajišnika bilo je vrlo malo razilaženja u mišljenjima[10417] i njih su dvojica okarakterisana kao "alfa i omega" Vlade bosanskih Srba.[10418]

3243. Krajišnik i optuženi su redovno komunicirali o, pored ostalog, sastancima i pregovorima s predstavnicima međunarodne zajednice;[10419] mobilizaciji srpskih snaga u BiH;[10420] razgovorima s političkim i vojnim rukovodiocima u Srbiji;[10421] i učešću rukovodstva bosanskih Srba u poslovima na nivou opština.[10422]

3244. Optuženi, Koljević i Krajišnik su vodili političke pregovore u ime bosanskih Srba i imali su podršku Izvršnog odbora SDS-a.[10423] Optuženi je tokom pregovora često tražio Krajišnikov savjet.[10424] Krajišnik je isticao da između optuženog, Koljevića i njega nema nikakve razlike jer su sva trojica na pregovorima radila kao tim; Krajišnik je na pregovorima uglavnom ponavljao "već utvrđenu partijsku politiku".[10425]

10416 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4154–4155; Milan Babić, P742 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3396; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8610, 8618–8619. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16603, 16607, 16744–16747, 16843; P3396 (Fotografije na kojima su Radovan Karadžić, Ratko Mladić, Biljana Plavšić, Momčilo Krajišnik i drugi). Premda su Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević takođe prisustvovali sastancima Glavnog odbora SDS-a, oni nisu igrali aktivnu ulogu u tom organu. Radomir Nešković T. 14235–14236 (6. juni 2011.); D1278 (Transkript razgovora Radomira Neškovića s Karadžićevim pravnim saradnikom, 8. oktobar 2009.), str. 18.

10417 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 30–31. V. takođe Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16766–16767; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4156; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8622–8623, 8635–8636, 8644–8645 (gdje je svjedok izjavio da se, poslije par godina rata, između optuženog i Krajišnika razvio rivalski odnos).

10418 Branko Đerić, T. 27951–27952 (24. april 2012.). V. takođe P1387 (Transkript 38. sjednice Skupštine RS-a, 17. januar 1994.), str. 46; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4154–4156; D89 (Stenogram 9. sjednice Skupštine SrRBiH, 28. februar 1992.), str. 11; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 121; Izet Redžić, P3189 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 5071–5073; P2526 (Izjava svjedoka Radomira Kezunovića od 21. maja 2011.), par. 75.

10419 P5805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 6. decembar 1991.).

10420 P5860 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 23. septembar 1991.). V. P5805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 6. decembar 1991.).

10421 P5874 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 6. septembar 1991.); P5835 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 22. oktobar 1991.).

10422 P5833 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 29. oktobar 1991.), str. 2 (u kojem je Krajišnik rekao optuženom da je prethodne noći otišao na Ilidžu na sastanak odbora i da su "pravi ljudi dobili informacije, od nas dobili elan, dobili realnu procjenu, ma prezadovoljni oni").

10423 D1277 (Zabilješka sa zajedničke sjednice Glavnog i Izvršnog odbora i Političkog savjeta SDS-a, 11. mart 1992.), str. 1. V. takođe par. 2700, 2703–2705, 2824, 2832.

10424 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 140–141.

10425 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 214 (gdje je dalje izjavio da je tokom pregovora često bilo teško pregovarati s Krajišnikom); P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), str. 16.

3245. Pored toga, Krajišnik je imao "veliki autoritet" među opštinskim rukovodiocima bosanskih Srba i imao je uticaja na to kako se vršila vlast na opštinskom nivou.[10426] Kao predsjednik Skupštine bosanskih Srba, Krajišnik je smatran "vještim vođom" lokalnih zastupnika.[10427] Optuženi je Slobodanu Miloševiću opisao Krajišnika kao "velikog bosanskog rodoljuba" i rekao mu da Krajišnik "ne da stopu bosanske zemlje" i da hoće da cijela BiH ostane u Jugoslaviji.[10428] Vijeće podsjeća da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući Krajišnika, formulisali i promovisali Strateške ciljeve; za Krajišnika, cilj da se izvrši razdvajanje od bosanskih Muslimana bio je najvažniji zadatak.[10429]

3246. U periodu od aprila do maja 1992., optuženi, Krajišnik, Koljević, Biljana Plavšić, Đerić i Bogdan Subotić često su se sastajali da bi razgovarali o više pitanja koja su se odnosila na uslove u opštinama i ti sastanci su rezultirali donošenjem odluka.[10430] Krajišnik je takođe bio obavještavan o događajima i operacijama u Opštinama.[10431] Na primjer, Vijeće ima u vidu da je Krajišnik posjećivao Bijeljinu, često s optuženim, te da je postojao blizak odnos između bijeljinskog ogranka SDS-a i SDS-a na Palama.[10432] Krajišnik i optuženi su takođe posjetili Sanski Most povodom formiranja tamošnjeg ogranka SDS-a.[10433]

3247. U maju 1992., optuženi, Mladić i Krajišnik su održali sastanak s predstavnicima opština, uključujući opštinu Rogatica, i razgovarali s njima o stvaranju države bosanskih Srba u BiH.[10434] Krajišnik je takođe imao bliske veze s Kušićem, komandantom Rogatičke brigade, koji je

10426 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8628. Međutim, Radić je u svom svjedočenju izjavio da, kao predsjednik Skupštine opštine Banjaluka i Kriznog štaba Banjaluka, u svojoj opštini od Krajišnika nije dobijao nikakve instrukcije, osim odluka Skupštine bosanskih Srba koje je Krajišnik potpisao. U periodu od početka rata do kraja 1992. godine, Radić je Krajišnika u Banjaluci vidio samo nekoliko puta, kada bi ovaj došao na sjednice Skupštine RS-a koje su bile održane u tom gradu. Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7524–7526, 7571–7574. Međutim, Vijeće ne smatra da je Radićevo svjedočenje s tim u vezi, a posebno u vezi s Krajišnikovim prisustvom u Banjaluci, presudno u vezi s pitanjem Krajišnikovog autoriteta među svim opštinskim rukovodiocima bosanskih Srba.

10427 Predrag Radić, P1 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 7431–7432, 7538–7540, 7607. V. takođe P2 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Predragom Radićem, 16. juli 2001.), str. 62–63.

10428 P5687 (Presretnuti razgovori (i) Ljiljane Karadžić i Slobodana Miloševića i (ii) Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 12. juni 1991.), str. 8.

10429 V. par. 2865, 2868, 2877, 2885, 2895–2903. Međutim, prema Kecmanovićevim riječima, Krajišnik je uvijek naglašavao uvažavanje "drugih nacija, vjera i običaja". D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 32–33. Vijeće, međutim, podsjeća na svoj raniji zaključak da su Kecmanovićev iskaz karaterisali evazivnost, protivrječnosti, neobjektivnost i pokazatelji da njegovom svjedočenju nedostaju iskrenost i otvorenost. Njegovo svjedočenje su karakterisali i pokazatelji da je nastojao da zaštiti optuženog. Shodno tome, Vijeće ne smatra da se s tim u vezi može osloniti na njegov iskaz.

10430 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 61–62. V. P5858 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Biljane Plavšić, 27. septembar 1991.).

10431 V. npr. P5740 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Jovana Tintora, 4. april 1992.), str. 2.

10432 V. par. 606.

10433 V. par. 1920.

10434 V. par. 936.

učestvovao u preuzimanju vlasti u Rogatici i u zlostavljanju civila, bosanskih Muslimana, i zločinima koji su nad njima počinjeni u toj opštini.[10435]

3248. Krajišnik je takođe bio svjestan toga da su muškarci, bosanski Muslimani, bili zatočeni u kasarni u Rajlovcu u opštini Novi Grad, a u junu 1992. izdao je uputstvo vlastima u Rajlovcu da se bosanskim Muslimanima koji su tamo bili zatočeni ne smije ništa desiti.[10436] Detaljno je obaviješten o preuzimanju vlasti u Vogošći i prisustvovao je sjednicama Skupštine srpske opštine Vogošća, Skupštine opštine Novi Grad i Opštinskog odbora SDS-a Novo Sarajevo.[10437]

3249. Na jednoj sjednici Skupštine RS-a održanoj u januaru 1994., jedan poslanik je veličao Krajišnika i optuženog zato što su "stajali na čelu srpskog oslobodilačkog pokreta i rata" i opisao ih kao "naše najviše rukovodioce".[10438]

(B) Nikola Koljević

3250. Vijeće podsjeća da je Koljević bio član SNB-a, jednog od prelaznih tijela, koje je 1992. godine služilo kao *de facto* Predsjedništvo SrRBiH, te da je bio na funkciji jednog od vršilaca dužnosti predsjednika SrRBiH.[10439] Koljevića je Skupština bosanskih Srba kasnije, 12. maja 1992., izabrala za člana tročlanog Predsjedništva RS-a.[10440] Kao što se navodi gore u tekstu, tročlano Predsjedništvo je prošireno na pet članova, a Koljević je 6. jula 1992. raspoređen na zadatke vezane za međunarodne odnose, kao i poslove koji su se odnosili na informisanje i propagandu.[10441] Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba je umjesto Predsjedništva imenovala jednog predsjednika i dva potpredsjednika Republike, izabravši optuženog na funkciju predsjednika RS-a, a Koljevića za jednog od potpredsjednika.[10442]

10435 V. par. 944, 948–951, 969–970, 973, 986, 999–1000, 1020.

10436 V. odjeljak sa činjenicama u vezi s opštinom Novi Grad, par. 2221 (gdje se upućuje na P2334 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika, Mijatovića i Ljubiše Vladušića, 8. juni 1992.), str. 1–2, 4).

10437 V. odjeljak sa činjenicama u vezi s opštinom Vogošća, par. 2171–2172, 2246, 2359, 2375, 2386.

10438 P1387 (Transkript 38. sjednice Skupštine RS-a, 17. januar 1994.), str. 46.

10439 V. par. 90.

10440 Činjenica o kojoj je presuđeno 1898; P3032 (Zapisnik sa 1. konstitutivne sjednice Predsjedništva SrRBiH, 12. maj 1992.). V. par. 96.

10441 D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.), str. 3. V. par. 97. U aprilu 1992., Koljević je već bio zadužen za komunikaciju sa međunarodnom javnošću u vezi sa situacijom u SrRBiH. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 2. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16116 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 139 (gdje je svjedok izjavio da se unutar rukovodstva bosanskih Srba Koljević držao više po strani). Međutim, s obzirom na to da je to Wilsonovo lično mišljenje, Vijeće nije pridalo nikakvu težinu tom aspektu njegovog iskaza.

10442 V. par. 98.

3251. Već u oktobru 1990., na saboru srpskih poslanika održanom u Banjaluci, Koljević je rekao da je svrha osnivanja SDS-a jačanje jedinstva srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa.[10443]

3252. Vijeće podsjeća da je Koljević priznao da je cilj procesa reorganizacije opština bio "homogenizacija određenih područja" i da je u više navrata pozivao na protjerivanje bosanskih Muslimana i stvaranje homogenih teritorija, tvrdeći da Srbi ne mogu da žive ni s kim drugim.[10444] Koljević je imao posebno ekstremne stavove i nastavio je da na važnim sastancima ponavlja da bosanski Srbi, Muslimani i Hrvati ne mogu da žive zajedno.[10445] Koljević je takođe, na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj 1993. godine, izjavio da je cilj "duhovna i moralna obnova srpstva".[10446] Koljević je u privatnim razgovorima o svojim stavovima diskutovao i s optuženim i s drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba.[10447]

3253. Koljević je neposredno učestvovao u pregovorima s predstavnicima međunarodne zajednice.[10448] U januaru 1992., Koljević je upozorio na opasnost od stvaranja islamske republike.[10449] S tim u vezi, Koljević se sastao s Tuđmanom i primijetio da im je razdvajanje naroda od zajedničkog interesa, da im nezavisna BiH ne odgovara jer bi ih tako odvojila od njihovih "matica", te da oni zagovaraju suverenu muslimansku, srpsku i hrvatsku BiH.[10450] Na istom sastanku, Koljević je predložio i da se osnuje agencija koja će regulisati razmjenu imovine.[10451] Na jednom drugom sastanku u okviru MKBJ-a, održanom u septembru 1992., optuženi i Koljević su ponovili da bosanski Srbi i bosanski Hrvati neće prihvatiti unitarnu državu BiH; državu zasnovanu na načelu jedan čovjek – jedan glas.[10452]

10443 V. par. 2637.

10444 V. par. 2721, 2762.

10445 V. par. 2728.

10446 V. par. 2806.

10447 V. npr. P5810 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 22. novembar 1991.); P5760 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Nikole Koljevića, 25. januar 1992.), str. 1, 4 (tokom kojeg je Koljević rekao "[p]okazuje procedura i sve pokazuje koliko smo mi na dobrom putu. Mislim, koliko smo cilj dobar izabrali", a Koljević i Biljana Plavšić su se, pored toga, složili da prema bosanskim Muslimanima treba postupati "s indiferentnošću".).

10448 V. par. 2694, 2699–2700, 2703. Koljević i optuženi su takođe u privatnim razgovorima diskutovali o tim sastancima i pregovorima s predstavnicima međunarodne zajednice. V. npr. P5878 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Nikole Koljevića, 27. avgust 1991.), str. 5–9.

10449 V. par. 2694.

10450 V. par. 2694.

10451 P986 (Zapisnik sa sastanka Nikole Koljevića, Franje Tuđmana i Franje Borasa, 8. januar 1992.), str. 13–14.

10452 V. par. 2705. Koljević je takođe izjavio da bosanski Srbi neće prihvatiti unutrašnje granice u BiH bez nekog oblika kantonizacije. V. par. 357.

3254. U aprilu 1992., Koljević je predložio da Bogdan Subotić uspostavi zasebno Ministarstvo odbrane, što je Subotić prihvatio i poslije toga počeo da organizuje i priprema nacrte Zakona o odbrani i Zakona o vojsci.[10453]

3255. U maju 1992., Koljević se obratio bosanskim Muslimanima na Palama i kada su oni od njega zatražili garancije da mogu ostati u svojim domovima, odgovorio je: "Srbi neće više da žive ovdje s vama."[10454] Koljević je takođe obilazio jedinice na terenu i prisustvovao sastancima u, pored ostalog, Bratuncu, Foči, Vlasenici i na Palama.[10455]

3256. Konačno, optuženi je 14. marta 1995. donio odluku o osnivanju Državnog komiteta za saradnju s UN-om i međunarodnim humanitarnim organizacijama i imenovao Koljevića za njenog predsjednika.[10456]

(C) Biljana Plavšić

3257. Biljana Plavšić je takođe bila član SNB-a, jednog od prelaznih tijela koje je 1992. godine služilo kao *de facto* Predsjedništvo SrRBiH, i bila je i jedan od dva vršioca dužnosti predsjednika SrRBiH, zajedno s Koljevićem.[10457] Biljanu Plavšić je kasnije, 12. maja 1992., Skupština bosanskih Srba izabrala za člana tročlanog Predsjedništva RS-a.[10458] Kada je sastav Predsjedništva 6. jula 1992. proširen na pet članova, Biljana Plavšić je raspoređena, pored ostalog, na zadatke kontaktiranja s UNPROFOR-om, osim u vezi s vojnim pitanjima, i poslove koji su se odnosili na izbjeglice i humanitarnu pomoć.[10459] Biljana Plavšić je bila zadužena za pitanja koja su se odnosila na zatočeničke centre, uključujući koordinaciju s MKCK-om i drugim međunarodnim organizacijama u vezi s tim pitanjima.[10460] Dana 17. decembra 1992., Skupština bosanskih Srba je umjesto Predsjedništva imenovala jednog predsjednika i dva potpredsjednika Republike, izabravši optuženog na funkciju predsjednika RS-a, a Biljanu Plavšić za jednog od potpredsjednika.[10461]

3258. Vijeće podsjeća da je Biljana Plavšić prisustvovala prvoj sjednici Ministarskog savjeta, održanoj 11. januara 1992., na kojoj se raspravljalo o proglašenju SrRBiH, uključujući prioritetne

---

10453 V. par. 115.

10454 V. par. 2317. V. takođe fusnota 9040.

10455 V. par. 693, 789, 841, 1106, 2317.

10456 V. P4543 (Odluka Radovana Karadžića, 14. mart 1995.), str. 1, 3. V. par. 173.

10457 V. par. 90.

10458 V. par. 96.

10459 D440 (Zapisnik sa 15. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. juli 1992.), str. 3. V. par. 97. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16116, 16141 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica). Prije toga, Biljana Plavšić je bila ovlaštena da zastupa SrRBiH u kontaktima s UN-om. P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 2.

10460 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*) T. 8942.

10461 V. par. 98.

zadatke definisanja nacionalne teritorije, uspostavljanja državnih organa na toj teritoriji, te ekonomskog razvlašćivanja postojećih vlasti.[10462] Na jednom drugom sastanku, Biljana Plavšić je istakla jedinstvo srpskog naroda i njegovo pravo na samoopredjeljenje, a poslije toga je nastavila da održava slične govore u kojima je isticala to pravo.[10463]

3259. Biljana Plavšić i optuženi su komunicirali u vezi s pitanjem očuvanja zajedničke države Jugoslavije i koraka koje je potrebno preduzeti u cilju ostvarenja srpskih interesa.[10464] Vijeće podsjeća da je Biljana Plavšić u maju 1992. govorila o pravu Srba na 70% teritorije i izjavila da su bosanski Srbi "naviknuti da žive na otvorenim prostorima", dok su Muslimani obično živjeli u gradovima.[10465] Biljana Plavšić je dalje izjavila: "Ako je potrebno 3 miliona života da se ova kriza riješi, hajde da to uradimo i idemo dalje".[10466]

3260. Dana 4. aprila 1992., jedna komisija u kojoj su, pored ostalih, bili Biljana Plavšić i Fikret Abdić, kao i visoki vojni zvaničnici, posjetila je Bijeljinu kako bi procijenila tamošnju situaciju.[10467] Biljana Plavšić je posjetila srpski Krizni štab u Bijeljini i čestitala Arkanu, rekavši da je spasio bosanske Srbe, a postoji i video-snimak koji prikazuje kako se ljubi i grli s Arkanom.[10468] Kada je tokom te posjete Biljana Plavšić zatražila od Arkana da kontrolu nad Bijeljinom preda JNA, odgovorio joj je da još uvijek nije tu sredio "stvari".[10469] Dana 23. aprila 1992., Biljana Plavšić je bila u kontaktu s arkanovcima i ostavila je za Arkana poruku s pitanjem može li da ga posjeti.[10470] Biljana Plavšić ih je takođe pitala da li će "donijeti onu robu, ako može", a pripadnik arkanovaca s kojim je razgovarala odgovorio je: "Jasno, jasno."[10471]

3261. Biljana Plavšić je otvoreno podržavala paravojne jedinice, ili "vikend ratnike", kako ih je ona nazivala, a na jednoj sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj u novembru 1992., otvoreno ih je pozvala — uključujući arkanovce i Bele orlove — da "šalju, kao, svoje dobrovoljce da

10462 V. par. 2818.
10463 V. par. 2829.
10464 V. par. 2641; P5729 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić, Rajka Dukića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 3–4; P5727 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 1–3.
10465 V. par. 2727.
10466 V. par. 2727.
10467 V. par. 626.
10468 V. par. 626.
10469 V. par. 626. Vijeće dalje podsjeća da je Biljana Plavšić 20. aprila 1992., na jednoj večeri s predstavnikom UNPROFOR-a, Cedricom Thornberryjem, opisala Bijeljinu kao "oslobođeni" grad. V. par. 626.
10470 P1106 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i "Rusa", 23. april 1992.), str. 1–2.
10471 P1106 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i "Rusa", 23. april 1992.), str. 2. Bez daljnjeg konteksta, Vijeće nije u poziciji da utvrdi šta je Biljana Plavšić podrazumijevala pod "robom" i neće donijeti nikakav zaključak u vezi s tim.

pomognu u odbrani srpskog naroda u [RS-u]".[10472] Kao što se navodi gore u tekstu, Biljana Plavšić je bila zagovornik toga da sve paravojne jedinice s teritorija izvan BiH na kojima su živjeli Srbi dođu da im pomognu i bila je "most" između bosanskih Srba i ljudi koji su dolazili iz drugih država da pruže pomoć u tom sukobu.[10473] Mićo Stanišić i Biljana Plavšić su se sukobili u vezi s ovim pitanjem.[10474] Prema Mandićevim riječima, Mićo Stanišić je hapsio paravojne jedinice, a Biljana Plavšić bi onda intervenisala u njihovu korist i uredila da one budu puštene na slobodu.[10475]

3262. Vijeće također podsjeća da je Biljana Plavšić sredinom aprila 1992. posjetila fabriku "Alhos" u Zvorniku i sastala se lokalnim čelnicima bosanskih Srba, među kojima su bili članovi Kriznog štaba Zvornika.[10476]

3263. Na sastancima kojima je optuženi prisustvovao u maju ili junu 1992., kao i u jednom intervjuu na televiziji u julu 1992., Biljana Plavšić je priznala da u BiH postoje zatočenički objekti kojima su upravljali bosanski Srbi, pored ostalog na Palama, Ilidži, u Banjaluci i Prijedoru; Međutim, ona se ogradila rekavši da su u njima zatočeni samo vojno sposobni muškarci koji su aktivno učestvovali u "pobunama", pomagali te pobune ili finansirali nabavku oružja.[10477]

3264. Dana 7. jula 1992., Biljana Plavšić je pismenim putem obaviještena da je bilo napora da se "prinudno i samovoljno" isele bosanski Muslimani s Pala, što je za posljedicu imalo veliki broj krivičnih djela.[10478] UN je obavijestio Biljanu Plavšić da su Srbi 30. septembra 1992. protjerali

---

10472 Mićo Stanišić, T. 46385–46386 (3. februar 2014.); Momčilo Mandić, T. 4625–4626 (5. juli 2010.); P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 20. V. par. 608.

10473 V. par. 3195.

10474 Momčilo Mandić, T. 4625–4631 (5. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je u vezi s ovim pitanjem Đerić podržavao Biljanu Plavšić, a Mandić Stanišića, te da je to kulminiralo sukobom između Biljane Plavšić i Đerića na jednoj strani, i Stanišića i Mandića na drugoj). Prema Đerićevim riječima, on nikad nije odobravao izjave ili postupke Biljane Plavšić u vezi s paravojnim jedinicama i nikad nije smatrao da "je trebalo tako da se radi". P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 43. U junu 1991., optuženi je s Biljanom Plavšić razgovarao o kadrovskim pitanjima u MUP-u. P2222 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 17. juni 1991.).

10475 Momčilo Mandić, T. 4626, 4630, 4649–4650 (5. juli 2010.); Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9725–9726 (gdje je svjedok izjavio da je Biljana Plavšić naredila puštanje Žutih osa na slobodu krajem novembra 1992.). Pored toga, Mandić je izjavio da s optuženim nije razgovarao pola godine zbog toga što je Biljani Plavšić dozvolio da to učini. Momčilo Mandić, T. 4627–4630 (5. juli 2010.); Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9725–9726.

10476 V. par. 1253.

10477 P1099 (Video-snimak intervjua s Biljanom Plavšić, s transkriptom) (gdje je dalje izjavila da broj zatvora kojima upravljaju Muslimani, a posebno u Sarajevu, "daleko prevazilazi" broj zatvora kojima upravljaju bosanski Srbi u BiH); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 101–103, 138 (gdje je dalje izjavio da je Biljana Plavšić uzvratila da sličnim logorima upravljaju i druge strane u sukobu). Mandić je potvrdio da je to bio jedan primjer ratne propagande koju je širila Biljana Plavšić, s obzirom na to da bosanski Muslimani nisu imali toliko logora koliko su ih imali bosanski Srbi. Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*) T. 8936–8942.

10478 V. par. 2324.

približno 300 civila, bosanskih Muslimana, s područja Grbavice na Novom Sarajevu; kada su joj postavljena pitanja u vezi s tom situacijom, Plavšićeva je oklijevala dati bilo kakav odgovor.[10479]

3265. Na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice, Biljana Plavšić je otvoreno izjavljivala da je za bosanske Srbe nemoguć suživot s drugim zajednicama, a posebno s bosanskim Muslimanima, te da je bolje da se te zajednice razdvoje; također je isticala da je važno da se teritorija podijeli na takav način da Srbi imaju kontrolu nad jednim neprekidnim dijelom teritorije.[10480] Na jednom sastanku s delegacijom iz Grčke, održanom u martu 1994., Biljana Plavšić je, u Mladićevom prisustvu, izrazila svoje nezadovoljstvo zbog politike popuštanja koju je vodio optuženi i "diplomatskog žongliranja" u koje se upušta na međunarodnim pregovorima.[10481]

(D) Ratko Mladić

3266. Vijeće podsjeća da je Ratko Mladić imenovan za komandanta Glavnog štaba VRS-a 12. maja 1992., nakon što ga je odabrao optuženi.[10482] Glavni štab je bio najviši operativni organ VRS-a.[10483]

3267. Kao komandant Glavnog štaba VRS-a, Mladić je komandovao VRS-om u skladu s ovlaštenjima koja je na njega prenio predsjednik; donosio je pravila, naređenja i uputstva koja su se odnosila na izvršavanje naređenja koja je izdao predsjednik.[10484] Optuženi je odabrao Mladića za tu ulogu i unaprijedio ga u čin generalpukovnika 28. juna 1994.[10485] Mladić je na tom položaju ostao tokom cijelog sukoba, do 8. novembra 1996.[10486]

10479 V. par. 2286. V. također Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5521 (20. juli 2010.).

10480 V. par. 2725–2727.

10481 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 180, 184, 186–187.

10482 V. par. 3115.

10483 V. par. 169.

10484 V. par. 170. V. također par. 3107, 3116, 3152–3156.

10485 P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 317 (gdje se navodi da se optuženi, zajedno sa Krajišnikom, zainteresovao za Mladića i zatražio da on dođe i preuzme funkciju komandanta Glavnog štaba VRS-a); P3046 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Ratka Mladića, 28. juni 1994.), Reynaud Theunens, T. 16863 (19. juli 2011.). V. također P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 292). V. također par. 3115.

10486 V. fusnota 461 (gdje se upućuje na P3034 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", verzija s obilježenim izmjenama), *e-court* str. 287, 293); Ewan Brown, T. 21504–21505 (17. novembar 2011.); P3914 (Izvještaj vještaka Ewana Browna pod naslovom "Vojna situacija u Bosanskoj krajini – 1992.", 27. novembar 2002.), par. 1.64; P1355 (Zapisnik sa 16. sjednice Skupštine SrRBiH), 12. maj 1992., str. 2; Manojlo Milovanović, T. 25439 (28. februar 2012.); P4446 (Organizaciona šema strukture Glavnog štaba VRS-a za juli 1995.). V. također P1489 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. avgust 1995.-15. januar 1996.), str. 135 (gdje se navodi da je Mladić 1. decembra 1995. bio na sastanku Vrhovne komande RS-a zajedno s optuženim, Krajišnikom, Biljanom Plavšić i drugima).

3268. Mladić je bio u kontaktu s optuženim i Krajišnikom i od njih je dobijao instrukcije.[10487] U jednom razgovoru vođenom u maju 1992., Mladić je rekao Krajišniku: "[N]avrati[ću] odozgo da vidim kak'e su nove instrukcije […] I dogovorićemo se za dalje."[10488]

3269. Mladić je, dok je bio komandant Glavnog štaba, bio obavještavan o vojnim dešavanjima i preuzimanju vlasti na cijelom području Opština, kao i o zločinima koji su u njima vršeni. Na primjer, preuzimanje vlasti u Rogatici, koje je počelo 22. maja 1992. ili približno tog datuma, planirao je i izveo SRK i Mladić je bio obaviješten o tome.[10489] U maju 1992., Mladić je obaviješten da je "Foča […] završena", a kasnije, u septembru 1992., da udio Srba u stanovništvu Foče iznosi 99%.[10490] Pored toga, logor Batković u Bijeljini osnovan je na osnovu jednog Mladićevog naređenja da se osnuje logor za "ratne zarobljenike" u junu 1992.[10491] Dana 6. juna 1992., Mladić je izdao hitnu direktivu da se obezbijede komunikacije od Sarajeva ka Zvorniku i izvrši čišćenje zone korpusa od "preostalih grupa [...] neprijatelja", navevši također da zabranjuje maltretiranje nenaoružanog civilnog stanovništva.[10492] Mladić je također obavještavan o dešavanjima tokom preuzimanja vlasti u Vlasenici i bio je konsultovan tokom oružanog sukoba na Ilidži.[10493]

3270. Dana 1. jula 1992., Mladić je odao priznanje svim pripadnicima VRS-a za uspješno organizovanu i izvedenu koordinisanu "operaciju za probijanje, proširenje i čišćenje koridora u Bosanskoj Posavini, između istočne i zapadne Bosne".[10494] Mladić je konkretno čestitao jedinicama Istočnobosanskog korpusa i 1. krajiškog korpusa na njihovim združenim naporima kojima su potvrdile stav Glavnog štaba VRS-a u ostvarenju svojih vojnih i političkih ciljeva "očuvanja srpstva" u BiH.[10495]

3271. Dana 3. avgusta 1992., Mladić je naredio da se u, pored ostalog, Omarskoj, Trnopolju i Manjači izvrše pripreme za obilazak od strane stranih novinara i predstavnika MKCK-a.[10496] Pored

[10487] V. odjeljak IV.A.3.a.iii.A.3: Odnos između Mladića i optuženog. V. također npr. P1145 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Ratka Mladića, 24. maj 1992.); P1519 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Momčila Krajišnika, 27. maj 1992.), str. 2.

[10488] P1519 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Momčila Krajišnika, 27. maj 1992.), str. 2.

[10489] V. par. 971.

[10490] P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-25. maj 1992.), str. 255; P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 66. V. također par. 2781.

[10491] V. par. 642.

[10492] V. par. 1278.

[10493] V. par. 1112, 1124, 2133. V. također par. 2785.

[10494] P5509 (Pismo Ratka Mladića svim pripadnicima VRS-a, 1. juli 1992.), str. 1.

[10495] P5509 (Pismo Ratka Mladića svim pripadnicima VRS-a, 1. juli 1992.), str. 1.

[10496] V. par. 1404, 1784, 1849.

toga, na jednom sastanku s Jovom Banjcem u septembru 1992., Mladić je obaviješten da je u Ključu ostalo samo 5.000 bosanskih Muslimana, a da istog dana odlazi još njih 1.500.[10497]

3272. Vijeće podsjeća da je na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice Mladić takođe govorio o genocidu počinjenom nad Srbima u Drugom svjetskom ratu na područjima među kojima su Srebrenica i Sarajevo.[10498] Pored toga, Vijeće podsjeća da se Mladić složio s optuženim kada je ovaj u januaru 1993. rekao da oni više ne mogu živjeti zajedno s bosanskim Muslimanima i da će, stoga, bosanski Muslimani biti premješteni izvan teritorije bosanskih Srba.[10499] Mladić je i u 1994. godini nastavio da daje izjave o tome kako je nužno boriti se protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata do kraja, dok oni potpuno ne nestanu ili iščeznu.[10500] Konačno, Vijeće podsjeća na informaciju koju je Mladić izdao Glavnom štabu u avgustu 1995., u kojoj je, pored ostalog, pohvalio vojsku RS-a zbog toga što je spriječila "planirani i pripremani genocid nad srpskim narodom, zaštitila najveći deo srpskih teritorija i nizala pobedu za pobedom u oslobađanju okupiranih istorijskih i etničkih srpskih prostora".[10501]

3273. Vijeće takođe podsjeća da je Mladić učestvovao u definisanju, usvajanju i provođenju Strateških ciljeva.[10502] Mladić je bio zagovornik toga da se postupci bosanskih Srba drže u tajnosti i preporučio je da se u kontaktima s javnošću usvoji zajednička retorika.[10503] Takođe je naglasio da je važno da se identifikuje zajednički neprijatelj i da na osnovu toga "treba[…] i igrati i eliminisati ga za određeno vrijeme ili trajno".[10504] U vezi s provođenjem Strateških ciljeva, Vijeće podsjeća da je Mladić izdao važne vojne direktive, kao što su bile Direktiva br. 4 u novembru 1992. i Direktiva br. 5 u junu 1993.[10505]

10497 V. par. 1565.

10498 V. par. 2662, 2669.

10499 V. par. 2757.

10500 V. par. 2766, 2769, 2771, 2806, 2832.

10501 V. par. 2815.

10502 V. par. 2794, 2863–2864, 2868, 2874, 2876–2877. Vijeće ima u vidu da se Mladić 15. jula 1994. požalio da Strateškim ciljevima koje je usvojila Skupština bosanskih Srba nije bila pružena potrebna finansijska podrška i da su, zapravo, političke strukture onemogućile VRS da izvede određene operacije koje su bile direktno u okviru provođenja postavljenih Strateških ciljeva. P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 209–210.

10503 V. par. 2864.

10504 V. par. 2864.

10505 V. par. 2876, 2879, 3155–3156.

(E) Slobodan Milošević

3274. Slobodan Milošević je bio predsjednik Republike Srbije.[10506] Milan Babić je Miloševića opisao kao "predsjednik[a] svih Srba, ne samo Srbije",[10507] a Jovica Stanišić ga je pomenuo kao "šefa glavnog".[10508] On je imao kontrolu nad JNA.[10509]

3275. Počev od novembra 1990., Milošević i optuženi su blisko sarađivali i optuženi ga je često posjećivao u Beogradu.[10510] Drugi rukovodioci bosanskih Srba, na primjer Krajišnik, takođe su se sastajali s Miloševićem, ali njihovi sastanci nisu bili tako česti.[10511] Prije početka sukoba i 1992. godine, Slobodan Milošević i optuženi neprestano su komunicirali jedan s drugim i razgovarali i o političkoj i o vojnoj taktici u vezi s dešavanjima u BiH i Hrvatskoj, te usklađivali tu taktiku.[10512]

10506 P3048 (Zapisnik sa 21. sjednice VSO-a SRJ, 7. juni 1994.), str. 1; Yasushi Akashi, T. 37705–37706 (24. april 2013.).

10507 P754 (Intervju s Milanom Babićem u časopisu *NIN*, 18. juni 1991.), str. 10; Milan Babić, P743 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Martića*), T. 1473.

10508 P5818 (Presretnuti razgovor Ljiljane Karadžić i Jovice Stanišića, 12. novembar 1991.).

10509 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4147.

10510 Milan Babić, P742 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3397; Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16612, 16614–16615, 16768.

10511 Radomir Nešković, P2568 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 16616.

10512 D1282 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. maj 1991.), str. 1–4; P5686 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 11. juni 1991.), str. 1–2; P5687 (Presretnuti razgovori (i) Ljiljane Karadžić i Slobodana Miloševića i (ii) Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 12. juni 1991.), str. 2–3, 5, 7–9; P5688 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 17. juni 1991.), str. 1–3; P5893 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. juni 1991.), str. 1–2; D3531 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 28. juni 1991.); P5890 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 1. juli 1991.), str. 1–2; P5887 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 8. juli 1991.), str. 2–5; P5883 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. juli 1991.), str. 1–3; P5875 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. juli 1991.), str. 1–3; P5881 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 31. juli 1991.), str. 4–12; P5880 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 6. avgust 1991.), str. 1–5; P5877 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 4. septembar 1991.), str. 1–6; D365 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, bez datuma); D4545 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 13. septembar 1991.); P5866 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 18. septembar 1991.); P5864 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 19. septembar 1991.), str. 2–4; P5865 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 13. septembar 1991.); P5863 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 22. septembar 1991.); P5861 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 2–7; P5853 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 3–6; P5859 (Presretnuti razgovori Radovana Karadžića, Slobodana Miloševića i neidentifikovanih osoba, 24. septembar 1991.), str. 7–11; D4496 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovane žene i Slobodana Miloševića, 24. septembar 1991.), str. 4–8; D4497 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 26. septembar 1991.); P5848 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 8. oktobar 1991.), str. 2–6; P5847 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. oktobar 1991.), str. 1–3; P5834 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 26. oktobar 1991.), str. 1–6; P5832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. oktobar 1991.), str. 1–13; P5828 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 1. novembar 1991.), str. 1–9; P5897 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 14. novembar 1991.), str. 1–3; P5815 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 15. novembar 1991.), str. 1–2; P5813 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 18. novembar 1991.), str. 1–4; P5811 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 22. novembar 1991.), str. 1–4; P5809 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. novembar 1991.), str. 1–2; P5808

Vlasti na Palama i vlasti u Beogradu bile su tijesno povezane i rukovodstvo bosanskih Srba se konsultovalo s Beogradom u vezi s dešavanjima u BiH.[10513] Teme o kojima su razgovarali obuhvatale su (i) njihovo protivljenje otcjepljenju BiH i želju da ostanu dio Jugoslavije;[10514] (ii) protivljenje stvaranju islamske države;[10515] (iii) političke pregovore;[10516] (iv) regionalizaciju;[10517] (v) dešavanja u Hrvatskoj i Sloveniji;[10518] (vi) vojne pripreme, uključujući mobilizaciju srpskog

---

(Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 26. novembar 1991.), str. 2–3; P5796 (Presretnuti razgovor Mirka Krajišnika i Mirčeta Radića, 16. decembar 1991.); P5795 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 17. decembar 1991.), str. 1–3; P2224 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. septembar 1991.) (Vijeće napominje da se kao datum ovog presretnutog razgovora navodi 20. decembar 1991., ali da je iz konteksta razgovora jasno da bi trebao da stoji datum 9. septembar 1991.); P5790 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 20. decembar 1991.), str. 1–4; P5787 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 25. decembar 1991.), str. 1–4; P5780 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 30. decembar 1991.), str. 1–3; P5775 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 5. januar 1992.), str. 2–5; P5769 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. januar 1992.); P5767 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 12. januar 1992.), str. 2–6; P5766 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 15. januar 1992.), str. 1–3; P5752 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 10. februar 1992.), str. 1; P5751 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 10. februar 1992.).

10513 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 72, 199. V. također P2926 (Službena zabilješka RDB-a Srbije, 27. juni 1994.); Milorad Davidović, T. 15830–15834 (1. juli 2011.). U dokaznom predmetu P2926 stoji da je grupa pod nazivom grupa "Tajfun" djelovala u Banjaluci i da je MUP Srbije prihvatao inicijative te grupe tek nakon što bi optuženi i Mićo Stanišić dali svoje odobrenje. Međutim, Davidović nije mogao da pruži neposredne dokaze o karakteru te grupe i mjerama preduzetim s tim u vezi.

10514 D1282 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. maj 1991.), str. 1, 3; P5687 (Presretnuti razgovori (i) Ljiljane Karadžić i Slobodana Miloševića i (ii) Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 12. juni 1991.), str. 2–3; D3531 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 28. juni 1991.), str. 3–4; P5880 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 6. avgust 1991.), str. 1; D4545 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 13. septembar 1991.), str. 2; P5834 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 26. oktobar 1991.), str. 1; P5828 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 1. novembar 1991.), str. 6; P5897 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 14. novembar 1991.), str. 3; P5787 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 25. decembar 1991.), str. 4; P5775 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 5. januar 1992.), str. 3.

10515 D1282 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. maj 1991.), str. 3; P5877 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 4. septembar 1991.), str. 2, 4–5; P5828 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 1. novembar 1991.), str. 1, 9; P5766 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 15. januar 1992.), str. 2.

10516 P5687 (Presretnuti razgovori (i) Ljiljane Karadžić i Slobodana Miloševića i (ii) Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 12. juni 1991.), str. 3–5; P5688 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 17. juni 1991.), str. 1–3; P5893 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 24. juni 1991.), str. 2; P5875 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. juli 1991.), str. 2; D365 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, bez datuma), str. 1–2; P5859 (Presretnuti razgovori Radovana Karadžića, Slobodana Miloševića i neidentifikovanih osoba, 24. septembar 1991.), str. 8; D4497 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 26. septembar 1991.), str. 1; P5832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. oktobar 1991.), str. 11; P5897 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 14. novembar 1991.), str. 2–3; P5813 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 18. novembar 1991.), str. 2; P5808 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 26. novembar 1991.), str. 2; P5790 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 20. decembar 1991.), str. 1.

10517 P5688 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 17. juni 1991.), str. 3; D365 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, bez datuma), str. 2.

10518 D3531 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 28. juni 1991.), str. 5; P5890 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 1. juli 1991.), str. 1; P5887 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 8. juli 1991.), str. 3–5; P5875 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. juli 1991.), str. 3; P5880 (Presretnuti razgovor Radovana

stanovništva i nabavku oružja;[10519] (vii) dešavanja u Krajini;[10520] i (viii) pitanja koja su se odnosila na priznanje nezavisnosti BiH.[10521]

3276. Vijeće podsjeća da je od 1990. do sredine 1991. godine, politički cilj optuženog i rukovodstva bosanskih Srba bio očuvanje Jugoslavije i sprečavanje otcjepljenja ili nezavisnosti BiH, koje bi dovelo do razdvajanja bosanskih Srba od Srbije; Vijeće ima u vidu da je Slobodan Milošević podržao taj cilj i izjašnjavao se protiv nezavisnosti BiH.[10522]

3277. Vijeće je zaključilo da je na osnovu jednog razgovora koji su optuženi i Milošević vodili 24. oktobra 1991. takođe jasno da je Slobodan Milošević pokušavao da zauzme jedan oprezniji pristup, dok je optuženi bio nepopustljiv u stavu da je cilj rukovodstva bosanskih Srba da osigura uspostavljanje pune vlasti nad svojim teritorijama i da proglasi svoju vlastitu Skupštinu bosanskih Srba.[10523] Vijeće je takođe zaključilo da je Milošević izrazio rezervu u pogledu isključivanja bosanskih Muslimana, ali da je optuženi čvrsto ostao pri stavu da Jugoslaviju podržava manje od 10% bosanskih Muslimana i da se ne bi trebalo izlagati takvom riziku.[10524]

Karadžića i Slobodana Miloševića, 6. avgust 1991.), str. 2; P5877 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 4. septembar 1991.), str. 1, 4; P5867 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 19. septembar 1991.), str. 1–2; P5861 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 5–6; P5853 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 6; P5848 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 8. oktobar 1991.), str. 5; P5811 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 22. novembar 1991.), str. 3.

[10519] P5861 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 5; P5883 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. juli 1991.), str. 1–2; P5887 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 8. juli 1991.), str. 3–5; P5853 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 3–5; P5859 (Presretnuti razgovori Radovana Karadžića, Slobodana Miloševića i neidentifikovanih osoba, 24. septembar 1991.), str. 10; D4496 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovane žene i Slobodana Miloševića, 24. septembar 1991.), str. 4.

[10520] P5866 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 18. septembar 1991.), str. 1–2; P5867 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 19. septembar 1991.), str. 1; P5864 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 19. septembar 1991.), str. 3; P5863 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 22. septembar 1991.), str. 2; P5861 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 23. septembar 1991.), str. 4; P5859 (Presretnuti razgovori Radovana Karadžića, Slobodana Miloševića i neidentifikovanih osoba, 24. septembar 1991.), str. 9; P5832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. oktobar 1991.), str. 1, 11; P5787 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 25. decembar 1991.), str. 1; P5769 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. januar 1992.), str. 2; P5751 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 10. februar 1992.), str. 1–2.

[10521] P5832 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 29. oktobar 1991.), str. 2; P5795 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 17. decembar 1991.), str. 1; P5775 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 5. januar 1992.), str. 4; P5769 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. januar 1992.), str. 1; P5766 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 15. januar 1992.), str. 1.

[10522] V. par. 2644–2645, 2651.

[10523] V. par. 2710. V. takođe P5782 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 28. decembar 1991.), str. 1–2.

[10524] V. par. 2711.

3278. Vijeće podsjeća da je Milošević u decembru 1991. rekao optuženom da ne bi trebao da popušta Izetbegoviću, da bi trebali da se drže svog stava, dodavši: "Ako hoće da se biju, tu smo", s obzirom da su Srbi jači.[10525] Razgovarali su i o neustavnom karakteru odluke kojom je promjenjen status BiH.[10526]

3279. Dana 26. decembra 1991., optuženi i Krajišnik su razgovarali o svojoj političkoj strategiji i pitanjima suvereniteta u BiH i regionalizacije, kao i o razočaranosti obojice Slobodanom Miloševićem.[10527] Optuženi je s tim u vezi izjavio da će oni morati da vode svoju politiku, čak i po cijenu "razlaza sa Miloševićem".[10528] U januaru 1992., Milošević je u jednom presretnutom telefonskom razgovoru rekao optuženom da ga on ne bi opisao kao jednog od svojih "trabanata".[10529]

3280. U martu 1992., na jednom sastanku s predstavnicima međunarodne zajednice, Slobodan Milošević je rekao da je situacija u BiH nalik na "dinamit" i da će situacija biti paklena ako bilo ko bude davao prednost jednoj od strana, ali jeste nazvao optuženog i rekao mu da "ohladi".[10530] Milošević je takođe rekao da se Jugoslavija nada da će imati intenzivne veze s BiH.[10531] Kasnije tokom rata, na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice, Milošević je takođe obećavao da će razgovarati s bosanskim Srbima i izjavljivao da i dalje osuđuje "etničko čišćenje", ali da svijet "demonizira" Srbe, a pritom ne osuđuje postupke drugih strana.[10532]

3281. Počev od 1992. godine, predstavnici međunarodne zajednice su obavještavali Slobodana Miloševića o protjerivanju Muslimana u BiH; on je odgovarao da će sve što se bude dešavalo u BiH biti strašno i da odgovornost za ta djela leži na onima koji su odlučili da otcijepe BiH i da on nema nikakve nadležnosti u odnosu na bosanske Srbe.[10533] U septembru 1992., na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice, čelnici SRJ izrazili su mišljenje da predstavnici međunarodne zajednice opravdano traže od njih da izvrše pritisak na optuženog.[10534]

10525 V. par. 2691.

10526 V. par. 2691.

10527 P5785 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 26. decembar 1991.), str. 3–7.

10528 P5785 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 26. decembar 1991.), str. 7.

10529 P5769 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. januar 1992.), str. 6.

10530 P779 (Šesta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 36–37.

10531 P779 (Šesta bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), *e-court* str. 36.

10532 D1140 (Pismo generalnom sekretaru UN-a, 2. februar 1993.) (pod pečatom), str. 4; P4246 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima sa Slobodanom Miloševićem, 25. mart 1993.), str. 2. V. takođe D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 10–12.

10533 **[REDIGOVANO]**.

10534 P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 53.

3282. Optuženi je u septembru 1992. potvrdio da "najodgovorniji ljudi i u Srbiji i u Jugoslaviji" čvrsto podržavaju bosanske Srbe u ostvarenju njihovog cilja, premda se taj cilj privremeno nalazi unutar BiH, ali pod uslovom da bosanski Srbi definišu "granice prema Muslimanima i Hrvatima".[10535] U januaru 1993., poslanici u Skupštini bosanskih Srba pozvali su Slobodana Miloševića i srpski narod da učine više kako bi pomogli svojoj braći u RS-u.[10536]

3283. U maju 1993., Slobodan Milošević se obratio Skupštini bosanskih Srba i potvrdio solidarnost Srbije s bosanskim Srbima, ali je naglasio da bi Skupština trebala da prihvati Vance-Owenov plan kako bi se izbjegle katastrofalne posljedice do kojih bi doveo nastavak rata.[10537] Potvrdio je da je Srbima rat nametnut i da se oni samo brane.[10538] Optuženi je izrazio svoje neslaganje po tom pitanju i izjavio da se osjeća prevarenim od strane Miloševića, objasnivši da je Vance-Owenov plan katastrofalan po Srbe, da bi oni živjeli u enklavama i da bi područja poput Zvornika bila "turska", te da opasnost od toga da će biti bombardovani postoji bez obzira na to da li će potpisati taj sporazum ili ne.[10539]

3284. Na jednom sastanku sa Slobodanom Miloševićem i Mladićem, održanom 24. septembra 1993., Perišić je govorio o opasnosti od rata u Krajini i rekao da je potrebna pomoć u ljudstvu, borbenoj opremi i finansijskim sredstvima.[10540] Milošević je u vezi s "konačnom verifikacijom [RS-a]" izjavio da ona zahtijeva političku koordinaciju s optuženim, ekonomsku koordinaciju, vojnu koordinaciju s jednim glavnim štabom, kao i povezivanje na planu obavještajnih i bezbjednosnih funkcija.[10541] Milošević je dalje izjavio da se mora voditi odlučna borba protiv kriminala.[10542]

3285. U oktobru 1993., Perišić je govorio o kadrovskim problemima vezanim za starješine iz SRJ koje su bile angažovane u VRS-u, a vođena je i diskusija o tome da li bi SRJ trebala da povuče svoje kadrove iz RS-a.[10543] Na tom sastanku, Slobodan Milošević je rekao da "Mladić dođe ovde i da od njega čujemo šta ima da kaže".[10544]

10535 D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 16.

10536 P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 55–56.

10537 P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 29–30, 157–160; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4235; Herbert Okun, T. 1828 (28. april 2010.).

10538 P1371 (Transkript 30. sjednice Skupštine RS-a, 5.-6. maj 1993.), str. 161.

10539 P1373 (Transkript 31. sjednice Skupštine RS-a, 9. maj 1993.), str. 18.

10540 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 339–340.

10541 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 341, 343–344.

10542 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 345.

10543 P6162 (Izvod iz bilješki sa 14. sjednice VSO-a SRJ, 11. oktobar 1993.), *e-court* str. 1, 5, 7.

10544 P6162 (Izvod iz bilješki sa 14. sjednice VSO-a SRJ, 11. oktobar 1993.), *e-court* str. 7. V. takođe P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 47.

3286. Vijeće podsjeća da je Slobodan Milošević prisustvovao jednom sastanku održanom 8. novembra 1993. u Predsjedništvu Srbije, na kojem su, pored ostalih bili optuženi, Krajišnik, Martić, Mladić i Perišić, i da se tom prilikom razgovaralo o sljedećim zajedničkim ciljevima: (i) bezuslovnom jačanju integriteta Srbije, (ii) uspostavljanju RS-a kao potpuno nezavisne države; i (iii) obezbjeđivanju potpune vlasti Srba u Krajini.[10545]

3287. Na jednom sastanku sa Slobodanom Miloševićem, Jovicom Stanišićem i drugima, održanom u decembru 1993., optuženi je izjavio da je kraj sukoba blizu i da bosanski Srbi drže 75% teritorije; prihvatio je da će dio te teritorije morati da vrate jer im međunarodna zajednica neće dopustiti da ga zadrže.[10546] Optuženi je na tom sastanku nabrojao Strateške ciljeve.[10547] Taj sastanak je sazvan kako bi se poboljšao "operativno-taktički položaj" bosanskih Srba i kako bi se razgovaralo o pomoći iz Srbije.[10548] Milošević se složio s Mladićevim prijedlogom i sugerisao da je potrebno planirati "operaciju" i pripremiti snage, ali tek poslije pregovora u Briselu.[10549] On je takođe obećao da će za te operacije obezbijediti gorivo iz državnih rezervi.[10550] Milošević je ponudio dodatnu pomoć, izjavivši da će Perišić "dati sve što ne ugrožava borbenu gotovost jedinica" u Srbiji.[10551] Perišić je dalje rekao da će oni pružiti pomoć u naoružanju, a Jovica Stanišić je govorio o specijalnoj borbenoj grupi koja se može angažovati;[10552] među tim jedinicama bile su Crvene beretke i arkanovci.[10553] Sljedećeg dana, u nastavku tog sastanka, Stanišić i Perišić su potvrdili da će obezbijediti ljudstvo u jačini od nekoliko stotina ljudi.[10554]

10545 V. par. 2883.

10546 V. par. 2886.

10547 V. par. 2886.

10548 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53.

10549 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 57–58.

10550 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 58. V. takođe P3048 (Zapisnik sa 21. sjednice VSO-a SRJ, 7. juni 1994.), str. 5; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 55.

10551 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 57.

10552 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 59–61; P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 80. V. takođe svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21025–21027; P31 (Spisak imena osoba pomenutih tokom svjedočenja svjedoka KDZ446) (pod pečatom); svjedok KDZ555, T. 17248–17258 (16. avgust 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (u vezi s podjelom naoružanja); D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 10.

10553 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 80, 112–113, 166. V. takođe P6210 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 20. septembar 1995.).

10554 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 61. Kasnije, u junu 1994., Perišić je govorio o zahtjevima za pomoć u ratnim naporima koje je Srbija primila od RS-a, o pomoći koju su pružili u vezi s finansijskom i materijalnom podrškom borbenih dejstava i o teretu kojem su zbog toga izloženi njihovi resursi. P3048 (Zapisnik sa 21. sjednice VSO-a SRJ, 7. juni 1994.), str. 5–8.

3288. Na jednom sastanku u Beogradu, održanom 15. marta 1994., kojem su prisustvovali Jovica Stanišić, Martić, Mladić i optuženi, Slobodan Milošević je izjavio da se "[m]oraju zaštititi svi pripadnici drugih naroda i narodnosti" i da "[s]rpski nacionalni interes nije diskriminacija".[10555]

3289. Međunarodni posmatrači su zabilježili da je Milošević imao dominantan uticaj na rukovodstvo bosanskih Srba i da je odigrao ulogu u uvjeravanju tog rukovodstva da tokom međunarodnih pregovora prihvati određene prijedloge.[10556] Međutim, već u julu 1994. bilo je nesuglasica u odnosima između RS-a i Srbije, a Slobodan Milošević se žalio zbog kritika upućenih na račun Srbije.[10557] Milošević je na privatnim sastancima bio izuzetno ljut na rukovodstvo bosanskih Srba zbog toga što je odbilo Vance-Owenov plan i psovao je optuženog.[10558]

3290. Vijeće ima u vidu da je Milošević prvobitno imao slične interese kao i bosanski Srbi, ali da je, kada je došlo do razilaženja tih interesa, smanjen i njegov uticaj na rukovodioce bosanskih Srba.[10559] Milošević se takođe zapitao da li će svijet prihvatiti da bosanski Srbi, koji su činili samo jednu trećinu stanovništva BiH, dobiju više od 50% teritorije te države i podsticao je postizanje političkog sporazuma.[10560] On je izjavio da su Srbi pobijedili u ratu i da u RS-u "nema skoro" bosanskih Muslimana.[10561] U avgustu 1994., rukovodioci iz Srbije kritikovali su rukovodioce bosanskih Srba zbog toga što su činili "zločine protiv čovječnosti" i nastavili "etničko čišćenje" i rat iz svojih ličnih ciljeva.[10562]

3291. Na jednom sastanku Slobodana Miloševića i Akashija, održanom 22. avgusta 1994., Akashiju je bilo jasno da je Miloševićev razlaz s optuženim bio "ozbiljan" i da je proistekao iz

---

10555 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 169.

10556 Yasushi Akashi, T. 37705–37706 (24. april 2013.). V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 277–280.

10557 P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 216. V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 280–281; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 52–53, 161; P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), str. 3; Anthony Banbury, T. 13336–13337 (15. mart 2011.); Vojislav Šešelj, T. 39564 (10. juni 2013.).

10558 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 188–190. V. takođe John Zametica, T. 42468–42469 (29. oktobar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Milošević pokušao da uredi da optuženi bude uklonjen poslije Vance-Owenovog plana); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 41; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 42; Momir Bulatović, T. 34532–34533 (28. februar 2013.). Vijeće se ne oslanja na opšti stav Zametice da udruženi zločinački poduhvat između optuženog i Miloševića nije postojao ili da Milošević nije bio zainteresovan za Veliku Srbiju.

10559 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 54.

10560 P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 219, 221, 228. V. takođe P3863 (Izvještaj UNPROFOR-a, 18. maj 1995.), str. 1.

10561 P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 219–220.

10562 P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), str. 3. V. takođe D1140 (Pismo generalnom sekretaru UN-a, 2. februar 1993.) (pod pečatom), str. 4.

nesuglasica koje su trajale duže vrijeme.[10563] Milošević je odavao utisak "političara koji ima veću kontrolu nad situacijom", za razliku od optuženog, "lokalnog vođe koga su obuzele emocije zbog građanskog rata koji je u toku".[10564] Na tom sastanku, Milošević je jasno stavio do znanja da se pojavila razlika u stavovima rukovodstva bosanskih Srba u vezi s vođenjem rata.[10565] Konkretno, Milošević je izjavio da su Srbi iz Krajine itekako svjesni da rješenje zasnovano na pregovorima predstavlja jedini izlaz i da zato nisu prihvatili prijedlog optuženog da se pripoje RS-u.[10566]

3292. Uslijed te razlike u mišljenjima rukovodstva bosanskih Srba i rukovodstva Srbije, SRJ je 1993. i 1994. godine smanjila podršku koju je pružala RS-u i podsticala je bosanske Srbe da prihvate mirovne prijedloge.[10567] U tom pogledu, rukovodstvo SRJ je bilo upoznato s nekim od ekstremnih stavova rukovodstva bosanskih Srba i nije moglo podržati te stavove, uključujući one koji su se odnosili na etničko čišćenje.[10568]

3293. Na jednom sastanku s Mladićem, Perišićem i drugima, održanom 20. septembra 1994., Milošević je naglasio da je došlo do razlaza između Pala i Srbije i podsjetio ih da se srpska politika definiše u Beogradu, a ne na Palama.[10569] Izjavio je da se rat mora okončati i da je najveća greška bosanskih Srba bila to što su željeli da nanesu potpuni poraz bosanskim Muslimanima.[10570] Tokom toga sastanka, Milošević je izrazio svoje dodatno negodovanje zbog razjedinjenosti između rukovodstva bosanskih Srba i bosanskih Srba u Krajini, izjavivši da "to što ludi doktor misli da je Srbija dužna igrati pipirevku pred njime − to Srbija neće".[10571]

3294. U novembru 1994. godine, Perišić je primijetio da bosanski Srbi čine 20% stanovništva, a da drže više od 70% teritorije, što je, po njegovom mišljenju, bilo neodrživo; međutim, prema Perišićevim riječima, bosanski Srbi su htjeli "po svaku cenu da [je] zadrže", ali je gubitak teritorije bio neizbježan.[10572] Slobodan Milošević se osvrnuo na mišljenje optuženog kako mogu "beskrajno

---

10563 P3861 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. avgust 1994.), str. 1, 3 (gdje se navodi da su tom sastanku, pored ostalih, takođe prisustvovali Sergio de Mello i Kirudja). V. P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 135.

10564 P3861 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. avgust 1994.), str. 1.

10565 P3861 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. avgust 1994.), str. 1.

10566 P3861 (Izvještaj UNPROFOR-a, 23. avgust 1994.), str. 3.

10567 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 43.

10568 Momir Bulatović, T. 34543–34546, 34549–34550 (1. mart 2013.); P6161 (Izvod iz bilješki sa 8. sjednice VSO-a SRJ, 12. mart 1993.), *e-court* str. 1–2; P6162 (Izvod iz bilješki sa 14. sjednice VSO-a SRJ, 11. oktobar 1993.), *e-court* str. 3.

10569 P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 16–17, 21.

10570 P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 23–24.

10571 P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 26.

10572 P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 7; Momir Bulatović, T. 34552–34553 (1. mart 2013.).

[da ratuju], kako neće odstupiti ni od čega".[10573] Milošević je, međutim primijetio sljedeće: "[N]ajveća naša prednost je da su teritorije koje mirovni plan predlaže za Republiku Srpsku u srpskim rukama, tako da ne mora niko da im se skloni sa teritorije."[10574] On je objasnio i da su, kada su pokušali da ubijede optuženog i Krajišnika da će biti natjerani da učine određene stvari, njih dvojica odgovorila da je bolje da budu natjerani nego da prihvate.[10575] Milošević je govoreći o rukovodstvu bosanskih Srba rekao: "[D]a bi svoju sujetu sačuvali, da nisu oni ti koji su prihvatili mirovni plan, zato što im je malo pola Bosne i Hercegovine, oni će da dozvole da mnogo ljudi izgine!"[10576] Govorio je o tome kako su bosanski Srbi željeli da silom uzmu još više teritorije iako su već pod kontrolom imali pola BiH i to je opisao kao "apsolutno ludilo".[10577]

3295. Milošević je pokušao da urazumi bosanske Srbe rekavši da razumije njihovu zabrinutost, ali da je najvažnije da se okonča rat i da će sve ciljeve koje im taj plan uskrati moći da ostvare kada se nastave mirovni pregovori.[10578] Kada RS nije prihvatio taj plan, Milošević je uveo blokadu na rijeci Drini i obustavio političke i privredne veze s rukovodstvom bosanskih Srba; Milošević je čak htio da ukloni čelnike s Pala i smijeni ih vršenjem uticaja na poslanike i Skupštinu bosanskih Srba.[10579]

3296. U maju 1995., predstavnicima međunarodne zajednice se činilo da je razlaz između Slobodana Miloševića i optuženog potpun.[10580] Na sastanku održanom 3. maja 1995., kojem su, pored ostalih, prisustvovali Milošević, Milinović, Akashi, Banbury i Kirudja, Milošević je izjavio: "Sa Mladićem sam u dobrim ličnim odnosima. Međutim, sve dok su tu Karadžić i Krajišnik, oni neće prihvatiti mirno rješenje."[10581] Kirudja je primijetio da je Slobodan Milošević i dalje imao

---

10573 P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 25.

10574 P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 25–26.

10575 P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 26.

10576 P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 26.

10577 P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 33–34. V. takođe P3049 (Zapisnik sa 31. sjednice VSO-a SRJ, 18. januar 1995.), *e-court* str. 1–2. Milošević je takođe potvrdio da je Koljević bio za to da se potpiše mirovni plan, ali da optuženi i Krajišnik nisu tražili njegovo mišljenje. P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 41.

10578 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 66.

10579 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 66; Vladislav Jovanović, T. 34273–34276 (26. februar 2013.) (gdje je odnos između optuženog i Miloševića dalje okarakterisao kao "brak iz nužde", s obzirom na njihove suprotstavljene političke i ideološke stavove, i rekao da se on kretao od jednog srdačnog odnosa do toga da je Milošević u jednom trenutku nametnuo blokadu bosanskim Srbima); D3027 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 17. avgust 1994.) (pod pečatom), str. 1.

10580 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 144–147. V. takođe P2567 (Zabilješka sa 42. sjednice VSO-a SRJ, 23. avgust 1995.), str. 2 (na kojoj je Milošević izrazio skepsu u pogledu sastajanja s optuženim zbog toga što su optuženi i njegov tim pokazali prevrtljivost i što nisu bili lojalni; Milošević je takođe pokazao Mladiću jedno povjerljivo pismo koje je napisao optuženi, a koje pokazuje namjeru optuženog da "se za eventualni debakl pogubne politike rukovodstva Republike Srpske optuži Srbija, odnosno SR Jugoslavija").

10581 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 145. Vijeće primjećuje da se iz konteksta tog razgovora vidi da je Milošević mislio na bosanske Srbe kada je rekao "oni".

uticaj na zvaničnike u RS-u i RSK-u, uključujući Mladića.[10582] Činilo se da taj uticaj vremenom varira, ali Kirudja je imao utisak da je Milošević smatrao da mu je Mladić lojalan, čak i nakon što su se odnosi između Beograda i Pala pogoršali.[10583] Milošević je takođe kritikovao Martića, a Kirudja je izjavio da su optuženi i Martić u tom trenutku zastupali isti stav.[10584] Prema Kirudjinim riječima, činilo se da je Milošević "igrao svoju uobičajenu igru, dajući podršku čas jednom, čas drugom čelniku RSK-a, ovisno o tome koja je situacija u datom trenutku najbolje odgovarala njegovim ciljevima" i da je izgledalo da Miloševićeva kontrola nad zvaničnicima RSK-a ili RS-a vremenom varira, ovisno o dešavanjima u regiji.[10585] Kada je Martić stao uz optuženog, i on i optuženi su izgubili Miloševićevu naklonost.[10586]

3297. U novembru 1995., Slobodan Milošević se obratio Vrhovnom savetu odbrane SRJ, rekavši da je rukovodstvo na Palama najveća prepreka rješavanju problema u BiH i uputivši kritike tom rukovodstvu zbog toga što je odbilo plan za teritorijalnu podjelu BiH.[10587] Milošević je rukovodstvu bosanskih Srba rekao da oni nemaju pravo na više od polovine teritorije BiH, izjavivši sljedeće:

> [Nama] ne može pripadati više! Jer, predstavljamo trećinu stanovništva. […] Ne pripada nam više od polovine – ne smete otimati tuđe! […] Kako možete da zamislite da dve trećine stanovništva bude sabijeno u 30% teritorije, a vama da je malo 50% teritorije?! Da li je to ljudski, da li je to pravedno?![10588]

(F) Mićo Stanišić

3298. Mićo Stanišić je bio član Inicijativnog odbora koji je osnovao SDS.[10589] Takođe je bio član Ministarskog savjeta i SNB-a.[10590] Dana 24. marta 1992., Mićo Stanišić je imenovan za ministra

---

10582 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 133, 147. U svojoj ulozi delegata specijalnog predstavnika generalnog sekretara u SRJ od avgusta 1994. do juna 1995., Kirudja se bavio svim pitanjima koja su se ticala odnosa između UNPROFOR-a i SRJ koja nisu bila vojne prirode. P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 2, 131.

10583 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 147. V. takođe P2567 (Zabilješka sa 42. sjednice VSO-a SRJ, 23. avgust 1995.), str. 2.

10584 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 146, 148 (gdje je dalje izjavio da je u februaru 1995. naveo činjenicu da je, u vezi s onim što se dešavalo u bihaćkom džepu, Milošević mogao da utiče na Martića, ali ne i na optuženog). V. P3868 (Izvještaj UNPROFOR-a, 16. februar 1995.), str. 4.

10585 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 146–147.

10586 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 147 (gdje je dalje izjavio da se, na osnovu komentara koje je dao Milošević, činilo da mu je Mladić ostao lojalan čak i kada je Milošević zatvorio granicu između SRJ i BiH).

10587 P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 6–7.

10588 P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 9. V. takođe P6163 (Izvod iz bilješki sa 28. sjednice VSO-a SRJ, 2. novembar 1994.), str. 32.

10589 P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 57.

10590 P3111 (Zapisnik sa 2. sjednice Ministarskog savjeta Skupštine SrRBiH, 17. januar 1992.), str. 1; Mićo Stanišić, T. 46341 (3. februar 2014.); P3050 (Zapisnik sa zajedničkog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 15. april 1992.), str. 1.

unutrašnjih poslova.[10591] Stanišić je na tom položaju služio do kraja decembra 1992., kada ga je rukovodstvo bosanskih Srba razriješilo dužnosti, i to konkretno na zahtjev Biljane Plavšić i Koljevića.[10592] Stanišić je otišao u Beograd, gdje je bio sve dok ga optuženi nije ponovo imenovao za ministra unutrašnjih poslova bosanskih Srba tokom prelaznog šestomjesečnog perioda od januara do jula 1994.[10593]

3299. Miću Stanišića su smatrali članom najužeg rukovodstva RS-a i on je bio u vrlo bliskoj vezi s optuženim, i uživao je njegovu podršku.[10594] Prema riječima Branka Đerića, Mićo Stanišić i Mandić su bili "predsjednikovi ljudi", a Stanišić je naređenja dobijao direktno od optuženog.[10595] Stanišić je također optuženom podnosio izvještaje.[10596]

3300. Vijeće upućuje na odjeljak IV.A.3.a.ii.C u vezi s raskolom u MUP-u i stvaranjem MUP-a bosanskih Srba, te učešćem Miće Stanišića u tome.[10597] Ono podsjeća da je konačni raskol struktura MUP-a bio izazvan jednom odlukom rukovodstva bosanskih Srba koja je činila dio njegove šire odluke da se stvori zasebna država bosanskih Srba s paralelnim strukturama. Mićo Stanišić je u donošenju odluka i formulisanju te ideje učestvovao već od februara 1992., kada je govorio o potrebi da se radi na organizovanju MUP-a bosanskih Srba, od opštinskog i regionalnog nivoa do srpskog ministarstva.[10598] Vijeće je također zaključilo da je stvaranje zasebnog MUP-a bosanskih Srba predstavljalo način da se podrije predložena nezavisnost BiH. Konačno, Vijeće je zaključilo da su direktive koje su se odnosile na razdvajanje struktura MUP-a i stvaranje MUP-a bosanskih Srba bile upućivane na opštinski nivo, gdje su bile provođene u djelo, te da su predstavljale ključni

---

10591 Mićo Stanišić, T. 46327, 46353 (3. februar 2014.), T. 46440 (4. februar 2014.); P1354 (Zapisnik sa 13. sjednice Skupštine SrRBiH, 24. mart 1992.), str. 7. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2146; par. 3158.

10592 Mićo Stanišić, T. 46327, 46353 (3. februar 2014.); T. 46437–46438 (4. februar 2014.); P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 51, 59; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9267–9270 (gdje je svjedok izjavio da je Krajišnik obavijestio Mandića i Stanišića o odluci rukovodstva bosanskih Srba, donesenoj na konkretan zahtjev Biljane Plavšić i Koljevića, da se njih dvojica razriješe dužnosti i pošalju u Beograd). V. Branko Đerić, T. 27947–27948, 27983 (24. april 2012.) (koji je, međutim, izjavio da optuženi nije prihvatio da se Mićo Stanišić i Mandić uklone s položaja).

10593 Mićo Stanišić, T. 46327, 46353 (3. februar 2014.); T. 46437–46439 (4. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da u prelaznom periodu, dok se nalazio u Beogradu, nije radio, ali da je optuženi donio jednu odluku kojom je njega, Stanišića postavio za "republičkog savjetnika" kako bi ga zaštitio od vojne mobilizacije tokom tog perioda); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9267–9270.

10594 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 14, 20–22 (gdje je u vezi s Mićom Stanišićem i Mandićem izjavio da su oni i dalje posjećivali optuženog, a nisu dolazili na sjednice vlade jer su smatrali da se "vlada može zanemariti" i "mislili za sebe da pripadaju najužem rukovodstvu"); P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 12. V. P5646 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 21. juni 1992.); P6624 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Radovana Karadžića, 12. juni 1991.). V. također P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 47.

10595 P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 21–22. V. par. 2932, 3161.

10596 V. par. 3164–3167.

10597 Na primjer, Mićo Stanišić je već u septembru 1991. bio obaviješten da bosanski Srbi žele da razdvoje policijske strukture u Vogošći zbog nesuglasica s kojima su se suočavali, ali je rekao: "[I]pak treba malo sačekati. Treba glavu ohladiti." P2219 (Presretnuti razgovor Jovana Tintora i Miće Stanišića, 12. septembar 1991.), str. 2–5.

10598 V. par. 2973. V. također D4271 (Video-snimak govora Miće Stanišića, 30. mart 1992., s transkriptom).

korak u preuzimanju vlasti u Opštinama, budući da je tako stvorena struktura koja je omogućila da se vlast bosanskih Srba održava putem zasebnog sastava policije.[10599]

3301. Pored toga, Vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić takođe naredio da se načelnici CSB-ova ovlaste da preuzimaju zaposlene iz bivšeg MUP-a i raspoređuju ih na poslove i zadatke u centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti, međutim, oni su bili dužni da o svim takvim odlukama obavijeste ministra unutrašnjih poslova.[10600] Nadalje, svi načelnici CSB-ova bili su dužni da pribave prethodnu saglasnost od MUP-a prije raspoređivanja radnika na više funkcije, kao što je načelnik stanice javne bezbjednosti.[10601] Uz to, Stanišić je 15. maja 1992. izdao jedno naređenje kojim je formalizirao saradnju između MUP-a bosanskih Srba i VRS-a, tako da su pripadnici MUP-a tokom svog učešća u borbenim dejstvima bili organizovani u ratne jedinice i prepotčinjeni VRS-u.[10602]

3302. U aprilu 1992., Davidovića su zajedno s drugima poslali iz Beograda da pomogne u uspostavljanju MUP-a bosanskih Srba i osnivanju jedinice za posebne namjene pod upravom Miće Stanišića.[10603] Oni koji su upućeni da pomognu MUP-u bosanskih Srba trebali su da djeluju s ispravama MUP-a bosanskih Srba kako bi prikrili svoj identitet i činjenicu da je SRJ pomagala u ratnim naporima.[10604] Po dolasku na Pale, Davidović se javio Mići Stanišiću i Mandiću, a zatim se i sastao s njima.[10605] Uz to, višak naoružanja iz saveznog SUP-a poslat je MUP-u bosanskih Srba i to naoružanje je bilo pod kontrolom Miće Stanišića i Momčila Mandića.[10606] To naoružanje je negdje oko aprila 1992. prevezeno iz Beograda na Pale helikopterima JNA i sastojalo se od uniformi, pancirnih prsluka i automatskog oružja.[10607]

10599 V. par. 2990–2991.

10600 V. par. 2986.

10601 V. par. 2986.

10602 V. par. 230, 3160.

10603 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 43; P2893 (Presretnuti razgovor Pere Mihajlovića i neidentifikovane osobe, 6. maj 1992.), str. 2.

10604 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 43–44, 46.

10605 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 45–46. V. takođe P2221 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Miće Davidovića, 17. maj 1992.). Vijeće podsjeća da je Davidović kasnije bio zadužen da vodi jednu specijalnu jedinicu saveznog SUP-a kako bi riješio probleme sa paravojnim formacijama u sjeveroistočnoj BiH i da je u Bijeljinu stigao 27. juna 1992.; iako je Davidovićeva jedinica došla iz saveznog SUP-a u Beogradu, bila je prepotčinjena i stavljena pod komandu MUP-a bosanskih Srba. V. par. 634, 3204.

10606 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 39.

10607 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 39–40; Milorad Davidović, T. 15447 (24. juni 2011.). V. takođe P2876 (Priznanica za oružje koje je primio TO Brčko, 13. maj 1992.); P2877 (Ovlaštenje garnizona Brčko); P2902 (Putni radni list JNA za vozila, 8.-31. maj 1992.). Ali v. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 18, 67. Vijeće ima u vidu da su Subotićev iskaz karakterisali evazivnost i pristrasnost, što je dovelo u pitanje njegovu vjerodostojnost. Vijeće se, stoga, neće osloniti na njegov iskaz da nikakvo oružje nije došlo izvana za potrebe naoružavanja bosanskih Srba i da njemu nije bio poznat nijedan slučaj organizovanog naoružavanja tokom prve godine rata. Međutim, Vijeće jeste zaključilo da je optuženi predložio da se Subotić unaprijedi zbog toga što je organizovao naoružavanje i obuku bosanskih

3303. U Bijeljini, načelnik SJB-a Bijeljina izvijestio je Miću Stanišića o situaciji u toj opštini, a između CSB-a Bijeljina i MUP-a bosanskih Srba funkcionisao je sistem gotovo svakodnevnog izvještavanja.[10608] Vijeće podsjeća da je Mićo Stanišić obavijestio Milorada Davidovića da su Arkanove snage bile u Zvorniku i Bijeljini i "pomagale da oslobode teritorij za koji su oni smatrali da treba pripasti [RS-u]".[10609] Pored toga, Mićo Stanišić je bio obaviješten da su arkanovci preuzeli SUP u Bijeljini i prokomentarisao je da mu je to poznato, da se ništa drugo nije moglo učiniti i da je "tako trebalo biti".[10610] U aprilu ili maju 1992., nakon što je Arkan ušao u Bijeljinu, optuženi se u Beogradu sastao s Krajišnikom, Mićom Stanišićem, Frenkijem Simatovićem, Arkanom, Perom Mihajlovićem i Davidovićem kako bi razgovarali o "daljnjim aktivnostima" SDB-a.[10611]

3304. Krajem maja 1992., čelnici bosanskih Srba iz Zvornika obavijestili su Miću Stanišića i Mandića o situaciji u toj opštini, kao i o postupcima pripadnika paravojnih grupa.[10612] Mićo Stanišić je u maju 1992. također bio obaviješten o situaciji na Ilidži, i to, konkretno, da su dobili pojačanje koje su činili "arkanovci i Šešeljevci", na šta je Stanišić odgovorio: "Dobro".[10613] U junu 1992., optuženi je primio izvještaj od Miće Stanišića o borbenoj situaciji na Ilidži i optuženi je Stanišiću izdao sljedeće uputstvo: "Nemojte žuriti, nego po svom planu".[10614]

3305. U jednom intervjuu koji je dao u oktobru 1992., Mićo Stanišić je istakao da MUP bosanskih Srba pomaže VRS-u u borbenim dejstvima, premda je na početku sukoba "teret odbrane nosila milicija" i zahvaljujući svojoj organizovanosti i posvećenosti, "mi smo […] uspostavili veći dio granica, upravo onako kako one i danas izgledaju".[10615] Konačno, na jednoj sjednici Skupštine održanoj u novembru 1992., Stanišić je potvrdio svoju odanost optuženom i SDS-u, izjavivši da je uvijek postupao u skladu s politikom Predsjedništva SDS-a i da sebi nikad ne bi dozvolio da odstupi od toga.[10616]

Srba u RS-u u cilju njihove "odbrane i opstanka", posebno u vezi s napadima iz Hrvatske. D3704 (Obrazloženje predloga za unapređenje, Radovan Karadžić, bez datuma); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 22–24.

10608 V. par. 606, 3165.

10609 V. par. 616, 1251.

10610 V. par. 616.

10611 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66.

10612 V. par. 1284. Krajem jula 1992., Davidović je, u skladu sa Stanišićevim instrukcijama, planirao operaciju hapšenja paravojnih grupa u Zvorniku i Foči u saradnji s Andanom i specijalnim jedinicama MUP-a. V. par. 866, 1290–1291.

10613 P2229 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Nedeljka Žugića, 15. maj 1992.), str. 1–2.

10614 P5646 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Miće Stanišića, 21. juni 1992.), str. 2–3.

10615 D4274 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Uspostavljena pravna država", 3. oktobar 1992.), str. 3.

10616 P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 15. V. također Mićo Stanišić, T. 46369–46370, 46403 (3. februar 2014.).

(G) Momčilo Mandić

3306. Momčilo Mandić je bio zamjenik ministra unutrašnjih poslova bosanskih Srba u periodu od 1991. do maja 1992. godine, a zatim je imenovan za prvog ministra pravde RS-a i na tom položaju je bio od maja do novembra 1992.[10617] Mandić je u novembru 1992. napustio taj položaj i otišao u Beograd zbog sukoba s Biljanom Plavšić i Koljevićem.[10618]

3307. Sve odluke koje su se odnosile na kadrovsku politiku u MUP-u bosanskih Srba morale su da budu odobrene od strane Mandića i on se prilikom odabira kandidata konsultovao s optuženim i s regionalnim čelnicima.[10619] Mandić je u svom radu imao podršku i odobravanje od strane optuženog.[10620]

3308. Vijeće upućuje na odjeljak IV.A.3.a.ii.C u vezi s raskolom u MUP-u i stvaranjem MUP-a bosanskih Srba te Mandićevim učešćem u tome.[10621] Vijeće je zaključilo da je Mandić odigrao vodeću ulogu u osiguravanju da se ta podjela izvrši na opštinskom nivou i u detaljnom osmišljavanju buduće strukture MUP-a bosanskih Srba.[10622]

3309. Mandiću je putem Ministarstva pravde bila povjerena odgovornost za razmjenu zatočenika koja je vršena putem Centralne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika i lica lišenih slobode, koju je Vlada bosanskih Srba osnovala 8. maja 1992.[10623] Mandić je neposredno učestvovao u organizovanju razmjene zatočenika.[10624]

10617 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8603, 8605; Momčilo Mandić, T. 4427–4428, (30. juni 2010.), T. 4545 (5. juli 2010.); P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 4; P3051 (Zapisnik sa proširenog sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 22. april 1992.), str. 3.

10618 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8609–8610, 9267–9270 (gdje je svjedok izjavio da je Krajišnik obavijestio Mandića i Stanišića o odluci rukovodstva bosanskih Srba, donesenoj konkretno na zahtjev Biljane Plavšić i Koljevića, da se njih dvojica upute u Beograd i da se njihove funkcije ukinu). V. Branko Đerić, T. 27947–27948 (24. april 2012.). V. takođe Milorad Dodik, T. 36909–36910 (9. april 2013.); D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 30 (gdje je svjedok izjavio da je primijetio netrpeljivosti između Biljane Plavšić i Nikole Koljevića na jednoj strani i ministara Mandića i Stanišića na drugoj).

10619 P1083 (Zapisnik sa sastanka predstavnika MUP-a SrBiH, 11. februar 1992.), str. 1, 4; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8614, 8648.

10620 Branko Đerić, T. 27947–27950 (24. april 2012.); P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 22. V. takođe Radomir Nešković T. 14340 (7. juni 2011.).

10621 Vijeće takođe podsjeća da su Mandić i optuženi još ranije razgovarali o pripremama za stvaranje zasebnog MUP-a bosanskih Srba. V. par. 2971 (gdje se upućuje na P5806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 3. decembar 1991.), str. 2).

10622 V. par. 2990.

10623 V. par. 124–128. U junu 1992., Mandić je razgovarao sa Krajišnikom o kritikama koje su im upućene u vezi s razmjenama zarobljenika i o činjenici da su držali 400 zatvorenika u zatvoru Kula. P1101 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Momčila Mandića, 26. juni 1992.), str. 2–3; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8886. V. takođe P1129 (Dopis Komisije BiH za razmjenu ratnih zarobljenika Centralnoj komisiji za razmjenu lica, bez datuma).

10624 V. par. 2111, 2160, 2417. U avgustu 1992., Mandić i jedan srpski novinar obišli su Planjinu kuću u Vogošći i jedan od zatočenika ih je pitao o mogućnosti razmjene; Mandić je odgovorio da nema nikakve potrebe za

3310. Mandić je bio obaviješten o protjerivanju bosanskih Muslimana s Ilidže koje je vršeno u maju 1992. i on je, pored toga, obavijestio Prstojevića da mu je poznato da je Prstojević postavljao ultimatume bosanskim Muslimanima i deložirao ih iz njihovih naselja.[10625] U jednom razgovoru koji je s Prstojevićem vodio u junu 1992., Mandić je rekao:

> Došlo je gore do Vlade i do nas da daješ vremenske te uslove nekim Turcima; iseljavaš pojedina naselja i to je vrlo loše odjeknulo u narodu […] Pa, nemoj, molim te oko toga ništa, prvo se konsultuj gore sa Đerićem i tim ljudima, jer je vrlo loša reklama za nas […] Pa, morate tu biti i malo fleksibilni i te Muslimane koji hoće da slušaju i koji su lojalni nemojte dirati. Ne možemo etnički ni Ilidžu niti bilo koje mjesto očistiti. Tako je bar stav i Vlade i političkog rukovodstva i svega.[10626]

Mandić je nastavio rekavši da bi trebalo da "dva-tri Muslimana negdje stavi tamo" kako bi mogli da kažu da oni zapošljavaju svakoga ko je lojalan srpskoj državi, bez obzira na nacionalnu pripadnost.[10627] Vijeće nalazi da je iz ovog razgovora jasno da ono što je vlastima bosanskih Srba bilo važno jeste održavanje određenog privida u vezi s onim što se govorilo u javnosti, a ne zaštita nesrba.

3311. Mandić je takođe bio svjestan da su krizni štabovi koristili zatočenike za prisilni rad, uključujući kopanje rovova i utvrđivanje objekata na liniji fronta.[10628] Učestvovao je u slanju zatočenika iz zatvora Kula i Planjine kuće na prisilni rad na Ilidžu i u Vogošću.[10629]

(H) Jovica Stanišić

3312. Jovica Stanišić je bio načelnik SDB-a, koji je bio dio MUP-a Srbije.[10630]

3313. Stanišić i optuženi su redovno kontaktirali, vršili koordinaciju i razgovarali o raznim pitanjima, koja su obuhvatala razvoj događaja na političkom i vojnom planu u BiH i Hrvatskoj.[10631]

---

razmjenama, jer su u stvari kod svoje "kuće". V. par. 2417. V. takođe P1128 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Nenada Vanovca, 23. juni 1992.).

10625 V. par. 2159.

10626 P1110 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Neđeljka Prstojevića, 2. juni 1992.), str. 3–4.

10627 P1110 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Neđeljka Prstojevića, 2. juli 1992.), str. 4.

10628 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8768–8769, 8983–8985, 9107–9108 (gdje je dalje izjavio da je predsjednik Vlade Đerić insistirao na tome da se ratni zarobljenici ne koriste za fizički rad, ali da se od zatočenika očekivalo da rade i da su, shodno Zakonu o vojsci, vojska i policija imale pravo da zahtijevaju od zatočenika da kopaju rovove ili da obavljaju druge slične vrste radova u cilju odbrane objekata). V. takođe P1143 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Radivoja Grkovića, 3. juli 1992.).

10629 V. par. 2149, 2427.

10630 Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23620 (pod pečatom); P34 (Struktura SDB-a Srbije i MUP-a Zvornik/Bijeljina) (pod pečatom); Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9082. Jovica Stanišić se protivio višenacionalnom karakteru saveznog SUP-a i bio je mišljenja da MUP Srbije može da preuzme njegovu ulogu. P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 38. Vijeće podsjeća da je Davidović bio zadužen da vodi jednu specijalnu jedinicu saveznog SUP-a i da je ta Davidovićeva jedinica, iako je došla iz saveznog SUP-a u Beogradu, bila prepotčinjena i stavljena pod komandu MUP-a RS-a. V. par. 634, 3204.

Vršili su i koordinaciju u vezi s učešćem JNA[10632] i regrutovanjem dobrovoljaca.[10633] Stanišić je takođe bio veza između optuženog i Slobodana Miloševića.[10634]

3314. U maju 1991., optuženi se u svom stanu u Sarajevu sastao s Jovicom Stanišićem i drugima, među kojima je bio i Franko Simatović, i tom prilikom su, pored drugih pitanja, razgovarali o mapama BiH.[10635] Optuženi i Jovica Stanišić su takođe učestvovali u otvaranju računa koji se mogao koristiti za "fiktivne isplate" vezane za oružje i municiju za RS koji su bili kupljeni u SRJ i koji su izbjegli embargo.[10636] Stanišić je u novembru 1991. rekao optuženom da se nada da će imati priliku da radi s njim.[10637] Dana 4. decembra 1991., Jovica Stanišić je pitao optuženog kada treba da pošalje "ljude", na šta je optuženi odgovorio: "Što prije."[10638]

3315. Jovica Stanišić je pozvao Arkana da posjeti MUP Srbije, a Arkan je povremeno direktno telefonom zvao Stanišića.[10639] Jovica Stanišić je tokom cijelog sukoba prisustvovao sastancima s optuženim, Slobodanom Milošević̀em i drugima, na kojima se raspravljalo o pružanju pomoći iz Srbije bosanskim Srbima, uključujući pomoć u vidu ljudstva, kao što su bile jedinice Crvenih beretki i arkanovaca.[10640] Prema Davidovićevim riječima, vlasti s Pala, među kojima su bili optuženi, Krajišnik, Mićo Stanišić i Mladić, "za sve" su se konsultovale s vlastima u Beogradu —

10631 P2223 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 8. septembar 1991.), str. 1–3; P5801 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 4. decembar 1991.), str. 1–5; P5788 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 21. decembar 1991.), str. 1–3; P5781 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 29. decembar 1991.); P5771 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 7. januar 1992.); P5768 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 12. januar 1992.); D301 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 22. januar 1992.), str. 2–9, 11–13; P5622 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 25. januar 1992.), str. 2–3 (u kojem je optuženi obavijestio Stanišića o njihovom protivljenju nezavisnosti BiH). Jovica Stanišić i optuženi su povremeno razgovarali u šiframa. D301 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 22. januar 1992.), str. 5. V. takođe P6305 (Fotografija Milana Martića, Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Jovice Stanišića, Franka Simatovića i drugih).

10632 P5771 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 7. januar 1992.), str. 2–3.

10633 P5801 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 4. decembar 1991.), str. 5.

10634 V. npr. P5872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 20. decembar 1991.); P5772 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 5. januar 1992.); P5773 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 5. januar 1992.), str. 2–3.

10635 Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13082–13084; Milan Babić, P742 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3407–3409.

10636 Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13083–13085.

10637 P5614 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 29. novembar 1991.), str. 2.

10638 P5801 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 4. decembar 1991.), str. 3–4.

10639 Svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 23651–23652 (pod pečatom).

10640 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53–61. V. par. 3287. V. takođe P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 165–179 (gdje je Mladić naveo detalje u vezi s drugim sastankom održanim 15. marta 1994. u Beogradu, kojem su prisustvovali Jovića Stanišić, Martić, Mladić i optuženi).

Slobodanom Miloševićem, Jovicom Stanišićem i kasnije Perišićem; to je bilo "opštepoznato pošto nisu imali dovoljno svojih sredstava".[10641]

3316. Stanišić je govorio o mogućnosti totalnog rata i rekao da će ih "istrebiti do kraja".[10642] Stanišić je 1994. godine rekao zvaničnicima MUP-a RSK-a da podržava cilj "borbe za ostvarenje zajedničkih ciljeva svih srpskih zemalja".[10643]

3317. Vlasti u Srbiji takođe su učestvovale u osnivanju više centara za obuku bosanskih Srba, uključujući specijalne jedinice policije RS-a i jedan centar koji je vodio Kapetan Dragan.[10644] Optuženi je podržavao rad tih centara za obuku.[10645]

(I) Franko Simatović

3318. Franko Simatović zvani Frenki, služio je pod Jovicom Stanišićem u SDB-u, koji je bio dio MUP-a Srbije.[10646] Vijeće podsjeća da su jedinice kao što su Crvene beretke i arkanovci bile neposredno potčinjene MUP-u Srbije i Franku Simatoviću.[10647]

3319. U razgovoru koji je 28. januara 1992. vodio s optuženim u vezi s planovima da se sastanu, Simatović je rekao optuženom: "Doktore, ti si glavni tamo i tako ostaje."[10648] Kao što je navedeno gore u tekstu, Simatović je takođe prisustvovao sastanku održanom u aprilu ili maju 1992. zajedno s optuženim, Mićom Stanišićem, Arkanom i drugima, na kojem se vodio razgovor o "daljnjim aktivnostima" SDB-a.[10649]

10641 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 72 (gdje je dalje izjavio da je često viđao Miću Stanišića u saveznom SUP-u i MUP-u Srbije).

10642 D301 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 22. januar 1992.), str. 4.

10643 P6307 (Dopis RDB-a MUP-u RSK-a, 5. juli 1994.), str. 1.

10644 P2852 (Video-snimci svečane dodjele odlikovanja), str. 3; **[REDIGOVANO]**; P4262 (Zahtjev Izvršnog odbora Skupštine opštine Banjaluka, 19. avgust 1994.); P3384 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 97–103; Milan Martić, T. 38149–38152 (13. maj 2013.); P6317 (Pismo Kapetana Dragana Komandi TO-a Srbije, 8. novembar 1991.); Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13119, 13121–13122; Milorad Davidović, T. 15513–15514 (28. juni 2011.).

10645 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 270; P3384 (Izvještaj Istočnobosanskog korpusa, 7. juni 1992.), str. 1.

10646 P34 (Struktura SDB-a Srbije i MUP-a Zvornik/Bijeljina) (pod pečatom); Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13118; Milorad Davidović, T. 15824 (1. juli 2011.). V. takođe P6305 (Fotografija Milana Martića, Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Jovice Stanišića, Franka Simatovića i drugih).

10647 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 80, 112. V. takođe par. 830, 3287.

10648 P5759 (Presretnuti razgovori (i) Radovana Karadžića i "Brace" i (ii) Radovana Karadžića i Frenkija Simatovića, 28. januar 1992.), str. 4–8. U ljeto 1992., nakon što je Davidović uhapsio pripadnike Crvenih beretki, Frenki Simatović je dvaput telefonom nazvao Davidovića, psovao ga i pitao odakle mu pravo da se tako ponaša. V. par. 830.

10649 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 66.

3320. Simatović je takođe bio odgovoran za praćenje izvođenja obuke srpskih snaga, uključujući jedinice koje su bile obučavane u centrima koje je vodio Kapetan Dragan.[10650]

(J) Željko Ražnatović (Arkan)

3321. Željko Ražnatović zvani Arkan, bio je komandant paravojne grupe iz Srbije koja je bila nazvana po njemu.[10651]

3322. Arkanovci su u proljeće 1992. učestvovali u operacijama u Bijeljini, Bratuncu, Brčkom i Rogatici, na Sokocu, zatim u Vlasenici i Zvorniku, te na Ilidži i Palama.[10652] Arkan je lično učestvovao u operacijama preuzimanja vlasti u Bijeljini i Zvorniku.[10653] Arkan je takođe obučavao pripadnike Mauzerovih Pantera koji su djelovali u Bijeljini, Zvorniku i Brčkom.[10654]

3323. Vijeće podsjeća da je Arkan, nakon uspješnog preuzimanja vlasti u Bijeljini 4. aprila 1992., dobro primljen u tom gradu i da je bio "tretiran […] kao bog"; neki od njegovih ljudi dobili su službene funkcije i smjestili su se u zgradu lokalnog SDS-a.[10655] Vijeće podsjeća da je Biljana Plavšić bila u komunikaciji s Arkanom počev od aprila 1992.[10656] Čestitala je Arkanu rekavši da je spasio bosanske Srbe u Bijeljini i snimljena je kako ga grli i ljubi.[10657]

3324. Arkanovci su takođe učestvovali u ubijanju civila, bosanskih Muslimana, u Bijeljini i Zvorniku u aprilu 1992.[10658] Arkanovci i Mauzerovi Panteri učestvovali su i u zlostavljanju bosanskih Muslimana u Bijeljini, Bratuncu, Rogatici, Vlasenici, Zvorniku i Hadžićima, uključujući zatočeničke centre; te jedinice su takođe pljačkale imovinu bosanskih Muslimana i učestvovale su u protjerivanju bosanskih Muslimana iz Bijeljine i Zvornika poslije preuzimanja vlasti u tim opštinama.[10659]

10650 Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13118–13125; P5614 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, 29. novembar 1991.), str. 2; **[REDIGOVANO]**. V. takođe P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom), str. 2–4.

10651 V. par. 232.

10652 V. par. 232, 611–616, 714, 724, 768–769, 798, 969, 986–987, 1049, 1155, 1242–1246, 1249, 1251, 1255, 1260, 2301, 3182–3183.

10653 V. par. 611–616, 1245–1246.

10654 V. par. 233, 608, 611–612.

10655 V. par. 614.

10656 V. par. 3260; v. takođe Momčilo Mandić, T. 4664 (6. juli 2010.).

10657 V. par. 3260.

10658 V. incidenti 1.1, 16.1 iz Priloga A Optužnici.

10659 V. par. 631–632, 672, 768–769, 771, 986–987, 1155, 1245–1247, 1317–1319, 1361, 1365, 2104, 2112.

3325. Arkan je prisustvovao sastancima i bio je u direktnom kontaktu s optuženim.[10660] Kao što se navodi gore u tekstu, Arkan je 1994. pisao optuženom i obavijestio ga da njegovi ljudi podržavaju "junački otpor" optuženog NATO-u i da "[k]ao i uvek, mi sa svim raspoloživim snagama stojimo na braniku srpskog naroda", te da očekuju poziv optuženog da se priključe VRS-u kako bi "branili srpstvo i pravoslavlje".[10661] U jesen 1995., na jednoj svečanosti u Bijeljini, Arkan je optuženom ponovo izrazio svoju spremnost da se vrati i brani "srpske teritorije i našu veru pravoslavnu" ako ga optuženi pozove.[10662] Tom prilikom, optuženi je Arkanu dodijelio priznanje, čestitavši mu i zahvalivši se njemu i njegovoj jedinici na naporima koje su uložili u odbrani bosanskih Srba.[10663]

(K) Vojislav Šešelj

3326. Šešelj je bio na čelu SRS-a i "Srpskog četničkog pokreta".[10664] U maju 1991., Šešelj je hvalio optuženog kao "istinskog vođu […] srpskog naroda" u BiH, izjavivši, pored toga, da on uživa "nepodeljeno poverenje" SRS-a i da SRS podržava politiku SDS-a.[10665] Šešelj je izjavio da je BiH neosporno srpska i da bi muslimanski fundamentalisti trebali da odu iz BiH ili bi Muslimani trebali da to prihvate i postanu lojalni građani Srbije.[10666] Takođe u maju 1991., optuženi je u jednom intervjuu govorio o Šešelju i njegovoj "političkoj snazi", ali je rekao da se njih dvojica razilaze u pogledu izbora metoda.[10667]

3327. Šešelj se tokom rata u BiH u nekoliko navrata sastao s optuženim i rukovodstvom bosanskih Srba.[10668] U maju 1992., Šešelj je govorio o tome da će kontaktirati optuženog u vezi s povlačenjem

---

10660 V. par. 3187–3188. (gdje se upućuje na P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 55; Milorad Davidović, T. 15465 (24. juni 2011.).

10661 P2854 (Pismo Stranke srpskog jedinstva Radovanu Karadžiću, 16. april 1994.); Milorad Davidović, T. 15477 (28. juni 2011.). V. takođe par. 3228.

10662 V. par. 3228.

10663 V. par. 3228 (gdje se upućuje na P2858 (Video-snimak Radovana Karadžića i Arkana na svečanoj dodjeli odlikovanja u Bijeljini, s transkriptom). Poslije toga, Arkan je napustio RS i otišao u Srbiju. D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 10.

10664 P6390 (Članak iz časopisa *Der Spiegel* pod naslovom "Šešelj: Srpska politika se ne sme određivati u Vašingtonu", 8. avgust 1991.), str. 1; D3666 (Vijest novinske agencije Tanjug, 15. maj 1993.); Vojislav Šešelj, T. 39543–39545 (7. juni 2013.); P6389 (Intervju s Vojislavom Šešeljem u časopisu *Pogledi*, 31. maj 1991.), str. 1–2.

10665 P6387 (Intervju s Vojislavom Šešeljem u listu *On*, 24. maj 1991.), str. 1–2. V. takođe Vojislav Šešelj, T. 39543–39544 (7. juni 2013.); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 37; D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart 1992.), str. 1.

10666 P6387 (Intervju s Vojislavom Šešeljem u listu *On*, 24. maj 1991.), str. 6–7, 9 (u kojem je Šešelj dalje izjavio da su Srbi, po svom genetskom kodu, rođeni da budu vojnici i da su uvijek spremni da idu u rat, da su u potpunosti ostvarili svoje ciljeve, te da nastoje da osnuju odbore SRS-a u svakoj od srpskih opština i da konsoliduju stranku).

10667 D1281 (Članci iz *Večernjih novina* pod naslovom "Karadžić me šokirao" i "Šešelj je simpatičan", 9. maj 1991.), str. 2.

10668 D3666 (Vijest novinske agencije Tanjug, 15. maj 1993.); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 36–37.

i angažovanjem svojih ljudi.[10669] Šešelj je slao velike grupe boraca, dobrovoljaca SRS-a iz Srbije, da pomognu u srpskim operacijama u Hrvatskoj i BiH.[10670] Šešelj je priznao da su njegovi ljudi u BiH i da su na svim područjima radi "zaštite srpskog naroda" i odbrane njegovih granica.[10671] Slobodan Milošević je odobravao to što je SRS slao dobrovoljce.[10672]

3328. Šešeljevci su u aprilu i maju 1992. učestvovali u operacijama u Bratuncu, Zvorniku, Hadžićima, Novom Sarajevu, Vogošći, Brčkom i Rogatici.[10673] Pored toga, Šešelj je u javnosti davao izjave o učešću dobrovoljaca SRS-a u preuzimanju vlasti u Bijeljini i, konkretno, o značajnom doprinosu koji je Mirko Blagojević kao komandant jedinica SRS-a dao u "oslobađanju" Bijeljine.[10674] U maju 1993., Šešelj je Mirka Blagojevića proglasio "vojvodom" u znak priznanja za njegovo učešće u operacijama u opštinama među kojima je bila i Bijeljina.[10675]

3329. SRS i Šešelj su zagovarali ideju homogene Velike Srbije, koja je podrazumijevala ujedinjavanje svih srpskih zemalja i uklanjanje nesrpskog stanovništva.[10676] U martu 1992., Šešelj je govorio o mogućnosti da u BiH dođe do velikog krvoprolića i pozvao je bosanske Srbe da očuvaju sve svoje etničke prostore.[10677] Šešelj je u jednom govoru rekao: "Muslimani i Hrvati nam već duže vreme ne predstavljaju pretnju. Samo, braćo Srbi i sestre Srpkinje, ne sme da bude oklevanja, čekanja […] sledeći put kad udare na nas, trebamo da ih dovršimo, tako da nam više nikad ne uzvrate."[10678] Šešelj je rekao i da je BiH nesumnjivo srpska i dodao: "Kome se to od

---

10669 P2228 (Presretnuti razgovor Vojislava Šešelja i Branislava Gavrilovića, april 1992.); D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 58–59.

10670 P6388 (Izvod iz video-snimka intervjua s Vojislavom Šešeljem za dokumentarni film "Death of Yugoslavia", s transkriptom), str. 2–4; Milan Babić, P742 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3394–3395; D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 24, 29–30, 50, 55–59.

10671 P6389 (Intervju s Vojislavom Šešeljem u časopisu *Pogledi*, 31. maj 1991.), str. 1.

10672 Vojislav Šešelj, T. 39571 (10. juni 2013.).

10673 V. par. 3191–3192.

10674 D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart 1992.), str. 12; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 379–380.

10675 D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 49; P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 381–382.

10676 Milan Babić, P742 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3393–3394. V. takođe D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 15–16; Vojislav Šešelj, T. 39554–39555 (10. juni 2013.); P2527 (Video-snimak govora Vojislava Šešelja i Radovana Karadžića, 6. maj 1991., s transkriptom), str. 1; P6391 (Izvodi iz govora Vojislava Šešelja); P6389 (Intervju s Vojislavom Šešeljem u časopisu *Pogledi*, 31. maj 1991.), str. 7; P6390 (Članak iz časopisa *Der Spiegel* pod naslovom "Šešelj: Srpska politika se ne sme određivati u Vašingtonu", 8. avgust 1991.), str. 1. Šešelj je takođe izjavio da SRS zagovara bratstvo i jedinstvo "Srba pravoslavaca, Srba katolika, Srba muslimana, Srba protestanata i Srba ateista" i puno poštovanje prava nacionalnih manjina: D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 15–16, 31–35, 39, 41; D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart–16. april 1992.), str. 20; Vojislav Šešelj, T. 39600–39605 (10. juni 2013.). Vijeće ne smatra ovaj iskaz pouzdanim. Pri donošenju tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir da je Šešelju očigledno bilo u ličnom interesu da svjedoči u vezi s tim, te da su njegov iskaz karakterisale političke izjave koje su u tom pogledu dovele u pitanje njegovu vjerodostojnost.

10677 D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart 1992.), str. 1.

10678 P6393 (Video-snimak intervjua s Vojislavom Šešeljem). V. takođe Vojislav Šešelj, T. 39589 (10. juni 2013.).

muslimanskih fundamentalista ne sviđa, moraće da pakuje kofere na vreme i da se seli."[10679]

3330. U maju 1992., Šešelj je govorio o "tradicionalnim neprijateljima" Srba i potrebi da Srbi budu jedinstveni kako bi spriječili "novi genocid nad srpskim narodom", kao i o tome kako će se Srbi osvetili Muslimanima ako ovi opet ponove istoriju.[10680] Šešelj je u ime SRS-a takođe izrazio svoju podršku osnivanju SrRBiH i iznio mišljenje da bi vlasti bosanskih Srba trebale da izvrše razgraničenje srpske teritorije, proglase sopstveni TO i policiju na teritorijama koje su pod njenom kontrolom, te istovremeno "oslobode" ona područja koja nisu pod srpskom kontrolom.[10681]

v. *Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce*

(A) Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština

3331. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi od početka sukoba 1992. godine bio obavještavan o zločinima koje su srpske snage počinile u Opštinama nad nesrbima.[10682] Optuženi priznaje da je dobijao informacije od VRS-a, MUP-a i opštinskih organa, ali tvrdi da su se te informacije rijetko odnosile na protivzakonite aktivnosti na lokalnom nivou, a kada jesu, onda je, kako tvrdi, rukovodstvo bosanskih Srba promptno reagovalo.[10683]

3332. Na samom početku, Vijeće ima u vidu da je optuženi dobijao informacije o dešavanjima u Opštinama iz više izvora. Kao predsjednik RS-a, primao je izvještaje i prisustvovao sjednicama Skupštine bosanskih Srba na kojima su zastupnici izvještavali o situaciji u svojim opštinama.[10684] Takođe se redovno sastajao s predstavnicima opština i na taj način dobijao izvještaje.[10685] Njegovi bliski saradnici su takođe redovno obilazili teren i komunicirali s opštinskim čelnicima.[10686] Pored toga, rukovodstvo bosanskih Srba pratilo je kako se na međunarodnom planu izvještavalo o događajima u BiH tokom sukoba.[10687] Na kraju, Vijeće ima u vidu da su optuženog, od početka sukoba 1992. godine, predstavnici međunarodne zajednice, kao što su Okun, Mazowiecki i

---

10679 P6387 (Intervju s Vojislavom Šešeljem u listu *On*, 24. maj 1991.), str. 6; Vojislav Šešelj, T. 39546–39548 (7. juni 2013.).

10680 V. par. 2657.

10681 V. par. 2798.

10682 Završni podnesak tužilaštva, par. 512.

10683 Završni podnesak odbrane, par. 555, 641.

10684 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 86; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 125–126.

10685 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 246 (bilješke sa sastanka održanog 30. juna 1992., kojem su prisustvovali Mladić, optuženi i predstavnici opština Srebrenica, Bratunac, Vlasenica i Zvornik). V. takođe par. 3246–3247.

10686 V. par. 3246–3248, 3260, 3262, 3269, 3303–3304, 3310.

10687 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9126; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6825–6826 (zatvorena sjednica).

zvaničnici UNPROFOR-a, obavještavali o prisilnom raseljavanju civila nesrba[10688] i da je u intervjuima koje je optuženi davao sredstvima javnog informisanja takođe često pokretano pitanje "etničkog čišćenja".[10689] Vijeće će dolje u tekstu ocijeniti dokaze koji se odnose na informacije koje je optuženi dobio o konkretnim opštinama.

3333. U vezi s Bijeljinom, kada su srpske snage 1. i 2. aprila 1992. ubile najmanje 45 civila nesrba, optuženi je bio obaviješten o tom događaju.[10690] Dana 4. aprila 1992., članovi Predsjedništva BiH i visoko rangirani zvaničnici vojske ocijenili su situaciju u Bijeljini,[10691] a optuženi je izdao saopštenje za javnost u kojem je govorio o incidentima "za žaljenje" koji su se desili u Bijeljini, ali je okrivio Predsjedništvo BiH za podstrekavanje na haos zbog toga što je pozvalo na mobilizaciju.[10692]

3334. Na jednom sastanku Predsjedništva bosanskih Srba, održanom 23. juna 1992., optuženi je izrazio svoj stav da su paravojne jedinice koje su vodili Mauzer i Blagojević, koje su bile aktivne u Bijeljini, vrlo ekstremne, te da se sve jedinice trebaju staviti pod jedinstvenu komandu vojske ili policije.[10693] U međuvremenu, na sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj krajem juna 1992., optuženi je rekao da bosanske Muslimane koji i dalje žive u Bijeljini i čine 20% tamošnjeg stanovništva ne smatraju "građanima drugog reda" i da državni funkcioneri, u stvari, pokušavaju da ih uvjere da nemaju čega da se plaše.[10694] Vijeće podsjeća da su, u stvari, srpske snage tokom ljeta 1992. sijale strah među bosanskim Muslimanima koji su ostali u Bijeljini i da su bosanske Muslimane prisilno protjerivali iz Bijeljine članovi Kriznog štaba Bijeljine i SDS-a, pripadnici Mauzerove jedinice i specijalnih jedinica policije i Vojkan Đurković, dok su neke druge poslali u logor Batković.[10695]

3335. SJB Bijeljina je kasnije, 29. jula 1992., obavijestio optuženog o kriminalnom ponašanju paravojnih grupa za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Bijeljini, koje je rezultiralo silovanjima, krađama, pljačkom, ubistvima i raseljavanjem civila, bosanskih Muslimana i Srba.[10696] Živan Filipović, bivši načelnik Opštinskog štaba TO-a Bijeljina, u svom je svjedočenju izjavio da su optuženi i Mladić pokušali da se "otresu tih paravojnih formacija koje su nanosile samo štetu, i

---

10688 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4191; svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6830–6832, 6834–6835 (zatvorena sjednica).

10689 Jeremy Bowen, T. 10095–10096 (13. januar 2011.).

10690 D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 18. V. incident 1.1 iz Priloga A Optužnici.

10691 D3133 (Izjava svjedoka Cvijetina Simića od 16. marta 2013.), par. 32.

10692 D394 (Saopštenje za javnost SNB-a, 4. april 1992.); D392 (Zaključci Predsjedništva SRBiH, 4. april 1992.).

10693 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 219–220; Milorad Davidović, T. 15770–15773 (30. juni 2011.). V. takođe P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.).

10694 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 21.

10695 V. par. 671–673.

vojsci, i narodu, i politici".[10697] Nakon što se optuženi požalio predsjedniku Vlade SRJ da su se pripadnici paravojnih formacija iz Srbije oteli kontroli, u Bijeljinu su početkom jula 1992. poslali Davidovića da ispita situaciju.[10698] Pored toga, optuženi je 2. septembra 1992. bio jedan od učesnika sastanka s vojnim i političkim zvaničnicima u Bijeljini.[10699] Optuženi je priznao da su šef stranke, MUP i predsjednik opštine bili umiješani u kriminal "tu i tamo".[10700]

3336. U vezi sa Zvornikom, Colm Doyle je optuženom proslijedio informaciju koju je dobio od Martina Bella s BBC-a da je 10. aprila 1992. tu opštinu napustilo 25.000 ljudi.[10701] Optuženi "se činio malo uznemiren zbog toga", a zatim je rekao Doyleu da se ne pouzda u BBC i da mu ne vjeruje.[10702] Na jednom sastanku s međunarodnim humanitarnim organizacijama, članovima SDS-a i pripadnicima JNA, održanom sredinom aprila 1992., optuženi je krivicu za događaje u Zvorniku svalio na pripadnike neregularnih paravojnih snaga za koje je tvrdio da nisu pod kontrolom SDS-a.[10703] Na jednom sastanku predstavnika opštine Zvornik s optuženim, Mladićem i drugim zvaničnicima, održanom 30. juna 1992.,[10704] Branko Grujić, predstavnik Privremene vlade Zvornika, izjavio je: "Ispunili smo predsjednikovu odluku da Divič i Kozluk naselimo našom djecom".[10705] Marko Pavlović je rekao da su bili aktivni u iseljavanju Muslimana, te da su takođe iselili dio ljudi zbog njihovih "heroja" koji su pobjegli iz Kovačevića.[10706] Vijeće podsjeća da su, u

---

10696 P2900 (Dopis CSB-a Bijeljina Radovanu Karadžiću, 29. juli 1992.), str. 2. V. takođe par. 610–638.

10697 Živan Filipović, T. 35818 (21. mart 2013.).

10698 P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 73–75. V. takođe par. 634–638.

10699 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 131–132.

10700 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 155.

10701 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25275. V. takođe Martin Bell, T. 9787 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 25 (gdje je svjedok izjavio da je obavijestio Doylea o događajima u Zvorniku i sugerisao da se optuženom skrene pažnja na to). S tim u vezi, Vijeće podsjeća da je poslije napada snaga bosanskih Srba na Zvornik 8. aprila 1992. približno 10.000 ljudi, većina kojih su bili bosanski Muslimani, otišlo iz Zvornika. V. par. 1250, 1360.

10702 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25275. Vijeću su predočeni dodatni dokazi o tome da je optuženi dobio informacije o raseljavanju civila iz Zvornika. Dana 8. aprila 2010., **[REDIGOVANO]**.

10703 **[REDIGOVANO]**.

10704 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 246; D3654 (Izjava svjedoka KW317 od 26. septembra 2012.), par. 69 (pod pečatom). V. takođe Marinko Vasilić, T. 39954 (13. juni 2013.).

10705 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 243, 249–250.

10706 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 249–251, 253–254; Petko Panić, T. 19138–19139 (19. septembar 2011.). V. takođe Milenko Stanić, T. 34033–34034 (19. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se ne može sjetiti tema vezanih za Zvornik o kojima se razgovaralo na tom sastanku i koje je izložio Marko Pavlović). Branko Grujić je u svom svjedočenju izjavio da je ta bilješka u Mladićevoj bilježnici netačna i da on nikad nije izgovorio riječi koje su mu u njoj pripisane, te je ustrajao u tvrdnji da je odluka da se uklone bosanski Muslimani bila donesena na lokalnom nivou i da optuženi nije dozvolio prisilno premještanje. Branko Grujić, T. 40418–40420 (25. juni 2013.). Vijeće podsjeća da su Grujićev iskaz karakterisali brojne protivrječnosti, evazivnost i pristrasnost. V. par. 4237, 4239, 4255, 4270, 4279, 4283, 4308, 4357, 4441, 4572. S obzirom na to, Vijeće ne vjeruje njegovoj tvrdnji kojom negira sadržaj Mladićevih bilješki. Vijeće dalje ima u vidu da je Grujić u svom svjedočenju izjavio da je izraz "*iseljavanje*" na b/h/s-u u dokaznom predmetu P1478 netačno preveden kao "evicting" /deložacija/, budući da on znači "iseljavanje na njihov zahtjev". Branko Grujić, T. 40421 (25. juni 2013.), Branko Grujić, T. 40458 (26. juni 2013.). Vijeće prihvata objašnjenje koje je dao Grujić, ali smatra da je u kontekstu zabilješki s tog sastanka značenje tog izraza praktično isto što i značenje izraza "evicting".

stvari, većina stanovnika Diviča i Kozluka bili bosanski Muslimani i da su se, nakon što su oni iseljeni, tu uselili bosanski Srbi iz drugih mjesta koji su bili pobjegli iz svojih domova.[10707]

3337. Dana 5. jula 1992., optuženi je izjavio da je naredio da se smjesta provede istraga o raseljavanju civila, bosanskih Muslimana, iz Zvornika i da mu je rečeno da su bosanski Muslimani koji su živjeli u Kozluku zatražili dozvolu da se isele u treće zemlje jer su se osjećali kao taoci.[10708] Zatim je naveo da vlasti opštine Zvornik posjeduju pismene dokaze da su ti ljudi otišli po svojoj slobodnoj volji i dodao da se mogu vratiti kad god to budu htjeli.[10709] Vijeće smatra da to što je optuženi saznao da se bosanski Muslimani uklanjaju iz Zvornika uz pomoć Privremene vlade Zvornika zato da bi se u njihove domove uselili bosanski Srbi koji su pobjegli iz drugih mjesta ukazuje na to da je optuženi bio svjestan prisilne prirode njihovog uklananja. To potkrepljuje činjenica da je optuženi bio obaviješten da su se bosanski Muslimani koji su pobjegli iz Kozluka osjećali kao taoci. Optuženi je kasnije obaviješten o daljnjim naporima da se uklone civili, bosanski Muslimani, koji su u septembru 1992. bili držani u sabirnom centru u Diviču.[10710] Dana 21. januara 1993., optuženi je iznio komentar da je broj stanovnika u Zvorniku ostao isti, ali da se dolaskom više od 24.000 Srba iz Zenice i centralne Bosne nacionalni sastav stanovništva promijenio tako da u njemu više nije bilo 50% nesrba, već je ono bilo potpuno srpsko.[10711] Dana 10. aprila 1993., optuženi je prisustvovao svečanosti kojom je obilježen "dan oslobođenja Zvornika".[10712]

3338. Vijeću su također predočeni dokazi o tome da je optuženi znao da je Neđeljko Prstojević, predsjednik Kriznog štaba Ilidže, bio umiješan u "etničko čišćenje" na Ilidži. U junu 1992., nakon što je razriješen svojih vojnih komandnih dužnosti zbog svog učešća u protjerivanju bosanskih Muslimana s Ilidže, Prstojević je, poslije sastanka s optuženim na Palama, uspio da se vrati na Ilidžu i nastavi tu praksu.[10713] Pored toga, u jednom presretnutom razgovoru vođenom 2. jula 1992., Mandić je suočio Prstojevića s njegovim učešćem u protjerivanju bosanskih Muslimana s Ilidže i rekao mu da su informacije o tome "već […] došle gore".[10714] Uz to, na jednoj sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj u julu 1992., Prstojević se u prisustvu optuženog hvalisao onim što je

---

10707 Petko Panić, T. 19136–19137 (19. septembar 2011.), T. 19151–19152 (20. septembar 2011.). V. također par. 1261, 1267, 1269.

10708 P2937 (Pismo Radovana Karadžića, 5. juli 1992.) (pod pečatom), str. 1.

10709 P2937 (Pismo Radovana Karadžića, 5. juli 1992.) (pod pečatom), str. 1.

10710 P5402 (Telegram "Neimara" "Kapiji 333", 13. septembar 1992.). V. također P5403 (Telegram "Neimara" "Kapiji 333", 10. septembar 1992.).

10711 V. par. 2760. V. također par. 2772, 3068.

10712 P5167 (Izvještaj Zvorničke brigade, 10. april 1993.), str. 2.

10713 V. par. 2132, **[REDIGOVANO]**.

10714 P1110 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Neđeljka Prstojevića, 2. juli 1992.), str. 4. V. par. 2159.

Ilidža postigla u širenju teritorije bosanskih Srba i protjerivanju bosanskih Muslimana s "teritorija gdje su oni praktično u većini".[10715]

3339. Dana 6. juna 1992., rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući i optuženog, prisustvovalo je izlaganju referata o Bratuncu, u kojem je naznačeno da u Bratuncu više nema bosanskih Muslimana i da je to sad "potpuno slobodan grad".[10716] Dana 30. juna 1992., Ljubislav Simić, predsjednik opštine Bratunac, obavijestio je optuženog i o tome da su u toj opštini, u kojoj su bosanski Muslimani prije sukoba bili u većini, ostala još samo dva Muslimana.[10717] Simić je takođe izvijestio o pljačkanju koje je vršila vojska.[10718]

3340. Dana 23. juna 1992., optuženi je obaviješten o događajima u Bosanskom Novom u vezi s 9.000 bosanskih Muslimana koji su napustili tu opštinu nakon što su bili podvrgnuti zastrašivanju i politici uznemiravanja i diskriminacije od strane bosanskih Srba.[10719]

3341. Optuženi je u julu 1992. priznao da je jedan broj "izroda" počinio nečovječna djela i da će oni biti krivično gonjeni i kažnjeni po zakonu, ali je rekao da su ona najgora djela rijetka i da se češće radilo o protivpravnom pribavljanju imovinske koristi.[10720] Optuženi je to okarakterisao kao posljedicu "međuetničkog i međuvjerskog rata" i rekao da su neki pojedinci učestvovali u oduzimanju imovine i od Muslimana i od Srba.[10721] Optuženi je izjavio da su ti zločini činjeni bez znanja običnih vojnika i da su negativno uticali na njihov moral.[10722]

3342. Dana 17. jula 1992., MUP bosanskih Srba je napisao jedan izvještaj koji je uputio optuženom i predsjedniku Vlade.[10723] U njemu stoji da su skoro sve paravojne formacije bez jedinstvene komande i da pljačkaju, čime u velikoj mjeri ugrožavaju javni red i mir.[10724] U tom izvještaju se takođe navodi da su vojska, krizni štabovi i ratna predsjedništva tražili da vojska

---

10715 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 66.

10716 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93–94, 101.

10717 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 246, 258. Vijeće ima u vidu da je Ljubislav Simić u svom svjedočenju izjavio da je bio ironičan kada je rekao da su u Bratuncu ostala samo dva Muslimana kako bi istakao probleme koje su pravili pripadnici paravojnih formacija. Ljubisav Simić, T. 37303–37304 (16. april 2013.). Vijeće s oprezom uzima Simićev iskaz s tim u vezi, s obzirom na probleme u vezi s njegovom vjerodostojnošću koji su identifikovani ranije u ovoj Presudi u fusnoti 2268, kao i na to da mu je bilo u interesu da se distancira od takve izjave.

10718 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 259.

10719 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6786–6789, 6834 (pod pečatom).

10720 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 17.

10721 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 17. V. takođe D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 14; P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992.), str. 1.

10722 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 17.

10723 P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.).

10724 P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 2.

prikupi što više civila, bosanskih Muslimana.[10725] Optuženi je već u maju i junu 1992. dobio informacije da srpske snage pljačkaju i da postoji problem pljačke "čak i srpskog naroda".[10726]

3343. Dana 19. jula 1992., optuženi se pismeno obratio, pored ostalih, opštinama Novo Sarajevo, Pale, Ilidža, Hadžići, Rajlovac i Sokolac, zahtijevajući od njih da, u saradnji sa stanicama javne bezbjednosti, izvrše popis svih stambenih kapaciteta koji su ostali prazni nakon "dobrovoljnog iseljenja" bosanskog muslimanskog stanovništva i da, u skladu s odlukom Predsjedništva, te stambene jedinice daju na privremenu upotrebu bosanskim Srbima iz Sarajeva.[10727]

3344. Optuženi je 28. jula 1992. obaviješten da su paravojne grupe često pratile jedinice VRS-a prilikom ulaska u naseljena područja kako bi pljačkale nakon što bi na tim područjima bila završena borbena dejstva.[10728]

3345. Dana 16. avgusta 1992., Doyle je optuženom pomenuo da je bio upoznat s praksom prisiljavanja nesrba da napuste svoje domove i činjenicom da su neki od tih ljudi bili primorani da plate da bi dobili dozvolu za odlazak. Optuženi se složio s tim da to nije bilo zakonito i da se ne bi trebalo dešavati.[10729]

3346. Dana 22. avgusta 1992., optuženi je putem jednog izvještaja banjalučkog MUP-a, kao i od strane međunarodnih organizacija, obaviješten o incidentu na Korićanskim stijenama, u kojem su srpske snage 21. avgusta 1992. ubile približno 200 muškaraca nesrba i bacile ih niz jednu liticu na planini Vlašić.[10730] Optuženi je bio ljut jer su ga u vezi s tim ubistvima već zvale međunarodne organizacije i "on jednostavno nije mogao da vjeruje da se nešto tako zaista desilo".[10731]

10725 P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3; Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8944; Momčilo Mandić, T. 5166–5167 (14. juli 2010.).

10726 D414 (Zapisnik sa 19. sjednice Vlade SrRBiH, 2. juni 1992.), str. 1; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 54; Milorad Davidović, T. 15612, 15634–15636 (29. juni 2011.).

10727 P739 (Zahtjev Predsjedništva RS-a raznim opštinama, 19. juli 1992.).

10728 P1500 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 28. juli 1992.), str. 1, 3. V. takođe Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 9119.

10729 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25307–25308; Colm Doyle, T. 2874–2875 (27. maj 2010.).

10730 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 242–246; Bogdan Subotić, T. 40105–40111 (20. juni 2013.); T. 40173–40175 (21. juni 2013.). V. takođe D4379 (Izjava svjedoka Vladimira Glamočića od 10. februara 2014.), par. 14–15; P3768 (Izjava svjedoka Milana Komljenovića od 28. oktobra 2011.), par. 5 (gdje je svjedok izjavio da mu je nekoliko godina poslije tog incidenta Glamočić priznao da ga je optuženi nazvao one noći kada se desio incident na Korićanskim stijenama i zahtijevao odgovore); P5446 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 22. avgust 1992.); D2040 (Vanredni izvještaj 22. lake pješadijske brigade, 21. avgust 1992.). V. incident 15.6 iz Priloga B Optužnici.

10731 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 246.

3347. Dana 25. avgusta 1992., optuženi je priznao da je bio svjestan "takozvane prakse etničkog čišćenja" i da su "većina raseljenih nesumnjivo bili bosanski Muslimani".[10732] Napisao je jedno pismo u kojem je objasnio da je izdao naređenje da se prisilno premještanje civilnog stanovništva mora spriječiti i da se sve pismene izjave izbjeglica u kojima su naveli da se više neće vratiti smatraju pravno ništavnim.[10733] Međutim, naveo je da se, shodno Ženevskim konvencijama, civilnom stanovništvu mora dozvoliti da se slobodno iseli iz zone ratnih dejstava ukoliko ono to želi, okrivivši međunarodnu zajednicu za nerazumijevanje duboko ukorijenjenog antagonizma i mržnje između tri nacionalne grupe u BiH, koji su nagnali ljude da masovno napuštaju svoje zajednice.[10734]

3348. Na jednoj međunarodnoj konferenciji za štampu održanoj u septembru 1992., optuženi je ponovo priznao da je u BiH bilo "etničkog čišćenja" i izjavio da ono nije bilo dio neke politike, naglasivši da su ljudi odlazili s te teritorije iz straha i da, ukoliko je bilo slučajeva prisilnog protjerivanja, onda to treba osuditi.[10735] Na istoj konferenciji za štampu, kada je suočen s navodima i izvještajima o zvjerstvima koja su činili bosanski Srbi, optuženi je ustvrdio da ti izvještaji nisu objektivni i da se u njima ne izvještava o onome što su radili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Takođe je rekao da je pitanje da li su ta djela bila dio nekakve politike i izjavio da u jednom "međuetničkom ili međuvjerskom ratu" nema potrebe da se izdaje zapovijed za ubijanje, s obzirom da su tri nacionalne zajednice "bile vijekovima sukobljene".[10736]

3349. Na jednom sastanku, održanom 30. septembra 1992., kojem su prisustvovali optuženi i Koljević, lord Owen je rekao da je jedan članak, objavljen u *New York Timesu*, u vezi s ubistvima počinjenim u Brčkom u maju i junu 1992. godine izazvao zgražanje.[10737] Optuženi je negirao navode da su njegove snage izvršile pokolj nad 3.000 Muslimana u jednom logoru u blizini Brčkog i pozvao SAD da pruže dokaze u vezi s tim optužbama.[10738] Iako se čini da je broj ubijenih osoba koji navodi *New York Times* preuveličan, Vijeće je konstatovalo da su srpske snage u logoru Luka u

[10732] D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.), str. 1.

[10733] V. par. 346; D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.), str. 1.

[10734] V. par. 346; D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.), str. 1.

[10735] P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), str. 10.

[10736] P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), str. 3.

[10737] Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4224–4225.

[10738] P3030 (Video-snimak priloga TV Beograd o saopštenju Radovana Karadžića u vezi s događajima u Brčkom, s transkriptom).

Brčkom u periodu od najkasnije 9. maja do 16. maja 1992. pogubile veliki broj muškaraca nesrba.[10739]

3350. Na jednom sastanku rukovodstva Srbije, održanom 8. septembra 1992., kojem su prisustvovali optuženi i Mladić, general Simonović je izjavio da su "etničko čišćenje" više vršile paravojne formacije nego VRS.[10740]

3351. Dana 19. oktobra 1992., izlažući svoj izvještaj o mirovnim pregovorima u Ženevi članovima Predsjedništva RS-a i komandantima VRS-a, optuženi je, prema Mladićevim bilješkama, izjavio da je bilo dosta riječi o "etničkom čišćenju" i podsjetio prisutne da vlasti RS-a ne smiju učestvovati u tome.[10741] Zatim je rekao: "Stalo nam je da se napravi distinkcija između onoga što čine neodgovorni pojedinci i šta čini vlast."[10742]

3352. U novembru 1992., Milojević, koji je bio zvaničnik u Skupštini, na jednoj sjednici Skupštine bosanskih Srba kojoj je prisustvovao i optuženi, požalio se da se predloženi zakon o državljanstvu može protumačiti tako da se njime dopušta da "svi Muslimani i Hrvati koje smo protjerali" budu državljani RS-a.[10743]

3353. Dana 26. novembra 1992., Owen i Vance su pisali optuženom, obavijestivši ga da su primili vjerodostojne izvještaje da snage bosanskih Srba "ponovo provode etničko čišćenje" na području Banjaluke.[10744]

3354. Na sjednici Vlade bosanskih Srba održanoj 21. decembra 1992., kojoj je prisustvovao i optuženi, Vladimir Lukić je izjavio da bi svi organi vlasti trebali da dosljedno primjenjuju propise koji zahtijevaju da se nelegalno stečena imovina vrati prvobitnom vlasniku.[10745]

3355. Cijelim tokom pregovora vođenih u Ženevi u sklopu MKBJ-a u periodu od decembra 1992. do septembra 1993., bosanskim Srbima su bili predočavani izvještaji o etničkom čišćenju koje su činili Srbi u BiH.[10746] Tokom tih pregovora, lord Owen je iznio vrlo jasne navode o zatočeničkim centrima, vojnim operacijama koje su vođene protiv civilnog stanovništva i o fizičkom procesu "etničkog čišćenja" teritorija.[10747] Negdje u januaru 1993., Lawrence Eagleburger, bivši državni

10739 V. Incident ubijanja br. 5.1 iz Priloga B Optužnici.
10740 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 173.
10741 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 48–49.
10742 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 48–49.
10743 P1105 (Transkript 22. sjednice Skupštine RS-a, 23.-24. novembar 1992.), str. 60, 78.
10744 P5420 (Telefaks UNPROFOR-a kojim su proslijeđena pisma MKBJ-a, 27. novembar 1992.), str. 4.
10745 P3106 (Zapisnik sa 61. sjednice Vlade RS-a, 21. decembar 1992.), str. 1, 4.
10746 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 111–113.
10747 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 113–114.

sekretar SAD-a, govorio je svim stranama neuvijenim jezikom o prirodi njihovih aktivnosti i rekao da će za to biti pozvane na odgovornost.[10748]

3356. Dana 2. aprila 1993., optuženi je prisustvovao sjednici Skupštine bosanskih Srba kada je javljeno da je Foča u potpunosti pod kontrolom bosanskih Srba.[10749] Na istoj sjednici je priznao, "ne možemo da se zakunemo da nema nedjela", i rekao da će Srbima koji su počinili zločine biti suđeno. Međutim, optuženi je ustvrdio da je čuo za samo 18 navoda o silovanju, ali da je propaganda to pretvorila u 18.000 slučajeva silovanja.[10750] Dana 10. januara 1994., optuženi je iznio komentar da su bosanski Muslimani planirali da izgrade veliki islamski centar u Foči, ali da ona sada u potpunosti pripada bosanskim Srbima i da "više nikada neće biti njihova".[10751]

3357. Na jednoj sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj u maju 1993., kojoj je prisustvovao i optuženi, Vladimir Lukić je izjavio da su oni naivno "kupili paravojske" i nazvali ih "bratskom pomoći", ali da su se "oni polako bavili sve manje borbom, a sve više pljačkom".[10752] Drugi zastupnici su govorili o problemima u vidu nereda, pljačkanja i krađa, s kojima se suočavaju u opštinama u kojima je bilo paravojnih formacija.[10753]

3358. Na jednoj sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj krajem ljeta 1993., kojoj je prisustvovao i optuženi, Mladić je rekao: "Ali, ne smijemo dozvoliti da ostanu one džamije sa po dva minareta".[10754] Jedan drugi zastupnik se na sličan način žalio optuženom da će oni, u slučaju da se predloženi mirovni sporazum prihvati i bosanski Muslimani steknu pravo da se vrate na svoju teritoriju, morati da im daju nadoknadu za sve ono što su im srušili i spalili, uključujući 17 džamija koje su "s temeljem sravnili".[10755]

3359. U aprilu 1994., Akashi je zatražio od optuženog da dozvoli MKCK-u da evakuiše bosanske Muslimane iz Prijedora.[10756] U odgovoru na Akashijev zahtjev, optuženi je izjavio da situacija u Prijedoru za Srbe predstavlja nesretan razvoj događaja. Premda je prihvatio da se situacija mogla predvidjeti − naveo je da su se civili u tom gradu, na početku rata, međusobno poklali − ustrajao je

[10748] P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 115.
[10749] P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 25.
[10750] P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 107–108.
[10751] P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 110. V. takođe par. 2811.
[10752] P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 7, 39.
[10753] P1375 (Transkript 32. sjednice Skupštine RS-a, 19.-20. maj 1993.), *e-court* str. 65.
[10754] P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 7, 72.
[10755] P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 25.
[10756] D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), str. 3; Yasushi Akashi, T. 37704 (24. april 2013.).

u tvrdnji da je tadašnju situaciju izazvao pokolj šestorice srpskih policajaca iz tog grada koji su počinili Muslimani. [10757] Optuženi je pristao na predloženu evakuaciju.[10758]

3360. Optuženi je i 1994. godine nastavio da prima informacije o zločinima − pretežno se radilo o masovnom protjerivanju, kao i zlostavljanju, uključujući premlaćivanja, silovanja, pljačke, ubijanje i prisilni rad − nad nesrbima u Bijeljini i drugim opštinama.[10759]

3361. Optuženi je čak i 1995. godine bio svjestan mjera koje su preduzimane u vezi s regulisanjem iseljavanja nesrba s teritorije bosanskih Srba i učestvovao je u tim mjerama koje su opisane kao koraci koji su u skladu s pravom na slobodu kretanja.[10760]

3362. U jednom intervjuu koji je dao u julu 1995., optuženi je izjavio da su Muslimani u mjestima kao što je Bijeljina potpuno sigurni, ali je dodao: "[I]ma nekog zastrašivanja od strane terorističkih elemenata, ekstremnih Srba koji su izgubili sve u centralnoj Bosni. Ali vlasti štite naše građane, bez obzira da li se radi o Muslimanima ili Hrvatima. Prema tome, ono što se dešava nije *etničko čišćenje*, nego *etničko raseljavanje*, to su ljudi koji žele da idu."[10761]

3363. Na osnovu gore izloženih dokaza, Vijeće nalazi da je optuženi već počev od aprila 1992. bio pravovremeno i dobro obaviješten o prisilnom raseljavanju nesrpskih civila iz Opština od strane srpskih snaga. Tokom cijelog sukoba je dobijao informacije o takvom raseljavanju. Pored toga, saznao je i za druge vrste kriminalnih aktivnosti koje su srpske snage vršile nad nesrpskim stanovništvom, uključujući ubistva, silovanja i krivična djela vezana za imovinu, od početka aprila 1992. nadalje.[10762]

[10757] D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), str. 3.

[10758] D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), str. 3–4.

[10759] D704 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.), str. 3; D3145 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. septembar 1994.; izjava UNPROFOR-a za štampu, 5. septembar 1994.), str. 1; P2087 (Protestno pismo UNHCR-a Radovanu Karadžiću, 5. septembar 1994.); D1136 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), str. 2; P2458 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 11. septembar 1994.), str. 4; Anthony Banbury, T. 13356 (15. mart 2011.); P5421 (Pismo humanitarne organizacije Radovanu Karadžiću, 16. septembar 1993.), str. 1–2 (pod pečatom); P5423 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. septembar 1994.), str. 2; D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), str. 3–4.

[10760] P5214 (Dopis Momčila Krajišnika Glavnom štabu VRS-a, 7. april 1995.); P5213 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a Radovanu Karadžiću, 6. april 1995.).

[10761] P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 5 (naglasak u originalu).

[10762] Vijeće ima u vidu da je Davidović izjavio da je optuženi morao da zna da su zločini bili "brojni i rasprostranjeni" i da su oni koji su činili zločine i oni koji su bili na visokim položajima bili u velikoj mjeri u dosluhu. Milorad Davidović, T. 15735 (30. juni 2011.). Vijeće smatra da je ovaj iskaz spekulativan i neće se u tom se pogledu osloniti na Davidovićev iskaz.

(B) Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima

3364. Za vrijeme sukoba, informacije o dešavanjima u mnogim zatočeničkim objektima proslijeđivane su optuženom, predsjedniku Vlade i nadležnim ministrima, to jest ministrima odbrane, unutrašnjih poslova i pravde.[10763]

3365. Optuženi je prisustvovao zajedničkoj sjednici SNB-a i Vlade bosanskih Srba održanoj 24. aprila 1992., na kojoj je donijeta odluka da će Ministarstvo pravde biti odgovorno za razmjenu zarobljenika.[10764] Dana 8. maja 1992., Vlada je donijela odluku o formiranju "Centralne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode i tijela poginulih".[10765] Prema Mandićevim riječima, pobuda za formiranje te Komisije bila je da se stvori "pravna država i pravna sigurnost" za zatočene ljude, od kojih su mnogi bili civili s područja zahvaćenih sukobom.[10766] Vijeće smatra da ti dokazi pokazuju da je optuženi u ranoj fazi sukoba u BiH znao da su srpske snage držale civile u zatočenju.

3366. Navodi o zatočenju civila velikih razmjera objavljivani su u međunarodnoj štampi u maju i junu 1992., i John Wilson je, u razgovoru s Biljanom Plavšić, u prisustvu optuženog, pokrenuo pitanje tih navoda.[10767] Biljana Plavšić je potvrdila postojanje logora, ali je rekla da su oni samo za vojno sposobne muškarce koji su zatočeni kako se ne bi mogli boriti protiv Srba i iznijela protivtvrdnju da bosansko Predsjedništvo drži zarobljenike.[10768]

3367. U junu i julu 1992., rukovodstvo bosanskih Srba je zatražilo nekoliko izvještaja o zatočeničkim logorima i zarobljenicima.[10769] Dana 17. jula 1992., MUP bosanskih Srba napisao je optuženom i predsjedniku Vlade izvještaj u kojem je naveo, pored ostalog, da su uslovi u

---

10763 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8919, 9111. V. par. 3019–3020.

10764 P1087 (Zapisnik sa sastanka SNB-a i Vlade SrRBiH, 24. april 1992.), str. 1. V. takođe par. 124.

10765 P1088 (Odluka SrRBiH, 8. maj 1992.), str. 1. Na sljedećoj sjednici SNB-a i Vlade bosanskih Srba, održanoj 10. maja 1992., imenovani su članovi Centralne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika i lica lišenih slobode. D409 (Zapisnik sa sjednice SNB-a i Vlade SrRBiH, 10. maj 1992.), str. 2. V. takođe par. 125.

10766 Momčilo Mandić, C2 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 8750. V. takođe par. 127.

10767 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 101–103.

10768 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 102.

10769 P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.), str. 2; P1092 (Zapisnik sa 25. sjednice Vlade SrRBiH, 10. juni 1992.), str. 3 (gdje se navodi da Ministarstvo pravde treba da sačini izvještaj o postupanju prema civilima i zarobljenicima koji će Vlada razmotriti, a zatim ga predočiti Predsjedništvu); P3098 (Zapisnik sa 48. sjednice Vlade SrRBiH, 28. juli 1992.), str. 9–10 (gdje se navodi da je Ministarstvo pravosuđa i uprave zaduženo da odmah pripremi Informaciju o stanju i statusu zatočeničkih centara i sabirnih centara za zarobljenike). V. takođe D3109 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. avgust 1992.) (gdje se izvještava o postojanju zatočeničkih centara u SAO Hercegovini); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.) (gdje se izvještava o izvršenoj inspekciji zatvora u Trnopolju, Omarskoj i Keratermu u opštini Prijedor; Manjači kod Banjaluke, hali "Krings" u Sanskom Mostu i osnovnoj i srednjoj školi u Bosanskom Šamcu).

zatočeničkim centrima loši.[10770] Dana 22. jula 1992., Vlada je izviještena o tome da je bilo slučajeva protivpravnog postupanja prema zatočenicima.[10771]

3368. Optuženi je 25. jula 1992. primio izvještaj koji je MKCK sačinio nakon obilaska logora Manjača.[10772] Optuženi je u tom izvještaju obaviješten o sljedećem: (i) uprava logora je odbila da obavijesti MKCK o identitetu zatočenika; (ii) posjeta MKCK-a je okončana ranije nego što je bilo predviđeno, kada je zapaženo da su dva zatočenika bila podvrgnuta maltretiranju tokom posjete; (iii) MKCK je na zatočenicima zapazio česte i rasprostranjene tragove surovog batinanja; (iv) opšti uslovi života, uključujući hranu, higijenu, odjeću i smještaj, bili su "u potpunosti nezadovoljavajući"; (v) mnogi zatočenici su izgubili dosta na težini i pokazivali su znake anemije.[10773] Optuženi je obaviješten i o medicinskim uslovima i rizicima kojima su izloženi zatočenici, kao i tome da će spisak zatočenika koji su navodno umrli tokom zatočeništva biti dostavljen "višim vlastima" sa zahtjevom da se provede istraga.[10774]

3369. U Britanskom časopisu *Guardian*, krajem jula 1992. objavljeno je nekoliko novinskih članaka u kojima su kritikovani zatočenički centri u BiH.[10775] Isto tako krajem jula, optuženi se pojavio na kanalu *ITN* i odgovorio na navode i izvještaje o Omarskoj; tokom emisije, sredstvima javnog informisanja je rekao: "Dođite i uvjerite se sami".[10776] Optuženi je 30. jula 1992. pismom odgovorio direktno časopisu *Guardian*, izjavivši da je "potpuno pogrešno" da su bosanski Srbi organizovali koncentracione logore ili da drže civile u zarobljeništvu.[10777]

3370. Na Londonskoj konferenciji u avgustu 1992., strane u sukobu su postigle sporazum o programu djelovanja u vezi s pitanjima humanitarne prirode.[10778] U tom sporazumu se potvrđuje postojanje "akutnog problema protivpravnog zatočenja civila i užasnih uslova u kojima su oni držani".[10779] Tim sporazumom je potvrđeno da bi prevashodni cilj trebao biti da se osigura puštanje i povratak zatočenih. Ukoliko to nije bilo moguće, sporazum je predviđao druge opcije, uključujući

[10770] P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3.
[10771] D430 (Zapisnik sa 41. sjednice Vlade SrRBiH, 22. juli 1992.), str. 7.
[10772] P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), str. 4.
[10773] P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), str. 5.
[10774] P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), str. 6–7.
[10775] Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7904.
[10776] Edward Vulliamy, P3777 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*), T. 7904, 8095–8096; Edward Vulliamy, T. 21037–21038, 21077–21078 (9. novembar 2011.).
[10777] P3778 (Pismo Radovana Karadžića objavljeno u listu *The Guardian*, 30. juli 1992.).
[10778] D1142 (Program akcije Međunarodne konferencije u Londonu, 27. avgust 1992.), str. 1.
[10779] D1142 (Program akcije Međunarodne konferencije u Londonu, 27. avgust 1992.), str. 1.

"repatrijaciju na područja pod kontrolom vlasti nacionalne grupe kojoj zatočeni pripadaju" ili preseljenje.[10780]

3371. Vijeće je konstatovalo da je Karadžić 9. avgusta 1992. ili približno tog datuma posjetio zatvor Kula s predstavnicima medija i MKCK-a, te da je tog dana hrana bila bolja i da su posjetiocima pokazane samo čiste sobe.[10781] On je pustio desetoricu zatočenika na slobodu, od kojih su neki bili stariji od 60 godina, a drugi su bili bolesni.[10782]

3372. Doyle je sreo optuženog u predvorju jednog hotela u Briselu 16. avgusta 1992., na dan kada je *Times* objavio fotografiju jednog jako omršavjelog zatočenika u logoru Omarska. Činilo se da je optuženi bio iznenađen tom viješću.[10783]

3373. Dana 17. avgusta 1992., podnesen je Izvještaj komisije o obilasku sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u.[10784] Taj izvještaj pruža uljepšanu verziju uslova u logorima, bez ikakvog pominjanja zatočenja civila, i u njemu se navodi da su u većini logora, a posebno na Manjači, prostorije za smještaj neadekvatne i da nema dovoljno hrane, kreveta i ćebadi.[10785] U njemu se takođe ukazuje na teškoće u vezi s obezbjeđenjem uslijed slabe koordinacije između vojske i policije.[10786]

3374. Kako je optuženi i dalje primao izvještaje o tome od predstavnika međunarodne zajednice, Mandić je zadužio Avlijaša da sastavi izvještaj o stanju u logorima od Sarajeva do Prijedora.[10787] Taj izvještaj je izdat 22. oktobra 1992. i poslat je, među ostalima, i Predsjedništvu RS-a.[10788] Sadržao je informacije o nekoliko zatočeničkih centara u BiH, uključujući one u Vlasenici, Zvorniku, Prijedoru, Sanskom Mostu i Banjaluci.[10789] U njemu se takođe navodi da su stanice javne

---

10780 D1142 (Program akcije Međunarodne konferencije u Londonu, 27. avgust 1992.), str. 1.

10781 V. par. 2150.

10782 P2840 (Video-snimak posjete Radovana Karadžića zatvoru Kula), *e-court* str. 1. Jedan od tih zatočenika je bio slijep na jedno oko i nije bio sposoban za borbu. P2840 (Video-snimak posjete Radovana Karadžića zatvoru Kula), *e-court* str. 2.

10783 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25307.

10784 P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.) (gdje se, pored ostalog, izvještava o inspekciji izvršenoj u zatvorima u Trnopolju, Omarskoj i Keratermu u opštini Prijedor, Manjači kod Banjaluke i hali "Krings" u Sanskom Mostu).

10785 P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 7–8.

10786 P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 7–8.

10787 D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 58; P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.).

10788 P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 1.

10789 P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 2–6.

bezbjednosti u Zvorniku, Hadžićima i na Ilidži držale ljude u pritvoru bez ikakvog uporišta u zakonu.[10790]

3375. Vijeće konstatuje da je optuženi za zatočenja civila saznao u aprilu 1992., a za neadekvatne uslove u zatočeničkim objektima kojima su upravljali bosanski Srbi najkasnije u maju 1992. Ono, pored toga, nalazi da je optuženi odobrio da se civili zatočeni u tim objektima prisilno odvode na druga područja unutar BiH ili u treće zemlje. Vijeće ima u vidu argument optuženog da su vlasti RS-a, tokom rijetkih posjeta Vlasenici, bile obavještavane da se prema civilnom stanovništvu postupa dobro, u prilog kojem se on pozvao na dokaze da su zatočenici u logoru Sušica rekli predstavnicima međunarodne zajednice da su u tom logoru s njima dobro postupali.[10791] Vijeće takođe ima u vidu da su 21. juna 1992., ili oko tog datuma, Dragan Nikolić i Goran Tešić ušli u logor Sušica, odveli dvojicu zatočenika na ispitivanje i nasmrt ih premlatili; kasnije je sačinjen lažni izvještaj u kojem se navodi da su ta dvojica zatočenika umrla prirodnom smrću.[10792] Vijeće prihvata argument optuženog da on i drugi članovi rukovodstva bosanskih Srba nisu saznali baš za svako pojedino djelo zlostavljanja nesrpskog stanovništva na cijelom području Opština. Međutim, na osnovu dokaza je utvrđeno da je optuženi generalno bio pravovremeno i dobro obaviješten o zločinima počinjenim nad nesrpskim stanovništvom u Opštinama, kako je opisano gore u tekstu.

(C) Obmanjujuće izjave koje je davao optuženi

3376. Optuženi je u svojim obraćanjima međunarodnim sredstvima javnog informisanja, pregovaračima i javnosti često minimizirao obim kriminalnih aktivnosti u Opštinama. Zapravo, optuženi je Skupštini bosanskih Srba priznao da je neophodno biti lukav prilikom odgovaranja na pitanja koja postavljaju sredstva javnog informisanja i prilikom komuniciranja s međunarodnim pregovaračima.[10793] Optuženi je tvrdio da su civili odlazili po svojoj slobodnoj volji i da su potpisali dobrovoljne izjave da žele da idu.[10794] Optuženi je međunarodnim sredstvima javnog informisanja davao izjave da vlasti bosanskih Srba ne učestvuju u "etničkom čišćenju", da pokušavaju da zaustave tu praksu, te da djela "etničkog čišćenja" vrše grupe, ili pojedinci, koji ne potiču iz redova

---

10790 P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 7.

10791 Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2839, **[REDIGOVANO]**.

10792 V. par. 1204, fusnota 4146.

10793 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 276; P1417 (Transkript 55. sjednice Skupštine RS-a, 22.-23. oktobar 1995.), str. 61 (gdje se optuženi žalio na pritisak medija u vezi s pitanjima koja su se odnosila na ubijanje).

10794 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6789–6790 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 15972–15974, 15977 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica), T. 16057 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P2937 (Pismo Radovana Karadžića, 5. juli 1992.) (pod pečatom); D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.), str. 1.

vlasti bosanskih Srba.[10795] Naprimjer, u jednom intervjuu koji je za medije dao 23. aprila 1992., na pitanje o sudbini bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su živjeli na srpskim područjima, optuženi je rekao da je "takvih ljudi veoma malo" i da su, u svakom slučaju, oni potpisali sporazum s UNHCR-om da se ljudima dozvoli da se vrate svojim domovima.[10796] Međutim, optuženi je u tom trenutku već znao da su hiljade civila nesrba bile protjerane s teritorije pod kontrolom bosanskih Srba,[10797] a tokom sukoba je bio i dalje obavještavan o takvom protjerivanju.[10798]

3377. Optuženi je također krivicu za zločine s bosanskih Srba prebacivao na druge. Naprimjer, često je izjavljivao: (i) da su njegovi sagovornici bili pogrešno informisani; (ii) da su njihovi izvori bili pristrasni; (iii) da su se bosanskim Srbima u prošlosti dešavali zločini i užasne stvari i da im se i dalje dešavaju; (iv) da su svi krivi; (v) da je on upozorio na to da će proglašenje nezavisnosti BiH izazvati užasan rat; i (vi) da je međunarodna zajednica odgovorna.[10799] Pored toga, lideri bosanskih Srba su, kada bi bili suočeni s navodima o silovanju i protjerivanju bosanskih Muslimana, ponekad također sugerisali da su počinioci tih djela bili bosanski Muslimani koji su se izdavali za srpske vojnike, ali nisu negirali da su se ti zločini dešavali.[10800]

3378. Tokom cijelog sukoba, optuženi se pred Skupštinom bosanskih Srba hvalisao tvrdeći da se srpske snage primjereno vladaju, iako je znao da to nije istina. U jednom televizijskom intervjuu od 20. avgusta 1992., u vezi s puštanjem na slobodu zatočenika iz zatočeničkih centara, optuženi je govorio samo o puštanju ratnih zarobljenika koji su bili previše bolesni ili slabi da bi se vratili u borbu, nakon što je prvobitno ponudio da zatvori sve logore.[10801] Izjavio je: "U zatvorima nemamo ljudi koji su odvedeni iz svojih sopstvenih domova. Ti ljudi su bili zarobljeni na bojnom polju".[10802] Optuženi je u jednom govoru iz decembra 1992. ustvrdio da "u [njihovim] zatvorima nije bilo

---

10795 P5596 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem na kanalu CNN, s transkriptom), str. 1; P12 (Proširena sjednica Glavnog i Izvršnog odbora SDS-a, 14. februar 1992.), str. 8.

10796 D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1992.), str. 1.

10797 V. par. 3332, 3336.

10798 V. odjeljak IV.A.3.a.v.A: Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština.

10799 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6789–6790, 6820, 6826, 6830–6835 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 15972–15974, 15977 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4191–4192, 4200, 4203, 4252–4253, 4369, 4399; P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 37; Herbert Okun, T. 1505–1513 (23. april 2010.); P811 (Zabilješka Herberta Okuna u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 31. oktobar 1992.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 113–115, 122. V. također P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 48–49; Anthony Banbury, T. 13337–13339, 13357–13358 (15. mart 2011.); D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.), str. 2; P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 46, 53; P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 34; P786 (Treća bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 39–40; D1137 (Dopis RS-a, 2. april 1994.), str. 2.

10800 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4224.

10801 P3695 (Izvod iz video-snimka logora Manjača i intervjua s Radovanom Karadžićem). V. Mevludin Sejmenović, T. 20496–20497 (27. oktobar 2011.).

10802 P3695 (Izvod iz video-snimka logora Manjača i intervjua s Radovanom Karadžićem).

civila", da nijedna institucija koja je izvršila pregled njihovih zatvora nije pronašla nijednog civila ni ženu u njima, te da su oni pustili veliki broj zatočenika.[10803] Međutim, optuženi je prije toga, putem izvještaja koje je naručila Vlada bosanskih Srba, kao i od strane predstavnika međunarodne zajednice i sredstava javnog informisanja, bio obaviješten o tome da se civili drže u zatočenju i da su uslovi u mnogim zatočeničkim centrima neadekvatni ili još gori.[10804] Dana 8. januara 1993., optuženi je takođe izjavio da "nijedan naš vojnik ne bi smio silovati neku ženu u prisustvu drugog vojnika" i te je priče opisao kao "stravične laži".[10805]

3379. Optuženi je 2. aprila 1993. izjavio da UN može da pruži dokaze o ratnim zločinima, ali da samo RS može da vrši istragu i krivično goni za takva djela, te da njihova vojska nikad ne bi počinila zločin.[10806]

3380. Dana 9. januara 1994., optuženi je čak otišao tako daleko da je pred Skupštinom bosanskih Srba rekao: "Nasuprot svim lažima i klevetama međunarodnih propagandista, srpska vojska je održala viteški lik i vojničku čast, dostojnu srpske vojske."[10807]

3381. Vijeće nalazi da je optuženi minimizirao ono što je znao o kriminalnim aktivnostima koje su počinile srpske snage i obmanjivao sagovornike iz međunarodne zajednice i javnost u vezi s tim aktivnostima na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo u Opštinama.

(D) Sprečavanje kriminalnih aktivnosti

3382. Tužilaštvo tvrdi da su naređenja koja je optuženi izdao u vezi s rješavanjem problema zločina počinjenih nad nesrbima bila "puka fasada, smišljena da prikrije [njegovu] ulogu u podržavanju baš tih zločina koje je tobože htio da riješi".[10808] Optuženi tvrdi da je uložio legitimne napore da bi spriječio činjenje zločina i osigurao da se snage bosanskih Srba pridržavaju odredbi međunarodnog humanitarnog prava.[10809]

[10803] P1364 (Transkript 23. sjednice Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), *e-court* str. 8; P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 13.
[10804] V. par. 3366–3370, 3372–3375.
[10805] P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 13–14.
[10806] P1367 (Transkript 26. sjednice Skupštine RS-a, 2. april 1993.), str. 108.
[10807] P5525 (Tonski zapis i transkript svečane sjednice Narodne skupštine RS-a, 9. januar 1994.), str. 10; P5492 (Zapis govora Radovana Karadžića, 9. januar 1994.), str. 9.
[10808] Završni podnesak tužilaštva, par. 541.
[10809] Završni podnesak odbrane, par. 642, 741.

(1) Protivpravno zatočenje i neadekvatni uslovi u zatočeničkim objektima

3383. U vezi s postupanjem sa zatočenicima, SRNA je 8. juna 1992. emitovala apel optuženog upućen lokalnim vlastima i istaknutim Srbima da, pored ostalog, osiguraju zaštitu svih ranjenih i bolesnih lica, bez obzira na to kojoj su strani u sukobu pripadali, te da se sa svim zarobljenicima postupa čovječno.[10810] Dana 13. juna 1992., optuženi je izdao naređenje VRS-u i MUP-u da primjenjuju i pridržavaju se pravila međunarodnog ratnog prava i ovlastio je ministra odbrane da pripremi uputstva o postupanju sa zarobljenim licima,[10811] što je ministar i učinio.[10812] Pored toga, Vijeće je konstatovalo da je rukovodstvo bosanskih Srba u junu i julu 1992. zatražilo nekoliko izvještaja o zatočeničkim objektima i zatočenicima.[10813]

3384. Optuženi je 1. jula 1992. zamolio Mandića da pusti jednog Hrvata za kojeg je smatrao da je bio zatočen u zatvoru Kula.[10814] Vijeće nalazi da to pokazuje da je optuženi bio u mogućnosti da osigura puštanje zatočenika na slobodu kad mu se to prohtjelo. Vijeću su također predočeni dokazi da su Krajišnik i Mandić također intervenisali u korist zatočenika s kojima su od ranije imali lične veze.[10815]

3385. Vijeće podsjeća da je negdje oko 15. jula 1992., jedna delegacija visokih dužnosnika bosanskih Srba iz Banjaluke i Prijedora posjetila logor Omarska i da ju je primio Drljača.[10816] Poslije posjete te delegacije, optuženi je pozvao Kuprešanina i sugerisao mu da utiče na opštinske

---

10810 D426 (Apel Radovana Karadžića u vezi s planom MKCK-a za humanitarnu pomoć BiH, 8. juni 1992.), str. 1.

10811 D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, T. 5081–5082 (14. juli 2010.). V. također D1849 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. juni 1992.); P1134 (Uputstvo Ministarstva odbrane SrRBiH o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992.).

10812 P1134 (Uputstvo ministra odbrane SrRBiH o postupanju sa zarobljenim licima, 13. juni 1992.), str. 1; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 281; Momčilo Mandić, T. 5083 (14. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je na osnovu tog naređenja ministar Subotić izdao uputstvo o postupanju sa zarobljenim licima i da se u tom uputstvu govori o međunarodnim propisima, o postupanju s tim osobama, o tome ko je zadužen za njihovo zatočenje i puštanje na slobodu, te o uslovima u kojima se te osobe mogu koristiti za rad).

10813 P1093 (Zapisnik sa 5. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 10. juni 1992.), str. 2; P1092 (Zapisnik sa 25. sjednice Vlade SrRBiH, 10. juni 1992.) (gdje se navodi da Ministarstvo pravde treba da sačini izvještaj o postupanju sa civilima i zarobljenicima, koji će Vlada razmotriti, a zatim ga predočiti Predsjedništvu); P3098 (Zapisnik sa 48. sjednice Vlade SrRBiH, 28. juli 1992.), str. 9–10 (gdje se navodi da je Ministarstvo pravosuđa i uprave zaduženo da odmah pripremi Informaciju o stanju i statusu zatočeničkih centara i sabirnih centara za zarobljenike). V. također D3109 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. avgust 1992.) (gdje se izvještava o postojanju zatočeničkih centara u SAO Hercegovini); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.) (gdje se izvještava o izvršenoj inspekciji zatvora Trnopolje, Omarska i Keraterm u opštini Prijedor; Manjača kod Banjaluke, u hali "Krings" u Sanskom Mostu i osnovnoj i srednjoj školi u Bosanskom Šamcu).

10814 P1102 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 1. juli 1992.), str. 2–3; Momčilo Mandić, T. 4606–4607 (5. juli 2010.).

10815 P1101 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Momčila Mandića, 26. juni 1992.), str. 2; Momčilo Mandić, T. 4598–4603 (5. juli 2010.); P5651 (Presretnuti razgovor (i) Momčila Mandića i Petka Budiše; i (ii) Momčila Mandića i Tomislava Kovača, 27. juli 1992.), str. 2.

10816 V. par. 1782.

vlasti u Prijedoru da zatvore "istražne centre" u toj opštini.[10817] Kuprešanin je zatim od uprave logora Omarska i Keraterm zatražio da zatvore te objekte i da poboljšaju uslove života zatočenika dok logori ne budu raspušteni.[10818]

3386. Vulliamy je obišao Omarsku 5. avgusta 1992.[10819] Preživjeli iz Omarske su mu kasnije rekli da su zatočenici koji su izgledali kao da su u "boljem stanju" izvedeni na asfaltirani dio između hangara i kantine, gdje su ih novinari tokom obilaska mogli vidjeti.[10820] Vijeće podsjeća da su vlasti u zatočeničkim objektima kao što su Omarska, Trnopolje i Manjača tokom tog perioda premjestile većinu svojih zatočenika na druge lokacije i dodatno očistile te objekte.[10821] Pored toga, ubrzo nakon što je optuženi pristao da otvori logore za međunarodne posjetioce, Keraterm je zatvoren, a zatočenici su do 5. avgusta 1992. iz tog logora premješteni u Trnopolje ili Manjaču.[10822]

3387. Dana 6. avgusta 1992., na sjednici Predsjedništva RS-a kojoj je prisustvovao optuženi, razgovaralo se o postupanju sa zatočenicima koji su držani na teritoriji pod kontrolom Srba. Donesen je zaključak da se MUP-u izda naređenje da ispita ponašanje svih civilnih vlasti i pojedinaca koji čuvaju zatočenike i da po prijemu izvještaja o tome izvijesti Predsjedništvo.[10823] Na toj sjednici je istaknuto da se treba pridržavati međunarodnih konvencija o postupanju s ratnim

---

10817 V. par. 1783; D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 46; Vojislav Kuprešanin, T. 43530, 43543–43545 (14. novembar 2013.). V. takođe P6510 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Vojom Kuprešaninom), *e-court* str. 11.

10818 V. par. 1783; D4011 (Izjava svjedoka Vojislava Kuprešanina od 11. novembra 2013.), par. 46; Vojislav Kuprešanin, T. 43543–43545 (14. novembar 2013.). V. takođe P6510 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Vojom Kuprešaninom), *e-court* str. 11.

10819 Edward Vulliamy, T. 21079–21080 (9. novembar 2011.).

10820 Edward Vulliamy, T. 21088 (9. novembar 2011.). Vijeće podsjeća da je dan nakon što su novinari međunarodnih sredstava javnog informisanja posjetili Omarsku, Kuprešanin odveo Sejmenovića iz Omarske. Optuženi je Kuprešaninu dao uputstvo da Sejmenoviću nabavi odijelo i da mu da nešto vremena za oporavak, a zatim je planirao da se organizuju razgovori za okruglim stolom na kojima bi Sejmenović javno govorio o situaciji u Bosanskoj Krajini. V. par. 1787.

10821 V. par. 1409, 1789, 1851. V. takođe P731 (Video-snimak iz Kule, Omarske, Trnopolja i Manjače, s transkriptom) (gdje je Christiane Amanpour, izvještavajući o Manjači, izjavila: "Iako je Karadžić odobrio našu posjetu ovom logoru, novinarima je bilo dopušteno manje od pola sata da procijene situaciju."); Idriz Merdžanić, T. 21396–21397 (16. novembar 2011.).

10822 Idriz Merdžanić, T. 21395–21396 (16. novembar 2011.); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4; P6585 (Saopštenje novinske agencije SRNA, 22. avgust 1992.); P5555 (Izvještaj SJB-a Prijedor, 29. septembar 1992.), str. 4. V. takođe par. 1804. V. takođe D4725 (Izvještaj Slobodana Avlijaša Ministarstvu za pravosuđe i upravu RS-a, 31. avgust 1992.). Vijeće ima u vidu da bosanski Musliman Idriz Merdžanić, ljekar koji je bio zatočen u Trnopolju od 26. maja do 30. septembra 1992., u svom svjedočenju navodi da je optuženi, nakon što je na Londonskoj konferenciji obećao da će dozvoliti novinarima da posjete zatočeničke centre, naredio da se logori "pripreme" za posjetu novinara, te sugeriše da je incident ubijanja u prostoriji 3 u Keratermu dana 24. i 25. jula 1992. ili približno tog datuma bio posljedica toga. Idriz Merdžanić, T. 21394–21396 (16. novembar 2011.). V. incident 15.1 iz Priloga B Optužnici. Vijeće smatra da je Merdžanićev iskaz spekulativan, s obzirom na to da on nije bio u poziciji da zna za konkretna naređenja koja je izdao optuženi. Shodno tome, Vijeće se u tom pogledu neće osloniti na taj iskaz.

10823 D465 (Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.), str. 2; P1603 (Odluka Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.); D97 (Zaključak Predsjedništva RS-a u vezi s ratnim zarobljenicima, 6. avgust 1992.); Momčilo Mandić, T. 5236–5238 (15. juli 2010.); D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 54.

zarobljenicima kako bi se osiguralo čovječno postupanje s ratnim zarobljenicima, s obzirom na to da "su oni u zatvorima, a ne u koncentracionim logorima".[10824] Ta odluka je proslijeđena načelnicima SJB-ova u više opština i oni su bili dužni da do 20. avgusta 1992. podnesu izvještaje u skladu s tom odlukom Predsjedništva RS-a.[10825] Načelnici SJB-ova su takođe obaviješteni o naređenju Predsjedništva RS-a da se svi civili puste na slobodu i da im se omogući slobodno kretanje.[10826]

3388. Dana 7. avgusta 1992., optuženi je pisao Branku Đeriću o izvještajima koje su primili u vezi sa zatočeničkim objektima, uključujući Manjaču, te naveo da su MKCK i Mladić obaviješteni.[10827] Optuženi je takođe naveo da očekuje da će Vlada, na osnovu tih izvještaja, "[o]dmah preduz[eti] sve mjere za poboljšanje uslova života u zatvorima koje na našoj teritoriji drže civilne vlasti".[10828] Optuženi je u vezi s tim izvještajima pisao MKCK-u i ponovo izrazio svoju riješenost da omogući MKCK-u da u RS-u radi bez ometanja, te izjavio da prihvata "većinu [njihovih] primjedaba i preporuka za poboljšanje životnih uslova na ovim lokacijama".[10829] Optuženi je takođe prihvatio sugestiju MKCK-a da se iz zatočenja puste sve osobe starije od 60 godina i izjavio da su oni spremni da ubrzaju razmjenu zarobljenika putem sistema komisija za razmjenu.[10830]

3389. Na sjednici Predsjedništva RS-a održanoj 8. avgusta 1992. doneseni su, pored ostalih, sljedeći zaključci: (i) da se moraju organizovati posjete predstavnika MKCK-a svim zatvorima; (ii) da sve zatočenike koji su stariji od 60 godina, ili koji su teško bolesni ili ranjeni, treba pustiti na slobodu; i (iii) da se treba proglasiti amnestija za sve osobe koje su počinile lakša krivična djela ili koje su bile zavedene da počine takva djela.[10831]

3390. Tomislav Kovač, tadašnji pomoćnik ministra za poslove i zadatke milicije, istog je dana u jednom dopisu koji je uputio, pored ostalih, i optuženom, naveo probleme u vezi sa zatočenjem nesrba i predložio "da se pravno preuredi status ovih lica, i to u skladu s međunarodnim

---

10824 D465 (Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.), str. 2.

10825 D3795 (Zahtjev CSB-a Romanija-Birač SJB-ovima, 9. avgust 1992.).

10826 D3795 (Zahtjev CSB-a Romanija-Birač SJB-ovima, 9. avgust 1992.).

10827 D100 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, 7. avgust 1992.); Herbert Okun, T. 1753–1754 (28. april 2010.). V. takođe P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 39; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 200, 219–221, 225. Vijeće ne smatra pouzdanim Subotićev iskaz da su mjesta na kojima su držani zatočenici bila jedino pod kontrolom lokalnih vlasti i da on nije bio obaviješten o zatočenju civila. Donijevši taj zaključak, Vijeće upućuje na ocjenu vjerodostojnosti koju je izložilo u fusnoti 9869 i, konkretnije, na to što su njegov iskaz u vezi s ovim pitanjem karakterisali evazivnost i protivrječnosti, kao i nastojanje da se distancira od pitanja zatočenja civila.

10828 D100 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, 7. avgust 1992.).

10829 P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 2–3.

10830 P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), *e-court* str. 3.

10831 P3071 (Zapisnik sa 25. sjednice Predsjedništva RS-a, 8. avgust 1992.), str. 1.

konvencijama o izbjeglicama, ratnim zarobljenicima", s obzirom na propust da se izvrši pravilna kategorizacija civila, ratnih zarobljenika i onih koji su počinili krivična djela.[10832] Dana 9. avgusta 1992., Vlada je promptno reagovala na taj dopis i formirala Komisiju za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, koja je svoj izvještaj objavila 17. avgusta 1992.[10833] Ta Komisija je bila zadužena da utvrdi status lica koja su bila zatočena u zatvorima u RS-u, "u skladu s međunarodnim konvencijama, te da ubrza postupak kategorizacije tih lica", da izvrši obilazak tih objekata i podnese izvještaj Vladi Republike Srpske.[10834] Slobodan Avlijaš i Goran Sarić, kao predstavnici te Komisije, obišli su Bileću, Trebinje i Gacko i podnijeli izvještaj Vladi bosanskih Srba 22. avgusta 1992.[10835]

3391. Kako se navodi u zapisniku sa 30. sjednice Predsjedništva RS-a, održane 6. septembra 1992., optuženi je prihvatio prijedlog Vojnog tužilaštva pri Komandi 1. krajiškog korpusa za pomilovanje nekih zatočenika koji su držani u logoru Manjača.[10836] U tom prijedlogu je stajalo da ima indicija da su ti zatočenici počinili krivična djela, ali je zatraženo njihovo oslobađanje od daljnjeg krivičnog gonjenja; međutim, u zapisniku se ne navodi razlog za taj zahtjev.[10837]

3392. Dana 8. septembra 1992., optuženi je svim predsjednicima opština u RS-u poslao strogo povjerljivi telegram u kojem im je dao instrukcije da osiguraju "poštovanj[e] međunarodnog humanitarnog prava u postupku s ratnim zarobljenicima", da se "u zatvorima i sabirnim centrima protiv njihove volje ne smiju zadržavati" civili koji nisu počinili krivična djela i da moraju osigurati njihov bezbjedan prolazak na teritoriju na koju žele da se sklone od ratnih dejstava.[10838] Također je naveo da su čuvari dužni da izlaze u susret MKCK-u i Visokom komesarijatu za izbjeglice.[10839]

3393. Na jednom sastanku s predstavnicima međunarodne zajednice, održanom u septembru 1992., optuženi je pristao da "podrži svako humanitarno pitanje" i "očisti" zatočeničke objekte, ali

---

10832 P1100 (Dopis MUP-a SrRBiH Radovanu Karadžiću i Branku Đeriću, 8. avgust 1992.), str. 1; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 84; Slobodan Avlijaš, T. 35170–35171 (11. mart 2013.).

10833 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 84; Momčilo Mandić, T. 5139 (14. juli 2010.), T. 5239–5240 (15. juli 2010.); Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9603–9604, 9820–9821 (gdje je svjedok izjavio da su u tu Komisiju imenovani predstavnici Ministarstva za pravosuđe i upravu i Ministarstva unutrašnjih poslova); P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 2. V. također par. 3373.

10834 D466 (Rješenje Vlade SrRBiH o obrazovanju komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike, 9. avgust 1992.), str. 2–3; D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 57. V. također Slobodan Avljiaš, T. 35140–35142 (11. mart 2013.).

10835 D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 56; D3109 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 22. avgust 1992.) (gdje se izvještava o postojanju zatočeničkih centara u SAO Hercegovini).

10836 P3074 (Zapisnik sa 30. sjednice Predsjedništva RS-a, 6. septembar 1992.).

10837 P3074 (Zapisnik sa 30. sjednice Predsjedništva RS-a, 6. septembar 1992.).

10838 D3241 (Telegram Predsjedništva RS-a svim predsjednicima opština, 8. septembar 1992.).

10839 D3241 (Telegram Predsjedništva RS-a svim predsjednicima opština, 8. septembar 1992.).

je zauzvrat također zahtijevao da se bosanskim Srbima, koje je smatrao "taocima", dozvoli da napuste Sarajevo.[10840] Dana 11. septembra 1992., optuženi je donio odluku o pomilovanju od krivičnog gonjenja 69 zatočenika koji su bili držani na Manjači i Trnopolju.[10841] Optuženi je, nekoliko dana kasnije, na sjednici Skupštine bosanskih Srba izjavio da rješavanje humanitarnih pitanja ide u korist bosanskim Srbima zato što im to daje kredit na međunarodnom planu, te da im u tom smislu raspuštanje logora Trnopolje i Manjača odgovara, sve dok se oni koji su u njima bili zatočeni pošalju negdje drugdje i ne vrate se na ratište.[10842]

3394. Predstavnici optuženog, Izetbegovića, Mate Bobana i predstavnici SDA, SDS-a i Predsjedništva BiH postigli su sporazum 30. septembra i 1. oktobra 1992.[10843] Oni su se, pored ostalog, usaglasili da puste na slobodu sve zatočene civile koji nisu bili osumnjičeni da su počinili krivična djela.[10844] U dokumentu tog sporazuma nabraja se nekoliko zatočeničkih centara navedenih u prilozima Optužnice koji su bili pod kontrolom bosanskih Srba, uključujući Manjaču, Trnopolje, logor Batković i zatvor Kula.[10845]

3395. Optuženi je u oktobru 1992. obavijestio Mladića, Miću Stanišića i Mandića da je dobio informacije da neke lokalne vlasti ignorišu njegovu instrukciju da se MKCK-u omogući neometan pristup zatočeničkim objektima. Optuženi je od njih zahtijevao da svojim potčinjenima prenesu da se moraju pridržavati njegovih instrukcija u vezi s omogućavanjem pristupa i da će narediti da se provede detaljna istraga svih slučajeva nepridržavanja.[10846]

3396. Dana 1. oktobra 1992., Kuprešanin je pisao optuženom i zatražio aboliciju nekih zatočenika kako bi se omogućilo puštanje na slobodu nekolicine zatočenih bosanskih Muslimana koji su bili držani na Manjači, a koji nisu učestvovali u "pobuni" protiv RS-a.[10847] Dana 7. oktobra 1992., u skladu s odlukom Predsjedništva RS-a, Kuprešanin je izdao odobrenje da se desetorici zatočenika koji su bili pomilovani i pušteni na slobodu dopusti da napuste teritoriju RS-a uz pomoć MKCK-a u Banjaluci.[10848] Dana 13. novembra 1992., optuženi je donio odluku o pomilovanju od krivičnog

[10840] P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 23–24, 36.

[10841] P3721 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa u vezi s odlukom Radovana Karadžića, 11. septembar 1992.).

[10842] D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 55.

[10843] P4859 (Sporazum o puštanju i premještanju zarobljenika, 30. septembar i 1. oktobar 1992.), str. 1.

[10844] P4859 (Sporazum o puštanju i premještanju zarobljenika, 30. septembar i 1. oktobar 1992.), str. 2.

[10845] P4859 (Sporazum o puštanju i premještanju zarobljenika, 30. septembar i 1. oktobar 1992.), str. 7–9.

[10846] D103 (Dopis Radovana Karadžića Ratku Mladiću, Mići Stanišiću i Momčilu Mandiću, 22. oktobar 1992.). V. također Mićo Stanišić, T. 46403–46404 (3. februar 2014.).

[10847] P3722 (Zahtjev koji je Vojo Kuprešanin poslao Radovanu Karadžiću, 1. oktobar 1992.). Logor Manjača je Komandi 1. krajiškog korpusa uputio sličan izvještaj, u kojem je naveo spisak osoba koje nisu zaslužile da budu krivično gonjene i koje se mogu pustiti na slobodu, uz opasku da protiv tih osoba nije podnesena ni jedna jedina krivična prijava niti bilo kakva druga krivična dokumentacija i da su te osobe puštene iz logora: P3723 (Dnevni izvještaj logora Manjača 1. krajiškom korpusu, 14. novembar 1992.) (pod pečatom).

[10848] D4211 (Spisak otpuštenih i pomilovanih lica koji je potpisao Vojislav Kuprešanin, 7. oktobar 1992.).

gonjenja brojnih zatočenika koji su bili držani na Manjači.[10849] Vijeće smatra da to dodatno pokazuje da je optuženi bio u mogućnosti da interveniše u pitanjima u vezi sa zatočenjem.

3397. Vlada bosanskih Srba je tek 27. oktobra 1992. zvanično donijela odluku da se postojeći nelegalni logori i sabirni centri što prije ukinu i da se koriste postojeće kazneno-popravne ustanove koje su na legalan način formirane u većim centrima u Republici Srpskoj, budući da su one raspolagale uslovima za zakonito postupanje sa zatvorenicima i štićenicima.[10850]

3398. Dana 4. decembra 1992., optuženi je naznačio da će narediti puštanje na slobodu svih zatočenika koji su bili držani na Manjači, pod uslovom da oni budu premješteni u treće zemlje.[10851] Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da je to bilo ono što se zaista desilo.[10852]

3399. Nakon što je razmotrilo gore izložene dokaze o naporima optuženog da okonča protivpravno zatočenje civila nesrba i da poboljša uslove u zatočeničkim centrima, Vijeće ima u vidu da je optuženi bio svjestan zatočenja civila velikih razmjera već u aprilu 1992., ali da je tek u junu 1992. izdao naređenja o zaštiti zatočenika i zahtijevao izvještaje.[10853] Do tada su već mnogi civili bili protivpravno zatočeni u užasnim uslovima. Vijeće, pored toga, nalazi da je optuženi raspolagao ovlastima da naredi zatvaranje zatočeničkih centara i da naloži puštanje zatočenika, što se vidi po tome kako su brzo nadležne vlasti provodile u djelo njegove instrukcije da se zatvore logori Omarska, Keraterm i kasnije Manjača, kao i njegove instrukcije da se neki konkretni zatočenici puste na slobodu. Međutim, do trenutka kada je Vlada bosanskih Srba 27. oktobra 1992. donijela zvaničnu odluku da zatvori sve "nelegalne logore", improvizovani zatočenički objekti koje su srpske snage na cijelom području Opština koristile za zatočenje nesrba već su uveliko ispunili svoju svrhu omogućavanja procesa prisilnog uklanjanja nesrba. Vijeće smatra da je optuženi mogao da interveniše mnogo ranije da je to zaista htio. Međutim, umjesto da je svoje ovlasti primijenio kako bi zatvorio improvizovane zatočeničke centre, on je utrošio nekoliko mjeseci negirajući da su uslovi u tim centrima bili užasni i da su među zatočenima bili i civili. Pored toga, Vijeće ima u vidu da su logor Batković, zatvor Kula i zatočenički objekat Rasadnik tokom rata nastavili da postoje i da su njima i dalje bili protivpravno zatočeni civili koji nisu bili srpske nacionalnosti.[10854]

10849 **[REDIGOVANO]**.
10850 P3102 (Zapisnik sa 57. sjednice Vlade RS-a, 27. oktobar 1992.), str. 6.
10851 D1851 (Pismo Radovana Karadžića Danielu Shifferu, 4. decembar 1992.).
10852 V. par. 1408–1409.
10853 V. par. 3365.
10854 V. zatočenički objekti 2.1, 18.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

(2) Prisilno uklanjanje nesrba i zaštita nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba

3400. U vezi s prisilnim raseljavanjem civila nesrba, optuženi je 19. avgusta 1992., uoči Londonske konferencije, izdao naređenje VRS-u i MUP-u da se prisilno preseljavanje civila treba spriječiti i da "eventualne potvrde o prodavanju imovine ili izjave da se izbjeglice neće vratiti nemaju nikakvu pravnu valjanost i stavljaju se van snage".[10855] Dana 21. avgusta 1992., optuženi se obavezao da će spriječiti "etničko čišćenje" i kazniti osobe koje su učestvovale u protjerivanju civilnog stanovništva.[10856] Dana 25. avgusta 1992., neposredno pred Londonsku konferenciju, optuženi je u pismu koje je uputio međunarodnoj zajednici izjavio da je izdao naređenje od 19. avgusta 1992., ali da se civilnom stanovništvu mora dozvoliti da se slobodno iseli iz zone ratnih dejstava ukoliko ono to želi, okrivivši međunarodnu zajednicu za nerazumijevanje duboko ukorijenjenog antagonizma i mržnje između tri nacionalne grupe u BiH koji su nagnali ljude da masovno napuštaju svoje zajednice.[10857] Vijeće smatra da su komentari koje je optuženi iznio u svom pismu od 25. avgusta bili pokušaj da se kao nevažan prikaže prisilni karakter preseljavanja stanovništva koje je bilo u toku, budući da su srpske snage do tada već protjerale hiljade nesrba s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Ovo ukazuje na to da naređenja koja je optuženi izdao 19. i 21. avgusta nisu predstavljala iskrene napore da se zaustavi "etničko čišćenje", nego da su bila smišljena kao pokušaj da se u pozitivnom svjetlu prikažu postupci bosanskih Srba, s obzirom na predstojeću Londonsku konferenciju.

3401. U avgustu 1992., optuženi je svim predsjednicima opština izdao uputstvo da vode tačnu evidenciju o privremenom korištenju napuštenih stanova od strane izbjeglica i da spriječe svaku zloupotrebu s tim u vezi.[10858] Međutim, Vijeće podsjeća da je učinak davanja napuštenih stambenih objekata nesrba srpskim izbjeglicama bio taj da se osiguralo da se nesrbi koji su napustili svoje domove ne vrate na teritoriju koju su držali Srbi.[10859]

10855 D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.); Colm Doyle, T. 2875–2876 (27. maj 2010.). V. takođe svjedok KW609, T. 46140–46142 (29. januar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da Drljača jeste proslijedio naređenje od 19. avgusta 1992., ali da se u zatočeničkim objektima u Prijedoru nije postupalo u skladu s tim odredbama, i to u velikoj mjeri zbog jedne male grupe osoba, među kojima su bili stražari i inspektori u tim objektima, koja se nije ponašala u skladu sa svojim ovlastima ili zakonom).

10856 D109 (Proglas Predsjedništva RS-a, 21. avgust 1992.).

10857 V. par. 346; D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.), str. 1.

10858 D111 (Uputstva Radovana Karadžića predsjednicima opština, 23. avgust 1992.). V. takođe Branko Đerić, T. 28018 (24. april 2012.). Đerić je takođe izdao jednu uredbu kojom je regulisano privremeno korištenje napuštenog poljoprivrednog zemljišta i objekata. D2246 (Uredba o davanju na privremeno korištenje napuštenog poljoprivrednog zemljišta, poljoprivrednih objekata i poljoprivrednih mašina i alata, 20. avgust 1992.); Branko Đerić, T. 28031 (25. april 2012.).

10859 V. npr. par. 2162.

3402. Pored toga, optuženi je izdao naređenja za zaštitu nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba. Dana 11. jula 1992., na 38. sjednici Vlade bosanskih Srba, formirana je radna grupa koja je bila zadužena da pripremi propise o postupanju s civilima svih nacionalnosti u RS-u u skladu s ustavnim pravima i međunarodnim konvencijama i obavezama.[10860] Dana 14. jula 1992., optuženi je predsjednicima opština na području Goražda izdao uputstvo da osiguraju da svi bosanski Hrvati i bosanski Muslimani koji žive u tim selima, koji su predali svoje oružje i nisu namjeravali da se bore, uživaju punu zaštitu države RS.[10861] Slično naređenje je izdao 23. jula 1992. i u njemu je naložio da srpske vlasti moraju da postupaju u skladu sa zakonom i pravilima međunarodnog humanitarnog prava i da se svim stanovnicima koji su predali oružje i pristali da žive u miru mora dozvoliti da ostanu u RS-u i uživaju zaštitu RS-a.[10862] Međutim, Vijeće ima u vidu da su tokom tog perioda bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili primorani, putem prijetnji, prisile ili uslijed primjene fizičke sile, da napuste teritoriju u Opštinama na koju su bosanski Srbi polagali pravo.

3403. Dana 3. aprila 1994., optuženi je izdao naređenje MUP-u bosanskih Srba i nadležnima u VRS-u da, pored ostalog, provedu istragu o kriminalnim aktivnostima izvršenim u RS-u i da pritom posebnu pažnju posvete Prijedoru, i to je naređenje kasnije distribuirano svim centrima RDB-a i jedinicama Drinskog korpusa.[10863] Optuženi je 4. jula 1994. opštinskim vlastima u Prijedoru prenio poruku da treba da osiguraju punu zaštitu nesrpskog stanovništva.[10864] Sredinom 1994. bilo je incidenata u kojima su pojedinci napadali nesrbe i njihovu imovinu, što ih je nagnalo da od opštinskih vlasti zatraže da organizuju njihov kolektivni odlazak u inostranstvo.[10865] Optuženi je najvišim organima vlasti u opštini dao instrukcije da javno osude takve slučajeve napada na nersbe i da održavaju javni red i mir, kazne počinioce i preduzmu mjere kako bi zaštitili sve građane i njihovu imovinu od pljačkanja, uključujući i imovinu osoba koje su otišle iz opštine ili su poginule.[10866] Formirana je Državna komisija koja je trebala da rješava svaki evidentirani slučaj.[10867] Vijeće smatra da je u to vrijeme u Prijedoru, nakon što je ogromna većina nesrba već

10860 D446 (Zapisnik sa 38. sjednice Vlade SrRBiH, 11. juli 1992.), str. 6; Momčilo Mandić, T. 5136 (14. juli 2010.).

10861 D95 (Uputstva Predsjedništva RS-a predsjednicima opština na području Goražda, 14. juli 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, T. 5183 (15. juli 2010.). V. takođe Herbert Okun, T. 1741–1742 (27. april 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su oni koji su primili te instrukcije od 14. jula 1992. možda shvatili da optuženi nije stvarno očekivao da ih se pridržavaju). Vijeće s tim u vezi ne pridaje nikakvu težinu Okunovom iskazu zato što je spekulativan.

10862 P2970 (Naređenje Radovana Karadžića, 23. juli 1992.).

10863 D1138 (Dopis Radovana Karadžića, 3. april 1994.); D4151 (Depeša MUP-a RS-a svim centrima RDB-a, 5. april 1994.); D4816 (Naređenje Drinskog korpusa, 4. april 1994.), par. 1. V. takođe **[REDIGOVANO]**.

10864 D4213 (Naređenje Radovana Karadžića, 4. juli 1994.).

10865 D4213 (Naređenje Radovana Karadžića, 4. juli 1994.).

10866 D4213 (Naređenje Radovana Karadžića, 4. juli 1994.).

10867 D4213 (Naređenje Radovana Karadžića, 4. juli 1994.).

bila protjerana tokom 1992. godine, ostao tako mali broj njih da su njegove instrukcije s tim u vezi bile bespredmetne.

3404. Reagujući na zabrinutost u vezi s "etničkim čišćenjem" u Bijeljini krajem 1994., optuženi je objasnio UNPROFOR-u da vlasti u Bijeljini namjeravaju da smijene načelnika policije zato što stanovništvu ne pruža zadovoljavajući nivo bezbjednosti,[10868] a kasnije je tvrdio da ljude koji odlaze iz Bijeljine iz njihovih domova istjeruju kriminalni elementi.[10869] Premda načelnik policije u Bijeljini jeste bio smijenjen, ured UNHCR-a je nastavio da izvještava o dolasku "velikog broja izbjeglica koje su bile prisiljene da napuste područje Bijeljine", uključujući više od 2.000 ljudi u periodu od 18. avgusta do 4. septembra 1994.[10870] Dana 9. septembra 1994., Vieira de Mello je zatražio da optuženi omogući Akashiju i UNPROFOR-u da verifikuju humanitarne uslove na tim područjima i izvršio pritisak na njega da uhapse Vojkana i njegovu bandu, za kojeg je optuženi sugerisao da možda djeluje po Arkanovim uputstvima na tom području.[10871] Dana 15. septembra 1994., međunarodni pregovarači su saopštili optuženom da ono što je preduzeo u vezi s krizom u Bijeljini "nije dovoljno […] s obzirom da se samo čišćenje očigledno nastavlja" i da, dok istrage budu dovršene, "neće više niko preostati za istjerivanje".[10872] Optuženi je 26. septembra 1994. rekao međunarodnim pregovaračima da se Srbi u Bijeljini "bore za svoju zemlju" i da će "etničko čišćenje" biti neizbježan ishod propusta međunarodne zajednice da uspostavi bilo kakav pravni mehanizam koji bi stanovništvu omogućio da razmijeni domove i preseli se u kantone u kojima bi njihova nacionalna grupa bila u većini.[10873] Vijeće smatra da te izjave koje je optuženi dao međunarodnim pregovaračima pokazuju da je on znao da je "etničko čišćenje" bilo direktno

10868 D704 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.), str. 3. V. takođe D3145 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. septembar 1994.; izjava UNPROFOR-a za štampu, 5. septembar 1994.), str. 1.

10869 P2458 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 11. septembar 1994.), str. 4; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 60–61.

10870 D3145 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. septembar 1994.; izjava UNPROFOR-a za štampu, 5. septembar 1994.), str. 1. V. takođe P799 (Izvodi iz knjige Davida Owena pod naslovom *Balkan Odyssey*), *e-court* str. 14.

10871 D1136 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), str. 2.

10872 P3862 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. septembar 1994.), par. 7. V. takođe D3145 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. septembar 1994.; izjava UNPROFOR-a za štampu, 5. septembar 1994.), str. 1. Vijeće podsjeća da je Savjet bezbjednosti 23. septembra 1994. donio Rezoluciju 941 u kojoj je naveo da su UNHCR i MKCK izvijestili o teškim kršenjima međunarodnog prava u Banjaluci, Bijeljini i na drugim područjima BiH pod kontrolom bosanskih Srba, te da je ta kršenja opisao kao "etničko čišćenje". V. par. 403.

10873 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 140; David Harland, T. 2113–2114 (7. maj 2010.). Vijeće ima u vidu da je Gordan Milinić u svom svjedočenju izjavio da je optuženi formirao komisiju koja je trebala da ispita situaciju u Bijeljini u oktobru 1994. i da su bosanski Muslimani koji su živjeli u Bijeljini rekli toj komisiji da bi oni radije otišli odatle, te da je Predsjedništvo primilo pisma zahvalnosti bosanskih Muslimana koji su emigrirali. D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 13; Gordan Milinić, T. 39771–39772 (12. juni 2013.). Vijeće ima u vidu da su Milinićevo svjedočenje karakterisali protivrječnosti, pristrasnost i pokazatelji da nije bio iskren. Shodno tome, Vijeće ne smatra pouzdanim njegov iskaz s tim u vezi.

povezano s ciljem bosanskih Srba da uspostave državu bosanskih Srba i da on nije bio zainteresovan da to spriječi.

(3) Druga krivična djela

3405. U vezi s krivičnim djelima u generalnijem smislu, uključujući pljačkanje i krivična djela vezana za imovinu, kada je Vlada bosanskih Srba 27. februara 1993. obaviještena da je stanje javnog reda i mira u Republici izuzetno loše, zadužila je MUP, Ministarstvo odbrane i Službu bezbjednosti VRS-a da zaštite građane i njihovu imovinu.[10874] U maju 1993., optuženi je također izdao naređenje da se obezbijede i zaštite svi vjerski objekti u Banjaluci i zahtijevao da se to naređenje izvrši odmah, te da ga se izvijesti o preduzetim mjerama.[10875] Na sjednici Vlade bosanskih Srba održanoj 11. jula 1993., kojoj je prisustvovao i optuženi, razgovaralo se o "potrebi energične borbe protiv kriminala", uključujući ubistva, pljačku i profiterstvo.[10876] Dana 28. avgusta 1993., u jednom naređenju koje je bilo usmjereno na organizaciju VRS-a, optuženi je Glavnom štabu i MUP-u dao instrukciju da sačine plan za oduzimanje uniformi od lica koja nisu pripadnici vojske ili policije, a koja u uniformama čine krivična djela i druge nedozvoljene radnje.[10877]

3406. Pored toga, Mićo Stanišić je uložio napore da ukloni kriminalce iz MUP-a. Dana 17. aprila 1992., Mićo Stanišić je uputio dopis centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti u opštinama u kojem ih je upozorio da je bilo prijava da pripadnici MUP-a oduzimaju imovinu i sarađuju s licima sklonim organizovanom kriminalu, te zahtijevao od njih da se protiv takvih počinilaca preduzmu mjere, uključujući prestanak radnog odnosa i krivično gonjenje.[10878] Dana 23. i 24. jula 1992., Stanišić je naredio da se pripadnici MUP-a koji su bili krivično gonjeni, ili protiv kojih se vodi krivični postupak, razriješe dužnosti i stave na raspolaganje VRS-u.[10879]

3407. Vijeće ima u vidu da je Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti radnika MUP-a bosanskih Srba u uslovima ratnog režima bilo propisano da se radnici MUP-a kojima je iz disciplinskih razloga izrečena mjera prestanka radnog odnosa moraju prijaviti VRS-u.[10880] Međutim, Vijeće ne smatra da je to efikasan način kažnjavanja ili sprečavanja daljnjih zločina, zato što su takve osobe i dalje bile naoružane u blizini civilnih područja.

10874 D3569 (Izvod iz zapisnika sa 65. sjednice Vlade RS-a, 27. februar 1993.), str. 4.

10875 D106 (Naređenje Radovana Karadžića MUP-u RS-a, 12. maj 1993.). V. također Herbert Okun, T. 1767–1768 (28. april 2010.).

10876 P3139 (Zapisnik sa 74. sjednice Vlade RS-a, 11. juli 1993.), str. 8.

10877 D4790 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 28. avgust 1993.), str. 5.

10878 D1671 (Upozorenje MUP-a SrRBiH, 17. april 1992.); svjedok KDZ601, T. 18625–18626 (8. septembar 2011.).

10879 P2771 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 23. juli 1992.); P2971 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 24. juli 1992.).

10880 D4455 (Dopis Miće Stanišića svim CSB-ovima kojim se prosljeđuje Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti, 19. septembar 1992.), član 3.

3408. Pored toga, Stanišić je 27. jula 1992. izdao naređenje u kojem je naveo da je, u skladu s naređenjem optuženog, neophodno da se iz sastava MUP-a odmah odstrane pojedinci koji su krivično odgovarali za krivična djela kao i oni za koje se zna da su počinili krivična djela tokom rata u BiH.[10881] Dana 12. septembra 1992., Zoran Cvijetić je svim stanicama javne bezbjednosti uputio jedan dokument u kojem ih je obavijestio da, uprkos Stanišićevom naređenju da se iz redova MUP-a odstrane kriminalci, određeni broj stanica javne bezbjednosti nije dovoljno ozbiljno pristupio ovom problemu i da je neophodno da te stanice izvrše analizu umiješanosti radnika MUP-a u vršenje krivičnih djela i povrede radne dužnosti, kako bi o tome mogle izvijestiti MUP.[10882] U jednom intervjuu koji je dao u oktobru 1992., Mićo Stanišić je priznao da su pojedini pripadnici MUP-a bili odstranjeni iz njegovih redova zbog djela koja su počinili, ali je ustvrdio da su takvi slučajevi bili rijetki, ali da su uzeti ozbiljno.[10883] Govorio je i o mjerama koje su preduzete na suzbijanju ratnog profiterstva i izjavio da je većina djela počinjena na početku rata, u "pravn[om] vakuum[u] koji je očigledno postojao".[10884]

3409. Pored toga, u cilju osiguranja poštovanja međunarodnog humanitarnog prava, sprečavanja zlostavljanja zatočenika i maltretiranja civila, te prijavljivanja krivičnih djela ili nelegalnih logora, članovi Vlade, te pripadnici VRS-a, JNA i MUP-a, uključujući i Miću Stanišića, izdavali su raznim odjeljenjima u MUP-u bosanskih Srba ili VRS-u naređenja o sprečavanju kriminala, i to 24. aprila 1992.,[10885] 26. aprila 1992.,[10886] 30. aprila 1992.,[10887] 10. juna 1992.,[10888] 23. juna 1992.,[10889] 10. avgusta 1992.,[10890] 17. avgusta 1992.,[10891] 19. avgusta 1992.[10892] i 21. avgusta 1992.[10893] Dana 24. avgusta 1992., Mićo Stanišić je svim centrima službi bezbjednosti i stanicama javne bezbjednosti uputio depešu kojom je zahtijevao da mu se do 30. avgusta 1992. dostave podaci o

---

10881 D4273 (Naređenje MUP-a RS-a, 27. juli 1992.). V. takođe D1534 (Naređenje CSB-a Romanija-Birač, 28. juli 1992.) (u kojem je MUP RS-a naredio da se sve specijalne jedinice koje su tokom rata formirale stanice javne bezbjednosti raspuste i stave pod komandu VRS-a ili udalje s prostora na kojem djeluju. Sva krivična djela koja su počinile te grupe morala su biti prijavljena nadležnim ustanovama).

10882 D1077 (Naređenje MUP-a RS-a, 12. septembar 1992.).

10883 D4274 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Uspostavljena pravna država", 3. oktobar 1992.), str. 2.

10884 D4274 (Članak iz lista *Javnost* pod naslovom "Uspostavljena pravna država", 3. oktobar 1992.), str. 4–5.

10885 D3826 (Naređenje 5. korpusa JNA, 24. april 1992.).

10886 D2676 (Izvodi iz uputstava Vlade SrRBiH za rad opštinskih kriznih štabova, 26. april 1992.), str. 1–2.

10887 D4670 (Telegram CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 30. april 1992.), str. 1−2.

10888 D3829 (Depeša 1. krajiškog korpusa, 10. juni 1992.; Naređenje 1. krajiškog korpusa, 9. juni 1992.), str. 15.

10889 D3837 (Depeša 1. krajiškog korpusa, 23. juni 1992.).

10890 D467 (Naređenje MUP-a SrRBiH CSB-ovima Sarajevo, Trebinje, Doboj, Bijeljina, Banjaluka, 10. avgust 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, T. 5240–5241 (15. juli 2010.).

10891 D469 (Naređenje MUP-a SrRBiH, 17. avgust 1992.), str. 1. V. takođe Momčilo Mandić, T. 5268 (15. juli 2010.); Mićo Stanišić, T. 46401–46403 (3. februar 2014.).

10892 D4255 (Depeša SJB-a Prijedor kojom je proslijeđeno naređenje Miće Stanišića CSB-u Banjaluka, 19. avgust 1992.).

10893 D4256 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 21. avgust 1992.; Depeša SJB-a Prijedor kojom se prosljeđuje depeša CSB-a Banjaluka, 24. avgust 1992.); v. svjedok KW609, T. 46144–46148 (29. januar 2014.).

svim zatočeničkim logorima, zatvorima ili sabirnim centrima, njihovoj lokaciji, broju zatočenih osoba i o tome ko je naredio da se osnuju ti logori i zatoče ljudi u njima.[10894] Dana 14. maja 1993., na osnovu jednog naređenja optuženog, Mladić je naredio da se u svemu moraju pridržavati Ženevskih konvencija, Haške konvencije i ostalih propisa "međunarodnog ratnog prava".[10895]

3410. Vijeće smatra da su optuženi i njegovi potčinjeni tokom sukoba izdavali naređenja u vezi s poštovanjem međunarodnog humanitarnog prava, ali da je u Opštinama punim zamahom nastavljeno činjenje krivičnih djela nad nesrbima. Optuženi je i dalje, tokom cijelog sukoba, bio obavještavan o teškim zločinima koje su srpske snage činile nad nesrbima, a ipak je nastavio da izdaje istu vrstu uopštenih naređenja.[10896] Nije preduzeo nimalo napora da osigura provođenje tih naređenja u djelo na terenu u cilju stvaranja pozitivnog učinka u smislu sprečavanja zločina. Shodno tome, Vijeće nalazi da ta naređenja ne odražavaju iskrene napore na sprečavanju takvih zločina.

(E) Istraga i krivično gonjenje u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima

3411. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi podržavao politiku nepokretanja krivičnog gonjenja za zločine počinjene nad nesrbima, koja je rezultirala stvaranjem atmosfere nekažnjivosti za zločine počinjene nad nesrbima.[10897] Optuženi tvrdi da je RS bio predan propisnom postupku vojnog i civilnog krivičnog gonjenja, ali da je zbog ratnog haosa i teškoća vezanih za izgradnju institucija bilo razumnog kašnjenja.[10898]

3412. Vijeće podsjeća da su civilni sudovi bosanskih Srba osnovani 16. maja 1992. u nekim opštinama bosanskih Srba i da su vojni sudovi počeli da funkcionišu u avgustu 1992.[10899] Jednom prilikom 1993. godine, optuženi je ustvrdio da je u mogućnosti da obustavi krivični postupak. Na jednoj sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj u jesen 1993., optuženi je izrazio mišljenje da se, u slučajevima kada postoje indicije da je neko počinio krivično djelo, to mora proslijediti nadležnim organima, ali da, "ako je državni interes da se nešto zaustavi, to ćemo vidjeti, pa ćemo zaustaviti pred suđenje, ali ćete vi svi znati za to, svi ćete znati zašto je nešto odloženo ili zašto je

10894 D475 (Naređenje MUP-a SrRBiH svim CSB-ovima i SJB-ovima, 24. avgust 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, T. 5268–5270 (15. juli 2010.).

10895 D3309 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. maj 1993.); D104 (Direktiva Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 11. maj 1993.)

10896 V. odjeljak IV.A.3.a.v: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce.

10897 Završni podnesak tužilaštva, par. 549, 562.

10898 Završni podnesak odbrane, par. 761, 771.

10899 V. par. 253, 292.

zaustavljeno iz državnih razloga, ali ne smije biti zaustavljeno da se ne istraži […]."[10900] Pored toga, dokazi pokazuju da je optuženi imao mogućnost da interveniše u postupcima, budući da je 1994. godine smijenio jednog vojnog sudiju s funkcije, nakon što je taj sudija odbio da u jednom predmetu presudi u skladu s instrukcijama optuženog.[10901] U svjetlu gore navedenog, Vijeće nalazi da je optuženi imao uticaj i vlast nad sudovima.[10902]

3413. U julu 1992., optuženi je uvjeravao predstavnike međunarodne zajednice da će "ratni zločinci" biti podvrgnuti zakonskoj proceduri.[10903] Međutim, Branko Đerić je izjavio da je, kada je on 1992. godine zagovarao da se uspostave procedure u cilju sprečavanja zločina i njihovog krivičnog procesuiranja, optuženi blokirao te napore i "smatrao da se to može rješavati kasnije", a da MUP i Ministarstvo pravde nisu izvršavali odluke Vlade da se zločini moraju krivično procesuirati.[10904] Pored toga, optuženi je u proljeće 1992., na jednom sastanku s Miloradom Davidovićem i Mladićem, rekao da bi trebali da nastoje spriječiti pljačkanje i krađe koje su vršili pripadnici MUP-a bosanskih Srba, ali da je važnije da se izbjegnu sukobi među Srbima, čak i po cijenu nekažnjavanja krivičnih djela.[10905] Kako je izjavio Branko Đerić, Mandić i Mićo Stanišić su bili "predsjednikovi ljudi" i naređenja su dobijali direktno od optuženog, a Đerić je bio nezadovoljan njihovim radom u onoj mjeri u kojoj se on odnosio na poslove bezbjednosti, zbog toga što su oni zanemarivali odluke Vlade koje su se odnosile na suzbijanje kriminalnih aktivnosti i krivično gonjenje počinilaca.[10906]

3414. Kao što se detaljnije razmatra dolje u tekstu, učinjen je sistemski propust da se provede istraga i krivično gone počinioci zločina nad nesrbima i pred vojne sudove je stigao mali broj predmeta u kojima su bosanski Srbi počinili zločine nad nesrbima.[10907] Predmeti kojima su u avgustu 1992. vojni sudovi u Banjaluci i Bijeljini dali prioritet odnosili su se na neodazivanje na poziv na mobilizaciju i dezerterstvo u redovima snaga bosanskih Srba, kao i na krivična djela u

[10900] P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 410–411. Ali v. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 212–213, 217 (gdje je svjedok izjavio da optuženi nikad nije vršio nikakav pritisak na rad pravosudnih organa).

[10901] P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 32–36, 43–44 (pod pečatom).

[10902] V. takođe D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 36.

[10903] P2937 (Pismo Radovana Karadžića, 5. juli 1992.) (pod pečatom).

[10904] P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 14–15, 17, 22; Branko Đerić, T. 28002–28003 (24. april 2012.).

[10905] P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 54.

[10906] P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 21–22, 24.

[10907] V. svjedok KDZ492, P3596 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*). T. 3929–3930 (pod pečatom); P3632 (Prilozi A i B Optužnici MKSJ-a protiv Momčila Krajišnika); P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 9–10 (pod pečatom); svjedok KDZ531, T. 15852–15855 (1. juli 2011.) (zatvorena sjednica); par. 639–640.

kojima su žrtve bile Srbi.[10908] Krivični upisnik Tužilaštva u Ključu od 10. jula 1992. pokazuje da su krivične prijave podnošene protiv bosanskih Muslimana, dok je protiv bosanskih Srba podnesen samo neznatan broj njih.[10909] Pored toga, kako se navodi u Izvještaju Vojnog suda u Sarajevu, većina predmeta u kojima je u novembru 1993. vođena istraga odnosila se na krivična djela usmjerena protiv VRS-a.[10910]

3415. Kad su u pitanju zločini koje su počinili bosanski Srbi nad nesrbima, vlasti ili nisu provodile istragu, ili su aktivno sprečavale istrage ili krivično gonjenje.[10911] Opštinske vlasti u Zvorniku su bile obaviještene o pokolju u Domu kulture u Drinjači, ali nije učinjeno ništa da bi se provela istraga, kao što ništa nije učinjeno ni da bi se provela istraga o zločinima počinjenim u Tehničkoj školi u Karakaju.[10912] Bratunačke opštinske vlasti i policija saznali su da su civili bili dovedeni u hangar škole "Vuk Karadžić" i čuli su glasine da su neki od njih možda ubijeni, ali načelnik SJB-a Bratunac je zabranio policiji da provede istragu.[10913] Prijedorski Krizni štab i SJB, kao i CSB Banjaluka i VRS, znali su za pokolj u prostoriji broj 3 u Keratermu, međutim, nije provedena nikakva istraga o tom ubijanju, niti se taj incident pominje u izvještajima o Keratermu.[10914] Opštinske vlasti Sokoca su za ubistva koja su počinjena 22. septembra 1992. u Novoseocima saznale istog dana, ali nikakva istraga nije provedena.[10915] Opštinske vlasti su znale za zločine počinjene u logoru Luka u Brčkom.[10916] Slobodan Avlijaš je posjetio Brčko i bio je obaviješten da je u Brčkom ubijeno približno 226 civila nesrba i pokopano u masovne grobnice, a kasnije je

[10908] P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.), str. 9 (pod pečatom); P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.) (pod pečatom), par. 7–8.

[10909] Slobodan Jurišić, T. 47083–47085 (14. februar 2014.); P6671 (Izvod iz evidencije tužilaštava u Brčkom, Doboju, Ključu, Sanskom Mostu i Travniku).

[10910] D4880 (Izvještaj Vojnog suda u Sarajevu, 2. decembar 1993.).

[10911] Pored toga, kad su u pitanju primjeri pokretanja postupaka, Vijeće ima u vidu da je Vojkan uhapšen 1993. godine zbog protjerivanja bosanskih Muslimana iz Bijeljine, ali da je pušten nakon što je predočio dokumentaciju koja je pokazala da ga je Krajišnik ovlastio da pronalazi i protjeruje bosanske Muslimane. Svetozar Mihajlović, T. 35737–35740 (20. mart 2013.); Milorad Davidović, T. 15702–15703 (30. juni 2011.); D3137 (Izjava svjedoka Svetozara Mihajlovića od 17. marta 2013.), par. 14; **[REDIGOVANO]**.

[10912] Marinko Vasilić, T. 39937–39938 (13. juni 2013.). V. incidenti 20.1, 20.3 iz Priloga B Optužnici.

[10913] D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 40; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 24. V. zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici, incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.

[10914] V. incident 15.1 iz Priloga B Optužnici; D470 (Izvještaj CSB-a Banjaluka u vezi sa sabirnim centrima, bez datuma), *e-court* str. 2–4, 28–30; P3549 (Izvještaj Komisije za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u ARK-u, 17. avgust 1992.), str. 4; P2968 (Izvještaj SJB-a Prijedor, januar 1993.); P6536 (Izvještaj CSB-a Banjaluka, 20. januar 1993.), str. 3; Dušan Janković, T. 47341–47343 (18. februar 2014.).

[10915] Dragomir Obradović, T. 36096–36097, 36100–36103 (26. mart 2013.). V. incident 13.1 iz Priloga A Optužnici.

[10916] V. Incident ubijanja br. 5.1 iz Priloga B Optužnici; D1436 (Izvještaj MUP-a SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 3; D1412 (Izvještaj MUP-a Republike Srbije, 8. avgust 1992.), str. 2; D1574 (Informacija o stanju SJB-a Brčko, bez datuma), str. 2, 4; P2848 (Izjava svjedoka Milorada Davidovića od 22. juna 2011.), par. 115–116; Dragomir Andan, D3774 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 21423–21424.

pripremio izvještaj u kojem je naveo da su te žrtve poginule u borbi.[10917] Međutim, istraga nikad nije provedena jer, kako je izjavio Ristanić, to nije bilo moguće učiniti u to vrijeme.[10918] Za zločine počinjene u Vlasenici znalo se naširoko i krivične prijave su bile podnesene, ali u vezi s njima nije pokrenut ni krivični ni disciplinski postupak.[10919] Iako su u opštini Novo Sarajevo organi policije i sudovi bili u potpunosti organizovani i uspostavljeni, oni nisu bili aktivni u krivičnom gonjenju pojedinaca niti u zaštiti osoba.[10920] Batko je tamo činio zločine tokom perioda koji je trajao nekoliko mjeseci, a vojna policija i tužilaštvo su imali nadležnost da ga uhapse i krivično gone, ali to nisu učinili.[10921]

3416. Pored toga, lokalne ili opštinske vlasti, članovi SDS-a i članovi porodica optuženih osoba često su vršili pritisak na vlasti da puste na slobodu osobe koje su bile optužene za činjenje zločina nad nesrbima.[10922] Vojni sud u Banjaluci je oslobađao bosanske Srbe iz pritvora prije nego što su njihovi predmeti bili okončani kako bi se oni mogli vratiti borbenim aktivnostima.[10923] Na primjer: (i) Zoran Žigić je samo nekoliko dana nakon što je uhapšen pušten iz zatvora zato što je podnesen zahtjev da se on vrati na aktivnu dužnost, uprkos tome što je komandant logora Keraterm prijavio SJB-u Prijedor da je Žigić u tom logoru tukao i ubijao zarobljenike;[10924] (ii) izvršioci ubistva najmanje 77 muškaraca u školi u Velagićima 1. juna 1992. bili su uhapšeni, ali su u svoje jedinice vraćeni bez suđenja, uz podršku zamjenika predsjednika Vlade RS-a i predsjednika Izvršnog vijeća

---

10917 P1607 (Informacija Ministarstva pravosuđa RS-a o zatvorima i logorima na području RS-a, 22. oktobar 1992.), str. 3; P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 212–223; Slobodan Avlijaš, T. 35196 (11. mart 2013.). V. takođe D3105 (Izjava svjedoka Slobodana Avlijaša od 9. marta 2013.), par. 23.

10918 P3023 (Izjava svjedoka Đorđa Ristanića od 15. juna 2011.), par. 210; Đorđe Ristanić, T. 16736 (15. juli 2011.).

10919 V. npr. incident 15.1 iz Priloga A Optužnici; D3093 (Izjava svjedoka Maneta Đurića od 3. marta 2013.), par. 34, 44; Mane Đurić, T. 35006, 35030–35031, 35059–35061 (7. mart 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); P3227 (Izjava svjedoka KDZ033 od 7. aprila 2010.), par. 64, 167 (pod pečatom); D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), str. 18–19. Nekolicini izvršilaca zločina počinjenih nad nesrbima u Vlasenici na kraju je suđeno i izrečene su im osuđujuće presude pred Međunarodnim sudom i sudovima u BiH. V. Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*; P6132 (Presuda Suda BiH Predragu Bastahu i Goranu Viškoviću, 4. februar 2010.).

10920 Radomir Nešković, T. 14308–14309, 14316–14317, 14319 (7. juni 2011.); P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 12.

10921 Radomir Nešković, T. 14316–14317 (7. juni 2011.).

10922 **[REDIGOVANO]**. V. npr. P3611 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.) (pod pečatom); P3616 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.). V. takođe D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 15. **[REDIGOVANO]**.

10923 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P3612 (Podnesak Vojnom sudu u Banjaluci, 26. januar 1993.), str. 2; P3610 (Zahtjev Taktičke grupe 3, 27. avgust 1992.); **[REDIGOVANO]**.

10924 D1926 (Naređenje CSB-a Banjaluka, 1. juli 1992.); D1925 (Krivična prijava SJB-a Prijedor, 2. juli 1992.), *e-court* str. 2; P6597 (Zahtjev Tužilaštva u Prijedoru, 3. juli 1992.); D4140 (Službena zabilješka SJB-a Prijedor, 4. juli 1992.); Dragan Radetić, T. 45690–45691, 45700–45701, 45711–45713, 45715 (21. januar 2014.); P6598 (Odluka Osnovnog suda u Prijedoru, 9. juli 1992.). V. takođe P6596 (Pismo Diverzantsko-izviđačke jedinice ARK-a Tužilaštvu u Prijedoru, bez datuma). V. par. 1802. Žigića je na kraju Međunarodni sud osudio za zločine koje je počinio u Keratermu. V. Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*.

opštine Ključ;[10925] i (iii) Daniluško Kajtez je priznao da je ubio 12 osoba na Manjači u novembru 1992., ali je pušten na slobodu zahvaljujući pritisku koji je izvršen na Vojni sud.[10926] Vijeće smatra da ovi dokazi upućuju na to da je pravosuđe kao sistem bilo podložno vanjskim pritiscima, uključujući i one od strane opštinskih zvaničnika nižeg ranga.

3417. Dana 20. decembra 1992., na sastanku Vrhovne komande kojem je prisustvovao i optuženi, Mićo Stanišić je govorio o potrebi da se ojača sudstvo i da se razmotri da li je aktuelna situacija zadovoljavajuća, budući da su sudovi tada bili pri komandama i korpusima.[10927]

3418. Vijeće ima u vidu da su, reagujući na konkretne događaje, optuženi i drugi članovi rukovodstva bosanskih Srba ili srpskih snaga ponekad pozivali na provođenje krivične istrage. Vijeće ima u vidu nastojanja optuženog da raspusti određene paravojnih grupa, uključujući uz pomoć saveznog SUP-a.[10928] Pored toga, kada je saznao za incident na Korićanskim stijenama, optuženi je zahtijevao da se provede istraga i Mićo Stanišić je 31. avgusta 1992. naredio Župljaninu, načelniku CSB-a Banjaluka, da provede istragu o tom pokolju.[10929] Međutim, Drljača je obavijestio Župljanina da se istraga ne može provesti zbog toga što su se policajci koji su bili u konvoju i učestvovali u tom incidentu trenutno nalazili na ratištu.[10930] Vijeće podsjeća da nijedan od policajaca koji su bili umiješani u taj incident nije odgovarao za svoje učešće u tim ubistvima.[10931] Zapravo, interventni vod koji je učestvovao u tim ubistvima je rasformiran i kasnije se vratio u aktivna borbena dejstva.[10932]

3419. Dana 6. aprila 1993., predsjednik Vlade Vladimir Lukić, uz podršku optuženog, zahtijevao je od Komande SRK-a i Glavnog štaba VRS-a da provedu istragu po navodima o pljačkanju,

---

10925 Činjenica o kojoj je presuđeno 2447; P3616 (Prijedlog Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 29. juli 1993.); P6143 (Izvod iz odluke Vojnog suda u Banjaluci, 29. juli 1993.), str. 1–2; **[REDIGOVANO]**; Novak Todorović, T. 34077 (20. februar 2013.). V. incident 10.1 iz Priloga B Optužnici.

10926 V. incident 1.1 iz Priloga B Optužnici.

10927 P1469 (Zapisnik sa sastanka Vrhovne komande VRS-a, 20. decembar 1992.), str. 3.

10928 V. par. 3204–3210.

10929 D4194 (Izjava svjedoka Svete Kovačevića od 7. decembra 2013.), par. 40; D1881 (Depeša Miće Stanišića CSB-u Banjaluka, 31. avgust 1992.).

10930 D1882 (Dopis Sime Drljače, 14. septembar 1992.); D1885 (Depeša Sime Drljače Stojanu Župljaninu, 13. oktobar 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2492.

10931 V. par. 1845. Vijeće ima u vidu da je Subotić u svom svjedočenju izjavio da je svako "odradio svoj dio posla" u vezi s istragom. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 242–246; Bogdan Subotić, T. 40105–40111 (20. juni 2013.); T. 40173–40175 (21. juni 2013.). Međutim, Vijeće to svjedočenje ne smatra pouzdanim zbog toga što su Subotićev iskaz karakterisali pokazatelji da je nastojao da minimalizira svoja lična saznanja o istrazi koja je uslijedila poslije tog incidenta, kao i zbog činjenice da niko od izvršilaca nikad nije bio proglašen odgovornim.

10932 V. par. 1844–1845.

ubijanju, paljevini i silovanju u opštini Novo Sarajevo, počinjenom od strane VRS-a.[10933] Bogdan Subotić je 20. decembra 1994., u ime Kabineta predsjednika RS-a, naredio da se provede detaljna istraga u vezi s jednim incidentom koji se desio između pripadnika specijalne jedinice policije i pripadnika vojne policije 2. krajiškog korpusa.[10934] U februaru 1994., optuženi je bio obaviješten da su opštinski čelnici, MUP i vojni i pravosudni organi održali sastanak povodom "veoma lošeg stanja u pogledu javnog reda i mira u opštini Trebinje" i da organi vojne bezbjednosti nisu izvršili svoj zadatak, jer "grupe vojnih lica proganjaju izbeglice".[10935] Optuženi je naredio Glavnom štabu VRS-a da ga izvijesti o preduzetim mjerama.[10936]

3420. Tokom sukoba je bilo slučajeva krivičnog gonjenja Srba zbog zločina počinjenih nad nesrbima.[10937] Međutim, poziva na provođenje istrage i na krivično gonjenje nije bilo dovoljno, kad

---

10933 D3574 (Dopis Kabineta predsjednika Vlade RS-a Glavnom štabu VRS-a i Komandi SRK-a, 6. april 1993.); D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 36; Vladimir Lukić, T. 38801 (28. maj 2013.).

10934 D4640 (Dopis Kabineta predsjednika RS-a MUP-u RS-a i Glavnom štabu VRS-a, 20. decembar 1994.).

10935 P3053 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 19. maj 1994.), str. 3.

10936 P3053 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 19. maj 1994.), str. 3.

10937 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 208–215, 218, 297; Savo Bojanović, T. 34817–34828, 34830–34835, 34842–34843 (5. mart 2013.); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 11–12, 23–27; **[REDIGOVANO]**; Novak Todorović, T. 34095–34098 (20. februar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 18; Radomir Nešković, T. 14310–14311 (7. juni 2011.). Za predmete pred civilnim sudovima, v. D1467 (Presuda Višeg suda u Bijeljini u predmetu protiv Branka Đurića, 27. oktobar 1995.); D1490 (Optužnica Osnovnog javnog tužilaštva u Brčkom, 28. juli 1993.); D4239 (Spis Osnovnog javnog tužilaštva u Banjaluci u predmetu protiv Srede Aleksića), str. 8; D4240 (Spis Osnovnog javnog tužilaštva u Banjaluci u predmetu protiv Boška Bavarčića), *e-court* str. 3–4, 14–15; D1798 (Spis krivičnog predmeta CSB-a Banjaluka, avgust-septembar 1992.), *e-court* str. 48. D4235 (Izjava svjedoka Jevte Jankovića od 24. januara 2014.), par. 7; Jevto Janković, T. 45956–45957 (27. januar 2014.). Za predmete pred vojnim sudovima, v. D1465 (Optužnica protiv Radovana Mićanovića pred Vojnim sudom u Bijeljini, 17. avgust 1993.); D1466 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini u predmetu protiv Radovana Mićanovića, 22. mart 1995.); D1481 (Zahtjev Vojnog tužilaštva u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 29. oktobar 1992.); D1482 (Spis Vojnog suda u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 29. oktobar 1992.); D1483 (Zahtjev vojnog tužioca u Bijeljini u vezi s predmetom Cvjetković/Jurošević, 30. oktobar 1992.); P6181 (Depeša Vojnog suda u Bijeljini Vojnom tužilaštvu, 28. januar 1993.); D1489 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini u predmetu Cvjetković/Jurošević, 1. april 1993.) (pod pečatom); D1757 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 18. juli 1993.); D1758 (Presuda Vojnog suda u Banjaluci, 13. oktobar 1993.) (pod pečatom); D1759 (Presuda Vrhovnog vojnog suda RS-a, 12. novembar 1994.) (pod pečatom); D1799 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 10. februar 1993.); D3081 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 18. januar 1994.); D3077 (Presuda Vrhovnog vojnog suda, 16. maj 1994.); D1468 (Dopis Osnovnog suda u Bijeljini Radovanu Karadžiću, 9. juni 2011.); D1469 (Dopis Okružnog tužilaštva u Bijeljini Radovanu Karadžiću, 24. avgust 2009.); D3082 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 24. juni 1993.); D3083 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 27. avgust 1993.); D3084 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 11. oktobar 1993.); D3085 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 16. septembar 1993.); D3086 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 9. mart 1993.); D3087 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 22. juni 1993.); D3088 (Presuda Vojnog suda u Bijeljini, 17. juni 1993.); D3079 (Rješenje Vojnog suda u Bijeljini, 19. juni 1993.); D3080 (Prijedlog Vojnog suda u Bijeljini, 26. april 1993.); D596 (Presuda Vojnog suda RS-a protiv Jove Pejanovića, 17. decembar 1992.); P3597 (Krivična prijava 6. krajiške brigade, Vojna pošta Sanski Most, 7. decembar 1992.) (pod pečatom); P3519 (Optužnica Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 2. juni 1993.); D1788 (Rješenje Vojnog suda u Banjaluci, 5. april 1994.) (pod pečatom); D1793 (Spis krivičnog predmeta CSB-a Banjaluka, oktobar-decembar 1992.); D1776 (Zapisnik o glavnom pretresu Vojnog suda u Banjaluci, 17. decembar 1992.) (pod pečatom); D1777 (Dopis Vojnog suda u Banjaluci SJB-u Srbac, 18. decembar 1992.) (pod pečatom); D1780 (Zapisnik o vijećanju i glasanju Vojnog suda u Banjaluci, 21. oktobar 1993.) (pod pečatom); D1781 (Zapisnik o vijećanju i glasanju Vojnog suda u Banjaluci, 20. april 1995.) (pod pečatom); D1782 (Zapisnik o glavnom pretresu Vojnog suda u Banjaluci, 20. april 1995.) (pod pečatom); P3633 (Presuda Vojnog

se uzme u obzir sam broj teških krivičnih djela u vezi s kojima nije provedena istraga i koja su prošla nekažnjeno.

3421. Vijeće je razmotrilo dokaze da je optuženi 1994. i 1995. godine izdao naređenja koja su se odnosila na poboljšanje vojnog pravosudnog sistema.[10938] Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da su ona bila dovoljna bi se relevantne osobe teretile odgovornošću za veoma teška krivična djela koja su u Opštinama počinjena nad nesrbima, s obzirom na činjenicu da u vezi s tako velikim brojem zločina nad nesrbima nije bila provedena istraga. U svakom slučaju, do tog trenutka su najteži zločini već bili počinjeni.[10939]

3422. U stvari, optuženi je bio više zaokupljen kažnjavanjem krivičnih djela počinjenih protiv snaga bosanskih Srba nego protiv nesrpskog stanovništva. To se vidi iz činjenice da je optuženi uložio napore kako bi osigurao da se zločini počinjeni nad Srbima istraže i dokumentuju. Dana 17. juna 1992., optuženi je osnovao Državni dokumentacioni centar za istraživanje ratnih zločina protiv

---

suda u Banjaluci, 20. april 1995.) (pod pečatom); D1796 (Dostavnica Vojnog suda u Banjaluci, 19. oktobar 1994.); P3631 (Presuda Vojnog suda u Banjaluci, 6. februar 1993.) (pod pečatom). V. P2931 (Optužnica Vojnog suda u Bijeljini protiv Zorana Tomića i Dragana Matovića, 24. juni 1993.), str. 54–60, 84–87; **[REDIGOVANO]**. V. takođe D4279 (Presuda Okružnog suda u Banjaluci Miletu Zgonjaninu, 25. novembar 2008.); Mićo Stanišić, T. 46395−46396 (3. februar 2014.) (gdje je svjedok izjavio da je presuda izrečena na osnovu dokaza koji su prikupljeni 1992. godine.

10938 Dana 1. januara 1994., optuženi je naredio da se izvrši inspekcija rada Vojnog tužilaštva u Bijeljini, nakon što je dobio izvještaje o propustima u sistemu, koji su se prevashodno odnosili na puštanje na slobodu osoba za koje je postojala osnovana sumnja da su počinile teška krivična djela. D1419 (Nalog Radovana Karadžića predsjedniku Vrhovnog vojnog suda, 1. januar 1994.). Optuženi je 8. avgusta 1994. naredio Glavnom štabu VRS-a da mu dostavi izvještaj o problemima u vojnim disciplinskim sudovima i prijedloge za unapređenje njihovog rada. D1421 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 8. avgust 1994.). Dana 6. septembra 1994., optuženi je naložio da se krivičnim djelima protiv života, tijela i imovine, kao i krivičnom djelu ratnog profiterstva, treba dati prioritet i da se mjera pritvora "mora maksimalno primjenjivati", te je Sudu i Tužilaštvu dao uputstvo da hitno izvrše pregled svih slučajeva ubistva po kojima se u tom trenutku vodio postupak pred vojnim sudovima i da mu dostave analizu kako bi mogao da preduzme daljnje mjere iz nadležnosti predsjednika Republike. D2993 (Uputstvo Radovana Karadžića Vrhovnom vojnom sudu i Vrhovnom vojnom tužilaštvu, 6. septembar 1994.). Vojno tužilaštvo VRS-a je prenijelo slična uputstva Sektoru za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a, pozvavši se pritom na uputstva koja je izdao predsjednik. D2998 (Izvještaj Vrhovnog vojnog tužilaštva, 8. septembar 1994.) Optuženi je 11. septembra 1994. izdao uputstvo organima vojne bezbjednosti da izvrše pregled slučajeva ubistva i o svim uočenim nepravilnostima izvijeste Kabinet predsjednika Republike. D1423 (Zahtjev Kabineta predsjednika RS-a Glavnom štabu VRS-a, 11. septembar 1994.). V. takođe D2994 (Uputstvo Vrhovnog vojnog suda, 16. septembar 1994.), str. 1; D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 10. Na sjednici održanoj 15. septembra 1994., Vlada RS-a je, uz podršku optuženog, ovlastila MUP i Ministarstvo pravosuđa i uprave da prikupljaju podatke o zločinima protiv čovječnosti i drugim zločinima koji predstavljaju kršenja međunarodnog prava, bez obzira na nacionalnu pripadnost žrtava tih zločina. D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 18; D3373 (Izvod iz zapisnika sa 4. sjednice Vlade RS-a, 15. septembar 1994.), str. 2. Dana 15. decembra 1994., optuženi je Glavnom štabu VRS-a naredio da organima bezbjednosti i vojne policije izda uputstvo o obavezi postupanja u skladu sa zahtjevima i naredbama vojnih tužilaštava i vojnih sudova. D1425 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 15. decembar 1994.), str. 1. V. takođe D1426 (Uputstvo Vojnog tužilaštva RS-a, 29. decembar 1994.), str. 2–5. Optuženi je 4. januara 1995. proglasio Zakon o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji je Skupština bosanskih Srba prethodno usvojila na sjednici održanoj 29. i 30. decembra 1994. D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 1; P1405 (Transkript 48. sjednice Skupštine RS-a, 29.-30. decembar 1994.), str. 129.

10939 V. odjeljak IV.A.2: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.

pripadnika srpskog naroda i imenovao njegovog direktora.[10940] Predsjedništvo je 13. jula 1992. usvojilo zaključak da se hitno aktivira rad Komisije za utvrđivanje ratnih zločina protiv srpskog naroda BiH.[10941] Vlada je 14. jula 1992. donijela odluku da se aktivira rad Komisije za utvrđivanje ratnih zločina počinjenih nad Srbima.[10942] Dana 6. avgusta 1992., na sjednici Predsjedništva RS-a, odlučeno je da Komisija za utvrđivanje ratnih zločina protiv srpskog naroda mora da započne s radom.[10943] Mladić je 25. septembra 1992. izdao naređenje da se u izvještajima moraju dostavljati podaci o žrtvama zločina počinjenih od strane "hrvatsko-muslimanske koalicije".[10944] Istog dana, Biljana Plavšić je naredila da sve srpske autonomne oblasti obavijeste opštine na svom području da je neophodno da se hitno uspostave komisije koje će prikupljati podatke o zločinima koje su Hrvati i Muslimani počinili nad Srbima.[10945]

3423. Dana 28. septembra 1992., Predsjedništvo je donijelo zaključak da Komisija za utvrđivanje ratnih zločina nad pripadnicima srpskog naroda treba da intenzivira svoj rad.[10946] Načelnik jednog sektora u CSB-u Banjaluka poslao je 14. decembra 1992. depešu svim stanicama javne bezbjednosti kojom ih je obavijestio da će se naredne sedmice u Bijeljini održati sastanak rukovodnih radnika kriminalističke službe iz svih centara, te da će se na tom sastanku analizirati proces dokumentovanja krivičnih djela nad srpskim civilima, njihovom imovinom, kao i nad pravoslavnim vjerskim i kulturno-istorijskim spomenicima.[10947] Na sjednicama Vlade bosanskih Srba održanim 6. aprila i 26. i 27. maja 1993., raspravljalo se o radu "Državnog dokumentacionog centra za ispitivanje zločina nad pripadnicima srpskog naroda" kao i o "izuzetnom značaju" pokretanja krivičnih postupaka protiv pojedinaca i grupa koji su počinili "zločin i genocid nad pripadnicima srpskog naroda".[10948] Optuženi je u martu 1995. obavijestio Skupštinu bosanskih Srba da je, po izvršenom pregledu podataka o predmetima vođenim pred civilnim sudovima 1994. godine, koje su pripremili Ministarstvo pravosuđa i uprave i Republičko javno tužilaštvo, "u celini posmatrano, stanje u oblasti kaznene politike nezadovoljavajuće" i naveo da to "može imati značajne štetne posledice za ukupne odbrambene sposobnosti Republike i dalje uspešno vođenje

[10940] P3064 (Zapisnik sa 8. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 17. juni 1992.), str. 1; D3990 (Ukaz Radovana Karadžića, 17. juni 1992.), str. 1.
[10941] P1465 (Zapisnik sa 19. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 13. juli 1992.), str. 8.
[10942] P1137 (Zapisnik sa 39. sjednice Vlade SrRBiH, 14. juli 1992.), str. 10.
[10943] D465 (Zapisnik sa 24. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 6. avgust 1992.), str. 2.
[10944] D3987 (Naređenje Ratka Mladića, 25. septembar 1992.).
[10945] P5506 (Zahtjev Predsjedništva RS-a predsjednicima skupština opština, 25. septembar 1992.), str. 1.
[10946] P3120 (Zapisnik sa 32. sjednice Predsjedništva RS-a, 28. septembar 1992.), str. 3.
[10947] P6642 (Depeša CSB-a Banjaluka svim SJB-ovima, 14. decembar 1992.).
[10948] P3138 (Zapisnik sa 67. sjednice Vlade RS-a, 6. april 1993.), str. 5–6; P3112 (Zapisnik sa 71. sjednice Vlade RS-a, 26.-27. maj 1993.), str. 12.

rata"; predložio je da Skupština usvoji zaključak da civilni i vojni sudovi moraju da intenziviraju rad i izriču oštrije kazne, a naročito u oblasti krivičnih djela protiv srpskih snaga.[10949]

3424. Vijeće ima u vidu da su neki svjedoci u svojim iskazima naveli sljedeće: (i) da su MUP i pravosudni organi na isti način tretirali počinioce i žrtve različite nacionalne pripadnosti;[10950] (ii) da nije bilo prikrivanja zločina u MUP-u, uključujući centre službi bezbjednosti i stanice javne bezbjednosti;[10951] (iii) da je bilo problema u pronalaženju svjedoka u cilju pokretanja krivičnih postupaka, posebno u slučajevima u kojima su žrtve bile Muslimani ili Hrvati;[10952] (iv) da je bilo navodnih problema koji su proisticali iz nadležnosti civilnog i vojnog pravosuđa, uključujući konfuziju civilnih i vojnih organa vlasti i neefikasnost;[10953] i (v) da su istrage i krivično gonjenje bili otežani nedostatkom sredstava.[10954]

3425. Nakon što je razmotrilo sve dokaze, Vijeće zaključuje da je učinjen sistemski propust da se provede istraga i pokrene krivično gonjenje za krivična djela počinjena nad nesrbima u Opštinama tokom sukoba. Vijeće odbacuje predočene dokaze o tome da je pravosudni sistem ravnopravno tretirao pripadnike svih nacionalnosti, s obzirom na uvjerljive dokaze koji pokazuju da nije vršena istraga niti pokretano krivično gonjenje za teška krivična djela počinjena nad nesrbima, o kojima su vlasti bile obaviještene, za razliku od očigledne spremnosti da se istraže i krivično gone počinioci krivičnih djela nad Srbima.[10955] Pored toga, nedostatak sredstava i teškoće u utvrđivanju

---

[10949] D1427 (Dopis Radovana Karadžića Narodnoj skupštini RS-a, 10. mart 1995.), str. 1. S tim u vezi, Vijeće ima u vidu da je 17. maja 1995., poslije jednog sastanka Vladine Komisije za prikupljanje podataka o zločinima protiv međunarodnog prava počinjenim u RS-u, Marko Lugonja, u ime Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove Komande SRK-a, poslao sljedeći zahtjev komandama svih jedinica u sastavu SRK-a: "u zoni odgovornosti vaše jedinice, prikupite sve podatke i dokaze o izvršenim ratnim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava od strane neprijatelja usmjerenih protiv Srba i srpskog naroda". P2646 (Zahtjev Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a, 17. maj 1995.); P2715 (Depeša MUP-a SrRBiH, 16. maj 1992.).

[10950] D4235 (Izjava svjedoka Jevte Jankovića od 24. januara 2014.), par. 2, 7; Jevto Janković, T. 45949 (27. januar 2014.); D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 26–27. V. Dobrislav Planojević, T. 36258, 36262–36263, 36297 (28. mart 2013.); D3981 (Izjava svjedoka Miroslava Toholja od 31. oktobra 2013.), par. 72; Branko Đerić, T. 28047–28048 (25. april 2012.).

[10951] Goran Mačar, T. 39525 (7. juni 2013.); Dobrislav Planojević, T. 36297 (28. mart 2013.). V. takođe Čedomir Kljajić, T. 42241 (30. juli 2013.).

[10952] Svjedok KDZ492, P3596 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 3937–3938 (pod pečatom).

[10953] V. Momčilo Mandić, T. 5125–5127 (14. juli 2010.); D3076 (Izjava svjedoka Save Bojanovića od 2. marta 2013.), par. 16; Savo Bojanović, T. 34844–34846 (5. mart 2013.).

[10954] D3663 (Izjava svjedoka Gorana Mačara od 3. maja 2013.), par. 23–24; Mićo Stanišić, T. 46360 (3. februar 2014.); D3197 (Izjava svjedoka Dobrislava Planojevića od 23. marta 2013.), par. 22–23. V. takođe D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), *e-court* str. 20; D2986 (Izjava svjedoka Novaka Todorovića od 17. februara 2013.), par. 4–5, 20; P3773 (Izjava svjedoka KDZ532 od 31. oktobra 2011.), par. 8 (pod pečatom); svjedok KDZ532, T. 21011–21012 (8. novembar 2011.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ492, T. 20058, 20061, 20078–20079 (18. oktobar 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe D1752 (Prijedlog Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1992.); D1755 (Informacija o kretanju kriminaliteta i osvrt na rad Vojnog tužilaštva pri 1. krajiškom korpusu, 19. septembar 1992.), str. 1; D2836 (Informacija SRK-a, 23. decembar 1993.), str. 3–4; Dragomir Milošević, T. 32869–32870 (29. januar 2013.) D2987 (Izvještaj Vrhovnog vojnog suda o radu vojnih sudova, 20. februar 1996.), str. 4–5, 10.

[10955] V. par. 3414–3416, 3422–3423.

nadležnosti ili pronalaženju svjedoka ne objašnjavaju, niti opravdavaju, nepokretanje krivičnih postupaka protiv Srba za koje se navodilo da su počinili zločine nad nesrbima, budući da dokazi jasno pokazuju da u većini slučajeva tokom 1992. godine nije učinjeno apsolutno ništa u cilju provođenja istrage ili krivičnog gonjenja u vezi s užasnim zločinima s kojima su vlasti bile upoznate. Vijeće smatra da je neodgovarajući nivo istraga i krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima u skladu sa stavom optuženog da se takve stvari tokom sukoba mogu odgoditi.[10956]

(F) Nagrađivanje onih koji su počinili zločine nad nesrbima

3426. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi zvaničnike koji su počinili zločine nad nesrbima nagrađivao, umjesto da ih kazni.[10957] Optuženi tvrdi da nema dokaza da je nagradio nekog zvaničnika za kojeg je znao da je počinio zločin, te da su prijedlozi za unapređenja dolazili odozdo.[10958]

3427. Zakon o vojsci pružao je optuženom isključivu nadležnost da, pored ostalog, rješava o unapređenju oficira u početne činove, o unapređenju oficira u čin general-majora i više činove, te o postavljanju i premještanju i prestanku službe za oficire s činom generala.[10959] Taj zakon ga je također ovlastio da daje "vanredna unapređenja" onim starješinama koji nisu ispunjavali uobičajene kriterije za redovno unapređenje, kao i da unapređuje u viši čin one starješine za koje je utvrđeno da su iskazali hrabrost i koji su se isticali u sposobnosti rukovođenja i komandovanja.[10960]

3428. Optuženi je unaprijedio nekoliko zvaničnika za koje je znao da su počinili krivična djela nad nesrbima ili su zastupali ekstremističke stavove. Dana 24. avgusta 1992., optuženi je imenovao Jovana Tintora, tadašnjeg predsjednika Kriznog štaba Vogošća,[10961] za savjetnika predsjednika Republike, a u aprilu 1995. ga je hvalio pred Skupštinom bosanskih Srba rekavši da je on "sve za ovu stranku dao, sve za ovaj narod dao".[10962] Tintor je bio umiješan u protjerivanje i zlostavljanje nesrba iz Vogošće i okolnih područja.[10963] Pored toga, zastupao je ekstremističke stavove koji su optuženom bili poznati.[10964]

10956 V. par. 3413.
10957 Završni podnesak tužilaštva, par. 567–569
10958 Završni podnesak odbrane, par. 1335–1336.
10959 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 11, 369.
10960 P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 36, 40.
10961 V. par. 2361.
10962 P5430 (Odluka Predsjedništva RS-a, 23. avgust 1992.); P970 (Transkript 50. sjednice Skupštine RS-a, 15.-16. april 1995.), str. 317.
10963 V. odjeljci IV.A.1.c.vi.C.1: Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći; IV.A.1.c.iii.C: Napad na Ahatoviće.
10964 **[REDIGOVANO]**.

3429. Optuženi je 9. januara 1994. odlikovao Mauzerove Pantere.[10965] Optuženi je bio svjestan da su Mauzerovi Panteri, paravojna grupa koja je bila aktivna u Bijeljini, bili umiješani u planiranje i provođenje prisilnog raseljavanja civila, bosanskih Muslimana, te da su počinili ubistva i druge zločine nad nesrpskim civilima u Bijeljini 1992. godine.[10966]

3430. Optuženi je 9. januara 1994. odlikovao i Miroslava Deronjića, a kasnije, 11. jula 1995., imenovao ga je za civilnog komesara za Srebrenicu.[10967] Deronjić je bio predsjednik bratunačkog SDS-a i načelnik tamošnjeg Kriznog štaba i nadzirao je provođenje politike diskriminacije bosanskih Muslimana, te bio umiješan u operacije koje su dovele do njihovog protjerivanja iz Bratunca i ubijanja.[10968] Dana 6. maja 1992., optuženi i Mladić su izviješteni da Deronjić "kolj[e] sve što je muslimansko".[10969]

3431. Optuženi je lično unaprijedio Vojkana Đurkovića u čin majora i odlikovao ga medaljom na svečanosti održanoj 1994. godine u Bijeljini, premda je znao da je Đurković tokom sukoba učestvovao u "etničkom čišćenju" usmjerenom protiv nesrba.[10970] Pored toga, na sastanku Glavnog štaba VRS-a održanom 5. aprila 1995., optuženi je priznao da je Vojkan radio nezakonito.[10971]

3432. U novembru 1993. i junu 1994., optuženi je unaprijedio i odlikovao medaljama za hrabrost pripadnike interventnog voda, kao i visoke zvaničnike koji su bili umiješani u incident na Korićanskim stijenama, kao što su Drljača, Paraš i Milutin Čađo.[10972] Dana 3. septembra 1992., 1. krajiški korpus je izvijestio Glavni štab VRS-a da je Drljača odgovoran za incident na Korićanskim

---

10965 P5525 (Tonski zapis i transkript svečane sjednice Narodne skupštine RS-a, 9. januar 1994.), str. 18.

10966 V. odjeljak IV.A.1.a.1: Bijeljina; par. 3334.

10967 P5525 (Tonski zapis i transkript svečane sjednice Narodne skupštine RS-a, 9. januar 1994.), str. 18; D2055 (Odluka predsjednika RS-a, 11. juli 1995.). V. također par. 5692.

10968 V. odjeljak IV.A.1.a.ii: Bratunac.

10969 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 253. Vijeće napominje da se u Mladićevoj bilježnici predsjednik lokalnog SDS-a navodi kao "Rodoljub Deronjić". Pored toga, u toj bilježnici se jedan drugi čelnik bosanskih Srba navodi kao "Rodoljub Đukanović". S obzirom na to da je Miroslav Deronjić u to vrijeme bio na položaju predsjednika opštinskog SDS-a, Vijeće smatra da se gore pomenuti navod zaista odnosi na Miroslava Deronjića.

10970 Milorad Davidović, T. 15712—15715 (30. juni 2011.) (gdje je pitao optuženog kako je optuženi mogao da odlikuje Vojkana Đurkovića kada je znao da je sve vrijeme rata vršio "etničko čišćenje"); D1136 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), str. 2 (gdje se navodi da je optuženi identifikovao Vojkana Đurkovića kao pripadnika arkanovaca koji je 1994. godine u Bijeljini bio umiješan u "etničko čišćenje". V. također D1432 (Informacija Komande Istočnobosanskog korpusa, 22. avgust 1994.), str. 7 (gdje je optuženi osudio Vojkana Đurkovića zbog kriminalnih aktivnosti usmjerenih protiv pripadnika VRS-a).

10971 P3149 (Zapisnik sa 14. sjednice Vrhovne komande, 31. mart 1995.), str. 65 (gdje se navodi da je optuženi na sastanku Glavnog štaba VRS-a održanom 5. aprila 1995. izjavio: "Stav je naše politike, došlo je do razdvajanja naroda, kultura svjetova", ali je priznao da je Vojkan radio nezakonito). V. također par. 3404; D1429 (Zahtjev Skupštine opštine Bijeljina, 24. juli 1995.) (koji pokazuje da je Vojkan u julu 1995. još uvijek bio na slobodi).

10972 V. par. 1845; svjedok KDZ523, P4257 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Brđanina*), T. 21164–21166 (pod pečatom); P4264 (Medalja za hrabrost koju je dodijelio Radovan Karadžić) (pod pečatom); P4261 (Članak iz lista *Kozarski vjesnik* pod naslovom "Rame uz rame sa vojskom", 26. novembar 1993.); P4265 (Kompilacija video-snimaka s raznih srpskih TV stanica, bez datuma, s transkriptom).

stijenama i da je to izazvalo gnjev među građanima i pripadnicima 1. krajiškog korpusa i stvorilo "tamnu mrlju", ali da, srećom, "o tome nije detaljnije saznala međunarodna javnost".[10973] Drljača je bio i načelnik SJB-a u Prijedoru i pismenim naređenjem je osnovao logor Omarska.[10974]

3433. Vijeće nalazi da dokazi da je optuženi nagrađivao ili unapređivao svoje potčinjene za koje je znao da su počinili zločine, pokazuju da optuženi nije mario za to da li su oni učestvovali u kriminalnim aktivnostima usmjerenim protiv nesrba, sve dok su bili ispunjavani ključni ciljevi bosanskih Srba.

b. Postojanje zajedničkog plana koji je dijelilo više osoba

i. *Zajednički plan*

3434. U ovom odjeljku Vijeće upućuje na svoje činjenične zaključke u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om o kojima se govori gore u tekstu i ocijeniće da li te činjenice dokazuju da je zajednički zločinački cilj postojao i, ako jeste, kada je zaživio i šta je taj zajednički plan obuhvatao. Vijeće će takođe ocijeniti da li je postojao pluralitet osoba koje su djelovale u skladu s tim zajedničkim planom.

3435. Vijeće je zaključilo da je od 1990. pa do sredine 1991. godine, politički cilj optuženog i rukovodstva bosanskih Srba bio očuvanje Jugoslavije i sprečavanje otcjepljenja ili nezavisnosti BiH.[10975] Centralni motivi tog cilja bili su da se očuva jedinstvo srpskog naroda i osigura da bosanski Srbi ne postanu manjina u nezavisnoj BiH.[10976] Vijeće je takođe zaključilo da se u oktobru 1991., kada je rukovodstvu bosanskih Srba postalo jasno da se BiH drži puta ka nezavisnosti i da je cilj bosanskih Srba da se očuva Jugoslavija doveden u pitanje, težište pomjerilo i da su razrađeni planovi za stvaranje države bosanskih Srba.[10977] Postupak regionalizacije i stvaranja srpskih

10973 P3929 (Izvještaj 1. krajiškog korpusa, 3. septembar 1992.), str. 4.

10974 V. par. 1751.

10975 V. par. 2651.

10976 V. par. 2652. V. takođe par. 2942.

10977 V. par. 2654, 2711, 2941–2951. Vijeće podsjeća da je već iznijelo mišljenje da izjava optuženog iz februara 1992. o stvaranju "suverenog prostora srpskog naroda", kao i izjave koje su u prilog tome dali i Koljević i Krajišnik, imaju veliku dokaznu vrijednost utoliko što objašnjavaju promjenu ciljeva optuženog i rukovodstva bosanskih Srba. V. par. 2819–2820, 2840. Vijeće ima u vidu da je Jovanović tokom svog svjedočenja nastojao da umanji značaj onoga što je znao o izjavama koje je rukovodstvo bosanskih Srba davalo u vezi sa svojim težnjama u BiH i te je izjave okarakterisao kao "euforične izjave". Vijeće takođe ima u vidu da svjedočenje ovog svjedoka karakterišu pokazatelji pristrasnosti. Vijeće se, stoga, neće osloniti na Jovanovićevo mišljenje ili ocjenu o tome šta je bio cilj optuženog ili rukovodstva bosanskih Srba. Isto tako, Vijeće se, s obzirom na ovu ocjenu vjerodostojnosti, neće osloniti na Jovanovićevu procjenu i karakterizaciju retorike koju je optuženi koristio tokom rata. Ono, takođe, ne smatra da je njegov iskaz u vezi s ciljem stvaranja "Velike Srbije" pouzdan. Vladislav Jovanović, T. 34268−34271, 34296, 34301 (26. februar 2013.), 34347–34348, 34351–34352 (27. februar 2013.); D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 54. V. takođe D3026 (Članak iz pregleda *Yugoslav Daily Survey* pod naslovom "Montenegrin President: Decisive Step towards Peace in Bosnia", 21. juni 1993.), str. 1.

autonomnih oblasti predstavljao je prvi korak u tom procesu,[10978] a poslije njega, 24. oktobra 1991., uslijedila je odluka poslanika, bosanskih Srba, u Skupštini SRBiH da osnuju zasebnu skupštinu, koja je konstituisana narednog dana.[10979] Počev od tog trenutka, zaživio je plan koji je obuhvatao stvaranje paralelnih državnih struktura, poslije čega bi uslijedilo fizičko zauzimanje teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo.[10980] Fizička kontrola nad teritorijama bila je ključni element tog plana i taj je plan predviđao teritorijalnu reorganizaciju koja bi omogućila bosanskim Srbima da uspostave kontrolu nad procentualno velikim dijelom teritorije BiH.[10981] Takve teritorijalne pretenzije bile su usko povezane s ideologijom koju je promovisalo rukovodstvo bosanskih Srba u svojim nastojanjima da oživi istorijska teritorijalna prava, usredsredivši se na pretpostavljene prijetnje koje su bosanskim Srbima predstojale od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su okarakterisani kao njihovi istorijski neprijatelji.[10982]

3436. Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba namjeravali su da te operacije preuzimanja vlasti ostvare vojnim putem i da bosanski Srbi kontrolu nad tom teritorijom održavaju putem paralelnih struktura vlasti.[10983] Taj plan da se fizička kontrola nad teritorijom u Opštinama uspostavi vojnim sredstvima zahtijevao je mobilizaciju i koordinirana dejstva srpskih snaga.[10984] Ranije u ovoj Presudi, Vijeće je zaključilo da je za preuzimanje vlasti bila predviđena primjena sile i da nije bilo istinske brige u pogledu načina na koji je preuzimanje vlasti izvršeno.[10985]

3437. Nakon što je uspostavljena Skupština bosanskih Srba, optuženi je u decembru 1991. izdao Uputstvo s varijantom A i B kako bi osigurao da se na nivou opština izvrše pripreme za uspostavljanje etnički homogene zasebne države. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da su ta uputstva bila ključna u smislu promovisanja ciljeva optuženog i rukovodstva bosanskih Srba od decembra 1991. pa nadalje.[10986] Vijeće je zaključilo da su strukture i organi koji su formirani u skladu s Uputstvom s varijantom A i B − a prije svega krizni štabovi − odigrali ključnu ulogu u pripremanju i izvođenju preuzimanja vlasti u Opštinama od strane bosanskih Srba i u održavanju

[10978] V. par. 2964–2965. Pašić je izjavio da optuženi nije učestvovao u osnivanju zajednica opština i da se protivio tome, te da mu nije poznato da je rukovodstvo bosanskih Srba koristilo regionalizaciju kao sredstvo za grupisanje "srpskih" teritorija. D3849 (Izjava svjedoka Radomira Pašića od 5. jula 2013.), par. 28−29, 32. Međutim, Vijeće ima u vidu da su Pašićevo svjedočenje karakterisali evazivnost i pokazatelji neiskrenosti, što dovodi u pitanje pouzdanost njegovog iskaza s tim u vezi.

[10979] V. par. 2914, 2944.

[10980] V. par. 2708–2710, 2941–2951.

[10981] V. par. 2839–2856.

[10982] V. par. 2839–2856, 2948.

[10983] V. par. 2654, 2707–2715, 2844–2848, 2991.

[10984] V. par. 2844–2845. V. takođe par. 2898–2899, 3077.

[10985] V. par. 3084.

[10986] V. par. 3073–3079, 3083, 3089.

vlasti i moći bosanskih Srba nakon što je preuzimanje vlasti bilo završeno.[10987] Te paralelne strukture su, pored toga, bile formirane na takav način da su ciljevi, planovi i uputstva rukovodstva bosanskih Srba bili lako prenošeni rukovodiocima bosanskih Srba na opštinskom nivou.[10988]

3438. Dana 12. maja 1992., šest mjeseci nakon izdavanja Uputstva s varijantom A i B, te nakon što je aktivirana druga faza tih uputstava, optuženi je pred Skupštinom bosanskih Srba izložio Strateške ciljeve. Vijeće je ranije konstatovalo da su ti Strateški ciljevi ne samo odražavali ciljeve optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, već da su takođe smatrani uputstvima koja je trebalo slijediti na nivou opština kako bi se ti ciljevi ostvarili.[10989]

3439. Vijeće nalazi da Uputstvo s varijantom A i B ili Strateški ciljevi ne sadrže ništa što samo po sebi poziva na činjenje zločina. Međutim, Vijeće je zaključilo da su razdvajanje po etničkoj osnovi i stvaranje u velikoj mjeri etnički homogenog entiteta bili neki od ključnih aspekata Strateških ciljeva i da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba planirali vojno provođenje tih aspekata u djelo, što je nužno povlačilo za sobom zauzimanje teritorije i prisilno preseljavanje nesrpskog stanovništva u svrhu ostvarenja tih ciljeva.[10990] Shodno tome, jasno je da su Uputstvo s varijantom A i B i Strateški ciljevi stvorili osnovu i položili temelje za strukture putem kojih se zločinački cilj mogao ostvariti. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je takođe uzelo u obzir način na koji su Uputstvo s varijantom A i B i Strateški ciljevi provođeni u djelo na cijelom području Opština i ciljeve rukovodstva bosanskih Srba u vezi s razdvajanjem po etničkoj osnovi. To je uključivalo rasprostranjen i sistematski obrazac zločina koje su srpske snage počinile nad nesrbima na cijelom području Opština, o čemu se detaljnije govori dolje u tekstu.

3440. Vijeće konstatuje da je planirano zauzimanje teritorija na koje su bosanski Srbi polagali pravo otišlo dalje od samog uspostavljanja vlasti; ono je obuhvatalo i uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koje je za cilj imalo stvaranje jednog entiteta koji je u velikoj mjeri

---

[10987] V. par. 3072–3096. Svjedoci odbrane su u svojim svjedočenjima, pored ostalog, u vezi s kriznim štabovima izjavljivali (i) da su oni bili osnivani na raznim nivoima u BiH i da su jednostavno predstavljali način da se reaguje na kriznu situaciju; (ii) da oni ni u kom smislu nisu predstavljali "tajni sistem rukovođenja i komandovanja"; (iii) da su djelovali nezavisno i da nisu dobijali instrukcije od rukovodstva SDS-a; i (iv) da nisu planirali progon nesrba. D4194 (Izjava svjedoka Svete Kovačevića od 7. decembra 2013.), par. 10, 23; D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 5. Premda Vijeće jeste konstatovalo da su krizni štabovi osnivani na raznim nivoima u BiH, te da su ih osnivali i bosanski Muslimani, ono smatra da ostatak iskaza ovih svjedoka nije pouzdan u vezi s ovim pitanjem. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir način na koji su krizni štabovi formirani u skladu s Uputstvom s varijantom A i B i način na koji su korišteni u svrhu uspostavljanja vlasti i kontrole bosanskih Srba nad opštinama, kao i njihovu umiješanost u zločine koji su počinjeni nad nesrbima. Vijeće je takođe imalo u vidu da su iskaze dotičnih svjedoka karakterisali protivrječnosti, evazivnost i pokazatelji pristrasnosti, što je dovelo u pitanje vjerodostojnost njihovih iskaza u vezi s ovim pitanjem.

[10988] V. par. 2940, 2944, 2947.

[10989] V. par. 2899–2903.

[10990] V. par. 2895–2903.

bio etnički homogen.[10991] To je bilo utemeljeno na ideologiji prema kojoj bosanski Srbi nisu mogli da žive zajedno s bosanskim Srbima i bosanskim Hrvatima.[10992]

3441. Vijeće dalje podsjeća da je postojao organizovan i sistematski obrazac zločina koje su počinili pripadnici srpskih snaga i politički i državni organi bosanskih Srba u opštinama iz tačke 1 Optužnice.[10993] Sličan sistematski obrazac zločina nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ponovljen je u ostalim Opštinama koje su se prostirale u tri glavne regije relevantne za dio ovog predmeta koji se odnosi na Opštine, odnosno u istočnoj Bosni, ARK-u, i na području Sarajeva.

3442. Vijeće je konstatovalo da je ogroman broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u Opštinama bio prisilno raseljen iz domova, sela i gradova u kojima su zakonito boravili na druge lokacije u BiH ili u treće zemlje. Žrtvama je davano ograničeno vrijeme da napuste svoje domove, a zatim su ukrcavane u kamione, autobuse ili vozove i odvožene iz Opština. Vijeće je konstatovalo da su u mnogim slučajevima bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili prisiljeni da odu nakon što su srpske snage napale njihova sela ili preuzele vlast u gradovima. Mnogi drugi su prvo bili uhapšeni, a zatim protivpravno zatočeni u zatočeničkim objektima i odvezeni iz Opština. To protjerivanje je dovelo do drastičnih promjena u nacionalnom sastavu stanovništva gradova i do 1995. godine u mnogim od Opština skoro da više uopšte nije bilo bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

3443. Vijeće je, konkretno, konstatovalo da su srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba, po sličnom obrascu na cijelom području Opština, bili umiješani u sistematsko prisilno iseljavanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz Opština, pored ostalog putem stvaranja okruženja straha u kojem bosanski Muslimani i bosanski Hrvati nisu imali drugog izbora već da napuste Opštine.[10994] Vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili raseljeni uslijed ili nakon primjene fizičke sile, prijetnje primjenom sile, ili pod prisilom, ili da su pobjegli iz straha. Taj strah je bio izazvan stalnim nasiljem i raznim zločinima koji su počinjeni nad nesrbima, uključujući, pored ostalog, ubijanje, okrutno i nečovječno postupanje, protivpravno zatočenje, silovanje i druga djela sesksualnog nasilja, diskrimatorne mjere, te bezobzirno uništavanje sela, kuća i spomenika kulture.[10995]

[10991] V. par. 2839–2856.
[10992] V. par. 2839–2956, 2895–2896. V. takođe par. 2670–2673.
[10993] V. odjeljak IV.A.2.v: Genocid: tačka 1 Optužnice.
[10994] V. odjeljak IV.A.2.iii: Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice.
[10995] V. odjeljak IV.A.2.iii: Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice.

3444. Pored toga, sličan način činjenja tih zločina i kratak vremenski period u kojem su počinjena potkrepljuju zaključak da su ti zločini činjeni tokom dobro planiranih i koordiniranih operacija koje su obuhvatale preuzimanje vlasti u Opštinama vojnim putem i protjerivanje nesrba. Vijeće je konstatovalo da je najveći dio zločina počinjen u periodu od aprila do oktobra 1992. u svakoj od Opština, ali da je činjenje zločina nastavljeno sve do kraja sukoba. Vijeće je ustanovilo da su mnogi od napada na gradove i sela u Opštinama izvedeni na organizovan i koordiniran način i da su u njima učestvovali pripadnici srpskih snaga. Ti napadi i zločini koji su počinjeni za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti slijedili su sličan obrazac na cijelom području Opština.[10996]

3445. Uzevši u obzir jasan sistematski i organizovan obrazac zločina koje su u svakoj od Opština počinili pripadnici srpskih snaga, i to u okviru kratkog vremenskog perioda, Vijeće zaključuje da ti zločini nisu počinjeni nasumično, nego na koordiniran način.

3446. Optuženi osporava da je vršeno sistematsko protjerivanje nesrba iz RS-a iznoseći argument da je tužilaštvo zanemarilo većinu opština u kojima su nesrbi bili zaštićeni i da to dovodi u pitanje teoriju o postojanju zajedničkog plana.[10997] Vijeće smatra da je ovaj argument lišen svakog merituma, s obzirom na to da je Vijeće konstatovalo da su onih dvadeset opština u kojima zločini jesu bili počinjeni, i u vezi s kojima je Vijeće bilo dužno da donese zaključke, bile od strateškog značaja za optuženog i rukovodstvo bosanskih Srba i da su one činile dio teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Čak i da u drugim opštinama u BiH, koje nisu obuhvaćene Optužnicom, nije počinjen nijedan zločin, to ne bi uticalo na zaključak Vijeća da su zločini u Opštinama činjeni na sistematski i organizovan način.

3447. Nakon što je dokaze o kojima se govori gore u tekstu odvagnulo u svjetlu sistematskog i organizovanog načina na koji su zločini činjeni u svakoj od Opština, Vijeće konstatuje van svake razumne sumnje da je u periodu od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. postojao zajednički plan da se s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo uklone bosanski Muslimani i bosanski Hrvati putem zločina koji su detaljnije opisani dolje u tekstu. Vijeće zaključuje da su se optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba, počev od oktobra 1991., dogovarali o tome kako će reagovati na proglašenje suvereniteta BiH i o mjerama koje će preduzeti kako bi stvorili svoju sopstvenu etnički homogenu državu.

[10996] V. odjeljak IV.A.2: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.
[10997] V. Završni podnesak odbrane, par. 966–972, 979.

ii. *Pluralitet osoba*

3448. Tužilaštvo navodi da je optuženi djelovao zajedno s vojnim i političkim rukovodiocima bosanskih Srba kako bi ostvario cilj zajedničkog plana.[10998] Premda tužilaštvo tvrdi da se sastav članova UZP-a koji se navodi u Optužnici s vremenom mijenjao, ono iznosi argument da je svaki član dao značajan doprinos ostvarenju zajedničkog zločinačkog cilja.[10999] Tužilaštvo potom po imenu nabraja članove sveobuhvatnog UZP-a koji se navodi u Optužnici, te doprinos koji je svaki od njih dao zajedničkom planu.[11000]

3449. Počev od kraja 1991. godine, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić su blisko sarađivali s optuženim u razradi politike i planova koji su činili temelj zajedničkog plana, kako je on definisan gore u tekstu. Oni su držali govore o temama vezanim za sprečavanje nezavisnosti BiH i o tome da bosanski Srbi ne mogu da žive s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, da bi u konačnici zagovarali razdavanje ta tri naroda i stvaranje zasebne države bosanskih Srba.[11001] Za Krajišnika, cilj razdvajanja od bosanskih Muslimana bio je najvažniji zadatak, i on je često podsjećao da je glavni cilj bosanskih Srba bio stvaranje njihove sopstvene, "etnički čiste" države.[11002] I Krajišnik i Biljana Plavšić su govorili o etničkom čišćenju kao o nečemu što je neophodno kako bi se ostvarili ciljevi rukovodstva bosanskih Srba.[11003] Krajišnik i Biljana Plavšić su se konkretno složili s optuženim da bosanske Muslimane treba premjestiti izvan teritorije bosanskih Srba, s obzirom na to da oni i bosanski Srbi ne mogu živjeti zajedno.[11004] Biljana Plavšić je išla čak dotle da je izjavila sljedeće: "Ako je potrebno da pogine tri miliona ljudi da bi se riješila ova kriza, onda hajde da to završimo i idemo dalje".[11005] Pored toga, Koljević je u više navrata pozivao na protjerivanje bosanskih Muslimana i stvaranje homogenih teritorija, tvrdeći da je za Srbe nemoguće da žive s bilo kim drugim.[11006] Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić su takođe učestvovali u formulisanju i promovisanju Strateških ciljeva i preduzimali su korake kako bi osigurali da oni budu provedeni u djelo, kao i da budu stvorene organizacione strukture putem kojih se zločinački cilj mogao ostvariti.[11007]

10998 Završni podnesak tužilaštva, par. 84.
10999 Završni podnesak tužilaštva, par. 84.
11000 Završni podnesak tužilaštva, par. 85–109.
11001 V. par. 2649, 2663–2664, 2721, 2725, 2727–2729, 2749, 2762, 2764, 2767, 2772, 2786, 2810, 2820, 2825–2826, 2829, 2832.
11002 V. par. 2721, 2729, 2877, 2880, 2898, 3245.
11003 V. par. 2757.
11004 V. par. 2757.
11005 V. par. 2727.
11006 V. par. 2721, 2728, 2762, 2806, 2820.
11007 V. par. 2722, 2767, 2860, 2868, 2880, 2885, 2893–2894, 2898–2900, 2902, 3245.

3450. Pored njihovog učešća u stvaranju zajedničkog plana i slaganja s političkim ciljevima optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, uloge koje su Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić imali tokom cijelog sukoba ukazuju na njihov dodatni doprinos zajedničkom planu. Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić su, zajedno s optuženim, bili smatrani najvišim i najmoćnijim rukovodiocima u RS-u.[11008] Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić su činili tri od pet članova Predsjedništva RS-a; Krajišnik je bio predsjednik Skupštine bosanskih Srba, a Koljević i Biljana Plavšić su bili potpredsjednici RS-a; svo troje su tokom cijelog sukoba bili zaduženi za rješavanje važnih pitanja, vezanih za zatočeničke centre, komunikaciju s međunarodnim organizacijama, kao i za informisanje i propagandu.[11009]

3451. Krajišnik je uživao veliki autoritet među opštinskim rukovodiocima bosanskih Srba i bio je u mogućnosti da izdaje naredbe i utiče na to kako je trebalo provoditi vlast na opštinskom nivou.[11010] Biljana Plavšić je lično otvoreno podržavala paravojne jedinice iz Srbije i pozivala ih u BiH da pruže podršku ratnim naporima, te je predstavljala vezu između tih jedinica i rukovodstva bosanskih Srba.[11011] Vijeće je, nadalje, konstatovalo da su Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić prisustvovali sastancima i manifestacijama na cijelom području Opština i da su bili obaviješteni o zločinima počinjenim za vrijeme i nakon preuzimanja vlasti u Opštinama i u zatočeničkim centrima koji su se u njima nalazili; pored toga, bili su konkretno obavještavani o naporima preduzetim radi prisilnog uklanjanja nesrba iz Opština, što je bilo upravo ono što je rukovodstvo bosanskih Srba namjeravalo postići od samog začetka njegovog plana.[11012]

3452. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić, zajedno s optuženim, dijelili namjeru da provedu u djelo zajednički plan trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo, te da su, putem svog položaja u rukovodstvu bosanskih Srba i svojim angažmanom na cijelom području Opština, doprinijeli izvršenju tog zajedničkog plana u periodu od oktobra 1991. do barem 30. novembra 1995.

3453. Što se tiče Mladića, on je, počev od 12. maja 1992., kada ga je optuženi angažovao i postavio za komandanta Glavnog štaba, komandovao najvišim organom VRS-a shodno ovlaštenjima koja je na njega prenio optuženi i izdavao je propise, naređenja i instrukcije kojima su

[11008] V. par. 3242.
[11009] V. par. 3240, 3250, 3257.
[11010] V. par. 3245.
[11011] V. par. 3261.
[11012] V. par. 3246–3248, 3253–3255, 3260, 3262–3264.

u djelo provođena naređenja izdata od strane optuženog.[11013] S obzirom na njegov položaj i uticaj, Mladić je bio neposredno umiješan u vojna dešavanja na cijelom području Opština i bio je redovno izvještavan o njima, uključujući dešavanja za vrijeme preuzimanja vlasti u gradovima od strane jedinica VRS-a i u zatočeničkim objektima u kojima su nesrbi držani u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. godine.[11014] Kao što se navodi gore u tekstu, Vijeće je konstatovalo da je Mladić s rukovodstvom bosanskih Srba dijelio cilj da bosanski Srbi ne mogu živjeti zajedno s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima i prihvatio je i promovisao plan stvaranja zasebne države bosanskih Srba, te je, konkretno, preduzeo korake kako bi osigurao provođenje Strateških ciljeva. Shodno tome, Vijeće nalazi da je Mladić dijelio namjeru za provođenje zajedničkog plana u djelo i da je ostvarenju tog zajedničkog plana doprinio putem svoje uloge komandanta Glavnog štaba i putem neposrednog angažovanja jedinica VRS-a u operacijama tokom kojih je u Opštinama vršeno prisilno protjerivanje nesrba i drugi zločini. Pored toga, Vijeće je konstatovalo da je, uprkos tome što je u nekim periodima između optuženog i Mladića bilo napetosti i nesuglasica u vezi s nekim aspektima, optuženi zadržao svoju ulogu Mladićevog pretpostavljenog i imao je *de jure* kontrolu nad njim, te da je tu kontrolu nad njim *de facto* vršio tokom cijelog sukoba; shodno tome, nikakve privremene nesuglasice između optuženog i Mladića ne dovode u pitanje njihov dogovor niti doprinos koji je Mladić dao zajedničkom planu u bilo kojem trenutku od njegovog postavljenja 12. maja 1992. do barem 30. novembra 1995.[11015]

3454. Što se tiče Miće Stanišića i Mandića, Stanišić je 1992. godine bio ministar unutrašnjih poslova, a Mandić je bio zamjenik ministra unutrašnjih poslova do maja 1992., da bi kasnije, od maja do novembra 1992., bio ministar pravde RS-a; i jedan i drugi su već od 1992. godine bili neposredno umiješani u stvaranje i razvoj MUP-a bosanskih Srba.[11016] Vijeće je konstatovalo da su direktive koje su se odnosile na podjelu struktura MUP-a i stvaranje MUP-a bosanskih Srba bile prenošene na nivo opština i tamo izvršavane. To su bili ključni koraci u preuzimanju vlasti u Opštinama, budući da je zasebna policijska struktura omogućavala da se u Opštinama održi vlast bosanskih Srba.[11017] Stvaranje tog zasebnog MUP-a bosanskih Srba predstavljalo je sredstvo za ostvarivanje ciljeva optuženog i rukovodstva bosanskih Srba, a Mićo Stanišić i Mandić su svojim učešćem u tom procesu doprinijeli izvršenju zajedničkog plana.

[11013] V. par. 3266–3267.
[11014] V. par. 3269–3271.
[11015] V. par. 3141.
[11016] V. par. 3298, 3300, 3306, 3308.
[11017] V. par. 3300, 3308.

3455. Pored toga, kao šef MUP-a, Mićo Stanišić je bio obavještavan o operacijama na cijelom području Opština tokom kojih se vršilo prisilno protjerivanje nesrba i drugi zločini.[11018] Mandić je bio odgovoran za razmjenu zarobljenika putem Centralne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika i lica lišenih slobode i bio je obaviješten o tome da se vrši prisilno uklanjanje nesrba iz Opština.[11019] I Mićo Stanišić i Mandić bili su smatrani "predsjednikovim ljudima"; Stanišić je svoju odanost optuženom i SDS-u potvrdio izjavivši da je uvijek slijedio politiku Predsjedništva SDS-a i da sebi ne bi dopustio da odstupi od te politike.[11020] Uz to, Mandić je tokom sukoba davao izjave koje pokazuju njegovo učešće u zajedničkom planu koji su dijelili, uključujući izjavu u kojoj je naglasio da "Bosnu [treba] na dva podijeliti" i da će Muslimani i Hrvati imati prava nakon što ih "[...] počistimo".[11021]

3456. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su putem svog učešća u stvaranju struktura MUP-a bosanskih Srba, cilj kojeg je bio upravo taj da se ostvari vlast bosanskih Srba u Opštinama, kao i činjenice da su putem svojih položaja ministra, odnosno zamjenika ministra unutrašnjih poslova i kasnije ministra pravde, Mićo Stanišić i Mandić bili usko povezani s jedinicama koje su izvodile operacije prisilnog uklanjanja nesrba iz Opština i činile druge zločine. Shodno tome, Vijeće konstatuje da su Mićo Stanišić i Mandić doprinosili izvršenju zajedničkog plana do kraja 1992. godine. S obzirom na to da su i Mandić i Mićo Stanišić napustili svoje funkcije krajem 1992., Vijeće ne može da konstatuje da su oni bili članovi sveobuhvatnog UZP-a nakon tog perioda.

3457. Kad su u pitanju Arkan i Šešelj, obojica su slala i obučavala jedinice čije je ljudstvo učestvovalo u operacijama na cijelom području Opština tokom kojih je vršeno prisilno protjerivanje nesrba i drugi zločini. Uz to, Vijeće je konstatovalo da je Arkan tokom sukoba komunicirao s Biljanom Plavšić i da su optuženi i Mićo Stanišić bili obaviješteni o učešću arkanovaca u preuzimanju vlasti u Opštinama i o zločinima koje su njegove jedinice počinile.[11022] Arkana je Predsjedništvo RS-a pozvalo da učestvuje u vojnim operacijama u Opštinama; Arkana su, isto tako, Biljana Plavšić i optuženi tokom cijelog sukoba otvoreno hvalili zbog njegovog doprinosa naporima na odbrani bosanskih Srba.[11023] Čak i nakon što je otišao iz BiH, Arkan je optuženom ponovo izrazio spremnost da se vrati i brani "srpske teritorije" ako ga optuženi pozove.[11024]

[11018] V. par. 3301–3304.
[11019] V. par. 3309–3310.
[11020] V. par. 3299, 3305, 3307.
[11021] V. par. 2730.
[11022] V. par. 3198, 3260–3261, 3303–3304.
[11023] V. par. 3198, 3323, 3325.
[11024] V. par. 3325.

3458. Što se tiče Šešelja, on je često bio u kontaktu s optuženim i rukovodstvom bosanskih Srba i podržavao je politiku SDS-a. Konkretnije, Šešelj je zagovarao homogenu Veliku Srbiju koja bi podrazumijevala ujedinjenje svih srpskih zemalja i uklanjanje nesrpskog stanovništva; shodno tome, jasno je da je dijelio zajednički plan. On je tokom cijelog sukoba slao velike grupe boraca, dobrovoljaca SRS-a, da pomognu bosanskim Srbima u BiH u provođenju zajedničkog plana i doprinio je izvršenju zajedničkog plana kao takvog.[11025]

3459. Vijeće, shodno tome, nalazi da su zajedničkom planu, kako su ga zamislili optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba, i Arkan i Šešelj doprinijeli tako što su slali i obučavali ljude koji su učestvovali u operacijama na cijelom području Opština tokom kojih je vršeno prisilno protjerivanje nesrba i drugi zločini.

3460. Što se tiče dokaza koji su u ovom predmetu predočeni u vezi sa Slobodanom Miloševićem i njegovim članstvom u UZP-u, Vijeće podsjeća da je on dijelio i podržavao politički cilj optuženog i rukovodstva bosanskih Srba da se očuva Jugoslavija i spriječi otcjepljenje ili nezavisnost BiH i da je tokom tog perioda blisko sarađivao s optuženim. Vijeće takođe podsjeća da je Milošević tokom sukoba pružao bosanskim Srbima pomoć u vidu ljudstva, opskrbe i oružja.[11026] Međutim, na osnovu dokaza koji su Vijeću predočeni u vezi s razilaženjem u interesima do kojeg je tokom sukoba došlo između rukovodstava bosanskih Srba i Srbije, te posebno u vezi s Miloševićevim čestim kritikovanjem i neodobravanjem politike i odluka koje su donosili optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba,[11027] Vijeće se nije uvjerilo da je u ovom predmetu izvedeno dovoljno dokaza za zaključak da se Slobodan Milošević slagao sa zajedničkim planom.

3461. Konačno, što se tiče Jovice Stanišića, načelnika SDB-a, i Franka Simatovića, zamjenika načelnika SDB-a, Vijeće podsjeća da su arkanovci i Crvene beretke bili potčinjeni njima dvojici i da su njih dvojica slala jedinice u BiH koje su tokom sukoba učestvovale u operacijama preuzimanja vlasti u Opštinama; Stanišić i Simatović su takođe učestvovali u uspostavljanju i

---

11025 V. par. 3327–3330. Šešelj je takođe izjavio da između njega, optuženog i drugih pojedinaca nije postojao udruženi zločinački poduhvat da se protjeraju bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, te da optuženi nije imao antagonistički stav prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima. D3665 (Izjava svjedoka Vojislava Šešelja od 1. juna 2013.), par. 31–35, 39, 41; D3667 (Transkript konferencije za štampu Vojislava Šešelja, 26. mart 1992.), str. 20; Vojislav Šešelj, T. 39600–39605 (10. juni 2013.). Vijeće ne smatra ovaj iskaz pouzdanim. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir da je Šešelju očigledno bilo u ličnom interesu da svjedoči na ovakav način i da su njegov iskaz karakterisale političke izjave.

11026 V. par. 3275–3288.

11027 Vijeće ima u vidu da se odnos između Miloševića i optuženog pogoršavao počev od 1992. godine; već 1994., oni se više nisu mogli usaglasiti oko toga u kom smjeru treba djelovati. Pored toga, počev već od marta 1992., između optuženog i Miloševića je postojao očigledan razdor na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice, tokom kojih su Milošević i drugi rukovodioci iz Srbije otvoreno kritikovali rukovodioce bosanskih Srba zbog činjenja "zločina protiv čovječnosti" i "etničkog čišćenja", i jer su ratovali za svoje lične ciljeve. V. par. 3280, 3289–3297.

nadzoru centara za obuku bosanskih Srba.[11028] Međutim, Vijeće se nije uvjerilo da je u ovom predmetu izvedeno dovoljno dokaza za zaključak da su se Jovica Stanišić i Franko Simatović slagali sa zajedničkim planom.

3462. Shodno tome, Vijeće konstatuje van svake razumne sumnje da su optuženi, Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević, Biljana Plavšić, Ratko Mladić,[11029] Mićo Stanišić,[11030] Momčilo Mandić,[11031] Željko Ražnatović (Arkan) i Vojislav Šešelj bili članovi sveobuhvatnog UZP-a i da su činili pluralitet osoba koje su djelovale u skladu sa zajedničkim planom koji je postojao u periodu od oktobra 1991. do 30. novembra 1995., kako je definisano gore u tekstu.

iii. *Obim zajedničkog plana*

3463. Prilikom donošenja zaključka da je u periodu od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. postojao zajednički plan da se trajno uklone bosanski Muslimani i bosanski Hrvati s teritorije u Opštinama na koju su bosanski Srbi polagali pravo, Vijeće je uzelo u obzir svoje zaključke da je iz internih rasprava među rukovodiocima bosanskih Srba bilo jasno da je došlo do prisilnog preseljavanja stanovništva i da je ono izvršeno u skladu s uputstvima koja su došla s najvišeg nivoa rukovodstva bosanskih Srba, te da je bilo dobro isplanirano.[11032] Vijeće je takođe uzelo u obzir svoje zaključke da optuženi i drugi članovi sveobuhvatnog UZP-a nisu bili samo obaviješteni o prisilnom preuzimanju vlasti u gradovima i opštinama koje su vršile srpske snage, već da su takođe bili svjesni da je to dovelo do ogromnih demografskih promjena putem prisilnog raseljavanja

11028 V. par. 3312, 3314–3315, 3317–3320.

11029 Vijeće konstatuje da je Ratko Mladić bio član sveobuhvatnog UZP-a od 12. maja 1992.

11030 Vijeće konstatuje da je Mićo Stanišić bio član sveobuhvatnog UZP-a do kraja 1992.

11031 Vijeće konstatuje da je Momčilo Mandić bio član sveobuhvatnog UZP-a do kraja 1992.

11032 Vijeće primjećuje da su svjedoci odbrane u svojim svjedočenjima, pored ostalog, izjavili da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba (i) slijedili politiku koja je nastojala da očuva mir; (ii) pokušavali da vode računa o pravima nesrba i da ih poštuju; i da (iii) nisu podržavali ili planirali prisilno preseljavanje stanovništva niti činjenje zločina nad nesrbima. Kosta Čavoški, T. 37052 (11. april 2013.); Dragomir Keserović, T. 40914–40915, 40944–40946 (8. juli 2013.); D4194 (Izjava svjedoka Svete Kovačevića od 7. decembra 2013.), par. 5, 9, 15–16, 37; D4063 (Izjava svjedoka Novaka Kondića od 23. novembra 2013.), par. 5–7; D4166 (Izjava svjedoka Mikana Davidovića od 1. decembra 2013.), par. 7; D3861 (Izjava svjedoka Radovana M. Karadžića od 14. jula 2013.), par. 5, 10–11; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 16, 18–18A, 46; Momir Bulatović, T. 34540–34541 (28. februar 2013.), T. 34560–34561 (1. mart 2013.); D4027 (Izjava svjedoka Nikole Poplašena od 11. novembra 2013.), par. 18, 21; D3089 (Izjava svjedoka Milivoja Kićanovića od 3. marta 2013.), par. 18–19; D3072 (Izjava svjedoka Pere Markovića od 1. marta 2013.), par. 28; D4313 (Izjava svjedoka Gojka Kličkovića od 7. februara 2014.), par. 3–8; D3146 (Izjava svjedoka Božidara Vučurevića, 22. mart 2013.), par. 5. Međutim, Vijeće konstatuje da su njihova svjedočenja karakterisali protivrječnosti, evazivnost i jasni pokazatelji pristrasnosti i predrasuda, ili da su ona bila zasnovana na njihovim sopstvenim neutemeljenim procjenama ili utiscima. Vijeće je konstatovalo da ti faktori dovode njihove iskaze u pitanje i ne smatra ih pouzdanim u vezi s ovim pitanjem. Premda je Ronald Hatchett takođe u svom svjedočenju izjavio da je optuženi bio riješen da prekine borbe i spasi civile, to zapažanje se svodilo samo na njegovu ličnu procjenu tokom sastanaka sa optuženim 1994. godine, te, stoga, ima ograničenu težinu. D2741 (Izjava svjedoka Ronalda Hatchetta od 13. januara 2013.), par. 10–12.

nesrpskih civila i rezultiralo etničkom homogenizacijom, koju su oni podržavali.[11033] Vijeće je konstatovalo da su članovi sveobuhvatnog UZP-a, uključujući optuženog, promovisali i dijelili cilj stvaranja etnički čiste države bosanskih Srba i međusobno povezanih srpskih područja koja bi zahtijevala redistribuciju stanovništva.[11034]

3464. Vijeće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz svih dokaza koji su analizirani ranije u ovoj Presudi taj da se krivičnim djelima deportacije, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i progona (prisilnog premještanja i deportacije) namjeravao ostvariti cilj sveobuhvatnog UZP-a i da su optuženi i drugi članovi tog UZP-a dijelili namjeru za ta krivična djela. U vezi s prisilnim premještanjem i deportacijom kao djelima u osnovi progona, Vijeće također konstatuje da su optuženi i drugi članovi sveobuhvatnog UZP-a dijelili posebnu namjeru da vrše diskriminaciju na osnovu identiteta žrtava kao bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.[11035]

3465. Vijeće je, isto tako, uzelo u obzir način na koji su srpske snage izvršile preuzimanje vlasti u Opštinama i broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su živjeli u Opštinama prije tog preuzimanja vlasti. Što se tiče rasprostranjene prakse protivpravnog hapšenja i zatočenja nesrba prije njihovog uklanjanja s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo, Vijeće primjećuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba u više navrata pokušali da opravdaju postojanje zatočeničkih objekata u kojima su, kao što im je bilo poznato, bili zatočeni civili. Predstavnicima međunarodne zajednice su također pružana obećanja da će uslovi u njima biti poboljšani i da će zatočenici biti pušteni.[11036] Međutim, Vijeće konstatuje, u svjetlu svojih činjeničnih zaključaka u vezi s Opštinama, da su takva uvjeravanja bila u potpunoj suprotnosti s realnošću na terenu. Ta realnost je obuhvatala protivpravno hapšenje i zatočenje hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata nakon što su srpske snage silom preuzele vlast u selima, gradovima i opštinama, te njihovo konačno premještanje na druge lokacije.[11037] Vijeće konstatuje da optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba nisu samo bili svjesni tih zatočeničkih objekata, već da su protivpravno zatočenje u tim objektima koristili kao ključni element za ostvarenje svog cilja da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Oni su protivpravno zatočenje civila koristili i da bi osigurali "razmjenu" bosanskih Srba koje su zatočili bosanski

---

11033 V. par. 2846, 2850, 2852, 3363. Dodik je u svom svjedočenju izjavio da na sjednicama Skupštine bosanskih Srba ili na sastancima nikad nije čuo da je bilo ko govorio o trajnom uklanjanju bosanskih Hrvata ili Muslimana iz BiH i da je optuženi nastojao da sukobe riješi mirnim putem, te da su zločine u BiH počinili pripadnici paravojnih formacija. Milorad Dodik, T. 36842–36843, 36914 (9. april 2013.). Međutim, Vijeće primjećuje da su Dodikov iskaz karakterisali protivrječnosti, pokazatelji neiskrenosti i neobjektivnost, koji su doveli u pitanje pouzdanost njegovog iskaza u vezi s ovim pitanjem.

11034 V. par. 2896, 2898.

11035 Pored toga, na osnovu svih dokaza, Vijeće zaključuje da je optuženi bio svjestan da je to ponašanje, kao što se govori dolje u tekstu, bilo dio rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.

11036 V. odjeljak IV.A.3.a.v.B: Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima.

Muslimani. Shodno tome, Vijeće konstatuje da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba dijelili namjeru za protivpravno zatočenje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao jedno od sredstava putem kojih su mogli da ostvare svoj cilj etničkog razdvajanja. Vijeće, stoga, konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih dokaza taj da se krivičnim djelom progona, putem protivpravnog zatočenja i nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera kao djela u osnovi, namjeravao ostvariti cilj sveobuhvatnog UZP-a i da su članovi sveobuhvatnog UZP-a, uključujući i optuženog, dijelili namjeru za ta krivična djela. U vezi s tim djelima u osnovi progona, Vijeće takođe konstatuje da su optuženi i članovi sveobuhvatnog UZP-a dijelili posebnu namjeru da vrše diskriminaciju nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima na osnovu njihovog identiteta.[11038]

3466. Prema tome, obim sveobuhvatnog UZP-a uključuje krivična djela deportacije, nehumanih djela (prisilno premještanje), progona (prisilno premještanje i deportacija), te progona putem protivpravnog zatočenja i nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera kao djela u osnovi (dalje u tekstu: krivična djela u okviru prve kategorije UZP-a). Međutim, nakon što je razmotrilo sve relevantne dokaze, Vijeće konstatuje da su oni nedovoljni da pokažu da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su druga djela progona kojima se tereti u tački 3 Optužnice ili krivična djela ubistva i istrebljivanja kojima se tereti u tačkama 4, 5 i 6 Optužnice bila obuhvaćena zajedničkim planom ili da ih je optuženi namjeravao. Pri donošenju ovog zaključka, Vijeće je razmotrilo ne samo dokaze o namjeri optuženog za krivična djela u okviru prve kategorije UZP-a, nego i to da je optuženi tokom cijelog sukoba dobijao informacije o zločinima koje su srpske snage činile nad nesrbima, uključujući informacije da su srpske snage ubile približno 45 nesrpskih civila u Bijeljini u aprilu 1992. i približno 200 zatočenih nesrba na Korićanskim stijenama u avgustu 1992., te da je nastavio da djeluje u cilju realizacije zajedničkog plana. Vijeće je mišljenja da je drugi razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza taj da optuženi nije namjeravao da ti zločini budu počinjeni, ali da za to nije mario dovoljno da bi obustavio provođenje zajedničkog plana da se prisilno ukloni nesrpsko stanovništvo iz Opština. Premda Vijeće smatra da su ti drugi zločini bili rezultat kampanje prisilnog uklanjanja nesrpskog stanovništva iz Opština, Vijeće ne smatra da su oni predstavljali namjeravani dio zajedničkog plana. Vijeće će, shodno tome, dolje u tekstu razmotriti da li je optuženi odgovoran za te zločine po trećoj kategoriji UZP-a.

[11037] V. odjeljak IV.A.3.a.v.B: Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima.

[11038] Pored toga, Vijeće, na osnovu svih dokaza, konstatuje da je optuženi bio svjestan da je njegovo ponašanje, razmotreno dolje u tekstu, bilo dio rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.

c. Doprinos optuženog sveobuhvatnom UZP-u

i. *Argumentacija strana u postupku*

3467. Nakon što je zaključilo da je sveobuhvatni UZP postojao od oktobra 1991. i da je trajao barem do 30. novembra 1995., Vijeće će sada ocijeniti da li je optuženi tokom tog perioda značajno doprinio tom UZP-u. Pri tom ocjenjivanju, Vijeće se ograničilo na ponašanje optuženog tokom perioda trajanja sveobuhvatnog UZP-a. Svako drugo ponašanje, koje spada izvan vremenskog okvira sveobuhvatnog UZP-a, eventualno je uzeto u obzir samo u svrhu utvrđivanja namjere optuženog da učestvuje u tom UZP-u. Vijeće će sada razmotriti svaki od navodnih doprinosa putem kojih je, prema navodima tužilaštva, optuženi provodio u djelo sveobuhvatni UZP.

3468. U paragrafu 14 Optužnice, tužilaštvo navodi da je optuženi u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj sveobuhvatnog UZP-a činjenjem zločina na jedan ili više sljedećih načina:

> (a) formulisanjem, unapređenjem i/ili podsticanjem razvoja i provođenja politike SDS-a i državnih organa bosanskih Srba, čija svrha je bila ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i/ili učešćem u tome;
>
> (b) učešćem u osnivanju, podržavanju i/ili održavanju političkih i državnih organa bosanskih Srba i snaga bosanskih Srba, preko kojih se ostvarivao cilj UZP-a;
>
> (c) širenjem, podsticanjem i/ili omogućavanjem širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja UZP-a;[11039]
>
> (d) podsticanjem, potpomaganjem i/ili ovlašćivanjem političkih i državnih organa bosanskih Srba, članova i funkcionera SDS-a, kao i srpskih snaga da vrše djela koja doprinose realizaciji cilja UZP-a i/ili davanjem naloga za to;
>
> (e) učešćem u planiranju ili formulaciji djela koja su vršili politički i državni organi bosanskih Srba, članovi i funkcioneri SDS-a i srpske snage u realizaciji cilja UZP-a;
>
> (f) obezbjeđivanjem, omogućavanjem, podsticanjem i/ili podržavanjem učešća snaga JNA/VJ i paravojnih snaga iz Srbije u realizaciji cilja UZP-a;
>
> (g) nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da osigura da politički i državni organi bosanskih Srba i/ili snage bosanskih Srba djeluju da bi zaštitili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji borave na područjima pod njihovom kontrolom;
>
> (h) omogućavanjem i/ili podsticanjem činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane srpskih snaga, političkih i državnih organa

[11039] Tužilaštvo tvrdi da je to obuhvatalo tvrdnje (i) da bosanskim Srbima prijeti opasnost od ugnjetavanja, pa i genocida, od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; i (ii) da su područja na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba. V. Optužnica, par. 14(c).

> bosanskih Srba, nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i/ili provede istragu o takvim zločinima i/ili uhapsi i/ili kazni počinioce takvih zločina;
>
> (i) podržavanjem i/ili omogućavanjem pokušaja da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage i/ili učešćem u takvim pokušajima; i
>
> (j) nalaganjem da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimanima i/ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom političkih i državnih organa bosanskih Srba i/ili snaga bosanskih Srba ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za te stanovnike u sklopu realizacije cilja UZP-a, i/ili odobravanjem takvog ograničavanja.[11040]

3469. Tužilaštvo iznosi argument da je optuženi predvodio sveobuhvatni UZP tako što je prosrpsku ideologiju preveo u politiku SDS-a i državnih organa s ciljem da ostvari cilj trajnog prisilnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo.[11041] Tužilaštvo tvrdi da je optuženi bio ključna figura u stvaranju struktura vlasti koje su politiku pretvorile u djelovanje tako što je tijela SDS-a transformisao u strukture RS-a i položio temelje za stvaranje MUP-a bosanskih Srba, kriznih štabova, Vlade i Predsjedništva bosanskih Srba, brigada TO-a i VRS-a.[11042]

3470. Tužilaštvo navodi da je optuženi vladao, upravljao i rukovodio postupcima političkih i državnih organa bosanskih Srba i srpskih snaga tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.[11043] Tužilaštvo dalje tvrdi da je optuženi širio propagandu kako bi među bosanskim Srbima izazvao strah i mržnju prema Muslimanima i Hrvatima, čime je svoje potčinjene podstakao da slijede njegov primjer.[11044] Tužilaštvo takođe navodi da je optuženi obezbijedio, omogućavao i podsticao učešće snaga JNA u naoružavanju Srba i preuzimanju vlasti u Opštinama; optuženi je, nadalje, nadzirao i podsticao učešće paravojnih snaga iz Srbije u realizaciji zajedničkog cilja.[11045]

3471. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, time što je negirao da su činjeni zločini, te što ih je opravdavao i/ili obmanjivao međunarodnu zajednicu i sredstva javnog informisanja, stvorio okruženje nekažnjivosti, putem kojeg je podsticao provođenje zajedničkog plana koje je bilo u

---

11040 Optužnica, par. 14.

11041 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 597; Optužnica, par. 14(a), 14(e).

11042 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 598; Optužnica, par. 14(b).

11043 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 598, 600; Optužnica, par. 14(d).

11044 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 597, 600; Optužnica, par. 14(c).

11045 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 599; Optužnica, par. 14(f). U vezi s pitanjem da li je optuženi doprinio sveobuhvatnom UZP-u putem obezbjeđivanja, omogućavanja, podsticanja i/ili podržavanja učešća snaga JNA/VJ i paravojnih snaga iz Srbije, Vijeće je snage JNA/VJ i paravojne snage iz Srbije obuhvatilo definicijom srpskih snaga. V. Optužnica, par. 14(f). V. takođe par. 159.

toku.[11046] Tužilaštvo dalje tvrdi da optuženi (i) nije preduzeo odgovarajuće korake da osigura da politički i državni organi bosanskih Srba i/ili snage bosanskih Srba djeluju da bi zaštitili nesrbe na teritoriji na koju su Srbi polagali pravo, i da (ii) je time omogućio i/ili podsticao činjenje zločina koji su doprinijeli realizaciji zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.[11047]

3472. U odgovoru na to, optuženi, pored ostalog, tvrdi da mu nikad nije bio cilj da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati protjeraju sa srpskih područja u BiH i da je učinio sve što je ljudski bilo moguće učiniti kako bi izbjegao rat.[11048] Optuženi dalje tvrdi da nije promovisao mržnju prema drugim narodima i da je, u stvari, uvijek zagovarao poštovanje Ženevskih konvencija i insistirao na čovječnom postupanju prema nesrpskim civilima i ratnim zarobljenicima.[11049] Pored toga, on priznaje da su na državnom nivou postojali planovi za odbranu Srba ili zaštitu srpske teritorije, ali tvrdi da nikad nije bilo nikakvih planova ili uputstava da se nesrbima čini zlo, niti da se oni protjeruju ili obespravljuju.[11050] Kako tvrdi optuženi, svrha stvaranja i održavanja političkih i državnih organa bosanskih Srba nije bila činjenje zločina nad nesrbima.[11051] Optuženi takođe tvrdi da nije imao kontrolu nad VRS-om i da nije podržavao niti koristio paravojne snage da bi proveo u djelo zajednički plan.[11052] Optuženi je, pored ostalog, iznio argument da Strateški ciljevi nisu bili osnova za protjerivanje ili uništavanje nesrba u RS-u i da su oni bili samo politički ciljevi koje je trebalo ostvariti pregovorima.[11053] Optuženi tvrdi da nije stimulisao atmosferu nekažnjivosti za zločine počinjene nad nesrbima.[11054] Pored toga, optuženi tvrdi da nije postojao nikakav UZP i, štaviše, da on nije posjedovao namjeru za provođenje nikakvog zajedničkog plana UZP-a niti za činjenje zločina.[11055] Konačno, tvrdi optuženi, njegov jedini "značajan doprinos" ogleda se u njegovim naporima na održavanju mira, pravnog poretka i bezbjednosti svih građana u BiH.[11056]

3473. Vijeće će te navedene doprinose ocijeniti u onoj mjeri u kojoj su oni relevantni za sveobuhvatni UZP. S tim u vezi, Vijeće ima u vidu doprinos koji se navodi u paragrafu 14(j) Optužnice, a koji se odnosi na ulogu optuženog u ograničavanju humanitarne pomoći enklavama bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo govori o ograničavanju humanitarne pomoći u vezi s

[11046] V. Završni podnesak tužilaštva, par. 601; Optužnica, par. 14(i).
[11047] V. Završni podnesak tužilaštva, par. 601; Optužnica, par. 14(g), 14(h).
[11048] V. Završni podnesak odbrane, par. 218.
[11049] V. Završni podnesak odbrane, par. 222.
[11050] V. Završni podnesak odbrane, par. 223.
[11051] V. Završni podnesak odbrane, par. 226–230.
[11052] V. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1052–1137, 1248–1285, 1293–1298.
[11053] V. Završni podnesak odbrane, par. 1286–1293.
[11054] V. Završni podnesak odbrane, par. 761.
[11055] V. Završni podnesak odbrane, par. 231–285.
[11056] V. Završni podnesak odbrane, par. 285.

provođenjem trećeg od šest Strateških ciljeva putem izdavanja Direktive br. 4, to jest o uspostavljanju koridora u dolini rijeke Drine i eliminisanje Drine kao granice između RS-a i Srbije.[11057] Tužilaštvo takođe, u uopštenijem smislu, govori da je, time što je nalagao i odobravao ograničavanje humanitarne pomoći enklavama u istočnoj BiH, nastojeći da stvori nepodnošljive uslove života, optuženi doprinio zajedničkom cilju sveobuhvatnog UZP-a.[11058]

3474. Međutim, Vijeće smatra da ograničenja humanitarne pomoći nisu relevantna za navedeni doprinos optuženog ostvarenju cilja sveobuhvatnog UZP-a iz sljedećih razloga. Vijeće podsjeća da se baza zločina za koju se optuženi u konačnici suočava s odgovornošću u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om uglavnom odnosi na događaje iz 1992. i 1993. u dvadeset opština u BiH koje je Vijeće ranije u ovoj Presudi definisalo kao "Opštine". Gore u tekstu, Vijeće je konstatovalo da su srpske snage u Opštinama počinile krivična djela ubistva, istrebljivanja, progona, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje) za vrijeme i nakon preuzimanja vlasti u njima, kao i u zatočeničkim objektima koji su se u njima nalazili. Vijeću nisu predočeni nikakvi dokazi o ograničavanju humanitarne pomoći za Opštine koje bi doprinijelo stvaranju nepodnošljivih uslova života uslijed kojih bi bosanski Muslimani i/ili bosanski Hrvati, stanovnici tih Opština, bili prisiljeni da se isele iz njih. Dokazi koji jesu predočeni Vijeću pokazali su da je bilo ograničavanja humanitarne pomoći koja je išla za enklave u istočnoj BiH − Bihać, Goražde, Žepu i Srebrenicu od proljeća 1993. do ljeta 1995.[11059] Vijeće se nije uvjerilo da su ta ograničenja na bilo kakav smislen način relevantna za navedeni doprinos optuženog zajedničkom cilju sveobuhvatnog UZP-a, koji je realizovan putem činjenja zločina koji su u Opštinama počinjeni prvenstveno 1992. i 1993. godine; dakle, dosta prije perioda u kojem su vršena ta ograničenja drugdje u BiH.

ii. *Analiza*

3475. Vijeće je konstatovalo da je optuženi bio prvi čovjek kad je riječ o razradi i promovisanju ideologije SDS-a. Ta ideologija je obuhvatala sprečavanje razdvajanja Srba, određivanje istorijskih srpskih teritorija, te stvaranje ujedinjene srpske nacije. Ta načela su tvorila ključni element politike SDS-a i na njima su se temeljili ciljevi rukovodstva bosanskih Srba.[11060] Kao što je Vijeće konstatovalo gore u tekstu, premda ti ciljevi sami po sebi nisu bili zločinački, oni su stvorili osnovu

11057 V. Završni podnesak tužilaštva, par. 175.

11058 Završni podnesak tužilaštva, par. 600.

11059 O ograničavanju humanitarne pomoći za Srebrenicu, kao i za Sarajevo, biće riječi drugdje u ovoj Presudi. V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu, IV.B.1.f.i.B: Nestašica hrane i zaliha u Sarajevu, IV.C.1.b.ii: Ograničavanje humanitarnih konvoja i situacija sa humanitarnom pomoći u Srebrenici. Za dokaze o ograničavanju humanitarne pomoći koja je bila namijenjena enklavama u istočnoj BiH, v. npr. **[REDIGOVANO]**; P2243 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 14. februar 1995.); P1470 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 5. mart 1995.), str. 3–4.

11060 V. par. 2651–2653, 2940–2943.

i položili temelje za strukture putem kojih se zločinačka namjera mogla ostvariti.[11061] Vijeće konstatuje da je optuženi, prvo kao predsjednik SDS-a, a zatim kao predsjednik SNB-a, Predsjedništva, te RS-a, odigrao najvažniju ulogu u polaganju temelja za ostvarenje te zločinačke namjere, tako što je stvorio i podržavao strukture i tijela koji su proveli taj plan u djelo. On je to učinio tako što je razvio ideologiju koja je bila nabijena srpskim nacionalizmom i što je isticao jedinstvo Srba i značaj stvaranja etnički homogene srpske države.[11062] Vijeće konstatuje da je optuženi odigrao ključnu ulogu u definisanju ciljeva rukovodstva bosanskih Srba i mjera koje je bilo potrebno preduzeti da bi se uspostavila vlast bosanskih Srba na teritorijama na koje su polagali pravo.[11063]

3476. Vijeće je konstatovalo da je optuženi predviđao razdvajanje bosanskih Srba od nesrba u BiH i da će rat u BiH dovesti do "homogenizacije stanovništva", te da je pozivao na stvaranje entiteta u BiH zasnovanih na nacionalnoj pripadnosti.[11064] Optuženi je također podsticao na to da se odrede srpska područja s kojih bi bosanski Muslimani bili isključeni.[11065] Optuženi nije samo formulisao i promovisao tu politiku, već je, konstatuje Vijeće, bio riješen da ne dozvoli da bilo šta zaustavi bosanske Srbe u ostvarivanju njihovih ciljeva.[11066]

3477. Vijeće je također konstatovalo da je optuženi odigrao centralnu ulogu u obavljanju pažljivih priprema koje su bosanskim Srbima omogućile da na svaki potez koji je BiH preduzela u cilju sticanja nezavisnosti reaguju stvaranjem svojih sopstvenih paralelnih struktura i preuzimanjem vlasti na opštinskom nivou.[11067] Učešće optuženog u tome obuhvatalo je formulisanje politike i aktivnu promociju stvaranja paralelnih državnih, vojnih, policijskih i političkih struktura koje su korištene da bi se preuzela ili zadržala kontrola nad teritorijom na koju su bosanski Srbi polagali pravo.[11068] Te paralelne strukture su bile zamišljene tako da podržavaju postojanje zasebne države bosanskih Srba i omoguće ostvarenje cilja sveobuhvatnog UZP-a.[11069]

3478. Na primjer, optuženi je bio odgovoran za distribuciju i promociju Uputstva s varijantom A i B, koje je, kako je Vijeće konstatovalo, činilo osnovu po kojoj su u Opštinama osnovani krizni štabovi bosanskih Srba, skupštine opština bosanskih Srba, kao i druge paralelne opštinske

11061 V. par. 3435–3440, 3447.
11062 V. par. 2651–2654, 2670–2673, 2839–2841.
11063 V. par. 2707–2714.
11064 V. par. 2711.
11065 V. par. 2711.
11066 V. par. 2710.
11067 V. par. 2940–2942, 2947.
11068 V. par. 2839.
11069 V. par. 2944–2951.

strukture.[11070] Optuženi je aktivno nadzirao provođenje Uputstva s varijantom A i B, pratio razvoj događaja na opštinskom nivou, te vršio koordinaciju napora preduzetih u tom smislu kako bi osigurao njihovo provođenje.[11071] Izdavao je precizne naloge u vezi s uspostavljanjem i održavanjem vlasti bosanskih Srba i isticao značaj tog Uputstva za ostvarenje cilja stvaranja države bosanskih Srba.[11072] S tim u vezi, Vijeće je konstatovalo da je optuženi davao instrukcije u vezi s načinom funkcionisanja i strukturom kriznih štabova i da je to bio jedan od načina na koje je optuženi vršio svoju vlast nad njima.[11073]

3479. Optuženi je odigrao značajnu ulogu u formiranju i podržavanju Skupštine bosanskih Srba i koristio ju je kao formalno sredstvo putem kojeg su ideologija i ciljevi bosanskih Srba bili zvanično ozakonjeni i objavljivani.[11074] Vijeće je takođe konstatovalo da je optuženi imao uticaj i vlast, kao vodeća ličnost u Skupštini bosanskih Srba.[11075]

3480. Vijeće je konstatovalo da je optuženi cijelim tokom postojanja sveobuhvatnog UZP-a bio na samom vrhu nekoliko političkih, državnih i vojnih struktura i da nije samo odigrao značajnu ulogu u osnivanju tih struktura, već da je takođe bio u mogućnosti da svoju vlast i uticaj nad njima koristi kako bi pospješio ostvarenje cilja da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati trajno uklone s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Vijeće je konstatovalo da je optuženi zahtijevao i provodio najstrožu disciplinu u SDS-u u vezi s postupanjem u skladu s politikom koju je on razradio.[11076] S tim u vezi, Vijeće je konstatovalo da je optuženi imao *de jure* i *de facto* vlast nad SDS-om kao strankom i nad njegovim članovima, te da je imao najveću kontrolu i vlast nad njegovim institucijama.[11077]

3481. Vijeće konstatuje da je optuženi, time što je insistirao na toj strogoj disciplini i što se oslanjao na svoju dalekosežnu vlast, imao mogućnost da lakše usmjerava, podstiče, omogućava i odobrava postupke koji su pospješivali ostvarenje cilja sveobuhvatnog UZP-a. Vijeće je konstatovalo i da su stranačke strukture SDS-a, koje je optuženi podržavao, omogućavale komunikaciju između rukovodilaca na višem nivou, među kojima je bio i optuženi, i opštinskih rukovodilaca SDS-a.[11078] Vijeće konstatuje da je to bila ključna karika u lancu koji je osiguravao da se političke smjernice optuženog efikasno prenose i omogućavao mu da nadzire način na koje su

[11070] V. par. 3073–3075.
[11071] V. par. 3079–3081.
[11072] V. par. 3080–3081.
[11073] V. par. 3086–3087.
[11074] V. par. 2944–2950.
[11075] V. par. 2951.
[11076] V. par. 2940–2943.
[11077] V. par. 2940.

one bile provođene u djelo na opštinskom nivou. Između vlasti bosanskih Srba na opštinskom nivou i rukovodstva bosanskih Srba ili vlasti RS-a, uključujući optuženog, postojala je neposredna i redovna linija komunikacije. Ta linija komunikacije omogućavala je optuženom da nadzire događanja na opštinskom nivou i da izdaje precizne naloge u vezi s uspostavljanjem i održavanjem vlasti bosanskih Srba.[11079]

3482. Vijeće je konstatovalo da je optuženi neposredno učestvovao u određivanju teritorija na koje su bosanski Srbi polagali pravo, te zagovarao i radio na teritorijalnoj reorganizaciji koja bi omogućila bosanskim Srbima da polažu pravo na kontrolu i vlasništvo nad velikim dijelom teritorije u BiH. To je učinjeno kako bi se granice države bosanskih Srba utvrdile u skladu s teritorijalnim i strateškim pretenzijama bosanskih Srba.[11080] Vijeće je takođe konstatovalo da je optuženi podržavao vojne uspjehe srpskih snaga koji su doveli do velikih promjena u demografskoj slici BiH. On je, napokon, podržavao postizanje njihovih ciljeva vojnim putem, što je nužno podrazumijevalo zauzimanje teritorije i prisilno preseljavanje nesrpskog stanovništva kako bi se taj cilj ostvario. On je te vojne operacije smatrao neophodnim sredstvom za određivanje teritorije bosanskih Srba i stvaranje njihove sopstvene države i te operacije su dovele do etničke homogenizacije na teritoriji u Opštinama na koju su bosanski Srbi polagali pravo.[11081]

3483. Vijeće, nadalje, podsjeća na svoj zaključak da je optuženi formulisao, promovisao i pronosio Strateške ciljeve i da je promociju tih ciljeva dovodio u vezu s prijetnjom koju su za bosanske Srbe predstavljali bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, koje je on i dalje označavao kao istorijske neprijatelje bosanskih Srba, kao i sa svođenjem na minimum broja tih "neprijatelja" koji će ostati u njihovoj državi.[11082] Vijeće je konstatovalo da je optuženi uporno naglašavao da je etničko razdvajanje neophodno za ostvarivanje tih Strateških ciljeva.[11083] Pored toga, on je primao i davao ažurirane informacije o razvoju događaja i napretku ostvarenom u postizanju tih ciljeva, uključujući uspostavljanje kontrole nad teritorijom putem vojnih operacija i razdvajanje ljudi.[11084]

11078 V. par. 2940.

11079 V. par. 3080.

11080 V. par. 2839, 3090–3091.

11081 V. par. 2845–2846, 3091–3096.

11082 V. par. 2895–2896, 2901–2903. Kecmanović je izjavio da su optuženi i Krajišnik bili među onima koji su dijelili mišljenje da je za sukobe u BiH neophodno pronaći rješenje kroz političke pregovore i po svaku cijenu izbjeći ili zaustaviti rat, kao i da optuženi nije smatrao bosanske Muslimane i Hrvate neprijateljima. D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 35; Nenad Kecmanović, T. 39124–39125 (31. maj 2013.). Međutim, Vijeće ima u vidu da su Kecmanovićev iskaz karakterisali evazivnost, protivrječnosti, neobjektivnost i pokazatelji da njegovo svjedočenje nije bilo iskreno i otvoreno. Njegovo svjedočenje su takođe karakterisali pokazatelji da je nastojao da zaštiti optuženog. Vijeće, shodno tome, smatra da se ne može osloniti na njegov iskaz s tim u vezi.

11083 V. par. 2896.

11084 V. par. 2901.

3484. Optuženi je takođe aktivirao drugu fazu Uputstva s varijantom A i B, koja je bila neposredno povezana s fizičkom kontrolom nad teritorijom na koju su bosanski Srbi polagali pravo.[11085] Vijeće je konstatovalo da je optuženi predvidio da se za preuzimanje vlasti koristi sila, ali da je bio oprezan u vezi s načinom na koji će to biti predstavljeno na međunarodnom nivou. Međutim, nije se radilo o istinskoj zabrinutosti u vezi s načinom na koji će vlast biti preuzeta i postojao je očigledan jaz između javnih izjava koje je optuženi davao međunarodnim posmatračima i njegovih privatnih izjava s tim u vezi.[11086] Još je veći jaz postojao između uvjeravanja koja je pružao u svojim govorima i naređenjima i realnog stanja na terenu. Ono što se dogodilo u Opštinama bili su rasprostranjeni zločini koje su srpske snage činile nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima i to je dovelo do stvaranja u velikoj mjeri etnički homogene države, koja je bila u skladu s ciljem rukovodstva bosanskih Srba.[11087]

3485. Vijeće će sada razmotriti argument tužilaštva da je optuženi širio propagandu kako bi među bosanskim Srbima raspirio strah i mržnju prema Muslimanima i Hrvatima i čime je svoje potčinjene podstakao da slijede njegov primjer. Vijeće podsjeća da je optuženi takođe bio ključna ličnost u širenju propagande protiv bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Tom propagandom oni su označeni kao istorijski neprijatelji Srba.[11088] Konkretnije rečeno, optuženi je u govorima uvijek iznova pominjao zločine počinjene nad Srbima u Drugom svjetskom ratu i govorio da oni zbog toga ne smiju da dozvole da se bosanski Muslimani proglase većinskim narodom u BiH i ponovo ugroze Srbe.[11089] Optuženi je svoje govore koristio i da bi promovisao ideju da bosanski Srbi ne mogu da žive zajedno s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima i stvorio osnovu za razdvajanje tri naroda i za stvaranje srpske države.[11090] Vijeće konstatuje da je optuženi igrao na

---

11085 V. par. 3083.

11086 V. par. 3084–3085. Svjedoci odbrane su izjavili da je optuženi bio veoma umjeren i tolerantan i u govorima koje je održao u periodu uoči rata i u politici koju je vodio, te da je insistirao na poštovanju manjina i mirnom rješavanju problema. Savo Čeklić, T. 41230–41231, 41239 (11. juli 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 60; D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 41; D4077 (Izjava svjedoka Anđelka Grahovca od 23. novembra 2013.), par. 10; D3724 (Izjava svjedoka Branka Grujića od 22. juna 2013.), par. 44; Branko Grujić, T. 40373–40374 (25. juni 2013.); D3692 (Izjava svjedoka Jovana Ivanovića od 9. juna 2013.), par. 33; D3528 (Izjava svjedoka Milana Martića od 7. maja 2013.), par. 23, 70–71; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 12; D2549 (Izjava svjedoka Branka Radana od 3. decembra 2012.), par. 20. Vijeće ima u vidu da su iskaze relevantnih svjedoka karakterisali evazivnost, protivrječnosti i/ili pokazatelji neiskrenosti, te, shodno tome, ne smatra pouzdanim njihove iskaze da optuženi nije namjeravao da čini zločine i da je uvijek tražio da se poštuju manjine. Međutim, Vijeće konstatuje da optuženi jeste govorio na način kojim je sebe u javnosti predstavljao kao pregovarača za mir, ali da je ustrajao u tome da taj mir bude uslovljen ostvarenjem ciljeva bosanskih Srba. Vijeće, isto tako, ne pridaje nikakvu težinu Filipovićevom ličnom mišljenju da je optuženi svojom politikom spriječio "veće krvoproliće u BiH". D3140 (Izjava svjedoka Živana Filipovića od 18. marta 2013.), par. 21.

11087 V. par. 3091–3096.

11088 V. par. 2670.

11089 V. par. 2671, 2843, 2851.

11090 V. par. 2672, 2711, 2841.

kartu takvog istorijskog prikaza i pojačao njegov učinak kako bi nagovijestio da se Srbi suočavaju sa sličnom egzistencijalnom prijetnjom.[11091]

3486. Vijeće konstatuje da je optuženi koristio takvu retoriku kako bi usadio strah i mržnju prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, te da je ta retorika dovela do jačanja nacionalnih podjela i napetosti u BiH.[11092] Optuženi je koristio strah i mržnju da bi promovisao istorijske teritorijalne pretenzije bosanskih Srba i pridobio podršku za ideju da se na toj zemlji stvori država bosanskih Srba koja bi u velikoj mjeri bila etnički homogena.[11093] Vijeće je takođe konstatovalo da je stav optuženog u vezi s tim istorijskim teritorijalnim pretenzijama podržala Skupština bosanskih Srba i da je on činio ključni aspekt ciljeva bosanskih Srba shodno kojima su te teritorije uvrštene u sastav RS-a.[11094]

3487. Vijeće konstatuje da su ti govori i izjave prevazišli puku retoriku i da su činili ključni element u politici i planovima koje su razradili optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba. Vijeće je takođe konstatovalo da je optuženi širio propagandu u vezi s demografskom situacijom i stopom nataliteta bosanskih Muslimana, koristeći je kao dodatno opravdanje za etničko razdvajanje.[11095] Vijeće je konstatovalo da su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba ponavljali i koristili tu ideologiju da bi opravdali stvaranje etnički homogenih entiteta u BiH i smanjili broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su ostali u državi bosanskih Srba.[11096] Vijeće konstatuje da je optuženi i u 1995. godini ustrajao u promovisanju ciljeva etničkog razdvajanja i teritorijalnih pretenzija bosanskih Srba.[11097]

3488. Vijeće je konstatovalo da je optuženi odigrao značajnu ulogu u stvaranju TO-a SrRBiH i lokalnih jedinica TO-a sredinom aprila 1992., te da je imao *de jure* i *de facto* kontrolu nad TO-om.[11098] Vijeće je takođe konstatovalo da je optuženi neposredno učestvovao u izdavanju instrukcija za mobilizaciju TO-a na opštinskom nivou i stvaranje TO-a bosanskih Srba, koji je upotrijebljen za preuzimanje vlasti u Opštinama od strane bosanskih Srba i održavanje te vlasti.[11099]

11091 V. par. 2672, 2708, 2841–2843.
11092 V. par. 2671–2672, 2895.
11093 V. par. 2670, 2711, 2713, 2841–2843.
11094 V. par. 2843.
11095 V. par. 2851.
11096 V. par. 2839–2840, 2851, 2854–2855.
11097 V. par. 2854–2856.
11098 V. par. 3177.
11099 V. par. 3172–3173.

Optuženi je takođe preuzeo vodeću ulogu u koordinaciji snaga TO-a i njihovom kasnijem uvrštavanju u sastav VRS-a.[11100]

3489. Optuženi je, kao najviša instanca vlasti u komandnom lancu VRS-a,[11101] imao ovlasti da organizuje i provodi planove za odbranu, da naredi mobilizaciju, te da rukovodi i komanduje vojskom.[11102] Optuženi je svoje ovlasti vršio tako što je, na primjer, izdao naređenje VRS-u da izvrši opštu mobilizaciju, što je preneseno na opštinski nivo i tamo izvršeno, te što je raspoređivao starješine VRS-a na druge dužnosti.[11103] On je bio ključna osoba u planiranju strategije i neposredno je učestvovao u razmatranju i odobravanju vojnih direktiva VRS-a, koje su bile izdavane u cilju ostvarivanja Strateških ciljeva.[11104]

3490. Vijeće je takođe konstatovalo da je učešće optuženog u komandovanju VRS-om u svojstvu vrhovnog komandanta prevazilazilo planiranje i strategiju, budući da se on angažovao i na operativnom nivou. Na primjer, optuženi je izdavao instrukcije zasnovane na prijedlozima za dejstva koje je dobijao od Glavnog štaba i povremeno je slao direktna naređenja komandantima korpusa i brigada navodeći da odgovaraju lično njemu.[11105]

3491. Optuženi je odigrao ključnu ulogu u promovisanju stvaranja zasebne policijske strukture.[11106] To je predstavljalo odraz njegovog cilja da se stvori zasebna država bosanskih Srba s paralelnim strukturama i ta zasebna policijska struktura je predstavljala sredstvo za postizanje cilja da se ostvari suverenitet srpskog naroda na teritorijama na koje su polagali pravo.[11107] Pored toga, optuženi je, kao vrhovni komandant VRS-a i predsjednik RS-a, imao *de jure* vlast nad MUP-om za vrijeme ratnog stanja, i tu je vlast *de facto* vršio, kako neposredno, tako i posredstvom opštinskih kriznih štabova.[11108]

3492. U vezi s pitanjem da li je optuženi obezbijedio, omogućavao i podsticao i/ili podržavao učešće snaga JNA i paravojnih snaga iz Srbije, Vijeće je konstatovalo da je VRS formiran od dijelova jedinica JNA, TO-a i dobrovoljačkih jedinica i da je od JNA naslijedio i oficire i vojnike, od kojih su mnogi porijeklom bili bosanski Srbi, kao i značajne količine naoružanja i opreme.[11109]

[11100] V. par. 3176.
[11101] V. par. 3098.
[11102] V. par. 3142.
[11103] V. par. 3145–3146.
[11104] V. par. 3142, 3152–3156.
[11105] V. par. 3104, 3142–3144.
[11106] V. par. 2990–2991.
[11107] V. par. 2990–2991.
[11108] V. par. 3167–3168.
[11109] V. par. 3097.

Optuženi je učestvovao u stvaranju VRS-a tako što je organizovao ljudstvo na lokalnom nivou i omogućio transfer kadrova i zaliha iz JNA.[11110] Pored toga, poslije povlačenja JNA iz BiH, optuženi je podržavao operativnu saradnju vojnih snaga i lokalnih vlasti s arkanovcima, šešeljevcima i Mauzerovim Panterima.[11111]

3493. Vijeće će sada razmotriti argument tužilaštva da optuženi nije uložio svrsishodne napore da primijeni svoje ovlasti kako bi spriječio ili kaznio zločine koje su počinili njegovi potčinjeni po vojnoj i civilnoj liniji, te da je tim propustom značajno doprinio sveobuhvatnom UZP-u.[11112] Vijeće podsjeća da optuženi doprinosi nekom UZP-u putem propusta samo onda kada je shodno zakonu bio dužan da djeluje, te kada je taj propust da djeluje u skladu sa svojom zakonskom obavezom predstavljao značajan doprinos dotičnom UZP-u.[11113] Vijeće je konstatovalo da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica optuženi bio najviša vlast u komandnom lancu VRS-a.[11114] Prije osnivanja VRS-a, optuženi je imao *de jure* vlast nad TO-om i preduzeo je korake ka stvaranju hijerarhijske strukture rukovođenja i komandovanja, koja je obuhvatala neke opštinske krizne štabove nad kojima je imao vlast.[11115] Prema odredbama Ustava i Zakona o vojsci bosanskih Srba, optuženi je, kao vrhovni komandant, imao ovlasti da, pored ostalog: (i) postavlja, unapređuje i razrješava dužnosti oficire VRS-a u skladu sa zakonom; (ii) postavlja i razrješava dužnosti predsjednike, sudije i sudije porotnike vojnih sudova i vojne tužioce; (iii) donosi pravila kojima se regulišu unutrašnji red i odnosi u vršenju vojne službe; i (iv) donosi propise o obuci vojske i vojnoj disciplini.[11116] Vijeće je takođe konstatovalo da je optuženi imao *de jure* vlast nad MUP-om, koju je *de facto* i vršio.[11117] Vijeće nalazi da je optuženi, u svjetlu njegovog nadređenog položaja nad VRS-om, TO-om, kriznim štabovima i MUP-om, imao zakonsku dužnost da spriječi i kazni zločine koje su te strukture počinile.

3494. Vijeće će sada razmotriti napore koje je optuženi uložio kako bi osigurao zaštitu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata koji su živjeli na područjima pod kontrolom bosanskih Srba i spriječio i kaznio zločine počinjene od strane njegovih potčinjenih. Vijeće podsjeća da je optuženi osnovao vojne sudove i da su tokom sukoba postojali civilni sudovi; međutim, Vijeće je

---

11110 V. par. 3176.
11111 V. par. 3234–3236.
11112 Završni podnesak tužilaštva, par. 535, 601.
11113 V. par. 566.
11114 V. par. 3098.
11115 V. par. 3177.
11116 P5578 (Prečišćeni tekst Ustava RS-a i Poslovnik Skupštine RS-a, 17. decembar 1992.), čl. 106; P2603 (Zakon o vojsci SrRBiH, 1. juni 1992.), čl. 174(12), (13). V. takođe D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.) (u kojem je optuženi izdao naređenje da je "nadležni starješina" dužan da pokrene postupak kako bi kaznio osobe koje krše ratno pravo).
11117 V. par. 3167.

konstatovalo da je taj sistem funkcionisao na jedan diskriminirajući način, budući da se nije poklanjala pažnja zločinima počinjenim nad nesrbima.[11118] Vijeće je konstatovalo da je neadekvatan nivo istraga i krivičnih postupaka u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima bio u skladu sa stavom optuženog da se rješavanje takvih pitanja tokom sukoba može odgoditi.[11119]

3495. Vijeće je konstatovalo da je optuženi preduzeo minimalne napore da bi spriječio ili kaznio krivična djela prisilnog raseljavanja i deportacije nakon što je tokom cijelog sukoba stalno sticao saznanja o tim krivičnim djelima, počev već od aprila 1992.[11120] To ne iznenađuje, s obzirom na to da je on osnovao i koordinirao političke i vojne strukture koje su provodile u djelo cilj rukovodstva bosanskih Srba da se stvori etnički homogena država i da je namjeravao da upravo ta krivična djela budu počinjena. Na primjer, par mjeseci nakon što mu je dostavljena informacija da su početkom aprila 1992. nesrpski civili bili protjerivani iz Zvornika, optuženi je naredio da se provede istraga, a zatim je obavijestio predstavnike međunarodne zajednice da su stanovnici Zvornika, bosanski Muslimani, zatražili da se isele zato što su se osjećali kao taoci. Međutim, Vijeće je konstatovalo da je optuženi takođe bio obaviješten o tome da su opštinske vlasti u Zvorniku učestvovale u protjerivanju nesrpskih civila kako bi omogućile srpskim izbjeglicama da se tu usele i da su, takođe, za te događaje okrivile pripadnike paravojnih formacija. On je, stoga, očigledno znao da je to protjerivanje bilo prisilno, ali nije preduzeo nikakve radnje da bi kaznio počinioce takvih djela. Kasnije je slavio "oslobođenje" Zvornika i činjenicu da 1993. godine tamo više skoro uopšte nije bilo nesrba.[11121]

3496. Optuženi je tokom cijelog sukoba dobijao informacije o slučajevima "etničkog čišćenja".[11122] Međutim, tek je 19. avgusta 1992. izdao instrukciju kojom je VRS-u i MUP-u naredio da se prisilno raseljavanje civila treba spriječiti i da "eventualne potvrde o prodavanju imovine ili izjave da se izbjeglice neće vratiti nemaju nikakvu pravnu valjanost i stavljaju se van snage", a 21. avgusta 1992. se obavezao da će spriječiti "etničko čišćenje" i kazniti osobe koje su u njemu učestvovale.[11123] Dana 25. avgusta 1992., optuženi je napisao jedno pismo međunarodnoj zajednici u kojem je objasnio da je izdao instrukciju od 19. avgusta 1992. i naveo da se civilnom stanovništvu, shodno Ženevskim konvencijama, mora dozvoliti da se slobodno iseli iz zone ratnih dejstava ukoliko civilno stanovništvo to želi učiniti, okrivivši međunarodnu zajednicu za nerazumijevanje duboko ukorijenjenog antagonizma i mržnje između tri nacionalne grupe u BiH,

[11118] V. par. 3425.
[11119] V. par. 3425.
[11120] V. odjeljak IV.A.3.a.v.E: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce.
[11121] V. par. 2812, 3337.
[11122] V. odjeljak IV.A.3.a.v.A: Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština.

koji su nagnali ljude da masovno napuštaju svoje zajednice.[11124] Vijeće smatra da potonja izjava predstavlja pokušaj optuženog da prikrije i minimalizira prinudni karakter uklanjanja nesrba iz Opština i da ukazuje na to da iza njegovih naređenja da se takvo prinudno uklanjanje spriječi nije stajala stvarna namjera. Ovom zaključku ide u prilog činjenica da je on i dalje, do 30. novembra 1995., dijelio namjeru za prisilno uklanjanje nesrba iz Opština.

3497. Taj zaključak dodatno potkrepljuju komentari koje je optuženi dao kao odgovor na informacije koje je dobio od predstavnika međunarodne zajednice o "etničkom čišćenju" u Bijeljini krajem 1994. Dana 26. septembra 1994., optuženi je međunarodnim pregovaračima rekao da se Srbi u Bijeljini "bore za svoju zemlju" i da će "etničko čišćenje" biti neizbježan ishod propusta međunarodne zajednice da uspostavi bilo kakav pravni mehanizam koji bi stanovništvu omogućio da razmijeni domove i preseli se u kantone u kojima bi njihova nacionalna grupa bila u većini.[11125] Vijeće je konstatovalo da te izjave pokazuju da je "etničko čišćenje" bilo direktno povezano s ciljem optuženog da zauzme zemlju na koju su Srbi polagali pravo i da on nije bio zainteresovan da to spriječi.[11126]

3498. U vezi s krivičnim djelom protivpravnog zatočenja, Vijeće je konstatovalo da je optuženi najkasnije od 24. aprila 1992. znao za protivpravno zatočenje nesrpskih civila s područja zahvaćenih sukobom.[11127] Optuženi je 8. juna 1992. lokalnim vlastima bosanskih Srba uputio apel, a 13. juna 1992. VRS-u i MUP-u izdao naređenje, da osiguraju zaštitu za sve zatočenike.[11128] Pored toga, članovi Vlade, te pripadnici VRS-a, JNA i MUP-a, uključujući i Miću Stanišića, u periodu od aprila do avgusta 1992. izdavali su svojim potčinjenima naređenja da, pored ostalog, spriječe zlostavljanje zatočenika i maltretiranje civila i da prijave nelegalne logore.[11129] Sredinom jula, Vlada bosanskih Srba primila je izvještaj od MUP-a u kojem se navodi da su uslovi u zatočeničkim centrima loši i da je bilo slučajeva protivpravnog postupanja prema zatočenicima.[11130] Dana 25. jula 1992., optuženi je primio izvještaj koji je MKCK sačinio nakon obilaska logora Manjača i u kojem ga je obavijestio da su uslovi bili "u potpunosti nezadovoljavajući" i da ima dokaza da su zatočenici bili podvrgavani maltretiranju.[11131] Međutim, optuženi je uložio napore da zatvori logore tek nakon što su međunarodna sredstva javnog informisanja u julu 1992. počela da izvještavaju o nehumanim

---

11123 V. par. 3400.
11124 V. par. 3400; D4720 (Pismo Radovana Karadžića u vezi s mirovnom konferencijom u Londonu, 25. avgust 1992.), str. 1.
11125 V. par. 3404.
11126 V. par. 3404.
11127 V. par. 3365, 3375.
11128 V. par. 3383.
11129 V. par. 3409.
11130 V. par. 3367.

uslovima u zatočeničkim centrima u Prijedoru i nakon što je jedna delegacija bosanskih Srba obišla te logore.[11132] U međuvremenu, dana 30. jula 1992., optuženi je nastavio da daje saopštenja za javnost u kojima je izjavio da su navodi koje je objavio *Guardian*, da su bosanski Srbi organizovali koncentracione logore ili da su držali civile u zarobljeništvu, bili "potpuno pogrešni".[11133]

3499. Vijeće ima u vidu da je na sjednici Predsjedništva RS-a održanoj 6. avgusta 1992. donesen zaključak da se MUP-u izda naređenje da ispita civilne vlasti i pojedince koji su obezbjeđivali zatočenike i da o tome izvijesti Predsjedništvo. Ta odluka je proslijeđena načelnicima SJB-ova u nekoliko opština i oni su bili dužni da izvještaje u skladu s odlukom Predsjedništva RS-a podnesu do 20. avgusta 1992. Načelnici SJB-ova su takođe bili obaviješteni o naredbi Predsjedništva RS-a da se svi civili puste na slobodu i da im se omogući sloboda kretanja.[11134] U periodu od avgusta do oktobra, optuženi je uložio daljnje napore da smanji broj civila koji su bili protivpravno zatočeni u zatočeničkim centrima koje su kontrolisali Srbi.[11135] U oktobru 1992., optuženi je obavijestio Mladića, Miću Stanišića i Mandića da je dobio informacije da su se neke lokalne vlasti oglušile o njegovu instrukciju da se MKCK-u omogući neometan pristup zatočeničkim objektima i zahtijevao je od njih da svojim potčinjenima prenesu da se moraju pridržavati njegovih instrukcija u vezi s omogućavanjem pristupa i da će narediti da se provede detaljna istraga svih slučajeva nepridržavanja.[11136] Dana 27. oktobra 1992., Vlada bosanskih Srba je zvanično donijela odluku da se nelegalni logori što prije ukinu, a u decembru 1992., u skladu s naređenjem koje je izdao optuženi, svi zatočenici koji su bili držani na Manjači pušteni su, pod uslovom da budu premješteni u treće zemlje.[11137] Vijeće smatra da su, prije intervencije optuženog da se u Prijedoru zatvore logori s najgorim uslovima u avgustu 1992., mjere koje su bile preduzete da se spriječi ili kazni protivpravno zatočenje civila bile potpuno neadekvatne. Vijeće, pored toga, smatra da je on poslije toga počeo da preduzima mjere za zatvaranje privremenih zatočeničkih centara u Opštinama, međutim, te mjere nisu imale mnogo učinka sve do potkraj 1992. godine. Vijeće nadalje primjećuje da su, u konačnici, uprkos tome što je do kraja 1992. godine mnogo civila bilo pušteno iz zatočeništva, zatočenički centri nastavili da postoje tokom cijelog rata i da su u njima i dalje u zatočenju bili držani nesrpski civili.[11138]

[11131] V. par. 3368.
[11132] V. par. 3385–3386, 3399.
[11133] V. par. 3369.
[11134] V. par. 3387.
[11135] V. par. 3388–3390, 3392–3394.
[11136] V. par. 3395.
[11137] V. par. 3397.
[11138] V. zatočenički objekti 2.1, 18.2, 21.3 iz Priloga C Optužnici.

3500. Vijeće će sada razmotriti da li je optuženi mogao da učini više kako bi spriječio i kaznio zločine koje su počinili njegovi potčinjeni. Vijeće podsjeća da su Momčilo Mandić, ministar pravde, i Mićo Stanišić, ministar unutrašnjih poslova, ignorisali odluke Vlade u vezi sa suzbijanjem kriminaliteta i pokretanjem krivičnih postupaka i da su više polagali račune optuženom nego Vladi.[11139] To implicira da je optuženi bio u stanju da utiče na Mandića i Stanišića kako bi osigurao da njihova ministarstva funkcionišu u cilju efikasnijeg sprečavanja i kažnjavanja zločina. Pored toga, činjenica da je optuženi, kada je odlučio da djeluje kako bi poboljšao situaciju u zatočeničkim centrima, bio u stanju da izdejstvuje zatvaranje logora, pokazuje da je on taj svoj uticaj mogao da koristi efikasnije i brže kako bi spriječio zločine, da je to samo htio učiniti.

3501. Vijeće smatra da je propust optuženog da primijeni svoje ovlasti da bi adekvatno spriječio ili kaznio zločine počinjene nad nesrbima poslao signal srpskim snagama i političkim i državnim organima bosanskih Srba da se krivična djela nad nesrbima tolerišu tokom cijelog perioda sveobuhvatnog UZP-a. S obzirom na to, njegov propust da preduzme odgovarajuće korake kako bi spriječio i kaznio kriminalne aktivnosti usmjerene protiv nesrba u Opštinama za posljedicu je imao podsticanje i omogućavanje krivičnih djela u okviru prve kategorije UZP-a. Vijeće, pored toga, konstatuje da propust optuženog da spriječi i kazni zločine koje su srpske snage počinile nad nesrbima i njegovo tolerisanje takvih zločina pokazuju da on nije preduzeo odgovarajuće korake kako bi osigurao da srpske snage i politički i državni organi bosanskih Srba postupaju tako da zaštite bosanske Muslimane i bosanske Hrvate koji su živjeli na područjima pod njihovom kontrolom.

3502. Pored toga, Vijeće je konstatovalo da je optuženi tokom proljeća 1992. podržavao operativnu saradnju vojnih snaga i lokalnih vlasti s arkanovcima, šešeljevcima i Mauzerovim Panterima. Premda je optuženi preduzeo radnje u cilju raspuštanja paravojnih formacija, te radnje su pokrenute sredinom 1992., nakon što je preuzimanje vlasti u svim Opštinama već bilo završeno uz aktivno učešće tih paravojnih formacija. To preuzimanje vlasti imalo je za posljedicu prisilno uklanjanje više hiljada nesrba. Vijeće je takođe konstatovalo da je stav optuženog prema određenim paravojnim formacijama nakon osnivanja VRS-a bio fleksibilan i da se mijenjao u skladu s interesima bosanskih Srba, te je zaključilo da je on tolerisao, pa čak i podržavao, saradnju arkanovaca, šešeljevaca, Mauzerovih Pantera i Žutih osa sa srpskim snagama.[11140] Vijeće konstatuje da je to za posljedicu imalo podsticanje i omogućavanje krivičnih djela u okviru prve kategorije UZP-a koja su počinile srpske snage.

[11139] P4982 (Izjava svjedoka Branka Đerića od 5. aprila 2012.), par. 21–22, 24.
[11140] V. par. 3234–3235.

3503. Gore u tekstu, Vijeće je utvrdilo mnogo različitih načina na koje je optuženi, nakon što je bio obaviješten o zločinima u Opštinama, davao predstavnicima međunarodnih organizacija, javnosti i sredstvima javnog informisanja obmanjujuće informacije u vezi s tim zločinima.[11141] On je, na primjer, prikrivao koliko su loši bili uslovi u zatočeničkim objektima[11142] i umanjivao značaj kritika koje su upućivali predstavnici međunarodne zajednice u vezi s navodima o "etničkom čišćenju" tako što je tvrdio da su nesrbi odlazili "iz straha".[11143] Vijeće je utvrdilo da postoji očigledan jaz između načina na koji je optuženi branio postupke bosanskih Srba u međunarodnom okruženju i na konferencijama za štampu i realnog stanja na terenu, kojeg je bio u potpunosti svjestan.[11144] U izjavama i govorima, optuženi je stvorio jednu verziju za međunarodnu javnost prema kojoj se bosanski Srbi nisu mogli okriviti za iseljavanje nesrpskog stanovništva.[11145]

3504. U isto vrijeme kada je bio obavještavan o zločinima počinjenim nad nesrbima i kada nije preduzimao dovoljne korake da bi te zločine spriječio ili kaznio, optuženi je međunarodnim posmatračima na terenu i sredstvima javnog informisanja davao obmanjujuće informacije. Svojim negiranjem da su bosanski Srbi činili zločine u Opštinama i neiskrenim prikazivanjem realnog stanja na terenu, kojeg je bio u potpunosti svjestan, optuženi je stvorio okruženje u kojem su bosanski Srbi mogli da nastave činiti zločine putem kojih je zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a provođen u djelo.

iii. *Zaključak*

3505. U prethodnim paragrafima, Vijeće je definisalo razne načine na koje je optuženi, u svojstvu svojih funkcija vrhovnog komandanta, predsjednika SDS-a, predsjednika SNB-a, predsjednika Predsjedništva i predsjednika RS-a, učestvovao u provođenju u djelo cilja sveobuhvatnog UZP-a, to jest trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo. S obzirom na cjelokupne zaključke Vijeća s tim u vezi, zatim na obim doprinosa koji je optuženi dao po osnovu funkcija i položaja koje je u to vrijeme držao, te na uticaj koji je njegovo ponašanje − putem njegovih djela i propusta − imalo na provođenje tog UZP-a, Vijeće nalazi da je optuženi značajno doprinio sveobuhvatnom UZP-u.

[11141] V. par. 3333–3334, 3337, 3341, 3347–3348, 3359, 3369, 3376–3381.
[11142] V. par. 3378.
[11143] V. par. 3337, 3347–3348.
[11144] V. par. 2847.
[11145] V. par. 2849.

d. Veza sa zločinima koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a

3506. Da bi optuženi snosio krivičnu odgovornost za zločine koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a, morala je postojati veza između optuženog ili nekog drugog člana UZP-a i tog zločinačkog ponašanja. Ta veza je dokazana onda kada su optuženi ili neki drugi član UZP-a iskoristili osobu koja nije bila član UZP-a da, u skladu sa zajedničkim ciljem UZP-a, izvrši *actus reus* krivičnih djela obuhvaćenih tim UZP-om.[11146] Takav zaključak može se izvesti iz bliske saradnje optuženog, ili bilo kojeg drugog člana UZP-a, s tom osobom koja nije bila član UZP-a u cilju realizacije zajedničkog zločinačkog cilja. Nije potrebno da ta osoba koja nije bila član UZP-a dijeli namjeru članova UZP-a.[11147] Isto tako nije neophodno da se dokaže da je između optuženog i te osobe koja nije bila član UZP-a postojao ikakav dodatni dogovor ili sporazum da se počini to konkretno krivično djelo.[11148]

3507. Vijeće je konstatovalo da su krizni štabovi, pripadnici paravojnih formacija i pripadnici TO-a, MUP-a i VRS-a tokom preuzimanja vlasti u Opštinama vršili zločine u sklopu realizacije zajedničkog plana sveobuhvatnog UZP-a.[11149]

3508. Vijeće je konstatovalo da je optuženi imao *de jure* i *de facto* vlast nad SDS-om kao strankom i nad njegovim članovima počev najkasnije od oktobra 1991. pa do 1995. godine.[11150] Ono je takođe utvrdilo da su opštinski krizni štabovi i srpske skupštine opština formirani kao rezultat provođenja Uputstva s varijantom A i B, koje je optuženi izdao i distribuirao višim funkcionerima bosanskih Srba i čije je provođenje nadzirao putem sastanaka i razgovora s opštinskim čelnicima.[11151] Krizni štabovi su bili u direktnom kontaktu s Predsjedništvom i slijedili su stranačku liniju SDS-a.[11152] Optuženi je odigrao značajnu ulogu u stvaranju i aktiviranju kriznih štabova.[11153] Oni su odigrali ključnu ulogu u pripremanju i provođenju preuzimanja vlasti u Opštinama od strane srpskih snaga i u održavanju vlasti i moći bosanskih Srba nakon što je preuzimanje vlasti bilo dovršeno.[11154] Krizni štabovi su bili zaduženi za provođenje vojnih i bezbjednosnih priprema i optuženi je dao izričite instrukcije o tome kakva će biti struktura kriznih štabova i TO-a, uključujući i to ko će biti najviši funkcioneri u tim strukturama, a to su predsjednici

11146 V. par. 567.
11147 V. par. 567.
11148 V. par. 567.
11149 V. odjeljak IV.A.2: Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.
11150 V. par. 2940.
11151 V. par. 3437; odjeljak IV.A.3.a.ii.D: Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti.
11152 V. par. 3009–3011, 3080–3081.
11153 V. par. 3074.
11154 V. par. 3437, 3083, 3078.

opština i izvršnih odbora.[11155] Vijeće je takođe konstatovalo da se u Uputstvu s varijantom A i B zahtijeva da se izvrši "popuna" rezervnog i aktivnog sastava policije, TO-a i jedinica civilne zaštite i propisuje da se jedinice aktiviraju naredbom opštinskih kriznih štabova.[11156] Optuženi je u martu 1992. objavio da oni ne planiraju da napadnu nikoga, ali da imaju "pravo da upotrijeb[e] vojsku i to za konačan završni obračun i za konačno uspostavljanje vlasti".[11157] Tokom tog perioda, on je vršio pripreme za preuzimanje vlasti u Opštinama. Pored toga, Vijeće je konstatovalo da je Krajišnik, koji je bio član sveobuhvatnog UZP-a, imao " veliki autoritet" među opštinskim rukovodiocima bosanskih Srba i da je uticao na to kako je trebalo provoditi vlast na opštinskom nivou.[11158]

3509. Vijeće je utvrdilo da je optuženi imao *de jure* i *de facto* vlast nad TO-om od sredine aprila do sredine maja 1992., kada su jedinice TO-a transformirane u VRS.[11159] Vijeće je utvrdilo da je optuženi od maja 1992. imao *de jure* kontrolu nad VRS-om, koju je *de facto* bez prekida vršio kao predsjednik SNB-a, predsjednik Predsjedništva i predsjednik RS-a.[11160] Pored toga, Vijeće je utvrdilo da je optuženi imao *de jure* vlast nad MUP-om bosanskih Srba, koju je *de facto* i vršio.[11161] Mićo Stanišić, koji je bio član sveobuhvatnog UZP-a, nalazio se na čelu MUP-a od 24. marta 1992. do kraja decembra 1992. godine.[11162]

3510. U vezi s paravojnim snagama, Vijeće je utvrdilo da su krizni štabovi ponekad pozivali naoružane grupe, uključujući grupe iz Srbije, da pomognu u borbenim dejstvima u Opštinama, te da su te grupe djelovale u saradnji s jedinicama srpskih snaga.[11163] U drugim slučajevima, paravojne snage su pozivali članovi UZP-a, ponajprije Biljana Plavšić,[11164] ili su one bile povezane s drugim članovima sveobuhvatnog UZP-a, to jest s Arkanom i Šešeljem.[11165] Vijeće je utvrdilo da je optuženi podržavao operativnu saradnju vojnih snaga i lokalnih vlasti s arkanovcima, šešeljevcima, Mauzerovim Panterima i Belim orlovima, sve dok su ciljevi tih grupa bili u skladu s ciljevima rukovodstva bosanskih Srba.[11166]

11155 V. par. 3079, 3082.
11156 V. par. 2997, 3077.
11157 V. par. 3051–3052.
11158 V. par. 3451.
11159 V. par. 3177.
11160 V. par. 3157.
11161 V. par. 1160–1161.
11162 V. par. 3298, 3158, 3454.
11163 V. par. 3182–3183, 3190, 3193–3194, 3231. Vrijedi primijetiti da je Vijeće utvrdilo da su Žute ose sarađivale sa zvorničkim Kriznim štabom i TO-om.
11164 V. par. 3195, 3261, 3198.
11165 V. par. 3189, 3191–3192, 3322–3324, 3327–3328.
11166 V. par. 3236.

3511. Optuženi i drugi članovi UZP-a koristili su svoje ovlasti i uticaj nad kriznim štabovima, TO-om, VRS-om, MUP-om bosanskih Srba i paravojnim formacijama da bi izvršili zločine predviđene zajedničkim planom sveobuhvatnog UZP-a. Pored toga, pripadnici paravojnih formacija, lokalni Srbi, te jedinice JNA, MUP-a, TO-a i VRS-a su ponekad djelovale po nalogu kriznih štabova, koji su bili pod vlašću i uticajem optuženog, da bi počinile zločine u okviru realizacije zajedničkog plana. Shodno tome, Vijeće nalazi da se zločini za koje je utvrđeno da su ih počinile srpske snage u Opštinama pripisuju članovima UZP-a ili optuženom. Vijeće zaključuje da je takva veza postojala na osnovu identiteta izvršilaca, pri čemu je uzelo u obzir njihovu pripadnost, uniforme i vozila; ponašanje i izjave izvršilaca za vrijeme činjenja zločina; i identitet žrtava. Ovaj zaključak je takođe zasnovan na ocjeni konteksta u kojem su zločini počinjeni, uključujući vrijeme kad su izvršeni i njihovu povezanost s postupcima koje su preduzele i zločinima koje su izvršile druge srpske snage i vlasti bosanskih Srba koje su djelovale na relizaciji zajedničkog plana.

e. Odgovornost optuženog za krivična djela izvan obima sveobuhvatnog UZP-a

3512. Vijeće je utvrdilo da je zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a bio da se s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo trajno uklone bosanski Muslimani i bosanski Hrvati činjenjem krivičnih djela deportacije, nehumanih djela (prisilno premještanje) i progona putem prisilnog premještanja, deportacije, protivpravnog zatočenja i nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera. Vijeće će sada razmotriti da li optuženi snosi odgovornost po trećoj kategoriji UZP-a za druga djela progona kojima se tereti u tački 3 Optužnice ili za krivična djela istrebljivanja i ubistva kojima se tereti u tačkama 4, 5 i 6 Optužnice u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, koja su dokazana van svake razumne sumnje. Krivična djela o kojima je riječ su:

> i. Progon, kao zločin protiv čovječnosti, putem ubijanja, okrutnog i/ili nečovječnog postupanja (putem mučenja, premlaćivanja i fizičkog i psihičkog zlostavljanja, silovanja i drugih djela seksualnog nasilja, te stvaranja i održavanja nehumanih uslova života u zatočeničkim objektima), prisilnog rada na liniji fronta i korištenja nesrba kao živih štitova, oduzimanja ili pljačkanja imovine, te bezobzirnog uništavanja privatne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte;[11167]
>
> ii. ubistvo kao zločin protiv čovječnosti i/ili kršenje zakona ili običaja ratovanja;[11168] i
>
> iii. istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.[11169]

[11167] V. Optužnica, par. 10, 60. V. takođe par. 2482–2518, 2531–2559.
[11168] V. Optužnica, par. 10, 60, 63–64, 67. V. takođe par. 2446–2456.
[11169] V. Optužnica, par. 10, 63–64, 67. V. takođe par. 2457–2464.

3513. Vijeće mora da utvrdi da li je optuženi mogao razumno da predvidi da bi bilo koje od tih krivičnih djela moglo biti počinjeno ukoliko on bude djelovao u cilju realizacije zajedničkog plana sveobuhvatnog UZP-a i da li je voljno preuzeo taj rizik.[11170] Vijeće podsjeća da se ocjena o tome šta je optuženi mogao razumno da predvidi mora izvršiti na osnovu njegovog individualnog znanja i činjenice da ono što može da bude predvidljivo jednom članu UZP-a ne mora da bude predvidljivo i nekom drugom članu.[11171] Da bi snosio odgovornost po trećoj kategoriji UZP-a, optuženi ne mora nužno da bude svjestan da je neko krivično djelo bilo počinjeno u prošlosti da bi mogao da predvidi da će ono ponovo biti počinjeno. Međutim, mora se dokazati da je mogućnost da će bilo koje od tih krivičnih djela bili počinjeno bila dovoljno velika da bi je optuženi mogao predvidjeti.[11172]

3514. Vijeće podsjeća da je, prilikom donošenja zaključka da je optuženi dijelio namjeru za činjenje krivičnih djela u okviru sveobuhvatnog UZP-a, zaključilo, pored ostalog, da je optuženi: (i) znao da je nasilno preuzimanje vlasti u gradovima i opštinama od strane srpskih snaga dovelo do ogromnih demografskih promjena putem prisilnog raseljavanja nesrpskih civila;[11173] i (ii) promovisao i dijelio cilj stvaranja etnički čiste države bosanskih Srba i stvaranja međusobno povezanih srpskih područja, što je zahtijevalo redistribuciju stanovništva.[11174] Pored toga, Vijeće je zaključilo da je optuženi doprinio činjenju tih krivičnih djela time što je učestvovao u sveobuhvatnom UZP-u putem promovisanja ideologije etničkog razdvajanja, korištenja retorike koja je pojačala istorijske međunacionalne razmirice i širenja propagande u tu svrhu, osnivanja institucija koje su korištene za ostvarenje cilja zajedničkog plana, te stvaranja atmosfere nekažnjivosti za krivična djela počinjena nad nesrbima.

3515. Vijeće ima u vidu da je geografski obim zajedničkog plana sveobuhvatnog UZP-a bio širok i da je taj plan provođen tako da su angažovane mnoge grupe i pojedinci s nekoliko hijerarhijskih nivoa srpskih snaga i političkih i državnih organa bosanskih Srba. Nije bilo istinske brige u pogledu načina na koji je vršeno preuzimanje vlasti u Opštinama. Pored toga, Vijeće je zaključilo da je postojalo okruženje ekstremnog straha u kojem su stanovnici, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, bili prisiljeni da napuste Opštine, u okolnostima koje su obuhvatale raseljavanje primjenom fizičke sile, prijetnje silom ili prinude, ili uslijed straha od nasilja koje je bilo u toku, te uslijed ubijanja, okrutnog i nečovječnog postupanja, protivpravnog zatočenja u užasnim uslovima, silovanja i drugih djela seksualnog nasilja, diskriminatornih mjera i uništavanja sela, domova i

[11170] V. par. 570.
[11171] V. par. 570.
[11172] V. par. 570; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1081.
[11173] V. par. 3463.
[11174] V. par. 3463.

spomenika kulture.[11175] Vijeće je konstatovalo da su nesrbi otišli iz nekoliko opština zato što je nad njima vršen teror i što su stvoreni uslovi uslijed kojih je njihov daljnji život na tom području bio nemoguć.[11176] U mnogim slučajevima, bosanski Muslimani su bili prisiljeni da idu ili su pobjegli poslije ubistava u njihovim selima i/ili napada na ta sela ili poslije preuzimanja vlasti u gradovima i selima od strane srpskih snaga i u mnogim slučajevima oni su prvo bili uhapšeni i zatočeni, a zatim odvezeni iz Opština.[11177] Na osnovu prirode zajedničkog plana i načina na koji je on bio proveden u djelo, Vijeće smatra da je optuženi mogao da predvidi da bi srpske snage mogle počiniti nasilna krivična djela i djela protiv imovine nad nesrbima tokom preuzimanja vlasti u Opštinama i tokom kampanje prisilnog uklanjanja nesrba.

3516. Uz to, dokazi o znanju optuženog o zločinačkim aktivnostima u Opštinama pokazuju da je optuženi bio itekako svjestan tog okruženja u kojem je vršeno prisilno raseljavanje nesrba. Vijeće ima u vidu da je optuženi za ubijanje nesrpskih civila u gradu Bijeljini saznao početkom aprila 1992., odmah nakon što je ono bilo izvršeno.[11178] Pored toga, optuženi je 23. juna 1992. obaviješten da su bosanski Muslimani bili podvrgnuti zastrašivanju i politici šikaniranja i diskriminacije od strane bosanskih Srba, što je hiljade njih nagnalo na odlazak.[11179] Uz to, on je često razgovarao ili dobijao informacije o nasilnom kriminalnom ponašanju naoružanih grupa tokom preuzimanja vlasti u nekim opštinama.[11180] Na primjer, dana 29. jula 1992., bio je obaviješten o kriminalnom ponašanju paravojnih grupa za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u Bijeljini, koje je rezultiralo silovanjima, krađama, pljačkama, ubistvima i raseljavanjem civila, bosanskih Muslimana.[11181] Dana 22. avgusta 1992., optuženi je bio obaviješten o incidentu na Korićanskim stijenama u kojem su srpske snage 21. avgusta 1992. ubile približno 200 muškaraca nesrba i bacile ih niz jednu liticu na planini Vlašić.[11182] Optuženi je takođe bio svjestan da su paravojne, dobrovoljačke i druge neregularne naoružane grupe bile korištene za realizaciju zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a i da ih je bilo teško kontrolisati.[11183] Vijeće smatra da je optuženi, u svjetlu njegovog znanja o zločinima počinjenim u Opštinama, bio svjestan okruženja ekstremnog straha u kojem su nesrbi bili prisiljeni na odlazak, kao i drugih djela nasilja koja su srpske snage počinile nad nesrbima tokom kampanje prisilnog raseljavanja.

11175 V. par. 2468.
11176 V. par. 2471.
11177 V. par. 2470.
11178 V. par. 3333.
11179 V. par. 3334.
11180 V. par. 3334–3336, 3341, 3350.
11181 V. par. 3335.
11182 V. par. 3346.
11183 V. par. 3230–3236, 3334–3336, 3341–3342, 3344, 3350.

3517. Optuženi je takođe, u nekoliko navrata, bio obaviješten o pljačkanju, konkretno o pljačkanju domova bosanskih Muslimana,[11184] i znao je da su paravojne grupe koje su bile umiješane u krivična djela u okviru prve kategorije UZP-a bile ozloglašene zbog pljačke i krađe.[11185]

3518. Vijeće je utvrdilo da je optuženi posjedovao namjeru za protivpravno zatočenje civila.[11186] Vijeće ima u vidu da su hiljade ljudi, uključujući žene, djecu i starce, bile zatočene na duže periode prije nego što su na kraju premještene izvan Opština. U nekoliko od tih zatočeničkih objekata, politički i državni organi bosanskih Srba i srpske snage hotimično su stvorili i održavali nehumane uslove života.[11187] Vijeće je utvrdilo da je optuženi već u ranoj fazi sukoba u BiH znao da srpske snage drže u zatočenju civile.[11188] Optuženog su već u maju 1992. predstavnici međunarodne zajednice obavijestili o zatočenju civila velikih razmjera.[11189] Dana 17. jula 1992., MUP bosanskih Srba je napisao izvještaj za optuženog i predsjednika Vlade u kojem je, pored ostalog, naveo da su uslovi u zatočeničkim centrima bili loši.[11190] Dana 22. jula 1992., Vlada bosanskih Srba je izviještena da je bilo slučajeva nezakonitog postupanja prema zatočenicima.[11191] Optuženi je 25. jula 1992. primio izvještaj koji je MKCK sastavio poslije posjete logoru Manjača i u kojem je obavijestio optuženog, pored ostalog, o tome da su dvojica zatočenika bila podvrgnuta zlostavljanju tokom te posjete, da su uočeni česti i rasprostranjeni tragovi teških premlaćivanja, te da su opšti uslovi života bili "u potpunosti nezadovoljavajući".[11192] Na Londonskoj konferenciji u avgustu 1992., potvrđen je "akutni problem protivpravnog zatočenja civila i bijednih uslova u kojima se oni drže".[11193] U svjetlu tih dokaza, Vijeće smatra da je optuženi znao da su uslovi u mnogim zatočeničkim centrima u kojima su bili zatočeni nesrbi loši, a da su u drugima bili u najmanju ruku neadekvatni.

3519. Vijeće takođe ima u vidu da je prije izbijanja oružanog sukoba u aprilu 1992., optuženi bio itekako svjestan nacionalne netrpeljivosti između bosanskih Srba, bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana i da je iskoristio te istorijske netrpeljivosti kako bi proveo u djelo cilj sveobuhvatnog UZP-a i njegov zajednički plan.[11194] Optuženi je znao da su u periodu uoči izbijanja oružanog

[11184] V. par. 3335, 3339, 3341–3342, 3344.
[11185] V. par. 3220, 3357.
[11186] V. par. 3465.
[11187] V. par. 2511.
[11188] V. par. 3365, 3375.
[11189] V. par. 3366.
[11190] P1096 (Izvještaj MUP-a SrRBiH o nekim aspektima dosadašnjeg rada i naredni zadaci, 17. juli 1992.), str. 3.
[11191] D430 (Zapisnik sa 41. sjednice Vlade SrRBiH, 22. juli 1992.), str. 7.
[11192] P3758 (Pismo Radovana Karadžića Branku Đeriću, s priloženim izvještajem MKCK-a, 7. avgust 1992.), str. 4–7.
[11193] D1142 (Program akcije Međunarodne konferencije u Londonu, 27. avgust 1992.), str. 1.
[11194] V. odjeljak IV.A.3.a.i.B: Identifikacija istorijskih neprijatelja.

sukoba nacionalne napetosti bile u porastu.[11195] Pored toga, optuženi je tokom sukoba često zanemarivao to što su naoružane grupe činile zločine i za to je krivio nacionalnu netrpeljivost.[11196] Na primjer, na jednoj međunarodnoj konferenciji za štampu održanoj u septembru 1992., odgovarajući na pitanje o jednom izvještaju u kojem se navode zvjerstva, uključujući pogubljenja, i brutalni uslovi "nalik na nacističke", optuženi je rekao da u jednom "međuetničkom i međuvjerskom ratu" nema potrebe da se izdaje naređenje za ubijanje, s obzirom na to da su tri nacionalne zajednice "vijekovima bile međusobno suprotstavljene".[11197]

3520. Nakon što je ocijenilo sve dokaze o informacijama koje su bile dostupne optuženom prije i za vrijeme izvršenja zajedničkog plana sveobuhvatnog UZP-a, Vijeće smatra da je optuženi znao da se taj zajednički plan, shodno kojem su hiljade nesrpskih civila za vrijeme i poslije nasilnog preuzimanja vlasti u gradovima i selima masovno protjerivane iz svojih domova i zatočene u objektima na cijelom području Opština, odvijao u kontekstu međunacionalne netrpeljivosti i nasilja. Pored toga, on je znao da je na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo postojala atmosfera nekažnjivosti za zločine počinjene nad nesrbima, i to posebno 1992. godine.[11198] U svjetlu tih faktora, on je morao da zna da je nesrpsko stanovništvo bilo podložno nasilnim zločinima koje bi mogle počiniti srpske snage.

3521. Na osnovu gore navedenog, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da je optuženi mogao da predvidi da bi srpske snage koje su upotrijebljene za ostvarenje cilja zajedničkog plana, tokom njegovog izvođenja mogle, s namjerom da diskriminišu, počiniti progon putem mučenja, premlaćivanja, fizičkog i psihičkog zlostavljanja, silovanja i drugih djela seksualnog nasilja, zatim stvaranja i održavanja nehumanih uslova života u zatočeničkim objektima kao okrutnog ili nečovječnog postupanja, ubijanja, prisilnog rada na liniji fronta, korištenja nesrba kao živih štitova, oduzimanja ili pljačkanja imovine, te bezobzirnog uništavanja privatne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte. Pored toga, Vijeće nalazi da je optuženi mogao da predvidi da bi srpske snage koje su upotrijebljene za ostvarenje cilja zajedničkog plana, tokom njegovog izvršenja mogle počiniti ubistvo. Konačno, činjenica da je optuženi znao da se zajednički plan izvršava na velikom geografskom području i da su u njegovom provođenju učestvovali brojni protagonisti iz civilnih i vojnih jedinica, te da je bio neposredno obaviješten o masovnom ubijanju početkom aprila 1992., pokazuje da je on znao da je postojala mogućnost da će srpske snage koje

[11195] V. par. 2714, 2895, 2900.

[11196] V. par. 3341.

[11197] P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), str. 3. V. par. 3348.

[11198] V. odjeljak IV.A.3.a.v: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce.

sukoba nacionalne napetosti bile u porastu.[11195] Pored toga, optuženi je tokom sukoba često zanemarivao to što su naoružane grupe činile zločine i za to je krivio nacionalnu netrpeljivost.[11196] Na primjer, na jednoj međunarodnoj konferenciji za štampu održanoj u septembru 1992., odgovarajući na pitanje o jednom izvještaju u kojem se navode zvjerstva, uključujući pogubljenja, i brutalni uslovi "nalik na nacističke", optuženi je rekao da u jednom "međuetničkom i međuvjerskom ratu" nema potrebe da se izdaje naređenje za ubijanje, s obzirom na to da su tri nacionalne zajednice "vijekovima bile međusobno suprotstavljene".[11197]

3520. Nakon što je ocijenilo sve dokaze o informacijama koje su bile dostupne optuženom prije i za vrijeme izvršenja zajedničkog plana sveobuhvatnog UZP-a, Vijeće smatra da je optuženi znao da se taj zajednički plan, shodno kojem su hiljade nesrpskih civila za vrijeme i poslije nasilnog preuzimanja vlasti u gradovima i selima masovno protjerivane iz svojih domova i zatočene u objektima na cijelom području Opština, odvijao u kontekstu međunacionalne netrpeljivosti i nasilja. Pored toga, on je znao da je na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo postojala atmosfera nekažnjivosti za zločine počinjene nad nesrbima, i to posebno 1992. godine.[11198] U svjetlu tih faktora, on je morao da zna da je nesrpsko stanovništvo bilo podložno nasilnim zločinima koje bi mogle počiniti srpske snage.

3521. Na osnovu gore navedenog, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da je optuženi mogao da predvidi da bi srpske snage koje su upotrijebljene za ostvarenje cilja zajedničkog plana, tokom njegovog izvođenja mogle, s namjerom da diskriminišu, počiniti progon putem mučenja, premlaćivanja, fizičkog i psihičkog zlostavljanja, silovanja i drugih djela seksualnog nasilja, zatim stvaranja i održavanja nehumanih uslova života u zatočeničkim objektima kao okrutnog ili nečovječnog postupanja, ubijanja, prisilnog rada na liniji fronta, korištenja nesrba kao živih štitova, oduzimanja ili pljačkanja imovine, te bezobzirnog uništavanja privatne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte. Pored toga, Vijeće nalazi da je optuženi mogao da predvidi da bi srpske snage koje su upotrijebljene za ostvarenje cilja zajedničkog plana, tokom njegovog izvršenja mogle počiniti ubistvo. Konačno, činjenica da je optuženi znao da se zajednički plan izvršava na velikom geografskom području i da su u njegovom provođenju učestvovali brojni protagonisti iz civilnih i vojnih jedinica, te da je bio neposredno obaviješten o masovnom ubijanju početkom aprila 1992., pokazuje da je on znao da je postojala mogućnost da će srpske snage koje

[11195] V. par. 2714, 2895, 2900.

[11196] V. par. 3341.

[11197] P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), str. 3. V. par. 3348.

[11198] V. odjeljak IV.A.3.a.v: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce.

su upotrijebljene za ostvarenje cilja zajedničkog plana možda počiniti ubijanje velikih razmjera. Shodno tome, Vijeće nalazi da je mogućnost da će srpske snage možda počiniti istrebljivanje bila dovoljno znatna da bi optuženi mogao da je predvidi. Ta krivična djela će se dalje u tekstu nazivati "krivičnim djelima u okviru treće kategorije UZP-a".

3522. To što je optuženi nastavio da učestvuje u sveobuhvatnom UZP-u do 1995. godine pokazuje da je u realizaciji zajedničkog plana djelovao svjestan mogućnosti da bi tokom izvršenja tog zajedničkog plana mogla biti počinjena krivična djela u okviru treće kategorije UZP-a, bilo od strane članova sveobuhvatnog UZP-a bilo od strane srpskih snaga koje su on ili drugi članovi tog sveobuhvatnog UZP-a iskoristili za izvršenje zajedničkog plana,[11199] što pokazuje da je on voljno preuzeo taj rizik.[11200]

3523. Vijeće se uvjerilo da su krivična djela u okviru treće kategorije UZP-a za koja je konstatovano da su dokazana van svake razumne sumnje u dovoljnoj mjeri povezana s optuženim, zato što je utvrđeno da su ih izvršili pripadnici srpskih snaga koje su optuženi ili neki drugi član UZP-a iskoristili za izvršenje krivičnih djela u okviru prve kategorije UZP-a.[11201] Vijeće je konstatovalo da su krivična djela u okviru treće kategorije UZP-a bila počinjena za vrijeme ili poslije preuzimanja vlasti u Opštinama tokom kampanje prisilnog uklanjanja nesrpskog stanovništva ili u sklopu protivpravnog zatočenja u nekom od zatočeničkih objekata iz priloga Optužnici. Vijeće je takođe razmotrilo kontekst u kojem su ta krivična djela počinjena, uključujući vrijeme njihovog počinjenja i njihovu povezanost s postupcima koje su preduzele i krivičnim djelima koja su počinile druge srpske snage i vlasti bosanskih Srba koje su djelovale u cilju realizacije zajedničkog plana.

f. Zaključak: individualna krivična odgovornost optuženog

3524. Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da je sveobuhvatni UZP postojao počev od oktobra 1991. i trajao najmanje do 30. novembra 1995., da je optuženi značajno doprinio tom sveobuhvatnom UZP-u, te dijelio namjeru u odnosu na krivična djela u okviru prve kategorije UZP-a. Pored toga, Vijeće je utvrdilo da je optuženi djelovao u cilju realizacije sveobuhvatnog UZP-a, svjestan mogućnosti da bi krivična djela u okviru treće kategorije UZP-a mogla biti počinjena, bilo od strane članova tog sveobuhvatnog UZP-a ili od strane srpskih snaga koje su on ili drugi članovi sveobuhvatnog UZP-a iskoristili za izvođenje zajedničkog plana, te da je voljno preuzeo taj rizik.

[11199] V. par. 3511.

[11200] V. par. 3466, gdje je Vijeće konstatovalo da dokazi o namjeri optuženog za činjenje krivičnih djela u okviru prve kategorije UZP-a, zajedno s njegovim znanjem o činjenju zločina od strane srpskih snaga nad nesrbima u Opštinama ne dosežu nivo namjere za zločine o kojima se ovdje govori.

[11201] Sudija Morrison je izrazio suprotno mišljenje u vezi s incidentom 12.2 iz Priloga B Optužnici.

Shodno tome, Vijeće zaključuje da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost na osnovu člana 7(1) Statuta za progon, zločin protiv čovječnosti (tačka 3); istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti (tačka 4); ubistvo, zločin protiv čovječnosti (tačka 5); ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 6); deportaciju, zločin protiv čovječnosti (tačka 7); i nehumana djela (prisilno premještanje), zločin protiv čovječnosti (tačka 8). Vijeće će pitanje kumulativnih osuđujućih presuda razmotriti dolje, u odjeljku IV.F.

3525. Pored krivične odgovornosti optuženog koja proizlazi iz njegovog učešća u UZP-u, tužilaštvo takođe navodi da optuženi zbog svog određenog činjenja i nečinjenja snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje i/ili pomaganje i podržavanje zločina relevantnih za dio predmeta koji se odnosi na Opštine.[11202] Ono takođe tereti optuženog individualnom krivičnom odgovornošću na osnovu člana 7(3) Statuta.[11203] Međutim, nakon što je razmotrilo sve dokaze, te u svjetlu zaključaka iznesenih gore u tekstu, Vijeće konstatuje da počinjenje putem UZP-a na osnovu člana 7(1) najpreciznije i najprimjerenije odražava odgovornost optuženog za krivična djela u dijelu predmeta koji se odnosi na Opštine, onako kako mu se stavljaju na teret u Optužnici. Shodno tome, Vijeće neće analizirati odgovornost optuženog po drugim vidovima koje je tužilaštvo navelo u Optužnici.

[11202] Optužnica, par. 30–31; Završni podnesak tužilaštva, par. 1115–1118.
[11203] Optužnica, par. 32; Završni podnesak tužilaštva, par. 1113–1114.

UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br.: IT-95-5/18-T

Datum: 24. mart 2016.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: **sudija O-Gon Kwon, predsjedavajući**
sudija Howard Morrison
sudija Melville Baird
sudija Flavia Lattanzi, rezervni sudija

Sekretar: **g. John Hocking**

Presuda od: **24. marta 2016.**

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

JAVNA REDIGOVANA VERZIJA PRESUDE OD 24. MARTA 2016.

TOM III OD IV

Tužilaštvo:

g. Alan Tieger
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi:

g. Radovan Karadžić

SADRŽAJ

TOM I

I. UVOD 1

A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA 1
B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA 4
1. Opšta načela u vezi s dokazima 4
2. Konkretna pitanja vezana za dokaze 6
a. Određene kategorije svjedoka 6
i. Osobe povezane sa stranama u postupku 6
ii. Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici 7
iii. Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka 8
iv. Svjedoci vještaci 8
b. Određene kategorije dokaznih predmeta 9
i. Izvorni dokumenti 9
ii. Izjave trećih strana 9
iii. Izvještaji sredstava javnog informisanja 10
iv. Presretnuti razgovori 10
c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja 11
d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno 11

II. OPŠTI PREGLED 14

A. ISTORIJSKI KONTEKST 14
1. Prvi višestranački izbori 15
2. Regionalizacija BiH 16
3. Ka raspadu SFRJ 17
B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 22
1. Srpska demokratska stranka (SDS) 22
a. Osnivanje 22
b. Komponente i njihove funkcije 22
c. Organizacija i struktura 24
d. Početne akcije 27
2. Skupština bosanskih Srba 28
3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB) 31
4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik 34
a. Osnivanje 34
b. Funkcije 35
5. Ministarski savjet 36
6. Vlada bosanskih Srba 38
a. Osnivanje 38
b. Funkcije 39
c. Struktura i odnos s drugim tijelima 40
d. Početne akcije 41
e. Komisija za razmjenu 42
7. Regionalna i opštinska tijela 44
a. Krizni štabovi 48
b. Ratna predsjedništva 50
c. Ratna povjereništva 52
C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 54
1. VRS 54
a. Osnivanje i sastav VRS-a 54

b. Vrhovna komanda ... 57
c. Vrhovni komandant ... 59
d. Glavni štab VRS-a ... 60
e. Korpusi VRS-a ... 65
i. 1. krajiški korpus ... 65
ii. Istočnobosanski korpus ... 66
iii. SRK ... 67
iv. Drinski korpus ... 70
(A) Bratunačka brigada ... 71
(B) Zvornička brigada ... 73
f. Načela rukovođenja i komandovanja ... 75
g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u ... 77
2. Teritorijalna odbrana ... 80
3. MUP bosanskih Srba ... 81
a. Osnivanje i struktura ... 81
b. Sistem veza MUP-a ... 86
c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u ... 87
4. Paravojne formacije ... 88
5. Dobrovoljci ... 93
D. PRAVOSUDNI SISTEMI ... 94
1. Civilni pravosudni sistem ... 94
a. Ustavne dužnosti i obaveze ... 94
b. Osnivanje ... 95
i. Opšti pravosudni organi ... 95
ii. Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom ... 98
c. Kompetencija, struktura i procedure ... 100
d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 102
2. Vojni pravosudni sistem ... 105
a. Osnivanje ... 105
b. Nadležnost, struktura i postupci ... 109
c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 115
E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI ... 116
1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji ... 116
2. Vanceov plan ... 117
a. UNPROFOR ... 118
b. UNMO ... 120
3. Cutileiro i Sarajevski sporazum ... 123
4. Londonska konferencija ... 132
5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji ... 134
a. Vance-Owenov plan ... 137
b. Owen-Stoltenbergov plan ... 144
6. Kontakt grupa ... 152
7. Inicijativa SAD-a ... 163
8. Daytonski sporazum ... 166

III. MJERODAVNO PRAVO ... 169

A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI ... 169
1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda ... 169
a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja ... 169
b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 171
i. Actus reus ... 171
ii. Mens rea ... 172
c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 172
i. Actus reus ... 173

ii. Mens rea ... 176
d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 176
i. Actus reus ... 177
ii. Mens rea ... 178
e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 179
2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda ... 180
a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti ... 180
i. Mora postojati napad ... 181
ii. Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva ... 181
iii. Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski ... 182
iv. Djela počinioca moraju biti dio napada ... 183
v. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada ... 183
b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti ... 184
c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti ... 184
i. Actus reus ... 184
ii. Mens rea ... 186
d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti ... 187
i. Actus reus ... 187
ii. Mens rea ... 189
iii. Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i) ... 189
e. Progon kao zločin protiv čovječnosti ... 190
i. Opšta obilježja ... 190
ii. Djela u osnovi ... 192
(A) Ubijanje ... 192
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 192
(1) Mučenje ... 193
(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje ... 195
(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja ... 195
(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života ... 196
(C) Prisilno premještanje i deportacija ... 197
(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima ... 197
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova ... 198
(F) Pljačka imovine ... 200
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte ... 201
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera ... 202
3. Genocid ... 203
a. Grupa ... 204
b. *Actus reus* ... 205
i. Ubijanje pripadnika grupe ... 205
ii. Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe ... 205
iii. Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja ... 207
c. *Mens rea* ... 208
i. Namjera da se uništi grupa "kao takva" ... 209
ii. "U cijelosti ili djelimično" ... 210
B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST ... 211
1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta ... 211
a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u ... 212
b. Planiranje ... 216
c. Podsticanje ... 217
d. Naređivanje ... 218
e. Pomaganje i podržavanje ... 219

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta 221
a. Odnos nadređeni-podređeni 221
b. Znao je ili imao razloga da zna 222
c. Nužne i razumne mjere 223
d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3) 224

IV. ZAKLJUČCI 225

A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE 225
1. Činjenice 225
a. Istočna Bosna 226
i. Bijeljina 226
(A) Optužbe 226
(B) Uvodni period 227
(C) Događaji početkom aprila 1992. 234
(1) Preuzimanje vlasti 234
(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici 236
(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti 240
(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima 247
(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici 248
(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika 248
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 252
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 255
(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici 255
(5) Posjete MKCK-a 257
(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici 258
(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine 259
ii. Bratunac 266
(A) Optužbe 266
(B) Uvodni period 268
(1) Militarizacija Bratunca 272
(2) Podjela opštinskih struktura 273
(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu 278
(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti 281
(E) Napadi na okolna sela 284
(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici 286
(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici 287
(F) Djelovanje paravojnih snaga 292
(G) Zatočenički objekti u Bratuncu 294
(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici 294
(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici 297
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 297
(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika 298
(c) Zaključak 303
(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici 304
(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca 304
iii. Brčko 307
(A) Optužbe 307
(B) Uvodni period 308
(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici 310
(1) Osnivanje logora i upravljanje njime 310
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 313
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 316
(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici 317
(D) Problemi s pripadnicima paravojnih snaga i održavanjem javnog reda i mira 321

iv. Foča 324
(A) Optužbe 324
(B) Uvodni period 326
(1) Podjela opštinskih struktura 328
(2) Militarizacija Foče 329
(C) Preuzimanje vlasti u Foči 330
(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči 336
(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici 338
(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici 339
(E) Zatočenički objekti u Foči 340
(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici 340
(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici 341
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 342
(b) Uslovi zatočenja 348
(c) Zlostavljanje zatočenika 353
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 356
(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici 356
(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici 360
(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici 361
(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči 362
(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici 364
(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče 366
v. Rogatica 368
(A) Optužbe 368
(B) Uvodni period 370
(1) Militarizacija Rogatice 372
(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba 379
(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici 384
(D) Napadi na okolna sela 387
(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice 390
(F) Zatočenički objekti u Rogatici 391
(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici 391
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 391
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 395
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 397
(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici 397
(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici 398
(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici 400
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 400
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 402
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 407
(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici 407
(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici 410
(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice 412
vi. Sokolac 415
(A) Optužbe 415
(B) Uvodni period 417
(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 422
(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici 423
(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici 427
(D) Zatočenički objekti u Sokocu 428
(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici 428
(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici 428

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca ... 429
vii. Višegrad ... 430
(A) Optužbe ... 430
(B) Uvodni period ... 430
(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici ... 431
(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici 437
(2) Zaključak ... 439
viii. Vlasenica ... 439
(A) Optužbe ... 439
(B) Uvodni period ... 441
(1) Militarizacija Vlasenice ... 443
(2) Podjela opštinskih struktura ... 445
(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici ... 448
(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti ... 450
(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja ... 450
(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje ... 452
(3) Osnivanje srpskog SJB-a ... 454
(4) Formiranje Specijalnog voda ... 455
(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima ... 456
(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici ... 458
(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici ... 462
(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici ... 465
(E) Zatočenički objekti u Vlasenici ... 467
(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici ... 467
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 467
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 468
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 469
(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici ... 469
(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici ... 470
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 470
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 471
(c) Zaključak ... 472
(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici ... 472
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 473
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 477
(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora ... 482
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 483
(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici ... 484
(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici ... 486
(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine ... 488
ix. Zvornik ... 491
(A) Optužbe ... 491
(B) Uvodni period ... 494
(1) Podjela opštinskih struktura ... 495
(2) Militarizacija Zvornika ... 500
(C) Događaji početkom aprila 1992. ... 505
(1) Preuzimanje vlasti ... 505
(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici ... 508
(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik ... 510
(1) Kula Grad ... 511
(2) Kozluk ... 511
(3) Druga sela ... 515
(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti ... 517
(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku ... 517

(2) Djelovanje paravojnih snaga 519
(F) Zatočenički objekti u Zvorniku 529
(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici 529
(a) Događaji 529
(b) Zaključak 531
(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici 532
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 532
(b) Uslovi zatočenja 533
(c) Postupanje prema zatočenicima 533
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 534
(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici 534
(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici 535
(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici 537
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 537
(b) Postupanje prema zatočenicima 537
(c) Zaključak 538
(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici 538
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 538
(b) Postupanje prema zatočenicima 539
(c) Zaključak 541
(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici 541
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 541
(b) Postupanje prema zatočenicima 542
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 542
(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici 542
(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici 544
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 544
(b) Postupanje prema zatočenicima 545
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 546
(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici 547
(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici 547
(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici 548
(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika 550

TOM II

b. Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK) 553
i. Opštinski nivo 553
(A) Banjaluka 553
(1) Optužbe 553
(2) Uvodni period 554
(3) Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici 555
(a) Osnivanje i upravljanje 556
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 562
(c) Obilasci Manjače i prebacivanje zatočenika 568
(d) Zaključak 573
(e) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici 573
(f) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici 574
(g) Incident 1.3 iz Priloga B Optužnici 577
(h) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici 578
(B) Bosanski Novi 580

(1) Optužbe 580
(2) Uvodni period 581
(3) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 584
(a) Selo Blagaj 584
(b) Selo Suhača 586
(c) Druga sela u dolini Japre 587
(4) Incident 4 iz Priloga D Optužnici 587
(5) Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega 589
(6) Zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici 596
(C) Ključ 600
(1) Optužbe 600
(2) Uvodni period 602
(3) Preuzimanje vlasti 609
(a) Otpuštanje bosanskih Muslimana iz policije, organa uprave i s radnih mjesta 609
(b) Izbijanje oružanog sukoba u Ključu 612
(c) Uništavanje kuća i pljačkanje pokretne imovine 617
(4) Ubijanje na dan 1. juna 1992. ili približno tog datuma 618
(a) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici 618
(b) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici 619
(5) Hapšenje, zatočenje i ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima 622
(a) Zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici i incident 10.1 iz Priloga B Optužnici 622
(b) Zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici 625
(c) Zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici 627
(6) Ubijanje poslije juna 1992.: incident 7.3 iz Priloga A Optužnici 629
(7) Incident 13 iz Priloga D Optužnici 633
(8) Preseljavanje stanovništva iz Ključa 634
(D) Prijedor 638
(1) Optužbe 638
(2) Kontekst 640
(a) Podjela opštinskih struktura i osnivanje institucija bosanskih Srba 641
(b) Propaganda i militarizacija Prijedora 644
(3) Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru 647
(a) Izbacivanje nesrba iz policije, administrativnih i sudskih organa i s posla 650
(b) Pretresi kuća i predaja oružja 652
(c) Sukobi u gradu Prijedoru 653
(4) Napadi na okolna sela 656
(a) Područje Kozarca 656
(i) Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici 659
(ii) Posljedice napada 665
(iii) Incident 10.3 iz Priloga A Optužnici 666
(iv) Incident 10.4 iz Priloga A Optužnici 668
(b) Područje Brda 670
(i) Incident 10.2 iz Priloga A Optužnici 672
(ii) Incident 10.5 iz Priloga A Optužnici 676
(iii) Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici 681
(c) Briševo 687
(i) Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici 689
(ii) Posjeta vlasti ARK-a Staroj Rijeci 694
(5) Zatočenički objekti u Prijedoru 695
(a) Zatočenički objekt 20.1 iz Priloga C Optužnici 695
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 696
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 697
(iii) Zaključak 699

(b) Zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici i incident 15.2 iz Priloga B Optužnici 699
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 699
(ii) Uslovi zatočenja 702
(iii) Postupanje prema zatočenicima 704
(iv) Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici 712
(v) Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici 713
(vi) Obilasci Omarske i prebacivanje zatočenika 713
(c) Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici 717
(i) Osnivanje logora i dolazak zatočenika 717
(ii) Uslovi zatočenja 719
(iii) Postupanje prema zatočenicima 721
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 724
(v) Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici 724
(d) Zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici i incident 15.5 iz Priloga B Optužnici 728
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 728
(ii) Uslovi zatočenja 732
(iii) Postupanje prema zatočenicima 734
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 737
(v) Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici 738
(vi) Prebacivanje zatočenika iz Trnopolja 745
(e) Zatočenički objekt 20.5 iz Priloga C Optužnici 747
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 747
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 748
(iii) Zaključak 749
(f) Zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici i incident 10.8 iz Priloga A Optužnici 750
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 750
(ii) Postupanje prema zatočenicima 751
(iii) Zaključak 753
(iv) Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici 753
(g) Zatočenički objekt 20.7 iz Priloga C Optužnici 755
(i) Dolazak zatočenika 755
(ii) Postupanje prema zatočenicima 756
(iii) Zaključak 757
(6) Incident 17 iz Priloga D Optužnici 757
(7) Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine 760
(E) Sanski Most 764
(1) Optužbe 764
(2) Uvodni period 766
(a) Militarizacija Sanskog Mosta 767
(b) Osnivanje institucija bosanskih Srba 770
(3) Preuzimanje vlasti u Sanskom Mostu 772
(4) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Sanskom Mostu 777
(a) Incident 12.1 iz Priloga A Optužnici 777
(b) Incident 12.2 iz Priloga A Optužnici 781
(c) Incident 12.3 iz Priloga A Optužnici 782
(d) Incident 12.4 iz Priloga A Optužnici 784
(e) Incident 12.5 iz Priloga A Optužnici 784
(5) Zatočenički objekti u Sanskom Mostu 786
(a) Zatočenički objekt 22.1 iz Priloga C Optužnici 787
(i) Osnivanje i upravljanje 787
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 787

(iii) Zaključak ... 790
(b) Zatočenički objekt 22.2 iz Priloga C Optužnici ... 791
(i) Osnivanje i upravljanje ... 791
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 792
(iii) Zaključak ... 793
(iv) Incident 17.1 iz Priloga B Optužnici ... 793
(c) Zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici ... 794
(i) Osnivanje i upravljanje ... 794
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 796
(iii) Zaključak ... 797
(d) Zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici ... 797
(i) Osnivanje i upravljanje ... 797
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 798
(iii) Zaključak ... 799
(e) Zatočenički objekt 22.5 iz Priloga C Optužnici ... 799
(6) Incident 19 iz Priloga D Optužnici ... 800
(7) Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine ... 803
ii. Regionalni nivo ... 805
(A) Osnivanje Kriznog štaba ARK-a ... 806
(B) Odluke Kriznog štaba ARK-a ... 809
(1) Razoružavanje nesrba ... 809
(2) Iseljavanje nesrpskog stanovništva i konfiskacija imovine ... 811
(3) Otpuštanja nesrba ... 814
c. Područje Sarajeva ... 815
i. Hadžići ... 815
(A) Optužbe ... 815
(B) Uvodni period ... 816
(1) Militarizacija Hadžića ... 818
(2) Razdvajanje opštinskih organa vlasti ... 820
(3) Dalja militarizacija Hadžića ... 823
(C) Preuzimanje vlasti ... 824
(1) Grad Hadžići ... 824
(2) Napadi na okolna sela ... 826
(D) Zatočenički objekti u Hadžićima ... 829
(1) Zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici ... 829
(2) Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici ... 831
(a) Osnivanje zatočeničkih objekata i upravljanje njima ... 831
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 832
(c) Premještanje i razmjena zatočenika iz Kulturno-sportskog centra ... 834
(d) Zaključak ... 837
(E) Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine ... 837
ii. Ilidža ... 839
(A) Optužbe ... 839
(B) Kontekst ... 840
(C) Oružani sukob na Ilidži ... 844
(D) Zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici ... 849
(1) Osnivanje i upravljanje ... 849
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 853
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 856
(4) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici ... 856
(5) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici ... 856
(E) Preseljavanje stanovništva s Ilidže ... 857
iii. Novi Grad ... 860
(A) Optužbe ... 860

(B) Uvodni period 862
(1) Opština Novi Grad 862
(2) Osnivanje opštine Rajlovac 863
(3) Naoružavanje i mobilizacija bosanskih Srba u Novom Gradu 864
(C) Napad na Ahatoviće 868
(D) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici 871
(E) Incident 15 iz Priloga D Optužnici 873
(F) Zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici i incident 12.1 iz Priloga B Optužnici 874
(G) Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici 879
(H) Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada 887
iv. Novo Sarajevo 889
(A) Optužbe 889
(B) Uvodni period 890
(1) Stvaranje zasebnih opštinskih institucija 891
(2) Militarizacija Novog Sarajeva 894
(C) Preuzimanje vlasti 898
(1) Pretresi kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata 899
(2) Druga djela 900
(D) Zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici 904
(E) Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine 907
v. Pale 910
(A) Optužbe 910
(B) Kontekst 911
(C) Uvodni period 913
(D) Napad na Renovicu i druga sela 918
(E) Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine 919
(F) Zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici i incident 14.1 iz Priloga B Optužnici 924
(1) Osnivanje i upravljanje 924
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 926
(3) Zaključak 928
(G) Incident 16 iz Priloga D Optužnici 929
vi. Vogošća 929
(A) Optužbe 929
(B) Uvodni period 931
(1) Stvaranje zasebnih institucija bosanskih Srba 932
(2) Militarizacija 935
(3) Intenziviranje međunacionalnih napetosti 936
(C) Preuzimanje vlasti 937
(1) Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći 937
(2) Preuzimanje vlasti u Svrakama 938
(D) Događaji u Vogošći nakon preuzimanja vlasti nad opštinom 939
(E) Incident 21 iz Priloga D Optužnici 940
(F) Zatočenički objekti u Vogošći 941
(1) Zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici 941
(a) Osnivanje i upravljanje 942
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 943
(c) Zaključak 946
(2) Zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici 946
(a) Osnivanje i upravljanje 946
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 948
(c) Zaključak 952
(d) Incident 19.1 iz Priloga B Optužnici 952
(G) Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine 953
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 955

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta 955
i. Član 3 Statuta 955
ii. Član 5 Statuta 956
b. Krivična djela 957
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice 957
(A) Incidenti ubijanja 957
(B) Namjera počinilaca 959
(C) Status žrtava 961
(D) Zaključak 961
ii. Istrebljivanje: tačka 4 Optužnice 962
iii. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice 964
(A) *Actus reus* 964
(1) Preseljavanje stanovništva 964
(2) Prisilni karakter preseljavanja 966
(B) *Mens rea* 968
(C) Zaključak 970
iv. Progoni: tačka 3 Optužnice 970
(A) Ubijanje 970
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje 971
(1) Mučenje, premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje 971
(2) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja 976
(3) Stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova 978
(4) Zaključci u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem 980
(C) Prisilno premještanje i deportacija 982
(D) Protivpravno zatočenje 983
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova 986
(F) Pljačka imovine 988
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, ... 990
uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 990
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera 993
v. Genocid: tačka 1 Optužnice 997
(A) Zaštićena grupa 998
(B) *Actus reus* 998
(1) Ubijanje pripadnika grupe 999
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe 999
(3) Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja 1000
(C) *Mens rea* 1001
(1) Namjera da se djelimično uništi grupa kao takva 1003
(2) Dokazi o genocidnoj namjeri optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a 1003
(3) Dokazi o genocidnoj namjeri bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a 1007
(4) Dokazi o genocidnoj namjeri fizičkih počinilaca 1009
(5) Dokazi o genocidnoj namjeri u vidu obrasca zločina 1009
(6) Zaključak 1015
3. Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog 1015
a. Činjenice vezane za odgovornost 1017
i. Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba 1017
(A) Jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa 1017
(1) Analiza dokaza 1017
(2) Zaključak 1023
(B) Identifikovanje istorijskih neprijatelja 1024
(1) Analiza dokaza 1024

(2) Zaključak 1030
(C) Reakcija na traženu nezavisnost BiH 1031
(1) Analiza dokaza 1031
(2) Zaključak 1042
(D) Zalaganje za razdvajanje stanovništva i za stvaranje države bosanskih Srba 1044
(1) Analiza dokaza 1044
(a) Razdvajanje stanovništva − nemogućnost suživota 1044
(b) Teritorijalne pretenzije i kontrola 1064
(c) Stvaranje države bosanskih Srba 1077
(2) Zaključak 1083
(E) Strateški ciljevi 1088
(1) Analiza dokaza 1088
(2) Zaključak 1099
ii. Političke i državne strukture bosanskih Srba 1101
(A) Vlast nad političkim i državnim strukturama 1101
(1) Analiza dokaza 1101
(a) SDS 1101
(b) Skupština bosanskih Srba i državne strukture 1106
(2) Zaključak 1115
(B) Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti 1119
(1) Analiza dokaza 1119
(2) Zaključak 1125
(C) Raskol u MUP-u i osnivanje MUP-a bosanskih Srba 1125
(1) Analiza dokaza 1125
(2) Zaključak 1133
(D) Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti 1134
(1) Analiza dokaza 1134
(a) Distribucija i sadržaj Uputstva 1134
(b) Provođenje Uputstva na opštinskom nivou 1137
(c) Praćenje događaja i provođenja Uputstva 1139
(d) Aktiviranje drugog stepena Uputstva 1145
(e) Aktiviranje kriznih štabova i drugih struktura 1147
(f) Ratna predsjedništva / Ratna povjereništva 1154
(g) Preuzimanje vlasti u Opštinama 1156
(2) Zaključak 1164
iii. Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH 1170
(A) VRS 1170
(1) Vrhovni komandant 1170
(2) Sistem rukovođenja i komandovanja 1171
(3) Odnos optuženog i Mladića 1176
(4) Ovlaštenja optuženog 1187
(5) Izdavanje vojnih direktiva u svrhu ostvarenja Strateških ciljeva 1190
(6) Zaključak 1192
(B) MUP bosanskih Srba 1192
(1) Ovlaštenja optuženog 1193
(2) Veza i sistem izvještavanja MUP-a bosanskih Srba 1195
(3) Zaključak 1196
(C) Teritorijalna odbrana 1196
(D) Paravojne jedinice 1199
(1) Prvobitni stav optuženog prema paravojnim jedinicama 1199
(2) Raspuštanje paravojnih snaga 1205
(3) Zaključak 1214
iv. Znanje i djela imenovanih članova UZP-a 1215
(A) Momčilo Krajišnik 1216

(B) Nikola Koljević 1219
(C) Biljana Plavšić 1221
(D) Ratko Mladić 1224
(E) Slobodan Milošević 1227
(F) Mićo Stanišić 1236
(G) Momčilo Mandić 1240
(H) Jovica Stanišić 1241
(I) Franko Simatović 1243
(J) Željko Ražnatović (Arkan) 1244
(K) Vojislav Šešelj 1245
v. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce 1247
(A) Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština 1247
(B) Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima 1257
(C) Obmanjujuće izjave koje je davao optuženi 1260
(D) Sprečavanje kriminalnih aktivnosti 1262
(1) Protivpravno zatočenje i neadekvatni uslovi u zatočeničkim objektima 1263
(2) Prisilno uklanjanje nesrba i zaštita nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba 1269
(3) Druga krivična djela 1272
(E) Istraga i krivično gonjenje u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima 1274
(F) Nagrađivanje onih koji su počinili zločine nad nesrbima 1283
b. Postojanje zajedničkog plana koji je dijelilo više osoba 1285
i. Zajednički plan 1285
ii. Pluralitet osoba 1290
iii. Obim zajedničkog plana 1295
c. Doprinos optuženog sveobuhvatnom UZP-u 1298
i. Argumentacija strana u postupku 1298
ii. Analiza 1301
iii. Zaključak 1313
d. Veza sa zločinima koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a 1314
e. Odgovornost optuženog za krivična djela izvan obima sveobuhvatnog UZP-a 1316
f. Zaključak: individualna krivična odgovornost optuženog 1321

TOM III

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO 1323
1. Činjenice 1323
a. Hronologija događaja u Sarajevu 1323
b. Snajpersko djelovanje 1379
i. Opšte odlike snajperskog djelovanja 1380
ii. Snajpersko djelovanje u Sarajevu 1383
(A) Priroda snajperskog djelovanja u gradu 1383
(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH 1390
(C) Uviđaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu 1391
iii. Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici 1402
(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika) 1402
(1) Linije sukoba na tom području 1406
(2) Snajperisti na tom području 1410
(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F Optužnici) 1418
(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F Optužnici) 1425

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F Optužnici) 1435
(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F Optužnici) 1445
(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F Optužnici) 1452
(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici) 1462
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje 1471
(1) Linije sukoba i snajperi na tom području 1474
(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici) 1479
(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici) 1486
(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici) 1493
(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici) 1499
(C) Sedrenik 1505
(1) Linije sukoba na tom području 1507
(2) Snajperi na tom području 1509
(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici) 1512
(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici) 1518
(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo 1525
(1) Linije sukoba na tom području 1525
(2) Snajperi na tom području 1529
(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici) 1531
(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici) 1537
(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici 1545
(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici) 1545
(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici) 1552
iv. Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu 1557
c. Granatiranje 1559
i. Granatiranje generalno 1560
ii. Granatiranje u Sarajevu 1564
(A) Priroda granatiranja u Sarajevu 1567
(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH 1580
(C) Istrage granatiranja u Sarajevu 1581
iii. Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici 1589
(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici 1590
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje 1605
(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području 1605
(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici) 1607
(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici) 1622
(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici) 1632
(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici) 1646
(C) Stari Grad 1659
(1) Linije sukoba na tom području 1661
(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici) 1663
(a) Incident 1664
(b) Istraga MUP-a BiH 1664
(c) Istrage UN-a 1668
(d) Vatreni položaji sjeveroistočno od Markala 1676
(e) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage 1678
(f) Istrage provedene poslije rata 1681
(g) Žrtve 1690
(h) Činjenice o kojima je presuđeno 1692
(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji 1692

(j) Drugi argumenti odbrane 1696
(k) Konačna analiza i zaključak 1699
(3) Buvlja pijaca na Baščaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici) 1704
(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici) 1711
(a) Incident 1711
(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a 1713
(c) Istraga UNPROFOR-a 1720
(d) Istraga Andreja Demurenka 1723
(e) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a 1726
(f) Vatreni položaji južno i jugoistočno od Markala 1731
(g) Istrage provedene poslije rata 1734
(h) Žrtve 1741
(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj 1743
(j) Teorije odbrane optuženog 1744
(k) Završna analiza i zaključci 1747
(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1752
(1) Svjedočenje vještaka 1752
(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu 1754
(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe? 1760
(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi 1764
(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama 1771
(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama 1772
(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe 1774
(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1775
(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici) 1775
(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici) 1787
(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici) 1799
(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici) 1807
(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici) 1816
iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva 1822
d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima 1825
e. Bolnice u Sarajevu 1833
i. Državna bolnica 1834
ii. Bolnica Koševo 1836
iii. Bolnica Dobrinja 1837
iv. Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini 1838
v. Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice 1842
vi. Zaključak 1843
f. Opsada Sarajeva 1844
i. Blokada/okruženje/opsada 1844
(A) Problemi s komunalnim uslugama 1849
(B) Nestašica hrane i drugih potrepština u Sarajevu 1856
(C) Zaključci u vezi s opsadom 1859
ii. Ciljevi opsade 1861
g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora 1867
i. Argumenti strana u postupku 1867
ii. Teror u Sarajevu 1868
iii. Civilne žrtve u Sarajevu 1873

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a ... 1875
v. Zaključci ... 1880
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima ... 1884
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta ... 1884
i. Član 3 ... 1885
ii. Član 5 ... 1886
b. Krivična djela ... 1886
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice ... 1886
(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja ... 1886
(B) Namjera počinilaca ... 1887
(C) Status žrtava ... 1888
(D) Zaključak ... 1888
ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice ... 1889
(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja ... 1889
(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila ... 1890
(C) Namjera počinilaca ... 1891
(D) Zaključak ... 1892
iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice ... 1892
(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila ... 1892
(B) Namjera počinilaca ... 1893
(C) Zaključak ... 1894
3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog ... 1895
a. Postojanje zajedničkog plana ... 1896
i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja ... 1898
ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a ... 1900
iii. Strateški značaj Sarajeva ... 1901
iv. Zaključak ... 1913
b. Pluralitet osoba ... 1913
i. Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević ... 1914
ii. Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić ... 1926
iii. Zaključak ... 1928
c. Doprinos optuženog ... 1929
i. Podrška optuženog Mladiću i SRK-u ... 1931
(A) Argumenti strana ... 1931
(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom ... 1932
(C) Zaključak ... 1939
ii. Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog ... 1941
(A) Argumenti strana u postupku ... 1941
(B) SRK kao profesionalna vojska ... 1942
(C) Vlast optuženog nad SRK-om ... 1947
(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo ... 1954
(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu ... 1967
(F) Zaključak ... 1970
iii. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja ... 1972
(A) Argumenti strana u postupku ... 1972
(B) Znanje optuženog ... 1974
(1) Optuženi je bio direktno obavještavan o kampanji ... 1974
(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima ... 1988
(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog ... 1990
(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu ... 1992
(E) Zaključak ... 1996
iv. Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog ... 2001
(A) Argumenti strana u postupku ... 2001
(B) Podešavanje kampanje od strane optuženog ... 2001

(C) Zaključak 2010
v. Zaključak o doprinosu optuženog 2013
d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje 2014
e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog 2032

TOM IV

C. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SREBRENICU 2034
1. Činjenice 2035
a. Događaji u istočnoj BiH u periodu od maja 1992. do decembra 1994. 2035
i. Izdavanje Direktive br. 4 i ofanziva VRS-a u proljeće 1993. 2036
ii. Proglašenje Srebrenice "zaštićenom zonom" 2047
iii. Razmještanje UNPROFOR-a i napori da se ostvari demilitarizacija 2048
b. Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu: januar – jun 1995. 2052
i. Izdavanje Direktiva 7 i 7/1 2053
ii. Ograničavanje humanitarnih konvoja i humanitarna situacija u Srebrenici 2056
iii. Vojna dejstva, proljeće 1995. 2062
c. Napad na Srebrenicu 2067
i. Izdavanje naređenja za operaciju "Krivaja 95" 2067
ii. Početak borbenih dejstava VRS-a i granatiranje Srebrenice i Potočara 2070
iii. Proširenje opsega prvobitnih naređenja za operaciju "Krivaja 95" i neprestano granatiranje Srebrenice 2073
iv. Pad Srebrenice i preseljavanje stanovništva u Potočare 2080
v. Formiranje i odlazak kolone muškaraca bosanskih Muslimana 2084
d. Potočari 2086
i. Sastanci u hotelu "Fontana" 2086
(A) Prvi sastanak 2086
(B) Drugi sastanak 2089
(C) Razgovor Momira Nikolića, Popovića i Kosorića prije trećeg sastanka 2091
(1) Sažetak iskaza Momira Nikolića 2091
(2) Svjedočenje svjedoka odbrane 2092
(3) Argumentacija tužilaštva 2093
(4) Argumentacija optuženog 2094
(5) Ocjena Vijeća 2094
(a) Momir Nikolić kao osuđeno lice 2095
(b) Priznanje Momira Nikolića da je lagao 2095
(c) Protivrječnost između navodnog plana da se sve balije pobiju i Nikolićevog razumijevanja "vojničkog trijaža" 2096
(d) Vjerodostojnost svjedoka odbrane 2097
(e) Zaključak 2098
(D) Treći sastanak 2098
ii. Humanitarna situacija i atmosfera u Potočarima 2101
iii. Preuzimanje kontrole nad Potočarima i razoružavanje Nizozemskog bataljona 2104
iv. Prevoz iz Potočara od 12. do 21. jula 1995. 2106
(A) Obezbjeđivanje vozila i goriva 2106
(B) Dolazak vozila, ukrcavanje i odvajanje muškaraca 2110
(C) Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana 2114
(D) Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac 2117
(E) Prisustvo i učešće snaga bosanskih Srba 2122
(F) Evakuacija ranjenih i bolesnih 2123

(G) Sastanak VRS-a, civilnih zvaničnika bosanskih Srba i MKCK-a 2125
(H) Povlačenje 2128
v. Ubijanje 2129
(A) Kod baze UN-a 2129
(B) "Bijela kuća"" 2131
(C) Ubijanje u školi u selu Luke blizu Tišće 2132
e. Područje Bratunca 2135
i. Angažovanje snaga bosanskih Srba na području Bratunca 2135
ii. Vojna dejstva po koloni 2138
iii. Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone 2140
(A) Konjević Polje 2141
(B) Livada u Sandićima 2144
(C) Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi 2148
iv. Ubijanje 2152
(A) Rijeka Jadar 2152
(B) Cerska dolina 2162
(1) Uvod 2162
(2) Svjedok KDZ066 2162
(3) Forenzički dokazi 2166
(4) Zaključak 2170
(C) Skladište u Kravici 2170
(1) Uvod 2170
(2) Ubijanje 2170
(3) Čišćenje terena 2178
(4) Pokopavanje u Glogovi 2181
(5) Ponovno pokopavanje u sekundarnim grobnicama 2182
(6) Forenzički dokazi 2182
(a) Skladište u Kravici 2182
(b) Glogova i sekundarne grobnice 2183
(i) Glogova 2183
(ii) Sekundarne grobnice 2187
(iii) Ravnice 2192
(7) Ukupan broj žrtava iz skladišta u Kravici 2196
(a) Glogova i sekundarne grobnice 2197
(b) Grobnice na lokalitetu Ravnice 2198
(c) Zaključak 2198
(D) Livada u Sandićima 2199
v. Grad Bratunac 2200
(A) Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana 2200
(B) Ubijanje 2204
(1) Škola "Vuk Karadžić" 2204
(2) Ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca 2207
f. Zvornik 2208
i. Uvod 2208
ii. Period koji je prethodio događajima u Zvorniku 2209
(1) Pripreme u Bratuncu u periodu od 13. do 14. jula 2209
(2) Prevoz zatočenika iz Bratunca u Zvornik 2211
iii. Zatočenje i ubijanje 2214
(1) Škola u Orahovcu i polje kod Orahovca 2214
(a) Uvod 2214
(b) Zatočenje u školi u Orahovcu i ubijanje dvojice muškaraca 2215
(c) Ubijanje na polju kod Orahovca 2221
(d) Pokopavanje 2224
(e) Forenzički dokazi 2226

(i) Lažete 1 2227
(ii) Lažete 2 2229
(iii) Sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima 2233
(f) Zaključak 2236
(2) Škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca 2236
(a) Uvod 2236
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Petkovcima 2237
(c) Ubijanje na brani kod Petkovaca 2240
(d) Pokopavanje 2243
(e) Forenzički dokazi 2244
(i) Primarna grobnica 2244
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Liplje 2246
(f) Zaključak 2249
(3) Škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka 2249
(a) Uvod 2249
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Ročeviću 2250
(c) Ubijanje na Drini u blizini Kozluka 2256
(d) Pokopavanje 2258
(e) Forenzički dokazi 2259
(i) Primarna grobnica u Kozluku 2259
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put 2262
(f) Zaključak 2265
(4) Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici 2266
(a) Škola u Kuli 2266
(i) Zatočenje u školi u Kuli 2266
(ii) Prevoženje zatočenika iz škole u Kuli 2270
(iii) Ubijanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo 2272
(b) Ubijanje u Domu kulture u Pilici 2278
(c) Pokopavanje zatočenika ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici 2280
(d) Ponovno pokopavanje 2283
(e) Forenzički dokazi 2284
(i) Primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo 2284
(ii) Sekundarne grobnice duž Čančarskog puta 2287
(f) Zaključak 2290
g. Posljedice pada Srebrenice 2291
i. Otvaranje koridora za prolazak kolone 2291
ii. Stalni pretres terena 2298
iii. Ubijanje 2299
(A) Snagovo 2299
(B) Bišina 2301
(C) Trnovo 2305
iv. Prebacivanje u logor Batković 2308
v. Operacija ponovnog pokopavanja 2310
(A) Ponovno pokopavanje s bratunačkog područja 2311
(B) Ponovno pokopavanje sa zvorničkog područja 2312
(C) Zaključak 2314
h. Forenzički, demografski i DNK dokazi 2314
(A) Uvod 2314
(B) Forenzički dokazi 2318
(1) Datum smrti 2318
(a) Informacije dostavljene vještacima tužilaštva 2320
(b) Mješovite grobnice 2321
(c) Različiti stepeni raspadanja 2325

(d) Odjeća žrtava ... 2327
(2) Uzrok i način smrti ... 2327
(C) MKNL ... 2333
(D) Demografski dokazi ... 2339
(E) Dean Manning ... 2345
(F) Dušan Janc ... 2347
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima ... 2355
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta ... 2355
i. Član 3 Statuta ... 2356
ii. Član 5 Statuta ... 2356
b. Krivična djela ... 2357
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 ... 2357
(A) Incidenti ubijanja ... 2357
(B) Namjera počinilaca ... 2358
(C) Status žrtava ... 2358
(D) Zaključak ... 2359
ii. Istrebljivanje: tačka 4 ... 2359
iii. Nehumana djela (prisilno premještanje): tačka 8 ... 2361
(A) *Actus reus* ... 2362
(1) Preseljavanje stanovništva ... 2362
(2) Prisilna priroda preseljavanja ... 2362
(B) *Mens rea* ... 2367
(C) Zaključak ... 2370
iv. Progoni: tačka 3 ... 2370
(A) Ubijanje ... 2370
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 2371
(1) Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima ... 2371
(2) Premlaćivanje muškaraca i dječaka iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja ... 2372
(3) Zaključak u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem ... 2373
(C) Prisilno premještanje ... 2373
v. Genocid: tačka 2 ... 2374
(A) Zaštićena grupa ... 2374
(B) *Actus reus* ... 2374
(1) Ubijanje pripadnika grupe ... 2375
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe ... 2375
(C) *Mens rea* ... 2377
(1) Namjera da se uništi dio zaštićene grupe kao takve ... 2377
(2) Znatnost ciljane grupe ... 2380
(3) Zaključak ... 2380
3. UZP vezan za Srebrenicu i odgovornost optuženog ... 2380
a. Postojanje zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
i. Sveobuhvatni UZP i dugoročni plan da se uklone bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
ii. Izrada plana za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2383
(A) Prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana ... 2387
(B) Ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana ... 2392
iii. Zaključci ... 2403
(A) Izrada zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem ... 2403
(B) Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka ... 2404
(C) Učesnici plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2407
(D) Opseg zločina ... 2409
b. Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu ... 2411
i. Argumentacija strana u postupku ... 2411

ii. Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu 2415
iii. Članstvo optuženog u UZP- vezanom za Srebrenicu 2440
iv. Doprinos optuženog UZP-u vezanom za Srebrenicu 2449
v. Odgovornost optuženog za zločine po osnovu UZP-a vezanog za Srebrenicu 2452
(A) Ubistvo, istrebljivanje i nehumana djela (prisilno premještanje) 2453
(B) Progon 2453
(C) Genocid 2453
(D) Zaključak 2456
c. Odgovornost nadređenog 2457
i. Argumentacija strana u postupku 2457
ii. Zločini koje su počinili podređeni 2458
iii. Odnos nadređeni-podređeni 2460
iv. Optuženi je znao ili je " bilo razloga da zna" 2461
v. Propust da preduzme nužne i razumne mjere 2462
vi. Zaključak 2463
d. Zaključci: Individualna krivična odgovornost optuženog 2463
D. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA TAOCE 2464
1. Činjenice 2465
a. Vazdušni udari NATO-a 2465
b. Reakcija VRS-a na vazdušne udare NATO-a 2466
c. Zatočenje članova osoblja UN-a i postupanje s njima 2469
i. Opšta zapažanja 2469
ii. Iskazi tima Ukrajinskog bataljona u Sarajevu 2471
iii. Iskazi tima UNMO-a u Kasindolu 2473
iv. Iskazi tima UNMO-a na Grbavici 2477
v. Iskazi timova Francuskog bataljona 2480
(A) Tim Francuskog bataljona u Lukavici 2480
(B) Tim Francuskog bataljona na Vrbanja mostu 2483
(C) Tim Francuskog bataljona na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju 2486
vi. Iskazi timova Britanskog bataljona u Goraždu 2488
(A) Tim Britanskog bataljona, uključujući Nightingalea 2488
(B) Tim Britanskog bataljona na posmatračkom položaju 2 u Goraždu 2491
vii. Iskazi timova UNMO-a na Palama 2493
(A) Tim UNMO-a 7 Lima na Palama 2493
(B) Tim UNMO-a SE-1 na Palama 2497
(C) Zatočenje timova UNMO-a 7 Lima i SE-1 na Palama 2497
d. Pregovori i puštanje na slobodu 2503
e. Zaključak 2505
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 2506
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 2506
b. Krivično djelo uzimanja talaca: tačka 11 Optužnice 2507
i. Actus reus uzimanja talaca 2507
ii. Mens rea uzimanja talaca 2508
iii. Posebna odbrana: represalije 2509
iv. Zaključak 2510
3. UZP vezan za taoce i odgovornost optuženog 2510
a. Argumentacija strana u postupku 2510
b. Zaključci o zajedničkom cilju i pluralitetu osoba 2511
c. Zaključci o namjeri optuženog: da li je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a 2514
d. Zaključci o doprinosu optuženog UZP-u 2518
i. Učešće optuženog u događajima koji su prethodili vazdušnim udarima NATO-a 2518
ii. Učešće optuženog u uzimanju talaca 2520
iii. Učešće optuženog u puštanju na slobodu osoblja UN-a uzetog za taoce 2524
iv. Zaključak 2526

e. Tačka 11: Zaključak 2526
E. REZIME ZAKLJUČAKA 2527
a. Rezime zaključaka u vezi s četiri UZP-a koji se navode u Optužnici 2527
b. Rezime zaključaka u vezi s tačkama Optužnice 2529
i. Tačka 1 (genocid) 2529
ii. Tačka 2 (genocid) 2529
iii. Tačka 3 (progon, zločin protiv čovječnosti) 2529
iv. Tačka 4 (istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti) 2530
v. Tačka 5 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti) 2530
vi. Tačka 6 (ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja) 2530
vii. Tačka 7 (deportacija, zločin protiv čovječnosti) 2530
viii. Tačka 8 (nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti) 2531
ix. Tačka 9 (terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja) 2531
x. Tačka 10 (protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja) 2531
xi. Tačka 11 (uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja) 2531
F. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE 2531
1. Pravne odredbe o kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu 2531
a. Kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta 2532
b. Kumulativne osuđujuće presude za terorisanje i protivpravne napade na civile po članu 3 Statuta 2533
c. Kumulativne osuđujuće presude za krivična djela koja se navode u članu 5 2533
d. Kumulativne osuđujuće presude u odnosu na genocid 2534
2. Zaključci 2535

V. ODMJERAVANJE KAZNE 2536

A. SVRHE KAŽNJAVANJA 2536
B. NAČELA ODMJERAVANJA KAZNE 2537
1. Mjerodavno pravo 2537
2. Težina krivičnog djela 2538
3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti 2539
4. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije 2541
5. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne 2543
6. Odmjeravanje kazne 2543
C. DISKUSIJA 2543
1. Težina krivičnog djela 2543
a. Argumentacija 2543
b. Zaključci 2544
2. Otežavajuće okolnosti 2546
3. Olakšavajuće okolnosti 2547
a. Argumentacija 2547
b. Zaključci 2547
i. Sporazum s Holbrookeom 2547
ii. Vladanje optuženog tokom suđenja i u PJUN-u 2549
iii. Lične prilike optuženog 2549
iv. Druge olakšavajuće okolnosti koje je naveo optuženi 2549
4. Kazne izrečene u povezanim predmetima pred Međunarodnim sudom 2550
5. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije 2551
6. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru 2551
D. ZAKLJUČAK 2551

VI. DISPOZITIV 2552

SUPROTNA MIŠLJENJA 2554

A. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE MORRISONA 2554
B. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BAIRDA 2557
1. Svjedok KW586 2559
2. Svjedok KW570 2563
3. Zaključak 2564

VI. DODACI 2566

A. ISTORIJAT POSTUPKA 2566
1. Pretpretresni postupak 2566
a. Od potvrde Optužnice do izjašnjavanja optuženog 2566
b. Samozastupanje 2567
c. Jezik 2567
d. Osporavanje nadležnosti i prigovori na formu optužnice 2567
e. Zahtjevi za izuzeće 2569
f. Zahtjevi u skladu s pravilom 73*bis* Pravilnika 2569
2. Suđenje 2570
a. Odgađanje početka suđenja 2570
b. Dokazni postupak tužilaštva 2571
c. Oslobađajuća presuda na osnovu pravila 98*bis* 2572
d. Dokazni postupak odbrane 2573
e. Ponovno otvaranje postupka/pobijanje/duplika 2576
f. Završni podnesci i završne riječi 2576
3. Razne odluke 2577
a. Objelodanjivanje 2577
b. Obavezujući nalozi 2580
c. Nalozi *subpoena* 2582
d. Formalno primanje na znanje 2586
e. Zaštitne mjere 2587
f. Pristup povjerljivom materijalu 2589
g. Pitanja u vezi s dokaznim predmetima 2589
4. Postupci zbog nepoštovanja suda 2590
5. Obilasci mjesta događaja 2591
B. GLOSAR I SPISAK IZVORA 2592
1. Glosar 2592
2. Spisak izvora 2599
a. Praksa MKSJ-a i MKSR-a 2599
b. Praksa Specijalnog suda za Sijera Leone 2605
c. Odluke i nalozi iz predmeta *Karadžić* 2605
d. Podnesci iz predmeta *Karadžić* 2606
e. Sporazumi i komentari 2607
f. Ostalo 2607

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO

1. Činjenice

a. Hronologija događaja u Sarajevu

3526. Vijeće će u ovom odjeljku Presude razmotriti situaciju u gradu Sarajevu i relevantne događaje u njemu tokom sukoba u BiH. U ovom odjeljku se također govori o raznim incidentima granatiranja i otvaranja snajperske vatre, uključujući žrtve do kojih su ti incidenti doveli. Za neke od njih optuženi se konkretno tereti u Optužnici u prilozima F i G, dok se za druge ne tereti. Incidenti navedeni u prilozima F i G razmatraju se detaljnije kasnije u Presudi. Vijeće napominje da su incidenti granatiranja i otvaranja snajperske vatre koji nisu navedeni u prilozima F i G Optužnici relevantni samo za obrazac i prirodu te kampanje.[11204]

3527. Sarajevo, glavni grad BiH, nalazi se u kotlini i proteže u pravcu istok–zapad duž obaju obala rijeke Miljacke.[11205] Sarajevo je s južne i sjeverne strane okruženo brdima i planinama; s tih uzvišenja pruža se neometan i jasan pogled na karakteristične tačke u gradu i vide se njegove ulice.[11206]

3528. Sarajevo je 1991. godine činilo sljedećih deset opština: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Vogošća, Ilidža, Pale, Ilijaš, Hadžići i Trnovo.[11207] Prema popisu iz 1991., Sarajevo je imalo 527.049 stanovnika, od čega su bosanski Muslimani činili oko 49 %, bosanski Srbi 30 % i bosanski Hrvati 7%.[11208] Prije sukoba, Sarajevo je bilo najveći i najvažniji politički, kulturni, industrijski i trgovinski centar u BiH.[11209] Stanovnici Sarajeva su se ponosili raznolikošću svog grada i sebe zvali "Sarajlijama".[11210] Sarajevo je bilo poznato kao višenacionalni,

---

11204 Pretres, T. 5479–5481 (19. juli 2010.); T. 7670–7672 (11. oktobar 2010.); T. 10932 (31. januar 2011.). V. također Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, par. 16 (gdje je tužilaštvo navelo da "neće, kako bi obezbijedilo izricanje osuđujuće presude, izvoditi dokaze u vezi s bilo kojim mjestom zločina ili incidentom koji nisu navedeni u prilozima Optužnici".).

11205 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 17; Aernout van Lynden, T. 2398 (19. maj 2010.); P5926 (Mapa Sarajeva); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4356; David Harland, T. 2017–2018 (6. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14.

11206 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 17, 46; Aernout van Lynden, T. 2398 (19. maj 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 26 (pod pečatom).

11207 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2.

11208 P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.), *e-court* str. 2. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2885.

11209 D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 176. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1.

11210 Vitomir Žepinić, T. 33651 (14. februar 2013.); P2007 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

multikonfesionalni grad, s dugom istorijom vjerske i kulturne tolerancije.[11211] Ogromna većina urbanih dijelova Sarajeva bila je etnički mješovita.[11212]

3529. U Sarajevu se nalazio jedan broj važnih objekata JNA, uključujući kasarnu "Viktor Bubanj", kasarnu "Maršal Tito", kasarnu "Jusuf Džonlić" i kasarnu "Jajce".[11213] Komanda 2. vojne oblasti JNA nalazila se na Bistriku, na kraju Dobrovoljačke ulice, prekoputa mosta Gavrilo Princip.[11214]

3530. Počev od septembra 1991., razne jedinice JNA povlačile su se iz Slovenije i dijelova Hrvatske, a zatim pozicionirale po kasarnama širom BiH, uključujući kasarne koje su se nalazile u Sarajevu i njegovoj okolini; jedinice JNA koje su se povlačile donijele su znatnu količinu naoružanja i municije.[11215] Rukovodstvo bosanskih Muslimana nije blagonaklono gledalo na to.[11216]

3531. Iako se nacionalistička propaganda pojačavala tokom 1991.,[11217] stanovnici Sarajeva su sve do kraja 1991. živjeli zajedno u relativnom miru.[11218] Međunacionalne napetosti počele su se javljati krajem 1991. i postepeno su eskalirale.[11219]

3532. U prvim mjesecima 1992., JNA, koja je tada već postala vojska u kojoj su dominirali Srbi, počela je bosanskim Srbima dijeliti oružje i municiju u kasarnama oko Sarajeva.[11220] U tom istom periodu, bosanski Muslimani u Sarajevu takođe su se naoružavali, mada u manjoj mjeri.[11221]

11211 Činjenica o kojoj je presuđeno 2776.

11212 David Harland, T. 2107–2108 (7. maj 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 72 (pod pečatom).

11213 Svjedok KDZ310, T. 9201 (29. novembar 2010.); P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH), str. 1; John Wilson, T. 3919 (21. juni 2010.), T. 4035 (22. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 30.

11214 Svjedok KDZ310, T. 9201 (29. novembar 2010.); D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 4; D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 5.

11215 Dušan Kovačević, T. 39643 (10. juni 2013.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 10; svjedok KDZ310, T. 9200–9201 (29. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 4; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25271, 25341; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 30. V. takođe odjeljak IV.A.1.c: Područje Sarajeva.

11216 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25341.

11217 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 19; svjedok KDZ310, T. 9172–9179 (29. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 6; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 4.

11218 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 15; P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 3; P2007 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 4.

11219 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 17–18; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25249; D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 3, 6; D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 38.

11220 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 10; svjedok KDZ310, T. 9201–9203 (29. novembar 2010.); Colm Doyle, T. 2848, 2864–2865, 2890 (27. maj 2010.). Dana 20. marta 1992., Generalštab JNA obaviješten je da je JNA u Sarajevu podijelila 300 automatskih pušaka oficirima u penziji, a da će u

3533. Dana 1. marta 1992. ili približno tog datuma, za vrijeme srpske svadbe u staroj pravoslavnoj crkvi u starom dijelu Sarajeva, dvojica bosanskih Muslimana, Ramiz Delalić i Suad Šabović, ubili su iz vatrenog oružja mladoženjinog oca koji je nosio srpsku zastavu i ranili sveštenika.[11222] Ubrzo poslije toga, po naređenju Rajka Dukića, predsjednika Izvršnog odbora SDS-a, naoružani Srbi u civilnoj odjeći i s crnim maskama postavili su barikade na strateškim mjestima u Sarajevu i oko njega.[11223] Muslimani su pak kasnije te večeri podigli barikade ispred zgrade Skupštine.[11224] Tim barikadama je potpuno blokiran ulazak u grad i izlazak iz njega i odsječeni su dijelovi grada.[11225] Ubrzo poslije podizanja barikada, Momčilo Mandić je rekao Čedomiru Kljajiću, načelniku milicije u Sarajevu, da pođe s njim u kancelariju optuženog i sjedište SDS-a, koje se u to vrijeme nalazilo u hotelu "Holiday Inn".[11226] Po dolasku u "Holiday Inn", Kljajić je primijetio da Dukić preko telefona izdaje uputstva ljudima koji su se nalazili na srpskim barikadama.[11227] U ranim poslijepodnevnim satima, na Srbe koji su se nalazili na barikadi kod glavnog ulaza u grad otvorena je vatra s jedne

---

naredним danima biti naoružano još 100 ljudi. P979 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 6. V. takođe odjeljak IV.A.1.c: Područje Sarajeva. Kako je gore pomenuto, Predsjedništvo SRBiH odmah je osudilo naređenje JNA za mobilizaciju od 28. septembra 1991. i većina rezervista hrvatske i muslimanske nacionalnosti nije se odazvala pozivu za mobilizaciju. V. par. 45, 52.

11221 Colm Doyle, T. 2737, 2739–2740 (26. maj 2010.), T. 2889–2890 (27. maj 2010.); D4865 (Izvještaj Ministarstva odbrane BiH, 24. decembar 1999.); D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 2; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 20.

11222 D385 (Izvještaj MUP-a SRBiH o Sarajevu, 13. mart 1992.), str. 2; Momčilo Mandić, T. 4877 (8. juli 2010.); Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9692–9693; D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 58; P1940 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz lista *Naša borba* pod naslovom "Jugoslavija ili tri Bosne", 16. mart 1992.), str. 1; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25333–25334; P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), str. 1; D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 2; D215 (Izvodi iz dnevnika Ljube Grkovića), str. 118; Dragan Šojić, T. 31768 (19. decembar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 7; Martin Bell, T. 9856 (15. decembar 2010.); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 8; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28972; P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), *e-court* str. 6; D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 191.

11223 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 6; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25264; P920 (Izvještaj PMEZ-a, 13. mart 1992.), str. 1; Colm Doyle, T. 2848–2849, 2854–2855 (27. maj 2010.); D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 59; Vitomir Žepinić, T. 33611 (13. februar 2013.); D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 4; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 47; D3070 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3; P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 4 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 6. Na srpskim barikadama, v. odjeljak IV.A.1.C: Područje Sarajeva.

11224 P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 2; D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 4; D3070 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3.

11225 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25338–25340; P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), str. 1.

11226 P6468 (Izvodi iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Čedomirom Kljajićem), *e-court* str. 2; Čedomir Kljajić, T. 42197–42198 (30. juli 2013.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 19, 21; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 25; P927 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); Aernout van Lynden, T. 2393 (19. maj 2010.). U prvim mjesecima 1992., u hotelu "Holiday Inn" takođe se nalazio jedan broj stranih novinara. V. Martin Bell, T. 9810 (14. decembar 2010.).

11227 Čedomir Kljajić, T. 42199 (30. juli 2013.).

obližnje zgrade.[11228] Kada je Colm Doyle, šef PMEZ-a u Sarajevu,[11229] prišao jednoj od srpskih barikada i zatražio da se ona ukloni, rekli su mu da će barikada biti uklonjena samo ako to naredi optuženi.[11230] Na jednoj drugoj barikadi, dok je Doyle pregovarao o tome da posmatrače PMEZ-a propuste ka aerodromu, na njega je sa srpske strane otvorena vatra.[11231] Tokom noći 1. marta 1992., u gradu je bilo dosta pucnjave i u njoj su ubijene tri osobe.[11232]

3534. Rukovodstvo SDS-a je dan kasnije formalno zatražilo od Vlade BiH (i) da uhapsi osobe koje su ubile Srbina na vjenčanju;[11233] (ii) da se RTV Sarajevo podijeli na zaseban muslimanski, srpski i hrvatski kanal i prestanak emitovanja JUTEL-a čije je sjedište bilo u Sarajevu; (iii) da prestane tražiti međunarodno priznavanje BiH do trenutka kada sve tri strane postignu sporazum o ustavnom uređenju BiH; (iv) da naloži da odmah bude obustavljena medijska kampanja u kojoj se nezavisnost i suverenitet BiH prikazuju kao svršen čin; (v) da hitno nastavi učešće na Mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji pod pokroviteljstvom EZ;[11234] (vi) da se odmah izvrše kadrovske promjene u MUP-u u skladu s međustranačkim dogovorom o podjeli vlasti; (vii) da naredi MUP-u da izbjegava nasilne radnje prema bosanskim Srbima, posebno prema ljudima koji se nalaze na barikadama; i (viii) da raspusti Krizni štab Predsjedništva BiH na čelu s Ejupom Ganićem.[11235] Tog poslijepodneva, Biljana Plavšić je naložila Veliboru Ostojiću, ministru za informisanje BiH, da spriječi konfrontaciju na barikadama, budući da su pregovori bili u toku.[11236]

3535. Dana 2. marta 1992., u presretnutom telefonskom razgovoru, Dukić je obavijestio Miću Stanišića da su on i Biljana Plavšić razgovarali s Čengićem, odnosno s Izetbegovićem, o muslimanskim barikadama ispred zgrade Skupštine; Dukić je zatim rekao Stanišiću da srpske barikade u Sarajevu ne treba uklanjati sve dok postoje i muslimanske barikade.[11237] U tom istom razgovoru, Stanišić je obavijestio Dukića da je obišao sve kontrolne punktove i rekao da je

[11228] Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25265.

[11229] Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25248.

[11230] Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25267–25268, 25341; P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 2; Colm Doyle, T. 2659–2660 (21. maj 2010.), T. 2695 (26. maj 2010.).

[11231] Colm Doyle, T. 2848, 2861 (27. maj 2010.).

[11232] P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 1.

[11233] Žepinić je izjavio da je MUP na kraju uhapsio Delalića, koji je kriminalističkim inspektorima rekao da je to ubijanje naredio Izetbegović. Žepinić je vjerovao toj Delalićevoj tvrdnji posebno nakon što je Delalić oslobođen, a protiv njega nije podignuta optužnica. V. D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 58.

[11234] U vezi s Mirovnom konferencijom EZ-a o Jugoslaviji, v. odjeljak II.E.1.

[11235] P5729 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić, Rajka Dukića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 1–2; P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), str. 1; D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 2–3; Colm Doyle, T. 2701 (26. maj 2010.); P5553 (Uslovi za pregovaranje Kriznog štaba srpskog naroda BiH, 2. mart 1992.), str. 1–2.

[11236] P5726 (Presretnuti razgovor Rajka Dukića, Biljane Plavšić, Ostojića i Čengića, 2. mart 1992.), str. 2, 4.

[11237] P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 2.

"Sarajevo je naše […] Ma sto posto".[11238] Dukić je na to odgovorio riječima: "Mi smo, Mićo, veliku stvar odradili."[11239]

3536. Tog istog dana održana je specijalna sjednica Predsjedništva BiH na kojoj je odlučeno da treba ispuniti mnoge od zahtjeva koje je postavio SDS.[11240] Predsjedništvo je također pozvalo na uklanjanje barikada i apelovalo na građane da se vrate svakodnevnom životu.[11241] Poslije te specijalne sjednice Predsjedništva BiH, Biljana Plavšić, Franjo Boras, predstavnik bosanskih Hrvata u Predsjedništvu BiH, i Vitomir Žepinić, zamjenik ministra unutrašnjih poslova, razgovarali su s Dukićem i ubijedili ga da preduzme mjere za uklanjanje srpskih barikada.[11242] Dana 2. marta 1992., u Sarajevu je ubijeno ili ranjeno još ljudi, u nekim slučajevima u neposrednoj blizini barikada.[11243]

3537. Dana 3. marta 1992., objavljena je odluka Predsjedništva BiH u vezi sa zahtjevima SDS-a; ubrzo poslije toga, počelo se s uklanjanjem srpskih barikada.[11244] Međutim, tog istog dana, nakon što su dobili izvještaj da su arkanovci i šešeljevci krenuli s Pala u Sarajevo, bosanski Muslimani su postavili barikade u dijelovima Sarajeva naseljenim pretežno Muslimanima.[11245] Kasnije tog dana, optuženi i Izetbegović su se dogovorili da se te iste noći sastanu s komandantom 2. vojne oblasti, general-potpukovnikom Milutinom Kukanjcem, kako bi razriješili krizu koja je bila u toku.[11246] Na tom sastanku, na Kukanjčev prijedlog, dogovoreno je da Sarajevom, u cilju kontrolisanja situacije, patroliraju mješovite jedinice u kojima bi se nalazili bosanski Muslimani, bosanski Srbi i vojnici JNA.[11247] Sljedećeg dana, uklonjene su muslimanske barikade.[11248]

11238 P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 2–3.

11239 P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 3.

11240 P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 2, 4–5; D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 4. Predsjedništvo BiH odbilo je da prihvati predloženu podjelu RTV Sarajevo. P5602 (Presretnuti razgovor Jovanovića, Stanišića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 3–4.

11241 D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 4; P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 2, 4–5; D3070 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3.

11242 D2928 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić, Rajka Dukića, Franje Borasa i Vitomira Žepinića, 2. mart 1992.).

11243 D385 (Izvještaj MUP-a SRBiH o Sarajevu, 13. mart 1992.), str. 2–4; Momčilo Mandić, T. 4886–4887 (8. juli 2010.); P5602 (Presretnuti razgovor Jovanovića, Stanišića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 2; P5725 (Presretnuti razgovori između (i) Rajka Dukića i "Dragana" i (ii) Rajka Dukića i Biljane Plavšić, 2. mart 1992.), str. 1.

11244 P924 (Izvještaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 3.

11245 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25269; Colm Doyle, T. 2713 (26. maj 2010.); P5605 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Gorana Milića, Alije Izetbegovića i neidentifikovane žene, 3. mart 1992.), str. 6; D4522 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Todora Dutine, 3. mart 1992.), *e-court* str. 1. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 6.

11246 P5605 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Gorana Milića, Alije Izetbegovića i neidentifikovane žene, 3. mart 1992.), str. 10–14; D1523 (Bilješka o sastanku Cyrusa Vancea i Hansa-Dietricha Genschera, 8. mart 1992.), *e-court* str. 4–5 (pod pečatom).

11247 D3070 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3–4; Martin Bell, T. 9813 (14. decembar 2010.).

3538. Dana 20. marta 1992., predstavnici SDA su zaključili da bi podjela RTV Sarajevo na etničke kanale, kao i eventualno imenovanje nemuslimana na dužnost generalnog direktora i glavnog urednika RTV Sarajevo, bili u suprotnosti s interesima bosanskih Muslimana.[11249]

3539. Otprilike u to isto vrijeme, srpske jedinice su počele prebacivati artiljeriju na brda oko Sarajeva.[11250] Bosanski Muslimani i bosanski Srbi ponovo su postavili barikade u Sarajevu i oko njega, onemogućavajući kretanje stanovništva.[11251]

3540. Krajem marta ili početkom aprila 1992., snage JNA su uspostavile kontrolu nad sarajevskim aerodromom i počele ga isključivo koristiti za prebacivanje pripadnika JNA i njihovih porodica iz BiH.[11252] U to vrijeme, aktivnosti pripadnika JNA u kasarnama doprinijele su napetostima.[11253] Početkom aprila 1992., stanovnici Sarajeva su se u velikom broju okupili ispred zgrade Skupštine na demonstracijama za mir.[11254] Međutim, tokom tog protesta, na njih je otvorena snajperska vatra za koju se tvrdilo da je došla iz pravca hotela "Holiday Inn".[11255]

3541. U toku noći 4. aprila 1992., jedinice bosanskih Muslimana napale su i zauzele zgradu MUP-a u Sarajevu, istjeravši zaposlene bosanske Srbe.[11256] Ubrzo poslije toga, pripadnici policije i TO-a BiH opkolili su kompleks zgrada u kojima se nalazila Komanda 2. vojne oblasti i sarajevsku Vojnu bolnicu, kojom je u to vrijeme rukovodila JNA.[11257] Približno tog istog datuma, bosanski

---

11248 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25270; Colm Doyle, T. 2713 (26. maj 2010.). Poslije tih događaja, ljudi u Sarajevu su se organizovali i naoružali kako bi čuvali svoje domove. V. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 6.

11249 D213 (Pismo SDA u vezi s kadrovskim promjenama na TV Sarajevo, 20. mart 1992.).

11250 Herbert Okun, T. 1729 (27. april 2010.).

11251 D2540 (Izjava svjedoka Gorana Sikiraša od 2. decembra 2012.), par. 8; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 27–28; D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 5.

11252 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25273, 25344; D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), *e-court* str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2778.

11253 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 30. U novembru 1991., Jure Pelivan, predsjednik Vlade BiH, obavijestio je Doylea da je ozbiljno zabrinut zbog učešća JNA u nezakonitom transferu naoružanja u BiH i okarakterisao je jačanje snaga JNA na teritoriji BiH kao "vojnu okupaciju". P946 (Izvještaj PMEZ-a u vezi sa sastankom s predsjednikom Vlade Pelivanom, 27. novembar 1991.). U martu 1992., zamjenik predsjednika Vlade BiH Rusmir Mahmutčehajić saopštio je da će JNA, poslije proglašenja nezavisnosti BiH, biti smatrana okupacionom silom. V. D3070 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 5.

11254 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 9; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 19; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 21; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 11; D2538 (Izjava svjedoka Milana Pejića od 2. decembra 2012.), par. 11; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 181–182.

11255 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 9; Colm Doyle, T. 2968–2969 (28. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 21; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 181–182. Dokazi o identitetu osoba koje su otvarale vatru na demonstrante nisu dosljedni.

11256 D396 (Saopštenje MUP-a SrRBiH, 5. april 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, T. 4926 (8. juli 2010.). V. takođe D2538 (Izjava svjedoka Milana Pejića od 2. decembra 2012.), par. 11.

11257 D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 8; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 27; Milan Mandilović, T. 5366 (16. juli 2010.), T. 5397–5398 (19. juli

Muslimani su počeli da napadaju pripadnike i objekte JNA u Sarajevu.[11258] Dana 6. aprila 1992., otvorena je žestoka vatra, pri čemu je svaka od strana optuživala onu drugu da je započela neprijateljstva.[11259] Naoružani Muslimani su u više navrata pritvarali i maltretirali Žepinića, zbog čega je on na kraju otišao za Beograd.[11260] Kuće jednog broja Srba pretresane su i opljačkane, maltretirani su od strane naoružanih jedinica bosanskih Muslimana, šikanirani su na poslu, uručivani su im otkazi ili im je zabranjivano da uđu u Sarajevo ili odu iz njega.[11261] Poslije tih događaja, neke srpske porodice su otišle u dijelove Sarajeva u kojima su Srbi bili većina, dok su se druge preselile na Pale.[11262] Otprilike u tom istom periodu, veliki broj civila, bosanskih Muslimana, počeo se preseljavati u dijelove Sarajeva koji su bili pod kontrolom Vlade BiH.[11263]

3542. Dana 10. aprila 1992., bezbjednosna situacija u Sarajevu se pogoršala; Komanda 2. vojne oblasti izvijestila je da je po objektima u gradu ponovo dejstvovano minobacačkom vatrom i da sva kretanja i sve puteve ka gradu kontrolišu Zelene beretke, naoružani civili i pripadnici MUP-a BiH.[11264] Dana 12. aprila 1992., vođe sve tri političke stranke dogovorile su se o neposrednom i potpunom prestanku vatre u BiH, uključujući u Sarajevu.[11265] Oni su se takođe dogovorili da bosanski Srbi treba da dobiju veći uticaj na program koji je emitovao RTV Sarajevo.[11266] Međutim, sljedećeg dana, tokom sastanka s Doyleom i rukovodstvom RTV Sarajevo, predstavnici bosanskih Srba su iznijeli tvrdnju da sporazum o RTV Sarajevo u suštini nalaže da se sva imovina televizijske stanice podjeli između tri etničke grupe.[11267] Iz tog razloga, na sastanku nije postignut nikakav

---

2010.); D495 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 21. april 1992.), str. 2; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 47.

11258 D495 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 21. april 1992.), str. 1–4; P6170 (Transkript razgovora Branka Kostića, Alije Izetbegovića i Blagoja Adžića, 26. april 1992.), str. 18–19.

11259 Činjenica o kojoj je presuđeno 7.

11260 D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 72–73; Martin Bell, T. 9857 (15. decembar 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 61.

11261 D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 22–23; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 16; D1400 (Vijest novinske agencije SRNA, 11. april 1992.); Hajrudin Karić, T. 15320–15321 (23. juni 2011.); D396 (Saopštenje MUP-a SrRBiH, 5. april 1992.), *e-court* str. 1; D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), *e-court* str. 11; D2538 (Izjava svjedoka Milana Pejića od 2. decembra 2012.), par. 10; D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 6–7; Mirko Šošić, T. 35759–35760 (21. mart 2013.).

11262 D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 8, 12; D8 (Vijest novinske agencije SRNA, 10. april 1992.).

11263 P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 22 (pod pečatom); Bakir Nakaš, T. 6687–6688 (14. septembar 2010.).

11264 P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 2–3.

11265 P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284. V. takođe par. 329.

11266 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25277; Colm Doyle, T. 2683 (21. maj 2010.).

11267 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25277–25278; Colm Doyle, T. 2683–2684 (21. maj 2010.). Mjesec dana prije toga, tokom razgovora s Izetbegovićem u prisustvu Cutileira, optuženi je izjavio da je RTV Sarajevo, ignorišući perspektivu bosanskih Srba, doveo do daljeg pogoršanja situacije; optuženi je zatim ponovio zahtjev SDS-a da svaka etnička grupa u BiH dobije zaseban televizijski

napredak.[11268] Sljedećeg dana, Srbi s Pala upozorili su zaposlene na RTV Sarajevo da će stanica biti gađana ukoliko ne obustavi emitovanje programa.[11269] Pošto je obaviješten o toj prijetnji, Doyle je odmah kontaktirao optuženog, koji ga je potom uvjeravao da do tog napada neće doći.[11270] Međutim, ubrzo nakon toga, zgrada RTV Sarajevo gađana je iz minobacača i tom prilikom je ubijen jedan broj ljudi.[11271] Optuženi je kasnije priznao Doyleu da su granatiranje izvršili bosanski Srbi, ali je tvrdio da on nije odobrio taj napad.[11272]

3543. Dana 16. aprila 1992., optuženi je rekao Herbertu Okunu, koji je u to vrijeme bio savjetnik specijalnog izaslanika generalnog sekretara,[11273] da je situacija u Sarajevu urgentna i da se ljudi sukobljavaju zbog toga što etničke grupe ne mogu i ne žele živjeti zajedno.[11274] Otprilike u to isto vrijeme, 216. brdska brigada JNA prebačena je na Grbavicu u očekivanju povlačenja jedinica JNA iz kasarni u gradu.[11275] U prethodnim mjesecima, na osnovu Kukanjčevih naredbi, JNA je većinu svog teškog naoružanja, municije i eksploziva već bila prebacila iz Sarajeva na položaje na uzvišenjima izvan grada, koje su držali Srbi.[11276]

3544. Dana 20. aprila 1992., Kukanjac je izvijestio da su snage MUP-a i TO-a izradile konkretne planove za napad na objekte JNA u Sarajevu.[11277] Tog istog dana, predsjednik Vlade SrRBiH Branko Đerić zabranio je jedinicama bosanskih Srba da dejstvuju iz teške artiljerije po ciljevima u gradu, osim ukoliko ministar odbrane SrRBiH ne odobri dejstva u "izuzetno opravdanim

---

kanal. D1284 (Rukom pisani zapisnik sa sastanaka u vezi s Konferencijom o BiH kojima je prisustvovao Radovan Karadžić, februar i mart 1992.), str. 25.

11268 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278.

11269 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278, 25348; Colm Doyle, T. 2678 (21. maj 2010.).

11270 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278, 25348; Colm Doyle, T. 2678 (21. maj 2010.).

11271 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278–25279; Colm Doyle, T. 2678 (21. maj 2010.), T. 2728, 2736 (26. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 101. Optuženi se za ovo ubijanje ne tereti u Optužnici.

11272 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25279; Colm Doyle, T. 2678–2680 (21. maj 2010.). Nasuprot tome, u pismu upućenom direktorima uglednih medijskih kuća u Sarajevu, uključujući RTV Sarajevo i list *Oslobođenje*, Mićo Stanišić je negirao da bosanski Srbi snose bilo kakvu odgovornost za napad na RTV Sarajevo, a krivicu za napad pripisao je Zelenim beretkama. D4272 (Pismo Miće Stanišića sredstvima javnog informisanja u BiH, 18. april 1992.), str. 1–2.

11273 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139.

11274 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4174, 4205.

11275 D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 4, 14; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 22; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 13.

11276 P979 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 9; D239 (Izvještaj 17. korpusa, 3. april 1992.), str. 2; D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 2; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 47; Dušan Kovačević, T. 39643 (10. juni 2013.); D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 2.

11277 D3069 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 20. april 1992.), str. 1. V. takođe D4636 (Izvještaj Komande 2. vojne oblasti, 22. april 1992.), str. 2.

slučajevima".[11278] Uprkos tom naređenju, Srbi su granatirali Sarajevo.[11279] Dva dana poslije Đerićevog naređenja u vezi s korištenjem teške artiljerije i dan prije planiranog sastanka s Carringtonom, Cutileirom i Izetbegovićem, optuženi je objelodanio svoju takozvanu "mirovnu platformu".[11280] U tom dokumentu, optuženi je predložio, između ostalog, (i) bezuslovni i momentalni prekid vatre; (ii) nastavak Mirovne konferencije EZ-a o Jugoslaviji; (iii) prioritetnu izradu mapa grada Sarajeva i konstitutivnih država; i (iv) preciziranje uloge JNA u BiH.[11281]

3545. Dana 25. aprila 1992., nakon što je Martina Bella, ratnog dopisnika BBC-a,[11282] proveo po linijama fronta na Trebeviću, optuženi je rekao sljedeće: "Da se ne nadamo političkom rješenju davno bi oslobodili Sarajevo."[11283] Krajem aprila 1992., bosanski Srbi su, uz podršku JNA, ponovo granatirali razna naselja u gradu i njegovoj okolini.[11284] U to isto vrijeme, naoružane srpske jedinice, uz podršku tenkova JNA, napale su muslimanska naselja oko aerodroma, natjeravši stanovnike tih područja da potraže utočište u Sarajevu.[11285]

3546. Otprilike u tom istom periodu, Hasan Efendić, komandant TO-a BiH, naredio je svojim snagama da zauzmu skladišta oružja i municije na teritoriji BiH, blokiraju kasarne JNA i zarobe pripadnike JNA.[11286] Ubrzo poslije toga, bosanski Muslimani su blokirali kasarne i objekte JNA u Sarajevu, uključujući objekte na Bistriku, gdje su još uvijek bili stacionirali Kukanjac i cijeli njegov štab, koji je brojao 400 ljudi.[11287] Krajem aprila 1992., u gradu su vođeni žestoki okršaji između vojnih formacija bosanskih Muslimana i bosanskih Srba, kao i između kriminalnih bandi; obje strane su takođe sve više intenzivirale granatiranje i snajpersku vatru.[11288] Borbe su malo utihnule kada je lord Carrington došao u grad da pregovara o prekidu vatre.[11289]

11278 D219 (Naređenje Branka Đerića u vezi sa zabranom korištenja artiljerije, 20. april 1992.). Vijeće napominje da je u prevodu dokaznog predmeta D219 na engleski jezik, prezime "Đerić" greškom napisano kao "Ćerić".

11279 Colm Doyle, T. 2772 (26. maj 2010.).

11280 D220 (Platforma Radovana Karadžića za mir, 22. april 1992.).

11281 D220 (Platforma Radovana Karadžića za mir, 22. april 1992.).

11282 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 3.

11283 P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom); Martin Bell, T. 9769–9770 (14. decembar 2010.).

11284 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 9; P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; Colm Doyle, T. 2665 (21. maj 2010.); P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Herbert Okun, T. 1634 (26. april 2010.), T. 1729 (27. april 1992.), T. 1781–1782 (28. april 2010.).

11285 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 64. V. takođe odjeljak IV.1.1.c.ii: Ilidža.

11286 D222 (Direktiva TO-a, 23. april 1992.), str. 2; D332 (Naređenje TO-a Sarajevo, 29. april 1992.).

11287 Colm Doyle, T. 2752, 2791 (26. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25368; P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), *e-court* str. 3; D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 1; John Wilson, T. 4007 (21. juni 2010.); D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 14.

11288 Milan Mandilović, T. 5379 (16. juli 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25273; Colm Doyle, T. 2720 (26. maj 2010.), 2928 (28. maj 2010.); Barko Zečević, T. 12152

3547. Dana 2. maja 1992., Đerić je u pismu upućenom Doyleu naveo da, s obzirom na napade koje izvodi TO BiH, bosanski Srbi nisu voljni da uklone tešku artiljeriju raspoređenu oko Sarajeva i da prijete da će zauzeti radio i televizijske predajnike koje su koristile muslimanske stanice da šire "informativni teror".[11290]

3548. Tog istog dana oko podneva, Zelene beretke i jedinice HOS-a napale su Dom JNA u centru Sarajeva i pritom je teško ranjen načelnik Doma.[11291] Poslije toga, jedinice iz sastava 65. zaštitnog motorizovanog puka JNA upućene su ka Domu da izvuku pripadnike JNA, među kojima je bilo i ranjenih.[11292] Međutim, te jedinice su upale u zasjedu bosanskih Muslimana.[11293] Jedan oklopni bataljon s Grbavice, kao i protivdiverzantski odred koji je dotad obezbjeđivao Vojnu bolnicu, upućeni su da spasu jedinice koje su upale u zasjedu, ali su i oni usput napadnuti.[11294]

3549. Tokom večernjih sati 2. maja 1992., na sarajevskom aerodromu po dolasku iz Lisabona, Izetbegović, njegova kćerka i tjelohranitelj privedeni su od strane JNA i odvedeni u kasarnu Lukavica.[11295] Otprilike u to isto vrijeme, bosanski Muslimani su napali i Vojnu bolnicu.[11296] Kao

---

(22. februar 2011.); D495 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 21. april 1992.), str. 1; D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), *e-court* str. 1, 4; D4636 (Izvještaj Komande 2. vojne oblasti, 22. april 1992.), str. 1–2; D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.); D917 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D918 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33, 61; Martin Bell, T. 9802, 9815–9816, 9818–9819, 9827, 9829 (14. decembar 2010.), 9930 (15. decembar 2010.); John Wilson, T. 3962, 4004–4005 (21. juni 2010.). Dana 22. aprila 1992., Alen Gičević, koji je u to vrijeme živio u Sarajevu, ranjen je minobacačkom granatom koja je pala pored njegove kuće u ulici Džidžikovac u centru Sarajeva. V. P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 9.

11289 Martin Bell, T. 9835 (14. decembar 2010.); P2025 (Vijest kanala BBC u vezi s Ilidžom, s transkriptom). U vezi s posjetom lorda Carringtona, v. par. 329.

11290 D229 (Pismo Branka Đerića Colmu Doyleu, 2. maj 1992.). Richard Gray, koji je do juna 1992. bio glavni operativni oficir vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu, izjavio je da je Vlada BiH redovno koristila RTV Sarajevo za širenje huškačke propagande protiv bosanskih Srba. V. D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 23.

11291 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 2; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 4; Martin Bell, T. 9830 (14. decembar 2010.).

11292 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3.

11293 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3.

11294 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 23; Milan Mandilović, T. 5375–5376 (16. juli 2010.).

11295 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 4; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25294-25295, 25384; Colm Doyle, T. 2859 (27. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 66.

11296 D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 9–10; D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3–4; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 4; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom); Martin Bell, T. 9825 (14. decembar 2010.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 3.

odgovor na napade na Dom JNA i Vojnu bolnicu, Kukanjac je naredio da se dejstvuje artiljerijom na centar grada.[11297]

3550. U jutarnjim satima 3. maja 1992., Zelene beretke i HOS zarobili su pripadnike 65. zaštitnog motorizovanog puka.[11298]

3551. Dana 3. maja 1992., general MacKenzie, komandant UNPROFOR-ovog Sektora Sarajevo, Doyle, Ganić i general JNA Aksentijević počeli su pregovore o oslobađanju Izetbegovića.[11299] Tokom tih pregovora, dogovoreno je da će, pod nadzorom i uz garancije PMEZ-a i UNPROFOR-a, JNA osloboditi Izetbegovića, a da će snage bosanskih Muslimana zauzvrat omogućiti Kukanjcu da napusti štab u centru Sarajeva i pređe u kasarnu Lukavica, sa srpske strane linije sukoba.[11300]

3552. MacKenzie i Doyle su zatim otišli u kasarnu Lukavica, gdje je Izetbegović bio pritvoren, kako bi ga ubijedili da prihvati taj sporazum o razmjeni.[11301] Dok su MacKenzie i Doyle bili u kasarni, Kukanjac je kontaktirao Izetbegovića telefonom i rekao da razmjene neće biti ukoliko njegovo kompletno ljudstvo, zajedno s opremom, ne bude izvučeno s Bistrika na sigurno mjesto.[11302] Uprkos rezervama koje su MacKenzie i Doyle imali u pogledu ostvarljivosti plana prebacivanja tako velikog broja pripadnika JNA kroz dijelove grada pod kontrolom Muslimana, Izetbegović je prihvatio Kukanjčev prijedlog i preuzeo ličnu odgovornost za njihovu bezbjednost.[11303] Tog poslijepodneva, Izetbegović i MacKenzie, u velikom konvoju praznih kamiona koji su pripadali 2. vojnoj oblasti, krenuli su iz centra Sarajeva kako bi preuzeli Kukanjca i njegovo osoblje; nakon što je konvoj stigao na Bistrik, ljudstvo i oprema JNA ukrcani su u kamione.[11304] Tada je odlučeno da konvoj ostavi Izetbegovića i njegovu kćerku kod zgrade Predsjedništva, a zatim s Kukanjcem i njegovim osobljem nastavi za kasarnu Lukavica.[11305] Međutim, ubrzo nakon što je konvoj nastavio u Dobrovoljačku ulicu, muslimanske snage su

---

11297 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 65.

11298 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3.

11299 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25266; D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 4.

11300 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25295; Colm Doyle, T. 2680 (21. maj 2010.); D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 4–5; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom); Martin Bell, T. 9830–9831 (14. decembar 2010.).

11301 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25368.

11302 Colm Doyle, T. 2752–2753 (26. maj 2010.); D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), *e-court* str. 4–5.

11303 Colm Doyle, T. 2754, 2757 (26. maj 2010.); D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), *e-court* str. 5.

11304 D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), *e-court* str. 6; D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 5; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 5; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom).

presrele i napale zadnji dio konvoja, ubivši najmanje 14 pripadnika JNA, uključujući dva pukovnika, i zarobivši veliki broj ljudi.[11306] U tom trenutku, Izetbegović je izašao iz vozila u kojem se nalazio i obratio se napadačima, objasnivši im da je obećao sigurnost za konvoj.[11307] Poslije Izetbegovićeve intervencije, konvoj je nastavio do mjesta na kojem su Izetbegović i njegova kćerka prebačeni u oklopni transporter koji je išao do zgrade Predsjedništva.[11308] Ostatak konvoja je odatle krenuo za kasarnu Lukavica.[11309] Ubrzo poslije toga, jedan bataljon iz sastava 216. brdske brigade JNA dobio je naređenje da iz kasarne Lukavica ode u Dobrovoljačku ulicu, gdje se odigrao incident; međutim, prije nego što je bataljon stigao, bosanski Muslimani su uklonili mrtve i zarobljene vojnike JNA i nestali s lica mjesta.[11310] Doyle i MacKenzie su u narednim danima uspjeli da pregovorima obezbijede oslobađanje pripadnika JNA.[11311]

3553. Poslije događaja od 3. maja 1992., situacija u Sarajevu dalje se pogoršala.[11312] Tramvaji koji su povezivali istočni i zapadni dio grada i koji su smatrani simbolom normalnosti prestali su saobraćati.[11313]

3554. Nešto kasnije, predstavnici Predsjedništva BiH i JNA postigli su sporazum o povlačenju svih jedinica JNA iz BiH.[11314] Prema tom sporazumu, JNA je preuzela obavezu da vrati svu opremu, naoružanje i municiju TO-a koji su ostavljeni pod njenim nadzorom i koji su bili

---

11305 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 5–6; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom).

11306 Colm Doyle, T. 2755, 2757, 2785–2786 (26. maj 2010.), T. 2860 (27. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25370–25371; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 22; Milan Mandilović, T. 5372–5374 (16. juli 2010.); P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 26; D216 (Članak pod naslovom "Kolm Dojl intervju za Večernje Novosti", 12. maj 1992.); D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6; D2540 (Izjava svjedoka Gorana Sikiraša od 2. decembra 2012.), par. 10; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 8; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 66; Martin Bell, T. 9825 (14. decembar 2010.); D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 21; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 10, 12–13, 15. V. također D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.), str. 1.

11307 D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), *e-court* str. 9.

11308 D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), *e-court* str. 9.

11309 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6.

11310 D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6.

11311 Colm Doyle, T. 2786 (26. maj 2010.); D236 (Izvještaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6–7; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 10.

11312 Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25370–25382.

11313 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 48; Martin Bell, T. 9830 (14. decembar 2010.).

11314 P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH), str. 1; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25296.

uskladišteni u vojnim kasarnama po gradu.[11315] Ubrzo poslije toga, jedinice JNA evakuisane su iz Vojne bolnice; međutim, medicinska oprema i lijekovi su ostavljeni.[11316]

3555. Dana 11. maja 1992., JNA je objavila da će se njeno ljudstvo evakuisati iz kasarni "Maršal Tito", "Viktor Bubanj", "Jusuf Džonlić" i "Gavrilo Princip" i da će dan kasnije naoružanje i municija iz tih kasarni biti predati snagama TO-a u svakoj od četiri opštine u kojima su se te kasarne nalazile.[11317]

3556. Sredinom maja 1992., nakon višesedmičnih intenzivnih borbi u gradu, utvrđene su linije fronta u Sarajevu.[11318] "Pripadnici srpskih neregularnih jedinica" potpuno su opkolili grad i kontrolisali su kompletan saobraćaj.[11319] Koristeći tešku artiljeriju i snajperske puške koje im je dala JNA, oni su redovno s okolnih brda gađali grad, uključujući civilne dijelove grada.[11320] Granatiranje je postalo posebno žestoko i masovno 14. maja 1992., zbog čega je John Wilson, šef vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu,[11321] zaključio da je tog dana na grad palo nekoliko hiljada granata.[11322] Uslijed neprekidnog granatiranja, znatno se povećao broj civilnih žrtava; privredni život je stao i sve češće je bilo nestašica hrane, lijekova i drugih osnovnih potrepština.[11323] Zbog žestokog granatiranja, i misija UNPROFOR-a u Sarajevu, koja se prije toga nalazila u zgradi Pošte

---

11315 P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH), str. 1; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25296.

11316 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 25–26; Milan Mandilović, T. 5364–5365 (16. juli 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2884.

11317 D231 (Naređenje JNA u vezi s naoružavanjem Muslimana od strane TO-a, 11. maj 1992.).

11318 P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 4; Colm Doyle, T. 2995 (28. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33, 61; Martin Bell, T. 9861 (15. decembar 2010.).

11319 P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 39; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 77 (pod pečatom).

11320 P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; Colm Doyle, T. 2737 (26. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25297–25298; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 41–42; John Wilson, T. 3915, 3919, 3977 (21. juni 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 45 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 8.

11321 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 5. Nakon što je službovao kao vojni posmatrač UN-a, John Wilson je potom imenovan za Vanceovog vojnog savjetnika i UNPROFOR-ovog oficira za vezu pri MKBJ u decembru 1992. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 6, 8; P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

11322 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 41–42, 73; John Wilson, T. 3994 (21. juni 2010.), T. 4040 (22. juni 2010.), T. 4131 (23. juni 2010.). V. takođe Richard Gray, T. 29982–29983 (8. novembar 2012.).

11323 P944 (Pismo gradonačelnika Sarajeva predsjedniku EZ-a, 1. maj 1992.), str. 1; P937 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3, 18; Colm Doyle, T. 2665–2666 (21. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33, 49; P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 10. V. takođe P4997 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 21, 26 (gdje se ukazuje na značajan porast broja ranjenih i ubijenih civila u Sarajevu sredinom maja 1992.).

(PTT-a), morala je biti privremeno premještena u Beograd.[11324] Wilson je, s još sedam vojnih posmatrača UN-a i francuskom zaštitnom jedinicom, ipak ostao u Sarajevu kako bi obezbijedio humanitarnu pomoć i omogućio dijalog između zaraćenih strana.[11325] Preostalo osoblje UN-a usuđivalo bi se da izađe iz zgrade PTT-a samo u oklopnim vozilima, ali su ih čak i tada često i namjerno gađale obje strane.[11326] Dana 18. maja 1992., organizovan je konvoj UN-a da Biljanu Plavšić, koja se nalazila u Sarajevu radi pregovora, preveze natrag u njenu rezidenciju; bosanski Muslimani su otvorili vatru na konvoj i spriječili Biljanu Plavšić da tog dana napusti grad.[11327]

3557. Dana 12. maja 1992., Mladić je imenovan za komandanta novoformiranog VRS-a i krajem maja je imao kontakte s predstavnicima međunarodne zajednice.[11328] Dana 19. maja 1992., Mladić je imenovao pukovnika Tomislava Šipčića za komandanta SRK-a, a SRK je bio zadužen za šire područje Sarajeva, bivšu zonu odgovornosti 4. korpusa JNA.[11329] Glavnina snaga SRK-a bila je raspoređena oko takozvanog unutrašnjeg kruga Sarajeva, konkretno na području Ilidže, Nedžarića i Grbavice.[11330] Unutrašnji krug se protezao od sjeverne obale Miljacke u Marindvoru, preko rijeke prema zapadu do Dobrinje, a zatim gore do naselja Alipašino Polje, približavajući se Stupskoj petlji u zapadnom dijelu Sarajeva, prema sjeveru do Sokoljeg dola i Žuča, a zatim prema istoku, gdje se krug zatvarao kod Grdonja i Debelog brda blizu Grbavice.[11331] Pomoćne jedinice SRK-a nalazile su se u takozvanom vanjskom krugu sarajevskog fronta.[11332] Tokom tog perioda, SRK je imao oko 200 komada artiljerijskog oruđa različitih kalibara, dok su snage bosanskih Muslimana u gradu imale samo desetak komada teškog naoružanja, uključujući nekoliko tenkova, i jedan broj

---

11324 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7, 64; P1046 (Izvještaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), par. 5; D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 9.

11325 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7, 64.

11326 John Wilson, T. 3919–3920, 3952 (21. juni 2010.); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 10. Savjet bezbijednosti je osudio napade na osoblje UN-a. V. P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.), str. 2; John Wilson, T. 3926–3927 (21. juni 2010.).

11327 Biljana Plavšić je noć provela u zgradi PTT-a, a za to vrijeme osoblje UN-a je obuzdavalo gnjevnu masu koja se okupila ispred; ona se u svoju rezidenciju vratila sljedećeg dana. D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 15.

11328 John Wilson, T. 3982 (21. juni 2010.), T. 4123 (23. juni 2010.). U vezi sa stvaranjem VRS-a i imenovanjem Mladića, v. odjeljak II.C.1: VRS; odjeljak IV.B.3.c.i: Podrška optuženog Mladiću i SRK-u.

11329 V. fusnota 526; činjenica o kojoj je presuđeno 20.

11330 V. činjenica o kojoj je presuđeno 21.

11331 Stanislav Galić, T. 37161–37166 (15. april 2013.), 37347–37348 (16. april 2013.), T. 37390 (18. april 2013.), T. 37471 (22. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić). Radinović je izjavio da su tokom cijelog rata linije fronta u Sarajevu i njegovoj okolini ostale relativno stalne. Do promjena u položaju zaraćenih strana došlo je u Stupu, gdje je VRS stekao kontrolu nad dodatnom teritorijom u jesen 1992., kao i na Žuču i Orliću, dva uzvišenja iznad grada, gdje su snage ABiH napravile prodor krajem 1992. V. D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 191, 270. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 32.

11332 Činjenica o kojoj je presuđeno 23.

minobacača.[11333] Od tog trenutka nadalje, linije fronta se nisu mnogo mijenjale, i poslije 1992. su manje-više bile utvrđene.[11334] SRK je držao položaje na uzvišenjima oko grada i mogao je često direktno vidjeti šta njegove snage gađaju, dok je ABiH držala položaje na nižim kotama u većini dijelova grada.[11335] Istureno komandno mjesto SRK-a bilo je u Lukavici, dok je, na suprotnoj strani, 1. korpus ABiH imao štab u centru Sarajeva (sve dok u martu 1994. nije preseljen u Visoko).[11336] Pripadnici 1. korpusa ABiH bili su većinom raspoređeni na liniji sukoba.[11337] Pored toga, u gradu je postojao jedan broj njihovih komandnih mjesta i vojnih ciljeva.[11338] Linija fronta na teritoriji grada Sarajeva bila je duga od 42 do 64 kilometra, zavisno od perioda.[11339]

11333 D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 43; John Wilson, T. 3933, 3937–3938, 3978 (21. juni 2010.); **[REDIGOVANO]**.

11334 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14; Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 30; David Harland, T. 2018 (6. maj 2010.), T. 2078–2094 (7. maj 2010.); D134 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Harland); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 15–20 (gdje je svjedok izjavio da je ABiH držala Mojmilo, Sokolje, Hum, Žuč, Grdonj, Debelo brdo, Čolinu kapu, koji su također bili na uzvišenjima koja su gledala na neke teritorije koje su držali bosanski Srbi); P1767 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33; Manojlo Milovanović. T. 25753 (5. mart 2012.); P1005 (Naređenje SRK-a, 9. septembar 1992.), str. 1 (gdje se ukazuje na to da je SRK u septembru 1992. uglavnom dostigao svoje "vojničke ciljeve rata" i da ne očekuje "veća pomeranja linije fronta"); Savo Simić, T. 30039–30041 (12. novembar 2012.).

11335 David Harland, T. 2018 (6. maj 2010.); David Harland, T. 2087–2092 (7. maj 2010.) (gdje je također priznao da su neka područja koja je držao SRK, kao što su Grbavica i Dobrinja, bila na manje povoljnom položaju u odnosu na teritorije koje je držala ABiH); John Wilson, T. 3979–3980 (21. juni 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 18, 77–82, 87, 155 (gdje je svjedok izjavio da je, tokom razgovora s Ratkom Mladićem, Mladić s jednog od položaja SRK-a na istoku pokazao rukom na grad, pokazujući da ga ima na dlanu ruke); P806 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P933 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.); Aernout van Lynden, T. 2398, 2419–2423 (19. maj 2010.), T. 2499–2506 (20. maj 2010.); P934 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); D198 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14, 29; Colm Doyle, T. 2737–2738 (26. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 43, 84–86; P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom); P1998 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s pukovnikom Bartulom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9767–9772 (14. decembar 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 43; Pyers Tucker, T. 23291–23292 (18. januar 2012.); svjedok KW570, T. 32216 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

11336 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 7; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 41; Francis Roy Thomas, T. 6880 (15. septembar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 83–84 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da se štab nalazio nešto zapadnije u odnosu na zgradu Predsjedništva); David Fraser, T. 8006 (18. oktobar 2010.). Asim Džambasović je potvrdio da se komandno mjesto 1. korpusa nalazilo u ulici Danijela Ozme broj 7. V. Asim Džambasović, T. 15192–15193 (22. juni 2011.); D617 (Mapa Sarajeva).

11337 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 83 (pod pečatom); svjedok KDZ185, T. 4241 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da su zbog nedostatka oružja mnogi od tih vojnika, kad bi odlazili kućama, ostavljali svoje oružje na liniji fronta kako bi drugi vojnici mogli da ga koriste). Ali v. Stanislav Galić, T. 37239–37240 (15. april 2013.) (koji je izjavio da su se, sudeći po mapama ABiH, snage ABiH nalazile najmanje jedan do tri kilometra u dubini njihove teritorije).

11338 V. npr. David Fraser, T. 8006, 8088–8092 (18. oktobar 2010.); D772 (Generalštab ABiH, Spisak jedinica ABiH u Sarajevu, 10. april 1995.); svjedok KDZ185, T. 4384 (30. juni 2010.).

11339 Francis Roy Thomas, T. 6903 (16. septembar 2010.). Stanislav Galić je izjavio da je, u vrijeme kada je on bio komandant SRK-a, linija sukoba u Sarajevu bila dugačka 65 kilometara. V. Stanislav Galić, T. 37185 (15. april 2013.), T. 37343–37344 (16. april 2013.). Dragomir Milošević je, napomenuvši da nije moguće tačno reći, izjavio da je SRK procjenjivao da je linija fronta u Sarajevu i na okolnim područjima bila dugačka oko 50

3558. Tokom druge polovine maja 1992., bosanski Srbi su na Sarajevo prosječno ispaljivali nekoliko stotina granata dnevno.[11340] Krajem maja i početkom juna 1992., SRK je žestoko dejstvovao po gradu Sarajevu iz raznog artiljerijskog oruđa i s raznih položaja. Događaji koji su neposredno prethodili tim granatiranjima ili slijedili poslije njih, kao i relevantni nalazi, detaljnije su obrađeni u jednom drugom odjeljku Presude.[11341]

3559. Poslije gorepomenutih incidenata granatiranja, Sarajevo je i dalje bilo izloženo granatiranju i napadima iz snajperskog oružja.[11342] Ti napadi su trajali tokom cijelog ljeta 1992., za koje je Bell rekao da je predstavljalo jedan od najgorih perioda sukoba u Sarajevu.[11343] U to isto vrijeme, u Sarajevu je zavladala nestašica hrane.[11344] Pijace su bile prazne, a humanitarne operacije vrlo ograničene.[11345]

3560. Dana 29. juna, sarajevski aerodrom u Butmiru, koji je do tada bio pod kontrolom bosanskih Srba, predat je UNPROFOR-u isključivo za njegove potrebe.[11346] Dana 17. jula 1992., predstavnici tri zaraćene strane, uključujući optuženog, potpisali su u Londonu sporazum o 14-dnevnom prekidu vatre.[11347] Dana 22. jula, Mladić je izdao Direktivu br. 2, u kojoj se pozvao na sporazum o prekidu

---

kilometara. V. Dragomir Milošević, T. 32516 (23. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

11340 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4202; Herbert Okun, T 1655–1656 (26. april 2010.), T. 1678 (27. april 2010.); John Wilson, T. 3915–3916 (21. juni 2010.).

11341 V. diskusiju o incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

11342 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 71–72; P2005 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2031 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2035 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9793–9795 (14. decembar 2010.).

11343 Martin Bell, T. 9797 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 78; P2026 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2030 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D228 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), par. 13 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 8. V. takođe P4997 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 6, 52–53 (gdje se navodi da su juni i avgust bili mjeseci s najvećim brojem ubijenih i ranjenih civila); P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 58–59.

11344 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 27; Youssef Hajir, T. 8786 (1. novembar 2010.); D228 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), par. 13 (pod pečatom).

11345 V. P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 27; P928 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 52. Jeremy Bowen je rekao da se sjeća da je bilo nekoliko humanitarnih letova u prvim mjesecima rata, ali da su oni bili na *ad hoc* bazi. V. P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 21. Youssef Hajir je posvjedočio da su nestašice hrane bile posebno teške na početku rata, ali da se situacija poboljšala kada je stigla pomoć UNPROFOR-a i drugih humanitarnih organizacija. V. Youssef Hajir, T. 8786 (1. novembar 2010.).

11346 V. par. 339. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 118.

11347 D4710 (Sporazum koji su potpisali Mate Boban, Radovan Karadžić i Haris Silajdžić, 17. juli 1992.), *e-court* str. 1–2 (kojim se predviđa da se kompletno teško naoružanje mora staviti pod nadzor međunarodnih snaga).

vatre i naložio svim jedinicama da "pošt[uju] dogovoreno 14-todnevno primirje", ali da ostanu u stanju pune borbene gotovosti.[11348]

3561. Dana 3. avgusta 1992, Mladić je izdao Direktivu br. 3, u kojoj je jedinicama naložio da "čvrsto drž[e] Sarajevo u blokadi i spriječ[e] deblokadu istog", a zatim je naredio SRK-u konkretno da "postepeno sužav[a] obruč oko Sarajeva".[11349] Hussein Abdel-Razek, komandant Sektora Sarajevo u periodu od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993.,[11350] izjavio je u svjedočenju da je, po dolasku u Sarajevo, odmah ocijenio da je to opasan grad, s konstantnim granatiranjem i snajperskom vatrom, bez infrastrukture i komunalnih službi koje funkcionišu.[11351] Poslije Londonske konferencije,[11352] optuženi i Koljević su se 28. avgusta 1992. saglasili da grupišu teško naoružanje bosanskih Srba oko Sarajeva i stave ga pod nadzor posmatrača UN-a, bez obzira na postupke druge strane.[11353] Međutim, taj sporazum nikada nije potpuno proveden.[11354]

3562. Sredinom septembra 1992., Sarajevo je neselektivno granatirano.[11355] Kada je Pyers Tucker, vojni pomoćnik generala Morillona,[11356] u oktobru 1992. stigao u Sarajevo, život u gradu bio je "vrlo neprijatan" i svakodnevno su nasumično granatirani razni dijelovi grada.[11357] Početkom oktobra 1992., nakon što su nastavljeni humanitarni letovi, pomoć je polako počela da stiže u Sarajevo; međutim, isporučivalo se daleko manje od minimuma potrebnog za zadovoljenje osnovnih potreba.[11358] Do teškoća u isporuci dolazilo je zbog toga što je grad u to vrijeme bio

---

11348 D593 (Direktiva br. 2, 22. juli 1992.). V. takođe P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 357–358 (gdje optuženi 21. jula 1992. obavještava Mladića o sporazumu o prekidu vatre i kaže mu da bosanski Srbi ne smiju odgovarati na provokacije i da je važno da poštuju prekid vatre).

11349 D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.). Komanda SRK-a je sljedećeg dana jedinicama SRK-a prenijela naređenja iz te direktive relevantna za Sarajevo. V. P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

11350 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2.

11351 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3–4.

11352 V. odjeljak II.E.4: Londonska konferencija.

11353 P1259 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s teškim naoružanjem u BiH, 28. avgust 1992.), *e-court* str. 2; Hussein Abdel-Razek, T. 5487–5488 (19. juli 2010.).

11354 Hussein Abdel-Razek, T. 5489–5491 (19. juli 2010.); T. 5563–5566 (20. juli 2010.), T. 5647–5650 (21. juli 2010.) (gdje je takođe izjavio da mu je optuženi tokom sastanka rekao da su ga pogrešno shvatili i da UN neće fizički kontrolisati naoružanje); P1260 (Informacija SRK-a o MKBJ-u, 30. avgust 1992.) (Abdel-Razek je izjavio da to naređenje nikada nije provedeno na terenu); P1261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i pukovnikom Šiberom, 13. septembar 1992.); D503 (Dopis Marracka Gouldinga generalnom sekretaru UN-a, 7. septembar 1992.), par. 14; D3384 (Izvještaj SRK-a, 13. septembar 1992.), str. 1.

11355 P1271 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pismom upućenim Ratku Mladiću, 15. septembar 1992.), par. 3; P1258 (Izjave svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15, 22 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je optuženom pokušao da pošalje protestno pismo zbog tog konkretnog granatiranja, pismo odbijeno jer optuženog nije oslovio kao predsjednika RS-a). V. takođe D3385 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. septembar 1992.), par. 1–2 (u kojem Galić izvještava da je pješadijski napad ABiH uspješno odbijen i da će se ofanzivna dejstva nastaviti tokom cijelog dana).

11356 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6.

11357 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21–22. V. takođe P4998 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 80, 96 (gdje se ukazuje na veliki broj civilnih žrtava u septembru i oktobru).

11358 D1502 (Izvještaj humanitarne organizacije, 7. oktobar 1992.) (pod pečatom), par. 8.

izložen žestokom granatiranju i vatri iz snajperskog naoružanja i zato što su snage bosanskih Srba blokirale konvoje UNHCR-a.[11359] Dana 7. oktobra, zvaničnici UN-a protestovali su kod Koljevića i Biljane Plavšić zbog "nedavnih" artiljerijskih napada na Sarajevo.[11360] UN je 8. oktobra javio da je raspoloženje ljudi u Sarajevu dostiglo najnižu tačku od aprila 1992., zbog neprekidnog granatiranja i nepostojanja komunalnih usluga.[11361] Dana 9. oktobra 1992., Predsjedništvo RS-a održalo je sjednicu na kojoj je odlučeno da se obustavi artiljerijsko granatiranje Sarajeva i da se to postigne preko Glavnog štaba.[11362] Shodno tome, Galić je 10. oktobra izdao hitno naređenje svim jedinicama SRK-a da prekinu dejstva po gradu Sarajevu od 15:00 sati tog dana, naloživši im da vatru mogu otvarati samo za slučaj "neophodne potrebe", i to isključivo po njegovom odobrenju ili odobrenju njegovog zamjenika.[11363] Međutim, Galić je 26. oktobra izvijestio o borbama između ABiH i SRK-a kod Hrasnice.[11364] Bosanski Srbi su 31. oktobra izveli žestok napad iz pravca sjevera i juga u odnosu na centar Sarajeva; prvih nekoliko granata zateklo je ljude na otvorenom i imalo za posljedicu više žrtava.[11365] Prema Tuckerovim riječima, taj napad je imao za cilj da grad presiječe na istočni i zapadni dio i smanji pritisak na Grbavicu.[11366] Poslije tog napada, koji je, prema Tuckerovim riječima, predstavljao veliku vojnu ofanzivu, bosanski Srbi su izvodili uglavnom defanzivne operacije ili vršili odmazdu, pokušavajući da izvrše pritisak na drugu stranu da prihvati *status quo*.[11367]

3563. Dana 10. novembra 1992., tri strane su potpisale sporazum o prekidu vatre, a dva dana kasnije uslijedilo je Galićevo naređenje svim jedinicama SRK-a da se uzdrže od artiljerijskih dejstava i da traže njegovo odobrenje za uzvraćanje na vatru.[11368] Prema riječima Abdel-Razeka, iako su incidenti granatiranja u periodu od avgusta do oktobra bili brojni, novembar je bio relativno

---

11359 Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6784–6785 (pod pečatom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21.

11360 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23; P1272 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Predsjedništvom, HVO-om i SDS-om, 7. oktobar 1992.), str. 3.

11361 P1262 (Izvještaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5501–5502 (19. juli 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 133.

11362 D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2.

11363 P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5507–5508 (19. juli 2010.).

11364 Stanislav Galić, T. 37216–37217 (15. april 2013.); D3386 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. oktobar 1992.).

11365 P4212 (Izvještaj UNPROFOR-a, 31. oktobar 1992.), par. 1–2; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 37–38.

11366 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 37–38, 44–45, 49 (gdje je on takođe rekao da je to bio posljednji pokušaj bosanskih Srba tokom perioda njegovog boravka u Sarajevu da zauzmu grad ili ga podjele na dva dijela); Pyers Tucker, T. 23198 (17. januar 2012.), T. 23222–23224 (18. januar 2012.).

11367 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 49.

11368 D3388 (Naređenje SRK-a, 12. novembar 1992.); Stanislav Galić, T. 37221–37227 (15. april 2013.). Još jedan prekid vatre potom je stupio na snagu 27. novembra 1992. V. D3389 (Naređenje SRK-a, 26. novembar 1992.). Ali v. D3390 (Odgovor Stanislava Galića na protest UNPROFOR-a, 28. novembar 1992.) (u kojem se navodi da je UN protestovao kod Galića zbog jednog broja dejstava SRK-a u tom periodu, ali je Galić negirao odgovornost SRK-a za njih).

miran.[11369] Mladić je 19. novembra izdao Direktivu br. 4, u kojoj je naložio SRK-u da Sarajevo i Igman drži u "potpunoj blokadi" i "ste[že] obruč".[11370]

3564. Na sastanku s optuženim, održanom 20. novembra 1992., Morillon iz UNPROFOR-a protestovao je zbog "očiglednog ometanja " konvoja UNHCR-a i UNPROFOR-a od strane snaga bosanskih Srba tokom prethodne tri sedmice.[11371] Optuženi je odgovorio da bosanski Srbi "imaju tendenciju da rade opstrukcije" zbog toga što UNPROFOR švercuje naoružanje i hranu za ABiH, a UNHCR isporučuje više pomoći bosanskim Muslimanima nego bosanskim Srbima.[11372] SRK je 22. novembra uložio protest UN-u, uz pritužbu da ABiH vrši pritisak na položaje SRK-a i nanosi gubitke civilnom stanovništvu.[11373] Morillon i Tucker su se 27. novembra sastali s optuženim, Koljevićem i Mladićem.[11374] Morillon je imao privatan razgovor s optuženim, tokom kojeg se optuženi složio da bi demilitarizacija Sarajeva mogla biti katalizator mira u cijeloj BiH.[11375] Morillon je takođe izrazio lično uvjerenje da su vlasti bosanskih Srba zainteresovane za napredak.[11376]

3565. U decembru 1992., tokom borbe za Oteš, granatiranje u Sarajevu i njegovoj okolini je intenzivirano, što je Abdel-Razeka navelo da održi konferenciju za štampu, na kojoj je izjavio da je mandat UN-a slab i da ga on s mukom ispunjava pošto nijedna od strana u sukobu ne sarađuje s UN-om.[11377] Tucker je takođe potvrdio da je u periodu od 1. do 10. decembra "došlo do najgoreg

---

[11369] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23. V. takođe Stanislav Galić, T. 37217–37219 (15. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se SRK uzdržao od otvaranja vatre 10. novembra zbog toga što je na snazi bio prekid vatre i zbog potencijalnih reperkusija u sredstvima javnog informisanja); D3387 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. novembar 1992.).

[11370] P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 5.

[11371] P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 2.

[11372] P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 2. V. takođe D1514 (Zapisnik sa sastanka Radovana Karadžića i predstavnika jedne humanitarne organizacije, 28. novembar 1992.), par. 9, 12 (pod pečatom) (u kojem optuženi izražava zabrinutost zbog toga što se hrana ne dijeli podjednako bosanskim Srbima i bosanskim Muslimanima u Sarajevu).

[11373] D3467 (Protestno pismo SRK-a UNPROFOR-u, 22. novembar 1992.).

[11374] P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 72; Pyers Tucker, T. 23243–23247 (18. januar 2012.); D539 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.).

[11375] D539 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.), par. 4.

[11376] D539 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.), par. 12; Richard Mole, T. 5875 (17. avgust 2010.).

[11377] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 10–11, 12–13, 17, 27; P1269 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa Sarajevom, 6. decembar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5535–5536, 5573–5576 (20. juli 2010.), T. 5639–5640 (21. juli 2010.); D519 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. decembar 1992.); D505 (Članak iz lista *Independent* pod naslovom "UN Chief in Sarajevo Calls for Intervention to End Conflict", 18. januar 1993.). V. takođe D3391 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. decembar 1992.); D3392 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. decembar 1992.) (u oba izvještaja se konstatuju žestoki sukobi između dviju strana); Stanislav Galić, T. 37171–37172 (15. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je zauzimanje Oteša bilo vojnički neophodno jer su snage ABiH na tom području bile gotovo opkolile Ilidžansku brigadu); P1435 (Izvještaj UNMO-a, 11. decembar 1992.), par. 13–30. Poslije te konferencije, Abdel-Razek je takođe stavio do znanja

neprekidnog granatiranja Sarajeva od početka rata" od strane bosanskih Srba; iako je ono bilo koncentrisano na Oteš i Stup u zapadnom dijelu Sarajeva, bosanski Srbi su granatirali i grad s ciljem da slome volju naroda i njegovih vođa za otpor.[11378] Prema Tuckerovim riječima, u to vrijeme je ispaljivano više od 1.500 eksplozivnih projektila dnevno, a borba za Oteš podrazumijevala je borbe od kuće do kuće, kao i podršku pješadije i artiljerije bosanskih Srba.[11379] Bosanski Srbi su 7. decembra zauzeli Oteš i dijelove Stupa, ali su se borbe na okolnim područjima stišale tek oko 19. decembra.[11380] Poslije toga, smanjen je intenzitet granatiranja u gradu.[11381] Dana 13. decembra, iz vatrenog oružja je u desnu nogu ranjena trogodišnja Anisa Pita, na trijemu svog doma u Širokači.[11382] Sredinom decembra, UN je pokušao da pregovorima postigne sporazum o prekidu neprijateljstava, koji je podrazumijevao povlačenje teškog naoružanja oko Sarajeva, ali iako su ga Mladić i Petković potpisali 22. decembra, muslimanska strana ga na kraju nije prihvatila.[11383] U ponoć 24. decembra, bosanski Srbi su na Sarajevo sa svih strana iz okoline grada otvorili dvadesetominutnu baražnu vatru i na nasumične civilne ciljeve.[11384] Isto se dogodilo u ponoć 7. januara 1993.[11385]

---

svojim nadređenim da želi napustiti Sarajevo jer ne može da ostvari napredak. V. Hussein Abdel-Razek, T. 5536 (20. juli 2010.).

11378 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 82–83, 86 (gdje je naveo i da je ABiH, u pokušaju da probije opsadu Sarajeva, napala Ilidžu, zbog čega se SRK uspaničio, te je iz teškog naoružanja žestoko dejstvovao po području odakle je došao napad, a zatim izveo i protivnapad i uporno granatirao grad kako bi "kaznio" drugu stranu); P936 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D534 (Članak agencije AFP pod naslovom "Fierce Fighting Raging Around Sarajevo", 3. decembar 1992.). V. takođe P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 261–262 (gdje general Nambiar, na sastanku s Mladićem 8. decembra 1992., izražava duboku zabrinutost zbog eskalacije sukoba na području Sarajeva).

11379 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 83–85, 89–90 (gdje takođe tvrdi da je taj broj vjerovatno umanjen); P4219 (UNMO, Dnevni izvještaj o situaciji, 6. decembar 1992.); P4218 (UNMO, Dnevni izvještaj o situaciji, 5. decembar 1992.); P1428 (Izvještaj UNMO-a, 4. decembar 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 133 (gdje se navodi da je Sarajevo bilo pod žestokom paljbom u periodu od septembra do decembra 1992.).

11380 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 87–88; Stanislav Galić, T. 37163 (15. april 2013.), T. 37475 (22. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D536 (Članak agencije AFP pod naslovom "Serbs Cut Airport Road", 8. decembar 1992.).

11381 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 88.

11382 V. diskusiju o incidentu 1 iz Priloga F Optužnici.

11383 Hussein Abdel-Razek, T. 5631–5638 (21. juli 2010.); D518 (Sporazum o prekidu vatre između Ratka Mladića i Milivoja Petkovića, 22. decembar 1992.).

11384 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 109–114 (tako koordinirana paljba Tuckeru je ukazivala na to da ju je Galić morao odobriti). V. takođe D2452 (Izvještaj Ilidžanske brigade, 25. decembar 1992.) (u kojem se navodi da je ABiH otvarala vatru na Ilidžu 25. decembra 1992. u toku dana).

11385 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 109–110.

3566. U januaru 1993., ABiH se pripremala za ofanzivu,[11386] a granatiranje grada je nastavljeno, uključujući Stari Grad, gdje je jedna granata pala na ljude koji su čekali u redu za vodu, i tom prilikom je poginulo nekoliko ljudi.[11387] Svjedok KDZ185 je izjavio da je, kada je stigao u Sarajevo, granatiranje bilo žestoko, pri čemu je dnevno ispaljivano u prosjeku 1.200 granata.[11388] U januaru i februaru, zima je bila najhladnija, uz velike nestašice struje, gasa i nafte, a moral u gradu bio je na najnižoj tački.[11389] "Opstruiranje" humanitarnih konvoja je nastavljeno i oni su sprečavani da stignu do civilnog stanovništva.[11390] U pokušaju da izbjegnu opštu nestašicu u gradu u tom periodu, stotine civila su svake noći pokušavale da pređu preko aerodroma i dođu do Butmira i planine Igman, ali su bosanski Srbi na njih otvarali vatru i ubijali ih ili ranjavali.[11391]

3567. Prema izvještaju SRK-a od 4. februara 1993., ABiH je ispalila deset granata na Ilidžu i tom prilikom je ranjeno jedno dijete; međutim, SRK nije uzvratio.[11392] Dana 11. februara 1993., muslimanske vlasti su saopštile da više neće primati pomoć u Sarajevu zbog toga što bosanski Srbi odbijaju da puste konvoje koji nose pomoć u istočne enklave.[11393] UNHCR je momentalno obustavio sve humanitarne letove za Sarajevo.[11394] Dana 12. februara, SRK je izvijestio da su, nakon što je ABiH ispalila još deset granata na teritoriju koju je držao SRK, njegove jedinice

---

11386 D336 (Izvještaj Johna Wilsona i Grahama Messervy-Whitinga za MKBJ, 22. januar 1993.) (u kojem je Wilson takođe predvidio, u paragrafima 6, 8–9, 11 i 13(d), da će SRK nastaviti da "s opsadom" bez zauzimanja grada, dok će ABiH krenuti u napad ukoliko njen položaj u pregovorima bude slab i ukoliko joj bude potrebno da isprovocira međunarodnu intervenciju); John Wilson, T. 4135–4138 (23. juni 2010.). Wilsonovo predviđanje se ostvarilo jer je ABiH 31. januara 1993. izvela napad na položaje SRK-a. V. D349 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. januar 1993.).

11387 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 59, 83; P2007 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2004 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9799–9800 (14. decembar 2010.).

11388 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 14; svjedok KDZ185, T. 4187–4188 (28. juni 2010.). V. takođe D3395 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. januar 1993.) (gdje se navodi da je ABiH ispalila oko 200 granata na razne položaje SRK-a i da su jedinice SRK-a otvorile vatru na položaje ABiH u rejonu Mojmila i Hrasnice); D3396 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. januar 1993.); D3397 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. januar 1993.) (gdje se navodi da je ABiH otvorila pješadijsku vatru i ispalila mali broj granata na teritoriju koju je držao SRK).

11389 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116–117. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 42 (gdje je svjedok naveo da je 1993. civilno stanovništvo bilo "potpuno zaokupljen[o] borbom da preživ[i]"); D1140 (Pismo generalnom sekretaru UN-a, 2. februar 1993.), *e-court* str. 1 (pod pečatom) (gdje je autor naveo da su "neprekidno razaranje Sarajeva" i "stradanja njegovih građana" duboko potresni).

11390 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 140.

11391 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116–120 (gdje je svjedok izjavio da je svake noći 5 do 30 ljudi bivalo ubijeno ili ranjeno prilikom takvog pokušaja prelaska aerodroma); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18; Youssef Hajir, T. 8841 (2. novembar 2010.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6176–6177.

11392 Stanislav Galić, T. 37336–37338 (16. april 2013.), T. 37925–37927 (8. maj 2013.); D3410 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1993.). V. takođe D2776 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. februar 1993.), par. 1.

11393 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 132.

11394 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 132; svjedok KDZ240, T. 16124–16125 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

uzvratile na napad.[11395] Dana 14. februara, ABiH je izvela pješadijski napad na kasarnu "Slaviša Vajner Čiča", na šta je SRK takođe odgovorio.[11396]

3568. Zaraćene strane su 3. marta 1993. potpisale sporazum o prekidu vatre na cijeloj teritoriji BiH,[11397] prema kojem je trebalo (i) da prestanu neprijateljstva u Sarajevu i na drugim mjestima, (ii) da UNPROFOR nadzire linije sukoba u Sarajevu i uklanjanje teškog naoružanja (naoružanja kalibra većeg od 12,7 mm) iz Mojmila, Dobrinje, Lukavice, Gornjeg Kotorca, Vojkovića, Hrasnice, Sokolovića, Butmira, Ilidže, Oteša, Stupa i Nedžarića, (iii) da se ponovo uspostave civilne infrastrukture; i (iv) da se uspostave Plavi putevi kako bi se osigurala sloboda kretanja za civile i humanitarnu pomoć.[11398] Taj sporazum o prekidu vatre potpisan je suprotno Galićevoj želji.[11399] Osim toga, ABiH uopšte nije namjeravala da ga poštuje.[11400] Umjesto toga, ABiH je izvela napad s ciljem da presiječe glavni pravac snabdijevanja SRK-a duž puta za Pale, a kao odgovor na to SRK je 21. marta 1993. granatirao cijelo Sarajevo, uključujući civilne ciljeve i Stari Grad; tog dana je palo 2.400 granata.[11401] Sljedećeg dana, ABiH je granatirala Ilidžu, dok je SRK krenuo u ofanzivnu operaciju u Stupu.[11402]

3569. Dana 2. aprila 1993., general Manojlo Milovanović, načelnik i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a,[11403] izdao je naređenje u kojem je detaljno naveo proceduru za kontrolu konvoja humanitarne pomoći i UNPROFOR-a.[11404] Dana 11. aprila 1993., predsjednik Vlade RS-a

---

11395 D3403 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.), par. 1–2; Stanislav Galić, T. 37338–37340 (16. april 2013.).

11396 D3404 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. februar 1993.). V. takođe D3487 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. februar 1993.).

11397 Optuženi i Mate Boban potpisali su sporazum u januaru 1993., dok ga je Izetbegović potpisao tek u martu, kada je UN pristao da teško naoružanje stavi pod svoju kontrolu. V. D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 2; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 155. V. takođe par. 366.

11398 D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 6, 9, 19–21. V. takođe par. 366.

11399 P1055 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 27. mart 1993.).

11400 D343 (Naređenje Štaba Vrhovne komande ABiH 2. korpusu, 16. mart 1993.); svjedok KDZ185, T. 4295–4296 (29. juni 2010.).

11401 P1048 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 5, 19 (pod pečatom); P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 5; svjedok KDZ185, T. 4184–4185 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 4225–4226 (28. juni 2010.), T. 4239–4241 (djelimično zatvorena sjednica), T. 4295–4296 (29. juni 2010.), T. 4305–4306, 4309–4318 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P1065 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem u Sarajevu, 21. mart 1993.); P1066 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.); P1050 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 21. mart 1993.); D344 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. mart 1993.); D346 (Borbeni izvještaj 1. korpusa ABiH, 20. mart 1993.); D347 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. mart 1993.); D348 (Borbeni izvještaj 1. korpusa ABiH, 21. mart 1993.); D3405 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.); D3406 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. mart 1993.).

11402 D3407 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.); Stanislav Galić, T. 37348–37349 (16. april 2013.). V. takođe D3476 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. mart 1994.); D4566 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. mart 1993.); D3438 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. mart 1993.).

11403 Manojlo Milovanović, T. 25431–25432 (28. februar 2012.).

11404 D2163 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 2. april 1993.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32894–32895 (30. januar 2013.), T. 33237–33238 (5. februar 2013.); Milenko Inđić, T. 32423–32424 (22. januar 2013.). Prema toj

Vladimir Lukić uputio je pismo generalnom sekretaru UN-a u kojem je protestovao zbog korištenja humanitarnih konvoja za prevoz municije za potrebe jedinica ABiH u Butmiru, Sokolović koloniji i Hrasnici, i naveo da je vlada RS-a izdala naređenje da se vrši "kompletan i detaljan pregled" svih humanitarnih konvoja.[11405]

3570. Dana 4. aprila 1993., snage ABiH ispalile su šest granata na Grbavicu, nakon čega je VRS uložio protest UN-u zbog toga što ABiH krši prekid vatre.[11406] Dana 17. aprila iz vatrenog oružja je ranjena jedna devetogodišnja djevojčica dok se igrala ispred kuće u Sedreniku.[11407]

3571. Početkom maja 1993., nastavile su se borbe između ABiH i SRK duž linije sukoba.[11408] Savjet bezbjednosti je 6. maja usvojio Rezoluciju 824, kojom je Sarajevo proglašeno za jednu od zaštićenih zona, zajedno s Tuzlom, Žepom, Goraždem, Bihaćem i Srebrenicom; rezolucija je također predviđala momentalni prekid vatre, kao i to da u tim zaštićenim zonama ne smije biti oružanih napada nijedne od zaraćenih strana niti bilo kakvih neprijateljskih akcija.[11409] Dalje, u rezoluciji se navodi da sve strane treba da poštuju pravo UNPROFOR-a i međunarodnih humanitarnih agencija na slobodan i neometan pristup i zahtijeva se puna saradnja s UNPROFOR-om.[11410] Ipak, ABiH je 15. maja izvela nekoliko napada, na koje je SRK uzvratio.[11411] Galić je u svjedočenju izjavio da je tog dana odgovor SRK-a bio suzdržan pošto je jedno od naselja iz kojeg je

---

proceduri, prije nego što bi konvoj krenuo, morao se podnijeti zahtjev Glavnom štabu VRS-a preko grupe za vezu VRS-a na čelu sa Inđićem i u tom zahtjevu se morao navesti, između ostalog, broj ljudi i vrsta vozila u konvoju, vrsta i količina transportovanog tereta, maršruta kojom će se konvoj kretati i očekivano vrijeme dolaska konvoja. Ako bi Glavni štab VRS-a dao konvoju odobrenje, grupa za vezu VRS-a je obavještavala relevantne jedinice SRK-a i njihovi vojnici na relevantnim kontrolnim punktovima bi izvršili "kompletan i detaljan" pregled konvoja kako bi se uvjerili da on nosi samo onu vrstu i količinu tereta koji su navedeni u zahtjevu. Ako bi se konvoj pojavio na kontrolnom punktu nenajavljen ili bez deklaracije o tome šta nosi ili ako bi išao drugim putem od onog koji je zatražen, ne bi mu bio "dozvol[jen] ulazak" i bio bi vraćen dok ne ispoštuje traženu proceduru. V. D2163 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 2. april 1993.), par. 3, 5; Stanislav Galić, T. 37573 (23. april 2013.), T. 38025 (9. maj 2013.); Dragomir Milošević, T. 32894–32895 (30. januar 2013.), T. 33237–33238 (5. februar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 161–162; Milenko Inđić, T. 32423–32424 (22. januar 2013.); svjedok KW570, T. 32218–32219 (18. januar 2013.); D2845 (Uputstvo SRK-a, 22. avgust 1993.), str. 1; Adrianus van Baal, T. 8419–8420, 8439 (27. oktobar 2010.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 69; D2164 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. april 1993.); D3408 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. april 1993.), par. 7; D3261 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. februar 1994.); D3469 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. april 1993.), par. 5.

11405 D3575 (Vijest novinske agencije Tanjug, 11. april 1993.), str. 1; D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 38.

11406 D345 (Protestno pismo VRS-a UNPROFOR-u, 6. april 1993.); D3408 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. april 1993.); D4567 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. april 1993.). V. također D3468 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. april 1993.) (gdje se izvještava da je ABiH otvorila vatru s Dobrinje i da je SRK uzvratio vatrom iz pješadijskog naoružanja u rejonu Dobrinje); D3469 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. april 1993.) (gdje se izvještava da je jedna od brigada SRK-a angažovana u žestokim borbama).

11407 V. diskusiju o incidentu 2 iz Priloga F Optužnici.

11408 D3409 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. maj 1993.); D3441 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. maj 1993.).

11409 P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.). V. također P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 102; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3; Michael Rose, T. 7523 (8. oktobar 2010.).

11410 P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

ABiH otvorila vatru bilo gusto naseljeno.[11412] Tog istog dana, Galić je naredio SRK-u da osigura neometan prolaz za humanitarnu pomoć za Sarajevo i da se pridržava Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola.[11413]

3572. Kada je David Harland, oficir za civilne poslove UNPROFOR-a, a kasnije politički savjetnik komandanta Komande UNPROFOR-a za BiH u Sarajevu,[11414] stigao u Sarajevo u junu 1993., grad je djelovao avetinjski prazan, sa spaljenim vozilima na ulicama, barikadama protiv snajperske vatre napravljenim od kontejnera i stalnim zvukom pucnjave u pozadini; zgrade u gradu bile su izrešetane od granatiranja i artiljerijske vatre.[11415] Dana 1. juna, u naselju Dobrinja eksplodirale su dvije granate tokom fudbalske utakmice, što je dovelo do velikog broja žrtava.[11416] Dana 3. juna, Komanda SRK-a izvijestila je da je ABiH otvorila snajpersku i minobacačku vatru na jedan broj područja koje je držao SRK, uključujući civilne ciljeve na Ilidži, i tom prilikom su ranjena četiri vojnika i poginule dvije žene; Galić je u svjedočenju izjavio da SRK nije uzvratio na te napade zbog toga što je tada na snazi bio prekid vatre.[11417] Dana 15. juna, potpisan je još jedan opšti prekid vatre, da bi Komanda SRK-a 17. juna izvijestila da je ABiH granatirala položaje SRK-a i da snage ABiH ne žele da poštuju prekid vatre.[11418] Na sastanku s Andrejevim iz UNPROFOR-a, održanom 22. juna 1993., Mladić je priznao da se Sarajevo neodložno mora "deblokirati" za obje strane i obećao da će svi humanitarni konvoji moći prolaziti preko teritorije RS-a, ali da će bosanski Srbi nastaviti da provjeravaju konvoje na sarajevskom aerodromu.[11419] Dana 25. juna, Mladić je izdao Direktivu br. 5, u kojoj je naložio VRS-u da spriječi "deblokadu Sarajeva", a zatim da "energičnim i brzim ofanzivnim dejstvima oslobodi pravac: Sarajevo – s. Kijevo – s. Trnovo – prevoj Rogovo – Kalinovik" i područje oko Igmana i Bjelašnice; tajni naziv te operacije bio je "Lukavac 93".[11420] Operaciju "Lukavac 93" su tako izveli SRK, Drinski korpus i Hercegovački

---

11411 D3411 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. maj 1993.). V. takođe D3470 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. maj 1993.).

11412 Stanislav Galić, T. 37358–37359 (18. april 2013.). V. takođe D3442 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. maj 1993.); D3412 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. maj 1993.); D3413 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. maj 1993.).

11413 D3482 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.), str. 1; Stanislav Galić, T. 37616–37618 (23. april 2013.); D2561 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.), str. 1; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 97.

11414 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 5.

11415 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 25–27.

11416 V. diskusiju o incidentu 4 iz Priloga G Optužnici.

11417 D3443 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. juni 1993.); Stanislav Galić, T. 37487–37489 (22. april 2013.). V. takođe D3471 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juni 1993.).

11418 D629 (Naređenje SRK-a, 16. juni 1993.); D3415 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. juni 1993.); Stanislav Galić, T. 37381–37383 (18. april 2013.). V. takođe D3444 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. juni 1993.); D3416 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1993.); D3420 (Izvještaj SRK-a, 11. juni 1993.).

11419 D1499 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 22. juni 1993.), str. 1–2 (Mladić je takođe obećao da će sarađivati da Sarajevo postane zaštićena zona sve dok budu na snazi bezbjednosne garancije za Lukavicu i Grbavicu).

11420 P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2, 4.

korpus, pri čemu je SRK bio angažovan na pravcu Jahorina–Igman–Bjelašnica.[11421] SRK je preduzeo napade s ciljem da zauzme Igman, jer je veza između Sarajeva i ostatka BiH išla preko i ispod sarajevskog aerodroma sve do Igmana.[11422] Izetbegović je zbog tih napada zatražio da se pregovori u Ženevi, planirani za juli, odlože, a NATO je zaprijetio srpskoj strani vazdušnim udarima.[11423] Michael Rose, koji je od januara 1994. do januara 1995. bio komandant Komande UNPROFOR-a za BiH u Sarajevu,[11424] rekao je u svom svjedočenju da je zauzimanje Igmana od strane SRK-a smatrano potpunim opkoljavanjem Sarajeva, te je bosanskim Srbma stoga dat ultimatum da se povuku.[11425]

3573. Dana 5. jula 1993., Komanda SRK-a izvijestila je Glavni štab VRS-a da je ABiH otvorila vatru na nekoliko linija fronta, što je dovelo do pogibije trojice i ranjavanja dvojice vojnika; Galić je u svjedočenju izjavio da jedinice SRK-a nisu u ovom slučaju odgovorile jer su se "pripremale".[11426] Dana 10. jula, Komanda SRK-a je izvijestila da je ABiH dejstvovala iz pješadijskog i minobacačkog naoružanja, a napomenula je i to da su jedinice SRK-a u svim rejonima u stanju pune borbene gotovosti i da vrše dejstva.[11427] Dana 11. jula, 48-godišnja Munira Zametica ubijena je iz vatrenog oružja dok je zahvatala vodu iz rijeke Dobrinje na Dobrinji.[11428] Dana 12. jula, na Dobrinji je eksplodirala jedna granata kod cisterne za vodu kod koje su ljudi čekali u redu, što je imalo za posljedicu više žrtava.[11429] Dana 18. jula, Komanda SRK-a je izvijestila da su njene jedinice angažovane u operaciji "Lukavac 93", a da je ABiH dejstvovala iz pješadijskog i minobacačkog naoružanja po jednom broju položaja SRK-a, kao i po Grbavici i Ilidži, i da su tom prilikom poginula dva civila.[11430] Prema Galićevim riječima, ABiH je u to vrijeme pokušavala da izvrši napad na linije sukoba unutar Sarajeva i da uspori napade u okviru operacije "Lukavac 93" koji su izvođeni izvan Sarajeva.[11431] Dana 30. jula, na sastanku s

[11421] Stanislav Galić, T. 37390 (18. april 2013.), T. 37604 (23. april 2013.) (iako je Dragomir Milošević izjavio da je operacija počela između 6. i 7. juna); P5981 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1993.), par. 2; Savo Simić, T. 30040–30043 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je glavni cilj operacije bio da se uspostavi veza između južnog i jugoistočnog dijela RS-a); D568 (Govor Dragomira Milošević, 30. mart 1996.), str. 4.

[11422] P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 43–46; Michael Rose, T. 7572 (8. oktobar 2010.); Francis Roy Thomas, T. 6849–6850 (15. septembar 2010.).

[11423] P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 49; David Fraser, T. 8152 (19. oktobar 2010.).

[11424] P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5.

[11425] Michael Rose, T. 7572–7573 (8. oktobar 2010.).

[11426] Stanislav Galić, T. 37384–37386 (18. april 2013.); D3417 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juli 1993.) (gdje se navodi da jedinice SRK-a treba da nastave pripreme za operaciju "Lukavac 93").

[11427] D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1993.), par. 1–2; Dragomir Milošević, T. 32802–32804 (29. januar 2013.). V. takođe D2820 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. juli 1993.).

[11428] V. diskusija o incidentu 3 iz Priloga F Optužnici.

[11429] V. diskusija o incidentu 5 iz Priloga G Optužnici.

[11430] D3421 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. juli 1993.).

[11431] Stanislav Galić, T. 37405–37408 (18. april 2013.); D3422 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1993.) (gdje se pominje razmjena vatre između dvije strane); D3465 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juli 1993.); D2798 (Borbeni

predstavnicima UNPROFOR-a, Milovanović je izrazio zabrinutost zbog šverca oružja i municije u humanitarnim konvojima.[11432] Tog dana, UNPROFOR je izvijestio da na njegovu slobodu kretanja po cijeloj teritoriji RS-a utiču "nesporazumi, birokratija i previše revnosnih kontrolnih punktova".[11433]

3574. SRK je na kraju uspio da zauzme i uspostavi kontrolu nad Igmanom i Bjelašnicom.[11434] Poslije sastanka s Briquemontom, Andrejevim, Mladićem, Biljanom Plavšić i Krajišnikom, održanog 5. avgusta 1993., optuženi je pristao na povlačenje snaga SRK-a s Igmana, uprkos Mladićevim protestima, te je 14. avgusta potpisan sporazum po kojem je UNPROFOR trebalo da nadzire napuštenu teritoriju koja je, zajedno s aerodromom, postala demilitarizovana zona (dalje u tekstu: DMZ).[11435] Međutim, nijedna strana nije poštovala DMZ — ABiH je bila prisutna u sjevernom dijelu zone, dok je u južnom dijelu bio jedan broj pripadnika snaga bosanskih Srba; DMZ je propisno demilitarizovana tek početkom 1995.[11436]

3575. Dana 11. avgusta 1993., vojni komandanti triju zaraćenih strana u BiH potpisali su Vojni sporazum o miru u BiH, koji je kasnije doveo do daljnjeg sporazuma kojim je vojnim posmatračima UN-a omogućena sloboda kretanja po cijeloj BiH i kojim je uprava Sarajeva, uz izuzetak Pala, predata UN-u.[11437] Poslije toga je uslijedilo Galićevo naređenje svim jedinicama SRK-a da "po bilo koju cijenu" ne otvaraju vatru po gradu Sarajevu i da "moguće izgrednike " i "vojnike željne avanture i provokacija, posebno prema pripadnicima UNPROFOR-a" uklone i daju

---

izvještaj SRK-a, 28. juli 1993.); D3423 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. juli 1993.); D4631 (Pismo Manojla Milovanovića UNPROFOR-u, 2. avgust 1993.); D3446 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. avgust 1993.); D3447 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. avgust 1993.).

11432 D3579 (Telefaks UNPROFOR-a, 30. juli 1993.), str. 2; D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 51.

11433 D3579 (Telefaks UNPROFOR-a, 30. juli 1993.), str. 2 (gdje se, međutim, dodaje da rukovodstvo bosanskih Srba u to vrijeme izgleda nije imalo "istinsku politiku" opstruiranja konvoja).

11434 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 43–46; Michael Rose, T. 7572 (8. oktobar 2010.); Francis Roy Thomas, T. 6849–6850 (15. septembar 2010.).

11435 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 50–55; P824 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.), str. 2–3; Michael Rose, T. 7573 (8. oktobar 2010.); D722 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pismom ambasadora Šaćirbegovića, 19. oktobar 1994.), *e-court* str. 4; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 87 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13160–13161 (10. mart 2011.); D1135 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ182); Stanislav Galić, T. 37604–37605 (23. april 2013.); D4645 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, Billu Clintonu, lordu Owenu i Stoltenbergu, 7. avgust 1993.); D2755 (Telefaks Verea Hayesa, bez datuma). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2783.

11436 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 57, 88 (pod pečatom); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 62; P1774 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ejupom Ganićem, 2. oktobar 1994.); Milenko Inđić, T. 32465 (22. januar 2013.); D2784 (Zapisnik 1. korpusa ABiH sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 5. januar 1995.).

11437 P5041 (Vojni sporazum o miru u BiH, 11. avgust 1993.) (Mladić, koji je predstavljao bosanske Srbe, Rasim Delić, koji je predstavljao bosanske Muslimane i Milivoj Petković, koji je predstavljao bosanske Hrvate); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 191. V. takođe par. 379.

im neke sporedne dužnosti.[11438] Dana 13. avgusta, Komanda SRK-a izvijestila je da ABiH preduzima pretežno pješadijske napade duž raznih pravaca, ali da jedinice SRK-a ne odgovaraju na provokacije, "izuzev odbijanja jačeg napada".[11439] Dana 19. avgusta, pošto je pobrojala aktivnosti ABiH, Komanda SRK-a je izvijestila da su sve jedinice u stanju pune borbene gotovosti i da "ne odgovaraju na provokacije izuzev ako su na to primorane, i to samo s pješadijskim naoružanjem i snajperima".[11440] Dana 31. avgusta, Dragomir Milošević je predložio da se otvori nekoliko pravaca za isporuku humanitarne pomoći Sarajevu.[11441]

3576. Dana 2. septembra 1993., Komanda SRK-a ponovo je izvijestila da je ABiH iz lakog naoružanja i snajpera dejstvovala po položajima SRK-a i po Grbavici iz, između ostalog, Sedrenika; jedinice SRK-a su uzvratile vatrom po Sedreniku, koristeći protivavionske mitraljeze kalibra 12,7 mm.[11442] Dana 3. septembra, 35-godišnja Nafa Tarić i njena osmogodišnja kćerka pogođene su i ranjene istim metkom u centru Sarajeva.[11443] Dana 4. septembra, Galić je izvijestio Glavni štab VRS-a da su neki vojnici iscrpljeni i da, s "obzirom da samo u izuzetnim slučajevima odgovaraju, […] izbija u prvi plan do kada će moći da se uzdržavaju".[11444]

3577. Svjedok KDZ450 je izjavio da je period od oktobra 1993. do februara 1994. bio "veoma težak" za grad iz nekoliko razloga, uključujući obim i intenzitet granatiranja i snajperske aktivnosti, što je onemogućilo dostavljanje humanitarne pomoći gradu.[11445] Nakon što su bosanski Muslimani krajem septembra 1993. odbili Owen-Stoltenbergov plan,[11446] situacija u Sarajevu se pogoršala i granatiranje je bilo u porastu.[11447] Francis Roy Thomas, viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu u

---

11438 P2665 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.). Ali v. D4617 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.).

11439 D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.). V. takođe D3447 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. avgust 1993.).

11440 D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.). Dragomir Milošević je izjavio da to naređenje očito nije davalo nalog vojnicima da otvaraju snajpersku vatru na civile. Dragomir Milošević, T. 32836–32837 (29. januar 2013.). V. takođe D4570 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. avgust 1993.).

11441 D2849 (Prijedlog SRK-a, 31. avgust 1993.), str. 1; Dragomir Milošević, T. 32899 (30. januar 2013.).

11442 D3425 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. septembar 1993.); Stanislav Galić, T. 37410–37411 (18. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je to oružje preciznije).

11443 V. diskusija o incidentu 4 iz Priloga F Optužnici.

11444 D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.), str. 2; Stanislav Galić, T. 37424–37429 (18. april 2013.) (gdje je posvjedočio da je Komanda SRK-a upozoravala Glavni štab da bi se moglo desiti da vojnici SRK-a neovlašteno i nasumično otvore vatru i da je on lično preduzeo mjere da do toga ne dođe). V. takođe D2809 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. septembar 1993.) (u kojem Komanda SRK-a izvještava da, s obzirom na učestalost operacija ABiH, predviđa da određene jedinice neće moći da tolerišu posljedice tih operacija i da će biti primorane da uzvrate na vatru); D3426 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. septembar 1993.); Dragomir Milošević, T. 32719–32720 (28. januar 2013.).

11445 Svjedok KDZ450, T. 10549 (19. januar 2011.), T. 10652–10654 (20. januar 2011.); D632 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 8. decembar 1993.). V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; David Harland, T. 2038–2039 (6. maj 2010.); činjenica o kojoj je presuđeno 134.

11446 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 56–59. V. takođe par. 382.

11447 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 60–63; P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.); P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5. V. takođe D3427 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. oktobar 1993.) (u

periodu od 15. oktobra 1993. do 14. jula 1994.,[11448] izjavio je da je, po njegovom dolasku u Sarajevo 15. oktobra 1993., ABiH bezuspješno pokušala da zauzme put za Pale koji je za bosanske Srbe predstavljao vezu između Pala i Lukavice.[11449] Dana 16. oktobra, UNPROFOR je izvijestio da su u posljednje vrijeme pojačane isporuke Sarajevu putem konvoja; međutim, raspodjela civilnom stanovništvu bila je vrlo ograničena jer su velike količine pomoći bile preusmjerene za vojsku ili su je vlasti bosanskih Muslimana uskladištile, dok je manji dio pomoći završio na crnom tržištu.[11450] Dana 19. oktobra, vojnici ABiH, prerušeni u bosanske Srbe, pucali su na komandanta UNPROFOR-a za BiH, a takođe su počeli koristiti tenkove iz kojih su pucali na grad, pokušavajući da isprovociraju uzvratnu vatru.[11451] Dana 29. oktobra, Dragomir Milošević je jedinicama SRK-a izdao naređenje da intenziviraju snajpersku vatru po snagama ABiH i da se u svakoj brigadi formira grupa snajperista jačine voda u čijem sastavu će biti 31 vojnik, od kojih će svi biti snabdjeveni snajperima.[11452] Krajem oktobra i početkom novembra 1993., Sarajevo je žestoko granatirano, pri čemu je samo 27. oktobra na Stari Grad palo 500 granata.[11453]

3578. Dana 3. novembra 1993., UNPROFOR je izvijestio da bosanski Srbi stvaraju više teškoća za dostavu humanitarne pomoći Sarajevu nego što su činili u posljednje vrijeme i da se konvoji s hranom, lijekovima i opremom zadržavaju i kasne.[11454] Dana 11. novembra, optuženi je izdao Direktivu br. 6, u kojoj je VRS-u naredio da stvori objektivne uslove za ostvarenje "ciljeva rata" VRS-a, uključujući "oslobađanje Sarajeva"; jedan od zadataka jedinica SRK-a bio je da se "spriječ[i] deblokada Sarajeva".[11455] Zatim je uslijedila dopuna toj direktivi, negdje u decembru te

---

kojem komanda SRK-a izvještava da su pripadnici ABiH dejstvovali vatrom po nekoliko pravaca i da su jedinice SRK-a "povremeno otvarale vatru" kada su njihovi položaji bili ugroženi); D3450 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. oktobar 1993.).

11448 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13.

11449 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 46, 82.

11450 P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 2.

11451 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 88–89 (gdje je takođe izjavio da je tokom vremena koje je proveo u Sarajevu samo jednom ili dvaput vidio da ABiH koristi tenkove, dok je u brojnim prilikama vidio bosanske Srbe kako koriste tenkovsku vatru); Francis Roy Thomas, T. 6813 (15. septembar 2010.).

11452 D2902 (Naređenje SRK-a, 29. oktobar 1993.). Milošević je negirao da je to naređenje moglo biti osnova za otvaranje vatre na civile u Sarajevu. Dragomir Milošević, T. 33272–33274 (6. februar 2013.).

11453 P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 71; P1569 (Izvještaj UNMO-a, 18. oktobar 1993.). V. takođe D3428 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. oktobar 1993.), par. 8 (gdje se izvještava da "[i] pored unutrašnjih nereda i haosa u gradu Sarajevu, neprijateljske snage ispoljavaju dejstva različitim vrstama naoružanja po našim položajima na liniji dodira", a da SRK procjenjuje "mogućnosti za pomjeranje [njihovog] prednjeg kraja"); Stanislav Galić, T. 37416–37418 (18. april 2013.). Nasuprot tome, u izvještaju SRK-a od 5. novembra navodi se da je ABiH ispalila oko 800 granata tokom cijelog mjeseca oktobra. U izvještaju se takođe navodi da je na područje Grbavice, u periodu od septembra do novembra, pala 101 granata. V. D3431 (Izvještaj SRK-a, 5. novembar 1993.).

11454 P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7.

11455 P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), par. 3(1)(a) i str. 9.

godine, u kojoj je optuženi naredio VRS-u da zauzme Žuč i Mojmilo radi stvaranja "što povoljnije pozicije za podelu grada".[11456]

3579. Granatiranje grada, uključujući gusto naseljena područja, nastavilo se u novembru i decembru, što su vojni posmatrači UN-a često prijavljivali kao nasumičnu vatru SRK-a bez jasno utvrđenog cilja.[11457] Dana 2. novembra, 38-godišnja Ramiza Kundo ranjena je iz vatrenog oružja dok je nosila vodu u zapadnom dijelu Sarajeva.[11458] UNPROFOR je izvijestio da je ABiH sredinom decembra preduzimala "žestoke napade iz pješadijskog naoružanja" iz Sarajeva na teritoriju koju su držali Srbi.[11459] Dana 26. decembra, vojni posmatrači UN-a takođe su izvijestili o pojačanom snajperskom djelovanju u gradu u kojem su bile ranjene žene i djeca.[11460]

3580. Početkom januara 1994., Sarajevo, uključujući njegova mnoga stambena naselja, ponovo je bilo izloženo žestokom granatiranju koje je dovelo do velikog broja civilnih žrtava.[11461] Na sastanku s optuženim održanom 3. januara 1994., De Mello iz UNPROFOR-a izjavio je da snage bosanskih Srba na kontrolnim punktovima "potpuno zanemaruju" zajedničku deklaraciju o obezbjeđenju humanitarne pomoći koju je optuženi potpisao,[11462] i da je "sitn[o] uznemiravanj[e]" konvoja postalo nesnosno, što ukazuje na to da se radi o smišljenoj strategiji bosanskih Srba da

11456 P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.); P5045 (Vanredni izvještaj Stanislava Galića Glavnom štabu VRS-a, 27. decembar 1993.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 33092–33099 (4. februar 2013.).

11457 P1571 (Izvještaj UNMO-a, 21. novembar 1993.); P1572 (Izvještaj UNMO-a, 30. novembar–1. decembar 1993.); P1573 (Izvještaj UNMO-a, 2.–3. decembar 1993.); P1574 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. decembar 1993.); P1575 (Izvještaj UNMO-a, 6.–7. decembar 1993.); P1576 (Izvještaj UNMO-a, 13.–14. decembar 1993.); P1577 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 19.-26. decembar 1993.); P1578 (Izvještaj UNMO-a, 24.–25. decembar 1993.); P1579 (Izvještaj UNMO-a, 26.–27. decembar 1993.); P1580 (Izvještaj UNMO-a, 27.–28. decembar 1993.); P1581 (Izvještaj UNMO-a, 30.–31. decembar 1993.); P1582 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 25. decembar 1993.-1. januar 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 33, 93–95; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24; D2804 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. decembar 1993.) (gdje se navodi da je SRK otvorio minobacačku vatru 8. decembra). S druge strane, SRK je izvijestio da je tokom novembra oko 140 granata palo na njegovu teritoriju. V. D3431 (Izvještaj SRK-a, 5. novembar 1993.).

11458 V. diskusiju o incidentu 5 iz Priloga F Optužnici.

11459 D3490 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. januar 1994.), str. 3.

11460 P1561 (Izvještaj UNMO-a, 25.–26. decembar 1993.); P1560 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama granatiranja, 25.-26. decembar 1993.); Francis Roy Thomas, T. 6800–6806 (15. septembar 2010.).

11461 D178 (Dodatak VI Izvještaja generalnog sekretara UN-a, 6. juni 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 93, 96; Francis Roy Thomas, T.6860–6864 (15. septembar 2010.); P1583 (Izvještaj UNMO-a, 2.–3. januar 1994.); P1584 (Izvještaj UNMO-a, 3.–4. januar 1994.); P1585 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. januar 1994.); P1586 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. januar 1994.); P1587 (Izvještaj UNMO-a, 7.–8. januar 1994.); D631 (Izvještaj UNMO-a, 10.–11. januar 1994.); P1588 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 1.-8. januar 1994.); P1589 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 8.-15. januar 1994.); P1590 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 22.-29. januar 1994.); P1591 (UNMO, Rezime izvještaja o incidentima, januar 1994.), str. 1; P1592 (UNMO, Rezime izvještaja o otvaranju vatre, januar 1994.); P1598 (UNMO, Rezime žrtava u periodu od decembra 1993. do februara 1994.), str. 2; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24.

11462 V. par. 384.

"dovedu UNPROFOR do potpunog zastoja".[11463] Optuženi je negirao postojanje te strategije, ali je ponovio da se mora provjeravati da u humanitarnim konvojima nema oružja i municije.[11464] Dana 6. januara, 32-godišnja Sanija Dževlan ranjena je dok je vozila bicikl na Dobrinji.[11465] Dana 22. januara, tri granate pale su na Alipašino Polje i od njih je poginulo šestero djece.[11466] Po dolasku u Sarajevo 23. januara 1994.,[11467] generalu Roseu su rekli da bosanski Srbi neselektivno granatiraju centar grada.[11468] U to vrijeme intenzitet granatiranja je bio otprilike 1.500 do 2.000 granata dnevno, u oba pravca, a bilo je učestalo i djelovanje iz snajpera.[11469] Prema Thomasovim riječima, veliki broj žrtava u tom periodu djelimično je bio prouzrokovan činjenicom da su bosanski Srbi granatirali područja za koja se znalo da ih koriste civili koji su nastojali izbjeći opasne zone izložene snajperskoj vatri.[11470]

3581. Dana 26. januara, Galić je izdao naređenje u kojem je izložio dvije etape operacije u Sarajevu; u prvoj etapi, jedinicama SRK-a naređeno je da "odsudnom odbranom" spriječe "deblokadu" Sarajeva i spajanje jedinica ABiH unutar Sarajeva s jedinicama ABiH izvan Sarajeva i poprave operativno-taktički položaj SRK-a zauzimanjem Debelog brda, Mojmila, Grdonja, Huma i Čoline kape.[11471] U drugoj etapi, koja je trebalo da počne na proljeće 1994. i da traje 20-30 dana, SRK je trebalo da produži gore navedena dejstva, spriječi dotur zaliha gradu i medicinsku evakuaciju i "oslobod[i] srpsk[i] de[o] Sarajeva".[11472] Uprkos gore navedenom, humanitarna situacija u Sarajevu počela je da se poboljšava; tokom sastanka s generalom Roseom 30. januara, optuženi je izjavio da je nekoliko dana prije toga naložio civilnim i vojnim vlastima da "dodatno olakšaju" kretanje konvoja UN-a.[11473]

11463 P5034 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 2–3 (gdje se dodaje da su pripadnici UNPROFOR-a često lično pretresani na kontrolnim punktovima bosanskih Srba, zbog čega nisu bili u stanju da budu u pratnji konvoja UNHCR-a).

11464 P5034 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 3.

11465 V. diskusiju o incidentu 6 iz Priloga F Optužnici.

11466 V. diskusiju o incidentu 6 iz Priloga G Optužnici.

11467 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5, 21.

11468 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 23 (gdje je priznao da je takođe bilo granatiranja usmjerenog na bosanske Srbe na Grbavici). V. takođe David Harland, T. 2317–2318 (11. maj 2010.); D178 (Dodatak VI Izvještaja generalnog sekretara UN-a, 6. juni 1994.).

11469 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 30. V. takođe P1584 (Izvještaj UNMO-a, 3.–4. januar 1994.); P1586 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. januar 1994.); P1588 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 1.-8. januar 1994.); D3452 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. januar 1994.).

11470 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 96; P1587 (Izvještaj UNMO-a, 7.–8. januar 1994.), par. 9.

11471 P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), str. 5, 8.

11472 P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), str. 6, 8.

11473 D700 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 30. januar 1994.), par. 2; Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da, kada je u januaru 1994. došao u BiH, priliv pomoći "očito nije bio tako loš"); D691 (Vijest novinske agencije Tanjug, 30. januar 1994.), str. 1; P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 90.

3582. Dana 4. i 5. februara 1994., dogodila su se dva incidenta granatiranja, jedan na Dobrinji, a drugi na pijaci Markale u centru Sarajeva, u kojima je nastradao veliki broj ljudi.[11474] Dana 9. februara, kao posljedica ta dva incidenta, a posebno incidenta na pijaci Markale,[11475] obje strane su pristale na prekid vatre u kojem je posredovao Rose i po kojem je trebalo da budu uspostavljeni punktovi za prikupljanje naoružanja, kao i ZPI, u prečniku od 20 kilometara oko grada, iz koje će obje strane do 21. februara povući cjelokupno teško naoružanje.[11476] Prekid vatre je trebalo da stupi na snagu 10. februara, a pripadnici UN-a da budu raspoređeni na ključnim mjestima između zaraćenih strana.[11477] Na kasnijim pregovorima, optuženi i Yasushi Akashi, koji je od januara 1994. bio specijalni predstavnik generalnog sekretara,[11478] dogovorili su se da će biti sedam punktova za prikupljanje naoružanja za oružje SRK-a, koji će se nalaziti na rubnim područjima grada, dok će u samom gradu biti uspostavljen jedan punkt za prikupljanje naoružanja za oružje ABiH; sve punktove trebalo je da nadziru vojnici UNPROFOR-a.[11479] Iako su bosanski Srbi pokušali da na

11474 V. diskusiju o incidentima 7 i 8 iz Priloga G Optužnici.

11475 Harland je izjavio da je opšti efekat granatiranja Markala bila stabilizacija situacije oko Sarajeva. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 76. V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 40; Michael Rose, T. 7338–7340 (6. oktobar 2010.).

11476 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 40–44 (gdje je svjedok izjavio da je bosanskim Srbima zaprijećeno vazdušnim napadima NATO-a ukoliko ne povuku svoje topove na udaljenost od 20 kilometara od Sarajeva); Michael Rose, T. 7256, 7263–7264 (5. oktobar 2010.), T. 7338–7340 (6. oktobar 2010.), T. 7547–7550, 7562–7563 (8. oktobar 2010.); D718 (Mapa Sarajeva i okolnih područja); P1642 (Naređenje SRK-a, 10. februar 1994.); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 48; D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37691–37692 (24. april 2013.); Adrianus van Baal, T. 8477–8480 (28. oktobar 2010.); D830 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 97–98; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 86 (pod pečatom); P2121 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom Zajedničke komisije, 10. februar 1994.); Stanislav Galić, T. 37446–37448 (18. april 2013.); Milenko Inđić, T. 32446–32448 (22. januar 2013.). Svjedok KDZ450 je izjavio da je Galić na kraju razriješen dužnosti komandanta SRK-a zbog toga što je pristao na ZPI i punktove za prikupljanje naoružanja, što je sve bilo suprotno Mladićevoj volji. V. P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 38–39; Stanislav Galić, T. 37449 (18. april 2013.). Za svrhe tog sporazuma, sve oružje kalibra većeg od 81 mm smatrano je teškim naoružanjem. V. P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 15. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2784, 2785.

11477 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 97.

11478 Yasushi Akashi, T. 37665 (24. april 2013.).

11479 D842 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 21. februar 1994.), par. 11–12; P2120 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 16. februar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 46–49; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 104–105; P1593 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1594 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1595 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1596 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1654 (Sporazum između Yasushija Akashija i Radovana Karadžića, 18. februar 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 11; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 20–21; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 89, 91 (pod pečatom); svjedok KDZ450, T. 10558–10559, 10590–10591 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D961 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 18. februar 1994.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2786. Budući da je ABiH uskladištila veliku količinu svoje opreme u tunelu na Koševu, dogovoreno je da on takođe postane punkt za prikupljanje naoružanja. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 99.

pregovorima uz sporazum izdejstvuju i protokol, po kojem bi imali pravo da ponovo rasporede to naoružanje u slučaju napada ABiH, UN to nije prihvatio.[11480]

3583. Kao rezultat gore navedenog sporazuma o prekidu vatre, poboljšana je isporuka pomoći Sarajevu.[11481] Dana 17. februara, UNPROFOR je izvijestio da je humanitarna situacija relativno dobra i da hrana stalno pristiže; međutim, civilno stanovništvo je dobijalo manje od trećine isporučene pomoći jer je dio te pomoći preusmjeravan vojsci, nešto se pojavljivalo na crnom tržištu, a za većinu se nije znalo gdje je.[11482]

3584. Kako je dogovoreno, 21. februara je izvršena inspekcija lokacija za koje se sumnjalo da imaju teško naoružanje i zaključeno je da su te lokacije bezbjedne; prema riječima generala Rosea, tokom procesa povlačenja, Srbi su predali daleko veći broj komada oružja nego druga strana, što je odražavalo disparitet među dvjema stranama.[11483] Međutim, obje strane su takođe bile neiskrene u provođenju sporazuma; na primjer, SRK je jedan broj komada oružja koje je bilo neispravno rasporedio oko Sarajeva s namjerom da ga preda punktovima za prikupljanje naoružanja,[11484] dok je

---

11480 D717 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.), *e-court* str. 4; P2118 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 12. septembar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37693–37695 (24. april 2013.), T. 37753–37757 (25. april 2013.); Michael Rose, T. 7556–7562 (8. oktobar 2010.); D716 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 20. februar 1994.); svjedok KDZ450, T. 10563–10565, 10591–10593 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 10577–10583 (19. januar 2011.); D842 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 21. februar 1994.), par. 5–7; svjedok KDZ304, T. 10501, 10509–10510 (18. januar 2011.), T. 10534–10537 (19. januar 2011.). Ali v. Adrianus van Baal, T. 8473–8474 (27. oktobar 2010.), T. 8496–8497 (28. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 33249–33251 (5. februar 2013.).

11481 P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 1, 3; Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.). V. takođe D3466 (Naređenje SRK-a, 16. januar 1994.) (u kojem se naređuje da se humanitarnim konvojima obezbijedi "pun[a] zaštit[a] i nesmetano kretanje" kako bi se izbjegli sukobi sa UNPROFOR-om, posebno tokom Ženevskih pregovora); Stanislav Galić, T. 37570–37571 (23. april 2013.).

11482 P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 3.

11483 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 50; Michael Rose, T. 7549 (8. oktobar 2010.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH pristala da prestane koristiti svoje teško naoružanje, ali nije prihvatila da ga stavi pod kontrolu UN-a; umjesto toga, kao simboličan gest, donijela je nešto oružja u jednu od kasarni u gradu); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 14, 16; P2132 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 15. februar 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 100, 104; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 93 (pod pečatom); D962 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 20. februar 1994.), par. 7; D4612 (Izvještaj SRK-a, 22. februar 1994.).

11484 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 81; P847 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. februar 1994.); P848 (Naređenje Drinskog korpusa, 9. februar 1994.); Rupert Smith, T. 11866–11867 (15. februar 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 143; P1670 (Naređenje SRK-a, 21. avgust 1994.); Michael Rose, T. 7260–7262 (5. oktobar 2010.), T. 7549–7552 (8. oktobar 2010.); P1641 (Prijedlog SRK-a u vezi s artiljerijom, 10. februar 1994.) (gdje se navodi da je SRK predložio da se artiljerija koja je neispravna izdvoji u cilju postizanja sporazuma); D714 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u BiH, 13. avgust 1994.), str. 3, 4; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 13–16, 29; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 100–102; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 63–64; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 64–65 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13032 (9. mart 2011.); D3493 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 27. februar 1994.) (u kojem optuženi navodi da je upoznat s problemima koji se odnose na pregrupisavanje naoružanja SRK-a i obećava da će ih riješiti); Dragomir Milošević, T. 32725–32728 (28. januar 2013.), 33216–33221 (5. februar 2013.); Milenko

ABiH imala jedan broj komada teškog naoružanja na planini Igman kojem predstavnicima UN-a nikada nije dat pristup.[11485]

3585. Dana 24. februara 1994., Andrejev, De Mello i Koljević su se načelno dogovorili o uspostavljanju Plavih puteva unutar Sarajeva za isporuku humanitarne pomoći.[11486] Ti putevi su uključivali put Dobrinja-Butmir za civile, bosanske Muslimane, put Lukavica-Ilidža za civile, bosanske Srbe i pješački prelaz u centru Sarajeva na mostu "Bratstvo i jedinstvo".[11487]

3586. Zahvaljujući tom sporazumu o prekidu vatre, Sarajevo je bilo relativno mirno tokom ostalog dijela februara; u posljednje tri sedmice februara gotovo niko od civila nije poginuo uslijed rata u gradu, a kasnije je bilo samo nekoliko žrtava.[11488] Iako je ABiH nastavila da dejstvuje po položajima SRK-a neposredno poslije prekida vatre, snage SRK-a su se pridržavale prekida vatre, te je na kraju i ABiH prestala otvarati vatru.[11489] Roseu i Thomasu je to govorilo da bosanski Srbi imaju potpunu kontrolu nad svojim teškim naoružanjem.[11490]

Inđić, T. 32447–32449 (22. januar 2013.), T. 32641–32646 (24. januar 2013.); P6087 (Informacija Glavnog štaba VRS-a, 12. februar 1994.); P6016 (Spisak materijalno-tehničkih sredstava SRK-a, 21. februar 1994.). Galić je izjavio da je SRK poštovao sporazum do "poslednjeg slova". Međutim, u očekivanju tog sporazuma, Galić je već 9. februara izdao naređenje da jedinice SRK-a prebace neispravno naoružanje na vatrene položaje oko Sarajeva kako bi ono potom bilo uklonjeno kada se sporazum potpiše i kako bi na položajima ostalo ispravno oružje. On je takođe naredio da se ta operacija izvede tokom noći. V. Stanislav Galić, T. 37448 (18. april 2013.), T. 37952–37959 (8. maj 2013.); P6303 (Naređenje SRK-a, 9. februar 1994.); D2802 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. februar 1994.). Shodno tome, i imajući u vidu sve druge dokaze navedene u ovoj fusnoti, Vijeće ne prihvata Galićevo svjedočenje da se on držao sporazuma do "poslednjeg slova".

11485 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 103, 105; Francis Roy Thomas, T. 6848–6849 (15. septembar 2010.); Michael Rose, T. 7260–7261 (5. oktobar 2010.); svjedok KDZ450, T. 10594–10595 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ304, T. 10463–10464 (18. januar 2011.).

11486 Harland je izjavio da su se pregovori za otvaranje Plavih puteva vodili dugo, ali da "nisu stigli daleko" sve dok bosanski Srbi nisu osjetili hitnu potrebu da "odlučnim i pomirljivim potezima" spriječe vazdušne udare NATO-a. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89. Koncept "Plavih puteva" za Sarajevo prvi put je predložen na MKBJ-u u. januaru 1993. V. par. 389. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3020.

11487 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 90.

11488 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 82–84, 91, 95; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 1–2; P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 1–2; P850 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. mart 1994.), str. 1–2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 45; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 10; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 107; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 94; P4998 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 33 (gdje se navodi da je broj žrtava znatno opao u periodu od februara do avgusta 1994.); P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 40–41. S druge strane, SRK je 9. februara 1994. izgubio jedan broj vojnika na tom području. V. D832 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. mart 1994.), par. 5.

11489 Michael Rose, T. 7263–7264 (5. oktobar 2010.); P1642 (Naređenje SRK-a, 10. februar 1994.); Adrianus van Baal, T. 8481–8485 (28. oktobar 2010.); D832 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. mart 1994.), str. 2; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70 (pod pečatom) svjedok KDZ450, T. 10691–10692 (20. januar 2011.); D969 (Izvještaj UNMO-a, 18. februar 1994.); D831 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. februar 1994.); D4575 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. februar 1994.); D4576 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. februar 1994.); D3474 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. februar 1994.); D3475 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. mart 1994.); D4578 (Borbeni

3587. Mart 1994. bio je ohrabrujući period za Sarajevo jer se primirje i dalje držalo.[11491] Već 15. marta ponovo su počeli da saobraćaju tramvaji, što je bio znak početka boljih uslova života.[11492] Život u Sarajevu poboljšao se jer su proradile komunalne službe, između ostalog, bilo je tekuće vode, i ljudi su prvi put počeli da se nadaju povratku normalnom životu.[11493] Dana 17. marta, na pregovorima između strana postignut je Sporazum u vezi s Plavim putevima, po kojem je 23. marta otvoreno nekoliko puteva za kretanje civila s obje strane i za snabdjevanje grada humanitarnom pomoći, uključujući Puteve za aerodrom.[11494] Svjedok KDZ450 je izjavio da su prekid vatre, ZPI i otvaranje Plavih puteva zajedno doprinijeli znatnom poboljšanju slobode kretanja konvoja.[11495] General Rose je potvrdio da se priliv pomoći "drastično poboljšao" u februaru zahvaljujući ZPI-ju.[11496] On je podsjetio da je pomoć obustavljena tokom krize u Goraždu u aprilu 1994.,[11497] ali da je poslije aprila 1994. pomoć stizala u Sarajevo "manje-više neometano".[11498] Harland se također složio da je otvaranje Plavih puteva "znatno olakšalo humanitarnu situaciju" u Sarajevu.[11499]

---

izvještaj SRK-a, 11. mart 1994.); D4610 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. mart 1994.) (u kojem je optuženi naložio Glavnom štabu VRS-a da ispolji maksimalnu suzdržanost i uzdrži se od odgovora na vatru tokom Bajrama); D4580 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. mart 1994.); D3433 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. mart 1994.); D833 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom Adrianusa van Baala i Manojla Milovanovića, mart 1994.), *e-court* str. 4; D2803 (Izvještaj o kršenju primirja, bez datuma); P2711 (Dopis SRK-a UNPROFOR-u, 1. mart 1994.).

11490 Michael Rose, T. 7263–7264 (5. oktobar 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 107.

11491 P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 91, 97.

11492 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 62; Michael Rose, T. 7257, 7269–7270 (5. oktobar 2010.); P850 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. mart 1994.), str. 2; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 48; D702 (Izvještaj humanitarne organizacije, 29. mart 1994.), par. 28–29 (pod pečatom).

11493 Michael Rose, T. 7256–7257 (5. oktobar 2010.); Adrianus van Baal, T. 8461–8462 (27. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24, 70; svjedok KDZ450, T. 10549 (19. januar 2011.).

11494 V. par. 390.

11495 Svjedok KDZ450, T. 10549 (19. januar 2011.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 94.

11496 Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.).

11497 V. P3042 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. april 1994.) (gdje se naređuje da, na osnovu odluke Vrhovne komande, "treba suspendovati" sve odnose s UNPROFOR-om); P1786 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. april 1994.), str. 3 (gdje se navodi da 14. aprila nije bilo pokreta UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija na teritoriji RS-a, u skladu s odlukom Vrhovne komande); David Fraser, T. 8027, 8030 (18. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se taj dokument podudara s procjenom UNPROFOR-a da su humanitarna pomoć i sloboda kretanja "pod kontrolom Srba").

11498 Michael Rose, T. 7484–7485 (7. oktobar 2010.) (gdje je dodao da je UNPROFOR rijetko ostvarivao ciljeve Svjetske zdravstvene organizacije kada je riječ o humanitarnoj pomoći, ali da je u određenim periodima bilo velikog priliva pomoći u Sarajevo).

11499 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 97, 120. V. također Rupert Smith, T. 11349–11350 (8. februar 2011.) (gdje je svjedok naveo da je "sve" što je Sarajevu bilo potrebno pristizalo avionima koji su slijetali na aerodrom i konvojima koji su išli Plavim putevima); Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su ljudi mogli ponovo kupovati svježe namirnice nakon što su otvoreni Plavi putevi).

3588. Međutim, već 19. marta u gradu je počeo da se povećava stepen snajperske aktivnosti.[11500] Prema riječima Adrianusa van Baala, koji je u to vrijeme bio načelnik štaba Komande UNPROFOR-a za BiH,[11501] snajperska aktivnost se tokom tog perioda nastavila uprkos sporazumu o prekidu vatre – a bila je naročito usmjerena na tramvaje u Sarajevu.[11502] I Thomas i svjedok KDZ450 izjavili su u svjedočenjima da je poslije stvaranja ZPI-ja snajpersko djelovanje postalo važan faktor u ratu i da su Srbi pribjegavali snajperskoj aktivnosti zato što su izgubili prednost koju im je davalo njihovo teško naoružanje, te i zato što je ABiH u to vrijeme kopala "tunele" prema srpskim linijama.[11503]

3589. U martu 1994., bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su formirali federaciju, što je vojnu ravnotežu pomjerilo na štetu bosanskih Srba; to je označilo ogromnu promjenu strateške situacije u BiH, što je naročito dovelo do nespremnosti bosanskih Muslimana da potpišu bilo kakav mirovni sporazum koji su smatrali nepravednim i koji bi nagradio bosanske Srbe.[11504] Dana 21. marta, Galić se obratio UN-u zbog kršenja sporazuma o prekidu vatre od strane ABiH, koja su se uglavnom sastojala od vatre iz pješadijskog oružja.[11505] Dana 27. marta, UNPROFOR je protestovao Armiji BiH zbog napada na položaje SRK-a, nazvavši to direktnim kršenjem prekida vatre.[11506]

11500 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 63, 65; P1656 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 21. i 28. mart 1994.), *e-court* str. 5; P1564 (UNMO, Izvještaj o žrtvama snajperskog djelovanja u periodu od marta do juna 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 119; Francis Roy Thomas, T. 6808–6810 (15. septembar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70.

11501 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 5.

11502 Van Baal je izjavio da je SRK bio fokusiran na tramvaje zbog toga što se Milovanović protivio uspostavljanju tramvajskog saobraćaja. Prema riječima Van Baala, Milovanović je na jednom od njihovih sastanaka čak rekao da će tramvaji biti gađani ako se bude dozvolilo da saobraćaju. V. P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 36, 40–45; Adrianus van Baal, T. 8444–8451 (27. oktobar 2010.); D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*). str. 31. Međutim, Van Baal u svojim bilješkama nije zapisao tu Milovanovićevu izjavu, iako je tokom dotičnog sastanka vodio bilješke. V. D1090 (Rukom pisane bilješke Adrianusa van Baala). Pored toga, prilikom svjedočenja pred Vijećem, Milovanović je negirao da je ikada tako nešto rekao Van Baalu. On je naveo da je Van Baalu rekao da UN treba da podstakne bosanske Muslimane da obustave gradski saobraćaj jer on inače ne može garantovati da "neka budala neće da puca". V. Manojlo Milovanović, T. 25689–25691 (1. mart 2012.). S obzirom na to da Van Baal u bilježnici koju je vodio tokom sastanka nije ubilježio Milovanovićevu izjavu, uprkos tome što je ona predstavljala tako očitu prijetnju, Vijeće se nije uvjerilo u tačnost Van Baalovog iskaza da se to desilo tokom njegovog sastanka s Milovanovićem. Umjesto toga, Vijeće prihvata Milovanovićev iskaz u vezi s onim što je rekao Van Baalu.

11503 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 62–63.

11504 Michael Rose, T. 7248–7250 (5. oktobar 2010.), T. 7327–7328 (6. oktobar 2010.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.) par. 20; Yasushi Akashi, T. 37676–37677 (24. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi bili jači u početku sukoba, ali da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati postali jači pri kraju, što znači da su bili protiv bilo kakvog dugoročnog zamrzavanja vojne situacije); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 103.

11505 D834 (Pismo Stanislava Galića UNPROFOR-u, 21. april 1994.); Adrianus van Baal, T. 8488–8489 (28. oktobar 2010.); svjedok KDZ450, T. 10644–10645 (20. januar 2011.).

11506 P2122 (Protestno pismo UNPROFOR-a upućeno ABiH, 31. mart 1994.); svjedok KDZ450, T. 10649–10650 (20. januar 2011.).

3590. Sredinom aprila, ZPI je otvoreno kršen.[11507] Prema riječima Anthonyja Banburyja, oficira za civilne poslove u UNPROFOR-u koji je kasnije postao Akashijev pomoćnik,[11508] april 1994. – za vrijeme krize u Goraždu –[11509] bio je posebno težak period za Sarajevo, jer je grad često bio izložen snajperskom djelovanju i minobacačkim napadima, a bilo je vrlo malo gasa, struje i vode.[11510] Međutim, period od maja do juna 1994. je, uopšteno govoreći, bio miran u Sarajevu.[11511] Dana 28. maja 1994., UNPROFOR je izvijestio da je došlo do "velikog priliva" humanitarne i komercijalne robe u Sarajevo, što je dovelo do brzog pada cijena hrane i otvaranja novih radnji.[11512]

3591. Dana 25. maja, Glavni štab VRS-a obavijestio je optuženog da je ABiH otvarala snajpersku vatru na području mosta Vrbanja i Zlatišta i naredio jedinicama SRK-a da poštuju prekid vatre.[11513] Tog istog dana, na Dobrinji je pogođen jedan autobus i tom prilikom su ranjene dvije žene.[11514] Juni je protekao u znaku borbi u drugim dijelovima BiH, kao i propalih mirovnih pregovora u Ženevi, što je pak dovelo do toga da bosanski Srbi prekinu snabdjevanje Sarajeva strujom i gasom i obustave dolazak humanitarnih konvoja u grad.[11515] Stoga je, od otprilike sredine juna 1994., humanitarna situacija u Sarajevu ponovo počela da se pogoršava.[11516] Rose je u svojoj knjizi napisao da je u tom periodu rukovodstvo bosanskih Srba "zapalo u stanje ludila, blokirajući konvoje i presijecajući komunikaciju sa svijetom".[11517] U odgovoru na Akashijev protest zbog tih restrikcija, optuženi je 24. juna napisao da UNPROFOR ne obraća mnogo pažnje na proceduru

---

11507 P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 1.

11508 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 3, 5; Anthony Banbury, T. 13305–13306 (15. mart 2011.).

11509 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 102–118; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 13; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 66–102; D3496 (Izvještaj UNPROFOR-a, 16. april 1994.); D3497 (Izvještaj UNPROFOR-a, 17. april 1994.). V. takođe par. 391.

11510 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 12. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 21, 64–65.

11511 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 120; D177 (UNPROFOR, Sedmični sažetak, 14.–20. maj 1994.) (gdje se izvještava o sporadičnoj vatri i nekoliko civilnih žrtava u periodu od 14. do 20. maja). Ali v. P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24 (gdje je svjedok izjavio da je maj protekao u znaku snajperskog djelovanja i povremenog granatiranja). V. takođe D3434 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. maj 1994.) (gdje se navodi da je ABiH otvorila snajpersku vatru 5. maja, ali da SRK nije odgovorio i da se pripremao za operaciju "Strela 94").

11512 P2520 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 28. maj 1994.), str. 5.

11513 D3453 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1994.).

11514 V. diskusiju o incidentu 7 iz Priloga F Optužnici.

11515 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 108–119 (gdje je svjedok rekao da je, uprkos tome, životni standard u Sarajevu bio bolji jer nije bilo granatiranja, iako su incidenti snajperskog djelovanja ostali obilježje svakodnevnog života); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 68; Adrianus van Baal, T. 8393–8399 (27. oktobar 2010.); P1819 (Pismo Adrianusa van Baala Ratku Mladiću, 28. juni 1994.).

11516 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 116, 118.

11517 D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 167; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 117. V. takođe P860 (Pismo Sergia Vieire de Mella Radovanu Karadžiću, 31. juli 1994., i pismo VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1994.), *e-court* str. 2–3 (u kojem je De Mello rekao optuženom da je zaprepašten zbog daljih ograničenja slobode kretanja UNPROFOR-a).

kontrole konvoja pošto prenosi "neprijavljenu robu i opremu".[11518] Na sastanku s Banburyjem i Roseom održanom 27. juna, Krajišnik je izjavio da je poboljšanje kvaliteta života u Sarajevu razgnjevilo mnoge bosanske Srbe koji žive van Sarajeva i da će srpska strana uskoro poslati dopis UNPROFOR-u u kojem će navesti da se Putevi za aerodrom zloupotrebljavaju, te da stoga moraju biti zatvoreni.[11519] Uprkos tim prijetnjama, svi Plavi putevi su ostali otvoreni i bili su intenzivno korišteni krajem juna i početkom jula 1994.[11520]

3592. Dana 8. juna 1994., poslije pregovora u Ženevi, strane su potpisale Sporazum o prekidu neprijateljstava, koji je trebao biti na snazi mjesec dana.[11521] To je Galića navelo da izda proglas pripadnicima SRK-a u kojem ih je pozvao da poštuju Sporazum.[11522] Međutim, krajem juna, pojačane su snajperske aktivnosti na obje strane.[11523] Dana 19. juna, pogođen je tramvaj dok se kretao ulicom Zmaja od Bosne i tom prilikom je bilo žrtava.[11524] Dana 26. juna, 16-godišnja Sanela Muratović ranjena je iz vatrenog oružja dok je hodala zapadnim dijelom Sarajeva.[11525]

3593. Prema Roseovim riječima, ABiH je tokom ljeta 1994. češće kršila prekid vatre od SRK-a, ali to nije dovelo do vazdušnih udara NATO-a na ABiH jer je NATO krajem ljeta promijenio stav da će reagovati na kršenja obiju strana.[11526] U međuvremenu, tokom jula i avgusta povećao se broj

---

11518 D695 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 24. juni 1994.) (u kojem se takođe navodi da bosanski Muslimani pripremaju vojnu ofanzivu i odbijaju da razmijene zarobljenike); Michael Rose, T. 7463–7464 (7. oktobar 2010.) (gdje je svjedok rekao da bi on napravio "ozbiljan izuzetak" u odnosu na navode sadržane u tom pismu).

11519 P2465 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.), par. 7–8 (gdje se navodi da je taj gnjev vjerovatno objašnjava zašto su bosanski Srbi željeli da zatvore Puteve za aerodrom); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 21 (gdje je svjedok rekao da je njegov utisak bio da su vođe bosanskih Srba bile nezadovoljne zbog poboljšanog životnog standarda u Sarajevu); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 102.

11520 D1172 (Izvještaj UNPROFOR-a, 17. avgust 1994.), str. 3; D1161 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 11. juli 1994.), str. 5; Anthony Banbury, T. 13465 (16. mart 2011.). V. takođe P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5 (gdje se navodi da je 12. jula 1994. na sarajevski aerodrom sletio 10.000-ti avion UNHCR-a).

11521 P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 4; D1147 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. juni 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 113; P1665 (Sporazum o prekidu neprijateljstava u BiH, juni 1994.).

11522 Stanislav Galić, T. 37429–37432 (18. april 2013.); D3430 (Pismo Stanislava Galića pripadnicima SRK-a, bez datuma).

11523 P1771 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s mjerama protiv snajperskog djelovanja, 25. juni 1994.); D3455 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1994.); D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.).

11524 V. diskusiju o incidentu 8 iz Priloga F Optužnici.

11525 V. diskusiju o incidentu 9 iz Priloga F Optužnici.

11526 Michael Rose, T. 7554–7556 (8. oktobar 2010.); D715 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u BiH, 15. februar 1994.), *e-court* str. 3; D835 (Pismo Manojla Milovanovića Michaelu Roseu) (gdje se on žali i kaže da je UN obmanuo SRK u vezi s tim sporazumom i traži od UN-a da natjera ABiH da obustavi izvođenje inžinjerijskih radova prema teritoriji SRK-a); D836 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. juli 1994.); D2808 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juli 1994.); Yasuhi Akashi, T. 37714 (24. april 2013.); Adrianus van Baal, T. 8492–8493, 8506 (28. oktobar 2010.) (gdje je priznao da su udari izvođeni samo protiv srpske strane, ali je takođe rekao da UN nije bio u mogućnosti da provjeri tvrdnje o kršenjima prekida vatre koje je iznosila srpska strana, budući da nije imao pristup njihovoj teritoriji); Anthony Banbury, T. 13462 (16. mart 2011.); D966 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. juni 1994.), str. 4.

incidenata snajperskog djelovanja u gradu, posebno po tramvajima.[11527] Dana 22. jula, 13-godišnji Seid Solak ranjen je iz vatrenog oružja dok je hodao u sarajevskom naselju Čengić Vila.[11528] Dana 23. jula, Komanda SRK-a obavijestila je Glavni štab VRS-a da je ABiH otvarala vatru iz pješadijskog oružja na linije SRK-a na raznim pravcima.[11529] Tog istog dana, Milovanović je izdao naređenje SRK-u da "izv[edu] neophodn[e] priprem[e] " za zatvaranje Puteva za aerodrom za civile i humanitarni saobraćaj.[11530] Dana 26. jula, navodeći kao razlog krijumčarenje oružja u grad, bosanski Srbi su, po naređenju optuženog, odlučili da zatvore aerodrom za konvoje s komercijalnom robom koji su koristili Puteve za aerodrom; Rose je zbog toga osjećao obavezu da, iz bezbjednosnih razloga, zatvori aerodrom za kompletan civilni saobraćaj, čime je zaustavljeno dopremanje humanitarne pomoći vazdušnim putem.[11531] Dana 27. jula, Komanda SRK-a izvijestila je o jednom broju napada ABiH iz pješadijskog naoružanja, napominjući da su jedinice SRK-a odgovorile vatrom i iz pješadijskog naoružanja i iz minobacača.[11532] Prema Roseovim riječima, prvi put u više mjeseci situacija u Sarajevu se "kretala unazad".[11533]

3594. U avgustu 1994., situacija u Sarajevu počela je da se pogoršava jer su incidenti snajperskog djelovanja bili u porastu.[11534] Dana 1. avgusta, ABiH je iz ZPI-ja i vanjskog kruga izvela više napada na SRK .[11535] Dana 2. avgusta, dok je još bio u toku napad ABiH u kojem je na strani SRK bilo poginulih, SRK je poslao zahtjev UN-u da preuzme naoružanje iz sjeverozapadnog dijela svoje

---

11527 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 68; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 43, 56; P1822 (UNMO, Izvještaj u vezi sa snajperskim incidentom od 11. avgusta 1994.).

11528 V. diskusiju o incidentu 10 iz Priloga F Optužnici.

11529 D3435 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. juli 1994.).

11530 P1639 (Naređenje SRK-a, 23. juli 1994.) (gdje se navodi da se naređenje izdaje na osnovu usmenog naređenja optuženog). Generalu Roseu je to ukazivalo na "vrlo blizak odnos" između vojnih i civilnih vlasti na srpskoj strani. V. Michael Rose, T. 7259–7260 (5. oktobar 2010.); Vlade Lučić, T. 30812–30813 (3. decembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da nije jasno da li je to naređenje realizovano ili ne, pošto je to bilo samo naređenje da se izvrše "priprem[e]").

11531 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 127–129; P1668 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.); Michael Rose, T. 7258–7260 (5. oktobar 2010.), T.7431–7433 (7. oktobar 2010.); P1639 (Naređenje SRK-a, 23. juli 1994.); P859 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zatvaranjem puteva ka Sarajevu, 26. juli 1994.) (u prilogu je pismo optuženog u kojem obrazlaže svoju odluku da zatvori neke od Plavih puteva); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 122; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 102; D3928 (Članak iz lista *Večernje novosti* pod naslovom "Muslimani krivi za blokadu, Neuspjeh politike prema Balkanu", 28. juli 1994.); John Zametica, T. 42463–42464 (29. oktobar 2013.); P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 8 (gdje se za maršrutu preko Igmana navodi da predstavlja "pojas za spasavanje" Sarajeva).

11532 D3457 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1994.).

11533 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 129. V. takođe svjedok KDZ450, T. 10549–10550 (19. januar 2011.); P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 6 (gdje se navodi da je poslije zatvaranja Puteva za aerodrom ponovo počelo "davljenje Sarajeva").

11534 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 125; svjedok KDZ450, T. 10549–10550 (19. januar 2011.). V. takođe P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 57 (gdje se navodi da se broj incidenata snajperskog djelovanja proporcionalno povećao u periodu od avgusta 1994. do maja 1995).

11535 Adrianus van Baal, T. 8493–8495 (28. oktobar 2010.); D837 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. avgust 1994.).

zone; međutim, odgovor je bio negativan.[11536] Tog istog dana, De Mello je obavijestio Annana da je situacija u Sarajevu "teška" poslije zatvaranja Puteva za aerodrom budući da su u julu 1994. samo dva konvoja UNHCR-a dobila dozvolu za ulazak u Sarajevo, dopremanje humanitarne pomoći vazdušnim putem još nije bilo nastavljeno, a magacini UNHCR-a bili su prazni.[11537] Dana 5. avgusta, bosanski Srbi su uzeli više komada teškog naoružanja s punkta za prikupljanje naoružanja na Ilidži, a NATO je na to odgovorio vazdušnim napadima, gađajući protivtenkovski top SRK-a koji se nalazio u ZPI-ju; nakon što im je zaprijećeno novim udarima, bosanski Srbi su sljedećeg dana vratili oružje.[11538] Kršenja ZPI-ja od strane ABiH nastavila su se i poslije vazdušnih udara.[11539] Dana 10. avgusta, Komanda SRK-a je izvijestila da njene jedinice odgovaraju na napade, uključujući dejstvovanje snajperom.[11540] Dana 11. avgusta, nakon što je dopremanje humanitarne pomoći vazdušnim putem nastavljeno, s teritorije pod kontrolom ABiH otvorena je vatra na avion UNHCR-a na sarajevskom aerodromu, što je dovelo do zatvaranja aerodroma i otkazivanja letova UNHCR-a.[11541]

3595. Do 12. avgusta, tramvaji su prestali saobraćati zbog snajperskog djelovanja.[11542] Tog dana, na sastanku Rosea, Koljevića, Gvere i Tolimira, bosanski Srbi su prihvatili predloženi sporazum o prekidu snajperskog djelovanja koji je Rose dogovorio tokom prethodnih sedmica.[11543] Dana 14.

11536 D838 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. avgust 1994.), par. 3; Adrianus van Baal, T. 8498–8499 (28. oktobar 2010.).

11537 P1668 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.), par. 1–2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128.

11538 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 132; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 64; Adrianus van Baal, T. 8476–8477, 8499–8502 (28. oktobar 2010.); D837 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. avgust 1994.). Takođe u avgustu, Rose je zaprijetio Ejupu Ganiću vazdušnim udarima, budući da je ABiH dejstvovala po području Ilijaša i Visokog. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 134–135; D839 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 12. avgust 1994.).

11539 D840 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, avgust 1994.); D839 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 12. avgust 1994.).

11540 D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.) (gdje se navodi da su 10. avgusta, u zoni odgovornosti 3. sarajevske pješadijske brigade, dvojica vojnika ABiH ubijena iz snajpera i da je UNPROFOR učestvovao u izvlačenju njihovih tijela); Dragomir Milošević, T. 32838–32839 (29. januar 2013.).

11541 D827 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 13. avgust 1994.); Adrianus van Baal, T. 8461 (27. oktobar 2010.); Anthony Banbury, T. 13471 (16. mart 2011.). V. takođe John Zametica, T.42466–42467 (29. oktobar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su snage bosanskih Muslimana često namjerno granatirale sarajevski aerodrom kako bi onemogućile slijetanje aviona i povećale cijene na crnom tržištu). Dana 15. i 18. avgusta, još dvije minobacačke granate pale su na sarajevski aerodrom i za njih je UNPROFOR utvrdio da su ispaljene s teritorije pod kontrolom ABiH. V. D828 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 15. avgust 1994.); P2458 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 11. septembar 1994.), par. 12; P865 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 26. septembar 1994.), par. 17 (pod pečatom) (gdje de Mello na jednom sastanku podsjeća Izetbegovića na njegovu obavezu da obavijesti javnost da je ABiH 18. avgusta gađala aerodrom).

11542 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136.

11543 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136; P1669 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem i Milanom Gverom, 13. avgust 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 126–127; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 28–32; P2465 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.); P2123 (Pismo UNPROFOR-a upućeno ABiH, 15. juli 1994.).

avgusta, Sporazum o prekidu snajperskog djelovanja potpisan je na sarajevskom aerodromu i njime su obje strane prihvatile da u roku od naredna 24 sata izdaju naređenja kojima će eksplicitno zabraniti otvaranje snajperske vatre na vojno osoblje, civile i osoblje UN-a.[11544] Dragomir Milošević je takvo naređenje jedinicama SRK-a izdao 18. avgusta, naloživši svim vojnicima da momentalno obustave snajpersko djelovanje i djelovanje iz drugog oruđa.[11545] Nakon što je potpisan taj sporazum, osjetilo se izrazito poboljšanje, jer su incidenti snajperskog djelovanja gotovo momentalno prestali i njihov broj je smanjen s oko 100 incidenata sedmično na oko 10 sedmično; to je trajalo otprilike mjesec dana, a zatim se broj incidenata ponovo počeo postepeno povećavati.[11546] Takođe sredinom avgusta, UN je izvijestio da ABiH krši sporazum o prekidu vatre otvaranjem vatre na SRK iz ZPI-ja.[11547]

3596. Dana 19. avgusta, na sastanku s Roseom, Mladićem, Tolimirom, Koljevićem, Krajišnikom i Buhom, optuženi je objasnio da su Putevi za aerodrom zatvoreni ne da bi se zaustavila isporuka humanitarne pomoći Sarajevu, već da bi se spriječio šverc crnoberzijanske robe i oružja.[11548] On je takođe rekao da ne namjerava da razmotri mogućnost njihovog ponovnog otvaranja sve dok bosanski Muslimani ne oslobode sve srpske ratne zarobljenike, kao i da će ih zatvarati na po 30 dana za svakog bosanskog Srbina koji pogine od snajperske vatre u Sarajevu.[11549] Ipak, prema Roseovim riječima, poslije Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, došlo je do većeg priliva

---

11544 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 139–140 (sa srpske strane, sporazum su potpisali Koljević i Dragomir Milošević); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 129–131; P861 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.); P862 (Pismo UNPROFOR-a Romanijskom korpusu, 17. avgust 1994.) (gdje se navodi da SRK nije prihvatio da pri njemu budu timovi za protivsnajpersko djelovanje); P1617 (Izvještaj Organa za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a Komandi SRK-a, 15. avgust 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 54–55; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70, 104; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 95; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 40–41; Dragomir Milošević, T. 32827–32829, 32839 (29. januar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2789.

11545 Dragomir Milošević, T. 32840–32841 (29. januar 2013.); P863 (Izvod iz naređenja SRK-a, 18. avgust 1994.).

11546 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 141; Michael Rose, T. 7267 (5. oktobar 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 133; David Harland, T. 2097 (7. maj 2010.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 50; Dragomir Milošević, T. 32841–32842 (29. januar 2013.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35, svjedok KDZ182, T. 13040–13041 (9. mart 2011.). U periodu od 14. avgusta do 8. septembra 1994., UNPROFOR je izvijestio o četiri incidenta snajperskog djelovanja u gradu. V. P864 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjima sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, 12. septembar 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 57; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35–36 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13040–13041 (9. mart 2011.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 42–43; P1773 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s efikasnošću sporazuma o zabrani snajperskog djelovanja, 15. septembar 1994.); Dragomir Milošević, T. 32841–32842 (29. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je SRK ponovo počeo sa snajperskim djelovanjem kad je druga strana počela otvarati snajpersku vatru na njih).

11547 D717 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.), par. 1–2; Adrianus van Baal, T. 8495–8496 (28. oktobar 2010.).

11548 D704 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.), par. 11.

11549 D704 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.), par. 11.

pomoći u Sarajevo.[11550] Civilno stanovništvo je takođe uzgajalo namirnice u parkovima i privatnim baštama i one su se prodavale u gradskim prodavnicama po umjerenim cijenama.[11551] Međutim, nije bilo napretka po pitanju ponovnog otvaranja Puteva za aerodrom, te je grad stoga većinu zaliha dobijao preko tunela u Butmiru.[11552]

3597. Dana 8. septembra 1994., na sastanku s optuženim, Koljevićem i Zameticom, UNPROFOR je ponovo zatražio otvaranje Puteva za aerodrom.[11553] Optuženi je pristao da razmotri mogućnost da Putevi za aerodrom budu otvoreni korak po korak, najpre za civilni saobraćaj, zatim za humanitarni saobraćaja, i na kraju komercijalni saobraćaj.[11554] U međuvremenu, UNPROFOR je izvještavao da avioni s humanitarnom pomoći slijeću na sarajevski aerodrom i da kopneni konvoji UNHCR-a isporučuju hranu; uslijed toga, 15. septembra je bilo zadovoljeno 100% potreba za hranom u Sarajevu.[11555] Tog istog dana, Brinkman iz UNPROFOR-a protestovao je kod ABiH zbog otvaranja vatre s položaja ABiH na konvoj koji se kretao jednim od otvorenih Plavih puteva.[11556]

3598. Sredinom septembra 1994., okončano je zatišje, pošto su snage ABiH izvele napad na bosanske Srbe na putu Pale–Ilidža, koji je SRK lako odbio, ali je to onda imalo za posljedicu da SRK ponovo blokira konvoje za Sarajevo.[11557] UN je izvijestio da su, od februara 1994., najžešći

---

[11550] Michael Rose, T. 7484, 7493 (7. oktobar 2010.). V. takođe Michael Rose, T. 7429 (7. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je UN uspio održati priliv pomoći tokom cijelog sukoba "uprkos svim teškoćama koje su pred njega bile postavljane"); P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 16.

[11551] P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 16.

[11552] P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 2. U vezi s tim tunelom, v. par. 3782.

[11553] D1136 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), par. 5.

[11554] D1136 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), par. 5. V. takođe D1162 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. septembar 1994.), str. 2 (gdje se izvještava da su Muratović i Koljević odobrili taj prijedlog na sastanku održanom 14. septembra 1994.).

[11555] D1173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), str. 7–8; D1164 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. septembar 1994.), str. 3; Anthony Banbury, T. 13481, 13512 (16. mart 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je u septembru 1994. snabdijevanje Sarajeva humanitarnom pomoći bilo "zadovoljavajuće"). Banbury je objasnio da je aerodrom bio "ključni" izvor za snabdijevanje civilnog stanovništva humanitarnom pomoći i da je, kada je aerodrom bio otvoren, svakoga dana u Sarajevo stizalo od osam do 15 aviona UNHCR-a. V. Anthony Banbury, T. 13335 (15. mart 2011.), 13512 (16. mart 2011.); svjedok KDZ088, T. 6405–6406 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je sve vrijeme sukoba u Sarajevo slijetalo "izuzetno mnogo" aviona s humanitarnom pomoći); Milenko Inđić, T. 32474 (22. januar 2013.) (gdje je svjedok naveo da je svakoga dana bilo otprilike od pet do deset letova na sarajevski aerodrom); svjedok KDZ240, T. 16110 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

[11556] D1165 (Protestno pismo UNPROFOR-a VRS-u, 15. septembar 1994.); Anthony Banbury, T. 13482–13483 (16. mart 2011.).

[11557] P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 134–135; David Harland, T. 2227–2231 (10. maj 2010.); P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 149; Michael Rose, T. 7256 (5. oktobar 2010.); David Fraser, T. 8102–8103 (19. oktobar 2010.); D773 (Izvještaj UNMO-a, 19. septembar 1994.); D777 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. septembar 1994.); D774 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjem ZPI-ja u Sarajevu, 18. septembar 1994.). Prema riječima svjedoka KDZ450, to je, od potpisivanja prekida vatre, bio prvi napad ABiH u kojem je korišteno teško naoružanje. V. svjedok KDZ450, T. 10598–10600 (19. januar 2011.).

sukobi u Sarajevu izbili 18. septembra, kada su dvije strane razmijenile veliki broj granata; prema izvještaju UN-a, ABiH je započela sukob ispaljujući minobacačke granate iz stambenih dijelova grada, dok je SRK uzvraćao suzdržano.[11558] Rose je odmah pisao objema stranama i zatražio od njih da smjesta obustave vojna dejstva i prestanu kršiti ZPI.[11559] Poslije te ofanzive, snabdijevanje humanitarnom pomoći prekinuto je i humanitarna situacija se pogoršala.[11560] Na sastanku s Roseom 20. septembra, kojem su prisustvovali optuženi, Milovanović i Koljević, Krajišnik je rekao da bi "bilo teško spriječiti srpske vojnike da pucaju na avione" ukoliko ne budu ispunjeni određeni zahtjevi, uključujući to da UNPROFOR formalno prizna vlasništvo bosanskih Srba nad aerodromom, da plaća najamninu i da okonča kretanje delegacija vlade bosanskih Muslimana.[11561] Optuženi je naveo da želi da ti zahtjevi budu uključeni u sporazum koji bi predstavljao dopunu Sporazuma u vezi s aerodromom.[11562]

3599. Dana 21. septembra, SRK je izvijestio da je, kako tog tako i prethodnog dana, ABiH otvarala vatru na položaje SRK-a iz pješadijskog naoružanja, snajpera i u nekoliko navrata iz minobacača.[11563] Dana 22. septembra, poslije dva incidenta otvaranja snajperske vatre u gradu – jednog na civila, a drugog na vojnika UN-a – Rose je zatražio novi vazdušni udar na jedan tenk bosanskih Srba u ZPI-ju zapadno od Sarajeva, poslije koga je uslijedio napad bosanskih Srba na tenk UNPROFOR-a u kojem je ranjen vozač.[11564] Sljedećeg dana, na sastanku s predstavnicima UN-a, Mladić je tražio izvinjenje i rekao generalu Davidu Fraseru, koji je u Sarajevu bio od aprila

[11558] P1673 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 19. septembar 1994.), par. 1–3 (gdje se takođe izvještava da je to bio pokušaj vlasti BiH da Sarajevo postane udarna vijest u medijima i da se SRK prikaže kao agresor koji neselektivno granatira civilna područja); D775 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. septembar 1994.). V. takođe Michael Rose, T. 7563–7566 (8. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 65–66; David Fraser, T. 8106–8108 (19. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 110; svjedok KDZ450, T. 10624–10627 (20. januar 2011.).

[11559] P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 149; P1673 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 19. septembar 1994.), *e-court* str. 3–4. Rose je takođe imao sastanak s Izetbegovićem, na kojem mu je Izetbegović rekao da je taj napad bio odgovor na snajpersko djelovanje SRK-a. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 150.

[11560] Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.), T. 7604–7605 (8. oktobar 2010.).

[11561] P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

[11562] P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

[11563] D776 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. septembar 1994.).

[11564] P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 152; Michael Rose, T. 7566–7569 (8. oktobar 2010.); D719 (Pismo Manojla Milovanovića UNPROFOR-u, 23. septembar 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 66–67; David Fraser, T. 8114 (19. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 113; svjedok KDZ450, T. 1062910631 (20. januar 2011.); P2127 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarom, 22. septembar 1994.); P2128 (Izvod iz dnevnika UNPROFOR-a, 22. septembar 1994.) (pod pečatom); P2129 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 24. septembar 1994.). Tome je prethodilo djelovanje ABiH po područjima koja je držao SRK prethodna dva dana.

1994. do maja 1995. i radio kao pomoćnik komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo,[11565] da bez izvinjenja nijedan konvoj neće proći kroz teritoriju koju drže bosanski Srbi; to se i realizovalo na terenu, budući da su svi srpski kontrolni punktovi bili zatvoreni za veća vozila.[11566] Ta odluka Glavnog štaba VRS-a da suspenduje kretanje svih humanitarnih organizacija na teritoriji RS-a navela je ministra zdravlja RS-a da Glavnom štabu uloži žalbu u kojoj je pisalo da na teritoriji RS-a vlada nestašica sanitetskog materijala i humanitarne pomoći.[11567] Dana 25. septembra, Mladić je preko oficira za vezu obavijestio UNPROFOR da se više ne može garantovati bezbjednost aviona koji slijeću na sarajevski aerodrom; uslijed toga, obustavljeni su letovi za Sarajevo.[11568]

3600. Dana 2. oktobra 1994., na sastanku s optuženim, Zameticom, Tolimirom, Koljevićem, Krajišnikom i Buhom, De Mello je insistirao na ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma za humanitarne letove, ali je optuženi ponovio stav da aerodrom neće biti otvoren dok se ne bude ponovo pregovaralo o Sporazumu u vezi s aerodromom, kao i da će Putevi za aerodrom ostati zatvoreni dok ne budu oslobođeni srpski ratni zarobljenici u Tarčinu.[11569] Međutim, on je pristao da ponovo uspostavi slobodu kretanja za humanitarne konvoje koji su se kretali i drugim Plavim putevima.[11570] Tokom narednog sastanka, održanog 5. oktobra 1994., kojem su prisustvovali i Akashi i Rose, Akashi je pristao da se u sjedištu UN-a raspita o tome da li postoji način da se prizna da je UNPROFOR "preuzeo" aerodrom od bosanskih Srba, a bosanski Srbi bi zauzvrat ponovo otvorili sarajevski aerodrom za letove i UNPROFOR-a i UNHCR-a.[11571]

3601. Dana 6. oktobra 1994., ABiH je izvela jednu operaciju na Igmanu, prošavši kroz DMZ i ubivši nekoliko vojnika SRK-a i četiri srpske bolničarke koje su se tamo nalazile; ABiH je takođe postavila položaje na tom području, suprotno sporazumu iz avgusta 1993.[11572] Kao posljedica toga,

---

11565 Fraser je tokom svog boravka u Sarajevu radio za dvojicu različitih komandanata Sektora Sarajevo, najprije za generala Andrea Sobiroua, a zatim za generala Hervea Gobilliarda. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 4–5.

11566 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 67; D719 (Pismo Manojla Milovanovića UNPROFOR-u, 23. septembar 1994.).

11567 D3873 (Podsjetnik ministra zdravlja RS-a, 2. oktobar 1994.); Radovan Radinović, T. 41608–41611 (19. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je VRS bio restriktivniji od političara kad je riječ o humanitarnim konvojima).

11568 P6272 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. septembar 1994.), par. 3; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 152; D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 15 (optuženi i Mladić su na sastanku s predstavnicima UNPROFOR-a priznali da je aerodrom zatvoren kao odgovor na vazdušne udare NATO-a).

11569 P4866 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. oktobar 1994.), par. 5–7.

11570 P4866 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. oktobar 1994.), par. 5.

11571 D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 13, 16 (gdje se takođe izvještava da su Mladić i Krajišnik rekli da će, ukoliko ne budu ispunjeni njihovi zahtjevi, razmotriti mogućnost ponovnog zatvaranja aerodroma); Yasushi Akashi, T. 37716–37718 (24. april 2013.).

11572 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 142; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 155; P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.); Michael Rose, T. 7572–7579 (8. oktobar 2010.); D721 (Pismo generala Rosea Ejupu Ganiću, 16. oktobar 1994.); D722 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pismom ambasadora Šaćirbegovića, 19. oktobar 1994.);

SRK je narednih dana otvarao snajpersku vatru na Sarajevo i granatirao grad, gađajući civile.[11573] Pošto je uložio energičan protest kod ABiH, Rose se 10. oktobra takođe sastao s Mladićem i Tolimirom, i Mladić je tom prilikom zaprijetio da će dejstvovati po Sarajevu i ograničiti slobodu kretanja UN-a, ako jedinice ABiH ne odu iz DMZ.[11574] Dana 8. oktobra, u ulici Zmaja od Bosne, pogođen je tramvaj i tom prilikom je bilo žrtava.[11575] Dana 27. oktobra, Milošević je izdao upozorenje jedinicama SRK-a u kojem je naveo da "neprijatelj ne poštuje nikakva pravila ni načela humanosti" i da, mada je SRK "do sada nastoja[o] da ispoštuje [...] sve Ženevske konvencije, […] neprijatelj, ukoliko nastavi ovako, primoraće nas da od danas na svaki ispaljeni metak […] uzvratimo po odabranom cilju u Sarajevu pod muslimanskom kontrolom".[11576] Dana 31. oktobra, strani mediji su izvijestili da su snage ABiH otvarale vatru na avione UN-a na sarajevskom aerodromu, ali da dostavljanje pomoći vazdušnim putem nije obustavljeno.[11577]

3602. U novembru 1994., snage ABiH i dalje su se nalazile na položajima na Igmanu i odatle su preduzimale ofanzivna dejstva, gađajući i bosanske Srbe i jedno osmatračko mjesto UNPROFOR-a.[11578] Prema Roseovim riječima, to nije dovelo do vazdušnih udara NATO-a zato što u to vrijeme NATO više nije bio voljan da preduzima napade na bosanske Muslimane.[11579]

P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 57; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 90–91 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13095–13098 (9. mart 2011.); P2439 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s incidentom na Igmanu, 8. oktobar 1994.); P2440 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s incidentom na Igmanu, 7. oktobar 1994.); D1120 (Dnevni izvještaj agencije AFP pod naslovom "UN smatra da su bosanske snage iz DMZ-a napale Srbe", 13. oktobar 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 67–69; David Fraser, T. 8152–8153 (19. oktobar 2010.); D783 (Mapa područja planina Bjelašnice i Treskavice s linijama sukoba, 1994.); D2783 (Memorandum UNPROFOR-a, 6. oktobar 1994.). V. takođe D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 6 (gdje se navodi da su se Mladić i optuženi sastali s Akashijem dan prije tog incidenta i da je Mladić rekao da pripadnici ABiH izlaze iz Sarajeva preko butmirskog tunela i izvode napade na Igman).

[11573] Michael Rose, T. 7272 (5. oktobar 2010.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 57; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 58–59, 61 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13098–13102 (9. mart 2011.). V. takođe P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.-29. januar 1995.), str. 101–102. Poslije napada ABiH na Igman, UNPROFOR je, poslije Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja od 14. avgusta 1994. i Sporazuma o prekidu vatre od 9. februara 1994., pokušao da privoli strane da potpišu jedan broj naknadnih sporazuma, ali u tome nije uspio. V. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 61–62; P2422 (Dopuna sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, oktobar 1994.); P2423 (Dodaci I i II Sporazuma o prekidu vatre); P2424 (Sporazum o prekidu vatre, oktobar 1994.); svjedok KDZ182, T. 13107–13108 (10. mart 2011.); D1122 (Izvještaj UNPROFOR-a, 20. novembar 1994.) (pod pečatom).

[11574] P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 68–69 (gdje je svjedok rekao da je Mladić zaprijetio da će dejstvovati po gradu). Ali v. P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 155; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143.

[11575] V. diskusiju o incidentu 11 iz Priloga F Optužnici.

[11576] Kasnije u tom izvještaju, Milošević zabranjuje "podmuklo ubijanje, ranjavanje ili zarobljavanje", koje je protivno Ženevskim konvencijama i međunarodnom pravu. V. D2812 (Upozorenje Komande SRK-a, 27. oktobar 1994.); Dragomir Milošević ,T. 32735–32737 (28. januar 2013.).

[11577] D1121 (Dnevni izvještaj agencije AFP pod naslovom "UN: Vladine snage otvaraju vatru na avione na aerodromima", 31. oktobar 1994.); svjedok KDZ182, T. 13102–13103 (9. mart 2011.), T. 13108–13109 (10. mart 2011.).

[11578] P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 157–158, 160; P1676 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Radovanom Karadžićem i Ejupom Ganićem, 23. oktobar 1994.); Michael Rose, T.

3603. Dana 17. novembra, Dragomir Milošević je obavijestio UNPROFOR da SRK uvodi dodatna ograničenja na kretanje konvoja, uključujući inspekciju svih humanitarnih konvoja koji prelaze linije fronta SRK-a.[11580] Dana 18. novembra, na jednu ženu i njenog sedmogodišnjeg sina pucano je dok su išli ulicom Zmaja od Bosne, i tom prilikom je dječak poginuo, a žena ranjena.[11581] Dana 19. novembra, Gobilliard se sastao, između ostalih, s optuženim i Krajišnikom i tada je optuženi zaprijetio da će bosanski Srbi uzvratiti na vatru ukoliko ABiH nastavi da dejstvuje unutar ZPI-ja.[11582] Situacija u Sarajevu se pogoršala i broj prijavljenih kršenja prekida vatre se povećao, iako je, prema Roseovim riječima, taj broj preuveličan budući da se broj civilnih žrtava zapravo smanjio.[11583] Međutim, u to isto vrijeme, došlo je do "potpunog zaustavljanja" kretanja konvoja, obim humanitarne pomoći bio je oskudan, a dolazak aviona s humanitarnom pomoći zavisio je od dobre volje bosanskih Srba; stanovnici Sarajeva "davljeni" su jer su bosanski Srbi željeli izvršiti što veći pritisak na grad prije početka zime.[11584] Dana 23. novembra, otvorena je vatra na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne i tom prilikom su ranjene dvije žene.[11585]

3604. Početkom decembra 1994., SRK je granatirao centar Sarajeva vođenim raketama s teritorije ZPI-ja.[11586] Dana 5. decembra, na sastanku Rosea i Andrejeva, s jedne strane, i Gvere i Tolimira, s

---

7580–7581 (8. oktobar 2010.); D723 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s povredama demilitarizovane zone od strane ABiH, 29. oktobar 1994.), *e-court* str. 1–4, 9; D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 188, 191 (gdje se navodi da je Izetbegović bio direktno odgovoran za to što vojnici nisu povučeni s Igmana); P1776 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.); P2426 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom Hervéa Gobilliarda i Dragomira Miloševića, 23. novembar 1994.); D1121 (Dnevni izvještaj agencije AFP pod naslovom "UN: Vladine snage otvaraju vatru na avione na aerodromima", 31. oktobar 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 68–70; D2797 (Borbeni izvještaj SRK-a, novembar 1994.).

11579 Michael Rose, T. 7581, 7591 (8. oktobar 2010.).

11580 P2425 (Dopis SRK-a UNPROFOR-u, 17. novembar 1994.).

11581 V. diskusiju o incidentu 12 iz Priloga F Optužnici.

11582 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.), str. 1.

11583 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; David Fraser, T. 8118–8121 (19. oktobar 2010.); D778 (Izvještaj UNPROFOR-a, 17. novembar 1994.); P2454 (Izvještaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 168 (gdje je također naveo da je ABiH u tom periodu pucala u vazduh kako bi pojačala napetost oko Sarajeva); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197; Michael Rose, T. 7485 (7. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 47–48 (pod pečatom); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izvještaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.).

11584 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 27, 28 (pod pečatom); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 62 (gdje je svjedok dodao da je ABiH također željela da osvoji teritoriju prije nego što počne zima); P2425 (Dopis SRK-a UNPROFOR-u, 17. novembar 1994.) (u kojem je Dragomir Milošević obavijestio UNPROFOR da će SRK strogo kontrolisati prelaske linija fronta od strane UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija).

11585 V. diskusiju o incidentu 14 iz Priloga F Optužnici.

11586 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 151–152, 157; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 183; P870 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 1. decembar 1994.), str. 3; P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 5; P2427 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 2. decembar 1994.) (gdje se protestuje zbog napada i navodi da su projektili pali na Predsjedništvo, Ministarstvo unutrašnjih poslova i kino); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 67–68; svjedok KDZ182, T. 13178–13179 (10. mart 2011.).

druge, Gvero je otvaranje aerodroma uslovio davanjem uvjeravanja od strane NATO-a da neće bombardovati ciljeve na teritoriji koju drže bosanski Srbi.[11587] Efikasnost punktova za prikupljanje naoružanja počela je da slabi i pripadnici VRS-a su 6. decembra silom uzeli izvjesnu količinu naoružanja s raznih lokacija oko Sarajeva.[11588] Dana 8. decembra, Andrejev je pisao optuženom i protestovao zbog odbijanja snaga bosanskih Srba da pruže potrebne bezbjednosne garancije za letove UNPROFOR-a i UNHCR-a na sarajevskom aerodromu.[11589] Dana 10. decembra, UNPROFOR je izvijestio da su u Sarajevo stigli prvi konvoji poslije gotovo mjesec dana.[11590] Dana 12. decembra, Rose se sastao s Krajišnikom, Koljevićem, Gverom i Tolimirom i rekao učesnicima tog sastanka da su "beskrajna birokratija i provjere" konvoja neprihvatljivi.[11591] Oni su mu, sa svoje strane, dali uvjeravanja da će redovni konvoji moći da prolaze dok ne bude postignut trajni sporazum o proceduri za konvoje.[11592] Prema riječima Banburyja, otprilike sredinom decembra, bosanski Srbi su ublažili ograničenja slobode kretanja kako bi u mirovnim pregovorima s predsjednikom Carterom ostavili utisak da su razumnija strana.[11593]

3605. Dana 22. decembra, na sarajevsku Baščaršiju, u Starom Gradu, pala je granata i tom prilikom je poginulo nekoliko osoba.[11594]

3606. Dana 31. decembra 1994., pod pokroviteljstvom Jimmyja Cartera, potpisan je SOPN, a sporazum o njegovom provođenju potpisan je 11. januara 1995.; on je, za početak, trebalo da bude na snazi četiri mjeseca i strane su ga mogle produžiti.[11595] U okviru tog sporazuma, strane su se

---

11587 P2456 (Izvještaj UNPROFOR-a, 5. decembar 1994.), par. 5; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 75 (Banbury je to protumačio kao sposobnost optuženog da kontroliše prilaz aerodromu). Gvero je tu izjavu ponovio 10. decembra, na jednom drugom sastanku s predstavnicima UN-a. V. P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2,

11588 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 180; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 27–28 (pod pečatom).

11589 P2475 (Pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 8. decembar 1994.), str. 2; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 78.

11590 P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 156.

11591 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 182; P1640 (Izvještaj UNPROFOR-a, 12. decembar 1994.), par. 3, 9; P2476 (Izvještaj UNPROFOR-a, 13. decembar 1994.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 79–83.

11592 P2476 (Izvještaj UNPROFOR-a, 13. decembar 1994.), par. 5–6; P1640 (Izvještaj UNPROFOR-a, 12. decembar 1994.), par. 3.

11593 P2453 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. decembar 1994.), par. 2(d), 3, 5; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 84–85 (gdje je svjedok rekao da je to primjer da je optuženi mogao da "pritisak poveća ili smanji, kako god mu se sviđa"); Anthony Banbury, T. 13321–13323 (15. mart 2011.). Yasushi Akashi je izjavio da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani smatrali da je humanitarna pomoć "nešto politički i vojno vrlo važno" i da su obje strane kočile humanitarnu pomoć. V. Yasushi Akashi, T. 37767–37768 (25. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 16.

11594 V. diskusiju o incidentu 9 iz Priloga G Optužnici.

11595 P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.); P2428 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. januar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158, 160–161 (gdje je takođe izjavio da taj sporazum o provođenju nikada nije stvarno proveden, jer su strane u sukobu imale druge planove);

takođe dogovorile da obezbijede punu slobodu kretanja UNPROFOR-u i UNHCR-u radi isporuke humanitarne pomoći, što je dovelo do ponovnog otvaranja Plavih puteva, uključujući Puteve za aerodrom.[11596] Uslijed toga, situacija u Sarajevu se poboljšala i januar, i februar, 1995. su bili relativno mirni.[11597] Takođe je došlo do znatnog poboljšanja humanitarne situacije i više od 5.000 ljudi je svakodnevno koristilo Puteve za aerodrom.[11598]

3607. Ipak, pred kraj februara 1995. došlo je do porasta broja snajperskih incidenata u gradu, uključujući otvaranje snajperske vatre na civile.[11599] Dana 27. februara, otvorena je vatra na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne i tom prilikom je bilo više žrtava.[11600] U martu se situacija pogoršala u drugim dijelovima BiH i SOPN je počeo da se urušava, uglavnom zbog aktivnosti ABiH, što je zatim dovelo do nastavka snajperske aktivnosti i stalnog granatiranja u Sarajevu.[11601] Dana 3. marta, otvorena je vatra na još jedan tramvaj u ulici Zmaja od Bosne i tom prilikom je bilo žrtava, dok je na području Sedrenika pucano iz vatrenog oružja na četrnaestogodišnjeg dječaka Tarika Žunića dok se vraćao kući iz škole.[11602] Dana 5. marta, Mladić je rekao generalu Rupertu

---

P873 (Sporazum o prekidu vatre, 11. januar 1995.); P874 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 11. januar 1995.); Rupert Smith, T. 11298 (8. februar 2011.), T. 11841 (15. februar 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 186–188, 190–194; svjedok KDZ182, T. 13183 (10. mart 2011.) (gdje je takođe izjavio da se nijedna strana nije u cijelosti pridržavala sporazuma); Yasushi Akashi, T. 37674, 37723–37726 (24. april 2013.); D3503 (Telefaks UNPROFOR-a, 19. decembar 1994.); D3504 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. decembar 1994.); D3505 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 24. decembar 1994.). V. takođe par. 410.

11596 V. par. 410.

11597 Anthony Banbury, T. 13314–13315 (15. mart 2011.); D1018 (Pismo UNPROFOR-a Nikoli Koljeviću, 4. februar 1995.) (u kojem se navodi da Smith ima namjeru da puteve za aerodrom otvori za civilni saobraćaj); Martin Bell, T. 9903, 9906–9907 (15. decembar 2010.); svjedok KDZ182, T. 13183 (10. mart 2011.).

11598 D1166 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. februar 1995.), str. 2; Anthony Banbury, T. 13314–13315 (15. mart 2011.), T. 13488–13489 (16. mart 2011.); D1124 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5; svjedok KDZ182, T. 13109–13111, 13183 (10. mart 2011.); P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.), par. 19; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 10 (u kojem se dodaje da je aerodrom bio zatvoren za humanitarne letove 7. marta i 11. marta, nakon što je na avione otvorena vatra); D1123 (UNPROFOR, Izvještaj o provođenju SOPN-a tokom marta 1995.), str. 4; P2480 (Zapisnik sa mjesečnog sastanka Odjeljenja za civilne poslove u Kiseljaku, 21. mart 1995.); Vladimir Radojčić, T. 31278 (12. decembar 2012.) (gdje se svjedok sjetio da je, nakon što su bili potpisani sporazumi o prekidu vatre, u Sarajevo stizalo više humanitarne pomoći). Ali v. D2287 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 9. februar 1995.), str. 1 (gdje se izvještava da su snage bosanskih Srba odbile "mnogo" zahtjeva za konvoje za sljedeći dan i da to predstavlja "stvarnu prijetnju" slobodi kretanja UNPROFOR-a).

11599 Rupert Smith, T. 11310, 11331 (8. februar 2011.), T. 11461–11463 (9. februar 2011.).

11600 V. diskusiju o incidentu 15 iz Priloga F Optužnici.

11601 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 91–92; P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.); Anthony Banbury, T. 13315 (15. mart 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 164–167; P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.); Rupert Smith, T. 11309–11310, 11329–11331 (8. februar 2011.), T. 11461–11463 (9. februar 2011.), T. 11583–11592 (10. februar 2011.); D1019 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 11. februar 1995.); D1020 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 13. februar 1995.); D1023 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 24. februar 1995.); D1024 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 3. mart 1995.); P1470 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 5. mart 1995.), par. 6; P2255 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 14. mart 1995.), *e-court* str. 6; P2429 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. mart 1995.); D1124 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5(c).

11602 V. diskusiju o incidentima 16 i 17 iz Priloga F Optužnici.

Smithu, komandantu Komande UNPROFOR-a za BiH,[11603] da je SRK pojačao snajpersko djelovanje po Sarajevu zbog Srba ubijenih u vojnim ofanzivama koje je preduzela ABiH, što je Smith shvatio kao eksplicitno priznanje da SRK pribjegava snajperskom djelovanju kao kaznenoj mjeri, a ne radi postizanja eventualne vojne koristi.[11604] Dana 8. marta 1995., optuženi je potpisao Direktivu br. 7, kojom je naredio SRK-u da, između ostalog, "odsudnom odbranom" spriječi deblokadu Sarajeva "spolja".[11605] Kao posljedica toga, uslovi u Sarajevu su se pogoršali, uz alarmantan porast vojne aktivnosti, uključujući znatan porast broja snajperskih aktivnosti protiv civila, što je dovelo do obustavljanja tramvajskog saobraćaja.[11606] U to vrijeme, pripadnici ABiH pucali su iz snajpera po Grbavici, što je dovelo do pogibije dvije srpske djevojčice; to je, sa svoje strane, dovelo do pojačanog granatiranja Sarajeva i nagnalo optuženog da zatvori Plave puteve.[11607] Tako je 12. marta 1995. grad bio izložen najžešćem granatiranju od septembra 1994., dok je broj žrtava uslijed snajperske aktivnosti u periodu do 18. marta bio najveći od avgusta 1994.[11608] Prema Smithovim riječima, najveći dio granatiranja i snajperskog djelovanja u tom periodu dolazio je sa srpske strane, a cilj je, po njegovom mišljenju, bio da se cjelokupno stanovništvo maltretira.[11609] Dana 14. marta, Akashi se sastao s optuženim, Mladićem, Krajišnikom i Koljevićem i optuženi je ponovio stav bosanskih Srba da će Putevi za aerodrom biti zatvarani na po mjesec dana za svakog

---

11603 Rupert Smith, T. 11296–11298 (8. februar 2011.).

11604 Rupert Smith, T. 11309–11311 (8. februar 2011.); P1470 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 5. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94–95; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.).

11605 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 7, 11–12. Iako se u prevodu dokaznog predmeta P838 na engleski jezik, na stranici 7, govori o ukidanju "opsade", Vijeće podsjeća na memorandum Službe za konferencijske i jezičke usluge Međunarodnog suda priložen uz dokazni predmet D235 i na objašnjenje o tome kako treba prevesti b/h/s riječ "deblokada" (koja je upotrijebljena na stranici 7 dokaznog predmeta P838). U tom memorandumu se navodi da je tačan prevod "lifting of the blockade". V. D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.). Shodno tome, Vijeće smatra da je korištenje riječi "opsada" u prevodu dokaznog predmeta P838 na engleski jezik, stranica 7, netačno, tako da je u tekstu gore koristilo izraz "deblokada".

11606 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 169–171; P878 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.), par. 1.

11607 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; P879 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. mart 1995.); David Harland, T. 2099–2100 (7. maj 2010.); Rupert Smith, T. 11329–11337 (8. februar 2011.), T. 11592–11594 (10. februar 2011.); P2256 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. mart 1995.); P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.), par. 7; D1123 (UNPROFOR, Izvještaj o provođenju Sporazuma o prekidu neprijateljstava tokom marta 1995.); Yasushi Akashi, T. 37730 (24. april 2013.); D3509 (Izvještaj UNPROFOR-a, 12. mart 1995.), par. 1, 4; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 100; John Zametica, T. 42462 (29. oktobar 2013.); Dragomir Milošević, T. 33227–33228 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ne može da se sjeti te radnje, ali da "ne isključuj[e] mogućnost" da je radnja obavljena).

11608 P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.), par. 6–8; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 99–101; Rupert Smith, T. 11332–11334, 11337–11338 (8. februar 2011.).

11609 Rupert Smith, T. 11333–11334 (8. februar 2011.). V. takođe P2479 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. mart 1995.), par. 3 (u kojem se nabrajaju pritužbe koje su optuženi i Mladić uputili UN-u u vezi s napadima Muslimana i Hrvata u BiH, koji su predstavljali kršenje SOPN-a).

bosanskog Srbina ubijenog iz snajpera u Sarajevu.[11610] Naknadni pokušaji da se pregovorima postigne ponovno otvaranje Puteva za aerodrom su propali.[11611] Dana 25. marta 1995., Smith se sastao s Koljevićem, koji je otvoreno priznao da je namjera bosanskih Srba sada bila da vojnim sredstvima rat privedu kraju; po Smithovom mišljenju, s obzirom na to da Srbi nisu imali dovoljno ljudstva, njihov plan je bio da to ostvare oslanjanjem na vatrenu moć.[11612] Krajem marta, došlo je do masovnog nastavka borbi u Sarajevu.[11613] Dana 29. marta, UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi intenzivirali vatru na avione UN-a na sarajevskom aerodromu i da su zbog toga letovi obustavljeni u periodu od 17. do 24. marta.[11614]

3608. U aprilu 1995., postalo je jasno da mirovni pregovori ne vode nikuda, zbog čega SOPN više nije funkcionisao, ZPI su kršile obje strane, a situacija u Sarajevu eskalirala je budući da je svakodnevno u prosjeku bilo blizu 1.000 incidenata s otvaranjem vatre.[11615] Dana 5. aprila, optuženi je rekao Smithu da je donesena odluka da se krene u kontranapad, te da će snage bosanskih Srba koristiti oružje koje još nisu koristile.[11616] Dana 7. aprila, u Hrasnici je eksplodirala modifikovana avio-bomba i bilo je civilnih žrtava.[11617] Dana 8. aprila, bosanski Srbi su obustavili humanitarne letove, tvrdeći da UN švercuje oružje za ABiH i time krši Sporazum u vezi s aerodromom, a kasniji

---

11610 P2255 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 14. mart 1995.), str. 7; P2479 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. mart 1995.), par. 6; Rupert Smith, T. 11335 (8. februar 2011.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 98.

11611 P2258 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem, 27. mart 1995.), par. 5 (u kojem se govori o sastanku s Koljevićem, na kojem je on rekao da je neophodno zatvarati aerodrom za svakog bosanskog Srbina ubijenog iz snajpera kako bi se osujetili napori bosanskih Muslimana da istjeraju bosanske Srbe iz Sarajeva); Rupert Smith, T. 11339 (8. februar 2011.). Na sastanku održanom 5. aprila 1995., Koljević je izjavio da je još jedan bosanski Srbin ubijen iz snajpera, što je značilo da Putevi za aerodrom moraju da se zatvore na ukupno 90 dana. V. P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 119; P2484 (Izvještaj UNPROFOR-a, 5. april 1995.), par. 5; P2485 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 5. april 1995.), *e-court* str. 3.

11612 P2258 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem, 27. mart 1995.), par. 1–2; Rupert Smith, T. 11338–11340 (8. februar 2011.). Prema Smithovim riječima, isti slučaj bio je i s bosanskim Muslimanima. Po njegovom mišljenju, u toj fazi, obje strane su željele riješiti situaciju vojnim sredstvima, a ne pregovorima. V. Rupert Smith, T. 11342–11343 (8. februar 2011.), T. 11593–11595 (10. februar 2011.); P2248 (Naređenje Radovana Karadžića Vladi RS-a, Glavnom štabu VRS-a i predsjednicima opština, 26. mart 1995.).

11613 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 99; P2032 (Vijest kanala BBC u vezi s ciljanjem zaštićenih zona, s transkriptom); D182 (Naređenje 12. divizije ABiH, 20. mart 1995.); P1778 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s generalom Miloševićem, 21. mart 1995.).

11614 P878 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.), par. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; D1123 (UNPROFOR, Izvještaj o provođenju SOPN-a tokom marta 1995.), par. 17.

11615 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 120; P2486 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 16. april 1995.), par. 1, 3–4; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 51; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 174; P882 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 14. april 1995.), str. 1–2; Rupert Smith, T. 11341 (8. februar 2011.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 39; P2011 (Video-snimak Sarajeva, s transkriptom); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 52 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13054–13055, 13057–13058 (9. mart 2011.), T. 13185–13186 (10. mart 2011.); D1117 (Protestno pismo UNPROFOR-a Rasimu Deliću, 26. april 1995.); P2442 (Dopis UNPROFOR-a u vezi s kršenjima zabrane teškog naoružanja u zaštićenim zonama, 26. april 1995.).

11616 Rupert Smith, T. 11344–11346 (8. februar 2011.); P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 9–10, 14.

pokušaji da se pregovorima postigne ponovno otvaranje aerodroma su propali.[11618] Sredinom aprila, dva pripadnika UNPROFOR-a ubijena su iz snajpera.[11619] Dana 21. aprila, Akashi i Smith sastali su se odvojeno s predstavnicima obiju strana kako bi dogovorili produženje SOPN-a; međutim, iako su obje strane izrazile želju da ga produže, zahtijevale su da to bude učinjeno pod njihovim uslovima, te međusobni dogovor nije postignut.[11620] Prema Akashijevim riječima, bosanski Srbi i bosanski Hrvati su bili za "neku vrstu produženja" SOPN-a, ali su bosanski Muslimani bili protiv toga.[11621] Tokom tog sastanka, optuženi je rekao Akashiju da će Putevi za aerodrom ostati zatvoreni sve dok se nastavlja snajpersko djelovanje na bosanske Srbe.[11622] Akashi i Smith su imali još dva kruga takvih sastanaka 30. aprila i 1. maja, ali nije postignut napredak; Smith je kasnije izvijestio da je muslimanska strana odbila produženje SOPN-a, ali je obećala da će ispoljiti suzdržanost, dok je srpska strana jednodušno odlučila da situaciju razriješi vojnim putem.[11623] Na sastanku održanom 30. aprila kojem su prisustvovali, između ostalih, Akashi, Smith, Janvier, Koljević i Krajišnik, optuženi je rekao da bosanski Srbi neće podržati Sporazum u vezi s aerodromom sve dok druga

---

11617 V. diskusiju o incidentu 10 iz Priloga G Optužnici.

11618 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173. Dana 19. aprila 1995., na sastanku kojem su prisustvovali Smith, Aguilar, Harland, Krajišnik, Mandić i Stanišić, Krajišnik je rekao da se "u načelu" slaže s nastavkom dostavljanja humanitarne pomoći vazdušnim putem, ali da su pojedinosti u rukama Koljevića, koji je bio zadužen za humanitarnu pomoć. V. P881 (Zabilješka Davida Harlanda u vezi sa sastankom o Aerodromu Sarajevo održanom na Palama, 20. april 1995.), str. 2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173. Na jednom drugom sastanku s Mandićem, održanom 26. aprila 1995., Harland je tražio uvjeravanja da će biti date bezbjednosne garancije za avione koji su prevozili civile UN-a i za avione UNHCR-a, ali ta uvjeravanja nikada nisu data. V. P884 (Zabilješka Davida Harlanda u vezi s razgovorima o Aerodromu Sarajevo vođenim na Palama, 26. april 1995.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 176.

11619 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 172; P880 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s projektom zaštite od snajperskog djelovanja, 24. april 1995.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 34–36, 72; David Fraser, T. 8016–8017 (18. oktobar 2010.); Rupert Smith, T. 11333 (8. februar 2011.); D2907 (Izvještaj UNPROFOR-a, 18. april 1995.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 8, 42, 72–73 (pod pečatom); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10; svjedok KDZ304, T. 10514–10515 (18. januar 2011.); P2011 (Video-snimak Sarajeva, s transkriptom). Iako su Harland, Fraser, svjedok KDZ304 i svjedok KDZ182 izjavili da je jednog od te dvojice francuskih vojnika ubio SRK dok su podizali protivsnajperske barikade, Edin Garaplija je rekao da je tog vojnika zapravo ubio Nedžad Herenda, pripadnik muslimanske jedinice Ševe. Kako će kasnije biti razmotreno, Vijeće smatra da je to tačan prikaz događaja. Svi svjedoci su saglasni da je drugog vojnika UN-a, na kojeg je otvorena vatra u tom periodu, ubila ABiH na području Dobrinje. V. par. 4505, fusnota 15085.

11620 P2261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), par. 1; Rupert Smith, T. 11347–11350 (8. februar 2011.), T. 11596–11599 (10. februar 2011.). V. takođe P2489 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. april 1995.), par. 3–5.

11621 Yasushi Akashi, T. 37222 (24. april 2013.).

11622 P2261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), par. 10; Rupert Smith, T. 11348–11349 (8. februar 2011.).

11623 Rupert Smith, T.11352–11355 (8. februar 2011.), T.11601–11603 (10. februar 2011.); P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 1–2, 4–5; P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), str. 3–4; D3511 (Izvještaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.), par. 5; Yasushi Akashi, T. 37733–37735 (24. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je, tokom tog sastanka, mislio da je stav optuženog beskompromisan i da je u tom trenutku bio spreman da prkosi međunarodnoj zajednici).

strana ne podrži Sporazum o prekidu snajperskog djelovanja.[11624] Prema Harlandovim riječima, od tog trenutka pa sve do kraja rata više nije nastavljeno dopremanje humanitarne pomoći vazdušnim putem.[11625] Putevi za aerodrom takođe nisu otvoreni sve do kraja rata.[11626] Uslijed toga, u maju 1995. humanitarna situacija u Sarajevu brzo se pogoršavala.[11627]

3609. Kao odgovor na srpske minobacačke napade na civilne dijelove Sarajeva 7. i 8. maja 1995., Smith je zatražio da NATO izvede vazdušne napade, ali je njegov zahtjev odbijen; Smith je optuženog obavijestio o svojim razlozima za taj zahtjev tokom njihovog sastanka 9. maja, kada optuženi nije negirao da su gađani civilni dijelovi grada.[11628] Dana 12. maja, počela je ofanziva ABiH s teritorije Sarajeva, a SRK je odbio napade ABiH pokazujući vojničku odvažnost i dominantnu vatrenu moć.[11629] Sredinom maja, ZPI je najvećim dijelom propao i obje strane su obilato koristile svoje teško naoružanje, posebno oko linija sukoba.[11630] Krajem maja, došlo je do okršaja duž linije sukoba i obje strane su uzele teško naoružanje s punktova za prikupljanje naoružanja; bosanski Srbi su ga zatim upotrijebili za granatiranje civilnih dijelova Sarajeva, zbog čega im je Smith 24. maja uputio ultimatum navodeći da će biti izloženi vazdušnim udarima, ako tog dana ne prestanu da otvaraju vatru iz teškog naoružanja.[11631] Tog istog dana, dvije

---

11624 P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 11.

11625 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173.

11626 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 100.

11627 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 182–183; David Harland, T. 2217 (10. maj 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 33; P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 2; P2441 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 19. maj 1995.), str. 3. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 3088, 3089.

11628 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11355–11360 (8. februar 2011.). V. takođe P2415 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 7. maj 1995.) (u kojem je Gobilliard protestovao kod Dragomira Miloševića zbog stalnog otvaranja vatre na civile po gradu i na putu preko Igmana); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 72.

11629 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 180–183; P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.); D184 (Borbeni izvještaj 1. korpusa ABiH, 16. maj 1995.); Rupert Smith, T. 11469–11470 (9. februar 2011.); D1118 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 21. maj 1995.); D1119 (Izvještaj Sigurnosno-informativne službe Sarajevo, ABiH, 18. maj 1995.) (gdje se navodi da je ABiH dejstvovala po Grbavici sa civilnih područja i iz okoline objekata UN-a); Dragomir Milošević, T. 32718–32719 (28. januar 2013.); svjedok KDZ304, T. 10496–10498 (18. januar 2011.).

11630 P2441 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 19. maj 1995.), str. 1–2; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 93–94 (pod pečatom); D2900 (Naređenje 12. divizije ABiH, 20. maj 1995.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 72; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2791.

11631 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; Rupert Smith, T. 11365–11372 (8. februar 2011.), 11470–11472 (9. februar 2011.), T. 11477–11483 (10. februar 2011.); D185 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 24. maj 1995.); D1009 (Izvod iz knjige Ruperta Smitha pod naslovom *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*); D1027 (Saopštenje UNPROFOR-a za štampu, 22. maj 1995.); P2267 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 25. maj 1995.); P2268 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorima s Ratkom Mladićem, 26. maj 1995.); D1051 (UNPROFOR, Izvještaj o vazdušnim udarima, 26. maj 1995.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 74. Smith je priznao da je ABiH takođe imala teško naoružanje van punkta za prikupljanje naoružanja. V. Rupert Smith, T. 11866–11871 (15. februar 2011.); D1052 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa ABiH, 31. maj 1995.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2792, 2793; odjeljak IV.D.1.a: Vazdušni udari NATO-a.

modifikovane avio-bombe eksplodirale su u ulici Safeta Zajke i Majdanskoj ulici i tom prilikom je poginuo, ili je ranjen, jedan broj ljudi.[11632] Bosanski Srbi nisu vratili oružje, kako im je naložio Smith, te su 25. maja izvedeni vazdušni udari; to je dovelo do daljeg granatiranja Sarajeva, kao i hapšenja jednog broja pripadnika UN-a širom BiH, što je predstavljalo kriznu tačku u odnosima između UN-a i srpske strane.[11633] Dana 26. maja, eksplodirala je još jedna modifikovana avio-bomba, ovoga puta u ulici Safeta Hadžića, i tom prilikom je povrijeđeno nekoliko ljudi.[11634] Dana 27. maja, na Vrbanja mostu došlo je do incidenta između pripadnika UN-a i vojnika SRK-a, što je krizu još više produbilo.[11635] Dana 27. maja, na sastanku Akashijevog osoblja, Banbury je napisao da su bili "paralisani u svemu", uključujući humanitarnu pomoć.[11636] Dana 28. maja, UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi, kao odgovor na vazdušne napade NATO-a, blokirali kopneni pristup Sarajevu i strogo ograničili slobodu kretanja UNPROFOR-a.[11637] Dana 26. maja, Dragomir Milošević je izdao naređenje jedinicama SRK-a da pristupe "totalnom blokiranju" UNPROFOR-a i da se ne obaziru na zahtjeve UN-a oko snabdijevanja hranom i vodom.[11638] Prema Harlandovim riječima, bosanski Srbi su taj put nastojali da provedu "potpunu blokadu" Sarajeva i u potpunosti presijeku snabdijevanje grada hranom.[11639] Poslije tog događaja, punktovi za prikupljanje naoružanja prestali su da postoje.[11640]

3610. Zbog potpune blokade slobode kretanja, UNPROFOR je utvrdio put preko Igmana kako bi Sarajevu mogla da se obezbijedi barem neka humanitarna pomoć.[11641] Do kraja rata, taj put je bio

---

11632 V. diskusiju o incidentima 11 i 12 iz Priloga G Optužnici.

11633 Rupert Smith, T. 11367–11369 (8. februar 2011.), T. 11493–11498 (10. februar 2011.); D1058 (Izvještaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 8–12; D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2793, 2794, 2796; odjeljak IV.D: Dio predmeta koji se odnosi na taoce.

11634 V. diskusiju o incidentu 13 iz Priloga G Optužnici.

11635 D1058 (Izvještaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 13; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 75–76. V. takođe odjeljak IV.D: Dio predmeta koji se odnosi na taoce.

11636 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 167; P2498 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 27. maj 1995.), *e-court* str. 1.

11637 P6275 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. maj 1995.), par. 6; D1058 (Izvještaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 14.

11638 P6097 (Naređenje SRK-a, 26. maj 1995.), str. 1–2; Dragomir Milošević, T. 33231 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok objasnio da je svrha tog naređenja bila da se poveća kontrola kretanja konvoja UNPROFOR-a).

11639 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 178.

11640 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 77.

11641 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 178; David Harland, T. 2178, 2203–2204 (10. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 22 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je aerodrom bio zatvoren, put preko Igmana bio jedini način da se dođe u Sarajevo i iz njega izađe); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18, 25 (gdje je svjedok izjavio da je UNPROFOR mogao da "zaobiđe blokadu" koju je napravio SRK jedino korištenjem puta preko Igmana, pošto su snage SRK-a blokirale sve druge prilazne puteve); Dragomir Milošević, T. 33232 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je UNPROFOR tada bio prisiljen da koristi put preko Igmana zato što su svi drugi putevi do Sarajeva bili blokirani). V. takođe D4487 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastancima u Sarajevu i na Palama, 13. novembar 1994.), par. 2 (pod pečatom).

jedini održivi pravac za dopremanje humanitarne pomoći Sarajevu.[11642] Međutim, taj put su noću koristile i snage ABiH, zbog čega su snage SRK-a otvarale vatru na vozila koja su se noću njime kretala.[11643] Dana 6. juna, UNHCR je izvijestio da trećina civilnog stanovništva Sarajeva (otprilike 100.000 ljudi) potpuno zavisi od pomoći, da će sljedećeg dana zalihe na sarajevskom aerodromu biti potpuno ispražnjene, da će pekari nestati brašna 8. juna i da će samo 15% zadatog obima pomoći biti ostvareno do 10. juna, kada pomoći koja bi se mogla distribuirati civilnom stanovništvu više neće biti.[11644] Međutim, 8. juna, predstavnici UNHCR-a i UNPROFOR-a sastali su se s optuženim i Kolјevićem i uspjeli da dogovore sporazum o isporuci humanitarne pomoći Sarajevu kopnenim putem preko kontrolnog punkta Sierra 1.[11645]

3611. U posljednjim mjesecima sukoba, ravnoteža moći se promijenila i ABiH je bila u mogućnosti da napada s mnogo jačom snagom i boljom opremom.[11646] Prema Akashijevim riječima, vlada BiH, uz podršku vlade SAD, u tom momentu nije željela dugoročan prekid vatre, jer bi time teritorijalna osvajanja bosanskih Srba postala trajna.[11647] Dana 16. juna 1995., ABiH je započela niz napada širokih razmjera, pokušavši da se probije iz Sarajeva; ti napadi su imali određenog uspjeha u početnim fazama, ali su odbijeni uz mnogo žrtava.[11648] Kao posljedica toga, SRK je uzvratio i situacija u Sarajevu se pogoršala, te je jedan broj civila ubijen u redovima za vodu i na pijacama, a SRK je ispaljivao modifikovane avio-bombe na grad.[11649] Tog istog dana,

---

11642 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 178.

11643 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26; Dragomir Milošević, T. 33239 (5. februar 2013.).

11644 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 172; P2503 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 6. juni 1995.), *e-court* str. 2; P4192 (UN, Sedmični izvještaj o situaciji, 29. maj-4. juni 1995.), par. 14.

11645 D1125 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj generalnom sekretaru UN-a, 9. juni 1995.), str. 1; P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 191.

11646 Martin Bell, T. 9911–9912 (15. decembar 2010.).

11647 Yasushi Akashi, T. 37673–37674 (24. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 32. V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304, bez datuma), str. 23–24 (gdje govori o napadima ABiH početkom juna, poslije kojih je uslijedio nesrazmjeran odgovor SRK-a, zbog čega je Gobilliard protestovao kod Dragomira Miloševića); P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.).

11648 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 190, 203 (gdje je svjedok izjavio da je ta ofanziva predstavljala vojnu operaciju usmjerenu prevashodno protiv SRK-a); P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 1–2; David Harland, T. 2340–2351 (11. maj 2010.); D183 (Naređenja 102. brdske brigade ABiH, od maja do juna 1995.); D186 (Borbeni izvještaj 111. brigade ABiH, 16. juni 1995.); D187 (Borbeni izvještaj 115. brdske brigade ABiH, 16. juni 1995.); D188 (Borbeni izvještaj 105. brigade ABiH, 16. juni 1995.); D189 (Borbeni izvještaj 105. brigade ABiH, 19. juni 1995.); D191 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 4. juli 1995.); Martin Bell, T. 9866 (15. decembar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 52 (pod pečatom); D1130 (Izvještaj UNPROFOR-a, 18. juni 1995.), *e-court* str. 5, 9; D1131 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. juni 1995.), par. 8; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 29–30; svjedok KDZ304, T. 10506–10508 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je ofanziva vođena na liniji sukoba); D958 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 17. juni 1995.). V. takođe diskusiju o incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici, kao i dokaze koji su tamo navedeni.

11649 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 195–199, 203; P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 1–2; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 54–55; P2006 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1679 (Vijest kanala

dvije modifikovane avio-bombe eksplodirale su u različitim dijelovima Sarajeva, i tom prilikom je povrijeđeno nekoliko ljudi.[11650] Dana 17. juna 1995., imajući u vidu ofanzivu ABiH, optuženi je proglasio ratno stanje u zoni odgovornosti SRK-a.[11651] Cilj je bio da se "omogući potpuno angažovanje ljudskih i materijalnih potencijala" u odbrani RS-a i da se "preduz[mu] sve potrebne mere radi ostvarivanja postavljenih ciljeva" i porazi neprijatelj.[11652] Situacija je postajala očajna i moral je bio na vrlo niskom nivou, pošto je SRK počeo da primjenjuje novu strategiju, stežući obruč oko grada Sarajeva kad god bi ABiH osvojila neko brdo izvan Sarajeva.[11653] Sloboda kretanja UNPROFOR-a unutar Sarajeva takođe je bila ograničena zbog sve većeg broja kontrolnih punktova ABiH.[11654] U pismu optuženom od 15. juna, Akashi je opisao situaciju u Sarajevu i istočnim enklavama kao "katastrofu u razvoju", gdje se "humanitarne isporuke i osoblje koje ih doprema sprečavaju da stignu na svoja odredišta, skladišta su prazna, [a] cijele porodice vape za hranom".[11655] Krajem juna i početkom jula, u Sarajevu su se vodile žestoke borbe, pošto je SRK na stalne ofanzive ABiH odgovarao neselektivnim granatiranjem i snajperskim djelovanjem po područjima u centru grada, što je dovodilo do civilnih žrtava.[11656] Dana 24. juna, UNPROFOR je izvijestio da su u Sarajevo stigli prvi konvoji s hranom poslije više od četiri sedmice, ali da će time biti zadovoljene potrebe samo 20 posto civilnog stanovništva.[11657]

3612. Tokom cijelog jula 1995., situacija na ratištu oko Sarajeva bila je relativno mirna, jer su bosanski Srbi usredsredili pažnju na Srebrenicu, ali je granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu

---

BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9796–9797 (14. decembar 2010.). V. takođe diskusiju o incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici.

11650 V. diskusiju o incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici.

11651 D2904 (Odluka Radovana Karadžića, 17. juni 1995.).

11652 D2904 (Odluka Radovana Karadžića, 17. juni 1995.), str. 1.

11653 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 204–206; P894 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom u Lukavici, 29. juni 1995.); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 32 (gdje je svjedok izjavio da je ljeto 1995. bilo jedan od najgorih perioda što se tiče snajperskog djelovanja i granatiranja).

11654 D1128 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 16. juni 1995.), par. 1; svjedok KDZ182, T. 13123 (10. mart 2011.).

11655 P5084 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pismom upućenim Radovanu Karadžiću, 15. juni 1995.), str. 2 (gdje se napominje da je pismo upućeno i Aliji Izetbegoviću).

11656 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 213–215; P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 1–3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 179; P2507 (Bilješke Anthonyja Banburyja s brifinga, 1. juli 1995.), par. 2; P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.); Rupert Smith, T. 11420–11421 (9. februar 2011.). V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 31–32; svjedok KDZ304, T. 10492–10493 (18. januar 2011.); D1132 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. juni 1995.).

11657 P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 1, 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 190; P2443 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 3 (gdje se izvještava da izgledi da budući humanitarni konvoji stignu u Sarajevo "nisu dobri" jer su snage ABiH granatirale konvoj na području Rajlovca, a kao odgovor na to Koljević je rekao da bosanski Srbi neće dozvoliti prolaz konvoja naredne sedmice ukoliko ne dobiju pismene bezbjednosne garancije muslimanskih vlasti). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3090.

nastavljeno istim tempom, iako od toga nije bilo očite vojne koristi.[11658] Prema Harlandovim riječima, humanitarna situacija u Sarajevu početkom jula postala je "očajna" i "moral civilnog stanovništva, kao i moral UNPROFOR-a, bio je vrlo nizak".[11659] Uprkos tome što je 8. juna 1995. postignut sporazum, srpske vlasti su nastavile opstruirati konvoje.[11660] Stoga su UNPROFOR i UNHCR početkom jula 1995. ponovo pribjegli korištenju puta preko Igmana kako bi Sarajevu obezbijedili pomoć, uglavnom brašno.[11661] Međutim, snage bosanskih Srba, pretežno jedinice Ilidžanske brigade, redovno su napadale konvoje koji su se kretali tim putem.[11662] Dana 15. jula, UNPROFOR je izvijestio da civili u Sarajevu preživljavaju od ono malo zaliha hrane koje su napravili, od onoga što su uspjeli uzgojiti u baštama i od robe koja se mogla dopremiti u Sarajevo preko tunela.[11663] Dana 19. jula, na sastanku sa Smithom, Mladić je pristao da dozvoli UNPROFOR-u i UNHCR-u da dovedu konvoje u Sarajevo koristeći put iz Kiseljaka.[11664] Međutim,

---

11658 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 217–219; P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 1–2; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 1, 4; P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.), *e-court* str. 2–3; D4646 (Naređenje SRK-a, 26. juli 1995.).

11659 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 204; P2443 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 2–3 (gdje se izvještava da se UNHCR suočava s najozbiljnijim prekidom programa raspodjele hrane u Sarajevu od kada je 1992. počeo s radom, pošto je obustava dostavljanja pomoći vazdušnim putem od 8. aprila 1995. dovela do toga da UNHCR znatno podbaci u odnosu na ciljeve koje je postavio za snabdijevanje hranom); P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 1.

11660 P2443 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 3 (gdje se navodi da srpske vlasti nisu dale odobrenje za isporuku pomoći Sarajevu od 20. juna 1995. i da zahtijevaju da im se preda 50% isporučene pomoći, umjesto uobičajenih 23%); svjedok KDZ182, T. 13186–13188 (10. mart 2011.).

11661 P2507 (Bilješke Anthonyja Banburyja s brifinga, 1. juli 1995.), par. 4 (gdje se navodi da UNHCR razmatra da 2. jula 1995. u zoru preko Igmana pošalje konvoj za Sarajevo); P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 5 (gdje se navodi da je konvoj UNHCR-a sa 62 tone hrane u 03:30 sati stigao u Sarajevo preko Igmana).

11662 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 25–26 (pod pečatom); P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 3. Bosanski Srbi su napali humanitarni konvoj koji je stigao u noći između 3. i 4. jula 1995. i tom prilikom su povrijeđena dvojica vozača i oštećena dva vozila, dok je drugi konvoj koji je stigao u noći između 6. i 7. jula 1995. prošao bez incidenta. V. P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 218. U večernjim satima 14. jula 1995., konvoj koji je prevozio brašno preko Igmana napadnut je sa srpske teritorije. Uništena su dva vozila i povrijeđena dvojica vozača. V. P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 4–5; Nikola Mijatović, T. 30764 (30. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da taj izvještaj "nije tačan" i da bosanski Srbi nisu bili ti koji su otvorili vatru); D2512 (Izvještaj 1. ilidžanske pješadijske brigade, 14. juli 1995.) (gdje se upućuje na artiljerijski napad po "nenajavljenom" konvoju kamiona koji se kretao putem preko Igmana). V. također Rupert Smith, T. 11417 (9. februar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26 (gdje je svjedok izjavio da je korištenje puta preko Igmana bilo "neprihvatljivo za Srbe" i da su oni tražili da UNPROFOR za snabdijevanje Sarajeva koristi samo Plave puteve); Dragomir Milošević, T. 33239 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se inspekcija i kontrola konvoja koji su se kretali putem preko Igmana nije mogla izvršiti); činjenica o kojoj je presuđeno 3021. Kada mu je postavljeno pitanje u vezi s tim napadima, Milošević je izjavio da SRK "nije pucao na konvoje s humanitarnom pomoći", već po "onome ko se u te konvoje upleo", uključujući vozila ABiH i vozila koja su prevozila naoružanje. V. Dragomir Milošević, T. 33235 (5. februar 2013.); Nikola Mijatović, T. 30764 (30. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da nije bilo problema kada bi UNPROFOR najavio svoje konvoje i kada nije švercovao municiju i oružje u Sarajevo).

11663 P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 5.

11664 P4178 (Sporazum između generala Smitha i generala Ratka Mladića, 19. juli 1995.), par. 4, 6.

30. jula, Mladić je obavijestio Smitha da su bosanski Muslimani dan ranije napali konvoje koji su se kretali tim putem kako bi taj put onesposobili za upotrebu, tako da put preko Igmana ostane jedina alternativa.[11665] Mladić je takođe rekao da je korištenje puta preko Igmana od strane ABiH "nedozvoljen[o]" i da se bosanski Srbi s time "neć[e] nikada složiti".[11666] Na jednom drugom sastanku s Mladićem, 31. jula, Smith je istakao potrebu ponovnog otvaranja sarajevskog aerodroma za dostavu humanitarne pomoći i pojednostavljenja procedure provjere konvoja.[11667] Mladić je odgovorio da aerodrom ne može biti otvoren sve dok se snage ABiH ne povuku s Igmana i da će procedura provjere konvoja biti pojednostavljivana "u meri narastanja međusobnog poverenja" između UNPROFOR-a i VRS-a.[11668]

3613. Dana 8. avgusta 1995., Glavni štab VRS-a izdao je hitno naređenje u kojem je naložio svim korpusima da upozore svoje jedinice da što više štede municiju svih kalibara.[11669] Dana 18. avgusta, Milošević je izdao naređenje svim jedinicama SRK-a da "svim sredstvima spreč[e] novu ofanzivu za deblokadu Sarajeva".[11670] Dana 21. avgusta, na sastanku s Koljevićem, Pedauye iz UNPROFOR-a naglasio je važnost otvaranja sarajevskog aerodroma prije početka zime.[11671] Koljević je napomenuo da bosanski Muslimani koriste tunel ispod aerodroma u vojne svrhe i odgovorio da su bosanski Srbi spremni da otvore aerodrom samo ako se humanitarne aktivnosti odvoje od vojnih.[11672]

3614. Dana 28. avgusta 1995., došlo je do drugog incidenta na pijaci Markale, što je dovelo do vazdušnih udara NATO-a, kako je opisano kasnije u ovoj presudi.[11673] Dana 2. septembra 1995., Harland i Smith su odlučili da otvore aerodrom za sve koji žele da pređu preko njega.[11674] Kada su o toj namjeri obavijestili Krajišnika, Krajišnik je zaprijetio da će otvoriti vatru na svako vozilo koje bude išlo preko aerodroma bez odobrenja bosanskih Srba.[11675] UNPROFOR je ignorisao tu prijetnju i ona nikada nije ostvarena – zahvaljujući tome, prvi put od 1992. počela su da saobraćaju

11665 D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), *e-court* str. 2.

11666 D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), *e-court* str. 2; Dragomir Milošević, T. 33242–33243 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da bosanski Srbi nisu dali odobrenje za korištenje puta preko Igmana); Vladimir Radojčić, T. 31289 (12. decembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi bili protiv korištenja puta preko Igmana zato što je on korišten za snabdijevanje ABiH).

11667 D1047 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 31. juli 1995.), str. 3.

11668 D1047 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 31. juli 1995.), str. 3.

11669 D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.).

11670 D4619 (Izvještaj SRK-a, 18. avgust 1995.), str. 2 (gdje se takođe napominje da je bilo mnogo lažnog izvještavanja u jedinicama SRK-a i naređuje da se preduzmu sve mjere u cilju potpunog i tačnog izvještavanja).

11671 P2287 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.), par. 15.

11672 P2287 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.), par. 14.

11673 V. diskusiju o incidentu 19 iz Priloga G Optužnici.

11674 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

vozila u Sarajevo i iz njega.[11676] Dana 14. septembra, optuženi i Holbrooke su dogovorili okvire za sporazum o prekidu vatre, prema kojem su i ABiH i VRS morali najprije obustaviti sve operacije unutar i oko ZPI-ja u Sarajevu, VRS je morao ukloniti svoje teško naoružanje izvan ZPI-ja, ABiH je svoje teško naoružanje morala staviti pod kontrolu UN-a, a NATO je trebao obustaviti vazdušne udare; okvirni sporazum je takođe predviđao da se, nakon što se realizuju svi ti koraci, potpiše sporazum o prekidu neprijateljstava, najprije u Sarajevu, a zatim i u ostalom dijelu BiH.[11677] Na sastanku održanom 20. septembra, Smith je obavijestio Dragomira Miloševića da je, u sklopu prekida vatre, UNPROFOR-u potrebna "potpun[a] i neometan[a]" sloboda kretanja, uključujući uklanjanje kontrolnih punktova bosanskih Srba na putevima koji vode za Sarajevo.[11678] Dana 25. septembra 1995., počeli su ponovo saobraćati sarajevski tramvaji.[11679] Na sastancima održanim 6. i 8. oktobra, Krajišnik, Dragomir Milošević i Inđić, između ostalih, predložili su otvaranje nekoliko putnih pravaca do Sarajeva za isporuku humanitarne pomoći.[11680] Poslije tih događaja, situacija se poboljšala i 12. oktobra dogovoren je prekid vatre.[11681] Borbe su se stišale 14. oktobra 1995.[11682]

b. Snajpersko djelovanje

3615. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, s još jednim brojem osoba, u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom.[11683] Da bi ilustrovalo tu kampanju,[11684] tužilaštvo je, između ostalog, predočilo detaljne dokaze u vezi sa 16 incidenata

---

11675 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

11676 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

11677 D1017 (Naređenje Drinskog korpusa, 14. septembar 1995.), str. 1. V. takođe D1053 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 4. septembar 1995.); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 5–7 (pod pečatom); P2111 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s povlačenjem teškog naoružanja, 18. septembar 1995.); činjenica o kojoj je presuđeno 2800.

11678 D2899 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. septembar 1995.), par. 3 (gdje se dodaje da je Miletiću i Miloševiću bilo "teško prihvatiti" taj zahtjev, ali da su na kraju odlučili da mu se povinuju).

11679 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 194; P2511 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 26. septembar 1995.), *e-court* str. 1.

11680 To su bili putni pravci Ilidža–Kiseljak, Ilidža–Tarčin i aerodrom–Igman. V. P908 (Zapisnik sa prvog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 6. oktobar 1995.), *e-court* str. 5; P909 (Zapisnik sa drugog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 8. oktobar 1995.), *e-court* str. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 243.

11681 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240–242, 244–245; P910 (Dopis Vlade BiH o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.); P911 (Dopis Vlade RS-a o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.).

11682 Činjenica o kojoj je presuđeno 2802.

11683 Optužnica, par. 15.

11684 Optužnica, par. 15, 82 (gdje se upućuje na incidente snajperskog djelovanja navedene u Prilogu F kao "ilustrativne primjere" te kampanje).

snajperskog djelovanja koji su navedeni u Prilogu F Optužnici.[11685] Ti incidenti su uključivali otvaranje snajperske vatre na tramvaje, kao i otvaranje snajperske vatre na pojedinačne žrtve koje su se našle na ulicama Sarajeva, a sve to su, kako se navodi, počinile "snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo".[11686] Pored toga, tužilaštvo je takođe izvelo opšte dokaze koji govore o prirodi snajperskog djelovanja u Sarajevu i o jednom broju incidenata snajperskog djelovanja koji nisu navedeni u prilozima s ciljem da dokaže obrazac ponašanja vojnih i političkih vlasti bosanskih Srba.[11687]

3616. Optuženi u odgovoru tvrdi da nema dokaza da je SRK imao zadatak da otvara snajpersku vatru na civile; umjesto toga, prilikom otvaranja snajperske vatre, SRK se strogo pridržavao principa "vojska na vojsku", a žrtve incidenata snajperskog djelovanja jednostavno su se zatekle u unakrsnoj vatri i stradale su od zalutalih metaka.[11688] Međutim, optuženi priznaje da su u toku rata neki civili možda poginuli zbog "nekontrolisanih snajper[ist]a", ali navodi da je SRK nastojao da ne naudi civilima.[11689] Pored toga, optuženi tvrdi da su snajperisti ABiH otvarali vatru na vlastite civile.[11690] Tužilaštvo, sa svoje strane, tvrdi da su sugestije optuženog da su snage ABiH pucale na vlastite civile neuvjerljive i da nisu potkrijepljene pouzdanim dokazima, kao što dokazi ne potkrepljuju ni njegove tvrdnje da su se žrtve zatekle u unakrsnoj vatri.[11691]

i. *Opšte odlike snajperskog djelovanja*

3617. Kada je riječ o snajperskom djelovanju, Vijeće je saslušalo dvojicu vještaka u ovom predmetu, i to Patricka van der Weijdena, koji je i sam obučeni snajperista i koga je angažovalo

[11685] Optužnica je prvobitno sadržala jedan dodatni incident snajperskog djelovanja naveden u Prilogu, ali ga je tužilaštvo povuklo na osnovu pravila 73*bis*. V. Odluka u vezi s pravilom 73*bis*.

[11686] Snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo definišu se u Optužnici kao: (i) pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti do otprilike 20. maja 1992., (ii) pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici SRK-a, i (iii) pripadnici drugih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. V. Optužnica, par. 18.

[11687] Kako je stranama u postupku rečeno tokom postupka, Vijeće neće donositi zaključke o odgovornosti optuženog za konkretne incidente koji nisu navedeni u prilozima. V. T. 5481 (19. juli 2010.). V. takođe fusnota 11204.

[11688] Završni podnesak odbrane, par. 2171; Završna riječ, T. 48030 (2. oktobar 2014.).

[11689] Završni podnesak odbrane, par. 2171.

[11690] Završni podnesak odbrane, par. 2181.

[11691] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 12.

tužilaštvo,[11692] i Mileta Poparića, balističkog vještaka kojeg je angažovao optuženi,[11693] pri čemu su obojica za potrebe ovog predmeta sačinila izvještaje vještaka.[11694]

3618. Van der Weijden je napravio razliku između "običnog snajper[iste]" i "profesionalnog vojnog snajperiste", napomenuvši da je ovaj drugi bolje obučen u jednom broju specijalizovanih vještina (uključujući sposobnost maskiranja), da ima više opreme i opremu boljeg kvaliteta i da obično djeluje u timu sastavljenom od "strijelaca i osmatrača".[11695] Obični snajperista, s druge strane, obično djeluje sam, nema toliko opreme i prošao je mnogo manje obuke.[11696] Van der Weijden je takođe naveo da je izraz "snajper[ista]" postao poznat preko medija pošto je dobio "novi impuls" tokom sukoba na Balkanu i od tada se koristi da označi skrivenog strijelca koji puca na svakoga ko mu se nađe na nišanu, uključujući žene i djecu.[11697] Prema Poparićevom mišljenju, svaki metak ispaljen iz streljačkog naoružanja u Sarajevu smatran je metkom ispaljenim iz snajperskog oružja, što je "krupna greška" budući da su dejstva iz snajperskog i dejstva iz običnog streljačkog oružja "po svojoj suštini [..] veoma različita", iako se razlika između njih "neprimetno gubi".[11698] Međutim, suprotno Poparićevom stavu, Vijeće smatra da, za potrebe donošenja činjeničnih i pravnih zaključaka o incidentima snajperskog djelovanja na osnovu kojih se optuženi u Optužnici tereti za zločine ubistva, protivpravnih napada na civile i terorisanja, razlika između običnog snajperiste i profesionalnog vojnog snajperiste nije važna. Umjesto toga, bitan je identitet izvršilaca, bez obzira na njihov stepen obuke ili konkretno oružje koje su koristili, kao i to da li njihovi postupci ispunjavaju elemente zločina za koje se optuženi tereti.[11699] Shodno tome, Vijeće u cijeloj ovoj presudi koristi izraz "snajperista" u skladu s gore navedenim popularnim korištenjem

11692 V. P1611 (Biografija Patricka van der Weijdena).

11693 V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), koji takođe sadrži Poparićevu radnu biografiju na stranici 2. Mile Poparić nikada nije bio snajperista, niti ima bilo kakvo borbeno iskustvo. Međutim, on je prošao obuku u korištenju pješadijskog naoružanja. V. Mile Poparić, T. 39020 (30. maj 2013.).

11694 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.).

11695 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 2–4; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 31; David Fraser, T. 8019 (18. oktobar 2010.).

11696 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 2. Međutim, treba imati u vidu iskaz Mileta Poparića da snajperisti mogu djelovati sami, u parovima ili u grupama snajperista. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 27.

11697 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 2. V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 88; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 58.

11698 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 26.

11699 V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 254, fusnota 711.

tog izraza, što obuhvata i profesionalne vojne timove snajperista i skrivene strijelce koji djeluju sami i gađaju pojedince i objekte.

3619. Vijeću su također predočeni dokazi da su, u urbanim uslovima, velike zgrade ili tvornice pružale višestruke mogućnosti za postavljanje vatrenih položaja, pri čemu je neprijatelju teško da otkrije odakle je pucano.[11700] U tim situacijama, snajperista će se držati podalje od prozora ili će, kada je moguće, pucati kroz rupu u zidu probijenu metkom iz vatrenog oružja.[11701] Snajperisti također biraju položaje ispred ili iza borbene linije, ali ne na samoj liniji.[11702] Van der Weijden je također naveo da, u urbanim uslovima, domet gađanja snajpera iznosi u prosjeku 75 metara, dok je veći domet moguć samo s dominantnih položaja s kojih se pruža pogled odozgo.[11703] On je također napomenuo da su snajperske puške obično opremljene uvećavajućim teleskopskim nišanima raznih veličina, što omogućava da se utvrdi da li su osobe borci ili civili čak i s udaljenosti od preko dva kilometra.[11704] U smislu procjenjivanja udaljenosti prilikom gađanja, u relativno statičnoj situaciji, kada linije fronta nedjeljama ili mjesecima ostaju nepromijenjene, kao što je bio slučaj u Sarajevu, snajperista može izabrati objekt na kojem će uvježbavati gađanje, a zatim na svom nišanu može izvršiti podešavanja za buduće hice na toj istoj udaljenosti.[11705] Što se tiče mitraljeza, koji se također mogu koristiti za snajpersko djelovanje, tipičan nišan bi imao četverostruko uvećanje i, ako bi mitraljez bio postavljen na tronošcu, ili korišten na statičnoj liniji fronta, snajperista bi mogao relativno precizno da puca do udaljenosti od 1.500 metara.[11706]

3620. Što se tiče identifikacije mete, Van der Weijden je izjavio da je u urbanoj borbenoj zoni prisutno više civila i da je većina ciljeva vidljiva samo na kratko.[11707] Prema tome, obično se

[11700] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 4.

[11701] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 4.

[11702] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 5.

[11703] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 5.

[11704] Prema riječima Van der Weijdena, snajperista može razlikovati civile od boraca na osnovu više pokazatelja, uključujući veličinu mete, način na koji se dotična osoba kreće, odjeću, pol, starost i radnje. Snajperista također može koristiti uređaj za utvrđivanje razdaljine na svojoj pušci kako bi identifikovao djecu, napominjući da su djeca, ako su pogođena s velike udaljenosti uz pomoć uređaja za utvrđivanje razdaljine, morala biti identifikovana kao takva i gađana. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1–3. V. također P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

[11705] Patrick van der Weijden, T. 6950, 6963 (27. septembar 2010.).

[11706] Patrick van der Weijden, T. 6950–6951 (27. septembar 2010.). P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 1.

[11707] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1.

predviđaju stroga pravila otvaranja vatre kojima se snajperista rukovodi.[11708] On mora biti izuzetno pažljiv kada puca i mora unaprijed sa sigurnošću identifikovati metu kao neprijatelja.[11709] Što se tiče samih meta, Van der Weijden je rekao da je ljudima koji nisu navikli na pucnjavu lako da se zbune u pogledu smjera iz koga dolazi vatra budući da metak obično pogodi žrtvu prije nego što ona čuje pucanj.[11710] On je takođe rekao da izlaganje snajperskom djelovanju izaziva veliku anksioznost kod stanovništva, jer se ono nikada ne osjeća sigurnim i nikada tačno ne zna kada i odakle će doći metak.[11711]

ii. *Snajpersko djelovanje u Sarajevu*

(A) Priroda snajperskog djelovanja u gradu

3621. Vijeće je imalo priliku da čuje da se u Sarajevu konstantno djelovalo snajperom tokom cijelog sukoba, što je dovelo do mnogo civilnih žrtava i podizanja zaklona od snajperske vatre širom grada radi zaštite civila.[11712] Fraser je u svjedočenju izjavio da su tokom njegovog boravka u Sarajevu obje strane pribjegavale snajperskom djelovanju koje se obično završavalo razmjenom vatre po sistemu "milo za drago".[11713] Prema Fraserovim riječima, obje strane su takođe neselektivno pucale i gađale muškarce, žene i djecu.[11714] To je potvrdio i svjedok KDZ182, koji je

[11708] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 5. Prema riječima Van der Weijdena, snajperista smije pucati na civila samo ako taj civil predstavlja neposrednu prijetnju snajperisti ili njegovim drugovima; međutim, ako snajperista nije siguran da takva prijetnja postoji, on ne treba da koristi silu. Patrick van der Weijden, T. 6952 (27. septembar 2010.); P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1.

[11709] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1.

[11710] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 7. To je potvrdio Dragan Mioković, inspektor u CSB-u Sarajevo, koji je izjavio da žrtve snajperista u ulici Zmaja od Bosne u Sarajevu često nisu imale predstavu odakle su došli meci koji su ih pogodili, ali da su ipak uvijek pretpostavljali da su dolazili sa zgrade "Metalke" i/ili sa četiri bijela nebodera na Grbavici. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 36.

[11711] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 7.

[11712] P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 86; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 26, 47–49; Aernout van Lynden, T. 2398–2401 (19. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 35, 37; Jeremy Bowen, T. 10107–10111 (13. januar 2011.); P2074 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2075 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 9–10 (pod pečatom); David Harland, T. 2026–2029 (6. maj 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 57; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18, 23–24; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 37–38; P2018 (Vijest kanala BBC, s transkriptom); P2010 (Video-snimak Sarajeva); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 34.

[11713] P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24; David Fraser, T. 8054 (18. oktobar 2010.). V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13. Thomas je izjavio da su obje strane koristile snajperiste kao "instrumente politike". V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 61. V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 87; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24.

[11714] P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24.

Vijeću rekao da su obje strane ubijale nevine ljude, uključujući žene, djecu i starije osobe, kako bi pokazale da one kontrolišu situaciju i preko medijskog izvještavanja izvršile pritisak.[11715] Međutim, i svjedok KDZ182 i Fraser, kao i mnogi drugi svjedoci, izjavili su da su Srbi više pucali, posebno na području Sedrenika i takozvane "Aleje snajpera".[11716] [11717] Harland je takođe rekao da su obje strane otvarale snajpersku vatru, ali da su bosanski Srbi, pošto su držali položaje na uzvišenjima oko Sarajeva, imali mnogo više prilike i mogućnosti da to čine.[11718] Van Baal je izjavio da je SRK koristio snajpersku vatru kao "sredstvo represije i zastrašivanja" – snajperska vatra je otvarana bez ikakve selektivnosti i građani, žene i djeca, gađani su "na neočekivanim mjestima i u neočekivano vrijeme".[11719] Sam Rose je u svjedočenju izjavio da je zbog prisustva snajperista u Sarajevu normalan život bio nemoguć i da je u gradu vladala atmosfera straha.[11720] Tucker je u svom svjedočenju rekao da je, kada je u oktobru 1992. došao u grad, snajperska vatra bila konstantna i da je bilo perioda intenzivnog otvaranja vatre iz pješadijskog naoružanja po obodu grada.[11721] Richard Mole, viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu u periodu od 16. septembra do 26. decembra 1992.,[11722] posvjedočio je da se tokom njegovog službovanja u Sarajevu stalno mogla čuti pozadinska buka u vidu vatre iz pješadijskog i artiljerijskog naoružanja u gradu.[11723] Čak i kada je Sarajevo bilo "mirno", bosanski Srbi su otvarali snajpersku vatru kako bi izvršili pritisak na

---

11715 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 40, 46–47 (pod pečatom). V. takođe Anthony Banbury, T. 13317 (15. mart 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su civili činili veliku većinu žrtava snajperskog djelovanja u Sarajevu).

11716 Aleja snajpera bila je dio ulice Zmaja od Bosne u dijelu Sarajeva koji se zvao Marindvor i ispred hotela "Holiday Inn". V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 26.

11717 Na aerodromu su obje strane podjednako pribjegavale otvaranju vatre. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 26; David Fraser, T. 8015 (18. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 7, 41 (pod pečatom); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24. Prema riječima svjedoka KDZ182, tokom njegovog službovanja u Sarajevu bilo je 66 incidenata otvaranja snajperske vatre od strane Srba i šest incidenata kada je snajpersku vatru otvarala ABiH. V. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 41–42 (pod pečatom). V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 87 (gdje je svjedok izjavio da je prijetnja od snajperske vatre bila veća u samom gradu zbog toga što je srpska strana dominirala uzvišenjima); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 217 (gdje je svjedok izjavio da je intenzitet snajperskog djelovanja bio veći na srpskoj strani, a da je veći broj civila ubijen u samom gradu); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 163; P2495 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 23. maj 1995.), *e-court* str. 2; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 29; P2031 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Neki svjedoci su takođe potvrdili da je zbog nespremnosti bosanskih Srba da prijave svoje žrtve, kao i činjenice da se većina medija nalazila u dijelu Sarajeva koji je držala ABiH, stvorena pomalo neuravnotežena slika snajperske aktivnosti u gradu. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 62–63; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 299; David Harland, T. 2144–2145 (10. maj 2010.).

11718 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 294–295, 298 (gdje je takođe rekao da je muslimanska strana pribjegavala dvjema vrstama snajperske aktivnosti: (i) protivsnajperskoj vatri koja je predstavljala beskonačnu igru "milo za drago" ili (ii) ubijanju civila kako bi isprovocirala odgovor Srba).

11719 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 48–49. V. takođe svjedok KDZ182, T. 13093 (9. mart 2011.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 53; P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

11720 Michael Rose, T. 7266–7267 (5. oktobar 2010.).

11721 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 22.

11722 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 4.

grad.[11724] Jedan broj mještana Sarajeva potvrdio je gore navedeno, rekavši da su srpski snajperisti stalno gađali civile u gradu bez obzira na to gdje su se nalazili, i da su određeni dijelovi grada, kao što su Marindvor i Sedrenik, bili posebno opasni kada je riječ o snajperskoj vatri.[11725] Pored toga, kada su saobraćali, i sarajevski tramvaji, i ljudi u njima, bili su izloženi snajperskoj vatri sa srpske strane.[11726] Potvrđujući gore navedene dokaze o gađanju civila, vještakinja za demografiju, Ewa Tabeau, sačinila je izvještaje u kojima je analizirala smrt civila u Sarajevu i izvela zaključak da je u periodu od 1. aprila 1992. do avgusta 1994. od vatre iz snajpera, ili iz pješadijskog oružja, kao apsolutni minimum poginulo 503 civila, dok je još 2.215 civila ranjeno.[11727] Što se tiče perioda od septembra 1994. do novembra 1995., Ewa Tabeau je koristila razne izvore informacija i bila je u mogućnosti da zaključi da je unutar linija sukoba u Sarajevu, od posljedica rata, uključujući

---

[11723] P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 65. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 135.

[11724] Svjedok KDZ450, T. 10550 (19. januar 2011.).

[11725] V. npr. P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 21–23; P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), str. 2–3; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 1996.), str. 3; P2922 (Izjave svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 17; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 86, 88–93; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 7; P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 13; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1728; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2–3; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 25. aprila 2010.), str. 2. V. također odjeljak IV.B.1.b.iii.A.: ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika); odjeljak IV.B.1.b.iii.C: Sedrenik.

[11726] P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 13; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 6–7, 15; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 39; David Fraser, T. 8127–8128 (19. oktobar 2010.). V. također par. 3645.

[11727] Ewa Tabeau je došla do tih podataka koristeći dva glavna izvora informacija u navedenom periodu, naime, popis porodičnih domaćinstava proveden u septembru 1994. u dijelu Sarajeva koji je držala ABiH i evidenciju Pogrebnog društva "Bakije", najvećeg u Sarajevu. Ona ih je potom usporedila s popisom iz 1991. i, da bi napravila razliku između vojnih i civilnih žrtava, sa spiskom palih vojnika ABiH. V. P4997 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 1–2, 4–7; P4998 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 1–4; Ewa Tabeau, T. 28173–28176, 28196–28197 (26. april 2012.). Ewa Tabeau je objasnila da je stvarni broj civilnih žrtava najvjerovatnije veći jer je broj onih koji su navedeni kao vojnici u popisu porodičnih domaćinstava veći od broja navedenog na spiskovima poginulih vojnika ABiH, između ostalog, zbog toga što su se porodice nadale da će dobiti vojnu penziju. V. P4997 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 8.

snajpersko djelovanje, poginulo najmanje oko 449 osoba.[11728] Pored toga, u tom periodu, najmanje 77 civila ranjeno je snajperskom vatrom.[11729]

3622. Sve jedinice SRK-a imale su snajperske puške i strijelce snajperiste.[11730] Oni su u svom arsenalu imali razne puške M48 kalibra 7,9 mm.[11731] Te puške su imale optičke nišane i nazivane su snajperima.[11732] Pored toga, imali su snajperske puške M76, koje su koristile i municiju kalibra 7,9 mm, doduše, drugačiju od municije koja se koristila za puške M48.[11733] Najzad, SRK je raspolagao poluautomatskim puškama kalibra 7,62 mm koje su mogle biti opremljene optičkim nišanima,[11734] što je značilo da su s velikom preciznošću mogle gađati na daljinu do 400 metara, uz ukupan domet od 800 metara.[11735] Međutim, Stanislav Galić, komandant SRK-a od septembra 1992. do avgusta 1994.,[11736] izjavio je u svjedočenju da u SRK-u nije bilo snajperskih jedinica kao takvih, već samo mali broj preciznih strijelaca koji su bili dodjeljivani raznim jedinicama sve do nivoa čete.[11737] Prema tome, nivo rukovođenja i komandovanja s koga su mogli biti davani zadaci snajperistima u

---

11728 Za taj period, glavni izvor podataka koji je Ewa Tabeau koristila u vezi s ranjenim civilima bila je evidencija pacijenata triju glavnih sarajevskih bolnica. Taj izvor je bio donekle nepotpun zato što nije obuhvatao evidenciju nekoliko manjih bolnica u gradu i zato što je obuhvatao samo pacijente koji su bili hospitalizirani. Ewa Tabeau je koristila i nekoliko različitih izvora koji su se odnosili na osobe poginule u Sarajevu, uključujući ponovo evidenciju Pogrebnog preduzeća "Bakije". Za taj period, nije bila u mogućnosti da utvrdi koji se smrtni slučajevi pripisuju granatiranju, a koji snajperskim dejstvima zato što, za razliku od Popisa porodičnih domaćinstava, izvori koje je tom prilikom koristila nisu sadržali tu vrstu podataka. Ona je, stoga, 449 smrtnih slučajeva klasifikovala kao smrtne slučajeve koji se dovode u vezu s ratnim dejstvima. V. P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 3–5, 11–12, 17–18, 23, 51–54; Ewa Tabeau, T. 28206–28209 (26. april 2012.).

11729 P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 6–7, 51–57 (gdje se dodaje da je stvarni broj vjerovatno prije bio oko 320 civila, na osnovu poređenja koji je Tabeau izvršila s drugim djelimično preklapajućim izvorima).

11730 Dragomir Milošević, T. 32820–32821 (29. januar 2013.) (gdje je dodao da je bilo teško pronaći dobre "strelc[e] snajperist[e]" pošto vojnici SRK-a nisu željeli da budu locirani blizu linije sukoba). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2808.

11731 Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.).

11732 Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.); D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.); D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.) (u oba naređenja se navode "snajperi"); P5945 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.). Van der Weijden je u svom izvještaju pomenuo tu pušku, ali je objasnio da je to bila lovačka puška koju su posjedovali mnogi civili u regionu, koji su je koristili kao naoružanje kada su postali borci. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 3–4.

11733 Dragomir Milošević, T. 32818–32820 (29. januar 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2812.

11734 Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.); P1279 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.). Prema izvještaju Van der Weijdena, VRS je u svom arsenalu imao sljedeće poluautomatske puške kalibra 7,62 mm: Zastava M76, Zastava M59/66 i SVD Dragunov ili M91. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 1.

11735 Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.). Te domete je potvrdio Van der Weijden. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A.

11736 Stanislav Galić, T. 37155 (15. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32503 (23. januar 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 27.

11737 Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2103), T. 37465 (22. april 2013.), T. 37840–37842 (7. maj 2013.), T. 38060 (9. maj 2013.).

najboljem slučaju bio je nivo komandira voda, a povremeno i nivo komandira čete.[11738] Viši komandni nivoi nisu se bavili snajperistima, osim u vanrednim okolnostima.[11739]

3623. Nasuprot Galiću, Dragan Maletić, komandir 1. čete 3. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade,[11740] i svjedok KDZ310, vojnik u tom bataljonu,[11741] posvjedočili su da je u bataljonu postojao snajperski odred i da je on bio direktno potčinjen komandantu bataljona, a ne komandirima čete ili voda.[11742] Pored toga, naređenje Galićevog zamjenika od 4. novembra 1992. pokazuje da je Komanda SRK-a izdavala naređenja koja su se konkretno odnosila na korištenje snajperista u jedinicama SRK-a.[11743] Nadalje, 29. oktobra 1993., Milošević je u Galićevo ime izdao naređenje svim brigadama SRK-a da intenziviraju snajpersko djelovanje po snagama ABiH; u tom naređenju se svakoj brigadi takođe nalagalo da formira "grupu snajperista" jačine voda u kojoj će biti 31 vojnik i da se svakom od njih obezbijedi snajper i prigušivač.[11744] Svjedok KDZ304 je bio mišljenja da su snajperisti SRK-a bili izuzetno profesionalni i pod kontrolom Komande SRK-a.[11745] Van der Weijden je takođe izjavio da se iz nekih naređenja SRK-a sticao utisak da su snajperisti smatrani važnim sredstvom za komandante SRK-a.[11746] Isto tako, Fraser je bio mišljenja da se srpskim snajperistima komandovalo i upravljalo na nivou korpusa, kao što pokazuje jedno od naređenja SRK-a, kao i zbog toga što su tri zloglasna područja snajperskog djelovanja, konkretno Sedrenik, Aleja snajpera i aerodrom, presjecala zone više različitih brigada SRK-a.[11747] Osim toga,

---

11738 Stanislav Galić, T. 37472 (22. april 2013.).

11739 Stanislav Galić, T. 37472 (22. april 2013.), T. 37840–37842 (7. maj 2013.) (gdje je priznao, međutim, da je moguće da su na nivou bataljona postojali odredi snajperista, ali je negirao da je on lično znao za te odrede).

11740 Treći bataljon je kasnije postao dio Sarajevske mehanizovane brigade i ime mu je promijenjeno u 2. pješadijski bataljon. V. Dragan Maletić, T. 30844 (3. decembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 5–6; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5.

11741 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 28–29.

11742 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.)*;* P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 40–41, 43–44.

11743 P1010 (Naređenje SRK-a u vezi s određivanjem snajperskih mjesta, 4. novembar 1992.) (gdje se takođe navodi da svaka jedinica SRK-a treba da ima najmanje dvojicu snajperista); Dragomir Milošević, T. 32832–32833 (29. januar 2013.).

11744 D2902 (Naređenje SRK-a, 29. oktobar 1993.). Dragomir Milošević je negirao da je to naređenje moglo biti osnov za otvaranje vatre na civile u Sarajevu. V. Dragomir Milošević, T. 33272–33274 (6. februar 2013.).

11745 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 8, 10.

11746 Patrick van der Weijden, T. 6941–6943, T. 6946–6949 (27. septembar 2010.); P1614 (Naređenje 2. sarajevske lake pješadijske brigade, 14. avgust 1994.), par. 12; P1208 (Naređenje 2. lake pješadijske brigade, 30. juli 1994.), par. 4; P1617 (Izvještaj Organa za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a Komandi SRK-a, 15. avgust 1994.), str. 2; P1618 (Naređenje SRK-a, 1. oktobar 1995.), par. 4. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 30–31; P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13–14.

11747 David Fraser, T. 8018, 8021–8023 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 25; P1613 (Naređenje SRK-a, 19. januar 1995.), par. 5. V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 36 (pod pečatom). Što se tiče Aleje snajpera, Fraser je priznao da je muslimanska strana politički profitirala od incidenata koji su se događali na tom području i nije mogao da objasni zašto su komandanti SRK-a

činilo se da je snajpersko djelovanje koordinirano, te kad god su se on i predstavnici UNPROFOR-a sastajali s komandantima SRK-a, konkretno Galićem, a kasnije Miloševićem, da bi protestovali zbog incidenata snajperskog djelovanja, broj incidenata bi se smanjio, zbog čega su imali utisak da ipak postoji određena kontrola nad aktivnošću snajperista.[11748] Van Baal je bio mišljenja da je postojala jasna linija, i politički i na "najvišem vojnom nivou", u vezi s upotrebom snajperista, barem što se tiče srpske strane.[11749] Rose je smatrao da je snajpersko djelovanje nesumnjivo bilo dio politike bosanskih Srba da terorišu civilno stanovništvo Sarajeva i da je postojala "jasna kontrola" nad snajperskom aktivnošću u gradu.[11750] Svjedok KDZ182 je rekao da misli da snajperisti SRK-a u Sarajevu nisu bili samo obični mještani koji su nasumično dejstvovali, već su bili savršeno koordinirani i njihov cilj je bio da terorišu civile.[11751] John Hamill, artiljerijski oficir Vojske Irske i vojni posmatrač UN-a u BiH od maja 1993. do jula 1994.,[11752] smatrao je da su snajperisti u Sarajevu djelovali kao "poluge rukovodstva" i da su bili pod kontrolom nekoga na položaju vlasti.[11753] Milenko Inđić, oficir za vezu SRK-a s UNPROFOR-om,[11754] izjavio je da je "SRK samo kontrolisao formacijske grupe snajperista", ali je rekao da on nije mogao kontrolisati otvaranje vatre, te snajpersko djelovanje nije obustavljeno.[11755]

3624. Van der Weijden je istakao važnost odgovarajuće obuke snajperista, rekavši da za gađanje na velikoj udaljenosti strijelac mora biti ili dobro obučen ili vrlo iskusan da bi prvim ispaljenim metkom pogodio metu.[11756] Da bi dokazalo da je upravo to bio slučaj, tužilaštvo je Vijeću predočilo jedan broj dokumenata koji pokazuju da je SRK organizovao obuku za snajperiste tokom perioda

---

dozvoljavali da se tako nešto događa. V. David Fraser, T. 8123–8124 (19. oktobar 2010.). V. takođe svjedok KDZ304, T. 10524 (19. januar 2011.); Dragomir Milošević, T. 32842 (29. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da SRK nije imao političkog interesa za nastavak snajperskog djelovanja).

11748 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 8, 11, 21–22, 23, 25. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 12–13. Kako je navedeno u paragrafu 3595, poslije potpisivanja sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja u avgustu 1994., broj ljudi ubijenih i ranjenih u ulici Zmaja od Bosne drastično se smanjio, što je Rosea i druge navelo da zaključe da su obje strane imale strogu kontrolu nad svojim snajperistima. V. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35, svjedok KDZ182, T. 13040–13041 (9. mart 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 141. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 3, 13.

11749 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 48, 50, 58; Adrianus van Baal, T. 8534–8535 (28. oktobar 2010.). V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 27–29, 67–68 (gdje je svjedok izjavio da je, prema njegovom iskustvu, bilo vrlo malo odmetnutih strijelaca na obje strane); svjedok KDZ450, T. 10574–10575 (19. januar 2011.), T. 10676 (20. januar 2011.).

11750 Michael Rose, T. 7267–7268 (5. oktobar 2010.).

11751 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 36, 44 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13091–13095 (9. mart 2011.).

11752 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6059–6060. Hamill je postao artiljerijski oficir u septembru 1974. i imao je 20 godina iskustva u irskim odbrambenim snagama prije nego što je služio kao vojni posmatrač UN-a u šest navrata. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6059–6060, 6124; John Hamill, T. 9673 (13. decembar 2010.).

11753 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6217.

11754 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 39.

11755 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 144.

11756 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 3–4, 106.

na koji se odnosi Optužnica. Na primjer, obuka za pet komandira snajperskog odreda organizovana je 1994.,[11757] a osmodnevni kurs za snajperske instruktore počeo je 23. januara 1995.[11758] Do januara 1995. obučeno je više od 100 snajperskih instruktora.[11759] To potvrđuje Fraserovo svjedočenje da je tokom njegovog službovanja u Sarajevu, odnosno tokom 1994. i 1995., snajperska aktivnost bila ograničena na profesionalne strijelce, a da su strijelci amateri bili odavno iščezli.[11760]

3625. Suprotno gore navedenim dokazima, Dragomir Milošević je negirao da su civili namjerno gađani iz snajpera u Sarajevu, tvrdeći da su se oni zatekli u borbenim dejstvima, ali nije mogao isključiti mogućnost da je "neko od poremećenih umova i sa srpske strane ostvario neko dejstvo".[11761] Galić je objasnio da je glavni zadatak snajperista ili strijelaca SRK-a bio da neutrališu neprijateljsku snajpersku vatru ABiH i gađaju važne vojne ciljeve, kao i da civili nisu bili gađani, već su bili kolateralna šteta.[11762] Nekoliko drugih vojnika i oficira SRK-a takođe su posvjedočili da njihove konkretne jedinice nikada nisu namjerno gađale civile u Sarajevu otvaranjem snajperske vatre na njih i/ili da su snajperi korišteni samo za vojne ciljeve i kao odgovor na vatru ABiH.[11763] Oni su takođe negirali da se iz snajpera djelovalo po tramvajima i drugim sredstvima javnog

---

11757 P1615 (Izvještaj 1. igmanske pješadijske brigade Komandi SRK-a, 21. januar 1995.), par. 3. Van der Weijden je procijenio da je pet komandira snajperskog odreda moralo biti odgovorno za 30-40 snajperista. V. Patrick van der Weijden, T. 6943–6944 (27. septembar 2010.).

11758 P1616 (Naređenje SRK-a, 5. januar 1995.); P1612 (Naređenje SRK-a, 29. januar 1995.), str. 6; P1613 (Naređenje SRK-a, 19. januar 1995.), par. 4. Instruktorima su rekli da donesu sopstvene puške, i to M76, koja je, prema riječima Van der Weijdena, bila standardna snajperska puška JNA. V. Patrick van der Weijden, T. 6938–6940, 6945–6946 (27. septembar 2010.). V. takođe David Fraser, T. 8018–8023 (18. oktobar 2010.); P1783 (Izvještaj 1. ilijaške pješadijske brigade SRK-u u vezi s obukom, 13. januar 1995.); P1784 (Izvještaj 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u u vezi s obukom, 5. januar 1995.).

11759 Patrick van der Weijden, T. 6945 (27. septembar 2010.).

11760 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 31; David Fraser, T. 8019–8020 (18. oktobar 2010.). V. takođe svjedok KDZ450, T. 10555–10556 (19. januar 2011.). Van der Weijden je takođe izjavio da su, prema dokumentima SRK-a, snajperisti SRK-a radili u parovima, koristeći prigušivače, kao što to obično rade profesionalni snajperisti koji djeluju u dvočlanim timovima sastavljenim od strijelca i osmatrača. V. Patrick van der Weijden, T. 6942–6943, 6951–6952 (27. septembar 2010.); P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 3; P1208 (Naređenje 2. lake pješadijske brigade, 30. juli 1994.), par. 4.

11761 Dragomir Milošević, T. 32836–32837, 32840–32841 (29. januar 2013.), T. 33197–33207 (5. februar 2013.); D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.) (u kojem je Milošević obavijestio Glavni štab VRS-a da je jedinicama SRK-a naređeno da otvaraju snajpersku vatru samo na ciljeve koji predstavljaju prijetnju za vojnike SRK-a). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 139–140.

11762 Stanislav Galić, T. 37465–37466 (22. april 2013.), T. 37845–37846, 37852–37854 (7. maj 2013.), T. 38060 (9. maj 2013.).

11763 V. npr. Božo Tomić, T. 30214 (13. novembar 2012.); D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 20, 26; Dragan Maletić, T. 30883–30886, 30889–30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić); D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 25; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 43; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 36; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 41. Gengo je izjavio da je odgovor srpske strane na snajpersku vatru zavisio od toga odakle je dolazila vatra; ponekad su koristili mitraljez ili su, ako bi vatra bila otvorena iz šume, koristili minobacače da uzvrate. V. Slavko Gengo, T. 29784–29785 (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 27.

saobraćaja u gradu.[11764] Međutim, Milovanović je u svojoj knjizi napisao da je snajpersko djelovanje postalo ogroman problem za obje strane u Sarajevu, "jer se izmaklo bilo kakvoj kontroli".[11765] Milošević je priznao da je od UNPROFOR-a i iz medija saznao za navode da srpski vojnici otvaraju snajpersku vatru po civilima, ali je tvrdio da su mediji preuveličavali situaciju na terenu i da im se nije moglo vjerovati, ali da je istovremeno pokušao utvrditi da li su informacije dobijene od UNPROFOR-a bile tačne ili ne.[11766] Isto tako, Galić je takođe priznao da su, obično od UNPROFOR-a ili preko Inđića, ulagani protesti zbog snajperske ili pješadijske vatre koja je dovodila do civilnih žrtava.[11767] Inđić je, s druge strane, izjavio da protesti zbog otvaranja snajperske vatre jesu ulagani, ali da mu nikada nisu uloženi protesti zbog toga što su u toj vatri stradale civilne žrtve.[11768]

(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH

3626. Kako je gore navedeno, muslimanska strana je imala snajperiste i koristila ih je tokom cijelog sukoba, gađajući posebno naselje Grbavica, uključujući civile koji su se tamo nalazili.[11769]

11764 V. Dragomir Milošević, T. 33209–33210 (5. februar 2013.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 28; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 27; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 28; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 29–30; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 10; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 50–51; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 32; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 20; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 15–16.

11765 D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 31.

11766 Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.) (gdje je dodao da mu obim aktivnosti koje je morao da izvršava nije pružao priliku da lično provede cjelokupnu proceduru utvrđivanja krivice – umjesto toga, oslanjao se na pomoć vojne policije i tužilaštva).

11767 Stanislav Galić, T. 37788–37792 (7. maj 2013.) (gdje je pojasnio da mu nikada nisu uručeni protesti u vezi s individualnim incidentima snajperskog djelovanja navedenim u Prilogu F Optužnici).

11768 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 142–143.

11769 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24. Maletić, čija je četa bila raspoređena duž Miljacke, između Vrbanja mosta i mosta Bratstvo jedinstvo, izjavio je da je jedinica preko puta njegove jedinice raspolagala snajperima i da ih je koristila, zbog čega je veliki broj civila ubijen na Grbavici i na Vracama. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 19, 32. V. takođe Stanislav Galić, T. 37468–37469 (22. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32821–32823 (29. januar 2013.); D2824 (Naređenje ABiH, mart 1993.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 156; D201 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 13. juli 1992.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 36; Jeremy Bowen, T. 10107–10108 (13. januar 2011.); P2074 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; P879 (Izvještaj Glavnog sa VRS-a, 11. mart 1995.); David Harland, T. 2099–2101 (7. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 46–47; P2022 (Vijest kanala BBC u vezi s Grbavicom, s transkriptom); Michael Rose, T. 7268 (5. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 133; D3526 (Naređenje 1. motorizovane brigade ABiH, 2. oktobar 1993.); D4633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 12. decembar 1993.); P1753 (Naređenje 12. divizije ABiH, 19. septembar 1995.); D2825 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, bez datuma); D2826 (Borbeni izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 25. juli 1992.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 28; svjedok KDZ304, T. 10485 (18. januar 2011.); svjedok KDZ088, T. 6369–6372 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D564 (Borbeni izvještaj

Pored toga, prema izvještaju MUP-a BiH od 13. oktobra 1993. u vezi s dejstvima 2. samostalnog bataljona ABiH, čiji je štab bio na sarajevskoj Stomatološkoj klinici u ulici Meše Selimovića, bataljon je imao jedan broj "sijača smrti",[11770] od kojih se jedan nalazio blizu štaba i kontrolisao Nemanjinu ulicu, te dva-tri snajperska gnijezda koja su se nalazila na trećem spratu Stomatološke klinike i pokrivala plato benzinske pumpe na Koševu, veliki dio ulice Moše Pijade i prostor oko Medicinskog fakulteta.[11771] Vijeću su također predočeni dokazi da su specijalne grupe snajperista, koje se pominju pod nazivom Ševe i Laste, djelovale s teritorije koju je držala ABiH.[11772] Edin Garaplija, bivši pripadnik SDB-a MUP-a BiH, potvrdio je da su Ševe bile specijalna jedinica MUP-a koja je bila aktivna tokom sukoba i imala zadatak da dejstvuje iz snajpera po položajima bosanskih Srba.[11773] Prema Galićevim riječima, 1. korpus ABiH imao je oko 500 snajperista u Sarajevu jer se fabrika "Zrak", koja je proizvodila optičke nišane, nalazila na teritoriji koju je držala ABiH.[11774] Thomas je u svjedočenju izjavio da mu je bilo teško da obiđe snajperske lokacije na teritoriji koju je držala ABiH i izvrši njihovu inspekciju zbog odugovlačenja Vlade BiH.[11775] Međutim, on je uspio vidjeti jednu takvu lokaciju koja se nalazila na Dobrinji, na kojoj su bili vrlo profesionalni policajci koji su posjedovali kvalitetnu snajpersku opremu.[11776]

(C) Uviđaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu.

3627. Jedan broj svjedoka pred ovim Vijećem, među kojima su bili pripadnici i MUP-a BiH i UNPROFOR-a, učestvovao je u uviđajima o snajperskim incidentima u Sarajevu. Što se tiče uviđaja koje je vodio MUP BiH, Odjel za teška krivična djela CSB-a Sarajevo bio je zadužen za

---

SRK-a, 23. juli 1992.), par. 1; D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.), str. 2.

11770 Svjedok KDZ485 je rekao da je "sijač smrti" vrsta mitraljeza koji može da ispaljuje metke izuzetno velikom brzinom, zbog čega meta teško može da ga izbjegne. V. svjedok KDZ485, T. 8881 (3. novembar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), List s dopunskim informacijama.

11771 D858 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s II samostalnim bataljonom ABiH, 19. oktobar 1993.), str. 2–3.

11772 Stanislav Galić, T. 37468 (22. april 2013.), T. 38061 (9. maj 2013.); Dragomir Milošević, T. 32821–32822 (29. januar 2013.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 37; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 151–152; Francis Roy Thomas, T. 6830–6834 (15. septembar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 68 (gdje je svjedok izjavio da je snajpere na strani BiH obezbjeđivala policija, a ne vojska). V. također par. 4505. Iako je Mirsad Kučanin, inspektor CSB-a Sarajevo, priznao da je postojala specijalna jedinica policije koja se zvala Laste i koja jeste učestvovala u borbenim dejstvima, on je također izjavio da je ona bila slabo opremljena i da su njeni pripadnici imali samo puške i nešto zarobljenog naoružanja. Kučanin je naišao na tu jedinicu dok je obezbjeđivala mjesta zločina. P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 3.

11773 Edin Garaplija, T. 33382–33384, 33388 (7. februar 2013.). Garaplija je također svjedočio o drugim aktivnostima te jedinice koje je okvalifikovao kao terorističke. V. par. 4505.

11774 Stanislav Galić, T. 37468 (22. april 2013.), T. 38060–38061 (9. maj 2013.).

11775 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 64; Francis Roy Thomas, T. 6830–6834 (15. septembar 2010.).

11776 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 64.

istragu snajperskih incidenata u kojima je ubijena jedna ili više osoba.[11777] Pripadna lokalna stanica policije obavještavala bi taj odjel kada bi došlo do nekog takvog incidenta, a odjel bi onda obavijestio istražnog sudiju Višeg suda u Sarajevu, koji bi onda predvodio uviđajnu ekipu.[11778] Zatim bi se formirala ekipa, koja je uključivala inspektora, kriminalističke tehničare i balističara.[11779] Istražni sudija je vodio uviđaj, bio odgovoran za to da ne budu napravljene pravne greške i davao uputstva inspektoru, koja bi on onda prenosio ostalim članovima ekipe.[11780] Najveći dio uviđaja provodili bi balističari i kriminalistički tehničari, čiji je zadatak bio da utvrde vrstu korištenog projektila i pravac iz koga je došao.[11781] Po završetku uviđaja, inspektor bi sačinio službeni izvještaj na osnovu svojih bilježaka i "usmenih komentara" vještaka, navodeći hronološki opis obavljenog posla.[11782] Kasnije bi inspektor takođe prikupljao drugu dokumentaciju pripremljenu tokom istrage i zajedno sa svojim izvještajem prosljeđivao sve to istražnom sudiji.[11783] Zatim je sudija bio dužan da pripremi izvještaj koji je sadržao nalaze istrage i da priloži dokumentaciju koju su pripremili CSB i njegovi vještaci.[11784] U rijetkim prilikama, istražni sudija je tražio da se provede dalja istraga, koja se obično sastojala od dodatnog ispitivanja svjedoka.[11785]

3628. Ako nije bilo balističara,[11786] porijeklo i/ili smjer vatre utvrđivao bi jedan od kriminalističkih tehničara koji su takođe bili obučeni da utvrde smjer vatre.[11787] Što se tiče metoda koji su korišteni za utvrđivanje porijekla i/ili smjera vatre, oni su zavisili od vrste incidenta i konkretnog lica mjesta, kao i eventualnih dokaza pronađenih na licu mjesta i pomoći očevidaca.[11788] Na primjer, u slučajevima kada je iz snajpera pucano na tramvaje, prvi korak je bio da se ispitaju oštećenja na tramvaju, odnosno da se pronađu ulazna i izlazna oštećenja koja je

---

11777 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5.

11778 Istražni sudija je mogao ovlastiti inspektora da u njegovo ime provede istragu. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 4. V. takođe P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5.

11779 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4–5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5. Mirza Sabljica je izjavio da je u najozbiljnijim slučajevima uviđajna ekipa uključivala dvojicu balističara, a ne jednog. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 9.

11780 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5. V. takođe Dragan Mioković, T. 8555 (28. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 67–68; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4643–4644; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 6.

11781 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 7, 67.

11782 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5.

11783 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 7. V. takođe svjedok KDZ485, T. 8900–8902 (3. novembar 2010.).

11784 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5.

11785 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 33–34.

11786 Prema riječima svjedoka KDZ485, za vrijeme rata "nije […] bilo mnogo [balističara]". P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 11; svjedok KDZ485, T. 8900 (3. novembar 2010.).

11787 P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 11. Svjedok KDZ485 se sjetio samo jednog incidenta snajperskog djelovanja kada balističari nisu bili na licu mjesta. Svjedok KDZ485, T. 8900 (3. novembar 2010.).

11788 P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 12.

napravio projektil, kao i dimenzije tih oštećenja.[11789] Kada bi to bilo urađeno, korišteni su kanap, staklene cjevčice,[11790] libela i jedna mala optička sprava[11791] za utvrđivanje ugla pod kojim je metak ušao i za određivanje smjera vatre i objekta iz koga je metak možda ispaljen.[11792] To se radilo tako što su kroz ulazno i izlazno oštećenje provlačene cijevi i kanap,[11793] pri čemu su mjerene stranice dobivenog trougla i njegova hipotenuza, i korištena je trigonometrija da bi se izračunao ulazni ugao, a zatim je, kao posljednji korak, korištena optička sprava pomoću koje se moglo gledati kroz oštećenje[11794] kako bi se osmotrilo područje i potencijalni objekti iz kojih je metak mogao poteći.[11795] Mirza Sabljica, balističar koji je radio u CSB-u Sarajevo,[11796] posvjedočio je da je uviđajna ekipa obično insistirala na tome da tramvaj ostane na mjestu incidenta, mada je to često bilo nemoguće jer su vozači ponekad premještali tramvaje kako bi izbjegli da na njih ponovo bude pucano.[11797] Ako tramvaj nije mogao biti vraćen na lokaciju na kojoj se nalazio kada je pogođen,[11798] istražitelji bi samo izvršili mjerenja i izračunali ulazni ugao metka, ali ne bi koristili optičku spravu za osmatranje, pošto bi razlika od nekoliko centimetara u položaju tramvaja dovela do potpuno drugačijeg zaključka o smjeru vatre.[11799] U takvim slučajevima, balističari su stoga mogli da utvrde samo generalni smjer vatre, ali ne i tačnu lokaciju s koje je metak ispaljen.[11800]

11789 Mirza Sabljica, T. 7732 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68.

11790 Mirza Sabljica je izjavio da je ekipa raspolagala jednim brojem tih cjevčica različitih veličina, zavisno od vrste i kalibra korištene municije. V. Mirza Sabljica, T. 7743 (12. oktobar 2010.).

11791 Ta sprava je bila jedna vrsta sofisticiranog dvogleda, s uvećanjem od 16 puta, napravljena za MUP BiH kako bi im pomagala pri uviđajima. Mirza Sabljica nije znao da kaže da li je pouzdanost te sprave ikada bila testirana za svrhe u koje je korištena. Međutim, on jeste priznao da su na tu spravu mogle uticati izvjesne svjetlosne aberacije i napomenuo je da ekipa nije imala potrebnu opremu kako bi te aberacije bile uzete u obzir. V. Mirza Sabljica, T. 7733, 7744–7745 (12. oktobar 2010.).

11792 Mirza Sabljica, T. 7732–7735, 7743 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68. V. takođe P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 14; P1924 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

11793 Prema riječima Mirze Sabljice, sarajevski tramvaji imali su oplatu debljine od 12 do 15 centimetara. V. Mirza Sabljica, T. 7742 (12. oktobar 2010.).

11794 Ta sprava je ovlaš postavljana na cjevčicu koja je ubacivana kroz ulazno i izlazno oštećenje projektila i inspektori su kroz nju posmatrali konkretne zgrade koje su se mogle vidjeti. V. Mirza Sabljica, T. 7735 (12. oktobar 2010.).

11795 Međutim, metak se ponekad zaglavljivao u karoseriji tramvaja i nije bilo izlaznog otvora. Mirza Sabljica, T. 7732–7735, 7743 (12. oktobar 2010.); P1734 (Skica koju je nacrtao Mirza Sabljica); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68. V. takođe P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11.

11796 Za kvalifikacije Mirze Sabljice, v. Mirza Sabljica, T. 7702, 7705–7706 (11. oktobar 2011.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 1–8, 60.

11797 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 67–68; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 13.

11798 Mirza Sabljica, T. 7736, 7746 (12. oktobar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 13.

11799 Mirza Sabljica, T. 7736, 7745–7746 (12. oktobar 2010.).

11800 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68–69; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 34.

Uviđaji o snajperskom djelovanju koji su se odnosili na otvaranje vatre po stanovima obavljani su na isti način, korištenjem goreopisane opreme i metodologije.[11801]

3629. Sabljica je također rekao da balističari nisu mogli utvrditi udaljenost koju bi meci prevalili i da je to razlog što na područjima gdje su položaji VRS-a i ABiH bili blizu jedan drugoga nisu mogli precizirati tačno porijeklo vatre, odnosno da li je ona otvorena s teritorije koju je držao VRS ili van nje, već su samo navodili osnovni smjer.[11802] Dragan Mioković, inspektor u CSB-u Sarajevo,[11803] izjavio je da je, s obzirom na okolnosti u kojima su provođene te istrage, MUP BiH "praktično [samo] dokumentova[o] [te incidente]", a nije rasvjetljavao krivična djela, zbog čega ljekarski izvještaji nisu bili od primarnog značaja za provođenje istraga.[11804]

3630. Načelno, UNPROFOR je obavještavan o incidentima snajperskog djelovanja, ili preko sopstvenih snaga ili putem protestnih pisama zaraćenih strana, te bi provodio vlastitu istragu, a također pomagao MUP-u BiH u njegovim istragama.[11805] Fraser je izjavio da se UNPROFOR, pošto se nije smio upuštati u razmjene između zaraćenih strana, trudio svim silama da utvrdi da li su incidenti snajperskog djelovanja bili usmjereni protiv civila ili ne.[11806] Ako su bili, onda je s posebnim oprezom utvrđivao koja je strana otvarala vatru na civile.[11807] Međutim, Fraser je priznao da istraga UNPROFOR-a nije bila kriminalistička istraga.[11808] Umjesto toga, UNPROFOR bi dobijao informacije od svojih vojnika raspoređenih na području incidenta i od lokalnih vlasti, uključujući lokalnu policiju, a zatim bi upućivao usmeni ili pismeni protest strani za koju je utvrđeno da je izvršila snajperski napad.[11809] Rose je izjavio da UN nije mogao van svake razumne sumnje utvrditi odakle je dolazila snajperska vatra zbog toga što nije provodio istrage koje bi to utvrdile.[11810]

11801 Mirza Sabljica, T. 7734–7735 (12. oktobar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 12.

11802 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 7.

11803 Za kvalifikacije Dragana Miokovića, v. Dragan Mioković, T. 8544–8545, 8548–8551 (28. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 28–29.

11804 Mioković je izjavio da su ljekarski izvještaji podnošeni istražnom sudiji odvojeno, nakon što bi ekipa završila svoj posao. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 34–35. Međutim, svjedok KDZ485 je izjavio da je, prilikom istrage o nekom incidentu, jedno od zaduženja policije bilo da utvrdi da li je neko povrijeđen ili ubijen i da prati stanje u bolnici ili mrtvačnici. V. P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 7, 15.

11805 David Fraser, T. 8016, 8054–8055 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 22–23; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 18–20.

11806 David Fraser, T. 8015–8016 (18. oktobar 2010.).

11807 David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.).

11808 David Fraser, T. 8054–8055 (18. oktobar 2010.). V. također svjedok KDZ304, T. 10523 (19. januar 2011.).

11809 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 23; David Fraser, T. 8016, 8054–8055 (18. oktobar 2010.), T. 8124–8125 (19. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31 (pod pečatom).

11810 Michael Rose, T. 7293–7294 (5. oktobar 2010.).

3631. Pored toga, potaknut brojem incidenata snajperskog djelovanja na području Aleje snajpera, Sektor Sarajevo je formirao i međunarodne snage za suzbijanje snajperskog djelovanja, u okviru kojih su snajperisti iz svakog bataljona UNPROFOR-a dobijali zadatke za suzbijanje snajperskog djelovanja u svojoj zoni odgovornosti s ciljem da se zaštite civili.[11811] Te snage su imale koordinacioni centar i incidenti snajperskog djelovanja prijavljivani su Štabu Sektora Sarajevo odmah nakon što bi se dogodili.[11812] Iako je dio zadataka ovih snaga bio da odvraćaju obje zaraćene strane, one su se uglavnom bavile odvraćanjem bosanskih Srba od otvaranja vatre na civile.[11813] To se radilo, na primjer, tako što bi se vojnici UNPROFOR-a postavili između srpskih snajperista i civila na području Aleje snajpera, a zatim i sami pucali na snajperiste.[11814] Također su postavljali pasivne zaklone širom grada, iako vlasti BiH ponekad to nisu dozvoljavale.[11815] Još jedan od njihovih zadataka bio je da fotografišu sve moguće dijelove na Grbavici s kojih su Srbi otvarali vatru i da identifikovane lokacije osmatraju, te su tako dobro znali gdje su snajperski položaji na

11811 David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 32, 34; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10–11; P1773 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s efikasnošću sporazuma o zabrani snajperskog djelovanja, 15. septembar 1994.).

11812 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 32–33, 37; P1771 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s mjerama protiv snajperskog djelovanja, 25. juni 1994.); P1772 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim djelovanjem u Sarajevu, 6. septembar 1994.); svjedok KDZ182, T. 13083 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 15; P2113 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s protivsnajperskim djelovanjem, 23. septembar 1994.).

11813 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 33–34; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 6–7, 40–41 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13083–13084 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Svjedok KDZ304 je rekao da je bilo teško nadzirati snajperiste na muslimanskoj strani jer većina snaga UNPROFOR-a, uz izuzetak Ruskog bataljona, nije imala pristup područjima koja je držao SRK, te nisu mogli da osmatraju ni provjere broj ili identitet žrtava snajperskog djelovanja na srpskoj strani. Pošto Ruski bataljon nikada nije prijavio nijedan incident snajperskog djelovanja na srpskoj strani, snage za suzbijanje snajperskog djelovanja nisu mogle da lociraju snajperska gnijezda na muslimanskoj strani. V. P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 13–15.

11814 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 11. Fraser je izjavio da to nije uvijek funkcionisalo jer je UNPROFOR uslijed snajperskog djelovanja izgubio jedan broj vojnika, od kojih su jednog pogodili Srbi dok se nalazio u jednom od UNIS-ovih nebodera, dok je drugog pogodila muslimanska strana blizu aerodroma. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 33–34, 36; David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.). Svjedok KDZ182 je izjavio da su vojnici UNPROFOR-a otvarali vatru na snajperiste samo u situacijama samoodbrane i da su to mogli raditi zato što su raspolagali termičkim kamerama koje su im omogućavale da vide gdje se nalaze snajperisti. On je također potvrdio da je muslimanska strana pogodila jednog vojnika UNPROFOR-a na aerodromu. V. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 29, 42, 44, 72 (pod pečatom). V. također P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 8; P1075 (Fotografija oklopnog transportera UN-a u Sarajevu); D2907 (Izvještaj UNPROFOR-a, 18. april 1995.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 158.

11815 David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.), T. 8121–8122 (19. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 34; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 40 (pod pečatom); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13; P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 8; P1069 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera u Sarajevu); P1070 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (kasarna "Maršal Tito")); P1071 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (Dobrinja)); P1072 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (Dobrinja)); P1073 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera u Sarajevu); P1074 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (zgrada Skupštine)); P1075 (Fotografija oklopnog transportera UN-a u Sarajevu); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 11. Fraser je također rekao da su barikade imale pozitivan efekat, ali da su dovodile do toga da se problem jednostavno premjesti na drugo mjesto, pošto su snajperisti pronalazili nove položaje s kojih su mogli odmjeravati metu. V. David Fraser, T. 8163–8164 (19. oktobar 2010.).

tom području.[11816] Te informacije su zatim prosljeđivane do nivoa bataljona i Sektora.[11817] Sve gore navedeno značilo je da su snage za suzbijanje snajperskog djelovanja "vrlo uspješno utvrđivale s koje tačke je pucano u konkretnim incidentima" i da su komandanti UNPROFOR-a bili "sigurni" da snage bosanskih Srba otvaraju snajpersku vatru na civile u Sarajevu.[11818]

3632. Optuženi tvrdi da su i inspektori MUP-a BiH i istražitelji UN-a koji su radili na incidentima snajperskog djelovanja navedenim u prilozima "izuzetno nepouzdani" jer su pristrasni i jer njihov rad obiluje greškama.[11819] Tužilaštvo odgovara da je to uopšten navod zasnovan na pogrešnom tumačenju dokaza koje su dali relevantni svjedoci.[11820] Kako će se vidjeti dalje u tekstu, Vijeće je prilikom svoje analize incidenata snajperskog djelovanja navedenih u prilozima razmotrilo i analiziralo jedan broj izvještaja CSB-a Sarajevo i UN-a, pripremljenih na osnovu goreopisanih metoda istrage. Te izvještaje su sačinili balistički stručnjaci i/ili kriminalistički tehničari koji su, u većini slučajeva, bili na licu mjesta ubrzo poslije incidenta i koji su koristili prihvaćene balističke metode za određivanja smjera vatre. Ti ljudi, a posebno pripadnici UNPROFOR-a i snaga UNPROFOR-a za suzbijanje snajperskog djelovanja, takođe su bili detaljno upoznati s ozloglašenim snajperskim položajima u gradu, a imali su pristup i licu mjesta, aktuelnim informacijama u realnom vremenu i očevicima. S obzirom na te faktore, Vijeće je pri analizi incidenata snajperskog djelovanja navedenih u prilozima generalno pridalo znatnu težinu izvještajima CSB-a Sarajevo i UN-a. Vijeće je pritom takođe stalno bilo svjesno nedostataka uviđaja provedenih tokom rata, kao što su, na primjer, teškoće s kojima su se inspektori suočavali dok su radili na mjestu zločina izloženi prijetnji od neprijateljske vatre, njihovu nemogućnost da tačno utvrde porijeklo vatre za razliku od smjera vatre, te nedosljednosti između balističkih i drugih izvještaja o istrazi. Kad god bi se otvorilo neko pitanje u vezi s nekim konkretnim izvještajem, Vijeće je ta pitanja razmatralo u odnosu na svaki konkretni incident. Shodno tome, iako smatra da su dokazi te vrste generalno pouzdani i vjerodostojni, Vijeće ih je tretiralo kao jedan djelić slagalice, koji je ocjenjivalo u kontekstu ukupnih dokaza predočenih u vezi sa svakim incidentom.

3633. Vijeće je takođe saslušalo Barryja Hogana, jednog od istražitelja tužilaštva, koji je u brojnim prilikama posjetio Sarajevo i pripremio razne materijale koji se odnose na incidente

---

[11816] P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24–25, 29; David Fraser, T. 8016–8018 (18. oktobar 2010.).

[11817] David Fraser, T. 8018 (18. oktobar 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 12; P2112 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskom vatrom u Sarajevu, 21. septembar 1994.).

[11818] David Fraser, T. 8018 (18. oktobar 2010.). Fraser je takođe izjavio da UNPROFOR nije koristio izvještaje koje su sačinjavale vladine agencije BiH. V. David Fraser, T. 8034 (18. oktobar 2010.).

[11819] Završna riječ, T. 47954–47959, 47989–47991 (2. oktobar 2014.).

[11820] Završna riječ, T. 48056–48059 (7. oktobar 2014.).

navedene u Prilogu F Optužnici.[11821] On je u svjedočenju izjavio da je obišao svaku od lokacija na kojoj su žrtve navedene u Prilogu F ranjene ili ubijene, u pratnji jedne od tih žrtava ili očevidaca, i da je koristio GPS uređaj kako bi precizno očitao položaj žrtve i/ili tramvaja u vrijeme kada je došlo do pucnjave, onako kako su to ispričali ta žrtva ili svjedok. Ta očitavanja su zatim korištena za izradu mape u koju su ubilježena mjesta svih incidenata.[11822] Hogan je zatim odlazio na lokaciju gdje su žrtve bile ranjene i/ili ubijene i odatle bi vršio očitavanja pomoću GPS uređaja.[11823] Hogan je također rekao da u tu svrhu nisu korišteni izvještaji lokalne policije ni UN-a.[11824] Što se tiče porijekla vatre, žrtve/svjedoci su jednostavno navodili smjer iz kojeg je vatra došla, budući da nisu bili u mogućnosti da navedu tačnu lokaciju s koje su meci ispaljeni.[11825] Te žrtve i/ili svjedoci su samo na osnovu sjećanja pokazivali lokacije, budući da im nisu davane njihove vlastite izjave svjedoka ni drugi materijal kako bi pomoću njih osvježili sjećanje.[11826] Vijeće je razmotrilo Hoganovo svjedočenje i zaključilo da je on pouzdan svjedok, kome se može vjerovati. Bio je pedantan i nije prekoračio granice svog mandata. Međutim, Vijeće napominje da je njegov mandat bio ograničen samo na očitavanje toga gdje se nalaze mjesta incidenata. Pored toga, u slučaju svakog navedenog incidenta, njegova očitavanja pomoću GPS uređaja zavisila su od sjećanja pojedinačne žrtve/svjedoka, kojima nije dat nikakav materijal da osvježe sjećanje, iako su na relevantne lokacije odvedeni više godina poslije incidenta. Stoga je ponekad, kao što će se vidjeti dalje u tekstu,[11827] bilo nekih nedosljednosti između tih sjećanja i službenih izvještaja koje je sačinio MUP BiH i/ili drugih dokaza. Shodno tome, Vijeće prihvata Hoganovo svjedočenje kao vjerodostojno, ali je potpuno svjesno njegovih ograničenja, kao i činjenice da su njegove aktivnosti zavisile od sjećanja drugih.

3634. Najzad, kako je navedeno gore u tekstu,[11828] Vijeće je saslušalo svjedočenja dvojice vještaka u vezi sa snajperskim djelovanjem u Sarajevu. Van der Weijden je za tužilaštvo proveo istrage o svim incidentima snajperskog djelovanja navedenim u prilozima i uzeo u obzir navedeno porijeklo vatre, kao i mogućnost strijelca da u svakom incidentu metu identifikuje kao učesnika u

11821 Barry Hogan, T. 11192–11193 (3. februar 2011.).

11822 Barry Hogan, T. 11204–11206, 11230–11231, 11255 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

11823 Barry Hogan, T. 11232–11233, 11241–11245 (3. februar 2011.) (gdje je dodao da su očitavanja vršena u stepenima, minutama i sekundama, ali da je kasnije, kada je pripremao mape, ta mjerenja pretvarao u decimale koje nisu uticale na lokaciju incidenta kako je ona ucrtana na mapama. V. također P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

11824 Barry Hogan, T. 11231–11235 (3. februar 2011.); D990 (Fotografije GPS uređaja).

11825 Barry Hogan, T. 11231 (3. februar 2011.).

11826 Barry Hogan, T. 11288 (3. februar 2011.).

11827 V. npr. par. 3963.

11828 V. par. 3617.

borbi. On je tokom 2006. i 2009. obišao lokacije incidenata i izvršio provjeru tačnih lokacija na kojima su žrtve pogođene iz vatrenog oružja, koristeći Hoganove koordinate dobijene GPS uređajem koje mu je dostavilo tužilaštvo; dok je tamo boravio, osmatrao je okolinu, obično iz pozicije na kojoj je na tijelu žrtve bila rana, provjeravajući gdje je postojala jasna linija nišanjenja do mogućeg položaja za otvaranje vatre.[11829] On je zatim obišao područja za koja je utvrdio da su mogući položaji s kojih je otvorena vatra kako bi vidio da li je u praksi bilo moguće pucati sa njih.[11830] Zatim bi eliminisao lokacije s kojih se nisu vidjela mjesta incidenta i/ili koja nisu davala taktičku prednost strijelcu i tako bi na kraju dolazio do područja za koje je mislio da je s njega potekao hitac.[11831]

3635. Pri obavljanju tih radnji, Van der Weijden je na raspolaganju imao i izjave svjedoka u kojima su svjedoci često sugerisali odakle je otvorena vatra; međutim, to nije imalo velikog uticaja na njegovu istragu jer je on, koristeći gore navedenu metodu, samostalno ocjenjivao da li je njihov iskaz moguć.[11832] Za neke incidente dostavljani su mu i izvještaji koje je pripremio MUP BiH, ali je naveo da oni nisu bili "od velike pomoći" jer su bili "prilično nepotpuni".[11833] Van der Weijden je priznao da nije pregledao medicinske informacije koje se odnose na povrede žrtava o kojima je riječ, niti je uvijek znao tačan položaj u kojem se žrtva nalazila kada je pogođena, ali je ponovio da ga je prevashodno interesovala linija optičke vidljivosti i opšti raspored mjesta incidenta.[11834] Van der Weijden je s linijama sukoba u Sarajevu bio upoznat samo uopšteno i to ne u vezi sa svakim konkretnim incidentom; međutim, prema njegovim riječima, detaljno znanje o tim linijama nije bilo potrebno, pošto se njegova istraga ticala samo toga da ispita odakle je hitac mogao doći, a ne s koje strane linije sukoba je potekao.[11835] On je takođe napomenuo da nikada nije utvrdio da je bilo koji od hitaca ispalio obučeni snajperista, a ne redovni vojnik,[11836] i priznao da nikada nije mogao izvesti definitivan zaključak o tačnoj lokaciji s koje je metak došao.[11837]

3636. Optuženi tvrdi da je Van der Weijden najvažniji svjedok tužilaštva u vezi s incidentima snajperskog djelovanja koji se navode u Optužnici, ali da je njegova vjerodostojnost vrlo sporna s obzirom na to da je pohađao samo nekoliko vojnih kurseva. Pored toga, prema riječima optuženog, Van der Weijden je bio upoznat s linijama sukoba u Sarajevu samo "najuopštenije" i svoje

11829 Patrick van der Weijden, T. 6953, 6968–6969 (27. septembar 2010.).
11830 Patrick van der Weijden, T. 6953, 6970–6971 (27. septembar 2010.).
11831 Patrick van der Weijden, T. 6967–6968 (27. septembar 2010.).
11832 Patrick van der Weijden, T. 6954 (27. septembar 2010.).
11833 Patrick van der Weijden, T. 6971–6972 (27. septembar 2010.).
11834 Patrick van der Weijden, T. 6954, 6969–6970 (27. septembar 2010.).
11835 Patrick van der Weijden, T. 6965–6966, 6971 (27. septembar 2010.).
11836 Patrick van der Weijden, T. 6967 (27. septembar 2010.).
11837 Patrick van der Weijden, T. 6972 (27. septembar 2010.).

zaključke je donosio samo gledajući konfiguraciju mjesta incidenta, pokušavajući da utvrdi odakle su eventualno ispaljeni hici.[11838] Dalje, optuženi tvrdi da Van der Weijden nikada nije uspio izvesti definitivan zaključak o tačnom izvoru vatre i da je priznao da izvještaji MUP-a BiH nisu bili od velike pomoći pošto nisu bili potpuni.[11839] Tužilaštvo odgovara da je optuženi pogrešno protumačio Van der Weijdenove zaključke, pošto je on u jednom broju incidenata, konkretno, u incidentima F.1, F.3, F.6 i F.12, zaključio ili da je postojao samo jedan mogući izvor vatre ili je isključio bilo kakvu razumnu mogućnost da je vatra potekla s teritorije koju je držala ABiH.[11840] Tužilaštvo takođe napominje da su zaključci Van der Weijdena samo dio ukupnih dokaza za svaki incident naveden u prilozima.[11841]

3637. Vijeće je analiziralo kvalifikacije Van der Weijdena, kao i njegovo svjedočenje, i uvjerilo se da je on stručnjak za snajpersko djelovanje i pouzdan svjedok, te da se njegovo svjedočenje, kada je riječ o njegovoj glavnoj svrsi – a to je da se utvrdi linija optičke vidljivosti između mogućeg izvora vatre i navedenih lokacija incidenta – može prihvatiti kao načelno vjerodostojno.[11842] Međutim, Vijeće takođe napominje da je Van der Weijdenova metodologija zavisila od informacija o tome gdje su se nalazila mjesta incidenata koje mu je dostavilo tužilaštvo, koje su ponekad bile konfuzne i/ili interno nedosljedne.[11843] Pored toga, kako je i sam rekao, njegova istraga se odnosila samo na ispitivanje toga odakle je hitac mogao doći, a ne s koje strane linije sukoba je potekao, a on je i sam priznao da nikada nije mogao izvesti definitivan zaključak o tome koja je tačna lokacija s koje je metak potekao. Shodno tome, Vijeće je njegovo svjedočenje uzelo u obzir kao jedan u nizu faktora pri ocjenjivanju ukupnih dokaza, i ono je povremeno imalo relativno ograničenu vrijednost kada je Vijeće utvrđivalo izvor vatre u navedenim incidentima.

3638. U toku pripreme svog izvještaja, vještak Poparić je dvaput posjetio Sarajevo, u septembru 2010. i maju 2011.[11844] Prva posjeta je trajala tri dana i njena svrha je bila da se Poparić upozna s lokacijama i da pomogne optuženom da se pripremi za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva.[11845] Svrha druge posjete bila je da pripremi pravnog savjetnika optuženog za posjetu lokacijama.[11846] Poparić je izjavio da ga je tokom tih posjeta na relevantne lokacije vodio jedan bivši pripadnik

[11838] Završni podnesak odbrane, par. 2163–2165.
[11839] Završni podnesak odbrane, par. 2166–2167.
[11840] Završna riječ, T. 47734 (30. septembar 2014.).
[11841] Završna riječ, T. 47734 (30. septembar 2014.).
[11842] Vijeće je u vezi sa svakim pojedinačnim incidentom navelo gdje se nije oslonilo na njegovo svjedočenje, uglavnom zbog netočnih ili konfuznih informacija koje mu je dostavilo tužilaštvo.
[11843] V. npr. diskusiju u vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici.
[11844] Mile Poparić, T. 39173 (4. juni 2013.).
[11845] Mile Poparić, T. 39173 (4. juni 2013.).
[11846] Mile Poparić, T. 39173 (4. juni 2013.).

SRK-a koji je znao najbolji put do nekih od nepristupačnijih područja.[11847] On je takođe objasnio da je, pored te dvije službene posjete, sam išao u Sarajevo u još nekoliko prilika, obično kada mu je bilo potrebno dalje razjašnjenje, ali da se nije sastajao sa žrtvama incidenata snajperskog djelovanja.[11848]

3639. Tokom tih posjeta, Poparić je obišao lokacije incidenata navedenih u prilozima i lokacije s kojih su mogli poteći hici.[11849] Međutim, kada je riječ o šest incidenata snajperskog djelovanja koji su se dogodili u ulici Zmaja od Bosne i koji su navedeni u prilozima, priznao je da nije ulazio u četiri bijela nebodera na Grbavici, tvrdeći da to nije bilo potrebno zato što je imao fotografije iz predmeta *Dragomir Milošević*, kao i zato što nije bilo jasno na kojim spratovima su se nalazila snajperska gnijezda.[11850] Njegova analiza incidenata vezanih za nebodere u svakom slučaju zasnivala se, prije svega, na sljedećem: (i) visini četiri nebodera i (ii) udaljenosti između nebodera i mjesta incidenta, što mu je omogućavalo da izračuna maksimalni upadni ugao eventualnog metka ispaljenog s tog mjesta.[11851] Poparić je takođe objasnio da nije ulazio u zgradu "Metalke", već je stajao pored nje kako bi vidio pogled niz ulicu Franje Račkog; on je takođe imao set fotografija snimljenih iz te zgrade 2001. godine, u vrijeme kada tamo nije bilo zelenila, za potrebe predmeta *Dragomir Milošević*.[11852] Poparić nije osporavao zaključke Van der Weijdena o tome šta se moglo vidjeti s bijelih nebodera i zgrade "Metalke" i pošao je od toga da su za potrebe njegove analize oni tačni.[11853]

3640. Kada je riječ o opremi, Poparić je imao kompas, kameru i metar.[11854] Kompas mu nije bio od velike pomoći zbog činjenice da su se mnoge lokacije incidenata nalazile u određenim objektima ili blizu njih tako da to nije bilo sporno.[11855] On nije koristio ni GPS uređaj da utvrdi relevantne lokacije, pošto to nije bilo potrebno jer je imao fotografije i druge informacije.[11856] Pored toga, male razlike u mjerenjima ne bi imale velikog uticaja na incidente snajperskog djelovanja s obzirom na činjenicu da je putanja metka horizontalna i prava.[11857] On nije koristio ni

11847 Mile Poparić, T. 39173–39177 (4. juni 2013.).
11848 Međutim, on se jeste sastao s jednom osobom koja je jednu od žrtava u jednom od incidenata navedenih u prilozima odvela u bolnicu. V. Mile Poparić, T. 39177–39180 (4. juni 2013.).
11849 Mile Poparić, T. 39177 (4. juni 2013.).
11850 Mile Poparić, T. 39183–39189 (4. juni 2013.).
11851 Prema Poparićevim riječima, taj ugao je iznosio oko deset stepeni. V. Mile Poparić, T. 39184–39185 (4. juni 2013.).
11852 Mile Poparić, T. 39185–39189 (4. juni 2013.).
11853 Mile Poparić, T. 39189–39190 (4. juni 2013.).
11854 Mile Poparić, T. 39182–39183 (4. juni 2013.).
11855 Mile Poparić, T. 39183 (4. juni 2013.).
11856 Mile Poparić, T. 39180–39181 (4. juni 2013.).
11857 Mile Poparić, T. 39181–39182 (4. juni 2013.).

laserski mjerač dometa koji bi bio koristan samo da je imao informacije o prirodi rana žrtava, koje nisu bile dostupne.[11858]

3641. Što se tiče vrste i kvaliteta materijala koji mu je bio dostupan, Poparić je rekao da su u dostupnim materijalima nedostajale informacije koje se odnose na medicinske i forenzičke dokaze.[11859] Prilikom pripreme svog izvještaja, on je konsultovao ljekara sudske medicine u vezi s jednim od incidenata,[11860] ali nije konsultovao nijednog profesionalnog snajperistu.[11861] Kada mu je ukazano na to da je koristio mapu linija sukoba iz 1995. za incidente koji su se dogodili 1993., kao i da je propustio da u svom izvještaju precizira datum na mapi, Poparić je negirao da je namjerno i u više navrata izostavio relevantne informacije u svom izvještaju i da je razvio premise na osnovu netačnih informacija.[11862]

3642. Tužilaštvo tvrdi da Poparić nije ni vjerodostojan ni pouzdan i da njegovo svjedočenje treba u cijelini zanemariti.[11863] Optuženi, s druge strane, tvrdi da je Poparić, za razliku od svjedoka tužilaštva, naveo sve činjenice, čime je uspješno osporio dokaze tužilaštva.[11864] Vijeće je analiziralo i Poparićev izvještaj vještaka i njegovo svjedočenje o incidentima snajperskog djelovanja navedenim u prilozima Optužnici i zaključilo da je on u mnogim prilikama izašao iz okvira svoje stručnosti i izvodio zaključke o pitanjima za koja nije obučen, kao što je, na primjer, utvrđivanje ulaznih i izlaznih rana na osnovu video-snimaka i fotografija.[11865] Kao što će se vidjeti iz analize svakog pojedinačnog incidenta snajperskog djelovanja navedenog u Optužnici koju je izvršilo Vijeće, Poparić je često brzopleto izvodio zaključke, praveći diskutabilne skokove u logici.[11866] Povremeno je izvodio zaključke i na osnovu netačnih informacija.[11867] Pored toga, iako je iznosio mišljenja o tome šta se moglo a šta se nije moglo vidjeti s određenih zgrada u Sarajevu, kao što su četiri bijela nebodera i zgrada "Metalke",[11868] takođe je priznao da nikada nije ušao u te zgrade.[11869]

11858 Mile Poparić, T. 39182–39183 (4. juni 2013.).

11859 Mile Poparić, T. 39191 (4. juni 2013.).

11860 To je bio dr Dušan Dunjić a konsultacija se odnosila na incident 12 iz Priloga F Optužnici. V. Mile Poparić, T. 39191–39193, 39198 (4. juni 2013.).

11861 Mile Poparić, T. 39193–39194 (4. juni 2013.).

11862 Mile Poparić, T. 39195–39198 (4. juni 2013.).

11863 Tužilaštvo tvrdi da je Poparić slobodno mijenjao svoje teorije pokušavajući da ustvrdi da vatra nije potekla s položaja koje su držali Srbi ili da su žrtve bile uhvaćene u unakrsnu vatru. On je predočio grafičke prikaze koji su bili neprecizno manipulisani i iskrivljeni i namjerno je izostavio suprotne dokaze za koje je znao, uz obrazloženje da su oni "potpuno irelevantni". Prema riječima tužilaštva, on se takođe upustio u metodološki manjkavu analizu i lično izvršio manji broj ispitivanja na licu mjesta. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 5–11.

11864 Završna riječ, T. 48012–48013 (2. oktobar 2014.).

11865 V. npr. par. 3719, 3738.

11866 V. npr. par. 3758, 3763.

11867 V. npr. par. 3719.

11868 V. par. 3667.

Svi ti aspekti Poparićevog svjedočenja kompromituju njegovu vjerodostojnost i nepristranost. Shodno tome, Vijeće je zaključilo da njegovo svjedočenje ima ograničenu vrijednost, kao što će se vidjeti u odjeljcima u kojima se analizira svaki konkretni incident naveden u prilozima.

iii. *Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici*

3643. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je snajperska vatra u svim incidentima navedenim u prilozima, uz izuzetak incidenta 5 iz Priloga F Optužnici, poticala s "poznatih položaja SRK-a", odnosno s Grbavice, Špicaste stijene, iz pravoslavne crkve na Dobrinji, gornjih dijelova Hrasnog brda i Ozrenske ulice, Škole za slijepe, Teološkog fakulteta i drugih dijelova Nedžarića, kao i sa stijene Baba.[11870] Pored toga, tužilaštvo tvrdi da su žrtve, kao i autobusi i tramvaji u kojima su se nalazile, u tim incidentima namjerno gađani i da nisu predstavljali legitimne vojne ciljeve.[11871] Svaki incident snajperskog djelovanja naveden u prilozima razmotren je niže u tekstu prema širem geografskom području Sarajeva gdje se dogodio. Neka od tih područja bila su na zlom glasu po snajperskoj aktivnosti, kao što su ulica Zmaja od Bosne, područje Marindvora i Sedrenik.

(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika)

3644. Kako se navodi u Optužnici, incidenti snajperskog djelovanja 8, 11, 12, 14, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici dogodili su se u ulici Zmaja od Bosne, duž Aleje snajpera, a mete su bili tramvaji i pješaci na tom području.[11872] Tužilaštvo tvrdi da je u svim tim incidentima porijeklo vatre bilo južno od ulice Zmaja od Bosne, odnosno s četiri bijela nebodera u Lenjinovoj ulici, sa zgrade "Metalke" i Jevrejskog groblja, što su sve lokacije na području Grbavice koje su bile pod kontrolom SRK-a.[11873]

3645. Ulica Zmaja od Bosne, posebno dio pored hotela "Holiday Inn" i područje oko Marindvora,[11874] bila je tokom rata jedna od najopasnijih lokacija u Sarajevu i u njoj je iz snajpera

---

[11869] Kako je navedeno gore u paragrafu 3667, Poparić je svoju odluku da ne ulazi u relevantne zgrade pravdao time što je rekao, između ostalog, da nije bilo dokaza koji ukazuju na to na kojim spratovima su se nalazila snajperska gnijezda. Međutim, kako će se vidjeti dolje u tekstu to je netačno – na primjer, dokazni predmet P1738, koji sadrži fotografije snajperskih gnijezda u četiri bijela nebodera, jasno pokazuje na kojim spratovima su se nalazila ta gnijezda. V. P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda).

[11870] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 2.

[11871] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 3.

[11872] Optužnica, Prilog F. V. također Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 15; Završna riječ, T. 47741–47742 (30. septembar 2014.).

[11873] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 13–16. V. također Završna riječ, T. 47741–47742 (30. septembar 2014.).

[11874] Prema shvatanju Vijeća, područje Marindvora protezalo od crkve sv. Josipa na istoku do kraja kasarne "Maršal Tito" na zapadu. David Fraser, T. 8081–8083 (18. oktobar 2010.); D771 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juni

ranjeno i ubijeno mnogo civila; iz tog razloga bila je zvana i Aleja snajpera.[11875] Nalazila se blizu linije sukoba na Miljacki,[11876] a tramvaji koji su njome saobraćali, kao i pješaci, mogli su se vidjeti s nekoliko nebodera i visokih zgrada oko tog područja.[11877] Raskršća na kojima su ulice Franje Račkog i Đure Daničića (koje su išle od Miljacke) presijecale ulicu Zmaja od Bosne bila su posebno opasna područja.[11878] Pored toga, ispred hotela "Holiday Inn", na raskrsnici Franje Račkog i Zmaja od Bosne, tračnice su pravile takozvanu "krivinu u obliku slova S"[11879] kako bi tramvaji prešli s jedne strane ulice na drugu, te su stoga morali da uspore, postajući još lakša meta.[11880] Zbog

---

1994.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

11875 P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1624; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 3; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1657; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66; P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 13–14; P1765 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 52; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 143; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 15, 35; Jeremy Bowen, T. 10111–10112 (13. januar 2011.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 35, 53; P2012 (Video-snimak Sarajeva); P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9778–9779 (14. decembar 2010.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 70, 71, 122, 2915.

11876 P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 10; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 831 (pod pečatom); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 12; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1471–1474, 1487; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4; D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42, slika 18.

11877 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 835–837 (pod pečatom); P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; Huso Palo, P120 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Milošević*a), T. 1539; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 693, 696; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 6; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1657–1658; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 14.

11878 Alen Gičević, T. 7642–7647 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D729 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Mirza Sabljica, T. 7677–7678 (11. oktobar 2010.); P1724 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 16–17, 34. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2916.

11879 U jednom trenutku tokom dokaznog postupka, optuženi je pokušao da pokaže da u vrijeme incidenata navedenih u prilozima na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne nije postojala takva krivina u obliku slova "S" i da je ta krivina napravljena negdje poslije sukoba. V. Patrick van der Weijden, T. 7039–7051 (28. septembar 2010.); D653 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D654 (Mapa Sarajeva). Međutim, tužilaštvo je izvelo dovoljno dokaza koji ukazuju na to da je krivina u obliku slova "S" na tom mjestu postojala od 1984. V. Patrick van der Weijden, T. 7191–7195, 7197 (29. septembar 2010.); P1630 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); P1631 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); Mirza Sabljica, T. 7680–7682 (11. oktobar 2010.); P1726 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Alen Gičević, T. 7611 (11. oktobar 2010.).

11880 P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 857–858; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 825–826 (pod pečatom); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66; Mirza Sabljica, T. 7678, 7680 (11. oktobar 2010.); P1724 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1725 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Patrick van der Weijden, T. 7036–7039 (28. septembar 2010.); D652 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); Barry Hogan, T. 11203–11204, 11218, 11286–11287 (3.

toga što je ulica Zmaja od Bosne bila toliko opasna, na južnoj strani, na najizloženijim dijelovima kao što su raskrsnice, bili su postavljeni veliki transportni kontejneri i kamioni s pijeskom.[11881] Još jedno opasno područje izloženo snajperskim napadima u ulici Zmaja od Bosne bilo je područje Pofalića, blizu hotela "Bristol",[11882] kao i područje blizu zgrade Predsjedništva.[11883]

3646. Nekoliko lokacija i zgrada relevantno je za incidente snajperskog djelovanja koji su se dogodili u ulici Zmaja od Bosne.[11884] Jedna takva zgrada je neboder zvan "Metalka", koji se nalazi u naselju Grbavica,[11885] na južnoj strani Miljacke, udaljen oko 300 metara od ulice Zmaja od Bosne.[11886] S njene istočne strane pruža se pogled niz ulicu Franje Račkog.[11887] Jugoistočno od "Metalke" nalazi se njoj slična zgrada, poznata kao zgrada "Investbanke", s čije istočne strane se pruža pogled niz ulicu Đure Daničića.[11888] Malo ka jugu od "Investbanke" nalazi se još jedna zgrada s crvenom fasadom (dalje u tekstu: Zgrada s crvenom fasadom),[11889] dok se dalje, istočno od

---

februar 2011.); P2189 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D2656 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 48.

11881 Alen Gičević, T. 7612–7613 (11. oktobar 2010.); P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 3; P1692 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33–34; P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 8; P1074 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (zgrada Skupštine)); činjenica o kojoj je presuđeno 123; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 47–48.

11882 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 870–872; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7; P440 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak).

11883 Jeremy Bowen, T. 10112–10114 (13. januar 2011.); P2076 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

11884 Barry Hogan, T. 11202–11203 (3. februar 2011.); P2188 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

11885 Grbavica je naselje u opštini Novo Sarajevo. V. činjenica o kojoj je presuđeno 65.

11886 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 87, 91, 94, 97, 100. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 7016 (27. septembar 2010.); svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 9; Alen Gičević, T. 7611, 7642–7645 (11. oktobar 2010.); P1691 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66–67; P1720 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33; Barry Hogan, T. 11199–11204, 11219 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2188 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2189 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

11887 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18; D2656 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić).

11888 Poparić je naveo da se sa zgrade "Investbanke" pruža direktan pogled niz ulicu Đure Daničića, ali da je to što se ona nalazi u blizini drugih zgrada u ulici Đure Daničića bila "ozbiljna prepreka" za njeno korištenje kao mjesta za dejstvo. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

11889 Alen Gičević, T. 7628–7629, 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Patrick van der Weijden, T. 7021–7027 (28. septembar 2010.); D649 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D650 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der

"Metalke", nalazi takozvana zgrada "Unioninvesta".[11890] Jugoistočno od zgrade "Unioninvesta", na padinama Debelog brda, smješteno je Jevrejsko groblje.[11891] Takođe na Grbavici, u ulici koja se ranije zvala Lenjinova (a sada Grbavička), nalaze se četiri bijela nebodera od po 18 spratova.[11892] Oni dominiraju Grbavicom i gledaju na kasarnu "Maršal Tito".[11893]

3647. Na sjevernoj strani Miljacke, sjeveroistočno od hotela "Holiday Inn", nalaze se dvije višespratnice koje se nazivaju "UNIS-ovi neboderi".[11894] Tehnička škola se nalazi zapadno od hotela "Holiday Inn", a preko puta "Holiday Inn"-a nalaze se zgrade Filozofskog fakulteta i Muzeja.[11895] Istočno od Filozofskog fakulteta su zgrade Izvršnog vijeća i Skupštine.[11896] Kasarna "Maršal Tito", koja sada više ne postoji, nalazila se zapadno od Tehničke škole.[11897]

Weijden); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

11890 Alen Gičević, T. 7628, 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

11891 V. činjenice o kojima je presuđeno 72 i 2829. V. takođe D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

11892 P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P119 (Izjava Huse Pale vlastima BiH, 24. novembar 1994.), str. 2; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1453–1454; P442 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. april 2010.); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 6; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 22. maja 2006., 24. april 2010.); Mirza Sabljica, T. 7675 (11. oktobar 2010.); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33; Barry Hogan, T. 11199–11200, 11219–11220 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

11893 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

11894 Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1485; P444 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Alen Gičević, T. 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Barry Hogan, T. 11199–11200 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59; Aernout van Lynden, T. 2580–2584 (21. maj 2010.); D211 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); D212 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

11895 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 835–836 (pod pečatom); P436 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); Alen Gičević, T. 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66–67; P1720 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Barry Hogan, T. 11202–11203 (3. februar 2011.); P2188 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); Aernout van Lynden, T. 2584–2590 (21. maj 2010.) D212 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

11896 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 835–836 (pod pečatom); P436 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1486; P444 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Alen Gičević, T. 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Barry Hogan, T. 11199–11200, 11202–11203 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2188 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

11897 Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1452–1454; P442 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Barry Hogan, T. 11199–11200 (3. februar

3648. Vrbanja most na Miljacki nalazi se odmah južno od zgrade Skupštine.[11898]

3649. Takozvani "put spasa" ili "put života", koji je išao ka sjeveru, paralelno s ulicom Zmaja od Bosne i bio zaštićen transportnim kontejnerima i kamionima s pijeskom,[11899] bio je bezbjedniji od bilo kog drugog puta jer je bio zaštićen od pogleda velikim brojem zgrada koje su pružale zaklon ljudima koji su ga koristili.[11900]

(1) Linije sukoba na tom području

3650. Linija sukoba na području Marindvora išla je duž Miljacke, pri čemu su položaji ABiH bili na sjevernoj strani rijeke, a položaji VRS-a na južnoj strani.[11901] Prva Romanijska pješadijska brigada i 1. sarajevska mehanizovana brigada SRK-a držale su područje Grbavice i položaje južno i istočno od Grbavice.[11902] Treći bataljon 1. romanijske pješadijske brigade, koji je kasnije integrisan u 1. sarajevsku mehanizovanu brigadu i postao 2. pješadijski bataljon te brigade,[11903] imao je položaje na prostoru od Vrbanja mosta, duž Miljacke preko "Strojorada", zatim fudbalskog stadiona, Šanca, Ozrenske ulice, Milinkladske ulice do kasarne "Slaviša Vajner Čiča".[11904] Prva

---

2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); Aernout van Lynden, T. 2584–2590 (21. maj 2010.) D212 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

11898 Barry Hogan, T. 11202–11203 (3. februar 2011.); P2188 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); Aernout van Lynden, T. 2584–2590 (21. maj 2010.); D212 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

11899 Alen Gičević, T. 7610–7613 (11. oktobar 2010.); P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 3; P1691 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1692 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

11900 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 3–4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 64 (gdje se navodi da su civili pronašli alternativne puteve za kretanje Sarajevom kako bi izbjegli snajpersku vatru, ali da ni na njima ipak nije bilo zaštite od granatiranja).

11901 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 26–27; P1770 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); Stanislav Galić, T. 37467–37468 (22. april 2013.); Dragan Maletić, T. 30854–30855 (3. decembar 2012.); P6018 (Fotografija Sarajeva); Milorad Katić, T. 31404–31407 (13. decembar 2012.); P6044 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić); P815 (Mapa Sarajeva s ucrtanim linijama sukoba). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 67, 68, 2826. S obzirom na to da je ABiH držala položaje sjeverno od Miljacke, područje Marindvora bilo je pod kontrolom ABiH. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2827.

11902 Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.); D3382 (Mapa Sarajeva); P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 6; D2628 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); činjenice o kojima je presuđeno 66, 2826.

11903 Dragan Maletić, T. 30844 (3. decembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 5–6; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5.

11904 Prema Maletićevim riječima, na položajima desno od 3. bataljona bili su pripadnici 1. bataljona brigade. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 17; Dragan Maletić, T. 30844 (3. decembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5; Blagoje Kovačević, T. 29041–29042 (18. oktobar 2012.).

četa tog bataljona držala je liniju između Vrbanja mosta i mosta Bratstvo jedinstvo na Miljacki.[11905] Prema tome, zgrada "Metalke" i četiri bijela nebodera na Grbavici bili su u zoni odgovornosti SRK-a.[11906] Osim toga, zbog toga što je zgradi "Metalke" bilo teško prići, vojnici su se u nekom trenutku povukli "u dubin[u]" teritorije.[11907]

3651. Što se tiče položaja desno od Vrbanja mosta, područje od Vrbanja mosta ka Jevrejskom groblju sve do podnožja Debelog brda držao je 3. pješadijski bataljon 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.[11908] Taj bataljon je bio raspoređen na zapadnoj strani Jevrejskog groblja, dok su snage ABiH bile raspoređene duž njegovog sjeveroistočnog zida – dvije strane razdvajala je samo širina groblja.[11909] Linija sukoba na groblju ostala je nepromijenjena tokom cijelog sukoba.[11910] Prema riječima Blagoja Kovačevića, komandanta 3. pješadijskog bataljona od juna 1993.,[11911] sâmo groblje niko nikada nije zauzeo pošto je ono bilo ničija zemlja.[11912]

3652. Na strani ABiH, liniju sukoba na području ulice Zmaja od Bosne držala je 1. motorizovana brigada ABiH.[11913] Ta brigada je bila zadužena za liniju na Miljacki, od područja Vrbanja mosta sve do Hrasnog brda, pri čemu su vojnici bili raspoređeni od Ekonomskog fakulteta do zgrade "Elektroprivrede", a samo ih je rijeka razdvajala od snaga VRS-a.[11914] Prva motorizovana brigada je imala vanjske rovove i držala položaje u određenim zgradama, konkretno, podrume na Mašinskom fakultetu, Ekonomskom fakultetu i još u jednoj fakultetskoj zgradi, kao i u izlazima koji su te

---

11905 Dragan Maletić, T. 30849 (3. decembar 2012.); D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 9; D2521 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić); **[REDIGOVANO]**.

11906 Dragan Maletić, T. 30849–30850 (3. decembar 2012.); **[REDIGOVANO]**; Blagoje Kovačević, T. 29042 (18. oktobar 2012.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 62, 67; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 31. Ali v. P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 4, gdje se navodi da je 2. pješadijski bataljon 1. romanijske pješadijske brigade držao položaje blizu "Metalke" u septembru 1992., a 3. bataljon bio je s njegove lijeve strane. Vijeće ovdje također primjećuje da se u prevodu tog izvještaja na engleski jezik navodi da su se na položajima oko "Metalke" nalazili pripadnici 1. pješadijskog bataljona, dok u originalnom dokumentu na b/h/s zapravo piše da je to bio 2. pješadijski bataljon. Prema tome, prevod na engleski sadrži štamparsku grešku.

11907 Maletić nije mogao da se sjeti da li se to dogodilo 1993. ili 1994. T. 30849–30851 (3. decembar 2012.), T. 30888 (4. decembar 2012.). Stanislav Galić je potvrdio da je 1. romanijska pješadijska brigada kasnije preraspoređena van Grbavice. V. Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.).

11908 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2828; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević).

11909 V. činjenica o kojoj je presuđeno 73; D3382 (Mapa Sarajeva); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); Blagoje Kovačević, T. 29054–29056 (18. oktobar 2012.). Ali v. P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 4 (gdje se navodi da je 1. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade u septembru 1992. obezbjeđivao položaje na Jevrejskom groblju).

11910 V. činjenica o kojoj je presuđeno 74.

11911 D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2.

11912 D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 22.

11913 Mirza Sabljica, T. 7704 (11. oktobar 2010.).

11914 Mirza Sabljica, T. 7704 (11. oktobar 2010.).

položaje povezivali s rovovima.[11915] Međutim, u martu 1995., linija sukoba duž Miljacke išla je od Vrbanja mosta do ulice Topal-Osman paše.[11916]

3653. Maletić je izjavio da je njegovoj četi, s druge strane linije sukoba, bila direktno suprotstavljena hrvatska jedinica koja se zvala Kralj Tvrtko.[11917] Ona je bila raspoređena na liniji Drvotehnička škola – objekti "Šumaprojekta" – Mašinski fakultet – zgrada "Unioninvesta",[11918] u tvrdim, zidanim objektima koji su zaklanjali pogled njegovim snagama s prve linije fronta.[11919] Zgrada Izvršnog vijeća, kompleks zgrada Muzeja, zgrada Skupštine i Filozofski fakultet bili su u zoni odgovornosti ABiH.[11920] ABiH je takođe držala položaje na sjevernom podnožju Trebevića i imala je pogled na raskrsnicu ulice Maršala Tita i Vrazove.[11921] Osim istočne strane Jevrejskog groblja, ABiH je držala Debelo brdo, s koga su se vidjeli Grbavica i Jevrejsko groblje, kao i Čolinu kapu – s oba ta položaja pružao se pogled na Sarajevo, ali su oni i dalje bili na nižoj koti od položaja SRK-a.[11922]

3654. Postoje izvjesne protivrječnosti u dokazima koji se odnose na nekoliko zgrada na dijelovima linije sukoba na tom području, koje su tokom rata izgleda držale čas jedna čas druga zaraćena strana i/ili su bile podijeljene među njima. Sabljica je izjavio da su 1992., na početku sukoba, u jednoj od zgrada blizu zgrade "Metalke" bili položaji ABiH, ali da ih poslije 1992. tamo više nije bilo.[11923] On je takođe posvjedočio da je Zgrada s crvenom fasadom za vrijeme rata bila u zoni

---

11915 Mirza Sabljica, T. 7901–7902 (13. oktobar 2010.).

11916 Mirza Sabljica, T. 7899–7902 (13. oktobar 2010.); D765 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

11917 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 19; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 19. Postojanje te jedinice potvrđuje i dokazni predmet D772 (Generalštab ABiH, Spisak jedinica ABiH u Sarajevu, 10. april 1995.) i D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.6. V. takođe Francis Roy Thomas, T. 6896–6897 (16. septembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su njegovi vojni posmatrači UN-a obišli tu hrvatsku jedinicu).

11918 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 22–23; D2523 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić).

11919 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 25.

11920 Alen Gičević, T. 7628–7631, 7638–7639 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

11921 V. činjenica o kojoj je presuđeno 104; P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Alen Gičević, T. 7657–7661 (11. oktobar 2010.); D733 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D734 (Fotografija uličnog znaka u Sarajevu). Gičević je priznao da je ABiH na tom području bila raspoređena na više mjesta između bijelog nebodera na Grbavici i dotične raskrsnice. V. Alen Gičević, T. 7662–7663 (11. oktobar 2010.); D735 (Fotografija Sarajeva).

11922 V. činjenice o kojima je presuđeno 105, 2830, i 2845; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; Francis Roy Thomas, T. 6897–6898, 6906 (16. septembar 2010.); D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.7; David Harland, T. 2087–2090 (7. maj 2010.); D134 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Harland); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 15–18; P1767 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); svjedok KDZ304, T. 10496 (18. januar 2011.).

11923 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 63.

odgovornosti VRS-a.[11924] Međutim, Maletić je izjavio da su jedan dio Zgrade s crvenom fasadom držali Muslimani, dok su drugi dio držali Srbi.[11925] To je potvrdio Željko Bambarez, koji je 1994. proveo osam mjeseci na Grbavici kao komandir odreda 1. čete 3. bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade.[11926] Prema njegovim riječima, Zgrada s crvenom fasadom bila je podijeljena između zaraćenih strana i iz dijela zgrade koji su kontrolisali Muslimani se, kroz ulicu Đure Daničića, pružao pogled do ulice Zmaja od Bosne, kao i na Marindvor i kontrolni punkt UNPROFOR-a na Vrbanja mostu.[11927] Bambarez, koji se tokom svog boravka na Grbavici nalazio upravo u Zgradi s crvenom fasadom, objasnio je da se jedna od dvije visoke zgrade, koje sada zaklanjaju pogled između Zgrade s crvenom fasadom i ulice Đure Daničića, nije tamo nalazila za vrijeme rata, dok je druga, koja je bila u zoni odgovornosti njegovog odreda, tada bila tamo, ali nije bila tako visoka kao što je sada.[11928] Međutim, Milorad Katić, koji je također bio vojnik 3. bataljona, izjavio je tokom unakrsnog ispitivanja da iz dijela zgrade pod kontrolom ABiH nije bilo moguće pucati na prostor ispred hotela "Holiday Inn", jer je jedna od zgrada zaklanjala pogled.[11929] U svakom slučaju, Bambarez je tokom unakrsnog ispitivanja izjavio da je period koji je proveo na Grbavici bio relativno miran i da nema saznanja da su Muslimani ikada tokom tog perioda otvarali vatru sa Zgrade s crvenom fasadom.[11930]

[11924] Mirza Sabljica, T. 7705 (11. oktobar 2010.). V. također Alen Gičević, T. 7628–7631 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević). Vijeće napominje da se u redovnom borbenom izvještaju SRK-a od 24. jula 1994. govori o prisustvu vojnika 1. sarajevske mehanizovane brigade na vrhu "Crvene zgrade". V. D4604 (Izvještaj SRK-a, 24. juli 1994.).

[11925] Dragan Maletić, T. 30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić). V. također Francis Roy Thomas, T. 6898 (16. septembar 2010.).

[11926] Bambarez je izjavio da je on prvo bio komandir 2. odreda 2. čete 3. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade i da je u junu 1993. njegov bataljon postao dio Sarajevske mehanizovane brigade SRK-a. On je 1994. prebačen na Grbavicu, poslije pogibije Miše Čolića, komandira 1. čete 3. bataljona. V. D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 3, 5; Željko Bambarez, T. 31299 (12. decembar 2012.).

[11927] D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 8–10; D2623 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez). Blagoje Kovačević je izjavio da je četiri ulaza u Zgradu s crvenom fasadom držao njegov bataljon, dok je ABiH držala jedan od ulaza. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 22.

[11928] Željko Bambarez, T. 31299–31308 (12. decembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 8–10; D2623 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2624 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2625 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2626 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2627 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez).

[11929] Milorad Katić, T. 31407–31411 (13. decembar 2012.); D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 10, 16; D2623 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); P6045 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić). Katić je također pojasnio da njegov bataljon nije bio raspoređen na tom području dok je on kao vojnik služio u njemu, odnosno do 13. marta 1993., već da se nalazio u sektoru koji je gledao na Debelo brdo preko Zlatišta i sve do Osmica. V. Milorad Katić, T. 31413–31414 (13. decembar 2012.). Tokom daljeg ponovnog ispitivanja, Katić je rekao da se nigdje sa Zgrade s crvenom fasadom nisu mogle vidjeti mete ispred hotela "Holiday Inn". V. Milorad Katić, T. 31414–31417 (13. decembar 2012.); D2655 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić).

[11930] Željko Bambarez, T. 31309–31311, 31328–31329 (12. decembar 2012.).

3655. Sabljica i Gičević su izjavili da se zgrada "Unioninvesta" za vrijeme rata nalazila u zoni odgovornosti VRS-a.[11931] Nasuprot tome, Bambarez je Vijeću rekao da je ona bila pod kontrolom ABiH.[11932] To potvrđuje i izvještaj SRK-a iz aprila 1994. upućen Glavnom štabu VRS-a, u kojem komandant SRK-a Galić izvještava da je neprijatelj otvarao vatru sa zgrade "Unioninvesta".[11933] **[REDIGOVANO]** takođe je smatrao da je ta zgrada bila ili pod kontrolom ABiH ili ničija zemlja, ali je insistirao na tome da nikada nije bila u rukama SRK-a.[11934] Sabljica je izjavio da je u martu 1995. zgrada "Unioninvesta" zaista bila u zoni odgovornosti ABiH.[11935]

(2) Snajperisti na tom području

3656. Vijeću su predočeni dokazi da su snajperisti djelovali s obje strane ulice Zmaja od Bosne, ali da se većina snajperista nalazila sa srpske strane linije sukoba i da su oni otvarali vatru na teritoriju koju je držala ABiH.[11936]

3657. Mirsad Kučanin, kriminalistički inspektor u CSB-u Sarajevo koji je vodio istragu u oko 100 slučajeva snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu,[11937] izjavio je da je najznačajnije područje s koga su djelovali srpski snajperisti bila Grbavica i da se u većini istraga koje je vodio radilo o vatri koja je dolazila odatle.[11938] Prema njegovim riječima, u svakoj kući između Vrbanja mosta i mosta Hrasno bio je po jedan snajperista, ali je vatra najčešće otvarana iz zgrade "Metalke", iz četiri bijela nebodera i iz tri nebodera u kojima su bili "trgovački centri".[11939] Pored toga, snajperisti su otvarali vatru s Jevrejskog groblja, odakle su pokrivali centar grada, tj. Skenderiju i područje Marindvora.[11940] Aernout van Lynden, ratni dopisnik *Sky News*-a koji je od maja 1992.

11931 Mirza Sabljica, T. 7705 (11. oktobar 2010.); Alen Gičević, T. 7628–7631 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

11932 Željko Bambarez, T. 31306, 31308 (12. decembar 2012.). Blagoje Kovačević je izjavio da je 10. brdska brigada 1. korpusa ABiH, kojom je komandovao Dušan Topalović Caco, kontrolisala teritoriju od Čoline kape preko Vranjače prema Trebeviću i od Vranjače preko zgrade "Unioninvesta" prema Grbavici. V. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 18; Blagoje Kovačević, T. 29039–29040 (18. oktobar 2012.).

11933 D4581 (Izvještaj SRK-a, 23. april 1994.), str. 1.

11934 **[REDIGOVANO]**.

11935 Mirza Sabljica, T. 7899–7902 (13. oktobar 2010.); D765 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

11936 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 14, 29; David Fraser, T. 8015 (18. oktobar 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 63, 65.

11937 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4555–4557, 4560.

11938 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 8. V. takođe P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 65; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 52; činjenica o kojoj je presuđeno 121.

11939 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 8–9; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4609–4614; P20 (Mapa s oznakama koje je unio Mirsad Kučanin).

11940 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 8; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4608–4609; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od

izvještavao iz Sarajeva,[11941] izjavio je u svjedočenju da su ga komandanti SRK-a vodili na nekoliko višespratnica na Grbavici i na Jevrejsko groblje i njegovu okolinu, gdje je vidio da je postavljeno razno streljačko oružje, uključujući mitraljeze i snajpere s teleskopskim nišanima.[11942]

3658. Svjedok KDZ310 je izjavio da je na Grbavici bilo mnogo snajperista SRK-a, dodavši da je samo na području između Vrbanja mosta i "Elektroprivrede" u prosjeku bilo sedam-osam snajperista.[11943] Kako je ranije navedeno, oni su bili dio snajperskog odreda koji je bio odgovoran samo komandantu 3. bataljona[11944] i često su mijenjali položaje.[11945] Galić je potvrdio da se većina snajperista SRK-a nalazila na Grbavici, duž Miljacke i u bijelim neboderima, ali je tvrdio da su tamo postavljeni da bi neutralisali vatru ABiH koja je otvarana s Marindvora, iz Mašinskog fakulteta i s vladinih zgrada.[11946] Međutim, suprotno Galićevim tvrdnjama, svjedok KDZ310 je izjavio da su snajperisti na Grbavici otvarali vatru na sve što bi ugledali, uglavnom na civile, uključujući stare ljude i djecu, te da je snajpersko djelovanje bilo konstantno.[11947] Doista, pošto se svjedok KDZ310 priključio bataljonu i zadužio poluautomatsku pušku kalibra 7,62 mm,[11948] njemu i kolegama vojnicima koji nisu bili dio snajperskog odreda njihov komandant je rekao da mogu slobodno otvarati vatru i pucati na sve što se kreće.[11949]

---

24. februara 2010.), par. 52; Milan Mandilović, T. 5381–5383 (16. juli 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 65; Alen Gičević, T. 7612–7613 (11. oktobar 2010.); P1692 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 124.

11941 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 3–5, 11, 17.

11942 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 94–95, 97, 99–102, 109–112 (Van Lynden je takođe rekao da su ljudi koji su bili na tim položajima održavali radio-vezu sa drugim položajima na višim dijelovima padina, i da su to u suštini bili osmatrači za snajperiste); P806 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P935 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2425–2427 (19. maj 2010.).

11943 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 40–41, 43. V. takođe P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 93–94 (pod pečatom); svjedokinja KDZ354, T. 13195–13197, 13120 (10. mart 2011.) (gdje je svjedokinja izjavila da su svi na Grbavici znali ko su snajperisti, da su imali specijalne puške i da su odlazili u neboder i tamo ostajali nekoliko sati svakog dana).

11944 Prema riječima svjedoka KDZ310, komandir snajperskog odreda bio je Marinko Krneta. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 40–41, 43–44. V. takođe D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.).

11945 Prema riječima svjedoka KDZ310, snajperisti su takođe koristili svoju slobodu kretanja za pljačkanje. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 43.

11946 Stanislav Galić, T. 37465–37466 (22. april 2013.), T. 37843–37844 (7. maj 2013.). V. takođe **[REDIGOVANO]**.

11947 Svjedok KDZ310 je povremeno razgovarao sa tim snajperistima, koji bi mu obično rekli da su nekoga pogodili, iako on to nije mogao potvrditi niti je ikada to lično vidio. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 41, 43; svjedok KDZ310, T. 9278 (29. novembar 2010.).

11948 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 38; svjedok KDZ310, T. 9208 (29. novembar 2010.). Svjedok KDZ310 je takođe vidio razno pješadijsko oružje oko sebe, uključujući puške M76, M53 i M84. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 50; P1946 (Izvod iz knjige o vojnoj opremi s oznakama koje je unio svjedok KDZ310).

11949 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 37; svjedok KDZ310, T. 9275–9276, 9278 (29. novembar 2010.).

3659. Maletić je izjavio da u njegovoj četi nije bilo snajperista i da su njegovi vojnici bili raspoređeni u podnožju zgrada, uključujući "Metalku" i četiri bijela nebodera, naoružani poluatomatskim i automatskim puškama, kao i mitraljezima.[11950] Zbog tih položaja, mogli su vidjeti samo prvu liniju odbrane neprijatelja.[11951] Maletić je također izjavio da je bilo zabranjeno pucati na civilne mete, te da njegovi vojnici stoga nisu gađali tramvaje s "Metalke" i/ili čekali da oni uspore na krivini u obliku slova "S".[11952] Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li se s gornjih spratova "Metalke" moglo vidjeti iza neprijateljskih linija, Maletić je ustvrdio da se njegova četa nalazila u prizemlju zgrade i da stoga ne zna kakav je bio pogled s gornjih spratova.[11953] Međutim, on je priznao da se s bijelih nebodera na Grbavici moglo vidjeti iza neprijateljskih linija.[11954] Vijeće podsjeća da je gore u tekstu već zaključilo da se i s "Metalke" i sa zgrade "Investbanke" pružao pogled na ulicu Zmaja od Bosne, pri čemu se s prve zgrade pružao pogled niz ulicu Franje Račkog, a s druge niz ulicu Đure Daničića.[11955] Pored toga, Vijeće je posjetilo Sarajevo kako bi obišlo lokacije i osmotrilo je prostor u te dvije zgrade i oko njih.[11956] Shodno tome, čak i da prihvati kao istinito Maletićevo svjedočenje da on i/ili njegovi vojnici nikada nisu bili na gornjim spratovima "Metalke", Vijeće smatra da njegova tvrdnja da ne zna šta se moglo vidjeti sa zgrade "Metalka" nije istinita, posebno s obzirom na to da je tokom sukoba proveo izvjesno vrijeme na tom području. Međutim, Maletić jeste priznao da se takav pogled pružao s četiri bijela nebodera, a to zaista potvrđuju i drugi dokazi koji su predočeni Vijeću.[11957]

3660. Suprotno Maletiću, Katić je tokom unakrsnog ispitivanja izjavio da je u zgradi "Metalka" bilo naoružanih ljudi i da su oni, ukoliko su to željeli, mogli gađati mete ispred hotela "Holiday

---

11950 Dragan Maletić, T. 30883–30886 (4. decembar 2012.).

11951 Iako su, po Maletićevim riječima, civilne zone mogle biti gađane sa nekih položaja 1. čete, to se nije događalo, barem ne planski i organizovano. Maletić je također objasnio da u dvije stambene zgrade između zgrade Skupštine i rijeke nije bilo civila, jer ih je muslimanska strana koristila kako bi otvarala vatru na položaje SRK-a. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 14, 25, 27; Dragan Maletić, T. 30849–30850 (3. decembar 2012.), T. 30886–30889 (4. decembar 2012.). V. također **[REDIGOVANO]**.

11952 Dragan Maletić, T. 30889–30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić).

11953 Dragan Maletić, T. 30851–30856 (3. decembar 2012.), T. 30886–30889 (4. decembar 2012.); P6018 (Fotografija Sarajeva); P6024 (Fotografija Sarajeva); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić); D2526 (Fotografija Sarajeva). V. također **[REDIGOVANO]**. Vijeće napominje da je dokazni predmet P6024 uvršten u spis samo kako bi se razumjelo Maletićevo svjedočenje, budući da je optuženi osporio njegov izvor.

11954 Dragan Maletić, T. 30856 (3. decembar 2012.); P6019 (Fotografija tramvaja i zelene zgrade); P6020 (Fotografija tramvaja); P6020 (Fotografija tramvaja); P6021 (Fotografija Sarajeva); P6022 (Fotografija ulice); P6023 (Fotografija ulice). Vijeće napominje da su te fotografije uvrštene u spis samo kako bi se razumjelo svjedočenje svjedoka, budući da je optuženi osporio njihov izvor.

11955 V. par. 3646.

11956 Vijeće podsjeća da je u svom Nalogu o podnescima za obilazak mjesta događaja od 15. novembra 2010., u paragrafu 6, navelo da svrha njegove posjete Sarajevu nije bila da prikupi dokaze ili čuje eventualnu argumentaciju strana u postupku, već da se članovima Vijeća omogući da se bolje upoznaju s topografijom određenih ključnih lokacija, kako bi im to pomoglo pri odlučivanju po optužbama sadržanim u Optužnici koje se odnose na Sarajevo.

Inn".[11958] Međutim, tokom ponovnog ispitivanja, on je pojasnio da nikada nije bio na položajima na tom području i da je, s obzirom na visinu dominantnih zgrada s muslimanske strane linije sukoba, moglo biti opasno imati položaje na gornjim spratovima "Metalke"; on je takođe objasnio da su naoružani ljudi u zgradi u stvari bili vojnici koji su tamo živjeli i u svojim stanovima imali naoružanje.[11959] Katićevo objašnjenje dato tokom ponovnog ispitivanja Vijeću ne djeluje ubjedljivo. Najprije, nelogično je da vojnici nisu imali položaje u zgradi "Metalke" zato što je to bilo suviše opasno, a da su onda ipak riješili da žive u toj zgradi. Pored toga, kao što će se vidjeti dalje u tekstu, Vijeće je saslušalo svjedočenja u kojima se navodi da je na posljednjem spratu zgrade "Metalke" pronađeno improvizovano snajpersko gnijezdo.[11960] Dalje, kada je upitan da li je SRK imao vatrene položaje u zgradi "Metalke" i zgradi "Investbanke", sam Galić je potvrdio da je SRK otvarao vatru iz "tog rejona ".[11961]

3661. Blagoje Kovačević, koji je komandovao bataljonom SRK-a koji se nalazio na području Jevrejskog groblja, izjavio je u svom svjedočenju da u njegovom bataljonu nije bilo profesionalnih snajperista, pošto oni nisu bili potrebni s obzirom na malu udaljenost između zaraćenih strana.[11962] On je rekao da se četa koja je držala Jevrejsko groblje zvala protivoklopna četa; njome je komandovao Slavko Aleksić, koji je volio da se predstavlja kao "četnik", i raspolagala je pješadijskim naoružanjem malog kalibra, kao što su puške.[11963] Iako je priznao da je imao određenih problema pri rukovođenju pripadnicima svojih jedinica i da je bilo slučajeva da su pojedinci otvarali vatru bez njegovog znanja, Kovačević je izjavio da njegov bataljon nije otvarao vatru na civile i/ili tramvaje u gradu i da nikada nisu dobili naređenje za tako nešto.[11964]

3662. Francuski bataljon je bio zadužen za protivsnajperske zadatke na tom području i na ključnim punktovima gdje su snajperisti pucali na civile imao je vozila i vojnike, spremne da se

---

11957 V. par. 3666. V. takođe P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 32.

11958 Milorad Katić, T. 31404–31407 (13. decembar 2012.); P6044 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić).

11959 Milorad Katić, T. 31417–31421 (13. decembar 2012.).

11960 V. par. 3668.

11961 Stanislav Galić, T. 37844 (7. maj 2013.).

11962 D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 36. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Kovačević je tvrdio da je isto važilo za cijelu brigadu, a ne samo za njegov bataljon. Iako je priznao da je brigada imala streljačke položaje na Grbavici, negirao je da su se na njima nalazili profesionalno obučeni snajperisti sa snajperskom opremom. V. Blagoje Kovačević, T. 29048–29053 (18. oktobar 2012.); P5930 (Izvještaj 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-u, 29. oktobar 1993.). S obzirom na dokaze koji se navode gore u tekstu u vezi sa snajperskim odredom u sastavu 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, Vijeće ne prihvata Kovačevićevo svjedočenje da u brigadi nije bilo snajperista.

11963 Blagoje Kovačević, T. 29055–29059 (18. oktobar 2012.); P5931 (Zahtjev protivoklopne čete za izuzimanje municije, 16. decembar 1993.). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 109–112.

11964 D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 27–28, 34–35; Blagoje Kovačević, T. 29075–29076 (18. oktobar 2012.).

postavi između tih civila i snajperista.[11965] Francuski bataljon je takođe u svom sastavu imao specijalne izviđače čiji je zadatak bio da otkriju snajperiste i dejstvuju po njima.[11966] Pored toga, ti specijalci su fotografisali sva područja na Grbavici s kojih su Srbi mogli pucati i vršili osmatranje identifikovanih lokacija, te su stoga bili dobro upoznati sa snajperskim položajima na tom području.[11967] Duž Aleje snajpera, izviđači su vatru otvarali pretežno na srpske snajperiste.[11968]

3663. Fraser je izjavio da su dvije zaraćene strane na tom području bile vrlo blizu jedna drugoj i da je ta blizina često dovodila do razmjene vatre na području Vrbanja mosta i Jevrejskog groblja.[11969] Uprkos tome, po njegovom mišljenju, malo je vjerovatno da su se civili jednostavno našli u unakrsnoj vatri između dvije strane na području Aleje snajpera zato što bi profesionalni snajperista vodio računa o tome da dobro nanišani vojni cilj i malo je vjerovatno da bi ga promašio.[11970] Isto tako, i običan strijelac bi obično bio dovoljno uspješan pri gađanju iz svog oružja, te bi mogao izbjeći da pogodi civile.[11971] Što se tiče tramvaja na tom području, po Fraserovom mišljenju, malo je vjerovatno da su oni pogađani greškom; prema njegovom iskustvu, tramvaji su izgleda bili omiljena meta snajperista zbog psihološkog efekta koji je to imalo na građane Sarajeva.[11972] Svjedok KDZ485 nije mogao da se sjeti nijednog incidenta u kojem su snajperisti ubili civile tokom borbenih dejstava jer su oni obično pronalazili zaklon i sklanjali se u takvim situacijama.[11973]

3664. Fraser je takođe smatrao da su snajperisti koji su djelovali u Sarajevu bili "vrlo kompetentni", što se vidi i iz činjenice da su na području Aleje snajpera redovno gađali telefonski stub kako bi UNPROFOR-u stavili do znanja da su tu.[11974] Osim toga, za te snajperiste nije bilo

---

11965 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 32–35.

11966 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 33–34, 36.

11967 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24–25, 29; David Fraser, T. 8016–8017 (18. oktobar 2010.).

11968 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 33.

11969 David Fraser, T. 8125 (19. oktobar 2010.).

11970 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 32, 39. V. takođe P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 46.

11971 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 32.

11972 Fraser je objasnio da je, kada bi tramvaji prestali saobraćati, to značilo da je situacija ozbiljna, što je pak imalo psihološki efekat na ljude u gradu. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 39; David Fraser, T. 8127–8128 (19. oktobar 2010.). Međutim, Maletić je izjavio da je bilo zabranjeno pucati na civilne mete i da stoga njegovi vojnici nisu gađali tramvaje i/ili čekali da tramvaji uspore na krivini u obliku slova "S". V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9; Dragan Maletić, T. 30883–30886, 30889–30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić). Dragomir Milošević je krivicu pripisao muslimanskoj strani, koja je pucala na položaje SRK-a dok su tramvaji saobraćali, što je dovodilo do odgovora SRK-a i gađanja tramvaja. V. Dragomir Milošević, T. 33208–33209 (5. februar 2013.). V. takođe D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 13 (gdje je svjedok rekao da se nije mogla isključiti mogućnost da su tramvaji bivali slučajno pogođeni u unakrsnoj vatri).

11973 P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 30.

11974 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

neuobičajeno da svoje položaje obilježe tako što bi ispalili nekoliko hitaca kako bi provjerili ima li vjetra i kolika je udaljenost, te kako bi se pripremili za dnevne aktivnosti.[11975] Također nije bilo neuobičajeno da pred kraj dana ispale nekoliko hitaca pored jednog od vozila UNPROFOR-a.[11976] Međutim, Fraser je priznao da UNPROFOR nije bio u mogućnosti da u svakom incidentu provjeri srpsku stranu linije sukoba, pošto mu na tom području nije bila data sloboda kretanja.[11977] Srbi također nisu dozvoljavali pripadnicima UNPROFOR-a da dođu na njihovu stranu Miljacke i provedu istragu o incidentima snajperskog djelovanja koje je navodno počinila ABiH.[11978] Umjesto toga, pripadnici UNPROFOR-a morali su se u vezi s tim pitanjima obratiti komandantu SRK-a i drugim vođama bosanskih Srba.[11979]

3665. U proljeće ili ljeto 1995., Fraser i njegov nadređeni zatražili su od srpske strane da obiđu neke srpske položaje; komandant Ilidžanske brigade ih je zajedno s još nekolicinom vojnika UNPROFOR-a proveo do jedne zgrade s fasadom od crvene cigle koja se nalazila južno od četiri bijela nebodera na Grbavici.[11980] Bila je to trospratna ili četvorospratna zgrada s rupama u zidovima na gornjim spratovima, kroz koje se mogla vidjeti muslimanska strana Miljacke; tu su bile i vreće s pijeskom i drugi predmeti koje su snajperisti mogli koristiti.[11981] Fraser, koji je tokom svoje karijere komandovao snajperistima,[11982] smatrao je da je ta zgrada predstavljala dobar položaj za snajperiste i da je "definitivno izgledala kao da je pripremljena u tu svrhu".[11983] Svjedok KDZ182, koji je također bio prisutan tokom tog obilaska, izjavio je da je, dok su se nalazili u zgradi, vidio nekakav uređaj koji se koristi pri snajperskom djelovanju i omogućava strijelcu da se pozicionira pored puške, umjesto da bude iza nje, kako je to posjetiocima objasnio komandant Ilidžanske brigade.[11984]

3666. U februaru i martu 1996., nakon što su vlasti BiH ponovo mogle ići u naselje Grbavica, balističari CSB-a Sarajevo, među kojima su bili Sabljica i Zlatko Međedović, obišli su zgradu "Metalke", četiri bijela nebodera i još dvije zgrade na tom području,[11985] po nalogu istražnog

---

11975 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

11976 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

11977 David Fraser, T. 8127 (19. oktobar 2010.).

11978 V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24.

11979 David Fraser, T. 8032–8034 (18. oktobar 2010.).

11980 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 27–28; P1770 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 36–39 (pod pečatom).

11981 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 28.

11982 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 4, 30–31.

11983 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 29. Međutim, Fraser jeste priznao da prisustvo vreća s pijeskom i rupa u zidu ne mora obavezno značiti da su strijelci koristili snajperske puške s optičkim nišanima. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 29–30; David Fraser, T. 8127 (19. oktobar 2010.).

11984 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 38–39, 44–45 (pod pečatom).

11985 Jedna od tih zgrada bio je neboder sa 18 spratova u ulici Rave Janković, dok je druga bila privatna kuća u naselju Vraca, u Smederevskoj ulici. V. Mirza Sabljica, T. 7941–7943 (14. oktobar 2010.); P1736 (Izvještaji

sudije.[11986] Ta ekipa je u bijelim neboderima pronašla pet-šest stanova na višim spratovima[11987] koji su bili preuređeni u snajperska gnijezda.[11988] Svi stanovi su izgledali isto: pregradni zidovi koji su dijelili prostorije u svakom od stanova bili su izbušeni, dok se u vanjskom zidu zgrade koji je gledao na ulicu Zmaja od Bosne nalazio najmanji otvor, praveći takozvani "tunel".[11989] Rupe na pregradnim zidovima bile su napravljene po sistemu lijevka tako da je strijelac mogao pucati iz dubine stana.[11990] Prema Sabljičinim riječima, najmanje tri takva zida s rupama odvajala su strijelca od vatre otvarane na zgradu, na šta su ukazivale i vreće s pijeskom postavljene iza posljednjeg pregradnog zida, zbog čega je bilo izuzetno teško uočiti strijelca s vanjske strane.[11991] Sabljica je, gledajući sa, kako je vjerovao, snajperskog položaja, mogao vidjeti dio ulice Zmaja od Bosne od hotela "Holiday Inn" do Prirodno-matematičkog fakulteta zapadno od kasarne "Maršal Tito".[11992] Tokom te istrage načinjene su fotografije snajperskih gnijezda koja su bila predmet inspekcije.[11993]

3667. Na osnovu analize materijala koji se odnosi na snajperska gnijezda u četiri bijela nebodera, Poparić je izjavio da su ona očigledno bila stručno urađena.[11994] Po njegovom mišljenju, ona su bila usmjerena prema kasarni "Maršal Tito", jer je pogled s njih dosezao samo do Tehničke škole.[11995] Poparić je također smatrao da način na koji su ti položaji urađeni pokazuje da se očekivao odgovor protivničke strane, što, po njemu, znači da su ta gnijezda bila usmjerena na kasarnu "Maršal Tito".[11996] Međutim, Poparić je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da nije ulazio u četiri bijela

---

MUP-a BiH u vezi s lokacijama snajperskih gnijezda, 25. april 1996.); P1737 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

11986 Mirza Sabljica, T. 7675 (11. oktobar 2010.), T. 7933 (14. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 60–62.

11987 Sabljica je izjavio da su se ona nalazila iznad desetog sprata, ali se nije sjećao na kojim tačno spratovima. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 62.

11988 Mirza Sabljica, T. 7675 (11. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

11989 Mirza Sabljica, T. 7675–7676, 7706–7708 (11. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61. To je u skladu s onim kako je Van der Weijden opisao profesionalna snajperska gnijezda u urbanom okruženju. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 4.

11990 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

11991 Mirza Sabljica, T. 7708 (11. oktobar 2011.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

11992 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

11993 Mirza Sabljica, T. 7709 (11. oktobar 2010.), T. 7933–7934, 7944–7947 (14. oktobar 2010.); P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda). Vijeće napominje da "Metalka" nije jedna od zgrada koje se vide na dokaznom predmetu P1738.

11994 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

11995 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

11996 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

nebodera na Grbavici, napomenuvši da to nije bilo neophodno jer je imao na raspolaganju fotografije iz predmeta *Dragomir Milošević*, te je stoga znao šta se s njih moglo vidjeti.[11997]

3668. Što se tiče zgrade "Metalke", Sabljica i drugi su je također obišli, ali nisu našli tako dobro opremljena snajperska gnijezda kao u bijelim neboderima.[11998] Međutim, u jednom od stanova, na posljednjem, osmom spratu, pronašli su improvizovano snajpersko gnijezdo s otvorom na jednom od zidova, kao i nekoliko praznih čahura od automatskog oružja.[11999] Sabljica je izjavio da je jedini tip automatskog oružja koje je u to vrijeme bilo dostupno na Balkanu bio mitraljez M84, koji koristi metke kalibra 7,62 mm,[12000] a također je potvrdio da su čahure pronađene u bijelim neboderima bile kalibra 7,62 mm, kao i kalibra 7,9 mm.[12001]

3669. Što se tiče linije sukoba na strani koju je držala ABiH, prema Fraserovim riječima, "zgrada zakonodavnog tijela" i UNIS-ovi neboderi korišteni su kao snajperska gnijezda.[12002] Svjedok KDZ450 je potvrdio da su snajperi na muslimanskoj strani djelovali oko zgrade Predsjedništva, UNIS-ovih nebodera i hotela "Holiday Inn".[12003] Maletić je izjavio da je neprijateljska jedinica koja se nalazila naspram njegove čete koristila snajpere[12004] i da je cijelo područje Grbavice bilo izloženo snajperskoj vatri sa zgrada kao što su neboderi u Pofalićima, Mašinski fakultet, UNIS-ovi neboderi, zgrada Izvršnog vijeća, Muzej, zgrada "Unioninvesta", crveni neboderi u Hrasnom, zgrada "Elektroprivrede", hotel "Bristol", Debelo brdo i Trebević.[12005] Prema Galićevim riječima, snajperske jedinice 1. korpusa ABiH držale su sa svoje strane Miljacke "jače i čvršće objekte",

---

11997 Mile Poparić, T. 39183–39189 (4. juni 2013.).

11998 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 62–63.

11999 Mirza Sabljica, T. 7676–7677 (11. oktobar 2010.).

12000 Mirza Sabljica, T. 7709–7710 (11. oktobar 2010.). Vijeće napominje da u transkriptu piše da je Sabljica pomenuo mitraljez M74. Međutim, s obzirom na to da je Vijeće u ovom predmetu čulo samo svjedočenja o mitraljezima M84, Vijeće smatra da je to ili bila greška u prevodu, ili Sabljičina greška, te da je referenca trebalo da se odnosi na M84.

12001 Mirza Sabljica, T. 7939–7941 (14. oktobar 2010.); P1736 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi s lokacijama snajperskih gnijezda, 25. april 1996.).

12002 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24; David Fraser, T. 8049 (18. oktobar 2010.). Međutim, svjedok KDZ182 je u svjedočenju rekao da je, što se tiče prisustva snajperista u neboderima UNIS-a, to bila "jedna ideja koja je širena" i da on nikada nije vidio izvještaj niti mogao provjeriti da li su snajperisti zaista bili tamo. Međutim, on je znao da je snajperista bilo u "bivšoj zgradi parlamenta". V. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 40, 43 (pod pečatom). V. također D4607 (Izvještaj SRK-a, 30. juli 1994.), str. 1; D4587 (Izvještaj SRK-a, datum nečitak), str. 1.

12003 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 133; svjedok KDZ450, T. 10669 (20. januar 2011.).

12004 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 19, 32.

12005 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 20. V. također D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 5; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 13, 30, 36–37; Dragomir Milošević, T. 33275–33276 (6. februar 2013.); Stanislav Galić, T. 37450 (18. april 2013.), T. 37466 (22. april 2013.); D2826 (Borbeni izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 25. juli 1992.). **[REDIGOVANO]**. Edin Garaplija je izjavio da je Nedžad Herenda, pripadnik Ševa, djelovao kao snajperista sa zgrade Izvršnog vijeća. V. Edin Garaplija, T. 33388 (7. februar 2013.). Van Baal je izjavio da je imao izvještaje da je ABiH otvarala snajpersku vatru po srpskim položajima sa "jedne zgrade vlade i sa hotela". V. Adrianus van Baal, T. 8457, 8459–8460 (27. oktobar 2010.).

odnosno, zgrade od armiranog betona koje su imale više od tri sprata, što im je pružalo više mogućnosti za otvaranje snajperske vatre.[12006]

3670. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće zaključuje da su na području oko linije sukoba u ulici Zmaja od Bosne postojala snajperska gnijezda i streljački položaji obaju zaraćenih strana. Vijeće se takođe uvjerilo da su se snajperska gnijezda i streljački položaji SRK-a nalazili na gornjim spratovima sva četiri bijela nebodera na Grbavici, kao i na posljednjem spratu zgrade "Metalke". Oni su takođe bili raspoređeni u nekoliko drugih zgrada na tom području u cijeloj zoni odgovornosti 3. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade, kasnije 2. bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, i da su se, suprotno Galićevom svjedočenju, na njima nalazili snajperisti podređeni direktno komandantu bataljona. Dalje, streljački položaji SRK-a postojali su na zapadnoj strani Jevrejskog groblja. Prema tome, na tom području bilo je mnogo snajperista SRK-a, kao i vojnika s poluautomatskim puškama. Vijeće je, oslanjajući se posebno na svjedočenje svjedoka KDZ310, zaključilo da su oni gađali civile, kako pješake, tako i one u tramvajima, kao i borce na onoj strani linije sukoba koju je držala ABiH.[12007] Što se tiče ABiH, Vijeće se uvjerilo da je ABiH imala snajperiste na UNIS-ovim neboderima, Mašinskom fakultetu, Prirodno-matematičkom fakultetu i zgradama Izvršnog vijeća i Skupštine. Vijeće se takođe uvjerilo da je ABiH s tih položaja otvarala vatru na Grbavicu, uključujući civile.

(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F Optužnici)

3671. U Optužnici se navodi da su Jasmina Kučinar, stara 31 godinu, i njen četvorogodišnji sin Damir Kučinar 19. juna 1994. ustrijeljeni i lakše ranjeni u noge dok su se vozili u tramvaju punom putnika koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema Alipašinom Polju. Prema Optužnici, Mensur Jusić, star 36 godina, lakše je ranjen u nogu, a Belma Sukić, rođena Likić, stara 23 godine, ranjena je u istom napadu u predjelu lijevog pazuha. U Optužnici se takođe navodi da se tramvaj u trenutku incidenta nalazio kod "Holiday Inn-a".[12008] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da se "najvjerovatniji izvor vatre nalazio na udaljenosti od 600 metara od mjesta incidenta, na području

[12006] Stanislav Galić, T. 37467–37468, 37471 (22. april 2013.).

[12007] Vijeće stoga odbacuje Galićevo svjedočenje o tom pitanju. S obzirom na gore navedene suprotne dokaze, Vijeće zaključuje da Galić nije bio iskren kada je izjavio da su snajperisti SRK-a na tom području vatru otvarali samo kako bi neutralisali neprijateljsku vatru. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2910.

[12008] Optužnica, incident 8 iz Priloga F Optužnici. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je tramvaj pogođen dok se nalazio odmah istočno od krivine u obliku slova "S". Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 15.

Jevrejskog groblja".[12009] Optuženi tvrdi da istražitelji nisu znali izvor vatre u ovom incidentu i tvrdi da je metak zapravo ispaljen sa zgrade Izvršnog vijeća.[12010]

3672. Dana 19. juna 1994., otprilike u 17:00 sati, Mensur Jusić se nalazio u tramvaju koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne u pravcu Ilidže.[12011] U tom istom tramvaju bila je Jasmina Kučinar sa svojim četverogodišnjim sinom.[12012] Dok se tramvaj približavao raskrsnici ulica Zmaja od Bosne i Fra Anđela Zvizdovića, Jasmina Kučinar je čula pucanj i vidjela da joj je ranjen sin koji je sjedio pored prozora.[12013] Jusić je pogođen u cjevanicu desne noge.[12014] Jusić je primijetio da jednoj ženi, koja mu je stajala zdesna, krvari ruka.[12015] Ranjenima je u obližnjoj ambulanti hitne pomoći pružena ljekarska pomoć.[12016] U neposrednoj blizini mjesta događaja nije bilo vojnih vozila.[12017] Na tom području nisu bila u toku nikakva vojna dejstva.[12018]

3673. Bogdan Vidović, kriminalistički tehničar u CSB-u Sarajevo,[12019] učestvovao je u uviđaju ovog incidenta.[12020] On je izjavio da je do incidenta došlo dok se tramvaj koji se kretao ka zapadu nalazio na području Marindvora, ispred crkve sv. Josipa.[12021] Središnji dio lijeve strane tramvaja pogodio je jedan metak koji je probio lim tramvaja, uletio u tramvaj odmah iznad nivoa poda, preletio preko sjedišta koja su se nalazila pored prolaza, a zatim pogodio nosač sjedišta s desne strane tramvaja. Metak se rasprsnuo i nanio povrede Jusiću u desnu potkoljenicu,[12022] Belmi Likić u lijevu ruku i Damiru Kučinaru u koljeno.[12023] Balistički testovi su pokazali da fragmenti metka

---

12009 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 17.

12010 Završni podnesak odbrane, par. 2235; Završna riječ, T. 47986–47987 (2. oktobar 2014.).

12011 V. činjenica o kojoj je presuđeno 209. Vijeće napominje da se u prvobitnoj verziji činjenice o kojoj je presuđeno govori o ulici Vojvode Putnika, ali da je to staro ime ulice Zmaja od Bosne, te će stoga biti korišteno u cijeloj Presudi.

12012 V. činjenica o kojoj je presuđeno 210. V. također Podnesak tužilaštva koji je podnesen na povjerljivoj osnovi 30. januara 2015., par. 9–11.

12013 V. činjenica o kojoj je presuđeno 211. Vijeće napominje da se u ovoj činjenici o kojoj je presuđeno pominje raskrsnica ulica Vojvode Putnika i Tršćanske. To su pređašnji nazivi navedenih ulica. Vijeće će u ovoj presudi koristiti sadašnje nazive, odnosno Zmaja od Bosne i Fra Anđela Zvizdovića.

12014 Činjenica o kojoj je presuđeno 212.

12015 V. činjenica o kojoj je presuđeno 213.

12016 Činjenica o kojoj je presuđeno 214.

12017 Činjenica o kojoj je presuđeno 216.

12018 Činjenica o kojoj je presuđeno 217.

12019 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11–12, 31–32, 34.

12020 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2–3.

12021 Bogdan Vidović, T. 8172–8174, 8177–8178, 8186 (19. oktobar 2010.); D787 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović); D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 10, 26, 28; P1761 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović). V. također P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

12022 Iako se u izvještajima navodi izvjesni Mesud Jusić, Vijeće se uvjerilo da je to Mensur Jusić o kome se govori u Optužnici.

12023 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 3–9; P1757 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne); P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi

pronađenog u tramvaju pripadaju metku kalibra 7,9 mm koji je mogao biti ispaljen iz bilo koje puške M48, karabina, automatske puške ili mitraljeza M53.[12024] Najzad, u izvještaju se zaključuje da je metak ispaljen iz smjera Grbavica–Vraca i to "vjerovatno sa agresorskih položaja" na Grbavici.[12025] Kada je ispitivan u vezi s tim zaključkom, Vidović je pojasnio da je, iz bezbjednosnih razloga, tramvaj premješten tri stanice od mjesta incidenta u vrijeme kada je vršen uviđaj,[12026] zbog čega balistički stručnjaci nisu poslani na mjesto događaja,[12027] te se nije mogao utvrditi tačan izvor vatre.[12028] Umjesto toga, utvrđen je samo smjer vatre, koji je išao od Grbavice, preko zgrade "Unioninvesta" prema mjestu incidenta.[12029]

3674. Tokom unakrsnog ispitivanja, Vidović je potvrdio da je vatra na području gdje se dogodio incident mogla poteći sa zgrade Skupštine.[12030] On se takođe saglasio da se, zbog drveta koje se vidi na fotografiji koja mu je pokazana, sa zapadne granice Jevrejskog groblja nije pružao pogled na mjesto incidenta i da se na tramvajske tračnice moglo pucati s istočne granice groblja.[12031] Što se tiče pogleda na mjesto incidenta s Vraca, Vidović je u svjedočenju izjavio da je ono što se moglo vidjeti zavisilo od točne lokacije tramvaja kada je pogođen, ali je potvrdio da bi metak ispaljen s tog mjesta pogodio tramvaj pod oštrim uglom.[12032] Međutim, on je rekao da ga je ulazni otvor metka naveo na zaključak da je metak došao pod pravim uglom, a ne pod oštrim.[12033] On je takođe naveo da je do ovog incidenta došlo za vrijeme prekida vatre[12034] i da misli da je UNPROFOR bio

---

sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5, 7; P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 218. Vijeće napominje da se ni u jednom izvještaju MUP-a BiH u vezi s tim incidentom ne pominju povrede koje je zadobila Jasmina Kučinar. U stvari, Vijeću nisu predočeni dokazi koji ukazuju na to da je Jasmina Kučinar povrijeđena u tom incidentu.

12024 Iako se u balističkom izvještaju navodi da je riječ o metku kalibra 7,9 mm, u tekstu ispod nekih fotografija koje je CSB Sarajevo načinio na mjestu događaja pominje se metak kalibra 7,62 mm. Vijeće smatra da je to neprecizno i zaključuje da je izvještaj o balističkoj analizi od odlučujućeg značaja za ovo pitanje. V. P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 7; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 27–29; Bogdan Vidović, T. 8190–8191, 8196, 8254–8255 (20. oktobar 2010.).

12025 P1757 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 6, 10; P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

12026 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 10, 13.

12027 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 12.

12028 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 29.

12029 Bogdan Vidović, T. 8174–8175 (19. oktobar 2010.); D787 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

12030 Bogdan Vidović, T. 8179, 8182 (19. oktobar 2010.); D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

12031 Bogdan Vidović, T. 8178–8182 (19. oktobar 2010.); D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

12032 Bogdan Vidović, T. 8185–8187 (20. oktobar 2010.); D789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

12033 Bogdan Vidović, T. 8192–8195 (20. oktobar 2010.).

12034 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 10–11.

obaviješten o njemu.[12035] Prilikom ispitivanja o tom konkretnom području, Vidović je potvrdio da se stanica policije nalazila 200 do 300 metara od mjesta incidenta, da se komanda 1. korpusa ABiH nalazila u centru grada i da linija sukoba nije bila daleko od mjesta incidenta, budući da je išla duž Miljacke istočno od Vrbanja mosta.[12036]

3675. Hogan je obišao mjesto incidenta s Jusićem i ubilježio približnu lokaciju tramvaja kada je pogođen metkom, a to je raskrsnica ulica Zmaja od Bosne i Fra Anđela Zvizdovića.[12037] Kao što se može vidjeti na fotografijama koje je Hogan u sudnici obilježio, s te raskrsnice se pružao neometan pogled ka Jevrejskom groblju.[12038]

3676. Van der Weijden je također istraživao taj incident i na raspolaganju je imao izvještaj koji je pripremio CSB Sarajevo, kao i Vidovićevu i Jusićevu izjavu.[12039] Kao i Hogan, on je obišao mjesto incidenta, a zatim otišao na Jevrejsko groblje, koje je udaljeno oko 600 metara i odakle se s nekoliko mjesta pružao dobar pogled na mjesto incidenta.[12040] Prema riječima Van der Weijdena, činjenica da je lijevi dio tramvaja bio okrenut prema jugu kada je tramvaj došao do mjesta incidenta ukazuje na to da je hitac ispaljen s Jevrejskog groblja.[12041] Zbog udaljenosti između ta dva mjesta, Van der Weijden je iznio mišljenje da je u tom incidentu korišten ili mitraljez srednjeg kalibra ili snajperska puška, napominjući da oba ova oružja koriste municiju kalibra ili 7,62 mm ili 7,92 mm.[12042] Osim toga, on je napomenuo da je na toj udaljenosti bilo nemoguće da strijelac

---

12035 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 18–19. Štaviše, u izvještaju o uviđaju CSB-a Sarajevo navodi se da je i UNPROFOR izvršio uviđaj o tom incidentu. V. P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

12036 Što se tiče linije sukoba, Vidović je objasnio da ju je obilježio na osnovu onoga što je čuo, a ne na osnovu onoga što je vidio. P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 17–18, 23–27; P1761 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović). V. također Bogdan Vidović, T. 8175–8176 (19. oktobar 2010.); D787 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

12037 Hogan je objasnio da su lokacije tramvaja koje je ubilježio bile samo približne, imajući u vidu činjenicu da su se tramvaji kretali kada su pogođeni. Barry Hogan, T. 11214 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2203 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 105, slika 71.

12038 Barry Hogan, T. 11214 (3. februar 2011.); P2203 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12039 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 65.

12040 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 59–61. V. također Patrick van der Weijden, T. 6955 (27. septembar 2010.).

12041 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 61. V. također Barry Hogan, T. 11214 (3. februar 2011.); P2203 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12042 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 59.

identifikuje ko su ljudi u tramvaju.[12043] Imajući u vidu da su svjedoci čuli jedan pucanj, ali da su tri osobe povrijeđene, Van der Weijden to objašnjava ili time da se drugi pucnji nisu čuli zbog buke tramvaja ili time što se onaj jedan metak koji je ispaljen rasprsnuo pri udaru.[12044] Što se tiče navoda da se metak čuo, Vidović je izjavio da na osnovu zvuka koji se čuo nije moguće zaključiti da je hitac ispaljen s Jevrejskog groblja.[12045]

3677. Poparić je istakao da uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo nije određivala pravac iz kojeg je ispaljen metak, već je samo pretpostavila da je ispaljen s položaja VRS-a na Grbavici.[12046] Kada je otišao na mjesto incidenta, Poparić je primijetio da se mjesto incidenta vidi i s Jevrejskog groblja i s Debelog brda i da najmanja udaljenost između Jevrejskog groblja i mjesta incidenta iznosi 570 metara.[12047]

3678. Poparić je analizirao Van Lyndenov video-snimak položaja VRS-a na Jevrejskom groblju koji su gledali dolje na područje Marindvora i zaključio da položaj pokazan na tom video-snimku nije snajperski položaj, jer vojnik koji se vidi od naoružanja ima "običnu automatsku pušku 7,62 mm M70".[12048] On je takođe primijetio da s tog položaja tramvajska pruga nije bila vidljiva jer je drveće zaklanjalo pogled.[12049]

3679. Nakon što je analizirao fotografije tramvaja koje je napravio CSB Sarajevo i pošto je sam pregledao mjesto događaja, Poparić je došao do zaključka da je projektil doletio iz "prednje polusfere tramvaja".[12050] Koristeći veličinu ulaznog otvora projektila (koju je utvrdio uvećanjem

---

12043 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 62.

12044 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 59.

12045 Bogdan Vidović, T. 8183 (19. oktobar 2010.).

12046 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 106. Vijeće napominje da je to donekle neprecizno, budući da se u izvještaju o forenzičkoj istrazi koju je pripremio Vidović navodi da je smjer vatre bio Grbavica–Vraca. Upravo se u izvještaju koji je pripremio istražitelj navodi izvor vatre, za razliku od smjera vatre, a to je "najvjerovatnije" s "agresorskih položaja iz pravca Grbavice". Oba ta izvještaja dio su izvještaja CSB-a Sarajevo na koje se Poparić poziva u prilog svojoj gore navedenoj sugestiji. V. P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4–5.

12047 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 44–46 (slike 21 i 23), 106–107 (slika 72).

12048 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 108, slika 73; P935 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

12049 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 108, slika 73; P935 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je to svjedočenje zasnovano na nepouzdanom činjeničnom osnovu i da mu protivrječe pouzdani dokazi. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 16.

12050 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 109; Mile Poparić, T. 38976 (30. maj 2013.).

fotografije)[12051] i polazeći od pretpostavke da je projektil izašao kroz oplatu tramvaja blizu sjedišta koje se nalazilo na određenom mjestu,[12052] Poparić je "približno odre[dio]" ugao koji je projektil zauzimao u odnosu na oplatu tramvaja, koji je po njemu iznosio 28,8 stepeni, i izveo zaključak da je hitac ispaljen sa zgrade Izvršnog vijeća BiH, a ne s Jevrejskog groblja, kako se tvrdilo.[12053] Da je projektil došao iz smjera Jevrejskog groblja, prema Poparićevom mišljenju, pogodio bi tramvaj pod uglom od blizu 90 stepeni, pri čemu bi upadni ugao bio mali, otprilike pet-šest stepeni.[12054] Poparić je također izjavio da činjenica da je metak imao energiju da probije oplatu tramvaja, a zatim preleti preko sjedišta uz prolaz, gdje je pogodio sjedište na suprotnoj strani tramvaja i oštetio metalni nosač, ukazuje na to da je ispaljen s "relativno malog" odstojanja, što ponovo upućuje na zgradu Izvršnog vijeća kao na izvor vatre.[12055]

3680. Galić je rekao Vijeću da je dan prije tog incidenta u redovnom borbenom izvještaju Glavnom štabu VRS-a izvijestio da jedinice SRK-a poštuju prekid vatre, uprkos provokacijama neprijatelja, i obavijestio o svojoj odluci da će i dalje "u potpunosti i dosljedno sprovoditi sporazum o prekidu borbenih dejstava".[12056] Prema Galićevim riječima, zbog te odluke nije se očekivalo nikakvo otvaranje vatre na grad od strane SRK-a sljedećeg dana, posebno ne na javni prevoz.[12057] On je sačinio još jedan borbeni izvještaj na dan incidenta oko 17:00 sati, izvjestivši da je neprijatelj djelovao iz snajperskog oružja i ručnog bacača na području Vrbanja mosta i da je na tu provokaciju odgovoreno adekvatnom vatrom po neprijateljskim položajima.[12058] Galić je potom u tom borbenom izvještaju ponovio svoju odluku da se nastavi s provođenjem sporazuma o prekidu borbenih dejstava.[12059] U izvještaju se ne pominje taj incident i Galić je rekao da bi, da je o njemu bio obaviješten, o tome izvijestio Glavni štab.[12060]

3681. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na izvor vatre i u kojima se navodi sljedeće: (i) između mjesta događaja i područja Jevrejskog groblja koje je bilo pod

---

12051 Mile Poparić, T. 38976 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 111, slika 77.

12052 Mile Poparić, T. 38976–38977 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 110, slika 76; D3637 (Fotografija tramvaja s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12053 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 110–113; Mile Poparić, T. 38975 (30. maj 2013.).

12054 Mile Poparić, T. 38975–38976 (30. maj 2013.).

12055 Mile Poparić, T. 38977–38979 (30. maj 2013.).

12056 Stanislav Galić, T. 37530–37531 (22. april 2013.); D3454 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. juni 1994.).

12057 Stanislav Galić, T. 37531 (22. april 2013.).

12058 Stanislav Galić, T. 37531–37532 (22. april 2013.); D2668 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. juni 1994.), str. 1.

12059 Stanislav Galić, T. 37531–37532 (22. april 2013.); D2668 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. juni 1994.), str. 1.

12060 Stanislav Galić, T. 37532 (22. april 2013.).

kontrolom SRK-a, postojala je neometana linija nišanjenja;[12061] i (ii) metak kojim je tramvaj pogođen ispaljen je s područja Jevrejskog groblja koje je kontrolisao SRK.[12062]

3682. Na osnovu dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće zaključuje da je na predmetni tramvaj pucano, najvjerovatnije samo jednim projektilom, na području Marindvora ispred crkve svetog Josipa. Vijeće takođe zaključuje da je taj tramvaj bio civilno vozilo i da je saobraćao zbog toga što je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre. Pored toga, troje povrijeđenih u ovom incidentu – Damir Kučinar, Mensur Jusić i Belma Sukić, rođena Likić[12063] – bili su civili i nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme incidenta.

3683. Što se tiče izvora vatre, Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da je projektil došao sa zgrade Izvršnog vijeća, budući da se on zasniva na spekulaciji. Na primjer, Poparić je jednostavno pretpostavio da je projektil izašao kroz oplatu tramvaja na određenom mjestu, blizu određenog sjedišta.[12064] On je do te pretpostavke došao na osnovu jedne druge fotografije koju je sačinio CSB Sarajevo, odnosno krupnog plana izlaznog otvora projektila s unutrašnje strane tramvaja.[12065] Međutim, na toj fotografiji se vidi dio crvenog sjedišta, ali se ne vidi tačno mjesto tog sjedišta u unutrašnjosti tramvaja.[12066] Prema tome, Vijeću nije jasno kako je Poparić došao do zaključka da je projektil izašao kroz oplatu tramvaja na određenom mjestu, što mu je pak omogućilo da zaključi da je projektil pogodio tramvaj pod oštrim uglom. Dalje, Poparić je izračunao taj ugao na osnovu krupnog plana fotografije ulaznog otvora projektila, što Vijeće smatra krajnje spekulativnom i potencijalno netačnom računicom. Štaviše, Poparićevoj analizi protivrječi i Vidovićevo svjedočenje, konkretno, da je projektil uletio u tramvaj pod pravim uglom, a ne pod oštrim uglom, što opet ukazuje na to da se jedno drugo sjedište, a ne ono koje je naveo Poparić, nalazilo blizu

12061 V. činjenica o kojoj je presuđeno 219.

12062 V. činjenice o kojima je presuđeno 220, 221.

12063 Vijeće napominje da se u Optužnici navodi da je u tom incidentu ranjena i Jasmina Kučinar, ali da mu dokazi u prilog toj tvrdnji nisu predočeni. Shodno tome, Vijeće smatra da su u ovom incidentu ranjene tri, a ne četiri osobe. V. fusnota 12023.

12064 Poparić ispod slike 76 navodi da lijevi krug koji je ubilježio na slici označava mjesto ulaska projektila, dok isprekidani krug desno označava "pretpostavljeno" mjesto izlaska zrna iz oplate sa unutrašnje strane, "na osnovu slike 75". V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 110, slika 76.

12065 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 109, slike 75 i 76; P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović), *e-court* str. 2. Doista, ispod slike 76 u izvještaju, Poparić navodi da je mjesto izlaska zrna "pretpostavljeno" na osnovu slike 75.

12066 P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović), *e-court* str. 2. Vijeće napominje da, sudeći po fotografiji na kojoj se vidi spoljašnjost tramvaja i mjesto ulaska zrna, postoje dva potencijalna sjedišta koja su mogla biti u blizini mjesta izlaska, jedno koje je naveo Poparić, a drugo, neposredno ispred tog sjedišta. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 109, slika 75; P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović), *e-court* str. 6.

izlaznog otvora.[12067] S obzirom na to da je Vidović mogao da osmotri ulazni otvor na samom tramvaju, Vijeće smatra da je njegovo svjedočenje u ovom slučaju ubjedljivije od Poparićevih nagađanja u vezi s oštrim uglom.

3684. Shodno tome, na osnovu svih dokaza koji su mu predočeni, Vijeće zaključuje da je projektil pogodio tramvaj pod pravim uglom, iz pravca Jevrejskog groblja. Pored toga, oslanjajući se na činjenice o kojima je presuđeno i podsjećajući na Van der Weijdenovo svjedočenje u vezi s linijama nišanjenja, Vijeće zaključuje da su na tramvaj pucale snage SRK-a koje su se nalazile na zapadnoj strani Jevrejskog groblja. To je takođe u skladu s mnoštvom dokaza koji ukazuju na to da je snajperska vatra na području ulice Zmaja od Bosne dolazila sa srpske strane,[12068] kao i s dokazima da je SRK imao snajperski odred koji je bio aktivan na tom području i još jedan broj jedinica čiji su pripadnici od naoružanja imali poluautomatske puške. Vijeće je takođe ubijeđeno da je tramvaj, s obzirom na navedenu udaljenost i činjenicu da je pogođen samo jednim projektilom, namjerno gađan jednim jedinim projektilom i da je strijelac SRK-a morao znati da je tramvaj civilno vozilo koje prevozi civile.

(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F Optužnici)

3685. U Optužnici se navodi da je Alma Ćutuna, stara 43 godine, ranjena u desnu natkoljenicu dok se vozila tramvajem u ulici Zmaja od Bosne.[12069] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da su hici ispaljeni sa snajperskih položaja na teritoriji koju su držali Srbi južno od Miljacke.[12070] Međutim, optuženi tvrdi da je izvor vatre u ovom incidentu bila zgrada Izvršnog vijeća.[12071]

3686. Dana 8. oktobra 1994., Alma Ćutuna i njen suprug bili su tramvaju koji se kretao prema istoku ulicom Zmaja od Bosne.[12072] Tramvaj je bio pun ljudi koji su izašli napolje jer je na snazi bio prekid vatre.[12073] Ćutuna je u tramvaju stajala okrenuta srednjim vratima, gledajući na Grbavicu, a

---

12067 Bogdan Vidović, T. 8192–8195 (20. oktobar 2010.).

12068 V. par. 3621, 3656–3662. Pored toga, Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH bile te koje su otvarale snajpersku vatru po vlastitim civilima, bosanskim Muslimanima, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

12069 Optužnica, incident 11 iz Priloga F Optužnici. U fusnoti 22 Optužnice, tužilaštvo navodi da "dokazi takođe pokazuju da je jedna osoba poginula i ima još devet ranjenih" u tom incidentu. Tužilaštvo je izjavilo u spis da se ovo ubijanje optuženom ne stavlja na teret kao dio tog incidenta. V. T. 39012–39014 (30. maj 2013.).

12070 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 18. Tužilaštvo u Završnom podnesku takođe tvrdi da je tramvaj pogođen sa "obje strane krivine u obliku slova S". Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 15. V. takođe Završna riječ, T. 47742–47747 (30. septembar 2014.).

12071 Završni podnesak odbrane, par. 2266.

12072 P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1; P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom).

12073 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824–825 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2923.

na sebi je imala farmerke i crveno-crnu bluzu.[12074] Prema riječima svjedokinje KDZ090, negdje između 12:00 i 12:10 sati, dok je tramvaj prolazio pored Muzeja i približavao se Filozofskom fakultetu, usporio je kako bi ušao u krivinu u obliku slova "S" i u tom trenutku je na njega otvorena vatra, pri čemu su projektili najprije udarili u gornji, a potom i u donji dio tramvaja.[12075] Uslijed toga, Ćutuna je ranjena s unutrašnje strane desne natkoljenice, što je imalo za posljedicu dvije izlazne rane na strani desnog kuka; takođe je zadobila posjekotine na glavi od stakla razbijenog prozora tramvaja.[12076] Primljena je u bolnicu, tog istog dana operisana i iz bolnice otpuštena 11. novembra 1994., nakon što je dio oporavka provela na intenzivnoj njezi.[12077] Tokom ovog incidenta ranjene su i druge osobe,[12078] dok je, prema riječima svjedokinje KDZ090, vozač tramvaja koji je u vrijeme napada išao ispred tramvaja u kojem je bila Ćutuna ubijen.[12079] Ćutuna i dalje ima bolove u nozi i potrebna joj je pomoć u svakodnevnim aktivnostima.[12080]

3687. Svjedokinja KDZ090 je izjavila da su hici ispaljeni sa zgrade "Metalke".[12081] U blizini mjesta incidenta nije bilo vojnih objekata ni opreme, a najbliži vojni objekt bila je kasarna "Maršal Tito", udaljena otprilike dvije tramvajske stanice.[12082] Osim toga, tog dana nije bilo borbi, budući da je na snazi bio prekid vatre i u tramvaju nije bilo vojnika ABiH.[12083]

12074 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 826 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8, 9.

12075 Prema riječima svjedokinje KDZ090, kada je počela pucnjava, tramvaj se još kretao, ali se zaustavio čim je pogođen. V. P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 825–826, 829–832, 835–837 (pod pečatom); P432 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090) (pod pečatom); P436 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); P437 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2924.

12076 P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1–2; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824, 827 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2921, 2925.

12077 P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 2; P1257 (Medicinski izvještaj za Almu Ćutunu) (pod pečatom); P1218 (Medicinski izvještaj za Almu Ćutunu) (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2926.

12078 V. P1254 (Medicinski izvještaj za Zumru Habibović); P1255 (Medicinski izvještaj za Aišu Gačević); P1256 (Medicinski izvještaj za Samira Moru).

12079 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824, 827 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1–2; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8.

12080 P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 13. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2927.

12081 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824, 831–832 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 9–10.

12082 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 827 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2922.

12083 Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 827–828 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2922, 2923.

3688. CSB Sarajevo je o ovom incidentu obaviješten 8. oktobra 1994. oko 12:45 sati, a zatim je o tome obavijestio istražnog sudiju, koji je na mjesto događaja poslao ekipu, u kojoj je bio svjedok KDZ485, da izvrši uviđaj.[12084] Uviđaj je počeo u 13:00 sati i trajao jedan sat i 15 minuta.[12085] Sačinjen je izvještaj koji nosi datum 10. oktobar 1994. i u kojem se navodi da je nastradala jedna osoba, Nedžad Hadžijbarić, a da je 11 ranjeno, među njima i Alma Ćutuna.[12086] Prema tom izvještaju, vozač prvog tramvaja[12087] rekao je inspektorima da su prvi rafal projektila na njegov tramvaj, koji je nosio broj 206, ispalili Srbi sa zgrade "Metalke" u 12:19 sati i da je tom prilikom ranjeno troje putnika.[12088] Otprilike dva-tri minuta kasnije, ispaljen je drugi rafal na tramvaj broj 236 koji je išao iza tramvaja broj 206 i ulazio na prostor između Filozofskog fakulteta i Muzeja, odnosno u krivinu u obliku slova "S"; ponovo je ranjeno nekoliko civila.[12089] Prema tom izvještaju, pucnji su se ponovo začuli i ranjeno je četvero djece koja su pretrčavala pomenutu lokaciju.[12090] U izvještaju se također napominje da se incident dogodio naočigled UNPROFOR-a, čiji su pripadnici bili "skriveni iza svojih transportera" na lokalitetu.[12091]

3689. Iako izvještaj izgleda ne sadrži balističku analizu, u njemu se napominje da su pronađena i fotografisana četiri ulazna i izlazna otvora na tramvaju 236, kao i da ih je vjerovatno izazvao "sijač smrti."[12092] Svjedok KDZ485 je izjavio da zna za jedan incident kada su Srbi upotrijebili to oružje, ali da ne zna da li ga je ABiH imala u svom arsenalu.[12093] Međutim, kako je gore već pomenuto, MUP BiH je još u oktobru 1993. izvijestio da je 2. nezavisni bataljon ABiH posjedovao najmanje jedan sijač smrti.[12094]

12084 Svjedok KDZ485, T. 8880–8881 (3. novembar 2010.); P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1.

12085 P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

12086 P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 3–5. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2930.

12087 Stoga se čini da vozač tramvaja nije ubijen u tom incidentu, kako je to navela svjedokinja KDZ090. Međutim, s obzirom na činjenicu da jedna osoba jeste smrtno stradala u tom incidentu i da je situacija u tom trenutku morala biti haotična, Vijeće ne smatra da svjedočenje svjedokinje KDZ090 u vezi s identitetom mrtve osobe dovodi u sumnju ostali dio svjedočenja svjedokinje KDZ090.

12088 P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

12089 P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2929.

12090 P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2929.

12091 P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

12092 P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

12093 Svjedok KDZ485, T. 8902–8905 (3. novembar 2010.).

12094 V. par. 3626.

3690. Mjesto incidenta su obišli i Rose i Gobilliard u 12:45 sati, dok su pripadnici UNPROFOR-a vršili uviđaj.[12095] Sljedećeg dana, Rose je optuženom poslao pismo u kojem ga je obavijestio o incidentu i zatražio od njega da "preduzm[e] sve odgovarajuće mjere za identifikaciju i krivično gonjenje počinilaca ovog zločina."[12096] Dana 10. oktobra 1994., Rose i Gobilliard su izdali zajedničko saopštenje, u kojem su naveli da nema nikakve sumnje da je vatra došla sa srpskih položaja na Jevrejskom groblju.[12097] Tog istog dana, Rose se sastao s Mladićem i pokrenuo pitanje tog incidenta, ali je Mladić rekao da su hici ispaljeni s "Holiday Inn"-a i da je taj incident inscenirala muslimanska strana.[12098]

3691. UNPROFOR je 13. oktobra 1994. izdao saopštenje o ovom incidentu, u kojem se navodi da su se sva tri slučaja snajperskog djelovanja dogodila na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne, to jest, između Filozofskog fakulteta i zgrade Izvršnog vijeća, naočigled pripadnika UNPROFOR-a koji su tokom tog incidenta bili prisutni u blizini pomenute raskrsnice.[12099] To mjesto se nalazi jednu ulicu istočno od krivine u obliku slova "S", te se stoga razlikuje od lokacije incidenta koju je navela svjedokinja KDZ090 i koja se navodi u izvještaju CSB-a Sarajevo.[12100] Između drugog i trećeg rafala, pripadnici UNPROFOR-a su pojačali osmatranje zgrade "Investbanke", kao i Zgrade s crvenom fasadom koja je, prema tom izvještaju, bila pod kontrolom ABiH.[12101] U izvještaju se takođe napominje da nije bilo moguće provesti uviđaj na prvom tramvaju, odnosno tramvaju broj 206, jer se nalazio oko 200 metara od mjesta incidenta, ali da se drugi tramvaj, tramvaj broj 236, odmah zaustavio, na tridesetak metara od dotične raskrsnice,

---

12095 P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 6; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 156; P1675 (Video-snimak Michaela Rosea i Hervea Gobilliarda u Sarajevu); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 60 (pod pečatom).

12096 Rose je takođe protestovao kod Alije Izetbegovića zbog incidenta snajperskog djelovanja u Vojkovićima, za koji je utvrđeno da je odgovorna ABiH. V. P1644 (Pisma Michaela Rosea Aliji Izetbegoviću i Radovanu Karadžiću, 9. oktobar 1994.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 43; P1674 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.).

12097 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), str. 156; P1674 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.).

12098 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), str. 155; Micheal Rose, T. 7268–7269 (5. oktobar 2010.) P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), str. 2. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 43–46.

12099 Prema tom izvještaju, prvi rafal ispaljen je u 12:20 sati, drugi rafal u 12:23 sata, a treći u 12:35 sati. V. P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 2, 5–6, Dodatak 2.

12100 Tužilaštvo je tokom završne riječi potvrdilo da dokazi ukazuju na dvije različite lokacije tog incidenta, ali je napomenulo da to u krajnjem slučaju nije važno, zbog toga što je, bez obzira na to gdje se tramvaj nalazio kada je pogođen, vatra dolazila sa "položaja SRK južno od Miljacke". V. Završna riječ, T. 47742–47743 (30. septembar 2014.).

12101 Prema mapi u Dodatku 2 izvještaju, UNPROFOR je za zgradu "Investbanke" koristio naziv "Prisunic", dok se Zgrada s crvenom fasadom pominje kao "Butane". Za jednu drugu zgradu, koja se u izvještaju pominje pod nazivom "Banane" i koja se nalazi odmah istočno od Zgrade s crvenom fasadom, takođe se tvrdi da je u to vrijeme bila pod kontrolom ABiH. U stvari, u izvještaju se precizira da su Banane i Butane bile jedine dvije

ispred zgrade Izvršnog vijeća, i da su na njemu bili tragovi metaka između prednjih i srednjih vrata, u visini od oko jednog metra.[12102]

3692. Pripadnici UNPROFOR-a su na gore navedenoj raskrsnici također pronašli šest svježih tragova metaka na zemlji pomoću kojih su utvrdili odakle je otvorena vatra, a to je bila "skupina kuća" koje su se nalazile na teritoriji koju je držao SRK, zapadno od Jevrejskog groblja.[12103] Kasnije tog dana, kada je tramvaj broj 236 vraćen u tramvajski depo, istražitelji UNPROFOR-a izmjerili su upadni ugao metka, koji je iznosio 1.450 mil u odnosu na vertikalnu liniju.[12104] U izvještaju se zaključuje da se već utvrđeni izvor vatre podudara s tim upadnim uglom.[12105] Najzad, iako se u izvještaju navodi da su pripadnici UNPROFOR-a raspoređeni na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne mislili da je drugi rafalni pucanj došao iz neposredne blizine, u njemu se zaključuje da je to najvjerovatnije bilo zbog toga što je odjek od fasada zgrada pojačao zvučni efekat.[12106]

3693. Hogan je obišao ulicu Zmaja od Bosne i zabilježio koordinate mjesta incidenta, onako kako ih je zapamtila svjedokinja KDZ090, što je incident smjestilo na lokaciju koja više odgovara lokaciji zabilježenoj u izvještaju UNPROFOR-a od 13. oktobra 1994.[12107] On je napomenuo da se zgrada "Metalke" nije mogla vidjeti s te lokacije.[12108] Kada ga je optuženi unakrsno ispitivao, Hogan je objasnio da se ne može sjetiti da li su tačne koordinate koje je navela svjedokinja

---

zgrade na tom području pod kontrolom ABiH. V. P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 5–7, Dodatak 2.

12102 P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 2.

12103 Pošto se na svih šest tačaka udara nalazila brazda dužine oko 10 centimetara koja je pokazivala jasan "upadni ugao", pripadnici UNPROFOR-a su u brazde stavljali vrh antene, koji je kod svih šest tačaka udara uvijek ukazivao na isti smjer i isto porijeklo vatre. U kasnijem dijelu izvještaja se kao izvor vatre navodi samo jedna kuća, koja je u Dodatku 2 izvještaju označena brojem 14. P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 3, 6–7, Dodatak 2. Vijeće napominje da se ta lokacija razlikuje od lokacije navedene kao izvor vatre u činjenici o kojoj je presuđeno 2932 i od lokacije koju je navela svjedokinja KDZ090, a to je zgrada "Metalke". Tužilaštvo je to potvrdilo tokom završne riječi. Tužilaštvo je također navelo da u takvom slučaju, odnosno kada činjenica o kojoj je presuđeno protivrječi dokazima koje je predočilo tužilaštvo, Vijeće treba da slijedi praksu Međunarodnog suda i jednostavno ocijeni relevantnost i težinu konkretne činjenice o kojoj je presuđeno u svjetlu ukupnih dokaza. Završna riječ, T. 47442 (30. septembar 2014.).

12104 Oni su to mogli uraditi jer je projektil prošao kroz oplatu tramvaja i zatim udario o naslon sjedišta, napravivši tako liniju koja se mogla izmjeriti. V. P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 3, Dodatak 1.

12105 P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 3.

12106 P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 5–6.

12107 Barry Hogan, T. 11217–11218 (3. februar 2011.); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu).

12108 Barry Hogan, T. 11217–11218 (3. februar 2011.); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

KDZ090 bile na trotoaru blizu mjesta incidenta ili na mjestu samog incidenta.[12109] Međutim, on jeste potvrdio da je svjedokinja KDZ090, kada mu je pokazivala lokaciju incidenta, navela da se incident dogodio između zgrade Izvršnog vijeća i Filozofskog fakulteta.[12110]

3694. Van der Weijden je obišao i mjesto incidenta, kako mu je sugerisalo tužilaštvo, i Grbavicu.[12111] On je iznio mišljenje da su koordinate mjesta incidenta koje mu je dalo tužilaštvo morale biti pogrešne budući (i) da one ukazuju na lokaciju udaljenu 50 metara istočno od lokacije navedene u materijalima koji su mu dostavljeni i (ii) da ta lokacija nije bila vidljiva s Grbavice.[12112] On je zaključio da bi tramvaj, da se nalazio na toj lokaciji kada je pogođen, bio vidljiv s jednog drugog navodnog snajperskog gnijezda, Jevrejskog groblja, ali da bi u tom slučaju bio izložen pogledu strijelca samo na kratko, a udaljenost između navodnog izvora vatre i tramvaja bila bi prilično velika, više od 600 metara.[12113] Prema tome, on misli da se incident vjerovatno dogodio na dijelu ulice Zmaja od Bosne između Muzeja i Filozofskog fakulteta ili u njegovoj blizini, odnosno blizu krivine u obliku slova "S".[12114] On je tokom unakrsnog ispitivanja također izjavio da je utvrdio da je to bilo mjesto incidenta na osnovu toga što tramvaj, da se nalazio nešto dalje od navedene lokacije, ne bi mogao biti pogođen iz pravca juga, kako se navodi u izvještaju MUP-a BiH.[12115] On je također naveo da je svjestan da se područje između Miljacke i tramvajskih tračnica nalazilo pod kontrolom ABiH.[12116] Dalje, priznao je da mu niko nije rekao da provjeri da li su zgrada "Unioninvesta" ili Zgrada s crvenom fasadom mogle biti izvor vatre, ali je napomenuo da bi pogled

[12109] Barry Hogan, T. 11239 (3. februar 2011.). V. također P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom).

[12110] Barry Hogan, T. 11246–11247 (3. februar 2011.); P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

[12111] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 88; Patrick van der Weijden, T. 7032–7034 (28. septembar 2010.); D651 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

[12112] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 89; Patrick van der Weijden, T. 7006–7008 (27. septembar 2010.).

[12113] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 88–89.

[12114] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 89; Patrick van der Weijden, T. 7032–7035 (28. septembar 2010.); D651 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden). V. također Barry Hogan, T. 11218–11219 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan)

[12115] Patrick van der Weijden, T. 7011–7014 (27. septembar 2010.); D647 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

[12116] Patrick van der Weijden, T. 7017–7018 (27. septembar 2010.); D648 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

sa Zgrade s crvenom fasadom na krivinu u obliku slova "S" bio zaklonjen zgradama koje se nalaze ispred nje.[12117] On stoga uopšte nije provjeravao Zgradu s crvenom fasadom.[12118]

3695. Kada mu je pokazan video-snimak ispaljivanja trećeg rafala na djecu na ulici, Van der Weijden se složio da se čini da je vatra dolazila niz ulicu Đure Daničića.[12119] On se takođe složio s tim da bi, s obzirom na udaljenost srpskih položaja od mjesta tog incidenta, upadni ugao projektila morao biti oko pet stepeni, dok povrede koje je zadobio jedan od muškaraca ukazuju na veći upadni ugao.[12120] Međutim, on je takođe rekao da je na snimku čuo mitraljesku vatru, što znači da su hici morali lijevkasto pasti na zemlju, što znači da su neki hici bili viši od drugih.[12121]

3696. Napominjući da je u tom incidentu bilo više žrtava i opisavši njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je na tramvaj pucano najvjerovatnije iz automatskog oružja i da je oružje koje je upotrijebljeno najvjerovatnije bio mitraljez M84 kalibra 7,62 mm ili mitraljez M53 kalibra 7,92 mm, na dvonošcu ili tronošcu.[12122] On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji protiv pokretnih meta kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.[12123] Prilikom unakrsnog ispitivanja, on je potvrdio da se ulazna rana Alme Ćutune nalazila na desnoj natkoljenici, a izlazna rana na desnom kuku, što bi ukazivalo na to da je metak išao naviše, a ne naniže.[12124] Međutim, on je pojasnio da to ne mora obavezno da bude slučaj ukoliko je žrtva čučnula kada je pogođena metkom, a takođe je naveo da je metak mogao promijeniti putanju kada je ušao u tramvaj.[12125]

3697. Poparić je analizirao materijal relevantan za ovaj incident, uključujući izvještaj CSB-a Sarajevo, kao i video-snimak mjesta incidenta koji je snimila ekipa TV BiH neposredno poslije

---

12117 Patrick van der Weijden, T. 7021–7027 (28. septembar 2010.); D649 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D650 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

12118 Patrick van der Weijden, T. 7024–7025 (28. septembar 2010.).

12119 Patrick van der Weijden, T. 7055 (28. septembar 2010.); D655 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu).

12120 Patrick van der Weijden, T. 7059–7060 (28. septembar 2010.).

12121 Patrick van der Weijden, T. 7052–7061 (28. septembar 2010.); D655 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D656 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D657 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D658 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D659 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D660 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D661 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu).

12122 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 87. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2928. Ako se postavi na tronožac, mitraljez M84 može uspješno gađati mete udaljene 1.000 metara, dok mitraljez M53 postavljen na tronožac ima preciznost gađanja na udaljenosti do 1.500 metara. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A.

12123 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 87.

12124 Patrick van der Weijden, T. 7034 (28. septembar 2010.).

12125 Patrick van der Weijden, T. 7050 (28. septembar 2010.), T. 7186–7187 (29. septembar 2010.). Vijeće napominje da je tužilaštvo tokom te diskusije uputilo na incident 15 iz Priloga F Optužnici, ali da se povrede o kojima se zapravo diskutovalo odnose na incident 11 iz Priloga F Optužnici.

incidenta, zabilježivši ne samo položaj tramvaja, već i posljednji rafalni pucanj na četvero djece koja su pretrčavala preko lokacije incidenta.[12126] Međutim, on po svemu sudeći nije znao za izvještaj UNPROFOR-a od 13. oktobra 1994.[12127]

3698. Poparić je svoju analizu započeo izrazivši sumnju u to da je izvještaj CSB-a Sarajevo od 10. oktobra 1994. službeni dokument, zbog toga što na njemu nema djelovodstvenog broja.[12128] Pošto je analizirao video-snimak mjesta događaja, na kojem se vidi položaj tramvaja broj 206 i broj 236 i koji sadrži razgovor s dvoje ljudi povrijeđenih u tom incidentu, on je zaključio da je tramvaj broj 206 pogođen kada je prolazio pored zgrade Izvršnog vijeća, na dijelu koji je tada bio zaklonjen kontejnerima, dok je tramvaj broj 236 pogođen ispred zgrade Izvršnog vijeća, gdje se zaustavio odmah nakon što je pogođen.[12129] Poparić je objasnio da je zaključak o lokaciji tramvaja 236 izveo na osnovu izjava ljudi koje je intervjuisala TV BiH, izjave jednog očevica i video-snimka mjesta događaja koji pokazuje tramvaj na toj lokaciji s razbijenim prozorskim staklom i tragove razbijenog stakla na zemlji, što govori da se tramvaj odmah zaustavio, prešavši samo metar ili dva nakon što su ga meci pogodili.[12130] Na osnovu svega toga, Poparić je zaključio da na tramvaje broj 206 i broj 236 nije moglo biti pucano s položaja VRS-a na Grbavici ili sa zgrade "Metalke" jer su bili zaštićeni zgradom Skupštine i Izvršnog vijeća BiH, kao i gore navedenim kontejnerima.[12131]

3699. Poparić je takođe analizirao snimak treće rafalne paljbe, koji pokazuje momenat kada su meci pogodili prostor blizu Filozofskog fakulteta, kao i stub prašine koji se uslijed toga odigao sa zemlje. On je pretpostavio da je taj stub bio visine oko dva metra, što znači da je zrno imalo veliku energiju pri udaru o zemlju i da je udarilo pod velikim upadnim uglom. To, prema Paparićevim riječima, pokazuje da je zrno ispaljeno s "relativno male daljine", čime se kao izvori vatre isključuju zgrada "Metalke", zgrada Investbanke i Zgrada s crvenom fasadom.[12132] Poparić je

---

12126 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Paparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 127–137.

12127 Mile Poparić T. 39254 (4. juni 2013.), T. 39263 (5. juni 2013.).

12128 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Paparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 128.

12129 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Paparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 128–130, 132, Slika 90. V. takođe Mile Poparić, T. 38983–38986 (30. maj 2013.).

12130 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Paparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 129–131, slike 92 i 93; Mile Poparić, T. 38985–38987 (30. maj 2013.). Tužilaštvo u Završnom podnesku tvrdi da je Paparićeva analiza snimka razbijenog stakla spekulativna i da ignoriše razumno objašnjenje da je to staklo bilo posljedica evakuacije poslije incidenta. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 11.

12131 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Paparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 131–132, 135.

12132 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Paparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 132–134, slika 95; Mile Poparić, T. 38987–38989 (30. maj 2013.); D3638 (Fotografija tramvajskih tračnica s oznakama koje je unio Mile Poparić).

zaključio da je vatra koja se vidi na snimku došla sa zgrade Izvršnog vijeća i napomenuo da to potvrđuje i snimak jednog pripadnika UNPROFOR-a koji je razgovarao s Roseom i pokazivao u pravcu Izvršnog vijeća.[12133]

3700. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je izjavio da se njegova teorija o stubu prašine ne zasniva ni na jednoj objavljenoj studiji, već na njegovom bogatom iskustvu s putanjama zrna ispaljenih iz pješadijskog naoružanja.[12134] On je takođe rekao da bi, da je zrno došlo sa Zgrade s crvenom fasadom koja je bila podijeljena napola između zaraćenih strana, upadni ugao bio najviše 10 stepeni.[12135] Kad mu je pokazan izvještaj UNPROFOR-a od 13. oktobra i ulazni ugao koji je UNPROFOR izmjerio na tramvaju, a koji je iznosio 81 stepen u odnosu na vertikalnu liniju, a devet stepeni u odnosu na horizontalnu liniju, Poparić je rekao da samo podatak o uglu nije dovoljan da se zaključi odakle je došlo zrno i da je potrebno pogledati u tablice gađanja za oružje korišteno u konkretnom incidentu.[12136] On je na osnovu njih zaključio da bi, da je zrno došlo sa Zgrade s crvenom fasadom, ugao bio manji od četiri-pet stepeni.[12137] Na pitanje da li tako mali ugao, bez obzira na to da li iznosi devet stepeni ili četiri stepena, znači da vatra nije mogla biti otvorena sa zgrade Izvršnog vijeća, Poparić je odgovorio da je vatra mogla biti otvorena iz prizemlja ili s jednog od gornjih spratova zgrade Izvršnog vijeća, tako da bi upadni ugao varirao od dva do 80 stepeni.[12138] Kada mu je predočen izvještaj sa sastanka Mladića i Rosea od 10. oktobra 1994., Poparić se složio s tim da je Mladićev stav da je vatra došla s "Holiday Inn"-a bio pogrešan, ali je negirao da taj sastanak dokazuje bilo šta u vezi sa stvarnim izvorom vatre.[12139]

3701. Vijeće podsjeća da je formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno, u kojima se navodi da je 8. oktobra 1994. vidljivost bila dovoljna da snajperista na zgradi "Metalke" identifikuje i gađa tramvaj koji je ulazio u krivinu u obliku slova "S", da su pucnji došli iz pravca

---

12133 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na području Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 134–135, slika 96. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da na snimku koji je on pregledao nema zvuka tako da ne zna da li je pomenuti pripadnik UNPROFOR-a pominjao Roseu zgradu Izvršnog vijeća. On je ponovio stav da je taj vojnik pokazivao na zgradu Izvršnog vijeća, ali je zatim takođe rekao da je on pokazivao u pravcu Zgrade s crvenom fasadom i Grbavice. V. Mile Poparić, T. 39264–39265 (5. juni 2013.).

12134 Mile Poparić, T. 39252–39253 (4. juni 2013.).

12135 Mile Poparić, T. 39253–39254 (4. juni 2013.). Iako u transkriptu piše da je Poparić pomenuo srebrn[u] "zgrad[u] čuven[u], gdje je bilo pola podijeljeno između ABiH i VRS", Vijeće smatra da se to odnosilo na Zgradu s crvenom fasadom jer je to bila jedina poznata zgrada na tom području koja je bila podijeljena po pola između zaraćenih strana. Vijeće je mišljenja da navod da je ta zgrada bila srebrne boje vjerovatno predstavlja grešku u prevođenju ili grešku u Poparićevom svjedočenju.

12136 Mile Poparić, T. 39255–39257 (4. juni 2013.), T. 39260–39262 (5. juni 2013.).

12137 Mile Poparić, T. 39255–39257 (4. juni 2013.), T. 39260–39262, T.39294–39297 (5. juni 2013.); D3649 (Fotografija tramvajskih tračnica s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12138 Mile Poparić, T. 39262–39266 (5. juni 2013.).

12139 Mile Poparić, T. 39263–39266 (5. juni 2013.).

zgrade "Metalke" koju je držao SRK i da ih je ispalio pripadnik SRK-a.[12140] Međutim, kako je gore navedeno, te činjenice o kojima je presuđeno ne podudaraju se s nekim dokazima koje je predočilo tužilaštvo, uključujući izvještaj UNPROFOR-a od 13. oktobra 1994. i koordinate mjesta incidenta koje su dostavljene Hoganu i koje je on koristio.[12141] S obzirom na to, Vijeće ne može da se osloni na te dvije činjenice o kojima je presuđeno, te će ih zanemariti prilikom analize ovog incidenta.

3702. Što se tiče tačne lokacije ovog incidenta, Vijeće vjeruje izvještaju koji je UNPROFOR sačinio poslije incidenta. U tom izvještaju se upućuje, između ostalog, na razgovore s vojnicima UNPROFOR-a koji su bili svjedoci sva tri slučaja otvaranja vatre tog dana i koji su kao lokaciju u sva tri slučaja naveli raskrsnicu ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne.[12142] Pored toga, Vijeće podsjeća da se i u izvještaju CSB-a Sarajevo i u izvještaju UNPROFOR-a navodi da je treći rafal uslijedio na istoj lokaciji kao i dva prethodna rafala. Video-snimak tog trećeg rafala jasno pokazuje da je do njega došlo na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne. Imajući sve to na umu, Vijeće smatra da je na tramvaj u kojem se nalazila Alma Ćutuna pucano dok je prelazio tu raskrsnicu, a ne raskrsnicu navedenu u izvještaju CSB-a Sarajevo. Taj tramvaj je bio civilno vozilo u kojem su se nalazili civili, i saobraćao je jer je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre. Pored toga, sama Alma Ćutuna bila je civil i nije direktno učestvovala u neprijateljstvima kada je ranjena u tom incidentu.

3703. Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da su meci došli sa zgrade Izvršnog vijeća, pošto se on zasniva na nekoliko očito nerazumnih spekulacija. Na primjer, na osnovu snimka na kojem se vide komadi tramvajskog prozorskog stakla na zemlji pored samog tramvaja, Poparić je zaključio da se tramvaj morao pomjeriti samo metar ili dva nakon što su ga pogodili meci i da je na njega stoga moralo biti pucano sa zgrade Izvršnog vijeća. Međutim, to je čista spekulacija budući da su komadi stakla ili cijelo staklo mogli ispasti iz prozorskog okvira nakon što se tramvaj zaustavio. Drugim riječima, na osnovu video-snimka stakla na zemlji jednostavno nije moguće izvesti bilo kakve zaključke.[12143] Pored toga, Poparić se, u vezi s trećim rafalom ispaljenim tog dana, oslonio na analizu stuba prašine kako bi pokazao da su meci došli pod visokim upadnim uglom. Istovremeno,

---

[12140] V. činjenice o kojima je presuđeno 2931, 2932.

[12141] V. 3692–3693, fusnota 12103.

[12142] Vijeće ovdje napominje da su se inspektori CSB-a Sarajevo, pri utvrđivanju lokacije incidenta, izgleda oslonili na opis događaja koji je vozač tramvaja dao prema svom sjećanju, a da nisu razgovarali s vojnicima UNPROFOR-a na tom području. Međutim, za razliku od tih vojnika, vozač tramvaja je bio zaokupljen vožnjom i, kada su meci pogodili tramvaj, sigurno je pokušavao da ga, u stanju panike i haosa, odveze na bezbjedno mjesto. Prema tome, Vijeće smatra da je opis događaja koji su dali vojnici UNPROFOR-a koji su bili na licu mjesta uvjerljiviji od vozačevog opisa. Iz tog istog razloga, Vijeće je odlučilo zanemariti svjedočenje svjedokinje KDZ090 u vezi s lokacijom na kojoj su meci prvi put pogodili tramvaj, posebno s obzirom na to da to svjedočenje nije bilo u skladu s lokacijom koju je svjedokinja KDZ090 konkretno pokazala Barryju Hoganu.

[12143] Osim toga, kako je gore napomenuto, u izvještaju UNPROFOR–a jasno se navodi da se tramvaj kretao još oko 30 metara nakon što je pogođen.

on nije bio upoznat s uviđajem UNPROFOR-a tokom kojeg je zaključeno da je upadni ugao zapravo bio mali u odnosu i na tragove na tramvaju i na tragove na zemlji. Shodno tome, Vijeće će u cijelosti zanemariti Poparićevu analizu u vezi s ovim incidentom.

3704. Što se tiče izvora vatre, Vijeće prihvata zaključak UNPROFOR-a da je ona otvorena s područja koje je držao SRK, negdje zapadno od Jevrejskog groblja. Prvo, UNPROFOR je proveo vlastitu analizu tragova zrna i na tramvaju u kojem se vozila Alma Ćutuna i na zemlji na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne, što ih je navelo na zaključak da se radi o toj lokaciji. Na obje lokacije upadni ugao je bio mali, što odgovara tome da je vatra došla s položaja SRK-a južno od Miljacke.[12144] Drugo, Vijeće se uvjerilo, oslanjajući se na gore navedeno svjedočenje Van der Weijdena,[12145] da su snage SRK-a na tom području imale liniju nišanjenja do raskrsnice ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne. Najzad, Vijeće podsjeća na dokaze koji su mu predočeni o tome da su snajperski napadi pretežno dolazili s područja Jevrejskog groblja i generalno iz ulice Zmaja od Bosne.[12146] Shodno tome, Vijeće zaključuje da je vatra kojom je pogođen tramvaj u kojem se nalazila Alma Ćutuna i kojom je ranjena došla s područja zapadno od Jevrejskog groblja koje je držao SRK. Vijeće se također uvjerilo da je u tom incidentu korišten mitraljez, najvjerovatnije M84, i da je on imao potreban domet da tačno pogodi tramvaj na toj udaljenosti. Takav mitraljez su u svom arsenalu imale i 1. sarajevska mehanizovana brigada i 1. romanijska pješadijska brigada.[12147] Najzad, Vijeće nema sumnje u to da je strijelac SRK-a namjerno gađao tramvaj, što ilustruje činjenica da je, nakon što su dva tramvaja pogođena i zaustavila se na istoj lokaciji, na toj istoj lokaciji ponovo otvorena vatra na nekoliko ljudi koji su pokušavali da napuste to područje. Vijeće je također ubijeđeno da je strijelac morao znati da je tramvaj civilno vozilo u kojem su se vozili civili.

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F Optužnici)

3705. U Optužnici se navodi da je 18. novembra 1994. otvorena vatra na Dženanu Sokolović, staru 31 godinu, i njenog sedmogodišnjeg sina Nermina Divovića, dok su išli ulicom Zmaja od

[12144] Vijeće napominje da je Van der Weijden izračunao da bi upadni ugao zrna ispaljenog sa zgrade "Metalke", koja je udaljena 321 metar i koja se nalazi na uzvišenju od 35 metara, morao biti oko pet stepeni. V. Patrick van der Weijden, T. 7015–7017 (27. septembar 2010.), T. 7059 (28. septembar 2010.). Prema tome, vatra s veće visine, a pritom otvorena s veće udaljenosti, došla bi pod uglom većim od pet stepeni, ali i dalje s relativno malim upadnim uglom.

[12145] V. par. 3694.

[12146] V. par. 3657, 3659. Pored toga, Blagoje Kovačević je priznao da je ponekad imao problema da kontroliše svoje vojnike koji su se nalazili na području Jevrejskog groblja i da su oni otvarali vatru bez njegovog znanja. V. par. 3661. Vijeće također podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. par. 4519.

[12147] V. fusnota 11948.

Bosne. Prema Optužnici, Dženana Sokolović je ranjena u stomak, a metak je prošao kroz njeno tijelo i pogodio njenog sina u glavu, usmrtivši ga.[12148] Tužilaštvo u Završnom podnesku tvrdi da je taj metak došao sa zgrade "Metalke".[12149] Međutim, optuženi tvrdi da je metak došao sa suprotne strane od Grbavice, odnosno s teritorije koju je držala ABiH.[12150]

3706. Dana 18. novembra 1994. na snazi je bio prekid vatre i tramvaji su saobraćali.[12151] Dženana Sokolović i njen sin Nermin Divović pogođeni su iz vatrenog oružja na pješačkom prelazu, dok su prelazili ulicu Franje Račkog.[12152] U blizini nije bilo vojnika niti je u to vrijeme na tom području bilo borbi.[12153] Nermin Divović je preminuo na putu do bolnice i njegovo tijelo je odneseno u mrtvačnicu.[12154] Dženana Sokolović i njena ćerka su prebačene vozilom UN-a u bolnicu Koševo.[12155] Dženana Sokolović je operisana i u bolnici je ostala sedam-osam dana.[12156] Nije bila u stanju da prisustvuje sahrani svog sina.[12157] Od tog incidenta, nije u stanju da radi puno radno vrijeme.[12158]

3707. Prema izvještaju CSB-a Sarajevo od 19. novembra 1994., svjedoci tog incidenta bili su pripadnici UNPROFOR-a, UNHCR-a i GOFRS-a, koji su stajali blizu Muzeja.[12159] Oni su inspektorima CSB-a Sarajevo rekli da su Dženana Sokolović i njen sin prelazili na drugu stranu ulice Franje Račkog, stranu koja je udaljenija od Muzeja, a da se pucanj začuo iz pravca Grbavice, "tj. s agresorskih položaja".[12160] Pripadnik UNHCR-a pomogao je Dženani Sokolović i njenom sinu, a za to vrijeme su stigla dva oklopna transportera UNPROFOR-a i postavila se na kolovozu u ulici Franje Račkog.[12161] Na uglu ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, na onoj strani ulice Franje Račkog koja je bliže Muzeju, nalazilo se oklopno vozilo UNPROFOR-a.[12162]

12148 Optužnica, incident 12 iz Priloga F Optužnici.

12149 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 19.

12150 Završni podnesak odbrane, par. 2278.

12151 Činjenica o kojoj je presuđeno 2938.

12152 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2940.

12153 Činjenica o kojoj je presuđeno 2939.

12154 Činjenica o kojoj je presuđeno 2941.

12155 Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

12156 Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

12157 Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

12158 Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

12159 Nermin Divović je, dok je prolazio sa majkom, prišao tim ljudima i zatražio im bombone. P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4–5.

12160 P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4. V. takođe Sead Bešić, T. 9491 (9. decembar 2010.); Mile Poparić, T. 39291–39294 (5. juni 2013.).

12161 P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4–5. V. takođe Sead Bešić, T. 9490–9493 (9. decembar 2010.); D901 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Sead Bešić).

12162 P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4–5.

3708. U izvještaju se takođe napominje da je uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, u kojoj se nalazio i forenzički tehničar Sead Bešić, došla na mjesto incidenta oko 13:30 sati i konstatovala da mjesto nije obezbjeđivala policija.[12163] Na licu mjesta je bila mrlja krvi, ali su je vojnici UNPROFOR-a, prije dolaska ekipe, oprali vodom, a nakon toga posuli pijeskom.[12164] Tokom unakrsnog ispitivanja, Bešić je rekao da je uviđaj bio težak zbog toga što ekipa nije mogla prići mjestu događaja; dalje, on je rekao da je samo na osnovu ulaznih i izlaznih rana bilo teško utvrditi smjer vatre.[12165]

3709. U pogledu povreda koje su žrtve zadobile, u opisu incidenta u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je metak najprije pogodio dječaka u glavu, a zatim ranio Dženanu Sokolović.[12166] Prilikom unakrsnog ispitivanja o tačnosti tog navoda, Bešić je rekao da on nije bio zadužen za obavljanje razgovora sa svjedocima i/ili pisanje izvještaja, već da je bio na licu mjesta samo da bi napravio fotografije i prikupio fizičke dokaze.[12167] U izvještaju se takođe navodi da je Dženana Sokolović zadobila ranu u predjelu stomaka, s ulaznom ranom na desnoj strani tijela i izlaznom ranom na lijevoj strani.[12168]

3710. Međutim, suprotno gore navedenom izvještaju, u medicinskoj dokumentaciji za Dženanu Sokolović, koja je priložena uz navedeni izvještaj, navodi se da je metak koji joj je nanio povrede ušao s lijeve strane stomaka, a izašao s desne strane.[12169] Bešić nije mogao da objasni tu nepodudarnost, ali je pretpostavio da njegov kolega na licu mjesta vjerovatno nije tačno opisao ranu.[12170] On je takođe napomenuo da je u to vrijeme samo jedan forenzički patolog radio u Sarajevu i da ljudi koji su mu pomagali nisu imali dovoljno znanja da utvrde koja je rana bila ulazna rana.[12171]

12163 Sead Bešić, T. 9489–9490 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 35; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4.

12164 Sead Bešić, T. 9493 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 37; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

12165 Sead Bešić, T. 9491–9492 (9. decembar 2010.). Iako je Bešić tokom unakrsnog ispitivanja takođe izjavio da smjer u kojem su se žrtve kretale nikada nije utvrđen, Vijeće napominje da se u izvještaju CSB-a Sarajevo jasno navodi da je smjer njihovog kretanja bio od muzeja ka Marindvoru. V. Sead Bešić, T. 9494 (9. decembar 2010.). Up. P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4.

12166 Međutim, u kasnijem dijelu izvještaja navodi se da je ulazna rana bila na desnoj strani dječakove glave. P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 1, 5.

12167 P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 35–36.

12168 P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

12169 P1023 (Medicinska dokumentacija za Dženanu Sokolović); P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 8.

12170 Sead Bešić, T. 9494–9496, 9526–9530 (9. decembar 20110).

12171 Sead Bešić, T. 9494–9496 (9. decembar 2010.).

3711. Šefik Bešlić, abdominalni hirurg koji je operisao Dženanu Sokolović 18. novembra 1994. i kasnije 2007., izjavio je da nije imao sumnju u to da je metak ušao s desne strane tijela, a izašao s lijeve.[12172] Iako je priznao da ne može da se sjeti tačnog hirurškog zahvata koji je izvršio na Dženani Sokolović,[12173] Bešlić je kategorički tvrdio da je metak ušao s desne strane tijela zbog kontuzije jetre, pri čemu je rana na desnoj strani bila manje veličine od rane na lijevoj strani (što je ukazivalo na ulaznu ranu), kao i veličine ožiljaka koje je na stomaku Dženane Sokolović vidio 2007.[12174] On je rekao da je doktor koji je pripremio taj medicinski izvještaj morao napraviti grešku kada je opisivao rane Dženane Sokolović i napomenuo da je to razumljivo s obzirom na okolnosti pod kojima su ljekari morali u to vrijeme raditi.[12175] Bešlić je takođe posvjedočio da je linija između ulazne i izlazne rane Dženane Sokolović bila gotovo horizontalna.[12176]

3712. Što se tiče rane koju je zadobio sin Dženane Sokolović, u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je on imao prostrijelnu ranu na glavi – ulazna rana je bila na potiljku, iznad desnog uha, dok se izlazna rana nalazila ispod oka.[12177] Prema obdukcijskom izvještaju, ulazna rana se nalazila na dječakovom desnom obrazu, dok je izlazna rana bila s lijeve strane na potiljku.[12178]

3713. UNPROFOR je o ovom incidentu izvijestio u svom dnevnom izvještaju od 19. novembra, u kojem je naveo da je vatra u kojoj je Nermin ubijen došla sa strane SRK-a, nakon čega je UNPROFOR uzvratio vatrom po SRK-u.[12179]

3714. Hogan je prilikom obilaska ulice Zmaja od Bosne s Dženanom Sokolović zabilježio koordinate lokacije incidenta, locirajući ga u blizini raskrsnice ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog, a ne na samom prelazu ulice Franje Račkog.[12180] On je izjavio da žrtvi, kada je s njom

---

12172 P472 (Izjava svjedoka Šefika Bešlića od 30. januara 2007.), par. 1–5.

12173 D3 (Dodatak izjavi Šefika Bešlića od 9. decembra 2009.), par. 3. V. takođe Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4419.

12174 P472 (Izjava svjedoka Šefika Bešlića od 30. januara 2007.), par. 3–5. V. takođe Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4422–4423, 4428–4429, 4435–4439, 4440–4441. Međutim, Bešlić je takođe prihvatio da je kontuziju izazvao prolazak zrna, nevezano za to gdje je ono ušlo ili izašlo. V. Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4449–4450.

12175 Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4419–4420, 4424–4427; P1023 (Medicinska dokumentacija za Dženanu Sokolović).

12176 Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4443.

12177 P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

12178 P1544 (Izvještaj o obdukciji za Nermina Divovića); P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 10; Sead Bešić, T. 9496–9497 (9. decembar 2010.).

12179 P6366 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 19. novembar 1994.), str. 8.

12180 Barry Hogan, T. 11204–11206, 11220, 11247–11253 (3. februar 2011.); P2189 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D991 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 18.

tamo otišao, nije stavio na uvid njene izjave pomoću kojih bi mogla da osvježi sjećanje.[12181] Hoganu je takođe prikazan video-snimak napravljen nakon incidenta i on je potvrdio da se na njemu vidi sin Dženane Sokolović kako leži na pješačkom prelazu.[12182]

3715. U izvještaju Van der Weijdena se napominje da je Dženana Sokolović sa svojim sedmogodišnjim sinom i kćerkom išla prema istoku ulicom Zmaja od Bosne kada su hici ispaljeni i kada je njen sin pao.[12183] Dženanu Sokolović i njenu kćerku su ljudi odmah odvukli iza jednog vozila kao zaklona i ona je tada shvatila da je ranjena u stomak; metak joj je prošao kroz stomak i pogodio njenog sina Nermina u glavu.[12184] Van der Weijden je obišao mjesto incidenta, kao i Grbavicu, u novembru 2006.[12185] On je obišao zgradu "Metalke" i primijetio da se iz prostorija u njoj pruža direktan i neometan pogled na dio ceste na kojem su se nalazile žrtve.[12186] Dok je bio u zgradi, utvrdio je da strijelac morao biti udaljen oko 300 metara od mjesta incidenta i da je morao biti u stanju da identifikuje žrtve kao ženu s dvoje djece.[12187] Imajući u vidu način na koji je ta žena ranjena, a njeno dijete ubijeno, kao i činjenicu da su svjedoci izjavili da su čuli više hitaca, Van der Weijden je zaključio da je u ovom incidentu korišten ili mitraljez ili poluautomatska snajperska puška.[12188] On je takođe napomenuo da oba ta oružja koriste metke istog kalibra, odnosno 7,62 mm, i da su obje puške u stanju da pogode mete na udaljenosti do 800 metara.[12189]

3716. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Van der Weijden je ponovio da je zgrada "Metalke" bila najvjerovatnije položaj s koga su ispaljeni hici, ali je priznao da je bilo i drugih mogućnosti i da je, na primjer, strijelac mogao biti "usred ulice", pri čemu se pretpostavlja da je mislio na ulicu Franje

---

novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Barry Hogan); D992 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12181 Barry Hogan, T. 11288 (3. februar 2011.).

12182 Barry Hogan, T. 11289 (3. februar 2011.); P2216 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne).

12183 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

12184 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

12185 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 92.

12186 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 92. Van der Weijden je u svom izvještaju naveo da su od rata grane na drveću "u ulici" dodatno izrasle i da sada zaklanjaju neke od prozora s kojih bi se tada takođe pružao neometan pogled. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 92.

12187 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91, 93. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2944.

12188 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

12189 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

Račkog.[12190] On je također priznao da u vrijeme kada je provodio istragu nije znao za oprečne ljekarske izvještaje u vezi s prostrijelnom ranom na tijelu Dženane Sokolović, ali se složio da, ako je ulazna rana bila na lijevoj strani njenog tijela, to znači da je hitac došao sa sjevera, a ne s juga.[12191]

3717. Poparić je također analizirao taj incident i naveo da je bilo teško utvrditi šta se dogodilo, s obzirom na to da nije bilo forenzičkih informacija, kao i da je bilo "vrlo mnogo kontradiktornih podataka".[12192] Na primjer, prema Poparićevim riječima, nikada nije utvrđena tačna lokacija na kojoj su žrtve stajale kada su pogođene.[12193]

3718. Iako je izjavio da, na osnovu raspoloživih dokaza nije moguće izvesti bilo kakav pouzdan zaključak o izvoru vatre,[12194] Poparić je u nastavku zaključio da su Dženana Sokolović i njen sin pogođeni s dva različita metka i da su ti meci došli sa sjevera, a ne s juga u odnosu na mjesto incidenta, odnosno iz pravca suprotnog od Grbavice.[12195] Poparić je do tog zaključka došao djelimično na osnovu pretpostavki koje je izveo u vezi s dokazima predočenim u predmetu *Dragomir Milošević*, kao što su izjava svjedokinje Dženane Sokolović, video-snimak povreda Dženane Sokolović, video-snimak tijela njenog sina na mjestu događaja,[12196] kao i snimak Hogana s Dženanom Sokolović na mjestu događaja nekoliko godina kasnije.

3719. Na primjer, na osnovu video-snimka Hogana i Dženane Sokolović kako stoje jedno pored drugog, Poparić je utvrdio njihovu približnu visinu, koju je potom upotrijebio, zajedno s medicinskim izvještajima i video-snimkom rana žrtava,[12197] kako bi pokazao da su u ovom incidentu snajperskog djelovanja upotrebljena dva različita metka.[12198] On je također zaključio, na osnovu video-snimka rane na Nerminovoj glavi, da je metak koji je ubio dječaka ušao s lijeve

---

12190 Patrick van der Weijden, T. 7094–7095 (28. septembar 2010.). V. također Barry Hogan, T. 11220 (3. februar 2011.); P2210 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12191 Patrick van der Weijden, T. 7095–7096, 7099–7101 (28. septembar 2010.).

12192 Mile Poparić, T. 38900–38901 (29. maj 2013.), T. 39248 (4. juni 2013.).

12193 Mile Poparić, T. 38916–38917, 38920–38923 (29. maj 2013.); D3629 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 137–139, 143–144.

12194 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 143. V. također Mile Poparić, T. 38900–38901 (29. maj 2013.).

12195 Mile Poparić, T. 38922–38923 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 137–145.

12196 Taj video-snimak je uvršten u dokaze u ovom predmetu kao dokazni predmet P2216 i D3628. V. Barry Hogan, T. 11289 (3. februar 2011.); Mile Poparić, T. 38915–38916, 38924 (29. maj 2103).

12197 Što se tiče rana Dženane Sokolović, Poparić se oslonio na snimak Dženane Sokolović kako leži u krevetu u bolnici sa zavojima na stomaku da bi utvrdio poziciju ili visinu njene rane. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 141–142, slika 99.

12198 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 142, 144–145.

strane glave, a izašao na desnoj strani, što ukazuje na to da je došao s položaja sa suprotne strane Grbavice.[12199] On je dalju potkrepu za taj zaključak našao u pogrešnom uvjerenju da se u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi da su, po dječakovom dolasku u bolnicu, ljekari utvrdili da je ulazna rana bila na lijevoj strani njegove glave, dok je izlazna rana bila na desnoj.[12200] Poparić je izgleda bio pod tim utiskom, uprkos tome što je na dva različita mjesta u svom izvještaju, odnosno na stranicama 139 i 144, naveo da je po dječakovom dolasku utvrđeno da je ulazna rana bila na desnoj strani, a izlazna rana na lijevoj strani dječakove glave, što je u skladu s izvještajem CSB-a Sarajevo.[12201] Štaviše, i u izvještaju CSB-a Sarajevo i u obdukcijskom izvještaju za ovog dječaka jasno se navodi da je ulazna rana bila na desnoj strani dječakove glave, a izlazna rana na lijevoj; jedino se ne podudaraju navodi o tačnom mjestu ulazne i izlazne rane.[12202] Međutim, ta nepodudarnost postaje značajna, budući da rane koje se vide na video-snimku dječakove glave[12203] tačno odražavaju nalaze obdukcijskog izvještaja, odnosno, da se ulazna rana nalazila na dječakovom desnom obrazu, dok je izlazna rana bila s lijeve strane na potiljku. Trag krvi za koji Poparić kaže da potiče od ulazne rane iznad lijevog uha[12204] lako je mogao poteći od ulazne rane na desnoj strani glave ili od izlazne rane na potiljku. Prema tome, Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu u vezi s ulaznom i izlaznom ranom na dječakovoj glavi, niti njegov zaključak da te rane dokazuju da su žrtve ranjene s dva metka ispaljena iz pravca sjevera.

3720. U vezi sa zabunom oko rane Dženane Sokolović, Poparić je uputio na Bešlićevo svjedočenje i zaključio da je malo vjerovatno da je hirurg koji je napisao da je ulazna točka rane bila na lijevoj strani stomaka Dženane Sokolović pogriješio pošto je naveo i veličinu rana i

---

12199 Mile Poparić, T. 38911–38912 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140; D3628 (Video-snimak tijela Nermina Divovića).

12200 Mile Poparić, T. 38901–38902, 38912–38913 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 139–141, 144, fusnota 301.

12201 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 139, 144, fusnota 301; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5. Vijeće napominje da se u prevodu relevantnog dijela Poparićevog izvještaja na engleski jezik, na stranici 139, navodi da se ulazna rana na dječakovoj glavi nalazila iznad lijevog uha, a izlazna rana ispod desnog oka, ali da u originalnoj verziji izvještaja na b/h/s jeziku piše suprotno, odnosno da se ulazna rana nalazila iznad desnog uha, a izlazna rana ispod lijevog oka. Ova druga verzija je točna, što govori i činjenica da se ona podudara s izvještajem CSB-a Sarajevo na koji se poziva u fusnoti 301 izvještaja.

12202 V. par. 3712; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5, 10; P1544 (Izvještaj o obdukciji za Nermina Divovića).

12203 To je snimak koji je Poparić koristio kako bi sugerisao da je metak ušao u dječakovu glavu s lijeve strane. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 141, slika 100.

12204 Mile Poparić, T. 38911–38912 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140, slika 100.

napomenuo da je pregled izvršio "detaljno i savjesno".[12205] Poparić je takođe uputio na svjedočenje jednog ljekara na jednom drugom suđenju, koji je izjavio da je nemoguće da Bešlić nakon toliko godina vidi koja je rana bila ulazna, a koja izlazna.[12206] Vijeće zaključuje da oba ova zaključka izlaze izvan okvira Poparićeve stručnosti i da su u najboljem slučaju nategnuta. Vijeće ih stoga neće uzimati u obzir kada bude izvodilo zaključke o ovom incidentu.

3721. Poparić je kritikovao činjenicu da niko nije pokušao utvrditi visinu ulazne i izlazne rane na tijelu Dženane Sokolović i objasnio da bi, da je metak došao sa zgrade "Metalke", on imao silaznu putanju, te da bi ulazna rana na tijelu Dženane Sokolović bila viša u odnosu na izlaznu ranu,[12207] a da bi to isto važilo i za ranu njenog sina.[12208] On je potom zaključio da je teško pomiriti takvu silaznu putanju s mjestom dječakove rane.[12209] Međutim, Vijeće najprije napominje da je, suprotno Poparićevim kritikama, Bešlić ipak rekao da je linija između ulazne i izlazne rane Dženane Sokolović bila gotovo horizontalna.[12210] Pored toga, on je rekao da se navedena putanja može lako dovesti u ravan s dječakovom ranom, kao što je utvrđeno u obdukcijskom izvještaju, u kojem se navodi da je ulazna rana bila na dječakovom desnom obrazu, dok se izlazna rana nalazila s lijeve strane potiljka.[12211]

3722. Poparić je takođe napomenuo da se na video-snimku mjesta događaja mogu vidjeti ljudi sklonjeni iza jednog vozila i da se čuje nekoliko rafala, što njemu govori da je u toku bila razmjena vatre između zaraćenih strana.[12212] Vijeće ne prihvata ni ovaj Poparićev zaključak, pošto se on zasniva samo na pretpostavkama, bez uzimanja u obzir drugih mogućnosti, kao što je, na primjer, da se radilo o razmjeni vatre između vojnika UNPROFOR-a na mjestu događaja i strijelca. Štaviše, kada mu je pokazan gore pomenuti izvještaj UNPROFOR-a od 19. novembra 1994.,[12213] Poparić

[12205] D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140.

[12206] Mile Poparić, T. 38913–38914 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140.

[12207] Mile Poparić, T. 38905–38906 (29. maj 2013.).

[12208] Mile Poparić, T. 38906 (29. maj 2013.).

[12209] Mile Poparić, T. 38905–38906 (29. maj 2013.).

[12210] Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4443.

[12211] P1544 (Izvještaj o obdukciji za Nermina Divovića); P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 10; Sead Bešić, T. 9495–9497 (9. decembar 2010.).

[12212] D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 143.

[12213] V. par. 3713.

nije isključio mogućnost da je to bila razmjena vatre između UNPROFOR-a i osobe koja je iz vatrenog oružja pogodila Dženanu Sokolović i njenog sina.[12214]

3723. Poparić je takođe istakao da je Dženana Sokolović, prilikom obilaska mjesta incidenta s Hoganom, locirala incident blizu raskrsnice ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog, a ne na samom prelazu na ulici Franje Račkog, napominjući da bi osobi koja se nalazila u zgradi "Metalka" bilo teško da vidi nekoga na toj konkretnoj lokaciji.[12215] Vijeće ponovo podsjeća da Poparić uopšte nije ušao u zgradu "Metalka", te da stoga ne može s dovoljno sigurnosti tvrditi da ta konkretna pozicija ne bi bila vidljiva s te zgrade.[12216]

3724. Poparić je potom procijenio dječakovu visinu, na osnovu video-snimka njegovog tijela koje je ležalo na raskrsnici, a zatim i visinu Dženane Sokolović, tvrdeći da bi, da je metak došao sa zgrade "Metalke", dječak bio pogođen niže na tijelu; međutim, on je takođe objasnio da bi, u slučaju da je dječak stajao na maloj udaljenosti od Dženane Sokolović, tada bilo moguće da metak pogodi njih oboje.[12217] Vijeće je mišljenja da je procjena dječakove visine na osnovu snimka njegovog tijela koje je ležalo na pješačkom prelazu u najboljem slučaju sporna. Pored toga, kao što je navedeno u svjedočenju samog Poparića, ta procjena nije previše korisna, s obzirom na to da ne postoje informacije o tome koliko je dječak bio udaljen od svoje majke u trenutku kada su pogođeni. Prema tome, Vijeće neće prihvatiti Poparićevu analizu koja se odnosi na visinu žrtava i putanju metka.

3725. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na izvor vatre: (i) Dženana Sokolović je pogođena u desnu stranu tijela, metak je prošao kroz njen stomak i izašao s lijeve strane, nastavljajući putanju tako što je njenom sinu prošao kroz glavu;[12218] (ii) hici su došli sa zgrade "Metalke";[12219] (iii) metak kojim je ranjena Dženana Sokolović, a ubijen njen sin, oboje civili, ispaljen je sa zgrade "Metalke" koja je bila poznati snajperski položaj SRK-a;[12220] i (iv) hice je ispalio pripadnik SRK-a.[12221]

12214 Mile Poparić, T. 39248–39251 (4. juni 2013.), T. 39290–39294 (5. juni 2013.); P6366 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 19. novembar 1994.).

12215 Mile Poparić, T. 38906–38911 (29. maj 2013.); D3626 (Fotografija Barryja Hogana i Dženane Sokolović s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3627 (Fotografija Barryja Hogana i Dženane Sokolović s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12216 V. par. 3639.

12217 Mile Poparić, T. 38908–38911 (29. maj 2013.).

12218 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2945.

12219 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2943.

12220 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2946.

12221 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2946.

3726. Na osnovu dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće zaključuje da su Dženana Sokolović i njen sin bili civili i da nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u trenutku kada je na njih otvorena vatra. Štaviše, oni su išli gradom jer je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre. Vijeće se takođe uvjerilo da su oni pogođeni iz vatrenog oružja dok su prelazili ulicu Franje Račkog i približavali se Muzeju. To potkrepljuju i snimak tijela Nermina Divovića na navedenom pješačkom prelazu neposredno nakon što je pogođen i izvještaj CSB-a Sarajevo sačinjen u vrijeme incidenta.

3727. Oslanjajući se i na Bešlićevo svjedočenje i na medicinsku dokumentaciju o ranama na Nerminovoj glavi, kao i na činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se takođe uvjerilo da je metak koji je ranio Dženanu Sokolović došao s njene desne strane i da je ušao s desne strane u njen stomak, da je izašao s lijeve strane njenog stomaka, a zatim pogodio Nermina u glavu, nanijevši mu razarajuće povrede glave uslijed kojih je izdahnuo. Kako je gore navedeno, Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu lokacije ulaznih i izlaznih rana na ove dvije žrtve. Prije svega, to je zato što Poparić, za razliku od Bešlića, nije ljekar, te njegovo mišljenje o ulaznim i izlaznim ranama na žrtvama stoga ima malu težinu. Pored toga, analiza koju je predočio krajnje je spekulativna jer se on prevashodno oslanjao na video-snimke i vlastitu procjenu visine ljudi koji se vide na snimku. Povremeno je pravio i očite greške u vezi sa sadržinom dokaza kojima je raspolagao.[12222] Shodno tome, Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da rane na žrtvama pokazuju da su one pogođene s dva različita metka i da su ti meci došli sa sjevera, a ne s juga. Štaviše, na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da se dogodilo upravo suprotno, odnosno da je jedan metak došao iz pravca juga i da je taj metak ranio Dženanu Sokolović i usmrtio njenog sina Nermina. Vijeću su ovdje posebno bili uvjerljivi medicinska dokumentacija koja se odnosi na njihove rane[12223] i izvještaj CSB-a Sarajevo, kao i snimci sačinjeni neposredno poslije incidenta, koji svi ukazuju na zaključak da je metak došao iz pravca juga.

3728. Što se tiče izvora vatre, oslanjajući se na činjenice o kojima je presuđeno i svjedočenje Van der Weijdena, kao i dokaze o prisustvu dobro opremljenih snajperista SRK-a na Grbavici, a posebno na zgradi "Metalke",[12224] Vijeće se uvjerilo da je metak kojim je ranjena Dženana Sokolović, a njen sin ubijen, ispaljen sa zgrade "Metalke", koja je u to vrijeme bila u zoni

---

12222 V. par. 3719.

12223 Vijeće napominje da jedini protivrječan medicinski dokaz predstavlja prvi izvještaj o povredama Dženane Sokolović, koji je pripremio ljekar koji ju je pregledao odmah poslije incidenta. Međutim, Vijeće prihvata Bešlićevo svjedočenje da je taj ljekar napravio grešku, što je razumljivo s obzirom na okolnosti pod kojima su ljekari radili u vrijeme incidenta. Vijeće takođe smatra da je Bešlićevo svjedočenje u vezi sa ulaznom i izlaznom ranom Dženane Sokolović uvjerljivo s obzirom na to da je on bio njen ljekar, da je u više navrata pregledao njene rane i dvaput je operisao. V. par. 3711.

12224 V. par. 3658–3660, 3668.

odgovornosti SRK-a. To dalje potvrđuje činjenica da su vojnici UNPROFOR-a, koji su poslije tog incidenta bili na mjestu događaja, uzvratili vatru po SRK-u. Vijeće se takođe uvjerilo da je, s obzirom na razdaljinu između zgrade "Metalke" i mjesta incidenta, vojnik SRK-a koji je otvorio vatru na Dženanu Sokolović i njenog sina mogao vidjeti da su oboje bili civili. Uprkos tome, on ih je namjerno gađao, pošto u vrijeme tog incidenta na tom području nije bilo borbi. Dalje, Vijeće napominje da se svi ti zaključci podudaraju s dokazima koji ukazuju na to da je snajperska vatra na dijelu ulice Zmaja od Bosne poticala sa srpske strane.[12225]

(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F Optužnici)

3729. U Optužnici se navodi da su 23. novembra 1994. i Afeza Karačić (koja se navodi i kao Hafiza Karačić), stara 31 godinu, i Sabina Šabanić, stara 26 godina, ranjene u desno rame kada je na tramvaj u kojem su se nalazile otvorena vatra u ulici Zmaja od Bosne, između Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito".[12226] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku pojašnjava da je tramvaj pogođen "u dijelu odmah zapadno od krivine u obliku slova S" i tvrdi da je vatra otvorena ili s četiri bijela nebodera ili sa zgrade "Metalke".[12227] Optuženi tvrdi da je vatra otvorena ili sa zgrade Izvršnog vijeća ili s položaja ABiH na Golom brdu.[12228]

3730. Dana 23. novembra 1994., Afeza Karačić i njena sestra pošle su tramvajem do Otoke, gdje su živjele.[12229] Sabina Šabanić je u 15:30 sati krenula s posla i uzela tramvaj do kuće.[12230] Sabina Šabanić i Afeza Karačić bile su u istom prepunom tramvaju.[12231] Huso Palo je vozio taj tramvaj u pravcu zapada ulicom Zmaja od Bosne, u pravcu Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito".[12232] Još se nije bilo smrklo; dan je bio hladan, ali nije bilo magle i vidljivost je bila dobra.[12233] Takođe, na drveću nije bilo lišća.[12234] Negdje između 15:30 i 16:00 sati, kada se tramvaj nalazio između

---

12225 V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

12226 Optužnica, incident 14 iz Priloga F Optužnici.

12227 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 20.

12228 Završni podnesak odbrane, par. 2287.

12229 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2955.

12230 P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2955.

12231 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2955.

12232 P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 69; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 38. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2958.

12233 P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2956.

12234 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2956.

Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito" (između dva muzeja), pogodio ga je, kako je rekao Huso Palo, "jedan metak", koji je ranio Sabinu Šabanić i Afezu Karačić.[12235]

3731. Sabina Šabanić je stajala pri kraju prednjeg dijela tramvaja, licem okrenuta prema Grbavici, kada je metak uletio otprilike 2,5 cm ispod vrha njenog desnog ramena s prednje strane, proletio dijagonalno kroz rame i izašao iz njenog tijela otprilike 5 cm ispod vrha ramena.[12236] Poslije tog incidenta, ona je četiri dana bila hospitalizovana u bolnici Koševo i danas je djelimično fizički nesposobna.[12237]

3732. Afeza Karačić je, kada je pogođena, stajala na sredini tramvaja, na zglobu koji je povezivao prednji i zadnji dio tramvaja, licem okrenuta prema istoku.[12238] Metak je doletio s njene desne strane, uletio u gornji dio njenog desnog ramena i izletio nešto niže na desnoj ruci, presjekavši nerv.[12239] Afeza Karačić je odvedena u bolnicu Koševo,[12240] gdje je podvrgnuta raznim operacijama uslijed čega joj je ruka ostala kraća za šest santimetara.[12241] Zbog tih povreda, ona je 80% invalid; ne može voziti automobil niti pravilno pisati i ima problema da jede desnom rukom.[12242]

12235 P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 2, 4; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1445, 1447–1451, 1457, 1465–1466; P441 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Huso Palo, P120 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*), T. 1535–1536; P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P119 (Izjava Huse Pale vlastima BiH, 24. novembar 1994.), str. 2; P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1833 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 69–70; P1721 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 43; P1836 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7888–7889 (13. oktobar 2010.); D763 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Dragan Mioković, T. 8639–8644 (29. oktobar 2010.); D849 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2958.

12236 P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. oktobar 2010.); P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1450, 1458; P1219 (Ljekarska potvrda za Sabinu Šabanić) (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2961. Prema izvještaju MUP-a sačinjenom nakon uviđaja o ovom incidentu, i Sabina Šabanić i Afeza Karačić su stajale na zglobu koji je povezivao prednji i zadnji dio tramvaja. V. P1833 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2.

12237 P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2962.

12238 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2959. Prema izvještaju MUP-a koji je sačinjen nakon uviđaja o ovom incidentu, i Sabina Šabanić i Afeza Karačić su stajale na zglobu koji je povezivao prednji i zadnji dio tramvaja. V. P1833 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2.

12239 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2960; P1833 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2; P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

12240 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2962; P1833 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2; P1545 (Medicinska dokumentacija za Hafizu Karačić); P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

12241 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2963.

12242 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2963.

3733. Huso Palo je izjavio da je hitac došao s lijeve strane tramvaja, s jednog od četiri bijela nebodera na Grbavici u Lenjinovoj ulici jer je to bila jedina lokacija s koje se tramvaj mogao vidjeti.[12243] Međutim, on je tokom unakrsnog ispitivanja objasnio da ne zna odakle su hici ispaljeni.[12244] Sabina Šabanić je, s obzirom na mjesto njene povrede, kao i činjenicu da su mještani smatrali da se na ta četiri nebodera nalaze snajperska gnijezda, takođe mislila da su hici ispaljeni odatle.[12245] Ona je takođe odbacila mogućnost da je, u trenutku kada je ranjena ili u bilo kom drugom trenutku dok se kretala tim dijelom grada, bilo razmjene vatre.[12246] U tramvaju ili njegovoj blizini nije bilo vojnika ni vojnih ciljeva, a na ulici su bili samo vojnici UNPROFOR-a.[12247] Iako je priznala da je tramvaj bio prepun i da se nije mogla kretati po njemu, Sabina Šabanić je kategorički tvrdila da u tramvaju nije bilo vojnika, pošto je vidjela sve putnike kada su izlazili iz tramvaja poslije snajperskog incidenta.[12248] Međutim, ona je potvrdila da su se u blizini nalazile zgrade koje su pripadale civilnim vlastima i Predsjedništvu BiH.[12249]

3734. Uviđaj o ovom incidentu izvršila je uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, pri čemu je vođa ekipe bio Mioković, a Sabljica balistički vještak.[12250] Kada je ekipa stigla na mjesto događaja, tramvaj je već bio vraćen u tramvajski depo, zajedno s još jednim tramvajem koji je na istoj lokaciji bio pogođen pet minuta prije toga, na potezu između kasarne "Maršal Tito" i Tehničke škole.[12251] Prema Sabljičinim riječima, zbog toga nije bilo moguće utvrditi tačan izvor vatre, ali je ekipa uspjela utvrditi da je ona došla s lijeve strane tramvaja, iz smjera Sektora Jug i područja

---

12243 P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P119 (Izjava Huse Pale vlastima BiH, 24. novembar 1994.), str. 2. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12244 Huso Palo, P120 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*), T. 1535, 1539, 1543, 1547.

12245 Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1452–1456; P442 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 683–686, 696–697; P467 (Vazdušna fotografija Sarajeva); P469 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. april 2010.); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 6; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 22. maja 2006., 24. oktobar 2010.).

12246 Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1472–1476; P443 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 692–693.

12247 Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1457–1458; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 5; P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2957.

12248 Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 698–699.

12249 Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1485–1487; P444 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić).

12250 P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4, 39–40; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 69. V. takođe Dragan Mioković, T. 8638 (29. oktobar 2010.).

12251 P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 38. V. takođe Dragan Mioković, T. 8638–8639 (29. oktobar 2010.).

Grbavice.[12252] Međutim, u izvještaju koji je Mioković pripremio, na osnovu zabilješki koje je sačinio na licu mjesta,[12253] zaključuje se da je metak ispaljen s juga ili jugoistoka i da je potekao "sa agresorskih položaja".[12254] Sabljica nije mogao objasniti na osnovu čega je napisano "s agresorskih položaja" s obzirom na to da je tramvaj, kada je vršen uviđaj, već bio u garaži i da se upadni ugao metka nije mogao utvrditi.[12255]

3735. U izvještajima CSB-a Sarajevo napominje se da je na tramvaj ispaljen samo jedan metak, ali s obzirom na to da nije pronađena ulazna točka, na osnovu oštećenja na desnoj strani unutrašnjosti tramvaja, zaključeno je da je metak uletio kroz otvoreni prozor s lijeve strane tramvaja i da se rasprsnuo u komadiće.[12256] Prema Sabljičinim riječima, metak se može rasprsnuti samo po udaru o tvrdu površinu tako da su, po njegovom mišljenju, dvije žrtve povrijeđene nakon što je metak udario u metalnu tablu na tramvaju i rasprsnuo se.[12257] S druge strane, Mioković je smatrao da se metak rasprsnuo prije nego što je udario o bilo koju površinu u tramvaju i da su tada fragmenti nanijeli povrede dvjema žrtvama.[12258] Međutim, on je također priznao da nema materijalnih dokaza da je tu korišten rasprskavajući metak.[12259] Sabljica je priznao da ekipa nije uzela u obzir povrede

[12252] P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71. V. također Mirza Sabljica, T. 7886–7887 (13. oktobar 2010.).

[12253] P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 39–40.

[12254] P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1. V. također Dragan Mioković, T. 8639 (29. oktobar 2010.).

[12255] Mirza Sabljica, T. 7887 (13. oktobar 2010.); P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1.

[12256] P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1834 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 38; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71–72. V. također Dragan Mioković, T. 8639 (29. oktobar 2010.). Vijeće napominje da se u jednom drugom izvještaju MUP-a BiH navodi da je metak ušao kroz zadnji "desni" prozor na prednjem dijelu tramvaja, što izgleda nije zabilježeno u prevodu tog izvještaja na engleski jezik. Međutim, s obzirom na opis incidenta u tom izvještaju, posebno smjera u kojem se tramvaj kretao i smjera iz koga se tvrdi da je metak došao, navođenje "desnog" prozora moralo je predstavljati opis pozicije navedenog prozora u odnosu na druge prozore na lijevoj strani tramvaja. V. P1835 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 41.

[12257] Prema Sabljičinim riječima, metalna tabla se nalazila "unutar tramvaja, na zidu njegovom, tamo gdje je zrno udarilo" i bila je "na gornjem desnom okviru prozora tramvaja". V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71–72.

[12258] Prema Miokovićevim riječima, rasprskavajući meci mogu se rasprsnuti i bez udara u nešto. Dragan Mioković, T. 8571–8573 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5, 42.

[12259] P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 42–43. Mirza Sabljica je izjavio da je nekoliko fragmenata košuljice metka pronađeno u tramvaju, ali je objasnio da to nije bilo dovoljno da bi se utvrdila vrsta zrna koje je korišteno u ovom incidentu. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71. V. također P1714 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1.

žrtava kada je izvela zaključak da je metak uletio kroz otvoreni prozor, a takođe je potvrdio da ekipa nije mogla utvrditi ugao pod kojim je metak uletio u tramvaj.[12260]

3736. Hogan je obišao mjesto ovog incidenta s jednom od žrtava[12261] i zabilježio koordinate lokacije incidenta, prema kojima je incident locirao na raskrsnicu između ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog, a ne dalje prema zapadu, kako su naveli Huso Palo i Sabina Šabanić.[12262] Van der Weijden je potom obišao ovo mjesto, kao i Grbavicu, 29. novembra 2006.[12263] Sudeći po fotografijama u njegovom izvještaju, kao i zbog toga što je koristio koordinate koje mu je dostavilo tužilaštvo, Van der Weijden je lokaciju ovog incidenta smjestio na raskrsnicu ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, umjesto dalje prema zapadu, blizu kasarne "Maršal Tito", kao što su naveli Huso Palo i Sabina Šabanić.[12264] Uslijed toga, on je otišao u zgradu "Metalke" i uočio da se iz prostorija u toj zgradi pruža direktan i neometan pogled na dio ulice Zmaja od Bosne između Muzeja i Filozofskog fakulteta.[12265] Dok je bio u zgradi, utvrdio je da bi tramvaj bio izložen pogledu strijelca koji se nalazio u zgradi najmanje osam sekundi.[12266]

3737. Napominjući da je u ovom incidentu bilo više žrtava i pošto je opisao njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je najvjerovatnije vatra na tramvaj otvorena iz automatskog naoružanja i da je oružje koje je korišteno vjerovatno bilo ili mitraljez M84 ili mitraljez M53 kalibra 7,62 mm, na dvonošcu ili tronošcu.[12267] On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji protiv pokretnih meta, kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.[12268]

12260 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 72.

12261 Vijeće napominje da, na osnovu dokaza koji su mu predočeni, identitet ove žrtve nije jasan.

12262 Barry Hogan, T. 11204–11206 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

12263 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95.

12264 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 94.

12265 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95. Van der Weijden je u svom izvještaju naveo da su od rata grane na drveću "u ulici" dodatno izrasle i da sada zaklanjaju neke od prozora s kojih bi se tada takođe pružao neometan pogled. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12266 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95.

12267 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 94. V. takođe fusnota 12122.

12268 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 94.

3738. Poparić je analizirao ovaj incident koristeći relevantne izvještaje CSB-a Sarajevo, kao i izjave koje su dali Palo, Sabina Šabanić i Afeza Karačić.[12269] On je zaključio da metak koji je pogodio tramvaj nije potekao s položaja SRK-a na Grbavici, već da je došao iz pravca istoka, s lokacije s mnogo većim uglom, kao što je, na primjer, zgrada Izvršnog vijeća ili položaji ABiH na Golom brdu.[12270] On je svoj zaključak zasnovao na mjestu na kojem su dvije žrtve stajale u tramvaju kada su pogođene, kao i na njihovim povredama. Što se tiče Afeze Karačić, on je istakao da je ona stajala licem okrenuta zadnjem dijelu tramvaja, pod uglom od 90 stepeni u odnosu na osovinu tramvaja – prema tome, da je bila ranjena metkom koji je došao s Grbavice, taj metak nije mogao izaći kroz njenu desnu nadlakticu, već je morao završiti u njenom tijelu ili izaći sa strane.[12271] Poparić je stoga zaključio da je njenu povredu mogao izazvati samo metak koji je došao iz pravca istoka pod velikim upadnim uglom.[12272] On je također objasnio da su razlike u dužini između ulaznih i izlaznih rana kod obje žrtve bile velike, što također ukazuje na to da je metak imao veliki upadni ugao.[12273] Međutim, on je priznao da uopšte nije razgovarao s Afezom Karačić i da nije vidio njene povrede, kao i da su u dostupnim izvještajima nisu bili zabilježeni podaci o veličini njenih rana.[12274] On je također priznao da je pošao od pretpostavke da su i Afeza Karačić i Sabina Šabanić, u trenutku kada su pogođene, držale ruke u ravnom vertikalnom položaju, prema dolje, i napomenuo da bi metak, da je došao iz bijelih nebodera, bez obzira na položaj ruke Afeze Karačić, ostao u njenom tijelu i ne bi izašao kroz njenu nadlakticu.[12275]

3739. Poparić je također osporio izvještaj koji je pripremio Mioković, navodeći da nije moguće da se metak koji je ušao kroz otvoren prozor mogao rasprsnuti prije nego što udari o neku prepreku, kao i da pogodi okvir prozora nakon što izađe iz tijela jedne od žrtava.[12276] On je izjavio da metak nije prošao kroz otvoreni prozor, već kroz ceradu na zglobu tramvaja i da se u tom trenutku rasprsnuo, a da su inspektori to tada propustili da konstatuju.[12277] Međutim, u tom slučaju, s

[12269] D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 145–146. Vijeće napominje da Afeza Karačić nije svjedočila u ovom predmetu, te Vijeću stoga njena izjava nije bila dostupna.

[12270] Mile Poparić, T. 38989–38993 (30. maj 2013.); D3639 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149–151.

[12271] D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149.

[12272] Mile Poparić, T. 38991–38993 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149.

[12273] Mile Poparić, T. 38992–38993 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 151.

[12274] Mile Poparić, T. 39277–39278 (5. juni 2013.).

[12275] Mile Poparić T. 39278–39279 (5. juni 2013.).

[12276] Mile Poparić, T. 38989–38991 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149.

[12277] Mile Poparić, T. 38993 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149, 151.

obzirom na povrede nanesene žrtvama, metak nije mogao doći s položaja SRK-a na Grbavici.[12278] Imajući u vidu položaj tramvaja, kako je Afeza Karačić posvjedočila u predmetu *Dragomir Milošević*, odnosno raskrsnicu ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, zglob tramvaja nije mogao biti vidljiv sa zgrade "Metalke".[12279]

3740. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na sporna pitanja u ovom incidentu. U njima se navodi sljedeće: (i) tramvaj je pogođen na raskrsnici ispred "Holiday Inn"-a ili ubrzo poslije toga, ispred kasarne "Maršal Tito", između dva muzeja;[12280] (ii) Afeza Karačić i Sabina Šabanić su pogođene jednim metkom koji se rasprsnuo;[12281] (iii) za VRS je bilo uobičajeno da gađa tramvaje rasprskavajućim mecima koji bi se rasprsnuli pri udaru, čak i pri prolasku kroz staklo;[12282] (iv) izvor vatre su bili ili bijeli neboderi u Lenjinovoj ulici ili zgrada "Metalke", koji su bili pod kontrolom SRK-a;[12283] (v) hici su došli s teritorije koju je držao SRK i ispalio ih je pripadnik SRK-a.[12284]

3741. Što se tiče tačne lokacije incidenta, Vijeće napominje da većina dokaza koji su mu predočeni ukazuje na to da se tramvaj, u trenutku kada je pogođen, nalazio negdje između Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito".[12285] Vijeće se stoga uvjerilo da je to lokacija incidenta. Iako Hoganovo svjedočenje ukazuje na nešto drugo, Vijeće podsjeća da se ono zasniva na sjećanju jedne žrtve incidenta. Međutim, Vijeće ne raspolaže informacijama u vezi s tim ko je ta žrtva. Uslijed toga i s obzirom na težinu drugih dokaza, Vijeće ne prihvata Hoganove GPS koordinate kao precizne.

3742. Vijeće također smatra da je taj tramvaj bio civilno vozilo u kojem su se vozili civili. Pored toga, Sabina Šabanić i Afeza Karačić su bile civili i nisu direktno učestvovale u neprijateljstvima kada su pogođene iz vatrenog oružja i ranjene.

3743. Što se tiče izvora vatre, Vijeće podsjeća da je zaključak da je metak došao sa zgrade Izvršnog vijeća ili s Golog brda Poparić izveo na osnovu jednog broja pretpostavki u vezi s lokacijom i prirodom povreda Sabine Šabanić i Afeze Karačić. Međutim, on nikada nije razgovarao s te dvije žrtve kako bi provjerio da li su njegove pretpostavke tačne. Osim toga, on nije ljekar, te

[12278] Mile Poparić, T. 38993 (30. maj 2013.).
[12279] Mile Poparić, T. 38993–38994 (30. maj 2013.).
[12280] Činjenica o kojoj je presuđeno 2967.
[12281] V. činjenica o kojoj je presuđeno 2965.
[12282] V. činjenica o kojoj je presuđeno 2966.
[12283] Činjenica o kojoj je presuđeno 2968.
[12284] Činjenica o kojoj je presuđeno 2969.

stoga njegova analiza u vezi s tim da li su i gdje meci ili fragmenti metaka morali izaći iz tijela žrtava ima malu težinu. Njegova analiza koja se na to odnosi također ne uzima u obzir mogućnost koju je naveo Sabljica, a to je da se metak rasprsnuo pri udaru, prije nego što je pogodio žrtve, što je onda moralo uticati na putanju fragmenata koji su nanijeli povrede žrtvama.[12286] Najzad, osim načelnog smjera u kojem su Sabina Šabanić i Afeza Karačić bile okrenute kada su pogođene, nema dokaza o detaljima konkretnog položaja njihovih tijela, kao što je to da li su stajale s rukama spuštenim pored tijela ili su se držale za rukohvate, što je bilo potrebno znati kako bi se izveli definitivni zaključci o putanji metka. Prema tome, Vijeće ne prihvata da se na osnovu opisa povreda žrtava može utvrditi približan ugao pod kojim je metak udario u tramvaj, posebno s obzirom na to da inspektori nisu pronašli tragove ulazne tačke metka na tramvaju, te da postoji mogućnost da se metak rasprsnuo prije nego što je pogodio žrtve. Iz svih tih razloga, Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da je vatra otvorena iz pravca istoka sa zgrade Izvršnog vijeća ili s Golog brda.

3744. Oslanjajući se na činjenice o kojima je presuđeno i na svjedočenje Sabine Šabanić i Huse Pale, Vijeće se uvjerilo da je metak koji je ranio Sabinu Šabanić i Afezu Karačić došao iz pravca juga, s položaja SRK-a na Grbavici, najvjerovatnije s jednog od četiri bijela nebodera. S obzirom na to da su snajperisti SRK-a na Grbavici, a posebno snajperisti koji su se nalazili u četiri bijela nebodera, imali odličan pogled na prostor ispred i oko kasarne "Maršal Tito",[12287] kao i na to da u vrijeme incidenta nisu vođene borbe, Vijeće se također uvjerilo da je strijelac SRK-a namjerno gađao tramvaj, potpuno svjestan da je to civilno vozilo. To je u skladu s opštim dokazima koji su Vijeću predočeni u vezi s tim da je SRK bio taj koji je u većini slučajeva otvarao snajpersku vatru na dio ulice Zmaja od Bosne, kao i o snajperskim gnijezdima SRK-a u bijelim neboderima.[12288]

(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F Optužnici)

3745. Prema Optužnici, Senad Kesmer (koji se navodi i kao Senad Kešmer), star 31 godinu, Alma Čehajić, stara 19 godina, Alija Holjan, star 55 godina, i drugi ustrijeljeni su i ranjeni 27. februara 1995. dok su se vozili tramvajem u pravcu zapada, ulicom Zmaja od Bosne, u trenutku kada se

---

12285 V. par. 3730, fusnota 12235.

12286 Vijeće također napominje da je Poparić, pri ocjeni povreda žrtava, izgleda pošao od pretpostavke da je metak udario u tramvaj pod pravim uglom. Međutim, ugao nikada nije utvrđen, a izgleda da povrede žrtava zapravo potvrđuju da je vatra došla pod oštrim uglom.

12287 V. par. 3666–3667.

12288 V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće također podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

tramvaj nalazio u blizini kasarne "Maršal Tito".[12289] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je u tom incidentu ranjeno pet osoba i da je vatra na tramvaj otvorena s bijelih nebodera na Grbavici.[12290] Međutim, optuženi tvrdi da je vatra otvorena s obližnjih zgrada, kao što je, na primjer, Muzej, koji je bio pod kontrolom ABiH.[12291]

3746. Dana 27. februara 1995., svjedokinja KDZ289 bila je u tramvaju koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne, u pravcu zapada, od centra Sarajeva ka Ilidži.[12292] U tramvaju je bila i Alma Mulaosmanović-Čehajić, koja je posvjedočila da je tramvaj bio prilično pun.[12293] Alija Holjan, nadzornik ekipe gradske čistoće, sjedio je na desnoj strani tramvaja, pored izlaza.[12294] Iako je dan bio oblačan i hladan, vremenski uslovi su omogućavali dobru vidljivost.[12295] Tog dana je također bilo relativno mirno jer je na snazi bio prekid vatre.[12296]

3747. Oko podneva, dok se tramvaj nalazio kod stanice blizu kasarne "Maršal Tito", na njega je otvorena vatra.[12297] Svjedokinja KDZ289 nije odmah shvatila da buka koju je čula zapravo potiče od hitaca, ali je onda čula jauke putnika i osjetila kako meci udaraju u lijevu stranu tramvaja,

---

12289 Optužnica, incident 15 iz Priloga F Optužnici.

12290 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 21.

12291 Završni podnesak odbrane, par. 2289–2291.

12292 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1616; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2976.

12293 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759 (14. septembar 2010.); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2979.

12294 Činjenica o kojoj je presuđeno 2979.

12295 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759 (14. septembar 2010.); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2978.

12296 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2977.

12297 Alma Mulaosmanović-Čehajić je rekla da misli da je tramvaj bio malo ispred kasarne "Maršal Tito" kada je prvi put čula pucnje, mada je priznala da ne može navesti tačnu lokaciju. V. Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652–1655, 1661–1664; P1553 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); P1554 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); P1555 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1. Svjedokinja KDZ289 je bila mišljenja da je tramvaj upravo krenuo sa stanice kod kasarne "Maršal Tito" kada je pogođen, tako da je lokaciju postavila nešto zapadnije od Alme Mulaosmanović-Čehajić. P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1620–1622, 1633; P445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P446 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P447 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289). Mirza Sabljica je rekao da je tramvaj pogođen kada je krenuo sa stanice kod kasarne "Maršal Tito", a lokaciju je postavio još zapadnije nego svjedokinja KDZ289. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73; P1718 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

počevši od njenog sjedišta pa naniže ka zadnjem dijelu tramvaja.[12298] Dok je pucnjava trajala, tramvaj je jedno vrijeme nastavio da se kreće, a zatim se zaustavio kako bi putnici mogli da izađu.[12299] Svjedokinja KDZ289 je vidjela jednu ženu koja je bila ranjena u nogu, kao i osmogodišnju ili devetogodišnju djevojčicu koja je imala ranu na licu.[12300]

3748. Alma Mulaosmanović-Čehajić je izjavila da se tramvaj, u trenutku kada je na njega otvorena vatra, nalazio negdje između dva muzeja.[12301] Ona je tada imala 18 godina i nosila je zelenu bluzu, svjetloljubičastu jaknu i farmerke.[12302] Stajala je u zadnjem dijelu tramvaja, licem okrenuta prema kasarni "Maršal Tito",[12303] a ranu je zadobila od metka koji je ušao u lakat na lijevoj ruci, "prošao kroz mišić, kliznuo niz kost i izašao" kroz podlakticu.[12304] Kada je izašla iz tramvaja, odveli su je u "Zavod za hitnu medicinsku pomoć", gdje je vidjela da su doveli i jednu stariju ženu i jednog starijeg muškarca.[12305] Holjan je, kao i Alma Mulaosmanović-Čehajić, takođe teško ranjen u tom incidentu i odveden u Zavod za hitnu medicinsku pomoć Državne bolnice.[12306]

12298 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1625–1626, 1629–1630.

12299 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1620–1621, T.1629–1634; P445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P446 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P447 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 619–622; P468 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289). Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1662; D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1.

12300 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1.

12301 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652–1655, 1661–1664; P1555 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6754–6755, 6764–6766 (14. septembar 2010.); P1553 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); D623 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1.

12302 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657–1658.

12303 Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759–6760 (14. septembar 2010.), T. 6789–6790 (15. septembar 2010.); Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652, 1661–1662.

12304 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1654, 1656, 1658; P1247 (Medicinski izvještaj za Almu Čehajić). V. takođe D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1.

12305 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1658; D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1. Tužilaštvo je, preko Bakira Nakaša, podnijelo na uvrštavanje više medicinskih dokumenata, tvrdeći da su oni povezani s ovim incidentom, konkretno, P1546 (Medicinska dokumentacija za Rabiju Jerlagić); P1549 (Medicinski izvještaj za Senada Kešmera); P1248 (Medicinski izvještaj za Seada Bečića).

12306 V. činjenice o kojima je presuđeno 2979, 2980; P1249 (Medicinski izvještaj za Aliju Holjana). Prema tom medicinskom izvještaju, Alija Holjan je rođen 1939., tako da je u vrijeme incidenta imao oko 56 godina.

3749. UNPROFOR i lokalna policija stigli su na mjesto događaja ubrzo poslije incidenta i obavili uviđaj,[12307] i u tom trenutku je svjedokinja KDZ289 primijetila da je tramvaj izrešetan, s trideset rupa od metaka i tragovima na lijevoj strani.[12308] Svjedokinja KDZ289 je izjavila da je vatra, pošto je došla s njene lijeve strane, morala doći s položaja koje je držala "srpska vojska" na Grbavici, ali nije mogla reći gdje se tačno nalazio snajperista.[12309] Tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Dragomir Milošević*, složila se s tim da se teritorija neposredno s njene lijeve strane i uz Miljacku nalazila u zoni odgovornosti ABiH, ali je takođe napomenula da je UNPROFOR bio raspoređen na prostoru oko Marindvora.[12310] Svjedokinja KDZ289 je negirala da su jedinice ABiH bile prisutne u centru grada.[12311] Kada joj je predočen izvještaj UNPROFOR-a[12312] u kojem se navodi da je u vrijeme tog incidenta bilo razmjene vatre između ABiH i VRS-a, svjedokinja KDZ289 je najprije napomenula da taj izvještaj možda ne opisuje incident u kojem je ona bila i takođe dodala da, prema njenim saznanjima, u to vrijeme nije bilo razmjene vatre između dviju zaraćenih strana, mada je priznala da ne može biti sigurna u to.[12313] To je potvrdio i Fraser koji je, pošto mu je pokazan taj izvještaj, takođe protumačio da se tu radi o dva različita incidenta, odnosno o namjernom otvaranju snajperske vatre na tramvaj i razmjeni vatre do koje je došlo 300 metara dalje, na Vrbanja mostu.[12314]

3750. Alma Mulaosmanović-Čehajić je izjavila da su hici došli iza nje, odnosno, iz pravca Miljacke i naselja Grbavica i Vraca, rekavši da "paljba nije bila preblizu, jer bi se jače čuo zvuk".[12315] Ona je za mjesto odakle je otvorena vatra rekla da je bilo pod kontrolom "srpske

---

12307 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2.

12308 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 625. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2983.

12309 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1620, 1622; P445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P446 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 617–618.

12310 Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1635–1637, 1640–1641; P448 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289). V. takođe Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1664–1665; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6766–6767 (14. septembar 2010.); D624 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić).

12311 Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1637.

12312 V. P435 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 27. februar 1995.), str. 2.

12313 Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1641–1645.

12314 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 46–50; David Fraser, T. 8129–8131, 8164–8168 (19. oktobar 2010.). .

12315 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652–1655; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6754–6755, 6761–6763 (14. septembar 2010.); P1552 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); P1553 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić).

vojske", uz obrazloženje da su to "svi [...] znali".[12316] Kada joj je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li je čula, prije nego što su meci pogodili tramvaj, da su ispaljeni i drugi hici, Alma Mulaosmanović-Čehajić je odgovorila da misli da je možda čula, ali da ne može biti apsolutno sigurna i da ne može potvrditi odakle su ti hici ispaljeni.[12317] Ona je izjavila da je čula dva rafala, pri čemu je drugi rafal bio taj koji je pogodio tramvaj, ali je negirala da to znači da su hici ispaljeni iz automatske puške kraćeg dometa, te da su stoga mogli doći s višespratnica na sjevernoj strani Miljacke.[12318] Kao i svjedokinji KDZ289, i njoj je predočen izvještaj UNPROFOR-a u kojem se navodi da je tog dana bilo razmjene vatre, ali je ona negirala da bilo šta zna o toj razmjeni.[12319] Pored toga, kada joj je rečeno da je do razmjene vatre došlo kod Vrbanja mosta, najprije je izjavila da ta lokacija nije daleko.[12320] Kasnije je napomenula da je Vrbanja most bio dovoljno daleko od zgrada tako da nije čula nikakvu unakrsnu vatru "tada kad je tramvaj prolazio" pored zgrada koje su se nalazile uz njega.[12321] Zatim je potvrdila da je načelno u cijelom Sarajevu bilo mnogo borbi.[12322]

3751. Svjedokinja KDZ289 je izjavila da je, u trenutku kada su ispaljeni hici, u tramvaju bio jedan vojnik ABiH koji je stajao pored nje, ali se nije mogla sjetiti da je bilo i drugih vojnika u tramvaju ili njegovoj blizini prije nego što se dogodio incident.[12323] Tokom svjedočenja u predmetu *Dragomir Milošević*, Alma Mulaosmanović-Čehajić je izjavila da se ne sjeća da je vidjela ijednog vojnika u tramvaju, niti se mogla sjetiti da je oko njega bilo kakvih borbenih dejstava,[12324] a tu činjenicu je obrazložila time što je stajala u zadnjem dijelu tramvaja, dok se dotični vojnik izgleda nalazio pored svjedokinje KDZ289.[12325]

3752. Taj incident je imao velikog psihološkog uticaja na svjedokinju KDZ289. Nakon medicinske procjene, prebačena je na drugo radno mjesto u preduzeću.[12326] Alma Mulaosmanović-Čehajić i dalje pati od anksioznosti zbog straha koji je doživjela tokom sukoba, mada su njeni

12316 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657.
12317 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1662, 1666–1667.
12318 Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6762–6763, 6768 (14. septembar 2010.), T. 6786 (15. septembar 2010.).
12319 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1668–1672. V. P435 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 27. februar 1995.).
12320 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1675–1677; P1552 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić).
12321 Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6785–6786 (15. septembar 2010.).
12322 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1674.
12323 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1623–1624; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 624–625.
12324 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1656.
12325 Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759–6760 (14. septembar 2010.), T. 6789–6790 (15. septembar 2010.).

strahovi smanjeni zahvaljujući vjeri.[12327] Alija Holjan, nakon ranjavanja, tokom dužih perioda nije mogao koristiti desnu ruku i osjećao je bol pri promjeni vremena.[12328] Proglašen je 20% nesposobnim za rad.[12329]

3753. Vijeću je predočen predmetni dosje CSB-a Sarajevo koji se odnosi na ovaj incident i koji sadrži nekoliko izvještaja koje je pripremila uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, uključujući izvještaje koje su pripremili svjedoci Kučanin i Sabljica.[12330] Kučanin, kriminalistički inspektor u CSB-u Sarajevo, pripremio je svoj izvještaj 28. februara 1995.[12331] On je naveo da je tramvaj pogođen s osam metaka, od čega su četiri zrna prošla kroz tramvaj i ostavila ulazne i izlazne otvore.[12332] Zbog nanesenih oštećenja, inspektori nisu mogli da ga vrate na mjesto na kojem je bio kada je pogođen.[12333] Ipak, na osnovu razgovora s vozačem tramvaja i utvrđivanja ugla i pravca vatre, inspektori su zaključili da je vatra otvorena s "četvrtog nebodera na Grbavici" u Lenjinovoj ulici, odnosno s najzapadnije zgrade.[12334] U izvještaju se takođe napominje da je tramvaj pronađen stotinjak metara dalje od mjesta na kojem je pogođen.[12335] U njemu se takođe navodi da je u tom incidentu povrijeđeno petero ljudi[12336] i da je pronađena "košuljica zrna kalibra 7,62 mm, deformisana", kao i dijelovi drugih zrna koji su potom dostavljeni na vještačenje.[12337]

3754. Kako je gore navedeno, Sabljica je takođe učestvovao u istrazi ovog incidenta.[12338] U svom ranijem svjedočenju u predmetu *Perišić*, on je, kao i Kučanin, izjavio da je ekipa uspjela utvrditi

---

12326 Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1626–1627. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2982.

12327 Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1659–1660.

12328 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2981.

12329 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2981.

12330 V. P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

12331 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4712–4714; P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2, 4–6.

12332 P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2, 4–5. Međutim, Mirza Sabljica je izjavio da su u tramvaju pronađena samo dva metka i da je postojao njihov ulazni i izlazni otvor. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73.

12333 P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2.

12334 P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2, 5. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12335 P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 4.

12336 Pored Alme Mulaosmanović-Čehajić, sljedeće osobe su takođe navedene kao žrtve: Rabija Jerlagić, Alija Holjan, Senad Kešmer i Sead Bečić. V. P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 6. To je potvrdila njihova medicinska dokumentacija, konkretno, P1546 (Medicinska dokumentacija za Rabiju Jerlagić); P1549 (Medicinski izvještaj za Senada Kešmera); P1248 (Medicinski izvještaj za Seada Bečića).

12337 P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 4–6.

12338 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 72–74.

izvor vatre i da je to bio jedan od četiri nebodera na Grbavici.[12339] Međutim, u balističkom izvještaju koji je on potpisao u ime Međedovića navodi se da se tačan izvor vatre nije mogao odrediti jer se tramvaj nije mogao vratiti na tačno mjesto gdje je pogođen; tu se takođe napominje da je pravac pucanja u odnosu na lijevu bočnu stranu tramvaja bio od naprijed prema nazad, slijeva udesno i odozgo nadolje.[12340] Kada je u ovom predmetu upitan da objasni razliku između Kučaninovog izvještaja i svog balističkog izvještaja, Sabljica je rekao da ostaje pri svom izvještaju i da je, s obzirom na to da se tramvaj nije mogao vratiti na lokaciju na kojoj je bio kada je pogođen, najviše što se moglo utvrditi bilo da su zrna došla iz pravca juga, odnosno s Grbavice.[12341] On nije mogao objasniti kako je Kučanin došao do zaključka o četvrtom neboderu.[12342] On je takođe izjavio da meci ispaljeni s Vrbanja mosta ne bi mogli dosegnuti do mjesta na kojem se nalazio tramvaj u trenutku kada je pogođen zbog više prepreka, kao i zbog slabe vidljivosti.[12343]

3755. Hogan je obišao ulicu Zmaja od Bosne s jednom od žrtava ovog incidenta[12344] koja je, stojeći na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, navela da je lokacija incidenta bila između Tehničke škole i hotela "Holiday Inn", što je malo dalje ka istoku u odnosu na mjesto incidenta, kako su posvjedočili gore navedeni svjedoci.[12345]

12339 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73; P1719 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

12340 U izvještaju se takođe navodi da je ugao putanje zrna u odnosu na ravan tla iznosio od šesnaest, šest i sedam stepeni. P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 23. Prema Sabljičinim riječima, ponekad se izvještaji sačinjeni poslije nekog incidenta nisu podudarali s balističkim izvještajem, uglavnom zato što inspektori nisu čekali na konačni balistički izvještaj, već su izvodili zaključke na osnovu sopstvenih nalaza i zapažanja. Međutim, Sabljica je negirao da su on i njegova ekipa bili pod bilo kakvim pritiskom da navedu konkretne zgrade kao izvore vatre. V. Mirza Sabljica, T. 7693 (11. oktobar 2010.), T. 7735 (12. oktobar 2010.).

12341 Mirza Sabljica, T. 7689–7693 (11. oktobar 2010.).

12342 Mirza Sabljica, T. 7694 (11. oktobar 2010.). Vijeće napominje da Kučaninov izvještaj nosi datum 28. februar 1995., dok su ostali izvještaji u dosjeu o tom incidentu sačinjeni na dan incidenta, odnosno 27. februara. Stoga se čini da je Kučanin imao na raspolaganju sve informacije koje je pripremila uviđajna ekipa, uključujući izjave svjedoka i Sabljičin balistički izvještaj. V. P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

12343 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 74.

12344 Vijeće napominje da iz dokaza nije jasan identitet žrtve o kojoj je riječ. Na video-snimku koji je napravio Hogan ona se samo pominje kao "svjedok 61".

12345 Pored toga, dok je stajao na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne i prije nego što je žrtva navela lokaciju incidenta, Hogan je registrovao koordinate mjesta koje je nazvao "ovom lokacijom", što podrazumijeva da su navedene koordinate bile koordinate lokacije na kojoj su on i žrtva stajali. Barry Hogan, T. 11204–11206, 11217–11218, 11255–11256 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D1007 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne); D1008 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

3756. Van der Weijden je zatim, koristeći koordinate koje mu je dostavilo tužilaštvo, obišao mjesto incidenta, kao i Grbavicu.[12346] On je u svom izvještaju naveo da je raskrsnica ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, odnosno dio ulice Zmaja od Bosne između Muzeja i Filozofskog fakulteta, bila lokacija tog incidenta, a ne dalje prema zapadu, blizu kasarne "Maršal Tito", kako su naveli svjedoci u tramvaju.[12347] Međutim, Van der Weijden je tokom unakrsnog ispitivanja uvidio tu nepodudarnost i obilježio lokaciju incidenta tako da se ona podudarala sa svjedočenjem svjedoka, priznavši da je za njegovu istragu moralo biti važno da zna tačnu lokaciju tramvaja u trenutku kada je pogođen.[12348]

3757. Napominjući da je u tom incidentu bilo više žrtava i uzimajući u obzir njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je na tramvaje najvjerovatnije otvorena vatra iz automatskog oružja i da je vjerovatno korišten mitraljez M84 ili M53 kalibra 7,62 mm, na dvonošcu ili tronošcu.[12349] On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji protiv pokretnih meta kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.[12350]

3758. Poparić je analizirao taj incident i zaključio da su zrna ispaljena s male udaljenosti, s neke obližnje zgrade, kao što je, na primjer, Muzej revolucije, a ne s Grbavice.[12351] On je taj zaključak izveo na osnovu fotografija koje je napravila uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, posebno fotografija koje pokazuju ulazni i izlazni otvor jednog od zrna koja su pogodila tramvaj.[12352] Prema njegovim riječima, te fotografije pokazuju da točka koju je uviđajna ekipa označila kao izlazni otvor zrna[12353]

12346 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 98.

12347 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 98. Van der Weijden je zbog toga obišao zgradu "Metalke" i uočio da se iz prostorija u toj zgradi pruža direktan i neometan pogled na dio ulice Zmaja od Bosne, između Muzeja i Filozofskog fakulteta. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 98.

12348 Patrick van der Weijden, T. 7032–7034 (28. septembar 2010.); D651 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

12349 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 97. V. fusnota 12122.

12350 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 97.

12351 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 155, 156. V. takođe Mile Poparić, T. 39281–39282 (5. juni 2013.). Kada mu je predočeno da je strijelac koji bi pucao s vrha Muzeja revolucije morao biti vidljiv s položaja SRK-a u bijelim neboderima, Poparić je rekao da je strijelac mogao otvoriti vatru, a zatim se odmah sakriti. V. Mile Poparić, T. 39281–39282 (5. juni 2013.); P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda), *e-court* str. 109.

12352 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 153–155, slike 107, 108 i 109.

12353 U izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da se izlazni otvor nalazi "na istom mjestu" kao i ulazni otvor, samo sa unutrašnje strane tramvaja, zbog čega je putanja relativno horizontalna. V. P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 10, oznaka 3. V. takođe Mile Poparić, T. 38998 (30. maj 2013.).

nije bila izlazni otvor, već obična točka nacrtana flomasterom,[12354] dok se u stvari pravi izlazni otvor može vidjeti ispod nacrtane tačke.[12355] Pravi izlazni otvor, prema Poparićevim riječima, nalazio se 20-25 centimetara ispod ulaznog otvora zrna, što znači da je zrno uletilo pod velikim upadnim uglom, a to ne bi bilo moguće da je ispaljeno s bijelih nebodera na Grbavici.[12356]

3759. Poparić je također podsjetio da su četiri od osam zrna izgleda ostala u oplati tramvaja, što mu govori da nisu došla s bijelih nebodera, već pod velikim uglom.[12357] Osim toga, prema Poparićevom mišljenju, razlika u visini ulaznih otvora zrna na oplati tramvaja bila je "veoma mala" i bila bi "mnogo već[a]" da su zrna ispaljena s bijelih nebodera.[12358] On je također rekao da su ti otvori bili posljedica rafalne vatre, a ne snajperske.[12359]

3760. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je također formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na izvor vatre i u kojima se navodi sljedeće: (i) hici su ispaljeni s nebodera na Grbavici, južno od tramvaja, s teritorije koju je držao SRK;[12360] (ii) hice je ispalio pripadnik SRK-a;[12361] i (iii) s nebodera u Lenjinovoj ulici na Grbavici pružao se jasan pogled na raskrsnicu kod kasarne "Maršal Tito".[12362]

3761. Što se tiče tačne lokacije incidenta, Vijeće napominje da se, prema većini dokaza koji su mu predočeni, tramvaj nalazio u blizini kasarne "Maršal Tito" u trenutku kada je pogođen.[12363] Vijeće nema razloga da sumnja da je to mjesto gdje se dogodio incident. Iako Hoganovo svjedočenje sugeriše drugačije, Vijeće podsjeća da se to svjedočenje zasniva na sjećanju jedne žrtve otprilike 11

12354 Poparić je objasnio da je do tog zaključka došao zato što je ta točka bila iste debljine i boje kao i strelica koju je nacrtala uviđajna ekipa. Međutim, on nije želio spekulisati o tome da li to znači da je ekipa koja je bila na licu mjesta namjerno manipulisala dokazima. Mile Poparić, T. 38998–38999 (30. maj 2013.), T. 39279–39281 (5. juni 2013.).

12355 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 154, slika 108.

12356 Mile Poparić, T. 38998–39000 (30. maj 2013.); D3641 (Fotografija tramvaja s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 155. Poparić je objasnio da bi zrna, da su ispaljena iz bijelih nebodera, imala putanju od 90 stepeni u odnosu na osovinu tramvaja. V. Mile Poparić, T. 38996 (30. maj 2013.), T. 39184 (4. juni 2103).

12357 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 152; Mile Poparić, T. 38997 (30. maj 2013.), T. 39284–39285 (5. juni 2013.). Poparić je tvrdio da bi ugao bio još veći da je trag obilježen brojem 9 na slici 108 u njegovom izvještaju bio trag zrna. Međutim, Vijeće napominje da, prema izvještaju CSB-a Sarajevo, broj 9 označava tragove krvi jedne od žrtava. Mile Poparić, T. 39285–39287 (5. juni 2013.); D3647 (Fotografija koja prikazuje dio tramvaja, s oznakama koje je unio Mile Poparić); P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 11.

12358 Mile Poparić, T. 38997–38998 (30. maj 2013.).

12359 Mile Poparić, T. 39000 (30. maj 2013.).

12360 Činjenica o kojoj je presuđeno 2984.

12361 Činjenica o kojoj je presuđeno 2984.

12362 Činjenica o kojoj je presuđeno 2985.

12363 V. par. 3747, fusnota 12297.

godina nakon što se incident dogodio. Pored toga, Vijeće ne raspolaže informacijama o tome ko je bila ta žrtva. Uslijed toga i s obzirom na težinu drugih dokaza, Vijeće ne smatra da je Hoganovo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem tačno.

3762. Vijeće takođe smatra da je taj tramvaj bio civilno vozilo, u kojem su se vozili pretežno civili koji u vrijeme incidenta nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima. Iako se u prednjem dijelu tramvaja nalazio jedan vojnik ABiH, to ne mijenja činjenicu da je tramvaj na dan incidenta bio civilno vozilo korišteno za prevoz civila i da, kao takav, nije omogućavao vojnu prednost ABiH, što je sve moralo biti jasno strijelcu.[12364] Pored toga, dokazi ukazuju na to da je u tramvaju tada bila prilična gužva, zbog čega je – s položaja SRK-a na Grbavici – sigurno bilo teško ocijeniti položaj samo jednog od brojnih putnika u tramvaju. Vijeće se takođe uvjerilo, oslanjajući se na izvještaje CSB-a Sarajevo i medicinsku dokumentaciju, da je u ovom incidentu ranjeno pet osoba, među kojima su civile Alma Mulaosmanović-Čehajić i Alija Holjan.

3763. Što se tiče izvora vatre, Vijeće podsjeća da je Poparić svoj zaključak da je metak došao iz pravca Muzeja ili s neke druge obližnje zgrade izveo na osnovu nekoliko spekulacija, od kojih su neke krajnje sporne. Na primjer, koristeći fotografiju jednog od izlaznih otvora zrna, on je postavio teoriju da je neko nacrtao taj otvor, čime je insinuirao da su pripadnici CSB-a Sarajevo bili dio jedne velike zavjere. Pritom se oslonio isključivo na vizuelno posmatranje debljine i boje te tačke u odnosu na debljinu i boju strelice koja je nacrtana pored nje. Međutim, Vijeće napominje da jednostavno nije moguće izvesti takav definitivan zaključak na osnovu te konkretne fotografije i da na njoj nema ničega što ukazuje na to da je ekipa CSB-a Sarajevo nacrtala izlazni otvor na oplati tramvaja. Dalje, ako su Poparićeve spekulacije tačne, pretpostavlja se da inspektori onda ne bi istovremeno fotografisali ono što je, prema Poparićevom mišljenju, bio stvarni izlazni otvor. Prema tome, Vijeće smatra da je vjerovatnije da se oznaka na unutrašnjosti tramvaja koja se nalazi ispod oznake koju strelica pokazuje kao izlazni otvor odnosi na neki raniji incident ili da apsolutno nema nikakve veze s nekim incidentom snajperskog djelovanja u Sarajevu. Vijeće stoga neće prihvatiti Poparićeve zaključke u vezi s izvorom vatre u ovom incidentu.[12365]

12364 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 99.

12365 Vijeće napominje da Poparić ne objašnjava zašto činjenica da su se četiri zrna zarila u oplatu tramvaja ukazuje na veliki upadni ugao. Vijeće smatra da je takođe vjerovatno da su se neka od zrna zarila u oplatu tramvaja zbog jačine te oplate i/ili udaljenosti između strijelca i tramvaja. Štaviše, od osam zrna koja su pogodila tramvaj, samo četiri su probila oplatu tramvaja, pri čemu su tri prošla kroz prozore. To znači da je samo jedno od pet zrna koja su pogodila oplatu tramvaja uspjelo probiti tu oplatu i stići u unutrašnjosti tramvaja. Pored toga, kako je ranije napomenuto u fusnoti 12340, Sabljica je utvrdio upadne uglove za tri zrna i oni su bili manji, a ne veći, odnosno iznosili su 16, šest i sedam stepeni. Međutim, Poparić izgleda nije uzeo u obzir ništa od toga kada je izveo zaključak o velikom upadnom uglu. Shodno tome, Vijeće smatra da je njegovo svjedočenje u vezi s ovim incidentom u potpunosti nepouzdano.

3764. Iako je upitno da li je u ovom incidentu vatra otvorena s četvrtog nebodera, Vijeće se uvjerilo da je rafal koji je pogodio tramvaj došao s juga, odnosno s Grbavice.[12366] U tom pogledu, Vijeće napominje da većina dokaza, uključujući svjedočenja svjedoka i balistički izvještaj, kao i činjenice o kojima je presuđeno, jasno ukazuju na to da je vatra došla s Grbavice. Iako je optuženi tokom unakrsnog ispitivanja svjedokinje KDZ289 i Alme Mulaosmanović-Čehajić također pokušao da sugeriše da je tramvaj pogođen zbog razmjene vatre na Vrbanja mostu, Vijeće ne smatra da je to bio slučaj imajući u vidu Sabljičino svjedočenje da je zbog jednog broja prepreka između mjesta incidenta i Vrbanja mosta argument optuženog neodrživ.

3765. Što se tiče izvora vatre, oslanjajući se na gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je vatra otvorena s jednog od četiri bijela nebodera. To se podudara i s približnom lokacijom tramvaja u trenutku kada je pogođen, putanjom zrna i njihovim upadnim uglom, kako je to navedeno u izvještaju CSB-a Sarajevo, kao i u svjedočenjima svjedoka. Pored toga, podudara se i s dokazima koji su Vijeću tokom cijelog ovog postupka predočavani o tome da je SRK bio taj koji je najčešće otvarao snajpersku vatru na ulicu Zmaja od Bosne, kao i o prisustvu snajperista SRK-a u četiri bijela nebodera.[12367] Vijeće se također uvjerilo da je u ovom incidentu korišten mitraljez, najvjerovatnije M84, i da je on imao potreban domet da strijelac s te udaljenosti tačno pogodi tramvaj. Takav mitraljez su u svom arsenalu imale i 1. sarajevska mehanizovana brigada i 1. romanijska pješadijska brigada.[12368] Najzad, s obzirom na vidljivost između bijelih nebodera i lokacije incidenta, Vijeće se također uvjerilo da je strijelac namjerno gađao tramvaj i da je morao biti potpuno svjestan da se u njemu nalazi veliki broj civila.

(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici)

3766. U Optužnici se navodi da su 3. marta 1995. Azem Agović, star 46 godina, i Alen Gičević, star 33 godine, ustrijeljeni i ranjeni dok su se vozili tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku. Prema Optužnici, tramvaj se, kada je pogođen, nalazio kod "Holiday Inn"-a.[12369] Tužilaštvo u Završnom podnesku tvrdi da su hici ispaljeni s područja Grbavice koje je bilo

[12366] Vijeće se također uvjerilo, oslanjajući se na Van der Weijdenovo svjedočenje, da je u ovom incidentu korišten mitraljez, najvjerovatnije M84, i da je on imao potreban domet da sa te udaljenosti tačno pogodi tramvaj. Vijeće se također uvjerilo da su takav mitraljez u svom arsenalu imale i 1. sarajevska mehanizovana brigada i 1. romanijska pješadijska brigada. V. fusnota 11948.

[12367] V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće također podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

[12368] V. fusnota 11948.

[12369] Optužnica, incident 16 iz Priloga F Optužnici.

pod kontrolom SRK-a.[12370] Međutim, optuženi tvrdi da je vatra došla s lokacija na teritoriji koju je držala ABiH.[12371]

3767. Dana 3. marta 1995., Slavica Livnjak, po zanimanju vozač tramvaja, upravljala je tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku u pravcu Baščaršije, pri čemu se rijeka Miljacka nalazila s desne strane tramvaja.[12372] Ispred nje je bio još jedan tramvaj.[12373] Dan je bio svijetao i sunčan.[12374] Bio je to prvi dan Bajrama.[12375] Tramvaj koji je vozila Slavica Livnjak bio je pun pošto je na snazi bio prekid vatre,[12376] i u njemu je bilo stotinjak putnika koji su svi, prema njenim riječima, bili civili.[12377] Alen Gičević i njegova djevojka vozili su se tim tramvajem.[12378] U tramvaju je bio i Azem Agović.[12379] Gičević, koji je do jula 1994. bio vozač saniteta za ABiH,[12380] stajao je na desnoj strani tramvaja, blizu trećih vrata, licem okrenut prema Vraci, Grbavici i Jevrejskom groblju.[12381] Nosio je crne pantalone.[12382] Oko podneva, pošto je prvi tramvaj usporio da bi ušao u krivinu u obliku slova "S" ispred "Holiday Inn"-a, na desnu stranu tramvaja otvorena je vatra iz snajpera.[12383] Odmah zatim, snajperska vatra je otvorena i na desnu

12370 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 22.

12371 Završni podnesak odbrane, par. 2292–2296.

12372 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 855–856; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 643–644; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2987.

12373 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 855–856, 859–860; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 644; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8.

12374 P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8.

12375 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2986.

12376 U stvari, prema riječima Slavice Livnjak, tramvaji nisu saobraćali od početka rata do marta 1994., kada su počeli ponovo saobraćati, ali samo na ograničenoj kružnoj liniji oko centra Sarajeva, Skenderije i Baščaršije. Ipak, u martu 1995., oni su na otprilike svaka četiri minuta prolazili pored "Holiday Inn"-a. V. P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 641–643; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9; Alen Gičević, T. 7650 (11. oktobar 2010.). Optuženi je Alenu Gičeviću predočio borbeni izvještaj Glavnog štaba VRS-a u kojem se navodi da je 3. marta 1995. neprijatelj otvorio vatru na području Vrbanja mosta, ali da snage VRS-a nisu reagovale. Na pitanje da li to vidi u izvještaju, Gičević je odgovorio potvrdno i dalje nije komentarisao. V. Alen Gičević, T. 7650–7653 (11. oktobar 2010.); D730 (Borbeni izvještaj Glavnog štaba VRS-a predsjedniku RS-a, 3. mart 1995.), str. 2.

12377 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 859–860; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4.

12378 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2988.

12379 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2988.

12380 Alen Gičević, T. 7616–7617, 7621–7623 (11. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2989.

12381 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4.

12382 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2989.

12383 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 857–858; P438 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7–9.

stranu tramvaja koji je vozila Slavica Livnjak.[12384] Gičević je potvrdio da je, dok je tramvaj prolazio pored "Holiday Inn"-a i krivine u obliku slova "S", čuo dva-tri pucnja i da je ranjen iznad desnog koljena.[12385] U tramvaju je zavladala panika, svi su polijegali na pod i, prema riječima Slavice Livnjak, jedan stariji čovjek je teško ranjen u vrat.[12386] Slavica Livnjak je željela da nađe zaklon za tramvaj, te je nastavila voziti i dovezla ga do stanice blizu zgrade Izvršnog vijeća.[12387]

3768. Gičević je uz pomoć svoje djevojke otišao u obližnju državnu bolnicu.[12388] Operisan je sedam dana poslije incidenta i iz koljena mu je izvađen fragment metka.[12389] On i dalje osjeća bol pri hodanju, a takođe ima hepatitis C, koji vjeruje da je dobio putem transfuzije krvi koju je primio ili poslije ovog incidenta ili poslije incidenta snajperskog djelovanja čija je žrtva bio 1995.[12390] Osim toga, on se s "psihičkim [posljedicama] nekako bor[i]" a one su izazvane time što je bio "1.000 dana u tako velikoj neizvjesnosti".[12391] Agović je kolima prevezen u bolnicu Koševo, gdje je ostao mjesec dana, od čega 16 dana na intenzivnoj njezi.[12392] Još tri godine mu je bilo potrebno liječenje i na početku nije mogao daleko da hoda, da vozi automobil ili da nosi teret.[12393]

3769. Optuženi je unakrsno ispitivao Gičevića o tačnoj lokaciji tramvaja kada je pogođen mecima. Uprkos prvoj izjavi koju je dao tužilaštvu, u kojoj je izgleda rekao da je tramvaj već bio prošao zgradu Izvršnog vijeća kada je pogođen,[12394] Gičević je kategorički tvrdio da je tramvaj pogođen prije nego što je ušao u krivinu u obliku slova "S" (što znači prije nego što je prošao zgradu

---

12384 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 857–862; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 645; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7–9; P438 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak); P439 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak); P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 625–626. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2990.

12385 Alen Gičević, T. 7610–7612 (11. oktobar 2010.), 7640–7641; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4–7; P1691 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1693 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1694 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1532 (Medicinska dokumentacija za Alena Gičevića); P1547 (Medicinska dokumentacija za Azema Agovića i Alena Gičevića).

12386 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 7; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9; P1547 (Medicinska dokumentacija za Azema Agovića i Alena Gičevića). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2992.

12387 P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9.

12388 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 7; Alen Gičević, T. 7641, 7666–7667 (11. oktobar 2010.); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2993.

12389 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 8. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2992, 2993.

12390 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 10. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2993.

12391 Alen Gičević, T. 7614 (11. oktobar 2010.).

12392 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2994.

12393 Činjenica o kojoj je presuđeno 2994.

12394 D727 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 15. novembra 1995.), str. 2.

Izvršnog vijeća).[12395] On je objasnio da je vjerovatno pogriješio i da je uvijek tvrdio da je tramvaj, nakon što je pogođen, prošao zgradu Izvršnog vijeća i zaustavio se na Marindvoru.[12396] Gičeviću je takođe postavljeno pitanje o još jednoj nepodudarnosti u vezi s pozicijom tramvaja. Iako je u svojoj prvobitnoj izjavi rekao da je stajao na lijevoj strani tramvaja kada je tramvaj pogođen,[12397] u kasnijoj izjavi i svjedočenju u ovom postupku tvrdio je da je stajao na desnoj strani tramvaja.[12398] Prilikom unakrsnog ispitivanja, Gičević je i dalje energično tvrdio da je stajao na desnoj strani tramvaja kada je ranjen i da je s tog mjesta mogao vidjeti Jevrejsko groblje i Vrace.[12399]

3770. Neposredno poslije incidenta, lokalna policija i vojnici UNPROFOR-a na licu mjesta signalizirali su tramvajima koji su išli iza tramvaja kojim je upravljala Slavica Livnjak da nastave dalje i zaustave se na bezbjednijem mjestu.[12400] Dok je jedan vojnik UNPROFOR-a uzimao izjavu od Slavice Livnjak,[12401] na mjesto incidenta je ponovo otvorena vatra i UNPROFOR je uzvratio. Razmjena vatre je trajala petnaestak minuta i u njoj je ranjen jedan vojnik UNPROFOR-a.[12402]

3771. Slavica Livnjak je izjavila da je snajperska vatra otvorena s njene desne strane, konkretnije sa zgrade "Metalke".[12403] Svjedokinja KDZ289 (koja je bila prisutna tokom ovog incidenta) i Slavica Livnjak su izjavile da je drugi rafal takođe došao s položaja koje je držao VRS na Grbavici.[12404] Slavica Livnjak je takođe potvrdila da je linija sukoba bila udaljena 50 do 100 metara od mjesta incidenta preko Miljacke te da u blizini lokacije na kojoj je tramvaj napadnut nije bilo vojnih objekata, niti je u vrijeme incidenta bilo borbi.[12405] Prilikom unakrsnog ispitivanja, ona je

---

12395 Alen Gičević, T. 7630–7633, 7642–7648, 7667 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D729 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

12396 Alen Gičević, T. 7630–7633, 7642–7648, 7663–7666 (11. oktobar 2010.); D726 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D729 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D736 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

12397 D727 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 15. novembra 1995.), str. 2.

12398 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe Alen Gičević, T. 7666–7667 (11. oktobar 2010.).

12399 Alen Gičević, T. 7633–7634, 7636–7637 (11. oktobar 2011.).

12400 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.), str. 1.

12401 P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 10.

12402 P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.); str. 1; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2, 4, 5.

12403 P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12404 P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.), str. 1.

12405 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 862–863; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 649–650; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20.

ponovila da na mjestu na kojem je pogođen tramvaj nije bilo uniformisanih vojnika (osim vojnika UNPROFOR-a) niti bilo kakvih tenkova ili minobacača/artiljerijskog oruđa.[12406] Ona je tokom unakrsnog ispitivanja takođe potvrdila da su njen tramvaj činila dvoja kola, svaka sa po dvoja vrata, povezana "harmonik[om]" i da je tramvaj, kada je ušao u krivinu u obliku "S", poprimio oblik polumjeseca te da su potom pogođena druga kola, između "harmonike" i trećih vrata gledano sprijeda.[12407]

3772. Gičević je izjavio da je siguran da su pucnji došli iz pravca juga, ili s Grbavice ili s Jevrejskog groblja. On je takođe naveo dvije zgrade na tom području, naime zgradu "Metalke" i visoki bijeli neboder, s kojih je mislio da su ispaljeni hici.[12408] On je mislio da su zrna ispaljena s jedne od tih dvaju zgrada zbog toga što je s tih zgrada već otvarana vatra.[12409] On je takođe izjavio da u blizini mjesta incidenta nije bilo vojnih objekata, izuzev kasarne "Maršal Tito", udaljene 400 do 500 metara, u kojoj je bio stacioniran UNPROFOR.[12410] Dalje zapadno od kasarne "Maršal Tito" nalazila se zgrada saobraćajne policije.[12411] On je priznao da su u zoni odgovornosti ABiH bile i zgrada Izvršnog vijeća, kompleks muzeja, zgrada Skupštine i Filozofski fakultet, ali je rekao da su to bile "tek osmatračnice i ništa drugo".[12412]

3773. Uviđaj u vezi s ovim incidentom izvršila je ekipa CSB-a Sarajevo, u kojoj su bili, između ostalih, istražni sudija, dva balističara, Međedović[12413] i Sabljica,[12414] kao i inspektor Mioković.[12415]

---

novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9, 12–13. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2986, 2991.

12406 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 874, 877–878. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2991.

12407 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 865–869.

12408 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 5; P1693 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Alen Gičević, T. 7634–7638 (11. oktobar 2010.). V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12409 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 6.

12410 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 6; P1694 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

12411 P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 6; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 30–31; P1831 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković).

12412 Alen Gičević, T. 7628–7631, 7638–7639 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

12413 P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3; P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5. Za kvalifikacije Zlatka Međedovića, v. P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 2–3; P130 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 5. septembra 2000.), str. 3–5.

12414 P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 7.

12415 P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5, 7. Ta ekipa nije vršila uviđaj o ranjavanju francuskog vojnika UNPROFOR-a pošto je vojnikova komanda željela sama provesti istragu. V. Mirza Sabljica, T. 7683 (11. oktobar 2011.); P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

Miokovi ć je bio na čelu uviđajne ekipe,[12416] a na lice mjesta izašao je i istražni sudija.[12417] Prema izvještajima koji je pripremila ova ekipa, incident se dogodio na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne i u njemu su povrijeđene tri osobe, i to Alen Gičević, Azem Agović i još jedan čovjek.[12418] Uviđaj je izvršen na stanici Marindvor, otprilike 200 do 300 metara od mjesta incidenta.[12419] Ekipa je na desnoj vanjskoj strani tramvaja pronašla rupu s ulaznim i izlaznim otvorom.[12420] Međedović je zaključio da je to oštećenje izazvalo zrno ispaljeno s desne bočne strane tramvaja, "od nazad prema naprijed, s desna ulijevo i odozgo nadole".[12421] Ugao putanje tog zrna, u odnosu na desnu bočnu stranu tramvaja, iznosio je 80 stepeni, a u odnosu na ravan tla – četiri stepena.[12422] Međedović je izjavio da, pošto je tramvaj bio u pokretu kada je na njega otvorena vatra, ekipa nije mogla utvrditi tačnu lokaciju na kojoj je pogođen, te stoga ni tačno porijeklo vatre.[12423] Međutim, ekipa je uspjela utvrditi da je vatra otvorena s juga, s "agresorskih položaja iz pravca Grbavice".[12424] Miokovi ć je, kao i Međedović, izjavio da ekipa nije mogla utvrditi tačnu lokaciju snajperiste u ovom incidentu i da ne može navesti s koje strane Miljacke je ispaljeno zrno.[12425] Miokovi ć je takođe priznao da je rejon oko ulice Franje Račkog, južno od Zmaja od Bosne i sjeverno od Miljacke, bilo u zoni odgovornosti ABiH,[12426] ali je izjavio da ekipa uopšte nije istraživala mogućnost da je zrno ispaljeno s jedne od zgrada na teritoriji pod kontrolom ABiH.[12427] Na pitanje da li činjenica da je troje ljudi, kako se čini, povrijeđeno jednim metkom znači da je u tom napadu korišten rasprskavajući metak, Miokovi ć je odgovorio da na to ne može sa sigurnošću da odgovori na

---

12416 Dragan Miokovi ć, T. 8610–8612 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 25, 29. Za kvalifikacije Dragana Miokovića, v. Dragan Miokovi ć, T. 8544–8545, 8548–8551 (28. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 28–29.

12417 Dragan Miokovi ć, T. 8612 (29. oktobar 2010.); P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4.

12418 P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne). V. takođe P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 32; P1832 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Miokovi ć); Dragan Miokovi ć, T. 8613–8615, 8624 (29. oktobar 2010.); D846 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Miokovi ć).

12419 Dragan Miokovi ć, T. 8613–8615, 8624, 8632–8633 (29. oktobar 2010.); D846 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Miokovi ć); D847 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Miokovi ć); D848 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Miokovi ć). V. takođe P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 3.

12420 P157 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne); P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 13. V. takođe Dragan Miokovi ć, T. 8634, 8638–8637 (29. oktobar 2010.).

12421 P157 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

12422 P157 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

12423 P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3.

12424 P1727 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2. V. takođe P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 32; Dragan Miokovi ć, T. 8625–8627 (29. oktobar 2010.); D846 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Miokovi ć).

12425 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 28.

12426 Dragan Miokovi ć, T. 8635–8636 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 27.

12427 Dragan Miokovi ć, T. 8636 (29. oktobar 2010.).

osnovu izvještaja MUP BiH, pošto su tri žrtve mogle biti ranjene običnim metkom koji je rikošetirao.[12428]

3774. Prilikom obilaska ulice Zmaja od Bosne s jednom od žrtava, Hogan je registrovao koordinate mjesta incidenta i smjestio ga na raskrsnicu ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog.[12429] On je takođe izjavio da se i sa zgrade "Metalke" i s četiri bijela nebodera na Grbavici pružao pogled na to mjesto.[12430] Van der Weijden je takođe obišao mjesto incidenta, Jevrejsko groblje i Grbavicu.[12431] Nakon što je to uradio, smatrao je da Jevrejsko groblje nije bilo izvor vatre u ovom incidentu zbog toga što "nije bilo upozorenja" za tramvaje koji su se približavali iz zapadnog pravca, a to je pravac iz kojeg su došla dva tramvaja 3. marta 1995.[12432] Van der Weijden je obišao zgradu "Metalke" i napomenuo da se iz prostorija u toj zgradi pruža direktan i neometan pogled na dio ulice Zmaja od Bosne, između Muzeja i Filozofskog fakulteta.[12433] On je takođe utvrdio da je tramvaj morao biti vidljiv strijelcu koji se nalazio u zgradi "Metalke" tokom najmanje osam sekundi.[12434] Imajući u vidu da je u tom incidentu bilo više žrtava i, nakon što je vidio medicinske izvještaje koji se odnose na njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je na tramvaj otvorena vatra najvjerovatnije iz automatskog oružja i da je oružje korišteno u tom napadu vjerovatno bio ili mitraljez M84 ili M53 kalibra 7,62 mm, na dvonošcu ili tronošcu.[12435] On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji za gađanje pokretnih meta kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.[12436]

12428 P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 26.

12429 Barry Hogan, T. 11204–11206, 11217–11218 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

12430 Barry Hogan, T. 11218–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12431 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101.

12432 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101.

12433 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101. Van der Weijden u svom izvještaju navodi da su od rata grane na drveću izrasle "u ulici" i da sada zaklanjaju neke od prozora s kojih bi se tada takođe pružao neometan pogled. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101.

12434 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 102.

12435 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 100. V. fusnota 12122.

12436 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 100.

3775. Poparić je izjavio da tramvaj nije pogođen sa zgrade "Metalke", već s lokacija na teritoriji koju je držala ABiH.[12437] Prema njegovim riječima, rana koju je zadobio Agović dok je sjedio na konkretnom sjedištu u tramvaju ne odgovara dolazećim putanjama projektila ispaljenog sa zgrade "Metalke".[12438] On je taj zaključak zasnovao na konkretnom sjedištu koji je fotografisala uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo i koje se nalazilo pod uglom od 45 stepeni u odnosu na osu tramvaja, kao i na povredama koje je Agović opisao u svom prethodnom svjedočenju u jednom drugom predmetu, odnosno na tome da je metak ušao iznad njegovog lijevog kuka, prošao mu kroz tijelo i izašao s desne strane.[12439] Međutim, Poparić jeste priznao da nije znao u kom je konkretno položaju sjedio Agović i da je jednostavno pretpostavio da je Agović sjedio "normalno" u stolici, odnosno da je gledao pravo naprijed dok je bio u sjedištu.[12440] Poparić je takođe istakao da su svi svjedoci dali protivrječne izjave u pogledu lokacije tramvaja kada je pogođen i naveo da je, čak i da je tačna Gičevićeva prva izjava i da je tramvaj pogođen nakon što je prošao zgradu Izvršnog vijeća, vatra i dalje morala doći s položaja koje je držala ABiH.[12441]

3776. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na izvor vatre: (i) tramvaj je pogođen s više od jednog zrna i tom prilikom su povrijeđeni Azem Agović i Alen Gičević;[12442] (ii) hici su ispaljeni s Grbavice, koja je bila na teritoriji koju je držao SRK;[12443] (iii) hice je ispalio pripadnik SRK-a;[12444] i (iv) vidljivost na dan incidenta bila je dovoljna da strijelcu omogući da žrtve identifikuje kao civile.[12445]

3777. Što se tiče tačne lokacije incidenta, Vijeće napominje da dokazi koji su mu predočeni ukazuju na to da se tramvaj, u trenutku kada je pogođen, nalazio na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne.[12446] Suprotno Poparićevom svjedočenju da se izjave svjedoka o lokaciji tramvaja

---

12437 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 159–160.

12438 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 159.

12439 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 157, slika 110; Mile Poparić, T. 38930–38931 (29. maj 2013.). V. takođe Mile Poparić, T. 38933–38936 (29. maj 2013.); D3633 (Šematski prikaz u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12440 Mile Poparić, T. 39240–39241 (4. juni 2013.).

12441 Mile Poparić, T. 38928–38930, 38931–38933 (29. maj 2013.); D3631 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3632 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 156.

12442 Činjenica o kojoj je presuđeno 2996.

12443 Činjenica o kojoj je presuđeno 2995.

12444 Činjenica o kojoj je presuđeno 2995.

12445 Činjenica o kojoj je presuđeno 2997.

12446 V. par. 3768–3769.

ne podudaraju, Gičević i Slavica Livnjak su u stvari dali podudarne izjave o tom pitanju. Iako je najprije izgledalo da je Gičević naveo drugu lokaciju, Vijeće je prihvatilo njegovo obrazloženje zašto se to dogodilo i napominje da je on kategorički tvrdio da je tramvaj pogođen dok je prolazio pored "Holiday Inn"-a i ulazio u krivinu u obliku slova "S". Vijeće takođe napominje da svjedočenje Slavice Livnjak ima tu prednost što je ona bila vozač tramvaja, pri čemu je ispred nje gađan jedan drugi tramvaj. Ona je najprije vidjela kako je na taj tramvaj, dok je usporavao kako bi ušao u krivinu u obliku slova "S", otvorena snajperska vatra, a zatim je pretpostavila da će se to isto dogoditi i njoj kada bude ulazila u krivinu u obliku slova "S". Vijeće zaključuje da je njeno svjedočenje o lokaciji posebno uvjerljivo i da potkrepljuje Gičevićevo svjedočenje. Shodno tome, Vijeće nije uvjerila Poparićeva tvrdnja da su svi svjedoci naveli različite lokacije.

3778. Vijeće takođe smatra da je taj tramvaj bio civilno vozilo u kojem se vozilo stotinjak civila i da su i Gičević i Agović bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme incidenta.

3779. Vijeće ne prihvata Poparićevo svjedočenje da je vatra u ovom incidentu došla s lokacija na teritoriji ABiH. Poparić je taj zaključak zasnovao na mjestu i prirodi Agovićevih povreda u odnosu na položaj njegovog sjedišta u tramvaju i na njegov položaj pri sjedenju. On je takođe priznao da je jednostavno pošao od pretpostavke da je Agović sjedio "normalno" u stolici. Međutim, kako je gore navedeno, Vijeću su predočeni dokazi da je tramvaj bio pun i da se u njemu nalazilo stotinjak putnika. Prema tome, moguće je i da je Agović sjedio na svom sjedištu stisnut uz zid tramvaja, te da je stoga njegov lijevi kuk bio paralelan sa zidom. Međutim, izgleda da Poparić tu mogućnost nije ni uzeo u obzir. Dalje, Poparić uopšte nije razgovarao s Agovićem kako bi utvrdio kakav je zapravo bio njegov položaj pri sjedenju i koja je bila tačna priroda njegovih povreda. Shodno tome, Vijeće ne prihvata zaključke koje je Poparić izveo u vezi s izvorom vatre budući da su oni, u najboljem slučaju, krajnje spekulativni.

3780. Vijeće se uvjerilo da je vatra otvorena s Grbavice, konkretnije sa zgrade "Metalke", koju je u to vrijeme držao SRK. U vezi s tim, Vijeće se oslanja na činjenice o kojima je presuđeno, kao i na balistički izvještaj u kojem se navodi da je upadni ugao bio četiri stepena, što se opet podudara s tvrdnjom da je vatra otvorena sa zgrade "Metalke".[12447] Osim toga, svi svjedoci su dosljedno tvrdili da je vatra otvorena sa zgrade "Metalke". Iako je Gičević mislio da je vatra mogla biti otvorena i s Jevrejskog groblja, Van der Weijden je tu mogućnost isključio zbog toga što se odatle nije moglo vidjeti mjesto incidenta. Vijeće takođe podsjeća da su, poslije otvaranja vatre na tramvaj, neki od

[12447] Vijeće podsjeća da je Van der Weijden izračunao da je upadni ugao zrna ispaljenog sa zgrade "Metalke" morao biti oko četiri-pet stepeni. V. Patrick van der Weijden, T. 7015–7017 (27. septembar 2010.), T. 7059 (28. septembar 2010.).

svjedoka mogli da vide razmjenu vatre između UNPROFOR-a i SRK-a na Grbavici, što potvrđuje da je na tramvaj otvorena vatra s položaja koje je držao SRK na Grbavici. S obzirom na vidljivost tog dana i relativno malu udaljenost, Vijeće se takođe uvjerilo da je strijelac SRK-a namjerno gađao relevantni tramvaj, pri čemu je bio potpuno svjestan da je to civilno vozilo. Vijeće napominje da se svi ti zaključci podudaraju s predočenim dokazima da je SRK bio taj koji je najčešće otvarao snajpersku vatru na području ulice Zmaja od Bosne.[12448]

(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje

3781. Dobrinja je sarajevsko naselje koje se nalazi na zapadnom kraju Sarajeva, u blizini aerodroma Butmir, i sagrađeno je za Zimske olimpijske igre 1984. godine.[12449] Podijeljeno je u nekoliko stambenih blokova koji su se nazivali Dobrinja 1, 2, 3, 4, 5, C4, i Aerodromsko naselje.[12450] To je pretežno stambeno naselje s nekoliko višespratnica, od kojih je većina imala šest spratova, a neke su imale sedam ili osam spratova.[12451] Kasarna u Lukavici se nalazi se istočno od Dobrinje, Aerodrom Butmir se nalazi južno od Dobrinje, naselje Nedžarići se nalazi zapadno i sjeverozapadno od Dobrinje, a brdo Mojmilo i Alipašino Polje se nalaze sjeverno od Dobrinje.[12452] Kao i Dobrinja, Alipašino Polje je stambeno naselje.[12453] U Nedžarićima su bile uglavnom niže zgrade, visoke sprat ili dva.[12454]

3782. Do sredine juna 1992., srpske snage su držale Aerodrom Butmir i brdo Mojmilo, a bile su stacionirane i u kasarnama na Nedžarićima i u Lukavici, tako da su presjekle komunikacije između Dobrinje i centra Sarajeva.[12455] Sredinom juna 1992., ABiH je preuzela kontrolu nad brdom Mojmilo i tako uspostavila kontakt s gradom, dok je Aerodrom predat pod kontrolu UNPROFOR-a krajem juna 1992.[12456] Pored toga, poslije jula 1993., Dobrinja je bila povezana s Butmirom

12448 V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

12449 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 8. V. činjenica o kojoj je presuđeno 89.

12450 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 8.

12451 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 8.

12452 P1739 (Mapa Dobrinje); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 10; Youssef Hajir, T. 8787 (1. novembar 2010.).

12453 V. činjenica o kojoj je presuđeno 82.

12454 V. činjenica o kojoj je presuđeno 84.

12455 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 10–11; Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3515; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 62; Aernout van Lynden, T. 2413–2414 (19. maj 2010.); P2019 (Vijest kanala BBC u vezi s Dobrinjom, s transkriptom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 90.

12456 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 10, 12, 30; Youssef Hajir, T. 8804–8805 (1. novembar 2010.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 5; Milenko Inđić, T 32418–32419 (22. januar 2013.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 62;

tunelom koji je ABiH prokopala ispod aerodromske piste; kroz taj tunel prošlo je mnogo ljudi, uključujući i jedinice ABiH, uprkos tome što su bosanski Srbi često granatirali ulaz i izlaz iz tog tunela.[12457] Svrha tog tunela bila je da se olakša ulazak na Dobrinju i u samo Sarajevo, kao i izlazak iz njih, i to i za vojnike i za civile, te da se doprema humanitarna pomoć u grad.[12458] Ljudi koji nisu koristili tunel pretrčavali su preko piste da bi došli na Butmir i oni bi se našli na meti vatre.[12459]

3783. Sukob na Dobrinji započeo je u noći s 2. na 3. maj 1992., poslije čega granatiranje i snajperska dejstva nisu prestali sve do završetka rata.[12460] Stanovnici Dobrinje, kojih je tokom sukoba bilo nekih 25.000 do 30.000,[12461] noći su provodili u podrumima svojih zgrada, ali bi danju,

---

Aernout van Lynden, T. 2413–2414 (19. maj 2010.). V. činjenice o kojima je presuđeno 11, 2834. V. takođe par. 339.

12457 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 36; D856 (Izvod iz knjige Nedžada Ajnadžića pod naslovom *Odbrana Sarajeva*), str. 2; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28974; P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 4 (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je tunel otvoren malo prije oktobra 1993.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 84–86 (pod pečatom); Dragomir Milošević, T. 32799–32800 (29. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37380 (18. april 2013.), T. 37565 (23. april 2013.); P1056 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 31. maj 1993.); svjedok KDZ185, T. 4276–4277 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 34–35. Asim Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da su jedinice ABiH prolazile kroz tunel nakon što je on otvoren. V. Asim Džambasović, T. 15261–15262 (23. juni 2011.). Ukupna dužina tunela iznosila je 672 metra, dok se njegova visina kretala od 150 do 170 centimetara. D856 (Izvod iz knjige Nedžada Ajnadžića pod naslovom *Odbrana Sarajeva*), str. 3.

12458 Youssef Hajir, T. 8838–8842 (2. novembar 2010.); D856 (Izvod iz knjige Nedžada Ajnadžića pod naslovom *Odbrana Sarajeva*); Adrianus van Baal, T. 8516 (28. oktobar 2010.); Michael Rose, T. 7573 (8. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 127; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204; John Wilson, T. 4117–4118, 4119 (23. juni 2010.); David Harland, T. 2113 (7. maj 2010.); Dušan Zurovac, T. 30295 (14. novembar 2012.); Colm Doyle, T. 2867 (27. maj 2010.).

12459 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 36; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6176–6177; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 19; Hussein Abdel-Razek, T. 5658–5660 (21. juli 2010.) (koji je u svom svjedočenju izjavio da mu je Galić rekao da UN treba da zaustavi te prelaske i da će SRK u suprotnom nastaviti da otvara vatru); D523 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 10. januar 1993.); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 17; P1054 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 10. februar 1993.); D2870 (Službena zabilješka SNB-a Ilidža, 25. novembar 1992.); D2871 (Službena zabilješka SNB-a Ilidža, 3. decembar 1992.) (gdje se navodi da su preko aerodromske piste prelazili i civili i vojna lica). Da bi se spriječilo ubijanje na aerodromu, UNPROFOR je pregovorima uspio da postigne sporazum s bosanskim Srbima i bosanskim Hrvatima da se UNPROFOR-u dozvoli da odvozi ljude iz Sarajeva preko aerodroma. Međutim, taj sporazum nikad nije primijenjen zato što su mu se usprotivili bosanski Muslimani, posebno u onom dijelu koji se ticao bosanskih Srba koji su živjeli u Sarajevu. V. P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 17–18; P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 4; P1064 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. februar 1993.), str. 2; svjedok KDZ185, T. 4231–4234 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe Hussein Abdel-Razek, T. 5662–5665 (21. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da UN-u nije bilo dozvoljeno da udovoljava zahtjevima ljudi za odlazak iz grada, budući da se to smatralo nekom vrstom etničkog čišćenja); Pyers Tucker, T. 23233 (18. januar 2012.).

12460 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 12, 17; Youssef Hajir, T. 8805 (1. novembar 2010.). Na primjer, Slavica Livnjak, koja je živjela na Dobrinji, u svom je svjedočenju izjavila da je negdje u julu 1992. njen muž bio ranjen kada je metak pogodio zid njihovog stana, a zatim joj pogodio muža u desni obraz. V. Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 872–873; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 5.

12461 Hajir je u svom svjedočenju izjavio da je prije rata na Dobrinji živjelo oko 40.000 stanovnika, ali da je tokom rata taj broj pao na 25.000 do 30.000 ljudi. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), fusnota 91; Youssef Hajir, T. 8836–8837 (2. novembar 2010.).

kada je bilo mirnije, izlazili da bi nabavili hranu.[12462] Kako je izjavio Youssef Hajir, ljekar koji je tokom sukoba osnovao bolnicu na Dobrinji i radio u njoj,[12463] u maju 1992. na tom području nije bilo organizovanih vojnih jedinica, već samo stotinjak "neorganizovanih naoružanih ljudi".[12464]

3784. Negdje pred kraj 1992. godine, nakon što je uspostavljena linija sukoba, stanovnici dijela Dobrinje koji je bio pod kontrolom ABiH uočili su da je na određenim raskrsnicama dolazilo do incidenata snajperskog djelovanja.[12465] Snajperska vatra je dolazila uglavnom s Mojmila, iz Lukavice i s Dobrinje 4.[12466] Uslijed toga, na tim lokacijama su podignute barikade, obično vreće napunjene pijeskom, kontejneri, metalne ploče ili ćebad, kako bi pružile zaklon od snajperske vatre.[12467] Međutim, čak i s tim barikadama, kretanje po naselju i između zgrada bilo je veoma opasno.[12468] Pored toga, na ljude koji su išli na rijeku Dobrinju da bi donijeli vode za kuhanje i pranje otvarana je vatra.[12469]

3785. Na Dobrinji tokom sukoba nije bilo vode, ali bilo je pet bunara na kojima bi ljudi u redovima čekali da uzmu vodu.[12470] Ti redovi za vodu granatirani su nekih 15 ili 20 puta.[12471] Takođe je vladala nestašica goriva i hrane, pogotovo na početku sukoba, ali UNPROFOR je na kraju obezbijedio pomoć — Francuski bataljon na aerodromu i pripadnici snaga UN-a u zgradi PTT-a redovno su bolnici dostavljali hranu, gorivo i medicinske zalihe, što je omogućilo bolnici da preživi tokom cijelog rata.[12472]

12462 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 12, fusnota 91.

12463 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 1–2, 25–33; Youssef Hajir, T. 8786–8787, 8808 (1. novembar 2010.); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*).

12464 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 14; Youssef Hajir, T. 8845–8846 (2. novembar 2010.). V. takođe John Wilson, T. 3993–3994 (21. juni 2010.); D330 (Zabilješka stanice milicije Ilidža u vezi sa Zelenim beretkama na Dobrinji, 23. maj 1992.).

12465 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3516–3517.

12466 Prema Hajirovim riječima, veliki broj snajpera nalazio se na Dobrinji 4 jer im se odatle pružao dobar pogled. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 19–20.

12467 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3517, 3533.

12468 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3534. V. činjenice o kojima je presuđeno 114, 128.

12469 Sanija Dževlan, T. 11744–11745 (14. februar 2011.).

12470 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 48.

12471 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 48.

12472 Hajir je objasnio da je pomoć zavisila od toga da li je aerodrom bio otvoren, tako da je za stanovništvo Dobrinje tokom perioda kada bi Srbi zatvorili aerodrom situacija bila teža. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 51.

3786. Pokop ljudi koji su poginuli na Dobrinji vršen je u blizini mjesta na kojem su poginuli, a to je često bilo u parkovima i dvorištima kuća, budući da je jedino obližnje groblje bilo puno i da je bilo previše opasno da se organizuju prave sahrane.[12473]

(1) Linije sukoba i snajperi na tom području

3787. Dobrinju su držale jedinice ABiH i jedinice VRS-a, a linija sukoba protezala se cestom koja je vodila između stambenih blokova pod nazivom Dobrinja 3 i Dobrinja 4.[12474] Dobrinja 1, Dobrinja 4 i Aerodromsko naselje bili su pod srpskom kontrolom.[12475] Ilidžanska brigada iz sastava SRK-a bila je pozicionirana na tom području i njena zona odgovornosti protezala se od Dobrinje, preko Aerodromskog naselja, Nedžarića, duž rijeke Dobrinje, Pijačne ulice i željezničke pruge do rijeke Miljacke.[12476] Drugi kraj Dobrinje, to jest područje između Dobrinje i Lukavice, prvo je bio u zoni odgovornosti 2. sarajevske lake pješadijske brigade, a zatim je, poslije avgusta 1993., predat u nadležnost 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.[12477]

3788. Alipašino Polje je bilo pod kontrolom ABiH, a s druge strane linije sukoba bili su Nedžarići,[12478] koji su bili pod srpskom kontrolom.[12479] U to vrijeme, ta linija se protezala od zapada ka istoku i zatim je zavijala unutar teritorije pod kontrolom ABiH.[12480] Uslijed toga, Nedžarići su sa tri strane graničili s teritorijom koja je bila pod kontrolom ABiH; jedan koridor koji se pružao ka zapadu spajao je to naselje s jednim većim područjem na zapadu koje je bilo pod kontrolom SRK-a.[12481] Dio Nedžarića istočno od ulice Ante Babića i južno od ulice Đure Jakšića

12473 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 55; Youssef Hajir, T. 8796–8797 (1. novembar 2010.), T. 8854–8855 (2. novembar 2010.); P803 (Vijest kanala Sky News, s transkriptom).

12474 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 873; Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), 3515–3516, 3528–3529; P2294 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); D1254 (Odluka o obrazovanju Srpske opštine Ilidža, 8. maj 1992.).

12475 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 20; Youssef Hajir, T. 8806 (1. novembar 2010.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); Neđeljko Prstojević, T. 13561–13562 (17. mart 2011.); činjenice o kojima je presuđeno 91, 2832.

12476 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); Stanislav Galić, T. 37162–37168 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva).

12477 D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11–12; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2790 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

12478 V. činjenica o kojoj je presuđeno 83; Richard Mole, T. 5842–5845 (17. avgust 2010.); P1430 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole); D537 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole).

12479 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30563–30564 (28. novembar 2012.); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34–35; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2833.

12480 V. činjenica o kojoj je presuđeno 83.

12481 V. činjenice o kojima je presuđeno 83, 84.

(koja je sada preimenovana u ulicu Adija Mulabegovića), u kojem se nalaze više zgrade, bio je pod kontrolom ABiH, zajedno s Alipašinim Poljem.[12482]

3789. Mile Sladoje, koji je tokom cijelog rata bio s 1. bataljonom Ilidžanske brigade u Nedžarićima,[12483] i Svetozar Guzina, koji je tim bataljonom komandovao od 1993. nadalje,[12484] u svojim su svjedočenjima izjavili da je zona odgovornosti 1. bataljona obuhvatala zgrade kao što su Teološki fakultet i Zavod za slijepe i slabovidne osobe, kao i kasarnu u Nedžarićima i kontrolni punkt u Kasindolskoj ulici.[12485] Guzina je objasnio da su i Zavod za slijepe i slabovidne osobe i Teološki fakultet bili veoma važni objekti na tom području — prvopomenuti je bila najviša zgrada i nalazila se nasuprot zgrade "Oslobođenja" i studentskog doma, dok potonja nije bila tako visoka, ali je ipak nadvisivala objekte u tom dijelu ovog područja i s nje se pružao pogled na brdo Mojmilo i Dobrinju.[12486] Na području Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, snage ABiH i SRK-a bile su međusobno udaljene svega nekoliko metara.[12487] Na drugom kraju Dobrinje, prema Lukavici, nalazila se jedna pravoslavna crkva, koja se mogla vidjeti s tri mosta koja su povezivala Dobrinju 2 i Dobrinju 3.[12488] Crkva je bila u zoni odgovornosti 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.[12489]

3790. U sastavu 1. bataljona bilo je oko 300 ljudi[12490] i od naoružanja je imao pješadijsko oružje, minobacače kalibra 82 i 120 mm, jedan tenk i dva oklopna transportera.[12491] Kad je u pitanju

12482 V. činjenica o kojoj je presuđeno 85.

12483 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 2, 5; Mile Sladoje, T. 30562 (28. novembar 2012.).

12484 Guzina je bio komandant 5. bataljona do 1993. godine, kada je izvršena reorganizacija Ilidžanske brigade i 5. bataljon je postao 1. bataljon. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34–35.

12485 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30563–30564 (28. novembar 2012.); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34–35; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina). Kasarna na Nedžarićima nalazila se na nekih 300 do 350 metara od Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i nekih 150 do 200 metara od Teološkog fakulteta. V. Mile Sladoje, T. 30563 (28. novembar 2012.). Guzina je u svom svjedočenju izjavio da su Muslimani sa tri strane opkolili područje oko Kasindolske ulice, što je značilo da je taj bataljon pretrpio više gubitaka od bilo kojeg drugog bataljona u sastavu te brigade. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 35.

12486 Prema izjavi Guzine, najvišu zgradu na Nedžarićima, a to je bio Dom staraca, zauzeo je UNPROFOR, koji je tamo postavio posmatrački položaj. Ta zgrada se nalazila nekih 100 metara ispred Teološkog fakulteta. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 36; D2557 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina), Svetozar Guzina, T. 31153–31155 (6. decembar 2012.), T. 31173, 31190 (11. decembar 2012.); P6037 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

12487 V. činjenica o kojoj je presuđeno 86.

12488 V. činjenica o kojoj je presuđeno 93.

12489 Blagoje Kovačević, T. 29041 (18. oktobar 2012.).

12490 Sladoje je u svom svjedočenju izjavio da u njegovom bataljonu nije bilo nijednog jedinog profesionalnog oficira. V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6, 20.

12491 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.).

pješadijsko naoružanje, 1. bataljon je imao puške M48 i M76 opremljene optičkim nišanima.[12492] Vladimir Radojčić, koji je od januara 1993. bio komandant Ilidžanske brigade,[12493] u svom je svjedočenju izjavio da je cijela Ilidžanska brigada imala oko 30 snajperista, od kojih je polovina koristila puške M76, dok je druga polovina koristila puške M48 s improvizovanim nišanima.[12494] Što se tiče minobacača, oni su se nalazili oko Teološkog fakulteta, dok se tenk nalazio u kasarni u Nedžarićima.[12495] Bataljon je imao i puškomitraljeze, kao i jedan bestrzajni top, i oni su bili postavljeni u zgradi Teološkog fakulteta, odakle su korišteni za vatrena dejstva po Dobrinji 2 i 3 i Alipašinom Polju.[12496] Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da taj fakultet nije korišten kao snajpersko gnijezdo, nego kao položaj za osmatranje.[12497]

3791. Premda je Ilidžanska brigada imala snajperiste u dijelu Dobrinje koji je držala, prema riječima Stanislava Galića, koji je u periodu od septembra 1992. do avgusta 1994. bio komandant SRK-a,[12498] ABiH je kontrolisala višespratnice na Mojmilu, te je, stoga, imala bolju kontrolu i pregled tog područja.[12499] Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je ABiH bila najaktivnija na pravcu Dobrinja i Nedžarići[12500] i potvrdio da su dijelovi Dobrinje koje je držala ABiH bili pod neprestanom vatrom.[12501]

3792. Jedinice koje su bile sučeljene 1. bataljonu pripadale su 101. brigadi 1. korpusa ABiH, koja je bila raspoređena na Alipašinom Polju i Vojničkom Polju, te 102. brigadi 1. korpusa ABiH, koja

12492 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 21; P6014 (Odgovor Ilidžanske brigade na naređenje SRK-a, 31. oktobar 1993.). Guzina je isprva poricao da je u svom bataljonu imao snajperske puške ili obučene snajperiste, izjavivši da za njih nije bilo potrebe s obzirom na to da su na liniji sukoba zaraćene strane bile tako blizu jedna drugoj. Kasnije je izjavio da je 4. četa njegovog bataljona imala trojicu snajperista s puškama M76, koji su bili na položajima prema Aerodromu Butmir. V. Svetozar Guzina, T. 31156–31158 (6. decembar 2012.), T. 31161–31162, 31165–31166 (11. decembar 2012.).

12493 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2.

12494 Radojčić je potvrdio da su ti snajperisti bili uglavnom angažovani u zoni odgovornosti 2. i 3. bataljona, to jest izvan naseljenog područja, zato što su tamo bili djelotvorniji. V. Vladimir Radojčić, T. 31224 (11. decembar 2012.).

12495 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; D2481 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje).

12496 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 36; D2557 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); Svetozar Guzina, T. 31192 (11. decembar 2012.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 65.

12497 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

12498 Stanislav Galić, T. 37154–37155 (15. april 2013.), T. 37528 (22. april 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 27.

12499 Stanislav Galić, T. 37162–37168 (15. april 2013.); T. 37466 (22. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); Svetozar Guzina, T. 31193 (11. decembar 2012.); Youssef Hajir, T. 8844 (2. novembar 2010.).

12500 Stanislav Galić, T. 37189–37190 (15. april 2013.).

12501 Stanislav Galić, T. 37522–37533 (22. april 2013.), T. 37831–37834 (7. maj 2013.).

se nalazila na Stupu.[12502] 155. brigada 1. korpusa, prethodno poznata pod nazivom Dobrinjska brigada, a zatim kao 5. brigada, bila je locirana na Mojmilu i Dobrinji 5, gdje su se uglavnom nalazile višespratnice s kojih su snajperisti ABiH ciljali položaje 1. bataljona.[12503] Uistinu, Hajir je u svom svjedočenju izjavio da se "zgrada lokalne komande BiH" nalazila nekih 150 do 200 metara zapadno od dobrinjske bolnice, ali je razjasnio da se ABiH nikad nije nalazila u samoj bolnici.[12504] Takođe je objasnio da na početku rata na strani bosanskih Muslimana nije postojala prava vojska i da je vojska "u pravom smislu te riječi" formirana kasnije, oko avgusta ili septembra 1992.[12505] Galić je u svom svjedočenju izjavio da se veći dio Dobrinje nalazio u zoni odgovornosti 5. brigade, kasnije 155. brigade 1. korpusa ABiH, koja je, prema procjenama, na tom području imala nekih 3.000 vojnika.[12506] Prema njegovim riječima, ta brigada je imala snajpersku jedinicu, budući da je ABiH koristila specijalne snajperske jedinice na nivou brigada.[12507]

3793. Prema riječima Sladoja, svi položaji ABiH nalazili su se na civilnim područjima, gdje su ljudi živjeli u stambenim zgradama, i nije bilo ni jednog jedinog "potpuno civilnog naselja" u kojem nije bilo nijednog vojnog cilja.[12508] Usprkos tome, kako tvrde Sladoje i Guzina, bataljon

---

12502 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30569 (28. novembar 2012.); P6011 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6012 (Fotografija Sarajeva). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 83. Prema izjavi Sladoja, te snage ABiH imale su pješadijsko naoružanje, minobacače kalibra 82 i 120 mm, jedan tenk koji se nalazio dublje unutar Alipašinog Polja, oklopne transportere na kojima su bili montirani protivavionski mitraljezi kalibra 14,7 mm, ručne bacače i tromblone. One su takođe dobijale artiljerijsku podršku sa planine Igman. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 10.

12503 Emir Turkušić, T. 9040–9041 (4. novembar 2010.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6, 9, 25; Mile Sladoje, T. 30566–30569 (28. novembar 2012.); P6008 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6010 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6012 (Fotografija Sarajeva); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46. To se potvrđuje u dokaznom predmetu D4586 (Izvještaj SRK-a, 10. maj 1994.) u kojem je Komanda SRK-a obavijestila Glavni štab VRS-a da je Ilidžanska brigada bila na udaru vatre sa Dobrinje 5. Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da je 155. brigada 1. korpusa ABiH bila razmještena u višespratnicama na Dobrinji i Mojmilu. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 16–17; D2591 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić). V. takođe Youssef Hajir, T. 8850 (2. novembar 2010.); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.4.

12504 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 24, 33; Youssef Hajir, T. 8779, 8783–8786 (1. novembar 2010.), T. 8847–8848, 8850 (2. novembar 2010.); P1867 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Youssef Hajir).

12505 Youssef Hajir, T. 8814–8817 (1. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 34.

12506 Stanislav Galić, T. 37496–37498 (22. april 2013.); D3445 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juni 1993.), str. 1–2.

12507 Stanislav Galić, T. 37497–37498 (22. april 2013.). On se oslonio na borbeni izvještaj SRK-a od 7. juna 1993., u kojem se navodi da je snajperska vatra otvarana sa Dobrinje 1, 2 i 3 po položajima 1. sarajevske mehanizovane brigade. V. D3445 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juni 1993.), str. 1–3.

12508 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571 (28. novembar 2012.). Prema izjavama Sladoja i Guzine, sljedeći objekti su bili vojni ciljevi koji su se nalazili na teritoriji pod kontrolom ABiH: Standard, Zora, Bitumenka, Oslobođenje, studentski dom, Geodetski zavod, zgrada Vodovoda u Majdanskoj ulici, Prvomajska ulica, Geteova ulica, RTV dom i škola "Fatima Gunić". V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18, 25; D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30571–30573 (28. novembar 2012.); D2553 (Izjava svjedoka

nikad nije dobio niti izdao naređenja da gađaju civile i vojnicima je izričito stavljeno do znanja da se civili ne smiju gađati.[12509] Zapravo, vojnicima je bilo dopušteno da otvaraju vatru samo kao odgovor na neprijateljsku vatru i to samo na uočene vatrene položaje, što je, priznao je Sladoje, značilo da je, s obzirom na okruženje, postojao visok rizik od "civilnih kolateralnih žrtava".[12510] Prilikom unakrsnog ispitivanja, Guzina je priznao da je 2003. u razgovoru koji je s njim obavilo tužilaštvo rekao da su svaki čovjek ili žena koji su se nalazili u blizini linija sukoba smatrani prijetnjom.[12511] On je također priznao da su nišanske sposobnosti njegovih vojnika bile sve bolje i bolje kako je rat odmicao.[12512]

3794. Cilj 1. bataljona bio je da se spriječi ABiH da se domogne Ilidže i da se spoji sa snagama ABiH izvan sarajevskog prstena.[12513] Guzina je u svom svjedočenju izjavio da su linije razdvajanja u zoni odgovornosti 1. bataljona često bile udaljene jedna od druge samo za širinu ulice, što je značilo da je osmatranje bilo otežano.[12514] On je također izjavio da su njegovi vojnici imali pravo da samostalno koriste oružje, bez naređenja, ukoliko su se oni ili njihovi položaji našli na udaru napada, a nije postojao nikakav drugi način da se napad odbije.[12515]

Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46. V. također D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23.

12509 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12–13, 15, 17; Mile Sladoje, T. 30571 (28. novembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 25, 28–30; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 39; Svetozar Guzina, T. 31192 (11. decembar 2012.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Guzini je pokazan razgovor koji je 2003. godine s njim obavilo tužilaštvo, u kojem je rekao da njegovom bataljonu nikad nije rečeno da ne otvara vatru po civilima. On nije mogao da se sjeti da je to rekao i optužio je tužilaštvo da se igra riječima. V. Svetozar Guzina, T. 31181–31183 (11. decembar 2012.); P6039 (Informativni izvještaj Tužilaštva, 5.–6. oktobar 2003.). Međutim, tokom dodatnog ispitivanja potvrdio je da je optuženi izdao naređenja da se zaštite civili. V. Svetozar Guzina, T. 31195–31197 (11. decembar 2012.); D2561 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.); D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma). Radojčić, koji je bio Guzinin komandant, u svom je svjedočenju izjavio da je Ilidžanska brigada od pretpostavljenih komandi dobila brošure koje su sadržale objašnjenja odredaba međunarodnog humanitarnog prava i rekao da je on lično vojnicima Ilidžanske brigade izdao naređenje da se civili ne smiju napadati. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 15, 31–32.

12510 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12, 15, 17; Mile Sladoje, T. 30571–30574 (28. novembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 30. Guzina je objasnio da bi se u njegovoj zoni odgovornosti na linijama fronta ponekad pojavili civili koji su htjeli da obiđu svoje domove i nagađao je da se isto dešavalo i na onoj strani linije sukoba koju je kontrolisala ABiH, što je za posljedicu imalo civilne žrtve. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 39; Svetozar Guzina, T. 31151–31152 (6. decembar 2012.).

12511 Svetozar Guzina, T. 31170–31172 (11. decembar 2012.); P6039 (Informativni izvještaj Tužilaštva, 5.–6. oktobar 2003.).

12512 Svetozar Guzina, T. 31184–31185 (11. decembar 2012.); P6039 (Informativni izvještaj Tužilaštva, 5.–6. oktobar 2003.).

12513 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 8.

12514 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 37.

12515 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 38.

3795. UNPROFOR je bio stacioniran u zgradi PTT-a na Alipašinom Polju, a zgrada RTV–a bila je u blizini.[12516]

(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici)

3796. U Optužnici se navodi da je 11. jula 1993., Munira Zametica, žena stara 48 godina, ustrijeljena i ubijena dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, na području Dobrinje.[12517] Prema navodima tužilaštva, vatra je otvorena s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a, na području pravoslavne crkve, čiji je toranj bio "ozloglašeni snajperski položaj".[12518] Tužilaštvo takođe tvrdi da je Munira Zametica bila namjerno gađana.[12519] Optuženi tvrdi da Munira Zametica nije mogla biti namjerno gađana iz pravoslavne crkve, s obzirom da se crkva nalazi na prevelikoj udaljenosti od mjesta incidenta.[12520] On takođe tvrdi da su snage SRK-a na tom području u tom trenutku bile angažovane na operaciji "Lukavac 93", koja se odvijala na drugom kraju Aerodroma Butmir.[12521]

3797. Dana 11. jula 1993., Munira Zametica je ustrijeljena dok je kofom zahvatala vodu iz rijeke Dobrinje.[12522] Bilo je previše opasno da bi Sadija Šahinović i Vahida Zametica, šesnaestogodišnja kćerka žrtve, napustile zaklon koji im je pružao most preko rijeke Dobrinje da bi pomogle žrtvi[12523] zato što je počinilac i dalje pucao prema Muniri Zametici, sprečavajući spasioce da joj priđu.[12524] Vahida Zametica je čula da se pucnjava nastavlja i vidjela je kako meci udaraju u vodu u blizini njene majke.[12525] Munira Zametica je ležala potrbuške u rijeci i krvarila je iz usta.[12526] Vojnici ABiH koji su prolazili pored mosta vidjeli su šta se desilo, razmjestili su se na mostu iza vreća s pijeskom i otvorili vatru u pravcu pravoslavne crkve.[12527] Žrtvu, Muniru Zameticu, su izvukli iz vode i odveli u bolnicu; ona je kasnije tog popodneva umrla.[12528]

3798. Hogan je obišao mjesto tog incidenta i zabilježio tačno mjesto na kojem se nalazila žrtva kada je pogođena, kako mu ga je opisao jedan očevidac tog incidenta.[12529] Hogan je u svom

12516 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18; D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 14.
12517 Optužnica, incident 3 iz Priloga F Optužnici.
12518 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 26–27.
12519 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 4.
12520 Završni podnesak odbrane, par. 2194–2198.
12521 Završni podnesak odbrane, par. 2198.
12522 Činjenica o kojoj je presuđeno 165.
12523 V. činjenica o kojoj je presuđeno 165.
12524 V. činjenica o kojoj je presuđeno 171.
12525 Činjenica o kojoj je presuđeno 165.
12526 Činjenica o kojoj je presuđeno 165.
12527 Činjenica o kojoj je presuđeno 166.
12528 Činjenica o kojoj je presuđeno 167.
12529 Barry Hogan, T. 11209, 11257 (3. februar 2011.); P2196 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 11. jula 1993. na Dobrinji, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima

svjedočenju izjavio da su mu svjedoci rekli da je Munira Zametica, u trenutku kad je pogođena, klečala na betoniranoj obali rijeke okrenuta ka rijeci, te da je pokušavala da zahvati vodu kofom.[12530] Nalazila se na nekih pet metara nizvodno od mosta.[12531]

3799. Van der Weijden je takođe obišao mjesto tog incidenta i opisao ga je kao kanal koji čini "prirodni rov", tako da je žrtva bila zaklonjena od pogleda sa zgrada duž tog kanala.[12532] On je objasnio da je podatke o tačnoj lokaciji žrtve, koja je stajala kod korita rijeke na sjevernoj obali tog kanala, dobio od tužilaštva, ali da nije imao podatke o tome na koju je stranu ona bila okrenuta.[12533] Prema navodima van der Weijdena, mjesto na kojem je žrtva pogođena može se vidjeti jedino sa stambenih zgrada udaljenih 636 metara odatle i iz pravoslavne crkve, koja je udaljena 1.104 metra.[12534] Tužilaštvo je reklo van der Weijdenu da je tu stambenu zgradu u vrijeme tog incidenta držala ABiH, dok su vojnici SRK-a držali stambene zgrade s crvenim krovovima na drugoj strani ulice, odakle se nije pružao pogled na mjesto incidenta.[12535] On je, stoga, zaključio da se strijelac najvjerovatnije nalazio na tornju pravoslavne crkve zato (i) što vojnici ABiH vjerovatno nisu bili usredsređeni na taj kanal, s obzirom na to da im je neprijatelj bio tako blizu, u stambenim zgradama s crvenim krovovima; (ii) što je crkveni toranj u to vrijeme bio u izgradnji, pa je pružao pogodnu lokaciju za snajpersko gnijezdo ili čak za mitraljeski položaj; i (iii) što se s crkve pruža jasan i neometen pogled na mjesto incidenta.[12536] Međutim, van der Weijden nije nikad obišao taj crkveni toranj.[12537]

---

snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

12530 Barry Hogan, T. 11258 (3. februar 2011.).

12531 Barry Hogan, T. 11258–11259 (3. februar 2011.); D993 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 11. jula 1993. na Dobrinji).

12532 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 42.

12533 Patrick van der Weijden, T. 7156–7157 (29. septembar 2010.).

12534 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 42. V. takođe Barry Hogan, T. 11209 (3. februar 2011.); P2196 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 11. jula 1993. na Dobrinji, s oznakama koje je unio Barry Hogan). Van der Weijden je takođe primijetio da je u vrijeme njegovog obilaska te lokacije na pojedinim mjestima duž kanala bilo žbunja, ali je naveo da u vrijeme kada se desio taj incident nije bilo tog žbunja da zaklanja pogled. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

12535 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43. To potvrđuju dokazi koji su predočeni Vijeću, tačnije dokazi da se linija sukoba na Dobrinji pružala duž puta koji je razdvajao Dobrinju 3 i Dobrinju 4. V. par. 3787.

12536 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

12537 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

3800. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je prihvatio da je on u svom zaključku dao samo "najvjerovatniji" položaj na kojem se nalazio strijelac.[12538] Međutim, odbacio je tvrdnju optuženog da je Munira Zametica poginula uslijed razmjene vatre,[12539] primjećujući da su se civili koji su zahvatali vodu nalazili ispod nivoa površine zemlje, tako da su snage ABiH morale biti u vodi da bi moglo doći do razmjene vatre, te da bi, u tom slučaju, bile izložene vatri SRK-a.[12540]

3801. Van der Weijden je dalje iznio mišljenje da je kalibar metka koji je korišten u ovom incidentu bio 7,62 mm ili 7,92 mm i da nije mogao biti veći od 7,92 mm jer bi to prouzrokovalo daleko težu ozljedu.[12541] Shodno tome, oružje koje je najvjerovatnije upotrijebljeno bila je poluautomatska puška, vjerovatno M76 ili M91, premda bi udaljenost od 1.100 metara predstavljala krajnji domet tih pušaka.[12542] To je razlog iz kojeg su, kako kaže van der Weijden, ljudi prije tog incidenta vidjeli kako meci pogađaju rijeku, budući da je strijelac vjerovatno pokušavao da ih gađa, ali nije uspio da ih pogodi zbog velike udaljenosti; drugim riječima, kako tvrdi van der Weijden, strijelac je jednostavno koristio korekturnu vatru da bi utvrdio udaljenost.[12543] Van der Weijden je na osnovu svega gore navedenog zaključio da je strijelac mogao da identifikuje žrtvu kao odraslu osobu ženskog pola koja je zahvatala vodu iz kanala.[12544]

3802. Poparić je prihvatio da se s vrha pravoslavne crkve pružao pogled na mjesto incidenta.[12545] Međutim, on je u svom svjedočenju izjavio da je Munira Zametica najvjerovatnije poginula uslijed razmjene vatre između dviju snaga koje su bile na položajima na tom području, ali ne od vatre koja je otvarana iz pravoslavne crkve.[12546] On je taj zaključak utemeljio na nekoliko osnova. Prvo,

---

12538 Patrick van der Weijden, T. 7165 (29. septembar 2010.).

12539 Optuženi je tu tvrdnju zasnovao na izjavi Sadije Šahinović u kojoj je ona rekla da je na putu prema rijeci čula "snajpersku vatru" i da su joj ljudi koji su se zaklonili ispod mosta rekli da meci pogađaju rijeku. Ona je takođe izjavila da je, prije nego što je Munira Zametica pogođena, dvoje ljudi uspjelo da zahvati vodu a da ne bude pogođeno. V. Patrick van der Weijden, T. 7162–7163 (29. septembar 2010.).

12540 Patrick van der Weijden, T. 7162–7165 (29. septembar 2010.).

12541 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 41. U unakrsnom ispitivanju van der Weijden je priznao da njegov zaključak u vezi s kalibrom metka predstavlja samo mogućnost, s obzirom na to da nije imao pristup medicinskoj dokumentaciji žrtve niti bilo kojim drugim podacima o tome da li je u tijelu žrtve pronađen metak. V. Patrick van der Weijden, T. 7156, 7159 (29. septembar 2010.).

12542 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 41. Prema van der Weijdenovom izvještaju, "najveći efektivni domet" tih pušaka je 800 metara. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 1.

12543 Patrick van der Weijden, T. 7163–7164 (29. septembar 2010.).

12544 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

12545 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 66; Mile Poparić, T. 38947 (29. maj 2013.).

12546 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 65, 67. Poparić je takođe smatrao da su meci koji su je pogodili vjerovatno rikošetirali o betonirano korito rijeke. V. Mile Poparić, T. 38948–38949 (29. maj 2013.).

premda vrijeme kad se taj incident desio nije izvjesno,[12547] Poparić je iznio argument da, bez obzira na to da li se incident desio u popodnevnim ili večernjim satima, strijelac ne bi o u stanju da identifikuje žrtvu kao civila niti da je pogodi dvaput s udaljenosti od 1.100 metara[12548] zato što bi ona u popodnevnim satima bila u sjenci, a u sumrak bi vidljivost bila loša.[12549] Drugo, Poparić ističe da je, prema iskazu očevica, cijelog tog dana bilo snajperskih dejstava, ali da je dvoje ljudi ipak smoglo hrabrosti da, jedno za drugim, donese vode, prije nego što je i sama Munira Zametica otišla po vodu; Popariću je to značilo da su ljudi znali da meci koji su pogađali rijeku nisu bili namijenjeni njima, već da su bili posljedica razmjene vatre.[12550] Treće, Poparić tvrdi da ona dvojica vojnika ABiH koja su uzvratila vatru nisu bila samo u prolazu, kao što je Sadija Šahinović izjavila u svom svjedočenju u predmetu *Galić*, već da su tu bila na dužnosti na položaju na tom mostu.[12551] To, tvrdi on, potvrđuje činjenica da je most bio zaštićen vrećama s pijeskom koje su, prema iskazima svjedoka, bile naslagane do visine od dva metra, što ga je navelo na zaključak da su među tim vrećama bili otvori kroz koje su vojnici mogli da pucaju; drugim riječima, te vreće s pijeskom

12547 U vezi s neizvjesnošću u pogledu vremena incidenta, Poparić upućuje na svjedočenje Sadije Šahinović na suđenju predmetu *Galić*, gdje je ona prvo izjavila da su Munira Zametica i ona otišle po vodu u predvečerje, ali se zatim, na podsticaj tužilaštva, ispravila i rekla da su otišle na rijeku negdje između 14:00 i 15:00 sati. Poparić takođe upućuje na službeni izvještaj MUP-a BiH, koji strane u ovom predmetu nisu ponudile na uvrštavanje u spis, a u kojem je zabilježeno da se ovaj incident desio negdje između 19:00 i 19:30 sati. Poparić dalje upućuje na potvrdu o smrti Munire Zametice u kojoj je zabilježeno da je smrt nastupila u 16:00 sati i na iskaz koji je njena kćerka, koja je bila na mjestu incidenta, dala u predmetu *Galić*, i koja je rekla da se incident desio između 14:00 i 14:30 sati. Nakon što je izložio sve gore pomenute dokaze, Poparić je zaključio da je službeni izvještaj MUP-a BiH najpouzdaniji izvor i, shodno tome, bio je mišljenja da se taj incident desio između 19:00 i 19:30 sati. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 63–64, 67; Mile Poparić, T. 38947–38948 (29. maj 2013.), T. 39199–39201 (4. juni 2013.).

12548 Prema Poparićevim riječima, sama ta udaljenost je značila da je vjerovatnoća da je Munira Zametica gađana bila veoma mala, s obzirom na to da snajperska puška daje najbolje rezultate sa udaljenosti do 800 metara, dok su rezultati gađanja sa većih udaljenosti lošiji. V. Mile Poparić, T. 38951–38952 (29. maj 2013.); D3635 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić). To je potvrdio van der Weijden. V. fusnota 12542.

12549 Poparić tvrdi da bi mjesto na kojem je Munira Zametica zahvatala vodu bilo u sjenci vreća sa pijeskom da se taj incident desio u popodnevnim satima, te da bi to predstavljalo "veliku smetnju" strijelcu da je identifikuje kao civila i pogodi je sa te udaljenosti. Isto tako, da se taj incident desio u sumrak, uslovi bi bili takvi da strijelac ne bi bio u stanju da namjerno gađa osobu koja se pognula. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 66–67; Mile Poparić, T. 38951–38952 (29. maj 2013.). Kada mu je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje u vezi s ovim zaključkom, Poparić je priznao da prilikom obilaska mjesta incidenta nije snimio nijednu fotografiju te sjenke, ali je objasnio da to ne bi imalo smisla jer vreće s pijeskom više nisu bile na tom mjestu. V. Mile Poparić, T. 39210–39213 (4. juni 2013.).

12550 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 64–65.

12551 Poparić je do tog zaključka došao tvrdeći da je ABiH bila organizovana "po istim principima kao i JNA" te da bi primopredaja dužnosti normalno bila vršena u jutarnjim satima, što znači da ta dvojica vojnika nisu mogla ići na dužnost niti se vraćati s nje. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 65, 67. Kada mu je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje u vezi s tim zaključkom, on je priznao da nikad nije učestvovao u borbi i da nikad nije bio na službi u ABiH. Na pitanje da li je ikad identifikovao dotičnu dvojicu vojnika ABiH ili pokušao da obavi razgovor s njima, odgovorio je da nije, ali je objasnio da smatra da su oni vjerovatno bili na dužnosti, pošto su bili naoružani. V. Mile Poparić, T. 39206–39209 (4. juni 2013.).

nisu bile tu da bi zaštitile civile, nego da bi zaštitile snage ABiH.[12552] Konačno, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je obišao toranj te pravoslavne crkve i da on na to mjesto nikad ne bi postavio snajper zato što je taj prostor previše skučen da bi mogao da se obezbijedi vrećama s pijeskom i što je bio izložen, tako da ga je bilo lako uništiti raketnim bacačem.[12553] On je, međutim, priznao da ne zna kako je crkveni toranj izgledao u vrijeme kad se desio incident.[12554] On, isto tako, nije bio upoznat s izvještajem obavještajnog organa ABiH od 2. oktobra 1993., u kojem stoji kako slijedi:

> Od Dobrinje IV prema [pravoslavnoj] crkvi [na Veljinama], neprijatelj je uradio tranšeu, a na prostoru iza garaže urađen je bunker iz koga se otvara vatra samo noću. Prostor oko crkve prema našim položajima miniran je sa protupješadijskim nagaznim minama. Crkvu na Veljinama neprijatelj koristi isključivo kao osmatračnicu. Prema dosadašnjim saznanjima, u crkvi se u smjeni nalazi po 6 osmatrača. Osmatrači su naoružani sa snajperima i sa jednim PAM-om /protivavionski mitraljez/ koji se nalazi u dobro utvrđenom gnijezdu u crkvi. Sa crkve se rijetko otvara vatra, a kad se otvara, koriste snajper sa prigušivačem.[12555]

3803. Na pitanje da li ovaj izvještaj protivrječi njegovom mišljenju da se na taj crkveni toranj ne bi trebao postaviti snajperski položaj, Poparić je insistirao na tome da se u izvještaju taj položaj klasifikuje kao osmatrački položaj s kojeg je vatra rijetko otvarana.[12556]

3804. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da, prema informacijama kojima je raspolagao, nije bilo nikakvih "dejstava" iz pravoslavne crkve i negirao je da je vatra kojom je ubijena Munira Zametica otvorena iz pravoslavne crkve, budući da vojnicima nije bilo dozvoljeno da se penju na crkveni toranj.[12557] On je također isključio mogućnost da je Munira Zametica bila namjerno gađana i napomenuo da, u slučaju da jeste bila namjerno gađana, to ne bi bilo učinjeno po naređenju ili odobrenju od strane SRK-a.[12558] Galić je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije primio izvještaje o incidentima snajperskog djelovanja kao što je bio taj u kojem je nastradala Munira Zametica i napomenuo je da se ne sjeća da su njegovi vojnici ikad išli u tu pravoslavnu crkvu jer je ona u to vrijeme bila nova građevina i bila je oštećena vatrom iz bestrzajnog topa s

---

12552 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 65–67.

12553 Mile Poparić, T. 38953 (29. maj 2013.).

12554 Mile Poparić, T. 39201–39202 (4. juni 2013.).

12555 P6360 (Izvještaj 1. motorizovanog bataljona ABiH, 2. oktobar 1993.), str. 2. Informacije sadržane u tom izvještaju potvrdio je Thomas, koji je obišao snajperski položaj ABiH u školi na Dobrinji, koja se nalazila nasuprot pravoslavnoj crkvi iz koje su, prema Thomasovim riječima, Srbi otvarali vatru po Dobrinji. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 1, 64. V. činjenica o kojoj je presuđeno 92.

12556 Mile Poparić, T. 39201–39205 (4. juni 2013.). Poparić je također uputio na svoj zaključak da tvrdnja koju je Sadija Šahinović iznijela u svom svjedočenju u predmetu *Galić* da nije čula pucnje znači da joj je oštećen sluh ili da je korišten prigušivač. Na pitanje da li izvještaj ABiH od 3. oktobra 1993. potvrđuje njegovu teoriju da je korišten prigušivač odgovorio je da je to moguće. V. Mile Poparić, T. 39205–39206 (4. juni 2013.).

12557 Dragomir Milošević, T. 33117–33118 (4. februar 2013.).

12558 Dragomir Milošević, T. 33118 (4. februar 2013.).

Mojmila.[12559] Galić je također izjavio da nikad nije naredio taj napad niti primio izvještaj o tome da ga je naredio neko od njegovih potčinjenih.[12560] Na pitanje zašto se u borbenom izvještaju koji je Komanda SRK-a 11. jula 1993. u 17:00 sati poslala Glavom štabu VRS-a navodi da je "neprijatelj vršio provokacije i vatreno djelovao po najvećem dijelu linija odbrane korpusa", ali se ne pominje incident s Munirom Zameticom, Galić je objasnio da je tada u toku bila operacija "Lukavac 93", što je značilo da su sve snage na objema stranama bile angažovane na drugom kraju Aerodroma, u blizini Dobrinje.[12561]

3805. Vijeće je također formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno, koje pokazuju sljedeće: (i) između tornja pravoslavne crkve i mjesta incidenta postojala je linija nišanjenja;[12562] (ii) područje pravoslavne crkve odakle je otvorena vatra nalazilo se unutar teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a;[12563] (iii) s udaljenosti od 1.100 metara, dobro opremljen počinilac mogao je da vidi da je Zametica izgledala kao civil;[12564] i (iv) dana 11. jula 1993., Zametica, koja je bila civil, namjerno je ustrijeljena s teritorije koju je držao SRK.[12565]

3806. Vijeće ima u vidu da je, pored neuvjerljivih iskaza Galića i Miloševića,[12566] jedini materijalni dokaz koji je optuženi izveo da bi pobio gore navedene činjenice o kojima je presuđeno bio Poparićev iskaz. Međutim, Vijeće konstatuje da je njegova analiza neuvjerljiva jer je zasnovana na brojnim labavim nagađanjima, često u vezi s pitanjima koja su u potpunosti izvan okvira njegove stručnosti. Na primjer, Vijeće se nije uvjerilo u Poparićevu tvrdnju da su ljudi, zbog toga što su se usudili otići na obalu rijeke nakon što su vidjeli kako meci udaraju u vodu, znali da se nije radilo snajperskoj vatri, već su mislili da se radi o razmjeni vatre. Vijeće smatra da je to čisto nagađanje, budući da je jednako moguće da su dotični ljudi, među kojima je bila i Munira Zametica, vidjeli da se radi o snajperskoj vatri, ali da su sačekali dok nisu smatrali da mogu bezbjedno prići rijeci. Vijeće također ne može da prihvati Poparićevu tvrdnju da su dvojica vojnika

---

12559 Stanislav Galić, T. 37495–37496 (22. april 2013.). Jedan drugi izvještaj Komande SRK-a ukazuje na to da je ABiH imala bestrzajni top na Dobrinji 2. V. T. 37408 (18. april 2013.); D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.).

12560 Stanislav Galić, T. 37496 (22. april 2013.).

12561 Stanislav Galić, T. 37498–37500 (22. april 2013.); D3418 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. juli 1993.). Sljedećeg dana, 12. jula 1993., Galić je naredio da se nastavi operacija "Lukavica 93", ali nikad nije naredio nikakva dejstva po Dobrinji. V. T. 37391–37393 (18. april 2013.); D3419 (Naređenje SRK-a, 12. juli 1993.).

12562 V. činjenica o kojoj je presuđeno 168.

12563 V. činjenica o kojoj je presuđeno 169.

12564 V. činjenica o kojoj je presuđeno 170.

12565 V. činjenica o kojoj je presuđeno 172.

12566 Vijeće potvrđuje da su i Galić i Milošević u svojim svjedočenjima izjavili da pravoslavna crkva nije mogla biti porijeklo vatre u ovom incidentu zato što vojnici SRK-a nisu koristili tu crkvu. Međutim, Vijeće smatra uvjerljivijim izvještaj obavještajnog organa ABiH od 2. oktobra 1993., u kojem se ta crkva pominje kao osmatrački položaj i povremeno mjesto porijekla snajperske vatre, posebno zato što se čini da je taj izvještaj potkrijepljen Thomasovim iskazom. V. par. 3802.

ABiH koja su uzvratila vatru u vrijeme incidenta bila na dužnosti, budući da on tu tvrdnju temelji na činjenici da su njih dvojica bila naoružani i da bi u JNA, na kojoj je ABIH navodno bila zasnovana, vojnici vršili primopredaju dužnosti u jutarnjim satima. S obzirom na to da Poparić nije bio na službi u ABiH, pa čak ni u SRK-u, njegova promišljanja o tome kada bi vojnici ABiH izvršili primopredaju dužnosti i/ili nosili oružje su neosnovana i spadaju izvan okvira njegove stručnosti. Zapravo, njegova mišljenja o vojnoj strategiji u opštem smislu pokazala su se pogrešnim kada mu je pokazan dokument u kojem se jasno navodi — suprotno njegovom mišljenju — da je SRK imao položaj na tornju pravoslavne crkve s kojeg je otvarao snajpersku vatru, premda rijetko. Vijeće isto tako ne prihvata Poparićevu analizu prema kojoj se taj incident morao desiti u večernjim, a ne u popodnevnim satima, budući da se on oslonio na službenu zabilješku MUP-a BiH koju je, kako se vidjelo u unakrsnom ispitivanju, ispravila Sadija Šahinović tokom svog svjedočenja u predmetu *Galić*. Pored toga, njegova tvrdnja da bi Munira Zametica bila skrivena sjenkom od vreća s pijeskom da se incident desio u popodnevnim satima predstavlja čisto nagađanje, budući da vreće s pijeskom više nisu bile na tom mjestu kad je on obišao mjesto incidenta. Iz svih tih razloga, Vijeće je odlučilo da zanemari najveći dio Poparićeve analize o ovom incidentu.

3807. Međutim, Vijeće ima u vidu da se i Poparić i van der Weijden slažu da je između tornja pravoslavne crkve i mjesta incidenta postojala linija nišanjenja, te se, stoga uvjerilo da je ta linija zaista postojala.[12567] Vijeće također potvrđuje da su Poparić i van der Weijden jedinstveni u stavu da je udaljenost od 1.100 metara donekle prevelika za snajpersku pušku kakva je najvjerovatnije korištena u ovom napadu. Međutim, Vijeće podsjeća da ni Poparić ni van der Weijden nisu u svojim svjedočenjima izjavili da bi Muniru Zameticu bilo nemoguće pogoditi s te udaljenosti, već su samo rekli da je vjerovatnoća da je ona namjerno pogođena manja nego što bi bila da se ona nalazila na 800 metara udaljenosti od mjesta porijekla vatre.[12568] Pored toga, van der Weijden je smatrao da su hici koje je snajperista ispalio prije nego što je ubio Muniru Zameticu upućivali na to da je on vršio "korekturno gađanje" ili da je procjenjivao udaljenost neposredno prije incidenta i da se tako pripremao da pogodi cilj kad se pojavi.

12567 Pored toga, Vijeće je tokom obilaska mjesta događaja bilo na mjestu tog incidenta i potvrdilo da nišanska linija postoji. Vijeće podsjeća da je u paragrafu 6 svog Naloga o podnescima za obilazak mjesta događaja od 15. novembra 2010. navelo da svrha tog obilaska ne bi bila da se prikupe dokazi ili prime podnesci od strana u postupku, nego da se omogući Vijeću da se bolje upozna s topografijom određenih ključnih lokacija i na taj način mu se pomogne u utvrđivanju navoda u Optužnici koji se odnose na Sarajevo.

12568 Kao što se navodi gore u tekstu, Poparićev zaključak da je nemoguće da je snajperista koji se nalazio na tornju pravoslavne crkve namjerno gađao Muniru Zameticu zasnovan je na kombinaciji dvaju faktora, i to velike udaljenosti i slabe vidljivosti zbog sjenke ili sumraka. V. par. 3802. Međutim, kao što je Vijeće primijetilo gore u tekstu, u paragrafu 3806, Vijeće smatra da se taj incident desio u popodnevnim satima i, isto tako, ne prihvata Poparićevu analizu u vezi sa sjenkom.

3808. Imajući u vidu sve gore navedeno, a posebno podsjećajući na van der Weijdenov iskaz da je samo s još jedne zgrade postojala nišanska linija nišanjenja prema mjestu incidenta i da je on tu zgradu odbacio kao mjesto porijekla vatre u ovom slučaju, Vijeće se uvjerilo da je mjesto porijekla vatre bila pravoslavna crkva, koja se u to vrijeme nalazila u zoni odgovornosti SRK-a. Ovo mišljenje Vijeća dalje podupire činjenica da su ona dvojica vojnika ABiH koji su se nalazili na mjestu incidenta odmah uzvratili vatru i isto tako su viđeni kako pucaju u pravcu pravoslavne crkve.

3809. Vijeće također konstatuje, na osnovu gore navedenih dokaza, da je Munira Zametica bila civil koji je samo pokušao da zahvati vodu iz rijeke i da, stoga, nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme incidenta. Pored toga, s obzirom na van der Weijdenov iskaz, koji Vijeće prihvata, da je strijelac vršio korekturno gađanje neposredno prije incidenta, Vijeće se uvjerilo da je snajperista SRK-a koji se nalazio u pravoslavnoj crkvi namjerno gađao Muniru Zametica i da je pritom bio potpuno svjestan da je ona civil koji zahvata vodu iz rijeke.

(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici)

3810. U Optužnici se navodi da je Sanija Dževlan, žena stara 32 godine, 6. januara 1994. ustrijeljena i ranjena u stražnjicu dok je, vozeći se na biciklu, prelazila preko mosta u ulici Nikole Demonje na Dobrinji.[12569] Prema navodima tužilaštva, Sanija Dževlan je pogođena dok se nalazila na sjeverozapadnoj strani mosta, a mjesto porijekla vatre se nalazilo na položajima SRK-a u pravcu pravoslavne crkve, na nekih 800 metara udaljenosti.[12570] Optuženi tvrdi da Sanija Dževlan nije pogođena vatrom koja je otvorena iz pravoslavne crkve zato što bi je s te udaljenosti bilo teško uočiti.[12571]

3811. Dana 6. januara 1994., Sanija Dževlan se biciklom vraćala kući iz bolnice na Dobrinji, gdje je bila otišla da podigne lijekove za svoju majku.[12572] Kada je prelazila most preko rijeke Dobrinje koji povezuje Dobrinju 2 s Dobrinjom 3, u ulici Nikole Demonje,[12573] ustrijeljena je i ranjena u stražnjicu.[12574] Sanija Dževlan je osjetila udar, ali je shvatila da je pogođena tek nakon što je vidjela

---

12569 Optužnica, incident 6 iz Priloga F Optužnici.

12570 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 26, 28–29.

12571 Završni podnesak odbrane, par. 2213–2219.

12572 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3517. V. također Sanija Dževlan, T. 11748–11749 (14. februar 2011.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 189.

12573 Premda svjedokinja nije znala naziv ulice u kojoj se nalazi taj most, mape koje su predočene Vijeću ukazuju na to da se radilo o ulici Nikole Demonje. V. Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3535.

12574 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T3517–3519; P2295 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje); Sanija Dževlan, T. 11751–11752, 11758–11760 (14. februar 2011.); D1048 (Vazdušna fotografija Dobrinje s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); D1049 (Fotografija Dobrinje s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); D1050 (Video-snimak u

kako još tri-četiri metka rikošetiraju o betonsku površinu ulice.[12575] Nije znala koliko ju je metaka pogodilo,[12576] ali je u ljekarskom izvještaju u vezi s njenim povredama zabilježen "prostrel kroz oba glutealna područja".[12577] Uspjela je da se biciklom odveze kući, gdje su joj komšije ukazale pomoć i odvele je u bolnicu, iz koje je otpuštena deset dana kasnije.[12578] Istog dana kada je pogođena Sanija Dževlan, u bolnicu je dovedena još jedna osoba koja bila ustrijeljena na istoj lokaciji.[12579]

3812. Sanija Dževlan je bila jedina osoba koja se nalazila na tom području u vrijeme kad su hici ispaljeni i nosila je smeđe hlače i žutu jaknu; imala je veoma dugu kosu koja nije bila vezana, nije nosila nikakvo oružje i u blizini nije bilo nikakve vojne opreme.[12580] Sanija Dževlan je u svom svjedočenju izjavila da je tog dana bilo "izuzetno mirno" jer nije bilo snajperske vatre ni granatiranja,[12581] te da je još uvijek bilo dnevno svjetlo i da je vidljivost bila dobra.[12582] Tokom svog svjedočenja u predmetu *Galić*, Sanija Dževlan je izjavila da je do pucnjave došlo negdje između 15:00 i 16:00 sati.[12583] Međutim, u svojoj prethodnoj izjavi koju je dala policiji BiH i koja nosi datum 30. septembar 1994., ona je rekla da se taj incident desio u 16:30 sati.[12584] Kada joj je postavljeno pitanje u vezi s tom nedosljednošću, objasnila je da nije znala kada se tačno desio taj incident zato što nije imala sat kada je ranjena.[12585] Međutim, primijetila je da je to moralo biti za danjeg svjetla zato što bi bilo nemoguće kretati se noću, s obzirom na to da u naselju nije bilo

---

vezi sa snajperskim dejstvima u Ulici Nikole Demonje 6. januara 1994.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 189.

12575 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3519. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11754 (14. februar 2011.).

12576 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3519.

12577 P1893 (Otpusna lista za Saniju Dževlan). Tokom unakrsnog ispitivanja, Sanija Dževlan je navela da smatra da je pogođena sa dva metka, premda je prvobitno rekla da joj nije poznato koliko ju je metaka pogodilo. Međutim, na osnovu ljekarskog izvještaja, Vijeće je mišljenja da se radilo o samo jednoj prostrijelnoj rani, a ne dvije, te da je, shodno tome, Sanija Dževlan pogođena i ranjena samo jednim metkom. V. Sanija Dževlan, T. 11761–11763 (14. februar 2011.).

12578 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3519–3520. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11748 (14. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 190.

12579 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3529.

12580 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3518, 3530; Sanija Dževlan, T. 11747, 11769 (14. februar 2011.).

12581 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3518–3519, 3536; Sanija Dževlan, T. 11764 (14. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 194. Kada joj je predočen izvještaj UNMO-a u kojem se navodi da je tokom sedmice od 31. decembra 1993. do 6. januara 1994. ABiH ispaljivala nekih 10 do 50 granata na područja Lukavice, Grbavice i Vogošće, ona je ostala čvrsto pri stavu da tog dana nije čula nikakvu snajpersku vatru niti granatiranje i rekla da u slučaju da jeste, ne bi izlazila iz kuće. V. Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3536–3545; P2293 (UNMO, Sedmični izvještaj, 7. januar 1994.). V. takođe Sanija Dževlan, T. 11764–11766 (14. februar 2011.).

12582 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3517–3518. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11743–11744, 11757 (14. februar 2011.).

12583 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3518.

12584 D670 (Izjava Sanije Dževlan MUP-u BiH, 30. septembar 1994.).

12585 Sanija Dževlan, T. 11745–11746, 11755 (14. februar 2011.).

struje, te je takođe objasnila da je iz kuće izašla oko 15:00 sati da bi otišla u obližnju bolnicu i podigne lijekove.[12586]

3813. Što se tiče pravca iz kojeg su doletjeli meci, Sanija Dževlan je u svom svjedočenju izjavila da su doletjeli s njene desne strane dok je vozila bicikl, to jest, iz pravca Dobrinje 4, s višespratnica ili iz pravoslavne crkve koja se nalazila na tom području.[12587] Prema njenim riječima, to područje je bilo pod kontrolom VRS-a,[12588] dok je ABiH kontrolisala Dobrinju 3, kao i vrh i lijevu padinu Mojmila, koje joj je bilo sprijeda dok se biciklom vozila kući.[12589] Sanija Dževlan je objasnila da su se s obje strane mosta nalazile barikade i primijetila da je bila pogođena čim se pojavila na drugoj strani prošavši barikade, dok je silazila s mosta na njegovom sjevernom kraju.[12590]

3814. Hogan je obišao mjesto tog incidenta i zabilježio tačnu lokaciju na kojoj se Sanija Dževlan nalazila kada je pogođena.[12591] Van der Weijden je obišao istu lokaciju i zabilježio, imajući u vidu da su hici doletjeli sa žrtvine desne strane, to jest iz pravca istok-sjeveroistok,[12592] da je most uglavnom bio zaklonjen od pogleda iz pravca istok i istok-jugoistok, ali da je "s obje strane mosta bilo […] nezaklonjenih mjesta".[12593] Smatrao je da je strijelac morao vidjeti Saniju Dževlan dok je ulazila na most na južnoj strani, budući da se i na toj strani nalazio jedan nezaklonjeni dio, a zatim

---

12586 Sanija Dževlan, T. 11743, 11745–11746, 11755, 11757 (14. februar 2011.).

12587 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3523–3529; P2292 (Fotografija Dobrinje s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); P2294 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); P2295 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje). V. takođe Sanija Dževlan, T. 11742 (14. februar 2011.). Kada joj je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje zašto je identifikovala Dobrinju 4 kao područje sa kojeg je otvorena vatra, Sanija Dževlan je objasnila da je to bilo zato što su tamo bile srpske snage i što, shodno tome, ti hici nisu mogli doći ni s jednog drugog mjesta. V. Sanija Dževlan, T. 11763–11764 (14. februar 2011.).

12588 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3527. To potvrđuje činjenica o kojoj je presuđeno 192.

12589 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3515-3516, 3546–3547. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11751–11752 (14. februar 2011.); D1048 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan).

12590 Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3525, 3527; P2292 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); P2295 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje). V. takođe Sanija Dževlan, T. 11742–11743, 11745, 11753, 11754–11755 (14. februar 2011.). Poslije dva incidenta na toj lokaciji, na most je postavljeno još barikada napravljenih od vreća s pijeskom kako bi se ta lokacija učinila sigurnijom. V. Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3529.

12591 Barry Hogan, T. 11211–11212 (3. februar 2011.); P2200 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2201 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

12592 Patrick van der Weijden, T. 7133 (29. septembar 2010.).

12593 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 48.

sačekao da siđe s njega na sjevernoj strani.[12594] Jedine zgrade s kojih se pružala linija nišanjenja ka mostu, a koje su se nalazile istočno od mosta, bile su stambena zgrada, koja se nalazi na udaljenosti od 355 metara, i pravoslavna crkva, koja je udaljena 820 metara.[12595] Van der Weijden je čuo da je u vrijeme kad se desio taj incident tu stambenu zgradu držala ABiH, dok su snage VRS-a držale stambene zgrade s crvenim krovovima preko puta, s kojih se nije pružao pogled na mjesto incidenta.[12596] Van der Weijden je zaključio da se strijelac najvjerovatnije nalazio na tornju pravoslavne crkve iz sljedećih razloga: (i) vojnici ABiH vjerovatno nisu bili usredsređeni na most, s obzirom da im je neprijatelj bio tako blizu, u stambenim zgradama s crvenim krovovima; (ii) toranj te crkve je u to vrijeme bio u izgradnji, tako da je predstavljao dobru lokaciju za snajpersko gnijezdo ili čak za mitraljeski položaj; i (iii) s te crkve se pružao jasan i neometan pogled na mjesto incidenta.[12597] Kao što je već ranije rečeno,[12598] van der Weijden nikad nije obišao toranj te pravoslavne crkve.[12599] Imajući u vidu sve gore navedene podatke, on je zaključio da je strijelac bio u stanju da identifikuje žrtvu kao odraslu ženu na biciklu.[12600]

3815. Van der Weijden je također naveo da kalibar metka koji je korišten u ovom incidentu nije mogao biti veći od 7,92 mm, budući da bi meci većih kalibara prouzrokovali daleko teže povrede.[12601] On je podsjetio na iskaz Sanije Dževlan da je čula više metaka i pretpostavio je da je to upućivalo na vatru iz automatskog oružja, što ga je navelo na zaključak da je korišteno oružje bio puškomitraljez srednjeg kalibra, i to ili M84 ili M53, koji ispaljuju metke kalibra 7,62 mm ili 7,92 mm.[12602] On je, također, objasnio da se ti puškomitraljezi mogu postaviti na tronožno postolje i

---

12594 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49; Patrick van der Weijden, T. 7138 (29. septembar 2010.).

12595 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49. V. također Patrick van der Weijden, T. 7133 (29. septembar 2010.). To potvrđuju dokazi koji su predočeni Vijeću, tačnije, dokazi da se linija sukoba protezala duž puta koji je razdvajao Dobrinju 3 i Dobrinju 4. V. par. 3787. V. također Barry Hogan, T. 11211–11212 (3. februar 2011.); P2200 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2201 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12596 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49. V. također Barry Hogan, T. 11211–11212 (3. februar 2011.); P2200 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2201 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12597 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49.

12598 V. par. 3799.

12599 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49.

12600 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49.

12601 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 47.

12602 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 47.

opremiti optičkim nišanom i da su, kao takvi, podesni za dalekometno gađanje.[12603] Van der Weijden je priznao da su njegovi zaključci u vezi s kalibrom korištenog metka spekulativni, ali je opovrgao tvrdnju optuženog da VRS nije raspolagao mecima kalibra 7,92 mm, navevši da je lično vidio "srpske vojnike" s mitraljezima tog kalibra.[12604] Vijeće podsjeća da je Galić potvrdio da je SRK imao razne puške M48 kalibra 7,92 milimetra koje su imale optičke nišane i koje su nazivali snajperskim puškama.[12605]

3816. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijdenu je postavljeno pitanje zbog čega je isključio mogućnost da se strijelac nalazio između stambene zgrade i žrtve, a on je odgovorio da se tu nalazio brisani prostor, što je značilo da bi strijelac bio izložen vatri sa svih strana i da bi, shodno tome, rizikovao sopstveni život.[12606] Van der Weijden je takođe potvrdio da se linija sukoba nalazila nekih 400 metara istočno od mjesta incidenta i da je pogled na most s te linije sukoba bio zaklonjen gore pomenutom stambenom zgradom.[12607] Na pitanje da li bi mogao da zaključi da se žrtva jednostavno biciklom dovezla na liniju vatre, s obzirom da je pogođena čim je izašla iza metalnog zaklona koji je bio na mostu, van der Weijden je, priznavši da je takva mogućnost postojala, rekao da on ne bi nužno došao do takvog zaključka zato što je žrtva bila vidljiva prije nego što se biciklom dovezla na most, tako da je strijelac mogao da sačeka da se ona pojavi na drugoj strani mosta.[12608] Optuženi je unakrsno ispitao van der Weijdena o uslovima vidljivosti u sarajevskoj dolini u 16:30 sati, ali potonji je mogao samo da se složi s tim da bi okruženje imalo uticaja na vidljivost i da bi doba dana bilo relevantno za strijelca, ali je rekao da bi efikasnost strijelca takođe ovisila o korištenoj opremi.[12609]

3817. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je, po njegovom mišljenju, Sanija Dževlan bila pogođena s mnogo manje udaljenosti nego što je bila udaljenost od pravoslavne crkve, te da je metak koji ju je pogodio ciljao u asfalt, ali je potom rikošetirao, što mu je ukazalo na to da se tu radilo o slučajnom pogotku i da je strijelac pokušavao da je uplaši.[12610] On je svoj zaključak utemeljio na nekoliko osnova. Prvo, po njegovom mišljenju, taj incident se desio oko 16:30 sati,

---

12603 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 47.

12604 Patrick van der Weijden, T. 7138–7139 (29. septembar 2010.).

12605 Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.).

12606 Patrick van der Weijden, T. 7133–7134 (29. septembar 2010.).

12607 Patrick van der Weijden, T. 7135–7136 (29. septembar 2010.); D668 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

12608 Patrick van der Weijden, T. 7136–7138 (29. septembar 2010.); D669 (Izjava svjedoka Sanije Dževlan od 24. septembra 2001.).

12609 Patrick van der Weijden, T. 7139–7142 (29. septembar 2010.).

12610 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 95.

kao što je Sanija Dževlan prvobitno navela u izjavi koju je dala MUP-u BiH,[12611] što znači da je vidljivost bila loša do te mjere da snajperista koji se nalazio na udaljenosti od preko 800 metara ne bi mogao da je vidi.[12612] Drugo, čak i da je vidljivost u vrijeme kad se desio taj incident bila dobra, Poparić je zaključio da Sanija Dževlan nije mogla biti pogođena s crkve zato što bi snajperista morao da počne da puca nekih 0,99 sekundi prije nego što se ona pojavila u njegovom vidnom polju.[12613] Treće, Poparić je primijetio da je Sanija Dževlan u svom svjedočenju izjavila da su je pogodila dva metka, što nije bilo moguće, s obzirom na to koliko bi vremena bilo potrebno da i jedan i drugi metak stignu do mjesta incidenta i na to koliko je dugo ona bila vidljiva i izložena pogledu snajperiste.[12614] Na kraju, Poparić je primijetio da mjesto tog incidenta nije predstavljalo lokaciju koja je bila poznata po tome što je bila izložena snajperskom djelovanju s položaja VRS-a i da, shodno tome, u tom incidentu nije upotrijebljena snajperska puška, nego automatsko oružje.[12615]

3818. Galić je u svom svjedočenju, pored onoga što je izjavio o toj pravoslavnoj crkvi i što se pominje gore u tekstu,[12616] izjavio da nije primio nikakav izvještaj o tom incidentu niti izdao naređenje za vatrena dejstva po tom području.[12617] Kada mu je pokazan redovni borbeni izvještaj koji je Komanda SRK-a poslala Glavnom štabu VRS-a 6. januara 1994. u 17:00 sati, u kojem se taj incident uopšte ne pominje, Galić je izjavio da je, uzimajući u obzir da je to bilo pravoslavno

---

12611 Poparić je taj zaključak zasnovao na činjenici da je Sanija Dževlan otišla da posjeti majku u bolnici na Dobrinji poslije 15:00 sati i da je, s obzirom da je vrijeme za posjete zvanično završavalo u 16:00 sati (ali da su posjete često "produž[avane] još nekih petnaestak minuta"), vjerovatnije da se ona biciklom vraćala kući oko 16:30 sati. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 88–89. Međutim, Sanija Dževlan uopšte nije išla da posjeti majku u bolnici – u stvari je išla da kupi lijekove za majku. V. par. 3811. V. takođe Mile Poparić, T. 39164–39168 (4. juni 2013.); T. 39259–39260 (5. juni 2013.).

12612 Da bi dokazao da je vidljivost bila loša, Poparić je prikupio više fotografija tog područja, snimljenih 6. januara 2012. oko 16:30 sati. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 88–91; Mile Poparić, T. 38963–38964 (29. maj 2013.).

12613 Poparić zasniva tu analizu na (i) razdaljine između crkve i mjesta incidenta (za koju on kaže da, prema aplikaciji *Google Maps*, iznosi 855 metara), (ii) mjestu na kojem se nalazila Sanija Dževlan kada je pogođena (koje je on utvrdio iz video-snimka Barryja Hogana sa Sanijom Dževlan) i procijenjene udaljenosti između nje i zaštitne ograde na mostu, (iii) procijenjenoj razdaljini koju je ona morala preći da bi sa jedne nezaklonjene strane mosta prešla na drugu, (iv) procijenjenom vremenu koje je bilo potrebno da Sanija Dževlan na biciklu pređe tu udaljenost (na osnovu prosječne brzine kojom osoba ženskog pola stara 35 godina vozi bicikl), i (v) procijenjenom vremenu koje bi bilo potrebno da metak ispaljen iz puške M84, koji leti najvećom brzinom, doleti do mjesta incidenta. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 92–93; Mile Poparić, T. 38961–38963 (29. maj 2013.).

12614 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 93.

12615 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 93.

12616 V. par. 3804.

12617 Stanislav Galić, T. 37517–37518 (22. april 2013.).

Badnje veče, SRK poštovao sve vjerske praznike i da se na takve dane suzdržavao od dejstava.[12618] Tokom unakrsnog ispitivanja, kada mu je predočen jedan izvještaj UNMO-a s rezimeom događaja za sedmicu koja je završavala 6. januara 1994., koji pokazuje da je VRS tokom cijele sedmice granatirao sjeverna i zapadna područja grada, kao i njegov centar, Galić je objasnio da je sve to granatiranje vršeno izvan Dobrinje i da on ne vidi nikakvu vezu između tog granatiranja i incidenta u kojem je ranjena Sanija Dževlan.[12619] U svakom slučaju, prema Galićevim riječima, SRK je u to vrijeme bio angažovan na odbrambenim dejstvima, budući da ga je ABiH napala 5. januara.[12620]

3819. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno: (i) odjeća koju je nosila Sanija Dževlan, ono što je radila u tom trenutku (voženje bicikla), i činjenica da je bila nenaoružana bili su pokazatelji njenog civilnog statusa i upozorenje počiniocu da ona ima status civila;[12621] (ii) metak koji je Saniju Dževlan pogodio s njene desne strane doletio je iz pravca pravoslavne crkve udaljene približno 800 metara od mjesta incidenta,[12622] i (iii) Sanija Dževlan je bila civil koji je namjerno ciljan s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a.[12623]

3820. Vijeće napominje da je, pored neuvjerljivih iskaza koje su Galić i Milošević dali u vezi s tom pravoslavnom crkvom,[12624] jedini materijalni dokaz koji je optuženi iznio da bi pobio gore pomenute činjenice o kojima je presuđeno i dokaze koje je ponudilo tužilaštvo bio Poparićev iskaz. Međutim, Vijeće konstatuje da je Poparićeva analiza problematična. Prvo, on je pogrešno zaključio da je Sanija Dževlan bila na mostu oko 16:30 sati, dok je Sanija Dževlan u svom svjedočenju izjavila da je na mostu bila negdje između 15:00 i 16:00 sati, što je dosljedno njenim aktivnostima tog dana. Što je još važnije, ona je potvrdila da je u to vrijeme još bilo dnevno svjetlo i da je vidljivost bila dobra. Drugo, Poparićevi proračuni u vezi s vremenom koje bi bilo potrebno da Sanija Dževlan pređe most zasnovani su na prosječnoj brzini vožnje bicikla od strane ženske osobe stare 35 godina. Međutim, ništa ne ukazuje na to da je Sanija Dževlan tog dana vozila bicikl baš tom brzinom, a on s njom nikad nije razgovarao da bi tu činjenicu potvrdio. Shodno tome, Poparićeva analiza prema kojoj snajperista koji bi se nalazio na tornju pravoslavne crkve ne bi mogao da namjerno gađa Saniju Dževlan je pogrešna. Iz istog razloga, njegov argument da je još

12618 Stanislav Galić, T. 37519–37522 (22. april 2013.); D3452 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. januar 1994.).

12619 Stanislav Galić, T. 37827–37831 (7. maj 2013.); P2293 (UNMO, Sedmični izvještaj, 31. decembar 1993. – 6. januar 1994.).

12620 Stanislav Galić, T. 38045 (9. maj 2013.); D3523 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. januar 1994.), str. 1.

12621 V. činjenica o kojoj je presuđeno 191.

12622 V. činjenica o kojoj je presuđeno 195.

12623 V. činjenice o kojima je presuđeno 196, 197.

12624 Kao što je ranije navedeno (v. fusnota 12566), Vijeće ima u vidu da su i Galić i Milošević u svojim svjedočenjima izjavili da vojnici SRK-a nisu koristili pravoslavnu crkvu za snajperska dejstva. Međutim, Vijeće se više uvjerilo u izvještaj obavještajnog organa ABiH od 2. oktobra 1993., u kojem se crkva pominje kao osmatrački položaj i mjesto s kojeg se povremeno otvarala snajperska vatra, posebno zato što se čini da to potkrepljuje iskaz Francisa Roya Thomasa.

manje vjerovatno da bi ona bila pogođena s dva metka jednako je pogrešan, posebno kad se ima u vidu da je puška koja je korištena u ovom incidentu najvjerovatnije bila poluautomatska puška. Shodno tome, Vijeće ne prihvata Popарićev iskaz u vezi s ovim incidentom.

3821. Imajući u vidu odjeću koju je nosila i činjenicu da je vozila bicikl, Vijeće se uvjerilo da je Sanija Dževlan bila civil i da u vrijeme kad se desio taj incident nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima. Vijeće se također uvjerilo da je postojala linija nišanjenja između mjesta gdje se nalazila na mostu – kada je vozeći bicikl prošla zaštitnu barijeru – i pravoslavne crkve. Pored toga, udaljenost između te dvije lokacije bila je takva da je snajperista pozicioniran na pravoslavnoj crkvi mogao da uoči da je Sanija Dževlan civil. Vijeće također prihvata iskaz Sanije Dževlan da je u vrijeme kad se desio incident bilo dnevno svjetlo i da je vidljivost bila dobra i konstatuje da bi, suprotno Popарićevoj tvrdnji, ona bila laka meta za snajperistu koji se nalazio u pravoslavnoj crkvi, posebno kada se ima u vidu domet oružja koje je najvjerovatnije korišteno u tom incidentu. Vijeće podsjeća na iskaz Sanije Dževlan da je tog dana bilo mirno i da nije čula nikakvu pucnjavu prije nego što je ustrijeljena. Shodno tome, Vijeće se nije uvjerilo u tvrdnju optuženog da je ona došla na liniju vatre, niti se uvjerilo u Popарićev zaključak da se taj incident desio slučajno, dok je strijelac pokušavao da je uplaši, budući da se čini da za taj zaključak ne postoji nikakva osnova osim što je Sanija Dževlan čula kako je metak rikošetirao. Imajući u vidu van der Weijdenovu analizu o tome zašto je toranj pravoslavne crkve najvjerovatnije mjesto s kojeg je otvorena vatra, zajedno sa svjedočenjem Sanije Dževlan u vezi s pravcem iz kojeg je dejstvovano vatrom, Vijeće je mišljenja da je ona pogođena metkom koji je ispaljen iz pravoslavne crkve. Pored toga, s obzirom da se crkva nalazila na teritoriji koju je držao SRK, Vijeće konstatuje da je Saniju Dževlan pogodio snajperista SRK-a. Na kraju, budući da je snajperista morao da pažljivo isplanira hitac od trenutka kada se Sanija Dževlan biciklom dovezla na most do trenutka kada je izašla iz bezbjednog prostora pokrivenog zaštitnom barijerom, Vijeće nema nikakvih sumnji u vezi s tim da ju je snajperista SRK-a namjerno gađao i da je pritom bio potpuno svjestan da je ona civil.

(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici)

3822. U Optužnici se navodi da su 25. maja 1994., Sehadeta Plivac, žena stara 53 godine, i Hajra Hafizović, žena stara 62 godine, obje ustrijeljene i ranjene u noge dok su se vozile autobusom punim putnika kod raskrsnice ulice Nikole Demonje i Bulevara AVNOJ-a (koji se sada zove Bulevar branilaca Dobrinje) na Dobrinji.[12625] Kako navodi tužilaštvo, vatrom je dejstvovano iz Nedžarića, područja koje je držao SRK, s kojeg se pružao direktan pogled na mjesto incidenta.[12626]

[12625] Optužnica, incident 7 iz Priloga F Optužnici.
[12626] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 34.

Optuženi poriče da je vatra došla s položaja VRS-a i tvrdi da je metak morao doletjeti s "relativno male udaljenosti".[12627]

3823. Ramiz Grabovica, regrut u pozadinskoj službi ABiH, radio je 1994. u javnom transportnom preduzeću i tokom prekida vatre je vozio civile na redovnoj autobuskoj liniji između Alipašinog mosta i Dobrinje.[12628] Dana 25. maja 1994. bilo je sunčano i Grabovica je oko 11:40, stigavši do posljednje stanice na raskrsnici ulice Nikole Demonje i ulice Omladinskih brigada, u centru Dobrinje, zaustavio crveno-bijeli autobus, otvorio troja vrata autobusa i ugasio motor radi uštede goriva.[12629] Jasno se moglo vidjeti da je autobus civilno vozilo koje se koristi samo tokom prekida vatre i na redovnoj autobuskoj liniji.[12630] Dok je čekao da se putnici ukrcaju, Grabovica je čuo pucanj iz pravca Nedžarića, koje je kontrolisao SRK, i to je u autobusu izazvalo paniku.[12631] Ramiz Grabovica je vidio da su ranjene dvije sredovječne žene.[12632] Jedna je sjedila na desnoj strani autobusa držeći se za koljeno, a druga na suprotnoj strani i obilno je krvarila.[12633] Žrtve, Sehadetu Plivac i Hajru Hafizović, izveli su iz autobusa i one su ostale u bolnici, gdje im je pružena ljekarska pomoć.[12634] U medicinskoj dokumentaciji koja je uvrštena u spis zabilježeno je da je Hajra Hafizović ranjena u "obje potkoljenice (prostrelna rana)", a da je Sehadeta Plivac ranjena snajperskim hicem u "gornjem dijelu desne potkoljenice" i morala je da bude podvrgnuta hirurškom zahvatu kako bi se "zaostalo strano tijelo u poplitealnoj regiji" odstranilo.[12635]

3824. Hogan je obišao mjesto tog incidenta s Ramizom Grabovicom i snimio je taj obilazak video-kamerom, a Grabovica je pokazao tačno mjesto na kojem se nalazio autobus kada je na njega otvorena vatra, kao i mjesto na kojem su se nalazile dvije žrtve kada su ranjene.[12636] Grabovica se na tom video-snimku vidi kako pokazuje da je prednji dio autobusa bio okrenut u pravcu

---

12627 Završni podnesak odbrane, par. 2224–2225.

12628 Činjenica o kojoj je presuđeno 198.

12629 Činjenica o kojoj je presuđeno 199.

12630 Činjenica o kojoj je presuđeno 203.

12631 Činjenica o kojoj je presuđeno 200.

12632 Činjenica o kojoj je presuđeno 201.

12633 Činjenica o kojoj je presuđeno 201.

12634 Činjenica o kojoj je presuđeno 202.

12635 P1892 (Medicinska dokumentacija za Sehadetu Plivac i Hajru Hafizović).

12636 Barry Hogan, T. 11213–11214, 11274–11276 (3. februar 2011.); P2202 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 25. maja 1994. na Dobrinji, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D1004 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 25. maja 1994. na Dobrinji); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

jugozapada, da su hici pogodili desnu stranu autobusa i da su doletjeli sa sjeverozapada, to jest, iz pravca Nedžarića.[12637]

3825. I van der Weijden je obišao mjesto incidenta u vezi s kojim mu je tužilaštvo reklo da je autobus bio parkiran tako da mu je prednji kraj bio okrenut prema jugu/jugozapadu, a desna strana izložena niz Bulevar branilaca Dobrinje prema sjeverozapadu.[12638] Prema njegovom izvještaju, metak koji je ranio žrtve probio je stjenku autobusa na njegovoj desnoj strani, pogodio jednu od žrtava u koljeno, a zatim pogodio drugu žrtvu na drugoj strani autobusa.[12639] Van der Weijden je primijetio da nije bilo mogućnosti za vatreni položaj na udaljenosti manjoj od 550 metara od mjesta incidenta u pravcu sjeverozapada, uključujući prostor između zaštitnih barikada koje su se nalazile na kraju Bulevara branilaca Dobrinje i na mjestu incidenta, zato što bi strijelac morao da se nagne izvan jedne od zgrada duž te ulice da bi mogao da gađa.[12640] Shodno tome, strijelac je morao biti na udaljenosti većoj od 550 metara i iznad nivoa tla, da bi mogao da vidi autobus.[12641] Premda je u njegovom izvještaju zabilježeno da se navodni položaj s kojeg je gađano nalazio u Teološkom fakultetu u Nedžarićima, van der Weijden je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije obišao tu lokaciju i da, u stvari, nije bio u mogućnosti da utvrdi tačnu lokaciju na kojoj se nalazi strijelac zato što je to područje u periodu poslije incidenta bilo ponovo intenzivno izgrađeno.[12642]

3826. Budući da nije bilo mogućih vatrenih položaja na udaljenosti manjoj od 550 metara, vjerovatno je korišten metak kalibra 7,62 mm ili 7,92 mm. Pored toga, s obzirom na udaljenost i

---

12637 Barry Hogan, T. 11724–11726 (3. februar 2011.); D1004 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 25. maja 1994. na Dobrinji).

12638 Patrick van der Weijden, T. 7961–7062 (28. septembar 2010.).

12639 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 52.

12640 Odgovarajući na pitanje koje mu je postavilo Vijeće, van der Weijden je priznao da bi strijelac imao pogled na mjesto incidenta da se nalazio na vrhu jedne od višespratnica duž Bulevara branilaca Dobrinje na onoj strani linije sukoba koju je kontrolisala ABiH. V. Patrick van der Weijden, T. 7066–7069 (28. septembar 2010.); P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 53–54. Vijeće napominje da tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da zgrada koju je Vijeće pomenulo tokom ovog ispitivanja u to vrijeme nije postojala. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 35. Premda to možda jeste tačno, Vijeće takođe napominje da se čini da je odgovor koji je van der Weijden dao na to pitanje bio širi i da je on pomenuo "višespratnicu", te da je, stoga, time pokrio sve višespratnice duž te ulice koje jesu postojale u vrijeme kad se desio taj incident.

12641 Patrick van der Weijden, T. 7066–7069 (28. septembar 2010.); P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 53–54. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da ne zna kroz koji dio desne strane autobusa je metak prošao i da nije imao pristup nijednom forenzičkom izvještaju ili izvještaju o kriminalističkoj istrazi u vezi s ovim incidentom, ali je ustvrdio da te informacije nisu bile neophodne zato što nikad nije uspio da utvrdi tačnu lokaciju s koje je otvorena vatra, već samo opšti pravac i generalno područje sa kojeg je gađano. On je takođe negirao da mu je rečeno da mjesto porijekla vatre smjesti na srpsku stranu linije sukoba. Patrick van der Weijden, T. 7062, 7066–7068 (28. septembar 2010.); P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 53.

12642 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 52, 54; Patrick van der Weijden, T. 7071–7073 (28. septembar 2010.); D662 (Fotografija Teološkog fakulteta u Sarajevu).

činjenicu da se čuo samo jedan pucanj, najvjerovatnije je korištena snajperska puška, i to M76 ili M91.[12643] Prema navodima van der Weijdena, s te udaljenosti ne bi bilo moguće identifikovati putnike u autobusu, ali s obzirom da je autobus bio obojen u crveno i da se nije kretao, moglo se jasno vidjeti da se radilo o civilnom vozilu.[12644] Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da je jedini zaključak o ovom incidentu do kojeg je mogao doći na osnovu podataka koje mu je dostavilo tužilaštvo bio taj da je metak mogao doletjeti niz Bulevar branilaca Dobrinje i da je "vjerovatno bio određenog kalibra".[12645]

3827. Poparić se u svom izvještaju usredsredio na Teološki fakultet i iznio tvrdnju da metak nije mogao doći odatle, kao što je naveo Grabovica u predmetu *Galić*, zato što je taj fakultet udaljen 1.527 metara (i, shodno tome, predaleko za domet i snajperske puške i puškomitraljeza) i što između te dvije lokacije nije bilo linije nišanjenja.[12646] Međutim, Vijeće napominje da dokazi koje je u vezi s ovim incidentom izvelo tužilaštvo ne sugerišu da je hitac ispaljen iz Teološkog fakulteta.[12647] U stvari, kao što se navodi gore u tekstu, tužilaštvo tvrdi da je hitac ispaljen s područja Nedžarića.[12648] Shodno tome, Vijeće se neće usredsrediti samo na Teološki fakultet kao mjesto porijekla vatre.

3828. Poparić je zatim iznio argument da hitac nije mogao doći s VRS-ove strane linije sukoba na tom području zato što je, prema mapi koju je označio Ismet Hadžić u predmetu *Galić*, linija sukoba

---

12643 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 52. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 7065–7066 (28. septembar 2010.). Van der Weijden je ponovio da je na srpskim kontrolnim punktovima u Sarajevu tokom cijelog rata viđao oružje koje koristi takve metke. Patrick van der Weijden, T. 7070–7071 (28. septembar 2010.). Pored toga, Guzina je u svom svjedočenju izjavio da je njegov bataljon, koji se nalazio na području Nedžarića, imao tri snajperske puške M76. V. fusnota 12492.

12644 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 54.

12645 Patrick van der Weijden, T. 7072 (28. septembar 2010.).

12646 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 95–104; Mile Poparić, T. 38969, 38971–38974 (30. maj 2013.), T. 39241–39246 (4. juni 2013.); P6365 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Mile Poparić). Sladoje je u svom svjedočenju takođe izjavio da između Teološkog fakulteta i mjesta incidenta nije postojala linija nišanjenja, te da udaljenost između ta dva mjesta iznosi oko 1.500 metara. On je, pored toga, primijetio da njegov bataljon nije imao snajpersku pušku takvog dometa i negirao je da se u zgradi Teološkog fakulteta nalazio snajperista. Prema njegovim riječima, njegov bataljon je u zgradu tog fakulteta postavio bestrzajni top kako bi mogao da neutrališe neprijateljske položaje i snajperska gnijezda u višespratnicama na Vojničkom Polju i Mojmilu. V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6, 29; Mile Sladoje, T. 30577 (28. novembar 2012.). S druge strane, Guzina je u svom svjedočenju izjavio da je 1. bataljon imao postavljene mitraljeze na Teološkom fakultetu. On je, međutim, potvrdio da se fakultet nalazi na nekih 1.500 metara udaljenosti od mjesta incidenta i da se s njega mjesto incidenta ne može vidjeti. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 44. V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

12647 Zapravo, Poparić je bio svjestan toga, ali je u svom svjedočenju izjavio da je ipak odlučio da ispita tu lokaciju zato što se ona često pominjala kao izvor vatre u tom incidentu. Mile Poparić, T. 38970, 38974–38975 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 103.

12648 V. par. 3822. Uistinu, činjenice o kojima je presuđeno a koje se odnose na ovaj incident, tačnije činjenice o kojima je presuđeno 204, 206 i 207, ne sugerišu da je Teološki fakultet bio lokacija izvora vatre.

bila nekih 250 metara iza zaštitnih pregrada i što vojnici VRS-a nisu imali liniju nišanjenja s tih položaja.[12649] Pored toga, zaštitne pregrade su bile postavljene u ulici Nikole Demonje kako bi se zaštitila komanda brigade ABiH koja se nalazila u toj ulici, što znači da je na tom području moralo biti naoružanih vojnika ABiH koji su vršili obezbjeđenje tog objekta.[12650]

3829. Sladoje, koji je bio pomoćnik komandanta 1. bataljona Ilidžanske brigade, čiji su položaji u vrijeme tog incidenta bili na području Nedžarića,[12651] u svom je svjedočenju izjavio da niko iz komande njegovog bataljona nije izdao naređenje da se otvori vatra po ulici u kojoj se incident desio.[12652] Premda je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da se prednji kraj odbrambenih položaja njegovog bataljona nalazio na približno 550 metara od mjesta incidenta, Sladoje je negirao da je vatra na autobus mogla biti otvorena s tog položaja zato što su snage ABiH na Dobrinji 5 bile na samo 100 do 150 metara udaljenosti i zato što je, pored toga, Dobrinja 5 "zaklanjala" Dobrinju 2 i 3.[12653] Međutim, Guzina je priznao da je moguće da je hitac došao s one strane linije sukoba koju je držao VRS, ali ne iz zgrade Teološkog fakulteta.[12654] Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije dobio nikakve informacije o ovom incidentu.[12655] Isto tako, Stanislav Galić je u svom svjedočenju izjavio da nije primio nijedan izvještaj o ovom incidentu i primijetio da je na snazi bila opšta zabrana otvaranja vatre po vozilima javnog prevoza, zato što je bilo dobro poznato da su putnici bili civili.[12656]

3830. Vijeće je također formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje glase kako slijedi: (i) putnici u autobusu gađani su s područja Nedžarića;[12657] (ii) između mjesta incidenta i Nedžarića postojala je linija nišanjenja;[12658] i (iii) u vrijeme kad se desio taj incident,

---

12649 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 101–102, 104; Mile Poparić, T. 38970–38971, 38975 (30. maj 2013.).

12650 Mile Poparić, T. 38971 (30. maj 2013.).

12651 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 2, 5; Mile Sladoje, T. 30562 (28. novembar 2012.).

12652 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 29. To je potvrdio Vladimir Radojčić, komandant Ilidžanske brigade. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

12653 Mile Sladoje, T. 30578–30580 (28. novembar 2012.). Guzina je također u svom svjedočenju govorio o udaljenosti između mjesta incidenta i linije sukoba. Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li je ta razdaljina iznosila 550 metara, Guzina je odgovorio: "Ako Vi kažete da je tako, vjerovatno je tako." Svetozar Guzina, T. 31162 (11. decembar 2012.).

12654 Svetozar Guzina, T. 31164–31165 (11. decembar 2012.).

12655 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

12656 Stanislav Galić, T. 37522–37523 (22. april 2013.). Na dan kada se desio taj incident, optuženi je primio izvještaj Glavnog štaba VRS-a, ali u njemu se taj incident uopšte ne pominje. Galić je u svom svjedočenju izjavio da bi informacije o incidentu proslijedio Glavnom štabu VRS-a da ih je imao, a Glavni štab bi ih vjerovatno proslijedio optuženom. V. Stanislav Galić, T. 37524–37525 (22. april 2013.); D3453 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1994.).

12657 Činjenica o kojoj je presuđeno 204.

12658 Činjenica o kojoj je presuđeno 206.

područje Nedžarića je bilo pod kontrolom SRK-a.[12659] U posljednjoj činjenici o kojoj je presuđeno zaključeno je da su dana 25. maja 1994., civilni putnici u civilnom vozilu namjerno gađani s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a i da je to gađanje rezultiralo ranjavanjem Sehadete Plivac i Hajre Hafizović.[12660]

3831. Nakon što je gore navedene činjenice o kojima je presuđeno odvagnulo naspram dokaza koji se odnose na ovaj incident, Vijeće nije u mogućnosti da dođe do istog zaključka van svake razumne sumnje. Kao što stoji gore u tekstu, tužilaštvo ne navodi neku konkretnu lokaciju kao mjesto porijekla vatre u ovom incidentu, već tvrdi da je vatra otvorena s nekog drugog mjesta na Bulevaru branilaca Dobrinje, iz Nedžarića i s one strane linije sukoba koju je držao SRK, a koja je bila udaljena 550 metara od mjesta incidenta i, shodno tome, u dometu nekoliko snajperskih pušaka kojima je raspolagao SRK.[12661]

3832. Čini se da je glavni argument tužilaštva u vezi s udaljenošću od linije sukoba van der Weijdenov izvještaj, u kojem je on označio lokaciju odmah iza zaštitnih barikada, koja se nalazi na 550 metara od mjesta incidenta.[12662] Međutim, van der Weijden nije nikad ustvrdio da je ta konkretna lokacija bila linija sukoba, već je u svom svjedočenju izjavio da ona označava udaljenost unutar koje bi strijelcu bilo fizički teško ili nemoguće zaposjesti položaj s kojeg bi mogao ispaliti precizan hitac na autobus.[12663] Premda se čini da su i Guzina i Sladoje tokom unakrsnog ispitivanja priznali da je linija sukoba bila udaljena približno 550 metara, ta njihova priznanja, po svemu sudeći, nisu bila zasnovana na preciznom poznavanju udaljenosti o kojima je riječ.[12664]

3833. Ono što baca dodatnu sumnju na sugestiju tužilaštva da je udaljenost između mjesta incidenta i linije sukoba iznosila 550 metara su dokazi koje je izveo optuženi. Na primjer, Guzina je na mapi označio relevantne linije sukoba,[12665] koje, opet, odgovaraju linijama sukoba označenim na mapi koju je Poparić koristio da bi sugerisao da je udaljenost bila veća od 550 metara.[12666] Prema

---

12659 Činjenica o kojoj je presuđeno 207.

12660 Činjenica o kojoj je presuđeno 208.

12661 V. par. 3822.

12662 V. T. 30579 (28. novembar 2012.), gdje je tužilaštvo tokom unakrsnog ispitivanja Sladoja uputilo na van der Weijdenov izvještaj kako bi dokazalo Sladoju da je linija sukoba bila udaljena 550 metara. V. također T. 31163 (11. decembar 2012.), gdje je učinilo to isto sa Guzinom.

12663 Zapravo, van der Weijden je konkretno rekao da mu nije poznato gdje se nalazila linija sukoba na tom području. Patrick van der Weijden, T. 7066 (28. septembar 2010.).

12664 Na primjer, na pitanje da li je udaljenost iznosila 550 metara, Sladoje je rekao da bi se "možda" mogao složiti s tim, ali samo u vezi s jednim dijelom linije sukoba. V. Mile Sladoje, T. 30578–30580 (28. novembar 2012.). Isto tako, Guzina je jednostavno prihvatio sugestiju tužilaštva u vezi s udaljenošću, pretpostavivši da je ona bila tačna. V. Svetozar Guzina, T. 31162 (11. decembar 2012.).

12665 D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

12666 Vijeće napominje da je mapu na koju se oslonio Poparić sačinio Ismet Hadžić, koji je u to vrijeme bio jedan od komandanata ABiH na tom području. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 102, slika 70.

tome, obje mape ukazuju na to da je udaljenost od linija sukoba bila veća od 550 metara. Pored toga, prema ocjeni mapa uvrštenih u dokaze koju je izvršilo samo Vijeće, uistinu se čini da je udaljenost između linija sukoba na tom području i mjesta incidenta iznosila više od 550 metara. Shodno tome, Vijeće ima ozbiljne sumnje u pogledu približne udaljenosti između mjesta incidenta i linije sukoba. Budući da ne zna gdje ili koliko daleko su se nalazili vojnici SRK-a u odnosu na mjesto incidenta, Vijeće isto tako nije u mogućnosti da zaključi da su oni sa svojih položaja imali liniju nišanjenja prema autobusu, posebno s obzirom na to da dokazi koji su predočeni Vijeću ukazuju na to da su objekti u Nedžarićima bili niske zgrade, visoke jedan ili dva sprata.[12667]

3834. Shodno tome, Vijeće smatra da je optuženi uspješno pobio gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, putem unakrsnog ispitivanja van der Weijdena koje je obavio, kao i putem dokaza koje izveo tokom svog dokaznog postupka.

3835. Pored toga, Vijeće podsjeća da je van der Weijden priznao da je jedini zaključak do kojeg je mogao doći na osnovu informacija kojima je raspolagao bio taj da je metak mogao doletjeti niz Bulevar branilaca Dobrinje i da je "vjerovatno bio određenog kalibra".[12668] Vijeće također potvrđuje da je tužilaštvo uspjelo da od Guzine izvuče priznanje da je moguće da je taj hitac došao s one strane linije sukoba koju je držao VRS.[12669] Međutim, ta dva dokaza nisu dovoljna da bi se Vijeće uvjerilo, van svake razumne sumnje, da je metak koji je ispaljen na autobus došao s one strane linije sukoba koju je držao SRK i da je ispaljen u cilju namjernog gađanja civila.

3836. Iz gore navedenih razloga, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je metak koji je pogodio autobus došao s položaja SRK-a na području Nedžarića.

(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici)

3837. U Optužnici se navodi da je 26. juna 1994., Sanela Muratović, djevojka stara 16 godina, ustrijeljena i ranjena u desno rame dok je sa svojom drugaricom išla ulicom Đure Jakšića (koja sada nosi naziv ulica Adija Mulabegovića) u zapadnom dijelu Sarajeva.[12670] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Sanela Muratović pogođena s položaja SRK-a na području Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, udaljenih približno 200 metara.[12671] Optuženi tvrdi da se ranjavanje

[12667] V. par. 3781.

[12668] Patrick van der Weijden, T. 7072 (28. septembar 2010.).

[12669] Svetozar Guzina, T. 31164–31165 (11. decembar 2012.).

[12670] Optužnica, incident 9 iz Priloga F Optužnici. Incident se desio na Alipašinom Polju, području koje se nalazi u jugozapadnom dijelu Sarajeva, odmah sjeverozapadno od Dobrinje i istočno od Nedžarića. V. npr. P1803 (Mapa Alipašinog Polja); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); činjenica o kojoj je presuđeno 82.

[12671] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 36.

Sanele Muratović može pripisati činjenici da je do njega došlo veoma blizu linije sukoba, za vrijeme aktivnih borbi između dviju strana, kada nijedan vojnik nije očekivao da na tom području budu prisutni civili.[12672]

3838. U sunčano predvečerje 26. juna 1994., između 19:00 i 19:30 sati, Sanela Muratović, stara 16 godina, i Medina Omerović, stara 17 godina, išle su ka stanu Medine Omerović u ulici Đure Jakšića broj 17 na istočnoj strani Lukavičke ceste u opštini Novi Grad,[12673] kada su ih neki uniformisani vojnici upozorili da po tom području dejstvuje snajper.[12674] Sanela Muratović je pogođena u desno rame, a Medina Omerović, koja je išla s njene lijeve strane, nije bila povrijeđena.[12675] Ispaljen je samo jedan hitac i direktno je pogodio Sanelu Muratović.[12676] U vrijeme kad se desio ovaj incident nije bilo borbi na tom području.[12677]

3839. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačnu lokaciju na kojoj je žrtva bila pogođena.[12678] Van der Weijden je takođe obišao mjesto tog incidenta, ali ne i gornji sprat Zavoda za slijepe i slabovidne osobe u Nedžarićima, koja se nalazi na 190 metara udaljenosti od mjesta incidenta i s koje se pruža neometan pogled na to mjesto, sudeći prema fotografiji koju mu je dostavilo tužilaštvo.[12679] Dok je bio na mjestu incidenta, van der Weijden je razmotrio druge potencijalne lokacije s kojih je hitac mogao biti ispaljen i na kraju zaključio, isključivši sve druge mogućnosti, da je taj hitac zaista došao iz pomenutog Zavoda.[12680] Van der Weijden je bio mišljenja da svaki metak kalibra do 7,92 mm može da nanese povrede kakve je zadobila žrtva; međutim, s obzirom na udaljenost između mjesta s kojeg je navodno otvorena vatra i mjesta incidenta, kao i na

---

12672 Završni podnesak odbrane, par. 2243–2244.

12673 Incident se desio u sarajevskom naselju Alipašino Polje, području koje se nalazi u jugozapadnom dijelu Sarajeva, odmah sjeverozapadno od Dobrinje i istočno od Nedžarića. V. npr. P1803 (Mapa Alipašinog Polja); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

12674 V. činjenice o kojima je presuđeno 222, 223.

12675 V. činjenice o kojima je presuđeno 224, 225. V. takođe P1880 (Otpusna lista za Sanelu Muratović).

12676 V. činjenica o kojoj je presuđeno 228.

12677 V. činjenica o kojoj je presuđeno 229.

12678 Barry Hogan, T. 11214–11215 (3. februar 2011.); P2204 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 26. juna 1994. u Ulici Đure Jakšića, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

12679 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 67–69. V. takođe Barry Hogan, T. 11214–11215 (3. februar 2011.); P2204 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 26. juna 1994. u Ulici Đure Jakšića, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12680 Van der Weijden je opovrgao da je njegov zadatak bio samo da potvrdi da je Zavod za slijepe i slabovidne osobe bila lokacija na kojoj se nalazio strijelac. On je, međutim, priznao da ne zna gdje se nalazila linija sukoba na području između tog Zavoda i mjesta incidenta, ali je primijetio da su vojnici ABiH, budući da su pomogli žrtvi, vjerovatno bili u zgradama pored mjesta incidenta. On je takođe priznao da nije imao nikakvih podataka o položaju tijela žrtve u trenutku kada je pogođena, niti o tome gdje je tačno bila njena rana. Patrick van der Weijden, T. 7142–7152 (29. septembar 2010.); D671 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

činjenicu da je materijal koji mu je dostavilo tužilaštvo ukazivao na to da "su na tom području uglavnom ispaljivani pojedinačni hici ili je bilo poluautomatske vatre", on je smatrao da je oružje koje je najvjerovatnije korišteno u tom incidentu bilo M79, M91 ili civilna lovačka puška s klizajućim zatvaračem ili neka puška starije generacije, kao što je M48.[12681] Pored toga, s obzirom na kratku razdaljinu između Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i mjesta incidenta, moglo se lako raspoznati da je žrtva bila djevojka; pored toga, činjenica da nije koristila rov koji je tu bio iskopan da bi se zaštitili ljudi koji su prelazili ulicu ukazala bi strijelcu na to da ona nije bila "taktički svjesna" i da, stoga, nije bila borac.[12682]

3840. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da u vezi s ovim incidentom postoji veoma malo informacija i da najveći dio njih potiče od Medine Omerović.[12683] On je iznio argument, zasnovan na svjedočenju Medine Omerović u predmetu *Galić* i na nekim fotografijama snimljenim na tom području, da je jasno da se mjesto incidenta nalazilo tačno na liniji razdvajanja između zaraćenih strana i da su zgradu u kojoj je stanovala Medina Omerović koristili vojnici ABiH.[12684] On je također istakao da postoji nedosljednost u iskazima u vezi s tačnom lokacijom na kojoj su se djevojke nalazile u trenutku kada je Sanela Muratović pogođena.[12685] Prema Poparićevim riječima, Medina Omerović nije precizno pokazala svoju lokaciju Hoganu, budući da mu je naznačila da su Sanela Muratović i ona već bile ispred rova kada je Sanela Muratović ranjena, dok je u svom svjedočenju u predmetu *Galić* rekla da su otrčale u rov tek nakon što je Sanela Muratović bila ranjena.[12686] To je za Poparića ključni detalj zato što se, za razliku od lokacije koja je pokazana Hoganu, lokacija s koje su djevojke utrčale u rov ne može vidjeti iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe.[12687] Poparić je također iznio argument da nisu predočeni nikakvi dokazi o tome da je na

---

12681 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 67.

12682 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 70.

12683 Mile Poparić, T. 38981 (30. maj 2013.).

12684 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 114–115.

12685 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 115–116.

12686 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 116; Mile Poparić, T. 38979–38980 (30. maj 2013.).

12687 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 116–117; Mile Poparić, T. 38979–38980 (30. maj 2013.). Tokom dodatnog ispitivanja, Guzini je pokazana fotografija koja prikazuje pogled iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe prema mjestu incidenta. On je prvo ustvrdio da je mala zgrada koja djelimično zaklanja pogled na ulicu Đure Jakšića bila nova građevina, ali je promijenio mišljenje kad ga je na to potaknuo optuženi. V. Svetozar Guzina, T. 31193–31194 (11. decembar 2012.); D2560 (Fotografija zgrade u Sarajevu, bez datuma). Vijeće se nije uvjerilo u Guzinino svjedočenje u pogledu ovog pitanja, ali napominje da, čak i da ta mala zgrada nije bila nova građevina, fotografija pokazuje da se iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i dalje pružao djelimičan pogled na ulicu Đure Jakšića. Pored toga, to je priznao i Poparić, koji je u svom svjedočenju izjavio da se područje oko rova vidjelo iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe.

prozoru Zavoda za slijepe i slabovidne osobe postojao vatreni položaj s kojeg se vidjelo mjesto incidenta, te da bi bilo nelogično postaviti vatreni položaj na tu lokaciju zato što bi taj položaj bio laka meta.[12688] Poparić je zaključio da djevojke nisu gađane iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe ako su već trčale prije nego što je Sanela Muratović pogođena, te da je moralo da se radi o razmjeni vatre ili o rikošetu.[12689] Međutim, ukoliko su djevojke bile neposredno pored rova kada su gađane, onda postoji "teoretska mogućnost" da se strijelac nalazio u nivou plafona u prostoriji Zavoda iz koje se vidio taj rov, ali to je, tvrdi Poparić, malo vjerovatno.[12690] Tokom unakrsnog ispitivanja, kada mu je predočena fotografija Zavoda za slijepe i slabovidne osobe snimljena 1996. godine i pokazano više otvora u zidu tog Zavoda na onoj strani koja gleda prema mjestu incidenta, Poparić je negirao da oni odgovaraju vatrenim položajima.[12691]

3841. Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije nijednoj jedinici iz sastava svoje brigade izdao naređenje da otvara vatru po ulici Đure Jakšića i da nikad nije dobio nikakve informacije o ovom incidentu.[12692] On je, međutim, napomenuo da jeste imao informacije da je jedna od jedinica iz sastava 102. brigade 1. korpusa ABiH držala položaje u toj ulici.[12693]

3842. Guzina je potvrdio da se mjesto incidenta nalazilo "neposredno iza prve linije", koja je bila "najgora linija tokom sukoba", i izjavio da nije bilo logično pretpostaviti da će na toj lokaciji biti civila.[12694] On je u svom svjedočenju takođe izjavio da je, na osnovu redovnog borbenog izvještaja SRK-a od 26. juna 1994., na tom području bilo borbi u večernjim i noćnim satima 25. juna 1994. zato što je ABiH "provocira[la] iz pešadijskog naoružanja na svim linijama razdvajanja" u zoni

---

12688 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 117. Poparić je, u stvari, iznio argument da nema nikakvih dokaza da je Škola za slijepe i slabovidne osobe u cjelini korištena kao snajpersko gnijezdo. V. Mile Poparić, T. 38980 (30. maj 2013.). Kada mu je predočen izvještaj UNMO-a u kojem se navodi da je komandant 1. bataljona Ilidžanske brigade priznao da je snajperska vatra otvarana iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, Poparić je odgovorio da nije jasno da li se to odnosilo na incident u kojem je ranjena Sanela Muratović. V. Mile Poparić, T. 39271–39272 (5. juni 2013.); P1601 (Izvještaj UNMO-a, 13. juli 1994.), str. 4.

12689 Mile Poparić, T. 38982 (30. maj 2013.).

12690 Mile Poparić, T. 38982 (30. maj 2013.).

12691 Kada mu je ukazano na to da je u svom izvještaju izvodio zaključke o prisustvu snajperskih gnijezda ABiH na osnovu jedne slične fotografije neke zgrade na teritoriji koju je držala ABiH (fotografija 6 u njegovom izvještaju), Poparić je objasnio da se te fotografije razlikuju zato što na fotografiji Zavoda za slijepe i slabovidne osobe nije mogao dobro da razazna otvore u zidu. Mile Poparić, T. 39272–39277 (5. juni 2013.); P6368 (Fotografija zgrade). Vijeće se slaže s Poparićem da su detalji na tim dvjema fotografijama različiti.

12692 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 117. I Stanislav Galić je u svom svjedočenju u vezi s ovim incidentom izjavio da niko nije izdao naređenje za taj napad. Stanislav Galić, T. 37532–37533 (22. april 2013.).

12693 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 117.

12694 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 45; Svetozar Guzina, T. 31167–31168 (11. decembar 2012.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Guzina se složio s tim da su na tom području živjeli civili, ali je rekao da tog dana jeste bilo borbi. Svetozar Guzina, T. 31169–31170 (11. decembar 2012.).

Ilidžanske brigade i da su jedinice te brigade odgovorile na ta dejstva kako bi se zaštitile.[12695] Shodno tome, tvrdi Guzina, Sanela Muratović je mogla biti ranjena samo tokom borbi koje su vođene na tom području.[12696] Međutim, Guzina je iznio mišljenje da na toj lokaciji nije trebalo biti civila, jer su obje strane bile dužne da uklone civile s linije fronta, i objasnio je da je u takvim okolnostima svaki vojnik morao da donese odluku o tome da li je ugrožen i da li će otvoriti vatru po uočenom cilju.[12697] Kada je Galiću pokazan isti taj izvještaj SRK-a, u kojem se navodi da će SRK "i dalje dosledno sprovoditi sporazum o primirju i uzdržavati se od borbenih dejstava", on je rekao da je uzdržavanje od borbenih dejstava značilo da neće biti otvaranja vatre, tako da bi u slučaju da dođe do nekog incidenta to moralo biti prijavljeno i na neki način obrađeno.[12698] Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je dva dana prije tog incidenta SRK poslao borbeni izvještaj Glavnom štabu VRS-a u kojem ga je obavijestio da je jedinicama SRK-a izdato naređenje da "dosledno sprovod[e]" sporazum o prekidu neprijateljstava.[12699]

3843. Kao što se navodi gore u tekstu, Guzina je priznao da je 1. bataljon imao trojicu snajperista, ali je ustvrdio da su oni bili na položajima prema Butmiru, a ne prema mjestu ovog incidenta.[12700] Kada mu je pokazan izvještaj UNMO-a od 11. jula 1994., u kojem se navodi da se desio još jedan incident snajperskog djelovanja na jednoj lokaciji u blizini Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, u kojem je jedan sedamnaestogodišnjak bio treća civilna žrtva na istom mjestu u posljednjih nekoliko dana, Guzina je odgovorio da u tom izvještaju UNMO-a nije utvrđeno da se radilo o snajperskoj vatri i ostao je pri stavu da na tom položaju nije bilo profesionalnih snajperista.[12701] Kada mu je pokazan izvještaj UNMO-a od 13. jula 1994., u kojem je zabilježeno da je on priznao da je bilo snajperskih dejstava iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i da je obećao da se to više neće desiti, Guzina je negirao da je ikad priznao nešto takvo i ustvrdio da su oficiri za vezu UN-a mogli da pišu šta god su htjeli.[12702]

12695 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 45; D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.), str. 1. Kada mu je ukazano na to da se u borbenom izvještaju SRK-a od 26. juna 1994. govori o borbama koje su vođene prethodnog dana, a ne na dan kad se desio taj incident, i kada mu je predočena činjenica o kojoj je presuđeno 229, prema kojoj 26. juna 1994. nije bilo borbi, Guzina je ostao čvrsto pri stavu da su borbe trajale cijeli dan 26. juna, jer je tu činjenicu provjerio u svojim dnevnicima. Svetozar Guzina, T. 31174–31177 (11. decembar 2012.).

12696 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 45.

12697 Svetozar Guzina, T. 31170–31172 (11. decembar 2012.).

12698 Stanislav Galić, T. 37533–37535 (22. april 2013); D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.), str. 3.

12699 Stanislav Galić, T. 37536–37537 (22. april 2013.); D3455 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1994.), str. 3. U tom izvještaju se takođe navodi, na prvoj stranici, da su jedinice SRK-a u povišenom stepenu borbene gotovosti i da su upozorene na to da je neophodno da se prestane s nepotrebnim otvaranjem vatre duž linija.

12700 V. fusnota 12492.

12701 Svetozar Guzina, T. 31177–31179, 31194–31195 (11. decembar 2012.); P1600 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1994.), str. 5.

12702 Svetozar Guzina, T. 31180–31181 (11. decembar 2012.); P1601 (Izvještaj UNMO-a, 13. juli 1994.), str. 4.

3844. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno, koje upućuju na sljedeće: (i) metak nije pogodio Sanelu Muratović slučajno, niti se radilo o rikošetu;[12703] (ii) metak koji ju je pogodio ispaljen je s područja Zavoda za slijepe i slabovidne osobe;[12704] (iii) UNMO-i i drugi svjedoci konstatovali su da je Zavod za slijepe i slabovidne osobe bio "snajpersko gnijezdo" iz kojeg su gađani civili;[12705] i (iv) udaljenost između područja Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i položaja na kojem se nalazila žrtva u vrijeme kad se desio taj incident iznosila je oko 200 metara.[12706] Pored toga, činjenica o kojoj je presuđeno 233 glasi da je Sanela Muratović bila civil i da je namjerno gađana s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a.[12707]

3845. S obzirom na starost Sanele Muratović u vrijeme kad se desio taj incident i na činjenicu da je ona s Medinom Omerović pješačila do kuće Medine Omerović u ulici Đure Jakšića bez mnogo taktičke svijesti, Vijeće smatra da su obje djevojke bile civili i da u vrijeme kad se desio incident nisu direktno učestvovale u neprijateljstvima. Pored toga, iz gore navedenih dokaza[12708] jasno je da su u blizini linije sukoba na području ulice Đure Jakšića stanovali civili. Prema tome, iz toga slijedi da prisustvo civila na tom području nije bilo neobično i da su civili povremeno morali da se kreću tim područjem, suprotno iskazu Guzine. Jedinice SRK-a koje su se nalazile na tom području, a i sam Guzina, bez sumnje su znali za to, tako da Vijeće ne prihvata njegov iskaz da tamo nije trebalo da bude civila. Prema tome, sasvim je logično da su se Sanela Muratović i Medina Omerović, kao i drugi civili, odvažile da izađu napolje tokom prekida vatre ili zatišja u borbama. Kao što se gore u tekstu takođe navodi, u dva izvještaja koja je SRK poslao Glavnom štabu VRS-a neposredno prije i na dan tog incidenta naznačeno je da je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre, što dodatno objašnjava zbog čega su se te dvije djevojke kretale tim područjem iako je ono bilo blizu linije sukoba.[12709] Na kraju, suprotno iskazu Guzine, Vijeće se uvjerilo da na dan kad se desio taj incident nije bilo borbi, jer da ih je bilo, te dvije mlade djevojke ne bi bile napolju na ulici. Pored toga, kao što se takođe navodi gore u tekstu,[12710] vojnici ABiH su izričito upozorili te djevojke na snajpersku vatru.

[12703] Činjenica o kojoj je presuđeno 230.

[12704] V. činjenica o kojoj je presuđeno 226.

[12705] V. činjenica o kojoj je presuđeno 227.

[12706] V. činjenica o kojoj je presuđeno 232.

[12707] V. činjenica o kojoj je presuđeno 233.

[12708] V. par. 3784, 3787–3788, fusnota 12694.

[12709] Iako se u izvještaju koji je SRK poslao na dan tog incidenta navodi da je bilo nešto razmjene vatre u zoni odgovornosti Ilidžanske brigade, Vijeće napominje da je do te razmjene došlo uglavnom tokom noći 25. juna i na područjima koja nisu bila u blizini ulice Đure Jakšića. V. D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.), str. 1.

[12710] V. par. 3838.

3846. Vijeće se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza, da se Zavod za slijepe i slabovidne osobe nalazi na nekih 200 metara udaljenosti od mjesta incidenta i da je iz njega postojala linija nišanjenja ka ulici Đure Jakšića. Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu u vezi s nedosljednostima u iskazu Medine Omerović budući da opis incidenta koji je dala u svom iskazu u predmetu *Galić* – kako ga je prikazao Poparić – nije nužno nedosljedan u pogledu lokacije koja je Hoganu pokazana kao mjesto incidenta. Činjenica da je Sanela Muratović prvo bila pogođena, a zatim počela da trči prema kući Medine Omerović i sklonila se u rov ne znači da nije pogođena u blizini rova. Drugim riječima, osim što je izjavio da Sanela Muratović, kada je pogođena, nije bila na liniji nišanjenja gledano iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, Poparić nije pružio nikakvo objašnjenje niti vizuelnu informaciju o tome gdje je ona, zapravo, stajala u trenutku kada je pogođena. Shodno tome, Vijeće prihvata Hoganov iskaz u vezi s lokacijom na kojoj se nalazila žrtva kada je pogođena i uvjerilo se da se ona na toj lokaciji mogla vidjeti iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe.

3847. Pored toga, Vijeće se na osnovu iskaza Guzine, prikazanog u kratkim crtama gore u tekstu, uvjerilo da je 1. bataljon Ilidžanske brigade SRK-a imao položaje u Zavodu za slijepe i slabovidne osobe. Ono se takođe uvjerilo da su vojnici koji su se nalazili u tom Zavodu otvarali snajpersku vatru po civilima na tom području i da su, stoga, posjedovali snajpersku pušku ili pušku M48 s optičkim nišanom, što je u skladu s van der Weijdenovim iskazom u vezi s puškom koja je korištena u ovom incidentu.[12711] Na kraju, Vijeće se uvjerilo da je jedan od tih vojnika namjerno gađao Sanelu Muratović i da je bez ikakve sumnje bio svjestan njenog civilnog statusa, s obzirom na malu udaljenost između Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i mjesta incidenta.[12712]

(C) Sedrenik

3848. Dva od 16 snajperskih incidenata iz Priloga Optužnici desila su se u sarajevskom naselju zvanom Sedrenik. Tužilaštvo u vezi s oba ta incidenta navodi da je mjesto porijekla vatre bila litica zvana "Špicasta stijena", koja se uzdiže iznad Sedrenika.[12713]

[12711] V. P1600 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1994.), str. 5. To je dodatno potvrđeno u borbenom izvještaju SRK-a od 24. juna 1994. u kojem se navodi da su jedinice SRK-a bile "upozorene na neophodnost prestanka nepotrebnog otvaranja vatre duž linija", što implicira da su te jedinice upražnjavale takvu praksu. D3455 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1994.), str. 1.

[12712] Vijeće ne smatra da je Sanela Muratović upala u unakrsnu vatru zato što je bila upozorena da po tom području dejstvuje snajper. V. činjenica o kojoj je presuđeno 223.

[12713] Incidenti 2 i 17 iz Priloga F Optužnici; Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 23–25. Incident 13 iz Priloga F Optužnici se takođe desio na ovom području, ali je izbrisan iz Optužnice na osnovu pravila 73*bis* Pravilnika.

3849. Sedrenik je naselje koje se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.[12714] To je stambeno naselje koje je tokom rata često gađano iz streljačkog naoružanja, kao i iz artiljerijskog oruđa i minobacača, što je za posljedicu imalo više žrtava.[12715] Zbog toga je tokom sukoba bilo teško živjeti na Sedreniku i stanovnici tog naselja su često bili prisiljeni da izlaze iz kuća u ranim jutarnjim ili kasnim noćnim satima, pod okriljem mraka.[12716] Područja za koja se znalo da su često izložena snajperskoj vatri bila su zaštićena čaršafima i ćebadima obješenim na žice, kako bi se snajperistima zaklonila linija nišanjenja.[12717] Situacija je bila takva da je mnogo ljudi napustilo Sedrenik i preselilo se u sigurnije dijelove Sarajeva.[12718]

3850. Tim koji je činilo šest do deset posmatrača UNMO-a imao je bazu u civilnoj kući koja se nalazila na Sedreniku.[12719] Na krovu te baze bila je izvješena zastava UN-a, ali se gotovo svakodnevno nalazila na meti snajperske vatre, kao i vozila tih posmatrača.[12720]

3851. Dvije glavne lokacije koje se ističu u dokazima koji se odnose na ovaj dio grada su dvije kote iznad Sedrenika, i to brdo Grdonj i Špicasta stijena.[12721] Špicasta stijena je gola litica visine nekih 50 do 100 metara, koja se uzdiže iznad Sedrenika.[12722] Prema navodima nekoliko svjedoka, dosta snajperske vatre kojom je gađan Sedrenik otvarano je s te lokacije.[12723]

12714 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 10. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2844.

12715 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2–3; P496 (Izjave svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 26; David Fraser, T. 8015–8016 (18. oktobar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16, 19–20; Nedžib Đozo, T. 9598–9609, 9642–9646 (10. decembar 2010.); D911 (ABiH, Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo); P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), str. 8. U vezi sa raznim incidentima prijavljenim na Sedreniku, generalno v. i P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad).

12716 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 22.

12717 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 22. V. također P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24.

12718 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 22.

12719 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 10–12; Harry Konings, T. 9300 (7. decembar 2010.); P1961 (Fotografija jedne sarajevske padine); P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 2, 7; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 1985–1986.

12720 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 2011.

12721 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 37–38; Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16; Nedžib Đozo, T. 9590–9591 (10. decembar 2010.); D909 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo) (na kojoj je brdo Grdonj označio brojem 1, a Špicastu stijenu brojem 2).

12722 Nedžib Đozo, T. 9545–9548 (9. decembar 2010.), T. 9619–9621; P1980 (Fotografije Špicaste stijene); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 12; P1961 (Fotografija jedne sarajevske padine).

12723 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 4; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2–3; P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina

(1) Linije sukoba na tom području

3852. Slavko Gengo, komandant 7. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade u sastavu SRK-a,[12724] u svom je svjedočenju izjavio da je njegov bataljon kontrolisao 9 kilometara dugačku liniju sukoba na tom području, u rejonu Kadrijina Kuća – Mala tvrđava – Špicasta stijena – Pašino brdo – Velika tvrđava – Pašino brdo – Donje Bioško – Faletići – Zečija Glava – Borije – Tabakovo Guvno.[12725] Bataljon je u svom sastavu imao nekih 800 ljudi[12726] i sastojao se od komande, šest četa, jednog samostalnog voda, pozadinskog voda i odreda veze.[12727] Nedostajalo je profesionalnih oficira; većina vojnika u bataljonu bili su mještani, što je uticalo na sposobnost komande da drži kontrolu nad jedinicama.[12728]

3853. Prema Gengovim riječima, VRS je cijelim tokom sukoba držao Špicastu stijenu.[12729] Blaško Rašević, komandir voda, a kasnije i čete u Mrkovićima,[12730] koja je bila u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade,[12731] potvrdio je to rekavši da je njegov vod, kao i još jedan vod iz Mrkovića, 5. aprila 1992. zauzeo položaje na pravcu Velika tvrđava-Špicasta stijena i "[o]vu liniju uspješno drž[ao] do kraja rata".[12732] Prema Raševićevim riječima, njegova jedinica je izvodila samo

od 12. novembra 1995.), str. 8; P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 15. Knustad je takođe u svom svjedočenju izjavio da je tokom svog boravka u Sarajevu, to jest poslije 21. juna 1995., čak vidio kako je sa Špicaste stijene lansirana modifikovana avio-bomba. V. P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 2; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 1990, 2028–2029.

12724 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 3.

12725 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 13; D2384 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva). Vijeće napominje da su u svim dokazima Mala i Velika tvrđava bile poznate i pod nazivima Mala i Velika kula.

12726 Od tih ljudi, 650 ih je bilo u pješadijskim četama, dok su ostali bili pripadnici pozadinske podrške. V. Slavko Gengo, T. 29766 (6. novembar 2012.).

12727 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 13.

12728 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 25–26. Međutim, kako je izjavio Gengo, problemi sa disciplinom uglavnom su se javljali onda kada su dijelovi te jedinice bili upućivani na zadatke izvan zone odgovornosti bataljona. V. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 26.

12729 Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.). Dvojica posmatrača UNMO-a koja su bila stacionirana na tom području, i to Konings i Knustad, takođe su u svojim svjedočenjima izjavila da je bilo tako. Knustad je čak na Špicastoj stijeni vidio zastavu bosanskih Srba. V. P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 2036. Pored toga, viši vojni posmatrač UN-a, Francis Roy Thomas, obišao je srpske položaje na Špicastoj stijeni. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

12730 Rašević je bio komandir čete u periodu od 31. januara 1993. do septembra 1994. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 16–17. Mrkovići su selo sjeverno od brda Grdonj i grada Sarajeva. V. D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

12731 Kada je formiran VRS, dva voda iz Mrkovića prvo su postala dio 2. romanijske brigade, a kasnije 1. romanijske pješadijske brigade, koja je bila u sastavu SRK-a. Komandant 1. romanijske brigade bio je Dragomir Milošević, a poslije njega Vlado Lizdek. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 20; Blaško Rašević, T. 30911 (4. decembar 2012.).

12732 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 20, 29; D2528 (Mapa Grdonja s oznakama koje je unio Blaško Rašević). Siniša Maksimović, koji je 1994. godine nakratko zamijenio Raševića na položaju komandira Mrkovićke čete, u svom je svjedočenju izjavio da su se položaji te čete nalazili sjeverno od brda Grdonj, u nivou Male Kule, ali je rekao da se Špicasta stijena jeste nalazila u zoni odgovornosti Mrkovićke čete. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5, 9; Siniša Maksimović, T. 29306

odbrambene zadatke i nikad nije dobila naređenje da napada.[12733] Stanislav Galić, koji je bio komandant SRK-a do 1994., u svom je svjedočenju izjavio da se Špicasta stijena nalazi na oko kilometar udaljenosti od Sedrenika, da je jedno vrijeme bila djelimično pod kontrolom SRK-a, te da je zatim došla pod kontrolu ABiH.[12734] On, međutim, nije naveo nikakve pojedinosti o tome kada je došlo do te promjene.[12735]

3854. Suprotno gore navedenim iskazima, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da snage SRK-a nisu bile locirane na Špicastoj stijeni, nego u rejonu Male kule, odmah iza Špicaste stijene.[12736] On je otišao čak dotle da je ustvrdio da Špicasta stijena nije bila u zoni odgovornosti SRK-a.[12737] Međutim, kada ga je ispitivalo Vijeće, priznao je da je SRK imao "uslove da ostvar[uje] moguću vatru [sa Špicaste stijene]", te da je ta "moguća vatra bila u meri koja je njima [jedinicama] trebala da štite sebe".[12738]

3855. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je Špicasta stijena, osim tokom nekoliko dana sredinom 1994., kada ju je zauzela ABiH, bila u zoni odgovornosti SRK-a, ili preciznije rečeno, 7. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade, te da su vojnici SRK-a mogli da otvaraju vatru s tog objekta.[12739] Pored toga, Vijeće se također uvjerilo da se Sedrenik, budući da se nalazi na strmoj padini, može lako vidjeti i sa Špicaste stijene i sa susjednog brda Grdonj.[12740]

(23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 17.

12733 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Rašević od 1. decembra 2012.), par. 21. Rašević je u svom svjedočenju također izjavio da su oni sa svojih položaja mogli vidjeti vatrene položaje ABiH u gradu, uključujući one u blizini Fakulteta za fizičku kulturu, tunela na Koševskom brdu, stadiona Koševo, škole "Nemanja Vlatković" i kruga bolnice Koševo. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Rašević od 1. decembra 2012.), par. 23. V. također D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 23.

12734 Stanislav Galić, T. 37467, 37478–37479 (22. april 2013.).

12735 Vijeću su predočeni dokazi da su snage bosanskih Muslimana sredinom septembra 1994. privremeno zauzele Špicastu stijenu i da su je držale oko dva dana. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 10; Siniša Maksimović, T. 29303 (23. oktobar 2012.); Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.). Pored toga, Gengo je u svom svjedočenju izjavio da su u ljeto 1994. na Špicastoj stijeni zauzeta dva rova koja je prethodno držao SRK. V. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 33.

12736 Dragomir Milošević, T. 32567–32568 (23. januar 2013.), T. 33187–33188 (5. februar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

12737 Dragomir Milošević, T. 33189–33195 (5. februar 2013.).

12738 Dragomir Milošević, T. 33196–33197 (23. januar 2013.).

12739 Zapravo, čak je i svjedok vještak optuženog, Mile Poparić, pripremio svoj izvještaj zasnovavši ga na toj pretpostavci. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 41. U svom izvještaju, Mile Poparić je izložio fotografije raznih rovova na Grdonju i na Špicastoj stijeni. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), slike 13–17. V. također činjenice o kojima je presuđeno 101, 102 i 160.

12740 Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 37–38. Pored toga, kako su izjavili svjedoci, sva stabla na području od Špicaste stijene prema Sedreniku posjekli su civili kojima je trebalo

3856. Jedinice ABiH koje su držale položaje naspram 7. bataljona, uključujući i Mrkovićku četu, bile su u sastavu 105. i 110. brdske brigade i držale su vrh brda Grdonj, dok je područje Sedrenika bilo iza njih, i imale su odličan pogled na grad.[12741] Kako je izjavio Nedžib Đozo, koji je bio policijski istražitelj u Stanici policije Stari Grad,[12742] jedinice ABiH nisu držale položaje odmah ispod Špicaste stijene niti u njenom podnožju zato što bi to bilo preblizu i previše opasno; one su, zapravo, držale položaje više nalijevo, prema Grdonju, i nadesno, prema šumi.[12743] Đozo je u svom svjedočenju također izjavio da to nisu bile prave linije, već da se radilo o dva-tri položaja koja su štitila to područje od "napada srpskih snaga prema Sedreniku".[12744] Gengo je u svom svjedočenju također izjavio da su na području Špicaste stijene i Velike i Male tvrđave, položaji koje je držao 7. bataljon bili na većoj visini od položaja koje su držale jedinice ABiH.[12745]

3857. Položaji 105. brdske brigade nalazili su se na nekih 20 do 100 metara udaljenosti od položaja Mrkovićke čete, a linija razdvajanja i na Špicastoj stijeni bila je, na određenim mjestima, široka samo 20 metara.[12746]

(2) Snajperi na tom području

3858. Milošević je negirao da je SRK imao ijednog snajperistu na Špicastoj stijeni, objasnivši da se radilo o tako velikim udaljenostima da bi sve vrste pješadijskog naoružanja na tom položaju bile beskorisne.[12747] Gengo je to potvrdio, izjavivši da u 7. bataljonu nije bilo obučenih snajperista i da nije bilo moguće otvarati vatru po Sedreniku zbog prevelike udaljenosti, konfiguracije terena, te

---

drvo za ogrijev. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 34; Nedžib Đozo, T. 9546–9547 (9. decembar 2010.), T. 9593–9595 (10. decembar 2010.). Vijeće napominje da je Nedžib Đozo u svom svjedočenju također izjavio da se snajperska vatra po Sedreniku mogla otvarati samo sa Špicaste stijene, budući da se Sedrenik ne vidi sa brda Grdonj. V. P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16. Međutim, u svjetlu Poparićevog izvještaja, Vijeće ne prihvata taj dio njegovog svjedočenja.

12741 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 26; D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); Dragomir Milošević, T. 32567, 32570 (23. januar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16; Slavko Gengo, T. 29838 (6. novembar 2012.); Asim Džambasović, T. 15194, 15207, 15238–15240 (22. juni 2011.); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P1058 (Mapa ABiH). Prema Džambasovićevim riječima, komandno mjesto 105. brigade nalazilo se u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici. V. Asim Džambasović, T. 15207 (22. juni 2011.).

12742 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 4.

12743 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16, 18. Ali v. Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1723–1724, 1726–1727, 1741–1742.

12744 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16.

12745 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16.

12746 D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5, 10; Asim Džambasović, T. 15240, 15251 (22. juni 2011.); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2045.

12747 Prema Miloševićevim riječima, u Mrkovićima je bilo nešto artiljerijskog oruđa, ali je ono bilo povučeno i stavljeno pod komandu UNPROFOR-a. V. Dragomir Milošević, T. 32571 (23. januar 2013.).

činjenice da su rovovi na Špicastoj stijeni bili "u unakrsnoj vatri".[12748] Međutim, Gengo jeste priznao da je 1. romanijska pješadijska brigada imala više od šezdeset snajperskih pušaka kalibra 7,62 i 7,9 mm u svom arsenalu.[12749] Premda je tvrdio da Mrkovićka četa nije imala profesionalnih snajperista niti snajperskih pušaka, Rašević je u svom svjedočenju izjavio da su imali optičke nišane postavljene na lovačke karabine, te da su oni imali domet do 1.000 metara, ali da im je najveća preciznost bila na udaljenostima od 300 do 400 metara.[12750] Siniša Maksimović, koji je 1994. godine nakratko zamjenjivao Raševića na položaju komandira Mrkovićke čete,[12751] priznao je da je njegova jedinica otvarala vatru sa Špicaste stijene, ali samo kada je bila napadnuta i samo po položajima ABiH.[12752]

3859. Suprotno iskazima Genge i Miloševića u vezi s tim da li je na Špicastoj stijeni bilo snajperista, Thomas je u svom svjedočenju izjavio da je, zbog velikog broja snajperskih incidenata u kojima su dejstva vršena sa Špicaste stijene, pokušao da putem pregovora postigne da na toj lokaciji budu prisutni vojni posmatrači UN-a i da je tokom pregovora sa SRK-om bio u mogućnosti da obiđe njihove položaje na tom području negdje u periodu poslije februara 1994.[12753] Prema njegovim riječima, Špicasta stijena je bila "dobro ukopan[a] pozicij[a] ", tako da "snajperistima nisu bili potrebni nikakvi posebno uređeni položaji".[12754] Vojnici SRK-a su mogli "jednostavno odabrati rov, pripremiti se, pucati i otići do drugog rova", budući da su imali neometan pogled.[12755] Ti pregovori u cilju obezbjeđenja prisustva UNMO-a na Špicastoj stijeni na kraju su bili neuspješni uprkos tome što je Thomas to pitanje izložio majoru Inđiću i tako na njega skrenuo Galićevu pažnju.[12756] Thomasov iskaz potvrđuje jedan izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995., u kojem se navodi da je na dva civila i oklopni transporter Egipatskog bataljona UNPROFOR-a otvorena snajperska vatra s položaja na Špicastoj stijeni; kada je oklopni transporter uzvratio vatru i

---

12748 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 35; Slavko Gengo, T. 29787 (6. novembar 2012.).

12749 Slavko Gengo, T. 29788, 29794–29796 (6. novembar 2012.); P5945 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.); P1279 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.).

12750 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 29. V. takođe D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 8. Vijeće ovdje takođe podsjeća na iskaz van der Weijdena da je znatan broj boraca u Sarajevu imao lovačke puške na koje su bili postavljeni optički nišani, koje su bile podesne za snajperska dejstva. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 3–4.

12751 Međutim, u vrijeme incidenta, Maksimović je bio pripadnik interventnog voda 4. bataljona Igmanske brigade i držao je liniju na Igmanu, koji se nalazi daleko od Sedrenika. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 3–5; Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.).

12752 Kada mu je pokazan izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995. u kojem se navodi da su dva civila ranjena vatrom sa Špicaste stijene, Maksimović je objasnio da on više nije bio komandir na tom području kada se to dogodilo. Siniša Maksimović, T. 29297–29298 (23. oktobar 2012.); P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

12753 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

12754 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66. V. takođe P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

12755 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

dejstvovao po strijelcu iz redova SRK-a, timu UNMO-a u Vogošći zaprijetio je komandant Radavskog bataljona SRK-a[12757] i rekao im da napuste njegovu "zonu za vježbanje gađanja (Sedrenik)" ili će po njima biti otvorena vatra.[12758]

3860. Što se tiče rasporeda vatrenih dejstava na Sedreniku, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da su Srbi bili ti koji su više dejstvovali na tom području, što je bio razlog iz kojeg su postavljeni zaštitni zastori.[12759] Međutim, Galić je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH neprestano napadala položaje SRK-a na pravcu Sedrenik-Zlatište i da su snage ABiH čak otvarale snajpersku vatru po samom Sedreniku.[12760] Rašević je potvrdio da su snage ABiH izvele nekoliko napada na njegove položaje u periodu od aprila 1992. do januara 1993. godine, primijetivši da je to područje smatrano važnim zato što se radilo o dominantnoj koti s koje je bilo moguće prekinuti vezu između Vogošće i Hreše i tako opkoliti sve opštine koje su držali Srbi.[12761] Dragomir Milošević je u svom svjedočenju takođe izjavio da je to područje bilo od strateškog značaja za SRK i da je to bio razlog iz kojeg je ABiH redovno napadala Mrkoviće i putni pravac koji je vodio od Pala ka Vogošći preko Špicaste stijene.[12762] Na kraju, i Gengo je pomenuo takve napade na položaje koje je držao njegov bataljon, uključujući i napade snajperskom vatrom od strane ABiH – a zatim je izjavio da su on i njegove snage uzvraćali vatrom u znak odmazde, te da su pritom koristili i mitraljesku i minobacačku vatru.[12763]

3861. Prema Poparićevom mišljenju, kad je u pitanju bezbjednost naselja Sedrenik, položaji na Špicastoj stijeni i na Grdonju bili su "veoma nepovoljni" zbog toga što se Sedrenik nalazi na velikoj strmini, što je značilo da je skoro svaki metak ispaljen sa Špicaste stijene i Grdonja imao rikošetni ugao, tako da je kod razmjene vatre znatan broj projektila letio u pravcu naseljenog područja.[12764]

3862. Uzimajući u obzir sve gore navedene dokaze, a posebno iskaze koje su dali Thomas, Milošević i Gengo, Vijeće se uvjerilo da su položaji SRK-a iznad Sedrenika bili od strateškog

---

12756 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

12757 Radava je selo nedaleko od Mrkovića. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 4; D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović).

12758 P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

12759 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 26; David Fraser, T. 8015 (18. oktobar 2010.).

12760 Stanislav Galić, T. 37190 (15. april 2013.), T. 37411 (18. april 2013.), T. 37541–37542 (22. april 2013.); D3425 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. septembar 1993.); D3457 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1994.).

12761 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 22, 26, 27; Blaško Rašević, T. 30906–30909 (4. decembar 2012.); D2529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blaško Rašević).

12762 Dragomir Milošević, T. 32568–32569 (23. januar 2013.).

12763 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 10, 27–28, 33; Slavko Gengo, T. 29782–29783 (6. novembar 2012.).

12764 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

značaja za SRK i da je SRK bio u mogućnosti da otvara i da je otvarao vatru i sa Špicaste stijene i s položaja oko nje. Pored toga, Vijeće se također uvjerilo, oslanjajući se na iskaze Genge i Raševića i na gore pomenute dokumente SRK-a,[12765] da su vojnici SRK-a na tom području imali mitraljeze, snajperske puške i lovačke puške s optičkim nišanima. Na kraju, oslanjajući se na iskaze svjedoka iz redova UNMO-a, Žunića i Đoze, a posebno na izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995.,[12766] Vijeće se uvjerilo da su vojnici SRK-a otvarali vatru iz pješadijskog naoružanja i/ili snajpersku vatru po civilima na Sedreniku, te da je SRK koristio Sedrenik za "vježbanje gađanja".

(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici)

3863. U Optužnici se navodi da je 17. aprila 1993. jedna devetogodišnja djevojčica ustrijeljena i ranjena u leđa dok se igrala u vrtu ispred svoje kuće na području Sedrenika u Sarajevu.[12767] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je vatra otvorena sa Špicaste stijene, koja je bila pod kontrolom SRK-a i s koje se pružao neometan pogled na lokaciju na kojoj je ta djevojčica pogođena.[12768] Međutim, optuženi tvrdi da se ta djevojčica u trenutku kada je pogođena nije mogla vidjeti sa Špicaste stijene, ali da se mogla vidjeti s položaja ABiH na brdu Grdonj.[12769]

3864. Vijeće je također formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje su se odnosile na događaje koji su se desili na dan tog incidenta. Prema tim činjenicama, vrijeme je bilo sunčano i devetogodišnja djevojčica,[12770] koja je na sebi imala tamne pantalone i plavu jaknu, izašla je u dvorište da se igra pod prozorom svoje kuće na Sedreniku.[12771] Metak je djevojčicu pogodio "u predjelu plećke […], prošao kroz nju i zabio se u zid" iza nje.[12772] Tog istog dana, nije navedeno tačno u koje vrijeme, djevojčicu su uz pomoć susjeda automobilom odvezli u bolnicu u Sarajevu.[12773] Dok se auto udaljavao od kuće te djevojčice, na njega je ispaljen metak koji ga je pogodio u stražnji dio.[12774]

[12765] V. fusnota 12749.
[12766] V. par. 3849–3851, 3859–3860.
[12767] Optužnica, incident 2 iz Priloga F Optužnici.
[12768] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 23–24.
[12769] Završni podnesak odbrane, par. 2188–2193.
[12770] Kao što se navodi u činjenici o kojoj je presuđeno 157, ta devetogodišnja djevojčica svjedočila je pod pseudonimom kao svjedokinja E u predmetu *Tužilac protiv Galića*. V. također P5068 (List s pseudonimom za svjedokinju E u predmetu *Tužilac protiv Stanislava Galića*) (pod pečatom).
[12771] V. činjenica o kojoj je presuđeno 157.
[12772] V. činjenica o kojoj je presuđeno 158.
[12773] V. činjenica o kojoj je presuđeno 159.
[12774] Činjenica o kojoj je presuđeno 159.

3865. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačno mjesto na kojem se nalazila djevojčica kada je pogođena.[12775] Van der Weijden je takođe obišao mjesto incidenta, kao i Špicastu stijenu, koja se nalazi na udaljenosti od 1.108 metara prema sjeverozapadu.[12776] On je naveo da je metak koji je ranio žrtvu prošao kroz njeno tijelo i pogodio zid iza nje, ostavivši trag, što je značilo da se prema njegovoj putanji mogao ugrubo odrediti položaj na kojem se nalazi strijelac.[12777] Posmatrajući okruženje s tačne lokacije i visine na kojoj se nalazila djevojčica kada je pogođena, on je utvrdio da je jedini mogući položaj s kojeg je strijelac pucao bila Špicasta stijena.[12778] Kada je obišao Špicastu stijenu, utvrdio je da se odatle pruža neometan pogled na mjesto incidenta i smatrao je, kao i Thomas, da je to bila očigledna lokacija za snajpersko gnijezdo ili mitraljeski položaj.[12779] Van der Weijden je takođe primijetio da jedno stablo u dvorištu u blizini mjesta incidenta donekle zaklanja pogled, ali da to nije bilo tako prije više od 15 godina.[12780]

3866. Što se tiče oružja koje je korišteno u ovom incidentu, van der Weijden je bio mišljenja da metak koji je pogodio žrtvu nije mogao biti kalibra većeg od 7,92 mm zato što bi takav kalibar prouzrokovao teže povrede.[12781] S obzirom na to da nema dokaza da je ispaljeno više hitaca, van der Weijden je zaključio da je djevojčica vjerovatno pogođena iz poluautomatske snajperske puške M76 ili M91, premda je priznao da bi to bio krajnji domet za te puške.[12782] Prema van der Weijdenovim riječima, strijelac je bio u mogućnosti da zaključi da je žrtva dijete mlađeg uzrasta zato što (i) je vrijeme na dan kad se desio taj incident bilo sunčano; (ii) što je djevojčica stajala pored svoje kuće, tako da se njena visina mogla razaznati; (iii) što je imala dugačku kosu i nosila

---

12775 Barry Hogan, T. 11208–11209 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2195 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 17. aprila 1993. na Sedreniku, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

12776 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20–21.

12777 Van der Weijden je u svom izvještaju priložio fotografiju koja prikazuje pogled sa tog mjesta, na kojoj se vidi da se sa Špicaste stijene pružao neometan pogled na mjesto incidenta. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22–23.

12778 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22.

12779 V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20, 22. To su potvrdili Barry Hogan i fotografija koju je snimio na tačnom mjestu na kojem se djevojčica igrala u trenutku kada je pogođena. V. Barry Hogan, T. 11208–11209 (3. februar 2011.); P2195 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 17. aprila 1993. na Sedreniku, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12780 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22.

12781 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

12782 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

civilnu odjeću; i što (iv) se igrala u vrtu sat i po prije nego što je pogođena, tako da ju je strijelac povremeno mogao vidjeti.[12783]

3867. Premda je potvrdio da se kuća te djevojčice vidi sa Špicaste stijene, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da se tačno mjesto na kojem se nalazila kada je pogođena[12784] ne vidi iz "posljednjeg rova [VRS-a]" na Špicastoj stijeni, ali da se može vidjeti s brda Grdonj.[12785] U prilog toj tvrdnji, Poparić je predočio dvije fotografije koje prikazuju pogled na kuću sa Špicaste stijene i s brda Grdonj.[12786] Druga metoda koju je Poparić primijenio da bi dokazao svoju tvrdnju sastojala se u tome da je izračunao mjesni ugao između mjesta incidenta i rovova VRS-a, a zatim, na osnovu pretpostavljene potencijalne visine kuće koja se nalazi pored kuće te djevojčice, izračunao na kojoj bi udaljenosti ta susjedna kuća trebala biti u odnosu na kuću djevojčice da bi tačno mjesto na kojem se djevojčica nalazila kada je pogođena moglo da se vidi sa Špicaste stijene.[12787] Ta udaljenost bi, prema njegovim tvrdnjama, trebala da bude puno veća od stvarne udaljenosti između tih dviju kuća (koju je on, ponovo, ocijenio na osnovu fotografija), što, po njegovom mišljenju, dokazuje da djevojčica, u trenutku kada je pogođena, nije mogla da se vidi sa Špicaste stijene.[12788] Poparić je takođe primijetio da je kuća djevojčice daleko od Špicaste stijene, na razdaljini većoj od 1.100 metara, uslijed čega bi bilo veoma teško vidjeti djevojčicu, bez obzira na to kakva se optička oprema koristi.[12789] On je takođe iznio stav da, prema njegovom ličnom mišljenju, niko nije namjerno gađao tu djevojčicu, već da ju je pogodio zalutali metak, koji nije mogao doletjeti sa Špicaste stijene.[12790]

3868. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da nije obišao kuću djevojčice niti pregledao trag od metka u zidu zato (i) što je pretpostavio da su na kući napravljene promjene, pa takav pregled ne bi bio od koristi i (ii) što je ubrzo nakon obilaska Špicaste stijene spoznao da se

---

12783 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 23.

12784 Poparić je do te lokacije došao na osnovu fotografije koju je djevojčica označila tokom svog svjedočenja u predmetu *Galić*. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 59, slika 34. Za razliku od toga, van der Weijden je koristio GPS lokaciju do koje je došao Barry Hogan. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

12785 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 61–63; Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.).

12786 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 61; Mile Poparić, T. 38942–38943, 38945–38946 (29. maj 2013.); D3634 (Dvije fotografije kuća s oznakama koje je unio Mile Poparić). Poparić je takođe koristio slike iz aplikacije *Google Earth*. Mile Poparić, T. 38943–38944 (29. maj 2013.).

12787 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 61–63.

12788 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 62–63; Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.).

12789 Mile Poparić, T. 38941 (29. maj 2013.).

12790 Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.). V. takođe Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.).

odatle ne vidi lokacija na kojoj se nalazila žrtva.[12791] Takođe je pojasnio da je djevojčica bila zaštićeni svjedok u jednom ranijem predmetu i da, shodno tome, tim odbrane nije razmatrao mogućnost stupanja u kontakt s njom.[12792] Kada su mu pokazali fotografiju snimljenu sa Špicaste stijene 1996. godine i pitali ga da li ona prikazuje dosta jasniju liniju nišanjenja prema kući žrtve nego što to prikazuju fotografije koje je on snimio, Poparić je ustvrdio da se kuća zaista bolje vidi, ali da se prizemlje, u čijoj visini se djevojčica nalazila kada je pogođena, i dalje ne vidi.[12793]

3869. Rašević, koji je u vrijeme kad se desio taj incident komandovao Mrkovićkom četom SRK-a, u svom je svjedočenju izjavio da je držao položaje na Špicastoj stijeni, ali da nikad nije dobio naređenje da otvara vatru po civilima ili po civilnim ciljevima, te da nikad nije izdao takva naređenja svojim potčinjenima.[12794] Štaviše, njegova četa nikad nije otvarala vatru po civilima na Sedreniku.[12795] Tokom unakrsnog ispitivanja, Raševiću je pokazan izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995.[12796] Kada je od njega zatraženo da prokomentariše kako se ta informacija slaže s njegovim odgovorom da njegove jedinice nikad nisu otvarale vatru sa Špicaste stijene, Rašević je odgovorio da se taj incident desio nakon što je on napustio Mrkoviće, ali je priznao da, na osnovu tog izvještaja, ne bi mogao da isključi mogućnost da s položaja SRK-a na Špicastoj stijeni jeste otvarana vatra.[12797]

3870. Siniša Maksimović, koji je bio komandir Mrkovićke čete nakon što se desio taj incident,[12798] u svom je svjedočenju izjavio da su položaji koje je četa držala bili isti čak i prije njegovog dolaska na to područje i da se, sudeći po fotografiji koju mu je dao tim odbrane optuženog, s tih položaja nije moglo vidjeti tačno mjesto incidenta.[12799] Kada mu je pokazana druga

---

12791 Mile Poparić, T. 39222–39224 (4. juni 2013.). Prema navodima tužilaštva, Poparićeva analiza porijekla vatre dovedena je u pitanje zbog toga što je on propustio da analizira stvarno mjesto udara metka. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 9.

12792 Mile Poparić, T. 39304 (5. juni 2013.).

12793 Mile Poparić, T. 39225–39227 (4. juni 2013.); P6362 (Fotografija kuća u Sarajevu s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12794 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 21, 29.

12795 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 29. U stvari, Rašević je u svom svjedočenju izjavio da SRK baš nikad nije otvarao vatru sa Špicaste stijene. V. Blaško Rašević, T. 30917 (4. decembar 2012.).

12796 V. par. 3859; P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

12797 Blaško Rašević, T. 30917–30920 (4. decembar 2012.).

12798 U vrijeme incidenta, Maksimović je bio pripadnik interventnog voda u 4. bataljonu Igmanske brigade i držao je liniju na Igmanu, koji se nalazi daleko od Sedrenika, i samo je nakratko zamijenio Raševića 1994. godine. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 3–5; Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.). Iz tog razloga, tužilaštvo tvrdi da njegov iskaz nije relevantan za ovaj incident. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 24.

12799 Maksimović je bio u mogućnosti da izvede taj zaključak na osnovu fotografije koju mu je dao tim optuženog i za koju mu je rečeno da je snimljena sa približne lokacije na kojoj se nalazila žrtva kada je pogođena. On je na fotografiji označio da su se njegove jedinice nalazile iza krova kuće koja se nalazi uz kuću žrtve. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 7; D2358 (Fotografija Sedrenika s oznakama koje je unio Siniša Maksimović).

fotografija, koju je Hogan snimio s tačnog mjesta na kojem se nalazila žrtva kada je pogođena i koja prikazuje drugačiji pogled prema mjestu s kojeg je navodno otvorena vatra, on je u svom svjedočenju izjavio da je, ukoliko je to zaista bilo mjesto s kojeg je otvorena vatra, taj rejon bio pod kontrolom jedne druge jedinice VRS-a – susjedne jedinice na njegovom lijevom krilu.[12800]

3871. Maksimović je takođe objasnio da je udaljenost između mjesta incidenta i položaja jedinica SRK-a iznosila negdje između 800 i 1.000 metara i da, koliko je njemu poznato, jedinice na toj lokaciji nisu imale vojnike obučene za snajperska dejstva niti puške tog dometa.[12801] Kada mu je pokazan izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade Komandi SRK-a od 29. oktobra 1993., u kojem se izvještava o brigadnim potencijalima za snajperska dejstva, te se navodi i to da je ona posjedovala oko 50 pušaka M76 kalibra 7,92 mm, Maksimović je priznao da te puške imaju domet od oko 1.000 metara.[12802]

3872. Maksimović je u svom svjedočenju takođe izjavio da su položaji njegovih jedinica bili pod neprestanom vatrom jedinica ABiH zato što je brdo Grdonj nadvisivalo položaje njegove čete.[12803] Međutim, priznao je da su vojnici SRK-a otvarali vatru sa Špicaste stijene.[12804] Na kraju, on je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije izdao naređenja da se otvara vatra po civilima na tom području i da nikad nije čuo da su pripadnici njegove jedinice otvarali vatru po civilnim ciljevima.[12805]

3873. Galić je u svom svjedočenju izjavio da u to vrijeme nije imao nikakvih saznanja o tom incidentu, ali da je tokom svog suđenja shvatio da se s položaja SRK-a na Špicastoj stijeni ne vidi područje na kojem se nalazila ta djevojčica u trenutku kada je pogođena.[12806] Pored toga, izjavio je da nikad nije izdao naređenja da se gađaju civili na području Sedrenika i da je, ako neko jeste otvarao vatru po njima, to učinjeno bez njegovog znanja.[12807]

3874. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno, koje se odnose na porijeklo vatre i glase kako slijedi: (i) metak koji je ranio devetogodišnju djevojčicu

---

12800 Siniša Maksimović, T. 29299–29300 (23. oktobar 2012.); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

12801 On je objasnio da je njegova jedinica imala samo automatske puške kalibra 7,62 mm koje su bile najpreciznije na udaljenostima od 300 do 400 metara i za koje bi udaljenost od 800 metara predstavljala krajnji domet. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 8; Siniša Maksimović, T. 29301, 29305–29306 (23. oktobar 2012.); P2193 (Mapa Sarajeva).

12802 Siniša Maksimović, T. 29301–29304 (23. oktobar 2012.); P5945 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.).

12803 D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 8, 10.

12804 Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.).

12805 D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 9.

12806 Stanislav Galić, T. 37478–37482 (22. april 2013.); D3439 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. april 1993.).

12807 Stanislav Galić, T. 37478–37479 (22. april 2013.).

ispaljen je s područja Špicaste stijene;[12808] (ii) u vrijeme tog incidenta u blizini te djevojčice nije bilo nikakve vojne opreme niti ljudstva;[12809] (iii) dok su tu djevojčicu odvozili u bolnicu, na nju i na druge osobe ponovo je otvorena vatra iz pravca Špicaste stijene;[12810] i (iv) djevojčica je bila civil i namjerno je gađana s teritorije koju je kontrolisao SRK.[12811]

3875. S obzirom na uzrast djevojčice u vrijeme kad se desio incident i činjenicu da se igrala pred svojom kućom, Vijeće smatra da je ona bila civil i da u vrijeme incidenta nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima, niti se u vrijeme kad se incident desio nalazila u blizini vojnika ili vojnih ciljeva. Suprotno Poparićevom mišljenju da je djevojčicu pogodio zalutali metak iz razmjene vatre, Vijeće se uvjerilo da u trenutku kada se ona igrala u svom dvorištu nije bilo borbi, jer se u suprotnom ne bi upuštala u takvu aktivnost.

3876. Vijeće se, na osnovu gore navedenih dokaza, uvjerilo da se s područja Špicaste stijene pružala linija nišanjenja prema tačnom mjestu na kojem se djevojčica igrala. U stvari, Vijeće prihvata van der Weijdenov iskaz da je Špicasta stijena bila jedina lokacija s koje se u to vrijeme djevojčica mogla vidjeti. Vijeće se uvjerilo u njegovu analizu zato što je on lično posmatrao okruženje s položaja na kojem se nalazila djevojčica kada je pogođena i što je, isto tako, pregledao tragove od metka na zidu. Nasuprot tome, Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu ovog incidenta jer je ona zasnovana na više nagađanja. Prvo, za razliku od van der Weijdena, Poparić nije obišao kuću žrtve niti je mogao da vidi pogled koji se od te kuće pruža ka Špicastoj stijeni, što je trebalo da bude prvi korak koji vještak preduzima. Drugo, njegova tvrdnja da je pogled sa Špicaste stijene ka mjestu na kojem se nalazila žrtva bio zaklonjen zasnovana je na (i) raznim proračunima utemeljenim na visini susjedne kuće i njene udaljenosti od kuće žrtve, i (ii) fotografiji kuće žrtve snimljenoj sa Špicaste stijene. Nakon što je razmotrilo njegovu osnovu (i), Vijeće konstatuje da je njegova tvrdnja neuvjerljiva zato što je utemeljena na više nagađanja vezanih za dotičnu visinu i udaljenost – s obzirom na to da nije bio na mjestu incidenta, Poparić je samo nagađao koja je visina susjedne kuće i koja je udaljenost između tih dviju kuća. Što se tiče osnove (ii), premda se čini da ta fotografija pokazuje da stablo u blizini kuće žrtve zaklanja pogled na mjesto na kojem se djevojčica nalazila u trenutku kada je pogođena, Vijeće takođe podsjeća na van der Weijdenovo svjedočenje da je, kada je obišao Špicastu stijenu, utvrdio da se odatle pruža neometan pogled na mjesto

[12808] V. činjenica o kojoj je presuđeno 161.
[12809] V. činjenica o kojoj je presuđeno 162.
[12810] V. činjenica o kojoj je presuđeno 163.
[12811] V. činjenica o kojoj je presuđeno 164.

incidenta.[12812] On je uočio navedeno stablo i to da njegove grane djelimično zaklanjaju pogled, ali je zaključio da pogled ne bi bio u tolikoj mjeri zaklonjen prije više od 15 godina.[12813] Shodno tome, Vijeće smatra uvjerljivom van der Weijdenovu analizu da je Špicasta stijena jedina moguća lokacija s koje je otvorena vatra u ovom incidentu.

3877. Vijeće se, pored toga, na osnovu iskaza lokalnih komandanata SRK-a uvjerilo da je 7. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a imao položaje na području Špicaste stijene i da je s tog područja otvarao vatru, kao što je potvrdila nekolicina svjedoka, među kojima su bili Thomas, Milošević i Gengo. Oslanjajući se, pored ostalog, na izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995., Vijeće se također uvjerilo da su vojnici SRK-a koji su se nalazili na tom području otvarali snajpersku vatru po civilima na Sedreniku, s obzirom da su to područje koristili za "vježbanje gađanja". Vijeće se također uvjerilo, oslanjajući se na gore navedene dokaze,[12814] da su vojnici SRK-a na tom području posjedovali snajperske puške ili lovačke karabine s optičkim nišanima, koji su imali domet kakav je bio potreban za gađanje žrtve u ovom slučaju.[12815] Na kraju, s obzirom na udaljenost između mjesta incidenta i područja Špicaste stijene, koja je iziskivala pažljiv hitac od strane strijelca, kao i na činjenicu da je vatra otvorena i na automobil kojim je ta žrtva odvezena u bolnicu, Vijeće se uvjerilo da je djevojčicu namjerno gađao jedan od vojnika SRK-a. Taj vojnik je bez sumnje bio svjestan njenog civilnog statusa, iz svih razloga navedenih gore u tekstu koje je izložio van der Weijden.[12816]

(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici)

3878. U Optužnici se navodi da je 6. marta 1995., Tarik Žunić, dječak star 14 godina, ustrijeljen i ranjen u šaku u ulici Sedrenik, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva, dok je iz škole išao kući. U Optužnici se također navodi da je on pogođen kada je izašao iza zaštitne pregrade, na oko 100

[12812] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20, 22. V. također Barry Hogan, T. 11208–11209 (3. februar 2011.); P2195 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 17. aprila 1993. na Sedreniku, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

[12813] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22. Uistinu, to potvrđuje fotografija tog područja snimljena 1996. godine, tačnije dokazni predmet P6362, prema kojoj se prizemlje kuće te djevojčice može vidjeti sa Špicaste stijene. Vijeće također napominje da je Poparić potvrdio van der Weijdenov iskaz u vezi s tim stablom, ali je u svom svjedočenju izjavio da on "lično" smatra da metak nije mogao doletjeti sa Špicaste stijene. Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.). Međutim, u svjetlu dokaza o vidljivosti koje je iznio van der Weijden, a koji su, opet, potkrijepljeni iskazom Barryja Hogana, Vijeće ne prihvata Poparićevo mišljenje da vatra nije mogla biti otvorena sa Špicaste stijene.

[12814] V. par. 3858.

[12815] Vijeće ovdje također podsjeća na van der Weijdenov iskaz da je znatan broj boraca u Sarajevu imao lovačke karabine s optičkim nišanima, koji su bili podesni za snajperska dejstva. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 3–4.

[12816] V. par. 3866.

metara od svoje kuće.[12817] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je hitac ispaljen sa Špicaste stijene i da je oružje koje je najvjerovatnije korišteno bio mitraljez M84.[12818] Optuženi je iznio protivtvrdnju, rekavši da se mjesto tog incidenta ne vidi s položaja SRK-a na tom području i da snajperska vatra nije bila moguća zbog velike udaljenosti i konfiguracije terena.[12819]

3879. Dana 6. marta 1995., Tarik Žunić, koji je tada imao 14 i pol godina, išao je kući iz škole, koju je pohađao samo onih dana kada nije bilo granatiranja ni borbi.[12820] On je oko 13:00 sati bio u ulici Sedrenik, na nekih 100 metara od svoje kuće, i upravo je prošao iza čaršafa koji je bio postavljen u ulici kao zaštita od snajperske vatre,[12821] kada je čuo dva pucnja.[12822] Odmah se zaklonio legavši na rub ulice i, dok se pucnjava nastavila, shvatio je da je pogođen u desnu šaku.[12823] Jedan civilni automobil je pokušao da se zaustavi i pruži mu pomoć, ali se i sam našao na meti snajperske vatre i nastavio je da vozi.[12824] Još jedan čovjek je također pokušao da mu pomogne, ali je i na njega otvorena vatra.[12825] Nekih pet minuta kasnije, stigao je oklopni transporter koji su vozili vojnici Egipatskog bataljona UNPROFOR-a i Žunić je uspio da se ukrca u njega, nakon čega je prevezen u bolnicu Koševo gdje mu je povreda zbrinuta.[12826]

3880. Na dan kad se desio taj incident, bilo je oblačno, ali ne maglovito, a Žunić je na sebi imao farmerice i zelenu jaknu i na desnom ramenu je nosio plavi ruksak.[12827] Žunić je u svom

---

12817 Optužnica, incident 17 iz Priloga F Optužnici.

12818 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 25.

12819 Završni podnesak odbrane, par. 2297–2303.

12820 Žunić je također objasnio da je u školu i iz škole išao "glavnom ulicom" kada nije bilo granatiranja ni snajperskih dejstava. Postojao je još jedan zaklonjeniji, ali teži put, kojim je išao ako bi započela pucnjava dok se vraćao iz škole. Na dan kada se desio incident, kretao se putem koji je vodio glavnom ulicom. V. P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2998.

12821 Žunić je u svom svjedočenju također izjavio da su duž ulice kojom je išao bili "čaršafi" koji su tu bili postavljeni kako bi zaklonili ljude od pogleda snajperista. Međutim, ti čaršafi nisu pružali zaklon duž cijele ulice. Pored toga, duž ulice je bio drvored koji je pružao zaštitu tokom ljeta. Međutim, s obzirom da je tada bio početak marta, na drveću nije bilo lišća. V. P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2.

12822 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1707–1715, 1748–1754; P457 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P449 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P450 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P451 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P452 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P453 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić), P460 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić).

12823 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725–1728, 1734, 1737–1738. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 3000.

12824 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2.

12825 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1744–1745.

12826 Žunić je u svom svjedočenju izjavio da ne pati od posljedica tog ranjavanja osim prilikom promjene vremena. V. P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2.

12827 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2. V. također činjenice o kojima je presuđeno 2998, 2999.

svjedočenju ostao pri tvrdnji da njegova jakna nije bila sivomaslinaste boje, nego "Benetton-zelene boje",[12828] te da se nikad nije borio u sastavu ABiH budući da je u to vrijeme bio premlad.[12829] Kada je stigao u bolnicu, primijetio je da se na prednjoj strani njegove jakne nalaze dvije rupe.[12830] Metak mu je ušao kroz lijevu stranu jakne, zatim izašao kroz desnu stranu, a potom prošao kroz njegovu desnu šaku.[12831]

3881. Žunić je u svom svjedočenju izjavio da su hici došli sa srpskih položaja na Špicastoj stijeni, koji su se nalazili s njegove lijeve strane, zato što je ta lokacija bila jedina lokacija s koje su snajperisti imali savršen pogled na ulicu Sedrenik.[12832] Prema njegovim riječima, snage ABiH nalazile su se u podnožju Špicaste stijene i njihovi položaji se nisu mogli vidjeti s mjesta kojim se on kretao kada je pogođen.[12833] Na osnovu toga koliko je glasna bila ta pucnjava, te na osnovu svojih dotadašnjih iskustava u vezi s snajperskom vatrom, on je smatrao da su hici bili ispaljeni iz mitraljeza M84.[12834] Prema Žunićevim riječima, u blizini mjesta na kojem je ustrijeljen nije bilo vojnih objekata ni rovova, a linija sukoba je bila udaljena nekih 700 do 900 metara.[12835] Na kraju, on je u svom svjedočenju izjavio da je na njega još u dva navrata otvarana vatra, također sa Špicaste stijene.[12836]

3882. Posmatrači UNMO-a istog su dana izvijestili o tom incidentu, kao i o još jednom incidentu na tom području, koji se desio nekih 25 minuta ranije, te zaključili da je u oba slučaja vatra bila otvorena sa Špicaste stijene.[12837] Posmatrači su također izvijestili da su se, dok su pružali pomoć žrtvama tih dvaju incidenata, našli na udaru povremene vatre iz pješadijskog naoružanja, uslijed čega je oklopni transporter za protivsnajperska dejstva Egipatskog bataljona na toj lokaciji uzvratio

---

12828 Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1724–1725.

12829 Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1741, 1745–1746.

12830 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Dodatak izjavi svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995., 25. april 2010.), str. 1; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725, 1740–1741.

12831 P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725, 1741; P1548 (Medicinski izvještaj za Tarika Žunića); P1534 (Spisak medicinske dokumentacije o žrtvama snajperskog djelovanja), str. 3. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 3000.

12832 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725, 1738–1739, 1753–1754; P453 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P460 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić).

12833 Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1723–1724, 1726–1727, 1741–1742.

12834 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1740.

12835 P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2–3; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1709, 1712–1715, 1746–1748; P450 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić).

12836 Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T 1728.

12837 P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 8.

vatru po položajima bosanskih Srba na Špicastoj stijeni.[12838] Poslije toga, tim UNMO-a iz Vogošće telefonom je nazvao bosanski Srbin, komandant Radavskog bataljona[12839] i rekao da će, ukoliko se oklopni transporter "ne ukloni iz njegove zone za vježbanje gađanja (Sedrenik) u roku od 30 minuta, na njega otvoriti vatru".[12840] Uslijed toga, taj oklopni transporter je premješten na drugi položaj s kojeg je nastavio da osmatra položaje na Špicastoj stijeni.[12841]

3883. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačnu lokaciju na kojoj se nalazio Žunić u trenutku kada je pogođen.[12842] Van der Weijden je zatim obišao mjesto incidenta 29. novembra 2006.[12843] Zabilježio je da se na greben Špicaste stijene pruža jasan pogled i da se ona nalazi na nekih 650 do 900 metara udaljenosti od mjesta incidenta.[12844] Premda se na cesti kojom se Žunić kretao prije nego što je pogođen, na onoj njenoj strani koja je bila okrenuta ka Špicastoj stijeni, nalazio zid visok jedan metar i premda je bilo nekog rastinja koje ga je zaklanjalo od pogleda, to nije pružalo neku zaštitu.[12845] Van der Weijden je takođe uočio da je na ogradi u blizini koje je Žunić stajao kada je pogođen bilo više rupa od metaka, što je učvrstilo njegovo mišljenje da su hici doletjeli iz pravca Špicaste stijene.[12846] Van der Weijden je smatrao da je moguće da se za dječaka Žunićevog uzrasta greškom pomisli da je borac; međutim, budući da su u vrijeme kad se desio taj incident duž ulice bile postavljene zaštitne pregrade, zbog kojih je strijelac imao manje vremena da ga vidi, nije bilo moguće da strijelac u tako kratkom vremenu utvrdi da li je Žunić bio borac ili ne.[12847] Pored toga, s obzirom da se radilo o stambenom civilnom području, koje je bilo neprestano posmatrano s položaja SRK-a, nije bilo nikakvog razloga da strijelac Žunića identifikuje kao borca.[12848] Van der Weijden je takođe prokomentarisao gore pomenuti izvještaj UNMO-a,

---

12838 P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 3.

12839 Kao što je ranije navedeno, Radava je selo u blizini Mrkovića. V. fusnota 12757.

12840 P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 3.

12841 P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 3.

12842 Barry Hogan, T. 11220–11221 (3. februar 2011.); P2211 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. marta 1995. u Ulici Sedrenik s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2193 (Mapa Sarajeva).

12843 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

12844 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 31–32.

12845 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

12846 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

12847 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32. V. takođe Dodatak B ovom izvještaju, u kojem Van der Weijden razmatra identifikaciju cilja u urbanim uslovima.

12848 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

primijetivši da je pomenuti komandant iz sastava SRK-a očigledno smatrao to područje svojim poligonom za vježbanje gađanja.[12849]

3884. Što se tiče korištenog oružja, van der Weijden se složio sa Žunićevom ocjenom da se vjerovatno radilo o mitraljezu M84, jer je ispaljen rafal s velike udaljenosti, što upućuje na mitraljez, i jer bi druga dva mitraljeza koja su mogla biti upotrijebljena, to jest M87 i M53, prouzrokovala dosta teže povrede ili bi zvučala sasvim različito od mitraljeza M84.[12850]

3885. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da u vezi s ovim incidentom ima veoma malo informacija[12851] i da bi za utvrđivanje pravca hica bilo neophodno utvrditi gdje su se nalazile Žunićeva ulazna i izlazna rana.[12852] On je također izjavio da su ga, kada je obišao mjesto tog incidenta, kako ga je označio Žunić, čovjek i žena koji žive u susjednoj kući uvjeravali da se taj incident desio pred njihovom kućom, a ne pred kućom koju je Žunić označio kao mjesto incidenta.[12853] Prema Poparićevim riječima, ta lokacija se sa Špicaste stijene mnogo slabije vidi od lokacije koju je označio Žunić.[12854] Poparić je također obišao Špicastu stijenu i odatle posmatrao mjesto incidenta i zaključio da udaljenost iznosi nekih 700 do 750 metara i da je mogućnost uočavanja ljudi na području na kojem se Žunić nalazio kad je pogođen bila mala.[12855] Pored toga, on je primijetio da se mjesto tog incidenta vidi i s brda Grdonj, što je značilo da je Žunić mogao biti pogođen i s tog mjesta.[12856] Poparić je također uputio na izvještaj UNMO-a od tog dana, koji, prema njegovim riječima, ukazuje na to da je jedna borbena jedinica ABiH bila razmještena u jednoj od kuća u ulici Sedrenik, budući da je na istom području i skoro u isto vrijeme bio ranjen još jedan

---

12849 Patrick van der Weijden, T. 6956–6957, 6959 (27. septembar 2010.).

12850 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 31.

12851 Prema Poparićevim riječima, MUP BiH nije proveo istragu na licu mjesta zbog "borbenih dejstava". V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 160. Međutim, Popariću je tokom unakrsnog ispitivanja pokazana službena zabilješka SJB-a Stari Grad u kojoj se navodi činjenica da istraga nije mogla biti provedena zbog "dejstva s agresorskih položaja". On je prokomentarisao da ta formulacija ne isključuje "da nije bilo uzvraćene vatre", ali je priznao da je to njegova pretpostavka. V. Mile Poparić, T. 39213–39215 (4. juni 2013.); P6361 (Službena zabilješka SJB-a Stari Grad, 10. mart 1995.). Vijeće smatra da je formulacija iz te službene zabilješke jasna i da se u potpunosti kosi sa Poparićevom pretpostavkom. Drugim riječima, iz te zabilješke je jasno da istražitelji nisu mogli provesti istragu zbog vatre sa položaja SRK-a.

12852 Mile Poparić, T. 38925 (29. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je ljekarski izvještaj u kojem je opisana lokacija ulazne i izlazne rane koju je zadobio Žunić uvršten u spis u ovom predmetu, te da je bio uvršten u spis i u predmetu *Milošević*. V. P1548 (Medicinski izvještaj za Tarika Žunića).

12853 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 161; Mile Poparić, T. 38926–38928 (29. maj 2013.), T. 39218–39221 (4. juni 2013.); D3630 (Fotografija kuća s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12854 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 161; Mile Poparić, T. 38927 (29. maj 2013.).

12855 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 162; Mile Poparić. T. 38925 (29. maj 2013.), T. 39221 (4. juni 2013.).

12856 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 162.

čovjek.[12857] Pored toga, prema Poparićevim riječima, taj izvještaj UNMO-a također ukazuje na to da su se snage UNPROFOR-a umiješale u razmjenu vatre.[12858] Kada mu je u unakrsnom ispitivanju predočeno da taj izvještaj UNMO-a, u stvari, pokazuje da je do razmjene vatre došlo tokom Žunićevog spasavanja i samo zato što se UNPROFOR prvo našao pod snajperskom vatrom, Poparić se nije složio s tim i rekao da, "ako nema podataka o borbi sa [ABiH], ima sa pripadnicima [UNPROFOR-a]."[12859]

3886. Siniša Maksimović, koji je 1994. godine nakratko zamjenjivao Raševića na položaju komandira Mrkovićke čete, ali je otišao prije nego što se taj incident desio,[12860] u svom je svjedočenju izjavio da su se položaji koje je držala četa nalazili na više od 1.000 metara udaljenosti od mjesta incidenta i da bi s tih položaja bilo teško vidjeti mjesto incidenta.[12861] On je, međutim priznao da je tu udaljenost procijenio ne znajući adresu na kojoj se incident desio i na osnovu fotografije koja mu je data.[12862] Kao što je već navedeno, Maksimović je tokom svog iskaza priznao da su vojnici SRK-a otvarali vatru sa Špicaste stijene, ali je ustvrdio da se to dešavalo samo kao odgovor na napade i da su cilj njihove vatre bili samo položaji koje je držala ABiH.[12863] Kada mu je predočen izvještaj UNMO-a u kojem se govori o ranjavanju Žunića i još jednog civila hicima ispaljenim sa Špicaste stijene i razmjeni vatre između pripadnika UNPROFOR-a i vojnika SRK-a koja je potom uslijedila, Maksimović je odbio da komentariše zato što se taj incident desio u periodu kada on više nije bio komandir na tom području.[12864]

3887. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je također formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre, prema kojima je (i) Žunić, koji je bio civil, ustrijeljen i teško ranjen hicem iz mitraljeza ispaljenim s položaja na Špicastoj stijeni koje je držao SRK dok je išao ulicom Sedrenik, čim se pojavio iza zaklona napravljenog od čaršafa;[12865]

12857 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 163; Mile Poparić, T. 38925 (29. maj 2013.).

12858 Mile Poparić, T. 38925 (29. maj 2013.).

12859 Mile Poparić, T. 39215–39218 (24. juni 2013.).

12860 U vrijeme kad se desio taj incident, Maksimović je bio pripadnik Igmanske brigade i držao je liniju na Igmanu, koji je daleko od Sedrenika. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 3–6; Siniša Maksimović, T. 29296 (23. oktobar 2012.). U stvari, Maksimović je samo nakratko, sredinom ili potkraj 1994. godine zamijenio Blaška Raševića na položaju komandira čete. V. Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.).

12861 D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 7; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.).

12862 Siniša Maksimović, T. 29300–29301 (23. oktobar 2012.).

12863 V. par. 3872.

12864 Siniša Maksimović, T. 29297–29298 (23. oktobar 2012.); P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

12865 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3004.

i (ii) nije bilo nikakvog razloga iz kojeg bi snajperista mogao da greškom pomisli da je Žunić bio borac.[12866]

3888. S obzirom na Žunićev uzrast u vrijeme kad se desio incident, kao i na činjenicu da je bio u civilnoj odjeći i da se pješice vraćao kući iz škole, Vijeće smatra da je on bio civil i da nije direktno učestvovao u neprijateljstvima u vrijeme kad se desio incident. Suprotno Poparićevom mišljenju da se Žunić našao usred razmjene vatre,[12867] Vijeće smatra da tog dana nije bilo borbi, budući da je Žunić mogao da ide u školu, što, prema njegovim riječima, ne bi učinio da ih je bilo. Pored toga, on se kući vraćao glavnom ulicom, što ne bi učinio da je na tom području bilo borbi. Vijeće se takođe uvjerilo da nije bilo borbi u trenutku kada je Žunić izašao iza zaštitne pregrade u ulici Sedrenik, jer bi u suprotnom ostao iza pregrade da se zaštiti.

3889. Vijeće se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza, da se s područja Špicaste stijene pružala linija nišanjenja na ulicu kojom se kretao Žunić. Čak i ono što je Poparić izjavio tokom svog svjedočenja, konkretno da su bili mali izgledi da se sa Špicaste stijene vide ljudi na tom području, ipak dopušta da je takva mogućnost postojala.[12868] U svakom slučaju, Vijeće u vezi s ovim pitanjem prihvata van der Weijdenov iskaz da se sa Špicaste stijene pružao neometan pogled na mjesto incidenta. Vijeće podsjeća na Poparićev iskaz da se s brda Grdonj takođe pružao pogled na mjesto incidenta i prihvata da je to tačno. Međutim, oslanjajući se na izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995., u kojem se otvaranje vatre u ovom incidentu konkretno pripisuje snagama koje su se nalazile na Špicastoj stijeni i čak se pominje razmjena vatre između UNPROFOR-a i tih snaga tokom Žunićevog spasavanja, Vijeće se uvjerilo da je metak koji je pogodio Žunića doletio sa Špicaste stijene.

3890. Pored toga, Vijeće se, na osnovu iskaza lokalnih komandanata SRK-a, uvjerilo da je 7. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade iz sastava SRK-a držao položaje na području Špicaste stijene i da je otvarao vatru s tog područja, kao što je potvrdilo nekoliko svjedoka, među kojima su bili Thomas, Milošević i Gengo. Oslanjajući se, pored ostalog, na izvještaj UNMO-a od 6. marta

---

12866 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3005.

12867 Vijeće isto tako ne prihvata Poparićev iskaz da činjenica da je istog dana i približno u isto vrijeme ranjen još jedan čovjek ukazuje na to da se u jednoj od obližnjih kuća nalazila jedna vojna jedinica ABiH. Prvo, Poparić ne objašnjava kako je došao do tog zaključka s obzirom na to da se taj sličan incident može objasniti i tako da je isti strijelac iz SRK-a otvorio vatru i na tog drugog čovjeka, kao što se na koncu navodi u izvještaju UNMO-a. Pored toga, Vijeće podsjeća da se komandno mjesto 105. brdske brigade nalazilo u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici i da je, prema tome, bilo daleko od mjesta incidenta. V. fusnota 12741.

12868 Poparić je takođe ustvrdio da se taj incident možda desio pred jednom drugom kućom, na osnovu onoga što je na licu mjesta čuo od dvoje ljudi koji su tvrdili da su vidjeli taj incident. Vijeće napominje da ono što je Poparić čuo od ljudi koji su stanovali u ulici Sedrenik ne predstavlja dokaz u ovom predmetu i da je optuženi, ukoliko je htio da pomoću tih podataka ospori tačno mjesto na kojem se desio taj incident, trebao da pozove to dvoje ljudi da svjedoče. Shodno tome, Vijeće prihvata da se Žunić nalazio na lokaciji koju su on i Barry Hogan naveli u svojim svjedočenjima.

1995., Vijeće se takođe uvjerilo da su vojnici SRK-a koji su se nalazili na tom području otvarali vatru iz snajpera po civilima na Sedreniku, jer su to područje koristili za "vježbanje gađanja". Ono se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza,[12869] da su vojnici SRK-a na tom području posjedovali snajperske puške ili lovačke karabine s optičkim nišanima i dometom koji je bio potreban da bi se gađao Žunić, koji se nalazio na udaljenosti od oko 750 metara. Na kraju, s obzirom na udaljenost između mjesta incidenta i područja Špicaste stijene, koja je od strijelca zahtijevala pažljiv hitac, kao i na činjenicu da je na dvoje ljudi koji su pokušali da pruže pomoć Žuniću takođe otvorena vatra, Vijeće se uvjerilo da ga je namjerno gađao jedan od vojnika SRK-a koji su se nalazili na Špicastoj stijeni. S obzirom na odjeću koju je Žunić tog dana imao na sebi, kao i na činjenicu da je nosio plavi ruksak i da se kretao po stambenom području, daleko od komandnog mjesta 105. brdske brigade ABiH, Vijeće smatra da nije postojala nikakva osnova po kojoj bi dotični vojnik SRK-a mogao da pretpostavi da je Žunić borac ili da aktivno učestvuje u neprijateljstvima.

(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo

3891. Dva od 16 snajperskih incidenata koji se navode u Prilogu Optužnici desila su se na području Čengić Vile/Dolac Malte odnosno Hrasnog brda.[12870] Hrasno brdo se nalazi odmah iza naselja Hrasno i Dolac Malta, dok se naselja Grbavica i Vraca nalaze istočno, a opština Novi Grad zapadno od njega.[12871] Tužilaštvo u vezi s oba ta incidenta iz Priloga Optužnici koja su relevantna za ovo područje navodi da su porijeklo vatre bili položaji SRK-a na području Ozrenske ulice[12872] koji su se nalazili u gornjim dijelovima Hrasnog brda u opštini Novo Sarajevo.[12873]

(1) Linije sukoba na tom području

3892. U Ozrenskoj ulici stanovali su uglavnom Srbi, koji su, negdje u aprilu 1992., organizovali noćne straže i naoružali se posredstvom srpskog TO-a.[12874] U maju 1992., kada je formiran SRK, na

12869 V. par. 3858.

12870 To su incidenti 4 i 10 iz Priloga F Optužnici.

12871 V. D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić); činjenica o kojoj je presuđeno 75.

12872 Ta ulica sada nosi naziv Novopazarska ulica. V. D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 4.

12873 V. D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).

12874 Božo Tomić, koji je stanovao u Ozrenskoj ulici, izabran je za komandira odjeljenja i dobio je automatsku pušku, dok su ostali ljudi imali stare puške M48 ili poluautomatske puške. Muslimanska područja u blizini Ozrenske ulice takođe su se naoružala. V. D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 6–8; Božo Tomić, T. 30159–30164 (13. novembar 2012.).

tom području je osnovan 2. pješadijski bataljon;[12875] on je bio u sastavu 1. romanijske brigade do sredine 1993., kada je postao dio 1. sarajevske mehanizovane brigade.[12876]

3893. Slobodan Tuševljak, koji je od početka rata bio komandir 1. voda 4. čete 2. pješadijskog bataljona,[12877] u svom je svjedočenju izjavio da se linija razdvajanja između vojnika bosanskih Muslimana i bosanskih Srba na području Hrasnog brda prvobitno nalazila u blizini Zagorske ulice,[12878] ali da su muslimanske snage 8. juna 1992. potisnule njegovu jedinicu nekih 200 do 250 metara ka jugu, uspostavivši tako liniju sukoba u blizini Ozrenske ulice, pri čemu se ta nova linija više nije pomjerala do kraja rata.[12879] Dušan Zurovac, koji je u periodu od novembra 1992. do aprila 1994. bio komandir 4. čete,[12880] u svom je svjedočenju izjavio da se zona odgovornosti njegove čete nalazila u Ozrenskoj ulici, od "Pandurevića kuć[a]" do raskrsnice u Milinkladskoj ulici.[12881]

3894. Prema tome, 4. četa se nalazila na nekih 150 do 200 metara ispod Ozrenske ulice[12882] i kontrolisala je vrh Hrasnog brda.[12883] Sastav 4. čete brojao je samo oko 120 pripadnika mještana, koji su često bili iscrpljeni jer su držali položaje bez mnogo odmora; uslijed toga, četa se suočavala sa samovoljnim odsustvima i disciplinskim problemima.[12884] Božo Tomić, koji je bio zamjenik

---

12875 Prvobitno, dok je bio u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade, 2. pješadijski bataljon je nosio naziv 3. pješadijski bataljon, ali je negdje sredinom 1993. njegov naziv promijenjen u 2. pješadijski bataljon. V. D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.).

12876 Tomić je kasnije postao zamjenik komandira voda i na tom je položaju ostao do sredine 1994., kada je premješten u komandu 2. pješadijskog bataljona. V. D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8. U svom sastavu, 2. pješadijski bataljon je imao pet četa, sa ukupno preko 1.000 ljudi, a njime je komandovalo nekoliko ljudi, među kojima su bili Veljko Stojanović i Aco Petrović. V. Slobodan Tuševljak, T. 29943–29944 (7. novembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 25; Božo Tomić, T. 30199 (13. novembar 2012.); D2420 (Naređenje 3. pješadijskog bataljona, 3. maj 1993.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 29.

12877 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 7, 13; Slobodan Tuševljak, T. 29940–29942, 29945–29947 (7. novembar 2012.).

12878 Ta ulica sada nosi naziv Posavska ulica. Mile Poparić, T. 39236 (4. juni 2013.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 6; D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).

12879 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 8–9; D2392 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak); D2393 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak). V. takođe Slobodan Tuševljak, T. 29948–29949 (7. novembar 2012.).

12880 Dušan Zurovac, T. 30246–30247, 30319 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 13.

12881 Dušan Zurovac, T. 30248–30249 (14. novembar 2012.); D2427 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Zurovac). Komanda čete nalazila se u Ozrenskoj ulici, odmah iza linija, dok se Komanda 2. bataljona nalazila u Banjalučkoj ulici na Grbavici. V. Slobodan Tuševljak, T. 29944–29945 (7. novembar 2012.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 28.

12882 Slobodan Tuševljak, T. 29956 (7. novembar 2012.). V. takođe Dušan Zurovac, T. 30254–30259 (14. novembar 2012.); D2428 (Fotografija Sarajeva); D2429 (Fotografija Sarajeva).

12883 Dušan Zurovac, T. 30254–30259 (14. novembar 2012.); D2428 (Fotografija Sarajeva); D2429 (Fotografija Sarajeva).

12884 Dušan Zurovac, T. 30264–30273 (14. novembar 2012.); D2432 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 28. decembar 1993.); D2433 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 1. januar 1994.); D2434 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 7. januar 1994.); D2435 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 31. avgust 1993.); D2436 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 5. decembar 1993.). Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da je njegov vod na početku rata imao 42 pripadnika, a na kraju rata samo 20 pripadnika. V. D2391 (Izjava svjedoka Slobodana

komandira 3. voda u 3. četi 2. pješadijskog bataljona,[12885] u svom je svjedočenju izjavio da su se položaji njegovog voda nalazili istočno od položaja 4. čete, to jest iznad fudbalskog stadiona na Grbavici i uz Hrasno brdo prema Ozrenskoj ulici i iza nje.[12886] Prema Tomićevim riječima, taj dio linije sukoba se nije mijenjao tokom rata.[12887]

3895. Na drugoj strani linije sukoba bili su pripadnici 101. i 102. brdske brigade 1. korpusa ABiH, kojih je, prema riječima Zurovca i Tuševljaka, bilo puno više od pripadnika 4. čete.[12888] Na nekim mjestima, položaji ABiH nalazili su se na samo 10 do 20 metara udaljenosti od položaja 4. čete.[12889] Prema informacijama kojima je raspolagao Tuševljak, Komanda 101. brdske brigade nalazila se u zgradi mjesne zajednice Hrasno Brdo, a jedinice iz njenog sastava držale su položaje u civilnim zonama.[12890] Cilj ABiH na ovom području, po Zurovčevom mišljenju, bio je da potisne 4. četu dalje u dubinu teritorije SRK-a i da zauzme kontrolu nad Ozrenskom ulicom.[12891]

3896. Prema Zurovčevim riječima, njegova četa je poštovala prekide vatre jer je situacija na liniji fronta na tom području bila veoma teška.[12892] Za razliku od toga, vojnici ABiH bi često provocirali

---

Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 14, 27; Slobodan Tuševljak, T. 29935–29939 (17. novembar 2012.); D2396 (Spisak pripadnika 1. voda 4. čete); D2397 (Spisak pripadnika 4. čete). V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 12; Božo Tomić, T. 30200 (13. novembar 2012.).

12885 D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8; Božo Tomić, T. 30165–30166, 30178–30179 (13. novembar 2012.).

12886 Božo Tomić, T. 30165–30167 (13. novembar 2012.); D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).

12887 Božo Tomić, T. 30165–30167 (13. novembar 2012.); D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).

12888 Dušan Zurovac, T. 30265, 30284 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 14; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 16. V. takođe Asim Džambasović, T. 15194, 15244 (22. juni 2011.); D1382 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Dragomir Milošević, T. 32566 (23. januar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); Alen Gičević, T. 7616–7617 (11. oktobar 2010.); Mirza Sabljica, T. 7703–7704 (11. oktobar 2010.); David Harland, T. 2086–2087 (7. maj 2010.); svjedok KDZ450, T. 10665 (20. januar 2011.).

12889 Dušan Zurovac, T. 30248 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 16; Božo Tomić, T. 30180–30181 (13. novembar 2012.).

12890 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 18; D2395 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak).

12891 Dušan Zurovac, T. 30270 (14. novembar 2012.). Međutim, Zurovac je u unakrsnom ispitivanju priznao da je ABiH napadala kako bi razbila opsadu Sarajeva. V. Dušan Zurovac, T. 30294–30301 (14. novembar 2012.); P5989 (Naređenje SRK-a, 16. decembar 1993.); P5980 (Zaključci i zadaci SRK-a, 1. april 1994.). Međutim, Tuševljak je to negirao, rekavši da ABiH ne bi imala kuda da ide, budući da su svu teritoriju po dubini držali Srbi. V. Slobodan Tuševljak, T. 29947–29948 (7. novembar 2012.).

12892 Dušan Zurovac, T. 30273–30284 (14. novembar 2012.); D2436 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 5. decembar 1993.); D2437 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 16. decembar 1993.); D2438 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 11. decembar 1993.); D2439 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 18. decembar 1993.); D2440 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 9. januar 1994.); D2441 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 3. februar 1994.); D4627 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 13. juni 1993.). Zurovac je u unakrsnom ispitivanju priznao da je ABiH pokušavala da razbije opsadu Sarajeva. V. Dušan Zurovac, T. 30294–30301 (14. novembar 2012.); P5989 (Naređenje SRK-a, 16. decembar 1993.); P5980 (Zaključci i zadaci SRK-a, 1. april 1994.). V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 16; Božo Tomić, T. 30181 (13. novembar 2012.).

4. četu duž čitave linije razdvajanja, nakon čega bi četa bila prisiljena da uzvrati vatru.[12893] Snage UNPROFOR-a su često obilazile jedinice SRK-a na tom području, budući da je to bila jedna od najtežih linija fronta.[12894] Uistinu, Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da je izgubio 54 pripadnika uglavnom uslijed dejstava 101. brdske brigade ABiH.[12895]

3897. Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da on i njegovi ljudi nikad nisu dobili naređenja da napadaju civile ili civilne ciljeve — oni su izvodili samo odbrambena dejstva i rečeno im je da otvaraju vatru samo kada su napadnuti i samo po neprijateljskim položajima, a ne po dubini teritorije koju je držala ABiH.[12896] On je, međutim, priznao da su u oktobru 1992. sačinjeni planovi da se napadnu položaji ABiH na Asimovom brdu, što je bilo neophodno zato što su odatle snajperisti ABiH napadali položaje koje je držala četa, ali je objasnio da taj napad nikad nije izveden i da je ABiH ostala na toj lokaciji tokom cijelog rata.[12897]

3898. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da je SRK kontrolisao položaje u Ozrenskoj ulici i oko nje, u gornjim dijelovima Hrasnog brda, kako je navelo tužilaštvo.[12898] Konkretno, Vijeće konstatuje da se to područje nalazilo u zoni odgovornosti 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade. Vijeće se takođe uvjerilo da je, zbog blizine položaja dviju zaraćenih strana, to bila jedna od težih linija sukoba za one koji su je držali, te da su se lokalni komandanti SRK-a na tom području u svojim jedinicama suočavali s više problema, među kojima su bili nedostatak ljudstva, samovoljno odsustvo i dezerterstvo.

12893 Pored toga, jedinice ABiH su takođe granatirale položaje 4. čete, a po teritoriji koju je držao SRK otvarana je snajperska vatra iz nebodera na trgu Pere Kosorića. V. Dušan Zurovac, T. 30273–30284, 30325 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 15; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 9, 21; Božo Tomić, T. 30179–30180 (13. novembar 2012.). Prema Tuševljakovim riječima, ti napadi su bili tako žestoki da ih je psihički i fizički bilo nemoguće izdržati, tako da se on na kraju, u septembru 1994., odrekao svog čina i prešao u jedan drugi vod kao obični vojnik. V. D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 17; Slobodan Tuševljak, T. 29962–29963 (7. novembar 2012.). V. takođe D4622 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 14. avgust 1992.) u kojem Dragomir Milošević izvještava o otvaranju vatre iz pješadijskog naoružanja sa položaja u Ozrenskoj ulici.

12894 Dušan Zurovac, T. 30273–30275 (14. novembar 2012.); D2436 (Izvještaj 2. pješadijskog bataljona, 5. decembar 1993.); Božo Tomić, T. 30209–30214 (13. novembar 2012.); D2421 (Naređenje 2. pješadijskog bataljona, 26. maj 1993.).

12895 Dušan Zurovac, T. 30275–30276 (14. novembar 2012.). Prema Tuševljakovim riječima, u Ozrenskoj ulici je poginulo oko 230 srpskih vojnika, kao i nekoliko desetina civila. V. D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 17. V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 22.

12896 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 19–21. V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 17–18; Božo Tomić, T. 30181–30182, 30198–30199 (13. novembar 2012.).

12897 Slobodan Tuševljak, T. 29949–29950 (7. novembar 2012.). Kada mu je predočen izvod iz Mladićevog dnevnika u kojem se navodi da je taj napad bio u toku, Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da nije znao za taj napad i da su njegovi ljudi do kraja rata ostali u podnožju Asimovog brda. V. Slobodan Tuševljak, T. 29950–29951 (7. novembar 2012.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 241.

12898 V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 79, 80.

(2) Snajperi na tom području

3899. Prema Zurovčevim riječima, 4. četa je prvobitno bila naoružana bolje od jedinica ABiH na tom području, ali u aprilu 1994., kada je on napustio četu, to se promijenilo, kad je u pitanju pješadijsko naoružanje.[12899]

3900. Zurovac je negirao da je 4. četa imala snajperiste i izjavio je da mu nije poznato da li je bilo snajperista u 2. pješadijskom bataljonu.[12900] Kada mu je pokazan spisak koji je on sastavio i potpisao, a koji sadrži imena ljudi koji su dezertirali iz jedinice i sa sobom odnijeli oružje, priznao je da je u vezi s četvoricom tih dezertera zabilježeno da je svaki od njih sa sobom odnio snajpersku pušku, ali je izjavio da mu nije poznato kako su došli do tih pušaka zato što je oružje bilo izdato prije nego što je on došao na to područje.[12901] Ostao je čvrsto pri stavu da njegova četa nije imala snajperiste kojima je on, kao komandir, izdavao zadatke.[12902]

3901. Tuševljak je to potvrdio, ali je u svom svjedočenju izjavio da je krajem 1993. godine, zbog neprestanih napada snajperista ABiH na Ozrensku ulicu, u jedinicu upućen jedan obučeni snajperista kako bi eliminisao snajperistu na strani ABiH; međutim, on je poginuo dva dana kasnije i u Tuševljakovu jedinicu više nikad nije došao nijedan drugi snajperista.[12903] Pored toga, on je u svom svjedočenju izjavio da ni susjedni vodovi nisu imali nijednog snajperistu u svom sastavu.[12904] Međutim, on je potvrdio da je njegov vod imao mitraljeze M84 i M53 koji su koristili metke kalibra 7,62 mm odnosno 7,9 mm.[12905] Pripadnici Tomićevog voda iz sastava 3. čete također su imali

---

12899 Dušan Zurovac, T. 30284–30287 (14. novembar 2012.); D2442 (Naređenje 101. brigade, 13. juni 1995.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 16. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja, Zurovac je tu svoju tvrdnju sveo samo na pješadijsko naoružanje. V. Dušan Zurovac, T. 30301–30305 (14. novembar 2012.); P5990 (Mapa Sarajeva); P5985 (Zahtjev 4. pješadijske čete za dostavljanje municije, 3. decembar 1993.).

12900 Dušan Zurovac, T. 30309 (14. novembar 2012.).

12901 Dušan Zurovac, T. 30309–30315 (14. novembar 2012.); P5991 (Spisak pripadnika i potraživanja naoružanja 2. pješadijskog bataljona, 15. januar 1994.).

12902 Dušan Zurovac, T. 30326 (14. novembar 2012.).

12903 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 26; Slobodan Tuševljak, T. 29959–29960 (7. novembar 2012.); P5945 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.).

12904 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 26.

12905 Slobodan Tuševljak, T. 29942–29943 (7. novembar 2012.); D2396 (Spisak pripadnika 1. voda 4. čete). Zurovcu je također pokazan dokument koji je on sastavio i potpisao, kojim se traži izdavanje municije, uključujući municiju kalibra 7,62 i 7,9 mm. Taj dokument pokazuje da je on tražio municiju kalibra 7,62 mm za pušku M84. V. Dušan Zurovac, T. 30304–30305 (14. novembar 2012.); P5985 (Zahtjev 4. pješadijske čete za dostavljanje municije, 3. decembar 1993.); Božo Tomić, T. 30185–30188 (13. novembar 2012.); P5983 (Spisak oružja 4. pješadijske čete, 22. oktobar 1993.). Tomić je potvrdio da M84 ima domet do 1.000 metara kada je postavljen na tronožno postolje, dok M53 ima domet do 1.500 metara kada je postavljen na tronožno postolje. On je, međutim, objasnio da su mitraljezi M53 koje je imala njegova jedinica bili stari i da se nisu mogli bezbjedno koristiti. V. Božo Tomić, T. 30187–30190 (13. novembar 2012.); P5983 (Spisak oružja 4. pješadijske čete, 22. oktobar 1993.); P5984 (Izvještaj o stanju municije u 4. pješadijskoj četi, 8. juni 1993.); P5985 (Zahtjev 4. pješadijske čete za dostavljanje municije, 3. decembar 1993.).

mitraljeze M84 i M53, kao i drugo oružje koje je koristilo metke kalibra 7,62 mm.[12906] Međutim, Tomić je u svom svjedočenju izjavio da je to oružje korišteno samo u slučaju napada i da se nije moglo koristiti za snajpersko gađanje zato što na njemu nije bilo optičkih nišana.[12907] Premda se složio s tim da vojnicima nisu bili potrebni optički nišani za gađanje na kratkim udaljenostima, takođe je objasnio da se iz tog oružja nije moglo dejstvovati pojedinačnom, već samo rafalnom paljbom, uslijed čega je ono bilo manje precizno od snajperske puške.[12908]

3902. Svjedok KDZ310 je u svom svjedočenju izjavio da je vidio pripadnike snajperske jedinice kako otvaraju vatru iz jedne kuće u Ozrenskoj ulici i da je čak mogao da vidi njihove puške s dugačkim cijevima i raznom optičkom opremom koja je bila postavljena na njih.[12909] Takođe je vidio kako su koristili jedan mitraljez na koji je bio postavljen optički nišan iz kojeg su gađali rafalnom paljbom.[12910] Ti snajperisti su rekli svjedoku KDZ310 da gađaju i civile i vojnike.[12911] Svjedok KDZ310 je lično uočio da su snajperisti obično gađali raskrsnice i transverzale, koje su bile položene horizontalno po gradu i koje su se mogle dobro vidjeti iz te kuće.[12912] Iako su na tim područjima bile postavljene zaštitne barijere i kontejneri u svrhu zaštite od snajperske vatre, svjedok KDZ310 je primijetio da je on uz pomoć svog dvogleda i dalje mogao da vidi ljude dok su prilazili tim barijerama; pomenuti snajperisti su mu potvrdili da su gađali ljude u blizini tih barijera.[12913]

3903. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo, oslanjajući se posebno na gore pomenuti spisak dezertera, da su jedinice SRK-a na tom području imale snajperske puške ili barem puške s optičkim nišanima. Ono se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenog, da su one imale i mitraljeze koji su koristili i municiju kalibra 7,62 mm i onu kalibra 7,9 mm. Na kraju, oslanjajući se na iskaz svjedoka

---

12906 Božo Tomić, T. 30183–30184 (13. novembar 2012.). V. takođe P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 50; P1946 (Izvod iz knjige o vojnoj opremi s oznakama koje je unio svjedok KDZ310). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 106 (gdje je u svom svjedočenju izjavio da su on i njegov reporterski tim obišli položaje SRK-a na Hrasnom, iznad Grbavice, gdje je njegov snimatelj vidio mitraljeski položaj SRK-a).

12907 Božo Tomić, T. 30233 (13. novembar 2012.).

12908 Božo Tomić, T. 30234–30235 (13. novembar 2012.).

12909 Svjedok KDZ310 je objasnio da su puške koje su ti snajperisti koristili imale puno duže cijevi od pušaka kakve su nosili obični vojnici s kojima je bio. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 48.

12910 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 48. Vijeće takođe podsjeća da je Maletić u svom svjedočenju izjavio da je u njegovom bataljonu postojalo snajpersko odjeljenje i da je ono bilo neposredno potčinjeno komandantu bataljona, a ne komandirima četa ili vodova. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.).

12911 Svjedok KDZ310 je u svom svjedočenju takođe izjavio da je njegov prvi pretpostavljeni rekao njemu i drugim ljudima u njegovom vodu da mogu slobodno da otvaraju vatru i gađaju sve što se kreće. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 37, 48; svjedok KDZ310, T. 9275–9276, 9278 (29. novembar 2010.).

12912 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 48.

12913 P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 49. V. činjenica o kojoj je presuđeno 128.

KDZ310, Vijeće konstatuje da je na položajima u Ozrenskoj ulici bilo nekoliko profesionalnih snajperista SRK-a i da su oni gađali i civile i vojnike.[12914]

(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici)

3904. U Optužnici se navodi da su 3. septembra 1993., Nafa Tarić, žena stara 35 godina, i njena osmogodišnja kćerka Elma Tarić ustrijeljene i ranjene jednim metkom dok su zajedno išle ulicom Ivana Krndelja u centru Sarajeva. Prema navodima Optužnice, metak je majku ranio u lijevo bedro, a kćerku u desnu šaku i stomak.[12915] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je hitac ispaljen s položaja koje je SRK držao u Ozrenskoj ulici, s kojih se pružao neometan pogled na mjesto incidenta.[12916] Međutim, optuženi tvrdi da te žrtve nisu mogle biti pogođene s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici.[12917]

3905. Dana 3. septembra 1993., Nafa Tarić i njena osmogodišnja kćerka Elma Tarić išle su pješice od svog stana na Hrasnom niz ulicu Ivana Krndelja.[12918] Prešle su ulicu držeći se za ruke iza kontejnera koji su bili postavljeni kako bi pružili zaklon od snajperske vatre.[12919] Ustrijeljene su kad su izašle iza zaklona koji su pružali ti kontejneri.[12920] Jedan metak je pogodio Nafu Tarić u lijevo bedro, a zatim okrznuo šaku njene kćerke i pogodio je u stomak.[12921] Uspjele su da otpužu s nezaštićenog mjesta i odvezene su u bolnicu.[12922]

3906. Jedan policajac, koji je kao svjedok J svjedočio na suđenju u predmetu *Galić*, zaključio je da je hitac ispaljen s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici, a svoj zaključak nije zasnovao samo na opštepoznatoj činjenici, već i na činjenici da policija zbog pucnjave s tih položaja nije mogla odmah prići tom mjestu.[12923]

3907. Hogan je obišao mjesto incidenta i pomoću GPS-a zabilježio koordinate tačnog mjesta na kojem su se žrtve nalazile kada su pogođene, te ga snimio video-kamerom.[12924] Objasnio je da su

12914 V. činjenice o kojima je presuđeno 76, 77.
12915 Optužnica, incident 4 iz Priloga F Optužnici.
12916 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 31.
12917 Završni podnesak odbrane, par. 2199–2206.
12918 V. činjenica o kojoj je presuđeno 173.
12919 V. činjenica o kojoj je presuđeno 174.
12920 Činjenica o kojoj je presuđeno 175.
12921 P1245 (Medicinska dokumentacija za Nafu Tarić); P1235 (Medicinska dokumentacija za Elmu Tarić); P1241 (Medicinska dokumentacija za Elmu i Nafu Tarić); činjenica o kojoj je presuđeno 176.
12922 Činjenica o kojoj je presuđeno 177.
12923 V. činjenica o kojoj je presuđeno 179.
12924 Barry Hogan, T. 11210, 11260–11261 (3. februar 2011.); P2197 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D994 (Video-snimak u vezi

njih dvije bile upravo izašle iza zaštitne barijere i prelazile nezaklonjeni dio pješačke staze kada ih je metak pogodio.[12925]

3908. Dok je vršio istragu tog incidenta, van der Weijden je imao pristup izjavama više svjedoka tog događaja, među kojima je bila i izjava Nafe Tarić, kao i materijalu koje je pripremilo tužilaštvo.[12926] Posmatrajući prvo povrede koje su žrtve zadobile, van der Weijden je smatrao da ih je mogao prouzrokovati bilo koji metak kalibra do 7,92 mm, te da nije bio korišten kalibar veći od toga jer bi takav metak prouzrokovao još teže povrede.[12927] S obzirom na to da je povrede žrtvama nanio samo jedan metak, van der Weijden je zaključio da je metak najvjerovatnije ispaljen iz poluautomatske snajperske puške, i to iz M76 ili M91, kojima se može precizno gađati na velikim udaljenostima.[12928] Van der Weijdenu je rečeno da se položaj s kojeg je navodno gađano nalazio u Ozrenskoj ulici, 829 metara južno od mjesta incidenta, što je bio krajnji domet za te vrste pušaka.[12929] On je obišao i mjesto incidenta i Ozrensku ulicu i uočio je da se iz te ulice pruža neometan pogled na to mjesto.[12930] Bio je mišljenja da je metak morao doći s juga jer bi strijelac, koji bi se nalazio sjeverno od mjesta incidenta, imao pogled na žrtve i ne bi čekao toliko dugo prije nego što otvori vatru na njih, uzimajući u obzir da su one zamalo bile ponovo zamakle iza zaklona u trenutku kada su pogođene.[12931] Van der Weijden je zaključio da je metak ispaljen negdje s područja koje se nalazi od 200 do 1.104 metra južno od mjesta incidenta.[12932] Pored toga, s obzirom

---

sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja); P2192 (Mapa Sarajeva); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici). [

12925 Barry Hogan, T. 11260–11261 (3. februar 2011.).

12926 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 79.

12927 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 74. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da nikad nije dobio nikakve informacije o tome da li je pronađen metak kojim su ranjene žrtve, tako da je morao da nagađa o kojem se kalibru radilo. V. Patrick van der Weijden, T. 7118–7119 (29. septembar 2010.).

12928 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 74.

12929 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 74–75. V. takođe Barry Hogan, T. 11210 (3. februar 2011.); P2197 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12930 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 76.

12931 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 75–76.

12932 Patrick van der Weijden, T. 7121–7122, 7125–7126 (29. septembar 2010.); D665 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden). V. takođe P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 75. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da bi prilikom određivanja putanje metka bilo važno, ali ne i presudno, da se zna mjesto ulaznih i izlaznih rana na tijelima žrtava. V. Patrick van der Weijden, T. 7119–7120 (29. septembar 2010.).

na to da su žrtve išle pješice, držeći se za ruke, strijelac je na osnovu razlike u visini između majke i njene kćerke bio u mogućnosti da te dvije žrtve odmah identifikuje kao civile.[12933]

3909. Van der Weijden je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je bio obaviješten o tome da su Srbi držali položaje u Ozrenskoj ulici, ali da mu nikad nije rečeno da je sama ta ulica predstavljala liniju razdvajanja i da se tu nalazila i ABiH.[12934] On je takođe priznao da se iz kuća na sjevernoj strani Ozrenske ulice pružao bolji pogled na mjesto incidenta, ali je objasnio da se iz nekih kuća na južnoj strani te ulice takođe pružao pogled na mjesto incidenta.[12935] Na kraju, van der Weijden je tokom unakrsnog ispitivanja prihvatio da ne može zaključiti van svake razumne sumnje da je hitac bio ispaljen sa srpske strane.[12936]

3910. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je obišao i mjesto incidenta i područje Ozrenske ulice[12937] i da žrtve nisu mogle biti pogođene s najbližih položaja SRK-a na Hrasnom brdu, koji su, prema njegovim proračunima, bili udaljeni 680 metara,[12938] zato što su žrtve bile vidljive samo približno 1,2 sekunde nakon što su izašle iza zaštitne barijere i prije nego što ih je pogodio metak.[12939] Zbog toga, tvrdi Poparić, strijelac ne bi imao dovoljno vremena da ih uoči i da zatim otvori vatru na njih.[12940] Drugim riječima, žrtve nisu mogle biti namjerno gađane s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici jer bi u tom slučaju strijelac morao da puca u njih prije nego što ih je uopšte uočio.[12941] Vijeće ima u vidu da tužilaštvo nije unakrsno ispitalo Poparića u vezi s tim dijelom njegove analize.

12933 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 77.

12934 Patrick van der Weijden, T. 7123–7124 (29. septembar 2010.).

12935 Patrick van der Weijden, T. 7125–7128 (29. septembar 2010.); D666 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

12936 Patrick van der Weijden, T. 7128–7132 (29. septembar 2010.); D667 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

12937 Poparić je objasnio da je to područje dobro poznavao jer je njegova supruga živjela u blizini. Bio je tamo više puta. Mile Poparić, T. 38878–38879, 38892–38893 (29. maj 2013.).

12938 Poparić je udaljenost izračunao na osnovu operativne mape ABiH, na kojoj je označena linija sukoba na tom području. On je u svom svjedočenju takođe izjavio da se sa najbližih položaja SRK-a u stvari ne vidi mjesto incidenta, tako da je udaljenost između navodnog strijelca iz redova SRK-a i mjesta incidenta morala biti veća od 680 metara. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 73; Mile Poparić, T. 38874, 38892 (29. maj 2013.), T. 39229 (4. juni 2013.).

12939 Poparić je vrijeme utvrdio na osnovu video-snimka koji je snimio Hogan, na kojem se vidi Nafa Tarić kako hoda od mjesta koje je bilo zaštićeno pregradom do mjesta na kojem je stajala sa svojom kćerkom kad su pogođene. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 67–69.

12940 Poparić je do tog zaključka došao na osnovu pretpostavke da je korišten mitraljez M84 i, koristeći tablice gađanja za taj mitraljez, izračunao je da bi metku ispaljenom iz njega trebala 1,21 sekunda da stigne do žrtava. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 73–74; Mile Poparić, T. 38872–38874 (29. maj 2013.).

12941 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 74, 75; Mile Poparić, T. 38872–38889 (29. maj 2013.); D3616 (Satelitska

3911. Poparić je u svom svjedočenju takođe izjavio da nije postojala linija nišanjenja između mjesta incidenta i onog dijela Ozrenske ulice koji je Nafa Tarić pokazala Hoganu kao mjesto s kojeg je hitac ispaljen.[12942] On je taj svoj zaključak zasnovao na fotografiji područja Hrasnog brda koju je snimio iz okoline mjesta incidenta i koju je uporedio s jednom fotografijom koja prikazuje isto područje, ali koja je snimljena s veće udaljenosti.[12943] Zbog toga što se relevantni dio Ozrenske ulice koji je pokazala Nafa Tarić ne vidi na prvoj fotografiji, ali se vidi na drugoj, Poparić je zaključio da nije postojala linija nišanjenja prema mjestu incidenta.[12944] Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja predočena fotografija koju je van der Weijden snimio s tog mjesta na kojem se navodno nalazio snajperista, koja prikazuje jasnu liniju nišanjenja pravo prema mjestu incidenta, izjavio je da ne zna odakle je ta fotografija snimljena i da koordinate te lokacije koje je naveo van der Weijden "ništa ne govore o fotografiji".[12945]

3912. Premda nije prihvatio da je s mjesta odakle je navodno ispaljen hitac koje je pokazala Nafa Tarić postojala linija nišanjenja, Poparić je priznao da je postojala linija nišanjenja između mjesta na kojem su se nalazile žrtve i položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici, koji su se nalazili istočnije od mjesta ispaljenja koje je navela Nafa Tarić — koji su, prema njegovim mjerenjima, bili udaljeni oko 730 ili 740 metara od mjesta incidenta.[12946] On je takođe priznao da bi snajperske puške u rukama obučenih snajperista bile dovoljno precizne da pogode osobu na toj udaljenosti.[12947] Međutim, on je istakao da se, prema izjavama svjedoka, u ovom incidentu čula rafalna paljba, što ukazuje na to da korišteno oružje nije bila snajperska puška.[12948]

---

fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3617 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3618 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3623 (Fotografija zgrada s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3624 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12942 Nafa Tarić je to pokazala na video-snimku koji je snimio Barry Hogan. Iako taj snimak nije uvršten u spis u ovom predmetu, Poparić je u svoj izvještaj uvrstio zamrznute kadrove iz njega. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 70–74.

12943 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 71.

12944 Poparić je takođe izračunao, koristeći aplikaciju *Google Earth*, da udaljenost između mjesta incidenta i linije sa koje se mjesto incidenta stvarno može vidjeti iznosi 540 metara. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 71–73.

12945 Mile Poparić, T. 39230–39232 (4. juni 2013.); P6363 (Fotografija raskrsnice u Sarajevu); D666 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden). Vijeće podsjeća da je prihvatilo dokazni predmet P6363 samo u svrhu razumijevanja Poparićevog iskaza i sada se na njega poziva isključivo u tu svrhu.

12946 Mile Poparić, T. 38872–38889, 38892 (29. maj 2013.); D3616 (Satelitska fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3617 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3618 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3623 (Fotografija zgrada s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3624 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

12947 Mile Poparić, T. 38889 (29. maj 2013.).

12948 Mile Poparić, T. 38889–38890 (29. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je Poparić detaljno prepričao iskaz Nafe Tarić u vezi s ovim pitanjem, konkretno, da je čula još dva pucnja nakon što je bila ranjena. Drugim

3913. Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da se mjesto incidenta nalazi na oko 900 metara udaljenosti od položaja 4. čete i da između te dvije lokacije ne postoji jasna linija nišanjenja, s obzirom da se četa nalazila u "nekakvoj uvali" i da su se između njenih položaja i mjesta incidenta nalazila brda koja su zaklanjala pogled.[12949] Međutim, Zurovac je, kao i Poparić, priznao da je s područja koje se nalazi istočnije od položaja njegove čete postojala linija nišanjenja prema mjestu incidenta.[12950] Tuševljak je to potvrdio i primijetio da je linija nišanjenja postojala istočno od položaja 4. čete, na lokacijama koje su držali pripadnici 2. čete 2. pješadijskog bataljona.[12951] Međutim, on je u svom svjedočenju izjavio da, koliko mu je poznato, na dan kad se desio taj incident iz Ozrenske ulice nije otvarana vatra po civilima.[12952] Galić je u svom svjedočenju također izjavio da nije izdao naređenje za bilo kakva dejstva po području na kojem se desio taj incident i da tada nije dobio nikakve informacije o njemu.[12953]

3914. Pored gore navedenog, Vijeće je formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre: (i) s položaja SRK-a na Hrasnom brdu pružala se neometana linija nišanjenja ka mjestu incidenta;[12954] (ii) Nafa i Elma Tarić su ranjene hicem ispaljenim s tog područja;[12955] i (iii) Nafa i Elma Tarić, koje su bile civili,[12956] namjerno su gađane s položaja koji je bio pod kontrolom SRK-a.[12957]

3915. S obzirom na njihovu odjeću, uzrast i pol, kao i činjenicu da su pješice išle kući kada se taj incident desio, Vijeće smatra da su i Nafa Tarić i njena kćerka Elma bile civili i da u vrijeme kad se

---

riječima, nije nužno jasno da je ona tada čula rafal, a ne još dva pojedinačna hica koja je ispalio strijelac. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 69.

12949 Vijeće napominje da je Zurovac tada iznio netačnu tvrdnju da se mjesto incidenta ne vidi na fotografiji koju mu je optuženi pokazao tokom glavnog ispitivanja, za koju je on rekao da je snimljena sa neke lokacije koja mu nije poznata, ali koja se nalazi negdje ispod Ozrenske ulice. Kada mu je pokazana druga fotografija, on je priznao da je linija nišanjenja postojala, primijetivši da je ta fotografija snimljena sa područja koje se nalazi istočnije od položaja koje je držala njegova četa, sa mjesta koje mu nije poznato. V. Dušan Zurovac, T. 30249–30251, 30254, 30260–30262 (14. novembar 2012.); D2430 (Fotografija Sarajeva); D2431 (Fotografija Sarajeva). Međutim, Vijeće napominje da su obje fotografije snimljene sa iste lokacije i da se i na jednoj i na drugoj vidi mjesto incidenta, kao što je u svom svjedočenju izjavio Poparić. V. D3623 (Fotografija zgrada s oznakama koje je unio Mile Poparić). Pored toga, tužilaštvo je tokom unakrsnog ispitivanja Tuševljaka izjavilo u zapisnik da su obje fotografije snimljene s iste lokacije i da je jedna od njih samo više uvećana od druge. V. T. 29956–29957 (7. novembar 2012.).

12950 Dušan Zurovac, T. 30261–30262 (14. novembar 2012.); D2431 (Fotografija Sarajeva).

12951 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 25; D2394 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak); Slobodan Tuševljak, T. 29957 (7. novembar 2012.).

12952 Slobodan Tuševljak, T. 29961 (7. novembar 2012.).

12953 Galić je izrazio iznenađenje zbog toga što je neko bio pogođen hicem na tom području zato što je ono bilo dobro zaštićeno barijerama. V. Stanislav Galić, T. 37505–37510 (22. april 2013.); D3448 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. septembar 1993.); D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.); D3449 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. septembar 1993.).

12954 Činjenica o kojoj je presuđeno 180.

12955 Činjenica o kojoj je presuđeno 181.

12956 V. činjenica o kojoj je presuđeno 178.

desio taj incident nisu direktno učestvovale u neprijateljstvima. Vijeće se također uvjerilo da su se jedinice SRK-a iz sastava 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade nalazile odmah ispod Ozrenske ulice u gornjim dijelovima Hrasnog brda, te da su imale liniju nišanjenja ka mjestu incidenta, i to i s položaja koje je Nafa Tarić naznačila kao porijeklo vatre, kao i s položaja koji su se nalazili istočno od te lokacije. Drugim riječima, Vijeće prihvata van der Weijdenov iskaz o tome da je postojala jasna linija nišanjenja iz Ozrenske ulice ka ulici Ivana Krndelja s položaja koje je Nafa Tarić navela kao porijeklo vatre.[12958] Vijeće se također uvjerilo, kao što je konstatovano gore u tekstu,[12959] da su vojnici SRK-a koji u bili na tom području posjedovali snajperske puške ili puške s optičkim nišanima, kao i mitraljeze, te da je sve to oružje imalo domet koji je bio neophodan za gađanje mjesta incidenta, koje se nalazilo na udaljenosti od 680 do 900 metara, ovisno o tome s kojih položaja je otvorena vatra. Na kraju, Vijeće konstatuje da na tom području u vrijeme kad se desio taj incident nije bilo nikakvih vojnih aktivnosti.

3916. Što se tiče identiteta počinilaca u ovom incidentu, Vijeće konstatuje da je hitac koji je pogodio žrtve ispalio snajperista SRK-a iz Ozrenske ulice i da su žrtve bile namjerno gađane. S tim u vezi, Vijeće podsjeća na iskaz svjedoka KDZ310 prema kojem su snajperisti SRK-a koji su se nalazili u Ozrenskoj ulici gađali civile na velikim raskrsnicama koje su se vidjele iz Ozrenske ulice, uključujući i one raskrsnice na kojima su bile postavljene zaštitne barijere ili kontejneri.[12960] Pored toga, lokalna policija je kasnije utvrdila da je vatra otvorena s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici i nije bila u mogućnosti da odmah priđe mjestu incidenta zato što je s tih položaja još uvijek bila otvarana vatra.[12961] Vijeće također podsjeća da je, kao što je Poparić detaljno naveo u svojoj analizi tog incidenta, Nafa Tarić čula dva pucnja nakon što je bila pogođena hicem.[12962] To ukazuje na to da je strijelac namjerno gađao žrtve, čak i nakon što ih je ranio.

3917. Premda prihvata Poparićev iskaz da je strijelac imao prilično malo vremena da vidi žrtve nakon što su one izašle iza barijere, Vijeće također podsjeća na iskaz svjedoka KDZ310 da su, uprkos tome što su na raznim raskrsnicama koje su se vidjele iz Ozrenske ulice bile podignute zaštitne barijere, snajperisti ipak i dalje mogli da vide ljude dok su oni prilazili tim barijerama.[12963] Shodno tome, Vijeće smatra da je snajperista koji je ustrijelio Nafu i Elmu Tarić morao da ih vidi

---

12957 V. činjenica o kojoj je presuđeno 182.

12958 Premda su i Zurovac i Tuševljak u svojim svjedočenjima izjavili da sa položaja njihove čete nije postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta, to ne mijenja zaključak Vijeća da su jedinice 2. pješadijskog bataljona bile na položajima sa kojih jeste postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta. Zapravo, to su priznali i Zurovac i Tuševljak, kao i Poparić.

12959 V. par. 3903.

12960 V. par. 3902.

12961 V. par. 3906.

12962 V. par. 3912, fusnota 12948.

12963 V. par. 3902.

već prije nego što su zamakle iza barijere, a zatim je jednostavno čekao da se one pojave s druge strane tog zaklona.

(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici)

3918. U Optužnici se navodi da je 22. jula 1994., Seid Solak, dječak star 13 godina, ustrijeljen i ranjen u stomak dok je s majkom i sestrom razgledao izloge u ulici Miljenka Cvitkovića (sada je to ulica Ferde Hauptmana) na području naselja Čengić Vila u Sarajevu.[12964] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku navodi da je vatra otvorena s položaja SRK-a na Hrasnom brdu, na području kuće Pržulja u Zagorskoj ulici, koja je bila zloglasno snajpersko gnijezdo.[12965] Tužilaštvo također objašnjava da je pogrešno navedeno da se mjesto incidenta nalazilo u ulici Miljenka Cvitkovića i da se, zapravo, radilo o ulici Džemala Bijedića broj 20, koja leži paralelno u odnosu na ulicu Miljenka Cvitkovića, od koje je odvojena samo malim pasažom.[12966] Optuženi tvrdi da su to, u stvari, bila dva nepovezana incidenta i da je dječak bio ranjen u ulici Miljenka Cvitkovića u okolnostima koje su se razlikovale od onih o kojima se govori u dokazima.[12967]

3919. Dana 22. jula 1994., Seid Solak, dječak star 13 godina, i njegova sestra su sa svojom majkom krenuli u posjetu rodbini.[12968] Bio je vedar dan.[12969] Zaustavili su se da razgledaju izlog jedne prodavnice cipela u ulici Miljenka Cvitkovića.[12970] Seid je sišao sa svog bicikla i u tom trenutku je ustrijeljen u donji dio stomaka.[12971] Metak mu je prošao kroz tijelo i zatim smrskao izlog te prodavnice.[12972] Odveli su ga u bolnicu, na odjeljenje za hitne intervencije, i u bolnici je ostao nekoliko dana.[12973] U vrijeme incidenta na tom području nije bilo vojnih aktivnosti,[12974] na što upućuje i činjenica da se tu igralo nekoliko djece i da je lokalni restoran bio otvoren.[12975]

12964 Optužnica, incident 10 iz Priloga F Optužnici.
12965 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 32.
12966 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 32, fusnota 208.
12967 Završni podnesak odbrane, par. 2246–2254.
12968 V. činjenica o kojoj je presuđeno 234. V. također povjerljivi podnesak tužilaštva od 30. januara 2015., par. 9–11.
12969 Činjenica o kojoj je presuđeno 235.
12970 V. činjenica o kojoj je presuđeno 236.
12971 Činjenica o kojoj je presuđeno 237.
12972 Činjenica o kojoj je presuđeno 237.
12973 V. činjenica o kojoj je presuđeno 238; P1239 (Otpusna lista Državne bolnice u Sarajevu) (pod pečatom); P1240 (Medicinski izvještaj) (pod pečatom).
12974 Činjenica o kojoj je presuđeno 240.
12975 Činjenica o kojoj je presuđeno 241.

3920. Kučanin je sastavio službenu zabilješku[12976] u vezi s tim incidentom.[12977] Kada je došao na lice mjesta, sastao se s vojnicima UNPROFOR-a i zajedno su izvršili uviđaj.[12978] Kučanin je obaviješten da su ispaljena dva hica, ali da je žrtva već bila odvedena u bolnicu, tako da je bilo teško utvrditi na kojem se mjestu nalazila kad je ustrijeljena.[12979] Međutim, istražitelji su uspjeli da dobiju tu informaciju od jednog očevica.[12980] Prema Kučaninovim riječima, prvi hitac je pogodio dječaka u stomak dok je stajao u ulici Miljenka Cvetkovića, kod broja 4, ispred prodavnice cipela i pored pasaža u toj zgradi, koji se nalazio u blizini ulaza u kafić "Arijana".[12981] Drugi hitac je prošao kroz tendu, a zatim kroz prozor kafića, gdje je uslijed udara promijenio pravac, udario u unutrašnji zid, rikošetirao i na kraju se zabio u pod kafića, ostavivši iza sebe tri različita traga od udara metka koja su istražitelji ispitali.[12982] Metak je uzet u svrhu forenzičke analize i utvrđeno je da se radilo o kalibru 7,62 mm.[12983] Nakon što je povezao rupu na tendi i rupu na prozoru kafića, Kučanin je zaključio da su meci došli "s agresorskih položaja u Zagorskoj ulici, iz kuće Pržulja", koja je bila "poznato snajpersko gnijezdo [VRS-a]" i nalazila se na Hrasnom brdu, u opštini Novo Sarajevo.[12984] Tokom unakrsnog ispitivanja, Kučanin je priznao da mu nije poznato gdje su se nalazile linije sukoba u Sarajevu, ali je primijetio da je njegov zadatak bio da utvrdi odakle je

---

12976 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4739; P18 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića). Vijeće napominje da je ta službena zabilješka takođe priložena uz Kučaninovu izjavu svjedoka, dokazni predmet P23.

12977 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4739. Mirsad Kučanin je trebao da bude zadužen za taj uviđaj, ali on je dužnost predao svom kolegi iz lokalne policijske stanice čim je shvatio da je žrtva bila samo ranjena; on je, međutim, ostao na licu mjesta kao pomoćnik za uviđaj. V. P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4508–4509, 4661.

12978 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4509–4510, 4642–4646.

12979 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4509–4510.

12980 Pored toga, istražitelji su pronašli lokvu krvi pored mjesta na kojem se nalazila žrtva u trenutku kada je ustrijeljena. V. P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4510, 4514–4515.

12981 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4510, 4514–4515, 4661–4662; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića), str. 1–2.

12982 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4510, 4512, 4515–4516, 4647–4648, 4653–4657, 4759–4761, 4762–4767, 4768–4770; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića), str. 1, 4–6.

12983 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 12. V. takođe Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4516; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića), str. 7.

12984 Da bi povukli liniju kroz mjesta udara metka, istražitelji MUP-a BiH su koristili uređaj nalik na vodoravni periskop, koji je osmislio jedan njihov iskusni balistički stručnjak i koji je mogao da prolazi kroz manje otvore, tako da su pomoću njega mogli da vide mjesto porijekla vatre u ovom incidentu. V. P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4512–4513, 4516–4517, 4657–4659; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića), str. 8. V. takođe Barry Hogan, T. 11215–11216 (3. februar 2011.); P2205 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka

metak ispaljen, bez obzira da li se radilo o teritoriji koja je bila pod kontrolom ABiH ili VRS-a.[12985] Kučanin i tim UNPROFOR-a zatim su razgovarali s ljekarom koji je pružio pomoć žrtvi i saznali da je povreda bila teška jer je metak prošao s lijeve na desnu stranu stomaka žrtve, premda nije oštetio nijedan njen unutrašnji organ.[12986]

3921. Hogan je obišao mjesto tog incidenta zajedno sa žrtvom i zabilježio je tačnu lokaciju na kojoj se žrtva nalazila kada je ustrijeljena, koja bila ispred prodavnice cipela, pored pasaža u zgradi.[12987]

3922. Kada je vršio istragu o ovom incidentu, van der Weijden je pregledao fotografije mjesta incidenta koje su snimili radnici MUP-a BiH, kao i izjave svjedoka koje su dali Kučanin i žrtva.[12988] On je također obišao mjesto incidenta koristeći Hoganove koordinate, provjerio s kojih je lokacija taj hitac mogao biti ispaljen,[12989] a zatim obišao te lokacije kako bi vidio koja je od njih bila najizglednija.[12990] Obišao je lokaciju na kojoj se navodno, kako mu je saopštilo tužilaštvo, nalazio strijelac, i uočio da se sada u blizini mjesta incidenta nalazi jedna nova zgrada i da zbog nje više ne postoji linija nišanjenja između te konkretne lokacije i mjesta incidenta.[12991] Međutim, naveo je da se 1994. godine mjesto incidenta "sasvim dobro vid[jelo]" s Hrasnog brda.[12992]

3923. Van der Weijden nije mogao da utvrdi tačno mjesto s kojeg je hitac ispaljen, već je utvrdio generalno područje s kojeg je mogao biti ispaljen, a to je područje Hrasnog brda.[12993] Tokom unakrsnog ispitivanja objasnio je da je višespratnicu u blizini mjesta incidenta isključio kao moguće

---

Cvitkovića, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2206 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

12985 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4735–4736.

12986 P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 13. V. također Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4662.

12987 Barry Hogan, T. 11215–11216, 11270–11271 (3. februar 2011.); P2205 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2206 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D1003 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića) (pod pečatom); P2192 (Mapa Sarajeva); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

12988 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 85.

12989 Prema van der Weijdenovim riječima, s obzirom na to da je metak prošao kroz izlog prodavnice, jasno je da je doletio iz pravca juga. V. Patrick van der Weijden, T. 7080 (28. septembar 2010.).

12990 Patrick van der Weijden, T. 7073, 7080–7082 (28. septembar 2010.).

12991 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 81–82.

12992 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 81.

12993 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 81; Patrick van der Weijden, T. 7074, 7081–7086 (28. septembar 2010.); D663 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

mjesto porijekla vatre zbog toga što se tu u vrijeme kad se desio taj incident nalazila velika grupa ljudi, koja ne bi bila tu da je hitac bio ispaljen iz te zgrade.[12994] Podsjećajući da je metak koji je pronađen na licu mjesta bio metak kalibra 7,62 mm, on je primijetio da je nemoguće reći da li se radilo o metku kalibra 7,62X39 mm ili metku kalibra 7,62X54R mm; međutim, isključio je prvopomenuti na osnovu "[u]daljenost[i] sa koje je hitac vjerovatno ispaljen" i, shodno tome, zaključio da je oružje koje je najvjerovatnije korišteno bila puška M76 ili civilna lovačka puška.[12995] Van der Weijden je u svom svjedočenju izjavio da je malo vjerovatno da su u blizini vođene bilo kakve borbe na dan incidenta, s obzirom da su se djeca igrala baš na mjestu incidenta.[12996] Pored toga, uprkos tome što je strijelac mogao greškom da pomisli da je žrtva bila odrasla osoba, van der Weijden smatra da su strijelcu prisustvo majke i sestre žrtve, kao i druge djece, ukazivali na to da žrtva nije bila borac.[12997]

3924. Optuženi je van der Weijdenu i Hoganu iznio tvrdnju da je tokom vršenja uviđaja o ovom incidentu napravljena greška zato što se kafić koji se vidi na fotografijama koje su snimili pripadnici MUP-a BiH, u stvari, nalazi u ulici Džemala Bijedića, čiji se naziv nije nikad mijenjao, a da se ulica Miljenka Cvitkovića nalazi iza tog kafića.[12998] Van der Weijden, koji nije upoznat s nazivima ulica o kojima se ovdje radilo, nije mogao da iznese komentar na to, osim da kaže da je obišao mjesto incidenta na osnovu GPS koordinata koje mu je dalo tužilaštvo i da je to mjesto takođe identifikovao koristeći fotografije koje su snimili pripadnici MUP-a BiH.[12999] Hogan je ostao čvrsto pri stavu da je mjesto incidenta, kako je prikazano na video-snimku koji je snimio i na fotografijama koje su snimili pripadnici MUP-a BiH, tačno zabilježeno, bez obzira na to koju je adresu koristio MUP BiH u svojim izvještajima; on je takođe primijetio da je mjesto incidenta lokalno poznato pod nazivom "[zgrada] stometarka u ulici Ferde Hauptmana" iako je ulica Ferde Hauptmana, čiji je raniji naziv bio ulica Miljenka Cvitkovića, zapravo, trg koji se nalazi iza nje.[13000]

3925. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da, s obzirom na to da se u svim dokumentima konkretno navodi da se incident desio u ulici Miljenka Cvitkovića, on ne može da prihvati da je to

---

[12994] Patrick van der Weijden, T. 7087–7089 (28. septembar 2010.); D663 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

[12995] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 80. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 7084 (28. septembar 2010.).

[12996] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 83.

[12997] P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 83.

[12998] Patrick van der Weijden, T. 7089–7091, 7093 (28. septembar 2010.). V. takođe Barry Hogan, T. 11270–11273 (3. februar 2011.).

[12999] Patrick van der Weijden, T. 7090 (28. septembar 2010.).

[13000] Barry Hogan, T. 11270–11274 (3. februar 2011.); D1003 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića).

bila slučajna greška, posebno kad se ima u vidu da je ulica Džemala Bijedića jedna od najpoznatijih i najdužih ulica u Sarajevu.[13001] Shodno tome, a i na osnovu činjenice da nema nikakvih "materijalnih dokaza" da je žrtva pogođena ispred izloga, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je uvjeren da se taj incident, u stvari, desio u ulici Miljenka Cvitkovića, a ne u ulici Džemala Bijedića, i u okolnostima koje se razlikuju od onih opisanih u zvaničnom izvještaju MUP-a BiH.[13002]

3926. U vezi s porijeklom vatre, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da hitac nije došao, kao što se navodi, iz kuće Pržulja, budući da se iz te kuće, kada ju je obišao, nije vidjelo mjesto incidenta.[13003] Pored toga, objasnio je da udaljenost između kuće Pržulja i mjesta incidenta iznosi 1.245 metara, a razlika u visini 95 metara, što znači da je metak doletio pod niskim upadnim uglom i da mu je putanja bila ravna, što je, priznao je, u skladu s tragovima metka uočenim u kafiću.[13004] Međutim, Poparić je zatim nastavio ustvrdivši da su ti tragovi bili posljedica incidenta koji nije povezan s ranjavanjem žrtve.[13005]

3927. Poparić je takođe kritikovao MUP BiH zbog toga što nije ustanovio tragove koji bi preciznije ukazali na porijeklo vatre i što je koristio instrument "čiji princip rada ne poznaje[...]", izrazivši sumnju u njegovu tačnost,[13006] umjesto da je upadni ugao i pravac doleta utvrdio

---

13001 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 125; Mile Poparić, T. 38893–38896 (29. maj 2013.); D3625 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

13002 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 119, 125. Tokom unakrsnog ispitivanja, Popariću je postavljeno pitanje u vezi s lokvom krvi koja se na fotografijama snimljenim tokom uviđaja od strane pripadnika MUP-a BiH vidi ispred prodavnice i od njega je zatraženo da objasni kako to da se ona nalazi na tom mjestu ako je dječak bio ranjen u ulici Miljenka Cvitkovića. Odgovorio je da je dječak zadobio malu ranu, a da je njemu ta lokva krvi izgledala kao lokva vode jer je bila prevelika da bi se radilo o krvi. Međutim, Poparić je priznao da nije ljekar. V. Mile Poparić, T. 39239–39240 (4. juni 2013.).

13003 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 121–122. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je potvrdio da ne zna gdje se tačno nalazi kuća Pržulja i da je jednostavno otišao u najuzvišeniju kuću na kraju Zagorske ulice, pretpostavivši da je to kuća Pržulja. V. Mile Poparić, T. 39236 (4. juni 2013.).

13004 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 120, 123, 126.

13005 Poparić je taj zaključak donio na osnovu fotografije tende kafića koja je snimljena tokom uviđaja i dviju različitih rupa koje je otkrio na toj fotografiji, ustvrdivši da je rupa koja se nalazi u gornjem dijelu tende u stvari bila rupa od metka, dok rupa na koju su se usredsredili pripadnici MUP-a BiH uopšte nije bila rupa od metka, nego poderotina izazvana nekim oštrim predmetom. Analiziravši gornju rupu, Poparić je zaključio da je ona vjerovatno bila nastala od zalutalog metka ispaljenog u zrak, što ga je, zatim, navelo da zaključi da incident u kojem je pogođen kafić nije povezan s incidentom u kojem je ranjen dječak. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 123–143; Mile Poparić, T. 38896–38898 (29. maj 2013.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da je do tog zaključka došao na osnovu fotografije, ali i na osnovu svog obimnog iskustva s rupama od metaka. Mile Poparić, T. 39236–39239 (4. juni 2013.).

13006 V. fusnota 12984.

mjerenjem koordinata mjesta kroz koja je prošao projektil.[13007] Na kraju, on je ustvrdio da udaljenost od 1.245 metara premašuje domet snajperske puške, što znači da je hitac morao biti ispaljen iz mitraljeza.[13008]

3928. Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da su položaji njegove čete bili udaljeni oko 1,5 kilometara od mjesta incidenta i da je dječak stajao okrenut leđima prema tim položajima u trenutku kada je pogođen, tako da nije postojala ni teoretska mogućnost da su ga ustrijelili vojnici 4. čete.[13009] Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da pripadnici njegovog voda nikad nisu pucali na dječaka, da su se njihovi položaji nalazili na nekih 1,2 kilometra udaljenosti od mjesta incidenta i da nisu imali oružje tog dometa.[13010] Pored toga, on je u svom svjedočenju izjavio da s njihovih položaja nije postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta i da u njegovoj jedinici nije bilo snajperista.[13011] On je, međutim, priznao da je linija nišanjenja postojala s položaja čete koja je bila na njegovom desnom krilu, a to je bila 2. ili 1. četa.[13012] Takođe je priznao da su mitraljezi M84 i M53 koje je njegov vod imao mogli da dejstvuju na udaljenosti od 1,2 kilometra, ali je objasnio da su se ti mitraljezi nalazili dublje u pozadini i da nisu imali optičke nišane koji bi bili neophodni za precizno gađanje ciljeva na toj udaljenosti.[13013]

3929. Galić je objasnio da u to vrijeme nije znao za taj incident i da je za njega saznao tek tokom svog sopstvenog suđenja.[13014] On je u svom svjedočenju takođe izjavio da je na području Čengić Vile, gdje se desio taj incident, bilo snaga ABiH.[13015] On, shodno tome, nije mogao da negira da je na tom području bilo pucnjave niti da komentariše o kakvoj se pucnjavi radilo.[13016]

3930. Pored gore navedenog, Vijeće je formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre, a to su sljedeće činjenice: (i) Seid Solak nije pogođen

---

13007 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva strelјačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 121.

13008 Mile Poparić, T. 38894–38895 (29. maj 2013.); D3625 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

13009 Vijeće ima u vidu da Zurovac u vrijeme kad se desio taj incident više nije bio komandir čete. V. Dušan Zurovac, T. 30251–30253, 30263 (14. novembar 2012.); D2427 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Zurovac).

13010 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 25; D2394 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak); Slobodan Tuševljak, T. 29961 (7. novembar 2012.).

13011 D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 25.

13012 Slobodan Tuševljak, T. 29957–29958 (7. novembar 2012.).

13013 Slobodan Tuševljak, T. 29958–29959 (7. novembar 2012.); D2397 (Spisak pripadnika 4. čete).

13014 Stanislav Galić, T. 37538–37541 (22. april 2013.); D3456 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juli 1994.).

13015 Stanislav Galić, T. 37538–37539 (22. april 2013.).

13016 Stanislav Galić, T. 37538 (22. april 2013.). Kada mu je predočen iskaz Blagoja Kovačevića da je jedino područje sa kojeg nikad nije otvarana vatra na SRK bilo područje Čengić Vile, odgovorio je da nije bio u poziciji da to zna i da su komandanti jedinica iz sastava SRK-a insistirali na tome da se to područje nikada ne treba gađati zato što je to centar Sarajeva i što se u njemu nalaze muzeji. V. Stanislav Galić, T. 37836–37827 (7. maj 2013.).

zalutalim metkom, nego je namjerno gađan;[13017] (ii) između mjesta incidenta i položaja SRK-a postojala je neometana linija nišanjenja;[13018] i (iii) Seid Solak, koji je bio civil,[13019] ranjen je metkom koji je namjerno ispaljen na njega s Hrasnog brda, s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a.[13020]

3931. Posmatrajući kao prvo mjesto incidenta, Vijeće se uvjerilo da lokacija koju je zabilježio Hogan i koja se vidi na fotografijama koje su snimili pripadnici MUP-a BiH tokom uviđaja jeste stvarna lokacija na kojoj se desio incident.[13021] Ono se također uvjerilo da se u zvaničnom izvještaju MUP-a BiH i u Optužnici pogrešno navodi da se radilo o ulici Miljenka Cvitkovića, umjesto o ulici Džemala Bijedića. Do te greške je došlo zbog činjenice da se ulica Miljenka Cvitkovića nalazi na drugoj strani pasaža u blizini kojeg je Solak stajao kada je pogođen. Međutim, kako se radi samo o pogrešno navedenom nazivu ulice, to nije ni na koji način uticalo na uviđaj koji je izvršen u vrijeme kad se desio incident ili poslije toga i, shodno tome, ne utiče na gore navedene dokaze. Štaviše, ta greška je razjašnjena tokom suđenja i ona nije ni na koji način dovela u pitanje obaviještenost optuženog o navodima kojima se tereti u vezi s ovim incidentom. Na kraju, Vijeće konstatuje da je potpuno nerazumna Poparićeva tvrdnja da se incident desio negdje drugdje, a ne na mjestu na kojem je žrtva rekla da se desio. Iznijevši takvu tvrdnju, Poparić se odlučio da zanemari nekoliko faktora, uključujući (i) činjenicu da su Kučanin i njegove kolege, među kojima su bili i stručnjaci za balistiku, izvršili uviđaj na licu mjesta istog dana kada se desio incident, te da je to bila lokacija koju je žrtva pokazala Hoganu; (ii) to da Vijeće među dokazima ima fotografiju snimljenu tokom uviđaja koja jasno prikazuje lokvu krvi ispred prodavnice koju je naznačila žrtva;[13022] i (iii) to da je u vrijeme kad se desio incident bila nekolicina očevidaca, među kojima su bili i majka i sestra žrtve, koji su s policijom, a kasnije i sa istražiteljima tužilaštva, razgovarali o ovom incidentu i mjestu na kojem se desio. Ono što je Poparić implicirao u svom svjedočenju jeste jedna zavjera velikih razmjera, koja je trajala niz godina i u kojoj su učestvovali razni pojedinci i entiteti. Međutim, u prilog toj implikaciji ne postoji niti trag dokaza. Iz svih gore navedenih razloga, Vijeće konstatuje da je Seid Solak bio ranjen u ulici Džemala Bijedića, u blizini ulice Miljenka Cvitkovića.

13017 V. činjenica o kojoj je presuđeno 242.

13018 Činjenica o kojoj je presuđeno 243.

13019 V. činjenica o kojoj je presuđeno 239.

13020 V. činjenice o kojima je presuđeno 244.

13021 Vijeće podsjeća da je posjetilo tu lokaciju tokom obilaska mjesta događaja u Sarajevu. Vijeće također podsjeća da je u Nalogu o podnescima za obilazak mjesta događaja od 15. novembra 2010., u paragrafu 6, navelo da svrha obilaska mjesta događaja u Sarajevu nije da se prikupe dokazi ili prime bilo kakvi podnesci od strana u postupku, nego da se Vijeću omogući da se bolje upozna s topografijom određenih ključnih lokacija i tako mu se pomogne u utvrđivanju navoda u Optužnici koji se odnose na Sarajevo.

13022 Vijeće napominje da Poparić koristi tu fotografiju u svom izvještaju. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 120, slika 82.

3932. Što se tiče porijekla vatre, Vijeće ponovo ne može da prihvati Poparićevu analizu jer je ona zasnovana na višekratnom nagađanju. Na primjer, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da se iz kuće Pržulja ne vidi mjesto incidenta, ali je potpuno zanemario druge dokaze koji ukazuju na to da je poslije tog incidenta izgrađena nova zgrada koja zaklanja liniju nišanjenja koja je prije toga postojala između te dvije lokacije.

3933. Pored toga, nerazumna je i Poparićeva analiza da je oštećenje na tendi kafića nastalo kao posljedica nekog drugog incidenta. Prvo, ona je zasnovana na fotografiji koja prikazuje nešto što je možda rupa u tendi, a možda i nije. Ne postoji fotografija koja tu "rupu" prikazuje u krupnom planu i teško je vidjeti da li je to zaista rupa ili neka potpuno drugačija vrsta traga, kao što je mrlja ili sjenka. Vijeće napominje da istražitelji koji su vršili uviđaj na licu mjesta u vrijeme kad se desio incident nisu pominjali tu "rupu" i u dokazima ne postoji ništa što sugeriše da to uopšte jeste rupa, a kamoli rupa od metka. Pored toga, čini se da je Poparić prilikom te konkretne analize zanemario činjenicu da su istražitelji MUP-a BiH razgovarali s ljudima koji su na dan kad se desio incident bili u tom kafiću, kao i s ljudima koji su bili izvan kafića i koji su vidjeli tu pucnjavu.[13023] Prema tome, tim istražiteljima je bilo jasno da je šteta na kafiću nastala odmah poslije ili približno u vrijeme kada je žrtva ranjena, i to je razlog iz kojeg su tada u zvaničnom izvještaju zabilježili da su se događaji odvijali tim redom. Stoga je nerazumno tvrditi da su ta dva incidenta nepovezana i ta tvrdnja baca ozbiljnu sumnju na Poparićevu vjerodostojnost u vezi s ovim incidentom.

3934. Na kraju, što se tiče Poparićevih kritika na račun metoda koji su tokom uviđaja primijenili istražitelji MUP-a BiH, Vijeće se uvjerilo da su oni koristili dobro poznat i prihvaćen metod trasiranja putanje metka kroz rupe nastale od njegovog udara, kao što je opisano ranije u ovoj Presudi.[13024] Shodno tome, Vijeće ne prihvata Poparićeve kritike s tim u vezi.

3935. S obzirom na uzrast žrtve, kao i na činjenicu da je dječak u trenutku kad je pogođen bio na biciklu i da su s njim bile njegova majka i sestra, Vijeće ne sumnja da je on bio civil i da u vrijeme kad se desio taj incident nije neposredno učestvovao u neprijateljstvima. Uistinu, s obzirom na to da se tog dana oko mjesta incidenta nalazilo više ljudi, Vijeće konstatuje da na tom području nije bilo vojnih aktivnosti ni borbi. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće takođe smatra da se mjesto na kojem je dječak stajao u trenutku kada je pogođen može vidjeti s gornjih dijelova Hrasnog brda, što obuhvata i područje oko Ozrenske i Zagorske ulice.[13025] Pored toga, Vijeće prihvata van der

[13023] Uistinu, Kučanin u svojoj službenoj zabilješci navodi da je u restoranu, u trenutku kada je metak udario, bilo desetero ljudi i primjećuje da srećom niko od njih nije bio povrijeđen. P18 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića).

[13024] V. par. 3628.

[13025] Premda su i Zurovac i Tuševljak u svojim svjedočenjima izjavili da sa položaja njihove čete nije postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta, to ne mijenja zaključak Vijeća da su jedinice 2. pješadijskog bataljona bile na

Weijdenov iskaz da je u vrijeme kad se desio taj incident postojala neometana linija nišanjenja između nekoliko položaja u Ozrenskoj ulici i njenoj blizini, uključujući i kuću Pržulja, i mjesta incidenta.[13026] Vijeće se također uvjerilo da su Ozrenska i Zagorska ulica, kao i kuća Pržulja, bile u zoni odgovornosti 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a i da su jedinice u njegovom sastavu imale snajperske puške i mitraljeze s dometom koji je bio neophodan za gađanje mjesta incidenta. Pored toga, kao što se navodi gore u tekstu,[13027] Vijeće prihvata iskaz svjedoka KDZ310 da su na položajima u Ozrenskoj ulici bili i profesionalni snajperisti i da su oni bez razlike ciljali i civile i borce. Oslanjajući se, nadalje, na van der Weijdenov iskaz da se strijelac nije mogao nalaziti u blizini mjesta incidenta, zbog toga što se na tom području u vrijeme kad se desio incident nalazio veliki broj ljudi, kao i na uviđaj koji su izvršili lokalni istražitelji na dan incidenta, Vijeće se uvjerilo da se strijelac nalazio u zoni odgovornosti 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, kao što su utvrdili lokalni istražitelji. Vijeće se također uvjerilo da je strijelac namjerno gađao žrtvu, što se vidi iz činjenice da je na mjesto incidenta ispaljeno više od jednog metka.

(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici

3936. Posljednja dva snajperska incidenta koja se navode u Optužnici desila su se u različitim dijelovima Sarajeva, tačnije, jedan u jugoistočnom naselju Širokača, a drugi na sjeverozapadu, na području Briješkog brda. Vijeće je ispitalo i jedan i drugi incident dolje u tekstu.

(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici)

3937. Kako se navodi u Optužnici, dana 13. decembra 1992., Anisa Pita, trogodišnja djevojčica, ustrijeljena je i ranjena u desnu nogu na trijemu svoje kuće u ulici Žagrići na području Širokače, u Sarajevu.[13028] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je hitac koji je ranio Anisu Pitu ispaljen s područja Baba stijene koje je bilo pod kontrolom SRK-a.[13029] Optuženi tvrdi da se kuća Anise Pite ne vidi s Baba stijene i da je ona ranjena u razmjeni vatre do koje je došlo na liniji sukoba.[13030]

---

položajima sa kojih se takva linija nišanjenja pružala ka mjestu incidenta. Zapravo, kao što se navodi gore u tekstu, to je Tuševljak priznao tokom svog svjedočenja.

13026 V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 80; Patrick van der Weijden, T. 7074, 7081–7086 (28. septembar 2010.); D663 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

13027 V. par. 3902.

13028 Optužnica, incident 1 iz Priloga F Optužnici.

13029 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 37–38.

13030 Završni podnesak odbrane, par. 2182–2186.

3938. Širokača je naselje koje se nalazi u jugoistočnom dijelu Sarajeva, južno od rijeke Miljacke i istočno od Grbavice.[13031] Baba stijena je litica na sjevernoj padini planine Trebević, odmah ispod puta Pale-Lukavica, koja se uzdiže iznad Sarajeva, kao i iznad Širokače.[13032] Za vrijeme rata, ona je bila u zoni odgovornosti 2. čete 3. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a.[13033] S druge strane linije sukoba bila je 10. brdska brigada, koja je kasnije postala 115. brdska brigada, iz sastava 1. korpusa ABiH.[13034]

3939. Dana 13. decembra 1992., između 10:00 i 10:30 sati ujutro, Anisa Pita i njen otac su izašli iz kuće jer nije bilo borbenih dejstava[13035] i otišli na izvor koji se nalazio nekih 150 metara od njihove kuće, na kojem su ljudi već stajali u redu.[13036] Anisa Pita se tu zadržala samo kratko jer je srela jednu drugu djevojčicu, koja se zvala Elma Smajkan, te su njih dvije odlučile da se vrate u kuću porodice Pita da se igraju.[13037] Kad je Anisa Pita stigla do svoje kuće, ranjena je u desnu natkoljenicu metkom koji se nije zadržao u njenom tijelu.[13038] Do tog trenutka, magla se već razišla.[13039]

3940. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačan položaj i mjesto na kojem se nalazila Anisa Pita kada je pogođena, što je bilo pred vratima njene kuće.[13040] I Van der Weijden je obišao

---

13031 P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); D2347 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba).

13032 Stanislav Galić, T. 37473–37474 (22. april 2013.); D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 5, 11; D2347 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); D2348 (Fotografija Baba stijene); Miloš Škrba, T. 29188–29189 (22. oktobar 2012.).

13033 D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 5, 11; Miloš Škrba, T. 29189–29190 (22. oktobar 2012.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 152. Premda je Škrba u svom svjedočenju izjavio da je 2. četa na tom području bila dio 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, Vijeće napominje da je prije sredine 1993. godine taj bataljon nosio naziv 3. pješadijski bataljon i da je bio u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade. V. fusnota 12875; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 3, 5; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.). Za razliku od Škrbe, Galić je u svom svjedočenju izjavio da su snage SRK-a "[možda] imale pristup" jednom dijelu područja Baba stijene, dok su snage ABiH imale položaje na drugom dijelu tog područja, odmah ispod puta Lukavica-Pale. V. Stanislav Galić, T. 37473–37474 (22. april 2013.). S obzirom na to da je Škrba bio lokalni komandir na samom području Baba stijene, Vijeće prihvata Škrbin, a ne Galićev iskaz, te konstatuje da je sama Baba stijena bila pod kontrolom SRK-a.

13034 D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 6; Stanislav Galić, T. 37474–37475 (22. april 2013.); Asim Džambasović, T. 15224–15225 (22. juni 2011.); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

13035 V. činjenica o kojoj je presuđeno 147.

13036 V. činjenica o kojoj je presuđeno 148.

13037 V. činjenica o kojoj je presuđeno 149.

13038 V. činjenice o kojima je presuđeno 150, 151; P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 3–4.

13039 Činjenica o kojoj je presuđeno 150.

13040 Barry Hogan, T. 11207–11208 (3. februar 2011.); P2194 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 13. decembra 1992. u Ulici Žagrići, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

mjesto incidenta[13041] i pregledao dovratnik kuće; kleknuo je da bi se spustio na visinu pogođene djevojčice i zatim osmatrao okolinu da bi vidio odakle je hitac mogao doletjeti.[13042] Budući da je dvorište te kuće bilo potpuno ograđeno zidom, mogao je da vidi jedino Baba stijenu, te je, shodno tome, zaključio da je Baba stijena jedino moguće mjesto porijekla vatre.[13043] Obišao je i Baba stijenu i zapazio da se odatle pruža neometan pogled na dolinu ispod nje i da bi ona, stoga, predstavljala očigledno mjesto za mitraljesko gnijezdo i/ili snajperski položaj.[13044] Van der Weijden je zabilježio još dva moguća mjesta porijekla vatre koja je isključio, a to su (i) kuća koja se vidi na području između kuće pogođene djevojčice i Baba stijene, koju je isključio zato što s taktičkog aspekta[13045] nema nikakvog smisla da se vatreni položaj postavi na tu lokaciju i (ii) područje udaljeno 25 metara, odmah pored ulice Žagrići, koje je isključio zato što je malo vjerovatno da bi se dijete igralo na ulici, a kasnije na svom trijemu, da su u blizini bili naoružani vojnici.[13046]

3941. Van der Weijden je također smatrao da metak koji je korišten u ovom incidentu nije bio kalibra većeg od 7,92 mm jer bi u suprotnom Anisa Pita zadobila još težu povredu desne noge.[13047] Imajući u vidu udaljenost između Baba stijene i mjesta incidenta, koja je iznosila 920 metara, te imajući u vidu i to da se čuo "jedan ili više" hitaca, van der Weijden je zaključio da je korištena poluautomatska snajperska puška (M76 ili M91) ili mitraljez (M84 ili M53), premda bi taj domet bio krajnji domet za snajperske puške.[13048]

3942. Što se tiče identifikacije žrtve od strane strijelca, van der Weijdenu je rečeno da je ona na sebi imala odjeću koja se sastojala od gornjeg dijela crvene boje i donjeg dijela plave boje, te da je

---

13041 Kao što se navodi gore u tekstu, van der Weijden je u svom svjedočenju izjavio da je mjesta relevantna za Optužnicu obišao u novembru 2006. i januaru 2009. V. par. 3634.

13042 Patrick van der Weijden, T. 6973–6974 (27. septembar 2010.); D637 (Fotografija kuće).

13043 Patrick van der Weijden je primijetio da je u periodu poslije incidenta drveće na tom području izraslo i da sada donekle zaklanja pogled, ali je uprkos tome smatrao da je to bila lokacija sa koje je otvorena vatra. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 15; Patrick van der Weijden, T. 6995–6996 (27. septembar 2010.). V. također Barry Hogan, T. 11207–11208 (3. februar 2011.); P2194 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 13. decembra 1992. u Ulici Žagrići, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

13044 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 13–14.

13045 Van der Weijden je objasnio da sa taktičkog gledišta ne bi imalo nikakvog smisla da se vatreni položaj postavi niže na padini brda, odmah ispod neprijateljskog vatrenog položaja. V. Patrick van der Weijden, T. 7173 (29. septembar 2010.).

13046 Patrick van der Weijden, T. 6995–6996 (27. septembar 2010.), T. 7172–7173 (29. septembar 2010.).

13047 Van der Weijden je smatrao da su u ovom incidentu mogli biti korišteni i meci kalibra 7,62 mm i meci kalibra 7,9 mm, premda je manje vjerovatno da su korišteni oni prvi, zato što je udaljenost bila velika. On je također primijetio da, s obzirom na to da je noga trogodišnje djevojčice mala i da nema veliku masu, metak prilikom prostrijela ne bi izgubio mnogo energije i ne bi izazvao jednako "te[ške] ozljede" kao što bi to bio slučaj da je žrtva bila odrasla osoba. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 13; Patrick van der Weijden, T. 6996–7004 (27. septembar 2010.).

13048 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 13. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 153 u vezi s udaljenošću o kojoj se tu radilo.

stajala u dovratku svoje kuće kada je pogođena, što znači da nije dosezala ni do polovine visine dovratka.[13049] Zbog tih faktora, prema van der Weijdenovim riječima, moglo se lako raspoznati da je ona bila civil, uprkos udaljenostima o kojima se radilo u ovom incidentu.[13050]

3943. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je odbacio tvrdnju optuženog da je hitac mogao biti ispaljen s muslimanskog groblja, koje se nalazi jugozapadno od kuće porodice Pita, zato što je očigledno da se s te lokacije ne pruža pogled na tačno mjesto na kojem je Anisa Pita pogođena.[13051] Objasnio je da se tokom obilaska tih mjesta, u stvari, zaustavio na groblju kako bi provjerio da li je odatle postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta, ali da takvu liniju nije vidio, pa se odvezao dalje uzbrdo.[13052] On je također priznao da mu nije poznato gdje se na tom području nalazila linija razdvajanja i primijetio da je jedina informacija koju je dobio od tužilaštva bila ta da je Baba stijena bila pod kontrolom VRS-a.[13053]

3944. Poparić je u svom svjedočenju izjavio — oslanjajući se na nekoliko fotografija koje je snimio s Baba stijene i s mjesta incidenta — da između te dvije lokacije nije postojala linija nišanjenja.[13054] Također je izjavio da je to potvrđeno kada je fizički obišao Baba stijenu u septembru 2010. i maju 2011.[13055] On je, pored toga, ustvrdio da je van der Weijden pogrešno identifikovao Baba stijenu kao omanju stijenu koja se nalazi na čistini ispod Baba stijene, s koje je postojala linija nišanjenja i koja je bila pod kontrolom ABiH.[13056] On je, na kraju, iznio argument da nije postojala linija nišanjenja između mjesta incidenta i Baba stijene zato što se na udaljenosti od 403 metra od mjesta incidenta u pravcu Baba stijene nalazi prirodna prepreka, to jest uzdignuće tla u visini od

---

13049 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 16.

13050 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 16. V. također Patrick van der Weijden, T. 6987–6988 (27. septembar 2010.).

13051 Patrick van der Weijden, T. 6976–7005 (27. septembar 2010.), 7172–7173 (29. septembar 2010.); D638 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D639 (Fotografija kuće s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D640 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D641 (Fotografija groblja); D642 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D643 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D644 (Vazdušna fotografija Sarajeva); D645 (Vazdušna fotografija Sarajeva); D646 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

13052 Patrick van der Weijden, T. 6996 (27. septembar 2010.).

13053 Patrick van der Weijden, T. 6976, 6984 (27. septembar 2010.); D642 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

13054 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 51–52.

13055 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 52; Mile Poparić, T. 38937–38939 (29. maj 2013.).

13056 Pored toga, on je iznio argument da je, čak i da van der Weijden jeste precizno označio lokaciju Baba stijene, i dalje jasno da odatle nije postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta zbog gustine drveća na tom području. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 52–54; Mile Poparić, T. 39287–39288 (5. juni 2013.).

dva metra, koje zaklanja pogled.[13057] Međutim, Poparić je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je u vrijeme kad je on obišao mjesto incidenta, kuća Anise Pite već bila renovirana, tako da više nije bilo moguće stati ili čučnuti baš na onom mjestu na kojem je ona bila pogođena.[13058] Kada su mu pokazane dvije različite fotografije snimljene s mjesta incidenta prije nego što je kuća renovirana, od kojih je jednu označio otac Anise Pite, a drugu koristio van der Weijden u svom izvještaju, Poparić je negirao da ijedna od njih prikazuje Baba stijenu i ustvrdio da je otac Anise Pite, baš kao van der Weijden, pogrešno označio Baba stijenu.[13059]

3945. Poparić je iznio argument da, čak i ako se zanemari činjenica da nije bilo linije nišanjenja, ne postoje "realne pretpostavke" da je Anisa Pita namjerno gađana s Baba stijene, s obzirom da je imala samo tri godine i da je u tom trenutku čučala, tako da je bila premalena da se mogla uočiti i uspješno gađati s udaljenosti od nekih 880 metara u uslovima tmurnog vremena.[13060] Poparić je također primijetio da ne postoji nikakva medicinska evidencija na osnovu koje bi se mogao odrediti strijelni kanal metka i tako utvrditi njegova putanja.[13061] Na osnovu izjava roditelja Anise Pite da su tokom tog incidenta čuli nekoliko pucnjeva i činjenice da povreda koju je zadobila Anisa Pita nije bila teška,[13062] Poparić je iznio teoriju da je ona vjerovatno bila pogođena u razmjeni vatre nekim projektilom koji je rikošetirao.[13063]

3946. Miloš Škrba, koji je u vrijeme kad se desio taj incident bio komandir 2. čete 3. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade u sastavu SRK-a, u svom je svjedočenju izjavio da u njegovoj četi nije bilo snajperista niti vrsnih strijelaca[13064] i da on nije nikad nikome izdao

---

13057 Kada je iznosio tu tvrdnju, Poparić se oslonio na tri različite topografske karte tog područja. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 54–56; Mile Poparić, T. 38937–38939 (29. maj 2013.), T. 39266–39267 (5. juni 2013.).

13058 Mile Poparić, T. 39266–39267 (5. juni 2013.).

13059 Mile Poparić, T. 39267–39269, 39287–39288 (5. juni 2013.); P6367 (Tri fotografije); D3648 (Tri fotografije s oznakama koje je unio Mile Poparić).

13060 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 56; Mile Poparić, T. 38937 (29. maj 2013.).

13061 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 56; Mile Poparić, T. 38937 (29. maj 2013.).

13062 Premda je Poparić ustvrdio da Anisi Piti nije bila potrebna ljekarska intervencija u bolnici, čini se da se sam njegov prikaz iskaza njenih roditelja, konkretnije to da su je oni odveli u hitnu pomoć i da je ona odatle upućena u bolnicu Koševo, kosi sa tom tvrdnjom. Iako on u svom prikazu dalje navodi da ne postoji nikakva medicinska evidencija o liječenju Anise Pite, to nije dovoljno za zaključak da joj nije bila potrebna ljekarska intervencija u bolnici. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 49.

13063 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 57.

13064 Vijeće ovdje podsjeća da je Maletić u svom svjedočenju izjavio da je u sastavu bataljona bilo snajpersko odjeljenje koje je bilo neposredno potčinjeno komandantu bataljona. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.).

naređenje da otvori vatru po civilima s Baba stijene.[13065] Priznao je da je njegova četa imala puške, kao i automatsko i poluautomatsko oružje, ali je ustvrdio da nije imala optičke uređaje, kao što su dvogledi i optički nišani, zato što joj nisu bili potrebni.[13066] Pored toga, prema Škrbinim riječima, 2. četa nije imala "utvrđene ciljeve"; njeni jedini ciljevi su bili vojnici ABiH, i to jedino kada su otvarali vatru po položajima čete.[13067] Također je objasnio da je Baba stijena bila često izložena vatri od strane ABiH i da je to bio razlog iz kojeg je to bio utvrđeni položaj,[13068] te da su jedinice ABiH držale položaje u dubini, u civilnim objektima i kućama.[13069] Tokom unakrsnog ispitivanja, priznao je da je njegova četa uzvraćala vatru "u većini slučajeva", ali je negirao da je otvarala vatru po civilnim kućama — zapravo, rekao je, vatra je bila usmjeravana "na njihove linije".[13070]

3947. Stanislav Galić, koji je u to vrijeme bio komandant SRK-a, u svom je svjedočenju izjavio da niko nije izdao naređenje da se otvori vatra na Anisu Pitu, i objasnio da su se položaji i rovovi 10. brdske brigade 1. korpusa ABiH nalazili u blizini njene kuće i da su se vojnici ABiH "tu kretal[i]" kako bi došli do svojih položaja.[13071] Rekao je da nikad nije primio nikakav izvještaj o ovom incidentu i da su u to vrijeme vođene borbe na Otesu, koji se nalazio na suprotnoj strani linije fronta, tako da tog dana na Širokači nije trebalo biti nikakvih značajnijih aktivnosti.[13072]

3948. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre koje glase kako slijedi: (i) Anisa Pita je ranjena hicem koji je ispaljen s područja litice poznate pod nazivom Baba stijena;[13073] i (ii) dana 13. decembra 1992., Anisa Pita, koja je bila civil i imala tri i pol

---

13065 D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 9, 11, 16; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 11–13, 15. Kada mu je predočen izvještaj koji je 1. sarajevska mehanizovana brigada 29. oktobra 1993. poslala Komandi SRK-a, u kojem je obavijestila Komandu SRK-a da posjeduje određeni broj snajperskih pušaka i optičkih nišana koji su izdati borcima u potčinjenim jedinicama, Škrba je odgovorio da ne može da govori o naoružanju na nivou njegove brigade i da njegova četa nije imala oružje koje se pominje u tom izvještaju. Miloš Škrba, T. 29186–29188 (22. oktobar 2012.); P5930 (Izvještaj 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-u, 29. oktobar 1993.).

13066 Miloš Škrba, T. 29193–29194 (22. oktobar 2012.).

13067 D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; Miloš Škrba, T. 29189–29193 (22. oktobar 2012.).

13068 D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 11; Miloš Škrba, T. 29189–29190 (22. oktobar 2012.); P5938 (Zamrznuti kadar Baba stijene); D4622 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 14. avgust 1992.). Škrba je označio dvije fotografije koje prikazuju položaje sa kojih je ABiH otvarala snajpersku vatru po raznim područjima koja su bila pod kontrolom SRK-a, uključujući Grbavicu i Vraca. V. D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7–8; D2349 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); D2350 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); Miloš Škrba, T. 29190–29191 (22. oktobar 2012.).

13069 D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 6; Miloš Škrba, T. 29191–29192 (22. oktobar 2012.).

13070 Miloš Škrba, T. 29191–29192 (22. oktobar 2012.).

13071 Galić nije otišao dotle da kaže da su se vojnici ABiH kretali po tom području na dan incidenta i rekao je da bi takva tvrdnja predstavljala nagađanje. V. Stanislav Galić, T. 37474–37475 (22. april 2013.).

13072 Stanislav Galić, T. 37474–37476 (22. april 2013.); D3436 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. decembar 1992.).

13073 Činjenica o kojoj je presuđeno 154.

godine, namjerno je gađana i ranjena metkom ispaljenim s područja kojem su vojnici SRK-a imali pristup.[13074]

3949. Vijeće konstatuje, s obzirom na uzrast Anise Pite u vrijeme kad se desio incident, da je ona bila civil i da očigledno nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme incidenta. Pored toga, premda je sugerisao da su se oko njene kuće kretali vojnici, Galić nije pružio nikakve konkretne dokaze da su se vojnici tu nalazili kada je Anisa Pita bila pogođena. Suprotno Poparićevom mišljenju da je ona bila pogođena metkom koji je rikošetirao uslijed razmjene vatre, Vijeće se uvjerilo da u vrijeme kad je ona pogođena nije bilo borbi zato što je jutro bilo mirno, što ilustruje činjenica da su se ljudi u blizini njene kuće okupljali u redu za vodu, kao i činjenica da je ona pješice išla kući s još jednim djetetom i bez svog oca. Da je u to vrijeme na tom području bilo borbi, vjerovatno ne bi došlo ni do jednog ni do drugog.

3950. Vijeće se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza, da je postojala linija nišanjenja između Baba stijene i tačnog mjesta na kojem se nalazila Anisa Pita kada je pogođena, kao što je u svom svjedočenju izjavio van der Weijden i kao što ilustruju fotografije uvrštene u njegov izvještaj. Te fotografije jasno pokazuju tu liniju nišanjenja, uprkos tome što Poparić tvrdi suprotno.[13075] Vijeće, pored toga, napominje da je van der Weijden obišao to područje prije nego što su na mjestu incidenta izvršene promjene, tako da je bio u mogućnosti da osmotri okruženje s mjesta na kojem se djevojčica nalazila kada je pogođena. Za razliku od toga, Poparićev iskaz je zasnovan na njegovim obilascima tog područja 2010. i 2011. godine, to jest, nakon što je izvršena relevantna promjena. U vezi s porijeklom vatre, Vijeće se takođe uvjerilo, oslonivši se ponovo na van der Weijdenov iskaz, da je Baba stijena zaista bila lokacija s koje je ispaljen hitac u ovom incidentu. Iako je van der Weijden zabilježio da postoje još dvije moguće lokacije, isključio ih je iz razloga koje Vijeće smatra uvjerljivim.

3951. Vijeće se, nadalje, na osnovu iskaza Miloša Škrbe, uvjerilo da je 2. četa 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade iz sastava SRK-a imala utvrđene položaje na području Baba stijene i da su njeni vojnici posjedovali automatsko i poluautomatsko oružje. Premda je Škrba u svom svjedočenju izjavio da njegova četa nije imala dvoglede niti druge optičke

[13074] Činjenica o kojoj je presuđeno 155.

[13075] S tim u vezi, Vijeće ne prihvata Poparićevu tvrdnju da je van der Weijden pogrešno identifikovao Baba stijenu na pomenutoj fotografiji i smatra da bi to bilo veoma malo vjerovatno s obzirom da je on obišao Baba stijenu, koristeći GPS koordinate dotičnog položaja, te da je pažljivo ispitao to područje.

instrumente, Vijeće konstatuje da je teško povjerovati da četa iz sastava SRK-a ne bi imala — u najmanju ruku — barem jedan dvogled, te, shodno tome, ne prihvata njegov iskaz s tim u vezi.[13076]

3952. Oslanjajući se ponovo na Škrbin iskaz, Vijeće se uvjerilo da su vojnici SRK-a često otvarali vatru s Baba stijene. Premda je Škrba tvrdio da su oni otvarali vatru samo po vojnicima ABiH i njihovim linijama, on je u svom svjedočenju takođe izjavio da su se položaji ABiH nalazili u dubini muslimanske teritorije, u civilnim kućama i objektima, potvrdivši tako da je vatra otvarana po civilnim kućama i drugim civilnim objektima. Vijeće konstatuje da njegovo negiranje da je vatra otvarana po civilnim područjima i po samim civilima nije vjerodostojno.

3953. Na kraju, s obzirom na udaljenost između mjesta incidenta i područja Baba stijene, koja je od strijelca iziskivala pažljivo gađanje, Vijeće se uvjerilo da je Anisu Pitu namjerno gađao jedan od vojnika SRK-a koji su se nalazili na Baba stijeni.[13077] Taj vojnik je nesumnjivo bio svjestan njenog civilnog statusa, iz svih gore navedenih razloga koje je iznio van der Weijden.[13078]

(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici)

3954. U Optužnici se navodi da je 2. novembra 1993., Ramiza Kundo, žena stara 32 godine, ustrijeljena i ranjena u lijevu nogu dok je, noseći kante s vodom, prelazila preko ulice Briješko Brdo (sada ta ulica nosi naziv Bulbulistan) u zapadnom dijelu Sarajeva.[13079] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je vatra otvorena s jednog "polja" na području Bačića i Briješća na teritoriji koju je držao SRK, s kojeg se pružala neometana linija nišanjenja ka mjestu incidenta.[13080] Optuženi tvrdi da, s obzirom na nedosljedne dokaze u vezi s ovim incidentom, nije moguće utvrditi čak ni pravac iz kojeg je hitac bio ispaljen.[13081] On takođe tvrdi da su se snage ABiH koje su bile razmještene na tom području nalazile na dominantnim položajima i da mjesto incidenta nije "dovoljno vidljivo" s položaja SRK-a.[13082]

13076 Pored toga, kao što je u svom svjedočenju izjavio Maletić, bataljon je imao snajpersko odjeljenje koje je bilo neposredno potčinjeno komandi bataljona. V. fusnota 13064.

13077 Vijeće ne prihvata Poparićev iskaz da priroda povreda koje je zadobila Anisa Pita pokazuje da su one bile prouzrokovane metkom koji je rikošetirao. Suprotno tome, Vijeće se uvjerilo u van der Weijdenov zaključak da zbog veličine noge trogodišnje djevojčice, njene povrede nisu bile tako teške kakve bi bile u slučaju da se radilo o odrasloj osobi.

13078 V. par. 3942.

13079 Optužnica, incident 5 iz Priloga F Optužnici.

13080 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 39.

13081 Završni podnesak odbrane, par. 2207–2211.

13082 Završni podnesak odbrane, par. 2212.

3955. Briješko brdo je brdovito područje na sjeverozapadnom rubu Sarajeva, koje se nalazi između Rajlovca na sjeveru i Briješća na jugu.[13083]

3956. Vijeće je formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na okolnosti ovog incidenta. Te činjenice glase kako slijedi: (i) dana 2. novembra 1993., oko 16:00 sati, Ramiza Kundo, koja je tada imala 38 godina, i Rasema Menzilović žurno su se ulicom Briješko Brdo vraćale s izvora koji se nalazio pedesetak metara od kuće Menzilovićeve, noseći pune kanistere od deset litara u svakoj ruci;[13084] (ii) linija sukoba koju je držala ABiH nalazila se na 300 do 400 metara udaljenosti od mjesta incidenta;[13085] i (iii) Ramiza Kundo je ranjena hicem ispaljenim iz pravca "polja", to jest jednog polja na području Bačića i Briješća.[13086]

3957. Prema podacima iz medicinske dokumentacije za Ramizu Kundo, ona je 2. novembra 1993. zbog prostrijelne rane kroz list lijeve potkoljenice primljena u bolnicu Koševo, gdje je liječena, a zatim otpuštena kući nekoliko dana kasnije.[13087]

3958. Hogan je obišao mjesto tog incidenta s Ramizom Kundo i zabilježio je njenu tačnu lokaciju i položaj kada je bila pogođena, kao i pravac iz kojeg je prema njenim riječima doletio metak. Video-snimak te rekonstrukcije prikazuje Ramizu Kundo kako pješači na brdu prema izvoru, te pokazuje prema polju, koje se nalazi ulijevo niz padinu, ukazujući na to da je metak doletio iz tog pravca.[13088] Vijeće napominje da je ta rekonstrukcija u protivrječnosti s gore pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno, jer je, prema njoj, Ramiza Kundo u trenutku kad je pogođena išla ka izvoru, a ne s izvora natrag kući.

3959. Van der Weijden je istražio taj incident nakon što mu je tužilaštvo dalo podatke o lokaciji na kojoj se desio i o navodnoj lokaciji na kojoj se nalazio strijelac, to jest o "polju".[13089] On je bio mišljenja da kalibar metka koji je pogodio žrtvu vjerovatno nije bio veći od 7,92 mm jer bi u

---

13083 P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P1803 (Mapa Alipašinog Polja); P2199 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

13084 V. činjenica o kojoj je presuđeno 183.

13085 Činjenica o kojoj je presuđeno 184.

13086 Činjenica o kojoj je presuđeno 185.

13087 P1026 (Medicinska dokumentacija za Ramizu Kundo).

13088 Barry Hogan, T. 11210–11211, 11261–11262 (3. februar 2011.); P2198 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2199 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D995 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo). Za zamrznuti kadar koji prikazuje Ramizu Kundo kako pokazuje ka svojoj lijevoj strani, u pravcu polja, v. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva strelјačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 76, slika 50.

13089 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 34.

protivnom nanio težu povredu.[13090] On je također primijetio da je ulica u kojoj se desio taj incident s jedne strane oivičena kućama i betonskim zidom na kojem se nalazi ograda, dok se na njenoj drugoj strani nalazi zemljani zid, tako da ta dva zida čine tunel koji pogled s mjesta incidenta ograničava na lokacije koje su se nalazile na pravcu kojim se pruža ulica.[13091] Van der Weijden je obišao polje i uočio da postoji nekoliko lokacija s kojih se pruža neometan pogled na mjesto incidenta s nivoa tla, te da se iz kuća na tim lokacijama pruža još bolji pogled.[13092] On je bio mišljenja da se strijelac nalazio na udaljenosti od najviše 825 metara od mjesta incidenta.[13093] S te lokacije, žrtva se mogla lako identifikovati kao osoba ženskog pola koja nosi kanistere za vodu.[13094] S obzirom na moguće kalibre metka, udaljenost cilja, te činjenicu da se čuo samo jedan pucanj, van der Weijden je zaključio da je vjerovatno korištena poluautomatska puška, i to M76 ili M91, premda bi to za te puške predstavljalo krajnji domet.[13095]

3960. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da su informacije u vezi s ovim incidentom tako nedosljedne da je nemoguće utvrditi šta se desilo.[13096] Objasnio je da je Ramiza Kundo dala protivrječne izjave u vezi s tim da li je pogođena dok je išla prema izvoru ili dok se vraćala s njega, te da su se, prema riječima Raseme Menzilović, njih dvije u tom trenutku vraćale s izvora.[13097] Poparić je, pored toga, prepričao svjedočenja koja su Ramiza Kundo i Rasema Menzilović dale na suđenju u predmetu *Galić*, te primijetio da se ni u jednom ni u drugom svjedočenju ne razjašnjava da li je hitac došao s polja ili s jednog depoa koji se nalazi više ka zapadu u odnosu na mjesto incidenta.[13098] Poparić je također istakao da je Ramiza Kundo u svom svjedočenju u predmetu *Galić* priznala da se nekih 500 metara iznad njene kuće nalazio tenk ABiH.[13099]

13090 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 34.

13091 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 36–37.

13092 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 36. V. također Barry Hogan, T. 11210–11211 (3. februar 2011.); P2198 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

13093 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 36.

13094 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 37.

13095 P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 34.

13096 Mile Poparić, T. 38954–38955 (29. maj 2013.).

13097 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 75–76; Mile Poparić, T. 38955, 38958 (29. maj 2013.).

13098 Kada je obišao to mjesto, Poparić je isključio depo kao mjesto porijekla vatre zato što odatle "ne postoji nišanska linija koja bi omogućila pogodak u potkolenicu osobe koja se nalazi na kolovozu [ulice Briješko Brdo]." V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 77–79, 81.

13099 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 79; Mile Poparić, T. 38959–38960 (29. maj 2013.). Tokom unakrsnog

3961. Oslanjajući se na mapu ABiH koja prikazuje linije sukoba na tom području,[13100] Poparić je primijetio da se linija sukoba nalazila na nekih 500 do 600 metara udaljenosti od kuće Ramize Kundo i da je, shodno tome, mjesto incidenta bilo vidljivo i s "dosta širokog područja" koje je bilo pod kontrolom ABiH.[13101] Tokom unakrsnog ispitivanja, priznao je da je konfiguracija terena bila takva da stvara prirodni "tunel", u smislu linije nišanjenja ka mjestu incidenta, kao i činjenicu da se Ramiza Kundo mogla vidjeti sa srpskih položaja na tom području.[13102] Kada mu je ukazano na to da je vatreno polje koje je on procijenio dosta veće od vatrenog polja koje je procijenio van der Weijden, objasnio je da je van der Weijden označio samo ono što je bilo vidljivo s položaja SRK-a i da nije provjerio vidljivost s položaja ABiH.[13103]

3962. Na kraju, upućujući na medicinsku dokumentaciju Ramize Kundo, Poparić je primijetio da se u njoj ne navodi na kojoj se strani nalazila ulazna, a na kojoj izlazna rana, kao ni kakav je bio položaj strijelnog kanala, što dodatno otežava određivanje pravca vatre, koje je ionako već bilo komplikovano zbog nedosljednih izjava Ramize Kundo u vezi sa smjerom u kojem se kretala u trenutku kada je pogođena.[13104]

3963. Stanislav Galić je u svom svjedočenju izjavio da u to vrijeme nije primio nijedan izvještaj o tom incidentu, ali je istakao da je ABiH imala snage na području Briješkog brda i da mjesto incidenta nije bilo "dovoljno vidljivo" s položaja SRK-a, koji su se nalazili na području Azića, prema rijeci Dobrinji.[13105] Prema Galićevim riječima, položaji SRK-a nalazili su se u podnožju brda

---

ispitivanja, kada mu je ukazano na to da je propustio da pomene da je Ramiza Kundo u svom svjedočenju takođe rekla da se taj tenk na tom mjestu nalazio samo jednu sedmicu i da se ne može sjetiti kada je to bilo, Poparić je objasnio da je pomenuo tenk samo da bi pokazao da je na tom području bilo vojnika ABiH. V. Mile Poparić, T. 39168–39173 (4. juni 2013.).

13100 Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da je mapa na koju se oslonio bila operativna u periodu od 1. marta do 14. septembra 1995. i objasnio da ju je ipak koristio zato što su dokazi koje je vidio ukazivali na to da se linija sukoba na tom području nije mijenjala tokom cijelog rata. Negirao je da je namjerno izostavio tu informaciju da bi obmanuo Vijeće i izjavio da je jednostavno prihvatio da je situacija u vezi s linijama sukoba bila onakva kakvu je navelo tužilaštvo. V. Mile Poparić, T. 39196–39198 (4. juni 2013.); P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva).

13101 D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 79–81; Mile Poparić, T. 38955–38956 (29. maj 2013.). Poparić je objasnio da područje pod kontrolom ABiH sa kojeg se Ramiza Kundo mogla vidjeti, u stvari, bilo veće od područja sa kojeg su je mogle vidjeti jedinice SRK-a. V. Mile Poparić, T. 38958–38959 (29. maj 2013.).

13102 Mile Poparić, T. 39233–39236 (4. juni 2013.).

13103 Mile Poparić, T. 39234–39235 (4. juni 2013.); P6364 (Dvije satelitske fotografije Sarajeva).

13104 Poparić je takođe objasnio da bi, s obzirom na konfiguraciju terena (to jest na činjenicu da je razlika u visini između mjesta na kojem se nalazila Ramiza Kundo i položaja SRK-a iznosila 100 metara), bilo važno znati koliko se visoko na potkoljenici Ramize Kundo nalazila rana, jer bi mu to omogućilo da provjeri da li se taj dio njene noge vidi sa mjesta sa kojeg je hitac ispaljen. Poparić je takođe uputio na policijski izvještaj o ovom incidentu, koji nije uvršten u spis u ovom predmetu, u kojem se navodi da je Ramiza Kundo ranjena u desnu nogu. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 82–83, 85; Mile Poparić, T. 38955–38958 (29. maj 2013.); D3636 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo s oznakama koje je unio Mile Poparić).

13105 Stanislav Galić, T. 37513–37516 (22. april 2013.); D3451 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. novembar 1993.).

na kojem se desio taj incident, što znači da su snage ABiH koje su držale to brdo pod kontrolom bile na dominantnom položaju na tom području.[13106]

3964. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje još tri činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre i glase kako slijedi: (i) Ramiza Kundo je ranjena metkom ispaljenim s teritorije pod kontrolom SRK-a na području polja, gdje se nalaze Briješće i Bačići;[13107] (ii) Ramiza Kundo nije pogođena zalutalim metkom ili metkom koji je rikošetirao u okolnostima redovnih borbenih dejstava;[13108] i (iii) dana 2. novembra 1993., civil Ramiza Kundo gađana je s područja pod kontrolom SRK-a, a osoba koja ju je gađala bila je potpuno svjesna velikog rizika da njen cilj ima status civila.[13109]

3965. Nakon što je pregledalo dokaze o ovom incidentu, kao i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće ne može da zaključi van svake razumne sumnje da je Ramiza Kundo ranjena hicem koji je ispalio neki vojnik SRK-a s položaja na lokaciji navedenog polja. Prvo, Vijeće je mišljenja da je optuženi uspješno pobio neke od činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na ovaj incident, uključujući one koje se odnose na pravac i porijeklo vatre. Vijeće ovdje podsjeća na unakrsno ispitivanje Hogana od strane optuženog u vezi sa smjerom u kojem se Ramiza Kundo kretala kada je pogođena, kao i na Poparićev iskaz u vezi s raznim verzijama tog događaja koje je dala Ramiza Kundo u predmetu *Galić*. Uprkos tome što je bilo svjesno nedosljednosti u vezi s tim pitanjem, tužilaštvo je odlučilo da ne pozove Ramizu Kundo kao svjedoka u ovom predmetu.[13110] Umjesto toga, ono je odlučilo da se osloni na činjenice o kojima je presuđeno, koje, opet, protivrječe iskazu koji je dao Hogan, istražitelj samog tužilaštva. Vijeće se, stoga, našlo u situaciji u kojoj ima, na jednoj strani, činjenice o kojima je presuđeno (koje protivrječe dokazima samog tužilaštva), a na drugoj Poparićev prikaz iskaza Ramize Kundo (koji ukazuje na nekoliko nedosljednosti u njenom iskazu).[13111] Shodno tome, Vijeće se ne može osloniti na činjenice o

13106 Stanislav Galić, T. 37515 (22. april 2013.).

13107 Činjenica o kojoj je presuđeno 186.

13108 Činjenica o kojoj je presuđeno 187.

13109 Činjenica o kojoj je presuđeno 188.

13110 Da je Ramiza Kundo bila pozvana kao svjedok, Vijeće bi bilo u mogućnosti da ocijeni njenu vjerodostojnost i pouzdanost njenog iskaza, te da dođe do sopstvenih zaključaka u vezi s tim kako se odvijao taj incident, uključujući i smjer u kojem se kretala u trenutku kada je pogođena.

13111 Vijeće podsjeća na svoju opasku sa suđenja, da je Poparić vještak za pitanja balistike i da, shodno tome, nije vještak za pitanja vjerodostojnosti žrtava incidenata. V. Mile Poparić, T. 38905 (29. maj 2013.). Premda to i dalje važi, činjenice o kojima je presuđeno i dokazi koje je izvelo tužilaštvo o ovom konkretnom incidentu nisu samo oskudni, nego su i interno nedosljedni. Tužilaštvo nije razgovaralo sa van der Weijdenom o ovom incidentu i uopšte nije unakrsno ispitalo Poparića o tom aspektu njegove analize. Čini se da je ono isto tako zanemarilo njegovu ukupnu ocjenu da su informacije o ovom incidentu bile veoma nedosljedne. Pored toga, za razliku od drugih incidenata, Vijeće nije dobilo nikakve dokumente iz tog vremenskog perioda koji bi mu omogućili da razriješi razne nedosljednosti u dokazima koji su mu predočeni. Shodno tome, Poparić je svojim prikazom raznih nedosljednosti u iskazu koji je Ramiza Kundo dala u predmetu *Galić* jednostavno pojačao već postojeće nedosljednosti između dokaza koje je izvelo tužilaštvo i činjenica o kojima je presuđeno.

kojima je presuđeno koje se odnose na ovaj incident, a posebno na one koje se odnose na mjesto porijekla vatre.

3966. Što se pak dokaza tužilaštva u vezi s ovim incidentom tiče, oni se sastoje od van der Weijdenovih zapažanja u vezi s potencijalnim sektorom gađanja i utvrđivanjem mjesta incidenta i lokacije strijelca pomoću uređaja za globalno pozicioniranje koje je izvršio Hogan na osnovu onoga što mu je rekla Ramiza Kundo. Međutim, s obzirom na to da van der Weijden ni u jednom trenutku nije utvrdio da je taj metak nužno doletio s položaja koje je držao SRK,[13112] te da se Hoganov iskaz nije odnosio na tačno porijeklo vatre,[13113] Vijeće smatra da su raspoloživi dokazi jednostavno nedovoljni da bi se zaključilo da je metak koji je ranio Ramizu Kundo doletio s položaja koje je držao SRK. S tim u vezi, Vijeće također napominje da je i samo tužilaštvo priznalo da to polje nije bilo jedan od poznatih snajperskih položaja SRK-a.[13114]

3967. Iz tih razloga, Vijeće konstatuje da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže van svake razumne sumnje da je hitac koji je ranio Ramizu Kundo ispalio jedan od vojnika SRK-a na tom području.

iv. *Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu*

3968. Nakon što je razmotrilo sve dokaze koji su u ovom predmetu izvedeni u vezi sa snajperskim dejstvima u Sarajevu, Vijeće se uvjerilo da su jedinice iz sastava SRK-a tokom cijelog sukoba namjerno gađale civile u Sarajevu, uključujući one koji su se nalazili u tramvajima i drugim vozilima javnog prevoza.[13115] To su potvrdili ne samo svjedoci koji su živjeli i radili u Sarajevu i koji su bili svakodnevno izloženi snajperskoj vatri s ozloglašenih snajperskih lokacija, već i dokazi koji ukazuju na to da su snajperska vatra i vatra iz pješadijskog naoružanja u Sarajevu prouzrokovale hiljade civilnih žrtava.[13116] Vijeće se posebno uvjerilo u iskaze svjedoka iz međunarodne zajednice koji su radili za UN u vezi s ovim pitanjem, zato što oni nisu samo osmatrali snajperska dejstva unutar grada, nego su stekli cjelovitiju sliku situacije putem svojih neprestanih kontakata s objema stranama u sukobu, kao i putem izvještaja snaga UNPROFOR-a koje su bile zadužene za operacije suzbijanja snajperskih dejstava.

[13112] Uistinu, kao što je sugerisao Poparić, čini se da je van der Weijden prilikom utvrđivanja potencijalnog vatrenog polja ograničio svoja zapažanja samo na ono što se moglo vidjeti s polja, budući da nema nikakvih naznaka da je provjerio postoji li linija nišanjenja između mjesta incidenta i područja istočno od polja, koja su bila pod kontrolom ABiH. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 35–36.

[13113] V. Barry Hogan, T. 11231 (3. februar 2011.).

[13114] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 2.

[13115] Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće se oslonilo ne samo na zaključke u vezi sa snajperskim incidentima iz Priloga Optužnici o kojima se govori gore u tekstu, već i na opšte dokaze u vezi sa snajperskim dejstvima u gradu i, konkretno, na područjima koja su bila ozloglašena zbog snajperskih dejstava, kao što je, na primjer, bila Aleja snajpera.

[13116] V. također par. 4588–4591.

3969. Vijeće se takođe uvjerilo da dokazi pokazuju van svake razumne sumnje da to što su vojnici SRK-a namjerno gađali civile iz snajperskih pušaka nije bilo naročito neobično na sarajevskom bojištu. To je, u stvari, bilo stalna pojava, dešavalo se gotovo svakodnevno i trajalo je bez jenjavanja tokom cijelog sukoba. Sarajevski civili su bili gađani dok su nosili vodu, hodali po gradu i koristili javni prevoz (posebno tramvaje). Pored toga, iz snajperskog oružja su gađana djeca dok su se igrala pred svojim kućama, šetala sa svojim roditeljima ili pješačila kući iz škole, pa čak i dok su vozila bicikl. Činjenica da je UNPROFOR morao da postavi zaklone protiv snajpera širom grada i da formira jedinicu za suzbijanje snajperskih dejstava koja je, s vremena na vrijeme, razmjenjivala vatru sa snajperistima SRK-a, predstavlja jasan dokaz za to. Dokazi pokazuju da je SRK koristio snajperske puške za koje su i Galić i Milošević priznali da su bile u arsenalu korpusa. Vojnici SRK-a su koristili i mitraljeze, koji su im omogućavali da gađaju ciljeve na mnogo većim udaljenostima nego što je to normalno bilo moguće sa snajperskim puškama.

3970. Vijeće se takođe uvjerilo, oslanjajući se posebno na iskaze svjedoka KDZ310 i Maletića, da je SRK imao specijalizovane snajperske jedinice ili odjeljenja kojima je komandovano na nivou bataljona ili na višem nivou, te da su te jedinice posebno zanimale Komandu SRK-a, kao što pokazuju gore u tekstu navedena naređenja koja je izdala u vezi sa snajperskim dejstvima.[13117] Pored toga, Vijeće ne sumnja u to da su te jedinice bile pod kontrolom Komande SRK-a, uprkos Manojlovićevoj tvrdnji da su snajperska dejstva u Sarajevu bila van kontrole. To potvrđuju ne samo gore pomenuta naređenja Komande SRK-a i vježbe u cilju obuke, nego i dešavanja na terenu, kao što je, na primjer, bilo smanjenje intenziteta snajperskih dejstava poslije potpisivanja Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, kako se navodi u odjeljku IV.B.1.a. S obzirom na činjenicu da su te snajperske jedinice više godina dejstvovale iz profesionalno uređenih snajperskih gnijezda koja su se nalazila u zgradama duž linija sukoba, što obilato ilustruju snajperska gnijezda koja su se nalazila u bijelim višespratnicama na Grbavici, nije vjerovatno da Komanda SRK-a nije imala kontrolu nad tim snajperskim jedinicama. Naprotiv, to potvrđuje da se Komanda SRK-a oslanjala na profesionalne snajperske timove i da ih je koristila tako što ih je postavljala na najpogodnije lokacije.[13118] Jedinice SRK-a su za snajperske položaje takođe koristile najpogodnija prirodna uzvišenja duž linije sukoba širom grada, kao što su Špicasta stijena i Baba stijena, što ponovo ukazuje na umiješanost najviših ešalona SRK-a. Premda Vijeće ne isključuje mogućnost da je na strani SRK-a možda bilo nekih odmetnutih strijelaca, Vijeće smatra da su njihove aktivnosti bile beznačajne u svjetlu dokaza o trajnoj kampanji snajperskih dejstava protiv civilnog stanovništva u

[13117] V. par. 3623.

[13118] O drugim ozloglašenim snajperskim lokacijama govori se gore u odjeljcima koji se odnose na konkretne snajperske incidente iz priloga Optužnici.

gradu koja su vršena s ozloglašenih snajperskih lokacija, kao i dokaza o ukupnoj kontroli nad snajperistima koju su vršile komande jedinica iz sastava SRK-a.

3971. Prilikom donošenja gore navedenih zaključaka, Vijeće je pažljivo ocijenilo iskaze bivših vojnika i oficira SRK-a koji su negirali da je namjerno gađanje civila u Sarajevu snajperima bilo praksa SRK-a. Vijeće je konstatovalo da je to negiranje neodrživo i da se u potpunosti kosi s realnošću na terenu kada se razmatra u kombinaciji s prihvaćenim dokazima tužilaštva koji se navode gore u tekstu, kao i s dokazima koji se konkretno odnose na snajperske incidente iz priloga Optužnici. Shodno tome, Vijeće smatra da su iskazi tih svjedoka služili njihovim interesima i da su bili neiskreni, što ozbiljno dovodi u pitanje njihovu vjerodostojnost.

3972. Vijeće se takođe uvjerilo da su jedinice ABiH i specijalnih snaga policije unutar linija sukoba u Sarajevu imale snajperske puške, kao što je ustvrdio optuženi, te da su tih koristile protiv položaja SRK-a i protiv civilnih ciljeva na onoj strani linije sukoba koju su kontrolisali bosanski Srbi. Međutim, budući da je ovo suđenje optuženom, praksa snajperskog djelovanja jedinica ABiH i specijalnih snaga policije relevantna je za ovaj predmet samo u onoj mjeri u kojoj omogućava Vijeću da utvrdi da li je vatra koja je otvarana sa strane bosanskih Srba bila otvarana kao odgovor na snajpersku vatru ABiH i, ako jeste, da li je taj odgovor bio selektivan i srazmjeran. Drugim riječima, premda je za žaljenje to što su snage ABiH i specijalne jedinice policije koje su se nalazile u gradu otvarale vatru iz snajpera po civilima, bosanskim Srbima, takve aktivnosti nisu dio Optužnice u ovom predmetu i isto tako ne predstavljaju izgovor za to što je strana bosanskih Srba ciljala sarajevske civile.

3973. S druge strane, argument optuženog da su jedinice bosanskih Muslimana koje su se nalazile u gradu otvarale vatru iz snajpera po svojim sopstvenim civilima kako bi za to okrivile Srbe jeste relevantan za Optužnicu u ovom predmetu. Međutim, Vijeće je u biti odbacilo tu tvrdnju iz razloga koji se detaljnije navode u jednom kasnijem odjeljku ove Presude.[13119]

c. Granatiranje

3974. Tužilaštvo navodi da je optuženi, zajedno s nekolicinom drugih osoba, u periodu od aprila 1992. do novembra 1995., učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora.[13120] Da bi ilustrovalo tu kampanju,[13121] tužilaštvo je izvelo, pored ostalog,

[13119] V. odjeljak IV.B.A.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.
[13120] Optužnica, par. 15–17.

detaljne dokaze u vezi s 15 incidenata granatiranja koji se navode u Prilogu G Optužnici.[13122] Ti incidenti, kako se navodi, obuhvataju otvaranje minobacačke vatre po stambenim naseljima u gradu i korištenje modifikovanih avio-bombi u kasnijoj fazi sukoba. Kao što je bio slučaj i sa snajperskim incidentima iz priloga Optužnici, za sve te incidente se navodi da su ih počinile snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo. Pored toga, tužilaštvo je izvelo opšte dokaze o prirodi vatre iz teškog naoružanja u Sarajevu i uputilo na nekoliko incidenata granatiranja koji se ne navode u prilozima Optužnici kako bi dokazalo obrazac ponašanja vojnih i političkih vlasti bosanskih Srba.[13123]

3975. Odgovarajući na te navode, optuženi negira da je SRK namjerno granatirao civile i tvrdi da je u dubini teritorije koju je u gradu držala ABiH bilo vojnih ciljeva i da su jedinice ABiH "zloupotrebljavale civilne i zaštićene objekte u vojne svrhe", uključujući objekte UN-a.[13124] Uprkos tome, tvrdi optuženi, jedinice iz sastava SRK-a su u cilju sprečavanja da se otvara vatra po civilima preduzimale mjere predostrožnosti kao što su 24-satno osmatranje od strane artiljerijskih izviđača i korištenje preciznijeg oružja prilikom "uzvraćanja vatre po urbanim područjima".[13125] Pored toga, optuženi tvrdi da su jedinice SRK-a bile obaviještene o odredbama međunarodnog humanitarnog prava i ratnih zakona, te da su bila izdata naređenja shodno kojima su vojnici bili dužni da postupaju u skladu s tim zakonima.[13126] Na kraju, optuženi tvrdi da su jedinice ABiH ciljale svoje sopstvene civile tako što su otvarale minobacačku vatru po njima kako bi dovele do međunarodne intervencije u BiH.[13127]

i. *Granatiranje generalno*

3976. U vezi s granatiranjem, Vijeće je saslušalo nekoliko vještaka u ovom predmetu. Richarda Higgsa, eksperta za operativnu primjenu i tehnička i balistička svojstva minobacača,[13128] i Berka Zečevića, eksperta za balistiku, rakete i bojeve glave,[13129] pozvalo je tužilaštvo. Optuženi je pozvao

---

13121 Optužnica, par. 82 (gdje se upućuje na incidente granatiranja iz Priloga G Optužnici kao na "ilustrativne primjere" kampanje).

13122 Prilozi Optužnici su prvobitno sadržali četiri dodatna incidenta granatiranja, ali te incidente je tužilaštvo povuklo u skladu s pravilom 73*bis*. V. Odluka u vezi s pravilom 73*bis*.

13123 Kao što je tokom postupka u ovom predmeti naznačeno stranama u postupku, Vijeće neće donositi zaključke van svake razumne sumnje u vezi s odgovornošću optuženog za konkretne incidente koji nisu navedeni u prilozima Optužnici. V. T. 5480 (19. juli 2010.); fusnota 11204.

13124 Završni podnesak odbrane, par. 1954–1955.

13125 Završni podnesak odbrane, par. 1909–1911, 1944–1945, 1960–1961.

13126 Završni podnesak odbrane, par. 1850–1853.

13127 Završni podnesak odbrane, par. 1968, 1972–1974.

13128 Richard Higgs, T. 5916–5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 1.

13129 Berko Zečević, T. 12149–12150 (22. februar 2011.). V. takođe usmenu odluku Vijeća od 22. februara 2011. Pretres, T. 12145–12146 (22. februar 2011.).

Zoricu Subotić, eksperta za balistiku i vatreno i hladno oružje,[13130] i Dereka Allsopa, eksperta za konvencionalno cijevno oružje i njegova balistička svojstva.[13131] Vijeće je također prihvatilo iskaze svjedoka koji su svjedočili o činjenicama, koji su pružili informacije o opštoj mehanici raznog oružja za granatiranje, kao i o metodologiji za analiziranje granatiranja i kratera nastalih udarima granata.[13132]

3977. Tokom suđenja, Vijeće je saslušalo iskaze o brojnim oružjima za granatiranje, uključujući (i) pješadijsko oružje, kao što su minobacači, (ii) artiljerijsko oružje, kao što su haubice i topovi, i (iii) sistem naoružanja koji je korišten konkretno u Sarajevu, a to su bile modifikovane avio-bombe. O kategorijama (i) i (ii) govoriće se u ovom odjeljku, dok će o svojstvima modifikovanih avio-bombi biti riječi u odjeljku koji se bavi konkretnim incidentima iz priloga Optužnici u kojima su korištene modifikovane avio-bombe.[13133]

3978. Vijeću su predočeni dokazi o tome da se minobacači prema kalibru klasifikuju na lakše i teže; minobacač kalibra 60 mm spada u klasu lakih minobacača, minobacač kalibra 81/82 mm spada u klasu srednjih minobacača, a minobacač kalibra 120/122 mm je u klasi teških minobacača.[13134] Svaki minobacač se sastoji od nišana, na kojem su naznačeni azimut i nišanski ugao; cijevi ili cilindra; dvonožnog/tronožnog podesivog postolja; i platforme na koju se oslanja cijev, poznate pod nazivom podloga minobacača.[13135] Minobacački projektili ili "granate" se generalno ispaljuju tako što se svaka granata ubacuje u cijev — prvo njen repni dio — nakon čega granata udara u udarnu iglu, što pali inicijalno punjenje koje pokreće granatu i ispaljuje je iz cijevi.[13136] Higgs je objasnio da minobacačke granate lete visokom putanjom i da, s vještom

---

13130 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 2–23. Pored toga, Mile Poparić, ekspert za balistiku kojeg je optuženi također angažovao da vještači u vezi sa snajperskim dejstvima, pomagao je Zorici Subotić prilikom sastavljanja njenog izvještaja o minobacačkim napadima na području Sarajeva. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.).

13131 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 1.1, Dodatak A.

13132 Jedan od tih svjedoka bio je John Hamill, artiljerijski oficir u irskoj vojsci, koji je bio vojni posmatrač UN-a u BiH u periodu od maja 1993. do jula 1994. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6059–6060.

13133 V. odjeljak IV.B.1.c.iii.D: Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici.

13134 V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2; Richard Higgs, T. 5981 (19. avgust 2010.); Vlade Lučić, T. 30787 (3. decembar 2012.); John Hamill, T. 9699 (13. decembar 2010.); Berko Zečević, T. 12150 (22. februar 2011.).

13135 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2–3. V. također John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6065, 6072–6075; D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.1–2.2.

13136 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2–3; D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.1–2.3.

poslugom minobacača, imaju odstupanje od cilja manje od 40 metara i maksimalan domet od 4.500 do 7.500 metara ovisno o, pored ostalog, količini korištenog inicijalnog punjenja i nišanskom uglu cijevi.[13137] Dopunsko inicijalno punjenje može se dodavati počev od male količine, prvog punjenja, do maksimalne količine ili šestog punjenja.[13138] Pri korištenju minimalnog punjenja, domet granate je smanjen, ali je minobacač precizniji.[13139] Minobacačke granate su stabilizovane krilcima repnog stabilizatora i njihova preciznost generalno ovisi o više faktora, uključujući korišteno inicijalno punjenje i stabilnost podloge minobacača.[13140]

3979. Minobacači se mogu koristiti i za neposredno i za posredno gađanje.[13141] Neposredno gađanje je ono gađanje kod kojeg jedinica koja vrši gađanje može neposredno da vidi cilj i koristi nišansku spravu minobacača da bi nanišanila cilj.[13142] Nasuprot tome, posredno gađanje je gađanje u situacijama kada posluga minobacača ne može da vidi cilj i kada nišani dotični cilj pomoću instrumentalnih metoda, kao što su podešavanje smjera ili azimuta po horizontalnoj ravni i elevacije cijevi ili nišanskog ugla po vertikalnoj ravni.[13143] Vrsta terena, upadni ugao, brzina projektila, kalibar i vremenski uslovi, svi predstavljaju odlučujuće faktore za to da li će eksplozija granate napraviti krater i da li će stabilizator granate biti zabijen u taj krater.[13144] Minobacačke posluge mogu i da koriste podatke o nekom datom cilju koje su "prethodno zabilježile" sa svojih položaja, kao što su podaci o azimutu, nišanskom uglu, punjenju i vrsti cilja.[13145] To omogućava

---

13137 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2–3. V. takođe John Hamill, T. 9704 (13 decembar 2010); Mirza Sabljica, T. 7720 (12. oktobar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 5–6.

13138 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6074. Različita punjenja utiču i na brzinu projektila. V. D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.3.

13139 Minobacačka baterija, uz to, ima veće izglede da ne bude otkrivena radarom "Cymbeline" ako upotrebljava minimalno punjenje. V. Richard Higgs, T. 5933, 5935 (18. avgust 2010.).

13140 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 3. Kada podloga nekog konkretnog minobacača bude duže vrijeme na istom mjestu, to povećava preciznost tog minobacača i, stoga, omogućava posluzi minobacača da samo jednom granatom dejstvuje po cilju ili da ga pogodi. V. P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6.

13141 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2.

13142 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4–5.

13143 Richard Higgs, T. 5986 (19. avgust 2010.). V. takođe D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.2.

13144 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 5–6. V. takođe John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6075. Kada se prilikom ispaljenja iz minobacača koristi veće inicijalno punjenje, povećana brzina projektila povećava izglede da se stabilizator granate zabije u krater. Nasuprot tome, prilikom upotrebe manjih do srednjih inicijalnih punjenja, detonacija generalno odbaci stabilizator dalje od zone inicijalnog udara. V. Richard Higgs, T. 5980–5981 (19. avgust 2010.). V. takođe Zorica Subotić, T. 38457 (16. maj 2013.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 14.

13145 Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

posluzi minobacača da u budućnosti dejstvuje po tim "prethodno zabilježenim" ciljevima s većim stepenom preciznosti.[13146]

3980. Kad je u pitanju efikasnost, minobacačke granate se koriste protiv žive sile, budući da u načelu njihov udar pravi samo mali krater, ali se fragmentiraju i rasipaju šrapnele na većoj površini.[13147] Prema Higgsovim riječima, ukoliko se na nekom urbanom području na kojem ima dosta zaklona namjeravaju nanijeti najveći mogući gubici, onda je potrebno što je moguće brže ispaliti oko pet granata.[13148] Shodno tome, ispaljivanje jedne do tri granate ne služi nikakvoj vojnoj svrsi osim što možda predstavlja "vatru za uznemiravanje" čija je svrha da prisili neprijatelja da ostane u zaklonu i da spriječi njegovo kretanje.[13149] Higgs je objasnio da dejstvovanje takvom vrstom vatre po nekom civilnom području služi samo nanošenju gubitaka i sijanju terora.[13150] Fraser se složio s tim i u svom svjedočenju izjavio da minobacači nisu dobro oruđe kada se koriste u urbanim, gusto naseljenim područjima, zato što nanose malu štetu urbanim građevinama, ali nanose dosta povreda nezaštićenim ljudima koji se ne nalaze u zaklonu.[13151]

3981. Hamill je u svom svjedočenju izjavio da se, konvencionalno, i minobacači i topovi/haubice koriste za "podršku borbenim jedinicama", premda imaju svoja sopstvena zasebna raspoznatljiva svojstva.[13152] Prema njegovim riječima, topovi i haubice se u načelu, zbog velikog dometa, koriste za gađanje udaljenih ciljeva i, shodno tome, njihovi položaji se nalaze na većoj udaljenosti od linije fronta nego minobacački položaji.[13153] Minobacači se, zbog svog manjeg dometa, u načelu postavljaju bliže liniji fronta nego topovi i haubice, ali se koriste na način koji se naziva "udari i bježi".[13154] To znači da se iz njih brzo jedan za drugim ispali nekoliko projektila, a zatim se oni odmah premještaju na drugi položaj kako bi se spriječilo "kontrabatiranje".[13155] Prema Hamillovim riječima, vještina gađanja minobacačem može se naučiti "relativno brzo".[13156]

13146 Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

13147 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4. V. također P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 15–16; David Fraser, T. 8008 (18. oktobar 2010.).

13148 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

13149 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

13150 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

13151 David Fraser, T. 8008–8010 (18. oktobar 2010.).

13152 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064. V. također David Fraser, T. 8007–8008 (18. oktobar 2010.). Hamill koristi izraze top i haubica kao međusobno zamjenjive. V. John Hamill, T. 9694 (13. decembar 2010.).

13153 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064.

13154 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064, 6072–6073.

13155 "Kontrabatiranje" je dejstvo u kojem "[je] artiljerijska vatra usmjerena protiv artiljerije". John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064. V. također svjedok KDZ185, T. 4283 (29. juni 2010.).

13156 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6066.

3982. Hamill je primijetio da, teoretski, najveći nišanski ugao minobacača bilo kojeg kalibra iznosi 90 stepeni,[13157] ali da bi ispaljenje pod tim uglom bilo prilično opasno.[13158] Rekao je da je minobacačka granata namijenjena za neutralisanje aktivnosti na širokom području i da se smatra da je "poluprečnik zone opasnog dejstva" 500 metara za minobacače kalibra 120 mm, a 250 metara za minobacače kalibra 81 mm.[13159] Isto tako, Galić je u svom svjedočenju izjavio da najmanja "zona sigurnosti" za minobacače manjeg kalibra iznosi 200 metara, a za minobacače većeg kalibra, kao što je minobacač kalibra 120 mm, ta zona iznosi oko 400 metara.[13160]

ii. *Granatiranje u Sarajevu*

3983. Zbog svoje topografije, grad Sarajevo je bio vrlo podesan za korištenje oružja za posredno gađanje kao što su minobacači zato što je smješten u dolini, što je snagama koje su se nalazile na okolnim brdima omogućilo da osmatraju ciljeve.[13161] Objekti u gradu, kao što su zgrade i putevi, također su predstavljali dobre orijentirne tačke koje su posluge minobacača mogle koristiti za podešavanje nišanskih sprava.[13162]

3984. Fraser je u svom svjedočenju izjavio da su obje strane u sukobu vršile granatiranje, često usmjereno protiv civila, ali da snage ABiH u Sarajevu "nisu imali ni blizu" toliko artiljerije koliko je imao SRK.[13163] Isto tako, Harland je potvrdio da su obje strane koristile granatiranje protiv civila, ali je objasnio da je to činjeno u skladu s raspoloživim resursima jedne i druge strane, što znači da je srpska strana koristila granatiranje u mnogo većoj mjeri.[13164] Kada je bio formiran, SRK je u

13157 John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.).

13158 John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.) (gdje se složio s optuženim da, u praktičnom smislu, najveći nišanski ugao vjerovatno iznosi 86 stepeni). Prema Allsopovim riječima, najveći ugao ispaljenja je 85 stepeni i granata ispaljena pod tim uglom postiže minimalni domet minobacača, dok je najmanji ugao ispaljenja 45 stepeni i granata ispaljena pod tim uglom postiže maksimalni domet minobacača. D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.1.

13159 John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.). Poluprečnik zone opasnog dejstva jeste prostor kojim se od tačke detonacije kreću krhotine koje mogu da nanesu povrede osobama koje se nalaze u njemu. Unutar tog poluprečnika nalazi se manji "poluprečnik zone ubojnog dejstva" koji nosi taj naziv zato što je veoma vjerovatno da osobe koje se zateknu unutar njega zadobiju smrtne povrede. Za minobacač kalibra 120 mm to iznosi 54 metra od tačke udara granate. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6191.

13160 Stanislav Galić, T. 37857 (7. maj 2013.), T. 38052 (9. maj 2013.).

13161 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6.

13162 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6.

13163 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 52, 75. V. također D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3 (gdje se navodi da je početni period rata karakterisala činjenica da je SRK imao premoć nad ABiH kad je u pitanju teško naoružanje).

13164 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 290; David Harland, T. 2280 (10. maj 2010.). V. također P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 56–57; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 8 (gdje je dodao da SRK jeste imao premoć nad ABiH kad su u pitanju bili artiljerija i tenkovi, ali da je arsenal SRK-a bio osrednjeg kvaliteta i da je SRK imao poteškoća sa održavanjem i popunom zaliha).

svom sastavu imao devet lakih brigada, jedan mješoviti protivoklopni puk, mješoviti oklopni artiljerijski puk, laki artiljerijski puk, bataljon veze, sanitetski bataljon i transportni bataljon.[13165] Svaka od tih brigada imala je svoje naoružanje koje je bilo pod kontrolom komandanta brigade.[13166] Osnovna sredstva kojima je raspolagala svaka brigada bili su haubice kalibra 100 mm i minobacači kalibra 60, 82, 105 i 120 mm.[13167] Nasuprot tome, kontrola nad težim oruđem, kao što su bile haubice kalibra 155 mm, bila je na nivou korpusa.[13168] Kako je izjavio Wilson, bosanski Srbi su imali "oko 200 komada artiljerijskog i minobacačkog oruđa iz kojeg su mogli da gađaju grad".[13169] Svjedok KDZ185 je procijenio da je SRK oko Sarajeva imao oko 300 komada teškog naoružanja čiji je kalibar bio od 14,5 mm do 152 mm, uključujući višecijevne bacače raketa.[13170] Dana 12. maja 1992., tokom zasjedanja Skupštine bosanskih Srba, Mladić je, u stvari, rekao da se Sarajevo ne može zauzeti "pljuckanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu" i rekao da bi, ako bosanske Muslimane žele prinuditi na predaju, bilo potrebno oko Sarajeva gusto načičkati 300 topova, uključujući bacače raketa.[13171] Prema tome, počev od rane faze sukoba, SRK je raspolagao velikim količinama artiljerije i teškog naoružanja, od kojeg je najveći dio bio usmjeren prema gradu.[13172]

3985. Minobacačke baterije SRK-a koje su okruživale Sarajevo ostale su na svojim položajima tokom cijelog sukoba.[13173] To znači da je SRK imao prethodno zabilježene podatke o ciljevima za

---

13165 Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.). Dana 1. novembra 1992., dvije brigade, 1. romanijska i Rogatička brigada, prešle su iz sastava SRK-a u sastav Drinskog korpusa. V. Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.).

13166 Stanislav Galić, T. 37195, 37200–37201 (15. april 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 31.

13167 Dragomir Milošević, T. 32759–32760 (28. januar 2013.).

13168 Dragomir Milošević, T. 32759–32760 (28. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37195, 37200–37201 (15. april 2013.). SRK je generalno koristio svoja minobacačka sredstva, koja su uglavnom činili minobacači kalibra 82 i 120 mm. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 53.

13169 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48. V. takođe P1599 (UNMO, Izvještaj u vezi s naoružanjem VRS-a, 16. januar 1994.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 26–27, 63 (pod pečatom).

13170 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15–16; svjedok KDZ185, T. 4207 (28. juni 2010.). V. takođe Colm Doyle, T. 2737–2740 (26. maj 2010.); David Harland, T. 2295–2297 (11. maj 2010.); D173 (Pismo generalnog sekretara UN-a Edu Kochu, 27 januar 1993.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 83, 119; P1568 (UNMO, Procjena snaga u BiH), *e-court* str. 5–6; P1599 (UNMO, Izvještaj u vezi s naoružanjem VRS-a, 16. januar 1994.). Kada je uspostavljen ZPI, VRS je stavio 282 komada naoružanja na punktove za prikupljanje naoružanja. V. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 63. U junu 1994., UN je izvijestio da SRK drži oko 500 komada naoružanja unutar ZPI-ja, čime je prekršio sporazum o prekidu vatre iz februara 1994. V. P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 3.

13171 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35–36.

13172 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 21, 37, 39, 41, 83; Aernout van Lynden, T. 2467 (19. maj 2010.); P1998 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s pukovnikom Bartulom, s transkriptom); svjedok KDZ185, T. 41804181 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 295; svjedok KDZ304, T. 10454 (18. januar 2011.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2811.

13173 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6065. Jedan primjer minobacača SRK-a koji

cijeli grad i da je, stoga, imao "veoma precizne platforme oružja".[13174] Druga karakteristika položaja na kojima se nalazilo naoružanje SRK-a jeste to da oružje nije bilo maskirano, što ukazuje na to da se nije smatralo da je ono bilo izloženo opasnosti.[13175] Fraser, koji je i sam komandovao minobacačkim vodovima, smatrao je da su minobacačke posluge u Sarajevu bile sposobne i da su generalno bile u stanju da pogode područje koje su htjele da gađaju.[13176] Svjedok KDZ182 je bio mišljenja da je kontrola nad artiljerijom i minobacačima SRK-a vršena s "najvišeg nivoa" zbog pomne pažnje koju su sredstva javnog informisanja posvećivala Sarajevu; shodno tome, naređenja s Pala, a posebno onda koja su dolazila od Mladića, prosljeđivana su direktno komandantu SRK-a kroz kanale veze.[13177] Prema riječima svjedoka KDZ182, "akteri nižeg nivoa" na terenu su takođe imali slobodu da djeluju tako što će koristiti svoje oružje u svakoj prilici kako bi stvorili klimu terora.[13178]

3986. Što se tiče borbenih sposobnosti ABiH, premda je ona imala više ljudi nego SRK, broj komada teškog naoružanja kojim je ABiH raspolagala unutar grada bio je mnogo manji od broja kojim je raspolagao SRK, pri čemu su glavninu njenog arsenala činili streljačko naoružanje i minobacači, uz male količine artiljerijskog oruđa.[13179] ABiH je imala i minobacače koji su bili

---

su, čini se, bili trajno stacionirani Hamill je uočio u Gornjem Kotorcu, na jednom brdu koje se uzdiže iznad aerodroma, Vojkovića, Hrasnice, Igmana, Stupa i Mojmila. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064–6066. V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11.

13174 Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4, 6. V. takođe P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; Savo Simić, T. 30047 (12. novembar 2012.).

13175 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 38. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15 (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je činjenica u vezi s baterijama SRK-a oko Sarajeva koja je najviše iznenađivala bila ta da one nisu bile veoma brižno čuvane); Aernout van Lynden, T. 2423–2424 (19. maj 2010.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da položaji SRK-a koje je obišao istočno od Sarajeva nisu bili izloženi opasnosti iz grada); Jeremy Bowen, T. 10216–10218 (14. januar 2011.); D942 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

13176 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 52. V. takođe John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2807.

13177 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 53; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 11–13, 16, 20–22, 54 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13046–13051, 13070 (9. mart 2011.); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izvještaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.). V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 14; svjedok KDZ185, T. 4216–4218 (28. juni 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 27–29, 73, 75; svjedok KDZ304, T. 10453–10454 (18. januar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 8; P2110 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1995.).

13178 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 54 (pod pečatom).

13179 Prema Moleovim riječima, ABiH je imala tri tenka T-54 i nekoliko komada protivavionskog naoružanja i malu količinu municije potrebne za to i drugo oružje, za razliku od SRK-a. V. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 39, 59–63. V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 133; svjedok KDZ450, T. 10597–10598 (19. januar 2011.). Svjedok KDZ185 je procijenio da je unutar Sarajeva bilo oko 50 komada teškog naoružanja, od kojeg su većinu činili minobacači kalibra 82 mm, kao i jedan višecijevni bacač raketa. Međutim, ta procjena nije uključivala naoružanje na planini Igman, za koje se smatralo da se nalazi izvan grada Sarajeva. V. P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15; svjedok KDZ185, T. 4256–4264 (29. juni 2010.). V. takođe P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4.

postavljeni na kamione i koji su, stoga, bili mobilni i kretali se po gradu, uslijed čega je SRK-u bilo veoma teško da odgovori na njihovu vatru, budući da su se minobacači nalazili usred civilnih područja.[13180] UNPROFOR je pokušao da pronađe te minobacače, ali nikad nije uspio u tome.[13181]

3987. Mole je u svom svjedočenju izjavio da je pokrivenost grada s posmatračkih položaja UNMO-a na strani Papa bila uspješna utoliko što je odatle bilo pokriveno 95% grada, dok posmatrački položaji na strani Lima nisu nužno pokrivali sva mjesta na kojima se nalazilo naoružanje za koje su vojni posmatrači UN-a znali, što je obuhvatalo osam do deset baterija SRK-a koje nisu bile pod nadzorom; to je, za uzvrat, dovelo do razlika između broja zabilježenih projektila koji su padali po Sarajevu u poređenju i broja zabilježenih projektila ispaljenih od strane SRK-a.[13182]

(A) Priroda granatiranja u Sarajevu

3988. Vijeće napominje da su svjedoci koje je pozvalo tužilaštvo bili dosljedni u svojim izjavama kada su svjedočili o prirodi granatiranja Sarajeva od strane SRK-a. Na primjer, Wilson je objasnio da je od početka sukoba u Sarajevu, SRK dejstvovao iz velikog broja teškog oruđa po urbanim

---

novembra 2008.), par. 50; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 83; Francis Roy Thomas, T. 6828–6829, 6858, 6880–6885 (15. septembar 2010.), T. 6910–6913 (16. septembar 2010.); P1568 (UNMO, Procjena snaga u BiH); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 79, 82–83; svjedok KDZ450, T. 10652 (20. januar 2011.); D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 56; Martin Bell, T. 9863–9864 (15. decembar 2010.); D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 20; svjedok KDZ304, T. 10463–10464 (18. januar 2011.); P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 3 (gdje je naznačeno da je u junu 1994. unutar ZPI-ja bilo nekih 100-150 komada oružja ABiH, što je predstavljalo kršenje februarskog sporazuma o prekidu vatre); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 158; Aernout van Lynden, T. 2444–2445, 2447–2458 (19. maj 2010.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da na strani ABiH nije vidio nikakvo artiljerijsko naoružanje). Ali v. D192 (Transkript sjednice Predsjedništva BiH od 17. juna 1992.), str. 5–6 (gdje je naznačeno da je TO BiH već u junu 1992. u "sarajevskoj regiji" posjedovao nešto artiljerijskog oruđa); D338 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. maj 1993.); D339 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 16. februar 1993.); D632 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 8. decembar 1993.); D634 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 1. februar 1994.); Radovan Radinović, T. 41407–41408 (17. juli 2013.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 26 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2810.

[13180] P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 59; David Fraser, T. 8062–8063, 8072–8073 (18. oktobar 2010.) (gdje je dodao da je u slučajevima kada je ABiH koristila mobilne minobacače, jedina opcija za SRK bila da dejstvuje vatrom po poznatim vojnim položajima, a ne po samom mobilnom minobacaču); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 53–54; Francis Roy Thomas, T. 6841–6843 (15. septembar 2010.) (gdje je objasnio da se minobacači ABiH, zbog svog ograničenog dometa, ne bi mogli koristiti protiv SRK-a da su bili postavljeni preduboko unutar grada; shodno tome, suprotno sugestiji optuženog, nikakva vatrena dejstva SRK-a koja su bila usmjerena duboko unutar grada i izvan dometa minobacača ABiH nisu mogla ciljati te minobacače); svjedok KDZ185, T. 4227 (28. juni 2010.).

[13181] P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 74. V. takođe svjedok KDZ185, T. 4283–4284 (29. juni 2010.).

[13182] P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 15–17, 19–20, 111 (gdje je takođe izjavio da posmatrački položaji Papa nisu zabilježili nijedno od oružja ABiH koje je otvaralo vatru izvan gradskog područja); P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 1–10; Richard Mole, T. 5808, 5810, 5815–5817, 5847–5848, 5850–5851 (17. avgust 2010.); D538 (Izvještaj UNMO-a, 21. decembar 1992.). V. takođe Hussein Abdel-Razek, T. 5593–5596 (20. juli 2010.) (gdje je dao sličan iskaz u vezi s ograničenjima izvještaja UNPROFOR-a); D509 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 30. januar 1993.).

dijelovima grada i da su ta vatrena dejstva SRK-a često bila reakcija na neku prijetnju od strane ABiH, ali da su bila "bez sumnje nesrazmjerna" i neselektivna i da je na njihovom udaru bila većina glavnih objekata u gradu.[13183] U mnogim slučajevima, činilo se da u ciljevima koji su odabrani nije bilo nikakve vojne vrijednosti, dok je sama vatra bila usmjerena na veliku površinu, umjesto da bude usredsređena na jedno područje.[13184] Činjenica da su snage SRK-a imale ogromnu premoć u teškom naoružanju dovela je do toga da su njihove reakcije bile ekstremnije.[13185] Zapravo, premoć koju je SRK imao u naoružanju nije predstavljala stvarnu prednost u borbi u urbanim uslovima, s obzirom da je pribjegavanje "granatiranj[u] u svrhu terorisanja" u cilju odvraćanja od pješadijskih napada "u stvarnosti […] išl[o] na ruku Bosancima", tvrdi Thomas.[13186] Drugi svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da je to što je SRK za dejstva po gradu koristio oružje za posredno gađanje, kao što su minobacači, bilo "potpuno nelegitimno".[13187]

3989. Tokom svog boravka u Sarajevu, Harland je uočio tri zasebna vida granatiranja koje je vršio SRK u Sarajevu: (i) taktička upotreba teškog naoružanja u cilju pružanja podrške borbenim jedinicama SRK-a, do koje je dolazilo kada je ABiH pokušavala da izvede neka dejstva duž linije sukoba; (ii) granatiranje milo za drago, kada bi ABiH ispalila nešto projektila na teritoriju koju je držao SRK, nakon čega bi uslijedio "snažan odgovor" od strane SRK-a, usmjeren na područje s kojeg je ABiH dejstvovala; i (iii) "granatiranje u svrhu terorisanja", koje nije imalo nikakvu prepoznatljivu vojnu taktičku svrhu, već se činilo da je vršeno s namjerom da se stanovništvo Sarajeva drži u stanju ranjivosti, straha i izolacije.[13188] Harland je u svom svjedočenju izjavio da je

---

13183 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 49, 51–52 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je to pitanje postavljeno optuženom, Mladiću i Biljani Plavšić tokom pregovora na aerodromu, odgovor bio da je takva vrsta vatrenih dejstava legitimna zato što oni brane Srbe); John Wilson, T. 3977–3978, 3988–3990 (21. juni 2010.), T. 4131–4133, 4151–4154 (23. juni 2010.). V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15–16, 20–21, 27 (gdje je svjedok izjavio da je za vrijeme njegovog boravka u Sarajevu, granatiranje od strane SRK-a bilo konstantno i da je vršeno neselektivno protiv civilnih ciljeva); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 41, 57; P2015 (Video-snimak Sarajeva).

13184 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 57; John Wilson, T. 4132–4133 (23. juni 2010.); D335 (Naređenje SRK-a, 23. juni 1992.); Francis Roy Thomas, T. 6798–6799, 6802–6803, 6830–6832 (15. septembar 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 81, 83–86 (pod pečatom); svjedok KDZ088, T. 6320–6322 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1502 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1992.), par. 2.

13185 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 135. V. takođe Jeremy Bowen, T. 10215 (14. januar 2011.).

13186 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 71.

13187 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 301; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 80–81 (gdje je objasnio da on, kao komandant, ne bi nikad u gradu koristio oružje za posredno gađanje, već samo navođenu municiju i oružje za neposredno gađanje); David Fraser, T. 8070, 8083 (18. oktobar 2010.).

13188 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 32–33, 291; David Harland, T. 2023–2026 (6. maj 2010.), T. 2335–2336, 2351 (11. maj 2010.). V. takođe John Wilson, T. 3947–3951 (21. juni 2010.); Rupert Smith, T. 11907–11909 (15. februar 2011.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 71; Francis Roy Thomas, T. 6830–6832 (15. septembar 2010.); svjedok KDZ185, T. 4182–4183, 4187–4188 (28. juni 2010.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 300.

u vrijeme kada je on došao u Sarajevo, u junu 1993.,[13189] na grad u prosjeku padalo po 1.000 granata dnevno, a ponekad i do 2.000.[13190] Poslije toga, pa sve do završetka sukoba, SRK je konstantno vršio granatiranje, ali je ono bilo relativno niskog intenziteta; u prosjeku tokom cijelog rata svakog dana je ispaljivano nekoliko stotina granata, pri čemu je najveći dio njih ispalio SRK.[13191] Tucker je u svom svjedočenju takođe izjavio da se u daleko najvećem broju slučajeva radilo o vatri koju su bosanski Srbi otvarali po gradu, a ne o vatri koju je otvarala druga strana.[13192]

3990. Prema Fraserovim riječima, granatiranje u gradu bilo je usmjereno većinom na zgradu Predsjedništva i razne dijelove grada, ali da se "uglavnom [...] nije radilo o vojnim položajima".[13193] Shodno tome, premda su se u Sarajevu nalazili razni vojni štabovi zaraćenih strana, kao što su bile Komanda SRK-a u Lukavici ili Komanda 1. korpusa ABiH u samom gradu, za vrijeme njegovog boravka u Sarajevu ti štabovi se nikad nisu našli na meti vatrenih dejstava.[13194] Izjavio je i da bi, svaki put kad bi ABiH otvorila vatru iz grada, SRK uvijek uzvratio vatrom, obično na nesrazmjeran način.[13195] Dakle, ako bi ABiH ispalila nekoliko minobacačkih granata, SRK bi odgovorio "ogromn[om] baraž[om]", i po vojnim i po civilnim ciljevima.[13196] Po njegovom mišljenju, vatra koju je SRK otvarao kao odgovor na dejstva ABiH bila je najvećim dijelom nesrazmjerna i neselektivna, premda reakcije SRK-a ponekad jesu bile srazmjerne.[13197] Premda je priznao da je ABiH imala mobilne minobacače, na čiju vatru je SRK-u bilo "jako teško" da odgovori zato što su se minobacači nalazili među civilima, Fraser je primijetio da bi se on uzdržao od otvaranja vatre, s

13189 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 25.

13190 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 34, 290.

13191 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 34; David Harland, T. 2335 (11. maj 2010.).

13192 Pyers Tucker, T. 23297–23298 (18. januar 2012.).

13193 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 51, 75.

13194 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 51. Jedan izuzetak od toga, navodi Fraser, desio se 1995. godine, kada je ABiH dejstvovala vatrom po kasarni u Lukavici, što je, potom, rezultiralo žestokom baražnom vatrom SRK-a po cijelom gradu. Prema Fraserovim riječima, taj odgovor je bio potpuno nesrazmjeran vatri kojom je dejstvovala ABiH. David Fraser, T. 8006–8007, 8074–8088 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 51–52, 56–59, 75–77; D771 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juni 1994.). Dragomir Milošević je potvrdio da komandna mjesta ABiH "uglavnom nisu bila meta" zato što od njih nije dolazila nikakva opasnost, kao što su, na primjer, vatrena dejstva. V. Dragomir Milošević, T. 33124–33129, 33137 (4. februar 2013.).

13195 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 52. Prema Fraserovim riječima, srazmjerna vatra znači uzvraćanje snajperskom vatrom na snajpersku vatru i minobacačkom vatrom na minobacačku vatru. Ako se vojni objekat nalazi na pretežno civilnom području, Fraser ne bi uopšte koristio oružje za posredno gađanje zbog kolateralne štete, već samo oružje za neposredno gađanje nekog konkretnog cilja. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 54–56, 80–81; David Fraser, T. 8069–8072, 8087–8092 (18. oktobar 2010.); D772 (Generalštab ABiH, Spisak jedinica ABiH u Sarajevu, 10. april 1995.).

13196 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 52, 56.

13197 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 56–59; David Fraser, T. 8102–8108 (19. oktobar 2010.); D774 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjem ZPI-ja u Sarajevu, 18. septembar 1994.).

obzirom da bi bilo nemoguće identifikovati cilj i da bi kolateralna šteta bila prevelika.[13198] Fraser je takođe priznao da je borba u urbanom okruženju izuzetno teška za svaku vojsku, te izjavio da je, dok je on bio u Sarajevu, borba bila "izuzetno tešk[a] za obje strane".[13199]

3991. Mole je u svom svjedočenju izjavio da se u gradu "stalno" čula buka artiljerijske paljbe i da "nikad nije prestajala", tako da su vojni posmatrači UN-a smatrali dan mirnim ukoliko bi na grad palo stotinjak razornih granata, dok bi na prilično aktivan dan palo 400 do 500 granata, a na izuzetno aktivan dan bi palo preko 600 granata.[13200] Mole je procijenio da je, u prosjeku, svakog dana u Sarajevu ginulo po 14 ili 15 civila.[13201] On tvrdi da je bilo gotovo nemoguće zabilježiti svu ulaznu i izlaznu vatru u Sarajevu.[13202] Premda je bilo perioda u kojima su linije fronta bile izuzetno aktivne, grad je takođe bio pod neprekidnim pritiskom i promjenjiv je bio jedino intenzitet granatiranja; prema tome, cijeli grad je bio izuzetno opasno mjesto za život, čak i za pripadnike UN-a i njihova jasno označena vozila.[13203] Zgrada PTT-a, u kojoj su se nalazili UNPROFOR i vojni posmatrači UN-a,[13204] kao i okolno područje, u dosta navrata su bili pogođeni granatama, a ponekad su bili i konkretno ciljani.[13205] Što se tiče štete koja je nanesena gradu, Mole je potvrdio da su područja oko linija fronta bila teško oštećena, ali je u svom svjedočenju takođe izjavio da su ostala gradska područja bila "strašno oštećen[a] uslijed vatrenog djelovanja", tako da su čak i stambene zgrade bile uništavane.[13206] On je u svom svjedočenju izjavio i da je zapazio nasumičnu vatru koja je otvarana po civilnim područjima grada i koja nije imala nikakvu konkretnu svrhu i nije bila

13198 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 59, 61; David Fraser, T. 8062–8063, 8072–8074 (18. oktobar 2010.) (gdje je dodao da je u slučajevima kada je ABiH koristila mobilne minobacače, jedina opcija za SRK bila da dejstvuje vatrom po poznatim vojnim položajima, a ne po tim mobilnim minobacačima);

13199 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 61–63.

13200 Richard Mole, T. 5819 (17. avgust 2010.).

13201 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 77–78 (gdje je dodao upozorenje da je ponekad bilo teško razaznati ko je bio civil, s obzirom na to da snage ABiH nisu uvijek nosile uniforme).

13202 Richard Mole, T. 5848 (17. avgust 2010.).

13203 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 74–76; Richard Mole, T. 5819–5820, 5822–5823 (17. avgust 2010.).

13204 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 7, 67, 69 (gdje je svjedok izjavio i da u blizini zgrade PTT-a nije bilo nikakvih vojnih objekata ni aktivnosti).

13205 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 66, 68. Međutim, Vijeću su predočeni dokazi da je ABiH često otvarala vatru na SRK iz blizine zgrade PTT-a kako bi isprovocirala odgovor. V. takođe Stanislav Galić, T. 37571 (23. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da SRK nije nikad namjerno gađao pripadnike UN-a ili njihovu opremu); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 102–103, 105 (gdje je svjedok izjavio da su snage ABiH u dva navrata granatirale zgradu u kojoj je bio smješten UN); P4220 (Dokumenti UNPROFOR-a (izvještaji i dopisi), 26. decembar 1992.).

13206 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 71–73. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 16; svjedok KDZ185, T. 4220–4224 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da se na većini zgrada u Sarajevu nalaze tragovi vatrenih dejstava, ali da one nisu bile potpuno uništene, što ukazuje na to da je vatra na njih otvarana nasumično); Hussein Abdel-Razek, T. 5535 (20. juli 2010.). Mole je takođe objasnio da oštećenja na zgradama izazvana artiljerijskim granatama velikog kalibra nisu bila tako obimna kakva bi se mogla očekivati da su bila izazvana avionskom bombom. V. Richard Mole, T. 5820–5821 (17. avgust 2010.).

usmjerena na neki konkretan cilj.[13207] Prema njegovim riječima, u situacijama kada Srbi ne bi uspjeli da ostvare svoj cilj bilo gdje u BiH, opšta je predodžba bila da će zbog toga ispaštati Sarajevo; ponekad je takvu konkretnu prijetnju upućivao Galić ili RS-ov oficir za vezu koji se nalazio u zgradi PTT-a.[13208] Gotovo uvijek kada su se sastajali, Mole je Galiću izražavao protest zbog neselektivne vatre koju su uočili vojni posmatrači UN-a, pri čemu se obično usredsređivao na najteže incidente.[13209]

3992. Svjedok KDZ185 je u svom svjedočenju izjavio da je, tokom njegovih prvih nekoliko mjeseci boravka u Sarajevu, dnevno u prosjeku padalo po približno 1.200 granata, te da je to "zaista održavalo klimu terora".[13210] VRS je otvarao vatru po gradu "na potpuno nasumičan način" kako bi "pojačao psihološki pritisak na stanovništvo i, isto tako, na bosansku Vladu".[13211] Činjenica da je granatiranje bilo tako nausmično i da se na njegovoj meti skoro nikad nisu našli vojni ciljevi "držala je stanovništvo u stanju paničnog straha".[13212]

3993. Van Lynden je u svom svjedočenju izjavio da su ljudi u Sarajevu živjeli koliko su god više mogli u podrumima svojih stanova ili u skloništima za zaštitu od bombi jer su u bilo kom trenutku mogli biti pogođeni granatama ili artiljerijskom vatrom.[13213] Granate su padale po civilnim područjima na nasumičan i nepredvidljiv način — često ih nisu pratili nikakvi pokreti pješadije ili oklopnih vozila.[13214] Prema van Lyndenovim riječima, najtrajnije i najkoncentrisanije granatiranje Sarajeva koje je lično vidio desilo se u junu 1992.;[13215] poslije toga granatiranje jeste bilo ustrajno (osim u martu 1994.), ali je ono bilo sporadično, sa po nekoliko granata mjestimično.[13216] Svjedok

---

13207 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 79–82, 84–85, 108–109, 113–116,118–119; P1434 (Izvještaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 8; P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3–5; P1435 (Izvještaj UNMO-a, 11. decembar 1992.), par. 12; Richard Mole, T. 5817–5820, 5833–5836 (17. avgust 2010.).

13208 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–92, 94–96, 105, 107, 112; P1433 (Izvještaj UNMO-a za oktobar 1992.), str. 4; P1434 (Izvještaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 3; P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3; Richard Mole, T. 5833–5836 (17. avgust 2010.). V. takođe Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 35; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 98; P1678 (Vijest kanala BBC u vezi s napadima na Sarajevo i Bihać); P2017 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom i Bihaćem, s transkriptom); Martin Bell, 9798 (14. decembar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 30 (pod pečatom).

13209 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 97.

13210 Svjedok KDZ185, T. 4187–4188 (28. juni 2010.).

13211 Svjedok KDZ185, T. 4182–4183 (28. juni 2010.).

13212 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 16.

13213 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 21; Aernout van Lynden, T. 2394–2395 (19. maj 2010.).

13214 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 24; Aernout van Lynden, T. 2468–2475 (19. maj 2010.) (gdje je priznao da mu nisu bili poznati svi vojni ciljevi u gradu); D193 (Izvještaj MUP-a RS-a o Sarajevu, 20. juli 1992.).

13215 V. takođe diskusiju o incidentu 2 iz Priloga G Optužnici.

13216 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 52–58, 122–126; P929 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P954 (Vijest kanala Sky

KDZ182 je u svom svjedočenju izjavio da je SRK granatirao ne samo vojne ciljeve, već i čisto stambena područja, s ciljem da zastraši stanovništvo; čak i na područjima na kojima je bilo vojnih ciljeva, granatiranje nije bilo usredsređeno isključivo na te ciljeve.[13217]

3994. Harry Konings, koji je također bio vojni posmatrač UN-a i koji je na dužnosti u Sarajevu bio od 4. maja do 23. oktobra 1995.,[13218] proveo je istragu u vezi s oko 100 incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu i za veliki broj tih incidenata utvrđeno je da je vatra otvorena s teritorije koju je držao SRK, pri čemu je u "40 ili 50 istraga riječ […] bila o civilnim žrtvama".[13219] On je bio mišljenja da je minobacačka i artiljerijska vatra po Sarajevu "pretežno" otvarana od strane SRK-a, ali da su vojni posmatrači UN-a mogli stvarno da utvrde pravac gađanja samo na osnovu provođenja istrage na licu mjesta.[13220]

3995. Prema Tuckerovim riječima, bosanski Srbi su podvrgli stanovnike Sarajeva neprestanom, "[s]vakodnevno[m] nasumi[čnom] granatira[nju] razni[h] dijelov[a] grada", a projektili koje su ispaljivale srpske snage koje su opkolile grad padali su "nasumice po gradu, bez nekog vojnog cilja". [13221] Ne bi prošlo ni pola sata a da se ne začuju detonacije artiljerijskih ili minobacačkih granata.[13222] Tucker je zapazio obrazac prema kojem bi ABiH izvela pješadijski napad na nekom konkretnom području, a SRK bi prvo odgovorio upotrebom teškog naoružanja kako bi stabilizovao situaciju i potisnuo snage ABiH natrag.[13223] Međutim, SRK bi zatim izvršio i "kazneno granatiranje" onog gradskog područja s kojeg je ABiH izvela napad.[13224] Prema Tuckerovim riječima, zbog činjenice da je SRK raspolagao s manje pješadijskih snaga od 1. korpusa ABiH,

---

News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P936 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2401–2413, 2427–2431, 2469–2470 (19. maj 2010.), T. 2479–2484, 2489–2498 (20. maj 2010.), T. 2598–2611, 2618–2619 (21. maj 2010.), T. 3055–3057, 3062–3064 (31. maj 2010.) (gdje je priznao da nije zapazio otvaranje vatre u svim dijelovima grada i da ne tvrdi da je svako granatiranje u tom periodu dolazilo od SRK-a, ali je ostao čvrsto pri stavu da je vatra koju su on i njegova ekipa zapazili otvarana sa brda koja se s južne strane uzdižu nad Sarajevom, što znači da je otvarana sa položaja SRK-a); D195 (Izvještaj SRK-a, 8. juni 1992.); D196 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); P808 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). V. također P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 54.

13217 Svjedok KDZ182, T. 13038–13039 (9. mart 2011.). V. također P1263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima u Predsjedništvu, 18. oktobar 1992.) (gdje je naznačio da je SRK granatirao gradski mlin).

13218 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 9.

13219 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 20–21; Harry Konings, T. 9327 (7. decembar 2010.).

13220 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 34.

13221 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6, 22–23, 44, 49 (gdje je svjedok izjavio da je uočio dvije vrste granatiranja u gradu – koncentrisanu vatru u kojoj više granata u kratkom periodu padne na jedno područje, te pojedinačne granate koje su padale nasumično širom grada).

13222 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 22.

13223 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 91.

13224 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 91, 295; Pyers Tucker, T. 23197–23198 (17. januar 2012.).

Mladić je smatrao da mora koristiti svoju "tešku artiljeriju" kako bi se odbranio od pješadijskih napada ABiH.[13225]

3996. Jeremy Bowen, novinar koji je izvještavao iz Sarajeva u periodu od jula 1992. do 1995. godine,[13226] u svom je svjedočenju izjavio da su se u gradu gotovo bez prestanka čuli pucnjava i eksplozije.[13227] On je izvještavao o mnogim slučajevima granatiranja tokom svog boravka u Sarajevu, koje je i lično vidio, i izjavio je da su granate mogle pasti svugdje i u svakom trenutku, pa čak i na groblja dok su na njima obavljane sahrane.[13228] U tim napadima je postojao obrazac, prema kojem se nije mnogo toga dešavalo onih dana kada je vrijeme bilo loše, ali bi potom poslije tih mirnijih perioda došlo do iznenadnog talasa granatiranja koje bi dovelo do žrtava.[13229] Kad su u pitanju lokacije koje su granatirane, u načelu nije postojao neki obrazac i granatiranje je bilo nasumično.[13230] Po njegovom mišljenju, bosanski Srbi su bili odgovorni za najveći dio granatiranja, posebno s obzirom na to da je on lično vidio naoružanje SRK-a s cijevima uperenim prema gradu, kao i prazne čahure granata koje su ležale oko tog naoružanja.[13231]

3997. Ewa Tabeau je sačinila više izvještaja u kojima je analizirala broj civilnih žrtava na tom području koristeći nekoliko različitih izvora, čime je potvrdila gore navedene dokaze o tome da je granatiranje dovodilo do civilnih žrtava unutar linija sukoba u Sarajevu. Došla je do zaključka da je u periodu od 1. aprila 1992. do avgusta 1994. kao posljedica granatiranja dijelova Sarajeva koji su bili pod bosanskom kontrolom poginulo najmanje nekih 1.482 civila, dok ih je oko 5.745 bilo ranjeno.[13232] Kad je u pitanju period od septembra 1994. do novembra 1995., Ewa Tabeau je

---

13225 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 299.

13226 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 5, 13.

13227 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14.

13228 Jeremy Bowen, T. 10115–10121, 10164–10165, 10167–10187 (13. januar 2011.); P2077 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2078 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D936 (Izvod iz knjige Jeremyja Bowena pod naslovom *War Stories*), *e-court* str. 6; D937 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Jeremy Bowen); D938 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Jeremy Bowen).

13229 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 32. V. također P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 54.

13230 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 33; Jeremy Bowen, T. 10236–10237 (14. januar 2011.).

13231 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 29; Jeremy Bowen, T. 10186 (13. januar 2011.), T. 10216–10218, 10222–10224 (14. januar 2011.) (gdje je istovremeno priznao da se dešavalo i to da ABiH izvede ofanzive protiv SRK-a); D942 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D944 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D945 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

13232 Ewa Tabeau je došla do tih podataka koristeći dva glavna izvora informacija u navedenom periodu, naime, Popis porodičnih domaćinstava proveden u septembru 1994. u dijelu Sarajeva koji je držala ABiH i evidenciju Pogrebnog društva "Bakije", najvećeg u Sarajevu. Ona ih je potom usporedila s popisom iz 1991. i, da bi napravila razliku između vojnih i civilnih žrtava, sa spiskom palih vojnika ABiH. V. P4997 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 1–2, 4–7; P4998 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 1–4; Ewa Tabeau, T. 28173–28176, 28196–28197 (26. April 2012.). Ewa Tabeau je objasnila da je stvarni broj civilnih

koristila različite izvore informacija i mogla je da zaključi da je unutar linija sukoba u Sarajevu najmanje 449 osoba umrlo od uzroka povezanih s ratnim dejstvima, uključujući granatiranje.[13233] Pored toga, tokom tog perioda, apsolutni najmanji broj civila ranjenih u granatiranju iznosio je 254.[13234]

3998. Nasuprot gore navedenim dokazima, Vijeće je saslušalo nekoliko vojnika i oficira SRK-a koji su u svojim svjedočenjima izjavili da vojnici SRK-a nisu otvarali vatru na civile i da im je, zapravo, bilo naređeno da granatiraju samo vojne ciljeve i to samo kao odgovor na neprijateljsku vatru.[13235] Dušan Škrba je u svom svjedočenju izjavio da je pripadnicima Mješovitog artiljerijskog diviziona 1. sarajevske mehanizovane brigade kojim je on komandovao[13236] bilo naređeno da teško naoružanje, uključujući minobacače kalibra 120/122 mm, koriste samo u samoodbrani ili po naređenju "pretpostavljene komande", te samo protiv konkretnih vojnih ciljeva.[13237] Izo Golić i

---

žrtava najvjerovatnije veći jer je broj onih koji su navedeni kao vojnici u Popisu porodičnih domaćinstava veći od broja navedenog na spiskovima poginulih vojnika ABiH, između ostalog, zbog toga što su se porodice nadale da će dobiti vojnu penziju. V. P4997 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 8.

13233 Za taj period, glavni izvor podataka koji je Ewa Tabeau koristila u vezi s ranjenim civilima bila je evidencija pacijenata triju glavnih sarajevskih bolnica. Taj izvor je bio donekle nepotpun zato što nije obuhvatao evidenciju nekoliko manjih bolnica u gradu i zato što je obuhvatao samo pacijente koji su bili hospitalizirani. Ewa Tabeau je koristila i nekoliko različitih izvora koji su se odnosili na osobe poginule u Sarajevu, uključujući ponovo evidenciju Pogrebnog preduzeća "Bakije". Za taj period, nije bila u mogućnosti da utvrdi koji se smrtni slučajevi pripisuju granatiranju, a koji snajperskim dejstvima zato što, za razliku od Popisa porodičnih domaćinstava, izvori koje je tom prilikom koristila nisu sadržali tu vrstu podataka. Ona je, stoga, 449 smrtnih slučajeva klasifikovala kao smrtne slučajeve koji se dovode u vezu s ratnim dejstvima. V. P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 3–5, 11–12, 17–18, 23, 51–54; Ewa Tabeau, T. 28206–28209 (26. april 2012.).

13234 P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 6–7, 51–57, 62–65 (gdje je dodala da je vjerovatnije da je stvarni broj bio oko 819 civila, na osnovu toga što je izvršila poređenje s drugim izvorima koji se djelimično preklapaju).

13235 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 15; Savo Simić, T. 30048–30049, 30139–30140 (12. novembar 2012.); D2417 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.), par. 2; D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 30; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 11, 18; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.); Stanislav Galić, T. 37204–37205 (15. april 2013.), T. 37384 (18. april 2013.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 23; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12, 17; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 11; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 43; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 33, 35; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 21; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 17; Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 25; D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16, 20; Miloš Škrba, T. 29192–29193 (22. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30728–30730, 30735–30736 (30. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29781 (6. novembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32582, 32585 (23. januar 2013.), T. 32758 (28. januar 2013.).

13236 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7.

13237 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7, 14; Dušan Škrba, T. 29113, 29123 (18. oktobar 2012.). Kada mu je predočeno svjedočenje Richarda Molea, vojnog posmatrača UN-a na položaju Lima 5 gdje je Škrba bio komandant, koji je izjavio da mu je Škrba davao trivijalna, iracionalna i nejasna objašnjenja za otvaranje vatre, kao kada mu je rekao da su "tri granate koje su ispaljene bile svaka za po jedan prst koji se podiže u srpski pozdrav", Škrba je to negirao, tvrdeći da Mole nikad nije uložio nikakav usmeni ni pismeni prigovor u vezi s tim izvještajima. V. Dušan Škrba, T. 29155–29156 (22. oktobar 2012.).

Savo Simić su u svojim svjedočenjima takođe izjavili da su njihove jedinice imale stroga naređenja da ne otvaraju vatru bez odobrenja komande brigade ili korpusa.[13238] Pored toga, svjedoci iz SRK-a su u svojim svjedočenjima izjavili da su komande jedinica iz sastava SRK-a preduzimale mjere kako bi osigurale da se snage SRK-a pridržavaju naređenja o otvaranju vatre samo po vojnim ciljevima,[13239] kao što je, na primjer, bilo ponavljanje naređenja njihovim jedinicama da vatru otvaraju selektivno.[13240] Vlade Lučić, koji je služio u 1. romanijskoj brigadi (a kasnije i komandovao tom jedinicom),[13241] u svom je svjedočenju izjavio da je njegovoj jedinici takođe bilo objašnjeno šta znači vojni cilj, kao i to da je zabranjeno napadati civile.[13242] Prema riječima Stevana Veljovića, koji je bio oficir u 1. romanijskoj brigadi SRK-a,[13243] to što je očuvana Baščaršija, područje u starom dijelu grada, predstavlja dokaz da je SRK selektivno koristio artiljeriju.[13244]

3999. Većina gore pomenutih svjedoka takođe je u svojim svjedočenjima izjavila da vatra koju je otvarao SRK nije bila samo selektivna, već da je uvijek bila i srazmjerna,[13245] što se vidi iz izdatih

---

13238 D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 25; Izo Golić, T. 31554 (17. decembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 17.

13239 V. npr. Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2013.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23, 30; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 32; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 23; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 43; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 27; Miloš Škrba, T. 29192–29193 (22. oktobar 2012.). Blagoje Kovačević je u svom svjedočenju izjavio da je njegova jedinica postupala po naređenjima da se istraže incidenti otvaranja vatre po civilima i kazne počinioci, te da su pojedinci bili kažnjavani za nepropisno otvaranje vatre uprkos tome što nije bilo dokaza da je ta vatra "proizvela neku posledicu". Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja nije bio u stanju da navede nijedan konkretan primjer istrage koja je provedena zbog snajperskog djelovanja ili granatiranja civila na teritoriji pod kontrolom ABiH. V. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 33–34; Blagoje Kovačević, T. 29075–29078 (18. oktobar 2012.).

13240 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 20; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 26; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 17; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 18; Miladin Trifunović, T. 30439 (27. novembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32843 (29. januar 2013.).

13241 D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 6.

13242 D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.). Vijeću je saopšteno da je sa pripadnicima SRK-a bila provedena obuka iz oblasti pravila i zakona ratovanja. V. D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 13, 25

13243 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 12, 15; Stevan Veljović, T. 29234–29236 (23. oktobar 2012.).

13244 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 26. Kada mu je pokazan izvještaj UNPROFOR-a od 3. novembra 1993. u kojem se navodi da je 27. oktobra 1993. na stari dio grada Sarajeva u periodu od sat vremena palo skoro 500 granata, on je u svom svjedočenju izjavio da bi 500 granata sravnilo stari dio grada sa zemljom i da cijeli VRS nije imao 500 granata. Zaključio je da je taj izvještaj UNPROFOR-a "strašna jedna neistina". V. Stevan Veljović, T. 29279–29281 (23. oktobar 2012.); P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7.

13245 V. npr. Stanislav Galić, T. 37191–37192, 37205, 37208 (15. april 2013.), T. 37342–37343 (16. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 33144–33145 (4. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da bi neselektivna i nesrazmjerna vatra sravnila Sarajevo sa zemljom); Savo Simić, T. 30059 (12. novembar 2012.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; Dušan Škrba, T. 29121–29123 (18. oktobar 2012.) (gdje je srazmjernu vatru opisao kao odgovor u vidu ispaljivanja jedne do dvije granate po cilju u svrhu potiskivanja neprijatelja ili obustavljanja njegove vatre); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 35; Blagoje Kovačević, T. 29071 (18. oktobar 2012.) (gdje je objasnio da je osnovno načelo za dejstvovanje

naređenja da se municija koristi rijetko i štedljivo.[13246] Kada mu je predočeno naređenje koje je optuženi 7. februara 1994. izdao Glavnom štabu VRS-a i svim komandama SRK-a, u kojem se navodi da postoje "dokazi da na muslimanske artiljerijske provokacije srpska strana odgovara neadekvatno, nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više", Gengo je u svom svjedočenju izjavio da je ta izjava optuženog bila "apsolutno nemoguća" zato što SRK nije imao dovoljno municije da čak ni jednakom mjerom odgovori na vatru koju je otvarala protivnička strana.[13247] Isto tako, kada je Dragomiru Miloševiću predočeno njegovo sopstveno upozorenje jedinicama SRK-a iz jula 1995. u kojem je naveo da SRK "troš[i] municiju kao da je im[a] u izobilju, nastojeći po svaku cenu nadjačati neprijateljsku artiljeriju" i da jedinice iz njegovog sastava "vrlo često vrš[e] gađanje naseljenih mesta i određenih objekata kada uopšte nema borbenih dejstava", on je ustvrdio da se to upozorenje odnosilo na mala napuštena naselja izvan Sarajeva.[13248] Galić je u svom svjedočenju izjavio da je SRK, zbog činjenice da su jedinice ABiH bile pomiješane s civilima, prvenstveno nastojao da neutrališe svoje ciljeve, a ne da ih uništi, te da količina municije koja je potrebna da bi se neki cilj uništio može biti šest puta veća od količine koja je potrebna za njegovo neutralisanje.[13249] Naveo je jedan primjer kada se 5. juna 1993. uzdržao od toga da odgovori na vatru zato što je tada na snazi bio prekid vatre i što bi odgovor vjerovatno

---

po ciljevima i za odabir ciljeva to da artiljerija cilja artiljeriju, pješadija cilja pješadiju, a protivoklopne jedinice dejstvuju po protivoklopnim jedinicama); Dušan Škrba, T. 29136–29138 (22. oktobar 2012.); P1614 (Naređenje 2. sarajevske lake pješadijske brigade, 14. avgust 1994.), str. 1. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je predložio da se smijene Dunjić, komandant Igmanske brigade, i Radivoje Grković, komandant bataljona u Nedžarićkoj brigadi, zato što su nesrazmjerno koristili artiljeriju. V. Stanislav Galić, T. 37810–37814 (7. maj 2013.), T. 37895–37897 (8. maj 2013.).

13246 D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 39; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 35; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 42; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 13; Zoran Kovačević, T. 30606–30607 (28. novembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 19; D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.), str. 2; Slavko Gengo, T. 29825–29826 (6. novembar 2012.); Savo Simić, T. 30059 (12. novembar 2012.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; Dragomir Milošević, T. 32745–32746 (28. januar 2013.).

13247 Slavko Gengo, T. 29825–29826 (6. novembar 2012.); P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.), par. 1.

13248 Dragomir Milošević, T. 33146–33148 (4. februar 2013.); P2668 (Upozorenje SRK-a, 19. juli 1995.), str. 1. Lučić i Kovačević su u svojim svjedočenjima izjavili da nikad nisu vidjeli to upozorenje. Međutim, Savo Simić je potvrdio da je vjerovatno bilo slučajeva da su određene jedinice trošile više municije nego što je bilo neophodno i gađale ciljeve koje nisu trebale gađati. V. Vlade Lučić, T. 30797–30798 (3. decembar 2012.); Zoran Kovačević, T. 30607–30608 (28. novembar 2012.); Savo Simić, T. 30084 (12. novembar 2012.). V. takođe P1501 (Naređenje SRK-a, 14. juli 1992.); **[REDIGOVANO]**; D2587 (Uputstvo SRK-a, 12. juni 1993.) (u kojem je zamjenik komandanta SRK-a prvo naveo da im je svima stalo da likvidiraju što više bosanskih Muslimana, ali ne po cijenu takvih političkih posljedica kakve izaziva ispaljenje par granata po Sarajevu uz minimalne efekte, a zatim je dao instrukciju komandantima jedinica iz sastava SRK-a da im je štednja municije prvi prioritet).

13249 V. Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2013.), T. 37507–37508 (22. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da se pitanje da li je vatra "efikasna" određuje na osnovu toga da li je svrha bila da se cilj "neutrališe" ili "uništi", te da li je ta svrha postignuta), T. 37897 (8. maj 2013.), T. 38043 (9. maj 2013.). V. takođe Izo Golić, T. 31550–31551 (17. decembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32747–32749 (28. januar 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da postoji velika razlika u količini municije koja je potrebna da se neki cilj neutrališe ili da se on uništi, zato što se u najboljem slučaju nešto može uništiti "igrom slučaja").

doveo do nepotrebnih gubitaka među civilima.[13250] Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je najbolji odgovor u slučajevima kada se SRK našao na udaru vatre od strane ABiH bio da se uzvrati vatrom iz iste vrste sredstava; ako se radilo o minobacačkoj vatri, očigledno su postojale opcije da se vatrom uzvrati iz više vrsta borbenih sredstava, ali "najefikasniji odgovor je sa minobacačkom vatrom".[13251] Savo Simić, načelnik artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi,[13252] u svom je svjedočenju izjavio da je, kad bi odobravao otvaranje uzvratne vatre po gradu "uvek […] birao najpreciznije oruđe u divizionu da bi se izbegle civilne žrtve i nepotrebno razaranje okolnih objekata".[13253] Prema riječima Mihajla Vujasina, jedinice SRK-a su takođe upozoravale protivničke snage prije nego što bi otvorile vatru po vojnim ciljevima koji su se nalazili u civilnim zonama.[13254]

4000. Neki od svjedoka iz SRK-a su u svojim svjedočenjima takođe izjavili da njihove jedinice nikad nisu otvarale vatru po dubini teritorije u Sarajevu.[13255] Drugi, koji jesu otvarali vatru po dubini, tvrdili su da su to činili samo onda kada su raspolagali pouzdanim podacima da se na tim mjestima nalaze borbeni elementi njima suprotstavljenih brigada.[13256] Prema riječima Dragomira Miloševića, snagama SRK-a je bilo rečeno da otvaraju vatru samo onda kada su "obezbedi[le] da taj nj[ihov] pogodak bude u datu metu, dati cilj" zato što "niko ne može ostvariti ništa na slepo".[13257] Prema tome, nekoliko brigada je imalo naređenja da otvara vatru samo po "uočeni[m]

13250 Stanislav Galić, T. 37488–37489 (22. april 2013.); D3443 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. juni 1993.).

13251 Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2013.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 54–56.

13252 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

13253 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 20, 29; Savo Simić, T. 30046 (12. novembar 2012.). Kada mu je pokazan presretnuti telefonski razgovor od 25. maja 1992. u kojem je Mladić izjavio da će "izvršiti odmazdu prema [Sarajevu]", da će biti "[p]otres u Sarajevu" i da će "više […] na njega u jednoj sekundi pasti granata nego za sve vreme otkad se vode borbe dosad", Simić je odgovorio da on nikad nije dobio naređenje da kazni stanovništvo Sarajeva tako što bi ga granatirao. V. Savo Simić, T. 30059, 30070, 30074–30075 (12. novembar 2012.); P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1. V. takođe P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.); P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.); P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.), str. 2–3.

13254 D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 36. V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 35.

13255 Na primjer, Dušan Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da 4. četa 2. bataljona VRS-a nikad nije koristila minobacače da bi otvarala vatru po dubini teritorije grada Sarajeva, a Vlade Lučić je u svom svjedočenju izjavio da odgovaranje na vatru iz dubine grada nije bio zadatak 1. romanijske pješadijske brigade i da ona to nije ni činila. V. Dušan Zurovac T. 30247, 30308 (14. novembar 2012.); Vlade Lučić, T. 30789–30792 (3. decembar 2012.). V. takođe D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 8; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; Božo Tomić, T. 30182, 30191 (13. novembar 2012.).

13256 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 27; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 18; Miladin Trifunović, T. 30441–30442 (27. novembar 2012.).

13257 D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.), str. 2; Dragomir Milošević, T. 32745–32748 (28. januar 2013.). V. takođe D2617 (Naređenje SRK-a, 30. april 1995.), par. 10; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 26. Tom iskazu protivrječi svjedočenje vještaka odbrane Radovana Radinovića, koji je u svom svjedočenju izjavio da bi, prema opštem obrascu, osmatrač VRS-a osmatrao neprijateljska vatrena dejstva, a zatim bi se otvorila vatra po tim ciljevima. Međutim, ta vatra je otvarana bez ikakvog praćenja cilja ili korekture gađanja zato što je to u datim okolnostima bilo nemoguće, i to je za posljedicu imalo neplanirano rasturanje hitaca. S obzirom na to da se većina ciljeva u Sarajevu nije mogla

ciljev[ima]".[13258] Nekoliko svjedoka je svjedočilo i o sistemu osmatranja vatre koji je primjenjivao SRK.[13259] Taj sistem, koji je prema Miloševićevim riječima bio operativan sve vrijeme,[13260] pružao je podatke o vatrenim položajima ABiH, uključujući i to da li se na ciljevima nalaze civili.[13261] Simić je to potvrdio, izjavivši u svom svjedočenju da je mogao da razmotri izdavanje odobrenja za uzvraćanje vatre tek nakon što bi dobio podatke o položaju s kojeg je neprijatelj otvorio vatru.[13262] Dušan Škrba je također objasnio da je svaki vojni cilj morao biti označen i opisan po svojoj veličini, lokaciji i vrsti neprijateljskih sredstava koja se na njemu nalaze, ali je priznao da je u slučajevima artiljerijske ili minobacačke vatre u cilju odmazde njegova jedinica primjenjivala "skraćenu pripremu", koja se mogla izvršiti za najviše pet minuta od trenutka kada se našla na udaru neprijateljske vatre i koja je zahtijevala samo topografske podatke o cilju.[13263] Kada mu je pokazan jedan presretnuti razgovor u kojem je Mladić izdao naređenje Potpari da dejstvuje vatrom po željezničkoj stanici i rekao mu, "[d]rmni ih nečim i rastjeraj to oko sebe", Škrba je u svom svjedočenju priznao da to nije bilo precizno naređenje, ali je izjavio da nikad nije primio takvo naređenje dok je bio u SRK-u.[13264] Isto tako, Mijatović je u svom svjedočenju izjavio da bi srpski

---

vizuelno osmatrati, nije bilo moguće nadzirati uzvraćanje vatre niti vršiti precizno gađanje. V. D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 301. Isto tako, Galić je u svom svjedočenju izjavio da je SRK uzvraćao vatrom po mobilnim minobacačima u civilnim zonama. V. Stanislav Galić, T. 38055–38059 (9. maj 2013.).

13258 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 30, 90; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9. Miloš Škrba i Željko Bambarez su u svojim svjedočenjima izjavili da su slična naređenja postojala u 2. pješadijskoj četi 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, odnosno u 2. vodu 2. čete 1. sarajevske mehanizovane brigade. V. Miloš Škrba, T. 29192–29193 (22. oktobar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 3, 5, 17.

13259 V. npr. D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 14; Dušan Škrba, T. 29108, 29111, 29119–29120 (18. oktobar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23, 30; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 35; Slavko Gengo, T. 29840–29841 (6. novembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32745–32747 (28. januar 2013.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 18; Savo Simić, T. 30128–30129 (12. novembar 2012.).

13260 Dragomir Milošević, T. 32746–32747 (28. januar 2013.).

13261 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 18; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 23, 34; Dragomir Milošević, T. 32584–32585 (23. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da vatra nije otvarana u slučajevima kada je postojala mogućnost da će doći do civilnih žrtava), T. 32702, 32750, 32757–32758 (28. januar 2013.), T. 33137–33138 (4. februar 2013.); Dušan Škrba, T. 29108, 29111 (18. oktobar 2012.), D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je, u situacijama kada je uočeno da se sa nekog područja dejstvuje vatrom, bilo neophodno precizno utvrditi o kojem se području radi, identifikovati cilj, utvrditi vrstu oružja, vrstu vatre i broj oružja iz kojih je dejstvovano, te utvrditi o kakvom se okruženju radilo i razmotriti štetu koja bi mogla biti nanesena tom okruženju. V. Dragomir Milošević, T. 32757–32758 (28. januar 2013.).

13262 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 29; Savo Simić, T. 30050–30051, 30053 (12. novembar 2012.). V. također D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25.

13263 Dušan Škrba, T. 29108, 29111 (18. oktobar 2012.), T. 29134–29135 (22. oktobar 2012.).

13264 Dušan Škrba, T. 29109–29110 (18. oktobar 2012.); P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.). Kada su mu, isto tako, pokazani presretnuti razgovori u kojima je Mladić jednog dana pitao da li ijedan top nišani neki "cilj tamo" na Velešićima a, sljedećeg dana, pitao da li su Velešići granatirani, Dušan Škrba je odbacio sugestiju da Mladić nije raspolagao informacijama o bilo kojem konkretnom cilju. V. Dušan Škrba, T. 29141–29143 (22. oktobar 2012.); P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.); P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

osmatrači izvijestili odakle je otvarana vatra i zatim potvrdili da je u prečniku od oko 200 metara sve čisto izuzev cilja.[13265] Kasnije je dodao da se ne treba osloniti na to da su snage u pravilu primjenjivale takav postupak u situacijama kada su se našle na meti napada.[13266]

4001. Međutim, većini gore navedenih iskaza svjedoka iz SRK-a direktno protivrječi izvještaj iz jula 1994. u kojem se daje analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a koji je sastavio načelnik artiljerije SRK-a, pukovnik Tadija Manojlović, i u kojem je opisao probleme s kojima su se suočavale jedinice od početka sukoba do jula 1994. godine. U tom izvještaju, on je naveo sljedeće:

> Prvi period rata karakterističan je i po našoj nadmoćnosti u tehnici i municiji u odnosu na neprijatelja […]. Opšte-vojni komandanti uglavnom su zadatke rešavali artiljerijom *uz povećani utrošak municije koja se uglavnom trošila za gađanje objekata po Sarajevu*.
>
> […]
>
> […], nedostatak starešinskog kadra, nepoznavanje oruđa, instrumenata, pribora, izbor neodgovarajućih [vatrenih položaja], *gađanje ciljeva bez osmatranja, veliki utrošak municije* i slabo osnovno održavanje su osnovne slabosti i propusti u [rukovođenju i komandovanju].
>
> […]
>
> Međutim, slabosti i propusti u obuci, nedovoljna osposobljenost nišandžija, računača, izviđača i starešina *kako u određivanju mesta cilja, tako i u izračunavanju i zauzimanju elemenata za gađanje, izvršavanje gađanja bez osmatranja ciljeva* i uglavnom metodom skraćene pripreme uticali su na preciznost gađanja, što je uslovljavalo povećani utrošak municije. Na grupno gađanje ciljeva prelazilo se bez korekture, tako da su efekti po cilju, posebno kada se gađalo noću, bili slabi.
>
> […]
>
> Materijalne rezerve u osnovnim i potrošnim MTS su uglavnom istrošene, jer je posebno utrošak municije i goriva u početnom periodu rata bio daleko veći od planiranog. Kod jednog dela starešina i vojnika vladalo je mišljenje da su rezerve goriva i municije neisrpne, a da će rat kratko trajati. *Preduzete mere štednje nisu dale rezultate. Intenzivnom upotrebom, ispaljivanjem velikog broja projektila došlo je do značajnog smanjenja eksploatacionih resursa* […]. [13267]

[13265] Kada mu je postavljano pitanje zbog čega se u njegovoj izjavi ne pominju osmatrači, Mijatović je rekao da je on to pomenuo u svom razgovoru s odbranom. V. Nikola Mijatović, T. 30737–30739, 30744, 30760 (30. novembar 2012.). Dušan Škrba je u svom svjedočenju izjavio da 1. sarajevska mehanizovana brigada nikad nije otvarala vatru na bolnice niti unutar prečnika od 1 kilometra oko bolnica, kao ni na druga "područja na kojima su se okupljale veće grupe civila". V. Dušan Škrba, T. 29123 (18. oktobar 2012.), T. 29131–29132 (22. oktobar 2012.).

[13266] Nikola Mijatović, T. 30744–30745 (30. novembar 2012.).

[13267] D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3–4, 7 (naglasak dodat).

(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH

4002. Kad je u pitanju praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH,[13268] Vijeću su predočeni dokazi da su jedinice ABiH u Sarajevu koristile svoje teško naoružanje uglavnom za vatru za uznemiravanje i s namjerom da izazovu odgovor, na primjer tako što su otvarale vatru iz civilnih objekata kao što su krug bolnice ili iz blizine zgrade PTT-a, gdje se nalazio UN.[13269] Svjedok KDZ182 je potvrdio da su jedinice ABiH zauzimale položaje veoma blizu snaga UN-a, posebno na linijama sukoba,[13270] dok je svjedok KDZ185 za tu praksu rekao da je bila "dio igre".[13271] Uistinu, vojni posmatrači UN-a su u više navrata morali da traže od strane bosanskih Muslimana da premjesti svoje minobacače dalje od položaja UNMO-a zato što su im bili preblizu.[13272] Prema Tuckerovim riječima, strategija ABiH je iznad svega bila da se suprotstavi bosanskim Srbima i isprovocira ih da pretjerano reaguju.[13273] Međutim, Harland je osporio da su bosanski Muslimani namjerno otvarali vatru iz minobacača iz blizine zgrade PTT-a kako bi izazvali Srbe da otvaraju vatru po UNPROFOR-u; on, zapravo, smatra da je UN jednostavno bio u blizini mjesta na kojem se odvijala velika bitka, te da su Srbi već ispaljivali granate po tom području.[13274] I Abdel-Razek i

[13268] U vezi s ovim pitanjem, v. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

[13269] P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 70; Francis Roy Thomas, T. 6830–6831, 6874–6876 (15. septembar 2010.); D631 (Izvještaj UNMO-a, 10.–11. januar 1994.), str. 1; Yasushi Akashi, T. 37697 (24. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 110; D3442 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. maj 1993.), str. 2 (gdje se izvještava da je ABiH pokušavala da isprovocira Srbe da otvore vatru po njihovim položajima); Stanislav Galić, T. 37486–37487 (22. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da su snage ABiH imale "i politički i vojni interes [da izazovu]" Srbe da otvaraju vatru); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 12; D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 37.

[13270] Svjedok KDZ182, T. 13142–13145 (10. mart 2011.); D1132 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. juni 1995.), str. 5. V. također David Fraser, T. 8061 (18. oktobar 2010.).

[13271] P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 18; svjedok KDZ185, T. 4228–4229 (28. juni 2010.), T. 4335 (29. juni 2010.); D354 (Protestno pismo UNPROFOR-a upućeno ABiH, 20. februar 1993.).

[13272] Francis Roy Thomas, T. 6812 (15. septembar 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 47. Prema Thomasovim riječima, kad god su vojni posmatrači UN-a protestovali zbog odgovora Srba na vatrena dejstva od strane ABiH iz blizine posmatračkih položaja UNMO-a i tražili od Srba da obustave vatru, Inđić nije pokazao nikakvo razumijevanje za to i jednostavno je na proteste UNMO-a odgovarao tako što bi im rekao da otjeraju jedinice ABiH sa tog područja. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 56. To je potvrdio Abdel-Razek koji je u svom svjedočenju izjavio da je Galić otvoreno priznao da je granatirao zgradu UN-a zato što je UN dopustio ABiH da granatira SRK iz te zgrade. V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15, 21.

[13273] P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 302 (gdje je objasnio da bi ABiH takođe organizovala razgovor sa sredstvima javnog informisanja, a zatim u blizini izvela pješadijski napad na bosanske Srbe, koji bi potom uzvratili vatrom iz teškog naoružanja, što bi, opet, sredstva javnog informisanja vidjela i osudila).

[13274] P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 207–208; P837 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi sa Sarajevom, 30. juni 1995.); David Harland, T. 2303–2306 (11. maj 2010.). V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 32; Hussein Abdel-Razek, T. 5580–5581 (20. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je Ganiću predočio problem vezan za to što je ABiH otvarala vatru iz civilnih područja i područja na kojima je bio UN i da mu je Ganić rekao: "Gdje možemo da odemo da bismo se branili?").

Richard Gray, koji je bio viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu 1992. godine,[13275] smatrali su da je ABiH koristila štab UN-a kao štit koji ih je zaklanjao od srpskih napada uzvratnom vatrom.[13276]

4003. Pored toga što su koristile objekte UN-a, pukovnik Andrej Demurenko, načelnik Štaba Sektora Sarajevo,[13277] u svom je svjedočenju izjavio da je vidio kako su jedinice ABiH provocirale Srbe da otvaraju vatru po civilnim objektima.[13278] Isto tako, Rose je bio siguran da su snage ABiH otvarale vatru po Srbima u posebno važnim političkim situacijama, s ciljem da isprovociraju Srbe da otvore vatru po Sarajevu iz odmazde.[13279] On je smatrao da samo vrlo tanka linija dijeli takvu taktiku od neposrednog gađanja sopstvenih građana.[13280] Svjedok KW570 je u svom svjedočenju izjavio da je Vlada BiH tom praksom i putem izazivanja odgovora pokušavala da isprovocira međunarodnu intervenciju u svoju korist.[13281] Bell je u svom svjedočenju takođe izjavio da su bosanski Muslimani koristili "napad[e] uz velike žrtve" kako bi izazvali reakciju međunarodne zajednice i isprovocirali bosanske Srbe da koriste teško naoružanje.[13282] Galić je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH otvarala vatru iz škola, bolnica i mjesta na kojima su bile smještene snage UN-a.[13283]

(C) Istrage granatiranja u Sarajevu

4004. Nekoliko svjedoka koji su svjedočili pred ovim Vijećem učestvovalo je u istragama incidenata granatiranja u Sarajevu. Te istrage je vodio MUP BiH, kao i UNPROFOR i vojni posmatrači UN-a. Kad je riječ o istragama koje je vodio MUP BiH, za provođenje istrage u incidentima grantiranja u kojima je bilo poginulih osoba bilo je zaduženo Odjeljenje za krvne delikte CSB-a Sarajevo.[13284] To odjeljenje je obavještenja o svakom takvom incidentu dobijalo od lokalne nadležne policijske stanice i zatim bi po prijemu takvog obavještenja obavijestilo istražnog

13275 D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 4–5.

13276 D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 12; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15, 20; Hussein Abdel-Razek, T. 5538–5541 (20. juli 2010.); D501 (Izvještaj ABiH u vezi sa sastankom s UNPROFOR-om, 29. avgust 1992.).

13277 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 4.

13278 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 37.

13279 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 215.

13280 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 215.

13281 D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 15.

13282 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 57; Martin Bell, T. 9901–9902 (15. decembar 2010.); D921 (Izjava svjedoka Martina Bella od 7. februara 1996.), str. 14.

13283 Stanislav Galić, T. 37419 (18. april 2013.).

13284 Svjedok KDZ485, T. 8886 (3. novembar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4. Timovi CSB-a Sarajevo su prvobitno izlazili na teren da bi proveli istragu kod svakog većeg incidenta granatiranja, bez obzira na to da li je bilo žrtava, ali ta praksa je okončana krajem 1993. ili početkom 1994., tako da se Odjeljenje usredsredilo samo na incidente u kojima je poginula jedna ili više osoba. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 7–8., 10–11; P130 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 5. septembra 2000.), str. 4; Ekrem Suljević, T. 5683–5684 (21. juli 2010.).

sudiju sarajevskog Vrhovnog suda, koji bi potom postao šef istražnog tima.[13285] Zatim bi bio formiran tim koji bi činili istražitelj, kriminalistički tehničari i stručnjak za balistiku.[13286] Istražni sudija je rukovodio istragom i bio odgovoran za to da osigura da se ne naprave nikakve pravne greške i da se instrukcije prenesu istražitelju, koji bi ih potom prenosio ostalim članovima tima.[13287] Kriminalistički ili forenzički tehničari bili su zaduženi za vizuelni pregled mjesta incidenta, snimanje fotografija, crtanje skica mjesta incidenta, te prikupljanje krhotina projektila.[13288] U težim slučajevima, u kojima je bio veliki broj žrtava, mjesto incidenta se snimalo i video-kamerom.[13289] Zadatak stručnjaka za balistiku bio je da utvrdi pravac, a ne porijeklo vatre, kao i kalibar upotrijebljenog oružja.[13290] Tim bi na mjesto incidenta došao čim bi ga o incidentu obavijestila lokalna policija i čim bi to bilo bezbjedno.[13291] Na većini mjesta incidenata, do trenutka kada bi tim stigao na njih, mrtvi i ranjeni bi već bili premješteni u bolnice i u mrtvačnicu.[13292] Lokalna policija bi obično obavijestila tim o tome kakva je bezbjednosna situacija na mjestu incidenta, uključujući to da li je na tom području bilo vojnih aktivnosti neposredno prije nego što se desio incident.[13293] Na zahtjev CSB-a Sarajevo, pripadnici jedinice za kontradiverzionu zaštitu MUP-a BiH bi povremeno pomagali u tim istragama.[13294] Ekrem Suljević, koji je bio pripadnik te jedinice i učestvovao u približno 50 do 60 istraga incidenata granatiranja za vrijeme sukoba, u svom je svjedočenju izjavio da su teški uslovi u kojima su vršene istrage tih incidenata uticali na to koliko

[13285] Istražni sudija je mogao da ovlasti istražitelja da provede istragu u njegovo ime. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 4; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5.

[13286] P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4–5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5–6. Mirza Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da bi kod najtežih slučajeva u istražnom timu bila dva stručnjaka za balistiku, a ne samo jedan. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 9.

[13287] P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 6. V. takođe Dragan Mioković, T. 8555 (28. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 67–68; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4643–4644; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 5; P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 2–3.

[13288] P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 2–3; svjedok KDZ166, T. 8288–8289, 8291 (26. oktobar 2010.). Za sticanje zvanja forenzičkog tehničara potrebno je završiti srednju tehničku školu, a zatim pohađati poseban policijski kurs koji traje šest mjeseci. V. svjedok KDZ166, T. 8288 (26. oktobar 2010.).

[13289] Svjedok KDZ166, T. 8295–8296 (26. oktobar 2010.).

[13290] P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 10, 18; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 16; P130 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 5. septembra 2000.), str. 4; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 10.

[13291] Svjedok KDZ166, T. 8290–8291 (26. oktobar 2010.).

[13292] Svjedok KDZ485, T. 8883–8884 (3. novembar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 7; svjedok KDZ166, T. 8291–8294 (26. oktobar 2010.).

[13293] Svjedok KDZ485, T. 8886–8887 (3. novembar 2010.).

[13294] V. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 4–5, 8, 13 (gdje je svjedok izjavio da je ta jedinica bila zadužena za, pored ostalog, pružanje obezbjeđenja za sastanke i vršenje uviđaja na licu mjesta kod eksplozija, te da su u njenom sastavu bili inženjeri hemije, elektrotehnike i mašinstva koji nisu bili obučeni u analizi kratera, ali su učili od svojih kolega i iz literature).

su detalja ti timovi mogli da utvrde.[13295] Međutim, on je takođe primijetio da nikad nisu otišli s nekog mjesta incidenta a da prethodno nisu bez ikakve sumnje utvrdili pravac gađanja.[13296]

4005. Na mjestu incidenta granatiranja, stručnjak za balistiku bi pregledao mehaničke tragove nastale udarom projektila i njegovih krhotina, koji u vidu reljefa ostaju na asfaltu ili bilo kojoj drugoj površini. Taj stručnjak takođe procjenjuje da li je stabilizator granate (koji se takođe naziva repnim krilcima granate) bio zabijen na mjestu udara.[13297] Stručnjak za balistiku zatim vrši "analizu centralne ose" ili "simetrale" kako bi utvrdio pravac iz kojeg je projektil doletio.[13298] Metoda centralne ose je metoda u kojoj se kod datog kratera od granate vanjski rubovi dvaju najizraženijih tragova krhotina ocrtaju linijama prema centru kratera.[13299] Kroz ugao koji te dvije 'račve' tvore zatim se povlači simetrala i tako dobijeni azimut se mjeri kako bi se utvrdila ulazna putanja projektila.[13300] Nakon što bi vizuelno utvrdio pravac vatre, tim bi takođe uz pomoć kompasa visoke preciznosti utvrdio azimut, to jest ugao, mjereno u pravcu kazaljke na satu, koji čine linija magnetnog sjevera i centralna osa ili simetrala.[13301] Kod minobacača, ova metoda ima granicu dozvoljenog odstupanja od plus ili minus pet stepeni u odnosu na pravac doleta granate.[13302]

13295 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 3, 8–11. On je učestvovao u utvrđivanju pravca vatre, prikupljanju mikrotragova i njihovoj analizi u laboratoriji. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 35–36. V. takođe Ekrem Suljević, T. 6232–6233 (6. septembar 2010.); Nedžib Đozo, T. 9584–9585 (10. decembar 2010.); svjedok KDZ485, T. 8895–8899 (3. novembar 2010.) (gdje je takođe izjavio da mu nije poznato da je bilo koji od njegovih kolega bio žrtva granatiranja za vrijeme uviđaja na mjestu incidenta); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 8.

13296 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 10.

13297 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 11–12, 14; P1703 (Fotografija u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Bilo je lakše izvršiti prikupljanje i analizu tragova u slučajevima kada su projektili udarili u neku tvrdu površinu, kao što je beton ili asfalt. V. Mirza Sabljica, T. 7816 (13. oktobar 2010.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 30.

13298 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 11–14; P1717 (Fotografija u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 19–20. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7714–7715, 7721–7731 (12. oktobar 2010.); P1723 (Skica koju je nacrtao Mirza Sabljica); P1730 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1731 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1732 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1733 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13299 Zorica Subotić, T. 38357–38359 (15. maj 2013.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6092.

13300 Zorica Subotić, T. 38357–38359 (15. maj 2013.).

13301 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 22. Suljević je u svom svjedočenju izjavio da su istražitelji bili savršeno svjesni toga da metal pravi smetnje prilikom procesa mjerenja nekog ugla pomoću kompasa; shodno tome, oni nisu nosili pancirne prsluke i vodili su računa o svim metalnim predmetima na mjestima incidenta. V. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 23.

13302 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 13; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 25. Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da granica dozvoljenog odstupanja kod primjene ove metode nikad ne bi dovela do toga da se pravac vatre pogrešno izračuna za 40 ili 50 stepeni. On je u svom svjedočenju takođe izjavio da se u 90% incidenata granatiranja u kojima je on vršio istragu, što je iznosilo preko 50 slučajeva, radilo o minobacačkim projektilima. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 10–11, 13; Mirza Sabljica, T. 7721–7722, 7729, 7740 (12. oktobar 2010.). Vijeće, međutim, napominje da je Zorica Subotić u svom svjedočenju izjavila da metoda centralne ose ima definisanu

Kalibar korištenog oružja obično se utvrđivao na osnovu stabilizatora granate, koji bi se u približno 95% slučajeva zabio u površinu.[13303] Oblik i vrsta tragova i oštećenja također su bili od pomoći kod utvrđivanja kalibra minobacačke granate.[13304]

4006. Timovi koji su vršili uviđaj na licu mjesta nisu utvrđivali domet vatre, koji ovisi o vrsti korištenog projektila, kao i o inicijalnom punjenju pomoću kojeg je ispaljen.[13305] Sabljica je objasnio da je moguće utvrditi udaljenost s koje je minobacačka granata ispaljena, i to na osnovu upadnog ugla projektila i vrste korištenog oružja.[13306] Međutim, Sabljičin tim nije utvrđivao udaljenost zato što nije posjedovao ni potrebna znanja ni opremu; zapravo, za to su imali specijalni tim kojem su podršku pružale osobe koje su posjedovale stručna znanja iz oblasti raketne tehnike i balistike.[13307] Sabljica je objasnio da je upadni ugao onaj ugao pod kojim projektil pada ka cilju i da se isti može odrediti tako što se u brazdu nastalu udarom upaljača, koja mora da bude određene dubine da bi se ovom metodom dobili precizni rezultati, postavi štap, te se onda geometrijskim putem odredi ugao koji taj štap čini u odnosu na površinu tla.[13308] Međutim, Suljević je u svom svjedočenju izjavio da je nemoguće utvrditi udaljenost s koje je granata ispaljena ukoliko nije poznata količina korištenih inicijalnih punjenja.[13309] Prema njegovim riječima, porijeklo vatre se može utvrditi uzimanjem izjava od svjedoka koji su čuli ili vidjeli projektil, ali s obzirom na to da njegove kolege i on nisu bili u mogućnosti da razgovaraju sa svjedocima na teritoriji koju je držao

---

granicu dozvoljenog odstupanja od plus ili minus deset stepeni. V. Zorica Subotić, T. 38359–38360 (15. maj 2013.).

13303 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 12, 14, 16–17; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 29–31.

13304 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 12, 14.

13305 Mirza Sabljica, T. 7719–7720 (12. oktobar 2010.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 17; svjedok KDZ166, T. 8295 (26. oktobar 2010.). Thomas Knustad je također potvrdio da je bilo veoma teško precizno utvrditi domet vatre zbog toga što nije bilo moguće znati koje je inicijalno punjenje korišteno za ispaljenje projektila. Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2040–2041.

13306 Mirza Sabljica, T. 7718–7720 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 17–18.

13307 Mirza Sabljica, T. 7718–7720 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 17–18. Jedan od članova tog tima bio je Berko Zečević, o čijem se iskazu o ovoj metodi određivanja relevantne udaljenosti govori kasnije u ovoj Presudi, u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici. Drugi svjedok koji je relevantan za ovo pitanje je Emir Turkušić, koji je tu metodu primijenio u istrazi koju je proveo u vezi s incidentom 9 iz Priloga G Optužnici, o čemu se također govori dolje u tekstu.

13308 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 14–16; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 15; P1701 (Fotografija u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994.); Mirza Sabljica, T. 7714–7716 (12. oktobar 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6. Sabljica je samo jednom utvrdio upadni ugao i tom prilikom je upotrebio zabijeni stabilizator granate da bi došao do zamišljene ose. Mirza Sabljica, T. 7715–7720 (12. oktobar 2010.); P1722 (Skica koju je nacrtao Mirza Sabljica); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 14–16; P1716 (Fotografija mjesta udara minobacačke granate s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1702 (Skica udara minobacačke granate s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Sabljica je priznao da ta metoda nije precizna i da granica dozvoljenog odstupanja kod primjene ove metode iznosi plus ili minus deset stepeni. Mirza Sabljica, T.7717–7718, 7740 (12. oktobar 2010.).

13309 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 17. V. također John Hamill, T. 9694 (13. decembar 2010.).

VRS, oni nisu mogli da utvrde porijeklo vatre u slučajevima u kojima su proveli istragu.[13310] Međedović, koji je bio stručnjak za balistiku u CSB-u Sarajevo, primijetio je da stručnjaci za balistiku prilikom utvrđivanja pravca gađanja nisu razgovarali ni s jednom žrtvom ni svjedokom.[13311]

4007. Svaki put kad bi došlo do incidenta granatiranja, UNPROFOR bi takođe pokušao da provede istragu o tome; istragu bi obično preduzimao štab Sektora Sarajevo zato što je posjedovao tehničku ekspertizu.[13312] Shodno tome, na mnogim mjestima incidenata nalazili su se vojnici UNPROFOR-a, i to na početku ili tokom istraga koje je provodio CSB Sarajevo.[13313] Pored toga što su provodili sopstvene istrage, vojnici UNPROFOR-a su takođe pratili rad timova CSB-a Sarajevo.[13314] Na kraju bi se upoređivali nalazi do kojih su došli i UNPROFOR i CSB Sarajevo i, prema Suljevićevim riječima, među njima nije bilo razlike kada je u pitanju bio pravac gađanja.[13315]

4008. I vojni posmatrači UN-a su, uz CSB Sarajevo, provodili istrage incidenata granatiranja, ali oni su te svoje istrage držali odvojeno.[13316] Oni bi došli na mjesto incidenta i proveli istragu o onome što su vidjeli te ispitali dokaze koje su pronašli, a zatim bi o tome podnijeli pismeni izvještaj.[13317] Konings je u svom svjedočenju izjavio da su vojni posmatrači UN-a tokom tih istraga razmjenjivali informacije sa CSB-om Sarajevo, ali da, za razliku od policijskih istražitelja, oni nisu stvarno prikupljali dokaze, već samo podatke.[13318]

13310 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 18. Richard Higgs je u svom svjedočenju izjavio da se na osnovu samog zvuka ne može potvrditi o kojem se vatrenom položaju radilo, već se samo može potvrditi približan pravac gađanja. On je, međutim, izjavio da se na osnovu vremena koje protekne od trenutka ispaljenja do trenutka eksplozije može odrediti približna udaljenost od mjesta incidenta do vatrenog položaja. V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 5.

13311 P130 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 5. septembra 2000.), str. 3–4.

13312 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 50 (gdje je takođe izjavio da su se svi izvještaji UNPROFOR-a o incidentima slali natrag u štab Sektora Sarajevo, a da su oni koji su se odnosili na osjetljivije incidente prosljeđivali Komandi za BiH); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 48; P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 18; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 72. Fraser je priznao da to nisu bile kriminalističke istrage. V. David Fraser, T. 8055 (18. oktobar 2010.).

13313 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 34.

13314 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 34.

13315 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 34.

13316 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 14, 18; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 662.

13317 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 15–16; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 637–638. Fraser je u svom svjedočenju izjavio da je imao rezervi u pogledu korisnosti vojnih posmatrača UN-a i njihovih izvještaja, s obzirom da je njihova pouzdanost ovisila o tome iz koje su zemlje dolazili. V. David Fraser, T. 8034–8036 (18. oktobar 2010.).

13318 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 14. Thomas je u svom svjedočenju izjavio da su vojni posmatrači UN-a u Sarajevu istraživali koliko je ljudi poginulo ili bilo ranjeno u nekom konkretnom incidentu granatiranja i da bi u okviru te istrage jedan oficir UNMO-a lično obišao žrtve, u bolnici ili u mrtvačnici. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 33. V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 16–17.

4009. Optuženi tvrdi da su i istražitelji MUP-a BiH i istražitelji UN-a koji su radili na incidentima granatiranja iz Priloga Optužnici "izuzetno nepouzdani" zato što su bili pristrasni i što je njihov rad bio prepun grešaka.[13319] Tužilaštvo odgovara da je to uopšten navod zasnovan na pogrešnom predstavljanju iskaza relevantnih svjedoka.[13320] Kao što je već objašnjeno u vezi s istragama snajperskih incidenata[13321] i kao što će se vidjeti dolje u tekstu, Vijeće je u svojoj analizi incidenata granatiranja iz priloga Optužnici razmotrilo i analiziralo više izvještaja CSB-a Sarajevo i UN-a koji su sačinjeni na osnovu gore opisanih istražnih metoda. Te izvještaje u sačinili stručnjaci za balistiku i/ili kriminalistički tehničari koji su, u najvećem broju slučajeva, bili na mjestima incidenata ubrzo nakon što su se oni desili i koji su primjenjivali prihvaćene balističke metode da bi utvrdili pravac gađanja. Oni su imali pristup mjestima incidenta, aktuelnim informacijama i očevicima, a posjedovali su i opšta saznanja o granatiranju u Sarajevu. Shodno tome, Vijeće je pridalo znatnu težinu izvještajima CSB-a Sarajevo i UN-a prilikom analiziranja incidenata granatiranja koji se navode u prilozima Optužnici. Vijeće je pritom bilo svjesno nedostataka u istragama koje su provođene tokom rata, kao što su bile teškoće s kojima su se suočavali istražitelji koji su radili pod prijetnjom vatre i njihova nemogućnost da utvrde tačno porijeklo vatre. Kad god su se u vezi s nekim konkretnim izvještajima pojavila neka pitanja, Vijeće ih je razmotrilo u odnosu na svaki konkretni incident. Shodno tome, premda konstatuje da je ova vrsta dokaza generalno pouzdana i vjerodostojna, Vijeće im pristupilo s predostrožnošću, kao jednom od dijelova slagalice koji se ocjenjuje u odnosu na ukupne dokaze koji su ponuđeni u vezi sa svakim od incidenata.

4010. Kao što je već pomenuto gore u tekstu,[13322] Vijeće je saslušalo istražitelja tužilaštva, Barryja Hogana, koji je u više navrata posjetio Sarajevo i pripremio razne materijale koji se odnose na incidente navedene u Prilogu G Optužnici.[13323] Lokacije koje su relevantne za taj prilog obilazio je zajedno s nekom žrtvom ili očevicem konkretnog incidenta i koristio je GPS uređaj da bi zabilježio precizne koordinate mjesta na koje su pale granate.[13324] Te zabilježene koordinate su zatim korištene da bi se napravila mapa koja prikazuje mjesta incidenata.[13325] Hogan je te obilaske snimao i video-kamerom i na tim snimcima se vide pojedini očevici i/ili žrtve kako pokazuju mjesta na koja su, po njihovom mišljenju i čisto na osnovu njihovog sjećanja u vezi s tim incidentima, pale

13319 Završna riječ, T. 47954–47959, 47989–47991 (2. oktobar 2014.).

13320 Završna riječ, T. 48056–48059 (7. oktobar 2014.).

13321 V. par. 3632.

13322 V. par. 3633.

13323 Barry Hogan, T. 11192–11193, 11196–11205 (3. februar 2011.).

13324 Barry Hogan, T. 11204–11205, 11230–11231, 11255 (3. februar 2011.). U slučajevima kada se u konkretnom incidentu radilo o više ispaljenih granata, Hogan je odabrao konkretno mjesto udara granate i zabilježio koordinate te lokacije. V. Barry Hogan, T. 11204–11205 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu).

13325 Barry Hogan, T. 11204–11206 (3. februar 2011.); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

granate.[13326] Kao što je već ranije rečeno, Vijeće je razmotrilo Hoganov iskaz i konstatovalo da je on pouzdan i vjerodostojan svjedok, ali da je njegov mandat bio ograničen samo na bilježenje položaja mjesta incidenata. Shodno tome, te iz razloga koji su podrobnije objašnjeni u odjeljku IV.B.1.b.II.C, Vijeće prihvata Hoganov iskaz kao vjerodostojan, ali je svjesno njegovih ograničenja i činjenice da su njegove aktivnosti ovisile o sjećanju drugih osoba.

4011. Kao što se navodi gore u tekstu, Vijeće je saslušalo tri vještaka u vezi s granatiranjem u Sarajevu.[13327] Higgs je za tužilaštvo proveo istrage u vezi s incidentima granatiranja 4, 5, 6, 7, 8 i 19 iz Priloga G Optužnici, u kojima je nastojao utvrditi navedeno porijeklo vatre, kao i vojnu vrijednost cilja.[13328] Relevantna mjesta incidenata je obišao nekoliko godina nakon incidenata i zbog vremena koje je proteklo nije izvršio nikakvu analizu kratera koja bi obuhvatala mjerenja, niti je snimao fotografije.[13329] Umjesto toga, on je na svakom mjestu incidenta posmatrao generalno područje i okolne objekte, kao i ostatke kratera.[13330] Tužilaštvo mu je za svaki incident dostavilo forenzičke podatke relevantnih istražnih timova BiH i UN-a i on je potom dao svoje mišljenje o tome koliko je primjerena metodologija koju su primjenjivali i u kojoj su mjeri tačni njihovi zaključci.[13331] Pritom je provjeravao podatke sadržane u originalnim izvještajima o istragama, poredeći ih s fotografijama tih područja i s onim što je zatekao tokom svojih obilazaka tih mjesta.[13332] Higgs je u svom svjedočenju izjavio da, s obzirom na to da u tim izvještajima nije bilo očigledno netačnih činjenica, mora da vjeruje da su prvobitni istražitelji u tim svojim izvještajima iskreno opisali svoju metodologiju i zaključke.[13333]

4012. Optuženi tvrdi da su njegovi svjedoci vještaci identifikovali nedostatke u Higgsovom radu.[13334] On također tvrdi da je osnovnu metodologiju koju je Higgs primijenio u svojoj istrazi karakterisalo to da se uzdao u prethodne istrage koje su provele vlasti BiH i/ili UN.[13335] Tužilaštvo

---

13326 Barry Hogan, T. 11207, 11232 (3. februar 2011.). Ti svjedoci nisu imali pristup sopstvenim ranijim izjavama svjedoka niti drugom propratnom materijalu, kao što su originalni izvještaji o istrazi ili video-snimci incidenta ili njegovih posljedica. Barry Hogan, T. 11288 (3. februar 2011.).

13327 Jedan od vještaka tužilaštva, Berko Zečević, svjedočio je o incidentu 8 iz Priloga G Optužnici i incidentima u kojima su korištene modifikovane avio-bombe. O njegovom iskazu i vjerodostojnosti biće riječi dolje, u odjeljku koji se konkretno bavi incidentom 8 iz Priloga G Optužnici, odnosno u odjeljku koji se bavi incidentima u kojima su korištene modifikovane avio-bombe.

13328 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 1.

13329 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6–12, 18; Richard Higgs, T. 6005–6007, 6015, 6025 (19. avgust 2010.).

13330 Richard Higgs, T. 6006, 6025 (19. avgust 2010.).

13331 Richard Higgs, T. 5946 (18. avgust 2010.), T. 6015, 6023–6025 (19. avgust 2010.). V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7–12, 18.

13332 Richard Higgs, T. 6025 (19. avgust 2010.).

13333 Richard Higgs, T. 6007 (19. avgust 2010.).

13334 Završni podnesak odbrane, par. 2387.

13335 Optuženi je iznio taj argument tokom svjedočenja Richarda Higgsa. V. T. 6009 (19. avgust 2010.). Zorica Subotić je također iznijela tvrdnju da to što je Higgs prihvatio zaključke istrage koju je proveo UN predstavlja

tvrdi, s druge strane, da je cjelokupna teza optuženog u vezi s granatiranjem "pogrešna i ništavna i da služi kao izgovor".[13336] Vijeće je analiziralo Higgsove kvalifikacije i njegovo svjedočenje i uvjerilo se da je on stručan i pouzdan svjedok, te da se njegov iskaz o operativnoj primjeni, tehničkim i balističkim karakteristikama minobacača, te metodologiji analize kratera može prihvatiti kao vjerodostojan. Vijeće je takođe konstatovalo da je Higgs pouzdan i vjerodostojan u pogledu iskaza koji je dao o nekoliko incidenata koji se navode u prilozima Optužnici. Međutim, Vijeće je već tokom suđenja jasno stavilo do znanja da je Higgsov iskaz ograničene prirode, budući da on njime ne potkrepljuje nalaze prvobitnih istraga, već samo ocjenjuje njihovu metodologiju i izvedene zaključke.[13337] Zapravo, veći dio Higgsovog svjedočenja bio je zasnovan na tumačenjima izvještaja koje su sastavili istražni timovi tokom ili neposredno poslije dotičnih incidenata. Shodno tome, Vijeće je pristupilo Higgsovom iskazu samo kao dijelu slagalice koji je, povremeno, imao relativno ograničenu vrijednost za utvrđivanje porijekla vatre u navedenim incidentima od strane Vijeća.

4013. Zorica Subotić je mjesta incidenata granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici obišla 2010. godine i kasnije.[13338] Ona je u svom svjedočenju izjavila da je metoda centralne ose najpreciznija i najpouzdanija metoda za utvrđivanje dolazne putanje projektila, osim kad se koristi specijalizovani radar.[13339] Zaključci Zorice Subotić u vezi s incidentima granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici zasnovani su na istragama koje su proveli prvobitni istražitelji, kao što su bili CSB ili UNPROFOR, kao i na svjedočenjima svjedoka, video-snimcima i fotografijama koji se odnose na te incidente, dokumentima i izjavama iz ranijih suđenja pred Međunarodnim sudom, te na svim fizičkim tragovima koji su ostali na mjestima incidenata.[13340] Kada je tokom unakrsnog ispitivanja stavljen znak pitanja na to što je koristila fotografije snimljene u vrijeme incidenta da bi izvršila svoju analizu i proračune, Zorica Subotić je objasnila da savremena tehnologija omogućava da se ugao iz kojeg je neka fotografija snimljena ukloni pomoću kompjuterske analize, što potom omogućava preciznija mjerenja.[13341] Međutim, Zorica Subotić jeste priznala da postoji primjetna

---

znak pristrasnosti. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 69.

13336 Završni podnesak tužilaštva, par. 787–791.

13337 Richard Higgs, T. 6008–6009, 6011 (19. avgust 2010.). V. takođe usmenu odluku Vijeća od 18. avgusta 2010. o vremenu dodijeljenom za unakrsno ispitivanje Richarda Higgsa i o zahtjevu optuženog za uvrštavanje u spis izvještaja na koje se Higgs oslonio kao na izvore. Pretres, T. 5943–5944 (18. avgust 2010.).

13338 Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).

13339 Zorica Subotić, T. 38357–38361 (15. maj 2013.).

13340 Zorica Subotić, T. 38183–38184 (13. maj 2013.).

13341 Zorica Subotić, T. 38362–38363 (15. maj 2013.).

razlika između pregledavanja tragova minobacačke granate vizuelno na licu mjesta i onoga što se može razaznati na fotografiji.[13342]

4014. Tužilaštvo tvrdi da je vjerodostojnost Zorice Subotić veoma upitna i da je njena analiza proizvod metoda koje nisu naučno utemeljene i u kojima je koristila sekundarne dokaze, kao što su fotografije i video-snimci ili fizički dokazi umanjene vrijednosti.[13343] Prema riječima tužilaštva, ona je u svojoj analizi pokazala "izuzetnu pristrasnost", a njeni zaključci su bili neuvjerljivi naspram ukupnih dokaza tužilaštva.[13344] Optuženi kao odgovor na to iznosi argument da je Zorica Subotić svoju analizu zasnovala na "zakonima fizike" i balističkim karakteristikama oružja koje je korišteno u tim incidentima.[13345] Pored toga, navodi optuženi, "zagovarački" argumenti koje je tužilaštvo iznijelo u vezi s vjerodostojnošću Zorice Subotić ne mogu da nadoknade nedostatak dokaza ni da poništе zakone fizike.[13346]

4015. Nakon što je analiziralo izvještaj vještaka Zorice Subotić i njeno svjedočenje o raznim incidentima granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici, Vijeće napominje da je ona često iznosila svoje sopstvene teorije kako bi neutralisala dokaze tužilaštva, od kojih je u neke veoma teško povjerovati, dok su druge bile upadljivo obmanjujuće.[13347] U nekim slučajevima tokom unakrsnog ispitivanja, Subotićeva je takođe bila evazivna i zaobilazila je pitanja.[13348] Na kraju, kao što će se vidjeti iz analize koju je Vijeće provelo u vezi sa svakim od incidenata granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici, Vijeće je konstatovalo da je iskaz Zorice Subotić u mnogim slučajevima doveden u pitanje zbog njene pristrasnosti. Shodno tome, Vijeće je konstatovalo da njen iskaz ima ograničenu vrijednost.

iii. *Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici*

4016. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da su svi incidenti granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici predstavljali djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila koji nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima, uključujući neselektivne i nesrazmjerne napade.[13349] Pored toga, ono navodi da su se u svim incidentima mjesta na koja su pale granate nalazila u civilnim, stambenim ili poslovnim zonama; da u blizini tih mjesta u vrijeme

13342 Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).
13343 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 43, 46.
13344 Tužilaštvo tvrdi da je Zorica Subotić u više navrata navela pogrešne činjenice, da je često iznosila puke tvrdnje i neosnovane pretpostavke, te da je zanemarivala ili pogrešno tumačila raspoložive dokaze. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 43–46; Završna riječ, T. 47727 (30. septembar 2014.).
13345 Završni podnesak odbrane, par. 2387, 2391.
13346 Završni podnesak odbrane, par. 2391.
13347 V. npr. diskusiju o Zorici Subotić u vezi s incidentima 4, 5, 7 i 13 iz Priloga G Optužnici.
13348 V. npr. Zorica Subotić, T. 38458 (16. maj 2013.).

kad su se desili incidenti nije bilo aktivnih borbenih dejstava; i da dotično granatiranje nije imalo nikakvu vojnu svrhu.[13350]

4017. Kao što je učinjeno u odjeljku ove Presude koji se bavi incidentima snajperskog djelovanja, dolje u tekstu se o svakom incidentu granatiranja koji se navodi u Prilogu Optužnici govori prema geografskom području Sarajeva u kojem se on desio.

(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici

4018. U Optužnici se navodi da je, počev od ili približno od 28. maja 1992., grad Sarajevo bio izložen intenzivnom granatiranju, u kojem su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a nekoliko civila je poginulo, dok su drugi bili ranjeni.[13351] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku opisuje incident 1 iz Priloga G Optužnici kao "24-satno bombardovanje cijelog grada Sarajeva 28. i 29. maja 1992.".[13352]

4019. U Optužnici se takođe navodi da je, počev od ili približno od 6. juna 1992., grad još jednom žestoko bombardovan iz raznog artiljerijskog oruđa s položaja oko cijelog grada, te da su u tom bombardovanju oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a više civila je ubijeno i ranjeno.[13353] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku opisuje incident 2 iz Priloga G Optužnici kao "drugo žestoko bombardovanje centra grada 6. juna 1992. ili približno tog datuma".[13354]

4020. Optuženi prigovara da su incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici navedeni nejasno i tvrdi da u Optužnici nije definisan geografski i vremenski okvir tih incidenata.[13355] U vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, optuženi prvo tvrdi da je jedini incident koji se desio 27. maja 1992. bilo granatiranje ulice Vase Miskina i iznosi argumente u smislu da nema dokaza da su to granatiranje izvršile snage bosanskih Srba.[13356] Optuženi zatim osporava navode tužilaštva da je Mladić naredio neselektivno granatiranje Sarajeva i "navodno civilnog naselja Velešići" dana 28. i 29. maja 1992., upućujući na dva presretnuta razgovora.[13357] Pored toga, optuženi tvrdi da, čak i da Mladić jeste

---

13349 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 40.

13350 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 40–41.

13351 Optužnica, incident 1 iz Priloga G Optužnici.

13352 Završni podnesak tužilaštva, par. 640. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 727–728.

13353 Optužnica, incident 2 iz Priloga G Optužnici.

13354 Završni podnesak tužilaštva, par. 728. Tužilaštvo takođe opisuje incident 2 iz Priloga G Optužnici kao "još jedno masovno i neselektivno granatiranje grada". V. Završni podnesak tužilaštva, par. 640.

13355 Završni podnesak odbrane, par. 1980, 1998–1999. Optuženi tvrdi da ga nedopustivo široka priroda incidenta 2 iz Priloga G Optužnici sprečava da djelotvorno opovrgne te navode. V. Završni podnesak odbrane, par. 1999.

13356 Završni podnesak odbrane, par. 1980–1994. Međutim, kao što je ranije navedeno, minobacački napad od 27. maja 1992. u ulici Vase Miskina spada izvan obima incidenta 1 iz Priloga G Optužnici. V. Pretres, T. 37992–37993 (9. maj 2013.). Vijeće podsjeća da je optuženi sam ustvrdio da se u Optužnici ne tereti za granatiranje ulice Vase Miskina. V. Pretres, T. 6394 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica). V. takođe Izjava optuženog na osnovu pravila 84 *bis*, T. 28867 (16. oktobar 2012.).

13357 Pretresni podnesak odbrane, par. 1995–1996 (gdje se upućuje na P1041 i D207).

naredio da se granatiraju Velešići, to granatiranje ne bi bilo protivzakonito zato što su na tom području bili gusto koncentrisani vojna oprema i ljudstvo ABiH.[13358] U vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici, optuženi tvrdi da je ABiH oko 6. juna 1992. započela pješadijske i artiljerijske napade na srpske položaje oko Sarajeva, kao što su Grbavica i Vrace, te da su borbena dejstva SRK-a bila usmjerena ka odbijanju tih napada.[13359]

4021. Vijeće napominje da je u maju 1992., približno 800 do 900 pripadnika JNA i članova njihovih porodica bilo stacionirano u kasarni "Jusuf Džonlić", kasarni "Maršal Tito" i kasarni "Viktor Bubanj".[13360] JNA je imala plan da te vojnike i njihove porodice evakuiše iz BiH, ali su snage bosanskih Muslimana blokirale sve tri kasarne prije nego što su oni mogli biti evakuisani.[13361] Uslijed toga, na osnovu prijedloga koji je iznio Mladić, vojni i politički čelnici bosanskih Srba su razmatrali premještanje naoružanih jedinica ka sjeveru, s Grbavice sve do kasarne "Maršal Tito"; svrha te operacije bila je da se omogući evakuacija ljudstva JNA iz kasarne "Maršal Tito".[13362] Međutim, ta vojna operacija tada nije bila provedena u djelo, dijelom zbog toga što je Mićo Stanišić odbio da snage MUP-a učestvuju u njoj.[13363]

4022. Dana 19. maja 1992., potpukovnik Janković iz JNA izvijestio je Mladića da je ABiH prijetila kasarni i ljudstvu JNA koje se u njoj nalazilo; Mladić je odgovorio da će Jovan Divjak, general ABiH koji je bio srpske nacionalnosti, ako napadne kasarnu "Maršal Tito", "presud[iti] smrtnu kaznu prvom sebi, pa celom Sarajevu".[13364] Kao što je ranije navedeno, Mladić je istog dana izabrao Šipčića za novog komandanta SRK-a.[13365]

4023. U okviru trajnih napora da se izvrši evakuacija ljudstva JNA, negdje u periodu od 20. do 28. maja 1992., najvjerovatnije tokom posljednje sedmice u maju, održan je sastanak kojem su, pored ostalih, prisustvovali optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević **[REDIGOVANO]**, na

---

13358 Pretresni podnesak odbrane, par. 1997.

13359 Pretresni podnesak odbrane, par. 2000–2001.

13360 **[REDIGOVANO]**; P928 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 36.

13361 **[REDIGOVANO]**; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 17–18.

13362 **[REDIGOVANO]**; P968 (Intervju s Jovanom Tintorom na TV Pale, 1. avgust 1994., s transkriptom), *e-court* str. 2.

13363 **[REDIGOVANO]**.

13364 P6070 (Presretnuti razgovor Milosava Gagovića, Jankovića i Ratka Mladića, 19. maj 1992.), str. 2; svjedok KDZ185, T. 4347 (30. juni 2010.); Milosav Gagović, T. 31872–31873 (15. januar 2013.); Michael Rose, T. 7291–7292 (5. oktobar 2010.). Takođe 19. maja 1992., Mladić je uvjeravao Miloša Baroša, generala JNA koji se nalazio u kasarni "Maršal Tito", rekavši: "Što god bude vama uskraćeno, biće uskraćeno Sarajevu! Ako se prema vama opali metak, videćete šta će se opaliti prema Sarajevu." V. P5672 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Gagovića, 19. maj 1992.), str. 2; **[REDIGOVANO]**. Mladić je u drugim razgovorima sa pripadnicima VRS-a govorio o odmazdi nad gradom Sarajevom. V. npr. P5693 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 11. maj 1992.), str. 1–2; P5657 (Presretnuti razgovor Zdravka Tolimira, Ratka Mladića i "Jerka Doke", 24. maj 1992.), str. 2.

13365 V. par. 3557.

kojem je Mladić predložio da se "granatira celo Sarajevo iz svih raspoloživih sredstava i oružja".[13366] **[REDIGOVANO]**, bosanski Srbi su prije toga vršili selekciju ciljeva za koje su smatrali da predstavljaju vojna sredstva.[13367] **[REDIGOVANO]**.[13368] **[REDIGOVANO]**, članovi rukovodstva bosanskih Srba koji su prisustvovali tom sastanku, uključujući optuženog, nisu se usprotivili Mladićevom prijedlogu.[13369] **[REDIGOVANO]**.[13370] Poslije sastanka, vršene su pripremne mjere 10 do 15 dana; razmješteno je oružje, dostavljena municija i odabrani su ciljevi.[13371] Tokom tog perioda, Mladić je obišao sve artiljerijske jedinice koje su bile razmještene oko Sarajeva i izdavao naređenja o tome koje se oružje treba koristiti.[13372]

4024. Dana 25. maja 1992., Mladić je jednom neidentifikovanom oficiru JNA rekao: "Prvi metak koji se opali na tebe ili na kasarnu 'Jusuf Džonlić' ili na kasarnu 'Maršal Tito' i bude prvi vojnik naš ranjen ili prema frontu ili prema ovim kasarnama, ja ću izvršiti odmazdu prema gradu".[13373] Potom je izjavio:

> Potres u Sarajevu će biti i više će na njega u jednoj sekundi pasti granata nego za sve vreme od kad se vode borbe do sad. […] I vi možete više izdržati neg' oni. Ja neću da ubijam narod ni da rušim grad niti da nevini ljudi stradaju.[…] neka izvuku civile i ako 'oće tuču, tući ćemo se. Bolje da se tučemo negde po brdima nego po gradu.[13374]

4025. Istog dana, na jednom sastanku kojem je prisustvovala i Biljana Plavšić, Mladić je obavijestio Wilsona da će "sravniti grad sa zemljom" ukoliko vojna lica JNA koja su se nalazila u vojnim kasarnama u Sarajevu ne budu u roku od tri dana evakuisana na sigurno mjesto.[13375] Mladić je predstavnicima UNPROFOR-a također rekao da će se eventualni razgovori u vezi s ponovnim otvaranjem sarajevskog aerodroma, deblokiranjem puteva za snabdijevanje Sarajeva i obezbjeđenjem hemijskih postrojenja u Tuzli moći voditi tek nakon što bude završena evakuacija pripadnika JNA i članova njihovih porodica iz kasarni širom Sarajeva.[13376] Mladić je dodao da bi

---

13366 **[REDIGOVANO]**.
13367 **[REDIGOVANO]**.
13368 **[REDIGOVANO]**.
13369 **[REDIGOVANO]**.
13370 **[REDIGOVANO]**.
13371 **[REDIGOVANO]**.
13372 **[REDIGOVANO]**.
13373 P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1 **[REDIGOVANO]**.
13374 P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1.
13375 John Wilson, T. 3921–3922 (21. juni 2010.), T. 4053–4057 (22. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 6–7, 72–73; P1040 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 2.
13376 P1040 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 2, 4, 6, 8.

međunarodna vojna intervencija samo dovela do uništenja Sarajeva.[13377] Zatim je zatražio da Wilson prenese njegove riječi Predsjedništvu BiH.[13378] Budući da Biljana Plavšić nije pokazala nikakvo protivljenje tome, Wilson je to shvatio kao veoma ozbiljnu prijetnju i poslije toga je prenio Mladićevu poruku Predsjedništvu kao i svom sopstvenom pretpostavljenom, generalu Nambiaru.[13379]

4026. Dana 27. maja, dok se nalazio u Lisabonu, optuženi je objavio da je rukovodstvo bosanskih Srba spremno da otvori aerodrom za letove s humanitarnom pomoći pod uslovom da on funkcioniše pod rukovođenjem i komandovanjem UN-a dok zainteresovane strane ne odrede njegov konačni status na nekoj mirovnoj konferenciji koja bude sazvana u budućnosti.[13380] Istog dana, snage bosanskih Muslimana su napale kasarnu "Maršal Tito" koristeći, pored ostalog, puške, ručne bacače raketa, protivoklopno oružje i Molotovljeve koktele.[13381]

4027. Dana 28. maja 1992., oko 21:00 sati, snage bosanskih Muslimana su napale konvoj JNA koji se iz kasarne "Jusuf Džonlić" povlačio u skladu sa sporazumom između predstavnika SRJ i Predsjedništva BiH; tokom tog napada, muslimanske snage su ubile nekoliko oficira JNA i zarobile nekoliko drugih.[13382] Istog dana u 20:50 sati, snage bosanskih Muslimana su napale kasarnu "Maršal Tito" i kasarnu "Slaviša Vajner Čiča", kao i položaje SRK-a u Hadžićima, na sarajevskom aerodromu i na Jevrejskom groblju, koristeći, pored ostalog, protivavionske topove i minobacače; u tom napadu poginula su dva vojnika SRK-a, a više ih je ranjeno.[13383]

4028. U jednom razgovoru od 28. maja 1992., Mladić je pitao pukovnika Mirka Vukašinovića može li da dobaci do Velešića i Baščaršije sa svojih položaja na Hreši.[13384] Mladić je zatim naredio

---

13377 P1040 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 3.

13378 John Wilson, T. 4053–4054 (22. juni 2010.); P1040 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 2.

13379 John Wilson, T. 4054 (22. juni 2010.).

13380 P949 (Saopštenje rukovodstva SDS-a u vezi s Aerodromom Sarajevo i dostavljanjem humanitarne pomoći, 27. maj 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300. Dana 20. maja 1992., optuženi je otputovao u Lisabon na oko sedmicu dana kako bi prisustvovao mirovnim pregovorima koji su tamo vođeni. V. Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300.

13381 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 24.

13382 **[REDIGOVANO]**; P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 392; D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 5; D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.), str. 1.

13383 **[REDIGOVANO]**; P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 393–394; D574 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. maj 1992.), par. 1.

13384 P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.), str. 2; **[REDIGOVANO]**. Veljović je u svom svjedočenju izjavio da do srpskog bombardovanja Baščaršije nikad nije došlo zato što je to konkretno zabranio Dragomir Milošević, s obzirom na kulturni i istorijski značaj Baščaršije. V. Stevan Veljović, T. 29230, 29279–29280 (23. oktobar 2012.). Međutim, u svjetlu vjerodostojnih dokaza da Baščaršija jeste bila

Vukašinoviću sljedeće: "[P]o Baščaršiji plotun pali", na šta je Vukašinović odgovorio: "Razumem!"[13385] U jednom drugom razgovoru, koji je takođe vođen 28. maja 1992., Mladić je naredio Vukašinoviću da tuče po Velešićima i Pofalićima i dodao da "tamo nema srpskoga življa mnogo".[13386] U istom razgovoru, Mladić je naredio Vukašinoviću da nastavi paljbu "da ne mogu da spavaju, da razvučemo pamet njihovu".[13387] Prije nego što je okončao taj razgovor, Mladić je naredio: "Predsjedništvo mi još jedan plotun pali".[13388]

4029. Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je granatiranje koje je u Sarajevu započelo u večernjim satima 28. maja bilo "žestoko, čak i po sarajevskim kriterijima", rasprostranjeno i raštrkano po gradu, ali da je istovremeno njegovo težište bilo na centru grada i nije bilo povezano ni sa kakvim borbama na liniji sukoba.[13389] Wilson ga je opisao i kao "bombardovanje teškom artiljerijom" od strane SRK-a, koje je za njega predstavljalo još jedan primjer "nesumnjivo nesrazmjerne i neselektivne [vatre] usmjeren[e]" ka gradu, pri čemu odabrani ciljevi nisu imali nikakvu vojnu vrijednost.[13390]

4030. U to vrijeme, Fadila Tarčin je imala 16 godina i živjela je sa svojom porodicom na Širokači, stambenom naselju na južnoj strani Sarajeva, koje se uzdiže iznad Starog Grada i Bistrika.[13391] Fadila Tarčin je u svom svjedočenju izjavila da njen dom nije bio u blizini nikakvih vojnih položaja; kasarna na Bistriku, koja se nalazi na udaljenosti od jedan i pol kilometar, bila je jedini obližnji vojni objekat, a linija sukoba je bila udaljena oko kilometra.[13392] Kada je u večernjim

---

bombardovana 1992. godine, te s obzirom na brojne protivrječnosti u Veljovićevom svjedočenju, Vijeće odbacuje njegovu tvrdnju.

13385 P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.), str. 3.

13386 P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.); P470 (Izjava svjedoka Ašide Fazlić od 1. novembra 2008.), par. 1–6; D2 (Dodatak izjavi Ašide Fazlić od 22. aprila 2010.), *e-court* str. 4. Međutim, u jednom telefonskom razgovoru sa Fikretom Abdićem, vođenom 29. maja 1992., Mladić je negirao da je SRK 28. maja 1992. granatirao grad, a posebno Baščaršiju i zgradu Državnog arhiva. Mladić se takođe požalio da su snage bosanskih Muslimana napale Koloniju, Pofaliće, kasarnu "Viktor Bubanj" i kasarnu "Jusuf Džonlić". Dvojica sagovornika su zatim jedan drugog optužili za kršenje sporazuma o prekidu vatre tokom prethodnih sedmica i insisitirali na tome da su njihove snage otvarale vatru samo nakon što je prvo bila otvarana vatra na njih. Abdić je upozorio Mladića da ne odgovara nesrazmjernom vatrom. Mladić je, sa svoje strane, insistirao na tome da Abdićeve snage vrate opremu i vozila koje su zaplijenile iz kasarne "Jusuf Džonlić" i da se njegovim snagama dopusti da se mirno evakuišu iz kasarne "Maršal Tito". V. P5663 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Fikreta Abdića, 29. maj 1992.), str. 1, 4–15, 20–21. U svjetlu ogromnog korpusa prihvaćenih dokaza koji govore suprotno, Vijeće je mišljenja da Mladićevo negiranje u vezi s granatiranjem Sarajeva 28. maja 1992., koje se odvijalo za vrijeme tog razgovora, nije predstavljalo odraz onoga što se dešavalo na terenu.

13387 P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.).

13388 P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.).

13389 John Wilson, T. 3922 (21. juni 2010.).

13390 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 51–52, 57. V. takođe Savo Simić, T. 30076–30077 (12. novembar 2012.) (gdje se složio s tim da su u tom napadu povrijeđeni civili, ali je tvrdio da je SRK uzvraćao vatru).

13391 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 1–3.

13392 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 2, 11.

satima 28. maja 1992. započelo granatiranje, Fadila Tarčin, njena majka i drugi srodnici sišli su u podrum i čekali da granatiranje prestane.[13393] Poslije neka dva sata, granatiranje je na nekih dvadesetak minuta oslabilo.[13394] Međutim, odmah poslije ponoći, jedan geler je prošao kroz vrata podruma, ozlijedivši desno stopalo Fadile Tarčin i nanijevši joj modrice na lijevom koljenu.[13395] Tarčinova je u podrumu čekala do 04:30 sati da granatiranje prestane.[13396] Oko 05:00 sati, jedan susjed ju je odveo u bolnicu Koševo, gdje su joj stavili gips na desnu nogu; tu je ostala dva dana.[13397] Kada se vratila iz bolnice, vidjela je da je granata koja ju je ranila prouzrokovala obimnu štetu na trima kućama u tom naselju.[13398] Dana 28. maja 1992. i tokom cijelog ostatka rata, naselje Fadile Tarčin "bilo je neprestano granatirano", a njenu kuću su još dvaput pogodili projektili.[13399]

4031. U noćnim satima 28. maja 1992., ubrzo poslije ponoći, Ašida Fazlić, koja je bila zaposlena u Državnoj bolnici i živjela sa svojim sinom i suprugom u jednoj sobi u toj bolnici, zadobila je teške povrede glave i noge od gelera granate koja je pogodila treći sprat bolnice dok je granatiranje grada bilo uveliko u toku.[13400]

4032. Van Lynden je stigao u Sarajevo krajem maja 1992. i stanovao je na posljednjem spratu Državne bolnice, odakle je mogao da snima granatiranje širom grada.[13401] Vidio je da je Državna bolnica već bila gađana i da je pretrpjela dosta "pogodaka"; zatim je lično vidio kako je tada bolnica gađana iz protivavionskih topova.[13402] Dok je stanovao u bolnici, van Lynden nije

---

13393 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 5, 7–8.

13394 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 7.

13395 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 2, 7–9; P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 71–72.

13396 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 9.

13397 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 9–10 (gdje je svjedokinja izjavila da ni danas ne može normalno da hoda zbog povreda koje je zadobila).

13398 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 2. novembra 2008.), par. 2–3.

13399 P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 5.

13400 P470 (Izjava svjedoka Ašide Fazlić od 1. novembra 2008.), par. 4–6; P1022 (Medicinska dokumentacija za Ašidu Fazlić), *e-court* str. 1. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2883, 2884. Tokom narednih 16 mjeseci, Ašida Fazlić je bila podvrgnuta nizu operacija i ostala je u Državnoj bolnici. U novembru 1993., UNHCR ju je evakuisao u Norvešku, gdje su nad njom urađena tri operativna zahvata, uključujući plastičnu operaciju u cilju zamjene razorene kosti u čeonom dijelu lobanje, ali postoperativni meningitis je onemogućio izvođenje svih ostalih neophodnih hirurških zahvata. P470 (Izjava svjedoka Ašide Fazlić od 1. novembra 2008.), par. 8–10; P1022 (Medicinska dokumentacija za Ašidu Fazlić), *e-court* str. 3.

13401 Aernout van Lynden, T. 2387–2394 (19. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 4, 31–32; P927 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

13402 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 31; Aernout van Lynden, T. 2392 (19. maj 2010.).

primijetio nikakve naznake da snage bosanskih Muslimana koriste zgradu ili njenu neposrednu okolinu u vojne svrhe.[13403]

4033. Tada su bili granatirani i Velešići.[13404] To naselje su najvećim dijelom činile privatne kuće i 60% njegovog stanovništva su činili Muslimani, dok su ostatak činili Srbi.[13405] U granatiranju su povrijeđene dvije osobe u Pogledinama, a jedna u Močilima.[13406] U granatiranju je nanesena obimna šteta Starom Gradu.[13407] Na Vratniku je jedna osoba poginula, dvije kuće su zapaljene, a oštećeno je više stambenih objekata i putničkih vozila.[13408]

4034. Dana 29. maja 1992. oko 08:00 sati, Wilson se sastao s generalom Boškovićem, pukovnikom Čađom i potpukovnikom Jankovićem, koji su svi bili pripadnici JNA i koji su mu rekli da je Mladić naredio da se dejstvuje raketama, artiljerijom i minobacačima kao odgovor na napad snaga bosanskih Muslimana na Lukavicu.[13409] Prema Wilsonovim riječima, ti komandanti iz JNA su tokom sastanka nastojali da se distanciraju od granatiranja grada i izrazili su svoje neslaganje s tim, navodeći da je Mladić postupao nezavisno od JNA.[13410] Kasnije se tom sastanku pridružila delegacija BiH kako bi razgovarala o evakuaciji kasarni JNA i pustila snimak presretnutog

---

13403 Aernout van Lynden, T. 2390–2391 (19. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 33. Ali v. tvrdnju Save Simića, koji je u to vrijeme bio načelnik artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi, da je 1. korpus ABiH u Državnoj bolnici imao minobacačke vatrene položaje koji su u maju 1992. bili korišteni za napade na njegovu brigadu, uslijed čega je ta bolnica postala legitiman vojni cilj. V. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3, 16, 23; Savo Simić, T. 30074–30076 (12. novembar 2012.). Međutim, Vijeće odbacuje tu Simićevu tvrdnju u svjetlu svojih zaključaka iz odjeljka IV.B.1.e: Bolnice u Sarajevu, te u svjetlu njegove evazivnosti i protivrječnosti koje obezvređuju njegov iskaz u vezi s ovim pitanjem.

13404 Almir Begić, T. 9956–9958 (15. decembar 2010.); Dušan Škrba, T. 29141 (22. oktobar 2012.); P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

13405 Dušan Škrba, T. 29141 (22. oktobar 2012.); Almir Begić, T. 9956 (15. decembar 2010.). Premda je prihvatio da se fabrika "Bosnalijek" nalazila odmah do njegove kuće, u pravcu jugoistoka, Begić je negirao da se u njoj tokom rata proizvodio eksploziv. V. Almir Begić, T. 9979 (16. decembar 2010.). V. također D930 (Mapa Velešića s oznakama koje je unio Almir Begić).

13406 P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 71–72. S obzirom da se u Ratnom dnevniku Stanice milicije Stari Grad ne navode nikakve informacije o statusu ili aktivnostima tih osoba koje su ranjene u tom granatiranju, Vijeće se nije van svake razumne sumnje uvjerilo da su one bile civili i da, ako jesu bile civili, u to vrijeme nisu neposredno učestvovale u neprijateljstvima.

13407 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76. V. također P1042 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 1–3.

13408 P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 72. Kao što je bio slučaj i sa ranjenim osobama koje se pominju u fusnoti 13406, Vijeće ne može da zaključi van svake razumne sumnje da je osoba koja je poginula u tom granatiranju bila civil i da, ako jeste bila civil, nije u to vrijeme neposredno učestvovala u neprijateljstvima.

13409 John Wilson, T. 3909–3910, 3923–3924 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76; P1042 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 3.

13410 John Wilson, T. 3924 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76; P1042 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 3, 6. V. također P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 18 (gdje se sugeriše da je između kontingenta Srbije i kontingenta bosanskih Srba postojao razdor); P5663 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Fikreta Abdića, 29. maj 1992.), str. 10 (gdje se ukazuje na to da Mladić sebe nije vidio kao pripadnika vojske ili države Srbije).

razgovora vođenog prethodne noći radio-vezom, koji pokazuje da je Mladić lično rukovodio artiljerijskim napadima na grad.[13411]

4035. Istog dana, Mladić je obavijestio Potparu, artiljerijskog oficira iz JNA, i Baroša da su napadi muslimanskih snaga na kasarne imali za cilj da isprovociraju Srbe da otvore vatru po Sarajevu.[13412] Mladić je zatim rekao Potpari da bude oprezan i uzdržan.[13413] Međutim, Mladić je Potpari i Barošu takođe rekao da će, ako se napadi muslimanskih snaga nastave, prestati da se uzdržava i granatirati Sarajevo.[13414] Kasnije tog dana, Mladić je pitao Potparu gdje su padale granate i Potpara je odgovorio da su padale "prema tvornici duhana […] Pofalićima".[13415] Mladić je takođe pitao Potparu da li se granatiraju Velešići i nakon što je dobio potvrdan odgovor, prokomentarisao je da će tamo pasti još granata.[13416] U istom razgovoru je pitao Potparu ima li "čime […] stanicu tući".[13417] Kada je Potpara odgovorio da ima čime da dejstvuje, Mladić mu je naredio da otvori vatru.[13418] Istog dana, Potpara je izvijestio Mladića da je njegova jedinica uzvratila vatrom prema "ovom muzeju i prema ovoj bolnici gore, Crnom Vrhu" iz minobacača kalibra 82 mm.[13419] Mladić je zatim naredio Potpari da otvori vatru po željezničkoj stanici "i [da] rastjera[…] to oko sebe".[13420] Kako se navodi u redovnom borbenom izvještaju koji je Komanda SRK-a izdala 29. maja 1992., jedinice SRK-a su tog dana upotrijebile 70 granata kalibra 60 mm, 140 granata kalibra 82 mm, 272 granate kalibra 105 mm i 131 granatu kalibra 120 mm, kao i razne druge vrste projektila i metaka.[13421]

4036. Dana 30. maja 1992., uloženi su intenzivni napori kako bi se putem pregovora okončalo granatiranje Sarajeva.[13422] Wilson se sastao s Mladićem kako bi mu prenio apel generalnog

---

13411 John Wilson, T. 3924 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76; P1042 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 4–6.

13412 D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2–3; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 24.

13413 U istom presretnutom razgovoru, Mladić je obavijestio Potparu i Baroša da bosanski Muslimani vrše presretanje tog razgovora. V. D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2–3.

13414 D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 4–8.

13415 P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

13416 P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

13417 P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2. Vijeće napominje da je iz konteksta tog razgovora jasno da je zbog greške u transkripciji tog razgovora došlo do toga da je nekoliko Mladićevih izjava pripisano Potpari, i obrnuto.

13418 P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2.

13419 P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.); **[REDIGOVANO]**.

13420 P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.). Kao što je ranije navedeno, Dušan Škrba, koji je tokom rata bio u SRK-u, u svom je svjedočenju izjavio da to nije bilo precizno naređenje. V. par. 4000.

13421 P1514 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. maj 1992.), str. 2; **[REDIGOVANO]**. Vijeće napominje da je u prevodu dokaznog predmeta P1514 naznačeno da taj borbeni izvještaj nosi datum 20. maj 1992., ali da se u njegovoj originalnoj verziji navodi datum 29. maj 1992.

13422 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 81.

sekretara da se granatiranje okonča.[13423] Tokom sastanka, Mladić je izjavio da je kasarna "Maršal Tito" pod neprestanom vatrom od strane snaga bosanskih Muslimana, ostao pri stavu da on samo brani srpski narod, te insistirao na tome da se ljudstvu JNA dozvoli da napusti kasarne.[13424] Istog dana, oko podneva, Morillon se sastao sa Slobodanom Miloševićem, kako bi mu prenio apel generalnog sekretara da se okonča granatiranje u Sarajevu i da zamoli Miloševića da iskoristi svoj uticaj na Mladića; tokom tog sastanka, Milošević je izjavio da se on ne slaže s Mladićevim postupcima i da je pokušavao da stupi u vezu s optuženim kako bi vidio može li optuženi upotrijebiti svoj uticaj u cilju zaustavljanja tog "krvavog, zločinačkog" bombardovanja.[13425]

4037. Potom, oko 14:30 sati, Morillon se sastao s optuženim i Koljevićem.[13426] Tokom sastanka, optuženi je rekao Morillonu da će moći da ubijedi Mladića da pristane na prekid vatre.[13427] Optuženi je takođe izjavio da su "srpske snage" neiskusne i samoorganizovane i da su, stoga, bile sklone pretjeranim reakcijama na napade od strane Zelenih beretki; optuženi je, pored toga, izjavio da Srbi ponekad budu okrivljeni za napade za koje nisu odgovorni.[13428] Na tom sastanku je dogovoreno da će optuženi biti odgovoran za to da se lično sastane s Mladićem kako bi obustavio bombardovanje i proveo u djelo prekid vatre počev od "ponedjeljka u 18:00 sati".[13429] Optuženi nije uspio da se sastane s Mladićem, ali je telefonom stupio u vezu s njim i Mladić je rekao da će bombardovanje prestati.[13430] Dana 30. maja 1992., SRK je izvijestio da su tog dana jedinice iz njegovog sastava ispalile 20 granata kalibra 120 mm i 15 granata kalibra 122 mm.[13431]

4038. Dana 3. juna 1992., započeli su razgovori između predstavnika UNPROFOR-a, rukovodstva bosanskih Muslimana i rukovodstva bosanskih Srba, uključujući optuženog, o pitanju otvaranja

---

13423 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 77; John Wilson, T. 3924–3926 (21. juni 2010.); P1043 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.); P5050 (Saopštenje za štampu UN-a, 30. maj 1992.).

13424 Tokom sastanka, Mladić je takođe zahtijevao da se organizuje sastanak između optuženog i Izetbegovića, zato što su brojni pokušaji Srba da organizuju sastanak bili neuspješni. Prisutni su zatim razgovarali o pitanju predaje naoružanja JNA snagama BiH da bi se za uzvrat deblokirale kasarne, ali Mladić je izjavio da je taj dogovor sklopljen sa JNA, a ne s njim. V. P1043 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 2–4.

13425 P1035 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Slobodanom Miloševićem, 30. maj 1992.), par. 1–3; P5050 (Saopštenje za štampu UN-a, 30. maj 1992.).

13426 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.).

13427 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 7–8, 11.

13428 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 3, 5.

13429 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 11.

13430 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 15.

13431 P1513 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. maj 1992.), str. 3.

sarajevskog aerodroma i kontrole nad njim.[13432] Optuženi je 5. juna 1992., u pismu koje je poslao Joséu Cutileiru, ustvrdio da su, uprkos dobroj volji koju je pokazalo rukovodstvo bosanskih Srba kada je izrazilo svoju spremnost za otvaranje sarajevskog aerodroma, bosanski Muslimani ugrozili živote pripadnika JNA i njihovih porodica koji su se nalazili u kasarni "Maršal Tito", te da su tokom noći snage bosanskih Muslimana granatirale stambena područja Sarajeva na kojima žive Srbi.[13433]

4039. Tokom noći 5. juna 1992., pripadnici JNA i njihove porodice, koji su dotad bili blokirani unutar kasarne "Maršal Tito", konačno su evakuisani na položaje koje su držali bosanski Srbi; međutim, teško naoružanje i municija JNA ostali su u kasarni.[13434] Odmah nakon završetka evakuacije pripadnika JNA, nekoliko bosanskih Muslimana je ušlo u kasarnu kako bi se domogla naoružanja koje je JNA ostavila za sobom.[13435] Ubrzo poslije toga, kasarna se našla na meti žestoke artiljerijske vatre SRK-a.[13436] Zbog intenziteta granatiranja, bosanski Muslimani koji su ušli u kasarnu morali su da pobjegnu.[13437]

4040. U isto vrijeme, granatirana su razna sarajevska naselja, uključujući centar Starog Grada, Vratnik, Baščaršiju, Logavinu, Bistrik, Sedrenik, Vasin Han i Hrid-Jarčedole.[13438]

4041. Dana 6. juna 1992. ili približno tog datuma, snage bosanskih Muslimana su pokrenule vojnu operaciju u svrhu "deblokade" Sarajeva iz pravca sjevera i zapada.[13439] Dana 6. juna, Mladić je

---

13432 P1039 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.), *e-court* str. 1.

13433 D333 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 5. juni 1992.). Optuženi je par dana kasnije ponovio taj navod generalnom sekretaru UN-a. V. D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.), str. 1.

13434 D577 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. juni 1992.), str. 1; D333 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 5. juni 1992.); P929 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2405–2407 (19. maj 2010.), T. 2610–11 (21. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 52–58; D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.), str. 1; P2760 (Izvještaj o radu MUP-a SrRBiH za period april-juni 1992.), str. 3; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 66; Dragomir Milošević, T. 32558–32559 (23. januar 2013.); Milosav Gagović, T. 31865, 31872 (15. januar 2013.); D2738 (Izjava svjedoka Milosava Gagovića od 7. marta 2014.), par. 29–30.

13435 P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2599 (21. maj 2010.); P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 85–86; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 29; P6358 (Izvodi iz transkripta 114. sjednice Predsjedništva BiH, 9. juni 1992.), str. 3.

13436 P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Prve granate nisu uspjele da pogode kasarnu i pale su na željezničku prugu koja se nalazi iza kasarne. Međutim, kasnije su granate pogodile kasarnu, u kojoj je zatim buknuo požar. V. P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 55, 58; Aernout van Lynden, T. 2405–2406 (19. maj 2010.).

13437 Aernout van Lynden, T. 2599 (21. maj 2010.). Vijeće se nije uvjerilo da su bosanski Muslimani koji su ušli u kasarnu bili civili.

13438 P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 55–57; P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 77–80.

13439 D577 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. juni 1992.), str. 1; D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1; P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.), str. 1; P1498 (Naređenje 2. motorizovane brigade, 8. juni 1992.), str. 1;

izdao Direktivu br. 1, kojom je obavijestio komande raznih korpusa VRS-a da su snage bosanskih Muslimana pokrenule vojnu operaciju u cilju "deblokade Sarajeva sa severa i zapada".[13440] U Direktivi br. 1, Mladić je neposredni zadatak VRS-a definisao kao izvođenje ofanzivnih dejstava u cilju poboljšanja operativno-taktičkog položaja VRS-a na širem području Sarajeva i u sjevernoj i zapadnoj Bosni.[13441] Konkretnije, Mladić je naredio da se obezbijede dijelovi Sarajeva s većinskim srpskim stanovništvom i da se izvrši čišćenje tih dijelova, uključujući Zlatište, Dobrinju, Butmir, Sokolović Koloniju, Mojmilo i područje oko aerodroma, kao i da se otvori za saobraćaj komunikacija Sarajevo-Trnovo-Kalinovik.[13442] Na osnovu Direktive br. 1, Šipčić je jedinicama SRK-a naredio da, pored ostalog, nastave da održavaju blokadu Sarajeva zaprečavanjem i utvrđivanjem svojih položaja, te da presijeku grad razmještanjem trupa duž pravca Nedžarići-Stup-Rajlovac.[13443] Muslimanska ofanziva je trajala nekoliko dana i, uprkos nekim ranim uspjesima, na kraju su je neutralisale srpska pješadija i artiljerija.[13444]

4042. Dana 6. juna 1992., Zilha Granilo je stanovala u ulici Bjelave, u istoimenom sarajevskom naselju.[13445] Prema njenom sjećanju, činilo se da je tog dana bio granatiran cijeli grad.[13446] Negdje između 16:00 i 17:00 sati, na putu prema skloništu u podrumu obližnje zgrade banke, ona se zaustavila u svom dvorištu da ubere nekoliko trešanja.[13447] Granata je pala na šupu njenog susjeda, koja se nalazila na 10 ili 15 metara od mjesta na kojem je ona stajala. [13448] Udar ju je odbacio dva-tri metra; geler joj se zabio u nogu i leđa i zadobila je malu ubodnu ranu na vratu.[13449] Jedan susjed ju je odvezao u bolnicu, gdje joj je ukazana pomoć.[13450]

P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 128; P1038 (Izvještaj Johna Wilsona Vladi Australije, 15. juni 1992.), par. 1.

13440 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1.

13441 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1.

13442 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 2–4. Tokom svog svjedočenja, Krajišnik je bacio sumnju na postojanje direktne veze između petog strateškog cilja i Direktive br. 1, izjavivši da su u to vrijeme srpska područja oko Sarajeva bila nepovezana i da je cilj Direktive br. 1 bio da se ta područja povežu i da se obezbijede putni pravci koji su ih povezivali. Krajišnik je dodao da je Direktiva br. 1 sadržala vojna uputstva o aerodromu zato što je bezbjednost aerodroma bila ugrožena i dotok humanitarne pomoći na to područje prekinut. V. Momčilo Krajišnik, T. 43798–43801 (19. novembar 2013.). Međutim, iz razloga koji su navedeni u paragrafu 2902, Vijeće ne prihvata Krajišnikov iskaz o Direktivi br. 1 i onome što je bilo u njenoj osnovi.

13443 P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.), str. 1–2.

13444 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 128; D195 (Izvještaj SRK-a, 8. juni 1992.), str. 1–2; D611 (Naređenje SRK-a, 11. juni 1992.), str. 1; D427 (Zapisnik sa 23. sjednice Vlade SrRBiH, 8. juni 1992.), str. 1.

13445 P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 2; D123 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Fatima Zaimović); D731 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

13446 P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 3.

13447 P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 3-4.

13448 P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 4.

13449 P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 4-5.

13450 P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 5–6. Zilha Granilo je u svom svjedočenju izjavila da je njena kćerka Jasna Granilo, koja je u vrijeme kad se desio taj incident bila pripadnik policije,

4043. U jutarnjim satima 6. juna 1992., četrnaestogodišnja Fatima Palavra i četiri člana njene porodice sjedili su u dnevnom boravku stana njenog daidže, koji se nalazio na najvišem spratu zgrade poznate pod nazivom "Papagajka" u ulici Hamdije Kreševljakovića, u naselju Skenderija u Sarajevu.[13451] Dok je iz dnevnog boravka gledala u rijeku Miljacku, Fatima Palavra je odjednom ugledala jarku svjetlost nakon koje je uslijedila eksplozija od koje je izgubila svijest.[13452] Fatima Palavra se osvijestila na Odjeljenju za dječiju hirurgiju bolnice Koševo i vidjela je da je tu i njena sestra.[13453] Fatima Palavra je zadobila povrede desne noge i sljepoočnice od gelera i podvrgnuta je hirurškoj intervenciji.[13454] Dok je Palavra bila u bolnici, daidža joj je rekao da je u ekploziji poginula njegova nevjenčana supruga, a da su ostali članovi njene porodice ranjeni.[13455] Uslijed te eksplozije, potpuno je uništen stan daidže Fatime Palavre.[13456]

4044. Istog dana, Ziba Avdić i njen suprug Muhamed bili su u stanu u stambenoj zgradi koja se nalazila na Koševskom brdu.[13457] U blizini tog stambenog kompleksa nije bilo kasarni, policijskih stanica niti fabrika.[13458] Ziba Avdić je izjavila da je granatiranje njenog naselja tog dana počelo u 08:00 sati i da su zbog toga njen suprug i ona morali da se sklone u podrum.[13459] Granatiranje je na neko vrijeme oslabilo; međutim, kad se smračilo, Ziba Avdić je vidjela da su iz pravca Poljina ispaljene svjetleće rakete.[13460] Poslije toga, na parking ispred njene zgrade pale su dvije granate i zapalile nekoliko vozila koja su tu bila parkirana.[13461] Muhamed i još četiri osobe iz te zgrade izašli su napolje da ugase vatru.[13462] U 21:30 sati, dok su ti ljudi stajali u blizini ulaza u zgradu, pred njih je pala granata i neke od njih ubila na mjestu, dok su Muhamed i još neke osobe bili ranjeni.[13463] Pripadnici TO-a su Muhameda i druge povrijeđene osobe odveli u bolnicu; međutim, Muhamed je kasnije te večeri podlegao povredama.[13464]

---

poginula uslijed granatiranja ulice Breka, u blizini kancelarije mjesne zajednice. V. P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 1, 6–7. S obzirom da je Jasna Granilo bila pripadnik policije i da tačne okolnosti njene smrti u drugom incidentu granatiranja koji se desio tog dana nisu poznate, Vijeće nije u mogućnosti da zaključi van svake razumne sumnje da ona nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima kada je poginula.

13451 P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 2–3, 5.
13452 P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 6–7.
13453 P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 7–8.
13454 P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 7–8.
13455 P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 10.
13456 P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 11.
13457 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 1, 3.
13458 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 1.
13459 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 3.
13460 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 4.
13461 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 5.
13462 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 6.
13463 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 7.
13464 P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 7–8.

4045. Dana 7. juna 1992., snage Vogošćanske brigade granatirale su UNIS-ove nebodere i uslijed toga jedan od nebodera je zapaljen.[13465] Dok je snimao UNIS-ove nebodere iz Državne bolnice, koja se nalazila na udaljenosti od oko 200 metara, van Lynden nije primijetio da je iz tih nebodera otvarana bilo kakva vatra.[13466] Isto tako nije u tim neboderima vidio nikakve snage bosanskih Muslimana kad ih je sa svojom snimateljskom ekipom obišao par dana ranije.[13467] Ono što 7. juna 1992. jeste vidio i snimio sa svojom ekipom bila je mitraljeska vatra kojom su gađani donji dijelovi UNIS-ovih nebodera, a koja je dolazila s juga, gdje su se nalazili položaji koje je držao SRK.[13468] Van Lynden je također snimio kako je zgrada Skupštine pogođena artiljerijskom vatrom.[13469]

4046. Dana 8. juna 1992., Fahra Mujanović i njen četvorogodišnji sin bili su u dvorištu svoje porodične kuće na Baricama, isključivo stambenom naselju koje se nalazi veoma blizu Sarajeva, pored brda Žuč.[13470] Iznenada, u dvorište je pala minobacačka granata kalibra 82 mm i eksplodirala, zabivši Fahri Mujanović gelere u noge, lijevu ruku, leđa, grudi i glavu i bacivši je preko dvorišta na zemlju.[13471] Granatiranje se nastavilo još nekih sat vremena, što je onemogućavalo susjedima Fahre Mujanović da joj priđu i ukažu pomoć; za to vrijeme, Fahra Mujanović, koja je ležala na zemlji, nekoliko se puta onesvijestila i osvijestila.[13472] Na kraju joj je prišla jedna susjeda i, nakon što ju je presvukla i uklonila s nje odjeću natopljenu krvlju, zamolila je jednog mladića da svojim automobilom odveze Fahru Mujanović u bolnicu Koševo.[13473] Za vrijeme vožnje od Barica do bolnice Koševo, automobil je nekoliko puta pogođen snajperskim hicima.[13474] Fahra Mujanović je u bolnici vidjela približno još 150 ljudi koji su bili primljeni zbog "strašni[h], užasni[h] rana[…]"

13465 Aernout van Lynden, T. 2408–2410 (19. maj 2010.); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.) (pod pečatom), str. 82.

13466 Aernout van Lynden, T. 2410 (19. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59.

13467 Aernout van Lynden, T. 2474 (19. maj 2010.).

13468 P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59.

13469 P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

13470 P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 4, 8; Fahra Mujanović, T. 8770 (1. novembar 2010.). U aprilu 1992., Barice su bile redovno izložene granatiranju sa položaja koje su Srbi držali na Žuči, Krivoglavcima, Kromolju, Vogošći, Poljinama i Tihovićima. V. P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 4–6, 8, 12; Fahra Mujanović, T. 8751–8752, 8761 (1. novembar 2010.).

13471 P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 8–9; Fahra Mujanović, T. 8754–8756, 8765, 8767, 8770 (1. novembar 2010.).

13472 P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 9.

13473 P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 10.

13474 P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 10.

koje su zadobili u granatiranju Sarajeva i okoline izvršenom tog dana.[13475] Ona je podvrgnuta hirurškom zahvatu u cilju uklanjanja gelera iz njenog tijela.[13476]

4047. Žestoko granatiranje grada nastavilo se duboko u noć 8. juna 1992.[13477]

4048. **[REDIGOVANO]** oko 1.000 do 1.500 pripadnika SRK-a bombardovalo Sarajevo tokom te operacije[13478] i da je SRK koristio bacače raketa, minobacače kalibra 82 do 130 mm, protivavionske topove, tenkove i višecijevne bacače raketa.[13479] Zbog prirode naoružanja koje je korišteno i zbijene urbane sarajevske sredine, "sve je gađano", uključujući stambene objekte i zgrade za stanovanje.[13480]

4049. Uslijed granatiranja Sarajeva počev od noćnih sati 5. juna do 8. juna 1992., poginulo je ili teško ranjeno više civila, među kojima je bilo i žena, djece i staraca.[13481] To granatiranje je također prouzrokovalo obimnu štetu na civilnim objektima i infrastrukturi, uključujući Muzičku akademiju i više kuća na Baščaršiji.[13482]

4050. U jutarnjim satima 9. juna 1992., tokom sjednice Predsjedništva BiH kojoj je prisustvovao i predsjednik Izetbegović, Halilović je pomenuo kontinuirano granatiranje grada koje su prethodnog

---

13475 P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 12; Fahra Mujanović, T. 8756 (1. novembar 2010.).

13476 P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 11. Uprkos hirurškim zahvatima kojima je podvrgnuta, dosta gelera nije uklonjeno i, uslijed toga, Mujanovićeva pati od neprestanih bolova i hronične glavobolje. V. P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 11; Fahra Mujanović, T. 8756–8757 (1. novembar 2010.).

13477 P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

13478 **[REDIGOVANO]**.

13479 **[REDIGOVANO]**; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48.

13480 **[REDIGOVANO]**.

13481 Na osnovu svih dokaza koji su mu predočeni, Vijeće je bilo u mogućnosti da zaključi van svake razumne sumnje da su sljedeće osobe bile civili i da u trenutku kad su poginule nisu učestvovale u neprijateljstvima: Osman Kapetanović, Abdulah Ferhatović, Muhamed Avdić, Hasija Neimarlija (stara 67 godina) i Emir Arnautović (star 17 godina). Isto tako, Vijeće je bilo u mogućnosti da zaključi van svake razumne sumnje da su sljedeće osobe bile civili i da u trenutku kad su ranjene nisu učestvovale u neprijateljstvima: Fatima Palavra (stara 14 godina), Ivan Onešćuk, Fahra Mujanović, Zilha Granilo, Jasmina Sanđaktarević (stara 13 godina), Nezira Mušić (stara 80 godina), Vasvija Hođić (stara 62 godine), Ismeta Bećirević, Fatima Hajdini (stara 15 godina), Hikmet Maletović, Senada Meletović, Simo Petrović (star 64 godine) i Sabina Bećirević (stara 10 godina). V. P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 77, 79–80, 82, 86; P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 5–8, 10; P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 3, 6–7; P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 1–3; P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 12; P819 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 3. Dana 7. juna 1992., dok je bio u mrtvačnici bolnice Koševo, van Lynden je vidio jednog osmogodišnjeg ili devetogodišnjeg dječaka na nosilima koji je poginuo od povreda nanesenih gelerima. V. P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59; Aernout van Lynden, T. 2408–2409 (19. maj 2010.); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

13482 P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 79–80, 82.

dana izvršile srpske snage i izjavio da srpska strana posjeduje 150 komada artiljerijskog oruđa, dok su bosanski Muslimani imali samo deset komada, od kojih je samo pet ispravno funkcionisalo.[13483]

4051. Istog dana, nakon detaljne diskusije koja je vođena na sjednici Predsjedništva bosanskih Srba kojoj su prisustvovali optuženi, Biljana Plavšić, Krajišnik, Koljević, Đerić i Mladić, donesen je zaključak "da se obustave dejstva teškom artiljerijom po gradu".[13484] Sljedećeg dana, optuženi je generalnom sekretaru prenio da je spreman da obustavi "sva artiljerijska dejstva oko Sarajeva".[13485]

4052. Kao što je već ranije navedeno, optuženi prigovara tvrdeći da su navodi o incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici nedovoljno precizni. Međutim, Vijeće smatra da su incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici u geografskom smislu ograničeni na grad Sarajevo, a u vremenskom smislu na "24-satno bombardovanje" od 28. i 29. maja 1992. odnosno na bombardovanje koje je počelo 6. juna 1992. ili približno tog datuma. Tokom cijelog suđenja, tužilaštvo je dokaze koje je izvelo u vezi s ta dva incidenta iz Priloga Optužnici ograničilo na te konkretne geografske i vremenske okvire. Shodno tome, Vijeće odbacuje argument optuženog s tim u vezi.

4053. Vijeće takođe podsjeća na tvrdnju optuženog da su svako potencijalno granatiranje Velešića 28. i 29. maja i borbene operacije koje je SRK izveo oko 6. juna 1992., u svakom slučaju, bili zakoniti zbog toga što se na ciljanim područjima nalazila velika koncentracija vojne opreme i ljudstva ABiH ili zbog toga što su u toku bili vojni napadi ABiH usmjereni protiv SRK-a. Vijeće prvo napominje da svaka vojna akcija koja se pokrene kao odgovor na vojne napade suprotstavljene strane treba da bude usmjerena protiv vojnih ciljeva i srazmjerna po obimu. S tim u vezi, Vijeće napominje da su se incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici desili u čisto urbanom okruženju, u kojem su velike koncentracije civila i civilnih objekata bile blisko pomiješane s nekoliko vojnih ciljeva. U tom kontekstu, vojna dejstva su iziskivala posebnu obazrivost. Umjesto toga, kao što je opisano gore u tekstu, u žestokom granatiranju koje je SRK izvršio 28. i 29. maja i oko 6. juna 1992. neselektivno su gađana čitava civilna naselja u Sarajevu, pri čemu nije pravljena nikakva razlika između civilnih i vojnih ciljeva. **[REDIGOVANO]**. Nadalje, suprotno tvrdnji optuženog da presretnuti razgovor od 25. maja 1992. između Mladića i neidentifikovanog oficira JNA pokazuje da granatiranje Velešića nije bilo neselektivno, jasno je da je Mladić u tom razgovoru objavio da će biti "potres u Sarajevu" jer će na njega pasti više granata nego što ih je dotad palo tokom cijelog rata, dok je u isto vrijeme priznao da se u Sarajevu radi o urbanom okruženju i da se u njemu nalaze civili. Tri dana kasnije, veliki dijelovi urbane zone Sarajeva uistinu su gađani vatrom iz teške artiljerije. Nadalje, čak i da prvobitno jesu bili pokrenuti kao odgovor na napade bosanskih

[13483] P6358 (Izvodi iz transkripta 114. sjednice Predsjedništva BiH, 9. juni 1992.), str. 1, 3.
[13484] D428 (Zapisnik sa 4. proširenog sastanka Predsjedništva bosanskih Srba, 9. juni 1992.).

Muslimana koji su izvršeni s konkretnih lokacija u Sarajevu, Vijeće konstatuje, oslanjajući se posebno na Wilsonov iskaz, da je granatiranje koje je SRK izveo 28. i 29. maja i oko 6. juna 1992. bilo izvršeno na nesrazmjeran način. Shodno tome, Vijeće odbacuje tvrdnje optuženog s tim u vezi.

4054. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da je 28. i 29. maja 1992., kao odgovor na napade od strane ABiH, SRK podvrgnuo cijeli grad Sarajevo, uključujući područja Pofalića, Vratnika i Velešića, naseljena većinom bosanskim Muslimanima, neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju i da je uslijed tog granatiranja povrijeđeno više civila, a da su razne civilne zgrade i objekti, uključujući Državnu bolnicu, u velikoj mjeri oštećeni ili uništeni.

4055. Vijeće takođe konstatuje da je u periodu od noćnih sati 5. juna do 8. juna 1992., kao odgovor na napad ABiH, SRK podvrgnuo cijeli grad Sarajevo, uključujući centar Starog grada, Vratnik, Baščaršiju, Logavinu, Bistrik, Sedrenik, Vasin Han i Hrid-Jarčedole, neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju i da je uslijed tog granatiranja poginulo ili povrijeđeno više civila i da su razne civilne zgrade i objekti, uključujući Muzičku akademiju, u velikoj mjeri oštećeni ili uništeni.

(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje

(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području

4056. Vijeće je gore u tekstu, u odjeljku u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u jugozapadnim naseljima Sarajeva, navedenim u prilozima Optužnici, već raspravljalo o tačnoj lokaciji i položaju tih naselja, kao i o linijama sukoba na tom području za vrijeme sukoba.[13486] Iz tog razloga, Vijeće na ovom mjestu neće ponavljati iste dokaze, ali podsjeća da se linija sukoba pružala cestom između stambenih blokova koji se uobičajeno nazivaju Dobrinja 3 i Dobrinja 4.[13487] Dobrinja 1, Dobrinja 4 i Aerodromsko naselje bili su pod srpskom kontrolom,[13488] jer je zona odgovornosti Ilidžanske brigade išla od Dobrinje, kroz Aerodromsko naselje, Nedžariće, duž rijeke Dobrinje, Pijačne ulice, i željezničke pruge do rijeke Miljacke.[13489] Prvi bataljon Ilidžanske brigade

---

13485 D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.), str. 1.

13486 V. odjeljak IV.B.1.b.iii.B: Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje.

13487 Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 873; Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), 3515–3516, 3528–3529; P2294 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan).

13488 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 20; Youssef Hajir, T. 8806 (1. novembar 2010.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac). V. činjenica o kojoj je presuđeno 91.

13489 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); Stanislav Galić, T. 37162–37168 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva).

imao je položaje u Nedžarićima,[13490] a 5. bataljon jugoistočno od 1. bataljona, u blizini aerodroma.[13491] Zapadno od Dobrinje, linija sukoba pružala se kroz bivši kompleks zgrada "Energoinvesta" na Ilidži i Stupu.[13492] Položaji 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a nalazili su se jugoistočno od Dobrinje, u pravcu Lukavice, i sjeveroistočno, na Grbavici.[13493]

4057. Prvi bataljon Ilidžanske brigade imao je u svom arsenalu minobacače kalibra 82 i 120 mm.[13494] Baterije minobacača bataljona su bile stacionirane oko Teološkog fakulteta.[13495] Mješovita artiljerijska divizija 1. sarajevske mehanizovane brigade raspolagala je naoružanjem koje je uključivalo tri baterije haubica D30 kalibra 120 mm, dvije baterije samohodnih haubica Gvozdika kalibra 122 mm, jednu bateriju višecijevnih bacača raketa Plamen kalibra 128 mm (VBR), i dvije baterije minobacača kalibra 120 mm.[13496]

4058. Alipašino Polje se nalazilo na strani linije sukoba koja je bila pod kontrolom ABiH, a ta linija ga je odvajala od Nedžarića koje su držali Srbi.[13497] Kao što je ranije navedeno,[13498] jedinice

---

13490 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.) par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; Mile Sladoje, T. 30562–30563 (28. novembar 2012.).

13491 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

13492 Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5122–5124, 5126, 5144–5145; Milomir Šoja, T. 7215–7217, 7219 (30. septembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su Osjek i Ilidža bili pod kontrolom SRK-a, ali da je veći dio Stupa, uključujući hladnjaču, držala ABiH); D676 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja). V. takođe David Harland, T. 2018 (6. maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 30; P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 6, 14, 16–17; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić).

13493 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.) par. 12; D2413 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.) par. 8; D2342 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba).

13494 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.).

13495 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; D2481 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). U svjedočenjima svjedoka koje je pozvao optuženi bilo je nekih nedosljednosti u vezi s tim da li je brigada imala minobacače oko Zavoda za slijepe osobe. V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 27; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2; 111. V. takođe P1058 (Mapa ABiH).

13496 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 9. Komandno mjesto Mješovitog artiljerijskog diviziona i baterija bacača raketa diviziona nalazili su se u sektoru sela Uzdojnica. Baterije minobacača brigade kalibra 120 mm bile su stacionirane u sektorima Prljevo Brdo i Uzdojnica, a haubice u selima Tilava, Petrovići i Klek. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 12; D2413 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić).

13497 V. činjenice o kojima je presuđeno 83, 84; Richard Mole, T. 5842–5845 (17. avgust 2010.); P1430 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole); D537 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30563–30564 (28. novembar 2012.); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34–35; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina). Međutim, dio Nedžarića, istočno od ulice Ante Babića i južno od ulice Đure Jakšića (sada ulica Adija Mulabegovića) bio je pod kontrolom ABiH. V. činjenica o kojoj je presuđeno 85.

13498 V. par. 3787–3788, 3792.

ABiH koje su se nalazile nasuprot Ilidžanske brigade pripadale su 101. brigadi 1. korpusa ABiH, razmještenoj na Alipašinom Polju i Vojničkom Polju, i 102. brigadi 1. korpusa ABiH, čiji položaji su se nalazili na Stupu.[13499] Peta motorizovana brigada 1. korpusa, kasnije poznata pod nazivom 155. brigada, bila je stacionirana na Dobrinji.[13500] Iza sarajevskog aerodroma, jugozapadno od položaja Ilidžanske brigade, u zoni Butmira i Sokolović Kolonije, nalazili su se položaji 104. brigade 1. korpusa ABiH.[13501] Prema Sladojinim riječima, svi položaji ABiH su bili na civilnim područjima, gdje su ljudi živjeli u stambenim zgradama i gdje nije postojalo nijedno "čisto civilno naselje" u kojem se nije nalazio neki vojni cilj.[13502]

4059. Rose je u svom svjedočenju izjavio da je u februaru 1994. Dobrinja bila "potpuno uništena" jer su bosanski Srbi potpuno opkolili i direktno otvarali vatru na Dobrinju, prisiljavajući tako njene stanovnike da žive u podrumima.[13503]

(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici)

4060. U Optužnici se navodi da su 1. juna 1993. ispaljene dvije granate na grupu od oko 200 ljudi koji su gledali fudbalsku utakmicu ili su u njoj učestvovali, na parkiralištu s čije tri strane su se nalazile stambene zgrade, a na četvrtoj strani put za Lukavicu, u stambenom naselju Dobrinja IIIB.[13504] U Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok-jugoistok, i da je tom prilikom poginulo više od deset ljudi, a oko stotinu ih je ranjeno.[13505] U svom Završnom podnesku tužilaštvo navodi da su u tom incidentu eksplodirale dvije minobacačke granate kalibra 81 ili 82 mm, koje su usmrtile deset i ranile oko 100 osoba.[13506]

13499 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30569 (28. novembar 2012.); P6011 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6012 (Fotografija Sarajeva); D1384 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović). V. činjenica o kojoj je presuđeno 83. Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da je tokom rata više jedinica ABiH promijenilo naziv, ali da u 90% slučajeva razmještaj jedinica nije promijenjen. Šesta brdska brigada i 105. brigada spojile su se u 101. brigadu, a 3. motorizovana brigada postala je 102. brigada. Asim Džambasović, T. 15194, 15200, 15202 (22. juni 2011.).

13500 Asim Džambasović, T. 15194, 15220 (22. juni 2011.); D1379 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Mirza Sabljica, T. 7835–7836 (13. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32523 (23. januar 2013.).

13501 Asim Džambasović, T. 15229–15230 (22. juni 2011.); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

13502 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571 (28. novembar 2012.). Prema riječima Mileta Sladoje i još jednog oficira, Svetozara Guzine, sljedeći objekti su bili vojni ciljevi na teritoriji koju je kontrolisala ABiH: "Standard", "Zora", "Bitumenka", zgrada *Oslobođenja*, studentski domovi, Geodetski zavod, zgrada Vodovoda u ulici Majdan, Prvomajska ulica, Geteova ulica, zgrada Radio-televizije, i škola "Fatima Gunić". D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18, 25; D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30571–30573 (28. novembar 2012.); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46.

13503 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 36.

13504 Optužnica, incident 4 iz Priloga G Optužnici.

13505 Optužnica, incident 4 iz Priloga G Optužnici.

13506 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 50.

Optuženi tvrdi da se taj incident u stvari nije desio na mjestu na kojem se navodi da se desio.[13507] On takođe tvrdi da granate nisu ispaljene s teritorije pod kontrolom SRK-a i da je, bez obzira na mjesto otvaranja vatre, mjesto incidenta bilo legitimni vojni cilj.[13508]

4061. Sunčanog 1. juna 1993., na Dobrinji IIIB organizovan je fudbalski turnir.[13509] Fudbalsko igralište postavljeno je u ugao parkirališta, koje je s tri strane bilo okruženo stambenim zgradama od šest spratova, a na četvrtoj strani, okrenutoj prema sjeveru, bilo je zaklonjeno brdom Mojmilo; fudbalsko igralište nije se vidjelo ni s jednog mjesta na strani linije sukoba koju je držao SRK.[13510] Otprilike 200 gledalaca, među kojima je bilo žena i djece, okupilo se da gledaju timove kako igraju.[13511] Na parkiralištu je bilo vojnika ABiH, koji nisu bili na dužnosti i koji nisu bili naoružani niti su učestvovali u vojnim dejstvima.[13512] Ismet Fazlić je bio sudija u drugoj utakmici.[13513] Nekih 10 do 20 minuta poslije početka utakmice, iza 10:00 sati, među igrače je, nasred igrališta pala prva granata.[13514] Fazlića je pogodio geler, tako da je zadobio teške povrede u obje noge kao i po drugim dijelovima tijela.[13515] Na zemlji je bilo jedanaest mladića, od kojih su osmorica umrla na licu mjesta.[13516] Omer Hadžiabdić koji je tada imao 15 godina, gledao je utakmicu s prevrnutih automobila kad je prva granata pogodila igralište.[13517] Ranjen je gelerom u nogu.[13518] Nedim Gavranović, koji je tada imao 12 godina, stajao je iza jednog od golova kad je čuo prvu eksploziju i osjetio snažan udarac.[13519] Zadobio je prostrijelnu ranu od gelera na desnoj potkoljenici.[13520] Druga granata je pala na gotovo isto mjesto, nekoliko sekundi poslije prve granate.[13521] Pala je ispred jednog mladića i otkinula mu nogu.[13522] Na zemlji je bio veliki broj ranjenih.[13523]

4062. Istog dana, 5. motorizovana brigada ABiH poslala je dnevni izvještaj Komandi 1. korpusa ABiH u kojem je navela da su dvije minobacačke mine kalibra 82 mm pale u njenu zonu

13507 Završni podnesak odbrane, par. 2003–2005.
13508 Završni podnesak odbrane, par. 2007–2011
13509 V. činjenice o kojima je presuđeno 245, 246.
13510 V. činjenice o kojima je presuđeno 247, 268.
13511 V. činjenica o kojoj je presuđeno 248.
13512 V. činjenica o kojoj je presuđeno 267.
13513 V. činjenica o kojoj je presuđeno 250.
13514 V. činjenica o kojoj je presuđeno 251.
13515 V. činjenica o kojoj je presuđeno 252.
13516 V. činjenica o kojoj je presuđeno 253.
13517 Činjenica o kojoj je presuđeno 254.
13518 V. činjenica o kojoj je presuđeno 255.
13519 Činjenica o kojoj je presuđeno 256.
13520 Činjenica o kojoj je presuđeno 257.
13521 V. činjenica o kojoj je presuđeno 258.
13522 Činjenica o kojoj je presuđeno 259.
13523 Činjenica o kojoj je presuđeno 260. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 44; P1868 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.).

odgovornosti, na parkiralište na kojem se igrala fudbalska utakmica.[13524] Izviješteno je da je poginulo šest vojnika i pet civila, a da je ranjeno 55 vojnika i 32 civila.[13525] Isto tako, Služba nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a na Ilidži je isti dan izvijestila o incidentu, navevši da su za vrijeme fudbalske utakmice dvije granate pale na parkiralište u naselju Dobrinja III, te da je tom prilikom poginulo 10 do 20 ljudi i da je ranjeno 50 vojnika ABiH.[13526]

4063. Sljedećeg dana, Predsjedništvo BiH je naredilo štabu Vrhovne komande ABiH da istraži ovaj incident.[13527] Vrhovna komanda je 6. juna izvijestila Predsjedništvo da je fudbalski turnir organizovala grupa vojnika ABiH iz 5. motorizovane brigade, da je utakmici prisustvovao veliki broj civila, djece i vojnika ABiH, i da je poginulo 12 osoba (od kojih sedam vojnika), a da je ranjena 101 osoba (od kojih 51 borac); u izvještaju se također navodi da su granate ispaljene iz pravca Lukavice.[13528] Bivši general ABiH Asim Džambasović[13529] je u svom svjedočenju izjavio da je znao za taj incident i da je viša komanda kritikovala takvu vrstu okupljanja jer u to vrijeme nije bilo razumno organizovati sportske aktivnosti.[13530]

4064. Čim su saznali za incident, vojnici UNPROFOR-a otišli su na lice mjesta da izvrše analizu kratera koji je napravila granata.[13531] Kapetan Houdet je izvršio analizu kratera[13532] i utvrdio da tragovi rasprskavanja granate u krateru koji je nazvao "Krater 1" ukazuju na to da je ispaljeni projektil minobacačka granata kalibra najmanje 81 mm i da je azimut prema mjestu otvaranja vatre 143 stepena (2500 hiljaditih).[13533] Za krater koji je nazvao "Krater 2" konstatovao je da tragovi rasprskavanja granate ukazuju na minobacačku granatu istog kalibra, ali s azimutom od 138 stepeni (2420 hiljaditih) prema mjestu otvaranja vatre.[13534] Houdet je zaključio da su, s obzirom na fragmente u krateru i zgrade oko fudbalskog igrališta, projektili mogli biti samo minobacačke

13524 D1272 (Borbeni izvještaj 5. motorizovane brigade, 1. juni 1993.), str. 1–2.

13525 D1272 (Borbeni izvještaj 5. motorizovane brigade, 1. juni 1993.), str. 1–2.

13526 D341 (Službena zabilješka MUP-a RS-a Ilidža u vezi s ABiH, 1. juni 1993.).

13527 D1397 (Dopis Predsjedništva BiH Štabu Vrhovne komande ABiH, 2. juni 1993.).

13528 D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 261. Drugi izvještaj Vrhovne komande ABiH od 9. juna 1993. pojasnio je da je Fazlić bio jedan od osam organizatora turnira, i da Vrhovna komanda preduzima mjere da se dokumentuje odgovornost organizatora tog događaja. D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.).

13529 Od novembra 1992. Džambasović je bio načelnik štaba 1. korpusa ABiH. U avgustu 1993. prešao je u Generalštab ABiH. V. Asim Džambasović, T. 15188 (22. juni 2011.).

13530 Asim Džambasović, T. 15288 (23. juni 2011.).

13531 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 20; svjedok KDZ185, T. 4213 (28. juni 2010.).

13532 Svjedok KDZ185, T. 4214 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); T. 4268 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9–11.

13533 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9.

13534 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9.

granate ispaljene iz pravca jug-jugoistok, s teritorije koju je kontrolisao SRK.[13535] Houdet je primijetio da zbog makadamske površine ni u jednom od kratera nije bilo brazde upaljača, zbog čega se nije mogao odrediti precizan upadni ugao i udaljenost s koje su granate ispaljene.[13536] On je ipak zaključio da je granata kalibra 81 mm, koja je prouzrokovala Krater 1, pri minimalnom dometu mogla biti ispaljena s udaljenosti od otprilike 300 m južno od kasarne u Lukavici.[13537] General-potpukovnik Morillon, komandant UNPROFOR-a, odmah iza ponoći 2. juna 1993. poslao je optuženom telefaks da ga informiše da je "jutros, granatiranje u D[obrinji] prouzrokovalo smrt više nevinih žena i djece".[13538]

4065. Oko 27 dana poslije incidenta, Komisija UN-a za ratne zločine izvršila je istragu i 7. jula 1993. objavila preliminarni izvještaj koji su pripremila dva kanadska oficira.[13539] Nakon što su analizirali Houdetov izvještaj, konstatovali su da se incident desio oko 10:20 sati, da su dvije minobacačke granate kalibra najmanje 81 mm pale na mjesto incidenta i da su ispaljene iz pravca Lukavice koju kontroliše SRK.[13540]

4066. Ti oficiri su razgovarali i s dvojicom muškaraca koji su ranjeni u incidentu, odnosno sa Zlatanom Stekovićem i Eldinom Zornićem.[13541] Steković im je rekao da je dan kad se desio incident bio vedar i sunčan, da je vidljivost bila dobra.[13542] Takođe im je rekao da se, bez obzira na to što se linija fronta nalazila na udaljenosti od samo 100 do 150 metara, mjesto incidenta nije vidjelo sa srpskih položaja zbog visine stambenih zgrada oko parkirališta na kojem se igrala utakmica.[13543] Zornić je oficirima rekao da je pripadnik ABiH i da zna da u krugu od jednog

---

13535 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9–11; svjedok KDZ185, T. 4215 (28. juni 2010.); T. 4268–4269 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 20.

13536 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9.

13537 Houdet je izračunao da bi granata, da bi preletjela okolne zgrade na mjestu incidenta, trebala imati minimalni upadni ugao od 40,5 stepeni. Napominjući da je minimalni upadni ugao za minobacačke granate kalibra 81 i 120 mm oko 45 stepeni, izračunao je da bi pri tom uglu minimalni domet minobacačke granate kalibra 81 mm bio 1.120 metara. P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 2, 9–11.

13538 P5059 (Telefaks UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 2. juni 1993.). Oficir za vezu SRK-a s UNPROFOR-om, Milenko Inđić, je u svom svjedočenju izjavio da u vezi s tim incidentom nije primio nijedan protest. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 130.

13539 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 1–2, 9–11. V. takođe svjedok KDZ185, T. 4268 (djelimično zatvorena sjednica), T. 4285–4286 (29. juni 2010.).

13540 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 7, 9.

13541 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 2–3, 12–35. Jedan drugi očevidac incidenta je takođe pružio informacije da je prva granata pala blizu kruga fudbalskog igrališta, a druga gotovo na centar fudbalskog igrališta. Nadalje, on im je rekao da je najprije pomislio da se radi o minobacačkim granatama kalibra 82 mm, ali da je kasnije na licu mjesta pronašao fragmente minobacačke granate kalibra 60 mm. P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 6–7, 57–59.

13542 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 3–4.

13543 On je takođe primijetio da se navijanje velikog broja ljudi moglo čuti na linijama sukoba i da na tom području nije bilo vojnih ciljeva. V. P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 3–4.

kilometra od mjesta incidenta nema vojnih ciljeva.[13544] On je potkrijepio Stekovićeve opaske da nije bilo direktne linije nišanjenja između srpskih položaja i mjesta incidenta.[13545] Zornić je također iznio pretpostavku da su granate ispaljene iz Lukavice ili iz Nedžarića.[13546]

4067. Državna komisija za ratne zločine BiH je oficirima predala listu žrtava, na osnovu koje su oni zaključili da je u tom incidentu poginulo 13 osoba, a da su 133 osobe ranjene.[13547] Tokom istraga, ova dva oficira koristila su UNPROFOR-ovu mapu Dobrinje, koja pokazuje da je ABiH imala minobacače oko 500 metara od mjesta incidenta, pokraj bolnice na Dobrinji.[13548] Međutim, prilikom pregleda tog područja ta dva oficira nisu vidjeli te minobacače.[13549] Kad je svjedoku KDZ185 postavljeno pitanje u vezi s tim minobacačima, on je u svom svjedočenju izjavio da su se položaji minobacača ABiH stalno mijenjali i da nisu imali stalni položaj.[13550]

4068. CSB Sarajevo za vrijeme rata nije mogao izvršiti kriminalističko-tehničku istragu ovog incidenta zbog "konstantnih ratnih dejstava" ali ju je izvršio dvije godine kasnije,[13551] u novembru 1995., na zahtjev Tužilaštva.[13552] Balističari Sabljica, Međedović i Kučanin, između ostalih, izvršili su istragu u prisustvu očevica incidenta Refika Sokolara i jednog istražitelja tužilaštva.[13553] Prema balističkom izvještaju Sabljice i Međedovića, na parkiralište su pale dvije granate, jedna na asfaltnu površinu parkirališta, a druga na zemljanu površinu pored parkirališta.[13554] Na osnovu veličine tragova na asfaltnoj površini, utvrđeno je da je granata koja je pala na asfalt bila granata kalibra 82

13544 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

13545 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

13546 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

13547 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

13548 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 6, 52, 55–56.

13549 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 6.

13550 Svjedok KDZ185, T. 4283 (29. juni 2010.). V. također John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6168; John Hamill, T. 9697–9698 (13. decembar 2010.).

13551 P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3. Vijeće napominje da se u izvještaju Komisije UN-a za ratne zločine navodi da CSB Sarajevo nije izvršio istragu jer je smatrao da je istraga UNPROFOR-a dovoljna. V. P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 5; svjedok KDZ185, T. 4282 (29. juni 2010.).

13552 P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3; Mirza Sabljica, T. 7726 (12. oktobar 2010.). Sabljica je izjavio da je to što je istraga vršena dvije-tri godine kasnije donijelo određene probleme, ali je objasnio da nije bilo mehaničkih intervencija na krateru koji su oni pregledali u vrijeme istrage na licu mjesta; tek je kasnije u krater sipana crvena tvar, kao što je to bio slučaj svuda u Sarajevu (tako su nastale takozvane "ruže smrti"), što je krater učinilo vidljivijim, ali je također uklonilo neke od tragova. Mirza Sabljica, T. 7842, 7873–7874, 7881, 7883 (13. oktobar 2010.).

13553 P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3. V. također Mirza Sabljica, T. 7836 (13. oktobar 2010.).

13554 P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3. V. također Mirza Sabljica, T. 7849–7854, 7867 (13. oktobar 2010.); D757 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D761 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

mm.[13555] Primijenivši analizu centralne ose, istražitelji su zaključili da je granata došla iz pravca jugoistoka (jer je azimut bio 110 stepeni u odnosu na sjever).[13556] Mjesto pada druge granate nije ispitano zbog promjene izgleda zemljane površine.[13557] Sabljica je potvrdio da u izvještaju namjerno nije navedeno koja je od dvije vojske ispalila granatu.[13558]

4069. Nadalje, Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da se linija razdvajanja nalazila na nekih 300 do 400 metara od mjesta incidenta, navevši da je Dobrinja bila podijeljena između dvije strane.[13559] Također je objasnio da je brdo Mojmilo, sjeverno i sjeverozapadno od mjesta incidenta, bilo pod kontrolom ABiH, a da je Aerodromsko naselje na Dobrinji, zapadno i jugozapadno od mjesta incidenta, bilo pod kontrolom SRK-a.[13560] Konačno, objasnio je da je minimalna udaljenost s koje može biti ispaljena minobacačka granata kalibra 82 mm 600 do 650 metara, ali da se "najbolji rezultati" postižu na udaljenosti od 4.200 metara.[13561] U unakrsnom ispitivanja prihvatio je da minobacačka granata kalibra 82 mm s nultim punjenjem ima domet od 80 metara.[13562]

4070. Higgs je sa službenicima Tužilaštva obišao mjesto incidenta i "pregledao ta dva kratera",[13563] koja su bila ispunjena crvenom tvari, što je onemogućilo detaljnu analizu kratera.[13564] Međutim, on je također napomenuo da "krater još uvijek postoji u dovoljnoj mjeri da se izvede neki

---

13555 P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 5. V. također P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 18–19. U unakrsnom ispitivanju, Sabljica je potvrdio da nije informisan o tome da je jedan očevidac prijavio da je na licu mjesta pronašao fragmente granate kalibra 60 mm. V. Mirza Sabljica, T. 7867–7870 (13. oktobar 2010.); P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 57.

13556 P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 4–5. V. također Mirza Sabljica, T. 7724–7731 (12. oktobar 2010.), T. 7840–7844 (13. oktobar 2010); P1730 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1731 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1732 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1733 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D753 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 18–19.

13557 P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 5. V. također P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19.

13558 Mirza Sabljica, T. 7878 (13. oktobar 2010.).

13559 Mirza Sabljica, T. 7858–7865 (13. oktobar 2010.); D759 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D760 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13560 Mirza Sabljica, T. 7858–7860, 7867 (13. oktobar 2010.); D757 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D758 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D761 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13561 Mirza Sabljica, T. 7866–7867 (13. oktobar 2010.).

13562 Mirza Sabljica, T. 7869–7872 (13. oktobar 2010.); D762 (Izvod iz priručnika JNA).

13563 Richard Higgs, T. 6012 (19. avgust 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su oba projektila pala na improvizovano fudbalsko igralište čija je površina bila od asfalta).

13564 Richard Higgs, T. 6005–6006 (19. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7. Sabljica se složio s optuženim da je Higgsovo pominjanje dva kratera neobično jer je prema njegovom sjećanju na asfalt pala samo jedna granata. On je bio mišljenja da je Higgs možda pregledao kratere koji se odnose na druge incidente. V. Mirza Sabljica, T. 7881–7883 (13. oktobar 2010.).

zaključak," odnosno da se odredi minimalni upadni ugao potreban da bi projektil preletio okolne zgrade.[13565] Nakon što je pregledao ta dva kratera, Higgs se složio s Houdetovim konstatacijama.[13566] On je naveo da su očevici izjavili da su čuli zvuk opaljenja iz oružja i da se linija sukoba nalazila nekih 200 metara od mjesta incidenta.[13567] Prema njegovom mišljenju, to je značilo da minobacač nije bio daleko i da je projektil ispaljen s malim punjenjem da bi mu se smanjilo vrijeme leta i povećala preciznost.[13568]

4071. Higgs također smatra da je cilj onih koji su otvorili vatru iz minobacača bio da "uznemire" ljude na mjestu incidenta, jer da su namjeravali da neutrališu neki cilj ili obližnji punkt za snabdijevanje vodom, bilo bi ispaljeno više od dvije granate.[13569] Prema njegovom mišljenju, radilo se o smišljenom napadu a ne o incidentu, jer linija fronta nije bila daleko i fudbalska utakmica se nije igrala u tajnosti.[13570] S obzirom na kratki interval između ispaljenja dva projektila, Higgs je iznio komentar da je vjerovatno ista baterija minobacača ispalila oba projektila i složio se s Houdetovim zaključkom da su minobacačke granate ispaljene sa srpske strane linije sukoba.[13571] Na osnovu izjava svjedoka koji su čuli otvaranje vatre iz minobacača došao je do zaključka da je baterija minobacača vjerovatno bila smještena na području sakrivenom od posmatranja, na području kasarne u Lukavici, jugoistočno do Dobrinje.[13572]

4072. Hogan je s Fazlićem odredio GPS koordinate i snimio lokacije na koje su u tom incidentu pale granate.[13573] U unakrsnom ispitivanju je izjavio da je bio upoznat sa zaključkom tima CSB-a Sarajevo iz 1995. – s kojim se nije složio – da je druga granata pala na meko tlo pored parkirališta.[13574]

13565 Richard Higgs, T. 6006–6007 (19. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7.

13566 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7.

13567 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7. Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da bi se svjedok, da bi čuo opaljenje granate, trebao nalaziti na oko 50 do 100 metara od mjesta otvaranja vatre. Međutim, on je objasnio da njegov tim obično nije uzimao u obzir informacije svjedoka koji su čuli opaljenje jer se radi o subjektivnom mišljenju koje treba uzeti s rezervom. V. Mirza Sabljica, T. 7855–7858, 7872–7873 (13. oktobar 2010.).

13568 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7.

13569 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4, 7–8 (u kojem se također navodi da se punkt za snabdijevanje vodom nalazio predaleko od mjesta udara).

13570 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

13571 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

13572 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

13573 D1005 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.); Barry Hogan, T. 11205–11206, 11277–11278 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

13574 Barry Hogan, T. 11278–11281 (3. februar 2011.).

4073. John Hamill, oficir Artiljerijskog korpusa Irske vojske, koji je bio vojni posmatrač UN-a u Sarajevu od maja do juna 1993.,[13575] obišao je mjesto incidenta na zahtjev Tužilaštva 18. septembra 2001.[13576] On je izjavio da su krateri stari, ali u velikoj mjeri očuvani, iako su bili ispunjeni crvenom tvari.[13577] Konstatovao je da je istočniji krater, koji je nazvao "Krater 1", bolje očuvan nego drugi krater, koji je nazvao "Krater 2", ali da crvena tvar sada onemogućuje da se precizno ustanovi da li su krateri uzrokovani projektilom ispaljenim iz topa ili iz minobacača.[13578] Što se tiče Kratera 1, Hamill je primijetio tragove karakteristične za granatu ispaljenu iz topa ili haubice, ali je također napomenuo da to ne znači da krater nije prouzrokovan minobacačkom granatom.[13579] On je ustanovio da je projektil koji je napravio Krater 1, bez obzira na to da li se radi o topovskom ili minobacačkom projektilu, ispaljen iz pravca od približno 2.200 hiljaditih, plus ili minus 150 hiljaditih, što je, generalno uzevši, istočno-jugoistočno od mjesta udara.[13580] Što se tiče Kratera 2, Hamill je na osnovu njegovog oblika jedino mogao da zaključi da je projektil koji ga je napravio vjerovatno došao iz istog pravca kao i projektil koji je napravio Krater 1.[13581] U vezi s tačnim mjestom otvaranja vatre, Hamill je primijetio da pravac doleta oba projektila prolazi kroz područje Toplika, gdje su snage SRK-a imale bateriju topova kalibra 122 mm koje su u to vrijeme osmatrali vojni posmatrači UN-a.[13582] Prema njegovom mišljenju, SRK je u Topliku također dejstvovao iz minobacača kalibra 82 mm.[13583]

13575 Dok je bio u Sarajevu, Hamill je radio isključivo na teritoriji pod kontrolom SRK-a, sjeverno i južno od grada P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, T. 9673–9674 (13. decembar 2010.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6111, 6114.

13576 Hamill je bio s Hoganom i Fazlićem. V. P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114; John Hamill, T. 9689 (13. decembar 2010.).

13577 Hamill je smatrao da je crvena tvar očuvala krater i omogućila mu da korektno izvrši procjenu o tome koja je vrsta oružja korištena i s koje lokacije. V. John Hamill, T. 9689–9693 (13. decembar 2010.); P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114, 6116–6117.

13578 P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2. Hamill nije mogao objasniti zašto je istražni tim CSB-a Sarajevo 1995. pronašao i pregledao samo jedan krater u asfaltu. On je insistirao na tome da je 2001. vidio dva kratera u asfaltu, od kojih je jedan bio vidljiviji od drugog. V. John Hamill, T. 9708 (13. decembar 2010.).

13579 Hamill je također izjavio da je Krater 1 prouzrokovan minobacačkom granatom, da je vjerovatno korišten minobacač srednjeg kalibra. P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114–6115, 6172; John Hamill, T. 9693—9694, 9713, 9722 (13. decembar 2010.).

13580 P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114–6117; John Hamill, T. 9693 (13. decembar 2010.).

13581 P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2.

13582 P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6115, 6123, 6172–6173.

13583 P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2.

4074. Hamill je u svom svjedočenju izjavio da minimalni upadni ugao potreban da bi projektili preletjeli okolne zgrade i pali na mjesto incidenta ukazuje na to da su ti projektili mogli biti ispaljeni iz minobacača ili iz haubice.[13584] On je dalje komentarisao da je tim UN-a naveo dva različita azimuta, ukazavši na to da su oruđa iz kojih je otvorena vatra mogla biti na određenoj udaljenosti jedno od drugog.[13585] Rekao je da se to poklapa s njegovim zaključcima, primjećujući da je za Krater 1 utvrdio precizan azimut, a za Krater 2 manje precizan, ali da su oba projektila došla iz istog opšteg pravca.[13586] Kad je od njega traženo da uporedi azimut koji je odredio tim CSB-a Sarajevo s azimutom do kojeg je on došao i s azimutom koji su odredili istražitelji UNPROFOR-a, Hamill je izjavio da razlika nije tako velika kao što izgleda jer se svi ti azimuti odnose na isto područje, koje se nalazi "negdje u pravcu istok-jugoistok".[13587]

4075. Zorica Subotić je obišla mjesto incidenta u septembru 2010.[13588] Ona je osporila navedenu lokaciju incidenta, izjavivši da se utakmica nije igrala na parkiralištu nego "na terenu za mali fudbal koji se nalazi pored parkirališta",[13589] što ju je navelo da zaključi da je Fazlić istražiteljima namjerno pokazao pogrešnu lokaciju fudbalskog igrališta.[13590] Pored toga, ona je iznijela argument da nepreciznosti u Houdetovom izvještaju dovode u pitanje njegovu analizu, pa čak i to da li je

---

13584 John Hamill, T. 9699–9700 (13. decembar 2010.). Hamill je u svom svjedočenju takođe izjavio da što je veći upadni ugao to je manja udaljenost s koje je projektil ispaljen. Kad mu je pokazana fotografija očuvanijeg kratera koju su snimili istražitelji CSB-a Sarajevo dvije godine poslije incidenta, on je potvrdio da njegov izgled odgovara većem upadnom uglu – uz pretpostavku da je štetu napravila granata. Međutim, ako je šteta uzrokovana "minobacačkom minom", u tom slučaju takav izgled kratera ne ukazuje na veliki upadni ugao. V. John Hamill, T. 9700–9701, 9707–9710, 9716–9719 (13. decembar 2010.).

13585 John Hamill, T. 9699–9700 (13. decembar 2010.). Kad je Vijeće od Hamilla tražilo da komentariše vatrene mogućnosti minobacača, on je u svom svjedočenju izjavio da je iz iste cijevi moguće ispaliti dva projektila u razmaku od nekoliko sekundi, koji mogu pasti na priličnoj udaljenosti jedan od drugog. V. John Hamill, T. 9702 (13. decembar 2010.).

13586 John Hamill, T. 9700 (13. decembar 2010.).

13587 John Hamill, T. 9715–9716 (13. decembar 2010.).

13588 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 63.

13589 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 55–62, 72–73, 156. Zorica Subotić je ovu tvrdnju zasnovala na izjavama očevidaca i na pravilima igre Međunarodne fudbalske federacije (dalje u tekstu: FIFA). Prema njenom mišljenju, utakmica je približno odgovarala pravilima FIFE za "mali fudbal". S obzirom na to da je pored parkirališta postojalo igralište koje je zadovoljavalo kriterije FIFE, ona je smatrala da se utakmica igrala na tom igralištu i da se, prema tome, incident desio na tom igralištu. Iako je prihvatila da se na video-snimku napravljenom odmah poslije incidenta vide dva gola na parkiralištu, pored velike krvave mrlje, i dalje je odbacivala tu lokaciju kao mjesto incidenta jer veličina gola ne odgovara pravilima FIFE. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 55–62, 72–73, 156; Zorica Subotić, T. 38249–38251 (14. maj 2013.); D1005 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.).

13590 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 60–61, 157. Ona je takođe tvrdila da činjenica da su Fazlić i drugi naveli parkiralište kao mjesto incidenta može biti protumačeno kao "namera da se prikriju dokazi". D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 65, 73.

uopšte obišao mjesto incidenta.[13591] Dalje, izvještaj CSB-a Sarajevo u kojem se navodi samo jedan krater na asfaltnoj površini parkirališta pobija informacije u vezi s lokacijom kratera koje je istražiteljima pružilo više svjedoka.[13592] Zorica Subotić tvrdi da je drugi krater "najverovatnije ručno napravljen posle 21. novembra 1995." i da stoga nije postojao u vrijeme kad je Houdet pregledao mjesto incidenta.[13593]

4076. Iako se Zorica Subotić složila s utvrđenim pravcem vatre u ovom incidentu, odnosno da je projektil došao iz pravca jugoistoka prema mjestu incidenta, ona je smatrala da je projektil ispaljen s teritorije pod kontrolom ABiH.[13594] Potvrdila je Houdetove konstatacije u vezi s Kraterom 1, ali je zaključila da azimut Kratera 2 iznosi 108 stepeni i da taj krater nije vezan za ovaj konkretni incident, te da to nije krater koji je Houdet identifikovao kao Krater 2.[13595] Pored toga, napomenula je da je Houdet svoje zaključke u pogledu udaljenosti s koje su granate ispaljene zasnovao na minimalnom upadnom uglu, a trebao je koristiti maksimalni ugao.[13596] Nadalje, po njenom mišljenju, granata je po svim putanjama do maksimalnog upadnog ugla mogla pogoditi mjesto incidenta, odnosno minobacačka granata kalibra 82 mm mogla je biti ispaljena s bilo koje udaljenosti u rasponu od 80 do 4.850 metara.[13597] Ona je takođe iznijela argument da su istražitelji CSB-a Sarajevo pogrešno odredili azimut kratera koji su pregledali, jer su dobili azimut od 110 stepeni u odnosu na azimut od 143 stepena koji je izračunao Houdet i koji je ona prihvatila.[13598]

13591 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 61–62, 68, 156–157. Radilo se od sljedećim nepreciznostima: (i) njegova referenca na "makadam", put od lomljenog kamena koji nije postojao na mjestu incidenta i (ii) Houdetove koordinate kratera koje su ukazivale na lokaciju udaljenu 200 m od parkirališta. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 61–62; Mirza Sabljica, T. 7878–7879, 7883 (13. oktobar 2010.). U vezi sa (i), iako je Higgs u svom svjedočenju izjavio da engleska riječ *macadam* odgovara riječi asfalt, Subotić je odbila da prihvati da se radi o jezičkoj konfuziji i ostala je pri svom mišljenju da izraz makadamska površina ima više definicija. V. Zorica Subotić, T. 38410–38412 (16. maj 2013.); Richard Higgs, T. 6013 (19. avgust 2010.). U vezi sa (ii), ona je u unakrsnom ispitivanju prihvatila da ne zna koji sistem mapa je koristio Houdet. V. Zorica Subotić, T. 38409–38411 (16. maj 2013.).

13592 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 62–63, 67. Ti svjedoci, odnosno Ismet Fazlić, Nedim Gavranović i Omer Hadžiabdić, svjedočili su u predmetu *Tužilac protiv Galića*.

13593 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 64.

13594 Zorica Subotić, T. 38407 (16 maj. 2013.); D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 67–74, 156–157.

13595 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 67–68.

13596 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 68–69. Tokom unakrsnog ispitivanja, tužilaštvo se složilo sa Zoricom Subotić da je kapetan Houdet trebao uzeti u obzir najveći upadni ugao i na osnovu toga odrediti minimalnu udaljenost mjesta opaljenja. V. Zorica Subotić, T. 38412 (16. maj 2013.).

13597 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 68–69.

13598 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 72. Zorica Subotić je iznijela argument da su, prema fotografiji koju je tokom istrage snimio CSB Sarajevo, istražitelji pogrešno postavili kompas kad su određivali

Konačno, Zorica Subotić je, na osnovu vjerovatnog upadnog ugla granate, koji je bio veći od 65 stepeni,[13599] i na osnovu udaljenosti položaja SRK-a,[13600] zaključila da granata koja je u ovom incidentu napravila krater na parkiralištu nije ispaljena s položaja SRK-a.[13601] U unakrsnom ispitivanju, ona je prihvatila da bi, u slučaju da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH iz pravca jugoistoka, najveća udaljenost od mjesta incidenta s koje je mogla biti ispaljena iznosila 200 metara.[13602]

4077. Govoreći o različitim podacima o broju žrtava, Zorica Subotić se poslužila izvještajem Vrhovne komande ABiH od 6. juna 1993., da bi ukazala na to da su 58 od 114 žrtava, ili 51,8% bili pripadnici ABiH.[13603] Ona je također iznijela argument da su organi bezbjednosti BiH sumnjali da je incident bio insceniran.[13604]

4078. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je na dan incidenta u Sarajevu bio na snazi prekid vatre.[13605] Komentarišući svoj redovni borbeni izvještaj za 1. juni 1993., u kojem stoji da SRK tog dana nije otvarao vatru, on je izjavio da su snage SRK-a poštovale prekid vatre i da bi u izvještaju

---

azimut kratera. V. Zorica Subotić, T 38251–38252 (14. maj 2013.), T. 38417–38420 (16. maj 2013.). Vijeće napominje da ta fotografija nije dovoljno jasna da bi pokazala gdje je tim CSB-a Sarajevo tačno postavio kompas. Pored toga, čak i ako je to bio slučaj, to ne znači da su mjerenja izvršena u trenutku kad je ta fotografija snimljena.

13599 Zorica Subotić je, na osnovu izgleda i dimenzija kratera, smatrala da je ugao bio veći od 65 stepeni. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 70.

13600 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 57 (gdje stoji da se linija sukoba nalazila na udaljenosti od 270 metara). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 263, gdje se navodi da je udaljenost između igrališta i linija sukoba u pravcu vatre bila približno 300 metara. Prema riječima Zorice Subotić, najbliži položaj SRK-a na kojem je mogao biti postavljen minobacač, nalazio se na udaljenosti od 400 metara u pravcu jugoistoka. S te udaljenosti, granata kalibra 82 mm može biti ispaljena s osnovnim, prvim ili drugim punjenjem. Ona je isključila prvo i drugo punjenje jer bi upadni ugao bio prevelik. Zatim je iznijela argument da su se, s obzirom na visinu okolnih zgrada, minobacači SRK-a morali nalaziti na udaljenosti od najmanje 425 metara od mjesta događaja, pri čemu bi upadni ugao granate s osnovnim punjenjem bio 58,7 stepeni, što je "očigledno manje" od ugla pod kojim je granata pala. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 57, 68–71.

13601 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 68–71.

13602 Zorica Subotić, T. 38407 (16. maj 2013.). Vijeće napominje da je Hamill u svom svjedočenju izjavio da je za minobacač kalibra 120 mm radijus opasnosti 500 metara, a za minobacač kalibra 82 mm 250 metara. John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.). V. također par. 3982.

13603 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 52; D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.), *e-court* str. 2.

13604 Zorica Subotić se ovdje oslanja na dva izvještaja ABiH u kojima se navodi da su pripadnici vojne policije priveli više "sumnjivih lica [u vezi sa pomenutim granatiranjem]". V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 55. Ti izvještaji jasno pokazuju da je ABiH htjela da pronađe osobe odgovorne za organizovanje turnira i da se stoga u njima ne pominje da su vojnici ABiH inscenirali taj incident. V. D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.), *e-court* str. 2; D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.), *e-court* str. 2.

13605 Stanislav Galić, T. 37367–37368 (18. april 2013.).

bilo navedeno da su bile aktivne u tom području.[13606] On je takođe izjavio da nije dobio naređenje niti je izdao naređenje da se otvara vatra na to područje, te da njegova komanda nije dobila izvještaje o otvaranju vatre na tom području.[13607] Galić je naglasio da se incident desio "negde na liniji sukoba, oko 150 metara dubine u položajima [ABiH]" i da se u blizini parkirališta nalazi atomsko sklonište koje su koristili vojnici i u kojem se držao vojni materijal, što područje na koje su pale minobacačke granate čini opravdanim i legitimnim vojnim ciljem.[13608] U unakrsnom ispitivanju, on je, međutim, izjavio da ne zna da li je na dan incidenta s mjesta incidenta otvarana vatra na položaj SRK-a.[13609] On je takođe potvrdio da u normalnim okolnostima ne bi postavio minobacač na liniju sukoba, pa čak ni u njenoj blizini, niti bi iz minobacača otvorio vatru na cilj udaljen oko 150 metara, budući da je za minobacače kalibra do 120 mm "zona sigurnosti" opaljenja najmanje 200 metara u odnosu na cilj, dok je za veće kalibre ta zona 400 metara.[13610] Kad mu je postavljeno pitanje da li bi otvorio vatru na svoje vlastite snage na udaljenosti od oko 150 metara, u okviru neke zavjere, izjavio je da je to moguće ali rizično, i ponovio da nikad ne bi izdao naređenje da se granatiraju civili.[13611] Prema Galićevim riječima, s obzirom na situaciju u Sarajevu, nije bilo "normalno" organizovati fudbalsku utakmicu ili slično javno okupljanje u neposrednoj blizini linija sukoba.[13612]

4079. Što se tiče žrtava u ovom incidentu, Vijeću su predočeni dokazi da su 1. juna 1993. najmanje 122 osobe stradale u tom incidentu dovezene u bolnicu Dobrinja.[13613] Zbog broja žrtava su i bolnica i mrtvačnica bile pretrpane.[13614] Određeni broj žrtava je stoga prebačen u bolnicu Koševo[13615] i Državnu bolnicu,[13616] a najmanje troje djece odvezeno je na odjel dječije hirurgije

---

13606 Stanislav Galić, T. 37370, 37373–37380 (18. april 2013.); D340 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juni 1993.); D3414 (Borbeni izvještaj Operativne grupe Igman ABiH, 1. juni 1993.). Ali v. svjedok KDZ185, T.4272–4273 (29. juni 2010.).

13607 Stanislav Galić, T. 37373 (18. april 2013.).

13608 Stanislav Galić, T. 37368 (18. april 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 265 gdje se navodi da je atomsko sklonište bilo na otprilike 100 metara od parkirališta, iza stambenih zgrada.

13609 Stanislav Galić, T. 37854–37855 (7. maj 2013.).

13610 Stanislav Galić, T. 37855–37857 (7. maj 2013.) (gdje je svjedok objasnio da bi to bilo moguće tamo gdje postoji neka velika prepreka, kao što je visoka zgrada, što bi spriječilo da fragmenti pogode snage koje su otvorile vatru, ali je izjavio da bi čak i to bilo rizično).

13611 Stanislav Galić, T. 37857–37860 (7. maj 2013.).

13612 Stanislav Galić, T. 37372–37373 (18. april 2013.).

13613 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 42–51; P1869 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 1. juni 1993.); P1898 (Spisak pacijenata primljenih u bolnicu Dobrinja 1. juna 1993.); P1896 (Medicinska dokumentacija za Omera Hadžiabdića). Youssef Hajir, koji je bio direktor Opšte bolnice Dobrinja, u svom svjedočenju je izjavio da je u bolnicu primljeno "između 130 i 140 povrijeđenih" i da je tokom tog perioda, očigledno, bilo teško voditi odgovarajuću medicinsku evidenciju. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 2, 41–43, 63–64, 69–70.

13614 Youssef Hajir, T. 8789–8790 (1. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 42.

13615 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 43; Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12615–12616, 12632; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu

bolnice Koševo.[13617] Evidencija bolnice na Dobrinji jasno pokazuje da je najmanje 27 žrtava bilo mlađe od 18 godina, uključujući četvero djece koja su umrla uslijed zadobijenih povreda.[13618] Kao što je gore u tekstu navedeno,[13619] Vrhovna komanda ABiH istražila je taj incident na zahtjev Predsjedništva BiH i zaključila da je 12 osoba poginulo u incidentu, uključujući sedam pripadnika ABiH, te da je ranjena 101 osoba, od kojih 51 vojnik ABiH.[13620] Medicinska dokumentacija kojom Vijeće raspolaže takođe pokazuje da je u tom incidentu poginulo 12 osoba.[13621]

4080. Pored dokaza i činjenica o kojima je presuđeno navedenih gore u tekstu, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na mjesto otvaranja i prirodu vatre u ovom incidentu: (i) granate koje su pogodile fudbalsko igralište bile su granate kalibra najmanje 81- 82 mm i ispaljene su iz pravca istok-jugoistok, s teritorije koju je držao SRK;[13622] (ii) štab 5. motorizovane brigade ABiH nije bio u naselju Dobrinja IIIB gdje je bilo parkiralište na koje je postavljeno fudbalsko igralište, nego u naselju Dobrinja II;[13623] i (iii) atomsko sklonište nije bilo namjeravani cilj napada.[13624]

4081. Nakon što je razmotrilo dokaze i činjenice o kojima je presuđeno navedene gore u tekstu, Vijeće se uvjerilo da su 1. juna 1993. dvije granate kalibra najmanje 81 mm pogodile parkiralište u stambenom naselju Dobrinja IIIB. Vijeće podsjeća da je Zorica Subotić osporila tu lokaciju, tvrdeći da se fudbalska utakmica igrala na sportskom igralištu koje se nalazilo pored parkirališta. Njena

---

Koševo), str. 60–64; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 2–4. V. takođe P1868 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.).

13616 P1243 (Medicinski izvještaji za žrtve granatiranja na Dobrinji III 1. juna 1993.); P1873 (Medicinska dokumentacija Državne bolnice Sarajevo); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 83; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 118.

13617 P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 12; Fatima Zaimović, T. 1876–1878 (5. maj 2010.); P1869 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 1. juni 1993.), str. 7, 11–12.

13618 P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 42–51.

13619 V. par. 4063.

13620 D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.); D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.); D1397 (Dopis Predsjedništva BiH Štabu Vrhovne komande ABiH, 2. juni 1993.). Vijeće takođe napominje da je MUP RS-a došao do obavještajnih podataka o incidentu i da je informisan da je poginulo 10 do 20 osoba, uključujući devet vojnika ABiH, te da je u tom incidentu povrijeđeno 50 pripadnika ABiH. V. D341 (Službena zabilješka MUP-a RS-a Ilidža u vezi s ABiH, 1. juni 1993.).

13621 Te osobe su: Dragan Osadcij, Asim Zagorica, Adnan Mirvić, Refik Ramić, Alija Gojak, Jusuf Ražić, Atif Bajraktarević, Marko Žižić, Damir Trebo, Adel Selmanović, Mirza Deljković i Munir Šabanović. P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 42, 46, 48, 51; P1869 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 1. juni 1993.), str. 2, 5–6, 12–14; P1872 (Potvrde o smrti bolnice Dobrinja); P1888 (Potvrda o smrti Asima Zagorice); P1889 (Potvrda o smrti Atifa Bajraktarevića); P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 9–10. V. takođe D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.); D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.).

13622 V. činjenica o kojoj je presuđeno 262.

13623 V. činjenica o kojoj je presuđeno 264. Štab 5. motorizovane brigade se nalazio u sjeverozapadnom dijelu Dobrinje, približno 150 do 200 metara zapadno od bolnice Dobrinja. V. Youseff Hajir, T. 8783–8786 (1. novembar 2010.); P1867 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Youssef Hajir); Asim Džambasović, T. 15247–15249 (22. juni 2011.); D1384 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

tvrdnja, međutim, ignoriše obimne dokaze koji pokazuju da se utakmica zapravo igrala na parkiralištu. Pored toga, Vijeće smatra da je njena tvrdnja da su stanovnici Dobrinje fudbalsku utakmicu trebali igrati prema pravilima FIFE neprihvatljiva s obzirom na tadašnje ratne okolnosti i činjenicu da je glavna briga organizatora utakmice bila da pronađu lokaciju koja neće biti u vidnom polju snaga SRK-a. Shodno tome, Vijeće smatra da takva analiza ozbiljno narušava kredibilitet Zorice Subotić, kako generalno, tako i konkretno u odnosu na ovaj incident.

4082. Na osnovu medicinske dokumentacije i istrage Vrhovne komande ABiH, o kojima se raspravljalo gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je eksplozija koju su 1. juna 1993. izazvale dvije granate imala za posljedicu 122 žrtve, od kojih je najmanje 12 umrlo uslijed zadobijenih povreda.

4083. Što se tiče pravca i mjesta otvaranja vatre, Vijeće podsjeća da su istražitelji UNPROFOR-a izašli na lice mjesta isti dan kad se desio incident i da su stoga mogli da vide tragove na dva mjesta udara, te da su zaključili da su granate doletjele iz pravca jug-jugoistok u odnosu na Dobrinju.[13625] Kao što je navedeno gore u tekstu, tim CSB-a Sarajevo izvršio je kriminalističko-tehnički pregled mjesta incidenta u novembru 1995., ali je pregledao samo jedno mjesto udara, i takođe zaključio da je taj projektil došao iz pravca jugoistoka. To su zatim potvrdili Higgs i Hamill koji su smatrali da je vatra otvorena iz pravca jugoistoka. Konačno, čak se i Zorica Subotić složila da je barem jedna od granata povezanih s ovim incidentom doletjela iz pravca jugoistoka. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da su obje granate došle iz tog pravca.

4084. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, precizan upadni ugao granata nije mogao biti određen na mjestu incidenta, te su, prema tome, granate mogle doletjeti s bilo koje tačke na toj putanji iz pravca jugoistoka Dobrinje. Vijeće napominje da su UNPROFOR, CSB Sarajevo i Hamill zaključili da su granate doletjele s položaja SRK-a u južnom dijelu Lukavice. Suprotno tome, Zorica Subotić je zaključila da je vatra otvorena s položaja ABiH na istoj toj putanji. S obzirom na lokaciju mjesta incidenta i liniju sukoba na jugoistoku,[13626] najveća udaljenost s koje su, u odnosu na mjesto incidenta, granate mogle biti ispaljene da su bile ispaljene s teritorije pod kontrolom ABiH bila je 200 metara.[13627] U vezi s tim, Vijeće podsjeća na svjedočenja Hamilla i Galića koja se odnose na radijus opasnosti i zone sigurnosti, i da bi bilo nesigurno i krajnje rizično ispaliti granatu

---

13624 V. činjenica o kojoj je presuđeno 266.

13625 Vijeće ne prihvata tvrdnju Zorice Subotić da je drugi krater na parkiralištu napravljen mehaničkim putem jer iz dokaza jasno proizlazi da su obje granate pale na asfaltnu površinu parkirališta.

13626 V. npr. D759 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D760 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). V. takođe par. 4069, 4076.

13627 V. par. 4076.

srednjeg kalibra na cilj udaljen manje od 200 metara.[13628] Shodno tome, vatra je morala biti otvorena s područja udaljenog više od 200 metara od mjesta incidenta, približno iz pravca jugoistoka. To nameće čvrst zaključak da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a.

4085. Kao što je navedeno gore u tekstu, Galić je u svom svjedočenju izjavio da SRK 1. juna 1993. nije otvarao vatru na Dobrinju. Međutim, Vijeće ne može prihvatiti taj iskaz u svjetlu gore analiziranih dokaza u vezi s ovim incidentom, kao ni dokaze u vezi s opštom situacijom na Dobrinji i granatiranjem kojem su tokom sukoba svakodnevno bili izloženi njeni stanovnici civili.[13629]

4086. U vezi s prirodom tog područja i statusom žrtava, Vijeće podsjeća da je mjesto incidenta bilo parkiralište u stambenom naselju i da se nije vidjelo ni s jednog mjesta na strani linije sukoba na kojoj je bio SRK. Iako se atomsko sklonište nalazilo na otprilike 100 metara od parkirališta, tog dana s te lokacije nije otvarana vatra na SRK. Pored toga, čak i da su se u to vrijeme u skloništu nalazili vojnici i vojna oprema, kao što tvrdi Galić, Vijeće ne smatra da je u ovom incidentu atomsko sklonište bilo namjeravani cilj jer bi za njegovo uništenje bilo potrebno više od dva minobacačka projektila.[13630] Pored toga, pod pretpostavkom da se jedna baterija minobacača ABiH nalazila na oko 500 metara od mjesta incidenta, kao što pokazuje jedna od mapa UNPROFOR-a, s obzirom na datu udaljenost Vijeće smatra da ni ta baterija nije bila namjeravani cilj.

4087. Vijeće podsjeća da je među žrtvama ovog incidenta bilo 58 pripadnika ABiH i da su oni stoga bili legitimni vojni cilj. Međutim, Vijeće također napominje da je ukupno oko 200 gledalaca, uključujući žene i djecu, gledalo utakmicu i da je u ovom incidentu gotovo isti broj žrtava bio među civilima, koji u to vrijeme nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima. Vijeće podsjeća da prisustvo vojnika među civilnim stanovništvom ne lišava to stanovništvo njegovog civilnog karaktera i da se *mens rea* osobe odgovorne za napad treba procjenjivati na osnovu znanja koje je ona posjedovala u vrijeme pokretanja napada.[13631] Nema dokaza u vezi s tim da li su jedinice SRK-a, odgovorne za ovaj incident, u vrijeme kad su pokrenule napad znale da će vojnici ABiH biti prisutni na fudbalskoj utakmici ili koliko će ih biti prisutno, ali dokazi pokazuju da jedinice SRK-a sa svojih položaja nisu mogle vidjeti mjesto incidenta. Međutim, čak i da su jedinice SRK-a unaprijed znale da će vojnici ABiH biti prisutni i u kojem broju, onima koji su pokrenuli napad

13628 V. par. 3982. Vijeće prihvata da je stambena zgrada između mjesta incidenta i linije sukoba donekle mogla pružiti zaštitu jedinici ABiH prilikom otvaranja vatre na mjesto incidenta s položaja u okviru radijusa opasnosti korištenog oružja. Vijeće, ipak, ne smatra razumnim da bi ABiH otvorila vatru u pravcu svoje sopstvene teritorije, s male udaljenosti i pod velikim uglom, kao dio zavjere s ciljem da dobije podršku međunarodne zajednice protiv VRS-a.

13629 V. par. 3783, 4059.

13630 Vijeće također podsjeća da su dvije granate pale jedna za drugom, da su pale na gotovo isto mjesto, i da druga granata nije pala nimalo bliže atomskom skloništu.

13631 V. par. 453, 457.

moralo je biti je očigledno da će se na utakmici neminovno okupiti veliki broj civila s obzirom na (i) činjenicu da se radilo o fudbalskoj utakmici, kao čisto civilnoj aktivnosti; (ii) vrijeme kad se utakmica igrala, odnosno da je to bilo danju i za vrijeme prekida vatre; i (iii) mjesto gdje se utakmica igrala, odnosno usred stambene zone, okruženo stambenim zgradama. Dalje, odluka SRK-a da na takav događaj ispali dvije minobacačke granate čija je namjena neutralisanje aktivnosti na širokom području,[13632] pokazuje, sa svoje strane, da te jedinice SRK-a nisu preduzele mjere opreza u skladu s ratnim pravom. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je ovaj incident primjer neselektivnog otvaranja vatre.

(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici)

4088. U Optužnici se navodi da je 12. jula 1993., minobacačka granata kalibra 82 mm ispaljena na približno 100 civila koji su čekali u redu za vodu na javnoj česmi u dvorištu stambenog objekta u ulici Hakije Turajlića br. 39 (ranije Aleja Branka Bujića,[13633] a zatim ulica Spasenije Cane Babović), u stambenom naselju Dobrinja.[13634] U vezi s mjestom otvaranja vatre, u Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, otprilike iz pravca zapad-sjeverozapad, i da je poginulo 13 ljudi, a 14 ih je ranjeno.[13635] U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je oko 15:00 sati na grupu od oko 50 do 60 civila koji su ispred česme čekali u redu za vodu pala granata, pri čijoj eksploziji je poginulo više od deset osoba, a više od deset je ranjeno.[13636] Optuženi prihvata da je 12. jula 1993. granata kalibra 82 mm, koja je eksplodirala u naselju Dobrinja, prouzrokovala 27 žrtava.[13637] Međutim, on tvrdi da je granata došla s područja na sjeveru-sjeveroistoku, pod kontrolom snaga ABiH.[13638] On također tvrdi da se incident desio na oko 100 metara od jednog komandnog mjesta ABiH i da u tom periodu snagama SRK-a nisu izdata naređenja da otvaraju vatru na tu lokaciju.[13639]

4089. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su se, zbog toga što je Dobrinji bio prekinut dotok vode, stanovnici naselja Dobrinja C5 snabdijevali vodom na svim poznatim kriznim punktovima za vodu,[13640] od kojih se jedan nalazio u ulici Hakije Turajlića.[13641] Sredinom

13632 V. par. 3982.

13633 Optužnica, incident 5 iz Priloga G Optužnici. Iako se u optužnici navodi da se u vrijeme incidenta ta ulica zvala "Aleja Branka Bulića", u dokumentima koji su predočeni Vijeću stoji "Aleja Branka Bujića", što je ispravan naziv te ulice.

13634 Optužnica, incident 5 iz Priloga G Optužnici.

13635 Optužnica, incident 5 iz Priloga G Optužnici. V. također Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 51.

13636 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 51.

13637 Završni podnesak odbrane, par. 2013.

13638 Završni podnesak odbrane, par. 2015.

13639 Završni podnesak odbrane, par. 2013, 2017–2019.

13640 V. činjenica o kojoj je presuđeno 271. Hajir je u svom svjedočenju rekao da su civili na Dobrinji bili namjerno gađani dok su na tim punktovima stajali u redu za vodu. V. Youseff Hajir, T. 8853 (2. novembar 2010.).

poslijepodneva 12. jula 1993., dana koji je do 17:00 sati bio prilično vedar, na ulici je bilo stotinu i više kanistera.[13642] Ljudi, uglavnom starije osobe, čekali su da prođu kroz željeznu kapiju koju je čuvao Enver Taslaman i da uđu u dvorište kuće.[13643] Penzioner Rasim Mehonić, koji je sa svojom suprugom i dvije kćerke čekao u redu od zore, čučao je pored Taslamana, čekajući da na njega dođe red da uzme vodu, kad je oko 15:00 sati eksplodirala minobacačka granata,[13644] i Mehonić je osjetio da ga je geler pogodio u lijevu stranu tijela.[13645] Taslaman, koji je stajao pored Mehonića, pogođen je u ruku i lijevu nogu.[13646] Područje oko česme je zatim ponovo granatirano.[13647]

4090. Prema izvještaju koji je u vezi s ovim incidentom pripremio CSB Sarajevo, 12. jula 1993. oko 15:27 sati ispred porodične kuće u Aleji B. Bujića 155 na Dobrinji,[13648] eksplodirala je granata udarivši u tijelo Zorke Simić koja je s oko 30 drugih ljudi čekala u redu za vodu.[13649] U izvještaju se također navodi da je istražni tim CSB-a Sarajevo, uključujući vještaka balističara Hamdiju Čavčića, poslan na lice mjesta otprilike dva sata nakon incidenta.[13650] Tim je na kraju konstatovao da je od eksplozije poginulo 12 osoba, uključujući Zorku Simić, dok je 15 osoba povrijeđeno.[13651] U izvještaju stoji da je, neposredno prije incidenta, policija upozorila ljude koji su čekali u redu za vodu da ne treba tu da se zadržavaju jer je linija fronta bila udaljena samo 200 metara.[13652]

4091. Na mjestu eksplozije, pored tijela Zorke Simić, pronađen je stabilizator granate za koji je Čavčić utvrdio da pripada minobacačkoj granati kalibra 82 mm.[13653] Čavčić je također zaključio da je granata eksplodirala na određenoj visini iznad tla, "najverovatnije na licu koje je stajalo pored" budući da na licu mjesta nema kratera od eksplozije nego samo tijelo s izuzetno teškim povredama.[13654] Dalje, on je smatrao da je granata ispaljena iz pravca sjeverozapad-zapad, odnosno

---

13641 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2.

13642 V. činjenica o kojoj je presuđeno 272.

13643 V. činjenica o kojoj je presuđeno 273.

13644 V. činjenica o kojoj je presuđeno 274.

13645 V. činjenica o kojoj je presuđeno 275.

13646 Činjenica o kojoj je presuđeno 276.

13647 V. činjenica o kojoj je presuđeno 281.

13648 U službenom izvještaju CSB-a Sarajevo se navodi da je mjesto incidenta bilo ispred porodične kuće u Aleji B. Bujića br. 155, nasuprot stambenog objekta u ulici S.C. Babović br. 6, na Dobrinji V. Kasnije se to mjesto navodi kao "B. Bujića 6", a zatim kao "Aleja B Bujića broj 155, nasuprot stambenog objekta u ulici Spasenije Cane Babović br. 6". U izvještaju kriminalističkog tehničara navodi se ulica Spasenije Cane Babović, pored broja 6, dok se u izvještaju vještaka balističara navodi ulica Spasenije Cane Babović, pored broja 115. V. P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2–6. S obzirom na to da se incident desio na raskrsnici, Vijeće ne smatra da nepodudaranja u vezi s adresom na kojoj se to desilo utiču na analizu i zaključke CSB-a Sarajevo.

13649 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3.

13650 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3.

13651 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3–4.

13652 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 4.

13653 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

13654 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

iz pravca Nedžarića.[13655] Prema izvještaju, Čavčić je do tog zaključka došao na osnovu (i) tragova barutne gareži i mehaničkih oštećenja uzrokovanih fragmentima minobacačke granate na ogradi na istočnoj strani ulice; (ii) sličnih tragova koje je primijetio na zadnjem sjedištu zelenog automobila marke Škoda okrenutog prema istoku, koji je bio parkiran u blizini tog dijela ograde; i (iii) činjenice da je na pločniku sjeverozapadno od oštećene ograde bilo mehaničko oštećenje u obliku nepravilnog luka, u pravcu sjeverozapad-zapad.[13656]

4092. Pripadnici UNPROFOR-a su također proveli istragu na licu mjesta i sastavili izvještaj, u kojem su zaključili da se radi o minobacačkoj granati kalibra 82 mm, koja je najvjerovatnije doletjela sa "srpske strane", i da je "mogla biti ispaljena sa koridora Nedžarići-Ilidža sjever."[13657] U izvještaju UNPROFOR-a također se navodi da "odsustvo karakterističnog kratera i brazde upaljača" i trag rasprskavanja granate na asfaltu upućuju na pravac od 5.100 hiljaditih (sjeverozapad-zapad).[13658]

4093. Higgs je obišao mjesto incidenta i naveo da "zbog proteka vremena i činjenice da je minobacačka granata udarila u jednu osobu prije nego što je pala na tlo, na tom mjestu postoji malo dokaza ili ih više uopšte nema."[13659] Shodno tome, on je uglavnom komentarisao kriminalističko-tehnički izvještaj CSB-a Sarajevo i složio se sa u njemu iznesenim konstatacijama, te je zaključio da je projektil ispaljen iz minobacača kalibra 82 mm, iz pravca zapad-sjeverozapad.[13660] Napomenuo je da je metodologija koju je koristio CSB Sarajevo, kao što je navedeno u službenom izvještaju, adekvatna, ali da postoji malo veća margina greške jer se nije mogao pregledati krater kojeg nije bilo, tako da je bilo moguće utvrditi tek "približan pravac" iz kojeg je projektil doletio, što je i učinjeno.[13661] Higgs je također smatrao da je, budući da se na tom području nalazio punkt za snabdijevanje vodom u kriznim situacijama, "ispravno pretpostaviti" da je bilo dobro poznato i "utvrđeno"[13662] da će u toj zoni biti mnogo civila.[13663] S obzirom na to da je ispaljena samo jedna granata, što se ne bi desilo da je cilj bio da se neutrališe neko veliko područje ili neki vojni cilj,

---

13655 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

13656 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

13657 P1442 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3.

13658 P1442 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2–3, 5.

13659 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8; Richard Higgs, T. 5994 (19. avgust 2010.). Hogan je 2009. također obišao mjesto incidenta i odredio GPS koordinate lokacije na koju je pala granata. V. Barry Hogan, T. 11205–11206 (3. februar 2011.); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

13660 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8; Richard Higgs, T. 5994 (19. avgust 2010.).

13661 Richard Higgs, T. 5920 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9; P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.).

13662 U vezi s "prethodno zabilježenim" ciljevima, v. Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.).

13663 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

Higgs je zaključio da je "namjera najvjerovatnije bila da se uznemire ljudi na toj lokaciji".[13664] Mogućnost da je na tom području, na oko 200 m od mjesta incidenta, dejstvovao snajperista ne utiče na Higgsovo mišljenje jer bi projektil bio suviše neprecizan da bi za metu imao snajperistu.[13665] Higgs je takođe komentarisao činjenicu da je stabilizator granate pronađen pored tijela jedne od žrtava, izjavivši da je "tijelo vjerovatno zaustavilo krilca da se ne razlete dalje".[13666]

4094. Kad je optuženi tražio da objasni malu razliku između pravca vatre koji je odredio tim CSB-a Sarajevo i pravca koji su odredili timovi UNPROFOR-a, on je izjavio da se s obzirom na vrstu kratera na licu mjesta može odrediti samo opšti pravac.[13667] Higgs je unio oznake na dvije fotografije lica mjesta koje je u vrijeme incidenta snimio CSB Sarajevo, na kojima se vide tragovi šrapnela, komadi šuta, kao i vjerovatan pravac eksplozije granate.[13668] Higgs je prilikom unošenja tih oznaka iznio mišljenje da je granata eksplodirala veoma blizu škode, nešto bliže zadnjem dijelu automobila, ali da je na osnovu fotografije nemoguće odrediti definitivan pravac djelovanja sile, kao ni to da li je sila djelovala iznad ili ispod automobila.[13669]

4095. Zorica Subotić je prvi put obišla mjesto incidenta 2010.[13670] Ona je u svom svjedočenju izjavila da je po njenom mišljenju granata doletjela iz pravca sjevera ili sjeveroistoka, s područja pod kontrolom ABiH, a ne iz pravca zapada ili sjeverozapada.[13671] Prilikom izvođenja tog zaključka Subotić je koristila azimut ulice, koji je izračunala koristeći *Google Earth*, kao i metodu centralne ose koju je primijenila na trag oštećenja na pločniku na fotografijama koje je snimio CSB Sarajevo.[13672] Ona je iznijela argument da je Čavčić pogrešno protumačio tragove koje su fragmenti

13664 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8–9.

13665 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

13666 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

13667 Richard Higgs, T. 5995–5996, 6028 (19. avgust 2010.).

13668 D549 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs); D550 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs). Higgs je izjavio da u svojoj analizi nije koristio fotografije zbog njihovog lošeg kvaliteta i zato što se možda ne vide neke oznake i šut. V. Richard Higgs, T. 5996–5998, 6001, 6003 (19. avgust 2010.).

13669 Međutim, Higgs je na kraju izjavio da je prtljažnik automobila ostavljao utisak da je u desnom uglu neka sila izvršila pritisak na prtljažnik, što "može ukazivati na to da je do eksplozije moglo doći na nivou koji je malo viši od nivoa prtljažnika". V. Richard Higgs, T. 5998–5999 (19. avgust 2010.); D549 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs).

13670 Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).

13671 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 89, 91, 158; Zorica Subotić, T. 38367 (15. maj 2013.).

13672 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81–83, 85, Slika 46; Zorica Subotić, T. 38255–38256 (14. maj 2013.). Zorica Subotić je tu analizu izvršila tako što je označila tragove oštećenja vidljive na fotografiji lica mjesta koju je snimio tim CSB-a Sarajevo. U unakrsnom ispitivanju, ona je negirala da je u nepovoljnom položaju u odnosu na Čavčića koji je izvršio istragu na licu mjesta. V. Zorica Subotić, T. 38357–38363, 38374–38379 (15. maj 2013.). Kad joj je iznesena tvrdnja da je unijela više tragova od gelera na mjestu događaja (kao što se vidi na fotografiji lica mjesta koju je snimila 2010.) nego na fotografiji koju je CSB Sarajevo snimio u vrijeme incidenta, koju je ona koristila da odredi pravac vatre, Zorica Subotić je odgovorila da je vidjela sve tragove na toj fotografiji, ali da je označila samo one koji su bili neophodni da pokažu približnu putanju, koja je djelimično određena na osnovu oštećenja na automobilu. V. Zorica Subotić, T. 38380–38384 (15. maj 2013.), T.

granate ostavili na asfaltu i na škodi, i da je pravi pravac koji presijeca te tragove usmjeren malo istočno u odnosu na pločnik.[13673] Pored toga, prema riječima Zorice Subotić, prilikom analize u vezi s određivanjem centra eksplozije Čavčić je koristio neprihvatljivu metodologiju "misaonog povlačenja linija".[13674] Zorica Subotić je takođe primijetila da su se posmrtni ostaci Zorke Simić nalazili pored zadnjeg desnog dijela Škode, što, prema njenom mišljenju, ukazuje na to da je granata doletjela iz pravca malo istočno u odnosu na sjever – da je granata doletjela iz pravca koji je odredio Čavčić, udarni talas eksplozije žrtvu bi odbacio ili na automobil ili prema lijevoj strani automobila.[13675] Konačno, Zorica Subotić je takođe napomenula da je Čavčić u svom izvještaju naveo da je stabilizator pronađen pored tijela žrtve, dok se na video-snimku napravljenom poslije incidenta stabilizator vidi pored zadnje lijeve gume škode.[13676] Prema riječima Zorice Subotić, da je granata doletjela iz pravca zapada ili sjeverozapada, kao što je to utvrdio CSB Sarajevo, stabilizator bi se nalazio na desnoj strani automobila, na tijelu Zorke Simić.[13677]

4096. U vezi s istragom UNPROFOR-a, Zorica Subotić je tvrdila da su njihovi zaključci, kao i zaključci CSB-a Sarajevo, u suprotnosti s dokazima na licu mjesta.[13678] Pored toga, ona je izrazila

---

38627–38630 (22. maj 013.); P6319 (Fotografija tragova od šrapnela s oznakama koje je unijela Zorica Subotić); D3557 (Fotografija ulice s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

13673 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 83. Što se tiče škode, Zorica Subotić je u svom svjedočenju izjavila da deformacija zadnjeg dijela automobila, koja se vidi na fotografijama i na video-snimku, ukazuje na to da je granata eksplodirala doletjevši iz pravca malo istočno u odnosu na sjever. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 85–88, 92, 158; Zorica Subotić, T. 38256–38258, 38267 (14. maj 2013.), T. 38377 (15. maj 2013.). Kad joj je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da je video-snimak bio tako lošeg kvaliteta da je na osnovu njega nemoguće sve to odrediti, Zorica Subotić je odgovorila da ga je gledala u kontekstu svih dokaza. V. Zorica Subotić, T. 38396–38399 (16. maj 2013.); P6320 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem Ulice Hakije Turajlića 12. jula 1993.).

13674 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 84–85. Vijeće napominje da ta metodologija nije navedena u Čavčićevom izvještaju nego u njegovoj izjavi u predmetu *Tužilac protiv Galića*, koja nije uvrštena u spis u ovom predmetu. U njegovoj izjavi, kao što se navodi u izvještaju Zorice Subotić, Čavčić eksplicitno kaže da je tim uspio da odredi pravac vatre na osnovu oštećenja na asfaltu, koja su ukazivala na to gdje je mogao biti centar eksplozije. Zatim je od oštećenih dijelova na asfaltu povukao zamišljene linije i primijetio da su se sve pružale u pravcu tijela žrtve.

13675 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 82–83, 86.

13676 P6320 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem Ulice Hakije Turajlića 12. jula 1993.); D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 88–89, Slika 51.

13677 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 88; Zorica Subotić, T. 38267 (14. maj 2013.). Kad joj je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da se nakon eksplozije stabilizator mogao lako odbiti od nekog predmeta i/ili da ga je neko mogao pomjeriti odmah poslije incidenta, Zorica Subotić je prihvatila da je to moguće, ali je objasnila da je stabilizator samo jedan od elemenata mozaika, pored oštećenja uzrokovanih granatom, koji su je naveli na zaključak da je granata doletjela iz pravca sjevera odnosno sjeveroistoka. V. Zorica Subotić, T. 38399–38406 (16. maj 2013.).

13678 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81, 83, 85, 92, 158.

zabrinutost zbog toga što su se istražitelji UNPROFOR-a oslonili na informacije koje im je proslijedio CSB Sarajevo, i prema tome, nisu proveli nezavisnu istragu.[13679]

4097. Zorica Subotić je također uputila na jedan broj svjedočenja svjedoka iz predmeta *Galić* u vezi s razmještajem snaga 12. jula 1993., koji su tvrdili da se mjesto incidenta nalazilo na oko 120 metara od komandnog mjesta ABiH.[13680] Ona je također iznijela argument da veliki broj kanistera koji se vide na fotografijama i video-snimku napravljenim u vrijeme incidenta ukazuju na to da je postojala zavjera čiji je cilj bio da "neizbežno stvara sliku kako je u Sarajevu bilo dramatično stanje u snabdevanju vodom".[13681] Dalje, ona je podsjetila da su kratko prije incidenta lokalne vlasti upozorile ljude da se ne zadržavaju u tom području zbog blizine linija sukoba, što je prema njenom mišljenju ukazivalo na to da su znali da postoji mogućnost granatiranja.[13682]

4098. Galić je u svom svjedočenju rekao da se ne sjeća da je izdao naređenja da se otvori vatra na ulicu Hakije Turajlića i da se ne sjeća da su ga njegovi potčinjeni informisali o takvim aktivnostima.[13683] On je također rekao da su tokom tog perioda snage SRK-a bile angažovane u operaciji "Lukavac 93" i da "nije bilo neophodno da učestvuju u bilo kakvim aktivnim operacijama usmjerenim na centar grada."[13684]

13679 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81, 158. Vijeće napominje da se u izvještaju UNPROFOR-a navodi da su lokalni policajci predali oficirima UN-a stabilizator minobacačke granate kalibra 82 mm, pronađen na licu mjestu. V. P1442 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2. U unakrsnom ispitivanju, Zorica Subotić je priznala da nije imala pristup svjedočenju oficira UNPROFOR-a koji je, prema riječima tužilaštva, u predmetu *Galić* govorio o toj istrazi i koji je objasnio da su dva oficira tima UNPROFOR-a nezavisno jedan od drugog odredili pravac vatre. V. Zorica Subotić, T. 38369–38373 (15. maj 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

13680 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 75–76, 157. Džambasović je potvrdio da se komandno mjesto 2. bataljona 155. brigade ABiH nalazilo u zgradi "Šipada", u centru Dobrinje. Mapa s oznakama koje je unio u vezi s tim pokazuje da se komandno mjesto nalazilo sjeverno od mjesta incidenta, nekoliko stambenih blokova dalje. V. Asim Džambasović, T. 15220 (22. juni 2011.); D1379 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

13681 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 76–79, 91, 157.

13682 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 76-79, 157-158. Kad joj je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje u vezi s njenom tvrdnjom da je možda postojala zavjera u vezi s granatiranjem, Zorica Subotić je prihvatila da je to "ukazivalo samo na mogućnost". V. Zorica Subotić, T. 38367–38369 (15. maj 2013.).

13683 Stanislav Galić, T. 37387–37388 (18. april 2013.). Dragomir Milošević se u načelu složio da je granatiranje reda za vodu nedopustiv primjer direktnog gađanja grupe civila. U vezi s ovim incidentom, on je u svom svjedočenju rekao da je trebalo provesti odgovarajuću istragu i da je to bilo u Galićevoj nadležnosti. V. Dragomir Milošević, T. 33120—33121 (4. februar 2013.).

13684 Stanislav Galić, T. 37390–37393 (18. april 2013.); D3418 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. juli 1993.); D3419 (Naređenje SRK-a, 12. juli 1993.).

4099. Radojčić je u svom svjedočenju rekao da nijednoj jedinici svoje brigade nikad nije izdao naređenje da otvori vatru na ulicu Hakije Turajlića.[13685] Sladoje je u svom svjedočenju rekao da nisu izdata naređenja da se gađaju civili i da nije postojala linija nišanjenja između položaja njegove jedinice i mjesta incidenta na Dobrinji C5.[13686] On je takođe rekao da je tokom jula 1993. po položajima bataljona u Nedžarićima "često dejstvovano […] sa visokih zgrada [iz Dobrinje C5]".[13687] U unakrsnom ispitivanju, Sladoje je potvrdio da su naselja Vojničko Polje, Mojmilo, Dobrinja i Alipašino Polje bila u dometu naoružanja 1. bataljona.[13688] On je takođe prihvatio da su na tim područjima živjeli civili ali je rekao da je "među civilima vojska [ABiH] […] koristila skoro sve objekte za svoje potrebe".[13689]

4100. Guzina je u svom svjedočenju rekao da nikad nije izdao naređenje da se otvori vatra na civile, niti je znao da je neki od njegovih potčinjenih ili nadređenih izdao takva naređenja.[13690] U vezi s ovim incidentom rekao je da je bio angažovan u operaciji "Lukavac 93" i da stoga nema informacije o tome.[13691]

4101. Savo Simić, načelnik artiljerije 1. sarajevske mehanizovane brigade od 29. maja 1992. do kraja maja 1994.,[13692] komentarisao je da je, prema njegovom mišljenju, granata koja je ispaljena u ovom incidentu "ispaljen[a] iz rejona Butmira, sa položaja pod kontrolom muslimanskih snaga".[13693] Međutim, on nikad nije objasnio na čemu zasniva to svoje mišljenje i Vijeće ne može ocijeniti njegovu pouzdanost. U unakrsnom ispitivanju, govoreći o opštoj situaciji u Sarajevu, Simić je u svom svjedočenju rekao da je ABiH bila odgovorna za to da prilikom postavljanja svojih vatrenih položaja na neku lokaciju uzme u obzir da li je ta lokacija naseljena.[13694]

4102. Što se tiče žrtava ovog incidenta, u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je poginulo sljedećih 12 osoba: Ljiljana Matić, Ibro Talić, Enisa Talić, Jasna Tvrtković, Stela Tvrtković,

---

13685 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 110.

13686 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 26; D2483 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). Sladoje je iznio sumnju da je ABiH namjerno granatirala to područje s ciljem da za to optuži Srbe. Što se tiče njegovog svjedočenja u vezi s linijom nišanjenja, prihvatio je da su minobacači oružje za posredno gađanje i objasnio da je u stvari htio da kaže da nisu mogli vidjeti ljude koji su se okupili na licu mjesta. V. Mile Sladoje, T. 30574–30576 (28. novembar 2012.).

13687 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 25.

13688 Mile Sladoje, T. 30570 (28. novembar 2012.).

13689 Mile Sladoje, T. 30570 (28. novembar 2012.).

13690 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 42.

13691 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 42; D2559 (Ljekarsko uvjerenje, 2. mart 1994.) (gdje je svjedok izjavio da je bio angažovan u operaciji "Lukavac 93", na pravcu Jahorina-Trnovo-Bjelašnica-Igman, da je tamo proveo 45 dana i da je ranjen 25. jula 1993.).

13692 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

13693 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 26. Vijeće podsjeća da se Butmir i Sokolović Kolonija nalaze jugozapadno od sarajevskog aerodroma i da su bili pod kontrolom ABiH. Dragomir Milošević, T. 32565 (23. januar 2013.); T. 32792–32793 (29. januar 2013.). V. takođe par. 4058.

Rahima Mehonić, Sedajeta Mehonić, Nedžiba Mehonić, Ajdin Kirlić, Dragica Mičanović, Zora Simić i Sulejman Selinović.[13695] Takođe se navodi da je ranjeno sljedećih 15 osoba: Ilhan Jelovac, Rasim Mahonić, Enver Taslaman, Ahmed Milić, Hamid Džozo, Vinka Kneht, Husein Grebić, Džulsuna Mršović, Derviš Fazlić, Majda Alihodžić, Kasim Čaušević, Enes Turhan, Manojlo Dangubić, Izet Čolaković i Fehma Kurić.[13696] Medicinska evidencija bolnice Dobrinja pokazuje da je svih 27 žrtava navedenih u izvještaju CSB-a Sarajevo od 12. jula 1993. primljeno u tu bolnicu na dan incidenta.[13697] U evidenciji mrtvačnice bolnice Koševo se dalje navodi da su Ilhan Jelovac i Vinka Kneht preminuli u bolnici Koševo, te da su nakon toga dovezeni u mrtvačnicu.[13698]

4103. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje određeni broj činjenica o kojima je presuđeno, koje se tiču mjesta otvaranja vatre u ovom incidentu. U njima stoji sljedeće: (i) minobacačka granata koja je 12. jula 1993. pala na naselje Dobrinja C5 i koja je uzrokovala stradanje civila bila je kalibra 82 mm;[13699] (ii) minobacačka granata koja je 12. jula 1993. pala na naselje Dobrinja C5 i koja je uzrokovala stradanje civila ispaljena je iz pravca zapad-sjeverozapad prema mjestu udara;[13700] (iii) u blizini česme nije bilo vojnih ciljeva čijim bi se postojanjem moglo objasniti ispaljivanje granate na to područje;[13701] i (iv) dana 12. jula 1993., red civila koji su na Dobrinji C5 čekali za vodu namjerno je gađan minobacačkom granatom kalibra 82 mm, koja je ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK.[13702]

4104. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je minobacačka granata koja je 12. jula 1993. pala na ljude u redu za vodu bila granata kalibra 82 mm. Na osnovu tragova koje je ostavila eksplozija i na osnovu izvještaja CSB-a Sarajevo, Vijeće se takođe uvjerilo da je minobacačka granata pogodila Zorku Simić, koja je poginula na licu mjesta. Oslanjajući se na medicinsku dokumentaciju i na izvještaj CSB-a, o kojima

---

13694 Savo Simić, T. 30058 (12. novembar 2012.).

13695 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3 V. činjenica o kojoj je presuđeno 277. Vijeću su predočene potvrde o smrti šest od tih osoba, u kojima stoji da su izgubile život uslijed povreda zadobijenih u eksploziji 12. jula 1993. V. P1881 (Potvrda o smrti Stele Trtković); P1882 (Potvrda o smrti Jasminke Trtković); P1883 (Potvrda o smrti Nedžibe Mehonić); P1884 (Potvrda o smrti Rahime Mehonić); P1885 (Potvrda o smrti Sadete Mehonić); P1886 (Potvrda o smrti Sulejmana Selimovića).

13696 P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 4. V. činjenica o kojoj je presuđeno 277.

13697 P1890 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja, 12. juli 1993.), *e-court* str. 1–6; P1887 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja).

13698 P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 54; P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), *e-court* str. 5; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), *e-court* str. 8; Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12603–12604.

13699 Činjenica o kojoj je presuđeno 278.

13700 Činjenica o kojoj je presuđeno 279.

13701 Činjenica o kojoj je presuđeno 280.

13702 Činjenica o kojoj je presuđeno 282.

je bilo riječi gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je eksplozija, koju je izazvala ta granata, imala za posljedicu 27 žrtava, od kojih je 14 – uključujući Zorku Simić– izgubilo život.

4105. Što se tiče pravca i mjesta otvaranja vatre, Vijeće podsjeća da su i istražitelji CSB-a Sarajevo i istražitelji UNPROFOR-a izašli na lice mjesta na dan incidenta i da su stoga mogli da pregledaju tragove udara, te da su i jedni i drugi utvrdili isti pravac vatre, odnosno pravac sjeverozapad-zapad. To je potvrdio Higgs koji je smatrao je da se zaključci svih istražitelja podudaraju, te je dodao da su primijenili odgovarajuće metode. S druge strane, Zorica Subotić je zaključila da je vatra otvorena iz pravca sjevera ili sjeveroistoka. Vijeće konstatuje da su njeni zaključci u vezi s ovim incidentom nepouzdani jer su zasnovani uglavnom na njenoj analizi fotografija snimljenih u vrijeme incidenta, te su stoga izrazito spekulativni. Na primjer, nakon što je potvrdila da je, pored korištenja radara, metodologija centralne ose koja je primijenjena na dan incidenta najpouzdanija metoda za određivanje pravca vatre, ona je ipak izvršila svoju analizu centralne ose na osnovu fotografija tragova na mjestu incidenta.[13703] Međutim, Higgs je, napomenuvši da su te fotografije lošeg kvaliteta i da su stoga nepouzdane, odlučio da ih u svojoj analizi ne koristi budući da se neki tragovi i komadi šuta na njima ne vide. Shodno tome, zaključci koje je Zorica Subotić izvela na osnovu tragova na fotografijama ne mogu se smatrati pouzdanim. Dalje, Zorica Subotić je svoje zaključke također zasnovala na oštećenjima na automobilu marke Škoda, koja se vide na jednoj drugoj fotografiji CSB-a Sarajevo. Međutim, kako je napomenuo Higgs, nemoguće je utvrditi definitivan ugao pravca vatre na osnovu te fotografije.[13704] Konačno, Zorica Subotić je također raspravljala o lokaciji na kojoj se nalazio stabilizator na jednoj od fotografija, i primijetila da ta lokacija ne odgovara lokaciji koju je u svom izvještaju opisao Čavčić. Zatim je izvela zaključke polazeći od pretpostavke da je stabilizator pronađen na lokaciji koja se vidi na fotografiji. Međutim, ona u svom izvještaju nije razmotrila mogućnost da je u jednom trenutku u toku istrage stabilizator možda pomjeren na lokaciju koja se vidi na fotografiji.[13705] To je, zaista, veoma vjerovatno s obzirom na to da se stabilizator prvobitno nalazio pored tijela Zorke Simić koje je, u vrijeme kad je ta fotografija napravljena, bilo pokriveno plahtom.[13706]

4106. Vijeće nije prihvatilo ni insinuacije Zorice Subotić da je ovaj incident insceniran kako bi se pokazalo da je stanje sa snabdijevanjem vodom u Sarajevu bilo dramatično, ili da su vlasti

---

13703 V. fusnota 13672.

13704 Iako je Higgs na kraju iznio mišljenje u vezi s pravcem vatre zasnovano na oštećenjima na automobilu, on je to učinio nakon što je u tom pogledu više puta izrazio rezervu rekavši da je nemoguće u to biti siguran ili odrediti pravac vatre samo na osnovu fotografija. V. Richard Higgs, T. 5995–5999 (19. avgust 2010.).

13705 U unakrsnom ispitivanju, ona je ipak prihvatila da je to moguće, obezvređujući na taj način svoju vlastitu analizu u vezi sa stabilizatorom koju je iznijela u izvještaju. V. fusnota 13677.

13706 Nadalje, Čavčić je zabilježio da je stabilizator lokalizovan s desne strane automobila, što u stvari potvrđuje da je vatra došla iz pravca zapad-sjeverozapad, kao što je objasnila Zorica Subotić. V. par. 4091.

upozorile ljude koji su čekali u redu za vodu da postoji mogućnost granatiranja zato što su znali da će do toga sigurno doći. Njene insinuacije jednostavno zanemaruju dokaze o suprotnom, odnosno dokaze koji pokazuju da su svi znali za tu česmu i da su ljudi tu dolazili po vodu, te da je u cijeloj Dobrinji bilo mnogo granatiranja, što bi vlasti navelo da upozore stanovnike da se ne okupljaju na tom ili na bilo kojem drugom području. Činjenica da je Zorica Subotić u svojim zaključcima tako brzo pribjegla teoriji zavjere namjerno zanemarujući dokaze o suprotnom ozbiljno narušava njenu vjerodostojnost i predstavlja još jedan razlog zbog kojeg je Vijeće odlučilo da ne prihvati nijedan dokaz koji je ona iznijela u vezi s ovim incidentom.

4107. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, Vijeće napominje da su i istražitelji CSB-a Sarajevo i istražitelji UNPROFOR-a zaključili da je vatra otvorena s položaja SRK-a u Nedžarićima ili oko Nedžarića. S obzirom na mjesto incidenta i činjenicu da se linija sukoba u pravcu zapada i sjeverozapada nalazila na oko 200 metara od tog mjesta,[13707] Vijeće se također uvjerilo da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a. U tom pogledu, Vijeće podsjeća na Hamillov i Galićev iskaz o zonama sigurnosti i o tome da bi bilo nesigurno i rizično ispaliti granatu kalibra 82 mm na cilj udaljen manje od 200 metara.[13708] Shodno tome, vatra mora da je otvorena na području koje je od mjesta incidenta udaljeno više od 200 metara, u pravcu vatre koji su utvrdili istražitelji CSB-a Sarajevo i UNPROFOR. To nameće čvrst zaključak da je vatra otvorena s područja pod kontrolom SRK-a.

4108. Kao što je navedeno gore u tekstu,[13709] jedan broj svjedoka SRK-a, uključujući Galića i Sladoja, u svojim svjedočenjima su izjavili da nikad nisu naredili to granatiranje ni granatiranje civila na Dobrinji uopšte, i čini se da su sugerisali da tog dana nije otvarana vatra na civile budući da su jedinice SRK-a bile angažovane u operaciji "Lukavac 93".[13710] Međutim, iako zaista nema dokaza u vezi s konkretnim naređenjem SRK-a da se otvori vatra na ulicu Hakije Turajlića, s obzirom na gore navedene dokaze, Vijeće ne može prihvatiti ono što su oni sugerisali u svojim svjedočenjima, da na to područje nije otvarana vatra.

4109. U vezi s prirodom tog područja i statusom žrtava, Vijeće podsjeća da je mjesto incidenta bio svima poznat punkt s vodom, smješten u dvorištu privatne kuće, gdje su civili dolazili po vodu. Shodno tome, ta kuća i područje oko nje nisu bili vojni ciljevi. Pored toga, 27 osoba koje su u tom incidentu poginule ili su ranjene su sve bile civili i, budući da su došle po vodu, one nisu direktno

[13707] V. npr. D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva). V. također par. 4090.
[13708] V. par. 3982.
[13709] V. par. 4098–4101.
[13710] V. par. 4098.

učestvovale u neprijateljstvima u vrijeme kad je u tom području eksplodirala granata. Iako se komanda 2. bataljona 5. motorizovane brigade ABiH nalazila nekoliko stambenih blokova sjeverno od mjesta incidenta, Vijeće smatra da je bila suviše daleko da bi to objasnilo ispaljivanje konkretne granate koja je pala na mjesto incidenta. Pored toga, da je to komandno mjesto bilo namjeravani cilj, pretpostavlja se da bi vojnici SRK-a, promašivši ga, ponovo otvorili vatru dok ga ne bi pogodili i uništili. Shodno tome, Vijeće ne smatra da je to komandno mjesto zaista bilo namjeravani cilj.[13711] Naprotiv, budući da je ispaljena samo jedna granata, Vijeće se uvjerilo da je punkt za vodu bio cilj koji je SRK namjerno gađao. To također potvrđuje i činjenica da je kasnije, tokom sukoba, to područje ponovo granatirano.[13712]

(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici)

4110. U Optužnici se navodi da su 22. januara 1994., tri minobacačke granate pale na područje Alipašinog Polja. Navodi se da su granate pale ispred i iza stambene zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3 (sada Geteova ulica) i u ulici Klare Cetkin br. 4 (sada Bosanska ulica), gdje su se igrala djeca. U Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca zapada, da je poginulo šestero djece i da je još pet osoba ranjeno.[13713] U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da su dvije minobacačke granate kalibra 82 mm i jedna kalibra 120 mm pale na dvije grupe djece koja su se igrala u snijegu, pri čemu je poginulo šestero djece, a drugi civili su ranjeni, te da su granate doletjele iz Nedžarića (iz Zavoda za slijepe osobe) ili s područja Stupa, u srpskom dijelu Ilidže.[13714] Optuženi tvrdi da je zbog nepostojanja podataka o veličini i obliku relevantnih kratera "nemoguće" utvrditi kalibar tih granata, ali tvrdi da su najmanje dvije od tih granata bile kalibra 120 mm i da su sve doletjele iz pravca jugozapada, s teritorije pod kontrolom ABiH, u blizini Instituta UPI.[13715] On također tvrdi da istraga koju je proveo UNPROFOR nije pružila nikakve zaključke i da SRK u to vrijeme nije izdao naređenje da se otvori vatra na Alipašino Polje.[13716] Pored toga, bez obzira na mjesto otvaranja vatre, lokacija incidenta je

[13711] Nadalje, Vijeće podsjeća da je Sladoje u svom svjedočenju rekao da je ABiH za svoje potrebe koristila "praktično sve" civilne zgrade na Dobrinji, ukazujući na to da su u tom području vojnici i oficiri SRK-a veći dio naselja Dobrinja, ako ne i cijelo naselje, smatrali vojnim ciljem. Simić je iznio sličan stav. V. par. 4099.

[13712] Vijeće također podsjeća na Hajirov iskaz da je SRK mnogo puta namjerno gađao punktove za vodu na Dobrinji. V. par. 3785; činjenica o kojoj je presuđeno 281.

[13713] Optužnica, incident 6 iz Priloga G Optužnici. U Optužnici se navodi da je prva granata pala u park iza stambenog objekta, a druga i treća ispred njega.

[13714] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52.

[13715] Završni podnesak odbrane, par. 2022, 2024–2026, 2028–2033. Optuženi je naveo da je Institut UPI također bio poznat kao "Poljoprivredno dobro Butmir". Završni podnesak odbrane, par. 2034.

[13716] Završni podnesak odbrane, par. 2035–2036. On je također tvrdio da Ilidžanska brigada stacionirana u Nedžarićima nije imala minobacače u Zavodu za slijepe osobe. Završni podnesak odbrane, par. 2037.

bila legitimni vojni cilj jer se nalazila u okviru operativne zone ABiH i u tom području su bile stacionirane vojne jedinice.[13717]

4111. Dana 22. januara 1994., Muhamed Kapetanović, koji u to vrijeme još nije navršio deset godina i živio u Cetinjskoj ulici br. 2, igrao se s četvoricom svojih drugova na parkiralištu.[13718] Druga grupa djece igrala se u ulici Klare Cetkin.[13719] Bio je miran dan za vrijeme zatišja u neprijateljstvima.[13720] U naselju nije bilo nikakvih vojnih dejstava i nije se mogao vidjeti nijedan vojnik.[13721] Odjednom je odjeknula glasna eksplozija nakon koje su djeca otrčala u zaklon.[13722] Neposredno prije nego što je Kapetanović stigao do ulaza u svoju zgradu, deset metara od djeteta koje je bilo iza Kapetanovića eksplodirala je još jedna granata; to dijete je poginulo, a troje drugih je ranjeno, uključujući Kapetanovića koji je zadobio teške povrede noge.[13723] Goran Todorović, dvanaestogodišnji dječak, otrčao je prema zgradama da se zakloni, i upravo kada se počeo penjati stepenicama prema svom stanu u ulici Klare Cetkin br. 6, na 10 do 15 metara od njega eksplodirala je druga granata i ranila ga.[13724] Jedan čovjek kretao se ulicom Klare Cetkin, gdje je živio, kad je, na udaljenosti od otprilike 100 metara, čuo dvije eksplozije.[13725] Prije nego što je mogao da se skloni, na tri-četiri metra lijevo od njega pala je treća granata; eksplozija ga je odbacila u zrak i teško ga ranila u lice.[13726] Refik Aganović bio je u svom stanu na 14. spratu zgrade u ulici Klare Cetkin br. 4 kad je oko 13:00 sati čuo "uobičajeni" zvižduk granate, nakon čega je nedaleko od njega odjeknula glasna eksplozija.[13727] Minutu ili dvije poslije toga eksplodirala je druga granata.[13728] Aganović je otvorio prozor koji gleda na zapad da vidi šta se dogodilo i tada je ispred ulaza u njegovu zgradu eksplodirala treća granata i odbacila ga unatrag.[13729] Aganović se sjurio niz stepenice do ulaza gdje je vidio trinaestogodišnjeg dječaka kako tetura i potom umire.[13730] U tih nekoliko minuta umro je još jedan mlađi dječak kojem je Aganović, kako je rekao, pokušao

[13717] Završni podnesak odbrane, par. 2038.
[13718] V. činjenica o kojoj je presuđeno 284.
[13719] Činjenica o kojoj je presuđeno 285.
[13720] V. činjenica o kojoj je presuđeno 298.
[13721] V. činjenica o kojoj je presuđeno 299.
[13722] V. činjenica o kojoj je presuđeno 286.
[13723] V. činjenica o kojoj je presuđeno 287.
[13724] V. činjenica o kojoj je presuđeno 283.
[13725] V. činjenica o kojoj je presuđeno 288.
[13726] V. činjenica o kojoj je presuđeno 289.
[13727] V. činjenica o kojoj je presuđeno 290.
[13728] Činjenica o kojoj je presuđeno 291.
[13729] V. činjenica o kojoj je presuđeno 292.
[13730] V. činjenica o kojoj je presuđeno 293.

pomoći.[13731] Poginula su i druga djeca koju svjedok nije prepoznao jer su bila sva krvava i osakaćena.[13732]

4112. Sabljica je 22. januara 1994. učestvovao u istrazi ovog incidenta, zajedno još jednim vještakom balističarem, Borisom Stankovim, i drugim članovima tima CSB-a Sarajevo.[13733] Sabljica i Stankov su zaključili da su dvije minobacačke granate kalibra 82 mm i jedna kalibra 120 mm pale na Cetinjsku ulicu, ulicu Klare Cetkin i u park između ulice Klare Cetkin i Trga Rade Končara.[13734] Konstatovali su da je granata koja je pala ispred zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3 minobacačka granata kalibra 82 mm i da je doletjela iz pravca zapada, "gdje se nalaze Nedžarići, odnosno Zavod za slijepe osobe".[13735] Ta granata je ubila jedno dijete.[13736] Što se tiče granate koja je pala ispred zgrade u ulici Klare Cetkin br 4, konstatovano je da se radi o minobacačkoj granati kalibra 82 mm, koja je doletjela iz pravca "nešto prema sjeveru u odnosu na [tačni] zapad", gdje se nalazi Zavod za slijepe osobe.[13737] Ta granata je ubila petero djece.[13738] U blizini područja gdje je granata pala pronađena su i krilca stabilizatora granate kalibra 120 mm, ali je na osnovu tragova zaključeno da su krilca stabilizatora doletjela s druge lokacije, najvjerovatnije s krova obližnje zgrade gdje je, prema riječima očevidaca, u vrijeme tog incidenta eksplodirala druga granata.[13739] Navodi se da udaljenost između mjesta udara granata u ulici Klare Cetkin i u Cetinjskoj ulici iznosi

---

13731 Činjenica o kojoj je presuđeno 294.

13732 V. činjenica o kojoj je presuđeno 295.

13733 P1443 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 3, 5; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19–20; Mirza Sabljica, T. 7802–7803 (12. oktobar 2010.). V. također D978 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

13734 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19; Mirza Sabljica, T. 7805–7808 (12. oktobar 2010.), T. 7815, 7825 (13. oktobar 2010.); D746 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13735 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1697 (Fotografije MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 20–21, 25, 27. Sabljica nije mogao reći zašto nisu dostupne detaljnije fotografije, uključujući one koje pokazuju kratere nakon raščišćavanja, ali je napomenuo da vjeruje da te fotografije postoje. Mirza Sabljica, T. 7810 (12. oktobar 2010.), T. 7816, 7826–7831 (13. oktobar 2010.); D751 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13736 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 28–29; P1696 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.).

13737 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1697 (Fotografije MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 24, 27–28; Mirza Sabljica, T. 7844–7850 (13. oktobar 2010.); D754 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D755 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D756 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Mirza Sabljica složio se s tim da Stankov nije odredio azimut nego je umjesto toga samo opisao pravac iz kojeg je granata doletjela. V. Mirza Sabljica, T. 7810 (12. oktobar 2010.).

13738 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 28–29; P1696 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.).

13739 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19, 23, 25.

u radijusu 50 do 100 metara.[13740] Konstatovano je – da je granata koja je pala u park između ulice Klare Cetkin i Trga Rade Končara na osnovu opšteg oblika kratera i vidljivih tragova udarnog talasa eksplozije – bila minobacačka granata kalibra 120 mm.[13741] U balističkom izvještaju se kaže da "se može tvrditi" da je ta granata ispaljena iz pravca zapada, iz pravca Nedžarića i Zavoda za slijepe osobe.[13742] Nadalje, prema izvještaju, ta granata nije nikoga ubila ni ranila.[13743] Sabljica je potvrdio da ne postoji linija nišanjenja između Zavoda za slijepe osobe i mjesta incidenta.[13744]

4113. Svjedok KDZ477, koji je tokom sukoba stanovao na Alipašinom Polju, u svom svjedočenju je rekao da je to naselje bilo "isključivo stambeno područje [sa] mnogo visokih zgrada".[13745] I on i Sabljica su u svojim svjedočenjima izjavili da u širem području Alipašinog Polja nije bilo vojnih objekata, a Sabljica nije znao da su u tom naselju postojale bilo kakve stanice rezervne policije.[13746] Brdo Mojmilo, na kojem su bile razmještene jedinice ABiH, nalazi se zapadno od mjesta incidenta, kao i Vojničko Polje.[13747] Kučanin je u svom svjedočenju izjavio da se kadrovski odsjek jedinice Kulin Ban ABiH nalazio na "oko 200 metara" od Trga Rade Končara, ali da su tu radile većinom žene i da niko od osoblja nije nosio uniformu.[13748]

4114. Sabljica je prihvatio da ne zna gdje se tačno nalazila linija sukoba, ali je napomenuo da je ABiH kontrolisala zgradu *Oslobođenja* (sada hotel "Crowne Plaza"), koja se nalazi sjeverno od Zavoda za slijepe osobe, kao i Studentski dom, sjeveroistočno od Zavoda za slijepe osobe,[13749] što je značilo da su tri od četiri zida Zavoda za slijepe osobe bila izložena liniji sukoba.[13750] On je

---

13740 Svjedok KDZ477, T. 11018 (1. februar 2011.).

13741 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19, 25–26. Sabljica je objasnio da ta granata nije analizirana jer nije bilo žrtava i jer je pala na zemljanu površinu. V. Mirza Sabljica, T. 7816 (13. oktobar 2010.).

13742 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2.

13743 P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2.

13744 Mirza Sabljica, T. 7821–7822 (13. oktobar 2010.).

13745 Svjedok KDZ477, T. 10918 (31. januar 2011.); P2165 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

13746 Svjedok KDZ477, T. 10918–10923 (31. januar 2011.); P2165 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477); D977 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477). Svjedok KDZ477 je izjavio da je to možda bio razlog zbog kojeg su djeca, koja su u tom incidentu poginula ili su ranjena, bila vani i igrala se u snijegu. V. svjedok KDZ477 T. 10923 (31. januar 2011.). V. takođe P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 26.

13747 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 26; Mirza Sabljica, T. 7822 (13. oktobar 2010.); D749 (Fotografija Vojničkog Polja).

13748 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4499, 4522, 4663–4665, 4687–4689.

13749 Mirza Sabljica, T. 7806–7807 (12. oktobar 2010.), T. 7819–7821 (13. oktobar 2010.); D746 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D748 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). V. takođe P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 26.

13750 Mirza Sabljica, T. 7820–7821, 7823–7824 (13. oktobar 2010.); D750 (Fotografija Zavoda za slijepe osobe u Sarajevu). Sabljica je takođe prihvatio, na osnovu mape koja mu je predočena, da se Zavod za slijepe osobe u stvari nalazi jugozapadno od šireg područja na koje su granate pale, dok se zgrada *Oslobođenja* nalazi zapadno, a Studentski dom sjeverozapadno od tog područja. Mirza Sabljica, T. 7808–7810 (12. oktobar 2010.); D746 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

prihvatio da bi bilo neuobičajeno postaviti dva minobacača u zgradu Zavoda za slijepe osobe budući da je zgrada bila izložena liniji sukoba, no ponovio je da vještaci balističari na licu mjesta nisu mogli utvrditi tačno mjesto otvaranja vatre, ali su odredili "opšti pravac", koji je u tom konkretnom slučaju "uključivao Nedžariće i Zavod za slijepe osobe."[13751]

4115. Kad je mu je iznijeta tvrdnja da je drugi izvještaj o ovom incidentu, koji je u to vrijeme pripremio kriminalistički tehničar na licu mjesta, u kojem se navodi da su dvije granate kalibra 120 mm pale na Cetinjsku ulicu i na ulicu Klare Cetkin, Sabljica je odgovorio da taj izvještaj nije tačan.[13752] On je dalje objasnio da taj kriminalistički tehničar nije konsultovao vještake balističare kad je završavao svoj izvještaj.[13753]

4116. UNPROFOR je takođe izvijestio o ovom incidentu; u tom izvještaju se navodi da je 22. januara 1994. VRS otvorio ispalio oko 40 hitaca, a ABiH tri, i da je poginulo šestero djece, a devetero ranjeno dok su se igrala u snijegu.[13754] UNPROFOR dalje napominje da je još prerano da se kaže ko je za to odgovoran, ali da su "prema izvještajima" najmanje četiri granate kalibra 82 mm pale na to područje i da je Radio Sarajevo javio da su granate doletjele iz Nedžarića, obližnjeg naselja pod srpskom kontrolom.[13755] Međutim, u balističkom izvještaju UNPROFORA-a, koji je idući dan pripremio kapetan Verdy navodi se da su u periodu od nekoliko minuta iz jedne cijevi jedna za drugom ispaljene tri minobacačke granate od 120 mm.[13756] U tom izvještaju se takođe kaže da je "upadni ugao" bio preko 1.100 hiljaditih, "ugao doleta" između 4.200 i 4.250 hiljaditih, te da je maksimalni domet bio između 2.000 i 3.000 metara.[13757] Konačno, u izvještaju se iznosi zaključak da su te granate "mogle biti ispaljene iz naselja Stup ili Ilidža, na srpskoj strani", koja se

---

13751 Mirza Sabljica, T. 7818, 7821, 7824 (13. oktobar 2010.).

13752 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 29; P1696 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.).

13753 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 29–30. V. takođe P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 70; svjedok KDZ477, T. 10922, 10945–10946 (31. januar 2011.), T. 11018–11019 (1. februar 2011.).

13754 P1700 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa Sarajevom, 21.-23. januar 1994.), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 30.

13755 P1700 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa Sarajevom, 21.-23. januar 1994.), str. 1. V. takođe D3432 (Izvještaj 1. korpusa ABiH, 24. januar 1994.), str. 2.

13756 D752 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.); P1439 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 8. Vijeće napominje da je P1439 duplikat dokaznog predmeta D752, ali da sadrži i originalnu verziju Verdyjevog izvještaja na francuskom i prevod na engleski. D752 je, s druge strane, samo prevod tog izvještaja i ne sadrži fotografije koje su priložene uz originalni izvještaj. Vijeće smatra da je engleski prevod u P1439 manje precizan od prevoda u D752, i stoga će koristiti D752, osim ako se ne bude pozivalo na navedene fotografije. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7832–7834 (13. oktobar 2010.).

13757 P1439 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 4–8 (gdje Verdy navodi da je azimut granate koja je pala na rub pločnika u ulici Klare Cetkin 4.200 hiljaditih dok je azimut granate koja je pala u Cetinjsku ulicu 4.250 hiljaditih).

nalaze zapadno i jugozapadno od mjesta incidenta.[13758] Vijeće napominje da je tužilaštvo u svom Završnom podnesku odlučilo da se ne oslanja na taj izvještaj jer je Verdy izašao na lice mjesta dan nakon incidenta i jer su njegovi nadređeni doveli u pitanje njegovu metodologiju.[13759] Međutim, kao što se dalje u tekstu navodi, Zorica Subotić tvrdi da su Verdyjeve konstatacije u velikom dijelu tačne i da se ona na njih oslonila u svojoj analizi.[13760] Shodno tome, Vijeće je pregledalo i njegov izvještaj.

4117. Higgs je obišao mjesto incidenta i primijetio da su lokacije kratera, iako su još uvijek bile vidljive, toliko oštećene da nije moguće izvršiti njihov detaljan pregled.[13761] On je stoga svoje mišljenje zasnovao na podacima prikupljenim u to vrijeme, konkretno na izvještaju koji je pripremio CSB Sarajevo.[13762] Složio se sa zaključkom navedenim u tom izvještaju da su minobacačke mine kalibra 82 mm "pale na ulicu ispred zgrade, a jedna mina kalibra 120 mm pala je na drugu stranu".[13763] Higgs je zatim uporedio taj izvještaj s Verdyjevim balističkim izvještajem, napominjući da bi prihvatio prvi izvještaj jer je napisan na dan incidenta i jer su ga pripremile osobe koje su imale iskustvo s minobacačima u tom području.[13764] Primijetio je da između ta dva izvještaja nema razmimoilaženja što se tiče pravca vatre i da u tom pogledu ne postoji ništa s čim se on ne bi složio.[13765]

4118. Higgs je takođe napomenuo da je u ovom incidentu teško ustanoviti cilj otvaranja vatre, budući da su korištena dva različita kalibra.[13766] Međutim, usredsredivši se na dvije minobacačke granate kalibra 82 mm, Higgs je zaključio da se radi o vatri za "uznemiravanje" čiji je cilj bio da izazove maksimalni broj žrtava jer su granate pale ispred ulaza u zgrade.[13767] Dalje, udaljenost između dva projektila je bila veća nego što bi Higgs očekivao u slučaju da se radilo o grešci posade

---

13758 D752 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2

13759 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52, fusnota 330. Ali v. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 96 (gdje je svjedok rekao da je kapetan Verdy "u ovom slučaju obavio vrlo dobar posao").

13760 V. par. 4121.

13761 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9. Hogan je 2009. takođe obišao mjesto incidenta, odredio GPS koordinate mjesta udara granata i označio ih na mapi Sarajeva. V. P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu), str. 6; P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); Barry Hogan, T. 11205–11206 (3. februar 2011.).

13762 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

13763 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

13764 Richard Higgs, T. 5921–5924 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

13765 Richard Higgs, T. 5921–5923 (18. avgust 2010.).

13766 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9–10; Richard Higgs, T. 6020–6021 (19. avgust 2010.).

13767 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10. (Higgs je takođe smatrao da dvije minobacačke granate kalibra 82 mm ne bi mogle "postići nikakav vojni cilj").

minobacača.[13768] Drugim riječima, te dvije granate pale su tačno tamo gdje je posada minobacača htjela da padnu, a doletjele su iz pravca Nedžarića.[13769]

4119. Svjedok KDZ450, koji je 1993. i 1994. bio u Sarajevu kao pripadnik UNPROFOR-a, u svom svjedočenju je rekao da ga se taj incident posebno dojmio jer se desio preko puta štaba Sektora Sarajevo i jer je "za posljedicu imao smrt šestoro djece u stambenoj zoni".[13770] On je u svom svjedočenju izjavio da UNPROFOR iz tehničkih razloga nije mogao definitivno odrediti mjesto otvaranja vatre, ali da su postojale značajne "sumnje" da su granate došle s teritorije pod kontrolom SRK-a.[13771]

4120. Zorica Subotić obišla je mjesto incidenta u septembru 2010. i na osnovu raspoloživih dokaza utvrdila da je prva granata eksplodirala na Trgu Rade Končara, druga ispred zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3 i treća ispred zgrade u ulici Klare Cetkin br. 4.[13772] Detaljno je analizirala dvije granate koje su pale ispred zgrade u Ulici Klare Cetkin br. 4 i u Cetinjskoj ulici br. 3, i značajno naglasila nepodudarnosti između prvobitnih istraga u pogledu preciznog broja i kalibra tih minobacačkih granata, kao i na činjenicu da se Sabljica i Stankov nisu slagali s jednim od svojih kriminalističkih tehničara u vezi s kalibrom te dvije granate.[13773] Na osnovu udaljenosti od "oko 200 metara" između dva pregledana mjesta udara, zaključila je da je posada minobacača koja je ispalila granate namjerno izvršila korekciju vatre.[13774]

4121. Što se tiče kratera u ulici Klare Cetkin, Zorica Subotić je, primijenivši metodu centralne ose na očuvane tragove na licu mjesta, utvrdila da je azimut granate bio 238 stepeni i da je stoga doletjela iz zone koja se nalazi oko 30 stepeni južno od Zavoda za slijepe osobe u Nedžarićima.[13775]

13768 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

13769 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

13770 Svjedok KDZ450, T. 10618 (20. januar 2011.).

13771 Svjedok KDZ450, T. 10618–10620, 10694–10697 (20. januar 2011.). V. takođe D964 (Borbeni izvještaj 1. korpusa ABiH, 24. januar 1994.) (pod pečatom).

13772 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 93, 108, 158–159; Zorica Subotić, T. 38260 (14. maj 2013.).

13773 Zorica Subotić, T. 38260 (14. maj 2013.); D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 92–96, 108, 159.

13774 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 107–108; Zorica Subotić, T. 38266 (14. maj 2013.).

13775 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 96–99. 109–110, 160–161. Zorica Subotić je takođe izjavila da se Sabljica složio s načinom na koji je određena ta putanja na osnovu fotografije snimljene tokom njene istrage, sugerišući da on potvrđuje taj rezultat iako je suprotan pravcu koji je on utvrdio tokom istrage CSB-a Sarajevo. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 99; Zorica Subotić, T. 38262 (14. maj 2013.); T. 38423–38426 (16. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da se Sabljica nije složio s pravcem nego s tim da je primijenjena metoda, kao što se vidi na fotografiji, izgleda tačna i da stoga može da ukaže na pravac iz kojeg je projektil doletio. V. Mirza Sabljica, T. 7846–7850 (13. oktobar 2010.); D755 (Fotografija u

Vijeće napominje da je taj azimut gotovo identičan azimutu koji je odredio Verdy. Za razliku od CSB-a Sarajevo, ona je primijetila da se tragovi eksplozije zrakasto protežu prema sredini ulice, u dužini od oko tri metra.[13776] Prihvaćajući da je mjesto udara na ivičnjaku popravljeno, ona je smatrala da je krater imao prečnik od 60 cm i da je stoga uzrokovan minobacačkom granatom kalibra 120 mm, što je kalibar koji je utvrdio Verdy.[13777] Zorica Subotić je takođe navela da je azimut od ulice Klare Cetkin broj 4 do Zavoda za slijepe osobe 266 stepeni, što, prema njenom mišljenju, potkrepljuje činjenicu da su istražitelji balističari CSB-a Sarajevo samo pretpostavili gdje je mjesto otvaranja vatre.[13778]

4122. Što se tiče kratera u Cetinjskoj ulici, Zorica Subotić nije izvršila njegov fizički pregled jer je cesta ponovo asfaltirana.[13779] Međutim, koristeći fotografije koje je u vrijeme događaja snimio CSB Sarajevo, utvrdila je da je krater imao prečnik od približno 90 cm, što znači da je na to mjesto pala minobacačka granata kalibra 120 mm – u čemu se takođe slaže s Verdyjem.[13780] Ona je takođe iznijela mišljenje da kriminalistički tehničar iz CSB-a Sarajevo, koji je zaključio da su obje granate bile granate kalibra 120 mm, mora da se oslonio na veličinu kratera koji je pregledao.[13781] Koristeći video snimak koji je 2001. napravio Hogan, prije nego što je cesta ponovo asfaltirana, Zorica

---

vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D756 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13776 Zorica Subotić, T. 38260–38262 (14. maj 2013.). Zorica Subotić je tvrdila da je, shodno tome, opis mjesta događaja CSB-a Sarajevo netačan i da je Higgs, i pored toga, "poklonio bezrezervno poverenje" njihovoj istrazi jer nije primijetio da se tragovi gelera protežu na više od 120 cm od kratera. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 96–97;

13777 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 97, 108, 159. Zorica Subotić je prihvatila da nije istražila način na koji je ivičnjak popravljen napomenuvši da tragovi rasprskavanja fragmenata granate na cesti pokazuje da to nije mogla biti minobacačka granata kalibra 82 mm, bez obzira na prečnik kratera. V. Zorica Subotić, T. 38420–38423 (16. maj 2013.); T. 38632–38633 (22. maj 2013.); D3558 (Fotografija koja prikazuje mjesto udara granate, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

13778 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 98 (gdje se navodi da je CSB Sarajevo utvrdio da je mjesto otvaranja vatre bilo sa zapada ili iz pravca nešto prema sjeveru u odnosu na zapad, što odgovara azimutu od 270 stepeni ili više, a ne azimutu od 266 stepeni). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7810 (12. oktobar 2010.).

13779 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 99; Zorica Subotić, T. 38262–38263 (14. maj 2013.).

13780 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 100–101; Zorica Subotić, T. 38262–38263 (14. maj 2013.) (gdje je Zorica Subotić prihvatila da je fotografija kratera nejasna i da je koristila drugu fotografiju, na kojoj se više vidi ulica, da bi potvrdila svoj proračun dimenzija kratera. Ona je objasnila da se na toj fotografiji vidi poklopac za šaht, koji je znatno manji od kratera. Napominjući da je standardni prečnik tih poklopaca 70 cm, ona je zaključila da je prečnik kratera morao biti veći od 70 cm). Međutim, Vijeće napominje da je kvalitet obje fotografije loš i da se stoga nije uvjerilo da je na osnovu njih moguće utvrditi veličinu kratera. Pored toga, Zorica Subotić nije vještak za šahtove i Vijeće ne posjeduje dokaze na osnovu kojih bi moglo provjeriti njenu tvrdnju da je prosječni prečnik šahta 70 cm. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 103.

13781 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 102. Ali v. P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13.

Subotić je takođe primijetila da u krateru postoji "centralna rupa", okružena širim kraterom, te da su istražitelji CSB-a izmjerili manju centralnu rupu i tako pogrešno zaključili da je krater manji nego što je zaista bio.[13782] Koristeći zamrznute kadrove Hoganovog video-snimka i jedan kompjuterski program, Zorica Subotić je zatim zaključila da je ta granata doletjela iz pravca koji odgovara azimutu "malo manjem od 240 stepeni".[13783]

4123. Iako se u suštini složila s Verdyjevim mišljenjem u pogledu azimuta i kalibra te dvije granate, Zorica Subotić je tvrdila da je on pogriješio kada je određivao azimute granata za dva kratera.[13784] Zatim je unijela korigovane putanje u *Google Earth* i primijetila da se presijecaju u tačci koja se nalazi 3.270 metara jugozapadno od mjesta udara u ulici Klare Cetkin; odnosno na teritoriji pod kontrolom ABiH, u blizini Poljoprivrednog instituta UPI u Sokolović Koloniji.[13785] Subotić se složila s Verdyijem u pogledu upadnog ugla granata koji je on odredio i, koristeći tablice gađanja za minobacače kalibra 120 mm, izračunala da su te granate najvjerovatnije ispaljene s četvrtim punjenjem.[13786]

4124. Galić je u svom svjedočenju rekao da je Alipašino Polje bilo na teritoriji pod kontrolom ABiH i da, koliko se sjeća, on u to vrijeme nije naredio da se na to naselje otvara vatra.[13787] Primijetio je da je u naselju Alipašino Polje bilo nekih vojnih ciljeva i konkretno se sjetio da je na tom području bila stacionirana jedna jedinica 1. korpusa ABiH, na Trgu Kulina Bana, otprilike "110 do 150" metara od mjesta incidenta.[13788] On je rekao da je to mogao biti razlog za otvaranje

---

februara 2010.), par. 70; svjedok KDZ477, T. 10922, 10945–10946 (31. januar 2011.), T. 11018–11019 (1. februar 2011.).

13782 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 102–103.

13783 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 103–104; Zorica Subotić, T. 38263–38264 (14. maj 2013.) (gdje je tvrdila da sjenka jednog električnog stuba na snimku ima sličan pravac u odnosu na centralnu osu tragova rasprskavanja fragmenata u krateru i da je izračunala azimut sunca da bi odredila azimut sjenke).

13784 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 102, 104–5. Prema riječima Zorice Subotić, Verdy je tačno utvrdio da su obje granate doletjele iz pravca jugozapada. Budući da su sve tri granate pale u granicama "odstupanj[a] po daljini" za minobacače, sve tri su ispaljene iz istog minobacača. To znači da se Verdyjevi pravci moraju sjeći u tačci gdje su granate ispaljene, na jugozapadu. Verdy je pored fotografije granate koja je pala u ulicu Klare Cetkin označio da je njen azimut 4.200 hiljaditih, a azimut granate koja je pala u Cetinjsku ulicu 4.250 hiljaditih. Kad je ucrtala te pravce, konstatovala je da se sijeku u tačci sjeveroistočno od mjesta incidenta, što je nemoguće, i da to stoga pokazuje da je Verdy zamijenio azimute kada ih je pripisivao dvama kraterima. V. Zorica Subotić, T. 38264–38265 (14. maj 2013.); T. 38426–38427, 38430–38436 (16. maj 2013.).

13785 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 106–107; Zorica Subotić, T. 38265–38266 (14. maj 2013.) (gdje je objasnila da je UPI institut poljoprivredni institut).

13786 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 107.

13787 Stanislav Galić, T. 37436 (18. april 2013.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32710 (28. januar 2013.).

13788 Stanislav Galić, T. 37436 (18. april 2013.); T. 38036–38040 (9. maj 2013.). V. takođe D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 9; D2499 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio Nikola Mijatović).

vatre, ali da – budući da je na snazi bio prekid vatre – ne misli da je SRK zaista i otvorio vatru.[13789] On je u svom svjedočenju naveo da je u vezi s daljim operacijama SRK-a 23. januara 1994. odlučeno da korpus zauzme odbrambeni stav, i da nije dobio izvještaj ni protest od UNPROFOR-a u vezi s ovim incidentom.[13790] On je u svom svjedočenju takođe rekao da, bez obzira na stranu koja je ispalila granate, "ne vidi tu [valjanog] razloga ili opravdanja" za ovaj incident.[13791] Kad mu je postavljeno pitanje u vezi s ovim incidentom, Milošević je izjavio da se ne može sjetiti, ali da SRK nije "dejstvova[o] [na područja] gde se nalazi civilno stanovništvo" ili radio nešto nedozvoljeno.[13792]

4125. Sladoje je u svom svjedočenju izjavio da su jedinice ABiH, stacionirane na Vojničkom Polju, Alipašinom Polju i na Stupu, imale, između ostalog, minobacače kalibra 82 i 120 mm i jedan tenk u dubini Alipašinog Polja; podršku im je pružala i artiljerija s planine Igman.[13793] Sladojev 1. bataljon bio je opremeljen minobacačima kalibra 82 i 120 mm, od kojih su četiri ili pet bili u blizini Teološkog fakulteta; prema njegovim riječima, vojni ciljevi u toj zoni uključivali su zgradu *Oslobođenja*, studentske domove, i zgradu koja se nalazila nekoliko zgrada dalje od Cetinjske ulice, u blizini Prvomajske ulice, gdje su takođe živjeli civili.[13794] Međutim, on je kategorično negirao da je SRK imao minobacače u Zavodu za slijepe osobe i da je bilo ko naredio to konkretno granatiranje.[13795] Prihvaćajući da postoji značajan rizik da se izazovu žrtve među civilima ako se otvara vatra na urbane zone u kojima su prisutni vojnici, kao što je Alipašino Polje, on se, ipak

13789 Stanislav Galić, T. 37436 (18. april 2013.), T. 37936 (8. maj 2013.).

13790 Stanislav Galić, T. 37436–37437 (18. april 2013.); D2806 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. januar 1994.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32710 (28. januar 2013.).

13791 Stanislav Galić, T. 37441–37442 (18. april 2013.). Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da su brojni incidenti tokom tog perioda, uključujući taj konkretni incident, bili dio medijske kampanje u Sarajevu protiv SRK-a, i protiv VRS-a uopšte. V. Stanislav Galić, T. 37442 (18. april 2013.).

13792 Dragomir Milošević, T. 32710 (28. januar 2013.).

13793 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 5, 7, 10 (gdje je svjedok rekao da su jedinice ABiH u toj zoni bile 101. i 102. brigada 1. korpusa ABiH). V. takođe Milomir Šoja, T. 7214–7216 (30. septembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH otvarala vatru iz pješadijskog naoružanja na položaje Ilidžanske brigade iz hladnjače na Stupu). Vijeće napominje da iz predočenih dokaza proizlazi da je hladnjača bila dio Instituta UPI. V. D676 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 106, Slika 62.

13794 Mile Sladoje, T. 30563–30566, 30571–30573 (28. novembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6–7; D2481 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). V. takođe P1058 (Mapa ABiH) (koje pokazuju da je SRK imao minobacače i u blizini Teološkog fakulteta i u blizini Zavoda za slijepe osobe).

13795 D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 27. Sladoje je potvrdio da je Alipašino Polje bilo u dometu naoružanja njegovog bataljona, kao i da je znao da na tom području žive civili, ali je rekao da je ABiH koristila većinu zgrada. V. Mile Sladoje, T. 30570, 30573 (28. novembar 2012.).

zapitao: "Kako možete vi da očekujete da mi [SRK] ne otvorimo vatru [na neprijateljske vojnike] ako su ugroženi naši položaji?"[13796]

4126. Za razliku od Sladoje, Radojčić, komandant Ilidžanske brigade, u svom svjedočenju je izjavio da je jedan vod minobacača kalibra 82 mm bio razmješten u blizini Zavoda za slijepe osobe, ali da na toj lokaciji nije bilo minobacača kalibra 120 mm.[13797] On je takođe rekao da nikad nije izdao naređenje da se otvori vatra na mjesto incidenta i da od svojih potčinjenih nije dobio informacije o tom napadu.[13798]

4127. Savo Simić, pripadnik 1. Sarajevske mehanizovane brigade čiji su se položaji nalazi u pravcu Lukavice, rekao je da su u tom incidentu granate doletjele s teritorije pod kontrolom ABiH, iz pravca Butmira.[13799] Dušan Škrba, Simićev potčinjeni, rekao je da je po njegovom mišljenju "najverovatnije" mjesto opaljenja u pravcu jugozapada bilo "Poljoprivredno dobro Butmir" jer je to bilo idealno mjesto za otvaranje vatre iz minobacača.[13800]

4128. Što se tiče žrtava u ovom incidentu, u izvještaju CSB-a Sarajevo navode se imena djece koja su poginula: Danijel Jurenić, Admir Subašić, Nermin Rizvanović, Jasmina Brković, Indira Brković i Mirza Dedović.[13801] U izvještaju se takođe navodi da su ranjene sljedeće osobe, od kojih su većina bila djeca: Elvir Ahmethodžić, Admir Ahmethodžić, Muhamed Kapetanović, Nedžad Topel, Goran Todorović i Samir Sarač.[13802] U medicinskoj evidenciji koja je dostupna Vijeću navodi se da je u ovom incidentu poginulo šest osoba i da je ranjeno najmanje pet osoba.[13803]

13796 Mile Sladoje, T. 30573–30574 (28. novembar 2012.).

13797 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2; 111. V. takođe P1058 (Mapa ABiH).

13798 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 111.

13799 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3, 12, 26. Vijeće napominje da Simić ne objašnjava osnovu za to mišljenje. Shodno tome, Vijeće ne može ocijeniti njegovu pouzdanost i neće se osloniti na taj iskaz.

13800 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7, 20.

13801 P1443 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 3–6, 8, 11–12, 15–16.

13802 P1443 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 3–7, 10, 13–16.

13803 P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 1–4; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 50; P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 21; P1025 (Medicinska dokumentacija za Muhameda Kapetanovića); P1236 (Medicinski izvještaji za Elvira i Admira Ahmethodžića); P1443 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 10–12. Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno 296 navodi da je istražni sudija Zdenko Eterović "nakon što je obavio razgovore sa svjedocima i pregled ljudskih ostataka na mjestu događaja, i posjetio bolnice u koje su postradali odvezeni, ustanovio da je" poginulo šestero djece a da su još troje djece i jedna odrasla osoba teško ranjeni, što znači da je bilo ukupno deset žrtava. Međutim, u svom izvještaju Eterović nije uključio Gorana Todorovića na listu žrtava iako je Todorović takođe ranjen u ovom incidentu. Vijeće će se stoga osloniti na drugi dio izvještaja CSB-a Sarajevo koji među žrtve uključuje Todorovića, kao i Samira Sarača. V. P1443 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 4, 15–16.

4129. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se tiču pravca i mjesta otvaranja vatre, kao i kalibra granata korištenih u tom incidentu: (i) tri minobacačke granate (dvije kalibra 82 mm i jedna kalibra 120 mm) ispaljene su na stambeno naselje Alipašino Polje 22. januara 1994., oko podne, pri čemu je ubijeno šestero djece i ranjen jedan broj osoba, civila, među kojima je bilo i djece;[13804] (ii) tragovi udara bili su znatno izraženiji zapadno od kratera;[13805] (iii) pouzdano se može zaključiti da su granate ispaljene iz pravca zapada ili sjeverozapada;[13806] (iv) tragovi udara bili su izrazito eliptičnog oblika i značajno pomaknuti prema zapadu;[13807] (v) te tri granate ispaljene su s položaja SRK-a, negdje zapadno od Alipašinog Polja;[13808] i (vi) slijed eksplozija, zajedno s činjenicom da je granatiranje utihnulo nakon što su ispaljena samo tri projektila, pri čemu su sva tri pala daleko od "Kulina Bana" (dva na udaljenosti od najmanje 150 metara) navodi na zaključak da "Kulin Ban" nije bio namjeravani cilj ovog napada.[13809]

4130. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da su 22. januara 1994. na području Alipašinog Polja eksplodirale najmanje tri minobacačke granate. Jedna od granata pala je ispred zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3, druga je pala ispred zgrade u ulici Klare Cetkin br. 4, i treća na Trg Rade Končara, iza te dvije lokacije. Što se tiče kalibra tih granata, Vijeće više vjeruje zaključcima CSB-a Sarajevo nego analizi Zorice Subotić i njenom oslanjanju na Verdyjeve konstatacije. Prvo, Sabljica i Stankov su izvršili detaljnu istragu na licu mjesta na dan incidenta i stoga su mogli vidjeti lice mjesta i svježe tragove koje su prouzrokovale te tri granate. To nije bio slučaj s Verdyijem koji je dan kasnije pregledao tragove samo dvije od tri granate, dok je Zorica Subotić pregledala lice mjesta nakon više od deset godina. Drugo, zaključci Zorice Subotić u vezi s kraterima su u tolikoj mjeri spekulativni da su ponekad nerazumni. Na primjer, u vezi s granatom koja je pala u ulicu Klare Cetkin, ona je svoje zaključke zasnovala na pregledu popravljenog ivičnjaka, bez ikakvog znanja o prirodi tih popravaka ili o tome koliko su oni uticali na veličinu kratera. Zbog toga njeni zaključci u vezi s veličinom kratera nisu uvjerljivi. Isto tako, kad je u pitanju njena analiza mjesta incidenta u Cetinjskoj ulici, Zorica Subotić se oslonila na Hoganov video-snimak iz 2001. i na fotografije koje je u vrijeme incidenta snimio CSB Sarajevo, koje su očigledno lošeg kvaliteta. Njena analiza tih sekundarnih izvora, koja uključuje koncepte prosječne veličine poklopca za šaht i relativne veličine nekog predmeta na fotografijama, veoma je spekulativna i neuvjerljiva. Shodno tome, Vijeće ne prihvata da su sve

[13804] Činjenica o kojoj je presuđeno 297.
[13805] Činjenica o kojoj je presuđeno 300.
[13806] Činjenica o kojoj je presuđeno 301.
[13807] Činjenica o kojoj je presuđeno 302.
[13808] Činjenica o kojoj je presuđeno 303.
[13809] Činjenica o kojoj je presuđeno 304.

granate u ovom incidentu bile granate kalibra 120 mm i konstatuje da su 22. januara 1994. na Alipašinom Polju eksplodirale najmanje dvije granate kalibra 82 mm i jedna granata kalibra 120 mm.

4131. Oslanjajući se na medicinsku dokumentaciju i na istragu CSB-a Sarajevo, o kojima je bilo riječi gore u tekstu, Vijeće konstatuje da su 22. januara 1994. eksplozije tri granate uzrokovale 12 žrtava – šest poginulih (svi poginuli bila su djeca) i šest ranjenih (većina ranjenih bila su djeca).

4132. Što se tiče pravca vatre, Vijeće podsjeća da su istražitelji CSB-a Sarajevo zaključili da su granate doletjele iz opšteg pravca zapada prema mjestu udara na Alipašinom Polju, dok je Verdy smatrao da su granate koje su pale na Cetinjsku ulicu i na ulicu Klare Cetkin ispaljene iz istog minobacača, stacioniranog na Stupu ili na Ilidži, što je zapadno ili jugozapadno od mjesta incidenta. Vijeće podsjeća da se, prema Higgsovom mišljenju, te dvije istrage nisu mnogo razmimoilazile u pogledu pravca vatre budući da su obje u suštini zaključile da su granate ispaljene približno sa zapada prema mjestu udara na Alipašinom Polju, iz pravca Nedžarića. Međutim, Higgs je smatrao da je istraga CSB-a Sarajevo tačnija jer je provedena u vrijeme kad se incident desio. Vijeće se slaže s tom analizom.

4133. Iako je Zorica Subotić smatrala da su dvije granate, koje su analizirali i Verdy i CSB Sarajevo, doletjele približno iz pravca jugozapada prema mjestu udara na Alipašinom Polju, njeni zaključci zasnivaju se na pregledu znatno izmijenjenog lica mjesta, kao i na sekundarnim izvorima kao što su nejasne fotografije i video snimak mjesta događaja. Na primjer, izračunala je azimut granate koja je pala na Cetinjsku ulicu koristeći video snimak iz 2001. na kojem Hogan stoji pored kratera, kao i azimut sunca i sjenki predmeta na snimku. Vijeće smatra da je ta vrsta analize neprihvatljiva i da nanosi ozbiljnu štetu kredibilitetu Zorice Subotić, kako u odnosu na ovaj incident tako i uopšte. Prema tome, Vijeće ne prihvata njen iskaz u vezi s pravcem vatre u ovom incidentu.

4134. Vijeće konstatuje da su granate doletjele s područja koje se nalazi približno zapadno od mjesta incidenta.

4135. Što se tiče preciznog mjesta otvaranja vatre, ni istražitelji CSB-a ni Zorica Subotić nisu odredili upadni ugao granata, dok je Verdy zaključio da je taj ugao veći od 1.100 hiljaditih i da su granate imale maksimalni domet između 2.000 i 3.000 metara, što ukazuje na to da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a. Budući da iz Verdyjevog izvještaja nije jasno kako je uspio da izračuna maksimalni domet granata, Vijeće ne može ocijeniti njegovu metodu i stoga ne može prihvatiti ove zaključke. U isto vrijeme, Vijeće ne prihvata ni analizu Zorice Subotić prema

kojoj je vatra otvorena iz Instituta UPI, jugozapadno od mjesta incidenta. To je zbog toga što je ona svoju analizu zasnovala na Verdyjevim azimutima od 236 i 239 stepeni, uzimajući ih kao apsolutno tačne, iako ih je on permutirao. Međutim, Vijeće napominje da je Verdy u svom izvještaju takođe zaključio da su azimuti bili "između" 236 i 239 stepeni. Drugim riječima, putanje koje je unijela Zorica Subotić, koje se presijecaju u Institutu UPI, polaze od pretpostavke apsolutne tačnosti. Vijeće konstatuje da je to nerealno s obzirom na marginu greške koju vještaci balističari treba da uzmu u obzir prilikom ekspertize.

4136. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, u Optužnici se navodi da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom SRK-a, zapadno od mjesta incidenta, a tačno mjesto otvaranja vatre se ne precizira. Zatim, u Završnom podnesku tužilaštva, u pogledu mjesta otvaranja vatre upućuje se na Nedžariće i Zavod za slijepe osobe, ili alternativno na područje Stupa u srpskom dijelu Ilidže.[13810]

4137. Međutim, uzimajući u obzir sve što je gore navedeno, kao i činjenice o kojima je presuđeno, koje se tiču ovog incidenta, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je vatra otvorena iz Nedžarića i iz Zavoda za slijepe osobe. Prvo, u izvještaju CSB-a Sarajevo ne zaključuje se da je vatra otvorena s te lokacije nego se samo navodi da je vatra otvorena iz pravca zapada, s područja gdje se nalaze Nedžarići i Zavod za slijepe osobe. Pored toga, kao što je ranije navedeno,[13811] Sabljica je prihvatio da CSB Sarajevo nije odredio azimut granata, prema uobičajenoj praksi. Konačno, u činjenicama o kojima je presuđeno, u vezi s mjestom otvaranja vatre ne navodi se da je vatra otvorena iz Nedžarića ili iz Zavoda za slijepe osobe.

4138. Što se tiče Stupa, Vijeće napominje da u činjenicama o kojima je presuđeno, u vezi s mjestom otvaranja vatre, ne stoji da je u ovom incidentu vatra otvorena sa Stupa. Pored toga, kao što je gore u tekstu navedeno, to područje je najvećim dijelom bilo pod kontrolom ABiH, dok je njegov mali dio kontrolisao SRK.[13812] Verdy je jedini koji je, na osnovu dokaza koji su Vijeću predočeni, odredio upadni ugao i izračunao potencijalnu dužinu putanje granata, te je utvrdio da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a na Stupu. Međutim, u svom Završnom podnesku tužilaštvo navodi da je odlučilo da se ne oslanja na Verdyjev izvještaj jer su njegovi pretpostavljeni kritikovali metodologiju koju je koristio i jer nije otišao na lice mjesta na dan incidenta.[13813] Shodno tome, Vijeće ne može van svake razumne sumnje da zaključi da je

[13810] Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52.

[13811] V. fusnota 13737.

[13812] V. par. 4056, fusnota 13492. V. takođe P1058 (Mapa ABiH).

[13813] V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52, fusnota 330. Iako se u velikoj mjeri oslonila na Verdyjev izvještaj, Zorica Subotić je zaključila da je on pogriješio prilikom utvrđivanja tačnog mjesta otvaranja vatre. Prema tome, budući da se u vezi s mjestom otvaranja vatre nijedna strana ne oslanja na njegov izvještaj, i da on

mjesto otvaranja vatre bio na dijelu Stupa pod srpskom kontrolom, niti se u dokazima koji su Vijeću predočeni, ni u činjenicama o kojima je presuđeno, ta lokacija navodi kao mjesto porijekla vatre.

4139. Iako se u činjenici o kojoj je presuđeno 303 navodi da su granate ispaljene s položaja SRK-a "negdje zapadno od Alipašinog polja", i ABiH i SRK imale su položaje zapadno od mjesta incidenta. S obzirom na gore navedene konstatacije u vezi s Nedžarićima i sa Stupom, lokacijama koje se obje nalaze zapadno od mjesta incidenta, i imajući u vidu da je tužilaštvo diskreditovalo jedini izvještaj u kojem je, na osnovu drugih elemenata, a ne na osnovu pukog nagađanja, utvrđeno da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a, Vijeće se ne može osloniti na činjenicu o kojoj je presuđeno 303. Shodno tome, Vijeće ne može zaključiti van svake razumne sumnje da je vatra otvorena s položaja SRK-a.

(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici)

4140. U Optužnici se navodi da su 4. februara 1994., salvom od tri granate iz minobacača kalibra 120 mm pogođeni civili u stambenom naselju Dobrinja.[13814] Navodi se da je prva granata pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobodilaca Sarajeva, pogodivši osobe koje su dijelile i primale humanitarnu pomoć, i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi.[13815] Druga i treća granata su, prema navodima, pale na ljude koje su trgovali na pijaci na otvorenom, iza stambenih zgrada u ulici Mihajla Pupina i ulici Oslobodilaca Sarajeva.[13816] Granate su, prema navodima, doletjele s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, istočno od Dobrinje, pri čemu je poginulo osam ljudi, a barem 18 je ranjeno.[13817] U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da su minobacačke granate kalibra 120 mm ispaljene s najmanje tri punjenja i da je vatra otvorena s teritorije koju je držao SRK, istočno od Dobrinje, u blizini Lukavice, možda iz kompleksa zgrada "Energoinvesta".[13818] Optuženi tvrdi da su na mjestu događaja u stvari eksplodirale četiri minobacačke granate kalibra 120 mm, i da je vatra otvorena s položaja koje je držala ABiH.[13819]

4141. Dana 4. februara 1994., kada se duž ulice Oslobodilaca Sarajeva na Dobrinji okupio veliki broj ljudi koji su čekali da dobiju humanitarnu pomoć koja se tamo dijelila, eksplodiralo je

---

nije svjedočio pred Vijećem kako bi objasnio i odbranio svoju metodologiju, Vijeće se u tom pogledu ne može osloniti na njegov izvještaj.

13814 Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

13815 Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

13816 Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

13817 Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

13818 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 53.

13819 Završni podnesak odbrane, par. 2040–2046.

nekoliko granata i više ljudi je stradalo.[13820] Među prisutnima na mjestu događaja bio je Sabahudin Ljuša, koji ni na mjestu gdje se istovarivala humanitarna pomoć ni u ulici Oslobodilaca Sarajeva nije vidio ni vojnike ni bilo kakvo vojno osoblje.[13821] Vijeće je također formalno primilo na znanje da je Ismet Hadžić, komandant Dobrinjske brigade ABiH, izjavio da tog dana u blizini mjesta događaja nije bilo vojnih jedinica ABiH.[13822]

4142. Sabljica i Međedović su 4. februara 1994. učestvovali u istrazi ovog incidenta, zajedno s timom CSB-a Sarajevo, predvođenim istražnim sudijom Zdenkom Eterovićem, i u kojem je bio određeni broj kriminalističkih tehničara, među kojima Bešić i svjedok KDZ166.[13823] Prema izvještaju koji je na dan incidenta sastavio Eterović, na to područje pale su tri granate kalibra 120 mm, prve dvije gotovo istovremeno, u 11:30 sati.[13824] Jedna od te dvije granate udarila je u tlo ispred zgrade u ulici Oslobodilaca Sarajeva br. 8 i ranila jednog dječaka, ali od nje niko nije poginuo.[13825] Druga granata je udarila u podzid u stražnjem dvorištu stambenog objekta u ulici Mihajla Pupina br. 3 i na mjestu događaja pronađen je stabilizator granate kalibra 120 mm.[13826] Od te granate poginuli su jedan dječak i jedna žena.[13827] Treća granata pala je nekoliko minuta kasnije i pogodila igralište koje se nalazilo pored natkrivenog parkirališta, okruženo zgradama, u blizini ulice Oslobodilaca Sarajeva.[13828] Konkretnije, u izvještaju se navodi da je ta granata pala na

---

13820 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 54. V. također svjedok KW570, T. 32220 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

13821 V. činjenica o kojoj je presuđeno 318.

13822 V. činjenica o kojoj je presuđeno 319.

13823 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 8–9. V. također P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 49; P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3; P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 14–15. Prije provođenja istrage na licu mjesta, tijela poginulih i povrijeđene osobe odvezeni su u bolnicu Dobrinja i u bolnicu Koševo. V. P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

13824 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 2–3, 5.

13825 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3. Ova granata "udara kraj štoka" prozora u prizemlju zgrade koja je korištena kao muslimanska vjerska osnovna škola. P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

13826 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 10–13; P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 1–4; D998 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.).

13827 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

13828 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 2–9; P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 5–10; D1001 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1002 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 316.

"asfaltnu stazu za pješake", na strani bližoj igralištu.[13829] Stabilizator granate kalibra 120 mm pronađen je zabijen u asfalt.[13830] U izvještaju se također kaže da je na mjestu događaja poginulo šest osoba i da su još dvije osobe umrle nakon prijema u bolnicu Koševo;[13831] dok su 22 osobe teško povrijeđene.[13832] U službenom izvještaju koji je sljedeći dan pripremio CSB navodi se da je osam osoba poginulo, a da je ih 18 ranjeno.[13833]

4143. Sabljica i Međedović pregledali su samo dva od tri mjesta udara, odnosno mjesta udara na kojima je bilo mnogo žrtava.[13834] Na osnovu veličine i oblika tragova od gelera, i na osnovu pronađenog stabilizatora, zaključili su da u je u stražnje dvorište stambenog objekta u ulici Mihajla Pupina br. 3 pala minobacačka granata kalibra 120 mm koja je doletjela iz pravca istok-sjeveroistok, "Lukavica – kompleks "Energoinvesta".[13835] Iz istih razloga također je konstatovano da je projektil koji je pao na pločnik pored igrališta bio minobacačka granata kalibra 120 mm, te je tim zaključio da je doletio "s istoka", također s područja Lukavice i kompleksa "Energoinvesta".[13836] Na pitanje u vezi s tim da se u njegovom izvještaju ne pominje granata koja je pala na ulicu Oslobodilaca Sarajeva br. 8, Sabljica je objasnio da je Eterović "insistirao" na tome da se u njegov službeni izvještaj uključi neka analiza u vezi s tom granatom, uprkos činjenici da je Sabljica i

---

13829 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3. Na mjestu događaja također su pronađene lokve krvi, dijelovi ljudskih tijela, rasuto brašno, i jedna oštećena čizma. P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3, 5, 7. V. P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 49–50; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.).

13830 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

13831 Iako se u izvještaju navodi da su još tri osobe umrle nakon prijema u bolnicu Koševo, Vijeće napominje da je jedna od te tri osobe Sabahudin Ljuša, koji je u stvari preživio napad i koji se također pominje u Eterovićevom izvještaju kao jedna od teško povrijeđenih žrtava. U vrijeme napada Ljuša je imao deset godina. P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3, 5–6. U činjenici o kojoj je presuđeno 318 jasno stoji da je Ljuša preživio i da je nakon toga svjedočio u predmetu *Tužilac protiv Galića*.

13832 Iako se u Eterovićevom izvještaju pominju 23 teško povrijeđene žrtve, taj broj je u stvari 18 jer izgleda da je određeni broj osoba upisan dva puta na listu žrtava. Vijeće napominje da je "Mukšija Pribinja"/"Muskija Pubinja" – izgleda da se radi o istoj osobi – istovremeno upisana na listu osoba koje su umrle u bolnici i na listu teško povrijeđenih osoba. U službenom izvještaju, sastavljenom sljedećeg dana, precizira se da je ta osoba među umrlima i da je u tom incidentu povrijeđeno 18 osoba. P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3–6. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 317, u kojoj se navodi da se u Eterovićevom izvještaju konstatuje da su granate ubile ukupno osam osoba i ranile 22 osobe. Na osnovu raspoloživih dokaza, Vijeće primjećuje da je u stvari bilo 18 povrijeđenih osoba. Shodno tome, Vijeće se u zaključcima koji se navode dalje u tekstu neće osloniti na tu konkretnu činjenicu o kojoj je presuđeno.

13833 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 5–6.

13834 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 49; P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 8–9; P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3; Mirza Sabljica, T. 7768–7769 (12. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9488–9489 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 3–7.

13835 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 50; P1816 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), str. 1; P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom).

13836 P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 51; P1816 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem

Međedović nisu analizirali.[13837] Komentarišući redoslijed pada granata koji je Eterović naveo u izvještaju, Sabljica je izjavio da njemu i Međedoviću nije bio poznat taj redoslijed budući da su pregledali samo tragove eksplozije.[13838] Međutim, pod pretpostavkom da je taj redoslijed tačan, Sabljica nije mogao da objasni zašto su djeca i dalje bila na igralištu kad je pala treća granata, iako su nekoliko minuta ranije u blizini već pale dvije granate.[13839]

4144. Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da se linija sukoba sjeverno i sjeveroistočno od Dobrinje nalazila na udaljenosti od 350 do 400 metara od mjesta incidenta.[13840] On je prihvatio da u njegovim zaključcima postoji određena razlika u pogledu pravca iz kojeg su doletjele te dvije granate, odnosno pravca istoka i sjeveroistoka, i objasnio da je kompleks zgrada "Energoinvesta", koji se pominje u izvještaju, uzet samo kao "bliži orijentir" a ne kao utvrđeno mjesto otvaranja vatre.[13841] Međedović je u svom svjedočenju izjavio da su se samo jedna ili dvije zgrade nalazile između mjesta incidenta i srpskih linija.[13842]

4145. U izvještaju broj jedan CSB-a Sarajevo, kriminalistički tehničar je na skici mjesta incidenta označio tri mjesta udara i sjever.[13843] Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja Mirze Sabljice, optuženi je uspio da pokaže da je skica netačna jer je pogrešno označen sjever.[13844] Svjedok KDZ166 je objasnio da je do te greške došlo jer kriminalistički tehničar nije poznavao Dobrinju i

---

Dobrinje 4. februara 1994.), str. 1; P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom).

13837 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 53–54; P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9.

13838 Mirza Sabljica, T. 7791–7795 (12. oktobar 2010).

13839 Mirza Sabljica, T. 7793–7794 (12. oktobar 2010.). U unakrsnom ispitivanju, Sabljica je izjavio da Eterović pominje to mjesto kao mjesto gdje je pala treća granata, koje je na skici CSB-a označeno brojem jedan. Mirza Sabljica, T. 7790–7791, 7795–7797 (12. oktobar 2010.); D744 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D743 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13840 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 52. Prema Sabljičinim riječima, linija sukoba se pružala istočno i sjeveroistočno od Dobrinje, u pravcu Lukavice. V. Mirza Sabljica, T. 7771–7772 (12. oktobar 2010.); D741 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13841 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 52–53; Mirza Sabljica, T. 7768 (12. oktobar 2010.).

13842 P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3.

13843 P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom).

13844 Sabljica je označio tačan pravac sjevera na skici koja je zarotirana kako bi se tačno prikazalo to područje. V. Mirza Sabljica, T. 7768–7773, 7777–7789 (12. oktobar 2010.), T. 7947–7951, 7953–7957 (14. oktobar 2010.); D741 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D742 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. marta 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1739 (Mapa Dobrinje); P1740 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1741 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D768 (Kompozitne fotografije sačinjene od dokaznih predmeta P1740 i P1741 s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D900 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Sead Bešić).

jer je bio pod pritiskom da radi brzo.[13845] Sabljica je, bez obzira na tu grešku, ostao pri stavu da je druga granata doletjela s istoka, a treća sa sjeveroistoka.[13846] I on i svjedok KDZ166 su u svojim svjedočenjima izjavili da pravac vatre nije utvrđen na osnovu te skice niti je na njoj označen; utvrđen je na osnovu tragova na mjestu događaja.[13847]

4146. Ubrzo nakon što je saznao za granatiranje od jednog novinara, Rose je otišao na mjesto incidenta i naredio da se izvrši analiza kratera.[13848] UNPROFOR je utvrdio da su 4. februara 1994., između 11:00 sati i 11:02 sati, tri minobacačke granate kalibra 120 mm eksplodirale na Dobrinji.[13849] UNPROFOR je konstatovao da je "pretpostavljeno" mjesto otvaranja vatre za sve tri granate na teritoriji pod kontrolom SRK-a, na širem području Lukavice.[13850] Akashi je 5. februara 1994. obavijestio novinare da je UNPROFOR potvrdio da je minobacački napad na Dobrinju 4. februara izveden definitivno s teritorije pod kontrolom SRK-a.[13851] Rose je takođe telefonirao u VRS i uputio protestna pisma optuženom i Mladiću.[13852]

13845 Svjedok KDZ166 je na skici takođe označio tačan pravac sjevera, koji se poklapa s pravcem koji je označio Sabljica. V. svjedok KDZ166, T. 8281–8283, T. 8298–8299 (26. oktobar 2010.); P1802 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom).

13846 Mirza Sabljica, T. 7798–7799 (12. oktobar 2010.); D742 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. marta 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13847 Mirza Sabljica, T. 7800–7801 (12. oktobar 2010.), T. 7829–7830 (13. oktobar 2010.); svjedok KDZ166, T. 8297–8315 (26. oktobar 2010.); D798 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom); D799 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D800 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom); D801 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom); D802 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

13848 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5, 35. V. takođe svjedok KW570, T. 32220 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

13849 P1597 (Izvještaj UNPROFOR-a, 4. februar 1994.). U izvještaju se u vezi s mjestom incidenta navode tri konkretne kote UN-a. Takođe su zabilježena oštećenja na mjestu događaja: granata br. 1, rupa u asfaltu; granata br. 2, prozor spavaće sobe; granata br. 3, ispred zgrade. V. P1597 (Izvještaj UNPROFOR-a, 4. februar 1994.), *e-court* str. 1. Thomas je izjavio da, na osnovu njegovog iskustva i u datim okolnostima, izgleda da je analiza UNPROFOR-a izvršena temeljito i profesionalno. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13, 108.

13850 U izvještaju UNPROFOR-a stoji da je upadni ugao 1.200 hiljaditih, ugao doleta 2.000 hiljaditih i maksimalni domet 3.500 do 4.000 metara, bez navođenja konkretnog kratera. Izvještaju je priložena mapa Sarajeva na kojoj su označene tri zone udara, a strelicom je označena vjerovatna lokacija mjesta otvaranja vatre koja pokazuje da su na Dobrinju projektili doletjeli iz pravca jugoistoka. V. P1597 (Izvještaj UNPROFOR-a, 4. februar 1994.).

13851 D4473 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s eksplozijama minobacačkih granata u Sarajevu 4. i 5. februara 1994., 6. februar 1994.), *e-court* str. 2. Potpukovnik Shadbolt iz UNPROFOR-a je obavijestio Akashija o analizi kratera 6. februara 1994. D4473 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s eksplozijama minobacačkih granata u Sarajevu 4. i 5. februara 1994., 6. februar 1994.), *e-court* str. 3–4. V. takođe Michael Rose, T. 7352–7353 (6. oktobar 2010.); svjedok KW570, T. 32220 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); D682 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s rezimeom vijesti iz lokalne štampe, 7. februar 1994.). Svjedok KDZ450 je u svom svjedočenju takođe izjavio da je UNPROFOR jasno ustanovio da je SRK granatirao Dobrinju 4. februara 1994. i da je jedino što su izazvale te akcije bila smrt civila. V. svjedok KDZ450, T. 10618, 10621, 10695 (20. januar 2011.).

13852 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35.

4147. Svjedok KDZ450, koji je 1993. i 1994. bio pripadnik UNPROFOR-a u Sarajevu, u svom svjedočenju je izjavio da mu je taj incident pokazao da je SRK gađao civilno stanovništvo u Sarajevu.[13853] Kad mu je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da je Dobrinja bila vojni cilj s obzirom na prisustvo 155. brigade, svjedok KDZ450 je prihvatio da je Dobrinja bila na liniji sukoba, ali je i dalje tvrdio da su granate pale na stambeno područje i uzrokovale žrtve samo među civilima.[13854]

4148. Higgs je otišao na mjesto incidenta i, budući da mjesto događaja nije bilo dobro očuvano, odlučio je da svoje zaključke zasnuje na izvještajima i podacima prikupljenim u vrijeme incidenta.[13855] Nakon što je pregledao izvještaj CSB-a Sarajevo, Higgs je u svom svjedočenju izjavio da nema razloga da sumnja u bilo koji od zaključaka, uključujući činjenicu da su minobacači bili kalibra 120 mm i da je vatra otvorena iz pravca istoka.[13856] On je također primijetio da je udaljenost između mjesta udara tri projektila na tlu bila unutar radijusa od 40 metara, što se može očekivati ako se iz jedne cijevi ispale sva tri projektila.[13857] S obzirom na vremenski razmak između ispaljenja projektila, kao što je navedeno u izjavi svjedoka koju je Higgs imao na raspolaganju, on je zaključio da je cilj vatre bio da se uznemire ljudi prisutni na mjestu incidenta, da se prekine svaka aktivnost koja se u tom trenutku odvijala i da se onemogući kretanje ljudi.[13858] Prema Higgsovim riječima, to je bio klasičan primjer zadatka čiji je cilj bilo uznemiravanje.[13859]

4149. Hogan je obišao mjesto incidenta 2001., zajedno s nekoliko žrtava granatiranja,[13860] te na osnovu njihovih sjećanja odredio GPS koordinate i snimio lokacije na koje su 4. februara 1994. pale dvije od tih granata.[13861] Prihvatio je da je jedna od žrtava pogriješila u pogledu jedne od tih lokacija, odnosno u pogledu mjesta udara granate koja je pala na igralište ili nedaleko od njega, u

---

13853 Svjedok KDZ450, T. 10617–10618 (20. januar 2011.).

13854 Svjedok KDZ450, T. 10620–10623 (20. januar 2011.). V. također D965 (Izvještaj UNPROFOR-a, 3. februar 1994.).

13855 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

13856 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

13857 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

13858 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

13859 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

13860 V. D996 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1000 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.). Vijeće napominje da iz predočenih dokaza nije jasno ko su te žrtve. Međutim, jasno je da one nisu bile svjedoci u ovom predmetu. Vijeće napominje da Zorica Subotić u svom izvještaju vještaka navodi da su dvije od tih žrtava Sabahudin Ljuša i Fata Spahić. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 118, 123

13861 Barry Hogan, T. 11204–11206, 11263–11269 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); D996 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D997 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D998 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D999 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.).

neposrednoj blizini ulice Oslobodilaca Sarajeva, objasnivši da je od incidenta prošlo sedam godina i da u vrijeme incidenta ta žrtva nije bila u poziciji čak ni da vidi tačno mjesto udara.[13862]

4150. Zorica Subotić je obišla mjesto incidenta 17. septembra 2010.[13863] Potvrdila je da je tim CSB-a Sarajevo na svojoj skici netačno označio pravac sjevera, tako da izgleda da je vatra koja je u stvari otvorena iz pravca sjever-sjeveroistok otvorena iz pravca istok-jugoistok, odnosno s položaja SRK-a.[13864] Prema mišljenju Zorice Subotić, sve minobacačke granate kalibra 120 mm koje su eksplodirale 4. februara 1994. ispaljene su s položaja ABiH, iz pravca sjevera i sjeveroistoka.[13865]

4151. Usredsredivši se najprije na granatu koja je pogodila zgradu u ulici Oslobodilaca Sarajeva br. 8 i u vezi s kojom CSB Sarajevo nije izvršio analizu,[13866] Zorica Subotić je primijetila da fasada zgrade nije popravljena nakon incidenta i tvrdila je da njen fizički izgled ukazuje na to da je granata pala s velikim upadnim uglom i da je doletjela s desne strane zgrade, odnosno iz pravca sjeveroistoka.[13867] Iako je prihvatila da nije mogla utvrditi tačno mjesto otvaranja vatre zbog nepostojanja dovoljno očuvanih dokaza, Zorica Subotić je iznijela argument da zaključci

[13862] Barry Hogan, T. 11268–11269 (3. februar 2011.); D1000 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1001 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1002 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.).

[13863] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122; Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.). Zorica Subotić je svoje zaključke zasnovala na dokumentima CSB-a Sarajevo i na fizičkim dokazima koji su se 2010. nalazili na mjestu događaja. Međutim, nije bilo ostataka kratera. Zorica Subotić, T. 38437 (16. maj 2013.).

[13864] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 120–121, 138, 164; Zorica Subotić, T. 38270–38271 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju Zorici Subotić je iznijeta tvrdnja da navodi Vijeće na pogrešan zaključak kad je, na osnovu ove greške, tvrdila da su zaključci CSB-a netačni, jer njihovi vještaci balističari tu skicu nisu koristili ni u jednom od svojih službenih proračuna. Ona je objasnila da ne pokušava nikoga da navede na pogrešan zaključak i da bez ispravne referentne tačke na skici i s obzirom na ograničenu prirodu dokumenata CSB-a u vezi s istragom, nije moguće rekonstruisati i provjeriti njihove rezultate. Zorica Subotić, T. 38446–38452 (16. maj 2013.).

[13865] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 120–121, 137–139, 162–164.

[13866] Zorica Subotić je tvrdila da je sumnjivo to što nije izvršena analiza ovog mjesta udara s obzirom na to da je, prema njenim riječima, a suprotno izvještaju CSB-a Sarajevo, ta granata ubila jednu i ranila pet osoba. Zorica Subotić zatim u svom izvještaju navodi imena tih žrtava. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 112. Međutim, izgleda da je Zorica Subotić do tog zaključka došla jednostavno na osnovu toga što su ljudi čija imena navodi živjeli u ulici Oslobodilaca Sarajeva (njihove adrese navedene su u izvještaju). Budući da dokazi pokazuju da se veliki broj ljudi okupio napolju na tom području, čekajući u redu za humanitarnu pomoć, Vijeće konstatuje da je pretpostavka Zorice Subotić neprihvatljiva. To pokazuje njenu sklonost da zanemari dokaze iz tog vremena da bi došla do potpuno nerazumnih zaključaka zasnovanih na pretpostavkama. To ozbiljno dovodi u pitanje njen kredibilitet kao legitimnog i pouzdanog svjedoka vještaka.

[13867] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122–124, 138, 163–164.

UNPROFOR-a u vezi s mjestom udara nisu tačni i dodala da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH.[13868]

4152. Zorica Subotić je utvrdila da je granata koja je pala ispred podzida u ulici Mihajla Pupina br. 3, udarila u pločnik koji ulazi u stražnje dvorište oko 80 do 90 centimetara.[13869] Iako je pločnik popravljen, ona je smatrala da je fasada zgrade ostala u istom stanju u kojem je bila kad ju je u to vrijeme fotografisao CSB Sarajevo.[13870] Zatim je iznijela argument da po Sabljičinom opisu dimenzija tragova od gelera, oni premašuju veličinu pločnika, što ju je navelo na zaključak da njegova zapažanja nisu zasnovana na fizičkim dokazima.[13871] Zorica Subotić je takođe smatrala da je Sabljičina analiza kratera netačna i da je ova konkretna granata ispaljena s položaja ABiH, približno sjeverno od Dobrinje.[13872] Ona je tvrdila da pravac razletanja fragmenata granate na fasadi zgrade ne ide u prilog Sabljičinoj konstataciji, budući da je bilo malo tragova od gelera na lijevoj strani zgrade, što ne bi bio slučaj da je granata doletjela iz pravca Lukavice.[13873] Ona je takođe obezvrijedila to što je CSB koristio kompas i mapu da bi tačno odredio mjesto otvaranja vatre, i tvrdila je da stabilizator pronađen na mjestu događaja ne ide u prilog njihovim zaključcima.[13874]

[13868] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122, 138–139, 163–164.

[13869] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 124–125. V. takođe P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9

[13870] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 124–130. V. takođe P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 2–4.

[13871] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125.

[13872] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131, 138-139, 163-164.

[13873] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125-127; Zorica Subotić, T. 38271–38272 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju Zorici Subotić je iznijeta tvrdnja da navodi Vijeće na pogrešan zaključak jer bi granata pala pod uglom od 45 stepeni ili većim uglom i jer bi se tada geleri razletjeli u skladu s tim upadnim uglom, a ne po horizontalnoj osi. Ona je odgovorila da bi se, prema njenom mišljenju, većina oštećenja od gelera morala nalaziti s jedne strane mjesta udara, u zavisnosti od mjesta otvaranja vatre. V. Zorica Subotić, T. 38452–38455 (16. maj 2013.); P6323 (Šematski prikaz koji prikazuje tačku udara granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

[13874] D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 127, 131; Zorica Subotić, T. 38451 (16. maj 2013.). Zorica Subotić je tvrdila da fotografije snimljene u vrijeme incidenta pokazuju da su dijelovi stabilizatora koji nisu u kontaktu s površinom deformisani, što ukazuje na to da je prilikom udara promijenjen položaj stabilizatora, koji je nakon što je udario u tu površinu i odbio se, pao na mjesto na kojem se zaustavio. Prema riječima Zorice Subotić, to znači da nije mogao biti od koristi prilikom određivanja mjesta otvaranja vatre. V. Zorica Subotić, T. 38276 (14. maj 2013.); D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 127–128; P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3; D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.).

Zorica Subotić je takođe tvrdila da je CSB krivo protumačio tragove čađi u snijegu na toj lokaciji, i da je Sabljica tokom svog svjedočenja pred Vijećem pogrešno označio mjesto otvaranja vatre.[13875]

4153. U vezi sa posljednjim mjestom udara, Zorica Subotić je tvrdila da materijal koji joj je predočen ukazuje na to da su tu pale dvije granate, pa su stoga u ovom incidentu ukupno pale četiri minobacačke granate.[13876] Koristila je fotografije i video-snimak koje je CSB-a Sarajevo napravio tokom istrage da bi iznijela argument da neka oštećenja na pločniku i tragovi na tlu oko pločnika nisu mogli biti prouzrokovani eksplozijom samo jedne granate.[13877] Na osnovu tih tragova na tlu i oštećenja na pločniku na fotografiji koju je CSB snimio u vrijeme incidenta, izračunala je da je druga granta doletjela po azimutu 220 do 240 stepeni ili manjem, što znači da je ispaljena iz pravca sjeveroistoka i da su je mogle ispaliti samo snage ABiH.[13878] Iako je napomenula da je stabilizator pronađen na mjestu događaja, bio potpuno ukopan u tlo pod gotovo vertikalnim uglom, Subotić je smatrala da granata nije mogla biti ispaljena pod gotovo maksimalnim uglom elevacije jer tragovi na pločniku ne odgovaraju tom uglu, što ukazuje na to da je stabilizator promijenio položaj kad se zabio u tlo.[13879] Međutim, ona je prihvatila da je bilo praktično nemoguće precizno provjeriti

---

13875 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129–130; Zorica Subotić, T. 38272–38273 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju optuženi je od Sabljice tražio da na fotografijama mjesta događaja snimljenim u vrijeme incidenta označi dolazni pravac vatre. On ga je označio strelicom, ali nije povukao liniju između strelice i mjesta udara. V. Mirza Sabljica, T. 7797–7798 (12. oktobar 2010.); D745 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Međutim, Vijeće napominje da je tokom unakrsnog ispitivanja od Sabljice traženo samo da označi pravac vatre, a ne da u tom pogledu bude apsolutno precizan ili da povuče liniju po pravcu vatre do mjesta udara.

13876 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 115–116, 137–139, 162–164; Zorica Subotić, T. 38270 (14. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da fotografija CSB-a Sarajevo, koju je ona koristila da bi došla do tog zaključka, nije dovoljno jasna da bi se na osnovu nje sa sigurnošću odredilo koji pravac tačno pokazuje strelica.

13877 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 115–119; Zorica Subotić, T. 38437–38438 (16. maj 2013.); P6321 (Fotografija štete izazvane eksplozijom granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

13878 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 119, 131–133; Zorica Subotić, 38274 (14. maj 2013.), T. 38438–38444 (16. maj 2013.); P6322 (Fotografija na kojoj je prikazana dolazna putanja granate, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić). Koristeći mapu razmještaja snaga u Sarajevu, Zorica Subotić je pretpostavila da je azimut granične linije između SRK-a i ABiH bio oko 239 stepeni, i da je, s obzirom na brdoviti teren sjeveroistočno od Dobrinje, prema njenom mišljenju bilo nemoguće da u toj zoni SRK upotrijebi bateriju minobacača kalibra 120 mm. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131–133.

13879 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 134. Nadalje, ona je tvrdila da video-snimak tima CSB-a Sarajevo pokazuje da je stabilizator označen latiničnim slovom N, što ne bi bio slučaj da se radilo o stabilizatoru granate SRK-a. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 133–136; 138–139; 164; Zorica Subotić, T. 38275–38276 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju, Zorici Subotić predočeno je da se slovo N ne vidi na fotografiji stabilizatora koju je snimio CSB Sarajevo, ali je ona ostala pri tome da ne može biti sigurna u to jer je fotografija nejasna. Zorica Subotić, T. 38457–38460 (16. maj 2013.); P6324 (Fotografije na kojima se porede stabilizatori granata u krateru). Vijeće napominje da je, suprotno iskazu Zorice Subotić, fotografija u stvari jasnija od video-snimka i da se na njoj jasno vidi da na stabilizatoru nije urezano slovo N. .

tačnost Sabljičinih zaključaka u vezi s ovom granatom jer se na fotografiji napravljenoj tokom istrage pločnik i krater vide sa strane.[13880]

4154. Napominjući da broj žrtava u vezi s ovim incidentom varira, Subotić je istaknula Eterovićevu listu žrtava gdje se imena nekih žrtava pojavljuju i među povrijeđenima i među poginulima, i iznijela argument da te greške pokazuju da je istraga provedena 'površno'.[13881] Ona je nadalje osporila to što se u izvještaju CSB-a Sarajevo pominje ulica Džavarhalala Nehrua, tvrdeći da je postojala namjera da se prikrije nedosljedno prisustvo jednog očevica na mjestu incidenta, odnosno na igralištu u blizini ulice Oslobodilaca Sarajeva.[13882]

4155. U unakrsnom ispitivanju, Zorica Subotić se složila s tim da su minobacačke granate morale biti ispaljene minimalno s "trećim" punjenjem jer se u tom slučaju minobacačka granata zabija u tlo, a stabilizator jedne od granata pronađen je potpuno ukopan u pločnik.[13883] Međutim, ona nije htjela da, bez prethodnog konsultovanja relevantnih tablica gađanja, prihvati da bi stoga odgovarajuća minimalna udaljenost mjesta opaljenja morala biti otprilike 600 metara.[13884]

4156. Galić je u svom svjedočenju izjavio da nije naredio da se na dan incidenta napadnu civili koji su na Dobrinji čekali na podjelu humanitarne pomoći.[13885] On je rekao da je o incidentu obaviješten na dan kad se desio i da je naredio da sve relevantne jedinice na tom području podnesu izvještaj u vezi s tim što se dogodilo.[13886] U redovnom borbenom izvještaju komande SRK-a za 4. februar 1994., poslanom u 18:00 sati, navodi se da UNPROFOR nije poslao nikakav protest u vezi s incidentom, ali da je "provjerom […] utvrđeno da nije otvarana vatra" po rejonu Dobrinje od strane SRK-a.[13887] Galić je iznio komentar u vezi s tim izvještajem, izjavivši da UNPROFOR u to vrijeme nije protestovao jer nije imao dovoljno informacija u vezi s incidentom.[13888] Prema

---

13880 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131–132; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 6; Zorica Subotić, T. 38274 (14. maj 2013.).

13881 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 111–112, 137, 162.

13882 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 113–114, 137, 162, 164; Zorica Subotić, T. 38268 (14. maj 2013.).

13883 Zorica Subotić, T. 38456 (16. maj 2013.).

13884 Zorica Subotić, T. 38457 (16. maj 2013.); P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm), str. 12. V. takođe P5922 (Tablice gađanja za laki minobacač M75 kalibra 120mm); P5923 (Tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120mm).

13885 Stanislav Galić, T. 37442 (18. april 2013.).

13886 Stanislav Galić, T. 37442–37443 (18. april 2013.).

13887 D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.). Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je pukovnik Kosovac, u ime komande SRK-a, proveo istragu u vezi s incidentom i zaključio da SRK nije otvorio vatru na Dobrinju. V. Dragomir Milošević, T. 32711–32712 (28. januar 2013.).

13888 Stanislav Galić, T. 37442–37443 (18. april 2013.); D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 133–134. Vijeće podsjeća da je Rose u svom

Galićevom mišljenju, ovaj incident je bio samo jedan od primjera propagande koju je BiH vršila protiv SRK-a, zajedno sa sarajevskim medijima koji su izvještavanje politizirali.[13889] On je nadalje iznio mišljenje da se protesti UN-a tokom sukoba nisu zasnivali na tačnim i preciznim informacijama.[13890]

4157. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju takođe izjavio da SRK nije otvarao vatru na Dobrinju na dan incidenta. SRK je iskoristio period od 4. do 10. februara 1994. samo da pojača svoje položaje i nije odgovarao na "provokacije" ABiH.[13891] Savo Simić je izjavio da je u vrijeme incidenta svo artiljerijsko naoružanje 1. sarajevske mehanizovane brigade bilo pod kontrolom UNPROFOR-a, koji bi zabilježio svaki slučaj otvaranja vatre iz artiljerijskog oruđa.[13892] Dušan Škrba je u svom svjedočenju izjavio da je u njegovoj komandi bilo dvanaest minobacača kalibra 120 mm,[13893] ali da njegove snage nisu otvarale vatru 4. februara 1994. jer se iz ovih oruđa nije mogla otvoriti vatra bez njegovog naređenja, koje on nije izdao, i jer su u njegovoj komandi dežurali "posmatrači UNPROFOR-a" koji bi čuli ispaljenje granata.[13894] On je takođe rekao da ni on ni pripadnici njegove jedinice nikad nisu namjeravali da uzrokuju civilne žrtve ili da terorišu civile na muslimanskoj strani.[13895] U unakrsnom ispitivanju, Škrba je Dobrinju opisao kao isključivo stambeno naselje.[13896] On se nije složio s tvrdnjom tužilaštva da su vojni posmatrači UN-a, koji su bili stacionirani u njegovoj brigadi, dobijali informacije u vezi s napadima samo ako bi ih obavijestili lokalni komandanti SRK-a.[13897]

---

svjedočenju izjavio da je on lično protestovao kod VRS-a u vezi s incidentom. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35. V. takođe svjedok KDZ450, T. 10548 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

13889 Stanislav Galić, T. 37441–37442 (18. april 2013.), T. 38007 (9. maj 2013.).

13890 Stanislav Galić, T. 38008 (9. maj 2013.).

13891 Dragomir Milošević, T. 32711–32714 (28. januar 2013.). V. takođe D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.); D2807 (Naređenje SRK-a, 4. februar 1994.). U dva druga redovna borbena izvještaja SRK-a iz 1994. navodi se da je SRK poštovao sporazume o prekidu vatre, te da je ABiH kršila sporazume o primirju. V. D4582 (Izvještaj SRK-a, 24. april 1994.); D4588 (Izvještaj SRK-a, 19. maj 1994.).

13892 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 27.

13893 Dušan Škrba, T. 29111–29113 (18. oktobar 2012.); P5934 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba).

13894 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 14, 21; Dušan Škrba, T. 29153 (22. oktobar 2012.). Škrba je u svom svjedočenju takođe izjavio da njegova brigada nije gađala područja na kojima su se obično okupljale veće grupe civila, kao što su bolnice, autobuske stanice, željezničke stanice i škole. Dušan Škrba, T. 29131 (22. oktobar 2012.).

13895 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 14–15.

13896 Dušan Škrba, T. 29152–29153 (22. oktobar 2012.).

13897 Dušan Škrba, T. 29153–29156 (22. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je 1. sarajevska mehanizovana brigada vojnim posmatračima UN-a dostavljala informacije u pogledu pravca vatre i broja ispaljenih granata, i nadalje je naveo da nikad nije primio protest u vezi s tim izvještajima). Međutim, tome protivrječi iskaz vojnog posmatrača UN-a Richarda Molea. V. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 79–81.

4158. Vijeću je predočena medicinska evidencija koja pokazuje da je 4. februara 1994. u bolnicu Dobrinja primljeno 26 osoba, povrijeđenih u ovom incidentu granatiranja.[13898] Određeni broj tih žrtava prebačen je u bolnicu Koševo, uključujući Sabahudina Ljušu koji je prebačen na dječje odjeljenje,[13899] i "Muškiju Pribinja" koja je, nakon što joj je ukazana prva pomoć na licu mjesta, odmah prebačena na hirurgiju.[13900] U raspoloživoj medicinskoj evidenciji navodi se da je u incidentu granatiranja na Dobrinji 4. februara 1994. poginulo osam osoba i da je 18 osoba povrijeđeno.[13901]

4159. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se tiču mjesta otvaranja vatre i drugih kontroverznih pitanja u vezi s ovim incidentom: (i) dana 4. februara 1994. oko 11:00 sati tri minobacačke granate pale su na stambeno naselje Dobrinja, kojom prilikom je poginulo najmanje osam civila, među njima i jedno dijete, i povrijeđeno najmanje 18 osoba, među njima i dvoje djece;[13902] (ii) tri granate su pogodile civile koji su mirno obavljali svoje poslove;[13903] (iii) u slučaju dvije granate koje su detaljno istražene, zaključeno je da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a;[13904] i (iv) prva granata ispaljena je u okviru istog napada, tako da je i ona doletjela s teritorije SRK-a.[13905]

4160. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da su 4. februara 1994. tri minobacačke granate kalibra 120 mm pogodile dvije zgrade i igralište u neposrednoj blizini ulice Oslobodilaca Sarajeva i ulice Mihajla Pupina, na Dobrinji. Vijeće se također uvjerilo da su te granate pale blizu ljudi koji su se okupili na mjestu incidenta da

---

13898 P1878 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 4. februar 1994.); P1891 (Medicinska dokumentacija za Eldara Hafizovića); P1895 (Medicinska dokumentacija za Rajka Maksimovića); P1879 (Medicinska dokumentacija za Sevdu Hasanović); P1899 (Medicinska dokumentacija za Zumretu Džanko); P1024 (Medicinska dokumentacija za Sabahudina Ljušu).

13899 P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 2; P1024 (Medicinska dokumentacija za Sabahudina Ljušu); Fatima Zaimović, T. 1879–1880 (5. maj 2010.); P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 22; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 15.

13900 P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 15; P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 13; P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3, 6, 66–70. Vijeće napominje da je u evidenciji bolnice Dobrinja ona najprije evidentirana kao "Huskija Dubinja". V. P1878 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 4. februar 1994.), str. 1.

13901 Te osobe su bile: Jadranka Tenžera, Selma Spahić, Enver Mustagrudić, Saida Balićević, Emin Kolar, Aiša Šito, Mirsad Spahić i "Muškija Pribinja". V. P1874 (Potvrda o smrti Jadranke Tenžera); P1875 (Potvrda o smrti Envera Mustagrudića); P1876 (Potvrda o smrti Emina Kolara); P1877 (Potvrda o smrti Aiše Šito); P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 13; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 15; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 2. V. također činjenice o kojima je presuđeno 317, 320; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 7–8, 14–21; P1878 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 4. februar 1994.).

13902 Činjenica o kojoj je presuđeno 320.

13903 Činjenica o kojoj je presuđeno 322.

13904 Činjenica o kojoj je presuđeno 321.

13905 Činjenica o kojoj je presuđeno 322.

dobiju humanitarnu pomoć. Vijeće ne prihvata svjedočenje Zorice Subotić da su u stvari pale četiri minobacačke granate kalibra 120 mm. Njen zaključak zasniva se uglavnom na sekundarnim dokazima, kao što su tragovi i šut koje je identifikovala na video-snimku i fotografijama snimljenim u vrijeme incidenta, i stoga nije tako pouzdan kao što je istraga na licu mjesta koju su izvršili CSB Sarajevo i UNPROFOR. Pored toga, Vijeće smatra, kao što je gore u tekstu navedeno, da je njena tvrdnja da je na jednom od dva pronađena stabilizatora minobacačke granate kalibra 120 mm urezano latinično slovo "N" očigledno pogrešna. Vijeće ne prihvata ni insinuacije Zorice Subotić da su reference koje se odnose na susjednu ulicu, sadržane u objedinjenom izvještaju CSB-a Sarajevo, pokazatelj nekakve zavjere čiji je cilj da se iskrivi istina. Ta insinuacija jednostavno zanemaruje dokaze o suprotnom, odnosno da svi drugi izvještaji CSB-a Sarajevo, uključujući službeni izvještaj i izvještaj o uviđaju na licu mjesta, upućuju na mjesto incidenta u neposrednoj blizini ulice Oslobodilaca Sarajeva i ulice Mihajla Pupina. Vijeće smatra da su takva analiza i sklonost Zorice Subotić da posegne za teorijom zavjere ozbiljno narušili njen kredibilitet, kako uopšte tako i konkretno u odnosu na ovaj incident.

4161. Oslanjajući se na gore navedenu medicinsku dokumentaciju i na izvještaj CSB-a Sarajevo, Vijeće zaključuje da su eksplozije u minobacačkom napadu 4. februara 1994. uzrokovale 26 žrtava, od kojih je osam poginulo.

4162. Što se tiče pravca vatre, Vijeće podsjeća da su istražitelji CSB-a Sarajevo, kao i istražitelji UNPROFOR-a došli na mjesto događaja na dan incidenta i da su stoga mogli da pregledaju tragove udara, te da su svi utvrdili isti opšti pravac vatre, odnosno da je vatra otvorena iz pravca Lukavice, istočno od Dobrinje. Vijeće takođe napominje da je Higgs pregledao mjesto incidenta i istragu CSB-a Sarajevo i da je zaključio da nema razloga da posumnja u bilo koji od njihovih zaključaka. Suprotno tome, Zorica Subotić je zaključila da je vatra otvorena iz pravca sjevera i sjeveroistoka. Međutim, Vijeće smatra da su njeni zaključci u vezi s ovim incidentom nepouzdani budući da su zasnovani uglavnom na analizi sekundarnih dokaza ili na ostacima tragova pronađenih na mjestu događaja 2010., te da su stoga izrazito spekulativni. Na primjer, prihvativši da zbog toga što nije bilo dokaza koje bi pregledala nije mogla tačno odrediti mjesto otvaranja vatre prema mjestu udara u ulici Oslobodilaca Sarajeva, ona je na kraju, ipak, zaključila da zaključci UNPROFOR-a nisu tačni i da je ta granata, kao i ostale granate, ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH.

4163. U vezi s mjestom otvaranja vatre, Vijeće napominje da su istražitelji CSB-a Sarajevo, kao i istražitelji UNPROFOR-a zaključili da je vatra otvorena s položaja SRK-a, iz opšteg pravca Lukavice. S obzirom na lokaciju mjesta incidenta i činjenicu da se linija sukoba u pravcu Lukavice

nalazila na 350 do 400 metara od te lokacije,[13906] Vijeće se takođe uvjerilo da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom SRK-a. U vezi s tim, Vijeće podsjeća da se Zorica Subotić složila s tužilaštvom da su u ovom incidentu minobacačke granate kalibra 120 mm morale biti ispaljene minimalno s trećim punjenjem i da to povećava minimalnu udaljenost mjesta opaljenja.[13907] To navodi na čvrst zaključak da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a.

4164. Kao što je gore u tekstu navedeno, više svjedoka iz SRK-a, uključujući Galića i Miloševića, izjavilo je da na dan incidenta SRK nije otvarao vatru na Dobrinju.[13908] Međutim, Vijeće ne može prihvatiti ta svjedočenja u svjetlu dokaza analiziranih gore u tekstu, kao i dokaza u vezi s opštom situacijom na Dobrinji i granatiranjem kojem su tokom sukoba redovno bili izloženi njeni stanovnici.[13909]

4165. U vezi s prirodom tog područja i statusom žrtava, Vijeće podsjeća da se incident desio u stambenom naselju na Dobrinji, gdje se istovarivala i dijelila humanitarna pomoć. Vijeće takođe podsjeća da u blizini mjesta incidenta nije bilo vojnih jedinica ABiH.[13910] Pored toga, svih 26 žrtava koje su u ovom incidentu poginule ili su ranjene bile su civili, među njima i troje djece, i mirno su obavljali svoje aktivnosti. Na osnovu lokacije incidenta, činjenice da u to vrijeme nije bilo borbi niti vojnog prisustva, i prirode aktivnosti koju su žrtve obavljale, Vijeće zaključuje da je to područje bilo civilno i da su ljudi koji su se 4. februara 1994. okupili na igralištu ili u njegovoj blizini bili civili. Vijeće podsjeća da je postojao vremenski razmak između ispaljenja ta tri projektila i stoga se uvjerilo da je cilj otvaranja vatre bio da se uznemire ljudi koji su se tu nalazili i da im se onemogući kretanje, a ne da se uništi neki cilj. Vijeće takođe ne sumnja u to da je SRK namjerno gađao sve koji su se okupili toj stambenoj zoni.

(C) Stari Grad

4166. Među incidentima granatiranja navedenim u Optužnici, tri incidenta desila su se u Starom Gradu, u Sarajevu.[13911] Dva od tih incidenata desila su se na području pijace Markale (odnosno

---

13906 V. npr. D741 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). V. takođe par. 4144.

13907 V. generalno P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm); P5922 (Tablice gađanja za laki minobacač M75 kalibra 120mm); P5923 (Tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120mm). V. takođe par. 4155.

13908 V. par. 4156–4157.

13909 V. par. 3783, 4059. Vijeće ovdje takođe podsjeća da je Sladoje u svom svjedočenju izjavio da je ABiH koristila "praktično sve" civilne zgrade na Dobrinji za svoje svrhe, implicirajući da su vojnici i oficiri SRK-a na tom području smatrali da su većina, ako ne i sve zgrade na Dobrinji, predstavljale vojni cilj. Simić je iznio sličan stav. V. par. 4049, 4101.

13910 V. činjenice o kojima je presuđeno 318, 319.

13911 Stari Grad je jedna od deset opština koje su sačinjavale grad Sarajevo, smještena u istočnom dijelu grada, i koja obuhvata područje Baščaršije i Bistrika. V. P966 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Robert Donia); P2362 (Mapa opštine Vogošća s fotografijama); P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo

incidenti 8 i 19 iz Priloga G Optužnici), a jedan na buvljoj pijaci na Baščaršiji (incident 9 iz Priloga G Optužnici). Prema tvrdnjama tužilaštva, ovi incidenti odgovarali su obrascu napada SRK-a na Stari Grad, s ciljem da se gađaju velike grupe civila ili lokacije na kojima je bio prisutan značajan broj civila.[13912]

4167. Đozo je u svom svjedočenju izjavio da je od početka sukoba središnji dio Starog Grada, posebno područje oko ulice Mula Mustafe Bašeskije, bilo neprekidno granatirano.[13913] Prema njegovim riječima, SRK je gađao mjesta na kojima se okupljao najveći broj civila.[13914] Na pitanje zašto su tokom cijelog perioda sukoba samo dvije granate pogodile pijacu Markale, objasnio je da je mnogo granata palo oko pijace Markale i na okolne ulice.[13915] Vijeće je u iskazima svjedoka zaista čulo da je tri mjeseca prije prvog incidenta na Markalma to područje granatirano 10 do 12 puta.[13916] Isto tako, u mjesecima koji su prethodili drugom incidentu na Markalama, to područje je takođe granatirano više puta.[13917]

4168. Vijeću su predočeni dokazi da je u 1992. godini plan artiljerijskih vatrenih dejstava SRK-a uključivao Baščaršiju i druga okolna područja, iako je Galić objasnio da se radilo samo o planu u slučaju eventualnih napada ABiH i da, shodno tome, to ne znači da je vatra zaista i otvarana na pomenuta područja.[13918] U maju 1995., veći dio Starog Grada je bio pod "vatrenom kontrolom" SRK-a, što je, prema riječima Save Simića, značilo da je SRK nastojao da poboljša svoje taktičke položaje kako bi mogao kontrolisati vatru ABiH u tom području; drugim riječima, to ne znači da je na to područje vatra zaista i otvarana.[13919]

4169. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je SRK nastojao da ne gađa određena područja kao što je Baščaršija, jer je ona simbol Sarajeva.[13920] Međutim, on nije negirao da su snage SRK-a granatirale Stari Grad, napominjući da je to opština koja pokriva široko područje, uključujući

---

bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), *e-court* str. 11, 126; Robert Donia, T. 3130 (1. juni 2010.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2.

13912 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 54.

13913 Nedžib Đozo, T. 9578 (10. decembar 2010.).

13914 Nedžib Đozo, T. 9582 (10. decembar 2010.).

13915 Nedžib Đozo, T. 9581–9583 (10. decembar 2010.).

13916 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 24.

13917 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 24–35.

13918 P1009 (Naređenje načelnika artiljerije SRK-a, 11. oktobar 1992.), str. 2 (koje se odnosi na "ofanzivna dejstva"); P2656 (Naređenje SRK-a, 26. novembar 1992.), str. 2; Stanislav Galić, T. 37937–37942 (8. maj 2013.). Galić je takođe objasnio da je na njegove jedinice u Starom Gradu vatra otvarana iz stambenog naselja Velešići. V. Stanislav Galić, T. 37937 (8. maj 2013.).

13919 Savo Simić, T. 30084–30090 (12. novembar 2012.); P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 1–2. V. takođe Miloš Škrba, T. 29200–29202 (22. oktobar 2012.). Međutim, kad je govorio o putu Hreša-Vogošća, koji je kontrolisao SRK i na koji je ABiH otvarala vatru, izgledalo je da se Simić slaže s tim da izraz "vatrena kontrola" znači da je taj put bio pod stalnom vatrom. V. Savo Simić, T. 30059–30061 (12 November 2012).

Bistrik, s kojeg je otvarana vatra na snage SRK-a.[13921] Suprotno Galićevom iskazu, kao što je gore u tekstu navedeno,[13922] Mladić je do 28. maja 1992. već naredio da se granatiraju Velešići i Baščaršija.[13923]

(1) Linije sukoba na tom području

4170. Vijeće je već opisalo neke od linija sukoba koje su okruživale Stari Grad u odjeljcima IV.B.1.b.iii.A i C: ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika) i Sedrenik, i ovdje neće ponavljati iste dokaze.

4171. Dovoljno je podsjetiti da su 1. romanijska pješadijska brigada i 1. sarajevska mehanizovana brigada SRK-a držale područje Grbavice i položaje južno i istočno od Grbavice, prema Starom Gradu.[13924] Područje od Vrbanja mosta prema Jevrejskom groblju, do podnožja Debelog Brda držao je 3. pješadijski bataljon 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.[13925] Taj bataljon bio je razmješten na zapadnoj strani Jevrejskog groblja dok je ABiH bila razmještena duž zida na njegovog sjeveroistočnoj strani – dvije strane razdvajala je samo širina groblja.[13926] Prva romanijska brigada (i kasnije 1. sarajevska mehanizovana brigada) držala je područje južno od Debelog Brda, uključujući brdo Zlatište, koje je nadvisivalo grad.[13927] Veliki dio planine Trebević, s izuzetkom područja na sjeveru i sjeverozapadu, nalazio se u zoni odgovornosti tih brigada,

---

13920 Stanislav Galić, T. 37836–37837 (7. maj 2013.), T. 37929–37931 (8. maj 2013.).

13921 Stanislav Galić, T. 37931–37934 (8. maj 2013.).

13922 V. par. 4028.

13923 P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.). V. takođe D582 (Naređenje SRK-a, bez datuma), str. 1 (gdje se navodi da je Baščaršija jedan od ciljeva SRK-a).

13924 Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.); D3382 (Mapa Sarajeva); P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5–6; D2628 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); činjenice o kojima je presuđeno 66 i 2826.

13925 V. činjenice o kojima je presuđeno 2828; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević).

13926 V. činjenica o kojoj je presuđeno 73; D3382 (Mapa Sarajeva); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); Blagoje Kovačević, T. 29054–29056 (18. oktobar 2012.). Ali v. P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 4 (gdje se navodi da su u septembru 1992. pripadnici 1. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade bili razmješteni na položajima na Jevrejskom groblju).

13927 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2831; Stanislav Galić, T. 37358–37359 (18. april 2013.); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 12; Stevan Veljović, T. 29249–29250 (23. oktobar 2012.); Alen Gičević, T. 7664–7665 (11. oktobar 2010.); D736 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac); D584 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. juni 1992.), str. 1; D2671 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. maj 1993.), str. 1. Tokom 1995. područje Starog Grada je sa Zlatišta bilo pod vatrenom kontrolom baterija minobacača kalibra 82 mm i 120 mm. V. Savo Simić, T. 30084–30090 (12.

pokrivajući tako i područja Bistrik Kule i Vidikovca.[13928] ABiH je držala položaje u sjevernom podnožju planine Trebević.[13929] Osim istočne strane Jevrejskog groblja, ABiH je takođe kontrolisala Debelo Brdo i Čolinu Kapu.[13930]

4172. Što se tiče položaja na sjevernoj strani grada, 7. pješadijski bataljon 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a je kontrolisao devet kilometara dugu liniju sukoba koja se pružala u sektoru Kadrijina Kuća – Mala tvrđava – Špicasta stijena – Pašino brdo – Velika tvrđava – Pašino brdo – Donje Bioško – Faletići – Zečija Glava – Borije – Tabakovo Guvno.[13931] Blaško Rašević, komandir voda, a kasnije čete u Mrkovićima,[13932] koja je bila u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade,[13933] u svom svjedočenju je izjavio da su od 5. aprila 1992. njegov vod i još jedan vod u Mrkovićima zauzeli položaje na osi Velika tvrđava – Špicasta stijena i da su "ovu liniju uspješno drž[ali] do kraja rata".[13934] Jedinice ABiH koje su bile nasuprot 7. bataljona, uključujući četu u

---

novembar 2012.); P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 1–2; Miloš Škrba, T. 29200–29202 (22. oktobar 2012.).

[13928] V. činjenice o kojima je presuđeno 106 i 107; Stanislav Galić, T. 37358–37359 (18. april 2013.). V. takođe P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; Stevan Veljović, T. 29249–29250 (23. oktobar 2012.); Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 24; P1641 (Prijedlog SRK-a u vezi s artiljerijom, 10. februar 1994.), str. 2 (gdje se navodi da SRK ima samohotke u području Zlatišta i Vidikovca); P1496 (ABiH, Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ088) (gdje se navodi da SRK ima tenk na Vidikovcu); D850 (Izvještaj UNMO-a, 17. juni 1995.), str. 11 (gdje se takođe navodi da SRK ima tenk na Vidikovcu); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 91; Aernout van Lynden, T. 2425 (19. maj 2010.).

[13929] V. činjenica o kojoj je presuđeno 104. V. takođe P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Alen Gičević, T. 7657–7663 (11. oktobar 2010.); D733 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D734 (Fotografija uličnog znaka u Sarajevu); D735 (Fotografija Sarajeva); Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac).

[13930] V. činjenice o kojima je presuđeno 105 i 2830; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac).

[13931] D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 13; D2384 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva). Vijeće napominje da se u dokazima Mala i Velika Tvrđava takođe pominju kao Mala i Velika Kula i da su poznate i pod tim nazivima.

[13932] Rašević je bio komandir čete u periodu od 31. januara 1993. do septembra 1994. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 16–17, 29. Mrkovići su selo sjeverno od brda Grdonj i od grada Sarajeva. V. D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

[13933] Nakon osnivanja VRS-a, ta dva voda u Mrkovićima su najprije ušla u sastav 2. romanijske brigade a kasnije 1. romanijske pješadijske brigade, u okviru SRK-a. Komandant 1. romanijske brigade je bio Dragomir Milošević, a nakon njega Vlado Lizdek. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 20; Blaško Rašević, T. 30911 (4. decembar 2012.).

[13934] D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 18, 20, 29; D2528 (Mapa Grdonja s oznakama koje je unio Blaško Rašević). V. takođe D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5, 9; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj).

Mrkovićima, bile su jedinice 105. i 110. brdske brigade i držale su vrh brda Grdonj, iza njih je bilo područje Sedrenika, a ispred njih otvoreni pogled na grad.[13935]

(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici)

4173. U Optužnici se navodi da je 5. februara 1994. minobacačka granata kalibra 120 mm pala na otvorenu pijacu "Markale" u Starom Gradu, punu ljudi, kojom prilikom je poginulo 66 i ranjeno više od 140 ljudi.[13936] U Optužnici se dalje navodi da je porijeklo vatre bilo na teritoriji pod kontrolom VRS/SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok.[13937] U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je minobacačka granata pala na pijacu između 12:00 i 12:30 sati i eksplodirala prilikom udara o tlo.[13938] U svom odgovoru, optuženi je iznio tri različita argumenta: (i) incident granatiranja je bio insceniran; (ii) alternativno, incident je orkestrirala strana bosanskih Muslimana; (iii) takođe alternativno, on tvrdi da dokazi koje je predočilo tužilaštvo ne omogućuju donošenje zaključka van svake razumne sumnje da su granatu ispalile snage bosanskih Srba.[13939]

4174. Krajem januara i početkom februara 1994. situacija u Sarajevu je bila teška jer je strana bosanskih Muslimana odbacila Owen-Stoltenbergov plan i jer nije bilo izričite prijetnje NATO-a da će upotrijebiti silu protiv bosanskih Srba.[13940] Stoga nijedna od strana nije imala razlog da ograniči svoje vojne aktivnosti, što je dovelo do perioda intenzivnog granatiranja i snajperskog djelovanja, kao i stroge kontrole komunalnih usluga i konvoja.[13941] Galić je 26. januara 1994. naredio jedinicama SRK-a da "produž[e] ofanzivna dejstva i oslobod[e] srpski deo grada Sarajeva".[13942]

13935 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 26; D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); Dragomir Milošević, T. 32567, 32570 (23. januar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16; Slavko Gengo, T. 29838 (6. novembar 2012.); Asim Džambasović, T. 15194, 15207, 15238–15240 (22. juni 2011.); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P1058 (Mapa ABiH). Prema Džambasovićevim riječima, komandno mjesto 105. brigade nalazilo se u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici. Asim Džambasović, T. 15207 (22. juni 2011.). V. takođe D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.

13936 Optužnica, incident 8 iz Priloga G Optužnici. Vijeće napominje da se u Završnom podnesku tužilaštva pominje "preko 60" mrtvih. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 55.

13937 Optužnica, incident 8 iz Priloga G Optužnici.

13938 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 55.

13939 Završni podnesak odbrane, par. 2054–2076, 2098–2105. Pretresno vijeće napominje da je tokom cijelog suđenja optuženi iznosio obimne dokaze, između ostalog, putem svog svjedoka vještaka Zorice Subotić, nastojeći da pokaže da je taj incident insceniran. Iako optuženi ne iznosi argumente u vezi s tim u svom Završnom podnesku„Vijeće će ih u svojoj analizi ipak razmotriti, kao i relevantne dokaze.

13940 David Harland, T. 2038–2039 (6. maj 2010.).

13941 David Harland, T. 2038–2039 (6. maj 2010.). V. takođe P1562 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. februar 1994.).

13942 P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), o. 6. Ali v. Slavko Gengo, T. 29831–29837, 29841–29842 (6. novembar 2012.) (gdje je svjedok tvrdio da su to bile odbrambene aktivnosti).

(a) Incident

4175. Dana 5. februara 1994., oko podne, na otvorenoj pijaci Markale mnogo ljudi je obavljalo kupovinu.[13943] Na pijaci je oko 12:00 sati eksplodirao jedan projektil.[13944] Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je svjedok AF u svom svjedočenju u predmetu *Tužilac protiv Galića* izjavio da je između 12:00 i 12:30 sati čuo zvuk opaljenja iz nekog teškog oruđa, kao što je minobacač, iza Špicaste stijene, iz Mrkovića.[13945] Vijeće je također formalno primilo na znanje činjenicu da je Vahid Karavelić, komandant 1. korpusa ABiH, u svom svjedočenju u predmetu *Galić* izjavio da je lokacija najbližeg štaba brigade bila udaljena od pijace oko 300 metara.[13946]

(b) Istraga MUP-a BiH

4176. U timu CSB-a Sarajevo koji je proveo istragu u vezi s ovim granatiranjem bili su, između ostalih, istražni sudija; vještaci balističari Sabljica i Čavčić; kriminalistički tehničar Bešić; i kriminalistički istražitelj Kučanin.[13947] Tim je stigao na mjesto događaja oko 13:20 sati, nakon što su uklonjena sva tijela, a samo nekoliko osoba je ostalo na tom području.[13948] Pijacu je već obezbjeđivala policija, pijačne tezge su bile prevrnute i vidjeli su se dijelovi ljudskih tijela, ljudsko tkivo i krvave mrlje.[13949] Napravljen je video-snimak i izrađena je skica lica mjesta, a Bešić je fotografisao lice mjesta.[13950] Tim je također otišao u mrtvačnicu i napravio video-snimak tijela žrtava.[13951]

13943 V. činjenice o kojima je presuđeno 324 i 342.

13944 P1440 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 2.

13945 V. činjenica o kojoj je presuđeno 332. Vijeće je također formalno primilo na znanje činjenicu da "stručnjaci za oružje ukazuju na to da se na osnovu zvuka ispaljenja projektila iz minobacača može odrediti približan pravac iz kojeg je projektil ispaljen". V. činjenica o kojoj je presuđeno 334.

13946 V. činjenica o kojoj je presuđeno 336. V. također Sead Bešić, T. 9425–9426, 9429–9430 (8. decembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se oko 500 metara od mjesta incidenta nalazio "Dom armije").

13947 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 30–31*;* Mirza Sabljica, T. 7694–7695 (11. oktobar 2010.), T. 7907 (13. oktobar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 2, 8–9; Sead Bešić, T. 9436 (8. decembar 2010.); Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4747.

13948 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 31; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8–9; Mirza Sabljica, T. 7907–7908 (13. oktobar 2010.), T. 7930 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9437–9440 (8. decembar 2010.).

13949 Mirza Sabljica, T. 7911, 7927–7928 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9436, 9440–9441 (8. decembar 2010.), T. 9458 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 9; D767 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13950 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 31, 37–40; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 9–10, 16. V. također Sead Bešić, T. 9418 (8. decembar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1440 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5.

13951 Sead Bešić, T. 9415–9416 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

4177. Nakon što su pregledali mjesto događaja, Sabljica i Čavčić pripremili su izvještaj u kojem su naveli da je jedan projektil pao na asfalt u sjeveroistočnom dijelu pijace, 4,16 metara od objekata samoposluge UPI i 11,1 metara od zgrade "22. decembar".[13952] Objekti samoposluge UPI nalaze se sjeverno od mjesta udara i visoki su 3,65 i 5,25 metara, dok se zgrada "22. decembar" nalazi istočno od mjesta udara i visoka je 18,45 metara.[13953] U vrijeme udara projektila, na pijaci je bilo 18 redova tezgi, tijesno zbijenih jedne uz druge.[13954]

4178. Da bi odredili pravac vatre, Sabljica i Čavčić su primijenili metodu centralne ose jer je, prema Sabljičinim riječima, to bila jedina metoda koja se mogla koristiti u ovom slučaju.[13955] Konstatovano je da je projektil, čiji je stabilizator pronađen u centru kratera,[13956] bio minobacačka granata kalibra 120 mm koja je doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok, odnosno pod uglom od 18 stepeni od pravca sjevera (plus ili minus pet stepeni).[13957] Projektil se aktivirao u trenutku kontakta

---

13952 P1708 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 12; Sead Bešić, T. 9456 (9. decembar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 6–7; D895 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Sead Bešić); P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). Sabljica je prihvatio da bi margina greške u određivanju mjesta udara, da je izražena u metrima umjesto u centimetrima, mogla uticati na zaključke u vezi s pravcem vatre. Međutim, on je bio uvjeren da su njegova mjerenja tačna i da je margina greške u tom slučaju bila oko pet centimetara. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 45–46; P1712 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7917–7925 (14. oktobar 2010.); D766 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

13953 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 41–43, 45–46; P1440 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1712 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7917–7918, 7925–7926 (14. oktobar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), fotografija 4.

13954 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 43–44; P1713 (Skice u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). U vezi s diskusijom o veličini pijačnih tezgi, v. takođe Mirza Sabljica, T. 7926–7928 (14. oktobar 2010.); D767 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Sead Bešić, T. 9444–9447 (8. decembar 2010.); D891 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

13955 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 37–38; Mirza Sabljica, T. 7698 (11. oktobar 2010.), T. 7912–7913 (14. oktobar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 12–13; P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 8–11; P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); Sead Bešić, T. 9412–9413 (8. decembar 2010.).

13956 P1973 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 5; P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 8–12. I Sabljica i Bešić su u svojim svjedočenjima izjavili da je stabilizator pronađen tek kad je Bešić rukom očistio površinu asfalta. V. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 12–14; Sead Bešić, T. 9418–9419 (8. decembar 2010.); P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); Mirza Sabljica, T. 7911–7912 (14. oktobar 2010.).

13957 P1708 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1–2; P1973 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 5; P1967 (Stabilizator minobacačke granate sa Markala I); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 37, 40–41, 44–45; P1440 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 11; P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7913 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9416–9417 (8. decembar 2010.); Richard Higgs, T. 5924–5926 (18. avgust 2010.).

s asfaltnom površinom.[13958] Dubina između asfaltne površine i vrha stabilizatora u krateru iznosila je devet centimetara, ali tim nije izmjerio dubinu kratera nakon što je stabilizator izvađen.[13959] To mjerenje je sljedećeg dana izvršio Zečević.[13960] Sabljica je također objasnio da njegov tim nije pokušao da odredi koja je vrsta punjenja korištena za tu granatu jer je to bilo veoma teško ustanoviti, a za određivanje pravca vatre to nije bilo ni potrebno.[13961]

4179. I Sabljica i Bešić su u svojim svjedočenjima izjavili da su oni, kad je tog dana došao UNPROFOR,[13962] oko 10 do 15 minuta poslije tima CSB-a Sarajevo, već bili odredili pravac vatre, oprali krv i uklonili šut iz centra mjesta udara.[13963] Međutim, tim je ostavio stabilizator u krateru, koji su zatim izvadili vojnici UNPROFOR-a i Bešić ga je na kraju odnio u CSB Sarajevo.[13964] Bešić je u sudnici identifikovao taj stabilizator i izjavio da ga niko ni u jednom trenutku nije neovlašteno dirao dok je bio u njegovom posjedu; nadalje, serijski broj stabilizatora fotografisan je na mjestu događaja kako bi se sačuvala vjerodostojnost dokaznog kontinuiteta.[13965] Bešić je u svom svjedočenju također izjavio da oznake na stabilizatoru ukazuju na to da je proizveden 1987. u tvornici "Krušik", u Valjevu, Srbija.[13966] Izmjerio je stabilizator u sudnici i izjavio da je dug otprilike 17 centimetara, što je oko tri centimetra kraće u odnosu na dužinu istog

---

13958 P1708 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 40–41*;* Mirza Sabljica, T. 7914 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9417 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). To je potvrdio vještak balističar Richard Higgs. V. Richard Higgs, T. 6028–6031 (19. avgust 2010.); P1451 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1452 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1453 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.).

13959 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 36; Mirza Sabljica, T. 7913 (14. oktobar 2010.).

13960 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 18, 36.

13961 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 41.

13962 Sabljica je objasnio da je tim CSB-a Sarajevo obično čekao da dođe UNPROFOR svaki put kad bi neki incident uzrokovao veliki broj civilnih žrtava. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 33–34.

13963 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 32–33; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 20, 21–22*;* Mirza Sabljica, T. 7912 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9410–9412 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

13964 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 33–35; Mirza Sabljica, T. 7699–7701 (11. oktobar 2010.), T. 7912 (14. oktobar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13–14; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 13–14, 17, 19–20; P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.)*;* Sead Bešić, T. 9413–9414 (8. decembar 2010.), T. 9456–9457 (9. decembar 2010.). Sabljica nije mogao reći da li su stabilizator i fragmenti projektila prikupljeni na mjestu događaja analizirani u kriminalističko-tehničkoj laboratoriji CSB-a Sarajevo, ali je pretpostavio da je to učinjeno jer je to bio dio procedure. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 34–35. V. također Sead Bešić, T. 9420 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 13–14.

13965 Sead Bešić, T. 9420–9421 (8. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 15; P1967 (Stabilizator minobacačke granate sa Markala I); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13–14.

13966 P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 15, 22–23. V. također Berko Zečević, T. 12190–12191 (22. februar 2011.).

stabilizatora koji se vidi na fotografiji koju je 1994. snimio njegov tim.[13967] Objasnio je tu razliku činjenicom da je stabilizator bio tako oštećen da se morao držati za jedan njegov kraj da bi bio fotografisan.[13968]

4180. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, Kučanin je u svom svjedočenju izjavio da je utvrđeno da je granata doletjela iz pravca Mrkovića ali nije pružio nikakvo dodatno objašnjenje u vezi s tim na koji način se došlo do tog zaključka.[13969] Dan nakon incidenta, Bešić je sastavio kriminalističko-tehnički izvještaj a da nije imao pristup Sabljičinim balističkim izvještajima, u kojem je naveo da je granata ispaljena s "agresorskih položaja", zasnivajući taj zaključak na pravcu iz kojeg je minobacačka granata doletjela, koji su odredili vještaci balističari na mjestu događaja.[13970] Međutim, on je potvrdio da su u dijelu grada iz kojeg je granata doletjela linije sukoba bile takve da je udaljenost između SRK-a i ABiH bila mala.[13971]

4181. Sabljica je objasnio da on i Čavčić tog dana nisu odredili upadni ugao, domet vatre ni mjesto otvaranja vatre, ali je potvrdio da je drugi tim otišao na Markale sljedećeg dana, 6. februara, i da su u tom timu bili Čavčić, Zečević i istražni sudija.[13972] Zečevićev tim je vratio stabilizator na lice mjesta i stavio ga u krater nakon što je odstranio par kamenčića koji su upali u rupu.[13973] Zečević je zatim izvadio stabilizator iz kratera i izmjerio dubinu do koje je stabilizator prodro u tlo, koja je iznosila 25 centimetara.[13974] Na osnovu te dubine odredio je upadni ugao, pravac i mjesto otvaranja vatre.[13975] U roku od 36 sati od početka istrage, Zečević i njegov tim

---

13967 Sead Bešić, T. 9458–9460 (9. decembar 2010.); P1967 (Stabilizator minobacačke granate sa Markala I); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13–14.

13968 Sead Bešić, T. 9461–9464 (9. decembar 2010.).

13969 Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4747.

13970 P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 14–15, 20–21.

13971 P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 21.

13972 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 47–48; Mirza Sabljica, T. 7913–7916 (14. oktobar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). V. takođe P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 3. Berko Zečević je u svom svjedočenju izjavio da su on i još trojica kolega dobrovoljno javili da provedu istragu u vezi s ovim incidentom, nakon što su saznali da je tadašnji komandant UNPROFOR-a rekao da se ne može odrediti pravac vatre. Zečević je takođe tvrdio da ih je imenovao istražni sudija V. Berko Zečević, T. 12278–12291 (23. februar 2011.); D1093 (Podaci o angažovanju Berka Zečevića).

13973 Berko Zečević, T. 12159–12160 (22. februar 2011.), T. 12375–12376 (24. februar 2011.) (gdje je svjedok rekao da se stabilizator može ponovo staviti u krater bez poteškoća); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 19 Sead Bešić, T. 9415–9417 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

13974 Berko Zečević, T. 12159–12160 (22. februar 2011.), T. 12338–12340, 12357 (24. februar 2011.); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5.

13975 Berko Zečević, T. 12159–12160 (22. februar 2011.), T. 12338–12340, 12357 (24. februar 2011.); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5. Zečević je prihvatio da metoda koju je u to vrijeme koristio da

sastavili su izvještaj u kojem su potvrdili da je granata doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok, odnosno pod uglom od 18 stepeni od pravca sjevera, plus ili minus pet stepeni, s upadnim uglom od 60 stepeni, plus ili minus pet stepeni.[13976] Oni su takođe ustanovili da je projektil bio minobacačka granata od 120 mm koja je eksplodirala u trenutku kontakta s tlom[13977] i da njena razorna moć odgovara broju žrtava i vrsti povreda koje su žrtve zadobile u ovom incidentu.[13978] U zaključku njegovog izvještaja navodi se da je, zavisno od punjenja korištenih za njeno ispaljenje, granata mogla doletjeti sa šest različitih lokacija, među kojima je prva lokacija udaljena između 1.640 i 1.840 metara,[13979] a posljednja između 6.170 i 6.546 metara; samo prva lokacija nalazila se na teritoriji pod kontrolom ABiH, u području brda Grdonj.[13980]

(c) Istrage UN-a

4182. Na dan incidenta, Harlanda je bio na sarajevskom aerodromu, na sastanku s Krajišnikom i Koljevićem.[13981] Kada je saznao za incident, odmah je na mjesto događaja poslao lokalnog ljekara, a on se vratio u štab UN-a kako bi kontaktirao i izvijestio Rosea kada dobije povratne informacije od lokalnog ljekara i istražitelja.[13982] Rose je na dan incidenta bio u Mostaru; kad se sljedećeg dana vratio u Sarajevo, vlada BiH je već optužila bosanske Srbe da su ispalili granate, što je

---

odredi upadni ugao nije standardna metoda, ali je izjavio da je sada ta metoda usvojena u urbanim zonama. V. Berko Zečević, T. 12340 (24. februar 2011.).

13976 Berko Zečević, T. 12161–12162, 12173 (22. februar 2011.); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5, 8. Vijeće napominje da je, iako se u *e-courtu*, na stranici 5 engleskog prevoda izvještaja navodi pravac "sjeverozapad", jasno da se radi o grešci u prevodu jer se u originalnoj b/h/s verziji izvještaja navodi pravac "sjever-istok".

13977 Berko Zečević, T. 12162–12163 (22. februar 2011.), T. 12332–12338, 12355–12357 (24. februar 2011.); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5–6, 8.

13978 P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 8; Berko Zečević, T. 12311–12318 (24. februar 2011.); D1095 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.).

13979 Raspon dometa koji se ovdje navodi uzima u obzir raspon ustanovljenih upadnih uglova. Drugim riječima, ako je upadni ugao bio najniži u rasponu, odnosno 55 stepeni, i ako je granata ispaljena s prvim punjenjem, udaljenost je bila 1.840 metara. Međutim, ako je upadni ugao bio 65 stepeni, udaljenost je bila 1.640 metara. Zečević je koristio istu metodu za sve ostale slučajeve koje je naveo. Shodno tome, udaljenosti su bile sljedeće: s drugim punjenjem, između 2.972 i 2.577 metara, s trećim punjenjem između 4.120 i 3.622 metara, s četvrtim punjenjem između 5.110 i 4.570 metara, s petim punjenjem između 5.979 i 5.500 metara, i sa šestim punjenjem između 6.546 i 6.170 metara. Ove vrijednosti takođe pokazuju da što je veći upadni ugao, manja je udaljenost koju granata ispaljena s određenim punjenjem treba da preleti.

13980 P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 6, 8; Berko Zečević, T. 12172–12173 (22. februar 2011.). Vijeće napominje da, za razliku od engleske verzije, b/h/s verzija P2317, na stranici 17 u *e-courtu*, sadrži mapu na kojoj je Zečević označio šest lokacija, i da je prva lokacija u blizini Grdonja, koji se tokom sukoba nalazio u zoni odgovornosti ABiH. V. par. 3856. Iako je optuženi osporio Zečevićevu stručnost u pogledu sposobnosti da izvrši gore navedenu analizu, Vijeće je konstatovalo da Zečević ima potrebno stručno znanje. V. Pretres, T. 12145–12146, 12171–12172 (22. februar 2011.); Berko Zečević, T. 12282–12284 (23. februar 2011.).

13981 David Harland, T. 2039 (6. maj 2010.).

13982 David Harland, T. 2039 (6. maj 2010.).

optuženi u svojoj izjavi negirao i optužio bosanske Muslimane da su otvorili vatru na svoj vlastiti narod.[13983]

4183. UN je u vezi s ovim incidentom proveo dvije istrage.[13984] Prva istraga provedena je na dan incidenta i sastojala se od tri odvojene analize kratera, koje su izvršili major Cazaux iz Francuskog bataljona, kapetan Verdy iz Sektora Sarajevo, i major Russell; drugu istragu je od 11. do 13. februara 1994. proveo drugi tim UN-a, koji je izvršio sedam različitih analiza kratera.[13985]

4184. Cazauxov tim je iz kratera izvadio krilce stabilizatora i izvršio prvu analizu kratera, konstatovavši da je azimut granate bio 620 hiljaditih (34,8 stepeni).[13986] Taj tim je također primijetio da krilce pripada minobacačkoj granati kalibra 120 mm i da je bilo ukopano približno osam centimetara ispod površine asfalta.[13987]

4185. Verdy je izvršio drugu analizu za UN i odredio da je azimut granate bio između 800 i 1.000 hiljaditih (45 do 56,2 stepeni), dok je upadni ugao bio 1.400 hiljaditih (78,7 stepeni), a da je njen maksimalni domet bio između 2.000 i 3.500 metara; nadalje, zaključio je da je granata kalibra 120 mm pala na pijacu Markale u 12:10 sati, pri čemu je prvo udarila u pijačnu tezgu, a zatim u tlo, doletjevši s male udaljenosti i pod malim uglom.[13988] Obavijestio je svoju komandu da je analiza bila veoma teška jer je granata prvo udarila u pijačnu tezgu.[13989]

4186. Majora Johna Russella – koji je u relevantno vrijeme obavljao funkciju vojnog pomoćnika Sergia de Mella, predstavnika generalnog sekretara u Sarajevu, i koji je imao određeno iskustvo u vezi s analizom kratera[13990] – na mjesto eksplozije poslao je načelnik štaba UNPROFOR-a Ramsey.[13991] On je došao na mjesto incidenta 5. februara 1994. oko 16:30 sati, nakon što su dvije gore navedene analize završene, i vidio je krv i ostatke ljudskih tijela, kao i krater i temeljito

13983 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 37–38.

13984 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39; Michael Rose, T. 7340–7342 (6. oktobar 2010.); P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9, 16.

13985 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9, 15–17; P2066 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 5, 7. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 331.

13986 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17–18.

13987 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 18. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 330.

13988 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 2. Prema kasnijem izvještaju UN-a u vezi s ovim incidentom, Verdy nije izmjerio upadni ugao jer je krater bio remećen, nego je umjesto toga odredio minimalni mogući upadni ugao da bi granata mogla preletjeti zgradu po izračunatom pravcu doleta. V. P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 16.

13989 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 2.

13990 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 4, 7–9; John Russell, T. 29381 (30. oktobar 2012.).

očišćeno mjesto udara.[13992] Nakon što je zaključio da je projektil doletio iz pravca istok-sjeveroistok, s azimutom od 450 hiljaditih (25,3 stepeni) i s upadnim uglom između 1.200 i 1.300 hiljaditih (67,5 i 73,1 stepeni), iznenadio ga je upadni ugao koji je morao biti veoma strm da bi granata preletjela obližnju visoku zgradu, što ga je navelo da pomisli da je granata doletjela s neke lokacije u blizini kratera.[13993] U to vrijeme zaključio je da nije moguće utvrditi koja strana je ispalila projektil jer je raspon minimalne/maksimalne daljine prelazio preko linije sukoba.[13994] Te večeri je u svoj dnevnik zapisao da vjeruje da je ABiH "gađala svoje" s obzirom na malu udaljenost s koje je projektil ispaljen.[13995] Kad mu je iznijeta tvrdnja da tablice gađanja za granate kalibra 120 mm pokazuju da upadni ugao ostaje isti bez obzira na udaljenost s koje je granata ispaljena s različitim punjenjima, Russell je prihvatio da bi, da je to znao, vjerovatno došao do drugačijeg zaključka u pogledu udaljenosti s koje je u to vrijeme granata ispaljena.[13996]

4187. Rose je 8. februara 1994. u štabu ABiH imao sastanak s predstavnicima ABiH, generalima Divjakom i Hajrulahovićem i pukovnikom Dakićem, na kojem im je rekao da se pojavljuju dokazi koji ukazuju na mogućnost da je incident izazvala njihova strana.[13997] Rose je u unakrsnom ispitivanju prihvatio da je strana bosanskih Muslimana, nakon što im je iznio rezultate prve istrage UNPROFOR-a, odlučila da prihvati prekid vatre koji je prije toga odbila.[13998]

4188. S obzirom na značaj incidenta, štab UNPROFOR-a u Zagrebu naredio je da se provede druga istraga.[13999] Tim UNPROFOR-a, koji je predvodio pukovnik Michel Gauthier, počeo je s

---

13991 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 12. V. također David Harland, T. 2325–2328 (11. maj 2010.); svjedok KDZ450, T. 10676–10677 (20. januar 2011.).

13992 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 12–14 (gdje je svjedok objasnio da u to vrijeme nije znao da je stabilizator izvađen iz kratera); John Russell, T. 29382–29383 (30. oktobar 2012.); P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 41.

13993 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 20–23 (gdje je svjedok također objasnio da se ne sjeća da je izmjerio upadni ugao na licu mjesta, ali da nije imao razlog da sumnja u to da se u izvještaju UN-a upućuje na njegova mjerenja). V. također P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17.

13994 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 23, 31; D2367 (Rukom pisane bilješke Johna Russella o izvještaju UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.) *e-court* str. 2; John Russell, T. 29406 (30. oktobar 2012.); D2365 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. februar 1994.), *e-court* str. 2.

13995 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 33–36; D2366 (Izvod iz dnevnika Johna Russella, 5. februar 1994.); John Russell, T. 29397 (30. oktobar 2012.).

13996 John Russell, T. 29397–29400 (30. oktobar 2012.); P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm).

13997 Michael Rose, T. 7342 –7344 (6. oktobar 2010.); D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom) par. 11; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570) (pod pečatom) *e-court* str. 3–4. Svjedok KW570 je objasnio da Rose i komanda UNPROFOR-a zapravo nisu bili toliko zainteresovani da ustanove ko je otvorio vatru na Markale nego da tu priliku iskoriste kako bi postigli nešto pozitivno, na primjer mirovni sporazum. V. svjedok KW570, T. 32232 (18. januar 2013.).

13998 Michael Rose, T. 7339–7340 (6. oktobar 2010.).

13999 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39. V. također Yasushi Akashi, T. 37687–37688 (24. april 2013.).

radom 11. februara 1994.[14000] U sastavu tima takođe su bili, između ostalih, potpukovnik Rumjancev i tehnički savjetnici John Hamill i Eric Dubant.[14001] Prema Gauthierovim riječima, tim je dobio uputstva da istragu ograniči na analizu kratera i s njim povezane tehničke aspekte eksplozije.[14002] Istraga je završena 15. februara i tim je izvijestio da je azimut projektila, za koji je potvrđeno da je bio minobacačka granata kalibra 120, mm između 330 i 420 hiljaditih (18,5 i 23,6 stepeni).[14003] Nadalje, tim je zaključio da su analize kratera koje su izvršili Cazaux i Verdy manjkave i da se stoga dovode u pitanje svi s njima povezani zaključci.[14004] U izvještaju se navodi da je Hamill izmjerio upadni ugao koji je bio između 950 i 1.100 hiljaditih (53,4 i 61,8 stepeni), što bi značilo da je granata doletjela s udaljenosti između 950 i 5.450 metara, zavisno od korištenog punjenja.[14005] Međutim, tim je u svom konačnom zaključku naveo da upadni ugao koji je Hamill izmjerio nije "pouzdano tač[an]" s obzirom na to da je krater bio prekopan.[14006] Shodno tome, uzimajući u obzir visinu zgrada na tom području prilikom procjene da je minimalni upadni ugao potreban za prelet tih zgrada 870 hiljaditih (48,9 stepeni), tim je zaključio da je mogući domet minobacačke granate bio između 300 i 5.551 metar po utvrđenom pravcu vatre.[14007]

4189. Gauthier je u unakrsnom ispitivanju potvrdio da na teritoriji pod kontrolom ABiH, na kojoj su se vojni posmatrači UN-a mogli slobodno kretati kud god su htjeli, duž pravca vatre iz kojeg je doletjela granata na Markale nije bilo poznatih fiksnih minobacačkih položaja, ali sjećao se da je strana bosanskih Srba imala jedan takav položaj na identifikovanom području.[14008] Međutim, Gauthier je takođe objasnio da su minobacači pokretno oružje koje se može relativno brzo kretati ostavljajući malo tragova koji ukazuju na njihovu upotrebu i da, u to vrijeme, njegov tim nije išao

---

14000 D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 5, 7.

14001 D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 5; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13.

14002 D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 7; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9.

14003 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 20; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 14–18.

14004 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6096–6098; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 8–11; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 10, 16, 19 (gdje se navodi da je Verdyjeva analiza manjkava jer je prilikom izračunavanja azimuta napravio matematičku grešku i jer je upadni ugao procijenio na osnovu visine zgrada u pravcu vatre koji je on odredio, dok je azimut Francuskog bataljona pogrešan jer je za njegovo određivanje korištena neka nekonvencionalna metoda). V. takođe Richard Higgs, T. 5928 (18. avgust 2010.).

14005 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17, 19, 25 (gdje se navodi da je upadni ugao "vjerovatno bio između 950 i 1.100 [hiljaditih]" ali da ga nije moguće "tačnije" odrediti zbog činjenice da je između udara i analize prošlo nekoliko dana); D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 20.

14006 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 19; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 21.

14007 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 20; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 19, 26. V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39.

14008 Michel Gauthier, T. 29417 (30. oktobar 2012.).

na teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba da provede istragu s obzirom na veoma malu vjerovatnoću identifikovanja mogućeg mjesta s kojeg je vatra otvorena.[14009]

4190. Kao što je gore u tekstu navedeno, Hamill je bio jedan od tehničkih savjetnika u timu UNPROFOR-a koji je učestvovao u drugoj istrazi i on je pripremio UNPROFOR-ov izvještaj.[14010] Prema njegovim riječima, tim je izvršio detaljnu tehničku analizu na osnovu prikupljenih fizičkih dokaza, analize kratera i razgovora s očevicima i pripadnicima UN-a koji su proveli prvu istragu.[14011] Hamill je lično analizirao krater dva puta, prvi put koristeći "metodu brazde upaljača",[14012] a nakon toga metodu centralne ose, pomoću koje je odredio da je granata doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok.[14013]

4191. Hamill je zaključio da se eksplozija desila između 12:10 i 12:15 sati i da ju je prouzrokovala "konvencionalna, fabrički proizvedena, minobacačka granata od 120 mm", ispaljena iz cijevi teškog minobacača kalibra 120 mm, koja je eksplodirala kada je udarila u zemlju.[14014] Tim je bio siguran da je krater uzrokovala eksplozija minobacačke granate.[14015] Iako su odredili da je granata doletjela sa sjeveroistoka i da je ispaljena s udaljenosti između 300 i 5.551 metara od mjesta detonacije, istražiteljima je bilo nemoguće utvrditi tačnu udaljenost prema mjestu otvaranja vatre.[14016] Budući da je jasno da je taj prostor "s obje strane linije sukoba" i da je "[p]oznato […] da obje strane imaju 120 mm minobacače", tim je zaključio da je granatu mogla ispaliti i jedna i druga strana.[14017] U izvještaju se objašnjava da je bilo nemoguće odrediti mjesto

---

14009 Michel Gauthier, T. 29414, 29418 (30. oktobar 2012.).

14010 John Hamill, T. 9680 (13. decembar 2010.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6075–6079.

14011 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6077–6078, T. 6083–6085; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 10; P2066 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1.

14012 Hamill je stavio štap u brazdu upaljača, koji je pokazao pravac ispaljenja granate, zatim je pomoću kompasa izmjerio azimut. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6087–6089. V. također D2759 (Izjava svjedoka KW571 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 5–6.

14013 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6087–6088, 6092, 6095–6096; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17, 25. Prema riječima svjedoka KW571, oblik kratera ukazivao je na to da je granata, prije nego što je udarila o tlo, doletjela "u luku", a statična eksplozija bi na tlu ostavila drugačije tragove. V. svjedok KW571, T. 32018 (16. januar 2013.).

14014 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6085–6086, 6092–6093; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11, 18–20, 25; P2066 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 3.

14015 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 18, 23–25.

14016 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11, 20, 23, 25, 33. V. također P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39.

14017 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6083–6084; John Hamill, T. 9732 (13. decembar 2010.); Francis Roy Thomas, T. 6832 (15. septembar 2010.); Yasushi Akashi, T. 37687–37688 (24. april 2013.). Generalni sekretar UN-a je zatim rezultate ovog izvještaja proslijedio Savjetu bezbjednosti, a Akashi je izvijestio Koffija Annana. V. D179 (Pismo generalnog sekretara UN-a predsjedavajućem Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. februar 1994.); D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1–2.

otvaranja vatre jer je od incidenta prošlo više dana, tokom kojih su razne osobe remetile krater, što je onemogućilo određivanje tačnog upadnog ugla.[14018] Hamill je u svom svjedočenju izjavio da su ti zaključci najobuhvatniji mogući, s obzirom na ograničenja korištenih metoda i događaje vezane za incident, kao i na udaljenost između mjesta eksplozije i linija sukoba zaraćenih strana.[14019] Međutim, tim je bio siguran da eksploziju nije uzrokovala "paket-bomb[a]" i da granata nije mogla biti bačena rukom iz neke od obližnjih zgrada.[14020]

4192. Hamill je objasnio da su vojni posmatrači UN-a, s kojima se tokom istrage razgovaralo, naveli da im je od oktobra 1993. VRS uskraćivao slobodu kretanja u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.[14021] Pored toga, Hamill je u svom svjedočenju izjavio da su se on lično i drugi članovi tima sastali s pukovnikom Cvetkovićem, komandantom artiljerijskog puka SRK-a stacioniranog u Mrkovićima, sjeverno-sjeveroistočno od Markala.[14022] Prema Hamillovim riječima, Cvetković je potvrdio da se u Mrkovićima nalaze minobacači kalibra 120 mm, ali je izjavio da njegova jedinica nije ispalila taj projektil, iako je istovremeno priznao da je u prethodnoj godini na grad ispalila 30.000 do 40.000 projektila.[14023] Vijeće je također uvrstilo u spis izvještaj s ovog sastanka, koji je Cvetković lično poslao Glavnom štabu VRS-a i komandi SRK-a, koji je u određenoj mjeri u protivrječnosti s Hamillovim iskazom.[14024] Prema tom izvještaju, Cvetković je izvijestio Glavni štab VRS-a i komandu SRK-a da mu je Gauthier rekao da se radilo o granati kalibra 120 mm, da upadni ugao nije precizno određen i da je granatu mogla ispaliti i jedna i druga strana.[14025] Cvetković je u izvještaju također naveo da je "kategorično […] odbio mogućnost" da je granatu ispalila srpska strana, predloživši da komisija obiđe "osumnjičeno mesto", i da je tvrdio da SRK na tom dijelu linije fronta nema minobacače kalibra 120 mm.[14026] Međutim, prema Gauthierovim riječima, tim nije otišao na teritoriju pod kontrolom SRK-a na utvrđenom pravcu vatre jer je

14018 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 23. V. također D2759 (Izjava svjedoka KW571 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 8–9.

14019 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6084–6085.

14020 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 25, 29; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6086, T. 6206. V. također Michel Gauthier, T. 29416 (30. oktobar 2012.).

14021 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6105–6107. V. također Michel Gauthier, T. 29417–29418 (30. oktobar 2012.).

14022 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6109.

14023 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6109.

14024 Iako se u tom izvještaju Hamill ne pominje kao jedna od osoba koje su prisustvovale sastanku, Vijeće primjećuje da se pominju Gauthier i još dva člana istražne "komisije". Vijeće smatra da je jedan od ta dva člana bio Hamill. V. D2378 (Izvještaj 4. mješovitog artiljerijskog puka SRK-u, 14. februar 1994.), str. 1.

14025 D2378 (Izvještaj 4. mješovitog artiljerijskog puka SRK-u, 14. februar 1994.), str. 1–3.

14026 D2378 (Izvještaj 4. mješovitog artiljerijskog puka SRK-u, 14. februar 1994.), str. 3.

područje koje je trebalo pregledati bilo veliko i jer je tim smatrao da ne bi bilo moguće locirati položaj s kojeg je minobacačka granata ispaljena.[14027]

4193. Iako timu nisu pokazani minobacački položaji ABiH, zamjenik načelnika štaba Sektora Sarajevo, pukovnik Pardon, 9. februara 1994. obišao je dva takva položaja i skladište municije, u kojem su se, kako izgleda, nalazile lokalno proizvedene minobacačke granate kalibra 120 mm.[14028] Međutim, prema Hamillovim riječima, Pardon je pregledao pogrešno područje jer je radio na osnovu rezultata prve manjkave analize UNPROFOR-a.[14029]

4194. Nakon provedene gore navedene istrage, Hamill i njegov tim zaključili su da postoji šest mogućih mjesta otvaranja vatre na utvrđenom pravcu vatre, među njima dvije na strani linije fronta pod kontrolom ABiH i četiri na strani pod kontrolom SRK-a.[14030] On je u unakrsnom ispitivanju potvrdio da zbog toga što je bilo nemoguće odrediti punjenje s kojim je granata ispaljena, nije bilo moguće reći ni s koje od tih lokacija je projektil doletio.[14031] Što se tiče brazde upaljača na Markalama, Hamill je tvrdio da je, iako nije bila "potpuno netaknuta", bila "očuvana u dovoljnoj mjeri" da bi se procijenio upadni ugao.[14032] Pored toga, objasnio je da je tim također koristio druge metode prilikom utvrđivanja pravca vatre i da su rezultati bili veoma konsistentni uprkos činjenici da su razni istražitelji u njegovom timu vršili testove nezavisno jedan od drugog i da su koristili različite metode.[14033]

4195. Hamill je također smatrao da je pijaca pogođena pukom slučajnošću s obzirom na to da minobacač kalibra 120 mm nije veoma precizno oružje i da u ovom konkretnom slučaju nisu

---

14027 Michel Gauthier, T. 29418 (30. oktobar 2012.).

14028 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6107; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 44. Russell je u svom svjedočenju također izjavio da je oko 9. februara 1994., s osobljem UNPROFOR-a otišao u jedno skladište municije ABiH u kojem su pronašli minobacačke granate kalibra 120 mm, nakon što im je rečeno da u tom skladištu takvih granata nema. V. D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 36–37; John Russell, T. 29401, 29403 (30. oktobar 2012.); P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 48–49.

14029 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6108–6109.

14030 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6109–6110; John Hamill, T. 9726 (13. decembar 201.0).

14031 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6189–6190; John Hamill, T. 9694 (1. decembar 2010.).

14032 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6194; John Hamill, T. 9729, 9732–9733 (13. decembar 2010.). Hamill i Rose su u unakrsnom ispitivanju prihvatili da je istragu o incidentu najbolje provesti odmah poslije incidenta, i da manipulisanje dokazima dovodi do toga da istraga "nije tako dobro urađena". V. Michael Rose, T. 7340–7342, 7359 (6. oktobar 2010.); John Hamill, T. 9692–9693 (13. decembar 2010.). Međutim, Hamill je negirao da su bosanski Muslimani uklonili bilo koji od forenzičkih dokaza jer je Francuski bataljon došao na mjesto događaja ubrzo nakon eksplozije. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6198–6201.

14033 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6194.

ispaljeni projektili za korekciju vatre.[14034] Međutim, on je prihvatio da bi, da je pijaca zaista bila meta, vjerovatnoća pogotka bila nešto veća što je oružje bilo bliže pijaci.[14035] Nakon što je pregledao izvještaj koji su pripremili Sabljica i drugi iz CSB-a Sarajevo, Hamill je potvrdio da je korištena metodologija bila dobra i da rezultati odgovaraju rezultatima do kojih su došli on i njegov tim.[14036]

4196. Pukovnik Steven Joudry, obučeni artiljerijski oficir i instruktor za artiljeriju i tehnike analize kratera na terenu u Kraljevskim kanadskim oružanim snagama, koji je u relevantno vrijeme bio raspoređen u štabu UNPROFOR-a u Hrvatskoj, izjavio je da je "jedan organ UNPROFOR-a" od njega nezvanično tražio da pregleda izvještaj tima pukovnika Gauthiera, s obzirom na njegovo veliko iskustvo u analizi kratera.[14037] Nakon što je to učinio, Joudry je imao ozbiljne rezerve u vezi s postupkom primijenjenim prilikom analize kratera na Markalama, iako nikad nije lično vidio taj krater, budući da analiza nije izvršena na svježem neremećenom krateru, niti je analiza kratera generalno uzevši dovoljno tačna metoda "za određivanje krivice".[14038] Nadalje, Joudry je smatrao da bi bilo "praktično nemoguće" pijacu gađati i pogoditi jednim ispaljenim minobacačkim projektilom,[14039] i da je, alternativno, minobacačka granata mogla biti bačena s jedne od okolnih zgrada i stabilizator stavljen u krater u "prvim trenucima konfuzije".[14040]

4197. Rose je u svom svjedočenju rekao da je nakon incidenta na konferenciji za štampu izjavio da je, kao što je prethodni dan bio slučaj s incidentom na Dobrinji – za koji je UNPROFOR ustanovio da ga je izazvala srpska strana – granata koja je pala na pijacu Markale najvjerovatnije također doletjela sa srpske strane.[14041] Kad mu je predočen izvještaj koji je pripremio Gauthierov

---

14034 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6191, T. 6218; John Hamill, T. 9722–9724, 9729–9732 (13. decembar 2010.).

14035 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6192–6193; John Hamill, T. 9726–9727 (13. decembar 2010.).

14036 John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6098–6102.

14037 D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 1–3, 13. Joudry je u unakrsnom ispitivanju prihvatio da je većinu analiza izvršio tokom obuke. V. Stephen Joudry, T. 29329 (30. oktobar 2012.).

14038 D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 10, 14, 16–24; Steven Joudry, T. 29339 (30. oktobar 2012.). Joudry je izjavio da činjenica da je većina informacija prikupljena više sati pa čak i više dana nakon eksplozije na javnom mjestu (a ne na osnovu vrućeg neremećenog kratera) dovodi u pitanje mnoge rezultate istrage. Dodao je da bi u drugim situacijama na terenu takve analize bile odbačene.

14039 D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 24(c); Steven Joudry, T. 29354–29355, 29369 (30. oktobar 2012.).

14040 D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 24(c), 25–28; Steven Joudry, T. 29364–29368 (30. oktobar 2012.).

14041 Michael Rose, T. 7343–7344 (6. oktobar 2010.). Kad mu je predočen UN-ov rezime vijesti iz lokalne štampe za 7. februar 1994., gdje se navodi da je on rekao samo da je u tom trenutku bilo neizvjesno ko je ispalio granatu, komentarisao je da je taj izvještaj nepotpun jer je on također rekao da su pijacu najvjerovatnije granatirali Srbi. V. Michael Rose, T. 7363–7364 (6. oktobar 2010.), T. 7591–7592 (8. oktobar 2010.); D682 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s rezimeom vijesti iz lokalne štampe, 7. februar 1994.), *e-court* str. 4.

tim, uključujući izjavu da izmjereni uglovi nisu "van sumnje" jer je krater remećen, Rose je odbio da ga komentariše rekavši da on nije učestvovao u istrazi niti u sastavljanju izvještaja.[14042]

4198. Harland je napisao dio UN-ove sedmične procjene koji se odnosi na incident, gdje je izvijestio da je poginulo 68 i povrijeđeno 200 osoba, od kojih su skoro svi civili.[14043] Iako se u toj procjeni navodi da je minobacačka granata ispaljena sa sjeveroistoka, s mjesta u blizini linije sukoba, u njemu se takođe kaže da nije bilo moguće sa sigurnošću utvrditi da je granata doletjela sa srpskih položaja.[14044] Međutim, po Harlandovom mišljenju, posredni dokazi ukazuju na Srbe iz sljedećih razloga: (i) ovaj incident sličan je incidentu koji se desio dan ranije, za koji su stručnjaci UNPROFOR-a potvrdili da su ga izazvali Srbi; (ii) Krajišnikove javno iznesene tvrdnje nakon incidenta da su SAD ubacile dijelove ljudskih tijela ili da su u okviru elaborirane prevare korištene lutke, potpuno su bizarne i morbidne; i (iii) tokom UNPROFOR-ove istrage u vezi s ovim incidentom bosanski Muslimani su UNPROFOR-u omogućili pristup svim područjima i ljudstvu, dok Srbi to nisu učinili.[14045]

(d) Vatreni položaji sjeveroistočno od Markala

4199. Vijeće podsjeća da se najbliža linija sukoba u sjevernom-sjeveroistočnom dijelu Sarajeva nalazila na području iznad Sedrenika i oko Špicaste stijene, na brdu Grdonj pod kontrolom ABiH.[14046] Hogan je izmjerio da je udaljenost između Markala i te tačke oko 2.300 metara.[14047] On je takođe izmjerio udaljenost do linije sukoba pod azimutom od 18 stepeni plus ili minus pet stepeni, i u svom svjedočenju je izjavio da je ta udaljenost iznosila približno 2.800 metara.[14048] Hogan je takođe rekao da je pijaca Markale na nadmorskoj visini od 556 metara, a Špicasta stijena na 874 metra.[14049] Prema činjenici o kojoj je presuđeno 335, udaljenost između pijace Markale i strane linije sukoba pod kontrolom SRK-a u pravcu sjever-sjeveroistok je u vrijeme incidenta iznosila oko 2.600 metara.[14050]

14042 Michael Rose, T. 7350–7354 (6. oktobar 2010.); P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 19.

14043 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 73; P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 1–2.

14044 P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 1–2.

14045 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 75. V. takođe David Harland, T. 2040–2041 (6. maj 2010.), T. 2320–2325, T. 2331–2332 (11. maj 2010.); P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 5; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 7.

14046 V. par. 3852–3857, 4172.

14047 Barry Hogan, T. 11221–11224 (3. februar 2011.); P2212 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

14048 Barry Hogan, T. 11221–11224 (3. februar 2011.); P2212 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

14049 Barry Hogan, T. 11221–11224 (3. februar 2011.).

14050 V. činjenica o kojoj je presuđeno 335.

4200. Nadalje, Vijeće podsjeća na svoje zaključke u odjeljku IV.B.1.b.iii.C: Sedrenik, da je, s izuzetkom nekoliko dana sredinom 1994., Špicasta stijena bila u zoni odgovornosti SRK-a, konkretno u zoni odgovornosti 7. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade i da su dvije strane bile veoma blizu jedna druge.[14051] Prema Genginim riječima, 7. bataljon je u sektoru Špicaste stijene, Male tvrđave i Velike tvrđave bio raspoređen na većoj nadmorskoj visini u odnosu na snage ABiH, dok su snage na Borijama, u Faletićima i u drugim sektorima bile većinom na istom nivou.[14052] Nadalje, on je izjavio da su snage ABiH koje su se nalazile nasuprot njegovog bataljona imale razno pješadijsko naoružanje, uključujući minobacače kalibra 120 mm, koji su često mijenjali položaj.[14053] Prema Genginim riječima, jedinice ABiH otvarale su vatru na njegov bataljon većinom s područja Koševa i iz kasarne "Jajce".[14054]

4201. Što se tiče minobacačkih položaja SRK-a, Milorad Džida, koji je tada bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove 7. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade,[14055] je izjavio da je SRK imao dva fiksna minobacačka položaja, jedan na Debelom Brdu i jedan u Mrkovićima, svaki sa po dva minobacača kalibra 82 mm i dva minobacača kalibra 120 mm.[14056] Prema Genginim riječima, iza Mrkovića nije bilo minobacača kalibra 120 mm[14057], a minobacači u Mrkovićima korišteni su za uzvraćanje na vatru iz pravca Mala tvrđava – Velika tvrđava, dok su minobacači na Debelom Brdu korišteni kad su napadani sektori Faletići–Zečija Glava; on je tvrdio da ti minobacački položaji nisu korišteni na drugim pravcima, niti u pravcu grada.[14058]

4202. Galić je u svom svjedočenju izjavio da tog dana nikad nije izdao naređenje da SRK otvori vatru na Markale i takođe je rekao da nikad nije dobio izvještaj od podređenih jedinica da je neka

---

14051 V. par. 3855.

14052 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16. Gengo je u svom svjedočenju takođe izjavio da se 7. bataljon nalazio pored Koševskog bataljona. Granica između ta dva bataljona "prolazila je kroz selo Mrkovići". V. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 37.

14053 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 17. Ali v. P1058 (Mapa ABiH) (gdje je svjedok rekao da je ABiH imala minobacače na Breki, ali ne blizu Špicaste stijene); P6301 (Tabela vojnih znakova).

14054 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 18, 23; Slavko Gengo, T. 29772–29773, 29775–29780 (6. novembar 2012.); P2193 (Mapa Sarajeva); P5967 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo). Vijeće napominje da se kasarna "Jajce" nalazila istočno od Starog Grada, a kompleks bolnice Koševo sjeverozapadno od Starog Grada.

14055 D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 5.

14056 D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 15, 28; Milorad Džida, T. 29577–29581 (1. novembar 2012.); P5952 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Džida). V. takođe P1058 (Mapa ABiH) (gdje je svjedok označio da je SRK imao minobacače kalibra 120 mm u Mrkovićima); P6301 (Tabela vojnih znakova).

14057 Slavko Gengo, T. 29772–29775, (6. novembar 2012.); P5966 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 38.

od njih naredila otvaranje vatre.[14059] Na dan incidenta izdao je naređenje o striktnoj zabrani otvaranja vatre na urbane dijelove Sarajeva, u kojem je naveo da "[u] poslednje vreme i pored izričitih naređenja, pojedine jedinice, pojedinci i posluge artiljerijskih oruđa, samoinicijativno bez odobrenja otvaraju vatru po urbanom delu Sarajeva, bez potrebe".[14060] Prema tom naređenju, jedinice su trebale otvarati vatru na urbane dijelove Sarajeva samo kad bi dobile specijalno naređenje komandanta SRK-a.[14061] U tom naređenju Galić je također naveo da je Sarajevo u centru medijske pažnje i da će svako dejstvo biti iskorišteno u "propagandne svrhe" protiv Srba.[14062]

4203. Isto tako, 7. februara 1994., optuženi je Glavnom štabu VRS-a i SRK-u izdao naređenje u kojem navodi da, prvo, "postoje dokazi da na muslimanske artiljerijske provokacije srpska strana ne odgovara adekvatno – nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više" i da stoga naređuje da VRS uvede "najstrožu kontrolu odmazde na provokacije", da otvara vatru samo kad je ugrožen i samo na vojne ciljeve, i isključivo po naređenju komandanta.[14063] Harland se sjetio da to naređenje odgovara događajima koji su se desili nakon incidenta na pijaci Markale, odnosno da je tada uspostavljen efikasan prekid vatre.[14064]

(c) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage

4204. Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da mu je Ramsey telefonirao uveče 5. februara 1994. i tvrdio da su Srbi ispalili minobacačku granatu kalibra 82 mm od koje je poginulo 96 Muslimana i ranjeno 213 civila na pijaci Markale.[14065] Milovanović je zatim tražio da zajednička komisija, sastavljena od predstavnika UN-a, ABiH i SRK-a, sljedećeg dana ode na lice mjesta zajedno s vještacima balističarima kako bi objektivno odredila ko je za to odgovoran.[14066] Milovanović je, nakon razgovora s Ramseyom, Roseu uputio službeni zahtjev za osnivanje zajedničke komisije.[14067] U tom zahtjevu je rekao da će, ako se zahtjev odbije, VRS prekinuti svaku saradnju s UNPROFOR-om i humanitarnim organizacijama i da će do daljnjeg blokirati

---

14058 Slavko Gengo, T. 29772–29774, (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 38. V. također D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 15, 28; Milorad Džida, T. 29589–29591 (1. novembar 2012.).

14059 Stanislav Galić, T. 37443–37445 (18. april 2013.).

14060 P5970 (Naređenje SRK-a, 5. februar 1994.).

14061 P5970 (Naređenje SRK-a, 5. februar 1994.).

14062 P5970 (Naređenje SRK-a, 5. februar 1994.).

14063 P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.).

14064 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 77–78.

14065 Manojlo Milovanović, T. 25731–25732 (5. mart 2012:).

14066 Manojlo Milovanović, T. 25732 (5. mart 2012.); D683 (Presretnuti razgovor generala Ramseya i generala Milovanovića, 5. februar 1994.).

14067 Manojlo Milovanović, T. 25732–25733 (5. mart 2012.); D2182 (Pismo Manojla Milovanovića generalu Roseu, 5. februar 1994.). V. također P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 38; P1652 (Pismo Glavnog štaba VRS-a Michaelu Roseu, 5. februar 1994.), par. 1, 5.

pokrete humanitarnih organizacija i stranih državljana.[14068] Kasnije te večeri, Ramsey je informisao Milovanovića da su Muslimani odbili da učestvuju u radu zajedničke komisije.[14069] Oko 02:00 sata 6. februara 1994. Ramsey ga je konačno informisao da neće biti zajedničke istrage.[14070] Stoga ni srpska ni muslimanska strana nije bila zastupljena tokom istraga u vezi s ovim incidentom koje je vodio UN, iako je njihovim oficirima za vezu "dozvoljeno da održavaju kontakt s istražnim timom".[14071]

4205. Rose se sastao s Milovanovićem 6. februara 1994. u kasarni u Lukavici.[14072] Tokom tog sastanka Milovanović je odlučno negirao da je granata ispaljena sa srpske strane i ponovo je zahtijevao da se osnuje zajednička istražna komisija; međutim, Rose nije "bio zainteresovan" za taj prijedlog.[14073] U danima nakon tog incidenta Rose se također sastao s optuženim, koji je negirao odgovornost Srba za incident na Markalama.[14074]

4206. Prema Milovanovićevim riječima, srpska stana je provela vlastitu istragu ovog incidenta koju je predvodio pukovnik Ljuban Kosovac, čiji je zaključak bio da eksploziju nije uzrokovala granata nego eksplozivna naprava koja je eksplodirala na tlu.[14075] Vijeću nisu predočeni drugi dokazi u vezi s tom istragom ili s njenim rezultatima. Međutim, Vijeće je saslušalo Radojčića, koji je u svom svjedočenju izjavio da je 5. februara 1994. imenovan u mješovitu komisiju zajedno s Lugonjom i Cvetkovićem, ali da komisiji nije bilo dozvoljeno da radi i da mu je tada Dragomir Milošević naredio da utvrdi ko je ispalio granatu.[14076] Zatim je prebačen u komandu SRK-a u

---

14068 P1652 (Pismo Glavnog štaba VRS-a Michaelu Roseu, 5. februar 1994.), par. 1, 5; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 38; Michael Rose, T. 7364–7370 (6. oktobar 2010.).

14069 D2183 (Saopštenje za javnost Manojla Milovanovića, 5. februar 1994.).

14070 Manojlo Milovanović, T. 25732–25733 (5. mart 2012.). V. također D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 136; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 109; Stanislav Galić, T. 37444 (18. april 2013.), T. 37529–37530 (22. april 2013.), T. 38065 (9. maj 2013.) (gdje je svjedok dodao da je general Gvero uputio sličan zahtjev komandi sektora UNPROFOR-a i da je taj zahtjev također odbijen s obrazloženjem da se komisiji ne može garantovati bezbjednost); D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 10. Vijeće napominje da u izjavi svjedoka KW570 postoje dva uzastopna paragrafa označena brojem 10. Paragraf koji se navodi u ovoj fusnoti je drugi paragraf u tom nizu.

14071 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9, 55–56; Michael Rose, T. 7592–7593 (8. oktobar 2010.); John Hamill, T. 9681–9682 (13. decembar 2010.).

14072 D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 10. Vijeće napominje da u izjavi svjedoka KW570 postoje dva uzastopna paragrafa označena brojem 10. Paragraf koji se navodi u ovoj fusnoti je drugi paragraf u tom nizu.

14073 D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 10. Vijeće napominje da u izjavi svjedoka KW570 postoje dva uzastopna paragrafa označena brojem 10. Paragraf koji se navodi u ovoj fusnoti je drugi paragraf u tom nizu.

14074 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 41.

14075 Manojlo Milovanović, T. 25735–25736 (5. mart 2012.). V. također Savo Simić, T. 30065 (12. novembar 2012.); Stanislav Galić, T. 37862–37866 (7. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je ta komisija, koju je vodio Kosovac, osnovana prije incidenta na Markalama s ciljem da vodi istrage u vezi sa svim incidentima).

14076 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 109. V. također D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 136–137.

Lukavici kako bi otišao na mjesto događaja i odredio putanju granate, ali muslimanska strana to nije dozvolila.[14077]

4207. Za razliku od Milovanovića i Radojčića, koji su u svojim svjedočenjima govorili o internoj istrazi SRK-a, Džida i Gengo su izjavili da je mješovita komisija, koja je uključivala predstavnike UNPROFOR-a, SRK "oslobodila krivice" poslije pregleda minobacačkih položaja SRK-a 6. februara 1994.[14078] Prema Genginim i Džidinim riječima, komanda 1. romanijske motorizovane brigade ih je 5. i 6. februara 1994. obavijestila da će jedan inspekcijski tim u pratnji UNPROFOR-a doći da posjeti bataljon.[14079] Posjeta je obavljena ujutro 6. februara 1994., a Jakovljević je o tome sastavio izvještaj za SRK.[14080] Pripadnici UNPROFOR-a i Glavnog štaba VRS-a došli su u inspekciju minobacačkih položaja u Mrkovićima i tom prilikom su razgovarali s vojnicima koji su bili na dužnosti na dan incidenta.[14081] Gengo se nije mogao sjetiti ničega u vezi s pripadnicima UN-a koji su došli u tu posjetu, njihovog broja, nacionalnosti, i/ili imena, dok se Džida sjetio da je jedan od oficira UNPROFOR-a bio Rus.[14082] Kad su mu predočeni dnevni borbeni izvještaji SRK-a za 5., 6. i 8. februar, u kojima se ne pominje posjeta UNPROFOR-a, Gengo je čvrsto ostao pri tome da se ta posjeta desila.[14083] Vijeće napominje da se u izvještaju UN-a u vezi s drugom istragom UN-a konkretno navodi da UN nije pregledao položaje u Mrkovićima barem u prethodna četiri mjeseca i da se njihova lokacija ne može tačno odrediti.[14084]

4208. Gordan Milinić, koji je u to vrijeme bio savjetnik optuženog za bezbjednost,[14085] u svom svjedočenju je izjavio da je optuženi, kad je tog dana saznao za incident, bio zaprepašten i da je rekao da je to "još jedna muslimanska podvala"; odmah je pozvao "vojne stručnjake" koji su mu objasnili da granata nije mogla biti ispaljena s položaja SRK-a i da se radi o podvali muslimanske

14077 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 109. Ali v. Manojlo Milovanović, T. 25735 (5. mart 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je Kosovac tokom svoje istrage uspio da ode u Sarajevo).

14078 D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 16–18, 29; Milorad Džida, T. 29573–29577, 29582, 29585–29590 (1. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29803–29809 (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32.

14079 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32; D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 16, 29; Milorad Džida, T. 29573–29575 (1. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29803–29804 (6. novembar 2012.).

14080 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32; D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 17; Milorad Džida, T. 29574–29576, 29591–29593 (1. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29805 (6. novembar 2012.).

14081 D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 17; Milorad Džida, T. 29576–29577, 29582, 25985–25990 (1. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32.

14082 Slavko Gengo, T. 29805–29807, 29831 (6. novembar 2012.); Milorad Džida, T. 29585 (1. novembar 2012.).

14083 Slavko Gengo, T. 29809–29810, 29815–29824, 29826–29827 (6. novembar 2012.); P5969 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. februar 1994.); P5971 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. februar 1994.); P5972 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. februar 1994.); P5973 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. februar 1994.).

14084 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 44. V. takođe Milorad Džida, T. 29590–29599 (1. novembar 2012.).

14085 D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 9.

strane.[14086] Optuženi se 6. februara sastao s Akashijem i rekao mu da je granatu ispalila druga strana.[14087] Dana 10. februara 1994., optuženi je dao izjavu za štampu zahtijevajući da zajednička komisija istraži ovaj incident i podsjetio javnost publiku da je muslimanska strana i ranije inscenirala incidente granatiranja, te izjavio da Srbi nemaju razlog da nastave s mirovnim pregovorima dok se ne osnuje zajednička komisija i dok se ne donesu zaključci u vezi s incidentom.[14088]

(f) Istrage provedene poslije rata

4209. U januaru 2003., mnogo godina nakon incidenta, Zečević je za potrebe predmeta *Galić*[14089] izvršio dodatnu analizu incidenta na pijaci Markale i zaključio da prva tri od šest mogućih punjenja nisu mogla biti korištena za ispaljenje granate jer bi brzina granate bila manja od brzine potrebne da se stabilizator zabije u krater.[14090] Na osnovu upadnog ugla i izračunavši brzinu granate prilikom udara,[14091] Zečević je ustanovio da je granata doletjela s udaljenosti između 4.500[14092] i 6.400 metara, dakle s nekog od tri područja koja odgovaraju najvećim punjenjima, koja se sva nalaze na teritoriji pod kontrolom SRK-a.[14093]

4210. Kad mu je optuženi postavio pitanje zašto tu analizu nije izvršio 1994., Zečević je objasnio da nije bilo dovoljno vremena.[14094] Negirao je da je promijenio prvobitni zaključak zato što je htio

14086 D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 15. V. također D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 32–35 (gdje je svjedok izjavio da je general Momčilo Perišić informisao Vrhovni savet odbrane u SRJ da je incident izazvala muslimanska strana).

14087 Yasushi Akashi, T. 37688–37689 (24. april 2013.); D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), *e-court* str. 1; Michael Rose, T. 7547–7549 (8. oktobar 2010.).

14088 P5974 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića u Ženevi, 10. februar 1994.).

14089 Berko Zečević, T. 12304–12306, 12373–12375 (24. februar 2011.).

14090 Berko Zečević, T. 12173–12175 (22. februar 2011.), T. 12303–12308 (24. februar 2011.).

14091 Na osnovu činjenice da je stabilizator bio zabijen u krateru i na osnovu nekih proračuna u vezi s penetracijom u, kako ih je on nazvao, "mekane prepreke", Zečević je izračunao da je minimalna ulazna brzina granate bila preko 200 metara u sekundi, s marginom greške od 20 metara. V. Berko Zečević, T. 12164–12170 (22. februar 2011.); P2316 (Šematski prikaz udara stabilizatora, s oznakama koje je unio Berko Zečević). Turkušić je u svom svjedočenju rekao da je asfalt na otvorenom prostoru pijace Markale gdje je granata pala mekši od asfalta u ulici Mula Mustafe Bašeskije, odnosno na lokaciji drugog incidenta na Markalama, budući da nije predviđeno da preko njega prelaze teška vozila. V. Emir Turkušić, T. 9075–9076 (4. novembar 2010.). V. također P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 28–29 (u kojem Dubant objašnjava da je prvi sloj asfalt i da je ispod njega mješavina zemlje i šljunka).

14092 Vijeće napominje da je Zečević prvo govorio o udaljenosti od 5.400 metara, ali mu je zatim postavljeno pitanje i on je na njega odgovorio pominjući udaljenost od 4.500 metara. Kasnije je govorio o 4.950 metara. V. Berko Zečević, T. 12169, 12174 (22. februar 2011.), T. 12304 (24. februar 2011.). Budući da bi, za granatu ispaljenu sa četvrtim punjenjem, udaljenost od mjesta ispaljenja bila između 4.570 i 5.110 metara, a da on nije isključio četvrto punjenje, Vijeće smatra da je to što je pomenuo 5.400 metara vjerovatno greška i da je on htio reći 4.500 metara.

14093 Berko Zečević, T. 12169–12175 (22. februar 2011.), T. 12303–12305, 12349–12352 (24. februar 2011.); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 6.

14094 Berko Zečević, T. 12305–12306 (24. februar 2011.).

da optuži Srbe za ovaj incident ili zato što se plašio za svoju bezbjednost.[14095] Kad mu je postavljeno pitanje kako je moguće da je samo on uspio da odredi mjesto otvaranja vatre dok svi ostali timovi koji su proveli istragu u vezi s ovim incidentom to nisu mogli učiniti, Zečević je izjavio da su istražitelji UNPROFOR-a vojnici, a ne inženjeri koji rade na izradi municije i njenim dejstvima.[14096]

4211. Higgs je takođe proveo istragu u vezi s ovim incidentom poslije rata. Obišao je mjesto događaja nakon više godina, ali je napomenuo da je ostalo malo dokaza zbog toga što je u međuvremenu došlo do obnove.[14097] Higgs se složio sa Sabljičinim izvještajem, napominjući da ga UNPROFOR-ova analiza potkrepljuje.[14098] Kao i mnogi drugi, Higgs je takođe naveo da je, iako se kalibar minobacača i pravac vatre mogu odrediti na osnovu pregleda kratera, udaljenost s koje je otvorena vatra iz minobacača teže odrediti jer granata može biti ispaljena s različitim punjenjima.[14099] Prema Higgsovim riječima, ako je cilj bio da se pogode Markale, to nije bilo suviše teško postići zato što se iz daljine može lako identifikovati na osnovu drugih objekata, pogotovo zato što su za neke dijelove grada postojali "prethodno zabilježeni" ciljevi.[14100]

4212. Higgs je obišao svih šest potencijalnih lokacija s kojih je granata mogla biti ispaljena, zavisno od korištenog punjenja, uključujući i područje Mrkovića, koje se nalazi sjeveroistočno od mjesta incidenta, gdje je pronašao mnogo pogodnih mjesta za postavljanje minobacača kao i puteve koji su mogli biti korišteni za dostavu municije.[14101] Prema njegovom mišljenju, Mrkovići su područje s kojeg je minobacačka granata "možda bila ispaljena".[14102] U daljem obrazloženju, Higgs je objasnio da se, u slučaju da je granata ispaljena s dva srednja punjenja, minobacač morao nalaziti na području tačno iznad linije sukoba, što nije dobro mjesto iz taktičkih razloga.[14103] U slučaju da su korištena dva najmanja punjenja, minobacač bi se morao nalaziti unutar linija sukoba i unutar stambene zone Sarajeva; međutim, nije zabilježeno da se čulo ispaljenje granate.[14104] Konačno, u vezi s mogućnošću da su korištena dva najveća punjenja – u kojem slučaju bi mjesto otvaranja vatre bilo dalje iza linije sukoba, u Mrkovićima – Higgs je, kao i Zečević, primijetio da

14095 Berko Zečević, T. 12310–12311, 12341–12343, 12375 (24. februar 2011.).
14096 Berko Zečević, T. 12358–12360 (24. februar 2011.).
14097 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.
14098 Richard Higgs, T. 5924–5929 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 20.
14099 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.
14100 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.
14101 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11–12; Richard Higgs, T. 5955–5957 (18. avgust 2010.), T. 6026–6027 (19. avgust 2010.).
14102 Richard Higgs, T. 6026–6028 (19. avgust 2010.).
14103 Richard Higgs, T. 6027 (19. avgust 2010.).
14104 Richard Higgs, T. 6027 (19. avgust 2010.).

se stabilizator minobacačke granate ispaljene s većim punjenjem obično zabije u krater, što se desilo na Markalama.[14105] Pored toga, on je bio upoznat s izjavom svjedoka koji je čuo ispaljenje granate iz pravca iz kojeg je otvorena vatra, što ukazuje na to da su korištena veća punjenja.[14106] Prema Higgsovim riječima, ovaj svjedok[14107] je bio u blizini, na dobrom mjestu odakle je mogao čuti otvaranje vatre iz minobacača i "[z]bog udaljenosti između minobacača i cilja, granata je iz tog artiljerijskog oruđa vjerovatno ispaljena sa srednjim ili velikim punjenjem i stoga je ispaljenje proizvelo jači zvuk".[14108] Budući da je u napadu ispaljen samo jedan projektil na centar grada, Higgs je smatrao da je cilj napada bio da se "uznemiri" stanovništvo.[14109] On je također napomenuo da je, iako je moguće da je pijaca pogođena jednim "projektilom s inicijalnim nišanjenjem", vjerovatnije da je pijaca bila "prethodno zabilježeni cilj".[14110]

4213. Zorica Subotić je istražila ovaj incident i zasnovala svoje zaključke na prethodnim izvještajima o istrazi, fotografijama koje su snimili različiti istražni timovi, video-snimku incidenta i događaja nakon njega, te svom obilasku mjesta događaja 2010. godine.[14111] Prema njenom mišljenju, događaji koje su opisali različiti istražni timovi ne odražavaju tačno događaj koji se desio na Markalama budući da je eksplozija granate najvjerovatnije izazvana na licu mjesta statičkim aktiviranjem tajmerom ili daljinskim upravljačem.[14112] Ona vjeruje da je stabilizator mogao biti ukopan u tlo prije eksplozije pomoću neke alatke kao što je ašov, a zatim eksplozijom potisnut u tlo.[14113] Konkretno, Zorica Subotić je tvrdila da granata nije mogla pogoditi pijacu

---

14105 Richard Higgs, T. 6027 (19. avgust 2010.). Higgs je objasnio da su vrsta terena, upadni ugao, brzina projektila, kalibar i vremenski uslovi odlučujući faktori u odgovoru na pitanje da li će eksplozija granate oblikovati krater i da li će stabilizator minobacačke granate biti pronađen zabijen u tom krateru. Ako je projektil ispaljen s malim ili srednjim punjenjem, postotak eksplozija koje stabilizator odbacuju od mjesta udara će biti veći, a ako je projektil ispaljen s petim ili šestim punjenjem biće veći postotak eksplozija pri kojima se stabilizator zabije u krater jer takva punjenja projektilu daju veću brzinu. V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 5–6; Richard Higgs, T. 5980–5981, 5983 (19. avgust 2010.). V. također John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6075.

14106 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

14107 Vijeće napominje da Higgs u svom svjedočenju ovog "svjedoka" nije identifikovao. Nadalje, ta osoba nije svjedočila u ovom predmetu. Iako tužilaštvo u svom Završnom podnesku, u fusnoti 387 Dodatka C, sugeriše da je on "svjedok AF" (na njega se upućuje u činjenici o kojoj je presuđeno 332), u dokazima koji su Vijeću predočeni nema ničega što bi omogućilo da se uspostavi veza između Higgsovog svjedočenja i činjenice o kojoj je presuđeno 332.

14108 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11–12.

14109 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

14110 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 12.

14111 Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).

14112 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 86, 111, 115, 120–121, 170–172; Zorica Subotić, T. 38317, 38319–38320 (15. maj 2013.), T. 38536, 38538–38539, 38560, 38566 (21. maj 2013.).

14113 Zorica Subotić, T. 38321–38322 (15. maj 2013.), T. 38558 (21. maj 2013.); D3548 (Fotografija jedne tezge na pijaci Markale s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

doletjevši iz vazduha a da prije toga ne uništi krovove pijačnih tezgi,[14114] jer je taj prostor bio gotovo potpuno pokriven krovovima pijačnih tezgi.[14115] Ona je nadalje smatrala da materijal koji je pregledala navodi na zaključak da ovaj incident "nije iznenadan" ili "nije nekako po prirodnom procesu tekao".[14116]

4214. Zorica Subotić je takođe dovela u pitanje da li se incident desio u 12:15 sati, kao što je zabilježeno u izvještaju UN-a, uzevši kao tačno vrijeme incidenta vrijeme koje su zabilježili vojni posmatrači UN-a, odnosno 12:30 sati.[14117] Zaključila je da je moguće da su prvi ranjenici dovezeni u bolnicu Koševo u 12:35 sati.[14118] Oslanjajući se na izvještaj CSB-a Sarajevo od 5. februara 1994. i na svjedočenje jednog svjedoka u predmetu *Galić*, Zorica Subotić je zaključila da je evakuacija poginulih i ranjenih završena oko 12:50 sati,[14119] dok je stanica policije Stari Grad obaviještena o eksploziji tek u 12:45 sati.[14120] Ona je stoga zaključila da su tijela poginulih i ranjenih uklonjena s mjesta događaja za manje od 20 minuta, prije nego što je obaviještena policija, iako su se fotografi i snimatelji pojavili na licu mjestu gotovo odmah poslije

---

14114 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 105–107, 113, 116, 119, 170. Zorica Subotić je dalje tvrdila da rekonstrukcija rasporeda pijačnih tezgi na osnovu video-snimaka i snimka incidenta koji je napravila policija ukazuju na to da skice sačinjene na licu mjesta ne pokazuju tačno raspored tezgi u vrijeme incidenta. V. Zorica Subotić, T. 38298, 38317 (15. maj 2013.), T. 38564, 38565 (21. maj 2013.).

14115 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 41; Zorica Subotić, T. 38294 (15. maj 2013.).

14116 Zorica Subotić, T. 38325–38326 (15. maj 2013.). Zorica Subotić je, tvrdeći da se incident nije desio na uobičajeni način, ukazala na prisustvo: (i) osoba sa identifikacijskim značkama za koje je rekla da su neka vrsta zvaničnih lica; (ii) vojnog kamiona; i (iii) civilnih vozila koja su stigla ispred ulaza u pijacu Markale u ulici Maršala Tita, iz zabranjenog pravca u jednosmjernoj ulici, u vrijeme koje je ona identifikovala kao vrijeme odmah poslije eksplozije. Na osnovu prisustva "nekih zvaničnih lica" oko pijace Markale zaključila je da su se "na licu mesta našla po zadatku". Isto tako, na osnovu "dobro organizovane" evakuacije povrijeđenih s ulaza u pijacu u ulici Dženetića Čikma i ulici Maršala Tita zaključila je da su "unapred zna[li] da [oni] treba da idu u tom pravcu" i da takođe "[p]ostoji mogućnost da taksisti imaju radnu obavezu da u takvim situacijama budu na raspolaganju". V. D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 51, 52, 54; P1986 (TVBiH, video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P6327 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem pijace Markale); Zorica Subotić, T. 38540–38543 (21. maj 2013.). Vijeće zaključuje da su sve ove tvrdnje puko nagađanje i da su potpuno neosnovane. Nadalje, suprotno tvrdnjama Zorice Subotić, Vijeće smatra da je prisustvo službenih lica na licu mjesta i vozila koja su pristigla sa svih strana potpuno razumno u datim okolnostima.

14117 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 45–46.

14118 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 46.

14119 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 47, 54 (gdje se Zorica Subotić oslanja na P1708 i na svjedočenje Esada Hadžimuratovića u predmetu *Galić*, koji nije svjedočio u ovom predmetu).

14120 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 47 (gdje se Zorica Subotić oslanja na P1708).

eksplozije.[14121] Na osnovu načina na koji su mrtva i osakaćena tijela pokazana fotografima i snimateljima na licu mjesta, prikazivanja u više navrata otkinutih nogu, nožne proteze koja se vidi na više lokacija oko pijace, brzine kojom su izvršene evakuacije i činjenice da je u vojnim ambulantnim kolima već bilo jedno tijelo u trenutku kad su stigla na lice mjesta, Zorica Subotić je zaključila da je cijeli incident isplaniran, insceniran i iskorišten kako bi se efekat incidenta pojačao putem izvještavanja u medijima.[14122] Prema njenom mišljenju, insceniranje incidenta zahtijevalo je profesionalnu pripremu, uključujući stavljanje mrtvih tijela na mjesto eksplozije da bi se pojačao efekat izvještavanja u medijima.[14123]

4215. Što se tiče mjesta udara, Zorica Subotić je uputila na video-snimak koji, prema njenom mišljenju, pokazuje da je mjesto udara pokriveno raznim predmetima, što je suprotno tipičnoj eksploziji minobacačke granate pri kojoj detonacija odbacuje predmete dalje od kratera.[14124] Prema riječima Zorice Subotić, na prostoru oko kratera trebala je biti razbacana zemlja, sitno kamenje, asfalt i sve drugo što je moglo biti izbačeno van prodiranjem stabilizatora u tlo, a stabilizator je trebao biti djelimično ili potpuno vidljiv.[14125] Međutim, kad je kasnije očišćen od šuta, krater na Markalama nije imao tipičan izgled kratera u koji se stabilizator zabio cijelom dužinom nego je izgledao kao da je ručno iskopan.[14126] Ona je stoga zaključila da je rupa

---

14121 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 47, 48; Zorica Subotić, T. 38540–38544 (21. maj 2013.).

14122 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 61–77, 114, 165; Zorica Subotić, T. 38550–38552 (21. maj 2013.). Zorica Subotić je, između ostalog, navela da fotografije na kojima se na više različitih lokacija oko pijace, nakon eksplozije, vidi nožna proteza, žena koja pomaže pri ukrcavanju tijela na kamion, koja se kasnije pojavljuje u ambulanti bolnice Koševo opisujući novinaru šta je vidjela na pijaci, i činjenica da žena koja je poginula u ovom incidentu nije službeno registrovana kao žrtve iz incidenta navodi na zaključak da je incident insceniran i da je dokumentacija koja se odnosi na incident falsifikovana. U vezi s nožnom protezom, Zorica Subotić nije negirala da je njen vlasnik tog dana poginuo na Markalama ali je tvrdila da se ta proteza razlikuje od one koja je pokazana u sudnici kao proteza koja je pripadala Ćamilu Begiću. V. Zorica Subotić, T. 38550 (21. maj 2013.).

14123 Zorica Subotić, T. 38537–38538 (21. maj 2013.), T. 38644 (22. maj 2013.).

14124 Zorica Subotić, T. 38303–38304 (15. maj 2013.); D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 85–87, 118, 169, Figure 66; P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). Zorica Subotić je takođe smatrala sumnjivim to što video-snimak najprije pokazuje krater potpuno pokriven šutom, ali kasnije, nakon prekida od 20 do 30 minuta, odjednom prelazi na Zečevićevu istragu, pokazujući potpuno vidljiv krater u koji je ponovo spušten stabilizator, učvršćen s više sitnog kamenja. V. Zorica Subotić, T. 38309–38314 (15. maj 2013.).

14125 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 86–87, 118; Zorica Subotić, T. 38304–38307 (15. maj 2013.).

14126 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 86–87, 96; Zorica Subotić, T. 38304–38309 (15. maj 2013.); D3546 (Fotografije koje prikazuju prodor stabilizatora granate i krater, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić). Zorica Subotić je ovaj svoj stav potkrijepila i činjenicom da pronađeni stabilizator na sebi nije imao ogrebotine koje bi nastale prilikom udara, i da video-snimak pokazuje da je krater bio lociran ispod dva sloja asfalta. V. D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara

prethodno iskopana i da je stabilizator u tlo ukopan prije eksplozije ili je u rupu spušten poslije eksplozije.[14127] Po njenom mišljenju, tokom istrage od 6 februara 1994. "napravljen je veći i širi krater u koji je ovaj stabilizator naknadno spušten".[14128] Vijeće napominje da je Zorica Subotić, u svojoj analizi jednog drugog incidenta, koji nije naveden u Optužnici, smatrala da se stabilizator minobacačke granate kalibra 82 mm mora zabiti u tlo ako se granata ispali s punjenjima od 4 do 6.[14129] Pored toga, u svom mišljenju u vezi s drugim incidentom Markale II od 28. avgusta 1995., Subotić je objasnila da je "poznato" da se stabilizator, u ovom slučaju stabilizator granate kalibra 120 mm, zabija u tlo ako se granata ispali s trećim ili većim punjenjem, dok plitki krateri nastaju od granata ispaljenih s prvim punjenjem, koje se kreću manjom brzinom.[14130]

4216. Zorica Subotić je takođe tvrdila da Zečevićeva metoda ponovnog stavljanja stabilizatora u remećeni krater da bi se odredio upadni ugao nije priznata jer njena tačnost zavisi od više faktora, uslijed čega bi bilo nemoguće utvrditi marginu greške.[14131] Ona je takođe kritikovala mjerenja i procjene upadnog ugla koje su izvršili drugi istražitelji i tvrdila je da pravac prodiranja stabilizatora obično ne prati pravac minobacačke granate.[14132] Međutim, koristeći drugu metodu, odnosno metodu određivanja gustine bočnog snopa parčadi ili tragova na asfaltu, ona je izračunala da je upadni ugao bio između 64,6 i 70,32 stepeni, što je još uvijek unutar raspona koji je odredio Zečević.[14133]

1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 98, 168–169; Zorica Subotić, T. 38315–38316 (15. maj 2013.).

14127 Zorica Subotić, T. 38554 (21. maj 2013.).

14128 Zorica Subotić, T. 38309–38312 (15. maj 2013.); D3547 (Video-snimci u vezi s Markalama). Vijeće napominje da je ovo u suprotnosti s iskazom Dereka Allsopa, stručnjaka kojeg je optuženi takođe angažovao (v. dolje u tekstu), koji je u svom svjedočenju izjavio da izgleda da je oba dana dubina kratera bila slična. V. D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 7.3; Derek Allsop, T. 29461 (31. oktobar 2012.).

14129 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 48–49.

14130 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; Zorica Subotić, T. 38341–38342 (15. maj 2013.).

14131 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 93, 96–97 (gdje se takođe kaže da je Zečevićeva metoda mogla dati tačan rezultat, ali da bi bilo neophodno pokazati, koristeći neku drugu metodu, da su ti rezultati pouzdani); Zorica Subotić, T. 38313–38315 (15. maj 2013.).

14132 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 104.

14133 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 104, 105.

4217. Što se tiče pravca doleta, Zorica Subotić je podsjetila da su razni istražni timovi odredili niz različitih azimuta granate.[14134] Na osnovu tragova dejstva gelera na zgradi supermarketa UPI, odredila je da je azimut osnovnog pravca bio između 18 i 23, i do 25 stepeni, a to je, dakle, manje-više u skladu sa zaključcima tima CSB-a Sarajevo, Zečevićevog tima, i sa zaključcima druge istrage UN-a.[14135]

4218. Optuženi je angažovao Dereka Allsopa da ispita Zečevićevu metodu predviđanja brzine udara stabilizatora minobacačke granate na osnovu dubine njegovog prodiranja u tlo.[14136] Allsop je u svom svjedočenju izjavio da je, da bi se ustanovilo odakle je projektil ispaljen, potrebno odrediti njegovu udarnu brzinu i ugao udara[14137] i uporediti ih s proračunima putanje i tablicama gađanja.[14138] Prema Allsopovim riječima, kad minobacačka granata udari o tlo, upaljač na vrhu minobacačke granate prodre u tlo i stvara rupu – takozvanu "brazdu upaljača" – u koju se zabijaju dijelovi upaljača; stabilizator se tada odbacuje prema natrag ili se takođe zabija u tlo, što zavisi od toga da li njegova brzina jeste ili nije manja od brzine doleta minobacačke granate.[14139] Pored toga, ako je brzina doleta stabilizatora veća od brzine njegovog odbacivanja, to takođe može fragmentirati upaljač i raspršiti ga lateralno, tako da u brazdi ne ostanu fragmenti upaljača.[14140] U slučaju kad se stabilizator zabije u tlo, njegova udarna brzina se dobije kad se od udarne brzine minobacačke granate oduzme brzina kojom je stabilizator odbačen nakon udara.[14141] Međutim, prema Allsopovim riječima, brzinu odbacivanja je gotovo nemoguće odrediti.[14142] Pored toga, budući da se stabilizator odbaci nakon detonacije eksploziva prilikom udara, njegov konačni ugao

---

14134 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 167.

14135 Zorica Subotić, T. 38300, 38302–38303, 38362, 38364 (15. maj 2013.); D3544 (Fotografija koja prikazuje krater od granate na pijaci Markale s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

14136 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 1.1; Derek Allsop, T. 29424–29425, 24927–24928, 29463–29464 (31. oktobar 2012.); D2369 (Biografija Dereka Allsopa).

14137 Allsop je u sudnici objasnio da su "ugao udara" i "upadni ugao" sinonimi. V. Derek Allsop, T. 29473–28474, 29533 (31. oktobar 2012.).

14138 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 3.1–3.2; Derek Allsop, T. 29436–29439 (31. oktobar 2012.) (gdje je svjedok dalje naveo da je izuzetno teško odrediti udarnu brzinu samo na osnovu dokaza na mjestu udara).

14139 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 5.1–5.3, 9.1; Derek Allsop, T, 29439–29441, 29453–29456, 29471 (31. oktobar 2012.); D2370 (Šematski prikaz s oznakama koje je unio Derek Allsop). V. takođe svjedok KW571, T. 32015 (16. januar 2013.); D2759 (Izjava svjedoka KW571 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 8–9. Vijeće napominje da u Allsopovom izvještaju postoje dva paragrafa s oznakom 9.1. Paragraf citiran u ovoj fusnoti nalazi se na stranici 7 izvještaja.

14140 Derek Allsop, T. 29445–29446, 29523 (31. oktobar 2012.).

14141 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 5.3, 9.2; Derek Allsop, T. 29436–29442 (31. oktobar 2012.).

14142 Pored toga, prema Allsopovim riječima, predviđanje brzina pri kojima bi došlo do odbacivanja stabilizatora nije dovoljno razrađeno. D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 6.1–6.7, 10.2–10.3; Derek Allsop, T. 29443, 29466–29467 (31. oktobar 2012.).

se uglavnom razlikuje od ugla udara same minobacačke granate, tako da se njegovim mjerenjem ne bi dobio upadni ugao minobacačke granate.[14143] Kao i drugi vještaci, i Allsop je u svom svjedočenju izjavio da bi velika udarna brzina dovela do veće vjerovatnoće da će se krilce stabilizatora zabiti u tlo,[14144] što znači da bi tačno mjerenje prodiranja stabilizatora u tlo ipak bilo od koristi prilikom izračunavanja udarne brzine minobacačke granate, pod uslovom da se uzme u obzir više faktora, kao što su, na primjer, gustina tla i stepen vlažnosti.[14145]

4219. Što se tiče kratera na Markalama, Allsop je zaključio sljedeće: (i) bilo je malo dokaza na osnovu kojih se mogla provesti kriminalističko-tehnička istraga da bi se odredilo odakle je minobacačka granata ispaljena; (ii) Zečevićeva metoda izračunavanja brzine odbacivanja stabilizatora je bila "suviše pojednostavljena" i nije mogla dati pouzdane rezultate; (iii) isto tako, metoda izračunavanja udarne brzine je bila pogrešna jer nije uzeta u obzir brazda upaljača ili činjenica da ne bi bilo moguće staviti stabilizator na istu dubinu iz koje je izvađen;[14146] i (iv) na osnovu raspoloživih informacija na mjestu incidenta, ne bi bilo moguće tačno izračunati udaljenost s koje je minobacačka granata ispaljena.[14147] U vezi s gore navedenom tačkom (iii), on je, međutim, prihvatio da nije znao da su istražitelji na licu mjesta tražili fragmente upaljača u krateru, ali da ih nisu pronašli, te je stoga moguće da se upaljač raspao u više komada prilikom udara i da nije završio u brazdi upaljača.[14148] On je također prihvatio da je, u skladu sa svjedočenjima Zečevića, Higgsa, i Zorice Subotić, u slučajevima kad se stabilizator zabije u tlo vjerovatno korišteno veće punjenje, iako u praksi to ne mora uvijek biti tako za svaki udar jer to

---

14143 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 5.3–5.7; Derek Allsop, T. 29446–29453, 29460 (31. oktobar 2012.).

14144 Derek Allsop, T. 29441–29442, 29471–29472 (31. oktobar 2012.).

14145 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 8.1–8.5 (gdje se također navodi da ti faktori nisu uzeti u obzir prilikom istrage na Markalama); Derek Allsop, T. 29458–29461, 29503–29505 (31. oktobar 2012.). Vijeće napominje da u Allsopovom izvještaju postoje dva paragrafa s oznakom 8.5. Paragraf citiran u ovoj fusnoti nalazi se na stranici 6 izvještaja.

14146 D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 7.1–7.5, 8.5, 10.7, 11.1–11.5; Derek Allsop, T. 29456–29459 (31. oktobar 2012.); D2371 (Fotografija s oznakama koje je unio Derek Allsop). Vijeće napominje da u Allsopovom izvještaju postoje dva paragrafa s oznakom 8.5. Paragraf citiran u ovoj fusnoti nalazi se na stranici 7 izvještaja.
Dalje, paragraf 10.7 slijedi iza paragrafa 11.5 i u stvari treba da bude paragraf 11.6.

14147 Derek Allsop, T. 29428 (31. oktobar 2012.); D2372 (Izvještaj Dereka Allsopa o granatiranju pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.), par. 10.7, 11.1–11.5. Allsop je, ipak, prihvatio da nikad nije obišao Markale i da nema razloga da ospori zapažanja ljudi koji su se nalazili na licu mjesta u vrijeme incidenta. V. Derek Allsop, T. 29505–29511 (31. oktobar 2012.); P5951 (Tri fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.).

14148 Derek Allsop, T. 29491–29499, 29523 (31. oktobar 2012.); P5950 (Fragmenti upaljača i tijela granate iz incidenta granatiranja Markala 5. februara 1994.). Allsop se složio s tim da se probe ispaljenja minobacačkih granata u svrhu istraživanja i testiranja obično vrše u kontrolisanim uslovima i na mekanim površinama gdje je krater manje definisan nego krater na Markalama. On se također složio s tim da je materijal korišten za testiranje minobacača kalibra 120 mm ukazivao na visoku fragmentaciju upaljača i netaknut stabilizator. V. Derek Allsop, T. 29485–29490, 29522–29523 (31. oktobar 2012.); P5947 (Fotografija kratera od projektila ispaljenog iz minobacača kalibra 120mm); P5948 (Fotografija fragmenata projektila ispaljenog iz lakog minobacača kalibra 120mm); P5949 (Rezultati fragmentacije pet projektila kalibra 120mm).

zavisi od karakteristika konkretne minobacačke granate.[14149] Isto tako, ako je položaj s kojeg je granata ispaljena viši u odnosu na mjesto na kojem se nalazi cilj/mjesto udara, taj viši položaj ispaljenja će granati dati veće ubrzanje.[14150]

4220. Allsop nije smatrao da je bilo moguće baciti minobacačku granatu na Markale s jedne od okolnih zgrada jer minobacačka granata zahtijeva potisnu silu stvorenu prilikom opaljenja kako bi se aktivirao upaljač.[14151] Bacanje granate bi također dovelo do vertikalnog udara u tlo, što nije bio slučaj s obzirom na izgled kratera.[14152] Isto tako, Allsop nije smatrao da je moguće da se radi o eksploziji izazvanoj statičkim aktiviranjem granate jer se krilce stabilizatora moglo zabiti u tlo jedino ako se kretalo kroz vazduh brzinom većom od brzine njegovog izbacivanja iz tla.[14153] Prema Allsopovom mišljenju, mjesto udara granate na Markalama pokazuje sve karakteristike udara konvencionalne minobacačke granate kalibra 120 mm.[14154] Konačno, Allsop je objasnio da bi bilo izuzetno teško ostvariti tačan pogodak na Markalama s veoma male udaljenosti jer bi to bilo jako opasno za poslugu minobacača.[14155]

4221. Optuženi je također kao svjedoka vještaka pozvao Poparića, koji je konkretno nastojao da pobije Higgsovu tvrdnju da bi bilo moguće pogoditi pijacu Markale jednim projektilom ako je cilj prethodno zabilježen.[14156] Na osnovu dimenzija pijace, i uzimajući u obzir različita punjenja i odgovarajuće domete minobacačke granate kalibra 120 mm, izračunao je da je vjerovatnoća da prva granata pogodi pijacu između 0,1% i 0,09%, pri čemu je najveća vjerovatnoća vezana za najmanje punjenje.[14157] U unakrsnom ispitivanju, od Poparića je traženo da razmotri koja bi bila procijenjena zona udara oko postavljenog cilja ako se granata ispali s petim punjenjem, s maksimalne udaljenosti od 5.782 metara, i on se složio da bi zona udara bila unutar elipse dimenzija 58 puta 24 metara, što bi potencijalno pokrilo cijelo područje pijace, pod pretpostavkom da je ciljna tačka centar pijace; međutim, on je također objasnio da se ti statistički podaci zasnivaju na ispaljenju grupe projektila, od kojih bi 50% pogodilo određeno područje.[14158] Dakle, po

[14149] Derek Allsop, T. 29470–29484 (31. oktobar 2012.); P5946 (Izvod iz tablica gađanja za minobacač kalibra 120mm).
[14150] Derek Allsop, T. 29479–29480 (31. oktobar 2012.).
[14151] Derek Allsop, T. 29465–29466 (31. oktobar 2012.). Ali v. D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), str. 5, 6.
[14152] Derek Allsop, T. 29465–29466 (31. oktobar 2012.).
[14153] Derek Allsop, T. 29467 (31. oktobar 2012.).
[14154] Derek Allsop, T. 29467 (31. oktobar 2012.).
[14155] Derek Allsop, T. 29468–29469 (31. oktobar 2012.).
[14156] D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 116. V. također Mile Poparić, T. 39073–39080 (31. maj 2013.), T. 39313 (5. juni 2013.).
[14157] D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 117.
[14158] Mile Poparić, T. 39073–39080 (31. maj 2013.).

njegovom mišljenju, ti statistički podaci nisu se mogli koristiti za određivanje stepena vjerovatnoće kad je riječ o prvoj i jedinoj ispaljenoj granati, kao što je to bio slučaj na Markalama.[14159]

(g) Žrtve

4222. U Sabljičinom izvještaju stoji da je u eksploziji poginulo 69 osoba i da je 197 zadobilo teže ili lakše povrede.[14160] U Bešićevom izvještaju se navodi da je bilo 66 poginulih i 200 ranjenih.[14161] Bešić je u svom svjedočenju također izjavio da je u mrtvačnici bolnice Koševo najprije evidentirano 68 poginulih, a da je više osoba umrlo kasnije.[14162] Rose je u svom svjedočenju izjavio da se u prvim izvještajima o incidentima pominje više od 200 povrijeđenih i najmanje 50 poginulih, dok je konačan bilans 68 poginulih.[14163]

4223. Almir Begić je, pored svog oca Ćamila, identifikovao više žrtava koje su poginule u incidentu na pijaci Markale 5. februara 1994., odnosno Muhameda Borovinu, Nuru Odžak i Ruždiju Trbića.[14164] Identifikovao je i dvije povrijeđene žrtve, odnosno Muradifa Čelika i Kenana Suvaliju.[14165] Prema njegovim riječima, u ovom incidentu život je izgubilo 67 osoba.[14166]

4224. Faris Gavrankapetanović, generalni direktor bolnice Koševo,[14167] potvrdio je autentičnost više evidencija, uključujući i evidenciju o prijemu pacijenata koji su dovezeni u bolnicu na dan incidenta.[14168] Te evidencije pokazuju da je 5. februara 1994., u 12:35 sati, u bolnicu Koševo primljeno oko 90 žrtava s pijace Markale, uključujući i mrtve i povrijeđene.[14169] Gavrankapetanović je također predočio listu osoba koje su operisane na dan incidenta,[14170] kao i

---

14159 Mile Poparić, T. 39073–39080 (31. maj 2013.); P6349 (Skica tezgi na pijaci Markale 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mile Poparić).

14160 P1708 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1. U svom svjedočenju u predmetu *Galić*, Sabljica je izjavio da je bilo preko 90 povrijeđenih. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 47.

14161 P1973 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 5. V. također Sead Bešić, T. 9441 (8. decembar 2010.).

14162 Sead Bešić, T. 9450–9453 (9. decembar 2010.).

14163 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 37. V. također John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6103–6105.

14164 Almir Begić, T. 9968 (15. decembar 2010.); P2047 (Spisak poginulih i ranjenih u granatiranju Markala 5. februara 1994.).

14165 Almir Begić, T. 9968 (15. decembar 2010.); P2047 (Spisak poginulih i ranjenih u granatiranju Markala 5. februara 1994.).

14166 Almir Begić, T. 10000 (16. decembar 2010.).

14167 Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12517–12519.

14168 Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12525–12527.

14169 Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12525–12526, 12616–12617, 12634–12635; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 4–44.

14170 Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12529–12530; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo).

evidenciju iz mrtvačnice bolnice Koševo,[14171] u kojima je evidentirano da je u mrtvačnicu bolnice Koševo primljeno više od 50 osoba u vezi s incidentom na Markalama 5. februara 1994.[14172] Dokument s imenima svih žrtava povezanih s ovim incidentom, odnosno imena 125 osoba kojima je pružena pomoć, ili su evidentirane u bolnici Koševo,[14173] kao i imena pet žrtava koje su prebačene u druge bolnice i osam žrtava koje su prebačene u bolnicu UNPROFOR-a, sastavljen je ubrzo poslije incidenta i na osnovu njega su pružane informacije rodbini povrijeđenih, ili poginulih osoba.[14174] Gavrankapetanović je prihvatio da se imena nekih žrtava možda pojavljuju u različitim evidencijama, ako su prebačene s jednog bolničkog odjeljenja na neki drugi.[14175]

4225. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je također saslušalo svjedočenja o ubojnom dejstvu minobacačkih granata. Konkretno, drugi istražni tim UN-a je zaključio da je moguće da jedna minobacačka granata kalibra 120 mm, ispaljena u gustu gomilu ljudi okruženih tezgama s metalnim okvirima, zajedno s haotičnom evakuacijom koja je uslijedila, prouzrokuje pogibiju i ranjavanje 275 ljudi.[14176] Allsop je također objasnio da ubojno dejstvo minobacačke granate varira u zavisnosti od njene veličine i od prisustva okolnih prepreka.[14177] Dok male projektile mogu zaustaviti prepreke, veći projektili mogu imati dužu putanju, proći kroz više mekanih ciljeva, pa čak stvoriti sekundarne projektile, kao što su geleri.[14178] On je dodao da su testovi efekata, naprimjer, bombi bombaša samoubica pokazali da veći projektili mogu "proći kroz tri tijela".[14179]

4226. Zorica Subotić je, naprotiv, osporila veliki broj žrtava. Ona je napomenula da video-snimak pokazuje tragove krvi i razaranja tezgi u krugu od približno 10 do 11 metara u odnosu na

---

14171 P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 15–23.

14172 Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12603–12604, T. 12630–12632.

14173 Iako lista sadrži 127 imena, Gavrankapetanović je u svom svjedočenju izjavio da su na nju greškom stavljena dva imena osoba koje nisu bile žrtve granatiranja pijace Markale. V. Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12634–12637.

14174 P464 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo, 5. februar 1994.); Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12611–12613, 12620–12622, 12632. Objašnjavajući nepodudarnost između gore navedene evidencije prijema i dokumenta koji sadrži listu svih žrtava granatiranja pijace Markale, Gavrankapetanović je rekao da je, za razliku od prve liste, druga lista sastavljena na osnovu svih evidencija bolnice, uključujući evidenciju mrtvačnice. V. Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12620–12622.

14175 Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12622–12623. On je također prihvatio da osoblje bolnice Koševo nije bilo u mogućnosti da obavlja *post mortem* preglede, osim u rijetkim slučajevima. V. Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12625–12626.

14176 P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11. V. također P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 8; Berko Zečević, T. 12311–12318 (24. februar 2011.); D1095 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.).

14177 Derek Allsop, T. 29534 (31. oktobar 2012.).

14178 Derek Allsop, T. 29534–29535 (31. oktobar 2012.).

14179 Derek Allsop, T. 29535 (31. oktobar 2012.).

tačku udara minobacačke granate.[14180] Uzevši u obzir raspored pijačnih tezgi, Zorica Subotić je izračunala da se 40 pijačnih tezgi nalazilo u "radijusu ubojnog dejstva" od 10,56 metara u odnosu na tačku udara.[14181] Na osnovu tih brojki, i pretpostavljajući da se kod svake pijačne tezge na površini od 1m² nalazio po jedan kupac i jedan prodavač, Zorica Subotić je izračunala da su se u zoni udara nalazile 164 osobe, što je za 45 osoba manje od broja žrtava navedenog u službenom izvještaju o incidentu.[14182] Pored toga, Zorica Subotić je tvrdila da je, s obzirom na to da se na video-snimku, koji prikazuje područje između ulica Dženetića Čikma i Maršala Tita vidi "samo jedna mrtva osoba" i "jedan trag krvi", broj od 164 žrtve nerealan.[14183]

(h) Činjenice o kojima je presuđeno

4227. Vijeće napominje da je, pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na pitanje mjesta otvaranja vatre i na druga sporna pitanja u vezi s ovim incidentom: (i) minobacačka granata kalibra 120 mm je na pijacu ispaljena iz pravca sjever-sjeveroistok ili pod azimutom od približno 18 stepeni;[14184] (ii) granata nije mogla biti ispaljena ni s jednog mjesta na strani linije sukoba pod kontrolom ABiH, iz pravca sjever-sjeveroistok prema pijaci Markale;[14185] (iii) minobacačka granata koja je 5. februara 1994. eksplodirala na pijaci Markale ispaljena je s teritorije pod kontrolom SRK-a;[14186] i (iv) nije bilo razloga da se pijaca smatra vojnim ciljem.[14187]

(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji

4228. Kao što je ranije navedeno, optuženi je iznio dvije alternativne odbrane u vezi s ovim incidentom u kojima se navodi da je incident insceniran, odnosno da su lokalne vlasti izazvale

14180 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81.

14181 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 82; Zorica Subotić, T. 38561 (21. maj 2013.).

14182 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 82; Zorica Subotić, T. 38562 (21. maj 2013.). V. takođe Derek Allsop, T. 29531–29535 (31. oktobar 2012.).

14183 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 83; Zorica Subotić, T. 38549 (21. maj 2013.), T. 38644–38645 (22. maj 2013.).

14184 Činjenica o kojoj je presuđeno 339.

14185 Činjenica o kojoj je presuđeno 340.

14186 Činjenica o kojoj je presuđeno 341.

14187 Činjenica o kojoj je presuđeno 342.

detonaciju eksplozivne naprave na pijaci bilo daljinskim upravljačem bilo bacanjem minobacačke granate s jedne od okolnih zgrada.[14188]

4229. Optuženi se, u prilog teoriji o insceniranom incidentu, oslonio na više faktora, uključujući činjenicu da video-snimak napravljen odmah poslije incidenta pokazuje sljedeće: (i) veliki broj praznih pijačnih tezgi, što navodi na zaključak da tog dana na pijaci nije moglo biti tako mnogo ljudi; (ii) čovjeka koji nosi nožnu protezu po praznoj, čistoj pijaci, na kojoj nema drugih tragova eksplozije, što stoga ukazuje na to da je ta proteza donesena i stavljena na pijacu; i (iii) stabilizator se ne vidi na najranijem video-snimku kratera, dok se čuje kako Bešić nekome daje uputstva da stabilizator potraži na krovu jedne od okolnih zgrada.[14189] Optuženi je takođe tvrdio da postoji vremenski razmak od jednog sata između trenutka kad se incident desio i trenutka kad su Bešić i njegove kolege obaviješteni o incidentu.[14190]

4230. Međutim, svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da je pijaca Markale obično bila puna ljudi, kad god nije bilo granatiranja u gradu, i da mora da je tako bilo i na dan incidenta.[14191] Bešić, koji je na lice mjesta došao oko jedan sat poslije incidenta, kategorički je odbacio tvrdnju da video-snimak napravljen poslije incidenta pokazuje da je incident insceniran i da je nožna proteza donesena na pijacu.[14192] Pored toga, Almir Begić je u svom svjedočenju izjavio da je nožna proteza koja se vidi na video-snimku napravljenom poslije incidenta pripadala njegovom ocu, Ćamilu Begiću, koji je poginuo u incidentu i čije je tijelo identifikovao na dan incidenta u mrtvačnici bolnice Koševo.[14193] Vijeće napominje da je, u unakrsnom ispitivanju Almira Begića, optuženi pokušao da dokaže da nožna proteza, koja se vidi na video-snimku pijace Markale, nije

---

14188 V. par. 4173.

14189 V. npr. Pretres, T. 10001 (16. decembar 2010.) (gdje je optuženi tvrdio da je pijaca bila prazna); Pretres, T. 9468, 9476 (9. decembar 2010.) (gdje je optuženi tvrdio da su šuta i nožna proteza doneseni na pijacu); Pretres, T. 2321–2323 (11. maj 2010.) (gdje je optuženi iznio niz tvrdnji u vezi s podmetanjem dokaza); Pretres, T. 12352 (24. februar 2011.) (gdje je optuženi tvrdio da originalni video-snimak pokazuje da stabilizator nije ukopan, nego da se možda nalazi na krovu obližnje zgrade).

14190 V. npr. Pretres, T. 9451–9452 (9. decembar 2010.).

14191 V. npr. Almir Begić, T. 10000–10001 (16. decembar 2010.); Sead Bešić, T. 9447 (8. decembar 2010.); Berko Zečević, T. 12313 (24. februar 2011.).

14192 Sead Bešić, T. 9468–9479, 9530–9533 (9. decembar 2010.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.); D897 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Sead Bešić); D898 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); D899 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1983 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1984 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1985 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1986 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.).

14193 P2050 (Izjava svjedoka Almira Begića od 15. aprila 2010.), par. 1–9; P2051 (Dodatak izjavi Almira Begića, od 14. decembra 2010.); P2052 (Fotografija Ćamila Begića); P2053 (Potvrda o smrti Ćamila Begića); P2054 (Smrtovnica za Ćamila Begića); P2055 (Izvod iz matične knjige umrlih za Ćamila Begića); P2056 (Potvrda o invaliditetu za Ćamila Begića); P2057 (Rješenje kojim se Sadiki Begić priznaje svojstvo člana porodice civilne žrtve rata, 24. decembar 1996.). V. takođe Almir Begić, T. 9958–9959, 9961–9974 (15. decembar 2010.), T. 9998–10000 (16. decembar 2010.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.); P2046 (Zamrznuti kadrovi nožne proteze); P2048 (Fotografije nožne proteze); P2049 (Fotografije nožne proteze).

mogla pripadati njegovom ocu Ćamilu, koristeći jednu staru Ćamilovu fotografiju kako bi pokazao da je nožna proteza pronađena na licu mjesta bila suviše velika za njega.[14194] Vijeće je konstatovalo da su ti argumenti potpuno neuvjerljivi i neumjesni, te je u svjetlu iskaza Almira Begića zaključilo da je nožna proteza, koja se vidi na video-snimku, pripadala njegovom ocu Ćamilu. Nadalje, Vijeće je, nakon što je ponovo pregledalo video-snimak napravljen poslije incidenta, odbacilo kao neosnovanu tvrdnju da je nožna proteza bila namjerno postavljena na različita mjesta na pijaci.[14195]

4231. Što se tiče tvrdnji optuženog u vezi s vremenom incidenta, Bešić je potvrdio da se u jednom od izvještaja o incidentu navodi da je istražni tim CSB-a Sarajevo obaviješten o granatiranju tek oko 13:20 sati i da je na licu mjesta bio u 13:30 sati; međutim, Bešić je kategorički tvrdio da je informacija o incidentu primljena mnogo ranije, odnosno oko 10 do 15 minuta poslije eksplozije, i da je timu trebalo otprilike 40 minuta da stigne na lice mjesta.[14196] Suprotno stavu optuženog da je istražni tim obaviješten o incidentu oko jedan sat poslije incidenta, Vijeće je mišljenja da je, na osnovu vremenske odrednice koju je naveo Bešić i na osnovu svih drugih dokaza u vezi s tim da se eksplozija desila ubrzo poslije 12:00 sati, vremenska odrednica "13:20 sati", koja je u izvještaju zabilježena kao vrijeme kad je istražni tim CSB-a Sarajevo obaviješten o incidentu granatiranja, u stvari tipografska greška.

4232. Harland je također negirao tvrdnju da je incident insceniran nazvavši je "potpuno bizarnom" i napomenuvši da je on lično, odmah poslije incidenta, na lice mjesta poslao jednog člana svog tima, koji je bio ljekar i koji je potvrdio da je bilo mnogo mrtvih i povrijeđenih na mjestu događaja.[14197] Svjedok KDZ450 je također bio na licu mjesta jedan sat poslije incidenta, nakon što su odvezeni svi ranjeni i povrijeđeni, ali je u svom svjedočenju izjavio da je vidio "zaprepašćujuću količinu tragova krvi" i da je razgovarao s ljekarom iz Sektora Sarajevo koji je odmah nakon incidenta otišao u bolnicu i tamo vidio povrijeđene i poginule.[14198] Nadalje, Russel, koji je bio na licu mjesta 5. februara 1994. oko 16:30 sati, potvrdio je da je na području pijace bilo krvi i ostataka ljudskih tijela.[14199] Dakle, na osnovu gore navedenih svjedočenja i analize video-snimka napravljenog odmah poslije eksplozije, u kojem se mogu vidjeti velike količine krvi, ljudsko tkivo, dijelovi ljudskih tijela, te povrijeđene i poginule osobe, Vijeće zaključuje da je

14194 Almir Begić, T. 10002–10008 (16. decembar 2010.); P2052 (Fotografija Ćamila Begića); D932 (Zamrznuti kadar nožne proteze); D933 (Zamrznuti kadar nožne proteze).

14195 P6327 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem pijace Markale).

14196 Sead Bešić, T. 9436–9438 (8. decembar 2010.), T. 9457–9458 (9. decembar 2010.); D892 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 4.

14197 David Harland, T. 2040–2041 (6. maj 2010.).

14198 Svjedok KDZ450, T. 10677 (20. januar 2011.).

14199 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 14.

veliki broj ljudi ubijen ili povrijeđen u ovom incidentu.[14200] Prema tome, Vijeće odbacuje tvrdnju da je ovaj incident insceniran.

4233. U vezi s teorijom prema kojoj je eksplozija izazvana statičnom napravom koju su na lice mjesta postavile lokalne vlasti, ili bacanjem granate s obližnje zgrade, optuženi se prvenstveno oslonio na svjedočenje Zorice Subotić, kao i na svjedočenja više drugih svjedoka. Jedan od tih svjedoka je svjedok KW554, koji je radio kao obavještajni oficir u UNPROFOR-u u Zagrebu i koji je u svom svjedočenju izjavio da mu je jedan američki vojnik pokazao fotografiju na kojoj se vidi kako je minobacačka granata bačena s prozora koji gleda na pijacu, koju on nije pomno pregledao.[14201] Isto tako, Sergej Moroz, pripadnik Ukrajinskog bataljona, u svom svjedočenju je izjavio da mu je Rumjancev, koji je bio u sastavu Gauthierovog tima, rekao da je "definitivno dokazano da eksplozija nije mogla biti uzrokovana minobacačkom granatom ispaljenom sa srpske strane", nego da je na pijacu postavljena specijalna eksplozivna naprava.[14202] Vijeće je zaključilo da su ova svjedočenja u najboljem slučaju neuvjerljiva, posebno s obzirom na to da je svjedok KW554 rekao da nije pomno pregledao navodnu fotografiju i jer je Rumjancev bio u timu koji je nedvosmisleno zaključio da je minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila pijacu, nakon što je ispaljena na konvencionalan način.

4234. Kao što je ranije navedeno, Zorica Subotić, vještak optuženog, bila je glavni zagovarač teorije o statičnoj detonaciji. Međutim, ona je svoju analizu zasnovala na sekundarnom materijalu, kao što su fotografije, video-snimak, prethodni izvještaji o istrazi i obilazak bitno izmijenjenog mjesta događaja 16 godina nakon incidenta. To čini njene zaključke manje pouzdanim od zaključaka istražnih timova koji su proveli istragu na licu mjesta, odmah ili ubrzo poslije incidenta. Pored toga, veliki dio njene analize u vezi s ovim incidentom zasnovan je na izuzetno spekulativnim pretpostavkama i zaključcima, kao što je pretpostavka da je na pijaci za svakom pijačnom tezgom bio samo po jedan prodavač.[14203] Vijeće je također zaključilo da su neke od njenih tvrdnji, i odgovarajući zaključci, očigledno nerazumni i/ili pogrešni. Na primjer, njena tvrdnja da se na području između ulica Dženetića Čikma i Maršala Tita vidjelo tijelo samo jedne osobe i jedan trag krvi očigledno je netačna, kao što se to može vidjeti na video-snimku koji je na raspolaganju Vijeću. Pored toga, njena teorija u vezi s izgledom i remećenjem prvobitnog stanja kratera jasno pokazuje da je koristila sva sredstva da izmisli teorije zavjere dok je namjerno zanemarila druge dokaze, kao što je činjenica da nijedan od svjedoka, uključujući neke od

[14200] P6327 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem pijace Markale).

[14201] D2762 (Izjava svjedoka KW554 od 14. septembra 2012.), par. 11; svjedok KW554, T. 32036 (16. januar 2013.).

[14202] Sergej Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18145, 18169; D2374 (Obavijest o smrti Nikolaja Rumjanceva, 13. oktobar 2011.).

[14203] V. par. 4206, fusnota 14116.

svjedoka optuženog, nije smatrao da je krater ručno iskopan. Naime, u dokazima jednostavno nema ničega što pokazuje da je krater ručno iskopan, nego je samo remećen prilikom iskopavanja stabilizatora. To je potvrdio Allsop, koji je smatrao da je krater na video-snimku od 6. februara veoma sličan krateru koji prikazuje video-snimak od 5. februara. Kredibilitet Zorice Subotić je ozbiljno narušen ovom vrstom analize koja je dovela do toga da Vijeće odluči da ne prihvati njeno svjedočenje u vezi s ovim incidentom, osim kad je potkrijepljeno drugim dokazima.

4235. Nadalje, Vijeće podsjeća da je više svjedoka, uključujući Zečevića, u svojim svjedočenjima izjavilo da šteta uzrokovana na licu mjesta odgovara eksploziji granate ispaljene iz minobacača kalibra 120 mm, da je bacanje minobacačke granate s jedne od okolnih zgrada nerealno, jer bi osoba koja bi je bacila bila izložena eksploziji, te da niko ne bi bio tako snažan da ukopa stabilizator u asfalt a da to niko na pijaci ne primijeti.[14204] To je potkrijepljeno Allsopovim mišljenjem prema kojem bi se stabilizator zabio u tlo samo ako je ispaljen s većim punjenjem,[14205] kao i Allsopovim svjedočenjem u vezi s ubojnim dejstvom gelera minobacačke granate.[14206] Konačno, ni Sabljica ni Zečević nisu vidjeli ništa neobično u tome što Bešić nekome daje uputstvo da potraži stabilizator na krovu.[14207]

4236. Iz svih ovih razloga, Vijeće ne prihvata tvrdnju optuženog da je granata aktivirana daljinskim upravljačem i da je eksplodirala na nivou tla, ili da je bačena s jedne od susjednih zgrada.

(j) Drugi argumenti odbrane

4237. Nadalje, optuženi je tokom suđenja nastojao da pokaže da je granatu ispalila ABiH s ciljem da se to stavi na teret srpskoj strani i da se tako poboljša politička pozicija strane bosanskih Muslimana.[14208] On također tvrdi da nema dovoljno dokaza za zaključak van svake razumne sumnje da je SRK ispalio granatu koja je pogodila Markale 5. februara 1994.[14209]

4238. S tim u vezi, optuženi se oslonio na više svjedoka. Naprimjer, svjedok KW570 je rekao da je srpska strana okrivljena za granatiranje Markala i prije nego što je provedena istraga, dok je

---

14204 V. npr. Berko Zečević, T. 12163–12164 (22. februar 2011.), T. 12318–12320, 12330–12332, 12352–12353 (24. februar 2011.); D1096 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Berko Zečević).

14205 V. par. 4219–4220.

14206 V. par. 4225.

14207 P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 46–47 (gdje je svjedok naveo da Bešić, s obzirom na njegovu nedovoljnu stručnost, ne bi mogao da odmah ustanovi da li je stabilizator bio zabijen u tlo ili ne); Berko Zečević, T. 12327–12328 (24. februar 2011.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

14208 Završni podnesak odbrane, par. 2098.

prva analiza kratera pokazala da nije moguće ustanoviti koja strana je ispalila granatu.[14210] On lično je bio mišljenja da je vjerovatnoća da su Srbi ispalili jedan projektil veoma mala, jer su oni, u skladu s njihovim obrascem granatiranja, pokušavali da ciljeve pogode s više minobacačkih projektila[14211] **[REDIGOVANO]**.[14212] **[REDIGOVANO]**, kad se Rose 8. februara sastao s delegacijom ABiH i kad im je rekao da se pojavljuju dokazi koji ukazuju na to da su oni ispalili granatu na Markale, zavladala potpuna tišina prije nego što su "iznijeli nekoliko izgovora, te su rekli da su presreli razgovor u kojem Srbi priznaju da su počinili taj zločin".[14213] **[REDIGOVANO]**, UNPROFOR nikad nije dobio nikakav dokaz u vezi s tim presretnutim razgovorom.[14214]

4239. Optuženi se također oslonio na svjedočenja Milovanovića i svjedoka KDZ185. Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da je muslimanska strana incidente, kao što je incident na Markalama, koristila kao "način da borbenim aktivnostima prekinu pregovore ili ih preokrenu protiv […] srpske delegacije" kad god im se nešto nije sviđalo na međunarodnim pregovorima.[14215] Svjedok KDZ185, koji je u to vrijeme bio komandant UNPROFOR-a, u svom svjedočenju je također izjavio da je muslimanska strana htjela da Sarajevo drži u centru pažnje međunarodne zajednice i da je pokušavala da svoju vojnu inferiornost kompenzira vođenjem neke "vrste medijskog rata", čiji je primjer granatiranje dvorišta stambene zgrade nedaleko od Markala, u vezi s kojim je UNPROFOR izvršio analizu kratera i ustanovio da je vatra najvjerovatnije otvorena s muslimanske teritorije na sjeveru, blizu linije fronta.[14216]

4240. Optuženi je također pozvao svjedoka KW586, koji je u relevantno vrijeme bio pripadnik odjeljenja zaduženog za Izetbegovićevu bezbjednost i koji je u svom svjedočenju izjavio da je, nekoliko dana prije incidenta na pijaci Markale, slučajno čuo kako se na tajnom sastanku Izetbegovića, reis-ul-uleme Cerića, Sefera Halilovića, Mustafe Hajrulahovića i drugih razgovara o

---

14209 Završni podnesak odbrane, par. 2115, fusnota 5073.

14210 D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 10 (pod pečatom); D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), *e-court* str. 3 (pod pečatom). Vijeće napominje da postoje dva uzastopna paragrafa s oznakom 10 u izjavi svjedoka KW570. Paragraf koji se citira u ovoj fusnoti je prvi od ta dva paragrafa.

14211 D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 6 (pod pečatom). Svjedok KW570 je objasnio da su minobacači vatreno oružje za posredno gađanje i da osoba koja iz njih ispaljuje projektile ne vidi cilj i mora da ispali više projektila s obzirom na faktore kao što su meteorološke prilike, i da cijev minobacača ukopa u zemlju kako bi se povećala njegova preciznost. On je u svom svjedočenju također izjavio da bi Srbi obično ispalili više projektila kako bi pogodili cilj. Iz tih razloga, smatrao je da postoji veoma mala vjerovatnoća da je srpska strana tog dana ispalila minobacačku granatu. Međutim, svjedok KW570 je prihvatio da nema iskustva u komandovanju minobacačkim jedinicama. V. svjedok KW570, T. 32223–32226 (18. januar 2013.).

14212 **[REDIGOVANO]**.

14213 **[REDIGOVANO]**.

14214 **[REDIGOVANO]**.

14215 Manojlo Milovanović, T. 25580–25581 (1. mart 2012.). V. također Momčilo Krajišnik, T. 43334 (12. novembar 2013.).

14216 Svjedok KDZ185, T. 4226–4230 (28. juni 2010.).

tome šta "bi moglo sve da se dogodi" kad bi pala granata na pijacu Markale, jer je pijaca bila puna ljudi.[14217] Nakon tog sastanka uslijedila su dva pokušaja granatiranja Markala, prvi "propali" pokušaj samo nekoliko dana prije 5. februara 1994. u kojem je pogođen krov jedne zgrade u okolini pijace.[14218] Nadalje, svjedok KW586 je rekao da je nakon propalog pokušaja održan još jedan sastanak, tokom kojeg je rečeno da je granata ispaljena sa Špicaste stijene, nedaleko od lokacije gdje se nalazila srpska artiljerija u Mrkovićima i veoma blizu linije razdvajanja, s ciljem da se za to okrive Srbi; zatim je također odlučeno da se ponovo pokušaju pogoditi Markale, što se desilo nekoliko dana kasnije.[14219] Prema riječima svjedoka KW586, u ovu zavjeru također su bili uključeni pripadnici pakistanskog tima UNPROFOR-a, koji su se složili da ne evidentiraju nijednu granatu ispaljenu sa strane pod kontrolom ABiH.[14220]

4241. Savo Simić, u to vrijeme načelnik artiljerije 1. motorizovane brigade SRK-a,[14221] tvrdio je da granata koja je pala na Markale nije mogla biti ispaljena s položaja koje su držali bosanski Srbi.[14222] On je u svom svjedočenju izjavio da nije bilo moguće da prvi projektil pogodi cilj, i da je u svakom slučaju, da bi pogodio tako mali prostor okružen visokim zgradama, projektil morao biti ispaljen s položaja koji se nalazio u blizini pijace, kako bi pao pod gotovo vertikalnim uglom od 85 stepeni.[14223] Pored toga, prema Simićevim riječima, na srpskoj strani nije bilo posmatračke tačke s koje bi se mogla vidjeti pijaca, te da se stoga cilj nije mogao tačno pogoditi.[14224]

4242. Blaško Rašević, koji je u vrijeme incidenta bio komandir čete u Mrkovićima, u svom svjedočenju je izjavio da je u njegovoj jedinici "vladalo čvrsto uverenje" da snage SRK-a, konkretno snage u Mrkovićima, nisu ispalile granatu koja je pala na Markale.[14225] Na dan

---

14217 Svjedok KW586, T. 47192 (17. februar 2014.); D4375 (Legitimacija svjedoka KW586 za SUP SRBiH) (pod pečatom); D4376 (Legitimacija svjedoka KW586 za MUP BiH) (pod pečatom); D4378 (Dopis Ureda bošnjačkog službenika za vezu s MKSJ-om, 14. februar 2014.) (pod pečatom); D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 5, 8 (gdje je svjedok također rekao da je bio prisutan na mnogo takvih sastanaka na kojima se govorilo da treba izazvati vojnu reakciju međunarodne zajednice privlačenjem pažnje na patnje bosanskih Muslimana, i da su incidenti konkretno izazvani otvaranjem vatre s mobilnih položaja kako bi se "granatirali objekti poput bolnica i slično", i da su u blizini bile spremne TV ekipe kako bi snimile incidente).

14218 Svjedok KW586, T. 47221 (17. februar 2014.); D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 8.

14219 D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 4–5, 8; svjedok KW586, T. 47224–47225 (17. februar 2014.);

14220 D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 8. U unakrsnom ispitivanju, svjedok KW586 je rekao da je mislio samo na jedan tim, koji se sastojao od dva do tri pakistanska pripadnika UNPROFOR-a, koji su izabrani, jer nisu bili tako pažljivi kao pripadnici drugih timova UNPROFOR-a. V. svjedok KW586, T. 47222–47224 (17. februar 2014.).

14221 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

14222 Savo Simić, T. 30121 (12. novembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 30.

14223 Savo Simić. T. 30121–30122 (12. novembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 30. V. također D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 7 (pod pečatom); svjedok KW570, T. 32229–32230 (18. januar 2013.).

14224 Savo Simić, T. 30121 (12. novembar 2012.).

14225 D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 29.

incidenta Gengo je bio u Hreši, oko sedam kilometara od Mrkovića, i u svom svjedočenju je izjavio da nije čuo ispaljenje projektila, niti je vidio izvještaje o takvoj upotrebi oružja u njegovom bataljonu.[14226] On je kategorički tvrdio da njegova jedinica nije bila umiješana u ovaj incident.[14227]

(k) Konačna analiza i zaključak

4243. Nakon što je Vijeće razmotrilo predočene dokaze, kao i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, te nakon što je odbacilo teorije o insceniranom incidentu i podmetnutom eksplozivu, Vijeće zaključuje da je 5. februara 1994. na pijaci Markale eksplodirala minobacačka granata kalibra 120 mm. Na osnovu bolničke evidencije, u pogledu koje Vijeće prihvata da nije potpuno tačna, s obzirom na haotičnu situaciju u vrijeme kad je sačinjena, na osnovu činjenice o kojoj je presuđeno 338 i tehničkih dokaza u vezi s ubojnim dejstvom minobacačkih granata, Vijeće također zaključuje da je od eksplozije te granate 5. februara 1994. poginulo najmanje 67 osoba i ranjeno preko 140 osoba. S obzirom na stav Vijeća u pogledu kredibiliteta Zorice Subotić u vezi s ovim incidentom, u svjetlu prihvaćenog video-snimka napravljenog u vrijeme incidenta i bolničkih evidencija, Vijeće odbacuje njenu tvrdnju da je broj žrtava pretjeran i da su tijela donesena na lice mjesta.

4244. Što se tiče prirode datog područja i statusa žrtava ovog incidenta granatiranja, dokazi jasno pokazuju da je pijaca Markale pijaca na otvorenom na koju je dolazilo civilno stanovništvo da kupuje i prodaje hranu i drugu robu. Pored toga, Vijeće podsjeća da je formalno primilo na znanje činjenicu da nije bilo razloga da se pijaca smatra vojnim ciljem.[14228] Shodno tome, Vijeće zaključuje da pijaca Markale i okolno područje nisu bili legitiman vojni cilj i da su gotovo sve žrtve ovog granatiranja bile civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.[14229]

4245. Što se tiče pravca iz kojeg je vatra otvorena, imajući u vidu većinu svjedočenja svjedoka vještaka i svjedoka koji su na drugi način upoznati s analizom kratera, Vijeće se uvjerilo da je granata pogodila pijacu Markale doletjevši iznad razine tla i da je ispaljena iz pravca sjever-sjeveroistok. Vijeće podsjeća da je CSB Sarajevo izvršio kriminalističko-tehnički pregled mjesta incidenta 5. februara 1994., što je učinilo i više istražitelja UNPROFOR-a, isti dan ili ubrzo poslije incidenta. Svi ovi timovi, osim Francuskog bataljona i Verdya koji su pogriješili u svojim proračunima, zaključili su da je granata doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok, s linije razdvajanja,

14226 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 36.

14227 Slavko Gengo, T. 29805 (6. novembar 2012.).

14228 Činjenica o kojoj je presuđeno 342.

14229 Vijeće je saslušalo iskaz prema kojem je jedna od žrtava incidenta nosila uniformu. V. Sead Bešić, T. 9429–9430 (8. decembar 2010.). Iako je ta žrtva možda bila vojnik, samo njegovo prisustvo ne mijenja činjenicu da su

pod uglom od 18 stepeni, plus ili minus pet stepeni. Čak je i azimut koji je izračunala Zorica Subotić u skladu s konstatacijama tih istražitelja. Prema tome, Vijeće zaključuje da je granata koja je pogodila pijacu Markale imala azimut od 18 stepeni, plus ili minus pet stepeni.

4246. Što se tiče upadnog ugla, koji je relevantan za mjesto otvaranja vatre, Vijeće podsjeća da je druga istraga UN-a ustanovila da je ovaj ugao morao biti veći od 49 stepeni da bi granata preletjela zgrade oko Markala. Vijeće također podsjeća da su razni vještaci dali pet različitih procjena upadnog ugla, od kojih je većina izražena u smislu udaljenosti s koje je granata mogla biti ispaljena. Svi ovi vještaci, s izuzetkom Zorice Subotić, su bili na licu mjesta ubrzo poslije incidenta, ili šest-sedam dana kasnije. Iako je Verdy bio na licu mjesta, Vijeće se neće osloniti na njegovu procjenu zbog manjkavosti u njegovoj metodi.[14230]

4247. Iako su Vijeću predočeni dokazi u vezi s tim da su mjerenja i procjene upadnog ugla u ovom incidentu nepouzdani zbog toga što je remećeno prvobitno stanje kratera, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, je također pod utiskom činjenice da su sve procjene raspona upadnog ugla, osim jedne, relativno blizu jedna druge i da se u stvari preklapaju. Izuzetak je upadni ugao koji je izmjerio Russell a koji je nešto veći od svih ostalih procijenjenih uglova. Međutim, za razliku od Zečevića i Hamilla, koji su u istragu uključeni kasnije i isključivo zbog svoje značajne tehničke ekspertize,[14231] Russell je brzo izvršio procjenu na dan incidenta i, kad je u sudnici svjedočio pred Vijećem, nije se mogao sjetiti da je to učinio i da je izvršio ta mjerenja. On je u to vrijeme bio vojni savjetnik u Sektoru Sarajevo i Ramsey je od njega tražio da pregleda lice mjesta, jer je imao određeno iskustvo u vezi s analizom kratera koje, prema onome što je rekao u svom svjedočenju, nije veliko.[14232] Prema tome, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, više vjeruje procjenama Zečevića i Hamilla koje se – imajući u vidu njihove margine greške – u velikoj mjeri preklapaju. Čak je i upadni ugao koji je odredila Zorica Subotić na osnovu tragova fragmenata na licu mjesta u skladu s uglovima koje su izračunali Zečević i Hamill. Budući da Zečevićeva procjena sadrži najveću marginu greške, većina Vijeća smatra da je upadni ugao granate koja je pogodila Markale bio između 55 i 65 stepeni. To također znači da je granata mogla doletjeti s jednog od šest položaja koje je Zečević naveo u svom izvještaju. U tom

---

većina povrijeđenih u ovom incidentu bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima nego su na pijacu došli da obave kupovinu. U stvari, mnoge od žrtava bile su žene i starije osobe. V. također par. 4330.

14230 V. fusnota 14004.

14231 Hamill je bio tehnički savjetnik u istražnom timu, jer je imao obimno znanje o artiljerijskom naoružanju i bio je također artiljerijski instruktor u vojnoj školi. Zečević je mašinski inženjer s više godina iskustva u industriji oružja, uključujući testiranje oružja. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6077; P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 1; Berko Zečević, T. 12156–12157 (22. februar 2011.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 47–48.

14232 D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 7–9, 12.

pogledu, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, nema razloga da sumnja u Zečevićev kredibilitet i u pouzdanost njegovog izvještaja.

4248. Iako Vijeće ne može biti sigurno da je brzina granate koju je utvrdio Zečević apsolutno precizna, pogotovo u svjetlu Allsopovog iskaza, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, se uvjerila da je margina greške u njegovim procjenama takva da pokazuje da su u obzir uzeti svi mogući faktori koje je Allsop naveo kao faktore koji imaju značajan uticaj na procjenu. Nadalje, u tom pogledu, Vijeće primjećuje da je zajednička crta u iskazima Zečevića, Higgsa, Allsopa i Zorice Subotić u tome što su svi izjavili da stabilizator minobacačke granate ispaljene s većim punjenjem obično prodre u tlo i tu se zabije.[14233] Iako je Higgs u vezi s tim uputio na dva najveća punjenja, a Zečević na četvrto, peto i šesto punjenje, Zorica Subotić je smatrala da je "poznato" da se stabilizator zabije u tlo kad se granata ispali s trećim ili s većim punjenjem.[14234] Vijeće podsjeća da bi, s obzirom na upadni ugao između 55 i 65 stepeni, čak i da je minobacačka granata koja je pala na Markale ispaljena s trećim punjenjem, to još uvijek značilo da je ispaljena s vatrenog položaja na teritoriji SRK-a, odnosno s položaja neposredno ispod područja Mrkovića.[14235] Kao što je gore u tekstu navedeno, u ovom konkretnom slučaju, stabilizator je pronađen zabijen u tlo s vrhom na dubini od oko devet centimetara u odnosu na površinu, što navodi na zaključak da je granata ispaljena s punjenjem većim od prvog ili drugog punjenja. Iako su snage ABiH mogle ispaliti granatu s trećim ili s većim punjenjem, što bi imalo za posljedicu zabijanje stabilizatora, one bi granatu morale ispaliti pod mnogo oštrijim uglom da ne bi preletjela Markale. Kao što je Allsop izjavio u svom svjedočenju,[14236] da bi se postigao tačan pogodak na Markalama, ispaljenje granate s manje udaljenosti, i stoga pod oštrijim uglom, izložilo bi poslugu minobacača velikom riziku. Pored toga, to bi nužno imalo za posljedicu veći upadni ugao nego što je ugao izmjeren na licu mjesta.

4249. Većina Vijeća napominje da drugi dokazi takođe ukazuju na to da je granata ispaljena sa strane linije sukoba pod kontrolom SRK-a, konkretnije, s položaja SRK-a u Mrkovićima. Na primjer, Vijeću su predočeni dokazi prema kojima je 7. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a imao minobacače kalibra 120 mm u Mrkovićima, što je sjeverno-sjeveroistočno od

14233 V. Berko Zečević, T. 12173–12175 (22. februar 2011.), T. 12303–12308 (24. februar 2011.); Richard Higgs, T. 5980–5981, 5983, 6027 (19. avgust 2010.); D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 48–49; Derek Allsop, T. 29470–29484 (31. oktobar 2012.). V. takođe par. 3979.

14234 V. D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137.

14235 V. fusnota 13980.

14236 V. par. 4220.

Markala, dok ABiH, prema dokazima koji su Vijeću predočeni, nije imala minobacače na području Grdonja, koje je bilo pod njenom kontrolom na utvrđenom pravcu vatre.[14237] Pored toga, Gengo je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH otvarala vatru uglavnom s područja kasarne "Jajce" i s Koševa, a ne s područja Grdonja.[14238] Isto tako, Gauthier se nije mogao sjetiti nijednog minobacačkog položaja ABiH na utvrđenom pravcu vatre.[14239] Iako je Gauthier također rekao da je ABiH mogla koristiti pokretne minobacače, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, se nije uvjerila da je ABiH mogla otvoriti vatru na područje pijace iz pokretnog minobacača a da to ne bude primijećeno, imajući u vidu gusto naseljeno područje u pravcu vatre i malu udaljenost između stambenog naselja Sedrenik i položaja ABiH na Grdonju. Većina Vijeća također podsjeća da nema dokaza da su tog dana viđeni pokretni minobacači ili da se čuo zvuk granate ispaljene iz grada. Prema mišljenju većine Vijeća, snagama koje nisu prethodno zabilježile taj cilj i koje također pokušavaju da ostanu neprimijećene, ili neotkrivene, bilo bi izuzetno teško, gotovo nemoguće precizno pogoditi pijacu Markale iz pokretnog minobacača postavljenog na kamion, s postoljem koje nije neko vrijeme bilo u statičnom položaju.[14240]

4250. Nadalje, Vijeću su predočeni dokazi da je SRK sa svojih položaja iznad Sedrenika otvarao vatru na područje Starog Grada.[14241] Hamill je u svom svjedočenju također rekao da je Cvetković prihvatio da je SRK ispalio veliki broj granata na Stari Grad prije incidenta na Markalama.[14242] Čak i ujutro 5. februara, neposredno prije incidenta na Markalama, vojni posmatrači UN-a izvijestili su da je centar grada granatiran u noći između 4. i 5. februara.[14243] Činjenica da je SRK gađao urbane dijelove Sarajeva iz minobacača indirektno je potvrđena Galićevom strogom zabranom otvaranja vatre od 5. februara 1994., kao i naređenjem optuženog od 7. februara da VRS odgovara samo ako je ugrožena i da gađa vojne ciljeve striktno na osnovu naređenja komandanta.[14244] Vijeće smatra da sve ove aktivnosti koje su se na strani bosanskih Srba odvijale otprilike u vrijeme incidenta ukazuju na to da su viši ešaloni vlasti pokušavali da vrše uticaj i strogu kontrolu nad SRK-om, koji je nedisciplinovano otvarao vatru na grad.

14237 V. P1058 (Mapa ABiH) (koja pokazuje da je ABiH imala minobacače na Breki, ali ne na Grdonju ili blizu Špicaste stijene); P6301 (Tabela vojnih znakova). V. također Asim Džambasović, T. 15220–15221, 15239–15240 (22. juni 2011.).

14238 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 18, 23; Slavko Gengo, T. 29772–29773, 29775–29780 (6. novembar 2012.).

14239 Michel Gauthier, T. 29417 (30. oktobar 2012.).

14240 Vijeće podsjeća da duže zadržavanje postolja minobacača u istom položaju povećava preciznost gađanja iz minobacača i stoga omogućava njegovoj posluzi da cilj pogodi ispaljenjem samo jednog projektila. V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 3; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6. V. također fusnota 13140.

14241 V. npr. P6028 (UNPROFOR, Izvještaj o situaciji (Sarajevo), 22. avgust 1995.), *e-court* str. 6.

14242 V. par. 4192.

14243 P1562 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. februar 1994.).

14244 V. par. 4202–4203.

4251. Vijeće jednoglasno odbacuje Gengino i Džidino negiranje odgovornosti SRK-a za ovaj incident, a pogotovo njihova svjedočenja u vezi s navodnim obilaskom položaja u Mrkovićima od strane UN-a, koji je, kako tvrde, SRK oslobodio krivice za bilo kakve loše postupke. U pogledu ovog incidenta, Vijeće konstatuje da ta svjedočenja nisu pouzdana budući da su u suprotnosti s izvještajem UN-a koji je sačinjen nakon druge istrage, a u kojem se konkretno navodi da UN nije obišao položaje u Mrkovićima, jer bi tamo bilo teško locirati minobacačke položaje, i da položaje u Mrkovićima nisu obišli najmanje četiri mjeseca prije incidenta.[14245] To je u skladu s onim što je Gauthier rekao u svom svjedočenju, odnosno da je njegov tim odlučio da ne obiđe položaje SRK-a u pravcu vatre zbog veličine tog područja.[14246] Pored toga, taj obilazak se ne pominje ni u borbenim izvještajima SRK-a sačinjenim nakon incidenta. Isto tako, to što su, u danima poslije 6. februara, SRK i optuženi pozivali na osnivanje zajedničke komisije također ukazuje na to da do tog obilaska nikad nije došlo. Konačno, iako se iskazi Genge i Džide podudaraju u vezi s posjetom delegacije, nijedan od njih nije mogao reći mnogo o pripadnicima UN-a u toj delegaciji, niti su mogli navesti njihova imena. Vijeće se stoga uvjerilo da, čak i da je 6. februara neka delegacija zaista obišla položaje SRK-a u Mrkovićima, u toj delegaciji nije bilo nijednog pripadnika UN-a.

4252. Iako Vijeće generalno prihvata svjedočenja svjedoka KDZ185, svjedoka KW570 i Milovanovića da su bosanski Muslimani pokušali da zadobiju simpatije međunarodne zajednice i da su provocirali napade SRK-a imajući na umu taj cilj, to prihvatanje je opšteg karaktera i kao takvo ne dovodi u sumnju gore navedeni zaključak većine Vijeća da je granata doletjela s položaja SRK-a. Pored toga, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, ne prihvata svjedočenje svjedoka KW586 da su bosanski Muslimani namjerno gađali Markale kako bi međunarodna zajednica osudila Srbe, i da su na taj način doprinosili ostvarenju svojih političkih ciljeva. Većina Vijeća je zaključila da svjedok KW586 nema kredibilitet iz više razloga. Većina Vijeća je zaključila da nije vjerovatno da bi osoba na položaju kakav je bio položaj svjedoka KW586 bila upoznata s tako osjetljivim pitanjima o kojima se raspravljalo na sastancima na visokom nivou. Pored toga, svjedok KW586 pokazao je veliki stepen animoziteta prema sadašnjem političkom rukovodstvu u BiH, što je očigledno u određenoj mjeri uticalo na takav njegov iskaz.[14247] Također, bilo je nepodudarnosti između njegovog svjedočenja u sudnici i izjave svjedoka, kao što je njegovo svjedočenje u vezi sa stepenom umiješanosti pripadnika pakistanskog kontingenta UNPROFOR-a u incident na Markalama, i umiješanosti Halilovića, u pogledu kojeg je svjedok prihvatio da ga je u to vrijeme Izetbegović uklonio s položaja. U suštini, svjedočenje svjedoka

[14245] V. par. 4207.
[14246] V. par. 4192.
[14247] Svjedok KW586 je više puta to rukovodstvo nazvao "bandom", ili "banditima", a ponekad čak i "bagrom". V. svjedok KW586, T. 47208–47211 (17. februar 2014.).

KW586 ukazuje na zavjeru velikih razmjera. Međutim, po mišljenju većine Vijeća, takva zavjera nije potkrijepljena nijednim dokazom uvrštenim u spis. Konačno, da je to tačno, to bi značilo da je ABiH uspjela da pogodi pijacu Markale već u drugom pokušaju. Podsjećajući na dokaze koje je izveo optuženi, a koji ukazuju na to da je malo vjerovatno da se radilo o namjernom gađanju, Vijeće zaključuje da je to nemoguće.

4253. Shodno tome, iz svih gore navedenih razloga, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, se uvjerila van svake razumne sumnje da je granata koja je pogodila pijacu Markale 5. februara 1994. ispaljena s jednim od većih punjenja, te da je stoga doletjela s teritorije pod kontrolom SRK-a i da su je ispalili vojnici SRK-a. Iako tog konkretnog dana možda nije namjerno gađana sama pijaca, većina Vijeća zaključuje da su snage SRK-a namjerno gađale područje oko pijace znajući da tu nema vojnih ciljeva i ne uzevši uopšte u obzir činjenicu da bi takva vatra mogla uzrokovati civilne žrtve.[14248]

(3) Buvlja pijaca na Baščaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici)

4254. Prema Optužnici, na buvlju pijacu u starom trgovačkom kvartu Baščaršija, u Starom Gradu, pale su, jedna za drugom, dvije granate kalibra 76 mm i ubile dvije a ranile sedam osoba. U Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom SRK-a.[14249] U svom Završnom podnesku, tužilaštvo objašnjava da su granate ispaljene iz topa M48 B-1 kalibra 76 mm koje je SRK imao, uključujući i one na Vidikovcu i Hreši, a koje ABiH nije imala.[14250] Međutim, optuženi tvrdi da je lice mjesta incidenta manipulisano i da su dvije eksplozije inscenirane.[14251] Nadalje, optuženi napominje da je Žalbeno vijeće u predmetu *Dragomir Milošević* poništilo zaključke Pretresnog vijeća da je SRK ispalio te granate jer je bilo nemoguće odrediti mjesto otvaranja vatre budući da su obje vojske imale položaje u pravcu iz kojeg su granate doletjele.[14252] Prema riječima optuženog, u ovom predmetu nisu predočeni dodatni dokazi i stoga ovo Vijeće nema na osnovu čega da zaključi da je SRK ispalio te granate.[14253]

14248 Vijeće podsjeća da je Poparić u svom svjedočenju govorio o veoma maloj vjerovatnoći da bi prva minobacačka granata pogodila pijacu, dok je Higgs u svom svjedočenju izjavio da nije bilo veoma teško pogoditi pijacu, budući da se vidi s okolnih brda, i da su ciljevi u gradu bili prethodno zabilježeni. Iako se prihvata da bi takav pogodak bilo teško ostvariti, s obzirom na to da većina Vijeća smatra da je cilj bilo šire područje oko pijace, Poparićev iskaz u vezi s vjerovatnoćom namjernog gađanja pijace potpuno je irelevantan.

14249 Optužnica, incident 9 iz Priloga G Optužnici.

14250 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 61.

14251 Završni podnesak odbrane, par. 2119–2121.

14252 Završni podnesak odbrane, par. 2122. Optuženi takođe dodaje da u predmetu *Perišić* Pretresno vijeće isto tako nije moglo da zaključi van svake razumne sumnje da su dvije granate, koje su pale na buvlju pijacu, doletjele s položaja VRS-a. V. Završni podnesak odbrane, par. 2123.

14253 Završni podnesak odbrane, par. 2122, 2124.

4255. Maglovitog jutra 22. decembra 1994., oko 9:10 sati, eksplodirale su dvije granate na buvljoj pijaci na Baščaršiji.[14254] Eksplozije su prouzrokovale civilne žrtve; dva civila su poginula, a sedam ili osam ih je ranjeno, od čega tri teško.[14255] Istrage u vezi s ovim incidentom proveli su MUP BiH, Francuski bataljon i dva vojna posmatrača UN-a, major Hanga Tsori Hammerton i major Ilonyosi.[14256]

4256. Suljević je učestvovao u istrazi ovog incidenta, zajedno s Bešićem, Đozom, i drugima.[14257] Prema službenom izvještaju koji je sačinio CSB Sarajevo na dan incidenta, dvije granate su pale na buvlju pijacu na Baščaršiji, u ulici Petra Kočića (sada ulica Telali) i u ulici Danila Ilića (sada ulica Oprkanj) oko 9:10 sati.[14258] Od eksplozija su poginule dvije, a ranjeno je sedam osoba.[14259] U izvještaju se također navodi da je "[n]a osnovu upadnog ugla projektila, te nastalih oštećenja od eksplozije i krhotina, utvrđeno […] da su projektili ispaljeni iz pravca juga, što odgovara položajima agresorskih snaga u regionu Trebevića."[14260] Iako se navodi da fragmenti ukazuju na to da su granate ispaljene iz topa B-1 kalibra 76 mm, u izvještaju se također napominje da će "konačan pismeni nalaz o vrsti i kalibru artiljerijskog oruđa te pravcu i mjestu s kojeg je izvršeno ispaljenje,

---

14254 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3029. Hogan je obišao mjesto incidenta i odredio GPS koordinate lokacije. V. Barry Hogan, T. 11204–11207, 11217 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2193 (Mapa Sarajeva); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

14255 Činjenica o kojoj je presuđeno 3030.

14256 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3031. Međutim, Vijeću nije predočen nijedan izvještaj UN-a u vezi s ovim incidentom. U izvještaju CSB-a Sarajevo, koji je Vijeću predočen, navodi se da su pripadnici Francuskog bataljona bili na licu mjesta, kao i vojni posmatrači UN-a. V. P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 3; D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 3.

14257 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 44; P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 2; P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 42–45; Nedžib Đozo, T. 9637 (10. decembar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 17; svjedok KDZ485, T. 8925 (3. novembar 2010.).

14258 P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 3; P1319 (Mapa Sarajeva s označenim granatiranjem Baščaršije). V. također Ekrem Suljević, T. 6196–6199, 6201–6203 (6. septembar 2010.); D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), *e-court* str. 16–17 (u b/h/s verziji); D553 (Fotografija Baščaršije s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); svjedok KDZ485, T. 8927–8929, 8931–8932, 8944–8945 (3. novembar 2010.); D863 (Fotografija Baščaršije s oznakama koje je unio svjedok KDZ485); D865 (Fotografija Baščaršije s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

14259 U ovom su incidentu poginuli Mirsad Delić i Hasan Hadžić, dok su kao ranjeni evidentirani Remzija Kihić, Ismeta Pačariz, Saliha Lukšija, Envera Sadović, Samir Mujković, Kasim Krka, i Ramiz Hodžić. V. P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 3–4. Pored izvještaja CSB-a Sarajevo u kojem se navodi broj žrtava ovog incidenta, Vijeću su također predočene medicinske potvrde za neke od tih žrtava. V. P1550 (Medicinska dokumentacija za Remziju Kikić); P1556 (Ljekarska uputnica za Remziju Kikić); P1253 (Medicinski izvještaj za Ramiza Hodžića); P1246 (Medicinski izvještaj za Ramiza Hodžića); P1535 (Medicinska dokumentacija za Ismeta Pačariza); D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 14 (medicinski izvještaj za Salihu Lukšija).

14260 Izvještaj također sadrži izjave dva očevica (Bajraktarević i Bećirević) koji su tvrdili da su čuli ispaljenje granata prije eksplozija i da je zvuk opaljenja dopirao s područja Vidikovca na Trebeviću. Dva druga očevica (Subašić i Ibrulj) su izjavili da su čuli da se granate ispaljuju negdje na području Trebevića. V. P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 3; D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 5–7, 21–22, 25.

[…] nakon izvršenih potrebnih vještačenja, radnici [CSB-a Sarajevo] dostaviti" sudiji zaduženom za istragu.[14261] Suljević je zatim pripremio izvještaj u kojem je zaključio da su fragmenti prikupljeni na licu mjesta, uključujući jedan dio upaljača UTI M68, bili fragmenti dvije granate M70 kalibra 76 mm i da su te granate ispaljene iz pravca "neprijateljsk[ih] položaj[a] na Trebeviću", pod azimutom od 159 stepeni u odnosu na sjever, s marginom greške od pet stepeni.[14262] Prema Suljevićevim riječima, vojnici UNPROFOR-a, koji su također bili prisutni na licu mjesta, složili su se s njegovim procjenom u vezi s pravcem vatre, ali ne i s kalibrom projektila, zaključivši da se vjerovatno radi o minobacačkim granatama kalibra 82 mm.[14263]

4257. Suljević je objasnio da se redoslijed pada granata može utvrditi jedino na osnovu izjava svjedoka, napominjući da je, prema izjavama nekih od očevidaca, prva granata pala na pločnik u ulici Danila Ilića, dok je druga granata pala blizu prozora kuće u ulici Petra Kočića.[14264] Svjedok KDZ485 je u svom svjedočenju izjavio da su granate pale "na isključivo civilno područje u kojem nije bilo nikakve vojne aktivnosti".[14265] On je također rekao da su sva tijela bila uklonjena kad je tim CSB-a Sarajevo stigao na lice mjesta, i negirao je da je mjesto incidenta na bilo koji drugi način izmijenjeno.[14266] Đozi, drugom istražitelju u timu, postavljeno je pitanje da li je moguće da je eksplozija izazvana napravom postavljenom na mjesto incidenta; on je objasnio da je tim pronašao geler projektila koji nije bio geler minobacačke granate, pa je stoga osporio teoriju o eksplozivnoj

14261 P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 3.

14262 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 45–46; P1318 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 2; P1319 (Mapa Sarajeva s označenim granatiranjem Baščaršije); P1320 (Fotografije u vezi s granatiranjem Baščaršije); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 18; svjedok KDZ485, T. 8930–8931, 8936–8938 (3. novembar 2010.); D864 (Fotografija u vezi s incidentom na buvljoj pijaci na Baščaršiji s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

14263 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 47; P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 3. Vijeće napominje da nijedna od strana nije ponudila izvještaj UN-a u vezi s ovim incidentom i da stoga ne može da potvrdi i/ili ocijeni zaključke UN-a koji se odnose na ovaj incident.

14264 Ekrem Suljević, T. 6191–6192 (6. septembar 2010.); D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), str. 22–23; svjedok KDZ485, T. 8930–8931 (3. novembar 2010.); D862 (Skica Baščaršije s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

14265 P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 18. Stanica policije Stari Grad bila je udaljena nekoliko stambenih blokova od mjesta incidenta. V. Nedžib Đozo, T. 9637–9638 (10. decembar 2010.); D915 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

14266 Svjedok KDZ485 je potvrdio da je tlo oko jednog od kratera bilo očišćeno, ali je napomenuo da je to učinjeno nakon što su pregledani i fotografisani tragovi, jer se lice mjesta fotografiše u različitim etapama istrage. V. svjedok KDZ485, T. 8929, 8935–8936, 8938–8943, 8947–8948 (3. novembar 2010.); D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Baščaršije 22. decembra 1994.), *e-court* str. 35–38 b/h/s verzije. Đozo je također potvrdio da su tijela bila uklonjena kad je tim stigao na lice mjesta, oko 15 minuta nakon što su granate eksplodirale. V. P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 46; Nedžib Đozo, T. 9639–9641 (10. decembar 2010.).

napravi postavljenoj na mjesto incidenta.[14267] Suljević je takođe negirao da je bilo šta drugo osim projektila eksplodiralo na mjestu incidenta.[14268]

4258. Što se tiče granata kalibra 76 mm, Suljević je u svom svjedočenju izjavio da CSB Sarajevo ima uzorke fragmenata takvih projektila, koji su prikupljeni nakon što je SRK ispalio projektile na grad.[14269] Vijeću je takođe predočeno više dokumenata VRS-a i SRK-a, koji pokazuju da je SRK imao veliki broj topova M48 B1 iz kojih su ispaljivani projektili kalibra 76 mm, uključujući jedan takav top na području Hreše i Vidikovca.[14270] S druge strane, izgleda da je ABiH imala samo nekoliko takvih topova, koji su svi bili locirani južno i jugozapadno od Ilidže, te stoga van kontrole ABiH koja se nalazila unutar samog grada.[14271]

4259. Zorica Subotić se složila s tim da su se na mjestu incidenta desile dvije eksplozije, ali je osporila način na koji su se te eksplozije desile i tvrdila je da je lice mjesta manipulisano.[14272] Ona je tvrdila da se prva eksplozija, koja se povezuje s kraterom na ivičnjaku u Ulici Danila Ilića, nije desila na toj lokaciji nego na lokaciji u blizini, i da je krater blizu ivičnjaka ručno iskopan.[14273] Taj zaključak je donijela na osnovu fotografija koje je u vrijeme incidenta snimio tim CSB-a Sarajevo, tvrdeći da one pokazuju, između ostalog, sljedeće: (i) krater je suviše velik za projektil kalibra 76 mm, (ii) količina materijala izbačenog iz kratera na lijevu stranu ivičnjaka (kako se vidi iz navodnog pravca iz kojeg je projektil doletio) je nesrazmjerno veća u odnosu na količinu materijala na desnoj strani ivičnjaka, (iii) neki od predmeta oko kratera su i dalje pokriveni snijegom, iako se od udara projektila snijeg trebao raspršiti, (iv) raspored tragova zemlje i više metalnih fragmenata,

14267 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 47.

14268 Ekrem Suljević, T. 6204–6206 (6. septembar 2010.); D555 (Fotografija kratera od granate na Baščaršiji s oznakama koje je unio Ekrem Suljević).

14269 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 29; Ekrem Suljević, T. 5684–5685, 5687–5688 (21. juli 2010.). Pored toga, Suljević je objasnio da je moguće razlikovati krater koji napravi minobacačka granata od kratera koji napravi artiljerijski projektil. V. Ekrem Suljević, T. 5735–5738 (22. juli 2010.); D525 (Skica koju je nacrtao Ekrem Suljević).

14270 P5056 (Pismo Manojla Milanovića generalu Hayesu, 15. avgust 1993.), str. 2; P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1593 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1594 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1595 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1279 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.), str. 2; P1282 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 18. april 1995.), str. 1; P1303 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 22. juni 1995.), str. 1; P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 2; P5941 (Dokument u vezi s artiljerijskom vatrom i tenkovima), str. 1. V. takođe P1058 (Mapa ABiH); P6301 (Tabela vojnih znakova).

14271 P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); P6301 (Tabela vojnih znakova); D779 (Naređenje SRK-a, 27. mart 1995.), str. 2, 3. Prema riječima Dragomira Miloševića, 104. motorizovana brigada ABiH je imala topove od 76 mm i koristila ih je da bi gađala tvornicu "Famos" u blizini Lukavice. V. Dragomir Milošević, T. 32787–32788 (29. januar 2013.). Vijeće napominje da se zona odgovornosti 104. motorizovane brigade nalazila južno do aerodroma, u području Hrasnice i planine Igman. V. P1058 (Mapa ABiH).

14272 Zorica Subotić, T. 38277 (14. maj 2013.).

14273 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 145–150.

te drugih predmeta koji se vide blizu kratera, ukazuju na to da se eksplozija u stvari desila nekoliko metara dalje od kratera, i (v) na kući blizu kratera oštećeni su prozorski kapci ali ne i fasada oko njih, što je protivno zakonima fizike.[14274] Prema riječima Zorice Subotić, ovaj krater i prostor oko njega su remećeni kako bi se stvorio utisak da je na toj lokaciji eksplodirao "kumulativno-parčadni artiljerijski projektil", dok je prava eksplozija blizu kratera u stvari izazvana "samo eksplozivom"; remećenje prvobitnog stanja kratera je također imalo za cilj da lice mjesta izgleda tako da odgovara pravcu vatre koji su na kraju odredili istražitelji.[14275]

4260. Što se tiče druge eksplozije, Zorica Subotić je napomenula da je krater suviše veliki za projektil kalibra 76 mm i da je također suviše plitak u odnosu na krater koji se povezuje s prvom eksplozijom.[14276] Nadalje, ona je navela da je oblik tog kratera sličan obliku kratera projektila koji eksplodiraju pod malim upadnim uglovima ili čak projektila koji leže na tlu.[14277] Podsjećajući da je na licu mjesta pronađen dio upaljača, Zorica Subotić je tvrdila da jedna od fotografija snimljenih u vrijeme incidenta na kojoj se vide fragmenti projektila također pokazuje netaknut upaljač bez detonatora, što je po njenom mišljenju "apsolutno nemoguće" jer se upaljač aktivira u trenutku udara o tlo.[14278] Prema mišljenju Zorice Subotić, to se moglo desiti jedino ako je detonacija projektila izazvana statično, uz korištenje eksplozivnog punjenja.[14279]

14274 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 145–146, 148–150; Zorica Subotić, T. 38277–38280 (14. maj 2013.); D3541 (Fotografija kratera od granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić). Zorica Subotić je također navela da je njen argument potvrđen činjenicom da fotografije snimljene u vrijeme incidenta pokazuju da je lice mjesta "značajno izmenjeno bez ijednog razloga za koji bi postojalo objašnjenje vezano za uzimanje materijalnih tragova prilikom uviđaja". Nadalje, ona je tvrdila da je "nesporna činjenica" da je pravac doleta određen na osnovu izmijenjenog lica mjesta. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 147–148.

14275 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 148, 153.

14276 Prema riječima Zorice Subotić, razlika u veličini između dva kratera je čudna, budući da su to krateri od projektila ispaljenih iz istog oruđa i s iste lokacije. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150; Zorica Subotić, T, 38280–38281 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju, Zorica Subotić je potvrdila da je njen argument da je krater prevelik zasnovan na poređenju konkretnog kratera s kraterima od minobacačkih granata kalibra 82 mm. Zatim je prihvatila da topovski projektil od 76 mm teži preko 8 kilograma, dok minobacačka granata od 82 mm teži oko 3 kilograma. V. Zorica Subotić, T. 38461–38465 (16. maj 2013.); P6325 (Izvod iz priručnika o municiji Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ).

14277 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150.

14278 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150–151; Zorica Subotić, T. 38281 (14. maj 2013.).

14279 D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 151–154; Zorica Subotić, T. 38281 (14. maj 2013.), T. 38466–38469 (16. maj 2013.).

4261. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje jednu dodatnu činjenicu o kojoj je presuđeno koja se odnosi na pravac vatre i ukazuje na to da su obje granate ispaljene s jugoistoka.[14280]

4262. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da su dva projektila pogodila buvlju pijacu na Baščaršiji 22. decembra 1994. Oslanjajući se konkretno na izvještaj CSB-a Sarajevo i na iskaze Suljevića i Đoze, Vijeće smatra da su oba projektila bile granate kalibra 76 mm i da su doletjele iz pravca jugoistoka. Iako je Suljević napomenuo da je UN ustanovio da su ti projektili bile minobacačke granate kalibra 82 mm, Vijeće se u tom pogledu uvjerilo u zaključke tima CSB-a Sarajevo. Prvo, izgleda da na licu mjesta nisu pronađeni tragovi granate, kao što je krilce stabilizatora. Drugo, vještaci balističari CSB-a Sarajevo, koji su imali iskustvo u vezi s municijom i oružjem korištenim u sukobu u Sarajevu, proveli su detaljnu balističku analizu fragmenata prikupljenih na licu mjesta, uključujući dio upaljača, i zaključili da se radi o fragmentima projektila kalibra 76 mm. Treće, trag rasprskavanja u kraterima na licu mjesta navodi na zaključak da to područje nisu pogodile minobacačke granate. Konačno, čak se i Zorica Subotić, vještak optuženog, implicitno složila s tim da su fragmenti pronađeni na licu mjesta fragmenti projektila kalibra 76 mm.[14281]

4263. Vijeće podsjeća na tvrdnju Zorice Subotić da je mjesto incidenta manipulisano i da su eksplozije uzrokovane napravom postavljenom na lice mjesta. Vijeće zaključuje da je njena tvrdnja potpuno neprihvatljiva iz više razloga. Prvo, Zorica Subotić je mnoge od svojih tvrdnji zasnovala jedino na fotografijama lica mjesta snimljenim u vrijeme incidenta, koje nisu dovoljno jasne i stoga nisu osobito pouzdane. Drugim riječima, ona nikad nije bila u mogućnosti da pregleda te kratere, a ipak je komentarisala njihovu veličinu i dubinu, pa je čak zaključila gdje je bilo pravo mjesto prve eksplozije. Drugo, Zorica Subotić je tvrdila da je pravac dolazne vatre utvrđen nakon manipulisanja lica mjesta i da je mjesto incidenta "značajno izmenjeno bez ijednog razloga za koji bi postojalo objašnjenje vezano za uzimanje materijalnih tragova prilikom uviđaja". Vijeće zaključuje da je njena tvrdnja u vezi sa značajnim manipulisanjem neodrživa, jer sve fotografije lica mjesta dosljedno pokazuju da su krateri očišćeni u određenoj etapi istrage, što je tim CSB-a Sarajevo činio u mnogim drugim incidentima navedenim u prilozima Optužnici, o kojima se raspravlja u ovoj presudi.[14282] Konačno, što se tiče tvrdnje Zorice Subotić da je upaljač koji je pronađen na licu

[14280] Činjenica o kojoj je presuđeno 3032.

[14281] V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 151–152.

[14282] V. npr. P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). Pored toga, u vezi s incidentom 6 iz Priloga G Optužnici, Sabljica je svjedočio o utvrđenoj proceduri koju su tehničari CSB-a Sarajevo primjenjivali prilikom čišćenja i pripremanja mjesta udara, kako bi nakon toga vještaci balističari mogli da pristupe određivanju pravca vatre. V. P1695

mjesta netaknut, Vijeće napominje da je ona taj zaključak donijela na osnovu jedne nejasne fotografije raznih fragmenata projektila pronađenih na mjestu incidenta.[14283] U isto vrijeme, nije dovoljno objasnila zašto misli da je jedan od prikazanih fragmenata bio cijeli upaljač.[14284] Pored toga, Vijeće ne vidi razlog da sumnja u izvještaj CSB-a Sarajevo u kojem se navodi da je pronađen samo dio upaljača, a ne cijeli upaljač. Iz svih gore navedenih razloga, Vijeće odbacuje teoriju Zorice Subotić da je ovaj incident insceniran.

4264. Oslanjajući se na izvještaj CSB-a Sarajevo, na predočenu medicinsku dokumentaciju i na činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se također uvjerilo da su od eksplozija na buvljoj pijaci poginule dvije i da je ranjeno sedam osoba, koje su sve bile civili i nisu direktno učestvovale u neprijateljstvima. Pored toga, buvlja pijaca se nalazila u stambenom dijelu Starog Grada i u vrijeme incidenta u tom području, ili u njegovoj blizini, nije bilo vojnih ciljeva.

4265. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, Vijeće podsjeća na tvrdnju optuženog da je i u predmetu *Dragomir Milošević* i u predmetu *Perišić* konstatovano da ne postoje dovoljni dokazi za zaključak da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom SRK-a. Međutim, suprotno njegovoj tvrdnji da u ovom predmetu nisu izvedeni dodatni dokazi u pogledu tog konkretnog pitanja, Vijeće podsjeća da je tužilaštvo predočilo dodatne dokaze, odnosno činjenicu da je SRK u svom arsenalu imao veliki broj topova koji su ispaljivali projektile kalibra 76 mm, uključujući jedan top na području Vidikovca, koji je u izvještaju CSB-a identifikovan kao mjesto otvaranja vatre. Pored toga, dokazi koji su Vijeću predočeni također jasno pokazuju da ABiH nije imala takve topove u pravcu jugoistoka, odakle su granate doletjele, nego u spoljašnjem prstenu oko Sarajeva, na području planine Igman. Prema tome, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su dvije granate kalibra 76 mm, koje su pogodile buvlju pijacu, ispaljene s teritorije pod kontrolom SRK-a, s područja Vidikovca i Trebevića. Budući da su ispaljene samo dvije granate i da u blizini nije bilo vojnih ciljeva, Vijeće se uvjerilo da su snage SRK-a namjerno gađale područje Baščaršije, uključujući buvlju pijacu, i civile koji su se tu nalazili.

(Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 20–21, 32. V. također P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 12, 20, 34; svjedok KDZ485, T. 8947–8948 (3. novembar 2010.).

14283 Vijeće također napominje da se u oznakama na samoj fotografiji ne pominje upaljač kao jedan od fragmenata koji se na njoj vidi.

14284 Iako je Zorica Subotić u svoj izvještaj uključila fotografiju jednog neeksplodiranog projektila kalibra 76 mm – kako bi pokazala da je jedan od fragmenata na fotografiji CSB-a Sarajevo upaljač – Vijeće smatra da nije očigledno da je jedan od fragmenata na fotografiji CSB-a Sarajevo zaista cijeli upaljač projektila kalibra 76 mm. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 151–152.

(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici)

4266. Prema optužnici, 28. avgusta 1995., minobacačka granata kalibra 120 mm pala je na ulicu Mula Mustafe Bašeskije, ispred ulaza u Gradsku tržnicu, kojom prilikom su poginule 43, a ranjeno 75 osoba.[14285] U Optužnici se također navodi da je granata doletjela s teritorije pod kontrolom SRK-a na Trebeviću.[14286] U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je od granate poginulo "najmanje 35 osoba" i da je ranjeno "najmanje 78 osoba", od kojih su većina bili civili.[14287]

4267. U svom Završnom podnesku, optuženi tvrdi da granata nije mogla doletjeti s položaja SRK-a, sugerišući tako da je granatu ispalila ABiH, a da pritom to nije izričito naveo.[14288] Iako u Završnom podnesku ne navodi kako je ABiH izazvala ovaj incident, većina dokaza koje je optuženi izveo ukazuje na to da je na mjesto incidenta postavljena statična eksplozivna naprava.[14289] Pored toga, kao i u vezi s prvim incidentom na Markalama, optuženi je tokom izvođenja dokaza tvrdio da je incident insceniran i da su tijela dovezena na mjesto incidenta, iako to ne pominje u svom Završnom podnesku.[14290] Budući da optuženi u Završnom podnesku nije izričito odustao od ove dvije teorije, Vijeće će ih razmotriti dalje u tekstu, kao što je postupilo i u vezi s prvim incidentom na Markalama.

(a) Incident

4268. Jutro 28. avgusta 1995. bilo je mirno, zbog čega se veliki broj ljudi nalazio na području pijace Markale.[14291] Između 10:50 i 11:00 sati, četiri granate pale su jedna za drugom na trg blizu pijace Markale, otprilike 200 do 300 metara od pijace.[14292] Odmah nakon 11:00 sati,[14293] peta

14285 Optužnica, incident 19 iz Priloga G Optužnici.

14286 Optužnica, incident 19 iz Priloga G Optužnici.

14287 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 62. Što se tiče ovih brojki, izgleda da se tužilaštvo oslanja na činjenicu o kojoj je presuđeno 3081. Međutim, dodatak H u kojem tužilaštvo navodi imena ranjenih i poginulih sadrži imena 43 poginule i 73 ranjene osobe, te je u suprotnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno 3081, barem što se tiče ranjenih. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak H, str. 20–27.

14288 Završni podnesak odbrane, par. 2125–2162.

14289 Vijeće napominje da optuženi u svom Završnom podnesku jednostavno rezimira svjedočenja svojih svjedoka, ali ne navodi njihove konačne zaključke u vezi s tim šta se 28. avgusta 1995. desilo na Markalama. Na primjer, nakon iznošenja velikog dijela svjedočenja Zorice Subotić, optuženi ne navodi njen konačan zaključak, odnosno da je statična eksplozivna naprava postavljena na mjesto incidenta. Isti slučaj je i s drugim svjedocima, kao što su Demurenko i Veljović. Iako u Završnom podnesku optuženog nema objašnjenja, Vijeće pretpostavlja da je stav koji je optuženi zauzeo u vezi s prvim incidentom na Markalama, iznesen u fusnoti 5073 Završnog podneska isti i u vezi s ovim incidentom. Ipak, kao i u slučaju prvog incidenta na Markalama, Vijeće će u svojoj analizi razmotriti sveukupne dokaze koje je optuženi izveo u vezi s ovim incidentom, te će stoga razmotriti zaključke svjedoka optuženog, kako bi ocijenilo njihov kredibilitet i ustanovilo šta se. desilo na Markalama 28. avgusta 1995 V. fusnota 13939.

14290 V. npr. Pretres, T. 6396 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedoku iznio taj svoj argument).

14291 P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 4, 6.

14292 Harry Konings, T. 9307–9308 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 65; P1959 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings); P1905 (Izjava svjedoka

granata je pala ispred glavnog ulaza u zgradu Gradske tržnice na Markalama, oko 100 do 150 metara od mjesta koje je bilo granatirano 5. februara 1994.[14294] Đula Leka, koja je stajala na pet do sedam metara od mjesta udara, povrijeđena je u lijevu stranu grudi i u lijevu nadlakticu, a njen zet je poginuo.[14295] Ismet Svraka je stajao ispred ulaza u zgradu tržnice sa svoja dva prijatelja, penzionerima Ramom Herceglijom i Ibrahimom Hajvazom, na manje od tri-četiri metra od mjesta udara.[14296] Svraka je u eksploziji izgubio lijevu nogu i zadobio povrede desnog stopala i stomaka, a njegova dva prijatelja su poginula.[14297] On je u svom svjedočenju izjavio da nije bilo upozorenja prije eksplozije i da nije čuo druge četiri granate prije udara granate na Markalama.[14298] Supruga Sulejmana Crnčala, koja je na pijacu otišla da potraži mlijeko u prahu, takođe je poginula u ovoj eksploziji.[14299] Pošto se nije vratila kući u određeno vrijeme, Crnčalo je otišao po nju na pijacu i kad je oko podne tamo stigao, vidio je veliki metež, posvuda tragove krvi i ljudsko tkivo rasuto po cijelom tom području.[14300] Crnčalo nije vidio istražne organe ni službena lica na mjestu incidenta.[14301] Rečeno mu je da ode u bolnicu Koševo, i kad nije našao ime svoje supruge na listi

---

KDZ485), par. 24–29. Ali v. Emir Turkušić, T. 9061 (4. novembar 2010.) koji je mislio da su te granate pale nakon incidenta na Markalama, ali u to nije bio potpuno siguran.

14293 Tokom suđenja optuženi je istaknuo da se u jednom od izvještaja, koje su nakon incidenta sačinili organi vlasti – odnosno u izvještaju koji je pripremio Viši sud u Sarajevu – kao vrijeme incidenta navodi 13:05 sati, dok se u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi da je CSB Sarajevo informisan o incidentu u 11:30 sati. Zaključak optuženog je bio da je incident insceniran. V. Emir Turkušić, T, 9059–9064 (4. novembar 2010.); P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1, 6. Međutim, Vijeće napominje da ne samo da su svi drugi dokazi u skladu s iskazima žrtava prema kojima se incident desio oko 11:00 sati, nego se i u izvještaju Višeg suda u Sarajevu navodi da je istraga počela u 11:50 sati. Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je vremenska oznaka "13:05 sati" na početku tog izvještaja tipografska greška. V. npr. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 24; P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1; P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 2; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20; P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 3078. Vijeće takođe napominje da se u engleskom prevodu dokumenta P1449 kao vrijeme incidenta navodi 13:03 sati, što Vijeće smatra tipografskom greškom prevodioca jer se u b/h/s verziji kao vrijeme incidenta jasno navodi 13:05 sati.

14294 P141 (Izjava Đule Leke vlastima BiH, 29. avgust 1995.); P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2; Sead Bešić, T. 9428–9429 (8. decembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.). Za tačnu lokaciju, v. P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2193 (Mapa Sarajeva); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D617 (Mapa Sarajeva). V. takođe diskusiju o incidentu 8 iz Priloga G Optužnici.

14295 P141 (Izjava Đule Leke vlastima BiH, 29. avgust 1995.); P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2.

14296 P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 6; Ismet Svraka, T. 9658, 9661–9664, 9668 (13. decembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

14297 P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 8, 11; Ismet Svraka, T. 9655 (10. decembar 2010.).

14298 P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 7; Ismet Svraka, T. 9669 (13. decembar 2010.).

14299 P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 6, 94–96; Sulejman Crnčalo, T. 1167–1168 (14. april 2010.).

14300 Sulejman Crnčalo, T. 1167, 1173–1176 (14. april 2010.).

14301 Sulejman Crnčalo, T. 1173–1174 (14. april 2010.).

ranjenih, otišao je u mrtvačnicu gdje je konačno saznao da je poginula i gdje je vidio njeno tijelo.[14302]

4269. Nakon eksplozije, Đula Leka je odvezena u bolnicu Koševo, gdje je ostala četiri-pet dana; 1996. godine još uvijek je patila od bolova u ramenu i grudima.[14303] U napola svjesnom stanju, Svraka je odvezen u bolnicu Koševo, gdje je vidio mnogo povrijeđenih ljudi; više puta je operisan i iz bolnice je izašao nakon 45 dana.[14304] Kasnije je imao više rekonstruktivnih hirurških zahvata kako bi mogao da se osloni na desno stopalo i sada je 90% invalid.[14305]

(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a

4270. Ubrzo poslije eksplozije, Đozi je naloženo da sa svojim kolegama i svim raspoloživim vozilima odu na lice mjesta, kako bi pomogli u prevozu povrijeđenih.[14306] Đozo je u svom svjedočenju izjavio da je mjesto incidenta uglavnom obezbjeđivala policijska stanica Centar, budući da je granata pala na područje između te policijske stanice i stanice Stari Grad.[14307] Kad su on i njegove kolege stigli na lice mjesta, neki od povrijeđenih su već bili odvezeni, a poginuli su još uvijek ležali oko pijace.[14308] Pored toga, situacija je bila tako haotična da Đozo i njegove kolege nisu mogli proći da pruže pomoć, te su se vratili u policijsku stanicu.[14309] Osim što je kasnije uzeo izjave očevidaca, Đozo nije učestvovao u istrazi ovog incidenta.[14310] Međutim, on je rekao da je prije ovog incidenta proveo istragu u vezi s druga dva incidenta granatiranja, jednim od 25. juna i drugim od 1. jula 1995., kad su granate pale u neposrednoj blizini Markala.[14311] U prvom od ta dva incidenta utvrđeno je da su dvije-tri granate doletjele sa srpskih položaja na sjeveru, iz naselja Barice i Mrkovići, dok su u drugom incidentu četiri granate doletjele iz pravca Lukavice ili Vraca,

14302 Sulejman Crnčalo, T. 1167–1168, 1178–1179 (14. april 2010.), T. 1279–1280 (15. april 2010.); P740 (Potvrde o obdukciji žrtava sa Markala, 28. avgust 1995.), *e-court* str. 35.

14303 P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), str. 21; P1229 (Ljekarske potvrde za Ajkunu Cocalić, Đulu Leku, Raziju Čolić, Janju Pašić i Adisu Duran). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3083.

14304 P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 8–10; Ismet Svraka, T. 9655–9656 (10. decembar 2010.), T. 9662–9663, 9669–9671 (13. decembar 2010.); P1225 (Ljekarska potvrda za Ismeta Svraku); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), str. 20.

14305 Ismet Svraka, T. 9656–9657 (10. decembar 2010.); P1993 (Ljekarska uvjerenja za Ismeta Svraku).

14306 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41. Đozo je u svom svjedočenju izjavio da se policijska stanica Stari Grad nalazi na manje od jedan kilometar od pijace Markale. V. Nedžib Đozo, T. 9542–9544 (9. decembar 2010.); P1979 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

14307 Nedžib Đozo, T. 9636 (10. decembar 2010.).

14308 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41.

14309 Nedžib Đozo, T. 9634–9636 (10. decembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41.

14310 Nedžib Đozo, T. 9635–9636 (10. decembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41.

14311 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 24–34; Nedžib Đozo, T. 9548–9552 (9. decembar 2010.), T. 9553–9558, 9562–9564 (10. decembar 2010.); P1990 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s incidentom granatiranja od 1. jula 1995.).

koji su takođe bili pod kontrolom SRK-a.[14312] Prema Đozinim riječima, SRK je polako korigovao vatru dok konačno nije pogodio pijacu Markale 28. avgusta 1995.[14313] Kad mu je iznijeta tvrdnja da je neobično da su, i pored te korekcije vatre, Markale konačno pogođene samo dvaput, jednom 1994. i jednom 1995. godine, Đozo je izjavio da je sigurno da su u Sarajevu gađane najprometnije ulice i da se najveći broj ljudi kretao oko ulice Mula Mustafe Bašeskije.[14314]

4271. Svjedok KDZ304 je bio na licu mjesta "otprilike" 10 minuta nakon što je čuo eksplozije.[14315] On je u svom svjedočenju izjavio da je, kad je stigao na mjesto incidenta, većina žrtava već bila odvezena.[14316]

4272. Emir Turkušić, vještak balističar CSB-a Sarajevo,[14317] krenuo je prema pijaci Markale da nešto kupi kad je vidio kako pored njega prolaze automobili puni mrtvih i ranjenih.[14318] Odmah se vratio u bazu gdje mu je njegov pretpostavljeni naložio da uzme neophodnu balističku opremu i da ode na mjesto incidenta s Nedimom Bosnićem, drugim članom tima.[14319] Turkušić i Bosnić bili su na pijaci za oko 10 minuta, kad je većina tijela uklonjena i kad su tamo već bili neki pripadnici UNPROFOR-a i ljudi iz CSB-a Sarajevo.[14320] Turkušić je scenu opisao kao "zadnji krug Danteovog pakla", s ogromnim lokvama krvi, otkinutim dijelovima ljudskih tijela, i uspaničenim i uplašenim ljudima koji su se tamo zatekli.[14321]

4273. Konings, vojni posmatrač UN-a iz tima na Sedreniku, čuo je za incident na radiju i ubrzo nakon toga ga je na telefon nazvala "bosanska policija" koja je tražila da vojni posmatrači UN-a dođu na lice mjesta.[14322] Konings i još dva vojna posmatrača UN-a su oko 30 minuta poslije

---

14312 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 25–34.

14313 P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 35. V. takođe Nedžib Đozo, T. 9548–9552 (9. decembar 2010.), T. 9553–9562, 9564–9565, 9577–9586 (10. decembar 2010.); P1981 (Skica koju je nacrtao Nedžib Đozo); P1982 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo); P1988 (Skica koju je nacrtao Nedžib Đozo); P1989 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

14314 U unakrsnom ispitivanju, Đozo se složio s optuženim da se pravoslavna crkva nalazi blizu pijace Markale i područja na koje su granate pale 25. juna i 1. jula 1995. V. Nedžib Đozo, T. 9577–9586 (10. decembar 2010.); D908 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

14315 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304, bez datuma), str. 16; svjedok KDZ304, T. 10528 (19. januar 2011.).

14316 Svjedok KDZ304, T. 10528 (19. januar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 16.

14317 P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 3.

14318 Emir Turkušić, T. 9001–9002, 9059–9062 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13.

14319 Emir Turkušić, T. 9001–9002, 9009 (4. novembar 2010.) (gdje je svjedok još izjavio da nije čuo eksploziju, jer je u to vrijeme bio u drugoj zgradi); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13.

14320 Emir Turkušić, T. 9083–9085 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13, 14. Bešić je u svom svjedočenju izjavio da su se, kad god je postojao veliki broj žrtava, prema uobičajenom postupku povrijeđeni odvozili u bolnicu, a poginuli u mrtvačnicu. V. Sead Bešić, T. 9423–9425 (8. decembar 2010.); P1969 (Video-snimak Markala 28. avgusta 1995.).

14321 P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 14. V. takođe Emir Turkušić, T. 9002–9004 (4. novembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

14322 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 49–51.

incidenta bili na lokaciji blizu pijace, gdje su se sastali s bosanskom policijom, uključujući vještake balističare, i istražnim sudijom.[14323] Cijela grupa je bila na mjestu incidenta otprilike 40 minuta nakon eksplozije.[14324] Do tada su sve žrtve bile odvezene, ali je na ulici još uvijek bilo mnogo stakla, velikih lokvi krvi i mnogo otkinutih dijelova tijela.[14325]

4274. Oko podne – kad su radnici policijske stanice Centar blokirali mjesto incidenta i kad su povrijeđeni i poginuli odvezeni – tim CSB-a Sarajevo, zajedno s tri vojna posmatrača UN-a, započeo je uviđaj.[14326] Turkušićeva uloga je bila da sakupi i analizira sve relevantne informacije koje bi ukazale, između ostalog, na azimut i vrstu projektila.[14327] Budući da je bio kriminalistički tehničar, Bešićev zadatak je bio da fotografiše lice mjesta, dok je njegov kolega snimao mjesto incidenta video-kamerom.[14328] Na licu mjesta su već bili prisutni vojnici Francuskog bataljona koji su vodili svoju istragu.[14329] Kasnije tokom dana, Harland je također došao na lice mjesta, kad je krv već bila oprana.[14330]

4275. Turkušić je veoma brzo pronašao krater u Ulici Mula Mustafe Bašeskije, blizu ulaza u zgradu tržnice i relativno blizu pločnika, i u svom svjedočenju je izjavio da je bilo nemoguće u toj mjeri poremetiti prvobitno stanje kratera jer bi to zahtijevalo mnogo manuelnog rada, što bi primijetile desetine prisutnih.[14331] Konings i drugi vojni posmatrači UN-a su također uočili i istražili krater, a Konings nije primijetio nikakav znak remećenja prvobitnog stanja kratera; prema njegovom mišljenju, odmah je bilo očigledno da je krater uzrokovan minobacačkim, a ne

14323 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 52.

14324 Harry Konings, T. 9302, 9372 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 53.

14325 Harry Konings, T. 9302, 9372–9374 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 53.

14326 Svjedok KDZ485, T. 8882–8883 (3. novembar 2010.); Sead Bešić, T. 9430–9431 (8. decembar 2010.), T. 9481–9484 (9. decembar 2010.); P1908 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1 (pod pečatom); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 23–24; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13; P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

14327 Emir Turkušić, T. 9009 (4. novembar 2010.).

14328 Sead Bešić, T. 9422–9423 (8. decembar 2010.), T. 9481 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 24–25; P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1968 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

14329 Emir Turkušić, T. 9007–9008 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13; Harry Konings, T. 9302 (7. decembar 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 16.

14330 David Harland, T. 2042–2043 (6. maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 229; P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.).

14331 P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 14; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 25–26; P1974 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić); Sead Bešić, T. 9423–9425, 9428–9429 (8. decembar 2010.); P1969 (Video-snimak Markala 28. avgusta 1995.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

artiljerijskim projektilom.[14332] Vojni posmatrači UN-a takođe su pronašli stabilizator koji je, prema Koningsovm riječima, bio na udaljenosti 10 do 20 metara od mjesta udara, i koji je imao savijena krilca i ćirilični natpis na poleđini.[14333] Bešić je u svom svjedočenju rekao da je stabilizator bio na udaljenosti od oko 25 do 45 metara od mjesta udara.[14334] Turkušić je potvrdio da on lično nije pronašao stabilizator, iako ga je vidio, i objasnio je da je na stabilizatoru bila ćirilična oznaka "KB", što znači da je granata proizvedena u tvornici "Krušik" u Valjevu, Srbija.[14335] Prema izvještaju CSB-a Sarajevo, stabilizator je na dnu imao urezane oznake "KB 9307" i "MK M74".[14336] Konings je u svom svjedočenju izjavio da je stabilizator odnijela "bosanska policija".[14337]

4276. Prema izvještaju CSB-a Sarajevo sastavljenog na osnovu prvih informacija dobijenih na dan incidenta,[14338] kao i na osnovu Turkušićevog balističkog izvještaja pripremljenog na osnovu njegove i Bosnićeve istrage, stabilizator je pripadao granati kalibra 120 mm koja je, prema rezultatima mjerenja kratera, doletjela s juga, pod azimutom od 170 stepeni, plus ili minus pet stepeni.[14339] Ovaj azimut je odgovarao "položajima agresorskih snaga u rejonu Trebevića."[14340] U izvještaju CSB-a Sarajevo takođe se navodi da je činjenica da "posmatrači UN-a na južnoj strani grada nisu registrovali artiljerijska dejstva s položaja koji su pod kontrolom [ABiH] također

---

14332 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 58, 60; P1968 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); Harry Konings, T. 9303–9306 (7. decembar 2010.); P1958 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Harry Konings).

14333 Harry Konings, T. 9306 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 56–57. U unakrsnom ispitivanju Konings nije bio potpuno siguran u to koliko je tačno stabilizator bio udaljen od kratera i prihvatio je da je u različitim prilikama naveo različite udaljenosti. V. Harry Konings, T. 9378–9379 (7. decembar 2010.).

14334 Bešić nije mogao objasniti zašto je stabilizator bio tako daleko od mjesta udara, ali je pretpostavio da su ga s tog mjesta gurnule automobilske gume. V. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 28–30; Sead Bešić, T. 9504–9505 (9. decembar 2010.); P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1975 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D903 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

14335 Emir Turkušić, T. 8994, 9076–9078 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13.

14336 P1908 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom). Sead Bešić je u svom svjedočenju izjavio da prva dva broja iza "KB" označavaju godinu, a sljedeća dva broja mjesec proizvodnje. V. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 15, 22–23. Ovo znači da je ta granata proizvedena u Krušiku, u julu 1993.

14337 Harry Konings, T. 9379–9380 (7. decembar 2010.).

14338 P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 26.

14339 P1908 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom); P1934 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2–4. V. takođe Emir Turkušić, T. 9019–9024, 9066–9067 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13, 16–30, 32–33; P1936 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1929 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1930 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1931 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1935 (Mape u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 27–28, 30–32; P1976 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

14340 P1908 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom).

ukazuje da je mina ispaljena s teritorije koja je trenutno pod kontrolom agresorskih snaga."[14341] Prema Turkušićevim riječima, granata je pala direktno na cestu ne udarivši ni u šta drugo na svojoj putanji.[14342]

4277. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, iako je tim izračunao da je upadni ugao granate bio 70 stepeni,[14343] Turkušić je izjavio da tim nije mogao tačno da kaže s koje tačke je granata ispaljena, budući da to zavisi od broja punjenja korištenog za njeno ispaljivanje.[14344] Međutim, na osnovu informacija vojnih posmatrača UN-a prema kojima tog konkretnog dana ABiH nije ispalila nijednu minobacačku granatu sa svojih položaja na sjevernoj strani Trebevića, tim CSB-a Sarajevo je zaključio da je granata doletjela s padina Trebevića pod kontrolom srpskih snaga.[14345] Turkušić je također napomenuo da mnogi faktori ukazuju na to da je granata ispaljena s trećim punjenjem, što znači s udaljenosti od otprilike 2.400 do 2.500 metara od Markala.[14346] Kad mu je iznijeta tvrdnja da radar UNMO-a nije zabilježio nijedno opaljenje sa srpske strane, Turkušić je odgovorio da to zavisi od područja koje je radar programiran da kontroliše.[14347]

4278. Prema izvještaju UNMO-a od 29 avgusta 1995., tim UNMO-a na Sedreniku bio je zadužen da istraži incident na Markalama koji se desio u 11:10 sati 28. avgusta 1995., kao i četiri druge granate koje su pale u blizini pijace, ranije istog dana, i to je učinio, zajedno s lokalnim vlastima.[14348] Kao što je Konings potvrdio tokom svog svjedočenja u ovom predmetu, taj tim je zaključio da se kod svih pet udara radilo o minobacačkim projektilima kalibra 120 mm, da svi projektili imaju iste oznake, odnosno oznake "KB 9307" i "MK M74", i da je granata koja je pala na Markale ispaljena iz pravca 170 stepeni, plus ili minus pet stepeni, u odnosu na sjever, s minimalnim "ug[lom] pada" od 67 stepeni.[14349] Što se tiče četiri druga projektila, tim je zaključio da

---

14341 P1908 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 28. V. također P1977 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1.

14342 P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 15.

14343 Emir Turkušić, T. 9012–9019, 9072–9075 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 30–32; P1927 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1928 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić). V. također Richard Higgs, T. 5939–5940 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

14344 P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 19–20 (gdje je svjedok također tvrdio da čak i najpoznatiji vojni stručnjaci i stručnjaci za artiljeriju ne bi mogli precizno odrediti mjesto otvaranja vatre u ovom incidentu).

14345 Emir Turkušić, T. 9071–9072 (4. novembar 2010); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 19–20. V. također Barry Hogan T. 11283–11284 (3. februar 2011.).

14346 Emir Turkušić, T. 9019 (4. novembar 2010.).

14347 Emir Turkušić, T. 9071–9072 (4. novembar 2010.).

14348 P1446 (Izvještaj UNMO-a, 29. avgust 1995.), str. 20. V. također P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20; Harry Konings, T. 9339–9340, 9372 (7. decembar 2010.).

14349 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17–19; P1446 (Izvještaj UNMO-a, 29. avgust 1995.), str. 20–22; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20–21. V.

su ispaljeni iz pravca 220 – 240 stepeni u odnosu na sjever, i da su udarili u tlo na udaljenosti od 200 od 300 metara od granate koja je pala na Markale.[14350] Tačno mjesto otvaranja vatre za svih pet granata ne može se odrediti, jer nije poznato s kojim punjenjem su ispaljene.[14351] Nakon uviđaja, tim UNMO-a otišao je u mrtvačnicu, gdje je potvrdio da je poginula 31 osoba.[14352] U mrtvačnici, Konings je vidio da su ljudi poginuli od gelera i da se radilo o tijelima ljudi koji su umrli netom prije.[14353] Nekoliko sati kasnije, broj žrtava se povećao na 34 poginule i 84 povrijeđene osobe.[14354] Nakon sastanka s bosanskom policijom u policijskoj stanici, Konings je podnio izvještaj svojim pretpostavljenima.[14355] On je objasnio da su tokom sastanka bosanske vlasti htjele da vojni posmatrači UN-a izjave da su granatu koja je pala na Markale ispalili bosanski Srbi, ali on u tom trenutku to nije mogao učiniti, jer je postojala mogućnost da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH.[14356]

4279. Konings je u svom svjedočenju izjavio da su mu sljedećeg dana, 29. avgusta 1995., Thomas Knustad i Paul Conway, dva vojna posmatrača UN-a koji su na dan incidenta bili na posmatračkom položaju 1, rekli da nisu primijetili, ni čuli, nijedan izlazni hitac s teritorije pod kontrolom ABiH, kao ni s dijela teritorije pod kontrolom VRS-a koji su mogli vidjeti.[14357] Posmatrački položaj 1 bio je na jugu Sarajeva, na brdu Čolina Kapa, približno 200 metara sjeverno od strane linije sukoba pod kontrolom ABiH i oko 1.500 metara od linija SRK-a.[14358] Hogan je u svom svjedočenju izjavio da

---

Harry Konings, T. 9306–9307, 9373–9375 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.); par. 61–63, 80; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1998–2002; P151 (Mapa s oznakama koje je unio Thomas Knustad).

14350 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17–18; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20–22; Harry Konings, T. 9307–9308 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 64–65.

14351 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 21. V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 80–81.

14352 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 66; Harry Konings, T. 9333–9337 (7. decembar 2010.).

14353 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 66; Harry Konings, T. 9337–9339 (7. decembar 2010.).

14354 P1446 (Izvještaj UNMO-a, 29. avgust 1995.), str. 21.

14355 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 68; P150 (Izvještaj UNMO-a, 28. avgust 1995.). V. takođe Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1998–2000.

14356 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 68–70; Harry Konings, T. 9390–9393 (7. decembar 2010.); P150 (Izvještaj UNMO-a, 28. avgust 1995.).

14357 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 72; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1998, 2004–2008. V. takođe Harry Konings, T. 9308–9310 (7. decembar 2010.); P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

14358 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*a), T. 1987–1988, 1994, 1996, 2001, 2006–2008, 2024–2026; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3; P151 (Mapa s oznakama koje je unio Thomas Knustad); Paul Conway, T. 29000, 29004–29006 (17. oktobar 2012.); P5927 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway). Prema Koningsovim riječima, s druge strane, lokacija posmatračkog položaja 1 bila je oko 500 do 600 metara udaljena od linije sukoba. V. Harry Konings, T. 9298–9302 (7. decembar 2010.); P1954 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings); P1955 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings); P1956 (Fotografija Sarajeva); P1957 (Fotografija Sarajeva i

je, na osnovu mjerenja koja je izvršio pomoću GPS-a, udaljenost između pijace Markale i linije fronta na tom području iznosila oko 1.600 metara.[14359]

4280. Knustad je tokom svog svjedočenja potvrdio da je u jutro 28. avgusta 1995., koje je bilo toplo i vedro, sjedio u kući UNMO-a blizu posmatračkog položaja 1, dok je Conway bio na posmatračkom položaju.[14360] Oko 11:00 sati vidjeli su da se s područja pijace Markale diže dim, a zatim su čuli zvuk eksplozije u gradu, za koji je Knustad mislio da je zvuk udara minobacačkog projektila.[14361] Knustad je čuo samo jedan udar i mislio da minobacački projektil nije prošao veoma blizu posmatračkog položaja 1, jer bi ga inače on i Conway čuli.[14362] On je također objasnio da minobacač nije ispaljen s područja "unutar linije sukoba", jer bi u tom slučaju i to čuli.[14363] Međutim, izjavio je da je moguće da ne bi čuo projektil da je ispaljen iza linija SRK-a, jer je teritorija pod kontrolom SRK-a bila s druge strane brda.[14364] Prema tome, Knustad je isključio mogućnost da je vatra otvorena iz minobacača s teritorije pod kontrolom ABiH.[14365]

4281. Conway je u svom svjedočenju izjavio da je oko 11:00 sati 28. avgusta 1995., s posmatračkog položaja 1 čuo zvuk nekoliko prigušenih eksplozija i da je, kad je pogledao u pravcu grada, vidio više stubova dima; međutim, nije mogao reći da li su ti prigušeni zvuci bili zvuci dolazne ili izlazne vatre.[14366] On je također izjavio da možda nije primijetio i druge eksplozije od dolazne ili izlazne vatre, budući da je ulazio i izlazio iz kućice blizu posmatračkog položaja 1.[14367] Napomenuo je da su se te eksplozije relativno slabo čule s obzirom na to da su mjesta udara bila

---

uniformisanih muškaraca s oznakama koje je unio Harry Konings); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 72; P1964 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings).

14359 Barry Hogan, T. 11284–11285 (3. februar 2011.); D1006 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

14360 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1993–1994; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3. Međutim, Conway je u svom svjedočenju izjavio da misli da se u vrijeme eksplozije Knustad šetao s njihovim bosanskim prevodiocem. V. D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 16.

14361 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1994–1998, 2023–2024; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

14362 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2023–2024, 2039; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

14363 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2003–2005, 2048–2049; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

14364 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2005–2006; Barry Hogan T. 11283–11284 (3. februar 2011.).

14365 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2005–2007.

14366 D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 12–15 (gdje je svjedok objasnio da je ponekad nemoguće reći da li zvuk eksplozije potiče od izlazne ili ulazne vatre, i da su zbog karakteristika akustičnosti u Sarajevu takve konstatacije često bile nepouzdane); Paul Conway, T. 29012–29014 (17. oktobar 2012.).

14367 D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 13; Paul Conway, T. 29004–29005 (17. oktobar 2012.).

samo oko tri kilometra udaljena od posmatračkog položaja 1.[14368] Prema tome, on se nije složio s tim da je, ako neko na posmatračkom položaju 1 ne čuje zvuk izlazne minobacačke vatre, vatra morala biti otvorena sa strane linije sukoba koju je kontrolisao SRK.[14369] Međutim, on je prihvatio da bi se, ako je vatra iz minobacača otvorena s relativno male udaljenosti od onog ko sluša opaljenje, čuo "veoma prepoznatljiv zvuk, koji zvuči 'vrmf' i 'trmf'".[14370]

4282. Nakon sastanka s Knustadom i Conwayem, Konings je prisustvovao sastanku s bosanskim vlastima na kojem su razgovarali o rezultatima njihovih istraga i, na osnovu svih informacija kojima raspolaže, došao je do zaključka da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a.[14371] Objasnio je da bi, da je projektil ispaljen s teritorije pod kontrolom ABiH, u kombinaciji sa svim drugim parametrima, to moglo biti učinjeno jedino s nultim ili s prvim punjenjem. [14372] U slučaju da je korišteno nulto punjenje, mjesto otvaranja vatre bilo bi blizu posmatračkog položaja 1 i vojni posmatrači UN-a koji su se nalazili na tom položaju bi čuli, ili vidjeli, to opaljenje.[14373] Što se tiče prvog punjenja, Konings je izjavio da se, prema njegovom iskustvu, to punjenje obično ne koristi s minobacačima kalibra 120 mm, jer tada projektil može eksplodirati u blizini jedinica koje su ga ispalile.[14374]

(c) Istraga UNPROFOR-a

4283. Pored gore navedene istrage vojnih posmatrača UN-a, istragu je provela i UN-ova Specijalizovana inžinjerijska jedinica UN-a Sektora Sarajevo, a dalju analizu je izvršio potpukovnik Brian Powers iz "Službe za obavještajni rad pri štabu UNPROFOR-a", koji je razmotrio i analizirao izvještaje UNMO-a i Specijalizovane inžinjerijske jedinice Sektora

14368 D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 13; Paul Conway, T. 28999–29000, 29009–29011 (17. oktobar 2012.).

14369 D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 15.

14370 Paul Conway, T. 29011 (17. oktobar 2012.). To je potvrdio i Konings koji je u svom svjedočenju izjavio da ispaljenje minobacačke granate kalibra 120 mm proizvodi "veoma glasan pucanj". V. Harry Konings, T. 9309–9310 (7. decembar 2010.). V. takođe Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2004 (gdje je svjedok izjavio da je opaljenje iz minobacača kalibra 120 mm glasnije od opaljenja iz minobacača kalibra 82 mm); Savo Simić, T. 30065–30066 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da bi bilo nemoguće sakriti ispaljenje projektila od posmatrača UN-a lociranih u blizini vatrenih položaja); John Wilson, T. 4111 (23. juni 2010.) (gdje je svjedok izjavio da bi se po mirnom danu izlazna vatra iz minobacača mogla čuti na udaljenosti većoj od jednog kilometra); Stanislav Galić, T. 37860 (7. maj 2013.); Thorbjorn Overgard, T. 10031 (16. decembar 2010.).

14371 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 68–72; P1960 (Izvještaj UNMO-a, 29. avgust 1995.); Harry Konings, T. 9308–9312, 9314–9316 (7. decembar 2010.).

14372 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 88–90.

14373 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 89–90, 95; Harry Konings, T. 9308–9310, 9385–9386 (7. decembar 2010.).

14374 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 88; Harry Konings, T. 9391–9393 (7. decembar 2010.).

Sarajevo.[14375] Potpukovnik Baxter je sva tri izvještaja zatim poslao komandantu štaba UNPROFOR-a u Sarajevu saževši njihove zaključke u konačnom službenom izvještaju UN-a.[14376]

4284. Specijalizovana inžinjerijska jedinica Sektora Sarajevo došla je do zaključka sličnog zaključku do kojeg su došli bosanska policija i timovi UNMO-a, konstatovavši da je minobacačka granata kalibra 120 mm – "[s]rpske proizvodnje" – ispaljena pod uglom od 2.850 hiljaditih ili 160 stepeni, od pravca sjevera.[14377]

4285. Što se tiče Powersove analize, on je, napominjući da je zaključeno da je granata koja je pala na Markale imala azimut različit od azimuta ostale četiri granate koje su pale u blizini, u izvještaju od 29. avgusta 1995. naveo da "analiza brazde upaljača pokazuje da je azimut ovog projektila [Markale] najvjerovatnije u rasponu od 220 – 240 stepeni i da je ispaljen s istog položaja kao i ostala četiri projektila", odnosno negdje između Lukavice i Miljevića.[14378] Powers je takođe napomenuo da mora da je u vezi s granatom koja je pala na Markale postojala neka anomalija, što je kasnije Baxter objasnio time da je granata na svojoj putanji najprije udarila u neku zgradu.[14379]

4286. U Powersovom izvještaju se takođe navodi da je u to vrijeme radar UN-a bio u funkciji ali da nije registrovao nijedno opaljenje iz minobacača i da bi "[b]ar nekoliko od ovih pet projektila bilo […] otkriveno da su ispaljeni s položaja blizu [linije sukoba]."[14380] Prema izvještaju, u slučaju da su granate ispaljene s veće udaljenosti, luk putanje bi najvjerovatnije bio ispod radarskog snopa i

---

14375 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2. V. takođe Richard Higgs, T. 5938–5941 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.) (na kojem se vidi kako Specijalizovana inžinjerijska jedinica radi na licu mjesta). Vijeće napominje da je datum izvještaja Specijalizovane inžinjerijske jedinice Sektora Sarajevo 6. septembar 1995., iako je Specijalizovana inžinjerijska jedinica izvršila analizu kratera 28. avgusta i iako je Powers morao analizirati njihov izvještaj 29. avgusta 1995. Međutim, Vijeće napominje da se u intervjuu od 2. septembra Demurenko vidi kako u ruci drži originalnu verziju na francuskom izvještaja Specijalizovane inžinjerijske jedinice. V. fusnota 14399. Shodno tome, Vijeće smatra da je 6. septembar datum prevoda na engleski originala izvještaja Specijalizovane inžinjerijske jedinice, a ne datum kad je izvještaj sastavljen i podnesen.

14376 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2–4.

14377 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17; P2114 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 6–7. V. takođe Richard Higgs, T. 5948–5950 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

14378 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21. V. takođe P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1–2. Tužilaštvo tvrdi da ovu analizu azimuta treba zanemariti kao nepouzdanu jer je Powers "primijenio metodu brazde upaljača bez postojanja jasne brazde upaljača". V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 64.

14379 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3, 21.

14380 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1 (gdje se navodi da bi radar otkrio visoke, ali ne i niske putanje). Ali v. D2762 (Izjava svjedoka KW554 od 14. septembra 2012.), par. 12 (gdje je svjedok KW554 izjavio da "je bio informisan da je projektil registrovan" na radaru UN-a, ali da "nije bilo moguće odrediti s koje strane linije sukoba je ispaljen".)

stoga ne bi bio registrovan.[14381] Nadalje, Powers je napomenuo da je visina zgrada na pijaci također uzeta u obzir, i da je projektil, da bi preletio preko vrha zgrada na južnoj strani ulice, ili morao imati višu putanju i biti ispaljen u blizini linije sukoba, ili nižu putanju i biti ispaljen sa srednje ili velike udaljenosti.[14382] Međutim, nijedan od posmatrača koji su bili na posmatračkim položajima UN-a u tom području duž linije fronta nije primijetio, ni čuo, opaljenje u vrijeme kad se desio incident na Markalama.[14383] Na osnovu svih ovih podataka, Powers je zaključio da je vatreni položaj za ovih pet granata bio na teritoriji pod kontrolom SRK-a, i da su vjerovatno ispaljene s područja Lukavice, s udaljenosti između 3.000 i 5.000 metara.[14384] Powersovi zaključci predočeni su Harlandu i Smithu, koji od tog trenutka nisu sumnjali u to da su granate ispalili bosanski Srbi.[14385]

4287. Dana 8. septembra 1995., Baxter je štabu UNPROFOR-a u Zagrebu poslao izvještaj uz koji je priložio sve gore navedene izvještaje i napomenuo da Powersov izvještaj pokušava da razjasni "očiti raskorak" između pravca granate koja je pala na Markale i pravca četiri prethodne granate.[14386] U njegovom izvještaju također se navodi da bi radar UN-a registrovao svako opaljenje iz minobacača na udaljenosti od 950 metara ili na manjoj udaljenosti tako da je "[z]aključeno […] da su ispaljene minobacačke granate imale niže putanje tako da su prošle ispod radarskog snopa"; to znači da je, zavisno od punjenja, projektil doletio s vatrenog položaja na udaljenosti između 1.550 i 3.500 metara, dok je linija sukoba bila udaljena 1.050 metara od mjesta udara.[14387] U izvještaju je zaključeno da je svih pet granata "neosporno" ispaljeno s teritorije pod kontrolom bosanskih Srba.[14388]

14381 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1–2.

14382 P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

14383 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

14384 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21.

14385 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 231; P821 (Dodatak izjavi svjedoka Davida Harlanda od 4. maja 2010.), par. 15; P828 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). V. također David Harland, T. 2043–2044 (6. maj 2010.) (gdje je svjedok dalje izjavio da je izvještaj podnesen "nekoliko sati i dan ili dva nakon toga", ali nije naveo konkretno vrijeme kad se to desilo). U Baxterovom izvještaju navodi se da je uveče 28. avgusta Smithu podnesen usmeni izvještaj, te da je u 08:00 sati 29. avgusta 1995. dobio pismeni izvještaj. V. P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

14386 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2–4.

14387 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3.

14388 P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3.

(d) Istraga Andreja Demurenka

4288. Demurenko, koji je u vrijeme incidenta bio načelnik štaba Sektora Sarajevo,[14389] u svom svjedočenju je izjavio da je za incident na Markalama saznao 30 minuta poslije incidenta.[14390] Dva sata kasnije otišao je na mjesto incidenta i vidio krater i vještake koji su radili na licu mjesta, kao i krv na ulici i na pločniku.[14391] Nakon što je proveo 30 minuta na licu mjesta i dao upute timovima koji su tamo radili, Demurenko se vratio u štab i oko sat kasnije saznao da je glasnogovornik štaba UNPROFOR-a, jedan britanski potpukovnik, organizovao konferenciju za štampu na kojoj je za incident okrivio SRK.[14392] Demurenko je smatrao da je to bilo potpuno neosnovano jer je u tom trenutku istraga još uvijek bila u toku.[14393] Zbog toga je uveče 28. avgusta predložio svom tadašnjem pretpostavljenom, generalu Bacheletu, da organizuje istragu, na šta je Bachelet pristao.[14394] Demurenko je tada odabrao svoje najbliže saradnike i oni su, oslanjajući se na rezultate balističke istrage kojima su tada raspolagali, otišli da pregledaju moguće lokacije vatrenih položaja, kako na liniji sukoba, oko 2.000 metara od mjesta incidenta, tako i na teritoriji pod kontolom SRK-a, i fotografisali su te lokacije.[14395] Njihova istraga je trajala od 29. avgusta do 1. septembra 1995., nakon čega je Demurenko pripremio izvještaj u kojem je zaključio da nema pogodnih vatrenih položaja na strani linije sukoba pod kontrolom SRK-a; međutim, kad je došao da izvještaj preda Bacheletu, Bacheletov pomoćnik mu je rekao da taj izvještaj nikad neće biti objavljen, s obzirom na njegove zaključke.[14396]

4289. Nakon toga je Demurenko kontaktirao Associated Press i 2. septembra 1995. im je dao intervju u kojem je iznio svoje zaključke.[14397] U tom intervjuu, Demurenko je objasnio da je lično otišao na položaje s kojih je granata mogla biti ispaljena u slučaju da je bila ispaljena s punjenjima

14389 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 4.

14390 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 42.

14391 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 67–68.

14392 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 68–71, 74–75 (gdje je svjedok objasnio da se ne sjeća ni imena ni bataljona pripadnika UN-a koji su radili na licu mjesta i izjavio da se ne sjeća da je imao kontakt s Koningsom); D2272 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Harryju Koningsu, 20. april 2009.), par. 25.

14393 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 138, 140.

14394 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 44, 55, 76, 78–79.

14395 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 51, 63, 76–77, 80–81, 90, 95, 100–103, 110–111, 116, 122–123, 126, 135 (gdje je svjedok objasnio da je imao dva balistička izvještaja, od kojih je jedan pripremio nizozemski oficir, vještak balističar, a drugi lokalni vještak iz BiH, kao i 10 do 20 različitih izvora informacija); D2281 (Crtež uglova i dometa minobacačkih granata koji je sačinio Andrej Demurenko); D2274 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Andrej Demurenko); D2273 (Fotografija Andreja Demurenka); D2277 (Fotografija Andreja Demurenka); D2284 (Dopis SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 29. avgust 1995.) (gdje se navodi da je Demurenko od SRK-a tražio i dobio dozvolu da obiđe Trebević); Andrej Demurenko, T. 28990–28991 (17. oktobar 2012.).

14396 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 51–55, 81–85 (gdje je svjedok takođe izjavio da je taj izvještaj u njegovoj ličnoj arhivi, ali da nije sklon tome da ga preda jer se radi o povjerljivom dokumentu UN-a).

tri do šest i zaključio da su te lokacije nepogodne za vatrene položaje, jednako kao i lokacije koje su pronađene na liniji doleta ostale četiri granate koje su pale taj dan.[14398] Vijeće napominje da video-snimak pokazuje da je Demurenko koristio azimut od 176 stepeni od pravca sjevera, a ne azimut od 160 stepeni koji su odredili istražitelji UNPROFOR-a ili azimut od 170 stepeni, plus ili minus pet stepeni, koji su odredili CSB Sarajevo i vojni posmatrači UN-a.[14399] Demurenko je u svom svjedočenju izjavio da mu je nakon tog intervjua prijetio jedan oficir ABiH i da ga je njegova komanda u Sektoru Sarajevo disciplinski kaznila.[14400]

4290. Demurenko je objasnio da je na tri od četiri moguća položaja koja je posjetio tlo bilo kamenito, dok je četvrti položaj bio šumovit, na osnovu čega je zaključio da nijedan od tih položaja nije bio pogodan za postavljanje minobacača.[14401] On je također izjavio da on i njegov tim nisu imali GPS nego su na relevantne lokacije išli koristeći "tradicionalne staromodne instrumente za određivanje lokacije".[14402] Kad mu je postavljeno pitanje u vezi s tim da li margina greške s kojom su radili vještaci balističari znači da bi vatreni položaji bili obuhvaćeni područjem većim od onog na kojem su se nalazili konkretni položaji koje je on obišao, Demurenko je najprije izjavio da bi odstupanje bilo samo oko 15 metara; kasnije je prihvatio da margina greške u određivanju azimuta (plus ili minus pet stepeni) znači da bi svaka od lokacija koju je obišao imala radijus između 175 i 315 metara, zavisno od punjenja.[14403] Rekao je da je obišao ta veća područja i prihvatio je da bi neka od njih bila pogodna za postavljanje minobacača, ali je u svom svjedočenju izjavio da kad ih

---

14397 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 56, 85, 96.

14398 D1010 (Video-snimak razgovora s pukovnikom Demurenkom, s transkriptom).

14399 D1010 (Video-snimak razgovora s pukovnikom Demurenkom, s transkriptom); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 99, 104–105, 109, 117–119, 122, 136; D2280 (Mapa Sarajeva); D2285 (Satelitska fotografija Sarajeva); Andrej Demurenko, T. 28912–28920 (16. oktobar 2012.), T. 28986–28990 (17. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da, kad je započeo svoju istragu, nije imao izvještaj UNPROFOR-a u kojem se navodi ugao od 170 stepeni, i da u svakom slučaju ta razlika nije važna jer je njegov tim na kraju pregledao šire područje, desno i lijevo od tačne lokacije, te je obuhvatio marginu greške). Međutim, Vijeće napominje da se, suprotno tom iskazu, u intervjuu Demurenko vidi kako drži taj izvještaj UNPROFOR-a za koji je tvrdio da ga nije imao ili da ga nije koristio tokom svoje istrage. Kasnije, u dodatnom ispitivanju, Demurenko je izjavio da je tim također istražio područje na osnovu ugla od 160 stepeni. V. Andrej Demurenko, T. 28991 (17. oktobar 2012.). Vijeće napominje da Demurenko nije pomenuo obilazak područja na pravcu vatre od 160 stepeni iako je u predmetu *Dragomir Milošević* dao detaljan iskaz u vezi sa svojom istragom. Pored toga, on to nije pomenuo u intervjuu koji je dao nakon svoje istrage. Prema tome, Vijeće ne smatra da je njegov iskaz u vezi s ovim pitanjem vjerodostojan.

14400 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 56, 64, 88; D2311 (Razgovor s Andrejem Demurenkom, 6. septembar 1995.).

14401 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 57, 90–91, 112–114; D2277 (Fotografija Andreja Demurenka); D2278 (Fotografija Andreja Demurenka); Andrej Demurenko, T. 28991 (17. oktobar 2012.) (gdje je svjedok u sudnici objasnio da je veći dio terena bio pokriven šumom).

14402 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 90, 107, 116.

14403 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 97–99, 113, 122; Andrej Demurenko, T. 28921–28935 (16. oktobar 2012.). Iako je Demurenko u svom svjedočenju izjavio da je Vijeće u predmetu *Dragomir Milošević* pogrešno razumjelo njegov iskaz u vezi s odstupanjem od 15 metara ili manje, Vijeće smatra da to nije bio slučaj. Umjesto toga, Demurenko je jednostavno izmijenio svoj iskaz poslije donošenja presude u predmetu *Milošević*.

je obišao na njima nije bilo tragova postavljanja minobacača.[14404] U unakrsnom ispitivanju, kad mu je iznijeta tvrdnja da to nije ono što je ranije rekao u predmetu *Dragomir Milošević*, Demurenko se složio, i objasnio da se u svom svjedočenju želio usredsrediti na četiri konkretne lokacije, ali da je tim u stvari obišao mnogo drugih lokacija.[14405]

4291. Nadalje, Demurenko je prihvatio da je koristio tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120 mm, ali je negirao da bi to dovelo do različitih položaja u odnosu na položaje u tablicama gađanja za minobacač M74 kalibra 120 mm, koji je, kako se navodi, korišten za Markale.[14406] Tokom unakrsnog ispitivanja u ovom predmetu, on je prihvatio da nije znao koja granata je korištena za gađanje Markala kad je provodio istragu, ali da za njegov tim to nije imalo značaja jer su pregledali cijelu padinu.[14407] Vijeće je napomenulo da je u intervjuu Associated Pressu, Demurenko za treće punjenje naveo udaljenost od 2.000 metara, a ne udaljenost od 2.400 do 2.500 metara, kao što je to učinio Turkušić.[14408]

4292. Komentarišući zaključke UNPROFOR-a u vezi s radarom UN-a, Demurenko je u svom svjedočenju izjavio da su ti zaključci "apsoluto pogrešni" jer bi putanja minobacačkih projektila ispaljenih sa srednje ili velike udaljenosti bila viša, a ne niža, te bi ih stoga radar UN-a otkrio.[14409] On je također napomenuo da je linija sukoba, suprotno zaključcima izvještaja prema kojima je od mjesta incidenta bila udaljena samo 1.050 metara, u stvari bila udaljena oko 2.000 metara.[14410]

4293. Demurenko je smatrao da je incident bio "teroristički napad" organizovan unutar Sarajeva, jer minobacačka granata kalibra 120 mm ne bi mogla prouzrokovati toliko žrtava i jer je niko nije čuo ni registrovao.[14411] Prihvaćajući da su minobacači namijenjeni za gađanje ciljeva iza prepreka, on je također smatrao da je šansa da prva granata pogodi Markale bila "jedan prema milion" iako je

---

14404 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 106–109, 115, 124; D2282 (Fotografija livade); D2283 (Fotografija livade); D2285 (Satelitska fotografija Sarajeva); D2279 (Fotografija Andreja Demurenka); Andrej Demurenko, T. 28913–28914, 28936–28939 (16. oktobar 2012.), T. 28941–28943 (17. oktobar 2012.); P5918 (Naređenje SRK-a, 23. avgust 1995.) (gdje se navodi da je SRK u to vrijeme koristio privremene vatrene položaje).

14405 Andrej Demurenko, T. 28927–28935 (16. oktobar 2012.), T. 28952–28953 (17. oktobar 2012.).

14406 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 92.

14407 Andrej Demurenko, T. 28946–28961 (17. oktobar 2012.); P5919 (Izvod iz tabele inventara Drinskog korpusa); P5920 (Izvod iz tablice gađanja za minobacač); P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm); P5922 (Tablice gađanja za laki minobacač M75 kalibra 120mm); P5923 (Tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120mm).

14408 *Uporedi* D1010 (Video-snimak razgovora s pukovnikom Demurenkom, s transkriptom) *i* D2281 (Crtež uglova i dometa minobacačkih granata koji je sačinio Andrej Demurenko) *sa* Emir Turkušić, T. 9019 (4. novembar 2010.).

14409 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 125, 133; D2276 (Crtež Andreja Demurenka).

14410 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 133; D2281 (Crtež uglova i dometa minobacačkih granata koji je sačinio Andrej Demurenko).

pijaca tokom rata pogođena dva puta.[14412] Prema Demurenkovim riječima, bilo bi veoma lako napraviti krater detonacijom eksplozivne naprave postavljene u urnu, iako je prihvatio da za to nema dokaza.[14413]

4294. Hogan je u svom svjedočenju izjavio da je testirao Demurenkovo svjedočenje tako što je prišao što je bliže mogao položajima koje je on obišao 1995., te napravio fotografije i zabilježio GPS koordinate tih položaja.[14414] Vijeće napominje da više tih fotografija pokazuje lokacije koje nisu pokrivene šumom i izgledaju pogodne za postavljanje minobacača. Vijeće također napominje da je Zorica Subotić, iako je kritikovala Hogana zbog toga što je provjeravao položaje na toj putanji i implicirala da je on to učinio kako bi pronašao pogodan vatreni položaj, u svom svjedočenju iznijela zaključak koji protivrječi Demurenkovom zaključku, izjavivši da je u stvari postojao pogodan vatreni položaj na putanji od 176 stepeni.[14415]

(e) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a

4295. Nakon incidenta i prije nego što je tog dana otišao na lice mjesta, Harland je proveo mnogo vremena razgovarajući sa Smithom o tome koje će mjere biti preduzete i o činjenici da će, ako se utvrdi da su granatu ispalili Srbi, morati doći do značajnog vojnog odgovora.[14416] Na dan incidenta i sljedećeg dana, Smith je imao tri razgovora s Mladićem, tokom kojih su raspravljali o okolnostima incidenta.[14417] U prvom razgovoru, u 14:13 sati 28. avgusta 1995., Smith je Mladiću objasnio da je situacija ozbiljna i da sve činjenice u tom trenutku ukazuju na to da je incident izazvao VRS.[14418] Mladić se složio s tim da izvrši sveobuhvatnu ocjenu kako bi se uvjerio da nije došlo do otvaranja vatre bez odobrenja, ali je također tvrdio da je to bio napad bosanskih Muslimana u cilju

---

14411 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 54, 65, 139; Andrej Demurenko, T. 28926–28927, 28936–28938 (16. oktobar 2012.).

14412 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 58, 60, 65; D2286 (Crtež putanje projektila u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D2328 (Fotografija Sarajeva sa Trebevića); Andrej Demurenko, T. 28936–28939 (16. oktobar 2012.).

14413 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 65–66; Andrej Demurenko, T. 28971 (17. oktobar 2012.) (gdje je svjedok prihvatio da nije stručnjak za terorizam i statičke eksplozije).

14414 Barry Hogan, T. 11225–11230, 11283–11284 (3. februar 2011.); P2214 (Satelitska fotografija Sarajeva); P2215 (Fotografije u vezi sa granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

14415 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139.

14416 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 229.

14417 Rupert Smith, T. 11454–11455 (9. februar 2011.); P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

14418 P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

diskreditovanja VRS-a.[14419] Mladić je takođe apelovao na Smitha da formira mješoviti istražni tim koji bi se sastojao od predstavnika obje zaraćene strane i UNPROFOR-a.[14420]

4296. Istog dana, oko 13:00 sati, pukovnik Čedomir Sladoje je u ime komande SRK-a izdao naređenje kojim se zabranjuje otvaranje vatre i u kojem od svih brigada SRK-a traži da do 14:00 sati izvijeste komandu da li su tog dana između 10:00 i 12:00 sati otvarale vatru na Sarajevo.[14421] Kasnije tog dana Glavni štab VRS-a je izvijestio optuženog da brigade SRK-a nisu otvarale vatru na Sarajevo između 10:00 i 12:00 sati.[14422]

4297. Tog dana u 18:23 sati, Mladić je izvijestio Smitha da snage VRS-a nisu bile umiješane u ovaj incident.[14423] Zatim je Smith rekao Mladiću da je istraga UNMO-a utvrdila da je taj projektil bila minobacačka granata kalibra 120 mm, koja je vjerovatno ispaljena s juga.[14424] Uveče 28. avgusta 1995., dok je Janvier bio na dopustu, Smith je odlučio da započne kampanju bombardovanja NATO-a.[14425] On je u svom svjedočenju izjavio da je u tom trenutku bio uvjeren da su bosanski Srbi bili odgovorni za taj incident, na osnovu ne samo zaključaka u vezi s pravcem vatre koje je dobio od raznih istražitelja UN-a nego, što je još značajnije, i na činjenicu da nijedan pripadnik UN-a nije čuo da su granate ispaljene u blizini Sarajeva.[14426]

4298. Sljedećeg dana, 29. avgusta u 10:00 sati Smith je informisao Mladića da je utvrđeno van svake razumne sumnje da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom VRS-a i da je istraga pokazala da je mjesto otvaranja vatre bilo otprilike 3,5 do 4 kilometra jugozapadno od mjesta udara.[14427] Mladić je odgovorio da je provjerio sve vatrene položaje SRK-a i da granatu nisu ispalili njegovi vojnici; on je od Smitha ponovo tražio da formira zajedničku komisiju tvrdeći da postoji

---

14419 P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe Rupert Smith, T. 11544–11545 (10. februar 2011.); D1013 (Naređenje SRK-a, 28. avgust 1995.).

14420 P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

14421 D1013 (Naređenje SRK-a, 28. avgust 1995.).

14422 D2313 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. avgust 1995.).

14423 P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe Rupert Smith, T. 11565–11571 (10. februar 2011.); D1015 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i nepoznate osobe, bez datuma), *e-court* str. 3–4.

14424 P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

14425 Rupert Smith, T. 11456 (9. februar 2011.), 11505–11509 (10. februar 2010.); D1009 (Izvod iz knjige Ruperta Smitha pod naslovom *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*), str. 367–368.

14426 Rupert Smith, T. 11456–11458 (9. februar 2011.). Kad je u unakrsnom ispitivanju Smithu iznijeta tvrdnja da, u svjetlu prvog izvještaja UNMO-a koji je 28. avgusta pripremio Konings, tog dana nije mogao znati da su bosanski Srbi bili odgovorni za incident na Markalama, Smith je objasnio da u je svom uredu imao druge izvore izvještavanja. V. Rupert Smith, T. 11509–11511 (10. februar 2011.); P150 (Izvještaj UNMO-a, 28. avgust 1995.). V. takođe Rupert Smith, T. 11922–11924 (15. februar 2011.); D1063 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj o situaciji, 29. avgust 1995.), str. 2.

14427 Rupert Smith, T. 11511–11512 (10. februar 2011.); P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

više indicija koje ukazuju na to da je napad "organizovao BiH".[14428] Kad mu je predočen izvještaj koji je Janvier poslao Kofiju Annanu 29. avgusta 1995. u 10:36 sati – pola sata nakon Smithovog trećeg razgovora s Mladićem – u kojem Janvier izvještava Annana da se mjesto otvaranja vatre još istražuje i da ga je teško utvrditi jer nije moguće odrediti s kojim punjenjem je granata ispaljena, Smith je izjavio da ne može komentarisati šta se dešavalo u sjedištu UN-a.[14429] Kad mu je postavljeno pitanje zašto je bio siguran "van svake razumne sumnje" da su bosanski Srbi bili odgovorni za incident, s obzirom na činjenicu da su se u izvještajima UN-a koristili oprezniji izrazi, kao što je "najvjerovatnije", Smith je objasnio da, iako njegov zaključak nije bio "apsolutno siguran", on je bio "najvjerovatnije siguran" i ponovio je da je taj zaključak zasnovan na više faktora, uključujući činjenicu da niko nije čuo da je projektil ispaljen u blizini Sarajeva.[14430]

4299. Takođe 29. avgusta, u 16:30 sati, optuženi, Mladić, Biljana Plavšić, Krajišnik, Tolimir i Gvero, između ostalih, sastali su se s rukovodstvom SRJ, uključujući Slobodana Miloševića, Momira Bulatovića i Momčila Perišića, kako bi razgovarali o predstojećoj mirovnoj konferenciji.[14431] Tokom sastanka Milošević je predložio da rukovodstvo bosanskih Srba "oštrije" osudi granatiranje i ubijanje nevinih civila u Sarajevu nakon čega je Tolimir reagovao rekavši da do 11:00 sati tog dana niko nije imao preciznu informaciju o tome odakle je granata doletjela.[14432] Međutim, Milošević je odgovorio da ga je Akashi u 14:30 sati izvijestio da je granata doletjela sa strane bosanskih Srba, na što je Mladić rekao da su granate doletjele iz dva različita pravca (pod uglom od 170 i 220 stepeni), i da nijedna nije mogla biti ispaljena sa srpskih položaja, nego samo s muslimanskih pokretnih lansirnih rampi.[14433] Mladić je takođe izrazio sumnju u pogledu broja žrtava s obzirom na veličinu kratera, koji izgleda "nije veći od pepeljare".[14434]

14428 P2289 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3. Smith je objasnio da nije bio sklon da prihvati Mladićev prijedlog za formiranje zajedničke komisije jer bi to samo produžilo proces, ali je ipak, prije izdavanja naređenja za napade, htio da bude apsolutno siguran u to ko je ispalio granate. V. Rupert Smith, T. 11456–11457 (9. februar 2011.).

14429 Rupert Smith, T. 11512–11514 (10. februar 2011.); P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 2. U unakrsnom ispitivanju, Smithu je pokazan Demurenkov intervju i on je prihvatio da nikad nije obišao te položaje. U svom svjedočenju je izjavio da u to vrijeme nije uzeo Demurenka u obzir jer je intervju snimljen nekoliko dana nakon što je Smith već donio odluku u vezi s početkom bombardovanja. V. Rupert Smith, T. 11520–11526 (10. februar 2011.). V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 232; David Harland, T. 2320 (11. maj 2010.).

14430 Rupert Smith, T. 11514–11515 (10. februar 1995.), T. 11905–11906 (15. februar 2011.); P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3.

14431 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35A–35C; D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 1.

14432 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8.

14433 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8–9; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35C.

14434 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 9.

4300. Dana 30. avgusta 1995. oko 02:00 sati, počeli su vazdušni udari NATO-a i poslana su pisma Mladiću, optuženom i Slobodanu Miloševiću kojima ih se o tome izvještava.[14435] Pismo upućeno Mladiću napisao je Janvier, i u njemu ga izvještava da je provedena detaljna istraga i da je konstatovano da je vatra na Markale otvorena s položaja VRS-a južno-jugozapadno od Sarajeva,[14436] što je dovelo do vazdušnih udara, da je cilj vazdušnih udara sprečavanje daljeg granatiranja Sarajeva, i da će napadi prestati kad se Janvier uvjeri da je eliminisana prijetnja daljeg granatiranja od strane SRK-a.[14437] Pisma Miloševiću i optuženom napisao je Akashi, i u njima ih izvještava o tome šta su timovi UN-a zaključili u vezi s Markalama i o pokretanju vazdušnih udara; u pismu optuženom Akashi je također napisao da je "[s]tvarna mogućnost da [se] zaustav[e] vazdušne operacije" u rukama optuženog i u Mladićevim rukama, i odlučno je apelovao na njih da osiguraju prestanak napada na Sarajevo.[14438]

4301. Dana 1. septembra 1995., vazdušni udari su prestali i Janvier i Banbury su se sastali s Mladićem, Perišićem, Gverom i Tolimirom u Malom Zvorniku kako bi razgovarali o aktuelnoj situaciji; Mladiću su rekli da su rezultati istrage jasno identifikovali bosanske Srbe kao počinioce, na šta je Mladić odgovorio da su Markale "izgovor da se Muslimanima u Sarajevu omogući koridor".[14439]

4302. Smith je također prihvatio da su pripreme za vojnu akciju protiv bosanskih Srba počele prije incidenta na Markalama, odnosno nakon Londonske konferencije, kad je počeo da povlači trupe UN-a iz Goražda, i da je čekao da se "desi neki događaj", kao što je napad na zaštićenu zonu, koji bi doveo do vojne akcije.[14440] On je u svom svjedočenju izjavio da je odmah poslije incidenta bio izložen pritisku štaba UNPROFOR-a u Zagrebu, vlasti BiH i samog NATO-a da donese "odluku koja se od njega tražila".[14441]

14435 P2826 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.); D2815 (Izvještaj SRK-a, 30. avgust 1995.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2798.

14436 Vijeće napominje da se u pismu navodi pravac jug-jugozapad, što ukazuje na to da se Janvier oslonio na zaključak prema kojem je granata doletjela pod azimutom od 220 do 240 stepeni, a ne na zaključke CSB-a Sarajevo i timova UNMO-a.

14437 P2826 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 2.

14438 P2826 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 3–4.

14439 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 183–192; P2509 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 1. septembar 1995.), *e-court* str. 18–19, 22; činjenica o kojoj je presuđeno 2798.

14440 Rupert Smith, T. 11503–11508, 11531–11533 (10. februar 2011.); D1009 (Izvod iz knjige Ruperta Smitha pod naslovom *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*), str. 363, 366–369.

14441 Rupert Smith, T. 11528–11531 (10. februar 2011.); D1011 (Presretnuti razgovor Ruperta Smitha i Ratka Mladića, bez datuma).

4303. Dana 2. septembra 1995., Janvier je Annanu poslao telegram, u kojem govori o medijskim spekulacijama prema kojima granata nije mogla doletjeti sa strane bosanskih Srba.[14442] Prema tom telegramu, "[ne] postoji neslaganje u vezi s tim da je teško namjerno pogoditi [to područje]", ali da je "najvjerovatnije gađano šire područje" i da se radilo o "otvaranju vatre naslijepo"; činjenica da je projektil pao na pijacu je "velika nesreća".[14443] U telegramu se također navodi da "[n]akon 40 mjeseci granatiranja grada ne bi trebalo da iznenađuje činjenica da je na kraju pronađen takav tragičan cilj."[14444] Konačno, u telegramu se rezimiraju zaključci koji ukazuju na to da je VRS odgovoran za ovaj incident, odnosno koji ukazuju na sljedeće: (i) svih pet granata imale su iste oznake na stabilizatoru; (ii) radar je nadzirao to područje na uzvisini od 960 metara 24 sata dnevno tako da je mogao otkriti sva opaljenja iznad te visine; i (iii) da su minobacački projektili ispaljeni sa strane pod kontrolom ABiH, vojni posmatrači UN-a, Francuski bataljon 4 i Egipatski bataljon bi čuli otvaranje vatre i radar bi to registrovao.[14445] U telegramu se također navodi da tvrdnja da je granata ispaljena s područja udaljenog nekoliko ulica od mjesta incidenta nije potkrijepljena upisima u registar obližnjeg posmatračkog položaja.[14446]

4304. Harland je u svom svjedočenju izjavio da se glavna sumnja u pogledu toga ko je ispalio pet minobacačkih granata pojavila jer je Smith na konferenciji za štampu, po Harlandovom savjetu, izjavio da je istraga UNPROFOR-a pokazala da nije jasno ko je ispalio granate.[14447] Harland je rekao Smithu da dâ neutralnu izjavu iako su obojica već znali da je konstatovano da su odgovorni bosanski Srbi.[14448] Prema Harlandovim riječima, to je bila "neophodna obmana" jer su trebali da pokrenu vazdušne napade širokih razmjera na bosanske Srbe, za koje su se pripremali neko vrijeme, kako bi se rat okončao, i stoga nisu htjeli da daju bilo kakvu javnu izjavu koja bi bosanskim Srbima omogućila da se pripreme, na primjer, tako što će uzeti predstavnike međunarodne zajednice za taoce.[14449] Iako je i dalje uvjeren da je to bio ispravan način postupanja,

---

14442 D1014 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.). Smith je negirao da je ikada vidio taj telegram. V. Rupert Smith, T. 11549–11553 (10. februar 2011.).

14443 D1014 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2.

14444 D1014 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2. Smith je također smatrao da nisu Markale bile konkretan cilj nego civili uopšte. V. Rupert Smith, T. 11547–11553 (10. februar 2011.); T. 11906–11907 (15. februar 2011.). Isto tako, Konings je u svom svjedočenju izjavio da je granata mogla biti "sretan pogodak" jer je minobacač kalibra 120 mm "prostorno oružje" i nije koncipiran kao sistem naoružanja za precizno gađanje. V. P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 96.

14445 D1014 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2–3.

14446 D1014 (Izvještaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2.

14447 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233.

14448 David Harland, T. 2044–2046 (6.maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233.

14449 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233. V. također David Harland, T. 2124–2126 (7. maj 2010.).

Harland je napomenuo da ga uznemiruje činjenica da je možda doprinio "trajnom mitu" da postoji sumnja u to ko je odgovoran za ovaj incident.[14450]

4305. Dana 4. septembra 1995., Mladić je Smithu poslao pismo ljutitog tona, u kojem je ponovo predložio da se formira zajednička komisija stručnjaka za istragu incidenta, i postavio, između ostalog, sljedeća pitanja:

> Zašto ne obavestite javnost o ulozi muslimanske strane i eksperata obavještajne službe jedne strane zemlje u scenariju događaja na 'Markalama-2'? Zašto javnost […] nikad nije bila […] obaveštena o scenariju na 'Markalama-1'? Da li od javnosti krijete istinu o 'Markalama-1' i 'Markalama-2' da bi opravdali napad NATO-a na [RS]? […]?[14451]

4306. Prvoslav Davinić, koji je u to vrijeme bio direktor Centra UN-a za razoružanje,[14452] u svom svjedočenju je izjavio da je za incident saznao na dan kad se desio, na sastanku s podsekretarom Gouldingom koji je prisutnima rekao da u tom trenutku nije bilo jasnih indikacija o tome da je granata doletjela sa srpske strane i da se ne može isključiti mogućnost da je doletjela sa strane pod kontrolom ABiH.[14453] Prema Davinićevim riječima, Goulding je zatim naložio jednoj svojoj suradnici da prati razvoj situacije na terenu i sljedeći dan ona je sastavila izvještaj u kojem je naglasila da je cilj istrage na terenu bio da se pokaže da su bosanski Srbi ispalili granatu budući da nema smisla da bi to uradila druga strana; prema Davinićevim riječima, kad je za to okrivljena strana bosanskih Srba, u kuloarima UN-a su kružile priče da istraga nije valjano provedena i da su prevagnuli politički razlozi.[14454]

(f) Vatreni položaji južno i jugoistočno od Markala

4307. Vijeće je već navelo položaje jedinica SRK-a na području južno i jugoistočno od Starog Grada i Markala, i podsjeća da je veći dio planine Trebević bio u zoni odgovornosti 1. romanijske brigade i kasnije 1. sarajevske mehanizovane brigade.[14455] Početkom avgusta 1995., SRK je ponovo reorganizovan i osnovana je 4. laka sarajevska pješadijska brigada, u koju su uključeni bataljon na Trebeviću i drugi bataljoni 1. romanijske brigade, a Stevan Veljović je postavljen za komandanta

14450 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 234.

14451 D2310 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 4. septembar 1995.), str. 2, 5. Istog dana Mladić se sastao s komandantima SRK-a kako bi razgovarao o situaciji na terenu. V. P1489 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. avgust 1995.-15. januar 1996.), *e-court* str. 11–18. Vazdušni napadi su se nastavili 5. septembra i trajali su do 14. septembra. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2799.

14452 D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 1, 5.

14453 D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 5–6.

14454 D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 6–8; Prvoslav Davinić, T. 45522–45528, 45537–45543 (16. januar 2014.) (gdje je svjedok prihvatio da, ipak, nije bio upoznat s raznim izvještajima UN-a o istragama koje je UN proveo o ovom incidentu).

14455 V. par. 4171. V. također P1058 (Mapa ABiH); P1052 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva).

nove brigade.[14456] Zona odgovornosti te nove brigade obuhvatala je područje Trebevića i Vidikovca, a u njenom arsenalu se nalazila baterija minobacača kalibra 120 mm i 82 mm s vatrenim položajima u sektoru Brusa, jugoistočno od Sarajeva na planini Trebević.[14457] Prema Veljovićevim riječima, on je 24. avgusta, po naređenju komandanta SRK-a[14458] poslao cijelu bateriju, zajedno s poslugom, u Trebinje da pomogne Hercegovačkom korpusu da odbije napade iz Hrvatske, i oni su tamo ostali do polovine septembra.[14459] Veljović je stoga odlučno tvrdio da u vrijeme incidenta na Markalama, nijedan minobacač kalibra 120 mm nije bio usmjeren prema Markalama.[14460]

4308. Dušan Škrba, koji je u to vrijeme bio načelnik artiljerije 1. sarajevske mehanizovane brigade,[14461] u svom svjedočenju je izjavio da na dan incidenta nije otvarana vatra iz njegove zone odgovornosti jugozapadno od Markala, pogotovo ne iz minobacača kalibra 120 mm jer su bili izmješteni izvan kruga od 20 kilometara od Sarajeva; stoga nije bilo vatrenih položaja za minobacače kalibra 120 mm na pravcu prema Miljevićima ili na putu prema tornju na Trebeviću.[14462] Međutim, za razliku od Veljovića, on nije negirao da su na području južno od Sarajeva ostali manji kalibri, kao što su minobacači kalibra 82 mm.[14463]

14456 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 28–29; Stevan Veljović, T. 29248–29250 (23. oktobar 2012.). Iako je Veljović pominjao tu brigadu kao "4. srpsku brigadu", u dokumentima se navodi da je službeni naziv brigade 4. sarajevska laka pješadijska brigada. V. npr. P5944 (Izvještaj 4. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 31. avgust 1995.).

14457 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 29–30. V. P1058 (Mapa ABiH) i P1052 (VRS-ova mapa Sarajeva) za lokaciju Brusa.

14458 U to vrijeme, komandant je bio Čedo Sladoje jer je Dragomir Milošević bio ranjen. V. Stevan Veljović, T. 29262 (23. oktobar 2012.).

14459 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 31–33; Stevan Veljović, T. 29265 (23. oktobar 2012.).

14460 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 34; Stevan Veljović, T. 29262–29267 (23. oktobar 2012.). Kad mu je pokazan njegov izvještaj komandi SRK-a od 31. avgusta 1995. i lista raspoloživog naoružanja koje je uključivalo više minobacača kalibra 120 mm, Veljović je izjavio da su mu minobacači bili na raspolaganju iako su bili locirani u Trebinju. V. Stevan Veljović, T. 29267–29268 (23. oktobar 2012.); P5944 (Izvještaj 4. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 31. avgust 1995.).

14461 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7; Dušan Škrba, T. 29107–29108 (18. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je postao načelnik artiljerije 1994., kad je zamijenio Savu Simića).

14462 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 24; Dušan Škrba, T. 29117 (18. oktobar 2012.).

14463 Dušan Škrba, T. 29117 (18. oktobar 2012.). Veljovićevom svjedočenju protivrječi i svjedočenje Miloša Škrbe, pripadnika 1. sarajevske mehanizovane brigade, koji je živio u Petrovićima i imao rodbinu u selu Studenkovići, južno od Markala. On je u svom svjedočenju izjavio da je, iako nikad nije vidio minobacače kalibra 120 mm u Studenkovićima ili u blizini puta Petrovići – Studenkovići, u avgustu 1995., na tom putu vidio jedan minobacač kalibra 82 mm. V. D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 10; D2346 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); Miloš Škrba, T. 29195–29198 (22. oktobar 2012.) (gdje izgleda da svjedok tada protivrječi svojoj izjavi svjedoka, kada je rekao da se njegovo svjedočenje u vezi s tim da minobacača kalibra 120 mm nije bilo na tom području odnosi uglavnom na 1992. i 1993. godinu, a da u stvari ne zna ništa u vezi s 1995.); P5939 (Mapa Trebevića s oznakama koje je unio Miloš Škrba). Izjavi svjedoka Miloša Škrbe također protivrječi naređenje SRK-a od 9. maja 1995. u kojem Dragomir Milošević pominje jedan vod minobacača kalibra 82 mm i jednu bateriju minobacača kalibra 120 mm smještene u sektoru Trebević-Palež. V. P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 4–5.

4309. Prije nego što je postao načelnik artiljerije, Dušan Škrba je bio komandant mješovitog artiljerijskog diviziona brigade, koji je imao četiri vatrena položaja, koja su uključivala, između ostalog naoružanja, minobacače kalibra 120 mm; ti minobacači su bili stacionirani istočno od Lukavice, u sektorima Prljevo Brdo i Uzdojnica (jugozapadno od Markala), i tu su bili stalno stacionirani dok nisu izmješteni izvan ZPI-ja u avgustu 1995.[14464] Iskazu Dušana Škrbe protivrječi iskaz Blagoja Kovačevića, čija je zona odgovornosti pokrivala područje na pravcu 220 stepeni u odnosu na sjever i koji je u svom svjedočenju izjavio da na toj liniji SRK nije imao artiljerijska oruđa, čak ni minobacače kalibra 82 mm.[14465]

4310. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da su mu nakon incidenta Čedo Sladojević, Lugonja i drugi oficiri SRK-a rekli da na dan incidenta SRK nije otvarao vatru na Markale.[14466]

4311. Kao što je ranije u tekstu navedeno, [14467] ABiH je držala položaje u sjevernom podnožju planine Trebević.[14468] Asim Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da je 10. brdska brigada 1. korpusa ABiH držala otprilike područje od rijeke Miljacke na jugu do sjevernih padina Trebevića, pa sve do Zlatišta i Spomen parka na Vracama, iza Jevrejskog groblja; njena zona odgovornosti je pokrivala područja Soukbunara, Skenderije, Bostarića i naselje Cicin Han Lipa.[14469] Debelo Brdo i Čolinu Kapu takođe je držala ABiH.[14470] Conway je rekao da je u decembru 1995., kad se misija UNMO-a bližila kraju, naišao na četiri minobacača ABiH "u podnožju strmog brda na južnim padinama Sarajeva", na području na kojem vojnim posmatračima UN-a nije bilo dozvoljeno da patroliraju; ta četiri minobacača su bila uperena prema sjeveru, u pravcu grada, i izgledalo je da su

14464 V. D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7, 9; D2342 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); D2343 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); Dušan Škrba, T. 29104–29108, 2911129113 (18. oktobar 2012.); P5933 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); P5934 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 12; D2413 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić).

14465 D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 51; D2333 (Topografska karta Sarajeva).

14466 Dragomir Milošević, T. 32756 (28. januar 2013.).

14467 V. par. 4171.

14468 V. činjenica o kojoj je presuđeno 104; P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Alen Gičević, T. 7657–7661 (11. oktobar 2010.); D733 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D734 (Fotografija uličnog znaka u Sarajevu).

14469 Asim Džambasović, T. 15223–15225 (22. juni 2011.) (gdje je svjedok takođe naveo da se 10. brdska brigada kasnije spojila s 1. brdskom brigadom u 115. brigadu); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović). V. takođe Stanislav Galić, T. 37184, 37188 (15. april 2013.), T. 37417 (18. april 2013.), T. 37474 (22. april 2013.), T. 37934 (8. maj 2013.).

14470 V. činjenice o kojima je presuđeno 105 i 2830; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21.

tu bili dugo vremena jer su bili zaštićeni vrećama pijeska i održavani.[14471] Conway je najprije rekao, pozicionirajući ih sjeveroistočno od Mrakuše, da su ti minobacači bili locirani južno-jugoistočno od pijace Markale.[14472] Međutim, kad mu je u unakrsnom ispitivanju predočena detaljnija mapa, on ih je pozicionirao sjeverno od Mrakuše, odnosno južno-jugozapadno od Markala.[14473]

4312. Vijeće napominje da radna mapa ABiH za period u kojem se desio incident pokazuje jedan minobacački položaj ABiH na relevantnom području; međutim, taj položaj se nalazio neposredno sjeveroistočno od Čoline Kape, odnosno jugoistočno od Markala, a ne sjeverno od Mrakuše, kao što je u svom svjedočenju izjavio Conway.[14474]

(g) Istrage provedene poslije rata

4313. Tužilaštvo je od Higgsa tražilo da istraži ovaj incident na osnovu mnogih izvještaja i istražnog materijala koji se pominje gore u tekstu, uključujući izvještaje i video-snimke MUP-a BiH, izjave Koningsa i Knustada, izvještaje UNPROFOR-a i UNMO-a.[14475] On je potvrdio da je stabilizator pronađen na licu mjesta ukazivao na to da je projektil bio granata kalibra 120 mm, čiji je domet od 300 do 6.200 metara.[14476] Higgs je smatrao da je Powersov izvještaj pogrešan jer se njegov zaključak zasniva na brazdi upaljača, iako ona nije bila najboljeg kvaliteta zbog vrste tla i upadnog ugla granate.[14477] Budući da nije bilo vidljive ni pouzdane brazde upaljača, ispravna metodologija određivanja azimuta sastojala se u uzimanju oblika kratera kao osnovnog izvora informacija, što su učinili svi drugi istražni timovi, koji su svi došli do zaključka da je azimut bio 170 stepeni u odnosu na sjever.[14478] Higgs je iznio komentar u vezi s ostale četiri granate koje su na

[14471] D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 17–23. Conway je u svom svjedočenju takođe izjavio da, u periodu dok je patrolirao kao vojni posmatrač UN-a, odnosno u periodu od 19. avgusta do kraja septembra 1995., nikad nije primijetio da su prema gradu s juga ispaljivani minobacački projektili, ali je primijetio raketnu, snajpersku i puščanu vatru. V. Paul Conway, T. 29001, 29016–29022 (17. oktobar 2012.). Ali v. P5929 (Izvještaj UNMO-a, 1. septembar 1995.), str. 3, 17 (gdje se navodi da je 30. avgusta 1995. minobacački projektil kalibra 120 mm pao na kasarnu "Maršal Tito", doletjevši pod azimutom od 160 stepeni); P5928 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway).

[14472] D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 18; D2330 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway); Paul Conway, T. 28999–29000 (17. oktobar 2012.).

[14473] Paul Conway, T. 29005–29007, 29015–29016 (17. oktobar 2012.); P5927 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway).

[14474] P1058 (Mapa ABiH); P6301 (Tabela vojnih znakova).

[14475] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 18; Richard Higgs, T. 5929–5930 (18. avgust 2010.).

[14476] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 19.

[14477] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 19; Richard Higgs, T. 5932 (18. avgust 2010.).

[14478] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 19–20, 23. V. takođe Richard Higgs, T. 5936–5938 (18. avgust 2010.); P1448 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

dan incidenta pale blizu Markala, napominjući da je činjenica da su doletjele pod uglom od 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever možda izazvala zbrku jer su istražitelji UNPROFOR-a jednostavno pretpostavili da je svih pet granata moralo doći s istog vatrenog položaja.[14479] Konačno, Higgs je izvršio svoju vlastitu analizu azimuta koristeći podatke koji su mu dostavljeni, i došao do zaključka da je azimut granate koja je pala na Markale bio 175 stepeni.[14480]

4314. Što se tiče upadnog ugla, iako ga je bilo teško odrediti, Higgs je smatrao da je vjerovatno bio između 67 i 75 stepeni, i da je vjerovatno bliže uglu od 70 stepeni, kao što je utvrdio Turkušić.[14481] Koristeći taj ugao, Higgs je identifikovao više lokacija kao moguće lokacije otvaranja vatre, odnosno lokacije koje su bile 900, 1.600, 2.400 i 3.000 metara udaljene od Markala u utvrđenom pravcu vatre, počevši od prvog i zaključno s četvrtim punjenjem.[14482] Kada je ucrtao te lokacije na mapu i napomenuo da je krater bio plitak, te da vojni posmatrači UN-a nisu čuli ispaljenje granate i da je njihov radar nije otkrio, Higgs je zaključio, ponovo potvrđujući Turkušićevo svjedočenje, da je granata najvjerovatnije ispaljena s udaljenosti od 2.400 metara s trećim punjenjem, jer to vatreni položaj smješta na područje na kojem nije bio u dosegu sluha vojnih posmatrača UN-a.[14483] Na tom položaju, minobacač je također bio na višem nivou od cilja, što je omogućilo veći domet i strmiji upadni ugao.[14484]

4315. Prema Higgsovim riječima, ispaljenje samo jedne granate znači da je postojao samo jedan cilj vatre, odnosno da je cilj bio "uznemiravanje neprijatelja" sprečavanjem slobodnog kretanja, uzrokovanjem žrtava – koje će u urbanom okruženju gotovo uvijek biti civili – i "poigra[avanje]

[14479] Richard Higgs, T. 5929–5932 (18. avgust 2010.). Na osnovu tragova oko kratera, Turkušić je također isključio mogućnost da je azimut granate koja je pogodila Markale bio od 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever. V. Emir Turkušić, T. 9020–9022 (4. novembar 2010.); P1929 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1930 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić). Konings je prihvatio da je tim morao da radi veoma brzo i da je moguća margina greške u pogledu utvrđenog azimuta od 170 stepeni. Međutim, on je smatrao da to nije dovoljno da razjasni razliku između azimuta granate koja je pogodila Markale i četiri prethodne granate, zaključujući da se ta razlika pojavljuje jednostavno zbog toga što je granata koja je pala na Markale ispaljena s potpuno različite lokacije. V. Harry Konings, T. 9328–9329, 9375–9377 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 77–79, 82–87.

[14480] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20–21, 23. V. također Richard Higgs, T. 5960–5977 (19. avgust 2010.); D543 (Mapa Markala); D544 (Mapa Markala s oznakama koje je unio Richard Higgs); D545 (Izvještaj Richarda Higgsa u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), str. 10, 12; D546 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs); D547 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs).

[14481] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 21, 23.

[14482] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 23. Vijeću su predočeni dokazi koji pokazuju da minobacačka granata kalibra 120 mm ne može biti ispaljena s nultim punjenjem. V. P5946 (Izvod iz tablica gađanja za minobacač kalibra 120mm).

[14483] Richard Higgs, T. 5932–5936 (18. avgust 2010.), T. 5980–5982 (19. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 23–24.

[14484] P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 24.

ljudskim razumom".[14485] S obzirom na prirodu sukoba u Sarajevu, Higgs je naveo da je bilo jednostavno prethodno zabilježiti ciljeve u cijelom gradu i znati gdje se nalaze mjesta okupljanja najvećeg broja ljudi.[14486] Stoga, ako se htio izazvati maksimalni efekat ispaljenjem jedne granate, tada su Markale bile prvi cilj.[14487] Što se tiče ostale četiri granate koje su tog dana pale blizu Markala, Higgs je naveo da je uobičajeni manevar bio da se ispali jedna granata koja uzrokuje žrtve na jednom području, i da se ubrzo nakon toga ispale druge granate u blizini mjesta na kojima su se ljudi možda okupili.[14488] Iako nije bilo moguće utvrditi da je to ovdje bio slučaj, Higgs je izjavio da su okolnosti koje su vladale tog dana bile "slične i izazivale su sumnju".[14489]

4316. Zorica Subotić takođe je analizirala ovaj incident. Primjećujući da je to bio posljednji od devet sarajevskih incidenata u kojem je poginula velika grupa civila, ona je tvrdila da je svima zajedničko to da je projektil imao "neverovatnu preciznost", da su se eksplozije desile na mjestima gdje se okupio veliki broj ljudi.[14490] Prema njenom mišljenju, iako je statistički moguće da se to desi u jednom slučaju, to "statistički spada u domen veoma neverovatnih događaja" i u "praktičnom smislu […] nemoguć događaj" u devet zasebnih slučajeva.[14491]

4317. Zorica Subotić je takođe smatrala, nakon što je analizirala video-snimke incidenta, da je teško naći "valjano tehničko objašnjenje" za neke scene.[14492] Na primjer, ona je tvrdila da priroda povreda koje su zadobile neke ranjene osobe "ne može da se prihvati kao tačna" s obzirom na blizinu mjesta udara, tako da je neobjašnjivo da su te osobe uopšte preživjele eksploziju, a još

14485 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20.

14486 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20. V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 96.

14487 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20.

14488 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 21.

14489 P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 21. Konings je u svom svjedočenju izjavio da su četiri granate koje su pale oko 10 minuta prije incidenta na Markalama mogle biti korekcija vatre za granatu na Markalama i da su ispaljene na drugo područje kako bi se prikrila namjera otvaranja vatre na pijacu. Međutim, on je smatrao da je isto tako moguće da su te četiri granate ispaljene na potpuno različit cilj. Kad mu je u unakrsnom ispitivanje postavljeno pitanje kako je moguće da ljudi na Markalama nisu čuli četiri granate koje su pale blizu Markala, Konings je izjavio da ne zna šta su ljudi na pijaci Markale tog dana čuli ili šta nisu čuli. V. Harry Konings, T. 9313–9314, 9387 (7. decembar 2010.). V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 65; P1959 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings). Međutim, Savo Simić, prethodnik Dušana Škrbe, je napomenuo da četiri granate koje su pale prije granate na Markalama nisu mogle biti korekcija vatre za granatu koja je pogodila Markale jer su doletjele s različitog položaja, i da su Markale stoga pogođene iz prvog pokušaja što je, prema njegovom mišljenju, praktično nemoguće. V. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 32; Savo Simić, T. 30120–30122 (12. novembar 2012).

14490 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122.

14491 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 123.

14492 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 123.

manje da su bile svjesne, kretale se i uspravno sjedile.[14493] Ona je odbacila Turkušićevo svjedočenje da je čovjek koji se vidi kako visi na ogradi, s velikom ranom na grudima, povrijeđen fragmentima minobacačke granate, tvrdeći da je njegovu povredu jedino mogao biti uzrokovati "uski i veoma gusti snop" fragmenata granate, što nije u skladu s načinom na koji se rasprskava minobacačka granata.[14494] Dodala je da su njegove povrede bile još manje realistične u svjetlu činjenice da "ispod ovog tela na trotoaru skoro da nema krvi."[14495] Prema mišljenju Zorice Subotić, drugi primjer je prisustvo stakla ispred zgrade tržnice i sve do mjesta udara, što je prema njenoj tvrdnji neuobičajeno jer je uslijed talasa eksplozije na ulici staklo trebalo biti potisnuto u zgradu tržnice.[14496] Takođe je istaknula prisustvo osoba u maskirnim uniformama, tvrdeći da su to najvjerovatnije bili pripadnici ABiH koji tu nisu bili slučajno nego organizovano, s jednom osobom koja je izdavala naređenja.[14497]

4318. Što se tiče ostale četiri minobacačke granate koje su pale tog dana, Zorica Subotić je napomenula da su one pogodile područje gdje se nalazi Narodno pozorište, oko 235 metara od pijace Markale, a ipak ih nije čuo nijedan od 71 svjedoka s kojima je razgovarala policija ili vojni posmatrači UN-a s posmatračkog položaja 1 na Sedreniku, uključujući Knustada.[14498] Stoga je Zorica Subotić tvrdila da te četiri eksplozije nisu prethodile eksploziji na Markalama.[14499]

4319. Napominjući da video-snimak mjesta udara pokazuje da su krater i tragovi od gelera jedva vidljivi, Zorica Subotić je smatrala da je to zato što su tragovi na asfaltu plitki, što je tipično u slučajevima kad minobacačka granata ima veoma malu brzinu ili kad je statički aktivirana.[14500] Ona je stoga zaključila da je, ako je krater napravila minobacačka granata, prilikom udara granata imala

[14493] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 123–125, 159; Zorica Subotić, T. 38345 (15. maj 2013.), T. 38596–38598 (22. maj 2013.).

[14494] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125; Zorica Subotić, T. 38345–38346 (15. maj 2013.).

[14495] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125, 159; Zorica Subotić, T. 38598–38603 (22. maj 2013.).

[14496] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 127, 159; Zorica Subotić, T. 38346–38347 (15. maj 2013.).

[14497] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 128.

[14498] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 134–136; Zorica Subotić, T. 38331 (15. maj 2013.).

[14499] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 136.

[14500] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; Zorica Subotić, T. 38332–38333 (15. maj 2013.).

veoma malu brzinu i nije mogla biti ispaljena s većim punjenjem od prvog punjenja.[14501] Prema njenim riječima, činjenica da stabilizator nije pronađen u blizini kratera potkrepljuje taj zaključak, budući da se stabilizator granate ispaljene s punjenjem većim od trećeg punjenja obično zabije u tlo.[14502] S druge strane, granata ispaljena s prvim ili drugim punjenjem obično odbaci stabilizator u neposrednu blizinu kratera ili ga odbaci unazad duž približne putanje granate.[14503]

4320. Po mišljenju Zorice Subotić, zaključak konačnog izvještaja UNPROFOR-a da je svih pet granata ispaljeno iz istog oruđa u okviru istog plotuna nema tehničke osnove jer je nemoguće da je granata koja je pala na Markale letjela 200 metara dalje od drugih granata.[14504] Nadalje, ona je odbacila zaključak da je projektil najprije pogodio zgradu jer bi granata bila aktivirana prilikom prvog udara i ostavila bi vidljiv trag na zgradi; međutim, takav trag nije zabilježen.[14505]

4321. Zorica Subotić je tvrdila da je Higgs, iako je njegova metoda prihvatljiva, namjerno napravio grešku kad je izračunavao ugao pravca doleta jer je uzeo u obzir pogrešan azimut ivičnjaka u Ulici Maršala Tita.[14506] Ispravivši tu grešku, ona je zaključila da je pravac doleta granate bio 155 stepeni, a ne 175 stepeni, pri čemu je prva vrijednost u okviru margine greške za azimut koji je odredila Specijalizovana inžinjerijska jedinica, odnosno 160 stepeni, plus ili minus pet stepeni.[14507]

14501 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137.

14502 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; Zorica Subotić, T. 38341–38342 (15. maj 2013.). Turkušić je, međutim, negirao da je moguće reći da je brzina granate bila mala na osnovu lokacije stabilizatora, nekoliko metara od tačke udara. V. Emir Turkušić, T. 9078–9079 (4. novembar 2010.) Higgs je u svom svjedočenju izjavio da je stabilizator mogao pasti na bilo koju udaljenost od kratera i da se takođe mogao odbiti od zgrada i zaustaviti se tamo gdje se i zaustavio. V. Richard Higgs, T. 5982 (19. avgust 2010.).

14503 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137.

14504 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139; Zorica Subotić, T. 38337–38338 (15. maj 2013.).

14505 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139; Zorica Subotić, T. 38337–38338 (15. maj 2013.).

14506 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139–141, fusnota 388 (Zorica Subotić je smatrala da Higgs tu grešku nije napravio slučajno, "jer [postoje] indicije da je on i u nekim drugim slučajevima manipulisao fotografijama da bi dokazao krivicu optuženog kao što je slučaj kratera mine u slučaju Livanjske ulice [u predmetu *Milošević*]."); Zorica Subotić, T. 38330, 38334–38337 (15. maj 2013.); D3549 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

14507 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 141–142 (gdje se ona takođe oslonila na fotografije i video-snimak koji pokazuju oštećenje na rubu pločnika ispred zgrade tržnice da bi potvrdila da je azimut pravca doleta bio manji od 160 stepeni); Zorica Subotić, T. 38330, 38339–38341 (15. maj 2013.). V. takođe D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom

4322. Podsjećajući da je minimalni upadni ugao morao biti 67 stepeni da bi granata preletjela zgrade, Zorica Subotić je osporila upadni ugao koji je odredio CSB Sarajevo i, koristeći karakteristike minobacačke granate M62 kalibra 120 mm, izračunala da je upadni ugao u stvari bio 64 stepena.[14508] Shodno tome, granata nije mogla pasti na lokaciju gdje se nalazio krater nego je morala biti aktivirana statički ili je "na neki drugi način dospela na pločnik ispred tržnice".[14509]

4323. Što se tiče stabilizatora, Zorica Subotić je tvrdila da eksplozija nije mogla biti "regularna" jer je stabilizator pronađen 29 metara od kratera, "bočno od pravca doleta", u kojem slučaju bi se stabilizator zabio u tlo ili bi se nalazio na mjestu udara, ili bi bio odbačen unazad u približnom pravcu iz kojeg je doletio.[14510] Zorica Subotić je takođe navela da su krilca stabilizatora bila deformisana na neuobičajen način i da su se u nekim dijelovima video-snimka vidjeli tragovi erozije, dok se na stabilizatoru uvrštenom u spis, dokazni predmet P1454, takvi tragovi ne vide.[14511] Nadalje, ona je smatrala da je položaj rupa na čahuri stabilizatora[14512] koji je uvršten u spis kao P1454, različit u poređenju s onim na stabilizatoru pronađenom na licu mjesta koji se vidi na video-snimku, što stoga potvrđuje da P1454 nije stabilizator koji je pogodio Markale.[14513] Pregledavajući video-snimak lica mjesta, Subotić je vidjela neki predmet koji je policija označila i mislila je da se radi o drugom stabilizatoru, o kojem policija i istražitelji UN-a namjerno nisu izvijestili; ona je takođe tvrdila da se taj stabilizator nije mogao nalaziti na tom mjestu kao posljedica eksplozije.[14514]

"Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 113–114; Mile Poparić, T. 39055–39057 (30. maj 2013.), T. 39061–39064 (31. maj 2013.).

14508 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 143–145; Zorica Subotić, T. 38332 (15. maj 2013.).

14509 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 145.

14510 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 147; Zorica Subotić, T. 38333–38334 (15. maj 2013.). Kad joj je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da je stabilizator nakon izbacivanja možda udario u zgradu i zatim pao na lokaciju koja se vidi na fotografiji, Zorica Subotić je smatrala da to nije veoma vjerovatno s obzirom na udaljenost od kratera. V. Zorica Subotić, T. 38571–38572 (21. maj 2013.).

14511 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 146–149; Zorica Subotić, T. 38348–38351 (15. maj 2013.); D3550 (Fotografija stabilizatora granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

14512 Čahura stabilizatora je kućište za osnovno punjenje granate. V. Zorica Subotić, T. 38612–38613 (22. maj 2013.).

14513 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 148–150; Zorica Subotić, T. 38351–38352 (15. maj 2013.) (gdje je svjedokinja izjavila da se položaj rupa, kada se fiksira, ne može promijeniti).

14514 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150–152 (Zorica Subotić je takođe izračunala azimut drugog stabilizatora, na osnovu pretpostavke da se nalazio oko 20 metara od mjesta udara; azimut koji je odredila bio je oko 250 stepeni, slično azimutu ostale četiri granate koje niko nije čuo); Zorica Subotić, T. 38330, 38352–38353 (15. maj 2013.).

4324. Kako bi potkrijepilo svoju tezu da je P1454 stabilizator koji je pronađen na Markalama 28. avgusta 1995., tužilaštvo ga je koristilo u unakrsnom ispitivanju Zorice Subotić da pokaže da mu je čahura labava i da bi njeno zavrtanje ili odvrtanje promijenilo položaj rupa; potvrdivši da je to tako, Zorica Subotić je tvrdila da kad je ranije, dok je pripremala svoj izvještaj, pogledala stabilizator, njegova čahura nije bila labava ili ona nije primijetila da je bila labava.[14515] Tužilaštvo je takođe tražilo da se u spis uvrsti dokument koji pokazuje da je serija granata "KB 9307" ispitana u Srbiji, u martu 1994.[14516]

4325. Zorica Subotić je osporila zaključak UNPROFOR-a da je granata doletjela s udaljenosti između 1.550 i 3.500 metara, tvrdeći da u tom slučaju granata ne bi imala minimalni upadni ugao potreban za prelet zgrada.[14517] Kada je pregledala domete koje je UNPROFOR koristio u svojoj analizi u vezi s radarom UN-a, Zorica Subotić je pretpostavila koje tablice gađanja su oni koristili i zatim je koristila iste tablice da odredi visinu na kojoj bi radarski snop otkrio granatu, odnosno visinu od 550 metara ili više.[14518] Analizirajući moguće putanje, zasnovane na upadnim uglovima od 67 i 70 stepeni, ona je zaključila da bi radar UN-a otkrio svaku granatu ispaljenu s položaja SRK-a.[14519] Nadalje, tvrdeći da bi se granata čula da je ispaljena s položaja ABiH, s prvim ili drugim punjenjem, zaključila je da je eksplozija na pijaci Markale morala biti statična, da je minobacačka granata aktivirana na "na neki od poznatih načina" ili da je bačena s krova.[14520] Ipak,

---

14515 Zorica Subotić, T. 38572–38580, 38586–38587, 38592–38593 (21. maj 2013.), T. 38612–38614 (22. maj 2103.); P6329 (Snimak ekrana na kojem se vidi stabilizator granate); P6330 (Snimak ekrana na kojem se vidi stabilizator granate). Kasnije, u dodatnom ispitivanju, Zorica Subotić je navela još jednu razliku između fotografija stabilizatora pronađenog na licu mjesta i P1454, odnosno položaj otiska udarne igle, koji prema njenom mišljenju ukazuje na to da su dva stabilizatora ispaljena iz različitih oruđa. V. Zorica Subotić, T. 38612–38621 (22 maj 2013); D3553 (Fotografija stabilizatora granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić); D3554 (Fotografije na kojima se porede dva stabilizatora granata, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić); D3555 (Fotografije stabilizatora granate).

14516 Zorica Subotić, T. 38580–38581 (21. maj 2013.); P6328 (Bilješka Tehničko-opitnog centra o ispitivanju dejstva granata, 28. mart 1994.). V. takođe D3560 (Izvještaj Tehničko-opitnog centra Nikinci, 3. januar 1994.).

14517 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 153–157, 163; Zorica Subotić, T. 38331 (15. maj 2013.).

14518 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 153–154; Zorica Subotić, T. 38342–38345 (15. maj 2013.), T. 38568–38571 (21. maj 2013.). Vijeće napominje da se, iako je Zorica Subotić tvrdila da su tablice gađanja koje je koristila tablice za minobacačku granatu M49P1 od 120 mm ispaljenu iz lakog minobacača M75 kalibra 120 mm, tablica koju je priložila svom izvještaju odnosi na minobacač M74. V. D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 154, Slika 112. V. takođe Mile Poparić, T.39065–39073 (31. maj 2013.) (gdje je svjedok takođe izjavio da su on i Zorica Subotić gledali granatu M49).

14519 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 156. V. takođe D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 114–115.

14520 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 156–

ona je obišla mjesta koja odgovaraju trećem i četvrtom punjenju za sve putanje relevantne za ovaj incident i konstatovala da nije bilo pogodnih vatrenih položaja zbog brdovitog i šumovitog terena, osim na jednoj lokaciji, na pravcu 175 stepeni i na udaljenosti od 3.800 metara.[14521] U unakrsnom ispitivanju je prihvatila da "svaku stopu toga nis[u] prehodali" budući da se to nije smatralo potrebnim jer po njenom mišljenju granata nije mogla doletjeti ni iz jednog od tih pravaca.[14522]

(h) Žrtve

4326. Što se tiče žrtava, i Milan Mandilović i Bakir Nakaš, koji su u to vrijeme bili ljekari u Državnoj bolnici u Sarajevu, u svojim svjedočenjima su izjavili da su nakon eksplozije na pijaci Markale, koja je od bolnice udaljena oko jedan kilometar, počeli da "pristižu" automobili koji su dovozili veliki broj teško ranjenih osoba.[14523] Mandilović je odmah vidio da se radi o povredama od gelera granate.[14524] U svom svjedočenju je rekao da je u bolnicu ukupno pristiglo oko 40 osoba, koje su većinom bile civili; vidio je "tu i tamo po neko vojno lice", ali je rekao da je njihov broj "zanemariv".[14525] Nakaš je takođe potvrdio da je većina žrtava nosila civilnu odjeću.[14526] Mandilović je potvrdio autentičnost više medicinskih izvještaja iz Državne bolnice i iz bolnice Koševo, u vezi sa žrtvama incidenta, uključujući izvještaje o obdukciji.[14527] Ti izvještaji o obdukciji odnose se na 43 poginule žrtve, od kojih je jedna supruga Sulejmana Crnčala.[14528] Nakaš je takođe

157, 179; Zorica Subotić, T. 38342–38344, 38353–38354 (15. maj 2013.), T. 38588–38591, (21. maj 2013.), T. 38607 (22. maj 2013.).

14521 D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 158; Zorica Subotić, T. 38338–38340 (15. maj 2013.).

14522 Zorica Subotić, T. 38582–38585 (21. maj 2013.), T. 38594–38595 (22. maj 2013.).

14523 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 4–5, 87–89; P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 4–10, 65.

14524 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 87.

14525 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 89.

14526 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 66.

14527 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 117–118; P1225 (Ljekarska potvrda za Ismeta Svraku); P1226 (Medicinski izvještaj za Ružu Galić); P1227 (Medicinski izvještaj za Samira Marevca); P1228 (Medicinski izvještaji za Rasima Kosu, Ferida Kanlića, Mensudu Klarić i Ferida Bajrića); P1229 (Ljekarske potvrde za Ajkunu Cocalić, Đulu Leku, Raziju Čolić, Janju Pašić i Adisu Duran); P1230 (Dokumentacija o prijemu za Osmana Leventu, Mehmeda Ahmetovića, Fatimu Ćulesker, Mumu Kadrića, Mirzu Hodžića, Bilala Habibovića, Muhidina Begića i Mustafu Karkelju); P1231 (Ljekarske potvrde za Dževada Hodžića i Edhema Husovića); P1232 (Medicinski izvještaj za Zijada Bejtića i Hasiba Bjelaka); P1233 (Dokumentacija Državne bolnice u Sarajevu u vezi s pacijentima koji su primljeni u periodu od 28. avgusta do 1. septembra 1995.); P1234 (Medicinski izvještaj za pacijente koji su primljeni u Državnu bolnicu u Sarajevu 28. avgusta 1995.); P740 (Potvrde o obdukciji žrtava sa Markala, 28. avgust 1995.).

14528 P740 (Potvrde o obdukciji žrtava sa Markala, 28. avgust 1995.). Iako engleski prevod tog dokumenta sadrži 47 potvrda, četiri od njih su duplikati (koji se odnose na Zenu Baševića i Salka Durakovića, Najlu Duraković i Huseina Durakovića), te stoga ostaju 43 potvrde o obdukciji. Pored toga, dvije od tih potvrda, odnosno potvrde koje se odnose na Najlu Duraković i Huseina Durakovića su u stvari potvrde za Najlu Fazlić i Huseina Bektaševića. Vijeće smatra da se radi o tipografskoj grešci u prevodu.

potvrdio autentičnost više medicinskih izvještaja iz Državne bolnice u vezi sa žrtvama u incidentu na Markalama.[14529]

4327. U izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je potvrđeno da je na dan incidenta poginulo 35 osoba i da ih je povrijeđeno 78, što je provjerio svjedok KDZ485 koji je otišao u bolnice i u mrtvačnicu, i identifikovao te osobe.[14530] Turkušićev balistički izvještaj donekle se razlikuje jer u njemu stoji da su u eksploziji poginule 34 osobe i da ih je 84 ranjeno.[14531] I Bešić i svjedok KDZ485 su u svojim svjedočenjima izjavili da je još ljudi umrlo kasnije; prema Bešićevoj procjeni 30 osoba je umrlo uslijed zadobijenih povreda.[14532] Dok je bio u mrtvačnici, Crnčalo je pored tijela svoje supruge vidio tijela još osam osoba, koje su većinom bile žene.[14533] On je u svom svjedočenju rekao da je oko 40 osoba poginulo u ovom incidentu i napomenuo da su njihova tijela odnesena u drugi dio iste mrtvačnice.[14534]

4328. Što se tiče žrtava, Zorica Subotić je tvrdila da konačna lista od 118 žrtava ne odgovara konstatacijama policije i istražnog sudije tokom uviđaja, jer je istražni sudija 28. avgusta 1995. zabilježio da je bilo 35 poginulih i 78 ranjenih osoba, što je ukupno 113 žrtava.[14535] Prema riječima Zorice Subotić, CSB Sarajevo je konačno utvrdio da je ukupno bilo 118 žrtava, iako bez objašnjenja, u izvještaju koji je istog dana poslao SDB-u pod šifrovanim imenom "Akcija istina", gdje je precizirano da su poginule 33 osobe, među kojima osam nije moglo biti identifikovano, i da je ranjeno 85 osoba.[14536] Stoga, prema njenom mišljenju, konačni broj žrtava u stvari nisu utvrdili timovi koji su istraživali incident.[14537] Na osnovu njenog vlastitog proračuna parametara tog

[14529] P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 94–95; P1531 (Medicinska dokumentacija Državne bolnice Sarajevo).

[14530] P1908 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ485, T. 8884–8885 (3. novembar 2010.).

[14531] P1934 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1.

[14532] P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 27; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 33; P1977 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). V. također svjedok KDZ485, T. 8884–8885 (3. novembar 2010.).

[14533] Sulejman Crnčalo, T. 1179–1180 (14. april 2010.).

[14534] Sulejman Crnčalo, T. 1175, 1180 (14. april 2010.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 6.

[14535] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129.

[14536] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129; P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 10 (b/h/s verzija). Vijeće napominje da b/h/s verzija ovog dokumenta ne odgovara u potpunosti prevodu, međutim, Vijeće je moglo razaznati liste žrtava u b/h/s verziji, kao i referencu na "Akciju istina", te je tako moglo da prati rezonovanje Zorice Subotić. Vijeće napominje da je tvrdnja Zorice Subotić da nema objašnjenja za razliku u brojkama potpuno pogrešna jer se u tom izvještaju jasno navodi da je CSB Sarajevo bio u stalnom kontaktu s medicinskim osobljem u različitim bolnicama koje i dalje radi na identifikaciji pacijenata. Stoga je jasno da su se u tom trenutku informacije još uvijek ažurirale.

[14537] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129.

područja,[14538] tvrdila je da je konačni broj žrtava pretjeran i da je vjerovatnije da je tačan broj koji su naveli vojni posmatrači UN-a, odnosno ukupno 90 žrtava.[14539] Oslanjajući se na iskaz ljekara koji je svjedočio u predmetu *Dragomir Milošević*, ali koji nije svjedočio u ovom predmetu, Zorica Subotić je zatim tvrdila, na osnovu foto dokumentacije u vezi s 35 osoba poginulih u ovom incidentu, da dvije od tih osoba nisu poginule od gelera nego od metka ispaljenog iz pješadijskog naoružanja.[14540] Pored toga, ona je tvrdila da dvije rane koje se na video-snimku vide na tijelu jedne druge žrtve izazivaju sumnju u to da su uzrokovane gelerom prilikom eksplozije.[14541]

4329. Prema činjenici o kojoj je presuđeno 3081, na pijaci Markale poginulo je najmanje 35 osoba i ranjeno je najmanje 78 osoba, među kojima mnoge teško. Velika većina ranjenih bili su civili, dok je jedna poginula osoba bila vojnik ABiH.[14542]

(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj

4330. U vezi s pitanjem da li je postojao vojni cilj na pijaci ili u blizini pijace, Konings je u svom svjedočenju izjavio da je to područje bilo civilno područje, napomenuvši da je tog jutra oko 09:00 ili 10:00 sati prošao pored te lokacije koja je bilo prepuna ljudi, uglavnom civila.[14543] Đula Leka je u svom svjedočenju izjavila da je granata pala na "strogo civilno područje" i da u blizini nije bilo vojnih aktivnosti.[14544] Svraka je u svom svjedočenju također rekao da na području Markala nikad nije vidio vojne objekte ili aktivnosti.[14545] On nikad nije bio u ABiH, ali je imao radnu obavezu da kopa rovove na liniji fronta, uključujući rovove na planini Igman i na brdu Žuč.[14546] Đozo je u svom svjedočenju izjavio da u tom dijelu grada nije bilo vojnih objekata, ali da ne zna da li je ABiH koristila civilne objekte.[14547] Turkušić je objasnio da su, iako je možda nekoliko vojnika

[14538] U ovom proračunu, Zorica Subotić je pretpostavila da je u to vrijeme glavna ulica kojom prolaze tramvaji bila prazna i da nije bila pretrpana, što navodi na zaključak da je ostali dio tog područja bilo suviše mali da bi se na njemu nalazili svi ranjeni ili poginuli. D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 130. Vijeće zaključuje da je taj proračun izuzetno spekulativan.

[14539] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 130.

[14540] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 130–131.

[14541] D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131–132.

[14542] Činjenica o kojoj je presuđeno 3081.

[14543] P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 74.

[14544] P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2.

[14545] P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 6.

[14546] P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 3. V. također Ismet Svraka, T. 9665–9666 (13. decembar 2010.).

[14547] P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 39–40.

prolazilo Markalama, ljudi na pijaci u velikom broju bili civili, obično ljudi koji su prodavali ili kupovali robu.[14548] Prema njegovom mišljenju, granata je ispaljena da postigne psihološki efekat, odnosno da posije teror i izvrši pritisak na organe vlasti.[14549] Bešić je izjavio da je na Markale dolazio veliki broj ljudi – kako civila tako i ljudi u vojnim uniformama – i naveo je da ne zna da je ABiH imala vojne objekte u blizini, ali da je moglo biti nekih vojnih objekata u bivšem Domu armije, 400 do 500 metara od Markala, od kojeg pijacu odvaja park.[14550] Bešić je negirao da je ABiH koristila kao skladište obližnju zgradu zvanu Semberija, izjavivši da je ta zgrada u stvari bila korištena kao pekara u kojoj se pripremao hljeb za ABiH.[14551]

(j) Teorije odbrane optuženog

4331. Kao i u slučaju prvog incidenta na Markalama, iako ovu teoriju ne pominje u svom Završnom podnesku, optuženi je tokom cijelog suđenja pokušao da pokaže da je ovaj incident insceniran tako što su tijela dovezena s nekog drugog mjesta, kako bi se izazvali napadi NATO-a na bosanske Srbe.[14552] Međutim, kao i u slučaju prvog incidenta na Markalama, većina svjedoka je odbacila ovu teoriju.[14553] Na primjer, Konings je odlučno tvrdio da incident nije mogao biti insceniran jer je on prošao mimo Markala ranije tog jutra, oko 9:00 ili 10:00 sati, i nije vidio krater, napominjući da bi pravljenje vještačkog kratera zahtijevalo mnogo vremena, više od jednog ili dva sata.[14554] Pored toga, on je izjavio da je u mrtvačnici vidio tijela ljudi koji su poginuli kratko prije toga i naveo da tog jutra nije bilo izvještaja da je tako veliki broj ljudi poginuo na nekom drugom mjestu.[14555] Bell je u svom svjedočenju izjavio da je njegov snimatelj snimio neke od užasnih scena

[14548] Emir Turkušić, T. 9006–9007 (4. novembar 2010.).

[14549] Emir Turkušić, T. 9001–9003, 9025–9026 (4. novembar 2010.).

[14550] Sead Bešić, T. 9425–9426, 9429–9430 (8. decembar 2010.), T. 9500–9502, 9506–9507 (9. decembar 2010.); P1969 (Video-snimak Markala 28. avgusta 1995.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.); D902 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

[14551] Sead Bešić, T. 9507–9508 (9. decembar 2010.); D904 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

[14552] V. npr. Emir Turkušić, T. 9082, 9094–9095 (4. novembar 2010.) (gdje je optuženi iznio Turkušiću svoju teoriju i potvrdio taj stav pred Vijećem). Ali v. Martin Bell, T. 9921 (15. decembar 2010.) (gdje je optuženi svjedoku rekao da se bosanski Muslimani nisu usudili da ponovo insceniraju takav događaj nakon prvog incidenta na Markalama).

[14553] V. npr. Emir Turkušić, T. 9082 (4. novembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 92; Martin Bell, T. 9920–9921 (15. decembar 2010.). Ali v. svjedok KDZ088, T. 6394–6398 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok, međutim, prihvatio da sve što zna o Markalama potiče iz medija i iz glasina).

[14554] P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 92.

[14555] P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 94.

na licu mjesta, koje BBC nije emitovao iz obzira prema gledaocima.[14556] Bell je izjavio da je to bila scena koja se ne bi mogla napraviti prilikom snimanja nekog filma, i da je bila stvarna.[14557]

4332. Jedna od osnova za ovu tvrdnju optuženog je vrsta povreda koje su žrtve zadobile, konkretno povrede čovjeka koji se na video-snimku snimljenom poslije incidenta vidi kako leži na šini u blizini mjesta udara, bez mnogo krvi oko sebe. Pored toga, Zorica Subotić je pomenula nekoliko žrtava koje su, prema njenom mišljenju, imale rane nanesene pješadijskim naoružanjem. Međutim, Turkušić je u svom svjedočenju uvjerljivo izjavio da oštećenja na mjestu incidenta, kao i povrede koje su žrtve zadobile odgovaraju očekivanim posljedicama udara minobacačke granate kalibra 120 mm na tom konkretnom mjestu, pogotovo u odnosu na osobe najbliže mjestu udara koje su zadobile teške povrede od eksplozije i od gelera na donjim ekstremitetima, dok su osobe dalje od mjesta udara zadobile povrede od gelera na gornjim dijelovima tijela.[14558] On je takođe istaknuo da su tijela odvezena u bolnicu Koševo gdje su ih svi, uključujući novinare, mogli vidjeti i uvjeriti se da su to tijela ljudi koji su poginuli kratko prije toga.[14559] Bešić je takođe potvrdio da video-snimak lica mjesta kao i razne rane koje su se mogle vidjeti na tijelima ljudi odgovaraju očekivanoj situaciji nakon takve eksplozije.[14560] Pored toga, napomenuvši da ima iskustva u razmjenama tijela, Bešić je izjavio da su sva tijela koja se vide na fotografijama snimljenim u mrtvačnici i na video-snimku tijela ljudi koji su poginuli kratko prije toga, bez zemlje ili osušene i smežurane kože.[14561] Konings je u svom svjedočenju izjavio da eksplozija jedne minobacačke granate može prouzrokovati sve te žrtve s obzirom na područje na kojem se desila, naime između dvije zgrade.[14562]

4333. Drugi razlog koji je optuženi iznio u vezi s tvrdnjom da je incident insceniran je taj da se stabilizator na Bešićevim fotografijama vidi na jednom mjestu, dok se na video-snimku nakon incidenta vidi na drugom mjestu u trenutku kad ga fotografišu vojnici UNPROFOR-a.[14563] Bešić

14556 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 104–107; P2013 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995., s transkriptom).

14557 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 107.

14558 Emir Turkušić, T. 9004–9006, 9010–9012, 9018–9019, 9080–9082, 9086–9101 (4. novembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.); P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1928 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D874 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D875 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D876 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). V. takođe Richard Higgs, T. 5938–5939, 5947–5948 (18. avgust 2010.), T. 5983–5984, 6031–6032 (19. avgust 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 67.

14559 Emir Turkušić, T. 9094–9096 (4. novembar 2010.).

14560 P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 26, 34–35.

14561 Sead Bešić, T. 9427–9428 (8. decembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

14562 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 67, 93.

14563 *Uporedi* P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), fotografiju 1 *sa* P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

nije mogao objasniti tu nepodudarnost i izjavio je da se na svim njegovim fotografijama stabilizator vidi na istom mjestu i da ne zna šta su vojnici UNPROFOR-a s njim uradili kad su ga fotografisali.[14564] Optuženi je zatim pokazao dodatni video-snimak istrage na kojem se stabilizator prvo vidi na istom mjestu na kojem ga je Bešić fotografisao i, pet minuta kasnije, na drugom mjestu, blizu mjesta na kojem su ga fotografisali vojnici UNPROFOR-a.[14565] Međutim, Bešić je izjavio da je stabilizator "pokretni trag" koji je pomjeran u gužvi tokom istrage.[14566]

4334. Optuženi je također tvrdio da stanje u kojem je bio stabilizator koji je predočen sudu i uvršten u spis kao P1454 ukazuje na to da nije bio oštećen uslijed eksplozije nego da je ručno modifikovan. Međutim, Konings, Higgs, Turkušić i Bešić su svi u svojim svjedočenjima izjavili da je stabilizator koji je pronađen na licu mjesta izgledao tačno onako kako treba da izgleda stabilizator eksplodirane granate, i objasnili da su mu krilca oštećena jer je preko njega možda prešao automobil.[14567] Kad je u sudnici pokazan P1454, i Turkušić i Bešić su rekli da je to izgleda stabilizator koji se vidi na video-snimku incidenta i koji je opisan u izvještajima.[14568] Bešić, koji je lično fotografisao stabilizator na licu mjesta na dan incidenta, je u stvari kategorički tvrdio da je P1454 identičan stabilizatoru na licu mjesta bez obzira na to što se s optuženim složio u tome da izgleda da se položaj rupa donekle razlikuje u odnosu na položaj rupa na slikama stabilizatora na licu mjesta.[14569] Međutim, on je iznio hipotezu o tome da je moguće da je čahura stabilizatora, nakon što je odnesen s lica mjesta, u laboratoriji odvrnuta, čime je pomaknut položaj rupa na čahuri.[14570]

4335. Alternativna teza odbrane optuženog je bila da je ABiH odgovorna za ovaj incident zato što je, ili ispalila granatu, ili postavila eksplozivnu napravu na lice mjesta kako bi izazvala saosjećanje

14564 Sead Bešić, T. 9511–9512 (9. decembar 2010.).

14565 V. D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.).

14566 Sead Bešić, T. 9519–9525 (9. decembar 2010.); D907 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

14567 Emir Turkušić, T. 9155 (5. novembar 2010.); Sead Bešić, T. 9482–9483, 9511–9512 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 29–30; P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D905 (Fotografija stabilizatora minobacačke granate sa Markala II). V. također Richard Higgs, T. 5951–5952 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 57; Harry Konings, T. 9380–9381, 9383–9385 (7. decembar 2010.).

14568 Emir Turkušić, T. 9153–9155 (5. novembar 2010.); Sead Bešić, T. 9512–9517 (9. decembar 2010.). V. također Richard Higgs, T. 6033–6034 (19. avgust 2010.); P1454 (Krilce repnog stabilizatora minobacačke granate kalibra 120mm u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

14569 Sead Bešić, T. 9512–9517 (9. decembar 2010.); P1454 (Krilce repnog stabilizatora minobacačke granate kalibra 120mm u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D906 (Fotografije stabilizatora minobacačke granate sa Markala II).

14570 Sead Bešić, T. 9517 (9. decembar 2010.).

međunarodne zajednice i vazdušne napade NATO-a.[14571] Kao što je gore u tekstu navedeno, glavni zagovornik teorije o postavljanju eksplozivne naprave je bila Zorica Subotić. Pored toga, Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je bilo nemoguće da minobacačka granata kalibra 120 mm pogodi Markale, zbog čega je SRK smatrao da su Muslimani postavili eksplozivnu napravu i aktivirali je daljinskim upravljačem kako bi izazvali saosjećanje i osigurali da bosanski Srbi budu bombardovani.[14572]

(k) Završna analiza i zaključci

4336. Osvrćući se prvo na tvrdnju optuženog da je incident od 28. avgusta 1995. na Markalama insceniran, Vijeće se uvjerilo, kao i u vezi s prvim incidentom na Markalama, da to nije tačno. U tom pogledu, Vijeće prihvata iskaze svjedoka koji su bili na licu mjesta u vrijeme incidenta ili odmah poslije incidenta, i koji su kategorički tvrdili da ono što su tamo vidjeli nije moglo biti inscenirano. Svaka tvrdnja o suprotnom optuženog i/ili njegovih svjedoka jednostavno je apsurdna.

4337. Vijeće se, oslanjajući se na iskaze Koningsa, Higgsa, Turkušića i Bešića, i nakon što je pregledalo stabilizator koji mu je predočen, takođe uvjerilo da se radi o stabilizatoru koji je pronađen na Markalama 28. avgusta 1995. Kao što je na kraju Zorica Subotić prihvatila, jasno je da je čahura stabilizatora labava i da se može zavrnuti i odvrnuti, što za posljedicu ima različit položaj rupa na stabilizatoru koji se vidi na fotografijama CSB-a Sarajevo. Vijeće stoga odbacuje izjavu Zorice Subotić, zasnovanu na fotografijama i video-snimkama, da je ovaj stabilizator različit od onog koji se vidi u tom sekundarnom materijalu. Nadalje, Vijeće ne prihvata njenu tvrdnju da je na licu mjesta bio još jedan stabilizator jer je fotografija na kojoj je zasnovala taj zaključak tako nejasna da je nemoguće utvrditi o kakvom se predmetu radi. Vijeće stoga konstatuje da je zaključak Zorice Subotić da je postojao još jedan stabilizator, arbitraran i gotovo nečastan. S obzirom na to da je brzo pribjegla teorijama zavjere, oslonivši se na fotografije i video-snimak, u tolikoj mjeri da je na njima vidjela još jedan stabilizator, Vijeće je odlučilo da uopšte ne prihvati njen iskaz u vezi s ovim incidentom osim ako nije potkrijepljen drugim pouzdanim dokazima. Vijeće takođe odbacuje njene teorije o onome što je ona smatrala neobjašnjivim scenama i povredama na video-snimku i

[14571] Završni podnesak odbrane, par. 2158–2162. V. npr. D79 (Izvještaj Senata SAD-a u vezi s krijumčarenjem oružja iz Irana u BiH, 16. januar 1997.), str. 11; D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 5–8; Prvoslav Davinić, T. 45522–45526, 45537 (16. januar 2014.) (gdje je svjedok ukazao na to da istraga incidenta nije valjano provedena, kako bi se opravdali vazdušni napadi NATO-a).

[14572] Stevan Veljović, T. 2926229265 (23. oktobar 2012.). V. takođe Nikola Mijatović, T. 30702–30706 (30. novembar 2012.); D2514 (Video-snimak govora Nikole Mijatovića, s transkriptom); Momčilo Krajišnik, T. 43330–43332, 43334 (12. novembar 2013.).

fotografijama incidenta, kao i njen zaključak da je nemoguće da je u devet incidenata bilo toliko žrtava.[14573]

4338. Konačno, Vijeće odbacuje njeno svjedočenje, kao i svjedočenja Veljovića, Demurenka i ostalih, da je eksplozija bila rezultat eksplozivne naprave postavljene na lice mjesta. Vijeće je zaključilo da je ta tvrdnja neodrživa s obzirom na težinu dokaza o suprotnom, uključujući činjenicu da je stabilizator granate kalibra 120 mm pronađen na licu mjesta. Pored toga, više svjedoka koji su bili na licu mjesta odmah poslije incidenta, kao što su Turkušić, Bešić i Konings, u svojim svjedočenjima su izjavili da su povrede nanijete ljudima i oštećenja na zgradama mogle biti posljedica eksplozije minobacačke granate kalibra 120 mm, s obzirom na omeđen prostor i veliki broj ljudi prisutnih na licu mjesta. Vijeće je zaključilo da su njihova svjedočenja posebno uvjerljiva jer su prije ovog incidenta obradili bezbroj incidenata granatiranja koji su se desili u gradu.[14574] Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je eksplozija 28. avgusta 1995. na području Markala uzrokovana minobacačkom granatom od 120 kalibra koja je pala na ulicu Mula Mustafe Bašeskije.

4339. Oslanjajući se na izvještaje o obdukciji uvrštene u spis, Vijeće je konstatovalo da su u toj eksploziji poginule 43 osobe. Nadalje, oslanjajući se na izvještaje CSB-a Sarajevo i na u njima navedene razne liste ranjenih, Vijeće je također konstatovalo da je u toj eksploziji ranjeno najmanje 70 osoba. Vijeće se uvjerilo da su velika većina nastradalih bili civili koji u vrijeme incidenta nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Samo je jedna osoba koja je poginula u ovom incidentu bila vojnik.[14575]

4340. Kao što je gore u tekstu konstatovano u vezi s prvim incidentom na Markalama, Vijeće se također uvjerilo da na području pijace Markale nije bilo vojnih objekata ni ciljeva. To je bila pijaca na koju je dolazilo civilno stanovništvo da kupuje i prodaje hranu i drugu robu. Pored toga, Vijeće podsjeća da je formalno primilo na znanje činjenicu da nije postojao razlog da se na dan incidenta pijaca smatra vojnim ciljem.[14576] Iako je moglo biti vojnika koji su u bilo koje vrijeme prolazili Markalama, većina ljudi koja se tamo okupljala bili su civili.

[14573] Vijeće je zaključilo da je ta konkretna tvrdnja, to jest da je nemoguće da je bilo devet incidenata s tolikim brojem žrtava, jednostavno nerazumna, pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da je sukob trajao od 1992. do 1995. i broj granata koje su u tom periodu pale na grad.

[14574] Vijeće napominje da je Demurenko jedini svjedok koji je odmah poslije incidenta bio na licu mjesta i koji je, ipak, u svom svjedočenju izjavio da je eksplozija izazvana eksplozivnom napravom. Međutim, kao što je dolje u tekstu navedeno, Vijeće je zaključilo da je on nepouzdan svjedok u vezi s ovim incidentom i stoga ne prihvata njegovo svjedočenje da je to bio "teroristički" napad. Ostali svjedoci koji su smatrali da se radilo o eksplozivnoj napravi nisu bili na licu mjesta u to vrijeme niti su imali dovoljno osnova, osim glasina i koristoljubivih motiva, da izvedu taj zaključak.

[14575] V. činjenica o kojoj je presuđeno 3081; P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.) (gdje se vidi žrtva u maskirnoj uniformi).

[14576] Činjenica o kojoj je presuđeno 342.

4341. Što se tiče pravca vatre, Vijeće podsjeća da su tim CSB-a Sarajevo, vojni posmatrači UN-a, tim UNPROFOR-a, koji je analizirao krater, i Zorica Subotić došli do zaključka da je granata kalibra 120 mm doletjela iz opšteg pravca jug-jugoistok. Prema različitim proračunima, azimut granate bio je između 155 i 175 stepeni i minimalni upadni ugao 67 stepeni, s najvjerovatnijim upadnim uglom od 70 stepeni.[14577] Vijeće prihvata te dokaze i stoga odbacuje konačni zaključak pripadnika UNPROFOR-a, Powersa i Baxtera, da je granata koja je pala na Markale vjerovatno doletjela iz istog pravca kao i ostale četiri granate koje su tog dana pogodile područje blizu Markala, odnosno da je doletjela pod uglom od 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever. Vijeće se slaže i s Higgsom i sa Zoricom Subotić da je Powersova i Baxterova analiza spekulativna i definitivno pogrešna, pogotovo s obzirom na Turkušićevo svjedočenje da je granata koja je pogodila područje Markala bila direktan pogodak, a ne rikošet. Prema tome, Vijeće smatra da su te četiri granate doletjele iz različitog pravca i da su stoga ispaljene iz različitog minobacača.[14578] S obzirom na to, te granate se ne mogu smatrati korekcijom vatre za granatu koja je pogodila Markale.

4342. Kao što je gore u tekstu navedeno u vezi s granatom koja je pala na Markale, i ABiH i SRK su imali položaje na utvrđenom pravcu vatre, s linijom sukoba koja se nalazila oko 1.600 metara od Markala. S obzirom na prostrano područje koje je pokrivao utvrđeni pravac vatre i s obzirom na marginu greške, Vijeće se uvjerilo da je na strani linije sukoba pod kontrolom SRK-a bilo mnogo položaja pogodnih za postavljanje minobacača kalibra 120 mm. Naime, Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je imao bateriju minobacača u sektoru Brusa, na utvrđenom pravcu vatre. Shodno tome, Vijeće nije smatralo da je Demurenkovo svjedočenje pouzdano kad je rekao da na strani linije sukoba pod kontrolom SRK-a nije bilo pogodnih položaja niti mu je Vijeće vjerovalo kad je u svom svjedočenju izjavio da je u stvari pregledao područje mnogo veće od onog o kojem je govorio u intervjuu od 2. septembra 1995. i u svom svjedočenju u predmetu *Dragomir Milošević*. Vijeće smatra da je pregled područja koje pokriva sve pravce vatre utvrđene u to vrijeme, zajedno s marginom greške, bio nemoguć s obzirom na ograničeno vrijeme koje je Demurenko imao. Pored toga, Vijeće konstatuje da je indikativno to što je pregled šireg područja pomenuo tek pošto je

[14577] Vijeće odbacuje upadni ugao koji je odredila Zorica Subotić, kako zbog njenog slabog kredibiliteta tako i zbog toga što smatra da su lokalni istražitelji imali veću mogućnost da odrede upadni ugao na osnovu pregleda lica mjesta i kratera odmah poslije incidenta.

[14578] Imajući u vidu taj zaključak, Vijeće se neće osloniti na analizu UN-a u vezi s radarom UN-a jer je ta analiza zasnovana na azimutu 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever i na udaljenosti od linije sukoba u tom pravcu. Pored toga, dokazi ne ukazuju na to gdje je radar bio smješten, koliko nisko ili visoko su emitovani radio talasi, ili da li je pokrivao samo područje na 220 do 240 stepeni, ili takođe i područje u pravcu vatre utvrđene u odnosu na granatu koja je pala na Markale. Isto tako, Vijeće ne prihvata analizu Zorice Subotić u vezi s radarom jer je zasnovana na pukoj spekulaciji u pogledu njegove lokacije i efikasnosti. Za razliku od Zorice Subotić, Vijeće ne isključuje mogućnost da radar nije registrovao ispaljenje granate s veće udaljenosti (kao što je naveo UN), pogotovo s obzirom na konfiguraciju terena i uzvišenje s kojeg je ispaljena.

Pretresno vijeće u predmetu *Dragomir Milošević* odbacilo njegovu istragu kao suviše usku. Vijeće se stoga uvjerilo da je Demurenko jednostavno promijenio svoj iskaz da bi protivrječio zaključcima Pretresnog vijeća. Shodno tome, Vijeće smatra da se Demurenkova istraga zasniva samo na azimutu od 176 stepeni u odnosu na sjever, kako je u to vrijeme naveo u intervjuu, koji je definitivno bio pogrešan azimut. Kao takva, njegova istraga je na neki način bila irelevantna za ovaj incident. Pored toga, čak i da je pravac iz kojeg je doletjela granata koja je pala na Markale bio na 176 stepeni, Zorica Subotić, vještak optuženog, je u svom svjedočenju izjavila, suprotno Demurenkovom iskazu, da je u tom pravcu vatre postojao jedan pogodan minobacački položaj. Iz svih ovih razloga, Vijeće ne prihvata Demurenkov iskaz kao pouzdan i zaključuje da je postojalo više pogodnih položaja za postavljanje minobacača, kako na području utvrđenog pravca vatre, odnosno na pravcu između 155 i 175 stepeni, tako i na području koje je Demurenko zaista pregledao.

4343. Kako je gore u tekstu takođe navedeno, ABiH je takođe imala položaje na području na utvrđenom pravcu vatre, uključujući minobacačke položaje blizu Čoline Kape.[14579] Međutim, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da je granata koja je pogodila Markale ispaljena sa strane linije sukoba pod kontrolom SRK-a.[14580] Prvo, Vijeće napominje da oznake na granati pokazuju da je proizvedena u tvornici "Krušik" u Valjevu, Srbija, dok njen serijski broj ukazuje na to da je ispitana u Srbiji pred kraj sukoba, odnosno 1994. Isto vrijedi za ostale četiri granate koje su tog dana pale blizu pijace Markale, koje sve imaju iste oznake. To znači da tih pet granata 1991. godine nisu bile u arsenalu JNA, te da stoga nisu mogle biti sastavni dio naoružanja ABiH u vrijeme incidenta. Shodno tome, svih pet granata je ispalio SRK.

4344. Drugo, usredsređujući se samo na granatu koja je pala na Markale, Vijeće se na osnovu Knustadovog i Koningsovog svjedočenja uvjerilo da se zvuk opaljenja – koji bi bio glasan i prepoznatljiv u slučaju opaljenja iz minobacača kalibra 120 mm – nije čuo u blizini posmatračkog položaja 1 na dan incidenta, što ukazuje na to da granata nije ispaljena s minobacačkog položaja ABiH blizu Čoline Kape, ili s bilo kojeg drugog položaja u blizini linije sukoba. Iako je Conway osporio da se takvi zaključci mogu izvesti na osnovu zvuka eksplozija, on je takođe prihvatio, u

[14579] Iako je Conway u svom svjedočenju izjavio da je u decembru 1995 vidio minobacače ABiH pozicionirane sjeverno od Mrakuše i usmjerene prema gradu, to nužno ne znači da su ti minobacači tu bili i u avgustu 1995. ili da su u to vrijeme bili usmjereni prema gradu. Čak i da je to bio slučaj, Vijeće napominje da ti položaji nisu bili na utvrđenom pravcu vatre nego da su bili smješteni jugozapadno od Markala.

[14580] Vijeće napominje da se jedan dio teze optuženog odnosi na tvrdnju da je ABiH ispalila granatu (ili da je inscenirala ovaj incident) kako bi izazvala vazdušne napade NATO-a, do kojih je nakon incidenta zaista i došlo. On je ovu svoju teoriju uglavnom iznio u unakrsnom ispitivanju Smitha i Harlanda. Iako iskazi ova dva svjedoka pokazuju da je Smith pokrenuo napade NATO-a prije nego što su viši ešaloni moći u UN-u bili apsolutno uvjereni da je SRK odgovoran, to, za razliku od stava optuženog, ne navodi na zaključak da je ABiH odgovorna za ovaj napad.

skladu sa svjedočenjima drugih svjedoka,[14581] da bi se zvuk opaljenja iz minobacača u blizini mogao prepoznati dok je on čuo samo prigušene zvuke tokom jutra kad se incident desio. S obzirom na to da je to bilo mirno jutro, iz Conwayevog svjedočenja i iz njegovog opisa događaja jasno proizlazi da su prigušeni zvuci koje je čuo bili zvuci eksplozija u centru grada, a ne zvuci opaljenja iz minobacača kalibra 120 mm u blizini posmatračkog položaja 1.[14582] Čak je i vještak optuženog, Zorica Subotić, smatrala da bi se zvuk opaljenja čuo da je ABiH ispalila tu granatu, što ju je stoga navelo da zaključi da je eksploziju izazvala postavljena eksplozivna naprava.[14583]

4345. Konačno, iako su vojnici i oficiri SRK-a, koje je optuženi pozvao kao svjedoke, u svojim svjedočenjima izjavili da nije bilo minobacača kalibra 120 mm smještenih na području na utvrđenom pravcu vatre, Vijeće je zaključilo da su njihova svjedočenja neuvjerljiva i neiskrena jer nisu bili dosljedni kad su objašnjavali zašto minobacači kalibra 120 mm nisu bili tamo u avgustu, iako su tu bili ranije te godine, kad je formirana 4. laka pješadijska sarajevska brigada. Na primjer, Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je sve svoje minobacače poslao iz sektora Brusa na drugu liniju fronta, a Dušan Škrba je u svom svjedočenju rekao da su minobacači kalibra 120 mm jednostavno bili izmješteni 20 kilometara izvan zone isključenja. Oni su također bili nedosljedni kad su govorili o kalibrima minobacača koji su ostali na tom području. Uopšte uzevši, Vijeće je zaključilo da su svjedočenja ovih svjedoka, kao i svjedočenje Dragomira Miloševića, takva da u velikoj mjeri služe njihovim interesima; na njihov kredibilitet je uticala želja da minimiziraju odgovornost SRK-a za ovaj incident.

4346. Iako ulica Mula Mustafe Bašeskije i pijaca Markale možda nisu bile namjerno gađane na dan incidenta, Vijeće se uvjerilo, na osnovu gore navedenih iskaza, uključujući Đozin iskaz u vezi s ranijim incidentima na tom području i činjenicu da su četiri druge granate pale u blizini Markala na dan incidenta, da je SRK namjerno gađao šire područje pijace, potpuno svjestan da tu nema vojnih ciljeva i bezobzirno zanemarivši činjenicu da bi otvaranje takve vatre moglo dovesti do civilnih žrtava.

14581 V. par. 4281.

14582 Vijeće također napominje da je u vrijeme incidenta Conway u Sarajevu bio tek devet dana i da mu stoga nisu, kao Knustadu, bili poznati zvuci u gradu i oko grada.

14583 Zorica Subotić je došla do tog zaključka tvrdeći da bi se stabilizator granate ispaljene s trećim ili većim punjenjem prilikom udara zabio u tlo. Kao što je rečeno u odjeljku u vezi s prvim incidentom granatiranja na Markalama, drugi vještaci, koje je Vijeće smatralo vjerodostojnijim od Zorice Subotić, smatrali su da će se stabilizator zabiti u tlo ako je granata ispaljena s punjenjem većim od trećeg punjenja. V. par. 4248. Dakle nije uvjerljiva analiza Zorice Subotić prema kojoj činjenica da se u ovom konkretnom slučaju stabilizator nije zabio u tlo nužno isključuje mogućnost da je granata ispaljena s trećim punjenjem. Vijeće zaključuje da je potpuno moguće da je SRK ispalio granatu koristeći treće punjenje, o čemu su svjedočili Higgs i Turkušić, koji su rekli da je stabilizator izbačen u trenutku udara i da je pao blizu mjesta udara. Vijeće također napominje da lokacija na kojoj je bio stabilizator koji je CSB Sarajevo fotografisao oko 40 minuta poslije incidenta nije nužno lokacija na koju je stabilizator prvo pao, jer je možda odguran u haosu koji je nastao prilikom evakuacije ranjenih.

(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici

4347. Tokom cijelog postupka, Vijeću su predočavani dokazi o prirodi i korištenju takozvanih modifikovanih avio-bombi tokom sukoba u Sarajevu, budući da se u šest od 16 incidenata granatiranja navedenih u Optužnici, konkretno u incidentima granatiranja iz priloga Optužnici G10, G11, G12, G13, G14 i G15, tvrdi da su korištene takve bombe.[14584]

4348. Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju: (i) da je modifikovane avio-bombe posjedovao isključivo SRK; (ii) da je SRK koristio modifikovane avio-bombe u gore navedenim incidentima i (iii) da se u gusto naseljenom Sarajevu modifikovanim avio-bombama po prirodi stvari nisu mogle precizno gađati mete manje od gradskih četvrti.[14585] Tužilaštvo takođe tvrdi da su te bombe, s obzirom na njihovu veliku razornu moć i nepreciznost, bile "glavno oružje za širenje terora u urbanoj sredini i da su namjerno korištene u tu svrhu u Sarajevu".[14586] Pored toga, tužilaštvo navodi da je SRK takođe koristio ove bombe u svrhu odmazde nad stanovništvom zbog dejstava ABiH ili NATO-a, i to često na područjima na kojim nije bilo borbenih aktivnosti.[14587]

4349. Optuženi tvrdi da je VRS modifikovane avio-bombe protiv vojnih ciljeva na zemlji koristio u svrhu odbrane, i to prevashodno zato što 1994. i 1995. nije bilo dovoljno municije za artiljeriju i minobacače, te zato što je ABiH u tom periodu ojačala u pogledu ljudstva i opreme.[14588] Optuženi dalje tvrdi da su stručnjaci inženjeri testirali modifikovane avio-bombe i da su one poboljšane u toj mjeri da su se mogle smatrati preciznim.[14589] Naposljetku, on tvrdi da je i ABiH koristila modifikovane avio-bombe u Sarajevu.[14590]

(1) Svjedočenje vještaka

4350. Strane su pozvale više vještaka da svjedoče o prirodi modifikovanih avio-bombi i iznesu svoje mišljenje o gore navedenim incidentima iz priloga Optužnici. Zečević je bio svjedok tužilaštva, dok su vještaci Subotić, Poparić i Anđelković-Lukić svjedočili za odbranu.

14584 Optužnica, Prilog G.
14585 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 68–69.
14586 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 69.
14587 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 71 (gdje se poziva na incidente 10, 13 i 15 iz Priloga G Optužnici).
14588 Završni podnesak odbrane, par. 2348.
14589 Završni podnesak odbrane, par. 2349–2354, 2356.
14590 Završni podnesak odbrane, par. 2357–2358.

4351. Ranije u Presudi Vijeće je razmatralo stručne kvalifikacije vještaka Subotić i Poparić, te je iznijelo svoju ocjenu vjerodostojnosti tih svjedoka i pouzdanosti njihovog svjedočenja.[14591] Te opšte ocjene su mjerodavne i za ovaj odjeljak Presude, pa se sada neće ponovo iznositi.[14592]

4352. Zečević je stručnjak za raketne motore i bojeve glave koji je do aprila 1992. radio i u tvornici "Pretis" u Vogošći.[14593] U toj fabrici se proizvodila artiljerijska i raketna municija, kao i raketni projektili i avio-bombe, i ona je tokom sukoba bila pod kontrolom VRS-a.[14594] Zečević je napisao izvještaj i svjedočio o (i) prirodi modifikovanih avio-bombi, (ii) svom učešću u istraživanju njihove mehanike tokom i nakon sukoba u Sarajevu i (iii) svojoj analizi gore navedenih incidenata iz priloga Optužnici.[14595] Sva tri vještaka koje je pozvao optuženi osporila su Zečevićevo svjedočenje i sastavila zajednički izvještaj o nedosljednostima u njegovom izvještaju.[14596] Budući da se radi o stručnjaku za raketne motore i bojeve glave, te s obzirom na to da je on imao mogućnost da pregleda ostatke modifikovanih avio-bombi u Sarajevu, Vijeće je zaključilo da je Zečević upućen i vjerodostojan svjedok, posebno kad je riječ o postupku modifikovanja avio-bombi i njihovom funkcionisanju. Vijeće je takođe zaključilo da su brojni protivargumenti koje su vještaci odbrane predočili u svom zajedničkom izvještaju gotovo trivijalni i na momente potpuno irelevantni za pitanja kojima se bavi ovaj predmet.[14597] S druge strane, neki relevantniji dijelovi Zečevićevog svjedočenja nisu osporeni, uključujući njegov zaključak da su modifikovane avio-

14591 V. par. 3642, 4015.

14592 Međutim, Vijeće će dalje u tekstu iznijeti dodatne procjene vjerodostojnosti kad to bude konkretno relevantno za modifikovane avio-bombe.

14593 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 1; Berko Zečević, T. 12155–12157 (22. februar 2011.).

14594 Berko Zečević, T. 12149, 12154–12158 (22. februar 2011.); D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 41; Dragomir Milošević, T. 32762 (28. januar 2013.); Miladin Trifunović, T. 30378 (15. novembar 2012.), T. 30443, 30459–30461 (27. novembar 2012.) (gdje svjedok kaže da je tvornica "Pretis" bila u zoni odgovornosti Vogošćanske brigade, koja je kasnije postala 3. sarajevska pješadijska brigada); D2447 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Miladin Trifunović).

14595 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."). Zečević je ovaj izvještaj sastavio za predmet *Dragomir Milošević*. V. Berko Zečević, T. 12175 (22. februar 2011.).

14596 D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.). Vijeće napominje da je naložilo da se veći dio ovog izvještaja rediguje. V. Odluka po zahtjevu tužilaštva za izuzimanje dijelova izvještaja Mileta Poparića, 12. mart 2013., par. 26–29. Vijeće takođe napominje da se u preostalom dijelu analize u dokaznom predmetu D3644 iznose manje-više identična osporavanja kao i u izvještaju koji je napisala Mirjana Anđelković-Lukić (D2662).

14597 Na primjer, u svom izvještaju na strani 67 Poparić i drugi ukazuju na nedosljednosti u Zečevićevom izvještaju u pogledu težine avio-bombi koje se tu razmatraju. Po mišljenju Vijeća, riječ je o manjim nedosljednostima koje na kraju krajeva nisu relevantne za najvažnija pitanja u ovom predmetu. Poparić i drugi takođe na stranama 66, 67 i 70 iznose tvrdnju da mnoga oružja i tehnički pojmovi koji se razmatraju u Zečevićevom izvještaju nisu relevantni za ovaj predmet. Vijeće ističe da Zečević u svom izvještaju jasno kaže da se ta oružja i pojmovi navode tek kao primjeri, pa se Vijeće stoga ni na koji način ne navodi na krivi zaključak. Shodno tome, i budući da je u stanju da izdvoji najrelevantnije dijelove Zečevićevog izvještaja, Vijeće ne smatra da je time što je on

bombe korištene u incidentima 10–15 iz Priloga G Optužnici.[14598] Stoga je Vijeće zaključilo da je Zečevićev iskaz u velikoj mjeri vjerodostojan i pouzdan. U nekoliko slučajeva Vijeće je odbacilo neke njegove zaključke, ili zato što su njih pobili drugi prihvaćeni dokazi ili pak zato što nisu dovoljno uvjerljivi s obzirom na druge, ubjedljivije dokaze.[14599] To se, međutim, nije odrazilo na ocjenu Vijeća o Zečevićevoj vjerodostojnosti u drugim aspektima njegovog svjedočenja.

4353. Mirjana Anđelković-Lukić je stručnjak za eksplozive i učestvovala je u testiranju raznog eksplozivnog oružja za JNA.[14600] Tužilaštvo tvrdi da njeni argumenti u vezi s težinom, a u nekim slučajevima i eksplozivnim sastavom bombi nisu pouzdani, a naposlijetku ni relevantni, s obzirom na opštu razornu moć svih vrsta modifikovanih avio-bombi korištenih u Sarajevu.[14601] Vijeće je zaključilo da je Mirjana Anđelković-Lukić povremeno izbjegavala da pruži jasne odgovore. Pored toga, neki dijelovi njenog iskaza protivriječe drugim dokazima uvrštenim u spis, a na jednom mjestu i izvještaju koji je ona sama napisala zajedno s vještakom Poparićem i vještakinjom Subotić.[14602] Vijeće je bez obzira na to razmotrilo njeno svjedočenje o modifikovanim avio-bombama i zasebno analiziralo svaki s tim povezani incident iz priloga Optužnici, te je, kao što će se vidjeti dalje u tekstu, u nekim slučajevima prihvatilo određene dijelove njenog svjedočenja.

(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu

4354. Modifikovane avio-bombe su prvi put korištene u Sarajevu početkom 1994., a zatim ponovo krajem 1994. i tokom 1995.[14603] Modifikovana avio-bomba je avionska bomba za koju su pričvršćeni raketni motori, tako da se ona ne mora bacati iz aviona, shodno prvobitnoj namjeni, već

---

analizirao i drugo oružje i balističke pojmove narušena njegova vjerodostojnost u vezi s pitanjima relevantnim za ovaj predmet.

14598 Kad je riječ o incidentima iz priloga Optužnici, optuženi prevashodno osporava Zečevićeve zaključke u vezi s vrstom modifikovanih avio-bombi koje su korištene; Vijeće je razmatralo taj protivargument za svaki konkretni incident posebno.

14599 V. npr. diskusija Vijeća o incidentima 10–15 iz Priloga G Optužnici, gdje je Vijeće odbacilo Zečevićevu tvrdnju da je upotrebljena aerosolna bomba.

14600 D2661 (Biografija Mirjane Anđelković-Lukić); Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31467–31470 (14. decembar 2012.). Vijeće napominje da je Mile Poparić radio u Tehničkom opitnom centru otprilike u isto vrijeme kad i svjedokinja Anđelković-Lukić, te da je, kao i Berko Zečević, takođe radio u "Pretisu". V. Mile Poparić, T. 38850–38551 (28. maj 2013.), T. 39029 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 2–3.

14601 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 72.

14602 V. npr. par. 4360–4361, 4413, fusnota 14612.

14603 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 2–3, 65, 180–181, 186–195; Berko Zečević, T. 12150–12151, 12206–12210 (22. februar 2011.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 39; Ekrem Suljević, T. 5723–5724, 5732–5733 (22. juli 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 49; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 63; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 55, 100; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 36; Per Anton Brennskag, T. 8656–8657 (29. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2816.

se može lansirati s lansirne rampe.[14604] Sastoji se od tri glavna dijela: (i) bombe namjenjene za korištenje iz aviona; (ii) raketnog sistema koji se sastoji od raketa s višecijevnog bacača raketa i (iii) "veznog lima" kojim je to dvoje povezano.[14605]

4355. Tokom sukoba u Sarajevu, modifikovane su avionske bombe opšte namjene ili FAB-ovi, kako su ih zvali u SFRJ, i one su bile različitih kategorija u zavisnosti od težine. FAB je ruski izraz uz koji stoji broj koji pokazuje nominalnu vrijednost mase bombe, te se, na primjer, FAB-250 odnosi na avionsku bombu s nominalnom težinom od 250 kilograma.[14606] Eksplozivno punjenje, koje čini oko 40% nominalne mase avionske bombe i koje se obično sastoji od TNT-a u čvrstom stanju ili od mješavine TNT-a i drugih sastojaka, nalazi se unutar košuljice FAB-a.[14607] Prema Zečevićevim riječima, "Pretis" je proizvodio avionske bombe opšte namjene FAB-100 i FAB-250.[14608]

4356. Umjesto TNT-a, avionske bombe mogu da sadrže i aerosolni eksploziv, dakle, gorivo u obliku gasa, tečnosti ili praha koje se, nakon manje eksplozije, raspršuje u vazduhu i zatim oksidira. Oksidacija pokreće drugu eksploziju – velik udarni talas.[14609] Prema Zečevićevim riječima, te vrste

---

14604 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 37; Ekrem Suljević, T. 5683 (21. juli 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 49; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1989, 1991; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 63; David Fraser, T. 8010–8011 (18. oktobar 2010.), T. 8133 (19. oktobar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; svjedok KDZ477, T. 10952 (31. januar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18–19; Zorica Subotić, T. 38479 (16. maj 2013.); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 183; Dragomir Milošević, T. 32769 (28. januar 2013.); Savo Simić, T. 30091–30092 (12. novembar 2012.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2815, 2816.

14605 Ekrem Suljević, T. 5684 (21. juli 2010.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 39; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18; svjedok KDZ304, T. 10444–10445 (18. januar 2011.); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 183; Savo Simić, T. 30092–30095 (12. novembar 2012.).

14606 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 5–6, 24; Berko Zečević, T. 12210 (22. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2817.

14607 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 3, 5, Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31479, 31500 (14. decembar 2012.); Vladimir Radojčić, T. 31248–31249 (11. decembar 2012.); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 4–5; Ekrem Suljević, T. 5724, 5747 (22. juli 2010.), T. 6175 (6. septembar 2010.) (gdje je svjedok objasnio da oznaka za težinu bombe ne odražava količinu eksploziva već realnu težinu bombe bez pogonske rakete, te tako avio-bomba od 250 kilograma sadrži oko 100 kilograma eksploziva).

14608 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 8, 93; D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 41–42; Dragomir Milošević, T. 33150 (4. februar 2013.); D797 (Skica avionske bombe). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2818.

14609 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 58–59, 101; Berko Zečević, T. 12183, 12200–12201 (22. februar 2011.); Mirjana

modifikovanih avio-bombi proizvode udarni talas koji traje duže od udarnog talasa čvrstog eksploziva, ali koji je manjeg intenziteta.[14610] Zečević je takođe objasnio da je najpoznatija aerosolna bomba ruske izrade avionska bomba ODAB-500, čija nominalna masa iznosi 520 kilograma, a aerosolno punjenje je težine 193 kilograma.[14611] Prije rata, "Pretis" je radio na proizvodnji aerosolne bombe zvane FAB-275, ali je 1991. rad na njenom razvijanju prebačen u Beograd.[14612]

4357. Na osnovu fragmenata pronađenih u gradu i fotografija bombi koje je snimio holandski tim zadužen za uklanjanje više oružanih sistema nakon rata, Zečević je zaključio da su bosanski Srbi modifikovali avionske bombe FAB-100 i FAB-250, kao i aerosolnu bombu zasnovanu na ODAB-500 čiji je šifrovani naziv bio KREMA, kako bi ih lansirali sa zemlje i koristili u Sarajevu.[14613] Pored toga, prema Zečevićevim riječima, šteta nastala na nekim lokacijama u Sarajevu ukazuje na to da je aerosolni eksploziv često korišten u modifikovanim avio-bombama FAB-250.[14614] On je na

---

Anđelković-Lukić, T. 31477–31481, 31484–31485 (14. decembar 2012.) (gdje svjedokinja objašnjava da su te bombe prevashodno osmišljene za neutralisanje ljudstva i da osoba obavijena oblakom od prve eksplozije ne može preživjeti udar).

14610 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 58, 60–64, 103; Berko Zečević, T. 12199–12200 (22. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2820.

14611 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 59.

14612 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 65, 93 (gdje je svjedok objasnio da je prvih 50 takvih bombi proizvedeno 1990.); Berko Zečević, T. 12151–12152, 12211, 12213–12214 (22. februar 2011.); D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43; Zorica Subotić, T. 38476–38477 (16. maj 2013.) (koja je izjavila da je "Pretis" proizveo svega 60 bombi FAB-275, od kojih je 58 uništeno nakon rata, što bi značilo da su upotrebljene samo dvije, premda nije poznato gdje). Ali v. D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 6, 10, 13 (u kojem se iznosi da nema dokaza o tome da je "Pretis" radio na razvoju te bombe, kao i tvrdnja da ni JNA ni VRS nisu imali aerosolnu bombu u svom arsenalu); Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31481–31482, 31515–31517, 31527 (14. decembar 2012.) (koja tu tvrdnju temelji na činjenici da ona nikada nije radila na testiranju takve bombe u opitnom centru, te da stoga ta bomba nikada nije testirana za potrebe JNA); D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 72, 75–76. Čini se da Mirjana Anđelković-Lukić osporava iskaz Zorice Subotić u pogledu rada na aerosolnoj bombi u "Pretisu", kao i izvještaj Zorice Subotić, u čijoj izradi je i ona sama učestvovala.

14613 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 65–74, 101–102; Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31502 (14. decembar 2012.); Ekrem Suljević, T. 5722–5723, 5746 (22. juli 2010.) (gdje je svjedok objasnio da je takođe znao za postojanje modifikovane avio-bombe od 500 kilograma); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18–19 (gdje se kaže da su u SRK neke modifikovane avio-bombe zvali rakete KREMA); P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2817 (gdje se iznosi da su u Sarajevu korištene dvije vrste avio-bombi, konkretno FAB-100 i FAB-250, ali se ne pominje bomba od 500 kilograma).

14614 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 77, 102; Berko Zečević, T. 12184–12186, 12210 (22. februar 2011.) (gdje svjedok kaže da je takav zaključak izveo zato što u velikom broju slučajeva u kojim je korištena modifikovana avio-bomba FAB-250 nije bilo efekta veće fragmentacije koji je inače prisutan kod bombi sa čvrstim TNT-om). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2819 (u kojoj se iznosi da je tipično eksplozivno punjenje za bombu FAB-250 bila aerosolna mješavina).

osnovu pronađenih fragmenata zaključio da su za ispaljivanje avio-bombi korištene razne vrste raketa, uključujući rakete GRAD kalibra 122 mm.[14615] Modifikovana bomba FAB-100 imala je ili jedan ili tri raketna motora, FAB-250 je imala tri raketna motora, a na bombi zasnovanoj na ODAB-500 bila su pričvršćena četiri raketna motora.[14616] Kako tvrdi Zečević, sistem s tri rakete bio je izuzetno pojednostavljen i lošiji u odnosu na sistem s četiri rakete; naime, dolazilo je do odstupanja od putanje jer raketni motori nisu bili savršeno paralelno postavljeni.[14617] Zečević je u svom svjedočenju izjavio da je pregledao fragmente prve modifikovane avio-bombe koja je ispaljena na Sarajevo i rekao je da je to bila aerosolna bomba s četiri raketna motora GRAD kalibra 122 milimetara.[14618]

4358. Po Poparićevim riječima, time što su rakete pričvršćene na avionske bombe, te bombe su, s balističkog stanovišta, u suštini pretvorene u raketizirane projektile, što je značilo da se fragmenti rasprskavaju na široj površini kad se projektil ispali s manje udaljenosti nego kad se ispali s veće.[14619] Poparić je također izjavio da nije preporučivano da se rakete GRAD kalibra 122 milimetara, koje imaju velik domet, do 21 kilometar, koriste za gađanje ciljeva na udaljenosti manjoj od pet kilometara, kao i da su one obično ispaljivane iz pozadine i preko prijateljskih jedinica kako bi se gađalo šire područje i dala vatrena podrška.[14620]

14615 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 91–93, 103 (gdje se kaže da rakete GRAD kalibra 122 milimetra nisu proizvođene u "Pretisu", već su se uvozile i zatim modifikovale); Berko Zečević, T. 12177 (22. februar 2011.); Ekrem Suljević, T. 5685–5686 (21. juli 2010.); P1277 (Molba fabrike "Pretis" Glavnom štabu VRS-a, 10. maj 1994.); Zorica Subotić, T. 38479–38480 (16. maj 2013.), T. 38640 (22. maj 2013.); Vladimir Radojčić, T. 31251–31252 (11. decembar 2012.). Ali v. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 42, 212 (gdje se kaže da su se u "Pretisu" proizvodile rakete GRAD kalibra 122 milimetara za iračke oružane snage). V. također Mile Poparić, T. 39029–39030 (30. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je učestvovao u razvoju raketa GRAD kalibra 122 milimetara kada je radio u "Pretisu").

14616 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 83–85, 101–102; Berko Zečević, T. 12194–12196 (22. februar 2011.); Ekrem Suljević, T. 5688–5689 (21. juli 2010.); P1280 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. juni 1995.); D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43; Zorica Subotić, T. 38479–38487 (16. maj 2013.); P6348 (Izvod iz izvještaja vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Nedoslednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.); Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31502–31503 (14. decembar 2012.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 18.

14617 V. Berko Zečević, T. 12175–12178 (22. februar 2011.).

14618 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 65, 180.

14619 Mile Poparić, T. 39024, 39036–39037 (30. maj 2013.); P6347 (Izvod iz tablica gađanja za M-21-OF 122mm i "Vulkan" 122mm).

14620 Mile Poparić, T. 39034–39038, 39048 (30. maj 2013.). Kad je Poparić u sugerisano da je bilo krajnje neodgovorno pričvrstiti raketu GRAD kalibra 122 milimetara na avionsku bombu i zatim takvom modifikovanom avio-bombom gađati ciljeve na udaljenosti manjoj od pet kilometara, on je odgovorio da avionske bombe imaju mnogo manji domet od raketa GRAD, što znači da modifikovane avio-bombe ne mogu da se porede s raketama kad se razmatra odgovarajući domet. V. Mile Poparić, T. 39047–39048 (30. maj 2013.). V. također Savo Simić, T. 30107–30112 (12. novembar 2012.).

4359. Premda je prihvatila da su avionske bombe FAB-100 i FAB-250 modifikovane i korištene u Sarajevu, Zorica Subotić je u svom svjedočenju izjavila da nema dokaza, u vidu materijalnih tragova, da je u Sarajevu upotrebljena ijedna jedina aerosolna bomba.[14621] Mirjana Anđelković-Lukić je osporila Zečevićev iskaz i u tom pogledu i izjavila da bi uklanjanje čvrstog eksplozivnog punjenja iz bombe FAB-250 i zatim punjenje njene košuljice aerosolnim eksplozivom bilo težak, besmislen i opasan posao, gotovo nemoguć u ratnim uslovima.[14622] Ona je također izjavila da se nakon eksplozije aerosolne bombe veliki dijelovi metalne košuljice nužno moraju pronaći na mjestu incidenta, ali da, na osnovu materijala koji je njoj bio dostupan, takvi komadi nisu pronađeni nigdje u Sarajevu.[14623] Naposljetku, ona je izjavila da SRK nije imao lansere za bombe zasnovane na ODAB-500, s obzirom na njihovu veliku težinu, i time odbacila postojanje bombi od 500 kilograma.[14624] Osim toga, ona je osporila Zečevićevu tvrdnju o postojanju bombi KREMA, izjavivši da je ona neosnovana.[14625]

4360. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja Mirjani Anđelković-Lukić predočeno je više dokumenata koji se kose s njenim iskazom. Na primjer, kada joj je pokazan dokument SRK-a u kojem se pominje lanser za bombe težine 500 kilograma, ona je primjetila da se u dokumentu

---

14621 Zorica Subotić, T. 38230 (14. maj 2013.); D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43; Zorica Subotić, T. 38476–38477 (16. maj 2013.); D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 6; D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 72. V. također D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 47; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 57; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 54; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 21."

14622 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 9–11; D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 71–72; Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31471–31472, 31476–31477, 31481, 31488–31490 (14. decembar 2012.) (gdje je također izjavila da Zečević nije pokušao da razmontira neeksplodirane modifikovane avio-bombe pronađene u Sarajevu kako bi pokazao da se u njima zaista nalazio aerosolni eksploziv). Na pitanje da li je u "Pretisu" bilo praznih košuljica koje bi mogle da se napune aerosolnim eksplozivima, Mirjana Anđelković-Lukić je odgovorila da nije bilo potrebe da se u zalihama čuvaju prazne košuljice, s obzirom na dugovečnost TNT-a. V. Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31520–31522 (14. decembar 2012.).

14623 Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31485–31486, 31489–31491 (14. decembar 2012.) (gdje je također napomenula da su žrtve zadobile povrede koje ne odgovaraju povredama izazvanim aerosolnim bombama). Mirjana Anđelković-Lukić je također porekla da je ostatke modifikovane avio-bombe FAB-250 lako pomiješati s ostacima modifikovane avio-bombe FAB-275, budući da ona prva ima deblji zid. V. Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31512–31513 (14. decembar 2012.).

14624 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 8–9; Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31491–31492 (14. decembar 2012.).

14625 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 7–8; Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31489–31490 (14. decembar 2012.); D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 71, 73–74.

takođe navodi da testiranja tek treba da se izvrše.[14626] Kada su joj pokazani članak u kojem se daje opis i fotografija na kojoj se vidi uklanjanje 58 modifikovanih i regularnih aerosolnih bombi FAB-275 u Glamoču nakon rata, ona je zaključila da to znači da su sve bombe FAB-275 koje su proizvedene prije rata uklonjene nakon rata, te se prema tome nisu koristile tokom sukoba.[14627] Iako su joj zatim predočena još dva dokumenta SRK-a u kojima se pominju pripreme za upotrebu modifikovanih avio-bombi FAB-275, ona je ostala pri tvrdnji da nikada nije naišla na dokaze o tome da je ta bomba korištena.[14628] Svjedokinja je, međutim, priznala da nikada nije bila u Sarajevu, pa ni na lokacijama koje su pogođene modifikovanim avio-bombama, kao i da nije ispitivala pronađene fragmente modifikovanih avio-bombi.[14629]

4361. Kad je riječ o raketama KREMA, Vijeće konstatuje da se iskaz vještakinje Anđelković-Lukić kosi s izvještajem UNPROFOR-a u kojem kapetan Guegan izvještava Sektor Sarajevo da je 9. jula 1995. oficir za vezu Ilidžanske brigade kapetan Novak Prodanović priznao da je oko 12 "raketa KREMA" ispaljeno na Sarajevo, između ostalog i na zgradu Televizije, te da je to dio "psihološk[og] rat[a] čiji je cilj uznemiravanje bosanskih vojnika na frontu na Treskavici, koji su zabrinuti zbog sigurnosti svojih porodica u Sarajevu".[14630] Kako stoji u izvještaju, Prodanović je to oružje zvao oružjem "terora".[14631]

4362. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze, Vijeće se uvjerilo da su ciljevi u Sarajevu gađani modifikovanim avio-bombama opšte namjene FAB-100 i FAB-250. Pozivajući se naročito na gore navedene dokumentarne dokaze i Zečevićev iskaz, Vijeće takođe konstatuje da je "Pretis" prije rata proizvodio aerosolnu bombu FAB-275 i da su takve bombe korištene na sarajevskom ratištu. Međutim, kao što se navodi u članku koji je predočen Mirjani Anđelković-Lukić, čini se da je velik broj neiskorištenih bombi FAB-275 uklonjen poslije rata. Pored toga, Vijeće je imalo uvid u samo dva dokumenta SRK-a u kojima se govori o upotrebi tih bombi u Sarajevu.[14632] Naposljetku, kao što se iznosi dalje u tekstu, Vijeće se nije uvjerilo da su aerosolne bombe

---

14626 Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31506–31508 (14. decembar 2012.); P1313 (Zahtjev SRK-a za ispitivanje lansera, 23. juli 1995.).

14627 Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31509–31512 (14. decembar 2012.); P6052 (Fotografija bombi); P6053 (Članak iz lista kompanije "UXB International" pod naslovom "UXB Balkans Disposes of Hazardous Ammunition in BiH", 24. januar 2011.).

14628 Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31517–31519 (14. decembar 2012.); P1296 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 19. april 1995.); P2652 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Igmanskoj pješadijskoj brigadi, 17. novembar 1994.).

14629 Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31522–31524 (14. decembar 2012.).

14630 P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.), str. 3–4; svjedok KDZ304, T. 10446–10447 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26–27.

14631 P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.), str. 3–4.

14632 V. P1296 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 19. april 1995.); P2652 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Igmanskoj pješadijskoj brigadi, 17. novembar 1994.).

korištene i u jednom od incidenata iz priloga Optužnici, bilo zato što se iz dokaza jasno vidi da je korištena druga vrsta bombi, bilo zato što nije bilo dovoljno dokaza da bi se van svake razumne sumnje zaključilo da su u tim incidentima upotrebljene aerosolne bombe. Iz tog razloga, Vijeće zaključuje da te aerosolne bombe možda jesu korištene u Sarajevu, ali da se njihova upotreba nije bila rasprostranjena tokom rata.[14633]

4363. Kad je riječ o razlozima iz kojih je SRK koristio modifikovane avio-bombe, Vijeće prihvata mogućnost da su one pravljene i korištene uslijed nedostatka municije, ali se također uvjerilo da je SRK smatrao da su one korisno sredstvo za vođenje psihološkog rata, znajući vrlo dobro da imaju poguban efekat i na civilno stanovništvo i na snage ABiH. SRK ih je također upotrebljavao za odmazdu nad civilnim stanovništvom, kao odgovor na dejstva ABiH, i to često u područjima na kojima nije bilo borbenih aktivnosti. To je potvrđeno ne samo na osnovu iskaza svjedoka koji su govorili o pogubnom psihološkom efektu tih bombi, već i na osnovu (i) dokumentarnih dokaza, poput gore navedenog izvještaja UNPROFOR-a od 9. jula 1995; (ii) presretnutog razgovora Momčila Krajišnika i Milorada Motike od 17. juna 1995. i (iii) dokaza o kojima će se govoriti dalje u tekstu, a koji se odnose na nekoliko incidenata iz priloga Optužnici.[14634]

(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe?

4364. Na osnovu dokaza predočenih Vijeću, jasno je da je SRK posjedovao i koristio modifikovane avio-bombe u Sarajevu. Mnogi svjedoci koje je optužni pozvao, uključujući komandanta SRK-a Dragomira Miloševića, potvrdili su tu činjenicu.[14635] Pored toga, vojni posmatrači UN-a Knustad i Per Anton Brennskag lično su vidjeli da su snage SRK-a lansirale modifikovane avio-bombe na Sarajevo sa Špicaste stijene i Ilidže.[14636] Milomir Šoja je jednom prilikom vidio i da je Ilidžanska brigada SRK-a izvršila takvo lansiranje s područja Kasindolske

14633 Vijeće također ne prihvata Zečevićevu izjavu da su bombe FAB-250 modifikovane tako što je čvrsto eksplozivno punjenje u njima zamijenjeno aerosolnim eksplozivom. Vijeće smatra da je s tim u vezi uvjerljiviji iskaz Mirjane Anđelković-Lukić. Moguće je da je Zečević jednostavno pomiješao fragmente FAB-275 s fragmentima FAB-250 i zbog toga zaključio da je bomba FAB-250 imala aerosolni eksploziv.

14634 V. par. 4417, 4468–4469.

14635 Dragomir Milošević, T. 32768–32769 (28. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37960 (8. maj 2013.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 51; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 46; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 54; Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21; Savo Simić, T. 30118–30120 (12. novembar 2012.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 14; Zoran Kovačević, T. 30613 (28. novembar 2012.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 17. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2862.

14636 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2037; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 36; Per Anton Brennskag, T. 8656–8657 (29. oktobar 2010.).

ceste preko puta "Energoinvesta".[14637] Više svjedoka koje je pozvao optuženi vidjelo je slična lansiranja.[14638] Nisu sve brigade SRK-a imale modifikovane avio-bombe u svom arsenalu; imale su ih samo Ilidžanska, Ilijaška i Vogšćanska brigada, kao i brigade čiji su se objekti nalazili u blizini "Pretisa".[14639]

4365. Pored toga, veliki broj dokumenata Glavnog štaba VRS-a i SRK-a takođe ukazuje na to da su modifikovane avio-bombe sastavljane u "Pretisu" i da su se upotrebljavale na osnovu naređenja komandanta SRK-a i pod striktnom kontrolom Glavnog štaba VRS-a.[14640] U "Pretisu" su sastavljane avionske bombe i rakete, od kojih su neke dobijene od SRJ.[14641] Potpukovnik Milan

---

14637 Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5121–5125, 5134–5146, 5152–5154, 5157–5158 (gdje je svjedok rekao da je takođe vidio modifikovanu avio-bombu u Osjeku, koji je bio pod kontrolom SRK-a); Milomir Šoja, T. 7211–7228 (30. septembar 2010.); D674 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D675 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D676 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D677 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 9. novembar 1993.); D634 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 1. februar 1994.); D679 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 1. decembar 1993.).

14638 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21; Savo Simić, T. 30090–30091 (12. novembar 2012.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 51; Mihajlo Vujasin, T. 31793–31794 (20. decembar 2012.); Stevan Veljović, T. 29291 (23. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30746 (30. novembar 2012.).

14639 Stevan Veljović, T. 29290 (23. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30746–30747 (30. novembar 2012.).

14640 P1199 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. juni 1994.); D782 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.); P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.); P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.); P1316 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a fabrici "Pretis", 12. april 1994.); D322 (Naređenje SRK-a, 19. april 1995.); P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.), str. 2; P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.); P1292 (Naređenje SRK-a, 4. juni 1995.); P1198 (Naređenje SRK-a, 16. maj 1995.); P1311 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade SRK-u, 10. juni 1995.); P1301 (Molba SRK-a za odobrenje za korištenje avionskih bombi, 18. juni 1995.); P1280 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. juni 1995.); P1302 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. juni 1995.); P1284 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 21. juni 1995.); P1303 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 22. juni 1995.); P1287 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 4. juni 1995.); P1294 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 12. juni 1994.); P1295 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za podatke, 7. juni 1995.); P1298 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. maj 1995.); P1312 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juni 1995.), str. 2; P1626 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade Komandi SRK-a, 28. juni 1995.); P1300 (Naređenje SRK-a, 11. juli 1995.); P1286 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VJ-a, 15. juli 1995.); P1308 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a fabrici "Pretis", 20. juli 1995.); P1307 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a fabrici "Pretis", 23. juli 1995.); P1314 (Zahtjev 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u, 25. juli 1995.); P1306 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 27. juli 1995.); P1305 (Izvještaj 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-u u vezi s naoružanjem, 5. avgust 1995.); P1203 (Naređenje SRK-a, 24. avgust 1995.); P1315 (Naređenje SRK-a, 27. avgust 1995.); P1202 (Izvještaji IKM-a 2 SRK-a Komandi SRK-a, 3. avgust i 3. septembar 1995.); P1304 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 11. septembar 1995.); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 94; Radovan Radinović, T. 41516 (18. juli 2013.); Stevan Veljović, T. 29271 (23. oktobar 2012.); David Fraser, T. 8014–8015 (18. oktobar 2010.); P5048 (Dopis fabrike "Pretis" u Vogošći Manojlu Milanoviću, 19. februar 1994.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2863 to 2871 (gdje se kaže da je Dragomir Milošević direktno bio umiješan u korištenje modifikovanih avio-bombi, te se navodi broj naređenja koja je izdao u tom smislu).

14641 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 93–94, 181; Berko Zečević, T. 12193–12199, 12211–12213 (22. februar 2011.); P2320 (Dopis Glavnog štaba VRS-a fabrici "Pretis", 18. januar 1995.); P2321 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. juni 1995.); P1277 (Molba fabrike "Pretis" Glavnom štabu VRS-a, 10. maj 1994.); P1280 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. juni 1995.); Ekrem Suljević, T. 5685–5686, 5692 (21. juli 2010.); P1286 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VJ-a, 15. juli 1995.); P1295 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za podatke, 7. juni 1995.); P5064 (Odluka Generalštaba VJ-a koju je izdao Momčilo Perišić, 16. februar 1994.).

Ugrešić, načelnik protivvazdušne odbrane SRK-a,[14642] bio je zadužen za stručnjake za naoružanje koji su radili na sastavljanju bombi i modifikovanju lansera za njihovo korištenje.[14643]

4366. Osim samih modifikovanih avio-bombi, SRK je raspolagao i s više lansera posebno napravljenih za lansiranje tih bombi.[14644] U proljeće 1995., pripadnici Ilidžanske brigade zatražili su od Milomira Šoje, inženjera elektrotehnike i bivšeg pripadnika Ilidžanske brigade,[14645] da ode u "Pretis" i obavi određene izmjene na lanserima za modifikovane avio-bombe.[14646] Uprkos protestu majora Krsmanovića, rukovodioca Odjeljenja za avionske bombe u "Pretisu",[14647] modifikacije su naložene i izvršene kako bi se riješio dotad prisutan problem s paljenjem.[14648] Međutim, izmjene koje je Šoja obavio nisu se pokazale uspješnim i Krsmanović je zatražio da se uklone električne komponente s lansera.[14649] Stoga je jasno da je SRK imao poteškoće s lanserima modifikovanih avio-bombi. Ti događaji su također potvrdili Zečevićevo mišljenje, zasnovano na fotografijama koje je pregledao, da je SRK koristio jednostavne lansere na kojima se nije mogao tačno podesiti ugao elevacije i azimut, što je pak značilo da oni nisu bili jednako precizni kao standardni raketni lanseri.[14650]

4367. Vijeću je također predočen dokaz da je SRK odlučio da koristi modifikovane avio-bombe zato što njegove jedinice nisu imale municije i zato što su snage ABiH bile sve brojnije i bolje

14642 Stevan Veljović, T. 29238 (23. oktobar 2012.).

14643 Dragomir Milošević, T. 32770–32771 (28. januar 2013.).

14644 P1283 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 15. juni 1995.); P1285 (Zahtjev SRK-a za podatke, 8. juni 1995.); P1288 (Izvještaj 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u, 14. juni 1995.); P1290 (Izvještaj Igmanske pješadijske brigade SRK-u u vezi s naoružanjem, 9. juni 1995.); P1293 (Izvještaj 1. ilidžanske pješadijske brigade SRK-u u vezi s naoružanjem, 12. juni 1995.); P1295 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za podatke, 7. juni 1995.); P1297 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade SRK-u, 10. juni 1995.); P6051 (Naređenje SRK-a, 2. septembar 1995.); Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je Ilidžanska brigada imala lanser za modifikovane avio-bombe); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5125–5126 (gdje je svjedok izjavio da je SRK imao lansere za modifikovane avio-bombe na lokacijama Ilidža, Ilijaš, Vogošća i Blažuj); Zoran Kovačević, T. 30613–30614 (28. novembar 2012.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 2868.

14645 Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5112, 5160–5162.

14646 Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5115–5120, 5149–5151.

14647 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 1.

14648 Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5116, 5120–5121 (gdje je svjedok rekao da Krsmanović nije želio da se izvrše izmjene zato što je smatrao da će se unošenjem električnih komponenti cijeli sistem učiniti nepouzdanim).

14649 Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5134–5144.

14650 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 95, 97–100; Emir Turkušić, T. 5689–5691 (21. juli 2010.); P1281 (Zahtjev Tehničko-remontnog zavoda Željezari Ilijaš, 26. maj 1994.); P1289 (Zahtjev SRK-a za ispitivanje lansera, 23. juli 1995.); P1291 (Naređenje SRK-a, 10. avgust 1995.); P1313 (Zahtjev SRK-a za ispitivanje lansera, 23. juli 1995.).

opremljene kako se približavao kraj sukoba.[14651] Pored toga, Milošević je rekao da je SRK smatrao da su te bombe korisne u slučajevima kada se problem ne može riješiti upotrebom oružja manjeg kalibra.[14652]

4368. Kad je riječ o ABiH, većina svjedoka, uključujući i neke koje je pozvao optuženi, dosljedno je tvrdila da ABiH nije raspolagala modifikovanim avio-bombama jer nije imala načina da modifikuje ili lansira avionske bombe, a naročito aerosolne bombe, u Sarajevu.[14653] Milošević je tvrdio da je ABiH raspolagala avio-bombama jer su sredinom aprila 1992. specijalne snage MUP-a BiH, na čelu s Draganom Vikićem, ušle u "Pretis" i odnijele municiju, uključujući zalihe avionskih bombi opšte namjene.[14654] Pored toga, kako tvrdi Milošević, tri avio-bombe su pale na Vrace, ali nisu eksplodirale, premda on nije znao na koji način su lansirane.[14655] Optuženi je takođe predočio audio-snimak s 291. sjednice Predsjedništva BiH, iz avgusta 1995., na kojoj je bilo riječi o 800 avio-bombi koje tek treba da stignu.[14656] Nikola Mijatović, načelnik bezbjednosti i kasnije načelnik štaba Ilidžanske brigade,[14657] jedini je svjedok koji je izjavio da je ABiH raspolagala

14651 Dragomir Milošević, T. 32769 (28. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 54; D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 22; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 14; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 17.

14652 Dragomir Milošević, T. 32768–32769 (28. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 93–94; P1311 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade SRK-u, 10. juni 1995.); P1626 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade Komandi SRK-a, 28. juni 1995.).

14653 P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 38; Per Anton Brennskag, T. 8730–8732 (1. novembar 2010.); Ekrem Suljević, T. 6174–6175 (6. septembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 49; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 63–64; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 647; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; Harry Konings, T. 9350 (7. decembar 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 19, 24; P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 183–184; Berko Zečević, T. 12181–12182, 12185–12186 (22. februar 2011.); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5125–5126; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 54; Mihajlo Vujasin, T. 31793 (20. decembar 2012.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 101.

14654 Dragomir Milošević, T. 32762–32764 (28. januar 2013.); D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 42. V. takođe Emir Turkušić, T. 9045–9046 (4. novembar 2010.) (gdje je svjedok prihvatio da su te snage napale "Pretis" u aprilu 1992., ali je izjavio da su odnijeli više ručnih bacača raketa); svjedok KDZ020, T. 12613–12614, 12621 (1. mart 2011.); D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 7, 22 (gdje je svjedok rekao da je odvezen kamion pun artiljerijskih granata); Svetozar Stanić, T. 31708, 31714 (18. decembar 2012.); D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 10 (gdje je svjedok dao spisak oduzete municije na kojem se ne navode avio-bombe); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 187 (gdje je svjedok rekao da su odnijeti "raketni sistemi"); D2681 (Izvještaj Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu Vogošća, 18. april 1992.); D3069 (Izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 20. april 1992.).

14655 Dragomir Milošević, T. 32763–32766 (28. januar 2013.) (gdje je svjedok dodao da je u to vrijeme čuo da je Berko Zečević odgovoran za pravljenje te tri bombe). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 59, 129 (gdje je svjedok rekao da je ABiH imala modifikovane projektile, poput modifikovanih pomorskih bombi); D2602 (Izvještaj 1. ilidžanske pješadijske brigade, 1. april 1994.).

14656 D2816 (Izvod iz transkripta 291. sjednice Predsjedništva RBiH, 10. avgust 1995.).

14657 D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 11.

modifikovanim avio-bombama i rekao je da se njegova saznanja o tome temelje na dokumentarnom filmu koji je vidio nakon rata.[14658]

4369. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da je isključivo SRK posjedovao tip modifikovanih avio-bombi koje se razmatraju u ovom dijelu Presude. Dokazi jasno pokazuju da je jedino SRK imao na raspolaganju sredstva potrebna da modifikuju i zatim lansiraju avio-bombe koje je posjedovao, dok ABiH jednostavno nije imala takve mogućnosti. Vijeće ne prihvata Miloševićev iskaz da su Vikić i njegove jedinice uzele avio-bombe iz "Pretisa", budući da nijedan svjedok, pa čak ni svjedoci koje je pozvao optuženi, to nije potvrdio. Ono što dokazi pokazuju jeste to da su Vikić i njegove jedinice iz "Pretisa" odnijeli artiljerijske projektile. Isto tako, Vijeće se nije uvjerilo u istinitost Miloševićevog iskaza o tri avio-bombe koje su pale na Vrace, tim prije što on nije mogao da objasni kako ih je ABiH lansirala, te zaključuje da je Mijatovićev iskaz podjednako neuvjerljiv. Stoga, premda postoje određeni dokazi koji ukazuju na to da je ABiH možda imala avio-bombe u svom arsenalu (ili je čekala da ih dobije), nema vjerodostojnih dokaza o tome da ih je ona modifikovala na goreopisan način, niti da je njima gađale ciljeve u Sarajevu.

(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi

4370. Kao što je već rečeno, optuženi tvrdi da su modifikovane avio-bombe precizno oružje koje je stručni inženjerijski kadar ispitao na odgovarajući način. Pored toga, po riječima više vojnika i oficira SRK-a, modifikovane avio-bombe su korištene isključivo protiv vojnih ciljeva i bez ikakve namjere da se gađaju ili terorišu civili.[14659] Milošević je izjavio da činjenica da je u svim incidentima s modifikovanim avio-bombama koji se navode u Optužnici ubijeno samo pet osoba znači da su tim bombama selektivno gađani nerezidencijalni objekti.[14660]

4371. Vijeću je, međutim, predočeno mnoštvo dokaza da su modifikovane avio-bombe bile veoma neprecizne zbog načina izrade, kao i zbog toga što se njihov pogonski sklop sastojao od nenavođenih raketa.[14661] Putanja tih bombi nije bila u obliku luka, kakav se obično sreće u balistici

14658 D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 20.

14659 Dragomir Milošević, T. 32773–32775, 32781–32782 (28. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 58; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 53; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53, 55; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 19.

14660 Dragomir Milošević, T. 32781–32782 (28. januar 2013.).

14661 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 23, 86–89; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 40; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; Emir Turkušić, T. 8998–9000, 9053–9054 (4. novembar 2010.); David Fraser, T. 8133 (19. oktobar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42–44; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34–35;

kod artiljerijskih projektila, već bi bomba letjela sve dok motori ne prestanu da rade, a zatim bi pala na zemlju.[14662] Osim toga, na preciznost modifikovanih avio-bombi uticalo je to što one imaju više raketa koje se ne upale uvijek istovremeno, kao i činjenica da je dužina rada raketnih motora različita; ti faktori su se takođe odražavali na putanju bombe.[14663] Iz tog razloga snage koje su lansirale te bombe jesu imale određenu predstavu o tome u kom pravcu su bombe ispaljene, ali nisu mogle sa sigurnošću znati tačno mjesto na koje će bomba pasti.[14664] Veljović je takođe potvrdio da modifikovane avio-bombe nisu bile precizne i da su mogle da promaše cilj i za dva kilometra, zbog čega su snage SRK-a imale odobrenje da ih koriste isključivo izvan urbanih područja.[14665] Zapravo, kako tvrdi Veljović, te bombe su bile "potpuno neprecizne", uslijed čega su sijale paniku čak i u redovima jedinica SRK-a.[14666] U razgovoru s tužilaštvom, Neđeljko Prstojević, komandant Kriznog štaba Ilidže,[14667] izjavio je da mu je jedan komandant iz jedinica SRK-a rekao da je, s obzirom na njihovu nepreciznost, drugi naziv za modifikovane avio-bombe bio "gdje padne".[14668]

4372. Po Zečevićevim riječima, takva nepreciznost se mogla i očekivati, budući da modifikovane avio-bombe nisu prošle ni kroz jednu od uobičajenih faza za usvajanje novih oružanih sistema (za

---

svjedok KDZ304, T. 10444–10445 (18. januar 2011.); Per Anton Brennskag, T. 8705–8706 (1. novembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su minobacačke granate bile preciznije od modifikovanih avio-bombi); P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 2 (gdje se to oružje opisuje kao "jako neprecizno, neselektivno, visoko razarajuće oružje terora"); Zorica Subotić, T. 38477, 38480 (16. maj 2013.).

14662 P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34; Per Anton Brennskag, T. 8716–8723 (1. novembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je putanja modifikovane avio-bombe nešto više horizontalna nego što je to slučaj kod artiljerijskog projektila); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990 (gdje je svjedok izjavio da su modifikovane avio-bombe imale maksimalni domet od 7.000 metara); Nikola Mijatović, T. 30749–30750 (30. novembar 2012.); Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 695.

14663 Emir Turkušić, T. 8998–9000 (4. novembar 2010.); Berko Zečević, T. 12177–12178 (22. februar 2011.). Ali v. Zorica Subotić, T. 38492–38495 (16. maj 2013.) (gdje je prihvatila da se nesimultano paljenje i/ili različita dužina trajanja rada motora može odraziti na putanju bombe, ali je porekla da je uslijed toga projektil bio nestabilan); Mile Poparić, T. 39038–39040 (30. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je nemoguće postići apsolutno sinhrono paljenje, ali da razlika u paljenju iznosi nekoliko milisekundi i da to nema uticaja na putanju bombe); Nikola Mijatović, T. 30750 (30. novembar 2012.).

14664 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 40; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; Emir Turkušić, T. 8998–9000 (4. novembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 49; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 643–644; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 42. Turkušić je takođe dodao da je, s obzirom na to da se kombinuju avio-bomba i raketni motori, "apsolutno nemoguće" postići "dovoljnu preciznost u paralelnosti […] raketnih motora sa osom avio-bombe", te zbog toga uslijed svakog ugaonog odstupanja putanja postaje neprecizna. Emir Turkušić, T. 8999 (4. novembar 2010.). V. takođe Berko Zečević, T. 12178–12179 (22. februar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2821.

14665 Stevan Veljović, T. 29269–29270 (23. oktobar 2012.). V. takođe Nikola Mijatović, T. 30750 (30. novembar 2012.).

14666 Stevan Veljović, T. 29270–29271 (23. oktobar 2012.).

14667 Neđeljko Prstojević, T. 12961 (8. mart 2011.), 13658–13660 (18. mart 2011.).

14668 P2516 (Izvod iz transkripta razgovora s Neđeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom); P2517 (Izvod iz transkripta razgovora s Neđeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom). Kasnije, tokom svjedočenja u predmetu, Prstojević je odbacio sadržaj tog razgovora i izjavio da njegove riječi nisu ispravno prevedene. Vijeće je preslušalo relevantne dijelove audio-snimka tih razgovora i zaključilo da su oni ispravno prevedeni i transkribovani. Vijeće

to je obično potrebno pet do sedam godina), te stoga nije bila uspostavljena stabilna proizvodnja.[14669] Zečević je priznao da nema dokaza o tome, ali je objasnio da, na osnovu saznanja koja ima o procedurama za ispitivanje oružja, takvo testiranje u to vrijeme nije moglo da se obavi u BiH zbog ratnih uslova.[14670] Veljović je to takođe potvrdio i izjavio da modifikovane avio-bombe nisu ispitivane, zbog čega je poginulo nekoliko članova posade na lanseru.[14671]

4373. S druge strane, sva tri vještaka odbrane u svom zajedničkom izvještaju kažu da Zečević ne može sa sigurnošću tvrditi da modifikovane avio-bombe nisu bile testirane.[14672] Kada mu je postavljeno pitanje koliko dugo bi VRS-u trebalo da razvije modifikovanu avio-bombu, Poparić je iznio pretpostavku da bi tri godine bile dovoljne, budući da se radilo o integrisanju dva već temeljno ispitana tipa oružja.[14673] Pored toga, Šoja je izjavio da je čuo da su vršena testiranja na području na kom nije bilo stambenih zgrada.[14674] Mihajlo Vujasin, načelnik inženjerije u SRK-u,[14675] takođe je jednom prilikom tokom 1994. posmatrao ispitivanje modifikovane avio-bombe na Nišićkoj visoravni, koje je bilo neuspješno: bomba nije lansirana zato što se nisu upalili raketni motori.[14676] Radojčić je izjavio da su "vršena testiranja i raketnih motora kao i komplet avio-bombe" u Kalinoviku, nakon čega je njegova brigada dobila "privremene tablice gađanja".[14677] Sam

---

stoga zaključuje da su Prstojevićeve izjave date tokom tih razgovora tačno zabilježene i pouzdane. V. Neđeljko Prstojević, T. 13570–13577 (17. mart 2011.). V. takođe fusnota 15005.

14669 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 91, 96; Berko Zečević, T. 12180–12181 (22. februar 2011.). V. takođe Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31493–31498, 31504–31506 (14. decembar 2012.) *i* D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 76; oba izvještaja potvrđuju da ispitivanje obično traje pet do sedam godina.

14670 Berko Zečević, T. 12220–12229 (23. februar 2011.).

14671 Stevan Veljović, T. 29270–29271, 29286 (23. oktobar 2012.).

14672 D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 74–75 (izuzetak su rakete GRAD kalibra 122 milimetra koje su se proizvodile u Rusiji).

14673 Mile Poparić, T. 39041–39044, 39051–39052 (30. maj 2013.).

14674 Milomir Šoja, T. 7217–7218 (30. septembar 2010.).

14675 D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 11–13.

14676 D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 51; Mihajlo Vujasin, T. 31793–31794 (20. decembar 2012.). V. takođe D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21 (gdje je svjedok rekao da je modifikovane avio-bombe prvi put vidio u drugoj polovini 1994. na Nišićkoj visoravni); Savo Simić, T. 30090 (12. novembar 2012.).

14677 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 55; Vladimir Radojčić, T. 31249–31250, 31252–31253 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da nije znao kakva su ispitivanja rađena i/ili koliko puta su modifikovane avio-bombe ispaljene tokom tog testiranja), T. 31262–31266 (12. decembar 2012.); P6040 (Izvod iz tablice gađanja za M-63 "Plamen"). Odgovarajući na pitanje da li posjeduje privremene tablice gađanja, Radojčić je izjavio da je njih imao samo načelnik artiljerije Ilidžanske brigade. Vladimir Radojčić, T. 31250–31251 (11. decembar 2012.). V. takođe Savo Simić, T. 30096–30100 (12. novembar 2012.) (koji je takođe izjavio da je vidio takve tablice gađanja za modifikovane avio-bombe); Stevan Veljović, T. 29285 (23. oktobar 2012.).

Zečević je potvrdio da su vjerovatno postojale neke "osnovne tablice gađanja" za uslove gađanja s raketnim motorima.[14678]

4374. Bilo da jesu ili nisu testirane, Zečević je izjavio da nijedna od te tri vrste modifikovanih avio-bombi nije bila namijenjena za gađanje pojedinačnih ciljeva, jer su one mogle da se koriste samo za gađanje "površinskih ciljeva dimenzija, dužine i širine od više stotina metara".[14679] Pored toga, te bombe su bile jako osjetljive na bočni vjetar, promjenu impulsa raketnih motora i promijene temperature vazduha.[14680] Naposljetku, sva tri tipa modifikovanih avio-bombi bi rikošetirala pri upadnim uglovima manjim od 25 stepeni.[14681] Zečević stoga zaključuje da primjena ovih bombi u urbanim sredinama neminovno dovodi do civilnih žrtava.[14682] Isto tako, više svjedoka pripadnika UN-a smatra da modifikovane avio-bombe nisu imale vojnu svrhu, budući da su one neselektivno oružje koje je nanosilo veću štetu civilima i infrastrukturnim objektima,[14683] te da je

[14678] P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 95.

[14679] P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 77–80, 86; Berko Zečević, T. 12179–12180 (22. februar 2011.), T. 12220 (23. februar 2011). Zečević tvrdi da se modifikovanom bombom FAB-100 jedino mogla gađati površina dimenzija 500 metara s 200 metara, i to pod uvjetom da nema promijene tipa raketnog motora i da se primjenjuje rafalno gađanje. Što se tiče FAB-250, njom se jedino mogla gađati površina dimenzija 600 metara s 250 metara, ako se primjenjuju isti uslovi kao oni gore navedeni. V. P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 79–80. V. takođe P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.), str. 2 (gdje piše da je tadašnji komandant SRK-a Dragomir Milošević uvidio da će morati da se vrši rafalno gađanje kako bi se modifikovanom avio-bombom pogodila meta); P1310 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.) (u kojem se navodi da je SRK odustao od gađanja modifikovanom avio-bombom jer su vojnici UN-a bili na nekih 200 metara, a jedinice SRK-a na 500 metara od mete); Emir Turkušić, T. 5712–5713 (22. juli 2010.); Dušan Škrba, T. 29160–29161 (22. oktobar 2012.). Ali v. D3644 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 72–73 (gdje se osporavaju dimenzije područja, s obrazloženjem da su one uzete van konteksta i da ne odražavaju karakteristike raketnog artiljerijskog sistema). V. takođe Dragomir Milošević, T. 33165–33166 (4. februar 2013.), T. 33185–33186 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je njegovo naređenje iz P1309 terminološko pitanje i da ono nije moglo da se izvrši, s obzirom na to da je nakon lansiranja jedne modifikovane avio-bombe bilo potrebno dva sata za pripremu sljedećeg lansiranja).

[14680] P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 77–80; Zorica Subotić, T. 38470–38473 (16. maj 2013.).

[14681] P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 81–84, 87.

[14682] P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 88. V. takođe Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31500–31502 (14. decembar 2012.) (gdje je svjedokinja izjavila da modifikovane avio-bombe treba da se primjenjuju protiv lakše utvrđenih meta, poput bunkera i drugih utvrđenih neprijateljskih objekata).

[14683] David Fraser, T. 8010–8011 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 63–64; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 643–644; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 35; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990, 1992. Ali upor. iskaz svjedoka KDZ477, koji kaže da minobacačke granate, budući da su protivpješadijsko oružje, uzrokuju više žrtava uslijed fragmentacije granate. S druge strane, modifikovane avio-bombe nanose veću štetu građevinskim objektima. P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 31–33; svjedok KDZ477, T. 10949–10950 (31. januar 2011.).

njegova upotreba u Sarajevu bila neprimjerena, posebno kad se ima u vidu da su u gradu živjeli civili i da su se svuda nalazile civilne kuće.[14684]

4375. S druge strane, Dragomir Milošević je ustvrdio da su stručnjaci za oružje usavršili koncepciju modifikovanih avio-bombi i učinili ih preciznim, tako da se njima mogla naciljati i pogoditi meta.[14685] On je takođe izjavio da je od suštinske važnosti bilo da bombe budu precizne jer su ispaljivane iza linija SRK-a i preko srpskih stambenih četvrti.[14686] Radojčić je takođe izjavio da je preciznost modifikovanih avio-bombi bila "zadovoljavajuća", kao što su pokazala ispitivanja vršena u Kalinoviku, te da je odstupanje bombi bilo u prosjeku 10 metara na 1.000 metara.[14687] Po riječima Save Simića, načelnika artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi SRK-a,[14688] skoro da nije bilo odstupanja u putanji modifikovanih avio-bombi.[14689] Zečević, međutim, tvrdi da su modifikacije obavljene na bombama FAB-100 i FAB-250 u tvornici "Pretis", a što se može vidjeti iz dokumenata pronađenih tamo početkom 1996., bile daleko ispod profesionalnih standarda "Pretisa" i lošije u odnosu na modifikacije izvršene na bombi zasnovanoj na ODAB-500.[14690] To zapravo znači da je bilo nemoguće gađati modifikovanim avio-bombama FAB-100 i FAB-250 na osnovu bilo kojih tablica gađanja.[14691]

14684 Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1992.

14685 Dragomir Milošević, T. 32773 (28. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je ispitivanje vršeno u Kalinoviku), T. 33185–33186 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok naveo da su modifikovane avio-bombe bile preciznije od avio-bombi bačenih iz aviona). V. takođe D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 54.

14686 Dragomir Milošević, T. 32773–32774 (28. januar 2013.), 33150–33151 (4. februar 2013.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 55; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 18.

14687 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 55; Vladimir Radojčić, T. 31249–31250, 31252–31253 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da nije znao kakva ispitivanja su vršena niti koliko puta su modifikovane avio-bombe ispaljene tokom tih testiranja), T. 31262–31266 (12. decembar 2012.); P6040 (Izvod iz tablice gađanja za M-63 "Plamen"). Na pitanje da li je imao privremene tablice gađanja, Radojčić je odgovorio da je njih imao samo načelnik artiljerije Ilidžanske brigade. Vladimir Radojčić, T. 31250–31251 (11. decembar 2012.). V. takođe Savo Simić, T. 30096–30100 (12. novembar 2012.) (koji je takođe izjavio da je vidio takve tablice gađanja za modifikovane avio-bombe).

14688 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

14689 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21; Savo Simić, T. 30090–30091, 30096–30099, 30106–30112 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da svoje mišljenje o preciznosti modifikovanih avio-bombi zasniva na dva slučaja kada je vidio da su one upotrebljene). V. takođe D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 18, Nikola Mijatović, T. 30750 (30. novembar 2012.) (gdje je svjedok naveo da je, ukoliko su raketni motori provjereni i ispravno radili, a što je bio slučaj, postojala mogućnost tek minimalnog odstupanja od putanje uslijed meteoroloških uslova).

14690 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 74–75, 86–87, 91–92, 94 (gdje je svjedok, između ostalog, rekao da su stabilizatori na bombi FAB-250 bili nestabilno učvršćeni za raketne motore, kao i da sama zakrilca nisu zadovoljavala standarde).

14691 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 76–77.

4376. Zorica Subotić je takođe izjavila da su modifikovane avio-bombe bile precizne, a svoju tvrdnju temelji na analizi 16 incidenata s modifikovanim avio-bombama u Sarajevu, u kojoj je mjesto pada bombi poredila s onim što je smatrala da su najvjerovatniji ciljevi, pod pretpostavkom da je prosječan domet bombi 6.000 metara.[14692] Ona je zaključila da u svim incidentima, osim u jednom, projektili zadovoljavaju "opšte spoljnobalističke zahteve za nevođene raketne projektile".[14693] Ona je, međutim, prihvatila da su za sve raketizirane projektile neophodne tablice gađanja kako bi se pogodila meta.[14694] Što se tiče samih raketa, ona se slaže da one nisu koncipirane za simultano lansiranje, ali smatra da su se raketni motori na modifikovanoj avio-bombi "skoro uvek" palili istovremeno.[14695] Ona je takođe prihvatila da su avionske bombe opšte namjene koncipirane i ispitane za dejstvo vazduh–zemlja, a ne zemlja–zemlja, iako je zatim izjavila da, kad je riječ o konstrukciji, nema mnogo razlike između tih bombi i minobacačkih mina.[14696] Isto tako, ona se složila da je za preciznost modifikovane avio-bombe od vitalnog značaja da je svaka raketa postavljena paralelno u odnosu na uzdužnu osu avio-bombe.[14697]

4377. Naposljetku, ona se složila da modifikovane avio-bombe, uključujući njihove raketne motore i lansere, moraju temeljno biti ispitane prije nego što se odobri njihovo korištenje, te priznala da nikada nije učestvovala u takvim ispitivanjima, niti je vidjela podatke s takvih testiranja modifikovanih avio-bombi.[14698] Ona je porekla da je u svojoj analizi incidenata jednostavno

[14692] D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 187–189; Zorica Subotić, T. 38533–38535 (21. maj 2013.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Mile Poparić, koautor izvještaja Zorice Subotić, prihvatio je da se ti proračuni temelje na pretpostavci da su modifikovane avio-bombe ispaljene s mjesta šest kilometara udaljenog od mete. On je takođe objasnio da je to blizu maksimalnog dometa tih bombi. Mile Poparić, T. 39022–39033 (30. maj 2103.); P6346 (Izvod iz Vojnog leksikona, 1981.).

[14693] D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 189; Zorica Subotić, T. 38229–38230 (14. maj 2013.) (gdje je izjavila da je na temelju njene analize 44% bombi pogodilo metu koja je, po njenom mišljenju, bila namjeravana).

[14694] Zorica Subotić, T. 38472–38473 (16. maj 2013.), T. 38523 (21. maj 2013.).

[14695] Zorica Subotić, T. 38480–38484 (16. maj 2013.), T. 38639–38642 (22. maj 2013.) (gdje je svjedokinja izjavila da vremenska razlika prilikom paljenja više raketnih motora iznosi svega nekoliko milisekundi).

[14696] Zorica Subotić, T. 38478–38479 (16. maj 2013.). S tim u vezi, Zorica Subotić je osporila Poparića, koji smatra da raketni motori na avio-bombi u suštini bombu pretvaraju u raketiziran projektil, a ne u granatu. V. par. 4358. V. takođe Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31499, 31514–31515 (14. decembar 2012.) (gdje je potvrdila da su avionske bombe koncipirane za lansiranje iz aviona).

[14697] Zorica Subotić, T. 38521–38522 (21. maj 2013.); P6326 (Fotografija četiri spojene rakete).

[14698] Zorica Subotić, T. 38522–38525, 38527–38532 (21. maj 2013.) (gdje je svjedokinja izjavila da je vidjela nekoliko dokumenata u kojima piše da su lanseri poslati na testiranje). Zorica Subotić je takođe potvrdila da su u "Pretisu" ispitivani raketni motori za SRK. Zorica Subotić, T. 38634–38637 (22. maj 2013.); D3559 (Obavještenje Tehničkog odjeljenja Glavnog štaba VRS-a, 26. juli 1995.). V. takođe Mile Poparić, T. 39052–39054 (30. maj 2013.).

iskombinovala raspoložive podatke dobijene na osnovu testiranja avionskih bombi s podacima za rakete i pokušala da ih objedini u jednu grupu podataka za modifikovane avio-bombe.[14699]

4378. Kad je riječ o dometu modifikovanih avio-bombi, Zečević je utvrdio[14700] da, pri uglu lansiranja od 45 stepeni, maksimalni domet bombi FAB-100 iznosi 5.560, a domet bombi FAB-250 7.680 metara.[14701] Kao što je već navedeno gore, Zorica Subotić se vodila pretpostavkom da je prosječan domet za modifikovane avio-bombe 6.000 metara.[14702] Ratomir Maksimović, načelnik Odjeljenja za moral u Komandi SRK-a,[14703] izjavio je da su modifikovane avio-bombe imale domet od jednog do dva kilometra.[14704]

4379. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze, Vijeće se uvjerilo da su modifikovane avio-bombe koje je SRK koristio u Sarajevu suštinski neprecizan oružani sistem i da, kao takve, nisu bile podesne za gađanje konkretnih meta, već samo širih područja. To su potvrdili ne samo svjedoci koji su dali izjave u tom smislu već i sami dokumenti SRK-a u kojima stoji da je SRK u potpunosti bio upoznat s činjenicom da je to oružje neprecizno.[14705] Čak je i sam Veljović govorio o panici koju je upotreba ovog oružja izazivala među vojnicima SRK-a kada bi se našli na njenoj putanji. Svjedoci koji su to demantovali su vojnici i oficiri SRK-a, uključujući Miloševića, kojima je svima bilo u ličnom interesu da umanje opasnost koju su ove bombe predstavljale kako po civilno stanovništvo, tako i po njihove vlastite jedinice. Vijeće stoga odbacuje njihova svjedočenja u dijelu koji se odnosi na preciznost modifikovanih avio-bombi jer su neuvjerljiva i pristrasna.

4380. Premda su SRK i njegovi stručnjaci za balistiku obavili neka opitna lansiranja modifikovanih avio-bombi, Vijeće smatra da ona nisu bila dovoljna da bi se postigli potrebna preciznost i optimalne performanse datog oružja. S obzirom na to da su se svi vještaci složili da je za odgovarajuće ispitivanje novog oružanog sistema potrebno oko pet do sedam godina, sva

---

14699 Zorica Subotić, T. 38526–38528 (21. maj 2013.).

14700 Zečević je to utvrdio na osnovu "nominaln[ih] paramet[ara] rakete i raketnih motora, standardn[e] atmosfer[e] bez vjetra". V. P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 81.

14701 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 81–85 (gdje je vještak naveo da domet zavisi od tipa raketnih motora upotrijebljenih na modifikovanoj avio-bombi).

14702 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 55, 67, 187; Zorica Subotić, T. 38488–38489 (16. maj 2013.).

14703 Ratomir Maksimović, T. 31569–31571 (17. decembar 2012.).

14704 D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53.

14705 V. P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.), str. 2 (gdje stoji da je tadašnji komandant SRK-a Dragomir Milošević uvidio da će morati da se vrši rafalno gađanje kako bi se modifikovanom avio-bombom pogodila meta); P1310 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.) (u kojem se navodi

obavljena testiranja očigledno su vršena pod vremenskim pritiskom, pa su stoga nedovoljna. Vijeće takođe odbacuje Poparićev iskaz da bi tri godine ispitivanja bile dovoljne da se postigne preciznost tog oružanog sistema. Osim toga, čak i da je to tačno, nema dokaza da je SRK to tokom tri godine zaista i činio. Naprotiv, Vijeću su predočeni dokazi da su modifikovane avio-bombe testirane svega nekoliko puta, i to ponekad neuspješno. Vijeće dalje napominje da je tih nekoliko testiranja obavljeno u ratnim uslovima, koji nisu idealno okruženje za adekvatno ispitivanje, pa to stoga baca sumnju na pouzdanost dobijenih rezultata. Naposljetku, premda neke tablice gađanja možda i jesu dostavljene kao pomoć vojnicima SRK-a koji su lansirali modifikovane avio-bombe, Vijeće ne smatra da su uslijed toga modifikovane avio-bombe bile precizne.

(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama

4381. Količina eksploziva u modifikovanim avio-bombama bila je mnogo veća nego u minobacačkim granatama i stoga je njihova svrha bila da vrše razaranje, za razliku od minobacačkih granata, čija je svrha da se ljudstvo ubija gelerima.[14706] Zečević je rekao da standardne avio-bombe od 250 kilograma s čvrstim TNT eksplozivom formiraju kratere dubine od 1,8 do 3 metra i prečnika od sedam do 12 metara, u zavisnosti od upaljača i težine bombe.[14707] Kada detoniraju, primarne efekte izazivaju udarni talas i kinetička energija fragmenata.[14708] S druge strane, prilikom detonacije aerosolne bombe ne nastaje krater, njihov primarni efekat je manjeg intenziteta, ali je udarni talas dužeg trajanja i s manjom fragmentacijom.[14709] Ukoliko su ljudske

---

da je SRK odustao od gađanja modifikovanom avio-bombom jer su vojnici UN-a bili na 200 metara, a jedinice SRK-a na 500 metara od mete).

14706 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 37; Ekrem Suljević, T. 5728 (22. juli 2010.), T. 5727–5728 (22. juli 2010.) (gdje je svjedok rekao da se velika avionska bomba ponekad naziva "krmača", upravo zato što joj je svrha razaranje); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 5147–5148; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18; svjedok KDZ304, T. 10444–10447 (18. januar 2011.); Dragomir Milošević, T. 33149–33150 (4. februar 2013.); Vladimir Radojčić, T. 31249 (11. decembar 2012.); Stevan Veljović, T. 29270 (23. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30745 (30. novembar 2012.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 102. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 64 (gdje je svjedok naveo da su modifikovane avio-bombe bile mnogo veće od granata i da su imale razoran efekat na psihu stanovnika Sarajeva).

14707 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 41; Berko Zečević, T. 12201–12202 (22. februar 2011.).

14708 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 48, 103–105; Berko Zečević, T. 12182–12186 (22. februar 2011.) (gdje je vještak rekao da pri eksploziji bombe FAB-250 nastaje preko 7.000 fragmenata mase veće od pet grama i dometa većeg od 150 metara). Ali v. D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 6, 16 (gdje se osporava Zečevićev iskaz zato što on nije naveo odakle potiče analiza fragmenata). Međutim, Vijeće napominje da je Zečević u svom izvještaju na strani 49 jasno naveo da je proračun izveo služeći se Mottovom formulom.

14709 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 103–105; Berko Zečević, T. 12183, 12201–12202 (22. februar 2011.), T. 12230–12232 (23. februar 2011.); Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31484 (14. decembar 2012.).

mete na otvorenom, bez ikakvog zaklona, bombe s punjenjem od čvrstog TNT eksploziva su efikasnije za njihovo "uništavanje", dok su aerosolne bombe bolje za "uništavanje" ljudskih meta skrivenih u bunkerima ili tunelima.[14710] Mirjana Anđelković-Lukić je objasnila da kod punjenja sa čvrstim TNT-om rane na ljudskom tijelu potiču od gelera i stoga podsjećaju na rane od metaka, dok su povrede kod aerosolnih bombi izazvane udarnim djelovanjem oblaka; od tog udara srce može da stane ili oči da izlete iz očnih duplji, pored toga što i pritisak od eksplozije izaziva opekotine i povrede unutrašnjih organa.[14711]

4382. Fraser je u svom svjedočenju izjavio da avio-bomba od 250 kilograma koja padne na stambenu zgradu od betona, ili cigle, može probiti rupu u zgradi, ali će izazvati malu ili nikakvu štetu u stambenoj četvrti; na kući od cigle i maltera vjerovatno će, međutim, proizvesti mnogo veći udar, a ako padne na zemlju, efekat udara je velik, jer se raspršе geleri i fragmenti, i oformi se velik krater.[14712] Po Koningsovim riječima, prečnik razaranja modifikovane avio-bombe je 50–60 metara i one mogu da unište čitavu poslovnu četvrt.[14713]

4383. S obzirom na to da su modifikovane avio-bombe sadržale veliku količinu eksploziva, Vijeće zaključuje da su one bile izuzetno razorne i stoga su mogle napraviti velike kratere, kao i znatna oštećenja na zgradama u okruženju. Osim toga, budući da nisu protivpješadijsko oružje, Vijeće ne smatra da su one nužno prouzrokovale velik broj žrtava, osim kad je korištena aerosolna bomba.

(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama

4384. Istražitelji MUP-a BiH i UN-a vodili su istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama kako bi utvrdili putanju i tip bombe koja je korištena.[14714] Pregledom kratera, u kojem su se često nalazili ostaci raketnih motora, moglo se utvrditi da li je korištena modifikovana avio-bomba.[14715] Vezni lim između avionske bombe i raketnih motora se također često mogao pronaći na

[14710] Berko Zečević, T. 12183–12184, 12202–12203 (22. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2820.

[14711] Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31483–31484 (14. decembar 2012.).

[14712] David Fraser, T. 8132 (19. oktobar 2010.).

[14713] P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42.

[14714] Ekrem Suljević, T. 5737 (22. juli 2010.); P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 37; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2895. Budući da je u jednom periodu bilo mnogo incidenata s modifikovanim avio-bombama, CSB Sarajevo je savjesno sakupljao, dokumentovao i evidentirao fragmente tih bombi, te ih odlagao u prostoriji koja je s vremenom postala pretrpana. V. Emir Turkušić, T. 8998 (4. novembar 2010.); svjedok KDZ477, T. 10950 (31. januar 2011.). V. takođe P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 48.

[14715] P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34; Per Anton Brennskag, T. 8657 (29. oktobar 2010.); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 175. U najvećem broju slučajeva s avio-bombama o kojima je

mjestu eksplozije.[14716] Drugi faktori koje su istražitelji razmatrali kako bi utvrdili da li je eksploziju izazvala modifikovana avio-bomba bili su opseg razaranja, vrsta upaljača (ukoliko je lociran) i prisustvo šrapnela.[14717]

4385. Tokom istraga, Suljević i njegove kolege nisu izračunavali brzinu bombe pri udaru, već su zaključak o tome izvodili na osnovu fragmenata pronađenih na mjestu incidenta i nastale štete.[14718] Oni nisu izračunavali upadni ugao, jer nisu imali potrebna sredstva, a to svakako ne bi ni imalo smisla, budući da se pogonski sklop bombi sastojao od raketnih motora.[14719] Međutim, oni su mogli da utvrde pravac iz kojeg je doletjela modifikovana avio-bomba, pošto su, služeći se metodom centralne ose, analizirali kratere i trag rasprskavanja fragmenata u krateru.[14720] Pored metode centralne ose, koja je za modifikovane avio-bombe imala marginu greške od plus ili minus deset stepeni,[14721] u nekim slučajevima se na osnovu položaja raketnih motora, koji su se zabili u zemlju, moglo utvrditi iz kojeg pravca potiče paljba, budući da su raketni motori bili okrenuti u pravcu iz kojeg su doletjeli.[14722] Ponekad se pravac vatre utvrđivao na osnovu izjava svjedoka koji su vidjeli modifikovanu avio-bombu u niskom letu, ili čuli karakterističan zvuk njenih raketnih motora.[14723]

4386. Kao što je već navedeno, Vijeće je prilikom analize incidenata iz priloga Optužnici u načelu davalo znatnu težinu izvještajima CSB-a Sarajevo i UN-a.[14724] Vijeće je, međutim, sve vrijeme bilo svjesno nedostataka koji su postojali u istragama obavljenim tokom rata. Kad god bi se

---

Suljević vodio istragu, za bombu su bila pričvršćena četiri raketna motora koji su je nosili do mjesta udara. V. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 38; svjedok KDZ477, T. 10952–10953 (31. januar 2011.).

14716 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 38. Suljević je u stručnoj literaturi o avionskoj bombi od 250 kilograma pronašao koliki je njen prečnik i zatim vršio poređenje s prečnikom veznog lima, koji se obično mogao naći na mjestu incidenta. Na osnovu toga on bi utvrdio tip avionske bombe koja je korištena. V. Ekrem Suljević, T. 5725–5727 (22. juli 2010.).

14717 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 50.

14718 Ekrem Suljević, T. 5722–5723, 5725 (22. juli 2010.) (gdje je svjedok rekao da je jednom prilikom tokom istrage vidio modifikovanu avio-bombu od 250 kilograma koja nije eksplodirala, te da je, nakon rata, vidio fotografije takvih bombi od 250 kilograma).

14719 Ekrem Suljević, T. 6171–6172 (6. septembar 2010.).

14720 P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34, 45.

14721 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 25.

14722 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 57; Ekrem Suljević, T. 6170–6171 (6. septembar 2010.); P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 1; P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 175, 178–179.

14723 P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6–7; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990; P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 170–173. V. takođe P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34, 52; Per Anton Brennskag, T. 8656–8657 (29. oktobar 2010.), T. 8714, 8716 (1. novembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da su modifikovane avio-bombe takođe imale dimni trag iz raketnih motora); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5171–5174 (gdje je svjedok rekao da je čuo zvuk modifikovanih avio-bombi ispaljenih s područja Poljana i planine Igman, koji su bili pod kontrolom SRK-a).

pokrenulo pitanje u pogledu nekog konkretnog izvještaja, Vijeće ga je razmatralo u odnosu na svaki pojedini incident. Premda, kao što je već navedeno, Vijeće smatra da su takvi dokazi generalno pouzdani i vjerodostojni, sagledavalo ih je kao dio mozaika i ocjenjivalo u svjetlu sveukupnih dokaza predočenih za svaki pojedini incident.

(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe

4387. Kao što je već rečeno u odjeljku IV.B.1.a, tokom ofanzive ABiH optuženi je Smithu rekao da je donijeta odluka da se pokrene kontraofanziva i da će bosanski Srbi upotrijebiti oružje koje dotad nisu koristili.[14725]

4388. Dana 17. juna 1995., Momčilo Krajišnik je pozvao Milorada Motiku, tadašnjeg direktora "Pretisa", da se raspita o tome da li ima raspoloživih modifikovanih avio-bombi i da li bi Motika mogao da ugovori njihovu kupovinu od fabrike "Krušik" [14726] u Valjevu, u Srbiji.[14727]

4389. Dana 20. juna 1995., optuženi je donio odluku o obrazovanju tima u okviru Državnog komiteta za materijalno snabdijevanje oružanih snaga, u kojem su bili Mirko Krajišnik i Momčilo Mandić i čiji je zadatak bio da se "odgovarajuć[a] sredst[va]" prevezu iz SRJ i smjeste na dogovorena mjesta.[14728] Dragomir Milošević je, međutim, u svom svjedočenju izjavio da on i optuženi nikada nisu razgovarali o modifikovanim avio-bombama, niti je to pitanje ikada pokretano na sastancima kojima je optuženi prisustvovao.[14729]

14724 V. par. 3632, 4009.

14725 Rupert Smith, T. 11344–11346 (8. februar 2011.); P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 9–10, 14.

14726 Fabrika "Krušik" u Valjevu bila je fabrika za posebne namjene koja je proizvodila artiljerijsku municiju. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na području Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43.

14727 P5653 (Presretnuti razgovor Milorada Motike i Momčila Krajišnika, 17. juni 1995.). Premda je Momčilo Krajišnik negirao da se razgovor konkretno vodio o modifikovanim avio-bombama, te izjavio da je jednostavno tražio da se za odmazdu u Visokom upotrijebi veće oružje, Vijeće smatra da je njegovo poricanje u ovom slučaju neistinito i uvjerilo se da se razgovor odnosio na modifikovane avio-bombe, pošto Motika govori o raketnim motorima koji su svi bili pričvršćeni na "250". Momčilo Krajišnik, T. 43905–43911 (20. novembar 2013.), T. 43951–43953 (21. novembar 2013.).

14728 P2322 (Odluka Radovana Karadžića, 20. juni 1995.).

14729 Dragomir Milošević, T. 33300 (6. februar 2013.). V. također Stevan Veljović, T. 29284 (23. oktobar 2012.).

(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici

(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici)

4390. U Optužnici se navodi da je 7. aprila 1995. jedna modifikovana avio-bomba, ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a na Ilidži, pala na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, i da je tom prilikom jedno lice poginulo, a tri su ranjena, kao i da je jedna kuća uništena, dok ih je još jedanaest teško oštećeno.[14730] Optuženi tvrdi da je SRK lansirao modifikovanu avio-bombu FAB-100 s čvrstim eksplozivom kao odgovor na to što je ABiH prekršila primirje, koje je tada bilo na snazi, te da je ciljana meta bila škola u ulici Alekse Šantića, koja se nalazi oko 20 metara od kuće koja je uništena.[14731]

4391. Hrasnica je civilno naselje južno od aerodroma Butmir, u podnožju planine Igman.[14732] Tokom rata, Hrasnica je bila u zoni odgovornosti ABiH, pod kontrolom 4. (kasnije 104.) motorizovane brigade ABiH, čiji je komandant bio Fikret Prevaljak.[14733] Nešto sjevernije od Hrasnice, ali južno od Butmira, nalazi se Sokolović kolonija, takođe u zoni odgovornosti 4. motorizovane brigade.[14734] Ta brigada ABiH je takođe bila razmještena na planini Igman.[14735]

14730 Optužnica, incident 10 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 73.

14731 Završni podnesak odbrane, par. 2359–2362.

14732 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3035; P1792 (Mapa Hrasnice).

14733 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 16; Vladimir Radojčić, T.31257 (11. decembar 2012.); D2591 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 15; D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634, 657–661; P2061 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); Thorbjorn Overgard, T. 10030 (16. decembar 2010.); David Fraser, T. 8011 (18. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32509–32512 (23. januar 2013.), T. 32784 (28. januar 2013.), T. 32786–32787, 32790 (29. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2765 (Izjava svjedoka Ilije Miščevića od 26. aprila 2012.), par. 3; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 25; Stanislav Galić, T. 37164, 37174–37175 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); Asim Džambasović, T. 15236 (22. jun 2011.) (gdje je svjedok izjavio da se 4. motorizovana brigada kasnije spojila s 10. brdskom brigadom i Pazarićkom brigadom, te da je od njih nastala 14. divizija, koja je bila razmještena izvan grada, ali je i dalje bila u sklopu 1. korpusa). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2825.

14734 Dragomir Milošević, T. 32509–32512 (23. januar 2013.), T. 32792 (29. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 16; Vladimir Radojčić, T.31257 (11. decembar 2012.); D2591 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić).

14735 Dragomir Milošević, T. 32509–32512 (23. januar 2013.), T. 32791–32792 (29. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 17; P5981 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1993.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 17.

4392. Sjeverozapadno od Hrasnice je Ilidža, koja je tokom rata bila pod kontrolom SRK-a, konkretno Ilidžanske brigade.[14736] Fabrika "Famos" nalazi se istočno od Hrasnice i bila je na liniji sukoba, ali pod kontrolom 2. sarajevske lake pješadijske brigade, pod komandom Milorada Šehovca.[14737]

4393. Thorbjorn Overgard, vojni posmatrač UN-a raspoređen u Hrasnici od oktobra 1994. do maja 1995.,[14738] rekao je u svom svjedočenju da je Hrasnica u suštini bila opkoljena snagama SRK-a i svakodnevno izložena granatiranju i snajperskom djelovanju.[14739] Po njegovim riječima, vojni posmatrači UN-a na tom području proveli su istragu o više takvih incidenata i u svim slučajevima utvrdili da je vatra poticala s teritorije pod kontrolom SRK-a.[14740]

4394. Overgard je dalje izjavio da je 4. motorizovana brigada ABiH imala (i) štab jedne čete u Hrasnici, blizu linije sukoba s Ilidžom; (ii) Komandu brigade dalje ka istoku, u centru Hrasnice, i (iii) četiri minobacača postavljena u Kovačima, nedaleko od štaba čete.[14741] Iako je i Radojčić u svom svjedočenju potvrdio da je Komanda 4. motorizovane brigade bila u centru Hrasnice, on je izjavio da se ona nalazila u zgradi pošte, za koju je naveo da je bila na drugom mjestu, a ne na lokaciji koju je Overgard označio na mapi.[14742] Ilija Miščević, koji je tokom rata živio u Hrasnici, potvrdio je da se Komanda 4. motorizovane brigade nalazila u zgradi pošte, ali je naveo da je ta

---

14736 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 657–661; P2061 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić). V. takođe par. 3787.

14737 Ekrem Suljević, T. 6151 (6. septembar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32787–32789 (29. januar 2013.), T. 33179–33180 (5. februar 2013.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 2, 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.); Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 657–661; P2061 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard).

14738 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 631–634, 667–669; P2062 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard).

14739 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634–636, 638–639. Miščević je takođe potvrdio da su Srbi svakodnevno pucali na Hrasnicu. V. Ilija Miščević, T. 32088–32089 (17. januar 2013.).

14740 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634–636, 638–639, 648–650; Thorbjorn Overgard, T. 10027–10029, 10043–10056, 10063 (16. decembar 2010.) (gdje je svjedok priznao da tim nije mogao tačno da utvrdi mjesto otvaranja vatre, već samo pravac i šire područje s kojeg je pucano).

14741 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634, 641–642, 681–683, 689; P2063 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); P2064 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); Thorbjorn Overgard, T. 10030–10031 (16. decembar 2010.). V. takođe Ekrem Suljević, T. 6151–6152 (6. septembar 2010.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 25; Nikola Mijatović, T. 30747–30749 (30. novembar 2012.). Po Šehovčevim riječima, u Hrasnici nije postojala isključivo civilna zona. D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23.

14742 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 20; D2590 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.). V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 21; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 25.

zgrada zapadnije u odnosu na lokaciju koju je Radojčić označio.[14743] Pored toga, optuženi je takođe putem Radojčića ponudio za uvrštavanje u spis službenu zabilješku Ilidžanske brigade od 16. marta 1995., u kojoj se sugeriše da se Komanda brigade preselila u Sokolović koloniju.[14744]

4395. Vijeću je dalje predočeno da je ABiH kopala tunel ispod Butmira s izlazom u Sokolović koloniji koji je često bio meta snaga SRK-a i da su kako civili, tako i ABiH od planine Igman do Hrasnice išli putem zvanim "plavi put" ili "put za konvoje".[14745] Pored toga, dokazi pokazuju da su vojnici ABiH koji su išli na položaje na planini Igman morali da prolaze kroz Hrasnicu.[14746]

4396. U aprilu 1995., Ziba Šubo je živjela sa svojim mužem Zemirom, sinovima blizancima Elmirom i Elvirom, kćerkom Emirom Brajlović i unukom Elvisom Brajlovićem u jednospratnoj kući u Ulici Alekse Šantića br. 1, u Hrasnici.[14747] Dana 7. aprila 1995., oko 8:50 sati, jedan projektil je eksplodirao u blizini kuće.[14748] Projektil je povrijedio nju i ubio njenu rođaku Zibu Čustović, koja je sjedila u dvorištu porodice Šubo, ispred kuće u kojoj je živjela.[14749] U trenutku eksplozije, u kući su se nalazili dva sina tinejdžera Zibe Šubo i njen unuk, koji su svi preživjeli incident.[14750] Nakon eksplozije, Ziba Šubo je vidjela svog jedanaestogodišnjeg unuka kako krvari.[14751] Njen muž,

---

14743 D2765 (Izjava svjedoka Ilije Miščevića od 26. aprila 2012.), par. 3; D2766 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Ilija Miščević); Ilija Miščević, T. 32078–32082 (17. januar 2013.). Miščević je tokom svjedočenja izjavio da je na mjestu na kojem Radojčić tvrdi da se nalazila pošta zapravo bio Dom kulture u Hrasnici, gdje je služena hrana kako za stanovnike Hrasnice, tako i za vojsku. V. Ilija Miščević, T. 32085–32086, 32090–32091 (17. januar 2013.).

14744 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 141; D2614 (Službena zabilješka 1. ilidžanske pješadijske brigade, 16. mart 1995.).

14745 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 650–651, 687 (gdje je svjedok rekao da je tim putem vršeno snabdijevanje Hrasnice i Sarajeva, ali i transport vojnika ABiH); Thorbjorn Overgard, T. 10060–10063 (16. decembar 2010.); David Fraser, T. 8011–8012 (18. oktobar 2010.); P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 3; Dragomir Milošević, T. 32791, 32797–32801 (29. januar 2013.); D2818 (Naređenje Štaba Vrhovne komande ABiH, 7. novembar 1992.); D4620 (Izvještaj SRK-a, 24. juli 1993.).

14746 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 685–687; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2774, 2776; Dragomir Milošević, T. 32783–32784 (28. januar 2013.), T. 32786–32787, 32791, 32797–32798 (29. januar 2013.).

14747 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 7; P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3033.

14748 Svjedok KDZ166, T. 8266–8267 (20. oktobar 2010.); P1792 (Mapa Hrasnice); P1796 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.). V. takođe Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 664–665; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 100; Martin Bell, T. 9906 (15. decembar 2010.); D2765 (Izjava svjedoka Ilije Miščevića od 26. aprila 2012.), par. 10; Ilija Miščević, T. 32076–32077 (17. januar 2013.).

14749 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 7; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2772–2773, 2775–2776; P1536 (Potvrda o smrti Zibe Čustović). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 3034, 3038.

14750 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 7–8.

14751 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8.

koji je bio angažovan u civilnoj zaštiti, nije bio kod kuće u trenutku eksplozije, kao ni njena kćerka, koja je bila "pripadnik" jedne brigade ABiH.[14752]

4397. Nakon eksplozije, Ziba Šubo je odvedena u bolnicu, gdje joj je pružena pomoć zbog povreda, i otpuštena je istog dana.[14753] Šest mjeseci nakon incidenta, ona je još uvijek imala bolove u rukama i leđima, kao i povišen krvni pritisak, a jedan od njenih sinova je i dalje imao problema sa sluhom.[14754] Budući da im je kuća potpuno srušena, porodica je sedam dana poslije eksplozije provela u dvorištu pored kuće, nakon čega im je brigada njene kćerke dala stan.[14755]

4398. Ona je takođe izjavila da je tokom godinu i po dana prije tog incidenta Hrasnica često granatirana, uslijed čega ona i njena porodica često nisu mogli da izađu iz kuće, te da je oko četiri granate palo u krugu od 100 metara od njene bašte.[14756]

4399. Svjedok KDZ166, kriminalistički tehničar u CSB-u Sarajevo, bio je član tima koji je proveo istragu o tom incidentu istog dana kada se on i desio.[14757] Svjedok je nacrtao skicu lica mjesta, snimio fotografije i pripremio zapisnik o uviđaju.[14758] On je izjavio je da je kuća porodice Šubo bila potpuno uništena eksplozijom, dok je jedanaest susjednih kuća "ostalo bez krova",[14759] kao i da je projektil bio modifikovana avio-bomba ispaljena sa sjeverozapada, gdje se nalazi Ilidža.[14760] On je objasnio da je tim do tog zaključka došao na osnovu izjave jednog očevica koji je vidio "odakle je ispaljen projektil" i "vidio [...] njegov let i njegov pad na mjesto".[14761] U samom

---

14752 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 8.

14753 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3036.

14754 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3036.

14755 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2772–2774; P465 (Fotografija srušene kuće); P466 (Fotografija srušene kuće). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3034.

14756 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

14757 Svjedok KDZ166, T. 8267 (20. oktobar 2010.), T. 8370 (26. oktobar 2010.); P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 3.

14758 P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 3–5; svjedok KDZ166, T. 8375–8376 (26. oktobar 2010.); P1796 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P1794 (Fotografije u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P1798 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); D817 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.).

14759 P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 5–6; P1794 (Fotografije u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P1810 (Video-snimak lokacije incidenta granatiranja u Hrasnici); svjedok KDZ166, T. 8268 (20. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3039.

14760 Svjedok KDZ166 je rekao da je u izvještaju pogrešno naveo da je vatra došla "iz pravca jugozapada", ali je primijetio da u izvještaju takođe stoji da je vatra otvorena s Ilidže, što znači da je došla iz pravca sjeverozapada, a ne jugozapada. Tokom unakrsnog ispitivanja, on je potvrdio da je projektil preletio preko srednje škole u Hrasnici. Svjedok KDZ166, T. 8269–8272 (20. oktobar 2010.); P1798 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.), *e-court* str. 1.

14761 Svjedok KDZ166, T. 8271 (20. oktobar 2010.).

zapisniku stoji da je, "po izjavi svjedoka, očevidaca", projektil ispaljen "iz kruga Tkaonice ćilima Ilidža, sa kamiona", te da je "pomenuto vozilo [...] izašlo iz fabrike, ispalilo projektil i vratilo se u krug Tkaonice ćilima Ilidža".[14762] Svjedok KDZ166 je također objasnio da je avio-bomba udarila u kuću i zatim detonirala unutar kuće, nakon čega se ona "složila kao kula od karata".[14763]

4400. U izvještaju svjedoka KDZ166 navedeno je da je jedna osoba, Ziba Čustović, poginula tom prilikom, dok su tri lica, Ziba Šubo, Šerif Brajlović i Gara Sarajkić, ranjena.[14764]

4401. Overgard i još jedan vojni posmatrač UN-a, koji je čuo eksploziju pošto je bio stacioniran u blizini mjesta incidenta, odmah su otišli na mjesto događaja.[14765] Kad su stigli, vidjeli su potpuno srušenu kuću i noge čovjeka u maskirnoj uniformi kako vire iz ruševina, kao i više drugih oštećenih kuća.[14766] U tom trenutku je komandant 4. motorizovane brigade došao na mjesto događaja i naložio vojnim posmatračima UN-a da se vrate u svoju bazu, gdje su ih čuvali vojnici ABiH. Sljedećeg dana im je dozvoljeno da se vrate na mjesto događaja i tada su oni izvršili uviđaj i konsultovali se s lokalnim stručnjacima za balistiku.[14767] Narednog dana su otišli u mrtvačnicu i potvrdili da je jedna žena poginula u tom incidentu.[14768] Predstavnici lokalnih vlasti su Overgardu rekli da je vidio noge vojnika koji je u tom incidentu ranjen ali nije poginuo, u šta Overgard nije mogao da povjeruje.[14769]

14762 P1798 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.), *e-court* str. 2.

14763 Svjedok KDZ166, T. 8372–8373 (26. oktobar 2010.).

14764 P1798 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.), *e-court* str. 1. V. činjenica o kojoj je presuđeno 3038. Premda se u izvještaju navodi da je "Šerif Brajlović" jedna od žrtava povrijeđenih u tom incidentu, Vijeće podsjeća da je svjedokinja Šubo izjavila da je njen jedanaestogodišnji unuk, Elvis Brajlović, krvario nakon eksplozije. Ona nije pomenula da je "Šerif" bio prisutan. Vijeće stoga smatra da se u izvještaju greškom navodi "Šerif".

14765 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 632–633, 641, 664–669; P2062 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); Thorbjorn Overgard, T. 10033 (16. decembar 2010.).

14766 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 641, 644–647, 666–667, 674–676; P2060 (Fotografije u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), Dodatak A; Thorbjorn Overgard, T. 10034 (16. decembar 2010.).

14767 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 641–642, 662–663, 667–674 (gdje je svjedok rekao da njemu i njegovom kolegi, nakon što su se vratili u bazu UNMO-a, tri vojnika ABiH koja su čuvala kuću nisu dozvolila da odu); Thorbjorn Overgard, T. 10033–10035 (16. decembar 2010.).

14768 Thorbjorn Overgard, T. 10036 (16. decembar 2010.) (gdje je svjedok priznao da nije vidio tijelo mrtve žene istog dana kad se incident odigrao, ali napominje da je prizor bio haotičan); P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 1; D934 (Izvod iz transkripta svjedočenja Thorbjorna Overgarda u predmetu *Tužilac protiv Perišića*), T. 2977.

14769 Thorbjorn Overgard, T. 10039. Ali v. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 45–46, Slika 3 (zamrznuti kadar video-snimka na kojem se na mjestu incidenta vidi ranjeni muškarac kojem je pružena pomoć i koji je, kako tvrdi Zorica Subotić, "po svoj prilici" nosio maskirnu uniformu). V. također P1810 (Video-snimak lokacije incidenta granatiranja u Hrasnici). Vijeće napominje da je na video-snimku nejasno da li je jakna koju nosi muškarac maskirna jakna.

4402. Nakon što su obavili uviđaj, vojni posmatrači UN-a su prijavili da je projektil, koji je pao na kuću porodice Šubo, bio modifikovana avio-bomba ispaljena iz kamiona na Ilidži, sa srpske strane linije sukoba.[14770] Oni su utvrdili pravac i mjesto otvaranja vatre na osnovu razgovora s očevicima koji su bili na planini Igman i koji su vidjeli i čuli kad je bomba lansirana, kao i na osnovu tragova na licu mjesta, naročito na osnovu činjenice da su svi prozori u pravcu iz kojeg je bomba došla bili razbijeni.[14771] Budući da su se nalazili blizu mjesta incidenta neposredno prije eksplozije, sami vojni posmatrači UN-a su takođe čuli buku, nalik zvuku aviona u niskom letu, koja je dolazila iz pravca Ilidže.[14772] Kad je riječ o vrsti projektila, oni su na osnovu šrapnela pronađenog na licu mjesta, i zato što su na dan incidenta vidjeli jedan raketni motor, zaključili da se radi o modifikovanoj avio-bombi.[14773]

4403. U naređenju od 6. aprila 1995., Dragomir Milošević kaže da "već tri dana muslimanske snage napadaju" položaje 2. sarajevske pješadijske brigade, naročito u rejonu fabrike "Famos", uslijed čega je ranjeno nekoliko vojnika i veći broj civila.[14774] Kako bi "neprijatelja" spriječili i "opomenuli kako bi bio prinuđen na ovakvo primirje", Milošević je Ilidžanskoj brigadi naredio da se odmah pripremi "lanser sa jednom avio-bombom i prene[se] bomb[a] za lansiranje", te da se "u Hrasnici ili Sokolović koloniji [izabere] najunosniji cilj gde bi bile najveće ljudske i materijalne žrtve".[14775]

4404. Milošević je objasnio da je naređenje izdato zato što su jedinice Ilidžanske brigade i 2. lake pješadijske brigade, kao i srpska sela istočno od "Famosa", neprekidno bili izloženi vatri, između ostalog i artiljerijskoj vatri, koja je otvarana iz Hrasnice i Sokolović kolonije, područja preko kojeg je dostavljano oružje i kroz koje su prolazile jedinice ABiH.[14776] Pored toga, padine planine Igman

---

14770 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 640; Thorbjorn Overgard, T. 10019–10020 (16. decembar 2010.); P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 2, Dodatak B, Dodatak C.

14771 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 640, 676, 678–679, 691–693; P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), dodaci A, B i C; Thorbjorn Overgard, T. 10020–10021, 10042–10044 (16. decembar 2010.).

14772 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 676–677, 693; P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 4; Thorbjorn Overgard, T. 10021 (16. decembar 2010.).

14773 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Milošević*), T. 676–678; P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 3, Prilog B; Thorbjorn Overgard, T. 10020, 10037–10039 (16. decembar 2010.); D934 (Izvod iz transkripta svjedočenja Thorbjorna Overgarda u predmetu *Tužilac protiv Perišića*).

14774 P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.). V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63; D782 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.); Milorad Šehovac, T. 31368 (13. decembar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2878.

14775 P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.).

14776 Dragomir Milošević, T. 32783–32784 (28. januar 2013.), T. 32786–32787, 32791, 32802–32814 (29. januar 2013.), T. 33179–33180 (5. februar 2013.); D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1993.); D2820 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. juli 1993.); D2821 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. avgust 1993.); D2822 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1993.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 108; Vladimir Radojčić, T. 31274–31276 (12.

bile su pod kontrolom ABiH i uzdizale su se iznad srpskih sela i dijelova Lukavice i Dobrinje, koji su zbog toga bili izloženi direktnoj paljbi.[14777] Kada su ga potčinjeni obavijestili da je paljba ABiH postala nepodnošljiva i posavjetovali da se upotrebe modifikovane avio-bombe, on je odlučio da posluša njihov savjet, ali je tražio da se identifikuju konkretne mete kako bi se osigurao prekid napada ABiH.[14778] Milošević je takođe objasnio da pominjući "najveće ljudske i materijalne žrtve" nije mislilo na civile, već samo na vojne ciljeve, napominjući da je takva formulacija dio vojničkog žargona, te da bi bilo suvišno da je davao dodatna uputstva u vezi s prirodom meta.[14779] On je takođe smatrao da osoba koja primi naredbu ne bi protumačila naređenje ni na koji drugi način.[14780] To je potvrdio i Radojčić, koji je primio naređenje i postupio po njemu.[14781] Međutim, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da je, po njegovom shvatanju, naređenje značilo da vatra treba da se otvori po civilnom stanovništvu. Čak i ako je u Hrasnici u to vrijeme bilo jedinica ABiH, svjedok smatra da je upotreba modifikovane avio-bombe u tom gusto naseljenom području bila sasvim neprimjerena.[14782]

4405. Kasnije tokom istog dana kad se odigrao incident, Komanda SRK-a je obavijestila Glavni štab VRS-a da je ABiH tog jutra otvorila "jaku vatru" na "Famos" iz pravca područja Gradina-Igman i Lašića, i to, između ostalog, iz pješadijskog naoružanja i minobača kalibra 82 milimetra, kao odgovor na to što je Ilidžanska brigada lansirala jednu avio-bombu težine 250 kilograma "po centru Hrasnice".[14783] Glavni štab VRS-a poslao je optuženom borbeni izvještaj u kojem ga obavještava o tim događajima, uključujući napad na "Famos", kao i o činjenici da je "na dejstva

---

decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63; Milorad Šehovac, T. 31384–31385 (13. decembar 2012.); D2765 (Izjava svjedoka Ilije Miščevića od 26. aprila 2012.), par. 9; Ilija Miščević, T. 32087–32088 (17. januar 2013.).

14777 Dragomir Milošević, T. 32791–32792 (29. januar 2013.).

14778 Dragomir Milošević, T. 32784–32785 (28. januar 2013.), T. 33163–33165 (4. februar 2013.), 33171–33174 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je odabir mete izvršen na temelju procjene eventualne kolateralne štete, s jedne strane, i mogućnosti da se onemogući ABiH da koristi sredstva kojima ugrožava SRK-a, s druge).

14779 Dragomir Milošević, T. 32793–32794 (29. januar 2013.), T. 33178–33183 (5. februar 2013.), T. 33278–33280 (6. februar 2013.).

14780 Dragomir Milošević, T. 32794 (29. januar 2013.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 89 (gdje je svjedok rekao da nije bilo potrebe da Milošević u svakom naređenju konkretno navodi koje vojne ciljeve treba gađati, budući da su brigade već imale tu informaciju). Šehovac je u svom svjedočenju izjavio da je oko osam mjeseci prije nego što se incident desio predložio da škola bude jedna od mogućih meta. Milorad Šehovac, T. 31369–31370 (13. decembar 2012.); D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.).

14781 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 108; Vladimir Radojčić, T. 31254–31257 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je na osnovu naređenja njemu bilo prepušteno da sam odluči gdje će se lansirati modifikovana avio-bomba). V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63.

14782 David Fraser, T. 8013–8014 (18. oktobar 2010.). Premda je Zorica Subotić takođe komentarisala to naređenje tokom svjedočenja, Vijeće neće uzeti u obzir njen iskaz s tim u vezi, budući da ona nema vojnog iskustva i da nije vojni vještak. V. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 56.

14783 P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 1–2.

neprijatelja adekvatno [...] odgovoreno pri čemu je lansirana jedna A/B (250 kg) po centru Hrasnice".[14784]

4406. Overgard je u svom svjedočenju osporio navode iz Miloševićevog naređenja od 6. aprila i borbenog izvještaja SRK-a od 7. aprila, i izjavio da se ne sjeća bilo kakve neuobičajene vojne aktivnosti u danima prije incidenta, osim što je na području fabrike "Famos" bilo slučajeva otvaranja vatre iz pješadijskog naoružanja, što se inače često dešavalo.[14785] On nije mogao da se prisjeti bilo kakve neuobičajene vojne aktivnosti u jutro na dan incidenta i izjavio je da je to jutro bilo mirno s tek ponešto paljbe.[14786] On takođe nije čuo ni paljbu iz pravca centra Hrasnice.[14787] Međutim, 8. aprila 1995., UN je izvjestio o ovom incidentu i naveo da je "raketa koja je pogodila Hrasnicu najverovatnije odmazda za granatu ispaljenju iz Hrasnice nekoliko minuta ranije".[14788]

4407. Ziba Šubo je izjavila da je postojala "nekakva vojna zgrada" u njenoj ulici, ali ne blizu njene kuće, kao i da nije vidjela da je u blizini njene kuće bilo minobacača.[14789] Svjedok KDZ166 je u svom svjedočenju izjavio da su se na mjestu incidenta, koje je bilo u centru Hrasnice, nalazile isključivo "porodične kuće".[14790] On je tokom unakrsnog ispitivanja potvrdio da je projektil preletio preko srednje škole u Hrasnici, ali je negirao da ima saznanja o tome da su u školi bili smješteni pripadnici 4. brigade ABiH.[14791] Overgard je objasnio da su dva štaba 4. motorizovane brigade u Hrasnici[14792] bila na oko 800 do 1.000 metara od mjesta incidenta.[14793] Isto tako, put od planine Igman ka Hrasnici udaljen je više od jednog kilometra od mjesta incidenta.[14794]

14784 P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 4–5.

14785 Thorbjorn Overgard, T. 10021–10023 (16. decembar 2010.).

14786 Thorbjorn Overgard, T. 10024–10025 (16. decembar 2010.).

14787 Thorbjorn Overgard, T. 10025, 10031–10032 (16. decembar 2010.) (gdje je svjedok prihvatio da je baza UNMO bila udaljena manje od jednog kilometra od fabrike "Famos", dok se paljba mogla čuti na udaljenosti od 200 do 300 metara od izvora vatre).

14788 D2817 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. april 1995.), str. 2. V. takođe Dragomir Milošević, T. 32796–32797 (29. januar 2013.), T. 33290–33291 (6. februar 2013.).

14789 P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 7; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2773–2774.

14790 Svjedok KDZ166, T. 8267–8268 (20. oktobar 2010.).

14791 Svjedok KDZ166, T. 8371–8379 (26. oktobar 2010.) D815 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D816 (Fotografija oštećene kuće s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D817 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); D818 (Vazdušna fotografija Hrasnice i skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.).

14792 V. par. 4394.

14793 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 648, 684–685; P2063 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); P2064 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard). Vijeće napominje da se štab čete, na osnovu razmjera na mapama u koje je Overgard unio oznake, nalazio gotovo dva kilometara sjeverozapadno od mjesta incidenta, a da je štab brigade bio oko 750 metara sjeveroistočno od mjesta incidenta. Četiri minobacača bila su udaljena gotovo dva kilometra od mjesta incidenta.

14794 Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 694–695.

4408. Milošević je, naprotiv, u svom svjedočenju izjavio da su četiri minobacača ABiH kalibra 120 milimetara bila u "neposrednoj blizini" mjesta incidenta.[14795] Nakon što mu je pokazan gore navedeni izvještaj Glavnog štaba VRS-a koji je upućen optuženom i u kojem se navodi da paljba ABiH u pravcu "Famosa" potiče s područja izvan Hrasnice, Milošević je objasnio da modifikovana avio-bomba nije ispaljena kao odgovor na to što su snage otvorile vatru na "Famos", već kako bi se neutralisala četiri minobacača u Hrasnici, budući da su oni već duže vrijeme predstavljali problem za SRK.[14796] On, međutim, nije mogao da se prisjeti da li su nakon incidenta potčinjene jedinice potvrdile da su minobacači neutralisani; on je pretpostavio da je to bio slučaj, budući da s tog područja više nije otvarana vatra na SRK.[14797]

4409. Vijeće je također saslušalo svjedoke koje je pozvao optuženi i koji su izjavili da je ABiH u školi "Aleksa Šantić" u Hrasnici kalila granate i vršila obuku pripadnika 4. motorizovane brigade.[14798] Radojčić je izjavio da je to razlog iz kojeg je izabrao školu za metu, nakon što je primio Miloševićevo naređenje od 6. aprila.[14799] On je rekao da se služio privremenim tablicama gađanja koje je brigada dobila kako bi lansirao modifikovanu avio-bombu, te da je promašio školu za svega 20 do 30 metara i umjesto nje pogodio kuću u kojoj su bili smješteni stražari ABiH.[14800] Dalje je izjavio da mu je Overgard rekao da je samo jedan vojnik poginuo i da je on, Overgard,

---

14795 Dragomir Milošević, T. 32795 (29. januar 2013.), T. 33155–33159, 33162 (4. februar 2013.); D779 (Naređenje SRK-a, 27. mart 1995.). Nakon što mu je predočen D779, u kojem se prikazuju položaji na kojima je bilo razmješteno oružje ABiH, a od kojih nijedan nije bio u neposrednoj blizini mjesta incidenta, Milošević je izjavio da se to naređenje nije odnosilo na minobacače u Hrasnici.

14796 Dragomir Milošević, T. 33159–33162 (4. februar 2013.), T. 33168–33171 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je lično vidio ta četiri minobacača u jednom parku u Hrasnici); P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 4–5.

14797 Dragomir Milošević, T. 33174–33179 (5. februar 2013.).

14798 D2765 (Izjava svjedoka Ilije Miščevića od 26. aprila 2012.), par. 3, 8; Ilija Miščević, T 32086–32087, 32090 (17. januar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je lično vidio kako se kale granate u školi). Premda i drugi svjedoci odbrane tvrde da je ABiH proizvodila ili pravila granate u školi, Vijeće smatra da to nije moguće, budući da se radi o školskoj zgradi, te stoga u njoj nije bilo opreme potrebne za proizvodnju granata. V. Dragomir Milošević, T. 32796 (29. januar 2013.), T. 33162–33163 (4. februar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 20, 108; D2590 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.); Vladimir Radojčić, T. 31257–31259 (11 decembar 2012), T. 31261–31263 (12. decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 21, 63. Vijeće, međutim, smatra uvjerljivijim Miščevićev iskaz da je školska peć služila za kaljenje granata.

14799 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 20, 108; Vladimir Radojčić, T. 31257–31259 (11. decembar 2012.), T. 31261–31263 (12. decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63; D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.); Milorad Šehovac, T. 31365–31367, 31371 (13. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je škola, doduše, oko osam mjeseci prije incidenta identifikovana kao meta, ali da ju je ABiH još uvijek koristila u vrijeme kad se incident odigrao).

14800 Vladimir Radojčić, T. 31251–31252, 31258–31259 (11. decembar 2012.), T. 31261–31266 (12. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je "kao pogonski sklop za avio-bombe koristio rakete 'Plamen' bez eksplozivnog punjenja); P6040 (Izvod iz tablice gađanja za M-63 "Plamen").

vidio noge tog vojnika.[14801] Nakon što mu je pokazana mapa na kojoj se vidi da je škola zapravo bila udaljena 150 metara od mjesta incidenta, čini se da je Radojčić to prihvatio, iako je negirao da je mjesto incidenta tačno označeno.[14802]

4410. Zečević je pregledao materijal koji su istražitelji iz CSB-a Sarajevo prikupili na dan incidenta i na osnovu oštećenja na kući porodice Šubo, konkretno, na osnovu činjenice da je unutrašnji zid neoštećen a spoljni uništen, kao i na osnovu oštećenja na obližnjim kućama, zaključio da je modifikovana avio-bomba upotrebljena u ovom incidentu morala imati aerosolni eksploziv.[14803] U svom svjedočenju on je naveo da je azimut modifikovane avio-bombe bio oko 320 stepeni u odnosu na sjever, a ne 305 stepeni, kako je procijenio svjedok KDZ166 na svojoj skici, jer 320 stepeni znači da je lanser bio na području koje omogućuje da se izbjegnu naseljeni dijelovi opštine Ilidža, dok bi azimut koji navodi svjedok KDZ166 značio da je lanser bio na otvorenom području i izložen vatri.[14804] On je, na osnovu vjerovatnog mjesta udara (gornji dio jednog od prozora u kući) i mjesta na kojem su pronađeni raketni motori, takođe utvrdio da je upadni ugao bio oko 25 stepeni, na osnovu čega je procijenio da je vatra otvorena s udaljenosti između 5.820 i 4.800 metara u odnosu na mjesto incidenta, s područja između Rimskog mosta i Plandišta u opštini Ilidža.[14805]

4411. Za razliku od Zečevića, Zorica Subotić i Mirjana Anđelković-Lukić obje tvrde da je modifikovana avio-bomba korištena u ovom incidentu bila bomba FAB-100 s čvrstim eksplozivnim punjenjem, na šta ukazuju (i) vrsta oštećenja nanijetih uništenoj kući i susjednim kućama; (ii) činjenica da su dvije osobe u kući ostale nepovrijeđene, dok su druge dvije ranjene;[14806] (iii) činjenica da su samo dva raketna motora pronađena na mjestu incidenta, dok

---

14801 Vladimir Radojčić, T. 31258–31259 (11. decembar 2012.), T. 31268–31269, 31272–31273 (12. decembar 2012.).

14802 Vladimir Radojčić, T. 31267–31268 (12. decembar 2012.). Vijeće napominje da mapa Hrasnice kojom se služio Radojčić nije uvrštena u spis, ali da je gotovo identična mapa uvrštena u spis posredstvom svjedoka KDZ166, Overgarda i Miščevića. V. P1792 (Mapa Hrasnice); P2063 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); P2064 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); D2766 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Ilija Miščević). Na osnovu razmjere na ovim mapama, vidi se da je razdaljina između škole i mjesta incidenta, koje je ispravno označeno, preko 100 metara. To je potvrdio Ilija Miščević. V. Ilija Miščević, T. 32081–32082 (17. januar 2013.). V. takođe Milorad Šehovac, T. 31370 (13. decembar 2012.).

14803 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 114.

14804 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 114.

14805 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 112–115.

14806 Pozivajući se na Zečevićev opis posljedica eksplozije aerosolne bombe, Mirjana Anđelković-Lukić dalje kaže da u slučaju da je kuću pogodila aerosolna bomba ne bi bilo preživjelih u krugu prečnika od oko 20 metara. V. D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 18.

bomba FAB-250 ima tri motora, i (iv) činjenica da na licu mjesta nisu pronađeni fragmenti aerosolnog spremnika.[14807] Kad je riječ o pravcu vatre, Zorica Subotić se slaže sa zaključkom Zečevića i istražitelja iz CSB-a Sarajevo i pritom konstatuje da azimut koji je odredio Zečević znači da je bomba preletjela preko škole "Aleksa Šantić", čije je školsko dvorište 20 metara udaljeno od mjesta incidenta i u kojoj su bili smješteni pripadnici 4. motorizovane brigade ABiH.[14808] Naposljetku, Zorica Subotić smatra da su Zečevićeve procjene o udaljenosti s koje je ispaljena modifikovana avio-bomba izuzetno problematične, te da u njima nisu uzete u obzir specifikacije upotrijebljene modifikovane bombe.[14809]

4412. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, a koje se odnose na porijeklo i prirodu paljbe u ovom incidentu: (i) projektil koji je eksplodirao 7. aprila 1995. u Hrasnici bio je modifikovana avio-bomba;[14810] (ii) prilikom eksplozije ubijen je jedan civil, a troje je ranjeno, od kojih jedan teško;[14811] (iii) modifikovana avio-bomba je ispaljena s područja sjeverozapadno u odnosu na mjesto udara, s Ilidže, područja pod kontrolom SRK-a;[14812] i (iv) modifikovanu avio-bombu su lansirali pripadnici SRK-a.[14813]

4413. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, a naročito borbeni izvještaj SRK-a od 7. aprila, Vijeće se uvjerilo da je projektil, koji je 6. aprila 1995. pao u ulici Alekse Šantića u Hrasnici, bio modifikovana avio-bomba FAB-250. Vijeće se također uvjerilo da su nju lansirali pripadnici Ilidžanske brigade koji su neposredno izvršili naređenje koje je Dragomir Milošević izdao 6. aprila 1995.[14814] S obzirom na to da u samom izvještaju SRK-a stoji da je u tom napadu korištena modifikovana bomba FAB-250, Vijeće ne prihvata iskaze Zorice Subotić i Mirjane Anđelković-Lukić da se zapravo radilo o bombi FAB-100. Vijeće također ne nalazi da je uvjerljiv Zečevićev iskaz da je data bomba bila aerosolna bomba.

14807 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 47–51; Zorica Subotić, T. 38183–38186 (13. maj 2013.); D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 18–20.

14808 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 44–46, 51–54, 182, 188–189 (gdje se također iznosi da je ranjeni muškarac kojem je pružena pomoć na licu mjesta nosio maskirnu uniformu, kako se vidi na snimku lokalne televizije); Zorica Subotić, T. 38186–38187 (13. maj 2013.).

14809 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 54–56.

14810 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3037.

14811 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3038.

14812 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3040.

14813 Činjenica o kojoj je presuđeno 3041.

14814 V. P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 1–2; P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.).

4414. Pored toga, Vijeće se uvjerilo da je u tom incidentu poginula jedna osoba, Ziba Čustović, dok su druge tri, Ziba Šubo, Elvis Brajlović[14815] i Gara Sarajkić, ranjene. Sve četvero su civili koji su se nalazili u svojim kućama i nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima u trenutku kad se incident odigrao.

4415. Vijeće podsjeća na argument optuženog da je namjeravana meta modifikovane avio-bombe bila škola "Aleksa Šantić", koja je, kako on tvrdi, bila udaljena nekih 20 metara od mjesta incidenta i koju je koristila 4. brigada ABiH. Vijeće također podsjeća da je upravo Zorica Subotić mjerila razdaljinu između školskog dvorišta i mjesta incidenta i zaključila da je mjesto incidenta udaljeno nekih 20 metara. Premda se uvjerilo da je ABiH koristila školu, što potvrđuju razni dokumenti SRK-a, kao i Ilija Miščević i Ziba Šubo, Vijeće ne prihvata iskaz Zorice Subotić da je škola bila 20 metara udaljena od mjesta incidenta. Naprotiv, dokazi pokazuju, kao što je navedeno gore, da je zgrada škole udaljena više od 100 metara od mjesta incidenta.[14816] Pored toga, sve druge lokacije na kojima se nalazila ABiH u Hrasnici, uključujući položaje četiri minobacača ABiH, bile su daleko od mjesta incidenta.[14817] Vijeće stoga smatra da u neposrednoj blizini mjesta incidenta nije bilo legitimnih vojnih ciljeva.[14818]

4416. Vijeće podsjeća da je Radojčić u svom svjedočenju izjavio da je on izabrao školu "Aleksa Šantić" za metu nakon što je Milošević izdao naređenje 6. aprila, čime se osporava argument da je u tom incidentu SRK ciljano gađao civile. Međutim, kao što je navedeno gore, modifikovana avio-bomba je promašila školu za preko 100 metara. S obzirom na razornu moć modifikovanih avio-bombi i nepreciznost koja im je svojstvena, kao što je to Vijeće već utvrdilo, te s obzirom na činjenicu da se izabrana meta nalazila u centralnom, prevashodno stambenom dijelu Hrasnice, Radojčić i drugi vojnici SRK-a koji su učestvovali u ovom lansiranju trebalo je da budu svjesni toga da će takav napad prouzrokovati žrtve među civilnim stanovništvom i uništavanje civilne imovine u velikim razmjerama.

4417. Vijeće s tim u vezi podsjeća na argument optuženog da je lansiranje izvršeno kao odgovor na to što je ABiH prekršila primirje i neprekidno vršila napade na SRK-a u tom rejonu. Međutim, imajući u vidu borbeni izvještaj od 7. aprila, jasno je da je ABiH otvarala vatru na fabriku "Famos"

14815 V. fusnota 14764.

14816 V. fusnota 14802.

14817 S tim u vezi, Vijeće prihvata Miščevićev iskaz u pogledu mjesta na kom se nalazi pošta u Hrasnici u kojoj je bio štab 4. brigade.

14818 Ako se uzme u obzir Overgardovo svjedočenje, postoji mogućnost da je jedan vojnik ranjen u tom incidentu, ali Vijeće uprkos tome ne smatra da je njegovim prisustvom na tom području mjesto incidenta postalo legitiman vojni cilj.

u jutro 7. aprila, ali da je to činila iz pješadijskog oružja i jednog minobacača kalibra 82 milimetra s područja Gradina-Igman i Lašića. Odgovor SRK-a je stoga bio nesrazmjeran, budući da je SRK lansirao bombu FAB-250, koja je izuzetno razorna modifikovana avio-bomba. Pored toga, bomba nije ispaljena ka položaju s kojeg je otvorena vatra. Stiče se, dakle, utisak da je odgovor SRK-a zapravo bio pokušaj da se izvrši odmazda, a ne da se neutrališe paljba ili odbrane položaji SRK-a u trenutku napada. Po mišljenju Vijeća, izvještaj od 7. aprila takođe ukazuje na opštu svijest u jedinicama SRK-a, uključujući i Komandu, u kojoj nije postojala, ili se nije pravila, razlika između civilnog stanovništva i legitimnih vojnih ciljeva. To znači da su velika područja Sarajeva, poput centra Hrasnice, smatrana legitimnim vojnim ciljem, bez obzira na broj civila koji su tu živjeli.[14819]

(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici)

4418. Prema navodima iz Optužnice, 24. maja 1995. jedan projektil je pao u ulici Safeta Zajke i usmrtio dvoje te ranio petero ljudi.[14820] Vatra je, kako se tvrdi, otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a, iz pravca jugoistoka u odnosu na mjesto incidenta.[14821] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je projektil bio modifikovana avio-bomba i da je ispaljen iz pravca Lukavice.[14822] U Optužnici se navodi da je i 24. maja 1995. jedna modifikovana avio-bomba pala na Majdansku ulicu bb i da su tom prilikom dva civila poginula a petero je ranjeno.[14823] Kao i u slučaju incidenta 11 iz Priloga G Optužnici, tvrdi se da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a, iz pravca jugoistoka u odnosu na mjesto incidenta.[14824]

4419. Optuženi tvrdi da su u Sarajevu na dan kad su se odigrali ti incidenti vođene žestoke borbe i da je u oba slučaja korištena modifikovana avio-bomba FAB-100 s čvrstim eksplozivnim punjenjem.[14825] Kad je riječ o incidentu u ulici Safeta Zajke, on tvrdi da je "najvjerovatnija meta" bila fabrika "Žica", koja se nalazila u sklopu jednog industrijskog kompleksa i u kojoj je bilo smješteno komandno mjesto 102. motorizovane brigade.[14826] On takođe tvrdi da je SRK upotrijebio

14819 V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571 (28. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da su svi položaji ABiH bili na civilnim područjima na kojima su ljudi živjeli u stambenim zgradama i da nije postojalo nijedno "čisto civilno naselje" u kojem se nije nalazila vojna meta); Savo Simić, T. 30058 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH snosila odgovornost da razmotri da li je lokacija naseljena kada je vršila razmještaj svojih vatrenih položaja).

14820 Optužnica, incident 11 iz Priloga G Optužnici.

14821 Optužnica, incident 11 iz Priloga G Optužnici.

14822 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 74, fusnota 470.

14823 Optužnica, incident 12 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 75.

14824 Optužnica, incident 12 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 75.

14825 Završni podnesak odbrane, par. 2364, 2367.

14826 Završni podnesak odbrane, par. 2363–2364.

bombu kako bi neutralisao šest minobacača ABiH u blizini Stupskog brda.[14827] Što se tiče incidenta u Majdanskoj ulici, optuženi tvrdi da je namjeravana meta bila trafo-stanica unutar industrijske zone u čijem su se okruženju nalazili vojni objekti, poput isturenog komandnog mjesta 102. motorizovane brigade. Mjesto udara je, kako tvrdi optuženi, bilo unutar očekivanog raspona greške za nenavođene raketne projektile.[14828]

4420. U maju 1995., Anđa Gotovac je živjela u ulici Safeta Zajke br. 43, na Alipašinom Polju, oko 100 do 150 metara iza zgrade Televizije.[14829] Njena kuća je takođe bila blizu trafo-stanice, fabrike "Žica" i zgrade opštine Novi Grad.[14830] To područje se nalazilo daleko od linija sukoba, te nije bilo meta snajperske vatre, premda je neprestano granatirano.[14831] Ona se sjeća da su granate preletjele preko njene kuće u još dva slučaja, kada je gađana zgrada Televizije.[14832]

4421. Dana 24. maja 1995. bilo je mirno jutro i malo poslije 10:00 sati svjedokinja Gotovac se nalazila ispred kuće, kad je čula nešto slično zvuku aviona.[14833] Prije nego što je stigla da podigne glavu i pogleda odakle potiče zvuk, došlo je do eksplozije i udar ju je oborio.[14834] Krov njene kuće je takođe raznesen, a kuća uništena.[14835] Po riječima Anđe Gotovac, uslijed eksplozije dvije osobe su poginule, a najmanje tri su ranjene, među kojima i ona sama.[14836] Anđi Gotovac je šrapnel nanio duboke povrede u ramenu i rebrima i morala je biti operisana; nakon što je otpuštena iz bolnice nekoliko dana kasnije, bolničarka ju je morala obilaziti svakog dana tokom naredna dva

14827 Završni podnesak odbrane, par. 2365.

14828 Završni podnesak odbrane, par. 2367.

14829 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T.4465; D1271 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 21. februara 2011.), par. 1; P1807 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3042.

14830 Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 786–787; D1271 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 21. februara 2011.), par. 3.

14831 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 3, 5; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 785.

14832 D1271 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 21. februara 2011.), par. 2, 4–5. V. takođe P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5.

14833 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3043.

14834 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 784.

14835 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4454.

14836 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4463; P1541 (Medicinska dokumentacija za Anđu Gotovac).

mjeseca.[14837] Dvije godine nakon incidenta ona je još uvijek imala problema s disanjem i nije se mogla nagnuti na lijevu stranu.[14838]

4422. Anđa Gotovac je u svom svjedočenju izjavila da je eksploziju prouzrokovala avio-bomba i napomenula je da je, dok su je vodili u bolnicu, vidjela jednu "cijev" na zemlji.[14839] Ona je, međutim, priznala da nije znala kako izgleda modifikovana avio-bomba.[14840] Anđa Gotovac je takođe izjavila da u svojoj ulici nikada nije vidjela bilo kakvo oružje ABiH, položaje ili vojne objekte ABiH, te da na dan eksplozije nije vidjela da je u blizini bilo vojnika ABiH.[14841] Ona je, međutim, potvrdila da su se snage ABiH nalazile na brdu Žuč, na određenoj udaljenosti sjeverno od njene kuće, i da su morale proći njenom ulicom na putu ka brdu.[14842] Anđi Gotovac su rekli da je projektil ispaljen bilo iz Hrese ili s Trebevića, ali je ona rekla da ne zna da li je to zaista bilo tako.[14843]

4423. Istog dana, oko 14:00 sati, eksplodirao je još jedan projektil, ovog puta u obližnjoj Majdanskoj ulici, na Alipašinom Polju.[14844]

4424. Tim iz CSB-a Sarajevo, u čijem su sastavu bili Kučanin i svjedok KDZ166, vodio je istragu o oba incidenta.[14845] Članovi tima su najprije otišli u ulicu Safeta Zajke i stigli na mjesto incidenta u 14:30 sati; stručnjaci za balistiku nisu tada bili na licu mjesta, ali su ih oni kasnije konsultovali.[14846] U ulici Safeta Zajke svjedok KDZ166 je snimio fotografije, sačinio crtež mjesta incidenta i označio

---

14837 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; P490 (Izjave svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4454–4455. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3045.

14838 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3046. Rat je na Anđu Gotovac ostavio trajne posljedice i ona ima poteškoće sa spavanjem. P490 (Izjave svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3046.

14839 Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 781.

14840 Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 781–782.

14841 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 4; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4455. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3043.

14842 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 3. V. takođe Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4457–4459; P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 786.

14843 P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2. V. takođe Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T.4463.

14844 P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 3; P1323 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 1.

14845 P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.); P1324 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.). V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 49, 52; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 8; P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 6.

14846 P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1 (gdje se navodi da je CSB Sarajevo obaviješten o incidentu u 14:00 sati); P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 8; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 8.

sve fizičke dokaze.[14847] On je, na temelju fragmenata bombe koji su pronađeni zabijeni u krateru u pravcu jugoistoka, zaključio da je projektil došao s jugoistoka.[14848] On je također konstatovao da je krater bio dug 250 centimetara, širok 110 centimetara i dubok 30 centimetara.[14849] U svom izvještaju od 26. maja 1995., Kučanin je napisao da je projektil načinio krater koji je dug oko 2 metra, širok jedan metar i koji je svojom dužinom bio okrenut prema jugu,[14850] "prema rejonu Lukavice gdje se nalaze agresorski [...] položaji".[14851] Na osnovu veznog lima, dijelova upaljača avionske bombe i dva stabilizatora raketa pronađenih u krateru, utvrđeno je da je projektil bio modifikovana avio-bomba s četiri rakete kalibra 128 mm za višecijevni bacač raketa, ukupne težine od 400 do 450 kilograma.[14852] U izvještaju stoji da su, uslijed eksplozije, dvije osobe poginule a da ih je pet ranjeno, uključujući Anđu Gotovac.[14853] Svjedok KDZ166 je u svom svjedočenju izjavio da su svi oni bili civili.[14854]

14847 P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 7, 10–11; svjedok KDZ166, T. 82748275 (20. oktobar 2010.), T. 83408341 (26. oktobar 2010.); P1808 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.) (pod pečatom); P1800 (Fotografije u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.). Tokom unakrsnog ispitivanja, svjedok KDZ166 je priznao da je napravio manju grešku, od nekih 20 stepeni, kada je na skici označavao pravac ka sjeveru. V. svjedok KDZ166, T. 8339–8340 (26. oktobar 2010.); D809 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

14848 P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 8; P1808 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.) (pod pečatom); svjedok KDZ166, T. 8275–8277 (20. oktobar 2010.), 8346–8349 (26. oktobar 2010.); P1801 (Fotografija Ulice Safeta Zajke s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D811 (Fotografija u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166). Stabilizatori su pronađeni okrenuti ka jugu, što je također nagnalo Kučanina na zaključak da je modifikovana avio-bomba lansirana iz rejona Lukavice. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.).

14849 P1808 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.) (pod pečatom); P1812 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.).

14850 Vijeće napominje da se u prevodu izvještaja na engleskom govori o "jugoistočnom" pravcu, dok se u verziji na b/h/s-u pominje se samo "ju[žni]" pravac. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1. V. također svjedok KDZ166, 8356 (26. oktobar 2010.).

14851 P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1. Svjedok KDZ166 je objasnio da se zaključak o mjestu otvaranja vatre temelji na pretpostavci da ABiH ne bi otvarala paljbu po vlastitim položajima. On je tokom svjedočenja izjavio i da ne zna zašto je Kučanin u svom izvještaju naveo nešto drugačije mjere o veličini kratera i zabilježio nešto drugačiji pravac vatre. Svjedok KDZ166, T. 8344–8345, 8354 (26. oktobar 2010.); D810 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom). Vijeće, međutim, napominje da je Lukavica zapravo u jugoistočnom pravcu u odnosu na mjesto incidenta. V. P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

14852 P1812 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.); P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1–2.

14853 U izvještaju je navedeno da su smrtno stradali Aiša Hrustan i Ivo Miletić, a da su povrede zadobili Dražen Gelo, Anđa Gotovac, Igor Vučičević, Džemal Kukuljac i Franjo Tolić. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 2. V. također P1538 (Izvještaji o obdukciji za Aišu Hrustan i Ivana Miletića); P1537 (Otpusno pismo za Franju Tolića); P1539 (Otpusno pismo za Džemala Kukuljca); P1540 (Medicinska dokumentacija za Igora Vučičevića); P1541 (Medicinska dokumentacija za Anđu Gotovac); činjenica o kojoj je presuđeno 3048.

14854 P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 7.

4425. Nakon što je završio uviđaj u ulici Safeta Zajke, tim iz CSB-a Sarajevo je otišao u Majdansku ulicu i obavio istragu o tamošnjem incidentu.[14855] Kao i kod prethodnog incidenta, svjedok KDZ166 je snimio fotografije, označio dokaze i sačinio crtež lica mjesta, uz napomenu da je mjesto incidenta pored trafo-stanice.[14856] On je konstatovao da krater ima prečnik od pet metara, širinu dva metra i dubinu jedan metar, i da je zemljane površine.[14857] S obzirom na položaj kratera, svjedok je zaključio da je bomba ispaljena iz pravca jugoistoka, to jest s područja Pavlovca.[14858] Kasnije, tokom unakrsnog ispitivanja, čini se da se svjedok KDZ166 složio s netačnom tvrdnjom optuženog da je lokacija koju je naveo u svom izvještaju Prljevo Brdo, koje se nalazi sjeveroistočno od Pavlovca i dalje ka istoku u odnosu na Lukavicu.[14859]

4426. Kučanin je takođe napisao izvještaj 26. maja 1995. i na osnovu pronađenih fragmenata i nanijete materijalne štete, uključujući krater dužine pet metara, širine 1,5 metar i dubine oko 1,5 metar, konstatovao da je projektil bio modifikovana avio-bomba s četiri rakete kalibra 128 mm.[14860] U izvještaju piše da se krater protezao ka jugu, što ukazuje na to da je bomba ispaljena s istog položaja kao i bomba koja je pogodila ulicu Safeta Zajke ranije istog dana.[14861] U izvještaju se takođe navodi da su, uslijed eksplozije, dvije osobe poginule a da ih je šest teško ranjeno. Pored toga, velika materijalna šteta pričinjena je trafo-stanici Novi Grad, a jedan dalekovodni stub je uništen.[14862]

14855 P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.); P1324 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.). V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 49, 51.

14856 P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 11–12; svjedok KDZ166, T. 8360–8364 (26. oktobar 2010.) (gdje je svjedok donekle ispravio pravac ka sjeveru označen na crtežu); P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); D813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P1817 (Fotografije u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.).

14857 P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); svjedok KDZ166, T. 8359–8360 (26. oktobar 2010.).

14858 P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); svjedok KDZ166, T. 8361 (26. oktobar 2010.). Vijeće napominje da se Pavlovac nalazi neposredno ispod Lukavice. V. P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

14859 Svjedok KDZ166, T. 8367–8369 (26. oktobar 2010.); D814 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

14860 P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe svjedok KDZ166, T. 8366 (26. oktobar 2010.) Na pitanje zašto dimenzije kratera koje je Kučanin izmjerio ne odgovaraju onome što je on naveo u svom izvještaju, svjedok KDZ166 je odgovorio da ne zna odgovor, ali da ostaje pri svom izvještaju. Svjedok KDZ166, T. 8365–8366 (26. oktobar 2010.).

14861 P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 3. Svjedok KDZ166 nije znao zašto se njegov zaključak da se radilo o pravcu iz jugoistoka razlikuje od pravca koji je Kučanin naveo u izvještaju od 26. maja 1995. V. svjedok KDZ166, T. 8365–8366 (26. oktobar 2010.). Vijeće napominje, međutim, da se Lukavica zapravo nalazi na jugoistoku u odnosu na mjesto incidenta. V. P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici)

14862 Navedeno je da su poginuli Sulejman Prasko i Nezir Huseinović, a da su povrijeđeni Fatima Konaković, Goran Jeličić, Enes Jašarević, Salko Slato, Lucija Jurišić i Mira Lovrić. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s

4427. Fragmenti pronađeni na obje lokacije su zatim poslati stručnjacima za balistiku na analizu. Stručnjaci su utvrdili da su oba projektila bila modifikovane avio-bombe sastavljene od razorne avio-bombe FAB-250 i pet raketa tipa "GRAD", kalibra 122 mm, kao pogonskog sklopa.[14863]

4428. Kad je riječ o objektima koji su se nalazili u blizini mjesta incidenata, Vijeću je predočeno da su obje lokacije bile blizu zgrade Televizije, zgrade Skupštine opštine Novi Grad, Geodetskog zavoda, fabrike "Žica",[14864] fabrike "ŠIK" i "Energoinvesta".[14865] Iako se komandno mjesto 102. motorizovane brigade ABiH nalazilo u fabrici "Žica",[14866] duž ulice Safeta Zajke bile su nanizane stambene kuće, dok su položaji ABiH bili oko dva kilometra iza nje.[14867] Stanica policije u Novom Gradu nalazi se u Prvomajskoj ulici.[14868] Više stambenih zgrada udaljeno je nekih 100 metara od mjesta incidenta u Majdanskoj ulici.[14869]

---

granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); P1542 (Izvještaj o obdukciji za Sulejmana Prasku); P1817 (Fotografije u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1–3, 9–10; činjenica o kojoj je presuđeno 3050.

14863 P1324 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.), *e-court* str. 2; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 8; Emir Turkušić, T. 9103–9110 (4. novembar 2010.); P1323 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 1. V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 51–52.

14864 Svjedok KDZ166 najprije je izjavio da se fabrika "Žica" nalazila na oko 300 do 500 metara od mjesta incidenta u ulici Safeta Zajke, ali kada je od njega zatraženo da premjeri tu razdaljinu na mapi, on se složio da je fabrika udaljena manje od 100 metara. V. svjedok KDZ166, T. 8336–8338 (26. oktobar 2010.). V. takođe D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 58, 188. Na osnovu razmjere na mapi kojom se služilo Vijeće, razdaljina između fabrike "Žica" i mjesta incidenta u Ulici Safeta Zajke je nešto više od 100 metara. V. P1803 (Mapa Alipašinog Polja i okoline).

14865 Ekrem Suljević, T. 5767–5777 (22. juli 2010.); D530 (Fotografija zgrade RTV-a BiH s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D531 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); svjedok KDZ166, T. 8330–8336 (26. oktobar 2010.); D808 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P1803 (Mapa Alipašinog Polja i okoline); D986 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477). V. takođe Emir Turkušić, T. 9111–9112 (4. novembar 2010.); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 119.

14866 Asim Džambasović, T. 15200–15201, 15214–15215, 15222, 15245–15246 (22. jun 2011.); D1377 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1379 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1383 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1385 (Lokacije jedinica 1. korpusa ABiH u Sarajevu, 13. april 1993.).

14867 Svjedok KDZ166, T. 8274 (20. oktobar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 9.

14868 Ekrem Suljević, T. 5767–5777 (22. juli 2010.); D530 (Fotografija zgrade RTV-a BiH s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D531 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8330–8336 (26. oktobar 2010.); D808 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P1803 (Mapa Alipašinog Polja i okoline); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 123–124. Vijeće napominje da je, na osnovu razmjera na mapi P1803, stanica policije udaljena oko 800 metara od mjesta incidenta u ulici Safeta Zajke.

14869 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 123–124; D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 68.

4429. Sve troje vještaka, Zečević, Subotić i Anđelković-Lukić, su analizirali izvještaje i razne izjave svjedoka u vezi s ova dva incidenta. Kad je riječ o incidentu u ulici Safeta Zajke, Zečević je zaključio da je projektil bio modifikovana aerosolna bomba s tri raketna motora kalibra 122 mm tipa "GRAD".[14870] Takav zaključak on je izveo na osnovu: (i) "trokrak[e] zvijezde]" ili "trokrakog sistema za centriranje" koji je pronađen na licu mjesta i koji je korišten za centriranje tri raketna motora; (ii) izjave Anđe Gotovac da je nakon detonacije imala osjećaj da je nešto peče; (iii) činjenice da su fasade okolnih zgrada bile znatno oštećene i (iv) činjenice da su u krateru pronađeni raketni motori.[14871] Zečević je, na osnovu crteža mjesta incidenta, utvrdio da je azimut modifikovane avio-bombe bio 155 stepeni, plus ili minus pet stepeni.[14872] On smatra da je modifikovana avio-bomba ispaljena s razdaljine veće od 4.800 metara u odnosu na mjesto incidenta, jer bi u protivnom ugao lansiranja bio 20 stepeni, što bi prouzrokovalo rikošetiranje bombe.[14873] On je izjavio da je bomba vjerovatno lansirana s razdaljine od oko 5.800 metara ili više.[14874]

4430. I Zorica Subotić i Mirjana Anđelković-Lukić ustvrdile su da je modifikovana avio-bomba koja je pala u Ulici Safeta Zajke najvjerovatnije bomba FAB-100 s tri raketna motora,[14875] zato što je krater bio manji od kratera kakav načine bombe FAB-250 i zato što je među fragmentima pronađena trokraka zvijezda.[14876] Obje su takođe zaključile da je bomba imala klasični, a ne aerosolni eksploziv zato što, između ostalog, (i) nisu pronađeni veći fragmenti košuljice projektila, što ukazuje na to da je košuljica razbijena djelovanjem čvrstog eksplozivnog punjenja; (ii) tragovi udarnog talasa, poput srušenih krovova i slomljenih prozora i vrata, ukazuju na to da je korišten

14870 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 118, 121.

14871 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 117–119.

14872 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 119.

14873 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 120.

14874 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 120.

14875 Zorica Subotić je objasnila da su lokalni stručnjaci za balistiku zaključili da je bomba imala pet raketnih motora, jer su previdjeli činjenicu da rakete "GRAD" kalibra 122 mm imaju svaka po dvije komore, što znači da pet cijevi pronađenih na licu mjesta ukazuju na to da je projektil imao najmanje tri motora. V. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 62.

14876 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 20; D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 62–64 (gdje se takođe navodi da se mali broj tragova fragmenata, na koje je ukazao Zečević, objašnjava činjenicom da je bomba FAB-100 bomba manje veličine); Zorica Subotić, T. 38188–38189 (13. maj 2013.).

čvrst eksploziv, i zato što bi, (iii) da je bila bačena aerosolna bomba, poginuo veći broj ljudi, budući da su se oni nalazili u blizini mjesta eksplozije.[14877]

4431. Konstatujući da je na skici svjedoka KDZ166 pogrešno označen pravac sjevera, Zorica Subotić je ispravila tu grešku i izjavila da je azimut bombe bio 146 stepeni, a ne 155, kako tvrdi Zečević.[14878] Ona je izjavila da oba pravca prelaze preko fabrike "Žica", koja je najvjerovatnije bila namjeravana meta.[14879] Naposljetku, Zorica Subotić je osporila Zečevićevu analizu u vezi s razdaljinom s koje je ispaljena modifikovana avio-bomba i ustvrdila da je to odstojanje bilo veće od 6.200 metara, a vjerovatno i veće od 7.000 metara.[14880]

4432. Kad je riječ o incidentu u Majdanskoj ulici, Zečević je napomenuo da je, na osnovu skice svjedoka KDZ166, azimut bio oko 135 stepeni u odnosu na sjever, ali je pretpostavio da je ugao doleta zapravo "vjerovatn[o] [...] identičan" kao u slučaju bombe koja je pogodila ulicu Safeta Zajke, naročito kad se uzme u obzir mala udaljenost između ova dva mjesta.[14881] Zorica Subotić se s tim nije složila, te je, nakon što je ponovo ispravila pravac sjevera na skici svjedoka KDZ166, zaključila da je ugao doleta bombe bio oko 137 stepeni.[14882] Nakon što je napomenula da je navodni izvor vatre, Pavlovac, bio na putanji čiji azimut iznosi 152 stepena, ona je zaključila da se ne može pouzdano utvrditi koji je pravac tačan, ali da je to svakako jugoistok, i to u rasponu između 120 i 150 stepeni.[14883] Po njenim riječima, analizom mogućih pravaca dejstava uočava se da je mjesto lansiranja odabrano tako da putanja projektila prelazi preko dijela grada s najmanjim brojem stanovnika.[14884]

14877 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 21; D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 64–65.

14878 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 59–61; Zorica Subotić, T. 38189 (13. maj 2013.). V. također svjedok KDZ166, T. 8354–8355 (26. oktobar 2010.); D812 (Mapa Alipašinog Polja i skica u vezi s incidentom granatiranja od 24. maja 1995.).

14879 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 59, 61, 180–181, 188–189; Zorica Subotić, T. 38189–38190 (13. maj 2013.).

14880 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 66–67.

14881 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 123.

14882 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 71–72.

14883 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 72.

14884 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 73.

4433. Po mišljenju Zorice Subotić i Mirjane Anđelković-Lukić, veličina kratera u Majdanskoj ulici, na temelju dimenzija koje je izmjerio svjedok KDZ166, ukazuje na to da je projektil koji je tu pao bio modifikovana avio-bomba FAB-100 punjena čvrstim eksplozivom.[14885] Konstatujući da između izvještaja svjedoka KDZ166 i Kučaninovog izvještaja postoji razlika u pogledu veličine kratera, Zorica Subotić zaključuje da je Kučanin krater namjerno prikazao većim kako bi on odgovarao oštećenjima koja prouzrokuje bomba FAB-250.[14886] Pored toga, ona je podsjetila na to da je uništen jedan dalekovodni stub i zaključila da je najvjerovatnija meta u ovom incidentu bila trafo-stanica.[14887]

4434. Više pripadnika SRK-a koje je optuženi pozvao da svjedoče govorilo je o ta dva incidenta. Prema riječima Radojčića, ABiH je vodila "žestok[u]" ofanzivu 24. maja 1995.; pored toga, područje oko Majdanske ulice bilo je industrijska zona, s mnoštvom vojnih objekata, uključujući istureno komandno mjesto 1. bataljona 102. motorizovane brigade ABiH u Prvomajskoj ulici.[14888] Dragomir Milošević je potvrdio da je ABiH vodila ofanzivu 24. maja i u svom svjedočenju je izjavio da je ABiH u ulici Safeta Zajke imala šest minobacača kalibra 120 mm iz kojih je otvarala vatru ka Ilidži i Nedžarićima, ali da su ti minobacači neutralisani avio-bombom.[14889] U sklopu te ofanzive, snage ABiH su također pokušavale da izvrše proboj iz Majdanske u Ozrensku ulicu, te su odatle otvarale minobacačku vatru po položajima SRK-a.[14890] Milošević je također rekao da, na osnovu "njihovih informacija [tj. Informacija ABiH]", zna da modifikovana avio-bomba, koja je pogodila Majdansku ulicu, nije prouzrokovala žrtve, te da je razdaljina između mjesta incidenta u Majdanskoj ulici i najbližeg naseljenog područja bila preko 100 metara, dakle, da je bila bezbjedna.[14891]

14885 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 70–71. V. također D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 23.

14886 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 70.

14887 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 70, 74, 188.

14888 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 112; D185 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 24. maj 1995.); D927 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 24. maj 1995.); D1052 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa ABiH, 31. maj 1995.). V. također par. 3609. Po Radojčićevim riječima, to istureno komandno mjesto nalazilo se u zgradi škole "Pavle Goranin". Vijeću, međutim, nisu predočeni drugi dokazi o toj zgradi, uključujući i to koliko je tačno udaljena od mjesta incidenta.

14889 Dragomir Milošević, T. 32776–32777 (28. januar 2013.).

14890 Dragomir Milošević, T. 32777–32778 (28. januar 2013.); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.).

14891 Dragomir Milošević, T. 32778–32779 (28. januar 2013.). Nakon što mu je predočen dokument SRK-a u kojem piše da se u aprilu 1995. odustalo od lansiranja modifikovane avio-bombe zato što su položaji UN-a bili udaljeni 200 metara od namjeravane mete, a položaji SRK-a se nalazili na 500 metara od nje, Milošević je ostao pri tvrdnji da osoba koja bi se našla na 100 metara od mjesta eksplozije modifikovane avio-bombe ne bi bila povrijeđena. V. Dragomir Milošević, T. 33151–33154 (4. februar 2013.); P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a

4435. Savo Simić, načelnik artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi, koja se prije incidenta nalazila u Lukavici,[14892] izjavio je u svom svjedočenju da nijedna modifikovana avio-bomba nije lansirana iz zone odgovornosti te brigade.[14893] Isto tako, Dušan Škrba, Simićev zamjenik, izjavio je u svom svjedočenju da je Prljevo Brdo bilo u njegovoj vatrenoj zoni, neposredno ispred njegovog komandnog mjesta, i kategorički je tvrdio da nijedna avio-bomba nikada nije ispaljena odatle niti iz Lukavice.[14894] On je, međutim, priznao da je njegova brigada imala avio-bombe u arsenalu.[14895]

4436. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno u vezi s porijeklom i prirodom vatre otvorene prilikom incidenta u Ulici Safeta Zajke: (i) ujutro 24. maja 1995., Ulicu Safeta Zajke pogodila je avio-bomba FAB-250 s aerosolnim punjenjem i pogonskim sklopom od najmanje tri rakete[14896] i (ii) bomba je ispaljena s područja Lukavice koje je bilo pod kontrolom SRK-a, i ispalili su je pripadnici SRK-a.[14897] Isto tako, Vijeće je formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na incident u Majdanskoj ulici i u kojima se navodi sljedeće: (i) u poslijepodnevnim satima 24. maja 1995., u Majdanskoj ulici eksplodirala je modifikovana avio-bomba;[14898] (ii) eksplozija je prouzrokovala smrt dva civila i ranjavanje šest civila, od kojih je pet teško ranjeno;[14899] i (iii) modifikovana avio-bomba je lansirana s teritorije pod kontrolom SRK-a, a ispalili su je pripadnici SRK-a.[14900]

4437. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, a posebno s obzirom na fragmente pronađene na oba mjesta incidenta, Vijeće se uvjerilo da su projektili koji su pali na ta mjesta bili modifikovane avio-bombe. Vijeće ne prihvata svjedočenje Zorice Subotić i Mirjane Anđelković-Lukić da su date bombe u oba incidenta bile bombe FAB-100. Naprotiv, Vijeće smatra uvjerljivijom analizu lokalnih stručnjaka za balistiku koji su imali priliku da pregledaju fragmente pronađene na oba mjesta incidenta i koji su zaključili da su u oba slučaja

---

za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.); P1310 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.).

14892 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

14893 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 28.

14894 D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.) par. 17, 22–23; Dušan Škrba, T. 29156–29157 (22. oktobar 2012.).

14895 Dušan Škrba, T. 29156 (22. oktobar 2012.).

14896 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3044.

14897 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3047.

14898 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3049.

14899 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3050.

14900 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3051.

upotrijebljene bombe FAB-250.[14901] Zorica Subotić je i ovom prilikom pokazala sklonost ka teorijama zavjere kada je pretpostavila da je Kučanin u opisu namjerno povećao dimenzije kratera u Majdanskoj ulici kako bi implicirao da je bačena veća avio-bomba. Vijeće s tim u vezi ne prihvata njen iskaz.[14902] Vijeće se također nije van razumne sumnje uvjerilo u Zečevićev iskaz da je bomba koja je pala u ulicu Safeta Zajke bila aerosolna bomba. Vijeće, naime, smatra da su oštećenja na koja se on poziva u prilog takvom zaključku također mogla biti posljedica eksplozije modifikovane avio-bombe s čvrstim eksplozivnim punjenjem, kao što to tvrde vještakinje Anđelković-Lukić i Subotić. Vijeće stoga ne može da prihvati kao tačan onaj dio činjenice o kojoj je presuđeno 3044 a koji se odnosi na aerosolni eksploziv. Naposljetku, međutim, Vijeće ipak smatra da pitanje vrste eksplozivnog punjenja korištenog u ovim bombama nije relevantno, s obzirom na njihovu veličinu i izuzetno razorno dejstvo.

4438. S obzirom na malu udaljenost između ta dva mjesta incidenata i činjenicu da su se ona nalazila na istoj vatrenoj liniji, Vijeće nadalje smatra da su obje modifikovane avio-bombe ispaljene s iste lokacije, kao i da ih je lansirala ista posada.[14903] S obzirom na veliku razdaljinu s koje su ispaljene te dvije modifikovane avio-bombe, a to su rekli i vještaci Zečević i Subotić kad su govorili o incidentu u Ulici Safeta Zajke, Vijeće se također uvjerilo da je te bombe lansirao SRK. Pored toga, činjenica da ABiH nije posjedovala takve bombe također ukazuje na to da je njih lansirao SRK. Vijeće se također uvjerilo da su one lansirane s položaja SRK-a, koji se nalaze jugoistočno u odnosu na mjesta incidenta, kao što je to utvrdio CSB Sarajevo. Iako je Dušan Škrba izjavio da one nisu ispaljene iz njegove vatrene zone, to jest s Prljevog Brda, ta lokacija nikada nije pominjana kao mjesto porijekla paljbe. Naprotiv, svjedok KDZ166 je u svom izvještaju naveo područje Pavlovca, koje se nalazi južno od Lukavice i jugoistočno od mjesta incidenata. Na kraju, međutim, Vijeće ipak smatra da, s obzirom na gore izvedene zaključke, nije nužno utvrditi tačno porijeklo vatre.[14904]

[14901] Pored toga, Vijeće podsjeća da su i Zorica Subotić i Mirjana Anđelković-Lukić došle do istog zaključka u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici, uprkos činjenici da je sam SRK izvijestio da je tom prilikom lansirana bomba FAB-250. Vijeće stoga smatra da je poljuljana pouzdanost njihove ocjene u vezi s vrstom modifikovanih avio-bombi upotrijebljenih u incidentima iz priloga Optužnici.

[14902] Vijeće napominje da je Kučanin, kad je riječ o incidentu u ulici Safeta Zajke, opisao krater koji je zapravo bio manji od kratera koji je premjerio svjedok KDZ166. Vijeće stoga smatra da su razlike koje postoje u opisima mjesta incidenta koje su dali Kučanin i svjedok KDZ166 najvjerovatnije posljedica nepreciznosti nastalih prilikom opisivanja i/ili mjerenja kratera.

[14903] Vrijeme proteklo između lansiranja dvije modifikovane avio-bombe 24. maja 1995. odgovara Miloševićevoj izjavi da su posadama za lansiranje bila potrebna najmanje sata između lansiranja. V. fusnota 14679.

[14904] Čak i ako se, dakle, prihvati Simićeva izjava da nijedna modifikovana avio-bomba nikada nije lansirana iz zone odgovornosti 1. sarajevske mehanizovane brigade, time nije isključena mogućnost da je ona lansirana iza linija 1. sarajevske mehanizovane brigade, ali i dalje s područja pod kontrolom SRK-a, naročito ako se uzme u obzir iskaz Zorice Subotić o tome da je modifikovana avio-bomba koja je pala u ulici Safeta Zajke lansirana s razdaljine veće od 6.000 metara.

4439. Kad je riječ o žrtvama, na osnovu dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, a naročito na osnovu medicinske dokumentacije i fotografija poginulih, Vijeće se uvjerilo da su u ta dva incidenta poginula četiri lica, dok je 11 ranjeno.[14905] Vijeće se takođe uvjerilo da su oni bili civili, te da u trenutku kada su bombe pale nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima. Iz tog razloga, Miloševićeva izjava da u Majdanskoj ulici nije bilo žrtava očito je netačna i zapravo pokazuje da je on pokušavao da umanji štetu koju su prouzrokovala dejstva SRK-a toga dana.

4440. Naposljetku, kad je riječ o argumentu optuženog da su se oba mjesta incidenata nalazila u industrijskoj zoni, blizu vojnih objekata, Vijeće prihvata da je u blizini oba mjesta incidenata zaista bilo više industrijskih postrojenja. Međutim, unutar industrijske zone su se nalazile i stambene četvrti i mnogi civili su tu živjeli i radili. Premda se komandno mjesto 102. motorizovane brigade ABiH nalazilo u fabrici "Žica", nekih 100 metara udaljeno od mjesta incidenta u ulici Safeta Zajke, duž same ulice su bile nanizane stambene kuće i to je bila isključivo stambena četvrt. Čak i da je, kao što pretpostavlja Zorica Subotić, fabrika "Žica" bila namjeravana meta modifikovane avio-bombe, koja je naposljetku pogodila Ulicu Safeta Zajke, SRK je nju promašio za oko 100 metara.

4441. Kad je riječ o incidentu u Majdanskoj ulici, Vijeće podsjeća na tvrdnju optuženog da je meta bila trafo-stanica, dok se istureno komandno mjesto 1. bataljona 102. motorizovane brigade nalazilo u blizini. Čak i ako se pretpostavi da je trafo-stanica zaista bila meta, Vijeće ne prihvata tvrdnju da je ona bila legitiman vojni cilj. Naprotiv, radi se o civilnom objektu koji je služio za dostavljanje električne energije gradu i njegovom stanovništvu. Isto se može reći za dalekovodni stub koji je uništen u tom incidentu. Što se tiče isturenog komandnog mjesta 1. bataljona 102. motorizovane brigade, koje se nalazilo blizu Majdanske ulice, Vijeću nisu predočeni dokazi o njegovoj tačnoj lokaciji ili udaljenosti od mjesta incidenta. Radojčić je u svom svjedočenju samo izjavio da se ono nalazilo u zgradi škole, u Prvomajskoj ulici. Vijeće napominje da je ta ulica udaljena oko 150 metara od mjesta incidenta.[14906] Čak i ako se pretpostavi da je škola zapravo bila meta napada, SRK je nju i u ovom slučaju promašio za više od 100 metara.

4442. Prema tome, iako su dvije modifikovane avio-bombe zaista ispaljene 24. maja 1995. na područje s više industrijskih objekata i makar jednim vojnim ciljem, Vijeće se nije uvjerilo da su one lansirane kako bi se neutralisala neka vojna meta. Da je SRK želio da uništi komandno mjesto koje se nalazilo u fabrici "Žica", on bi to pokušao da učini s drugom modifikovanom avio-bombom koju je lansirao kasnije tog popodneva. Međutim, druga bomba je pala na područje udaljeno oko

[14905] V. fusnote 14853, 14862.

[14906] P1803 (Mapa Alipašinog Polja). V. takođe P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje) (gdje se vidi lokacija Prvomajske ulice).

600 metara od fabrike "Žica". To se desilo ili zato što SRK zapravo nije namjeravao da uništi komandno mjesto u "Žici", ili je druga bomba, ako SRK to jeste namjeravao, u velikoj mjeri promašila metu, što ponovo pokazuje koliko je to oružje po svojoj prirodi bilo neprecizno. U svakom slučaju, s obzirom na takvu nepreciznost, i imajući u vidu razornu moć modifikovanih avio-bombi, kao i činjenicu da su se oko gore navedenih industrijskih objekata nalazile stambene četvrti, vojnici i oficiri SRK-a koji su naredili i izvršili lansiranje dvije modifikovane avio-bombe trebalo je da budu svjesni toga da će takav napad prouzrokovati žrtve među civilnim stanovništvom, kao i znatno uništavanje civilne imovine.

(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici)

4443. Prema navodima iz Optužnice, 26. maja 1995. jedna modifikovana avio-bomba pogodila je zgradu blizu stambenog bloka u ulici Safeta Hadžića (danas Prvomajska ulica)[14907] uništivši tri gornja sprata stambene zgrade, nakon čega je uslijedilo nekoliko artiljerijskih granata.[14908] U Optužnici se navodi da je 17 lica ranjeno, od kojih dva teško, kao i da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a, iz pravca zapada-jugozapada.[14909] Optuženi tvrdi da je modifikovana avio-bomba upotrijebljena u ovom incidentu bila bomba FAB-100, koja je rikošetirala o namjeravanu metu, zgradu Televizije, i zatim pogodila zgradu u ulici Safeta Hadžića.[14910] Optuženi takođe tvrdi da nema dokaza u prilog izvještaju policije da je nakon modifikovane avio-bombe na to područje ispaljeno deset artiljerijskih granata. On tvrdi da ti projektili ili nisu pali na to područje, ili da su ti napadi inscenirani.[14911]

4444. Dana 26. maja 1995., oko 11:00 sati, svjedok KDZ036 je bio na trgu ispred jedne stambene zgrade u Prvomajskoj ulici u Švrakinom Selu.[14912] U tom trenutku na trgu je bilo između 40 i 50 osoba, budući da je vrijeme bilo lijepo, da je granatiranje utihnulo i da nije bilo vojnih operacija na tom području.[14913] Svjedok KDZ036 je čuo buku sličnu zvuku aviona u brzom letu, ili helikoptera, i

---

14907 Adresa ove zgrade je više puta mijenjana. Najprije je to bila Prvomajska ulica br. 52, zatim ulica Safeta Hadžića br. 52, a potom je u novembru 1995. to postala Prvomajska ulica br. 4. V. P5061 (Dopis Ureda bošnjačkog službenika za vezu BiH MKSJ-u, 10. april 2012.).

14908 Optužnica, incident 13 iz Priloga G Optužnici.

14909 Optužnica, incident 13 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 76.

14910 Završni podnesak odbrane, par. 2371.

14911 Završni podnesak odbrane, par. 2371–2372.

14912 Svjedok KDZ036, P475 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4523–4527 (pod pečatom); P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom); P456 (Vazdušna fotografija Sarajeva).

14913 P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ036, P476 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4538. V. činjenica o kojoj je presuđeno 3054. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3053.

par sekundi kasnije došlo je do snažne eksplozije, koja ga je oborila na zemlju.[14914] Kad je pogledao oko sebe, vidio je cigle kako padaju s jedne zgrade i ljude koji jauču.[14915] Odveden je u bolnicu Koševo jer je imao duboku posjekotinu na desnoj strani leđa.[14916] Kasnije je svjedok KDZ036 saznao da se eksplozija dogodila na krovu jedne petospratnice u blizini i da su uništena tri gornja sprata. Vidio je veliki krater na krovu te zgrade.[14917] Pored toga, na svim okolnim zgradama su razbijeni prozori.[14918] Niko nije poginuo uslijed eksplozije,[14919] ali su najmanje dvije osobe teško ranjene, a 14 je zadobilo lakše povrede.[14920] Svjedok KDZ036 nije čuo druge eksplozije tog dana.[14921] On je u svom svjedočenju izjavio da je to bila najjača eksplozija koju je ikada čuo i da se razlikovala od svih drugih vrsta eksplozija od minobacača, ili granata, koje je ranije čuo.[14922]

4445. Istragu o incidentu obavio je tim iz CSB-a Sarajevo, u čijem su sastavu bili svjedok KDZ485 i svjedok KDZ477.[14923] Po dolasku na mjesto incidenta u 13:35 sati, tim je obavio uviđaj, a svjedok KDZ477 je fotografisao oštećenja.[14924] Na osnovu zvaničnog izvještaja od 1. juna 1995. koji je napisao svjedok KDZ485, istragom je utvrđeno da su oko deset artiljerijskih projektila i "jedna eksplozivna naprava velike razorne moći" pali na dio naselja Švrakino Selo, u blizini stambenih objekata u ulicama Safeta Hadžića i Majdanska.[14925] Ulica Safeta Hadžića bila je

---

14914 Svjedok KDZ036, P475 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4523–4527 (pod pečatom); P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom). Svjedok KDZ477 je takođe čuo buku i vidio da je bomba preletjela stanicu policije u Novom Gradu prije nego što je pogodila ulicu. Prema njegovim riječima, bomba je ličila na mali avion i došla je iz pravca zapada. V. P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 85–86; D533 (Fotografije u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), *e-court* str. 1; svjedok KDZ477, T. 10913–10914, 10923–10924 (31. januar 2011.), T. 11027–11032 (1. februar 2011.) (gdje je svjedok tokom svjedočenja u sudnici izjavio da nije siguran da li je bomba koju je vidio povezana s ovim incidentom ili s incidentom koji se odigrao mjesec dana kasnije, ali je rekao da je prvobitna izjava koju je dao 2006., i u kojoj je izjavio da je buka povezana s ovim incidentom, najtačnija; D980 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

14915 P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

14916 Svjedok KDZ036, P475 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4533–4534 (pod pečatom); P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

14917 P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom); P456 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ036).

14918 P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

14919 Svjedok KDZ036, P476 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4536–4537.

14920 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3056.

14921 P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

14922 Svjedok KDZ036, P476 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4537; P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

14923 P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 20; svjedok KDZ485, T. 8950–8951 (3. novembar 2010.); P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 84, 87; P2167 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.); D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

14924 P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 1; P2167 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.); P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 87–88; svjedok KDZ477, T. 10928–10930 (31. januar 2011.); D533 (Fotografije u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

14925 P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 1–2; D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

naseljeni dio grada sa stambenim zgradama i poslovnim prostorima, u blizini Majdanske ulice.[14926] Tim je pregledao artiljerijske projektile, od kojih su neki imali oznake s kukastim krstom, i zaključio da su svi bili panciro-eksplozivni artiljerijski projektili kalibra 90 mm proizvedeni u nacističkoj Njemačkoj, kao i da su svi ispaljeni iz neutvrđenog oružja, zapadno u odnosu na mjesto incidenta, iz pravca Ilidže.[14927] Kad je riječ o eksplozivnoj napravi velike razorne moći, u izvještaju se navodi da je ona pogodila krov stambene zgrade u Ulici Safeta Hadžića br. 52 (ranije Prvomajska ulica)[14928] i potpuno uništila stan na posljednjem spratu, te pričinila materijalnu štetu u više stanova na trećem spratu.[14929] Na licu mjesta su također pronađena tri raketna motora "GRAD", kao i dijelovi veznog lima.[14930] Na osnovu pregleda tragova, utvrđeno je da je projektil ispaljen iz pravca jug-jugozapad, što odgovara položajima Srba u Lukavici.[14931] U izvještaju se navodi da su dvije osobe zadobile teške tjelesne povrede, dok je drugih 16, uključujući jednu dvomjesečnu bebu, lakše povrijeđeno.[14932]

4446. Svjedok KDZ477 je u svom svjedočenju izjavio da nije djelovalo da je artiljerijskim granatama i modifikovanom avio-bombom, koje su pogodile to područje 26. maja 1995., gađana

---

14926 Činjenica o kojoj je presuđeno 3052.

14927 P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 2; D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

14928 Kao što je već navedeno, adresa ove zgrade je više puta mijenjana: najprije je bila Prvomajska ulica br. 52, zatim ulica Safeta Hadžića br. 52, a potom je u novembru 1995. postala Prvomajska ulica br. 4. V. P5061 (Dopis Ureda bošnjačkog službenika za vezu BiH MKSJ-u, 10. april 2012.).

14929 P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 2; D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.); svjedok KDZ485, T. 8952–8957 (3. novembar 2010.); D866 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ485); D867 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ485). V. također P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici). Premda se P1913 odnosi na broj 152, a ne 52 u Ulici Safeta Hadžića, Vijeće se, s obzirom na sve dokaze koji pokazuju pravo mjesto udara, uvjerilo da je svjedok KDZ485, kao što je i sam objasnio, jednostavno napravio slovnu grešku prilikom kucanja izvještaja.

14930 P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 2.

14931 P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 3. Ali v. D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.) (izvještaj o pretrazi lica mjesta, u kojem se navodi da je "iz pravca zapada s agresorskih položaja doletio […] projektil velike razorne moći").

14932 Dvije teško povrijeđene osobe bile su Albina Adrijata i Nura Osmanagić, dok su preostalih 15 navedenih u izvještaju bili Zaim Hatić, Ramiz Hevešlija, Alma Hevešlija, Zijada Redžepović, Haris Bešić, Ismet Osmanagić, Muharem Begović, Slavica Gavrilović, Adnan Abaza, Šefik Salčin, Nedžib Perović, Šaban Huremović, Emira Zahiragić, Štefica Kudra i Hida Bengir. U jednoj od službenih bilježaka u izvještaju navodi se da je lakše povrijeđena još jedna osoba, Lejla Redžepović. V. P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 3, 14; P1251 (Otpusna lista Državne bolnice u Sarajevu za Nuru Osmanagić); P1252 (Medicinski izvještaj za Nuru Osmanagić); P1250 (Otpusna lista Državne bolnice u Sarajevu za Zijadu Redžepović).

neka konkretna meta, kao i da se na tom području nalazilo isključivo civilno naselje s civilnim zgradama i stanicom policije. Tu nije bilo oružja ABiH.[14933]

4447. Nakon obavljenog uviđaja na licu mjesta, CSB Sarajevo je zatražio da se izvrši vještačenje tragova projektila za koji se tvrdilo da je došao iz pravca zapada-jugozapada i udario u stambenu zgradu u ulici Safeta Hadžića br. 52.[14934] Suljević je stoga pripremio izvještaj u kojem su analizirani pronađeni fragmenti i zaključio da se radilo o modifikovanoj avio-bombi koja se sastojala od avionske bombe čiji se tip nije mogao utvrditi i "više raketnih projektila tipa 'GRAD' kalibra 122 mm koje su služile kao pogonski sklop".[14935] Kada mu je postavljeno pitanje o projektilu s kukastim krstom, svjedok je izjavio da on nije bio u materijalu koji je pregledao, ali je napomenuo da je takvu granatu vidio u jednom drugom incidentu i da je utvrđeno da se tu radilo o artiljerijskoj granati kalibra 88 mm.[14936]

4448. Zečević je analizirao taj incident i zaključio da je projektil bio modifikovana avio-bomba s aerosolnim eksplozivom.[14937] Konstatujući da se u izvještajima lokalnih istražitelja navode dva različita pravca doleta, zapad (Ilidža) i jug-jugozapad (Lukavica), Zečević je, oslanjajući se na iskaze očevidaca koji nisu u spisu ovog predmeta, zaključio da je bomba zapravo došla iz pravca Ilidža-Rajlovac.[14938] On je pretpostavio da je azimut najvjerovatnije bio 285 stepeni, pošto bi se tako zaobišli naseljeni dijelovi Ilidže.[14939] Smatrajući da je upadni ugao morao biti veći od 25

14933 Svjedok KDZ477, T. 10924–10928 (31. januar 2011.); P2168 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477). Na pitanje da li je stanica policije bila udaljena oko 150 metara od mjesta incidenta, svjedok KDZ477 je odgovorio da ne zna. V. svjedok KDZ477, T. 11024–11026, 11053–11056 (1. februar 2011.); D979 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477); D986 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

14934 P1325 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), *e-court* str. 1. Vijeće napominje da se, iako se u dokumentu u verziji na engleskom navodi "jug-jug-zapad", u izvornom dokumentu napisanom na b/h/s-u navodi pravac "zapad-jugozapad".

14935 P1325 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 8. V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 53; Ekrem Suljević, T. 5782–5784 (22. juli 2010.). Tokom unakrsnog ispitivanja Suljević je prihvatio da se nije mogao utvrditi tip avio-bombe, ali je ostao pri tvrdnji da, s obzirom na fragmente pronađene na licu mjesta, nema sumnje da se radilo o modifikovanoj avio-bombi. V. Ekrem Suljević, T. 5783–5785 (22. juli 2010.). Na pitanje na koji način je CSB Sarajevo odredio putanju projektila, Suljević nije znao da odgovori, ali je ponovio da se od njega samo tražilo da odredi tip projektila. V. Ekrem Suljević, T. 5779–5781 (22. juli 2010.). V. takođe svjedok KDZ485, T. 8955–8956, 8958 (3. novembar 2010.) (gdje je svjedok takođe izjavio da ne zna kako je utvrđen pravac paljbe, kao i da nijedan član tima na licu mjesta nije bio stručnjak za balistiku); svjedok KDZ477, T. 10923–10924 (31. januar 2011.).

14936 Suljević je takođe izjavio da je ona vjerovatno ispaljena iz topa kalibra 90 mm, budući da nije bilo lansera kalibra 88 mm. V. Ekrem Suljević, T. 5786–5788 (22. juli 2010.).

14937 Zečević je taj zaključak izveo na osnovu oštećenja na zgradi i iskaza osoba koje su bili očevici eksplozije. P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 125–126.

14938 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 126. Vijeće napominje da se Rajlovac nalazi sjeverozapadno u odnosu na mjesto incidenta i da je do 1992. bio u sastavu opštine Novi Grad. V. odjeljak IV.A.1.c.iii: Novi Grad.

14939 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 126.

stepeni, svjedok je zaključio da je modifikovana avio-bomba prešla razdaljinu od oko 5.800 metara, što znači da je mjesto otvaranja vatre bilo negdje u Butilama.[14940]

4449. Mirjana Anđelković-Lukić je osporila Zečevićevu analizu i, na osnovu nanijete materijalne štete, zaključila da je modifikovana avio-bomba, koja je eksplodirala u tom incidentu, bila bomba FAB-250 s tri raketna motora i čvrstim eksplozivnim punjenjem.[14941] Premda se Zorica Subotić složila da to nije bila aerosolna bomba, na osnovu oštećenja na petom spratu stambene zgrade i činjenice da je jedna od žrtava koja se tu nalazila preživjela, ona je zaključila da se zapravo radilo o bombi FAB-100.[14942] Zorica Subotić je takođe osporila pravac doleta koji je Zečević utvrdio i napomenula da je to pretpostavka koja se kosi sa svim izvještajima lokalnih istražitelja.[14943] Osim toga, ona je, na osnovu fotografije materijalne štete na petom spratu zgrade, osporila pravce vatre koje su odredili lokalni istražitelji i ustvrdila da je modifikovana avio-bomba zapravo došla iz pravca zgrade Televizije, moguće mete napada, nakon što je rikošetirala o nju.[14944] Kad je riječ o deset artiljerijskih projektila koji su takođe pogodili to područje 26. maja 1995., Zorica Subotić je ustvrdila da se ni za jedan ne može reći da je "dokazan" i iznijela stav da izvjesna oštećenja, prikazana na fotografijama mjesta udara, ukazuju na to da su određeni krateri ručno kopani, dok su pak neka druga oštećenja prouzrokovana postavljenim eksplozivnim napravama ili paljbom

[14940] P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 126–127.

[14941] D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 23–26.

[14942] D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 75–79; Zorica Subotić, T. 38202–38203 (14. maj 2013.).

[14943] D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 79–81.

[14944] D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 81–87, 181, 184 (gdje se takođe kaže da je razdaljina između zgrade Televizije i zgrade u ulici Safeta Hadžića br. 52 oko 620 metara, dok je razlika u visini 45 metara). V. Zorica Subotić, T. 38194–38199 (13. maj 2013.). U sklopu svoje teze da je modifikovana avio-bomba rikošetirala o zgradu Televizije i potom eksplodirala u ulici Safeta Hadžića br. 52, optuženi je osporio Suljevićeve navode u vezi s putanjom modifikovane avio-bombe koju je CSB Sarajevo utvrdio za incident kod zgrade Televizije, koji se odigrao mjesec dana kasnije i koji je povučen iz Optužnice (incident 17 iz Priloga G Optužnici). Međutim, Suljević je objasnio da je on znao samo za redoslijed događaja u slučaju kada je modifikovana avio-bomba pogodila zgradu Televizije 28. juna, a ne i njenu tačnu putanju prije udara. Ekrem Suljević, T. 5740–5778 (22. juli 2010.); D526 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem zgrade RTV-a 28. juna 1995.); D527 (Skica koju je nacrtao tim odbrane Radovana Karadžića); D528 (Dokazni predmet D527 s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D529 (Fotografija 5 iz dokaznog predmeta D526 s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); P1341 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem zgrade RTV-a 28. juna 1995.); D530 (Fotografija zgrade RTV-a BiH s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D531 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević). V. takođe Berko Zečević, T. 12254–12272 (23. februar 2011.).

otvorenom u blizini mjesta incidenta.[14945] Ona je također izjavila da tragovi na projektilima s nacističkim oznakama pokazuju da su oni ispaljeni tokom Drugog svjetskog rata.[14946]

4450. Kao što je to bio slučaj s incidentima koji su se odigrali 24. maja 1995., Radojčić je podsjetio da se ovaj incident odigrao tokom "žestoke" ofanzive ABiH[14947] i da je mjesto incidenta bilo "u neposrednoj blizini zgrade TV i industrijskog kompleksa gdje se nalazilo mnoštvo vojnih instalacija", uključujući istureno komandno mjesto 1. bataljona 102. motorizovane brigade ABiH u Prvomajskoj ulici.[14948] On je u svom svjedočenju izjavio da nikada nije izdao naređenje da se otvori paljba ka mjestu incidenta, niti je primio informacije o tom incidentu, ali je prihvatio mogućnost da je vojna meta možda promašena.[14949] Milošević je u svom svjedočenju izjavio da SRK ne bi otvorio vatru da nije bio napadnut, te da su u vrijeme kad se dogodio taj incident snage ABiH pokušavale da izvrše proboj preko Nedžarića kako bi se povezale s drugim snagama ABiH.[14950]

4451. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je formalno primilo na znanje i sljedeće činjenice koje se odnose na mjesto otvaranja vatre u ovom incidentu i status žrtava: (i) ulicu Safeta Hadžića pogodila je 26. maja 1995. modifikovana avio-bomba;[14951] (ii) sve žrtve su bile civili;[14952] (iii) modifikovana avio-bomba ispaljena je s područja Ilidže-Rajlovca, što je bila teritorija pod kontrolom SRK-a, a ispalili su je pripadnici SRK-a.[14953]

4452. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je projektil, koji je pao u ulici Safeta Hadžića 26. maja 1995., bio modifikovana avio-bomba. Premda CSB Sarajevo nije utvrdio koji je tip bombe upotrijebljen, Vijeće se, na osnovu stepena materijalne štete prouzrokovane na tri sprata petospratne stambene zgrade, uvjerilo da je

---

14945 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 87–102, 104–106; Zorica Subotić, T. 38208–38211 (14. maj 2013.); D3539 (Fotografija granatirane zgrade s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

14946 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 95–99.

14947 Vijeće napominje da se u Radojčićevoj izjavi pominje 26. jun, a ne 26. maj 1995. Međutim, s obzirom na njegov iskaz u vezi s incidentom 12 iz Priloga G Optužnici, Vijeće smatra da se radi o grešci u kucanju i vodiće se pretpostavkom da je svjedok govorio o periodu od 24. do 26. maja 1995. Isto važi i za izjavu Nikole Mijatovića. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 112–113; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 26.

14948 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 112–113. Po Radojčićevim riječima, to istureno komandno mjesto nalazilo se u zgradi škole "Pavle Goranin". Međutim, Vijeću nisu predočeni nikakvi drugi dokazi u vezi s tom zgradom, pa ni informacija o tome koliko je ona udaljena od mjesta incidenta. V. također D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 26.

14949 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 113.

14950 Dragomir Milošević, T. 32779 (28. januar 2013.).

14951 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3055.

14952 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3056.

14953 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3057.

data bomba bila veća od bombe FAB-100. Oslanjajući se na iskaz Mirjane Anđelković-Lukić, Vijeće smatra da je to najvjerovatnije bila modifikovana avio-bomba FAB-250 s tri raketna motora, te stoga ne smatra uvjerljivom Zečevićevu tvrdnju da se radilo o aerosolnoj bombi. Međutim, Vijeće naposljetku smatra da pitanje vrste punjenja u bombi nije relevatno, s obzirom na njenu veličinu i izuzetno razorno dejstvo.

4453. Vijeće se, oslanjajući se na izvještaje o incidentu iz CSB-a Sarajevo i činjenice o kojima je presuđeno, takođe uvjerilo da je eksplozija ove modifikovane avio-bombe prouzrokovala znatnu materijalnu štetu na petospratnoj stambenoj zgradi, kao i na obližnjim zgradama. Osim toga, dvije osobe su teško povrijeđene, dok je 14 drugih, uključujući svjedoka KDZ036 i jednu dvomjesečnu bebu, zadobilo lakše povrede. Svi su oni bili civili koji su se nalazili u svojim stanovima i u trenutku eksplozije nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.

4454. Vijeće podsjeća da se u izvještajima lokalnih istražitelja navode dva različita pravca doleta, zapad-jugozapad i jug-jugozapad, dok je vještak Zečević smatrao da je bomba ispaljena iz pravca zapad-sjeverozapad, a Zorica Subotić da je ispaljena iz pravca sjever-sjeverozapad. U činjenici o kojoj je presuđeno 3057 navodi se pravac Ilidža-Rajlovac, što je pravac koji je utvrdio Zečević. Prema tome, čini se da nema slaganja u pogledu pravca iz kojeg je otvorena paljba u ovom incidentu. Međutim, Vijeće smatra da to pitanje zapravo nije relevantno, budući da se van svake razumne sumnje uvjerilo da je tu modifikovanu avio-bombu lansirao SRK. Taj zaključak se temelji na sljedećim činjenicama: (i) položaji SRK-a su se nalazili na svim tim pravcima doleta;[14954] (ii) razdaljina s koje te bombe moraju biti ispaljene kako bi bile efikasne je velika, obično između 4.000 i 6.000 metara, što znači da je izvor vatre bio na teritoriji pod kontrolom SRK-a,[14955] i (iii) jedino je SRK imao modifikovane avio-bombe u Sarajevu.[14956]

4455. Kao što je već rečeno, Zorica Subotić je izjavila da je najvjerovatnija meta u ovom incidentu bila zgrada Televizije, koja je, na osnovu njenih mjerenja, udaljena oko 620 metara od mjesta incidenta, te da se modifikovana avio-bomba najprije odbila o krov zgrade Televizije, a potom pala u ulici Safeta Hadžića. Prema riječima Zorice Subotić, tragovi koji su ostali od rikošeta pogrešno su potom pripisani incidentu s modifikovanom avio-bombom koji se odigrao 28. juna 1995., to jest, više od mjesec dana kasnije. Vijeće odbacuje taj iskaz, budući da se on temelji na sekundarnim izvorima, poput fotografija lica mjesta i odlazaka na mjesto incidenta više godina kasnije. Vijeće takođe smatra da su to veoma nategnute spekulacije. Vijeće konstatuje da su

[14954] V. par. 3782, 3787, 4470.
[14955] V. par. 4358, 4378.

uvjerljiviji izvještaji lokalnih istražitelja, koji su zaključili da su relevantni tragovi na krovu zgrade Televizije nastali 28. juna 1995., to jest, mjesec dana nakon incidenta u Ulici Safeta Hadžića. Međutim, čak i pod pretpostavkom da je analiza Zorice Subotić tačna i da se modifikovana avio-bomba zaista odbila o krov zgrade Televizije 26. maja 1995., Vijeće smatra da zgrada Televizije nije bila legitimna vojna meta, već civilni objekat.[14957]

4456. Nadalje, Vijeće konstatuje da je, nakon eksplozije modifikovane avio-bombe, SRK ispalio više artiljerijskih projektila koji su pali na to područje. Vijeće odbacuje iskaz Zorice Subotić da su ti projektili ili podmetnuti ili ispaljeni iz blizine, to jest, od strane ABiH. I u ovom slučaju ona je svoj zaključak izvela na osnovu sekundarnih izvora, poput fotografija materijalne štete, dok je istovremeno odbacila sve nalaze lokalnih istražitelja. Osim toga, ukoliko je tačna, njena tvrdnja bi značila da je postojala velika zavjera u kojoj je više osoba učestvovalo u podmetanju eksplodiranih i neeksplodiranih artiljerijskih projektila u tom rejonu, dok je ABiH istovremeno ispaljivala druge projektile sa svojih obližnjih položaja, kao i da je sve to ostalo neprimijećeno. Takva tvrdnja jednostavno nije razumna i ponovo pokazuje da Zorica Subotić nije nepristrasan vještak, te da njeno svjedočenje karakteriše pristrasnost u korist optuženog.

4457. Iako su svjedoci koje je pozvao optuženi izjavili da se taj incident desio tokom ofanzive ABiH, Vijeće podsjeća da je svjedok KDZ036 izjavio da je područje na kojem se incident odigrao bilo mirno tog dana i da je više osoba bilo napolju, na trgu, prije nego što je pala modifikovana avio-bomba. Prema tome, čak i ako je tog dana negdje u Sarajevu bilo borbi, Vijeće smatra da se one nisu vodile u blizini mjesta incidenta. Kad je riječ o navodu da je to bila industrijska zona i da se istureno komandno mjesto 102. brigade nalazilo u Prvomajskoj ulici, Vijeću nisu predočeni nikakvi drugi dokazi o tom komandnom mjestu, pa ni dokazi o njegovoj udaljenosti od mjesta incidenta. Osim toga, iako neke industrijske zgrade jesu bile u blizini, samo mjesto incidenta nalazilo se u naseljenom dijelu, punom zgrada u kojim su živjeli civili. Vijeće stoga smatra da modifikovana avio-bomba i artiljerijski projektili koji su nakon nje ispaljeni nisu imali za cilj da se neutrališe neka konkretna vojna meta. Naprotiv, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su vojnici SRK-a ispalili modifikovanu avio-bombu u prevashodno stambenu četvrt i da je, s obzirom

---

14956 V. par. 4369.

14957 Vijeće napominje da mu nisu predočeni vjerodostojni dokazi o tome da su se jedinice ABiH nalazile u zgradi Televizije. Iako je Demurenko u svojoj pismenoj izjavi pomenuo da su jedinice ABiH bile "unutar i oko" zgrade Televizije, on je to učinio u kontekstu izvještaja UNPROFOR-a od 16. juna 1995., u kojem se konstatuje pomjeranje naoružanja ABiH ka "televizijskom tornju" i evidentira da je ABiH otvorila minobacačku vatru iz pravca "TV2 zgrade" u 13.45 sati toga dana. V. D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), str. 80; D2299 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 16. juni 1995.), str. 19. Nejasno je, međutim, gdje se nalazila ta "TV2 zgrada" i da li je to zgrada Televizije o kojoj govori Zorica Subotić u svojoj analizi. Od Demurenka nije traženo da to pojasni. Vijeće također podsjeća da je svjedok KDZ477 tokom svjedočenja izjavio da nikada nije čuo da su snage ABiH bile u zgradi Televizije. V. svjedok KDZ477, T. 11054 (1. februar 2011.).

na nepreciznost modifikovanih avio-bombi i njihovu razornu moć, trebalo da budu svjesni toga da će takav napad nanijeti veliku materijalnu štetu civilnim objektima i prouzrokovati žrtve među civilima.

(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici)

4458. U Optužnici se navodi da je 16. juna 1995., oko 10:00 sati, jedna modifikovana avio-bomba, ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a iz pravca sjeverozapada, pogodila zgradu "UMC-a i onkološkog odjeljenja u ulici Dositejeva 4-a", čime je nanijeta velika šteta, a tri lica su lakše ranjena.[14958] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku navodi da je u eksploziji ranjeno "troje ili četvoro civila" i da je bomba ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a, ali se ne precizira pravac vatre.[14959] Optuženi tvrdi da je Dositejevu ulicu pogodila bomba FAB-100 s čvrstim eksplozivnim punjenjem i da su se u oštećenoj zgradi nalazili uredi Ministarstva odbrane, kao i da se zgrada nalazila u blizini Komande 1. korpusa ABiH, te drugih vojnih meta, uključujući Predsjedništvo BiH.[14960]

4459. Dana 16. juna 1995., jedan projektil je eksplodirao u Univerzitetskom medicinskom centru, Institutu za radiologiju i onkologiju (dalje u tekstu: UMC), u Dositejevoj ulici br. 4a.[14961] CSB Sarajevo je 17. juna 1995. obavio uviđaj na mjestu incidenta.[14962] Dva vojna posmatrača UN-a, uključujući Koningsa, takođe su bila prisutna.[14963] U izvještaju CSB-a Sarajevo konstatuje se da je "iz pravca sjeverozapada ispaljena [...] adaptirana naprava s raketnim projektilima", koja je eksplodirala kada je pogodila serklaž prozora toaleta na prvom spratu UMC-a Sarajevo/Instituta za onkologiju oko 11:03 sati, pri čemu su ranjene tri osobe, a toj i okolnim zgradama nanijeta je velika materijalna šteta.[14964]

14958 Optužnica, incident 14 iz Priloga G Optužnici.

14959 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 77.

14960 Završni podnesak odbrane, par. 2375–2376.

14961 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3058; P1328 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.); P1746 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

14962 P1328 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.); P1746 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.).

14963 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 45–46; P1746 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1.

14964 U izvještaju se navodi da su ranjene sljedeće osobe: Ivanka Skalj, Armin Skalj i Marija Maljić. Nakon što im je ukazana ljekarska pomoć, ti ljudi su otpušteni na kućno liječenje. V. P1328 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1; P1746 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem

4460. Na zahtjev CSB-a Sarajevo, Suljević je pripremio dodatni izvještaj, u kojem je utvrdio vrstu projektila koji je upotrijebljen u ovom incidentu, kao i pravac iz kojeg je on ispaljen.[14965] Suljević je otišao na mjesto incidenta, zajedno s timom CSB-a Sarajevo, kako bi prikupio fragmente i ispitao tragove eksplozije.[14966] U njegovom izvještaju se navodi da je jedan projektil pao u Dositejevoj ulici nakon granatiranja opštine Centar, te da su četiri osobe ranjene i da je pričinjena velika materijalna šteta.[14967] Nakon što je pregledao fragmente pronađene na mjestu incidenta, uključujući ostatke raketnih motora i metalni dio s tri kraka, Suljević je zaključio da se radi o "ostacima naprave sa tri raketna projektila tipa 'GRAD' kalibra 122 mm, adaptiranih najvjerovatnije s avio-bombom".[14968] Takođe je pronađen i fragment nepravilnog oblika s mlaznika raketnog projektila "Plamen" kalibra 128 mm, "koji najvjerovatnije nije pripadao napravi koja je eksplodirala".[14969] Kad je riječ o vrsti upotrijebljene bombe, Suljević je zaključio da je to bila avio-bomba, ili od 100 ili od 250 kilograma.[14970]

4461. Suljević je pravac doleta projektila utvrdio na osnovu pronađenih fragmenata i položaja dijelova raketnog motora.[14971] Budući da je pogođena sjeverna strana zgrade, on je zaključio da je azimut bio 348 stepeni u odnosu na sjever, plus ili minus deset stepeni, što odgovara pravcu "neprijateljskih položaja u širem rejonu 'Pionirske Doline'".[14972] Suljević je potvrdio da je linija razdvajanja između ABiH i VRS-a na tom pravcu bila negdje u Pionirskoj Dolini.[14973] Međutim, on je kategorički tvrdio da je projektil bio modifikovana avio-bomba koju je lansirao VRS, budući da ABiH nije imala takvo oružje.[14974]

Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1; P1963 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.).

14965 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 56–57.

14966 Ekrem Suljević, T. 6161–6164, 6166–6167 (6. septembar 2010.).

14967 P1327 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1.

14968 P1327 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 5; Ekrem Suljević, T. 6177–6178 (6. septembar 2010.).

14969 P1327 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 5; Ekrem Suljević, T. 6178–6180 (6. septembar 2010.). Kad mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje o tom fragmentu, Suljević je objasnio da su ljudi često kupili dijelove projektila, te da ovaj fragment možda potiče s drugog mjesta, ali je negirao da potiče iz nekog vojnog objekta ABiH u ulici, budući da se u toj zgradi nalazila medicinska služba. V. Ekrem Suljević, T. 6163, 6180 (6. septembar 2010.).

14970 Ekrem Suljević, T. 6172, 6176–6177 (6. septembar 2010.).

14971 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 57; Ekrem Suljević, T. 6170–6171 (6. septembar 2010.). Suljević nije izračunao ugao pada, jer njegova služba nije imala potrebna sredstva, a to ne bi ni imalo smisla, budući da modifikovane avio-bombe imaju raketni pogon. V. Ekrem Suljević, T. 6171 (6. septembar 2010.).

14972 P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 57; P1327 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 4–5; Ekrem Suljević, T. 6170–6174 (6. septembar 2010.).

14973 Ekrem Suljević, T. 6172–6174 (6. septembar 2010.).

14974 Ekrem Suljević, T. 6180, 6183–6186 (6. septembar 2010.).

4462. Konings je takođe bio na licu mjesta i u svom je svjedočenju izjavio da nije bilo moguće poslužiti se analizom kratera, tako da je to da je vatra došla "iz pravca sjevera", utvrđeno na osnovu tragova oštećenja.[14975] Poput Suljevića, Konings je zaključio da je bomba ispaljena sa strane bosanskih Srba, budući da nikada nije vidio takvu bombu na strani sukoba koju je kontrolisala ABiH i zato što bi se, da ju je ispalila ABiH, čuo zvuk paljbe.[14976]

4463. Suljević je u svom svjedočenju izjavio da su se u blizini mjesta incidenta nalazile "Željeznice BiH", kao i Ministarstvo vanjskih poslova, CSB Sarajevo i Predsjedništvo BiH.[14977] On nije znao da li je na tom području u neposrednoj okolini mjesta incidenta bilo stambenih zgrada, ali je napomenuo da se na jugu, ka Mis Irbinoj ulici, nalazio niz stambenih zgrada.[14978] Svjedok KDZ485 je u svom svjedočenju rekao da se u zgradi Predsjedništva nalazila kuhinja Ministarstva odbrane.[14979] Kako se navodi u dopisu koji je Alija Izetbegović uputio Harisu Silajdžiću, UNPROFOR je iz tog razloga smatrao da je ta zgrada vojna meta.[14980]

4464. U zvaničnom izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je kasnije tog dana, oko 17:00 sati, pala još jedna modifikovana avio-bomba, ovog puta u Ulici Čobanija.[14981] Tim iz CSB-a Sarajevo izvršio je uviđaj i na tom mjestu, zajedno s Koningsom i još jednim vojnim posmatračem UN-a.[14982] Prema Koningsovim riječima, ta bomba je takođe došla iz istog pravca na sjeveru kao i bomba koja je pogodila Dositejevu ulicu, to jest iz opšteg pravca sjevera.[14983]

4465. Nakon što je pregledao materijal u vezi s ovim incidentom, Zečević je zaključio da je dati projektil bio modifikovana avio-bomba s tri raketna motora, te da je imao aerosolni eksploziv, na šta ukazuju oštećenja na licu mjesta.[14984] On se nije složio sa Suljevićevim zaključkom u pogledu azimuta, jer bi to značilo da je mjesto lansiranja bilo "duboko u klancu u okviru tvornice 'Pretis'",

---

14975 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 47.

14976 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 48.

14977 Ekrem Suljević, T. 6164–6170 (6. septembar 2010.); D552 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević). Na osnovu razmjere na mapi područja na kom se incident odigrao, zgrada Predsjedništva je udaljena oko 100 metara od mjesta incidenta. V. D617 (Mapa Sarajeva).

14978 Ekrem Suljević, T. 6169 (6. septembar 2010.).

14979 Svjedok KDZ485, T. 8913–8916 (3. novembar 2010.); D860 (Dopis Alije Izetbegovića Harisu Silajdžiću, 17. april 1995.).

14980 D860 (Dopis Alije Izetbegovića Harisu Silajdžiću, 17. april 1995.).

14981 P1746 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 2. V. takođe P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 36–43.

14982 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 45–46.

14983 P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 47. Ali v. P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 36–43 (gdje se kaže da je postojala zabuna u vezi s tim da li je ulica Čobanija pogođena bombom ispaljenom sa sjeveroistoka ili sjeverozapada).

14984 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 130.

gdje bi lansiranje bilo nemoguće zbog strukture terena.[14985] Zečević smatra da je bomba "[n]ajverovatnije" doletjela iz pravca Kobilje glave, to jest da je azimut bio 315 stepeni, plus ili minus deset stepeni (sjeverozapad); Zečević je taj zaključak izveo na osnovu azimuta koji je utvrdio za incident u ulici Čobanija, jer su, po njegovom mišljenju, obje bombe ispaljene s istog položaja.[14986] Potom je svjedok "[n]a osnovu balističke analize" odredio da je mjesto lansiranja udaljeno oko 5.820 metara i da se nalazi u krugu fabrike "Pretis".[14987]

4466. Mirjana Anđelković-Lukić je, na osnovu efekata razaranja na licu mjesta i činjenice da se UMC nalazio u staroj zgradi od cigle, zaključila da se radilo o modifikovanoj bombi FAB-100, s tri raketna motora i čvrstim eksplozivnim punjenjem.[14988] Zorica Subotić se s tim složila, izjavivši da, suprotno Zečevićevom mišljenju, posljedice na licu mjesta ne odgovaraju tipičnim oštećenjima kakva prouzrokuje aerosolni eksploziv; pored toga, na licu mjesta nije pronađen nijedan krupniji dio metalne košuljice s aerosolnim eksplozivom.[14989] Zorica Subotić je takođe osporila azimut koji je Zečević naveo i rekla da on nije objasnio kako ga je utvrdio, kao i da je pogriješio što je odbacio azimut koji je odredio Suljević, ali je ignorisala činjenicu da je u tom pravcu vatre bilo i drugih područja prikladnih za lansiranje.[14990] Ona je takođe osporila razdaljinu do mjesta otvaranja vatre koju je Zečević utvrdio i izjavila da su to puke spekulacije, te da bi to značilo da je lansiranje izvršeno neposredno na liniji sukoba, što ne bi bilo pametno s bezbjednosnog gledišta.[14991] Naposljetku, Zorica Subotić se složila da je azimut koji je Suljević odredio ispravan, a to je zaključila na osnovu položaja raketa pronađenih na licu mjesta.[14992]

4467. Iako je prihvatila da je bomba pala na područje u centru Sarajeva, Zorica Subotić je izjavila da sama zgrada nije bila u stambenoj zoni, budući da su Predsjedništvo BiH, CSB Sarajevo,

---

14985 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 130–131.

14986 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 131, 135–139 (gdje se napominje da je udaljenost između ulica Dositejeve i Čobanije oko 600 metara).

14987 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 131.

14988 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 26–27.

14989 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 109–110.

14990 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 112–114 (gdje se dalje napominje da azimut koji je Suljević odredio znači da je putanja bombe prelazila preko "stambene zone na teritoriji gde je ona najuža"). V. takođe Zorica Subotić, T. 38207 (14. maj 2013.).

14991 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 114.

14992 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 114; Zorica Subotić, T. 38204–38205 (14. maj 2013.).

Komanda 1. korpusa ABiH i Komanda 105. brdske brigade bile u neposrednoj blizini te zgrade.[14993] Pored toga, ona tvrdi da je Komanda helikopterskih jedinica ABiH bila "[n]a mestu pada ove modifikovane bombe".[14994] Stoga je, po njenim riječima, modifikovana avio-bomba koja je pogodila UMC bila "praktično u cilju".[14995] Kad je riječ o fragmentima rakete "Plamen" kalibra 128 mm pronađenim na licu mjesta, Zorica Subotić je iznijela stav da je "[j]edino od logičnih objašnjenja" to da su oni bili u nekoj od prostorija UMC-a, što je po njenom mišljenju dodatna potvrda toga da su se oficiri ABiH nalazili u zgradi u trenutku incidenta.[14996]

4468. Vijeću su također predočeni dokazi da je ABiH sredinom juna pokrenula ofanzivu usmjerenu prevashodno prema položajima SRK-a.[14997] Kada je svjedočio o tom incidentu, Dragomir Milošević je izjavio da su, u noći između 15. i 16. juna, snage AbiH, u okviru početka ofanzive za "deblokadu Sarajeva", krenule protiv SRK-a kako s unutrašnjeg, tako i sa spoljašnjeg prstena oko Sarajeva.[14998] On je stoga 16. juna izvijestio Mladića o situaciji i, između ostalog, o tome da je SRK nanio teške

---

14993 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 107, 177–178, 183 (gdje se kaže da je Predsjedništvo udaljeno 80 metara od mjesta incidenta); Zorica Subotić, T. 38203–38204 (14. maj 2013.). Asim Džambasović je potvrdio da se komandno mjesto 1. korpusa nalazilo u Ulici Danijela Ozme br. 7. V. Asim Džambasović, T. 15192–15193 (22. juni 2011.). V. D617 (Mapa Sarajeva). Što se tiče Komande 105. brigade, on je potvrdio da se ona nalazila u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici. V. Asim Džambasović, T. 15207, 15210 (22. juni 2011.); D1377 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.9. Na osnovu razmjere na mapi područja na kom se incident odigrao, obje lokacije udaljene su oko 200 metara od mjesta incidenta.

14994 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 107–108, 183, 188. Pozivajući se na dopis Alije Izetbegovića upućen Harisu Silajdžiću (D860), Zorica Subotić je također ustvrdila da je Ministarstvo odbrane "kasnije [...] prebače[no]" u UMC. Vijeće ne vidi da u citiranom dopisu postoji osnov za njenu tvrdnju. Čak i ako je to tačno, ne postoje dokazi o tome kada je došlo do premještanja, niti da li je to bilo prije ili poslije incidenta. To, međutim, nije spriječilo Zoricu Subotić da kasnije u svom izvještaju (na stranicama 183 i 188) izjavi da se Ministarstvo odbrane nalazilo u zgradi UMC-a, što navodi na pogrešan zaključak.

14995 Zorica Subotić, T. 38206–38207 (14. maj 2013.).

14996 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 108–109.

14997 V. par. 3611.

14998 Dragomir Milošević, 32532–32533 (23. januar 2013.), T. 32737–32740, 32779, 32782 (28. januar 2013.); D2792 (Zapovijest 12. divizije ABiH, 11. juni 1995.). V. također D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 17. Ali v. Harry Konings, T. 9363–9369 (7. decembar 2010.) (gdje je svjedok priznao da se mnogo borbi vodilo tih dana, ali da su one bile na liniji sukoba i da to nije bila "ogromna ofanzivna operacija"); Savo Simić, T. 30137–30139 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH pokrenula napad "na sve linije odbrane"); svjedok KDZ304, T. 10506–10508 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok rekao da je ofanziva vođena na liniji sukoba); D958 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 17. juni 1995.); P2507 (Bilješke Anthonyja Banburyja s brifinga, 1. juli 1995.), par. 2 (gdje se navodi da su napadi pokrenuti duž linija sukoba); P1860 (Izvještaj UNMO-a, 19. juni 1995.), str. 2; D890 (Izvještaj 105. brigade ABiH o utrošku municije, 18. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 203, 213–214; P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 1–3. Borbeni izvještaji predočeni Vijeću potvrđuju Koningsovu izjavu o tome da su se borbe tokom 15. i 16. juna 1995. vodile na liniji sukoba. V. D2690 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juni 1995.); D2691 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juni 1995.); D2692 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juni 1995.); D2693 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juni 1995.); D2415 (Borbeni izvještaj 102. brdske brigade ABiH, 16. juni 1995.); D2416 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 16. juni 1995.); D186 (Borbeni izvještaj 111. brigade ABiH, 16. juni 1995.); D187 (Borbeni izvještaj 115. brdske brigade ABiH, 16. juni 1995.).

gubitke neprijatelju.[14999] Tokom tog razgovora, Mladić je naložio Miloševiću da "ud[a]ri Turke dok ih ima" i rekao da su "oni [...] krenuli po svaku cenu i neka to krvavo zabeleže".[15000] Mladić je takođe naredio Miloševiću da "ruši redom, ud[ara], samo vojne ciljeve", kako se, po riječima Miloševića, sve vrijeme i vodio rat u Sarajevu.[15001] Milošević je zatim energično negirao da je SRK lansirao bombe koje su pale u ulicama Dositejevoj i Čobaniji.[15002] On je takođe izjavio da je Komanda 1. korpusa ABiH bila u blizini mjesta incidenta, dok je posada helikopterske eskadrile bila smještena na mjestu incidenta.[15003]

4469. U jednom drugom presretnutom razgovoru od 16. juna 1995. godine, Prstojević je Radetu Ristiću, takođe pripadniku Kriznog štaba Ilidže,[15004] rekao da su Muslimani u Nedžarićima pokrenuli napad, ali da je on uspješno odvraćen i da su njegovi "potukli" "Turke" i poslali im koju "krmaču", na šta je Ristić odgovorio: "Pa i treba tako, jašta, pa treba tako sigurno da ih i tamo uzdrmamo."[15005]

4470. Treća sarajevska pješadijska brigada SRK-a, koja je nastala spajanjem Vogošćanske, Rajlovačke i Koševske brigade,[15006] nalazila se na sjeverozapadnom dijelu sarajevskog fronta.[15007] Zoran Kovačević, komandant mješovitog artiljerijskog bataljona 3. sarajevske brigade u vrijeme kad se incident odigrao,[15008] izjavio je u svom svjedočenju da je komandno mjesto brigade bilo u

---

14999 P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.); Dragomir Milošević, T. 32737–32740 (28. januar 2013.).

15000 P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.).

15001 P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.); Dragomir Milošević, T. 32737–32740 (28. januar 2013.).

15002 Dragomir Milošević, T. 32779–32780 (28. januar 2013.).

15003 Dragomir Milošević, T. 32780 (28. januar 2013.). Ali v. Ekrem Suljević, T. 6165 (6. septembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da čak nije ni znao da je u Sarajevu postojala helikopterska eskadrila); David Harland, T. 2351 (11. maj 2010.) (gdje je svjedok rekao da ABiH nije imala helikoptere u Sarajevu).

15004 D1193 (Članovi Kriznog štaba Ilidža, 10. april 1992.).

15005 P5638 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 16. juni 1995.). Vijeće napominje da je tokom svjedočenja Prstojević negirao da se izraz "krmača" odnosi na modifikovanu avio-bombu i tvrdio da se pod tim takođe misli na artiljerijsko oružje većeg kalibra. Nakon što mu je predočen razgovor koji je 2006. tužilaštvo obavilo s njim, a u kojem je govorio o bombama "krmačama" i njihovoj nepreciznosti, što s obzirom na sve dokaze o tim bombama jasno pokazuje da je govorio o modifikovanim avio-bombama, Prstojević je odbacio sadržaj razgovora iz 2006., izjavivši da je pogrešno preveden. Kao što je već pomenuto, Vijeće je preslušalo audio-snimak relevantnog dijela razgovora i zaključilo da je on ispravno preveden i transkribovan. Vijeće stoga ne prihvata Prstojevićev iskaz s tim u vezi i uvjereno je da je on u tom presretnutom razgovoru s Ristićem govorio o modifikovanim avio-bombama. V. Neđeljko Prstojević, T. 13570–13577 (17. mart 2011.); P2516 (Izvod iz transkripta razgovora s Neđeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom); P2517 (Izvod iz transkripta razgovora s Neđeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom).

15006 V. fusnota 542. V. takođe Miladin Trifunović, T. 30443 (27. novembar 2012.).

15007 Zoran Kovačević, T. 30612–30613 (28. novembar 2012.); Stanislav Galić, T. 37539 (22. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32569–32570 (23. januar 2013.).

15008 D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 3. Kovačević je prije toga bio pripadnik Vogošćanske brigade i takođe je služio u 1. krajiškom korpusu. V. D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 2.

Vogošći, dok su se njeni vatreni položaji nalazili u Blagovcu i Krivoglavcima, te da su bili okrenuti ka gradu i Žuči.[15009] Kovačević je izjavio da niko iz "Pretisa", niti iz njegove brigade, nije lansirao bombu koja je pogodila UMC-a, objasnivši da bi on čuo da je izvršeno lansiranje.[15010] Kovačević je, međutim, potvrdio da je njegova brigada vjerovatno imala lanser za avio-bombe.[15011] To potvrđuje još jedan dokument SRK-a u kojem piše da je Milošević 15. juna 1995. izvijestio Glavni štab VRS-a da su brigade na sjeverozapadnom dijelu fronta raspolagale s četiri lansera avio-bombi.[15012]

4471. Miladin Trifunović, bivši komandant Vogošćanske brigade i direktor transporta u "Pretisu" u vrijeme kad se incident odigrao,[15013] izjavio je u svom svjedočenju da nijedna modifikovana avio-bomba nije lansirana iz "Pretisa", niti iz zone odgovornosti brigade.[15014] On je izjavio da se nalazio u krugu "Pretisa" u to vrijeme i da nije čuo ništa nalik lansiranju modifikovane avio-bombe.[15015]

4472. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno: (i) dana 16. juna 1995., jedna modifikovana avio-bomba eksplodirala je u UMC-u;[15016] (ii) uslijed eksplozije, tri ili četiri civila su ranjena i neke od okolnih zgrada su uništene[15017] i (iii) modifikovana avio-bomba ispaljena je s mjesta izvan linija sukoba i na teritoriji pod kontrolom SRK-a, a ispalili su je pripadnici SRK-a.[15018]

4473. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je jedna modifikovana avio-bomba s tri raketna motora pogodila UMC-a 16. juna 1995. Iako je Zečević zaključio da se radi o aerosolnoj bombi (te stoga bombi FAB-250), Zorica Subotić i

---

15009 D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 4–5; Zoran Kovačević, T. 30593–30595 (28. novembar 2012.); D2486 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Zoran Kovačević); D2487 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Zoran Kovačević); D2488 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Zoran Kovačević). V. također D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 12–13; D2445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miladin Trifunović); D2446 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miladin Trifunović); Miladin Trifunović, T. 30378–30387 (15. novembar 2012.).

15010 D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 23; Zoran Kovačević, T. 30617 (28. novembar 2012.).

15011 Zoran Kovačević, T. 30613–30615 (28. novembar 2012.).

15012 P1283 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s avionskim naoružanjem, 15. juni 1995.). V. također P1300 (Naređenje SRK-a, 11. juli 1995.) i P1314 (Zahtjev 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u, 25. juli 1995.) (u oba se navodi da je 3. sarajevska pješadijska brigada imala modifikovane avio-bombe u svom arsenalu).

15013 D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 1.

15014 D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 22.

15015 Miladin Trifunović, T. 30442–30443 (27. novembar 2012.).

15016 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3058.

15017 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3059.

15018 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3060.

Mirjana Anđelković-Lukić smatraju da je u pitanju bomba FAB-100. Suljević je zaključio da je to bila modifikovana avio-bomba od 100 ili 250 kilograma. S obzirom na to da je UMC zaista bio od cigle, kao što se vidi na fotografijama oštećenja, i s obzirom na to da i FAB-100 i FAB-250 mogu da se montiraju na tri raketna motora, Vijeće nije u mogućnosti da utvrdi da li je u tom incidentu upotrijebljena bomba FAB-100 ili FAB-250. Vijeće se takođe nije uvjerilo da je data bomba imala aerosolni eksploziv, budući da je takvu materijalnu štetu mogla da prouzrokuje i bomba s čvrstim punjenjem, kao što tvrdi Mirjana Anđelković-Lukić. Međutim, u svakom slučaju, nema sumnje u to da je dati projektil bio veoma razorna modifikovana avio-bomba, kao što to pokazuju oštećenja prouzrokovana eksplozijom i fragmenti prikupljeni na licu mjesta.

4474. Oslanjajući se na dokaze i činjenicu o kojoj je presuđeno 3059, Vijeće se, dalje, uvjerilo da je uslijed eksplozije ranjeno troje civila, koji u vrijeme kad se odigrao incident nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.[15019]

4475. Kad je riječ o pravcu vatre, Vijeće se uvjerilo da je projektil ispaljen iz pravca sjeverozapada. Premda postoje određene razlike u azimutu koji je utvrdio Zečević i azimutu koji je utvrdio Suljević, Vijeće se naposljetku van svake razumne sumnje uvjerilo da je modifikovana avio-bomba ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a. To potvrđuje presretnuti razgovor vođen na dan incidenta, tokom kojeg je Prstojević rekao Ristiću da su poslali koju "krmaču" bosanskim Muslimanima. Konings je takođe bio uvjeren da je bomba ispaljena na strani sukoba koju je kontrolisao SRK, budući da bi se čulo lansiranje modifikovane avio-bombe u slučaju da je ona bila ispaljena iz grada. Pored toga, kao što je navedeno gore,[15020] položaji SRK-a su se nalazili na utvrđenom pravcu vatre, a modifikovane avio-bombe moraju biti lansirane s veće udaljenosti, što znači da je izvor vatre u ovom incidentu zasigurno bio na teritoriji pod kontrolom SRK-a; uz to, jedino je SRK imao modifikovane avio-bombe u Sarajevu.

4476. Kad je riječ o argumentu optuženog da je bomba pogodila nenaseljenu zonu i legitimnu vojnu metu, Vijeće najprije podsjeća da se Dositejeva ulica nalazi u centru Sarajeva, nedaleko od Mis Irbine ulice, samim tim u području prepunom civilnih objekata i civilnog stanovništva. Vijeće takođe napominje da, osim iskaza Miloševića i Zorice Subotić, Vijeću nisu predočeni drugi dokazi o tome da su pripadnici helikopterske eskadrile bili smješteni u UMC-u u vrijeme incidenta, pa čak ni dokazi o samoj helikopterskoj eksadrili. Pored toga, Vijeće je ustanovilo da ni Zorica Subotić ni Milošević nisu vjerodostojni, budući da su oboje pokušali da umanje štetu koju su prouzrokovale

[15019] V. takođe par. 4976.
[15020] V. par. 4454.

aktivnosti SRK-a u Sarajevu, te da su bili izuzetno pristrasni u svom svjedočenju. Vijeće se stoga, u nedostatku drugih potkrepljujućih i vjerodostojnih dokaza, nije uvjerilo da je helikopterska eskadrila bila u zgradi UMC-a u vrijeme incidenta. Pored toga, Vijeće je već odbacilo tvrdnju Zorice Subotić da su se dijelovi Ministarstva odbrane u to vrijeme nalazili u zgradi i, kao što je već navedeno, smatra da je njen iskaz s tim u vezi neiskren.[15021]

4477. Kad je riječ o komandama 1. korpusa i 105. brigade ABiH, Vijeće je ustanovilo da su se one nalazile u ulici Danijela Ozme i u Trampinoj ulici, kao što je to u svom svjedočenju izjavio Džambasović. Međutim, kao što je već navedeno, obje lokacije su se nalazile na oko 200 metara od mjesta incidenta.[15022] Isto tako, Predsjedništvo BiH je udaljeno oko 100 metara od mjesta incidenta. Ako pretpostavimo da je bilo koja od ovih lokacija zaista bila namjeravana meta bombe koja je pogodila UMC-a, SRK je jednu promašio za oko 200, a drugu za oko 100 metara. Pa ipak, kasnije tog dana lansirana je još jedna modifikovana avio-bomba, koja je pala u ulici Čobanija, a ona je još više udaljena u odnosu na te lokacije, dok je druga bomba pogodila Alipašino Polje.[15023] Vijeće stoga smatra da te lokacije nisu bile namjeravane mete. Čak i da jesu, činjenica da one nisu samo promašene, već da ni približno nisu pogođene jednostavno pokazuje u kojoj mjeri su modifikovane avio-bombe po svojoj prirodi bile neprecizne.

4478. Premda su se tog dana možda vodile određene borbe, budući da je ABiH u to vrijeme bila usred ofanzive, Vijeće smatra da je uvjerljiv Koningsov iskaz, u kojem on kaže da je u to vrijeme bilo mnogo borbi, ali da su se one vodile duž linije sukoba. Kao što je već navedeno, njegov iskaz o tome da su vođene borbe duž linije sukoba potvrđuju razni borbeni izvještaji kako SRK-a, tako i ABiH.[15024] Pored toga, UMC je bio u centru Sarajeva, a ne na liniji sukoba. Prema tome, Vijeće smatra da modifikovana avio-bomba koja je pala u Dositejevoj ulici nije imala za cilj da se neutrališe neka konkretna vojna meta. Naprotiv, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je ona lansirana ka prevashodno naseljenom području kao odmazda zbog napada koje je ABiH izvela na liniji sukoba. To potvrđuje Mladićev nalog Miloševiću da bosanski Muslimani treba da plate zbog tih borbi. Nadalje, s obzirom na nepreciznost modifikovanih avio-bombi, i podsjećajući na njihovu razornu moć, Vijeće smatra da su vojnici SRK-a, koji su lansirali modifikovanu avio-bombu u centar Sarajeva, trebali biti svjesni toga da će takav napad nanijeti veliku materijalnu štetu civilnim objektima i prouzrokovati civilne žrtve.

15021 V. fusnota 14994.
15022 V. fusnota 14993.
15023 V. diskusiju u vezi s incidentom 15 iz Priloga G Optužnici.
15024 V. fusnota 14998.

(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici)

4479. Prema navodima u Optužnici, 16. juna 1995., oko 15:20 sati, jedna modifikovana avio-bomba, ispaljena iz Lukavice, s teritorije pod kontrolom SRK-a, eksplodirala je pored zgrade br. 10 na Trgu međunarodnog prijateljstva, pri čemu je sedam lica lakše ranjeno, a okolni objekti su znatno oštećeni.[15025] Optuženi tvrdi da je u ovom incidentu eksplodirala modifikovana bomba FAB-250 s tri raketna motora i da je "najvjerovatnija" meta bila tvornica "Bitumenka", koja je udaljena 140 metara od mjesta incidenta i u kojoj su bile razmještene snage ABiH.[15026] On također tvrdi da je "ABiH vodila veliku ofanzivu u vrijeme incidenta".[15027]

4480. Dana 16. juna 1995., vrijeme je bilo lijepo i vidljivost dobra.[15028] Svjedokinja KDZ079 i još četiri osobe nalazile su se u uredu mjesne zajednice u zgradi br. 10, na Trgu međunarodnog prijateljstva na Alipašinom Polju.[15029] Zgrada mjesne zajednice nalazila se u stambenoj četvrti, preko puta zgrade PTT-a, u kojoj se nalazio Štab Sektora Sarajevo UNPROFOR-a.[15030] Tokom dana je bilo sporadične pucnjave i granatiranja u blizini Ilidže, a oko 15:30 sati jedna bomba eksplodirala je blizu zgrade mjesne zajednice, uslijed čega je svjedokinja KDZ079 pala na jedan široki sto, a zatim je snažno udarila u zid.[15031] Onesvijestila se i odvedena je u obližnje sklonište, gdje je ostala tri-četiri dana zbog intenzivne paljbe i granatiranja.[15032] Imala je ogrebotine na jednoj strani tijela, oštećen joj je sluh, te godinu dana nakon incidenta nije dobro čula i patila je od glavobolja i bolova u jetri i plućima.[15033] Niko nije poginuo ni zadobio teške povrede uslijed

15025 Optužnica, incident 15 iz Priloga G Optužnici. V. također Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 78.

15026 Završni podnesak odbrane, par. 2379, 2381.

15027 Završni podnesak odbrane, par. 2380.

15028 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3061.

15029 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 3–4; P2922 (Dodatak izjavi svjedokinje KDZ079, 22. april 2010.). V. također P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3522–3524.

15030 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3062. V. također P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

15031 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 5–7; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3539.

15032 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 7, 12; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3516–3518; P454 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ079).

15033 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 7, 13; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3516.

eksplozije, ali je uništen cijeli ured i ostali su samo vanjski zidovi.[15034] Ukupno je sedam osoba povrijeđeno u toj eksploziji.[15035]

4481. Svjedokinja KDZ079 je izjavila da je neposredno prije eksplozije čula čudan zvuk, "kao zvuk aviona u letu".[15036] Takođe je u svom svjedočenju rekla da je kasnije saznala da je eksploziju izazvala avio-bomba koja je pala oko pet do deset metara od zgrade mjesne zajednice.[15037] Nekoliko sedmica kasnije, kada je obišla to mjesto, svjedokinja KDZ079 je vidjela velik krater i primijetila da su balkoni i prozori na okolnim zgradama oštećeni.[15038]

4482. U pismenoj izjavi svjedokinje KDZ079 navodi se da je u vrijeme incidenta TO imao ured u zgradi mjesne zajednice.[15039] Međutim, kad je svjedočila u predmetu *Dragomir Milošević*, svjedokinja je izjavila da se taj ured bavio "civilnom zaštitom", ili "civilnom odbranom", odnosno da se radilo o civilnoj ustanovi koja je civilima dostavljala lijekove, hranu i humanitarnu pomoć.[15040] Ona je takođe izjavila da u zgradi mjesne zajednice nisu bili vojnici, već samo civili, i da su to obično bila starija lica iz naselja koja bi se sklonila u zgradi i pomagala prilikom dijeljenja pomoći.[15041]

4483. Tim iz CSB-a Sarajevo, u čijem su sastavu bili Turkušić i svjedok KDZ166, izvršio je uviđaj o incidentu, ali tek deset dana kasnije, jer je to područje bilo intenzivno granatirano.[15042] U službenoj zabilješci sastavljenoj nakon uviđaja, tim je konstatovao sljedeće: (i) lice mjesta je izmijenjeno, (ii) na licu mjesta pronađeni su dijelovi četiri rakete i (iii) projektil je bio modifikovana avio-bomba, vjerovatno ispaljena iz pravca Lukavice.[15043]

15034 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 8–9; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3517.

15035 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3063.

15036 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3513, 3516.

15037 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 10–11; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3514, 3519, 3535–3538, 3542–3544; P458 (Fotografija zgrada u Sarajevu); P455 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ079). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8282–8283 (26. oktobar 2010.); P1803 (Mapa Alipašinog Polja).

15038 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 11.

15039 P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2.

15040 Svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3506, 3508–3509, 3513–3515.

15041 Svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3515, 3545–3546.

15042 Svjedok KDZ166, T. 8316–8317 (26. oktobar 2010.); P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 13; P431 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom).

15043 P431 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom).

4484. Kao kriminalistički tehničar koji je radio na ovom predmetu, svjedok KDZ166 je snimio fotografije, sačinio crtež lica mjesta i pripremio vlastiti izvještaj o pretrazi lica mjesta.[15044] Na osnovu tog izvještaja, projektil je pao na "betoniranu stazu koja se nalazi iznad zgrade u TMP do broja 10, a izlazi na ulicu Ive Andrića".[15045] Radilo se "[n]ajvjerovatnije [...] o modifikovanoj avio-bombi s ugrađena četiri raketna motora" koja je došla "iz pravca zapada sa agresorskih položaja" i napravila velik krater, dužine preko 11 metara i dubine 2,5 metra.[15046] Sedam lica je tom prilikom ranjeno.[15047] Tokom unakrsnog ispitivanja, svjedok KDZ166 je izjavio da je pravac vatre bio "zapad, sjeverozapad, otprilike tako", što znači da je putanja išla ili preko studentskog doma, ili preko tvornice "Bitumenka".[15048] On je također malo korigovao pravac sjevera na skici koju je nacrtao i izjavio da, po njegovom mišljenju, projektil nije ispaljen iz Lukavice već, s obzirom na prečnik kratera, iz pravca zapada ili sjeverozapada.[15049]

4485. Svjedok KDZ166 je u svom svjedočenju izjavio da je Alipašino Polje bilo naseljeno područje.[15050] Tokom unakrsnog ispitivanja, on je potvrdio da je zgrada "Energoinvesta" bila u blizini, te da se sjeverno od mjesta incidenta nalazila industrijska zona.[15051] Pored toga, zgrada Televizije je bila blizu, kao i stanica policije.[15052]

15044 P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 13–14; P1805 (Skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.); P1806 (Fotografije u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.); P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom). V. također svjedok KDZ166, T. 8284–8285 (26. oktobar 2010.).

15045 P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.), str. 1 (pod pečatom). V. također svjedok KDZ166, T. 8322 (26. oktobar 2010.); D803 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

15046 P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.), str. 1 (pod pečatom). V. također svjedok KDZ166, T. 8284–8286 (26. oktobar 2010.); P1805 (Skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.); P1806 (Fotografije u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.).

15047 P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.), str. 1 (pod pečatom); P431 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom).

15048 Svjedok KDZ166, T. 8322–8323 (26. oktobar 2010.); D804 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

15049 Svjedok KDZ166, T. 8325–8329 (26. oktobar 2010.); D805 (Skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D806 (Vazdušna fotografija Trga međunarodnog prijateljstva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D807 (Vazdušna fotografija i skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.).

15050 Svjedok KDZ166, T. 8283–8284 (26. oktobar 2010.).

15051 Svjedok KDZ166, T. 8318–8319 (26. oktobar 2010.); D803 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

15052 Svjedok KDZ166, T. 8320–8321 (26. oktobar 2010.); D803 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

4486. Zečević je zaključio da oštećenja i posljedice koje su osjetili svjedokinja KDZ079 i druge žrtve ukazuju na djelovanje udarnog talasa, to jest na aerosolnu bombu.[15053] Uzevši u obzir druge incidente na tom području, uključujući i onaj u ulici Safeta Hadžića, Zečević je utvrdio da je azimut modifikovane avio-bombe u ovom slučaju bio 285 stepeni, što odgovara području Butile i Ilidža-Rajlovac, a ono se nalaze sjeverozapadno u odnosu na mjesto incidenta.[15054]

4487. Mirjana Anđelković-Lukić je svoju analizu zasnovala na veličini kratera i zaključila da je u ovom slučaju upotrijebljena modifikovana bomba FAB-250 s tri raketna motora i čvrstim eksplozivnim punjenjem, na šta ukazuje jako djelovanje udarnog talasa na žrtve.[15055] Ona je osporila Zečevićev zaključak da se radilo o aerosolnoj bombi, ustvrdivši da žrtve koje su se našle u blizini eksplozije u tom slučaju ne bi preživjele.[15056] Naposljetku, ona je osporila njegov nalaz o azimutu i izjavila da se Zečević služio drugim incidentima, budući da nije imao parametre na osnovu kojih bi izveo zaključak o uglu u ovom konkretnom incidentu.[15057]

4488. Zorica Subotić je takođe zaključila da je u ovom slučaju upotrijebljena modifikovana avio-bomba FAB-250 s čvrstim eksplozivnim punjenjem zato što u protivnom žrtve ne bi preživjele, kao i zato što oblik i dubina kratera isključuju mogućnost aerosolne bombe.[15058] Posluživši se fotografijama raketa pronađenih na licu mjesta, Zorica Subotić je konstatovala da se vide samo tri mlaznika, te zaključuje da je bomba vjerovatno imala tri, a ne četiri raketna motora.[15059] Ona napominje da u vezi s azimutom postoje nesuglasnosti između izvještaja svjedoka KDZ166 (zapad) i zvaničnog izvještaja (Lukavica, koja je na jugu), i na osnovu korigovane skice mjesta incidenta koju je nacrtao svjedok KDZ166 zaključuje da je azimut bio sjever-sjeverozapad i da je pravac doleta bombe bio preko tvornice "Bitumenka", koja je udaljena 140 metara i koja je "najverovatnije" bila cilj.[15060] Ona je takođe ustvrdila da su kako CSB Sarajevo, tako i Zečević

15053 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 132–133.

15054 P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 133. V. takođe D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 121, slika 58.

15055 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 28.

15056 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 28–29.

15057 D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 29.

15058 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 116–117; Zorica Subotić, T. 38212–38214 (14. maj 2013.).

15059 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 118.

15060 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 119–121, 184, 188; Zorica Subotić, T. 38214–38216 (14. maj 2013.).

željeli da "pošto poto predstave da je jedini cilj u ovom napadu bilo stambeno naselje, i da su zato pravac dejstva odredili tako da on prelazi isključivo preko civilnog naselja".[15061]

4489. Radojčić je u svom svjedočenju, kao i Milošević gore u tekstu,[15062] izjavio da se taj incident odigrao usred "žestoke" ofanzive ABiH i da "dopušta[...] mogućnost da je cilj ovog projektila bila zgrada Bitumenke", u kojoj su se nalazile snage ABiH i minobacači.[15063] Štaviše, po njegovim riječima, u zgradi škole "Prvi maj", koja se danas zove škola "Fatima Gunić", nalazila se komanda jedne od jedinica 102. brigade ABiH.[15064] Naposljetku, on je izjavio da nikada nije izdao naređenje da se otvori vatra ka Trgu međunarodnog prijateljstva, niti je dobio bilo kakav izvještaj o tom incidentu.[15065] Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je bomba upotrijebljena kako bi se zaustavio napad 102. brigade ABiH na Nedžariće.[15066]

4490. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je također formalno primilo na znanje sljedeće dvije činjenice: (i) projektil koji je eksplodirao na Trgu međunarodnog prijateljstva 10 bio je modifikovana avio-bomba[15067] i (ii) projektil je ispaljen s položaja SRK-a, budući da su ga lansirali pripadnici SRK-a.[15068]

4491. Oslanjajući se na dokaze i gore iznijete činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je projektil koji je pao na Trg međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995. bio modifikovana avio-bomba. S obzirom na velika materijalna oštećenja prouzrokovana eksplozijom, Vijeće se također uvjerilo da se radilo o bombi veće težine, najvjerovatnije bombi FAB-250 s tri raketna motora. Budući da postoje kontradiktorni dokazi u vezi s ovim pitanjem, Vijeće se nije uvjerilo da je to bila aerosolna bomba, kao što tvrdi Zečević. Međutim, Vijeće na kraju krajeva smatra da pitanje vrste punjenja u toj bombi nije relevantno, s obzirom na njeno izuzetno razorno dejstvo.

4492. Kad je riječ o žrtvama, Vijeće, oslanjajući se na dokaze i činjenicu o kojoj je presuđeno 3063, konstatuje da je u eksploziji ranjeno sedam lica, uključujući svjedokinju KDZ079. Vijeće

---

15061 D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 121 (gdje se dalje kaže da je CSB Sarajevo to učinio tako što je okrenuo pravac sjevera, što je bio "često korišćen metod u njihovim istragama").

15062 V. par. 4468.

15063 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 64, 114.

15064 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 114 (gdje se ne navodi tačno o kojoj jedinici je riječ). V. također D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46 (gdje je svjedok rekao da se ABiH tu nalazila tokom cijelog rata). Vijeću, međutim, nisu predočeni dokazi o lokaciji škole, niti o njenoj udaljenosti od mjesta incidenta.

15065 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 114.

15066 Dragomir Milošević, T. 32780–32781 (28. januar 2013.).

15067 Činjenica o kojoj je presuđeno 3063.

15068 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3064.

takođe konstatuje da su sva ta lica bila civili i da nisu učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme kad se odigrao incident.[15069]

4493. Kad je riječ o pravcu vatre, postoje određena neslaganja između vještaka i lokalnih istražitelja, ali dokazi ipak pokazuju da je modifikovana avio-bomba ispaljena otprilike iz pravca sjeverozapada. Iako Zorica Subotić tvrdi da je Zečević zaključio da je pravac vatre bio bliži zapadu nego sjeveru, zato što je pokušavao da pokaže da su civili bili jedina meta, Vijeće ne prihvata njen argument i podsjeća da je Zečević objasnio kako je odredio pravac vatre, to jest da je rekao da se oslonio na svoje iskustvo iz drugih incidenata s tog područja. Naposljetku, kao što je to bio slučaj s incidentom u Dositejevoj ulici, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je modifikovana avio-bomba u tom incidentu ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a. To potvrđuje presretnuti razgovor u kojem je Prstojević rekao Ristiću da su tog dana poslali koju "krmaču" bosanskim Muslimanima. Milošević je takođe priznao da je SRK upotrijebio bombu kako bi zaustavio napade u Nedžarićima.

4494. Vijeće dalje konstatuje da je područje Alipašinog Polja bilo stambena zona u kojoj je živio veliki broj civila. Iako je Radojčić u svom svjedočenju izjavio da se u školi "Fatima Gunić" nalazila Komanda ABiH, Vijeću nisu predočeni dokazi o lokaciji te škole, niti o njenoj udaljenosti od mjesta incidenta. U svakom slučaju, optuženi tvrdi da je najvjerovatnija meta bila tvornica "Bitumenka", a ne škola, budući da je tvornica od mjesta incidenta udaljena oko 140 metara. Vijeće, međutim, napominje da mu nisu predočeni dokazi o tome da je ABiH koristila "Bitumenku", ili da je ona iz nekog drugog razloga bila legitimna vojna meta. Međutim, čak i da ona to jeste bila, modifikovana avio-bomba je nju promašila za najmanje 140 metara, što je još jedna potvrda o suštinskoj nepreciznosti tog oružja.

4495. Naposljetku, iako je tokom tog dana u određenoj mjeri možda i bilo granatiranja i borbi, svjedokinja KDZ079 je u svom svjedočenju izjavila da je ono bilo sporadično i samo u blizini Ilidže, na liniji sukoba. To se podudara s iskazom svjedoka Koningsa, koji je objasnio da je tih dana bilo puno borbi, ali da su se one vodile na linijama sukoba.[15070] Mjesto incidenta u ovom slučaju nije bilo na liniji sukoba i nema dokaza o tome da je s te lokacije tog dana otvarana vatra ka položajima SRK-a.

[15069] Iako je svjedokinja KDZ079 u svom svjedočenju izjavila da se u zgradi mjesne zajednice nalazila civilna zaštita, ili civilna odbrana, Vijeće smatra da zgrada i osobe koje su se u njoj nalazile nisu uslijed toga bili legitimna vojna meta, budući da, po riječima svjedokinje KDZ079, u zgradi nije bilo vojnika. U zgradi su obično bila starija lica iz naselja koja su se tu sklanjala i pomagala prilikom dijeljenja pomoći. Pored toga, nijedan od svjedoka odbrane nije pomenuo da su zgradu smatrali legitimnom vojnom metom.

[15070] V. fusnota 14998.

4496. Vijeće stoga smatra da modifikovana avio-bomba nije imala za cilj da se neutrališe neka konkretna vojna meta. Naprotiv, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je bomba lansirana ka prevashodno stambenom području, kao odmazda zbog napada koje je ABiH pokrenula na linijama sukoba. To potvrđuje Mladićeva naredba Miloševiću da bosanski Muslimani treba da plate zbog borbi, kao i Miloševićevo priznanje da je bomba upotrijebljena kako bi se zaustavili napadi ABiH na Nedžariće. Pored toga, s obzirom na nepreciznost modifikovanih avio-bombi i njihovu razornu moć, Vijeće smatra da su vojnici SRK-a koji su lansirali tu modifikovanu avio-bombu ka području u centru Sarajeva trebali biti svjesni toga da će takav napad nanijeti veliku materijalnu štetu civilnim objektima i prouzrokovati civilne žrtve.

iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva

4497. Nakon što je razmotrilo sve dokaze izvedene u ovom predmetu u vezi s granatiranjem Sarajeva tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, Vijeće se uvjerilo da su tokom cijelog sukoba jedinice SRK-a vršile hotimično, nesrazmjerno i neselektivno granatiranje civilnih objekata i civila u gradu.[15071] One su to činile služeći se raznim vrstama teškog oruđa, poput minobacača kalibra 80 i 120 mm, kao i drugim artiljerijskim oružjem i oružjem većeg kalibra. To naoružanje je manje ili više neprekidno bilo razmješteno na brdima oko Sarajeva, i činjenica da se ono tu stalno nalazilo omogućavala je posadama da postignu određen stepen preciznosti prilikom gađanja. Međutim, iskazi svjedoka koji su bili u gradu tokom sukoba pokazuju da odabrane mete često nisu bile ni od kakvog vojnog značaja, te da je paljba nasumično otvarana ka gradu. Takođe postoji ogroman broj dokaza o velikom broju granata koje su tokom sukoba pale na grad, između ostalog i na stambena područja i civilne objekte. Granatiranje je bilo gotovo svakodnevno, s izuzetkom nekoliko perioda zatišja o kojima se govori u odjeljku IV.B.1.a, a najintenzivnije je bilo granatiranje tokom prvih dana sukoba i u ljeto 1992. Činjenica da je takvo granatiranje grada trajalo više od tri godine ukazuje Vijeću na to da namjera snaga SRK-a zapravo nije bila da se gađaju isključivo vojne mete, već, naprotiv, da se gađaju civili i/ili otvara nasumična i nesrazmjerna vatra ka gradu. Pored toga, kao što je to bio slučaj sa snajperskim djelovanjem, Vijeće smatra da su posebno uvjerljivi iskazi međunarodnih svjedoka koji su u gradu radili za UN i koji su stoga ne samo mogli da konstatuju koja je praksa granatiranja u SRK-u, već su imali i potpuniji uvid u događaje na terenu zahvaljujući izvještajima UNPROFOR-a i UNMO-a, te kontaktima sa zaraćenim stranama. Iskazi svih tih svjedoka podudaraju se u pogledu nezakonitosti granatiranja grada od strane SRK-a i njegove nadmoći kad je riječ o teškom naoružanju. Pored toga, gore navedeni dokazi jasno pokazuju da je

[15071] Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće se oslonilo ne samo na konstatacije o gore razmatranim incidentima granatiranja iz priloga Optužnici, već i na opšte dokaze o stanju u gradu i različitim vidovima granatiranja kojima je grad redovno bio izložen.

SRK, čak i kada je odgovarao na vatru ABiH, obično otvarao paljbu na nesrazmjeran i/ili neselektivan način. Konkretni incidenti granatiranja iz priloga Optužnici koji su podrobno razmotreni gore u tekstu jasno pokazuju neselektivni karakter paljbe SRK-a. Osim toga, pored redovnog artiljerijskog oružja i minobacača, SRK se služio izuzetno razornim modifikovanim avio-bombama, koje su neprecizne i u potpunosti nepodobne za gradsko okruženje kao što je Sarajevo. Naposljetku, zaključak Vijeća o tome da je SRK granatirao civile u Sarajevu, bilo putem hotimičnog gađanja, bilo putem neselektivnih i nesrazmjernih napada, dodatno potvrđuje činjenica da je veliki broj civila poginuo, ili ranjen, uslijed granatiranja koje je vršio SRK.

4498. Prilikom izvođenja gore navedenih zaključaka, Vijeće je također pažljivo ocijenilo iskaze bivših vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da nisu hotimično gađali civile i da su uvijek na selektivan i srazmjeran način koristili teško naoružanje. Vijeće smatra da ti iskazi nisu iskreni, budući da su u suprotnosti s ogromnim brojem veoma uvjerljivih dokaza tužilaštva o činjeničnom stanju na terenu. Oni se također kose s dokazima koji se konkretno odnose na incidente granatiranja iz priloga Optužnici. Naposljetku, njih dodatno osporava analiza samog SRK-a o praksi u odabiru meta, koju je obavio načelnik artiljerije SRK-a u julu 1994., kao i naređenja SRK-a i optuženog u vezi sa štednjom municije.[15072] Svi ti dokumenti jasno pokazuju da su jedinice SRK-a na nesrazmjeran i neselektivan način otvarale paljbu i pritom postizale slabe rezultate u pogađanju relevantnih vojnih meta.[15073] Vijeće stoga smatra da su iskazi tih svjedoka u vezi s pitanjem selektivnosti i srazmjernosti motivisani njihovim sopstvenim interesima, neiskreni, te da su narušili njihovu vjerodostojnost. Osim toga, iako Vijeće prihvata da su jedinice SRK-a ponekad otvarale vatru koja je bila usmjerena ka snagama ABiH na linijama sukoba, i/ili koja je bila srazmjeran odgovor na paljbu ABiH, kao što su to potvrdili brojni od gore pomenutih međunarodnih svjedoka, to se ne odražava na konačan zaključak da, u najvećem broju slučajeva, vatra iz teškog naoružanja nije bila ni selektivna ni srazmjerna.

4499. Premda su iskazi gore pomenutih svjedoka pripadnika SRK-a nepouzdani kad je riječ o selektivnoj i srazmjernoj upotrebi vatre od strane SRK-a, njihovi iskazi o drugim aspektima gađanja od strane SRK-a pokazuju da je svjedok KDZ182 u suštini dao tačnu ocjenu kada je izjavio da je upotreba minobacačke i artiljerijske vatre bila striktno kontrolisana na višim komandnim nivoima, iako su "potčinjeni" imali određeni manevarski prostor. Kao što je navedeno gore, Galić i Inđić su potvrdili da su se odluke o upotrebi artiljerije većeg kalibra donosile na nivou korpusa, dok su osnovna sredstva brigade bila u nadležnosti komandanata brigada. Isto tako, i Galić i Simić su

[15072] V. par. 3999.

[15073] Vijeće smatra da je s tim u vezi posebno upečatljiv D2587, budući da se u njemu pominje činjenica da su sve jedinice SRK-a željele da likvidiraju što više bosanskih Muslimana. V. fusnota 13248.

izjavili da je za upotrebu minobacačke ili artiljerijske vatre bilo potrebno da komandant brigade, ili Komanda korpusa, prethodno izda odobrenje. Pored toga, kao što su potvrdili Dušan Škrba i Nikola Mijatović, jedinice SRK-a su smjele da otvore vatru bez odobrenja i uz jednostavnu pripremu, ne čekajući uputstva osmatrača SRK-a, ukoliko su direktno bile ugrožene. Naposljetku, kao što je gore navedeno u odjeljku u kojem se govori o modifikovanim avio-bombama, upotreba takvih bombi bila je pod striktnim nadzorom Glavnog štaba VRS-a.

4500. Kad je riječ o argumentima optuženog da je ABiH odgovorna za civilne žrtve u gradu zato što nije udaljila civile iz blizine vojnih ciljeva, ili zato što je zloupotrijebila civilne objekte u vojne svrhe, Vijeće podsjeća na to da strane u sukobu zaista imaju obavezu da uklone civile, u najvećoj mogućoj mjeri, s područja u blizini vojnih ciljeva i da izbjegavaju smještanje vojnih ciljeva unutar, ili u blizini, gusto naseljenih područja.[15074] Međutim, propust neke strane da poštuje ovu obavezu ne oslobađa napadačku stranu njene dužnosti da se pridržava načela razlikovanja i proporcionalnosti prilikom izvođenja napada.[15075] Dokazi jasno pokazuju da se jedinice SRK-a nisu pridržavale ovih načela.

4501. Kad je riječ o tome da je ABiH koristila mobilne minobacače na civilnim područjima, Vijeće prihvata da je takva praksa zadavala poteškoće jedinicama SRK-a i da je to bilo protivpravno. Međutim, pitanje legalnosti prakse ABiH u otvaranju paljbe relevantno je isključivo za onu argumentaciju u ovom predmetu koja se odnosi na neki od glavnih navoda u ovom postupku, kao što je taj da je SRK poštovao načelo razlikovanja tokom sukoba u Sarajevu. S tim u vezi, Vijeće se slaže s Fraserom da su se jedinice SRK-a, s obzirom na malu vjerovatnoću da će prilikom uzvraćanja vatre zaista pogoditi i uništiti dati mobilni minobacač, trebale suzdržavati od protivpaljbe, ukoliko se mobilni minobacač nalazio među civilima.[15076] Pored toga, kao što se kasnije navodi u jednom odjeljku Presude, ABiH bi iz tih minobacača obično ispalila jedan ili dva projektila, ali bi SRK odgovorio na nesrazmjeran način, što ukazuje na to da je cilj bio vršenje odmazde, a ne neutralisanje datog mobilnog minobacača.[15077]

15074 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 194; član 58 Dopunskog protokola I.

15075 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 194.

15076 Golić je u svom svjedočenju izjavio da je početkom juna 1992. dobio naređenje od načelnika artiljerije da ne otvara vatru na pokretni minobacač u Narodnom muzeju. V. D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 29.

15077 V. par. 4535, 4544.

4502. Naposljetku, iz razloga koji su podrobnije objašnjeni u jednom kasnijem odjeljku Presude, Vijeće odbacuje argument optuženog da su jedinice bosanskih Muslimana unutar grada iz minobacača i artiljerije otvarale vatru na vlastite civile kako bi se za to okrivili Srbi.[15078]

d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima

4503. Tokom cijelog postupka, optuženi je, kako uopšteno, tako i u vezi s konkretnim incidentima iz priloga Optužnici, tvrdio da je strana bosanskih Muslimana zapravo otvarala vatru iz snajpera i minobacača po civilima u Sarajevu kako bi izazvala saosjećanje međunarodne zajednice i isprovocirala njenu reakciju protiv Srba. On je također tvrdio da su bosanski Muslimani odgovorni za sve velike incidente u gradu u kojima je bilo civilnih žrtava.[15079]

4504. Tužilaštvo iznosi stav da te tvrdnje optuženog treba odbaciti, budući da su njih "međunarodni svjedoci" konzistentno "raskrinkavali". Pored toga, tužilaštvo tvrdi da su te aktivnosti, ako ih je i bilo, bile beznačajne naspram učestalog snajperskog djelovanja i granatiranja koje su vršile snage bosanskih Srba tokom sukoba.[15080]

4505. Kako bi potkrepio svoje tvrdnje, optuženi je o tome unakrsno ispitao više svjedoka tužilaštva i pozvao nekoliko drugih svjedoka, uključujući Edina Garaplju. Ubrzo nakon rata, Garaplija, bivši pripadnik SDB-a u MUP-u BiH,[15081] obavio je informativni razgovor s Nedžadom Herendom, pripadnikom jedinice tajne policije zvane ševe, obrazovane 1992. u sastavu SDB-a.[15082] Po Garaplijinim riječima, Herenda je u razgovoru priznao da je tokom rata bio snajperista i da je imao zadatak da gađa srpske položaje, što je često činio iz zgrade Izvršnog vijeća.[15083] On je također priznao da je 1995., dok se nalazio u zgradi Izvršnog vijeća, pogodio i ubio vojnika iz Francuskog bataljona koji je postavljao protivsnajperski zaklon blizu "Holiday Inna"[15084] kako bi Ujedinjene nacije za to "okrivile Srbe".[15085] Herenda je također priznao da su on i drugi pripadnici Ševa

15078 V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

15079 Završni podnesak odbrane, par. 1968, 1972–1974, 2181; Pretres, T. 10620 (20. januar 2011.).

15080 Završni podnesak tužilaštva, par. 795.

15081 Edin Garaplija, T. 33381 (7. februar 2013.).

15082 D2906 (Video-snimak razgovora s Edinom Garaplijom, s transkriptom); Edin Garaplija, T. 33382, 33384 (7. februar 2013.).

15083 Edin Garaplija, T. 33388, 33403, 33410 (7. februar 2013.) (gdje je svjedok dodao da je Herenda također otvarao snajpersku vatru po civilima bosanskim Srbima na Grbavici).

15084 O smrti tog vojnika govori se ranije u Presudi. V. par. 3608, fusnota 11619.

15085 Edin Garaplija, T. 33387–33389, 33391–33393 (7. februar 2013.); D2906 (Video-snimak razgovora s Edinom Garaplijom, s transkriptom); D2907 (Izvještaj UNPROFOR-a, 18. april 1995.), par. 5–6 (gdje se kaže da su i snage ABiH i snage VRS-a imale snajperske položaje s kojih je snajperista mogao da ubije francuskog vojnika); P2011 (Video-snimak Sarajeva, s transkriptom); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 153–157. Ali v. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 172; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 34–36, 72; David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.); P2414

pokušali da ubiju Sefera Halilovića tako što su podmetnuli eksploziv u njegovoj kući i potom inscenirali da je eksploziju prouzrokovao srpski projektil.[15086] Halilovića su pomiješali s njegovim šurjakom, aktivirali eksploziv prije nego što se Halilović vratio kući i umjesto njega ubili njegovu suprugu i šurjaka.[15087] Naposljetku, Herenda je priznao da je iz vatrenog oružja ranio Ismeta Bajramovića Ćelu, zapovjednika u Vojnoj policiji ABiH, koji se također bavio organizovanim kriminalom, kao i da je pucao na jednu jedinicu ABiH koja se otela kontroli, pri čemu je ubio dva zapovjednikova stražara.[15088] Garaplija i njegove kolege bili su šokirani tim otkrićima, budući da su do tog trenutka vjerovali da je samo strana bosanskih Srba učestvovala u takvim aktivnostima.[15089] Na pitanje postavljeno tokom unakrsnog ispitivanja da li je Herenda ikada priznao da je iz snajpera gađao civile bosanske Muslimane u gradu, Garaplija je odgovorio odrično.[15090]

4506. Gray je u svom svjedočenju izjavio da se strategija ABiH u Sarajevu djelimično sastojala u "ubijanju vlastitih građana" i da je "Predsjedništvo ubijalo vlastiti narod zarad medija".[15091] Kao primjer on navodi incident od 13. jula 1992., kada je više minobacačkih granata palo oko zgrade PTT-a; tom prilikom je ubijeno i ranjeno više "mlađih lica" koja su se u blizini bila okupila. Iako je priznao da on i njegova ekipa u tom slučaju nisu mogli da utvrde izvor vatre, Gray je zaključio da je ABiH odgovorna, zato što (i) nije postojala neometana linija nišanjenja od položaja SRK-a do mjesta incidenta i zato što je (ii) na osnovu preciznosti projektila zaključio da je on ispaljen s male

---

(Izjava svjedoka KDZ182), str. 71–73 (pod pečatom); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10; svjedok KDZ304, T. 10514–10515 (18. januar 2011.) (svi oni su u svojima iskazima izjavili da je francuskog vojnika ubio srpski snajperista). U prilog Garaplijinom iskazu indirektno ide i dolje navedeni iskaz svjedoka KDZ182 o snajperisti koji je djelovao iz jedne od zgrada u kojima je bila smještena Vlada BiH. Prema tome, Vijeće smatra da je uvjerljiv Garaplijin iskaz o tome da je Herenda odgovoran za ubistvo francuskog vojnika, te stoga odbacuje iskaze Harlanda, Frasera, svjedoka KDZ304 i svjedoka KDZ182, u kojima se kaže da su tog vojnika ubile snage bosanskih Srba. V. par. 3608.

15086 D2908 (Video-snimak razgovora s Edinom Garaplijom, s transkriptom); Edin Garaplija, T. 33393–33397 (7. februar 2013.). V. također D171 (Bilten Štaba Vrhovne komande ABiH, 8. juli 1993.), str. 2.

15087 D2908 (Video-snimak razgovora s Edinom Garaplijom, s transkriptom); Edin Garaplija, T. 33393–33395 (7. februar 2013.) (gdje je svjedok pomenuo da je motiv za taj incident možda bila odmazda zbog Halilovićevih ranijih izjava, u kojima se on suprotstavio podjeli BiH).

15088 Edin Garaplija, T. 33411–33414 (7. februar 2013.) (gdje je svjedok objasnio da su oba incidenta bila politički motivisana). V. također Francis Roy Thomas, T. 6816–6818 (15. septembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da su vojni posmatrači UN-a čuli glasine o tome da se u gradu vrše politička ubistva).

15089 Edin Garaplija, T. 33387 (7. februar 2013.). V. također D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 151–152. Kada je unakrsno ispitivalo Garapliju, tužilaštvo se usredsredilo na njegovo uvjerenje da je Herenda bio zlostavljan tokom razgovora. V. Edin Garaplija, T. 33404–33409 (7. februar 2013.). Međutim, tužilaštvo nije u suštini pobilo Garaplijin iskaz o Herendinim aktivnostima. U svakom slučaju, Vijeće je zaključilo da je Garaplijin iskaz s tim u vezi bio iskren i vjerodostojan, te ga stoga prihvata.

15090 Edin Garaplija, T. 33411 (7. februar 2013.).

15091 D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 14; Richard Gray, T. 29987–29990 (8. novembar 2012.); D2411 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. juli 1992.), par. 2 (gdje se iznosi da bi Izetbegović pristao samo na intervenciju ili smrt svog naroda). V. također P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 73; D593 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 22. juli 1992.), str. 2.

razdaljine.[15092] Još jedan primjer je incident s Douglasom Hurdom, stranim zvaničnikom koji je bio u posjeti Izetbegoviću u zgradi Predsjedništva. Po Grayjevim riječima, kad god su strani zvaničnici dolazili u posjetu u Predsjedništvo, granate su padale neposredno ispred zgrade.[15093] Gray je sumnjao da se tu radilo o strategiji ABiH; ta se sumnja, kako kaže, pokazala tačnom kada je, čekajući na stepenicama ispred Predsjedništva Hurdov dolazak, započeo razgovor s dvojicom oficira ABiH koji su u jednom trenutku pogledali na sat i brzo ušli u zgradu Predsjedništva, nakon čega su minobacačke granate pale u blizini i prouzrokovale žrtve.[15094]

4507. Demurenko je izjavio da su on i drugi u UNPROFOR-u imali utisak da bosanski Muslimani otvaraju snajpersku vatru po vlastitim civilima, ali da je to bilo nemoguće dokazati.[15095] Po Demurenkovim riječima, u UNPROFOR-u su nastojali da ne krive bosanske Muslimane za borbe u Sarajevu i okolini.[15096] Pa ipak, Demurenko je svojoj komandi prijavio manji broj incidenata u kojim su snage ABiH otvarale minobacačku i snajpersku vatru po civilima bosanskim Muslimanima.[15097]

4508. Desimir Šarenac, načelnik bezbjednosti u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi,[15098] u svom svjedočenju je izjavio da je SRK primio obavještajne podatke o tome da su snage ABiH povremeno granatirale određene objekte i područja kako bi se to prikazalo kao da Srbi otvaraju paljbu.[15099] Pored toga, on je stekao utisak da su neki projektili jednostavno bili improvizovani projektili koji su ispaljeni ka srpskim položajima, ali su greškom eksplodirali na civilnim područjima pod kontrolom ABiH.[15100] Dragomir Milošević je izjavio da je bilo slučajeva kada je ABiH iz oružja velikog kalibra otvarala vatru po vlastitoj teritoriji.[15101] I Galić i Milošević su izjavili da bi rukovodstvo ABiH, kad god bi važne delegacije dolazile u posjetu u Sarajevo i

---

15092 D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 13; Richard Gray, T. 29979–29981 (8. novembar 2012.). Vijeće napominje da to nije jedan od incidenata za koji se optuženi tereti u prilozima Optužnici.

15093 Richard Gray, T. 29990 (8. novembar 2012.).

15094 Richard Gray, T. 29989–29991 (8. novembar 2012.) (gdje je svjedok dodao da je to prijavio generalu MacKenzieju, koji je kasnije o tome govorio u sredstvima javnog informisanja i ubrzo zatim dao ostavku na položaj komandanta štaba UN-a u Sarajevu). Ni to nije jedan od incidenata za koji se optuženi tereti u prilozima Optužnici.

15095 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 23.

15096 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 23–24.

15097 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), *e-court* str. 75, 86, 89, 90. V. takođe D2302 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 8. juni 1995.), str. 5; D2317 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 19. juli 1995.), str. 5; D2312 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 30. juli 1995.), str. 1, 6; D2326 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 7. avgust 1995.), str. 5.

15098 Desimir Šarenac, T. 34921–34923 (6. mart 2013.).

15099 Desimir Šarenac, T. 34945–34946 (6. mart 2013.), T. 34972 (7. mart 2013.).

15100 Desimir Šarenac, T. 34946 (6. mart 2013.).

15101 Dragomir Milošević, T. 32586–32590 (23. januar 2013.); D2796 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. avgust 1993.); D2797 (Borbeni izvještaj SRK-a, novembar 1994.), par. 1.

obilazile dijelove grada pod kontrolom ABiH, "predstavilo [...] kakav pakao [...] srpski, odnosno Sarajevsko-romanijski korpus stvara"; oni su uslijed toga morali da upozore jedinice SRK-a da se suzdrže i ne odgovaraju na provokativnu paljbu ABiH.[15102] Galić je, pored toga, izjavio da su snage ABiH granatirale zgradu Predsjedništva.[15103] To je potvrdio svjedok KW570, koji je primijetio da je postojao obrazac postupanja: svaki put kada su u Sarajevu vođeni sastanci ili pregovori na visokom nivou, ABiH je otvarala minobacačku vatru ka Predsjedništvu.[15104] Sam optuženi je u jednom televizijskom intervjuu izjavio da su bosanski Muslimani podmetali eksplozive po ulicama Sarajeva kako bi "pobili sopstveni narod", naročito kada "dolazi neki velikodostojnik".[15105]

4509. Neki svjedoci tužilaštva takođe su izjavili da je bilo određenih slučajeva kada je ABiH otvarala vatru po vlastitom stanovništvu kako bi izazvala saosjećanje međunarodne zajednice. Naprimjer, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da zna za jedan incident granatiranja i jedan incident snajperskog djelovanja kada su snage bosanskih Muslimana otvorile vatru po vlastitim civilima.[15106] Što se tiče incidenta snajperskog djelovanja, Fraser je čuo od vojnika UN-a da su pripadnici Francuskog bataljona imali video-snimak na kojem se vidi kako snajperista ABiH otvara vatru po vlastitom narodu, ali on lično nikada nije vidio taj snimak, niti mu je rečeno kada se to desilo.[15107] Kad je riječ o incidentu granatiranja, Fraser se prisjetio da se to desilo kada su Srbi ispalili jednu granatu, nakon čega je ABiH ispalila još jednu granatu na istu metu nekih 40 minuta kasnije.[15108] Uložen je protest zbog takvih aktivnosti snaga bosanskih Muslimana.[15109]

4510. Harland se složio da je bilo slučajeva u kojima su bosanski Muslimani iz snajpera pucali na svoje ljude, ali takvih incidenata nije bilo mnogo – on se prisjetio samo dva takva slučaja koja su se

---

15102 Stanislav Galić, T. 37235 (15. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32591–32592 (23. januar 2013.); D2799 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. septembar 1993.).

15103 Stanislav Galić, T. 37232–37233 (15. april 2013.), T. 37354–37355 (16. april 2013.); D3409 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. maj 1993.), str. 2.

15104 Svjedok KW570, T. 32263–32264 (18. januar 2013.).

15105 P1274 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom), str. 1.

15106 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 67, 77–79 (gdje se takođe opisuje i treći slučaj, kada su pripadnici Francuskog bataljona naišli na bosanske Muslimane koji su snimali jedan insceniran napad); David Fraser, T. 8054 (18. oktobar 2010.).

15107 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 77; David Fraser, T. 8051–8054 (18. oktobar 2010.); D770 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s Dobrinjom, 23. septembar 1994.), str. 2. V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 43 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da su pripadnici Francuskog bataljona bili sigurni da postoji "snajperista bosanske vojske" koji je sredinom 1995. pucao iz "zgrade Parlamenta", te da je UN intervenisao nakon što se nekoliko mjeseci sumnjalo da je to zaista slučaj. Snajperista je nakon toga prestao da otvara vatru sredinom juna 1995.); svjedok KDZ182, T. 13088–13091 (9. mart 2011.); P2417 (Članak iz lista *New York Times* pod naslovom "Conflict in the Balkans: in Sarajevo", 1. avgust 1995.), str. 1–2. Tu se pak potvrđuje Garaplijin iskaz da je Herenda otvarao snajpersku vatru iz zgrade Izvršnog vijeća i ubio francuskog vojnika 14. aprila 1995. V. par. 4505.

15108 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 77–78; David Fraser, T. 8055–8057 (18. oktobar 2010.). V. takođe Michael Rose, T. 7329 (6. oktobar 2010.); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197.

desila za vrijeme njegovog boravka u Sarajevu.[15110] On se takođe prisjetio jedne izjave ABiH u kojoj se kaže da su u septembru i oktobru 1993. te snajperske aktivnosti vršili "izdajni[ci]".[15111] Harland se takođe složio s tim da su sredstva javnog informisanja bila od ključnog značaja za strategiju bosanskog Predsjedništva i da je postojala potreba da se vrše provokacije tamo gdje su predstavnici medija prisutni.[15112]

4511. Svjedok KDZ185 je u svom svjedočenju izjavio da su snage ABiH u Sarajevu vodile "medijski rat", koji je obuhvatao insceniranje "dramatičnih događaja" u gradu i otvaranje vatre po vlastitim građanima.[15113] Prilikom jednog takvog incidenta granatirano je područje pijace Markale, gdje je ubrzo potom UNPROFOR obavio uviđaj i zaključio da je granata vjerovatno ispaljena s položaja blizu linije fronta na sjeveru grada.[15114] On se ukupno prisjetio svega nekoliko slučajeva kada je UN posumnjao da je ABiH odgovorna za otvaranje vatre ka gradu, a priznao je i da je ABiH povremeno pucala ka aerodromu.[15115]

4512. Drugi svjedoci tužilaštva su, međutim, u svjedočenju izjavili da jesu znali za tvrdnje da snage ABiH iz snajpera gađaju i granatiraju vlastite civile, ali da oni to nikada nisu lično vidjeli niti su dobili nepobitan dokaz o tome.[15116] Na primjer, Mole je priznao da je vladao opšti utisak da Predsjedništvo BiH ima više koristi ako se smatra da su oni "opkoljena strana" i da je vrlo moguće

---

15109 David Fraser, T. 8053 (18. oktobar 2010.).

15110 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 296–297 (gdje se takođe kaže da je u više od 90% slučajeva na žrtve snajperskog djelovanja na teritoriji pod kontrolom ABiH vatra otvarana sa one strane linije sukoba koja je bila pod kontrolom bosanskih Srba); David Harland, T. 2103 (7. maj 2010.). V. takođe D681 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u Sarajevu, 27. oktobar 1994.).

15111 David Harland, T. 2184–2187 (10. maj 2010.); P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 3.

15112 David Harland, T. 2103 (7. maj 2010.).

15113 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13, 15; svjedok KDZ185, T. 4229 (28. juni 2010.).

15114 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15; svjedok KDZ185, T. 4229–4230 (28. jun 2010.). V. takođe svjedok KDZ088, T. 6394–6395 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je 27. maja u ulici Vase Miskina došlo do eksplozije za koju su prvobitno optuženi Srbi, ali je UNPROFOR kasnije utvrdio da su eksploziju izazvale mine postavljene u prozorima podruma ka ulici). Ali v. P155 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s incidentom granatiranja od 27. maja 1992.) (gdje se kaže da su istražitelji bosanske policije utvrdili da je eksploziju izazvala minobacačka granata ispaljena iz pravca Trebevića). Vijeće napominje da se optuženi ni za jedan od ovih incidenata ne tereti u prilozima Optužnici.

15115 Svjedok KDZ185, T. 4289 (29. juni 2010.), T. 4290–4291 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); D342 (Odgovor 1. korpusa ABiH na protest UNPROFOR-a, 10. februar 1992.).

15116 V. npr. Harry Konings, T. 9346–9348 (7. decembar 2010.) (gdje je svjedok govorio o jednom incidentu kada je ABiH ispalila projektile kalibra 20 mm ka njegovom posmatračkom položaju, a da su oni možda pali na grad); D889 (Izvještaj UNMO-a, bez datuma), str. 1; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), str. 12; Pyers Tucker, T. 23309 (18. januar 2012.); Francis Roy Thomas, T. 6815–6817 (15. septembar 2010.); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2042; Herbert Okun, T. 1645 (26. april 2010.); Adrianus van Baal, T. 8457–8459 (27. oktobar 2010.); D826 (Izvod iz transkripta svjedočenja Adrianusa van Baala u predmetu *Tužilac protiv Galića*); Hussein Abdel-Razek, T. 5549 (20. juli 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 77; svjedok KDZ450, T. 10670 (20. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

da je bilo slučajeva kada su snage ABiH otvarale paljbu ka svojoj teritoriji kako bi se održao taj utisak.[15117] Međutim, ni u jednom izvještaju UNMO-a to se ne navodi kao činjenica; jedino što su u tom smislu vojni posmatrači UN-a konstatovali jeste da u nekim incidentima postoji sumnja u pogledu izvora vatre.[15118] Mole kaže da je bilo "dovoljno nepoznanica" na osnovu kojih su pripadnici UNPROFOR-a s "priličnom sigurnošću" mogli da zaključe da su ti navodi tačni i ističe da je u ratnim uslovima bilo nemoguće obaviti potpunu forenzičku analizu kako bi se nepobitno utvrdilo da li su snage ABiH gađale vlastito stanovništvo.[15119]

4513. Rose je takođe izjavio da su, tokom njegovog boravka u Sarajevu, kako mediji, tako i pripadnici Francuskog bataljona iznosili tvrdnje da snage ABiH pucaju na vlastite ljude. Međutim, on lično nikada nije vidio dokaze o tome i u svom svjedočenju je izjavio da UNPROFOR nije bio u mogućnosti da sa sigurnošću utvrdi ko je ispalio neki konkretan hitac.[15120] Pored toga, slučajevi u kojima je UNPROFOR sumnjao da su bosanski Muslimani otvorili vatru na UN, avione NATO-a ili svoje vlastite građane bili su "veoma malobrojni".[15121] Svjedok KDZ182 je takođe u svom svjedočenju izjavio da je u svim slučajevima u kojim je UNPROFOR vodio istragu o incidentima granatiranja gotovo sva paljba poticala sa strane bosanskih Srba, iako se čini da su neke granate ispaljene sa strane bosanskih Muslimana.[15122] Po njegovim riječima, paljba iz lakog naoružanja poticala je s obje strane, premda u većoj mjeri sa srpske.[15123]

4514. Naposljetku, Vijeće je takođe saslušalo iskaze više svjedoka tužilaštva koji su energično porekli da su jedinice ABiH gađale vlastite civile.[15124] Na primjer, Bell je u svom svjedočenju izjavio da nikada nije vidio niti prijavio slučajeve u kojim su snage ABiH otvorile paljbu ka svojim ljudima ili iscenirale neki incident, te da on takvim tvrdnjama ne bi pripisivao nikakvu

---

15117 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 121.

15118 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 121; Richard Mole; T. 5890 (18. avgust 2010.).

15119 Richard Mole, T. 5885–5886 (18. avgust 2010.).

15120 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 213–214; Michael Rose, T. 7307–7308 (5. oktobar 2010.), T. 7328–7337 (6. oktobar 2010.) (gdje je svjedok rekao da su kružile glasine da je Ejup Ganić imao jedinicu tajne policije čiji je zadatak bio da iz snajpera otvara paljbu na tramvaje, ali tako da se za to okrivi srpska strana); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197; D680 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994.).

15121 Michael Rose, T. 7328–7334 (6. oktobar 2010.); D681 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u Sarajevu, 27. oktobar 1994.) (gdje se izvještava o incidentu snajperskog djelovanja vezanog za jedan tramvaj i gdje svi dokazi pokazuju da je paljba otvorena s teritorije pod kontrolom ABiH). Ali v. Mirza Sabljica, T. 7684–7688 (gdje je svjedokinja rekla da je CSB Sarajevo proveo istragu o tom incidentu i zaključio da je paljba došla sa strane bosanskih Srba).

15122 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 48–52, 54 (gdje je svjedok naveo samo jedan takav slučaj).

15123 Svjedok KDZ182, T. 13085–13088 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

15124 V. npr. Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28971; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4729–4730; Adrianus van Baal, T. 8462–8463 (27. oktobar 2010.), T. 8533 (28. oktobar 2010.); svjedok KDZ166, T. 8354 (26. oktobar 2010.).

vjerodostojnost.[15125] Bowen je u svom svjedočenju izjavio da je krajem avgusta 1992. prvi put čuo za teoriju po kojoj su snage bosanskih Muslimana granatirale vlastitu teritoriju, i to od ađutanta komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo, koji mu je priznao da nema dokaza o tome.[15126] Bowen nije prihvatio takvu teoriju i konstatovao je da se ni do danas, nekih dvadeset godina poslije rata, nisu pojavili *corpus delicti* dokazi da je ABiH granatirala sopstveni narod.[15127] Svjedok KDZ304 je takođe smatrao da su neosnovani navodi da su bosanski Muslimani sami sebe granatirali i u svom svjedočenju je izjavio da, dok je boravio u Sarajevu, nije vidio nijedan slučaj da je s linije fronta pod kontrolom ABiH otvarana paljba po civilnom stanovništvu u Sarajevu.[15128]

4515. Vijeće je analiziralo gore navedene dokaze uzevši u obzir sve dokaze koji su mu u ovom predmetu predočeni u vezi sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem u Sarajevu. Premda je Vijeće utvrdilo da je Garaplija vjerodostojan svjedok, njegov iskaz ipak nije bio dovoljan da se zaključi da je strana bosanskih Muslimana gađala svoje civile, a kamoli da je odgovorna za sve veće incidente granatiranja ili snajperskog djelovanja u gradu. Naprotiv, Garaplijin iskaz je samo pokazao da je Herenda, pripadnik jedinice specijalne policije, učestvovao u političkim ubistvima istaknutih pojedinaca među bosanskim Muslimanima koji nisu bili civili. Garaplijin iskaz je takođe pokazao da je Herenda ubio jednog vojnika UNPROFOR-a kako bi se krivica za to pripisala strani bosanskih Srba i protiv njih izazvala reakcija međunarodne zajednice.[15129] Međutim, kao što je navedeno gore, na pitanje da li su gađani civili bosanski Muslimani, Garaplija je odgovorio da Herenda nije priznao da je to činjeno.

4516. Uprkos tome, Vijeće prihvata iskaze Frasera, Harlanda, svjedoka KDZ185 i drugih svjedoka tužilaštva koji su izjavili da je bilo slučajeva kada je strana bosanskih Muslimana iz političkih razloga gađala svoju teritoriju, obično blizu zgrade Predsjedništva. Međutim, svi ti svjedoci su rekli da je broj takvih slučajeva bio neznatan i čvrsto ostali pri stavu da je paljba otvarana na Sarajevo poticala mahom od strane bosanskih Srba.

15125 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 117; Martin Bell, T. 9920–9921 (15. decembar 2010.).

15126 Jeremy Bowen, T. 10165–10166 (13. januar 2011.), T. 10196, 10200–10201 (14. januar 2011.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 39.

15127 Jeremy Bowen, T. 10184–10185 (13. januar 2011.), T. 10196, 10200–10201 (14. januar 2011.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 39. V. D936 (Izvod iz knjige Jeremyja Bowena pod naslovom *War Stories*), *e-court* str. 6.

15128 P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 28 (pod pečatom); svjedok KDZ304, T. 10517 (18. januar 2011.).

15129 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), *e-court* str. 85–86; D2271 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 18. juli 1995.), str. 4–5 (gdje se navodi da je ABiH otvorila paljbu po vojnicima UNPROFOR-a); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 10 (gdje je svjedok rekao da su jedinice ABiH iz snajpera gađale osoblje UN-a u zgradi PTT-a i da je on lično bio meta vatre koju je otvorila ABiH).

4517. Pored toga, Harland je u svom svjedočenju izjavio da je taj mali broj incidenata pripisan "odmetničkim snagama" na strani bosanskih Muslimana. S druge strane, tvrdnja optuženog, ukoliko je tačna, značila bi da je postojala zavjera velikih razmjera u koju su bile uključene brojne, ako ne i sve, jedinice ABiH i policije u gradu koje su godinama radile u dosluhu kako bi potajno iz snajpera gađale i granatirale svoj narod. Vijeće to ne prihvata. Pored toga, kao što se vidi u prethodnim odjeljcima, za mnoge incidente snajperskog djelovanja i granatiranja navedene u Optužnici Vijeće je zaključilo da je njih počinio SRK.[15130] Prema tome, nema dokaza o takvoj zavjeri velikih razmjera.

4518. Čak ni svjedoci koje je optuženi pozvao nisu tvrdili da je za sve ili većinu težih incidenata s civilnim žrtvama u gradu odgovorna strana bosanskih Muslimana. Kao što je već rečeno, Garaplijin iskaz uopšte se nije odnosio na otvaranje snajperske vatre po civilima bosanskim Muslimanima. Demurenko je u svom svjedočenju rekao da je stekao utisak da su bosanski Muslimani iz snajpera gađali vlastiti narod, iako je priznao da je to bilo teško dokazati. Što je još značajnije, premda je on napisao velik broj dnevnih izvještaja UN-a za vrijeme svog boravka u gradu, a mnogi od njih su prihvaćeni u spis u ovom predmetu, samo se u veoma malom broju tih izvještaja konkretno navode incidenti za koje se kaže da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom ABiH.[15131] Isto tako, svjedok KW570 je u svom svjedočenju govorio isključivo o obrascu djelovanja ABiH kad je ova otvarala vatru ka Predsjedništvu kada bi važna delegacija posjetila grad. On, međutim, nije pominjao da je ta vatra prouzrokovala civilne žrtve. Gray je takođe pomenuo da je ABiH otvarala paljbu ka Predsjedništvu kada su stranci dolazili u posjetu, ali se prisjetio samo jednog takvog incidenta kod Predsjedništva u kojem je bilo civilnih žrtava.[15132] Vojnici i oficiri SRK-a, poput Galića, Miloševića i Šarenca, koji su svjedočili o ovoj temi nisu se nalazili u gradu kad su se ti incidenti odigrali, a njihovi iskazi se prevashodno temelje na glasinama i obavještajnim podacima koje su prikupile njihove jedinice. Kao takvi, ti iskazi imaju ograničenu vrijednost.

4519. Naposljetku, na osnovu gore navedenih dokaza jasno je da, s izuzetkom nekoliko pojedinaca, većina međunarodnih svjedoka koji su bili na terenu nikada nije dobila nikakav

---

[15130] Vijeće podsjeća i da je neke od dokaza o tome da je ABiH gađala svoje civile razmatralo u odjeljcima koji se konkretno bave incidentima snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici kada je to bilo relevantno. Jedan takav primjer je iskaz svjedoka KW586, koji je okrivio ABiH za prvi incident na pijaci Markale, ali je njegov iskaz odbačen odlukom većina članova Vijeća.

[15131] V. fusnota 15097. Isti je slučaj s drugim izvještajima UN-a koji su ponuđeni na uvrštavanje u spis u ovom predmetu: u velikoj većini njih ne govori se o tome da je strana bosanskih Muslimana gađala vlastite civile.

[15132] Gray u većem dijelu svog iskaza govori o tome da je ABiH gađala pripadnike UN-a, uključujući i njega. Vijeće takođe napominje da incident granatiranja u blizini zgrade PTT-a, koji je Gray naveo kao primjer za to kako su snage ABiH gađale vlastite civile, nije zapravo uvjerljiv jer se nije moglo utvrditi iz kog pravca je granata ispaljena. Njegovo uvjerenje da je ABiH ispalila tu granatu temelji se na pretpostavci da su gađani upravo mladi

nepobitan dokaz da je strana bosanskih Muslimana otvarala snajpersku vatru i granatirala svoje građane. Da je zaista postojala zavjera velikih razmjera, kako optuženi tvrdi, nema sumnje da bi ti svjedoci bili obavješteni ili bi izvještavali o takvim incidentima u mnogo većoj mjeri. Oni bi također bili i očevici nekih od tih incidenata. Prema tome, iz svih tih razloga, Vijeće odbacuje argument optuženog da je strana bosanskih Muslimana odgovorna za sve teže incidente u gradu ili da je, u sklopu opšte politike, otvarala snajpersku vatru i granatirala vlastite civile sve vrijeme sukoba u Sarajevu. Iako je moguće da je u nekoliko navrata zaista bilo takvih incidenata, njihova učestalost nije bila tolika da bi se doveli u sumnju drugi zaključci donijeti u Presudi u vezi sa sukobom u Sarajevu.

e. Bolnice u Sarajevu

4520. Tužilaštvo tvrdi da su, u sklopu kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja civila u Sarajevu, "srpske snage" često otvarale vatru na ambulantna kola i bolnice, te ubijale i ranjavale pripadnike osoblja i pacijente.[15133] Tokom suđenja, tužilaštvo je pozvalo ljekare koji su radili u Državnoj bolnici,[15134] bolnici Koševo,[15135] te bolnici Dobrinja, i oni su svjedočili o sudbini tih bolnica tokom rata. Pored toga, oni su potvrdili vjerodostojnost raznih medicinskih dokumenata u vezi s incidentima iz priloga Optužnici, te dali opšte informacije o žrtvama u Sarajevu.

4521. Nasuprot tome, optuženi tvrdi da je "ABiH zloupotrebila u vojne svrhe objekte civilnog karaktera, poput bolnica" i da SRK nikada nije otvarao vatru na bolnicu Koševo.[15136] Tužilaštvo pak odbacuje tu tvrdnju i smatra da je ona "pogrešna", budući da su bolnice granatirane čak i kada u blizini nije bilo minobacača ili vojnih meta; pored toga, tužilaštvo tvrdi da materijalna šteta na bolnicama pokazuje nesrazmjernost napada od strane SRK-a.[15137]

---

ljudi koji su se okupili u blizini zgrade PTT-a, što SRK nije mogao da učini. Međutim, podjednako je moguće da su ti mladi ljudi bili žrtve granate koju je SRK ispalio nasumično.

15133 Završni podnesak tužilaštva, par. 758–759.

15134 Prije 1992., ta bolnica je bila poznata pod nazivom Vojna bolnica u Sarajevu i njom je upravljala JNA. Nakon što se JNA povukla iz Sarajeva u maju 1992., zvali su je Državna bolnica Sarajevo. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 5, 10; Bakir Nakaš, T. 6700 (14. septembar 2010.).

15135 Bolnica Koševo je bila civilni zdravstveni objekat, a bila je poznata i pod nazivom "Univerzitetski klinički centar" Koševo. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 81; činjenice o kojima je presuđeno 96, 97.

15136 Završni podnesak odbrane, par. 1937, 1955 (gdje se, s obzirom na Galićev iskaz, dalje iznosi da bi se prilikom donošenja "bilo kakve odluke o otvaranju vatre" na zgrade poput bolnice Koševo u obzir uzelo njeno okruženje i prisustvo civila; na taj način optuženi implicitno kaže da je na bolnicu Koševo možda otvarana paljba); Završna riječ, T. 47979 (2. oktobar 2014.).

15137 Završni podnesak tužilaštva, par. 794; završna riječ, T. 47720 (30. septembar 2014.).

i. *Državna bolnica*

4522. Bakir Nakaš, ljekar u Državnoj bolnici, velikom kompleksu zgrada u centru Sarajevu na području Marindvora,[15138] izjavio je u svom svjedočenju da je snajperska i minobacačka vatra otvarana na bolnicu od 13. maja 1992. nadalje, iako je na njenoj južnoj strani bio jasno vidljiv simbol Crvenog krsta.[15139] Po njegovoj procjeni, od 1992. do 1995. bolnicu je pogodilo preko 200 projektila; bolnica je direktno gađana, a najteže granatiranje bilo je neposredno po odlasku JNA iz Sarajeva, od 13. do 16. maja 1992., kada ju je pogodilo oko 40 granata.[15140] Milan Mandilović, takođe ljekar u Državnoj bolnici tokom rata, potvrdio je da su bosanski Srbi različitim intenzitetom granatirali bolnicu i da je na nju otvarana vatra iz pješadijskog i artiljerijskog oružja.[15141] Budući da se nalazila u blizini Aleje snajpera, na bolnicu je otvarana paljba i iz snajpera, i tada su ranjavani kako osoblje bolnice, tako i njeni pacijenti.[15142] Gotovo 85 do 90% projektila pogodilo je južnu stranu zgrade Državne bolnice, što je, po Nakaševim riječima, značilo da je izvor vatre bio na Trebeviću, Vracama i Grbavici, području pod kontrolom VRS-a.[15143] Uslijed toga, prednji dio Državne bolnice, na južnoj strani, nije se koristio od 1992. do 1995.[15144]

15138 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 12; P1529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš); Aernout van Lynden, T. 2392–2394 (19. maj 2010.), T. 2580–2583 (21. maj 2010.); P927 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); D211 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden). Državnu bolnicu činile su četiri zgrade, od kojih je najviša imala 12 spratova, kao i jedna pomoćna zgrada i još dvije druge zgrade. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 13.

15139 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 22–23, 27; P1526 (Fotografija Državne bolnice Sarajevo); Bakir Nakaš, T. 6688–6689 (14. septembar 2010.). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 35; P954 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2392 (19. maj 2010.), T. 2595–2597 (21. maj 2010.), T. 3057–3059 (31. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25. V. takođe par. 4031.

15140 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 23, 34; Bakir Nakaš, T. 6675, 6719–6723, 6741, 6750 (14. septembar 2010.); D619 (Fotografija Državne bolnice Sarajevo s oznakama koje je unio Bakir Nakaš). Optuženi je osporio Nakaševu izjavu da je Državnu bolnicu pogodilo 200 projektila, na temelju toga što se na fotografiji bolnice koja je Nakašu pokazana u sudnici ne vidi veća materijalna šteta. Međutim, Vijeće napominje da je ta fotografija snimljena u ljeto ili jesen 1992., dakle, na početku sukoba, dok se Nakaševa procjena odnosi na cjelokupan period sukoba. V. Bakir Nakaš, T. 6749 (14. septembar 2010.); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 22.

15141 Milan Mandilović, T. 5350, 5390 (16. juli 2010.); T. 5400, 5405, 5407 (19. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 42–43, 53–58; P1222 (Fotografija Državne bolnice u Sarajevu).

15142 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 27, 29–32, 40. Mandilović nije znao da li je na bolnicu hotimično otvarana vatra iz snajpera, ali je u svom svjedočenju izjavio da je na nju neprekidno pucano iz lakog naoružanja. V. P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 47.

15143 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 23–25, 33; Bakir Nakaš, T. 6688–6690 (14. septembar 2010.); P1526 (Fotografija Državne bolnice Sarajevo). V. takođe Milan Mandilović, T. 5350–5351 (16. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 46. Mandilović je mislio da su sjevernu stranu bolnice pogodile granate koje su bosanski Srbi ispalili s Poljina. V. Milan Mandilović, T. 5388 (16. juli 2010.), T. 5440 (19. juli 2010.); P6336 (Izvještaj UNMO-a, 2. januar 1993.), *e-court* str. 1–5. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3016.

15144 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 38; Milan Mandilović, T. 5390 (16. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 53.

4523. Na osnovu fragmenata pronađenih u bolnici utvrđeno je da su granate ispaljene iz različitih tenkova i drugih vrsta artiljerijskog i minobacačkog naoružanja.[15145] Nakaš je smatrao da su, po odlasku JNA, "Srbi bili zaokupljeni time da unište ključne dijelove bolnice", budući da su u prvom granatiranju gađani stubovi na osmom spratu, koji su ključni za stabilnost zgrade, a da su često ciljane i operacione sale.[15146]

4524. Granatiranje se negativno odrazilo na rad Državne bolnice.[15147] Bolničko osoblje i pacijenti su od septembra 1992. do sredine 1994. ranjavani u više navrata, a tokom druge polovine ljeta 1994. odigrao se incident u kom su dva pacijenta u bolnici povrijeđena vatrom iz snajpera.[15148] Sobe iznad drugog sprata napuštene su jer su bile izloženije, a jedina redovno korištena operaciona sala nalazila se u podrumu.[15149] Odjel intenzivne njege nalazio se u fiskulturnoj sali, a preostali pacijenti smještani su u hodnik.[15150] U hitnim slučajevima bolničko osoblje nije moglo da reaguje na odgovarajući način jer su samo najvažniji dijelovi Državne bolnice snabdijevani strujom, a vladala je i nestašica u medicinskoj opremi, hrani i vodi.[15151] Najteži je bio period od kraja jula do početka septembra 1993., kada Državna bolnica nije imala ni vodu, ni struju, ni gas.[15152] Broj članova bolničkog osoblja veoma je smanjen i jedini način na koji su u bolnici mogli da se nose s velikom potražnjom za zdravstvenom njegom bio je taj da se primaju samo pacijenti koji su životno ugroženi zbog bolesti ili povreda.[15153] Budući da su viši spratovi Državne bolnice predstavljali pogodno mjesto za snimanje, inostrane televizijske ekipe su se nalazile na nekim od njih, kao na primjer Sky News i njegov ratni dopisnik Van Lynden.[15154]

15145 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 26.

15146 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 48; Bakir Nakaš, T. 6690–6691 (14. septembar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2884. Mandilović je smatrao da je bolnica granatirana kako bi se destabiliziralo stanje u gradu i uticalo na moral naroda. V. Milan Mandilović, T. 5383 (16. juli 2010.).

15147 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 41.

15148 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 48, 50. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25; činjenica o kojoj je presuđeno 2883. Jednom prilikom Mandilović je bio na spratu koji je pogodila granata, udaljen samo 10 metara od sobe koja je raznijeta. V. P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 43.

15149 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 35–37. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25; P6336 (Izvještaj UNMO-a, 2. januar 1993.), *e-court* str. 1–5.

15150 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 37; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25.

15151 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 37, 43–44; Milan Mandilović, T. 5356–5357 (16. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 34–35. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3093.

15152 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 42.

15153 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 46.

15154 Bakir Nakaš, T. 6725–6726 (14. septembar 2010.); D620 (Članak iz časopisa *Dani* pod naslovom "Opća bolnica Sarajevo — Bolnica na nišanu", 5. april 2002.), str. 3; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 31–32, 34, 42; Aernout van Lynden, T. 2389–2391 (19. maj 2010.).

ii. *Bolnica Koševo*

4525. Bolnica Koševo je velik kompleks s 36 klinika i nalazi se tik pored Breke, na njenoj južnoj strani, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.[15155] Fatima Zaimović, koja je bila glavna sestra na Dječjoj hirurgiji u bolnici Koševo,[15156] izjavila je tokom svjedočenja da je glavni ulaz u bolnicu bio u Bolničkoj ulici, blizu njenog odjela.[15157] U odjelu su liječena djeca starosti do 14 godina, ali je povremeno pružana pomoć i odraslim civilima.[15158]

4526. Kao što je to bio slučaj s Državnom bolnicom, tokom rata je i u bolnici Koševo broj zdravstvenih radnika veoma smanjen, a sama bolnica je često granatirana, zbog čega su ginuli i ranjavani kako bolničko osoblje, tako i pacijenti.[15159] Uslijed toga, ni osoblje ni pacijenti nisu se osjećali bezbjedno.[15160] Pored toga, bolnici Koševo je tokom sukoba nedostajala potrebna medicinska i hirurška oprema; struja je često nestajala, a vode je bilo veoma malo.[15161] Uslijed svega toga, radni uslovi, naročito uslovi za obavljanje operacija, bili su izuzetno teški.[15162] Kada je na bolnicu Koševo otvarana vatra iz minobacača ili snajpera, djecu su odvodili u podrum, a pacijenti koji su bili vezani za krevet držani su u hodnicima i ljekarsko osoblje je ostajalo s njima.[15163] Svjedokinja Zaimović je u svom svjedočenju izjavila da bi se u tim trenucima djeca uspaničila, te počela vrištati i trčati ka sestrama da ih zaštite.[15164] Veliki broj te djece doživio je

15155 Fatima Zaimović, T. 1868 (5. maj 2010.); P816 (Mapa Sarajeva); P817 (Vazdušna fotografija bolnice Koševo s oznakama koje je unijela Fatima Zaimović); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 81; P1529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš).

15156 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 1.

15157 Fatima Zaimović, T. 1869–1871 (5. maj 2010.); P817 (Vazdušna fotografija bolnice Koševo s oznakama koje je unijela Fatima Zaimović).

15158 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 6–7.

15159 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 2–4, 11–14, 31; Fatima Zaimović, T. 1888, 1894–1896 (5. maj 2010.); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1993. V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16, 20 (gdje je svjedok rekao da je njemu bilo očigledno da bolnica nije nasumično granatirana, već da su je ciljano gađale profesionalne jedinice); Hussein Abdel-Razek, T. 5637–5638 (21. juli 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 95; P1572 (Izvještaj UNMO-a, 30. novembar–1. decembar 1993.) (gdje je svjedok izvjestio da je bolnica Koševo granatirana tokom noći, uslijed čega su dvije osobe poginule); P1576 (Izvještaj UNMO-a, 13.–14. decembar 1993.); P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3; P1584 (Izvještaj UNMO-a, 3.–4. januar 1994.); P1275 (Protestno pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 31. januar 1993.) (u kojem se optuženi obavještava da je granatirana bolnica Koševo, uslijed čega su povrijeđeni pacijenti i osoblje); činjenica o kojoj je presuđeno 3018.

15160 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 33–39.

15161 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 20–22.

15162 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 23.

15163 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 27, 32; Fatima Zaimović, T. 1886–1887 (5. maj 2010.).

15164 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 33.

takvu traumu da se povukao u sebe i počeo mokriti u krevetu.[15165] Sama svjedokinja Zaimović je krajem 1995. imala je težak srčani udar uslijed stresa.[15166]

4527. Van Lynden i njegova televizijska ekipa postavili su satelitsku antenu na jednoj od bolničkih zgrada i tu su radili od juna do avgusta 1992. On je tokom svjedočenja izjavio da su zgrade u krugu bolnice Koševo oštećene granatiranjem.[15167]

iii. *Bolnica Dobrinja*

4528. Kao što je već rečeno, Youssef Hajir je ljekar koji je, s obzirom na potrebe koje su postojale početkom maja 1992., otvorio zdravstvenu kliniku koja je naposljetku postala bolnica Dobrinja, i on je u njoj radio tokom sukoba.[15168] Premda se u nekim dokumentima ta bolnica naziva vojna ili ratna bolnica, ime je nastalo tako što su civilna zaštita i Ismet Hadžić, koji je kasnije postao komandant 155. brigade ABiH, odlučili koristiti takav naziv.[15169] Međutim, to je učinjeno protivno Hajirovoj volji i naposljetku je bolnica 1993., na Hajirovo insistiranje, registrovana u Ministarstvu zdravstva, kad je i dobila naziv "Opšta bolnica Dobrinja".[15170]

4529. Bolnica Dobrinja nalazila se u stambenom naselju Dobrinja 2, u prizemlju jedne osmospratnice, a iznad vrata je imala znak Crvenog krsta.[15171] Pripadnici bolničkog osoblja često su bili meta snajperske vatre kada su dolazili na posao i odlazili s posla, te su mnogi poginuli ili

15165 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 34–37, 41; Fatima Zaimović, T. 1886–1888 (5. maj 2010.).

15166 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 46.

15167 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 38–39.

15168 Hajir je objasnio da je oko 5. maja 1992. u jednom skladištu napravio improvizovanu prostoriju za pružanje hitne medicinske pomoći koja je i dan-danas dio bolnice Dobrinja. S vremenom se to polako razvilo u "bolnicu manje razine" koja je u potpunosti postala operativna i imala sve potrebno osoblje do 17. jula 1992., kada je Mojmilo potpalo pod kontrolu ABiH i Hajir bio u mogućnosti da osigura snabdijevanje iz centra grada. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 1–2, 25–33; Youssef Hajir, T. 8786–8787, 8808 (1. novembar 2010.); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*).

15169 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 31; Youssef Hajir, T. 8819–8823, 8825–8826 (1. novembar 2010.); P1871 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*).

15170 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 31; Youssef Hajir, T. 8819–8823, 8825–8826 (1. novembar 2010.); P1871 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*). Hajir je priznao da su 43 člana njegovog medicinskog osoblja bila pripadnici ABiH, ali je objasnio da su oni, poput njega, samo radili u bolnici. V. Youssef Hajir, T. 8868–8869 (2. novembar 2010.).

15171 Hajir je objasnio da je, budući da se radilo o improvizovanoj bolnici, simbol Crvenog krsta stavljen iznad vrata tek dva-tri mjeseca nakon što su borbe počele. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 46; Youssef Hajir, T. 8781–8783 (1. novembar 2010.); P1867 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Youssef Hajir). V. također P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 81; P1529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš).

ranjeni.[15172] Osim toga, bolnica je raspolagala malim brojem ambulantnih kola, koja su takođe imala znak Crvenog krsta i na koja je takođe otvarana paljba iz snajpera; uslijed nje su dva vozača povrijeđena a jedan ubijen.[15173] Na samu zgradu bolnice otvarana je teška artiljerijska vatra u makar 15 navrata i "bezbroj puta [je pogođena] manjim projektilima".[15174]

4530. Isprva, Hajir je bio jedini hirurg u bolnici i operisao je dan i noć u improvizovanim uslovima, služeći se samo onim što bi pronašao; kasnije su došli i drugi hirurzi i ljekari, a stigla je i bolja oprema.[15175]

iv. *Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini*

4531. Više oficira i vojnika SRK-a koje je optuženi pozvao da svjedoče izjavilo je da su njihovi položaji i jedinice često bili meta minobacačke i snajperske vatre otvarane iz civilnih objekata u Sarajevu, između ostalog i iz bolnica u gradu.[15176] Blaško Rašević iz 1. romanijske pješadijske brigade izjavio je u svom svjedočenju da je ABiH imala vatreni položaj u krugu bolnice Koševo i da je odatle svakodnevno otvarala paljbu.[15177] Lučić je tokom svjedočenja izjavio da je ABiH noću pucala iz bestrzajnih topova stacioniranih u krugu bolnice Koševo.[15178] Maletić je u svjedočenju izjavio da je raspolagao informacijama o vojnim metama duboko na muslimanskoj teritoriji i da su među njima bili položaji u krugu Državne bolnice i bolnice Koševo.[15179] Dragomir Milošević je u svjedočenju takođe izjavio da je ABiH imala položaj u bolnici Koševo.[15180] Premda je Milošević rekao da je ABiH bolnicu Koševo koristila isključivo u vojne svrhe,[15181] Galić je ustvrdio da se

[15172] P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 45. Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

[15173] P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 47; Youssef Hajir, T. 8788 (1. novembar 2010.), T. 8867–8870 (2. novembar 2010.); P803 (Vijest kanala Sky News, s transkriptom). Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

[15174] P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 44.

[15175] P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 30, 32.

[15176] V. npr. D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 29; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 18; D2852 (Izjava svjedoka Srđana Šehovca od 27. januara 2013.), par. 14; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 19; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 44; Blagoje Kovačević, T. 29069–29070 (18. oktobar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 17, 24.

[15177] D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 23; Blaško Rašević, T. 30915–30916 (4. decembar 2012.).

[15178] D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 14.

[15179] D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 28. V. takođe D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 18.

[15180] Dragomir Milošević, T. 32581–32582 (23. januar 2013.), T. 33136–33138 (4. februar 2013.).

[15181] Dragomir Milošević, T. 32581 (23. januar 2013.).

nekoliko bolnica "zloupotrebljaval[o]" kako bi se otvarala paljba na položaje SRK-a.[15182] Radojčić je izjavio da je njegov položaj često gađan iz bolnice Dobrinja.[15183]

4532. S druge strane, Nakaš je u svom svjedočenju izjavio da naoružanim pripadnicima ABiH nije bilo dozvoljeno da budu unutar Državne bolnice, te da u blizini bolnice nije bio nijedan vojni objekat.[15184] On je, međutim, potvrdio da je krajem 1992. godine 1. korpus ABiH rekvirirao dvije zgrade u kompleksu Državne bolnice i koristio ih isključivo kao rehabilitacioni centar za vojnike ABiH.[15185] Mandilović je tokom svjedočenja izjavio i da se ni u jednom trenutku tokom rata u Državnoj bolnici nisu nalazili vojni položaji niti borci.[15186] Van Lynden je objasnio da su on i njegova ekipa provjerili da bolnicu ne koristi vojska, jer nisu željeli da njihova baza bude na vojnoj meti ili u njenoj blizini.[15187] Tokom mjeseci koje je tu proveo on nikada nije vidio da su snage ABiH koristile zgradu bolnice ili njeno neposredno okruženje.[15188] Vijeće napominje da se u jednom izvještaju ABiH iz januara 1993. navodi da se jedinice HOS-a nalaze u Ulici Avde Jabučice, u blizini kruga bolnice.[15189]

4533. Kad je riječ o bolnici Dobrinja, zgrada Komande ABiH nalazila se nekih 150 do 200 metara zapadno od bolnice; kako se tvrdi, na području oko bolnice nije bilo organizovanih vojnih jedinica niti kasarni ABiH.[15190]

4534. Što se tiče bolnice Koševo, svjedokinja Zaimović je izjavila da nikada nije vidjela bilo kakve položaje, oružje niti aktivnosti ABiH u blizini tog kompleksa.[15191] Pored toga, po njenim

---

15182 Stanislav Galić, T. 37419–37421 (18. april 2013.); D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.), str. 1.

15183 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 21.

15184 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 14–15; Bakir Nakaš, T. 6743 (14. septembar 2010.).

15185 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 14; Bakir Nakaš, T. 6698–6701 (14. septembar 2010.); D615 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš). Nakaš je u svjedočenju takođe izjavio da se na području Marindvora, blizu crkve sv. Josipa, nalazila upravna zgrada policije. V. Bakir Nakaš, T. 6709 (14. septembar 2010.); D616 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš).

15186 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 37, 39–40. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3017.

15187 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 33; Aernout van Lynden, T. 2391 (19. maj 2010.).

15188 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 33; Aernout van Lynden, T. 2591–2592 (21. maj 2010.).

15189 Bakir Nakaš, T. 67186719 (14. septembar 2010.); D618 (Izvještaj 7. brdske brigade u vezi s položajima ABiH, 28. januar 1993.); D617 (Mapa Sarajeva). V. takođe D622 (Bilten Štaba Vrhovne komande ABiH, 24. oktobar 1993.) (u kojem se izvještava da su 23. oktobra 1992. pripadnici 10. brdske brigade zauzeli položaje ispred Državne bolnice kako bi presreli cisternu za prevoz goriva UNPROFOR-a).

15190 Youssef Hajir, T. 8845–8846, 8848 (2. novembar 2010.). V. takođe par. 3792.

15191 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 29. V. takođe P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 95.

riječima, u samoj bolnici nije bilo vojne opreme.[15192] Abdel-Razek je takođe u svom svjedočenju izjavio da "glavna bolnica" u Sarajevu nije imala vojni značaj.[15193] Van Lynden nikada nije vidio artiljerijsko oružje unutar kompleksa Koševo, niti je čuo da se bolnica koristi "u artiljerijske svrhe", iako jula 1992. jeste vidio jedan minobacač kalibra 82 mm pored bolnice.[15194]

4535. Više međunarodnih svjedoka potvrdilo je, međutim, da je ABiH razmještala svoje snage i/ili pucala na SRK-a iz bolnice Koševo, služeći se mobilnim minobacačima, kako bi izazvala uzvratnu vatru.[15195] Vojni posmatrači Richarda Graya bili su očevici kada su snage ABiH otvorile vatru iz minobacača postavljenih na kamione iz voznog parka bolnice Koševo, dok je on lično vidio oklopna vozila ABiH u blizini bolnice Koševo.[15196] Rose je tokom svjedočenja izjavio da je ABiH "često iz kruga bolnice Koševo otvarala vatru iz minobacača kalibra 120 mm na Srbe na Jevrejskom groblju".[15197] Tucker je rekao da su 11. januara 1993. vojnici UN-a, dok su isporučivali gorivo za kotao u bolnici, vidjeli kad je otvorena paljba iz jednog minobacača kalibra 82 mm, montiranog na kamion pored jedne napuštene kuće na zapadnoj strani bolnice Koševo, nekih pola sata prije konferencije za štampu koju je organizovala bolnica. Nakon toga je uslijedila uzvratna vatra iz protivavionskog, artiljerijskog i minobacačkog oružja.[15198] Morillon je izvjestio Izetbegovića o tom incidentu, konstatujući da "taj gnusni i kukavički čin" predstavlja flagrantno kršenje Ženevskih konvencija, te je pozvao Izetbegovića da preduzme oštre mjere kako se takvo šta više ne bi ponovilo.[15199] Mole je tokom svjedočenja izjavio da su jedinice ABiH koristile mobilne minobacače u okolini bolnice Koševo kako bi privukle vatru sa srpskih položaja.[15200] Po njegovim

---

15192 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 30; Fatima Zaimović, T. 1898–1910 (5. maj 2010.).

15193 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16; Hussein Abdel-Razek, T. 5552–5555 (20. juli 2010.) (gdje je svjedok rekao da je veoma često dolazio u bolnicu Koševo, ali da nikada nije vidio minobacače u njenoj blizini). U cijeloj izjavi svjedoka, Abdel-Razek govori o "glavnoj bolnici". S obzirom na kontekst njegove pismene izjave, kao i na usmeno svjedočenje, Vijeće smatra da je on govorio o kompleksu bolnice Koševo kada je pominjao "glavnu bolnicu". V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 95, u kojoj se navodi da je bolnica Koševo bila jedan od dva najvažnija zdravstvena objekta koja su radila u Sarajevu u to vrijeme.

15194 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 39.

15195 V. npr. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6207, 6229; Francis Roy Thomas, T. 6842 (15. septembar 2010.); David Fraser, T. 8060 (18. oktobar 2010.); John Wilson, T. 3948 (21. juni 2010.); D99 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s ABiH, 21. januar 1993.).

15196 D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 11, 16–18; Richard Gray, T. 29992–29993 (8. novembar 2012.).

15197 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 133. V. takođe D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 172.

15198 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 303; Pyers Tucker, T. 23301–23303 (18. januar 2012.); D2034 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. januar 1993.), *e-court* str. 5. V. takođe D507 (Video-snimak izjave lorda Owena u vezi s granatiranjem bolnice u Sarajevu).

15199 D2034 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. januar 1993.), *e-court* str. 6; D351 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s protestnim pismom Aliji Izetbegoviću, 21. januar 1993.); Hussein Abdel-Razek, T. 5552–5553 (20. juli 2010.).

15200 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 122–124; Richard Mole, T. 5891 (18. avgust 2010.). Po riječima Molea, o takvim incidentima, kada bi bili primijećeni, izvještavali su vojni posmatrači UN-a

riječima, ABiH bi ispalila jednu ili dvije granate i odmah otišla; SRK bi zatim uzvratio i pokušao da pogodi minobacač, ali reakcija nije bila ni brza ni dovoljno precizna da bi bila uspješna.[15201] Osim toga, postojalo je "određeno pretjerivanje", u smislu da je reakcija SRK-a bila izuzetno nesrazmjerna.[15202] To je svjedoka navelo na zaključak da je uzvratna vatra predstavljala odmazdu, a ne vojnu strategiju, pa bi bolnica uslijed toga često bila pogođena.[15203] Mirko Šošić, takođe ljekar koji je radio u bolnici Koševo do ljeta 1992.,[15204] izjavio je u svom svjedočenju da je u više navrata vidio da je ABiH pucala iz "top[a]" koji se nalazio u krugu bolnice Koševo, u podzemnom dijelu ispod traumatologije.[15205]

4536. Neki dokumenti SRK-a iz tog perioda takođe pokazuju da je ABiH koristila bolnicu Koševo. Na osnovu izvještaja 1. romanijske brigade upućenog Komandi SRK-a 1. oktobra 1992., u krugu bolnice Koševo nalazila su se dva interventna voda.[15206] Dana 3. septembra 1993. ta ista brigada je izvjestila Komandu SRK-a da su u krugu koševske bolnice smješteni jedna jedinica TO-a i jedan interventni vod.[15207] Almir Begić je tokom svjedočenja izjavio da se njegova jedinica ABiH, u čijem je sastavu bilo oko 50 ljudi, nalazila na stomatološkoj klinici udaljenoj nekih 500 metara od bolnice Koševo.[15208] U borbenom izvještaju od 15. maja 1993. Komanda SRK-a izvještava Glavni štab VRS-a da je ABiH otvorila minobacačku vatru na položaje SRK-a "sa prostora koševske bolnice".[15209] Dana 28. jula 1993., Komanda SRK-a je izvjestila Glavni štab VRS-a da je ABiH iz bolnice Koševo ispalila minobacačke granate kalibra 82 mm na položaje SRK-a.[15210] Vijeću je takođe predočeno naređenje ABiH od 11. juna 1995. u kojem se navodi da se istureno komandno mjesto 105. brigade 1. korpusa ABiH nalazilo "u rejonu bolnice Koševo (objekat u izgradnji)".[15211]

---

u svojim dnevnim izvještajima o situaciji. V. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 128.

15201 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 125–126.

15202 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 125; Richard Mole, T. 5891–5893 (18. avgust 2010.).

15203 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 125–126.

15204 D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 2; Mirko Šošić, T. 35772 (21. mart 2013.).

15205 D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 9; Mirko Šošić, T. 35773–35775 (21. mart 2013.).

15206 Dragomir Milošević, T. 32582–32584 (23. januar 2013.); D2795 (Izvještaj 1. romanijske brigade, 1. oktobar 1992.), str. 1–2. V. takođe D2880 (Službena zabilješka SNB-a Ilidža, 16. septembar 1992.), str. 1.

15207 P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 2.

15208 P2051 (Dodatak izjavi Almira Begića, od 14. decembra 2010.), par. 3; Almir Begić, T. 9982–9985 (16. decembar 2010.); D930 (Mapa Velešića s oznakama koje je unio Almir Begić). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32582–32584 (23. januar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je SRK proglasio Zubotehničku školu za vojnu metu); D2795 (Izvještaj 1. romanijske brigade, 1. oktobar 1992.), str. 2.

15209 D3411 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. maj 1993.), str. 1.

15210 D2798 (Borbeni izvještaj SRK-a, juli 1993.), str. 1.

15211 D2792 (Zapovijest 12. divizije ABiH, 11. juni 1995.), par. 5.5.

4537. Neki od vojnika i oficira SRK-a su u svom svjedočenju potom izjavili da njihove jedinice uopšte nisu uzvraćale vatru ka gradskim bolnicama, iako je odatle otvarana vatra na njih. Dušan Škrba je izjavio da njegova brigada, 1. sarajevska mehanizovana brigada, nikada nije otvarala paljbu na Državnu bolnicu i bolnicu Koševo, niti na rejon oko njih, jer se plašila da će prouzrokovati velike civilne žrtve.[15212] Izo Golić, komandir minobacačkog voda u Rogatičkom bataljonu 1. romanijske brigade, izjavio je tokom svjedočenja da je tokom 1992. na položaje njegove jedinice otvarana vatra iz bolnice Koševo nekih 10 do 15 puta, ali da njemu nikada nije izdato naređenje da uzvrati vatrom ka bolničkom kompleksu.[15213] Međutim, ranije u svojoj izjavi on je takođe rekao da je kompleks bolnice Koševo bio jedna od meta koju je njegova jedinica gađala kada bi došlo do velike koncentracije snaga ABiH ili kada bi snage ABiH prve otvorile vatru.[15214] Isto tako, Veljović je tokom svjedočenja izjavio da njegovoj jedinici nije bilo dozvoljeno da gađa određene mete duboko u teritoriji, poput "bolnice", iako se znalo da se tamo nalaze vojne mete.[15215]

4538. S druge strane, Mirko Šošić je u svom svjedočenju izjavio da su granate SRK-a u više navrata pale na bolnicu Koševo, ali da se to desilo zato što su snage ABiH otvarale artiljerijsku vatru iz kruga bolnice.[15216] Dragomir Milošević je najprije izjavio da SRK nikada nije pucao na bolnicu Koševo, ali je zatim objasnio da se, kada je paljba otvarana s određenih lokacija, poput bolnice, uzvraćalo vatrom, premda ne prije nego što jedinice SRK-a odrede metu i utvrde da li ima civila na tom mjestu.[15217] Blagoje Kovačević je priznao da se uzvraćalo vatrom kada je paljba otvarana iz škola i bolnica.[15218]

v. *Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice*

4539. Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da je, kada je jednom prilikom granatirana bolnica Koševo,[15219] razgovarao o tome s Galićem, koji mu je odgovorio, kao što je to uvijek činio kada se radilo o civilnim metama, da su bosanski Muslimani granatirali bolnicu kako bi izazvali

15212 Dušan Škrba, T. 29122–29123 (18. oktobar 2012.), T. 29131–29132 (22. oktobar 2012.).

15213 D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 13, 24 (iako Golić nikada nije eksplicitno rekao kojoj je brigadi pripadao njegov bataljon dok je bio u Sarajevu, Vijeće napominje da su položaji bataljona koje je Golić opisao u 13. paragrafu svoje izjave bili u sklopu položaja koje je držala 1. romanijska brigada).

15214 D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 17.

15215 Stevan Veljović, T. 29282 (23. oktobar 2012.).

15216 D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 12.

15217 Dragomir Milošević, T. 33136–33138 (4. februar 2013.).

15218 Blagoje Kovačević, T. 29069–29070 (18. oktobar 2012.).

15219 Abdel-Razek je pominjao "glavnu bolnicu" kada je govorio o tom incidentu. V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16. Kao što je već rečeno, Vijeće smatra da je tu riječ o kompleksu bolnice Koševo.

saosjećanje međunarodne zajednice.[15220] Abdel-Razek je, međutim, bio uvjeren da su granate ispaljene iz pravca brdā pod kontrolom SRK-a.[15221]

4540. Abdel-Razek i Tucker su također bili prisutni na sastancima 18. i 19. decembra 1992. između lorda Owena, s jedne strane, i optuženog, Mladića i Koljevića s druge, kada je Owen uložio protest zbog granatiranja bolnice Koševo i rekao prisutnima da je obišao bolnicu u kojoj je stanje "sramno" i "jako, jako deprimirajuće".[15222] Tokom jednog od tih sastanaka Owen se naljutio i rekao Mladiću da je granatiranje Sarajeva sramno i da se mora obustaviti; Mladić se zatim naljutio i počeo vikati na Owena.[15223]

4541. Vijeću su također predočeni dokazi o tome da je Mladić na sjednici Skupštine SrRBiH 12. maja 1992. izjavio da se Muslimanima ne smije dozvoliti da koriste Državnu bolnicu i bolnicu Koševo sve dok ne prihvate mir.[15224]

vi. *Zaključak*

4542. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće konstatuje da su bolnice u Sarajevu, upravo kao i preostali dio grada, bile izložene granatiranju i snajperskom djelovanju od strane SRK-a. To se odrazilo na njihovu mogućnost da pruže odgovarajuću medicinsku njegu pacijentima. U tom smislu, Vijeće prihvata iskaze ljekara koji su u svjedočenju govorili o teškoćama s kojima su bili suočeni u radu u bolnicama, te o opasnostima kojima su se oni i drugi zdravstveni radnici svakodnevno izlagali kako bi pružili zdravstvenu njegu građanima Sarajeva. Vijeće također prihvata njihove iskaze u vezi s tim da su zgrade njihovih bolnica često bile izložene minobacačkoj i snajperskoj vatri. Iako Dušan Škrba tvrdi da 1. sarajevska mehanizovana brigada nikada nije pucala na bolnice, to je očigledno u suprotnosti s dokazima predočenim Vijeću da je Državna bolnica granatirana s južne strane grada. Iako je moguće da konkretno Škrbina i Veljovićeva jedinica nisu otvarale vatru na te bolnice, nema sumnje da druge jedinice SRK-a jesu. To su zapravo i potvrdili Blagoje Kovačević, Šošić, pa čak i

[15220] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16, 21. Po riječima Abdel-Razeka, to je bio uobičajen Galićev odgovor: Galić je poricao da je srpska strana izvršila granatiranje i optuživao stranu bosanskih Muslimana za to. Ako ili kada bi Abdel-Razek to osporio, Galić bi priznao da su Srbi izvršili granatiranje, ali bi zatim rekao da su bili isprovocirani. V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21.

[15221] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16.

[15222] Hussein Abdel-Razek, T. 5504–5505 (19. juli 2010.), T. 5545–5547 (20. juli 2010.); P1273 (Video-snimak sastanka lorda Owena i Radovana Karadžića, s transkriptom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 92–98; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 82; P2034 (Vijest kanala BBC u vezi sa sastankom lorda Owena i Radovana Karadžića na Palama, s transkriptom).

[15223] P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 95, 98

[15224] P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38.

Dragomir Milošević. Isto tako, iako je Golić izjavio da 1992. njegova jedinica nikada nije uzvratila vatrom kada je na nju pucano iz kompleksa bolnice Koševo, on je tim riječima osporio svoju raniju izjavu, u kojoj je priznao da je njegov vod otvarao vatru na kompleks Koševo kada je odatle gađan.

4543. Kao što je već navedeno, optuženi tvrdi da je ABiH zloupotrebljavala bolnice u vojne svrhe. Međutim, većina dokaza predočenih u prilog ovoj tvrdnji odnosi se na kompleks bolnice Koševo, a ne na Državnu bolnicu ili bolnicu Dobrinja. Iako je moguće da su se vojne jedinice povremeno nalazile u blizini Državne bolnice i bolnice Dobrinja, Vijeće se ipak uvjerilo da su te bolnice bile civilni objekti, te da ih ABiH nije koristila u vojne svrhe. Štaviše, ukoliko je cilj snaga SRK-a bio da se gađaju vojne jedinice u blizini Državne bolnice i bolnice Dobrinja, često granatiranje i velika materijalna šteta nanijeta bolnicama, naročito Državnoj bolnici, pokazuju ili da su snage SRK-a njih hotimično gađale ili da su one, u najmanju ruku, pogođene uslijed neselektivne vatre koju je SRK otvarao na grad.[15225]

4544. S obzirom na dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se također uvjerilo da su snage SRK-a hotimično otvarale vatru na bolnicu Koševo. U isto vrijeme, jasno je da je bilo slučajeva kada su jedinice ABiH otvarale paljbu na položaje SRK-a iz kruga bolnice Koševo, obično iz mobilnih minobacača. U tim slučajevima uzvratna vatra SRK-a predstavljala je protivpaljbu kojom su gađani vojni ciljevi ABiH. Međutim, Vijeće s obzirom na gore navedeni Moleov iskaz, kao i s obzirom na opšte dokaze o prirodi granatiranja Sarajeva od strane SRK-a,[15226] također zaključuje da je odgovor SRK-a na mobilne minobacače često bio nesrazmjeran i neselektivan, jer je bolnički kompleks iz odmazde gađan u cjelini umjesto da je neutralisan konkretni mobilni minobacač iz kojeg je otvorena paljba. Pored toga, iako su dijelovi kompleksa bolnice Koševo mogli postati vojna meta kad je ABiH iz njih otvarala vatru, jedinice SRK-a su uzvraćale vatrom a da nisu prethodno uputile odgovarajuću opomenu, kako to nalažu Ženevska konvencija IV i Dopunski protokoli I i II.[15227]

f. Opsada Sarajeva

i. *Blokada/okruženje/opsada*

4545. Tužilaštvo tvrdi da se od početka aprila 1992. Sarajevo nalazilo pod "blokad[om]".[15228] Tužilaštvo dalje navodi da je kampanja granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu doprinijela

15225 V. činjenica o kojoj je presuđeno 3019 u kojoj se navodi da je SRK namjerno gađao Državnu bolnicu.
15226 V. par. 3984–3986.
15227 V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 341–346.
15228 Optužnica, par. 78.

provođenju blokade i za grad kaže da je bio "pod opsadom".[15229] Optuženi tvrdi da Sarajevo nije bilo pod "opsadom", već da je SRK provodio "politiku zadržavanja", usmjerenu protiv snaga ABiH u gradu, i pokušavao da održi *status quo*, a ne da mijenja stanje na linijama fronta u Sarajevu.[15230] On takođe tvrdi da su vlasti bosanskih Muslimana u Sarajevu "iznutra izvršil[e] opsadu" tako što su sprečavale stanovništvo da napusti grad.[15231]

4546. Brojni svjedoci tužilaštva i neki svjedoci koje je pozvao optuženi izjavili su u svjedočenju da je, tokom perioda relevantnog za Optužnicu, Sarajevo bilo pod "opsadom" i/ili "okruženo" od strane bosanskih Srba.[15232] Okun je izjavio da je stanje u Sarajevu bilo "očigledna opsada" jer su "srpske snage opkolile grad" i jer je jedina mogućnost ulaska ili izlaska iz Sarajeva bila "preko srpskih linija uz dozvolu Srba".[15233] Bell je smatrao da je stanje u Sarajevu bilo stanje "potpune opsade".[15234] "Veoma mali broj" mjesta u Sarajevu bio je "potpuno bezbjedan", a civilno stanovništvo je trpjelo zbog nestašica hrane, vode, gasa i struje.[15235] Doyle je izjavio da je u aprilu 1992. Sarajevo "praktično [bilo] grad pod opsadom" bosanskih Srba i da je vladala "pometnja", budući da je "spolja" vršeno granatiranje i da je "ukinuta sloboda kretanja".[15236] Kad je Tucker

---

15229 Završni podnesak tužilaštva, par. 6, 609.

15230 Pretres, T. 13161 (10. mart 2011.) (gdje se objašnjava da Sarajevo nije bilo pod opsadom, budući da su jedinice ABiH mogle da ulaze u grad i izlaze iz njega kroz tunel ispod aerodroma), T. 10242 (14. januar 2011.) (gdje se tvrdi da je cilj bosanskih Srba bio da se snage ABiH zadrže u gradu); Završni podnesak odbrane, par. 1821–1836.

15231 Pretres, T. 10242 (14. januar 2011.).

15232 V. npr. P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 197–198 (gdje svjedok dodaje da je opsada izmijenila karakter i demografsku sliku grada, budući da su otjerani umjereni stanovnici Sarajeva, pripadnici srednje klase, koji su vjerovali u višenacionalnu BiH); svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje svjedok kaže da su 1993. bosanski Srbi držali grad pod opsadom već oko osam mjeseci); svjedok KDZ240, T. 16122 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 49–51; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1673; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6756 (14. septembar 2010.); Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28943; David Harland, T. 2103–2104 (7. maj 2010.); Radomir Kezunović, T. 13915–13916, 13982 (31. maj 2011.) (gdje svjedok kaže da je Sarajevo bilo "otelotvorenje opkoljenog grada"); svjedok KW570, T. 32208–32209, 32226 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KW570, T. 32216 (18. januar 2013.); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 30.

15233 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204 (gdje svjedok dodaje da je grad praktično bio "pod opsadom" iako su bosanski Muslimani iskopali tunel ispod aerodroma,); Herbert Okun, T. 1782 (28. april 2010.).

15234 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 49 (gdje svjedok dodaje da je povremeno, doduše, bilo letova s humanitarnom pomoći UNHCR-a, ali da time "nimalo nije umanjena činjenica da se radilo o opsadi").

15235 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 35–36, 49 (gdje je svjedok dodao da su civili sjekli drveće za ogrijev i kantama kupili vodu iz rijeke). V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 18 –19, 25, 41 (gdje je svjedok dodao da je stanovnicima Sarajeva bila uskraćena i odgovarajuća zdravstvena njega); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 27–28; svjedok KDZ185, T. 4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica).

15236 Colm Doyle, T. 2719–2720, 2736–2737 (26 maj 2010.), T. 2863, 2866 (27. maj 2010.), T. 2916–2918 (28. maj 2010.); D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 5. Prema Doyleovim riječima, da grad nije bio pod opsadom uopšte ne bi bilo potrebe za postojanjem tunela ispod sarajevskog aerodroma kojim bi se vršilo snabdijevanje i evakuacija ljudi. Kada mu je na Londonskoj konferenciji rečeno da su bosanski Srbi uveli ograničenja oko

stigao u Sarajevo u oktobru 1992., zatekao je grad okružen neprijateljskim snagama koje su sprečavale unos namirnica u grad i prekidale dovod vode, električne energije i gasa.[15237] Fraser je u svom svjedočenju izjavio da su bosanski Srbi "imali potpunu kontrolu nad svim kretanjima i stanjem u gradu", budući da su se služili svim sredstvima koja su imali na raspolaganju, naročito granatiranjem i snajperskim djelovanjem, kako bi kontrolisali slobodu kretanja i duševno stanje stanovništva.[15238] Rose je rekao da je po njegovom dolasku u Sarajevo u januaru 1994. cijeli grad bio pod opsadom, budući da "nije bilo osvjetljenja, vode, struje, tramvaja", i da je gotovo "podsjeća[o] na srednji vijek".[15239] Pored toga, bosanski Srbi su često prekidali dostavu pomoći UN-a u grad, s namjerom da naprave "opsadno stanje".[15240] Thomas je Sarajevo opisao kao "grad pod opsadom".[15241] Svjedok KDZ182 je tokom svjedočenja izjavio da je, kada je došao u Sarajevo 1994., vidio da je grad pod "potpunom blokadom", a bosanski Srbi bili su na okolnim brdima i sprečavali bilo kakvo kretanje; po njegovim riječima, normalno funkcionisanje Sarajeva bilo je "nemoguće" jer je grad bio "opkoljen", pa ga je zbog toga bilo teško snabdijevati.[15242] Bowen je u svom svjedočenju izjavio da je opsada Sarajeva imala "ogroman učinak" po civilno stanovništvo u gradu jer ga je lišila sigurnosti i praktično držala zatvorenog.[15243] Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li su obje strane jedna drugu držale u poluokruženom stanju u Sarajevu, Van Lynden je insistirao na tome da grad nije bio poluokružen, već potpuno okružen i pod opsadom.[15244] Kada je optuženi svjedoku KDZ185 iznio tvrdnju da je Sarajevo bilo podijeljeno, a ne grad pod opsadom, svjedok KDZ185 je odgovorio da je uže područje Sarajeva, to

---

Sarajeva iz isključivo vojnih razloga, Doyle je odgovorio da to nije bio njegov utisak. V. Colm Doyle, T. 2866–2867 (27. maj 2010.).

15237 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21, 49, 116; Pyers Tucker, T. 23291 (18. januar 2012.). Tucker je također opisao kako su u januaru i februaru 1993. stotine ljudi pokušale da pobjegnu iz Sarajeva prelazeći preko aerodroma, gdje je na njih otvarana vatra i gdje su ranjavani ili ubijani. Po njegovom mišljenju, to je bila "jedna od većih tragedija u Sarajevu". V. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 117, 121.

15238 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 5. V. također P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20, 23 (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi odlučivali ko ulazi u grad i izlazi iz njega).

15239 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 22. V. također P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 82–84.

15240 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 22. V. također P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 22.

15241 Francis Roy Thomas, T. 6858 (15. septembar 2010.).

15242 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 28 (pod pečatom). V. također P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), str. 4–5; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28937.

15243 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20, 27 (gdje je svjedok dodao da je život bio težak i u područjima oko grada pod kontrolom bosanskih Srba, ali je napomenuo da su ljudi tamo makar "imali pristup pristojnoj hrani i mogli su izaći"); Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.) (gdje je svjedok opsadu nazvao "omčom" oko vrata ljudi).

15244 Aernout van Lynden, T. 2464–2465 (19. maj 2010.).

jest centar grada i područje blizu aerodroma, zapravo bilo opkoljeno i samim tim pod opsadom.[15245] Svjedok KW570, koga je optuženi pozvao, takođe je izjavio da je Sarajevo "zapravo" bilo pod opsadom i da su bosanski Srbi imali prevlast na uzvišicama oko grada; on je to smatrao opsadom iako su konvoji UN-a ulazili u grad i dostavljali pomoć stanovništvu.[15246] Isto tako, Demurenko, koga je takođe pozvao optuženi, izjavio je da je Sarajevo, kad se govori o ljudskoj patnji, bilo pod "punom opsadom", iako nije bilo u potpunosti okruženo, budući da su svi putevi bili blokirani i da je veoma malo manevarskog prostora bilo preostalo.[15247] Konstatujući da je tunel ispod aerodroma omogućavao bosanskim Muslimanima da prebacuju jedinice i humanitarnu pomoć u Sarajevo i izvan njega, Demurenko je rekao da se stanje u Sarajevu može opisati kao "opsada, ali uz izvjesne rezerve".[15248]

4547. Suprotno gore navedenim dokazima, više svjedoka odbrane, prevashodno bivši vojnici i oficiri SRK-a, izjavilo je da Sarajevo nije bilo pod opsadom i da su izraz "opsada" koristili i zloupotrebljavali pristrasni mediji.[15249] Na primjer, Luka Dragičević je u svjedočenju izjavio da je "opsada Sarajeva" izraz iz medija koji nije tačno opisivao stanje stvari, budući da su položaji SRK-a u Sarajevu "bili vrlo nepovoljni", da su jedinice ABiH mogle da prolaze kroz tunel ispod aerodroma i da SRK nije prekinuo pružanje komunalnih usluga i humanitarnu pomoć.[15250] Iako je priznao da je SRK blokirao dio snaga ABiH unutar Sarajeva, on je napomenuo da je, s druge strane, SRK na vanjskom prstenu bio potpuno okružen snagama ABiH.[15251] Isto tako, Veljović je osporio tačnost, kako se izrazio, "opšte[g] mišljenj[a]" koje je vladalo u to vrijeme da je SRK "napravi[o] opsadu Sarajeva" jer je imao položaje na dominantnim tačkama oko grada i odatle neprekidno

---

15245 Svjedok KDZ185, T. 4366–4367, 4374–4375 (30. juni 2010.); svjedok KDZ185, T. 4387–4388 (30. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10; svjedok KDZ304, T. 10489–10491 (18. januar 2011.).

15246 Svjedok KW570, T. 32208–32209, 32216, 32226 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok dodao da Vlada bosanskih Muslimana nije svojim snagama mogla da razbije opsadu, kao i da je "očigledno željela" da se opsada razbije putem intervencije Zapada).

15247 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 30 (gdje je svjedok izjavio da je VRS držao pod opsadom oko 90% grada i da je situacija u Sarajevu bila nalik opsadi Lenjingrada u Drugom svjetskom ratu).

15248 D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 30.

15249 V. npr. D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 8, 67 (gdje je svjedok izjavio da su mediji neujednačeno izvještavali); D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 34 (gdje je svjedok dodao da su izvještaji u medijima bili pristrasni i zlonamjerni); D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 73. Pored toga, Bell je u svom svjedočenju izjavio da je na osnovu obrasca opsade, u kojem su snage ABiH iznutra otvarale paljbu iz lakog i pješadijskog naoružanja, a SRK uzvraćao vatrom iz težeg naoružanja, svijet stekao utisak da je Sarajevo bilo izloženo neprekidnom i ničim izazvanom granatiranju od strane Srba, iako su rat zapravo vodile obje strane. V. P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 57.

15250 D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 41.

15251 D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 41. Kad je riječ o dokazima o takozvanom unutrašnjem i vanjskom krugu u Sarajevu, v. par. 3557.

otvarao vatru na svakoga u gradu.[15252] Naprotiv, on je ustvrdio da su zapravo snage ABiH imale položaje na nekoliko uzvišenja u Sarajevu i oko njega i da su zahvaljujući tome imale prevlast u odnosu na položaje SRK-a, te da su snage ABiH odatle otvarale minobacačku i snajpersku vatru.[15253] I Simić je u svom svjedočenju govorio o tome da je SRK bio u nepovoljnom položaju jer se "nalazio u dvostrukom okruženju, unutrašnjem i vanjskom", od strane ABiH,[15254] dok je Ratomir Maksimović izjavio da je SRK imao "nepovoljan operativni položaj" jer je bio dvaput okružen "prstenom" jedinica ABiH u Sarajevu i oko Sarajeva.[15255] Dragomir Milošević je napomenuo da "blokira[nje]" Sarajeva od strane snaga SRK-a nije bilo "zaokruženo" jer je postojao izlaz iz Sarajeva između Butmira i Donjeg Kotorca (razdaljina od oko jednog kilometra), gdje nije bilo snaga SRK-a.[15256] Zurovac je osporio da je SRK provodio politiku "zadržavanja" u Sarajevu ili da je pak cilj njegovog bataljona bio da Sarajevo drži "pod opsadom".[15257] On je izjavio da su grad iznutra zatvorili "kriminalci" koji su postali visoki oficiri u ABiH.[15258] Međutim, on je priznao da su jedinice ABiH otvarale vatru iz Sarajeva kako bi razbile "opsadu".[15259] I Milosav Gagović je u svom svjedočenju izjavio da je Sarajevo bilo "blokirano" iznutra, a ne spolja, jer vlasti bosanskih Muslimana nisu dozvoljavale da se grad napušta.[15260]

4548. Kad je riječ o argumentu optuženog da su vlasti bosanskih Muslimana zapravo sprečavale stanovništvo da napusti grad, svjedok KDZ450 je uistinu potvrdio da su vođe koje su se služile strategijom "viktimizacije" zaista držale svoje vlastite civile u Sarajevu "kao taoc[e]". Međutim, on je također smatrao "očiglednim" i da su bosanski Srbi držali stanovništvo kao taoce.[15261] Isto tako,

---

15252 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 27.

15253 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 27. V. također D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 16.

15254 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 14. Kada je unakrsno ispitivan u vezi s ovom temom, Simić je prihvatio da su "muslimanske snage" također bile "u okruženju", ali je napomenuo da je Sarajevo "ima[lo] na neki način izlaz". V. Savo Simić, T. 30026–30034 (8. novembar 2012.); P5978 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić) (gdje je svjedok plavom bojom označio područje u vanjskom okruženju, a crvenom područje u unutrašnjem okruženju, pod kontrolom Ilidžanske brigade); P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.), str. 2 (gdje se govori o "blokad[i] grada").

15255 D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 7. V. također D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 6; D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 31, 37.

15256 Dragomir Milošević, T. 32793 (29. januar 2013.).

15257 Dušan Zurovac T. 30290–30294, 30297 (14. novembar 2012.) (gdje je svjedok dodao da je bilo nemoguće da 15.000 srpskih vojnika drži pod opsadom 60.000 vojnika 1. korpusa ABiH).

15258 Dušan Zurovac T. 30290 (14. novembar 2012.).

15259 Dušan Zurovac T. 30294–30295 (14. novembar 2012.) (gdje je svjedok istovremeno negirao da je jedan od razloga iz kojih je ABiH pokušavala da razbije opsadu bio taj da se omogući dostavljanje humanitarne pomoći u grad).

15260 Milosav Gagović, T. 31918 (15. januar 2013.). V. također D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 7.

15261 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 65. V. također Manojlo Milovanović. T. 25559–25600 (1. mart 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je Alija Izetbegović zabranio civilnom stanovništvu da ode iz Sarajeva jer ga je ABiH koristila "za mešanje vojnih ciljeva sa civilnim stanovništvom"); P1483 (Bilježnica

iako je priznao da su snage ABiH "u izvjesnoj mjeri" sprečavale stanovništvo da napusti Sarajevo, Van Lynden je čvrsto ostao pri stavu da je Sarajevo bilo "pod opsadom snaga [bosanskih Srba] koje su otvarale vatru na ljude ili ih zarobljavale ukoliko bi pokušali da izađu".[15262] Zvaničnici UN-a su takođe znali za strategiju bosanskih Muslimana da se civili sprečavaju da napuste grad.[15263]

4549. Kad je riječ o upotrebi izraza "opsada", Vijeću je takođe predočeno da je u ljeto 1993. portparolu UNPROFOR-a naređeno da izbjegava upotrebu riječi "opsada" i da se umjesto nje služi izrazima poput "taktičko okruženje", "strateško okruživanje i "zadržavanje".[15264] Prema Bowenovim riječima, čini se da je razlog bio taj što bi upotreba izraza "opsada" naškodila pregovorima u Ženevi, premda je to po njegovom mišljenju imalo za posljedicu poricanje "očigledne realnosti" i "jedn[e] od najprostijih činjenica komplikovanog rata".[15265] Richard Phillips, vještak koga je tužilaštvo pozvalo da svjedoči, izjavio je da nije koristio izraz "opsada" u vezi sa Sarajevom zato što to nije "vojni termin trenutno u upotrebi". On je događaje u Sarajevu radije opisivao kao "bitku za Sarajevo", "okruživanje" Sarajeva ili "blokadu" Sarajeva.[15266] Radovan Radinović, vojni vještak koga je optuženi pozvao, izjavio je da se po njegovom mišljenju tu radilo o "blokadi" snaga ABiH unutar Sarajeva.[15267] On je dalje rekao da se u vojnim dokumentima koja je dobio navode izjave ABiH o potrebi da se Sarajevo "deblokira", kao i da je SRK tvrdio da treba "da se spreči deblokada".[15268] Drugi svjedoci su smatrali da izrazi "okruženje i "opsada" opisuju isto stanje stvari, odnosno situaciju u kojoj se ljudi drže unutar jednog područja i u kojoj im se uskraćuje "sloboda da vode svakodnevni život".[15269]

(A) Problemi s komunalnim uslugama

4550. Kao što je navedeno gore, više svjedoka je govorilo o nestašici gasa, struje i vode i to navelo kao jedan od razloga iz kojih su smatrali da je grad bio pod opsadom.[15270] Već u aprilu

---

Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 228 (gdje stoji da je Morillon na sastanku s Mladićem 25. juna 1993. izjavio da je Izetbegović uveo blokadu grada).

15262 Aernout van Lynden, T. 3013–3016 (31. maj 2010.). V. takođe svjedok KDZ185, T. 4365–4366 (30. juni 2010.). Ali v. **[REDIGOVANO]**; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 47.

15263 Jeremy Bowen, T. 10242–10244 (14. januar 2011.); D950 (Izvještaj UN-a u vezi sa sastankom s generalom Soubirouom, 17. avgust 1994.), str. 2.

15264 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 52; D949 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

15265 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 52; Jeremy Bowen, T. 10239–10240 (14. januar 2011.). V. takođe David Harland, T. 2103–2104 (7. maj 2010.).

15266 Richard Phillips, T. 3783–3784 (15. juni 2010.).

15267 Radovan Radinović, T. 41405–41407 (17. juli 2013.).

15268 Radovan Radinović, T. 41407 (17. juli 2013.).

15269 Colm Doyle, T. 2867 (27. maj 2010.); svjedok KDZ088, T. 6385–6387 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

15270 V. par. 4546.

1992. sistem snabdijevanja električnom energijom u zemlji ozbiljno je bio oštećen zbog neprijateljskih aktivnosti u BiH; Sarajevu je uslijed toga dostavljano vrlo malo struje, te je samim tim bilo veoma malo tekuće vode, pošto je ona direktno zavisila od snabdijevanja električnom energijom.[15271] Kad je Abdel-Razek stigao u Sarajevo u avgustu 1992., većina civilnog stanovništva nije imala vodu, struju ni gas.[15272] Bilo je perioda u Sarajevu kada je stanje u pogledu komunalnih usluga bilo bolje. To je bio slučaj, na primjer, poslije prvog incidenta na Markalama, početkom 1994., i nakon što je potpisan SOPN, početkom 1995.[15273] Međutim, uopšteno govoreći i na osnovu izvještaja UN-a, u Sarajevu je tokom cijelog sukoba vladala teška nestašica struje, vode i gasa.[15274] Problemi s komunalnim uslugama činili su život u Sarajevu posebno teškim u zimskim mjesecima.[15275] Po Roseovom mišljenju, zbog nestašice komunalnih proizvoda potrebnih za grijanje, u Sarajevu je situacija zimi bila "katastrofaln[a]" ,[15276] a Van Lynden se sjeća da se vodila "neprestana" borba za gorivo.[15277] Civili su posjekli stotine stabala za ogrjev, a kad više nije bilo

15271 D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 9, 14 (gdje je svjedok rekao da nisu radile glavne termoelektrane i hidroelektrane koje su snabdijevale Sarajevo, uslijed čega su proizvodni kapaciteti opali za 75 %); Youssef Hajir, T. 8860 (2. novembar 2010.); Milenko Inđić, T. 32472–32474 (22. januar 2013.); D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 6–7; D3325 (Šematski prikaz mreže sistema elektroprenosa u Sarajevu, 1992.–1995.); Stanislav Galić, T. 37608 (23. april 2013.); svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.); Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5623–5624 (21. juli 2010.); P6270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 1 (gdje se navodi da je struja bila "ključna komunalna usluga" jer "su sve druge povezane s [njom]"); Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18128–18129.

15272 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 4; Hussein Abdel-Razek, T. 5610 (21. juli 2010.). V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 6.

15273 V. Michael Rose, T. 7256–7257 (5. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70; D1124 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5; D1166 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. februar 1995.), str. 2; svjedok KDZ182, T. 13110 (10. mart 2011.); Anthony Banbury, T. 13488–13489 (16. mart 2011.).

15274 V. npr. P1262 (Izvještaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.), par. 2; P835 (UNPROFOR, Procjena političke situacije u BiH, 16. juli 1993.), *e-court* str. 7; P6270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 1; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 2; P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 3; P850 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. mart 1994.), str. 2; P6068 (Sedmični izvještaj specijalnog koordinatora za Sarajevo, 19. septembar 1994.), str. 1; P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 5; P6275 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. maj 1995.), par. 6, 17; P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4; P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 4–5; P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 6; P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 5; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 5; P6276 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 31. juli 1995.), str. 7. V. takođe P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6756 (14. septembar 2010.).

15275 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 41; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 20; P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5; P1262 (Izvještaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.), par. 2; P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 51, 53; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21.

15276 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 30.

15277 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 23.

drveća, palili su namještaj, tepihe, cipele, daske parketa, vrata, pa čak i knjige kako bi se ugrijali.[15278] Mnoga osjetljiva lica, naročito starija, umrla su od hladnoće.[15279]

4551. Kad je prekinuta dostava vode, međunarodne humanitarne organizacije postavile su po gradu pumpe za vodu na odgovarajućim mjestima i stanovnici su nekad po cijeli dan čekali u redu da napune svoje posude.[15280] Civili koji bi se odvažili da uprkos velikom riziku iziđu iz svojih domova kako bi uzeli vodu iz Miljacke ili iz bunara u gradu, bili su izloženi minobacačkoj ili snajperskoj vatri bilo dok su išli, bilo dok su čekali u redu za vodu.[15281] UNPROFOR je izvještavao o incidentima u kojima su desetine civila ubijene ili ranjene dok su čekale u redu za vodu.[15282]

4552. Vijeću su predočeni dokazi da su se pumpe za vodu i trafostanice nalazile na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, što je njima omogućavalo da prekidaju snabdijevanje vodom i

---

15278 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 23; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 83; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 49; P2027 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2016 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

15279 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 53 (gdje je svjedok govorio o više smrtnih slučajeva zbog hipotermije u bolnici Dobrinja); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 87.

15280 V. činjenica o kojoj je presuđeno 61; Sergey Moroz, T. 29545 (1. novembar 2012.).

15281 Svjedok KDZ185, T. 4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 49–50; P1999 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2016 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 19; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 24; Sergey Moroz, T. 29545–29547 (1. novembar 2012.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 91; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 12; P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 48; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 20, 24; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6757 (14. septembar 2010.). Primjeri toga su incident 5 iz Priloga G Optužnici i incident 3 iz Priloga F Optužnici.

15282 V. P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 3 (u kojem se izvještava da je 13 civila ubijeno i 27 ranjeno kada su bosanski Srbi izvršili napad na osobe koje su čekale u redu za vodu na Dobrinji 18. juna i 21. juna 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 197–198. To ubijanje nije navedeno u Prilogu G Optužnici. V. takođe P1442 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.) (u vezi s incidentom granatiranja 5 iz Priloga G Optužnici). Milorad Skoko, koji je bio generalni direktor Elektroprivrede RS, izjavio je u svjedočenju da isporuka električne energije dijelu Sarajeva pod kontrolom ABiH nije bila katastrofalna jer se, po njegovom proračunu, proizvodilo dovoljno struje da se zadovolje osnovne potrebe domaćinstava. V. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 21; Milorad Skoko, T. 36719–36721 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je za potrebe tog proračuna Skoko pretpostavio da je unutar linija sukoba u Sarajevu bilo 35.000 do 40.000 domaćinstava, dok je jedna studija o broju domaćinstava unutar linija sukoba iz 1994. pokazala da je ukupno bilo čak 85.000 domaćinstava. V. Milorad Skoko, T. 36727–36730 (8. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se služio popisom BiH iz 1991.); P4997 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 1, fusnota 4. Skokov iskaz je takođe u suprotnosti s ogromnim brojem prihvaćenih dokaza o tome da civilno stanovništvo Sarajeva nije dobijalo odgovarajuće količine električne energije tokom cijelog sukoba. Štaviše, u nekim trenucima sukoba jedini izvor električne energije za dio Sarajeva pod kontrolom bosanskih Muslimana bio je kabl koji je išao preko planine Igman i ispod tunela na aerodromu. V. P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 5; P6276 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 31. juli 1995.), str. 7; D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 20; P6269 (Izvod iz godišnjeg izvještaja "Elektroprivrede" BiH za 1993.). Vijeće stoga smatra da Skokov iskaz o nivou snabdijevanja komunalnim uslugama u gradu nije vjerodostojan.

električnom energijom.[15283] Pored toga, bosanski Srbi su mogli da prekinu dovod gasa jer je gasovod išao preko njihove teritorije.[15284] Bosanski Srbi su stoga prekidali pružanje komunalnih usluga kao odgovor na ofanzive ABiH i vazdušne napade NATO-a, na primjer, sredinom juna 1994. kao odgovor na ofanzivu ABiH na Ozren i 26. maja 1995., nakon vazdušnih napada NATO-a.[15285] S druge strane, kad su bosanski Srbi željeli da ponovo uspostave snabdijevanje Sarajeva komunalnim proizvodima, oni su to mogli da urade, što su i činili.[15286]

4553. Pored toga, bosanski Srbi su takođe ometali i popravke komunalnih instalacija.[15287] Iako su se krajem septembra 1992. UNPROFOR, optuženi, Biljana Plavšić i Ganić, između ostalih, dogovorili da se obrazuje zajednička ekipa tehničara zadužena za popravke komunalnih instalacija u Sarajevu, Abdel-Razek je izjavio da se to nije ostvarilo.[15288] Umjesto toga, snage bosanskih Srba

---

15283 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21; svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je za bosanske Srbe cilj "opsade" bio da se prekine pružanje komunalnih usluga u gradu, naročito snabdijevanje strujom, koja je bila od ključnog značaja za grijanje i pumpe za vodu); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21; Stanislav Galić, T. 37608, 37619 (23. april 2013.); D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 5; Veljko Lubura, T. 31052–31053 (5. decembar 2012.). V. takođe D3325 (Šematski prikaz mreže sistema elektroprenosa u Sarajevu, 1992.–1995.) (gdje se vide trafostanice u gradu koje su bile pod kontrolom VRS-a i ABiH).

15284 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 55; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 2; P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 1; P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), par. 11; P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 7; P6068 (Sedmični izvještaj specijalnog koordinatora za Sarajevo, 19. septembar 1994.), str. 1; P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 3; P2441 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 19. maj 1995.), str. 4; P4192 (UN, Sedmični izvještaj o situaciji, 29. maj-4. juni 1995.), par. 13; P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116; D1502 (Izvještaj humanitarne organizacije, 7. oktobar 1992.) (pod pečatom), par. 5.

15285 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 116, 118; P6276 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 31. juli 1995.), str. 7; Milorad Skoko, T. 36749 (8. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je moguće da su snabdijevanje komunalnim uslugama prekinuli lokalni borci, a ne vlasti bosanskih Srba); P6274 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 26. maj 1995.), str. 3; P6275 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. maj 1995.), par. 6, 17; P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 3–4; P4192 (UN, Sedmični izvještaj o situaciji, 29. maj-4. juni 1995.), par. 12–13; D1058 (Izvještaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 11. U pismu upućenom optuženom, Krajišniku i Lukiću od 27. septembra 1994., Skupština Srpskog grada Sarajeva uputila je protest zbog prekida komunalnih usluga Sarajevu "u svrhu podizanja i spuštanja tenzija" i izjavila da slične aktivnosti treba vršiti uz prethodno konsultovanje političkih organa opština i grada. V. P6300 (Pismo Skupštine grada Sarajevo Radovanu Karadžiću, Momčilu Krajišniku i predsjedniku Vlade RS-a, 27. septembar 1994.), str. 4–5; Stanislav Galić, T. 37878–37879 (7. maj 2013.), T. 38022–38023 (9. maj 2013.) (koji je, nakon što mu je predočen taj dokument, izjavio da mu nije poznato da se namjerno manipulisalo snabdijevanjem Sarajeva komunalijama jer bi se time poremetile i komunalne usluge na strani bosanskih Srba).

15286 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 38, 244; David Harland, T. 2018–2019 (6. maj 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 123. V. npr. P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.); P6272 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. septembar 1994.), str. 1.

15287 V. npr. D4764 (Dopis J.P. "Elektroprivreda" Vladimiru Lukiću u vezi s problemima u snabdijevanju električnom energijom, 11. januar 1993.), str. 1–2; D2548 (Zapisnik sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 7. juli 1994.), par. 2.1, 2.4; P6270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 1, 7; P6273 (Izvještaj UNPROFOR-a, 11. oktobar 1994.), str. 2; P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7; D2547 (Zapisnik sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 27. juli 1994.), str. 1.

15288 Hussein Abdel-Razek, T. 5534 (19. juli 2010.), T. 5610 (21. juli 2010.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 8, 22 (gdje je svjedok izjavio da se optuženi 30. septembra 1992.

su ometale ekipe zadužene za popravke, otvarale vatru na inženjere UNPROFOR-a i granatirale komunalne instalacije ubrzo nakon što bi one bile popravljene.[15289] To su činili zato što su smatrali da od redovnih komunalnih usluga najviše koristi imaju bosanski Muslimani koji žive u Sarajevu ili pak zato što su se pitanjem popravki služili kao sredstvom za vršenje pritiska u pregovorima.[15290] Da su bosanski Srbi zaista provodili strategiju ometanja popravki pokazuje i govor koji je Mladić održao u Skupštini bosanskih Srba 12. maja 1992., kada je izjavio:

> Mi nećemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti, ne jer to Ameriku diže na noge, ali gospodo, mi vas molimo sve u redu, e, jednog dana nema vode u cijelom Sarajevu. Šta je, ne znamo, havarija, da mi opravimo, ne mi ćemo opraviti, polako. […] Prema tome, mi moramo mudro saopštiti svijetu, gađali su oni [bosanski Muslimani], pogodili dalekovod i nestalo struje, gađali vodovod, nestalo struje tu i tu, vršimo napore i popravljamo, to je ta diplomatija […].[15291]

4554. Za razliku od gore navedenih dokaza, svjedoci koje je optuženi pozvao izjavili su da bosanski Srbi nisu ometali, već da su, naprotiv, omogućavali pružanje komunalnih usluga civilima u Sarajevu.[15292] Po Galićevim saznanjima, SRK nikada nije manipulisao snabdijevanjem Sarajeva strujom, vodom i gasom.[15293] Isto tako, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je

---

složio da se obrazuju zajedničke radne grupe i pristao da se komunalne instalacije i usluge ne upotrebljavaju "kao sredstvo ratovanja"); P1267 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić, 2. oktobar 1992.), par. 3; D2544 (Pismo Predsjedništva RS-a generalu UNPROFOR-a, 8. oktobar 1992.) (gdje se navode imena osoba koje je strana bosanskih Srba odabrala da rade u zajedničkim radnim grupama); Veljko Lubura, T. 31044, 31054 (5. decembar 2012.). V. također D4635 (Sporazum o ponovnom uspostavljanju komunalija u gradu Sarajevu i okolini, 12. juli 1993.).

15289 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 4, 8, 21; Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5610, 5619, 5624–5625, 5627 (21. juli 2010.); svjedok KDZ182, T. 13110 (10. mart 2011.).

15290 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 103; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116; P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 201.

15291 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38–39.

15292 V. npr. D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 27; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 49; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 42; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 29; Slavko Gengo, T. 29796 (6. novembar 2012.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 47; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 39, 41; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 17; Veljko Lubura, T. 31073, 31081–31083 (6. decembar 2012.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 230; Vladimir Lukić, T. 38749–38750 (23. maj 2013.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 47; Mihajlo Vujasin, T. 31828 (20. decembar 2012.); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 18; Predrag Trapara, T. 29924 (7. novembar 2012.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.) par. 16; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 23; D116 (Dopis Ministarstva za poljoprivredu Predsjedništvu RS-a u vezi sa Sarajevom, 20. juli 1993.) (u kojem Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS-a razmatra kako da se pojača snabdijevanje vodom i električnom energijom u dijelu Sarajeva pod kontrolom bosanskih Muslimana); D104 (Direktiva Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 11. maj 1993.) (u kojoj optuženi zabranjuje VRS-u da rezerve vode i hrane zloupotrebljava u vojne svrhe); D3478 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. oktobar 1992.), str. 2 (gdje se izvještava da je sa strane SRK-a "omogućeno sve" kako bi se Sarajevo snabdijevalo vodom, električnom energijom i gasom). V. također svjedok KDZ088, T. 6501 (10. septembar 2010.).

15293 Stanislav Galić, T. 37609 (23. april 2013.), T. 37874 (7. maj 2013.), T. 38022 (9. maj 2013.). Galić je objasnio da SRK nije manipulisao komunalnim uslugama i instalacijama jer su SRK i ABiH podjednako bili pogođeni nestašicama električne energije. V. Stanislav Galić, T. 37878–37879 (7. maj 2013.); P6300 (Pismo Skupštine

SRK uvažavao zahtjeve UNPROFOR-a da se poprave komunalne instalacije i činio sve što je potrebno "da do vode i struje ili tih drugih, drugih potreba, osnovnih, ljudskih, dođu svi".[15294] Premda je Skoko priznao da je možda bilo pojedinih slučajeva kada su vojnici SRK-a ometali popravljanje komunalnih instalacija, on je porekao da je bilo "sistemske opstrukcije".[15295] Veljko Lubura, koji je bio glavni inženjer u Elektroprivredi RS-a,[15296] izjavio je tokom svjedočenja da su vlasti bosanskih Srba, ukoliko su željele da se prekine snabdijevanje električnom energijom, morale njemu da se obrate, a one to nikad nisu učinile.[15297] Pored toga, on i njegovi inženjeri nikada nisu imali probleme prilikom popravki dalekovoda na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba.[15298] Pored toga, po riječima Sergeya Moroza, koji je od oktobra 1993. do oktobra 1994. bio u UNPROFOR-u kao komandant misije u inženjeriji u Sektoru Sarajevo,[15299] pružanje komunalnih usluga je gotovo uvijek prekidano uslijed oštećenja na dalekovodima, s tim što on nije mogao da kaže da li su ta oštećenja bila namjerna.[15300] Premda prihvata iskaze Lubure i Moroza, Vijeće smatra da oni, sve u svemu, nisu osporili iskaze svjedoka tužilaštva, poput Abdel-Razeka, u kojima se kaže da su vojnici SRK-a namjerno ometali pružanje komunalnih usluga tako što su otvarali vatru na inženjere UNPROFOR-a i granatirali komunalne instalacije ubrzo nakon što bi ove bile popravljene. Čak je i Skoko prihvatio da se to možda dešavalo, iako je izjavio da se radilo o pojedinim vojnicima SRK-a koji su to činili na vlastitu inicijativu. Vijeće se stoga uvjerilo da su problemi s komunalnim uslugama u Sarajevu bili prouzrokovani ne samo borbenim aktivnostima na linijama sukoba i aktivnostima ABiH, već i time što su vojnici SRK-a namjerno ometali pružanje komunalnih usluga.[15301]

---

grada Sarajevo Radovanu Karadžiću, Momčilu Krajišniku i predsjedniku Vlade RS-a, 27. septembar 1994.), str. 4–5. V. također D4623 (Izvještaj SRK-a, 16. juni 1992.) (gdje se izvještava da Komanda SRK-a nije imala struju za potrebe logistike zbog "nestanka električne energije").

15294 Dragomir Milošević, T. 32897–32898 (30. januar 2013.). V. također D2847 (Naređenje SRK-a, 26. avgust 1993.), str. 1; D2848 (Izvještaj SRK-a, 30. septembar 1993.), str. 1. Moroz je u svom svjedočenju izjavio da je tokom "napetih" perioda u Sarajevu, poput januara i februara 1994., vršenje popravki često otkazivano uslijed razmjene vatre. Međutim, bilo je perioda zatišja u Sarajevu kada su popravke uspješno obavljane, kao što je to bio slučaj u ljeto 1994. V. Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18124–18125, 18132, 18140–18142.

15295 Milorad Skoko, T. 36735–36736, 36749, 36761, 36765 (8. april 2013.).

15296 D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 1–2.

15297 Veljko Lubura, T. 31073 (6. decembar 2012.).

15298 Veljko Lubura, T. 31054 (5. decembar 2012.).

15299 Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18116.

15300 Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18136. To je potvrdio Lubura, koji je objasnio da su dalekovodi kojima je snabdijevan grad prelazili s teritorije pod kontrolom SRK-a preko linija sukoba i stoga često bivali oštećeni u borbenim operacijama tokom sukoba. V. D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 6, 16; Veljko Lubura, T. 31052 (5. decembar 2012.); D2542 (Mapa s oznakama koje je unio Veljko Lubura). V. također D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 14; Milorad Skoko, T. 36757 (8. april 2013.); Mihajlo Vujasin, T. 31809, 31828–31829 (20. decembar 2012.); Milenko Inđić, T. 32472 (22. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37874 (7. maj 2013.).

15301 Vijeće ovdje napominje da je zaključilo da su iskazi vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da njihove brigade ili jedinice nikada nisu uticale na snabdijevanje Sarajeva komunalnim uslugama motivisani sopstvenim interesima i

4555. Strana bosanskih Muslimana je takođe ometala pružanje komunalnih usluga ili granatirala komunalne instalacije u Sarajevu, često kako bi sebe prikazala kao žrtvu.[15302] Harland je lično bio očevidac jednom prilikom kada strana bosanskih Muslimana nije htjela da otvori ventile za gas. On je takođe vidio kada je strana bosanskih Muslimana iz snajpera gađala električne izolatore na dalekovodima, čime je namjerno prekinula snabdijevanje električnom energijom.[15303] Još jedan primjer toga je kada je ABiH granatirala trafostanicu Blažuj 26. novembra 1992., uslijed čega u Sarajevu do kraja januara 1993. nije bilo ni struje ni vode.[15304] Takođe je bilo slučajeva kada je ABiH ometala, vršila pritisak ili na neki drugi način uticala na pokušaje da se olakša pružanje komunalnih usluga.[15305] Međutim, uprkos tome, Harland je čvrsto ostao pri tvrdnji da su bosanski Srbi bili odgovorni za većinu slučajeva prekida u snabdijevanju Sarajeva komunalnim uslugama.[15306]

---

neiskreni, budući da im protivrječe iskazi vjerodostojnih svjedoka tužilaštva i dokumenti UN-a, kao i, što je najbitnije, neki dokumenti bosanskih Srba iz tog vremena, poput P630, P5058 i P6272. Oni se takođe ne podudaraju ni s govorom koji je Mladić održao u Skupštini bosanskih Srba 12. maja 1992., kada je rekao kakva će biti strategija bosanskih Srba u vezi s komunalijama.

15302 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 104; Sergey Moroz, T. 29549–29550 (1. novembar 2012.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 41; D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 18, 24; Milorad Skoko, T. 36767 (8. april 2013.); D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 14, 56; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 230; Milenko Inđić, T. 32472 (22. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 49; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 47; Stanislav Galić, T. 37613–37616 (23. april 2013.); D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 59; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 22; D117 (Pismo Freda Cunyja Mortonu Abramowitzu u vezi sa Sarajevom, bez datuma), str. 2; David Harland, T. 2110 (7. maj 2010.); Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18126–18128 (gdje je svjedok dodao da je bilo veoma teško utvrditi ko je pucao na dalekovode, ali da je šteta mahom bila nanijeta na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba uslijed eksplozija u blizini dalekovodnih stubova). V. takođe Veljko Lubura, T. 31065 (6. decembar 2012.); D1127 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. juni 1995.), par. 3.

15303 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 88; David Harland, T. 2110 (7. maj 2010.), T. 2242–2243 (10. maj 2010.).

15304 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 104; Richard Mole, T. 5898–5899 (18. avgust 2010.); Milorad Skoko, T. 36730–36731, 36755–36756, 36766 (8. april 2013.); D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 15; Stanislav Galić, T. 37613 (23. april 2013.); D3479 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. novembar 1992.), str. 1; P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 19. Kad je riječ o drugim primjerima, v. D3481 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. juni 1993.), str. 1; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 10; Veljko Lubura, T. 31075–31076 (6. decembar 2012.); P6270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 7; D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 18; Milorad Skoko, T. 36767 (8. april 2013.); Stanislav Galić, T. 37871–37873 (7. maj 2013.); Herbert Okun, T. 1802–1805 (28. april 2010.); D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 16; D2510 (Izvještaj Ilidžanske brigade, 13. decembar 1992.), par. 1; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 16.

15305 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 104; P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 8; D1498 (Protestno pismo UNPROFOR-a Aliji Izetbegoviću, 23. januar 1993.), str. 2; svjedok KDZ240, T. 16127–16128 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D3480 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. januar 1993.), str. 1; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 12–13; D2548 (Zapisnik sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 7. juli 1994.), par. 2.1.

15306 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 88; David Harland, T. 2109-2110 (7. maj 2010.).

(B) Nestašica hrane i drugih potrepština u Sarajevu

4556. Još jedan razlog iz kog su svjedoci smatrali da je Sarajevo pod opsadom bio je taj što u gradu nije bilo dovoljno hrane, kao ni medicinskih i drugih potrepština, uslijed toga što je, po njihovim riječima, SRK sprečavao isporuku humanitarne pomoći Sarajevu.[15307] Vijeće je u odjeljku IV.B.1.a već izložilo kako je humanitarna pomoć u većoj ili manjoj mjeri dostavljana u grad tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, kao i postupke kojima se SRK služio kako bi vršio kontrolu nad konvojima koji su stizali u grad.

4557. Svjedoci tužilaštva su izjavili da su upravo ti postupci otežavali UNPROFOR-u, UNHCR-u i drugim humanitarnim organizacijama da dostavljaju humanitarnu pomoć Sarajevu.[15308] Banbury je u svom svjedočenju izjavio da su bosanski Srbi vršili "potpunu kontrolu" nad konvojima UN-a, da su zahtjevi za prolaz konvoja u brojnim navratima odbijani uprkos mišljenju UNPROFOR-a i da su bosanski Srbi navodili čitav niz raznih razloga da blokiraju konvoje, od kojih nijedan nije bio prihvatljiv za UNPROFOR.[15309] Harland je izjavio da bosanski Srbi "nikada nisu htjeli da jasno uspostave jednostavan sistem koji će omogućiti slobodu kretanja[UN-a]", već su umjesto toga krali i otvarali vatru na vozila UN-a, te maltretirali pripadnike UN-a u konvojima.[15310] Okun je također potvrdio da su snage bosanskih Srba "rutinski zaustavljale i pljačkale [konvoje s hranom u pratnji UNPROFOR-a] [i] tražile novac za prolaz na određenim kontrolnim punktovima".[15311] Svjedok KW570, koga je optuženi pozvao, izjavio je da su snage bosanskih Srba često zaustavljale konvoje i da su ih puštale tek nakon što bi UNPROFOR zaprijetio da će upotrijebiti silu.[15312] Bowen je lično vidio da je SRK "više puta" zadržavao konvoje, ponekad i tokom više dana.[15313] Premda su neki od tih svjedoka prihvatili da su bosanski Srbi imali pravo da traže potvrde UNPROFOR-a i UNHCR-a u pogledu sadržaja konvoja, oni su ustvrdili i da su bosanski Srbi provodili veoma strog režim kontrolisanja UNPROFOR-a i UNHCR-a, kojim su se služili kako bi ograničili, a ne olakšali isporuku humanitarne pomoći.[15314]

15307 V. par. 4546.

15308 V. npr. Michael Rose, T. 7441 (7. oktobar 2010.), T. 7598 (8. oktobar 2010.); P1685 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konvojima, 23. avgust 1994.), str. 7; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 9.

15309 Anthony Banbury, T. 13443–13444, 13451, 13456–13458 (16. mart 2011.). V. također Adrianus van Baal, T. 8394–8395, 8413 (27. oktobar 2010.); P1685 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konvojima, 23. avgust 1994.), str. 7.

15310 David Harland, T. 2168–2169 (10. maj 2010.).

15311 Herbert Okun, T. 1763 (28. april 2010.).

15312 Svjedok KW570, T. 32217–32218 (18. januar 2013.). V. također Michael Rose, T. 7420–7421 (7. oktobar 2010.).

15313 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 23.

15314 Anthony Banbury, T. 13504 (16. mart 2011.); David Fraser, T. 8043 (18. oktobar 2010.)*;* Rupert Smith, T. 11647–11648 (11. februar 2011.).

4558. Bosanski Muslimani su takođe ometali humanitarne konvoje tako što su otvarali vatru na njih, a potom za to krivili stranu bosanskih Srba, ili pak tako što su blokirali njihov prolaz.[15315] Međutim, Rose i Abdel-Razek su istakli da su u najvećem broju slučajeva za blokadu bili odgovorni bosanski Srbi, koji su kontrolisali sve važnije puteve ka Sarajevu.[15316] Banbury se takođe složio da su vlasti bosanskih Muslimana "povremeno" ometale kretanje konvoja, ali je izjavio da su ti slučajevi bili relativno rijetki i da su se lako rješavali. Oni nisu bili dio šire prakse zaustavljanja konvoja.[15317] Svjedok KDZ182 je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH "donekle ograničila" slobodu kretanja UNPROFOR-a u Sarajevu, ali da su ograničenja u slobodi kretanja koja je SRK nametnuo oko Sarajeva bila daleko veća.[15318]

4559. Vijeće je takođe saslušalo iskaze svjedoka odbrane koji su izjavili da snage SRK-a nisu ometale, već da su zapravo omogućavale prolaz humanitarnim konvojima.[15319] Dragomir Milošević je rekao da je stav Komande SRK-a bio da se "nikakvim preprekama, ograničenjima ili eventualno nekakvim začkoljicama [ne] ograničav[a] kretanje [konvoja]".[15320] On je u svom svjedočenju izjavio da je "vrlo često" bilo problema s konvojima, ali da je njegov utisak bio da priliv humanitarne pomoći nikad nije bio ugrožen niti sprečavan.[15321] Krajišnik se složio s tvrdnjom da su snage SRK-a povremeno ometale konvoje, ali je izjavio da je to činjeno zato što su švercovani oružje i druge zabranjene stvari.[15322] Poput Krajišnika, brojni svjedoci odbrane izjavili su da su u humanitarnim konvojima švercovani oružje, municija i druga vojna oprema za ABiH u Sarajevu,

---

15315 Stanislav Galić, T. 37409–37410 (18. april 2013.); D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.), str. 2; Vladimir Radojčić, T. 31289 (12. decembar 2012.); D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), str. 2; Yasushi Akashi, T. 37767–37768 (25. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 16.

15316 Michael Rose, T. 7426–7427 (7. oktobar 2010.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 9 (gdje je svjedok rekao da su konvoje "uglavnom" blokirali bosanski Srbi).

15317 Anthony Banbury, T. 13483 (16. mart 2011.). V. npr. D1165 (Protestno pismo UNPROFOR-a VRS-u, 15. septembar 1994.), str. 1; D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), str. 2. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16184 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

15318 Svjedok KDZ182, T. 13187–13188 (10. mart 2011.). V. takođe Herbert Okun, T. 1798 (28. april 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 33.

15319 V. npr. D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 26–27; Vlade Lučić, T. 30812 (3. decembar 2012.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 44, 46; Mihajlo Vujasin, T. 31827 (20. decembar 2012.); D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 20; Miladin Trifunović, T. 30376 (15. novembar 2012.); D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 14; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 17; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 22; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 46; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 39; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 44; Ratomir Maksimović, T. 31575 (17. decembar 2012.). Međutim, u usmenom svjedočenju Radojčić je priznao da je SRK zatvorio putne pravce ka Sarajevu u julu 1995., uslijed čega su konvoji UN-a morali ići igmanskim putem. V. Vladimir Radojčić, T. 31238–31244 (11. decembar 2012.), T. 31278 (12. decembar 2012.).

15320 Dragomir Milošević, T. 32893–32894, 32899 (30. januar 2013.); D2849 (Prijedlog SRK-a, 31. avgust 1993.), str. 1.

15321 Dragomir Milošević, T. 32894 (30. januar 2013.), T. 33228 (5. februar 2013.). V. takođe Stanislav Galić, T. 37571 (23. april 2013.), T. 38025 (9. maj 2013.).

zbog čega je bilo opravdano da se oni kontrolišu.[15323] Dokumenti strane bosanskih Srba iz tog vremena takođe ukazuju na to da je povremeno bilo takvih slučajeva.[15324] Pored toga, Smith je potvrdio da je postojala sumnja da se u humanitarnim konvojima prevoze i druge stvari,[15325] dok je Okun izjavio da su sve strane zloupotrebljavale konvoje i da su šverceri bili aktivni tokom cijelog sukoba.[15326] Pored toga, veće količine humanitarne pomoći završile su na crnom tržištu u Sarajevu, umjesto da budu dostavljene civilnom stanovništvu.[15327]

4560. Iako prihvata da su oružje ili druga vojna oprema povremeno možda švercovani u grad u nekim konvojima, te da su Glavni štab i SRK imali pravo da provjeravaju da se konvoji ne zloupotrebljavaju, Vijeće takođe smatra da su kontrole koje je uveo Glavni štab bile suviše stroge i

---

15322 Momčilo Krajišnik, T. 43322 (12. novembar 2013.).

15323 V. npr. Stanislav Galić, T. 37573 (23. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32893–32894 (30. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 47; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 40; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 45;D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 44; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 20; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 40, 50; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 59; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 33; D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 14; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 17; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 23; Mile Sladoje, T. 30581 (28. novembar 2012.); Vladislav Jovanović, T. 34280 (26. februar 2013.); Milenko Inđić, T. 32422, 32424 (22. januar 2013.); D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 5, 7; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 69; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 298.

15324 V. npr. D1086 (Izvještaj Skupštine opštine Ilidža, 2. februar 1993.), str. 2; D2123 (Izvještaj o zloupotrebama mandata međunarodnih organizacija, 14. februar 1994.), str. 1; D2747 (Protestno pismo Glavnog štaba VRS-a, 1993.), str. 1; D688 (Borbeni izvještaj SRK-a, 9. april 1994.), p 2; D769 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. maj 1994.), str. 3; D190 (Izvještaj u vezi s pronalaskom municije u konvoju za Butmir, 4. april 1993.) (pod pečatom); D3575 (Vijest novinske agencije Tanjug, 11. april 1993.).

15325 D1031 (Izvod iz transkripta svjedočenja Ruperta Smitha u predmetu *Tužilac protiv Popovića i drugih*), str. 2; Rupert Smith, T. 11644 (11. februar 2011.).

15326 Herbert Okun, T. 1764, 1798 (28. april 2010.). Neki dokazi odbrane takođe ukazuju na to da je UN, preko svojih konvoja, bio umješan ili uključen u šverc oružja i robe za potrebe crnog tržišta. V. D143 (Izvještaj VRS-a o kretanju konvoja UN-a, bez datuma), str. 2–3; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 33; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 45; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 17; Milenko Inđić, T. 32422 (22. januar 2013.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 298. S druge strane, međutim, međunarodni svjedoci energično su porekli da je sam UN bio uključen u zloupotrebu konvoja. V. Michael Rose, T. 7426 (7. oktobar 2010.); svjedok KDZ185, T. 4211–4212 (28. juni 2010.); svjedok KDZ240, T. 16101–16102 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Adrianus van Baal, T. 8396, 8425 (27. oktobar 2010.); D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 8.

15327 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20; David Harland, T. 2171, 2185 (10. maj 2010.); svjedok KDZ088, T. 6555 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 34; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 47–48; Vladimir Radojčić, T. 31278 (12. decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 39, 40–41; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 44–45; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 46–47; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 40; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 24; Vere Hayes, T. 31997 (16. januar 2013.); Vladislav Jovanović, T. 34280 (26. februar 2013.); John Zametica, T. 42466–42467 (29. oktobar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 165.

restriktivne, kao što je to izjavilo više svjedoka.[15328] U tom smislu, one su ometale, a ne omogućavale, prolaz humanitarne pomoći. Pored toga, s obzirom na dokaze iznijete u ovom odjeljku, kao i na dokaze koji se razmatraju u odjeljku IV.B.1.a, Vijeće smatra da nisu vjerodostojni iskazi vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da njihove jedinice nikada nisu sprečavale ili zadržavale dolazak humanitarnih konvoja u Sarajevo.

(C) Zaključci u vezi s opsadom

4561. Nakon što je razmotrilo sve gore navedene dokaze, kao i one predočene u svim prethodnim odjeljcima Presude, Vijeće napominje da su svi svjedoci tužilaštva, uključujući stanovnike Sarajeva, bili dosljedni u opisivanju stanja u Sarajevu i života njegovih građana. Svi su izjavili da je grad bio opkoljen snagama SRK-a, te neprekidno izložen granatiranju i stalnoj snajperskoj vatri, uslijed čega su građani Sarajeva bili zatočeni, a u gradu je vladala nestašica hrane i vode i bilo je problema s komunalnim uslugama. Vijeće ne sumnja da je to zaista tačan opis situacije u gradu.

4562. Činjenica da je humanitarna pomoć u izvjesnoj mjeri stizala u Sarajevo tokom sukoba, kao i da Sarajevo nije bilo u potpunosti opkoljeno, ne mijenja realnost datog stanja stvari. Kao što je to već rečeno, premda jeste postojao izlaz iz grada, ljudi koji su pokušali da napuste Sarajevo izlagali su se opasnosti prilikom prelaska aerodromske piste ili prolaska kroz tunel.[15329] Pored toga, iako je humanitarna pomoć zaista stizala u Sarajevo tokom cijelog sukoba, bosanski Srbi su kontrolisali i ograničavali prolaz humanitarnih konvoja, uslijed čega je grad rijetko kada u potpunosti bio snabdijeven, kao što je to već opisano u odjeljku IV.B.1.a.[15330] S obzirom na to, Vijeće ne prihvata iskaze vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da to nije bila opsada jer se tunel mogao koristiti za izlazak i jer je humanitarna pomoć u izvjesnoj mjeri ipak pristizala. Štaviše, time što su ti svjedoci odbrane implicitno izjavili da je zahvaljujući podzemnom tunelu, koji je iskopan upravo zato što je SRK opkolio grad, situacija bila manje nalik opsadnom stanju, oni su ozbiljno narušili svoju ukupnu vjerodostojnost. Isto tako, činjenica da je humanitarna pomoć morala da se šalje u grad i da je UN-u za to bila potrebna dozvola bosanskih Srba jasno pokazuje da je grad bio u okruženju, pod opsadom, te da je SRK imao kontrolu nad stanjem stvari. Da SRK nije bio opkolio grad i zaustavio njegovo snabdijevanje, ne bi ni postojala potreba za tunelom, kao ni za humanitarnom pomoći.[15331]

[15328] Kao što pokazuje D3873, čak je i ministar zdravstva RS-a uložio žalbu zbog jedne odluke VRS-a kojom se ograničavalo kretanje humanitarnih konvoja, iako je to učinio zato što se ona odražavala na zalihe u RS.

[15329] V. par. 3566, 3782.

[15330] V. par. npr. 3559, 3562, 3566, 3569, 3577–3578, 3580, 3591, 3593–3594, 3596, 3599, 3603, 3607–3608, 3611–3612.

[15331] Kad je riječ o iskazu svjedokā odbrane da je SRK bio u nepovoljnom položaju zato što su ga na vanjskom prstenu Sarajeva opkolile snage ABiH i zato što je 1. korpus ABiH držao određena uzvišenja u gradu, Vijeće

4563. Dokumentarni dokazi predočeni u ovom predmetu o stanju u gradu dodatno potvrđuju gore navedene zaključke. Na primjer, 12. maja 1992., na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, Mladić je izjavio: "A mi trebamo još ovog momenta u prsten staviti aždajinu glavu Sarajevo i iz njega može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi pustiti."[15332] U presretnutom razgovoru koji je vodio s jednim neidentifikovanim muškarcem 25. maja 1992., Mladić je izjavio da je "sa sve četri strane sveta [...] Sarajevo blokir[a]o" i da "[n]ema [...] izlaska, [grad je] u mišolovci [...]."[15333] Dana 1. aprila 1994., dakle, nakon što je tunel iskopan i počeo da se koristi, Galić je jedinicama SRK-a izdao naređenje da treba "[i]zvršiti utvrđivanje položaja oko Sarajeva, izradom žičanih i betonskih ograda, čime bi se pojačalo uvjerenje da se [grad] zaista nalazi u blokadi ('u logoru')".[15334] U više direktiva VRS-a, kao što je već navedeno, takođe se govori o "blokadi" Sarajeva i naporima SRK-a da se spriječi razbijanje te blokade, a tako je i u brojnim naređenjima SRK-a.[15335] Naposljetku, Vijeće je uvrstilo u spis više vojnih mapa iz tog vremena, koje su sačinili kako VRS, tako i ABiH, i na kojima se vide linije sukoba u gradu u različitim vremenskim periodima.[15336] Na tim mapama se jasno vidi da je SRK bio gotovo potpuno opkolio uže područje Sarajeva, te da je, prema tome, mogao da odlučuje o sudbini građana Sarajeva.

4564. Kad je vršilo procjenu predočenih dokaza, Vijeće je razmotrilo i usvojilo argument optuženog da sredstva javnog informisanja donekle nisu bila naklonjena strani bosanskih Srba kada su izvještavala o situaciji u Sarajevu. Vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da je UN u jednom trenutku odlučio da stanje u gradu ne naziva "opsadom". Međutim, Vijeće naposljetku smatra da oba ta pitanja imaju ograničenu težinu s obzirom na ukupne predočene dokaze.

---

smatra da ta tvrdnja, bila ona tačna ili ne, naposljetku nije suštinski bitna za pitanja koja su relevantna u ovom predmetu, poput onog da li je SRK postupao u skladu s međunarodnim pravom kada je izvodio operacije u Sarajevu i oko njega.

15332 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38.

15333 P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 2. V. takođe P1103 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Kvesića/Brune Stojića/Miće Stanišića, 5. maj 1992.), str. 5 (u kojem Mandić govori o tome da treba "Turke [treba] drž[ati] u okruženju" kako bi ih "malo" izgladnili).

15334 P5980 (Zaključci i zadaci SRK-a, 1. april 1994.), par. 8 (naglasak dodat). Dušan Zurovac je negirao da je vidio žicu ili barikade oko Sarajeva, kao što se navodi u tom dokumentu. V. Dušan Zurovac T. 30301 (14. novembar 2012.). Galić je izdao naređenje i 17. novembra 1992., dva dana prije nego što je donijeta Direktiva br. 4, u kojem je jedinicama SRK-a naložio da se "Sarajevo […] za sada čvrsto blokira[…]". V. P6297 (Zaključci i zadaci SRK-a, 17. novembar 1992.), str. 3.

15335 V. par. 3561, 3563, 3572, 3578, 3607, 4041. V. takođe npr. P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.); P6302 (Naređenje SRK-a, 26. novembar 1992.); P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

15336 V. npr. D3382 (Mapa Sarajeva); D3383 (Mapa Sarajeva); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2790 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6296 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva) P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.).

4565. Pored toga, iako su vlasti bosanskih Muslimana povremeno sprečavale ili otežavale građanima da odu iz grada kako bi se o gradu i dalje izvještavalo u medijima, Vijeće smatra da je civilno stanovništvo, s obzirom na operacije snaga SRK-a raspoređenih oko grada, imalo vrlo malo mogućnosti da bezbjedno napusti Sarajevo.

4566. Iz svih tih razloga, Vijeće zaključuje da je SRK u suštini okružio Sarajevo i držao ga pod opsadom, te da je grad, kao takav, bio pod blokadom. Vijeće će nadalje na relevantnim mjestima u Presudi alternativno upotrebljavati izraze "blokada", "opsada" ili "okruženje".

ii. *Ciljevi opsade*

4567. Kad je riječ o svrsi ili ciljevima snaga SRK-a oko Sarajeva, postojao je također oštar kontrast između iskaza svjedoka koje je pozvalo tužilaštvo i iskaza svjedoka koje je pozvao optuženi.

4568. Prema Roseovim riječima, cilj opsade bio je da se izdejstvuje povoljan mirovni sporazum s bosanskim Muslimanima i pokaže bosanskim Hrvatima koliko su snažni položaji bosanskih Srba.[15337] Rukovodstvo bosanskih Srba se njome također služilo i kako bi vršilo pritisak na UN i međunarodnu zajednicu.[15338] Budući da su bosanski Srbi imali manje pješadijskih snaga nego ABiH u Sarajevu i da nisu mogli da zauzmu grad bez velikih gubitaka, Fraser tvrdi da je njihov cilj bio da "održavaju pritisak" na grad putem snajperskog djelovanja, granatiranja i kontrolisanja prolaza humanitarne pomoći.[15339] Mole je to nazvao "politikom zadržavanja" i održavanja *status quo* s ciljem da se Sarajevo kontroliše, a ne da se zauzme.[15340] Thomas je smatrao da je opsada imala četiri cilja: (i) stvaranje stanja "istinskog terora"; (ii) prekidanje dotoka ljudstva za potrebe ABiH;

15337 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 199. V. također P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 60; Martin Bell, T. 9770 (14. decembar 2010.); svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica).

15338 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 199; Michael Rose, T. 7252–7254, 7256–7257 (5. oktobar 2010. (gdje je svjedok, međutim, prihvatio da je postojao izlaz iz Sarajeva putem preko planine Igman, kao i kroz tunel na aerodromu); Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.).

15339 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 5; David Fraser, T. 8030–8031 (18. oktobar 2010.). V. također P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 35–36; svjedok KDZ450, T. 10655 (20. januar 2011.); D949 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Tokom unakrsnog ispitivanja, Fraser se složio da "opsada" može biti legitimna vojna taktika pod uslovom da nema za cilj izgladnjivanje civilnog stanovništva. On je također prihvatio da su snage bosanskih Srba provodile legitimnu vojnu taktiku kada su okružile Sarajevo kako bi spriječile snage ABiH da napuste Sarajevo i budu razmještene na drugim frontovima u BiH. V. David Fraser, T. 8062 (18. oktobar 2010.). V. također svjedok KDZ088, T. 6425 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

15340 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 35–36, 93–94 (gdje je svjedok dodao da su bosanski Srbi mogli da ostvare svoje političke ciljeve već samim time što su vršili pritisak na Sarajevo putem opsade, a što ne bi bio slučaj da su osvojili grad. Po njegovim riječima, bosanski Srbi su mogli da vrše pritisak na grad i kao odgovor na zbivanja drugdje u BiH); Richard Mole, T. 5825–5826 (17. avgust 2010.). V. također svjedok KDZ450, T. 10655 (20. januar 2011.); P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom) (u kojem je optuženi izjavio da bi strana bosanskih Srba već sutra mogla da zauzme grad da to želi, ali da je umjesto toga spremna da učestvuje u mirovnim pregovorima).

(iii) vršenje uticaja na političare koji su živjeli u Sarajevu i (iv) ispoljavanje "čistog ludila odmazde".[15341] Banbury je u svom svjedočenju izjavio da su postojala dva cilja opsade: pod jedan, lišiti Vladu BiH glavnog grada, koji je važan sa simboličkog stanovišta, i otežati joj vršenje vlasti, i pod dva, kazniti stanovništvo u Sarajevu i nanijeti mu "što više patnje".[15342] On je smatrao da su bosanski Srbi takođe željeli da imaju "potpunu političku kontrolu" nad područjima na kojim su Srbi oduvijek živjeli, uključujući Sarajevo.[15343] Bowen je smatrao da je sama opsada bila "isto toliko oruđe rata koliko i meci i granate koji su ispaljivani na Sarajevo".[15344] Svjedok KDZ450 je tokom svjedočenja izjavio da su bosanski Srbi željeli da očuvaju prisustvo u Sarajevu jer je ono bilo "istorijska prestonica" BiH i grad "od velikog simboličkog značaja", kao i područje od "velikog strateškog i vojnog značaja".[15345] Njihov cilj je stoga bio da izvrše pritisak na rukovodstvo bosanskih Muslimana i natjeraju ga da prihvati podjelu Sarajeva.[15346] On je izjavio da je pritisak često vršen i blokiranjem prolaza humanitarne pomoći.[15347]

4569. S druge strane, većina svjedoka koje je pozvao optuženi osporila je da je SRK imao gore navedene ciljeve, te izjavila da je SRK jednostavno htio da (i) zadrži snage ABiH unutar grada kako bi spriječio da se one povežu sa snagama ABiH koje su izvan grada, budući da bi to prouzrokovalo napade na srpske teritorije oko grada, i (ii) zaštiti i odbrani te teritorije zato što su one pripadale bosanskim Srbima.[15348] Pored toga, svjedok KW570 je smatrao da je cilj opsade koju

---

15341 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 75. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 49; svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica).

15342 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 197–198 (gdje je svjedok dodao da je opsada izmijenila karakter i demografsku sliku grada, budući da su otjerani umjereni stanovnici Sarajeva, pripadnici srednje klase, koji su vjerovali u višenacionalnu BiH). V. takođe P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 4 (gdje je svjedok izjavio da su, po njegovom mišljenju, bosanski Srbi civile "namjerno" držali "zarobljene" u Sarajevu kako bi "postepeno likvidirali" civilno stanovništvo).

15343 Anthony Banbury, T. 13310 (15. mart 2011.).

15344 Jeremy Bowen, T. 10104–10105 (13. januar 2011.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20.

15345 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48–49; svjedok KDZ450, T. 10553–10554 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

15346 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48, 140; svjedok KDZ450, T. 10553 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53–54 (gdje je Mladić dao prikaz sastanka u Beogradu od 13. decembra 1993., na kojem je optuženi izjavio da je podjela Sarajeva jedan od ciljeva bosanskih Srba). Više svjedoka koje je optuženi pozvao negiralo je, međutim, da je strana bosanskih Srba željela da podjeli Sarajevo. V. npr. D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 21 (gdje je svjedok izjavio da zauzimanje ili podjela dijelova Sarajeva nikada nije bila cilj SRK-a, te da čak i ako je takav plan postojao na višim nivoima, vojnici "nisu bili motivisani za to").

15347 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 140.

15348 Dragomir Milošević, T. 32574–32577 (23. januar 2013.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 14 (gdje je svjedok izjavio da bi proboj snaga ABiH doveo do oslobađanja velikog broja vojnika koji bi mogli da se upotrebe na drugim frontovima u BiH); Savo Simić, T. 30028, 30031 (8. novembar 2012.); D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 22; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 8; Milosav Gagović, T. 31918 (15. januar 2013.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 6; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra

su držali bosanski Srbi bio da se zadrže i neutrališu snage ABiH u Sarajevu kako bi se Vlada bosanskih Muslimana natjerala da sjedne za pregovarački sto i kako bi se postiglo dugoročno mirovno rješenje za BiH.[15349] Milenko Inđić je tokom svjedočenja izjavio da je osnovni zadatak SRK-a bio da održi "uspostavljenu liniju fronta" koju je zauzeo.[15350]

4570. Kao što je već navedeno, vještak Radinović je tokom svjedočenja izjavio da je SRK želio da zadrži snage ABiH pod blokadom i spriječi ih da izvrše proboj preko romanijske visoravni, odakle bi imale pristup Podrinju, dok su glavni ciljevi 1. korpusa ABiH bili da "kontroliše" Sarajevo i "deblokira grad" kako bi se povezao sa snagama ABiH na Igmanu i dosegao romanijsku visoravan.[15351] Po Radinovićevom mišljenju, SRK je stoga usvojio defanzivnu strategiju, dok je ABiH imala ofanzivnu strategiju, pri čemu su obje strategije bile zakonite i legitimne.[15352] Po njegovim riječima, VRS je imao isključivo "defanzivnu strategiju" kako bi branio teritoriju i narod RS-a, budući da je on bio "apsolutno [...] neprimere[n] za bilo kakvu ofanzivu, vojnu akciju".[15353]

4571. Dragomir Milošević je tokom svjedočenja izjavio da se, u vrijeme kada je on postao komandant SRK-a, u avgustu 1994., situacija na ratištu sasvim razjasnila i svela na održavanje *status quo*.[15354] Prema njegovim riječima, zadatak SRK-a bio je da brani svoj rejon djelovanja, dok je ABiH provodila operacije kako bi izvršila proboj linija SRK-a; te operacije su uključivale

---

2012.), par. 9, 12 (gdje je svjedok dodao da je namjera ABiH bila da se Sarajevo napusti s "ogromnim potencijalom vojske" i pređe romanijska visoravan kako bi se izvršilo povezivanje s drugim jedinicama ABiH u gornjem i srednjem Podrinju i Sandžaku); Vlade Lučić, T. 30827 (3. decembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 11; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 4–5, 69; D2650 (Naređenje 3. pješadijskog bataljona 2. sarajevske lake pješadijske brigade, bez datuma); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 9; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 12; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 7–8; D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 12; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 24; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 14–18; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 16–17; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 9.

15349 Svjedok KW570, T. 32226 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). Svjedok KW570 je izjavio da su bosanski Srbi bili spremni da prekinu opsadu Sarajeva jer im je ona nanosila "užasnu štetu", a pored toga, bosanski Srbi u Vogošći i na Ilidži bili su izloženi paljbi ABiH, te su živjeli u opasnim uslovima. Međutim, vlada bosanskih Muslimana protivila se svim pokušajima da se ukine opsada. V. svjedok KW570, T. 32261–32262 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

15350 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 1.

15351 Radovan Radinović, T. 41399, 41403–41404 (17. juli 2013.). Asim Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da je "[p]rioritetni vojni cilj" 1. korpusa ABiH bio odbrana grada, a tek zatim da se ostvare uslovi da se "izvrši proboj iz okruženja", što su bile "želje malo nerealne", budući da je ABiH za proboj opsade bilo potrebno sedam puta više snaga i opreme nego što ih je imao VRS. V. Asim Džambasović, T. 15270–15271 (23. juni 2011.); D1391 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 2. januar 1993.), str. 1.

15352 Radovan Radinović, T. 41404–41405 (17. juli 2013.). I Dragičević i Tomić su u svojim svjedočenjima izjavili da je, za razliku od SRK-a, ABiH imala strategiju da se "zauzme cela BiH" kroz "ofanzivne akcije". V. D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 22; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 21.

15353 Radovan Radinović, T. 41397–41398 (17. juli 2013.).

upotrebu artiljerije, izvođenje diverzantskih operacija po noći, podmetanje eksploziva i snajpersko djelovanje, kao i izvođenje napada na SRK-a s položaja izvan Sarajeva. [15355] Milošević je takođe porekao da je cilj SRK-a bio da se podjeli Sarajevo, kao što je to navedeno u dopuni Direktive br. 6,[15356] te izjavio da nikada nije primio takvo naređenje; međutim, on je priznao da je moguće da je SRK bio u poziciji da utiče na međunarodne pregovore zato što je držao i poboljšavao svoj položaj, kao što je naređeno u dopuni.[15357]

4572. Poput Miloševića, brojni bivši vojnici i oficiri SRK-a izjavili su da je SRK vodio prevashodno defanzivne operacije u gradu kako bi spriječio proboj snaga ABiH, iako su istovremeno priznali da je bilo izuzetaka, poput operacije "Lukavac 93" i drugih ofanzivnih dejstava.[15358] Lučić je, na primjer, priznao da je SRK preduzimao ofanzivne operacije "u cilju

---

15354 Dragomir Milošević, T. 33103–33104 (4. februar 2013.). V. takođe Savo Simić, T. 30028, 30031 (8. novembar 2012.).

15355 Dragomir Milošević, T. 32576–32578 (23. januar 2013.), T. 32715 (28. januar 2013.). Primjer takve operacije bila je ofanziva ABiH od 16. juna 1995. V. Dragomir Milošević, T. 32737–32739 (28. januar 2013.); P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.), str. 4.

15356 Za dopunu Direktive br. 6, v. par. 3578.

15357 Dragomir Milošević, T. 33093, 33099–33103 (4. februar 2013.) (gdje je svjedok dodao da bi takva odluka nosila sa sobom velike gubitke za obje strane); P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a) (gdje se poziva na naređenje koje je optuženi izdao VRS-u da se zauzmu Žuč i Mojmilo radi stvaranja "što povoljnije pozicije za podelu" Sarajeva). V. takođe D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 12; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 12; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 15; Blagoje Kovačević, T. 29088 (18. oktobar 2012.); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.). Ali v. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 11 i D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 8 (obojica su izjavili da je krajnji cilj vlasti bosanskih Srba bio da dijelovi Sarajeva potpadnu pod njihovu kontrolu).

15358 D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 15 (gdje je svjedok takođe govorio o nekim ofanzivnim aktivnostima koje je SRK preduzeo kako bi poboljšao svoju taktičku poziciju, uključujući oslobađanje dijela puta Vraca–Trebević i pokušaj oslobađanja dijela Šopinga.); Savo Simić, T. 30033 (8. novembar 2012.), T. 30037–30040 (12. novembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 6; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 21–22; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 13–15; Milosav Gagović, T. 31918 (15. januar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 2; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 6; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 36–37; D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 12; Dušan Škrba T. 29118 (18. oktobar 2012.); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 18; Mihajlo Vujasin, T. 31799–31802 (20. decembar 2012.); P6067 (Naređenje Rajlovačke pješadijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 2; D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 7; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 5; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 11, 15–17; Slobodan Tuševljak, T. 29947–29948 (7. novembar 2012.); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 19; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 16; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 16; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 12; **[REDIGOVANO]**; Manojlo Milovanović. T. 25747 (5. mart 2012.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 8, 10; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 8, 10; Vlade Lučić, T. 30827 (3. decembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 9; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 8.

vraćanja izgubljenih pozicija" i "neutralisanja [...] borbenih sredstava i žive sile" ABiH na mjestima na kojima je ABiH dejstvovala po civilnim i vojnim metama.[15359]

4573. S druge strane, Blagoje Kovačević je tokom svjedočenja izjavio da na njegovim položajima "nije izvedena nijedna ofanzivna akcija", budući da SRK nije bio zainteresovan da osvaja područja koja "etnički nisu bil[a] definisan[a] kao srpska".[15360] Gengo je u svom svjedočenju takođe izjavio da se u njegovom bataljonu nikada nije planiralo pomjeranje položaja naprijed, kao i da "nikada" nije bilo planova o ofanzivnim operacijama na području Sarajeva.[15361] Kada mu je predočeno Galićevo naređenje od 26. januara 1994., u kojem stoji da treba "[p]rodužiti ofanzivna dejstva i osloboditi srpski deo grada Sarajeva", Gengo je izjavio da njegov bataljon nikada nije primio takvo naređenje, te da on nikada nije planirao ofanzivne aktivnosti niti je učestvovao u njima.[15362] On je takođe izjavio i da se svi izrazi upotrebljeni u naređenju, poput "fortifikacijski radovi" i "poprav[ljanje] taktičk[og] položaj[a]", odnose na defanzivne aktivnosti.[15363] Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da je VRS bila "odbrambena armija sa defanzivnom strategijom, u strateškom smislu" i da je kao takva učestvovala u "aktivn[im] borben[im] dejstv[ima]" isključivo kako bi poboljšala svoj taktički položaj.[15364] Zurovac je negirao da je SRK vršio "ofanzivne" aktivnosti samo zato što je "opkolio" grad, te izjavio da srpske jedinice oko Sarajeva nisu bile agresor jer je besmisleno biti agresor na vlastitu zemlju.[15365] Kada mu je pokazano naređenje SRK-a od 16. decembra 1993., u kojem se jedinicama nalaže da vode "aktivnu odbranu" kako bi se snage ABiH spriječile da deblokiraju njihov dio grada i uspostave uslove za podjelu Sarajeva na dva dijela, Zurovac se nije složio s tim da se pod "aktivn[om] odbran[om]" misli na napad, iako se složio s tim da bi podjela Sarajeva na dva dijela "donekle" predstavljala ofanzivni čin.[15366]

15359 D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 10 (Lučić je kao primjer naveo ofanzivu SRK-a na toranj u Zlatištu, koji je morao da se zauzme jer su jedinice ABiH neprekidno otvarale vatru na put od Vraca ka Trebeviću i Palama).

15360 D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 8. Kada su mu predočene dvije izjave koje je Dragomir Milošević dao poslije rata, a u kojima se govori o tome da je SRK vršio aktivnosti s ciljem da proširi svoju teritoriju, Kovačević je rekao da nema saznanja o Miloševićevom položaju, ali je izjavio da je jedan od ciljeva SRK-a bio da se zadrži put od Lukavice do Pala, što je iziskivalo zauzimanje "mal[ih] objek[ata]". V. Blagoje Kovačević, T. 29090–29094 (18. oktobar 2012.); D2901 (Dopis Dragomira Miloševića Ratku Mladiću, 19. maj 1996.), str. 2; D568 (Govor Dragomira Miloševića, 30. mart 1996.), str. 3.

15361 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 33; Slavko Gengo, T. 29799 (6. novembar 2012.).

15362 Slavko Gengo, T. 29800 (6. novembar 2012.); P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), str. 8.

15363 Slavko Gengo, T. 29835–29836, 29841–29842 (6. novembar 2012.) (gdje je svjedok takođe rekao da se pod izrazom "šire djelovanje po položajima", koji je upotrebljen u naređenju, misli na borbene aktivnosti koje su imale za cilj da se poboljša taktički položaj SRK-a i spriječi proboj ABiH kroz spoljni prsten).

15364 Manojlo Milovanović, T. 25747 (5. mart 2012.).

15365 Dušan Zurovac T. 30297 (14. novembar 2012.).

15366 Dušan Zurovac T. 30298–30300 (14. novembar 2012.); P5989 (Naređenje SRK-a, 16. decembar 1993.), str. 4–5.

4574. Gore navedeno je u suprotnosti s iskazom svjedoka KDZ182, koji je izjavio da su bosanski Srbi tokom opsade Sarajeva između ostalog primjenjivali i tehniku pomjeranja linije sukoba ka gradu "stopu po stopu".[15367] Isto tako, **[REDIGOVANO]** je rekao da je okruživanje Sarajeva tek "djelimično" bilo defanzivno, jer su jedinice ponekad nužno morale da se premještaju i učestvuju u "subverzivnim [...] [ili] diverzantskim operacijama" kako bi se postigao cilj zadržavanja snaga ABiH unutar Sarajeva.[15368]

4575. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da je opsada ili okruživanje Sarajeva od strane SRK-a imala više ciljeva, od kojih je jedan zaista bio zadržavanje snaga ABiH unutar grada kako bi se spriječilo njihovo povezivanje sa snagama ABiH izvan grada. Međutim, vojne direktive koje je izdao Glavni štab VRS-a i/ili optuženi, a o kojima je bilo riječi u jednom ranijem odjeljku Presude,[15369] jasno pokazuju da je postojalo više dodatnih ciljeva i strategija bosanskih Srba u vezi sa Sarajevom, konkretno: (i) čvrsto držati grad pod blokadom i postepeno stezati obruč; (ii) izvoditi, između ostalog, ofanzivne operacije i osloboditi preostale dijelove "srpske teritorije", čime će se poboljšati taktičke pozicije i normalna komunikacija unutar RS-a; (iii) izolovati dijelove grada i okolna naselja i (iv) osigurati najpovoljniju poziciju za podjelu Sarajeva.[15370] Osim toga, Glavni štab VRS-a je u Direktivi br. 4 napomenuo da je jedan od zadataka VRS-a u cijelini da se "stvor[e] uslov[i] državnom vođstvu Republike Srpske da ravnopravno sa drugim međunarodnim subjektima učestvuje u rješavanju krize na tlu bivše BiH".[15371] To se podudara s gore navedenim dokazima, konkretno s tim da je opsada korištena za vršenje pritiska na vlasti bosanskih Muslimana i UN kako bi se u međunarodnim pregovorima postigao mirovni sporazum koji bi bio najpovoljniji po bosanske Srbe.[15372] Isto tako, gore navedeni ciljevi se podudaraju s iskazima svjedokā tužilaštva da je jedan od ciljeva opsade bio da se kontrolišu grad i njegovo stanovništvo, te da se oni dijelovi grada koji se smatraju etnički srpskim drže pod kontrolom vlasti bosanskih Srba. Iako su neki svjedoci optuženog porekli da je cilj SRK-a bila podjela Sarajeva, drugi, poput Radojčića i Šehovca, potvrdili su da je krajnji cilj bio da se dijelovi grada gdje su bosanski Srbi zadrže pod

15367 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 29 (pod pečatom).

15368 **[REDIGOVANO]**.

15369 V. par. 3561, 3563, 3572, 3578, 3607, 4041.

15370 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 2; D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 2–3 ,5; P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 3, 5; P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2, 4–5; P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 6, 9–10 (gdje se, između ostalog, govori o "oslobađanj[u] Sarajeva, odnosno strateškom vojnom cilju VRS-a koji je potom u dopuni Direktive br. 6 preinačen u podjelu Sarajeva); P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a), 4(e); P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 7–8, 11–12. V. takođe P5981 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1993.), par. 4 (gdje se navodi da su u sklopu operacije "Lukavac 93" jedinice SRK-a imale zadatak da "stvor[e] uslove za zauzimanje grada Sarajeva"); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.).

15371 P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 3.

15372 To potvrđuju i dokazi predočeni Vijeću o tome da su borbe u Sarajevu bile intenzivnije tokom mirovnih pregovora.

kontrolom vlasti bosanskih Srba.[15373] Štaviše, taj cilj je jasno naveden u gorepomenutim direktivama i Vijeće podsjeća da su 1993. linije fronta u Sarajevu bile manje ili više uspostavljene, te da su određeni dijelovi grada, poput Grbavice i dijelova Dobrinje, tokom cijelog rata bili pod kontrolom bosanskih Srba, što znači da je na određenim područjima u suštini postojala podjela grada.

4576. Naposljetku, iako je većina svjedoka odbrane u svjedočenju izjavila da je, s izuzetkom operacije "Lukavac 93", SRK isključivo preduzimao defanzivne aktivnosti, neki od njih su potom govorili i o ofanzivnim dejstvima koje su njihove jedinice preduzimale dok su oni bili u Sarajevu.[15374] To se takođe podudara s direktivama u kojima se SRK jasno poziva da provodi ofanzivna dejstva kako bi ojačao i konsolidovao svoje položaje, te osvojio teritorije koje se smatraju srpskim. To takođe potvrđuje iskaz svjedoka KDZ182, koji je izjavio da je strategija SRK-a bila da se linija fronta pomjera ka gradu stopu po stopu, kao i iskaz **[REDIGOVANO]**, koji je rekao da je okruživanje Sarajeva samo "djelimično" imalo defanzivnu svrhu. I sam Milošević je to potvrdio u izjavama koje je dao poslije sukoba.[15375] Međutim, pitanje da li je VRS vršio ofanzivna ili defanzivna dejstva u gradu i oko njega nije, na kraju krajeva, relevantno za potrebe ovog predmeta. Zapravo, bitno pitanje, pitanje koje se razmatra u cijeloj Presudi, jeste da li su dejstva VRS-a/SRK-a u Sarajevu i oko njega bile u skladu s međunarodnim pravom.

g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora

i. Argumenti strana u postupku

4577. Tužilaštvo tvrdi da su pripadnici snaga koje su učestvovale u napadu na Sarajevo provodile vojnu strategiju u okviru koje je otvarana snajperska i minobacačka vatra radi ubijanja i ranjavanja civilnog stanovništva u Sarajevu, što je prouzrokovalo hiljade žrtava među civilima, uključujući tu djecu i stara lica.[15376] Tužilaštvo dalje tvrdi da se snajpersko djelovanje i granatiranje sastojalo od direktnih napada na civilno stanovništvo ili na pojedinačne civile koji nisu neposredno učestvovali

15373 V. fusnota 15357.

15374 V. npr. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 15; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 10; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 6; Blagoje Kovačević, T. 29091–29092 (18. oktobar 2012.); (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 18; Mihajlo Vujasin, T. 31799–31802 (20. decembar 2012.); P6067 (Naređenje Rajlovačke pješadijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 2.

15375 V. D2901 (Dopis Dragomira Miloševića Ratku Mladiću, 19. maj 1996.), str. 2; D568 (Govor Dragomira Miloševića, 30. mart 1996.), str. 3.

15376 Optužnica, par. 79; Završni podnesak tužilaštva, par. 714–715. Snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo definisane su u Optužnici kao (i) pripadnici JNA koji su djelovali u Sarajevu i oko njega do približno 20. maja 1992., (ii) pripadnici VRS-a, a posebno SRK-a i (iii) pripadnici drugih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. V. Optužnica, par. 18.

u neprijateljstvima, te da su ti napadi uključivali neselektivne i nesrazmjerne napade.[15377] Prema riječima tužilaštva, "jedini razumni zaključak koji se može izvesti na osnovu te dugotrajne kampanje otvaranja vatre iz snajpera i minobacača" po stanovnicima Sarajeva jeste da je "njen primarni cilj [bio da se širi] teror".[15378]

4578. Optuženi prihvata da su civili u Sarajevu bili izloženi teroru, ali tvrdi da su civili s obje strane linije sukoba bili uplašeni i da je to "uvijek slučaj u građanskim ratovima i uličnim borbama".[15379] On kaže da namjera jedinica SRK-a nije bila da se prouzrokuju civilne žrtve, niti da se širi teror među civilnim stanovništvom Sarajeva.[15380] Prema njegovim riječima, za psihološki pritisak koji su doživjeli civili u gradu odgovorne su vlasti bosanskih Muslimana jer su isprovocirale bosanske Srbe da odgovore na njihovu vatru.[15381] Pored toga, s obzirom na prirodu sukoba u Sarajevu i oko njega, SRK nije mogao da odredi neko područje u gradu kao isključivo civilno, budući da je vatra otvarana upravo iz tih rejona. [15382] Optuženi dalje tvrdi da jedinice SRK-a nikada nisu primile niti usmeno niti pismeno naređenje od komandi SRK-a ili civilnih vlasti da gađaju civile,[15383] kao i da nije postojao cilj da se vladi bosanskih Muslimana u Sarajevu namjerno onemogući da kontroliše uslove života civila u gradu.[15384] Završni argument optuženog da je strana bosanskih Muslimana gađala vlastite civile kako bi izazvala saosjećanje međunarodne zajednice razmatran je u jednom ranijem dijelu Presude.

ii. Teror u Sarajevu

4579. Brojni svjedoci tužilaštva izjavili su u svjedočenju da su snage bosanskih Srba otvarale snajpersku i minobacačku vatru na civile u Sarajevu kako bi izazvale teror kod civilnog stanovništva, vršile pritisak na njegovo političko rukovodstvo ili ga prisilile da prihvati *status quo*, te potkopale moral pripadnika ABiH čije su porodice bile u gradu.[15385] Štaviše, Vijeću su predočeni

15377 Optužnica, par. 80.
15378 Završni podnesak tužilaštva, par. 783; Optužnica, par. 77.
15379 Završni podnesak odbrane, par. 1969.
15380 Završni podnesak odbrane, par. 1912, 1917.
15381 Završni podnesak odbrane, par. 1920.
15382 Završni podnesak odbrane, par. 1905.
15383 Završni podnesak odbrane, par. 1930–1938.
15384 Završni podnesak odbrane, par. 1834.
15385 V. npr. P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 99, 101; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 49; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 26, 48–49, 140; svjedok KDZ450, T. 10553 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 3, 9–10 (pod pečatom); svjedok KDZ304, T. 10446–10447 (18. januar 2011.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 28–29, 54 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13038–13039, 13093 (9. mart 2011.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 75; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40, 43; Michael Rose, T. 7267 (5. oktobar 2010.); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13, 16; svjedok KDZ185, T. 4175–4177 (28. juni 2010.)

dokazi da je već u avgustu 1992. specijalni izvjestilac UN-a za ljudska prava izvjestio UN da se grad redovno granatira, kao i da snajperisti ubijaju nedužne civile, "izgleda u namjernom pokušaju da se širi strah među stanovništvom".[15386] Isto tako, pred kraj sukoba u julu 1995. UN je izvještavao o "opštoj atmosferi terora u gradu" izazvanoj snajperskim djelovanjem i granatiranjem od strane bosanskih Srba.[15387]

4580. Konkretno, Fraser je tokom svjedočenja izjavio da je osjećaj straha u Sarajevu prouzrokovalo više faktora, uključujući činjenicu da je grad bio pod opsadom i da su njegovi stanovnici bili meta granatiranja i snajperskog djelovanja, tako da "nikada ne bi sa sigurnošću znali šta će im se desiti kad izađu na ulicu".[15388] Svjedok KDZ304 je u svjedočenju izjavio da je cilj otvaranja snajperske i minobacačke vatre od strane SRK-a bio da se "teroriše" i demoriše civilno stanovništvo,[15389] te da su bosanski Srbi na razne načine "gušili" stanovnike Sarajeva; između ostalog, sve su više ciljano gađali i ubijali civile, prekidali dostavljanje humanitarne pomoći preko Plavih puteva, ometali javni prevoz i prekidali isporuku električne energije i vode.[15390] Po Harlandovom mišljenju, teror je prouzrokovan time što su bosanski Srbi na više nivoa vršili pritisak u Sarajevu, na primjer, otvaranjem snajperske i minobacačke vatre na civilno stanovništvo, što on smatra oblikom "terorizma usmjerenog protiv civila".[15391]

(djelimično zatvorena sjednica), T. 4177–4179, 4182–4183 (28. juni 2010.); P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 62; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 33–35; Rupert Smith, T. 11333–11334 (8. februar 2011.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 25; Aernout van Lynden, T. 2412 (19. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 37, 46, 52.

15386 P1265 (Izvještaj Tadeusza Mazowieckog o situaciji u bivšoj Jugoslaviji, 28. avgust 1992.), par. 17. V. takođe Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5514–5515 (20. juli 2010.).

15387 P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 2; David Harland, T. 2022–2023 (6. maj 2010.).

15388 David Fraser, T. 8030 (18. oktobar 2010.). V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 199; svjedok KDZ185, T. 4175–4179 (28. juni 2010.); Rupert Smith, T. 11333–11334 (8. februar 2011.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 89; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 87–88.

15389 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10. Svjedok KDZ304 jeste, međutim, priznao da su vojni položaji ABiH bili rasijani po civilnim područjima. V. P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 35; svjedok KDZ304, T. 10493–10494 (18. januar 2011.).

15390 Svjedok KDZ304, T. 10524–10525 (19. januar 2011.). V. takođe P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 96; svjedok KDZ450, T. 10642–10644 (20. januar 2011.) (koji je čvrsto bio pri stavu da je strana bosanskih Srba namjerno gađala civile u Sarajevu).

15391 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 38–39, 41; David Harland, T. 2018–2019 (6. maj 2010.). V. takođe Yasushi Akashi, T. 37767–37769 (25. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su se obje strane u sukobu služile humanitarnom pomoći kako bi ili oslabile položaj neprijatelja ili ojačale vlastiti položaj); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 26; P6293 (Izvještaj UNPROFOR-a, 3. septembar 1994.). Harland je smatrao da Srbi nisu namjeravali da zaista osvoje grad i u svom je svjedočenju izjavio da mu je optuženi priznao da, s političkog stanovišta, nije bilo koristi od toga da se grad natjera na predaju. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 40–41.

4581. Harland je dalje izjavio da je u vršenju terora postojao primjetan obrazac: kada je postojala izričita opasnost od intervencije protiv bosanskih Srba, pritisak bi popustio, ali čim bi ta opasnost opala, pritisak bi porastao.[15392] Kao primjer toga Harland je naveo događaje koji su uslijedili nakon što je SRK zauzeo Igman i prvog incidenta na Markalama, kada je zaprijećeno akcijom NATO-a, nakon čega su Srbi drastično smanjili paljbu iz snajpera i minobacača po civilnom stanovništvu.[15393] Svjedok KDZ450 je izjavio da je postojala i uzročno-posljedična veza između pojačanja ofanzivnih dejstava ABiH i napada usmjerenih protiv civila u Sarajevu.[15394] Naposljetku, više svjedoka je izjavilo da su događaji na linijama fronta izvan Sarajeva takođe imali uticaja na stanje u gradu.[15395]

4582. Prema Fraserovim riječima, uslovi u Sarajevu bili su "apsolutno najgori mogući uslovi za život".[15396] Tokom vremena koje je proveo u gradu, Fraser se raspitivao kod ljudi, uključujući civile koji su radili za njega i lokalno stanovništvo u radnjama, kako izgleda život u gradu, i oni su mu rekli da žive u strahu jer nikad ne znaju šta će se sljedeće desiti.[15397] Neki stanovnici su čak rekli da je život u Sarajevu gori nego u vrijeme njemačke okupacije BiH četrdesetih godina XX stoljeća.[15398] Kako ne bi bili meta paljbe, civili u gradu su osnovne poslove nužne za preživljavanje, poput skupljanja drva za ogrjev, odlagali za periode kad je vidljivost bila smanjena, na primjer za maglovito vrijeme ili noć.[15399] Pored toga, škole su bile zatvorene, pa su po naseljima otvarane privremene škole u podrumima kako bi djeca što manje bila izložena granatiranju i snajperskom djelovanju.[15400]

15392 David Harland, T. 2019–2020, 2032–2034 (6. maj 2010.); P825 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 25.

15393 David Harland, T. 2019–2020 (6. maj 2010.).

15394 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33.

15395 V. npr. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 30 (pod pečatom); P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–92, 94–96, 105, 107, 112; P1433 (Izvještaj UNMO-a za oktobar 1992.), str. 4; P1434 (Izvještaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 3; P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3; Richard Mole, T. 5833–5836 (17. avgust 2010.); Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 35; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 98; P1678 (Vijest kanala BBC u vezi s napadima na Sarajevo i Bihać); P2017 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom i Bihaćem, s transkriptom); Martin Bell, 9798 (14. decembar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33–37; svjedok KDZ450, T. 10550–10551 (19. januar 2011.) (gdje je svjedok rekao da su napadi organizovani na višem komandom nivou).

15396 David Fraser, T. 8031 (18 oktobar 2010).

15397 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 4, 73.

15398 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 73; David Fraser, T. 8031 (18 oktobar 2010). V. takođe P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 56.

15399 V. činjenice o kojima je presuđeno 56, 57. Prilikom obavljanja tih poslova, civili su često pratili jedni druge kako bi, u slučaju da neko bude ranjen, imali pomoć. V. činjenica o kojoj je presuđeno 63.

15400 V. činjenica o kojoj je presuđeno 58. Mnogi civili su zapravo živjeli u podrumima svojih zgrada kako bi se zaštitili od granata i kretali su se što je moguće manje. V. činjenica o kojoj je presuđeno 59.

4583. Fraser je istakao dvije aktivnosti bosanskih Srba koje su imale razoran uticaj na psihu stanovnika Sarajeva. Prva je bila otvaranje paljbe na tramvaje; kad oni nisu saobraćali zbog snajperske vatre, to je značilo da je situacija "teška", pa se "gradom širio osjećaj jeze".[15401] Druga je bila upotreba modifikovanih avio-bombi od strane bosanskih Srba, budući da su one imale "veoma razoran psihološki efekat" na civilno stanovništvo.[15402] Svjedok KDZ304 je takođe potvrdio da su modifikovane avio-bombe korištene kao dio psihološkog rata s ciljem terorisanja kako civilnog stanovništva, tako i vojnika ABiH čije su porodice živjele u gradu i bile izložene napadima u kojima su korištene modifikovane avio-bombe.[15403]

4584. Kao i Fraser, i Mole je u svjedočenju izjavio da je u Sarajevu vršen snažan psihološki pritisak jer je "postojala stalna opasnost od ranjavanja ili pogibije od raznih vrsta oružja, kao i svijest o tome da se u gradu izvode vojna dejstva", bez obzira gdje je to bilo.[15404] Drugim riječima, gdje god da su se zatekli, stanovnici Sarajeva bili su podvrgnuti tom "stalnom strahu i bojazni" koji su bili "i ogromni i dugotrajni".[15405] Tucker je u svjedočenju izjavio da je život u Sarajevu bio "užasan" za civilno stanovništvo jer su bosanski Srbi blokirali grad, a njegove stanovnike "podvrgavali neprekidnom granatiranju, snajperskoj vatri, gladi, studeni i psihološkom pritisku".[15406] Ni deset minuta ne bi prošlo a da se ne čuje zvuk paljbe iz lakog oružja, kao što ni pola sata ne bi prošlo a da se ne čuje zvuk granata ili minobacačkih bombi.[15407] On je aktivnosti SRK-a nazvao "terorisanjem putem artiljerijske paljbe", budući da je vatra iz teškog naoružanja otvarana svuda po gradu na proizvoljan način i bez vojne svrhe.[15408] Po mišljenju svjedoka KDZ185, to što je granatiranje bilo u toj mjeri nasumično i rijetko kada usmjereno protiv vojnih objekata, "držal[o] je stanovništvo u stanju paničnog straha".[15409]

4585. Prema Banburyjevim riječima, opsada Sarajeva bila je "očigledno širenje terora" i ljudi koji su je doživjeli "[propatili su] neizrecivo mnogo".[15410] Nakaš, ljekar u Državnoj bolnici u Sarajevu, izjavio je tokom svjedočenja da su mnogi ljudi u Sarajevu zapravo bili "vidno traumatizovani" i

15401 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 39.
15402 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 64.
15403 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26–27; P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.).
15404 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 4, 8–9, 65. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 24, 27–28, 43; Jeremy Bowen, T. 10212 (14. januar 2011.).
15405 Richard Mole, T. 5823 (17. avgust 2010.). V. takođe Adrianus van Baal, T. 8461 (27. oktobar 2010.).
15406 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6, 22–23, 44.
15407 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 22.
15408 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 23, 90.
15409 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 16.
15410 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 199.

patili od "posttraumatskog stresnog poremećaja".[15411] Bell je to potvrdio, izjavivši da "nikada nije vidio takvu zebnju koja se očitavala na svačijem licu", te da su "neki [ljudi] gotovo posivjeli od straha".[15412] Mandilović, takođe ljekar u Državnoj bolnici u Sarajevu, izjavio je da je civilno stanovništvo u Sarajevu na kraju postalo "potpuno tupo na sva dešavanja koja su u njegovoj blizini" i da su ljudi živjeli u stanju "permanentnog straha".[15413] Hajir, ljekar u bolnici Dobrinja, izjavio je da je zbog opsade civilno stanovništvo imalo duboke psihološke ožiljke; život u Sarajevu bio je težak za svakoga i ljudi su patili od psiholoških problema i paranoje.[15414] Pored toga, ljudi su osjećali strah i zebnju za bezbjednost svojih bližnjih. [15415] Prema riječima svjedoka Van Baala, u februaru 1994., kada je on došao u Sarajevo, vladalo je stanje "očaja i užasa", ljudi su bili neuhranjeni i vidio im se "strah u očima".[15416]

4586. Bell je izjavio da je od svih sukoba o kojima je izvještavao, rat u Sarajevu bio jedini u jednom modernom gradu i urbanom okruženju koji je neprekidno i intenzivno trajao tokom dužeg vremenskog perioda.[15417] Prema njegovim riječima, jedno od obilježja tog sukoba bilo je to što se prilikom gađanja jedva pravila razlika između vojnika i civila, budući da je on lično vidio kada je na civile u gradu namjerno otvarana paljba.[15418] On je takođe izjavio da su, u suštini, u Sarajevu postojala dva sukoba: jedan je bio sukob između dvije vojske, a drugi je bio bombardovanje i snajpersko djelovanje protiv civila koje se neprekidno odvijalo, i to na obje strane.[15419] Bogdan Vidović, kriminalistički tehničar u CSB-u Sarajevo,[15420] u svom je svjedočenju izjavio da su u najvećem broju slučajeva o kojima je tokom sukoba vodio istragu žrtve bile civili koji nisu nosili uniformu.[15421]

4587. Vijeće je takođe uvrstilo u spis velik broj video-snimaka iz tog vremena na kojima se vidi svakodnevni život civila u Sarajevu, koji su neprekidno bili izloženi granatiranju i snajperskom

---

15411 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 73; P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 49–58.

15412 Martin Bell, T. 9777–9778 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 52–53; P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

15413 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 108–110.

15414 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 56–57; Youssef Hajir, T. 8797–8799 (1. novembar 2010.).

15415 Youssef Hajir, T. 8798 (1. novembar 2010.).

15416 Adrianus van Baal, T. 8461–8462 (27. oktobar 2010.).

15417 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 32; Martin Bell, T. 9802 (14. decembar 2010.).

15418 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 32–33, 37–38; P2018 (Vijest kanala BBC, s transkriptom); P2010 (Video-snimak Sarajeva); Martin Bell, T. 9772–9773 (14. decembar 2010.).

15419 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 57–58; Martin Bell, T. 9861–9862, 9870–9871 (15. decembar 2010.).

15420 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11–12, 31–32, 34.

15421 P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 35.

djelovanju.[15422] Ti snimci pokazuju da je situacija u gradu bila izuzetno opasna i da su njegovi stanovnici živjeli u strahu. Pored toga, svi iskazi stanovnika Sarajeva koji su svjedočili pred Vijećem podudaraju se u pogledu stalne opasnosti i straha s kojim su živjeli u gradu tokom sukoba.[15423]

iii. Civilne žrtve u Sarajevu

4588. Vijeću su tokom postupka predočeni i dokazi o velikom broju civila ubijenih ili ranjenih tokom sukoba u Sarajevu.[15424] Nakaš je dostavio statistički prikaz broja pacijenata liječenih u Državnoj bolnici u periodu od 1992. do 1995., koji pokazuje da je od ukupno 8.105 pacijenata 85 % njih liječeno zbog povreda izazvanih ratom.[15425] Prema Nakaševim riječima, među njima je bilo 3.698 civila, dok su ostali bili vojnici; međutim, broj vojnih pacijenata je preuveličan jer su njime obuhvaćeni i pojedinci koji su imali vojno zdravstveno osiguranje, poput penzionisanih oficira JNA i članova njihovih porodica, kao i pripadnici policije.[15426] Mandilović je procijenio da je među

15422 V. npr. P2077 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2078 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1999 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2016 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P929 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P954 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P936 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2027 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1678 (Vijest kanala BBC u vezi s napadima na Sarajevo i Bihać); P1868 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.); P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2074 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2075 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

15423 V. npr. P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5, 7 (gdje je svjedokinja izjavila da je živjela u "neprekidnom strahu" tokom cijelog rata jer su granate eksplodirale u blizini njenog doma); P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 17–19, 21–22 (gdje je svjedokinja izjavila da je postojala "neprekidna" opasnost od granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu, uslijed čega su ona i njena porodica bili izloženi "ogromnom" psihičkom pritisku); P2923 (Izjave svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 12 (gdje je svjedokinja izjavila da je život u Sarajevu od 1992. do 1995. bio veoma težak jer su ljudi živjeli u "stalnom strahu"); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 7–8; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 96; P2413 (Izjave svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 3 (gdje je svjedokinja izjavila da u Sarajevu nije bilo mjesta na kom bi se osjećala bezbjedno od granatiranja i snajperskog djelovanja); Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6756 (14. septembar 2010.); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 6; P496 (Izjave svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 3; Mirza Sabljica, T. 7737 (12. oktobar 2010.).

15424 V. npr. P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 2; Alen Gičević, T. 7624–7625 (11. oktobar 2010.); Dragan Mioković, T. 8555, 8557–8560 (28. oktobar 2010.), 8563–8566 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2; Adrianus van Baal, T. 8461–8462 (27. oktobar 2010.).

15425 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 59–60, 63; Bakir Nakaš, T. 6681–6684 (14. septembar 2010.). Nakaš je izjavio da se u tim podacima ne pravi razlika između hospitalizovanih pacijenata i onih koji su vraćeni kući odmah nakon što im je pružena pomoć zbog povreda, kao i da se u njima ne navode tačne okolnosti u kojima su rane zadobijene, niti ko ih je nanio. V. Bakir Nakaš, T. 6729–6733 (14. septembar 2010.); D621 (Izvještaj MUP-a RS-a u vezi s ABiH i HVO-om, 30. decembar 1992.). V. takođe P474 (Izjava svjedoka Farisa Gavrankapetanovića od 13. decembra 2011.), *e-court* str. 10 (gdje je svjedok izjavio da su tokom rata ulagani veliki napori kako bi evidencija Državne bolnice bila što potpunija i detaljnija. Međutim, zbog rada pod pritiskom u ratnim uslovima došlo je do "manjeg broja propusta i grešaka u vođenju evidencije").

15426 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 59, 61; Bakir Nakaš, T. 6675–6676 (14. septembar 2010.). V. takođe Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*),

pacijentima koje je on liječio bilo oko 80 % civila i 20 % vojnika, te da je 80 % civilnih žrtava povrijeđeno u granatiranju, a 20 % paljbom iz lakog naoružanja.[15427] U periodu od avgusta 1994. do novembra 1995., udio pacijenata liječenih zbog povreda zadobijenih u granatiranju porastao je na oko 90 %, dok su ostali pacijenti bili ranjeni hicima iz snajpera.[15428] Pored toga, od avgusta 1994. do oktobra 1995. u Državnoj bolnici je liječeno 115 pacijenata koji su povrijeđeni snajperskim hicima, među njima osmero djece, 66 "odraslih" i 41 pripadnik oružanih snaga.[15429] U Državnoj bolnici su liječeni i pacijenti koji su patili od posttraumatskog stresnog poremećaja, stečenog zbog uslova života u Sarajevu.[15430]

4589. Svjedokinja Zaimović je izjavila da je na odjeljenje Dječje hirurgije u bolnici Koševo tokom rata dovedeno i liječeno 331 dijete;[15431] većina njih je zadobila povrede izazvane šrapnelom ili vatrom iz snajpera.[15432] Samo tokom 1992., na odjeljenje je dovedeno 163 djece , od koje je devetero preminulo na samom odjeljenju.[15433] Svjedokinja Zaimović je takođe napomenula da je 32 djece koja su zadobila teške povrede i kojoj nije mogla da se pruži odgovarajuća njega na odjeljenju odvedeno na liječenje u inostranstvo.[15434] Najgori period na njenom odjeljenju bio je kada je 9. novembra 1993. granatirana škola "Fatima Gunić", a potom je 10. novembra granatirana i Otoka, kojom prilikom je više djece poginulo i ranjeno.[15435]

4590. Hajir je tokom svjedočenja izjavio da je, tokom cijelog rata, u bolnici Dobrinja primljeno oko 16.000 povrijeđenih osoba, te da je on obavio hiljade većih i manjih hirurških zahvata zbog

---

T. 12627–12630; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 60; P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2410–2413 (19. maj 2010.).

15427 P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 80–83.

15428 Nakaš je takođe iznio procjenu da je jedna trećina vojnika ranjenih tokom tog perioda povrijeđena dok nije bila na dužnosti. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 64.

15429 P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 91; P1242 (Izvještaji hirurškog odjeljenja Državne bolnice u Sarajevu, 1994.–1995.), *e-court* str. 5–6; Bakir Nakaš, T. 6684–6685 (14. septembar 2010.).

15430 Milan Mandilović, T. 5357 (16. juli 2010.).

15431 Ona je napomenula i da su ranjena djeca liječena i u drugim bolnicama. P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 6–10, 16–18; P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović); P819 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović); Fatima Zaimović, T. 1882–1884, 1892 (5. maj 2010.).

15432 Fatima Zaimović, T. 1871–1873 (5. maj 2010.); P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 19 (gdje je svjedokinja dodala da je manji broj povrijeđen fosfornim granatama ili eksplozijama gasa, do kojih je dolazilo zbog neredovnog snabdijevanja gasom u Sarajevu i improvizovanih gasnih instalacija); P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović); P819 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović). V. takođe Fatima Zaimović, T. 1882–1884 (5. maj 2010.).

15433 Fatima Zaimović, T. 1873 (5. maj 2010.).

15434 Fatima Zaimović, T. 1874 (5. maj 2010.); P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), *e-court* str. 3 (bilješka 102, u kojoj se navodi da je jedno dijete otpušteno iz bolnice i upućeno u Francusku).

15435 P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 16–18. Vijeće napominje da ta konkretna ubistva nisu navedena u Prilogu G Optužnici, te se stoga optuženi u vezi s njima ne tereti za ubistvo po tačkama 5 i 6 Optužnice. V. Pretres, T. 5479–5481 (19. juli 2010.); T. 7670–7672 (11. oktobar 2010.); T. 10932 (31. januar 2011.). V. takođe Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*, par. 16 (gdje je tužilaštvo izjavilo da

povreda povezanih sa sukobom.[15436] U prosjeku, svakog dana je 10 do 15 osoba dolazilo u bolnicu i vršena su oko četiri manja hirurška zahvata.[15437] Prema Hajirovim riječima, početkom rata civili su činili oko 95 % osoba liječenih u bolnici Dobrinja.[15438] Kasnije je taj procenat je opao na oko 85.[15439] Hajir je, međutim, priznao da u bolnici nikad nisu vršene statističke procjene i da su brojčani podaci problematični.[15440] U jednom trenutku Hajir je liječio dijete staro sedam-osam godina kome je snajperski hitac prošao kroz srce. On je takođe izjavio da su mnogi njegovi civilni pacijenti ranjeni dok su čekali za vodu ili humanitarnu pomoć.[15441]

4591. Pored iskaza ljekara iz Sarajeva, ranije pomenuti demografski dokazi koje je predočila Ewa Tabeau pokazuju da je tokom sukoba u Sarajevu u periodu na koji se odnosi Optužnica, kao apsolutni minimum, ubijeno ili ranjeno više od 10.000 civila.[15442]

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a

4592. Iako je optuženi tokom postupka prihvatio tvrdnju da su civili u Sarajevu doživljavali teror, on je porekao da su SRK i strana bosanskih Srba imali namjeru da izazovu taj teror. On je kao svjedoke pozvao velik broj bivših pripadnika SRK-a, koji su izjavili da ni na jednom nivou SRK-a nije postojala namjera da se provodi kampanja terorisanja civila i/ili da im se psihički naudi.[15443]

"neće izvoditi dokaze da bi osiguralo osuđujuću presudu u vezi s mjestima zločina ili incidentima koji nisu navedeni u prilozima Optužnici").

15436 Prema Hajirovim riječima, neka od ranjenih lica zadobila su povrede dok su pokušavala da prođu kroz tunel na Dobrinji. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 15–16; Youssef Hajir, T. 8794, 8823–8825 (1. novembar 2010.), T. 8838–8839 (2. novembar 2010.); P1900 (Fotografije žrtava liječenih u bolnici Dobrinja); P1901 (Fotografije žrtava liječenih u bolnici Dobrinja) (pod pečatom).

15437 Youssef Hajir, T. 8824 (1. novembar 2010.), T. 8854 (2. novembar 2010.).

15438 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 15, 34. Hajir je rekao da početkom rata nije bilo uniformi i on je određivao da li je neko vojnik na osnovu toga da li je pod oružjem. Hajir je takođe izjavio da se on vodio kao pripadnik 155. brigade ABiH, premda nije znao zašto, budući da nikada nije napuštao bolnicu Dobrinja. V. Youssef Hajir, T. 8811–8814 (1. novembar 2010.), T. 8870–8871 (2. novembar 2010.); D857 (Izvještaj Komande 1. korpusa ABiH u vezi s odredom El Mudžahid).

15439 P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 15, 34. Hajir je priznao da su u bolnici liječeni pripadnici 105. brigade ABiH. V. Youssef Hajir, T. 8825 (1. novembar 2010.)

15440 Youssef Hajir, T. 8847 (2. novembar 2010.).

15441 Youssef Hajir, T. 8843, 8853 (2. novembar 2010.).

15442 V. par. 3621, 3997.

15443 V. npr. D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 22–24; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 24–25; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 25; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 25; Vladimir Radojčić, T. 31192 (11. decembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 13; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 26; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9–11; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 44–46; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 28–30; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 9; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 20; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 17; Božo Tomić, T. 30214 (13. novembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 13;

Galić je porekao da je SRK vatru na Sarajevo otvarao bez ikakve vojne potrebe, nego isključivo u cilju terorisanja civila, i u svom svjedočenju je izjavio da takvih napada "nije bilo", "niti su [oni] naređeni", jer "[t]eror izaziva teror".[15444] Isto tako, Dragomir Milošević je izjavio da SRK nije stvorio atmosferu u Sarajevu "da se [...] narod [...] izludi", te da je neodrživa teza po kojoj je nad civilima u Sarajevu "vrš[en] teror".[15445] Ratomir Maksimović je kao propagandu odbacio izvještaje u kojima je stajalo da je SRK gađao civile,[15446] a Dragomir Milošević je izjavio da se u tim izvještajima situacija preuveličavala ili dramatizovala.[15447] Inđić je u svom iskazu rekao da nije postojao plan "da se vrše operacije slabog intenziteta s ciljem terorisanja civila u Sarajevu",[15448] dok je Milovanović porekao da su bosanski Srbi namjeravali ili planirali da terorišu civile u Sarajevu, bilo putem snajperske, bilo putem artiljerijske vatre.[15449] Kao što je već rečeno, vojnici i oficiri SRK-a koje je optuženi pozvao izjavili su tokom svjedočenja da cilj SRK-a nije bio da izazove teror, već da drži svoje položaje i suprotstavi se 1. korpusu ABiH, te da spriječi da se te jedinice povežu s jedinicama ABiH izvan grada.[15450] Radinović, vojni vještak optuženog, takođe je izjavio da nije pronašao dokaze koji pokazuju da je svrha operacija srpskih snaga bila da se terorišu civili, i pri tom se oslonio na činjenicu da nisu gađani vjerski objekti, kao i da su u Sarajevu postojali periodi primirja, tokom kojih nije bilo vojnih aktivnosti.[15451]

4593. Isto tako, mnogi od tih vojnika i oficira SRK-a izjavili su da oni i njihove jedinice nikada nisu niti primili, niti izdali naređenje da se gađaju civili u Sarajevu.[15452] Radojčić je rekao da je u

---

Svetozar Guzina, T. 31183 (11. decembar 2012.); Milorad Katić, T. 31419 (13. decembar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 31–32; Izo Golić, T. 31555 (17. decembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20. V. takođe **[REDIGOVANO]**.

15444 Stanislav Galić, T. 37408–37409 (18. april 2013.).

15445 Dragomir Milošević, T. 33145 (4. februar 2013.).

15446 Ratomir Maksimović, T. 31591–31596 (17. decembar 2012.).

15447 Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.).

15448 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 128.

15449 Manojlo Milovanović. T. 25735 (5. mart 2012.).

15450 V. par. 4547, 4570–4573; Dragomir Milošević, T. 33145 (4. februar 2013.).

15451 Radovan Radinović, T. 41408–41409 (17. juli 2013.); D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 24–25, 290–292.

15452 V. npr. Dragomir Milošević, T. 32833 (29. januar 2013.), T. 33206–33207 (5. februar 2013.); Stanislav Galić, T. 37408–37409 (18. april 2013.), T. 37472 (22. april 2013.); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 27; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 27; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 28; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 28; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 15; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 49; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 27, 31; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 11; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 11; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 39; D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 9;

naređenjima i izvještajima SRK-a bilo "kristalno jasno" da se pod izrazima poput "dejstvo po gradu" podrazumijevalo da se biraju samo vojne mete, da se pod "odmazd[om]" mislilo na adekvatan odgovor na neprijateljsku vatru, na selektivnu "odmazdu" po vojnim ciljevima.[15453] **[REDIGOVANO]** je izjavio da se u naređenju u kojem se kaže da teren treba očistiti od preostalih pojedinaca mislilo isključivo na vojna lica, a ne na civile, kao i da se pod "dejstv[ima] radi čišćenja teritorije od zaostalih grupa i pojedinaca" u Direktivi br. 1 mislilo na grupe i pojedince koji pripadaju neprijateljskim snagama.[15454] Ti svjedoci su također izjavili da nikada nisu željeli da vrše kontrolu nad uslovima života stanovnika u gradu.[15455]

4594. Prema riječima tih svjedoka, jedinicama SRK-a je izričito naređeno da ne gađaju civile.[15456] U izdatim naređenjima je pisalo da paljbu otvaraju samo na vojne ciljeve, čega su se one i pridržavale.[15457] Kada mu je tokom svjedočenja predočen presretnut razgovor u kojem je Mladić

Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.).); D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 21; D2852 (Izjava svjedoka Srđana Šehovca od 27. januara 2013.), par. 29.

15453 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 89, 91; D322 (Naređenje SRK-a, 19. april 1995.); D2580 (Uputstvo SRK-a, 11. maj 1995.), str. 2; D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.).

15454 **[REDIGOVANO]**; D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 4–5.

15455 V. D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 11; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 20.

15456 Dragomir Milošević, T. 32735–32736 (28. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37193–37194, 37219 (15. april 2013.), T. 37472 (22. april 2013.), T. 37846 (7. maj 2013.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 21, 50; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 28, 67; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 28; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 31–32; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 17; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 27; Dragan Maletić, T. 30889 (4. decembar 2012.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 11; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 33; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 12; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 21; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 18; Miladin Trifunović, T. 30439 (27. novembar 2012.); Svetozar Guzina, T. 31181 (11. decembar 2012.); D2812 (Upozorenje SRK-a, 27. oktobar 1994.), str. 2; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 25; D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 52. Milorad Šehovac je tokom svjedočenja izjavio da je optuženi "insistira[o] i zahtijeva[o]" da se vojnici pridržavaju međunarodnog humanitarnog prava i zakona ratovanja. Vijeću su predočeni dokazi o naređenjima u tom smislu. V. D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 13; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 15; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 18; D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 16; Stanislav Galić, T. 37193–37194 (15. april 2013.).

15457 Stanislav Galić, T. 37472 (22. april 2013.), T. 37219 (15. april 2013.); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 15; D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 30; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 29; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 11, 18, 25; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 30; D2617 (Naređenje SRK-a, 30. april 1995.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 11; Zoran Kovačević, T. 30610 (28. novembar 2012.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 33; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 12; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 21; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 17; D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 35, 48–49, 52; P1000 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1992.), str. 2; D2417 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.), par. 2; Savo Simić, T. 30051–30052,

naredio da se izvrši napad "[s]amo [na] vojne ciljeve", Dragomir Milošević je izjavio da to naređenje pokazuje da je postojala potpuna saglasnost između Komande SRK-a i Glavnog štaba u pogledu toga da SRK treba da gađa isključivo vojne ciljeve.[15458] Guzina je rekao da je vatra iz pješadijskog oružja mogla da se otvara bez primljene komande ili specijalnog naređenja isključivo ukoliko je objekat SRK-a bio napadnut i nije postojao drugi način da se odbije napad.[15459] Isto tako, Lučić je tokom svjedočenja izjavio da je njegova jedinica raspolagala dobrom opremom za vezu, te se u dejstva protiv neprijatelja upuštala isključivo po naređenju, isključivo ako je to neophodno i isključivo protiv identifikovanih i pravih vojnih ciljeva.[15460]

4595. Više pripadnika SRK-a koji su svjedočili takođe je okrivilo ABiH što nije zaštitila civile na području pod svojom kontrolom.[15461] Prema njihovim riječima, vojni ciljevi nalazili su se na civilnim područjima na teritoriji pod kontrolom ABiH i/ili duboko na teritoriji pod kontrolom ABiH.[15462] Na pitanje da li je bilo razumno očekivati da će biti civilnih žrtava ukoliko se otvara vatra na područja na kojim žive civili, Mijatović je odgovorio da je bilo razumno očekivati da će strana u ratu izbjegavati da otvara vatru s civilnih područja.[15463] Gengo je smatrao da se svaka potencijalna civilna žrtva u Sarajevu "može smatrati kolateralnom štetom", dok su civilni objekti "mogli da budu ugroženi" paljbom SRK-a isključivo ukoliko su se nalazili u blizini vojnih ciljeva.[15464] Na pitanje o tome koje je mjere predostrožnosti preduzeo kako bi se izbjegle civilne

---

30139–30140 (12. novembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 26; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 27;; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 31–32; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 25; Dragan Maletić, T. 30864 (4. decembar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30728 (30. novembar 2012.).

15458 P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.), str. 4; Dragomir Milošević, T. 32739 (28. januar 2013.).

15459 D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 38.

15460 D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 20.

15461 V. npr. Slavko Gengo, T. 29781–29782, 29828–29829 (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20; Nikola Mijatović, T. 30729 (30. novembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30574 (28. novembar 2012.); Stanislav Galić, T. 38041 (9. maj 2013.).

15462 D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23, 29; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 22, 29; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 43; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 34, 35; Miloš Škrba, T. 29191 (22. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30728, 30737 (30. novembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571, 30573 (28. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da praktično nijedna četvrt nije bila isključivo civilna); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 8; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 31.

15463 Nikola Mijatović, T. 30729 (30. novembar 2012.). Svjedok tužilaštva Michael Rose izjavio je da je "tanana razlika, s moralnog stanovišta, između tvrdnje da su snage Bošnjaka otvarale vatru na Srbe s namjerom da izazovu odmazdu nad civilima i tvrdnje da su sami Bošnjaci pucali na svoj narod". V. Michael Rose, T. 7330 (6. oktobar 2010.); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 230–231.

15464 D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20.

žrtve, Gengo je odgovorio da je to "trebala suprotna strana da preduzme", budući da on i njegova jedinica nisu sa svojih položaja mogli da vide šta se dešava u Sarajevu.[15465] Veljović je prihvatio mogućnost da je bilo civilnih žrtava zato što je SRK otvarao paljbu ka gusto naseljenim dijelovima grada, ali je rekao da je to činjeno samo kada su jedinice SRK-a bile ugrožene zbog jake artiljerijske vatre s tih područja. [15466] Nakon što se složio da je postojao "prilično velik rizik" da će paljba duboko po gradu prouzrokovati civilne žrtve, Sladoje je izjavio da SRK nije mogao da gađa samo vojne ciljeve a da istovremeno ne ugrozi i civilno stanovništvo koje je živjelo u gradu.[15467] Prema njegovim riječima, "prosto je nemoguće reći da nije bilo civila tamo".[15468] To se kosi s iskazom Dragomira Miloševića, koji je tokom svjedočenja izjavio da je Sarajevo smatrao civilnim područjem, te da ga je tako i tretirao.[15469] Prema tome, ako nije bilo moguće izbjeći da se civili izlažu opasnosti, trebalo je izvršiti procjenu da li kolateralna šteta nadmašuje vojnu korist.[15470] Radinović je izjavio da je "razlikovanje civila od vojnika na sarajevskom ratištu bilo [...] nemoguće" jer su mnogi vojnici ABiH nosili civilnu odjeću.[15471] Međutim, Galić je tokom svjedočenja izjavio da se od vojnika SRK-a na frontu tražilo "da uvijek bude siguran da je to civil ili da je vojnik", premda je to "sigurno teško".[15472] Galić i nekoliko drugih svjedoka pripadnika SRK-a takođe su izjavili da je Komanda SRK-a, kada je imala saznanja da bi tokom napada moglo biti i civilnih žrtava, naređivala da se napad obustavi.[15473] On je potom rekao da, na kraju krajeva,

---

15465 Slavko Gengo, T. 29781–29782, 29828–29829 (6. novembar 2012.).

15466 D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 20. Pozivajući se na izvještaj UNMO-a u kojem se navodi da je oko 80 % paljbe na obje strane bilo na liniji fronta, a 20 % u stambenim područjima, Galić je izjavio da su obje strane gađale vojne ciljeve, od kojih su se neki nalazili u dubini teritorije. Da li se moglo tolerisati da 20 % projektila pada na civilna područja stoga je, po njegovom mišljenju, pitanje proporcionalnosti. V. Stanislav Galić, T. 38047–38048 (9. maj 2013.); D3524 (Izvještaj UNMO-a, 4.-5. januar 1994.), str. 1.

15467 Mile Sladoje, T. 30573–30574 (28. novembar 2012.).

15468 Mile Sladoje, T. 30571 (28. novembar 2012.).

15469 Dragomir Milošević, T. 33122, 33124–33125, 33129–33136 (4. februar 2013.) (gdje je svjedok dodao da je utvrdio da je u gradu bilo oko 275 komandnih mjesta). Vijeće napominje da je Milošević do tog broja došao na osnovu pretpostavke da je svaka veća jedinica ABiH imala tri komandna mjesta, što zapravo nije bio slučaj. V. D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.).

15470 Dragomir Milošević, T. 33123, 33139–33140 (4. februar 2013.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 37; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12.

15471 D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 25. V. takođe D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 28; Svetozar Guzina, T. 31151–31152 (6. decembar 2012.), T. 31192 (11. decembar 2012.).

15472 Stanislav Galić, T. 37194 (15. april 2013.).

15473 Stanislav Galić, T. 37194 (15. april 2013.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 33; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 26, 30; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 36–37; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 37; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18. Međutim, Zoran Kovačević je u svom svjedočenju izjavio da nije imao saznanja o tome da je u Sarajevu tokom rata bilo civilnih žrtava. V. Zoran Kovačević, T. 30612 (28. novembar 2012.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9.

civilnih žrtava i kolateralne štete na području Sarajeva ne bi bilo samo da je rat obustavljen, kao i da je kolateralna civilna šteta bila faktor koji se morao uzeti u obzir kada se uzvraćala vatra ka civilnom području.[15474]

v. Zaključci

4596. S obzirom na iskaze svjedoka tužilaštva koji su živjeli u gradu u različitim periodima, te imajući u vidu da je i optuženi to prihvatio, Vijeće ne sumnja da su se stanovnici Sarajeva osjećali izloženi teroru, te da su tokom sukoba doživjeli ekstremni strah i patnje, prevashodno zbog snajperskog djelovanja i granatiranja kojem su ih svuda u gradu, pa i u njihovim domovima, podvrgavale snage SRK-a. Dokazi jasno pokazuju da su snage SRK-a držale Sarajevo pod opsadom[15475] i da su, s izuzetkom nekoliko mjeseci nakon uspostavljanja ZPI-ja,[15476] stanovnici grada bili izloženi neprekidnoj vatri iz lakog i teškog naoružanja. Gdje god da su se nalazili u gradu, prijetila im je opasnost od pogibije ili teškog ranjavanja, te su stoga proveli više godina pod izuzetnim psihološkim pritiskom. Činjenica da je tokom sukoba broj civilnih žrtava u gradu bio velik jasno pokazuje u kojoj su mjeri oni bili izloženi izuzetnoj opasnosti.

4597. Kao što je to već razmatrano u prethodnim odjeljcima Presude,[15477] SRK je namjerno otvarao paljbu na Sarajevo, često usmjerenu direktno protiv civila i civilnih objekata u gradu, uključujući bolnice i tramvaje.[15478] To naročito važi za incidente snajperskog djelovanja koji su ranije razmatrani u Presudi i koji, po samoj svojoj prirodi, nisu bili ništa drugo do namjerni napadi na civile.[15479] Pored toga, granatiranje od strane snaga SRK-a bilo je u najvećem broju slučajeva ili neselektivno ili nesrazmjerno, a ponekad i jedno i drugo, uslijed čega je broj žrtava među civilnim stanovništvom u Sarajevu bio velik.[15480]

4598. Vijeće odbacuje iskaze svjedoka odbrane, navedene u ovom i prethodnim odjeljcima Presude,[15481] u kojima se kaže da snage SRK-a nisu namjerno gađale civile u Sarajevu i da oni nisu bili žrtve neselektivne ili nesrazmjerne vatre. Kao što je to već rečeno u nekim od prethodnih odjeljaka Presude, Vijeće je zaključilo da su iskazi tih svjedoka motivisani njihovim vlastitim

15474 Stanislav Galić, T. 37890 (8. maj 2013.), T. 38041 (9. maj 2013.).
15475 V. par. 4561– 4566.
15476 V. par. 3583–3586.
15477 V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje; IV.B.1.e: Bolnice u Sarajevu.
15478 V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 51, 53.
15479 V. par. 3968–3969. V. takođe razmatranje konkretnih incidenata snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici.
15480 V. razmatranje konkretnih incidenata granatiranja iz priloga Optužnici.
15481 V. par. 3625, 3998– 4000. V. takođe pojedinačni argumenti svjedoka odbrane u vezi s konkretnim incidentima iz priloga Optužnici.

interesima i iskonstruisani, te da su dati s ciljem da se SRK paušalno oslobodi bilo kakve odgovornosti za većinu ili, u nekim slučajevima, za sve civilne žrtve u gradu. Po mišljenju Vijeća, vjerodostojnost tih svjedoka, naročito bivših pripadnika SRK-a i vještaka Zorice Subotić i Mileta Poparića, ozbiljno je narušena zbog njihovog opisa kampanje SRK-a u Sarajevu. Njihovi iskazi su u oštroj suprotnosti s iskazima ljudi koji su živjeli ili radili u Sarajevu tokom opsade, kako lokalnih stanovnika, tako i međunarodnih posmatrača, kao i s dokazima o velikom broju civilnih žrtava u gradu, naročito među ženama, djecom i starijim licima. Neistinitost iskaza pomenutih svjedoka dodatno potvrđuju gore navedeni konkretni incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja u kojima je SRK, kako je utvrđeno, namjerno gađao civile ili otvarao neselektivnu i/ili nesrazmjernu vatru na grad.[15482] Osim toga, tvrdnje svjedoka pripadnika SRK-a o tome da su isključivo otvarali paljbu na vojne mete, imajući pri tom čvrsto na umu načelo razlikovanja, takođe su dosljedno porekli brojni svjedoci tužilaštva. U tom smislu, ističe se iskaz svjedoka Bella, koji je izjavio da se, od svih sukoba o kojima je izvještavao, u sukobu u Sarajevu najmanje pravila razlika između civila i boraca.[15483]

4599. Vijeće prihvata tvrdnju optuženog da su se civili na strani linije sukoba na kojoj su bili bosanski Srbi takođe osjećali izloženi teroru, te da su trpjeli zbog ratnih okolnosti. Međutim, Vijeće ne prihvata implicitni zaključak izveden iz tog argumenta da je teror u Sarajevu bilo normalno stanje koje u vrijeme rata svako doživi. Iako se zaista može očekivati da će civilno stanovništvo u haotičnim ratnim vremenima osjećati strah, okolnosti pod kojima su živjeli civili u Sarajevu bile su posebne zbog opsade koju je uspostavio SRK. One su se razlikovale i od okolnosti pod kojima su živjeli civili na područjima pod kontrolom bosanskih Srba. S tim u vezi, Vijeće podsjeća i prihvata kao tačan iskaz svjedoka Bowena, koji je izjavio da su stanovnici na područjima pod kontrolom SRK-a makar "imal[i] pristup pristojnoj hrani i mogl[i] [...] izaći", te da njihov život nije bio pun opasnosti, kao što je to bio slučaj s ljudima koji su bili zarobljeni u gradu.[15484] Pored toga, kao što su u svom svjedočenju izjavili neki od pripadnika SRK-a, SRK je često premještao civile bosanske Srbe s linija sukoba kako bi se izbjegle žrtve među civilima.[15485] Civili koji su živjeli u Sarajevu nisu, međutim, imali taj luksuz, niti su imali drugog izbora nego da ostanu unutar linija sukoba u gradu.

15482 V. razmatranje konkretnih incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici.

15483 V. par. 4586.

15484 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 27.

15485 V. npr. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 39; Nikola Mijatović T. 30760 (30. novembar 2012.); D4619 (Izvještaj SRK-a, 18. avgust 1995.), str. 2 (gdje Komanda SRK-a nalaže jedinicama SRK-a da premjeste civilno stanovništvo na organizovan način radi "sprečavanja masovnih gubitaka u pograničnim naseljima").

4600. Prema tome, na osnovu svih dokaza predočenih u ovom predmetu, Vijeće se uvjerilo da je SRK provodio kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja grada, kao i njegovog civilnog stanovništva, s namjerom da, između ostalog, teroriše civilno stanovništvo Sarajeva. Pored toga, SRK je pri kraju sukoba koristio modifikovane avio-bombe s jasnim ciljem da se, u sklopu strategije demoralisanja vojnika ABiH, terorišu stanovnici, što je, kao takvo, jedan od najočiglednijih primjera za namjeru terorisanja.[15486] Isto tako, svaki pojedinačni incident snajperskog djelovanja u kojem je neki civil bio meta snajperista SRK-a, uključujući konkretne incidente snajperskog djelovanja o kojima je ranije bilo riječi u Presudi, primjer je hotimične namjere snaga SRK-a da terorišu civilno stanovništvo u Sarajevu.[15487]

4601. Zaključak o toj namjeri terorisanja može se izvesti i na osnovu obrasca po kojem je u gradu vršen teror. Na primjer, jasno je, kao što je to Harland izjavio te pokazao na slijedu događaja u Sarajevu, da je intenzitet snajperskog djelovanja i granatiranja civila u gradu opadao svaki put kada je postojala izričita opasnost od intervencije NATO-a, ali bi opet porastao čim bi opasnost prošla ili čim bi cilj bio odmazda zbog ofanziva ABiH.[15488] Jedan od najupečatljivijih takvih primjera jesu događaji koji su se odigrali nakon prvog incidenta na Markalama, u februaru 1994. Isto tako, dokazi pokazuju da su događaji na drugim mjestima u BiH imali uticaja na nivo terora u gradu, što također pokazuje da je snajpersko djelovanje i granatiranje namjerno korišteno kako bi se terorisalo civilno stanovništvo. S obzirom na te obrasce, Vijeće se uvjerilo da su se snage SRK-a namjerno služile terorom, kako da bi demoralisale civilno stanovništvo, tako i da bi izvršile odmazdu nakon ofanziva ABiH u gradu i drugdje. SRK je želio da pokaže stanovnicima Sarajeva da nisu bezbjedni i da su bespomoćni.[15489]

4602. Vijeće napominje da je optuženi tokom postupka nudio na uvrštavanje u spis velik broj naređenja SRK-a i borbenih izvještaja kako bi pokazao da je u Sarajevu vođen rat u kojem su podjednako učestvovale obje strane. Njegov cilj je također bio da pokaže da su snage ABiH neprekidno vršile napade na teritoriju pod kontrolom SRK-a i time provocirale odgovor koji je uvijek bio selektivan i srazmjeran. Vijeće se u Presudi pozivalo na mnoge od tih dokumenata. Štaviše, Vijeće ih je sve uzelo u obzir kad je izvodilo zaključke navedene u ovom odjeljku. Međutim, Vijeće smatra da je njihova vrijednost vrlo ograničena kad je riječ o konačnim zaključcima koji se iznose u ovom odjeljku. Iako se u borbenim izvještajima i naređenjima navode lokacije i priroda raznih napada koje su izvršile snage ABiH, uključujući, na primjer, broj i vrstu

15486 V. odjeljak IV.B.1.iii.D: Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici.
15487 V. razmatranje konkretnih incidenata snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici.
15488 V. par. 4581.
15489 V. činjenice o kojima je presuđeno 137, 138.

ispaljenih minobacačkih granata, u njima ima vrlo malo informacija o prirodi odgovora koji su pružile jedinice SRK-a, a to je jedno od najvažnijih pitanja u ovom predmetu.[15490] Drugim riječima, osim što se kaže da je SRK uzvratio paljbom nakon što je napadnut (ili se pak ponekad suzdržao da uzvrati vatrom), u tim dokumentima se rijetko kada navode podaci o konkretnom oružju upotrijebljenom prilikom uzvraćanja paljbe ili o obimu te vatre. Osim toga, u njima se rijetko kada navode konkretne lokacije koje je SRK gađao u odgovoru na vatru ABiH i ne pominje se većina incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja navedenih u prilozima Optužnici.[15491] Iz svih tih razloga nemoguće je na osnovu tih izvještaja izvršiti analizu o srazmjernosti i selektivnoj prirodi odgovora SRK-a. Istovremeno, s obzirom na to da su u tim dokumentima detaljno prikazane aktivnosti snaga ABiH, i to čak na nivou količine i kalibra minobacačkih granata koje su ispalile snage ABiH, oni pokazuju da je ABiH prevashodno vodila napade manjih razmjera, često uz upotrebu snajpera, lakog naoružanja ili ograničene paljbe iz minobacača malog kalibra, te često duž manjeg broja linija sukoba.[15492] Kao takvi, i suprotno namjeri optuženog, ta naređenja i borbeni izvještaji SRK-a ne osporavaju iskaze svjedoka tužilaštva koji su izjavili da su odgovori SRK-a na paljbu ABiH bili nesrazmjerni i neselektivni, te da ponekad uopšte nisu bili povezani s napadima ABiH. Međutim, čini se da se oni podudaraju s iskazima onih svjedoka tužilaštva koji su tvrdili da su napadi ABiH bili ograničene prirode, budući da je ABiH bila u slabijem položaju kad je riječ o teškom naoružanju.

4603. Vijeće podsjeća da su svjedoci odbrane takođe tvrdili da u gradu nije bilo isključivo civilnih zona i/ili da ABiH snosi krivicu zbog civilnih žrtava unutar grada budući da nije udaljila stanovništvo od vojnih meta. Međutim, kao što je konstatovano u vezi s više gore navedenih

---

15490 V. npr. D4563 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. novembar 1992.); D4565 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. januar 1993.); D4569 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. avgust 1993.); D4573 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. oktobar 1993.); D4574 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. oktobar 1993.); D4579 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. mart 1994.); D4581 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. april 1994.); D4584 (Borbeni izvještaj SRK-a, 9. maj 1994.); D4588 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. maj 1994.); D4592 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. juni 1994.); D4597 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juli 1994.); D4598 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1994.); D4599 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. juli 1994.); D4600 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. juli 1994.); D4601 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juli 1994.); D4603 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. juli 1994.); D4607 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. juli 1994.); D4616 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. juni 1995.); D4621 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. decembar 1993.); D4625 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 24. decembar 1992.); D4626 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1994.).

15491 Štaviše, Galić je tokom svjedočenja dosljedno tvrdio da se mnogi incidenti za koje se on tereti u Optužnici ne navode u izvještajima SRK-a.

15492 V. npr. D4570 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. avgust 1993.); D4571 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. septembar 1993.); D4572 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. septembar 1993.); D4582 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. april 1994.); D4583 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. april 1994.); D4586 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. maj 1994.); D4587 (Borbeni izvještaj SRK-a); D4589 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juni 1994.); D4590 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. juni 1994.); D4591 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. juni 1994.); D4593 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juni 1994.); D4594 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. juli 1994.); D4595 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. juli 1994.); D4596 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juli 1994.); D4605 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1994.); D4606 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juli 1994.); D4629 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. mart 1994.).

incidenata iz priloga Optužnici, Vijeće smatra da činjenica da je u gradu bilo određenih vojnih objekata ne znači da su uslijed toga cijeli grad ili njegova stambena područja automatski postali vojne mete, niti da su neselektivni napadi od strane SRK-a bili opravdani. Štaviše, iako je u gradu uistinu bilo komandnih mjesta ABiH, dokazi pokazuju da SRK njih nije istinski gađao i/ili pokušavao da ih uništi kontinuiranom paljbom, premda je znao gdje se tačno nalaze.[15493]

4604. Treba napomenuti da je do miješanja snaga i objekata ABiH s civilima i civilnim objektima u Sarajevu došlo prevashodno zbog prirode opsade i linija sukoba oko Sarajeva. ABiH ponekad nije imala izbora i morala je da smjesti komandna mjesta i neke svoje jedinice među civilno stanovništvo. Tvrdnja vojnika i oficira SRK-a da snage ABiH treba okriviti za sve žrtve prouzrokovane paljbom SRK-a na grad ne samo da je pogrešna, već i pokazuje naposljetku bezobziran stav tih vojnika i oficira prema sudbini civilnih stanovnika u Sarajevu.[15494] Pored toga, iako je moguće da je jedinicama SRK-a ponekad bilo teško da prave razliku između vojnika i civila u gradu, Vijeće napominje da međunarodno humanitarno pravo kaže da su oni u tim slučajevima trebali da pretpostave da su dati pojedinci civili.[15495]

4605. Prema tome, iz svih gore navedenih razloga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da su snage SRK-a vodile kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja civila u Sarajevu kako bi terorisale te civile.[15496]

2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta

4606. U dijelu predmeta koji se odnosi na Sarajevo, optuženi se u tri tačke Optužnice tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja po članu 3 Statuta, konkretno za ubistvo, terorisanje i protivpravne napade na civile, kao i u jednoj tački Optužnice za zločine protiv čovječnosti po članu 5 Statuta, konkretno za ubistvo.[15497] Tužilaštvo tvrdi da je tokom cijelog vremenskog perioda na koji se odnosi Optužnica postojalo stanje oružanog sukoba.[15498] Tužilaštvo takođe tvrdi da je sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločin protiv čovječnosti, a koje je bilo

15493 V. par. 3990. Pored toga, dokazi pokazuju i da se većina snaga ABiH nalazila na linijama sukoba. V. par. 3557.

15494 Vijeće podsjeća da se prisustvo vojnih objekata ili meta razmatralo svaki put kada je odbrana pokretala to pitanje u vezi s konkretnim incidentima iz priloga Optužnici o kojim je bilo govora ranije u tekstu.

15495 V. par. 457 (gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 60).

15496 Iako je tužilaštvo tvrdilo da su snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo odgovorne za kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja, Vijeće nije u mogućnosti da zaključi da li su i druge snage, osim SRK-a, odgovorne za snajpersko djelovanje i granatiranje civila u Sarajevu.

15497 V. par. 5.

15498 Optužnica, par. 89.

dio kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, bilo dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva u Sarajevu.[15499]

i. Član 3

4607. Vijeće je zaključilo da je u BiH postojao oružani sukob tokom cijelog perioda koji je relevantan za krivična djela navedena u Optužnici. U Sarajevu je najkasnije početkom aprila 1992. došlo do razmjene jake vatre u gradu i oko njega, a sredinom aprila je otpočelo granatiranje.[15500]

4608. Za svako krivično djelo za koje se optuženi tereti prema članu 3 Statuta u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Sarajevo, konkretno ubistvo, terorisanje i protivpravni napadi na civile, Vijeće je razmotrilo da li je ono blisko povezano s oružanim sukobom.[15501]

4609. Kad je riječ o četiri takozvana "uslova iz predmeta *Tadić*",[15502] Vijeće se poziva na odjeljke o mjerodavnom pravu u Presudi u kojim se detaljno razmatra pravni osnov za svako krivično djelo za koje se optuženi tereti u Optužnici prema članu 3 Statuta.[15503] Što se tiče ubistva, zabrana proističe iz zajedničkog člana 3, koji se smatra dijelom običajnog međunarodnog prava.[15504] Pored toga, Žalbeno vijeće je potvrdilo da kršenje odredbi zajedničkog člana 3 povlači sa sobom individualnu krivičnu odgovornost.[15505] Kad je riječ o terorisanju, Žalbeno vijeće je, kao što je navedeno gore, potvrdilo da je zabrana terorisanja obuhvaćena običajnim pravom.[15506] Žalbeno vijeće je takođe zaključilo da se za to krivično djelo snosi individualna krivična odgovornost.[15507] Naposljetku, Žalbeno vijeće je uzelo u obzir da zabrana protivpravnih napada na civile proizlazi iz međunarodnog običajnog prava.[15508] Vijeće je dalje zaključilo da se za protivpravne napade na civile snosi individualna krivična odgovornost ukoliko su ti napadi prouzrokovali smrt, teške povrede tijela ili zdravlja tih žrtava.[15509] Vijeće se stoga uvjerilo da su zadovoljena četiri uslova iz

---

15499 Optužnica, par. 88.
15500 V. par. 3542–3543.
15501 V. par. 4618, 4628, 4635.
15502 V. par. 443.
15503 V. odjeljak III.A.1: Član 3 Statuta Međunarodnog suda.
15504 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 143.
15505 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 167, 170, 173–174 (gdje u par. 173 stoji: "Univerzalno je prihvaćeno da su djela navedena u zajedničkom članu 3 nedjela nad kojima se zgraža savjest civiliziranih ljudi i da su ona stoga, kako kaže član 15(2) MPGPP-a, 'zločinačka prema opštim principima prava koja priznaju civilizirani narodi'").
15506 V. par. 458.
15507 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 92.
15508 V. par. 458.
15509 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 67. V. takođe par. 455.

predmeta *Tadić*, te da su prema tome ispunjeni zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 Statuta u vezi sa svim relevantnim krivičnim djelima navedenim u Optužnici.

ii. Član 5

4610. Kao što je već konstatovano, u BiH se tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica vodio oružani sukob. Vijeće se takođe uvjerilo da dokazi pokazuju da je postojao rasprostranjen i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva u Sarajevu. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir sredstva i metode koji su korišteni u napadu, status žrtava[15510] i njihov broj. U periodu od maja 1992. do avgusta 1995., SRK je iznio niz snajperskih dejstava i granatiranja u kojima su namjerno gađani civili i civilna područja u Sarajevu.[15511] Tokom više od tri godine, na različitim lokacijama u Sarajevu pripadnici SRK-a izvršili su brojne radnje snajperskog djelovanja i granatiranja koje su prouzrokovale pogibiju i ranjavanje velikog broja civila. Vijeće se stoga uvjerilo da je napad na civilno stanovništvo u Sarajevu bio kako rasprostranjen, tako i sistematski.

4611. Prema tome, Vijeće se takođe uvjerilo da su ispunjeni zahtjevi iz uvodnog dijela člana 5 Statuta u vezi sa ubistvom za koje se optuženi tereti na osnovu tog člana.

b. Krivična djela

i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice

(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja

4612. Vijeće podsjeća na svoje zaključke iznijete ranije, u odjeljcima IV.B.1.b i IV.B.1.c, da su srpske snage, konkretno SRK, ubijale pojedince u Sarajevu putem snajperskog djelovanja ili granatiranja.[15512]

15510 Vijeće podsjeća da se stanovništvo može okvalifikovati kao civilno ukoliko ga prevashodno čine civili, te smatra da je stanovništvo iz urbanih područja unutar linija sukoba u Sarajevu između 1992. i 1995. kao cjelina imalo civilni status.

15511 V. odjeljci IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje.

15512 Ubistvo Munire Zametice (incident 3 iz Priloga F Optužnici); ubistvo Nermina Divovića (incident 12 iz Priloga F Optužnici); ubistvo nekoliko osoba u periodu od 5. do 8. juna 1992. (incident 2 iz Priloga G Optužnici); ubistvo najmanje 12 osoba, među kojima je bilo sedam vojnika (incident 4 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 14 osoba (incident 5 iz Priloga G Optužnici); ubistvo osam osoba (incident 7 iz Priloga G Optužnici); ubistvo najmanje 67 osoba, po zaključku većine, uz suprotno mišljenje sudije Bairda (incident 8 iz Priloga G Optužnici); ubistvo dvije osobe (incident 9 iz Priloga G Optužnici); ubistvo Zibe Čustović (incident 10 iz Priloga G Optužnici); ubistvo četiri osobe (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 43 osobe, među kojima je bio jedan vojnik (incident 19 iz Priloga G Optužnici). Vijeće napominje da tužilaštvo, kad je riječ o sljedećim

4613. Vijeće podsjeća da je konstatovalo da je šestero djece poginulo kada su tri granate eksplodirale 22. januara 1994., ali da nije moglo da zaključi van svake razumne sumnje da je paljba poticala s položaja SRK-a, kao ni da odgovornost za to snose srpske snage.[15513] Vijeće takođe podsjeća da su mu predočeni dokazi o tome da je jedan muškarac poginuo prilikom granatiranja 28. i 29. maja 1992., ali da nije moglo da utvrdi da li je on direktno učestvovao u neprijateljstvima kada je ubijen.[15514]

(B) Namjera počinilaca

4614. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je smrt žrtava u gore navedenim incidentima bila posljedica dejstava srpskih snaga, konkretno SRK-a.[15515] Vijeće zaključuje da su u svakom od tih incidenata počinioci djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili da su u najmanju ruku nanijeli teške tjelesne ozljede ili teške tjelesne povrede, iako je bilo razumno pretpostaviti da bi takvi postupci mogli dovesti do smrti.

4615. Prilikom izvođenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir okolnosti i način na koji su žrtve ubijene. Kad je riječ o incidentima snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici, Vijeće je konstatovalo da su u svim slučajevima žrtve namjerno gađane.[15516] Što se tiče konkretno incidenta snajperskog djelovanja 3 iz Priloga F Optužnici, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je počinilac urakljio razdaljinu neposredno prije incidenta, zatim pogodio žrtvu i potom više puta otvarao vatru ka njoj. Kad je riječ o incidentu snajperskog djelovanja 12 iz Priloga F Optužnici, Vijeće je zaključilo da su žrtva i njena majka pogođene na prelazu na kom nije bilo vojnika i u vrijeme kad na tom području nisu vođene borbe i kad je primirje bilo na snazi.

4616. Kad je riječ o incidentima granatiranja iz priloga Optužnici, Vijeće je takođe zaključilo da su žrtve ili namjerno gađane ili da su bile meta neselektivnih i/ili nesrazmjernih napada od strane SRK-a. Vijeće, na primjer, podsjeća da je u vezi s incidentom granatiranja 5 iz Priloga G Optužnici

---

incidentima snajperskog djelovanja, navodi da su pojedinci uslijed tih incidenata ranjeni, ali ne i da su ubijeni: incidenti 1, 2, 4–11, 14–17 iz Priloga F Optužnici i incidenti 13–15 iz Priloga G Optužnici.

15513 V. incident 6 iz Priloga G Optužnici.

15514 V. incident 1 iz Priloga G Optužnici, fusnota 13408. Isto tako, Vijeće je prihvatilo dokaze o više lica koja su poginula u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici, ali nije moglo da utvrdi da li su neka od njih učestvovala u neprijateljstvima u trenutku kada su ubijena. V. incident 2 iz Priloga G Optužnici, fusnota 13481 (gdje je Vijeće popisalo samo one osobe za koje je sigurno da nisu učestvovale u neprijateljstvima u to vrijeme i da su bile civili).

15515 Vijeće napominje da je iz tih događaja izuzet incident 6 iz Priloga G Optužnici jer Vijeće na osnovu predočenih dokaza nije moglo da utvrdi ko su počinioci. Kad je riječ o incidentu granatiranja 8 iz Priloga G Optužnici, Vijeće takođe podsjeća da je zaključak o tome da SRK snosi odgovornost donijet većinom, uz suprotno mišljenje sudije Bairda.

15516 V. par. 3809, 3728.

zaključilo da je ispaljena samo jedna granata koja je pala na dobro poznato mjesto u dvorištu jedne privatne kuće na koje se, u slučaju krajnje nužde, išlo po vodu, te da je područje oko česme ponovo granatirano kasnije tokom sukoba i da je najbliža vojna jedinica bila suviše udaljena od mjesta incidenta da bi se time objasnilo zašto je ispaljena ta granata. Kad je riječ o incidentu granatiranja 7 iz Priloga G Optužnici, granate su eksplodirale u stambenom naselju na mjestu na kom se dijelila humanitarna pomoć i veliki broj ljudi je čekao da je primi; u tom trenutku tu se nisu vodile borbe i nije bilo vojske. Kad je riječ o incidentu granatiranja 9 iz Priloga G Optužnici, ispaljene su samo dvije granate, koje su eksplodirale na buvljoj pijaci u stambenoj četvrti, a na tom području, kao ni u njegovoj blizini, nije bilo vojnih meta u to vrijeme. Kad je riječ o incidentima 10, 11 i 12 iz Priloga G Optužnici, Vijeće je ukazalo na neselektivnu prirodu oružja koje je koristio SRK. Što se tiče incidenata na Markalama, Vijeće je zaključilo da je SRK ispalio samo jednu granatu na to područje znajući da tu nema vojnih meta i bezobzirno zanemarujući potencijalne civilne žrtve.[15517] Prema tome, s obzirom na okolnosti i način na koji su žrtve ubijene, Vijeće se uvjerilo da je jedini razumni zaključak koji se može izvesti taj da su počinioci imali namjeru da ubiju.

(C) Status žrtava

4617. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su velika većina žrtava u tim incidentima bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme kada su se incidenti odigrali ili su pak u vrijeme incidenta bili dio civilnog stanovništva.[15518]

(D) Zaključak

4618. Pored zaključaka navedenih u ovom odjeljku, Vijeće upućuje na svoj zaključak da je u BiH tokom perioda na koji se odnosi Optužnica postojao oružani sukob. Vijeće dalje konstatuje da su gore navedena ubistva blisko povezana s tim oružanim sukobom. Vijeće zaključuje da gore navedeni incidenti iz priloga Optužnici[15519] predstavljaju ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja protiv civila.[15520]

15517 Što se tiče incidenta granatiranja 8 iz Priloga G Optužnici, taj zaključak je donijet većinom, budući da se sudija Baird nije uvjerio da je SRK ispalio tu granatu.

15518 Vijeće podsjeća da je među osobama ubijenim u incidentu 4 iz Priloga G Optužnici bilo i sedam vojnika ABiH, te da je među osobama ubijenim u drugom incidentu na Markalama bio i jedan vojnik. Oni su se u oba slučaja nalazili u stambenim područjima gdje je bio okupljen veliki broj civila. Vijeće također podsjeća da nije bilo u mogućnosti da utvrdi (i) status osobe ubijene u incidentu 1 iz Priloga G Optužnici i (ii) status nekih pojedinaca ubijenih u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici.

15519 V. fusnota 15512.

15520 Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 6 Optužnice za ubistvo sedam vojnika u incidentu 4 iz Priloga G Optužnici i jednog vojnika koji je poginuo u incidentu 19 iz Priloga G Optužnici, budući da oni nisu položili oružje, niti su bili van borbenog stroja uslijed bolesti, povreda, zatočeništva ili iz bilo kog drugog razloga. Isto

4619. Vijeće upućuje na svoje ranije navedene zaključke o tome da je postojao rasprostranjen i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva u Sarajevu. Vijeće zaključuje da su gore navedena ubistva bila dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada, te da stoga predstavljaju ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.[15521] Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i status žrtava tih ubistava, koji odgovaraju opsegu tog rasprostranjenog i sistematskog napada. Pored toga, s obzirom na dužinu, obim i intenzitet napada na civilno stanovništvo u Sarajevu, Vijeće zaključuje da su počinioci znali za napad, kao i za to da su ubistva bila njegov sastavni dio.

ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice

(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja

4620. Vijeće podsjeća na zaključke koje je izneslo u ranijim odjeljcima IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje i IV.B.1.c: Granatiranje, da su ljudi ranjavani i/ili ubijani u Sarajevu tokom snajperskog djelovanja ili granatiranja koje su vršile srpske snage, konkretno SRK.[15522] Vijeće zaključuje da su to djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja. Na primjer, Vijeće podsjeća na incidente granatiranja koji su se odigrali na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28.

---

tako, Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 6 Optužnice u vezi sa (i) incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi status osobe koja je ubijena tokom granatiranja, i (ii) više ubijenih osoba u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi njihov status.

15521 Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 5 u vezi s vojnicima koji su poginuli u incidentima granatiranja 4 i 19 iz Priloga G Optužnici, budući da se nije uvjerilo da su oni bili van borbenog stroja kada su ubijeni. Isto tako, Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 5 Optužnice u vezi sa (i) incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi status osobe koja je poginula tokom granatiranja, i (ii) više osoba ubijenih u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi njihov status.

15522 Ranjavanje Anise Pite (incident 1 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje jedne devetogodišnje djevojčice (incident 2 iz Priloga F Optužnici); ubistvo Munire Zametice (incident 3 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Nafe i Elme Tarić (incident 4 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Sanije Dževlan (incident 6 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Damira Kučinara, Mensura Jusića i Belme Sukić, rođene Likić (incident 8 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Sanele Muaratović (incident 9 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Seida Solaka (incident 10 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Alme Ćutune (incident 11 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Dženane Sokolović i ubistvo Nermina Divovića (incident 12 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Afeze Karačić i Sabine Šabanić (incident 14 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Alme Mulaosmanović-Čehajić, Alije Holjana i još tri osobe (incident 15 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Azema Agovića i Alena Gičevića (incident 16 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Tarika Žunića (incident 17 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje više osoba (incident 1 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje i smrt više osoba (incident 2 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje 122 osobe, od kojih je najmanje 12 umrlo uslijed zadobijenih povreda (incident 4 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 14 i ranjavanje 13 osoba (incident 5 iz Priloga G Optužnici); ubistvo osam i ranjavanje 18 osoba (incident 7 iz Priloga G Optužnici); ubistvo najmanje 67 osoba i ranjavanje prijeko 140 osoba, uz suprotno mišljenje sudije Bairda u vezi s identitetom počinilaca (incident 8 iz Priloga G Optužnici); ubistvo dvije i ranjavanje sedam osoba (incident 9 iz Priloga G Optužnici); ubistvo Zibe Čustović i ranjavanje još tri osobe (incident 10 iz Priloga G Optužnici); ubistvo četiri i ranjavanje 11 osoba (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje 16 osoba, od kojih su dvije zadobile teške, a 14 lakše povrede (incident 13 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje tri osobe (incident 14 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje sedam osoba (incident 15 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 43 i ranjavanje najmanje 70 osoba (incident 19 iz Priloga G Optužnici).

avgusta 1995., a u kojim su velikom broju ljudi nanijete užasne povrede, kao što se vidi na video-snimku tih incidenata.[15523]

4621. Kad je riječ o incidentima 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incidentu 6 iz Priloga G Optužnici, Vijeće napominje da se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je paljba poticala s položaja SRK-a, te stoga ne može da zaključi da su za njih odgovorne srpske snage.

(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila

4622. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je, osim u incidentima 5 i 7 iz Priloga F Optužnici, SRK namjerno gađao žrtve snajperskog djelovanja. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir, na primjer, da je razdaljina između mjesta incidenta i lokacije s koje je vatra otvorena bila tolika da je snajperista morao biti vješt u gađanju.[15524] U nekim incidentima je, nakon što su žrtve pogođene, ispaljeno još nekoliko hitaca, kao što je to, na primjer, bio slučaj dok su žrtve prevožene u bolnicu.[15525] Isto tako, kad je riječ o incidentima 8, 11, 14, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici, Vijeće je, između ostalog, uzelo u obzir da je tramvaj pogođen samo jednim metkom, da su se taj tramvaj i tramvaj iza njega nalazili na istoj lokaciji kada su na njih ispaljeni hici i kada su pogođeni, da je potom na toj istoj lokaciji paljba ponovo otvorena na više osoba dok su one pokušavale da odu s tog područja, te da su snajperisti SRK-a na relevantnom području ili imali neometan pogled na mjesto incidenta ili je vidljivost između lokacije s koje je hitac ispaljen i mjesta incidenta bila dovoljno dobra.

4623. Vijeće je također zaključilo da su, osim u slučaju incidenta 6 iz Priloga G Optužnici, žrtve granatiranja namjerno gađane od strane SRK-a ili bile meta neselektivnih ili nesrazmjernih napada.[15526] Prilikom izvođenja tog zaključka, Vijeće je, kad je, na primjer, riječ o incidentima 5 i 9 iz Priloga G Optužnici, uzelo u obzir da su ispaljene samo jedna ili dvije granate koje su pale na civilno područje, a da u blizini nije bilo vojnih meta. Što se tiče incidenta 7 iz Priloga G Optužnici, granate su eksplodirale u stambenom naselju, na mjestu na kom je dostavljana humanitarna pomoć i na kom se okupio velik broj ljudi koji je čekao da je preuzme; u tom trenutku, na tom mjestu nije bilo borbi niti je bilo vojske. Isto tako, kad je riječ o incidentima 8 i 19 iz Priloga G Optužnici,

[15523] Kao što je već navedeno, zaključci u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici doneseni su na osnovu ocjene većine, uz suprotno mišljenje sudije Bairda.

[15524] V. npr. incidenti 1, 2, 17 iz Priloga F Optužnici.

[15525] V. npr. incident 2 iz Priloga F Optužnici (paljba je otvorena i na vozilo kojim je žrtva prevožena); incident 4 iz Priloga F Optužnici (nakon što je metak pogodio žrtve, ispaljena su još dva hica); incident 17 iz Priloga F Optužnici (na automobile kojim je prevožena žrtva ispaljen je hitac dok se on udaljavao od njene kuće i pogodio ga).

[15526] Vijeće podsjeća da je sudija Baird iznio suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

velik broj civila se bio okupio da kupi robu, a u blizini mjesta incidenata nije bilo vojnih meta. U pogledu svih incidenata u kojima je SRK otvarao neselektivnu ili nesrazmjernu paljbu, Vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak taj da su ti napadi bili usmjereni protiv civila.[15527]

4624. Vijeće je dalje konstatovalo da su velika većina žrtava u incidentima iz priloga Optužnici bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme tih incidenata. Kad je riječ o incidentu 15 iz Priloga F Optužnici, Vijeće ne smatra da prisustvo jednog vojnika ABiH u tramvaju mijenja činjenicu da je na dan incidenta tramvaj bio civilno vozilo korišteno za prevoz civila. Vijeće podsjeća da su se među žrtvama incidenta 4 iz Priloga G Optužnici nalazili vojnici ABiH, koji, međutim, nisu bili na dužnosti, već su ili učestvovali u fudbalskoj utakmici ili su je gledali zajedno s velikim brojem civila. Isto tako, ustanovljeno je da je jedna žrtva u incidentu 19 iz Priloga G Optužnici bila vojnik koji se nalazio na pijaci Markale zajedno s velikim brojem civila. Prema tome, prisustvo tih vojnika nije promijenilo ništa na karakteru populacije na utakmici ili na pijaci, pa to ne utiče na valjanost zaključka Vijeća da su napadi u ta dva incidenta bili usmjereni protiv civilnog stanovništva.

4625. Vijeće je takođe opisalo pogibiju i ranjavanje velikog broja civilnih žrtava u svakom od incidenata, te stoga zaključuje da su žrtve tih incidenata ili poginule ili zadobile teške povrede.

(C) Namjera počinilaca

4626. Vijeće je zaključilo da su počinioci incidenata iz priloga Optužnici znali ili su trebali znati da napadnuta lica imaju civilni status i/ili da na područjima na koja je otvarana minobacačka i artiljerijska vatra nema vojnih meta . Prilikom donošenja zaključaka u vezi s tim incidentima snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici Vijeće je uzelo u obzir da su, na primjer, izgled žrtava, mjesto na kom su se one nalazile i/ili njihova aktivnost – poput djeteta koje je nosilo civilnu odjeću i stajalo na vratima ili u dvorištu svoje kuće,[15528] žene koja je zahvatala vodu iz rijeke,[15529] žene koja je u civilnoj odjeći vozila bicikl[15530] ili žene koja je s dvoje djece prelazila ulicu u vrijeme prekida vatre[15531] – kao i vidljivost i razdaljina u datom incidentu snajperskog djelovanja bili takvi

[15527] Na primjer, kad je riječ o incidentima s modifikovanim avio-bombama, konkretno o incidentima 10–15 iz Priloga G Optužnici, Vijeće smatra da se, s obzirom na neselektivnu prirodu oružja koje je upotrebljeno u stambenim područjima, ti incidenti mogu svrstati u napade usmjerene protiv civilnog stanovništva u Sarajevu. Kad je riječ o incidentu 4 iz Priloga G Optužnici, Vijeće je zaključilo da ispaljivanje dvije granate na mjesto na kom se okupio velik broj civila predstavlja neselektivnu paljbu. Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je SRK, s obzirom da je vodio takvu vrstu napada, namjerno gađao civile.

[15528] V. incidenti 1, 2 iz Priloga F Optužnici.

[15529] V. incident 3 iz Priloga F Optužnici.

[15530] V. incident 6 iz Priloga F Optužnici.

[15531] V. incident 12 iz Priloga F Optužnici.

da je snajperista mogao da zaključi da su žrtva ili žrtve civili. Kad je riječ o incidentima snajperskog djelovanja u kojima je meta bio tramvaj, Vijeće je zaključilo da je snajperista trebalo da zna da je tramvaj civilno vozilo i da su u njemu civili.[15532] Što se tiče incidenata granatiranja iz priloga Optužnici, Vijeće je zaključilo da su priroda područja, na kojem u neposrednoj blizini mjesta incidenata nije bilo vojnih meta, kao što je to na primjer bio slučaj s pijacom Markale, te aktivnosti u kojima su žrtve učestvovale bile takve da su, na osnovu njih, civilni objekti i/ili pojedinačni civili morali biti prepoznati kao takvi.[15533] Osim toga, Vijeće se uvjerilo da su u slučaju neselektivnih i/ili nesrazmjernih napada, poput onih s modifikovanim avio-bombama,[15534] počinioci koji su otvorili vatru morali znati da će napad prouzrokovati civilne žrtve.

4627. Vijeće zaključuje da su počinioci gore pomenutih incidenata iz priloga Optužnici hotimično izvršili gore navedena djela nasilja nad civilnim stanovništvom ili pojedinačnim civilima koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.

(D) Zaključak

4628. Pored zaključaka iznijetih u ovom odjeljku, Vijeće upućuje na svoj zaključak da se u BiH tokom perioda na koji se odnosi Optužnica vodio oružani sukob. Vijeće dalje konstatuje da su gorepomenuta djela nasilja blisko povezana s tim oružanim sukobom. Kao takvi, gorepomenuti incidenti iz priloga Optužnici predstavljaju protivpravne napade na civile kao kršenje zakona ili običaja ratovanja.[15535]

iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice

(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila

4629. Vijeće se poziva na svoj gore navedeni zaključak da pomenuti incidenti iz priloga Optužnici, s izuzetkom incidenata 5 i 7 iz Priloga F, te incidenta 6 iz Priloga G, predstavljaju djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila koja su prouzrokovala teške povrede tijela ili zdravlja i/ili smrt.

15532 V. incidenti 8, 11, 14, 15, 16 iz Priloga F Optužnici.

15533 V. incidenti 4, 5, 7, 8, 9, 19 iz Priloga G Optužnici. Vijeće podsjeća da sudija Baird iznosi suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

15534 V. incidenti 10–15 iz Priloga G Optužnici.

15535 Tu se izuzimaju incidenti 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, za koje Vijeće na osnovu predočenih dokaza nije bilo u mogućnosti da utvrdi identitet počinilaca. Vijeće takođe podsjeća da je sudija Baird iznio suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

4630. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su civilno stanovništvo i pojedinačni civili u Sarajevu trpjeli ekstremni strah i zebnju, te da su imali druge ozbiljne psihičke posljedice uslijed kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja koju je vodio SRK.[15536] Štaviše, Vijeće je gore zaključilo da su se stanovnici Sarajeva tokom opsade grada zapravo osjećali izloženi teroru.[15537] Vijeće zaključuje da su te psihičke povrede bile dio djela nasilja usmjerenog protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila u Sarajevu.

(B) Namjera počinilaca

4631. Vijeće podsjeća da zločin terorisanja zahtijeva i opštu i posebnu namjeru. Kad je riječ o opštoj namjeri, Vijeće upućuje na svoje gore navedene zaključke u vezi s protivpravnim napadima, da su počinioci hotimično vršili djela nasilja, u vidu pomenutih incidenata iz priloga Optužnici, nad civilnim stanovništvom i pojedinačnim civilima koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.[15538]

4632. Vijeće takođe zaključuje da su počinioci imali namjeru da šire teror među civilnim stanovništvom u Sarajevu, te da je podvrgavanje teroru bilo prvenstvena svrha djela nasilja usmjerenih protiv civilnog stanovništva, o čemu je Vijeće već iznijelo zaključke. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir prirodu, način, vrijeme, mjesto i trajanje djela nasilja, kao i svoj zaključak da je SRK terorisao civile u Sarajevu. Vijeće smatra da su neki napadi u vidu snajperskog djelovanja i granatiranja izvedeni tokom perioda prekida vatre ili zatišja, kada su civili mislili da se mogu bezbjedno kretati i kada su tramvaji saobraćali.[15539] U nekim slučajevima, pojedinačni civili su gađani u svojim domovima u vrijeme kad na tom području nije bilo borbi[15540] ili dok su šetali ili vozili bicikl po ulicama u vrijeme kad na tom području nije bilo borbi.[15541] Vijeće takođe smatra da su civili bili meta napada na mjestima za koja se znalo da civili tamo odlaze ili se okupljaju zbog raznih aktivnosti,[15542] poput točenja vode,[15543] primanja humanitarne pomoći,[15544] trgovine[15545] i, u slučaju tramvaja, vožnje gradskim prevozom.[15546]

15536 V. par. 4579–4587.

15537 V. par. 4596.

15538 V. par. 4626–4627.

15539 V. incidenti 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16 iz Priloga F Optužnici. Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće potvrdilo stav Pretresnog vijeća u predmetu *Milošević* da su napadi izvedeni u vrijeme primirja pokazatelj namjere da se širi teror. V. Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 881.

15540 V. npr. incidenti 1, 2, 17 iz Priloga F Optužnici, incidenti 2, 10, 11 iz Priloga G Optužnici.

15541 V. incidenti 4, 6, 10 iz Priloga F Optužnici.

15542 Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće potvrdilo stav Pretresnog vijeća u predmetu *Milošević* da gađanje i napadi na civile "na mjestima za koja se dobro znalo da ih dosta civila posjećuje u sklopu svojih svakodnevnih aktivnosti, kao što su pijace, punktovi za snabdijevanje vodom ili sredstva javnog prevoza i tome slično"

4633. Kada je utvrđivalo da li je postojala namjera širenja terora, Vijeće je uzelo u obzir i neselektivnu prirodu nekih napada u vidu granatiranja.[15547] Na primjer, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je SRK lansirao na grad veoma razorne modifikovane avio-bombe čija je neselektivna priroda bila poznata jedinicama SRK-a, kao što je to već opisano.[15548] Te bombe su upotrijebljene u incidentima 10, 11, 12, 13, 14 i 15 iz Priloga G Optužnici. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak u vezi s incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici da je SRK izvodio nesrazmjerne i neselektivne minobacačke napade na grad, koji su prouzrokovali velik broj žrtava. Pored toga, Vijeće je u vezi s incidentom 5 iz Priloga G Optužnici zaključilo da je ispaljivanje dvije granate, čija je namjena suzbijanje aktivnosti na širem području, na fudbalsku utakmicu na kojoj se okupio veliki broj civila, i to u vrijeme kad nije bilo borbi, predstavljalo namjerno gađanje civilnog područja ili u najmanju ruku neselektivno otvaranje vatre.

4634. Da je postojala namjera širenja terora potvrđuje i trajanje kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, koja je počela krajem maja 1992. i trajala sve do pred kraj 1995., kao i mnogi drugi incidenti granatiranja i snajperskog djelovanja o kojima je bilo riječi u odjeljku IV.B.1.a. Ta je namjera potvrđena i u iskazima brojnih svjedoka o opštoj prirodi i obrascu snajperskog djelovanja i granatiranja koje je SRK provodio u gradu.

(C) Zaključak

4635. Pored zaključaka navedenih u ovom odjeljku, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da se u BiH tokom perioda na koji se odnosi Optužnica vodio oružani sukob. Vijeće dalje zaključuje da su gore navedena djela nasilja bila blisko povezana s tim oružanim sukobom. Vijeće stoga zaključuje da gore navedeni incidenti iz priloga Optužnici predstavljaju terorisanje.[15549]

---

predstavljaju pokazatelj namjere da se širi teror. V. Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 881.

15543 V. incident 3 iz Priloga F Optužnici, incident 5 iz Priloga G Optužnici.

15544 V. incident 7 iz Priloga G Optužnici.

15545 V. incidenti 8, 9, 19 iz Priloga G Optužnici.

15546 V. incidenti 8, 11, 14, 15, 16 iz Priloga F Optužnici. Vijeće je u vezi s tim incidentima takođe zaključilo da u neposrednoj blizini mjesta incidenata nije bilo vojnih vozila, kao i da na tom području nije bilo vojnih aktivnosti.

15547 Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće potvrdilo stav Pretresnog vijeća u predmetu *Milošević* da neselektivna priroda napada predstavlja faktor koji je relevantan za utvrđivanje posebne namjere za vršenje terora. V. par. 454.

15548 V. par. 4363, 4379–4380.

15549 Kao što je to bio slučaj s protivpravnim napadima na civile, Vijeće ovdje izuzima incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi ko je odgovoran za njih. Vijeće takođe podsjeća da je sudija Baird priložio suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog

4636. Optuženi se tereti na osnovu člana 7(1) i 7(3) Statuta za ulogu koju je, prema navodima, imao u zločinima počinjenim u gradu Sarajevu u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. Konkretno, tvrdi se da je odgovoran za ubistvo, zločin protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 5, odnosno 6 Optužnice); djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom (dalje u tekstu: terorisanje), kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 9 Optužnice); i protivpravne napade na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 10 Optužnice).[15550]

4637. Prema Optužnici, optuženi je ta krivična djela počinio putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu "da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom" (dalje u tekstu: UZP vezan za Sarajevo).[15551] Navodi se da je taj cilj uključivao vršenje krivičnih djela ubistva, terorisanja i protivpravnih napada.[15552] U Optužnici se dalje tvrdi da je optuženi namjeru da se počini svaki od tih zločina dijelio s drugima[15553] koji su u tom UZP-u vezanom za Sarajevo djelovali u dogovoru s njim, a među kojima su, pored ostalih, bili Momčilo Krajišnik, Ratko Mladić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Stanislav Galić, Dragomir Milošević i Vojislav Šešelj.[15554] Navedeni članovi tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili tako što su za njihovo izvršenje koristili snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo.[15555]

4638. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj širenja terora provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14 (a)–(f), (h)–(j) Optužnice.[15556]

15550 Optužnica, par. 65, 76–82.

15551 Optužnica, par. 15–19, 77.

15552 Optužnica, par. 15, 77.

15553 Shodno tome, UZP vezan za Sarajevo spada u prvu ili osnovnu kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata, u kojoj svi učesnici, djelujući sa zajedničkim ciljem, posjeduju istu zločinačku namjeru da taj cilj ostvare, što podrazumijeva počinjenje krivičnih djela ubistva, terorisanja ili protivpravnih napada na civile. Drugim riječima, navod tužilaštva ne glasi da je bilo predvidivo da bi jedan ili više članova UZP-a vezanog za Sarajevo ili osobe koje su oni upotrebili za izvršenje *actusa reusa* krivičnih djela koja su bila u sklopu cilja UZP-a vezanog za Sarajevo mogli počiniti neka od krivičnih djela kojima se optuženi tereti za Sarajevo.

15554 Optužnica, par. 16. Drugi članovi UZP-a vezanog za Sarajevo navedeni su u paragrafu 17 Optužnice i među njima su bili, pored ostalih, komandanti ili viši oficiri jedinica JNA, VRS-a, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti je bilo područje Sarajeva.

15555 Optužnica, par. 18 (gdje su "snage koje su učestvovale u napadu na Sarajevo" definisane kao (i) pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti do približno 20. maja 1992.; (ii) pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici SRK-a; kao i (iii) pripadnici drugih jedinica srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti).

15556 Optužnica, par. 14, 19. V. par. 3468, u kojem su dati relevantni potparagrafi paragrafa 14.

4639. Tužilaštvo tvrdi da, pored krivične odgovornosti koja proizlazi iz njegovog učešća u UZP-u vezanom za Sarajevo, optuženi snosi krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje navedenih zločina.[15557] Pored toga, navodi se da optuženi snosi krivičnu odgovornost kao nadređeni, budući da je znao ili je bilo razloga da zna da će zločini biti počinjeni ili da su već počinjeni, ali da uprkos tome nije preduzeo nužne i razumne mjere da ih spriječi i/ili kazni njihove počinioce.[15558]

4640. Vijeće će sada ocijeniti individualnu krivičnu odgovornost optuženog za događaje u Sarajevu, konkretno, počinjenje putem UZP-a i pitanje postojanja zajedničkog plana, zamisli ili cilja, u skladu s navodima u Optužnici.

4641. Kao što je konstatovano u odjeljku Mjerodavno pravo ove Presude, da bi zaključilo da je neki optuženi krivično odgovoran po osnovu svog učešća u prvoj ili osnovnoj kategoriji UZP-a, Vijeće se mora uvjeriti da su postojali zajednički plan, zamisao ili cilj koji podrazumijevaju ili uključuju počinjenje krivičnih djela, da je postojao pluralitet osoba koje su djelovale sa zajedničkim ciljem, kao i da je optuženi u značajnoj mjeri doprinio tom zajedničkom cilju, bilo činjenjem bilo nečinjenjem.[15559] Osim toga, tužilaštvo mora dokazati da je optuženi dijelio namjeru da se ostvari zajednički cilj UZP-a i da je za krivično djelo za koje se optužuje imao odgovarajuću *mens rea*.[15560]

a. Postojanje zajedničkog plana

4642. Postojanje zajedničkog plana izvodi se iz činjenice da pluralitet osoba djeluje zajedno; takođe, plan može biti improvizovan na licu mjesta i ne mora biti prethodno dogovoren ili formulisan.[15561] Kako navodi tužilaštvo, kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu proistekla je iz zajedničkog zločinačkog plana čiji su tvorci bile ličnosti "sa vrha političke i vojne ljestvice bosanskih Srba".[15562] Tužilaštvo tvrdi da se to jasno vidi iz (a) karaktera i obrasca snajperskog djelovanja i granatiranja civila; (b) strogog rukovođenja i komandovanja snajperima, minobacačima i drugim artiljerijskim oruđem SRK-a; (c) dugotrajnosti kampanje; i (d) ličnog učešća optuženog i Mladića u događajima u Sarajevu.[15563]

15557 Optužnica, par. 30–31.
15558 Optužnica, par. 32–35.
15559 V. par. 561.
15560 U slučajevima kada se optuženi tereti za krivično djelo koje iziskuje posebnu namjeru za koju se navodi da je bila dio zajedničkog cilja UZP-a, on i drugi članovi UZP-u moraju dijeliti traženu posebnu namjeru za dotično krivično djelo. V. par. 569.
15561 V. par. 563.
15562 Završni podnesak tužilaštva, par. 604.
15563 Završni podnesak tužilaštva, par. 604.

4643. Optuženi pak tvrdi da je strana bosanskih Srba jednostavno pokušavala izbjeći "jednostrano, protivpravno i nasilno odcjepljenje od Jugoslavije" bosanskih Muslimana i "pokušaj da se srpski narod podvrgne neprijateljskom islamističkom režimu".[15564] Prema njegovim riječima, bosanski Srbi pokušavali su da spriječe da im budu uskraćena "prava na slobodu i politički život, samoupravu, uživanje sopstvenih resursa i druga prava garantovana Međunarodnim paktovima o ljudskim pravima"; da im ta prava nisu bila uskraćena, "ne bi bilo ni navodnog UZP-a".[15565] Optuženi također navodi da "krajnja samoodbrana ne može predstavljati zločinački poduhvat" i da to posebno važi za kontekst sarajevskog ratišta.[15566]

4644. Vijeće je u prethodnim odjeljcima Presude već donijelo više zaključaka u vezi s kampanjom snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu. Vijeće je zaključilo da je SRK stavio grad pod opsadu i potom započeo kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, koja je trajala otprilike od kraja maja 1992. do oktobra 1995., kad su u Sarajevu prestala neprijateljstva.[15567] Kao što je gore u tekstu također već konstatovano, tokom te kampanje, SRK je gađao civile u Sarajevu, i to bilo direktno, bilo u neselektivnim i nesrazmjernim napadima širom grada, u kojima je bilo povrijeđeno ili ubijeno na hiljade civila.[15568] Pored toga, Vijeće je zaključilo da je SRK tu kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja vodio s namjerom da teroriše civilno stanovništvo, kao i da je grad držao pod opsadom radi postizanja nekoliko ciljeva, koji su svi izloženi u direktivama Glavnog štaba i/ili optuženog, uključujući i cilj držanja grada pod čvrstom blokadom i cilj stvaranja uslova za rukovodstvo bosanskih Srba da "ravnopravno" učestvuje u pregovorima s drugim stranama i međunarodnom zajednicom.[15569]

4645. Prema tome, pitanje koje se postavlja je sljedeće: je li ta kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom bila rezultat, kao što se navodi u Optužnici, zajedničkog zločinačkog plana čiji su tvorci bili članovi vojnog i političkog rukovodstva? Optužba je predočila veliki broj dokaza kako bi pokazala da je takav zajednički plan postojao. Mnogi od dokaza razmotreni su i analizirani u odjeljcima koji prethode. Stoga će se Vijeće, za zaključke koji slijede, pozivati i oslanjati na te odjeljke, kao i na dokaze na koje će eksplicitno uputiti dolje u tekstu.

15564 Završni podnesak odbrane, par. 1815; Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1816.
15565 Završni podnesak odbrane, par. 1815.
15566 Završni podnesak odbrane, par. 1815.
15567 V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje; IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.
15568 V. odjeljci IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje.
15569 V. odjeljci IV.B.1.g: IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja

4646. Vijeće je mišljenja da su obrazac i dugotrajnost snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu dva najuvjerljivija faktora koja idu u prilog tvrdnji tužilaštva da je postojao zajednički zločinački plan da se pokrene kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja koja je za cilj imala širenje terora među civilnim stanovništvom u Sarajevu.

4647. Kad je riječ o obrascu kampanje, Vijeće je već razmotrilo brojne konkretne incidente granatiranja i snajperskog djelovanja iz Priloga F i G Optužnici, koji su se dogodili u periodu od više godina. Osim toga, Vijeće je uputilo i na mnoge druge incidente snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu, u razdoblju od kraja maja 1992. do oktobra 1995.[15570] Na osnovu svih tih incidenata,[15571] Vijeće se uvjerilo da je postojala utvrđena praksa snajperskog djelovanja i granatiranja po gradu koje je vršio SRK, koja je podrazumijevala ili direktno gađanje civila ili izvođenje neselektivnih i/ili nesrazmjernih napada na njih. Da je ta praksa postojala potvrdili su razni svjedoci koji su svjedočili o opštoj situaciji u gradu, u kojem su živjeli ili su tu bili razmješteni s UN-om i drugim međunarodnim organizacijama, a ta svjedočenja Vijeće je izložilo u odjeljcima koji prethode.[15572] Spremnost jedinica SRK-a i njihovih komandanata da gotovo svakodnevno otvaraju snajpersku vatru na sarajevske civile, te njihov smišljeni čin lansiranja na grad neselektivnog i destruktivnog oružja kao što su modifikovane avio-bombe, najbolji su primjeri te prakse. Stoga, kao što je zaključeno u odjeljku IV.B.2, nema nikakve sumnje da su snage SRK-a do oktobra 1995. mnogo puta počinile djela ubistva, terorisanja i protivpravnog napada na civile u Sarajevu.

4648. Vijeće smatra da činjenica da je takvo stanje trajalo preko tri godine pokazuje da se nije radilo o slučajnosti ili o djelu vojnika SRK-a koji su se "oteli kontroli".[15573] Činjenica da je granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima, praktično nesmanjenim intenzitetom, trajalo tako dugo ukazuje na to da su neki u vojnoj i političkoj hijerarhiji RS-a to podsticali, dok su drugi među njima to, u najmanju ruku, tolerisali. Prema tome, jedini razuman zaključak koji se može izvesti je taj da su granatiranje i otvaranje snajperske vatre po civilima, kao i neselektivni i/ili nesrazmjerni napadi na grad, bili dio određenog plana.

15570 V. odjeljak IV.B.1: Činjenice.

15571 Vijeće je iz te analize isključilo incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici, kao i incident 6 iz Priloga G Optužnici, pošto se nije uvjerilo da su dokazi koje je predočilo tužilaštvo dovoljni da se van svake razumne sumnje utvrdi da je za te incidente bio odgovoran SRK. Pored toga, sudija Baird se u svojem dijelu ove analize ne oslanja na incident 8 iz Priloga G Optužnici, budući da on u vezi s njim ima suprotno mišljenje.

15572 V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje.

15573 Vijeće također podsjeća na to da je odbacilo tvrdnju optuženog da su glavni incidenti u gradu bili djelo ABiH ili pripadnika jedinica specijalne policije u Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

4649. Tom zaključku takođe idu u prilog dokazi, izloženi dolje u tekstu, u vezi sa znanjem vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba o onome što se događa u gradu.[15574] Ti dokazi pokazuju da su mnogi od vojnih i političkih vođa bosanskih Srba redovno izvještavani o tome da u Sarajevu ginu civili, bilo zato što ih SRK direktno gađa, bilo zato što na njih otvara neselektivnu i/ili nesrazmjernu vatru, ali da su oni dopustili da se s takvim vatrenim dejstvima nastavi tokom dugog vremenskog perioda.[15575] Da ta praksa nije bila dio njihovog plana, ona ne bi mogla trajati tako dugo nesmanjenim intenzitetom. Stoga se Vijeće uvjerilo da je kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja, čiji je primarni cilj bilo širenje terora među civilnim stanovništvom, bila planirana na višim nivoima vojne i političke strukture u RS-u. Oslanjajući se na prethodne odjeljke koji opisuju događaje u gradu od početka sukoba do prestanka neprijateljstava u oktobru 1995., kao i na konkretne incidente granatiranja i snajperskog djelovanja navedene u Prilozima F i G Optužnici, Vijeće zaključuje da se taj plan počeo ostvarivati krajem maja 1992., događajima opisanim u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, i da je njegovo provođenje trajalo sve do oktobra 1995.

4650. Kao što je izneseno u odjeljcima koji prethode, Vijeće ne sumnja da je SRK tokom sukoba u Sarajevu takođe gađao iz snajpera i granatirao vojne položaje i pripadnike ABiH, niti da su ratna dejstva u gradu i njegovoj okolini izvodile obje strane.[15576] Svjedoci i dokumentarni dokazi potvrđuju da je to stvarno bilo tako. Na primjer, Harland je u svom svjedočenju izjavio da je SRK nekad otvarao taktičku vatru, radi podrške borbenim jedinicama SRK-a na linijama sukoba, ili je otvarao vatru na vojne ciljeve ABiH.[15577] Isto tako, više borbenih izvještaja SRK-a jasno pokazuje da je ABiH izvodila napade na snage SRK-a i teritoriju pod kontrolom SRK-a, uključujući i civile koji su na njoj živjeli. Međutim, kao što je u odjeljcima koji prethode već mnogo puta konstatovano, dokazi u ovom predmetu takođe obiluju primjerima da vatra koju je otvarao SRK nije bila usmjerena na vojne ciljeve u gradu i/ili da je otvarana nasumice i nesrazmjerno. Kao što je napomenuto gore u tekstu, ta praksa je tokom sukoba bila toliko rasprostranjena i toliko uobičajena, da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je ona bila planirana i podsticana u cilju terorisanja civilnog stanovništva. Drugim riječima, dugotrajnost snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerenih na civilno stanovništvo, uključujući civilne objekte kao što su tramvaji i stambene zgrade, kao i veliki broj civilnih žrtava, ne mogu se objasniti činjenicom da je BiH bila zahvaćena oružanim sukobom i da su ratna dejstva u Sarajevu izvodile obje strane. Osim toga, čak i

---

15574 Pored toga, Vijeće se oslanja i na sve odjeljke u kojima je riječ o doprinosu optuženog UZP-u za koji se tereti.

15575 V. odjeljak IV.B.3.b: Pluralitet osoba; IV.B.3.c.iii: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja

15576 V. npr. odjeljak IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu, gdje je Vijeće dalo prikaz više napada i ofanziva koje je izvela ABiH.

15577 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 32–33, 291; David Harland, T. 2023 (6. maj 2010.), T. 2335–2336, 2351 (11. maj 2010.).

ako su bosanski Srbi, kako tvrdi optuženi, pokušavali da zaštite svoja prava i/ili da se odbrane, to ne može poslužiti kao objašnjenje, opravdanje ili izgovor za veliki broj civilnih žrtava.[15578] Umjesto toga, kao što je ranije već navedeno, jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz događaja u gradu jeste taj da su granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima, izvršeni u cilju terorisanja civila, bili planirani.

ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a

4651. Kao što je već navedeno, Vijeće se uvjerilo da su se pojedinačni snajperisti i/ili snajperske jedinice u okviru SRK-a nalazile pod kontrolom komandanata brigada SRK-a i, u krajnjoj instanci, same Komande SRK-a.[15579] Vijeće je zaključilo da su snajperske jedinice SRK-a imale stalna, dobro utvrđena, profesionalno uređena snajperska gnijezda, iz kojih su otvarale snajpersku vatru na civile i civilne objekte u gradu, na primjer na tramvaje.[15580] To ne bi bilo moguće bez učešća visokog vojnog rukovodstva, konkretno Komande SRK-a i Glavnog štaba.

4652. Pored toga, Vijeće je zaključilo da se i teško naoružanje SRK-a, poput minobacača i artiljerijskog oruđa, nalazilo pod kontrolom komandanata SRK-a i da je za njegovu upotrebu često bilo potrebno odobrenje artiljerijskih starješina u brigadama SRK-a ili same Komande SRK-a.[15581] Vijeće ovdje podsjeća da su mnogi vojnici i oficiri SRK-a koji su svjedočili na poziv optuženog detaljno opisali proceduru koje su se pridržavali prije nego što bi smjeli otvoriti minobacačku ili artiljerijsku vatru na grad.[15582] Pored toga, u slučaju modifikovanih avio-bombi, dokazi jasno pokazuju da je njihovu upotrebu direktno kontrolisao Glavni štab.[15583] Rječit primjer je naređenje Glavnog štaba od 12. juna 1994., u kojem je Milovanović izričito naveo da o upotrebi avio-bombi odlučuje Glavni štab i "eventualno korpus po odobrenju [Glavnog štaba]".[15584] Dana 26. aprila 1995., saznavši da Dragomir Milošević planira upotrebu dvije avio-bombe po "neprijateljskim ciljevima i naseljima u oblasti Sarajeva", Mladić je "na ličnost komandanta" uputio zahtjev da o tome bude izviješten:

> Izvestite me da li su navedena saznanja tačna, po čijem naređenju i zbog kojih razloga i ciljeva planirate upotrebu teškog naoružanja i otpočinjanje borbenih dejstava u oblasti Sarajevo, te da li je u pitanju odmazda i zbog čega, ili eksploatacija učinaka dejstava.

15578 Vijeće napominje da uzrok sukoba u BiH i motivi strana da ratuju nisu faktori koji na bilo koji način utiču na pitanje krivice optuženog. Ono što je odlučujuće jeste način na koji su strana bosanskih Srba, i naročito sam optuženi, vodili rat u Sarajevu.

15579 V. par. 3970.

15580 V. par. 3970.

15581 V. par. 4499.

15582 V. par. 3998–4000.

15583 V. par. 4365.

15584 P1294 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 12. juni 1994.).

> Ukoliko vam je Vrhovna komanda izdala naređenje o otpočinjanju borbenih dejstava i upotrebi teškog naoružanja u oblasti Sarajevo, dužni ste da me o tome izvestite.[15585]

4653. Pored toga, kao što će biti detaljnije objašnjeno dolje u tekstu, lanac komandovanja u SRK-u i dalje prema Glavnom štabu funkcionisao je dobro. I Galić i Dragomir Milošević, te Mladić kao komandant Glavnog štaba, vršili su strogu kontrolu nad jedinicama SRK-a.[15586] Vijeće to smatra još jednim pokazateljem toga da zločini koje su vojnici SRK-a počinili u gradu nisu mogli biti djelo nedisciplinovanih vojnika ili vojnika koji su se oteli kontroli, i da se ne bi mogli podvesti pod kategorije usamljenih slučajeva i nepovezanih incidenata. Kao što će, također, biti konstatovano kasnije, premda se više komandanata SRK-a suočavalo s teškoćama u vezi s disciplinom jedinica SRK-a, te teškoće nisu bile dovoljno velike da bi dovele u pitanje zaključak Vijeća prema kojem je SRK bio profesionalna vojska čiji su lanac komandovanja i linije obavještavanja dobro funkcionisali.

4654. Prema tome, jedini razuman zaključak koji se može izvesti s obzirom na takav nivo kontrole nad vojnicima SRK-a i njihovim pješadijskim i artiljerijskim naoružanjem jeste da su zločini počinjeni od strane jedinica SRK-a nad civilnim stanovništvom Sarajeva bili dio plana da se na to stanovništvo otvara snajperska i minobacačka vatra, kako bi se među njim širio teror.

iii. Strateški značaj Sarajeva

4655. Vijeće je tokom čitavog postupka slušalo svjedočenja o tome kako je Sarajevo bilo od izuzetnog značaja za stranu bosanskih Srba. Kako je Galić sam rekao, ono je bilo "medijski centar sveta" i u njemu se "dobija ili gubi rat".[15587] To je potvrdio i sam optuženi kad je, 2. avgusta 1995., za list *Srpski borac* izjavio sljedeće:

> Prije rata smo bili svjesni da ukoliko do njega dođe, da će početi u Sarajevu. Zaključili smo da ukoliko želimo da pobijedimo, moramo ostati u Sarajevu. Strateška zamisao je bila da onemogućimo da bosanska nezavisna država funkcioniše, a da sa druge strane, naša država funkcioniše. […] Sarajevo je za nas od posebne važnosti iz borbenih razloga, strateških i taktičkih. […] Sarajevo je, kao što znate, vezano za naš opstanak, za opstanak naše države, i pretpostavljam da će se, ukoliko dođe do opstanka muslimanskog entiteta, u Sarajevu susretati kulture, civilizacije […]. Ukoliko muslimani ne prihvate mirnu transformaciju grada u dvije cjeline, Sarajevo će doživjeti sudbinu Bejruta u kom se do

15585 P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.).

15586 V. par. 4742–4751.

15587 P969 (Članak iz lista *Sarajevske srpske novine* pod naslovom "Agresija u plavom", 25. mart 1994.), str. 6; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 31–32; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48.

> podne radi, poslije podne puca. […] U Srpskom Sarajevu nama treba svaka stopa, čak polažemo prava na centar Sarajeva, recimo lijeva obala Miljacke u cijelosti.[15588]

4656. Svjedok KDZ182 je potvrdio da je Sarajevo u svijetu poznato kao višenacionalni grad, te da je sve što se tamo događalo "imalo veliki odjek"; Mladiću je bilo jako stalo do Sarajeva i on je, po mišljenju svjedoka KDZ182, razvio opštu strategiju terorisanja sarajevskog stanovništva.[15589] Mole je objasnio da je držanje grada u okruženju predstavljalo važan pregovarački adut, koji je rukovodstvo bosanskih Srba uspješno koristilo tokom čitavog trajanja sukoba kako bi izdejstvovalo razne ustupke.[15590] To potvrđuju i bilješke sa sastanka koji su optuženi, Krajišnik, Plavšić, Koljević, Mladić, Gvero i Tolimir imali sa Slobodanom Miloševićem 29. avgusta 1995., na kojem se optuženi suprotstavio Miloševićevom prijedlogu da povuče tešku artiljeriju iz Sarajeva iz tog razloga što bosanski Muslimani neće biti motivisani da pregovaraju ukoliko se blokada podigne.[15591]

4657. Prema riječima svjedoka KDZ182, i jedna i druga strana koristile su simbolički značaj grada Sarajeva u svoje svrhe; strana bosanskih Srba ga je koristila da pokaže da može raditi šta želi i da ona "vodi glavnu riječ".[15592] Jedan primjer toga je izjava koju je optuženi dao za Glas Amerike 24. aprila 1995., kada je rekao da međunarodna zajednica mora prihvatiti srpske planove ili da će VRS napasti Sarajevo.[15593] S druge strane, bosanski Muslimani su ga koristili da bi grad i ostatak BiH držali u centru pažnje međunarodne javnosti, odnosno, za vođenje medijskog rata kojim su htjeli kompenzirati svoju vojnu inferiornost i izazvati reakciju međunarodne zajednice.[15594]

4658. O značaju Sarajeva govori i činjenica da su se u vrijeme oko bitnih pregovora i međunarodnih konferencija, kao i zvaničnih posjeta, dejstva u gradu pojačavala, s nesrazmjernom

---

15588 D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 2, 3, 4–5. V. takođe P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329 (gdje je optuženi rekao da, kad se situacija oko Sarajeva zaoštri, "onda ide međunarodni da se diplomatska aktivnost ubrza").

15589 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 16, 33 (pod pečatom). V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48.

15590 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 35–36; Richard Mole, T. 5825–5826, 5875 (17. avgust 2010.); P1435 (Izvještaj UNMO-a, 11. decembar 1992.), par. 12.

15591 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 9.

15592 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 33–34 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13068–13069 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 25, 140–141 (gdje je svjedok izjavio da je Sarajevo bilo "u centru pažnje [...] i izvor napetosti", i da je bilo značajno i zbog toga što su se u njemu nalazile vođe bosanskih Muslimana); P2130 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 25. septembar 1994.), str. 2.

15593 Optuženi je takođe rekao da je za vikend zatvorio aerodrom kako bi pokazao svijetu ko kontroliše aerodrom. V. P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 143; P2452 (Rukom pisane bilješke o sastanku koje je sačinio Anthony Banbury, 24. april 1995.), str. 2; Anthony Banbury, T. 13316 (15. mart 2011.).

15594 Svjedok KDZ185, T. 4227, 4229 (28. juni 2010.). V. takođe D336 (Izvještaj Johna Wilsona i Grahama Messervy-Whitinga za MKBJ, 22. januar 1993.), par. 11, 13(d); D503 (Dopis Marracka Gouldinga generalnom sekretaru UN-a, 7. septembar 1992.), par. 12; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 65.

upotrebom artiljerije na obje strane.[15595] Mole je u svom svjedočenju izjavio da je bila "prihvaćena norma" da Sarajevo strada i da se na grad otvara vatra kad god srpska strana negdje u BiH ne bi uspjela da ostvari svoje ciljeve.[15596] Štaviše, Galić je u nekoliko prilika Moleu izričito rekao da svako stajanje na put vojnom uspjehu bosanskih Srba, odbacivanje njihovih političkih zahtjeva, čak i onih koji se tiču područja na velikoj udaljenosti od Sarajeva, predstavlja dovoljan razlog da SRK na grad otvori vatru iz teške artiljerije.[15597] U jednom trenutku, Galić je rekao Moleu da će, ukoliko ABiH ne prestane s otvaranjem vatre s Igmana, odgovoriti otvaranjem vatre na grad iz svog naoružanja.[15598]

4659. Sam optuženi smatrao je da je Sarajevo grad od izuzetnog značaja, kao što se vidi iz gore pomenutog intervjua objavljenog u *Srpskom borcu*, kao i iz nekih drugih izjava koje se odnose na grad. Na primjer, na sjednicama Skupštine bosanskih Srba u julu i septembru 1992., optuženi je izjavio da je Sarajevo najvažnije ratište.[15599] Isto tako, na konferenciji za novinare održanoj 18. septembra 1992. u Ženevi, optuženi je rekao sljedeće:

> Sarajevo je moja država, moja zemlja, moj grad! […] Cijeli teren na kojem je Sarajevo sagrađeno bio je srpski, srpsko je vlasništvo! Nas je 200.000 Srba, 300.000 Muslimana i 50 ili 60.000 Hrvata. Sarajevo je moj grad. Imam stan u centru, koji je […]. Imao sam. Koji je uništen drugog dana rata. I reći ću vam da kada prestanu da postavljaju svoju artiljeriju u grad, tada ćemo prestati da odgovaramo na vatru. Kad prestanu da ubijaju naše civile snajperima koji su postavljeni na solitere, tada će prestati naše granatiranje tih zgrada.[15600]

15595 Svjedok KDZ185, T. 4307 (29. juni 2010.); Hussein Abdel-Razek, T. 5534 (20. juli 2010.); D502 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. septembar 1992.); svjedok KDZ450, T. 10549–10550 (19. januar 2011.), T. 10615–10616 (20. januar 2011.); P1673 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 19. septembar 1994.), par. 3 (koji pokazuje da je ABiH izvela jedan napad za vrijeme Izetbegovićeve posjete New Yorku.) Galić je u svom svjedočenju izjavio da je jedino ABiH učestvovala u ovoj vrsti aktivnosti, ali da je on svoje jedinice upozorio da ne odgovaraju. V. Stanislav Galić, T. 37234–37236 (15. april 2013.); D3394 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. decembar 1992.).

15596 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–98, 105, 107, 116 (gdje svjedok dodaje da je Galić i događaje u Brčkom dovodio u vezu sa Sarajevom); P1433 (Izvještaj UNMO-a za oktobar 1992.), str. 4; P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 5.

15597 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–96.

15598 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 94.

15599 D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 16; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.−15. septembar 1992.), str. 14. V. takođe D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 35 (gdje je svjedok izjavio da su Koljević i Biljana Plavšić bili vrlo zabrinuti za situaciju u Sarajevu, dok su ostali dijelovi BiH za njih imali sekundarni značaj); D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 174, 176.

15600 P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), *e-court* str. 10–11. V. takođe P6688 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Duga*, 23. maj 1992.), str. 4; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202 (gdje je svjedok izjavio da je optuženom rekao da su prvo bosanski Srbi granatirali Sarajevo, na šta mu je ovaj uzvratio da su bosanski Muslimani započeli rat time što su ga protjerali iz njegovog stana.); P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45–47; D4474 (Izvještaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.), par. 18–21.

Koljević, koji je takođe bio prisutan na toj konferenciji za novinare, uzviknuo je: "Sarajevo je srpski grad, pobogu!"[15601]

4660. Znatno ranije, na sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj 25. februara 1992., prije izbijanja sukoba u Sarajevu, optuženi je rekao da on nikad neće prihvatiti Sarajevo kao glavni grad muslimanske BiH, s obzirom na broj Srba u gradu i njegovo ogromno bogatstvo.[15602] Dakle, već u najranijim fazama sukoba, političko rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući optuženog, počelo se baviti idejom o podjeli Sarajeva, tako što bi se preuzela kontrola nad južnom obalom Miljacke, dok bi se bosanskim Muslimanima prepustila područja na sjevernoj obali.[15603] Podjelu Sarajeva na dvije odvojene i nacionalno čiste polovine članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, posebno Krajišnik i optuženi, naširoko i nadugačko su obrazlagali time da se koegzistencija bosanskih Srba i bosanskih Muslimana pokazala nemogućom.[15604] Dana 16. aprila 1992., na sastanku kojem su prisustvovali Vance, Okun, Koljević i optuženi, Koljević je izjavio da su se on i optuženi dogovorili da se Sarajevo podijeli; podjela Sarajeva je, prema Okunovim riječima, bila nešto što je "rukovodstvo bosanskih Srba u nedogled ponavljalo".[15605] Okun je u svom svjedočenju takođe izjavio da je jedan od ciljeva granatiranja Sarajeva bilo stvaranje "vatrenog zida" između muslimanskog i srpskog dijela grada, kako bi se grad fizički podijelio, pošto se jedino silom mogao podijeliti.[15606]

4661. Vijeće dalje podsjeća na to da je Sarajevo bilo obuhvaćeno Strateškim ciljevima bosanskih Srba, što takođe govori o važnosti grada za stranu bosanskih Srba i samog optuženog. Vijeće se značajem Strateških ciljeva za bosanske Srbe bavilo u prethodnim odjeljcima Presude[15607] i ovdje podsjeća da ih je optuženi izložio na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj 12. maja 1992., te da su ih skupštinski poslanici tada i usvojili. Jedan od šest navedenih ciljeva bila je podjela Sarajeva na srpski i muslimanski dio i "uspostavljanje u svakom od delova efektivne

---

15601 P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), *e-court* str. 9.

15602 D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 11, 20.

15603 P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 92, 94 (pod pečatom); svjedok KDZ088, T. 6295–6296 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

15604 P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 94, 114–115, 118–119 (pod pečatom). V. takođe Vitomir Žepinić, T. 33586–33590, 33594–33595 (13. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su i optuženi i Biljana Plavšić i Koljević davali takve izjave).

15605 P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), str. 69; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4173–4174, 4204–4205, 4210–4211, 4249–4251, 4354–4355. Optuženi je i mnogo prije toga davao izjave o tome da Sarajevo treba podijeliti. Na primjer, 21. decembra 1991., na sjednici Skupštine bosanskih Srba, predlagao je da Srbi, Hrvati i Muslimani organizuju svako svoju upravu u Sarajevu. V. D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 41–42.

15606 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4210–4211, 4354–4355.

15607 Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući Mladića, formulisali su i zagovarali Strateške ciljeve, i preduzimali mjere za njihovu realizaciju i za to da oni ostanu okosnica srpskih ciljeva tokom čitavog trajanja sukoba u BiH. V. par. 2895–2903.

državne vlasti."[15608] Govoreći o tom konkretnom cilju, optuženi je na sjednici Skupštine rekao da će bitka za Sarajevo biti od odlučujućeg značaja, i da "Alija nema državu dok mi imamo dio Sarajeva", kao i da borbe u gradu sprečavaju borbe na drugim područjima na kojima bi moglo doći do sukoba s bosanskim Muslimanima.[15609] Osim toga, uzviknuo je kako se neće dozvoliti da Sarajevo ne bude u sklopu SrRBiH, budući da je sagrađeno na srpskoj zemlji i srpskim novcem.[15610] Također je rekao da je rat u Sarajevu Srbima nametnut, ali da njihove snage dobro stoje i da drže neprijatelje u "potpunom okruženju".[15611] Na istoj toj sjednici, Mladić je davao izjave poput one "trebamo *još ovog momenta* u prsten staviti aždajinu glavu Sarajevo i iz njega može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi pustiti".[15612] Također je objasnio da se Sarajevo ne može zauzeti "pljuckanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu" i da će biti potrebno gusto poređati 300 topova oko Sarajeva, uključujući raketne bacače, kako bi se bosanski Muslimani predali.[15613]

4662. Pred Vijećem su također izvedeni dokazi o tome da je Van Lynden, u septembru 1992., tokom nekoliko večeri vodio neformalne razgovore s optuženim, iz kojih je shvatio da je zauzimanje Sarajeva bila opsesija optuženog.[15614] Prema Van Lyndenovim riječima, optuženi je objasnio da Sarajevo, po njegovom mišljenju, pripada "isključivo Srbima", rekavši da je "sva zemlja zapravo srpska" i da su kuće srpske kuće.[15615] Tokom jednog od tih razgovora, optuženi je kao još jedno od potencijalnih rješenja za Sarajevo naveo verziju Berlinskog zida, pošto Srbi više nikad neće moći živjeti s Muslimanima.[15616] Ideju o podjeli poput one u Berlinu podržavao je i

---

15608 V. par. 2857; P955 (Odluka Skupštine SrRBiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.).

15609 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 10. V. također D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 16 (na kojoj je optuženi rekao da zahvaljujući sarajevskom ratištu Izetbegovićeva vlada i BiH ne funkcionišu); Robert Donia, T. 3078–3079 (31. maj 2010.), T. 3144 (1. juni 2010.).

15610 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8. V. također D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 16.

15611 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8.

15612 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38 (naglasak dodat).

15613 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 36, 38. Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da je Mladić pokušao da obezbijedi podjelu Sarajeva u maju 1992. premještanjem srpskih jedinica s Grbavice sve do kasarne "Maršal Tito". **[REDIGOVANO]**; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 42 (gdje je optuženi naveo da podržava taj plan i rekao: "Mi moramo imati […] [d]eo Sarajeva."); P968 (Intervju s Jovanom Tintorom na TV Pale, 1. avgust 1994., s transkriptom), *e-court* str. 2.

15614 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 71–74; Aernout van Lynden, T. 2418, 2445–2447 (19. maj 2010.).

15615 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 72; Aernout van Lynden, T. 2418 (19. maj 2010.).

15616 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 73; Aernout van Lynden, T. 2418–2419, 2445–2446 (19. maj 2010.), T. 2563–2564 (20. maj 2010.). V. također P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204 (gdje se može pročitati da je, na sastanku u Ženevi 17. septembra 1992., optuženi rekao Okunu i Vanceu da može ubijediti Srbe da ostanu u Sarajevu ukoliko tamo budu postojala dva entiteta). U kasnijoj fazi sukoba, optuženi je predložio rješenje za koje je rekao da bi u roku od dvije sedmice dovelo do mira u Sarajevu, a to je da se grad stavi pod kontrolu UNPROFOR-a i da postoji "zelena linija" kao na Kipru. V. D172 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. februar 1993.), str. 2; David Harland, T. 2288 (11. maj 2010.).

Mladić, koji je na sastanku s Morillonom 27. oktobra 1992. ponudio dva rješenja za situaciju u Sarajevu – jedno je bilo da se Sarajevo podijeli na dva dijela, da se uspostave granice i da se stanovništvo razdvoji kao u Berlinu, sa zidom između; drugo rješenje, ukoliko se prvo ne prihvati, bilo je da muslimanska strana preda svo naoružanje UNPROFOR-u, a on će tada deblokirati prilazne puteve gradu.[15617]

4663. Na 34. sjednici Skupštine, održanoj u avgustu 1993., nastojeći da ubijedi Skupštinu da prihvati Owen-Stoltenbergov plan, optuženi je rekao da je cilj koji se odnosi na Sarajevo, tj. stvaranje "srpskog Sarajeva" od "srpskih prostora u gradu Sarajevu" realizovan, ali da je on spreman na kompromis, pošto je u njihovom interesu da se stvore "dva grada".[15618] Kasnije na toj istoj sjednici, uz napomenu da su Srbi uz upotrebu sile mogli zauzeti i veću teritoriju, optuženi je rekao "[m]ožemo da uzmemo i Sarajevo" i, nabrojavši Grbavicu, dijelove Dobrinje, Vogošću, Ilijaš i Nedžariće, prokomentarisao "[o]vo je sve naše", uz objašnjenje da on ne bi ni pristao na Owen-Stoltenbergov plan da nije siguran da će Srbi zadržati sve što je trenutno njihovo u Sarajevu.[15619] Optuženi je takođe rekao da se Sarajevo ne nalazi u muslimanskoj državi, već u srpskoj državi, "jer je sve okolo srpsko"; da bosanski Srbi neće "pustiti nijednu stopu"; i da je najrealniji ishod da se Sarajevo podijeli i da se stvore dva grada.[15620] Istakao je da je "[njima] […] Srpsko Sarajevo od neprocjenjive važnosti" i da se strana bosanskih Srba mora spremiti za rat za dobijanje Sarajeva.[15621]

4664. Isto tako, na 36. sjednici bosanske Skupštine, održanoj u decembru 1993., optuženi je rekao da je politika SDS-a da se sačuva Sarajevo, pomoću petog Strateškog cilja, kao i da je "[s]arajevsko ratište […] stvorilo državu", jer da je ono puklo, bosanski Muslimani bi izbili na Drinu i presjekli koridor.[15622]

4665. Dana 13. i 14. decembra 1993., na sastanku sa Slobodanom Miloševićem u Beogradu, optuženi je izložio Strateške ciljeve, uključujući i taj "[d]a imamo svoj deo Sarajeva"; potom je naveo da je Sarajevo prioritet i "ključ rata" i da se plaši da će "[u] Sarajevu […] pokušati da se

---

15617 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 26, 32–33.

15618 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 15.

15619 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 63.

15620 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 64–65.

15621 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 65, 116 (na toj sjednici optuženi je takođe rekao: "Sarajevo je najteži problem. Da ima vode, struje, gasa, da se ne puca.").

15622 P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 128–129.

razmahne islamska kultura."[15623] Optuženi je takođe zagovarao zauzimanje kota oko Sarajeva, uključujući Mojmilo i Žuč.[15624] Slobodan Milošević ga je reagujući na to podsjetio da je "Sarajevo pretežno politički problem."[15625] Krajišnik je podržao optuženog i govorio o Sarajevu kao o prioritetu, te je objasnio da oni crtaju mape Sarajeva.[15626] Dragomir Milošević, koji je takođe prisustvovao tom sastanku, rekao je da su potrebne svježe snage koje će "kompletnu operaciju izvesti do kraja".[15627] Optuženi je tad rekao da Sarajevo treba podijeliti da bi dio grada koji pripada bosanskim Srbima mogao da funkcioniše, dok je Krajišnik rekao da "Žuč mora[ju] završiti prije Konferencije."[15628]

4666. Dana 6. aprila 1994., Akashi se na Palama sastao s optuženim, Koljevićem i Mladićem.[15629] Optuženi je naveo da Srbi razmatraju novi pristup sarajevskom pitanju, koji podrazumijeva dva zasebna grada, a ne, kako je ranije zatraženo, podjelu sadašnjeg Sarajeva na dva dijela, pri čemu bi Srpsko Sarajevo sačinjavala satelitska srpska naselja na području Sarajeva.[15630] Isto tako, na

---

15623 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53–54. Mladić u svojoj Bilježnici na mnogo mjesta pominje sastanke s optuženim na kojima je optuženi isticao značaj Sarajeva. V. npr. P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 347 (o sastanku održanom 16. maja 1992. s predstavnicima Vlade bosanskih Srba na kojem je optuženi istakao značaj Sarajeva); P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 110 (o sastanku optuženog, Krajišnika i drugih, na kojem je optuženi rekao da Srbi neće napustiti Sarajevo); P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194, 396 (o dva sastanka, od kojih je jedan bio na Jahorini 2. juna 1993., kojem su, pored ostalih, prisustvovali Galić, Mladić, Krajišnik i optuženi, i na kojem je optuženi rekao da je sarajevsko ratište najvažnije, da se pregovorima ništa ne može postići i da se Sarajevo mora uzimati; drugi sastanak bio je sastanak Vrhovne komande od 24. oktobra 1993., na kojem je optuženi ponovo istakao značaj Sarajeva.); P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133–134 (o sastanku na Palama održanom 14. januara 1994., na kojem je optuženi naglasio da Srbi moraju poraziti Muslimane u Sarajevu).

15624 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 54

15625 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 54.

15626 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 56. Okun je u svom svjedočenju izjavio da je podjela Sarajeva vjerovatno predstavljala Strateški cilj na kojem je Krajišnik najviše insistirao. V. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4244, 4249–4251, 4275–4276, 4299–4307; P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24–25, 30. V. takođe P797 (Intervju s Momčilom Krajišnikom na TV Beograd); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6769–6772 (pod pečatom); P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 262 (o sastanku između optuženog, Krajišnika i Mladića, na kojem je Krajišnik pominjao Strateške ciljeve i podjelu Sarajeva); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 261 (o intervjuu koji je Krajišnik dao *Srpskom Oslobođenju*, u kojem je rekao da je perspektiva za Sarajevo ta da u budućnosti bude srpski grad, te da će Muslimani morati sebi da traže prijestonicu mimo Sarajeva); D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 17–19 (o sastanku Krajišnika i Izetbegovića u maju 1992., na kojem je prvopomenuti bio za privremenu podjelu Sarajeva); P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 125 (gdje je Krajišnik predložio da se pristane na dvogodišnji mandat UN-a nad Sarajevom, a zatim, kad se ostale teritorije pod srpskom kontrolom spoje, vodiće se borba da se Sarajevo povrati).

15627 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 56.

15628 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 59.

15629 D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), par. 1; Yasushi Akashi, T. 37703–37707 (24. april 2013.); Michael Rose, T. 7497 (7. oktobar 2010.).

15630 D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), par. 17. V. takođe P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 288–292 (o još jednom sastanku s Akashijem, 19. avgusta 1994., na kojem je optuženi insistirao na podjeli Sarajeva); D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), str. 9 (u kojem se izvještava o sastanku koji je optuženi imao sa,

sastanku s De Mellom uveče 7. maja 1994., optuženi je izložio svoju viziju Sarajeva, prema kojoj bi centar grada ostao muslimanski, dok bi se Srpsko Sarajevo protezalo od Ilidže do Lukavice i uključivalo aerodrom i Butmir.[15631] On je to opisao kao "[d]va grada, jedan kraj drugog, koji međusobno komuniciraju i sarađuju".[15632] Zatim, 10. maja 1994., na 40. sjednici Skupštine bosanskih Srba, rekao je: "[M]oramo očuvati taj karakter tog koridora berlinskog tipa, da bi ga natjerali da se Sarajevo definitivno podijeli i teritorije kompaktiraju, pa ćemo mu kvadratni metar brda između Vogošće i Visa uzećemo mu kvadratni kilometar na Drini."[15633]

4667. Čak i u kasnijim fazama sukoba, kad su snage ABiH u Sarajevu ojačale i bile bolje naoružane, optuženi i Mladić nisu bili spremni odustati od ideje Srpskog Sarajeva. Smith je, 9. maja 1995., izvijestio Akashija da mu je optuženi na sastanku održanom ranije tog dana na Palama jasno dao do znanja da bosanski Srbi neće odustati od Sarajeva.[15634] U julu 1995., optuženi je, na pitanje u intervjuu za *El País* kako vidi budućnost Sarajeva, rekao da će grad biti transformisan u dva susjedna grada, ako Muslimani to žele; u protivnom, biće to srpski grad, pošto su čitava teritorija oko Sarajeva i tlo na kojem se Sarajevo nalazi srpska zemlja.[15635] Zatim je rekao: "Ili ćemo pola grada pretvoriti u srpski grad ili ćemo ga imati cijelog."[15636] Isto tako, kao što je već navedeno, 2. avgusta 1995., u intervjuu za list *Srpski borac*, optuženi je govorio o strateškom značaju Sarajeva za bosanske Srbe i rekao je da će ga, ako bosanski Muslimani budu uznemiravali srpski dio Sarajeva, bosanski Srbi "cijelog uzeti".[15637] Dana 28. avgusta 1995., na 53. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je rekao:"[M]i [Srbi] Sarajevo nipošto napustiti ne možemo jer bi tada tek Muslimani imali dobru državu."[15638]

4668. Dana 29. avgusta 1995., jedan dan nakon granatiranja Markala, politička i vojna rukovodstva SRJ i RS-a sastala su se da razgovaraju o mirovnoj inicijativi; u delegaciji SRJ bio je Slobodan Milošević, dok su RS predstavljali optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević, Buha, Mladić, Tolimir i Gvero.[15639] Razgovaralo se o više pitanja i na kraju sastanka Milošević je izložio

---

između ostalih, Akashijem, 5. oktobra 1994., na kojem je optuženi opet predložio da se Sarajevo podijeli na "dva spojena grada"); Yasushi Akashi, T. 37718 (24. april 2013.).

15631 P5422 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. maj 1994.), par. 23.

15632 P5422 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. maj 1994.), par. 23.

15633 P1390 (Transkript 40. sjednice Skupštine RS-a, 10.-11. maj 1994.), str. 71.

15634 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3.

15635 P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El Paísu*, 16. juli 1995.), str. 5. V. takođe P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), *e-court* str. 17 (gdje optuženi prijeti da će Sarajevo, ukoliko Muslimani ne prihvate podjelu Sarajeva na dva grada, na kraju u cijelosti postati srpski grad).

15636 P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El Paísu*, 16. juli 1995.), str. 5.

15637 D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 2, 6.

15638 P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 26.

15639 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 1.

koje će prioritete bosanskih Srba zastupati na predstojećem sastanku s Kontakt grupom, a oni su bili: (i) što širi sjeverni koridor, posebno kod Brčkog; (ii) kompaktnost teritorije bosanskih Srba; (iii) što više gradova na teritorijama koje će biti formalno dodijeljene bosanskim Srbima; i (vi) izlaz na more.[15640] Na insistiranje optuženog, lista prioriteta je u posljednjem trenutku proširena i dodan je zahtjev bosanskih Srba za još tri područja, uključujući i "Srpsko Sarajevo", što još jednom svjedoči o značaju koji je on pridavao tom pitanju.[15641]

4669. Dana 28. novembra 1995., na sastanku VSO-a u Beogradu, Slobodan Milošević je izrazio zabrinutost povodom Mladićevog ponašanja i prisutne na sastanku izvijestio o sljedećem:

> Mladić izjavljuje pre dva dana: "Ne damo mi što pripada Srbima, Srbima pripada Sarajevo!" Molim vas, kada su Srbi u ovom veku bili većina u Sarajevu? Kada? […] Dobili su deo Sarajeva – jugoistočni deo; tražili su da ceo sarajevski distrikt bude potpuno izdvojen, a u sarajevski distrikt uključuje se i opština Pale [...] Sve smo to "izvadili"; izvadili smo Pale, pa Lukavicu, Vrace, Vojkoviće, zatim dole prema Trnovu i ostali deo – tamo gde Muslimani čine ogromnu većinu![15642]

4670. Kao što je već zaključeno u odjeljku IV.A.3.a.i.E, Strateški ciljevi, među kojima i cilj podjele Sarajeva, predstavljali su temelj za vojna dejstva VRS-a. Sarajevo se, stoga, eksplicitno pominje u šest od sedam vojnih direktiva koje su izdali Glavni štab i/ili optuženi.[15643] Već u Direktivi br. 1, koju je Glavni štab izdao 6. juna 1992., Mladić je naveo da je VRS "dobila zadatak da ofanzivnim dejstvima […] popravi operativno-taktički položaj na širem prostoru Sarajeva".[15644] On je zatim SRK-u dao zadatak da "očist[i] delove Sarajeva" i "prese[če] ga pravcem" Nedžarići–Stup–Rajlovac; također im je dao zadatak da očiste teren Mojmila, Dobrinje, Butmira i Sokolović Kolonije, kao i da deblokiraju saobraćajnice Sarajevo–Trnovo i Pale–Zlatište.[15645] Na dan kad je izdata Direktiva br. 1, optuženi se sastao s Mladićem, Koljevićem, Krajišnikom, Ostojićem i drugima na Jahorini, gdje su razgovarali o Strateškim ciljevima, i tom prilikom optuženi je iznio tvrdnje kao što su: "Mi moramo da vojnički zaštitimo svoje teritorije" i "Rađanje države i stvaranje granica ne ide bez rata".[15646] Nakon tih tvrdnji Ostojić je na mapi pokazao planirane granice države bosanskih Srba, uključujući one oko Sarajeva, rekavši da je plan za Sarajevo bio taj da se obuhvati

---

15640 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 13.

15641 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 13.

15642 P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 10–11.

15643 Za više o sedam direktiva i njihovim dopunama, v. odjeljak IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.c.iii.A: incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

15644 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 2.

15645 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 5. V. također **[REDIGOVANO]**.

15646 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 95, 97. Optuženi se i prethodnog dana, 5. juna, sastao s Mladićem, Koljevićem, Biljanom Plavšić i Krajišnikom, i tad im je dao uputstvo da "Sarajevo treba riješiti politički i *uz tiho dejstvo mic po mic*." Također im je rekao da trebaju "očistiti" Butmir, Hrasnicu, Dobrinju, Sokolović Koloniju i Hrasno. V. P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93 (naglasak dodat).

što je više moguće industrije i većina plodnog zemljišta na tom području.[15647] Optuženi se vratio na pitanje Sarajeva i rekao: "[M]ogli smo napraviti kompaktnu i rasutu podelu Sarajeva da je bilo političkim sredstvima", te dodao: "Ne mogu nam se ispuniti sve želje, moramo biti zreo narod."[15648]

4671. U Direktivi br. 3, izdatoj 3. avgusta 1992., Mladić je naveo da je cilj "čvrsto držati Sarajevo u blokadi", te je naredio SRK-u da "postepeno sužav[a] obruč oko Sarajeva".[15649] U Direktivi br. 4, od 19. novembra 1992., naredio je SRK-u da Sarajevo i Igman drži u "potpunoj blokadi" i da "ste[že] obruč".[15650] Kao što je već napomenuto,[15651] u toj istoj direktivi Mladić je također objasnio da je jedan od zadataka VRS-a stvaranje uslova za rukovodstvo bosanskih Srba da "ravnopravno sa drugim međunarodnim subjektima učestvuje" u rješavanju krize u BiH.[15652] Sarajevo i okolina predstavljali su težište i za operaciju "Lukavac 93", izloženu u Direktivi br. 5, u kojoj je Mladić dao zadatak SRK-u da mora "stvoriti uslove za ovladavanje [...] [Sarajevom]".[15653] U direktivi je objasnio da je VRS dobio zadatak da spriječi zauzimanje objekata namjenske industrije i deblokadu Sarajeva.[15654] Zatim je Vrhovna komanda izdala Direktivu br. 6, koju je optuženi potpisao u novembru 1993. i u kojoj je VRS-u naredio da stvori objektivne uslove za ostvarenje "ciljeva rata", u koje je spadalo i "oslobađanje Sarajeva", a jedinicama SRK-a da spriječe "deblokadu Sarajeva".[15655] Optuženi je potom, 12. decembra iste godine, izdao i dopunu direktive. U toj dopuni je napomenuo da predstoji nastavak razgovora u Ženevi i naredio VRS-u da zauzme Žuč i Mojmilo "radi stvaranja što povoljnije pozicije za podelu grada Sarajeva".[15656] Kao što je gore već konstatovano, o potrebi zauzimanja tih kota zatim je bilo riječi i na sastanku optuženog, Mladića, Dragomira Miloševića i Slobodana Miloševića, 13. decembra u Beogradu.[15657] Mada je težište

15647 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 99.

15648 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 104. Krajišnik se uključio u diskusiju na sastanku i, govoreći o ciljevima, objasnio da dijelovi područja Sarajeva moraju biti pod kontrolom bosanskih Srba, uključujući "Dobrinju, ako možemo da je uzmemo". V. P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 108.

15649 D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 3, 5. Naređenja iz ove direktive koja su se odnosila na Sarajevo Komanda SRK-a je sutradan prenijela jedinicama SRK-a. V. P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

15650 P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 5.

15651 V. par. 4575.

15652 P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 3.

15653 P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 5(a) (kojom je također SRK-u naređeno da zaustavi prodor ABiH "upornom i aktivnom odbranom").

15654 P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2.

15655 P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 6, 9.

15656 P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), str. 1; P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.). V. također Dragomir Milošević, T. 33092–33099 (4. februar 2013.). Međutim, više vojnika i oficira SRK-a je u svojim svjedočenjima izjavilo da nisu znali da je SRK imao za cilj podjelu Sarajeva. V. npr. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 15; Blagoje Kovačević, T. 29088–29089 (18. oktobar 2012.); D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 16.

15657 V. par. 4665.

Direktive br. 7 bilo prevashodno na drugim područjima BiH,[15658] ona je također sadržala naređenje SRK-u da, između ostalog, "odsudnom odbranom" spriječi deblokadu Sarajeva "spolja".[15659]

4672. Dokazi u ovom predmetu također sadrže mnogo primjera toga da su optuženi i Mladić, kao i Koljević, Biljana Plavšić i Krajišnik, učestvovali na više sastanaka s predstavnicima međunarodne zajednice na kojima se razgovaralo o pitanjima vezanim za Sarajevo, uključujući vojna pitanja, pitanje otvaranja snajperske i minobacačke vatre na grad, sporazume o prekidu vatre, kao i pitanja humanitarnih konvoja i humanitarnog vazdušnog mosta za grad, slobodnog kretanja UNPROFOR-a u Sarajevu i oko Sarajeva i obezbjeđivanja komunalnih usluga.[15660] Na primjer, Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da je na svim sastancima koje je imao s bosanskim Srbima u vezi sa situacijom u gradu, uvijek bio prisutan po jedan politički funkcioner, bilo optuženi, bilo Biljana Plavšić ili Koljević, uprkos činjenici da se radilo o sastancima "vojne prirode".[15661]

4673. Osim toga, od prvih dana nemira u Sarajevu i njegovoj okolini, optuženi je imao aktivnu ulogu u organizovanju stanovništva bosanskih Srba i podizanju barikada oko grada.[15662] Kako se sukob intenzivirao, on i drugi članovi političkog rukovodstva nastavili su da učestvuju u rješavanju ne samo političkih, već i vojnih i bezbjednosnih pitanja koja su se ticala Sarajeva.[15663] Neđeljko Prstojević je svjedočio o čestim sastancima s optuženim na Palama, na kojima se raspravljalo o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu, uključujući pitanja logistike i saradnje između civilnih vlasti, VRS-a i MUP-a.[15664] Na primjer, na sastanku na Palama 14. januara 1994., kojem su prisustvovali optuženi, Krajišnik, Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Mićo Stanišić, Prstojević i drugi predsjednici sarajevskih opština, kao i komandanti brigada SRK-a, optuženi je rekao da je svrha

15658 V. par. 4979–4980.

15659 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 7, 11–12.

15660 O mnogima od tih sastanaka bilo je riječi ranije u Presudi, a to su, na primjer, bili sastanci u vezi s utvrđivanjem ZPI-ja i uspostavljanjem punktova za prikupljanje naoružanja, otvaranjem i, kasnije, zatvaranjem Plavih puteva, Sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja i Sporazumom u vezi s aerodromom.

15661 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 5; Hussein Abdel-Razek, T. 5486–5487 (19. juli 2010.), T. 5650–5651 (21. juli 2010.).

15662 Čedomir Kljajić, T. 42197–42200 (30. juli 2013.); P6468 (Izvodi iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Čedomirom Kljajićem), *e-court* str. 2; P5731 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Rajka Dukića, 1. mart 1992.) (u kojem optuženi nalaže Dukiću da pripremi narod da se digne i kaže: "Večeras nek zatvore sve."); D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.); D4506 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radeta, maj 1992.).

15663 V. npr. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 117, 130–132; P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91–92; P4367 (Izvod iz kalendara sastanaka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.); Tomislav Kovač, T. 42855–42859 (4. novembar 2013.).

15664 Neđeljko Prstojević, T. 13257–13261, 13264, 13267–13268 (11. mart 2011.) (gdje svjedok govori o sastanku na Jahorini iz septembra 1992., na kojem su učestvovali optuženi, Krajišnik, Mladić, komandant SRK-a, više komandanata brigada SRK-a, kao i predstavnici lokalnih vlasti; Prstojević je također dodao da je, osim na tim sastancima, s rukovodstvom bosanskih Srba na Palama često razgovarao i telefonom); P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.) (u kojem je Galić odredio zadatke SRK-a u skladu s odlukama tog sastanka na Jahorini.).

sastanaka razgovor o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu.[15665] Na tom sastanku optuženi je prisutne izvijestio o političkim pregovorima u Ženevi, rekavši da je on Owenu ponudio "tršćanski model u Sarajevu", da "u Sarajevu Muslimani ne smiju imati ni jedan uspeh", i da Srbi moraju obezbijediti put Ilidža-Lukavica, kao i pobijediti Muslimane u Sarajevu, pošto će međunarodna zajednica prihvatiti faktičko stanje.[15666] Nakon što je više komandanata brigada SRK-a referisalo o situaciji na frontu, Mladić je rekao da Sarajevo predstavlja strateški cilj broj jedan, koji se može riješiti vojnički, a ne politički.[15667] Zatim je govorio Krajišnik, koji je insistirao na tome da Srbi moraju zadržati Sarajevo i rekao da se cijelo Sarajevo mora uzeti, jer na malom prostoru ne mogu biti dva gospodara i ono se ne može podijeliti s Muslimanima.[15668] Nakon svih tih izlaganja, optuženi se složio s Mladićem da će "Muslimani […] klonuti u Sarajevu", naložio je učesnicima sastanka da se postaraju za to da Muslimani nastave da trpe poraze i osjećaju se inferiornim, te je rekao: "Odmazda neka bude 1:1".[15669]

4674. Dakle, na osnovu gore navedenog, jasno je da su od samog početka sukoba u BiH političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, a posebno optuženi, Krajišnik, Koljević, Plavšić i Mladić, uviđali i isticali značaj Sarajeva za sukob u BiH. Grad je bio značajan ne samo zbog onoga što je predstavljao i činjenice da bez njega strana bosanskih Muslimana ne bi mogla imati funkcionalnu nezavisnu državu, već i zbog toga što je imao posebnu važnost za optuženog, koji je u njemu živio sve do početka rata i smatrao ga svojim gradom. Zbog toga su optuženi, Krajišnik, Koljević, Plavšić i Mladić, svi željeli ostvariti kontrolu nad Sarajevom ili njegovim dijelovima, i na to su mnogo polagali tokom čitavog trajanja sukoba.[15670] Osim toga, kao što će dolje u tekstu biti detaljnije objašnjeno, bili su iscrpno informisani o situaciji na terenu i postoje mišljenja da je optuženi bio bolje upućen u ono što se događa u Sarajevu nego u bilo kojem drugom dijelu BiH.[15671] Naposljetku, Vijeće smatra da je bilo opšte poznato da su optuženi, Krajišnik i Mladić bili ti kod kojih se išlo za sva pitanja vezana za Sarajevo.

15665 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133.

15666 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133–134. V. takođe D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 8 (gdje je optuženi rekao da su srpske pobjede oko Sarajeva vrlo značajne zbog toga što će stvoriti faktičko stanje na terenu koje će međunarodna zajednica morati prihvatiti). Za više o značaju koji je faktičko stanje na terenu imalo za optuženog, v. par. 2844–2845, 3090–3096.

15667 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 139–144.

15668 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 147.

15669 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148–149.

15670 Vijeće konstatuje da se taj interes realizovao i kroz preuzimanje kontrole nad više sarajevskih opština, kao što je objašnjeno u odjeljku IV.A.1.c: Područje Sarajeva.

15671 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 69, 281; P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 7.

4675. Vijeće se takođe uvjerilo da interes i angažman optuženog i drugih političkih i vojnih vođa u događajima vezanim za Sarajevo pokazuju da je kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu bila rezultat plana koji je potekao od vrha vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba i da je imala korijene u ideji o podjeli Sarajeva. Kao što je napomenuo Okun, grad se mogao podijeliti jedino "vatrenim zidom".

iv. Zaključak

4676. Na osnovu gore navedenih zaključaka o obrascu i dugotrajnosti kampanje, kontroli koju su Glavni štab i Komanda SRK-a vršili nad jedinicama SRK-a, i značaju Sarajeva za političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, kao i na osnovu relevantnih dokaza iznesenih u narednim odjeljcima koji se odnose na aktivnosti optuženog i drugih članova UZP-a vezanog za Sarajevo tokom cijelog trajanja sukoba u BiH,[15672] Vijeće konstatuje da je postojao zajednički plan koji je potekao od političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba, i koji je za prvenstveni cilj imao širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva, putem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Na osnovu dokaza koji se odnose na incidente snajperskog djelovanja i granatiranja iz Priloga Optužnici, Vijeće se takođe uvjerilo da je taj plan uključivao počinjenje djela ubistva, mučenja, terorisanja i protivpravnih napada na civile.

b. Pluralitet osoba

4677. Kao što je navedeno gore u tekstu, tužilaštvo navodi da su, pored optuženog, članovi UZP-a vezanog za Sarajevo bile i sljedeće osobe: Momčilo Krajišnik, Ratko Mladić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Stanislav Galić, Dragomir Milošević i Vojislav Šešelj.[15673] Tužilaštvo, dalje, kao druge, neimenovane, članove UZP-a vezanog za Sarajevo navodi članove rukovodstva bosanskih Srba, komandante i više oficire u jedinicama VRS-a, JNA, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti se nalazilo područje Sarajeva, kao i vođe srpskih paravojnih snaga iz Srbije ili Bosne.[15674] Međutim, u svom Završnom podnesku, tužilaštvo ne pominje Šešelja kao člana UZP-a vezanog za Sarajevo, već se umjesto toga usredsređuje na optuženog, Mladića, Galića, Dragomira Miloševića i članove Predsjedništva RS-a.[15675] Kako tvrdi tužilaštvo, iz činjenice da su ti članovi UZP-a vezanog za Sarajevo dali doprinos i sarađivali s optuženim u vođenju kampanje snajperskog djelovanja i

[15672] Vijeće se oslanjalo i na neke druge odjeljke ove Presude, prvenstveno na one u kojima je riječ o dijelovima predmeta koji se odnose na Opštine i taoce, u kojima je dalo prikaz postupaka optuženog, Mladića, Krajišnika, Koljevića i Biljane Plavšić tokom cijelog sukoba u BiH.

[15673] Optužnica, par. 16.

[15674] Alternativni navod tužilaštva glasi da neke od tih osoba nisu bile članovi UZP-a vezanog za Sarajevo, ali da su ih članovi tog UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja tog UZP-a. V. Optužnica, par. 17.

[15675] V. Završni podnesak tužilaštva, par. 604.

granatiranja s ciljem širenja terora "proizlazi da su svi oni dijelili istu namjeru kad je riječ o krivičnim djelima u osnovi".[15676]

4678. Na osnovu prethodne analize dokaza koji se odnose na Sarajevo, uključujući (i) hronologiju događaja u gradu od 1992. do 1995., (ii) karakter i ciljeve opsade Sarajeva, (iii) konkretne incidente snajperskog djelovanja i granatiranja iz Priloga Optužnici, (iv) opšte dokaze o karakteru granatiranja i snajperskog djelovanja u gradu od strane SRK-a, (v) kontrolu koju su Komanda SRK-a i Glavni štab VRS-a imali nad jedinicama SRK-a i njihovim naoružanjem, kao i (vi) značaj Sarajeva za političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je zajednički plan opisan u prethodnom odjeljku podrazumijevao učešće pluraliteta osoba. Pored toga, Vijeće smatra da je teško zamislivo da kampanja snajperskog djelovanja po civilima i granatiranja civila koju je vodio SRK – koja je trajala preko tri godine, u kojoj je učestvovalo više brigada i jedinica SRK-a i koja je iziskivala znatne vojne resurse, naoružanje i organizaciju – nije uključivala više osoba koje su djelovale i na vojnom i na političkom nivou. Vijeće se, stoga, uvjerilo da su tvorci zajedničkog plana bili iz redova kako političkog tako i vojnog rukovodstva bosanskih Srba.

4679. Prije nego što pređe na glavno pitanje u ovom predmetu, odnosno na pitanje toga da li je optuženi bio jedna od tih osoba, Vijeće će razmotriti druge imenovane članove UZP-a vezanog za Sarajevo.

i. *Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević*

4680. S obzirom na faktore izložene u prethodnim paragrafima, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da su Mladić, Galić i Dragomir Milošević bili članovi UZP-a vezanog za Sarajevo i da su dijelili namjeru provođenja gore opisanog zajedničkog plana. Kad se činjenica da je, kao što je navedeno u prethodnom paragrafu, kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja SRK-a trajala preko tri godine, da je u njoj učestvovalo više brigada i jedinica SRK-a, i da je zahtijevala znatne vojne resurse, naoružanje i organizaciju, sagleda zajedno sa zaključkom da su Glavni štab i Komanda SRK-a vršili kontrolu nad jedinicama koje su učestvovale u toj kampanji, neizbježno se dolazi do zaključka da su makar Mladić, Galić i Dragomir Milošević bili dio tog pluraliteta osoba. Jedini razumni zaključak koji se može izvesti iz dokaza o otvaranju snajperske vatre i granatiranju po civilima u Sarajevu jeste da su Mladić, Galić i Dragomir Milošević bili voljni učesnici UZP-a vezanog za Sarajevo i da su namjeravali da granatiraju i da otvaraju snajpersku vatru po civilima, dakle, da im namjera jeste bila ostvarenje gore opisanog zajedničkog plana.

[15676] Završni podnesak tužilaštva, par. 797.

4681. Pored toga, Vijeću su predočeni i dokazi koji se tiču djela i ponašanja navedene trojice, kao i njihovog stanja svijesti, uključujući činjenicu da su znali za napade na civile u gradu. Neki od tih dokaza već su obrađeni u prethodnim odjeljcima Presude,[15677] kao što su, na primjer, (i) Mladićev govor 12. maja 1992. na sjednici Skupštine bosanskih Srba, gdje je on otvoreno govorio o svojim namjerama za Sarajevo, rekavši da aždajinu glavu treba staviti u prsten i da grad treba opkoliti s 300 minobacača i artiljerijskih oruđa;[15678] (ii) njegovo učešće u nabavci i upotrebi modifikovanih avio-bombi;[15679] (iii) njegovi postupci u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, uključujući naređenja za granatiranje Baščaršije, Pofalića i Velešića, u skladu s kojima je granate trebalo razasuti po Sarajevu, iz čega se vidi da je imao namjeru da granatira civilno stanovništvo;[15680] (iv) njegove direktive u kojima je uporno naređivao stezanje blokade oko Sarajeva i zastupao ideju "uporne" ili "aktivne" odbrane, koja je, zapravo, podrazumijevala granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima, kao i pomjeranje linija fronta u Sarajevu, centimetar po centimetar;[15681] (v) provođenje tih direktiva od strane Galića i Dragomira Miloševića; i (vi) naređenja Dragomira Miloševića o upotrebi modifikovanih avio-bombi.[15682] Vijeće ovdje neće ponavljati te dokaze. U narednim paragrafima Vijeće će se, dakle, baviti samo onim dokazima koje još nije analiziralo. Ti dokazi tiču se prevashodno njihovog znanja o napadima na civile u gradu i njihovih reakcija na te napade.

4682. Na primjer, Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da su, kad bi optuženi bio odsutan,[15683] predstavnici međunarodne zajednice pitanje otvaranja snajperske vatre i granatiranja civila dosljedno pokretali s drugim članovima vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba, kao i o tome da je UNPROFOR odlazio kod odgovornih strana svaki put kada bi se dogodio bilo incident granatiranja bilo snajperski incident.[15684] U slučaju značajnih incidenata, komandant

---

15677 Pored toga, o nekim dokazima biće riječi kasnije, u odjeljcima o gdje se razmatraju učešće optuženog u UZP-u vezanom za Sarajevo i njegov doprinos tom UZP-u.

15678 V. par. 4661.

15679 V. par. 4562. V. takođe fusnota 14640 (gdje je naveden niz naređenja VRS-a u vezi s upotrebom modifikovanih avio-bombi).

15680 V. diskusiju o incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

15681 V. par. 4574, 4576.

15682 V. diskusiju o incidentu 10 iz Priloga G Optužnici.

15683 O slučajevima u kojima je optuženi bio prisutan biće riječi kasnije, u odjeljku IV.B.3.iii: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja.

15684 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 21–22, 25, 44–46; David Fraser, T. 8015–8016, 8018, 8056 (18. oktobar 2010.), T. 8106, 8110–8011 (19. oktobar 2010.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 201*;* P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 12, 20; svjedok KDZ185, T. 4231 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je štab Sektora Sarajevo imao odjeljenje zaduženo za pisanje i upućivanje protesta); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 54, 61–62; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 35, 59–60 (pod pečatom); svjedok KDZ450, T. 10548 (19. januar 2011.), T. 10659–10660, 10665 (20. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), svjedok KDZ450, T. 10673, 10693 (20. januar 2011.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31–32, 35 (pod pečatom); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 57–58, 66; Francis Roy Thomas, T.

UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo potpisao bi protest i uputio ga direktno Komandi SRK-a.[15685] Kad je granatiranje bilo posebno intenzivno, komandant Komande UNPROFOR-a za BiH usmeno bi protestovao kod Mladića, preko telefona, a potom bi Mladiću, ili političkim vođama na Palama, uputio i pismeni protest.[15686]

4683. Kad je riječ o Mladićevom ličnom znanju, Vijeću su predočeni dokazi da je general JNA Kukanjac već 9. maja 1992. izvijestio Mladića da je Sarajevo "avetinjski grad" i da ga "srpsko [...] [rukovodstvo]" tuče mjesecima iz minobacača i artiljerijom.[15687] Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je o mnogobrojnim incidentima u kojima je "više civila ubijeno artiljerijskom ili minobacačkom vatrom sa, po svemu sudeći, srpskih položaja" poveden razgovor s Mladićem i da on obično nije opovrgavao odgovornost bosanskih Srba, već je govorio da je granatiranje izvršeno u cilju "odbrane Srba" ili "kao odgovor na napade."[15688] Na primjer, 30. maja 1992., Wilson se sastao s Mladićem kako bi mu prenio apel generalnog sekretara da se granatiranje Sarajeva obustavi ili da mu se smanji intenzitet.[15689] Mladić je odgovorio da je on, kao i generalni sekretar, zabrinut za Sarajevo, ali da se na kasarnu "Maršal Tito" stalno puca i da je nužno evakuisati JNA odande.[15690] Takođe je rekao da se napadima na Sarajevo bosanski Srbi brane od napada.[15691]

4684. Dana 15. septembra 1992., Nambiar je Mladiću uputio pismo u kojem je izrazio protest zbog "nasumičnog granatiranja civilnih meta u Sarajevu" prethodnog dana, te zatražio od Mladića

---

6891–6892, 6928–6929 (16. septembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da, iako je prije prekida vatre u februaru 1994. bilo teško uputiti protest, protesti jesu upućivani, ali ih je Inđić kočio ne prosljeđujući ih i onemogućavajući da se stigne do Galića, kao i to da je u pregovorima sa "svim nivoima zaraćenih strana" "konstantna tema" bio zahtjev da se, u slučaju otvaranja vatre, vatra ograniči na borce).

15685 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 59, 95; Francis Roy Thomas, T. 6929 (16. septembar 2010.); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17 (pod pečatom).

15686 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 54; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 56 (pod pečatom).

15687 P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 268–273.

15688 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 55. V. takođe David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se na sastancima s Mladićem protestovalo zbog incidenata granatiranja i snajperskih incidenata.).

15689 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 77; John Wilson, T. 3924–3926 (21. juni 2010.); P1043 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 1; P1044 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s napadom na UN, 30. maj 1992.), par. 1; P5050 (Saopštenje za štampu UN-a, 30. maj 1992.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 34–35. Razlog za taj sastanak bila je Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti, kojom su SRJ uvedene ekonomske sankcije, kojom je od svih strana zatraženo da stvore uslove za nesmetano dopremanje humanitarne pomoći Sarajevu i drugim mjestima u BiH, i kojom je uspostavljena bezbjedna zona koja je obuhvatala Sarajevo i sarajevski aerodrom. V. John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.); P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.); P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27. V. takođe par. 332.

15690 P1043 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 2; John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.).

15691 John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 126.

da "osigura da se, ni po koju cenu, ne gađaju ciljevi koji nisu vojni" i zahtijevao od njega da stavi "svo teško naoružanje pod kontrolu UNPROFOR-a".[15692]

4685. Dana 15. novembra 1992., članovi Komande i komandanti jedinica SRK-a, predsjednici više opštinskih skupština, kao i Mladić i Tolimir, održali su Savjetovanje u kasarni u Lukavici.[15693] Na tom Savjetovanju, Galić je postavio više pitanja, uključujući slabu disciplinu i rezultate vojnika, bespotrebno trošenje municije i "[g]enocid nad drugim narodima".[15694] Marko Lugonja je izrazio zabrinutost povodom istih pitanja, navevši da izvjesni pojedinci i grupe SRK-a vjeruju da su "gospodari života i smrti" u odnosu na pripadnike drugih nacionalnih grupa i da su Ženevske konvencije i drugi relevantni instrumenti zastarjeli i izlišni.[15695] U svom odgovoru, Mladić se nije osvrnuo na ubijanje civila, već je insistirao da se ne smiju dozvoliti samovolja i nedisciplina, da se Sarajevo mora držati pod blokadom i da se iz grada mora izvući što je više moguće stanovništva.[15696]

4686. Dana 10. oktobra 1994., Gobilliard je uputio pismeni protest strani bosanskih Srba zbog granatiranja Sarajeva koje je bilo "odmazda" odnosno odgovor na napad ABiH od 5. i 6. oktobra 1994. u DMZ-u, kojom prilikom je ubijeno 17 srpskih vojnika.[15697] Kao odmazdu za to granatiranje, artiljerci ABiH otvorili su vatru na srpske civile u selu Vogovišći i ubili dvije osobe.[15698] Da bi izbjegli eskalaciju, Gobilliard i Rose su izdali zajedničku izjavu, u kojoj su uputili protest objema stranama, ali bez efekta.[15699] Istoga dana, Rose, Gobilliard i Harland sastali su se s Mladićem i Tolimirom na Jahorini.[15700] Na tom sastanku Rose je osudio snajperski incident od 8. oktobra, u kojem je žrtva bila Alma Ćutuna.[15701] Mladić je negirao da su Srbi odgovorni za taj

---

15692 P1271 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pismom upućenim Ratku Mladiću, 15. septembar 1992.), str. 2; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 22.

15693 P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.).

15694 P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 4.

15695 P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 8–9 (gdje je Lugonja rekao da bi se u cilju rješavanja tih problema trebalo izboriti za potpuno funkcionisanje odnosa subordinacije u jedinicama, vraćanje uloge komesara, kao i za jačanje i brzu primjenu represivnih mjera u odnosu na počinioce zlodjela).

15696 P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 26.

15697 **[REDIGOVANO]**.

15698 **[REDIGOVANO]**.

15699 **[REDIGOVANO]**.

15700 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 155; Michael Rose, T. 7268–7269 (5. oktobar 2010.); P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.); P1674 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 44, 68–69; **[REDIGOVANO]**.

15701 P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 69; **[REDIGOVANO]**.

incident, tvrdeći da su hici došli iz pravca "Holiday Inna" i da je taj incident skrojila ABiH.[15702] Jedan tehnički ekspert UNPROFOR-a je tad izvadio mapu i pokazao Mladiću da hici nisu mogli doći sa strane na kojoj se nalazi "Holiday Inn".[15703]

4687. Dana 5. marta 1995., Smith se sastao s Mladićem i Tolimirom, a Koljević im se pridružio pred kraj sastanka.[15704] Na tom sastanku, Smith je ispitivao Mladića o intenziviranju snajperskih napada na civile u Sarajevu.[15705] Tokom sastanka Mladić je rekao Smithu da je intenziviranje snajperskih napada VRS-a u Sarajevu odgovor na srpske gubitke u vojnim ofanzivama pokrenutim od strane vlade BiH.[15706] U sedmičnom izvještaju UNPROFOR-a o tom sastanku navodi se da "[d]onekle iznenađuje to što je Mladić izričito priznao odgovornost [VRS-a] za snajpersko djelovanje".[15707]

4688. Dana 26. juna 1995., Smith je pisao Mladiću i skrenuo mu pažnju na to da gotovo svakodnevno prima izvještaje o granatiranju naseljenih dijelova zona bezbjednosti, uključujući Sarajevo.[15708] Naveo je sljedeće: "Samo u Sarajevu je jučer uslijed snajperske vatre i granatiranja poginulo devet civila, među kojima petero djece."[15709] Smith je u tom pismu takođe napomenuo da je jasno da se napadi na civilno stanovništvo intenziviraju uprkos tome što je Janvier na to pitanje već upozorio Mladića.[15710] Smith se ne sjeća da mu je Mladić ičim dao do znanja da će se taj trend preokrenuti i da će napadi na civilno stanovništvo prestati.[15711]

4689. Dana 1. jula 1995., Nicolai je uputio pismeni protest Mladiću povodom granatiranja Sarajeva 28. i 29. juna 1995.[15712] U tom pismu, Nicolai je izrazio "vrlo oštar protest protiv nedavnog neselektivnog i namjernog granatiranja nastanjenih dijelova grada Sarajeva koje se i dalje

---

15702 P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 69; **[REDIGOVANO]**.

15703 P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; Michael Rose, T. 7268–7269 (5. oktobar 2010.).

15704 P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 1.

15705 Rupert Smith, T. 11309–11310 (8. februar 2011.); P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94–95; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.).

15706 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330 (15. mart 2011.).

15707 P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330 (15. mart 2011.).

15708 P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.); Rupert Smith, T. 11420 (9. februar 2011.).

15709 P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.); Rupert Smith, T. 11420 (9. februar 2011.).

15710 P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.).

15711 Rupert Smith, T. 11420–11421 (9. februar 2011.).

15712 P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 2; **[REDIGOVANO]**.

nastavlja i koje, nažalost, rezultuje žrtvama među nedužnim civilnim stanovništvom".[15713] Nicolai je zatim upozorio Mladića: "Na ovaj način narušavate sve međunarodne sporazume o zaštiti civila u ratu, uključujući i Ženevske konvencije, priznate od strane svih profesionalnih vojski na svijetu. Ovo vrlo ozbiljno i neoprostivo narušavanje i ubijanje civila podliježe postupku pred međunarodnim sudom."[15714] Uz to pismo Nicolai je priložio primjerak protestnog pisma koje je Meille o istim događajima uputio Dragomiru Miloševiću 30. juna 1995.[15715]

4690. Kao što je već navedeno, tokom 28. i 29. avgusta 1995., Smith i Mladić vodili su tri telefonska razgovora, u kojima je prvopomenuti izvijestio Mladića da je oko 28. avgusta 1995. granatirana pijaca Markale i rekao mu da je za to odgovorna strana bosanskih Srba, što je Mladić nastavio da negira.[15716] Pored toga, 30. avgusta 1995., oko 02:00 sati ujutro, Mladiću, optuženom i Slobodanu Miloševiću upućeni su dopisi kojima ih se obavještava da je NATO zbog napada na Markale počeo s vazdušnima napadima.[15717] U dopisu Mladiću, Janvier je napisao da su dva nezavisna tima UN-a ustanovila da su granate koje su pogodile pijacu Markale 28. avgusta 1995. došle s položaja VRS-a južno-jugoistočno od Sarajeva, da je to dovelo do vazdušnih napada, da je cilj vazdušnih napada da se spriječi dalje granatiranje Sarajeva i da će napadi prestati kad se Janvier uvjeri da je otklonjena opasnost od nastavka granatiranja od strane SRK-a.[15718]

4691. Dana 1. septembra 1995., vazdušni napadi su prestali i Janvier i Banbury su se sastali s Mladićem, Perišićem, Gverom i Tolimirom u Malom Zvorniku, kako bi razgovarali o trenutnoj situaciji; kad mu je ponovljeno da su rezultati istrage jasno pokazali da su počinioci bosanski Srbi, Mladić je odgovorio da su Markale bile "izgovor da se Muslimanima u Sarajevu omogući koridor".[15719]

15713 P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 2.

15714 P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 2.

15715 P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 3.

15716 V. par. 4295–4298.

15717 P2826 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.); D2815 (Izvještaj SRK-a, 30. avgust 1995.); činjenica o kojoj je presuđeno 2798.

15718 P2826 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 2.

15719 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 183–192; P2509 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 1. septembar 1995.); činjenica o kojoj je presuđeno 2798. Dana 4. septembra 1995., Mladić je napisao pismo Janvieru, u kojem je izrazio protest zbog vazdušnih napada NATO-a na ciljeve bosanskih Srba, negirajući odgovornost bosanskih Srba za granatiranje Markala 28. avgusta, kao i protest zbog ultimatuma da povuku teško naoružanje. V. D2310 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 4. septembar 1995.); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), str. 91–92 (gdje je svjedok izjavio da smatra da je Mladić u tom pismu bio iskren, budući da je Mladić vjerovao da za granatiranje pijace Markale nije odgovoran VRS i da su njegova pitanja i zahtjevi Janvieru razumni).

4692. Vijeću su tokom cijelog suđenja također predočavani dokazi o tome da su, osim Mladića, i komandanti SRK-a bili lično obavještavani o granatiranju i snajperskom djelovanju u gradu. Galić je bio prisutan na sarajevskom ratištu u razdoblju od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994., u neposrednoj blizini linija sukoba, te je aktivno nadgledao situaciju u gradu.[15720] Ne samo da je lično izvještavan i o snajperskom djelovanju i o granatiranju, usmjerenom na civile u Sarajevu, koje je pripisivano snagama SRK-a, već su i njegovi potčinjeni bili upoznati s tim dejstvima.[15721] Isto tako, Dragomir Milošević je redovno obilazio linije sukoba i razne jedinice SRK-a na njihovim položajima.[15722] Također je znao za tvrdnje da su snage SRK-a uzimale civile za metu.[15723]

4693. Konkretnije, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da je UNPROFOR "bezbroj puta razgovarao" s Galićem i Miloševićem o snajperskom djelovanju i molio ih da se prekine s otvaranjem snajperske vatre na civile.[15724] Na tim sastancima, UNPROFOR se koristio prikazima broja ranjenih i poginulih Muslimana i Srba kako bi im empirijskim podacima i činjenicama jasno prikazao o čemu je riječ.[15725] Fraser je napomenuo da, kad bi UNPROFOR protestovao kod Dragomira Miloševića ili Mladića zbog snajperske vatre, granatiranja ili slobode kretanja, "nije bilo neuobičajeno za obje strane da tvrde da oni nisu odgovorni […] i onda bi oni otišli i stvari bi se u većini slučajeva malo poboljšale".[15726]

4694. Galić i Milošević bi obojica također implicirali da je granatiranje Sarajeva povezano s drugim napadima od strane ABiH širom BiH.[15727] Komandanti SRK-a i komandant 1. korpusa ABiH obično su ignorisali proteste UNPROFOR-a i nisu ih uzimali za ozbiljno, a ponekad su strane slale dopise s tvrdnjom da nisu imale nikakve veze određenim događajem.[15728] Generalno, Galić je reagovao na protestna pisma jedino onda kada je mogao pružiti dokaz da vatru nije otvorila njegova vojska, a to je bilo "izuzetno rijetko".[15729]

15720 V. činjenice o kojima je presuđeno 31, 33 i 34.

15721 V. činjenice o kojima je presuđeno 38, 39 i 41.

15722 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2854.

15723 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2873.

15724 Fraser, T. 8018 (18. oktobar 2010.).

15725 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 41–42. V. također P1773 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s efikasnošću sporazuma o zabrani snajperskog djelovanja, 15. septembar 1994.); David Fraser, T 8130–8131 (19. oktobar 2010.).

15726 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 8–9, 23, 44; David Fraser, T. 8018, 8025 (18. oktobar 2010.). V. također P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35 (pod pečatom).

15727 **[REDIGOVANO]**.

15728 **[REDIGOVANO]**.

15729 **[REDIGOVANO]**. V. također P6298 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 13. februar 1993.); P6299 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 14. februar 1993.) (gdje se navodi da je UN uputio dva protestna pisma u dva zasebna slučaja granatiranja posmatračkog položaja UN-a, ali da od Galića nije dobio nikakav odgovor).

4695. Abdel-Razek se, u svojstvu komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo, više puta sastao s Galićem i Biljanom Plavšić u periodu od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. i on je u svom svjedočenju izjavio da je granatiranje civila bilo jedna od glavnih tema njihovih razgovora.[15730] Međutim, nikakvog napretka nije bilo, pošto su ili negirali odgovornost, ili to da su se incidenti granatiranja i snajperskog djelovanja uopšte dogodili; često bi postepeno priznali odgovornost, ali bi u tom slučaju tvrdili da su postupci bosanskih Srba predstavljali opravdanu odmazdu protiv ABiH.[15731] Galić je takođe nastojao stvoriti utisak da je strana bosanskih Muslimana namjerno granatirala kako bi zadobila saosjećanje svijeta i stvorila negativnu sliku o Srbima; međutim, on bi zatim, malo po malo, priznao da je granatiranje predstavljalo odmazdu strane bosanskih Srba.[15732] Galić je takođe prijetio da će nastaviti da granatira grad ukoliko strana bosanskih Muslimana nastavi s kršenjima.[15733] Abdel-Razek je smatrao da su i Galić i "srpsko civilno vodstvo" znali za snajpersko djelovanje i granatiranje usmjerene na civilno stanovništvo u Sarajevu.[15734]

4696. Poput Abdel-Razeka, i Mole je u svom svjedočenju izjavio da je, dok je on bio u Sarajevu, na njegovim sastancima s Galićem neselektivno otvaranje vatre od strane SRK-a "većinu dana bila tema [njihovih] razgovora", s tim da bi se Mole usredsredio samo na najteže incidente.[15735] Galić bi na njegove proteste obično skretao s teme i stalno odgovarao "da Muslimani napadaju određeni sektor grada".[15736] Galić je često i prijetio da će granatirati Sarajevo "ako se neka određena stvar dogodi, odnosno ne dogodi".[15737]

4697. Kad je riječ o snajperskom djelovanju, Van Baal je u svom svjedočenju izjavio da je Sektor Sarajevo UNPROFOR-a za svaki incident koji se mogao pripisati snajperistima bosanskih Srba

---

15730 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2, 12–18, 20–21, 25, 27, 33; Hussein Abdel-Razek, T. 5500 (19. juli 2010.), T. 5532–5533, 5537, 5580–5581 (20. juli 2010.).

15731 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 13, 21, 27; Hussein Abdel-Razek, T. 5673 (21. juli 2010.). Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da se on optuženom i Biljani Plavšić obratio povodom zarobljavanja tri muslimanska vozača od strane bosanskih Srba, ali da nikad nije dobio "jasne" odgovore. V. Hussein Abdel-Razek, T. 5661 (21. juli 2010.); P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 8.

15732 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21 (gdje je svjedok izjavio da je na posljednjem sastanku u kasarni u Lukavici, Galiću rekao sljedeće: "U gradu ima mnogo civilnih žrtava. Vaše je granatiranje bilo snažno, a cilj mu je bila zgrada UN-a," na što mu je Galić odgovorio, "Uradili smo to jer su njihovi minobacački projektili pali među srpske civile"; svjedok je takođe izjavio da je Galić, iako je "uvijek" negirao da Srbi granatiraju civile, na tom sastanku "bio iskreniji", rekavši da su Srbi granatirali zgradu UN-a zbog postupaka UNPROFOR-a).

15733 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15.

15734 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24–25.

15735 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 97.

15736 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 98–100, 108 (gdje je svjedok izjavio da se ne sjeća da se lokalno taktičko stanje toliko promijenilo da bi realno opravdavalo, kao primjereni odgovor, otvaranje vatre na grad iz teškog naoružanja.); P1434 (Izvještaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 15.

15737 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 92, 107; P1434 (Izvještaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 5, 7.

upućivao prigovor SRK-u.[15738] Ti prigovori bili su upućeni rukovodstvu VRS-a, uključujući Galića, Inđića i Milovanovića.[15739] Prema Van Baalovim riječima, nastojanja da se kontaktira Galić bi tek ponekad urodila plodom, a Inđić i Milovanović su odgovarali na proteste, negirajući da SRK posjeduje snajpere pod svojom kontrolom i okrivljavali su bosanske Muslimane da otvaraju vatru i gađaju svoje stanovništvo.[15740]

4698. Svjedok KDZ182 je u svom svjedočenju izjavio da su protesti zbog incidenata granatiranja i snajperskih incidenata Miloševiću upućivani kako usmeno, od strane oficira za vezu UNPROFOR-a, tako i pismeno; nekoliko sati ili dana po pismenim protestima obično bi došlo do sastanka s Milošević.[15741] Generalno uzevši, na tim sastancima Milošević bi tvrdio da je on samo odgovarao na vatru ABiH.[15742] Svjedok KDZ304 je u svom svjedočenju izjavio da protestna pisma nisu predstavljala efikasan metod za vrijeme dok je on bio u Sarajevu.[15743] **[REDIGOVANO]**, dok je razgovarati s Dragomirom Milošević bilo nemoguće, "pošto je sve moralo ići preko majora Inđića ili njegovog zamjenika."[15744]

4699. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je saslušalo svjedočenja o mnogim konkretnim sastancima na kojima su Galić i Milošević bili informisani o snajperskom djelovanju i granatiranju usmjerenim na grad, uključujući napade na civile. Na primjer, 7. oktobra 1992., Morillon se sastao s Galićem i Koljevićem.[15745] Razgovaralo se o podizanju opsade Sarajeva i Morillon je izrazio "razočaranje" zbog nedavnih artiljerijskih napada na Sarajevo.[15746] Dana 10. februara 1993., Valentin je Galiću uputio protestno pismo u vezi s otvaranjem minobacačke vatre na civile koji su prelazili preko piste aerodroma u Sarajevu od 7. do 9. februara 1993.[15747] U pismu se navodi da je dvadeset civila povrijeđeno, od kojih je troje umrlo, i dodaje se sljedeće: "Ovakve akcije protiv civilnog stanovništva kose se sa svim ljudskim moralnim normama. Strogo protestujemo protiv

15738 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 37.

15739 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 38. V. takođe John Hamill, T. 9686 (13. decembar 2010.); P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6066–6069, 6109, 6115–6116, 6129, 6120–6122, 6146–6149, 6155–6159, 6161–6165 (gdje je svjedok izjavio da bi on izvijestio oficire za vezu SRK-a, uključujući Inđića, o snajperskim incidentima i granatiranju usmjerenim na civile ili civilna područja, i dodao da je Galić razgovarao sa svojim oficirima za vezu "na način kako to čini komandant ").

15740 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 38–39.

15741 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31.

15742 **[REDIGOVANO]**; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31; **[REDIGOVANO]**. V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17; **[REDIGOVANO]**.

15743 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17–18. Prema Fraserovim riječima, usmeno izražavanje protesta odlaskom u štab SRK-a i direktan razgovor s komandantom SRK-a bili su mnogo efikasniji od pismenih protesta. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 22–23.

15744 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 20 (gdje je svjedok izjavio da je jedini sagovornik u kancelariji za vezu Komande SRK-a bio Inđić).

15745 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23.

15746 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23.

15747 P1054 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 10. februar 1993.), str. 2; **[REDIGOVANO]**.

takvog neodgovornog ponašanja vaše vojske i namjeravamo da s tim činjenicama upoznamo međunarodnu zajednicu."[15748] O ovoj temi Abdel-Razek je u svom svjedočenju rekao da je, na njegov protest zbog otvaranja snajperske vatre na civile koji su prelazili aerodrom, Galić izjavio da "da će njegova strana, ako civili budu i dalje prelazili preko aerodroma, nastaviti da puca po njima".[15749] Isto tako, na sastanku s komandantom Francuskog bataljona, Galić je rekao da će nastaviti da puca po civilima ako oni nastave da se prelaze preko aerodroma, i krivio je Francuski bataljon što im to dopušta.[15750]

4700. Dana 22. marta 1993., Valentin se sastao s Galićem kako bi od njega dobio objašnjenje za granatiranje Starog Grada prethodnog dana.[15751] Galić je negirao da su Srbi odgovorni za to granatiranje, iako su posmatrači UN-a bili sigurni da su granate ispaljene s artiljerijskih položaja bosanskih Srba.[15752] Isto tako, zbog porasta broja snajperskih incidenata u aprilu 1994., Soubirou se sastao s Galićem više puta u maju, junu i julu 1994.[15753] Jedan od tih sastanaka bio je 24. juna 1994., kojom prilikom su se Soubirou i Fraser s Galićem sastali u kasarni u Lukavici.[15754] Prema Fraserovim riječima, bio je to tipičan sastanak s Galićem, na kojem bi on najprije održao predavanje i negirao da bosanski Srbi otvaraju snajpersku vatru na civile, a zatim bi, kako bi razgovor odmicao, priznao da se nešto od toga dešava, ali bi za to okrivio drugu stranu.[15755] Ipak, Fraser je naveo da bi otvaranje snajperske vatre generalno opadalo nakon razgovora s Galićem.[15756] Negdje između 8. i 12. jula 1994., Soubirou se sastao s Galićem u cilju poboljšanja odnosa između njegove kancelarije i SRK-a.[15757] Na tom sastanku, Soubirou je objasnio da želi postići sporazum o prekidu snajperskog dejstava i zatražio od Galića da odredi jednog bosanskog Srbina koji će biti zadužen za to pitanje.[15758] **[REDIGOVANO]**, Galić nikada nije priznao da postoje snajperisti bosanski Srbi.[15759]

15748 P1054 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 10. februar 1993.), str. 2.
15749 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18.
15750 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18.
15751 P1066 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.), par. 8.
15752 P1066 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.), par. 8; **[REDIGOVANO]**.
15753 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 21–22.
15754 David Fraser, T. 8024–8025 (18. oktobar 2010.); P1785 (Izvještaj SRK-a u vezi sa sastankom generala Galića i generala Soubiroua, 24. juli 1994.).
15755 David Fraser, T. 8025 (18. oktobar 2010.).
15756 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 21.
15757 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 65.
15758 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 65.
15759 **[REDIGOVANO]**.

4701. Vijeću su također predočeni dokazi o više konkretnih pismenih protesta upućenih Dragomiru Miloševiću.[15760] Na primjer, 2. decembra 1994., Gobilliard je pismenim putem izrazio "oštar protest" Miloševiću zbog granatiranja Sarajeva tog dana.[15761] Pismo se odnosilo na lansiranje projektila AT3 na zgradu MUP-a, kino i zgradu Predsjedništva s položaja SRK-a.[15762] Dana 7. maja 1995., Gobilliard je ponovo pisao Miloševiću, protestujući zbog "pucanja [na civile] koje se nastavlja" u gradu.[15763] Gobilliard je uputio još jedno pismo 8. juna 1995.[15764] To pismo ticalo se žestokih artiljerijskih napada južno od linije sukoba.[15765] Objašnjavajući kontekst tog pisma, svjedok KDZ304 je izjavio da je ABiH izvršila napad u sektoru Jevrejskog groblja i na Debelom Brdu, i da je SRK uzvratio artiljerijskom vatrom i tenkovima, i izveo "nekoliko precizno usmjerenih protiv napada"; međutim, taj odgovor je također bio nesrazmjeran, pošto nisu uzeti u obzir moguća kolateralna šteta i uticaj na civile.[15766]

4702. Dana 30. juna 1995., Meille je uputio protest Dragomiru Miloševiću, u kojem se žalio na to da su snage SRK-a 28. i 29. juna 1995. godine "napale civilne ciljeve u gradu Sarajevu, koristeći veoma snažne bombe".[15767] Meille je oštro protestovao zbog tih bombardovanja "izvedenih po [Miloševićevoj] naredbi" i zatražio da Milošević odmah obustavi sve napade usmjerene bilo na civilno stanovništvo bilo na UNPROFOR.[15768] U pismu se navode pojedinosti o četiri različita događaja, uključujući njihov datum i vrijeme, a to su: ispaljivanje (i) "veoma snažne [modifikovane avionske] bombe" na zgradu TV-a; (ii) četiri minobacačke granate velikog kalibra na naselje Alipašino Polje; (iii) još jedne modifikovane avionske bombe na naselje Alipašino Polje; i (iv) tri minobacačke granate na stambene zgrade u centru grada.[15769] U pismu se dalje napominje da se "[o]va nepromišljena i neodgovorna eskalacija nastavila i uveče 29. juna, kada su tri [...] projektila velike [razorne moći] pogodila zgradu PTT-a, tj. štab komandanta za Sektor Sarajevo".[15770] Meille je također podsjetio Miloševića na moralnu i pravnu dužnost da se pridržava međunarodnog

---

15760 Vijeće je također formalno primilo na znanje činjenicu da je Milošević primao protestna pisma UNPROFOR-a o zločinima SRK-a. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2876.

15761 P2427 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 2. decembar 1994.), str. 3.

15762 P2427 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 2. decembar 1994.), str. 3.

15763 P2415 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 7. maj 1995.).

15764 P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 23.

15765 P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.).

15766 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 23 (gdje je svjedok dodao da je SRK često granatirao grad kako bi "uzvratio" za napade koje je izvela ABiH).

15767 P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 210; P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 3; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18–20; svjedok KDZ304, T. 10448–10452 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

15768 P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.).

15769 P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 210.

humanitarnog prava.[15771] Uprkos svim navedenim pojedinostima, Milošević nije dao nikakav odgovor na pismo.[15772] Kao što je ranije napomenuto, primjerak pisma upućen je i Mladiću, 1. jula 1995.[15773]

4703. Galić i Dragomir Milošević su i sami potvrdili da su bili izvještavani o snajperskom djelovanju i granatiranju usmjerenim na civile u Sarajevu. Na primjer, Galić je priznao da je informacije o tome da u granatiranju i snajperskoj vatri SRK-a stradaju civili dobijao od svojih pomoćnika, preko Inđića, na sastancima s predstavnicima UNPROFOR-a, kao i u pismenim protestima koji su mu stizali.[15774] Galić je u svom svjedočenju izjavio da je on proteste UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a uzimao vrlo ozbiljno.[15775] Međutim, on se nije mogao sjetiti da je ikad ijedan protest uložen zbog nekog zasebnog snajperskog incidenta, a u vezi sa svjedočenjem Abdel-Razeka o protestima povodom granatiranja UNPROFOR-a i civilnih objekata od strane SRK-a, u svjedočenju je izjavio da Abdel-Razek nije bio iskren s njim i da mu se predstavio u lažnom svjetlu.[15776] Isto tako, Milošević je priznao da je, od UNPROFOR-a i iz medija, saznao za tvrdnje o tome da vojnici bosanski Srbi pucaju iz snajpera na civile.[15777] Premda je Milošević smatrao da su mediji bili "određeni pokazatelj" i nastojao vidjeti šta je istinito i tačno u tim izvještajima, tvrdio je da su mediji pretjerivali ili dramatizovali situaciju.[15778] Milošević je naveo da je također pokušavao utvrditi jesu li informacije od UNPROFOR-a bile istinite ili nisu, te da je, ako su bile istinite, naređivao da se ta dejstva obustave.[15779]

15770 P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.).

15771 P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.).

15772 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 20.

15773 P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.)

15774 Stanislav Galić, T. 37230 (15. april 2013.), T. 37788–37792 (7. maj 2013.). Ali v. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 88, 126, 142–143 (gdje je svjedok tvrdio da nikad nije primio nijedan protest o namjernom ili neselektivnom gađanju civila, te je izjavio da, iako je dobio proteste o otvaranju snajperske vatre, nikad nije primio proteste o tome da u toj vatri stradaju civili, jer je, nakon obavljene "provjere" ustanovljeno da se protest ticao borbi i razmjene vatre iz pješadijskog naoružanja). Vijeće to svjedočenje odbacuje, pošto se ono kosi ne samo sa svjedočenjima Galića i Miloševića, već i sa svim drugim dokazima predočenim u vezi s protestima.

15775 Stanislav Galić, T. 37210–37211 (15. april 2013.).

15776 Stanislav Galić, T. 37397 (18. april 2013.), T. 37647–37648, 37652 (23. april 2013.), T. 37788–37792 (7. maj 2013.).

15777 Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.). Dragomir Milošević je u svom svjedočenju također izjavio da civili nikad nisu bili meta SRK-a i da SRK nikad nije otvarao vatru na civilna područja. V. Dragomir Milošević, T. 32582–32583 (23. januar 2013.), T. 32845–32846 (29. januar 2013.), T. 33136–33137 (4. februar 2013.). Vijeće napominje da je taj argument odbacilo u prethodnim odjeljcima Presude.

15778 Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.).

15779 Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.). V. također Ratomir Maksimović, T. 31589–31596 (17. decembar 2012.) (gdje svjedok izvještaje ABiH i medija o gađanju civila od strane SRK-a odbacuje kao propagandu).

ii. *Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić*

4704. Kao što je već rečeno, rukovodstvo bosanskih Srba, konkretno Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić, imali su vrlo definisane stavove o značaju Sarajeva za ciljeve bosanskih Srba, kao što se, na primjer, vidi iz Krajišnikovog insistiranja na preuzimanju kontrole nad cijelim Sarajevom.[15780] Takođe, Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da su oni bili upoznati sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem po civilima u gradu, što pokazuju mnogobrojni sastanci u vezi sa situacijom u Sarajevu kojima su prisustvovali, kako zajedno s optuženim, tako i bez njega.[15781] Kao što je napomenuto gore u tekstu, Abdel-Razek se mnogo puta sastao s Galićem i Biljanom Plavšić kako bi s njima razgovarao o problemu granatiranja civila.[15782] Prema njegovim riječima, Biljana Plavšić je "bila ravnodušna" na tu temu i smatrala srpsko granatiranje civilnih ciljeva opravdanom odmazdom.[15783] Na tim sastancima, ona je izražavala zabrinutost jedino za patnje bosanskih Srba.[15784] Abdel-Razek je konkretno prepričao sastanak od 10. oktobra 1992., na kojem je o granatiranju Sarajeva razgovarao s Koljevićem i Biljanom Plavšić.[15785] Koljević je rekao da su bosanski Srbi odlučili prekinuti s granatiranjem Sarajeva dva dana prije sastanka, ali da je propagandna služba radija BiH govorila da bosanski Srbi "žestoko" granatiranju zato da bi diskreditovala Srbe.[15786] Biljana Plavšić je, sa svoje strane, samo insistirala na tome da UN organizuje i omogući evakuaciju 500 bosanskih Srba iz Sarajeva.[15787]

4705. Pored mnogobrojnih sastanaka kojima su prisustvovali Koljević i Krajišnik i o kojima je bilo riječi u cijeloj ovoj Presudi, Vijeću su takođe predočeni dokazi o tome da su njih dvojica redovno prisustvovali sastancima o snajperskom djelovanju u gradu. Na primjer, na sastanku 27. juna 1994. na Palama, kojem su prisustvovali Andrejev, Rose, Banbury i Krajišnik, Rose je "energično tražio" da se potpiše sporazum o prekidu snajperskog djelovanja.[15788] Krajišnik je na to odgovorio da je situacija u Sarajevu postala vrlo delikatna zbog neprekidnog snajperskog djelovanja ABiH, kao i zbog toga znatnog poboljšanja kvaliteta života stanovnika onih područja

[15780] V. npr. par. 4659, 4665, 4673.

[15781] O sastancima kojima su prisustvovali zajedno s optuženim biće riječi kasnije. V. odjeljak IV.B.3.c: Doprinos optuženog.

[15782] V. par. 4695.

[15783] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21.

[15784] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 5.

[15785] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11–12; P1270 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s administrativnim pitanjima, 10. oktobar 1992.), par. 6.

[15786] P1270 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s administrativnim pitanjima, 10. oktobar 1992.), par. 6(G).

[15787] P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11.

[15788] P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 28–32; P2465 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.).

koja je kontrolisala bosanska Vlada, što je izazvalo ogorčenost Srba van grada.[15789] Krajišnik je zatim negirao da su bosanski Srbi koristili snajpere.[15790] Takođe je rekao da sporazum o prekidu snajperskog djelovanja nije moguć,[15791] da sporazumom problem ne bi bio riješen, ali da su bosanski Srbi vrlo zainteresovani za ukidanje snajperskog djelovanja, pošto snajpersko djelovanje može dovesti do eskalacije sukoba.[15792] Pregovori su se nastavili i, 1. avgusta 1994., De Mello se sastao s Krajišnikom i Muratovićem na sarajevskom aerodromu.[15793] Na tom sastanku, Muratović i Krajišnik su se složili da se pitanje snajperskog djelovanja "razdvoji" od pitanja zatočenika u Istočnoj Bosni i pitanja ponovnog otvaranja puteva za aerodrom.[15794] Dana 12. avgusta 1994., Rose se sastao s Koljevićem, Gverom i Tolimirom na Palama.[15795] Bosanski Srbi su na tom sastanku prihvatili predloženi tekst sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja i taj sporazum konačno je potpisan na sarajevskom aerodromu 14. avgusta 1994.[15796] Dana 14. septembra 1994., Andrejev se na sarajevskom aerodromu sastao s Muratovićem i Koljevićem.[15797] U vezi sa snajperskom vatrom, strane su sa zadovoljstvom konstatovale da je broj snajperskih incidenata opao u prethodnom periodu i složile se da ispitaju mogućnost proširenja sporazuma tako da se njime obuhvati sve oružje malog kalibra.[15798] Dakle, nakon potpisivanja Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja 14. avgusta 1994., snajperskih incidenata bilo je značajno manje.[15799] To je za Harlanda bila indikacija da je intenzitet snajperske vatre u Sarajevu "kontrolisalo i podešavalo" rukovodstvo bosanskih Srba.[15800]

4706. Vijeće je takođe zaključilo da je Krajišnik učestvovao u nabavci modifikovanih avio-bombi iz Srbije za fabriku "Pretis"; da je to bio slučaj 17. juna 1995., jedan dan nakon incidenata 14 i 15 iz

---

15789 P2465 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.), par. 7; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 30.

15790 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 31–32 (gdje je svjedok dodao da je Krajišnikovo negiranje snajperskog djelovanja bosanskih Srba predstavljalo čistu neistinu).

15791 P2465 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.), par. 7.

15792 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 31.

15793 P2124 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima sa stranama u BiH, 2. avgust 1994.), par. 7–10.

15794 P2124 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima sa stranama u BiH, 2. avgust 1994.), par. 8.

15795 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136; P1669 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem i Milanom Gverom, 13. avgust 1994.).

15796 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136, 139; P1669 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem i Milanom Gverom, 13. avgust 1994.), par. 2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 129; P861 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 40–41; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70 (pod pečatom); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 104.

15797 D1162 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. septembar 1994.); Anthony Banbury, T. 13472 (16. mart 2011.).

15798 D1162 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. septembar 1994.), par. 4(ii); Anthony Banbury, T. 13472–13473 (16. mart 2011.).

15799 V. par. 3595.

15800 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 133, 300; David Harland, T. 2096–2097 (7. maj 2010.).

Priloga G Optužnici (kao i nekoliko sedmica nakon incidenata 11, 12 i 13 iz Priloga G Optužnici), u kojima su upotrijebljene modifikovane avio-bombe.[15801] Jasno je da je njegov zadatak, kao i zadatak posebne grupe u kojoj je bio i njegov brat, bio da obezbijedi da VRS u zalihama ima dovoljan broj tog neselektivnog oružja.

iii. *Zaključak*

4707. Na osnovu svih dokaza prikazanih u ovom odjeljku i u odjeljcima koji slijede (u mjeri u kojoj se oni odnose na druge navodne članove UZP-a, a ne na optuženog), Vijeće se uvjerilo da su Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić tokom cijelog sukoba bili potpuno svjesni činjenice da su civili u Sarajevu izloženi namjernom snajperskom djelovanju i granatiranju od strane jedinica SRK-a i neselektivnim i/ili nesrazmjernim napadima.[15802] Međutim, nijedan od njih nije učinio nikakav napor da zaustavi ili spriječi tu praksu, osim kad im je to bilo u političkom interesu i/ili kad bi međunarodna zajednica na njih izvršila pritisak. Dokazi pokazuju da su oni, naprotiv, aktivno željeli i podsticali praksu snajperskog djelovanja i granatiranja kako bi postigli svoje vojne i političke ciljeve, uzvratili strani bosanskih Muslimana i koristili je za cjenjkanje s međunarodnom zajednicom. Sam Mladić je u određenom trenutku priznao da je snajpersko djelovanje bilo odgovor na napade ABiH.[15803] Isto tako, Krajišnik je lično učestvovao u nabavci modifikovanih avio-bombi.[15804] Pored toga, njihove izjave i postupci, od kojih su neki razmotreni gore u tekstu, jasno pokazuju da su oni smatrali da Sarajevo ima veliki značaj za ostvarivanje političkih ciljeva bosanskih Srba, te su svi oni radili zajedno na tome da se grad drži pod opsadom i zalagali se za njegovu podjelu pomoću gore pomenutog vatrenog zida.[15805] Iz tih razloga, Vijeće smatra da su sve te osobe namjeravale izvršenje zajedničkog plana utjelovljenog u UZP-u vezanom za Sarajevo.

4708. Vijeće takođe smatra da su Mladić, Galić i Dragomir Milošević zapravo odigrali tako suštinsku ulogu u vezi sa zajedničkim planom, da bez njih kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja od strane SRK-a ne bi mogla biti provedena i nijedan zajednički plan ne bi mogao biti realizovan.[15806] Kao što je u svom svjedočenju potvrdio svjedok KDZ182, naročito je Mladić imao ključnu ulogu u provođenju zajedničkog plana, s obzirom na to da je on bio "strateg" za

[15801] V. par. 4388.

[15802] Prilikom donošenja ovog zaključka Vijeće je takođe razmotrilo dokaze koji se tiču navedenih pojedinaca u vezi s drugim komponentama ovog predmeta.

[15803] V. par. 4880.

[15804] V. par. 4388.

[15805] V. par. 4659, 4665, 4673.

[15806] U vezi s tim, v., konkretno, odjeljke IV.B.3.c.i: Podrška optuženog Mladiću i SRK-u; IV.B.3.c.ii: Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog.

Sarajevo.[15807] Na osnovu svih dokaza u ovom predmetu, konkretno, obrasca i dugotrajnosti kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, činjenice da bi neselektivno i nesrazmjerno granatiranje grada nužno rezultiralo civilnim žrtvama, kao i na osnovu gore navedenih zaključaka o znanju i ponašanju članova UZP-a za Sarajevo, Vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak taj da su članovi UZP-a vezanog za Sarajevo – Mladić, Krajišnik, Koljević, Biljana Plavšić, Galić i Dragomir Milošević – svi dijelili namjeru da se u Sarajevu počine ubistva, protivpravni napadi i širenje terora.

4709. Iako je Šešelj u Optužnici naveden kao jedan od članova UZP-a vezanog za Sarajevo, pred Vijećem je izvedeno vrlo malo dokaza o njegovim aktivnostima u pogledu UZP-a vezanog za Sarajevo.[15808] Shodno tome, Vijeće se nije uvjerilo da je Vojislav Šešelj bio član UZP-a vezanog za Sarajevo, kao što je navelo tužilaštvo.

4710. Vijeće će sada ispitati da li je optuženi značajno doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo.

c. Doprinos optuženog

4711. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da se to na koje načine je optuženi doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo vidi iz sljedećih djela i/ili propusta optuženog: (a) nije okončao kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja iako je to mogao učiniti s obzirom na to da je imao kontrolu nad VRS-om i drugim snagama bosanskih Srba koje se učestvovale u kampanji, već je, umjesto toga, nadgledao strategiju i provođenje te kampanje;[15809] (b) podešavao je stepen nasilja i terora nad civilima prema političkim i strateškim interesima rukovodstva bosanskih Srba;[15810] (c) angažovao je Mladića, podržao Mladićevo momentalno intenziviranje kampanje i unapređivao i nagrađivao osobe koje su bile ključne za provođenje kampanje;[15811] i (d) dozvolio je da se kampanja nastavi tokom gotovo četiri godine, negirajući ili izbjegavajući da reaguje na međunarodne proteste, i ne preduzimajući bilo kakve prave mjere da se počinioci kazne.[15812] Vijeće će sad razmotriti svaki od vidova doprinosa za koje se optuženi tereti.

15807 V. par. 4748.

15808 V. npr. P2445 (Izvještaj SRT-a o posjeti Vojislava Šešelja Grbavici).

15809 Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(b), 14(d), 14(e), 14(f) i 14(h) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(1), 612(5).

15810 Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(d), 14(e) i 14(j) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(2).

15811 Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(b), 14(d) i 14(h) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(4), 612(6).

15812 Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(c), 14(d), 14(i) i 14(h) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(3), 612(5).

4712. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, u svrhu podešavanja kampanje u Sarajevu, nalagao ograničavanje humanitarne pomoći Sarajevu kako bi se, u sklopu realizacije cilja UZP-a vezanog za Sarajevo, stvorili nepodnošljivi uslovi života njegovih stanovnika, i/ili je odobravao takvo ograničavanje.[15813] Tužilaštvo u svom Završnom podnesku zatim tvrdi da su "posljedice kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja pogoršavala ograničavanja humanitarne pomoći i komunalnih usluga, zbog kojih su stanovnici bili prinuđeni da se izlažu napadima", u potrazi za gorivom ili u redovima za vodu ili hranu.[15814] Ono takođe tvrdi da o "podešavanju kampanje terora" od strane optuženog svjedoče i ograničenja koja je uvodio za humanitarnu pomoć i komunalne usluge u gradu.[15815]

4713. Međutim, Vijeće ne smatra da su ograničenja humanitarne pomoći relevantna za doprinos koji je optuženi imao u realizaciji cilja UZP-a vezanog za Sarajevo, i to iz dva razloga.

4714. Kao prvo, cilj, kako je definisan u Optužnici, nije bilo širenje terora kao takvo, već "da se pokrene i provede *kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja* usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom".[15816] Dakle, ono što je ključno za cilj naveden u Optužnici jesu djela snajperskog djelovanja i granatiranja, čiji je primarni cilj bilo širenje terora među civilnim stanovništvom. S obzirom na to, Vijeće ne smatra da ometanje humanitarne pomoći može uticati na ta djela bilo u pozitivnom bilo u negativnom smislu. Stoga ograničavanje humanitarne pomoći, čak i ako jeste vršeno u cilju stvaranja nepodnošljivih uslova života stanovništva Sarajeva, ni na koji način nije moglo doprinijeti cilju UZP-a vezanog za Sarajevo onako kako je on definisan u Optužnici.

15813 Optužnica, par. 14(j), 19.

15814 Završni podnesak tužilaštva, par. 603, 777.

15815 Završni podnesak tužilaštva, par. 622. Vijeće napominje da se prekid pružanja komunalnih usluga ne pominje kao jedan od oblika doprinosa optuženog u paragrafu 14 Optužnice. Štaviše, u vezi sa Sarajevom, komunalne usluge se u Optužnici pominju samo jednom, u paragrafu 81, gdje se kaže: "S obzirom da nije bilo plina, struje ili tekuće vode, ljudi su bili prisiljeni da izlaze iz svojih domova, čime se povećavao rizik od smrti." Ni u tom paragrafu niti u ostatku Optužnice optuženom se ne pripisuje odgovornost za prekide u pružanju komunalnih usluga u gradu niti se pobliže objašnjava na koji način je ta praksa doprinijela cilju UZP-a vezanog za Sarajevo, koji je definisan kao "kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja" čiji je prvenstveni cilj bio širenje terora. Iz tog razloga Vijeće ne smatra da je pitanje komunalnih usluga relevantno za optužbe u Optužnici i/ili za doprinos optuženog UZP-u vezanom za Sarajevo. Čak i da to nije slučaj, iz dokaza koje je Vijeće izložilo ranije u ovoj Presudi vidi se da su pružanje komunalnih usluga često prekidale i ometale i strana bosanskih Muslimana i strana bosanskih Srba. S obzirom na takvo stanje stvari, nemoguće je utvrditi u kojoj mjeri su optuženi i drugi navedeni članovi UZP-a doprinijeli prekidima pružanja komunalnih usluga Sarajevu. V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

15816 Optužnica, par. 15–19, 77 (naglasak dodat).

4715. Kao drugo, u Optužnici se navodi da je taj cilj uključivao činjenje krivičnih djela terorisanja i protivpravnih napada na civile.[15817] Kao što je ranije objašnjeno, *actus reus* tih zločina sastoji se od djela nasilja ili prijetnji nasiljem protiv civilnog stanovništva.[15818] Vijeće smatra da ograničavanje humanitarne pomoći (kao i komunalnih usluga) nije u vezi s "djelima nasilja ili prijetnjama nasiljem". Dokazi o takvim ograničenjima stoga nisu relevantni za dokazivanje doprinosa optuženog realizaciji cilja UZP-a vezanog za Sarajevo.[15819] Shodno tome, Vijeće neće razmatrati navode u paragrafu 14(j) Optužnice u mjeri u kojoj se oni tiču dijela predmeta koji se odnosi na Sarajevo.

i. *Podrška optuženog Mladiću i SRK-u*

(A) Argumenti strana

4716. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi angažovao Mladića, koji je potom, po odobrenju optuženog, svoj dolazak na sarajevsko ratište u maju 1992. obilježio time što je momentalno intenzivirao "kampanju terora".[15820] Tužilaštvo takođe navodi da je optuženi unapređivao i dijelio odlikovanja osobama koje su bile ključne za provođenje "kampanje terora" nad Sarajevom, tj. Mladiću, Galiću i Dragomiru Miloševiću, uprkos tome što je znao da učestvuju u vršenju zločina.[15821] Kako tvrdi tužilaštvo, nagrađujući i unapređujući takve pojedince, optuženi ne samo što je stvarao i održavao "kulturu nekažnjavanja", već je pokazivao i da odobrava kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja.[15822]

4717. Optuženi tvrdi da je Mladića imenovala Skupština bosanskih Srba, čime indirektno pobija tvrdnju tužilaštva da je on lično "angažovao" Mladića.[15823] Optuženi, zatim, ne odgovara direktno na optužbe da je dozvolio Mladiću da intenzivira kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerenu na grad Sarajevo; umjesto toga, on poriče da je takva kampanja ikada postojala.[15824] Optuženi dalje navodi da ne postoje dokazi da je unapređivao, nagrađivao ili dijelio odlikovanja oficirima VRS-a znajući da su oni učestvovali u zločinačkom ponašanju.[15825] On tvrdi da ih je

15817 Optužnica, par. 15, 77. Pored toga, cilj UZP-a vezanog za Sarajevo uključivao je počinjenje krivičnog djela ubistva. Kao i u slučaju terorisanja i protivpravnih napada na civile, Vijeće smatra da ne postoji veza između doprinosa optuženog ograničavanju humanitarne pomoći i *actusa reusa* tog krivičnog djela.

15818 V. par. 450, 459.

15819 Međutim, Vijeće je u ranijim odjeljcima Presude upućivalo na takve dokaze da bi opisalo situaciju koja je vladala u gradu tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica. V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

15820 Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(4), 636–642, 797.

15821 Završni podnesak tužilaštva, par. 612(6), 643, 652, 797.

15822 Završni podnesak tužilaštva, par. 643, 652.

15823 Završni podnesak odbrane, par. 1265, 1268.

15824 Završni podnesak odbrane, par. 2967–2971.

15825 Završni podnesak odbrane, par. 1335, 1338.

unapređivao na temelju prijedloga komandanata "nižih jedinica" na terenu i zato što je poštovao princip podređenosti u vojsci, što je rezultiralo time da je rijetko znao koga, zapravo, unapređuje.[15826]

(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom

4718. Kao što je već navedeno, 12. maja 1992., na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, kad je Sarajevo već bilo u okruženju raznih snaga bosanskih Srba,[15827] osnovan je VRS i Mladić je imenovan za komandanta.[15828] Vijeće je također opisalo kako je optuženi lično odabrao Mladića jer ga je zapazio po "otresitim izjavama u novinama", razmotrilo odnos između njih dvojice i o tome iznijelo svoje zaključke.[15829]

4719. Konkretno, na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, nakon što je optuženi izložio Strateške ciljeve bosanskih Srba i rekao da će borba oko Sarajeva odlučiti sudbinu BiH, Mladić je od političkog rukovodstva bosanskih Srba tražio da formuliše određeni broj realističnih i jasno definisanih strateških ciljeva za srpski narod u Bosni.[15830] Zatim je obavijestio prisutne da bosanski Muslimani u Sarajevu nemaju kuda otići pošto se grad nalazi pod blokadom, da bi onda uzviknuo da "je glava aždaje fundamentalizma ispod našeg čekića."[15831] Ispričao je kako je lično iz helikoptera vidio da srpske haubice i tenkovi oko Sarajeva nisu adekvatno raspoređeni i da nemaju odgovarajuće posade, te je upozorio poslanike riječima: "[N]e osvaja se Sarajevo pljuckanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu."[15832] Prema Mladićevim riječima, da bi se bosanski Muslimani predali bilo je potrebno oko grada postaviti 300 topova, uključujući haubice i višecijevne bacače raketa.[15833] Druge mjere koje je Mladić zagovarao na toj sjednici bile su da se stanovnicima Sarajeva uskrati pristup bolnicama u gradu i da se ometa pružanje komunalnih usluga u Sarajevu, pri čemu je za prekid pružanja komunalnih usluga trebalo okriviti muslimansku stranu.[15834] Ukazavši na činjenicu da je po njegovim naređenjima ključna oprema JNA u Hrvatskoj bila evakuisana na područja pod srpskom kontrolom ili učinjena potpuno neupotrebljivom, Mladić je Skupštinu uvjeravao da će disciplinovani oficiri Kninskog korpusa JNA promijeniti sliku Sarajeva i da, na kraju, strana bosanskih Muslimana neće imati nikakve koristi od grada, ukoliko ne

15826 Završni podnesak odbrane, par. 1335, 1338, 1340, 1342.
15827 V. par. 3556.
15828 V. par. 160, 3115.
15829 V. par. 3115–3141.
15830 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 10, 31–32.
15831 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35.
15832 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35–36, 38.
15833 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 36.
15834 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 34–35.

prihvati mir.[15835] Nakon tog njegovog govora, članovi Skupštine, među kojima je bio i optuženi, jednoglasno su izabrali Mladića za komandanta VRS-a.[15836]

4720. Čak i prije nego što su okončane te formalnosti oko osnivanja VRS-a i njegovog ličnog imenovanja, Mladić je bio angažovan na sarajevskom ratištu, najviše na evakuaciji pripadnika JNA koji nisu mogli otići iz raznih kasarni u gradu.[15837] U pregovorima koje je vodio o tim evakuacijama, Mladić je upućivao ozbiljne prijetnje gradu i njegovim stanovnicima iz kojih se vidio tvrdi stav koji je imao prema gradu. Naprimjer, dana 11. maja 1992., Mladić je jednom generalu JNA, koji nije mogao otići iz jedne kasarne u Sarajevu, rekao da, ukoliko druga strana napadne, "onda njih neće biti"; zatim je tom generalu savjetovao da protiv svega što predstavlja neposrednu opasnost po kasarnu upotrijebi artiljerijsku vatru i da ne štedi ni snage bosanskih Muslimana ni grad.[15838] Istoga dana, u razgovoru s jednim drugim oficirom JNA koji nije mogao otići, Mladić je rekao, ako treba, "za vas ću srušiti Sarajevo."[15839] Isto tako, u razgovoru s još jednim oficirom JNA, 19. maja, nakon što mu je rečeno da je jedan general ABiH, Jovo Divjak, zaprijetio da će napasti kasarnu, Mladić je odgovorio da je Divjak, ako to učini, "presudio i smrtnu kaznu prvom sebi, pa celom Sarajevu doneo."[15840] Sutradan je Mladić upozorio dva oficira JNA o mogućem napadu cisternom i rekao im, ako do tog napada dođe, "biće spaljen grad."[15841] Takođe je oficirima dao izričita uputstva da na mogući napad bosanskih Muslimana na kasarnu odgovore sto puta jačom silom.[15842] Dalje, 24. maja 1992., Mladić je rekao Tolimiru da, bude li njemu ili njegovim ljudima falila dlaka s glave, "neće biti Sarajeva!"[15843] Sutradan, Mladić je jednom neidenfitikovanom oficiru rekao da će, bude li ijedan metak ispaljen na kasarne "Jusuf Džonlić" ili "Maršal Tito", izvršiti odmazdu "prema gradu", takvu da će "[p]otres u Sarajevu [...] biti i više će na njega u jednoj sekundi pasti granata nego za sve vreme od kad se vode borbe dosad."[15844] Zatim je, takođe, rekao da mu nije namjera da "ruš[i] grad niti da nevini ljudi stradaju" i da je bolje da se

15835 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38–39.

15836 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 53–54.

15837 Mladić je u Sarajevo stigao 10. maja 1992. V. fusnota 424.

15838 P6069 (Presretnuti razgovor Milosava Gagovića, Ratka Mladića i Miloša Baroša, 11. maj 1992.), str. 1–2; Milosav Gagović, T. 31872–31873 (15. januar 2013.). V. takođe P5672 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Gagovića, 19. maj 1992.), str. 2 (gdje je optuženi tom istom generalu rekao: "Ako se prema vama opali metak, videćete šta će se opaliti prema Sarajevu.").

15839 P5693 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 11. maj 1992.), str. 1.

15840 P6070 (Presretnuti razgovor Milosava Gagovića, Jankovića i Ratka Mladića, 19. maj 1992.), str. 2–3 (Mladić je takođe dodao da su bosanski Muslimani više ugroženi, jer ih bosanski Srbi drže u okruženju); Milosav Gagović, T. 31871–31873 (15. januar 2013.). V. takođe P5670 (Presretnuti razgovor Tomčića i Ratka Mladića, 19. maj 1992.) (tokom kojeg je Mladić rekao da druga strana neće rizikovati grad zbog pripadnika JNA koji su u kasarnama).

15841 P5673 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Potpare, 20. maj 1992.).

15842 P5673 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Potpare, 20. maj 1992.), str. 4.

15843 P5657 (Presretnuti razgovor Zdravka Tolimira, Ratka Mladića i "Jerka Doke", 24. maj 1992.), str. 2.

ratuje negdje po brdima nego po Sarajevu.[15845] Kao što je već navedeno, istog dana, na sastanku s Biljanom Plavšić i Johnom Wilsonom, Mladić je zaprijetio da će "[sravniti grad sa zemljom]" ukoliko kasarne JNA ne budu evakuisane i dodao da bi međunarodna vojna intervencija samo dovela do uništenja Sarajeva.[15846]

4721. Premda su se ti razgovori s oficirima JNA odvijali u odsustvu optuženog, optuženi je, ipak, bio upućen u više drugih razgovora i sastanaka na kojima je Mladić objašnjavao svoje planove u vezi s gradom i evakuacijom pripadnika JNA.[15847] Kao što je već pomenuto, na jednom od tih sastanaka u maju 1992. na kojem su bili prisutni **[REDIGOVANO]**, Mladić, optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević, Mladić je izložio svoj plan da se izvrši artiljerijski napad širokih razmjera na cijeli grad Sarajevo.[15848] **[REDIGOVANO]**.[15849] Tokom cijelog tog sastanka, optuženi i drugi su šutjeli.[15850] **[REDIGOVANO]** do granatiranja nikad ne bi došlo da su se prisutni na sastanku, među kojima i optuženi, izjasnili protiv njega.[15851]

4722. Poslije toga, Mladić je izdao naređenja komandama brigada SRK-a da izvrše neselektivan i nesrazmjeran artiljerijski napad na Sarajevo 28. i 29. maja 1992., o čijem je karakteru detaljnije bilo riječi u jednom ranijem odjeljku Presude.[15852] Na primjer, 28. maja 1992., Mladić je lično naredio Mirku Vukašinoviću da usmjeri artiljerijsku vatru na Baščaršiju, kao i na Velešiće i Pofaliće, jer "tamo nema srpskog življa mnogo".[15853] Mladić je Vukašinoviću također naredio da otvori artiljerijsku vatru "da ne mogu da spavaju da razvučemo pamet njihovu".[15854] Sutradan je Mladić rekao Potpari da pazi da ne odgovara na provokacije i da on neće narediti granatiranje Sarajeva, osim ako bosanski Muslimani ne budu predstavljali opasnost za Potparine ljude.[15855] Kasnije tog dana, Mladić je ipak naredio Potpari da se vatra otvori na željezničku stanicu u Sarajevu, te mu

---

15844 P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1–2 (Mladić je također naglasio da su bosanski Muslimani u gradu kao u mišolovci i da im nema izlaska).

15845 P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 3. Iako je Mladić u tom razgovoru rekao da mu nije namjera da ruši grad i da bi radije ratovao u brdima nego u Sarajevu, Vijeće smatra da se iz tog i svih drugih razgovora koje je u tom razdoblju vodio jasno vidi da je on bio spreman, bude li smatrao potrebnim, izvršiti odmazdu prema cijelom gradu, odnosno razarati ga i ubijati civile.

15846 V. par. 4025.

15847 V. npr. par. 4021. **[REDIGOVANO]**.

15848 V. par. 4023.

15849 V. par. 4023.

15850 V. par. 4023.

15851 **[REDIGOVANO]**.

15852 V. par. 4024–4035.

15853 P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.), str. 3; P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.).

15854 P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.). V. također P1042 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 5.

15855 D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 8.

rekao da vatrom rastjera to oko sebe.[15856] Iz tih naređenja je jasno da Mladić nije bilo briga za civilno stanovništvo Sarajeva niti za stradanja civila do kojih će dovesti njegova naređenja da se granatira grad, uključujući Baščaršiju, Velešiće i Pofaliće.

4723. Kao što je već navedeno, 30. maja 1992., dok je bombardovanje i dalje trajalo, Morillon i Mackenzie su se sastali s optuženim i Koljevićem kako bi razgovarali o tim događajima.[15857] Na tom sastanku, optuženi je branio postupke Mladića i SRK time da je vojska zbog svog neiskustva pretjerano reagovala na napade Zelenih beretki i da Mladić nije imao sve snage pod svojom komandom.[15858] Time je optuženi pokazao da je bio svjestan da je bombardovanje grada bilo velikih razmjera i pretjerano.

4724. Ipak, uprkos činjenici da je optuženi toga bio svjestan, u noći 5. juna počeo je još jedan napad velikih razmjera na grad koji je trajao do 8. juna 1992.[15859] Njemu je tog istog dana prethodio sastanak kojem su prisustvovali Mladić, optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević i Đerić i na kojem je optuženi prisutnima rekao da se Sarajevo mora riješiti političkim putem "uz tiho dejstvo mic po mic" i rekao im da očiste Butmir, Hrasnicu, Sokolović Koloniju i Hrasno.[15860] Sutradan, dok je bombardovanje grada bilo u toku, Mladić se sastao s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom, Ostojićem i drugima na Jahorini, i tom prilikom je optuženi, govoreći o Strateškim ciljevima, prisutnima rekao sljedeće: "[M]i moramo da vojnički zaštitimo svoje teritorije." Dodao je da "rađanje države i stvaranje granica ne ide bez rata".[15861] Tog istog dana Mladić je donio Direktivu br. 1 u kojoj je naveo da je VRS "dobila zadatak da ofanzivnim dejstvima […] popravi operativno-taktički položaj na širem prostoru Sarajeva".[15862] Zatim je SRK-u dao zadatak da "očisti delove Sarajeva" i "prese[če] ga" pravcem Nedžarići-Stup-Rajlovac; takođe im je dao zadatak da očiste Mojmilo, Dobrinju, Butmir i Sokolović Koloniju, te da deblokiraju saobraćajnice Sarajevo–Trnovo i Pale–Zlatište.[15863]

4725. Dakle, nema sumnje da je na samom početku sukoba u Sarajevu optuženi u potpunosti podržavao i aktivno podsticao Mladićev agresivni vojni pristup u Sarajevu, uključujući granatiranja u periodu od 28. do 30. maja i od 5. do 8. juna 1992. **[REDIGOVANO]**, prvih mjeseci sukoba,

---

15856 P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.); P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

15857 V. par. 4037.

15858 P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.).

15859 V. par. 4039–4048.

15860 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

15861 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 95, 97.

15862 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 2.

optuženi, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić su, uglavnom zbog nepoznavanja vojnih stvari, Mladiću dali apsolutnu vlast u tom pogledu.[15864] Od juna 1992., međutim, počeli su postepeno ograničavati Mladića i, na kraju, "politička moć je bila na vrhu".[15865]

4726. **[REDIGOVANO]**.[15866] **[REDIGOVANO]**.[15867]

4727. Uprkos **[REDIGOVANO]**, za koji je optuženi dobro znao, optuženi je ipak nastavio da podržava Mladića i njegove planove za grad. Na primjer, u Direktivi br. 3, koju je Glavni štab izdao 3. avgusta 1992., Mladić je objasnio da je cilj "čvrsto držati Sarajevo u blokadi" i dao je zadak SRK-u da "postepeno sužav[a] obruč".[15868] Sutradan, 4. avgusta 1992., na sastanku optuženog, Mladića, Krajišnika i Koljevića, učesnici su prihvatili tu direktivu bez prigovora, iako je Koljević tražio da se izvede "[d]iverzantska akcija u Sarajevu" i "[z]auzimanje Sarajeva".[15869]

4728. Isto tako, na sastanku na Jahorini, 2. juna 1993., kojem su prisustvovali optuženi, Krajišnik, predsjednik Vlade Lukić, Mladić, komandanti SRK-a, uključujući Galića, kao i predsjednici sarajevskih opština,[15870] Mladić je podnio izvještaj o situaciji u zoni odgovornosti SRK-a, u kojem je izložio problem u toj zoni i neuspješne pokušaje ABiH da probije blokadu grada, a zatim je, između ostalog, predložio:

> U daljim dejstvima treba primenjivati dejstva diverzantsko-terorističkih grupa, zasedna i *prepadna dejstva*, tako da se *stalno negativno utiče na moral* muslimanskih snaga *i stanovništva*, *da imaju osećaj straha i stalne nesigurnosti od dejstva naših snaga*. Taktičkim postupcima i našim propagandnim djelovanjem potrebno je kod njih razvijati osjećaj da njihova sudbina zavisi od Vojske Republike Srpske. Kroz *neprekidnu aktivnost i borbena dejstva svih raspoloživih snaga SRK neprijatelju treba nonositi gubitke i kod njih razvijati osjećaj zavisnosti, straha i nesigurnosti*.[15871]

Na kraju tog sastanka optuženi je rekao da podržava sve što je rečeno na sastanku, da je "ranjena zver […] najopasnija", da se ništa ne može postići pregovorima s Izetbegovićem i da zato Izetbegović mora biti poražen, dok bosanski Srbi istovremeno treba da obezbijede "povoljne

---

15863 D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 5. V. takođe **[REDIGOVANO]**.

15864 **[REDIGOVANO]**.

15865 **[REDIGOVANO]**.

15866 **[REDIGOVANO]**.

15867 **[REDIGOVANO]**.

15868 D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 3, 5. Sutradan je komandant SRK-a naređenja iz te direktive koja su se odnosila na Sarajevo prenio jedinicama SRK-a. V. P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

15869 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 24.

15870 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 182–194.

15871 P2710 (Zaključci VRS-a, 31. maj 1993.), str. 3–5, 9 (naglasak dodat). Vijeće napominje da, iako na tom dokumentu nema Mladićevog potpisa, njegove rukom pisane bilješke i činjenica da je zaplijenjen u Mladićevoj kući, ukazuju na to da je on autor. V. Zahtjev tužilaštva za prihvatanje 68 dokumenata Sarajevsko-romanijskog korpusa bez posredstva svjedoka s Prilogom A, par. 5, Prilog A, str. 4–5.

međunarodne okolnosti".[15872] Nakon tih izjava, Mladić se obratio optuženom, Krajišniku i Lukiću, rekavši da će Glavni štab uzeti u obzir njihove napomene i izdati odgovarajuća naređenja.[15873] U skladu s tim, 25. juna 1993., izdata je Direktiva br. 5, u kojoj je izložena operacija "Lukavac '93" i u kojoj je Mladić SRK-u dao zadatak da "stvor[i] uslove za ovladavanje [Sarajevom]".[15874] U direktivi je objasnio da je VRS dobio zadatak da spriječi deblokadu Sarajeva i zauzimanje objekata namjenske industrije pod kontrolom SRK-a.[15875] Kao što je već navedeno, ta operacija je dovela do osvajanja Igmana i prijetnji vazdušnim napadima NATO-a strani bosanskih Srba.[15876]

4729. Godinu i po dana kasnije, 14. januara 1994., na sastanku optuženog, Mladića, Krajišnika, Miloševića, Galića, komandanata brigada SRK-a i predsjednika sarajevskih opština, optuženi je govorio o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu, kao i o pregovorima u Ženevi.[15877] Na tom sastanku, Mladić je rekao da Sarajevo treba riješiti "vojnički, ne politički".[15878] Predlagao je da se poprave "operativni položaji" SRK-a.[15879] Takođe je predlagao presijecanje tunela koji koriste bosanski Muslimani i stavio naglasak na "odgovornost i disciplin[u] u vojsci".[15880] I ovom prilikom podržavajući Mladića i njegovu odlučnost da situaciju u Sarajevu riješi vojnim a ne političkim putem, optuženi je izjavio da je Mladić "100% u pravu" i da će bosanski Muslimani "klonuti u Sarajevu".[15881] Zatim je naredio da se stvori "gotov[a] vojsk[a]" i da svi vojnici regrutovani od aprila 1992. moraju ostati u vojsci do kraja rata.[15882] Takođe je naredio da SRK-ova "[o]dmazda […] bude 1:1".[15883] Sastanak je okončao izdavanjem naređenja komandantima SRK-a da "[b]rzo postroj[e] brigade".[15884]

4730. Pored gore navedenih izričitih riječi podrške koje je optuženi izrekao u prilog Mladićevoj strategiji u Sarajevu, Vijeće je takođe uvrstilo u spis više Mladićevih dnevnika, iz kojih se vidi da je tokom sukoba održano više sastanaka kojima su prisustvovali i optuženi i Mladić, na kojima je razmatrana situacija u Sarajevu i dogovoreno šta dalje treba preduzimati. Iz njih se takođe vidi da

15872 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.
15873 P2710 (Zaključci VRS-a, 31. maj 1993.), str. 9–10.
15874 P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 5(a).
15875 P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2.
15876 V. par. 3572–3275.
15877 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133
15878 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 144.
15879 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 144.
15880 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 145.
15881 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148.
15882 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148.
15883 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148–149.
15884 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.

su njih dvojica nastavili da sarađuju tokom cijeloga rata i da su se dogovarali o koracima koje treba preduzimati u vezi s pitanjima koja se tiču Sarajeva.[15885]

4731. Osim što je podržavao Mladićeve postupke na sarajevskom ratištu, optuženi je, u skladu sa svojim ovlaštenjima da unapređuje oficire VRS-a,[15886] vanredno unaprijedio i Mladića za njegove zasluge u svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a, dodijelivši mu čin general-pukovnika.[15887] U tom trenutku Sarajevo se nalazilo pod opsadom već dvije godine i optuženom je već više puta bilo rečeno da je grad izložen neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju od strane SRK.[15888]

4732. Isto tako, optuženi je također izdavao ukaze kojima je postavljao više oficire u SRK, unapređivao ih po obavljenim zadacima i dodjeljivao odlikovanja pripadnicima ratnih jedinica SRK-a. Dana 31. avgusta 1992., optuženi je postavio Stanislava Galića za komandanta SRK-a.[15889] Dana 16. decembra 1992., nakon vrlo teškog perioda za grad Sarajevo i izrazito žestokog neselektivnog granatiranja u septembru i oktobru 1992. koje je dovelo do toga da predstavnici međunarodne zajednice upute proteste Koljeviću, Biljani Plavšić i optuženom,[15890] optuženi je upotrijebio svoje ovlaštenje da odlučuje o vanrednim unapređenjima i unaprijedio Galića u čin general-majora.[15891] Zatim, 7. avgusta 1994., tek nešto više od mjesec dana po Mladićevom unapređenju, optuženi je ponovo vanredno unaprijedio Galića, dodijelivši mu čin general-potpukovnika.[15892] Dana 12. avgusta 1994., nakon što je Mladić pokrenuo postupak za prestanak Galićeve profesionalne vojne službe, budući da je Galić navršio više od 30 godina radnog staža, Galić je, između ostalog, zatražio da optuženi ispuni svoje obećanje i dodijeli mu najveće odlikovanje u RS-u, kao i namješten stan u garnizonu Novi Sad ili Banjaluka.[15893]

4733. Optuženi je odigrao presudnu ulogu i u postavljenju i uzastopnim unapređenjima Dragomira Miloševića. Tako je optuženi, 10. jula 1993., imenovao Miloševića, koji je u to vrijeme bio načelnik Odjeljenja za operativno-nastavne poslove u Komandi Drinskog korpusa, za načelnika

---

15885 V. npr. P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 38–40, 42, 308–315; P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 42.

15886 V. par. 3427.

15887 P3046 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Ratka Mladića, 28. juni 1994.); Raynaud Theunens, T. 16863 (19. juli 2011.).

15888 V. odjeljak IV.B.3.c.iii.B: Znanje optuženog.

15889 P1200 (Ukaz predsjednika Predsjedništva RS-a u vezi sa Stanislavom Galićem, 31. avgust 1992.).

15890 V. par. 3562; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 22; Hussein Abdel-Razek, T. 5507 (19. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je uputio dopis optuženom sa zahtjevom da zaustavi granatiranje).

15891 P2650 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 16. decembar 1992.).

15892 P2649 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 7. avgust 1994.)

15893 P1206 (Zapisnik o penzionisanju Stanislava Galića, 12. avgust 1994.), str. 1. Prema dokazima predočenim Vijeću, Galić je razriješen dužnosti komandanta SRK-a zato što je pristao na ZPI-je i punktove za prikupljanje naoružanja protivno Mladićevim željama. V. fusnota 11476.

štaba i zamjenika komandanta SRK-a.[15894] Zatim, 24. marta 1994., samo mjesec i po dana nakon granatiranja Dobrinje 4. februara i Markala 5. februara, i uprkos tome što je međunarodna zajednica kod njega uložila protest povodom ta dva incidenta,[15895] optuženi je upotrijebio svoje ovlaštenje da odlučuje o vanrednim unapređenjima i Miloševića unaprijedio iz čina pukovnika u čin general-majora, a unapređenje je stupilo na snagu narednog dana.[15896] Konačno, 8. avgusta 1994., optuženi je postavio Miloševića za komandanta SRK-a, i to postavljenje je stupilo na snagu 15. avgusta 1994.[15897] U redovima VRS-a smatralo se da je Milošević čovjek optuženog.[15898]

4734. Pored dokaza o gore navedenim postavljenjima i unapređenjima, Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da je 25. juna 1995., približno dva mjeseca nakon incidenta 10 iz Priloga G Optužnici za koji je bila odgovorna Ilidžanska brigada i za koje je optuženi znao,[15899] Mladić obavijestio Komandu SRK-a da će optuženi povodom Vidovdana uručiti medalje "Petra Mrkonjića", između ostalih, pripadnicima Ilidžanske brigade i 1. romanijske pješadijske brigade.[15900]

(C) Zaključak

4735. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da je optuženi doveo i postavio Mladića za komandanta Glavnog štaba VRS-a. Prema riječima samog optuženog, na sjednici Skupštine bosanskih Srba u aprilu 1995., on se lično potrudio da dovede Mladića, nakon što je uočio Mladićeve aktivnosti u Kninu i njegove "otresite izjave". Zatim, na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba i neposredno prije nego što je postavljen za komandanta VRS-a, Mladić je slobodno formulisao svoju strategiju za Sarajevo pred optuženim i drugim članovima političkog rukovodstva bosanskih Srba i vrlo jasno rekao da će, po njegovom mišljenju, opsada i gađanje Sarajeva iz brojnog teškog naoružanja primorati bosanske Muslimane da pristanu na zahtjeve bosanskih Srba. Uprkos tome što je jasno objasnio šta će zadesiti Sarajevo, optuženi i drugi članovi rukovodstva bosanskih Srba glasali su za to da Mladić bude postavljen.

15894 P2676 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za načelnika štaba SRK-a, 10. juli 1993.); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 24.

15895 V. par. 4835–4836.

15896 P2677 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Dragomira Miloševića, 24. mart 1994.). Vijeće napominje da u prevodu na engleski jezik dokaznog predmeta P2677 piše da unapređenje stupa na snagu 25. marta 1993., ali da u originalu na b/h/s-u stoji datum 25. mart 1994.

15897 P2678 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za komandanta SRK-a, 8. avgust 1994.), str. 2.

15898 D2901 (Dopis Dragomira Miloševića Ratku Mladiću, 19. maj 1996.), str. 2.

15899 V. par. 4405.

15900 P2814 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 25. juni 1995.).

4736. Vijeće, dalje, konstatuje da je Mladić ubrzo po svom postavljenju zaista intenzivirao kampanju protiv Sarajeva svojim učešćem u granatiranju grada velikih razmjera od strane SRK-a, kao što je opisano gore u odjeljcima Presude koji se tiču incidenata 1 i 2 iz Priloga G Optužnici. Uprkos tom intenziviranju kampanje na koje su razni međunarodni posmatrači skrenuli pažnju optuženom i za koje je on indirektno priznao da za njih zna na sastanku s Morillonom i Mackenziejem 30. maja 1992., optuženi je ipak pružio punu podršku Mladiću, braneći ga pred međunarodnom zajednicom i okrivljujući drugu stranu za intenziviranje kampanje.[15901] Pored toga, optuženi je nastavio da aktivno učestvuje u Mladićevim djelima i planovima za grad i da ih odobrava, o čemu govori činjenica da je prihvatio sve vojne direktive koje je potpisao Mladić, kao i sastanak održan 2. juna na Jahorini i više drugih sastanaka na kojima su njih dvojica, zajedno s drugima, razgovarali o svojim planovima za Sarajevo. Štaviše, 28. juna 1994., kad je već uveliko bio upoznat s tim da međunarodna zajednica ne odobrava postupke SRK-a i Mladića u Sarajevu,[15902] optuženi je odlučio da upotrijebi svoje *de jure* ovlaštenje da Mladića unaprijedi u čin general-pukovnika, čime ga je, zapravo, nagradio za njegove postupke na sarajevskom ratištu. Prema tome, Vijeće nema nikakvih sumnji da je optuženi podržavao Mladića u njegovim naporima da intenzivira granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu tokom cijelog sukoba u Sarajevu i tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.

4737. Prilikom donošenja gornjih zaključaka Vijeće je bilo svjesno činjenice da su u određenim trenucima između optuženog i Mladića postojale tenzije,[15903] ali smatra da te tenzije nisu bile toliko ozbiljne i/ili velike da bi umanjile nivo podrške koju je optuženi pružao Mladićevoj politici u vezi sa Sarajevom, što jasno pokazuju gore izloženi dokazi.

4738. Vijeće dalje zaključuje da je optuženi, osim Mladića, unapređivao ili odlikovao oficire SRK-a i jedinice SRK-a za koje su međunarodni posmatrači tvrdili da su umiješani u vršenje zločina nad stanovništvom Sarajeva, čime im je izražavao svoju podršku. Kao što je navedeno gore u tekstu, optuženi je donio odluke o unapređenjima Galića i Dragomira Miloševića iako je bio redovno informisan o problemu nesrazmjernog otvaranja vatre na grad od strane jedinica SRK-a, kao što će biti opisano kasnije u ovoj Presudi.[15904] On je s Miloševićem, zapravo, bio u vrlo bliskim odnosima i oni su nastavili da podržavaju jedan drugog uprkos činjenici da je Milošević imao direktnu ulogu u, između ostalog, upotrebi modifikovanih avio-bombi u gradu.[15905] Dalje, optuženi je dodijelio odlikovanja pripadnicima Ilidžanske brigade u julu 1995., iako je bio svjestan da je

[15901] V. par. 4723.
[15902] V. odjeljak IV.B.3.c.iii: Znanje optuženog.
[15903] V. par. 3122–3141.
[15904] V. odjeljak IV.B.3.c.iii: Znanje optuženog.
[15905] V. par. 4403–4405.

Ilidžanska brigada lansirala modifikovanu avio-bombu na centar Hrasnice, što je Vijeće već konstatovalo u ovoj Presudi.[15906]

4739. Kad je riječ o tvrdnji optuženog da gotovo nikad nije znao koga unapređuje jer je samo potpisivao unapređenja na osnovu prijedloga komandanata "nižih jedinica", Vijeće ne smatra da je to bio slučaj i u pogledu Mladića, Galića i Dragomira Miloševića. Štoviše, s obzirom na njihove visoke činove i činjenicu da je optuženi bio posebno zainteresovan i uključen u sve što se ticalo Sarajeva, Vijeće ne prihvata da on nije znao za njihova unapređenja i/ili da ih je unaprijedio čisto na osnovu prijedloga komandanata na nižim nivoima. Suprotno njegovim tvrdnjama, Vijeće se uvjerilo da je optuženi, prilikom postavljanja i unapređivanja te trojice ljudi, bio potpuno svjestan njihovih imenovanja i unapređenja, te da ih je podržavao, znajući sve vrijeme da su oni imali ulogu u neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju i snajperskom djelovanju po civilnom stanovništvu u gradu. Tim postupcima on je davao do znanja da kriminalne radnje Mladića, kao i radnje komandanata SRK-a i njihovih jedinica, ne podliježu istrazi i kažnjavanju.

ii. *Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog*

(A) Argumenti strana u postupku

4740. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, kao vrhovni komandant VRS-a, nadgledao strategiju i provođenje plana putem rukovođenja i komandovanja snagama bosanskih Srba u Sarajevu.[15907] Ono tvrdi da je optuženi imao "čelnu poziciju u rukovođenju" snagama bosanskih Srba time što je bio "predsjednik SDS-a, predsjednik Predsjedništva, Predsjednik i vrhovni komandant" i da su njegovu vlast priznavali pripadnici VRS-a, uključujući Mladića, Milovanovića, Galića i Dragomira Miloševića.[15908]

4741. Optuženi sa svoje strane tvrdi da na sastancima političkog rukovodstva RS-a i komandanata SRK-a nisu vođeni nikakvi suštinski razgovori, već da su ti razgovori bili formalnog karaktera.[15909] On, dalje, tvrdi da Galić i Dragomir Milošević od Predsjedništva nisu dobijali naređenja ili uputstva namijenjena isključivo SRK-u i da su "sve informacije koje su stizale od Predsjedništva bile namijenjene cijelom VRS-u."[15910] Što se tiče Galića, optuženi tvrdi da je komunikacija između njih

15906 V. npr. par. 4413.
15907 Završni podnesak tužilaštva, par. 612(1), 614–619.
15908 Završni podnesak tužilaštva, par. 614–615, 618.
15909 Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2325.
15910 Završni podnesak odbrane, par. 2325.

bila ograničena i "praktično nepostojeća u pogledu izvođenja borbenih dejstava".[15911] Što se tiče Dragomira Miloševića, on tvrdi da ni civilne vlasti RS-a ni političke vođe SDS-a nikad nisu uticale na Miloševićevo komandovanje, jer se oni nisu uplitali u vojna pitanja.[15912] On tvrdi da je komunikacija na terenu između republičkih i vojnih vlasti bila neredovna i da sistem rukovođenja i komandovanja nije dobro funkcionisao zbog "zastarele tehničke opreme" SRK-a.[15913] Optuženi takođe tvrdi da je VRS, zbog nedovoljnog broja profesionalnih oficira u SRK-u, imao problema da ostvari efektivnu kontrolu nad njegovim jedinicama.[15914] Konačno, on tvrdi da je "u jednom periodu tokom rata" odnos između SRK-a i republičkih vlasti bio napet, što je dovelo do toga da je vojska odbijala da izvrši naređenja Vrhovne komande.[15915]

(B) SRK kao profesionalna vojska

4742. Vijeće podsjeća da je VRS, uključujući SRK, osnovan kao profesionalna vojska odlukom Skupštine bosanskih Srba i usvajanjem Zakona o odbrani i Zakona o vojsci.[15916] Vijeće takođe podsjeća na svoje ranije zaključke o tome da je optuženi učestvovao u osnivanju VRS-a.[15917]

4743. Tokom cijelog suđenja, pred Vijećem su izvođeni dokazi o tome da je SRK bio dobro organizovan i da je funkcionisao kao profesionalna vojska u sklopu strukture VRS-a, s efektivnom strukturom rukovođenja i komandovanja u svojim jedinicama na svim nivoima.[15918] Dana 19. novembra 1992., u Direktivi br. 4, Mladić je sam naveo da je SRK "u potpunosti stabilizovao rukovođenje i komandovanje u korpusu i potčinjenim jedinicama".[15919] U analizi borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a iz jula 1994., koju je pripremio načelnik artiljerije Tadija Manojlović, navodi se da je SRK, iako oslabljen odlaskom oficira u SRJ u ranim fazama rata, što se negativno odrazilo na rukovođenje i komandovanje, "postig[ao] vidne rezultate u zaštiti srpskog naroda i teritorija" i da su, uprkos raznim problemima s kojima se suočavao, kao što je manjak obučenih vojnika i oficira, "postizani vrlo dobri i odlični rezultati".[15920] Prema izvještaju VRS-a iz aprila 1993., u VRS-u je tokom protekle godine "[r]ukovođenje i komandovanje […] bilo

[15911] Završni podnesak odbrane, par. 2965.
[15912] Završni podnesak odbrane, par. 2328.
[15913] Završni podnesak odbrane, par. 2962.
[15914] Završni podnesak odbrane, par. 2329–2330.
[15915] Završni podnesak odbrane, par. 2327.
[15916] V. par. 160– 164.
[15917] V. par. 162–163, 3098.
[15918] V. činjenica o kojoj je presuđeno 37; Richard Philipps, T. 3755–3756, 3818–3819 (15. juni 2010.).
[15919] P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.).
[15920] D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 2, 9. V. takođe Richard Philipps, T. 3795–3809 (15. juni 2010.).

jedinstveno", svaki korpus je dobijao konkretne zadatke za svoju zonu odgovornosti i u predviđenom vremenu.[15921]

4744. Thomas je u svom svjedočenju izjavio da je u hijerarhiji od Mladića do komandanata brigada "postojao sistem rukovođenja i komandovanja kakav bi[...] očekivao u nekoj vojsci u sastavu NATO-a",[15922] dok je Van Baal izjavio da je do 1994. godine VRS stvorio krajnje centralizovanu strukturu rukovođenja i komandovanja.[15923] Svjedok KDZ182 je takođe smatrao da je lanac komandovanja VRS-a i SRK-a "u potpunosti funkcionisao" i da je "postojala efektivna odgovornost svakog ešalona u operativnom izvršavanju dejstava".[15924] **[REDIGOVANO]** je izjavio da je Mladić imao apsolutna ovlaštenja i potpunu kontrolu nad svim što se ticalo VRS-a, kao što su "borbe, logistika i veliki broj drugih elemenata", ali da nije učestvovao u političkim ciljevima rukovodstva bosanskih Srba.[15925]

4745. Svjedok KDZ450 je u svom svjedočenju takođe izjavio da je lanac potčinjavanja oružanih snaga u Sarajevu bio "vrlo jednostavan" – Mladić je bio "vrhovni komandant", ispod njega je bio komandant SRK-a a zatim brigade.[15926] Vojne strukture su funkcionisale na "veoma klasičan način", odnosno odgovornost je bila jasno utvrđena i bilo je "vrlo malo" prostora za ličnu inicijativu.[15927] Mnogo puta Mladić je pokazao da ima efektivnu kontrolu, na primjer, kad bi organizovao otvaranje prolaza preko linije sukoba, proveo privremene prekide vatre i direktno komandovao vojnim dejstvima.[15928] Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je Mladićeva komanda bila dalekosežna i da Mladić na sastancima s njim nikad nije negirao da kontroliše ratna

---

15921 D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 7–8. Prema Galićevim riječima, kad je on preuzeo komandu nad SRK-om u septembru 1992., što je bilo oko mjesec dana nakon Šipčićevog odlaska, na sjeverozapadnim linijama fronta vladala je nedisciplina zbog činjenice da je JNA otišla, a jedinice TO-a još uvijek nisu bile dovoljno integrisane u VRS. V. Stanislav Galić, T. 37619–37622 (23. april 2013.); D3483 (Naređenje SRK-a, 22. septembar 1992.), str. 1–3. Međutim, Vijeće podsjeća na svoj raniji zaključak da su jedinice TO-a integrisane u VRS sredinom maja 1992. V. par. 3176. Prema riječima vještaka tužilaštva Philippsa, kad je Galić preuzeo komandu nad SRK-om, došlo je do poboljšanja u obuci i organizaciji u korpusu. V. Richard Philipps, T. 3807 (15. juni 2010.); D321 (Naređenje SRK-a, 13. juli 1994.); P1616 (Naređenje SRK-a, 5. januar 1995.).

15922 P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 50 (gdje je svjedok dodao da se ne može sjetiti nijednog slučaja da komandanti brigada bosanskih Srba nisu postupili po naređenju komandanta korpusa). Thomas je takođe napomenuo da se prekid vatre u februaru 1994. bitno odrazio na grad Sarajevo i da pokazuje visok stepen rukovođenja i komandovanja u VRS-u. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 107.

15923 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 24.

15924 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 20, 53 (pod pečatom).

15925 **[REDIGOVANO]**.

15926 Svjedok KDZ450, T. 10554–10555 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

15927 Svjedok KDZ450, T. 10554 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

15928 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 73, 127 (gdje je svjedok dodao da je Mladić bio poznat po tome što je radio ono što je rekao da će uraditi i da je Wilson stoga Mladićeve prijetnje uzimao za ozbiljno.). V. takođe John Wilson, T. 4055–4056, 4085 (22. juni 2010.)

dejstva vojnih snaga u Sarajevu.[15929] Svjedok KDZ182 je smatrao da je upravo Mladić bio taj koji je imao stvarnu vlast, tako da su svi incidenti u Sarajevu zapravo bili orkestrirani, vođeni i osmišljeni od strane Mladića.[15930] Po njegovom mišljenju, Mladić je naložio komandantima SRK-a da vrše pritisak na stanovništvo i provode teror nad njim.[15931]

4746. Što se tiče komandanata SRK-a, Galić je bio vrlo popularan, uživao je veliki autoritet i bio je upućen u sve što se dešavalo u njegovoj zoni odgovornosti.[15932] Prilikom susreta s Galićem u njegovom komandnom centru, Abdel-Razek je imao priliku da vidi da se centrom rukovodi profesionalno i da među oficirima vladaju profesionalni odnosi.[15933] Iako je Mladić bio "vrhovni srpski vojni komandant", Galić je ipak imao "kontrolu nad svakodnevnim aktivnostima u Sarajevu", tako da su "paravojne grupe" na području Sarajeva bile pod njegovom kontrolom.[15934] Tucker je u svom svjedočenju izjavio da mu je iz susreta s Galićem bilo jasno da između Mladića i Galića postoji odnos "starješine i [podređenog]", pri čemu je Mladić bio najviši vojni komandant bosanskih Srba koji je sebe smatrao podređenim jedino Skupštini bosanskih Srba, dok je Galić bio disciplinovan i poslušan podređeni.[15935] Prema Moleovim riječima, Galić je bio "krajnje emocionalan", ali je svoje vojne dužnosti obavljao jako dobro i "mogao da postigne što je želio" u pogledu Sarajeva.[15936] Galić je nekoliko puta mjesečno obilazio brigade, na primjer, 3. sarajevsku brigadu i 1. romanijsku brigadu, sastajao se s komandantima i obavještavao ih o stanju na linijama fronta, a ponekad bi ih sve zajedno pozvao na referisanje.[15937] U suštini, Galić je aktivno nadgledao situaciju u Sarajevu, bio je svjestan situacije na bojištu, bio u poziciji da izdaje uputstva i

---

15929 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 126, 128. V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 114 (gdje je svjedok izjavio da je Mladić loše postupao prema generalima i da su oni bili njegovi "poslušnici").

15930 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 13; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 11, 16, 54, 65 (pod pečatom).

15931 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 22 (pod pečatom).

15932 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 34; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23–24; P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 10 (gdje je svjedok izjavio je da Galić imao efektivnu komandu i kontrolu nad SRK-om).

15933 Hussein Abdel-Razek, T. 5501 (19. juli 2010.).

15934 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 28 (gdje svjedok objašnjava da su jednom prilikom njegovo vozilo zaustavili i pretražili "pripadnici paravojnih jedinica" u civilnoj odjeći za koje je bilo jasno da su pod kontrolom vojnog starješine pod Galićevom komandom); Hussein Abdel-Razek, T. 5501 (19. juli 2010.).

15935 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 41, 55 (gdje se dodaje da su strateški planovi za sve operacije dolazili od Mladića).

15936 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 46. V. takođe P1048 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 10 (pod pečatom); svjedok KDZ185, T. 4216, 4246 (28. juni 2010.), T. 4263, 4269 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica). U unakrsnom ispitivanju, Mole je izjavio da ne misli da su optuženi ili Mladić bili direktno uključeni u dnevne događaje u Sarajevu, budući da je taj zadatak pripadao Galiću kao komandantu; međutim, za očekivati je da je Galić reagovao na politički i vojni pritisak onih iznad sebe. Richard Mole, T. 5906–5907 (18. avgust 2010.).

15937 Ratomir Maksimović, T. 31583 (17. decembar 2012.) (djelimično zatvorena sjednica); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), *e-court* str. 24–25.

zapovijesti vojsci, imao je punu kontrolu nad artiljerijskim sredstvima SRK-a i znao je za utrošak municije.[15938]

4747. SRK je nastavio da funkcioniše kao profesionalna vojska i nakon što je Dragomir Milošević došao na Galićevo mjesto kao komandant SRK-a;[15939] i on je bio cijenjen i visoko uvažavan od strane vojnika SRK-a.[15940] Poput Galića, i Milošević je redovno obilazio jedinice i linije fronta.[15941] Svako jutro imao je referisanje sa svojim načelnikom Štaba i članovima štaba korpusa na kojem bi donosio odluke i izdavao naređenja, a uveče bi mu članovi štaba korpusa podnosili izvještaje.[15942] Jednom sedmično, ili jednom u dvije sedmice, Dragomir Milošević je imao referisanja s komandantima brigada.[15943]

4748. Mada je bio podređen Mladiću, Dragomir Milošević je komandovao SRK-om i zato je, prema riječima svjedoka KDZ304, bio odgovoran za dejstva SRK-a, uključujući sve napade SRK-a na civile ili neselektivne ili nesrazmjerne napade.[15944] Prema Fraserovim riječima, iako je Mladić bio glavni i upravljao dejstvima u cijeloj BiH, uključujući Sarajevo, "u ovom malom ograđenom području koje se zvalo Sarajevo, [Dragomir] Milošević je vršio komandu".[15945] Svjedok KDZ182 je smatrao da je "Mladić [...] bio zadužen za strategiju, a Milošević za taktiku u Sarajevu", tj. da je "moć osmišljavanja" imao Mladić, a "moć sprovođenja" Dragomir Milošević time što je "punu kontrolu nad sredstvima koja su na lokalnom nivou upotrebljavana za sprovođenje akcija".[15946]

4749. U kontekstu Sarajeva bio je značajan i Inđić, "Mladićeve oči i uši", učesnik na svim bitnim sastancima održanim u Sarajevu, uvijek uz Galića i Dragomira Miloševića; dakle, premda Inđić nije donosio odluke, imao je puno uticaja.[15947] Štaviše, Dragomir Milošević nije radio ništa ako Inđić nije bio kraj njega, niti je mogao da ima ikakve strateške inicijative.[15948] Drugim riječima,

---

15938 V. činjenice o kojima je presuđeno 33, 34, 36, 38–41.

15939 U vezi s razlozima zbog kojih je Galić uklonjen, Vijeće podsjeća da je svjedok KDZ450 izjavio da je Galić razriješen dužnosti komandanta SRK-a zato što je pristao na ZPI-je i punktove za prikupljanje naoružanja, protivno Mladićevim željama. V. P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 38–39; Stanislav Galić, T. 37449 (18. april 2013.).

15940 V. činjenica o kojoj je presuđeno 2855.

15941 Stevan Veljović, T. 29261–29262 (23. oktobar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 2854.

15942 Stevan Veljović, T. 29245–29247 (23. oktobar 2012.).

15943 Stevan Veljović, T. 29248 (23. oktobar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2850.

15944 P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 6, 9; svjedok KDZ304, T. 10452 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 10514 (18. januar 2011.). U unakrsnom ispitivanju, svjedok KDZ304 je priznao da nije vidio nijedno naređenje SRK-a da treba gađati civile. V. svjedok KDZ304, T. 10514 (18. januar 2011.).

15945 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 9; David Fraser, T. 8014–8015, 8028–8029 (18. oktobar 2010.).

15946 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 12, 15–19, 48, 65 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13041–13042, 13046–13049 (9. mart 2011.); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izvještaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.).

15947 **[REDIGOVANO]**.

15948 **[REDIGOVANO]**.

Dragomir Milošević je izvršavao naređenja, ali je imao vrlo malo slobode da nezavisno djeluje, pošto je samo izvršavao ono što mu narede nadređeni.[15949]

4750. Iako je lanac komandovanja tokom sukoba, po svemu sudeći, dobro funkcionisao, Vijeću su predočeni dokazi, uglavnom od strane vojnika i oficira SRK-a, o tome da je SRK imao problema da funkcioniše kao profesionalna vojska. Na primjer, Dragan Maletić, Slavko Gengo, Blagoje Kovačević i Stojan Džino izjavili su u svojim svjedočenjima da u njihovim jedinicama nije bilo dovoljno profesionalno obučenih vojnika i starješina, što se odražavalo na strukturu rukovođenja i komandovanja, kao i na borbenu efikasnost.[15950] S druge strane, Vlade Lučić je u svom svjedočenju izjavio da nedostatak profesionalnog kadra u njegovoj jedinici, 2. brdskom bataljonu 1. romanijske pješadijske brigade, nije imao bitan uticaj na kvalitet rukovođenja, pošto je bataljon vršio dodatnu obuku komandnog kadra i uspostavio profesionalizam u komandovanju.[15951] Maletić je takođe priznao da je s vremenom nivo obučenosti i borbene obučenosti povećan zahvaljujući uspostavljanju efektivnog rukovođenja i komandovanja.[15952] To potvrđuje i gore pomenuta analiza borbene gotovosti koju je izradio Tadija Manojlović u julu 1994.[15953]

4751. Na osnovu svih gore navedenih dokaza, kao i oslanjajući se na dokaze i zaključke iz prethodnih odjeljaka ove Presude,[15954] Vijeće smatra da je, od svog osnivanja pa tokom cijelog sukoba, SRK, baš kao i VRS, funkcionisao kao profesionalna vojna sila. Bio je u potpunosti integrisan u lanac komandovanja VRS-a, imao je s Komandom SRK-a efektivnu strukturu rukovođenja i komandovanja i u potpunosti je upravljao brigadama i drugim podređenim jedinicama SRK-a. Iako Vijeće prihvata da je na početku sukoba u nekim od tih jedinica postojao manjak oficira i profesionalnih vojnika, kako je navedeno u analizi borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a iz jula 1994., dokazi pokazuju da je SRK, generalno, bio profesionalni korpus VRS-a koji je dobro funkcionisao. Galić i Dragomir Milošević su, dok su bili na dužnosti, bez sumnje vršili komandu nad jedinicama SRK-a i imali efektivnu kontrolu nad njima. Kao

---

15949 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 13; **[REDIGOVANO]**. Međutim, na sastanku s UNPROFOR-om 21. marta 1995. o tvrdnjama da SRK otvara vatru na avione koji slijeću i polijeću sa sarajevskog aerodroma, Dragomir Milošević je rekao da će se postarati za to da se SRK suzdrži od otvaranja vatre na avione. Tada je Dragomir Milošević po prvi put djelovao autoritativno na sastanku s Inđićem, i Fraser, sastavljač izvještaja, napominje da to nije bilo tipično za komandanta SRK-a. V. P2429 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. mart 1995.); **[REDIGOVANO]**.

15950 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 30; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 26; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 35; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 52–55.

15951 D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 6, 22–23 (gdje svjedok dodaje da je njegova jedinica "ponekad" imala probleme da ostvari efektivnu kontrolu nad nekim pripadnicima, ali da ti problemi nisu bili ignorisani).

15952 D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 30.

15953 D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 4–5.

15954 V. par. 3098–3099.

komandant Glavnog štaba, Mladić je bio njihov nadređeni i putem redovnog lanca komandovanja vršio je efektivnu kontrolu nad njima.

(C) Vlast optuženog nad SRK-om

4752. Kao što je navedeno ranije u tekstu ove Presude, optuženi je u svojstvu predsjednika bio i vrhovni komandant VRS-a.[15955] Kao takav, imao je najvišu *de jure* vlast u VRS-u.[15956] Pored toga, Vijeće je zaključilo da je od maja 1992. i tokom cijelog sukoba optuženi *de facto* vršio vlast nad VRS-om.[15957] Shodno tome, on je u VRS-u imao ulogu na strateškom nivou, a kad je to želio, imao je ulogu i na operativnom nivou.[15958]

4753. Vijeće je u odjeljku IV.A.3.a.iii zaključilo da je optuženi tokom cijelog sukoba zadržao ulogu Mladićevog nadređenog i vlast nad njim.[15959] Mnogi od svjedoka koji su bili u Sarajevu tokom sukoba i imali kontakt s optuženim i Mladićem, svjedočili su o tome da je optuženi, zajedno s Mladićem i preko njega, imao punu kontrolu nad SRK-om. Na primjer, Banbury je u svom svjedočenju izjavio da su optuženi i Mladić apsolutno mogli da "[podešavaju] razinu terora" u Sarajevu, pošto su mogli da zaustave granatiranje i snajpersku vatru.[15960] **[REDIGOVANO]** je imao utisak da je postojala "vrlo tijesna podređenost" koja se ispoljavala od komandanta korpusa prema vojnim komandantima višeg ranga i zatim ka političkim vođama.[15961] Kao što je već napomenuto, tokom prvih mjeseci sukoba, optuženi, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić nisu se bavili pitanjima koja su se ticala vojnih stvari, međutim, takva suzdržanost s njihove strane počela je nestajati od juna 1992., kad su sve više počeli ograničavati Mladića.[15962] Vijeće takođe podsjeća na činjenicu da je više svjedoka koji su tokom sukoba bili u Sarajevu svjedočilo o tome da su Mladić i optuženi bili složni.[15963] Zapravo, Bowen je tokom svog boravka u Sarajevu zapazio da je Mladić obično bio s optuženim.[15964]

15955 V. par. 3098.
15956 V. par. 3098.
15957 V. par. 3142–3157.
15958 V. par. 3157.
15959 V. par. 3141.
15960 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 200.
15961 **[REDIGOVANO]**.
15962 V. par. 4725. Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je prisustvovao sastanku 25. maja 1992. u vezi s otvaranjem sarajevskog aerodroma. Na tom sastanku Mladić je, u prisustvu Biljane Plavšić, izjavio da je podređen političkom rukovodstvu. V. P1040 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 7; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 74. V. takođe Bogdan Subotić, T. 40050–40051 (19. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da bi Predsjedništvo RS-a, kad je bilo potrebno, pozvalo Mladića i on bi došao i referisao Predsjedništvu).
15963 V. par. 3117–3120.
15964 P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 70, 72.

4754. Vijeću su predočeni dokazi o više konkretnih sastanaka na kojima je optuženi pokazao da rukovodi snagama u Sarajevu ili ima uticaj na njih. Na primjer, 30. maja 1992., na sastanku s optuženim, Morillon mu je ukazao na apel generalnog sekretara upućen Mladiću da "zaustavi granatiranje" u Sarajevu.[15965] Iako je napomenuo da su vojnici neiskusni i prepušteni samoorganizovanju i da ih Mladić nema sve pod svojom komandom, optuženi je ipak rekao da je on u poziciji da zaustavi granatiranje.[15966] Konačno, optuženi je obavijestio UNPROFOR da je Mladić u telefonskom razgovoru rekao da će granatiranje prestati.[15967] Istog dana, Wilson se također sastao s Mladićem kako bi mu prenio apel generalnog sekretara da prekine ili smanji intenzitet granatiranja Sarajeva.[15968] Kad je od njega zatraženo da potvrdi ponudu optuženog da se povuče sve teško naoružanje, Mladić je rekao da on za tu ponudu ne zna, ali da će ipak posavjetovati svoju vladu i pridržavati se svakog dogovora do kojeg se bude došlo, čime je u suštini potvrdio da sluša političko rukovodstvo i da mu je podređen.[15969] Iz toga je Wilson zaključio da između civilnog rukovodstva bosanskih Srba i Mladića postoje prijatni odnosi; Mladić je, na primjer, često ponavljao da je on vojnik bez političkih ambicija.[15970] Iako je bio čvrstog karaktera i bio u stanju postupati nezavisno, Mladić je, u suštini, radio ono "što su mu naređivali njegovi politički gospodari".[15971]

4755. **[REDIGOVANO]** se sjećao sastanka predstavnika UNPROFOR-a, Galića i Inđića u Lukavici 16. februara 1994., na kojem je postignut sporazum o punktovima za prikupljanje naoružanja, broju pripadnika UNMO-a i UNPROFOR-a i mjestima na kojima će oni biti raspoređeni, ali je sporazum morao biti poslat političkim vlastima radi odobrenja; to pokazuje da su se razgovori i prijedlozi do kojih se dođe s Galićem mogli samo smatrati neobavezujućim, pošto

15965 P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 1–2.

15966 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 1–3, 8; John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.). Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je nedostatak kontrole možda postojao na početku sukoba, ali da to ne objašnjava opštu strategiju opsade i granatiranja Sarajeva u to vrijeme; Wilson je smatrao da je Mladić strogo kontrolisao teško naoružanje i otvaranje vatre u Sarajevu. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 82; John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.).

15967 P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 11, 15; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80.

15968 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 77; P1043 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 1; P1044 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s napadom na UN, 30. maj 1992.), par. 1; John Wilson, T. 3924–3925 (21. juni 2010.). Povod sastanku bila je Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti. V. John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.); P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.).

15969 P1043 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 5; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 78, 127; John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.).

15970 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 127, 132, 134.

15971 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 132–133. Wilson je kao još jedan primjer naveo incident tokom pregovora o sarajevskom aerodromu, kad je optuženi odveo Mladića u susjednu prostoriju i kad je Mladić, nakon žustre rasprave, promijenio svoj stav i prihvatio prijedlog da preda aerodrom. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 134.

Galić nije mogao da se obaveže a da se ne konsultuje sa svojim nadređenim, kako vojnim, tako političkim.[15972]

4756. Van Baal je prepričao incident od 20. marta 1994., kad su vojnici Ilijaške brigade opkolili odred Kanadskog bataljona koji je zaplijenio teško naoružanje u ZPI-ju; na to je Van Baal telefonom protestovao kod optuženog.[15973] Optuženi je rekao da će izdati naređenje da se ne puca, i nekih 15 do 20 minuta kasnije vojnici VRS-a su se povukli.[15974] Istoga dana, Van Baal je saznao da su ispod oklopnih transportera Kanadskog bataljona postavljene mine i zatražio je od optuženog da se one uklone.[15975] Optuženi je uvjerio Van Baala da će se pobrinuti za to, i mine su nakon toga uklonjene.[15976] Kasnije iste večeri, Van Baal je ustanovio da su mine ponovo postavljene ispod oklopnih transportera Kanadskog bataljona.[15977] Sutradan se sastao s optuženim i Galićem i rekao im da se tamo nalaze mine, na šta se optuženi Galiću obratio riječima, "obećao si mi da će to biti urađeno prošle noći", te je naredio Galiću da ukloni mine.[15978] Galić je napustio prostoriju i odmah izvršio naređenja optuženog.[15979] Na tom istom sastanku, optuženi je takođe naredio Galiću da ukloni teško naoružanje iz ZPI-ja; Galić je to naređenje proveo, iako se nije slagao s optuženim.[15980] Van Baal je zaključio da je optuženi bio u poziciji da izdaje naređenja Galiću, da su Galićeva naređenja izvršavana putem sistema rukovođenja i komandovanja, i da je o tome odmah referisano sistemom veza SRK-a.[15981] Dakle, optuženi je imao kontrolu i bio u stanju da provede u djelo svoje političke zamisli.[15982]

15972 **[REDIGOVANO]**; P2120 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 16. februar 1994.).

15973 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 21–22.

15974 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 23–24.

15975 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 25; Adrianus van Baal, T. 8406–8407 (27. oktobar 2010.).

15976 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 26; Adrianus van Baal, T. 8406 (27. oktobar 2010.). Međutim, kad mu je Vijeće postavilo dodatna pitanja, Van Baal nije mogao potvrditi da su uputstva vojnicima SRK-a na terenu došla direktno od optuženog ili da li su došla preko posrednika. V. Adrianus van Baal, T. 8535–8536 (28. oktobar 2010.).

15977 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 27; Adrianus van Baal, T. 8406 (27. oktobar 2010.), T. 8535–8536 (28. oktobar 2010.).

15978 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 28. V. takođe Adrianus van Baal, T. 8536 (28. oktobar 2010.).

15979 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 28; Adrianus van Baal, T. 8407 (27. oktobar 2010.), T. 8535–8536 (28. oktobar 2010.). Van Baal je izjavio da bi naređenje koje bi optuženi izdao direktno Galiću bilo izvršeno u roku od 20 minuta i da bi mu Galić to lično javio, što znači da su "primjedbe i uputstva" optuženog bili neposredno izvršavani. V. Adrianus van Baal, T. 8536 (29. oktobar 2010.).

15980 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 29.

15981 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 30; Adrianus van Baal, T. 8536 (28. oktobar 2010.).

15982 P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 76 (prema Van Baalovim riječima, to se vidi iz razgovora koji je on vodio s optuženim u kojem mu je optuženi obećao da će kontaktirati generala Milovanovića i narediti prekid vatre); P1827 (Presretnuti razgovor Adrianusa van Baala i Radovana Karadžića, 31. maj 1994.), str. 2.

4757. Međutim, neki od svjedoka su napomenuli da optuženi nije uvijek imao kontrolu nad snagama u Sarajevu i da Mladić u vezi sa Sarajevom nije uvijek postupao kako mu se kaže. Naprimjer, Abdel-Razek je objasnio da je, na sastancima s njim, političko rukovodstvo bosanskih Srba bilo spremno na saradnju, ali da je bilo teškoća u provođenju odluka na terenu, zbog problema u lancu komandovanja i činjenice da dobre namjere političkog rukovodstva nisu stizale do vojnika.[15983] Kasnije je naveo da su u okolnostima građanskog rata koji se vodio "civili bili naoružani i oružjem i snažnim emocijama", tako da "centralna komanda nije imala punu kontrolu, a rukovodstvo i viša komanda i podređeni na terenu nisu bili u potpunosti međusobno koordinisani".[15984] Isto tako, Momir Bulatović je govorio o sastanku Savjeta za koordinaciju državne politike SRJ, koji je održan 18. avgusta 1992. u Beogradu, i na kojem se razmatrala situacija u Sarajevu.[15985] Milan Panić, premijer SRJ, rekao je sljedeće: "U stvari, problem je rat – ovi pucaju. Juče nam je rekao [optuženi] da ne komanduje topovima; oni to urade sami".[15986] Takođe na tom sastanku, načelnik Generalštaba VJ je rekao: "Kad je [optuženi] bio pre neki dan na razgovorima, vi ste čuli da nema kontrolu nad pojedincima koji to čine, ali da zna da to čine. Oni bace jednu granatu na Sarajevo i kao da su bacili hiljadu granata. Napiju se neki i kažu, 'da bacimo jednu'. To je velika šteta za nas."[15987] Bulatović je takođe bio mišljenja da rukovodstvo bosanskih Srba nema "potpunu kontrolu nad komandom" i da je "nekako odvojen[o] od štaba koji [u Sarajevu] deluje i radi."[15988] Bulatović je u svom svjedočenju izjavio da je političko rukovodstvo SRJ mnogo puta savjetovalo optuženog o štetnom uticaju koji je granatiranje Sarajeva imalo na političku poziciju bosanskih Srba, s čime bi se optuženi složio, međutim, nije bio u stanju da riješi problem.[15989] Po Bulatovićevom mišljenju, postojao je manjak kontrole optuženog nad VRS-om.[15990]

15983 Hussein Abdel-Razek, T. 5529–5531, 5534, 5585–5587, 5597 (20. juli 2010.), T. 5611, 5615–5616, 5618–5620, 5623–5624, 5640, 5676 (21. juli 2010.).

15984 Hussein Abdel-Razek, T. 5676–5677 (21. juli 2010.). Vijeće smatra da ovaj dio Abdel-Razekovog svjedočenja datog u unakrsnom ispitivanju nije u saglasnosti s velikim dijelom njegovog svjedočenja datog u glavnom ispitivanju, posebno svjedočenje o tome da su sastanci s vođama bosanskih Srba išli teško i da su, na obje strane, "vođe imale kooperativan nastup, ali da su u praksi postupale drugačije i na razne načine nisu sarađivale". V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 7, 18, 22.

15985 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 25; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 89.

15986 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 25; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 10–11; Momir Bulatović, T. 34525–34526 (28. februar 2013.).

15987 D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 89.

15988 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 26; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 89; Momir Bulatović, T. 34560–34561 (1. mart 2013.).

15989 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30; D3055 (Bilješke sa 16. sjednice VSO-a SRJ, 9. decembar), str. 24–25 (gdje je, u vezi s događajima u Sarajevu, Dobrica Ćosić, predsjednik SRJ, prokomentarisao: "Koliko smo puta [optuženog] savetovali za Sarajevo?").

15990 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30.

4758. Što se tiče odnosa optuženog i Mladića, Abdel-Razek je smatrao da je Mladić bio "jedan od šačice ljudi koji su mogli parirati Karadžićevom [negiranju i uticaju]" i da je on bio jedini koji je mogao da "odbije ili prihvati svaki Karadžićev prijedlog".[15991] Tucker je u svom svjedočenju izjavio da su on, Morillon i osoblje UNPROFOR-a stekli utisak da je, u većini slučajeva, Mladić postupao po uputstvima koja su optuženi i Skupština bosanskih Srba davali njemu i VRS-u.[15992] Međutim, ako je Mladić smatrao da mu je naređeno nešto što bi moglo "ugroziti" bosanske Srbe, on ne bi uvijek postupio po naređenju.[15993] Tucker je takođe rekao da je optuženi često davao obećanja, ali da je ipak morao razgovarati s vojskom da bi se ona i ostvarila, pošto optuženi nije bio upoznat s pojedinostima onoga što se događalo u vojci.[15994] Na osnovu svojih zapažanja u ono vrijeme, Tucker je smatrao da se Mladić "[pretvarao da se pokorava Karadžiću]" i da su optuženi i Koljević imali ograničenu moć da "stvarno utiču na vojno-taktička događanja i o njima donose odluke"[15995] Međutim, nakon što mu je pokazano više naređenja i dokumenata VRS-a iz kojih se vidjelo učešće optuženog u vojnim stvarima, Tucker je izjavio da je učešće optuženog u vojnom planiranju i koordinaciji bilo znatno veće nego što su bilo on, bilo Morillon, mislili u ono vrijeme.[15996] Tucker je takođe objasnio da je optuženi bio mnogo bolje upućen u vojne pojedinosti koje su se ticale Sarajeva, nego u one koje su se ticale drugih dijelova BiH.[15997]

4759. Tucker je dao dva konkretna primjera u kojima je Mladić, po svemu sudeći, postupao samostalno u odnosu na optuženog. Prvi primjer je koordinisani vojni napad na Sarajevo od strane SRK-a,[15998] koji je izveden 31. oktobra 1992., dok se optuženi nalazio na mirovnim pregovorima u Ženevi, napad koji je iznenadio stranu bosanskih Muslimana; po Tuckerovom mišljenju, taj napad je predstavljao Mladićevu vojnu inicijativu i nije bila slučajnost što se dogodio u odsustvu optuženog.[15999] Morillon je smatrao da nije vjerovatno da je optuženi odobrio vojni napad dok se nalazio u Ženevi.[16000] Tucker je smatrao da je taj napad bio poruka od strane Mladića, a moguće i

---

15991 P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 12. V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 115 (gdje je svjedok izjavio da je Mladić omalovažavao optuženog i druge članove Vlade RS-a).

15992 Pyers Tucker, T. 23225–23226 (18. januar 2012.).

15993 Pyers Tucker, T. 23226 (18. januar 2012.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 277.

15994 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 278, 280.

15995 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 277–285; Pyers Tucker, T. 23224–23226 (18. januar 2012.).

15996 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 285; P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.); P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.); P4248 (Plan izvođenja vojnopolitičkog savjetovanja u Drinskom korpusu, 23. novembar 1992.); P2085 (Naređenje Drinskog korpusa, 24. novembar 1992.); P4924 (Dopuna Direktive br. 4, 25. novembar 1992.).

15997 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 69, 281; P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 7.

15998 V. par. 3562.

15999 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 37, 47.

16000 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 48.

"tvrde linije u civilnom rukovodstvu (npr. Krajišnika)" da međunarodna zajednica nema stvarnu moć da utiče na događaje u BiH.[16001]

4760. Drugi primjer je sastanak u Lukavici od 15. novembra 1992. kojem su prisustvovali Morillon i Mladić, na kojem je Mladić nastupao tako kao da jedino on može da donosi i provodi odluke i "[gotovo nije ni pokušavao da sakrije činjenicu da se na teritoriji koju kontrolišu bosanski Srbi ništa ne može i neće dogoditi] bez njegovog izričitog odobrenja"; prema Tuckerovim riječima, bilo je "vrlo očigledno da on donosi sve važne [praktične vojne] odluke".[16002] Tucker je takođe uočio nedosljednosti u Mladićevom stavu, npr. da je Mladić na jednom sastanku rekao da će se povinovati Skupštini bosanskih Srba, dok je na drugom govorio tako kao da je on jedini koji može odluke provesti u djelo, da bi se zatim, na sljedećem sastanku, povinovao optuženom.[16003]

4761. Dana 8. decembra 1994., Andrejev i Banbury su se sastali s Koljevićem na Palama.[16004] Na tom sastanku Koljević je priznao da su "stvari otišle predaleko i da ponašanje [VRS-a] valja dovesti u red".[16005] Na sastanku se ozbiljno razmatralo povlačenje UNPROFOR-a zbog neprihvatljivog uskraćivanja slobode kretanja, krađe imovine i ograničavanja popuna zaliha,[16006] i Banbury je u svom svjedočenju izjavio da nije bilo jasno jesu li Koljevićeve primjedbe iskrene ili je to samo pokušaj da "krivicu prebaci" na nekog drugog.[16007] Poslije sastanka, Banbury je Akashiju poslao izvještaj u kojem je naveo da ima utisak da između političkog i vojnog rukovodstva postoji ozbiljan razdor, pri čemu političko rukovodstvo zagovara kooperativniji stav nasuprot otporu vojnog rukovodstva.[16008] Međutim, na sastanku od 12. decembra 1994., Krajišnik, Koljević, Gvero i

---

16001 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 47.

16002 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 56, 59; P4214 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. novembar 1992.), par. 21. Međutim, Tucker je izjavio da je ubrzo potom, nakon sastanka Morillona i optuženog 20. novembra 1992., postalo jasno da Mladić poštuje autoritet optuženog, koji se upravo vratio iz Ženeve, i "za razliku od Mladićevog [bombastičnog] ponašanja na sastanku 15. novembra, Mladić se na ovom sastanku povukao 'na svoje mjesto'". V. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 64–69; P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.); Pyers Tucker, T. 23226–23235 (18. januar 2012.). Pored toga, 27. novembra, Morillon je izvijestio da je na sastanku s optuženim i Mladićem tog dana dobio potvrdu toga da između njih dvojice postoji relativno zdrav vojni/politički odnos. V. D539 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.), par. 11(b); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 72.

16003 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 64–69; P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.); Pyers Tucker, T. 23226–23235 (18. januar 2012.).

16004 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 76; P2474 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. decembar 1994.).

16005 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 77.

16006 P2474 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. decembar 1994.), par. 3.

16007 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 77.

16008 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 76; P2474 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. decembar 1994.), par. 5. V. takođe P2261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), par. 8 (gdje se izvještava o tome da je "[razdor] između političara i vojske očigled[an]"); Rupert Smith, T. 11347–11350 (8. februar 2011.).

Tolimir protestovali su zbog tog izvještaja i negirali da postoji bilo kakav razdor.[16009] Banbury je smatrao da je razdor, ukoliko ga jeste bilo, postojao samo u domeni političkih ciljeva, što je čest slučaj u institucijama, ali da ništa nije ukazivalo na to da je došlo do nekakve promjene ili razdora u lancu komandovanja.[16010]

4762. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je postojala paralelna ili dvostruka komandna struktura koja je omogućavala da naređenja stignu i od optuženog, kao vrhovnog komandanta, i od Mladića, kao komandanta Glavnog štaba, što je dovelo do toga da nije bilo jasno ko komanduje VRS-om.[16011] Međutim, Galić se nije mogao sjetiti da je ikad primio neko naređenje direktno od vrhovnog komandanta, jer to je obično išlo preko Glavnog Štaba.[16012] U slučaju da je od optuženog i Mladića primio oprečna naređenja, postupio bi po naređenju svog neposrednog nadređenog, a to je bio Mladić.[16013] Dragomir Milošević je izjavio da su odnosi između optuženog i Mladića bili "štetni" i zamjerio je Mladiću što želi dominirati u svim situacijama, ne poštujući one iznad sebe.[16014] Međutim, kao ni Galić, Milošević lično nije znao za neki konkretan slučaj da se Mladić usprotivio optuženom; riječ je samo o opštem utisku koji je stekao.[16015]

4763. Kao što je navedeno ranije u Presudi, mnogi svjedoci odbrane, uključujući vojnike i oficire SRK-a, izjavili su da su odnosi između optuženog i Mladića bili napeti.[16016] Kad se Kovač u maju 1992. sastao s Mladićem, njih dvojica se nisu složili oko odlaska konvoja civila iz Sarajeva, pri čemu je Kovač bio za to da se odlazak konvoja dopusti, a Mladić za to da se spriječi.[16017] Optuženi je njihovu nesuglasicu riješio time što je dozvolio konvojima da odu iz Sarajeva.[16018] Prema Kovačevim riječima, kako je rat odmicao, napetosti između civilnog i vojnog rukovodstva bile su sve veće, i jedan posebno izražen sukob je bio oko broja angažovanih vojnika VRS-a oko Sarajeva u odnosu na broj angažovanih oko Srebrenice i Žepe; Kovač je smatrao da su jedinice SRK-a

16009 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 80; P2476 (Izvještaj UNPROFOR-a, 13. decembar 1994.), par. 9.

16010 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 82.

16011 Stanislav Galić, T. 37593–37595 (23. april 2013.).

16012 Stanislav Galić, T. 37596–37597, 37602–37603 (23. april 2013.). V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25470 (28. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da Vrhovna komanda nije često zaobilazila Glavni štab).

16013 Stanislav Galić, T. 37596, 37606 (23. april 2013.).

16014 Dragomir Milošević, T. 32886–32887, 32902–32905 (30. januar 2013.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32887–32891 (30. januar 2013.) (gdje se govori o pokušaju optuženog da ukloni Mladića s položaja komandanta); D2159 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Narodnoj skupštini RS-a, 5.–6. avgust 1995.) (naređenje optuženog da se Mladić razriješi dužnosti komandanta kojem su se generali VRS-a jednoglasno usprotivili); D2843 (Telegram Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.).

16015 Dragomir Milošević, T. 32905–32907 (30. januar 2013.), T. 33088–33089 (4. februar 2013.).

16016 V. D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 62; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 67; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 112–115. V. takođe par. 3140.

16017 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 91.

16018 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 91.

"uskraćene", za što je bio odgovoran Glavni štab, koji im je obustavljao isporuke municije zato da bi Sarajevo palo.[16019] Vijeće je te napetosti već analiziralo ranije u Presudi i u vezi s tim donijelo zaključke.[16020]

(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo

4764. Činjenicu da je lanac komandovanja između optuženog i SRK-a funkcionisao kako treba i da je optuženi imao direktnu ulogu u vojnim dejstvima koja su se ticala Sarajeva potvrđuju dokazi o tome da je optuženi izdavao naređenja koja su se odnosila direktno na SRK i sarajevsko ratište.[16021] Na primjer, kao što je gore navedeno, optuženi je izdao Direktive 6 i 7, kao i dopunu Direktive br. 6, koje su se sve ticale Sarajeva.[16022]

4765. Dana 20. maja 1992., optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu, MUP-u i Ministarstvu odbrane da se u SRK-u formira četa vojne policije.[16023] Isto tako, 2. juna 1992., optuženi je izdao naređenje da se dva voda za specijalna dejstva iz Crepoljskog upute u Nedžariće i prepotčine vojnoj komandi SRK-a, gdje se trebaju javiti Kovaču.[16024] Takođe je naredio da se "Predsjedništvo kao Vrhovna komanda" izvijesti o izvršenju zadatka.[16025] **[REDIGOVANO]** da je optuženi bio zainteresovan za Nedžariće, pošto su Nedžarići bili važan dio linije fronta.[16026]

4766. Dana 9. oktobra 1992., Predsjedništvo RS-a je održalo sjednicu na kojoj je odlučeno da se obustavi granatiranje Sarajeva, i da se to postigne preko Glavnog štaba,.[16027] Shodno tome, Galić je 10. oktobra 1992., izdao hitno naređenje svim jedinicama SRK-a da prekinu s otvaranjem vatre na Sarajevo od 15:00 sati toga dana, s uputstvom da se vatra smije otvoriti samo u slučaju "neophodne potrebe" i isključivo po njegovom odobrenju ili odobrenju njegovog zamjenika.[16028]

4767. Dana 15. jula 1993., na osnovu naređenja optuženog, Milovanović je naredio da Komanda SRK-a odmah preduzme sve mjere, preko potčinjenih jedinica, da se Sarajevu puste voda i plin,

---

16019 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 97.

16020 V. par. 3113–3114.

16021 V. P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 27–28.

16022 V. par. 4671. Po izdavanju dopune Direktive br. 6, Glavni štab je izdao naređenje od 14. decembra 1993. P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 33093–33099 (4. februar 2013.). Optuženi je takođe pregledao i odobrio ostalih pet direktiva Glavnog štaba, o čemu je bilo riječi u par. 3152–3156. V. npr. P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 24 (sastanak optuženog, Mladića, Krajišnika i Koljevića, na kojem su oni odobrili Direktivu br. 3).

16023 P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.).

16024 P1503 (Naređenje Radovana Karadžića u vezi s Nedžarićima, 1. juli 1992.); **[REDIGOVANO]**.

16025 P1503 (Naređenje Radovana Karadžića u vezi s Nedžarićima, 1. juli 1992.); **[REDIGOVANO]**.

16026 **[REDIGOVANO]**.

16027 D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2.

kao i da se omogući popravka instalacija električne energije.[16029] Takođe je zabranio jedinicama da otvaraju vatru na uži dio grada, izuzev "pri slučaju odbrane položaja VRS", pošto "bespotrebno i nekontrolisano otvaranje vatre po Sarajevu nanosi veliku štetu RS".[16030] Istog dana, Dragomir Milošević je izdao naređenje svim jedinicama SRK-a da im se "zabra[njuje] [...] da otvaraju vatru na uži deo grada Sarajeva, izuzev pri slučaju odbrane položaja VRS."[16031] Takođe je naredio puštanje vode, plina i struje Sarajevu i naveo da "bespotrebno i nekontrolisano otvaranje vatre po Sarajevu nanosi veliku štetu RS".[16032] Dana 23. jula 1993., Milošević je hitno obavijestio Galića da je optuženi naredio, preko Glavnog štaba, da SRK "odmah izvrši puštanje vode, struje i plina" Sarajevu.[16033]

4768. Nakon još jednog kruga mirovnih pregovora u Ženevi i potpisivanja sporazuma o prekidu neprijateljstava na sarajevskom aerodromu između Mladića i Delića,[16034] 30. jula 1993., Mladić je, nakon konsultacija s optuženim, izdao naređenje o prekidu vatre na svim linijama fronta, koje je stupalo na snagu istog dana u 12:00 sati.[16035]

4769. Dana 26. septembra 1993., na osnovu naređenja optuženog, Milovanović je izdao naređenje komandama SRK-a i Drinskog korpusa kojim se odobrava prevoženje "muslimanskih poslanika i drugih lica iz područja Srebrenice, Žepe i Goražde" u organizaciji UNPROFOR-a.[16036] Rečeno je da će komande SRK-a i Drinskog korpusa biti telefonom obaviještene o vremenu otvaranja i zatvaranja koridora.[16037] Milovanović je napomenuo da naređenje treba "shvatiti izuzetno odgovorno zbog političkih posledica koje mogu uslediti prema [RS-u]" i da su za izvršavanje naređenja lično odgovorni komandanti SRK-a Drinskog korpusa.[16038]

4770. Dana 16. januara 1994., optuženi je izdao naredbu VRS-u kojom je strogo zabranio izvođenje borbenih dejstava u pravcu aerodroma Sarajevo i prema lokacijama razmještaja UNPROFOR-a, UNHCR-a i drugih međunarodnih organizacija; dozvolio punu zaštitu i nesmetano kretanje uz nužnu kontrolu njihovih vozila i konvoja; i naložio da će o svim spornim pitanjima vezanim za UNPROFOR i vojne posmatrače isključivo rješavati komande korpusa i Glavnog

---

16028 P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5507–5508 (19. juli 2010.).
16029 P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.).
16030 P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.).
16031 P836 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1993.); David Harland, T. 2243–2245 (10. maj 2010.); Miladin Trifunović, T. 30388–30389 (15. novembar 2012.).
16032 P836 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1993.).
16033 P2666 (Naređenje Radovana Karadžića SRK-u, 23. juli 1993.).
16034 V. par. 378.
16035 D4507 (Sažetak presretnutog razgovora Milana Gvere i Radovana Karadžića, 30. juli 1993.).
16036 P5066 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. septembar 1993.).
16037 P5066 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. septembar 1993.), str. 1.
16038 P5066 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. septembar 1993.), str. 2.

štaba[16039] On je naveo da je, s obzirom na postojeći odnos svjetskih faktora prema ratu, a posebno u vrijeme ženevskih pregovora, nužno spriječiti neželjene incidente s međunarodnim organizacijama.[16040]

4771. Dana 13. marta 1994., optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu da se VRS u dane Bajrama mora "maksimalno uzdržavati" i ne odgovarati na provokacije ABiH, kao i da mora učiniti sve da konvoji bezbjedno dođu na odredište.[16041]

4772. Dana 23. jula 1994., po usmenom naređenju optuženog, Milovanović je naredio komandantu SRK-a da izvrši sve neophodne pripreme za zatvaranje "Plavog puta" koji prelazi preko sarajevskog aerodroma, "u cilju sprečavanja prolaza Muslimana – civila i motornih vozila iz Sarajeva i u Sarajevo" i da spriječi prolaz UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija ka Igmanu i Lukavici.[16042]

4773. Dana 19. avgusta 1994., optuženi je obavijestio Glavni štab o prolazu dva voda vojnika UNPROFOR-a s medicinskom jedinicom iz Sarajeva preko Pala i odobrio njihov prolaz.[16043] U skladu s tim, naredio je da te jedinice budu eskortovane od Pala do Kopača i da se prema njima postupa ljubazno.[16044] U jednoj drugoj naredbi, od 25. avgusta 1994., koja se tiče odnosa prema predstavnicima UN-a, optuženi je naredio Glavnom štabu da izda naređenje komandantu Ilidžanske brigade da vrati radio-komunikacionu opremu oduzetu radio-tehničaru UNHCR-a.[16045]

4774. U nekom trenutku u toku sukoba, optuženi je naredio Glavnom štabu da obezbijedi krug i objekte fabrika "'Pretis-Holdinga', 'TAS'-a, 'UTL'-a i 'Energetike'" u Vogošći, da se uspostavi obezbjeđenje i stalna kontrola na pravcu "Sumbulovac-Visojevica-Srednje-Vogošća", kao i da o izvršenju bude izviješten u roku od 48 sati.[16046]

4775. Optuženi je izdavao naređenja i direktno SRK-u. Na primjer, 1. novembra 1992., Komanda SRK-a je izdala naređenje jedinicama, kojim se prenosi naređenje optuženog o regulisanju

[16039] D4443 (Naređenje Radovana Karadžića, 16. januar 1994.).
[16040] D4443 (Naređenje Radovana Karadžića, 16. januar 1994.).
[16041] D4610 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. mart 1994.).
[16042] P1639 (Naređenje SRK-a, 23. juli 1994.); Michael Rose, T. 7259 (5. oktobar 2010.) (gdje svjedok potvrđuje da je to odgovaralo situaciji koju je on vidio na terenu.).
[16043] D4611 (Naređenje Radovana Karadžića, 19. april 1994.).
[16044] D4611 (Naređenje Radovana Karadžića, 19. april 1994.).
[16045] D4829 (Naređenje Radovana Karadžića, 25. avgust 1994.).
[16046] P5036 (Naređenje Radovana Karadžića, bez datuma).

postupka za bezbjedan prolaz delegata i vozila MKCK-a koji su ovlašteni da posjete zatvore, vojne logore i policijske stanice.[16047]

4776. Kao što je ranije pomenuto, 7. februara 1994., nakon incidenta na pijaci Markale 5. februara, optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu, komandantu SRK-a i komandantima brigada SRK-a, u kojem je naveo da postoje dokazi da srpska strana odgovara neadekvatno na artiljerijsku vatru ABiH, "nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više."[16048] Stoga je naredio sljedeće:

> (1) Uvesti najstrožiju kontrolu odmazde na provokacije, odgovarati samo onda kad smo ugroženi i kad postoji potpuno vojničko opravdanje, odgovarati samo po vojnim ciljevima i odgovarati isključivo po naredbi komandanta, te odgovarati adekvatno provokaciji u odnosu 1:1 (jedan prema jedan).
>
> (2) Isključiti bilo kakvu mogućnost granatiranja izvan kontrole. Kontrolisati ponašanje i kažnjavati prestupe, hitno i najstrožije po zakonu.
>
> (3) Za postupke artiljerije neposredno mi je odgovoran komandant korpusa, a za postupke brigadne artiljerije komandanti brigada.
>
> (4) O svakom incidentu me odmah izvestiti.[16049]

Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da je on proveo to naređenje.[16050] Takođe je izjavio da je optuženi to naređenje uputio komandantu i brigadama SRK-a, jer je želio da ga oni prime najhitnije moguće, ali da nije htio da zaobiđe ni naređenje Glavnog štaba; za Milovanovića to je bio primjer toga da je optuženi vršio rukovođenje i komandovanje kao vrhovni komandant i nalagao da mu komandant SRK i komandanti brigada budu direktno odgovorni.[16051] Kao što je navedeno gore u tekstu, u Sarajevu je poslije tog naređenja bilo relativno mirno.[16052] Dana 15. februara 1994., na sastanku kojem su prisustvovali optuženi, Mladić, Krajišnik, Koljević i Milovanović, Milovanović ih je izvijestio da je pristao na prekid vatre i stavljanje artiljerije pod kontrolu UNPROFOR-a, ali da još ništa nije potpisao.[16053] Krajišnik je izrazio zabrinutost povodom činjenice da još ništa nije

---

16047 D4739 (Dopis Radovana Karadžića svim lokalnim civilnim i policijskim vlastima, 31. oktobar 1992.); D4740 (Komanda SRK-a, Postupak sa vozilima i predstavnicima MKCK-a koji je potpisao Radovan Karadžić, 1. novembar 1992.).

16048 P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 77–78; Reynaud Theunens, T. 16891–16893 (19. juli 2011.).

16049 P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); Manojlo Milovanović, T. 25475, 25477–25478 (29. februar 2012.).

16050 Manojlo Milovanović, T. 25475–25477 (29. februar 2012.); P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.).

16051 Manojlo Milovanović, T. 25477–25478 (29. februar 2012.). V. takođe P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 28.

16052 V. par. 386–390, 3582–3587.

16053 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 105–106.

potpisano i rekao da Vrhovna komanda mora odgovoriti na ultimatum NATO-a.[16054] Optuženi je izdao uputstva da "[n]a nivou brigade treba izboriti 3-4 položaja za artiljeriju" i da "[t]reba izvršiti skrivanje i premeštanje".[16055] U vezi s UNPROFOR-om, optuženi je rekao da bosanski Srbi ne trebaju "re[ći] ne", već da trebaju reći "da, ali", kao što to rade dobre diplomate.[16056]

4777. Dana 19. marta 1994., optuženi je obavijestio Glavni štab (Mladića lično) i Komandu SRK-a (Galića lično) da je dao suglasnost za fudbalsku utakmicu između tima UNPROFOR-a i lokalnog sarajevskog tima 20. marta 1994.[16057] Tom prilikom napisao je sljedeće: "[T]reba obezbediti da srpska strana ni po koju cenu ne proizvede incident zbog koga bismo bili osuđeni u celom svetu".[16058] Takođe je naveo: "[U] našem je interesu dalja normalizacija života u Sarajevu, tim pre, što nas ne košta u teritorijalnom smislu."[16059] Mladiću i Galiću je naložio da sve područne brigade upoznaju s tim da se najstrože pridržavaju tog naređenja.[16060] Rose je izjavio da ta utakmica odista i jeste prošla bez incidenata.[16061]

4778. Dana 2. marta 1995., pukovnik SRK-a Luka Dragičević uputio je informaciju svim jedinicama SRK-a, u kojoj je iznio problematiku vođstva VRS-a i Glavnog Štaba, kritikujući optuženog.[16062] Dana 9. marta 1995., optuženi je naredio Komandi SRK-a da mu se hitno pošalje vjeran prijepis te depeše i obavještenje o tome ko ju je uputio Komandi SRK-a, odnosno ko je njen autor i kome je namijenjena.[16063]

4779. Konačno, u nekom trenutku u toku rata, optuženi je poslao poruku SRK-u u kojoj je naveo sljedeće: "Granatiranje civilnih ciljeva je ratni zločin, koji se kažnjava najtežom kaznom, a neprijatelj želi da takve zločine pripiše vama".[16064] Zatim je naveo "da [su oni] disciplinovana

---

16054 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 106.

16055 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 108.

16056 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 109.

16057 P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64; Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.).

16058 P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64; Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.).

16059 P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.).

16060 P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64; Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.).

16061 Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64.

16062 P2691 (Izvještaj SRK-a, 2. mart 1995.); Luka Dragičević, T. 31435–31436 (13. decembar 2012.).

16063 P2679 (Naređenje Radovana Karadžića SRK-u, 9. mart 1995.). Dragomir Milošević je podnio hitan izvještaj optuženom u kojem navodi da je Dragičevićeva informacija "sastavljena na brzinu" i da ključni članovi Komande SRK-a nisu raspravljali o njoj, kao i to da njemu čak nije ni bio poznat njen sadržaj. Milošević mu je rekao da je dogovoreno da će "s [njim] stupiti u vezu komandant Glavnog štaba kako bi [ga] zamolio da sadržaj iz informacije ne bude predmet posebnog razmatranja". V. P2680 (Izvještaj SRK-a Radovanu Karadžiću, 10. mart 1995.); P2681 (Izvještaj SRK-a, 10. mart 1995.).

16064 D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma). Taj dokument je bez datuma i pečata. Iako je optuženi tokom Guzininog svjedočenja pokušao da dovede u vezu D314 i naređenje Komande SRK-a koje je uslijedilo

vojska" i da im nije u interesu da izazovu vojnu intervenciju i tako rizikuju gubitak države.[16065] Zatražio je od SRK-a da osmatra neprijatelje, ali i "izdajnike" koji bi granatirali bez komande i odobrenja; svako je dužan spriječiti "takvog izdajnika [...] i privesti [ga] pravdi". [16066]

4780. Pored svih gore navedenih naređenja, dokazi pokazuju da je optuženi i usmenim putem – na sastancima i preko telefona – izdavao naređenja i uputstva koja su se direktno ticala vojnih dejstava u Sarajevu. Na primjer, 31. maja 1992., Mladić se sastao s optuženim i drugim članovima političkog rukovodstva bosanskih Srba.[16067] Na tom sastanku, optuženi je referisao o pregovorima u Lisabonu i Beogradu i obavijestio prisutne da je Cutileiro od njega tražio da obustavi dejstva oko Sarajeva i napusti aerodrom.[16068] Optuženi je zatim rekao, "[o]dluke moramo doneti", uključujući odluku da se "odred[e] što pre razumne granice" i da se policija i vojska moraju "za neke poslove [...] osposobiti".[16069] Sastanak je završen riječima optuženog da moraju razgovarati o Sarajevu i imati "deo Sarajeva".[16070]

4781. Dana 5. juna 1992., optuženi se sastao s Mladićem, Koljevićem, Biljanom Plavšić, Krajišnikom i Đerićem i naložio prisutnima da "očist[e]" Butmir, Hrasnicu, Dobrinju, Sokolović Koloniju i Hrasno.[16071] Kao što je već navedeno, kasnije te večeri snage SRK-a izvršile su neselektivan i nesrazmjeran napad na Sarajevo, koji je trajao tri dana i doveo do velikog broja civilnih žrtava.[16072] Dana 15, juna 1992., na sastanku Mladića, optuženog, drugih članova Predsjedništva RS-a i predstavnika sarajevskih opština, Koljević je iznio problem sarajevskog aerodroma koji nije bilo moguće riješiti "dok se ne reši komunikacija za Ilidžu i Nedžariće" i insistirao da "Dobrinju tretira[ju] kao [svoju] teritoriju u koju su se infiltrirali snajperisti i teroristi [Bosanski Muslimani]".[16073] Na to je optuženi odgovorio da se pitanje Dobrinje mora razriješiti u saradnji s policijom.[16074] Prstojević je izložio aktuelnu situaciju na Ilidži, napomenuvši da ABiH na tom području ima oko 6.500 vojnika i da se davanjem aerodroma, iz ruku bosanskih Srba "odseca [...] Ilidža".[16075] Tražio je da se vojnici angažuju radi operacije na Dobrinji.[16076] Sastanak je završen

---

15. maja 1993. godine (D2561), iz Guzininog svjedočenja nije jasno da li je takva veza postojala niti od kojeg datuma je D314. V. Svetozar Guzina, T. 31195–31197 (11. decembar 2012.); D2561 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.). Kao takvo, to naređenje gotovo da nema dokaznu vrijednost.

16065 D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma).

16066 D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma).

16067 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 36, 38.

16068 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 38–39.

16069 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 40.

16070 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 42.

16071 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

16072 V. diskusiju u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici.

16073 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 166–167.

16074 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 169.

16075 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 170.

odlukom "da se očisti srpska teritorija", pri čemu je prioritet dat Mojmilu i Dobrinji.[16077] Nakon protesta generalnog sekretara da snage bosanskih Srba granatiraju civilna područja na Dobrinji i njegovih poziva na trenutačni prekid granatiranja,[16078] na sastanku održanom 27. juna 1992., kojem su, pored ostalih, prisustvovali Mladić, Koljević i Biljana Plavšić, Krajišnik je rekao da Predsjedništvo "id[e] po ivici ponora" i da dejstva po Dobrinji "mora[ju] hitno obustaviti".[16079] Tog dana optuženi je izdao naredbu Glavnom štabu da prekine sva dejstva po Dobrinji i upozorio ga da će nepoštovanje te naredbe imati "političke posljedice".[16080]

4782. Dana 21. jula 1992., na sastanku Mladića, optuženog i drugih oficira VRS-a, optuženi je obavijestio Mladića o sporazumu koji predviđa prekid vatre u trajanju od četrnaest dana i rekao da svo teško naoružanje mora da se stavi na uvid UNPROFOR-u, da se izbjeglicama dozvoljava povratak kućama, a građanima da iz "zona dejstava" idu kuda žele.[16081] Zatim, 29. avgusta 1992., na sastanku s Mladićem, optuženi je naredio da se u roku od 96 sati UNPROFOR-u moraju dati podaci o teškom naoružanju na teritoriji Sarajeva, s tim da ono što je u magacinima ne treba prijaviti.[16082] Naredio je da u roku od 7 dana treba grupisati teško oružje oko Sarajeva.[16083] Također je Mladiću naredio da mora "očuvati pozicije oko Sarajeva" i ojačati te pozicije prebacivanjem 5.000-6.000 vojnika iz Bosanske Krajine.[16084] Mladić je upozorio optuženog na problem pokretanja toliko vojnika, na šta mu je optuženi odgovorio: "Policijom, nasilno".[16085]

4783. Dana 19. oktobra 1992., optuženi je održao sastanak s Mladićem, Biljanom Plavšić, Krajišnikom, Đerićem, Gverom, Dukićem i Tolimirom, i obavijestio ih o pregovorima u Ženevi; naveo je da je "na [...] konf[erenciji] dominiralo" pitanje Sarajeva i da bosanski Srbi trebaju preduzeti inicijativu da Sarajevo preživi zimu, jer bosanski Muslimani hoće da stvore sliku "drastičn[e] i stravičn[e]" situacije u Sarajevu.[16086] Pred kraj sastanka, optuženi je rekao da je

---

16076 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 170.

16077 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 171–172.

16078 P1523 (Izjava generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, 26. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6662–6663 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

16079 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240.

16080 P1504 (Zapisnik sa 12. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 27. juni 1992.), par. 3; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), par. 69–70 (pod pečatom); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240 (gdje je navedeno da je Predsjedništvo uputilo pismo generalnom sekretaru o tome da su prestala dejstva usmjerena na Dobrinju.); D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30.

16081 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 358–359.

16082 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 107–108.

16083 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 108.

16084 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 109.

16085 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 109.

16086 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 48–50.

"101% uvjeren" da će [NATO] bombardovati" i da je zato od suštinskog značaja ne otvarati vatru na Sarajevo.[16087]

4784. Dana 20. decembra 1992., na sastanku Vrhovne komande, kojem su prisustvovali Mladić, Koljević, Krajišnik, Lukić, Bogdan Subotić i Milovanović, optuženi je naveo da je trebalo da bosanski Srbi okončaju rat u Sarajevu, ali da je neprijatelj "u naponu, u velikoj ofanzivi".[16088] Među zadacima dogovorenim na kraju sastanka bili su reorganizacija vojske i graničnih jedinica i plan za popunu potreba vojske u koordinaciji s Ministarstvom odbrane.[16089]

4785. Dana 21. februara 1993., u telefonskom razgovoru, optuženi je naredio dvojici vojnika SRK-a: "Vidite [to] što je Izetbegović proglasio jednostrani prekid vatre, da nam to bude poslato, Morijon i ostali mole da se […]. Ja molim da nigdje ne pucamo osim […]." Matišić ga je prekinuo saopštivši mu da su prije dva sata primili naređenje od Milovanovića da nastave s planiranim nezavisno od prekida vatre.[16090] Optuženi je odgovorio: "Apsolutno, to je u redu, ali ima nešto da se odradi."[16091] Optuženi ih je obavijestio: "[M]islimo da ovdje po gradu ne padaju granate bez veze." Naredio im je da "[s]trogo zabran[e] po gradu, osim tamo gdje je akcija planirana i gdje teče".[16092]

4786. Dana 2. maja 1993., u telefonskom razgovoru, optuženi je naredio Gveri da "treba UNPROFOR pozvati na sve stanice gasne da provjeri da Srbi to drže otvoreno" i da "nigde oko Sarajeva, nigde ništa ne sme da puca".[16093] Optuženi je rekao da niko iz VRS-a ne smije davati više nikakve izjave i naredio pripremu protivavionske odbrane u slučaju intervencije NATO-a.[16094] Istoga dana optuženi je naredio Milovanoviću da odobri UNPROFOR-u pristup Bjelašnici.[16095]

4787. Dana 2. juna 1993., u drugom telefonskom razgovoru, optuženi je naredio Gveri da kontaktira jedinice odgovorne za gađanje pontonskog mosta, napomenuvši da to šteti dobroj slici VRS-a u svijetu.[16096] U vezi s informacijom da je područje "Zetre" u Sarajevu gađano iz

16087 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 59.
16088 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 335, 339–340.
16089 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 349.
16090 D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matišića, 21. februar 1993.).
16091 D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matišića, 21. februar 1993.).
16092 D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matišića, 21. februar 1993.).
16093 D4512 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. maj 1993.), str. 1.
16094 D4512 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. maj 1993.), str. 2.
16095 D4513 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog generala, 2. maj 1993.). V. takođe P5660 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Momčila Mandića, 25. maj 1992.) (u kojem Mandić kaže Mladiću da je optuženi zatražio da se "dogovor[e] oko aerodroma", ali Mladić podsjeća Mandića da ne trebaju da prave dogovore preko telefona, već da treba da se sastanu).
16096 D4511 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. juni 1993.).

minobacača, optuženi je naredio Gveri da kontaktira Briquemonta i obavijesti ga da to nije učinio VRS.[16097]

4788. Dana 30. jula 1993., u jednom drugom telefonskom razgovoru između optuženog i Gvere, optuženi je insistirao na hapšenju i pokretanju krivičnog postupka protiv odgovornih za otvaranje vatre na jedinice UNPROFOR-a u Sarajevu i takođe je želio o tome dati izjavu za javnost.[16098]

4789. Dana 2. avgusta 1993., takođe u telefonskom razgovoru, optuženi je naredio Gveri "hitno voda, struja i gas da se obavezno puste" Sarajevu, "ono koliko je do nas," pošto je to vrlo bitno za bosanske Srbe i pregovore tog dana.[16099]

4790. Dana 3. avgusta 1993., Milovanović je pozvao optuženog i obavijestio ga da se oko Sarajeva otvara vatra i da vatra dolazi sa strane ABiH.[16100] Optuženi je naredio Milovanoviću da povede posmatrače UNPROFOR-a do položaja SRK-a u Sarajevu kako bi UNPROFOR "mogao da se osvjedoči tko napada".[16101] Takođe je naredio Milovanoviću da obavijesti Mladića da bude oprezan i da ne pada na provokacije ABiH, pošto bi jedan Mladićev krivi potez mogao da "upropasti čitavu državu i čitav narod" i "onda konferencija propada, na našu štetu".[16102] Sutradan, u jednom drugom telefonskom razgovoru, optuženi je rekao Milovanoviću da traži Mladića i da mu se Mladić javi.[16103] Optuženi je bio uznemiren zbog granatiranja Igmana i "raskida" UNPROFOR-a i Mladića.[16104] Optuženi je rekao: "[A]ko mu ja naredim nešto, on mora da to izvrši. Ima pravo da kaže da nije korisno i da je štetno, ali ako ja kasnije donesem odluku, on to mora da provede do kraja."[16105] Istoga dana, zabrinut da Mladić možda neće narediti povlačenje vojske s Igmana, optuženi je rekao Milovanoviću: "[J]a sam vrhovni komandant i ja naređujem, vi naredite neka se to povuče, a recite Mladiću neka mi se javi sa aerodroma."[16106]

4791. Kao što je već navedeno, 5. avgusta 1993., na sastanku s predstavnicima UNPROFOR-a, optuženi se složio da povuče snage SRK-a s Igmana i, 14. avgusta 1993., uprkos Mladićevom

---

16097 D4511 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. juni 1993.).

16098 D4507 (Sažetak presretnutog razgovora Milana Gvere i Radovana Karadžića, 30. juli 1993.).

16099 P4796 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 2. avgust 1993.), str. 2.

16100 D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 1.

16101 D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 1.

16102 D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 3. Vijeće napominje da je to bilo prilikom mirovnih pregovora na MKBJ, kad su se bosanski Srbi, u principu, složili da otvore sarajevski aerodrom najkasnije 4. avgusta 1993. V. par. 379.

16103 D3871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milovanovića, 4. avgust 1993.).

16104 D3871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 1.

16105 D3871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 1.

16106 P4786 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 2.

protivljenju, potpisan je sporazum o osnivanju DMZ Igman.[16107] Dana 5. avgusta 1993., na sastanku Vrhovne komande, kojem je prisustvovao i Mladić, optuženi je saopštio prisutnima da je NATO odlučio izvesti vazdušne napade na položaje bosanskih Srba.[16108] Naveo je da, kako bi se izbjegli vazdušni napadi, bosanski Srbi treba da se povuku s Igmana i Bjelašnice, treba da se obezbijedi dotok komunalnih usluga Sarajevu, da se dozvoli prolaz humanitarnih konvoja, da se Sarajevu obezbijedi gorivo (za pekare) i da se na Sarajevo ne ispaljuju granate.[16109] Istoga dana, Milovanović je izdao naređenje Komandi SRK-a, "na osnovu usmenog naređenja vrhovnog komandanta", a u cilju poštovanja potpisanog sporazuma o prekidu borbenih dejstava.[16110] U naređenju su navedene mjere koje SRK mora preduzeti u pogledu izvještavanja o naoružanju, municiji i raketama u svakoj brigadi.[16111] Takođe je naređeno da će od 9. avgusta 1993. Komanda SRK-a u redovnim borbenim izvještajima izvještavati o "broju ispaljenih metaka, granata, mina i raketa, u jedinicama u neposrednom okruženju oko Sarajeva, razlog ispaljivanja, jedinicu u kojoj se to desilo i preduzete mjere".[16112]

4792. Dana 10. avgusta 1993., optuženi je u telefonskom razgovoru s jednim pukovnikom iz Glavnog štaba naredio da nijedna granata ne smije pasti na Sarajevo i da Sarajevu treba pustiti struju, vodu i plin.[16113] Dana 11. avgusta 1993., optuženi je imao telefonski razgovor s Prstojevićem i Gverom.[16114] Prvo je Prstojević potvrdio da vodi brigu o oruđu oko Sarajeva.[16115] Optuženi mu je onda naredio da zaprijeti da niko ne smije pucati na Sarajevo, čak ni ako se na njih puca.[16116] Prstojević je rekao da je razumio i da je njegov komandant izdao naređenje Galiću.[16117] Zatim je

---

16107 V. par. 379, 3574.

16108 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 262–263.

16109 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 263. V. takođe Bogdan Subotić, T. 40060–40061 (19. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Mladić s Igmana mogao zauzeti Sarajevo, ali da ga je optuženi u tome spriječio.).

16110 P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.).

16111 P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.).

16112 P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.), str. 2.

16113 P4802 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog člana Glavnog štaba VRS-a, 10. avgust 1993.); Stanislav Galić, T. 37875–37877 (7. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je bilo nemoguće prekinuti plin i struju za samo jednu stranu i da, s obzirom na to da naređenje nije bilo upućeno SRK-u, već Glavnom štabu, on ne može potvrditi da su njegovi ljudi to naređenje i primili.) Dan ranije, 9. avgusta 1993., na osnovu naloga optuženog, Vladimir Lukić, predsjednik vlade RS-a, izdao je naređenje predsjednicima Izvršnih odbora Skupština opština, načelnicima stanica javne bezbjednosti i svim komandantima VRS-a da omoguće nesmetan prolaz humanitarnih konvoja i UNPROFOR-a, kao i "maksimalno moguć protok električne energije, vode i gasa za cijelo područje grada Sarajeva", te da ga obavijeste o izvršenju tog naređenja. D3328 (Naređenje Vlade RS-a, 9. avgust 1993.); Milorad Skoko, T. 36759–36760 (8 April 2013.).

16114 P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.).

16115 P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

16116 P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

16117 P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

govorio Gvero, koji je optuženog obavijestio o tome da je potpisan Vojni sporazum o miru u BiH.[16118] Optuženi je izrazio zabrinutost zbog vijesti da se VRS vraća na Igman i Bjelašnicu.[16119] Istoga dana, u razgovoru optuženog i Tomanića, optuženi je tražio Gveru, pošto je htio znati zašto su se vojnici bosanski Srbi vratili na Igman i Bjelašnicu, i rekao da su "sve svjetske agencije" i UNPROFOR to javili.[16120] Optuženi je onda naredio Tomaniću da pozove Galića i "da mu prenese da pod hitno povlači vojsku bez obzira na to koliko je snaga UNPROFOR-a otišlo 'gore'".[16121] Optuženi je također ljutito rekao "netko se igra sa državom […] od Mladića do ne znam koga, smijenit ću ga".[16122] Zatim je dodao: "Mene laže vojska. Sve vreme me laže. Nikad nisu ti izvještaji koje dobijam točni."[16123] Razgovor je završio time što je od Tomanića zatražio da kaže Galiću da mu se hitno javi.[16124] Također tog dana, optuženi je naredio Miletiću da pozove direktora SRNE da pusti izjavu za štampu o tome da je informacija o povratku snaga na Igman i Bjelašnicu laž i da se vojska postepeno povlači sa svojih položaja.[16125] Uveče je optuženi razgovarao s Gverom kako bi bio siguran da je SRK povukao sve vojnike s Igmana.[16126] Također je naveo da medijima iz Sarajeva, uključujući strane medije, treba dopustiti da odu tamo i da izvijeste da su putevi ka Sarajevu otvoreni i da nema nikakve opsade.[16127]

4793. U telefonskom razgovoru od 12. avgusta 1993., optuženi je naredio Milovanoviću da u striktnom roku povuče snage s određenih linija oko Igmana, kako bi se spasili pregovori koji su bili u toku.[16128] Optuženi je rekao: "Generale, slušajte me i izvršavajte naređenja. Ja vam kažem šta je. Prihvaćeno je sa naše strane nakon ubjeđivanja i nakon pogađanja […] a vas bi trebalo da interesuju moja naređenja. Je l' 'oćete da upropastite čitavu državu?"[16129] Milovanović je odgovorio: "Jasno." Optuženi je rekao da će se sutradan ponovo čuti telefonom.[16130] Sutradan je optuženi

16118 P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

16119 P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 2.

16120 D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.) [NB; duplikat dokaznog predmeta D2091 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.)]; Ljubomir Obradović, T. 25186–25188 (24. februar 2012.); Radovan Radinović, T. 41607–41608 (19. juli 2013.).

16121 D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.).

16122 D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.).

16123 D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.). Vijeće napominje da je u engleskom prevodu postojala greška u pisanju: "The army is laying [*sic*] to me. They have been laying [*sic*] to me the whole time." Vijeće je to u tekstu ispravilo.

16124 D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.).

16125 P4805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i pukovnika Miletića, 11. avgust 1993.).

16126 P4803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

16127 P4803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 2.

16128 P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.).

16129 P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.).

16130 P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.).

razgovarao telefonom s Gverom, pošto je tražio Milovanovića, kojeg nisu mogli naći.[16131] Gvero je odgovorio da je Milovanović otišao da se sastane s Hayesom.[16132] Optuženi je zatim naredio Gveri da Galiću prenese njegovo naređenje da trupe SRK-a povuče s Igmana "dovoljno daleko da nemamo nikakvih problema u odnosu na međunarodnu zajednicu."[16133] Optuženi je takođe rekao da se naređenje mora izvršiti i da ta informacija mora doći Owenu do 14:00 ili 14:30 sati.[16134] Istog dana Galić je izdao naređenje komandama SRK-a u skladu s naređenjem optuženog, "a da bi izbjegli nepravednu kaznu Amerike i njenih saveznika", da zauzmu nove komandne položaje do 20:00 sati istog dana.[16135] U naređenju je navedeno koje brigade trebaju otići na koje položaje, uključujući i naređenje Igmanskoj brigadi da se "po preuzimanju položaja u rejonu Trešnjevo brdo i Butila od strane UNPROFOR-a pov[uče] na položaje u rejonu Bresovača".[16136]

4794. Dana 24. oktobra 1993., na sastanku Vrhovne komande, kojem su prisustvovali Mladić, optuženi, Bogdan Subotić i Gvero, razgovaralo se o mogućnosti skraćivanja linija fronta VRS-a.[16137] Optuženi je rekao da bosanski Srbi trebaju ići na "kvalitet" teritorije i ne brinuti previše o "kvantitetu" teritorije.[16138] Rekao je da je Sarajevo "najvažnija teritorija" i da "1 km kod Sarajeva više vredi nego desetine kod Teočaka."[16139] Naredio je da se prioritet mora dati područjima Žuča, Orlića i Mojmila.[16140]

4795. Kao što je navedeno gore u tekstu, 14. januara 1994., na sastanku s Mladićem, Krajišnikom, Dragomirom Miloševićem, Galićem, komandantima jedinica SRK-a i predsjednicima sarajevskih opština, optuženi je naredio stvaranje "gotove vojske" i da svi vojnici regrutovani od aprila 1992. moraju ostati u vojsci do kraja rata.[16141] Naredio je SRK-u da njegova "[o]dmazda […] bude 1:1".[16142] Takođe je naredio da komandanti SRK-a trebaju "[p]reneti na vojsku […] utisak optimizma i saglasnosti".[16143] Sastanak je završio naređenjem komandantima SRK-a da moraju "[b]rzo postrojiti brigade".[16144]

16131 P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.
16132 P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.
16133 P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.
16134 P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.
16135 P5042 (Naređenje SRK-a, 13. avgust 1993.).
16136 P5042 (Naređenje SRK-a, 13. avgust 1993.).
16137 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 392
16138 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 396.
16139 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 396.
16140 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 396.
16141 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148.
16142 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148–149.
16143 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.
16144 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.

4796. Dana 29. januara 1994., optuženi i Mladić su se sastali s podređenim starješinama VRS-a.[16145] Na sastanku je optuženi rekao da bosanski Srbi moraju stvoriti "jedinstvenu vojsku, mobilnu" čija je jedina ideologija srpska nacionalna ideologija.[16146] Takođe je rekao da je "[n]ajvažnija [...] tačka Sarajevo" i "[b]lokadom Sarajeva mi smo stvorili državu", što je primoralo Izetbegovića na pregovore.[16147] Rekao je da "[n]e smijemo dati nijednu ratobornu izjavu", već da se mora pregovarati o miru da bi "spasili Srbiju od blokade i pritisaka".[16148] Optuženi je dalje naredio da vojska mora da "ostane tu gdje je, jer može da se desi da sitnice odluče o podjeli BiH".[16149] Na kraju je prisutnima naredio da "[o]bezbed[e] kulturan odnos na punktovima" i da poštuju pripadnike UNPROFOR-a.[16150]

4797. Vijeću su takođe predočeni dokazi da je i prije osnivanja SRK-a, optuženi izdavao naređenja oružanim snagama i uticao na vojnu situaciju u Sarajevu.[16151] Dana 13. aprila 1992., u telefonskom razgovoru naredio je Danilu Veselinoviću da otvori vatru na sportsku dvoranu u Mojmilu, nakon što je obaviješten da se u njoj nalaze naoružanje i glavni štab Zelenih beretki.[16152] Takođe je rekao Veselinoviću da je bitno da u zgradi nema ljudi i da ne smiju ginuti civili.[16153] U tom razgovoru optuženi je informisan o situaciji oko Dobrinje i aerodroma.[16154]

4798. Isto tako, u maju 1992., optuženi se u razgovoru s izvjesnim Radetom raspitivao za situaciju u Sarajevu i rečeno mu je da se Sarajevo i Mojmilo granatiraju; optuženi je naredio bosanskim Srbima da ne uzvraćaju vatrom osim ako su ugroženi.[16155] Optuženi je takođe naredio Radetu da

16145 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 51.

16146 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 75.

16147 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 78.

16148 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 78.

16149 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 80.

16150 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 80.

16151 V. npr. P5731 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Rajka Dukića, 1. mart 1992.) (u kojem je optuženi obaviješten da je izvjesni Dragan tražio da se narod u Sarajevu digne i u kojem je optuženi naredio: "Nek se, nek se digne i nek se pripremi"); D4525 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Ilića, 3. mart 1992.) (u kojem je optuženi 3, marta 1992. obaviješten o situaciji u Sarajevu i u kojem je naredio: "[N]ek ostanu svi [bosanski Srbi] u svojim naseljima i naprave odbrambenu formaciju"); D3755 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milenka Karišika, 24. april 1992.) (u kojem optuženi kaže Karišiku da će jedan od ovih "bijelih" doći da vidi ko krši prekid vatre, te da se ne uzvraća osim ako su ugroženi).

16152 D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2; John Wilson, T. 4002–4005 (21. juni 2010.). Kad mu je pokazan taj razgovor, Mijatović je izjavio da je optuženi uvijek bio "izriči[t], znači imperativ[an]" u vezi s tim da se ne smije pucati na civile i civilne objekte. V. Nikola Mijatović, T. 30762–30763 (30. novembar 2012.). V. takođe D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.) (u kojem je optuženi obavijestio Pejića da će tog dana biti potpisan prekid vatre i da strana bosanskih Srba ne treba da izvodi nikakve napade.).

16153 D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2-3.

16154 D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2–5.

16155 D4506 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radeta, maj 1992.), str. 1; John Wilson, T. 4047–4051 (22. juni 2010.) (Wilson nije znao za taj razgovor; međutim, on je izjavio da bosanski Srbi nisu uvijek obavještavali UNPROFOR kad su bili primorani uzvratiti).

pozove Biljanu Plavšić "ili nekoga" prije nego što otvore vatru i da pozovu UNPROFOR "da se javi [...] da stalno [ABiH] ugrožav[a], da ne možete da održavate."[16156]

(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu

4799. Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da je optuženi redovno primao izvještaje od VRS-a i SRK-a sljedećim putem: čete bataljonima, bataljoni brigadama, brigade Komandi SRK-a, Komanda SRK-a Glavnom štabu i Glavni štab Vrhovnoj komandi.[16157] Prema tome, postojao je sistem veza koji je povezivao čete, bataljone, korpuse, uključujući SRK, Glavni štab i Vrhovnu komandu.[16158] Mada je Galić izjavio da, kad je on preuzeo komandu nad SRK-om, sistem komunikacije nije dobro funkcionisao,[16159] Dragomir Milošević je objasnio da, iako sistem veze u SRK-u nije funkcionisao dobro u prvom periodu nakon njegovog osnivanja, na njemu je stalno rađeno i on je unapređivan, tako da je najkasnije 1995. besprijekorno funkcionisao.[16160] Već u septembru 1992., sistem izvještavanja između jedinica SRK-a i Komande SRK-a je regulisan kako bi se postigla tačnost u sistemu izvještavanja.[16161] Izvještajima Komandi SRK-a trebalo je da bude obuhvaćeno sljedeće: "(i) stanje i aktivnosti neprijatelja, (ii) b/g jedinica, (iii) stanje bezbjednosti i morala, (iv) odluka za dalja dejstva, (v) stanje na teritoriji zone odgovornosti, (vi) stanje i problemi po pozadini, (vii) vanredni događaji i gubici, i (viii) prijedlozi i zahtjevi".[16162] Izvještaje je trebalo slati Komandi SRK-a svakog dana u 14:30 sati i ponovo u 18:30 sati.[16163] Sistem izvještavanja se odvijao kako je regulisano; Komanda SRK-a je svako veče slala dnevne borbene izvještaje Glavnom štabu,[16164] dok

16156 D4506 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radeta, maj 1992.), str. 1–2.

16157 Stevan Veljović, T. 29238–29243 (23. oktobar 2012.); D319 (Naređenje SRK-a, 18. juli 1993.); svjedok KDZ088, T. 6258–6259 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica), T. 6332 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica), T. 6622–6624 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 109–110, 161–162 (pod pečatom); Richard Philipps, T. 3755–3756 (15. juni 2010.). Van Baal je izjavio da je VRS imao vrlo sofisticirana sredstva i sistem veze. V. P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 24, 30, 63–65.

16158 Stevan Veljović, T. 29241 (23. oktobar 2012.). V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 20, 53 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13071–13073 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

16159 Stanislav Galić, T. 37618–37620 (23 April 2013.). V. npr. D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.) (Galićevo naređenje kojim se reguliše sistem izvještavanja); D2839 (Uputstvo SRK-a, 4. novembar 1992.) (naređenje Dragana Marčetića u kojem se propisuje do kojeg vremena u toku dana treba poslati izvještaje Komandi SRK-a).

16160 Dragomir Milošević, T. 32871, 32877–32879 (29. januar 2013.); D2839 (Uputstvo SRK-a, 4. novembar 1992.) (kojim se propisuje u koje vrijeme svakoga dana treba poslati izvještaje Komandi SRK-a). V. takođe D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3–4.

16161 Dragomir Milošević, T. 32875 (29. januar 2013.); D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.).

16162 D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.). V. takođe Stevan Veljović, T. 29242–29243 (23. oktobar 2012.).

16163 D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.). Stevan Veljović je izjavio da je izvještaje trebalo poslati najkasnije u 20:00 sati. Steven Veljović, T. 29242 (23. oktobar 2012.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 30.

16164 V. npr. D3396 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. januar 1993.); D3403 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.); D3404 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. februar 1993.); D3405 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.); D3409 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. maj 1993.); D3410 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1993.); D3411 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. maj 1993.); D3412 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. maj 1993.); D3413 (Borbeni izvještaj

su vanredni izvještaji Glavnom štabu slati svakog dana, obično oko 14:00 sati.[16165] Simić je u svom svjedočenju izjavio da je postojao rok do kojeg su brigade svakodnevno morale podnijeti izvještaj Komandi SRK-a, kako bi ona mogla informisati Glavni štab o situaciji u svojoj zoni odgovornosti.[16166] Kao što je već navedeno, Glavni štab bi izvještaje koje je primao od komandi korpusa objedinjavao u svojim dnevnim borbenim izvještajima, koje je svakodnevno upućivao vrhovnom komandantu.[16167] Dakle, optuženi je primao dnevne izvještaje od Glavnog štaba sa sažetim prikazima dejstava i događaja u zoni odgovornosti SRK-a.[16168]

4800. Pored izvještaja Glavnog štaba, optuženi je primao i izvještaje od MUP-a, obavještajnih službi i drugih odsjeka koji su bili bliski komandi VRS-a.[16169] Galić je ispričao da je optuženi obišao Komandu SRK-a jednom, da je tamo razgovarao sa starješinama i da je obaviješten o raznim problemima.[16170] Takođe, ispričao je da je optuženi prisustvovao sastanku s Komandom SRK-a, na kojem je bilo riječi o problemu nesrazmjerne upotrebe artiljerije, kao i o pritisku "mas medija svijeta" da se ta upotreba smanji.[16171] Galić je rekao da je optuženi htio smanjiti količinu artiljerije na minimum, u zavisnosti od vojne nužde i ciljeva.[16172] Mladićeva bilježnica potvrđuje da su se, 2. juna 1993., optuženi, Mladić, Krajišnik i Lukić sastali s predstavnicima vlasti RS-a i komandantima SRK-a, među kojima je bio i Galić.[16173] Prema toj bilježnici, na kraju sastanka optuženi je rekao da je "[d]anas [...] najvažnije sarajevsko ratište", kao i da se s Izetbegovićem ne može pregovarati i da

---

SRK-a, 28. maj 1993.); D3416 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1993.); D3417 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juli 1993.); D3418 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. juli 1993.); D3421 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. juli 1993.); D3422 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1993.); D3423 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. juli 1993.); D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.); D3425 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. septembar 1993.); D3426 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. septembar 1993.); D3427 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. oktobar 1993.); D3428 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. oktobar 1993.); D3452 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. januar 1994.); D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.); D2801 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. februar 1994.); D2802 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. februar 1994.); D2804 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. decembar 1993.).

16165 Stanislav Galić, T. 37216 (15. april 2013.). V. npr. D3393 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. decembar 1992.); D3394 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. decembar 1992.); D3395 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. januar 1993.); D3406 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. mart 1993.); D3407 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.); D3408 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. april 1993.).

16166 Savo Simić, T. 30004, 30006–30007 (8. novembar 2012.). Simić, koji je bio načelnik inžinjerije 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a od maja 1992. do maja 1994., izjavio je da je i Glavni štab imao načelnika inžinjerije, koji je povremeno komunicirao s načelnikom inžinjerije SRK-a, obično preko telefona. V. Savo Simić, T. 30009–30010 (8. novembar 2012.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2858, 2872.

16167 V. par. 207.

16168 Ali v. P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.) (u toku kojeg je optuženi rekao da mu VRS laže i da izvještaji koje prima nikad nisu tačni); D2841 (Upozorenje SRK-a, 2. april 1995.); D4619 (Izvještaj SRK-a, 18. avgust 1995.), par. 6 (gdje Čedomir Sladoje 18. avgusta 1995. izvještava da "borbenim dejstvima najviše šteti lažno izvještavanje, čega je do sada bilo nedopustivo mnogo" i naređuje da se moraju "preduzeti sve mere za potpuno, pravovremeno i tačno izveštavanje pretpostavljenih komandi").

16169 Stanislav Galić, T. 37525 (22. april 2013.).

16170 Stanislav Galić, T. 37883, 37888 (8. maj 2013.). V. takođe **[REDIGOVANO]**.

16171 Stanislav Galić, T. 37883–37889, 37897–37898 (8. maj 2013.).

16172 Stanislav Galić, T. 37888 (8. maj 2013.).

16173 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 182–194.

on mora biti poražen.[16174] Takođe je rekao da bosanski Srbi "[m]ora[ju] Sarajevo [...] uzimati," ali pritom "obezbediti povoljne međ[unarodne] okolnosti."[16175] **[REDIGOVANO]**.[16176] **[REDIGOVANO]**.[16177]

4801. Pored prethodno opisane zvanične procedure izvještavanja, optuženi je o vojnoj situaciji u Sarajevu informisan na sastancima i u telefonskim razgovorima s raznim osobama na terenu, uključujući oficire VRS-a i SRK-a.[16178] Na primjer, nakon granatiranja Sarajeva 28. i 29. maja 1992., opisanog ranije u Presudi,[16179] Mladić se 31. maja 1992. sastao s optuženim i drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba.[16180] Na tom sastanku, optuženi je naveo da moraju razgovarati o Sarajevu i imati "deo Sarajeva".[16181] Na sastanku održanom nekoliko dana kasnije, 6. juna 1992., za vrijeme još jednog žestokog bombardovanja o kojem je bilo riječi gore u tekstu,[16182] Mladić se opet sastao s političkim rukovodstvom bosanskih Srba, uključujući optuženog, Krajišnika i Koljevića, kako bi razgovarali, između ostalog, o granicama RS-a.[16183] Na tom sastanku Krajišnik je obavijestio prisutne da su Hadžići i Vogošća "oslobo[đeni]" i da je cilj da se formira Birčansko-romanijska regija, u čiji sastav bi ušla i Dobrinja.[16184]

4802. Dana 10. jula 1992., na sastanku Mladića, optuženog, Krajišnika, Koljevića, Biljane Plavšić, Đerića, Buhe, Gvere i Tolimira, prisutni su detaljno razmatrali situaciju u Sarajevu. Koljević je pokazao mapu Sarajeva s putevima za prolaz humanitarne pomoći i rekao: "Da se opredelimo oko Sarajeva".[16185] Takođe je informisao druge da su borci bosanski Srbi u Nedžarićima "ogorčeni" na političko rukovodstvo RS-a, pošto ti borci "ne znaju status Sarajeva".[16186] Krajišnik je naveo da je

16174 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.
16175 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.
16176 **[REDIGOVANO]**.
16177 **[REDIGOVANO]**.
16178 V. par. 4780–4796. V. takođe P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 172–173; P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 63–68; P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 259. Pored toga, čak i prije formiranja VRS-a i SRK-a, optuženi je bio obavještavan o situaciji u Sarajevu. V. npr. P5604 (Presretnuti razgovor Gvozdena i Radovana Karadžića, 3. mart 1992.); P5702 (Presretnuti razgovor Branka Kovačevića, Mome i Radovana Karadžića, 22. april 1992.); D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.); P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 123–126.
16179 V. diskusiju u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici.
16180 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 36, 38.
16181 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 42.
16182 V. diskusiju u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici.
16183 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.
16184 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 108.
16185 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 308–310.
16186 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 312.

pitanje demilitarizacije Dobrinje "veliki problem" za bosanske Srbe i upozorio optuženog da nije dobro da on UN-u nešto nudi, već da je bolje da ih pusti "neka oni traže".[16187]

4803. Dana 24. februara 1995., optuženi i Krajišnik su održali sastanak s komandantima i predsjednicima sarajevskih opština, na kojem su, između ostalog, razgovarali o nedovoljnom broju vojnika u Rajlovcu.[16188] Na tom sastanku, Krajišnik je pokrenuo pitanje "[k]ako da se održi Sarajevo".[16189]

4804. Dana 8. juna 1995., na sastanku s Mladićem, optuženi je naveo da je situacija "veoma ozbiljna", da su odnosi između nekih vojnih starješina i civilnih vlasti "pokvareni" i da dolazi do "napuštanj[a] linija" od strane vojnika.[16190] Naveo je da bosanski Srbi "mora[ju] Sarajevo održati do pol[itičkog] rešenja."[16191]

(F) Zaključak

4805. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je optuženi *de facto* provodio svoja *de jure* ovlaštenja nad jedinicama SRK-a u Sarajevu. Kao što se vidi iz gore izloženih dokaza, optuženi je bio u direktnom kontaktu s Mladićem tokom cijelog sukoba i mogao mu je izdavati naređenja, poput onih nakon granatiranja Sarajeva krajem maja 1992., koja su zatim provedena na terenu. Čak i ako se uzmu u obzir neslaganja između optuženog i Mladića tokom sukoba, koja su se mogla i očekivati s obzirom na položaje na kojima su se nalazili, Vijeće konstatuje da ta neslaganja ne dovode u pitanje to da je optuženi imao najvišu vlast nad situacijom u Sarajevu, uključujući i jedinice SRK-a. Tako se ni Galić ni Milošević nisu mogli sjetiti da su od Mladića i optuženog ikada primili dva oprečna naređenja o borbenim dejstvima u Sarajevu.[16192] Osim toga, uprkos napetostima u njihovom odnosu u avgustu 1993., kad je optuženi htio da se snage povuku s Igmana i izrazio zabrinutost povodom Mladićevog opiranja toj odluci, snage su se konačno povukle, kako je on želio. Pored toga, iako je optuženi u svom razgovoru s Tomanićem 11. avgusta 1993. tvrdio da mu vojska laže, ipak je mogao doći do traženih informacija i na kraju je snage premjestio s područja Igmana.

16187 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 311.

16188 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 42.

16189 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 42.

16190 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 168.

16191 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 168–169.

16192 Premda bi Mladićev zahtjev za informacijama od Komande SRK-a, s datumom od 26. aprila 1995., mogao implicirati da je Vrhovna komanda naredila Komandi SRK-a da lansira modifikovanu avio-bombu, što bi značilo da je zaobišla Glavni štab, Vijeće konstatuje da to nije bio slučaj, kao što je Mladiću i javljeno u povratnoj informaciji istog dana. V. P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.); P1310 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.) (u kojem se

4806. Vijeće se, dakle, uvjerilo da je optuženi, kao vrhovni komandant, komandovao SRK-om uglavnom preko Glavnog štaba i Mladića, a ponekad direktno preko komandanta SRK-a. Premda su Abdel-Razek i Bulatović smatrali da optuženi nije imao efektivnu kontrolu nad SRK-om, a vještak optuženog Radinović je smatrao da on, zbog neovlaštenih dejstava vojnika i nemogućnosti da se kontrolišu svi otpadnici na terenu, nije uspio ostvariti efektivnu kontrolu nad situacijom u Sarajevu,[16193] to se kosi s većinom gore opisanih dokaza koji su izvedeni pred Vijećem, uključujući vjerodostojna zapažanja, između ostalih, Smitha, Rosea, Banburyja, svjedoka KDZ450 i Van Baala. Osim toga, Radinovićevo svjedočenje u direktnoj je protivrječnosti s dokazima koji su Vijeću predočeni o (i) broju konkretnih sastanaka na kojima je optuženi uspješno provodio kontrolu i pokazao da ima uticaj na snage u Sarajevu, uključujući sastanke od 30. maja 1992. (s Morillonom) i 21. marta 1994. (s Van Baalom); i (ii) naređenjima optuženog u vezi sa Sarajevom, od kojih su neka bila izdata direktno SRK-u i izvršena na terenu, uključujući naređenje nakon incidenta na pijaci Markale 5. februara.

4807. Dokazi takođe jasno pokazuju da je optuženi koristio ovlaštenja koja je imao nad VRS-om i SRK-om da organizuje i upravlja dejstvima u Sarajevu i oko Sarajeva. To je činio putem direktiva koje je izdavao i/ili odobravao, koje su imale za cilj da se grad drži pod blokadom, te tako omogućavale SRK-u da nastavi sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem civila. To je činio i putem drugih vrsta naređenja Glavnom štabu, koja bi onda bila prenesena Komandi SRK-a i provedena. Pored toga, ponekad je optuženi izdavao naređenja direktno jedinicama SRK-a i komandantima SRK-a.[16194] Konačno, kao što se vidi iz više presretnutih telefonskih razgovora i sastanaka o kojima je bilo riječi gore u tekstu, optuženi je u svakom trenutku sukoba mogao izdati usmena naređenja oficirima VRS-a i SRK-a, pošto je bio u redovnom kontaktu s Mladićem, Milovanovićem, Gverom, Galićem i Dragomirom Miloševićem. Po izdavanju tih usmenih naređenja, ona bi bila prenesena jedinicama SRK-a po gradu. Prema tome, nema nikakve sumnje da je optuženi tokom cijelog sukoba bio aktivno uključen u vojna pitanja u Sarajevu, uključujući dejstva SRK-a i druge aktivnosti, posebno kad bi se one ticale sporazuma koje je on postigao s predstavnicima međunarodne zajednice. Najupečatljiviji primjer toga je njegova uloga u povlačenju vojnika VRS-a i SRK-a s Igmana i Bjelašnice. Vijeće se takođe uvjerilo da je uključenost optuženog u vojna pitanja u Sarajevu išla dalje od planiranja i strategije, jer dokazi pokazuju da je

---

objašnjava da je odluku o lansiranju modifikovane avio-bombe donijela Komanda SRK-a na jutarnjem referisanju).

16193 V. D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 4, 24, 81, 86–87, 90, 114–115, 247–249.

16194 Vijeće napominje da naređenja optuženog o kojima je bilo riječi ranije u tekstu jasno pokazuju da nije tačna njegova tvrdnja da SRK nije primao naređenja od Predsjedništva koja su se odnosila isključivo na SRK. U nekoliko navrata to jeste bio slučaj, a najupečatljiviji primjer je naređenje koje je izdao nakon prvog granatiranja Markala, koje je provedeno i zahvaljujući kojem je u gradu zavladao period mira.

bio uključen i na operativnom nivou. Njegova naređenja (i) da se u Nedžariće pošalju dva voda specijalnih snaga, (ii) da se obezbijede "Pretis" i druge fabrike u Vogošći i (iii) da se sakrije artiljerija oko Sarajeva nakon prvog incidenta na Markalama najistaknutiji su primjeri.[16195]

4808. Vijeće takođe zaključuje da je lanac komunikacije i izvještavanja od SRK-a do Glavnog štaba i optuženog adekvatno funkcionisao tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Pravila o sistemu komunikacije i izvještavanja bila su detaljna i SRK ih se pridržavao, zahvaljujući čemu su Glavni štab i optuženi svakodnevno obavještavani o situaciji na terenu u Sarajevu. Dakle, optuženi je putem redovnih borbenih izvještaja bio stalno obavještavan o dejstvima SRK-a u Sarajevu. Osim toga, primao je informacije i od drugih instanci, kao što su MUP, obavještajne službe i drugi odsjeci Komande VRS-a. Konačno, iz mnogih gore pomenutih privatnih telefonskih razgovora vidi se da je bio dobro informisan, vrlo angažovan predsjednik, koji je mogao dobiti i često jeste dobijao informacije o vojnim pitanjima od raznih osoba na terenu.

4809. Na osnovu gornjih zaključaka, odnosno (i) da je SRK bio profesionalan korpus VRS-a s lancem komandovanja koji je dobro funkcionisao, (ii) da je optuženi uspješno vršio svoja ovlaštenja nad jedinicama SRK-a, o čemu je svjedočilo više svjedoka i o čemu govore brojna pismena i usmena naređenja koja je izdao u vezi sa Sarajevom, i (iii) da je optuženi primao redovne izvještaje od jedinica SRK-a i drugih izvora o situaciji u Sarajevu, Vijeće konstatuje da je optuženi imao čelnu poziciju u rukovođenju snagama u Sarajevu, posebno SRK-om, uprkos povremenim napetostima između njega i Mladića. S obzirom na to, optuženi je nadgledao događaje u Sarajevu, kako na političkom tako i na vojnom nivou, i imao je moć da zaustavi i spriječi otvaranje vatre na civile, kao i otvaranje neselektivne i nesrazmjerne vatre na grad od strane SRK-a.

iii. *Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja*

(A) Argumenti strana u postupku

4810. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi znao za karakter i obim kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja i za uticaj koji je ona imala na civilno stanovništvo Sarajeva, ali da je dozvolio da se kampanja nastavi tokom gotovo četiri godine, negirajući ili izbjegavajući da reaguje na međunarodne proteste, i ne preuzimajući nikakve stvarne mjere da se počinioci kazne.[16196] Ono tvrdi da je optuženi bio obaviješten o kampanji putem stalnih protesta međunarodnih posmatrača,

[16195] V. par. 4765, 4774, 4776. Vijeće ne prihvata tvrdnju optuženog da se političke vlasti nikad nisu miješale u vojna pitanja i da on nije imao efektivnu kontrolu nad jedinicama SRK-a zbog manjka profesionalnog kadra. Štaviše, gore izloženi dokazi pokazuju suprotno, pošto postoje brojni primjeri da se optuženi miješao u vojna pitanja i uticao na njih.

[16196] V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(3), 612(5).

rezolucija Savjeta bezbjednosti i izvještaja u medijima.[16197] Nasuprot tome, optuženi tvrdi da on o krivičnim djelima terorisanja i protivpravnim napadima nije bio adekvatno obaviješten.[16198] On tvrdi da se činjenica da je primao informacije mora "razmotriti u kontekstu haosa", naime, nestanaka struje, prekida telefonskih linija, zastarjele tehničke opreme i loših puteva, što je sve stvaralo probleme u sistemu rukovođenja i komandovanja tokom cijeloga rata.[16199] Takođe navodi da se u borbenim izvještajima SRK-a ne pominju incidenti navedeni u prilozima optužnici i tvrdi da je komunikacija između njega i Galića bila ograničena na ZPI, Markale I i humanitarna pitanja, i da je bila "praktično nepostojeća u pogledu izvođenja borbenih dejstava ".[16200]

4811. Tužilaštvo takođe navodi da je optuženi, iako je ponekad priznavao odgovornost za otvaranje snajperske vatre i granatiranje civila, generalno uzevši, negirao i izbjegavao kritike međunarodne zajednice, na taj način što je davao lažna obećanja, demantije ili izgovore, krivio druge, olako prelazio preko protesta, koristio argumente *tu quoque*, ili prijetio da će učiniti nešto još gore.[16201] Tužilaštvo tvrdi da su sva ta negiranja i izbjegavanja imala za cilj pospješivanje kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja.[16202] Optuženi tvrdi, iako u vezi s tim nije iznio neki opšti argument, da su njegova negiranja da su bosanski Srbi otvorili vatru na pijacu Markale 5. februara 1994. bila utemeljena, jer je VRS insistirao na tome da oni nisu ispalili minu.[16203]

4812. Tužilaštvo takođe tvrdi da optuženi nije preduzeo smislene korake da protivpravne napade SRK-a na civile u Sarajevu spriječi, o njima provede istragu i/ili da kazni počinioce.[16204] Ono tvrdi da je optuženi, da je htio narediti istrage o zločinima SRK-a u Sarajevu, to svakako mogao učiniti.[16205] Umjesto toga, on je kreirao i održavao kulturu nekažnjavanja, u kojoj su odgovorni za kampanju bivali unaprijeđeni ili nagrađeni, a Mladićevi planovi za kampanju terora konstantno su nailazili na odobravanje.[16206] Nasuprot tome, optuženi tvrdi da je on preduzeo mjere u cilju provođenja istraga i kažnjavanja u slučaju eventualnih kriminalnih radnji, uključujući naređenje pripadnicima VRS-a da postupaju u skladu sa Ženevskim konvencijama i drugim odredbama međunarodnog ratnog prava.[16207]

16197 Završni podnesak tužilaštva, par. 644–649.
16198 Završni podnesak odbrane, par. 2962–2966.
16199 Završni podnesak odbrane, par. 2962–2963.
16200 Završni podnesak odbrane, par. 2965–2966.
16201 Završni podnesak tužilaštva, par. 628.
16202 Završni podnesak tužilaštva, par. 628.
16203 Završni podnesak odbrane, par. 2999.
16204 Završni podnesak tužilaštva, par. 643.
16205 Završni podnesak tužilaštva, par. 650.
16206 Završni podnesak tužilaštva, par. 636–644.
16207 Završni podnesak odbrane, par. 2974–2983, 2997–3000.

(B) Znanje optuženog

(1) Optuženi je bio direktno obavještavan o kampanji

4813. Veliki broj svjedoka, uglavnom predstavnika međunarodne zajednice koji su svjedočili na poziv tužilaštva, izjavili su da su oni ili njihove kolege uložili proteste i prigovore optuženom u vezi sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem civilnog stanovništva Sarajeva. Na primjer, Okun je izjavio da je lord Owen u više navrata direktno pitao optuženog zašto bosanski Srbi i dalje granatiranju Sarajevo kad to o njima stvara lošu sliku u medijima, ali da mu optuženi nikad nije odgovorio.[16208] U svojoj knjizi "Balkanska Odiseja", Owen je napisao da mu je optuženi na pitanje zašto bosanski Srbi granatiraju Sarajevo, odgovorio: "Nismo to mi, nego Muslimani. Mi ne napadamo, već samo branimo naše kuće u Sarajevu i oko Sarajeva".[16209] Okun i drugi su "preklinjali" optuženog da zaustavi granatiranje Sarajeva od strane bosanskih Srba, ali optuženi Mladiću nije naredio da obustavi napade.[16210] Vijeću su predočeni dokazi o tome da je Morillon stalno ponavljao optuženom i Mladiću da će im svjetska istorija suditi za način na koji iz artiljerijskog oruđa gađaju gradove, mjesta i civile, i da moraju prestati.[16211] **[REDIGOVANO]**, koji je više puta prisustvovao sastancima optuženog, Krajišnika, Koljevića i Mladića, izjavio je da je glavna tema tih sastanaka bila pozivanje na prestanak dejstava protiv civilnog stanovništva.[16212] **[REDIGOVANO]**, tokom prvih mjeseci sukoba, optuženi, Mladić, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić bili potpuno svjesni opšte situacije u zoni odgovornosti SRK-a, uključujući i vršenje zločina u širokim razmjerama.[16213] Prema Tuckerovim riječima, optuženi je bio bolje upućen u vojne pojedinosti o Sarajevu nego o bilo kom drugom dijelu BiH.[16214]

4814. Rose se kao komandant Komande UNPROFOR-a za BiH od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. često susretao s optuženim i on je izjavio da bi se o svakom ozbiljnom incidentu koji se

16208 Herbert Okun, T. 1635 (26. april 2010.), T. 1694–1695 (27. april 2010.), P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4211. V. takođe P1482 (Bilježnica Ratka Mladića, 2.-28. januar 1993.), str. 59–62 (gdje se kaže da je Owen na plenarnoj sjednici kojoj je prisustvovao i optuženi rekao da se gradovi granatiraju, a Silajdžić je napomenuo da je Sarajevo prethodnog dana bilo izloženo žestokoj artiljerijskoj paljbi u trajanju od 3 sata.).

16209 P799 (Izvodi iz knjige Davida Owena pod naslovom *Balkan Odyssey*), *e-court* str. 10.

16210 Herbert Okun, T. 1694–1695 (27. april 2010.).

16211 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 99.

16212 **[REDIGOVANO]**.

16213 **[REDIGOVANO]**.

16214 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 69, 281; Pyers Tucker, T. 23226–23235 (18. januar 2012.); P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 7. V. takođe Neđeljko Prstojević, T. 13258–13259, 13264, 13267–13268 (11. mart 2011.) (gdje svjedok govori o svojim čestim susretima s optuženim na Palama radi razgovora o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu); P1004 (Naređenje SRK-a, 5. septembar 1992.); P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.), str. 1 (gdje se navodi da su dostavljeni zadaci sa savjetovanja s Predsjedništvom RS-a na Jahorini 6. septembra 1992.).

desio, kao o onom od 8. oktobra 1994., kad je u Sarajevu otvorena snajperska vatra na tramvaj,[16215] pokretao razgovor sa stranom bosanskih Srba; on lično nije propuštao priliku da "s rukovodstvom bosanskih Srba" pokrene razgovor o snajperskom djelovanju i granatiranju po civilima.[16216] Prema Roseovim riječima, uobičajena reakcija optuženog bila je da za incident okrivi bosanske Muslimane, pogotovo kad bi bio optužen za neko "užasno zlodjelo", poput granatiranja pijace Markale; kad bi ga optužili za granatiranje, "rukovodstvo bosanskih Srba" bi izjavilo da je ono samo odgovaralo na napade ABiH i da je to njihov metod uzvraćanja, pošto je pješadija ABiH bila superiornija.[16217]

4815. Harland, koji je bio prisutan na više sastanaka s optuženim, takođe je izjavio da je na tim sastancima čuo da njegovi nadređeni kod optuženog i drugih članova političkog ili vojnog rukovodstva bosanskih Srba ulažu proteste zbog snajperskog djelovanja i granatiranja civila.[16218] Optuženi bi obično negirao da postoji problem, ili bi rekao da će ispitati stvar i da je već izdao naređenja da se obustavi otvaranje vatre.[16219] Prema Harlandovim riječima, optuženi i Mladić su veoma različito reagovali na proteste: dok je Mladić bio više sklon konfrontaciji, dotle bi optuženi "često jedan problem dovodio u vezu s nekim drugim problemom, obično tako da se problem nikad ne bi riješio."[16220] Harland je zaključio da su protesti međunarodne zajednice, kako usmeni tako i pismeni, "imali vrlo slab učinak", osim u slučajevima izričite vojne prijetnje snagama NATO-a protiv Srba, u kom slučaju je reakcija znala biti prilično pozitivna i odluke su mogle biti provedene.[16221]

4816. Prema Tuckerovim riječima, strane su bile "apsolutno svjesne" rezolucija Savjeta bezbjednosti, i o tim rezolucijama često se razgovaralo na pregovorima.[16222] Tako je optuženi 10. juna 1992. napisao pismo generalnom sekretaru Boutros-Ghaliju, u kojem je naveo da Rezoluciju 758 Savjeta bezbjednosti prihvata "sa zadovoljstvom i velikom nadom".[16223] Isto tako, 5. oktobra

16215 V. diskusiju u vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici.

16216 Michael Rose, T. 7269 (5. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35, 107, 151, 156, 200; P1644 (Pisma Michaela Rosea Aliji Izetbegoviću i Radovanu Karadžiću, 9. oktobar 1994.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 44.

16217 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 201, 209 (gdje se kaže da nesrazmjernost odgovora srpske strane dovodi u pitanje vjerodostojnost tog opravdanja); Michael Rose, T. 7269 (5. oktobar 2010.).

16218 David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.). V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21 (gdje je svjedok izjavio da su Goulding i Morillon razgovarali o "pucanju i granatiranju" i s optuženim i s Galićem).

16219 David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.).

16220 David Harland, T. 2037–2038 (6. maj 2010.).

16221 David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.). V. takođe par. 4869.

16222 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 288. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16183–16184 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

16223 D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.).

1994., na sastanku Akashija, optuženog, Mladića i drugih na Palama, optuženi je govorio o Rezoluciji 942 i donekle izrazio zadovoljstvo.[16224] Iako se rezolucije Savjeta bezbjednosti uvrštene u spis u ovom predmetu ne odnose eksplicitno na snajpersko djelovanje i granatiranje civila u Sarajevu, u njima se upućuje na vršenje tih zločina time što se izražava duboka zabrinutost povodom "situacije koja sada vlada u Sarajevu" i time što se sve strane više puta pozivaju na poštovanje obaveza koje imaju na osnovu međunarodnog humanitarnog prava, posebno Ženevskih konvencija, te izražava duboka uznemirenost povodom teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava.[16225] U rezoluciji 824, kojom je Savjet bezbjednosti proglasio Sarajevo, Bihać, Srebrenicu, Goražde, Tuzlu i Žepu zaštićenim zonama, Savjet bezbjednosti je smatrao da te zone moraju biti "bez oružanih napada i svih drugih neprijateljskih dejstava koja ugrožavaju blagostanje i bezbjednost njihovih stanovnika" i objavio da se sve artiljerijske ili paravojne jedinice bosanskih Srba moraju povući "i to na onu udaljenost gdje prestaju da predstavljaju pretnju njihovoj bezbjednosti i bezbjednosti njihovih stanovnika".[16226] Mjesec dana kasnije, 4. juna 1993., Savjet bezbjednosti je ponovo izrazio duboku uznemirenost povodom ozbiljne i neprihvatljive situacije u BiH, koja postoji uslijed teških kršenja međunarodnog prava, kao i duboku uznemirenost povodom patnje civilnog stanovništva, posebno u zaštićenim zonama.[16227]

4817. I nekoliko svjedoka odbrane je pomenulo da je optuženi znao za kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja. John Zametica, koji je bio savjetnik optuženog za međunarodne odnose od februara 1994.,[16228] ispričao je da mu je optuženi, mada su rijetko razgovarali o vojnim pitanjima, rekao da je snajpersko djelovanje od strane bosanskih Srba bilo "glupo" i da od toga Srbi nisu imali nikakve vojne koristi; ponekad je optuženi govorio da ne odobrava neodgovorno granatiranje ili da ga smatra besmislenim i bespotrebnim.[16229] Momir Bulatović, tadašnji predsjednik Crne Gore,[16230] rekao je u svojoj izjavi da je mnogo puta razgovarao s optuženim o granatiranju Sarajeva i da mu je optuženi rekao da je svjestan da je to politički pogrešan potez

16224 D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 5(d); Yasushi Akashi, T. 37716–37718 (24. april 2013.). V. takođe P2489 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. april 1995.), par. 6 (iz kojeg se vidi da je optuženi bio upoznat s Rezolucijom 988 Savjeta bezbjednosti).

16225 P982 (Rezolucija 764 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. juli 1992.); P983 (Rezolucija 770 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. avgust 1992.); P5424 (Rezolucija 941 Savjeta bezbjednosti UN-a, 23. septembar 1994.); P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.); P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.). V. takođe P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.) (gdje se upućuje na minobacačke napade na UNPROFOR u Sarajevu).

16226 P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 1–2.

16227 P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.), str. 1–2. V. takođe P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 2–3 (gdje se osuđuje intenziviranje napada na civilno stanovništvo od strane snaga bosanskih Srba i traži da strane u potpunosti poštuju status zaštićenih zona, a posebno potrebu da se osigura bezbjednost civilnog stanovništva u tim zonama).

16228 John Zametica, T. 42441 (29. oktobar 2013.).

16229 John Zametica, T. 42458–42460 (29. oktobar 2013.).

16230 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 2.

bosanskih Srba i da granatiranje šteti stvari bosanskih Srba u očima svijeta.[16231] Bulatović i optuženi su razgovarali i o optužbama međunarodnih pregovarača da granatiranje nije ograničeno na vojne napade, već je usmjereno i na područja naseljena civilima, na što je optuženi rekao da je on mnogo puta zabranio granatiranje područja naseljenih civilima i da je sve učinio kako bi spriječio nepotrebno ili nesrazmjerno granatiranje Sarajeva.[16232] Vladislav Jovanović, tadašnji ministar inostranih poslova Srbije,[16233] nekoliko puta je pitao optuženog zašto se Sarajevo drži pod opsadom tako dugo i izlaže "svim tim snajperima i nesrećama", te je obavijestio optuženog da to nanosi veliku štetu bosanskim Srbima i Srbima iz Srbije.[16234] On je izjavio da je optuženi negirao da bosanski Srbi imaju politiku granatiranja Sarajeva; optuženi bi rekao da su ti incidenti ili sporadični ili pak da su djelo "šačice frustriranih osoba" koje su izgubile članove porodice i koje sad sve rade na sopstvenu inicijativu, ili pak da su odgovorni bosanski Muslimani koji žele usmjeriti pažnju međunarodne javnosti na bosanske Srbe, izazvati gnjev međunarodne zajednice i dovesti do akcije NATO-a.[16235]

4818. Pored toga, Vijeće je saslušalo svjedočenja o jednom broju konkretnih slučajeva u kojima je optuženi znao za razne incidente snajperskog djelovanja i granatiranja, ili je bio obaviješten o njima, uključujući one navedene u prilozima Optužnici. Na primjer, kao što je navedeno ranije u ovoj Presudi, krajem maja 1992., na sastanku kojem su, između ostalih, prisustvovali optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević **[REDIGOVANO]**.[16236] **[REDIGOVANO]**, članovi rukovodstva bosanskih Srba prisutni na tom sastanku, među kojima optuženi, nisu se usprotivili Mladićevom prijedlogu.[16237] Dana 30. maja 1992., dok je granatiranje bilo u toku, Morillon i Mackenzie su se sastali s optuženim i Koljevićem radi razgovora o tim događajima.[16238] Na tom sastanku, optuženi je rekao da su snage bosanskih Srba neiskusne i samoorganizovane, te da zato prekomjerno reaguju na napade Zelenih beretki; pored toga, rekao je da Mladić nema sve snage pod

16231 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 23.

16232 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 24. Pored toga, 18. avgusta 1992., Bulatović je prisustvovao sjednici Saveta SRJ za usaglašavanje stavova o državnoj politici u Beogradu. Na toj sjednici, Milan Panić je prisutnima saopštio da je optuženi rekao da ne komanduje topovima i da pojedinci postupaju po sopstvenom nahođenju. V. D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 25; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 11 (Milan Panić je bio savezni premijer i predsjedavajući Saveta); Momir Bulatović, T. 34525–34526 (28. februar 2013.).

16233 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 4–6.

16234 P6150 (Izvod iz zapisnika razgovora s Vladislavom Jovanovićem), str. 1; Vladislav Jovanović, T. 34333–34336 (27. februar 2013.).

16235 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 52; Vladislav Jovanović, T. 34253–34254, 34325–34326 (26. februar 2013.).

16236 V. par. 4023.

16237 V. par. 4023.

16238 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 1–2. V. takođe par. 4037.

svojom komandom.[16239] Optuženi je takođe rekao da bosanske Srbe ponekad okrivljuju za napade za koje nisu odgovorni i da se oni nalaze u nezavidnom položaju onoga koji svakako gubi – ili će biti krivi ili će biti poraženi.[16240] Na to je Mackenzie objasnio optuženom i Koljeviću da prepreku u pregovorima predstavlja stalno dovođenje jedne problematike u vezi s nekom drugom, te da to ne treba činiti.[16241] Kad su ga na tom sastanku pitali da li je u poziciji da zaustavi granatiranje, optuženi je "odgovorio potvrdno"; Koljević je precizirao da oni misle da mogu ubijediti ljude na terenu da prestanu s granatiranjem.[16242] Optuženi se zatim složio da ode u Sarajevo i kontaktira Mladića kako bi zaustavio granatiranje.[16243] Na kraju je optuženi pozvao Mladića telefonom i Mladić je pristao da obustavi granatiranje.[16244] Istoga dana optuženi je razgovarao s izvjesnim Čedom i naložio mu da pokuša da to veče ne koristi artiljeriju, već pješadijsko naoružanje, dodavši "nek idu oni u tri pizde materine […] ako im se gine [...]."[16245]

4819. Vijeću su predočeni dokazi o tome da su u razdoblju od 3. do 5. juna 1992., Thornberry, Wilson i Abdel-Razek tokom tri dana pregovarali sa bosanskim Srbima i Predsjedništvom BiH o otvaranju sarajevskog aerodroma.[16246] Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je u tim pregovorima rekao optuženom, Biljani Plavšić i Mladiću da bosanski Srbi gađaju većinu glavnih zgrada u gradu, da po svemu sudeći ciljeve biraju bez ikakve zadrške i da, sa svojih položaja s kojih imaju pogled dole na grad, znaju šta gađaju.[16247] Prema Wilsonovim riječima, optuženi, Biljana Plavšić i Mladić su odgovorili da je takvo otvaranje vatre legitimno i da oni time brane Srbe.[16248]

16239 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 3; John Wilson, T. 4079 (22. juni 2010.)

16240 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 5–6.

16241 P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 9.

16242 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 7–8.

16243 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 11.

16244 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 15.

16245 P2332 (Presretnuti razgovor Čede i Radovana Karadžića, 30. maj 1992.).

16246 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 84–86; P1039 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.); P1045 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.); John Wilson, T. 4082–4089 (22. juni 2010.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 79–93.

16247 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48–49.

16248 P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48–49. Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je optuženog posmatrao na mnogim sastancima i da je optuženi uvijek nastojao opravdati postupke onih za koje je tvrdio da ih zastupa. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 122.

4820. Kao što je navedeno ranije u Presudi, optuženi je također znao za žestoko granatiranje grada koje je trajalo od noći 5. juna do 8. juna 1992., čiji prekid je Predsjedništvo naredilo 9. juna 1992.[16249]

4821. Nenad Kecmanović, srpski političar koji je bio predsjednik političke stranke Savez reformskih snaga Jugoslavije i član Predsjedništva BiH od 1. juna 1992. do jula 1992.,[16250] izjavio je da je na sastanku s istaknutim predstavnicima rukovodstva bosanskih Srba, uključujući optuženog, u ljeto 1992., "nekoliko puta" pokrenuo pitanje granatiranja Sarajeva.[16251] Odgovoreno mu je da ABiH otvara vatru na položaje bosanskih Srba oko grada, da je artiljerija ABiH raspoređena u najgušće naseljenim dijelovima grada, te da je artiljerija bosanskih Srba zato primorana uzvraćati vatrom po tim lokacijama.[16252]

4822. Dana 26. avgusta 1992., Vance, Carrington i Doyle su se sastali s optuženim i Koljevićem na Londonskoj konferenciji.[16253] Carrington je pokrenuo pitanje napada bosanskih Srba na Sarajevo konstatacijom da je "svjetsko mnijenje čvrsto okrenuto protiv Srba, posebno nakon nedavne eskalacije borbi oko Sarajeva."[16254] Optuženi je odgovorio da odgovornost za eskalaciju snose bosanski Muslimani koji redovno granatiraju sopstveni narod i da samo oni mogu biti odgovorni za žestoko granatiranje Sarajeva u prethodnim danima.[16255] Doyle je rekao optuženom da je kancelarija UNPROFOR-a u Sarajevu potvrdila da krivicu snose srpski artiljerci.[16256] Na to je optuženi odgovorio da je spreman prihvatiti posmatrače UN-a na svim artiljerijskim položajima u Sarajevu i oko Sarajeva.[16257]

4823. Dana 8. septembra 1992., na sastanku kojem su prisustvovali, između ostalih, optuženi, Mladić i general Simonović, Simonović je naveo da je blokada Sarajeva opravdana, ali da je

---

16249 V. par. 4051.

16250 D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 3, 9; Nenad Kecmanović, T. 39105 (31. maj 2013.).

16251 D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 50.

16252 D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 50. V. također D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.) ("[M]uslimanska strana […] konstantno napada srpsku stranu i srpski dio grada Sarajeva."), str. 1; svjedok KDZ240, T. 16183–16184 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

16253 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.); Colm Doyle, T. 2676–2677 (21. maj 2010.), T. 2871–2874 (27. maj 2010.); P1260 (Informacija SRK-a o MKBJ-u, 30. avgust 1992.).

16254 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

16255 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

16256 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

16257 P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

masovna upotreba artiljerije protiv gradova štetna i preporučio je bosanskim Srbima da spriječe da se gradovi bombarduju.[16258]

4824. Dana 8. decembra 1992., optuženi je uputio pismo jednoj međunarodnoj organizaciji u kojem je tvrdio da Vlada BiH sprečava građane Sarajeva da napuste grad.[16259] Deset dana kasnije primio je odgovor od predstavnika te organizacije, u kojem ovaj navodi da mu je neprihvatljivo da odgovornost za situaciju u Sarajevu prebacuje na međunarodnu zajednicu, kad je odgovornost na strani koja "neselektivno granatira i drži Sarajevo pod opsadom."[16260]

4825. Dana 9. decembra 1992., članovi VSO-a, među kojima su, pored ostalih, bili Slobodan Milošević, Bulatović i Dobrica Ćosić, sastali su se da bi razgovarali o ratu u BiH.[16261] Na tom sastanku Ćosić je napomenuo da je srpsko rukovodstvo mnogo puta ukazalo optuženom na štetnost granatiranja Sarajeva po političku poziciju bosanskih Srba.[16262] Bulatović je izjavio da optuženi, premda se svaki put u potpunosti složio s njima, nije bio u stanju da problem i riješi.[16263]

4826. Kao što je već navedeno u ovoj Presudi,[16264] dana 18. ili 19. decembra 1992., Owen, Morillon i Abdel-Razek sastali su se s optuženim, Mladićem i Koljevićem na Palama.[16265] Sastanak je sazvan povodom intenziviranja granatiranja u Sarajevu, uključujući granatiranje bolnice Koševo.[16266] Na tom sastanku Owen je uložio protest zbog granatiranja bolnice.[16267] Tucker, koji je također bio prisutan, izjavio je u svom svjedočenju da su Owen i Mladić ušli u žučnu raspravu, u toku koje je Owen rekao da je granatiranje Sarajeva sramno i da mora prestati.[16268]

16258 P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 167–173.

16259 **[REDIGOVANO]**.

16260 **[REDIGOVANO]**.

16261 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 28–30.

16262 D3055 (Bilješke sa 16. sjednice VSO-a SRJ, 9. decembar), str. 24–25; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30.

16263 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30 (gdje svjedok dodaje da to pokazuje da optuženi nije imao kontrolu nad VRS-om).

16264 V. par. 4540.

16265 Hussein Abdel-Razek, T. 5503–5505 (19. juli 2010.), T. 5545–5547 (20. juli 2010.); P1273 (Video-snimak sastanka lorda Owena i Radovana Karadžića, s transkriptom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 94–98; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 82; P2034 (Vijest kanala BBC u vezi sa sastankom lorda Owena i Radovana Karadžića na Palama, s transkriptom).

16266 Hussein Abdel-Razek, T. 5503–5505 (19. juli 2010.).

16267 Hussein Abdel-Razek, T. 5546 (20. juli 2010.); P1273 (Video-snimak sastanka lorda Owena i Radovana Karadžića, s transkriptom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 98; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 82; P2034 (Vijest kanala BBC u vezi sa sastankom lorda Owena i Radovana Karadžića na Palama, s transkriptom).

16268 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 95, 98.

4827. Galić je u svom svjedočenju izjavio da se tokom 1993. godine optuženi sastao s komandom SRK-a i da je bio zabrinut zbog nesrazmjerne upotrebe artiljerije.[16269] Prema Galićevim riječima, na tim sastancima na visokom nivou kojima je prisustvovao optuženi, uvijek se razgovaralo o temi nesrazmjernosti.[16270] Galić je napomenuo da nije bilo potrebno da ga optuženi obavijesti da nesrazmjerna upotreba artiljerije od strane SRK-a dovodi do civilnih žrtava, jer "to su svi vidjeli, [...] da je rat i da se dejstvuje s jedne i sa druge strane".[16271] Galić je ispričao da je optuženi od njega zatražio da nesrazmjernu vatru svede "na minimum vojnih potreba i vojnih ciljeva".[16272]

4828. Dana 28. januara 1993., predstavnik jedne međunarodne organizacije sastao se s optuženim u Ženevi i pitao ga zašto odmah ne obustavi granatiranje Sarajeva.[16273] Optuženi mu je odgovorio da bosanski Muslimani napadaju Ilidžu, da se bosanski Srbi samo brane i da su bosanski Muslimani napravili i izazvali "vatromet" kad je predstavnik te organizacije bio u posjeti gradu.[16274]

4829. Kao što je već navedeno, 31. januara 1993., Morillon je optuženom uputio protestno pismo zbog granatiranja bolnice Koševo "od strane Srba, iz artiljerijskog oružja i minobacača".[16275] U tom pismu, Morillon je naveo da za granatiranje bolnice ne može postojati nikakvo opravdanje i zatražio od optuženog da hitno preduzme efektivne korake da artiljerci bosanski Srbi počnu poštovati Ženevske konvencije.[16276]

4830. Nešto iza ponoći 2. juna 1993., Morillon je optuženom uputio telefaks u kojem ga je obavijestio da je tog jutra na Dobrinji granatiran fudbalski teren na kojem se igrala utakmica, što je

---

16269 Stanislav Galić, T. 37884–37888, 37897–37898 (8. maj 2013.). U Mladićevoj bilježnici pominje se sastanak optuženog, Krajišnika, Mladića, Galića i drugih 2. juna 1993. Međutim, u bilježnici nije zapisano da se razgovaralo o pitanju srazmjernosti. V. P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 182–194.

16270 Galić nije znao odgovor na pitanje koliko česti su bili ti sastanci. Stanislav Galić, T. 37886–37887 (8. maj 2013.).

16271 Stanislav Galić, T. 37888–37889 (8. maj 2013.).

16272 Stanislav Galić, T. 37888 (8. maj 2013.).

16273 **[REDIGOVANO]**.

16274 **[REDIGOVANO]**.

16275 P1275 (Protestno pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 31. januar 1993.). Morillon je 12 dana prije toga uputio pismeni protest Izetbegoviću zbog ispaljivanja mine kalibra 82 mm iz pokretnog minobacača postavljenog na jednu razrušenu kuću na zapadnoj strani bolnice Koševo. Vijeće ne prihvata argument optuženog da je P1275 Morillonov pokušaj da "uspostavi ravnotežu" zbog ranijeg incidenta; Vijeće se uvjerilo da se radi o autentičnom protestu zbog incidenta koji se dogodio 31. januara 1993. V. D2034 (Izvještaj UNPROFOR-a, 21. januar 1993.), *e-court* str. 6; D351 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s protestnim pismom Aliji Izetbegoviću, 21. januar 1993.); Hussein Abdel-Razek, T. 5552–5553 (20. juli 2010.). Više svjedoka predstavnika međunarodne zajednice potvrdilo je da je ABiH otvarala vatru na SRK iz okoline bolnice Koševo kako bi isprovocirala uzvratnu vatru. V. par. 4035.

16276 P1275 (Protestno pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 31. januar 1993.).

Vijeće već razmotrilo u ovoj Presudi,[16277] a kojom prilikom je poginulo više nevinih žena i djece.[16278]

4831. Dana 12. oktobra 1993., Andrejev, Briquemont, De Mello i Harland su se sastali s optuženim i Krajišnikom na Palama.[16279] Na tom sastanku, Briquemont je rekao optuženom da je granatiranje civilnih područja u Sarajevu od strane bosanskih Srba u porastu i da nije vojno opravdano, već da samo nanosi političku štetu Srbima.[16280] Optuženi je odgovorio da se radi o djelovanju "neodgovornih pojedinaca" i da će preduzeti dodatne mjere da to spriječi, ali pod uslovom da to učini i strana bosanskih Muslimana.[16281] Po Harlandovom mišljenju, komentar optuženog o "neodgovornim pojedincima" nije bio iskren, pošto su sporna djela često bila posljedica otvaranja vatre iz teškog naoružanja poput haubice, koju mora da poslužuje više ljudi.[16282] Na tom sastanku optuženi je također rekao da je izdao naređenja za prestanak granatiranja i snajperskog djelovanja, a Krajišnik je rekao da bi volio vidjeti kraj snajperskom djelovanju.[16283] Optuženi je zatim tvrdio da je glavni problem to što bosanski Muslimani granatiraju i otvaraju snajpersku vatru, te da će on možda biti primoran da preuzme kontrolu nad muslimanskim dijelom Sarajeva, ukoliko snajperska vatra ne prestane.[16284]

4832. Dana 4. januara 1994., De Mello i Russell su se sastali s optuženim na Palama.[16285] De Mello je postavio pitanje nesrazmjerne odmazde od strane SRK-a za otvaranje vatre niskog

---

16277 V. diskusiju u vezi s incidentom 4 iz Priloga G Optužnici.

16278 P5059 (Telefaks UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 2. juni 1993.) (gdje Morillon dodaje da svijet neće nastaviti da toleriše neodgovorno ponašanje te vrste od strane "[njihovih] snaga".). Oficir za vezu SRK-a s UNPROFOR-om Milenko Inđić izjavio je da nije primio nikakve proteste u vezi s tim incidentom. V. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 130.

16279 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 60–61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.); P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.). Mada je Harland u paragrafu 60 svoje izjave naveo da je taj sastanak bio 15. oktobra 1993., u P845, koji predstavlja izvještaj s tog sastanka i nosi datum od 15. oktobra, jasno stoji da je taj sastanak održan 12. oktobra. Vijeće smatra da je Harland u svom svjedočenju pogriješio, da se poveo za datumom izvještaja, umjesto za njegovim sadržajem.

16280 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3.

16281 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5.

16282 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 63.

16283 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3, 5(i).

16284 P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 62. Harland je napomenuo da je optuženi na tom sastanku, dvije sedmice nakon što su bosanski Muslimani odbacili Owen-Stoltenbergov plan, zastupao stavove koji se poklapaju s ocjenom da je optuženi pojačavao pritisak na Bošnjake onda kada bi htio kazniti bošnjačku vladu za odbijanje političkih rješenja prihvatljivih Srbima. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61–63.

16285 P5034 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.).

intenziteta od strane ABiH, odmazde koja nije imala vojnu svrhu, koja je dovela do tragičnog stradanja civila, i bila krajnje štetna po sliku Srba i njihove ciljeve.[16286] Optuženi se složio s tim da je odmazda od strane bosanskih Srba bila neprimjerena i kontraproduktivna, i rekao da će o tome porazgovarati s Galićem, ali je napomenuo da ABiH iz samog Sarajeva izvodi žestoke pješadijske napade.[16287]

4833. Dana 10. januara 1994., Akashi se na Palama sastao s optuženim i Koljevićem.[16288] Bio je to prvi sastanak Akashija i optuženog.[16289] Akashi je naglasio da su prekomjerne odmazde za pješadijski napad ABiH kontraproduktivne, jer stradaju nevini ljudi i stvara se nepovoljna klimu za pregovore u Ženevi.[16290] Akashi je u izvještaju zabilježio da je optuženi "to dobro razumio", ali da je rekao da gubi strpljenje zbog stava bosanske Vlade na pregovorima u Ženevi i potom zaprijetio da će RS, ukoliko uskoro ne dođe do mirovnog sporazuma, morati da "objavi rat".[16291]

4834. Dana 30. januara 1994., Rose je rekao optuženom, Krajišniku, Koljeviću i Zametici da je ohrabrujuće to što posljednjih sedmica granatiranje Sarajeva jenjava, te da se nada da će se trajno nastaviti u tom smjeru.[16292] Također je rekao da vjeruje da je demilitarizacija način da se riješi generalno pitanje granatiranja u Sarajevu.[16293] Optuženi je rekao da je kontinuirano granatiranje Sarajeva "besmisleno", da mora stati i da treba doći do globalnog prekida vatre koji bi počeo demilitarizacijom Sarajeva.[16294]

4835. Dana 4. februara 1994., Rose je telefonirao "[VRS-u]" da bi protestovao zbog minobacačkog napada na Dobrinju koji je SRK izveo 4. februara 1994. i o kojem je već bio riječi u

16286 P5034 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 7.

16287 P5034 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 7.

16288 D3491 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37680–37683 (24. april 2013.).

16289 Yasushi Akashi, T. 37680–37681 (24. april 2013.).

16290 D3491 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3.

16291 D3491 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3.

16292 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 26, 30 (gdje je svjedok izjavio da je, kad je on stigao u Sarajevo 23. januara 1994., intenzitet granatiranja bio približno 1.500–2.000 granata dnevno, s obje strane, kao i da je pucanje iz snajpera bilo uobičajeno); D700 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 30. januar 1994.); P1650 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 31. januar 1994.), par. 3.

16293 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 30.

16294 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31; P1650 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 31. januar 1994.), par. 3; D700 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 30. januar 1994.), par. 3. Rose je izjavio da je u to vrijeme generalni prekid vatre bio u interesu bosanskih Srba, jer su oni držali 70% teritorije BiH, te da je prekid vatre za njih predstavljao priliku da konsoliduju stečenu teritorijalnu prednost. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31.

ovoj Presudi,[16295] i uputio je protestna pisma optuženom i Mladiću.[16296] Međutim, na te proteste mu nije odgovoreno.[16297]

4836. Vijeće je također saslušalo svjedočenja o tome da su se dan nakon prvog incidenta na Markalama, koji se dogodio 5. februara 1994., Akashi i Rose sastali s optuženim i Gverom u kasarni u Lukavici.[16298] Na tom sastanku optuženi je rekao Akashiju da su za to granatiranje odgovorni bosanski Muslimani, a ne bosanski Srbi.[16299] Uslijedio je drugi sastanak, održan 7. februara 1994. ili približno tog datuma, između Akashija, Rosea i optuženog, ovog puta u Beogradu.[16300] Na tom sastanku optuženi je neprestano poricao da su za prvi incident na Markalama odgovorni bosanski Srbi.[16301] Istoga dana, optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu VRS-a i SRK-u, u kojem je najprije naveo da "[p]ostoje dokazi da na muslimanske artiljerijske provokacije srpska strana odgovara neadekvatno, nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više" i stoga naredio VRS-u da "[u]ved[e] najstrožu kontrolu odmazde na provokacije", da odgovara samo onda kada je ugrožen, samo po vojnim ciljevima i isključivo po naredbi komandanta.[16302]

4837. Dana 15. marta 1994, na sastanku kojem su, u Beogradu, pored ostalih, prisustvovali optuženi, Mladić i Slobodan Milošević, optuženi se požalio riječima "[n]aše budale pucaju po Sarajevu", a za vojsku rekao da se ponaša kao "razmažena primadona".[16303] U svojoj bilježnici, Mladić je naveo da je optuženi te izjave dao kako bi napao VRS.[16304]

4838. Dana 19. marta 1994., Rose je optuženom uputio dopis u kojem se, pored ostalog, žali na intenziviranje snajperske vatre u Sarajevu i od optuženog zahtijeva da preduzme mjere za hitno obustavljanje snajperskih dejstava.[16305] Dana 21. marta 1994., optuženi je u odgovor na Roseov dopis pisao Akashiju i naveo da je "krajnje neobično" da je Rose iznenađen intenzitetom snajperske

16295 V. razmatranje u vezi s incidentom 7 iz Priloga G Optužnici.

16296 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35.

16297 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35.

16298 D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), *e-court* str. 1; Yasushi Akashi, T. 37688–37689 (24. april 2013.); Michael Rose, T. 7547–7549 (8. oktobar 2010.). V. također par. 4205.

16299 Yasushi Akashi, T. 37688–36789 (24. april 2013.).

16300 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 41.

16301 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 41 (gdje svjedok dodaje da je Akashi optuženom rekao da će, ne bude li pristao na prekid vatre i povlačenje teškog naoružanja na udaljenost od 20 kilometara od Sarajeva, UN popustiti pod rastućim međunarodnim pritiskom i složiti se s vazdušnim napadima NATO-a; optuženi je pristao da razmotri Akashijev prijedlog, uz napomenu da se Srbi neće pomjeriti ako se Muslimani ne pomjere).

16302 P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P3033 (Izvještaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), par. 76.

16303 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 165–179.

16304 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 179.

16305 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 63; P1656 (Pisma Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 21. i 28. mart 1994.), *e-court* str. 5.

vatre u Sarajevu, s obzirom na to da UN ne kontroliše pješadiju bosanskih Muslimana, te da su bosanski Srbi "konstantno" žrtve te snajperske vatre.[16306]

4839. Dana 20. septembra 1994., Rose i Andrejev su se sastali s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom, Milovanovićem i Tolimirom.[16307] Na tom sastanku Rose je ponovio da strogo osuđuje učešće VRS-a u napadima izvršenim na Sarajevo 18. septembra 1994.[16308] Optuženi je održao jedan "žučan govor" o napadima od strane ABiH, i rekao: "Ako nas međunarodna zajednica bude tretirala kao zver, onda ćemo se mi tako i ponašati."[16309]

4840. Dana 10. oktobra 1994., Rose je optuženom uputio protestno pismo u vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici, u kojem optuženog obavještava o tom incidentu i traži od njega da "preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se otkrili počinioci tog zločina i protiv njih poveo krivični postupak".[16310]

4841. Početkom novembra 1994., na 46. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je rekao da je "imao [...] veliku muku" kad je "bilo ono bezveze granatiranje Sarajeva, bez potrebe" i objasnio da su mu ljudi govorili da nekad pripiti vojnici znaju da ispale više granata po Sarajevu, čemu "nema nikakvog cilja, nema svrhe".[16311] Optuženi je zatim rekao sljedeće:

> [I] ja zovem generala Galića i kažem da mi puca korpus po Sarajevu? Ne puca. Kako znate? Nisam izdao naredbu. Može li bez naredbe? Ne bi trebalo. Provjerite. Dešava se, nije izdo naredbu ali neki klipan uzme pravo da prosipa granate koje koštaju po 500 maraka, znači to nas ne čini vojskom ni narodom. To ne znači da je to napad na vojnike nego da je to naš zahtjev da se popravi stanje. Vjerujte tako je malo između potpunog trijumfa i potpunog poraza.[16312]

4842. Vijeće podsjeća da je Komanda SRK-a, nakon incidenta 10 iz Priloga G Optužnici, 7. aprila 1995., obavijestila Glavni štab VRS-a da je tog jutra ABiH otvorila "jaku vatru" po fabrici "Famos" iz, između ostalog, pješadijskog naoružanja i minobacača kalibra 82 mm, na što je Ilidžanska

---

16306 P1656 (Pisma Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 21. i 28. mart 1994.), *e-court* str. 3.

16307 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 151; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 134–138; P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.); David Harland, T. 2227–2235 (10. maj 2010.).

16308 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 151.

16309 D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 199; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 151; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 135; David Harland, T. 2232 (10. maj 2010.); P834 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 3.

16310 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 156; P1644 (Pisma Michaela Rosea Aliji Izetbegoviću i Radovanu Karadžiću, 9. oktobar 1994.) (Rose je protestovao i kod Alije Izetbegovića, zbog snajperskog incidenta u Vojkovićima za koji je utvrdio da je odgovorna ABiH); P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 43–44; P1674 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.); Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.).

16311 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 324.

16312 P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 324.

brigada uzvratila lansiranjem jedne avio-bombe od 250 kg "po centru Hrasnice".[16313] Glavni štab VRS-a je onda poslao borbeni izvještaj optuženom, u kojem ga je izvijestio o tim događajima, uključujući napad na "Famos", kao i o činjenici da je "[n]a dejstva neprijatelja adekvatno [...] odgovoreno pri čemu je lansirana jedna A/B /avio-bomba/ (250 kg) po centru Hrasnice."[16314]

4843. Dana 30. aprila 1995., Akashi, Janvier, Smith i Banbury sastali su se sa, pored ostalih, optuženim, Koljevićem, Krajišnikom, Zameticom i Bogdanom Subotićem na Palama.[16315] Predloživši da se bosanskim Muslimanima kaže da više neće biti humanitarne pomoći jer ubijaju srpski narod, optuženi je na tom sastanku izjavio da je "odmazda produktivna".[16316] Janvier je na to optuženom rekao da Srbi gađaju civile, na šta mu je optuženi odgovorio da oni gađaju samo vojne ciljeve.[16317] Kad se Janvier s tim nije složio, navevši mu kao primjer Tuzlu, optuženi se samo nasmijao i, prema Banburyjevim riječima, rekao sljedeće: "Možda neki od naših topnika slabo vide."[16318]

4844. Dana 9. maja 1995., Smith se sastao s optuženim i Zameticom u jednom hotelu blizu Pala.[16319] Smith je optuženog obavijestio o tome da je predložio izvođenje vazdušnih napada NATO-a zbog koncentrisanog napada iz teškog naoružanja na Sarajevo i civilno stanovništvo 7. i 8. maja 1995.[16320] Prema Smithovim riječima, optuženi nije negirao da su bosanski Srbi izvršili granatiranje civilnih područja, ali je izrazio razočaranje i nezadovoljstvo UN-om, rekao da je primio obavještajne podatke o tome da je ABiH započela ofanzivu za razbijanje opsade Sarajeva i zaprijetio: "[Ne mogu] dozvoliti UN-u da im pomogne da nas pobijede."[16321] Optuženi je također jasno dao do znanja da će UN, u slučaju napada NATO-a, biti tretiran kao neprijatelj.[16322] Optuženi

16313 P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 1–2.

16314 P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 4–5.

16315 P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 9; Rupert Smith, T. 11350–11352 (8. februar 2011.); Rupert Smith, T. 11657–11658 (11. februar 2011.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 145; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.).

16316 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

16317 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

16318 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

16319 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 1; Rupert Smith, T. 11355–11360 (8. februar 2011.).

16320 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 2–3; Rupert Smith, T. 11355–11360 (8. februar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da za to granatiranje civilnog stanovništva nije postojalo vojno opravdanje). V. par. 3609.

16321 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11357–11358 (8. februar 2011.).

16322 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 2–3; Rupert Smith, T. 11355 (8. februar 2011.). V. par. 5964, 5978.

je izrazio nezadovoljstvo međunarodnom zajednicom i naglasio da neće priznati nijedno međunarodno tijelo niti rezoluciju ako oni nisu u interesu bosanskih Srba.[16323] Zatim je rekao da će Srbi protiv svojih neprijatelja izvoditi protivofanzive, posebno u Sarajevu.[16324]

4845. U intervjuu za *El País* od 13. jula 1995., upitan zašto odobrava granatiranje civilnog stanovništva u Sarajevu, optuženi je odgovorio da bosanski Srbi uopšte ne granatiraju civilno stanovništvo, već da im je meta ABiH.[16325] Okrivio je ABiH da otvaraju artiljerijsku vatru sa civilnih područja ili iz njihove blizine, na šta bi onda VRS odgovorio.[16326] Optuženi je izjavio da ABiH ubija bosanske Srbe i da VRS mora da ih "eliminiše".[16327]

4846. Kao što je navedeno u Presudi,[16328] popodne 29. avgusta 1995., dan nakon drugog incidenta granatiranja pijace Markale, optuženi, Mladić, Biljana Plavšić, Krajišnik, Tolimir i Gvero, pored ostalih, sastali su se sa Slobodanom Miloševićem, Bulatovićem i Perišićem radi razgovora o predstojećoj mirovnoj konferenciji.[16329] Na tom sastanku, Milošević je podstakao rukovodstvo bosanskih Srba da "mnogo oštrije osude" granatiranje i ubijanje nedužnih civila u Sarajevu, na što je Tolimir reagovao i rekao da u 11:00 sati prijepodne toga dana još uvijek nije bilo preciznih podataka o tome odakle je granata ispaljena.[16330] Međutim, Milošević mu je na to uzvratio da ga je Akashi obavijestio da je granata koja je pogodila Markale došla sa strane bosanskih Srba. Na to je Mladić rekao da su granate mogle doći jedino sa muslimanskih pokretnih lansera.[16331] Mladić je

16323 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 4; Rupert Smith, T. 11358 (8. februar 2011.).

16324 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 6 (gdje se navodi sljedeće: "Jasno je da možemo očekivati daljnji porast vojnih aktivnosti u Sarajevu", i dodaje da se "ne očekuje opšta protivofanziva, [ali da su preventivni protivnapadi i dalje izgledni]").

16325 P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El Paísu*, 13. juli 1995.), str. 4; Tomasz Blaszczyk, T. 27371–27373 (11. april 2012.); Mira Mihajlović, T. 24291–24294 (8. februar 2012.); P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), str. 91.

16326 P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El Paísu*, 13. juli 1995.), str. 4.

16327 P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El Paísu*, 13. juli 1995.), str. 5. Optuženi je također rekao da je Sarajevo podijeljeni grad i da predviđa da će se od Sarajeva ili napraviti dva grada (muslimanski i srpski) ili da će "ga [Srbi] imati cijelog", ukoliko bosanski Muslimani ne pristanu na podjelu grada. V. P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El Paísu*, 13. juli 1995.), str. 5–6.

16328 V. par. 4299.

16329 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35A–35C; D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 28; D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.).

16330 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8; D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 28. U vezi s paragrafom 28 Kozićeve izjave, Vijeće napominje da je P5039 duplikat D3058.

16331 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8–9; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35C; D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 28.

takođe izrazio sumnju o broju žrtava, s obzirom na veličinu lijevka na trotoaru za koji je rekao da "nije veći od pepeljare".[16332]

4847. Kao što je takođe već navedeno, 30. avgusta 1995., oko 02:00 sati, Mladiću, optuženom i Slobodanu Miloševiću poslati su dopisi o tome da je NATO počeo s vazdušnim napadima.[16333] I Milošević i optuženi obaviješteni su o zaključcima UN-a u vezi s drugim incidentom na Markalama i o započinjanju vazdušnih napada; u dopisu upućenom optuženom, Akashi je takođe napisao da "[s]tvarnu mogućnost da zaustav[e] vazdušne operacije" imaju optuženi i Mladić, te je od njega odlučno zatražio da se postara za to da napadi na Sarajevo prestanu.[16334]

(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima

4848. Vijeće je takođe saslušalo svjedočenja o tome da su mediji naveliko izvještavali o snajperskim dejstvima i granatiranju usmjerenim na civile, kao i da je optuženi budno pratio njihovo izvještavanje. Mediji su s posebnom pažnjom pratili događaje u Sarajevu, prisustvo izvještača svjetskih medijskih kuća bilo je uobičajeno u Sarajevu, i u medijima su se kritikovala kršenja međunarodnog humanitarnog prava u gradu.[16335] Posebnu pažnju mediji su pridavali incidentima snajperskog djelovanja.[16336] Osim toga, novinari su objavljivali UNPROFOR-ove proteste, a na dnevnim konferencijama za novinare davana su saopštenja na koja bi ponekad uslijedio pismeni odgovor bosanskih Srba ili bosanskih Muslimana, koji su demantovali njihov sadržaj.[16337] **[REDIGOVANO]** optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević imali na raspolaganju informacije sa televizije i iz štampe, i da su bili vrlo dobro obavješteni o onome što međunarodni mediji javljaju o događajima u BiH.[16338]

4849. Martin Bell je takođe smatrao da je optuženi bio vrlo dobro svjestan njegovih izvještaja o situaciji u Sarajevu, uključujući izvještaje o snajperskom djelovanju i granatiranju usmjerenom na civile, i u svom svjedočenju je izjavio da je optuženi jednom prilikom imao primjedbe na neki

16332 D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 9.

16333 V. par. 4300.

16334 P2826 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 4.

16335 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 131–132. V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 33 (pod pečatom); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 6; Jeremy Bowen, T. 10083, 10106 (13. januar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da se u izvještajima nastojao fokusirati na patnju civila). V. takođe par. 4587 (gdje su nabrojani razni izvještaji novinara o situaciji u Sarajevu).

16336 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 201.

16337 P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 12.

16338 **[REDIGOVANO]** (gdje svjedok dodaje da je "besmisleno" tvrditi da optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević nisu ništa znali o zločinima u BiH).

izvještaj BBC-a, pa je pozvao telefonom BBC News da se žali.[16339] Isto tako, Van Lynden je izjavio da su mu i optuženi i Mladić rekli da gledaju Sky News i druge svjetske televizije.[16340] Prema riječima Van Lyndena, optuženom je bilo stalo do razgovara sa Sky News, pošto je smatrao bitnim da jedna od značajnijih televizijskih kuća prenese njegovo viđenje stvari.[16341] Van Lynden je sa sastanaka s Mladićem također zaključio da Mladić prati vijesti i da je u potpunosti svjestan onoga što se događa.[16342] U septembru 1992., Van Lynden je, u jednom prilogu Sky News o intervjuu s Mladićem, za Mladića rekao da je on "bič Sarajeva".[16343] Van Lynden je izjavio da mu se, kad je sljedeći put vidio Mladića, činilo da mu se "taj naziv jako dopao" i da je "[prilično ponosan na njega]".[16344]

4850. Prema riječima **[REDIGOVANO]**, sve tri sukobljene strane je "itekako zanimalo izvještavanje svjetskih medija o događajima" u BiH i bile su "na različite načine, itekako dobro informisane o onome što se govori o njihovim dejstvima ili postupcima u sukobu".[16345] Na osnovu komentara bosanskih Srba na izvještaje kuća poput BBC-a ili CNN-a, kao i na osnovu svoje posjete Palama, **[REDIGOVANO]** je bio mišljenja da su bosanski Srbi bili informisani preko Beograda, od strane svih stranih ambasada u Jugoslaviji, kao i da su bili dobro informisani zahvaljujući izvodima iz štampe i izvještavanju svjetskih televizijskih kuća.[16346] **[REDIGOVANO]** je izjavio da je optuženi "obično imao kod sebe sve te izvode iz štampe i izvještaje svjetskih medija."[16347] Prema riječima **[REDIGOVANO]**, optuženi bi optuživao svjetske medije da su oni učesnici u "kompleksnoj zavjeri protiv bosanskih Srba".[16348]

16339 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 3, 19 (gdje je svjedok izjavio da se, kad je on stigao u Sarajevu, optuženi dodvoravao međunarodnoj štampi.); Martin Bell, T. 9795–9796 (14. decembar 2010.).

16340 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 12–13; Aernout van Lynden, T. 2417–2418 (19. maj 2010.).

16341 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 69–70. V. također D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.); *i* P4803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 2 (iz oba razgovora se vidi da je optuženi, kad je bilo potrebno, mogao kontaktirati medije).

16342 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 12–13; Aernout van Lynden, T. 2417–2418 (19. maj 2010.).

16343 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 13, 72, 76–90; P933 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2419–2425 (19. maj 2010.).

16344 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 13, 86; Aernout van Lynden, T. 2424 (19. maj 2010.).

16345 **[REDIGOVANO]**.

16346 **[REDIGOVANO]** (gdje se svjedok složio s tim da su se 1992. u BiH mogle pratiti emisije medijskih kuća CNN, Sky News i BBC i da su one izvještavale o granatiranju Sarajeva).

16347 **[REDIGOVANO]**.

16348 **[REDIGOVANO]**.

(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog

4851. U prethodnom odjeljku, u kojem se bavilo raznim sastancima i izjavama optuženog, Vijeće je navelo neke od načina na koje je optuženi reagovao na konkretne proteste i prigovore.[16349] Pored toga, svjedok KW570 je izjavio da je optuženi često pokušavao da udovolji zahtjevima međunarodne zajednice i da je imao "stišavajući uticaj" na druge članove rukovodstva bosanskih Srba i VRS-a.[16350] Isto tako, Vere Hayes, koji je otišao na Pale s Briquemontom na sastanak s optuženim, Mladićem, Biljanom Plavšić i drugima, zaključio je da je optuženi bio "savršeno uljudan i razuman".[16351]

4852. Međutim, mnogi predstavnici međunarodne zajednice svjedočili su o tome da je optuženi pokušao da ih izmanipuliše ili obmane. Na primjer, Banbury je imao utisak da ih je rukovodstvo bosanskih Srba "konstantno vuklo za nos".[16352] Po njegovom mišljenju, kad bi se optuženi obavezao na nešto što potom ne bi bilo provedeno, razlog tome nije bila nemogućnost optuženog da obećano provede u djelo, već odluka, bilo njegova bilo rukovodstva bosanskih Srba generalno, da se to ne učini.[16353] U svojoj knjizi *U dolini između rata i mira*, Akashi je napisao da je optuženi imao običaj da "s određenom nonšalancijom izvrće istinu" u pregovorima.[16354] Prema Tuckerovim riječima, sve tri zaraćene strane su lagale,[16355] a **[REDIGOVANO]**, UNPROFOR je primao pismene proteste od komandanata strana, kao i od optuženog i Mladića, ali da su ti pismeni protesti sadržali "mnogo laži, bili fiktivni" i zapravo predstavljali pokušaje manipulacije.[16356]

4853. Okun je kao primjer naveo jednu situaciju u kojoj je optuženi stalno ponavljao da je Sarajevo koncentracioni logor za Srbe, što je Okun smatrao "praznim riječima" iz kojih se vidjelo "da se stav [optuženog] i cijelog rukovodstva bosanskih Srba nije temeljio na, blago rečeno,

---

16349 V. par. 4813–4847.

16350 D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 17–18 (pod pečatom). V. takođe D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 47 (gdje je svjedok izjavio da se "najveća primjedba" koju je VRS imao na optuženog ticala njegovog odnosa prema međunarodnoj zajednici i da su obični vojnici smatrali da je optuženi "previše popustljiv prema međunarodnim elementima"); D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 30.

16351 D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 34; P824 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.); D2752 (Fotografija grupe muškaraca u uniformama).

16352 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 205.

16353 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 209. V. takođe **[REDIGOVANO]**; D94 (Pismo Radovana Karadžića članovima SDS-a, 11. juli 1992.); D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.). **[REDIGOVANO]**.

16354 D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), *e-court* str. 43 (gdje se daju dva primjera krize u Goraždu); Yasushi Akashi, T. 37757–37759 (25. april 2013.) (gdje se dodaje da je uslijed toga Akashi postao mnogo oprezniji u pogledu težine koju treba pridati obećanjima, viđenjima ili sporazumima optuženog).

16355 Pyers Tucker, T. 23264 (18. januar 2012.).

16356 **[REDIGOVANO]**.

pravičnoj ocjeni mogućeg rješenja problema."[16357] Kad je optuženi Okunu rekao da "za [optuženog] niko od njih nije rekao da [je] lažov", Okun je odgovorio da to nije istina, pošto su razne osobe, poput Carringtona na primjer, zapravo kazale da optuženi nije govorio istinu, čemu je svjedok bio i sam Okun.[16358] Kad su mu pokazani odlomci iz Owenove knjige u kojima se pominju "bezočnost" optuženog i njegova verziranost u tome da "s nevinim izrazom lica i prividnom zabrinutošću u glasu, izbjegne i zamagli neugodno pitanje", Okun je potvrdio da je Owen bio jedan od učesnika u pregovorima koji mu je rekao da optuženi ne govori istinu.[16359]

4854. Dana 10. septembra 1992., Vance, Owen i Okun sastali su se s optuženim.[16360] Na pitanje optuženog zašto se sankcije pooštravaju kad Srbi čine sve da pomognu, Okun je optuženom rekao da su bosanski Srbi prvi granatirali Sarajevo. [16361] Optuženi mu je na to odgovorio da su rat počeli bosanski Muslimani time što su ga istjerali iz njegovog stana u Sarajevu.[16362] Okun je bio iznenađen time da optuženi taj svoj argument smatra uvjerljivim, uprkos poginulima ili raseljenima u sukobu i uprkos tome što je tokom tog sastanka granatiranje bilo u punom jeku.[16363]

4855. Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi "ukazivao poštovanje [njemu] i Ujedinjenim Nacijama", ali da je bilo problema da se dogovoreno na sastancima provede na terenu, te da, iako su se sastanci odvijali u "pozitivnoj atmosferi", praksa na terenu "nije bila ni najmanje prihvatljiva" i bila je u suprotnosti s dogovorenim.[16364] Na pitanje je li to proizlazilo iz samog karaktera građanskog rata, u kojem je teško kontrolisati sve što se događa na terenu, Abdel-Razek je odgovorio da ne misli da su ga na tim sastancima obmanjivali, već da je "problem ležao u lancu komandovanja" i da dobre namjere rukovodstva nisu stizale do vojnika.[16365] Kasnije je pojasnio da su "disciplina i pravila vatrenog djelovanja koja važe za "podređene vojnike, kao i izvršavanje

---

16357 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4191, 4200, 4225–4226; Herbert Okun, T. 1505–1506, 1524–1526 (23. april 2010.), T. 1695 (27. april 2010.); P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom); D1140 (Pismo generalnom sekretaru UN-a, 2. februar 1993.), *e-court* str. 8 (pod pečatom).

16358 Herbert Okun, T. 1662 (27. april 2010.) (gdje je svjedok izjavio da to važi za sve tri strane).

16359 P799 (Izvodi iz knjige Davida Owena pod naslovom *Balkan Odyssey*), *e-court* str. 10, 14; Herbert Okun, T. 1844–1846 (28. april 2010.)

16360 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4198, 4201–4202; P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45–47; D4474 (Izvještaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.), par. 18–21.

16361 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202; P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 47.

16362 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202; P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 47.

16363 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202.

16364 Hussein Abdel-Razek, T. 5528–5531, 5534, 5586–5587, 5597 (20. juli 2010.), T. 5611, 5615–5616, 5618–5620, 5623–5624, 5640 (21. juli 2010.).

16365 Hussein Abdel-Razek, T. 5585–5587, 5597 (20. juli 2010.), T. 5611, 5615–5616, 5618–5620, 5676 (21. juli 2010.).

naređenja "na terenu bili manjkavi", jer su u okolnostima građanskog rata "civili bili naoružani kako oružjem tako i snažnim emocijama".[16366]

(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu

4856. Optuženi je VRS-u izdao više naređenja, koja su takođe važila za SRK, da se pridržavaju ratnog prava i da pokrenu postupke protiv onih koji ga krše. Na primjer, 13. juna 1992., optuženi je izdao naređenje o primjeni "pravila međunarodnog ratnog prava" u VRS-u, u kojem je navedeno da su VRS i MUP obavezni primjenjivati i poštovati pravila međunarodnog ratnog prava i da su za primjenu tih pravila odgovorni komandanti.[16367] U naređenju je takođe bilo navedeno da su nadležne starješine bile dužne pokrenuti postupak za izricanje zakonom propisanih sankcija protiv lica koja "krše pravila međunarodnog ratnog prava".[16368] Na osnovu tog naređenja, optuženi je 19. avgusta 1992. izdao još jedno naređenje Glavnom štabu i MUP-u, kojim je, između ostalog, naredio da "svi subjekti" moraju realizovati svoju obavezu pridržavanja "međunarodnog humanitarnog prava, naročito 3. i 4. Ženevske konvencije."[16369] Vijeće ovdje podsjeća na to da su vojni sudovi bosanskih Srba počeli funkcionisati u avgustu 1992. i da je optuženi, kao vrhovni komandant VRS-a, imao uticaj i vlast nad tim sudovima.[16370] Dana 11. maja 1993., optuženi je izdao direktivu VRS-u da se, između ostalog, pridržava "Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata i njihovih protokola 1 i 2, kao i Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. godine i ostalih propisa međunarodnog ratnog prava."[16371] Pored toga, Vijeću je predočeno više drugih

16366 Hussein Abdel-Razek, T. 5676–5677 (21. juli 2010.) (gdje svjedok zaključuje da "centralna komanda nije imala punu kontrolu i da rukovodstvo, viša komanda i podređeni na terenu nisu bili sasvim koordinisani.") Vijeće smatra da ovaj dio Abdel-Razekovog svjedočenja treba sagledati u kontekstu njegovih drugih svjedočenja, posebno onog da su Galić i Biljana Plavšić lažno negirali odgovornost bosanskih Srba za snajperske incidente i incidente granatiranja; da ni jedna ni druga strana nisu pridavale značaj ulozi UN-a; da su na obje strane "vođe tobože bile spremne na saradnju, ali da su u realnosti postupale drugačije i preduzimale razne radnje koje nisu doprinosile saradnji"; i da je on optuženom uputio dopis u kojem mu je naložio da prekine granatiranje, ali da je Koljević poslao poruku da se dopis ne može uručiti ukoliko Abdel-Razek dopis propisno ne naslovi na optuženog kao na Predsjednika RS-a. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 7, 18, 22 (gdje se za sastanke s vođama bosanskih Srba kaže da su to bili "naporni sastanci", na kojima su se vodili teški razgovori "o tome da Srbi pristanu na prekid granatiranja, snajperskog djelovanja i opstruisanja rada UN-a u Sektoru Sarajevo"). V. takođe par. 4695.

16367 D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.); D1849 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. juni 1992.); D4688 (Izvod iz knjige pod naslovom *Zakon o odbrani i Zakon o vojsci*, juni 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5081–5083 (14. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je to naređenje izdato zbog nedostatka regulative za VRS i MUP, kad je sukob već dva mjeseca bio u toku, te da su VRS i MUP na taj način dobili instrukcije da poštuju međunarodno ratno pravo i sporazume koje je potpisala SFRJ).

16368 D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).

16369 D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.), str. 1.

16370 V. par. 3412.

16371 D104 (Direktiva Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 11. maj 1993.). Na tu direktivu upućuje se u Mladićevom naređenju upućenom svim brigadama VRS-a. V. D3309 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. maj 1993.). Vijeće napominje da direktiva nosi datum 11. mart 1993., ali smatra da se radi o grešci u kucanju, pošto se broj te direktive navodi u kasnijem Mladićevom naređenju od 14. maja. Osim toga, u samoj direktivi upućuje se na odluku optuženog od 11. maja 1993.

primjera za to da je optuženi naređivao VRS-u i SRK-u da izbjegava otvaranje vatre na Sarajevo, kao i nesrazmjerno uzvraćanje na vatru ABiH.[16372]

4857. Vijeću su također predočeni dokazi o tome da je optuženi bio u mogućnosti da naredi hitne istrage u vezi s djelovanjem SRK-a, poput istrage povedene u vezi s dopisom SRK-a u kojem je on kritikovan.[16373] Neki svjedoci odbrane svjedočili su o tome da je optuženi naredio istrage o zločinima izvršenim protiv civilnog stanovništva Sarajeva. U vezi s granatiranjem pijace Markale 5. februara 1994., njegov tadašnji savjetnik za bezbjednost Gordan Milinić je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi, kada je čuo za incident toga dana, reagovao zaprepašteno i rekao da je to "još jedna muslimanska podvala"; zatim je "odmah [...] pozvao sve vojne stručnjake", koji su mu objasnili da granata nije mogla biti ispaljena s položaja SRK-a i da se radi o podvali muslimanske strane.[16374] Isto tako, Krajišnik je izjavio da je optuženi, nakon što je primio protest zbog granatiranja ulice Vase Miskina 27. maja 1992., kontaktirao VRS i da je VRS odgovorio da oni nisu ispalili tu granatu.[16375] Prema Krajišnikovim riječima, optuženi je odmah zatražio da se provede istraga.[16376] Krajišnik je izjavio da je isti postupak uslijedio i nakon incidenata na Markalama i nakon nekoliko slučajeva granatiranja Dobrinje.[16377] Doista, na dan drugog incidenta na Markalama, 28. avgusta 1995., oko 13:00 sati, Sladoje je izdao naređenje u ime Komande SRK-a da se zabranjuje otvaranje vatre na grad bez odobrenja, a od brigada SRK-a traži da do 14:00 sati izvijeste Komandu o tome jesu li u periodu između 10:00 sati i 12:00 sati toga dana otvarali vatru na Sarajevo.[16378] Kasnije istoga dana Glavni štab VRS-a izvijestio je optuženog da brigade SRK-a nisu otvarale vatru na Sarajevo u periodu između 10:00 sati i 12:00 sati.[16379]

16372 V. odjeljak IV.B.3.ii.D: Naređenja optuženog vezana za Sarajevo.

16373 V. par. 4778. Još jedan primjer toga da optuženi jeste mogao da naredi hitne istrage je njegovo naređenje od 15. maja 1995. da se sprovede istraga o uzrocima i posljedicama "vanrednog događaja sa tragičnim posledicama" koji se desio u Samostalnom pračanskom bataljonu 10. maja 1995. Sutradan, 16. maja 1995., Mladić je izvršio naređenje optuženog naredivši Komadi SRK-a da, između ostalog, odredi dvojicu starješina za zajedničku komisiju zaduženu za ispitivanje činjenica o tom incidentu i sastavljanje izvještaja koji se dostavlja optuženom. V. P2682 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. maj 1995.).

16374 D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 9, 15. V. također D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 32–35 (gdje je svjedok izjavio da je Perišić obavijestio VSO da je incident izazvala muslimanska strana). Dana 10. februara 1994., optuženi je u Ženevi održao konferenciju za novinare, na kojoj je pozvao na osnivanje zajedničke komisije za istragu o tom incidentu, i pritom podsjetio prisutne da je muslimanska strana prije toga inscenirala incidente granatiranja, te je rekao da Srbi nemaju razloga da nastave mirovne pregovore sve dok se ne osnuje zajednička komisija i ne utvrde činjenice. V. P5974 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića u Ženevi, 10. februar 1994.); Slavko Gengo, T. 29823–29824 (6. novembar 2012.) (gdje svjedok tvrdi da su UNPROFOR i predstavnici njegove brigade u vezi sa svakim incidentom odlazili na lice mjesta i da je "kontrola bilo čim se nešto desi"). V. par. 4208.

16375 Momčilo Krajišnik, T. 43333–43334 (12. novembar 2013.).

16376 Momčilo Krajišnik, T. 43334 (12. novembar 2013.).

16377 Momčilo Krajišnik, T. 43333–43334 (12. novembar 2013.).

16378 D1013 (Naređenje SRK-a, 28. avgust 1995.).

16379 D2313 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. avgust 1995.). V. također par. 4296.

4858. Glavni štab VRS-a mogao je narediti istrage o dejstvima vojnika SRK-a. Na primjer, nakon naređenja Glavnog štaba VRS-a od 19. avgusta 1993., Galić je 20. avgusta 1993. Komandi Ilidžanske brigade izdao naređenje u kojem je obavještava o izvještaju UNPROFOR-a o minobacačkoj vatri iz Nedžarića po Dobrinji u kojoj je bilo 14 žrtava; u tom naređenju se od Komande Ilidžanske brigade također tražilo da formira komisiju i ispita incident.[16380] Sutradan je Dragomir Milošević Glavnom štabu uputio izvještaj o tome da sa položaja u Nedžarićima nije dejstvovano minobacačima kalibra 82 mm, već da je ABiH dejstvovao sa 12 "mina" kalibra 82 mm na Gimnaziju u Ilidži, čime je ugrozio živote učenika i da je na provokaciju ABiH odgovoreno vatrom iz streljačkog naoružanja, što znači da broj od 14 žrtava nije moguć.[16381]

4859. Pored gore navedenih svjedočenja o načinu na koji je optuženi reagovao na konkretne incidente, Vijeću su također predočeni dokazi o mjerama koje je preduzeo u cilju prikupljanja podataka o zločinima počinjenim u BiH generalno, a Vijeće je te dokaze već izložilo u ranijim odjeljcima ove Presude.[16382] Vijeće posebno podsjeća na njegov stav da je bilo važno spriječiti neslogu među Srbima, čak i po cijenu nekažnjavanja zločina.[16383] Kao što je već napomenuto u jednom ranijem odjeljku ove Presude,[16384] na sjednici održanoj 15. septembra 1994., Vlada RS-a je, uz podršku optuženog, dala ovlaštenje MUP-u i Ministarstvu pravosuđa i uprave da prikupljaju podatke o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i drugim kršenjima međunarodnog prava, nezavisno od nacionalne pripadnosti žrtava tih zločina.[16385] Dana 4. januara 1995., optuženi je donio ukaz o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava.[16386] Prema tom zakonu, svako ko raspolaže podacima "kojima se mogu dokazivati zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji su izvršeni za vrijeme unutarnjih oružanih sukoba i građanskog rata na području [RS-a] i ostaloj teritoriji bivše BiH, započetih 1992. godine" bio je dužan da te podatke stavi na uvid, a po potrebi i da ih dostavi nadležnom tijelu za prikupljanje podataka o takvim zločinima, a lice koje odbije da tako postupi ili

16380 D2586 (Naređenje SRK-a, 20. avgust 1993.).

16381 D2582 (Izvještaj SRK-a, 21. avgust 1993.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 95, 101 (gdje je svjedok također izjavio da je to bio primjer za to da je njegova brigada provela istragu po naređenju Glavnog štaba i da su optužbe vojnih posmatrača UN-a u tom slučaju bile neopravdane). V. također P2695 (Izvještaj SRK-a, 26. avgust 1994.) (Odgovor Komande SRK-a na naređenje Glavnog štaba VRS-a od dva dana ranije, u kojem se objašnjava da je na osnovu tog naređenja formirana komisija koja je obavila saslušanja i utvrdila da nije bilo disciplinskog prestupa, te da je izviđaj obustavljen, a učiniocu prestupa izrečen ukor).

16382 V. par. 3212–3215.

16383 V. par. 3413.

16384 V. par. 266.

16385 D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 18; D3373 (Izvod iz zapisnika sa 4. sjednice Vlade RS-a, 15. septembar 1994.), str. 2.

16386 D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 1; P1405 (Transkript 48. sjednice Skupštine RS-a, 29.-30. decembar 1994.), str. 129.

koje spriječi dostavljanje odnosno stavljanje na uvid navedenih podataka kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.[16387] Međutim, 17. maja 1995., Marko Lugonja je u ime Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove Komande SRK-a uputio zahtjev komandama svih jedinica SRK-a, u kojem piše da je "potrebno [...] da u zoni odgovornosti [...] jedinice prikup[e] sve podatke i dokaze o izvršenim ratnim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava *od strane neprijatelja usmerenih protiv Srba i srpskog naroda*".[16388] U tom zahtjevu, Lugonja je naveo da će dokazi biti ustupljeni vojnim tužilaštvima, koja će u saradnji s Ministarstvom pravosuđa pripremiti krivične prijave u zavisnosti od nadležnosti.[16389]

4860. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da VRS jeste imao sistem vođenja istraga i kažnjavanja zločina počinjenih od strane vojnika VRS-a.[16390] SRK je, na primjer, imao sopstvenu četu vojne policije, vojni sud i vojno tužilaštvo.[16391] Galić je u svom svjedočenju izjavio da bi on po prijemu protesta o granatiranju ili snajperskom djelovanju na civile tu informaciju provjerio kod podređenih jedinica i da bi uvijek dolazio do zaključka da "[n]ema šta da se sada, ovaj ispituje dalje."[16392] U periodu od 8. juna 1992. do 31. decembra 1992., Vojni tužilac SRK-a podnio je vojnim tužilaštvima VRS-a zahtjeve za provođenje 610 istraga, od kojih je jedan bio zahtjev za provođenje istrage protiv jednog oficira za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnih zakona ratovanja.[16393] Dragomir Milošević je cijenio da je za vrijeme dok je bio komandant SRK-a podnio oko 70 krivičnih prijava tužiocu na dalje procesuiranje.[16394] Međutim, Milošević nije znao da li se ijedna od tih prijava odnosila na granatiranje ili snajpersko djelovanje protiv civila u Sarajevu.[16395] Luka Dragičević je potvrdio da je kao pomoćnik komandanta SRK-a za moral, vjerske i pravne poslove, na kom položaju se nalazio od početka decembra 1994. do kraja rata, primao mjesečne izvještaje vojnog tužilaštva, ali da mu nije poznat nijedan slučaj da je neki komandant SRK-a

16387 D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 2–3.

16388 P2646 (Zahtjev Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a, 17. maj 1995.), str. 1 (naglasak dodat). Taj zahtjev je upućen nakon sastanka Vladine "Komisije za prikupljanje podataka o izvršenim ratnim zločinima protiv čovječnosti [*sic*] i međunarodnog prava na teritoriji [RS-a]", održanog u organizaciji Ministarstva pravosuđa. P2646 (Zahtjev Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a, 17. maj 1995.).

16389 P2646 (Zahtjev Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a, 17. maj 1995.).

16390 V. odjeljak II.D.2: Vojni pravosudni sistem.

16391 V. par. 282–292; P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.); Dragomir Milošević, T. 32859–32860 (29. januar 2013.).

16392 Stanislav Galić, T. 37807–37809, 37821–37824 (7. maj 2013.).

16393 P3629 (Izvještaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992., 10. februar 1993.), str. 6–12.

16394 Dragomir Milošević, T. 32859–32865 (29. januar 2013.) (gdje je svjedok dodao da se on nije miješao u rad vojnog tužioca ili suda). V. npr. D2832 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 4. juli 1992.), str. 2; D2833 (Uputstvo SRK-a, 15. oktobar 1992., sa Smjernicama za utvrđivanje kriterija za krivično gonjenje iz 1992. godine); Dragomir Milošević, T. 32868–32871 (29. januar 2013.).

16395 Dragomir Milošević, T. 33211–33213 (5. februar 2013.), T. 33276–33277 (6. februar 2013.) (gdje svjedok napominje da, zbog obima aktivnosti i zadataka koje je imao kao komandant korpusa, nije imao priliku da lično

vojnom tužiocu prijavio kršenje međunarodnog ratnog prava u vezi s otvaranjem vatre na Sarajevo.[16396] To su potvrdili vojnici i oficiri SRK-a koji su svjedočili u ovom predmetu.[16397] Vijeću su, dakle, predočeni dokazi o mnogobrojnim izvještajima u vezi s istragama o zločinima i njihovom kažnjavanju, ali se nijedan od njih nije odnosio na snajpersko djelovanje ili granatiranje civila u Sarajevu.[16398]

(E) Zaključak

4861. S obzirom na svjedočenja mnogobrojnih predstavnika međunarodne zajednice, pa čak i nekih svjedoka odbrane, prema kojima je optuženi tokom cijelog sukoba redovno primao proteste, Vijeće se uvjerilo da je optuženi znao da je SRK granatirao i otvarao snajpersku vatru na civilno stanovništvo Sarajeva ili izvodio neselektivne i/ili nesrazmjerne napade na grad tokom cijelog trajanja sukoba. To potvrđuje i činjenica da je znao za rezolucije Savjeta bezbjednosti o kojima se raspravljalo na sastancima kojima je prisustvovao, i da je stoga bio u potpunosti svjestan konstatacija međunarodne zajednice u vezi sa situacijom u Sarajevu, patnjom civila i kršenjima

---

provede kompletan postupak povodom navoda UNPROFOR-a o tome da srpski vojnici otvaraju snajpersku vatru na civile, već da se za to oslanjao na vojnu policiju i tužilaštvo).

16396 Luka Dragičević, T. 31437–31440 (13. decembar 2012.) (gdje je svjedok potvrdio svoje svjedočenje iz predmeta *Dragomir Milošević*), T. 31461–31462 (14. decembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 33213–33216 (5. februar 2013.) (gdje svjedok kaže da neki od izvještaja Komande SRK-a možda nisu išli preko Dragičevića, već preko Tolimira).

16397 Slavko Gengo, T. 29768, 29829–29830 (6. novembar 2012.); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), *e-court* str. 66; Vlade Lučić, T. 30785–30787, 30803–30804 (3. decembar 2012.) (gdje svjedok dodaje da je jedinica, kad bi se povelo pitanje toga da je neki vojnik bespotrebno otvorio vatru, uvijek dolazila do zaključka da se tako nešto nije dogodilo). Ali v. Blagoje Kovačević, T. 29075–29077 (18. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da, iako mu nije poznato da je njegova brigada vodila istrage o slučajevima granatiranja civila, jeste bilo slučajeva da su pojedinci neovlašteno otvorili vatru, ali tad su ti pojedinci bili kažnjeni za disciplinski prekršaj, bez obzira na to što nije bilo poznato je li to otvaranje vatre imalo posljedica ili dovelo do usmrćivanja ili ranjavanja civila).

16398 V. npr. D4755 (Izvještaj Vojnog tužilaštva VRS-a, novembar 1992.) (gdje se navodi da se krivični postupak pokretao samo protiv "civil[a], pripadni[ka] neprijateljskih oružanih snaga" za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine); D4880 (Izvještaj Vojnog suda u Sarajevu, 2. decembar 1993.); D2836 (Informacija SRK-a, 23. decembar 1993.) (gdje se izvještava da su jedinice SRK-a u novembru 1993. vojnom tužiocu podnijele ukupno 79 krivičnih prijava za krivična djela među kojima su samovoljno udaljenje i bjekstvo, kršenje vojnih obaveza, djela protiv imovine, djela nasilja i druga krivična djela); D4634 (Odluka Vojnog suda u Sarajevu u vezi s predmetom Šehir Korjenić/Fatuša Korjenić, 5. juli 1993.); D3483 (Naređenje SRK-a, 22. septembar 1992.); D3484 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1993.), str. 1; D3486 (Izvještaj SRK-a, 31. maj 1994.); Stanislav Galić, T. 37629–37631 (23. april 2013.); D2832 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 4. juli 1992.), str. 3; D2834 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 15. decembar 1992.); D2835 (Izvještaj SRK-a, 27. avgust 1993.); Dragomir Milošević, T. 32860–32861, 32865–32866 (29. januar 2013.); D327 (Naređenje SRK-a, 18. avgust 1993.); D2610 (Naređenje Ilidžanske brigade, 26. juli 1993.); D2568 (Naređenje 3. ilidžanske brigade, 11. septembar 1993.) (fizički napad na komandira čete "Hercegovina"); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 74, 137; P2706 (Zahtjev SRK-a VRS-u, 25. maj 1995.) (pokretanje krivične i disciplinske odgovornosti protiv vojnika, starješina i komandi SRK-a za gubitak teritorije, materijalnih i tehničkih sredstava, pogibiju, ranjavanje i nestanak boraca na prostoru Nišićke visoravni i Trnovskome pravcu u toku 1994. godine); P2701 (Izvještaj 4. bataljona Vojne policije, februar 1995.); P2702 (Naređenje SRK-a, 18. mart 1995.); P2705 (Naređenje SRK-a, 16. april 1995.); P2703 (Naređenje Vojne pošte 7033, 2. april 1995.); P2707 (Naređenje SRK-a, 3. juni 1995.); P2701 (Izvještaj 4. bataljona Vojne policije, februar 1995.); P2708 (Dopis SRK-a 4. bataljonu Vojne policije, 4. juni 1995.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 34; Božo Tomić, T. 30199–30200 (13. novembar 2012.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 33–34.

međunarodnog humanitarnog prava. Dokazi također pokazuju da je optuženi znao za mnogobrojne medijske izvještaje o situaciji u gradu i da je razgovarao s novinarima koji su mu stalno iznova skretali pažnju na slučajeve granatiranja i snajperskog djelovanja po civilima, što se vidi iz intervjua koji je dao za *El País*. Štoviše, činjenica da je i sam optuženi, kao što je naveo Galić i kao što pokazuju naređenja koja je izdao SRK-u, izražavao zabrinutost zbog nesrazmjernih napada na grad i pokušavao ih ograničiti, potvrđuje zaključak Vijeća da je on u potpunosti bio upoznat s praksom otvaranja vatre na Sarajevo od strane SRK-a.

4862. U vezi s tvrdnjom optuženog da je tokom rata bilo problema sa sistemom rukovođenja i komandovanja i da se njegova obaviještenost mora razmotriti u tom kontekstu, Vijeće je već zaključilo da je sistem rukovođenja i komandovanja, kao i sistem veza, u okviru SRK-a i Glavnog štaba, pa sve do optuženog, dobro funkcionisao.[16399] Pored toga, Vijeće podsjeća da je u odjeljku u kojem je razmotrilo vlast optuženog nad SRK-om i njegovu ulogu u pitanjima vezanim za Sarajevo navelo više primjera koji pokazuju da je on o vojnoj situaciji u Sarajevu obavještavan na sastancima s raznim komandantima VRS-a i SRK-a, kao i na sastancima Vrhovne komande. Pored toga, baza optuženog bile su Pale, nadomak Sarajeva, tako da je on imao direktan pristup komandantu i vojnicima SRK-a. Prema tome, Vijeće ne prihvata da su eventualni problemi sa sistemom rukovođenja i komandovanja bitno uticali na obavještenja koja je optuženi primao i/ili mogao zatražiti od VRS-a i SRK-a o Sarajevu.

4863. Bez obzira na to, Vijeće prihvata tvrdnju optuženog da u borbenim izvještajima SRK-a nema podataka o mnogim konkretnim incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja za koje se on sada tereti. Vijeće je već konstatovalo da to jeste istina, ako se izuzme nekoliko izvještaja u kojima se pominju neki od incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja navedenih u prilozima Optužnici.[16400] Vijeće ovdje podsjeća na svoj zaključak da je u borbenim izvještajima SRK-a obično bilo navedeno da je SRK odgovorio vatrom na napad ABiH, ali da u njima ima vrlo malo informacija o prirodi tog odgovora; u tim dokumentima se rijetko kad navodilo konkretno oružje koje je bilo upotrebljeno, obim vatre, konkretne lokacije koje je SRK gađao, a većina incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja navedenih u prilozima Optužnici u njima se ne pominje.[16401] Bez obzira na to, kako je navedeno gore u tekstu, optuženi je bio obaviješten o tome da su se dogodili incident 11 iz Priloga F Optužnici i incidenti 1, 2, 4, 7, 8, 10 i 19 iz Priloga G Optužnici.[16402] Osim toga, jasno je da je optuženi bio informisan, od strane predstavnika

[16399] V. par. 4808.
[16400] V. par. 4602.
[16401] V. par. 4602.
[16402] V. odjeljak IV.B.3.iii.B: Znanje optuženog.

međunarodne zajednice, da je SRK odgovorna strana. Na primjer, u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, kad mu je dato do znanja da je SRK odgovoran za intezivno granatiranje, on je odgovorio da je vatra legitimna i da SRK brani Srbe. Dalje, kao što pokazuje presretnuti razgovor sa Čedom od 30. maja, premda je naredio da upotrebu artiljerije u gradu treba obustaviti, također je naredio da se s pješadijskom vatrom nastavi, i rekao: "[Neka svi poginu.]" Isto tako, u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici, činjenica da je Predsjedništvo RS-a odigralo ulogu u zaustavljanju bombardovanja grada, jasno pokazuje da je optuženi znao da je SRK odgovoran. Što se tiče incidenta 4 iz Priloga G Optužnici, Morillon je optuženom uputio telefaks u kojem se krivica pripisuje SRK-u i također navodi da svijet neće tolerisati neodgovorno ponašanje vojske optuženog. Isto tako, u vezi s incidentom 7 iz Priloga G Optužnici, Rose je uputio protestno pismo optuženom, ali nije dobio nikakav odgovor. U vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici, Rose je obavijestio optuženog da je SRK odgovoran za otvaranje snajperske vatre na Almu Ćutunu i da treba da provede istragu i krivični postupak protiv odgovornih, ali odgovor optuženog je izostao. Što se tiče incidenta 19 iz Priloga G Optužnici, optuženi je obaviješten, ne samo od strane predstavnika međunarodne zajednice, već i od strane Slobodana Miloševića, da je, prema informacijama, za incident odgovoran SRK, ali je on to nastavio negirati. Osim što je optuženi bio upućen u neke od incidenata za koje se konkretno tereti u Optužnici, Vijeće također podsjeća na to da su predstavnici međunarodne zajednice obavještavali optuženog o tome da je SRK generalno otvarao snajpersku vatru na civile i granatirao ih za sve vrijeme trajanja kampanje. Vijeće se stoga uvjerilo da je optuženi znao ili, alternativno, da je imao razloga da zna, da SRK vrši zločine, uključujući one koji se tiču incidenata navedenih u Prilozima F i G Optužnici, ali da nije preduzeo stvarne korake da utvrdi odgovornost SRK-a za te zločine. Prema tome, činjenica da izvještaji SRK-a ne sadrže konkretne podatke o incidentima granatiranja i snajperskog djelovanja navedenim u prilozima Optužnici ne dovodi u pitanje zaključak Vijeća iz prethodnog paragrafa.

4864. Vijeće također napominje da su svjedoci koji su svjedočili o protestima i prigovorima upućenim optuženom dosljedno opisali tipičan obrazac po kojem je na to reagovao, a koji se sastojao od toga da (i) negira odgovornost bosanskih Srba (ii) prebaci krivicu na ABiH da je ona izvršila ili orkestrirala te incidente, (iii) opravda dejstava odbranom Srba, ili (iv) se ogluši o kritike dajući obećanja ili pokrećući druga pitanja. Dokazi pokazuju da su taj isti pristup imali i Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić. Optuženi i političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba stalno su iznova pokušavali opravdati postojanje kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, te obećavali predstavnicima međunarodne zajednice da će popraviti situaciju. Međutim, s obzirom na činjenične zaključke o situaciji u Sarajevu tokom opsade, Vijeće konstatuje da su njihova uvjeravanja bila u potpunom raskoraku sa stvarnošću na

terenu. Iako su Abdel-Razek i svjedok KW570 svjedočili o iskrenoj saradnji optuženog prilikom razgovora koje je vodio s međunarodnom zajednicom, kao i o tome da je problem provođenja dogovorenog bio u lancu komandovanja, to je u suprotnosti s većinom svjedočenja koja je Vijeće primilo k znanju, kao što su i izjave samog Abdela Razeka i vjerodostojna zapažanja mnogih svjedoka, poput Akashija, o tome da je postupanje optuženog prema predstavnicima međunarodne zajednice bilo neiskreno, prijetvorno i evazivno.[16403] To je također u suprotnosti s gore navedenim zaključcima o tome da je lanac komandovanja u SRK-u i VRS-u dobro funkcionisao.[16404]

4865. Vijeće prihvata svjedočenje svjedoka KW570 o tome da je optuženi bio umjereniji od nekih u njegovim krugovima; međutim, iz dokaza koji su predočeni Vijeću jasno je da je optuženi bio umjeren samo onda kad ciljevi bosanskih Srba u vezi sa Sarajevom ne bi bili u ugroženi.[16405] Pored toga, dvoličnost optuženog u postupanju s međunarodnom zajednicom vidi se i iz činjenice da je on, po granatiranju Sarajeva krajem maja 1992., pod pritiskom međunarodne zajednice zaustavio granatiranje, da bi zatim izvjesnom Čedi naredio da se nastavi s pješadijskom vatrom. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je optuženi, uprkos tome što je bio obaviješten o zločinima vršenim u Sarajevu u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja civilnog stanovništva, izbjegavao da reaguje na kritike i negirao te zločine, ili pak o njima davao obmanjujuće informacije.

4866. Što se tiče tvrdnje da optuženi nije spriječio ili kaznio počinioce krivičnih djela izvršenih u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, dokazi koji su predočeni Vijeću zapravo pokazuju da on jeste u više navrata pokušao riješiti problem otvaranja nesrazmjerne vatre na grad i da je tokom sukoba više puta izdao naređenja VRS-u i/ili SRK-u da moraju poštovati zakone ratovanja i prestati s neselektivnim granatiranjem. Međutim, Vijeće smatra da su takva naređenja bila rijetka, kad se uzme u obzir da je kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja po civilima trajala preko tri godine. Osim toga, dokazi također pokazuju da, uprkos postojanju i funkcionisanju sistema za istrage o kriminalnim radnjama vojnika i za njihovo kažnjavanje, jednostavno nema primjera da su vojnici SRK-a bili kažnjeni za snajpersko djelovanje ili granatiranje civila. Više svjedoka odbrane je navelo da, kao što je rekao Galić tokom svjedočenja, "[nije bilo] šta da se [...] ispituje".[16406] A kad istrage i jesu vođene, bilo na osnovu naređenja optuženog bilo iz nekog drugog razloga, zaključak je svaki put bio isti, a to je da SRK nije mogao biti odgovoran za napade na

---

16403 Vijeće napominje da se svjedočenja svjedoka KW570 i Hayesa o tome da je optuženi bio ljubazan i uljudan ne kose sa zaključkom Vijeća. Osim toga, Vijeće napominje da je svjedok KW570 boravio u Sarajevu samo kratko vrijeme, a da je Hayesovo svjedočenje zasnovano na samo jednom susretu sa optuženim.

16404 V. par. 4751.

16405 V. npr. par. 4663. Vijeće ovdje također podsjeća na svoj zaključak iz fusnote 11086 da optuženi jeste govorio na način kojim je sebe u javnosti predstavljao kao pregovarača za mir, ali da je insistirao na tome da taj mir bude uslovljen ostvarenjem ciljeva bosanskih Srba.

16406 V. par. 4860.

civile. Međutim, to je u suprotnosti sa zaključcima Vijeća u vezi s incidentima granatiranja i snajperskog djelovanja navedenim u prilozima Optužnici i ponašanjem SRK-a generalno, na koje je optuženom tokom sukoba stalno i dosljedno skretana pažnja.[16407] S obzirom na zaključke Vijeća o postojanju kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja po civilima, kao i činjenicu da su optuženi i drugi znali za zločine, obrazac nekažnjavanja pokazuje da naređenja optuženog, kao ni nekoliko istraga i ispitivanja koja je obavio, nisu bili iskreni. Štaviše, Vijeće se uvjerilo da optuženi nije preduzeo nikakve bitne mjere da utvrdi tačnost optužbi protiv SRK-a. Kad bi bio obaviješten o nekom ozbiljnom incidentu, on bi kontaktirao VRS i potom jednostavno prihvatio njihova uvjeravanja da za incident nisu bile odgovorne jedinice SRK-a; također bi zatražio da se povede zajednička istraga, mada je dobro znao da je tako nešto neprihvatljivo za međunarodnu zajednicu ili stranu bosanskih Muslimana.[16408] To sve itekako odudara od njegove reakcije na Dragičevićev izvještaj od 2. marta 1995., poslije kojeg je odmah naredio da mu se pošalje hitan izvještaj. Za razliku od toga, kad je obaviješten o prvom granatiranju Markala, on je taj incident, čak i prije nego što se o tome raspitao kod zvaničnika VRS-a, odmah okarakterisao kao "još jednu muslimansku podvalu".[16409] Takav stav prema optužbama na račun njegove vojske govori o propustu optuženog, kao vrhovnog komandanta VRS-a, kao i o propustu Mladića, Galića i Miloševića, da preduzmu smislene mjere u cilju vođenja istraga i kažnjavanja za napade na civile, o kojima su bili dobro obaviješteni.[16410]

4867. Gornjem zaključku idu u prilog dokazi o kolektivnoj politici nekažnjavanja za dejstva SRK-a izvedena u okviru kampanje, o čemu svjedoči Lugonjin poziv na prikupljanje dokaza o zločinima izvršenim "od strane neprijatelja usmerenih protiv Srba i srpskog naroda", kojim su izričito izostavljeni zločini počinjeni od strane Srba.[16411] Optuženi je, zapravo, podsticao nekažnjavanje dosljednim negiranjem i izbjegavanjem da reaguje na kritike od strane međunarodne zajednice, kao i time što nije insistirao na vođenju istraga i/ili kažnjavanju jedinica SRK-a odgovornih za napade na civile u gradu.[16412]

16407 Vijeće iz ove analize izuzima incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, pošto se nije uvjerilo da su dokazi koje je predočilo tužilaštvo dovoljni da bi se van svake razumne sumnje utvrdilo da je za te incidente bio odgovoran SRK. Osim toga, za svoj dio ove analize, sudija Baird se ne oslanja na incident 8 iz Priloga G Optužnici, budući da u vezi s njim ima suprotno mišljenje.

16408 V. par. 4208, 4857.

16409 V. par. 4857.

16410 Vijeće podsjeća na uslov koji mora biti ispunjen da bi se mogao utvrditi doprinos optuženog UZP-u nečinjenjem, a taj uslov je da je optuženi imao zakonsku obavezu da djeluje i da je svojim nečinjenjem značajno doprinio UZP-u. V. par. 566. U vezi s tim, Vijeće podsjeća da je optuženi imao najvišu vlast u lancu komandovanja VRS-a tokom cijele kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu i da je mogao da ostvaruje vlast nad snagama SRK-a. Stoga je imao zakonsku obavezu da spriječi zločine tih snaga i da kazni počinioce.

16411 V. par. 4859.

16412 V. par. 4739.

iv. *Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog*

(A) Argumenti strana u postupku

4868. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi podešavao kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu u skladu s političkim i strateškim interesima rukovodstva bosanskih Srba.[16413] Ono tvrdi da bi optuženi pojačao intenzitet snajperskog djelovanja i granatiranja, odnosno stepen terora, kad je trebalo izvršiti pritisak na vladu BiH da prihvati mir pod njegovim uslovima, uticati na pregovore ili pak uzvratiti na ofanzive ABiH napadom na civilno stanovništvo.[16414] Ono takođe tvrdi da bi on "smanjio intenzitet" kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja onda kad je bio suočen s pritiskom međunarodne zajednice, međunarodnim sporazumima i prijetnjom vojnom intervencijom NATO-a.[16415] Optuženi ne odgovara na navod o tome da je podešavao kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja, već tvrdi da takva kampanja nije ni postojala.[16416]

(B) Podešavanje kampanje od strane optuženog

4869. Kao što je navedeno gore u tekstu, Sarajevo i njegova okolina imali su strateški značaj za rukovodstvo bosanskih Srba, koje je vjerovalo da se rat dobija ili gubi u tom gradu.[16417] Harland je u svom svjedočenju izjavio da je generalna strategija optuženog u Sarajevu bila podešavanje stepena snajperskog djelovanja ili granatiranja, pa samim tim i "stepena pritiska ili terora", u cilju ostvarivanja sopstvenih političkih ciljeva.[16418] Prema njegovim riječima, optuženi bi povisio stepen snajperskog djelovanja i granatiranja kad je želio primorati bosanske Muslimane da prihvate mir pod uslovima povoljnim za bosanske Srbe i kazniti bosanske Muslimane za njihove napade.[16419] Takođe bi snizio intenzitet kad je bilo neophodno, obično ako je prijetila vojna intervencija NATO-a.[16420] Isto tako, Banbury je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi podešavao stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu kako bi izvršio pritisak na civilno stanovništvo Sarajeva, UNPROFOR i širu međunarodnu zajednicu.[16421] Izjavio je da bi optuženi "stisnuo"

16413 Završni podnesak tužilaštva, par. 604–605, 607, 609, 612(2), 620–621, 623–627.
16414 Završni podnesak tužilaštva, par. 620–621.
16415 Završni podnesak tužilaštva, par. 620, 623–625.
16416 Završni podnesak odbrane, par. 2967–2971.
16417 V. odjeljak IV.B.3.a.iii: Strateški značaj Sarajeva.
16418 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 36–38, 41; David Harland, T. 2018–2020, 2034 (6. maj 2010.).
16419 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 36–37, 291.
16420 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 36–37, 53; David Harland, T. 2019–2020, 2037 (6. maj 2010.).
16421 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 200; Anthony Banbury 13310–13311 (15. mart 2011.).

Sarajevo ondje gdje je UN bio najranjiviji kako bi zadržao "strateški dominantnu poziciju".[16422] Bell je u svom svjedočenju napomenuo da je optuženi uvijek gledao da izbalansira vojna dejstva u Sarajevu s "mirovn[im] ofanziv[ama]" i da je vršio pritisak na grad držeći ga pod opsadom, kako bi primorao bosanske Muslimane da prihvate mir pod njegovim uslovima.[16423] Prema riječima svjedoka KDZ450, stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu bio je tijesno povezan s političkim, diplomatskim i vojnim događajima na drugim mjestima u BiH, što pokazuje da je optuženi bio taj koji je podešavao intenzitet pritiska na Sarajevo kako bi ostvario svoje ciljeve.[16424] Svjedok KDZ450 je također ispričao kako je optuženi znao narediti napade na Sarajevo "samo zato da bi drugima pokazao" ili da bi "svratio pažnju medija na region".[16425] Isto tako, Mole je izjavio da je bila "prihvaćena norma" da se Sarajevo podvrgne žestokom neselektivnom granatiranju kad srpska strana negdje u BiH ne uspije da ostvari svoje političke ili vojne ciljeve.[16426] Štaviše, i sam optuženi je to priznao u obraćanju Skupštini bosanskih Srba na sjednici održanoj sredinom juna 1995.: "[...] Vrhovna komanda i ja kao komandant, i sa GŠ smo usaglasili da je nama najlošiji rat niskog intenziteta, dugog trajanja itd. i da moramo zagrijati situaciju, uzeti šta se gdje može, stvoriti usijanu atmosferu i dramatizovati, zaprijetiti eskalacijom itd. jer smo primijetili kada god mi napredujemo na Goražde, na Bihać ili drugdje ili *kada se oko Sarajeva zaoštri da onda ide međunarodni da se diplomatska aktivnost ubrza.*"[16427]

4870. Vijeću je tokom suđenja predočeno više primjera za to na koji način su optuženi, a ponekad i drugi navedeni članovi UZP-a, koristili stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu za postizanje svojih političkih i strateških interesa.

4871. Kao što je već navedeno, u maju i junu 1992., Sarajevo je bilo izloženo intenzivnom granatiranju od strane SRK-a.[16428] O posljedicama tog granatiranja i raznim sastancima i mjerama koje su članovi međunarodne zajednice preduzeli da ga zaustave također je već bilo riječi, i jasno je da je optuženi mogao da zaustavi granatiranje grada kada bi predstavnici međunarodne zajednice na njega izvršili pritisak.[16429] Kao što je također već navedeno, 15. juna 1992., na sastanku kojem su prisustvovali Mladić, optuženi i drugi članovi Predsjedništva RS-a, kao i predstavnici sarajevskih

16422 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 73, 205 (gdje je svjedok izjavio da je rukovodstvo bosanskih Srba predstavnike UN-a konstantno "vuklo za nos").

16423 P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 60; Martin Bell, T. 9769–9770 (14. decembar 2010.); P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom).

16424 Svjedok KDZ450, T. 10548–10551, 10571–10573 (19. januar 2011.), T. 10676 (20. januar 2011.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33.

16425 P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33.

16426 P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91, 96, 116.

16427 P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329 (naglasak dodat).

16428 V. razmatranje u vezi s incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

16429 V. razmatranje u vezi s incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

opština, razgovaralo se o problemu Dobrinje, i Koljević je insistirao na tome da "Dobrinju tretira[ju] kao [svoju] teritoriju u koju su se infiltrirali snajperisti i teroristi [Bosanski Muslimani]".[16430] Po direktivi optuženog da se problem Dobrinje mora riješiti u saradnji s policijom i po zahtjevu Prstojevića da se vojnici angažuju na Dobrinji radi dejstava,[16431] sastanak je zaključen odlukom "da se očisti srp[ska] teritorija", pri čemu su prioritetni bili Mojmilo i Dobrinja.[16432] To je dovelo do granatiranja civilnih područja Dobrinje, kao što je izloženo u pismu generalnog sekretara od 26. juna 1992., kojim on obavještava Savjet bezbjednosti da snage bosanskih Srba granatiraju civilna područja na Dobrinji i poziva na hitni prekid granatiranja.[16433] Stoga je Krajišnik, na sastanku od 27. juna, kojem su, između ostalog, prisustvovali Mladić, Koljević i Biljana Plavšić, izjavio da "id[u] po ivici ponora" i da se dejstva po Dobrinji "mora[ju] hitno [...] obustaviti".[16434] Toga dana optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu da hitno obustavi sva dejstva na Dobrinji i upozorio ga na "političke posljedice" nepoštovanja te naredbe.[16435] Tog istog dana optuženi je takođe uputio pismo Cutileiru i Carringtonu, kojim ih obavještava o odluci da se obustave dejstva na Dobrinji i izražava nadu da će to "stvoriti mogućnosti" za nastavak međunarodnih pregovora.[16436]

4872. Kao što je već navedeno, u septembru i oktobru 1992., Sarajevo je još jednom izloženo žestokom neselektivnom granatiranju, zbog čega su predstavnici međunarodne zajednice uputili protest Koljeviću, Biljani Plavšić i optuženom.[16437] Dana 9. oktobra 1992., na sastanku Predsjedništva RS-a, održanom u odsustvu optuženog, Krajišnik, Koljević i Đerić odlučili su da narede Glavnom štabu da obustavi artiljerijsko granatiranje Sarajeva, jer UNPROFOR "kontroliše".[16438] Rezultat toga bio je da je Galić, 10. oktobra 1992., na osnovu naređenja Glavnog

---

16430 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 167. Vijeće podsjeća da su optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević i Đerić razgovarali o Dobrinji i nekoliko dana prije toga, 5. juna 1992., i da je optuženi naredio da se Dobrinja očisti. V. par. 4781; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

16431 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 169–170.

16432 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 171–172.

16433 P1523 (Izjava generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, 26. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6662–6663 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

16434 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240.

16435 P1504 (Zapisnik sa 12. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 27. juni 1992.), par. 3; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), par. 69–70 (pod pečatom); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240 (gdje se navodi da je Predsjedništvo poslalo dopis generalnom sekretaru u kojem ga obavještava da su dejstva protiv Dobrinje prestala).

16436 D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30. V. takođe par. 338.

16437 V. par. 3562; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 22; Hussein Abdel-Razek, T. 5507 (19. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je napisao dopis optuženom u kojem od njega traži da zaustavi granatiranje).

16438 D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2; P1270 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s administrativnim pitanjima, 10. oktobar 1992.), str. 4 (gdje se izvještava da je Koljević izjavio da je strana bosanskih Srba odlučila prekinuti granatiranje Sarajeva).

štaba, zabranio SRK-u da do daljnjeg upotrebljava svako oružje i oruđe većih kalibara od 7,9 mm.[16439] Dana 19. oktobra 1992., na sastanku Mladića, Biljane Plavšić i Krajišnika, pored ostalih, optuženi je izjavio da je "101% uvjeren da će [NATO] bombardovati", te da je zato "presudno" ne pucati na Sarajevo.[16440]

4873. Nakon što je propao Vance-Owenov mirovni plan,[16441] SRK je, krajem juna 1993., započeo ofanzivu na Igman i Bjelašnicu, te je, dok je ta operacija bila u toku, granatirao ljude koji su čekali u redu za vodu na Dobrinji 12. jula 1993., kojom prilikom je stradao veliki broj civila.[16442] Harland je u svom svjedočenju izjavio da je u to vrijeme optuženi koristio ofanzivu na Igman kako bi osvojio što je više moguće teritorije i da je "pojačavao […] pritisak" na bosanske Muslimane pred mirovne pregovore zakazane za kraj jula u Ženevi.[16443] Doista, u izvještaju UNPROFOR-a od 16. jula 1993. navodi se da je optuženi na sastanku s Briquemontom i Andrejevim rekao da mu je "glavni prioritet" da se vlada BiH vrati za pregovarački sto.[16444] Istoga dana, Dragomir Milošević je naredio SRK-u da prestane otvarati vatru na centar Sarajeva, osim u samoodbrani, pošto je optuženi sklopio "sporazum" s UNPROFOR-om i bosanskim Muslimanima.[16445] Međutim, zbog ofanzive SRK-a, Izetbegović je zatražio odgađanje mirovnih pregovora, a NATO zaprijetio vazdušnim napadima.[16446] Harland je ispričao da je takav razvoj događaja "zabrinuo" optuženog i da je on zbog toga preduzeo mjere da "brzo snizi stepen" pritiska na bosanske Muslimane.[16447] Dana 4. avgusta, optuženi je rekao Milovanoviću da NATO planira vazdušne napade i da se snage SRK-a u znak "dobre volje" moraju povući s Igmana i Bjelašnice.[16448] Zatim je 5. avgusta rekao Mladiću da se snage SRK-a moraju povući s Igmana i Bjelašnice kako bi se izbjegli vazdušni napadi i da "[n]e smije nijedna granata pasti po Sarajevu."[16449] Također 5. avgusta, optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić i Lukić sastali su se s Briquemontom, Hayesom i Andrejevim iz UNPROFOR-a, i optuženi je kao jednu od mjera predložio povlačenje snaga SRK-a s Igmana i Bjelašnice, kako bi se

16439 P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.), par. 1. V. također Hussein Abdel-Razek, T. 5506–5507 (19. juli 2010.).

16440 P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 59.

16441 V. par. 372.

16442 V. diskusiju o incidentu 5 iz Priloga G Optužnici.

16443 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 45–48; David Harland, T. 2020 (6. maj 2010.).

16444 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 47; P835 (UNPROFOR, Procjena političke situacije u BiH, 16. juli 1993.), *e-court* str. 5.

16445 P2661 (Naređenje SRK-a, 16. juli 1993.).

16446 V. par. 3572.

16447 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 53.

16448 P4786 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 1, 3. V. također D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.) (u kojem optuženi kaže Milovanoviću da "se [oko Sarajeva] sve […] zaustavi" kako ne bi "upropasti[li]" mirovne pregovore u Ženevi), str. 2.

16449 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 262–263.

izbjegli vazdušni napadi.[16450] Optuženi je zatim izdao niz naređenja za povlačenje snaga SRK-a.[16451] Harland je ispričao da je otprilike u to vrijeme došlo do "drastičnog smanjenja" snajperskog djelovanja i granatiranja SRK-a po civilnom stanovništvu Sarajeva.[16452]

4874. Dana 10. avgusta 1993., uoči potpisivanja Vojnog sporazuma o miru u BiH,[16453] optuženi je rekao Miliću iz Glavnog štaba da "nijedna granata" ne smije pasti na Sarajevo.[16454] Dana 11. avgusta 1993., u razgovoru s Prstojevićem i Gverom, optuženi je naredio da "najstrože" zaprijete da niko ne smije ispaljivati granate ni pucati na Sarajevo.[16455] Istoga dana Galić je SRK-u izdao naređenje da "[p]o gradu Sarajevu ne otvar[a] vatru, po bilo koju cenu", kako bi se stvorili "povoljni uslovi" za predstojeće mirovne pregovore u Ženevi i izbjegli vazdušni napadi NATO-a.[16456] Harland je rekao da je to Galićevo naređenje trebalo da dovede do popuštanja pritiska na Sarajevo i da je ono jasan primjer toga kako su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba podešavali stepen terora u gradu u skladu sa svojim "političkim interesima i onome što im je odgovaralo".[16457]

4875. Kada su bosanski Muslimani krajem septembra 1993. odbili Owen-Stoltenbergov plan,[16458] granatiranje civilnih područja u Sarajevu se intenziviralo.[16459] Prema Harlandovim riječima, optuženi je u tom trenutku povisio stepen snajperskog djelovanja i granatiranja kako bi kaznio

---

16450 P824 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.), str. 2–3; David Harland, T. 2029–2032 (6. maj 2010.).

16451 V. P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.) (u kojem Milovanović naređuje VRS-u da prekine s borbenim dejstvima oko Sarajeva na osnovu "usmenog naređenja Vrhovnog komandanta"); D4645 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Ghaliju, Billu Clintonu, lordu Owenu i Stoltenbergu, 7. avgust 1993.) (u kojem optuženi obavještava generalnog sekretara da je spreman predati Igman i Bjelašnicu UN-u i obustaviti svu artiljerijsku vatru oko Sarajeva); D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Tomaniću da hitno povuče preostale vojnike s Igmana i Bjelašnice kako bi se izbjegli vazdušni napadi NATO-a); P4805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i pukovnika Miletića, 11. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Miletiću da izda saopštenje za medije da se vojnici SRK-a povlače s Igmana i Bjelašnice); P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Milovanoviću da odredi na koje se položaje trebaju povući vojnici SRK-a); P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Gveri da prenese Galiću da se vojnici SRK-a moraju povući dovoljno daleko da "[ne bi bilo] nikakvih problema u odnosu na međunarodnu zajednicu").

16452 David Harland, T. 2020 (6. maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 55 (gdje je svjedok dalje rekao da je povlačenje snaga s Igmana bilo primjer toga kako je optuženi koristio "vojne operacije u političke svrhe").

16453 V. par. 379, 3575.

16454 P4802 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog člana Glavnog štaba VRS-a, 10. avgust 1993.) (u kojem optuženi takođe kaže kako je povukao 50% svojih snaga s Igmana i Bjelašnice).

16455 P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

16456 P825 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.). V. takođe P5042 (Naređenje SRK-a, 13. avgust 1993.) (u kojem Galić naređuje povlačenje snaga SRK-a oko Sarajeva u skladu s naređenjem optuženog i kako bi "izbjegli nepravednu kaznu Amerike i njenih saveznika").

16457 David Harland, T. 2033–2034 (6. maj 2010.).

16458 V. par. 382.

16459 V. par. 3577.

bosanske Muslimane zato što nisu prihvatili plan.[16460] Dana 12. oktobra 1993., Andrejev, Briquemont, De Mello i Harland su se sastali s optuženim i Krajišnikom, i Briquemont je optuženom iznio problem intenziviranja granatiranja.[16461] Optuženi je odgovorio da će bosanski Srbi smanjiti stepen granatiranja samo ako i bosanski Muslimani učine isto.[16462]

4876. U januaru 1994., Sarajevo je bilo izloženo žestokom neselektivnom granatiranju u kojem je stradao veliki broj civila.[16463] Na sastanku s optuženim 10. januara, Akashi je naglasio da su nedavne "prekomjerne odmazde" protiv ABiH kontraproduktivne, pošto u njima stradaju nevini ljudi i stvaraju nepovoljnu klimu za pregovore u Ženevi.[16464] Akashi je u izvještaju naveo da ga je optuženi "dobro razumio", ali da je rekao da gubi strpljenje zbog stava Vlade BiH na pregovorima u Ženevi, i zaprijetio da će RS, ukoliko se uskoro ne postigne mirovni sporazum, morati da "objavi rat".[16465] Nakon toga, na sastanku optuženog, Mladića, Krajišnika, Miloševića, Galića, komandanata jedinica SRK-a i predsjednika sarajevskih opština, održanom 14. januara, optuženi je govorio o pregovorima u Ženevi, o problemu što se "[m]edijski [...] vrši pritisak u Americi" i prijetnjama da će "NATO [...] pobit Srbe".[16466] Optuženi je na tom sastanku rekao da bosanski Srbi "mora[ju] što prije stići do mira pobjedničkog" i da "odmazda" SRK-a protiv ABiH treba da bude "1:1".[16467] Dana 30. januara, na sastanku Rosea s optuženim, Krajišnikom, Koljevićem i Zametticom, optuženi je rekao da je granatiranje Sarajeva "besmisleno" i da treba da prestane.[16468] Takođe je rekao da treba da dođe do opšteg prekida vatre, koji treba da počne s demilitarizacijom Sarajeva.[16469] Rose je izjavio da je u tom trenutku opšti prekid vatre bio u interesu optuženog, pošto su bosanski Srbi držali 70% teritorije BiH, pa je prekid vatre predstavljao priliku da konsoliduju stečenu teritorijalnu prednost.[16470]

16460 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 35, 63. V. takođe svjedok KDZ450, T. 10549–10551 (19. januar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je u oktobru 1993. ponovo došlo do snajperskog djelovanja i granatiranja uslijed neuspjeha Owen-Stoltenbergovog plana).

16461 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 60–61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3.

16462 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3.

16463 V. par. 3580.

16464 D3491 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3; Yasushi Akashi, T. 37680–37683 (24. april 2013.).

16465 D3491 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3.

16466 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.

16467 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133, 149. V. takođe D4443 (Naređenje Radovana Karadžića, 16. januar 1994.) (u kojem optuženi najstrožije zabranjuje sva borbena dejstva u pravcu sarajevskog aerodroma zbog "odnosa" međunarodne zajednice za vrijeme pregovora u Ženevi).

16468 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31; P1650 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 31. januar 1994.), par. 3.

16469 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31.

16470 P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31.

4877. Dana 7. februara 1994., suočen s mogućnošću vazdušnih napada NATO-a nakon prvog incidenta na Markalama 5. februara,[16471] optuženi je obavijestio Glavni štab, komandanta SRK-a i komandante brigada SRK-a da je "međunarodna zajednica" zamjerila SRK-u "stepen odmazde".[16472] Naredio je SRK-u da uvede "najstrožu kontrolu odmazde" i da "[i]skljuć[i] bilo kakvu mogućnost granatiranja izvan kontrole".[16473] Optuženi je također ovlastio Milovanovića da pregovara o sporazumu o prekidu vatre, pa je Milovanović na sastanku s Roseom od 9. februara, pored drugih mjera, pristao na momentalni prekid vatre i povlačenje svog teškog naoružanja iz kruga od 20 kilometara oko Sarajeva, što je dovelo do znatnog smanjenja intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja.[16474] Prema Harlandovim riječima, radilo se o "drastičnim ustupcima" dosljednim njegovoj političkoj strategiji smanjivanja "pritiska" na Sarajevo kad je bio suočen s prijetnjama Zapada.[16475] Također, UNPROFOR je 17. februara izvijestio da je Krajišnik izjavio da će bosanski Srbi "uraditi sve da izbjegn[u] [vazdušne] napade, osim kapitulacije ".[16476]

4878. Dana 22. septembra 1994., nakon ponovnog intenziviranja borbi u Sarajevu i otvaranja snajperske vatre na jednog civila i jednog vojnika UN-a,[16477] optuženi je obavijestio Glavni štab da se odnosi s UNPROFOR-om pogoršavaju i da bosanski Srbi "izaziva[ju]" vazdušne napade NATO-a.[16478] Optuženi je naredio "da se ne čine incidenti, jer se naši odnosi sa Engleskom i Francuskom popravljaju".[16479] Također je naveo da je "svaki napad NATO [...] poniženje" i da "navikava svet da Srbe treba bombardovati".[16480]

16471 V. razmatranje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

16472 P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); Manojlo Milovanović, T. 25475 (29. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je optuženi svoje naređenje uputio na taj način zato da bi ono jedinicama SRK-a stiglo "što pre"). V. također par. 4776.

16473 P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 77–78. V. također P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.) (kojim se provodi naređenje optuženog); Manojlo Milovanović, T. 25475–25476 (29. februar 2012.).

16474 V. par. 387–390, 3582–3587.

16475 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79, 86; David Harland, T. 2020 (6. maj 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je nakon prvog incidenta na Markalama došlo do "naglog smanjenja pritisaka i terorisanja" kojem je bilo izloženo civilno stanovništvo Sarajeva). Argument optuženog bio je da njegovo naređenje od 14. januara 1994., tri sedmice prije prvog incidenta na Markalama, kojim je SRK-u naložio da kontroliše odmazdu ograničavajući je na odnos "1:1", pokazuje da se njegov odgovor na incident na Markalama ne može smatrati podešavanjem. V. Završna riječ, T. 47998 (2. oktobar 2014.). Međutim, optuženi je tek nakon incidenta na Markalama pristao da uspostavi punktove za prikupljanje naoružanja i povuče teško naoružanje iz okoline Sarajeva. Prema tome, Vijeće se slaže s Harlandovim svjedočenjem da je optuženi "drastične ustupke" nakon prvog incidenta na Markalama učinio zbog moguće vojne intervencije NATO-a.

16476 P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 6; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 84.

16477 V. par. 3599.

16478 D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3.

16479 D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3.

16480 D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3.

4879. Kako se vojna situacija u Sarajevu pogoršavala,[16481] 19. novembra 1994., optuženi, Krajišnik, Tolimir, Buha i Zametica sastali su se s Andrejevim, Gobilliardom, Brinkmanom, Banburyjem i Fraserom.[16482] Na tom sastanku, optuženi je izjavio da će, ako snage ABiH nastave da otvaraju vatru na snage bosanskih Srba s teritorije ZPI-ja, snage bosanskih Srba, uzvratiti.[16483] Zatim je rekao: "Muslimani hoće [veliki] rat u Sarajevu. U Sarajevu će izbiti veliki rat".[16484] Četiri dana kasnije, SRK je otvorio snajpersku vatru na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne, kojom prilikom su povrijeđene dvije žene,[16485] a početkom decembra 1994., SRK je granatirao centar Sarajeva vođenim raketama.[16486]

4880. Dana 5. marta 1995., optuženi je pisao Akashiju i naveo da bosanski Muslimani "potpuno ignorišu" SOPN i da će, ako se situacija ne promijeni u roku od 7 do 10 dana, "našem strpljenju doći kraj".[16487] Također je upozorio Akashija da će doći do "nesreće" ukoliko bosanski Muslimani "ne odbace svoju opstrukcionističku politiku".[16488] Istovremeno, na sastanku sa Smithom tog istog dana, Mladić je objasnio da je pojačano snajpersko djelovanje bosanskih Srba u Sarajevu krajem februara i početkom marta bilo odgovor na vojne ofanzive vlade BiH.[16489] Banbury je ispričao da je bio "začuđen" i "iznenađen" tom njegovom izjavom, pošto je ona predstavljala otvoreno priznanje da bosanski Srbi otvaraju snajpersku vatru na civile kako bi kaznili vladu BiH za njene ofanzive.[16490] Također je ispričao kako je i Mladić, poput optuženog, imao mogućnost da podešava stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, što je koristio da bi uticao na pregovore.[16491] Doista, na sastanku s Akashijem 12. marta, optuženi i Mladić iskazali su svoju

---

16481 V. par. 3603.

16482 P2454 (Izvještaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 1; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.) par. 1–2.

16483 P2454 (Izvještaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 3; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.), str. 1.

16484 P2454 (Izvještaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 70.

16485 V. diskusiju u vezi s incidentom 14 iz Priloga F Optužnici.

16486 V. par. 3604.

16487 P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 1–2.

16488 P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 2.

16489 V. par. 3607; P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330 (15. mart 2011.).

16490 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 95; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.). V. također P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 22 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Mladić naredio SRK-u da teroriše civilno stanovništvo Sarajeva i da je to bilo "[postupanje o kojem je odluku donijela Vrhovna komanda]").

16491 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 200; Anthony Banbury, T. 13310–13311 (15. mart 2011.).

namjeru da svoje ciljeve ostvare "vojnim sredstvima" ako ne budu mogli da ih ostvare za pregovaračkim stolom.[16492]

4881. Dana 5. aprila 1995., na sastanku sa Smithom, optuženi je rekao da će njegove snage "zauzeti Sarajevo" ako ABiH izvrši napad s ciljem da probije kopneni koridor za Sarajevo.[16493] Optuženi je, dalje, rekao da je spreman da odmjeri snage s NATO-om i da će upotrijebiti oružje koje snage bosanskih Srba dotad još nisu upotrijebile.[16494] Dva dana kasnije, 7. aprila, u Hrasnici je eksplodirala modifikovana avio-bomba, koja je dovela do stradanja civila; optuženi je obaviješten o tom napadu uveče toga dana.[16495]

4882. Dana 20. aprila 1995., dok se snajpersko djelovanje i granatiranje u Sarajevu pojačavalo, optuženi, Koljević i Krajišnik sastali su se s Akashijem, Smithom i Banburyjem; na tom sastanku optuženi je rekao da će, ukoliko bosanski Muslimani nastave s otvaranjem snajperske vatre, biti primoran da uzvrati, što će dovesti do "ponovnog rata" u Sarajevu.[16496] Dana 30. aprila 1995., Akashi, Janvier i Smith sastali su se s optuženim, kao i, između ostalih, s Koljevićem i Krajišnikom.[16497] Na tom sastanku optuženi je rekao: "[O]dmazda [je] produktivna. Kad [ABiH] granatir[a] Doboj, a mi im uzvratimo, to daje rezultat".[16498] Svjedok KDZ450 je rekao da je, nakon napada ABiH u Doboju, Maglaju i koridoru Brčko, optuženi naredio napade na Sarajevo kako bi spriječio buduće napade.[16499]

16492 P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11337–11338 (8. februar 2011.). V. takođe P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.) (u kojem optuženi navodi da bosanski Muslimani "potpuno ignorišu" SOPN i da će, ako se situacija ne promijeni u roku od 7 do 10 dana, strpljenju bosanskih Srba "doći kraj").

16493 P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 9(b); Rupert Smith, T. 11344–11346 (8. februar 2011.).

16494 P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 10 (u kojem se izvještava da "uopšte nije bilo jasno" na šta optuženi misli).

16495 V. razmatranje u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici; P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 5.

16496 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 123; P2487 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 20. april 1995.), str. 2; D3511 (Izvještaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.), par. 2. V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 130 (gdje je svjedok izjavio da su se on, Akashi i Smith složili da je optuženi već bio donio odluku da se upusti u "totalni rat"); P883 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 2–3 (gdje je optuženi izjavio da vjeruje da će bosanski Srbi biti primorani da se upuste u "drastičnu kontraofanzivu", to jest da "rat prived[u] kraju vojnim sredstvima").

16497 P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 9; Rupert Smith, T. 11351 (8. februar 2011.); Rupert Smith, T. 11657–11658 (11. februar 2011.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 145; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.).

16498 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

16499 Svjedok KDZ450, T. 10551 (19. januar 2011.).

4883. Dana 1. maja 1995., na sastanku s Akashijem, Smithom, Krajišnikom, Zameticom i Bogdanom Subotićem, optuženi je izjavio da su bosanski Srbi spremni da prihvate prekid neprijateljstava pod uslovom da dobiju isti tretman kao bosanski Muslimani i da se ukinu sankcije koje su im uvedene.[16500] Međutim, napomenuo je i to da će se, budu li tretirani kao "divlje zvijeri u kavezu", bosanski Srbi onda tako i ponašati.[16501] Sedmicu kasnije, 7. i 8. maja, SRK je izvršio minobacačke i artiljerijske napade na civilna područja u Sarajevu.[16502] Kad je Smith objasnio optuženom da je on zbog tih napada zatražio vazdušne napade NATO-a, optuženi nije negirao da je bilo napada na civile.[16503] Umjesto toga, objasnio je da je primio obavještajne podatke da je ABiH počela ofanzivu za proboj opsade Sarajeva i da on neće "dozvoliti UN-u da im pomogne da [ih] pobijede."[16504]

4884. Kao što je već navedeno, nakon drugog incidenta na Markalama 28. avgusta 1995.,[16505] NATO je počeo s vazdušnim napadima na položaje bosanskih Srba.[16506] Kao odgovor na to, optuženi je na sastanku s Holbrookeom 14. septembra 1995., između ostalog, pristao na prekid svih dejstava u ZPI-ju u Sarajevu i oko njega, kao i na uklanjanje svog teškog naoružanja iz okoline ZPI-ja, što je imalo za posljedicu poboljšanje situacije u gradu i konačan prekid neprijateljstava 14. oktobra 1995.[16507]

(C) Zaključak

4885. S obzirom na gore navedene dokaze, kao i na dokaze izložene u odjeljku IV.B.1.a, Vijeće se uvjerilo da snajpersko djelovanje i granatiranje Sarajeva nije bilo nasumično, već da se odvijalo po jasnom obrascu, što ukazuje na to da ga je političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući optuženog, koristilo za postizanje svojih političkih i vojnih ciljeva. U neke od izrazitih primjera toga, kako je utvrđeno na osnovu svjedočenja predstavnika međunarodne zajednice i dokumentacije UN-a i drugih dokumenata iz tog vremena, spadaju događaji vezani za osvajanje Igmana od strane SRK-a, granatiranje grada koje je uslijedilo po odbijanju Owen-Stoltenbergovog plana od strane bosanskih Muslimana, lansiranje modifikovane avio-bombe na Hrasnicu u aprilu 1995. i razvoj situacije nakon granatiranja Markala. Kad je riječ o prvom granatiranju Markala, kao

16500 P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), par. 7.

16501 P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), par. 8; Rupert Smith, T. 11353 (8. februar 2011.).

16502 V. par. 3609.

16503 V. par. 3609.

16504 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11358 (8. februar 2011.).

16505 V. diskusija u vezi s incidentom 19 iz Priloga G Optužnici.

16506 V. par. 425–426, 3614, 4297–4301.

što je gore navedeno, Vijeće odbacuje tvrdnju optuženog da on stepen snajperskog djelovanja i granatiranja nije smanjio upravo zbog tog događaja.[16508] U stvari, gore navedeni dokazi jasno pokazuju da je optuženi koristio svoju vlast nad SRK-om da smanji intenzitet snajperskog djelovanja i granatiranja kad je to odgovaralo njegovim političkim ciljevima, na primjer pred važne mirovne pregovore, nakon potpisivanja važnih sporazuma i nakon prijetnji NATO-a vazdušnim napadima. Isto tako, kao što je navedeno gore u tekstu, prijetnje koje je optuženi upućivao na sastancima s predstavnicima UN-a ostvarile su se u nekoliko prilika u vidu većeg stepena snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu, na primjer kad je modifikovana avio-bomba pogodila Hrasnicu 7. aprila 1995., samo dva dana nakon što je optuženi rekao predstavnicima UN-a da će bosanski Srbi upotrijebiti oružje koje dotad još nisu upotrijebili, kao i kad je grad 7. i 8. maja 1995. intenzivno granatiran, samo sedmicu dana nakon što je optuženi rekao Smithu da će se bosanski Srbi, ako ih međunarodna zajednica bude tretirala kao "divlje zvijeri u kavezu", onda tako i ponašati.

4886. Navedeni dokazi pokazuju da je optuženi imao moć da poveća stepen snajperskog djelovanja i granatiranja, te da je to u više prilika i učinio kako bi uticao na pregovore s UN-om i bosanskim Muslimanima, i kako bi ih prisilio da prihvate njegove zahtjeve. U drugim prilikama, optuženi je jednostavno dopuštao da se kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja nastavi i, štaviše, intenzivira, posebno nakon napada ABiH i odbijanja vlade BiH da prihvati mirovne planove koji su odgovarali rukovodstvu bosanskih Srba. Optuženi je tako postupao, uprkos tome što je imao *de jure* vlast nad jedinicama VRS-a i SRK-a i što je tu vlast mogao faktički da vrši.[16509] Ono što je uslijedilo nakon intenzivnih granatiranja grada krajem maja i početkom juna 1992., kao i nakon dva incidenta granatiranja Markala, zajedno s naređenjem optuženog koje je omogućilo da fudbalska utakmica između UNPROFOR-a i sarajevskog tima prođe bez incidenata,[16510] zapravo svjedoči o kontroli i uticaju koje je mogao upotrijebiti da zaustavi granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu. Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je optuženi podešavao stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu radi ostvarivanja svojih političkih i strateških ciljeva.

4887. Vijeće napominje da se prilikom donošenja ovog zaključka u znatnoj mjeri oslanjalo na svjedočenja Davida Harlanda, Anthonyja Banburyja i više drugih svjedoka, predstavnika međunarodne zajednice. Vijeće podsjeća da je optuženi tvrdio da je Harlandovo svjedočenje nepouzdano zato što je on bio politički savjetnik, koji nije ni kvalifikovan ni kompetentan da govori

---

16507 V. par. 430, 3614.
16508 V. fusnota 16475.
16509 V. par. 4805–4809.
16510 V. par. 4754, 4776–4777.

o vojnim stvarima, koji je samo vodio bilješke na sastancima ne razmijenivši ni riječi s optuženim; zato što nije prisustvovao nijednoj od mirovnih konferencija, te nije bio upućen u političke stavove optuženog; zato što se za svoje sedmične izvještaje za UN oslanjao na informacije vojnih posmatrača UN-a, koje su i same bile nepouzdane; i zato što je o Sarajevu davao uopštene izjave, koje nisu bazirane ni na jednoj istrazi, pa "čak ni na površnom znanju" o vojnoj situaciji.[16511] Optuženi je također ustvrdio da je Harland "pokazao potpunu pristrasnost" u izvještajima koje je sastavljao za UN i da je to i sam priznao u svom svjedočenju, izjavivši da je UNPROFOR davao veću podršku vladi BiH nego bosanskim Srbima.[16512] Isto tako, optuženi je naveo da je Banburyjevo svjedočenje nepouzdano, budući da je Banbury smatrao da je vlada BiH "[uvijek] u pravu", a da su bosanski Srbi "agresori", te da je i on, poput Harlanda, svjedočio o stvarima "koje ni[je] zna[o], niti [je] mog[ao] znati".[16513]

4888. Osvrćući se prvo na prigovore vezane za Harlandovo svjedočenje, Vijeće napominje da je Harland proveo u Sarajevu nekoliko godina radeći za UN, najprije kao službenik za civilne poslove od maja 1993. do januara 1995., zatim kao načelnik službe za civilne poslove od januara do avgusta 1995., a potom, sve do kraja sukoba, kao politički savjetnik komandanta UNPROFOR-a. Tokom tog perioda, imao je dužnost da na mnogim sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba na visokom nivou, kojima je prisustvovao i optuženi i na kojima se raspravljalo o najznačajnijim političkim i vojnim pitanjima u Sarajevu, posmatra i na licu mjesta vodi bilješke. Prema tome, Harland nije bio samo zapisničar, kako tvrdi optuženi, već i važan svjedok tih događaja, te stoga i više nego kvalifikovan da svjedoči o izjavama i ponašanju optuženog i drugih navedenih članova UZP-a na tim sastancima. Pošto je proveo toliko vremena u Sarajevu, također je bio u mogućnosti da svjedoči o tome koliko su razgovori vođeni na tim sastancima odgovarali njegovom viđenju opšte situacije u Sarajevu. Premda se Vijeće slaže da je UNPROFOR-ov mandat ponekad bio strukturiran tako da podržava vladu BiH, te da su zato neki od članova osoblja UN-a možda bili naklonjeniji strani bosanskih Muslimana, Vijeće podsjeća da je Harland mnogo puta tokom unakrsnog ispitivanja potvrdio viđenja optuženog koja su vladu BiH i ABiH prikazivali u lošem svjetlu.[16514] On je bio iskren svjedok i Vijeće je steklo opšti utisak da je vjerodostojan. Osim toga, njegovo svjedočenje po pitanju prilagođavanja, kao i više drugih pitanja, bilo je, opšte uzevši, u skladu s prihvaćenim svjedočenjima drugih vjerodostojnih svjedoka.

[16511] Završna riječ, T. 47975–47977 (2. oktobar 2014.).
[16512] Završna riječ, T. 47976 (2. oktobar 2014.); David Harland, T. 2121 (7. maj 2010.), T. 2231 (10. maj 2010.).
[16513] Završna riječ, T. 47974–47975 (2. oktobar 2014.)
[16514] V. David Harland, T. 2071–2072, 2075–2077, 2110 (7. maj 2010.).

4889. Kao i Harland, Banbury je, kao službenik za civilne poslove pri UNPROFOR-u i, kasnije, Akashijev pomoćnik, prisustvovao mnogim sastancima na visokom nivou s članovima rukovodstva bosanskih Srba, među kojima je bio i optuženi. Prema tome, i Banbury je bio u mogućnosti da detaljno svjedoči o jednom broju sastanaka i razgovora u kojima su učestvovali optuženi i drugi navedeni članovi UZP-a vezanog za Sarajevo. Kao Harland, i Banbury se veoma trudio da tokom svog svjedočenja ostane nepristrasan, pa je, na primjer, izmijenio svoj iskaz iz glavnog ispitivanja kad su mu u unakrsnom ispitivanju pokazani suprotni dokazi, ali je čvrsto ostao pri svom svjedočenju u vezi s drugim pitanjima.[16515] To govori o njegovoj iskrenosti. Stoga je Vijeće steklo opšti utisak da je on vjerodostojan svjedok.

4890. Shodno tome, Vijeće odbacuje prigovore optuženog na ta dva svjedoka, pošto se uvjerilo da se na njihova svjedočenja, izložena u ovom odjeljku, može bezrezervno osloniti.

v. *Zaključak o doprinosu optuženog*

4891. Oslanjajući se na gore navedene dokaze i zaključke o djelima i propustima optuženog koji se odnose na (i) njegovu kontinuiranu podršku Mladiću, koji je imao ključnu ulogu u provođenju UZP-a vezanog za Sarajevo; (ii) njegovu direktnu ulogu u vojnim pitanjima u Sarajevu i oko Sarajeva, kako u sferi planiranja tako i na operativnom planu; (iii) njegovu upućenost u napade na civile u Sarajevu i neselektivnu ili nesrazmjernu vatru SRK-a, kao i njegovo uporno negiranje i izbjegavanje svake odgovornosti SRK-a; (iv) njegov propust da spriječi granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima i kazni odgovorne, uprkos tome što je imao čelnu poziciju u rukovođenju VRS-om i SRK-om; (v) njegova podrška i unapređivanje komandanata i jedinica SRK-a premda je znao da oni učestvuju u kampanji snajperskog djelovanja po civilima i granatiranja civila; i (vi) njegovo podešavanje te kampanje u zavisnosti od političkih ciljeva koje je želio postići, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a vezanog za Sarajevo i da je imao namjeru širiti teror među civilnim stanovništvom Sarajeva putem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Nadalje, oslanjajući se na te iste dokaze, Vijeće konstatuje da je optuženi pružio značajan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.[16516] Kao i u slučaju Mladića, Vijeće konstatuje da je doprinos optuženog bio u toj mjeri odlučujući da se bez njegove podrške napadi SRK-a na civile zapravo ne bi ni mogli dogoditi.

16515 V. npr. Anthony Banbury, T. 13389–13391 (15. mart 2011.).

16516 Vijeće se uvjerilo da je, doprinoseći na taj način, optuženi doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo navedenom u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (h) i (i). Kao što je već napomenuto, Vijeće ne smatra da je njegov doprinos naveden u paragrafu 14(j) zapravo relevantan za UZP vezan za Sarajevo. V. par. 4713–4715. U vezi s paragrafom 14(f) Optužnice, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je UZP vezan za Sarajevo počeo krajem maja 1992. i da su kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja vršile jedinice SRK-a koje su opkolile grad.

4892. Vijeće se, stoga, van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, zajedno s Mladićem, Galićem, Dragomirom Miloševićem, Krajišnikom, Koljevićem i Biljanom Plavšić, radio na pokretanju i provođenju kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerene protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među tim stanovništvom. Drugim riječima, oni su zajedno radili na ostvarivanju cilja UZP-a vezanog za Sarajevo. Njihov poduhvat počeo je krajem maja 1992. i trajao sve do oktobra 1995., kad su prestala neprijateljstva u Sarajevu.

d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje

4893. Tužilaštvo tvrdi da namjera optuženog da se počine djela u osnovi zajedničkog zločinačkog plana, tj. ubistvo, terorisanje i protivpravni napadi, "nužno proističe iz [njegovog] doprinosa" UZP-u vezanom za Sarajevo.[16517] Optuženi negira da je kriv za ubistvo, terorisanje i protivpravne napade na civile i u prilog tome tvrdi da nije odobravao snajpersko djelovanje i granatiranje u gradu i da je u više navrata izdao naređenja u kojima je insistirao na tome da se vojnici pridržavaju međunarodnih zakona ratovanja.[16518]

4894. Vijeće je gore u tekstu već navelo neke od izjava optuženog u vezi s njegovim ciljem da bosanski Srbi dobiju cijeli grad Sarajevo ili one njegove dijelove koje drže pod kontrolom.[16519] Te izjave jasno pokazuju da je optuženi, kako je sukob eskalirao, namjeravao da osvoji cijeli grad ili da ga podijeli i preuzme kontrolu nad jednim njegovim dijelom, tako da dobije što je moguće veću teritoriju na tom području. Dokazi navedeni u prethodnim odjeljcima takođe pokazuju da je, u ostvarivanju tog cilja, imao podršku Krajišnika, Mladića, Koljevića i Biljane Plavšić. Kao što je takođe pomenuto i o čemu je svjedočio Okun, s obzirom na višenacionalni sastav grada, jedini način da se taj cilj ostvari bilo stvaranje "vatrenog zida".[16520] U tom pogledu, Vijeću su predočeni dokazi u kojima se navode neke od izjava optuženog o karakteru borbi u Sarajevu, njegovoj opsadi i upotrebi nasilja protiv civilnog stanovništva u gradu.

4895. Na primjer, već 1991. godine optuženi je znao da je jedna od opcija ta da bosanski Srbi stave grad u okruženje, budući da je načelnik SJB-a Pale Malko Koroman 9. septembra 1991. – nakon hapšenja Milana Martića u muslimanskom selu Otoka – tražio od optuženog da saopšti strani bosanskih Muslimana da će, ne bude li Martić hitno oslobođen, Srbi iz romanijske regije opkoliti Sarajevo.[16521] Optuženi je obećao Koromanu da će prenijeti tu poruku i, povjerivši mu da je

16517 Završni podnesak tužilaštva, par. 797.
16518 Završni podnesak odbrane, par. 2969, 2971, 2974–2983.
16519 V. odjeljak IV.B.3.a.iii: Strateški značaj Sarajeva.
16520 V. par. 4660.
16521 Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13269, 13279; P962 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Malka Koromana, 9. septembar 1991.), str. 2; D3528 (Izjava svjedoka Milana

povodom Martićevog hapšenja bio kontaktu sa Slobodanom Miloševićem i Generalštabom JNA, naložio mu da "im[a] u pripremi narod budu li se [bosanski Muslimani] zajebavali" i kasnije mu to opet naložio, rekavši: "Vi imajte narod u pripremi […] sve u pičku ćemo ih materinu poslati zbog ovoga […]."[16522] Bilo je još ljudi, bosanskih Srba, kojima je u telefonskom razgovoru dao instrukcije da pripreme narod, istovremeno ih upozoravajući da ne prave nikakve ishitrene poteze i da miruju sve dok on ne izdejstvuje Maićevo puštanje.[16523] Razgovarao je i s Momčilom Mandićem i rekao mu da će u slučaju da Martića odvedu u Hrvatsku odmah izbiti rat, pošto se bosanski Srbi već okupljaju na Romaniji da bi blokirali Sarajevo.[16524] Pozvao je Vitomira Žepinića, tadašnjeg zamjenika ministra u MUP-u, i upozorio ga da su Srbi s Romanije i iz Ilijaša spremni postaviti barikade i blokirati Sarajevo, tako da niko neće moći da iziđe iz grada.[16525] Zabrinut da bi se bosanski Srbi mogli podići zbog Martićevog hapšenja, optuženi je rekao Žepiniću da će u tom slučaju "krenu[ti], blokira[ti] Sarajevo i onda će da vide kako to izgleda kad Srbi blokiraju Sarajevo."[16526] Dana 9. septembra, Martić je konačno pušten bez nasilnih sukoba, zahvaljujući zalaganju optuženog.[16527]

4896. Optuženi je još jednom pokazao da je bio svjestan do čega će dovesti opkoljavanje grada, u telefonskom razgovoru koji je 12. oktobra 1991. vodio s Gojkom Đogom kada je, ljut zbog činjenice da su poslanici SDA i HDZ-a u Skupštini SRBiH predložili nacrt deklaracije o nezavisnosti, rekao: "[O]ni moraju da znaju, čoveče, oko Sarajeva ima 20.000 naoružanih Srba, pa to nije normalno, pa oni će, oni će nestati, Sarajevo će biti *karakazan* u kome će izginuti 300.000 Muslimana, oni nisu normalni".[16528]

4897. Isto tako, u jednom drugom presretnutom telefonskom razgovoru od 14. novembra 1991., optuženi je Božidaru Vučureviću rekao sljedeće:

Martića od 7. maja 2013.), par. 30–41; D3533 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Muhameda Čengića, 8. septembar 1991.); D3532 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milana Martića, 8. septembar 1991.).

16522 P962 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Malka Koromana, 9. septembar 1991.), str. 2. V. takođe P2224 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. septembar 1991.). Vijeće napominje da P2224 nosi datum 20. decembar 1991., ali da se iz konteksta vidi da bi zapravo trebalo da nosi datum 9. septembar 1991.).

16523 D3534 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Trifka Komada, 9. septembar 1991.); D3537 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 9. septembar 1991.); D3535 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 9. septembar 1991.);

16524 P5871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 9. septembar 1991.), str. 2–3.

16525 D2925 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 9. septembar 1991.); D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 48–49.

16526 D2925 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 9. septembar 1991.), str. 3; D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 48–49.

16527 D3528 (Izjava svjedoka Milana Martića od 7. maja 2013.), par. 41. Ali v. Milan Babić, P743 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Martića*), T. 1626 (gdje je svjedok izjavio da je optuženi u tom incidentu zapravo nastojao da podigne tenzije ukazujući Srbima na opasnosti koje im prijete od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata).

> "Naše je jasno, ako hoćete da mijenjate Ustav mora se po proceduri ići. Mi znamo da su oni pripremili nešto za rat, mi znamo i gdje im je to i šta im je to, *ali moramo da kažemo da taj rat neće dugo trajati i da će biti strašan i da će bogami prije svega Sarajevo i nekoliko gradova ovih bosanskih biti uništeno, da tako kažem*. Ja mislim da tu nema za tri, pet, do pet dana da bi to sve bilo uništeno. Ne mogu se oni igrati".[16529]

4898. Mjesec i po dana kasnije, 1. januara 1992., optuženi se požalio Krajišniku da je Izetbegović nedavno u jednom intervjuu otvoreno govorio o suverenoj i nezavisnoj BiH, i zatim postavio pitanje: "'Oće li on da dođe neko da mu poruši Sarajevo? "[16530] Pokazujući da je sve spremniji da ide tvrdom linijom, optuženi je dodao i sljedeće: "Nek on ide u pičku materinu, mi ćemo pustiti ove naše tigrove pa nek rade svoj pos'o […] Držimo mi srpski narod pod vodom godinu dana, zbog [Izetbegovićevih] budalaština ga držimo pod vodom. Šta ću, neću više nikog da držim, niti mogu da ga držim niti ću ga da ga držim […] Nego mi treba da pustimo ljude, ne treba da ih zajebavamo".[16531] Na to je Krajišnik rekao: "Mi moramo u prvom kontaktu reći [Izetbegoviću]: Molim te, ti se igraš vatre"; optuženi se složio s njim, uz napomenu da mu to trebaju javno reći.[16532]

4899. Zaista, 2. marta 1992., protestujući zbog napadâ bosanskih Muslimana na srpska naselja, optuženi je u telefonskom razgovoru Izetbegoviću rekao sljedeće:

> "Otkud oni u srpskim naseljima? […] *Verujte, Sarajevo noćas može da gori ili da izgori ne daj bože, da, da bude stotine hiljada mrtvih*. […] Gledajte, mi sa, mi sa velikom, mi sa velikom, *morate znati sa velikim naporima zadržavamo Srbe iz okoline Sarajeva da ne opale po Sarajevu* […] molim vas dajte predložite bilo šta, ali to se mora apsolutno, ovaj, prekinuti […]."[16533]

4900. Isto tako, krajem aprila 1992., u intervjuu za *Le Figaro*, optuženi je javno izrekao uvijenu prijetnju strani bosanskih Muslimana. Najprije je u intervjuu otvoreno izjavio da je njegov plan za Sarajevo bio da se izvrši "jasno razdvajanje" srpskih i muslimanskih dijelova grada, tvrdeći da će, bez tog razdvajanja, zavladati "užas i terorizam".[16534] Na pitanje novinara šta namjerava učiniti s obzirom na to da se Izetbegović protivi podjeli Sarajeva, optuženi je izjavio: "Nećemo sve bombardovati. Ali ako ne budu prihvaćeni uslovi za mir, *nastaviće se haos*. A to znači rat."[16535]

16528 D279 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.), str. 7.

16529 P5817 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurovića, 14. novembar 1991.), str. 2 (naglasak dodat).

16530 P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 4–5.

16531 P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 5.

16532 P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 6.

16533 P5728 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 2. V. takođe P5605 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Gorana Milića, Alije Izetbegovića i neidentifikovane žene, 3. mart 1992.) (u kojem je Izetbegović negirao tvrdnju optuženog da Muslimani napadaju srpska naselja i rekao da je to samo izgovor da se grad napada, te optužio optuženog da dovodi Srbe koji nisu iz Sarajeva da okruže grad).

16534 D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1992.), str. 1–2.

16535 D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1992.), str. 2 (naglasak dodat).

4901. Dakle, kao što se vidi iz ovih razgovora i izjava, krajem aprila 1992., optuženi je bio ne samo svjestan činjenice da će u Sarajevu doći do haosa ukoliko napetosti eskaliraju, već je, po svemu sudeći, usvojio militantniji pristup situaciji i počeo zagovarati opciju pribjegavanja nasilju, znajući da će ona imati teške posljedice po grad. Gore navedeni dokazi također pokazuju da je on prijetnje predstojećim nasiljem pokušao iskoristiti za ostvarivanje svojih političkih ciljeva i zastrašivanje druge strane kako bi ona odustala od svojih planova za nezavisnu BiH.

4902. Štoviše, 12. maja 1992., kad je Sarajevo već bilo pod opsadom i, kad se granatiranje i snajpersko djelovanje obje strane intenziviralo u gradu i njegovoj okolini, optuženi je dao do znanja da podržava takvo stanje izjavivši na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba da se snage bosanskih Srba drže "prilično dobro", pošto neprijatelja u Sarajevu drže u "potpunom okruženju".[16536] Kao što je već navedeno, to je bila sjednica na kojoj je Mladić, nakon predstavljanja Strateških ciljeva od strane optuženog, izložio svoj plan za grad i izjavio da se Sarajevo ne može zauzeti "pljuckanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu", već da oko Sarajeva treba rasporediti 300 topova, uključujući raketne bacače.[16537] Vijeće podsjeća da je SRK imao 200-300 komada teškog oružja na lokacijama oko grada i da ih je koristio ne samo za borbu protiv ABiH na linijama sukoba, već i za gađanje civilnog stanovništva u gradu.[16538]

4903. Dana 23. maja 1992., u intervjuu za časopis *Duga*, optuženi je priznao da SRK nemilosrdno otvara vatru na grad, uz konstataciju da je patnja civilnog stanovništva koje tu živi neizbježna: "[A] što se tiče ruševina [Sarajeva], mene boli srce za tim, ali pet-šest stotina muslimanskih snajperista, koji ubijaju sve redom, ne može da ostavi srpsku odbranu bez odgovora koji je, naravno, *više nego vatren*. Sarajevo, mora nam to svima biti jasno, *strada i od jednih i od drugih.*"[16539]

4904. U jednom drugom intervjuu, čiji datum nije naveden, optuženi je izjavio da su novinari u Sarajevu "dezinformisani" i da Sarajevo granatiraju bosanski Muslimani, koji ubijaju sopstveno stanovništvo da bi "optužili Srbe".[16540] Na pitanje o komentaru pukovnika UN-a Grayja da Srbi imaju dovoljno artiljerije "da bi mogli čak deset puta da rasture Sarajevo", optuženi je rekao:

> "Mi ne želimo da osvojimo Sarajevo, mi ne želimo da rušimo Sarajevo. Sarajevo je i naš grad. Ali molim vas lijepo, kad neko stavi ubojito artiljerijsko oružje na neki neboder i tuče nas, tuče nas, i ubije nam 25 ljudi u jednom danu recimo, mi moramo da ga pogodimo, da ga neutrališemo. […]. Dakle, *stambeni objekti i vjerski objekti u Sarajevu*

16536 P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8.
16537 V. par. 4661, 4902.
16538 V. par. 3984. V. također fusnota 13170.
16539 P6688 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Duga*, 23. maj 1992.), str. 6 (naglasak dodat).
16540 P1274 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom), str. 1.

> *pretvaraju se u vojne objekte i nas nagone da posle, kad nas ugroze, naše živote, onda mi moramo da odgovorimo, da to neutrali[šemo]*."[16541]

4905. Vijeće je na više mjesta u Presudi već opisalo kako je optuženi, nakon intenzivnih pregovora krajem maja 1992., iskoristio svoj uticaj nad Mladićem da zaustavi intenzivno granatiranje Sarajeva od strane SRK-a, istovremeno opravdavajući svoje postupke, kao i postupke snaga SRK-a.[16542] Međutim, Vijeće je takođe saslušalo iskaze da namjera optuženog zapravo i nije bila da se s pucanjem u potpunosti prestane. Naprotiv, optuženi je uveče 30. maja 1992. razgovarao s izvjesnim Čedom, koji je optuženog najprije izvijestio o vojnoj situaciji u Rajlovcu i Vraci, i naložio mu sljedeće:

Karadžić Radovan:	Dobro, artiljerije nema večeras?
Čedo:	Nema, nema, artiljerije ni s jedne strane.
[…]	
Karadžić Radovan:	Gledajte da nema artiljerije. Jeli se javljao ovaj Mladić?
Čedo:	Jeste, jeste, dogovorili smo to.
Karadžić Radovan:	*Ali treba s ovim pješadijskim, nek idu oni u tri pizde materine.*
Čedo:	Tačno.
Karadžić Radovan:	Ak' im se gine, nek …
Čedo:	Dobiće ono što traže.[16543]

Dakle, iako se Morillonu žalio da su snage u Sarajevu neiskusne i da Mladić nije u stanju da ih kontroliše, optuženi je zatim i sam izdao uputstva snagama na terenu podstičući ih da otvaraju pješadijsku vatru. To, sa svoje strane, pokazuje ne samo da on jeste naredio otvaranje vatre na Sarajevo, već i njegovu dvoličnost u odnosu prema međunarodnoj zajednici.[16544]

4906. Tu dvoličnost otvoreno je iskazao na sastanku održanom 5. juna 1992. u 16:00 sati, kojem su prisustvovali Mladić, Koljević, Biljana Plavšić i Đerić, gdje je optuženi najprije podnio izvještaj sa sastanka koji je političko rukovodstvo toga dana imalo s Thornberryjem, a zatim prisutnima izdao uputstvo da "Sarajevo treba rešiti politički i *uz tiho dejstvo, mic po mic*."[16545] Takođe im je

---

16541 P1274 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom), str. 2 (naglasak dodat).

16542 V. npr. diskusiju u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici.

16543 P2332 (Presretnuti razgovor Čede i Radovana Karadžića, 30. maj 1992.), str. 3 (naglasak dodat).

16544 Optuženi je svoju dvoličnost ponovo pokazao u maju 1995., nakon povlačenja naoružanja SRK-a s punktova za prikupljanje naoružanja, o čemu je već bilo riječi. U telefonskom razgovoru s Milovanovićem 25. maja 1995., optuženi je najprije insistirao da se oruđe vrati, ali kad mu je Milovanović rekao da se i ne zna gdje je to oruđe, on mu je rekao sljedeće: "Vratite im nešto što je staro." V. D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.).

16545 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93 (naglasak dodat). V. takođe par. 4574.

naložio da "očiste" Butmir, Hrasnicu, Dobrinju, Sokolović Koloniju i Hrasno.[16546] Kasnije iste večeri, snage SRK-a otpočele su napad na Sarajevo koji je bio neselektivan i nesrazmjeran, trajao tri dana i doveo do velikog broja civilnih žrtava.[16547] Sutradan, dok je granatiranje Sarajeva i dalje trajalo, optuženi je prisustvovao sastanku na Jahorini s drugim političkim i vojnim vođama, uključujući Krajišnika, Koljevića i Mladića, na kojem je govorio o Strateškim ciljevima i iznio sljedeće tvrdnje: "Mi moramo vojnički da zaštitimo svoje teritorije" i "Rađanje države i stvaranje granica ne ide bez rata."[16548] Granatiranje je prestalo tek kad su članovi Predsjedništva i Mladić odlučili da ga zaustave.[16549]

4907. Kao što je već navedeno, optuženi se 15. juna 1992. sastao s Mladićem, drugim članovima Predsjedništva RS-a i predstavnicima sarajevskih opština, i tom prilikom Koljević je insistirao na tome da svi oni "Dobrinju tretira[ju] kao [svoju] teritoriju u koju su se infiltrirali snajperisti i teroristi [Bosanski Muslimani]."[16550] Na to je optuženi odgovorio da se pitanje Dobrinje mora razriješiti u saradnji s policijom.[16551] Prstojević je onda zatražio da se vojnici angažuju radi neke operacije na Dobrinji i sastanak je završen odlukom "da se očisti srpska teritorija", pri čemu je prioritet dat Mojmilu i Dobrinji.[16552] Kao što je navedeno ranije u Presudi, Dobrinju je SRK intenzivno granatirao tokom cijeloga rata, tako da je do februara 1994. već bila potpuno razrušena.[16553]

4908. Vijeće također podsjeća na sastanak Vancea, Owena, Okuna i optuženog 10. septembra 1992., na kojem je optuženi, kad mu je rečeno da su njegove snage prve granatirale Sarajevo, odgovorio da su rat počeli bosanski Muslimani time što su ga istjerali iz stana u Sarajevu.[16554] Okun je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi stvarao "iskrivljenu sliku", jer se u trenutku kad su njegove snage nemilosrdno granatirale Sarajevo žalio što druga strana dobija naoružanje i što je on istjeran iz svog stana.[16555]

4909. Nekoliko dana kasnije, 18. septembra 1992., optuženi je na konferenciji za novinare u Ženevi dao do znanja da prihvata da SRK otvara nesrazmjernu vatru, izjavivši da bosanski

---

16546 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.
16547 V. diskusija u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici.
16548 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 95, 97. Kao što je također već objašnjeno, to je dovelo do toga da je istog dana izdata Direktiva br. 1. V. par. 4724.
16549 V. par. 4051.
16550 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 167.
16551 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 169.
16552 P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 170–172.
16553 V. par. 3783, 4059.
16554 V. par. 4854.
16555 Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4198, 4201–4202.

Muslimani prvo trebaju prestati da ubijaju srpske civile iz snajpera postavljenih na solitere pa će onda i strana bosanskih Srba prestati s granatiranjem tih zgrada.[16556] Isto tako, na sastanku održanom 29. januara 1993., kojem su prisustvovali oficiri VRS-a, uključujući Galića i Mladića, optuženi je izjavio da je cilj bosanskih Srba da svugdje bude sukoba s bosanskim Muslimanima i Hrvatima, zatim je istakao značaj Sarajeva, a potom rekao sljedeće: "Muslimane *treba udariti tako* da svet vidi da ne vredi ratovati sa Srbima."[16557]

4910. Kao što je već navedeno, na sastanku s komandantima SRK-a održanom na Jahorini 2. juna 1993., optuženi je izjavio da se ništa ne može postići pregovorima s Izetbegovićem i da Izetbegović mora biti vojno poražen, uz napomenu da "ako [on] hoće rat, mi moramo da ga porazimo."[16558] Kao što je također već razmotreno, na tom sastanku Mladić se zalagao za to "da se stalno negativno utiče na moral muslimanskih snaga i stanovništva, da imaju osjećaj straha i stalne nesigurnosti od dejstva naših snaga" i zagovarao "neprekidnu aktivnost i borbena dejstva svih raspoloživih snaga SRK" jer "neprijatelju treba nanositi gubitke i kod njih razvijati osjećaj zavisnosti, straha i nesigurnosti."[16559] Optuženi je potom izjavio da podržava sve što je rečeno na sastanku.[16560] To je na kraju dovelo do izdavanja Direktive br. 5 i operacije "Lukavac 93".[16561] Kao što je već napomenuto, zahvaljujući direktivama koje je izdavao i/ili odobravao optuženi, grad je ostao u blokadi i pod opsadom, što je pak omogućavalo da se snajpersko djelovanje i granatiranje nastavi nesmanjenim intenzitetom.

4911. Slično tome, na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj u avgustu 1993., optuženi je naglasio da je "Srpsko Sarajevo od neprocjenjive važnosti", a zatim je, govoreći o razdvajanju Muslimana i Srba, rekao sljedeće:

> "[O] tome pišu da će tu biti debele bodljikave žice između nas. Kako širom Bosne tako i u Sarajevu. Sarajevo je najteži problem. Da ima vode, struje, gasa, da se ne puca. Mi po međunarodnom ratnom pravu ne smijemo da upotrebljavamo oružje da skinemo Sarajevo sa prvih vijesti na televiziji i onda je nama mnogo lakše sve drugo raditi. Ja sam uvjeren da nećemo dočekati te dvije godine, tu će biti *krvljenja velikoga* i što kaže Njegoš 'kome pukne čelo kuku njemu'. *Mi moramo se spremiti za dva značajna rata. Jedan je da dobijemo Sarajevo,* a drugi da dobijemo Krajinu."[16562]

16556 V. par. 4659.

16557 P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), *e-court* str. 77–78 (naglasak dodat).

16558 V. par. 4728; P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), *e-court* str. 194.

16559 V. par. 4728; P2710 (Zaključci VRS-a, 31. maj 1993.), str. 3–5, 9.

16560 P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.

16561 V. par. 4728.

16562 P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 65, 115–116 (naglasak dodat).

4912. Na sastanku održanom 14. januara 1994. na Palama, kojem su prisustvovali optuženi Krajišnik, Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Mićo Stanišić, Neđeljko Prstojević i drugi predsjednici sarajevskih opština, kao i komandanti brigada SRK-a, optuženi je rekao da "u Sarajevu Muslimani ne smiju imati nijedan uspeh", da Srbi moraju obezbijediti put Ilidža-Lukavica i da moraju poraziti Muslimane u Sarajevu, pa će onda i međunarodna zajednica prihvatiti faktičko stanje na terenu.[16563] Nakon što je više komandanata brigada SRK-a referisalo o situaciji na liniji fronta, Mladić je rekao da Sarajevo predstavlja "strategijski cilj broj jedan", koji treba riješiti vojnički, a ne politički.[16564] Zatim je govorio Krajišnik, koji je insistirao na tome da Srbi moraju zadržati Sarajevo i rekao da se cijelo Sarajevo mora uzeti, jer na tako malom prostoru ne mogu biti dva gospodara i ono se ne može dijeliti s Muslimanima.[16565] Nakon svih tih izlaganja, optuženi se složio s Mladićem da će "Muslimani […] klonuti u Sarajevu", naložio učesnicima sastanka da se postaraju da Muslimani nastave da trpe poraze i osjećaju se inferiornim, te rekao: "Odmazda neka bude 1:1".[16566]

4913. Kao što je već objašnjeno, poslije incidenata na Dobrinji i na pijaci Markale od 4. i 5. februara 1994., u gradu je nastupio period relativnog mira i poboljšanja uslova života, da bi se u drugoj polovini 1994. situacija polako pogoršala.[16567] Dana 19. novembra 1994., nakon što je ABiH preuzela kontrolu nad Igmanom i izvršila više drugih napada,[16568] optuženi i Krajišnik su se, pored ostalih, sastali s Gobillardom; na tom sastanku optuženi je rekao da vjeruje da ABiH pokušava izvršiti deblokadu grada i zaprijetio je njegovim zauzimanjem ukoliko ABiH bude pokušala da to učini.[16569] Situacija u Sarajevu se opet pogoršala, i to je trajalo sve do 31. decembra kad je potpisan SOPN.[16570]

16563 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133–134. V. takođe D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 8 (gdje je optuženi izjavio da su srpske pobjede oko Sarajeva važne zato što se njima stvara faktičko stanje na terenu, koje će međunarodna zajednica morati da prihvati). Za više o značaju faktičkog stanja na terenu za optuženog, v. par. 2844–2845, 3090–3096.

16564 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 139–144.

16565 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 147.

16566 P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148–149.

16567 V. par. 3582–3587.

16568 V. par. 3601–3602.

16569 P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.), str. 1.

16570 P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; David Fraser, T. 8118–8121 (19. oktobar 2010.); D778 (Izvještaj UNPROFOR-a, 17. novembar 1994.); P2454 (Izvještaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 168; D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197; Michael Rose, T. 7485 (7. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 47–48 (pod pečatom); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izvještaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.).

4914. Kao što je također već navedeno, 19. novembra 1994., na sastanku s Krajišnikom, Andrejevim, Gobilliardom, Banburyjem i Fraserom, između ostalih, optuženi je rekao da će, ako snage ABiH nastave da s teritorije ZPI-ja otvaraju vatru na snage bosanskih Srba, snage bosanskih Srba uzvratiti.[16571] Zatim je rekao: "Muslimani hoće rat u Sarajevu. […] U Sarajevu će izbiti veliki rat."[16572] Četiri dana kasnije, SRK je otvorio snajpersku vatru na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne, kojom prilikom su povrijeđene dvije žene, a početkom decembra 1994., SRK je granatirao centar Sarajeva vođenim raketama.[16573]

4915. Vijeće je također saslušalo svjedočenja o tome da je optuženi 1995. godine bio spreman intenzivirati borbe u BiH, uključujući borbe u Sarajevu. Dana 5. marta 1995., optuženi je pisao Akashiju i naveo da bosanski Muslimani "potpuno ignorišu" SOPN i da će, ako se situacija ne promijeni u roku od 7 do 10 dana "našem strpljenju doći kraj."[16574] Također je upozorio Akashija da će doći do "nesreć[e]" ukoliko bosanski Muslimani "ne odbace svoju opstrukcionističku politiku."[16575] Tog istog dana Mladić se sastao sa Smithom i rekao mu da je pojačano snajpersko djelovanje SRK-a u Sarajevu bilo odgovor na srpske žrtve pale u vojnim napadima ABiH, što je za Smitha bilo eksplicitno priznanje da SRK koristi snajpersko djelovanje kao kaznenu mjeru, a ne kao sredstvo za ostvarivanje vojne dobiti.[16576]

4916. U aprilu 1995., UNPROFOR je izvijestio da je optuženi, nakon poraza VRS-a u BiH, 26. marta 1995. najavio opštu mobilizaciju "ukupnog ljudskog i materijalnog potencijala u svrhu odbrane zemlje."[16577] Također je izvijestio da je optuženi izjavio da će, "[a]ko Muslimani nastave s ratnom opcijom, izbi[ti] veliki sukob" i da su bosanski Srbi spremni da se, ako treba, bore i "decenijama".[16578] U tom izvještaju UNPROFOR-a također se navodi da je optuženi 28. marta 1995. na televiziji bosanskih Srba rekao da će, ako se rat "uskoro" ne završi mirnim putem, njegovi vojnici "definisati izgled karte bivše BiH".[16579] Također je izjavio da će on, u slučaju da UN zatraži vazdušne napade, prekinuti sve odnose s UN-om i "smatrati ih neprijateljskim jedinicama."[16580]

16571 V. par. 3603, 4879.

16572 P2454 (Izvještaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 70.

16573 V. par. 3604. V. također diskusija u vezi s incidentom 14 iz Priloga F Optužnici.

16574 P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 1–2.

16575 P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 2.

16576 Rupert Smith, T. 11309–11311 (8. februar 2011.); P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94–95; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.).

16577 P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 3.

16578 P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 3.

16579 P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 7.

16580 P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 7.

Nakon toga, 5. aprila, uslijedio je sastanak između optuženog i Smitha, na kojem je optuženi Smithu dao do znanja da će bosanski Srbi upotrijebiti oružje koje još nisu koristili.[16581] Njegova prijetnja se obistinila 7. aprila, kad je na Hrasnicu lansirana modifikovana avio-bomba, koja je prouzrokovala civilne žrtve.[16582] Osim toga, u aprilu 1995., situacija u Sarajevu je eskalirala budući da je svakodnevno u prosjeku bilo blizu 1.000 incidenata s otvaranjem vatre.[16583]

4917. Nakon toga, 20. aprila 1995., optuženi se sastao s Akashijem i Smithom – kojom prilikom su bili prisutni i Gvero, Koljević i Buha – i rekao Akashiju da bi neprestano snajpersko djelovanje od strane bosanskih Muslimana "moglo dovesti do ponovnog rata" i primorati Srbe na odmazdu, što bi značilo "totalni rat."[16584] Dana 22. aprila, optuženi je održao konferenciju za novinare, na kojoj je govorio o napadima ABiH i rekao sljedeće: "[Bićemo] primorani da se upustimo u *drastičnu kontraofanzivu*, to jest da rat privedemo kraju vojnim sredstvima."[16585] Također je dodao da je za region loše održavati rat slabog intenziteta i da su bosanski Srbi spremni pobjedom doći do mira.[16586]

4918. Dana 9. maja 1995., Smith je u izvještaju naveo da mu je optuženi na sastanku održanom ranije tog dana na Palama jasno dao do znanja da bosanski Srbi neće odustati od Sarajeva.[16587] Smith je optuženom objasnio da je preporučio vazdušne napade NATO-a na položaje VRS-a zbog koncentrisanog artiljerijskog napada na Sarajevo i njegovo civilno stanovništvo.[16588] Na Smithovo pitanje koje vojne opcije bosanski Srbi smatraju da imaju na raspolaganju, optuženi je rekao "da će[...] gledati šta [njihovi] neprijatelji rade, šta namjeravaju uraditi ili šta [oni] smatra[ju] da su sposobni da urade i povući protivpoteze prema njima, posebno u Sarajevu". [16589] Na osnovu tog sastanka Smith je zaključio da političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba vjeruje da snažnom odbranom može suzbiti napade ABiH i poraziti je u Sarajevu, te da u Sarajevu treba očekivati dalje

16581 V. par. 3608.
16582 V. diskusija u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici.
16583 V. par. 3608.
16584 D3511 (Izvještaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.), par. 2; Yasushi Akashi, T. 37733–37735 (24. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je mislio da je stav optuženog na tom sastanku bio beskompromisan i da je on u tom trenutku bio spreman prkositi međunarodnoj zajednici).
16585 P883 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 2.
16586 P883 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 4 (naglasak dodat).
16587 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3.
16588 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 6.
16589 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 7.

intenziviranje vojnih dejstava.[16590] Smith je takođe pomenuo da je optuženi tokom sastanka bio miran, racionalan i manje sklon uobičajenom pretjerivanju i nesuvislim tvrdnjama.[16591]

4919. I sam optuženi potvrdio je da mu je u to vrijeme bio cilj da dođe do eskalacije nasilja u Sarajevu. U svom obraćanju Skupštini bosanskih Srba sredinom juna 1995., samo jedan dan prije nego što će na grad biti lansirano više modifikovanih avio-bombi,[16592] rekao je sljedeće:

> "Moram da kažem da smo mi odlučili se na zaoštravanje i Vrhovna komanda i ja kao komandant i sa GŠ smo usaglasili da je nama najlošiji rat niskog intenziteta, dugog trajanja itd. i da moramo zagrijati situaciju, uzeti šta se gdje može, *stvoriti usijanu atmosferu i dramatizovati, zaprijetiti eskalacijom* itd. jer smo primijetili, kada god mi napredujemo na Goražde, na Bihać ili drugdje ili *kada se oko Sarajeva zaoštri, da onda ide međunarodni da se diplomatska aktivnost ubrza. Tu smo mi oko Sarajeva nešto radili*, uzeli smo ta oruđa, to su četiri oruđa, možda nam nisu bila neophodna, ali ona su dovela do poznatog bombardovanja koje nam je, nažalost, nanijelo materijalnu štetu jer nismo izvršili disperziju tih sredstava, mada je to moglo i strašno da su magacini bili puni, to bi bila velika, ogromna šteta. I ovako je značajna šteta."[16593]

4920. Isto tako, u jednom intervjuu s početka juna 1995., kritikujući međunarodnu zajednicu zbog toga što ne shvata da bosanski Srbi vjekovima žive u BiH, te da stoga imaju pravo na sopstvenu državu, optuženi je izjavio:

> "[M]i nećemo ravnodušno gledati kako nam zatvaraju svaku poru za disanje; *i mi ćemo zatvoriti Muslimanima*. To je naše legitimno pravo. Ne može niko od nas zahtijevati da se mi ponašamo tolerantno i korektno, a da nas u međuvremenu tretiraju kao divlje zvijeri u kavezu. *Mi, ukoliko budemo tako tretirani, i mi ćemo druge tako tretirati.*"[16594]

4921. Kao što je već navedeno, 2. avgusta 1995., nekoliko sedmica prije drugog incidenta na Markalama, optuženi je dao intervjuu za list *Srpski borac*, u kojem je zaprijetio da će Sarajevo, ukoliko Muslimani ne prihvate "mirnu transformaciju grada u dvije cjeline, [...] doživjeti sudbinu Bejruta u kom se do podne radi, poslije podne puca."[16595]

4922. Prema tome, sve te izjave i postupci optuženog pokazuju da on, iako nije nužno izdao naređenja da se civili u Sarajevu svakodnevno gađaju, ipak jeste usvojio tvrdolinijaški stav, u mnogim prilikama pretećи nasiljem i podstičući ga, posebno na sastancima s Mladićem i drugim članovima UZP-a vezanog za Sarajevo. To je rezultiralo nastavljanjem ili, ponekad, eskalacijom snajperske vatre i granatiranja usmjerenih na grad i njegovo civilno stanovništvo tokom cijelog

---

16590 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 8.

16591 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3, 6.

16592 V. diskusija u vezi s incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici.

16593 P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329 (naglasak dodat).

16594 P5063 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), *e-court* str. 13 (naglasak dodat). Vijeće napominje da je taj video snimak bez datuma, ali da se na temelju događaja koji su bili tema razgovora – obaranje američkog aviona iznad Bihaća – može zaključiti da se radi o početku juna 1995.

perioda opsade. To je, po prirodi stvari, neminovno dovodilo do ubijanja i ranjavanja mnogih civila u Sarajevu.

4923. To, međutim, ne znači da optuženi nikada nije pokušao smiriti borbe u Sarajevu i jasno je da je to mnogo puta učinio, na primjer, poslije prvog incidenta na Markalama. Vijeću su također predočeni dokazi koji pokazuju da optuženi nije uvijek odobravao granatiranje i snajpersko djelovanje SRK-a po civilima u gradu. Na primjer, kao što je već navedeno, Galić je rekao da je optuženi htio da se upotreba sile smanji "na minimum vojnih potreba i vojnih ciljeva".[16596] On je u svom svjedočenju također izjavio da se u jednom trenutku tokom 1993. godine optuženi sastao s komandantom SRK-a i izrazio svoju zabrinutost zbog nesrazmjerne upotrebe artiljerije.[16597] Prema Galićevim riječima, na tim sastancima na visokom nivou na kojima je bio prisutan optuženi uvijek se razgovaralo o pitanju srazmjernosti.[16598] Isto tako, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da su ga optuženi i drugi u Glavnom štabu stalno podsjećali da ne preduzima nikakva vojna dejstva koja bi mogla ugroziti civilno stanovništvo u Sarajevu.[16599] Na primjer, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da mu je Mladić rekao da uništava samo vojne ciljeve.[16600] Vladimir Radojčić, komandant Ilidžanske brigade od 1993.,[16601] također je izjavio da je optuženi na sastancima mnogo puta naglašavao da svako dejstvo usmjereno na civile predstavlja kršenje međunarodnog humanitarnog prava i zakona ratovanja.[16602] Milorad Šehovac, komandant 2. sarajevske lake pješadijske brigade,[16603] je u svom svjedočenju izjavio da je na sastancima s optuženim kojima je on prisustvovao, optuženi uvijek insistirao na tome da snage postupaju u skladu sa Ženevskim konvencijama i odredbama međunarodnog humanitarnog prava.[16604]

4924. Savjetnik optuženog, Zametica, izjavio je da je optuženi jednom prilikom rekao da je snajpersko djelovanje od strane bosanskih Srba "glupo", da Srbi od toga nisu imali nikakvu vojnu

---

16595 D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 2–5.

16596 Stanislav Galić, T. 37888–37890 (8. maj 2013.).

16597 Stanislav Galić, T. 37884–37888, 37897–37898 (8. maj 2013.). Vijeće napominje da se u Mladićevom dnevniku pominje sastanak održan 2. juna 1993., kad se optuženi sastao s Krajišnikom, Mladićem, Galićem i drugima. Međutim, Mladić nije zabilježio da se razgovaralo o pitanju srazmjernosti. V. P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 182–194.

16598 Galić nije dao odgovor na pitanje koliko često su se ti sastanci održavali. Stanislav Galić, T. 37886–37887 (8. maj 2013.).

16599 Dragomir Milošević, T. 32736 (28. januar 2013.), T. 33115–33116 (4. februar 2013.).

16600 Dragomir Milošević, T. 32737–32739 (28. januar 2013.); P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.), str. 4.

16601 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2.

16602 D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 29, 31.

16603 D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 2.

16604 D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 13. V. također D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 16; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 30; Nikola Mijatović, T. 30762–30763 (30. novembar 2012.); D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2.

prednost i da je on protiv toga.[16605] Isto tako, u vezi s granatiranjem Sarajeva Zametica je u svom svjedočenju izjavio da optuženi nije odobravao "neodgovorno" i "besmisleno" granatiranje.[16606] Bogdan Subotić je u svom svjedočenju izjavio da optuženi nikad nije izdao nijedno naređenje za granatiranje Sarajeva i da bi on, da je takvog naređenja bilo, znao za njega.[16607] Također je izjavio da je optuženi od samog početka sukoba želio mirno rješenje za Sarajevo.[16608] Prema Krajišnikovim riječima, niko u civilnim vlastima nije podržavao granatiranje Sarajeva.[16609] U vezi s incidentima granatiranja, Krajišnik je u svom svjedočenju izjavio da bi optuženi insistirao na tome da se hitno provede istraga, a onda bi Mladić ili neko drugi iz Glavnog štaba negirao da su granate ispaljene s područja pod kontrolom bosanskih Srba.[16610] Optuženi je također upozoravao VRS da ne smije napadati Sarajevo, jer bi to moglo poslužiti kao "povod" za napad na VRS vazdušnim udarima.[16611]

4925. Vladislav Jovanović, ministar inostranih poslova Srbije, je u svom svjedočenju izjavio da mu je optuženi prilikom njihovih susreta govorio da on nema politiku granatiranja i gađanja Sarajeva, i da to ne spada u vojne ciljeve bosanskih Srba.[16612] Optuženi je rekao Jovanoviću da su takvi incidenti, ako ih je i bilo, sporadični ili da predstavljaju djelo "šačice frustriranih osoba" koje su izgubile članove porodice, i da on daje sve od sebe da ih spriječi.[16613] Rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući Karadžića, reklo je Jovanoviću da su za više incidenata odgovorni bosanski Muslimani i da je to njihov metod da izazovu gnjev međunarodne zajednice protiv bosanskih Srba i reakciju NATO-a.[16614]

4926. Momir Bulatović je u svom svjedočenju izjavio da je mnogo puta razgovarao s optuženim o granatiranju Sarajeva i da je optuženi priznao da je granatiranje predstavljalo jedan politički teret bosanskih Srba, koji šteti njihovoj stvari.[16615] Optuženi mu je također rekao da je, kad je upitao

---

16605 John Zametica, T. 42458–42460 (29. oktobar 2013.).

16606 John Zametica, T. 42458–42460 (29. oktobar 2013.).

16607 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 229.

16608 D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 268–269.

16609 Momčilo Krajišnik, T. 43903 (20. novembar 2013.).

16610 Momčilo Krajišnik, T. 43331 (12. novembar 2013.). Krajišnik je naveo primjer granatiranja ulice Vase Miskina 27. maja, nakon čega je optuženi bio obaviješten o incidentu i kontaktirao VRS. VRS je odgovorio da oni nisu ispalili granatu. Optuženi je odmah zatražio da se provede istraga. Prema Krajišnikovim riječima, isti postupak uslijedio je i nakon dva incidenta granatiranja Markala i granatiranja Dobrinje. V. Momčilo Krajišnik, T. 43333–43334 (12. novembar 2013.).

16611 Momčilo Krajišnik, T. 43332 (12. novembar 2013.).

16612 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 52; Vladislav Jovanović, T. 34325–34326 (26. februar 2013.). Jovanović je također izjavio da ostaje pri svom ranijem svjedočenju u predmetu *Slobodan Milošević*, gdje je izjavio da je Slobodan Milošević osudio granatiranje i zatražio da "vlasti [RS-a] prestanu sa takvim dejstvima". Vladislav Jovanović, T. 34325 (26. februar 2013.).

16613 D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 52; Vladislav Jovanović, T. 34325–34326 (26. februar 2013.).

16614 Vladislav Jovanović, T. 34253–34254, 34325–34326 (26. februar 2013.) (gdje svjedok dodaje i to da on lično sumnja da su bosanski Srbi bili odgovorni za incidente poput onih koji su se dogodili na pijaci Markale).

16615 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 23.

Mladića da li granatiranje može da prestane, dobio odgovor da je granatiranje neophodno kako snage ABiH ne bi zauzele položaje VRS-a.[16616] Kad je Bulatović s optuženim razgovarao o optužbama da granatiranje nije ograničeno na vojne napade, već da je usmjereno na područja naseljena civilima, optuženi je rekao da je on mnogo puta zabranjivao granatiranje područja naseljenih civilima i da je činio sve kako bi spriječio nepotrebno i nesrazmjerno granatiranje Sarajeva.[16617] Po Bulatovićevom mišljenju, granatiranje civilnih dijelova Sarajeva nije bilo rezultat politike optuženog, već djelo lokalnih vojnika koji nisu bili obučeni i koji su štitili svoje domove i porodice.[16618]

4927. Tačno je da je optuženi izdao nekoliko naređenja, što pismenih što usmenih, da snage u Sarajevu ne smiju gađati civile i/ili da moraju poštovati zakone ratovanja. Vijeće je ta naređenja detaljnije izložilo u odjeljcima IV.B.3.c.ii.D i IV.B.3.c.iv. Međutim, Vijeće napominje da su gotovo sva[16619] ta naređenja izdata u trenutku kad je optuženi vodio pregovore sa stranim diplomatima i/ili kad je sklopio sporazum o prekidu vatre[16620] ili kad je međunarodna zajednica na njega vršila pritisak i/ili mu prijetila vazdušnim napadima, kao što je to bio slučaj nakon što je SRK 1993. zauzeo Igman i poslije prvog incidenta na Markalama u februaru 1994.[16621] S obzirom na to, Vijeće

---

16616 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 23.

16617 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 24.

16618 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 31.

16619 Vijeće napominje da poruka optuženog jedinicama SRK-a navedena u D314 predstavlja jedno takvo naređenje, ali da ona nema ni datum ni pečat i da je Vijeću teško staviti je u kontekst. Kao što je takođe već navedeno, Guzinino svjedočenje po pitanju njenog datuma bilo je nejasno. V. fusnota 16064. Prema tome, Vijeće smatra da to naređenje ima malu dokaznu vrijednost.

16620 V. D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.), str. 2 (u kojem je optuženi naložio Pejiću da se suzdrži od svih eventualnih napada pošto se tog dana potpisuje prekid vatre); D3755 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milenka Karišika, 24. april 1992.) (u kojem je optuženi rekao Karišiku da će jedan "od ovih bijelih" doći da vidi ko krši prekid vatre, te da se ne smije uzvraćati osim u slučaju da budu ugroženi); D4491 (Vijest novinske agencije SRNA, 8. juni 1992.) (izdata nakon sastanka kojem je optuženi prisustvovao u Ženevi); D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.) (izdato jedan dan nakon ponude optuženog u Beogradu da se proglasi prekid vatre); D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2 i P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.) (oba izdata nakon sastanka kojem je optuženi prisustvovao u okviru MKBJ u Ženevi 30. septembra); D4512 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. maj 1993.) (u kojem je optuženi, istog dana kad je potpisao Vance-Owenov plan, naredio Gveri da se nigdje u Sarajevu ne smije pucati); D104 (Direktiva Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 11. maj 1993.) (izdata nekoliko dana nakon što je optuženi potpisao Vance-Owenov plan); P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.) *i* P836 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1993.) (oba izdata dok je optuženi vodio razgovore s Owenom i Stoltenbergom); D4507 (Sažetak presretnutog razgovora Milana Gvere i Radovana Karadžića, 30. juli 1993.) (izdato na dan kad je optuženi potpisao sporazum o prekidu neprijateljstava); D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 3 (vođen za vrijeme mirovnih pregovora na MKBJ, kad su se bosanski Srbi u načelu složili da sarajevski aerodrom otvore najkasnije 4. avgusta 1993.); D4610 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. mart 1994.) (izdato u vrijeme potpisivanja prekida vatre nakon incidenata na Dobrinji i na Markalama u februaru 1994.). V. takođe P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.) (koje je optuženi sačinio da bi umirio UNPROFOR).

16621 V. P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 263; P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.); P4802 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog člana Glavnog štaba VRS-a, 10. avgust 1993.); P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.); P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.). Druga naređenja izdata kao posljedica prijetnji međunarodne zajednice su sljedeća: P1504 (Zapisnik sa 12. sjednice

ne smatra da ta naređenja nužno pokazuju da optuženi nije odobravao granatiranje i snajpersko djelovanje usmjereno na grad, već da mu granatiranje i snajpersko djelovanje od strane SRK-a ponekad nije odgovaralo.

4928. Prema tome, nakon analize svih gore navedenih izjava, naređenja, razgovora i postupaka optuženog i imajući u vidu sve prethodne konstatacije Vijeća o postojanju zajedničkog plana, kao i o raznim vidovima doprinosa optuženog tom planu, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi imao namjeru (i) da počini protivpravne napade na civile u Sarajevu, (ii) da izvrši djela nasilja s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva, i (iii) da ubija civile u Sarajevu.[16622] Njegov tvrdolinijaški pristup i sklonost da povremeno prijeti da će se protiv grada upotrebiti nasilje i/ili da to nasilje podstiče radi sopstvenih političkih ciljeva, nužno znači da je namjeravao i da dođe do posljedica tog nasilja, uključujući ubijanje, ranjavanje i terorisanje civilnog stanovništva. Prema tome, s obzirom na obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, činjenicu da neselektivno i nesrazmjerno granatiranje grada nužno dovodi do civilnih žrtava, kao i gore navedene konstatacije u vezi s njegovim znanjem i ponašanjem, Vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je optuženi, zajedno s drugim članovima UZP-a vezanog za Sarajevo, imao namjeru da počini protivpravne napade na civile, terorisanje i ubistvo.

4929. To potvrđuje i više drugih faktora. Počevši od planova koje je optuženi imao za grad, tj. da se grad podijeli na dva etnički razdvojena dijela (kao što je zacrtano u petom Strateškom cilju), Vijeće podsjeća da se to moglo postići jedino onim što je Okun nazvao "vatrenim zidom", tj. snajperskim djelovanjem i granatiranjem nesrpskih dijelova grada. Premda je u veoma ranim fazama rata optuženi možda i pokazivao zabrinutost za sudbinu civila u gradu,[16623] to je splasnulo kad je shvatio da je vatreni zid jedini način za postizanje petog Strateškog cilja. Osim toga, opsada Sarajeva, kao i granatiranje i snajpersko djelovanje usmjereno na grad i njegove civile, imalo je efekt koji je optuženi itekako želio: podrivanje organa vlasti bosanskih Muslimana u Sarajevu i osujećivanje njihove želje da Sarajevo bude prijestolnica nezavisne BiH.

Predsjedništva SrRBiH, 27. juni 1992.), par. 3 (naređenje da se zaustave napadi na Dobrinju); P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 59 (gdje je optuženi insistirao na tome da se s otvaranjem vatre na Sarajevo mora prekinuti zbog opasnosti od napada NATO-a); D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matišića, 21. februar 1993.) (gdje optuženi pominje Morillonov zahtjev za prekid vatre); D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3. (gdje je optuženi napisao da svaki napad NATO-a predstavlja poniženje).

16622 Osim toga, na osnovu svih dokaza, Vijeće zaključuje da je optuženi bio svjestan činjenice da je njegovo ponašanje, kako je razmotreno u prethodnim odjeljcima, činilo dio rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo.

16623 V. npr. D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2–3.

4930. Izjave optuženog tokom 1991. i početkom 1992., tj. u periodu prije nastanka UZP-a vezanog za Sarajevo, pokazuju da je on bio svjestan mogućnosti da bosanski Srbi stave grad u okruženje i da uslijed tog okruženja nastane haos, ali da mu je to poslije služilo da prijeti bosanskim Muslimanima. Najkasnije krajem maja 1992., kad je UZP vezan za Sarajevo već postojao, optuženi se opredijelio za opsadu i isto ono nasilje koje je ranije predvidio, sve kako bi zadržao teritorije pod kontrolom Srba oko Sarajeva i podrivao vlasti bosanskih Muslimana u gradu. To je još jedan razlog iz kojeg zaključak da je on imao namjeru da počini gore navedena krivična djela predstavlja jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza koji su predočeni Vijeću.

4931. Činjenicu da je optuženi namjeravao da počini gore navedena krivična djela također potvrđuje njegova bezrezervna podrška Mladićevoj strategiji u Sarajevu, što se, između ostalog, vidi iz događaja koji se odnose na incident 1 iz Priloga G Optužnici. U tom pogledu, argument optuženog da niko s viših komandnih nivoa VRS-a nikada nije naredio da se gađaju civili, jednostavno ne stoji, pošto gore analizirani dokazi pokazuju da Mladić takva naređenja jeste izdao u telefonskim razgovorima 28. i 29. maja 1992.[16624] Nadalje optuženi je lično, nakon što se pobrinuo da bombardovanje prestane 30. maja 1992., izdao naređenje da se nastavi s pješadijskom vatrom, što pokazuje da je učestvovao u svakodnevnim operacijama u Sarajevu i da je vojsci izdavao naređenja za otvaranje vatre na grad, i, na kraju, da je bio dvoličan u svom odnosu prema međunarodnoj zajednici, što je, u krajnjoj liniji, potvrdio i njegov svjedok Akashi.

4932. Rukovođenje i bliska povezanost optuženog sa snagama i oficirima SRK-a nastavljeni su, kako se vidi iz mnogobrojnih usmenih i pismenih naređenja koja im je izdao. I ova činjenica vodi neizbježnom zaključku da su dejstva koje su te snage izvodile dok je Sarajevo bilo pod opsadom bila namjera optuženog. To tim prije što su opsada i kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja civila Sarajevu bile dugotrajne, a jednostavno je nezamislivo da bi takvo stanje stvari moglo trajati preko tri godine da nije bilo aktivne podrške optuženog. U vezi s tim, Vijeće podsjeća na to da je optuženi znao da SRK od samog početka sukoba gađa civile u gradu, da je uporno propuštao da kazni počinioce i/ili zaustavi gađanje civila, da je stalno podržavao razne osobe koje su učestvovale u tim zločinima, poput Mladića, Galića i Dragomira Miloševića, kao i na to da su oficiri VRS-a i SRK-a imali kontrolu nad teškim naoružanjem i snajperskim jedinicama koje su okruživale grad. Vijeće također podsjeća na to da je optuženi sredinom juna 1995. i sam priznao da stvaranje "usijane atmosfere" u gradu i eskalacija sukoba neminovno vode ubrzanoj diplomatskoj aktivnosti, kao i da je kasnije, sredinom 1995., preduzimao korake da intenzivira terorisanje u gradu, između ostalog,

[16624] V. diskusija u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici. Isto tako, Dragomir Milošević je Ilidžanskoj brigadi naredio da lansira modifikovanu avio-bombu na centar Hrasnice, o čemu je bilo riječi ranije u Presudi. V. razmatranje u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici.

time što je podržao upotrebu novog oružja protiv grada. Kao što je već zaključeno, nakon njegove prijetnje da će se upotrijebiti novo oružje, na grad je lansirano više modifikovanih bombi. Sve te činjenice pokazuju da je optuženi imao jasno namjeru da podrži granatiranje i snajpersko djelovanje od strane SRK-a na civile u gradu.

4933. Mnoge od gore navedenih izjava optuženog takođe pokazuju da je, od početka sukoba, njegov stav pred pregovaračima međunarodne zajednice i javnošću bio taj da strana bosanskih Srba nije kriva ni za šta, te da je po svaku cijenu treba braniti. Optuženi je, stoga, tokom čitavog sukoba mnogo puta tvrdio da su bosanski Muslimani krivi za sve veće incidente u gradu, bilo zato što su napadali teritorije pod kontrolom bosanskih Srba, bilo zato što su granatirali ili otvarali snajpersku vatru na sopstvene civile. Kao što se vidi iz gore navedenih izjava, on je u ranim fazama sukoba tvrdio i to da će za nasilje bosanskih Srba biti krivi, i jesu krivi, bosanski Muslimani, zato što ne odustaju od svojih političkih ciljeva. Ta tendencija optuženog da krivicu za civilne žrtve u Sarajevu automatski prebaci na drugu stranu bio je pristup kojeg se držao tokom cijelog sukoba, rijetko kad priznajući odgovornost SRK-a za bilo šta, čak i u privatnim razgovorima sa svojim kolegama.[16625] Međutim, s obzirom na njegovu fizičku blizinu gradu i snagama SRK-a koje su grad držale u okruženju i s obzirom na detaljne podatke koje je primao o sarajevskom ratištu iz raznih izvora, i podsjećajući na njegovu veliku zainteresovanost za tamošnja događanja, Vijeće smatra da je optuženi taj pristup prebacivanja krivice usvojio ne zato što je stvarno vjerovao da SRK nije odgovoran, već zato što je htio izbjeći odgovornost i nastaviti s ostvarivanjem svojih političkih ciljeva.

4934. Zbog takvog pristupa, optuženi nije nikad iskreno pokušao da obezbijedi da civilno stanovništvo u Sarajevu bude zaštićeno od napada njegovih snaga, iako mu je to, kao vrhovnom komandantu, bila obaveza. Premda je povremeno, kao što je objašnjeno gore u tekstu, izdavao naređenja da snage bosanskih Srba prekinu s granatiranjem i snajperskim napadima na grad i da poštuju zakone ratovanja, do toga je dolazilo samo pod pritiskom međunarodne zajednice ili kad bi mu prijetili vazdušnim napadima NATO-a, ili onda kad je to bilo u interesu postizanja njegovih političkih ciljeva. Drugim riječima, on nikada nije učinio nikakav istinski pokušaj da zaustavi otvaranje vatre na grad, osim kad bi se našao u takvim okolnostima. Štaviše, s obzirom na to koliko je trajala opsada Sarajeva i kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja, naređenja optuženog da se obustavi vatra, a posebno neselektivna i nesrazmjerna vatra, bila su malobrojna i rijetka. Ono što je još važnije je činjenica da ona nikad nisu bila popraćena adekvatnom istragom i/ili kažnjavanjem

[16625] Jedan primjer takvog pristupa može se vidjeti nakon prvog incidenta na Markalama, kada je on, prema Milinićevim riječima, prije no što je i razgovarao s bilo kim u VRS-u, zaključio da je taj incident još jedna muslimanska podvala. V. par. 4208.

onih koji se njegovih naređenja nisu pridržavali, te nisu imala nikakav konkretan efekat na situaciju na terenu.[16626] Činjenica da optuženi nije redovnije i rigoroznije koristio svoj dalekosežni uticaj, što bi spriječilo nanošenje velike fizičke štete gradu, terorisanje civila i velik broj civilnih žrtava, pokazuje Vijeću da prekid napada na civile u gradu nije bio u interesu optuženog. Prema tome, Vijeće ne smatra da ta naređenja dovode u pitanje njegov konačni zaključak da je optuženi imao namjeru da počini gore navedena krivična dijela.

4935. Svjedočenja više svjedoka odbrane koji su govorili o stanju svijesti optuženog Vijeće nije smatralo uvjerljivim. Na primjer, svjedočenje Bogdana Subotića da je optuženi uvijek htio mirno rješenje situacije u Sarajevu očigledno je netačno, ako se imaju u vidu razne izjave optuženog i njegovi postupci, poput izdavanja naređenja snagama bosanskih Srba 30. maja 1992. da otvaraju pješadijsku vatru, prijetnje razaranjem Sarajeva i najava upotrebe modifikovanih avio-bombi. Nadalje, iako je optuženi možda rekao Jovanoviću i Momiru Bulatoviću da su granatiranje i snajperska vatra u Sarajevu bili djelo vojnika koji su se oteli kontroli i elemenata van njegove kontrole, jasno je da to nije bio slučaj, kao što je objašnjeno ranije u ovoj Presudi.[16627] Vijeće smatra da je optuženi iznosio takve tvrdnje samo da bi izbjegao svaku ličnu odgovornost pred raznim zvaničnicima SRJ.

4936. Vijeće ne prihvata ni Krajišnikovo svjedočenje, kao ni svjedočenja više vojnika i oficira SRK-a da niko iz civilnih vlasti nije podržavao granatiranje Sarajeva. Dokazi predočeni Vijeću jasno govore drugačije.[16628] Štaviše, sam Krajišnik je zagovarao zauzimanje cijelog Sarajeva, a ono se ne bi moglo postići bez silovitog granatiranja cijeloga grada, uključujući njegovo civilno stanovništvo.[16629] Kao što je već napomenuto, on je podržavao i upotrebu modifikovanih avio-bombi u Sarajevu.[16630] S obzirom na stalno granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu od kraja maja 1992. do oktobra 1995., Vijeće ne vjeruje ni Galiću ni Dragomiru Miloševiću ni drugim svjedocima, pripadnicima SRK-a, koji su izjavili da je optuženi uvijek insistirao na zaštiti civila u Sarajevu i da je iskreno brinuo za civile. U svakom slučaju, pošto njegove instrukcije nisu imale

16626 Jedini slučaj kad bi se moglo reći da je optuženi istinski pokušao da spriječi granatiranje i snajpersko djelovanje po civilnom stanovništvu u Sarajevu bio je odmah nakon prvog incidenta na Markalama, kad je izdao naređenje direktno komandantima i jedinicama SRK-a i zaprijetio im da će ih smatrati lično odgovornim za svaki napad na civile. Nakon toga u gradu je zavladao period relativnog mira. Međutim, kako se politički pritisak na njega smanjivao, a samopouzdanje snaga ABiH sve više raslo, optuženi je dozvolio obnavljanje granatiranja i snajperskog djelovanja.

16627 V. par. 4648, 4751.

16628 V. npr. P5599 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Tomislava Kovača, 24. april 1992.) (u kojem je Mandić rekao Kovaču da Sokolović Koloniju treba sravniti sa zemljom, mada tamo ima nekih umjerenjaka, Muslimana); P5638 (Presretnuti razgovor Neđeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 16. juni 1995.) (u kojem je Prstojević rekao Ristiću da je njegova strana potukla "Turke" i slala im po koju "krmaču" [modifikovanu avio-bombu], na šta mu je Ristić odgovorio: "[P]a treba tako, sigurno, da ih i tamo uzdrmamo").

16629 V. P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 147.

16630 V. par. 4388.

nikakvog učinka na terenu, mora biti da su ih prisutni u većini slučajeva[16631] doživljavali kao prazne riječi optuženog koji se pretvarao da mu je stalo da zaštiti sarajevske civile. Kao što je već napomenuto, njegov propust da pokrene istrage i krivično gonjenje pripadnika SRK-a koji su snajperski djelovali po civilima ili ih granatirali,[16632] zajedno s njegovom navikom da okrivljuje stranu bosanskih Muslimana za incidente u gradu i provociranje vatre SRK-a, bio je jasan znak svima u VRS-u i SRK-u da mogu nastaviti sa snajperskim djelovanjem po civilnom stanovništvu Sarajeva i granatiranjem tog stanovništva kako žele. Shodno tome, nijedan od svjedoka optuženog ni na koji način ne dovodi u pitanje zaključak Vijeća da je optuženi imao namjeru da počini ubistvo, protivpravne napade na civile i terorisanje u gradu Sarajevu.

e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog

4937. Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da je UZP vezan za Sarajevo nastao krajem maja 1992. i da je trajao do oktobra 1995.; da je uključivao pluralitet osoba, uključujući i optuženog; da je optuženi značajno doprinio i radio na ostvarivanju zajedničkog plana utjelovljenog u UZP-u vezanom za Sarajevo; te da je dijelio namjeru u vezi sa zločinima koji proističu iz zajedničkog plana i UZP-a vezanog za Sarajevo. Vijeće je takođe konstatovalo da su krivična djela ubistva, protivpravnih napada na civile i terorisanja izvršili pripadnici jedinica SRK-a.[16633]

4938. Vijeće podsjeća da, kako bi se optuženom mogla pripisati krivična odgovornost za zločine izvršene od strane osoba koje nisu članovi UZP-a vezanog za Sarajevo – u ovom slučaju, jedinica SRK-a, – mora postojati veza između optuženog ili nekog drugog člana UZP-a i dotičnog kažnjivog ponašanja, koja se može utvrditi onda kada su se optuženi ili neki drugi član UZP-a poslužili osobom koja nije član UZP-a da u skladu sa zajedničkim ciljem UZP-a izvrši *actus reus* zločina koji su sastavni dio zločinačkog cilja.[16634] To se može posredno zaključiti iz tijesne saradnje optuženog – ili bilo kog drugog člana UZP-a vezanog za Sarajevo – s osobom koja nije njegov član radi ostvarivanja zajedničkog zločinačkog plana.[16635] U tom pogledu, Vijeće podsjeća da je konstatovalo da su optuženi, Mladić, Galić i Milošević, svi faktički ostvarivali svoju *de jure* vlast

16631 Vijeće smatra da su događaji nakon prvog incidenta na Markalama jedini primjer kad je optuženi istinski pokušao da zaustavi otvaranje vatre na grad i njegovo civilno stanovništvo. Kao što je ranije napomenuto, na to ga je podstakao pritisak koji je na njega vršila međunarodna zajednica.

16632 Kao što je razmotreno u vezi s dva incidenta na Markalama, optuženi je, umjesto toga, insistirao na osnivanju zajedničke komisije koju bi sačinjavali predstavnici obje strane u sukobu, znajući dobro da bosanski Muslimani nikad na to neće pristati. V. par. 4208, 4857.

16633 Vijeće iz ove analize izuzima incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, pošto se nije uvjerilo da su dokazi koje je predočilo tužilaštvo dovoljni da bi se van svake razumne sumnje utvrdilo da je za te incidente bio odgovoran SRK. Osim toga, za svoj dio ove analize, sudija Baird se ne oslanja na incident 8 iz Priloga G Optužnici, budući da u vezi s njim ima suprotno mišljenje.

16634 V. par. 567.

16635 V. par. 567.

nad snagama SRK-a. Isto tako, svi članovi UZP-a vezanog za Sarajevo koristili su svoju vlast nad jedinicama SRK-a, i uticaj koji su imali na njih, kako bi počinili zločine predviđene zajedničkim planom UZP-a vezanog za Sarajevo. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da postoji veza između optuženog i drugih članova UZP-a vezanog za Sarajevo, s jedne strane, i kažnjivog ponašanja jedinica SRK-a u Sarajevu, s druge strane. Iz toga proističe da se djela ubistva i terorisanja, kao i protivpravnih napada na civile, počinjena u Sarajevu, mogu pripisati optuženom i drugim članovima UZP-a vezanog za Sarajevo.

4939. Vijeće stoga zaključuje da optuženi, na osnovu člana 7(1) Statuta, snosi individualnu krivičnu odgovornost za ubistvo, zločin protiv čovječnosti (tačka 5); ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 6); terorisanje, kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 9); i protivpravne napade na civile, kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 10).

4940. Kao što je već pomenuto, pored toga što optuženog tereti krivičnom odgovornošću po osnovu učešća u UZP-u vezanom za Sarajevo, tužilaštvo takođe navodi da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje i/ili pomaganje i podržavanje ubistva, protivpravnih napada na civile i terorisanje.[16636] Tužilaštvo optuženog takođe tereti individualnom krivičnom odgovornošću na osnovu člana 7(3) Statuta.[16637] Međutim, nakon što je razmotrilo sve dokaze i uzelo u obzir sve gore navedene zaključke, Vijeće zaključuje da činjenje po osnovu učešća u UZP-u na osnovu člana 7(1) najpreciznije i najadekvatnije odražava odgovornost optuženog za ubistvo, protivpravne napade na civile i terorisanje kojima se tereti u Optužnici. Vijeće, stoga, neće analizirati druge vidove odgovornosti optuženog kojima ga tužilaštvo tereti u Optužnici.

[16636] Optužnica, par. 30–31; Završni podnesak tužilaštva, par. 1115–1118.
[16637] Optužnica, par. 32; Završni podnesak tužilaštva, par. 1113–1114.

UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br.: IT-95-5/18-T

Datum: 24. mart 2016.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: **sudija O-Gon Kwon, predsjedavajući**
sudija Howard Morrison
sudija Melville Baird
sudija Flavia Lattanzi, rezervni sudija

Sekretar: **g. John Hocking**

Presuda od: **24. marta 2016.**

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

JAVNA REDIGOVANA VERZIJA PRESUDE OD 24. MARTA 2016.

TOM IV OD IV

Tužilaštvo:

g. Alan Tieger
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi:

g. Radovan Karadžić

SADRŽAJ

TOM I

I. UVOD 1

A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA 1
B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA 4
1. Opšta načela u vezi s dokazima 4
2. Konkretna pitanja vezana za dokaze 6
a. Određene kategorije svjedoka 6
i. Osobe povezane sa stranama u postupku 6
ii. Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici 7
iii. Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka 8
iv. Svjedoci vještaci 8
b. Određene kategorije dokaznih predmeta 9
i. Izvorni dokumenti 9
ii. Izjave trećih strana 9
iii. Izvještaji sredstava javnog informisanja 10
iv. Presretnuti razgovori 10
c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja 11
d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno 11

II. OPŠTI PREGLED 14

A. ISTORIJSKI KONTEKST 14
1. Prvi višestranački izbori 15
2. Regionalizacija BiH 16
3. Ka raspadu SFRJ 17
B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 22
1. Srpska demokratska stranka (SDS) 22
a. Osnivanje 22
b. Komponente i njihove funkcije 22
c. Organizacija i struktura 24
d. Početne akcije 27
2. Skupština bosanskih Srba 28
3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB) 31
4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik 34
a. Osnivanje 34
b. Funkcije 35
5. Ministarski savjet 36
6. Vlada bosanskih Srba 38
a. Osnivanje 38
b. Funkcije 39
c. Struktura i odnos s drugim tijelima 40
d. Početne akcije 41
e. Komisija za razmjenu 42
7. Regionalna i opštinska tijela 44
a. Krizni štabovi 48
b. Ratna predsjedništva 50
c. Ratna povjereništva 52
C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA 54
1. VRS 54
a. Osnivanje i sastav VRS-a 54

b. Vrhovna komanda ... 57
c. Vrhovni komandant ... 59
d. Glavni štab VRS-a ... 60
e. Korpusi VRS-a ... 65
i. 1. krajiški korpus ... 65
ii. Istočnobosanski korpus ... 66
iii. SRK ... 67
iv. Drinski korpus ... 70
(A) Bratunačka brigada ... 71
(B) Zvornička brigada ... 73
f. Načela rukovođenja i komandovanja ... 75
g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u ... 77
2. Teritorijalna odbrana ... 80
3. MUP bosanskih Srba ... 81
a. Osnivanje i struktura ... 81
b. Sistem veza MUP-a ... 86
c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u ... 87
4. Paravojne formacije ... 88
5. Dobrovoljci ... 93
D. PRAVOSUDNI SISTEMI ... 94
1. Civilni pravosudni sistem ... 94
a. Ustavne dužnosti i obaveze ... 94
b. Osnivanje ... 95
i. Opšti pravosudni organi ... 95
ii. Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom ... 98
c. Kompetencija, struktura i procedure ... 100
d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 102
2. Vojni pravosudni sistem ... 105
a. Osnivanje ... 105
b. Nadležnost, struktura i postupci ... 109
c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima ... 115
E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI ... 116
1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji ... 116
2. Vanceov plan ... 117
a. UNPROFOR ... 118
b. UNMO ... 120
3. Cutileiro i Sarajevski sporazum ... 123
4. Londonska konferencija ... 132
5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji ... 134
a. Vance-Owenov plan ... 137
b. Owen-Stoltenbergov plan ... 144
6. Kontakt grupa ... 152
7. Inicijativa SAD-a ... 163
8. Daytonski sporazum ... 166

III. MJERODAVNO PRAVO ... 169

A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI ... 169
1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda ... 169
a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja ... 169
b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 171
i. Actus reus ... 171
ii. Mens rea ... 172
c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 172
i. Actus reus ... 173

ii. Mens rea ... 176
d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 176
i. Actus reus ... 177
ii. Mens rea ... 178
e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja ... 179
2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda ... 180
a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti ... 180
i. Mora postojati napad ... 181
ii. Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva ... 181
iii. Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski ... 182
iv. Djela počinioca moraju biti dio napada ... 183
v. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada ... 183
b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti ... 184
c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti ... 184
i. Actus reus ... 184
ii. Mens rea ... 186
d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti ... 187
i. Actus reus ... 187
ii. Mens rea ... 189
iii. Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i) ... 189
e. Progon kao zločin protiv čovječnosti ... 190
i. Opšta obilježja ... 190
ii. Djela u osnovi ... 192
(A) Ubijanje ... 192
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 192
(1) Mučenje ... 193
(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje ... 195
(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja ... 195
(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života ... 196
(C) Prisilno premještanje i deportacija ... 197
(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima ... 197
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova ... 198
(F) Pljačka imovine ... 200
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte ... 201
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera ... 202
3. Genocid ... 203
a. Grupa ... 204
b. *Actus reus* ... 205
i. Ubijanje pripadnika grupe ... 205
ii. Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe ... 205
iii. Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja ... 207
c. *Mens rea* ... 208
i. Namjera da se uništi grupa "kao takva" ... 209
ii. "U cijelosti ili djelimično" ... 210
B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST ... 211
1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta ... 211
a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u ... 212
b. Planiranje ... 216
c. Podsticanje ... 217
d. Naređivanje ... 218
e. Pomaganje i podržavanje ... 219

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta 221
a. Odnos nadređeni-podređeni 221
b. Znao je ili imao razloga da zna 222
c. Nužne i razumne mjere 223
d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3) 224

IV. ZAKLJUČCI 225

A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE 225
1. Činjenice 225
a. Istočna Bosna 226
i. Bijeljina 226
(A) Optužbe 226
(B) Uvodni period 227
(C) Događaji početkom aprila 1992. 234
(1) Preuzimanje vlasti 234
(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici 236
(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti 240
(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima 247
(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici 248
(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika 248
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 252
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 255
(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici 255
(5) Posjete MKCK-a 257
(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici 258
(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine 259
ii. Bratunac 266
(A) Optužbe 266
(B) Uvodni period 268
(1) Militarizacija Bratunca 272
(2) Podjela opštinskih struktura 273
(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu 278
(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti 281
(E) Napadi na okolna sela 284
(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici 286
(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici 287
(F) Djelovanje paravojnih snaga 292
(G) Zatočenički objekti u Bratuncu 294
(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici 294
(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici 297
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 297
(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika 298
(c) Zaključak 303
(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici 304
(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca 304
iii. Brčko 307
(A) Optužbe 307
(B) Uvodni period 308
(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici 310
(1) Osnivanje logora i upravljanje njime 310
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 313
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 316
(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici 317
(D) Problemi s pripadnicima paravojnih snaga i održavanjem javnog reda i mira 321

iv. Foča 324
(A) Optužbe 324
(B) Uvodni period 326
(1) Podjela opštinskih struktura 328
(2) Militarizacija Foče 329
(C) Preuzimanje vlasti u Foči 330
(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči 336
(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici 338
(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici 339
(E) Zatočenički objekti u Foči 340
(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici 340
(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici 341
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 342
(b) Uslovi zatočenja 348
(c) Zlostavljanje zatočenika 353
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 356
(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici 356
(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici 360
(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici 361
(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči 362
(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici 364
(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče 366
v. Rogatica 368
(A) Optužbe 368
(B) Uvodni period 370
(1) Militarizacija Rogatice 372
(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba 379
(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici 384
(D) Napadi na okolna sela 387
(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice 390
(F) Zatočenički objekti u Rogatici 391
(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici 391
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 391
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 395
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 397
(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici 397
(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici 398
(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici 400
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 400
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 402
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 407
(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici 407
(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici 410
(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice 412
vi. Sokolac 415
(A) Optužbe 415
(B) Uvodni period 417
(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 422
(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici 423
(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici 427
(D) Zatočenički objekti u Sokocu 428
(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici 428
(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici 428

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca 429
vii. Višegrad 430
(A) Optužbe 430
(B) Uvodni period 430
(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici 431
(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici 437
(2) Zaključak 439
viii. Vlasenica 439
(A) Optužbe 439
(B) Uvodni period 441
(1) Militarizacija Vlasenice 443
(2) Podjela opštinskih struktura 445
(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici 448
(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti 450
(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja 450
(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje 452
(3) Osnivanje srpskog SJB-a 454
(4) Formiranje Specijalnog voda 455
(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima 456
(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici 458
(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici 462
(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici 465
(E) Zatočenički objekti u Vlasenici 467
(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici 467
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 467
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 468
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 469
(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici 469
(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici 470
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 470
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 471
(c) Zaključak 472
(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici 472
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 473
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 477
(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora 482
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 483
(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici 484
(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici 486
(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine 488
ix. Zvornik 491
(A) Optužbe 491
(B) Uvodni period 494
(1) Podjela opštinskih struktura 495
(2) Militarizacija Zvornika 500
(C) Događaji početkom aprila 1992. 505
(1) Preuzimanje vlasti 505
(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici 508
(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik 510
(1) Kula Grad 511
(2) Kozluk 511
(3) Druga sela 515
(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti 517
(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku 517

(2) Djelovanje paravojnih snaga 519
(F) Zatočenički objekti u Zvorniku 529
(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici 529
(a) Događaji 529
(b) Zaključak 531
(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici 532
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 532
(b) Uslovi zatočenja 533
(c) Postupanje prema zatočenicima 533
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 534
(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici 534
(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici 535
(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici 537
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 537
(b) Postupanje prema zatočenicima 537
(c) Zaključak 538
(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici 538
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 538
(b) Postupanje prema zatočenicima 539
(c) Zaključak 541
(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici 541
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 541
(b) Postupanje prema zatočenicima 542
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 542
(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici 542
(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici 544
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom 544
(b) Postupanje prema zatočenicima 545
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima 546
(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici 547
(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici 547
(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici 548
(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika 550

TOM II

b. Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK) 553
i. Opštinski nivo 553
(A) Banjaluka 553
(1) Optužbe 553
(2) Uvodni period 554
(3) Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici 555
(a) Osnivanje i upravljanje 556
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 562
(c) Obilasci Manjače i prebacivanje zatočenika 568
(d) Zaključak 573
(e) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici 573
(f) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici 574
(g) Incident 1.3 iz Priloga B Optužnici 577
(h) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici 578
(B) Bosanski Novi 580

(1) Optužbe 580
(2) Uvodni period 581
(3) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima 584
(a) Selo Blagaj 584
(b) Selo Suhača 586
(c) Druga sela u dolini Japre 587
(4) Incident 4 iz Priloga D Optužnici 587
(5) Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega 589
(6) Zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici 596
(C) Ključ 600
(1) Optužbe 600
(2) Uvodni period 602
(3) Preuzimanje vlasti 609
(a) Otpuštanje bosanskih Muslimana iz policije, organa uprave i s radnih mjesta 609
(b) Izbijanje oružanog sukoba u Ključu 612
(c) Uništavanje kuća i pljačkanje pokretne imovine 617
(4) Ubijanje na dan 1. juna 1992. ili približno tog datuma 618
(a) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici 618
(b) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici 619
(5) Hapšenje, zatočenje i ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima 622
(a) Zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici i incident 10.1 iz Priloga B Optužnici 622
(b) Zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici 625
(c) Zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici 627
(6) Ubijanje poslije juna 1992.: incident 7.3 iz Priloga A Optužnici 629
(7) Incident 13 iz Priloga D Optužnici 633
(8) Preseljavanje stanovništva iz Ključa 634
(D) Prijedor 638
(1) Optužbe 638
(2) Kontekst 640
(a) Podjela opštinskih struktura i osnivanje institucija bosanskih Srba 641
(b) Propaganda i militarizacija Prijedora 644
(3) Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru 647
(a) Izbacivanje nesrba iz policije, administrativnih i sudskih organa i s posla 650
(b) Pretresi kuća i predaja oružja 652
(c) Sukobi u gradu Prijedoru 653
(4) Napadi na okolna sela 656
(a) Područje Kozarca 656
(i) Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici 659
(ii) Posljedice napada 665
(iii) Incident 10.3 iz Priloga A Optužnici 666
(iv) Incident 10.4 iz Priloga A Optužnici 668
(b) Područje Brda 670
(i) Incident 10.2 iz Priloga A Optužnici 672
(ii) Incident 10.5 iz Priloga A Optužnici 676
(iii) Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici 681
(c) Briševo 687
(i) Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici 689
(ii) Posjeta vlasti ARK-a Staroj Rijeci 694
(5) Zatočenički objekti u Prijedoru 695
(a) Zatočenički objekt 20.1 iz Priloga C Optužnici 695
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom 696
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 697
(iii) Zaključak 699

(b) Zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici i incident 15.2 iz Priloga B Optužnici ... 699
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 699
(ii) Uslovi zatočenja ... 702
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 704
(iv) Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici ... 712
(v) Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici ... 713
(vi) Obilasci Omarske i prebacivanje zatočenika ... 713
(c) Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici ... 717
(i) Osnivanje logora i dolazak zatočenika ... 717
(ii) Uslovi zatočenja ... 719
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 721
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 724
(v) Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici ... 724
(d) Zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici i incident 15.5 iz Priloga B Optužnici ... 728
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 728
(ii) Uslovi zatočenja ... 732
(iii) Postupanje prema zatočenicima ... 734
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 737
(v) Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici ... 738
(vi) Prebacivanje zatočenika iz Trnopolja ... 745
(e) Zatočenički objekt 20.5 iz Priloga C Optužnici ... 747
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 747
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 748
(iii) Zaključak ... 749
(f) Zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici i incident 10.8 iz Priloga A Optužnici ... 750
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom ... 750
(ii) Postupanje prema zatočenicima ... 751
(iii) Zaključak ... 753
(iv) Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici ... 753
(g) Zatočenički objekt 20.7 iz Priloga C Optužnici ... 755
(i) Dolazak zatočenika ... 755
(ii) Postupanje prema zatočenicima ... 756
(iii) Zaključak ... 757
(6) Incident 17 iz Priloga D Optužnici ... 757
(7) Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine ... 760
(E) Sanski Most ... 764
(1) Optužbe ... 764
(2) Uvodni period ... 766
(a) Militarizacija Sanskog Mosta ... 767
(b) Osnivanje institucija bosanskih Srba ... 770
(3) Preuzimanje vlasti u Sanskom Mostu ... 772
(4) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Sanskom Mostu ... 777
(a) Incident 12.1 iz Priloga A Optužnici ... 777
(b) Incident 12.2 iz Priloga A Optužnici ... 781
(c) Incident 12.3 iz Priloga A Optužnici ... 782
(d) Incident 12.4 iz Priloga A Optužnici ... 784
(e) Incident 12.5 iz Priloga A Optužnici ... 784
(5) Zatočenički objekti u Sanskom Mostu ... 786
(a) Zatočenički objekt 22.1 iz Priloga C Optužnici ... 787
(i) Osnivanje i upravljanje ... 787
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 787

(iii) Zaključak ... 790
(b) Zatočenički objekt 22.2 iz Priloga C Optužnici ... 791
(i) Osnivanje i upravljanje ... 791
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 792
(iii) Zaključak ... 793
(iv) Incident 17.1 iz Priloga B Optužnici ... 793
(c) Zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici ... 794
(i) Osnivanje i upravljanje ... 794
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 796
(iii) Zaključak ... 797
(d) Zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici ... 797
(i) Osnivanje i upravljanje ... 797
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 798
(iii) Zaključak ... 799
(e) Zatočenički objekt 22.5 iz Priloga C Optužnici ... 799
(6) Incident 19 iz Priloga D Optužnici ... 800
(7) Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine ... 803
ii. Regionalni nivo ... 805
(A) Osnivanje Kriznog štaba ARK-a ... 806
(B) Odluke Kriznog štaba ARK-a ... 809
(1) Razoružavanje nesrba ... 809
(2) Iseljavanje nesrpskog stanovništva i konfiskacija imovine ... 811
(3) Otpuštanja nesrba ... 814
c. Područje Sarajeva ... 815
i. Hadžići ... 815
(A) Optužbe ... 815
(B) Uvodni period ... 816
(1) Militarizacija Hadžića ... 818
(2) Razdvajanje opštinskih organa vlasti ... 820
(3) Dalja militarizacija Hadžića ... 823
(C) Preuzimanje vlasti ... 824
(1) Grad Hadžići ... 824
(2) Napadi na okolna sela ... 826
(D) Zatočenički objekti u Hadžićima ... 829
(1) Zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici ... 829
(2) Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici ... 831
(a) Osnivanje zatočeničkih objekata i upravljanje njima ... 831
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 832
(c) Premještanje i razmjena zatočenika iz Kulturno-sportskog centra ... 834
(d) Zaključak ... 837
(E) Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine ... 837
ii. Ilidža ... 839
(A) Optužbe ... 839
(B) Kontekst ... 840
(C) Oružani sukob na Ilidži ... 844
(D) Zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici ... 849
(1) Osnivanje i upravljanje ... 849
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima ... 853
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima ... 856
(4) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici ... 856
(5) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici ... 856
(E) Preseljavanje stanovništva s Ilidže ... 857
iii. Novi Grad ... 860
(A) Optužbe ... 860

(B) Uvodni period 862
(1) Opština Novi Grad 862
(2) Osnivanje opštine Rajlovac 863
(3) Naoružavanje i mobilizacija bosanskih Srba u Novom Gradu 864
(C) Napad na Ahatoviće 868
(D) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici 871
(E) Incident 15 iz Priloga D Optužnici 873
(F) Zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici i incident 12.1 iz Priloga B Optužnici 874
(G) Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici 879
(H) Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada 887
iv. Novo Sarajevo 889
(A) Optužbe 889
(B) Uvodni period 890
(1) Stvaranje zasebnih opštinskih institucija 891
(2) Militarizacija Novog Sarajeva 894
(C) Preuzimanje vlasti 898
(1) Pretresi kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata 899
(2) Druga djela 900
(D) Zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici 904
(E) Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine 907
v. Pale 910
(A) Optužbe 910
(B) Kontekst 911
(C) Uvodni period 913
(D) Napad na Renovicu i druga sela 918
(E) Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine 919
(F) Zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici i incident 14.1 iz Priloga B Optužnici 924
(1) Osnivanje i upravljanje 924
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 926
(3) Zaključak 928
(G) Incident 16 iz Priloga D Optužnici 929
vi. Vogošća 929
(A) Optužbe 929
(B) Uvodni period 931
(1) Stvaranje zasebnih institucija bosanskih Srba 932
(2) Militarizacija 935
(3) Intenziviranje međunacionalnih napetosti 936
(C) Preuzimanje vlasti 937
(1) Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći 937
(2) Preuzimanje vlasti u Svrakama 938
(D) Događaji u Vogošći nakon preuzimanja vlasti nad opštinom 939
(E) Incident 21 iz Priloga D Optužnici 940
(F) Zatočenički objekti u Vogošći 941
(1) Zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici 941
(a) Osnivanje i upravljanje 942
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 943
(c) Zaključak 946
(2) Zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici 946
(a) Osnivanje i upravljanje 946
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima 948
(c) Zaključak 952
(d) Incident 19.1 iz Priloga B Optužnici 952
(G) Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine 953
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 955

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta 955
i. Član 3 Statuta 955
ii. Član 5 Statuta 956
b. Krivična djela 957
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice 957
(A) Incidenti ubijanja 957
(B) Namjera počinilaca 959
(C) Status žrtava 961
(D) Zaključak 961
ii. Istrebljivanje: tačka 4 Optužnice 962
iii. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice 964
(A) *Actus reus* 964
(1) Preseljavanje stanovništva 964
(2) Prisilni karakter preseljavanja 966
(B) *Mens rea* 968
(C) Zaključak 970
iv. Progoni: tačka 3 Optužnice 970
(A) Ubijanje 970
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje 971
(1) Mučenje, premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje 971
(2) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja 976
(3) Stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova 978
(4) Zaključci u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem 980
(C) Prisilno premještanje i deportacija 982
(D) Protivpravno zatočenje 983
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova 986
(F) Pljačka imovine 988
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, ... 990
uključujući spomenike kulture i sakralne objekte 990
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera 993
v. Genocid: tačka 1 Optužnice 997
(A) Zaštićena grupa 998
(B) *Actus reus* 998
(1) Ubijanje pripadnika grupe 999
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe 999
(3) Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja 1000
(C) *Mens rea* 1001
(1) Namjera da se djelimično uništi grupa kao takva 1003
(2) Dokazi o genocidnoj namjeri optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a 1003
(3) Dokazi o genocidnoj namjeri bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a 1007
(4) Dokazi o genocidnoj namjeri fizičkih počinilaca 1009
(5) Dokazi o genocidnoj namjeri u vidu obrasca zločina 1009
(6) Zaključak 1015
3. Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog 1015
a. Činjenice vezane za odgovornost 1017
i. Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba 1017
(A) Jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa 1017
(1) Analiza dokaza 1017
(2) Zaključak 1023
(B) Identifikovanje istorijskih neprijatelja 1024
(1) Analiza dokaza 1024

(2) Zaključak 1030
(C) Reakcija na traženu nezavisnost BiH 1031
(1) Analiza dokaza 1031
(2) Zaključak 1042
(D) Zalaganje za razdvajanje stanovništva i za stvaranje države bosanskih Srba 1044
(1) Analiza dokaza 1044
(a) Razdvajanje stanovništva − nemogućnost suživota 1044
(b) Teritorijalne pretenzije i kontrola 1064
(c) Stvaranje države bosanskih Srba 1077
(2) Zaključak 1083
(E) Strateški ciljevi 1088
(1) Analiza dokaza 1088
(2) Zaključak 1099
ii. Političke i državne strukture bosanskih Srba 1101
(A) Vlast nad političkim i državnim strukturama 1101
(1) Analiza dokaza 1101
(a) SDS 1101
(b) Skupština bosanskih Srba i državne strukture 1106
(2) Zaključak 1115
(B) Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti 1119
(1) Analiza dokaza 1119
(2) Zaključak 1125
(C) Raskol u MUP-u i osnivanje MUP-a bosanskih Srba 1125
(1) Analiza dokaza 1125
(2) Zaključak 1133
(D) Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti 1134
(1) Analiza dokaza 1134
(a) Distribucija i sadržaj Uputstva 1134
(b) Provođenje Uputstva na opštinskom nivou 1137
(c) Praćenje događaja i provođenja Uputstva 1139
(d) Aktiviranje drugog stepena Uputstva 1145
(e) Aktiviranje kriznih štabova i drugih struktura 1147
(f) Ratna predsjedništva / Ratna povjereništva 1154
(g) Preuzimanje vlasti u Opštinama 1156
(2) Zaključak 1164
iii. Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH 1170
(A) VRS 1170
(1) Vrhovni komandant 1170
(2) Sistem rukovođenja i komandovanja 1171
(3) Odnos optuženog i Mladića 1176
(4) Ovlaštenja optuženog 1187
(5) Izdavanje vojnih direktiva u svrhu ostvarenja Strateških ciljeva 1190
(6) Zaključak 1192
(B) MUP bosanskih Srba 1192
(1) Ovlaštenja optuženog 1193
(2) Veza i sistem izvještavanja MUP-a bosanskih Srba 1195
(3) Zaključak 1196
(C) Teritorijalna odbrana 1196
(D) Paravojne jedinice 1199
(1) Prvobitni stav optuženog prema paravojnim jedinicama 1199
(2) Raspuštanje paravojnih snaga 1205
(3) Zaključak 1214
iv. Znanje i djela imenovanih članova UZP-a 1215
(A) Momčilo Krajišnik 1216

(B) Nikola Koljević 1219
(C) Biljana Plavšić 1221
(D) Ratko Mladić 1224
(E) Slobodan Milošević 1227
(F) Mićo Stanišić 1236
(G) Momčilo Mandić 1240
(H) Jovica Stanišić 1241
(I) Franko Simatović 1243
(J) Željko Ražnatović (Arkan) 1244
(K) Vojislav Šešelj 1245
v. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počinioce 1247
(A) Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština 1247
(B) Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima 1257
(C) Obmanjujuće izjave koje je davao optuženi 1260
(D) Sprečavanje kriminalnih aktivnosti 1262
(1) Protivpravno zatočenje i neadekvatni uslovi u zatočeničkim objektima 1263
(2) Prisilno uklanjanje nesrba i zaštita nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba 1269
(3) Druga krivična djela 1272
(E) Istraga i krivično gonjenje u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima 1274
(F) Nagrađivanje onih koji su počinili zločine nad nesrbima 1283
b. Postojanje zajedničkog plana koji je dijelilo više osoba 1285
i. Zajednički plan 1285
ii. Pluralitet osoba 1290
iii. Obim zajedničkog plana 1295
c. Doprinos optuženog sveobuhvatnom UZP-u 1298
i. Argumentacija strana u postupku 1298
ii. Analiza 1301
iii. Zaključak 1313
d. Veza sa zločinima koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a 1314
e. Odgovornost optuženog za krivična djela izvan obima sveobuhvatnog UZP-a 1316
f. Zaključak: individualna krivična odgovornost optuženog 1321

TOM III

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO 1323
1. Činjenice 1323
a. Hronologija događaja u Sarajevu 1323
b. Snajpersko djelovanje 1379
i. Opšte odlike snajperskog djelovanja 1380
ii. Snajpersko djelovanje u Sarajevu 1383
(A) Priroda snajperskog djelovanja u gradu 1383
(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH 1390
(C) Uviđaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu 1391
iii. Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici 1402
(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika) 1402
(1) Linije sukoba na tom području 1406
(2) Snajperisti na tom području 1410
(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F Optužnici) 1418
(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F Optužnici) 1425

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F Optužnici) 1435
(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F Optužnici) 1445
(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F Optužnici) 1452
(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici) 1462
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje 1471
(1) Linije sukoba i snajperi na tom području 1474
(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici) 1479
(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici) 1486
(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici) 1493
(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici) 1499
(C) Sedrenik 1505
(1) Linije sukoba na tom području 1507
(2) Snajperi na tom području 1509
(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici) 1512
(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici) 1518
(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo 1525
(1) Linije sukoba na tom području 1525
(2) Snajperi na tom području 1529
(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici) 1531
(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici) 1537
(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici 1545
(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici) 1545
(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici) 1552
iv. Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu 1557
c. Granatiranje 1559
i. Granatiranje generalno 1560
ii. Granatiranje u Sarajevu 1564
(A) Priroda granatiranja u Sarajevu 1567
(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH 1580
(C) Istrage granatiranja u Sarajevu 1581
iii. Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici 1589
(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici 1590
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje 1605
(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području 1605
(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici) 1607
(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici) 1622
(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici) 1632
(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici) 1646
(C) Stari Grad 1659
(1) Linije sukoba na tom području 1661
(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici) 1663
(a) Incident 1664
(b) Istraga MUP-a BiH 1664
(c) Istrage UN-a 1668
(d) Vatreni položaji sjeveroistočno od Markala 1676
(e) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage 1678
(f) Istrage provedene poslije rata 1681
(g) Žrtve 1690
(h) Činjenice o kojima je presuđeno 1692
(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji 1692

(j) Drugi argumenti odbrane 1696
(k) Konačna analiza i zaključak 1699
(3) Buvlja pijaca na Baščaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici) 1704
(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici) 1711
(a) Incident 1711
(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a 1713
(c) Istraga UNPROFOR-a 1720
(d) Istraga Andreja Demurenka 1723
(e) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a 1726
(f) Vatreni položaji južno i jugoistočno od Markala 1731
(g) Istrage provedene poslije rata 1734
(h) Žrtve 1741
(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj 1743
(j) Teorije odbrane optuženog 1744
(k) Završna analiza i zaključci 1747
(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1752
(1) Svjedočenje vještaka 1752
(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu 1754
(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe? 1760
(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi 1764
(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama 1771
(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama 1772
(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe 1774
(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici 1775
(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici) 1775
(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici) 1787
(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici) 1799
(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici) 1807
(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici) 1816
iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva 1822
d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima 1825
e. Bolnice u Sarajevu 1833
i. Državna bolnica 1834
ii. Bolnica Koševo 1836
iii. Bolnica Dobrinja 1837
iv. Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini 1838
v. Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice 1842
vi. Zaključak 1843
f. Opsada Sarajeva 1844
i. Blokada/okruženje/opsada 1844
(A) Problemi s komunalnim uslugama 1849
(B) Nestašica hrane i drugih potrepština u Sarajevu 1856
(C) Zaključci u vezi s opsadom 1859
ii. Ciljevi opsade 1861
g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora 1867
i. Argumenti strana u postupku 1867
ii. Teror u Sarajevu 1868
iii. Civilne žrtve u Sarajevu 1873

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a 1875
v. Zaključci 1880
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 1884
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta 1884
i. Član 3 1885
ii. Član 5 1886
b. Krivična djela 1886
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice 1886
(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja 1886
(B) Namjera počinilaca 1887
(C) Status žrtava 1888
(D) Zaključak 1888
ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice 1889
(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja 1889
(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila 1890
(C) Namjera počinilaca 1891
(D) Zaključak 1892
iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice 1892
(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila 1892
(B) Namjera počinilaca 1893
(C) Zaključak 1894
3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog 1895
a. Postojanje zajedničkog plana 1896
i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja 1898
ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a 1900
iii. Strateški značaj Sarajeva 1901
iv. Zaključak 1913
b. Pluralitet osoba 1913
i. Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević 1914
ii. Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić 1926
iii. Zaključak 1928
c. Doprinos optuženog 1929
i. Podrška optuženog Mladiću i SRK-u 1931
(A) Argumenti strana 1931
(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom 1932
(C) Zaključak 1939
ii. Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog 1941
(A) Argumenti strana u postupku 1941
(B) SRK kao profesionalna vojska 1942
(C) Vlast optuženog nad SRK-om 1947
(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo 1954
(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu 1967
(F) Zaključak 1970
iii. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja 1972
(A) Argumenti strana u postupku 1972
(B) Znanje optuženog 1974
(1) Optuženi je bio direktno obavještavan o kampanji 1974
(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima 1988
(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog 1990
(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu 1992
(E) Zaključak 1996
iv. Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog 2001
(A) Argumenti strana u postupku 2001
(B) Podešavanje kampanje od strane optuženog 2001

(C) Zaključak 2010
v. Zaključak o doprinosu optuženog 2013
d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje 2014
e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog 2032

TOM IV

C. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SREBRENICU 2034
1. Činjenice 2035
a. Događaji u istočnoj BiH u periodu od maja 1992. do decembra 1994. 2035
i. Izdavanje Direktive br. 4 i ofanziva VRS-a u proljeće 1993. 2036
ii. Proglašenje Srebrenice "zaštićenom zonom" 2047
iii. Razmještanje UNPROFOR-a i napori da se ostvari demilitarizacija 2048
b. Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu: januar – jun 1995. 2052
i. Izdavanje Direktiva 7 i 7/1 2053
ii. Ograničavanje humanitarnih konvoja i humanitarna situacija u Srebrenici 2056
iii. Vojna dejstva, proljeće 1995. 2062
c. Napad na Srebrenicu 2067
i. Izdavanje naređenja za operaciju "Krivaja 95" 2067
ii. Početak borbenih dejstava VRS-a i granatiranje Srebrenice i Potočara 2070
iii. Proširenje opsega prvobitnih naređenja za operaciju "Krivaja 95" i neprestano granatiranje Srebrenice 2073
iv. Pad Srebrenice i preseljavanje stanovništva u Potočare 2080
v. Formiranje i odlazak kolone muškaraca bosanskih Muslimana 2084
d. Potočari 2086
i. Sastanci u hotelu "Fontana" 2086
(A) Prvi sastanak 2086
(B) Drugi sastanak 2089
(C) Razgovor Momira Nikolića, Popovića i Kosorića prije trećeg sastanka 2091
(1) Sažetak iskaza Momira Nikolića 2091
(2) Svjedočenje svjedoka odbrane 2092
(3) Argumentacija tužilaštva 2093
(4) Argumentacija optuženog 2094
(5) Ocjena Vijeća 2094
(a) Momir Nikolić kao osuđeno lice 2095
(b) Priznanje Momira Nikolića da je lagao 2095
(c) Protivrječnost između navodnog plana da se sve balije pobiju i Nikolićevog razumijevanja "vojničkog trijaža" 2096
(d) Vjerodostojnost svjedoka odbrane 2097
(e) Zaključak 2098
(D) Treći sastanak 2098
ii. Humanitarna situacija i atmosfera u Potočarima 2101
iii. Preuzimanje kontrole nad Potočarima i razoružavanje Nizozemskog bataljona 2104
iv. Prevoz iz Potočara od 12. do 21. jula 1995. 2106
(A) Obezbjeđivanje vozila i goriva 2106
(B) Dolazak vozila, ukrcavanje i odvajanje muškaraca 2110
(C) Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana 2114
(D) Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac 2117
(E) Prisustvo i učešće snaga bosanskih Srba 2122
(F) Evakuacija ranjenih i bolesnih 2123

(G) Sastanak VRS-a, civilnih zvaničnika bosanskih Srba i MKCK-a 2125
(H) Povlačenje 2128
v. Ubijanje 2129
(A) Kod baze UN-a 2129
(B) "Bijela kuća"" 2131
(C) Ubijanje u školi u selu Luke blizu Tišće 2132
e. Područje Bratunca 2135
i. Angažovanje snaga bosanskih Srba na području Bratunca 2135
ii. Vojna dejstva po koloni 2138
iii. Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone 2140
(A) Konjević Polje 2141
(B) Livada u Sandićima 2144
(C) Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi 2148
iv. Ubijanje 2152
(A) Rijeka Jadar 2152
(B) Cerska dolina 2162
(1) Uvod 2162
(2) Svjedok KDZ066 2162
(3) Forenzički dokazi 2166
(4) Zaključak 2170
(C) Skladište u Kravici 2170
(1) Uvod 2170
(2) Ubijanje 2170
(3) Čišćenje terena 2178
(4) Pokopavanje u Glogovi 2181
(5) Ponovno pokopavanje u sekundarnim grobnicama 2182
(6) Forenzički dokazi 2182
(a) Skladište u Kravici 2182
(b) Glogova i sekundarne grobnice 2183
(i) Glogova 2183
(ii) Sekundarne grobnice 2187
(iii) Ravnice 2192
(7) Ukupan broj žrtava iz skladišta u Kravici 2196
(a) Glogova i sekundarne grobnice 2197
(b) Grobnice na lokalitetu Ravnice 2198
(c) Zaključak 2198
(D) Livada u Sandićima 2199
v. Grad Bratunac 2200
(A) Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana 2200
(B) Ubijanje 2204
(1) Škola "Vuk Karadžić" 2204
(2) Ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca 2207
f. Zvornik 2208
i. Uvod 2208
ii. Period koji je prethodio događajima u Zvorniku 2209
(1) Pripreme u Bratuncu u periodu od 13. do 14. jula 2209
(2) Prevoz zatočenika iz Bratunca u Zvornik 2211
iii. Zatočenje i ubijanje 2214
(1) Škola u Orahovcu i polje kod Orahovca 2214
(a) Uvod 2214
(b) Zatočenje u školi u Orahovcu i ubijanje dvojice muškaraca 2215
(c) Ubijanje na polju kod Orahovca 2221
(d) Pokopavanje 2224
(e) Forenzički dokazi 2226

(i) Lažete 1 ... 2227
(ii) Lažete 2 ... 2229
(iii) Sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima ... 2233
(f) Zaključak ... 2236
(2) Škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca ... 2236
(a) Uvod ... 2236
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Petkovcima ... 2237
(c) Ubijanje na brani kod Petkovaca ... 2240
(d) Pokopavanje ... 2243
(e) Forenzički dokazi ... 2244
(i) Primarna grobnica ... 2244
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Liplje ... 2246
(f) Zaključak ... 2249
(3) Škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka ... 2249
(a) Uvod ... 2249
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Ročeviću ... 2250
(c) Ubijanje na Drini u blizini Kozluka ... 2256
(d) Pokopavanje ... 2258
(e) Forenzički dokazi ... 2259
(i) Primarna grobnica u Kozluku ... 2259
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put ... 2262
(f) Zaključak ... 2265
(4) Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici ... 2266
(a) Škola u Kuli ... 2266
(i) Zatočenje u školi u Kuli ... 2266
(ii) Prevoženje zatočenika iz škole u Kuli ... 2270
(iii) Ubijanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo ... 2272
(b) Ubijanje u Domu kulture u Pilici ... 2278
(c) Pokopavanje zatočenika ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici ... 2280
(d) Ponovno pokopavanje ... 2283
(e) Forenzički dokazi ... 2284
(i) Primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo ... 2284
(ii) Sekundarne grobnice duž Čančarskog puta ... 2287
(f) Zaključak ... 2290
g. Posljedice pada Srebrenice ... 2291
i. Otvaranje koridora za prolazak kolone ... 2291
ii. Stalni pretres terena ... 2298
iii. Ubijanje ... 2299
(A) Snagovo ... 2299
(B) Bišina ... 2301
(C) Trnovo ... 2305
iv. Prebacivanje u logor Batković ... 2308
v. Operacija ponovnog pokopavanja ... 2310
(A) Ponovno pokopavanje s bratunačkog područja ... 2311
(B) Ponovno pokopavanje sa zvorničkog područja ... 2312
(C) Zaključak ... 2314
h. Forenzički, demografski i DNK dokazi ... 2314
(A) Uvod ... 2314
(B) Forenzički dokazi ... 2318
(1) Datum smrti ... 2318
(a) Informacije dostavljene vještacima tužilaštva ... 2320
(b) Mješovite grobnice ... 2321
(c) Različiti stepeni raspadanja ... 2325

(d) Odjeća žrtava ... 2327
(2) Uzrok i način smrti ... 2327
(C) MKNL ... 2333
(D) Demografski dokazi ... 2339
(E) Dean Manning ... 2345
(F) Dušan Janc ... 2347
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima ... 2355
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta ... 2355
i. Član 3 Statuta ... 2356
ii. Član 5 Statuta ... 2356
b. Krivična djela ... 2357
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 ... 2357
(A) Incidenti ubijanja ... 2357
(B) Namjera počinilaca ... 2358
(C) Status žrtava ... 2358
(D) Zaključak ... 2359
ii. Istrebljivanje: tačka 4 ... 2359
iii. Nehumana djela (prisilno premještanje): tačka 8 ... 2361
(A) *Actus reus* ... 2362
(1) Preseljavanje stanovništva ... 2362
(2) Prisilna priroda preseljavanja ... 2362
(B) *Mens rea* ... 2367
(C) Zaključak ... 2370
iv. Progoni: tačka 3 ... 2370
(A) Ubijanje ... 2370
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje ... 2371
(1) Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima ... 2371
(2) Premlaćivanje muškaraca i dječaka iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja ... 2372
(3) Zaključak u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem ... 2373
(C) Prisilno premještanje ... 2373
v. Genocid: tačka 2 ... 2374
(A) Zaštićena grupa ... 2374
(B) *Actus reus* ... 2374
(1) Ubijanje pripadnika grupe ... 2375
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe ... 2375
(C) *Mens rea* ... 2377
(1) Namjera da se uništi dio zaštićene grupe kao takve ... 2377
(2) Znatnost ciljane grupe ... 2380
(3) Zaključak ... 2380
3. UZP vezan za Srebrenicu i odgovornost optuženog ... 2380
a. Postojanje zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
i. Sveobuhvatni UZP i dugoročni plan da se uklone bosanski Muslimani iz Srebrenice ... 2382
ii. Izrada plana za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2383
(A) Prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana ... 2387
(B) Ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana ... 2392
iii. Zaključci ... 2403
(A) Izrada zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem ... 2403
(B) Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka ... 2404
(C) Učesnici plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ... 2407
(D) Opseg zločina ... 2409
b. Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu ... 2411
i. Argumentacija strana u postupku ... 2411

ii. Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu 2415
iii. Članstvo optuženog u UZP- vezanom za Srebrenicu 2440
iv. Doprinos optuženog UZP-u vezanom za Srebrenicu 2449
v. Odgovornost optuženog za zločine po osnovu UZP-a vezanog za Srebrenicu 2452
(A) Ubistvo, istrebljivanje i nehumana djela (prisilno premještanje) 2453
(B) Progon 2453
(C) Genocid 2453
(D) Zaključak 2456
c. Odgovornost nadređenog 2457
i. Argumentacija strana u postupku 2457
ii. Zločini koje su počinili podređeni 2458
iii. Odnos nadređeni-podređeni 2460
iv. Optuženi je znao ili je " bilo razloga da zna" 2461
v. Propust da preduzme nužne i razumne mjere 2462
vi. Zaključak 2463
d. Zaključci: Individualna krivična odgovornost optuženog 2463
D. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA TAOCE 2464
1. Činjenice 2465
a. Vazdušni udari NATO-a 2465
b. Reakcija VRS-a na vazdušne udare NATO-a 2466
c. Zatočenje članova osoblja UN-a i postupanje s njima 2469
i. Opšta zapažanja 2469
ii. Iskazi tima Ukrajinskog bataljona u Sarajevu 2471
iii. Iskazi tima UNMO-a u Kasindolu 2473
iv. Iskazi tima UNMO-a na Grbavici 2477
v. Iskazi timova Francuskog bataljona 2480
(A) Tim Francuskog bataljona u Lukavici 2480
(B) Tim Francuskog bataljona na Vrbanja mostu 2483
(C) Tim Francuskog bataljona na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju 2486
vi. Iskazi timova Britanskog bataljona u Goraždu 2488
(A) Tim Britanskog bataljona, uključujući Nightingalea 2488
(B) Tim Britanskog bataljona na posmatračkom položaju 2 u Goraždu 2491
vii. Iskazi timova UNMO-a na Palama 2493
(A) Tim UNMO-a 7 Lima na Palama 2493
(B) Tim UNMO-a SE-1 na Palama 2497
(C) Zatočenje timova UNMO-a 7 Lima i SE-1 na Palama 2497
d. Pregovori i puštanje na slobodu 2503
e. Zaključak 2505
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima 2506
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 2506
b. Krivično djelo uzimanja talaca: tačka 11 Optužnice 2507
i. Actus reus uzimanja talaca 2507
ii. Mens rea uzimanja talaca 2508
iii. Posebna odbrana: represalije 2509
iv. Zaključak 2510
3. UZP vezan za taoce i odgovornost optuženog 2510
a. Argumentacija strana u postupku 2510
b. Zaključci o zajedničkom cilju i pluralitetu osoba 2511
c. Zaključci o namjeri optuženog: da li je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a 2514
d. Zaključci o doprinosu optuženog UZP-u 2518
i. Učešće optuženog u događajima koji su prethodili vazdušnim udarima NATO-a 2518
ii. Učešće optuženog u uzimanju talaca 2520
iii. Učešće optuženog u puštanju na slobodu osoblja UN-a uzetog za taoce 2524
iv. Zaključak 2526

e. Tačka 11: Zaključak ... 2526
E. REZIME ZAKLJUČAKA ... 2527
a. Rezime zaključaka u vezi s četiri UZP-a koji se navode u Optužnici ... 2527
b. Rezime zaključaka u vezi s tačkama Optužnice ... 2529
i. Tačka 1 (genocid) ... 2529
ii. Tačka 2 (genocid) ... 2529
iii. Tačka 3 (progon, zločin protiv čovječnosti) ... 2529
iv. Tačka 4 (istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
v. Tačka 5 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
vi. Tačka 6 (ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2530
vii. Tačka 7 (deportacija, zločin protiv čovječnosti) ... 2530
viii. Tačka 8 (nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti) ... 2531
ix. Tačka 9 (terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
x. Tačka 10 (protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
xi. Tačka 11 (uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja) ... 2531
F. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE ... 2531
1. Pravne odredbe o kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu ... 2531
a. Kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta ... 2532
b. Kumulativne osuđujuće presude za terorisanje i protivpravne napade na civile po članu 3 Statuta ... 2533
c. Kumulativne osuđujuće presude za krivična djela koja se navode u članu 5 ... 2533
d. Kumulativne osuđujuće presude u odnosu na genocid ... 2534
2. Zaključci ... 2535

V. ODMJERAVANJE KAZNE ... 2536

A. SVRHE KAŽNJAVANJA ... 2536
B. NAČELA ODMJERAVANJA KAZNE ... 2537
1. Mjerodavno pravo ... 2537
2. Težina krivičnog djela ... 2538
3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti ... 2539
4. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije ... 2541
5. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne ... 2543
6. Odmjeravanje kazne ... 2543
C. DISKUSIJA ... 2543
1. Težina krivičnog djela ... 2543
a. Argumentacija ... 2543
b. Zaključci ... 2544
2. Otežavajuće okolnosti ... 2546
3. Olakšavajuće okolnosti ... 2547
a. Argumentacija ... 2547
b. Zaključci ... 2547
i. Sporazum s Holbrookeom ... 2547
ii. Vladanje optuženog tokom suđenja i u PJUN-u ... 2549
iii. Lične prilike optuženog ... 2549
iv. Druge olakšavajuće okolnosti koje je naveo optuženi ... 2549
4. Kazne izrečene u povezanim predmetima pred Međunarodnim sudom ... 2550
5. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije ... 2551
6. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru ... 2551
D. ZAKLJUČAK ... 2551

VI. DISPOZITIV ... 2552

SUPROTNA MIŠLJENJA ... 2554

A. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE MORRISONA 2554
B. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BAIRDA 2557
1. Svjedok KW586 2559
2. Svjedok KW570 2563
3. Zaključak 2564

VI. DODACI 2566

A. ISTORIJAT POSTUPKA 2566
1. Pretpretresni postupak 2566
a. Od potvrde Optužnice do izjašnjavanja optuženog 2566
b. Samozastupanje 2567
c. Jezik 2567
d. Osporavanje nadležnosti i prigovori na formu optužnice 2567
e. Zahtjevi za izuzeće 2569
f. Zahtjevi u skladu s pravilom 73*bis* Pravilnika 2569
2. Suđenje 2570
a. Odgađanje početka suđenja 2570
b. Dokazni postupak tužilaštva 2571
c. Oslobađajuća presuda na osnovu pravila 98*bis* 2572
d. Dokazni postupak odbrane 2573
e. Ponovno otvaranje postupka/pobijanje/duplika 2576
f. Završni podnesci i završne riječi 2576
3. Razne odluke 2577
a. Objelodanjivanje 2577
b. Obavezujući nalozi 2580
c. Nalozi *subpoena* 2582
d. Formalno primanje na znanje 2586
e. Zaštitne mjere 2587
f. Pristup povjerljivom materijalu 2589
g. Pitanja u vezi s dokaznim predmetima 2589
4. Postupci zbog nepoštovanja suda 2590
5. Obilasci mjesta događaja 2591
B. GLOSAR I SPISAK IZVORA 2592
1. Glosar 2592
2. Spisak izvora 2599
a. Praksa MKSJ-a i MKSR-a 2599
b. Praksa Specijalnog suda za Sijera Leone 2605
c. Odluke i nalozi iz predmeta *Karadžić* 2605
d. Podnesci iz predmeta *Karadžić* 2606
e. Sporazumi i komentari 2607
f. Ostalo 2607

C. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SREBRENICU

4941. U tački 8 Optužnice, tužilaštvo navodi da je počevši u martu 1995., optuženi, u dogovoru s drugim učesnicima sveobuhvatnog UZP-a, proveo u djelo, i/ili koristio druge da provede u djelo, plan zauzimanja srebreničke enklave i prisilnog premještanja stanovnika enklave, bosanskih Muslimana, što je bio dio tog UZP-a.[16638] Prema navodima tužilaštva, prije zauzimanja Srebrenice u julu 1995., ograničen je dovoz humanitarne pomoći u enklavu, a civilni ciljevi su granatirani i gađani iz snajpera u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za stanovnike enklave i da se njeno stanovništvo ukloni.[16639]

4942. Tužilaštvo tvrdi da su snage bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba u julu 1995. napali srebreničku enklavu, i/ili preuzeli kontrolu nad njom, u skladu s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo.[16640] Tužilaštvo nadalje navodi da je počevši u danima neposredno prije 11. jula 1995., optuženi zajedno s drugima formulisao zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka iz Srebrenice, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice.[16641] Po navodima tužilaštva, počevši od dana koji su neposredno prethodili 11. julu 1995. pa sve do l. novembra 1995., optuženi je učestvovao u UZP-u usmjerenom na ostvarivanje ovog cilja ovim sredstvima,[16642] a što je zatim ostvareno počevši od 11. jula 1995.[16643]

4943. Tužilaštvo kvalifikuje ubijanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice tokom jula i avgusta 1995. kao djelo genocida u osnovi po tački 2 Optužnice; progon kao zločin protiv čovječnosti, po tački 3; istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti, po tački 4 Optužnice; ubistvo kao zločin protiv čovječnosti, po tački 5; i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, po tački 6 Optužnice.[16644]

16638 Optužnica, par. 44, 57, 74. Tokom izvođenja završnih riječi, tužilaštvo je konkretno navelo da ne traži da Vijeće konstatuje da je optuženi odgovoran za deportaciju, po tački 7, u vezi sa Srebrenicom. V. Završna riječ tužilaštva, T. 48034 (7. oktobar 2014.). Kao što je iznijeto ranije u ovoj Presudi, tužilaštvo u tački 3 navodi da je progon kao zločin protiv čovječnosti, uključujući i prisilno raseljavanje, izvršen između ostalog u opštinama Bratunac i Vlasenica s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo, i da su bosanski Muslimani koji su prisilno raseljeni iz svojih domova u istočnoj BiH za vrijeme i poslije 1992. pobjegli u srebreničku enklavu. Optužnica, par. 56, 72, 73. V. takođe par. 683–684, 1097–1098.

16639 Optužnica, par. 57, 74.

16640 Optužnica, par. 45, 51–52.

16641 Optužnica, par. 45, 58, 75. Tužilaštvo tvrdi da je taj cilj obuhvatao ili se u potpunosti svodio na zločine genocida, progona, istrebljivanja, ubistva, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje). Optužnica, par. 20.

16642 Optužnica, par. 20, 42, 45.

16643 Optužnica, par. 58, 75.

16644 Optužnica, par. 47(a), 60(a)(iii), 60(a)(iv), 66. V. takođe Optužnica, Prilog E.

Tužilaštvo tvrdi da je odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca nanijelo teške tje1esne ili duševne povrede hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice i time predstavljalo djelo genocida u osnovi po tački 2 Optužnice.[16645]

4944. Što se tiče prisilnog raseljavanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice, tužilaštvo navodi da ono predstavlja progon kao zločin protiv čovječnosti po tački 3 Optužnice; i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti po tački 8 Optužnice.[16646] Najzad, takođe pod tačkom 3 Optužnice, tužilaštvo navodi da terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja predstavlja okrutno ili nečovječno postupanje kao djelo progona.[16647]

1. Činjenice

a. Događaji u istočnoj BiH u periodu od maja 1992. do decembra 1994.

4945. Kao što je pomenuto gore u tekstu, još sredinom maja 1992. politički i državni organi bosanskih Srba usvojili su cilj da eliminišu rijeku Drinu kao granicu koja razdvaja istočnu BiH od Srbije tako što će obezbijediti sebi uporište u dolini rijeke Drine.[16648] Do novembra 1992., VRS je uspostavio teritorijalni kontinuitet između teritorija koje je držao pod kontrolom u istočnoj BiH i u Krajini, te je počeo da se koncentriše na zauzimanje područja uz rijeku Drinu.[16649]

4946. Iako su srpske snage imale uspjeha u zauzimanju i držanju gradskih centara u opštinama Zvornik, Bratunac i Vlasenica tokom prve polovine 1992.,[16650] na okolnim područjima bilo je džepova s većinskim muslimanskim stanovništvom koji su ostali pod kontrolom snaga bosanskih Muslimana.[16651] Do kraja oktobra 1992., snage bosanskih Muslimana zauzele su više sela bosanskih Srba, svodeći područje bratunačke opštine pod kontrolom VRS-a na grad Bratunac i na selo

16645 Optužnica, par. 47(b).

16646 Optužnica, par. 60(f) (naglasak dodat).

16647 Optužnica, par. 60(e).

16648 V. par. 57.

16649 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21825 (gdje je svjedok izjavio da je oslobođenje Srebrenice i područja gornjeg i srednjeg Podrinja bilo jedan od ciljeva Vlade i vojske bosanskih Srba još 1993.); P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), *e-court* str. 141–152; Richard Butler, T. 27433–27434 (17. april 2012.); P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.0; P4919 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Richard Butler).

16650 V. par. odjeljak IV.A.1.a: Istočna Bosna.

16651 Richard Butler, T. 27433–27434 (17. april 2012.), T. 27696 (19. april 2012.). V. takođe D2028 (Mapa s linijama sukoba u istočnoj BiH, april-decembar 1992.); Pyers Tucker, T. 23271–23272 (18. januar 2012.); D2232 (Mapa BiH); D3954 (Mapa uništenih srpskih sela na području Srebrenice); Milenko Živanović, T. 42580–42581 (30.

Kravica, nastanjeno pretežno srpskim stanovništvom.[16652] U novembru 1992., snage bosanskih Muslimana stacionirane u Srebrenici započele su ofanzivu u dvije faze s ciljem: (i) da se povežu sa snagama bosanskih Muslimana stacioniranim u Cerskoj,[16653] čime bi se izolovale srpske snage koje su držale Bratunac i Skelane, i (ii) da zauzmu grad Bratunac.[16654] Kada su se intenzivna borbena dejstva proširila na širi prostor Kamenice u opštini Zvornik,[16655] bosanski Muslimani su pobjegli u pravcu grada Srebrenice, koji su većinom naseljavali Muslimani[16656] i koji je i sam bio izložen napadima VRS-a.[16657]

i. *Izdavanje Direktive br. 4 i ofanziva VRS-a u proljeće 1993.*

4947. Kao odgovor na ovu ofanzivu bosanskih Muslimana, VRS je osmislio plan da obezbijedi prostor Podrinja, iznijet u Operativnoj direktivi br. 4 (dalje u tekstu: Direktiva br. 4), koja je izdata 19. novembra 1992.[16658] Direktiva br. 4 predviđala je da Drinski korpus treba

> […] krajnje uporno braniti Višegrad (brana), Zvornik i koridor, a ostalim snagama na širem prostoru Podrinja iznuravati neprijatelja, nanositi mu što veće gubitke i prisiliti ga da sa muslimanskim stanovništvom napusti prostore Birača, Žepe i Goražde. Prethodno ponuditi razoružavanje borbeno sposobnih i naoružanih muškaraca, a ako ne pristaje – uništiti ih.[16659]

4948. Dana 23. novembra 1992., optuženi je predsjedavao sastankom, održanom u Zvorniku, s Komandom Drinskog korpusa, komandantima potčinjenih brigada i pripadnicima Glavnog štaba

---

oktobar 2013.); D2231 (Izvještaj Okružnog štaba odbrane Tuzla, 1. oktobar 1992.); činjenica o kojoj je presuđeno 1398.

16652 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.21. V. takođe D1596 (Naređenje Generalštaba ABiH, 10. juli 1992.).

16653 Selo Cerska nalazi se na otprilike 30 kilometara od Zvornika. Momir Nikolić, T. 24745 (15. februar 2012.).

16654 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.22; P4922 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 23. novembar 1992.), par. 5.

16655 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.10; Richard Butler, T. 27695–27696 (19. april 2012.).

16656 Godine 1991., opština Srebrenica imala je 37.000 stanovnika, od kojih su 73 posto činili Muslimani, a 25 posto Srbi. Činjenica o kojoj je presuđeno 1396. Grad Srebrenica, koji je jedan kilometar širok i dva kilometra dugačak, nalazi se u jednoj dolini u istočnoj BiH. V. činjenice o kojima je presuđeno 1393, 1394. V. takođe P4279 (Video-snimak Srebrenice, 2. juli 2009.); Jean-René Ruez, T. 23714–23715 (26. januar 2012.).

16657 V. npr. Mirsada Malagić, T. 23460–23463, 23511–23512 (24. januar 2012.); P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), *e-court* str. 2, 7–8; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 3; P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 9–10. Vijeće smatra da ovo bjekstvo iz opštine Zvornik nije obuhvaćeno navodima iznijetim u paragrafima 72 i 73 Optužnice koji se odnose samo na preseljavanje stanovništva iz opština Bratunac i Vlasenica.

16658 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.22. V. takođe D3934 (Dopis Milenka Živanovića Drinskom korpusu, 29. oktobar 1993.), str. 1.

16659 P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), par. 5(d). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1399.

VRS-a, na kojem se raspravljalo o borbenim dejstvima u njihovim zonama odgovornosti.[16660] Sljedećeg dana, u skladu s Direktivom br. 4, tadašnji komandant Drinskog korpusa, Milenko Živanović, izdao je Zvorničkoj brigadi naređenje u kojem se kaže: "Uz primjenu aktivnih dejstava nanositi neprijatelju što veće gubitke, iznuravati ga, razbiti ga ili prisiliti na predaju, a *muslimansko stanovništvo prisiliti da napusti prostor Cerska, Žepa, Srebrenica i Goražde.*"[16661] Tog dana, VRS je započeo operaciju "Proboj" na osnovu Direktive br. 4.[16662] Budući da je VRS na prostoru Podrinja naišao na žestok otpor ABiH, optuženi je početkom decembra izdao dva naređenja Glavnom štabu u kojima im je dao instrukcije da razoružaju "protivnika" na prostoru Cerske i Konjević Polja.[16663]

4949. U međuvremenu, grad Srebrenica opustošen je granatiranjem.[16664] Grad je bio prepun brojnih izbjeglica bosanskih Muslimana iz drugih dijelova istočne BiH, a na ulicama se mogla vidjeti velika bijeda i oskudica, uključujući ozbiljnu nestašicu hrane.[16665] Jedina zdravstvena ustanova u gradu nije imala lijekova ni anestetika.[16666] Jedini konvoj UNHCR-a koji je dobio odobrenje VRS-a za prolazak do Srebrenice zaustavljen je u Bratuncu, gdje je ostao tri-četiri dana prije nego što mu je najzad dozvoljeno da nastavi put do Srebrenice.[16667]

16660 P4921 (Naređenje Milenka Živanovića, 21. novembar 1992.), str. 1–2; P4922 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 23. novembar 1992.), par. 2. Sastanku su takođe prisustvovali i Živanović, Krstić, Pandurević i Milovanović. P4248 (Plan izvođenja vojnopolitičkog savjetovanja u Drinskom korpusu, 23. novembar 1992.).

16661 P2085 (Naređenje Drinskog korpusa, 24. novembar 1992.), str. 1 (naglasak dodat). Milovanović je sugerisao da se naglašene formulacije iz Živanovićevog naređenja značajno razlikuju od formulacija iz Direktive br. 4 i da one možda predstavljaju Živanovićev lični stav. Manojlo Milovanović, T. 25525 (29. februar 2012.). Vijeće primjećuje da je, iako se formulacija iz Direktive br. 4 neznatno razlikuje od formulacije sadržane u dokumentu P2085, Živanović je i sam izjavio da je razumio da je po Direktivi br. 4 dobio zadatak da prisili muslimansko stanovništvo da napusti taj prostor. Milenko Živanović, T. 42596–42598 (30. oktobar 2013.); D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 15. V. takođe Vidoje Blagojević, T. 45036 (12. decembar 2013.).

16662 D2135 (VRS-ova analiza operacije "Proboj", bez datuma). U okviru ove operacije, VRS je zauzeo dijelove Bratunca i Skelana i intenzivirao borbena dejstva u Kamenici, Cerskoj, Konjević Polju, Višegradu i Rogatici. D2135 (VRS-ova analiza operacije "Proboj", bez datuma). V. takođe D1597 (Odluka Komande Drinskog korpusa, 8. decembar 1992.); P5200 (Naređenje Drinskog korpusa, 11. decembar 1992.); Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21827–21830.

16663 P5083 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 5. decembar 1992.); P4249 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. decembar 1992.), par. 1–2 i str. 2 (u kojem se komandama korpusa naređuje da oslobode, između ostalog, Konjević Polje i Cersku i da se dodatne jedinice pošalju s područja izvan odgovornosti Drinskog korpusa u Podrinje da bi se spriječilo da ključna područja i objekti padnu u ruke snagama bosanskih Muslimana). V. takođe P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.23.

16664 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 118.

16665 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 118.

16666 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 118–119. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 29.

16667 P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 116–117. V. takođe D3304 (Depeša Glavnog štaba VRS-a, 30. novembar 1992.). Osim lokalnog "potpukovnika" koji je spriječio prolazak konvoja, žene iz Bratunca, koje su nosile transparente s natpisima na engleskom, blokirale su put i spriječile prolazak konvoja. P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 116; D210 (Informacija 1. krajiškog korpusa o prolasku konvoja UN-a, 2. decembar 1992.), str. 1 (gdje se pominje protest u Bratuncu).

4950. Nakon toga, Mladić je rekao Morillonu da uopšte neće razmatrati zahtjeve za odobrenje prolaska konvoja humanitarne pomoći za Srebrenicu sve dok pomoć ne stigne makar do nekih od mnogobrojnih izbjeglica bosanskih Srba u istočnoj BiH.[16668] Uslijed toga, UNHCR je privremeno obustavio sve isporuke humanitarne pomoći na to područje,[16669] ali je nastavio pregovore sa zvaničnicima bosanskih Srba, uključujući i optuženog, u vezi s pitanjem pristupa pomenutim područjima.[16670] Optuženi je na kraju odobrio prolazak konvoja za Srebrenicu pod uslovom da dio svog tovara ostavi u Bratuncu.[16671] Međutim, humanitarni konvoj čiji je prolazak do Srebrenice bio zakazan za 17. decembar 1992. u stvari je odložen nakon žestokih borbi na tom području.[16672]

4951. U decembru i januaru zavladala je glad.[16673] Muškarci su često hodali na desetine kilometara u potrazi za hranom, ali su se vraćali praznih ruku.[16674] U ovom periodu, snage bosanskih Muslimana ubacivale su se iza linija bosanskih Srba pokušavajući da donesu hranu i

---

Budući da su transparenti bili napisani na engleskom, Van Lynden je izveo zaključak da je taj protest bio unaprijed organizovan da bi bio medijski pokriven od strane britanskih medija i CNN-a. P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 116; Aernout Van Lynden, T. 2571–2572, 2575–2576 (20. maj 2010.). V. generalno D241 (Izvještaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 1.-7. februar 1993.), par. 98 (pod pečatom) (gdje se pominje da bosanski Srbi smatraju da postoji veza između pomoći koju primaju bosanski Muslimani i njihovih napada na Bratunac, što je izazvalo otpor bosanskih Srba prema prolasku konvoja s humanitarnom pomoći).

16668 P4213 (UNPROFOR, Mjesečni izvještaj o situaciji, 8. novembar 1992.), par. 7; P4214 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. novembar 1992.), par. 8. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 58, 60; D3953 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 5. januar 1993.).

16669 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 60.

16670 Dana 19. novembra 1992. održan je još jedan sastanak Morillona i Mladića, na kome su oni ponovo diskutovali o privremenom obustavljanju humanitarne pomoći, a Srebrenica je ponovo navedena kao glavni prioritet UNHCR-a; Mladić je ponovio da se pomoć ne može davati Srebrenici a da se ne daje i okolnim selima bosanskih Srba. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 63; P4215 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 19. novembar 1992.), par. 3(b). V. takođe P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 4; D4745 (Protokol RS-a sa sastanka Radovana Karadžića, pukovnika Žarkovića i predstavnika humanitarnih organizacija, 22. novembar 1992.), *e-court* str. 1.

16671 D4745 (Protokol RS-a sa sastanka Radovana Karadžića, pukovnika Žarkovića i predstavnika UNHCR-a, 22. novembar 1992.), *e-court* str. 2; D4746 (Naređenje generala Morillona, 23. novembar 1992.), par. 1. Dana 9. decembra 1992., optuženi je lično posjetio Bratunac i obratio se lokalnom stanovništvu, govoreći im da konvojima s humanitarnom pomoći treba dozvoliti da stignu do stanovništva Srebrenice, i rekavši, "[s]tvaramo svoju državu i svojim ponašanjem moramo pokazati svijetu da je i zaslužujemo, a to ćemo najbolje uspjeti ako našim neprijateljima pokažemo da je ne gradimo mržnjom prema njima, jer to nije u duhu srpskog naroda". D3119 (Članak iz lista *Naša riječ* pod naslovom "Karadžić u Bratuncu: Mi gradimo svoju državu", 22. decembar 1992.); Aleksandar Tesić, T. 32595–32596 (12. mart 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 82. V. takođe D1504 (Izvještaj humanitarne organizacije, 21. decembar 1992.), par. 7 (pod pečatom). Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da su potčinjene jedinice primijetile da napadi ABiH postaju žešći poslije primanja humanitarne pomoći; kada je potčinjenim jedinicama prosljeđivao odobrenja za prolazak konvoja, Milovanović se pozivao na autoritet optuženog da bi izbjegao njihove kritike zbog toga što se starao da pomoć bude dostavljena bosanskim Muslimanima prije nego bosanskim Srbima. Manojlo Milovanović, T. 25582–25584, 25621 (1. mart 2012.); D2140 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. februar 1993.); D2148 (Izvještaj Drinskog korpusa, 19. februar 1993.), str. 2.

16672 D1504 (Izvještaj humanitarne organizacije, 21. decembar 1992.), par. 1–2 (pod pečatom).

16673 Mirsada Malagić, T. 23464–23466 (24. januar 2012.).

16674 Mirsada Malagić, T. 23464–23465 (24. januar 2012.).

oružje s teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana.[16675] Snage bosanskih Muslimana takođe su izvodile prepade s teritorija pod kontrolom bosanskih Muslimana u istočnoj BiH da bi obezbijedili oružje, municiju i hranu.[16676]

4952. U januaru 1993., muslimanske snage u Srebrenici[16677] držale su pod kontrolom 92 ili 93% teritorije opštine Bratunac, i spremale su se da zauzmu i sam grad Bratunac; time je područje Bratunca bilo uspješno odvojeno od ostalog dijela zone odgovornosti Drinskog korpusa.[16678] Približno 8. januara 1993., te snage su napale selo Kravica, koje je palo sljedećeg dana.[16679]

4953. Kao odgovor na to, VRS je izveo niz napada, od kojih je prvi imao za cilj da se Srebrenica odvoji od Cerske, koja je u to vrijeme bila pod kontrolom muslimanskih snaga u Srebrenici.[16680] Tokom prvih sedmica, muslimanske snage u Srebrenici nanijele su Bratunačkoj brigadi velike gubitke u ljudstvu, materijalno-tehničkim sredstvima i teritoriji,[16681] pa su jedinice koje su dolazile

---

16675 Pyers Tucker, T. 23272 (18. januar 2012.).

16676 Pyers Tucker, T. 23272–23273 (18. januar 2012.) (gdje je svjedok nadalje rekao da su linije komunikacije bosanskih Srba takođe bile cilj tih prepada).

16677 Oružane snage bosanskih Muslimana koje su djelovale na području Srebrenice prvobitno su bile nazvane Štab odbrane istočne Bosne, ali su više puta reorganizovane, a Vrhovna komanda ABiH ih je 1. januara 1994. preimenovala u "8. operativnu grupu 'Srebrenica'". Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5989; D2064 (Naređenje Štaba Vrhovne komande ABiH, 1. januar 1994.). V. takođe D2018 (Izvještaj ABiH o lokacijama jedinica, 28. juli 1993.) (gdje se opisuju tri brigade "Oružanih snaga Srebrenice" koje su formirane na osnovu naređenja od 15. oktobra 1992.); D3935 (Obavještajni izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 16. decembar 1994.), str. 1 (gdje se pominje nedavno formiranje 8. operativne grupe). Jedinica je početkom maja 1995. ponovo preimenovana u 28. diviziju. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5989, 6119; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 12; Robert Franken, T. 23095 (16. januar 2012.); Richard Butler, T. 27691 (19. april 2012.). Ali v. P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 56 (gdje se kaže da je 28. divizija postala 8. operativna grupa); Momir Nikolić, T. 24736 (15. februar 2012.). Vijeće napominje da se naziv snaga ABiH koje su djelovale u Srebrenici i njenoj okolini razlikovao u zavisnosti od perioda o kojem je riječ: do pred kraj 1994., ta grupa nazivana je "Oružane snage Srebrenice"; od kraja 1994. do maja 1995., jedinica je nazivana 8. operativna grupa; a od maja 1995. nadalje, nazivana je 28. divizija. Vijeće se uvjerilo da se ti nazivi odnose na istu grupu, ali će radi lakšeg snalaženja u čitavom tekstu za ovu grupu koristiti naziv "muslimanske snage u Srebrenici".

16678 Momir Nikolić, T. 24735, 24737–24740 (15. februar 2012.); D2063 (Izvještaj Bratunačke brigade, 9. januar 1993.); P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.24.

16679 Momir Nikolić, T. 24735, T. 24737, 24739 (15. februar 2012.); D2139 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 10. januar 1993.), par. 1; Jean-René Ruez, T. 23995 (1. februar 2012.); P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.24. Napad na Kravicu prouzrokovao je brojne civilne žrtve, a to je bio slučaj i prilikom drugih napada ABiH na obližnja sela. Momir Nikolić, T. 24738, 24745 (15. februar 2012.); D2139 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 10. januar 1993.), par. 1; Manojlo Milovanović, T. 25579–25580 (1. mart 2012.); D2137 (VRS-ova analiza operacije "Pesnica", bez datuma), str. 1.

16680 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 156; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.25; Manojlo Milovanović, T. 25565–25667 (29. februar 2012.); D2137 (VRS-ova analiza operacije "Pesnica", bez datuma), str. 1. Prije nego što je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom, muslimanske snage u Srebrenici dejstvovale su na području koje je obuhvatalo dijelove Vlasenice, Šekovića, Zvornika, Bratunca, Milića, Srebrenice, Han Pijeska i Žepe. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 7554; Pyers Tucker, T. 23273 (18. januar 2012.). V. takođe P4251 (Naređenje Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 1400.

16681 Momir Nikolić, T. 24742 (15. februar 2012.); P4251 (Naređenje Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 1.

izvan zone odgovornosti Drinskog korpusa razmještene na to područje da bi pomogle.[16682] Početkom februara 1993., VRS je pokrenuo još jednu kontraofanzivu s ciljem da se zauzmu "muslimanska uporišta", Cerska i Srebrenica.[16683] U roku od dvije sedmice, VRS je imao pod kontrolom prostor Kamenice, a Cersku, Konjević Polje i Srebrenicu je držao u obruču,[16684] ali je i dalje očekivao da bi muslimanske snage u Srebrenici mogle napasti Bratunac.[16685] Krajem februara, jedinice Drinskog korpusa još uvijek su izvodile aktivna borbena dejstva na prostoru oko Cerske.[16686]

4954. Kada se VRS približio Cerskoj i počeo da je granatira, stanovništvo Cerske izbjeglo je prema Konjević Polju, a ostao je mali broj naoružanih ljudi.[16687] Napadi VRS-a generalno su izvođeni po obrascu "ispaljivanja nekoliko granata na sat u mali broj sela" tokom dva-tri dana, što bi najčešće većinu stanovnika natjeralo u bjekstvo, a potom bi otprilike 50 pješadinaca, par tenkova i par oklopnih transportera iznenada napali i zauzeli ta "uglavnom napuštena" sela.[16688] Zbog postojanja takvog obrasca, seljani su vremenom naučili da prepoznaju početno granatiranje kao znak da će njihovo selo biti napadnuto, pa bi pobjegli prije pješadijskog napada.[16689] Tako bi se velika većina civila bosanskih Muslimana povukla iz sela prije nego što bi jedinice bosanskih Srba ušle u njih.[16690]

16682 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.24; D4190 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 22. januar 1993.); D3747 (Izjava svjedoka Mirka Trivića od 22. juna 2013.), str. 6.

16683 P4251 (Naređenje Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 3; P5493 (Izvještaj Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), str. 2; P4781 (Presretnuti razgovori (i) pukovnika Kutlešića i potpukovnika Mileta Beronje i (ii) generala Živanovića i nepoznatog sagovornika, 8. februar 1993.). V. takođe P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.25.

16684 P6133 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. februar 1993.), par. 1; P4204 (Izvještaj Zvorničke lake pješadijske brigade Drinskom korpusu, 15. februar 1993.), par. 8. V. takođe P5164 (Izvještaj Zvorničke brigade, 13. februar 1993.), par. 2; P5082 (VRS, Analiza operacije "Udar", bez datuma); P1474 (Bilježnica Ratka Mladića, 29. januar-31. mart 1993.), str. 48, 52 (gdje se pominju obavještajni podaci VRS-a prema kojima je na dan 10. februara 1993. u Kamenici bilo prisutno do 3.000 neprijateljskih vojnika, a njih 800 u Cerskoj i Konjević Polju).

16685 V. D2148 (Izvještaj Drinskog korpusa, 19. februar 1993.). U to vrijeme, glavnina snaga ABiH bila je koncentrisana u blizini Bratunca, rudnika Sase, Skelana, Žepe, Goražda i sela Međeđa. P4251 (Naređenje Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 1. V. takođe D4767 (Izvještaj Zvorničke brigade, 11. februar 1993.).

16686 P5497 (Izvještaj Drinskog korpusa, 24. februar 1993.), str. 1–2.

16687 Pyers Tucker, T. 23260, 23263 (18. januar 2012.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 164. V. takođe svjedok KW570, T. 32198 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

16688 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 157. Ovaj obrazac korištenja artiljerije da bi se stanovništvo natjeralo u bjekstvo takođe je primjenjivan na područjima južno, jugoistočno i jugozapadno od Srebrenice. Pyers Tucker, T. 23263 (18. januar 2012.).

16689 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 158. Pošto bi žene, djeca i stari otišli, VRS je pretpostavljao da su oni koji su ostali "vojno sposobni, a uz to ekstremno orijentisani". P5187 (Izvještaj Zvorničke brigade Drinskom korpusu, 2. februar 1993.), par. 8.

16690 Momir Nikolić, T. 24745 (15. februar 2012.); Milenko Živanović, T. 42672–42673, 42676 (31. oktobar 2013.). V. takođe P6460 (Izvod iz izvještaja Komisije za ljudska prava, 5. maj 1993.), par. 13. V. par. 13.

4955. Dok se kretao kroz ovo područje, VRS je, takođe, spaljivao muslimanska sela.[16691] Vijeće konstatuje da je više svjedoka koji su u to vrijeme bili članovi komandi na različitim nivoima u VRS-u − uključujući Živanovića − sugerisali da su određena sela spaljena zato što su bila utvrđena i zato što ih je ABiH koristila kao uporišta.[16692] Prilikom razmatranja svjedočenja ovih svjedoka, Vijeće je konstatovalo da su svi oni, kao članovi komandi na različitim nivoima u VRS-u, bili − u izvjesnoj mjeri − povezani s ovom kampanjom i da bi stoga imali podsticaj da sredstva koja su u toj kampanji upotrijebljena prikažu kao legitimna.[16693] Vijeće se stoga prema njihovim svjedočenjima odnosilo s oprezom. Osim toga, Vijeću su predočeni dokazi koji pokazuju da je spaljivanje kuća bilo uobičajena taktika jedinica bosanskih Srba, kao i da je Živanović u to vrijeme lično tražio da se spali "što više [kuća]".[16694] Takođe, u jednom izvještaju iz tog vremena navodi se da je u najmanje jednom slučaju ABiH već bila pobjegla iz sela i ostavila oružje iza sebe.[16695] Vijeće stoga ne prihvata tvrdnju da su sela bosanskih Muslimana spaljivana isključivo zato što su bila utvrđena i što ih je ABiH koristila kao uporišta.

4956. Većina zaselaka u blizini Cerske pala je u ruke VRS-a početkom marta, a 10. marta 1993. ili približno tog datuma, VRS je zauzeo i Konjević Polje.[16696] Oni koji su ranije izbjegli u Konjević Polje sada su se ponovo dali u bjekstvo, pa je tako više hiljada ljudi krenulo na jugoistok, ka

---

16691 P3162 (Izvještaj 1. birčanske pješadijske brigade, 2. mart 1993.), par. 2 ("Naše snage koje se kreću u širem rejonu Kamenice, Gajića i Grobića radili su *prema planiranom*, bez većih problema. Selo Gobelji *su spaljeni*, a sutra je planirano raditi Paljevine.") (naglasak dodat).

16692 Milenko Živanović, T. 42601–42603 (30. oktobar 2013.), T. 42672 (31. oktobar 2013.); D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 8; Svetozar Andrić, T. 41697–41698, 41700–41701 (22. juli 2013.); Manojlo Milovanović, T. 25777–25780 (5. mart 2012.).

16693 V. npr. Svetozar Andrić, T. 41701–41702, 41704–41705 (22. juli 2013.) (gdje je svjedok negirao da je strategija Birčanske brigade bila da se kuće spale i razore da bi se ljudi silom otjerali). U vrijeme događaja o kojima je riječ, Andrić je bio komandant Birčanske brigade. D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 1.

16694 V. P4253 (Dopuna izvještaja Zvorničke brigade, 10. mart 1993.) (gdje Pandurević predlaže da se "pri ovladavanju Konjević Polja kuće *ne* pale već da se nasele stanovništvom iz Tuzle i drugih krajeva"); Manojlo Milovanović, T. 25783 (5. mart 2012.); P5261 (Presretnuti razgovor pukovnika Milenka Živanovića i poručnika Gaborovića, 8. februar 1993.). Kada mu je predočen ovaj presretnuti razgovor, Živanović je ponovio da su civili već bili napustili sela o kojima je riječ, a da su sela pretvorena u uporišta ABiH. Milenko Živanović, T. 42604–42606 (30. oktobar 2013.). Živanović je nadalje tvrdio da je Pandurevićev prijedlog da se kuće u Konjević Polju ne spaljuju kako bi se Srbi u njih mogli useliti bio prihvatljiv jedino zbog toga što snage ABiH nisu uopšte branile to selo, i rekao je da kuće nikada nisu spaljivane osim ukoliko ih je ABiH koristila u vojne svrhe. Milenko Živanović, T. 42607 (30. oktobar 2013.). Vijeće smatra da Živanović, da je imao samo namjeru da neutrališe vojnu prijetnju, ne bi tražio da se spali "što više [kuća]". Vijeće stoga smatra da pomenuti presretnuti razgovor direktno protivrječi Živanovićem svjedočenju te se, shodno tome, neće oslanjati na njegovo svjedočenje po tom pitanju. V. takođe P6460 (Izvod iz izvještaja Komisije za ljudska prava, 5. maj 1993.), par. 15.

16695 P3161 (Izvještaj 1. birčanske pješadijske brigade, 2. mart 1993.), str. 1.

16696 D3747 (Izjava svjedoka Mirka Trivića od 22. juna 2013.), str. 5; P4205 (Naređenje Drinskog korpusa, 14. mart 1993.), par. 1; Pyers Tucker, T. 23203–23204 (17. januar 2012.). V. takođe P6460 (Izvod iz izvještaja Komisije za ljudska prava, 5. maj 1993.), par. 13, 15; svjedok KW570, T. 32197–32204 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). U napadima na Konjević Polje i Kravicu takođe su učestvovale Birčanska i Bratunačka brigada, kao i 2. bataljon iz Krajiškog korpusa "Vojvoda Mišić", i Mauzerovi panteri. P5500 (Uputstva Komande Drinskog korpusa, 8. mart 1993.), str. 1; D2967 (Izjava svjedoka Momira Deurića od 16. februara 2013.), par. 26; Momir Deurić, T. 33937–33938 (18. februar 2013.).

Srebrenici, ili na zapad, prema Tuzli.[16697] U nekim slučajevima, VRS je gađao mješovite kolone civila i vojnika,[16698] tjerajući ih u bjekstvo.[16699]

4957. Tokom proljeća 1993., humanitarna situacija u istočnoj BiH postala je katastrofalna. Kao što je navedeno gore u tekstu, bosanski Srbi su do februara dozvolili da samo jedan konvoj prođe do Srebrenice.[16700] Nisu dozvolili nijednom konvoju s pomoći da dođe do Cerske, a propustili su svega "šačicu" konvoja do Goražda i Žepe, i to poslije dugotrajnih pregovora i odlaganja.[16701] Vođe bosanskih Srba nastavile su da nude brojna opravdanja objašnjavajući zašto konvoji ne stižu do enklava, na primjer da su putevi i mostovi oštećeni ili minirani, da je snijeg zatrpao puteve, ili da se na tom području vode borbe.[16702] Alternativno, tvrdili su da su bosanski Srbi koji žive duž predloženih maršruta konvoja uznemireni i da neće pustiti konvoje da prođu, ili bi navodili neku akciju bosanskih Muslimana, ili UN-a, kao opravdanje zašto se konvoji ne propuštaju.[16703] Kao što je navedeno gore u tekstu, vođe bosanskih Srba takođe su često postavljale uslove za prolazak konvoja, na primjer da hrana prvo mora biti dostavljena izbjeglicama bosanskim Srbima, da konvoji moraju da se istovare i prekontrolišu da ne bi krijumčarili oružje, ili da RS-u moraju biti

16697 Pyers Tucker, T. 23260 (18. januar 2012.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 164; svjedok KDZ064, T. 1321, 1383–1384 (21. april 2010.), T. 1416–1418 (22. april 2010.); svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1380. V. takođe Pyers Tucker, T. 23201 (17. januar 2012.), T. 23260–23261; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 13; Vidoje Blagojević, T. 45031–45032 (12. decembar 2013.); P6568 (Mapa Drinskog korpusa, 12. februar 1993.). Već početkom februara, oko 200 žena i djece pobjeglo je iz Cerske i Kamenice; VRS im je dozvolio da napuste to područje koridorom u pravcu Kalesije. P5499 (Izvještaj Drinskog korpusa, 31. januar 1993.), str. 1–2; P4251 (Naređenje Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 1. V. takođe P5186 (Izvještaj Zvorničke brigade Drinskom korpusu, 31. januar 1993.), par. 1; P5496 (Izvještaj Zvorničke brigade, 31. januar 1993.), par. 1; P5493 (Izvještaj Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 2; P4251 (Naređenje Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 1.

16698 P4250 (Izvještaj Zvorničke brigade, 31. januar 1993.); P4252 (Izvještaj Zvorničke brigade, 2. mart 1993.), par. 1; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 270, 273–274.

16699 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21843–21844; P4251 (Naređenje Drinskog korpusa, 1. februar 1993.), par. 1; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 271–272. V. takođe P5163 (Izvještaj Drinskog korpusa, 17. mart 1993.), str. 2.

16700 V. par. 4449.

16701 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 132, 140. Na primjer, kada je Morillon pokušao da ide u pratnji jednog konvoja koji je vozio pomoć u Goražde sredinom februara, Radomir Furtula i Rajko Kušić su zaustavili konvoj u Rogatici i rekli grupi koja je išla s konvojem da su dobili Mladićevo naređenje da blokiraju konvoj i provjere da se u njemu ne krijumčari nedozvoljena roba, što su zatim i učinili, ali nisu pronašli ništa. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 131, 136–138. Konvoju je najzad dozvoljeno da nastavi put, samo da bi ga na sljedećim barikadama opet zaustavljali i zadržavali dok je svaki lokalni komandant tražio uputstva od svog pretpostavljenog. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 138. Na kraju je konvoj naišao na ogroman krater na putu, pa se morao vratiti u Sarajevo, jer nikakav alternativni put nije postojao; tokom povratka, konvoj su na svim kontrolnim punktovima "samo uz [mahanje] propuštali", tako da je stigao u Sarajevo za višestruko kraće vrijeme. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 139.

16702 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 148, 175.

16703 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 143. Na primjer, po Mladićevom naređenju, Morillonu nije bilo dozvoljeno da posjeti Konjević Polje sredinom marta, zato što nije proveo sporazum u vezi s razmjenom zarobljenih bosanskih Srba i bosanskih Muslimana. P4790 (Presretnuti razgovor pukovnika Simića i neidentifikovane osobe, 11. mart 1993.); P4791 (Bilješka o presretnutom razgovoru u kojem se pominje naređenje koje je izdao Ratko Mladić, 11. mart 1993.).

isplaćene velike svote novca za održavanje puteva.[16704] Međutim, ukoliko je vrhovna komanda bosanskih Srba željela da propusti određeni konvoj, on bi prošao uz minimalne prepreke.[16705]

4958. Pošto je nakon nekoliko dana odlaganja i zaobilaženja dobio dozvolu da sprovede jedan konvoj s pomoći do Srebrenice, Morillon je najzad stigao u Srebrenicu 12. marta usred noći.[16706] Bilo je vidljivo da je grad bio izložen neprekidnom granatiranju.[16707] Bio je prepun izbjeglica; ljudi su boravili na stepeništima i u hodnicima stambenih zgrada, u automobilima i u javnim zgradama kao što su škola i sportski centar, dok drugi nisu pronašli nikakvo sklonište, pa bi se "jednostavno [...] skupi[li] oko vatre koju bi uspjeli zapaliti" kada bi temperature tokom noći pale i do -25ºC.[16708]

4959. Većina ljudi koji su izbjegli u Srebrenicu nisu jeli normalnu hranu još otkad su napustili svoja sela, a jedini izvor vode bila im je rijeka, ozbiljno zagađena otpadom, fekalijama i naftom.[16709] U bolnici nije bilo dovoljno ležajeva za približno 200 teško povrijeđenih lica, koliko ih je u gradu bilo.[16710] Svake noći umiralo je 15 do 20 ljudi, a higijenski uslovi su u cijelom gradu bili užasni.[16711]

16704 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 144. V. takođe par. 4950. Na primjer, pošto je saznao za 75 ranjenih vojnika i civila bosanskih Muslimana, koji su pronađeni u kućama u Konjević Polju i okolini, Morillon je od Gvere i "Dr. Lukića" dobio odobrenje da vojni konvoj evakuiše te ranjenike iz Konjević Polja tokom prekida vatre, a da jedan konvoj s humanitarnom pomoći ode u Srebrenicu 11. marta 1993. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 163, 165. Međutim, uslov za dozvolu za prolazak konvoja bio je da ABiH zaustavi ofanzivna dejstva na drugim područjima. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 165–166.

16705 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 147. U više navrata, optuženi je direktno intervenisao kod lokalnih vlasti da bi se dozvolio prolazak konvoja. V. npr. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 148; D3194 (Izjava svjedoka Rodoljuba Đukanovića od 24. marta 2013.), par. 51.

16706 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 175, 201; P4235 (UNPROFOR, Specijalni izvještaj u vezi sa situacijom u Srebrenici, 15. mart 1993.). Konvoji su krenuli približno 10. marta i do sljedećeg dana su stigli u Zvornik, gdje su se Morillon i manja grupa ljudi sastali s Brankom Grujićem, gradonačelnikom Zvornika, i Pandurevićem, koji se, pošto je dva puta razgovarao telefonom s optuženim, najzad složio da se obavi evakuacija ranjenika iz Konjević Polja, kao i da Morillon i ta manja grupa ljudi odu u Srebrenicu. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 168, 170.

16707 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 201; P4235 (UNPROFOR, Specijalni izvještaj u vezi sa situacijom u Srebrenici, 15. mart 1993.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1403. Morillonova grupa takođe je pronašla dokaze da su na enklavu pale kasetne bombe i rakete kalibra 128 mm. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 201–202. Osim toga, drugi konvoj, kojim su evakuisani ranjenici, zaustavljen je u Zvorniku, a zatim su tenkovi VRS-a otvorili direktnu vatru na njega u Konjević Polju i natjerali ga da se povuče. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 188–189.

16708 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 176–177. Ljudi su se oslanjali na improvizovane generatore kao izvor struje, a po 15 do 20 ljudi živjelo je zbijeno u jednoj sobi. Činjenica o kojoj je presuđeno 1402; Pyers Tucker, T. 23289–23290 (18. januar 2012.).

16709 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 178; Pyers Tucker, T. 23286–23288 (18. januar 2012.). Snage VRS-a koje su napredovale uništile su gradski vodovod, tako da skoro uopšte nije bilo tekuće vode. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1402.

16710 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 179. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 141; P2945 (Video-snimak kanala ABC News u vezi sa Srebrenicom, s transkriptom) (pod pečatom).

16711 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 180–181; P4231 (Dopis dr Simona Yardela ambasadi Francuske u Beogradu u vezi s uslovima u Srebrenici, 23. februar 1993.).

4960. Sljedećeg jutra, kada se Morillonov sastanak završio, a konvoj pokušao da ode, masa ljudi, koja se tokom noći povećala i postala neprijateljski raspoložena, okružila je vozila i spriječila njihov pokret.[16712] U popodnevnim satima, Morillon je objavio da se Srebrenica nalazi pod zaštitom UN-a i naveo uslove koji će morati biti ispunjeni prije nego što on ode iz Srebrenice.[16713] Morillon je naredio svom štabu u Kiseljaku da pregovorima obezbijedi uspostavljanje vazdušnog koridora za helikoptere radi evakuacije teških ranjenika, i zahtijevao je pojačanje od vojnih posmatrača UN-a, kao i slobodan prolaz do Srebrenice za konvoje s humanitarnom pomoći, a izlaz iz Srebrenice za sve izbjeglice koje žele da odu.[16714]

4961. Tokom naredne dvije sedmice, Morillon je vodio pregovore s raznim pripadnicima VRS-a, uključujući Milovanovića, koji je insistirao na tome da Morillon mora da napusti enklavu prije nego što se u nju dozvoli ulazak konvoja s humanitarnom pomoći − što je bio uslov koji je Morillon odbio.[16715] Dana 19. marta, Morillon je otišao iz grada u susret konvoju da bi mu pomogao da prođe kroz punktove bosanskih Srba; dok je bio odsutan, grad su pogodili projektili iz višecijevnog bacača raketa, pri čemu je dvoje civila poginulo, a troje djece je ranjeno.[16716] Tog dana, u Srebrenicu je najzad stigao UN konvoj s humanitarnom pomoći, prvi koji je došao u grad još od početka godine.[16717] Morillon je ponovio da će trajno napustiti enklavu tek pošto u nju budu raspoređeni vojni posmatrači UN-a a konvojima se dozvoli nesmetani pristup u enklavu.[16718]

16712 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 182, 184. U samoj masi nije bilo vojnika AbiH, ali su oni zauzeli položaje po obodu mase i postavili teške mitraljeze i protivtenkovske rakete duž puta kojim je konvoj trebalo da ode. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 182–183. Morillon je još tri puta pokušao da ode, ali ga je svaki put blokirala ljutita masa ljudi. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 186–187; P4232 (Izvještaj Pyersa Tuckera u vezi sa situacijom u Srebrenici, 12. mart 1993.).

16713 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 191. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1403.

16714 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 192. V. takođe D2036 (Izvještaj Pyersa Tuckera u vezi s prekidom vatre u centralnoj i istočnoj BiH, 16. mart 1993.) (uključujući Morillonov apel da se otvori vazdušni koridor za dostavu humanitarne pomoći i evakuaciju ranjenika).

16715 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 197–199, 205–207; P4234 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa Srebrenicom, 15. mart 1993.); P4238 (UNPROFOR, Specijalni izvještaj u vezi sa situacijom u Srebrenici, 18. mart 1993.); P4239 (Naređenje generala Morillona u vezi s konvojem za Srebrenicu, 18. mart 1993.).

16716 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 208–209; P4240 (Izvještaj Pyersa Tuckera u vezi sa Srebrenicom, 19. mart 1993.).

16717 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 207–208. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16003 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

16718 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 210.

4962. Za to vrijeme, napad VRS-a na područje Srebrenice nastavljen je istom žestinom, a VRS je svakoga dana zauzimao po četiri-pet sela.[16719] Otprilike do 20. marta, sve izbjeglice iz Kamenice, Cerske i Konjević Polja došle su u Srebrenicu.[16720]

4963. Dana 20. marta, Morillon je napustio Srebrenicu u konvoju od 673 lica − žena, djece i oko 100 ranjenika.[16721] Tokom naredna dva dana, Morillon je održao niz sastanaka s raznim vojnim i političkim vođama bosanskih Srba, uključujući Gveru i Biljanu Plavšić, s ciljem da, prije nego što se vrati u Srebrenicu, dobije njihovu saglasnost u vezi s uslovima koje je ranije iznio.[16722] U nekom trenutku između 22. i 24. marta, optuženi je odobrio uspostavljanje vazdušnog koridora između Tuzle i Srebrenice koji je trebalo da traje pet dana, počev od 24. marta.[16723]

4964. Toga dana, fudbalski teren na koji su trebali sletjeti helikopteri granatiran je više puta; tom prilikom je poginuo jedan policajac, bosanski Musliman.[16724] Čitavog dana, vlastima bosanskih Srba ulagani su protesti.[16725] Na kraju je pet helikoptera uspjelo da evakuiše 24 civila, ali je u toku cijelog tog poduhvata ukupno troje ljudi poginulo, a šest ranjeno.[16726]

16719 P4241 (UNPROFOR, Specijalni izvještaj u vezi sa situacijom u Srebrenici, 20. mart 1993.), par. 8; P4207 (Izvještaj Drinskog korpusa, 17. mart 1993.). Prema izvještaju UNPROFOR-a o situaciji, VRS je dobijao podršku s druge strane granice, iz Srbije, u vidu artiljerijske vatre, aviona bombardera i konvoja s dopunom municije, a Srbi iz Srbije dozvoljavali su im i da izvode napade na južne i istočne dijelove srebreničke enklave s teritorije koja se nalazi unutar granica Srbije. P4241 (UNPROFOR, Specijalni izvještaj u vezi sa situacijom u Srebrenici, 20. mart 1993.), par. 8.

16720 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 211. Procjenjivalo se da je ukupni broj izbjeglica u enklavi, koja je u tom trenutku obuhvatala i Žepu, bio oko 80.000. P4241 (UNPROFOR, Specijalni izvještaj u vezi sa situacijom u Srebrenici, 20. mart 1993.), par. 9; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 212.

16721 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 212; P4208 (Izvještaj Drinskog korpusa, 20. mart 1993.), par. 3. V. također D1508 (Izvještaj humanitarne organizacije, 4. april 1993.) (pod pečatom).

16722 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 214–218. Dok je Morillon bio odsutan, VRS je nastavio ofanzivu duž jugoistočnog oboda enklave. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 219; P4242 (Izvještaj majora Dudleya u vezi sa Srebrenicom, 22. mart 1993.).

16723 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 225; P4243 (Izvještaj Pyersa Tuckera u vezi sa Srebrenicom, 24. mart 1993.).

16724 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 228–231; P4243 (Izvještaj Pyersa Tuckera u vezi sa Srebrenicom, 24. mart 1993.); P4244 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa Srebrenicom, 25. mart 1993.). V. također P4245 (UNHCR, Dnevni sažetak vijesti u vezi sa situacijom u Srebrenici, 25. mart 1993.). Četiri dana kasnije, dok je bio na putu za Sarajevo, Tucker je naišao na jednog oficira specijalnih snaga bosanskih Srba, koji se hvalio da je ubio pet bosanskih Muslimana dok je bio u brdima iznad Srebrenice. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 256. Tucker je na osnovu toga zaključio da se neki pripadnik specijalnih snaga bosanskih Srba ubacio u enklavu da bi savjetovao nišandžiju koji je granatirao fudbalski teren 24. marta. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 230. Granate su ispaljene iz pravca Bratunca, ali budući da je duž puta koji vodi do Bratunca vidio samo položaje minobacača kalibra 82 mm, Tucker je pretpostavio da su granate bile ispaljene na fudbalski teren iz Srbije, preko Drine i preko Bratunca. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 232, 254.

16725 P4243 (Izvještaj Pyersa Tuckera u vezi sa Srebrenicom, 24. mart 1993.), par. 4.

16726 P4245 (UNHCR, Dnevni sažetak vijesti u vezi sa situacijom u Srebrenici, 25. mart 1993.), str. 1.

4965. Do 25. marta 1993., broj stanovnika grada Srebrenice narastao je na 30.000.[16727] Nastavljeno je sporadično granatiranje koje je trajalo tokom čitavog dana, a grad je bio prepun ljudi koji su bili prinuđeni da žive na ulici; predviđalo se da će zalihe hrane potrajati još samo deset dana.[16728]

4966. Na osnovu dogovora postignutog 25. marta u Beogradu,[16729] konvoj s humanitarnom pomoći od približno 18 kamiona, u pratnji dva tima od po četiri vojna posmatrača UN-a, stigao je u Srebrenicu 27. marta.[16730] Kao što je prethodno dogovoreno, taj konvoj je trebalo da isporuči pomoć a zatim da na povratku evakuiše ranjenike, žene i djecu.[16731] Na povratku je ukupno oko 5.560 žena, djece i starih, kao i nekoliko stotina ranjenika, evakuisano kamionima u Tuzlu.[16732]

4967. Morillon je 28. marta ujutro otišao iz Srebrenice u Sarajevo.[16733] Dok je bio u Sarajevu, sastao se s predsjednikom vlade RS-a Vladimirom Lukićem, koji se složio da razmotri plan o raspoređivanju posmatrača UNPROFOR-a na cijelom području BiH, uključujući i Srebrenicu.[16734]

4968. Do početka aprila, VRS je ponovo osvojio dobar dio teritorije koju je ranije izgubio i stigao je na dva kilometra od grada Srebrenice.[16735] Kako je VRS stezao obruč oko grada,[16736] mnogi ljudi

---

16727 P2946 (Izvještaj humanitarne organizacije, 25. mart 1993.), par. 1 (pod pečatom); P2947 (Pismo humanitarne organizacije, 2. april 1993.), *e-court* str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16011–16014 (4. jul 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1401; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 33–37.

16728 P2946 (Izvještaj humanitarne organizacije, 25. mart 1993.), par. 3 (pod pečatom); P2947 (Pismo humanitarne organizacije, 2. april 1993.), *e-court* str. 1 (pod pečatom); svjedok KDZ240, T. 16011–16014 (4 .jul 2011.) (zatvorena sjednica).

16729 V. P4246 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima sa Slobodanom Miloševićem, 25. mart 1993.); P4247 (Članak agencije United Press International "Serbia Could Face New Measures If Bosnian Serb Drives Continues", 25. mart 1993.). V. takođe P1474 (Bilježnica Ratka Mladića, 29. januar-31. mart 1993.), str. 164, 170–171.

16730 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 243–253. Morillon i Tucker su takođe krenuli iz Beograda za Zvornik i stigli u Srebrenicu u kasno poslijepodne 27. marta. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 253.

16731 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 245, 253. Međutim, konvojima nije dozvoljeno da donesu materijal za izgradnju skloništa. P2947 (Pismo humanitarne organizacije, 2. april 1993.), *e-court* str. 2 (pod pečatom). Osim toga, dok se konvoj pripremao za povratak, među ljudima koji su se ukrcavali zavladala je panika i nekoliko izbjeglica je nasmrt izgaženo. Pyers Tucker, T. 23210–23211 (17. januar 2012.). V. takođe D2035 (Izvještaj Pyersa Tuckera u vezi s dva incidenta, 12. mart 1993.), par. 2.

16732 P2947 (Pismo humanitarne organizacije, 2. april 1993.), *e-court* str. 2 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ240, T. 16003–16004 (4. juli 2011.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1404; Manojlo Milovanović, T. 25599–25600 (1. mart 2012.) (gdje je svjedok podsjetio da je Izetbegović sprečavao civilno stanovništvo koje je željelo da ode da to i učini); D1508 (Izvještaj humanitarne organizacije, 4. april 1993.) (pod pečatom).

16733 P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 255.

16734 D3573 (Vijest novinske agencije Tanjug, 29. mart 1993.). Morillon se takođe složio da iskoristi svoj uticaj na vlasti bosanskih Muslimana kako bi ih pritisnuo da se realizuje dogovor postignut s Izetbegovićem 8. marta 1993. da se bosanskim Srbima dozvoli da napuste Sarajevo, Tuzlu i druge gradove pod kontrolom bosanskih Muslimana. D3573 (Vijest novinske agencije Tanjug, 29. mart 1993.).

16735 Momir Nikolić, T. 24743–24744 (15. februar 2012.); P4790 (Presretnuti razgovor pukovnika Simića i neidentifikovane osobe, 11. mart 1993.); D2141 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. april 1993.); P5167 (Izvještaj Zvorničke brigade, 10. april 1993.), par. 2. V. takođe P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod

su bježali iz sela smještenih na teritoriji opštine Srebrenica u sam grad.[16737] Tražilo se povećanje međunarodnog prisustva u Srebrenici, uključujući i prisustvo UNPROFOR-a, da bi se enklava pretvorila u zaštićenu zonu UN-a i da bi se obezbijedilo više humanitarne pomoći.[16738]

ii. *Proglašenje Srebrenice "zaštićenom zonom"*

4969. Krajem marta i tokom prve dvije sedmice aprila, Morillon i Wahlgren su se više puta sastali s pripadnicima VRS-a, uključujući Mladića, Milovanovića i Gveru, s namjerom da zaustave napad bosanskih Srba na Srebrenicu i da obezbijede pristup u enklavu za posmatrače UN-a, UNPROFOR i konvoje s humanitarnom pomoći.[16739] Međutim, napad na Srebrenicu se u međuvremenu nastavio.[16740] U jutarnjim satima 16. aprila 1993., Mladić je izdao naređenje Drinskom korpusu da krene u napadna djelovanja s ciljem da se grad zauzme tog ili sljedećeg dana.[16741]

4970. Međutim, Savjet bezbjednosti je tog dana usvojio Rezoluciju 819, kojom je Srebrenica proglašena "'zaštićenom zonom' koja neće biti izložena oružanim napadima niti bilo kakvom drugom činu neprijateljstva" i u kojoj se zahtijeva da smjesta prestanu oružani napadi na Srebrenicu.[16742] U Rezoluciji 819 nadalje se traži od generalnog sekretara da "odmah preduzme korake" za povećanje prisustva UNPROFOR-a u Srebrenici i okolnim područjima, uz zahtjev da obje zaraćene strane u potpunosti sarađuju na ostvarenju tog cilja.[16743]

---

naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.25.

16736 Pyers Tucker je opisao ovaj proces kao "stezanje" enklava Srebrenice i Žepe. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 155; Pyers Tucker, T. 23199, 23202–23203 (17. januar 2012.). V. takođe P4205 (Naređenje Drinskog korpusa, 14. mart 1993.), par. 1; D3747 (Izjava svjedoka Mirka Trivića od 22. juna 2013.), str. 5.

16737 Svjedok KDZ425, P380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3500 (pod pečatom); P391 (Izjava svjedoka Hafize Salihović od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P391 (Izjava Hafize Salihović Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 8; P392 (Izjava svjedoka Semije Suljić od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P392 (Izjava Semije Suljić Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 8; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P404 (Izjava Samile Salčinović Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), *e-court* str. 13.

16738 P2947 (Pismo humanitarne organizacije, 2. april 1993.), *e-court* str. 2 (pod pečatom).

16739 V. par. 367–370.

16740 Dana 12. aprila popodne, grad je granatiran, a 14 ljudi, među kojima i dvoje djece, poginulo je. P6077 (Pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 12. april 1993.), str. 2.

16741 P4795 (Presretnuti razgovori između (i) generala Živanovića i pukovnika Prstojevića; (ii) Ratka Mladića i pukovnika Prstojevića; i (iii) neidentifikovane osobe i generala Milovanovića, 16. april 1993.). Mladić je nadalje naredio da svi u gradu koji imaju oružje budu ubijeni, dok su civili i ranjenici trebali biti izvedeni iz grada. P4795 (Presretnuti razgovori između (i) generala Živanovića i pukovnika Prstojevića; (ii) Ratka Mladića i pukovnika Prstojevića; i (iii) neidentifikovane osobe i generala Milovanovića, 16. april 1993.).

16742 P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.), str. 2. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1405, 1407.

16743 P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1410. Rezolucija je nadalje zahtijevala da se "paravojne jedinice bosanskih Srba" povuku s područja oko enklave. P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.), str. 2. V. takođe par. 369.

4971. Te večeri, snage VRS-a na Pribićevcu dobile su usmeno naređenje od optuženog i od Mladića da ostanu na svojim položajima i da ne ulaze u Srebrenicu.[16744] Sljedećeg dana, Mladić i Halilović su postigli sporazum o prekidu vatre na području Srebrenice koji bi stupio na snagu 18. aprila 1993., u 04:59 sati.[16745] Po tom sporazumu, sve naoružanje, municija, mine, eksplozivi i borbene zalihe trebalo je da budu predati UNPROFOR-u u roku od 72 sata po dolasku konvoja UNPROFOR-a, čiji je polazak iz Tuzle bio zakazan za 11:00 sati tog dana.[16746] Nijedna od strana u sukobu nije smjela "ometati slobodnu kretanja civilnog stanovništva",[16747] a razoružani muslimanski borci trebalo je da budu tretirani kao civili.[16748] Osim toga, formirana je radna grupa koja je trebala raspravljati o tome kako realizovati proces demilitarizacije, pošto se VRS i ABiH nisu slagale oko toga koje su geografske granice područja koje treba demilitarizovati.[16749]

iii. *Razmještanje UNPROFOR-a i napori da se ostvari demilitarizacija*

4972. Poslije razmještanja Kanadskog bataljona u enklavi, 18. aprila,[16750] kao i još nekoliko dana dodatnih pregovora oko granica zaštićene zone, bosanski Srbi i bosanski Muslimani sporazumjeli su se da, uprkos njihovim različitim stavovima o određivanju granica zaštićene zone, sam "grad" bude dio takve zone i da bude demilitarizovan.[16751] Poslije toga, demilitarizovana zona je definisana

---

16744 Momir Nikolić, T. 24749–24750 (15. februar 2012.). U 18:00 sati tog dana, optuženi je izdao pismeno naređenje Glavnom štabu VRS-a u kojem je naredio da se obustave dejstva po Srebrenici i oko Srebrenice, kao i da se olakša prolaz humanitarnih konvoja na ulasku u grad Srebrenicu i izlasku iz njega. D43 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 16. april 1993.), par. 1, 3. U naređenju optuženog nadalje je stajalo da VRS treba "obezbijediti pacifikaciju grada, tako što će muslimanske snage predati oružje UNPROFOR-u", koji će ga pohraniti, a da će nakon predaje oružja muslimanski borci biti "tretira[n]i kao i drug[i] civil[i]", koji će biti uzeti u zaštitu i kojima će biti ostavljen slobodan izbor da idu ili ostanu. D43 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 16. april 1993.), par. 4–5. Najzad, optuženi je naredio Glavnom štabu da odmah i u potpunosti sprovede njegovo naređenje i da ga o tome izvijesti. D43 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 16. april 1993.), par. 7.

16745 D2143 (Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 1. V. takođe D2144 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.), par. 1 (gdje se Drinskom korpusu naređuje da obezbijedi potpuni i totalni prekid vatre u Srebrenici i njenoj okolini); Manojlo Milovanović, T. 25593–25595 (1. mart 2012.); par. 370.

16746 D2143 (Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 4. V. takođe D2144 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.), par. 6. Po tom sporazumu, "nakon završetka procesa demilitarizacije u gradu [Srebrenici] neće ostati nijedna naoružana osoba ni jedinica, osim snaga UNPROFOR-a." D2143 (Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 4; D2144 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.), par. 6.

16747 D2143 (Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice, 18. april 1993.), par. 7; D2144 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.), par. 7.

16748 D2144 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1993.), par. 7.

16749 D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 17–20. V. takođe par. 370.

16750 D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 18. V. takođe par. 370; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28816; Momir Nikolić, T. 24752 (15. februar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1413. Uprkos tome što se očekivalo razmještanje osoblja i trupa UN-a, nekoliko artiljerijskih granata palo je tog jutra na Srebrenicu, a sporadično granatiranje je nastavljeno sjeverno i sjeveroistočno od grada otprilike do podneva. D2749 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa Srebrenicom, 18. april 1993.), *e-court* str. 2.

16751 D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 20; D2242 (Sporazum o provođenju demilitarizacije Srebrenice, 18. april 1993.). Međutim, bosanski Srbi su bili nezadovoljni ovim sporazumom, jer

kao gradsko područje Srebrenice i brda koja neposredno nadvisuju taj prostor i s kojih je grad direktno vidljiv.[16752] Po svom dolasku, Kanadski bataljon je uspostavio mali komandni centar (dalje u tekstu: baza čete Bravo) u samoj Srebrenici, kao i veću, glavnu bazu na oko pet kilometara sjeverno od grada, u Potočarima (dalje u tekstu: baza UN-a).[16753] Iz tih baza, bataljon je nadgledao demilitarizaciju grada.[16754] Trupe UNPROFOR-a bile su lako naoružane i ni u jednom trenutku nisu brojale više od 600 ljudi.[16755]

4973. Dana 8. maja 1993., dva dana poslije usvajanja Rezolucije 824 Savjeta bezbjednosti,[16756] Mladić i Halilović potpisali su dodatni sporazum koji je obuhvatao i odredbe o demilitarizaciji Žepe.[16757] Na osnovu tog sporazuma, unutar obje te enklave niko nije smio imati oružje, a teško naoružanje odnijeto je u sabirni punkt u bazi čete Bravo.[16758] Međutim, Halilović je naredio pripadnicima muslimanskih snaga u Srebrenici da ne predaju UNPROFOR-u upotrebljivo naoružanje ili municiju i da povuku sve naoružano ljudstvo i vojnu opremu izvan novoformirane demilitarizovane zone.[16759] Shodno tome, muslimanske snage u Srebrenici predale su UNPROFOR-

---

su tvrdili da je trebalo da bude predato 16.000 komada streljačkog naoružanja. D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 25.

16752 D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 21. V. takođe P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.27. Te se granice nisu nikada širile, a konačni rezultat bila je zona koju je držala ABiH, koja se prostirala između granice zaštićene zone i linije sukoba s VRS-om. D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 25, 28; Vere Hayes, T. 31979–31981 (16. januar 2013.); D2756 (Šematski prikaz koji je nacrtao Vere Hayes); D2757 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s demilitarizacijom Srebrenice, 21. april 1993.), str. 9. V. takođe Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21754; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.27–1.29.

16753 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 638–639; činjenica o kojoj je presuđeno 1416. V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 16; Jean-René Ruez, T. 23716 (26. januar 2012.). Vojni posmatrači UN-a takođe su se tog dana razmjestili u Srebrenici. P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 62; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 9; Joseph Kingori, T. 22825 (12. januar 2012.).

16754 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 62.

16755 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1415.

16756 V. par. 371.

16757 D135 (Sporazum o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe, 8. maj 1993.); Manojlo Milovanović, T. 25593 (1. mart 2012.); D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 29. V. takođe D2145 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. maj 1993.), par. 3; D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 14.

16758 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 15; Joseph Kingori, T. 22843 (12. januar 2012.); Paul Groenewegen, T. 22979–22980 (13. januar 2012.). V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 17; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 47, 49; Joseph Kingori, T. 22830–22831 (12. januar 2012.). Teško naoružanje koje je pripadalo muslimanskim snagama u Srebrenici − uključujući minobacače, najmanje dva tenka i teške mitraljeze − ostalo je u bazi čete Bravo u Srebrenici u januaru 1995. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 10; Albert Rave, T. 22193 (30. novembar 2011.; Robert Franken, T. 23095–23096 (16. januar 2012.).

16759 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1426; D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 26; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 61. U trenutku demilitarizacije, ABiH je imala pješadijsko oružje i artiljerijsko naoružanje kalibra do 120 mm.

u samo staro i neispravno oružje.[16760] Pripadnicima muslimanskih snaga u Srebrenici bilo je zabranjeno da otvoreno nose svoje oružje.[16761] UNPROFOR nije vršio pretrese kuća, već su njegovi pripadnici samo oduzimali oružje ako bi tokom patrola naišli na naoružane ljude; to je imalo za posljedicu da proces demilitarizacije nije bio sasvim uspješan.[16762]

4974. Tako su, čak i pošto je "glavna demilitarizacija" dovršena odmah nakon prekida vatre 1993.,[16763] muslimanske snage u Srebrenici i dalje imale na raspolaganju lako naoružanje, teške mitraljeze, protivtenkovsko naoružanje i minobacače.[16764] Ova grupa je postepeno organizovana u brigade pod komandom Nasera Orića, a Ramiz Bećirović je obavljao dužnost načelnika štaba.[16765]

Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 7554. V. takođe Pyers Tucker, T. 23273–23274 (18. januar 2012.).

16760 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 11; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 10; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 61; činjenica o kojoj je presuđeno 1426. V. takođe Milenko Živanović, T. 42669 (31. oktobar 2013.).

16761 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 49–50, 55; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 15, 17; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 11. V. takođe svjedok KDZ064, T. 1320–1321 (21. april 2010.); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28819–28820.

16762 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 11; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 17; Robert Franken, T. 23088–23089 (16. januar 2012.; Momir Nikolić, T. 24574 (13. februar 2012.); T. 24752 (15. februar 2012.); Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2794–2795, 2903; Johannes Rutten, T. 22006–22007 (28. novembar 2011.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1909–1910; Pieter Boering, T. 22097, 22105–22106 (29. novembar 2011.); Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21754; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 49; Joseph Kingori, T. 22827–22828, 22830, 22832 (12. januar 2012.).

16763 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28822. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 48; Joseph Kingori, T. 22827–22828, 22830, 22843 (12. januar 2012.).

16764 P3951 (Izvod iz izvještaja sa referisanja Nizozemskog bataljona, 4. oktobar 1995.), par. 2.34; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6119; Joseph Kingori, T. 22836–22837 (12. januar 2012.). V. takođe P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 10; Paul Groenewegen, T. 22982 (13. januar 2012.). Vijeću su predočeni dokazi koji ukazuju na to da muslimanske snage u Srebrenici nisu imale nikakvo teško naoružanje unutar enklave, a drugi dokazi sugerišu da su muslimanske snage u Srebrenici bez obzira na to na neki način imale pristup teškom naoružanju. V. Pieter Boering, T. 22106–22107 (29. novembar 2011.); Joseph Kingori, T. 22833, 22840 (12. januar 2012.); D1967 (Izvještaj 8. operativne grupe ABiH, 17. februar 1995.); D151 (Naređenje Generalštaba ABiH, 4. mart 1995.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6119 (gdje je svjedok sugerisao da su muslimanske snage u Srebrenici imale na raspolaganju jednu haubicu koju su skrivale u okolini Srebrenice). U vezi s tim, Vijeće podsjeća na Halilovićevo naređenje da se vojna oprema izvuče van demilitarizovane zone i smatra da je takvog naoružanja možda bilo u zoni izvan gradskog područja enklave, ili unutar trougla Bandera, koji su bili pod kontrolom muslimanskih snaga u Srebrenici. V. par. 4973, 4978, fusnota 16758.

16765 Robert Franken, T. 23095 (16. januar 2012.), T. 23144 (17. januar 2012.); D2018 (Izvještaj ABiH o lokacijama jedinica, 28. juli 1993.); Momir Nikolić, T. 24736, 24754–24755 (15. februar 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 8; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 15. V. takođe Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2859; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 12. Po Orićevom odlasku iz enklave u martu 1995, Bećirović je postao vršilac dužnosti komandanta. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 8; Robert Franken, T. 23113 (16. januar 2012.); Richard Butler, T. 27722 (20. april 2012.). V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 19; Joseph Kingori, T. 22831 (12. januar 2012.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1880–1881; D144 (Izvještaj ABiH u vezi s padom Srebrenice i Žepe, 23. februar 1996.), *e-court* str. 4. U enklavi je ukupno bilo prisutno između 3.000 i 4.500 ljudi, ali je samo nekoliko stotina ljudi činilo stalno

Međutim, muslimanskim snagama u Srebrenici nedostajala je obuka, disciplina, i municija.[16766] Njihovi pripadnici često su nosili civilnu odjeću umjesto vojničkih uniformi i stanovali kod kuće, a ne u kasarni.[16767]

4975. Uspostavljanjem dvije zaštićene zone, zona odgovornosti muslimanskih snaga u Srebrenici ograničena je na enklave Srebrenicu i Žepu.[16768] One su formirale svoje štabove na dvije lokacije: u jednoj učionici u Potočarima i u nekoliko prostorija u zgradi PTT-a u Srebrenici.[16769]

4976. Nakon što je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom, muslimanske snage u Srebrenici dobijale su oružje i municiju s područja van enklave, naročito iz Žepe, koja je s Tuzlom održavala "poni ekspres" vezu kojom su prebacivane i takve stvari kao što su cigarete, prehrambeni artikli, osnovne potrepštine i roba široke potrošnje.[16770] Zalihe su dopremane i helikopterom.[16771] VRS je

---

naoružanu grupu. V. P3951 (Izvod iz izvještaja sa referisanja Nizozemskog bataljona, 4. oktobar 1995.), par. 2.34; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 9; Albert Rave, T. 22192–22193, 22198–22199 (30. novembar 2011.). V. takođe Joseph Kingori, T. 22835–22836 (12. januar 2012.); Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2880–2881; D4480 (Izvještaj Opštinskog sekretarijata odbrane Srebrenica, 9. mart 1994.).

16766 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.); par. 15; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 8, 10; Albert Rave, T. 22185–22186 (30. novembar 2011.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 56; Joseph Kingori, T. 22836–22837 (12. januar 2012.); P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 10; Johannes Rutten, T. 22050–22051 (28. novembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1422; D144 (Izvještaj ABiH u vezi s padom Srebrenice i Žepe, 23. februar 1996.), *e-court* str. 4. Ali v. P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 10; Paul Groenewegen, T. 22982 (13. januar 2012.).

16767 Robert Franken, T. 23130, 23145 (17. januar 2012.). Zbog činjenice da je većina pripadnika muslimanskih snaga u Srebrenici imala prebivalište u toj opštini, bilo je nemoguće spriječiti da i oni dobijaju humanitarnu pomoć, jer su je oni dobijali preko svojih članova porodica. Momir Nikolić, T. 24768–24769 (15. februar 2012.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5993–5994. Zaista, muslimanske snage u Srebrenici dobijale su dopunu zaliha iz isporuka humanitarne pomoći. V. npr. D1997 (Izvještaj Odjeljenja Ministarstva odbrane u Srebrenici Sekretarijatu odbrane RBiH Tuzla, 5. juni 1995.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6044–6045; D3307 (Izvještaj 8. operativne grupe ABiH, 25. maj 1994.); Slavko Kralj, T. 36552–36554, 36583–36584 (4. april 2013.); D3308 (Izvještaj Odjeljenja Ministarstva odbrane u Srebrenici Sekretarijatu odbrane RBiH Tuzla, 31. mart 1995.); D3286 (Izvještaj Odjeljenja Ministarstva odbrane u Srebrenici Sekretarijatu odbrane RBiH Tuzla, 5. juni 1995.). Dokazi ukazuju na to da su se međunarodne agencije možda i saglasile da se pomoć dijeli i muslimanskim snagama u Srebrenici. Robert Franken, T. 23104 (16. januar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je čuo da su se predstavnici UNHCR-a složili da muslimanske snage u Srebrenici uzmu dio zaliha hrane koje su dopremane konvojima UNHCR-a); D3313 (Izvještaj Sektora SDB-a Tuzla RBiH, 17. novembar 1995.), str. 6; Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29309–29311; Slavko Kralj, T. 36551–36552, 36566–36567, 36569, 36588–36589 (4. april 2013.). Vijeće primjećuje da činjenica da je hrana stizala do pripadnika ABiH ne znači nužno da je bilo koja međunarodna organizacija na organizovan način obezbjeđivala hranu za ABiH.

16768 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 7554.

16769 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 12; Robert Franken, T. 23128 (17. januar 2012.). V. takođe Robert Franken, T. 23128–28130 (17. januar 2012.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2029; D1994 (Izvještaj Odjeljenja Ministarstva odbrane u Srebrenici Sekretarijatu odbrane Tuzla, 22. februar 1995.).

16770 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 11; Johannes Rutten, T. 22005 (28. novembar 2011.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1910, 2038; D1966 (Izvještaj Generalštaba ABiH, 13. juli 1995.), str. 1; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5984, 6119, 7554–7556; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 16; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 51; Momir Nikolić, T. 24761 (15. februar 2012.). V. takođe D1967 (Izvještaj 8. operativne grupe ABiH, 17. februar 1995.); D2078 (Izvještaj 1. žepske lake brigade ABiH, 3. januar 1995.); D2940 (Naređenje 8. operativne grupe ABiH, 23.

tražio da UNPROFOR spriječi takvo krijumčarenje, ali UNPROFOR nije imao dovoljno ljudstva i opreme da bi patrolirao kako treba, tako je samo mogao da prenese pritužbe VRS-a Armiji BiH.[16772]

b. Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu: januar – jun 1995.

4977. Nakon dolaska prve grupe snaga UNPROFOR-a u aprilu 1993., svježe snage smjenjivale su se u enklavi otprilike svakih šest mjeseci.[16773] U januaru 1995., u enklavu je došao Nizozemski bataljon.[16774] Na početku je Nizozemski bataljon imao osam posmatračkih položaja raspoređenih na granicama enklave; četiri dodatna posmatračka položaja, među kojima i posmatrački položaj Papa, dodati su između februara i jula 1995.[16775]

4978. Redovne aktivnosti Nizozemskog bataljona uključivale su patroliranje unutar enklave.[16776] To je pripadnicima Nizozemskog bataljona pružalo priliku da posmatraju i upoređuju položaje VRS-a i ABiH, mada je kretanje Nizozemskog bataljona na području izvan granica enklave bilo

---

januar 1995.), *e-court* str. 4–6, 8; D147 (Obavijest 1. žepske lake brigade Naseru Oriću, 16. februar 1995.); Richard Butler, T. 27800 (20. april 2012.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6029; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 48, 51; Joseph Kingori, T. 22833–22834, 22840 (12. januar 2012.).

16771 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1910–1911, 2038*;* Robert Franken, T. 23132 (17. januar 2012.). V. takođe D1965 (Analiza Ratnog vazduhoplovstva ABiH, 17. februar 1995.), str. 3; D145 (Naređenje Generalštaba ABiH, 18 januar 1995.); D3721 (Izvještaj Sektora za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a, 8. februar 1995.), str. 2–3; D146 (Nalog Generalštaba ABiH, 13. februar 1995.); P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 11; Joseph Kingori, T. 22921 (13. januar 2012.); Momir Nikolić, T. 24760 (15. februar 2012.). Helikopterski saobraćaj intenzivirao se između sredine aprila i juna mjeseca 1995., a u tom periodu pripadnici muslimanskih snaga u Srebrenici pojavili su se u novim borbenim odijelima, a viđeni su i s novim kalašnjikovima. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2038; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 15. V. takođe P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 11.

16772 Joseph Kingori, T. 22832 (12. januar 2012.); Pieter Boering, T. 22097, 22105–22106 (29. novembar 2011.); Albert Rave, T. 22210 (30. novembar 2011.).

16773 Činjenica o kojoj je presuđeno 1414.

16774 V. P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 7. Dvije čete Nizozemskog bataljona raspoređene su u srebreničku enklavu: četa Čarli, stacionirana u Potočarima, i četa Bravo. P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 6.

16775 Činjenica o kojoj je presuđeno 1418. Neki od tih posmatračkih položaja bili su posmatrački položaj Bravo, posmatrački položaj Echo, posmatrački položaj Mike, posmatrački položaj November, posmatrački položaj Papa, posmatrački položaj Quebec i posmatrački položaj Romeo. V. npr. P4941 (Sudski registrator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), *e-court* str. 7–8 (koji pokazuje lokacije na kojima su se nalazili posmatrački položaji); Roger Patelski, T. 23018–23020 (13. januar 2012.); P4174 (Vazdušna fotografija srebreničko-bratunačkog područja s oznakama koje je unio Roger Patelski) (gdje je obilježen posmatrački položaj Papa). Posmatrački položaj Papa nalazio se otprilike jedan kilometar sjeverno od glavnog ulaza u bazu u Potočarima. P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 4. Nizozemski bataljon je održavao telefonsku vezu s vojnim položajem VRS-a na Žutom mostu (dalje u tekstu: Žuti most), koji se nalazio nekih 500 metara dalje niz put od posmatračkog položaja Papa. P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 4, 6. V. takođe Roger Patelski, T. 23027 (16. januar 2012.).

16776 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 19. Međutim, Nizozemski bataljon nije imao dovoljno ljudstva za sveobuhvatno patroliranje, zbog toga što je VRS odbio da dozvoli pripadnicima Nizozemskog bataljona da se vraćaju u enklavu nakon odlaska na odsustvo. Johannes Rutten, T. 22018–22019 (28. novembar 2011.).

ograničeno.[16777] Unutar enklave, Nizozemski bataljon je imao potpunu slobodu kretanja, izuzev unutar trougla Bandera, prostora koji se nalazio na zapadnoj strani enklave nasuprot položaja Milićke brigade.[16778] Kada je jedna grupa vojnika iz Nizozemskog bataljona u januaru 1995. dobila naređenje da ponovo uspostavi slobodu kretanja unutar trougla Bandera,[16779] tu grupu, koju je predvodio zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona, uhapsilo je i zarobilo četrdesetak naoružanih ljudi na čijem je čelu bio komandant lokalne brigade, Zulfo Tursunović.[16780] Komandant Nizozemskog bataljona uspio je da ispregovara njihovo oslobađanje tek poslije nekoliko dana.[16781]

i. *Izdavanje Direktiva 7 i 7/1*

4979. Dana 8. marta 1995., optuženi je izdao strogo povjerljivu "Direktivu za dalja dejstva op. br. 7" (dalje u tekstu: Direktiva br. 7) u kojoj se analizira vojno-politička situacija nakon zaključenja SOPN-a.[16782] Po riječima optuženog, SOPN je "stvori[o] [...] uslove za vojno jačanje i naoružavanje Muslimana i Hrvata [i] opstanak muslimanskih enklava", uključujući Srebrenicu.[16783] U Direktivi su, nakon što su opisani očekivani ciljevi snaga bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, dodijeljeni zadaci različitim korpusima VRS-a.[16784]

16777 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 19, 34. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 44.

16778 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 34; Robert Franken, T. 23138 (17. januar 2012.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1885; Pieter Boering, T. 22120 (29. novembar 2011.); Johannes Rutten, T. 22022 (28. novembar 2011.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 9; Albert Rave, T. 22187, 22189–22190 (30. novembar 2011.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 46; Joseph Kingori, T. 22851 (12. januar 2012.). Kingori je izjavio da nisu bili navedeni nikakvi razlozi za tu zabranu. P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 46. Međutim, Vijeću su predočeni dokazi koji ukazuju na to da je jedan razlog zbog kojeg su muslimanske snage u Srebrenici ograničile kretanje Nizozemskog bataljona na tom području bio taj što je Nizozemski bataljon odbio da uspostavi posmatrački položaj na Ravnom Buljimu. D1956 (Izvještaj 8. operativne grupe ABiH, 28. januar 1995.); P3987 (Izvještaj 8. operativne grupe ABiH, 11. januar 1995.).

16779 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 34.

16780 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 34; Robert Franken, T. 23138–23139 (17. januar 2012.); D1956 (Izvještaj 8. operativne grupe ABiH, 28. januar 1995.); Albert Rave, T. 22186 (30. novembar 2011.). V. takođe Pieter Boering, T. 22119 (29. novembar 2011.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1884; Momir Nikolić, T. 24819 (16. februar 2012.).

16781 Albert Rave, T. 22187–22188 (30. novembar 2011.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 34.

16782 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 2–3; Petar Salapura, T. 40241–40244 (24. juni 2013.); Manojlo Milovanović, T. 25495, 25503–25504 (29. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je Miletić sastavio Direktivu br. 7 u skladu s "potpunim metodom"); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11993, 12008, 12040 (gdje je svjedok rekao da je po "potpunom metodu", u skladu s kojim je Direktiva br. 7 napisana, optuženi mogao da unese intervencije tokom sastavljanja dokumenta). V. takođe Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21824–21825; par. 410.

16783 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 2.

16784 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 3–7.

4980. Konkretno, Drinski korpus je dobio zadatak da treba "što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava".[16785] U Direktivi br. 7, Drinskom korpusu je nadalje naređeno da treba "planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi".[16786] Da bi se ti ciljevi ostvarili, naređeno je da se preko, između ostalih, "nadležnih državnih i vojnih organa, zaduženih za rad sa UNPROFOR-om i humanitarnim organizacijama" učini sljedeće:

> [P]lanskim i nenametljivim restriktivnim odobravanjem zahteva, smanjiti i ograničiti logističku podršku snaga UNPROFOR-a u enklavama i dotur materijalnih sredstava muslimanskom življu, i učiniti ih ovisnim od naše dobre volje, a istovremeno izbeći osudu međunarodne zajednice i svetskog javnog mnenja.[16787]

Osim toga, u Direktivi br. 7 navodi se da će, u slučaju odlaska snaga UNPROFOR-a iz Srebrenice i Žepe, Komanda Drinskog korpusa isplanirati operaciju pod nazivom "Jadar", sa zadatkom „razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja".[16788]

4981. Direktiva br. 7 je poslana različitim korpusima VRS-a 18. marta 1995., ili približno tog datuma.[16789] Dva dana kasnije, Živanović je izdao strogo povjerljivu "Zapovest za odbranu i aktivna borbena dejstva op.br. 7".[16790] Živanovićeva zapovijest u stvari prenosi sadržaj Direktive br. 7 komandantima brigada Drinskog korpusa, tako što se u njoj ponavljaju zadaci opisani u Direktivi br. 7, odnosno da je Drinski korpus zadužen za sljedeće: "[Š]to pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi."[16791]

4982. Vijeće konstatuje da su i Živanović i Krstić tvrdili da ovaj tekst nikada nije "sproveden u delo".[16792] Slično tome, Trivić je minimizirao operativni značaj direktive, sugerišući da je ona bila

---

16785 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 10.

16786 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 10.

16787 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 14.

16788 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 11.

16789 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 1; Manojlo Milovanović, T. 25497–25498 (29. februar 2012.); P6450 (Depeša Glavnog štaba VRS-a Drinskom korpusu, 17. mart 1995.; Depeša Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 18. mart 1995.).

16790 P3040 (Naređenje Drinskog korpusa, 20. mart 1995.), str. 1.

16791 P3040 (Naređenje Drinskog korpusa, 20. mart 1995.), str. 5–6; Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21811, 21818–21819, 21822. V. takođe Momir Nikolić, T. 24759–24760 (15. februar 2012.); Manojlo Milovanović, T. 25607 (1. mart 2012.).

16792 D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 26; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6399–6400.

samo "usmeravajući dokumenat" za potčinjene jedinice.[16793] Pošto je razmotrilo svjedočenja ovih svjedoka u vezi s provođenjem Direktive br. 7 od strane Drinskog korpusa, Vijeće primjećuje da ta svjedočenja karakterišu protivrječnosti i nedostatak iskrenosti.[16794] Vijeće je takođe imalo u vidu položaje na kojima su se oni u to vrijeme nalazili i primjećuje da bi oni imali razloga da minimiziraju bilo kakvo provođenje zapovijesti usmjerene protiv civila.[16795] Shodno tome, Vijeće smatra da njihovo svjedočenje u tom pogledu nije pouzdano. Najzad, Vijeće napominje da tim svjedočenjima protivrječe drugi dokazi koji pokazuju da je Direktiva br. 7 realizovana na terenu, o čemu se govori dalje u tekstu.[16796]

4983. Dana 31. marta 1995., dan pošto se Glavni štab sastao da bi razmatrao "operacij[u] po Direktivi br. 7",[16797] Mladić je izdao "Direktivu za dalja dejstva op.br. 7-1" (dalje u tekstu: Direktiva br. 7/1), koja je prenijeta komandama Krajiškog korpusa, Istočnobosanskog korpusa i Drinskog korpusa, kao i vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani.[16798]

4984. Direktiva br. 7/1 predstavljala je "dalju razradu" Direktive br. 7.[16799] Uz konstataciju da su u drugoj polovini marta snage ABiH "pristupile grubom narušavanju" SOPN-a, u Direktivi br. 7/1 je stajalo da svi kojima je ova direktiva upućena treba, "na osnovu Direktive br. 7", da odmah pristupe planiranju i izvođenju priprema za realizaciju strategijske operacije „Sadejstvo-95", s osnovnim ciljem da "uspešnim dejstvima snage VRS, na izabranim pravcima, nanesu neprijatelju što veće gubitke, povrate ugled VRS u narodu i svetu i prisile neprijatelja na pregovarački proces i prekid rata na dostignutim linijama".[16800] U Direktivi br. 7/1 nadalje se navodilo da će snage VRS-a, "u

16793 Mirko Trivić, T. 40537–40538 (26. juni 2013.), T. 40546 (27. juni 2013.).

16794 Kao što će dalje u tekstu biti detaljnije opisano, Krstić je svjedočio tokom svoje odbrane na svom suđenju, i tom prilikom je bio evazivan i neiskren u vezi s ulogom koju je imao kao zamjenik komandanta − a kasnije i komandant − Drinskog korpusa tokom napada na Srebrenicu i događaja koji su mu prethodili. V. fusnota 16891. Vijeće takođe podsjeća na protivrječnosti između Živanovićeve pismene izjave i njegovog svjedočenja na sudu o tim istim pitanjima, i primjećuje da je Živanović u unakrsnom ispitivanju postao svadljiv. V. npr. Milenko Živanović, T. 42641–42642, 42647–42648 (31. oktobar 2013.). Slično tome, Trivić je prvo iznio sugestiju da je Direktiva br. 7 bila samo pisani dokument i da njemu "nikada niko od [njegovih] pretpostavljenih nije saopštio riječima da se ovako postupa", ali je, kada mu je predočen dokument P3040 (Naređenje Drinskog korpusa, 20. mart 1995.), priznao da je njegova jedinica dobila to naređenje, mada je tvrdio da se ne sjeća da je u tom naređenju vidio taj tekst. Mirko Trivić, T. 40539 (26. juni 2013.), T. 40542–40544 (27. juni 2013.). V. takođe Mirko Trivić, T. 40546–40547 (27. juni 2013.) (gdje svjedok govori o tome da li se kasniji plan napada zasnivao na Direktivama 7 i 7/1).

16795 V. npr. Radovan Radinović, T. 41527–41528 (18. juli 2013.) (gdje je svjedok prihvatio da je ta formulacija predstavljala protivzakonitu zapovijest). Vijeće takođe podsjeća da je u vrijeme kada je Direktiva br. 7 izdata, Trivić bio komandant 2. romanijske brigade. D3747 (Izjava svjedoka Mirka Trivića od 22. juna 2013.), str. 3; Mirko Trivić, T. 40530 (26. juni 2013.).

16796 V. par. 5004–5035.

16797 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), *e-court* str. 71.

16798 P2246 (Direktiva br. 7/1, 31. mart 1995.), str. 1. Direktiva br. 7/1 nosila je oznaku "Narodna odbrana, državna tajna". P2246 (Direktiva br. 7/1, 31. mart 1995.), str. 1.

16799 D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 26.

16800 P2246 (Direktiva br. 7/1, 31. mart 1995.), str. 2. Konkretno, VRS je dobio zadatak da zaustavi prodore ABiH sjeverno od Zvornika. P2246 (Direktiva br. 7/1, 31. mart 1995.), str. 2.

skladu sa Direktivom br. 7", izvesti aktivna borbena dejstva oko enklava Srebrenica, Žepa i džepa oko Goražde.[16801] U Direktivi br. 7/1 nisu se opominjale riječi iz Direktive br. 7 da treba "stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana" dviju enklava.[16802]

ii. *Ograničavanje humanitarnih konvoja i humanitarna situacija u Srebrenici*

4985. Bosanski Srbi su uveli stroga ograničenja za sve konvoje, a pogotovu za konvoje s popunom za UNPROFOR koji su prevozili opremu i naoružanje, što je značilo da je VRS morao da bude unaprijed obaviješten o kretanju konvoja.[16803] Oni su to pravilo pravdali navodeći da je u nekoliko prilika u konvojima s humanitarnom pomoći bilo pronađeno oružje i tvrdeći da UNPROFOR i UNHCR učestvuju u organizovanju dostave oružja bosanskim Muslimanima.[16804]

16801 P2246 (Direktiva br. 7/1, 31. mart 1995.), str. 4.

16802 P2246 (Direktiva br. 7/1, 31. mart 1995.). Radovan Radinović je izjavio da su riječi "u skladu sa" značile da formulacije iz Direktive br. 7 nisu morale da budu ponovljene da bi bile provedene u djelo. Radovan Radinović, T. 41535 (19. juli 2013.).

16803 Momir Nikolić, T. 24593 (13. februar 2012.); P4186 (Načela slobode kretanja za pripadnike UNPROFOR-a, 31. januar 1995.), str. 1; Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29258, 29304, 29312. UNPROFOR je pratio konvoje od granice enklave do skladišta u Srebrenici, gdje su UNHCR i opštinski službenici organizovali podjelu robe. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 28; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 5, 7; P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 5. Za konvoje koji su snabdijevali UNHCR i MSF važila su ista pravila i ograničenja kao i za Nizozemski bataljon. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 27: P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 117. V. takođe Momir Nikolić, T. 24602–24603 (13. februar 2012.). Na osnovu sporazuma s UNPROFOR-om, UNPROFOR je trebao podnijeti zahtjev Glavnom štabu 24 sata unaprijed, navodeći šta se isporučuje, kome, od koliko se vozila konvoj sastoji, kao i ime lica koje je odgovorno za konvoj; potom bi Glavni štab – obično Mladić, Milovanović, ili, izuzetno, Tolimir – odobrio maršrutu konvoja i obezbijedio njegov slobodni prolaz preko teritorije RS-a tako što bi obavijestio korpus preko čije je teritorije konvoj trebao proći da je njegov prolazak odobren. Manojlo Milovanović, T. 25793 (5. mart 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12022; Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29229, 29260–29262, 29270, 29274; Momir Nikolić, T. 24595–24597 (13. februar 2012.). V. npr. P4190 (Izvještaj GŠ-a VRS-a, 2. april 1995.), str. 1. Taj korpus bi zatim izvijestio Glavni štab da je konvoj prošao i da li je bilo nekih problema. Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29285–29286, 29307, 29365–29366. V. npr. D3270 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 4. maj 1995.), par. 3 (gdje se nabrajaju konvoji koji su prošli preko teritorije Drinskog korpusa do 4. maja 1995.); D3285 (Drinski korpus, Pregled humanitarne pomoći dostavljene muslimanskim područjima, 2. maj 1994.).

16804 Manojlo Milovanović, T. 25695–25696 (1. mart 2012.); D2168 (Obavještajni izvještaj Drinskog korpusa, 13. decembar 1993.); Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29270, 29284. V. takođe D143 (Izvještaj VRS-a o kretanju konvoja UN-a, bez datuma) (gdje se izvještava da su UNPROFOR i humanitarne organizacije zloupotrijebili svoj mandat). Vijeće konstatuje da je Franken, u odgovoru na sugestiju optuženog da su pojedini pripadnici Nizozemskog bataljona koristili konvoje da u enklavu prokrijumčare gorivo i municiju, priznao da je čuo da se to događalo, ali je tvrdio da se to u njegovom bataljonu nije dešavalo, što se vidjelo po nestašici goriva koju je Nizozemski bataljon trpio za vrijeme Frankenovog službovanja. D157 (Naređenje 1. birčanske pješadijske brigade, 12. maj 1995.); Robert Franken, T. 23089–23093 (16. januar 2012.). V. takođe par. 4986, 4989. Iako su Vijeću predočeni dokazi koji pokazuju da je bilo izolovanih slučajeva otuđivanja ili krijumčarenja, Vijeće konstatuje da su svjedoci iz UNPROFOR-a koji su svjedočili na suđenju negirali da su na bilo koji način snabdijevali ABiH, a Vijeće smatra da nema dovoljnih dokaza da bi se utvrdilo da je takva praksa postojala. V. npr. Rupert Smith, T. 11347 (8. februar 2011.); Robert Franken, T. 23089–23093 (16. januar 2012.); D2745 (Izjava svjedoka Verea Hayesa od 14. januara 2013.), par. 5–8; Vere Hayes, T. 31987–31988 (16. januar 2013.) (gdje je svjedok rekao da su slučajevi navodnog krijumčarenja "pothranjivali paranoju [VRS-a]" da UNPROFOR krijumčari oružje za ABiH); D190 (Izvještaj UNHCR-a u vezi s pronalaskom municije u konvoju UNHCR-a za Butmir, 4. april 1993.) (pod

Dozvola za prevoz robe i ljudi u enklave i iz njih morala se dobiti od najviših vojnih ili civilnih vlasti bosanskih Srba, a to je odobrenje zatim trebalo prenijeti potčinjenim jedinicama koje su u stvari dopuštale konvojima da prođu.[16805] U skladu s naređenjem Glavnog štaba, svaki konvoj i svaki pojedini predstavnik neke međunarodne organizacije koji su ulazili u Srebrenicu, ili izlazili iz nje, pregledani su na Žutom mostu, posljednjem kontrolnom punktu VRS-a prije srebreničke enklave.[16806]

4986. Nizozemski bataljon je zavisio od konvoja koji su ga snabdijevali gorivom, municijom, rezervnim dijelovima za vozila i radio uređajima.[16807] U jesen 1994., VRS je uveo blokadu snabdijevanja gorivom, zbog čega su rezerve u Srebrenici smanjene.[16808] Zalihe goriva još su se više smanjile do trenutka kada je došao zadnji konvoj s gorivom za Nizozemski bataljon u februaru 1995.[16809] Nakon toga, Nizozemski bataljon je bio prisiljen da patrolira pješke.[16810] Nestašica goriva također je primorala Nizozemski bataljon da prekine pružanje pomoći putem svojih pokretnih sanitetskih jedinica i dovela je u pitanje njihovu sposobnost da u funkciji drže posmatračke

---

pečatom); D2747 (Protestno pismo Glavnog štaba VRS-a, 1993.) (protest primljen od Milovanovića ubrzo poslije 8. aprila 1993.). Štaviše, pravila u vezi s kretanjem konvoja primjenjivana su nasumično, a snabdijevanje enklava je na kraju u potpunosti blokirano. David Harland, T. 2203 (10. maj 2010.), T. 2358–2359 (11. maj 2010.).

16805 Milenko Živanović, T. 42609–42611 (djelimično zatvorena sjednica), 42613 (30. oktobar 2013.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6404–6405; Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29287–29289, 29292–29293. V. npr. D3274 (Zahtjev UNPROFOR-a Glavnom štabu VRS-a, 7. februar 1995.); D3275 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a upućeno UNPROFOR-u, 7. februar 1995.); Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29290; D3276 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a upućeno UNPROFOR-u, 13. februar 1995.).

16806 Momir Nikolić, T. 24767–24768, 24804 (15. februar 2012.). V. također D2140 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. februar 1993.); P4387 (Naređenje Drinskog korpusa, 24. juli 1994.), str. 2.

16807 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 22. VRS je kategorički odbijao zahtjeve koji su se odnosili na municiju, rezervne dijelove za vozila i radio uređaje. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 24. V. npr. P4189 (Spisak konvoja koje Glavni štab VRS-a nije odobrio, poslat UNPROFOR-u, 31. mart 1995.).

16808 P868 (Izvještaj UNPROFOR-a o srpskoj blokadi snabdijevanja gorivom, 19. oktobar 1994.). V. također D4557 (Presretnuti razgovor Manojla Milovanovića, Svetlane i Francisa Briquemonta, 24. oktobar 1994.); P2454 (Izvještaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), *e-court* str. 2. Međutim, početkom januara 1995., VRS je odobrio da se 35 tona goriva isporuči u Srebrenicu. D3269 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i "Svetlane", 3. januar 1995.).

16809 Robert Franken, T. 23066–23067 (16. januar 2012.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 26. V. također P4188 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 10. mart 1995.).

16810 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 29; P4195 (Pismo generala Nicolaia iz UNPROFOR-a generalu Deliću, 26. juni 1995.); P4196 (Pismo generala Nicolaia iz UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.); Robert Franken, T. 23075–23076 (16. januar 2012.) (gdje svjedok podsjeća da dokumenti P4195 i P4196 tačno opisuju tadašnju situaciju); P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 5; činjenica o kojoj je presuđeno 1432. V. također Momir Nikolić, T. 24598–24600 (13. februar 2012.). Nedovoljne zalihe goriva su, osim toga, dovele u pitanje mogućnost Nizozemskog bataljona da kuha za sebe hranu, obezbijedi rad svoje zdravstvene stanice i prečišćava vodu za piće. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 29; Robert Franken, T. 23067–23068 (16. januar 2012.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1893; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 6.

položaje.[16811] Još jedna posljedica ograničavanja konvoja za popunu zaliha bila je ta da se zaliha municije Nizozemskog bataljona smanjila toliko da je bila nedovoljna.[16812]

4987. Nakon što je na početku dobijana "neka zadovoljavajuća" količina hrane iz prvih konvoja,[16813] početkom 1994. godine te su se količine smanjile i svaki komad obradivog zemljišta u Srebrenici bio je zasijan sjemenom, jer su stanovnici pokušavali da gaje povrće ne bi li dopunili ono što su dobijali iz rijetkih konvoja s humanitarnom pomoći.[16814] U to vrijeme, prosječna uspješnost isporuke pala je ispod 50% kad je riječ o humanitarnim konvojima u cijelom RS-u, jer je VRS zabranio pristup većem broju područja.[16815] Početkom 1995., ograničavanje dozvola za prolazak humanitarnih konvoja je pojačano, a vozači su na putu ka Srebrenici često nailazili na opstrukcije.[16816] Zalihe hrane su se smanjivale, a konvoji su dolazili rijetko i svaki put donosili sve manje hrane.[16817] U to vrijeme u enklavi je živjelo približno 40.000 ljudi.[16818]

16811 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 27, 29; Robert Franken, T. 23067 (16. januar 2012.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1893; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 6. V. takođe D4842 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 28. mart 1995.); P2244 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 4. mart 1995.) (u kojem se kaže da je medicinskim konvojima od novembra 1994. zabranjen ulazak u enklave); P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.).

16812 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 30; Robert Franken, T. 23110–23111 (16. januar 2012.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 30; Albert Rave, T. 22199–22200, 22202–22203 (30. novembar 2011.). Osim toga, Nizozemski bataljon nije dobio zalihe koje bi mu omogućile da provjeri operativnost svojih protivtenkovskih sistema, zbog čega su oni postali neupotrebljivi. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 30. V. takođe Robert Franken, T. 23110–23111 (16. januar 2012.).

16813 Mirsada Malagić, T. 23468–23469 (24. januar 2012.). V. npr. D2109 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 25. septembar 1993.), str. 1–2; D2110 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 2. oktobar 1993.), str. 1–2; D2111 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 8. oktobar 1993.); D2112 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 15. oktobar 1993.).

16814 Mirsada Malagić, T. 23469 (24. januar 2012.).

16815 P1687 (Izvještaj o sastanku UNHCR-a i Radovana Karadžića u Ženevi, 19. januar 1994.), par. 2 (pod pečatom).

16816 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 26; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 6. V. takođe D1123 (UNPROFOR, Izvještaj o provođenju SOPN-a tokom marta 1995.), *e-court* str. 4. Neke stvari su takođe nestajale na putu, kada su vozači morali da izađu iz vozila na kontrolnim punktovima VRS-a. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 24–25. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 17. U nekoliko navrata, vojnici VRS-a viđeni su kako nose dijelove opreme Nizozemskog bataljona. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1906. V. takođe Slavko Kralj, T. 36547–36548 (4. april 2013.), str. 1–2; D3306 (Naređenje 1. birčanske pješadijske brigade, 19. mart 1995.).

16817 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 5; činjenica o kojoj je presuđeno 1429. Osim toga, kada bi kamioni stigli i kad bi cerada kojom su zalihe bile pokrivene bila skinuta, na vrećama s brašnom i solju vidjeli su se otisci čizama, što je ukazivalo na to da je neko po njima gazio; stanovnici su zaključili da je dio pomoći prethodno istovaren na nekom drugom mjestu, jer su pretpostavljali da kamioni ne bi krenuli sa svog polazišta poluprazni. Mirsada Malagić, T. 23469–23470 (24. januar 2012.).

16818 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 33; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1891; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 15; Momir Nikolić, T. 24763–24764 (15. februar 2012.); Mirsada Malagić, T. 23470 (24. januar 2012.). Ali v. D2065 (Dopis opštine Srebrenica Zavodu za statistiku Bosne i Hercegovine, 11. januar 1994.); Momir Nikolić, T. 24764–24765, 24768 (15. februar 2012.); Jean-René Ruez, T. 23986–23989 (1. februar 2012.).

4988. U martu 1995., Nizozemski bataljon više nije imao svježe hrane i preživljavao je trošeći borbena sljedovanja kojih je još uvijek bilo na lageru u bazi UN-a.[16819] U enklavi je i dalje vladala nestašica hrane, što je dovelo do pojave crne berze na kojoj se prodavala krijumčarena roba.[16820] Stanovništvo u enklavi preživljavalo je zahvaljujući hrani koju je samo bilo u mogućnosti uzgajati, uz dodatak onoga što su mogli dobiti od UNHCR-a, koji je obezbjeđivao najveći dio hrane za enklavu.[16821] Neki od stanovnika enklave išli su za kamionom koji je iz Nizozemskog bataljona vozio smeće na deponiju i pokušavali su iz smeća izvući hranu i odjeću.[16822] Procjenjivalo se da će bez novih zaliha skoro polovina srebreničkog stanovništva ostati bez hrane sredinom juna.[16823] Zbog sve većeg smanjivanja resursa koje je civilno stanovništvo imalo na raspolaganju, kao i zbog izuzetno smanjenih zaliha UNPROFOR-a, pravljeni su planovi da se snabdijevanje enklava izvrši silom.[16824]

4989. Nakon što su u martu 1995. izdate Direktive br. 7 i 7/1, humanitarna situacija se dodatno pogoršala.[16825] Zaliha goriva bila je ograničena, a struje stanovništvo praktički nije ni imalo.[16826]

16819 Robert Franken, T. 23066 (16. januar 2012.); P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.), par. 15.

16820 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1891; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 18; Robert Franken, T. 23099 (16. januar 2012.); P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 5; P4142 (Izvještaj UNMO-a, 8. juli 1995.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 34–36. V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 16.

16821 Momir Nikolić, T. 24601 (13. mart 2012.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 35. Tokom te zime, muškarci su odlazili prema Žepi u potrazi za hranom. Mirsada Malagić, T. 23470 (24. januar 2012.). V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 35–36.

16822 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 18; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 8; P3950 (Fotografija ljudi oko kamiona za odvoz smeća).

16823 Činjenica o kojoj je presuđeno 1431.

16824 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 146; činjenica o kojoj je presuđeno 1430. V. takođe P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.), *e-court* str. 4; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 21; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 6.

16825 V. odjeljak IV.C.1.b.i: Izdavanje Direktiva 7 i 7/1. Otprilike u to vrijeme, Momir Nikolić je dobio naređenje od Glavnog štaba da se pojačaju mjere kontrole koje su se provodile na Žutom mostu, i tokom aprila, maja i juna 1995., Bratunačka brigada je konvoje koji su ulazili u enklavu podvrgavala rigoroznoj kontroli na Žutom mostu. Momir Nikolić, T. 24598 (13. februar 2012.), T. 24804 (15. februar 2012.). Počev od 2. aprila 1995., nijedan humanitarni konvoj nije mogao ući u srebreničku enklavu bez Nikolićeve dozvole. P4190 (Izvještaj GŠ-a VRS-a, 2. april 1995.), str. 1; Momir Nikolić, T. 24595–24596 (13. februar 2012.). Nikolić je situaciju u enklavi opisao kao "poprilično tešku" i "bezizlaznu", dodajući da su porodice živjele "jedan užasan život". Momir Nikolić, T. 24601–24602 (13. mart 2012.). Ali v. P831 (Specijalni predstavnik generalnog sekretara, Sedmični izvještaj o situaciji, 26. april 1995.), str. 8; David Harland, T. 2205 (10. maj 2010.) (gdje je svjedok izjavio da nije ranije vidio dokument P831, uz napomenu da autor tog dokumenta, Akashi, nije u to vrijeme bio u BiH, dok Harland jeste, i uz sugestiju da je ta izjava možda bila i tačna, ali da je važila samo za tu konkretnu sedmicu); Slavko Kralj, T. 36566 (4. april 2013.). Kralj je iznio da su problemi u vezi s odobravanjem prolaska konvoja nastajali zato što ih UNPROFOR nije na vrijeme najavljivao, što je dovodilo do gužve i konfuzije na kontrolnim punktovima. Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29285. V. takođe D143 (Izvještaj VRS-a o kretanju konvoja UN-a, bez datuma) (gdje se izvještava o tome da UNPROFOR i humanitarne organizacije zloupotrebljavaju svoj mandat).

16826 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1892–1893; D4476 (Pismo Pasija Karonena g. Stoltenbergu, 20. juli 1993.), par. 3. Stanovnicima je bila dostupna samo električna energija koja se dobivala preusmjeravanjem vode iz glavnog toka rijeke. P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8.

Snabdijevanje vodom je generalno bilo loše, bilo da je riječ o stanovništvu enklave ili o pripadnicima Nizozemskog bataljona.[16827] U pogledu higijene, situacija je bila izuzetno loša, jer je zbrinjavanje otpada bilo otežano, a medicinska pomoć nedovoljna.[16828]

4990. Sredinom aprila 1995. prestale su i smjene pripadnika Nizozemskog bataljona, jer je VRS odbio da dozvoli vojnicima da ponovo uđu u enklavu pošto bi otišli na odsustvo, zbog čega je ljudstvo Nizozemskog bataljona na kraju smanjeno za 50%.[16829] Uslijed toga, borbena gotovost Nizozemskog bataljona i njegova sposobnost da izvršava zadatke svedene su na minimum.[16830]

4991. Uslovi su se značajno pogoršali između maja mjeseca i početka jula 1995.[16831] Početkom juna, jedina preostala hrana u enklavama bila je ona koju su njihovi stanovnici mogli sami uzgajati,[16832] a isporuka humanitarne pomoći za enklave pala je u Srebrenici na 29,7% ciljanog nivoa.[16833] Vijeće ukazuje na tvrdnju optuženog da nije bilo primjetne razlike između količine

---

januara 2012.), par. 41. V. takođe Joseph Kingori, T. 22880 (12. januar 2012.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 42.

16827 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1891; P4142 (Izvještaj UNMO-a, 8. juli 1995.), str. 2; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 40; P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), *e-court* str. 205–206, 209; D4476 (Pismo Pasija Karonena g. Stoltenbergu, 20. juli 1993.), par. 3.

16828 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1892–1893*;* Momir Nikolić, T. 24601–24602 (13. mart 2012.). Ali v. D2125 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 2. mart 1995.), str. 1; D2126 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 27. mart 1995.), str. 1; D2127 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1995.), str. 2; D4845 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 18. april 1995.); Ljubomir Obradović T. 25277, 25279 (24. februar 2012.). VRS je dopuštao povremene evakuacije iz zdravstvenih razloga. Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29287–29288; D3272 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 21. mart 1995.); D3273 (Obavještenja Glavnog štaba VRS-a upućena UNPROFOR-u, 26. i 27. mart 1995.), str. 1–7.

16829 Robert Franken, T. 23071, 23077 (16. januar 2012.); P4191 (Pisma generala Janviera generalu Mladiću i generalu Deliću, 19. maj 1995.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 31; činjenica o kojoj je presuđeno 1434. U junu 1995., pripadnicima Nizozemskog bataljona nije bilo dopušteno da idu na odsustvo. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 21–22; P4198 (Borbeni izvještaj 28. pješadijske divizije, 6. juli 1995.), par. 3; P4197 (Izvještaj GŠ-a VRS-a, 1. juli 1995.), par. 5–6; Robert Franken, T. 23077–23078 (16. januar 2012.).

16830 Momir Nikolić, T. 24600 (13. mart 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1433. Ali v. Slavko Kralj, T. 36569, 36571–36572, 36579–36580 (4. april 2013.).

16831 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1894; P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 5. Boering je u kontaktu s Nikolićem postavio pitanje ograničavanja pristupa konvojima s humanitarnom pomoći i dao mu pismo koje je Nikolić trebao proslijediti komandi Drinskog korpusa; međutim, postavljanje tog pitanja nije izmijenilo situaciju. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1898–1899.

16832 Robert Franken, T. 23072, 23094–23095 (16. januar 2012.) (gdje je svjedok rekao da su zalihe hrane bile "apsolutno nedovoljne za civilno stanovništvo"); P4192 (UN, Sedmični izvještaj o situaciji, 29. maj-4. juni 1995.), par. 17. Ali v. Milenko Živanović, T. 42676 (31. oktobar 2013.) (gdje je svjedok osporio da je dolazak konvoja bio ograničen i tvrdio da u Srebrenici nema obradivog zemljišta).

16833 P2443 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 6. V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 16; P5211 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 20. juni 1995.), par. 3. U Žepi je isporuka humanitarne pomoći pala na 7,3% ciljanog nivoa, a u Goražde humanitarna pomoć uopšte nije isporučena. P2443 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 6.

humanitarne pomoći koja je isporučivana prije i poslije izdavanja Direktive br. 7.[16834] Vijeće podsjeća da se Ljubomir Obradović, član Glavnog štaba VRS-a,[16835] složio s ovim argumentom kada mu je predočen niz obavještenja Glavnog štaba u vezi s konvojima koja datiraju iz perioda prije i poslije izdavanja Direktive br. 7.[16836] Međutim, Momir Nikolić je izjavio da je često dobijao zahtjeve da se količina robe u konvojima UNHCR-a "prepolov[i]".[16837] Pošto je razmotrilo gore navedene dokumente i analiziralo svjedočenja Obradovića i Momira Nikolića u vezi s ovim pitanjem, te ih usporedilo sa svjedočenjima brojnih svjedoka koji su govorili da je u enklavi u to vrijeme vladala vidna oskudica, Vijeće primjećuje da čak i ako su takvi konvoji bili naizgled odobreni na papiru, to nije značilo da su oni na kraju zaista i stigli na svoja odredišta.[16838] Vijeće podsjeća na formulacije iz Direktive br. 7 kojima se politički i državni organi bosanskih Srba i snage bosanskih Srba konkretno pozivaju da "*nenametljiv[o]* […] smanj[e] i ogranič[e] […] dotur materijalnih sredstava muslimanskom životu";[16839] Vijeće zaključuje da je ova direktiva zaista i provedena u djelo.

16834 Završni podnesak odbrane, par. 1326–1327.

16835 Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929. Obradović je u Glavnom štabu obavljao dužnost načelnika za operativne poslove i bio zamjenik Radivoja Miletića u Upravi za operativno-nastavne poslove. Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 11929, 11951–11952.

16836 V. Ljubomir Obradović, T. 25257–25261, 25278 (24. februar 2012.); D2113 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 19. januar 1995.), str. 1; D2114 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 16. februar 1995.), str. 1; D2115 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 18. mart 1995.), str. 1; D2116 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 13. april 1995.), str. 1; D2068 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 30. april 1995.), str. 1; D2077 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 28. maj 1995.); P4452 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 2. juni 1995.), str. 1; D2117 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juni 1995.), str. 1; D2118 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 19. juni 1995.), str. 1; D2119 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 30. juni 1995.), str. 1; D2120 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 7. juli 1995.), str. 1. V. takođe D2067 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s odobrenjem za kretanje konvoja, 29. april 1995.); D2068 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 30. april 1995.); D2069 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 12. maj 1995.); D2070 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 29. april 1995.); D2071 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 16. maj 1995.); D2072 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 17. maj 1995.); D2073 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 19. maj 1995.); D2075 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 26. maj 1995.); D2076 (Obavještenje Glavnog štaba VRS-a, 26. maj 1995.); Momir Nikolić, T. 24777–24782, 24785 (15. februar 2012.); D3287 (Drinski korpus, Pregled humanitarne pomoći dostavljene muslimanskim enklavama, 3. maj 1995.) (gdje su zabilježene količine različite robe isporučene u martu i aprilu 1995.). Vijeće takođe konstatuje da je Živanović, čije su jedinice u to vrijeme kontrolisale pristup tom području, tvrdio da ni on ni jedinice Drinskog korpusa nisu vršili opstrukcije konvoja s humanitarnom pomoći koji su išli u Srebrenicu. D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 26; Milenko Živanović, T. 42613–42614, 42616 (30. oktobar 2013.), T. 42687–42688 (31. oktobar 2013.); P6481 (Izvještaj Drinskog korpusa, 1. februar 1993.). V. takođe D3947 (Pregled humanitarne pomoći isporučene Srebrenici u 1994. godini); D3957 (Izvještaj Drinskog korpusa, 3. maj 1995.). Vijeće primjećuje da Živanovićevo svjedočenje u vezi s konvojima s humanitarnom pomoći nije pouzdano iz gore navedenih razloga, koji uključuju nedostatak iskrenosti, kao i Živanovićevu motivisanost da minimizira bilo kakve problematične postupke jedinica koje su mu bile potčinjene. V. par. 4982.

16837 Momir Nikolić, T. 24598, 24600–24601 (13. februar 2012.).

16838 V. npr. P4142 (Izvještaj UNMO-a, 8. juli 1995.), par. 3 (gdje se navodi da je, iako je odobren odlazak tri konvoja UNHCR-a u enklave, samo jedan zaista i stigao tamo, a da bi čak i ti planirani konvoji zadovoljili samo oko 65% potreba stanovništva); P5174 (Izvještaj Komesarijata RS-a za izbjeglice i humanitarnu pomoć Radovanu Karadžiću, 29. juni 1995.).

16839 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 14 (naglasak dodat).

4992. Kasnije tog mjeseca, zalihe borbenih sljedovanja takođe su se smanjile a pripadnici Nizozemskog bataljona jeli su samo rižu i puter od kikirikija, sve dok otprilike deset dana kasnije nije stigao konvoj za popunu zaliha i donio hranu.[16840] Do kraja mjeseca, neki od stanovnika umrli su od gladi.[16841] U to vrijeme, situacija u Srebrenici bila je relativno mirna s vojne tačke gledišta, mada je u izvještajima rečeno da je u gradu "vladao osjećaj da je grad neka vrsta zatvora na otvorenom".[16842]

iii. *Vojna dejstva, proljeće 1995.*

4993. U međuvremenu, iako su se linije sukoba između VRS-a i ABiH relativno stabilizovale zahvaljujući zaključenju SOPN-a,[16843] od sredine 1993. pa sve do pada enklave 1995., duž granica enklave je "stalno" dolazilo do sukoba slabijeg intenziteta.[16844] Muslimanske snage u Srebrenici stalno su izvodile izviđačke i diverzantske aktivnosti protiv položaja VRS-a raspoređenih oko srebreničke i žepske enklave.[16845] U oktobru 1994., muslimanske snage u Srebrenici izvele su diverzantske napade na teritoriji pod kontrolom VRS-a duž pravaca Srebrenica–Konjević Polje, Cerska i Modriča.[16846] U kasnu jesen 1994., muslimanske snage u Srebrenici počele su da planiraju i izvode akcije koje su imale za cilj njihovo povezivanje sa snagama ABiH u Tuzli.[16847] Uprkos sporazumu o demilitarizaciji, muslimanske snage u Srebrenici su i dalje dobijale oružje i otvarale

16840 Robert Franken, T. 23074, 23094–23095 (16. januar 2012.); P4194 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. juni 1995.), par. 3.

16841 P4198 (Borbeni izvještaj 28. pješadijske divizije, 6. juli 1995.), par. 4.

16842 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 14. U Srebrenici je u svakoj prostoriji bila smještena cijela jedna porodica, a ostali ljudi su popunili smještajni kapacitet svake raspoložive kuće, garaže, šupe i improvizovanog smještaja. Mirsada Malagić, T. 23470 (24. januar 2012.).

16843 V. par. 410–416.

16844 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.27.

16845 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5990; D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 43. V. npr. D2937 (Naređenje Štaba Vrhovne komande ABiH, 4. oktobar 1994.); D140 (Dopis Štaba Vrhovne komande ABiH 8. operativnoj grupi ABiH, 9. novembar 1994.); D141 (Telegram 1. žepske lake brigade Štabu Vrhovne komande ABiH, 13. decembar 1994.); Pieter Boering, T. 22098–22099 (29. novembar 2011.); D2016 (Direktiva Generalštaba ABiH, 5 januar 1995.), *e-court* str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1423.

16846 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5995, 6000–6001. Tokom prethodnog ljeta, mnogi pripadnici muslimanskih snaga u Srebrenici otišli su iz enklave u Tuzlu, idući pješice i noseći svoje oružje; kada bi naišli na VRS, došlo bi do borbe, te bi obje strane imale veliki broj žrtava. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5987–5989, 5991–5993. Pokušaji prebjega da dođu do Tuzle i Kladnja nastavili su se sve do ljeta 1995. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6051–6052.

16847 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6002–6003, 6005–6007, 6011, 6013–6014, 6017–6020, 7557–7558.

vatru na linije VRS-a.[16848] Osim toga, helikopteri ABiH su letjeli, kršeći sporazum o zoni zabrane letova.[16849]

4994. Tokom prvih nekoliko mjeseci 1995., razmjena vatre između VRS-a i ABiH bila je redovna pojava.[16850] U martu i aprilu 1995., došlo je do koncentracije snaga bosanskih Srba u blizini posmatračkog položaja Romeo i posmatračkog položaja Quebec, gdje je primijećeno kako stižu vojnici s novim puškama i u kompletnim uniformama.[16851] U ovom periodu došlo je do nekoliko okršaja između pripadnika VRS-a i muslimanskih snaga u Srebrenici.[16852]

4995. U aprilu i maju 1995., otvaranje vatre iz neposredne blizine na patrole i posmatračke položaje Nizozemskog bataljona se intenziviralo, a vatra je uglavnom dolazila s položaja VRS-a.[16853] Zbog toga su Franken i Bećirović sklopili sporazum o "koordiniranoj odbrani", po kojem bi, u slučaju napada VRS-a na enklavu, Nizozemski bataljon branio svoje posmatračke položaje, dok bi muslimanske snage u Srebrenici branile prostor između posmatračkih položaja.[16854]

4996. U maju 1995., VRS je dobio informacije da se muslimanske snage u Srebrenici nalaze u posljednjoj fazi priprema za napad na Drinski korpus.[16855] Krajem maja 1995., pojačale su se tenzije između muslimanskih snaga u Srebrenici i VRS-a u enklavi i oko nje.[16856]

16848 Činjenica o kojoj je presuđeno 1427. V. takođe P5086 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 19. mart 1995.), str. 2; D156 (Borbeni izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 16. februar 1995.); D2178 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 2. mart 1995.).

16849 Činjenica o kojoj je presuđeno 1427. V. takođe D142 (Telegram 1. žepske lake brigade Štabu Vrhovne komande ABiH, 31. decembar 1994.); D156 (Borbeni izvještaj 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 16. februar 1995.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6031, 6033, 6071–6074. Ovi helikopteri su uglavnom letjeli noću, kada su uslovi smanjene vidljivosti ograničavali mogućnost da VRS upotrijebi protivavionsko oružje. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6037.

16850 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 9. V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6077–6078, 6081–6082, 6116. Ali v. D4446 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 27. februar 1995.).

16851 Činjenice o kojima je presuđeno 1435, 1436.

16852 Činjenica o kojoj je presuđeno 1438.

16853 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 32–33.

16854 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 36. Na osnovu sporazuma, u slučaju da dođe do napada na enklavu, muslimanskim snagama u Srebrenici bi takođe bilo dato na raspolaganje oružje iz sabirnog punkta čete Bravo, mada su one to odbile kada je u julu 1995. zaista došlo do napada. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 36. Franken je ovu koordinaciju smatrao nužnom zbog izloženosti posmatračkih položaja, koji su bili okrečeni u bijelo i osvijetljeni noću; ukoliko bi ABiH otišla ne obavještavajući Frankena, posmatrački položaji bi bili opkoljeni i ne bi ih bilo moguće odbraniti usred teritorije pod kontrolom bosanskih Srba. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 37.

16855 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6029, 6049. V. takođe D1993 (Naređenje Komande 28. divizije, 2. juni 1995.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6042; D2014 (Izvještaj 28. divizije ABiH, 30. juni 1995.); D2015 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 26. juni 1995.). Ranije tog proljeća, ABiH je dobila naređenje da u tajnosti stavi svoje jedinice u punu borbenu gotovost i da one budu u gotovosti za sadejstvo s 1. žepskom lakom brigadom. D1955 (Naređenje Generalštaba ABiH, 17. februar 1995.), str. 2; D150 (Naređenje 2. korpusa ABiH, 17. februar 1995.); D149 (Izvještaj Nasera Orića Generalštabu ABiH, 25. februar 1995.); D152 (Naređenje Generalštaba ABiH, 15. april 1995.); D153

4997. Između maja i jula 1995., enklava je bila sve ugroženija, a sa strane VRS-a je sve češće otvarana vatra, što je Nizozemskom bataljonu ograničavalo kretanje.[16857] Krajem maja i početkom juna 1995., Nizozemski bataljon je bio izložen direktnoj vatri prilikom napuštanja baze u Potočarima.[16858]

4998. U popodnevnim satima 25. maja 1995. – reagujući na vazdušne udare NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba na Palama[16859] – Živanović je naredio da se sve jedinice protuvazdušne odbrane u Drinskom korpusu stave u punu borbenu gotovost.[16860] Živanović je nadalje naredio da, u slučaju eskalacije sukoba, jedinice treba da izvrše premještanje artiljerije s osnovnih vatrenih položaja na rezervne, a osnovne vatrene položaje da pretvore u lažne.[16861] Otprilike u 19:00 sati te večeri, na osnovu usmenog naređenja koje im je prenio Milenko Lazić, načelnik za operativno-nastavne poslove Drinskog korpusa,[16862] Bratunačka brigada je ispalila četiri granate iz haubice kalibra 105 mm u pravcu Srebrenice.[16863] To je prouzrokovalo pogibiju i ranjavanje civila.[16864]

(Naređenje Generalštaba ABiH, 27. april 1995.); D2939 (Odluka Ministarstva odbrane RBiH, 17. april 1995.); D3721 (Izvještaj Sektora za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a, 8. februar 1995.), *e-court* str. 2–3. Muslimanske snage u Srebrenici trudile su se da prikriju svoje pripreme i linije dostave, o čemu svjedoči njihov prigovor zbog toga što Nizozemski bataljon gradi novi posmatrački položaj blizu Ložine, jer će to negativno uticati na mogućnost "nesmetanog prolaza" koridorom Žepa–Srebrenica. D1963 (Naređenje 2. korpusa ABiH, 29. april 1995.); P3990 (Uputstvo 2. korpusa, 29. april 1995.). V. takođe D1955 (Naređenje Generalštaba ABiH, 17. februar 1995.), str. 2 (gdje se pominje da postoji helikopter koji treba maskirati dok ne bude moguća njegova "evakuacija", a ukoliko ga UNPROFOR otkrije, pripadnici ABiH trebalo je da kažu da je on namijenjen za prevoz političkih predstavnika Srebrenice i Žepe koji obavljaju državne poslove). Shodno tome, UNPROFOR nije ni znao za ove pripreme. Johannes Rutten, T. 22025–22026 (28. novembar 2011.); Albert Rave, T. 22197 (30. novembar 2011.).

16856 Robert Franken, T. 23134–23138 (17. januar 2012.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6040.

16857 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1895, 1897; Milenko Živanović, T. 42700 (31. oktobar 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1439, 1440.

16858 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1897.

16859 V. par. 5856.

16860 P6571 (Naređenje Drinskog korpusa, 25. maj 1995.), str. 1; Vidoje Blagojević, T. 45048–45049 (12. decembar 2013.). U to vrijeme oko Srebrenice je bilo raspoređeno nekoliko jedinica VRS-a, uključujući i dvije koje su tu imale stalne položaje. Vidoje Blagojević, T. 45051 (12. decembar 2013.).

16861 P6571 (Naređenje Drinskog korpusa, 25. maj 1995.), str. 1–2. V. takođe P4076 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 25. maj 1995.).

16862 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21722–21724.

16863 P4076 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 25. maj 1995.), par. 1; Vidoje Blagojević, T. 45049–45050 (12. decembar 2013.); Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21857–21858. Artiljerijski osmatrači na Pribićevcu izvijestili su da su dvije granate pale blizu hotela "Domavija" u centru Srebrenice, a nisu vidjeli gdje su pale druge dvije granate. P4076 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 25. maj 1995.), par. 1; Vidoje Blagojević, T. 45077–45078 (12. decembar 2013.). V. takođe Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21743, 21857.

16864 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 57–58. V. takođe P402 (Izjava svjedoka Alme Gabeljić od 24. maja 2004.), *e-court* str. 2. P6572 (Izvještaj 28. divizije ABiH, 26. maj 1995.); P6575 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1995.), *e-court* str. 4; Vidoje Blagojević, T. 45052–45053 (12. decembar 2013.).

Pripadnici Nizozemskog bataljona koji su se nalazili u Potočarima i dalje su, tokom juna i jula, vidjeli kako VRS sa svojih položaja u Bratuncu granatira kuće.[16865]

4999. Tokom sljedeće sedmice, VRS je u više navrata tražio da Nizozemski bataljon preda posmatrački položaj Echo, koji je imao strateški značaj zbog toga što se nalazio u blizini puta za Zeleni Jadar.[16866] VRS je prijetio da će u suprotnom taj posmatrački položaj biti zauzet silom.[16867] Nizozemski bataljon je to odbio i upozorio VRS da će u slučaju njihovog napada zatražiti blisku vazdušnu podršku.[16868] Dana 3. juna 1995., na osnovu naređenja Drinskog korpusa koje je izdato prethodnog dana, VRS je napao posmatrački položaj Echo.[16869] Pošto je osmatračnica posmatračkog položaja direktno pogođena, Nizozemski bataljon se povukao s ovog položaja.[16870] Nakon toga su uspostavljeni posmatrački položaj Sierra, na prilazu naselju za privremeni smještaj koje je izgradio Švedski projekt skloništa, i posmatrački položaj Uniform, na prilazu samom gradu Srebrenici.[16871]

5000. Tog mjeseca, 2. korpus ABiH naredio je muslimanskim snagama u Srebrenici da iz srebreničke enklave vrše diverzantske akcije čiji je glavni cilj bio da se snage VRS-a vežu na tom

---

16865 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1895–1897.

16866 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 43. Otprilike 100 metara puta, koji je prolazio direktno ispred posmatračkog položaja Echo, pružalo se unutar granica enklave. Robert Franken, T. 23098 (16. januar 2012.).

16867 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 23–24; Albert Rave, T. 22212 (30. novembar 2011.). VRS je u stvari već vršilo pripreme da silom zauzme to područje. V. P5219 (Naređenje Drinskog korpusa, 29. maj 1995.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 25. V. također D1035 (Izvještaj 2. korpusa ABiH, 30. maj 1995.), str. 2 (gdje se opisuje sastanak s Nizozemskim bataljonom na kojem ih je Nizozemski bataljon izvijestio da je vidio pokrete trupa bosanskih Srba u blizini posmatračkog položaja Zeleni Jadar).

16868 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 23; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 60.

16869 P4199 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juni 1995.); Robert Franken, T. 23080 (16. januar 2012.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 38; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 26.

16870 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 38; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 26. V. također P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 59; Joseph Kingori, T. 22799 (11. januar 2012.). Zauzimanje posmatračkog položaja Echo bilo je dio operacije "Jadar 95", koju je Drinski korpus izveo između 31. maja i 5. juna 1995., i čija je posljedica bila da je VRS preuzeo kontrolu nad selom Zeleni Jadar. P5111 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 4. juli 1995.), str. 2; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 1.38; P5110 (Naređenje Bratunačke brigade, 4. juni 1995.). To zauzimanje je predstavljalo test koji je pokazivao kakva će biti reakcija UNPROFOR-a na napad na enklavu. Robert Franken, T. 23078–23079 (16. januar 2012.); P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 256; Milenko Živanović, T. 42656–42657 (31. oktobar 2013.). V. također Momir Nikolić, T. 24828–24829 (16. februar 2012.) (gdje je svjedok sugerisao da je pripremni dio napada na Srebrenicu započet zauzimanjem posmatračkog položaja Echo); P3996 (Izvještaj o situaciji koji je Nizozemski bataljon podnio Štabu Sektora Sjever UNPROFOR-a, 7. januar 1995.), str. 2. Ali v. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6093, 6109–6110.

16871 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 40–41; P3970 (Mapa istočne Bosne) (gdje su prikazane lokacije na kojima su se nalazili posmatrački položaj Sierra i posmatrački položaj Uniform, obilježene slovima "S" i "U"); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 2. Švedski

području da bi se spriječilo njihovo prebacivanje u Sarajevo.[16872] U ovom periodu, mogli su se vidjeti pripadnici muslimanskih snaga u Srebrenici koji otvoreno nose oružje i izgledalo je da ih manje brine mogućnost da im ga Nizozemski bataljon konfiskuje.[16873]

5001. Nakon zauzimanja posmatračkog položaja Echo, jedinice VRS-a dobile su naređenje da postavljaju zasjede između srebreničke i žepske enklave.[16874] U ranim jutarnjim satima 24. juna, pod rukovodstvom Svetozara Kosorića, načelnika obavještajnog odjeljenja Drinskog korpusa,[16875] tridesetak pripadnika iz oba voda 10. diverzantskog odreda i pripadnici Bratunačke brigade ušli su u Srebrenicu kroz stari kop rudnika i otvorili vatru na grad iz pješadijskog naoružanja.[16876] Nakon petnaestak minuta, vojnici su se istim tunelom vratili na teritoriju pod kontrolom VRS-a.[16877] U tom napadu su u gradu stradale tri osobe, od kojih jedna smrtno.[16878]

5002. Za to vrijeme, jedinice muslimanskih snaga u Srebrenici izvodile su koordinirane diverzantske akcije u dubini teritorije pod kontrolom Drinskog korpusa.[16879] Dana 26. juna 1995., muslimanske snage u Srebrenici izvršile su napad na sjedište Glavnog štaba u Crnoj Rijeci, ispoljile dejstvo na tenkovsku četu 65. zaštitnog puka, udaljenu sedam kilometara, i napale srpsko selo

---

projekt skloništa obezbijedio je smještaj za 4.000 izbjeglica koje su se nalazile u južnom dijelu enklave. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1898.

16872 D2233 (Izvještaj ABiH, 28. juni 1995.), str. 1; D3919 (Borbeni izvještaj 285. istočnobosanske lake brigade ABiH, 28. juni 1995.), str. 1; D1062 (Operativni izvještaj 28. divizije ABiH, 30. juni 1995.). V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6052–6054, 6062, 6089, 7557–7558; Richard Butler, T. 27719–27720 (20. april 2012.); D1962 (Naređenje 28. divizije ABiH, 5. juni 1995.); Ljubomir Obradović, T. 25211 (24. februar 2012.); Joseph Kingori, T. 22855–22857 (12. januar 2012.).

16873 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2170. Boering je izjavio da je Nizozemski bataljon počev od sredine juna "žmurio na jedno oko" i dozvoljavao pripadnicima muslimanskih snaga u Srebrenici da šetaju unaokolo s kalašnjikovima. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2116.

16874 V. npr. D4447 (Naređenje Drinskog korpusa, 4. juni 1995.), par. 3. Dana 14. juna, ABiH je napala VRS u blizini sela Memići. D3959 (Izvještaj Drinskog korpusa, 15. juni 1995.), str. 1. V. takođe Milenko Živanović, T. 42701–42702 (31. oktobar 2013.).

16875 P6408 (Naređenje Sektora za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a, 21. juni 1995.). par. 3.

16876 Petar Salapura, T. 40248 (24. juni 2013.); D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), par. 18; P6408 (Naređenje Sektora za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba VRS-a, 21. juni 1995.); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10936–10937 (gdje je svjedok nadalje izjavio da je njegovoj jedinici rečeno da pucaju na komandu Nasera Orića). V. takođe D2211 (Izvještaj MSF-a, 26.–30. juni 1995.), str. 1. Prema riječima svjedoka Franca Kosa, pripadnika 10. diverzantskog odreda, cilj ove operacije bio je da se stvori haos i izazovu međusobne borbe vojnika ABiH u gradu. Franc Kos, T. 42393–42395 (1. avgust 2013.). Salapura je izjavio da je ta akcija trebalo da predstavlja upozorenje ABiH da prestane s izvođenjem zasjeda i diverzantskih akcija iz Srebrenice. Petar Salapura, T. 40249–40251 (24. juni 2013.) (gdje je svjedok negirao da je ta akcija imala za cilj zastrašivanje civilnog stanovništva).

16877 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10937.

16878 D2211 (Izvještaj MSF-a, 26.–30. juni 1995.), str. 1.

16879 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6040, 6043–6045, 6052–6053, 6066–6069, 6095, 6097–6103. V. takođe D3920 (Informacija Glavnog štaba VRS-a, 24. juni 1995.); Vidoje Blagojević, T. 45076–45077 (12. decembar 2013.).

Višnjicu, smješteno pet kilometara zapadno od srebreničke enklave.[16880] Drinski korpus je – zajedno s pojačanjima iz drugih korpusa – zaustavio tu ofanzivu istoga dana.[16881]

5003. U ovom periodu, Nizozemski bataljon je bio svjestan da obje strane često otvaraju vatru, do čega je dolazilo na granicama enklave, mada je situacija u samoj enklavi ostala relativno mirna.[16882] Iako je lokalni pregovarački tim Nizozemskog bataljona dobio od Momira Nikolića informaciju da muslimanske snage u Srebrenici izvode prepade van enklave, Nizozemski bataljon nije bio u mogućnosti da i sam verifikuje ovu informaciju, budući da njegovi pripadnici nisu imali slobodu kretanja van enklave, pogotovo u drugoj polovini juna kada su tenzije porasle, a njihova sloboda kretanja postala dodatno ograničena.[16883] Međutim, tokom cijelog mjeseca juna, pa i u julu,[16884] muslimanske snage u Srebrenici nastavile su da iz Srebrenice izvode akcije protiv linija odbrane VRS-a.[16885]

c. Napad na Srebrenicu

i. *Izdavanje naređenja za operaciju "Krivaja 95"*

5004. Krajem juna 1995., optuženi i Krajišnik došli su u Komandu Drinskog korpusa u Vlasenici i sastali se s Krstićem; Živanović je bio odsutan.[16886] Na tom sastanku, Krstić je dobio borbeni

16880 D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 44; D2014 (Izvještaj 28. divizije ABiH, 30. juni 1995.), str. 1; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 225 (gdje se pominje napad bosanskih Muslimana na srpsko selo Višnjicu 26. juna). Devet diverzantskih grupa došlo je iz Žepe i Srebrenice. One su poslate u blizinu Glavnog štaba, koji su ugrozile, a uz to su nanijele velike gubitke Puku veze i 65. zaštitnom puku. Ljubomir Obradović, T. 25211–25212 (24. februar 2012.). V. takođe D3919 (Borbeni izvještaj 285. istočnobosanske lake brigade ABiH, 28. juni 1995.); D136 (Borbeni izvještaj 2. korpusa ABiH, 27. juni 1995.).

16881 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6103.

16882 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 9. V. takođe Robert Franken, T. 23136 (17. januar 2012.).

16883 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 9; Johannes Rutten, T. 22017 (28. novembar 2011.); Pieter Boering, T. 22089–22091 (29. novembar 2011.). Srpska sela koja su navodno napadnuta nisu bila vidljiva s posmatračkih položaja Nizozemskog bataljona, a kretanje Nizozemskog bataljona bilo je ograničeno već u januaru 1995. P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 9; Johannes Rutten, T. 22017–22018, 22022, 22029 (28. novembar 2011.).

16884 U julu 1995, napadi su izvedeni iz srebreničke enklave prema području pod kontrolom VRS-a: spaljene su kuće sjeverno od enklave, blizu posmatračkog položaja Mike, napadnuta su sela sjeverno od enklave, a van enklave je dolazilo do snajperskih incidenata i zasjeda. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 35; Robert Franken, T. 23131, 23152 (17. januar 2012.); D1961 (Izvještaj 2. korpusa ABiH, 8. juli 1995.); P5268 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i generala Bernarda Janviera, 10. juli 1995.), str. 1; Momir Nikolić, T. 24797 (15. februar 2012.). Prema riječima svjedoka Nikolića, između 56 i 58 vojnika Bratunačke brigade ubijeno je u periodu od proglašenja Srebrenice za demilitarizovanu enklavu do pada enklave u julu 1995. Momir Nikolić, T. 24816–24817 (16. februar 2012.).

16885 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6106–6116. V. takođe D1959 (Procjena UNMO-a, 7. juli 1995.), *e-court* str. 3; P4086 (Izvještaj Drinskog korpusa Generalštabu VRS-a, 26. juni 1995.) str. 1; P5150 (MUP RS-a, Pregled saznanja sa i oko ratišta, 26. juni 1995.) str. 2; D1062 (Operativni izvještaj 28. divizije ABiH, 30. juni 1995.).

16886 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 7. V. takođe Petar Salapura, T. 40243 (24. juni 2013.). Popović je izjavio da su se optuženi i Krajišnik, prije nego što su otišli, takođe sastali sa

zadatak.[16887] Te večeri, Krstić je pozvao komandu Drinskog korpusa u operativnu salu i objasnio da je Drinski korpus dobio zadatak da se pripremi za vojnu operaciju.[16888] Nakon tog sastanka, komandantima brigada naređeno je da se jave u Komandu Drinskog korpusa u 08:00 sati narednog dana.[16889] Kada su komandanti brigada došli tamo, bili su usmeno informisani o tom zadatku.[16890] Krstić i Komanda Drinskog korpusa zatim su počeli da sastavljaju borbeni plan koji će postati poznat pod nazivom "Krivaja 95".[16891]

5005. Dana 2. jula 1995, u ime komandanta Drinskog korpusa Živanovića izdata su dva naređenja, koja su se oba oslanjala na Direktive 7 i 7/1.[16892] Prvo, u pripremnom naređenju koje je poslato svim podređenim jedinicama navodi se da VRS očekuje da ABiH ispolji ofanzivna dejstva radi presijecanja zone odgovornosti Drinskog korpusa i spajanja enklava Srebrenice i Žepe s teritorijom koja je pod kontrolom bosanskih Muslimana.[16893] Potčinjenim jedinicama naređeno je da se

---

oficirima iz Komande Drinskog korpusa; prema Popovićevim riječima, optuženi i Krajišnik uopšte nisu pominjali Srebrenicu, već su samo obavijestili oficire o političkim pregovorima. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 8.

16887 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21728, 21746. Prilikom donošenja zaključka da je Krstić dobio borbeni zadatak tokom sastanka s optuženim i Krajišnikom, Vijeće je primijetilo da je Lazić u svom svjedočenju izjavio da je krajem juna 1995. Krstić prenio Komandi Drinskog korpusa borbeni zadatak koji je korpusu dat van uobičajenog lanca komandovanja. Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21727, 21728, 21746. Sagledavajući Lazićevo svjedočenje zajedno s dokazima koji pokazuju da su optuženi i Krajišnik došli u Vlasenicu i sastali se s Krstićem krajem juna 1995., Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvući iz takvog svjedočenja taj da je borbeni zadatak dat tokom sastanka između Krstića, Krajišnika i optuženog.

16888 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21728; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 9.

16889 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21728.

16890 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21728. Tom sastanku prisustvovali su svi komandanti brigada, kao i komandanti samostalnih jedinica potčinjenih Drinskom korpusu. Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21748.

16891 Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21731. Vijeće napominje da je Krstić u svom svjedočenju na svom suđenju, koje je u ovom predmetu prihvaćeno na osnovu pravila 92 *quater*, negirao da je učestvovao u planiranju srebreničke operacije, tvrdeći da je za operaciju "Krivaja 95" saznao tek kada se Živanović 2. jula vratio iz Glavnog štaba i prenio zadatak svojim pomoćnicima. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6125. Nadalje, Krstić je prvo izjavio da Živanović zapravo nije morao da se konsultuje sa svojim pomoćnicima ili s Krstićem kada je planirao operaciju jer je bio veoma dobro obaviješten kad je riječ o muslimanskim snagama u Srebrenici, ali je kasnije priznao da je učestvovao u procjeni koje je snage trebalo da učestvuju u zadatku "Krivaja 95". Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6128–6129. Krstić je kasnije takođe priznao da je učestvovao u razradi i bilježenju planova u kojima je u glavnim crtama opisana operacija "Krivaja 95", ali je tvrdio da je on u tome "vrlo malo učestvovao" i da nije davao Živanoviću nikakve konkretne savjete prilikom formulisanja prijedloga za angažovanje snaga. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6370–6371, 6374, 6376–6377. S obzirom na to da je stepen Krstićeve umiješanosti u planiranje operacije "Krivaja 95" direktno uticao na njegovu odgovornost za krivična djela za koja se teretio, Vijeće napominje da je Krstić bio motivisan da minimizira svoju ulogu, i smatra da je stoga njegovo svjedočenje o tome koliko je bio umiješan nepouzdano. Shodno tome, Vijeće neće pridati nikakvu težinu ovom dijelu Krstićevog svjedočenja.

16892 P4571 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 2; P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 2; Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21731; Mirko Trivić, T. 40535 (26. juni 2013.); D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 32.

16893 P4571 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 1; Mirko Trivić, T. 40534–40535 (26. juni 2013.); D3747 (Izjava svjedoka Mirka Trivića od 22. juna 2013.), str. 7.

pripreme za izvođenje aktivnih borbenih dejstava i "prelazak iz odbrane u napad s cjelokupnim snagama u svojim zonama odgovornosti".[16894]

5006. Drugo naređenje, zapovijest za aktivna borbena dejstva u kojoj se primjenjuje osnovna koncepcija iznijeta u pripremnom naređenju, izdato je kasnije istog dana i poslato komandama Zvorničke, Birčanske, Romanijske, Bratunačke i Milićke brigade, kao i 5. mješovitom artiljerijskom puku.[16895] Ova zapovijest je takođe dostavljena Glavnom štabu i IKM-u Drinskog korpusa na Pribićevcu.[16896]

5007. U zapovijesti za aktivna borbena dejstva pominje se zadatak Drinskog korpusa da "izvodi ofanzivna dejstva [i da] što prije razdvoji enklave Žepa i Srebrenica i suzi ih na gradsko područje".[16897] U zapovijesti se zatim određuju konkretni zadaci potčinjenih jedinica, sa sljedećim ciljem: "[I]znenadnim napadom potpuno razdvojiti i suziti enklave Srebrenica i Žepa, popraviti taktički položaj snaga u dubini zone i stvoriti uslove za eliminisanje enklava."[16898] Dodijeljeni zadaci nisu uključivali zauzimanje grada Srebrenice.[16899] U zapovijesti za aktivna borbena dejstva jedinicama se nadalje daje uputstvo da se "u postupanju sa ratnim zarobljenicima i stanovništvom u svemu […] pridržava[ju] Ženevske konvencije", a organi bezbjednosti i VP zadužuju se da odrede rejone za prikupljanje ratnih zarobljenika.[16900] Borbena gotovost je naređena za 04:00 sati 6. jula 1995.[16901] U kasnim večernjim satima 2. jula, Glavni štab je izvijestio optuženog da se "jedinice

---

16894 P4571 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 2–3; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6126–6127. Postupajući na osnovu pripremnog naređenja, komandant Zvorničke brigade Pandurević je 2. jula izdao naređenje kojim se od jedinica Zvorničke brigade formira taktička grupa, i imenovao sebe za njenog komandanta, a Milana Jolovića za zamjenika komandanta. P177 (Naređenje Zvorničke brigade, 2. juli 1995.), par. 2.1.

16895 P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), *e-court* str. 1, 17; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6131. Prema riječima svjedoka Lazića, u operaciji je učestvovalo oko 2.000 vojnika. Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21734. Dvije do tri čete snaga MUP-a i 1. četa Vlaseničke brigade takođe su određeni za rezervne snage, ali nisu primili zapovijest za aktivna borbena dejstva. P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 5; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6137–6139.

16896 P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), *e-court* str. 17; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6142.

16897 P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 2. Krstić je objasnio da je "gradsko područje" Srebrenice obuhvatalo prigradska sela, kao što su Bojna, Bajramovići, Pusulići i Potočari, ali ne i udaljenija sela u enklavi. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6390–6391.

16898 P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 4–5; Momir Nikolić, T. 24828 (16. februar 2012.); Ljubomir Obradović, T. 25220 (24. februar 2012.). V. takođe Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21732–21733.

16899 P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.). V. takođe D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 2; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6136–6137, 6152–6154, 6394–6395, 7349, 7351–7352; D3747 (Izjava svjedoka Mirka Trivića od 22. juna 2013.), str. 7; Mirko Trivić, T. 40534 (26. juni 2013.).

16900 P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 10(b). Lazić je izjavio da se, kao i u svakoj operaciji, očekivalo da će biti zarobljenih, ali se zbog prvobitnog ograničenog obima operacije nije očekivao veliki broj zarobljenika. Milenko Lazić, P4072 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21733–21735.

16901 P4481 (Naređenje Drinskog korpusa, 2. juli 1995.), par. 4.

Drinskog korpusa nalaze […] u punoj borbenoj gotovosti i […] sa slobodnim snagama izvodi se priprema za predstojeća aktivna borbena dejstva".[16902]

5008. Posljednje pripreme obavljene su tokom narednih nekoliko dana. Pošto su 2. jula primili zapovijest za aktivna borbena dejstva, komandanti brigada prenijeli su tu zapovijest svojim potčinjenim jedinicama.[16903] Krstić je bio zadužen za izviđačke aktivnosti i pripremio je plan izviđanja.[16904] Dana 5. jula, Živanović je još jednom procijenio sveukupnu situaciju u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i zaključio da su jedinice spremne za izvođenje zadatka.[16905] Krstić je tog popodneva otišao na IKM na Pribićevcu, gdje se sastao s Blagojevićem, čiji se IKM nalazio u blizini.[16906]

5009. Otprilike u isto vrijeme, činilo se da su snage bosanskih Srba formirale štab u jednoj velikoj kući smještenoj između Žutog mosta i posmatračkog položaja Papa.[16907] Pripadnik Nizozemskog bataljona Roger Patelski primijetio je dva tenka kako se kreću blizu te kuće, pripadnike snaga bosanskih Srba kako kopaju rovove i postavljaju lansere raketa u brdima iznad Potočara, kao i artiljeriju i minobacače kako otvaraju vatru u pravcu enklave.[16908] Snajperisti raspoređeni po okolnim brdima gađali su muslimanske civile, uključujući žene i djecu, koji su živjeli u kućama u blizini posmatračkog položaja Papa.[16909] Snage bosanskih Srba takođe su otvarale vatru iz oružja malog i velikog kalibra na više posmatračkih položaja, uključujući posmatrački položaj Mike.[16910]

ii. *Početak borbenih dejstava VRS-a i granatiranje Srebrenice i Potočara*

5010. Do 6. jula, izvršena je priprema i grupisanje jedinica Drinskog korpusa za aktivna borbena dejstva prema Srebrenici i Žepi.[16911] Borbena dejstva prema Srebrenici počela su u ranim jutarnjim

---

16902 P5126 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a predsjedniku RS-a, 2. juli 1995.), str. 3.

16903 P5133 (Naređenje Bratunačke brigade, 5. juli 1995.); D4189 (Izjava svjedoka Vidoja Blagojevića od 9. decembra 2013.), str. 3–4.

16904 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6156.

16905 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6158–6159, 6171–6172. V. takođe D3950 (Naređenje Drinskog korpusa, 5. juli 1995.) (gdje se kaže da su jedinice Drinskog korpusa izvršile sve pripreme za izvođenje aktivnih borbenih dejstava ka Srebrenici, a 1. i 5. podrinjskoj lakoj pješadijskoj brigadi naređuje da se pripreme za otpočinjanje izvođenja aktivnih borbenih dejstava prema Žepi 6. jula 1995. ujutro).

16906 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6159, 6172–6173, 6423.

16907 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 8.

16908 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 9–10; P4174 (Vazdušna fotografija srebreničko-bratunačkog područja s oznakama koje je unio Roger Patelski); Roger Patelski, T. 23018–23019 (13. januar 2012.).

16909 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 10–11; Roger Patelski, T. 23023–23025 (16. januar 2012.); Momir Nikolić, T. 24574 (13. februar 2012.) (gdje je svjedok potvrdio da je unutar enklave bilo civila koji su ranjeni ili ubijeni snajperskom vatrom Bratunačke brigade i izrazio mišljenje da ti civili "nisu smjeli biti […] objekat snajperisanja"). Optuženi se za to ubijanje ne tereti u Optužnici.

16910 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 14–15.

16911 D2097 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 6. juli 1995.); Ljubomir Obradović, T. 25211 (24. februar 2012.).

satima toga dana.[16912] Otprilike u 03:00 sati, na grad Srebrenicu je otvorena žestoka i kontinuirana vatra.[16913] Granate su nasumično ispaljivane po cijelom gradu i enklavi.[16914] U roku od pola sata, nekoliko raketa je palo blizu baze Nizozemskog bataljona u Potočarima.[16915] Otprilike oko 13:00 sati, jedna tenkovska granata pogodila je odbrambeni zid posmatračkog položaja Foxtrot,[16916] koji je nakon toga bio izložen direktnoj vatri iz tenkova, minobacača i malokalibarskih mitraljeza.[16917] Granatiranje tog područja trajalo je tokom čitavog dana,[16918] a u početku je bilo koncentrisano na jugoistočni dio enklave.[16919] Snage bosanskih Srba naišle su na žestok otpor pripadnika ABiH duž južnog prilaza gradu.[16920] Krstić je onima koji nisu dostigli linije koje je po naređenju trebalo da dostignu 6. jula, naredio da nastave napredovanje sljedećeg dana.[16921]

5011. Snage bosanskih Srba su 7. jula tokom čitavog dana otvarale artiljerijsku i minobacačku vatru, kao i vatru iz višecijevnih raketnih bacača, po cijeloj enklavi.[16922] Više projektila palo je nedaleko od baze Nizozemskog bataljona u Potočarima,[16923] kao i na grad Srebrenicu, gdje je

---

16912 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 63; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6173. V. takođe Ljubomir Obradović, T. 25297–25298 (27. februar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1472.

16913 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 63–64. V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 26; D2212 (Zbirka teleks poruka MSF-a, 5.–17. juli 1995.), *e-court* str. 3.

16914 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 71, 73; P4143 (Izvještaj UNMO-a, 6. juli 1995.), str. 1. V. takođe P5113 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 6. juli 1995.) (gdje se izvještava da je Bratunačka brigada otvorila vatru na ciljeve koji su uključivali školu u Potočarima, fabriku "11. mart" i širi rejon sela).

16915 P4144 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. juli 1995.), *e-court* str. 5–6; P4143 (Izvještaj UNMO-a, 6. juli 1995.), str. 1–2; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1920, 1922. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1473.

16916 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 30; P4144 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. juli 1995.), *e-court* str. 5; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 45.

16917 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 45.

16918 P4143 (Izvještaj UNMO-a, 6. juli 1995.), str. 1. Jedna artiljerijska granata ubila je jednog civila i povrijedila jednog dječaka u Srebrenici. P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 70, 75; P4144 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. juli 1995.), par. 1; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 46. V. takođe P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 10 (gdje je svjedokinja rekla da je granata ubila njenog sina, Edina, 6. jula 1995.). Optuženi se za to ubijanje ne tereti u Optužnici.

16919 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 45; P4144 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. juli 1995.), par. 1.

16920 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6174. U trouglu Bandera došlo je do brojnih vatrenih okršaja i jednog raketnog napada. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 30.

16921 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6175–6176.

16922 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 30–31; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 77; P5207 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 7. juli 1995.), par. 1.

16923 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 46; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 78; P4145 (Izvještaj UNMO-a, 7. juli 1995.), *e-court* str. 1; P5207 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 7. juli 1995.), par. 1. Na primjer, napadnuto je seoce Budak, u kome su živjeli samo civili. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 31, 36.

nekoliko civila ranjeno.[16924] Tokom dana na grad je palo više od 200 granata.[16925] Međutim, snage bosanskih Srba nisu dalje napredovale prema enklavi.[16926]

5012. Granatiranje se nastavilo 8. jula u 08:00 sati i bilo je najjače u Potočarima i u gradu Srebrenici.[16927] Do 13:00 sati, vojni posmatrači UN-a stacionirani u zgradi PTT-a izbrojali su 34 eksplozije u gradu.[16928] Pošto je od 6. jula bivao izložen sve preciznijoj vatri, posmatrački položaj Foxtrot je najzad pao 8. jula.[16929] Kasnije toga dana, snage bosanskih Srba otvorile su vatru i na posmatrački položaj Sierra i posmatrački položaj Uniform.[16930] UNPROFOR je uložio protest Glavnom štabu zbog napada na posmatračke položaje.[16931] I pored toga, na posmatrački položaj Mike, koji se nalazio u sjevernom dijelu enklave, sljedećeg dana je otvorena direktna vatra.[16932] Poslije toga, VRS je počeo da zauzima posmatračke položaje, jedan po jedan.[16933]

16924 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 31; P4145 (Izvještaj UNMO-a, 7. juli 1995.), str. 1; P4146 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. juni 1995.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 82, 87; P5207 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 7. juli 1995.), par. 1.

16925 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 86.

16926 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6176; D2098 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. juli 1995.), par. 6(a). V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 12–13; Jean-René Ruez, T. 23712–23713 (26. januar 2012.).

16927 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 89; P4147 (Izvještaj UNMO-a, 8. juli 1995.), par. 1.

16928 P4147 (Izvještaj UNMO-a, 8. juli 1995.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 90–92. Kingori je izjavio da se moglo zaključiti da su gađane zgrade, s obzirom na to da je vršena korekcija vatre iz artiljerijskog oruđa kada bi cilj bio promašen. Joseph Kingori, T. 22893–22894 (12. januar 2012.).

16929 P4144 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. juli 1995.), *e-court* str. 5–6; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 47. U 02:00 sati, tri tenkovske granate pogodile su posmatrački položaj Foxtrot i raznijele odbrambeni zid; komandir čete Bravo je potom naredio pripadnicima Nizozemskog bataljona da se povuku. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 32; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 47; P5129 (Memorandum Thomasa Karremansa UNPROFOR-u, 9. juli 1995.), par. 3. Dok se Nizozemski bataljon povlačio, jednog vojnika iz Nizozemskog bataljona ubio je jedan pripadnik ABiH. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 32; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 47; Momir Nikolić, T. 24819 (16. februar 2012.); P5129 (Memorandum Thomasa Karremansa UNPROFOR-u, 9. juli 1995.), par. 3.

16930 P3980 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.), *e-court* str. 2; P5129 (Memorandum Thomasa Karremansa UNPROFOR-u, 9. juli 1995.), par. 4; P4787 (Presretnuti razgovor generala Nicolaia i neidentifikovane osobe iz Glavnog štaba VRS-a, 8. juli 1995.). ABiH je spriječila pripadnike Nizozemskog bataljona da napuste taj prostor. P3980 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.), *e-court* str. 2. ABiH je držala položaje u blizini mnogih posmatračkih položaja Nizozemskog bataljona i otvarala je vatru na VRS, pokušavajući da isprovocira VRS da uzvrati vatru, u nadi da će Nizozemski bataljon zatim otvoriti vatru na VRS. Pieter Boering, T. 22099 (29. novembar 2011.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 35.

16931 D4448 (Presretnuti razgovor generala Nicolaia i neidentifikovane osobe, 8. juli 1995.); P4787 (Presretnuti razgovor generala Nicolaia i neidentifikovane osobe iz Glavnog štaba VRS-a, 8. juli 1995.). Živanović je poslao Krstiću hitnu poruku u kojoj pominje taj protest i prenosi naređenje Glavnog štaba "da ne dejstvuj[u] po UNPROFOR-u, a spreč[e] sva moguća iznenađenja i namere Muslimana da povežu Srebrenicu i Žepu". D1964 (Hitna Živanovićeva poruka Krstiću u vezi s protestom UNPROFOR-a, 8. juli 1995.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6178. V. takođe D3995 (Zahtjev Vujadina Popovića IKM-u Drinskog korpusa, 8. juli 1995.); Vujadin Popović, T. 43021 (5. novembar 2013.).

16932 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 48.

16933 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 48–49; P5129 (Memorandum Thomasa Karremansa UNPROFOR-u, 9. juli 1995.), par. 2 (gdje se kaže da je do 9. jula većina posmatračkih položaja Nizozemskog bataljona bila pogođena minobacačkom vatrom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1476. Posljednje posmatračke položaje koji su pali snage bosanskih Srba zauzele su 11. jula 1995. V. par. 5031. Da bi

5013. U međuvremenu, južna odbrambena linija enklave počela je da pada, a snage bosanskih Srba da ulaze u enklavu.[16934] U kasnim večernjim satima 8. jula, kada su se snage bosanskih Srba približile naselju za privremeni smještaj koje je izgradio Švedski projekat skloništa i koje se nalazilo nedaleko od posmatračkog položaja Sierra i posmatračkog položaja Kilo, 4.000 izbjeglica krenulo je prema gradu.[16935] Grad je do tada već bio prepun,[16936] a veliki broj ljudi počeo se okupljati u bazi čete Bravo u centru Srebrenice.[16937]

iii. *Proširenje opsega prvobitnih naređenja za operaciju "Krivaja 95" i neprestano granatiranje Srebrenice*

5014. Poslije nekoliko dana tokom kojih su nailazile na otpor ABiH,[16938] snage bosanskih Srba nastavile su da napreduju 9. jula.[16939] Žestoko granatiranje Srebrenice nastavljeno je u 08:00 sati tog dana i trajalo je tokom cijelog dana.[16940] U centru grada čula se paljba iz streljačkog naoružanja, što je značilo da je pješadija bosanskih Srba blizu.[16941] Kada su kasnije toga dana vojni posmatrači UN-a stacionirani u gradu primjetili tenk koji je mogao direktno da ih pogodi, odlučili su da

---

izbjegli incident poput onog koji se dogodio na posmatračkom položaju Foxtrot, vojnici Nizozemskog bataljona nisu se više povlačili prema muslimanskim linijama, već su počeli da čekaju da VRS zauzme posmatrački položaj, a zatim bi se predali. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 49; P5129 (Memorandum Thomasa Karremansa UNPROFOR-u, 9. juli 1995.), par. 4–5. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1478. Pošto su se 9. i 10. jula predali VRS-u, vojnici Nizozemskog bataljona s posmatračkog položaja Uniform, posmatračkog položaja Sierra i posmatračkog položaja Kilo odvedeni su u Bratunac. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 34, 38; Albert Rave, T. 22219–22220 (30. novembar 2011.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 51; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1920, 1924; P5127 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 12:30 sati 9. jula 1995.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1479.

16934 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6177; D2099 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 8. juli 1995.), par. 6(a)–(b); P4482 (Izvještaj Drinskog korpusa, 8. juli 1995.), par. 2; P4930 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 8. juli 1995.), par. 1. V. takođe P4929 (Mapa istočne BiH s oznakama koje je unio Richard Butler) (gdje su označene lokacije tri objekta koje je VRS zauzeo 8. jula); Richard Butler, T. 27478–27479 (17. april 2012.).

16935 P4148 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.), str. 1; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 95; Pieter Boering, T. 22119 (29. novembar 2011.); P4148 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.), str. 1. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 39–40; Mirsada Malagić, T. 23471 (24. januar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1482; D2235 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 51. V. takođe Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2713–2714*,* 2943; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1923.

16936 Mirsada Malagić, T. 23471–23472 (24. januar 2012.).

16937 P3980 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.), *e-court* str. 2–3.

16938 Momir Nikolić, T. 24837 (16. februar 2012.). Prema jednom izvještaju Glavnog štaba VRS-a, ABiH je 9. jula otvarala vatru na VRS iz svih vrsta naoružanja, uključujući teško naoružanje. D2100 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 9. juli 1995.), par. 6(a).

16939 V. P5104 (Poruka Drinskog korpusa, 9. juli 1995.).

16940 P4148 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.), str. 1; Joseph Kingori, T. 22952 (13. januar 2012.); D2236 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1474. Približno između 14:00 i 15:00 sati, vojni posmatrači UN-a registrovali su 78 eksplozija, od kojih je 70% bilo koncentrisano na sam grad Srebrenicu. P4149 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 98.

napuste zgradu PTT-a i odu u Potočare.[16942] To je doprinijelo sve većem osjećanju nesigurnosti i panike među stanovništvom,[16943] čiji se broj neprekidno uvećavao zbog izbjeglica koje su pristizale iz prigradskih naselja.[16944]

5015. U više navrata tokom tog dana, opštinske vlasti bosanskih Muslimana pokušale su da stupe u kontakt s Vladom u Sarajevu da bi dobile pomoć za stanovništvo.[16945] Granatiranje je u međuvremenu nastavljeno.[16946] Do 17:50 sati, snage bosanskih Srba ušle su četiri kilometra duboko u enklavu i nalazile se na samo jedan kilometar od samog grada Srebrenice.[16947]

5016. Cornelis Nicolai, načelnik štaba Ruperta Smitha,[16948] razgovarao je s Tolimirom nekoliko puta u toku dana.[16949] Nicolai je prvo izrazio zabrinutost u vezi s prodorom bosanskih Srba u enklavu i rekao da UNPROFOR to smatra napadom na zaštićenu zonu, što će primorati UNPROFOR da brani tu zaštićenu zonu svim raspoloživim sredstvima.[16950] Nicolai je takođe zahtijevao da se snage bosanskih Srba odmah povuku.[16951] Tolimir je prvo odgovorio da će provjeriti te informacije sa svojim podređenima na terenu,[16952] ali je kasnije rekao da je obaviješten da snage bosanskih Srba nemaju "posebnih problema s UNPROFOR-om ili civilnim stanovništvom

---

16941 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 99–101; P4149 (Izvještaj UNMO-a, 9. juli 1995.).

16942 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 102–104; Joseph Kingori, T. 22802 (11. januar 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 41.

16943 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 107, 109. V. takođe svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 641. V. takođe svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3504. Zamjenik gradonačelnika pokušao je da ubijedi vojne posmatrače UN-a da ne odlaze iz grada jer stanovništvo nije željelo da ostane prepušteno samo sebi. P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 104–106.

16944 Svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3503; D2236 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.) (gdje se pominje 32.000 raseljenih lica i sve veći broj novih izbjeglica, kojih je u vrijeme sastavljanja ovog izvještaja bilo ukupno 4.000).

16945 D2235 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.); D2236 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.); P4150 (Poruka Predsjedništva opštine Srebrenica predsjedniku BiH i komandantu ABiH, 9. juli 1995.). V. takođe P5119 (Izvještaj 28. pješadijske divizije Komandi 2. korpusa, 9. juli 1995.), str. 2 (gdje se izvještava da je humanitarna situacija "katastrofalna" jer civilno stanovništvo nema hrane, a sanitetskog materijala je sve manje). U tom trenutku, civilno stanovništvo nije imalo nikakvih zaliha hrane, a ABiH je imala dovoljno hrane za sedam dana. D2236 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.).

16946 Joseph Kingori, T. 22802(11. januar 2012.).

16947 P5229 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 17:50 sati 9. jula 1995.); P4788 (Presretnuti razgovor generala Tolimira i generala Nicolaia vođen u 17:55 sati 9. jula 1995.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1483. Momir Nikolić se prisjetio da je napad zaustavljen da bi VRS mogao da se pregrupiše prije ulaska u grad. Momir Nikolić, T. 24838 (16. februar 2012.).

16948 Rupert Smith, T. 11683 (11. februar 2011.).

16949 P5127 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 12:30 sati 9. jula 1995.); P5229 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 17:50 sati 9. jula 1995.); P4788 (Presretnuti razgovor generala Tolimira i generala Nicolaia vođen u 17:55 sati 9. jula 1995.); P5128 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 19:30 sati 9. jula 1995.); P4821 (Presretnuti razgovor generala Tolimira i generala Nicolaia vođen u 21:25 sati 9. jula 1995.).

16950 P5229 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 17:50 sati).

16951 P5229 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 17:50 sati).

16952 P5229 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 17:50 sati 9. jula 1995.).

u Srebrenici", dodajući da ABiH koristi teško naoružanje, zbog čega je dejstvo bosanskih Srba neophodno.[16953] Nicolai je ukazao na to da se teško naoružanje ABiH i dalje nalazi na UNPROFOR-ovom sabirnom punktu.[16954] Nicolai je ponovio da snage bosanskih Srba direktno napadaju zaštićenu zonu i još jednom zahtijevao da se bosanski Srbi povuku.[16955]

5017. U međuvremenu, ranije tog popodneva, Gvero je došao na IKM na Pribićevcu.[16956] Oko 17:00 sati, tamo su došli Mladić i Živanović.[16957] Krstić ih je jednog po jednog informisao, a Mladić i Živanović su pratili napredovanje jedinica.[16958] Negdje oko 19:30 sati, između Tolimirovih razgovora s Nicolaiem, Krstić je poslao Glavnom štabu vanredni borbeni izvještaj u kome je naveo da su jedinice snaga bosanskih Srba u toku dana "izvršile bliži zadatak i stvorile uslove za produženje napada ka Srebrenici".[16959] U istom izvještaju, Krstić je izvijestio da će, "koristeći postignuti uspeh", donijeti odluku za dalja dejstva, odnosno da će "uz neophodno pregrupisavanje snaga energično i odlučno produžiti napad ka Srebrenici". [16960]

16953 P5128 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 19:30 sati 9. jula 1995.). Tolimir je takođe tvrdio da ABiH koristi šest oklopnih transportera UNPROFOR-a, što je Nicolai negirao. P5128 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 19:30 sati 9. jula 1995.), *e-court* str. 2. V. takođe P4821 (Presretnuti razgovor generala Tolimira i generala Nicolaia vođen u 21:25 sati 9. jula 1995.).

16954 P5128 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 19:30 sati 9. jula 1995.), *e-court* str. 2.

16955 P5128 (Bilješke o telefonskom razgovoru generala Nicolaia i Tolimira vođenom u 19:30 sati 9. jula 1995.), *e-court* str. 2.

16956 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6178–6180. Krstić nije bio unaprijed obaviješten o Gverinom dolasku pa je stoga zaključio da je Glavni štab nezadovoljan napredovanjem operacije i da je Gvero poslat da provjeri i prekontroliše IKM na Pribićevcu i da zatim o tome izvijesti Mladića. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6185–6186. Srbislav Davidović je takođe obišao IKM u ranim popodnevnim satima 9. jula; on i Gvero su zatim otišli u Bratunac, gdje je Gvero ostavio Davidovića rekavši "da žuri" za Vlasenicu. Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9184– 9186, 9331–9334.

16957 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6185, 6427. V. takođe D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 4. Mladić je došao u Bratunac prethodnog popodneva; u to vrijeme, hotel "Fontana" je služio kao komandno mjesto Glavnog štaba. Milenko Katanić, T. 24498 (10. februar 2012.); svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3504, 3626. V. takođe Momir Nikolić, T. 24604–24606 (13. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je u danima prije pada Srebrenice vidio u Bratuncu Mladića, Radoslava Jankovića, Živanovića, Krstića, Popovića i Kosorića). Deronjić je bio prisutan na IKM-u na Pribićevcu tokom prethodna tri dana. P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 57; Milenko Katanić, T. 24498 (10. februar 2012.). Članovi opštinskih organa iz Bratunca takođe su posjetili IKM na Pribićevcu 11. jula. Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9188; Srbislav Davidović, T. 24400–24401 (9. februar 2012.).

16958 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6185, 6430–6432, 6437.

16959 D2080 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 9. juli 1995.), par. 2. Vijeće primjećuje da je tokom svog svjedočenja u dokaznom postupku njegove odbrane Krstić negirao da su u plan napada 9. jula unijete izmjene, zbog toga što jedinice Drinskog korpusa još uvijek nisu bile ni blizu izvršenja zadataka koje su dobile u okviru plana za izvođenje operacije "Krivaja 95", što su postigle tek do 10. jula u podne. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6424–6426, 6437, 7360–7361. Vijeće napominje da ove tvrdnje direktno protivrječe opisu zadatka jedinica koji je sam Krstić dao u to vrijeme, odnosno 9. jula, te se neće oslanjati na Krstićevo svjedočenje u tom pogledu.

16960 D2080 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 9. juli 1995.), par. 3. Tolimir je u roku od sat vremena odgovorio Krstiću, tražeći od Krstića da mu svakog sata šalje izvještaj o stanju na ratištu "da bi

5018. Tolimir je izvijestio optuženog o navedenim informacijama, koje je dobio od Krstića, a optuženi je odobrio proširenje opsega prvobitnog plana za operaciju "Krivaja 95" i naredio snagama bosanskih Srba da zauzmu grad.[16961] Optuženi je rekao Tolimiru da "ako mogu da uzmu Srebrenicu, da mogu i da [je] uzmu".[16962] Tolimir je zatim napisao naređenje o tome i poslao ga lično Gveri i Krstiću, kao i IKM-u Drinskog korpusa.[16963] U tom naređenju, Tolimir je napisao: "Predsjednik Republike je zadovoljan rezultatima borbenih dejstava oko Srebrenice i saglasan je da se nastave dejstva radi zauzimanja Srebrenice, razoružanja muslimanskih terorističkih bandi i potpune demilitarizacije enklave Srebrenica".[16964] Prenoseći saglasnost optuženog s tako proširenim ciljem, Tolimir je prenio i naređenje optuženog da se "obezbijedi puna zaštita pripadnika UNPROFOR-a i muslimanskog civilnog stanovništva", kao i svoje uputstvo Krstiću da izda odgovarajuće naređenje o tome.[16965] Krstić je u svom svjedočenju izjavio da je nakon toga Mladić preko radio uređaja RUP-12 koji je imao kripto-zaštitu zvao sve potčinjene komandante, jednog po jednog, i usmeno im naredio da nastave napad i uđu u Srebrenicu.[16966]

5019. U međuvremenu, UNPROFOR je prenio VRS-u ultimatum da će doći do vazdušnih udara ukoliko VRS nastavi da napada blokadne položaje Nizozemskog bataljona.[16967] Međutim, kada je razgovarao s Janvierom u 23:10 sati, Tolimir ga je uvjeravao da će VRS "učiniti sve da se ide ka smirivanju situacije i iznalaženju razumnog rešenja".[16968]

5020. Nizozemski bataljon je dobio naređenje da brani grad Srebrenicu svim vojnim sredstvima.[16969] Franken je zatim naredio komandiru čete Bravo da zauzme blokadne položaje bliže južnoj ivici grada,[16970] i taj zadatak je izvršen do 06:30 sati 10. jula.[16971]

[Tolimir] mogao voditi komunikaciju s UNPROFOR-om koja [...] [Krstiću] obezbeđuje da radi[] i dalje po planu". P5131 (Izvještaj Drinskog korpusa, 9. juli 1995.).

16961 P2276 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. juli 1995.); Zdravko Tolimir, T. 45063 (12. decembar 2013.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24840–24842 (16. februar 2012.).

16962 Zdravko Tolimir, T. 45063 (12. decembar 2013.).

16963 P2276 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. juli 1995.); Zdravko Tolimir, T. 45063 (12. decembar 2013.).

16964 P2276 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. juli 1995.).

16965 P2276 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. juli 1995.); Zdravko Tolimir, T. 45063 (12. decembar 2013.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6181.

16966 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6186–6187, 6425, 6427.

16967 P2275 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s upozorenjem bosanskim Srbima, 9. juli 1995.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 41.

16968 P5266 (Presretnuti razgovor generala Bernarda Janviera i generala Zdravka Tolimira, 9. juli 1995.), str. 3. Janvier i Tolimir su takođe razgovarali o tome da li vojnici Nizozemskog bataljona koje su zarobile snage bosanskih Srba mogu da se vrate u Potočare, a Tolimir je ponovo tvrdio da bosanski Muslimani koriste oklopne transportere UNPROFOR-a. P5266 (Presretnuti razgovor generala Bernarda Janviera i generala Zdravka Tolimira, 9. juli 1995.), str. 2–3.

16969 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 52; P2275 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s upozorenjem bosanskim Srbima, 9. juli 1995.), *e-court* str. 2. V. takođe Robert Franken, T. 23120–23121 (17. januar 2012.); P5129 (Memorandum Thomasa Karremansa UNPROFOR-u, 9. juli 1995.), par. 8–9 (gdje se

5021. Tog jutra, situacija u Srebrenici bila je napeta, a minobacačke i artiljerijske granate počele su da padaju po cijelom gradu u 08:00 sati.[16972] Mladić i Janvier su razgovarali u 10:25 sati; Janvier je zahtijevao da Mladić potpuno zaustavi ofanzivu bosanskih Srba, a Mladić je odgovorio da taj napad predstavlja odgovor na prepade koje su bosanski Muslimani vršili iz enklave.[16973] U 13:00 sati, Mladić je naredio snagama bosanskih Srba da nastave napredovanje.[16974] Glavni štab je prerasporedio na srebrenički front jedinice koje su bile angažovane na drugim područjima.[16975] Osim toga, dio snaga MUP-a RS-a raspoređenih na sarajevskom frontu, uključujući 2. odred iz Šekovića i jednu četu Jahorinskih regruta, izdvojen je i upućen u srebrenički rejon kao samostalna jedinica pod komandom Ljubiše Borovčanina, zamjenika komandanta SBP-a.[16976]

---

predviđa da će, ukoliko snage bosanskih Srba budu nastavile napredovanje, posmatrački položaj Kilo i posmatrački položaj Delta takođe pasti).

16970 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 52; Robert Franken, T. 23122 (17. januar 2012.); P242 (Naređenje Nizozemskog bataljona, 9. juli 1995.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 39 (gdje se navodi da je komandant Nizozemskog bataljona naredio zauzimanje blokadnih položaja južno od grada da bi mogli vidjeti ulazak VRS-a u grad).

16971 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 52. Premda je Nizozemski bataljon prvobitno planirao formiranje četiri blokadna položaja, jedan oklopni transporter je pogođen i izbačen s puta dok je pokušavao da dođe do svog položaja, a snage bosanskih Srba su na kraju preuzele kontrolu nad njim tokom svog napredovanja ka gradu. P242 (Naređenje Nizozemskog bataljona, 9. juli 1995.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 53–54; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 1. dio, na 00:18:40–00:19:25 (gdje se vidi Hagemanov oklopni transporter); Robert Franken, T. 23084 (16. januar 2012.). V. takođe P3972 (Mapa istočne Bosne s oznakama koje je unio Pieter Boering) (koje pokazuju blokadne položaje zauzete tokom dana 10. jula); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 54; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2715, 2717, 2910, 2935 (gdje je svjedok rekao da je zaključio da snage bosanskih Srba gađaju UNPROFOR jer se vatra bosanskih Srba nastavila čak i nakon povlačenja artiljerijske jedinice bosanskih Muslimana koja se nalazila u blizini).

16972 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 44; svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3632; D137 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 10. juli 1995.), str. 4; P4151 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.); P4153 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.), *e-court* str. 3; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 116–117. V. takođe P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 19; činjenica o kojoj je presuđeno 1487. Vojni posmatrači UN-a registrovali su preko 100 detonacija tokom prijepodneva. P4152 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.); P4153 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.), *e-court* str. 3; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 121; Joseph Kingori, T. 22897–22898 (12. januar 2012.); D137 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 10. juli 1995.), str. 4.

16973 P4822 (Presretnuti razgovor generala Janviera i Ratka Mladića, 10. juli 1995.).

16974 P5106 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 10. juli 1995.).

16975 V. Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14002–14003; Dragan Todorović, T. 24194 (7. februar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je Pelemiš naredio Bijeljinskom vodu 10. diverzantskog odreda da krene ka Bratuncu preko Vlasenice pod komandom Franca Kosa, i da je ta grupa 10. jula prenoćila u Zelenom Jadru). V. takođe Petar Salapura, T. 40260–40263 (24. juni 2013.) (gdje je svjedok naveo da je kasnije čuo od Pelemiša da je Pelemiš otišao u Srebrenicu po Krstićevom naređenju).

16976 V. P2993 (Naređenje MUP-a RS-a, 10. juli 1995.), par. 1, 3; D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 15 (gdje je svjedok rekao da je stigao u SJB Bratunac 11. jula oko podneva). U naređenju se nadalje navodi da u sastav samostalne jedinice takođe ulaze 1. četa PJP-a CJB-a Zvornik, kao i mješovita četa združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i RS-a. P2993 (Naređenje MUP-a RS-a, 10. juli 1995.), par. 2. V. takođe D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 17–20 (gdje se opisuje proces razmještaja na dan 11. jula); D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 6–7.

5022. Za to vrijeme, stanovništvo je napustilo "gornji dio" Srebrenice i povuklo se u dio grada blizu bolnice,[16977] koja je oko 13:00 časova dva puta direktno pogođena artiljerijskim granatama kalibra 155 mm.[16978] Tokom narednog sata palo je otprilike 50 granata, a vojni posmatrači UN-a vidjeli su kako rakete prelijeću Potočare i lete ka Srebrenici.[16979] Oko 16:00 sati, granatiranje grada se pojačalo, uslijed čega je devet osoba teško povrijeđeno.[16980] Te večeri, masa od nekoliko hiljada uplašenih ljudi okupila se ispred bolnice i "izrazila želju da ode iz grada".[16981] Mještani iz obližnjih sela nastavili su da pristižu u grad i govorili su da nadiruće snage bosanskih Srba pale njihova sela.[16982]

5023. Tokom dana, Nizozemski bataljon dobio je od snaga bosanskih Srba ultimatum u kome je stajalo da će, pošto Nizozemski bataljon ne razoružava bosanske Muslimane, to učiniti VRS, a Nizozemskom bataljonu će biti dozvoljeno da napusti enklavu kroz posmatrački položaj Papa, zajedno s civilnim stanovništvom, ukoliko ostavi svoju opremu i naoružanje.[16983] Franken je proslijedio tekst ultimatuma komandiru čete Bravo, zajedno s odgovorom UN-a: naređenjem snagama bosanskih Srba da se do 06:00 sati 11. jula 1995. povuku na granice enklave iz 1993. ili da se suoče s prijetnjom "masovnih vazdušnih napada".[16984]

5024. Dana 10. jula uveče, VRS je pokušao da uđe u grad Srebrenicu, ali je odbijen vatrom ABiH i Nizozemskog bataljona s blokadnih položaja.[16985] Na blokadne položaje Nizozemskog bataljona i dalje je otvarana vatra, a nastavljeno je i "masovno granatiranje" Srebrenice − uključujući i bazu čete Bravo.[16986] Pripadnici međunarodnih humanitarnih organizacija stacionirani u Srebrenici molili

---

16977 Svjedok KDZ064, T. 1424 (22. april 2010.).

16978 P4152 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.); P4153 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.), *e-court* str. 3; Joseph Kingori, T. 22954 (13. januar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je bolnica bila ciljana). V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 29; činjenica o kojoj je presuđeno 1487.

16979 P3991 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.); P4153 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.), *e-court* str. 3; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 122.

16980 P4153 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 123.

16981 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 31.

16982 P4153 (Izvještaj UNMO-a, 10. juli 1995.), *e-court* str. 3; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 123–125. V. takođe D1968 (Izjava svjedoka Pietera Boeringa od 28. septembra 1995.), str. 5.

16983 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 56; P4176 (Naređenje majora Frankena kapetanu Groenu, 10. juli 1995.).

16984 P4176 (Naređenje majora Frankena kapetanu Groenu, 10. juli 1995.), str. 1; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 56.

16985 Robert Franken, T. 23117 (16. januar 2012.); T. 23156 (17. januar 2012.). V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 42. V. takođe D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 18, 24 (gdje se opisuje približavanje Birčanske brigade Srebrenici).

16986 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 55. Četa Bravo prestala je da broji eksplozije kada je njihov broj dostigao cifru od 160 ili 200. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 55. Vijeće konstatuje da je 10. jula, tokom dana, ABiH ispaljivala minobacačke granate s lokacije u Srebrenici koja se nalazila preko puta baze čete Bravo. P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1 00:06:04–00:06:44; Jean-René Ruez, T. 24086 (2. februar 2012.).

su za pomoć svoje kolege iz kancelarija u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu.[16987] Neki civili krenuli su prema Potočarima, ali su ih zaustavili pripadnici muslimanskih snaga u Srebrenici, koji su im rekli da se vrate u grad.[16988]

5025. U 20:15 sati, Janvier je pokušao da stupi u kontakt s Mladićem, ali je uspio da dobije samo Tolimira.[16989] Kada je Janvier ustvrdio da snage bosanskih Srba napadaju položaje Nizozemskog bataljona, Tolimir je odgovorio da će provjeriti tu informaciju na terenu i zamolio Janviera da ponovo nazove za 20 ili 30 minuta.[16990] U kasnijem razgovoru, Tolimir je rekao Janvieru da je Nizozemski bataljon otvorio vatru na snage bosanskih Srba, koje ne mogu da se povuku dok se ne obustave borbena dejstva.[16991] Janvier je odgovorio da je Nizozemski bataljon dobio naređenje da drži svoje položaje i da se brani ukoliko bilo ko pokuša da mu oduzme oružje.[16992] Tolimir je zatim rekao da će provjeriti te informacije s komandantom bataljona i da Janvier i on treba ponovo da razgovaraju.[16993] U trećem razgovoru, vođenom u 22:30 sati, Tolimir je izvijestio Janviera da su borbena dejstva obustavljena i složio se da sljedećeg dana razgovara s Gobilliardom u Sarajevu.[16994]

5026. Te noći, komandant Nizozemskog bataljona Thomas Karremans i vojnici Nizozemskog bataljona Pieter Boering i Albert Rave, održali su u zgradi PTT-a u Srebrenici sastanak s predstavnicima vojnih i civilnih vlasti bosanskih Muslimana, od kojih su mnogi bili naoružani.[16995] Karremans je tamo obavijestio vlasti bosanskih Muslimana o ultimatumu koji je UNPROFOR dao snagama bosanskih Srba.[16996] Karremans im je takođe prenio ultimatum snaga bosanskih Srba "da

---

16987 P5089 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 11. juli 1995.).

16988 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 57.

16989 P5270 (Presretnuti razgovori generala Zdravka Tolimira i generala Bernarda Janviera vođeni u 20:15 sati i kasnije, 10. juli 1995.), str. 1. V. takođe P5268 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i generala Bernarda Janviera, 10. juli 1995.), str. 2 (gdje su se oni, u 10:45 sati, dogovorili da ponovo razgovaraju u 18:00 sati).

16990 P5270 (Presretnuti razgovori generala Zdravka Tolimira i generala Bernarda Janviera vođeni u 20:15 sati i kasnije), str. 1–2.

16991 P5270 (Presretnuti razgovori generala Zdravka Tolimira i generala Bernarda Janviera vođeni u 20:15 sati i kasnije), *e-court* str. 3–4.

16992 P5270 (Presretnuti razgovori generala Zdravka Tolimira i generala Bernarda Janviera vođeni u 20:15 sati i kasnije), *e-court* str. 5.

16993 P5270 (Presretnuti razgovori generala Zdravka Tolimira i generala Bernarda Janviera vođeni u 20:15 sati i kasnije), *e-court* str. 5–6.

16994 P4836 (Presretnuti razgovor generala Tolimira i generala Janviera vođen u 22:30 sati 10. jula 1995.). V. takođe P4784 (Presretnuti razgovor generala Janviera i generala Tolimira vođen u 22:35 sati 10. jula 1995.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 180.

16995 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 45; Albert Rave, T. 22220 (30. novembar 2011.). Mnogi od tih ljudi bili su u uniformama i nosili oružje, uključujući puške, mitraljeze i ručne raketne bacače. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 47; Albert Rave, T. 22220–22221 (30. novembar 2011.); P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.), *e-court* str. 3.

16996 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 48; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1926; P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.), *e-court* str. 3. Civilne i vojne vođe nisu vjerovale da će biti izvedeni vazdušni udari jer je takvo obećanje već bilo davano

hoće da Muslimani odu iz enklave" u roku od 48 sati, a da će im zauzvrat biti obezbijeđen slobodan prolaz.[16997] Nakon sastanka, mnogi od tih naoružanih ljudi ostali su napolju u blizini zgrade PTT-a, a zatim su napustili grad i otišli u pravcu sjeverozapada.[16998] Do sljedećeg jutra, muslimanske snage u Srebrenici su nestale iz grada.[16999]

5027. U toku noći sa 10. na 11. jula, grad i posmatrački položaj Hotel su često granatirani.[17000] U 01:00 sati, jedan od vojnika Nizozemskog bataljona koji se nalazio na blokadnom položaju izvijestio je da je vidio pripadnike VRS-a kako ulaze u kuće, pucaju, a zatim pale kuće.[17001]

iv. *Pad Srebrenice i preseljavanje stanovništva u Potočare*

5028. Jutro 11. jula bilo je neuobičajeno mirno otprilike do 11:15 sati, kada su na Srebrenicu ispaljene četiri granate s područja Budaka, sjeverno od enklave.[17002] Nizozemski bataljon je podnio nekoliko zahtjeva za blisku vazdušnu podršku, ali se ništa nije dogodilo.[17003] Do tada se ispred baze čete Bravo okupilo više hiljada bosanskih Muslimana, koji su tražili da ih puste unutra jer su smatrali da će u bazi biti bezbjedni.[17004] Na kraju, oko 11:00 sati, ta grupa ljudi se probila kroz odbranu čete Bravo i ušla u bazu.[17005] Negdje oko podneva, jedna minobacačka granata pala je između dva oklopna transportera u bazi i ranila nekoliko ljudi.[17006]

---

ranije, ali se ništa nije dogodilo. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 48; P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.), *e-court* str. 3.

16997 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 126–127; P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.), *e-court* str. 2–3. Ultimatum bosanskih Srba nadalje je predviđao da će ulazak u bazu Nizozemskog bataljona biti dozvoljen samo predstavnicima MSF-a, UNHCR-a i MKCK-a, ali ne i izbjeglicama. P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.), *e-court* str. 2–3.

16998 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 49; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 57. V. takođe par. 5036–5038.

16999 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 57; Robert Franken, T. 23155–23156 (17. januar 2012.).

17000 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 50–51.

17001 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 50.

17002 P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.) *e-court* str. 3.

17003 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 51–52; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 128. V. takođe P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.), *e-court* str. 3; činjenica o kojoj je presuđeno 1495.

17004 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 52; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 60; Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1945–1946. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1486, 1490.

17005 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 52. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1931–1932; D1968 (Izjava svjedoka Pietera Boeringa od 28. septembra 1995.), str. 5.

17006 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 54. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1932; svjedok KDZ064, T. 1424–1425 (22. april 2010.); svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3633–3634.

5029. U međuvremenu, veliki broj bosanskih Muslimana iz svih dijelova grada krenuo je ka Potočarima.[17007] Poslije granatiranja baze čete Bravo, vojnici Nizozemskog bataljona počeli su da prate ljude koji su se nalazili u bazi dok su pješke prelazili četiri kilometra do baze UN-a.[17008] Bosanski Muslimani su pošli tamo kao neorganizovana masa, a kasnije su formirali kolonu koja se sklanjala s puta da bi omogućila prolaz vozilima Nizozemskog bataljona koja su prevozila bolesne i povrijeđene.[17009]

5030. U 13:00 ili 14:00 sati, jedinice bosanskih Srba bile su na okolnim visovima koji gledaju na enklavu s istočne strane.[17010] U pokušaju, kako se čini, da zaplaše bosanske Muslimane koji su bježali i usmjere ih u pravcu Potočara,[17011] snage bosanskih Srba pucale su na grupu bosanskih Muslimana koja se kretala prema sjeveru i granatirale je.[17012] Baš u tom trenutku počeli su vazdušni

---

17007 Robert Franken, T. 23187 (17. januar 2012.); P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 31; svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3599; Mirsada Malagić, T. 23473–23474, 23477–23478 (24. januar 2012.); P397 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P397 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli), *e-court* str. 10; P397 (Izjava svjedoka Razije Pašagić od 15. juna 2000.), str. 1; P397 (Izjava Razije Pašagić Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), *e-court* str. 9; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P403 (Izjava Rahime Malkić Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 9; P394 (Izjava Mevlide Bektić Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), *e-court* str. 7–8; P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), str. 2; P395 (Izjava Behare Krdžić Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), *e-court* str. 8; P399 (Izjava Saliha Mehmedovića Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), *e-court* str. 11. V. takođe P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P404 (Izjava Samile Salčinović Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), *e-court* str. 13; P396 (Izjava svjedoka Hanife Hafizović od 16. juna 2000.), str. 2; P396 (Izjava Hanife Hafizović Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), *e-court* str. 10–11; činjenica o kojoj je presuđeno 1500.

17008 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 55–58; Johannes Rutten, T. 22036–22037 (28. novembar 2011.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1931–1932, 1937; Robert Franken, T. 23185 (17. januar 2012.); Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2879; Mirsada Malagić, T. 23477–23478 (24. januar 2012.). V. takođe svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3504–3507, 3549–3351; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 641; svjedok KDZ064, T. 1423 (22. april 2010.); činjenice o kojima je presuđeno 1491, 1492.

17009 Mirsada Malagić, T. 23478–23479, 23523 (24. januar 2012.). Otprilike u isto vrijeme, Nizozemski bataljon je počeo da pomaže MSF-u oko prevoza bolesnih i povrijeđenih iz bolnice u Potočare. Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2929; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 32–33; Johannes Rutten, T. 22036 (28. novembar 2011.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1937–1938; D1968 (Izjava svjedoka Pietera Boeringa od 28. septembra 1995.), str. 5.

17010 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6191.

17011 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 58, 60; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 33; Pieter Boering, T. 22139 (30. novembar 2011.); Mirsada Malagić, T. 23525–23526 (24. januar 2012.); P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 19. V. takođe Robert Franken, T. 23154 (17. januar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je VRS, da je želio da pobije sve ljude iz kolone, imao sredstva da to i postigne, ali je svejedno zaključio da je VRS gađao kolonu jer su artiljerijske i minobacačke granate padale toliko blizu puta Srebrenica – Potočari, kao i zato što u blizini nije bilo nikakvih vojnih ciljeva niti pokreta).

17012 Momir Nikolić, T. 24608–24609 (13. februar 2012.), T. 24850–24851, 24855 (16. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je kolonu civila koja je pošla iz Srebrenice ka Potočarima gađao 2. pješadijski bataljon Bratunačke brigade iz topa B1); Robert Franken, T. 23154 (17. januar 2012.). Granate su padale blizu puta, s obje strane kolone, i ranile nekoliko ljudi, a ubile druge. Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1944–1945; Mirsada Malagić, T. 23476–23479 (24. januar 2012.) (gdje je svjedokinja izjavila da je i sama bila ranjena); Christine Schmitz, T. 26870 (26. mart 2012.); svjedokinja KDZ186, P358

udari NATO-a na položaje bosanskih Srba, koji su trajali oko 30 minuta.[17013] Franken je ubrzo dobio poruku od snaga bosanskih Srba da će baza UN-a, uključujući i prostor na kome su se okupile izbjeglice, biti granatirana, a da će vojnici Nizozemskog bataljona koje su snage bosanskih Srba zarobile biti ubijeni ukoliko vazdušni udari odmah ne prestanu.[17014] Granatiranje je uskoro nastavljeno i na prostor oko autobuske stanice u gradu Srebrenici je otvorena minobacačka vatra.[17015] Franken je izdao uputstvo četi Bravo da se povuče iz grada Srebrenice i krene prema Potočarima na začelju grupe bosanskih Muslimana, ostajući tako između njih i snaga bosanskih Srba.[17016]

5031. U toku dana, s preostalih posmatračkih položaja ljudstvo se ili povuklo ili su te posmatračke položaje zauzele snage bosanskih Srba – s izuzetkom posmatračkog položaja Papa.[17017] Među jedinicama VRS-a koje su napredovale prema Srebrenici bili su pripadnici 10. diverzantskog odreda, Vukovi sa Drine i dijelovi Bratunačke i Milićke brigade.[17018]

5032. Generalno, jedinice bosanskih Srba naišle su na slab otpor dok su se približavale gradu Srebrenici i tokom ulaska u grad.[17019] Po dolasku u grad, pripadnici 10. diverzantskog odreda

---

(Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3599. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1489, 1501.

17013 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 65 (gdje je svjedok procijenio da je bliska vazdušna podrška pružena oko 14:00 sati); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 130 (gdje je svjedok rekao da bi "blisku vazdušnu podršku" prije nazvao "vazdušnim udarom"); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6191. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1927–1928; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2716; činjenica o kojoj je presuđeno 1496.

17014 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 65; P3992 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1928–1929. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1497.

17015 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 65; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 130, 133.

17016 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 60.

17017 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 58. V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6189. U većini slučajeva, vojnici Nizozemskog bataljona koji su dežurali na posmatračkim položajima morali su da predaju oružje i bili su prebačeni u svojim oklopnim transporterima u Bratunac. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 59.

17018 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10944–10945; Dražen Erdemović, T. 25365 (27. februar 2012.); P4351 (Naređenje 10. diverzantskog odreda, 10. juli 1995.); Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14001–14003. S obzirom na srazmjerno sporije napredovanje Bratunačke brigade iz pravca sjevera, Mladić je naredio Živanoviću da obezbijedi dodatne jedinice Drinskog korpusa i angažuje ih duž tog pravca. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6189–6191, 6433. Po Živanovićevom naređenju, 50 do 60 ljudi iz Vlaseničke brigade potom je izdvojeno i poslato na IKM Bratunačke brigade u Kvacu. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6138–6139, 6191.

17019 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T.10945 (gdje je svjedok rekao da ga je iznenadilo što je 10. diverzantski odred prilikom ulaska u grad naišao na slab otpor). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1488; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 4; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6189.

pozvali su malobrojne ljude koji su ostali u gradu da napuste kuće.[17020] Dok su se jedinice približavale centru grada, pojavio se jedan vojno sposoban muškarac, i mada je izjavio da nije pripadnik ABiH i da nema nikakvih problema s bosanskim Srbima, komandant 10. diverzantskog odreda Milorad Pelemiš naredio je jednom vojniku bosanskom Srbinu da tom čovjeku prereže grkljan, što je vojnik i učinio.[17021]

5033. Do 17:00 sati, snage bosanskih Srba prestale su da granatiraju grad.[17022] Otprilike u to vrijeme, Pandurević je izvijestio Mladića, koji je tokom cijelog tog dana ostao sa Živanovićem i Krstićem na IKM-u Pribićevac, da je dio njegove taktičke grupe ušao u grad.[17023] Mladić je zatim naredio Krstiću i Živanoviću da pođu s njim i odmah se uputio u Srebrenicu.[17024] Dok su hodali kroz grad, naišli su na Pandurevića, Trivića i druge oficire VRS-a.[17025] U centru Srebrenice, Mladić je pred televizijskom kamerom izjavio:

> Evo nas, 11. jula 1995. godine, u srpskoj Sreberenici. Uoči još jednog velikoga praznika srpskoga, poklanjamo srpskome narodu ovaj grad. I napokon, došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru.[17026]

Zatim je naredio pripadnicima snaga bosanskih Srba da nastave pravo za Potočare.[17027]

17020 Činjenica o kojoj je presuđeno 1498. Dok su se približavale Srebrenici, snage bosanskih Srba takođe su palile kuće bosanskih Muslimana. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1493; Franc Kos, T. 42396 (1. avgust 2013.) (gdje je svjedok priznao da je tokom napredovanja čuo Krstića kako preko voki-tokija naređuje jedinicama da "potisn[u] i spal[e]", što je značilo da pale kuće).

17021 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10946–10948; Dražen Erdemović, T. 25342–25343 (27. februar 2012.).

17022 P4154 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.), *e-court* str. 4.

17023 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6192, 6434; P4823 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba vođen u 17:25 sati 11. jula 1995.) (gdje jedan od učesnika u razgovoru izvještava da se na "srpskoj crkvi" u Srebrenici vijori zastava). Krstić je procijenio da se to zbilo otprilike dva-tri sata poslije vazdušnih udara. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6511. Ova informacija prenijeta je Glavnom štabu u redovnom borbenom izvještaju Drinskog korpusa. P6125 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 11. juli 1995.), par. 2.

17024 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6192, 6511; Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10947–10948. Pripadnicima 10. diverzantskog odreda je naređeno da obezbijede ulaz u grad za Mladićev dolazak. Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10947–10948; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 5.

17025 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6193, 6501 (gdje je svjedok identifikovao osobe iz P4202, *e-court* str. 31); P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 31; činjenica o kojoj je presuđeno 1499. Popović je u to vrijeme takođe bio prisutan u gradu. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 12; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 38. Činjenica da su snage bosanskih Srba toga dana ušle u grad Srebrenicu uključena je u redovni borbeni izvještaj Drinskog korpusa, koji je te večeri poslat Glavnom štabu i u kojem se takođe navodi da će o drugim detaljima biti dostavljen vanredni izvještaj. P6125 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 11. juli 1995.), par. 2.

17026 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:30:44–00:31:05.

17027 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:31:20; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14004–14005.

5034. Gvero je u kasnim popodnevnim i ranim večernjim satima razgovarao s Nicolaiem i Gobilliardom.[17028] U razgovoru s Nicolaiem, Gvero je negirao da snage bosanskih Srba napadaju položaje UN-a ili da gađaju civilno stanovništvo.[17029] U razgovoru s Gobilliardom, Gvero je ponovio ono što je već bio rekao Nicolaiu i iznio sugestiju da su bosanski Muslimani pucali na Nizozemski bataljon.[17030] Gobilliard je obavijestio Gveru da je Nizozemski bataljon dobio naređenje da se sastane s lokalnim komandantom bosanskih Srba da bi obezbijedio prekid vatre, i podsjetio Gveru da UNPROFOR-u i dalje stoje na raspolaganju avioni za odbranu Nizozemskog bataljona i civilnog stanovništva.[17031]

5035. Nakon što je većina stanovnika Srebrenice otišla na sjever u Potočare, neki bosanski Muslimani koji su živjeli u blizini posmatračkog položaja Papa ostali su u svojim kućama, ali njih su na kraju očistili pripadnici Borovčaninovih jedinica.[17032] Vojnici bi ubacili ručne bombe u kuće i ušli u njih sa psima; nakon toga su se čuli pucnji i jauci, a vojnici bi izašli iz kuće i zatim je zapalili.[17033] Taj postupak se nastavio tokom nekoliko sati 11. jula, kao i narednog dana.[17034]

v. *Formiranje i odlazak kolone muškaraca bosanskih Muslimana*

5036. Kada su žene, djeca i stariji muškarci krenuli u Potočare, vojno sposobni muškarci pošli su pješke kroz šumu jer su se bojali da će biti ubijeni ako pođu sa svojim porodicama.[17035] Pronio se glas da muškarci treba da se upute ka Šušnjarima i Jaglićima.[17036]

17028 P4632 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i generala Nicolaia vođen u 16:10 sati 11. jula 1995.); P4679 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i generala Gobilliarda vođen u 18:00 sati 11. jula 1995.).

17029 P4632 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i generala Nicolaia vođen u 16:10 sati 11. jula 1995.). Gvero je također zatražio od Nicolaia da avioni NATO-a, koji su još uvijek bili u blizini, napuste vazdušni prostor. P4632 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i generala Nicolaia vođen u 16:10 sati 11. jula 1995.).

17030 P4679 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i generala Gobilliarda vođen u 18:00 sati 11. jula 1995.). V. također P2435 (Bilješke u vezi s telefonskim razgovorom Hervéa Gobilliarda i Milana Gvere, 11. juli 1995.). Gvero je također tvrdio da snage bosanskih Srba ne napadaju civilno stanovništvo i da Nizozemski bataljon nema čega da se plaši. P4679 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i generala Gobilliarda vođen u 18:00 sati 11. jula 1995.), str. 1.

17031 P2435 (Bilješke u vezi s telefonskim razgovorom Hervéa Gobilliarda i Milana Gvere, 11. juli 1995.), str. 1. V. također D1958 (Naređenja UNPROFOR-a za odbranu Nizozemskog bataljona, 11. juli 1995.), par. a.

17032 Roger Patelski, T. 23028, 23032 (16. januar 2012.); D2005 (Mapa enklave Srebrenica s oznakama koje je unio Roger Patelski); P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 18–19; D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 17–19.

17033 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 19; Roger Patelski, T. 23029–23031 (16. januar 2012.).

17034 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 19; Roger Patelski, T. 23031, 23034 (16. januar 2012.); D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 19–22. V. također P2996 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.), par. 6 (gdje se pominje da združene snage policije "napreduju prema Potočarima u cilju zarobljavanja UNPROFOR-a i okruženja cijelog civilnog stanovništva te čišćenju terena od neprijateljskih grupa").

17035 P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 14 (mapa koja prikazuje maršrutu ljudi koji su otišli iz Srebrenice za Šušnjare); Jean-René Ruez, T. 23713 (26. januar 2012.); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 641, 794, 797; svjedok KDZ064, T. 1424–1425 (22. april 2010.); svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac*

5037. U toku noći s 11. na 12. jula, grupa koja se okupila u Šušnjarima krenula je u pravcu sjeverozapada, prema Tuzli.[17037] Na ulazu u šumu Buljim, ova grupa, u kojoj je bilo 10.000 do 15.000 ljudi, većinom muškaraca i dječaka starosti od 16 do 65 godina, formirala je kolonu.[17038] Posljednji iz grupe pošli su iz Šušnjara u popodnevnim satima 12. jula.[17039]

5038. Kolona je bila dugačka otprilike deset kilometara.[17040] Vojnici ABiH, koji nisu svi bili naoružani, predvodili su prvu trećinu kolone.[17041] Drugi su bili raštrkani među nenaoružanim civilima koji su išli za njima.[17042] Ljudi su hodali u koloni po jedan u pravcu Tuzle.[17043]

---

protiv Blagojevića i Jokića), T. 1381; svjedok KDZ069, P338 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3327, 3356; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2943; Mirsada Malagić, T. 23527 (24. januar 2012.); P399 (Izjava svjedoka Saliha Mehmedovića od 15. juna 2000.), *e-court* str. 2; P399 (Izjava Saliha Mehmedovića Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), *e-court* str. 10; P393 (Izjava svjedoka Mejre Mešanović od 19. juna 2000.), str. 2, P393 (Izjava Mejre Mušanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 9; P394 (Izjava svjedoka Mevlide Bektić od 16. juna 2000.), *e-court* str. 3; P394 (Izjava Mevlide Bektić Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), *e-court* str. 8; P396 (Izjava Hanife Hafizović Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), *e-court* str. 11; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P403 (Izjava Rahime Malkić Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 9.

17036 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 812; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 814 (pod pečatom); svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6972, 7032; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7082, 7138; svjedok KDZ071, T. 28527–28528 (4. maj 2012.); svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3507, 3509, 3511. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1594.

17037 Jean-René Ruez, T. 23720–23723 (26. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 24–27 (gdje se prikazuje maršruta kolone); Tomislav Savkić, T. 33821–33822 (15. februar 2013.); Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 867, 874. V. D2941 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Tomislav Savkić), str. 1 (mapa koja prikazuje put kojim se kolona kretala prema Tuzli); P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1604.

17038 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2945–2997, 2996; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3510; svjedok KDZ425, P380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3574 (pod pečatom); svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3356; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1381–1382; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 646. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1598; Jean-René Ruez, T. 23713–23714 (26. januar 2012.). Manji broj žena, djece i starijih takođe je išao s kolonom. Svjedok KDZ069, P338 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1382; svjedok KDZ069, P338 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3327–3328, 3381; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2944; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3510. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1599.

17039 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 646.

17040 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3356; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 744.

17041 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1603; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2944; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 647, 744–745; svjedok KDZ064, T. 1425 (22. april 2010.).

17042 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1382–1383; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3348; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2996–2997; svjedok KDZ045, T. 22672–22673 (10. januar 2012.). Samostalni bataljon muslimanskih snaga u Srebrenici kretao se na začelju kolone. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1603; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3512 (gdje je svjedok rekao da je vidio oko 50 naoružanih muškaraca bosanskih Muslimana s automatskim, poluautomatskim i lovačkim puškama pri začelju kolone).

d. Potočari

i. *Sastanci u hotelu "Fontana"*

(A) Prvi sastanak

5039. Dana 11. jula 1995., pošto je dobio informaciju o predstojećem sastanku između Mladića i oficira Nizozemskog bataljona, Momir Nikolić je s Mirkom Jankovićem otišao u hotel "Fontana" da bi organizovao obezbjeđenje.[17044] Tamo je s istim zadatkom poslato i 10 do 15 pripadnika VP-a Bratunačke brigade.[17045]

5040. Oko 20:00 sati, Karremans, Boering i Rave došli su u hotel. Kada su ušli u zgradu, vidjeli su nekoliko vojnika Nizozemskog bataljona koji su bili zarobljeni na svojim posmatračkim položajima 8. i 9. jula 1995.[17046] Ubrzo potom, počeo je sastanak VRS-a i oficira Nizozemskog bataljona. Mladić, Živanović, pukovnik Radoslav Janković iz Glavnog štaba i Svetozar Kosorić, pomoćnik načelnika štaba za obavještajne poslove Drinskog korpusa,[17047] prisustvovali su sastanku[17048] sa strane VRS-a. Prisutan je bio i Petar Uščumlić, koji je obavljao dužnost prevodioca za Nizozemski bataljon.[17049] Velika ekipa kamermana snimala je dio sastanka.[17050]

5041. Mladić je diktirao uslove sastanka.[17051] Prvih deset minuta bilo je vrlo napeto i predstavnici Nizozemskog bataljona osjećali su se ugroženo.[17052] Mladić je ljutito predbacivao Karremansu da je

---

17043 Svjedok KDZ069, P338 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1383; svjedok KDZ069, P338 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3354–3356, 3363; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 646. V. takođe odjeljak IV.C.1.g.i: Otvaranje koridora za prolazak kolone.

17044 Momir Nikolić, T. 24610–24612 (13. februar 2012.); svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3505. V. takođe D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 5.

17045 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9759–9761. V. takođe svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3504–3506.

17046 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 66–67; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1942. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1518. U vezi s vojnicima Nizozemskog bataljona koji su zarobljeni na svojim posmatračkim položajima, v. par. 5031, fusnota 17017.

17047 D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 2.

17048 Momir Nikolić, T. 24611 (13. februar 2012.), T. 24859 (16. februar 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 68, 70; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1941–1944, 1948–1949; Pieter Boering, T. 22080–22081 (29. novembar 2011.); D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 4; Svetozar Kosorić, T. 38694 (23. maj 2013.); D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1516.

17049 D3552 (Izjava svjedoka Petra Uščumlića, 12. mart 2013.), par. 5.

17050 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 68; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1942–1943, 1946.

17051 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 70; činjenica o kojoj je presuđeno 1519.

17052 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 69; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1945–1946; P3974 (Dopis UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Ratkom Mladićem 11. i 12. jula 1995.), str. 1.

naoružavao bosanske Muslimane, kao i za vazdušne udare NATO-a na položaje VRS-a.[17053] Mladić je takođe optužio Nizozemski bataljon da je otvarao vatru na vojnike VRS-a u Srebrenici.[17054] Zatim je Mladić pitao Karremansa šta želi, pošto je on tražio sastanak.[17055] Karremans je rekao Mladiću da mu je Komanda UNPROFOR-a za BiH naredila da "ispregovara ili zatraži" transport za bosansko muslimansko stanovništvo − oko 10.000 žena i djece koji su se nalazili u bazi UN-a − i vojnike Nizozemskog bataljona.[17056] Po Karremansovim riječima, te žene i djeca bili su bolesni, umorni i veoma preplašeni.[17057] Karremans je takođe zatražio humanitarnu pomoć, kao što su hrana i lijekovi.[17058]

5042. U jednom trenutku tokom sastanka, Mladić je ponudio Karremansa i druge oficire Nizozemskog bataljona cigaretama, rekavši, "nije ti zadnja u životu".[17059] Kada se Karremans zahvalio Mladiću za dobar tretman zarobljenih vojnika Nizozemskog bataljona, Mladić je rekao da su vojnici Nizozemskog bataljona u hotelu, ali da neće tu biti dugo smješteni "ako [oni] nastav[e] da bombarduj[u]". Dodao je: "Znamo i mi da bombardujemo".[17060] Mladić je takođe rekao da ni

---

17053 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:40:02–00:40:12; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 209.

17054 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:33:28–00:40:20; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 205–210, 213–214; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 69 (gdje je svjedok nadalje rekao da je Mladić zaprijetio da će granatirati bazu UN-a); P3974 (Dopis UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Ratkom Mladićem 11. i 12. jula 1995.), str. 1.

17055 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:42:59–00:43:03; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 210.

17056 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:43:04–00:45:36; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 210. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1522. Kada ga je Mladić pitao kako vidi "razrešenje ove situacije", Karremans je predložio da Nizozemski bataljon pomogne muslimanskom stanovništvu da ode iz enklave tamo gdje želi da ide, budući da bosanski Muslimani žive u veoma lošim uslovima. P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:48:05–00:49:55; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 212–213.

17057 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:45:36–00:45:43; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 211.

17058 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:45:43–00:47:05; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 211.

17059 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:46:50–00:47:22; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 211. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1946.

17060 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:47:35–00:48:05; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 212. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 69; P3974 (Dopis UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Ratkom Mladićem 11. i 12. jula 1995.), str. 1. pred kraj sastanka, Karremans je pitao Mladića može li da se vidi sa zarobljenim vojnicima Nizozemskog bataljona, s čime se Mladić složio. P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:08:05–01:08:27; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 226–227. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 72.

vojnici Nizozemskog bataljona ni muslimansko stanovništvo nisu cilj operacija VRS-a.[17061] Zatim je rekao Karremansu da dovede "predstavnike civilnog stanovništva".[17062] Mladić je dodao da Karremans može da dovede i predstavnike ABiH ukoliko ABiH želi da razgovara.[17063] Po Raveovim riječima, Mladić je rekao oficirima Nizozemskog bataljona da stupe u kontakt s ABiH, jer vojnici ABiH treba da predaju oružje i da će, ukoliko postupe u skladu s tim zahtjevom, biti smatrani ratnim zarobljenicima i pritvoreni.[17064]

5043. Mladić je rekao Karremansu da se vrati u 23:00 sati[17065] i zatražio od njega da naruči autobuse, na što je Karremans odgovorio da misli da se to može organizovati.[17066] Mladić je sve učesnike sastanka ponudio pićem i održao zdravicu.[17067] Poslije sastanka, koji je trajao između 30 minuta i jednog sata,[17068] Momir Nikolić je otpratio oficire Nizozemskog bataljona natrag do Žutog mosta; oni su zatim pokušali da pronađu nekog predstavnika muslimanskog stanovništva ili ABiH.[17069] Nesib Mandžić, nekadašnji nastavnik, prihvatio je da bude predstavnik stanovništva.[17070]

17061 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 00:59:35–01:00:40; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 220. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1522.

17062 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:00:05–01:02:00: P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 220–221. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 70; činjenica o kojoj je presuđeno 1524.

17063 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:02:00–01:02:35: P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 222. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 70; činjenica o kojoj je presuđeno 1524.

17064 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 70.

17065 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:09:58–01:10:12; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 228; Momir Nikolić, T. 24612 (13. februar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1526.

17066 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:10:12–01:10:35; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 228. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 71; P3974 (Dopis UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Ratkom Mladićem 11. i 12. jula 1995.), str. 1.

17067 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:10:35–01:12:05; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 227–228. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 72. Prema riječima svjedoka Živanovića, učesnici sastanka nazdravili su Živanoviću u čast njegovog odlaska s mjesta komandanta Drinskog korpusa, a ne u čast uspjeha VRS-a u Srebrenici. D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 7.

17068 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 72; činjenica o kojoj je presuđeno 1519.

17069 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1950; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 73. V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 68; činjenica o kojoj je presuđeno 1525.

17070 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1950–1951; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 77; P3974 (Dopis UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Ratkom Mladićem 11. i 12. jula 1995.), str. 1. Boering se u nekoliko navrata susretao s Mandžićem, ali je od njega zatražio da dođe na sljedeći sastanak u hotelu "Fontana" samo zato što ga je u to vrijeme vidio. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2137, 2140.

(B) Drugi sastanak

5044. Otprilike oko 22:30 sati, Karremans, Boering i Rave su zajedno s Mandžićem ponovo pošli iz Potočara u hotel "Fontana" i stigli tamo u 23:00 sati.[17071] Nakon toga je počeo drugi sastanak.[17072] Prisutni su bili Mladić, Radoslav Janković, Kosorić i Krstić, kao i Ušćumlić i ekipa video snimatelja.[17073] Deronjić i Ljubisav Simić, Predsjednik SO Bratunac, takođe su bili prisutni.[17074] Karremans je predstavio Mandžića kao predstavnika muslimanskog stanovništva.[17075]

5045. Ponavljajući da je situacija u Potočarima veoma teška, Karremans je rekao da se u bazi UN-a i okolnim fabrikama nalazi 15.000 do 20.000 ljudi − među kojima je 88 ranjenih − i da pristiže još ljudi, od kojih su oko 95% žene, djeca i stariji.[17076] Dok je Karremans to govorio, čulo se skvičanje svinje koju su klali.[17077] Karremans je nadalje rekao da je Nizozemski bataljon pitao bosanske Muslimane u Potočarima gdje žele da budu prebačeni i da bi se evakuacija mogla isplanirati na osnovu njihovih godina i zdravstvenog stanja.[17078] Karremans je rekao da UNHCR u Beogradu ima na raspolaganju 30 vozila koja bi mogla da se dovezu ako to bude dogovoreno.[17079]

17071 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 77–78. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1951; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6209; činjenica o kojoj je presuđeno 1531.

17072 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1953; Pieter Boering, T. 22082 (29. novembar 2011.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6209. V. takođe P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 224; činjenica o kojoj je presuđeno 1527.

17073 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1952, 1954, 1959; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 80; D3552 (Izjava svjedoka Petra Ušćumlića, 12. mart 2013.), par. 5; D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 4; Svetozar Kosorić, T. 38694 (23. maj 2013.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6209.

17074 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 80. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1952; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 3.

17075 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:13:05–01:13:12; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 230–231. V. takođe Momir Nikolić, T. 24615 (13. februar 2012.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 68.

17076 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:13:15–01:16:35; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 230–233. V. takođe P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 224; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 83.

17077 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:14:30–01:15:00; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 78–79; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1953–1954, 1958–1959.

17078 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:27:55–01:28:25; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 238–239.

17079 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:42:59–00:43:03; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 234–235. Karremans je dodao da Nizozemski bataljon u srebreničkoj enklavi nema dizela još od februara 1995. P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:24:45–01:26:25; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 237. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 83.

Mladić je zatim naredio da se donese polomljena tabla sa zgrade Skupštine opštine Srebrenica,[17080] i objasnio da ju je on donio i da je pješke prošao kroz grad;[17081] za prisutne pripadnike Nizozemskog bataljona, to je predstavljalo poruku da je VRS sada preuzeo kontrolu.[17082]

5046. Mladić je zatim pitao Mandžića šta on hoće, na što je Mandžić odgovorio da on nije zvanični predstavnik "izbjeglica" i da je "potpuno nepripremljen".[17083] Mladić je zatim rekao Mandžiću sljedeće:

> Ja vas molim da zapišete. Pod broj jedan, trebate da položite oružje, i svima koji polože oružje garantujem život. I imate moju reč, kao čoveka i generala, da ću iskoristiti svoj uticaj da pomognem nedužnom muslimanskom stanovništvu koje nije cilj dejstva Vojske Republike Srpske. Cilj našeg dejstva nisu ni humanitarne organizacije, međunarodne niti snage UNPROFORA. Iako su snage NATO pakta, po zahtevu UNPROFOR-a, kao i snage UNPROFOR-a, danas tukle naš, ne samo položaj Vojske Republike Srpske, već i civilno stanovništvo. Da bih mog'o da odlučim i kao čovek i kao komandant, trebam da dobijem jasan stav predstavnika vašeg naroda: da li želite da opstanete, [...] ostanete ili nestanete. I spreman sam sutra primiti delegaciju odgovornih ljudi muslimanske strane, u 10 sati na ovome mestu, sa kojima mogu razgovarati o spasu izbavljenja vašega naroda iz enklave, bivše enklave Srebrenica. Do 10 sati narediću, sutra, obustavu operacija. Ukoliko [...] vaši[...] borci[...] [...] polože oružje, postupaćemo u duhu međunarodnih konvencija i svakome garantujemo život. Čak i onima koji su počinili zločine prema našem narodu. Da li ste me razumeli? Nesibe, i u vašim je rukama sudbina vašeg naroda. Ne samo na ovom prostoru.[17084]

Mandžić je ponovio da je on izabran kao "slučajni predstavnik", ali mu je Mladić rekao da dovede "ljude koji mogu obezbediti predaju oružja i spasiti [njihov] narod od uništenja".[17085] Prema

---

17080 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:20:22, 01:22:30–01:23:05; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 234; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1959–1960; P3973 (Zamrznuti kadar sastanka u hotelu "Fontana").

17081 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:42:59–00:43:03; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 235; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1959–1960.

17082 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1960. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 81; Albert Rave, T. 22179 (30. novembar 2011.).

17083 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:30:25–01:33:30 (gdje je prikazan Mandžić koji pita da li postoji dogovor "na višem nivou", s međunarodnim organizacijama); P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 239–240. V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6211–6212.

17084 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:33:30–01:37:15; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 240–241; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 82, 84, 86; P3974 (Dopis UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Ratkom Mladićem 11. i 12. jula 1995.), str. 2. V. takođe Momir Nikolić, T. 24618–24619 (13. februar 2012.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6211–6214; činjenice o kojima je presuđeno 1532, 1533, 1536.

17085 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:37:15–01:37:40; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 241. V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6212; činjenica o kojoj je presuđeno 1534.

Raveovim riječima, Mladić je takođe rekao Mandžiću da civilno stanovništvo može slobodno da ide i dodao da može da obezbijedi autobuse koji će prevesti ljude gdje god oni žele da idu.[17086]

5047. Nakon ovog sastanka, oficiri Nizozemskog bataljona i Mandžić su se vratili u bazu UN-a, gdje ih je opet dopratio Momir Nikolić.[17087] Mandžić je izgledao uplašeno, zabrinuto i "gotovo u panici".[17088] Zatim je otišao da potraži još predstavnika i najzad je pronašao još dvoje civila, Ćamilu Purković i Ibru Nuhanovića, koji su bili voljni da ga podrže.[17089]

(C) Razgovor Momira Nikolića, Popovića i Kosorića prije trećeg sastanka

5048. Ujutro 12. jula, postupajući po uputstvu koje im je Mladić izdao u Komandi Bratunačke brigade,[17090] Popović i Kosorić su došli u hotel "Fontana".[17091] Neposredno prije početka trećeg sastanka, Popović i Kosorić su se sastali ispred zgrade s Momirom Nikolićem i Uščumlićem.[17092] Kada je Nikolić upitao Popovića šta će se sljedeće desiti, Popović mu je odgovorio da će muslimanske žene i djeca biti prebačeni na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, a da će vojno sposobni muškarci biti izdvojeni.[17093]

(1) Sažetak iskaza Momira Nikolića

5049. Nikolić je izjavio da je zatim pitao Popovića šta će biti s tim muškarcima, na što je Popović odgovorio da "sve balije treba pobiti".[17094] Kada je Nikolić čuo tu izjavu, pomislio je, budući da su mnogi oficiri govorili slične stvari, da je "to jedna od Popovićevih izjava", jer je on "imao […] običaj da tako se ponaša i da izjavljuje", i da Popović nije to zaista i mislio.[17095] Nikolić je takođe rekao da je, čuvši tu izjavu, mislio da će biti primijenjen legalan vojnički postupak, koji bi podrazumijevao identifikaciju lica osumnjičenih za ratne zločine i potom njihovo krivično

17086 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 82.

17087 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 87; Momir Nikolić, T. 24615 (13. februar 2012).

17088 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 68; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1962.

17089 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1962, 1968; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 87. Mandžić nije mogao da stupi u kontakt s Vladom BiH. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 68.

17090 V. par. 5086.

17091 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 17.

17092 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 18; Momir Nikolić, T. 24620–24621 (13. februar 2012.), T. 24863 (16. februar 2012.).

17093 Momir Nikolić, T. 24620–24621 (13. februar 2012.), T. 24645–24646 (14. februar 2012.), T. 24863 (16. februar 2012.); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 18.

17094 Momir Nikolić, T. 24646–24647 (14. februar 2012.), T. 24863 (16. februar 2012.). V. takođe par. 2514 (gdje se riječ "balija" opisuje kao pogrdna ili uvredljiva riječ).

17095 Momir Nikolić, T. 24648 (14. februar 2012.).

gonjenje.[17096] Nikolić je nadalje izjavio da mu je tek u Potočarima postalo jasno da se sprema neko zlo vezano za "te izdvojene ljude".[17097]

5050. Pošto je čuo njegovu izjavu da sve balije treba pobiti, Nikolić je rekao Popoviću da će muškarci, bosanski Muslimani, ako treba da budu izdvojeni, morati negdje da budu i pritvoreni i da bi neke prazne zgrade, kao što je škola "Vuk Karadžić" u Bratuncu, mogle da se upotrebe u tu svrhu.[17098] Zatim su razgovarali o mogućim lokacijama gdje "te ljude" treba pobiti, i u tom kontekstu pomenuli su Ciglanu i rudnik Sase.[17099] Popović je rekao Nikoliću da je Nikolićeva odgovornost da "pomogne koordinirati i […] organizovati ovu operaciju".[17100] Prema Nikolićevim riječima, cijeli taj razgovor nije trajao duže od deset minuta,[17101] a kada je Popović otišao, on, Kosorić i Uščumlić su opet razgovarali na istu temu.[17102]

(2) Svjedočenje svjedoka odbrane

5051. Vijeće napominje da je optuženi pozvao Popovića, Kosorića i Uščumlića kao svjedoke da bi pobio dokaze koje je tužilaštvo izvelo u vezi s ovim razgovorom. Sva ta trojica svjedoka osporila su Nikolićev iskaz.[17103] Popović, koji nije negirao da su se on i Kosorić susreli s Nikolićem i Uščumlićem prije trećeg sastanka,[17104] tvrdio je da su posebno neistinite Nikolićeve tvrdnje da je Popović rekao da će "muškarci iz Srebrenice biti izdvojeni i pobijeni" i da su razgovarali o

17096 Momir Nikolić, T. 24644 (14. februar 2012.).

17097 Momir Nikolić, T. 24622 (13. februar 2012.).

17098 Momir Nikolić, T. 24622 (13. februar 2012.).

17099 Momir Nikolić, T. 24622–24623 (13. februar 2012.), T. 24647–24648 (14. februar 2012.). Fabrika cigle "Ciglana" nalazila se u Bratuncu. V. svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9371–9372. Rudnik Sase nalazi se u opštini Srebrenica. Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 917. Momir Nikolić je izjavio da je kasnije čuo da je jedna grupa oficira otišla u Ciglanu da ispita da li bi to bilo pogodno mjesto za pogubljenja, ali da na kraju tamo niko nije bio ubijen. Momir Nikolić, T. 24622–24623 (13. februar 2012.), 24876–24877 (16. februar 2012.) (gdje je svjedok nadalje izjavio da je čuo da se taj obilazak odigrao prije 13. jula i negirao da je i sam u njemu učestvovao). Neđo Nikolić je potvrdio da je jedna grupa oficira VRS-a, među kojima su bili i Momir Nikolić i Beara, kao i policajac Brano Tešić, zaista došla u njegovu kancelariju u Ciglani, ali je insistirao na tome se to nije odigralo prije jutarnjih časova 14. jula. D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 15, 18A–18B; Neđo Nikolić, T. 39823 (12. juni 2013.). Neđo Nikolić je takođe u svom svjedočenju izjavio da ti oficiri nisu naveli da razmatraju tu lokaciju kao moguće mjesto za vršenje pogubljenja i da su pitali da li tu ima vode za piće. D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 17, 18C. S obzirom na veliki broj dokaza koji su predočeni Vijeću i koji ukazuju na to da su muškarci, bosanski Muslimani, prebačeni u Zvornik 14. jula ujutro, Vijeće smatra da su se događaji koje pominje Neđo Nikolić zapravo morali dogoditi dan ili dva ranije. Imajući u vidu ukupne dokaze, Vijeće smatra da svjedočenje Neđa Nikolića uopšte ne dovodi u sumnju istinitost svjedočenja Momira Nikolića. V. Završni podnesak odbrane, par. 2486–2488.

17100 D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 4.

17101 Nikolić je izjavio da ovaj susret nije bio zvaničan sastanak. Momir Nikolić, T. 24863 (16. februar 2012.).

17102 Momir Nikolić, T. 24623 (13. februar 2012.).

17103 D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 6–7; D3552 (Izjava svjedoka Petra Uščumlića, 12. mart 2013.), par. 7; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 18.

17104 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 18.

objektima gdje bi oni bili smješteni do pogubljenja.[17105] Popović je izjavio da o tome nikada nije razgovarao i da čak nije znao da će muškarci iz Srebrenice uopšte biti izdvojeni sve do trećeg sastanka, kada je Mladić to saopštio.[17106] Popović je tvrdio da je pred njim bilo riječi samo o tome da će muškarci biti ispitivani u vezi s ratnim zločinima nad Srbima, a ne da će izdvojeni muškarci biti pogubljeni.[17107]

5052. Kosorić je u svom svjedočenju izjavio da Popović nije rekao ništa od onoga što Nikolić tvrdi da je rekao.[17108] Kosorić je ostao pri svom ranijem svjedočenju u predmetu *Popović i drugi*, u kome je negirao čak i činjenicu da se razgovor između Popovića, Nikolića i njega odigrao ispred hotela, i dodao: Takvu "odluku treba donijeti na višem nivou, na sastanku. To nije vrsta odluke koja se može donijeti pred nekim hotelom."[17109] On je takođe rekao da nije imao nikakvu informaciju da će bosanski Muslimani iz Srebrenice biti ubijeni.[17110] Najzad, Ušćumlić je rekao da nikada nije čuo da je bilo ko rekao da zarobljenici iz Srebrenice treba da budu ili da će biti ubijeni, i da nije imao nikakva saznanja da će zarobljenici biti ubijeni.[17111]

(3) Argumentacija tužilaštva

5053. U svom završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je Nikolićevo svjedočenje koje se odnosi na taj razgovor pouzdano i da je potkrijepljeno drugim pouzdanim dokazima.[17112] Prvo, video dokazi pokazuju da je Nikolić prije sastanka razgovarao ispred hotela "Fontana" s Jankovićem, Popovićem i jednim od Mladićevih tjelohranitelja, kao i da su Kosorić i Popović prisustvovali sastanku.[17113] Drugo, Ušćumlićevo svjedočenje potkrepljuje Nikolićevo svjedočenje da se razgovor Nikolića, Popovića i Kosorića odigrao i nije u protivrječnosti sa sadržajem Nikolićevog svjedočenja.[17114] Treće, Boering je ponovo vidio Kosorića i Nikolića u Bratuncu nakon trećeg sastanka.[17115] Četvrto, tužilaštvo tvrdi da sljedeći događaji koji su se odvijali poslije razgovora potkrepljuju Nikolićevu verziju u pogledu toga o čemu se govorilo na trećem sastanku: (i) na tom sastanku, Mladić je prvi

17105 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 18.
17106 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 18.
17107 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 18.
17108 D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 7; Svetozar Kosorić, T. 38717 (23. maj 2013.).
17109 Svetozar Kosorić, T. 38715–38716 (23. maj 2013.).
17110 D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 8.
17111 D3552 (Izjava svjedoka Petra Ušćumlića, 12. mart 2013.), par. 7.
17112 Završni podnesak tužilaštva, par. 917.
17113 Završni podnesak tužilaštva, par. 917, gdje se poziva na P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, 00:05:30–00:05:45, 00:06:47–00:15:06; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 61, 63, 65, 68, 245–250.
17114 Završni podnesak tužilaštva, par. 917, gdje se poziva na D3552 (Izjava svjedoka Petra Ušćumlića, 12. mart 2013.).

put rekao da će u Potočarima biti obavljeno odvajanje i "trijaž" muškaraca;[17116] (ii) škola "Vuk Karadžić" i hangar koje je Nikolić tokom razgovora predložio kao lokacije zatočenja zaista su i korišteni za zatočenje;[17117] (iii) Beara i Deronjić obišli su Ciglanu, koja je prema Nikolićevim riječima, bila pomenuta u razgovoru kao moguća lokacija za vršenje pogubljenja;[17118] i (iv) Nikolićeva priča o tome šta mu je rečeno da će se dogoditi s muškarcima, bosanskim Muslimanima, u Potočarima "tačno se poklapa s tragičnim događajima koji su potom uslijedili".[17119]

(4) Argumentacija optuženog

5054. U svom završnom podnesku, optuženi tvrdi da je Nikolićevo svjedočenje o razgovoru koji je vodio s Popovićem i Kosorićem "neistinito, nepouzdano i nelogično".[17120] Kako tvrdi optuženi, iako su i Nikolić i Popović 12. jula bili ispred hotela "Fontana", kao što se vidi u video-materijalima, Nikolićevo svjedočenje o tome šta su oni govorili nije potkrijepljeno, a Popović, Kosorić i Uščumlić su ga pobili svojim svjedočenjima.[17121] Ukazujući na Nikolićevo svjedočenje da nije vjerovao da Popović zaista misli ono što je rekao kada je navodno kazao da muškarce treba pobiti, optuženi tvrdi da, u slučaju da je Popović zaista to izjavio i da je razgovarao o lokacijama za izvršenje pogubljenja, "ne bi bilo razloga da Nikolić očekuje da će se u Potočarima obaviti legitiman vojnički trijaž".[17122]

(5) Ocjena Vijeća

5055. Vijeće konstatuje da, u ovom kontekstu, optuženi tvrdi da, suprotno Nikolićevom svjedočenju u kome se ukazuje na to da je plan da se zarobljeni bosanski Muslimani iz Srebrenice ubiju postojao od 12. jula 1995., takav plan nije postojao "prije pobune u skladištu u Kravici" do koje je došlo 13. jula 1995. oko 17:30 sati, pri čemu optuženi dalje upućuje i na druge dokaze.[17123] Vijeće smatra da se ovaj konkretni argument više odnosi na njegovo osporavanje UZP-a da se

---

17115 Završni podnesak tužilaštva, par. 918, Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T.1976–1977.

17116 Završni podnesak tužilaštva, par. 918, gdje se poziva na Pietera Boeringa, T. 22063–22064 (29. novembar 2011.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1968–1969, 1972–1973; činjenica o kojoj je presuđeno 1545.

17117 Završni podnesak tužilaštva, par. 918, gdje se upućuje na Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, Srebrenica, par. 80–84.

17118 Završni podnesak tužilaštva, par. 918, gdje se poziva na P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 84.

17119 Završni podnesak tužilaštva, par. 919.

17120 Završni podnesak odbrane, par. 2480.

17121 Završni podnesak odbrane, par. 2458 (gdje se nadalje tvrdi da tužilaštvo nije osporilo ovaj aspekt Popovićevog svjedočenja).

17122 Završni podnesak odbrane, par. 2471–2472.

17123 Završni podnesak odbrane, par. 2449–2452, 2455, 2459–2480.

eliminiše muslimansko stanovništvo Srebrenice,[17124] te će stoga govoriti o njemu odvojeno u odgovarajućem odjeljku ove Presude.[17125] U ovom odjeljku, Vijeće će se usredsrediti na pitanje Nikolićevog svjedočenja u vezi sa sadržajem njegovog razgovora s Popovićem i Kosorićem, i odrediti da li je ono u tom pogledu pouzdano.

(a) Momir Nikolić kao osuđeno lice

5056. Vijeće prvo podsjeća na svoju opštu ocjenu vjerodostojnosti Nikolića kao lica osuđenog za krivična djela koja su proistekla iz događaja za koje se tereti u Optužnici,[17126] i napominje da je njegovom svjedočenju, a pogotovu najvažnijim i najviše osporavanim dijelovima njegovog svjedočenja, pristupilo s krajnjim oprezom.

(b) Priznanje Momira Nikolića da je lagao

5057. Vijeće je prvo razmotrilo laž koju je Nikolić priznao, a koju je ispričao tužilaštvu u jednom od razgovora s njima.[17127] On je priznao da nije govorio istinu kada je rekao tužilaštvu da je bio u Kravici i da je izdavao naređenja.[17128]

5058. Vijeće je ispitalo objašnjenje koje je on dao za iznošenje te neistine, a u kome je on u vezi sa svojim sporazumom o izjašnjavanju o krivici[17129] između ostalog rekao da je želio da "[…] taj dogovor, na kome [su] dugo radili, da ne propadne, jednostavno da dođe do dogovora".[17130] U toj situaciji, Nikolić je bio spreman da se žrtvuje i preuzme odgovornost za nešto što u stvari nije uradio. Vijeće je iznova pregledalo njegov iskaz i uvjerilo se da Nikolićeva nedosljednost, ma koliko da je bila nepoželjna, nije bila posljedica nekog indirektnog motiva da navede Vijeće na pogrešan zaključak. Njemu je bilo izuzetno važno da se ne pokaže da je taj sporazum bio potpuni promašaj, te je stoga bio spreman da kompromituje istinitost svoje izjave da bi obezbijedio takav

[17124] Optuženi takođe tvrdi da pitanje kada je sačinjen plan da se muškarci, bosanski Muslimani, iz Srebrenice ubiju nije od ključne važnosti za njegovu krivičnu odgovornost, ali da je "činjenica da je plan da se zarobljenici pogube nastao tek nakon incidenta do koga je došlo u skladištu u Kravici relevantna za ocjenu Vijeća u pogledu toga da li su ta ubistva počinjena s namjerom da se uništi grupa". Završni podnesak odbrane, par. 2451.

[17125] V. odjeljak IV.C.3.a.iii.B: Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice.

[17126] V. par. 16–17.

[17127] P4385 (Separator B Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 6. maj 2003.); Momir Nikolić, T. 24559–24560 (13. februar 2012.).

[17128] P4385 (Separator B Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 6. maj 2003.); Momir Nikolić, T. 24559–24560 (13. februar 2012.).

[17129] Vijeće konstatuje da je taj sporazum uvršten u spis kao P4386 (Sporazum o izjašnjavanju o krivici koji je potpisao Momir Nikolić, 7. maj 2003.).

[17130] Momir Nikolić, T. 24880 (16. februar 2012.).

pozitivan ishod. Vijeće je takođe uzelo u obzir činjenicu da je Nikolić svojevoljno ispravio svoju nedosljednost u prvoj prilici koja mu se pružila.[17131]

5059. Vijeće takođe napominje da je Nikolić sebe lažno identifikovao na jednoj fotografiji koja mu je pokazana i ukazuje na objašnjenje koje je on dao za tu laž.[17132] On je izjavio da je mislio da lice koje je prikazano na toj fotografiji liči na njega. Nije želio da kaže tužilaštvu da on nije to lice na fotografiji; kako je rekao, "možda sam ja zaboravio, možda se nisam sećao, jednostavno ja nisam htio da budem isključiv."[17133] Nikolić je potom počeo da se dvoumi kada mu je rečeno da je ta fotografija snimljena u Sandićima, jer je znao da nikada nije bio u Sandićima. Kako se ispostavilo, to je bila fotografija nekog drugog čovjeka.

5060. Vijeće smatra da se Nikolić, u svom očajničkom nastojanju da ničim ne ugrozi sporazum s tužilaštvom, našao u bezizlaznoj situaciji koju je sam stvorio. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da njegova nedosljednost nije bila motivisana nikakvom podmuklom željom da navede Vijeće na pogrešan zaključak. U konačnici, Vijeće se uvjerilo da navedene nedosljednosti ni na koji način ne utiču na Nikolićevu sveukupnu vjerodostojnost, niti da opravdavaju odbacivanje njegovog svjedočenja. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je takođe obratilo posebnu pažnju na činjenicu da je u pogledu drugih stvari dosljednost ovog svjedoka ostala nesmanjena u svim njegovim raznim izjavama i svjedočenjima.

(c) Protivrječnost između navodnog plana da se sve balije pobiju i Nikolićevog razumijevanja "vojničkog trijaža"

5061. Vijeće je takođe razmotrilo jedan aspekt Nikolićevog svjedočenja koji bi na prvi pogled mogao ukazivati na nedosljednost u njegovom svjedočenju. S obzirom na njegovo svjedočenje, Vijeće smatra da je Nikolić, kada je čuo Popovićevu izjavu da sve muškarce treba pobiti, smatrao da se Popović izrazio koristeći prenaglašenu formulaciju i mislio da se ta izjava odnosila samo na navodne ratne zločince među vojno sposobnim muškarcima[17134] koji bi bili odvojeni, pa se stoga i

---

17131 P4385 (Separator B Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 6. maj 2003.); Momir Nikolić, T. 24560 (13. februar 2012.).

17132 P4385 (Separator B Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 6. maj 2003.); Momir Nikolić, T. 24560–24561 (13. februar 2012.); T. 24881–24882 (16. februar 2012.).

17133 Momir Nikolić, T. 24882 (16. februar 2012.).

17134 Nikolić je u nekoliko navrata ljude za koje je razumio da će biti odvojeni nazvao "vojno sposobnim muškarcima". Momir Nikolić, T. 24621, 24628 (13. februar 2012.), T. 24646–24647 (14. februar 2012.). Međutim, kako je on nadalje izjavio, njegov zaključak je bio "da ćemo […] da izdvojimo, što je vojnički zadatak, što je vojnički postupak, da se izdvoje oni ljudi za koje imamo ili indicije, ili dokaze, ili dokumenat, ili svjedoka, da su izvršili krivično djelo […]". Momir Nikolić, T. 24621 (13. februar 2012.), i "radili su takođe na izdvajanju vojno sposobnih muškaraca, odnosno na izdvajanju onih za koje su imali podatke da su izvršili krivična djela [...] u toku prethodnih dejstava". Momir Nikolić, T. 24628 (13. februar 2012.). On je takođe izjavio da "[v]ojnički trijaž podrazumijeva […] identifikovanje onih koji su izvršili neko krivično djelo, odnosno za koje imate indicije da su izvršili neko krivično djelo, ratni zločin ili bilo koje drugo krivično djelo prema

uključio u razgovor o mogućim lokacijama za njihovo pogubljenje. Vijeće smatra da je ovo tumačenje samo po sebi neodrživo. Nikolić je želio da pruži sliku zakonitosti kada je govorio o svojoj pretpostavci da bi oni učinili "ono što je propisano",[17135] ali Vijeće to vidi kao trik kojim se svjedok poslužio da bi prikrio svoje stvarne misli.

5062. Vijeće se uvjerilo da je Nikolić tek tokom razvoja događaja u Potočarima shvatio da se odvajaju ne samo navodni ratni zločinci već svi muškarci koji su pokušali da se ukrcaju u autobuse, bez obzira na godine starosti i fizičku kondiciju.[17136] Dokazi koji su predočeni Vijeću zaista pokazuju da je jedini kriterijum za odvajanje bio taj da je neko muškarac, bosanski Musliman,[17137] i da su svi takvi muškarci bili određeni za pogubljenje.[17138]

5063. Vijeće nadalje smatra da je Nikolić, time što je svjedočio o tome da ga je Popović obavijestio o planovima da se muškarci, bosanski Muslimani, odvoje i kasnije ubiju, direktno samog sebe inkriminisao u vezi s tim. Još je važnije da je Nikolićevo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem ostalo dosljedno otkad je 2003. godine sklopio sporazum o izjašnjavanju o krivici s tužilaštvom.[17139]

5064. Shodno tome, Vijeće ne vidi nikakvu nedosljednost u ovom dijelu Nikolićevog svjedočenja.

(d) Vjerodostojnost svjedoka odbrane

5065. Na kraju, ali ne i najmanje važno, Vijeće smatra da dokazi odbrane ne umanjuju pouzdanost Nikolićevog opisa događaja. Kao što je ranije navedeno, kada je Popović svjedočio u ovom predmetu kao svjedok odbrane, njegov je predmet još uvijek bio u žalbenom postupku, te je Vijeće njegovom svjedočenju pristupilo s velikim oprezom.[17140] Što se tiče Kosorića, Vijeće smatra da je on uglavnom bio evazivan, budući da je insistirao na tome da nije ništa ni vidio ni znao. Iako se on držao svog ranijeg svjedočenja da nije bilo takvog razgovora o kome govori Nikolić, potvrdio je da

civilnom stanovništvu ili prema zarobljenicima, vojnicima i tako dalje". Momir Nikolić, T. 24644 (14. februar 2012.). On je nadalje rekao: "Kada sam čuo šta je rekao gospodin Popović, […] ja [sam] shvatio da odlaskom u Potočare treba da se izvrši vojnički trijaž – to je, znači, […] legitimna vojnička radnja, koja podrazumijeva identifikaciju onih koji su izdvojeni, odnosno koje se izdvajaju, i vrši se provera, jer moguće je da među njima postoje oni koji su izvršili ratne zločine i [zločine protiv čovječnosti]." Momir Nikolić, T. 24645 (14. februar 2012.). S obzirom na navedeno svjedočenje, Vijeće konstatuje da je u navedenom kontekstu Nikolić pod "vojno sposobnim muškarcima" podrazumijevao one među vojno sposobnim muškarcima koji su navodno počinili ratne zločine.

17135 Momir Nikolić, T. 24647–24648 (14. februar 2012.).

17136 Momir Nikolić, T. 24646–24647 (14. februar 2012.).

17137 V. par. 5109–5112.

17138 V. odjeljak IV.C.3.a.iii.B: Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice.

17139 V. D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 4.

17140 V. takođe par. 18.

su 12. jula u jutarnjim satima i Nikolić i Popović i on bili prisutni u hotelu "Fontana".[17141] Ako se tome doda i svjedočenje Uščumlića, koji je izjavio da je bio na trećem sastanku, ali je negirao sadržaj razgovora koji je Nikolić prepričao, Vijeće konstatuje da su svjedočenja ove trojice svjedoka, sagledana zajedno, neuvjerljiva i nedovoljna da poljuljaju stav Vijeća o pouzdanosti Nikolićevog svjedočenja o ovom pitanju.

(e) Zaključak

5066. Shodno tome, Vijeće zaključuje da je Nikolićevo svjedočenje pouzdano. Vijeće stoga prihvata njegov opis razgovora u kome mu je Popović rekao da sve muškarce u Potočarima treba pobiti.

(D) Treći sastanak

5067. Dana 12. jula ujutro, Karremans i Boering su ponovo otišli u hotel "Fontana" s troje bosanskih Muslimana − Mandžićem, Ćamilom Purković i Nuhanovićem − u pratnji Kosorića.[17142] Taj treći sastanak počeo je oko 10:00 sati.[17143] Prisutni su bili Mladić, Krstić, Radoslav Janković, Kosorić i Popović, kao i Dragomir Vasić, načelnik CJB-a Zvornik, Deronjić, Srbislav Davidović,

[17141] Svetozar Kosorić, T. 38694–38695 (23. maj 2013.); P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 63, 65.

[17142] Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1968; Pieter Boering, T. 22060–22063 (29. novembar 2011.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 88, 93; Svetozar Kosorić, T. 38994–38695 (23. maj 2013.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9203–9204; Srbislav Davidović, T. 24405–24406 (9. februar 2012.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:06:46; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 65; P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.). V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6215.

[17143] Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1967–1968; Pieter Boering, T. 22060–22061 (29. novembar 2011.); Momir Nikolić, T. 24616–24617 (13. februar 2012.); P2996 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 93; P4373 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1537.

predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Bratunac, i Ljubisav Simić.[17144] Muslimansko civilno stanovništvo u Potočarima predstavljali su Mandžić, Ćamila Purković i Nuhanović.[17145]

5068. Mladić je predstavnicima bosanskih Muslimana rekao da želi da im pomogne i da mogu da traže šta žele, ali da on od njih traži "apsolutnu saradnju".[17146] Mladić je zatim dodao, "možete opstati ili nestati", i zahtijevao da vojnici ABiH predaju oružje.[17147] Rekao je da pošto taj zahtjev bude ispunjen, što se muslimanskog civilnog stanovništva tiče, "možete birati da ostanete na teritoriji ili, ako vam to odgovara, da idete tamo gde želite".[17148] Mladić je nadalje napomenuo da će on obezbijediti vozila za prevoz, ali da gorivo moraju obezbijediti bosanski Muslimani ili UNPROFOR.[17149]

17144 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1949, 1968–1969; Pieter Boering, T. 22061, 22063–22064 (29. novembar 2011.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9183, 9203–9204; Srbislav Davidović, T. 24405–24406 (9. februar 2012.); D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 4; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 73; Ljubisav Simić, T. 37270 (16. april 2013.) (gdje je svjedok potvrdio da na video-snimku sjedi s Mladićeve desne strane); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:05:30–00:07:22, 00:12:52, 00:13:09; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 66–68, 245–250; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 19; P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.). V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6215. Ušćumlić je takođe prisustvovao sastanku i prevodio za Nizozemski bataljon. D3552 (Izjava svjedoka Petra Ušćumlića, 12. mart 2013.), par. 6; Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9203–9204; Srbislav Davidović, T. 24405–24406 (9. februar 2012.).

17145 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1968, 1972; Pieter Boering, T. 22061 (29. novembar 2011.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9203–9204; Srbislav Davidović, T. 24405–24406 (9. februar 2012.); P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24619–24620 (13. februar 2012.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 73; Ljubisav Simić, T. 37270–37271 (16. april 2013.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6215. Pripadnici muslimanskih snaga u Srebrenici nisu bili prisutni jer se vjerovalo da su oni već pobjegli iz enklave. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1968.

17146 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:06:47–00:10:05; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 246–248. I ovaj sastanak je sniman video-kamerom. Pieter Boering, T. 22065 (29. novembar 2011.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:05:50–00:15:05; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 245–250.

17147 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:10:15–00:10:42; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 248. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1540. Kosorić je prihvatio stav tužilaštva da je Mladić time poručio da će, ukoliko sve oružje ne bude predato, muškarci možda biti ubijeni. Svetozar Kosorić, T. 38695–38696 (23. maj 2013.).

17148 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:10:45–00:11:10; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 248. V. takođe P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:11:17–00:12:50; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 248–249; činjenica o kojoj je presuđeno 1542.

17149 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:11:50–00:12:15; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 249. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1543, 1544. Davidović je izjavio da je dogovoreno da Nizozemski bataljon obezbijedi gorivo. Srbislav Davidović, T. 24421 (9. februar 2012.). Međutim, Boering je rekao da nije znao ni za kakav dogovor između Nizozemskog bataljona i Mladića da će Nizozemski bataljon

5069. Predstavnici bosanskih Muslimana tražili su "prolaz i vojno sposobnih, jer navodno nemaju oružje, a kontakt sa svojom vojskom koja je po šumama [nisu imali]".[17150] Razgovaralo se i o proceduri za prevoz muslimanskog stanovništva.[17151] Osim toga, Boering je izjavio da je Mladić pomenuo "trijaž" muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice na osnovu godina starosti, odnosno otprilike onih koji imaju između 15 i 70 godina, ali konkretne pojedinosti tog trijaža nisu jasno iznijete.[17152] Davidović je određen da izvrši selekciju potencijalnih ratnih zločinaca među civilnim stanovništvom.[17153]

5070. Na kraju sastanka, Mladić je rekao da civilne vlasti bosanskih Srba treba da pomognu muslimanskom stanovništvu u Potočarima tako što će im obezbijediti logistiku, vodu, hranu i medicinsku njegu.[17154] Poslije 11:00 sati, sastanak je završen na brzinu jer je učesnicima rečeno da bosanski Muslimani u Potočarima postaju nervozni i da postoji bojazan da će pješke krenuti u Bratunac.[17155] Od predstavnika bosanskih Muslimana je zatraženo da se vrate u Potočare i kažu stanovništvu da će prevoz biti obezbijeđen.[17156] Vasić je izvijestio MUP RS-a da će "do 14:00 sati poče[ti] ukrcavanje u vozila".[17157]

5071. Radoslav Janković je izašao iz hotela i rekao Momiru Nikoliću da je sve dogovoreno u vezi s prevozom bosanskih Muslimana u Kladanj, a da Nikolić treba da pomogne oko tog prevoza i oko odvajanja muškaraca, bosanskih Muslimana.[17158] Janković je nadalje rekao da su komandanti jedinica zaduženih za tu operaciju već dobili naređenja i konkretne zadatke, i da se već nalaze u

---

obezbijediti dizel gorivo za evakuaciju. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1974, 2077–2078.

17150 P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6217.

17151 Pieter Boering, T. 22082–20083 (29. novembar 2011.). Međutim, nije bilo jasnog dogovora o tome ko će se brinuti o humanitarnim potrebama civilnog stanovništva. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1975.

17152 Pieter Boering, T. 22063–22064 (29. novembar 2011.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1969, 1974; Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9209 (gdje je svjedok izjavio da je Mladić rekao da će oni "koji su činili zločine prema srpskom narodu" biti "procesuirani"); činjenica o kojoj je presuđeno 1545. Izvještavajući o ishodu sastanka, Vasić je rekao da će po Mladićevoj odluci muškarci možda biti pušteni da odu, da bi se ostali, koji se još uvijek skrivaju u šumi, predali. P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.).

17153 Pieter Boering, T. 22063–22064 (29. novembar 2011.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:13:09; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1973; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 67.

17154 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9207; Srbislav Davidović, T. 24402–24403 (9. februar 2012.); Ljubisav Simić, T. 37273–37274 (16. april 2013.).

17155 Srbislav Davidović, T. 24410, 24433–24434 (9. februar 2012.); Pieter Boering, T. 22064–22065 (29. novembar 2011.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:15:08. V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6218.

17156 Srbislav Davidović, T. 24434 (9. februar 2012.).

17157 P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.).

Potočarima.[17159] Janković je rekao Nikoliću da razgovara s Duškom Jevićem − direktorom Centra za obuku na Jahorini i pripadnikom Specijalne brigade MUP-a, koji se nalazio u Potočarima − i da mu pomogne.[17160]

5072. Kosorić je sproveo oficire Nizozemskog bataljona i predstavnike bosanskih Muslimana natrag u bazu UN-a.[17161] Pošto Karremansu i Boeringu nije bilo jasno šta je na sastanku dogovoreno, kako će biti organizovan prevoz i kakva će biti uloga Nizozemskog bataljona u tome, Karremans je dao instrukcije Boeringu i Raveu da se vrate u Bratunac kako bi provjerili šta je tačno dogovoreno.[17162] Negdje oko podneva, Boering i Rave su stigli u Bratunac i uspjeli da se nađu s Momirom Nikolićem, koji je bio s Kosorićem.[17163] Nikolić im je rekao da je sve već dogovoreno; da nemaju šta tu da traže i da treba smjesta da odu; i da je "to već u toku".[17164]

ii. *Humanitarna situacija i atmosfera u Potočarima*

5073. Kao što je ranije navedeno, u jutarnjim satima 11. jula nekoliko hiljada bosanskih Muslimana iz Srebrenice kretalo se u pravcu Potočara.[17165] Većina, koju su uglavnom činili žene, djeca i starije osobe, je u Potočare stigla pješke − dok su drugi prevezeni vozilima UN-a − a tamo

---

17158 Momir Nikolić, T. 24624 (13. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 5.

17159 Momir Nikolić, T. 24624–24625 (13. februar 2012.).

17160 Momir Nikolić, T. 24625 (13. februar 2012.). V. takođe par. 5079.

17161 Svetozar Kosorić, T. 38696–38697 (23. maj 2013.).

17162 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1976–1977; Pieter Boering, T. 22065–22066 (gdje je svjedok napomenuo da je do zbrke djelimično došlo zbog problema s prijevodom), 22082 (29. novembar 2011.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 94; Albert Rave, T. 22230 (30. novembar 2011.).

17163 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1976–1977; Pieter Boering, T. 22066 (29. novembar 2011.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 94 (gdje je svjedok napomenuo da je Ušćumlić prevodio taj razgovor).

17164 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1976; Pieter Boering, T. 22066 (29. novembar 2011.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 94. V. takođe D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 5. Vijeće napominje da je Nikolić u svom svjedočenju izjavio da su njemu, Kosoriću i Ušćumliću, dok su još uvijek razgovarali ispred hotela "Fontana" prije trećeg sastanka, prišla dvojica oficira Nizozemskog bataljona i pitala ih kada će stići autobusi i kada će početi prevoženje. Pošto ih je odveo do pukovnika Lazara Aćamovića, pomoćnika komandanta za pozadinu Drinskog korpusa, koji je stajao ispred hotela "Fontana", Nikolić im je rekao da treba da se vrate u Potočare, da je "sve dogovoreno, […] i da će evakuacija početi". Momir Nikolić, T. 24623 (13. februar 2012.). Po Nikolićevom sjećanju, ti oficiri Nizozemskog bataljona bili su Rave i njegov "saradnik". Momir Nikolić, T. 24623–24624 (13. februar 2012.). Međutim, Rave nije išao u hotel "Fontana" s Karremansom i Boeringom jer je imao druge obaveze. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 93. Po mišljenju Vijeća, iako se Nikolićev opis ovog susreta u velikoj mjeri poklapa s verzijom događaja opisanom u paragrafu 5067, neki njegovi dijelovi ne podudaraju se s drugim dokazima izvedenim u ovom predmetu. Vijeće je to detaljno razmotrilo i čvrsto stoji pri stanovištu da ta nedosljednost ni na koji način ne dovodi u pitanje opštu pouzdanost Nikolićevog svjedočenja, a posebno ne pouzdanost njegovog svjedočenja o razgovoru koji se odigrao prije trećeg sastanka.

17165 V. par. 5029–5030.

su ih odveli u nekoliko objekata koji su se nalazili u blizini baze UN-a.[17166] U večernjim satima 11. jula, baza UN-a i okolno područje i zgrade, uključujući fabrike olova i cinka, bili su puni bosanskih Muslimana.[17167] Mnogi su ostali napolju, bez smještaja.[17168] Nizozemski bataljon je pokušao da održava bezbjednost i ogradio je taj prostor crveno-bijelom trakom da bi ga obilježio kao bezbjedan prostor koji je pod nadzorom UN-a i spriječio svaki kontakt između bosanskih Muslimana i pripadnika snaga bosanskih Srba.[17169]

5074. Potočari i navedeni objekti bili su prepuni bosanskih Muslimana koji su nosili svoje stvari i koji su svi bili zaplašeni.[17170] Granatiranje je bilo neprekidno,[17171] uslijed čega je više bosanskih

---

[17166] P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 18; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 26, 29; P422 (Vazdušna fotografija Potočara, 13. juli 1995.); Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2717, 2883; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7079–7082, 7138; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17304, 17306–17307, 17371–17373; Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1944–1946; Mirsada Malagić, T. 23475, 23523 (24. januar 2012.); P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 10; P393 (Izjava svjedoka Mejre Mešanović od 19. juna 2000.), *e-court* str. 2; P393 (Izjava Mejre Mušanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 9; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2733–2735; svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2329 (pod pečatom). V. takođe Pieter Boering, T. 22121–22123 (29. novembar 2011.); D1968 (Izjava svjedoka Pietera Boeringa od 28. septembra 1995.), str. 5; P392 (Izjava svjedoka Semije Suljić od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P392 (Izjava Semije Suljić Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 8; svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3600.

[17167] Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1221, 1231, 1264; P422 (Vazdušna fotografija Potočara, 13. juli 1995.); Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1947, 1949–1950; Mirsada Malagić, T. 23479–23480, 23484 (24. januar 2012.). V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 61–62.

[17168] P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 22; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 26; 31; P3954 (Vazdušna fotografija Potočara s oznakama koje je unio Johannes Rutten). V. takođe Joseph Kingori, T. 22803 (11. januar 2012.); svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5751–5752; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 38.

[17169] P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 26, 30; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 66; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 23, 28–30; Paul Groenewegen, T. 22975–22976 (13. januar 2012.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:27:16–00:28:47. V. takođe Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2719; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 35; Johannes Rutten, T. 21988–21989 (28. novembar 2011.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:20:39–00:24:00.

[17170] P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 61; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 19; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 38; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1250 (gdje je svjedok izjavio da su on i njegova porodica pronašli utočište u uglu depoa za remont autobusa preduzeća "Remont"); svjedok KDZ070, P340 (Transkripti iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3423 (pod pečatom); P300 (Skica koju je nacrtao svjedok KDZ070) (pod pečatom). Bosanski Muslimani su bili u lošem stanju i letargični. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 67. V. takođe svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14810 (pod pečatom).

[17171] P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 38; Pieter Boering, T. 22154–22155 (30. novembar 2011.); P3993 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.). V. takođe svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5750–5751; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1249–1250; P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), *e-court* str. 2.

Muslimana povrijeđeno, a svi su osjećali strah.[17172] Širila se panika.[17173] U okolini baze UN-a, granatiranje se nastavilo tokom čitave noći s 11. na 12. jula.[17174]

5075. Ujutro 12. jula, panika se dodatno povećala kada su bosanski Muslimani ugledali pripadnike snaga bosanskih Srba kako dolaze sa svih strana.[17175] Tokom dana, pripadnici snaga bosanskih Srba zapalili su nekoliko kuća i stogova sijena u okolini Potočara.[17176]

5076. Do tada je u Potočarima bilo između 25.000 i 30.000 bosanskih Muslimana, od čega su 5 do 10% činili vojno sposobni muškarci.[17177] Humanitarna situacija je bila katastrofalna; nije bilo dovoljno vode, hrane i lijekova za bosanske Muslimane, niti je bilo dovoljno klozeta.[17178] Vrućina je bila paklena.[17179] Neke žene su se porodile.[17180] Neki ljudi su umrli, dok su neki drugi izvršili samoubistvo ili pokušali da ga izvrše.[17181]

17172 Svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5750–5751; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3475; Pieter Boering, T. 22154–22155 (30. novembar 2011.); P3993 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.); Mirsada Malagić, T. 23479 (24. januar 2012.); Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1946–1947.

17173 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2719.

17174 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1221, 1231, 1264; Mirsada Malagić, T. 23478–23479 (24. januar 2012.).

17175 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 32–35; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1250–1251.

17176 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 32, 34; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 89, 91; činjenica o kojoj je presuđeno 1507.

17177 P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1; P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2; P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2; P4936 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 164; P4156 (Izvještaj UNMO-a, 12. juli 1995.), str. 4; P4936 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.). V. također P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 96; P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 22.

17178 Joseph Kingori, T. 22803 (11. januar 2012.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 66; svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5751–5752; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2719; Pieter Boering, T. 22154 (30. novembar 2011.); P841 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.); P3993 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1995.); P4936 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 96; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 96; Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1954; P4165 (Izvještaj iz enklave Srebrenica, 24. juli 1995.), str. 5. V. također činjenice o kojima je presuđeno 1503, 1504.

17179 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1503; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 96; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2719, 2803; Mirsada Malagić, T. 23476, 23488 (24. januar 2012.); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9772; svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5751–5752; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 38.

17180 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 22.

17181 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 96–97; P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 24. V. također P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 47; Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1959–1960; Mirsada Malagić, T. 23533–23534 (24. januar 2012.). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1510.

5077. U toku noći s 12. na 13. jula, u blizini baze UN-a čula se pucnjava.[17182] Pripadnici snaga bosanskih Srba tukli su i seksualno zlostavljali bosanske Muslimane u Potočarima.[17183] Neki od njih odvedeni su iz objekata u Potočarima i nisu se vratili.[17184] Takvo zlostavljanje nastavilo se i 13. jula.[17185]

iii. *Preuzimanje kontrole nad Potočarima i razoružavanje Nizozemskog bataljona*

5078. U ranim jutarnjim satima 12. jula, u skladu s naređenjem koje je Mladić izdao Borovčaninu na Pribićevcu u toku noći s 10. na 11. jula 1995.,[17186] združene jedinice snaga bosanskih Srba preuzele su kontrolu nad posmatračkim položajem Papa na Žutom mostu.[17187] U sastavu jedinica koje su u tome učestvovale bili su pripadnici MUP-a pod komandom Borovčanina − 1. četa PJP-a iz Zvornika, Jahorinski regruti koje su predvodili Duško Jević i komandir 1. čete Mendeljev Đurić, kao i jedna mješovita četa MUP-a Janja − i vojnici Bratunačke brigade.[17188]

5079. Na posmatračkom položaju Papa, te snage su pripadnicima Nizozemskog bataljona oduzele šljemove, pancirne prsluke, oružje i jedan oklopni transporter, i prekinule vezu s njihovim operativnim centrom.[17189] Vojnicima Nizozemskog bataljona prijetili su vatrenim oružjem i držali ih u pritvoru do 21:00 sati.[17190] Pripadnici snaga bosanskih Srba, među kojima su bili i pripadnici

---

17182 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 112.

17183 D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 6; P396 (Izjava svjedoka Hanife Hafizović od 16. juna 2000.), *e-court* str. 2. V. takođe Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1176–1177; Mirsada Malagić, T. 23488 (24. januar 2012.); P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), *e-court* str. 2.

17184 P401 (Izjava svjedoka Šehre Ibišević od 21. juna 2000.), *e-court* str. 3; P401 (Izjava svjedoka Šehre Ibišević od 21. juna 2000.), *e-court* str. 9; Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1955–1959. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1509.

17185 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 54. Ali v. Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9779, 9783, 9796, 9828; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18005–18006; Srbislav Davidović, T. 24407 (9. februar 2012.); Zoran Petrović-Piroćanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18848.

17186 V. P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 1.

17187 P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2. V. takođe P5091 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.).

17188 P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 1; P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1; svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14789, 14791, 14800 (pod pečatom); Momir Nikolić, T. 24625 (13. februar 2012.); Ljubomir Borovčanin, T. 39459 (7. juni 2013.). V. takođe P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.), str. 2; P5091 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.); P2996 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); P4373 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 14–17; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 25; svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3601; P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 1. V. fusnota 17302. Neke od jedinica pod Borovčaninovom komandom takođe su učestvovale u napredovanju bosanskih Srba prema Srebrenici. V. par. 5021.

17189 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 14. V. takođe P4373 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.).

17190 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 21; D2007 (Upitnik MKSJ-a za pripadnike mirovnih snaga UN-a: Roger Patelski), str. 1; Roger Patelski, T. 23038, 23040–23041, 23044, 23051

Jahorinskih regruta,[17191] nastavili su putem prema Potočarima.[17192] Pucali su, a meci su padali blizu baze UN-a.[17193] Vojnici bosanski Srbi rasporedili su se u ofanzivnom poretku prema bazi UN-a, i nastavili da napreduju dok ih nije zaustavila crveno-bijela traka koju je Nizozemski bataljon upotrijebio da obilježi prostor na kome su se nalazili bosanski Muslimani.[17194] Vojnici Nizozemskog bataljona zauzeli su položaje oko baze i fabrika.[17195] Pripadnici Jahorinskih regruta razmješteni su oko baze UN-a.[17196] Neki vojnici bosanski Srbi, među kojima i Vukovi s Drine, kretali su se oko baze.[17197] Borovčanin je vidio pripadnike VP-a Bratunačke brigade kako vrše "određene provere" bosanskih Muslimana koji su bili vojno sposobni.[17198] Neki od vojnika bosanskih Srba psovali su bosanske Muslimane.[17199] Do 13:00 sati toga dana, snage bosanskih Srba preuzele su kontrolu nad Potočarima.[17200]

5080. Otprilike u vrijeme kada su vozila za prevoz bosanskih Muslimana stigla u Potočare, pripadnici Jahorinskih regruta predvođeni Đurićem prijetili su oružjem vojnicima Nizozemskog bataljona stacioniranim blizu autobuske stanice, koji su bili prisiljeni da im predaju svoje oružje, pancirne prsluke, vojnu opremu i sredstva veze.[17201] 11 vojnika Nizozemskog bataljona i jedan ljekar iz Nizozemskog bataljona bili su zadržani nekoliko sati na jednom mjestu pored autobuske

---

(gdje je svjedok ispravio datum kada su ga pripadnici snaga bosanskih Srba pritvorili na posmatračkom položaju Papa, a koji je naveden u dokumentu D2007, s 14. jula 1995. na 12. jula 1995.) (16. januar 2012.).

17191 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14802–14805, 14807–14809 (pod pečatom).

17192 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 13; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 25; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 69; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 69, 89; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 1–2. V. takođe P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 15; svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3601; svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3602, 3625 (pod pečatom).

17193 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 89.

17194 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 69. V. takođe svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3601; svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3602, 3625 (pod pečatom).

17195 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 92.

17196 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14802–14805, 14807–14809, 14812 (pod pečatom).

17197 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14810 (pod pečatom); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 90. V. takođe Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1951; svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3605.

17198 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 16.

17199 Svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3601.

17200 P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1. V. takođe P3054 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.), str. 4; P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 1.

17201 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 43–46.

stanice.[17202] Poslije ponovljenih protesta upućenih Đuriću, oni su najzad pušteni i poslati natrag u bazu UN-a.[17203]

5081. Ujutro 13. jula, Rave je vidio Mladića u Potočarima i rekao mu da su pripadnici snaga bosanskih Srba ukrali oružje i materijal od Nizozemskog bataljona.[17204] Mladić je uvjeravao Ravea da će svojim vojnicima izdati instrukcije da od vojnika Nizozemskog bataljona ništa ne kradu.[17205]

iv. *Prevoz iz Potočara od 12. do 21. jula 1995.*

(A) Obezbjeđivanje vozila i goriva

5082. Dana 11. jula uveče, Mladić je naredio Petru Škrbiću da se mobilišu autobusi za "evakuaciju".[17206] Dana 12. jula ujutro, prije 10:00 sati, on je uputio hitan poziv Ministarstvu odbrane RS-a, tražeći da ono naredi svojim sekretarijatima u Sarajevu i Zvorniku da mobilišu najmanje 50 autobusa koje treba uputiti na stadion u Bratuncu (dalje u tekstu: stadion u Bratuncu) do 14:30 sati toga dana.[17207] Na osnovu tog zahtjeva, Ministarstvo odbrane RS-a naredilo je tim sekretarijatima da smjesta obezbijede autobuse i upute ih na naznačenu lokaciju u naznačenom roku.[17208] Postupajući po tim naređenjima, Ministarstvo odbrane RS-a zatim je izdalo naređenje svim sekretarijatima Ministarstva odbrane u Zvorniku, Milićima, Vlasenici, Šekovićima i Bratuncu da, ako je potrebno, do daljnjeg otkažu sve redovne autobuske linije kako bi autobusi i vozači

17202 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 47–48; P3956 (Zamrznuti kadar dvojice vojnika); P3957 (Upitnik Tužilaštva za svjedoka Johannesa Ruttena, bez datuma), str. 2.

17203 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 47. Vijeće napominje da je Đurić kategorički negirao da je vojnicima Nizozemskog bataljona oduzeo opremu i pritvorio ih. Mendeljev Đurić, T. 42080–42081 (29. juli 2013.). Vijeće ovo svjedočenje ne smatra pouzdanim. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je imalo u vidu da je bilo u Đurićevom interesu da negira svoje učešće u događajima u Potočarima i da njegovo svjedočenje karakterišu neiskrenost i evazivnost.

17204 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 117.

17205 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 117.

17206 Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15472–15473, 15476 (gdje je svjedok izjavio da je informaciju da su potrebni autobusi prvo primio telefonom, 11. jula uveče). Iako Škrbić isprva nije mogao da se sjeti od koga je dobio to naređenje, on je zatim prihvatio svoju raniju izjavu u kojoj je rekao da je zahtjev za mobilizaciju došao od Mladića, ali da je bio prenijet "posredno". Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15472–15473, 15476. V. takođe Petar Škrbić, T. 25973–25974 (7. mart 2012.) (gdje je svjedok nadalje izjavio da je dobio to naređenje preko jednog konkretnog telefona koji je isključivo primao pozive komandanta Glavnog štaba VRS-a). Vijeće se stoga uvjerilo da je to naređenje došlo od Mladića.

17207 P4525 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15471–15472.

17208 P4526 (Zahtjev Ministarstva odbrane RS-a Sekretarijatu Ministarstva odbrane Sarajevo, 12. juli 1995.); P4527 (Zahtjev Ministarstva odbrane RS-a Sekretarijatu Ministarstva odbrane Zvornik, 12. juli 1995.); P4528 (Zahtjev Ministarstva odbrane RS-a Sekretarijatu Ministarstva odbrane Zvornik, 12. juli 1995.); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15474–15477. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1567.

mogli odmah da se jave u sportski centar u Bratuncu.[17209] U skladu s naređenjima Ministarstva odbrane, vozila su tog dana zaista mobilisana, što je paralisalo redovni prevoz putnika.[17210]

5083. Za to vrijeme, i Drinski korpus je reagovao na Mladićevo naređenje. U 07:35 sati 12. jula, Krstić je, u svom svojstvu načelnika štaba korpusa,[17211] izdao instrukcije potpukovniku Rajku Krsmanoviću, načelniku za saobraćaj Drinskog korpusa,[17212] da mobiliše ukupno 50 autobusa s Pala, iz Višegrada, Rogatice, Sokoca, Han Pijeska, Vlasenice, Milića, Bratunca i Zvornika i da ih pošalje na stadion u Bratuncu do 17:00 sati tog dana.[17213]

5084. Istog tog jutra, i Živanović je izdao naređenje svojim potčinjenim brigadama da se svi raspoloživi autobusi i minibusi koji su vlasništvo jedinica VRS-a stave na raspolaganje Drinskom korpusu i upute na stadion u Bratuncu.[17214] On je takođe izdao uputstva u vezi s lokacijama za distribuciju goriva i naveo da je Komanda Drinskog korpusa uputila zahtjev Ministarstvu odbrane RS-a da se mobilišu privatni autobusi.[17215] Potčinjene brigade su postupile u skladu s ovim naređenjem i uputile vozila kao što se od njih tražilo.[17216]

5085. Na osnovu Mladićevog naređenja, u 10:00 sati tog jutra Komanda Drinskog korpusa obavijestila je Glavni štab da su autobusi koje je Glavni štab tražio od jedinica Drinskog korpusa obezbijeđeni, uz napomenu da je Komandi u tom trenutku njihovo krajnje odredište još uvijek nepoznato.[17217] Istog tog jutra, Vasić je izvijestio MUP RS-a da je za prevoz obezbijeđeno 100 kamiona.[17218]

17209 Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15479–15481; P4538 (Naređenje Ministarstva odbrane RS-a, 12. juli 1995.); P4539 (Naređenje Ministarstva odbrane RS-a, 12. juli 1995.).

17210 V. P4552 (Izvještaj Ministarstva odbrane RS-a, 13. juli 1995.).

17211 Richard Butler, T. 27509 (17. april 2012.).

17212 Richard Butler, T. 27509 (17. april 2012.); P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2.

17213 P4680 (Presretnuti razgovor generala Krstića i potpukovnika Krsmanovića, 12. juli 1995.). V. takođe D2259 (Presretnuti razgovor Krstića i Šobota, 12. juli 1995.); P5274 (Presretnuti razgovor potpukovnika Krsmanovića i neidentifikovane osobe, 12. juli 1995.).

17214 P4533 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. juli 1995.) (gdje se navodi da je naređenje primljeno 12. jula 1995. u 08:35 sati); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15482; činjenica o kojoj je presuđeno 1566.

17215 P4533 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. juli 1995.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1566.

17216 P4577 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 12. juli 1995.); svjedok KDZ122, T. 26151–26152 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4540 (Borbeni izvještaj 5. podrinjske lake pješadijske brigade, 12. juli 1995.) (gdje se navodi da je komandant 5. lake pješadijske brigade Furtula izvijestio Komandu Drinskog korpusa da je njegova brigada izvršila naređenje Komande Drinskog korpusa, P4533); Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15483. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1569, 1570.

17217 D1971 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. juli 1995.). V. takođe P5364 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 12. juli 1995.) (gdje je prikazan razgovor dviju neidentifikovanih osoba o vozilima koja su prikupljali iz nekoliko mjesta, uključujući Pale, Sokolac, Bratunac i Bijeljinu, i gdje konstatuju da je do tada obezbijeđeno "preko 50 autobusa").

17218 P4373 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.).

5086. Ranije tog jutra, oko 8:00 sati, u Komandi Bratunačke brigade održan je sastanak na kome su između ostalih bili Mladić, Krstić, Deronjić i Vasić, i na kome su "podijeljeni zadaci svim učesnicima".[17219] Mladić je pitao Davidovića, Simića i Aleksandra Tešića − sekretara Sekretarijata za narodnu odbranu u Bratuncu − koji su svi takođe prisustvovali sastanku, šta da rade s bosanskim Muslimanima iz Srebrenice.[17220] Mladić je rekao "ima ih mnogo [bosanskih Muslimana iz Srebrenice i] treba nam dosta prevoznih sredstava".[17221] Mladić je zatim dao Tešiću uputstvo da se odmah izvrši mobilizacija autobusa i kamiona za prevoz oko "20.000 stanovnika, danas ili sutra."[17222]

5087. Za to vrijeme, VRS je imao poteškoća da obezbijedi dovoljne količine goriva.[17223] Na primjer, Komanda Drinskog korpusa zatražila je dodatno gorivo: 10.000 litara dizela i 2.000 litara benzina.[17224] Osim toga, Bratunačka brigada je nadgledala raspodjelu goriva autobusima i kamionima 12. i 13. jula.[17225]

5088. U skladu s naređenjem da se obezbijede vozila za prevoz iz srebreničke enklave, Komanda Drinskog korpusa je istog dana poslala hitno naređenje Zvorničkoj i Bratunačkoj brigadi da regulišu saobraćaj na raskrsnici Konjević Polje i na putu Konjević Polje–Bratunac, s uputstvom da "autobusi za evakuaciju" treba da imaju prioritet.[17226] Postupajući po uputstvima, Zvornička brigada je izvršila naređenje i poslala odred Vojne policije u Konjević Polje.[17227]

5089. U nekom trenutku 12. jula, vojni posmatrač UN-a Joseph Kingori[17228] je vidio Mladića u Potočarima i rekao mu da UN namjerava da preveze srebreničko stanovništvo autobusima.[17229]

17219 P4373 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); Momir Nikolić, T. 24617–24618 (13. februar 2012.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 34.

17220 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9198–9200; D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 72; Ljubisav Simić, T. 37264 (16. april 2013.); D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 33–34.

17221 D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 34.

17222 D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 35–36 (gdje je svjedok rekao da je, kada se vratio u kancelariju, dobio od zvorničkog Sekretarijata za narodnu odbranu naredbu za mobilizaciju pomenutih vozila i da je zatim kontaktirao autobusko preduzeće "Vihor"; na kraju je bio mobilisan jedan autobus tog preduzeća).

17223 P4681 (Presretnuti razgovor dviju neidentifkovanih osoba, 12. juli 1995.); P5364 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 12. juli 1995.) (u kome sagovornici konstatuju da je "zahtjev za gorivo upućen Krstiću"); P5901 (Presretnuti razgovori potpukovnika Krsmanovića i neidentifikovane osobe, 12. juli 1995.).

17224 D1971 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. juli 1995.).

17225 Činjenica o kojoj je presuđeno 1568.

17226 P4574 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. juli 1995.). V. takođe D2259 (Presretnuti razgovor Krstića i Šobota, 12. juli 1995.) (u kome je Krstić izdao uputstvo Vlaseničkoj brigadi da obezbijedi put).

17227 Svjedok KDZ122, T. 26144–26145 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica).

17228 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 3.

17229 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 167.

Mladić mu je odgovorio da on već ima svoje autobuse i da će on prevesti ljude u Tuzlu da se "tamo pridruže svojoj braći".[17230] Ubrzo potom, autobusi su počeli da pristižu.[17231]

5090. Oko 14:00 ili 15:00 sati, pukovnik Lazar Aćamović, pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za pozadinu,[17232] došao je kod Frankena, rekao mu da je on zadužen za prevoz civila, i zatražio prevoz i gorivo; međutim, Nizozemski bataljon nije imao goriva.[17233]

5091. Dana 13. jula, Ministarstvo odbrane RS-a poslalo je slična naređenja sekretarijatima u Sarajevu i Zvorniku, a ovoga puta i sekretarijatu u Bijeljini, tražeći hitnu mobilizaciju prevoznih sredstava i vozača iz određenih opština, koje treba ili poslati na stadion u Bratuncu ili treba da budu u pripravnosti.[17234] Još uvijek je postojao problem u vezi s gorivom; Vasić je konstatovao da im je potrebno deset tona.[17235]

5092. Oko 10:00 ili 11:00 sati 13. jula, Aćamović je došao u bazu UN-a i razgovarao s oficirima Nizozemskog bataljona o konvoju Nizozemskog bataljona koji je trebalo da dođe iz Beograda i donese dizel, hranu i vodu za Nizozemski bataljon.[17236] Aćamović je htio da oni podijele dizel s VRS-om i s autobusima koji će biti korišteni za prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara.[17237] Franken i Janković su se dogovorili da VRS u Bratuncu dobije 30.000 litara dizela namijenjenih Nizozemskom bataljonu.[17238] Konvoj s dizelom stigao je 14. jula, krajem dana.[17239] Kada je prevoženje bosanskih Muslimana iz Potočara već bilo završeno, Franken je dobio naređenje da čim Nizozemski bataljon dobije gorivo, treba da ga da VRS-u.[17240] Gorivo je dato VRS-u 16. jula.[17241]

17230 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 167–168. V. također Joseph Kingori, T 22805 (11. januar 2012.) (gdje svjedok napominje da mu je Mladić, kada ga je Kingori drugi put vidio, rekao da je organizovao vozila za prevoz); Joseph Kingori, T. 22945–22947 (13. januar 2012.).

17231 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 169. V. također P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 97; par. 5093.

17232 P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2.

17233 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 75.

17234 Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15477–15478; P4529 (Zahtjev Ministarstva odbrane RS-a Sekretarijatu Ministarstva odbrane Sarajevo, 13. juli 1995.); P4530 (Zahtjev Ministarstva odbrane RS-a Sekretarijatu Ministarstva odbrane Zvornik, 13. juli 1995.); P4531 (Zahtjev Ministarstva odbrane RS-a Sekretarijatu Ministarstva odbrane Bijeljina, 13. juli 1995.). Škrbić je izjavio da su sva ta naređenja o mobilizaciji bila odgovor na zahtjev Glavnog štaba od 12. jula 1995. Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15474–15478, 15480–15481.

17235 P4942 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.).

17236 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 120.

17237 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 120.

17238 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 120.

17239 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 120.

17240 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 75.

17241 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 75.

(B) Dolazak vozila, ukrcavanje i odvajanje muškaraca

5093. Dana 12. jula, autobusi i kamioni počeli su da stižu u Potočare.[17242] Parkirali su se duž puta ispred baze UN-a, okrenuti u pravcu Bratunca.[17243] Prisutan je bio i veliki broj pripadnika snaga bosanskih Srba.[17244] Neki od njih bili su pijani, a neki su vodili njemačke ovčare.[17245] Prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara počeo je oko 12:40 sati.[17246] Osoblje iz pres centra Komande Drinskog korpusa je snimalo.[17247]

5094. Bosanski Muslimani su s prostora gdje su bili okupljeni sprovođeni do vozila.[17248] Vojnici Nizozemskog bataljona i pripadnici snaga bosanskih Srba formirali su kordon držeći se za ruke i stajali na putu između bosanskih Muslimana i vozila i propuštali ljude, a zatim ih zaustavljali kada bi se određeni autobus napunio.[17249] Do vozila su većinom sprovođeni žene, djeca i stariji muškarci,[17250] ali su u njih ipak uspjeli da se ukrcaju i neki vojno sposobni muškarci.[17251] Prvi

17242 Momir Nikolić, T. 24638–24639 (14. februar 2012.); Pieter Boering, T. 22148 (30. novembar 2011.). V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 42; svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3606; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 167; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 39; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2719; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 95–96.

17243 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 42; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 169.

17244 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 42–43.

17245 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 43.

17246 P6694 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i nepoznate osobe, 12. juli 1995.) (u kome je jedan od sagovornika obavijestio Mladića da su autobusi otišli deset minuta ranije, to jest u 12:40 sati); D2258 (Presretnuti razgovor neidentifikovanih osoba iz VRS-a, 12. juli 1995.) (razgovor vođen u 12:40 sati u kome jedan sagovornik obavještava drugog da transport počinje); Momir Nikolić, T. 24638–24639 (14. februar 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 95; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2.

17247 Momir Nikolić, T. 24635–24636 (14. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio, "na tim snimcima […] htjelo se pokazati kako je sve u redu, da teče sve po pravilima, a u stvari […] se radilo samo o jednom, i prvom, konvoju i nijednom više nakon toga").

17248 Momir Nikolić, T. 24631 (13. februar 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 95; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 170; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 32.

17249 Svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3620 (pod pečatom); svjedokinja KDZ186, P358 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3630; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17307–17308; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1256–1257; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 3, na 00:03:55–00:05:40. V. takođe P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 30; Zoran Petrović-Pirićanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18847; Srbislav Davidović, T. 24407 (9. februar 2012.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*),, T. 9314.

17250 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 42; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2010. V. takođe P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 10.

17251 Momir Nikolić, T. 24631 (13. februar 2012.), T. 24636–24637 (14. februar 2012.); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2010.

konvoj sastojao se od više od deset autobusa i nekoliko kamiona.[17252] U svaki autobus ukrcalo se oko 50 do 60 ljudi.[17253]

5095. Kada je prvi konvoj otišao, i dok su žene i djeca išli ka vozilima, pripadnici snaga bosanskih Srba odvajali su muškarce i dječake i vodili ih u "bijelu kuću",[17254] jednu zgradu koja se nalazila na oko 150 metara od ulaza u bazu UN-a, odakle ih se moglo vidjeti.[17255] Vojnici bosanski Srbi naoružani puškama stajali su blizu autobusa.[17256] Kada je jedna žena pokušala da dotrči do svoga brata pošto su ga odvojili od nje, jedan vojnik ju je uhvatio za kosu, gurnuo i udario nogom.[17257] Onima koji su pokušavali da se sakriju ili da se povuku na začelje grupe prijećeno je oružjem i bili su prisiljeni upotrebom fizičke sile da se ukrcaju u vozila.[17258] Također su ih udarali nogama i tukli.[17259] Mnogi su se onesvijestili zbog vrućine i gužve.[17260]

17252 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 2720, 2804; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2020.

17253 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2747.

17254 V. odjeljak IV.C.1.d.iv.D: Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac.

17255 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 86–87; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 53; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 98, 108; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2012, 2015, 2018; Momir Nikolić, T. 24631–24632 (13. februar 2012.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17309–17311, 17378; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9780, 9829–9830; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P404 (Izjava Samile Salčinović Kantonalnom sudu u Tuzli, 18. juni 2000.), *e-court* str. 13; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2–3; P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 10; P393 (Izjava svjedoka Mejre Mešanović od 19. juna 2000.; Kantonalni sud u Tuzli, zapisnik o saslušanju svjedoka Mejre Mešanović, 19. juni 2000.), *e-court* str. 9; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.); Izjava Rahime Malkić Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 9; svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3608–3609, 3612–3614, 3616–3617 (pod pečatom); P244 (Vazdušna fotografija Potočara s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ186); P311 (Vazdušna fotografija Potočara od 13. jula 1995. s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ186); P414 (Fotografija "bijele kuće"); P3959 (Fotografija baze UN-a i "bijele kuće"). V. također P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 32; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2720, 2804; P401 (Izjava svjedoka Šehre Ibišević od 21. juna 2000.), *e-court* str. 3 (gdje je svjedokinja izjavila da je od svoje svekrve čula da je njen svekar pokušao da se ukrca u jedan autobus, ali da su ga vojnici bosanski Srbi odvojili i rekli njenoj svekrvi da će on doći kasnije; međutim, ona ga nikada više nije vidjela).

17256 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 25 (gdje je svjedok nadalje rekao da su ga bosanski Muslimani gledali "sa smrću u očima, kao da su mislili da neće preživjeti taj dan").

17257 Svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3611 (pod pečatom).

17258 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 32, 35–36, 46. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1574. V. također Johannes Rutten, T. 22045 (28. novembar 2011.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 172; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 81. Vijeće napominje da se optuženi u svom Završnom podnesku poziva na svjedočenje Srbislava Davidovića i Ljubisava Simića i tvrdi da niko od bosanskih Muslimana nije bio silom ukrcan u autobuse. Završni podnesak odbrane, par. 2432. Vijeće podsjeća da je Davidović izjavio da je u procesu ukrcavanja sve "izgledalo dobrovoljno" i da nije bilo upotrebe sile. Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9326. Slično tome, Simić je naveo da "koliko [je on] vidio", niko nije bio prisiljavan da se ukrca u autobuse. Ljubisav Simić, T. 37265–37266 (16. april 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je Simić postao evazivan kada se od njega tražilo da kaže da li su bosanski Muslimani mogli slobodno da se vrate u enklavu. Ljubisav Simić, T. 37266 (16. april 2013.). Osim toga, Davidović je rekao da je on 12. jula u

5096. U jednom trenutku, ispred baze UN-a, Karremans je vidio Mladića, koji mu je rekao da će Aćamović biti zadužen za prevoz bosanskih Muslimana.[17261] Karremans je svojim vojnicima dao uputstvo da se koordiniraju između sebe kako bi pružili podršku snagama bosanskih Srba.[17262]

5097. U skladu s Mladićevim uputstvima izdatim na kraju trećeg sastanka u hotelu "Fontana",[17263] u nekom trenutku 12. jula, Davidović i Simić su došli u Potočare s prvim kontingentom hljeba, vode i ljekova.[17264] Nakon istog tog sastanka, Mladić je i Popoviću izdao uputstvo da ode u Potočare i da bosanskim Muslimanima podijeli hljeb i vodu.[17265] Dok su pripadnici snaga bosanskih Srba dijelili ljudima hljeb i vodu, stigao je i Mladić i obratio se masi.[17266] Rekao im je da će svako ko to želi biti prebačen u Kladanj, a da svako ko želi da ostane, može ostati; da će prvo biti prebačeni žene i djeca; i da im niko neće učiniti ništa nažao.[17267] Dok je Mladić govorio masi, njegovi vojnici dijelili su ljudima hljeb, vodu i slatkiše.[17268] Ta scena je snimljena kamerom.[17269]

Potočarima proveo samo dva sata. Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9209. Vijeće stoga ne smatra da ta svjedočenja direktno protivrječe svjedočenjima drugih svjedoka koji su lično vidjeli kako bosanske Muslimane fizički prisiljavaju da se ukrcaju u autobuse. Štaviše, Vijeće smatra da čak i ako bi bilo utvrđeno da nije korištena sila, puko odsustvo fizičke sile ne znači nužno da to premještanje nije imalo prisilni karakter.

17259 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 36; Momir Nikolić, T. 24631 (13. februar 2012.); P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 26. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1552.

17260 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 80; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1257–1258.

17261 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 74. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 189–190; P4159 (Izvještaj UNMO-a, 13. juli 1995.).

17262 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 74. V. takođe P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 51; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 79–80.

17263 V. par. 5069–5070.

17264 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9207–9208; Srbislav Davidović, T. 24403 (9. februar 2012.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 74. V. takođe P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 39; Momir Nikolić, T. 24637 (14. februar 2012.); Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1962; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1177–1178, 1258; P4165 (Izvještaj iz enklave Srebrenica, 24. juli 1995.), str. 5–6.

17265 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 20. Predstavnici bosanskih Muslimana koji su bili na sastanku u hotelu "Fontana" trebalo je da se sastanu s Davidovićem u Potočarima i da pomognu da se pomoć razdijeli, ali oni nisu došli. Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9316–9317; Srbislav Davidović, T. 24403 (9. februar 2012.).

17266 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 20; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 73; D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 9 (gdje je svjedok rekao da je otišao u Potočare s Mladićem i Krstićem). V. takođe Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9208; Srbislav Davidović, T. 24404 (9. februar 2012.). Mladić se ponovo obratio masi 13. jula i rekao ljudima da ne paniče i da će svi biti evakuisani prije nego što padne noć. Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1963–1964.

17267 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:24:48–00:28:50; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), str. 252, 254. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 159; Joseph Kingori, T. 22810 (11. januar 2012.); P396 (Izjava svjedoka Hanife Hafizović od 16. juna 2000.), str. 2; P194 (Novinski članak pod naslovom "Počelo je krečenje grada", 21. juli 1995.), str. 1; P2081 (Vijest kanala BBC u vezi sa Srebrenicom, s transkriptom); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*),

5098. Sljedećeg jutra nastavljeno je ukrcavanje u otprilike 15 autobusa koji su došli i stajali parkirani ispred baze UN-a, uz ogradu, okrenuti u pravcu Bratunca.[17270] Primjenjena je ista procedura; pripadnici snaga bosanskih Srba koji su sa psima stajali kod autobusa odvajali su muškarce bosanske Muslimane od ostalih i vodili ih u "bijelu kuću".[17271] Bosanskim Muslimanima se ponovo dijelila voda i hrana.[17272]

5099. Ukrcavanje u autobuse kontrolisali su pripadnici Jahorinskih regruta i VP-a Bratunačke brigade.[17273] U tom zadatku pomagali su im pripadnici MUP-a, među kojima i Milisav Ilić iz SJB-a Bratunac.[17274]

T. 9772; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 10.

17268 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 73; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 40; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2008; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 20; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1177–1178, 1258. V. takođe D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 17; D3662 (Zamrznuti kadar koji prikazuje Ljubomira Borovčanina); D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 10. Kad je riječ o dijeljenju hrane i vode, neki svjedoci su naveli da su namirnice dijeljene ljudima samo dok su kamere snimale, i da su ih čak opet oduzimali kada je snimanje prekinuto. P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 40; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2009. Groenewegen je takođe rekao da se ne sjeća da li je dijeljenje hljeba prestalo kada je i snimanje prekinuto, ali da je siguran da su namirnice dijeljene da bi to bilo snimljeno. P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 31. V. takođe P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 41–42. S druge strane, Davidović, Popović i Borovčanin, koji su učestvovali u dijeljenju namirnica, poricali su ove tvrdnje. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 20; Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9299, 9315; D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 17. Na osnovu ovih svjedočenja, Vijeće se uvjerilo da je bilo slučajeva da su namirnice opet oduzimane od bosanskih Muslimana kada bi snimanje prestalo. Vijeće se takođe uvjerilo da, bez obzira na to da li je hrana dijeljena da bi to snimile kamere, količine koje su razdijeljene nisu bile tolike da bi to moglo predstavljati ikakvu značajnu pomoć za veliku većinu stanovništva u Potočarima.

17269 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 73; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 40; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2008; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 20; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1177–1178, 1258.

17270 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 23. V. takođe Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2753–2756; Joseph Kingori, T. 22812 (11. januar 2012); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:06:15–00:07:02; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 48.

17271 P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 3, na 00:02:44–00:03:55; svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5756; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 85. V. takođe D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 54; Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T.1964–1966, 1972; P414 (Fotografija "bijele kuće"); Mirsada Malagić, T. 23489 (24. januar 2012.); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9797–9798; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17944–17945.

17272 D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 54.

17273 D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 9, 12; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17941. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1578. V. takođe svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17308–17309.

17274 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9776; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17946–17947. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1571.

5100. Mladić je bio u Potočarima 12. i 13. jula, i neprestano je išao po tom području sa svojim ljudima.[17275] Oko 12:50 sati 12. jula, Mladić je pitao da li su autobusi i kamioni otišli.[17276] Kada mu je rečeno da su otišli deset minuta ranije, Mladić je bio zadovoljan, dao je uputstvo da se nastavi s praćenjem situacije i dodao: "To je kapituliralo sve i predalo se, i evakuisaćemo sve, ko hoće i ko neće."[17277] Mladić je nadalje rekao da će biti otvoren prolaz prema Kladnju.[17278]

(C) Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana

5101. Poslije procesa ukrcavanja, 12. jula, autobusi i kamioni koji su prevozili bosanske Muslimane iz Potočara prošli su putem Bratunac–Konjević Polje i zaustavili se u selu Tišća, gdje su muškarci, bosanski Muslimani koji su izgledali kao da su stariji od 14 ili mlađi od 60 do 70 godina odvojeni.[17279] Ostali bosanski Muslimani, u pratnji Nizozemskog bataljona, produžili su pješke u Kladanj, i dalje prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana.[17280] Prevoz je privremeno prekinut uveče.[17281]

5102. Prevoz je nastavljen u 07:00 ili 08:00 sati 13. jula i otprilike do 09:00 sati iz Potočara je odvezeno do 10.000 bosanskih Muslimana − većinom žena, djece i starijih muškaraca.[17282]

17275 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 57; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 108, 117; Albert Rave, T. 22182, 22230 (30. novembar 2011.); P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 20; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 86–87; P3966 (Fotografija Milenka Živanovića). V. takođe P393 (Izjava Mejre Mušanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 9.

17276 P6694 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i nepoznate osobe, 12. juli 1995.).

17277 P6694 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i nepoznate osobe, 12. juli 1995.).

17278 P6694 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i nepoznate osobe, 12. juli 1995.).

17279 Pieter Boering, T. 22148–22149 (30. novembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da Nizozemskom bataljonu nije bilo dozvoljeno da ih prati); Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2021. V. takođe P392 (Izjava Semije Suljić Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 8; P393 (Izjava Mejre Mušanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 9; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 1582.

17280 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2726–2727; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 2024–2025; Pieter Boering, T. 22149 (30. novembar 2011.); P404 (Kantonalni sud u Tuzli, zapisnik o saslušanju svjedoka Samile Salčinović, 18. juni 2000.), *e-court* str. 13; svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3620 (pod pečatom); P392 (Izjava Semije Suljić Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 8; P393 (Izjava Mejre Mušanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 9. V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 82; P5112 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 12. juli 1995.), par. 7; činjenice o kojima je presuđeno 1573, 1583, 1584.

17281 Momir Nikolić, T. 24639 (14. februar 2012.); D1972 (Izvještaj UNMO-a, 12. juli 1995.); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 79; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 111; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 41; P4939 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.), str. 1.

17282 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 113; P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 23; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 193; P4158 (Telefaks vojnog posmatrača UN-a UNPROFOR-u, 13. juli 1995.). V. takođe P4939 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.), str. 1; Dragan Kijac, T. 44351 (3. decembar 2013.); P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 83; D1972 (Izvještaj UNMO-a, 12. juli 1995.); P5112 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom

Autobusi su vozili čitavog dana.[17283] Kao i prethodnog dana, žene, djeca i starije osobe, bosanski Muslimani, prevoženi su u Kladanj, a zatim na teritoriju pod kontrolom ABiH u Tuzli,[17284] dok su muškarci koji su uspjeli da se ukrcaju i ovaj put odvojeni i izvedeni iz vozila u Tišći.[17285]

5103. I jednog i drugog dana, autobusi i kamioni su gađani kamenjem dok su prolazili.[17286] Zaustavljani su nekoliko puta; vojnici bosanski Srbi bi ušli u autobus, prijetili putnicima noževima i tražili devize.[17287] Jedna svjedokinja je iz autobusa vidjela dugačku kolonu muškaraca koji su hodali kroz šumu, s rukama vezanim na potiljku.[17288]

5104. U pratnji vozila bili su pripadnici VP-a Bratunačke brigade i/ili pripadnici SJB-a.[17289] Pripadnici Bratunačke brigade regulisali su saobraćaj dok su autobusi prolazili kroz Bratunac na putu za Konjević Polje.[17290] Kosorić je također bio u pratnji vozila.[17291] Dana 13. jula, prevoz

---

korpusu, 12. juli 1995.), par. 7; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9844–9845, 9775–9776; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17933, 17942–17943; P5366 (Presretnuti razgovor Jankovića, neidentifikovanog generala i neidentifikovane osobe, 13. juli 1995.).

17283 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 116; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 83, 98; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 51; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 48; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2753–2756; Joseph Kingori, T. 22812 (11. januar 2012.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 3, na 00:06:15–00:07:02; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9798. U nekom trenutku 13. jula, Vasić je procijenio da je preostalo još oko 15.000 bosanskih Muslimana koje je trebalo prevesti. P4942 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.).

17284 Svjedok KDZ064, T. 1294 (21. april 2010.), T. 1423 (22. april 2010.); svjedok KDZ064, P768 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 644–645, 789–790 (pod pečatom); Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1981–1982; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2756–2757; P396 (Izjava svjedoka Hanife Hafizović od 16. juna 2000.), *e-court* str. 2; P396 (Izjava Hafize Salihović Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 11; svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5756–5757; P401 (Izjava svjedoka Šehre Ibišević od 21. juna 2000.), *e-court* str. 3; P401 (Izjava Šehre Ibišević Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), *e-court* str. 8–9. V. također činjenice o kojima je presuđeno 1573, 1583; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 84, 105; P391 (Izjava svjedoka Hafize Salihović od 17. juna 2000.), *e-court* str. 2; P391 (Izjava Hafize Salihović Kantonalnom sudu u Tuzli, 17. juni 2000.), *e-court* str. 9; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P397 (Izjava Razije Pašagić Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), *e-court* str. 10; P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), *e-court* str. 2; P395 (Izjava Behare Krdžić Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), *e-court* str. 8. Vojnici su ponovo zaustavljali vozila koja su prevozila bosanske Muslimane u Tuzlu; oni su bosanskim Muslimanima oduzimali novac i dragocjenosti; također su odveli i dvije djevojke, bosanske Muslimanke, koje niko više nije vidio. P401 (Izjava Šehre Ibišević Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), *e-court* str. 8.

17285 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1258–1259, 1261; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3426–3427. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1582. Što se tiče sudbine odvojenih muškaraca, v. odjeljak IV.C.1.d.v.C: Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.

17286 Svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5756–5757; Momir Nikolić, T. 24638 (14. februar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1581. Neki seljani rugali su se putnicima pokazujući srpski pozdrav s tri uzdignuta prsta. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1581.

17287 Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1975–1976. V. također Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2723–2724.

17288 Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1976–1977.

17289 Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17935.

17290 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1579.

preostalih bosanskih Muslimana uglavnom je organizovao MUP, jer je VRS nastavljao operacije u pravcu Žepe.[17292]

5105. U pokušaju da obezbijedi makar djelimičnu kontrolu nad prevozom, Nizozemski bataljon je organizovao pratnju za konvoj.[17293] U jednom trenutku, vozila Nizozemskog bataljona su zaustavljena, a snage bosanskih Srba zaprijetile su im oružjem.[17294] Od pripadnika Nizozemskog bataljona je, na putu koji od Bratunca vodi u Konjević Polje i Kladanj, oteto 16 džipova, kao i oružje, pancirni prsluci, šljemovi, municija i oprema koji su se u njima nalazili.[17295]

5106. I 12. i 13. jula, dok je prolazio između Konjević Polja i Milića na putu za Kladanj, Egbers je blizu puta za Novu Kasabu vidio nekoliko stotina muškaraca koje su pripadnici snaga bosanskih Srba sprovodili na jedno fudbalsko igralište; tamo je vidio da muškarci kleče s rukama na potiljku.[17296] Dana 13. jula, dok su u kamionima i autobusima prolazili pored jedne livade blizu Sandića, bosanski Muslimani iz Potočara vidjeli su tamo veliku grupu muškaraca kako sjede pored puta i jednog vojnika s puškom koji ih je čuvao.[17297]

5107. Do 20:00 sati 13. jula, prevoz je bio završen.[17298] Lične stvari bosanskih Muslimana koji su otišli bile su razbacane posvuda u Potočarima.[17299] Konvoj UNHCR-a, koji je trebalo da dođe ranije, stigao je kada su i posljednji bosanski Muslimani već bili otišli iz Potočara.[17300]

17291 Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2020–2021; D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 10.

17292 P4942 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.). V. takođe P4073 (Naređenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.), str. 2, 4.

17293 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 96; Momir Nikolić, T. 24631 (13. februar 2012.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1576, 1584; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 79; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2020; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2720, 2803–2804; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 96.

17294 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 83–84; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 102–104. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1584.

17295 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 84; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 119; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2753–2755. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1585. V. takođe Albert Rave, T. 22182 (30. novembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da mu je Mladić rekao da su za to odgovorne "neregularne trupe").

17296 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2724–2726, 2749, 2756; P210 (Fotografija fudbalskog terena kod Nove Kasabe). V. takođe odjeljak IV.C.1.e.iii.C: Fudbalsko igralište kod Nove Kasabe.

17297 Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1977–1978, 1981; svjedok KDZ071, T. 28541 (4. maj 2012.). V. odjeljak IV.C.1.e.iii.B: Livada u Sandićima.

17298 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 116; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 98; P166 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1586.

17299 P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 31.

17300 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 196; P4160 (Izvještaj UNMO-a, 13. juli 1995.).

5108. Dana 12. i 13. jula, iz Potočara je na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana prevezeno ukupno do 30.000 bosanskih Muslimana.[17301]

(D) Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac

5109. Kao što je napomenuto gore u tekstu, pripadnici snaga bosanskih Srba odvajali su muškarce i dječake, bosanske Muslimane, i vodili ih u "bijelu kuću".[17302] Odvajani su dječaci od svega 12 godina, pa čak i neki još mlađi.[17303] Odvajanje je trajalo cijelog 12. i 13. jula.[17304] Prema riječima

---

17301 V. par. 5076; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 116; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 86; činjenica o kojoj je presuđeno 1575.

17302 V. par. 5095, 5098. Svjedoci odbrane, kao što je Popović, sugerisali su da muškarci nisu odvajani u Potočarima. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 24. Borovčanin je rekao da za vrijeme svog kratkog boravka u Potočarima nije vidio da su muškarci odvajani. D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 19. Đurić je takođe tvrdio da dok je bio u Potočarima 12. i 13. jula, nije znao da su muškarci odvajani od svojih porodica, niti je to vidio. D3903 (Izjava svjedoka Đurića od 26. jula 2013.), par. 13; Mendeljev Đurić, T. 42086–42097 (29. juli 2013.). V. takođe Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9324. Imajući u vidu mišljenje Vijeća da svjedočenja ovih svjedoka o ovom pitanju karakterišu neiskrenost i evazivnost, kao i brojne suprotne dokaze, Vijeće smatra da njihova svjedočenja nisu pouzdana i neće im pridati težinu. Nadalje, Popovićevo svjedočenje direktno protivrječi izvještaju koji je on u to vrijeme poslao Glavnom štabu VRS-a, u kome je naveo: "Muškarce od 17-60 godina izdvajamo i ne transportujemo". P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2. Što se tiče dokumenta P4388, na kome je Popovićev kucani potpis, Vijeće napominje da je Popović tvrdio da je taj izvještaj sastavio Momir Nikolić iz Komande Bratunačke brigade, a da ga je on pročitao tek sljedećeg dana u Komandi Drinskog korpusa. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 27; Vujadin Popović, T. 43028–43032, 43037–43038 (5. novembar 2013.) (gdje je svjedok tvrdio da broj koji stoji u zaglavlju tog izvještaja nije njegov broj, već Nikolićev, i da "nema nikakvog smisla" da Popović pošalje takav dokument svom odjeljenju u Drinskom korpusu). Popović je nadalje izjavio da se on u vrijeme kada je taj dokument poslat bavio hitnim stvarima − odnosno da je pregledavao dokumentaciju zaplijenjenu u zgradi MUP-a u Srebrenici − u Komandi Bratunačke brigade, i tvrdio je da se tamo nalazio bez znanja Momira Nikolića. Vujadin Popović, T. 43032–43034 (5. novembar 2013.). Vijeće smatra da je Popovićevo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem evazivno i nepouzdano. Vijeće se uvjerilo da je Popović napisao i poslao dokument P4388.

17303 Svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5754–5755, 5763–5765; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 170; Christine Schmitz, T. 26843–24844 (26. mart 2012.); P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), *e-court* str. 2; P395 (Izjava Behare Krdžić Kantonalnom sudu u Tuzli, 16. juni 2000.), *e-court* str. 8; P401 (Izjava Šehre Ibišević Kantonalnom sudu u Sarajevu, 21. juni 2000.), *e-court* str. 8; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 49; Johannes Rutten, T. 22046 (28. novembar 2011.); P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 25. V. takođe Joseph Kingori, T. 22938–22939 (13. januar 2012.); P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2–3; P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 10; svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3608, 3611 (pod pečatom); P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 43.

17304 Činjenica o kojoj je presuđeno 1550; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 113; P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 56; Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1966, 1972; P414 (Fotografija "bijele kuće"); Mirsada Malagić, T. 23489 (24. januar 2012.); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9797; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17944; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2749–2750; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1178–1179, 1251–1255. V. takođe P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 82; svjedok KDZ070, P340 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3425 (pod pečatom); P300 (Skica koju je nacrtao svjedok KDZ070) (pod pečatom); svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3460; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 2; P397 (Izjava Razije Pašagić Kantonalnom sudu u Tuzli, 15. juni 2000.), *e-court* str. 10.

svjedoka Momira Nikolića, odvajano je otprilike 300 do 500 muškaraca i dječaka, tako da ih je u dva dana odvojeno između 600 i 700.[17305] Među tim muškarcima i članovima njihovih porodica koje su ostavljali za sobom vladao je veliki strah.[17306] Kada su muškarci, bosanski Muslimani protestovali zbog toga što ih odvajaju od njihovih porodica,[17307] Janković im je rekao da nemaju razloga da brinu i da će "sve biti u redu". Takođe je rekao da će se muškarci kasnije pridružiti svojim porodicama.[17308]

5110. Naoružani vojnici VRS-a iz 10. diverzantskog odreda i 65. zaštitnog puka primorali su muškarce da ostave svoje lične stvari, koje su bile naslagane na gomili na oko 30 do 40 metara od "bijele kuće", pored puta.[17309] Među tim stvarima bile su lične karte muškaraca, novac koji su imali u džepovima, novčanici, prtljag, odjeća i druge vrijedne stvari.[17310]

5111. Baš u trenutku kada je započet prevoz žena, djece i starih, Mladić je rekao Frankenu da želi da ispita muškarce stare od oko 16 do 60 godina, jer su oni bili potencijalni vojnici, i da provjeri "ima li među njima ratnih zločinaca".[17311] Rave je pitao Mladića zašto se muškarci, bosanski Muslimani odvajaju, na što mu je Mladić odgovorio da VRS pokušava da utvrdi da li među muškarcima ima vojnika; i da će, ako ih ima, oni biti odvojeni, da će postati ratni zarobljenici, da će biti odvedeni u logor za ratne zarobljenike u blizini Bijeljine, i razmijenjeni za ratne zarobljenike bosanske Srbe.[17312]

5112. I 12. i 13. jula, Momir Nikolić je dolazio u bazu UN-a da bi uporedio spisak ljudi koji su se nalazili u bazi UN-a sa spiskom koji je on imao, i da bi tako provjerio da li u bazi ima vojnika

---

17305 Momir Nikolić, T. 24640 (14. februar 2012.). Iako je Popović 12. jula obavijestio Glavni štab VRS-a da je do tada odvojeno "oko 70" muškaraca, Nikolić je naveo da je taj broj bio veći od 70 i procijenio da je 12. jula 1995. odvojeno između 350 i 400 muškaraca. Momir Nikolić, T. 24640–24641 (14. februar 2012.); P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2.

17306 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 160; svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3611 (pod pečatom).

17307 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9786.

17308 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9786–9787. Pripadnici snaga bosanskih Srba rekli su Nizozemskom bataljonu da je odvajanje neophodno da bi se utvrdilo da li među muškarcima ima vojnika. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 98; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 163

17309 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 87; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 98, 102; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 156; Johannes Rutten, T. 22039–22042 (28. novembar 2011.); Joseph Kingori, T. 22813 (11. januar 2012.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 3, na 00:09:54; Momir Nikolić, T. 24631–24633 (13. februar 2012.). V. takođe Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9783, 9832.

17310 Momir Nikolić, T. 24631–24632 (13. februar 2012.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 174–175; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 55, 63, 89; Johannes Rutten, T. 22044 (28. novembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1666.

17311 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 86. V. takođe P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 49.

17312 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 109.

bosanskih Muslimana.[17313] Nakon toga nije se više nastojalo da se vojnici razlikuju od civila.[17314] Sam Momir Nikolić je izjavio da nije postojala nikakva procedura za identifikaciju i odvajanje muškaraca osumnjičenih da su počinili ratne zločine i rekao je da "najveći broj tih ljudi nije trebao biti izdvojen ni po jednom osnovu, ni po jednom vojničkom osnovu".[17315]

5113. "Bijelu kuću" su čuvali pripadnici snaga bosanskih Srba, od kojih su neki imali pse, njemačke ovčare.[17316] U unutrašnjosti kuće nije bilo mjesta.[17317] Sve prostorije bile su pune muškaraca, koji su bili veoma uplašeni.[17318] Nije bila obezbijeđena ni hrana ni voda.[17319] Neki od zatočenika ispitivani su u kući.[17320]

5114. Dana 12. jula, Kingori je Mladiću postavio pitanje u vezi s muškarcima zatočenim u "bijeloj kući".[17321] Mladić mu je odgovorio da je muškarcima tamo "vrlo udobno".[17322] Mladić je zatim

---

17313 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 160, 187. V. takođe Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1951–1952 (gdje je svjedokinja napomenula da je vidjela vojnike kako traže muškarce u bazi UN-a); Joseph Kingori, T. 22936–22937 (13. januar 2012.); Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18036 (gdje je svjedok napomenuo da je čuo glasine da postoji spisak ratnih zločinaca i da će biti provedena istraga da bi se utvrdilo da li je iko od bosanskih Muslimana iz Potočara na tom spisku). Dana 12. jula 1995., Tolimir je svojim potčinjenim obavještajno-bezbjednosnim organima, uključujući organe Bratunačke brigade, izdao uputstvo da evidentiraju "sve vojno sposobne koji se evakuišu iz baze UNPROFOR-a iz Potočara." P4940 (Izvještaj Obavještajnog odjeljenja Komande Drinskog korpusa, 12. juli 1995.), str. 2. Bratunačka brigada je pripremila spisak, koji nosi datum 12. juli, od 387 bosanskih Muslimana iz srebreničke enklave osumnjičenih za ratne zločine. Činjenica o kojoj je presuđeno 1547.

17314 Činjenica o kojoj je presuđeno 1549.

17315 Momir Nikolić, T. 24642–24643 (14. februar 2012.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24646 (14. februar 2012.).

17316 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 46; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2012–2013; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 56. V. takođe P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, na 00:24:02–00:24:28; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 158.

17317 Joseph Kingori, T. 22814 (11. januar 2012.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 3, 00:10:53; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1178–1179. V. takođe Joseph Kingori, T. 22937–22938 (13. januar 2012.); P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 57. Vojni posmatrači UN-a su pokušali da saopšte komandi snaga bosanskih Srba da držanje muškaraca u pretrpanoj "bijeloj kući", bez hrane i vode, nije u redu. Joseph Kingori, T. 22812–22813 (11. januar 2012.).

17318 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2886–2887.

17319 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17311.

17320 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 87; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 98; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2012, 2015, 2018. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 153; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), *e-court* str. 3; P398 (Izjava Salihe Osmanović Kantonalnom sudu u Tuzli, 19. juni 2000.), *e-court* str. 10; svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14818–14819 (pod pečatom). Iako je muškarcima, bosanskim Muslimanima, rečeno da će ih ispitati i odvesti u Tuzlu, nikakvo ispitivanje nije obavljeno. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1179, 1251–1252. V. takođe Svetozar Kosorić, T. 38708–38709 (23. maj 2013.) (gdje je svjedok rekao da mu nije poznato da li su zatočenici ispitivani tokom 12. i 13. jula 1995.).

17321 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 154.

17322 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 154.

odveo Kingorija do kuće, a Kingori je i spolja vidio da je kuća pretrpana.[17323] Bez obzira na Kingorijeve proteste u vezi s uslovima boravka, Mladić je insistirao da je muškarcima, bosanskim Muslimanima dobro.[17324] U tom trenutku, jedan vojnik je počeo da dijeli pivo, slatkiše i bezalkoholna pića, što je istovremeno snimao kamerom.[17325] Mladić nije objasnio Kingoriju zašto su muškarci odvojeni niti mu je dozvolio da uđe unutra, već je ponovio da su oni dobro.[17326]

5115. Istog tog dana, Nizozemski bataljon je dobio izvještaje da se s muškarcima, bosanskim Muslimanima, zatočenim u "bijeloj kući" loše postupa.[17327] Franken je u toku popodneva poslao tamo patrole vojnika Nizozemskog bataljona, ali su im vojnici bosanski Srbi blokirali prolaz tako da nisu mogli da priđu "bijeloj kući".[17328] Franken je obavijestio Jankovića o tom incidentu, ali Janković mu je rekao da su muškarci, bosanski Muslimani, "ratni zarobljenici".[17329] Nizozemski bataljon je dobijao izvještaje da se s muškarcima, bosanskim Muslimanima, u "bijeloj kući" postupa sve gore.[17330] Franken je napravio spisak muškaraca koji su se još uvijek nalazili u bazi UN-a.[17331] Popisan je ukupno 251 muškarac.[17332] Franken je poslao taj spisak na viši nivo u komandnom lancu u pokušaju da zaštiti njihove živote; takođe je rekao Jankoviću da su muškarci, bosanski Muslimani, popisani i da su njihova imena poznata u okviru UN-a, kao i nizozemskoj Vladi.[17333]

5116. Dana 13. jula, Rutten i njegov kolega uspjeli su da uđu u "bijelu kuću" i vidjeli su prostoriju koja je izgledala kao "prostorija za ispitivanje", mada nisu mogli u nju da uđu jer su im pripadnici snaga bosanskih Srba zaprijetili oružjem.[17334] Prostorije na spratu bile su popunjene s pedesetak

---

[17323] P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 154. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 191; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 3, na 00:05:43–00:10:20; Joseph Kingori, T. 22806 (11. januar 2012.).

[17324] P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 154. V. takođe Joseph Kingori, T. 22806 (11. januar 2012.).

[17325] P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 154–155. V. takođe Joseph Kingori, T. 22806–22807 (11. januar 2012.); P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 40.

[17326] P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 154; Joseph Kingori, T. 22807 (11. januar 2012.). V. takođe svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17312–17313.

[17327] P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 89.

[17328] P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 89.

[17329] P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 89.

[17330] P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 89.

[17331] P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 91. V. činjenice o kojima je presuđeno 1513, 1514. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 115.

[17332] P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 91 (gdje je svjedok napomenuo da je od svih muškaraca koji su se nalazili u bazi UN-a, njih oko 60 do 70 odbilo da bude popisano); P4181 (Rukom pisan spisak imena); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 115.

[17333] V. činjenica o kojoj je presuđeno 1513; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 91. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 115.

[17334] P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 59, 61–62 (gdje je svjedok napomenuo da su oni bili u zelenim maskirnim uniformama). Dva vojnika, bosanska Srbina, sjedila su iza kuće i nisu htjela

muškaraca, bosanskih Muslimana, starih između 45 i 55 godina, i nekoliko dječaka starih otprilike 12 do 14 godina.[17335] Rutten je kasnije opet otišao u "bijelu kuću" dok je čekao da odu i posljednji autobusi koji su prevozili civile bosanske Muslimane; i kuća i balkon su bili prepuni muškaraca, bosanskih Muslimana;[17336] bilo ih je oko 300.[17337] Na licima im se vidio užasan strah.[17338]

5117. Počev od popodnevnih sati 12. jula i dalje tokom cijelog 13. jula, dok je autobuski prevoz žena, djece i starijih bio u toku, muškarci zatočeni u "bijeloj kući" su izvođeni napolje, ukrcavani u autobuse i prevoženi u Bratunac.[17339] U njihovom prevoženju pomagali su pripadnici VP-a Bratunačke brigade.[17340] Nizozemski bataljon je pokušao da prati autobuse, ali je u tome bio spriječen.[17341] Samo 12. jula, iz Potočara je za Bratunac otišlo 10 do 15 autobusa s po sedamdesetak muškaraca u svakom od njih.[17342] Mladić je viđen kako stoji s još dvojicom vojnika pored jednog od autobusa u koje su muškarci bili prisiljeni da se ukrcaju.[17343]

---

da puste Ruttena i njegovog kolegu da priđu bliže. P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 60.

17335 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 64; Johannes Rutten, T. 22046 (28. novembar 2011.). Rutten je snimio nekoliko fotografija tih osoba u obje prostorije. P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 64. Rutten je sačuvao film s fotografijama koje je snimio u "bijeloj kući" i s fotografijama leševa koje je pronašao, do povratka u Nizozemsku poslije 21. jula 1995.; dana 23. jula 1995., jedan pripadnik obavještajne službe Nizozemske vojske preuzeo je film, a Rutten je kasnije obaviješten da se "nešto dogodilo sa filmom tokom postupka razvijanja". P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 101.

17336 Zoran Petrović-Pirićanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18770–18771; P666 (Video-snimak "bijele kuće" – verzija Studija B i originalna verzija); na 00:02:30. Petrović-Pirićanac je prokomentarisao da su muškarci koji se vide na tom snimku osobe osumnjičene za zločine koje su pokušale da se ukrcaju u konvoje, mada je rekao da je ta informacija mogla biti samo glasina. Zoran Petrović-Pirićanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18771–18772.

17337 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 90.

17338 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 91.

17339 Činjenica o kojoj je presuđeno 1664; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17313–17315, 17379; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 51–52, 92–93; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 56; P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 28; svjedokinja KDZ265, P367 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5756; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1178; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2886–2887; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 88; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 100. V. takođe svjedok KDZ070, P340 (Transkripti iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3425 (pod pečatom); činjenice o kojima je presuđeno 1663, 1665; P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 56; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17934, 18038; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9804–9805.

17340 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9804–9807; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T.18016–18017.

17341 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 51–52, 93; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 88. V. par. 5105.

17342 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9786; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17933, 17942–17944. V. takođe Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2886–2887; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 100.

17343 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17314.

5118. Prilikom izlaska iz "bijele kuće", muškarci su bili uplašeni, pokušavali su da pobjegnu, počeli su da vrište, i nisu željeli da uđu u autobuse i kamione.[17344] Muškarce su tukli i udarali nogama i bili su prisiljeni da glavu drže pognutu.[17345] Zatim su potrpani u vozila[17346] i nije im bilo dozvoljeno da ponesu svoje lične stvari.[17347]

5119. Od večernjih sati 13. jula do 14. jula 1995., snage bosanskih Srba su spalile sve lične stvari i isprave muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u "bijeloj kući".[17348]

(E) Prisustvo i učešće snaga bosanskih Srba

5120. Tokom 12. i 13. jula, sljedeći pripadnici snaga bosanskih Srba bili su na terenu u Potočarima i nadzirali ukrcavanje i prevoz žena, djece i starijih osoba i/ili pomagali u tome, kao i u odvajanju muškaraca, njihovom zatočenju i zatim prevozu u Bratunac: (i) iz VRS-a, Mladić; Janković; pripadnici 65. zaštitnog puka; pripadnici 10. diverzantskog odreda; oficiri iz Drinskog korpusa, uključujući Živanovića, Krstića, Popovića,[17349] Kosorića, Aćamovića i Krsmanovića; pripadnici Vukova sa Drine; pripadnici bataljona VP-a Drinskog korpusa; i pripadnici Bratunačke brigade, uključujući njen 2. i 3. bataljon, kao i Momira Nikolića i VP te brigade;[17350] (ii) iz MUP-a, pripadnici SBP-a, uključujući Borovčanina; pripadnici Jahorinskih regruta, uključujući Jevića i Đurića;[17351] specijalna jedinica MUP-a sa psima; pripadnici SJB-a Bratunac; pripadnici RDB-a Zvornik; i operativci SDB-a.[17352]

17344 Svjedokinja KDZ186, P357 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3617–3619 (pod pečatom); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 99. V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 176–177.

17345 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 99–100.

17346 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 100. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1664.

17347 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 173; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića*), T. 9783. V. takođe Mirsada Malagić, P356 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1966; Mirsada Malagić, T. 23489 (24. januar 2012.).

17348 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 100; P4183 (Fotografija zapaljenih ličnih stvari u Potočarima); P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 66; P3961 (Fotografija zapaljenih ličnih stvari); Johannes Rutten, T. 22040–22042, 22045, 22051 (28. novembar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1667.

17349 U blizini kuće, Rutten je vidio nekoga ko "nije bio običan vojnik", izgledalo je kao da on komanduje i izdavao je naređenja drugim vojnicima bosanskim Srbima koji su bili prisutni, i kasnije je identifikovao tu osobu kao Popovića. P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 58, 95–99; P3967 (Zamrznuti kadar Vujadina Popovića).

17350 D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 6, 8; Momir Nikolić, T. 24640–24641, 24650–24651 (14. februar 2012.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 162. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1551, 1553. Ali v. Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18015, 18017–18019, 18021 (gdje je svjedok naveo da VP Bratunačke brigade nije učestvovao u odvajanju bosanskih Muslimana 12. jula).

17351 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14819, 14879 (pod pečatom) (Jević je stajao ispred "bijele kuće"). Đurić je osporio svoje učešće u odvajanju osoba u Potočarima 12. ili 13. jula 1995. i negirao da je imao bilo kakva saznanja o tome da su u to vrijeme civilima u Potočarima oduzimane lične stvari ili dokumenti. D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 13. S

(F) Evakuacija ranjenih i bolesnih

5121. Dok su bosanski Muslimani išli iz Srebrenice u Potočare, Nizozemski bataljon i osoblje MSF-a evakuisali su neke od pacijenata iz srebreničke bolnice u Potočare.[17353] Sve međunarodno i većina lokalnog osoblja MSF-a takođe je prešlo u Potočare.[17354]

5122. U ranim popodnevnim satima 12. jula, Nicolai je prenio Gveri najnovije informacije "po pitanju evakuacije izbjeglica iz Srebrenice u drugo područje".[17355] Nicolai je rekao Gveri da radi na organizovanju vazdušne evakuacije ranjenika, da će VRS-u biti upućen zvaničan zahtjev u vezi s helikopterima, i zatražio je od Gvere da vojnicima VRS-a naloži da u ovome sarađuju.[17356] Gvero se tome usprotivio, napominjući da upotreba helikoptera nije dozvoljena zbog bezbjednosnih razloga i da je VRS već ponudio svoje bolnice za zbrinjavanje ranjenika.[17357]

---

tim u vezi, Vijeće podsjeća na Janjićevo svjedočenje da su pripadnici "specijalne policije" MUP-a dijelili bosanske Muslimane u grupe i da je vidio Maneta Đurića u blizini te lokacije. Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9779–9780; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17937–17938, 17941. Pošto je razmotrilo sve relevantne dokaze, Vijeće konstatuje da je Đurić učestvovao u odvajanju muškaraca i zatim u njihovom zatočenju.

17352 Momir Nikolić, T. 24625–24630 (13. februar 2012.), T. 24641 (14. februar 2012.); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 21; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 76; P4180 (Zamrznuti kadar Radoslava Krstića); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 162; P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 100; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17311; P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9763–9764, 9794–9795, 9779–9780; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17937–17938, 17940–17941, 17964–17965; P227 (Fotografije (i) Radoslava Krstića i Mileta Janjića i (ii) Mendeljeva Đurića); činjenice o kojima je presuđeno 1551, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1558, 1560, 1561, 1562, 1572, 1578. V. par. 5110. Što se tiče učešća državne bezbjednosti u odvajanju muškaraca, Momir Nikolić je potvrdio da su operativci državne bezbjednosti prilikom ispitivanja odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, dobili informacije o koloni, što se vidi u izvještaju Službe državne bezbjednosti Sarajevo od 13. jula. Momir Nikolić, T. 24649–24650 (14. februar 2012.); P4389 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.), str. 1. V. takođe Momir Nikolić, T. 24628—24629 (13. februar 2012.); P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2. Milinić je osporio istinitost Popovićevog izvještaja, tvrdeći da državna bezbjednost i organi bezbjednosti VRS-a nisu nikada radili zajedno, kako se u dokumentu P4388 navodi. Gordan Milinić, T. 39779–39780 (12. juni 2013.). Slično tome, Dragan Kijac je izjavio da, koliko je njemu poznato, operativci državne bezbjednosti nisu učestvovali u obavljanju bilo kakvih informativnih razgovora u Potočarima, ali je prihvatio da su informativni razgovori obavljani u SJB-u Bratunac. Dragan Kijac, T. 44331–44336 (3. decembar 2013.). Pošto je ocijenilo ukupne dokaze koji su mu predočeni, Vijeće odbacuje svjedočenje Milinića i Kijca i uvjerilo se da operativci državne bezbjednosti jesu bili umiješani u odvajanje muškaraca.

17353 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2716–2717; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 31–32; Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1940.

17354 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 32.

17355 P4542 (Zapisnik o razgovoru generala Nicolaia i generala Gvere, 12. juli 1995.), str. 1; P5282 (Presretnuti razgovor generala Milana Gvere i generala Nicolaia, 12. juli 1995.).

17356 P4542 (Zapisnik o razgovoru generala Nicolaia i generala Gvere, 12. juli 1995.), str. 1.

17357 P4542 (Zapisnik o razgovoru generala Nicolaia i generala Gvere, 12. juli 1995.), str. 1–2; P5282 (Presretnuti razgovor generala Milana Gvere i generala Nicolaia, 12. juli 1995.). Nicolai je takođe predložio da se on i komandanti VRS-a sastanu u vezi s uslovima evakuacije Nizozemskog bataljona "tek nakon njihove podrške izbjeglicama u Srebrenici". P4542 (Zapisnik o razgovoru generala Nicolaia i generala Gvere, 12. juli 1995.), str. 2.

5123. U jednom trenutku 12. jula, Franken se u Potočarima sastao s Radoslavom Jankovićem, koji je bio zadužen za organizovanje i koordiniranje povlačenja Nizozemskog bataljona iz srebreničke enklave.[17358] Tog dana, osoblje MSF-a je obaviješteno o Mladićevoj namjeri da se počne s "evakuacijom" ranjenih i bolesnih.[17359] Nizozemski bataljon je obavio prvu medicinsku evakuaciju oko 18:00 sati te večeri.[17360] Nekim pacijentima i lokalnom osoblju MSF-a koje ih je pratilo bilo je dozvoljeno da odu u Kladanj, dok su drugi bili prisiljeni da se vrate u Bratunac.[17361] Sljedećeg dana, konvoju je dozvoljeno da prođe do Kladnja, odakle su ljudi iz konvoja pješke produžili u pravcu teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana.[17362]

5124. U jutarnjim satima 13. jula, Aćamović je došao u bazu UN-a i zatražio spisak svih lica koja će biti evakuisana s Nizozemskim bataljonom, uključujući njegovo lokalno osoblje, osoblje MSF-a i UNHCR-a, kao i prevodioce.[17363] Kasnije, u popodnevnim satima istog dana, kada su ranjenici i osoblje UNHCR-a, kao i lokalno i međunarodno osoblje MSF-a i Nizozemskog bataljona ostali u bazi UN-a,[17364] Aćamović je uzeo spisak ranjenika koji je Nizozemski bataljon obezbijedio, rekao Nizozemskom bataljonu da će biti organizovana medicinska evakuacija iz Bratunca,[17365] i da kada svi bosanski Muslimani odu, Nizozemski bataljon treba da okupi svoje osoblje i da ostane unutar baze UN-a.[17366]

5125. Za to vrijeme, u pokušaju da preuzmu preostale pacijente, pripadnica osoblja MSF-a Christine Schmitz i Kingori otišli su u pratnji bosanskih Srba u kliniku i društveni dom u Srebrenici, preuzeli ukupno šest pacijenata, i vratili se u Potočare.[17367] Tamo su Christine Schmitz rekli da su pripadnici VRS-a ušli u bazu UN-a da provjere pacijente, ali da su brzo otišli zbog

---

17358 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 76; P4179 (Fotografija pukovnika Radislava Jankovića).

17359 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 44; Christine Schmitz, T. 26849 (26. mart 2012.).

17360 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 47; Christine Schmitz, T. 26875 (26. mart 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 110.

17361 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 47. V. takođe Christine Schmitz, T. 26875 (26. mart 2012.).

17362 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 110.

17363 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 120.

17364 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 122.

17365 Neki ranjeni bosanski Muslimani ostali su u Domu zdravlja Bratunac. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 101.

17366 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 121. Prema Aćamovićevim riječima, lokalnom osoblju Nizozemskog bataljona bilo bi dozvoljeno da ostane tamo. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 121.

17367 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 58–59; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 183; Joseph Kingori, T. 22902 (12. januar 2012.), T. 22956 (13. januar 2012.); P4166 (Teleks poruke MSF-a, 9.–13. juli 1995.), str. 5; D2000 (Teleks poruke MSF-a, 13. juli 1995.). Kingori je rekao da su vojnici bosanski Srbi koji su bili prisutni tražili da se pacijenti uklone iz bolnice i prijetili da će oni biti ubijeni. P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 185.

zadaha i uslova koji su vladali u tom objektu.[17368] U 20:00 sati u Potočarima su ostali samo ranjenici.[17369] Vojni posmatrači UN-a i MSF su pripremili spisak ranjenih i bolesnih u bazi UN-a.[17370]

5126. Dana 15. jula, Nizozemski bataljon, vojni posmatrači UN-a i MSF sastali su se s pripadnicima VRS-a, među kojima je bio i Momir Nikolić, i predali im spiskove s imenima 55 pacijenata i nekoliko pratilaca koji su se nalazili u Potočarima, kao i 45 pacijenata koji su se nalazili u Bratuncu.[17371] Sljedećeg dana, predstavnici Glavnog štaba, MKCK-a i UNHCR-a dogovorili su se da će Nizozemski bataljon sljedećeg jutra prevesti pacijente, bosanske Muslimane iz Potočara u Dom zdravlja Bratunac, da će MKCK obaviti medicinsku evakuaciju ranjenih i bolesnih iz Bratunca u Tuzlu, dok je organ bezbjednosti Bratunačke brigade bio zadužen da usmjerava i nadgleda njihov prevoz.[17372]

(G) Sastanak VRS-a, civilnih zvaničnika bosanskih Srba i MKCK-a

5127. Dana 17. jula, delegacija VRS-a i civilnih zvaničnika, bosanskih Srba došla je u bazu UN-a i sastala se s MKCK-om u vezi s detaljima evakuacije ranjenika iz Potočara i Bratunca.[17373] Na čelu delegacije VRS-a bio je Janković, a s njim su bili Momir Nikolić, Deronjić[17374] i jedan pravnik iz

---

17368 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 60. Oko 18:00 sati, Christine Schmitz je takođe čula da je Mladić želio da lično provjeri pacijente. P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 57.

17369 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 199; P4173 (Izjava svjedoka Rogera Patelskog od 30. novembra 2011.), par. 29; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 101; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 63.

17370 P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 200–201; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 101; P4184 (Rukom pisan spisak 59 imena); Robert Franken, T. 23175–23176 (17. januar 2012.); D2022 (Izjava Roberta Frankena Kraljevskoj vojsci Nizozemske u okviru referisanja), str. 3; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 63; P4758 (Spisak pacijenata MSF-a, 17. juli 1995.); Christine Schmitz, T. 26875 (26. mart 2012.); P4160 (Izvještaj UNMO-a, 13. juli 1995.); P166 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.).

17371 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 63; Christine Schmitz, T. 26819 (26. mart 2012.). V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 101. Istog dana, jedan član osoblja MSF-a dao je VRS-u spisak s imenima lokalnog osoblja MSF-a. Christine Schmitz, T. 26818–26819 (26. mart 2012.); P4757 (Zbirka teleks poruka MSF-a, 5.-17. juli 1995.), str. 6.

17372 D4851 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 16. juli 1995.), str. 1–2; P5123 (Odobrenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s kretanjem humanitarnih organizacija, 18. juli 1995.). V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 64 (gdje se svjedokinja prisjeća da je dogovor postignut 15. jula). Miletić je izvijestio Glavni štab da će iz Bratunca biti evakuisano oko 100 muškaraca i da će se "izvršiti trijaža vojno sposobnih lica koja će i dalje ostati u bolnici" u Republici Srpskoj. D4851 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 16. juli 1995.), str. 1.

17373 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 102; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 131–132; činjenica o kojoj je presuđeno 1590.

17374 Rave je rekao da je Deronjić došao u bazu UN-a 16. jula 1995. da bi se vidio s Karremansom, da se Deronjić predstavio Raveu kao novi gradonačelnik Srebrenice, i da je govorio o "svojim vezama" i "direktnom kontaktu" s optuženim. P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 127.

VRS-a.[17375] Prisutni su bili Franken, Rave i jedan vojni posmatrač UN-a po imenu De Haan, kao i Nesib Mandžić.[17376] Pošto je Nikolić insistirao na tome da ranjenici budu provjereni da bi se vidjelo da među njima nema vojnika ili "zločinaca", i bez obzira na Frankenovo protivljenje, izvršena je provjera i sedam muškaraca je identifikovano kao vojnici.[17377] On se dogovorio s MKCK-om da će ti ljudi biti tretirani kao ranjeni ratni zarobljenici i predati snagama bosanskih Srba.[17378]

5128. Predstavnici bosanskih Srba su na taj sastanak donijeli deklaraciju u kojoj je dat sažetak dogovora postignutog na trećem sastanku u hotelu "Fontana" (dalje u tekstu: Izjava od 17. jula 1995.).[17379] Janković je zamolio Mandžića da potpiše tu Izjavu i zatražio da Franken potvrdi činjenicu da Mandžić nije bio prisiljen da je potpiše.[17380] Izjava od 17. jula 1995. sadrži sažetak dogovora postignutog na trećem sastanku i u njoj se između ostalog kaže:

> - da naše civilno stanovništvo može ostati u enklavi ili se iseliti, zavisno od želje svakog pojedinca;
>
> - u slučaju da se želimo iseliti iz enklave, dogovoreno je da možemo birati pravac u kom želimo otići, a mi smo se opredelili da enklavu napusti celokupno civilno stanovništvo i da budemo evakuisani na teritoriju Opštine Kladanj;
>
> - dogovoreno je da evakuaciju izvrši vojska i policija Republike Srpske, a da nadzor evakuacije vrši UNPROFOR, te da se evakuacija izvrši u pratnji UNPROFOR-a.[17381]

5129. U Izjavi se takođe kaže da je "evakuacija" izvršena korektno i u skladu sa Ženevskim konvencijama i međunarodnim humanitarnim pravom.[17382] Franken je potpisao taj dokument "da bi

---

17375 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 129, 131; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 108; Christine Schmitz, T. 26824–26825 (26. mart 2012.); P4758 (Spisak pacijenata MSF-a, 17. juli 1995.), str. 10.

17376 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 131.

17377 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 103; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 130; P4758 (Spisak pacijenata MSF-a, 17. juli 1995.), str. 3–8, 10; Christine Schmitz, T. 26823–26824 (26. mart 2012.). V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 67–68 (gdje je svjedokinja napomenula da je način na koji je razgovor obavljen bio "očigledno agresivan i prijeteći"); P4758 (Spisak pacijenata MSF-a, 17. juli 1995.), str. 3–8, 10; Christine Schmitz, T. 26823–26824 (26. mart 2012.). Ali v. P4161 (Izvještaj UNMO-a, 17. juli 1995.), str. 1 (gdje se izvještava da je pregled bio "veoma pristojan i nije se desilo ništa što je moglo uplašiti izbjeglice").

17378 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 103.

17379 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 131; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 104–105.

17380 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 104. V. takođe P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 131.

17381 P4185 (Izjava Komesarijata za civilna pitanja Srebrenica u vezi s realizacijom dogovora o evakuaciji, 17. juli 1995.), str. 1. V. takođe P3997 (Izjava Komesarijata RS-a za civilna pitanja u Srebrenici, 17. juli 1995.).

17382 P4185 (Izjava Komesarijata za civilna pitanja Srebrenica u vezi s realizacijom dogovora o evakuaciji, 17. juli 1995.), str. 1–2; P3997 (Izjava Komesarijata RS-a za civilna pitanja u Srebrenici, 17. juli 1995.). V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 104. Prije nego što je potpisao tu deklaraciju, Franken je rečenici "Prilikom evakuacije ni sa jedne strane nije bilo incidenata i srpska strana se tom prilikom pridržavala svih propisa Ženevske konvencije i međunarodnog ratnog prava", rukom dopisao tekst "što se tiče konvoja praćenih od strane snaga UN-a", da bi "izjavu učini[o] neutralnom" time što je ukazao na to

se obezbijedio siguran prevoz […] izbjeglih i ranjenih [...], te mještana koji su radili za humanitarne organizacije".[17383] Mandžić i Deronjić su takođe potpisali i englesku i b/h/s verziju deklaracije.[17384] Oko 18:30 sati te večeri, optuženi je primio Izjavu od 17. jula 1995.[17385]

5130. Delegacija VRS-a je na tom sastanku takođe najavila da lokalno osoblje MSF-a i Nizozemskog bataljona može da napusti enklavu zajedno s Nizozemskim bataljonom.[17386] Lokalno osoblje je činilo osmero zaposlenih u MSF-u, sedam vojno sposobnih muškaraca i jedna žena.[17387]

5131. Kasnije istog dana, uz saglasnost "državnog i vojnog rukovodstva Republike Srpske"[17388] i pod nadzorom delegata MKCK-a, svi preostali ranjenici iz baze UN-a prevezeni su kamionima Nizozemskog bataljona u Dom zdravlja u Bratuncu, odakle su, zajedno s nekim od ranjenika koji su se tamo nalazili, svi prebačeni u Tuzlu.[17389] Neki muškarci među ranjenicima i bolesnima koji su bili smješteni u Domu zdravlja Bratunac izdvojeni su kao "vojno sposobn[i]", tretirani kao ratni zarobljenici i nije im dozvoljeno da odu.[17390] Njih je potom Vojna policija Istočnobosanskog

---

da je Nizozemski bataljon imao kontrolu samo nad prvim i drugim konvojem i da su muškarci, bosanski Muslimani bili izdvojeni. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 106. U jednom trenutku, Deronjić je rekao Kataniću da je zadovoljan ishodom sastanaka jer su predstavnici UNPROFOR-a i predstavnik bosanskih Muslimana potpisali dokument u kojem piše "da [Deronjić] nije odgovoran po pitanju civilnih žrtava [i] da je on onaj svoj dio posla obavio kako treba." P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 67.

17383 D2022 (Izjava Roberta Frankena Kraljevskoj vojsci Nizozemske u okviru referisanja), str. 1. Janković je Frankenu jasno stavio do znanja da potpisivanje dokumenta neće biti "apsolutan uslov, ali da će olakšati proces evakuacije ranjenika iz Bratunca i baze [UN-a]". P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 107.

17384 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 106; P3997 (Izjava Komesarijata RS-a za civilna pitanja u Srebrenici, 17. juli 1995.); P4185 (Izjava Komesarijata za civilna pitanja Srebrenica u vezi s realizacijom dogovora o evakuaciji, 17. juli 1995.). V. takođe P5188 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 18. juli 1995.), str. 1; D2022 (Izjava Roberta Frankena Kraljevskoj vojsci Nizozemske u okviru referisanja), str. 1.

17385 D3977 (Izjava svjedoka Mileta Dmičića od 29. oktobra 2013.), par. 17. V. takođe par. 5785.

17386 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 131. V. takođe P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 65; P4758 (Spisak pacijenata MSF-a, 17. juli 1995.), str. 10 (koji uključuje i bilješku Christine Schmitz da je "sav lokalni personal amnestiran"); Christine Schmitz, T. 26825–26826, 26843 (26. mart 2012.). V. takođe P4161 (Izvještaj UNMO-a, 17. juli 1995.), str. 1.

17387 Christine Schmitz, T. 26826–26830 (26. mart 2012.); P4757 (Zbirka teleks poruka MSF-a, 5.-17. juli 1995.), str. 8; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 62, 74; P4166 (Teleks poruke MSF-a, 9.–13. juli 1995.), str. 5; P5262 (Presretnuti razgovor Jankovića i pukovnika Đurđića, 19. juli 1995.), str. 3–5. Svim članovima lokalnog osoblja su izdate iskaznice. Christine Schmitz, T. 26820 (26. mart 2012.). V. takođe Christine Schmitz, T. 26832, 26840–26841 (26. mart 2012.); P4754 (Iskaznica člana MSF-a).

17388 P5188 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 18. juli 1995.).

17389 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 128, 132; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 69; P4757 (Zbirka teleks poruka MSF-a, 5.-17. juli 1995.), str. 10–11; P5188 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 18. juli 1995.), str. 1; P4161 (Izvještaj UNMO-a, 17. juli 1995.), str. 1; P5177 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a, 30. avgust 1995.), par. 50 (gdje se napominje da je prevoz takođe obavljen 18. jula); P5318 (Presretnuti razgovor Đurđića i Jelene, 16. juli 1995.). V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 107.

17390 P5188 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 18. juli 1995.), str. 1; P5177 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a, 30. avgust 1995.), par. 50. V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 103 (gdje je svjedok izjavio da je od ljekara Nizozemskog bataljona čuo da je sedam muškaraca s kojima je taj ljekar ostao da bi obezbijedio da se s njima postupa kao s ranjenicima nestalo iz Doma zdravlja Bratunac); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 130; P4161 (Izvještaj UNMO-a, 17. juli 1995.), str. 1;

korpusa 18. jula odvela u logor Batković, i oni su zajedno s drugim ratnim zarobljenicima razmijenjeni krajem 1995. u prisustvu MKCK-a.[17391]

(H) Povlačenje

5132. Dana 18. jula, Sektoru za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba i odgovarajućim organima Drinskog korpusa iz Bratunačke brigade je poslat izvještaj koji je napisao Janković i u kome su on i Momir Nikolić naveli da ih je Resor državne bezbjednosti obavijestio o stavu "da je navodno predsednik Karadžić abolirao sve lokalno osoblje koje je radilo za UNPROFOR".[17392]

5133. Dana 19. jula, Janković i Đurđić su razgovarali o prevozu osoblja MSF-a.[17393] Odgovarajući na Jankovićevu konstataciju da lokalno osoblje MSF-a ima odobrenje "od vlade Koljevića" da ode iz Potočara, Đurđić je rekao da bi ih trebalo provjeriti da bi se utvrdilo ima li među njima vojno sposobnih muškaraca.[17394] Dana 20. jula, osoblje MSF-a je saznalo da će im biti dozvoljeno da napuste enklavu zajedno s Nizozemskim bataljonom.[17395]

5134. U skladu s instrukcijama koje im je dala komanda VRS-a, Karremans i Rave su oko 09:45 sati 21. jula otišli u hotel "Fontana" da bi s Mladićem i Jankovićem finalizirali dogovor u vezi s povlačenjem Nizozemskog bataljona.[17396] Mladić je odbio Karremansov zahtjev da se Nizozemskom bataljonu vrate oduzeta vojna oprema i materijalno-tehnička sredstva.[17397] Kada je Nicolai negodovao zbog toga, Mladić je zaprijetio da će "cijeli bataljon napustiti enklavu pješke i samo u uniformama".[17398]

P5440 (Ministarstvo odbrane RS-a, spisak lica razmijenjenih iz sabirnog centra Batković, 13. mart 2002.) (iz koga se vidi da je tih sedam muškaraca prebačeno u Batković i razmijenjeno 1995.).

17391 P5440 (Ministarstvo odbrane RS-a, spisak lica razmijenjenih iz sabirnog centra Batković, 13. mart 2002.). V. par. 5502.

17392 P4390 (Izvještaj Bratunačke brigade, 18. juli 1995.); Momir Nikolić, T. 24683–24684, 24687 (14. februar 2012.).

17393 P5262 (Presretnuti razgovor Jankovića i pukovnika Đurđića, 19. juli 1995.).

17394 P5262 (Presretnuti razgovor Jankovića i pukovnika Đurđića, 19. juli 1995.), str. 3–5; P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 74 (gdje je svjedokinja potvrdila da su ljudi koji se pominju u tom presretnutom razgovoru bili članovi lokalnog osoblja MSF-a koji su se u to vrijeme još uvijek nalazili u Potočarima).

17395 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 75–76 (gdje je svjedokinja izjavila da je međunarodno osoblje MSF-a nakon odlaska ranjenika ostalo sa svojim lokalnim kolegama i petero njihovih rođaka).

17396 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 133.

17397 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 133 (gdje se svjedok prisjetio da je Mladić rekao da oprema u tom trenutku nije dostupna).

17398 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 133. Snage bosanskih Srba su zaista tokom povlačenja Nizozemskog bataljona oduzele nekoliko oklopnih transportera Nizozemskog bataljona, kao i nekoliko džipova, nekoliko teških mitraljeza i nekoliko komada malokalibarskog oružja. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 84.

5135. Kao što je tog jutra na kraju dogovoreno,[17399] Mladić je došao u bazu UN-a u podne.[17400] On se vozio ispred konvoja Nizozemskog bataljona, u kome je bilo lokalno i međunarodno osoblje MSF-a, kao i vojni posmatrači UN-a,[17401] i koji se nakratko zaustavio kod Željeznog mosta prije nego što je prešao granicu i ušao u Srbiju.[17402] Nicolai, Karremans, Mladić i drugi oficiri su bili prisutni u blizini mosta i salutirali su dok su vozila prolazila.[17403]

v. *Ubijanje*

(A) Kod baze UN-a

5136. U Optužnici se navodi da je 12. jula 1995. ili približno tog datuma devet muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijeno kod baze UN-a u Potočarima, na strani glavnog puta na kojoj je selo Budak.[17404]

5137. Dana 13. jula 1995., oficiri Nizozemskog bataljona Rutten, Koster i Van Schaik bili su u patroli u Potočarima, blizu blokade napravljene od četiri oklopna transportera Nizozemskog bataljona.[17405] Tamo su ta tri oficira od svog prevodioca bosanskog Muslimana čula za glasine da su neki muškarci ubijeni u dijelu Potočara "nedaleko od bunara, blizu puta, na strani Budaka".[17406]

5138. Pošto ih je jedna mještanka uputila na tu stranu, tri oficira su pošla neasfaltiranim putem prema jednom potočiću dok nisu stigla do livade koja se nalazila iza jedne kuće, na udaljenosti od oko 80 ili 100 metara jugozapadno od "bijele kuće".[17407] Kada su došli na livadu, vidjeli su kako na

17399 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 134.

17400 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 134.

17401 P4752 (Izjava svjedoka Christine Schmitz od 21. marta 2012.), par. 76; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 218.

17402 P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 134; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 110. Od 13. jula do svog konačnog povlačenja 21. jula 1995., Nizozemski bataljon nije uopšte imao slobodu kretanja izvan baze UN-a. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 109; P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 102. Vojnici Nizozemskog bataljona koji su bili zarobljeni na posmatračkim položajima i dalje su držani u hotelu "Fontana" i na kraju su pušteni na slobodu direktno iz hotela. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 101.

17403 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 110.

17404 Optužnica, incident ubijanja 14.1 iz Priloga E Optužnici.

17405 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 68–69, 73; P3958 (Vazdušna fotografija Potočara) (na kojoj je Rutten označio blokadu. V. takođe (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 76; P3964 (Vazdušna fotografija Potočara s oznakama koje je unio Johannes Rutten).

17406 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 68.

17407 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 69, 74–75; P3962 (Skica koju je nacrtao Johannes Rutten); P3958 (Vazdušna fotografija Potočara); P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 94; P4177 (Fotografija Potočara od 13. jula 1995. s oznakama koje je unio Robert Franken). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1651.

zemlji leže tijela devet muškaraca u civilnoj odjeći, koji su svi bili stari oko 45 do 55 godina.[17408] Svi su bili ustrijeljeni i na leđima su u visini srca imali rupe od metaka iz malokalibarskog oružja.[17409] Rutten je vidio da su ti muškarci ustrijeljeni nedavno, jer su im tijela još uvijek bila topla, nije bilo muha, a iz rana im je još uvijek curila krv.[17410] Prema Ruttenovim riječima, izgledalo je da su tijela bila pomjerana.[17411] Oficiri Nizozemskog bataljona su zaključili da su ti ljudi bili pogubljeni.[17412]

5139. Rutten je fotografisao leševe i rekao Van Schaiku da uzme isprave koje su ležale na travi ispred leševa.[17413] U tom trenutku je otvorena vatra, a Rutten je naredio Van Schaiku da baci isprave.[17414] Tri oficira su zatim otišla odatle.[17415]

5140. Po povratku u bazu UN-a, Rutten je o ovom incidentu izvijestio Karremansa, koji je rekao Ruttenu da će poslati izvještaj o tim događajima na viši nivo u komandnom lancu.[17416]

5141. Vijeće napominje da nema neposrednih dokaza koji bi ukazivali na to da su te žrtve bile bosanski Muslimani ili da su ih ubili pripadnici snaga bosanskih Srba. Međutim, Vijeće konstatuje da su okolnosti koje su u Potočarima vladale u julu 1995. u tom pogledu uvjerljive. Vijeće primjećuje da se ovo stratište nalazilo u blizini Potočara, da su snage bosanskih Srba bile tamo prisutne pomenutog dana, kao i Ruttenov zaključak da su ti muškarci bili nedavno ubijeni i da njihova tijela nisu bila pomjerana. Shodno tome, Vijeće konstatuje da su 13. jula 1995. pripadnici

---

17408 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 70. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1651.

17409 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 70, 74; Johannes Rutten, T. 22038–22039 (28. novembar 2011.); P3962 (Skica koju je nacrtao Johannes Rutten) (gdje se identifikuje mjesto na kome je Rutten zatekao tih devet leševa); P3958 (Vazdušna fotografija Potočara) (koja prikazuje lokaciju na kojoj je Rutten zatekao tih devet leševa); P3963 (Vazdušna fotografija Potočara s oznakama koje je unio Johannes Rutten); P3964 (Vazdušna fotografija Potočara s oznakama koje je unio Johannes Rutten). V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 94; Robert Franken, T. 23175 (17. januar 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 114; Pieter Boering, T. 22144 (30. novembar 2011.).

17410 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 70.

17411 Rutten je zaključio da tijela nisu pomjerana nakon pogubljenja jer nije bilo nikakvih tragova koji bi ukazivali na to da su ona odnekuda donijeta; Rutten nije izvršio uviđaj, ali su i Koster i Van Schaik imali isti utisak. Johannes Rutten, T. 22038–22039 (28. novembar 2011.); P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 70.

17412 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 94; D2022 (Izjava Roberta Frankena Kraljevskoj vojsci Nizozemske u okviru referisanja), str. 2.

17413 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 71. Kao što je pomenuto gore u tekstu, iako je Rutten sačuvao film do povratka u Nizozemsku, on je kasnije uništen prilikom razvijanja. V. fusnota 17335.

17414 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 72 (gdje je svjedok izjavio da je naredio Van Schaiku da baci isprave zato što su morali da se vrate kroz blokadu napravljenu od oklopnih transportera i nije mislio da je bezbjedno da kod sebe imaju te isprave).

17415 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 72.

snaga bosanskih Srba ubili devet muškaraca, bosanskih Muslimana, na livadi koja se nalazi jugozapadno od "bijele kuće" u Potočarima.

(B) "Bijela kuća""

5142. U Optužnici se navodi da je 13. jula 1995. ili približno tog datuma jedan muškarac, bosanski Musliman ubijen iza jedne zgrade kod "bijele kuće" u Potočarima.[17417]

5143. Paul Groenewegen, vojnik Nizozemskog bataljona, je u svom svjedočenju izjavio da mu je 13. jula 1995., dok je patrolirao blizu "bijele kuće", pažnju privukla situacija u kojoj su četiri vojnika, bosanski Srbi, okružila nenaoružanog muškarca, bosanskog Muslimana i izvukla ga iz mase izbjeglica.[17418]

5144. Vojnici su zatim odveli tog muškarca iza "bijele kuće", natjerali ga da stane licem prema zidu i pucali mu u glavu s razdaljine od oko tri metra.[17419] Čim ga je metak pogodio, čovjek se srušio.[17420] Vojnici su zatim pobjegli.[17421] Drugi vojnici, bosanski Srbi, koji su se kretali tim područjem, vidjeli su incident, ali su nastavili sa svojim aktivnostima.[17422] Groenewegen je sljedećeg jutra izvjestio svog pretpostavljenog, poručnika Schotmana, o ovom incidentu.[17423]

5145. Vijeće konstatuje da su 13. jula 1995. pripadnici snaga bosanskih Srba ubili jednog muškarca, bosanskog Muslimana iza "bijele kuće" u Potočarima.

17416 P3948 (Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 73; P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 94; Robert Franken, T. 23175 (17. januar 2012.); P3995 (Izjava svjedoka Alberta Ravea od 10. novembra 2011.), par. 114.

17417 Optužnica, incident ubijanja 14.2 iz Priloga E Optužnici

17418 Paul Groenewegen, T. 22972–22973 (13. januar 2012.); P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 58, 60–63, 65, 67; P4168 (Fotografija autobusa i kamiona s oznakama koje je unio Paul Groenewegen).

17419 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 61, 67; P4168 (Fotografija autobusa i kamiona s oznakama koje je unio Paul Groenewegen); P4169 (Vazdušna fotografija Potočara od 13. jula 1995. s oznakama koje je unio Paul Groenewegen); P4171 (Vazdušna fotografija s oznakama koje je unio Paul Groenewegen) (gdje je svjedok pokazao mjesto na kome je vidio da su u tog čovjeka pucali). Groenewegen je objasnio da se on nalazio na udaljenosti od oko 30 metara od mjesta pogubljenja i da mu ništa nije zaklanjalo pogled; međutim, on zbog mjesta na kome se nalazio nije mogao vidjeti lice tog čovjeka. P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 65. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1662.

17420 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 65.

17421 Paul Groenewegen, T. 23005 (13. januar 2012.).

17422 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 65.

17423 P4167 (Izjava svjedoka Paula Groenewegena od 11. novembra 2011.), par. 66. V. takođe P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 95; D2022 (Izjava Roberta Frankena Kraljevskoj vojsci Nizozemske u okviru referisanja), str. 2.

(C) Ubijanje u školi u selu Luke blizu Tišće

5146. U Optužnici se navodi da je 13. ili 14. jula 1995. ili približno tog datuma ubijeno 25 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Lukama blizu Tišće i potom po kratkom postupku pogubljeni na jednom obližnjem pašnjaku na osami.[17424]

5147. Dana 13. jula 1995., konvoj autobusa koji su bili puni bosanskih Muslimana – žena, djece, ali i nekoliko muškaraca, među kojima je bio i svjedok KDZ070 − krenuo je iz Potočara.[17425] Kao i konvoji koji su otišli prethodnog dana,[17426] i ovaj konvoj je krenuo prema Bratuncu, a zatim produžio kroz Glogovu, Kravicu, Konjević Polje, Novu Kasabu, Miliće, Vlasenicu i Tišću.[17427] U Tišći, bosanskim Muslimanima je rečeno da izađu iz autobusa i da nastave pješke.[17428] Vojnici VRS-a odvojili su oko 10 do 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili u autobusima, uključujući i svjedoka KDZ070, i odveli ih u pravcu škole u Lukama,[17429] koja se nalazila na oko jedan kilometar od Tišće, u blizini Vlasenice.[17430]

5148. Ispred škole u Lukama, muškarcima, bosanskim Muslimanima, naredili su da sjednu na travu; većini su ruke bile vezane na leđima.[17431] Autobusi su dolazili i odlazili i dovozili još muškaraca, bosanskih Muslimana.[17432] Pred kraj dana, na travi su bila okupljena ukupno 22

17424 Optužnica, incident ubijanja 5.1 iz Priloga E Optužnici

17425 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1253–1259.

17426 Dana 12. jula 1995., Boering je, pod pratnjom Kosorića, išao za konvojem autobusa koji su prevozili bosanske Muslimane iz Potočara i koji su se na kraju zaustavili u Lukama. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2020–2022; D3562 (Izjava svjedoka Svetozara Kosorića od 27. februara 2013.), par. 10; Svetozar Kosorić, T. 38699–38700 (23. maj 2013.). Vijeće napominje da je Kosorić, mada je priznao da je bio prisutan u Potočarima i pratio Pietera Boeringa do Luka, tvrdio da nije imao nikakve veze s operacijom prevoženja autobusima. Svetozar Kosorić, T. 38697–38698, 38700 (23. maj 2013.). Imajući u vidu Kosorićev motiv da minimizira svako svoje učešće u operaciji prevoženja autobusima, Vijeće smatra da njegovo svjedočenje u tom pogledu ne dovodi u sumnju zaključak Vijeća da je Kosorić, kao i Boering, pratio konvoj 12. jula. V. par. 5104, fusnota 17426.

17427 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1258–1259. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1737.

17428 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1260–1261. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2022–2024; Pieter Boering, T. 22059 (29. novembar 2011.).

17429 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1260–1263; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3426. V. takođe Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2022–2024, 2159–2161; Pieter Boering, T. 22059 (29. novembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 1737. Te vojnike VRS-a nadgledao je major VRS-a po prezimenu Sarkić, oficir za vezu iz Milićke brigade, koji se nalazio tamo po naređenju Drinskog korpusa. Pieter Boering, P3969 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2023–2024. V. takođe svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1261–1262; činjenice o kojima je presuđeno 1738, 1739.

17430 Jean-René Ruez, T. 23725 (26. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 28–31.

17431 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1262, 1268–1269.

17432 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1268; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3472.

muškarca.[17433] Prema riječima svjedoka KDZ070, jedan od zatočenika zvao se "Abdulkadir".[17434] Svjedok KDZ070 je prepoznao trojicu vojnika, bosanskih Srba, koji su bili tamo: Savu Ristanovića, vojnika po imenu Željko[17435] i vojnika po imenu Stanimir.[17436] Kasnije te večeri, pošto su muškarci odvedeni u jednu učionicu u školi u Lukama,[17437] svjedok KDZ070 je u školi vidio još jednog vojnika, bosanskog Srbina, koji se zvao Spomenko Garić.[17438]

5149. Ubrzo potom, grupa od desetak vojnika bosanskih Srba, i to ne onih istih koji su bili u školi preko dana, ušla je u učionicu.[17439] Ti vojnici, bosanski Srbi, prišli su grupi zatočenika i počeli da ih ispituju.[17440] Svako pitanje bilo je popraćeno udarcem u glavu ili udarcem nogom u grudi.[17441] Vojnici su provocirali zatočenike zastavom s neke džamije, pominjući im balijsku majku.[17442] Batinanje je trajalo najviše pola sata, nakon čega su ti vojnici otišli.[17443]

5150. Kada su vojnici otišli, negdje oko ponoći 13. jula, petorica ili šestorica vojnika bosanskih Srba koji su bili napolju tokom dana ušli su u učionicu.[17444] Rekli su zatočenicima da jedan po

---

17433 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3472; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1268–1269.

17434 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1262, 1269 (gdje je svjedok izjavio da je Abdulkadir bio mlađi čovjek iz Srebrenice).

17435 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1270–1271 (gdje je svjedok nadalje izjavio da su Željka vidjeli kako prenosi i prima naređenja preko poljskog telefona). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1743.

17436 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1270–1273, 1277.

17437 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1281; činjenica o kojoj je presuđeno 1744. Svjedok KDZ070 je identifikovao tu učionicu u školi u Lukama. Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3427; P220 (Fotografija učionice u školi u Lukama). V. takođe Jean-René Ruez, T. 23725–23726 (26. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 30–31.

17438 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1282–1283. Svjedok KDZ070 i Garić su bili kolege iz istog preduzeća, rudnika boksita u Srebrenici. Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1274. Stanimir je rekao svjedoku KDZ070 da je Spomenko Garić komandant Interventnog voda specijalaca. Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1276–1277 (gdje je svjedok nadalje rekao da mu je Stanimir ispričao da je Spomenko Garić bio uspješan u izvođenju diverzantskih akcija, naročito u jednoj izvedenoj blizu tunela rudnika olova i cinka u blizini Srebrenice).

17439 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1285, 1287–1288 (gdje je svjedok nadalje naveo da su ti vojnici nosili iste uniforme, kombinezone, kao i Garić, s maramama na glavi raznih boja vezanim pozadi, kakve su nosili pripadnici diverzantskih jedinica).

17440 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1285–1286; činjenica o kojoj je presuđeno 1744.

17441 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1285–1286. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1745.

17442 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1286.

17443 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1287–1288; svjedok KDZ070, P340 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3428–3429 (pod pečatom); P301 (Fotografija svjedoka KDZ070) (pod pečatom).

17444 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1288–1290, 1292.

jedan izađu iz učionice i popnu se u kamion.[17445] U kamionu je ukupno bilo 22 muškarca, bosanska Muslimana, i sedam vojnika, bosanskih Srba.[17446]

5151. Kamion je krenuo prema Vlasenici, gdje je skrenuo lijevo na makadamski put i zaustavio se kod jednog potočića.[17447] Jedan vojnik, bosanski Srbin je zalupao na krov kamiona i rekao: "Ne tu, vozi ih gore gdje su prije ljude vozili."[17448] Kamion je krenuo dalje i ubrzo se zaustavio u Rašića Gaju, nasred jedne napuštene i zarasle livade, blizu neke nedovršene kuće.[17449]

5152. Farovi kamiona su ostali upaljeni, a vojnici bosanski Srbi su izašli iz kamiona.[17450] Odmah poslije toga, vojnici bosanski Srbi su počeli da pucaju u muškarce, koji su još uvijek bili u kamionu.[17451] Dvojica muškaraca koji su sjedili do svjedoka KDZ070 skočila su s kamiona i trčala 20 metara prije nego što su ih meci pogodili.[17452] Svjedok KDZ070 je uspio da oslobodi jednu ruku i skočio je s kamiona, ali ga je primijetio jedan vojnik, bosanski Srbin koji je smjesta zapucao na njega.[17453] Međutim, svjedok KDZ070 je uspio da stigne do šume koja je bila udaljena oko 50 metara, i najzad je stigao do jednog potoka, gdje je ostao i skrivao se tokom noći.[17454] Svjedok KDZ070 je lutao po šumi do 27. jula 1995., kada je naišao na druge muškarce, bosanske Muslimane, i na kraju je uspio da se domogne teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana.[17455]

5153. Svjedok KDZ070 je identifikovao neke od bosanskih Muslimana koji su bili u kamionu u Rašića Gaju, a zatim su ubijeni: Azem Bečić iz sela Kotjevac; "Rizo", koji je radio kao električar za Nizozemski bataljon; "Abdulkadir"; i "Hasan".[17456] Od 25. do 29. maja 2009., KNO BiH je izvršila

---

17445 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1288–1290, 1292. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1746. Vojnici bosanski Srbi podigli su one koji nisu mogli sami da se popnu u kamion zbog povreda koje su imali, i utovarili ih u kamion. Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1291.

17446 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1291.

17447 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1293.

17448 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1291–1293.

17449 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1295 (gdje je svjedok nadalje rekao da je mnogo kasnije, od jednog čovjeka iz Cerske koji je dobro poznavao to područje, saznao da se to mjesto zove Rašića Gaj i da se nalazi blizu Vlasenice).

17450 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1295.

17451 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1296. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1746.

17452 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1296.

17453 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1297 (gdje je svjedok naveo da je vojnik rekao: "Pobježe, mater mu balijsku"); svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3441.

17454 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1297–1298; svjedok KDZ070, P340 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3439 (pod pečatom).

17455 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1299–1301.

17456 Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1301–1302 (gdje je svjedok nadalje rekao da mnoge druge koji su bili zatočeni zajedno s njim nije poznavao). Svjedok KDZ017 je izjavio da su to bili ljudi zarobljeni iz kolone koja se kretala prema Tuzli, ili oni koji su u julu 1995. htjeli da se sklone u Potočare. Svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1338–1339.

ekshumaciju grobnice u selu Mršići kod Vlasenice, nedaleko od Rašića Gaja.[17457] Na osnovu analize DNK izvršena je pozitivna identifikacija 15 osoba koje su bile popisane kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[17458] U grobnici je pronađeno devet ligatura.[17459]

5154. Na osnovu gore navedenog, Vijeće je zaključilo da su 14. jula 1995. pripadnici snaga bosanskih Srba ubili otprilike 21 muškarca bosanskog Muslimana blizu Tišće.

e. Područje Bratunca

5155. Kako je Vijeće već opisalo, Bratunac je opština u istočnoj BiH koja se nalazi južno od Zvornika, istočno od Vlasenice i sjeverno od Srebrenice.[17460] Za potrebe ovog odjeljka, izraz "područje Bratunca" obuhvata teritoriju između puta Bratunac–Konjević Polje na sjeveru, puta Konjević Polje–Milići na zapadu i puta Bratunac–Srebrenica na istoku.

5156. Grad Bratunac udaljen je oko pet kilometara od Potočara, a deset kilometara od Srebrenice prema sjeveru.[17461] Kako je gore navedeno, Bratunačka brigada je u julu 1995. imala štab u gradu Bratuncu.[17462]

i. *Angažovanje snaga bosanskih Srba na području Bratunca*

5157. Vijeće podsjeća da je u noći s 11. na 12. juli 1995. kolona u kojoj su se nalazili muškarci, bosanski Muslimani, počela da se kreće u pravcu sjeverozapada ka Tuzli, pokušavajući da pređe put Bratunac–Konjević Polje.[17463]

17457 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom - januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 33; P4941 (Sudski registrator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), *e-court* str. 31.

17458 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom - januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 33; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom - januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 414 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.). Među identifikovanim žrtvama iz grobnice u Mršićima bile su sljedeće četiri osobe: Azem (Ramo) Bečić, Rizo (Abaz) Mustafić, Abdulkadir (Avdurahman) Velić i Hasan (Juso) Smajić. P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom - januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 414 (pod pečatom). V. takođe P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 149, 206 (pod pečatom) (gdje je zabilježeno da su Rizo (Abaz) Mustafić i Abdulkadir (Avdurahman) Velić posljednji put viđeni u Tišći).

17459 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom - januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 33.

17460 V. par. 685.

17461 V. P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 20.

17462 V. par. 195.

17463 V. par. 5037.

5158. Dana 11. jula, nakon prijema informacije u vezi s kretanjem kolone, snagama VRS-a, koje su se pretežno sastojale od jedinica Drinskog korpusa, naređeno je da radi "sprečavanja povratka i izvlačenja muslimanskih snaga u i iz Srebrenice i komuniciranja na pravcu enklava – Kladanj i Olovo i obratno", "dopunskim zaprečavanjem, zasednim dejstvima i patrolama, obezbed[e] kontrolu teritorije duž linije fronta i po dubini zona i rejona odbrane".[17464] Te noći, Kovač je izdao naređenje da se u rejon Srebrenice hitno upute svi raspoloživi vodiči sa službenim psima radi preuzimanja poslova na "čišćenju terena".[17465]

5159. Dana 12. jula, MUP je imao informaciju da ABiH pokušava da se probije iz Srebrenice u pravcu Tuzle.[17466] Isto tako, VRS je nastavio da prati kretanje kolone, pa su Komanda Drinskog korpusa i njoj podređene jedinice tog poslijepodneva znale u kojem se tačno pravcu kolona kreće.[17467] Obavještajni podaci o kretanju kolone prenošeni su između snaga bosanskih Srba 12. i 13. jula tokom cijelog dana.[17468]

5160. Na osnovu primljenih obavještajnih izvještaja, neke od snaga MUP-a pod Borovčaninovom komandom – uključujući tri voda 2. odreda Šekovići, 1. četu PJP-a Zvornik, 5. četu CJB-a Zvornik i 1. četu Jahorinskih regruta – angažovane su 12. jula duž puta Bratunac–Konjević Polje kako bi

---

17464 P4572 (Naređenje Drinskog korpusa, 11. juli 1995.), str. 1–2. V. P6125 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 11. juli 1995.), str. 1, 3 (gdje se navodi da su jedinice Drinskog korpusa angažovane u ofanzivnim dejstvima u i oko enklave Srebrenica po planu "Krivaja 95", i dodaje da dio snaga za aktivna dejstva treba da nastavi da izvršava borbeni zadatak i potpuno slamanje neprijatelja u enklavi Srebrenica, dok drugi dio snaga treba da vrši kontrolu teritorije po dubini i zaštiti materijalna dobra i stanovništvo).

17465 P4934 (Naređenje MUP-a RS-a Centru za uzgoj i dresuru službenih pasa, 12. juli 1995.) (gdje se naređuje da se ti vodiči jave u Srebrenicu do 06:00 sati 12. jula). V. Tomislav Kovač, T. 42746 (1. novembar 2013.). U naređenju se takođe navodi da bi, kada to ljudstvo i psi budu upućeni, depešom o tome trebalo obavijestiti štab policijskih snaga Pale. P4934 (Naređenje MUP-a RS-a Centru za uzgoj i dresuru službenih pasa, 12. juli 1995.), par. 5.

17466 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13549; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2; P4937 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.).

17467 V. D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 7; P5279 (Presretnuti razgovor tri neidentifikovane osobe, Radislava Krstića i Komljenovića, 12. juli 1995.), str. 1; P6062 (Presretnuti razgovor, 12. juli 1995.), str. 2; P6063 (Presretnuti razgovor, 12. juli 1995.), str. 1–2; P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 1; P5112 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 12. juli 1995.), str. 1; P5114 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 12. juli 1995.), str. 1; svjedok KDZ122, T. 26149–26150 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26273 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1631; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 4.9.

17468 V. P5103 (Izvještaj Drinskog korpusa, 12. juli 1995.), str. 2; P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 1; P4940 (Izvještaj Obavještajnog odjeljenja Komande Drinskog korpusa, 12. juli 1995.), str. 1; P5904 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 12. juli 1995.); P5905 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 12. juli 1995.); P5145 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.), str. 1; P4943 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.), str. 1–2; P4944 (Izvještaj Komande Drinskog korpusa, 13. juli 1995.); P2988 (Izvještaj MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1–2; P5098 (Izvještaj MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1–2; P5099 (Izvještaj RJB-a Bijeljina, 13. juli 1995.); P5115 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 13. juli 1995.), str. 1; P5234 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.); činjenica o kojoj je presuđeno 1608.

spriječile napredovanje kolone prema Tuzli.[17469] Tog dana je na putu bio prisutan i veliki broj jedinica VRS-a.[17470] Uveče su dva tenka i praga – protivavionski top na oklopnom vozilu – kao i jedan BOV – borbeno oklopno vozilo s pogonom na sve točkove – raspoređeni duž puta, u istom rejonu kao i 1. četa PJP-a Zvornik.[17471]

5161. Pripadnici snaga bosanskih Srba ostali su tokom noći na putu Bratunac-Konjević Polje.[17472] Dana 13. jula, Krstić je izdao naređenje u kojem je Blagojeviću naredio da nadgleda i koordinira jedinice snaga bosanskih Srba, koje su učestvovale u pretresu terena, i da po izvršenom pretresu dostavi izvještaj dana 17. jula.[17473] Snage bosanskih Srba angažovane duž puta Bratunac-Konjević Polje dobile su 13. jula dodatno pojačanje, uključujući pripadnike 5. čete PJP-a Zvornik i pripadnike 1. i 2. čete Jahorinskih regruta.[17474] Komandiri vodova pozvali su Jahorinske regrute da "zamijene kolege", koji su čuvali zatočene bosanske Muslimane na dijelu puta između Konjević Polja i Kravice.[17475] Njihov zadatak je bio da stoje pored puta i okupe bosanske Muslimane, koji su

---

17469 P4937 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2; P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 2; Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13552; svjedok KW558, T. 40753–40754 (3. juli 2013.); Mendeljev Đurić, T. 42099 (29. juli 2013.); D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 25–27. V. P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 6.24; P6189 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.), str. 1; P6063 (Presretnuti razgovor, 12. juli 1995.), str. 1–2; svjedok KDZ122, T. 26149–26150 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); činjenice o kojima je presuđeno 1469, 1471, 1606. V. takođe par. 5021.

17470 V. P4574 (Naređenje Drinskog korpusa, 12. juli 1995.); P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2; P3054 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.), str. 4; P4937 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2723–2724; D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 7; P5100 (Naređenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.), str. 1–2; P6063 (Presretnuti razgovor, 12. juli 1995.), str. 1–2.

17471 P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2. V. takođe Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13554; D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 27.

17472 P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 2; Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13579; svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14821–14822 (pod pečatom); D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 27–28.

17473 D2239 (Naređenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6700–6703, 6716. Vijeće napominje da je Krstić, dok je svjedočio u svoju odbranu, tvrdio da Blagojević nije imao ovlaštenje da precizira zadatke MUP-a, ali Vijeće ne smatra pouzdanim njegovo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem, s obzirom na to da je Krstić bio Blagojevićev nadređeni. Umjesto toga, Vijeće smatra da je tekst Krstićevog naređenja jasan i da je Blagojević bio zadužen za koordiniranje zadataka svih pomenutih jedinica, te podsjeća da su, kako je gore opisano, jedinice MUP-a angažovane u borbenim dejstvima bile prepotčinjene komandantu jedinice u čijoj su zoni borbenih dejstava vodile operacije. V. par. 229.

17474 P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2; D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 18; svjedok KDZ084, T. 27336 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1616; P5376 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 1 (gdje se pominje dolazak određenih jedinica policije); P4949 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 14. juli 1995.), str. 1; P316 (Izvještaj CJB-a Zvornik MUP-u RS-a, 15. juli 1995.), par. 2.

17475 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14821–14822, 14825 (pod pečatom); svjedok KDZ084, T. 27336 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica).

silazili s brda da se predaju, i da spriječe "prolazak silom".[17476] Isto tako, pripadnici 3. skelanskog voda 2. odreda Šekovići, koji su po dvojica bili raspoređeni duž puta na udaljenosti od po 30 do 40 metara, dobili su zadatak da zatočenike koji su se predali sprovedu do livade u Sandićima.[17477]

ii. *Vojna dejstva po koloni*

5162. U jutarnjim satima 12. jula, snage bosanskih Srba granatirale su kolonu dok se kretala kroz rejon Buljima.[17478] Te noći je u Kamenici koloni postavljena velika zasjeda.[17479] Tokom noći 12. jula i jutarnjih sati 13. jula, došlo je do razmjene vatre između snaga bosanskih Srba i ljudi u koloni kada je veliki broj bosanskih Muslimana izgubio život.[17480] Napadi na kolonu trajali su tokom cijele noći i ujutro 13. jula.[17481] Snage bosanskih Srba opkolile su veliku grupu muškaraca iz kolone na području Konjević Polje–Nova Kasaba–Pobuđe.[17482] U nekoliko navrata, ljudi iz kolone podijelili su se u manje grupe, pošto su bili odsječeni od glavnine kolone.[17483] Snage bosanskih Srba

17476 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14824–14825 (pod pečatom). Jahorinski regruti su ostali na tom području četiri-pet dana. P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14836, 14882 (pod pečatom).

17477 D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 11–12 (pod pečatom).

17478 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7083, 7133; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1383; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3347; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3511–3513; svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2333. V. P3975 (Mapa istočne Bosne); D2218 (Mapa istočne BiH s oznakama koje je unio Dušan Janc), str. 1 (mapa na kojoj je prikazana šuma Buljim i pravac kolone prema Tuzli). V. takođe svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 744; svjedok KDZ333, T. 24143 (2. februar 2012.).

17479 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 877, 880, 907; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7040; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3364–3365; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3513–3514; svjedok KDZ045, T. 22673–22674 (10. januar 2012.); svjedok KDZ333, T. 24143 (2. februar 2012.). V. P5102 (Izvještaj Drinskog korpusa, 12. juli 1995.); P4939 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.), str. 1.

17480 V. P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 2; P5136 (Bilten dnevnih događaja CJB-a Zvornik, 13.-14. juli 1995.), str. 2; P4943 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.), str. 1; P6189 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.); P5378 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.); D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 27–28. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1602, 1609. Optuženi se u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

17481 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1384; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3348; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2946; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7039–7040; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 884; činjenica o kojoj je presuđeno 1611. V. P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2; P4943 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.), str. 1; P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Piroćanac), na 00:12:11–00:16:25.

17482 P5115 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 13. juli 1995.). V. P4684 (Presretnuti razgovor dviju neidentifkovanih osoba, 14. juli 1995.), str. 1; P5234 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.), str. 2; P5098 (Izvještaj MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1. V. takođe Dušan Janc, T. 27063–27064 (28. mart 2012.); D2218 (Mapa istočne BiH s oznakama koje je unio Dušan Janc), str. 1 (na kojoj je Janc obilježio područje Pobuđa).

17483 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3348, 3355, 3363; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 652, 744–745; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2946; svjedok KDZ045, T. 22682 (10.

ispaljivale su granate na kolonu i bacale ručne bombe u šumu.[17484] Poginule su stotine bosanskih Muslimana; na zemlji su ležala unakažena tijela poginulih.[17485] Muškarci su jaukali i vrištali, tražeći pomoć.[17486] Situacija je bila toliko nepodnošljiva da su neki bosanski Muslimani počinili samoubistvo pištoljem ili ručnim bombama.[17487]

5163. U jutarnjim satima 13. jula, pripadnici snaga bosanskih Srba počeli su preko megafona da pozivaju ljude iz kolone koji su bili u šumi da se predaju govoreći im da će biti bezbjedni i obećavajući da će se poštovati Ženevske konvencije.[17488] Međutim, ako se ne predaju, biće granatirani i ubijeni.[17489] Konkretno, pripadnici snaga bosanskih Srba vozili su se putem Bratunac–Konjević Polje u ukradenom oklopnom transporteru UNPROFOR-a sa zastavom UN-a i pozivali ljude iz kolone da se predaju; srpski vojnici su nosili uniforme UN-a kako bi zavarali bosanske Muslimane i naveli ih da pomisle da će im biti garantovana bezbjednost nakon zarobljavanja.[17490]

---

januar 2012.). V. P4578 (Izvještaj Zvorničke brigade, 12. juli 1995.), str. 1; P5145 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1610.

17484 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2946–2948, 2990; svjedok KDZ045, T. 22681–22682 (10. januar 2012.); svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7039–7040.

17485 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 796; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1383–1384; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3347–3349; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3514; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2945–2946, 2948; svjedok KDZ045, T. 22673–22674 (10. januar 2012.); svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7040. Optuženi se za to ubijanje ne tereti u Optužnici..

17486 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1383.

17487 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3342, 3345; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 798; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2946–2947, 2998; svjedok KDZ045, T. 22680–22681 (10. januar 2012.).

17488 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1384; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2946, 3008; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28824; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 650, 801, 842; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3516; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6974; svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14823, 14827 (pod pečatom); Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13553–13554; Momir Nikolić, T. 24662 (14. februar 2012.), T. 24864 (16. februar 2012.). V. P5280 (Presretnuti razgovor neidentifikovane osobe i "Zorana", 13. juli 1995.), str. 1; D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1613; D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 2.

17489 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1384. V. svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 650.

17490 Momir Nikolić, T. 24661–24664 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9; Mile Petrović, T. 45548, 45552 (17. januar 2014.); D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 1; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3530–3532, 3536–3537; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3516, 3525; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3002; svjedok KDZ045, T. 22679–22680 (10. januar 2012.); Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13554; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 884–885. V. D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1614.

Jednom bosanskom Muslimanu su naredili da poziva bosanske Muslimane koji su bili u šumi i kaže im da je "[bezbjedno doći Srbima]".[17491]

5164. Otprilike u 10:00 sati, pripadnici snaga bosanskih Srba su preko megafona izdali ultimatum ljudima iz kolone koji su se krili u šumi da se predaju; drugi ultimatum izdat je oko 15:00 sati.[17492] Ljudi iz kolone nisu bili saglasni da li da se predaju.[17493] Međutim, poslije drugog ultimatuma, veliki broj bosanskih Muslimana spustio se s brda na asfaltni put i predao se.[17494] Zatim su im oduzete lične stvari.[17495]

5165. Uprkos tome što su 13. jula zarobljene hiljade bosanskih Muslimana iz kolone, izviješteno je da je otprilike 3.000 do 4.000 ljudi uspjelo da pređe put Bratunac–Konjević Polje i Konjević Polje–Milići napredujući ka Cerskoj.[17496]

iii. *Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone*

5166. U jutarnjim satima 13. jula, snage bosanskih Srba dobile su informaciju da je u toku zarobljavanje velikog broja muškaraca, bosanskih Muslimana, ili njihova predaja duž ceste.[17497] U

17491 V. P1178 (Izvod iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom, koji je prikazan svjedoku KDZ425); P1193 (Dokumentarni film Zorana Petrovića-Pirićanca pod naslovom "Operacija Srebrenica"), na 00:15:23–00:16:30; činjenica o kojoj je presuđeno 1732.

17492 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1384; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 650, 759; svjedok KDZ064, T. 1435 (22. april 2010.); svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3516.

17493 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3349–3350; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 759, 797; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2991. V. P5280 (Presretnuti razgovor neidentifikovane osobe i "Zorana", 13. juli 1995.), str. 1.

17494 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1384; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3364–3365; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3517; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6973; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2948; svjedok KDZ045, T. 22679 (10. januar 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7085, 7110; svjedok KDZ064, T. 1435 (22. april 2010.); Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 886; Momir Nikolić, T. 24868 (16. februar 2012.). V. P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Pirićanac), at 00:09:23–00:10:24; P5280 (Presretnuti razgovor neidentifikovane osobe i "Zorana", 13. juli 1995.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1618.

17495 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6973–6974; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3517, 3523; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1384–1385; svjedok KDZ071, T. 28532 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7085, 7087–7088. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1617.

17496 V. P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 2; P5100 (Naređenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.), str. 1; P4532 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.); P4949 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 14. juli 1995.), str. 1. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1610, 1628, 1630.

17497 Momir Nikolić, T. 24651 (14. februar 2012.). V. takođe D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 50; Milomir Savčić, T. 42250–42251 (30. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ga je u ranim jutarnjim satima 13. jula telefonom pozvao Malinić i obavijestio da su zarobljeni muslimanski vojnici); D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 51 i Milomir Savčić, T. 42250 (30. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Malinić rekao Savčiću da je njegova jedinica, koja je imala dvadesetak ljudi, zarobila

presretnutom razgovoru od 13. jula, u 17:30 sati, govori se da je oko 6.000 bosanskih Muslimana zatočeno na tri lokacije, približno po 1.500 do 2.000 muškaraca na svakoj od njih.[17498] Prema tom presretnutom razgovoru, jedna od lokacija nalazila se "gore gde je onaj punkt na raskrsnici", za koju Vijeće konstatuje da se radi o raskrsnici u Konjević Polju; druga se nalazila "na pola puta od punkta do tamo ukrcaja", za koju Vijeće zaključuje da se radi o livadi u Sandićima, a treća je izričito navedena kao stadion u Kasabi, za koju Vijeće zaključuje da se radi o fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi.[17499]

(A) Konjević Polje

5167. Šesta četa PJP-a Zvornik bila je stacionirana na kontrolnom punktu u Konjević Polju, u periodu od 4. do 16. jula 1995.[17500] Imala je zadatak da pruža pomoć SJB-u Bratunac, koji je držao pod kontrolom taj kontrolni punkt, kao i da obezbjeđuje put Nova Kasaba-Konjević Polje i da kontroliše saobraćaj.[17501] Jedan dio 5. inžinjerijskog bataljona, pod komandom Milenka Avramovića zvanog Mićo,[17502] kao i pripadnici vojne policije Zvorničke brigade, takođe su tada bili prisutni na raskrsnici u Konjević Polju.[17503]

---

dva-tri ratna zarobljenika, koji su se njegovim ljudima predali u kasarni vojske u Novoj Kasabi). Momir Nikolić je u svom svjedočenju izjavio da je rekao Jeviću da, ako s njima ostvari radio-vezu, jedinicama MUP-a raspoređenim duž puta kaže da sve te muškarce treba prebaciti u objekte određene za zatočenje. Momir Nikolić, T. 24651–24653 (14. februar 2012.). Savčić je u svom svjedočenju izjavio da je obavijestio Malinića da zarobljenici treba da budu zatočeni u relevantnim objektima, držani pod Malinićevom zaštitom i da se prema njima mora postupati u skladu s važećim pravilima vojne policije. D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 51; Milomir Savčić, T. 42251 (30. juli 2013.).

17498 P6704 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 1.

17499 P6704 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 1.

17500 Svjedok KW558, T. 40752–40753 (3. juli 2013.), T. 40743 (3. juli 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6517, 6528, 6540. V. takođe Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8201, 8206; Mile Simanić, P355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14638–14639, 14647; P4825 (Bilješka o presretnutom razgovoru u vezi sa zarobljavanjem Muslimana koji su bježali iz Srebrenice, 13. juli 1995.). Šesta četa bila je smještena u jednoj nedovršenoj kući blizu osnovne škole u Konjević Polju; u toj kući su bila i sredstva veze te jedinice. Dok su neki pripadnici 6. čete bili stacionirani u toj kući, drugi su bili stacionirani u školi. Svjedok KW558, T. 40747 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6524–6527, 6542; D3766 (Fotografija kuće); D3767 (Fotografija kuće); D3768 (Fotografija kuća duž puta); D3771 (Fotografija zgrade). V. takođe D3765 (Šematski prikaz koji je nacrtao svjedok KW558) (pod pečatom).

17501 Svjedok KW558, T. 40752–40753 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6517–6518, 6541, 6543–6544. V. takođe Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8179–8181; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 13; P5900 (Presretnuti razgovor Obrenovića i neidentifikovane osobe, 12. juli 1995.).

17502 Svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6523–6524, 6538, 6544–6545, 6556–6557. V. takođe Mile Simanić, P355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14679–14680; P5900 (Presretnuti razgovor Obrenovića i neidentifikovane osobe, 12. juli 1995.). Peti inženjerijski bataljon bio je smješten u nekoliko privatnih kuća u Konjević Polju, uključujući osnovnu školu u kojoj se nalazio dio 6. čete PJP-a Zvornik. Mile Simanić, P355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14625–14626; svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6524–6526. V. takođe D3765 (Šematski prikaz koji je nacrtao svjedok KW558) (pod pečatom);

5168. U jutarnjim satima 13. jula, otprilike trideset bosanskih Muslimana iz kolone – uključujući četvoricu ili petoricu ranjenih – predalo se kod Konjević Polja pripadnicima snaga bosanskih Srba koji su nosili tamnoplave maskirne uniforme.[17504] Nakon što je došla do puta Bratunac–Konjević Polje, ta grupa je naišla na grupu od oko 300 bosanskih Muslimana – uključujući dvadesetak ranjenih – koji su se ranije predali.[17505] Muškarcima su naredili da ranjene ostave na raskrsnici i da predaju sve svoje stvari, uključujući lične isprave.[17506] Zatim su ih odveli u skladište na raskrsnici u Konjević Polju, gdje su im dali vode, ali ne dovoljno.[17507] Poslije dvadesetak minuta, te muškarce su ukrcali u tri-četiri kamiona s ceradama koji su krenuli u pravcu Nove Kasabe.[17508]

5169. Kako će detaljno biti razmotreno u odjeljku koji se odnosi na incident ubijanja na rijeci Jadar iz priloga Optužnici,[17509] svjedok KDZ065 se tokom ranih jutarnjih sati 13. jula predao policajcima na području Konjević Polja.[17510] Svjedoka KDZ065 i još 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, odveli su na razne lokacije na tom području; na kraju su ih autobusom odvezli na jedno napušteno mjesto na obali rijeke Jadar.[17511]

5170. Momir Nikolić je došao na raskrsnicu u Konjević Polju 13. jula nakon podneva i vidio ljude zatočene na raznim lokacijama u blizini.[17512] Otprilike 45 minuta kasnije, stigao je Mladić sa svojim obezbjeđenjem i kratko se obratio nekima od zatočenika, uvjeravajući ih da će sve biti u redu i da će biti prebačeni tamo gdje žele da idu.[17513] Nikolić je tada pitao Mladića šta će se

---

D3770 (Fotografija raskrsnice); Jean-René Ruez, T. 23731–23732 (26. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 42–43.

17503 D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 15. V. takođe svjedok KW558, T. 40757 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6523–6524 (gdje se kaže da su u Konjević Polju, u julu 1995., bile prisutne druge vojne i policijske jedinice.).

17504 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2948–2949; svjedok KDZ045, T. 22679–22680 (10. januar 2012.).

17505 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2948. V. takođe P5354 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 2–3 (gdje se kaže da je u Konjević Polju bilo prisutno oko 400-500 zarobljenih bosanskih Muslimana); P4389 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.), str. 1 (gdje se kaže da su VRS i MUP zarobili više od 300 muslimanskih vojnika u zasjedama postavljenim u širem rejonu Konjević Polja).

17506 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2948–2949; svjedok KDZ045, T. 22680, 22685 (10. januar 2012.).

17507 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2949.

17508 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2949–2950; svjedok KDZ045, T. 22683 (10. januar 2012.). V. odjeljak IV.C.1.e.iii.C: Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi.

17509 V. odjeljak IV.C.1.e.iv.A: Rijeka Jadar.

17510 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3244–3246.

17511 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3246–3248, 3250, 3254–3255, 3258, 3262–3264, 3268–3269, 3271–3272, 3274–3276; svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3265–3268 (pod pečatom).

17512 Momir Nikolić, T. 24653–24655 (14. februar 2012.).

17513 Momir Nikolić, T. 24654–24655 (14. februar 2012.).

dogoditi sa zatočenicima; Mladić nije odgovorio, već je desnom rukom napravio pokret preko struka slijeva nadesno.[17514] Mladić se potom osmjehnuo, ušao u auto i otišao.[17515]

5171. Kada je Mladić otišao, Momir Nikolić se odvezao u Bratunac da dovede Rešida Sinanovića, bivšeg načelnika SUP-a u Bratuncu, na ispitivanje.[17516] Sinanović je zajedno sa svjedokom KDZ065 bio zatočen u kući gdje je bila veza 6. čete PJP-a Zvornik.[17517] Kasnije su Nikolić, Mirko Janković i Mile Petrović krenuli iz Bratunca ka Konjević Polju u bijelom oklopnom transporteru otetom od Nizozemskog bataljona.[17518] Vozili su se putem Bratunac–Konjević Polje, a Petrović je sjedio na krovu oklopnog transportera s megafonom i pozivao bosanske Muslimane da se predaju.[17519] Nakon što su prošli livadu u Sandićima, predala su im se šestorica bosanskih Muslimana; ta šestorica su oklopnim transporterom prevezena u Konjević Polje.[17520] Po dolasku u Konjević Polje, Nikolić je rekao Petroviću da odvede tu šestoricu bosanskih Muslimana do grupe od 250 do 300 zatočenika, koji su već držani na raskrsnici.[17521] Nikolić je zatim otišao u jednu spaljenu kuću udaljenu pedesetak metara od raskrsnice i čuo je dva rafala ispaljena s vrlo male udaljenosti.[17522] Nekoliko minuta kasnije, Petrović je došao u kuću i rekao Nikoliću: "Šefe, upravo sam osvetio brata […] Pobio sam ih."[17523] Petrović je rekao Nikoliću da je pogubio šestoricu

---

17514 Momir Nikolić, T. 24656–24657 (14. februar 2012.).

17515 Momir Nikolić, T. 24656 (14. februar 2012.).

17516 Momir Nikolić, T. 24657–24658 (14. februar 2012.). V. D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 19. V. također par. 5199.

17517 V. par. 5192.

17518 Momir Nikolić, T. 24661–24662 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9; **[REDIGOVANO]**; Mile Petrović, T. 45552 (17. januar 2014.); D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 2. **[REDIGOVANO]**.

17519 Momir Nikolić, T. 24663 (14. februar 2012.), T. 24866 (16. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. **[REDIGOVANO]** Svjedoci **[REDIGOVANO]** su u svojim svjedočenjima izjavili da na oklopnom transporteru nije bilo megafona i da Petrović nije pozivao bosanske Muslimane da se predaju. V. Mile Petrović, T. 45552 (17. januar 2014.); D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 2; **[REDIGOVANO]**. Međutim, u svjetlu predočenih dokaza, Vijeće u vezi s ovim ne prihvata svjedočenja tih svjedoka.

17520 Momir Nikolić, T. 24663 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. V. također Mile Petrović, T. 45552, 45568 (17. januar 2014.) i D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 1 (gdje je svjedok izjavio da su im na putu do Konjević Polja ispred oklopnog transportera istrčala dvojica muškaraca u civilnoj odjeći i predala se, i da je Nikolić naredio Jankoviću da zaustavi vozilo, a Petroviću da pretrese muškarce i uvede ih u oklopni transporter, nakon čega su odvezeni u Konjević Polje); **[REDIGOVANO]**. Petrović je u svom svjedočenju izjavio da je Nikolić, kada su muškarci ušli u oklopni transporter, jednog od njih kundakom udario u glavu. D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 1. Petrović je također izjavio da su Nikolić, Janković i on bili naoružani u oklopnom transporteru, te da bi se, da je u oklopnom transporteru bilo šest zatočenika, kako tvrdi Nikolić, morali međusobno gurati i da su ih bosanski Muslimani mogli razoružati. D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 3.

17521 Momir Nikolić, T. 24663–24664 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9.

17522 Momir Nikolić, T. 24664 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9.

17523 D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. V. Momir Nikolić, T. 24664 (14. februar 2012.). Ali v. Mile Petrović, T. 45552, 45555 (17. januar 2014.) i D4218 (Izjava svjedoka Mileta Petrovića od 29. septembra 2003.), str. 2–3 (gdje je svjedok izjavio da je, prema

bosanskih Muslimana dolje, na obali rijeke, iza jedne žute zgrade.[17524] Nikolić je otprilike dvadeset minuta kasnije krenuo s Jankovićem u oklopnom transporteru s raskrsnice u Konjević Polju za Bratunac.[17525]

5172. Tokom poslijepodneva 13. jula, grupa od devet muškaraca, bosanskih Muslimana, predala se pripadnicima snaga bosanskih Srba raspoređenim duž puta Bratunac–Konjević Polje.[17526] Od tih ljudi je traženo da predaju svoje stvari i zatočeni su u jednom skladištu na raskrsnici za Konjević Polje, gdje su im dali vodu, cigarete i pivo.[17527] Između 21:00 i 22:00 sati, ti zatočenici su ukrcani u dva autobusa, koja su prije toga stigla, i krenuli su u pravcu Bratunca.[17528]

(B) Livada u Sandićima

5173. Livada u Sandićima, veliki, otvoreni komad zemlje na putu Bratunac–Konjević Polje, bila je udaljena otprilike kilometar od skladišta u Kravici, u pravcu Konjević Polja; nalazila se preko puta jedne spaljene kuće.[17529]

5174. Tokom cijelog dana 13. jula 1995., muškarci iz kolone, bosanski Muslimani, koji su se predali ili koji su zarobljeni nakon što su izašli iz šume, okupljani su kod puta Bratunac–Konjević Polje.[17530] Tamo su pripadnici snaga bosanskih Srba natjerali zatočenike da svoje stvari bace na velike gomile i da im predaju vrijedne predmete.[17531] Ljudi su potom natjerani da pređu put i pješače prema livadi u Sandićima, gdje su ih čuvali pripadnici snaga bosanskih Srba.[17532]

Nikolićevim uputstvima, Petrović predao dvojicu bosanskih Muslimana srpskim vojnicima koji su čuvali druge tamo okupljene zatočenike, i rekao da nije pogubio nijednog zatočenika, ali je ipak priznao da je kasnije čuo da su snage bosanskih Srba pogubile dvojicu muškaraca koji su se predali). **[REDIGOVANO]** snage bosanskih Muslimana ubile Petrovićevog brata. **[REDIGOVANO]**. V. Mile Petrović, T. 45553 (17. januar 2014.). **[REDIGOVANO]**.

17524 D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. Nikolić nije vidio da je Petrović ubio šestoricu bosanskih Muslimana.. Momir Nikolić, T. 24866 (16. februar 2012.). Optuženi se u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

17525 D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9.

17526 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 884–886, 1123.

17527 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 887–888, 890.

17528 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 889–890, 897. V. par. 5292. V. također D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 119 (gdje je svjedok izjavio da je u Konjević Polje došao otprilike u 19:30 sati i da je tamo vidio da se zatočeni bosanski Muslimani, koji su se predali, ukrcavaju u autobuse).

17529 Jean-René Ruez, T. 23757–23758 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 46, 48–51, 87; P253 (Zamrznuti kadar livade u Sandićima s oznakama koje je unio svjedok KDZ425).

17530 V. par. 5163–5164, 5166.

17531 Svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3532–3533; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1384–1385; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6973–6974; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7085, 7087–7088. V. P667 (Video-snimak koji je

5175. Nekoliko jedinica snaga bosanskih Srba pod Borovčaninovom komandom, uključujući 2. odred iz Šekovića, a konkretnije 3. skelanski vod, 1. četu PJP-a Zvornik i Jahorinske regrute, bile su prisutne 13. jula na livadi u Sandićima i u njenoj okolini.[17533] Na livadi, i u njenoj okolini, viđena su i oklopna vozila bosanskih Srba, uključujući barem jedan tenk, jednu pragu i jedan BOV, kao i jedan oklopni transporter UN-a.[17534] Cijev tenka bila je uperena prema brdu s kojeg su silazili muškarci, bosanski Muslimani, dok je mitraljez na tenku bio uperen u zatočenike.[17535]

5176. Na livadi u Sandićima bilo je zatočeno 900 do 2.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone.[17536] Tamo je bila i jedna grupa žena i male djece.[17537] Zatočenicima je naređeno da sjede u

---

snimio Zoran Petrović-Piroćanac) na 00:21:16–00:21:32; P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 53; činjenica o kojoj je presuđeno 1730.

17532 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 655; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3523–3524; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1387, 1389–1390; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3366–3367; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6973; svjedok KDZ071, T. 28532 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7085–7086; P1181 (Izvod iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom, koji je prikazan svjedoku KDZ425).

17533 V. Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13549–13556, 13589–13590; svjedok KDZ084, T. 27336, 27340 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14821–14823, 14825–14827 (pod pečatom); D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 32; Dušan Mićić, T. 36223 (27. mart 2013.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9; P2987 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1–2; P6189 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.), str. 1; P4949 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 14. juli 1995.), str. 1; D3903 (Izjava svjedoka Mendeljeva Đurića od 26. jula 2013.), par. 18; Tomasz Blaszcyk, T. 23585–23590, 23598 (25. januar 2012.); P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Piroćanac) na 00:09:24–00:10:24, 00:11:17–00:11:50, 00:17:59–00:21:15, 00:22:02–00:22:25; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 139–142, 146–154, 157–162.

17534 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7088; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 804; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3524; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1386–1387; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6978, 6986; Momir Nikolić, T. 24654, 24661–24662 (14. februar 2012.); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14822–14823 (pod pečatom); P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Piroćanac) na 00:09:30–00:09:34, 00:21:34–00:21:40; P4270 (Zbirka dokumenata Tomasza Blaszczyka pod naslovom "Roadbook"), str. 28; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 155–156.

17535 Svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3524, 3540; P1183 (Izvod iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom, koji je prikazan svjedoku KDZ425); P1184 (Izvod iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom, koji je prikazan svjedoku KDZ425); svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1387; svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14822–14823 (pod pečatom).

17536 Broj muškaraca zatočenih na livadi u Sandićima kretao se, prema procjeni, od 900 do 2.000. Svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3524, 3557–3559; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1386, 1391; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3352; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6975, 7049. V. P207 (Vazdušna fotografija livade u Sandićima, 13. juli 1995.); D2253 (Zamrznuti kadar sa zarobljenicima na livadi u Sandićima, 13. juli 1995.); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 658 (gdje je svjedok izjavio da je na livadi sjedilo oko 500 ljudi kada je on stigao, ali da su poslije toga nastavili stizati i drugi); P5288 (Presretnuti razgovor potpukovnika Krsmanovića i Viškovića, 13. juli 1995.), str. 1–2 (u kojem se pominje prisustvo 700 ljudi u selu Sandići 13. jula u 21:00 sati); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9 (gdje je svjedok izjavio da je na livadi vidio veliku masu zarobljenika); činjenica o

redovima, a na oba kraja svakog reda stražarila su po dvojica pripadnika snaga bosanskih Srba.[17538] Zatočenici nisu dobili hranu, već su im dali samo malo vode i nekoliko cigareta.[17539] U jednom trenutku, nekolicini zatočenika, uključujući djecu, dozvoljeno je da donesu vodu i podijele je zatočenicima, jer su mnogi počeli da padaju u nesvijest zbog vrućine.[17540] Pored toga, neki zatočenici su polijevani vodom iz vatrogasnog vozila.[17541]

5177. Pripadnici snaga bosanskih Srba su neke od zatočenika na livadi maltretirali, a neke su izdvojili, odveli ih i oni se više nisu vratili.[17542] Onima koji su ranije bili ranjeni, ili povrijeđeni, nije pružena medicinska pomoć.[17543] Dalje, u toku dana, ranjeni i povrijeđeni su odvedeni u kuću blizu livade i kasnije pogubljeni.[17544] Poslije smjene straže, zatočenike su natjerali da legnu

---

kojoj je presuđeno 1619 (gdje se navodi da je nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone bilo okupljeno na livadi u Sandićima ili u njenoj blizini). Ali v. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 31, 36 (gdje je svjedok pomenuo da je, iza podneva, 100 do 300 zatočenika stajalo, ili sjedilo, pored puta blizu Sandića); D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 32 i Dušan Mićić, T. 36234–36235 (27. mart 2013.) (gdje se na oba mjesta pominje grupa od 50 do 60 ljudi, koji su 13. jula ujutro bili na livadi u Sandićima); Zoran Petrović-Piroćanac, T. 28462 (3. maj 2012.) (koji je pomenuo da je, kada je tim putem prošao automobilom, na livadi u Sandićima bilo prisutno oko 100 zatočenika); svjedok KDZ480 T. 24260 (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je na livadi u Sandićima vidio 150 do 200 ljudi) i svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7871 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je, iza podneva, vidio veliki broj zarobljenika na livadi u Sandićima).

17537 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6976; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 658–659; svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3554–3555. V. P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Piroćanac) na 00:09:58–00:10:00

17538 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 658; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1385–1386.

17539 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 660; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7088. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1731.

17540 Svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3533; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6974, 7043; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7088.

17541 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7047–7048; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7088; svjedok KDZ480, T. 24223 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica), T. 24260, 24278 (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7871, 7898, 7900 (pod pečatom).

17542 V. svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7088–7089; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6975–6976, 6980, 7055; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3368; svjedok KDZ425, P380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3531–3532 (pod pečatom); svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3532; činjenice o kojima je presuđeno 1733**,** 1735. V. takođe D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. Neki pripadnici snaga bosanskih Srba vrijeđali su zatočenike i tražili novac. Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1386. Vijeće se uvjerilo da su osobe koje su izdvojene i odvedene – ubijene. Međutim, optuženi se u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

17543 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 660.

17544 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1397; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6975; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7088; činjenica o kojoj je presuđeno 1734. Optuženi se u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

potrbuške i da duže vrijeme ruke drže na potiljku, a zatim da aplaudiraju i uglas viču: "*Živio kralj, živjela Srbija.*"[17545]

5178. Kasnije tokom poslijepodneva, ženama i djeci, i grupi od desetak dječaka koji su izgledali kao maloljetnici, dozvoljeno je da odu autobusima koji su već bili prepuni žena i djece i koji su se bili zaustavili na livadi u Sandićima na putu od Potočara prema teritoriji koju su držali bosanski Muslimani.[17546] Pripadnici snaga bosanskih Srba nisu dozvolili dječacima koji su izgledali dovoljno odrasli da mogu da nose oružje da se ukrcaju u autobuse.[17547]

5179. Isto tako, tokom poslijepodneva, na livadu u Sandićima došao je i Mladić s petoricom ili šestoricom muškaraca u uniformama i nekoliko novinara, koji su fotografisali i snimali tamošnje uslove.[17548] Mladić se obratio zatočenicima; obećao je da će biti bezbjedni i da će sljedećeg dana biti razmijenjeni, i obavijestio ih da su njihove porodice bezbjedno prevezene u Tuzlu.[17549] Zatvorenici su aplaudirali Mladiću i on je otišao nakon pet do deset minuta.[17550]

5180. Kasnije tokom poslijepodneva, zatočenici su odvezeni s livade u Sandićima; zatočenici su u grupama ukrcavani u autobuse, ili su pješačili ka skladištu u Kravici,[17551] dok su drugi ukrcani u kamione i autobuse i odvezeni u grad Bratunac.[17552]

17545 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 805; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1393, 1396–1397; P339 (Transkript iz predmeta br. IT-05-88, *Tužilac protiv Popovića*), T. 3368. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1731.

17546 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 656, 658–659; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1388, 1393; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6976–6978, 6981. V. svjedok KDZ425, P380 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3567–3568 (pod pečatom). Jedno dijete je uspjelo da pobjegne s livade u Sandićima dok je išlo po vodu tako što se krišom uvuklo u jedan od autobusa koji su se zaustavili na livadi i sakrilo se ispod nekih torbi; autobus je zatim krenuo, a ono je ostalo unutra. Svjedok KDZ425, P381 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3535, 3566–3567.

17547 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 658–659; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6976–6977; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1393.

17548 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 661–662; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6977, 7055; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7089.

17549 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28831; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 662; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6977; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7089–7090; D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 25. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1624.

17550 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7090; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6977.

17551 V. par. 5225–5226.

17552 V. par. 5292.

(C) Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi

5181. Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi nalazilo se pored puta Konjević Polje–Milići, na periferiji Nove Kasabe.[17553] U julu 1995., bataljon Vojne policije 65. zaštitnog puka bio je stacioniran u osnovnoj školi u Novoj Kasabi, koja se nalazila blizu fudbalskog igrališta.[17554]

5182. Dana 13. jula 1995., oko 300 bosanskih Muslimana, koji su se predali snagama bosanskih Srba ili koje su one zarobile, i koji su bili zatočeni u skladištu na raskrsnici u Konjević Polju, prevezeni su kamionima na fudbalsko igralište.[17555] Još desetak drugih muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u osnovnoj školi nakon što su ih zarobili pripadnici snaga bosanskih Srba, natjerani su da pješače do fudbalskog igrališta.[17556] Tokom cijelog dana na fudbalsko igralište u Novoj Kasabi dovođeni su drugi muškarci iz kolone, bosanski Muslimani, koji su se predali ili koji su bili zarobljeni.[17557] Vijeće napominje da, prema tvrdnji optuženog, s obzirom na veličinu fudbalskog igrališta u Novoj Kasabi, na njemu 13. jula nije moglo biti zatočeno više od 700 muškaraca, bosanskih Muslimana.[17558] Na osnovu svih dokaza koji su mu predočeni, Vijeće odbacuje proračun optuženog, jer se uvjerilo da je tog dana na fudbalskom igralištu bilo zatočeno 1.500 do 3.000 muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana.[17559]

17553 P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 37, 70.

17554 Mirko Trivić, T. 40556 (27. juni 2013.); Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2757–2758; D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 6–7; P211 (Fotografija škole u Novoj Kasabi).

17555 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2948–2950; svjedok KDZ045, T. 22683 (10. januar 2012.). V. par. 5168.

17556 Svjedok KDZ333, T. 24144–24145 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3017–3022. V. D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 50–52. Dva-tri vojnika u maskirnim uniformama čuvala su tu grupu dok je grupa išla prema fudbalskom igralištu. Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3021–3022.

17557 V. svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2948–2950; svjedok KDZ045, T. 22683 (10. januar 2012.); svjedok KDZ333, T. 24144–24145 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3017–3022; P210 (Fotografija fudbalskog terena kod Nove Kasabe); P168 (Naređenje Zaštitnog motorizovanog puka, 13. juli 1995.), str. 1; P4670 (Presretnuti razgovor dviju neidentifkovanih osoba, 13. juli 1995.) (gdje se ukazuje na to da je u 14:00 sati više od 1.000 zatočenika držano na igralištu); P5380 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 1 (gdje se ukazuje na to da je u 16:00 sati broj zatočenika na igralištu porastao na 1.500); P6704 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 1 (gdje se ukazuje na to da je u 17:30 sati bilo prisutno 1.500-2.000 zatočenika). V. takođe P4824 (Sažetak presretnutog razgovora, 13. juli 1995.); D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 50–52; Milomir Savčić, T. 42250–42251 (30. juli 2013.). Vijeće napominje da je Egbers u svom svjedočenju izjavio da su muškarci, bosanski Muslimani, već bili zatočeni na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi tokom cijelog 12. jula 1995. Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2724–2725, 2748–2749. V. takođe P5370 (Presretnuti razgovor neidentifikovanog generala i neidentifikovane osobe, 13. juli 1995.), str. 1.

17558 Završni podnesak odbrane, par. 2540–2541. V. P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 37. V. takođe D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 35 (gdje je svjedok rekao da se na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi 13. jula nalazilo oko 800 zatočenika).

17559 Svjedok KDZ045, T. 22632 (10. januar 2012.) (gdje je svjedok procijenio da se na igralištu nalazilo 2.000 do 2.500 muškaraca); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3022 (gdje je

5183. Otprilike 15 do 20 pripadnika snaga bosanskih Srba dočekali su zatočenike na fudbalskom igralištu.[17560] Oni su natjerali zatočenike da na ulazu ostave vrijedne predmete i lične stvari.[17561] Zatočenike su čuvali pripadnici bataljona Vojne policije 65. zaštitnog puka, koji su nosili maskirne uniforme i bili prisutni na cijelom igralištu.[17562] Kako je broj zatočenika na fudbalskom igralištu rastao, snagama bosanskih Srba koje su ih čuvale bilo je potrebno pojačanje.[17563] Vojnici su zatočenike koji su sjedili u redovima psovali i u njih uperili oružje.[17564] Zatočenici nisu dobili hranu ni vodu.[17565]

5184. U 15:10 sati, dokument pod naslovom "Postupak sa ratnim zarobljenicima", s potpisom Milomira Savčića, komandanta 65. zaštitnog motorizovanog puka, poslat je komandantu bataljona vojne policije puka, koji je tada bio angažovan na obezbjeđenju muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u Novoj Kasabi.[17566] U tom dokumentu preneseni su Tolimirovi prijedlozi: (i) zabraniti

---

svjedok procijenio da je bilo prisutno 1.500 do 2.000 muškaraca); P168 (Naređenje Zaštitnog motorizovanog puka, 13. juli 1995.), str. 1 (gdje se govori da je na području Kasabe prisutno više od 1.000 pripadnika ABiH); P4670 (Presretnuti razgovor dviju neidentifkovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 1 (gdje se pominje više od 1.000 muškaraca na stadionu); P5380 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.) (gdje se pominje da je više od 1.500 muškaraca, bosanskih Muslimana, bilo okupljeno na stadionu u Novoj Kasabi 13. Jula, u 16:02 sati); P6704 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.) (gdje se govori o 1.500 do 2.000 ljudi), str. 1; činjenica o kojoj je presuđeno 1619 (gdje se navodi da je nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone okupljeno na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi). V. takođe Mirko Trivić, T. 40554–40558 (27. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je 13. jula gotovo cijela površina igrališta bila pokrivena velikom grupom muškaraca koji su sjedili); D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 7 (gdje svjedok ukazuje na veliki broj zarobljenih muškaraca na stadionu); Zvonko Bajagić, T. 41149 (10. juli 2013.) (gde je svjedok izjavio da je na igralištu, kada se 13. jula provezao pored njega, bio veliki broj muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su tamo sjedili).

17560 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2950, 2952. V. svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3022.

17561 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2950. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1621.

17562 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2952–2953; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3022; Mirko Trivić, T. 40556–40557, 40562 (27. juni 2013.); Milomir Savčić, T. 42250–42251, 42255 (30. juli 2013.); P168 (Naređenje Zaštitnog motorizovanog puka, 13. juli 1995.), str. 1; P5380 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.). V. takođe D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 56–57, 59; Milomir Savčić, T. 42278–42279 (31. juli 2013.); D2204 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i Lučića, 13. juli 1995.), str. 1–2; Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2725. Upor. D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 7 (gdje je svjedok izjavio da na fudbalskom igralištu nije vidio jako prisustvo ljudi iz obezbjeđenja).

17563 D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 52–53; Milomir Savčić, T. 42251–42252 (30. juli 2013.).

17564 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2952, 3008; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3022. V. Mirko Trivić, T. 40561–40562 (27. juni 2013.).

17565 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2955. Savčić je izjavio da je Malinić pozvao bolnicu u Milićima da pošalje medicinsku ekipu na igralište kako bi se zatočenicima koji su bili ranjeni pružila prva pomoć i da je, kada je medicinska ekipa stigla, zatočenicima pružena prva pomoć, i da im je data i hrana i voda. D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 54. Međutim, u svjetlu drugih vjerodostojnih dokaze koji su mu predočeni, Vijeće u vezi s ovim ne prihvata Savčićevo svjedočenje.

17566 P168 (Naređenje Zaštitnog motorizovanog puka, 13. juli 1995.). Vijeće napominje da je Savčić u svom svjedočenju izjavio da se ne sjeća da je proslijedio dokument koji je sadržavao Tolimirove prijedloge, ali je dozvolio mogućnost da je to uradio, no da se toga ne sjeća. D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21.

pristup svim "nepozvanim" licima, snimanje i fotografisanje zarobljenika, (ii) zabraniti prolazak do daljnjeg svih vozila UN-a na pravcu Zvornik–Vlasenica i (iii) da komandant bataljona vojne policije preduzme mjere da se ratni zarobljenici sklone van magistralnog puta i stave u "zatvorene prostorije ili na prostore koji su zaštićeni od osmatranja sa zemlje i iz vazduha".[17567] Te večeri, Mladić je izdao naređenje kojim je prihvatio Tolimirove prijedloge da se ograniči pristup tom području.[17568]

5185. Salapura i Popović su poslijepodne 13. jula bili prisutni na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi.[17569] Zvonko Bajagić je u svom svjedočenju izjavio da je, kada se tog dana provezao pored fudbalskog igrališta, jedan od dvojice ljudi koji su išli s njim fotografisao prisutne; Popović, koji je stajao ispred igrališta, rekao je ljudima da ne smiju fotografisati i da im treba oduzeti kameru ili film izložiti svjetlosti kako bi se uništile fotografije.[17570]

5186. Takođe tog poslijepodneva, Mladić je došao na fudbalsko igralište u maslinastozelenom oklopnom transporteru.[17571] Vrijeđao je i psovao zatočenike i rekao im da postoje specijalne jedinice sa psima koje pokrivaju svaki pedalj šume tako da niko ne može preći put Nova Kasaba–

---

jula 2013.), par. 60, 67; Milomir Savčić, T. 42289–42290 (31. juli 2013.). Savčić je takođe tvrdio da je bilo nekih nepravilnosti u formi dokumenta, odnosno da je on bio upućen s IKM-a 65. zaštitnog motorizovanog puka u Borikama, koje nije bilo "formalno[…] istureno[…] komandno[…] mjest[o]" te jedinice, da dokument nije potpisan i da mu je Malinić kasnije rekao da nije primio taj dokument. D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 56–57, 66; Milomir Savčić, T. 42342 (31. juli 2013.). Međutim, Vijeće podsjeća da je Danko Gojković, teleprinterista iz Rogatičke brigade, izjavio da je taj dokument, kada mu je donesen, proslijedio teleprinterom. Danko Gojković, P346 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10716–10717. Gojković je rekao da na IKM-u u Borikama nije bilo teleprintera, te da stoga nisu mogli direktno poslati dokument; umjesto toga, dokumenti koji su se morali slati telegramom preusmjeravani su preko teleprinterske službe u Komandi Rogatičke brigade koja je bila udaljena oko 18 kilometara od Borika; potvrda o slanju bi zatim bila prenošena IKM-u telefonom. P248 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Dankom Gojkovićem), str. 24–25; Danko Gojković, P346 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10718–10719. Vijeće stoga ne smatra da Savčićevo svjedočenje pobuđuje sumnju u vezi s autentičnošću dokaznog predmeta P168. V. takođe Milomir Savčić, T. 42291 (31. juli 2013.) (gdje je svjedok prihvatio Gojkovićevo svjedočenje o tome da je dokument poslao teleprinterom); P4671 (Presretnuti razgovor dviju neidentifkovanih osoba vođen u 14:05 sati 13. jula 1995.) (gdje se govori o telegramu koji je trebalo poslati nekome na fudbalskom igralištu).

17567 P168 (Naređenje Zaštitnog motorizovanog puka, 13. juli 1995.), str. 1. Komandant bataljona vojne policije dobio je uputstvo da za dopunska naređenja stupi u vezu s Miletićem i da provjeri da li je Mladić odobrio Tolimirove prijedloge. P168 (Naređenje Zaštitnog motorizovanog puka, 13. juli 1995.), str. 2.

17568 P4407 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.).

17569 D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 6–7; Vujadin Popović, T. 43040 (5. novembar 2013.); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 35. V. P4824 (Sažetak presretnutog razgovora, 13. juli 1995.).

17570 V. Zvonko Bajagić, T. 41150–41154 (10. juli 2013.). Ali v. Vujadin Popović, T. 43040–43041 (5. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se uopšte ne sjeća tog incidenta).

17571 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2953–2954; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3024; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 35; Vujadin Popović, T. 43042 (5. novembar 2013.); činjenica o kojoj je presuđeno 1623.

Konjević Polje.[17572] Mladić je zatočenicima takođe rekao da će dobiti hranu i vodu, nakon čega će "vidjeti da li će[...] [ih] u Krajinu kod Fikreta Abdića il' […] u Batkoviće, […] u logor".[17573] U tom trenutku, jedan zatočenik je ustao; vojnici su ga najprije udarali nogama i kundacima pušaka, a zatim su iz pištolja pucali u njega i ubili ga.[17574] Mladić je prisustvovao tom incidentu, ali uopšte nije reagovao.[17575] Ubrzo poslije toga, Mladić je otišao s fudbalskog igrališta u pravcu Konjević Polja.[17576]

5187. Poslije Mladićevog odlaska, zatočenicima je naređeno da uđu u kamione i autobuse, a zatim su u ranim večernjim satima prevezeni u grad Bratunac, ili u Kravicu, pod pratnjom pripadnika bataljona Vojne policije.[17577] Kada su zatočenici pokušali da pokupe svoje torbe na ulazu u igralište, rečeno im je da im više neće biti potrebne.[17578]

5188. Pripadnici bataljona Vojne policije 65. zaštitnog puka su 13. jula kod fudbalskog igrališta u Novoj Kasabi zaustavili grupu od 13 oficira Nizozemskog bataljona koji su se vraćali iz Kladnja nakon što su sproveli konvoj autobusa iz Potočara.[17579] Oficirima su oduzeli vozila i opremu i odveli ih u štab bataljona vojne policije u školi.[17580] Egbers, jedan od oficira Nizozemskog bataljona, u štabu se Maliniću požalio na situaciju; Malinić je rekao da mora da kontaktira Bearu

---

17572 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2953–2954, 2992. V. svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3024; svjedok KDZ333, T. 24145 (2. februar 2012.); Milomir Savčić, T. 42255 (30. juli 2013.).

17573 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2953–2954. V. svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3024; Milomir Savčić, T. 42255 (30. juli 2013.). U tom trenutku, Malinić je naredio nekim svojim ljudima da počnu praviti spisak s imenima svih zatočenika na fudbalskom igralištu. Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3024–3025; D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 55. Pored toga, u presretnutom razgovoru od 13. jula 1995., u 11:25 sati, kaže se da je Beara poslao četiri autobusa, dva kamiona i jedan šleper u "Kasabu" za prevoz zarobljenih Muslimana u logor u selu Batkovići, gdje je trebalo izvršiti selekciju "na ratne zločince i na obične vojnike". D2197 (Presretnuti izvještaj koji je poslao Ljubo Beara, 13. juli 1995.). Međutim, Vijeću su predočeni dokazi da ta selekcija nije izvršena. V. Richard Butler, T. 27733 (20. april 2012.).

17574 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3024. Optuženi se za ovo ubijanje ne tereti u Optužnici.

17575 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3024.

17576 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3025.

17577 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3025–3028, 3049; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2954–2956. V. Momir Nikolić, T. 24869–24870 (16. februar 2012.); Radislav Krstić, D4135 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6316 (pod pečatom). Vijeće napominje da je svjedok KDZ045 bio u jednom od tri autobusa koji nisu išli dalje za grad Bratunac, već su se preko noći zaustavili kod supermarketa u Kravici. V. svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2955–2956.

17578 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2954.

17579 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2756–2757. Ali v. D3918 (Izjava svjedoka Milomira Savčića od 21. jula 2013.), par. 50 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je 13. jula razgovarao s Malinićem, obaviješten da su pripadnici UNPROFOR-a zatražili pomoć, jer su smatrali da nije bezbjedno da se vrate u Potočare, tako da je Savčić naredio Maliniću da se pobrine za njihovu bezbjednost); Milomir Savčić T. 42263–42270 (30. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio, između ostalog, da su oficiri Nizozemskog bataljona zaustavljeni kod škole, ali da ih nisu zaustavili pripadnici bataljona Vojne policije, već pripadnici drugih jedinica VRS-a).

17580 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2757–2760.

kako bi dogovorio bezbjedan povratak oficira u Potočare.[17581] Oficiri su noć proveli u školi.[17582] U jutarnjim satima 14. jula, kada je Beara došao u štab, Egbers mu je uručio pismeni protest i od njega zatražio da oficire Nizozemskog bataljona vrati u bazu UN-a.[17583] Beara je ubrzo poslije toga otišao, a Malinić je sredio da se oficiri vrate u Potočare u dva BOV-a vojne policije.[17584]

iv. *Ubijanje*

(A) Rijeka Jadar

5189. U Optužnici se navodi da je 13. jula 1995. ubijeno oko 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami, na obali rijeke Jadar.[17585]

5190. Vijeće napominje da je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno 1689 do 1691 u vezi s ubijanjem na rijeci Jadar, u kojima se navodi sljedeće:

> Ujutro 13. jula, 16 muškaraca bosanskih Muslimana koji su bili zarobljeni iz kolone prebačeni su autobusom iz skladišta u Konjević Polju na obalu rijeke Jadar. Među njima je bio jedan petnaestogodišnji dječak.[17586]

17581 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2757–2760, 2784–2789, 2799–2800, 2824.

17582 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2766–2767. Egbers je u svom svjedočenju izjavio da je, dok je bio u Novoj Kasabi, vidio da je 20-30 muškaraca i dječaka bosanskih Muslimana – od kojih je nekoliko bilo povrijeđeno – zatočeno u maloj zgradi koja se nalazila u krugu škole, ispred štaba. Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2774–2775. Tokom cijele večeri 13. jula, Egbers je čuo pucnjavu u okolini štaba; međutim, sljedećeg jutra je vidio da su zatočenici još živi. Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2775. Dvojicu zatočenika su kasnije izveli ispred zgrade i koristili ih kao žive štitove od vatre koju su bosanski Muslimani otvarali na štab. Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2775.

17583 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2776, 2778–2779, 2824. Vijeće napominje da je Beara negirao da je 13. i 14. jula 1995. bio u Bratuncu i Zvorniku i da je tvrdio, kao i u predmetu *Popović i drugi*, da je tih dana bio u Beogradu. V. Ljubiša Beara, T. 45803 (22. januar 2014.). Međutim, u svjetlu velikog broja dokaza predočenih Vijeću koji pokazuju da je Beara bio sveprisutan na području Zvornika, kako se navodi dalje u tekstu, kao i činjenice da se to njegovo prisustvo direktno odnosi na Bearinu krivičnu odgovornost za događaje o kojima se govori dalje u tekstu, kako je utvrđeno u predmetu *Popović i drugi* u kojem se još rješavalo pred Žalbenim vijećem u vrijeme kada je Beara svjedočio, Vijeće ne smatra da je Bearino svjedočenje o tome gdje se nalazio 13. i 14. jula pouzdano. Egbers je muškarca kojeg je identifikovao kao Bearu opisao kao "visokog čovjeka sijede kose, ali s držanjem pukovnika. Nosio je maskirno odijelo s činom pukovnika." Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2776. Vijeće napominje da je Egbersova identifikacija Beare u velikoj mjeri osporavana tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Popović i drugi*. V. Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2819–2831. U svjetlu dokaza predočenih Vijeću u vezi s prisustvom Beare u Bratuncu 14. jula 1995. u jutarnjim satima, Vijeće se uvjerilo da je čovjek o kojem je govorio Egbers zaista Beara. V. Srbislav Davidović, T. 24364 (9. februar 2012.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9230–9231; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 42, 44.

17584 Vincentius Egbers, P331 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 2778–2780.

17585 Optužnica, Incident ubijanja 1.1 iz Priloga E. Tužilaštvo u svom završnom podnesku tvrdi da ubijanje na rijeci Jadar predstavlja "prvo poznato organizovano i sistematsko pogubljenje muškaraca Muslimana iz Srebrenice". Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 49.

17586 Činjenica o kojoj je presuđeno 1689.

> Nakon što su ti muškarci iskrcani s autobusa, postrojeni su duž rijeke. Četiri srpska vojnika koja su bila u njihovoj pratnji otvorila su vatru iz automatskih pušaka.[17587]
>
> Jedan od muškaraca bosanskih Muslimana preživio je tako što se bacio u rijeku nakon što je pogođen metkom.[17588]

5191. Vijeće je prihvatilo transkript svjedočenja svjedoka KDZ065 iz predmeta *Krstić* i *Popović i drugi* na osnovu pravila 92*bis*. Svjedok KDZ065 je izjavio da se kretao u koloni muškaraca koji su bježali iz Srebrenice i da se 13. jula 1995., oko 03:00 sati, predao policajcima koji su nosili "šarene" tamnoplave uniforme na području Konjević Polja.[17589] Nakon što su mu oduzeli stvari, svjedoka KDZ065 je svjedok KW558 odveo u jednu kućicu, koja se nalazila na prostoru ispred osnovne škole.[17590] Kod kućice je bilo "par" vojnika u maskirnim uniformama koji su čuvali još dvojicu muškaraca, bosanskih Muslimana, koje je svjedok KDZ065 poznavao i "na njima je bilo tragova udaranja".[17591] Otprilike u 07:00, ili 09:00, sati, svjedok KW558 odveo je tu trojicu muškaraca na ispitivanje u jednu drugu kuću preko livade.[17592] U toj kući su za stolom sjedila četvorica muškaraca u vojnim maskirnim uniformama i pila alkohol.[17593] Dvojica od njih ispitivala su svjedoka KDZ065 i ostale zatočenike.[17594]

5192. Poslije "kraćeg vremena", zatočenike je svjedok KW558 odveo u kuću gdje je bila veza 6. čete PJP-a Zvornik i smjestio ih u jednu prostoriju.[17595] U tu prostoriju su doveli i jednog dječaka

---

17587 Činjenica o kojoj je presuđeno 1690.

17588 Činjenica o kojoj je presuđeno 1691.

17589 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3240–3243, 3245–3247.

17590 Svjedok KDZ065 je identifikovao tog policajca i naveo detaljne podatke o njemu. Prema riječima svjedoka KDZ065, svjedok KW558 je nosio jednodijelno, tamnoplavo maskirno odijelo, kao i drugi policajci na tom području. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3246–3248, 3250, 3254. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23731–23732 (26. januar 2012; P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 42–43. Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3251–3253 (pod pečatom). Međutim, svjedok KW558 je negirao da je ikada upoznao svjedoka KDZ065 i osporio je svjedočenje svjedoka KDZ065 u onom dijelu koji se njega ticao; svjedok KW558, D3763 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6519, 6533–6534 (pod pečatom); svjedok KW558, T. 40740, 40773–40775, 40782 (3. juli 2013.); svjedok KW558, T. 40740–40746 (3. juli 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6528, 6542–6543, 6547. V. takođe D3772 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.) (pod pečatom), par. 22.

17591 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3250, 3254. V. takođe svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3252 (pod pečatom).

17592 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3254–3255. Svjedok KDZ065 je na fotografiji koja mu je pokazana u sudnici identifikovao tu kuću. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3221; P243 (Fotografija kuća u blizini rijeke Jadar).

17593 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3255, 3257, 3259. Svjedok KDZ065 nije vidio oznake na uniformama tih muškaraca jer su im rukavi bili zasukani. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3289.

17594 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3257–3260. Tokom ispitivanja, svjedoku KDZ065 i još dvojici muškaraca, bosanskih Muslimana, dali su nešto hrane, vode i alkoholno piće. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3257–3258, 3262.

17595 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3258, 3262–3263; svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3221; P226 (Fotografija kuće u blizini rijeke Jadar). Iako je svjedok KDZ065 za tu treću zgradu u koju je odveden rekao da je "prazna kuća", Vijeće u svjetlu

od 14-15 godina, ispitivali ga i dali mu nešto hrane.[17596] Nakon "izvjesnog vremena", u prostoriju su doveli i Rešida Sinanovića, Hasana Salihovića – policajca iz Srebrenice – i još jednog muškarca.[17597] Zatim je došao jedan bosanski Srbin u civilnoj odjeći po imenu Mirko[17598] i rekao da četvoricu zatočenika – uključujući svjedoka KDZ065 i dječaka – treba odvesti, dok Sinanović i Salihović treba da ostanu.[17599]

5193. Nakon što su otišli iz kuće u kojoj je bila veza, Mirko je trojicu bosanskih Muslimana i onog dječaka odveo u skladište, koje se nalazilo na obali rijeke Jadar, na raskrsnici puta za Konjević Polje i mosta kojim se išlo za Novu Kasabu, a u kojem je prije rata bila "poljoprivredna apoteka".[17600] Po dolasku u skladište, svjedok KDZ065 je vidio još jednog policajca, bosanskog Srbina, kojeg je znao – Nenada Deronjića – koji je bio s četvoricom "kolega", koji su nosili "vojne maskirne" uniforme.[17601] Trojicu muškaraca i dječaka su odveli u jednu prostoriju gdje je držano 12

---

sveukupnih dokaza koji su mu predočeni konstatuje da je ta zgrada bila kuća u kojoj je bila veza 6. čete PJP-a Zvornik. V. svjedok KW558, T. 40747 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6524–6527, 6542; D3766 (Fotografija kuće); D3767 (Fotografija kuće); D3768 (Fotografija kuća duž puta); D3771 (Fotografija zgrade); D3765 (Šematski prikaz koji je nacrtao svjedok KW558) (pod pečatom). V. takođe par. 5199, gdje Vijeće detaljno razmatra nedosljedne dokaze prihvaćene u ovom predmetu, koji se odnose na događaje u kući u kojoj je bila veza.

17596 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3263. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1689. Ali v. svjedok KW558, D37643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6534–6535 (pod pečatom).

17597 Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3266 (pod pečatom); svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3263–3264; svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3191; svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3215 (pod pečatom). V. takođe D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 19.

17598 Svjedok KDZ065 je dao detaljne informacije na osnovu kojih se može utvrditi identitet muškarca koji se pominje kao Mirko. Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3265–3266 (pod pečatom); svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3269. Upor. D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 13, 26–27 (gdje je Perić potvrdio da je on bio policajac u Bratuncu i da je bio prisutan u Konjević Polju 13. jula 1995., ali je negirao da je nosio civilnu odjeću, dodajući da je tog dana nosio plavu maskirnu policijsku uniformu).

17599 Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3266–3267 (pod pečatom).

17600 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3264, 3268–3269; svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3265–3268 (pod pečatom); svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3217–3221; P266 (Fotografija Konjević Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ065). V. takođe Jean-René Ruez, T. 23751 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 81. Vijeće napominje da je Perić negirao da je 13. jula sproveo ijednog zatočenika u skladište u Konjević Polju i da je dodao da je jedini zatočenik kojeg je sproveo tog dana bio Sinanović, kojeg je odveo u kuću u kojoj je bila veza, nakon čega se vratio na kontrolni punkt. D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 20, 27–28, 30. V. takođe Mirko Perić, T. 40793 (3. juli 2013.). Perić je dodao da nije znao za postojanje skladišta; međutim, kada su mu predočene dvije fotografije Konjević Polja, od kojih je na jednoj svjedok KDZ065 obilježio skladište, Perić je potvrdio da postoji zgrada koju je obilježio svjedok KDZ065, ali je rekao da nikada u njoj nije bio; Mirko Perić, T. 40796–40802 (3. juli 2013.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 81; P266 (Fotografija Konjević Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ065). Vijeću su predočeni dokazi o zatočenju drugih muškaraca, bosanskih Muslimana, u tom skladištu u večernjim satima 13. jula. V. par. 5168.

17601 Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3267–3268 (pod pečatom); svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3249–3250 (pod pečatom).

muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili u donjem vešu.[17602] "Vojnici" koji su imali automatsko oružje počeli su da viču na trojicu muškaraca i dječaka da skinu odjeću, što su oni i učinili; zatim su muškarce i dječaka postrojili uza zid i "nema čim" ih nisu tukli.[17603] Tada je došao jedan muškarac, u dobi od oko 18 do 20 godina, u kratkim plavim hlačama s opasačem i kožnom futrolom u kojoj je bio pištolj, i pitao Nenada Deronjića zašto je natjerao ljude da skinu odjeću, pošto je trebalo da budu razmijenjeni.[17604] Deronjić je odbacio mogućnost razmjene i rekao da će ih "sve pobiti"; muškarac u kratkim hlačama je rekao da će, ako će iko da ih ubije, on biti taj.[17605] Kasnije je došao jedan mršavi čovjek s brkovima koji se zvao Brko i rekao trojici muškaraca i dječaku da se obuku; poslije toga su ih ponovo tukli.[17606]

5194. Nešto prije podneva,[17607] svjedoka KDZ065 i još 15 zatočenika – uključujući dječaka – ukrcali su u autobus i naredili im da ne sjedaju.[17608] U autobusu su bila četvorica muškaraca u uniformama, uključujući Nenada Deronjića i Brku, koji su u skladištu tukli zatočenike i koji su imali automatsko oružje.[17609] Autobus je potom krenuo prema Zvorniku i prešao je otprilike dva kilometra kada se ponovo zaustavio pored puta.[17610]

5195. Zatočenici su izašli iz autobusa i najprije su ih postrojili uz ogradu; zatim su ih, prema Brkinim uputstvima, poveli stazom 15-20 metara nadolje i postrojili uz rijeku Jadar.[17611] Brko je

---

17602 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3269.

17603 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3269–3270, 3272–3274. Mirko je počeo da tuče svjedoka KDZ065 kada je vidio da se svjedok KDZ065 trese od straha. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3269.

17604 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3270, 3286.

17605 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3270.

17606 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3270–3271, 3276.

17607 V. svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3286–3287 (gdje je svjedok rekao da se "sve […] desilo prije podne"); svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3277 (gdje je svjedok rekao da su se ti događaji odigrali "negdje oko podne").

17608 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3272, 3275. Ali v. D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 31; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3535. V. takođe Mirko Perić, T. 40795–40796 (3. juli 2013.).

17609 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3272, 3274, 3276. V. takođe Momir Nikolić, T. 24665–24666 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. Vijeće napominje da je svjedok KDZ065 naveo da je Nenad Deronjić bio dio "streljačkog voda". Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3287 (pod pečatom); svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3215 (pod pečatom). Ali v. Nenad Deronjić, T. 40718–40719 (2. juli 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8191–8193 (gdje je Deronjić negirao da je 13. jula bio u Konjević Polju, da je učestvovao u "bilo kakvim zlodjelima" i da je poznavao svjedoka KDZ065).

17610 Jean-René Ruez, T. 23751–23753 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 81–82; P4283 (Fotografija puta Zvornik–Konjević Polje s oznakama koje je unio Jean-René Ruez). V. takođe svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3272, 3275.

17611 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3275–3276. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1690; Jean-René Ruez, T. 23752–23753 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i

zatim muškarcima naredio da uđu u korito rijeke.[17612] Svjedok KDZ065 je bio treći slijeva; ispričao je da je tridesetak sekundi u tišini čekao da mu život završi dok su mu pred očima prolazile slike njegove djece.[17613] Kada je muškarac pored svjedoka KDZ065 pogođen, svjedok KDZ065 je vidio kako je metak prošao kroz košulju tog čovjeka i metak je pogodio svjedoka KDZ065 u lijevi kuk.[17614] Bacio se u rijeku licem prema dole i zadržavao je vazduh koliko je dugo mogao.[17615] Kada je svjedok KDZ065 podigao glavu kako bi udahnuo, jedan od pripadnika snaga bosanskih Srba je to primijetio i počeo pucati na njega; svjedok KDZ065 je osjetio kako mu meci fijuču oko glave.[17616] Svjedok KDZ065 je ponovo zaronio i odvukao se do sredine rijeke, ali se kožna jakna koju je imao na sebi napuhala.[17617] Struja ga je počela vući nizvodno i, kada je glavom udario o stijenu, okrenuo se na leđa.[17618] Pripadnici snaga bosanskih Srba ponovo su pucali na svjedoka KDZ065 koji je raširio ruke i pustio da ga struja nosi niz vodu sve dok ga kanjon nije zaklonio od vatre vojnika.[17619]

5196. Svjedok KDZ065 se kasnije uhvatio za jednu stijenu, izašao je iz rijeke i pocijepanim komadima košulje previo ranu na lijevoj strani.[17620] Jako je krvario, ali je mogao da hoda, tako da je išao dalje kroz polja, šumu i sela.[17621] Svjedok KDZ065 je naišao na deset muškaraca koji su dolazili iz Srebrenice i pošao dalje s njima; oni su se u nekom trenutku priključili koloni bosanskih Muslimana koji su išli u pravcu Nezuka.[17622]

5197. Vijeće napominje da su dokazi u vezi s događajima u kući u kojoj je bila veza, kao i identifikacija Nenada Deronjića od strane svjedoka KDZ065 kao jednog od počinilaca ubijanja na reci Jadar, žestoko osporavani u ovom predmetu.

---

mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 83–84; P4284 (Fotografija puta Zvornik-Konjević Polje s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

17612 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3276.

17613 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3276–3277.

17614 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3277. Svjedok KDZ065 pogođen je u lijevu stranu, od pozadi, i metak mu je prošao pored kosti i presjekao nekoliko tetiva. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3280. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1691.

17615 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3277. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1691.

17616 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3277.

17617 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3277.

17618 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3277.

17619 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3277–3278.

17620 Svjedok KDZ065 je naveo da je izlazna rana od metka bila vrlo velika i da je kroz nju vidio ligamente. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3278, 3280. Svjedoku KDZ065 pokazana je fotografija na kojoj se vidi ožiljak na njegovom tijelu i on je objasnio da je taj ožiljak nastao od hica; potom je obilježio ulaznu i izlaznu ranu. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3222–3223; P261 (Fotografija rane svjedoka KDZ065 s oznakama koje je unio svjedok KDZ065).

17621 Svjedok KDZ065 je u svom svjedočenju izjavio da mu je metak presjekao nekoliko tetiva, tako da nije mogao normalno hodati, ali da nije bilo preloma kostiju. Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3277–3278, 3280.

5198. Tužilaštvo tvrdi da "značajan korpus pouzdanih dokaza potkrepljuje svjedočenje svjedoka KDZ065".[17623] S druge strane, optuženi tvrdi da dokazi o ubijanju na rijeci Jadar potiču od samo jednog svjedoka, svjedoka KDZ065, čije je svjedočenje prihvaćeno na osnovu pravila 92*bis*, i navodi da neprovjereno svjedočenje samo po sebi ne može dovesti do izricanja osuđujuće presude.[17624] Pored toga, optuženi tvrdi da svjedočenju svjedoka KDZ065 ne idu u prilog nikakvi fizički, ni forenzički, dokazi i da mu protivrječe svjedočenja tri osobe za koje je svjedok KDZ065 naveo da su učestvovale u tim događajima.[17625]

5199. Što se tiče događaja u kući u kojoj je bila veza, Vijeće napominje da je, suprotno svjedočenju svjedoka KDZ065, svjedok KW558 izjavio da je bio u kući u kojoj je bila veza 13. jula, kada su Mirko Perić i Duško Nešković – policajac iz Bratunca – došli sa Sinanovićem i Salihovićem;[17626] Sinanović i Salihović su ostali u kući otprilike sat vremena, dok ih Momir Nikolić i "[još jedan čovjek]" – obojica u tamnozelenim vojnim uniformama – nisu odveli u pravcu Bratunca.[17627] Svjedok KW558 se nije mogao sjetiti da li su tog dana u kuću u kojoj je bila veza dovedeni, ili su tamo držani, drugi muškarci, bosanski Muslimani.[17628] Nenad Deronjić je u svom svjedočenju izjavio da je od svjedoka KW558 čuo da je svjedok KW558 bio u Konjević Polju sa Salihovićem i da je Salihoviću dao nešto hrane i cigarete, dok neko nije došao i odveo Salihovića.[17629] Perić je u svom svjedočenju izjavio da je Sinanovića, nakon što ga je zarobio kod kontrolnog punkta u Konjević Polju, doveo u kuću u kojoj je bila veza, gdje je sreo svjedoka

---

17622 Svjedok KDZ065, P336 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3277–3278. V. par. 5165.

17623 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 51.

17624 Završni podnesak odbrane, par. 2494.

17625 Završni podnesak odbrane, par. 2495.

17626 Svjedok KW558 je objasnio da je Salihović bivši kolega "koji [je] prije radi[o] u [SJB-u] Srebrenica" i da mu ga je, iako Sinanovića nije lično poznavao, Perić predstavio kao svog nadređenog u SJB-u Bratunac prije rata; svjedok KW558, T. 40746–40747, 40755–40757 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3763 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6528–6529 (pod pečatom); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6529, 6548, 6551, 6554. Prema riječima svjedoka KW558, Sinanović i Salihović su izgledali užasno preplašeni, pa im je svjedok KW558 rekao da se opuste i da se ne plaše; potom su im ponudili doručak i cigarete, ali je samo Salihović prihvatio nešto od toga. Svjedok KW558, T. 40747–40748 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6529–6530, 6548.

17627 Svjedok KW558, T. 40758–40759 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6530–6532, 6549–6551, 6554. Svjedok KW558 je tvrdio da nije ni sanjao da će Sinanović i Salihović biti ubijeni i da je u to vrijeme bio siguran da će biti razmijenjeni. Svjedok KW558, T. 40758 (3. juli 2013.).

17628 Svjedok KW558, 40749–40751 (3. juli 2013.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 40752 (3. juli 2013.).

17629 Nenad Deronjić, D3759 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8220–8221 (pod pečatom). Deronjić je takođe potvrdio da je zajedno sa Salihovićem završio školu unutrašnjih poslova, da su zajedno dobili prvi posao u Gradačcu i da su kasnije zajedno radili u Srebrenici. Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8177, 8219. V. takođe svjedok KW558, T. 40746–40747 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6536.

KW558,[17630] koji je Periću rekao da Sinanovića ostavi u prostoriji gdje je vidio da su držane još dvije osobe.[17631] Prema Perićevim riječima, on se potom vratio na kontrolni punkt, gdje je kasnije sreo Momira Nikolića i rekao mu gdje je prije toga odveo Sinanovića.[17632] Svjedok KW582 je također rekao da mu je, dok je 13. jula bio u Konjević Polju, Momir Nikolić rekao da je iz Konjević Polja u Bratunac odveo "nekoga ko je prije radio u MUP-u"; svjedok KW582 je razumio da je ta osoba bila Sinanović, iako nikada nije vidio Nikolića sa Sinanovićem.[17633] Momir Nikolić je potvrdio da su ga, dok je 13. jula bio u Konjević Polju, pripadnici policije obavijestili da je Sinanović zarobljen, te je Sinanovića odveo u Bratunac da bi ga ispitao Zlatan Čelanović.[17634] Čelanović – koji je u julu 1995. radio kao "službenik" u Bratunačkoj brigadi – potvrdio je da je Momir Nikolić 13. jula u njegovu kancelariju doveo Sinanovića na ispitivanje; Sinanović je ispitivan otprilike sat i po, a zatim prebačen u školu "Vuk Karadžić" u Bratuncu, zajedno s drugim zatočenim bosanskim Muslimanima.[17635] Srbislav Davidović je u svom svjedočenju izjavio da je, nakon što je 13. jula obaviješten da je Sinanović priveden u Čelanovićevu kancelariju kao osumnjičeni za ratne zločine, tražio da se vidi sa Sinanovićem i da se s njim sastao na oko sat vremena.[17636] Nakon tog susreta, Čelanović je obavijestio Davidovića da će Sinanović poslijepodne biti prebačen u školu "Vuk Karadžić".[17637]

5200. Vijeće konstatuje da postoje protivrječnosti u pogledu više dijelova svjedočenja Deronjića, Perića i svjedoka KW558, i da njihova svjedočenja također karakterišu evazivnost i nedostatak direktnosti. Vijeće dalje konstatuje da su svjedok KW558 i Perić protivrječili jedan drugome u pogledu događaja u kući u kojoj je bila veza. Shodno tome, Vijeće zaključuje da svjedočenja ta tri

---

17630 D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 19–20. Perić je u svom svjedočenju izjavio da tog dana nije sproveo nijednog drugog zatočenika osim Sinanovića i potvrdio je da je on sam prevezao Sinanovića u kuću u kojoj je bila veza; također je negirao da zna ko je Duško Nešković. D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 28; Mirko Perić, T. 40789–40790, 40797 (3. juli 2013.).

17631 Perić je pojasnio da je, kada je odveo Sinanovića u prostoriju kuće u kojoj je bila veza, vidio još dvije osobe; međutim, pošto nije ulazio u tu prostoriju, nije znao njihov identitet; D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 19–20; Mirko Perić, T. 40790 (djelimično zatvorena sjednica), 40792–40793 (3. juli 2013.).

17632 D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 21.

17633 Svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3543–3544.

17634 Momir Nikolić, T. 24657–24658 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. V. također par. 5171. Momir Nikolić je objasnio da je, nakon ispitivanja, Čelanović zaključio da Sinanović nije ratni zločinac; Sinanović je zatim prevezen u školu "Vuk Karadžić" s drugim bosanskim Muslimanima koji su ranije zatočeni. Momir Nikolić, T. 24658–24659 (14. februar 2012.).

17635 Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6626, 6630–6637, 6645–6647, 6657–6658, 6671–6673, 6684, 6697; P171 (Bilješke Bratunačke brigade o ispitivanju, 13. juli 1995.). Vijeće napominje da je Čelanović rekao da je to bila škola "Branko Radičević", ali je izjavio da nije siguran kako se škola zove; Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6638–6639, 6690.

17636 Davidović je objasnio da mu je Sinanović bio veoma dobar prijatelj budući da su zajedno radili u SJB-u Bratunac i da je ranije pokušao da pomogne Sinanoviću i njegovoj porodici da odu iz Bratunca. Srbislav Davidović, T. 24387–24388 (9. februar 2012.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9219, 9222–9226, 9248–9249.

svjedoka nisu pouzdana i da ne dovode u pitanje svjedočenje svjedoka KDZ065. Prema tome, iako se svjedočenja više svjedoka koji su bili prisutni u kući u kojoj je bila veza ne podudaraju u potpunosti, Vijeće se uvjerilo u iskaz svjedoka KDZ065 o događajima koji su se tamo desili, posebno u svjetlu njegovog svjedočenja u vezi s prisustvom Sinanovića i Salihovića, a što su potkrijepili drugi svjedoci o čijim je svjedočenjima bilo riječi u prethodnom paragrafu.[17638]

5201. Dalje, što se tiče identifikacije od strane svjedoka KDZ065 Nenada Deronjića kao jednog od počinilaca ubijanja na rijeci Jadar, Deronjić je u svom svjedočenju izjavio da je, uprkos tome što je 11. jula 1995. s kolegama iz SJB-a Bratunac bio upućen na kontrolni punkt u Konjević Polju, 12. jula otišao s kontrolnog punkta u sastavu 2. čete PJP-a Zvornik u Srebrenicu, gdje je ostao sedam-osam dana.[17639] Vijeću su predočeni dokazi o tome gdje se Deronjić nalazio u julu 1995., s ciljem da se pokaže da je u Srebrenicu bio upućen tek 21. jula, a da je do tada bio raspoređen u 2. četi PJP-a Zvornik, koja je u periodu od 12. do 20. jula bila angažovana u borbenim dejstvima na području Konjević Polja.[17640] Međutim, Deronjić je ponovio da nije napuštao centar Srebrenice tokom devet

---

17637 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9226.

17638 V. par. 5192, 5199. U vezi s tim gdje se nalazio Sinanović poslije 13. jula 1995., Vijeću su predočeni dokazi da je Sinanović 14. jula ujutro prebačen iz škole "Vuk Karadžić" u Zvornik u konvoju zatočenika koji su prethodne noći držani na raznim lokacijama u Bratuncu. Momir Nikolić, T. 24659–24660 (14. februar 2012.). V. par. 5313, 5316. Dana 15. jula, Sinanovića su pronašli ranjenog i odveli u sanatorijum u Banji Koviljači, a zatim u bolnicu u Loznici, pošto je preživio – i izbjegao – masovno pogubljenje kod Kozluka. P4393 (Izjava svjedoka Roberta Blocka od 14. februara 2012.), par. 37–41; P4402 (Izvještaj 15. graničnog bataljona, 16. juli 1995.); P4403 (Izvještaj Generalštaba VJ-a, 16. juli 1995.), str. 2; P246 (Dopis s priloženom medicinskom dokumentacijom iz Banje Koviljače, 5. mart 2003.); P4401 (Članak iz lista *The Independent* pod naslovom "River Killings' Shed Light on Scale of Horror after the Fall of Srebrenica", 25. juli 1995.). V. takođe Richard Butler, T. 27876 (23. april 2012.); Robert Block, T. 24920, 24934–24936 (21. februar 2012.). Prema riječima Momira Nikolića, jedan ljekar iz bolnice u Loznici prepoznao je Sinanovića i o tome gdje se on nalazi obavijestio SJB Bratunac, koji je pak o tome obavijestio policiju u Zvorniku; pripadnici civilne policije u Zvorniku su potom odveli Sinanovića iz bolnice. Momir Nikolić, T. 24660 (14. februar 2012.). Vijeću su takođe predočeni dokazi da je 15. jula Zvornička brigada obaviještena o tome gdje se Sinanović nalazi. P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 72. Iako Vijeću nisu predočeni dokazi o tome šta se dogodilo sa Sinanovićem nakon što je odveden iz bolnice u Loznici, njegovi posmrtni ostaci su identifikovani među posmrtnim ostacima pronađenim u grobnici Čančarski put 4, koja je povezana s primarnom grobnicom na vojnoj ekonomiji Branjevo. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 203 (pod pečatom); P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.). V. par. 5458, 5461.

17639 Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8179–8187; D3761 (Izvod iz knjige dežurstava SJB-a Srebrenica); P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.); P6431 (Izvod iz rasporeda službe SJB-a Srebrenica, 12. i 13. juli 1995.), *e-court* str. 4 (koji možda ukazuje na to da je Deronjić bio u Srebrenici 13. jula 1995., ali čija je originalna verzija izgleda izmijenjena). V. takođe Nenad Deronjić, T. 40710–40713, 40728–40729 (2. juli 2013.); Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8182–8184, 8194–8199. Deronjić je objasnio da je, po dolasku u Srebrenicu 12. jula, radio na formiranju novog SJB-a i da je bio raspoređen na kontrolni punkt u pravcu Zelenog Jadra i na kontrolni punkt kod Domavije; povremeno je i patrolirao gradom. V. Nenad Deronjić, T. 40698, 40704 (2. juli 2013.); D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8186–8191; par. 226. V. takođe Nenad Deronjić, T. 40694 (2. juli 2013.); Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8204–8205.

17640 Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3287 (pod pečatom); svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3215–3216, 3267–3268, 3272–3273 (pod pečatom); Momir Nikolić, T. 24665–24666 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9; P5136 (Bilten dnevnih događaja CJB-a

dana, koliko je tamo bio angažovan.[17641] Svjedok KW558 potkrijepio je Deronjićevo svjedočenje rekavši da je Deronjić, iako je početkom jula 1995. "povremeno" bio u Konjević Polju, 13. jula otišao za Srebrenicu.[17642] Perić je u svom svjedočenju takođe izjavio da Deronjića uopšte nije vidio na kontrolnom punktu u Konjević Polju tokom tri-četiri dana, koliko je tamo bio raspoređen oko 13. jula.[17643] Isto tako, svjedok KW582 je izjavio da se ne sjeća da je vidio Deronjića kada je 13. jula bio na raskrsnici u Konjević Polju.[17644] Suprotno svjedočenjima navedenim u ovom paragrafu, Momir Nikolić je izjavio da je 13. jula 1995. vidio i Nenada Deronjića i Mirka Perića na raskrsnici.[17645]

5202. Optuženi tvrdi da svjedočenju svjedoka KDZ065 i Momira Nikolića o tome da su vidjeli Nenada Deronjića u Konjević Polju 13. jula protivrječi svjedočenje samog Deronjića, svjedočenja Perića, svjedoka KW558 i svjedoka KW582, kao i dokazni predmet D3761.[17646] S druge strane, tužilaštvo tvrdi da Deronjić nije vjerodostojan svjedok i da mu protivrječi više dokumenata, uključujući dokazni predmet D3761, koji pokazuje da su pripadnici Deronjićeve jedinice bili na borbenom zadatku 13. jula u Konjević Polju i da je sam Deronjić tog dana bio na dužnosti.[17647] Osim toga, prema riječima tužilaštva, ništa u svjedočenjima svjedoka KW558, svjedoka KW582, a ni Perića ne protivrječi, niti dovodi u pitanje činjenicu da je svjedok KDZ065 identifikovao

---

Zvornik, 13.-14. juli 1995.); P6432 (Borbeni izvještaj 5. inžinjerijskog bataljona, 12. juli 1995.); P247 (Borbeni izvještaj 5. inžinjerijskog bataljona, 14. juli 1995.), str. 1–2; P6427 (Naređenje CJB-a Zvornik, 15. juli 1995.); P6428 (Depeša SJB-a Srebrenica CJB-u Zvornik, 16. juli 1995.); P6429 (Naređenje CJB-a Zvornik, 18. juli 1995.). V. takođe P6430 (Odluka MUP-a RS-a, 18. juni 1996.); D3761 (Izvod iz knjige dežurstava SJB-a Srebrenica).

17641 Nenad Deronjić, T. 40700–40713 (2. juli 2013.); Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8207–8213, 8223, 8228–8229. V. takođe D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 41.

17642 Svjedok KW558, T. 40759, 40768–40769 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6536, 6553. Prema riječima svjedoka KW558, 11. ili 12. jula 1995. stiglo je naređenje CJB-a Zvornik kojim je svim policajcima koji su prije rata radili u Srebrenici naređeno da se tamo vrate i formiraju novu policijsku stanicu; svjedok KW558 pretpostavlja da je Deronjić postupio po tom naređenju i da je otišao iz Konjević Polja 11. ili 12. jula, s obzirom na to da je policijska stanica u Srebrenici formirana poslijepodne 12. jula. Svjedok KW558, T. 40759–40761 (3. juli 2013.); svjedok KW558, D3764 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 6536–6538, 6552–6554. V. takođe svjedok KW558, T. 40760–40763, 40767–40770 (3. juli 2013.).

17643 Mirko Perić, T. 40788–40789 (3. juli 2013.); D3852 (Izjava svjedoka Mirka Perića od 1. jula 2013.), par. 22, 29. Ali v. Nenad Deronjić, T. 40701–40702 (2. juli 2013.) (gdje je svjedok tvrdio da je vidio Perića u Konjević Polju 11-12. jula). V. takođe Nenad Deronjić, D3760 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 8218–8219.

17644 Svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3534–3535.

17645 Momir Nikolić, T. 24665–24666 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. Vijeće napominje da optuženi tvrdi da je ta potkrepa od strane Momira Nikolića samo još jedan primjer Nikolićevog sračunatog pokušaja da u cijelosti potkrijepi tezu tužilaštva, bez obzira na njenu tačnost. Završni podnesak odbrane, par. 2496.

17646 Završni podnesak odbrane, par. 2496.

17647 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 52.

Deronjića, prvo, pošto oni jednostavno nisu ni vidjeli Deronjića 13. jula, i drugo, pošto niko od njih nije izjavio da je bio prisutan na lokacijama na kojima je svjedok KDZ065 vidio Deronjića.[17648]

5203. Vijeće je već konstatovalo da se ne može osloniti na svjedočenja Deronjića, Perića i svjedoka KW558 u vezi s događajima u kući u kojoj je bila veza. Vijeće smatra da ista logika važi i za njihova svjedočenja o prisustvu Deronjića u Konjević Polju 13. jula, te stoga njihova svjedočenja nisu dovela u pitanje, niti su uspješno osporila svjedočenje svjedoka KDZ065. Iako je Vijeće konstatovalo da je svjedočenje svjedoka KW582 dovoljno pouzdano i da ima dovoljnu dokaznu vrijednost da bi bilo prihvaćeno na osnovu pravila 92*quater*,[17649] ono također konstatuje da dijelovi tog svjedočenja koji su relevantni za ovo konkretno pitanje nisu uspješno osporili svjedočenje svjedoka KDZ065.

5204. Kada je izdvojeno razmatralo svjedočenje svjedoka KDZ065, Vijeće je napomenulo da je svjedok KDZ065 prvi put identifikovao Deronjića kao jednog od počinilaca ubijanja na rijeci Jadar u svojoj izjavi iz 1999., iako ga nije identifikovao u svojim ranijim izjavama.[17650] Iako Vijeće ne smatra da je objašnjenje koje je svjedok KDZ065 dao u vezi s tim propustom u potpunosti zadovoljavajuće, ono smatra da to ne utiče na njegovu vjerodostojnost, niti njegovo svjedočenje u cijelosti čini nepouzdanim. Konkretnije, Vijeće prihvata identifikaciju Deronjića od strane svjedoka KDZ065 kao jednog od počinilaca ubijanja. Kako je navedeno gore u tekstu, svjedočenje svjedoka KDZ065 da je u kući u kojoj je bila veza vidio Sinanovića i Salihovića potvrdilo je više drugih svjedoka.[17651] Dalje, Vijeću su predočeni dokazi o prisustvu snaga bosanskih Srba na raskrsnici u Konjević Polju 13. jula, a koji su u skladu sa svjedočenjem svjedoka KDZ065.[17652] Isto tako, Vijeće u svjedočenju svjedoka KDZ065 nije pronašlo pokazatelje koji bi ukazivali na to da je on lažno identifikovao i inkriminisao Deronjića. Prema tome, uprkos protivrječnim dokazima koji su predočeni Vijeću a o kojima je bilo riječi u paragrafu 5200 gore u tekstu, i posebno u svjetlu toga što je Momir Nikolić potkrijepio identifikaciju Deronjića od strane svjedoka KDZ065, Vijeće konstatuje da je Nenad Deronjić bio prisutan na raskrsnici u Konjević Polju 13. jula 1995. i da je učestvovao u ubijanju na rijeci Jadar.

5205. Iz gore navedenih razloga, Vijeće konstatuje da su 13. jula 1995. pripadnici snaga bosanskih Srba – uključujući barem jednog pripadnika SJB-a Bratunac, Nenada Deronjića – pogubili 15

17648 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 52.

17649 V. Odluka po zahtjevu optuženog da se prihvati svjedočenje svjedoka KW582 na osnovu pravila 92*quater*, 3. februar 2014, par. 13–15.

17650 Svjedok KDZ065, P335 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3215–3216; 3251–3255, 3268–3272 (pod pečatom).

17651 V. par. 5201.

17652 V. par. 5167.

muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami, na obali rijeke Jadar. Vijeće također zaključuje da je među tih 15 ubijenih muškaraca, bosanskih Muslimana, bio i jedan dječak koji je imao 14 ili 15 godina.

(B) Cerska dolina

(1) Uvod

5206. U Optužnici se navodi da je 13. jula 1995. izvršeno ubistvo i potom pokopavanje oko 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu pored kolskog puta u Cerskoj dolini, na oko tri kilometra od Konjević Polja.[17653] Tužilaštvo je u Pretpretresnom podnesku pojasnilo svoj stav da se ovo pogubljenje nije dogodilo 13. jula, već negdje između 13. i 17. jula 1995.[17654] Međutim, tužilaštvo u Završnom podnesku tvrdi da je pogubljenje izvršeno 17. jula ili približno tog datuma.[17655]

(2) Svjedok KDZ066

5207. Vijeće je prihvatilo transkript svjedočenja svjedoka KDZ066 iz predmeta *Krstić* na osnovu pravila 92*bis*. Svjedok KDZ066 je u svom svjedočenju izjavio da se 13. jula 1995. s još osmoricom ljudi koji su bježali iz Srebrenice nalazio na brdu između sela Krke i Jelah, otprilike 500 metara od puta Konjević Polje–Nova Kasaba.[17656] Oko 14:00 sati, dok je gledao prema Cerskoj dolini,[17657] svjedok KDZ066 je vidio autobuse – za koje su on i drugi pretpostavili da prevoze žene i djecu - kako iz Konjević Polja idu u pravcu Nove Kasabe.[17658] Svjedok KDZ066 je zatim vidio još tri autobusa[17659] – za koje je pretpostavio da su puni ljudi[17660] – kako odlaze iz Konjević Polja, skreću desno s asfaltnog puta prema Kamenici, prelaze most preko rijeke Jadar i idu uzbrdo u pravcu

---

17653 Optužnica, Incident ubijanja 2.1. iz Priloga E.

17654 Pretpretresni podnesak tužilaštva, par. 241.

17655 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 145.

17656 Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2735–2737, 2741–2743. Svjedok KDZ066 je objasnio da je uspio da dođe do brda Dolina, jer je poznavao to područje od prije rata. Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2736, 2741–2743.

17657 Svjedok KDZ066 je s brda "imao […] dobar pogled" na područje Konjević Polja i Nove Kasabe, put koji je vodio za Novu Kasabu i polje iza puta. Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2741–2742.

17658 Svjedok KDZ066 je pretpostavio da ljude prevoze iz Potočara. Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737, 2785–2787.

17659 Svjedok KDZ066 je objasnio da ne može da kaže kakvi su to autobusi bili, niti iz "[kojeg su preduzeća bili]. Ja nisam mogao da primijetim slova, bio sam na brdu daleko". V. svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2740.

17660 Svjedok KDZ066 je u svom svjedočenju izjavio da nije vidio da li su autobusi bili puni ljudi, ali da "pretpostavlja[…]" da jesu. Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2774, 2780.

Cerske.[17661] Iza autobusa je išao jedan oklopni transporter "[i još dva traktora točkaša]".[17662] Jedno od vozila bilo je zeleno i u njemu su bili vojnici u maskirnim uniformama.[17663] U jednom trenutku, sva vozila su zamakla za krivinu prema šumi i svjedok KDZ066 više nije mogao da ih vidi.[17664]

5208. Prema riječima svjedoka KDZ066, pet do petnaest minuta kasnije, u istom pravcu je prošao žuti utovarivač s korpom ili kašikom.[17665] Istovremeno, počela je pucnjava, najprije iz pješadijskog naoružanja, ali se intenzitet zatim pojačao pošto je vatra iz mitraljeza odjekivala dolinom.[17666] Svjedok KDZ066 je opisao taj prizor na sljedeći način: "[J]ak[a] pucnjav[a] […] tu je tuklo, strašno je tu tuklo […] tu je treštalo pravo".[17667] Pucnjava je trajala 15 do 30 minuta.[17668] Kada je prestala, autobusi – koji su, prema riječima svjedoka KDZ066, sada bili prazni – otišli su natrag istim putem u pravcu Konjević Polja, a za njima je išao oklopni transporter.[17669] Otprilike 30 minuta kasnije, istim putem prošao je i utovarivač.[17670]

5209. Svjedok KDZ066 je u svom svjedočenju izjavio da je na području Cerske i njene okoline ostao do septembra 1995.[17671] U nekom trenutku u septembru, svjedok KDZ066 i neki ljudi koje je sreo odlučili su da pokušaju pronaći lokaciju na kojoj je 13. jula izvršeno strijeljanje, prateći put koji od Cerske vodi do raskrsnice u Konjević Polju.[17672] Ova grupa je na kraju pronašla grobnicu s lijeve strane puta, zatrpanu "taze zemlj[om]".[17673] Ona je bila otprilike 25 koraka dugačka i 10 koraka široka.[17674] Svjedok KDZ066 je prepoznao da je to grobnica jer je zaudarala.[17675] Preko puta

[17661] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737–2738, 2772–2773.
[17662] V. svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737.
[17663] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2738–2739.
[17664] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737, 2739–2740.
[17665] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737, 2740.
[17666] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737, 2739, 2741.
[17667] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2781.
[17668] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2739, 2781.
[17669] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2739, 2780–2781, 2787.
[17670] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2739, 2780.
[17671] Vijeće napominje da vremenske odrednice na tom mjestu u svjedočenju svjedoka KDZ066 nisu vrlo jasne, ali izgleda da je svjedok KDZ066 proveo više od četiri mjeseca na području Cerske i u njenoj okolini, krećući se po raznim lokacijama i selima, da bi na kraju, otprilike sredinom novembra, prešao na teritoriju koju su držali bosanski Muslimani. V. svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2743, 2748–2750, 2759, 2774–2777, 2788.
[17672] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2751–2752.
[17673] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2752–2753, 2777.
[17674] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2753. Od svjedoka KDZ066 je zatraženo da na skiciranoj mapi pokaže približnu lokaciju masovne grobnice i on je pokazao na pravougaonik odmah ispod i desno od Cerske. Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2753; P203 (Mapa s ucrtanom lokacijom masovne grobnice u Cerskoj). Svjedok KDZ066 je potom na nizu fotografija koje su mu predočene identifikovao lokaciju masovne grobnice. Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2757–2759; P222 (Fotografije lokacije u Cerskoj); P209 (Fotografija masovne grobnice u dolini Cerske).
[17675] Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2754, 2777.

grobnice, s desne strane puta, svjedok KDZ066 je vidio mjesto s koga je utovarivač otkopao zemlju, kao i tragove točkova utovarivača,[17676] ali nije vidio ni kosti ni tijela.[17677]

5210. Vijeće je od Jean-Renéa Rueza također čulo da je grobnica u Cerskoj otkrivena 1996. korištenjem, između ostalog, informacija koje je dao svjedok KDZ066.[17678] Pošto je pronašao to područje, Ruez je upotrijebio dva vazdušna snimka od 5. i 27. jula 1995. kako bi pokazao da je s lijeve strane puta, gdje su bačena tijela, zemlja prekopavana, kao i da je zemlja prekopavana s desne strane puta, gdje je utovarivač iskopao zemlju kako bi zatrpao tijela.[17679]

5211. Iz razloga koji su detaljno objašnjeni u paragrafima koji slijede, Vijeće konstatuje da je iskaz svjedoka KDZ066 problematičan i da dovodi u ozbiljnu sumnju njegovu vjerodostojnost, te se stoga nije uvjerilo u pouzdanost velikih dijelova njegovog svjedočenja.

5212. Prvo, tokom svjedočenja u predmetu *Krstić*, svjedok KDZ066 je izjavio da se ubijanje u Cerskoj dolini dogodilo 13. jula 1995.[17680] Svjedok KDZ066 je to nedvosmisleno tvrdio, uprkos činjenici da je prije tog svjedočenja dao dvije izjave u kojima je najprije tvrdio da se ubijanje u Cerskoj dolini dogodilo 22. jula, a potom da se dogodilo 14. jula.[17681] Kako je navedeno gore u tekstu, svjedok KDZ066 je izjavio da je, dok je bio na brdu, vidio autobuse za koje su on i drugi "pretpostavili" da prevoze žene i djecu iz Konjević Polja u pravcu Nove Kasabe i prema "slobodnoj

---

17676 Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2753–2754, 2777.

17677 Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2778–2779.

17678 Ruez je objasnio da, dok je sa svojom ekipom 1996. obilazio to područje i vozio se dolinom – i snimao cijelo to putovanje – nije uspio da pronađe grobnicu na osnovu informacija koje je dao svjedok KDZ066; po povratku, Ruez je taj video-snimak pokazao drugom očevicu, koji je uspio da Rueza i njegovu ekipu usmjeri na konkretno područje; tokom tog drugog putovanja, Ruez i njegova ekipa slijedili su tačne upute koje im je dao drugi očevidac, provjerili ih i tom prilikom pronašli grobnicu. Jean-René Ruez, T. 23743–23744, 23746–23749 (27. januar 2012.). Ruez je objasnio da mu je taj drugi svjedok rekao da je, kada je 13. jula tokom noći bosonog prelazio preko tog područja, hodao po "ljepljivoj tvari za koju je zaključio da se radi o krvi" i nastavio da se kreće ka vrhu doline. Jean-René Ruez, T. 23740–23741 (27. januar 2012.), T. 23996 (1. februar 2012.). V. također P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 8, 11 (gdje se objašnjava da je, iako je preliminarno izviđanje područja Cerske izvršeno u aprilu 1996., grobnicu u Cerskoj locirala ekipa istražitelja Međunarodnog suda predvođena Ruezom tokom kasnije istrage provedene 29. maja 1996.).

17679 Jean-René Ruez, T. 23748–23749 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 68. V. također P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), str. 3.

17680 V. svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737 (gdje je svjedok rekao da je to bilo "13. jula, to je bio dan četvrtak, [da se] dobro […] sjeća[…], bilo je oko dva sata poslijepodne […]."). Vijeće napominje da je 13. juli 1995. zaista bio četvrtak.

17681 Vijeće napominje da je svjedok KDZ066 dao prvu izjavu Ministarstvu unutrašnjih poslova BiH 22. novembra 1995. – samo nekoliko dana nakon što je, kako tvrdi, došao na teritoriju koju su držali bosanski Muslimani – i da je drugu izjavu dao istražitelju tužilaštva nekoliko mjeseci kasnije, odnosno 17. januara 1996. Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2772–2774. Vijeće također napominje da svjedok KDZ066 nije objasnio Pretresnom vijeću u predmetu *Krstić* zašto je u te tri prilike naveo datume koji se ne podudaraju. V. svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2772–2774, 2787–2788.

teritoriji".[17682] S obzirom na to da su žene i djeca tog datuma zaista autobusima prevezeni iz Potočara,[17683] pretpostavka svjedoka KDZ066 išla bi u prilog njegovoj tvrdnji da su se događaji koje je opisao dogodili 13. jula 1995.

5213. Međutim, optuženi je tokom cijelog postupka osporavao datum koji je svjedok KDZ066 naveo kao datum ubijanja u Cerskoj dolini.[17684] Iako je Ruez potkrijepio svjedočenje svjedoka KDZ066 u vezi s tim datumom, Vijeće napominje da je njegova tvrdnja zasnovana isključivo na verziji događaja koju je iznio svjedok KDZ066.[17685] Međutim, i Dušan Janc i Richard Butler su potvrdili da je utvrđivanje tačnog datuma ubijanja u Cerskoj dolini problematično.[17686] Dalje, Richard Haglund je takođe napomenuo da su dvije od žrtava koje su pokopane u grobnici u Cerskoj posljednji put viđene žive nakon jula.[17687] Kako je navedeno gore u tekstu, čak je i tužilaštvo sada priznalo da se ubijanje u Cerskoj dolini nije dogodilo 13. jula, već 17. jula ili približno tog datuma.[17688] Što je još važnije, i o čemu će detaljno biti riječi dolje u tekstu, Vijeću su predočeni dodatni dokazi koji pokazuju da je jedan broj žrtava pronađenih u grobnici u Cerskoj posljednji put viđen živ raznih datuma, naprimjer, 13. jula ili poslije 13. jula, pa čak i u avgustu 1995.[17689] Prema tome, iako Vijeće ne spori da je svjedok napravio grešku u pogledu konkretnog datuma događaja, opis prevoza stanovnika iz Potočara koji je dao svjedok KDZ066 – koji više nije bio moguć 17. jula ili poslije tog datuma – pobudio je ozbiljnu rezervisanost Vijeća u pogledu njegove vjerodostojnosti.

5214. Pored nepodudarnosti u vezi s datumom događaja u Cerskoj dolini, o kojima je bilo riječi u prethodnom paragrafu, Vijeće konstatuje da i drugi dijelovi svjedočenja svjedoka KDZ066 sadrže protivrječnosti ili nedosljednosti. Naprimjer, svjedok KDZ066 je izjavio da je vidio tri autobusa – za koje je pretpostavio da su bili puni ljudi – kako odlaze iz Konjević Polja, skreću desno s asfaltnog puta prema Kamenici i idu uzbrdo u pravcu Cerske;[17690] i iza njih najmanje još dva vozila,

---

17682 V. par. 5207.

17683 V. par. 5102.

17684 V. T. 23996 (1. februar 2012.); T. 27043 (28. mart 2012.); T. 27804–27805 (20. april 2012.).

17685 V. Jean-René Ruez, at T. 23996 (1. februar 2012.), gdje ga je optuženi pitao da li je moguće da je ubijanje u Cerskoj izvršeno 14. jula, na šta je Ruez odgovorio: "Ne. Na osnovu razgovora sa svjedokom koji se nalazio gore na brdu […], kada je on vidio tri autobusa koje je pratio jedan oklopni transporter ispred i jedan iza tog malog konvoja, a zatim je vidio kako u dolinu dolazi utovarivač. To je bilo 13. […] Dakle, to pogubljenje se dogodilo 13. jula." V. takođe Jean-René Ruez, T. 23741 (27. januar 2012.).

17686 V. Dušan Janc, T. 27043–27044 (28. mart 2012.); Richard Butler, T. 27805 (20. april 2012.). V. takođe P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 6.26–6.27; Richard Butler T. 27804–27805 (20. april 2012.).

17687 P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. viii, 56–57.

17688 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 145.

17689 V. par. 5220.

17690 Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737–2738, 2772–2773.

od kojih su u jednom bili vojnici u maskirnim uniformama.[17691] Međutim, svjedok KDZ066 nije objasnio kako je moguće da je, s jedne strane, prihvatio da se nalazio suviše daleko od autobusa da bi mogao da kaže kojem su preduzeću pripadali ti autobusi i da li su bili puni ljudi ili ne, a, s druge strane, nije oklijevao da kaže da su u jednom od vozila koja su pratila autobuse bili vojnici u maskirnim uniformama.[17692]

5215. Vijeće prihvata da manje nepodudarnosti u nekom konkretnom svjedočenju ne čine svjedočenje nužno nepouzdanim. Međutim, u ovom slučaju, pošto je razmotrilo svjedočenje svjedoka KDZ066 o prevozu stanovnika 13. jula i druge protivrječnosti i nedosljednosti koje je identifikovalo u verziji događaja koju je iznio svjedok KDZ066, Vijeće konstatuje da se nije uvjerilo da je svjedok KDZ066 vjerodostojan i da je njegovo svjedočenje pouzdano. Prema tome, Vijeće se ne oslanja na verziju događaja koju je iznio svjedok KDZ066.

(3) Forenzički dokazi

5216. Pored svjedočenja svjedoka KDZ066, Vijeću su predočeni forenzički dokazi koje su istražitelji tužilaštva i vještaci iz organizacije Ljekari za ljudska prava ekshumirali u periodu od 7. do 18. jula 1996. iz grobnice u Cerskoj dolini.[17693] William Haglund, koji je 1996. bio viši forenzički savjetnik tužilaštva,[17694] sastavio je 1998. godine izvještaj na osnovu dokaza prikupljenih tokom ispitivanja i iskopavanja grobnice koja su obavljena 1996.[17695]

5217. Haglund je u svom svjedočenju izjavio da je grobnica u Cerskoj bila primarna i neprekopavana grobnica,[17696] koja se nalazila sa sjeverne strane nasipa duž kolskog puta; bila je

---

17691 Svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737–2739.

17692 V. svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2738–2740 (gdje je svjedok naveo da ne može da kaže kakvi su to autobusi bili, iz "[kojeg su preduzeća bili], bio je neki natpis. Ja nisam mogao da primijetim slova, bio sam na brdu daleko"), T. 2774, 2780 (gdje je svjedok izjavio da nije vidio da li su autobusi bili puni ljudi, ali da "pretpostavlja[…]" da jesu). Isto tako, Vijeće je utvrdilo nepodudarnosti u svjedočenju svjedoka KDZ066 u vezi s brojem i tipom vozila za koja tvrdi da ih je vidio kako prate ta tri autobusa. V. svjedok KDZ066, P337 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2737 (gdje je svjedok izjavio sljedeće: "Za [autobusima] je otiš'o transporter i [još dva traktora točkaša]."), T. 2738 (gdje je svjedok izjavio sljedeće: "Da, taj transporter mogu […] samo ovako sam primijetio. Vidio sam traktor točkaš zelene boje."), T. 2739 (gdje samo pominje autobuse, rovokopač i oklopni transporter), i T. 2779–2781 (gdje ponovo govori, odgovarajući na pitanja Vijeća, o vozilima koja je vidio 13. jula, ne pominjući "traktore točkaše", već samo autobuse, oklopni transporter i utovarivač).

17693 P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. 1; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 37. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1696.

17694 William Haglund, T. 23873 (30. januar 2012.); P4309 (Biografija dr Williama Haglunda).

17695 P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 1.

17696 Haglund je objasnio da se zaključak da je grobnica neprekopavana može donijeti na osnovu činjenice da su posmrtni ostaci relativno netaknuti i da je, u takvim grobnicama, proces raspadanja ubrzaniji. William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3737–3738. V. William Haglund, T. 23949 (31. januar

dugačka 30 metara i spuštala se šest metara niz nagib.[17697] Haglund je u izvještaju objasnio da je raspon starosti 150 žrtava muškog pola bio od 11 do 50 godina.[17698] Od 150 ekshumiranih tijela, 147 nosilo je civilnu odjeću.[17699] Osim toga, u grobnici je pronađeno ukupno 48 ligatura,[17700] od kojih se 24 nalazilo oko ručnih zglobova ili ruku koje su ljudima bile vezane na leđima; pored toga, jednoj osobi bili su vezani gležnjevi.[17701]

5218. Što se tiče uzroka i načina smrti, Haglund je zaključio da je 149 od 150 osoba umrlo od strijelnih rana, a većina njih od višestrukih strijelnih rana.[17702] Što se tiče okolnosti smrti i pokopavanja, Haglund je objasnio da su čahure bile razbacane cijelom dužinom udaljenog dijela puta, gdje su tijela bila položena.[17703] Čahure pronađene u samoj grobnici podudarale su se s onima pronađenim duž puta na lokaciji grobnice, što ukazuje na to da je na žrtve u grobnici pucano na

---

2012.) (gdje je, nakon što ga je optuženi pitao da li postoji mogućnost da su nova tijela kasnije dodata u grobnicu, objasnio da je prilikom ispitivanja rasta biljaka na lokaciji grobnice uočio da su te biljke mlađe od biljaka na okolnom području, ali da su rasle istovremeno, što dokazuje da se radi o jednom pokopavanju).

17697 William Haglund, T. 23887 (30. januar 2012.); P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3733, 3737.

17698 William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3734; P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. viii, 11, 25, 28. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1698, 1699; Jose Baraybar, P4029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3811; P4036 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 2000. godine", 2. februar 2001.), str. 5; P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 7; Jean-René Ruez, T. 23749–23750 (27. januar 2012.).

17699 P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. 50. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1700.

17700 P4506 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 2: Lažete 2, cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5, brana kod Petkovaca, Liplje 2, Cerska i Zeleni Jadar 5"), str. 231–232; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili, 16. septembar 2009.); P4509 (Kolažna fotografija poveza za oči iz Srebrenice, 5. mart 2012.).

17701 William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3734; P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. viii; str. 50; P4506 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 2: Lažete 2, cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5, brana kod Petkovaca, Liplje 2, Cerska i Zeleni Jadar 5"), str. 231–232. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1701.

17702 Uzrok smrti jedne osobe nije utvrđen; William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3734; P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. 51–52. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23749–23750 (27. januar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1698. Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao metodologiju koju je koristio William Haglund u svom izvještaju o grobnici u Cerskoj tako što je istakao neke od zaključaka Komiteta iz San Antonija o Haglundovom izvještaju. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 3–4. V. Dušan Dunjić, T. 41785–41787, 41820 (23. juli 2013.). V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2648. Međutim, Vijeće se nije uvjerilo u Dunjićevo objašnjenje zašto u svom izvještaju nije naveo reference na konačne zaključke Komiteta, koji je zaključio da nije bilo pokazatelja da je Haglund išta pogrešno napravio, niti bilo čega u vezi s ekshumacijama što bi ugrozilo njihovu naučnu valjanost. Dušan Dunjić, T. 41813–41818 (23. juli 2013.). V. takođe P4338 (Izvještaj Nadzorne komisije (San Antonio) u vezi s Williamom Haglundom, 2. februar 1998.); William Haglund, T. 23880–23882 (30. januar 2012.) (gdje svjedok prihvata zaključke Komiteta iz San Antonija). Pošto je ocijenilo sveukupne dokaze o ovom pitanju, Vijeće prihvata Haglundov izvještaj i zaključke sadržane u njemu.

17703 William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3733–3734.

lokaciji grobnice.[17704] Na osnovu tih dokaza, Haglund je zaključio da su žrtve bile postrojene s južne strane puta, dok su oni koji su pucali na njih stajali s druge strane puta i na žrtve pucali iz automatskog oružja, rafalnom vatrom.[17705] Dok je na žrtve pucano, one su padale preko ivice nasipa ili su se skotrljale nizbrdo, i zatrpane su samo površno zemljom koja je bila uklonjena kraj ceste, preko puta mjesta ukopa, pri čemu je korištena mehanizacija za kopanje.[17706] Prema Haglundovim riječima, sve žrtve su bile pogubljene na licu mjesta.[17707]

5219. Na osnovu analize DNK, vještaci su uspjeli da pozitivno identifikuju 144 ekshumirana tijela kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[17708]

5220. Kako je navedeno gore u tekstu, Vijeću su predočeni dodatni dokazi koji pokazuju da su žrtve pronađene u grobnici u Cerskoj posljednji put viđene žive raznih datuma, na dan 13. jula i nakon tog datuma.[17709] Ti dokazi potiču prevashodno iz dokaznog predmeta P6705 koji, kako će detaljno biti objašnjeno dolje u tekstu,[17710] sadrži evidenciju osoba evidentiranih kao nestale poslije

---

17704 P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. 9–10. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1703.

17705 William Haglund, T. 23887–23888 (30. januar 2012.); P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3734. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1697; Jean-René Ruez, T. 23749 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 69.

17706 William Haglund, T. 23888 (30. januar 2012.), T. 23931–23932 (31. januar 2012.); P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3737. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1704; Jean-René Ruez, T. 23745–23746, 23749 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 62–64; P4282 (Fotografija doline Cerske s oznakama koje je unio Jean-René Ruez). Haglund je dodao da se korištena zemlja sastojala od sitnog šljunka i da je nije bilo mnogo bačeno preko tijela, tako da je, kada je grobnica pronađena, veliki broj tijela već bio djelimično skeletizovan. William Haglund, T. 23888 (30. januar 2012.); P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3738. V. takođe William Haglund, T. 23926 (31. januar 2012.).

17707 P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.), str. 10, 56–57.

17708 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 8 (gdje se upućuje na identifikaciju 149 osoba iz grobnice u Cerskoj); Dušan Janc, T. 26951–26952, 26956, 26959–26961 (27. mart 2012.) (gdje je Janc objasnio da jedinstveni DNK za koji je utvrđeno da ga ima pet od tih osoba ne odgovara nijednoj nestaloj osobi, tako da tih pet zapravo nisu identifikovane); P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 90–98 (pod pečatom). V. P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.). Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno 1702, koja se zasniva na Manningovom izvještaju prihvaćenom u predmetu *Krstić*, pominje identifikacija devet osoba. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1702; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 38, 96, 98. Očita nepodudarnost između te činjenice i dokaza prihvaćenih u ovom predmetu, u kojima se upućuje na identifikaciju 144 osobe, može se objasniti činjenicom da je 2001. – godine kada je donijeta Prvostepena presuda u predmetu *Krstić* – proces identifikacije žrtava još bio u toku.

17709 V. par. 5213.

17710 V. par. 5569–5572.

pada Srebrenice.[17711] Prema dokaznom predmetu P6705, otprilike trećina od 150 žrtava ekshumiranih iz grobnice u Cerskoj vodila se kao nestala 18. jula 1995., ili poslije tog datuma, i to na raznim lokacijama na teritoriji opštine Bratunac, kao i u Baljkovici i Žepi.[17712] Iako Vijeće prihvata da podaci prikupljeni u dokaznom predmetu P6705 možda imaju nedostataka i da možda nisu 100% tačni za sve osobe,[17713] ono smatra da su informacije koje su u njemu sadržane pouzdane barem za jedan broj tih osoba.

5221. Vijeće napominje da, osim gore opisanog opšteg osporavanja od strane Dunjića,[17714] optuženi nije osporavao forenzičke dokaze koji su Vijeću predočeni u vezi s grobnicom u Cerskoj. U tom pogledu, Vijeće nema razloga da sumnja u predočene forenzičke dokaze u vezi s uzrokom i načinom smrti ekshumiranih žrtava, te se uvjerilo da su barem neke – a najvjerovatnije mnogo njih – bile žrtve strijeljanja. Međutim, Vijeće ima sumnje u vezi s okolnostima smrti. Kako je navedeno gore u tekstu, otprilike trećina žrtava ekshumiranih iz grobnice možda je viđena živa poslije 17. jula 1995. na raznim lokacijama. Vijeće konkretno napominje u vezi s 24 osobe, čija su tijela pronađena vezana ligaturama, da se većina njih vodi nestalim na raznim lokacijama različitih datuma, i da je najmanje njih osam nestalo poslije 18. jula 1995.[17715] Na osnovu tih dokaza, krajnje je nevjerovatno da je svih 150 žrtava pogubljeno odjednom u Cerskoj dolini, kako se opisuje u Haglundovom izvještaju, ili kako se navodi u Optužnici. Vijeće podsjeća na dokaze da je grobnica u Cerskoj dolini iskopana 27. jula 1995.;[17716] međutim, taj dokaz sam po sebi Vijeću nije od pomoći pri utvrđivanju kada se ubijanje tačno desilo i da li je poslije toga u toj grobnici pokopano još tijela. Prema tome, iako se Vijeće uvjerilo da su barem neka od tijela ekshumiranih iz grobnice u Cerskoj bila žrtve strijeljanja, Vijeće ne može donijeti zaključak o tome koliko njih je ubijeno i kada. Nepodudarnosti u dokazima u vezi s brojem žrtava i datumima i mjestom njihovog nestanka značajne su i utiču na gotovo trećinu od ukupno 150 žrtava ekshumiranih iz grobnice u Cerskoj. Stoga to utiče na incident u cijelosti, kako je naveden u Optužnici.

17711 P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.).

17712 V. npr. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 90–98 (pod pečatom) (gdje se navode imena tijela identifikovanih u grobnici Cerska); P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 26, 39, 41, 54, 58, 69, 75, 78, 89, 97, 129, 130, 132, 138, 141, 144, 179, 188, 190, 196, 202, 209.

17713 V. par. 5571, fusnota 19020.

17714 V. fusnota 17702.

17715 V. npr. P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 75, 78, 89, 129, 188, 190, 202, 209.

17716 V. par. 5210.

(4) Zaključak

5222. Shodno tome, u svjetlu sveukupnih dokaza o kojima je bilo riječi gore u tekstu, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da se incident u Cerskoj dolini dogodio onako kako je navedeno u Optužnici.

(C) Skladište u Kravici

(1) Uvod

5223. U Optužnici se navodi ubistvo više od 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, 13. jula 1995. u jednom velikom skladištu, u selu Kravici. U Optužnici se navodi da su tijela žrtava 14. jula 1995. prevezena do dvije velike masovne grobnice u obližnjim selima Glogova i Ravnice.[17717]

5224. Skladište u Kravici je jednospratni objekt u sklopu poljoprivredne zadruge Kravica na putu Bratunac–Konjević Polje.[17718] Nalazi se s desne strane iz pravca Konjević Polja ka Bratuncu, oko 700 metara od Žutog mosta na istoku i kilometar od livade u Sandićima na zapadu.[17719] Skladište u Kravici sastojalo se od veće prostorije koja se nalazila na zapadu (dalje u tekstu: Zapadna prostorija) i manje prostorije na istoku (dalje u tekstu: Istočna prostorija).[17720]

(2) Ubijanje

5225. U poslijepodnevnim satima 13. jula 1995., svjedoku KDZ063 je naređeno da se ukrca u jedan od dva autobusa koji su zatočenike prevozili s livade u Sandićima u skladište u Kravici.[17721] Pripadnici snaga bosanskih Srba su zatočenicima po dolasku naredili da trčećim korakom što brže izađu iz autobusa i uđu u skladište; svjedok KDZ063 je ušao u Istočnu prostoriju.[17722]

17717 Optužnica, Incident ubijanja 3.1 iz Priloga E.

17718 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13555, 13559; Jean-René Ruez, T. 23757 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 97–99; P205 (Fotografija skladišta u Kravici).

17719 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13555–13557, 13559–13561, 13570–13571; Jean-René Ruez, T. 23757–23758 (27. januar 2012.), T. 24068 (2. februar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 97–99; P4285 (Vazdušna fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio Jean-René Ruez). V. Jean-René Ruez, T. 23778–23779 (27. januar 2012.); P4289 (Video-snimak skladišta u Kravici), na 00:00:40–00:01:08 (na kojem se vidi udaljenost od livade u Sandićima do skladišta u Kravici).

17720 Jean-René Ruez, T. 23759–23760, 23763, 23770 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 100–101, 103, 110, 113; P4289 (Video-snimak skladišta u Kravici).

17721 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6978–6983, 6987, 7056. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1705; svjedok KDZ071, T. 28539, 28548 (4. maj 2012.).

17722 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6987–6989; P262 (Vazdušna fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok KDZ063); P263 (Vazdušna fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok KDZ063). V. Jean-René Ruez, T. 23760–23762

5226. Ostalim muškarcima, bosanskim Muslimanima, na livadi u Sandićima, uključujući svjedoka KDZ071, naredili su da se postroje u kolonu po četiri i da krenu pješice ka skladištu u Kravici.[17723] Pripadnicima 3. skelanskog voda naređeno je da se grupa zatočenika sprovede do skladišta, a pomagalo im je "nekoliko momaka iz Šekovića".[17724] Zatočenike su okružili ljudi u uniformama i s automatskim puškama, koji su bili postavljeni na svakih pet metara duž puta.[17725] Kada su zatočenici stigli u skladište u Kravici, naređeno im je da prođu pored autobusa, koji je bio parkiran ispred, i da uđu u objekt.[17726] Svjedoka KDZ071 su odveli u Zapadnu prostoriju.[17727]

5227. Zatočenike su u grupama dovodili u skladište tokom dva sata, otprilike od 15:00 do 17:00 sati.[17728] Obezbjeđivali su ih pripadnici snaga bosanskih Srba – uključujući pripadnike 3. skelanskog voda i Bratunačke brigade[17729] – koji su nosili zelene šarene uniforme.[17730] Pripadnici 3. skelanskog voda su se rasporedili polukružno oko skladišta, sa strane i iza same zgrade.[17731] Drugi pripadnici snaga bosanskih Srba hodali su među zatočenicima i neke od njih ispitivali.[17732]

(27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), str. 110; P4285 (Vazdušna fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); P205 (Fotografija skladišta u Kravici) (gdje se vide strelica i kružić koji pokazuju Istočnu prostoriju).

17723 Svjedok KDZ071, T. 28538 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7090–7091, 7094, 7112–7113, 7123; D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 13 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1705.

17724 Svjedok KW679, T. 44117 (27. novembar 2013.) (zatvorena sjednica); D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 13 (pod pečatom). Svjedok KW679 je ocijenio da je u toj grupi bilo 300-400 zatočenika. D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 13 (pod pečatom).

17725 Svjedok KDZ071 je te muškarce opisao kao vojnike u vojnim uniformama. Svjedok KDZ071, T. 28538 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7113.

17726 Svjedok KDZ071, T. 28544 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7094, 7102, 7119. V. takođe svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1259 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je autobus u koji se ukrcao 13. jula prošao pored skladišta u Kravici, vidio pedesetak Muslimana s rukama i šakama na vratu koji su izgledali prestrašeni).

17727 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7101–7104; svjedok KDZ071, P5028 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7127–7128 (pod pečatom); P5030 (Fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok KDZ071); P5031 (Fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok KDZ071); P5032 (Vazdušna fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok KDZ071); P205 (Fotografija skladišta u Kravici) (gdje se vidi strelica koja pokazuje na Zapadnu prostoriju). V. Jean-René Ruez, T. 23763 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 103.

17728 Svjedok KDZ071, T. 28546 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7123; svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6990.

17729 D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 13 (pod pečatom); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. V. takođe P195 (Izvod iz knjige pacijenata Doma zdravlja Bratunac) (koji sadrži bilješku da je Miroslav Stanojević, pripadnik Crvenih beretki, ranjen 13. jula 1995. u Kravici).

17730 Jedan od tih ljudi nosio je plavi šljem UN-a. Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6990–6992. V. svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9360; svjedok KDZ070, P341 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 1260.

17731 D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 14 (pod pečatom).

17732 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6991.

Muškarcima su naredili da predaju sve vrijedne predmete i dali su im vode.[17733] Nekim muškarcima su dali cigarete.[17734] Otprilike u 17:00 sati, skladište je bilo toliko ispunjeno da su se zatočenici gotovo gušili.[17735]

5228. Nešto poslije 16:30 sati, jedan od zatočenih bosanskih Muslimana koji je doveden u skladište oteo je pušku Krsti Dragičeviću – pripadniku 3. skelanskog voda – i ubio ga.[17736] Rade Čuturić zvani Oficir, komandant 2. odreda iz Šekovića,[17737] opekao je ruku kada je zgrabio cijev Dragičevićeve puške, pa je odveden je u Dom zdravlja u Bratuncu na zbrinjavanje.[17738] Reagujući na ubistvo Dragičevića, pripadnici 3. skelanskog voda počeli su da pucaju na zatočenike.[17739]

17733 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6990–6992, 6995, 7057–7058.

17734 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6990–6991, 6995, 7057.

17735 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6989–6990, 7057; svjedok KDZ071, T. 28544–28548 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095; svjedok KDZ071, P5028 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7125 (pod pečatom). Vijeće napominje da se dokazi o broju muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su na kraju držani u skladištu u Kravici razlikuju; analiza tih dokaza, zajedno s forenzičkim dokazima prihvaćenim u ovom predmetu, nalazi se dolje u tekstu. V. par. 5278.

17736 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 28; Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13541, 13562, 13578–13579; P195 (Izvod iz knjige pacijenata Doma zdravlja Bratunac) (koji sadrži bilješku u kojoj se za Krstu Dragičevića iz Specijalne policije Skelani navodi "*exitus letalis?*", a kao datum/mjesto ranjavanja navodi se 13. juli 1995. u 19:00 sati u Kravici). Iako se vrijeme "19:00 [sati]" navedeno u bilješci u vezi s Dragičevićem odnosi na "datum [vrijeme] ranjavanja", Vijeće konstatuje da je 19:00 sati vrijeme kada je Dragičević dovezen u Dom zdravlja u Bratuncu, što se podudara sa svjedočenjem svjedoka KW679 da je, oko 18:30 sati, sanitetsko vozilo iz Bratunca preuzelo Dragičevićevo tijelo iz skladišta u Kravici. D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 21 (pod pečatom). V. D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 15–19 (pod pečatom).

17737 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13539.

17738 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13561–13562, 13578–13579; P195 (Izvod iz knjige pacijenata Doma zdravlja Bratunac) (koji sadrži bilješku da je Čuturić zadobio "opekotine unutrašnje strane dlana i II-IV prsta" 13. jula 1995. u Kravici, u 17:40 sati). V. D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 15–19 (pod pečatom); D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 28, 30.

17739 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13563–13565; D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 20 (pod pečatom). V. D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 28, 30; Ljubomir Borovčanin, T. 39423 (6. juni 2013.), T. 39457 (7. juni 2013.); P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 4 (pod pečatom). V. takođe D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 15–19 (pod pečatom); Dane Katanić, T. 38669 (22. maj 2013.); D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 40; Franc Kos, T. 42406–42407 (1. avgust 2013.); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 9; Zvonko Bajagić, T. 41210 (10. juli 2013.); Ljubisav Simić. T. 37308–37309 (16. april 2013.); D3398 (Izjava svjedoka Ljubisava Simića od 7. aprila 2013.), par. 79; Neđo Nikolić, T. 39818–39819 (12. juni 2013.); D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 20; Srbislav Davidović, T. 24413 (9. februar 2012.); Jovan Nikolić, T. 35498–35499, 35505–35506, 35511–35514, 35516–35517 (14. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 59; P6201 (Zapisnik o razgovoru s Jovanom Nikolićem, 10. oktobar 2005.), str. 5 svjedok KDZ480, T. 24224–24225 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ122, T. 26276 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7873 (pod pečatom); svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9363–9364, 9530–9531; Zoran Petrović-Piroćanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18797–18800; Momir Nikolić, T. 24873 (16. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. Svjedok KW679 je izjavio da su pripadnici 3. skelanskog voda tek nekoliko minuta pucali na zatočenike samo u skladištu, a da je zatim vatra prestala; prema riječima svjedoka KW679, tokom otprilike dva sata koliko je on bio u blizini skladišta poslije prve pucnjave, nekoliko vojnika,

5229. Milenko Pepić – pripadnik 2. voda 2. odreda iz Šekovića[17740] – kojem su naredili da zaustavi saobraćaj na putu Bratunac–Konjević Polje,[17741] u svom svjedočenju je izjavio da je, dok je zaustavljao konvoj autobusa koji je prevozio muslimanske žene, djecu i starce iz Potočara, čuo intenzivnu pucnjavu iz pravca Kravice koja je trajala oko sat vremena.[17742] Borovčanin je došao u skladište nakon što je preko motorole obaviješten da se nešto "strašno" dogodilo i da treba tamo da ide.[17743] Borovčanin je vidio gomilu od 20 do 30 tijela kako leže ispred glavnog ulaza u skladište

---

većinom starijih od 50 godina, u raznim vojnim uniformama i s poluautomatskim puškama, ulazilo je u skladište i otvaralo vatru. D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 22 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je čuo da je jedan od tih muškaraca rekao da hoće da osveti svoja dva sina). Vijeće ne smatra da je ovo svjedočenje pouzdano, u svjetlu činjenice da svjedočenje svjedoka KW679 karakterišu neiskrenost i evazivnost.

17740 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13538–13541.

17741 Pošto je obaviješten da je kolona zatočenika koji su držani na livadi u Sandićima počela da se kreće, Borovčanin je naredio Čuturiću da zaustavi saobraćaj na putu Bratunac–Konjević Polje. P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), dio 3, na 00:25:52–00:26:05; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 277; P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Piroćanac), na 00:16:26–00:17:00; Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13559–13560. Čuturić je pak naredio Pepiću da zaustavi konvoj autobusa koji su prevozili muslimanske žene, djecu i starce iz Potočara. P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13555–13557, 13559, 13595–13596.

17742 Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13560, 13598. Prema Pepićevim riječima, ta pucnjava se razlikovala od pucnjave koja se stalno mogla čuti na tom području po tome što je djelovalo kao da se vatra otvara samo s jedne strane. Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13560.

17743 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 26–27; Ljubomir Borovčanin, T. 39452 (7. juni 2013.); Zoran Petrović-Piroćanac, T. 28465, 28468–28469 (3. maj 2012.); P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18797–18798. V. Jean-René Ruez, T. 23993 (1. februar 2012.), T. 24105–24106 (2. februar 2014.).

koji je u to vrijeme bio zatvoren.[17744] Pošto se zaustavio u skladištu u Kravici, Borovčanin je otišao u Dom zdravlja u Bratuncu da vidi kako je Čuturić.[17745]

5230. Prema riječima svjedoka KDZ063, nešto nakon dolaska u skladište u Kravici, vojnici, bosanski Srbi, koji su čuvali zatočenike uznemirili su se i razbjesnjeli.[17746] Kratko nakon toga, izvan skladišta je počela intenzivna pucnjava, koja je trajala otprilike pola sata.[17747] Dok je pucnjava trajala, vojnici su ulazili u skladište i izlazili iz njega, i izgledali su uspaničeni, te su vikali na zatočenike da Muslimani napadaju vojnike.[17748] Među zatočenicima je zavladala panika i strah, jer nisu znali šta se događa napolju.[17749] Nakon što je prestala prva faza pucnjave, dva muškarca u uniformama ušla su u Istočnu prostoriju i počela da pucaju na zatočenike; došlo je još pet do deset vojnika koji su im se priključili.[17750]

5231. Dok je svjedočio o tome kako je počela pucnjava u skladištu, svjedok KDZ071 je objasnio da je, dok su posljednji zatočenici, bosanski Muslimani, ulazili u Zapadnu prostoriju, jedan čovjek

---

17744 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 27; Ljubomir Borovčanin, T. 39425 (6. juni 2013.), T. 39454–39455 (7. juni 2013.); Zoran Petrović-Piroćanac, T. 28465–28467 (3. maj 2012.); P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18798–18799, 18804–18805; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), dio 3, na 00:36:20–00:36:24; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 283. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23774, 23777 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 121–122, 117. Vijeće napominje da je Ruez, kada mu je postavljeno pitanje da li su tijela na gomili koja se vide kako leže ispred skladišta mogla ustvari biti ispred zatvorenih vrata, kategorički odbacio tu mogućnost i detaljno obrazložio svoj zaključak. Međutim, tužilaštvo je ostalo pri svom stavu iz predmeta *Popović i drugi,* u kojem se saglasilo s tim da su tamo zaista bila vrata. Jean-René Ruez, T. 24104–24111 (2. februar 2012.); P4269 (Panoramski snimak skladišta u Kravici); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 121–123, 125–128; P4340 (Fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio Jean-René Ruez). Petrović-Piroćanac je u svom svjedočenju izjavio da su vrata Zapadne prostorije bila zatvorena. Zoran Petrović-Piroćanac, T. 28466–28469 (3. maj 2012.). Vijeće napominje da je još nekoliko svjedoka izjavilo da su, u određenom trenutku u večernjim satima 13. jula 1995, vidjeli gomilu tijela ispred skladišta u Kravici. V. Franc Kos, T. 42403 (1. avgust 2013.); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 8; svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9360–9361, 9521–9524; svjedok KDZ333, T. 24123–24124 (2. februar 2012.); P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3026; P4346 (Fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); Vujadin Popović, T. 43044 (5. novembar 2013.). V. takođe P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), dio 3, na 00:36:19–00:36:47; Jovan Nikolić, T. 35498, 35500–35502, 35507 (14. mart 2013.); P6201 (Zapisnik o razgovoru s Jovanom Nikolićem, 10. oktobar 2005.) str. 5.

17745 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 30; Zoran Petrović-Piroćanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18798–18800.

17746 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6992–6995, 7059, 7064–7065; P333 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7064–7065 (pod pečatom).

17747 Svjedok KDZ063 je objasnio da se ispred skladišta u Kravici pucalo iz mitraljeza i automatskih pušaka, mada je čuo i paljbu iz tenkova, protivavionskih oruđa i prage, kao i detonaciju bombi. Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6992–6993, 6995–6996, 7057. V. svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095.

17748 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6993–6994, 6996–6999.

17749 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6998–6999. V. svjedok KDZ071, T. 28549 (4. maj 2012.).

17750 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6999, 7060–7061.

protestovao stražaru da nema gdje da sjedne, nakon čega je stražar otvorio vatru na njega.[17751] Odmah nakon toga, stražari su počeli da pucaju na druge zatočenike.[17752] Vijeće napominje da se ovaj iskaz razlikuje od iskaza svjedoka KDZ063, ali konstatuje da to može biti iz više razloga, naprimjer zbog toga što su svjedok KDZ071 i svjedok KDZ063 bili zatočeni u različitim prostorijama, uslijed mjesta gdje se svaki od tih svjedoka nalazio u svakoj od prostorija, kao i zbog traume koju su tada doživjeli.

5232. Dok su pripadnici snaga bosanskih Srba ulazili u skladište i pucali na zatočenike iz mitraljeza M-84 i automatskih pušaka,[17753] na vrata i prozore je otvarana vatra i izvana.[17754] Pored pucnjave, kroz prozore skladišta ubačeno je nekoliko ručnih bombi.[17755]

5233. Franc Kos – komandir 1. voda 10. diverzantskog odreda[17756] – u svom svjedočenju je izjavio da je, dok se 13. jula oko 18:00 sati nalazio u Komandi Drinskog korpusa u Vlasenici, njegov komandant Pelemiš izgledao uznemireno poslije razgovora s Krstićem.[17757] Pelemiš je zatim naredio Kosu da zajedno s drugim pripadnicima 10. diverzantskog odreda ode u Kravicu.[17758] Po dolasku u skladište u Kravici, Pelemiš je izašao iz auta i razgovarao s petoricom oficira VRS-a.[17759] Kos je čuo kako je jedan od tih oficira rekao Pelemišu sljedeće: "Zabrljali su. Moramo ovo sve da zakopamo i sakrijemo."[17760] Kos je pogledao i u Zapadnu prostoriju i u Istočnu prostoriju i vidio da je pod u obje prostorije bio prekriven tijelima.[17761] Marko Boškić, jedan od njegovih kolega iz

---

17751 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095, 7123.

17752 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095, 7123.

17753 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6995–6996, 6999, 7060–7061; D4113 (Izjava svjedoka KW679 od 23. novembra 2013.), par. 20 (pod pečatom).

17754 Svjedok KDZ071, T. 28549 (4. maj 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1706.

17755 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7000. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1706; Jean-René Ruez, T. 23764–23765, 23767 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 105–107; P6201 (Zapisnik o razgovoru s Jovanom Nikolićem, 10. oktobar 2005.), str. 5; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 9.

17756 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 2. V. takođe P232 (Zamrznuti kadar parade 10. diverzantskog odreda) (za zamrznuti kadar video-snimka na kojem se vidi Franc Kos, komandir 1. voda).

17757 Franc Kos, T. 42399–42400 (1. avgust 2013.); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 7.

17758 Franc Kos, T. 42399–42401 (1. avgust 2013.); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 7.

17759 Kos je pretpostavio da su ti ljudi bili oficiri iz Glavnog štaba VRS-a u Han Pijesku, jer su vozili vojne džipove koje su imali samo komandanti brigada i korpusa, ali nije bio potpuno siguran da su oni to zaista i bili; međutim, Kos je bio siguran da su ti ljudi bili oficiri VRS-a. Franc Kos, T. 42401–42402 (1. avgust 2013.).

17760 Franc Kos, T. 42402 (1. avgust 2013.). V. Franc Kos, T. 42425 (1. avgust 2013.).

17761 Franc Kos, T. 42408–42409 (1. avgust 2013.); P6473 (Skica koju je nacrtao Franc Kos). Kos je u svom svjedočenju izjavio da je u to vrijeme mislio da su ti ljudi još živi, ali da spavaju. Franc Kos, T. 42409 (1. avgust 2013.). Vijeće zaključuje da je ta izjava neprihvatljiva.

odreda, pošao je prema skladištu, uzeo dvije ručne bombe i ubacio ih u Istočnu prostoriju, gdje se još čuo žamor zatočenika.[17762]

5234. Pucnjava se stišala kada je pao mrak,[17763] ali se uz prekide nastavila tokom cijele noći.[17764] Do tada je skladište već bilo puno mrtvih tijela.[17765] Tokom prekida u pucnjavi moglo se čuti stenjanje i zapomaganje ljudi.[17766] Pripadnici snaga bosanskih Srba ubili su one koji su pokušavali da pobjegnu kroz glavna vrata ili prozore.[17767]

5235. Ujutro 14. jula, pripadnici snaga bosanskih Srba pozvali su ranjene u skladištu da izađu uvjeravajući ih da će ih preuzeti MKCK i odvesti u bolnicu na liječenje.[17768] Ranjeni su izašli i onda im je naređeno da zajedno pjevaju srpske nacionalističke pjesme otprilike pola sata, sve dok se nije začula rafalna paljba. Poslije toga, nije se više čuo nijedan glas.[17769] Pripadnici snaga bosanskih Srba nastavili su da ispaljuju pojedinačne hice kako bi ubili preostale preživjele.[17770] Dok su pucali u malobrojne preživjele, vojnici su im sve vrijeme psovali "tursku majku" i "islamsko pleme".[17771]

5236. Vijeće je saslušalo svjedočenja svjedoka KDZ063 i svjedočenje svjedoka KDZ071 koji su rekli da su preživjeli tako što su ostali da leže na podu tokom pucnjave 13. jula.[17772]

17762 Franc Kos, T. 42409–42410 (1. avgust 2013.); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 8; P6473 (Skica koju je nacrtao Franc Kos). Upor. Franc Kos, T. 42402 (1. avgust 2013.) (gdje je svjedok rekao da je čuo eksplozije blizu skladišta, ali da nije znao da li je do njih došlo u skladištu ili iza njega).

17763 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095, 7123–7124.

17764 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7000.

17765 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095; činjenica o kojoj je presuđeno 1708.

17766 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7000.

17767 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7001, 7004, 7006; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 9; Jean-René Ruez, T. 23777 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 127. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1707.

17768 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7005–7006; svjedok KDZ071, T. 28554 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7096. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1710.

17769 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7006; svjedok KDZ071, T. 28554 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7096. V. Jovan Nikolić, T. 35502, 35507, 35519 (14. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 55–57; P6201 (Zapisnik o razgovoru s Jovanom Nikolićem, 10. oktobar 2005.), str. 6–8 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je 14. jula ujutro otišao u skladište u Kravici, vidio nekoliko tijela ispred i da je bio prisutan kada je ubijeno 10 do 20 ljudi koje nije poznavao); Alexandar Tešić, T. 35324–35328 (13. mart 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je, dok je 14. jula 1995. išao za Zvornik, vidio 200 do 300 leševa na gomili ispred skladišta u Kravici). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1710.

17770 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7006; svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7096–7097.

17771 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7096–7097.

17772 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6999–7000, 7007–7008; svjedok KDZ071, T. 28545 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095. Vijeće je također saslušalo svjedočenje svjedoka KW012 koji je rekao da je

5237. Svjedok KDZ063 pogođen je u desnu nogu, blizu koljena.[17773] Po leđima ga je također okrznuo komadić šrapnela bombe koja je pala tri-četiri metra od njega.[17774] Nakon što je pao mrak, tokom jednog od prekida u pucnjavi, svjedok KDZ063 je otpuzao između mrtvih tijela, popeo se na kontejner, koji se nalazio u Istočnoj prostoriji, i iskočio kroz jedan vrlo uzak prozor.[17775] Čim je skočio, primjetili su ga srpski vojnici koji su stajali u kukuruzištu ispred skladišta.[17776] Svjedok KDZ063 je odmah zalegao na stomak – glavom prema zidu – između dva prozora na skladištu.[17777] Jedan pripadnik snaga bosanskih Srba prišao je svjedoku KDZ063, uperio baterijsku lampu u njega i pucao na njega s udaljenosti od dva-tri metra i ranio ga u desno rame.[17778] Svjedok KDZ063 je nekoliko sati, sve do jutra, ležao na zemlji, pretvarajući se da je mrtav.[17779]

5238. U jednom trenutku 14. jula, dok je još ležao na zemlji ispred skladišta, svjedok KDZ063 je otpuzao do kukuruzišta i nastavio da puzi kroz njega; prošao je pored leševa ljudi koji su pokušali da pobjegnu prije njega.[17780] Svjedoku KDZ063 pomogli su drugi bosanski Muslimani koje je sreo i koji su mu liječili rane, te je poslije sedam-osam dana uspio da dođe u Žepu.[17781]

5239. Isto tako, svjedok KDZ071 je cijeli dan 14. jula proveo ležeći u Zapadnoj prostoriji.[17782] Međutim, uveče je riješio da ustane i vidio je da su to učinila još dvojica ljudi.[17783] Poslije ponoći, svjedok KDZ071 uspio je da s jednim od muškaraca pobjegne iz Zapadne prostorije, kroz ista vrata

---

preživio, jer ga je jedan srpski vojnik koji ga je prepoznao odveo u susjednu prostoriju prije nego što je počela pucnjava; prema riječima svjedoka KW012, kada je počela pucnjava, on je iskočio kroz prozor i pobjegao u šumu, gdje je živio 10 mjeseci. Svjedok KW012, T. 44781–44782, 44787 (9. decembar 2013.). U svjetlu raznih protivrječnosti koje su se pojavile tokom njegovog *viva voce* svjedočenja, Vijeće ne smatra da je svjedočenje svjedoka KW012 pouzdano. Pored toga, Vijeće konstatuje da svjedočenje svjedoka KW012 karakterišu neiskrenost i evazivnost. Iz tih razloga, Vijeće odbacuje iskaz u vezi s onim što se dogodilo u skladištu u Kravici koji je dao svjedok KW012.

17773 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7007–7008.

17774 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7000.

17775 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7000–7001. V. Jean-René Ruez, T. 23771–23773 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 117–119; P4287 (Fotografija prozora s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

17776 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7003.

17777 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7003; P206 (Fotografija skladišta u Kravici); P260 (Fotografija skladišta u Kravici s oznakama koje je unio svjedok KDZ063).

17778 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7004, 7008.

17779 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7004–7005 (gdje je svjedok također izjavio da vojnik koji je sljedećeg jutra došao da provjeri svjedoka KDZ063 nije shvatio da je on zapravo živ).

17780 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7006–7007, 7009.

17781 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7009–7013.

17782 Svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7095; svjedok KDZ071, P5028 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7106 (pod pečatom).

17783 Taj mladić je rekao svjedoku KDZ071 da ne mogu zajedno pobjeći, ali da će on doći za njim za 15-20 minuta; svjedoku KDZ071 je rečeno da pređe asfaltni put i pronađe stazu do rijeke. Svjedok KDZ071, T. 28551 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7097–7098.

kroz koja je prvobitno ušao.[17784] Dok je bježao, čuo je pucnjavu iz pravca skladišta.[17785] Dvojica muškaraca provela su nekoliko dana pješačeći po tom području, a zatim su odlučili da krenu u pravcu Žepe, gdje je svjedok KDZ071 stigao 29. jula.[17786]

(3) Čišćenje terena

5240. U večernjim satima 13. jula 1995., Borovčanin je otišao u Komandu Bratunačke brigade da izvijesti o ubijanju u skladištu u Kravici, ali su mu tamo rekli da su već obaviješteni.[17787] Borovčanin je, dok je još bio u Komandi, razgovarao s Miroslavom Deronjićem o incidentu u skladištu u Kravici, uključujući činjenicu da je tamo ubijen veći broj zatočenika.[17788]

5241. Nešto ranije tog poslijepodneva, pripadnici Drinskog korpusa počeli su da traže raspoložive buldožere i utovarivače, ali nisu ništa uspjeli da obezbijede.[17789] Negdje poslije 21:00 sati, svjedoka KDZ107 su pozvali telefonom i zatražili da se sastane s Bearom u kancelariji SDS-a u Bratuncu.[17790] Svjedok KDZ107 se sastao s Bearom u Deronjićevoj kancelariji, a tu su bila još dvojica oficira koje nije poznavao; sam Deronjić nije bio prisutan.[17791] Beara je pitao kakva je mehanizacija i ljudstvo raspoloživo i dodao da je potrebno da idu u Miliće, kao i da "[t]reba sahraniti poginule, biće dosta poginulih, treba ih pokopati/sahraniti".[17792]

17784 Pošto su otišli iz skladišta, vojnik je rekao svjedoku KDZ071 da stane; svjedok KDZ071 je na to zalegao na zemlju, ali je ipak uspio da pobjegne. Svjedok KDZ071, T. 28551, 28555 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7098.

17785 Svjedok KDZ071, T. 28551 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7099.

17786 Svjedok KDZ071, T. 28556–28558 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7099–7100.

17787 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 31–33.

17788 Ljubomir Borovčanin, T. 39444 (6. juni 2013.); D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 36. V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 72; Milenko Katanić, T. 24474, 24506 (10. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da ga je Deronjić obavijestio o ubijanju u skladištu u Kravici u večernjim satima 13. jula).

17789 P5290 (Presretnuti razgovor pukovnika Milanovića i dežurnog oficira na Palmi, 13. juli 1995.); P5903 (Presretnuti razgovor pukovnika Milanovića i jednog zastavnika, 13. juli 1995.).

17790 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9362, 9365–9366, 9370, 9434–9435, 9439, 9459–9460. Vijeće napominje da su svjedoku KDZ107 predočene nepodudarnosti u nekoliko izjava koje je dao tužilaštvu, kao i između tih ranijih izjava i njegovog svjedočenja u predmetu *Popović i drugi*. V. svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9393–9396, 9412–9420, 9440–9449. Vijeće se uvjerilo u objašnjenja svjedoka KDZ107 u vezi s tim očitim nepodudarnostima i prihvata njegovo svjedočenje.

17791 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9366, 9433–9434, 9460. Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja o tome gdje se nalazio 13. i 14. jula. V. fusnota 17583.

17792 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9367–9369, 9484–9485; svjedok KDZ107, P344 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9400 (pod pečatom). V. P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 34 (u kojoj je evidentiran razgovor Jovana Mitrovića – tadašnjeg predsjednika Skupštine opštine Zvornik – i Beare o korištenju vučnog voza za transport buldožera u Bratunac). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1712.

5242. Otprilike u isto vrijeme, svjedok KDZ480 je pozvan u malu salu za sastanke u kancelariji SDS-a Bratunac da se sastane s Deronjićem i dvojicom oficira koje nije poznavao, i koji su nosili maskirne uniforme.[17793] Deronjić je svjedoku KDZ480 rekao da se u skladištu u Kravici dogodio incident u kojem je ubijeno mnogo zatočenika i da ih se mora prevesti u rudnik boksita u Milićima kako bi tamo bili pokopani.[17794] Na kraju je dogovoreno da dvojica oficira obezbijede vozila za prevoz tijela i da se pripadnici jedinice za asanaciju Civilne zaštite Bratunac sljedećeg jutra pošalju u skladište u Kravici da utovare tijela u vozila.[17795]

5243. Dana 14. jula 1995., negdje između 01:00 i 02:00 sati, svjedoka KDZ107 su drugi put pozvali telefonom i zatražili da se vrati u kancelariju SDS-a da bi dobio dalja uputstva.[17796] Tu je Beara naredio svjedoku KDZ107 da pođe s jednim pripadnikom vojne policije koji će mu pokazati lokaciju na kojoj tokom sljedećeg jutra treba da se iskopa grobnica za ukop mrtvih.[17797] Njih dvojica su se vozili pet do deset minuta dok nisu došli u Glogovu, gdje je pripadnik vojne policije pokazao svjedoku KDZ107 tačno mjesto gde treba da se iskopa jama.[17798]

5244. Otprilike u to isto vrijeme, svjedok KDZ480 ponovo je pozvan da se javi u kancelariju SDS-a i sastane s Deronjićem, Momirom Nikolićem i onom dvojicom oficira koje je ranije sreo.[17799] Svjedok KDZ480 je obaviješten da je direktor rudnika boksita u Milićima zabranio ukop

---

17793 Svjedok KDZ480, T. 24224 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7873, 7900–7901 (pod pečatom). Svjedok KDZ480 je izjavio da su se ta dvojica oficira ponašala vrlo arogantno. Svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7878, 7900–7901 (pod pečatom).

17794 Svjedok KDZ480, T. 24224–24225 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7873–7874 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1712. Ali v. Jovan Nikolić, T. 35520–35522 (14. mart 2013.); D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 58–59; i P6201 (Zapisnik o razgovoru s Jovanom Nikolićem, 10. oktobar 2005.), str. 7 (gdje je Jovan Nikolić izjavio da je 14. jula ujutro obavijestio Deronjića i druge opštinske organe o ubijanju u Kravici i da je operacija čišćenja počela tek tada). V. takođe Ljubisav Simić, T. 37291–37292 (16. april 2013.). **[REDIGOVANO]**.

17795 Svjedok KDZ480, T. 24224–24225 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7873–7874, 7888 (pod pečatom). Vijeću su predočeni dokazi da je, na nivou opštine Bratunac, predsjednik Izvršnog odbora Opštine bio komandir jedinice Civilne zaštite i da je mogao da joj izdaje naređenja. **[REDIGOVANO]**. Jedan funkcioner Ministarstva odbrane bio je načelnik Štaba Civilne zaštite, a ostali članovi Štaba dobili su druga zaduženja, kao što su "asanacija", medicinska pomoć i protivpožarna zaštita. **[REDIGOVANO]**. Ta jedinica je bila direktno pridružena opštini i bila je angažovana tokom cijelog rata na raznim logističkim zadacima; ta jedinica je imala traktor, vozilo marke Lada, pogrebna kola i razne motorne alate. **[REDIGOVANO]**. Jedinica za "asanaciju", ili čišćenje terena, bila je pridružena komunalnom preduzeću "Rad" i bila je angažovana samo "povremeno" za transport ranjenih vojnika iz raznih bolnica ili pokopavanje tijela poginulih – vojnika, civila i neprijateljskih vojnika – u individualnim i masovnim grobnicama. **[REDIGOVANO]**. Jedinica za sanaciju je imala teško vozilo FAP, jedan traktor, vozilo za odvoženje otpada i mali skip za kopanje. **[REDIGOVANO]**. Dragan Mirković je bio komandir jedinice za asanaciju, a pored toga i član Štaba Civilne zaštite i direktor komunalnog preduzeća. **[REDIGOVANO]**.

17796 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9369.

17797 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9369–9370, 9485–9486; P344 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9400–9401 (pod pečatom).

17798 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9485–9488.

17799 Svjedok KDZ480, T. 24225 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7876, 7901–7902 (pod pečatom).

tijela na toj lokaciji.[17800] Deronjić je tada naložio da se nekoliko pripadnika jedinice za sanaciju Civilne zaštite Bratunac sljedećeg jutra pošalje u Glogovu kako bi pomogli u iskopavanju velike grobnice, dok ostale pripadnike treba poslati u skladište u Kravici, zajedno sa skipom, utovarivačem i traktorom iz sastava te jedinice.[17801] Dvojica oficira su se saglasila da obezbijede dodatnu mehanizaciju za kopanje grobnice.[17802]

5245. Oko 09:30 sati, Srbislav Davidović je dobio poziv da se javi u kancelariju SDS-a, gdje su bili Beara i dvojica oficira u uniformama.[17803] Ta dvojica su pitala Davidovića da li u opštini Bratunac ima bilo kakve građevinske opreme za kopanje i utovar.[17804] Dogovoreno je da im se na raspolaganje stavi utovarivač ULT iz lokalne ciglane.[17805] Davidović je zatim pozvao Neđu Nikolića – direktora ciglane – i rekao mu da će doći "vojska" da preuzme utovarivač.[17806]

5246. Utovarivač je korišten za odnošenje tijela iz skladišta u Kravici; da bi se omogućio ulazak utovarivača u skladište, jedan dio zida iznad vrata morao je biti razbijen.[17807] Vojnici su koristili

---

17800 Svjedok KDZ480, T. 24226 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); T. 24261 (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7876–7877 (pod pečatom).

17801 Svjedok KDZ480, T. 24224–24227 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); T. 24261 (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7876–7877 (pod pečatom).

17802 Svjedok KDZ480, T. 24226–24227 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7876–7877 (pod pečatom).

17803 Srbislav Davidović, T. 24364 (9. februar 2012.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9230–9231. Davidović je u svom svjedočenju izjavio da je Beara sjedio u jednoj kancelariji, a da su dvojica oficira sjedila u drugoj kancelariji. Beara je ostao u prvoj kancelariji, ali je Davidovića poslao u drugu kancelariju; Davidović nije razgovarao s Bearom o onome o čemu se razgovaralo s dvojicom oficira. Davidović je takođe izjavio da ne zna ko su ta dvojica oficira, ali je bio siguran da nisu bili pripadnici Bratunačke brigade; prema njegovom sjećanju, jedan od njih je bio pukovnik, a drugi potpukovnik. Srbislav Davidović, T. 24365 (9. februar 2012.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9231, 9233–9234, 9252. Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja o tome gdje se nalazio 13. i 14. jula. V. fusnota 17583.

17804 Srbislav Davidović, T. 24364 (9. februar 2012.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9232. Davidović je u svom svjedočenju izjavio da mu nisu rekli za što će mehanizacija biti korištena; međutim, pošto je dan ranije već bio obaviješten o ubijanju u skladištu u Kravici, pretpostavio je da je potrebna "za sanaciju i evakuaciju lica koja su pogubljena u Kravici". Srbislav Davidović, T. 24365 (9. februar 2012.); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9235–9238, 9253.

17805 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9232. Vijeće napominje da je Davidoviću u predmetu *Popović i drugi* predočena činjenica da, prilikom davanja ranije izjave tužilaštvu, nije pomenuo sastanke od 14. jula u kojima je učestvovao Beara niti korištenje mehanizacije za pokopavanje. Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9253–9256. Vijeće se uvjerilo u Davidovićevo objašnjenje i konstatuje da se njegovo svjedočenje podudara s drugim svjedočenjima u ovom predmetu. Vijeće stoga konstatuje da je do susreta s Bearom zaista došlo ujutro 14. jula 1995.

17806 Neđo Nikolić, T. 39816–39817 (12. juni 2013.). V. D3690 (Izjava svjedoka Neđe Nikolića od 8. juna 2013.), par. 13. V. takođe Neđo Nikolić, T. 39826 (12. juni 2013.). Kasnije tog dana, ljudi iz Vojne policije Bratunačke brigade preuzeli su utovarivač iz ciglane. Neđo Nikolić, T. 39816–39817 (12. juni 2013.).

17807 Svjedok KDZ480, T. 24264–24265 (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica); P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7879–7880, 7908–7909 (pod pečatom); Jean-René Ruez, T. 23774, 23776–23777 (27. januar 2012.) (gdje se pominje da su vrata skladišta razvaljena kako bi buldožer mogao da prođe i pokupi tijela i da su kasnije popravljena); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-

cisternu s vodom ispred skladišta za pranje krvi s asfalta.[17808] Pored toga, leševi su bili pokriveni sijenom.[17809]

5247. Dana 14. jula, između 11:00 sati i podneva, dvojici vozača iz Bratunačke brigade, koji su bili zaduženi da iznesu tijela iz zgrade i koji su rukovali velikim utovarivačem ULT, doneseno je alkoholno piće.[17810] U skladištu su bili i mali skip utovarivač komunalnog preduzeća "Rad" i dva narandžasta kamiona građevinskog preduzeća "Sase".[17811] Momir Nikolić je u to vrijeme bio u Kravici i izgleda da je nadzirao kako napreduje posao.[17812] Rad u skladištu u Kravici trajao je do 16. jula.[17813] Svjedok KDZ107 je izjavio da je otišao u skladište u Kravici tri do pet dana nakon ubijanja, kada je bio zadužen za ljude koji su došli s dvije cisterne da operu zatvoreni prostor na kojem su ljudi bili ubijeni.[17814]

(4) Pokopavanje u Glogovi

5248. Ljudi iz komunalnog preduzeća "Rad" i pripadnici jedinice za asanaciju Civilne zaštite Bratunac došli su u Glogovu 14. jula 1995. ujutro da iskopaju grobnicu.[17815] Pošto su ih obavijestili da utovarivač ULT, koji je prvobitno prebačen u Glogovu iz ciglane ne može da iskopa tri ili četiri

---

René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 122–126. V. svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7006 (gdje je svjedok izjavio da je, dok je ležao ispod prozora sa spoljne strane skladišta, čuo utovarivače kako skupljaju leševe); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7124 (gdje je svjedok izjavio da je oko podneva čuo tešku mehanizaciju); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7097 (gdje je svjedok rekao da je 14. jula, dok je još bio u Zapadnoj prostoriji, čuo kako izvana dolaze komande poput "parkiraj utovarač"); svjedok KDZ071, P5028 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7107 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1711; Jean-René Ruez, T. 23779 (27. januar 2012.), T. 24104 (2. februar 2012.); P4289 (Video-snimak skladišta u Kravici), at 00:03:16–00:03:22.

17808 Svjedok KDZ071, T. 28555 (4. maj 2012.). V. svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7097. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1711; P6201 (Zapisnik o razgovoru s Jovanom Nikolićem, 10. oktobar 2005.), str. 8.

17809 Svjedok KDZ071, T. 28551 (4. maj 2012.); svjedok KDZ071, P5028 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7106–7107 (pod pečatom); svjedok KDZ071, P5029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7097; Vujadin Popović, T. 43059–43060 (6. novembar 2013.). V. Milenko Pepić, P373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13573.

17810 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1715.

17811 Svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7908–7909 (pod pečatom).

17812 Svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7909–7910 (pod pečatom).

17813 Svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7912 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1713.

17814 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9409–9411.

17815 Prema riječima svjedoka KDZ107, to je bilo oko 09:00 sati. Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9370–9371, 9535; svjedok KDZ107, P344 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9402 (pod pečatom); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7879, 7912–7913 (pod pečatom).

grobnice, Beara je zatražio da se u Glogovu pošalje rovokopač iz Zvorničke brigade.[17816] Taj rovokopač je na kraju upotrijebljen da bi se obavio zadatak.[17817]

5249. Predveče 14. jula, u Glogovu je došlo nekoliko kamiona s tijelima, ali su tek sljedećih dana kamioni s tijelima počeli dolaziti u velikom broju.[17818] Ljudi iz komunalnog preduzeća "Rad" i Civilne zaštite Bratunac iskopali su četiri grobnice u Glogovi i za tri dana su prevezli i pokopali između 400 i 500 tijela.[17819] Vijeću su predočeni dokazi da su kasnije u Glogovi pokopana i druga tijela.[17820] Vijeću su predočeni dokazi da su u pokopavanju u Glogovi učestvovali pripadnici i Bratunačke i Zvorničke brigade.[17821]

(5) Ponovno pokopavanje u sekundarnim grobnicama

5250. Kako će detaljno biti razmotreno dalje u tekstu, u septembru i oktobru 1995., VRS je proveo operaciju ekshumacije tijela bosanskih Muslimana, koji su u julu 1995. bili pokopani u više primarnih grobnica, i njihovog ponovnog pokopavanja u sekundarnim grobnicama.[17822] Konkretno, tokom nekoliko noći u septembru ili oktobru 1995., tijela koja su prvobitno bila pokopana u grobnicama u Glogovi, prevezena su i ponovo pokopana u sekundarnim masovnim grobnicama u Zelenom Jadru, Budaku, Blječevi i Zalažju.[17823]

(6) Forenzički dokazi

(a) Skladište u Kravici

5251. Forenzičkim pregledom skladišta u Kravici, koji je proveden u septembru 1996., pronađeni su dokazi prisustva ljudske krvi, kostiju i tkiva po zidovima, podovima i tavanici, kao i oštećenja od

---

17816 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9371–9372, 9387–9388; svjedok KDZ107, P344 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9550–9553 (pod pečatom); svjedok KDZ480, T. 24221 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica).

17817 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9371–9372, 9387–9388; svjedok KDZ107, P344 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9550–9553 (pod pečatom); svjedok KDZ480, T. 24221 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica).

17818 Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9372.

17819 **[REDIGOVANO]**. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1713.

17820 **[REDIGOVANO]**.

17821 P169 (Dnevnik Vojne policije Bratunačke brigade, 30. juni-21. juli 1995.), *e-court* str. 18; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T.3575–3576 (gdje je svjedok pokazao da su patrole vojne policije Bratunačke brigade 19. jula 1995. obezbjeđivale radnike komunalnog preduzeća koji su obavljali radove u Glogovi); činjenice o kojima je presuđeno 1714, 1716.

17822 V. odjeljak IV.C.1.g.v: Operacija ponovnog pokopavanja.

17823 V. odjeljak IV.C.1.g.v.A: Ponovno pokopavanje tijela s područja Bratunca. V. takođe Dean Manning, T. 25830–25831 (6. mart 2012.); P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), str. 10–15; Jean-René Ruez, T. 23860, 23863–23864 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 257–259.

vatrenog oružja, bombi i eksploziva.[17824] Isto tako, čahure, zubne proteze i djelići ljudskih kostiju pronađeni su pomiješani sa smećem ispred samog skladišta.[17825] Oko skladišta su pronađene i kašike ručnih bombi.[17826]

(b) Glogova i sekundarne grobnice

(i) Glogova

5252. Vazdušni snimci pokazuju da su grobnice u Glogovi prvi put iskopane u periodu od 17. do 27. jula 1995. i da su prekopane 30. oktobra 1995., ili prije tog datuma, što pokazuju prekopana zemlja i prisustvo utovarivača s kašikom s prednje strane.[17827] U periodu od 1999. do 2001. pronađene su dvije primarne prekopavane grobnice, s obje strane kolskog puta koji se odvaja s puta Konjević Polje–Bratunac, blizu sela Glogova, oko osam kilometara od skladišta u Kravici.[17828] Kolski put je presijecao padinu koja se proteže u pravcu sjever-jug: područje južno od puta označeno je kao Glogova 1, dok je područje sjeverno od puta označeno kao Glogova 2.[17829]

5253. Primarnu ekshumaciju grobnice Glogova 2 – koja se sastojala od osam podgrobnica – izvršio je u periodu od 11. septembra do 22. oktobra 1999. tim Međunarodnog suda za ekshumaciju pod vođstvom Josea Pabla Baraybara.[17830] Ekshumaciju grobnice Glogova 1 – koja se sastojala od

---

17824 P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 18; Dean Manning, T. 25803 (6. mart 2012.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), str. 5, Dodatak A, str. 4–7.

17825 Jean-René Ruez, T. 23769–23770 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 112; P4286 (Fotografija čahura metaka s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

17826 Jean-René Ruez, T. 23764–23767 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 105–108.

17827 Jean-René Ruez, T. 23863 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 257. V. također P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), str. 4–8.

17828 P4033 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Glogova 2, BiH, 1999.-2001."), str. 3; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 11; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 13; P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), str. 4–5; Dean Manning, T. 25830 (6. mart 2012.). Lokacija Glogova 1 udaljena je manje od 400 metara od komandnog mjesta 1. pješadijskog bataljona Bratunačke brigade. Činjenica o kojoj je presuđeno 1726.

17829 P4033 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Glogova 2, BiH, 1999.-2001."), str. 3.

17830 P4033 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Glogova 2, BiH, 1999.-2001."), str. 3; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 12. V. Jose Baraybar, T. 22343–22344 (2. decembar 2011.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 19. Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao metodologiju koje se Baraybar držao u svojim izvještajima,

šest podgrobnica – izvršio je u periodu od 7. avgusta do 20. oktobra 2000. tim Međunarodnog suda za ekshumaciju pod vođstvom Richarda Wrighta.[17831] Posmrtne ostatke pronađene i na lokaciji Glogova 1 i na lokaciji Glogova 2 zatim je pregledao tim patologa pod vođstvom Johna Clarka.[17832]

5254. Način na koji su tijela pronađena, odsustvo čahura i prisustvo zemlje s nekog drugog mjesta pokazuju da žrtve nisu preminule na toj lokaciji, već da su donesene do grobnica i bačene u njih.[17833] Među tijelima na lokacijama Glogova 1 i Glogova 2 pronađeni su razni predmeti iz skladišta u Kravici, uključujući dijelove vrata, što pokazuje direktnu fizičku vezu između tih grobnica i skladišta.[17834] Osim toga, analiza tri ručna sata pronađena na ručnim zglobovima žrtava

---

uključujući metodologiju u vezi s grobnicama u Glogovi. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 42–47. Pošto je ocijenilo sveukupne dokaze, Vijeće prihvata Baraybarov izvještaj i zaključke sadržane u njemu.

17831 P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 2; Richard Wright, T. 22265–22267 (1. decembar 2011.); P4004 (Fotografija mjesta ekshumacije u Glogovi s oznakama koje je unio Richard Wright); P4005 (Skica grobnica u Glogovi s oznakama koje je unio Richard Wright). V. takođe P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 13; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 11; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 13. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1723.

17832 John Clark, T. 22693 (10. januar 2012.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 29; P4102 (Biografija dr Johna Clarka). Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao metodologiju koje se Clark držao u svom izvještaju za grobnicu u Glogovi, uključujući to kako je izveo zaključke u vezi s uzrokom smrti žrtava, ne vršeći dalju analizu "mehanizma povreda" i zasnivajući te zaključke na jednom broju pretpostavki. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 48; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 5–8. Pošto je ocijenilo sveukupne dokaze u vezi s ovim pitanjem, Vijeće prihvata Clarkov izvještaj i zaključke sadržane u njemu.

17833 Richard Wright, T. 22303–22306 (1. decembar 2011.); P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 15. Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao pouzdanost zaključaka koje je izveo Wright u svom izvještaju za grobnicu u Glogovi. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 16. Wright je takođe osporavan hipotezom da su tijela pronađena na lokaciji Glogova 1 bila u različitoj fazi raspadanja, te da su, prema tome, donesena s raznih lokacija u različita vremena, ali je on negirao taj zaključak i rekao da nije pronašao ništa što bi ukazivalo na to da je iza tog ubijanja stajalo nekoliko događaja. Richard Wright, T. 22306–22308, 22312 (1. decembar 2011.). V. takođe Dušan Dunjić, T. 41746–41747 (22. juli 2013.). Pošto je ocijenilo sveukupne dokaze u vezi s ovim pitanjem, Vijeće prihvata Wrightov izvještaj i zaključke sadržane u njemu.

17834 Dean Manning, T. 25829–25831 (6. mart 2012.); Richard Wright, T. 22269–22270 (1. decembar 2011.) (u vezi s lokacijom Glogova 1); P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 2, 18–19 (u vezi s lokacijom Glogova 1); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 13 (u vezi s lokacijom Glogova 1); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 11 (u vezi s lokacijama Glogova 1 i Glogova 2). V. takođe Jean-René Ruez, T. 24104 (2. februar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1721.

na lokaciji Glogova 2 navela je vještake da zaključe da su tijela tamo položena 13. jula, "oko tog datuma, odnosno iza njega".[17835]

5255. Forenzički dokazi koje je Vijeće pregledalo pokazuju da su sve žrtve ekshumirane na lokacijama grobnica u Glogovi bile muškog pola,[17836] raspona starosti od samo 12 godina do 75 godina[17837] i da je većina tijela ekshumiranih iz grobnica na lokaciji Glogova imala strijelne rane.[17838] Povrede od gelera nalazile su se također na 21% tijela, a iz grobnice su izvađeni dijelovi bombi i gelera.[17839] Dvanaest žrtava ekshumiranih iz jedne od podgrobnica na lokaciji Glogova 1 bile su vezane ligaturama i sve su ubijene hicem iz vatrenog oružja u glavu.[17840]

5256. Gotovo u svim podgrobnicama u Glogovi vide se dokazi o "pljačkanju" ili da su tijela uklonjena mehanizacijom, i da je u njima stoga ostalo nekoliko otrgnutih dijelova tijela.[17841]

17835 P4033 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Glogova 2, BiH, 1999.-2001."), str. 20.

17836 Nije bilo moguće utvrditi pol dviju žrtava na lokaciji Glogova 1 zbog toga što su bile jako mlade i zbog prirode povreda; međutim, utvrđeno je da su sva tijela pronađena na lokaciji Glogova 2 bila muškog pola. P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 13, 19, 22; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3933, 3938–3939. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1719.

17837 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 22.

17838 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 15, 17, 20, 22; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3934. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1720.

17839 P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 2, 16; Richard Wright, T. 22270–22272, 22310–22311 (1. decembar 2011.); P4007 (Fotografija mjesta ekshumacije u Glogovi s oznakama koje je unio Richard Wright); P4008 (Fotografija ekshumiranog tijela s oznakama koje je unio Richard Wright); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 16, 22; John Clark, T. 22700 (10. januar 2012.), T. 22729 (11. januar 2012.). V. Dean Manning, T. 25856 (6. mart 2012.); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 13–14. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1722. Vijeće primjećuje Dunjićevu tvrdnju da bi taj zaključak išao u prilog činjenici da žrtve nisu izgubile život prilikom pogubljenja, već da te povrede odražavaju oružane sukobe između dviju zaraćenih strana; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 12–13. Kako je detaljno obrazloženo u odjeljku IV.C.1.h.B.2: Uzrok i način smrti, Vijeće, pošto je ocijenilo ukupne dokaze o ovom pitanju, prihvata Wrightov i Clarkov izvještaj i zaključke koji su sadržani u njima.

17840 P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 16; Richard Wright, T. 22322–22323 (1. decembar 2011.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 14; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1725.

17841 P4033 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Glogova 2, BiH, 1999.-2001."), str. 3–4, 18; P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 5, 9, 16; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3933–3934. Wright je objasnio da se izraz "opljačkan" koristi u arheološkom smislu i da znači da je nešto odnijeto s nekog konkretnog područja. Richard Wright, T. 22250 (1. decembar 2011.). Wright i njegov tim su pronašli raskomadane dijelove tijela na lokaciji Glogova 1, što su protumačili kao dokaz da su neka tijela bila otkopana i premještena. Richard

5257. Optuženi u svom Završnom podnesku tvrdi da je grobnica u Glogovi bila "mješovita grobnica" u kojoj su se nalazile ne samo žrtve incidenta u skladištu u Kravici, već i drugih incidenata ubijanja povezanih s padom Srebrenice, kao i žrtve koje su preminule nekoliko godina ranije.[17842] Tužilaštvo priznaje da je jedan broj tijela pronađenih u grobnicama u Glogovi donesen s drugih mjesta, a ne samo iz skladišta u Kravici.[17843] Tužilaštvo objašnjava da taj broj obuhvata najmanje 80 žrtava pogubljenih u Bratuncu, uključujući u školi "Vuk Karadžić",[17844] uz oko 100 osoba za koje se ne može van svake razumne sumnje utvrditi da su bile pogubljene.[17845]

5258. Na dan 13. januara 2012., 226 tijela s lokacije Glogova 1 i 171 tijelo s lokacije Glogova 2 su na osnovu analize DNK identifikovana kao tijela osoba koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[17846] Međutim, Dušan Janc je pojasnio da se ne mogu sve od tih 397 osoba povezati s ubijanjem u skladištu u Kravici, pošto su u Glogovu donesena tijela koja se ne mogu povezati s tom lokacijom pogubljenja, odnosno, najmanje 80 žrtava pogubljenih u Bratuncu, uz oko 100 tijela donesenih s drugih lokacija.[17847] To se podudara s drugim dokazima predočenim Vijeću o tome da su u Glogovu tijela prikupljena s raznih mjesta, uključujući raskrsnicu u Konjević Polju,

---

Wright, T. 22267–22269, 22311 (1. decembar 2011.); P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.), str. 5. Baraybar je u svom svjedočenju izjavio da je pet od osam manjih grobnica na lokaciji Glogova 2 bilo opljačkano i zaključio da su tijela bila premještana zbog toga što je uočeno prisustvo zemlje s neke druge lokacije i zbog višestrukih preloma kostiju koji su, pretpostavlja se, prouzrokovani teškim mašinama. Jose Baraybar, T. 22409–22410 (2. decembar 2011.). V. P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 13.

17842 Završni podnesak odbrane, par. 2597, 2601.

17843 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 64, 171; Završna riječ tužilaštva, T. 47795 (30. septembar 2014.).

17844 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 64, 171.

17845 Tužilaštvo objašnjava da taj broj uključuje 10 do 15 tijela iz Konjević Polja, šest-sedam tijela iz Potočara i "pun kamion" s područja puta Bratunac-Konjević Polje. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 64, 171. Taj broj takođe uključuje tijela 12 osoba za koje postoji evidencija da su vraćene iz Srbije i čiji su posmrtni ostaci takođe pronađeni u Glogovi; iako su te osobe pogubljene, optuženi se u ovom predmetu za njihovu smrt ne tereti. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 171, fusnota 716.

17846 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 12; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 148–168 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.). Za detaljnu analizu metodologije koju je koristio Janc pri utvrđivanju DNK veza, v. par. 5586–5589.

17847 D1975 (*Corrigendum* izvještaja Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani sažetak forenzičkih dokaza – ekshumacija grobnica u vezi sa Srebrenicom – mart 2009.", 9. april 2009.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40.

put Konjević Polje–Bratunac, Potočare, područje Rađno Buljek, Kamenicu i Pobuđe, kao i područje oko škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu, donesena u Glogovu da tamo budu pokopana.[17848]

5259. Dalje, pošto je pregledalo dokazni predmet P6705, Vijeće je konstatovalo da su žrtve čija su tijela pronađena u grobnicama u Glogovi posljednji put viđene žive 14. jula 1995. ili poslije tog datuma.[17849] Prema tom dokumentu, izviješteno je da je otprilike jedna od pet žrtava čija su tijela pronađena na lokacijama Glogova 1 i Glogova 2 posljednji put viđena živa poslije 13. jula,[17850] datuma incidenta u skladištu u Kravici. Pošto su tijela iz grobnica na lokacijama Glogova 1 i Glogova 2 kasnije ponovo pokopana u više sekundarnih grobnica,[17851] Vijeće će razmotriti najmanji i najveći mogući broj žrtava povezanih s Kravicom na svim tim lokacijama na kraju ovog odjeljka.[17852]

(ii) Sekundarne grobnice

5260. Grobnice u Zelenom Jadru, koje su se sastojale od sedam sekundarnih masovnih grobnica duž puta za Zeleni Jadar,[17853] otkrivene su 1998.[17854] Vazdušni snimci pokazuju da je u periodu od

[17848] Svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 9372, 9388–9389, 9392–9393, 9538–9539, 9544 (gdje je svjedok izjavio da pretpostavlja, iako je jedan broj tijela prikupljenih s raskrsnice u Konjević Polju, s puta Konjević Polje–Bratunac i ispred škole "Vuk Karadžić" dovezen u Glogovu radi pokopavanja, da je većina ljudi koji su pokopani u Glogovi ubijena u skladištu u Kravici, zato što je kamion komunalnog preduzeća "Rad", koji je korišten za prevoz tijela u Glogovu, došao iz pravca Kravice.); svjedok KDZ480, T. 24221 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, T. 24261, 24263, 24279–24280 (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7883–7884, 7920, 7923–7925 (pod pečatom) (gdje je svjedok objasnio da je u Glogovu doneseno 40 do 50 tijela pokupljenih iz škole "Vuk Karadžić" 14. jula, sedam-osam tijela pokupljenih u Potočarima 16. ili 17. jula, šest do osam tijela pokupljenih iz prostorija preduzeća "11. mart" i još nekoliko tijela pokupljenih iz cinkaone i privatnih kuća); P407 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 20. marta 2007.), par. 5–6, P408 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 23. marta 2007.), par. 7, 10 i P406 (Svjedočenje Desimira Đukanovića pred Sudom BiH), str. 1–4 (gdje je svjedok izjavio da su on i njegove kolege prikupili oko 60 tijela iz škole "Vuk Karadžić" i okolnog područja, koja su zatim prevezena do grobnice u Glogovi); činjenica o kojoj je presuđeno 1686 (u vezi s prevozom tijela iz škole "Vuk Karadžić"). Svjedok KDZ480 je takođe dodao da je postojalo naređenje da sve pronađene leševe treba donijeti do svježe iskopane grobnice u Glogovi. Svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7925 (pod pečatom). V. Jean-René Ruez, T. 23863 (30. januar 2012.), T. 24041 (1. februar 2012.).

[17849] V. par. 5569–5573 za detaljnu analizu metodologije koju je koristila Ewa Tabeau pri sastavljanju dokaznog predmeta P6705.

[17850] Konkretno, izviješteno je da je otprilike 21 posto žrtava čija su tijela identifikovana na lokaciji Glogova 1 i 19 posto žrtava čija su tijela identifikovana na lokaciji Glogova 2 posljednji put viđeno živo poslije 13. jula 1995. V. npr. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 148–168 (pod pečatom) (gdje se navode imena žrtava čija su tijela identifikovana na lokacijama Glogova 1 i Glogova 2); P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 20, 35, 64, 114, 121.

[17851] V. par. 5260.

[17852] V. par. 5280–5283.

[17853] P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 12.

[17854] P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 11).

24. avgusta do 23. oktobra 1995. zemlja prekopavana na šest lokacija duž puta za Zeleni Jadar i da je ponovno pokopavanje u tim sekundarnim grobnicama završeno krajem oktobra 1995.[17855] Te grobnice u Zelenom Jadru obilježene su brojevima od 1 do 6, a još jedna grobnica, označena brojem 1A, pregledana je kasnije zbog toga što se nalazila na području na kojem je bilo mnogo mina.[17856] Pregled i sondiranje grobnica na lokacijama Zeleni Jadar 1 do 4 obavio je tim vještaka Međunarodnog suda, a vladi BiH povjerena je ekshumacija grobnica 2001.[17857] Timovi vještaka Međunarodnog suda obavili su pregled i ekshumaciju grobnica na lokacijama Zeleni Jadar 5 i Zeleni Jadar 6.[17858]

5261. Vijeće napominje da su mu, od svih sekundarnih grobnica povezanih s grobnicama u Glogovi, forenzički dokazi predočeni samo za lokacije Zeleni Jadar 5 i 6. Ekshumaciju na lokaciji Zeleni Jadar 5 izvršio je u periodu o 1. do 21. oktobra 1998. tim pod vođstvom Richarda Wrighta.[17859] Ekshumaciju na lokaciji Zeleni Jadar 6 izvršio je u periodu od 25. jula do 13. avgusta 2001. tim pod vođstvom Josea Pabla Baraybara.[17860] Posmrtne ostatke pronađene na lokaciji Zeleni Jadar 5 zatim je ispitao tim patologa pod vođstvom Christophera Lawrenca, a posmrtne ostatke s lokacije Zeleni Jadar 6 ispitao je tim patologa pod vođstvom Johna Clarka.[17861]

17855 Dean Manning, T. 25832–25835 (6. mart 2012.); P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), str. 20–30.

17856 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 7; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 12; Dean Manning, T. 25832–25835 (6. mart 2012.); P4510 (Vazdušna fotografija Zelenog Jadra s oznakama koje je unio Dean Manning); P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), str. 21–22.

17857 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 26–28; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 11–12. U vezi s lokacijom Zeleni Jadar 2, istražitelji su pronašli dokaze da su tijela uklonjena iz te grobnice i prebačena na nepoznatu lokaciju ili u nepoznatu tercijarnu grobnicu. P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 12; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 11.

17858 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 12; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 28–29.

17859 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 12; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 12, 24. V. također Richard Wright, T. 22269 (1. decembar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 1727.

17860 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 29.

17861 Christopher Lawrence, T. 22447 (8. decembar 2011.); P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 30; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3978–3980; P4064 (Tabela primarnih i sekundarnih grobnica); John Clark, T. 22693 (10. januar

5262. Forenzički dokazi koje je Vijeće pregledalo u vezi s lokacijama Zeleni Jadar 5 i Zeleni Jadar 6 pokazuju da su sva tijela čiji se pol mogao odrediti bila muškog pola.[17862] Otprilike 25 posto njih bilo je starosti do 25 godina.[17863] Većina ekshumiranih tijela imala je strijelne rane.[17864] Ni na jednom od tijela nije bilo poveza za oči, ali dva tijela su imala ligature.[17865]

5263. Iz grobnica u Zelenom Jadru prikupljeni su razni predmeti iz skladišta u Kravici, kao što su bodljikava žica, dijelovi automobila, cigle, keramičke pločice, porculan i snopići sijena.[17866] Konkretno, utvrđeno je da su dijelovi automobila i bodljikava žica pronađeni na lokaciji Zeleni Jadar 5 pomiješani s tijelima slični predmetima pronađenim na lokaciji Glogova 1, koji su pak slični onima pronađenim u skladištu u Kravici.[17867] Na lokaciji Zeleni Jadar 5 pronađeni su i meci i čahure.[17868] Osim toga, profil uzoraka polena i zemlje iz grobnica na lokaciji Glogova 2 bio je identičan onima na lokaciji Zeleni Jadar 5.[17869] Oštećenja od eksplozije i dijelovi gelera, slični onima pronađenim u Glogovi, pronađeni su i na tijelima u grobnicama u Zelenom Jadru.[17870]

2012.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 29; P4102 (Biografija dr Johna Clarka).

17862 P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 9; P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 23, 27. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1728.

17863 P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 9; P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 23, 27.

17864 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 24–27; P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 9–10, 12–13. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1728.

17865 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 12, 84.

17866 Richard Wright, T. 22269 (1. decembar 2011.); P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 25–26; Dean Manning, T. 25829–25831 (6. mart 2012.); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 13; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 84. V. Jean-René Ruez, T. 23860 (30. januar 2012.).

17867 Dean Manning, T. 25830–25831 (6. mart 2012.); Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 4021–4023; P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 12–13; Richard Wright, T. 22269–22270 (1. decembar 2011.).

17868 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 86.

17869 P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), str. 3–4, 8; P4033 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Glogova 2, BiH, 1999.-2001."), str. 20.

17870 John Clark, T. 22729 (11. januar 2012.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 25–27; P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 12–13. Vijeće napominje da je Lawrence

5264. Osim toga, neki profili DNK su izolovani iz posmrtnih ostataka pronađenih u grobnicama i u Glogovi i u Zelenom Jadru; svaka od tih veza pokazuje da su posmrtni ostaci iste osobe pronađeni u više od jedne grobnice. Posmrtni ostaci 20 osoba pronađeni su i u grobnici Glogova 1 i u jednoj od grobnica u Zelenom Jadru – 1A, 1B, 2, 3 ili 4; posmrtni ostaci 14 osoba i na lokaciji Glogova 1 i na lokaciji Zeleni Jadar 5; posmrtni ostaci tri osobe pronađeni su na lokaciji Glogova 1 i Zeleni Jadar 6; i posmrtni ostaci jedne osobe pronađeni su na lokaciji Glogova 2 i Zeleni Jadar 5.[17871] Isto tako, DNK iz slomljenog zuba pronađenog na ulazu u skladište u Kravici odgovara posmrtnim ostacima pronađenim na lokaciji Zeleni Jadar 2.[17872] Shodno tome, Vijeće konstatuje da su tijela iz grobnica Glogova 1 i Glogova 2 prebačena u sekundarne grobnice u Zelenom Jadru.

5265. Na dan 13. januara 2012., na osnovu analize DNK identifikovano je 445 žrtava, čija su tijela bila u grobnicama u Zelenom Jadru, kao osobe koje su se vodile kao nestale poslije zauzimanja Srebrenice: 22 s lokacije Zeleni Jadar 1A; 22 s lokacije Zeleni Jadar 1B; 19 s lokacije Zeleni Jadar 2; 30 s lokacije Zeleni Jadar 3; 64 s lokacije Zeleni Jadar 4; 166 s lokacije Zeleni Jadar 5 i 122 s lokacije Zeleni Jadar 6.[17873] Međutim, prema dokaznom predmetu P6705, izviješteno je da je samo nešto više od jedne petine tijela pronađenih u svim grobnicama u Zelenom Jadru posljednji put viđeno živo poslije 13. jula 1995.[17874] Kako je navedeno gore u tekstu, najmanji i najveći mogući

---

detaljno ispitivan o svojim zaključcima o povredama od gelera pronađenim na tijelima u grobnici Zeleni Jadar 5 kako bi prihvatio da su te žrtve zaista poginule u borbenim dejstvima, a ne u masovnom pogubljenju. V. Christopher Lawrence, T. 22505–22508 (8. decembar 2011.); Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 4024–4025. S obzirom na svjedočenja osoba koje su preživjele ubijanje u skladištu u Kravici da su bombe bile bacane u skladište, Vijeće konstatuje da se ovo svjedočenje o povredama od gelera podudara s dokazima opisanim gore u tekstu.

17871 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 49; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 353–380 (pod pečatom).

17872 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 27, 85, 87.

17873 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 26–29; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 353–380 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.). Za detaljnu analizu metodologije koje se držao Janc pri utvrđivanju DNK veza, v. par. 5586–5589.

17874 Konkretno, za oko 25 posto žrtava identifikovanih iz grobnica Zeleni Jadar 1A i 1B, 21 posto iz grobnice Zeleni Jadar 2, 23 posto iz grobnice Zeleni Jadar 3, 27 posto iz grobnice Zeleni Jadar 4, 17 posto iz grobnice Zeleni Jadar 5 i 20 posto iz grobnice Zeleni Jadar 6 navedeno je da su bile viđene poslije 13. jula 1995. V. npr. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 353–380 (pod pečatom) (gdje su navedena imena tijela identifikovanih u grobnicama Zeleni Jadar 1A do 6); P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 27, 30, 34, 40, 54, 61, 74, 96, 106–107, 118, 125, 155, 170–171, 192, 199, 213, 216.

broj žrtava povezanih s Kravicom na svim tim lokacijama biće razmotren na kraju ovog odjeljka.[17875]

5266. Sekundarne grobnice Budak 1, Budak 2, Blječeva 1, Blječeva 2, Blječeva 3 i Zalažje otkrio je i ekshumirao KNO BiH u periodu od 2004. do 2009.[17876]

5267. Vijeću su predočeni dokazi, koji se zasnivaju na DNK, o povezanosti tih sekundarnih grobnica i dviju grobnica u Glogovi, kao i raznih sekundarnih grobnica međusobno.[17877] Konkretno, utvrđeno je 12 DNK veza između grobnica Glogova 2 i Blječeva 1; 26 između Glogova 2 i Blječeva 2; 14 između Glogova 1 i Blječeva 3; tri između Glogova 1 i Budak 1; 12 između Glogova 1 i Budak 2 i osam između Glogova 1 i Zalažje 1.[17878] Shodno tome, Vijeće zaključuje da su tijela iz grobnica Glogova 1 i Glogova 2 prebačena u sekundarne grobnice Budak, Blječeva i Zalažje.

5268. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK utvrđen je identitet 326 žrtava iz grobnica Budak, Blječeva i Zalažje, koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice: 54 iz grobnice Budak 1; 49 iz grobnice Budak 2; 47 iz grobnice Blječeva 1;[17879] 81 iz grobnice Blječeva

---

17875 V. par. 5280–5283.

17876 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 29–32.

17877 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 29, 49–50, 85–87. Vijeće ukazuje na Dunjićevu primjedbu da se sva pojedinačna tijela pronađena u grobnicama Glogova 1 i 2 ne mogu povezati sa sekundarnim grobnicama na osnovu DNK veza. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 13, 23. Međutim, Dunjić je prihvatio da toj tvrdnji ne idu u prilog njegovi balistički i materijalni dokazi, kao ni dokazi o tlu. Dušan Dunjić, T. 41883–41890 (24. juli 2013.). Kako je detaljno objašnjeno u odjeljku IV.C.1.h: Forenzički, demografski i DNK dokazi, i pošto je ocijenilo sveukupne dokaze u vezi s ovim pitanjem, Vijeće se uvjerilo da se za potrebe ove presude može osloniti na izvještaje Dušana Janca i MKNL-a na osnovu analize DNK.

17878 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 49, 85, 87.

17879 Vijeće konstatuje da je grobnica Blječeva 1 mješovita grobnica i da su se u njoj nalazili posmrtni ostaci koji nisu bili povezani s padom Srebrenice. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 30–32; Dušan Janc, T. 27016–27017 (27. mart 2012.); D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 13, 36–37; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 20; Dušan Dunjić, T. 41746–41748 (22. juli 2013.). V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2597, 2671. Prema riječima Dušana Janca, u grobnici Blječeva 1 nalazili su se posmrtni ostaci žrtava incidenta koji se dogodio u Bratuncu 1992.; međutim, pri izračunavanju ukupnog broja srebreničkih žrtava identifikovanih iz posmrtnih ostataka pronađenih u toj grobnici, Janc nije uračunao one žrtve koje su izgubile život 1992. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 30; Dušan Janc, T. 27016–27017 (27. mart 2012.). V. takođe Završna riječ optuženog, T. 48024 (2. oktobar 2014.). Vijeće je uporedilo spisak žrtava iz grobnice Blječeva 1 koji je sačinio Janc s podacima iz dokaznog predmeta P6705 i uvjerilo se da 47 osoba koje je Janc identifikovao među posmrtnim ostacima u grobnici Blječeva 1 zaista jesu

2; 65 iz grobnice Blječeva 3 i 30 iz Zalažja.[17880] Međutim, prema dokaznom predmetu P6705, izviješteno je da je samo nešto više od jedne petine tijela identifikovanih iz grobnice Budak, samo nešto više od jedne desetine tijela identifikovanih iz grobnice Blječeva i jedna petina tijela identifikovanih u Zalažju viđeno živo poslije 13. jula 1995.[17881] Kako je navedeno gore u tekstu, najmanji i najveći mogući broj žrtava povezanih s Kravicom na svim tim lokacijama biće razmotren na kraju ovog odjeljka.[17882]

(iii) Ravnice

5269. Grobnica na lokalitetu Ravnice – koja obuhvata grobnice Ravnice 1 i Ravnice 2 – nalazi se duž kolskog puta koji se od puta Konjević Polje–Bratunac odvaja za selo Adžiće, nedaleko od Glogove.[17883] Nema dokaza da je ova grobnica prekopavana.[17884] Grobnica Ravnice 1 djelimično je ekshumirana u avgustu 2000. od strane tima za ekshumacije Međunarodnog suda pod vođstvom Fredija Peccerellija.[17885] Grobnicu Ravnice 2 ekshumirali su u julu i avgustu 2001. članovi KNO

žrtve poslije pada Srebrenice. V. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 381–383 (pod pečatom); P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.). Međutim, kako je detaljno objašnjeno dalje u tekstu, Vijeće prihvata da nije svih tih 47 žrtava ubijeno u skladištu u Kravici. V. par. 5280–5283.

[17880] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 29–32; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 381–403 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.).

[17881] Konkretno, za 35 posto tijela identifikovanih iz grobnice Budak 1, osam posto iz grobnice Budak 2, 11 posto iz grobnice Blječeva 1, 13 posto iz grobnici Blječeva 2, osam posto iz grobnice Blječeva 3 i 20 posto iz grobnice Zalažje navodi se da su viđene poslije 13. jula 1995. V. npr. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 381–403 (pod pečatom) (gdje su navedena imena tijela identifikovanih u svakoj od tih grobnica); P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 16–17, 25–26, 35, 58, 85, 91, 114, 121, 124, 131, 176, 186, 203.

[17882] V. par. 5280–5283.

[17883] P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 11; P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.), *e-court* str. 3.

[17884] P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 11.

[17885] P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 11. V. Fredi Peccerelli, T. 22736 (11. januar 2012.).

BiH i MKNL-a pod nadzorom službenika Međunarodnog suda.[17886] Posmrtne ostatke pronađene u grobnicama Ravnice 1 i Ravnice 2 pregledao je tim patologa pod vođstvom Johna Clarka.[17887]

5270. Vijeću nisu predočena svjedočenja očevidaca u vezi s pokopavanjem tijela u grobnici na lokalitetu Ravnice. Jedini dokazi koji su Vijeću predočeni u vezi s ekshumacijom grobnice na lokalitetu Ravnice su svjedočenja Deana Manninga, koji je bio prisutan na lokaciji grobnice tokom procesa ekshumacije koju su izvršili Peccerelli i njegov tim, i Clarka, koji je o procesu ekshumacije govorio u svom sudsko-medicinskom izvještaju.[17888]

5271. Prema Clarkovim riječima, grobnica na lokalitetu Ravnice veoma se razlikovala od grobnica u Glogovi po tome što je jedan broj tijela bio razbacan na površini, a ne zakopan.[17889] Izgledalo je kao da su tijela bačena s puta niz strmi pošumljeni nasip na širokom području.[17890] Nakon što je prva skupina tijela zatrpana zemljom, bačena je druga skupina tijela; nije bilo pokušaja da se ta druga tijela zatrpaju zemljom tako da su ona ostavljena na površini strmine.[17891] Mnoga od tih tijela bila su zakačena za drveće i za ogradu koja se pruža sredinom strmine.[17892]

17886 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 13.

17887 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6, 29.

17888 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 1; Dean Manning, T. 25802–25803, 25805, 25829 (6. mart 2012.); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 4–5, 11. V. također P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.), str. 2, 8–9; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 13.

17889 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6.

17890 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 4, 11; P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.), str. 2; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 12.

17891 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 4, 11; P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.), str. 2.

17892 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 4, 11; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 12.

5272. Clark je takođe objasnio da su posmrtni ostaci pronađeni u toj grobnici bili raskomadani, da su im nedostajali dijelovi i da je bilo mnogo više pojedinačnih dijelova tijela nego cijelih tijela.[17893] Na većini tijela bila je civilna odjeća, kao i lični predmeti, a nijedno tijelo nije bilo u vojnoj odjeći.[17894] Nisu pronađene ligature ni povezi za oči.[17895] Pošto su tijela bila izložena vazduhu, bila su skeletonizirana, bez očuvanih mekih tkiva, a na kostima su se vidjeli znakovi istrošenosti i raspadanja.[17896]

5273. Na osnovu patološkog pregleda, Clark je zaključio da su sve žrtve ekshumirane na lokalitetu Ravnice bile muškog pola.[17897] Najmanje 14 od tih osoba imalo je 17 godina ili manje.[17898] U vezi s uzrokom i načinom smrti, Clark je naveo da je velika većina žrtava imala višestruke strijelne rane glave, trupa i nogu, prije svega iz pušaka s velikom izlaznom brzinom metka, i da nije bilo uvjerljivih dokaza o težim povredama od gelera granata ili drugih projektila.[17899] Clark nije mogao donijeti zaključak o udaljenosti s koje su hici ispaljeni.[17900]

5274. Predmeti iz skladišta u Kravici prikupljeni su u grobnicama na lokalitetu Ravnice, što, prema Manningovim riječima, ukazuje na vezu između te grobnice i skladišta u Kravici.[17901] Osim

---

17893 Clark je naveo da je 175 tijela i 324 dijelova tijela bilo razbacano svuda po grobnici. P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6, 10–11.

17894 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6, 11.

17895 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 11; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 11; P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.), str. 8–9.

17896 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6.

17897 Nije bilo moguće utvrditi pol za pet tijela zbog toga što su bila vrlo mlada ili zbog oštećenja kostura. P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6, 11.

17898 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 6.

17899 Samo deset muškaraca preminulo je od samo jednog hica u glavu. P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 7–8, 11. Vijeće ukazuje na Dunjićevu primjedbu u vezi s Clarkovim zaključcima u vezi s grobnicama na lokalitetu Ravnice. V. D3896 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska ekspertiza obdukcionih izveštaja sa lokaliteta Bišina i dokumentacije koja se odnosi na dopunjeni rezime forenzičkog dokaznog materijala iz grobnica sa područja Srebrenice", april 2009.), str. 193–210; Dušan Dunjić, T. 41862–41864 (24. juli 2013.). Pošto je ocijenilo sveukupne dokaze, Vijeće prihvata Clarkov izvještaj i zaključke koji su u njemu sadržani.

17900 P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 8, 11.

17901 Među tim predmetima bio je komad obojenog stiropora pronađen na lokaciji Ravnice 2, koji je bio identičan slovima od stiropora koja su se nalazila na sjevernoj strani skladišta u Kravici, iznad ulaznih vrata. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 13; Dean Manning, T. 25829–25831 (6. mart 2012.).

toga, lične isprave pronađene u skladištu povezane su s dvije osobe koje su na osnovu analize DNK identifikovane u grobnici Ravnice 2.[17902]

5275. Na dan 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 32 žrtve iz grobnice Ravnice 1 i 174 žrtve iz grobnice Ravnice 2 identifikovane su kao osobe koje su se vodile kao nestale poslije zauzimanja Srebrenice.[17903]

5276. Uprkos tome što ne postoje svjedočenja očevidaca o pokopavanju na lokalitetu Ravnice, Vijeće konstatuje, u svjetlu lokacije grobnice i sudsko-medicinskih dokaza prihvaćenih u ovom predmetu, da je ova grobnica povezana s ubijanjem u skladištu u Kravici 13. jula 1995. Međutim, dokazni predmet P6705 pokazuje da je izviješteno da su gotovo jedna trećina žrtava čija su tijela pronađena u grobnici Ravnice 1 i gotovo jedna petina žrtava čija su tijela pronađena u grobnici Ravnice 2, što ukupno čini 43 osobe, posljednji put viđene žive 14. jula 1995. ili poslije tog datuma.[17904] Ti dokazi snažno ukazuju na to da su neka tijela pronađena u grobnicama na lokalitetu Ravnice donesena s druge lokacije, ili drugih lokacija, a ne iz skladišta u Kravici.[17905] S obzirom na to, Vijeće ne može van svake razumne sumnje donijeti zaključak o tačnom broju žrtava iz skladišta u Kravici koje su pronađene u grobnicama Ravnice 1 i Ravnice 2. Vijeće će o broju žrtava povezanih s Kravicom u grobnicama na lokalitetu Ravnice govoriti na kraju ovog odjeljka.[17906]

17902 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 13.

17903 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 14; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 169–179 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.).

17904 V. npr. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 169–179 (pod pečatom) (gdje se navode imena žrtava čija su tijela identifikovana na lokacijama Ravnice 1 i 2); P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 13, 17, 19, 22, 23, 30, 32, 43, 46, 47, 53, 58, 59, 65, 78, 84, 94, 118, 122, 123, 125, 142, 153, 154, 156, 168, 178, 191, 206, 208.

17905 Za razliku od grobnice u Glogovi i sekundarnih grobnica povezanih s Kravicom, nijedna strana u postupku nije predočila dokaze koji ukazuju na to da su tijela pronađena na lokalitetu Ravnice donesena s drugih lokacija, a ne iz skladišta u Kravici. V. D1975 (*Corrigendum* izvještaja Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani sažetak forenzičkih dokaza – ekshumacija grobnica u vezi sa Srebrenicom – mart 2009.", 9. april 2009.) (gdje se prihvata da nisu sva tijela u Glogovi i s njom povezanim grobnicama donesena iz skladišta u Kravici); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), str. 40 (gdje se navodi da, "[i]ako većina od ta 1.374 identifikovana lica [iz svih grobnica povezanih s Kravicom] i dalje mora biti direktno povezana s mjestom pogubljenja u skladištu u Kravici, nije moguće navesti tačan broj".) (oznake za fusnote unutar citata izostavljene).

17906 V. par. 5284–5285.

(7) Ukupan broj žrtava iz skladišta u Kravici

5277. Prema riječima Dušana Janca, do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK utvrđen je identitet 1.374 žrtve koje su se vodile kao nestale poslije zauzimanja Srebrenice, a za koje je uspostavljena veza s više grobnica povezanih s ubijanjem u skladištu u Kravici.[17907] Iako je Janc smatrao da se većina od tih 1.374 žrtve može dovesti u vezu s incidentom ubijanja u skladištu u Kravici, nije mogao navesti tačan broj.[17908] Shodno tome, tužilaštvo u svom Završnom podnesku prihvata da neke od tih 1.374 žrtve nisu ubijene u skladištu u Kravici, ali procjenjuje da je u skladištu ubijeno najmanje 1.200 osoba od onih koji su 13. jula 1995. bile zatočene na livadi u Sandićima.[17909]

5278. Vijeću su predočeni protivrječni dokazi u vezi s brojem muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su držani u skladištu u Kravici prije nego što je pogubljenje izvršeno. Naprimjer, svjedok KDZ063 je procijenio da je, nakon što je stigao posljednji zatočenik, u skladištu bilo 2.500 do 3.000 muškaraca.[17910] Svjedok KDZ071 je u svom svjedočenju izjavio da je od drugih muškaraca zatočenih u skladištu čuo da je u skladištu bilo 2.000 muškaraca.[17911] Suprotno tome, Franc Kos je u svom svjedočenju izjavio da u skladištu u Kravici nije moglo biti više od 150 ljudi.[17912] Nadalje, u činjenici o kojoj je presuđeno 1705 pominje se da je 1.000 do 1.500 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni na livadi u Sandićima, prebačeno autobusima, ili pješice, u skladište u Kravici;[17913] a u činjenici o kojoj je presuđeno 1709 pominje se da je oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, pogubljeno u skladištu u Kravici.[17914]

17907 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–41. Vijeće ukazuje na Dunjićevu primjedbu u vezi s ukupnim brojem žrtava koje je Janc identifikovao kao ubijene tokom incidenta u skladištu u Kravici, kao i na njegove tvrdnje da taj broj nije tačan i pouzdan. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 23; Dušan Dunjić, T. 41744–41748 (22. juli 2013.).

17908 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40; D1975 (*Corrigendum* izvještaja Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani sažetak forenzičkih dokaza – ekshumacija grobnica u vezi sa Srebrenicom – mart 2009.", 9. april 2009.). V. takođe D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 11–12 (gdje se upućuje na D1975).

17909 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 64, 171. Vijeće smatra da je tužilaštvo došlo do tog broja tako što je od ukupnog broja žrtava identifikovanih u svim grobnicama povezanim s Kravicom oduzelo oko 180 osoba donesenih u Glogovu s drugih lokacija.

17910 Svjedok KDZ063, P334 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6990.

17911 Svjedok KDZ071 je priznao da on lično nije prebrojao zatočenike. Svjedok KDZ071, T. 28539 (4. maj 2012.).

17912 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 9. Vijeće zaključuje da je ta procjena neprihvatljiva.

17913 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1705.

17914 V. činjenica o kojoj je presuđeno 1709.

5279. S obzirom na veze između Glogove i sekundarnih grobnica,[17915] kao i posebnost grobnica u Ravnici,[17916] Vijeće će o ukupnom broju žrtava iz skladišta u Kravici pronađenih u tim grobnicama govoriti posebno u paragrafima koji slijede.

(a) Glogova i sekundarne grobnice

5280. Prema riječima Dušana Janca, do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK utvrđen je identitet 1.168 osoba pronađenih u Glogovi i s njom povezanim sekundarnim grobnicama, koje su se vodile kao nestale poslije zauzimanja Srebrenice.[17917] Međutim, kako je rečeno gore u tekstu, Vijeću su predočeni dokazi da su u Glogovu donesena i tijela žrtava drugih incidenata ili s drugih lokacija, a ne samo iz skladišta u Kravici – odnosno, oko 80 žrtava pogubljenih u Bratuncu, uz oko 100 tijela donesenih s drugih lokacija – i da su ponovno pokopana u sekundarnim grobnicama.[17918]

5281. Pored toga, kako je navedeno gore u tekstu, dokazni predmet P6705 pokazuje da je izviješteno da je nešto više od jedne petine – ili 235 – žrtava čija su tijela pronađena u Glogovi i s njom povezanim sekundarnim grobnicama viđeno živo 14. jula 1995. ili poslije tog datuma.[17919] Vijeće konstatuje da je malo vjerovatno da su te žrtve bile ubijene u incidentu u skladištu u Kravici, u svjetlu činjenice da se ubijanje u skladištu u Kravici dogodilo 13. jula 1995.

5282. Iako Vijeće smatra da se neke od tih 235 osoba za koje je izviješteno da su viđene žive 14. jula 1995., ili poslije tog datuma, vjerovatno preklapaju s oko 180 osoba čija su tijela donesena u Glogovu s drugih lokacija ili iz drugih incidenata, a ne iz skladišta u Kravici, stepen preklapanja tih dviju grupa ne može se utvrditi van svake razumne sumnje. Prema tome, da bi izračunalo minimalan broj žrtava iz skladišta u Kravici koje su pronađene u Glogovi i s njom povezanim sekundarnim grobnicama, Vijeće je od ukupnog broja od 1.168 tijela oduzelo broj žrtava iz obiju grupa i tako je dobilo minimalni broj od 753 žrtve.[17920] Dalje, maksimalni broj mogućih žrtava iz skladišta u Kravici koje su pronađene u Glogovi i s njom povezanim sekundarnim grobnicama

---

17915 V. par. 5264–5265.

17916 V. par. 5271–5274.

17917 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–41 (gdje se navodi ukupan broj osoba iz svake od grobnica povezanih s Kravicom koje su identifikovane kao nestale poslije zauzimanja Srebrenice).

17918 D1975 (*Corrigendum* izvještaja Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani sažetak forenzičkih dokaza – ekshumacija grobnica u vezi sa Srebrenicom – mart 2009.", 9. april 2009.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40. V. takođe par. 5257–5258, 5507.

17919 V. par. 5259, 5265, 5268.

17920 Na osnovu svjedočenja svjedoka predočenih gore u tekstu i datuma nestanka tijela pronađenih u Glogovi i s njom povezanim sekundarnim grobnicama, Vijeće smatra da broj tijela donesenih u Glogovu s drugih lokacija ili iz drugih incidenata nije mogao biti veći od 415, što odgovara broju od 235 osoba za koje je izviješteno da su

može se izračunati kada se 235 osoba, za koje je izviješteno da su posljednji put viđene 14. jula 1995. ili poslije tog datuma, kao i oko 80 osoba ubijenih u školi "Vuk Karadžić", oduzme od ukupnog broja od 1.168 tijela, tako da se dobije maksimalan broj od 853 žrtve.[17921]

5283. Prema tome, Vijeće konstatuje da su u incidentu u skladištu u Kravici pogubljene minimalno 753 osobe, a maksimalno 853 osobe, čija su tijela pronađena u Glogovi i s njom povezanim sekundarnim grobnicama.

(b) Grobnice na lokalitetu Ravnice

5284. Kako je navedeno gore u tekstu, neka tijela pronađena u grobnicama na lokalitetu Ravnice donesena su s druge lokacije, ili lokacija, a ne iz skladišta u Kravici, zbog čega Vijeće nije u mogućnosti da utvrdi tačan broj žrtava iz skladišta u Kravici koje su pronađene na lokacijama Ravnice 1 i 2.[17922] Međutim, Vijeće se uvjerilo da su najmanje dvije osobe ekshumirane iz grobnica Ravnice, čije su lične isprave pronađene u skladištu u Kravici, tamo i pogubljene.[17923] Osim toga, pri utvrđivanju maksimalnog mogućeg broja žrtava iz skladišta u Kravici koje su pronađene na lokacijama Ravnice 1 i 2, Vijeće nije uračunalo one 43 osobe za koje je izviješteno da su bile viđene 14. jula, ili poslije tog datuma,[17924] što daje najveći broj od 163 žrtve.

5285. Shodno tome, Vijeće konstatuje da su najmanje dvije osobe, a najviše 163 osobe koje su pronađene u grobnicama na lokalitetu Ravnice, pogubljene u incidentu u skladištu u Kravici.

(c) Zaključak

5286. Iz svih tih razloga, Vijeće zaključuje da su pripadnici snaga bosanskih Srba 13. jula 1995. u skladištu u Kravici ubili 755 do 1.016 muškaraca, bosanskih Muslimana.

---

posljednji put viđene žive 14. jula 1995., ili poslije tog datuma, uz oko 180 osoba za koje tužilaštvo samo prihvata da su njihova tijela donesena s drugih lokacija ili iz drugih incidenata. V. par. 5257, 5259.

17921 Vijeće smatra da je moguće da je oko 100 osoba čija su tijela donesena u Glogovu iz Konjević Polja, Potočara i s puta Bratunac–Konjević Polje, uključujući 12 osoba za koje je evidentirano da su vraćene iz Srbije i čiji su posmrtni ostaci takođe pronađeni u Glogovi, uračunato u skupinu osoba za koje je izviješteno da su viđene žive 14. jula 1995. ili poslije tog datuma, dok oko 80 tijela osoba ubijenih u školi "Vuk Karadžić" nije moglo biti uračunato, pošto se većina tih ubistava dogodila u noći između 12. i 13. jula. V. par. 5258. Prema tome, iako maksimalni mogući broj žrtava u skladištu u Kravici isključuje samo 235 osoba koje su bile viđene 14. jula ili poslije tog datuma, Vijeće mora da iz tog broja izostavi i oko 80 osoba ubijenih u školi "Vuk Karadžić".

17922 V. par. 5276.

17923 V. par. 5274.

17924 Iako su iz grobnica na lokalitetu Ravnice ekshumirani posmrtni ostaci ukupno 206 osoba, u dokaznom predmetu P6705 se navodi da su 43 od tih osoba nestale poslije 13. jula, pa se stoga ne može smatrati da su pogubljene u incidentu u skladištu u Kravici. V. par. 5276. Iako nije sigurno da su sve preostale 163 osobe pogubljene u skladištu u Kravici, Vijeće zaključuje da je neutvrđeni dio te skupine – a možda i cijela skupina – pogubljen u skladištu u Kravici.

(D) Livada u Sandićima

5287. U Optužnici se navodi da je 13. jula 1995., kad je pao mrak, oko 15 zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su držani na livadi u Sandićima, pogubljeno po kratkom postupku na jednom mjestu kod Sandića.[17925]

5288. U ranim večernjim satima 13. jula 1995., odvedena je većina zatočenih bosanskih Muslimana, koji su ranije držani na livadi u Sandićima, ali je ostalo 10 do 15 muškaraca.[17926] Nekoliko pripadnika Jahorinskih regruta pitalo je zamjenika komandira 1. čete 4. voda koji se zvao Aleksa kada će doći sljedeći autobus da pokupi zatočenike.[17927] Aleksa je regrutima odgovorio da neće više biti autobusa i da ih se moraju "riješti, da ih mora[ju] poubijati".[17928]

5289. Svjedok KDZ084 i dvojica njegovih kolega odbili su da izvrše naređenje.[17929] Međutim, ostala dvojica su pristala da strijeljaju bosanske Muslimane, uz pomoć još nekoliko regruta koji su se kasnije dobrovoljno javili i odveli zatočenike.[17930] Aleksa i regruti koji su se dobrovoljno javili da strijeljaju zatočenike vratili su se potom na cestu kod livade u Sandićima, gdje je ostao svjedok KDZ084.[17931] Svjedok KDZ084 nije prisustvovao strijeljanju, ali je čuo hice.[17932] Međutim, svjedok KDZ084 je razgovarao s jednim od kolega koji se dobrovoljno javio da ubije zatočenike i on mu je

17925 Optužnica, incident 4.1 iz Priloga E Optužnici.

17926 Svjedok KDZ084, T. 27340 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14830, 14883 (pod pečatom). V. par. 5180.

17927 Svjedok KDZ084, T. 27341–27342 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14830–14832, 14883 (pod pečatom). Svjedok KDZ084 je u svom svjedočenju izjavio da je Aleksa bio zamjenik čovjeka koji se zvao Goran i dodao da je Aleksa već bio na livadi u Sandićima kada su on i njegove kolege tamo stigli. V. svjedok KDZ084, T. 27357 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14791, 14797, 14801, 14831, 14886, 14906–14907 (pod pečatom).

17928 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14830–14831, 14884 (pod pečatom); svjedok KDZ084, T. 27341–27342 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica).

17929 Svjedok KDZ084, T. 27343 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14833 (pod pečatom). Svjedok KDZ084 je jednu noć držan u samici, bez hrane, po kazni što je odbio da ubije zatočenike. Svjedok KDZ084, T. 27345 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14833–14834 (pod pečatom).

17930 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14832–14833, 14884–14885 (pod pečatom). Jedan od tih ljudi koji su učestvovali u pogubljenju bio je jahorinski regrut zvani Crnogorac, koji je bio iz Kupreša, Crna Gora; Crnogorac je rekao da je učestvovao u tom ubijanju iz osvete, jer su bosanski Muslimani pobili njegovu porodicu u Kuprešu. **[REDIGOVANO]**. V. takođe P6378 (Spisak osuđujućih presuda Suda BiH izrečenih pripadnicima Specijalne brigade policije MUP-a RS-a).

17931 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14832 (pod pečatom).

17932 Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14832, 14884–14885 (pod pečatom).

rekao da je nekoliko njih ubijeno hicem u glavu dok su se penjali prema livadi, a da su ostali pogubljeni rafalnom vatrom.[17933]

5290. KNO BiH je ekshumirao grobnicu kod livade u Sandićima od 14. do 21. juna 2004.[17934] Na osnovu analize DNK, među ljudskim ostacima koji su se nalazili na mjestu grobnice identifikovano je 17 osoba koje su se vodile kao nestale poslije pada Srebrenice.[17935] Međutim, s obzirom na nedostatak dokaza o lokaciji grobnice i načinu na koji je ubijeno tih 17 osoba, Vijeće ne može da utvrdi povezanost te masovne grobnice s ubijanjem na livadi u Sandićima, za što se optuženi tereti u Optužnici.

5291. Ipak, na osnovu iskaza svjedoka KDZ084, Vijeće konstatuje da su 13. jula 1995. pripadnici snaga bosanskih Srba ubili 10 do 15 muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, na livadi u Sandićima.

v. *Grad Bratunac*

(A) Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana

5292. Kako je navedeno gore u tekstu, od 12. jula poslijepodne i tokom cijelog dana 13. jula 1995., muškarci, bosanski Muslimani, koji su bili odvojeni od žena, djece i staraca i zatočeni u "bijeloj kući" u Potočarima, prevoženi su u grad Bratunac.[17936] Dana 13. jula, muškarci, bosanski Muslimani iz kolone, koji su držani na više zatočeničkih lokacija na putu Bratunac–Konjević

[17933] Svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14833–14834 (pod pečatom). Svjedok KDZ084 nije vidio tijela ubijenih, niti je znao što se s njima dogodilo. Svjedok KDZ084, T. 27344 (11. april 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ084, P4904 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14834, 14886 (pod pečatom). V. takođe Jean-René Ruez, T. 24031 (1. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio sljedeće: "Iz svjedočenja svjedoka znamo da su ljudi koji 13., na kraju dana, nisu imali prevoz za odlazak u Bratunac ubijeni na lokaciji na kojoj su se nalazili"); Richard Butler, T. 27768 (20. april 2012.) (gdje je svjedok izjavio sljedeće: "Znam za jedan slučaj u Sandićima gdje je, očigledno nakon što su svi autobusi i kamioni prestali dolaziti, ostalo nekoliko zarobljenika i da su oni po kratkom postupku pogubljeni na toj lokaciji.").

[17934] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 33. V. takođe D3896 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska ekspertiza obdukcionih izveštaja sa lokaliteta Bišina i dokumentacije koja se odnosi na dopunjeni rezime forenzičkog dokaznog materijala iz grobnica sa područja Srebrenice", april 2009.), str. 45–65.

[17935] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 33; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 410 (pod pečatom); P4642 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.) (pod pečatom); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.), str. 6; P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.). V. takođe P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.); P5916 (MKNL-ov ažurirani spisak nestalih iz Srebrenice iz 2012. godine).

Polje–Milići, nakon što su se predali pripadnicima snaga bosanskih Srba ili nakon što su ih oni zarobili, takođe su prebačeni u grad Bratunac.[17937]

5293. Muškarci, bosanski Muslimani, prebačeni u grad Bratunac bili su zatočeni u školi "Vuk Karadžić"[17938] i u hangaru koji se nalazio iza nje.[17939] Zatočenici su takođe držani u 80 do 120 autobusa i kamiona parkiranih na ulicama grada Bratunca,[17940] na više lokacija, uključujući lokaciju ispred kruga škole "Vuk Karadžić",[17941] u štabu MUP-a,[17942] zgradi opštine,[17943] na stadionu u

---

17936 V. par. 5117.

17937 V. Momir Nikolić, T. 24672–24673 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 887–889, 897–898, 907–908; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 663, 665; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1397–1398; svjedok KDZ333, T. 24147 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3027–3028. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1625; par. 5292.

17938 Momir Nikolić, T. 24644, 24659, 24673 (14. februar 2012.); Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1179, 1260; Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6653; P257 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio Zlatan Čelanović); Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9218; Srbislav Davidović, T. 24420 (9. februar 2012.); Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17934; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3551–3553; D4293 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio svjedok KW582) (pod pečatom); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 79. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1668, 1669; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 918–919; Jean-René Ruez, T. 23781–23784 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 129–130, 282.

17939 Momir Nikolić, T. 24673 (14. februar 2012.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17315–17316, 17318, 17384; svjedok KDZ039, T. 21938 (24. novembar 2011.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1674. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23719–23720 (26. januar 2012.), T. 23781–23784 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 21, 23, 129–130, 282. Vijeće napominje da je svjedok KDZ039 nedosljedno svjedočio o lokaciji hangara u odnosu na krug škole "Vuk Karadžić". V. svjedok KDZ039, T. 21939 (24. novembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da hangar u kojem je bio zatočen nije bio blizu škole); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17318, 17330 (gdje je svjedok izjavio da je hangar iza škole). Međutim, pošto je pregledalo dokaze u cijelosti, Vijeće se uvjerilo da je svjedok KDZ039 bio zatočen u hangaru iza škole "Vuk Karadžić".

17940 Momir Nikolić, T. 24672–24673 (14. februar 2012.); Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6638, 6640, 6652; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9807; D3118 (Izjava svjedoka Aleksandra Tešića od 10. marta 2013.), par. 41; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 79–80. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1668, 1685; Jean-René Ruez, T. 23781–23784 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 129, 131, 282.

17941 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 908, 923–924; P267 (Skica Bratunca s oznakama koje je unio Mevludin Orić); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3028–3029; Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6652; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9808; D3115 (Izjava svjedoka Branimira Tešića od 9. marta 2013.), par. 37; P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 80. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1682; Jean-René Ruez, T. 23719–23720 (26. januar 2012.), T. 23781–23784 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 129–131, 282; P4290 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

17942 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9809. V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 282.

17943 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9212–9215; Srbislav Davidović, T. 24437 (9. februar 2012.); svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*

Bratuncu[17944] i u garaži preduzeća "Vihor".[17945] Na svim tim lokacijama, zatočene bosanske Muslimane čuvali su pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade,[17946] a pomagali su im pripadnici MUP-a.[17947]

5294. Zatočenici su držani u pretrpanim prostorijama na raznim lokacijama.[17948] Naprimjer, oko 400 ljudi držano je u hangaru koji je bio toliko pretrpan da zatočenici nisu mogli hodati.[17949] Zatočeni u hangaru žalili su se ljudima koji su ih čuvali da će se ugušiti jer nemaju prostora ni

---

i drugih), T. 9494, 9513; Aleksandar Tešić, T. 35312–35313 (13. mart 2013.); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9809. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23781–23784 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 282.

17944 Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6641–6642, 6652; Momir Nikolić, T. 24672–24673 (14. februar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 79–80. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23781–23784 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 129, 282; P4290 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

17945 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 663–665; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1398–1399; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3371. Vijeće napominje da svjedok KDZ069 nije znao na kojoj se lokaciji nalazio dok je bio zatočen u Bratuncu; međutim, s obzirom na sličnosti između okolnosti prevoza svjedoka KDZ064 i svjedoka KDZ069 s livade u Sandićima, zatočenja u Bratuncu i odlaska za Zvornik, Vijeće se uvjerilo da je svjedok KDZ069 bio zatočen u kamionu ispred garaže preduzeća "Vihor". V. takođe Jean-René Ruez, T. 23781–23782 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 129, 282; P408 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 23. marta 2007.), par. 8.

17946 Momir Nikolić, T. 24674–24675 (14. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da su školu "Vuk Karadžić", između ostalih, obezbjeđivali pripadnici voda vojne policije); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), str. 6–7 (gdje je svjedok izjavio da je na sastanku kojem su prisustvovali on, Beara, Deronjić i Vasić odlučeno da će dijelovi Vojne policije Bratunačke brigade obezbjeđivati grad Bratunac); Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9804, 9807–9808 (gdje je svjedok izjavio da su, po uputstvima Momira Nikolića, on i drugi pripadnici voda vojne policije stražarili u školi "Vuk Karadžić", kao i u autobusima parkiranim ispred škole i na ulicama grada Bratunca); Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17934 (gdje je svjedok takođe izjavio da su pripadnici vojne policije pratili autobuse koji su 13. jula prevozili muškarce, bosanske Muslimane, u školu "Vuk Karadžić"), T. 17935–17936; Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6689–6690; Branimir Tešić T. 35245 (12. mart 2013.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1670, 1685.

17947 Momir Nikolić, T. 24674 (14. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da su pripadnici SJB-a Bratunac obezbjeđivali školu "Vuk Karadžić", a da su zatočenike u drugim objektima po gradu Bratuncu čuvali uglavnom pripadnici policije iz raznih jedinica, uključujući pripadnike SJB-a Bratunac, posebne jedinice policije i civilne policije). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1670; Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6645, 6647; Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9213; Srbislav Davidović, T. 24411 (9. februar 2012.); Ljubisav Simić, T. 37289 (16. april 2013.); svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9494, 9526–9527; P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 4 (pod pečatom).

17948 V. npr. D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1222; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17316, 17319; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 3; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1397–1399; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3027.

17949 Svjedok KDZ039, T. 21939 (24. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17316; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 3.

vazduha, ali su im oni prijetili da će ih ubiti ako ne budu šutjeli.[17950] Isto tako, 150 do 200 zatočenika držano je u jednoj od učionica u školi "Vuk Karadžić" u kojoj nije bilo dovoljno mjesta ni da svi sjednu.[17951] Dalje, zatočeni bosanski Muslimani, koji su držani u autobusima parkiranim ispred garaže preduzeća "Vihor", morali su da sjede jedan na drugome zbog broja ljudi koji su bili ugurani u svako od vozila.[17952] Svjedok KDZ069, koji je bio zatočen u jednom autobusu na toj lokaciji, izjavio je da su zatočenici bili tako stisnuti jedan uz drugog da mu je tijelo utrnulo.[17953]

5295. Kada su zatočenici natjerani da uđu u školu "Vuk Karadžić" i u hangar iza nje, naređeno im je da lične stvari ostave napolju, uključujući hranu koju su eventualno donijeli sa sobom.[17954] Kada su ušli, više nisu dobili hranu.[17955] Iako su nekim zatočenicima, koji su držani u autobusima parkiranim po gradu dali hranu, nje nije bilo ni približno dovoljno.[17956] Isto tako, u više zatočeničkih objekata obezbijeđena je voda, ali je nije bilo dovoljno.[17957]

5296. Zatočene bosanske Muslimane koji su držani na raznim lokacijama u gradu Bratuncu stalno su tukli pripadnici snaga bosanskih Srba.[17958] S područja na kojima su zatočenici držani, čulo se

---

17950 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17319. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1675.

17951 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1222.

17952 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1398–1399. V. takođe svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 666.

17953 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1399.

17954 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1179–1180, 1252, 1259; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17326.

17955 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1189–1190; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17319, 17326; D1947 (Izjava svjedoka KDZ039 Sektoru SDB-a Tuzla, 25. juli 1995.), str. 1. V. takođe D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9.

17956 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 919; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 668. V. takođe D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9848.

17957 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1189–1190; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17319, 17326; D1947 (Izjava svjedoka KDZ039 Sektoru SDB-a Tuzla, 25. juli 1995.), str. 1; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 919; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1399; svjedok KDZ333, T. 24150 (2. februar 2012.); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 668; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9848; Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9213; Srbislav Davidović, T. 24411–24412 (9. februar 2012.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1668, 1671; D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 9. Kada su zatočeni u autobusima, koji su se nalazili ispred garaže preduzeća "Vihor", tražili vode, pripadnici snaga bosanskih Srba naredili su im da šute i kundacima su počeli da udaraju o stranice autobusa. Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1399.

17958 V. npr. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1180, 1222, 1252; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320–17321, 17323, 17387; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 3; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 666; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 914, 1070. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1673.

stenjanje i jaukanje, rafalna paljba iz mitraljeza i tupi udarci.[17959] Pripadnici snaga bosanskih Srba često su izvodili muškarce koji se više nisu vraćali.[17960] Pripadnici snaga bosanskih Srba su najmanje jednom vratili pretučene zatočenike u hangar iza škole "Vuk Karadžić" i zaprijetili ostalim zatočenicima da će i njih zadesiti ista sudbina.[17961] Zbog nedostatka prostora, neki muškarci su morali da pridržavaju zatočenike koji su bili teško pretučeni.[17962] U školi "Vuk Karadžić", zatočenici su bili sprovođeni do klozeta i usput udarani kundacima.[17963] Kasnije su se zatočenici plašili da idu na klozet, pa su mokrili tamo gdje su bili.[17964]

(B) Ubijanje

(1) Škola "Vuk Karadžić"

5297. U Optužnici se navodi da je 50 ili više muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijeno u osnovnoj školi "Vuk Karadžić", kao i ispred te škole i u njenoj okolini, u periodu od oko 22:00 sata 12. jula 1995. do 15. jula 1995. ujutro.[17965]

5298. U noći 12. jula 1995. u 22:00 sata ili otprilike u to vrijeme, pripadnici snaga bosanskih Srba ušli su s baterijskim lampama u hangar iza škole "Vuk Karadžić" i pozvali zatočenike iz raznih sela da kažu ko su.[17966] Nekoliko zatočenika je odgovorilo.[17967] Pripadnici snaga bosanskih Srba su tada

[17959] Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1187, 1222; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 664, 667, 810–811; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 911, 913, 918–919; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320; svjedok KDZ039, T. 21944 (24. novembar 2011.); D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3029; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9811–9812, 9851. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1673, 1676.

[17960] Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3029; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 915–919; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 811; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1187–1188, 1252. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1672, 1673.

[17961] D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2 (gdje je svjedok izjavio da su pripadnici snaga bosanskih Srba, kada su u hangar vratili teško pretučene zatočenike, rekli ostalim zatočenicima: "Sve ćemo vas ovako pretući."); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320–17321; D1947 (Izjava svjedoka KDZ039 Sektoru SDB-a Tuzla, 25. juli 1995.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1677.

[17962] Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17321–17322; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2–3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1678.

[17963] Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1188–1189.

[17964] Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1189.

[17965] Optužnica, incident 15.1 iz Priloga E Optužnici.

[17966] Svjedok KDZ039, T. 21946–21947 (24. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17319; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1676.

[17967] Svjedok KDZ039, T. 21946–21947 (24. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17319; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1676.

nasumično odabrali ljude uz pomoć baterijskih lampi i naredili im da ustanu i izađu.[17968] Kad su ti zatočenici pitali da li da ponesu torbe sa sobom, rečeno im je da im ništa više neće trebati.[17969] Izvana su u hangar dopirali zvuci tupih udaraca, jauka i stenjanja, kao i zvuk klanja.[17970] Prema riječima svjedoka KDZ039, koji je bio zatočen unutra, tokom prve noći je na ovaj način odabrano i odvedeno iz hangara otprilike 40 muškaraca.[17971] Većina zatočenika koji su izvedeni iz hangara nije se vratila.[17972] Međutim, u nekoliko navrata povrijeđeni zatočenici su vraćani, a neki od njih su preminuli tokom noći.[17973]

5299. U jutarnjim satima 13. jula, zatočenici su iz hangara morali iznijeti one koji su preko noći umrli.[17974] Deset zatočenika, koji su morali utovariti leševe u kamione, nije se više vratilo.[17975] Tog jutra, zatočenici koji su se vraćali iz WC-a pored hangara odvedeni su i ubijeni.[17976] Na putu do WC-a, svjedok KDZ039 je vidio pripadnike snaga bosanskih Srba kako željeznom šipkom i sjekirom udaraju jednog zatočenika sve dok nije umro.[17977] Poslijepodne je druga grupa kamiona

---

17968 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320; svjedok KDZ039, T. 21947 (24. novembar 2011.); D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1676.

17969 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320.

17970 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320; svjedok KDZ039, T. 21944 (24. novembar 2011.); D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2. V. takođe Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9811–9812.

17971 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320, 17324. Svjedok KDZ039 izjavio je da je vidio kako iz hangara izvode Hameda Efendića, kojeg je poznavao, a zatim je čuo pucanj i nekoga ko je rekao: "Gotov je. Vuci ga tamo." Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17321. Leš Hameda Efendića ekshumiran je iz sekundarne grobnice na lokalitetu Zeleni Jadar 5. V. P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 370 (pod pečatom).

17972 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320; svjedok KDZ039, T. 21944 (24. novembar 2011.); D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2.

17973 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17320–17321; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 2. V. činjenice o kojima je presuđeno 1677, 1678.

17974 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17322. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1679. Oni koji su odnosili leševe rekli su svjedoku KDZ039 da se iza hangara vidi hrpa leševa. Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17322.

17975 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17322; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 3. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1679.

17976 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17322-17323; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 3. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1681.

17977 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17323; svjedok KDZ039, T. 21943 (24. novembar 2011.); D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 3.

došla da odveze mrtve.[17978] Ponovo je deset zatočenika moralo utovarivati leševe i ni oni više nikad nisu viđeni.[17979]

5300. Situacija u školi "Vuk Karadžić" nije bila ništa bolja od situacije u hangaru. Pripadnici snaga bosanskih Srba takođe su iz zgrade škole često izvodili zatočenike koji se više nisu vraćali.[17980] Ispred školske zgrade neprekidno se čuo zvuk stenjanja i jauka zatočenika.[17981] Dok je Ahmo Hasić bio zatočen u školi, vidio je kako je iz njegove prostorije izvedeno šest-sedam muškaraca koji se nikad nisu vratili.[17982] Jednom prilikom, jedan policajac je brutalno udarao jednog zatočenika po glavi i ramenima, prvo crijevom, a zatim automatskom puškom, sve dok ga nije oblila krv.[17983] Dotični policajac je potom pozvao tog zatočenika da izađe, nakon čega su se čuli jauci i zapomaganje, i taj zatočenik se više nikad nije vratio.[17984]

5301. U noći 13. jula, pripadnici snaga bosanskih Srba izvodili su zatočenike i iz autobusa parkiranih ispred škole "Vuk Karadžić" i odvodili ih u školsku zgradu.[17985] Zatočenici u autobusima čuli su jauke i pucnjavu, a mnogi od onih koji su izvedeni iz autobusa nisu se više vratili.[17986] Jedan bosanski Srbin koji se zvao Ilija ulazio je u autobuse i prozivao zatočenike.[17987] Ilija je, uz pomoć dva nepoznata čovjeka, u nekoliko navrata te noći zatočenike iz autobusa odvodio u zgradu škole i ti ljudi više nikad nisu viđeni.[17988]

17978 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17324; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 3. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1680. Svjedok KDZ039 je u svjedočenju rekao da je tog popodneva u hangaru vidio Mladića. Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17324–17325.

17979 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17324. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1680.

17980 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1186–1188, 1223, 1252. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1672. Optuženi u svom završnom podnesku priznaje da je u Bratuncu ubijeno nekoliko desetina žrtava, između ostalog, i u školi "Vuk Karadžić", ali tvrdi da su ta ubistva počinjena iz lične osvete. V. Završni podnesak odbrane, par. 2568.

17981 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1180, 1186–1187, 1222–1223. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1673, 1684; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 918–919; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9811–9812.

17982 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1187. Prema Hasićevim riječima, zatočenici su izvođeni iz prostorije svakih nekoliko sati. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1187–1188.

17983 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1180, 1222, 1260. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1673.

17984 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1180, 1222. V. činjenice o kojima je presuđeno 1673, 1684.

17985 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 915–919; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3029. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1683.

17986 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 915–919; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3029. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1683, 1684; Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9811–9812.

17987 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 915, 918.

17988 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 915–919.

5302. Radnici komunalnog preduzeća Bratunac i jedinica Civilne zaštite Bratunac su 14. jula počeli prikupljati leševe iz škole "Vuk Karadžić" i s okolnog područja.[17989] Između 40 i 50 leševa ležalo je po raznim učionicama u prizemlju i na prvom spratu.[17990] Učionice su bile izrešetane mecima, a krvi je bilo posvuda.[17991] Đukanović je ocijenio da su on i njegove kolege prikupili između 23 i 28 leševa iz škole "Vuk Karadžić" i između 27 i 33 leša s okolnog područja.[17992] Leševi sakupljeni iz škole "Vuk Karadžić" i okolnog područja utovareni su u kamione i prevezeni u grobnice u Glogovoj.[17993] Pošto su leševi sakupljeni i odvezeni, opština Bratunac odredila je 20-30 žena da očiste školu "Vuk Karadžić".[17994]

5303. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da su pripadnici snaga bosanskih Srba u periodu od 12. do 14. jula 1995. u školi "Vuk Karadžić" i na okolnom području ubili najmanje 50 muškaraca, bosanskih Muslimana.

(2) Ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca

5304. U Optužnici se navodi da je 13. jula 1995. godine uveče jedan mentalno zaostali muškarac, bosanski Musliman, izveden iz autobusa parkiranog ispred škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu i po kratkom postupku pogubljen.[17995]

5305. U noći 13. jula 1995., jedan mentalno zaostali muškarac, koji je bio zatočen u jednom od autobusa parkiranih ispred škole "Vuk Karadžić", zaspao je iako su mu to zabranili pripadnici snaga bosanskih Srba.[17996] U autobus je ušao jedan vojni policajac i udario ga po ramenu.[17997]

17989 **[REDIGOVANO]**; P290 (Vazdušna fotografija Bratunca s oznakama koje je unio svjedok KDZ107); P408 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 23. marta 2007.), par. 5.

17990 **[REDIGOVANO]**.

17991 **[REDIGOVANO]**.

17992 P407 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 20. marta 2007.), par. 5; P406 (Svjedočenje Desimira Đukanovića pred Sudom BiH), str. 1–4. V. takođe Milenko Katanić, T. 24545 (10. februar 2012.).

17993 Svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7920 (pod pečatom); svjedok KDZ480, T. 24261, 24267–24268 (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica); P407 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 20. marta 2007.), par. 6; P408 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 23. marta 2007.), par. 5, 7; P406 (Svjedočenje Desimira Đukanovića pred Sudom BiH), str. 3; svjedok KDZ107, P345 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9372, 9390–9391, 9544. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1686; Zoran Petrović-Pirićanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18813, 18816–18818; D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 39. V. par. 5257.

17994 Svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7883–7884 (pod pečatom); svjedok KDZ480, T. 24270–24271, (8. februar 2012.) (zatvorena sjednica). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1687.

17995 Optužnica, incident 15.3 iz Priloga E Optužnici. Vijeće napominje da tužilaštvo u Optužnici ovog čovjeka opisuje kao "mentalno zaostalog", a u završnom podnesku kao "duševno bolesnog". V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 95.

17996 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 911. U vezi s njegovim duševnim stanjem, Orić je u svom svjedočenju rekao da su zatočenici, koji su sjedili pored njega i koji su ga vjerovatno poznavali, rekli da on nije bio potpuno normalan i da je bio "lud". Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 911, 1072. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1688.

Čovjek se iznenada probudio i nehotice udario policajca.[17998] Policajac ga je opsovao, a druga dva vojna policajca odvukla su ga iz autobusa prema školi.[17999] Pošto je taj čovjek izveden iz autobusa, Mevludin Orić, koji je takođe bio u autobusu, čuo je kratak rafal, vrisak i nečiji glas koji je rekao: "Vucite ga u školu".[18000] Taj čovjek više nikad nije viđen.[18001]

5306. Vijeće konstatuje da su 13. jula 1995. uveče pripadnici snaga bosanskih Srba ubili ovog mentalno zaostalog muškarca pored škole "Vuk Karadžić".

f. Zvornik

i. *Uvod*

5307. Kao što je Vijeće već navelo, Zvornik je opština u istočnoj BiH, smještena na rijeci Drini, koja predstavlja granicu između BiH i Srbije.[18002]

5308. U julu 1995., zona odgovornosti Zvorničke brigade protezala se zapadnom obalom rijeke Drine, od ušća pritoke Drinjače na jugu, do Pilice na sjeveru. [18003] Obuhvatala je najsjeverniji dio odbrane Drinskog korpusa, uključujući Kozluk, Zvornik i Snagovo.[18004] Vijeće podsjeća da je štab Zvorničke brigade, poznat kao kasarna u preduzeću "Standard", bio smješten u Karakaju, otprilike dva kilometra sjeverno od Zvornika, duž puta Konjević Polje–Zvornik–Bijeljina, koji je pratio rijeku Drinu.[18005] IKM Zvorničke brigade bio je lociran u selu Kitovnice, otprilike 15 kilometara od kasarne u preduzeću "Standard", u pravcu sela Orahovac.[18006]

17997 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 911.

17998 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 911–912, 1071–1072. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1688.

17999 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 911–913, 1072. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1688. Orić je dodao da se taj čovjek borio s policajcima, držeći se za autobusko sjedalo tako da su ga doslovno morali izvući; fizički se opirao dok su ga vodili u školu. Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 912-913.

18000 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 911–914, 1072–1073.

18001 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 913, 1072. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1688.

18002 V. par. 1228.

18003 P4941 (Sudski registrator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), *e-court* str. 6; P4091 (Mapa Srebrenice i Zvornika).

18004 P4941 (Sudski registrator u vezi sa Srebrenicom, s mapama), *e-court* str. 6.

18005 V. par. 198; P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 248.

18006 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11013; P4564 (Mapa operativne zone Zvorničke brigade) (IKM je označen brojem 4).

ii. *Period koji je prethodio događajima u Zvorniku*

(1) Pripreme u Bratuncu u periodu od 13. do 14. jula

5309. Otprilike u 19:00 sati 13. jula, Drago Nikolić nazvao je Dragana Obrenovića u kasarni u preduzeću "Standard" i rekao mu da ga je upravo nazvao Popović i obavijestio ga da će veliki broj bosanskih Muslimana koji su zatočeni u Bratuncu biti prebačen u Zvornik kako bi tamo bili ubijeni.[18007] Drago Nikolić je potom ispričao da je Popović rekao da je ta naredba došla od Mladića i da "svi, uključujući Pandurevića, znaju [za tu naredbu]."[18008] Popović je rekao Dragi Nikoliću da će poslati nekoga da ga s tim lično upozna i prenese daljnje informacije.[18009] Drago Nikolić je onda zamolio Obrenovića da ga razriješi dužnosti na IKM-u i zatražio pomoć čete VP-a Zvorničke brigade u izvršenju zadatka koji mu je dodijeljen.[18010] Obrenović je pristao da Nikolića razriješi dužnosti i pošalje pet vojnih policajaca i Miomira Jasikovca, komandanta čete VP-a Zvorničke brigade,[18011] da mu pomognu.[18012] Jasikovac je u kasarnu u preduzeću "Standard" stigao u otprilike 20:00 sati i Obrenović mu je naredio da okupi pet-šest svojih ljudi i čeka daljnja naređenja od Drage Nikolića.[18013]

5310. Momir Nikolić je u svom svjedočenju rekao da se s Bearom sastao u Bratuncu uveče 13. jula, da mu je naređeno da se sastane s Dragom Nikolićem i da mu prenese odluku da zatočenici u Bratuncu moraju biti prebačeni u zonu odgovornosti Zvorničke brigade te da Drago mora pripremiti objekte i obezbjeđenje za transfer i zatočenje tih ljudi.[18014] Momir Nikolić je iz tog razgovora shvatio da će zatočenici biti pogubljeni u opštini Zvornik.[18015] U skladu s instrukcijama, Momir Nikolić se onda odvezao u Zvornik i prenio naređenje Dragi Nikoliću.[18016] Drago Nikolić je

18007 **[REDIGOVANO]**. Ali v. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 40 (gdje je svjedok izjavio da je tek sljedećeg jutra od Beare saznao za taj zadatak).

18008 **[REDIGOVANO]**. Nikolić je takođe rekao Obrenoviću da su Beara i Popović zaduženi za taj zadatak. **[REDIGOVANO]**.

18009 **[REDIGOVANO]**.

18010 **[REDIGOVANO]**.

18011 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11012, 11116; D2266 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Nadom Stojanović), str. 5–6; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6440, 6479–6481 (pod pečatom). V. takođe P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 7.7.

18012 **[REDIGOVANO]**; P4582 (Dnevnik operativnog dežurstva IKM-a Zvorničke brigade, juli-oktobar 1995.), str. 6.

18013 **[REDIGOVANO]**.

18014 Momir Nikolić, T. 24666–24669, 24679 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10. Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja u vezi s tim gdje je bio 13. i 14. jula, kako je navedeno u fusnoti 17583.

18015 Momir Nikolić, T. 24668–24669 (14. februar 2012.).

18016 Momir Nikolić, T. 24670–24671 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10.

odgovorio da će o tome obavijestiti svoju komandu.[18017] Momir Nikolić se vratio u Bratunac negdje oko ponoći i podnio izvještaj Beari u hotelu "Fontana".[18018]

5311. U 20:10 sati, Deronjić je s optuženim razgovarao preko posrednika i obavijestio ga da se u Bratuncu nalazi 2.000 zatočenika i da se očekuje da će ih pristići još tokom noći.[18019] Razgovor je tekao kako slijedi:

: Čekam na razgovor sa predsjednikom Karadžićem. Je li tu?
B: Da.
: Halo! Samo malo, sad će se javit' dežurni, gospodine predsjedniče.
B: Halo! Deronjića imam u vezi.
: Deronjić, javite se.
D: Halo! Da. Evo čujem.
: Deronjić, koliko hiljada pita predsjednik?
D: Oko dvije za sad.
: Dvije, gospodine predsjedniče. (čuje se u pozadini)
D: Ali biće još u toku noći.
[…]
D: Jel se čujemo, predsjedniče?
: Ne čuje vas predsjednik Deronjiću, posrednik ovdje.
D: Imam negdje oko dvije hiljade sad ovde do [...]
: Deronjiću, predsednik kaže ovako: "Sva roba mora biti smještena u magacine prije dvanaest sutra."
D: Dobro.
: Deronjiću, ne u magacine tu, nego negdje drugo.
D: Razumio.
: Prijatno.[18020]

5312. Nakon što je podnio izvještaj Beari u hotelu "Fontana", Momir Nikolić ga je odvezao u prostorije SDS-a u Bratuncu na sastanak s Deronjićem i Vasićem.[18021] Na tom sastanku Beara i Deronjić su se prepirali oko toga gdje treba ubiti zarobljenike; već je bilo jasno dogovoreno da će zatočenici biti pogubljeni.[18022] Uprkos naređenjima koje je Beara izdao ranije tog dana da se

18017 Momir Nikolić, T. 24671 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10.

18018 Momir Nikolić, T. 24672, 24676 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10.

18019 P6692 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, njegovog posrednika i Miroslava Deronjića, 13. juli 1995.), str. 1. Optuženi priznaje da je vodio ovaj telefonski razgovor i da ga je Deronjić obavijestio o velikom broju zarobljenih u Bratuncu. V. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2537, 3025–3026. V. takođe svjedok KDZ126, T. 26400–26404 (15. mart 2012.).

18020 P6692 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, njegovog posrednika i Miroslava Deronjića, 13. juli 1995.), str. 1. V. svjedok KDZ126, T. 26400–26403 (15. mart 2012.) (gdje napominje da je on snimio ovaj razgovor).

18021 Momir Nikolić, T. 24676 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10. V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 85–87 (gdje izjavljuje da je Beara bio u prostorijama SDS-a u Bratuncu 13. jula), 95 (gdje upućuje na to da su Vasić i Momir Nikolić bili u prostorijama SDS-a tog dana); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7875–7876 (pod pečatom).

18022 Momir Nikolić, T. 24677-24678 (14. februar 2012.). V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 84 (gdje je svjedok izjavio da mu je Deronjić rekao da je vodio veoma neugodan razgovor s Bearom u vezi sa zarobljenim bosanskim Muslimanima i lokacijom gdje su trebali biti zatočeni) i 93 (gdje je svjedok izjavio da mu je Deronjić rekao da Beara traži lokaciju "vjerovatno da pobije zarobljene" u Bratuncu i

pripreme objekti i bezbjednosna podrška za transport zarobljenika u Zvornik, Beara je insistirao na tome da on ima instrukcije od "svog šefa" da zatočenici treba da ostanu u Bratuncu.[18023] Deronjić je odgovorio da ne želi da se bilo kakvo ubijanje izvrši u Bratuncu i da je dobio instrukcije od optuženog da se svi muškarci, bosanski Muslimani zatočeni u Bratuncu, prebace u Zvornik.[18024] Beara i Deronjić su se na kraju dogovorili da će zatočenici u nekoliko sljedećih dana biti prebačeni u zonu odgovornosti Zvorničke brigade.[18025] Nakon tog sastanka, Momir Nikolić je otišao u Komandu Bratunačke brigade kako bi Blagojevića i ostalo ljudstvo obavijestio o planu.[18026]

(2) Prevoz zatočenika iz Bratunca u Zvornik

5313. Prevoz zatočenika s područja Bratunca u Zvornik počeo je u noći 13. jula.[18027] Muškarci, bosanski Muslimani, zatočeni u hangaru iza škole "Vuk Karadžić" morali su ući u autobuse koji su otišli u pravcu Zvornika.[18028] Momir Nikolić je vidio autobuse koji su bili "puni ljudi" koji su krenuli prema Zvorniku negdje oko ponoći.[18029]

---

da je optuženi pomogao Deronjiću podržavši ideju o premještanju zatočenika kako ne bi bili ubijeni u Bratuncu). Momir Nikolić je u svom svjedočenju naveo da je, nakon što je dovezao Bearu u prostorije SDS-a u Bratuncu, čekao u prijemnoj kancelariji pored Deronjićeve kancelarije, odakle je čuo cijeli razgovor. Momir Nikolić, T. 24676–24677 (14. februar 2012.). Optuženi osporava iskaz Momira Nikolića o ovom sastanku kao nepouzdan i neprihvatljiv bez potkrepljujućih dokaza. V. Završni podnesak odbrane, par. 3039–3040. Pošto je ocijenilo iskaz Momira Nikolića, Vijeće se uvjerilo u istinitost i pouzdanost njegovog opisa sastanka kojem su prisustvovali Beara, Vasić i Deronjić.

18023 Momir Nikolić, T. 24677, 24679–24680 (14. februar 2012.). Momir Nikolić je priznao da je Bearino ponašanje tokom ovog sastanka bilo u suprotnosti s njegovim ranijim naređenjem da obavijesti Dragu Nikolića o tome da zatočenike treba prebaciti u Zvornik, ali je izjavio da su se [odluke] "pogotovo 13.[…], mijenjale takvom brzinom... Znači, imali ste jedno naređenje, dobili ste sada, za pola sata je slijedila ispravka naređenja, korekcija, imali ste drugo naređenje i to je jednostavno ta situacija koja je vladala tada u Bratuncu, pogotovo tog 13. kada je bilo mnogo problema". Momir Nikolić, T. 24677-24680 (14. februar 2012.).

18024 Momir Nikolić, T. 24677-24679 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10. V. takođe Srbislav Davidović, T. 24415–24416, 24452–24453 (9. februar 2012.); Milenko Katanić, T. 24496 (10. februar 2012.); P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 91–93.

18025 Momir Nikolić, T. 24678 (14. februar 2012.). V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 91–93.

18026 Momir Nikolić, T. 24680-24681 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10.

18027 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17327–17328; Momir Nikolić, T. 24671–24672 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23784–23785 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 132.

18028 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17327–17328.

18029 Momir Nikolić, T. 24671 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 10. Kovač takođe potvrđuje da je te večeri bio u hotelu "Vidikovac" i da je vidio autobuse koji su prevozili zarobljenike iz Srebrenice. Tomislav Kovač, T. 42776–42778 (1. novembar 2013.); D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 126.

5314. Rano ujutro 14. jula, Beara i Popović su se odvezli u kasarnu u preduzeću "Standard" da se sastanu s Dragom Nikolićem.[18030] Nakon sastanka, Beara je naredio Popoviću da organizuje konvoj za prevoz zatočenika iz Bratunca u zgrade u Zvorniku određene za njihov smještaj.[18031] Drago Nikolić je naredio svom vozaču, Miloradu Birčakoviću, da ga odveze u hotel "Vidikovac", koji se nalazio dva kilometra od Zvornika.[18032] U međuvremenu su se Popović i Beara vratili u Komandu Bratunačke brigade, gdje je Beara naredio Momiru Nikoliću da pomogne u formiranju konvoja.[18033]

5315. Nedugo zatim, Popović je počeo formirati konvoj, uz pomoć Momira Nikolića.[18034] Dvojici pripadnika VP-a bratunačke brigade naređeno je da pomognu tako što će obezbijediti pratnju zatočenicima u Zvornik, tako što će voziti jedan oklopni transporter zaplijenjen od Nizozemskog bataljona i parkirati ga na obodu Bratunca.[18035] Cijelo jutro su vozila iz raznih mjesta u Bratuncu i oko njega vozila prema obodu grada gdje je čekao oklopni transporter.[18036] Zarobljenici u nekim vozilima čekali su nekoliko sati da se okupi cijeli konvoj.[18037] Na kraju je oformljena kolona koja se sastojala od 30 do 50 autobusa i kamiona i bila je duga otprilike jedan do jedan i po kilometar.[18038]

5316. Konvoj je iz Bratunca krenuo za Zvornik preko Konjević Polja negdje oko podneva, s Popovićem na čelu konvoja u golfu, dok je iza njega išao oklopni transporter.[18039] U pratnji konvoja

---

18030 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11013–11015. V. takođe D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 41. Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja u vezi s tim gdje je bio 13. i 14. jula, kako je navedeno u fusnoti 17583.

18031 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 42. V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 91; činjenica o kojoj je presuđeno 1749.

18032 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11011, 11017.

18033 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 44.

18034 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 45.

18035 Svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3557–3561, 3677–3678; Mile Petrović, T. 45553 (17. januar 2014.); Momir Nikolić, T. 24681–24682 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 11.

18036 V. svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3561; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 934; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1399; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 674.

18037 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 934 (gdje je svjedok izjavio da je zatočenicima rečeno da čekaju dolazak UNPROFOR-a); svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1399; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 674–675 (gdje je svjedok rekao da je čuo kako "oni" viču: "Čekamo UNPROFOR."). V. takođe svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3560–3561, 3678.

18038 Momir Nikolić, T. 24681 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 11; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 45–46; Mane Đurić, T. 35082 (7. mart 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1747; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 675–676.

18039 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 47; Vujadin Popović, T. 43059 (6. novembar 2013.); Momir Nikolić, T. 24681 (14. februar 2012.); svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3561; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1400–1401; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 935, 940–941; P268 (Mapa BiH s oznakama koje je unio Mevludin Orić); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 675–676. V. takođe svjedok

bili su isti pripadnici VP-a Bratunačke brigade i MUP-a koji su prethodnih dana obezbjeđivali zatočeničke objekte u Bratuncu, kao i drugi pripadnici snaga bosanskih Srba.[18040] Prvom dijelu konvoja je trebalo između sat i sat i po vremena da dođe do hotela "Vidikovac".[18041] U to vrijeme su Drago Nikolić, Birčaković i Mane Đurić bili u hotelu.[18042] Nedugo po dolasku konvoja, Drago Nikolić je naredio Birčakoviću da uđe u prvi autobus.[18043] S Popovićem u pratnji, prvi dio konvoja otišao je u školu u Orahovcu.[18044] Tokom dana konvoj je od hotela "Vidikovac" nastavio dalje, dok su druga vozila otišla u školu u Petkovcima,[18045] školu u Ročeviću[18046] i školu u Kuli kod Pilice.[18047]

KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3029–3031; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2961–2962; činjenica o kojoj je presuđeno 1748.

18040 Momir Nikolić, T. 24681–24682 (14. februar 2012.); Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11019, 11085, 11122, 11149–11150, 11154; P169 (Dnevnik Vojne policije Bratunačke brigade, 30. juni-21. juli 1995.), str. 14. V. takođe svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6446, 6449, 6475–6476; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3031; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2962; činjenice o kojima je presuđeno 1751, 1752.

18041 Svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3678–3679; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11017–11018; Mane Đurić, T. 35041, 35081–35082 (7. mart 2013.). V. takođe Momir Nikolić, T. 24670 (14. februar 2012.). Birčaković je rekao da je vidio kako je u otprilike 20:30 ili 21:00 sati u hotel "Vidikovac" stiglo pet do deset autobusa.. Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11017-11018. Vijeće napominje da se tužilaštvo oslanja na Birčakovićev iskaz i iskaze nekoliko drugih svjedoka u pogledu vremena kada je konvoj otišao iz Bratunca i kada je kasnije stigao u hotel "Vidikovac". V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, str. 34, fusnote 376, 382. S obzirom na znatan broj pouzdanih dokaza koji ukazuju na to da je konvoj stigao u hotel "Vidikovac" rano poslijepodne, Vijeće konstatuje da su se događaji o kojima Birčaković govori odigrali kasnije tog dana. Ako zanemarimo tu netačnost, Vijeće se uvjerilo da je Birčakovićev iskaz pouzdan i da ima dokaznu vrijednost, te stoga smatra da se može na njega osloniti.

18042 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11017–11018; Mane Đurić, T. 35041 (7. mart 2013.).

18043 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11019–11020, 11054–11055.

18044 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 49–50; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11019–11020, 11054–11055; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6446, 6449, 6468–6469. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1755, 1769; svjedok KDZ039, T. 21958 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 937; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 677, 679, 759–760; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3563–3564, 3679–3680. V. par. 5320.

18045 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1401–1402; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3337; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2962–2964. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1790. V. par. 5358.

18046 V. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 41, 52; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17948, 17950–17951, 17998. V. par. 5385.

18047 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1192–1193, 1223, 1291–1292; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3030–3032; svjedok KDZ333, T. 24124–24125, 24151 (2. februar 2012.); P4347 (Fotografija škole u Kuli s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10221–10223. V. par. 5417. Vijeće napominje da je Ahmo Hasić izjavio da je u Pilicu stigao 15. jula. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1193, 1227. Međutim, uporedivši Hasićev iskaz s ukupnim dokazima koji su Vijeću predočeni u vezi s ovim incidentom ubijanja, kako je razmotreno u odjeljku C.1.f.iii.4: Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici, Vijeće smatra da je Hasić stigao u školu u Kuli 14. jula. Vijeće je

iii. *Zatočenje i ubijanje*

(1) Škola u Orahovcu i polje kod Orahovca

(a) Uvod

5317. U Optužnici se navodi da su 14. jula 1995. ili približno tog datuma ubijena dvojica zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu; ta dvojica zatočenika su izvedena iz škole i po kratkom postupku pogubljena puščanom paljbom.[18048] U Optužnici se takođe govori o tome da je 14. jula 1995. ubijeno otprilike 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu, a zatim zavezanih očiju kamionom prevezeni do jednog obližnjeg polja i pogubljeni po kratkom postupku. Prema navodima Optužnice, tijela žrtava pokopana su u masovne grobnice na mjestu pogubljenja 14. i 15. jula 1995.[18049]

5318. Selo Orahovac se nalazi sjeverozapadno od Zvornika,[18050] u zoni odgovornosti 4. bataljona Zvorničke brigade.[18051] Škola u Orahovcu, takođe poznata kao škola u Grbavcima,[18052] nalazi se nedaleko Orahovca, na glavnom putu prema Križevićima, oko 12 kilometara od kasarne u preduzeću "Standard" u Karakaju.[18053] Školski kompleks u Orahovcu sastojao se od glavne zgrade, fiskulturne sale koja je hodnikom spojena s glavnom zgradom i velikog igrališta smještenog između fiskulturne sale i glavnog puta.[18054]

---

saslušalo iskaze da su se vozila koja su išla u pravcu škole u Kuli zaustavila blizu Pilice i stajala tamo jedan do jedan i po sat; dok su stajali, činilo se da je jedan zarobljeni bosanski Musliman, koji je stajao u prolazu između sjedišta jednog od autobusa, legao; kad se prestao micati, ostali zarobljenici su shvatili da je umro, a njegov leš je ostavljen pored puta. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1191–1192, 1291. Jednom drugom zatočeniku dozvoljeno je da izađe iz autobusa radi male nužde, a kad je pokušao pobjeći, srpski vojnici su ga "rafalom sasjekli". Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1191–1192, 1272–1274. Hasić je naveo da on nije vidio kako ubijaju tog čovjeka, ali su mu drugi zatočenici koji su stajali ispred autobusa rekli da je taj čovjek ubijen. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1273–1274. Optuženi se za to ubistvo ne tereti u Optužnici.

18048 Optužnica, incident 6.1 iz Priloga E Optužnici.

18049 Optužnica, incident 6.2 iz Priloga E Optužnici.

18050 P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 132; P4091 (Mapa Srebrenice i Zvornika); P3187 (Mapa opštine Zvornik).

18051 P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 7.6. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1753.

18052 Jean-René Ruez, T. 23788 (27. januar 2012.). V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 133.

18053 Svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6445 (pod pečatom); P3187 (Mapa opštine Zvornik). V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 132, 133; P212 (Fotografija škole u Orahovcu).

18054 Jean-René Ruez, T. 23787–23788 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), str. 133; P4291 (Vazdušna fotografija škole u Orahovcu s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); P4293 (Video-snimak škole u Orahovcu).

(b) Zatočenje u školi u Orahovcu i ubijanje dvojice muškaraca

5319. Odred četa VP-a Zvorničke brigade upućen je u školu u Orahovcu u noći 13. jula. Jasikovac je pripadnicima tog odreda rekao da će biti obezbjeđenje zatočenicima koji su trebali stići u školu.[18055] Kada su stigli u školu, pripadnici odreda slijedili su Jasikovčeva naređenja i počeli vršiti neophodne pripreme.[18056] U jednom trenutku 14. jula, i ostali pripadnici Zvorničke brigade, među kojima i pripadnici 4. bataljona, nalazili su se u školi.[18057]

5320. Oko 14:00 sati, konvoj od četiri do šest autobusa u kojima je bilo otprilike 300 ljudi, a koji je ranije krenuo iz Bratunca, stigao je u školu u Orahovcu.[18058] Autobusi su u ranim poslijepodnevnim satima 14. jula i dalje stizali iz Bratunca.[18059] Na čelu najmanje jednog od tih

18055 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6446; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6444–6445, 6447, 6479–6480 (pod pečatom); P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 7.8. V. takođe P6191 (Izvod iz bilježnice elektronskog izviđanja), str. 2 (gdje se upućuje na zahtjev "da se pošalje obez. za Orahovac"); P4948 (Pregled angažovanja ljudstva Vojne policije Zvorničke brigade, juli 1995.); D2266 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Nadom Stojanović), str. 11–12; P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 1 (pod pečatom); činjenice o kojima je presuđeno 1754, 1771. Tužilaštvo tvrdi da su u Pregledu anagažovanja ljudstva VP-a Zvorničke brigade za 14. juli 1995. izvršene izmjene kako bi se prikrilo prisustvo i učešće pripadnika VP-a u operaciji ubijanja u Orahovcu. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, povjerljivo, fusnota 400; Richard Butler, T. 27562–27564 (18. april 2012.). Prema mišljenju tužilaštva, to je u skladu s drugim izmjenama koje su izvršene u odnosu na druga mjesta pogubljenja. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, povjerljivo, fusnota 499 (gdje se upućuje na izmjene Pregleda angažovanja ljudstva za 15. juli kako bi se prikrilo prisustvo pripadnika VP-a u školi u Ročeviću). V. takođe fusnota 18368. Vijeće je pregledalo relevantne bilješke u pregledu dežurstava i našlo obilježja očite ispravke. Stoga, s obzirom na dokaze koji pokazuju da su pripadnici čete VP-a Zvorničke brigade bili prisutni u školi u Orahovcu 14. jula, kao i na to da se pokušala prikriti činjenica da su pripadnici te jedinice bili u školi u Ročeviću 15. jula, Vijeće konstatuje da su ispravke u Pregledu angažovanja ljudstva stvarno izvršene u pokušaju da se prikrije činjenica da su pripadnici čete VP-a Zvorničke brigade bili u školi u Orahovcu 14. jula 1995.

18056 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6446–6447.

18057 Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10334–10335, 10382–10383; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6448–6449; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11020–11021, 11123–11124; svjedok KDZ122, T. 26120 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 2, 5 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1770; D2266 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Nadom Stojanović), str. 25. Vijeće je saslušalo iskaze da je pojačanje koje su činili pripadnici 4. bataljona Zvorničke brigade upućeno u školu na zahtjev Trbića, zamjenika Drage Nikolića. P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5 (pod pečatom). V. svjedok KDZ122, T. 26120 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica).

18058 Svjedok KDZ039, T. 21958 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17325, 17327–17328, 17332, 17358. V. par. 5313.

18059 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 944 (gdje je posvjedočio da je u školu u Orahovcu stigao oko podneva); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 759–760 (gdje je posvjedočio da je u školu stigao poslijepodne ili naveče i gdje objašnjava da je "dan ljetni puno dug"). Ali v. svjedok KDZ039, T. 21958 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333, 17363 (gdje je posvjedočio da su posljednji zatočenici stigli u fiskulturnu salu oko 10:00 sati i da nijedan zatočenik nije doveden poslijepodne); činjenica o kojoj je presuđeno 1755 (gdje se upućuje na dolazak 30 vozila u školu u Orahovcu 14. jula). V. takođe svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6449, 6468–6469 (gdje se govori o tome da je 14. jula u školu došlo 10 do 15 autobusa).

konvoja bio je oklopni transporter UNPROFOR-a koji su vozili vojnici VRS-a.[18060] Pripadnici civilne policije u plavim uniformama su u nekim autobusima bili zajedno sa zatočenicima.[18061]

5321. Autobusi su se, kako su stizali, zaustavljali na igralištu ispred škole.[18062] Kad su izašli iz autobusa, zatočenicima je naređeno da otrče u fiskulturnu salu.[18063] U pratnji su im bili policajci koji su s njima bili u autobusima.[18064] Na oba ulaza u fiskulturnu salu stražarili su pripadnici VP-a Zvorničke brigade.[18065] Zatočenici su svoje stvari morali ostaviti napolju.[18066]

18060 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 934–935, 938; Mile Petrović, T. 45553 (17. januar 2014.). Svjedok KDZ064 je posvjedočio da je, po dolasku u školu u Orahovcu, vidio jedan oklopni transporter UNPROFOR-a parkiran na igralištu. Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 677, 679, 683.

18061 Svjedok KDZ407 je objasnio da su policajci bili obučeni u plave maskirne kombinezone, neki su bili naoružani, a neki su nosili pancirke. Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6446, 6449, 6475. Prepoznao je neke civilne policajce iz Zvornika koji nisu bili u sastavu Zvorničke brigade. Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6476; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), 6481–6482 (pod pečatom). V. takođe D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 42, 44; Mane Đurić, T. 35051–35053 (7. mart 2013.); P6191 (Izvod iz bilježnice elektronskog izviđanja), str. 2 (gdje se upućuje na zahtjev "da se pošalje obez. za Orahovac").

18062 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 677, 684, 686, 848; P770 (Fotografija škole u Orahovcu); P771 (Fotografija škole u Orahovcu).

18063 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 937; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 677; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17328–17329; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6449; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11020. V. takođe P772 (Fotografija škole u Orahovcu); P773 (Fotografija unutrašnjosti škole u Orahovcu); P774 (Fotografija unutrašnjosti škole u Orahovcu); P3944 (Fotografija fiskulturne sale u školi u Orahovcu); Jean-René Ruez, T. 23788 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 134.

18064 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6446, 6449, 6475–6476; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6481 (pod pečatom); Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11086, 11122, 11150–11151, 11154. U školi je bilo između 7 i 15 tih policajaca. Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6475–6476; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11122–11123.

18065 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6454, 6484; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17346. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23789 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 135. Svjedok KDZ064 je ovako opisao te muškarce : "[J]ako mladi momci […] sa ‘vako držajući puškama u rukama", dodavši da bi, kad bi im se neko obratio kao vojnicima, oni rekli da nisu vojnici nego "Karadžićevi golovrati četnici". Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 698. V. svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28830; svjedok KDZ064, T. 1445 (22. april 2010.).

18066 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 938–939; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 677; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11029. V. takođe Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10336; činjenica o kojoj je presuđeno 1758.

5322. U jednom trenutku, kod škole se okupila gomila od otprilike 100 neprijateljski nastrojenih mještana komentarišući da sve zatočenike treba pobiti.[18067] Pripadnici Zvorničke brigade morali su obuzdavati gomilu.[18068]

5323. Kad su svi zatočenici ušli, napunili su cijelu fiskulturnu salu.[18069] Vijeće je saslušalo iskaze da je u školi u Orahovcu bilo zatočeno između 500 i 2.500 muškaraca, bosanskih Muslimana.[18070] Raspon starosti zatočenih u fiskulturnoj sali kretao se od 15 do 70 godina, ali su među njima bila i četiri dječaka stara od 10 do 14 godina.[18071]

5324. Zatočenicima je naređeno da sjednu s koljenima uz grudi i rečeno im je da će na njih pucati ako ne poslušaju.[18072] Nije bilo dovoljno mjesta za sve da sjednu, pa su neki morali sjediti drugima na krilu.[18073] Zatočenici su sjedili tako nagurani da se nisu mogli pomjeriti.[18074] S vanjskom temperaturom od "30 i preko 30",[18075] u fiskulturnoj sali je bilo zagušljivo i zatočenici su se počeli gušiti i gubiti svijest.[18076] Zatočenici nisu dobili nikakvu hranu, ali je četvorici dječaka bilo

---

18067 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6448, 6450–6451, 6467–6468. V. također Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11022.

18068 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6451; Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10337.

18069 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6450. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1756.

18070 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17337–17338, 17352 (gdje je svjedok naveo da misli, mada nije izbrojao zatočenike, da je u fiskulturnoj sali bilo preko 2.500 ljudi); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 697–698; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28834–28835 (gdje je procijenio da je u fiskulturnoj sali bilo između 500 i 1.000 ljudi, uprkos tome što nije izbrojao ljude); Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 943 (gdje je svjedok izjavio da je u fiskulturnoj sali bilo preko 2.000 zatočenika); svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), 6478–6479 (pod pečatom) (gdje je svjedok naveo da je u fiskulturnoj sali moglo biti otprilike 1.000 zatočenih); P6220 (Izvještaj o događanjima u Srebrenici i okolini od 10. do 19. jula 1995., juni 2004.), str. 15 (gdje je navedeno da je u školi bilo oko 1.000 zatočenika); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 50 (gdje pominje između 400 i 500 zatočenika); činjenica o kojoj je presuđeno 1757 (gdje se pominje između 1.000 i 2.500 muškaraca zatočenih u školi).

18071 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 698. V. također Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 944; Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10338.

18072 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 943.

18073 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333.

18074 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 696.

18075 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 700.

18076 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 944, 1005; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 700–701; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333. Činjenice o kojima je presuđeno 1759, 1760.

dozvoljeno da donesu vodu, mada je nije bilo dovoljno za sve.[18077] Jedna kanta je služila kao WC.[18078]

5325. U jednom trenutku, jedan čovjek je ustao i požalio se vojnicima koji su obezbjeđivali fiskulturnu salu da se guši i da ne želi više tu ostati.[18079] Vojnici su mu rekli da izađe i rashladi se, a zatočenicima oko njega su naredili da ga izguraju.[18080] Kad je taj čovjek prošao kroz vrata, vojnici su pucali i ubili ga, a zatim ga odvukli.[18081] Kasnije, jedan drugi čovjek je rekao da zatočenike ne treba ubijati, pa ga je izveo jedan vojnik koji je stražario na vratima.[18082] Kad je taj čovjek izveden, čuo se pucanj iz puške, popraćen jaukanjem i još jednim pucnjem, a zatim je zavladala tišina.[18083] Kasnije su na igralištu škole viđena dva tijela.[18084]

5326. U školu su stigli ljudi u civilnim odijelima,[18085] poslije kojih su kasnije došli oficiri VRS-a.[18086] Do ranog poslijepodneva,[18087] na putu ispred škole i na igralištu škole okupio se jedan broj vojnika.[18088] Drago Nikolić i Sreten Milošević su stajali u školskom dvorištu pored glavne kapije, ispred fiskulturne sale.[18089] Jasikovac,[18090] Popović,[18091] Trbić,[18092] Beara,[18093] kao i Lazar Ristić,

---

18077 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 944–945, 1004–1005; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 700, 704; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6452, 6485. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1759; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333; Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10338.

18078 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 701.

18079 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 945–946.

18080 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 945–947.

18081 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17333–17334; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 946. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1762. V. takođe svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 703, 765 (gdje se govori o jednom muškarcu starom oko 30 godina koji je izveden i ubijen iz vatrenog oružja).

18082 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 703, 765.

18083 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 703, 765.

18084 Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10336.

18085 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 703, 706.

18086 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6487–6488; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 706, 708, 764. V. takođe Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 947.

18087 Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10334; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6452.

18088 Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10334–10335; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6452. V. takođe svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 682. Jedan od policajaca bio je pripadnik policije u Doboju. Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10335.

18089 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 53; Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10337–10338, 10361–10362; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11022–11023, 11038–11039, 11124–11125; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6451–6452, 6484; P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5 (pod pečatom).

komandant 4. bataljona Zvorničke brigade,[18094] takođe su bili u školi u poslijepodnevnim satima 14. jula 1995.[18095]

5327. Do poslijepodneva,[18096] jedan od oficira rekao je svima "tišina", a nakon toga je naredio zatočenicima da izađu iz fiskulturne sale.[18097] Zatočenicima je rečeno da se pripreme za odlazak u logor u Batkoviću[18098] i naređeno im je da se okrenu prema zidu.[18099] Nakon što su se zatočenici postrojili, za šta im je trebalo 10 do 15 minuta,[18100] u grupama su odvedeni u malu svlačionicu pored fiskulturne sale, gdje je stajalo pet-šest naoružanih vojnika u maskirnim uniformama, a među

---

18090 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11021, 11124–11125; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6458 (pod pečatom); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 51.

18091 Vujadin Popović, T. 43062–43063 (6. novembar 2013.); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 50, 53; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11024–11025, 11044, 11057–11058, 11082. V. takođe Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10337.

18092 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 53; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11021, 11027. V. P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5 (pod pečatom).

18093 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 53; D2266 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Nadom Stojanović), str. 27-28, 39, 43-45. V. takođe P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 2 (pod pečatom) (gdje se govori o tome da je Beara 14. jula 1995. bio u Zvorniku); P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 45 (u bilješci za 14. juli 1995. u Bilježnici dežurnog operativnog oficira, u 15:00 sati stoji da "dolazi puk. Beara da se Orovoc Petkovci Ročević Pilica"). Vijeće smatra da se ta bilješka u Bilježnici dežurnog operativnog oficira odnosi na Orahovac. Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja u vezi s tim gdje je bio 13. i 14. jula, kako je navedeno u fusnoti 17583.

18094 P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 2, 5 (pod pečatom).

18095 Svjedok KDZ039 i Mevludin Orić su u svojim svjedočenjima rekli da su takođe vidjeli Mladića u školi. Svjedok KDZ039, T. 21960–21961 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17334, 17381–17382; D1945 (Izjava svjedoka KDZ039 SJB-u Tuzla, 21. juli 1995.), str. 3; D1947 (Izjava svjedoka KDZ039 Sektoru SDB-a Tuzla, 25. juli 1995.), str. 2; D1949 (Razgovor sa svjedokom KDZ039, 31. mart 1996.), str. 4; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 995–996, 1003–1004.

18096 V. Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 958 (gdje je svjedok izjavio da je na polje gdje su se vršila pogubljenja odveden rano poslijepodne, između 13:00 i 15:00 sati); svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6487 (gdje je svjedok rekao da je prva grupa zatočenika izvedena iz fiskulturne sale "u kasno poslijepodne"); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 709 (gdje je svjedok naveo da je bio na redu za izlazak iz fiskulturne sale negdje u večernjim satima); svjedok KDZ039, T. 21972 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17347, 17358 (gdje rekao da je iz fiskulturne sale izveden negdje oko 20:00 sati, dok je sunce još uvijek sjalo).

18097 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 703. Svjedok KDZ064 svjedočio je da je čovjek koji je kontrolisao situaciju nosio crvenu beretku i bio prilično mlad, objašnjavajući da, prije nego što je taj čovjek stigao, niko nije bio izveden iz fiskulturne sale. Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 704, 709, 764, 767. V. takođe svjedok KDZ064, T. 1443 (22. april 2010.). Ali v. svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6485 (gdje je svjedok izjavio da se ne sjeća nikoga ko je bio nekakav vođa i ko je nosio crvenu beretku).

18098 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 947-948, 1005.

18099 Prva četiri reda zatočenika morala su stati, okrenuti se udesno prema zidu, potiljkom prema ulazu; sljedeća četiri reda morala su uraditi isto, ali licem okrenutim na drugu stranu. Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 703, 764; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 943.

18100 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 764.

njima je bila i jedna žena.[18101] Zatočenici su morali jedan drugom staviti povez preko očiju ili su dobili komade tkanine široke otprilike 15 centimetara s kojima su sami sebi morali povezati oči.[18102] Nekim zatočenicima su takođe bile vezane ruke iza leđa.[18103] Ta žena je svakom zatočeniku koji je izlazio iz sobe dala vode.[18104]

5328. Dok su zatočenici izlazili iz prostorije, naređeno im je da uđu u jedan od dva TAM-ova kamiona koja su bila parkirana blizu ulaza u fiskulturnu salu, preko rampe koja je vodila do njih.[18105] Ukrcavani su u grupama od otprilike 20 do 40.[18106] S obje strane kamiona nalazile su se klupe, na koje su neki zatočenici sjeli.[18107] Neki zatočenici su u kamionima skinuli poveze s očiju.[18108] Kad su zatočenici pitali kuda ih voze, rečeno im je da idu u logor u Bijeljini.[18109]

5329. Kad su se napunila, ta dva TAM-ova kamiona krenula su iz škole u Orahovcu[18110] i skrenula desno u pravcu Tuzle.[18111] Kamioni su se ubrzo nakon toga vratili prazni u školu.[18112] Isti postupak

---

18101 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 948–951; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 708–709, 765. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1764.

18102 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 948–949, 952–953; svjedok KDZ064, T. 1443 (22. april 2010.); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 708–709, 767; svjedok KDZ039, T. 21958 (24. novembar 2011.); svjedok KDZ039, T. 21958 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17335, 17358. Tokom obilaska mjesta događaja, predstavnici tužilaštva našli su velik broj komada tkanine na deponiji smeća na igralištu škole u Orahovcu. Jean-René Ruez, T. 23792–23793 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 140-143.

18103 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6454; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11026.

18104 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 709; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 948–949; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17334–17335; činjenica o kojoj je presuđeno 1764.

18105 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 952–953; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 689, 691, 709–710; svjedok KDZ039, T. 21923–21924 (24. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17335; P3941 (Fotografija s oznakama koje je unio svjedok KDZ039) (gdje je svjedok KDZ039 pokazao mjesto gdje su bili parkirani kamioni TAM); Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11025–11026, 11037; P3945 (Fotografija škole u Orahovcu). V. takođe Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10346, 10395; Jean-René Ruez, T. 23789, 23791 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 135, 140, 144; P4292 (Fotografija škole u Orahovcu s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

18106 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 709, 712; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11026. V. takođe Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 953.

18107 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 953–954; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 709, 711.

18108 Svjedok KDZ064, T. 1442 (22. april 2010.); Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 955; svjedok KDZ039, T. 21924, (24. novembar 2011.); T. 21972 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17335, 17359.

18109 Svjedok KDZ064, T. 1442–1443 (22. april 2010.); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 711.

18110 Svjedok KDZ039, T. 21924 (24. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17335; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11037.

ponovljen je sve dok se fiskulturna sala nije ispraznila i dok nije skoro pao mrak.[18113] Nakon prvih nekoliko puta, Jasikovac je naredio Birčakoviću da prati kamione u crvenom opel rekordu sve dok ne stigne do česme na glavnom putu, a nakon toga se trebao vratiti u školu kad kamioni skrenu lijevo i nastave makadamskim putem.[18114]

5330. Premda je ranije tog poslijepodneva otišao, Drago Nikolić se vratio u školu u Orahovcu neposredno prije mraka.[18115] Kad je Ristić te večeri otišao u školu i pokušao odvesti vojnike koji su ranije tog dana poslani kao pojačanje, zaustavio ga je Drago Nikolić, koji je rekao da vojnicima, ako ostanu, treba izdati nove uniforme.[18116] Drago Nikolić je također tražio dobrovoljce za pogubljenje zatočenika i jedan pripadnik 4. bataljona se javio.[18117]

(c) Ubijanje na polju kod Orahovca

5331. Iz škole u Orahovcu zatočenici su odvedeni na dvije livade, udaljene otprilike 800 metara.[18118] Prilaz prvoj livadi bio je kroz podvožnjak ispod željezničke pruge (dalje u tekstu: Prva

---

18111 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6455. V. Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11026.

18112 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6455.

18113 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6455; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11025.

18114 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11026–11031, 11036, 11126; P258 (Fotografija škole u Orahovcu i mjesta pogubljenja LZ-01 i LZ-02 s oznakama koje je unio Milorad Birčaković); P259 (Fotografija škole u Orahovcu i mjesta pogubljenja LZ-01 i LZ-02 s oznakama koje je unio Milorad Birčaković). V. također Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11050–11053; P173 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.), str. 1–4; svjedok KDZ039, T. 21924 (24. novembar 2011.), T. 21959–21960 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17335; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 955. Svjedok KDZ039 je posvjedočio da je jedan čovjek u crvenom automobilu bio na licu mjesta i nadzirao ubijanje i da je otišao tek kad su svi muškarci pobijeni. Svjedok KDZ039, T. 21959–21960 (28. novembar 2011.). V. također svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17336 (gdje je govorio o tome kako je jedan vojnik u maslinasto zelenoj uniformi koji se vozio na suvozačevom sjedalu u crvenim kolima govorio zatočenicima da ne skidaju poveze s očiju).

18115 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11039.

18116 P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5 (pod pečatom).

18117 P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5 (pod pečatom). V. svjedok KDZ122, T. 26282 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica). Dok su se vozili iz škole u Orahovcu kasnije te večeri, Drago Nikolić i Birčaković vidjeli su između 40 i 50 leševa kako leže uokolo, otprilike 50 metara od česme. Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11038, 11042, 11132.

18118 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 955; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 712; Jean-René Ruez, T. 23795, 23806–23807 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 145; P4299 (Video-snimak područja Orahovca); P4294 (Vazdušna fotografija prekopavane zemlje u Orahovcu 5. i 7. jula 1995. s oznakama koje je unio Jean-René Ruez). V. također činjenice o kojima je presuđeno 1763, 1765.

livada), a druga je bila bliže glavnom putu koji vodi prema školi u Orahovcu, udaljena otprilike 300 metara od Prve livade (dalje u tekstu: Druga livada).[18119]

5332. Po dolasku na livade, zatočenicima je naređeno da skoče s kamiona i postroje se u redove.[18120] Čim su kamioni otišli, otvorena je paljba iz automatskih pušaka.[18121] Vojnici su pucali i u tijela koja su pala na zemlju da ih "dokrajč[e]".[18122] Osim toga, psovali su ranjene i puštali ih da neko vrijeme pate u agoniji prije nego što bi ih ubili.[18123] Vojnici su također pucali u preživjele koji su pokušavali pobjeći.[18124] Zatočenicima, koji su i dalje dovođeni kamionima, naređivano je da se postroje, a zatim je na njih otvarana vatra.[18125] To se trajalo otprilike dva sata, sve do mraka.[18126] Kada se Prva livada napunila tijelima, vojnici su prešli na Drugu livadu, gdje su nastavili s ubijanjem.[18127]

18119 Jean-René Ruez, T. 23795–23799, 23804 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 147–149, 150–152; P4297 (Vazdušna fotografija lokaliteta LZ-1 i LZ-2 s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); svjedok KDZ064, P768 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 718 (pod pečatom); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 720, 724; svjedok KDZ039, T. 21925–21926 (24. novembar 2011.), T. 21973 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17336; P3942 (Fotografija mjesta pogubljenja u Orahovcu, s oznakama koje je unio svjedok KDZ039). V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1767; P4299 (Video-snimak područja Orahovca).

18120 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 712; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 955; svjedok KDZ039, T. 21959, 21973 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17336. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1766.

18121 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17336; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 712; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28835; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 955–956. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1763.

18122 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 958; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 712; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28835.

18123 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 957.

18124 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 958; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 722; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28835–28836.

18125 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 713; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 956, 959, 962; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17336–17337. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1768.

18126 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 713, 715; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 959, 962; svjedok KDZ039, T. 21972–21973 (28. novembar 2011.); P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17337.

18127 Svjedok KDZ064, P768 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 718 (pod pečatom); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 720, 724. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1767; Jean-René Ruez, T. 23798, 23801, 23803–23804 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 160–161; P4295 (Fotografija lokaliteta LZ-2 s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); P4296 (Fotografija lokaliteta LZ-1 s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); P3946 (Fotografija željezničke pruge).

5333. Sve to vrijeme, zatočenici u školi u Orahovcu, kao i vojnici koji su ih čuvali, čuli su rafale iz pravca u kojem su otišli kamioni, a neposredno zatim ti kamioni su se u školu vraćali prazni.[18128] Nakon jedne od tih tura, čulo se kako pripadnici Zvorničke brigade koji su bili u pratnji kamiona kažu da su zatočenici pogubljeni.[18129]

5334. Jedan mali dječak preživio je pogubljenje i jedan pripadnik Zvorničke brigade odveo ga je u bolnicu na liječenje.[18130] Osim toga, Mevludin Orić, svjedok KDZ039 i svjedok KDZ064 svjedočili su o tome kako su preživjeli pogubljenje. Nakon što je poslije onesvješćivanja povratio svijest, Orić se izvukao ispod tijela.[18131] Svjedok KDZ039 je također uspio da se izvuče ispod leševa i da se dokopa grmlja, odakle je nastavio gledati ubijanje.[18132] Isto tako, svjedok KDZ064 uspio je ispuzati i popeti se na željezničku prugu.[18133] Svi su pobjegli s tog mjesta i nekoliko dana kasnije se dokopali teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana.[18134]

5335. Vijeće konstatuje da su pripadnici Zvorničke brigade, među kojima je bio najmanje jedan pripadnik 4. bataljona,[18135] učestvovali u pogubljenju zatočenika koji su ranije 14. jula 1995. bili zatočeni u školi u Orahovcu.[18136] Vijeće je također saslušalo iskaze da je Drago Nikolić lično učestvovao u pogubljenjima u školi u Orahovcu.[18137]

18128 Svjedok KDZ039, T. 21957 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6455; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11037. V. također Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10350.

18129 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6455-6456.

18130 Tanacko Tanić, P368 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10351–10352 (pod pečatom); Tanacko Tanić, P369 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10353.

18131 Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 959-964.

18132 Svjedok KDZ039, T. 21963, 21968 (28. novembar 2011.); svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17338.

18133 Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 722–723, 775; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28835–28836.

18134 Svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17339–17341, 17369; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 963–964, 968–970, 996–997; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 723–725, 776; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28836. Vojnici su pucali na svjedoka KDZ064 dok je trčao s mjesta pogubljenja. Svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28836; svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 723–725, 775–776.

18135 Svjedok KDZ064, P768 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 634, 715, 717–719, 731–732, 774 (pod pečatom); svjedok KDZ064, P769 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28832, 28836; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11038–11039. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1773. V. također P4976 (Potvrda o smrti Gojka Simića, 18. avgust 1995.).

18136 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11038–11039; svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6456–6457; činjenice o kojima je presuđeno 1772, 1773, 1774.

18137 P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5 (pod pečatom). Svjedok KDZ446 je naveo da je, dok je bio u kasarni u preduzeću "Standard" sredinom jula 1995., sreo jednog oficira koji se zvao "Drago Nikolić", koji je došao s mjesta gdje su ubijali ljude i koji je rekao svjedoku KDZ446 da je morao sâm ubijati ljude iz vatrenog oružja jer su drugi to odbili. Svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21041–

(d) Pokopavanje

5336. Negdje prije podneva 14. jula, Dragan Jokić, načelnik inžinjerije Zvorničke brigade,[18138] naredio je Cvijetinu Ristanoviću, pripadniku inžinjerijske čete Zvorničke brigade,[18139] da rovokopač tipa "G-700" sa stražnjom kašikom odveze u Orahovac.[18140] Ristanović i jedan kolega utovarili su rovokopač u kamion s prikolicom, odvezli se u školu u Orahovcu gdje su se nakratko zaustavili, a zatim nastavili do česme udaljene manje od kilometar, gdje im je naređeno da stanu i čekaju.[18141] Otprilike sat kasnije, Ristanoviću je naređeno da istovari rovokopač.[18142] Onda je Slavko Bogičević, član komande inžinjerijske čete Zvorničke brigade,[18143] naložio Ristanoviću da rovokopač odveze do livade iza željezničkog podvožnjaka na putu Živnice–Zvornik i da iskopa jamu na prostoru obilježenom s četiri drvena koca.[18144] Oko livade su stajali vojnici.[18145] Oko 14:00

21043, 21091–21092; svjedok KDZ446, P28 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21093–21096 (pod pečatom). Nikolić je nosio maskirnu uniformu koja je bila pokrivena s čađi za koju je tvrdio da je nastala kad je sâm uzeo oružje i pucao. Svjedok KDZ446, T. 21041–21042 (22. maj 2003); svjedok KDZ228, P324 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14747, 14758. V. takođe svjedok KDZ228, P324 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14747–14748, 14751, 14758, 14762, 14772; svjedok KDZ228, P323 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14981 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da je u to vrijeme bio sa svjedokom KDZ446, ali da nije čuo razgovor između svjedoka KDZ446 i Drage Nikolića; međutim, nakon što je otišao iz kasarne u preduzeću "Standard", svjedok KDZ446 je bio utučen i zabrinut plašeći se da se nešto loše dešava na lijevoj obali Drine); Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11038, 11041–11044 (gdje je posvjedočio da su, nakon što su otišli iz škole u Orahovcu 14. jula, on i Drago Nikolić otišli u kasarnu u preduzeću "Standard", i da su tamo stigli otprilike u 21:00 sat).

[18138] Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5360; P660 (Pregled angažovanja ljudstva inžinjerijske čete Zvorničke brigade, juli 1995.). Dragan Jevtić je u to vrijeme bio komandant inžinjerijske čete Zvorničke brigade. Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5363; Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14434.

[18139] Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5364; Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14433.

[18140] Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5363–5366, 5406–5407; Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13625–13626; P238 (Fotografija rovokopača (BGH500)). V. P174 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.) (gdje je upisano da je 14. jula 1995. Cvijetin Ristanović koristio rovokopač za kopanje rovova u Orahovcu). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1777; P175 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.) (gdje je upisano da je 14. jula 1995. Cvijetin Ristanović koristio rovokopač "Torpedo" za kopanje rovova u Orahovcu). Međutim, Ristanović i Lazarević su posvjedočili da rovokopač "Torpedo" nije korišten u Orahovcu 14. i 15. jula. Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5396–5399, 5414; Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13627–13630; Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14478. Vijeću su predočeni dokazi da inžinjerijska četa nije imala tu vrstu opreme, ali da je specijalnu opremu, kad god bi joj bila potrebna, izuzimala od raznih privatnih preduzeća. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14438. Rovokopač sa stražnjom kašikom pripadao je zvorničkom preduzeću "Putevi". Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5365, 5406.

[18141] Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5367–5370, 5378–5379, 5407; P659 (Skice koje je nacrtao Cvijetin Ristanović); Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13619–13621.

[18142] Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5370, 5407–5408.

[18143] Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5365.

[18144] Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5370–5372; Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13621. Ristanoviću je rečeno da

sati, stigao je zahtjev iz Zvorničke brigade da se rukovaoci rovokopača zamijene i pomognu Popoviću i Dragi Nikoliću u poslu koji su obavljali u školi u Orahovcu.[18146]

5337. Dok je kopao jamu, Ristanoviću je naređeno da zaustavi mašinu, da se vrati prema podvožnjaku i tamo stoji leđima okrenut jami, i on je tada čuo kako se približava neki kamion, a zatim povike i rafalnu paljbu.[18147] Kad je Ristanoviću dozvoljeno da se vrati i nastavi s kopanjem, vidio je leševe muškaraca u civilnoj odjeći i s povezima na očima.[18148] Ristanovića je bar još jednom prekinuo dolazak kamiona i vojnika koji su vršili pogubljenja.[18149] Negdje u poslijepodnevnim satima, prije nego što je Ristanović završio kopanje jame, stigao je Milovan Miladinović, drugi pripadnik inžinjerijske čete Zvorničke brigade, da ga zamijeni i nastavi kopanje.[18150] Ristanović je na tom području ostao do noći, kada su njega i Miladinovića pokupili i vratili u Zvornik, a rovokopač je ostao na lokaciji.[18151]

5338. U prijepodnevnim satima 15. jula, Ristanović i Damjan Lazarević, komandir putno-mosnog voda inžinjerske čete Zvorničke brigade,[18152] i još dva-tri vojnika, vratili su se u Orahovac da nastave s kopanjem.[18153] Ristanović je nastavio kopati rovokopačem na mjestu gdje je bila označena druga jama, bliže putu, ali mu je ubrzo naređeno da ode do treće, neoznačene lokacije nakon što je na drugoj lokaciji pukla cijev za vodu, zbog čega je morao prestati s kopanjem.[18154] U međuvremenu, radnici zvorničkog komunalnog preduzeća/pripadnici Civilne zaštite koristili su

---

jama mora biti duboka metar i po do dva metra. Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5372.

18145 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5371.

18146 **[REDIGOVANO]**. Poruka je upućena Milanu Mariću, dežurnom operativnom oficiru u štabu Zvorničke brigade, koji je, pošto ga je imenovao Obrenović, vršio dužnost komandanta čete koja je u to vrijeme bila raspoređena u Snagovo. **[REDIGOVANO]**.

18147 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5373–5374, 5379; P659 (Skice koje je nacrtao Cvijetin Ristanović); Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13622.

18148 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5374–5375.

18149 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5375.

18150 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5375–5377, 5409. V. takođe Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13621–13622; Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 960.

18151 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5380-5381.

18152 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14436; Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5363.

18153 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5382–5383; Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14439–14443. V. takođe P108 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1 (gdje je zabilježeno da je 15. jula 1995. Damjan Lazarević dežurni u komandi čete); Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14470.

18154 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5385-5386, 5403. V. takođe P108 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1 (gdje je za 15. juli 1995. zabilježeno: "rad BGH-700" u Orahovcu); Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14451.

utovarivač ULT 200[18155] za utovar i prevoz leševa do jama koje su iskopane rovokopačem.[18156] Nakon što je poslijepodne završio s kopanjem grobnica, Ristanović je rovokopač natovario na kamion i vratio se u Zvornik.[18157] Knjiga dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade pokazuje da su rovokopač i utovarivač ULT 200 korišteni u Orahovcu 16. jula 1995.[18158]

5339. Krajem septembra 1995., a u sklopu operacije ponovnog pokopavanja s ciljem da se prikrije ubijanje vezano za Srebrenicu, o čemu će se detaljno govoriti niže u tekstu,[18159] tijela koja su prvobitno pokopana u Orahovcu prevezena su s te lokacije i ponovno pokopana u sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima, kako pokazuju forenzički dokazi o kojima je riječ u paragrafima koji neposredno slijede.

(e) Forenzički dokazi

5340. Snimci iz vazduha pokazuju da su grobnice na lokalitetu Lažete, koje su se sastojale od manje grobnice nazvane Lažete 1 i veće nazvane Lažete 2,[18160] iskopane između 5. i 27. jula 1995. i da su ponovo prekopavane između 7. i 27. septembra 1995.[18161] Grobnice na lokalitetu Lažete,

---

18155 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14449 (gdje je svjedok rekao da su ljudi koji su tovarili tijela bili radnici javnog komunalnog preduzeća u Zvorniku), T. 14520 (gdje je svjedok rekao da su ti ljudi bili pripadnici Civilne zaštite).

18156 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14446–14451, 14520; Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5387; Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13626; P657 (Brošura za utovarivač točkaš (ULT200)); P239 (Fotografija utovarivača točkaša (ULT200)); P108 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1 (gdje je za 15. jul 1995. zabilježeno: "rad ULT 220" u Orahovcu); P176 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.) (gdje je zabilježeno da je 15. jula 1995. utovarivač ULT 220 korišten za kopanje rovova u Orahovcu). V. takođe Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5383–5384, 5412; Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T 14469–14471. Utovarivač ULT pripadao je fabrici glinice "Birač" a.d. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14446.

18157 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5388-5389. V. takođe Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14452.

18158 P108 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 2. Jedan od preživjelih posvjedočio je da je vidio utovarivač ULT na toj lokaciji uveče 14. jula 1995. Mevludin Orić, P350 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 965–967; P240 (Skica koju je nacrtao i potpisao Mevludin Orić).

18159 V. odjeljak IV.C.1.g.v: Operacija ponovnog pokopavanja

18160 Grobnica na lokalitetu Lažete 2 je više od dva puta veća od grobnice na lokalitetu Lažete 1. Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8468; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6; Jean-René Ruez, T. 23796–23797 (27. januar 2012.). V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 147; činjenica o kojoj je presuđeno 1779.

18161 P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 11; Fredy Peccerelli, T. 22744–22745, 22756 (11. januar 2012.); Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8457, 8474; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 11, 16; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6, 9; Jean-René Ruez, T. 23796 (27. januar 2012.); P4294

koje su primarne, ali prekopavane, nalaze se u blizini sela Orahovac, na otprilike 800 metara od škole u Orahovcu.[18162] To su travom pokrivena polja zapadno od asfaltiranog puta koji leži između sela Lažete i Križevići.[18163] Željeznička pruga dijeli dvije grobnice lokaliteta Lažete; grobnica Lažete 1 smještena je na Drugoj livadi, pored glavnog puta koji vodi od škole u Orahovcu, duž zemljanog puta koji prolazi ispod željezničke pruge, sve do Prve livade, gdje je smještena grobnica Lažete 2.[18164]

(i) Lažete 1

5341. Tim za ekshumaciju Međunarodnog suda izvršio je djelimičnu ekshumaciju grobnice na lokalitetu Lažete 1 u periodu od 13. jula do 8. avgusta 2000. pod rukovodstvom Fredyja Peccerellija.[18165] Posmrtne ostatke pronađene u grobnici na lokalitetu Lažete 1 pregledao je onda tim patologa pod rukovodstvom Johna Clarka.[18166] U grobnici na lokalitetu Lažete 1 vidljivi su

(Vazdušna fotografija prekopavane zemlje u Orahovcu 5. i 7. jula 1995. s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); P4326 (Vazdušna fotografija grobnica na lokalitetu Lažete). V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 146–147, 155; P4139 (Fotografija prekopavane zemlje u Orahovcu s oznakama koje je unio Fredy Peccerelli); P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 17–19; činjenica o kojoj je presuđeno 1778.

18162 Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8456–8457; Jean-René Ruez, T. 23795, 23806–23807 (27. januar 2012.); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6. V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 145–148.

18163 P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 4; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 4; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23795 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 145.

18164 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 4; Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8457; Jean-René Ruez, T. 23795–23796 (27. januar 2012.); William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3742–3743. V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 145, 161; P4327 (Fotografija grobnice i mjesta pogubljenja na lokalitetu LZ-02, 1. april 1996.).

18165 Fredy Peccerelli, T. 22736, 22767 (11. januar 2012.); Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T.8457, 8491–8492; P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1780; D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 47–48. Vijeće napominje da je optuženi osporavao Peccerellijeve zaključke u odnosu na grobnice na lokalitetu Lažete. V. Završni podnesak odbrane, par. 2575–2580, 2583–2588. Ocijenivši ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Peccerellijev izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18166 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 1, 28. V. takođe John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3900–3901; P6461 (Izvještaj o obdukciji za lokalitet grobnice Lažete, 22. avgust 2000.). Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao Clarkove zaključke u izvještaju u vezi s

znakovi neovlaštenog prekopavanja ili uklanjanja tijela uz pomoć mehanizacije, uslijed čega su ostali raskomadani dijelovi tijela.[18167] Uprkos tome, u grobnici je pronađeno 130 tijela i otprilike 15 dijelova tijela.[18168]

5342. Forenzički dokazi koje je analiziralo Vijeće pokazuju da su sve žrtve kojima je bilo moguće utvrditi pol bile muškog pola.[18169] Dob žrtava kretala se u rasponu od 15 do 85 godina, a većina je imala između 30 i 60 godina.[18170] Utvrđeno je da je strijelna rana bila uzrok smrti kod najmanje 97% žrtava.[18171] Nadalje, pronađeno je 138 poveza za oči.[18172] Na nekoliko poveza nađene su rupe

---

grobnicama na lokalitetu Lažete. V. Dušan Dunjić, T. 41836–41839 (23. juli 2013.). Pošto je ocijenilo ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Clarkov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18167 P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 2, 13, 15–18, 21; Fredy Peccerelli, T. 22740–22741 (11. januar 2012.); Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8460 (gdje je svjedok izjavio da tragovi zuba kašike mašine pronađeni na zidu grobnice na lokalitetu Lažete 1 idu u prilog zaključku da se radilo o primarnoj prekopanoj grobnici).

18168 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6 (gdje se navodi da je u grobnici nađeno najmanje 130 osoba). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1781. V. takođe P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 1, 7 (gdje se navodi da je iz grobnice izvađeno ukupno 129 kompletnih ili uglavnom kompletnih tijela, kao i 14 dijelova tijela); P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 2, 14, 17; Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T.8460 (gdje se navodi da je iz grobnice ekshumirano 127 tijela, a da su dva tijela izvađena iz odvodnog jarka na južnoj ivici grobnice); P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 7 (gdje se navodi da je u grobnici na lokalitetu Lažete 1 pronađeno najmanje 131 osoba).

18169 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 7 (gdje se navodi da je svih 129 žrtava bilo muškog pola); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7 (gdje se navodi da je 129 tijela bilo muškog pola, dok pol jednog preostalog tijela nije bilo moguće ustanoviti). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1781.

18170 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 7. V. takođe P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7.

18171 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 13; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7. P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 9, 12.

18172 P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1782. V. takođe P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 22; Fredy Peccerelli, T. 22746–22747 (11. januar 2012.); P4519 (Fotografija ljudskih posmrtnih ostataka); P4520 (Fotografija ljudskih posmrtnih ostataka); P4521 (Fotografija ljudskih posmrtnih ostataka); P4522 (Izvještaj o obdukcijama za lokalitet grobnice u Lažetama, 21. avgust 2000.). Vijeće ima u vidu tvrdnju optuženog, koju potvrđuje Dunjić, da su trake za oči koje su identifikovane kao povezi i pronađene u grobnicama na lokalitetu Lažete vjerovatno "ritualne trake" omotane oko glava boraca Armije BiH ili su ih borci nosili iz vjerskih razloga, te da su stoga ti pojedinci poginuli u borbi. V. npr. Završni podnesak odbrane, par. 2583–2585; Dean Manning T. 25866–25881 (6. mart 2012.); D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 19; Dušan Dunjić,

od metaka, što ukazuje na to da su muškarcima, kad su ubijeni, bile povezane oči.[18173] Pored tih poveza za oči, tokom ekshumacije i obdukcije pronađene su još najmanje dvije ligature.[18174] Nijedna žrtva nije na sebi imala vojnu uniformu.[18175] Osim toga, u grobnici i oko nje pronađeno je najmanje 454 čahura metaka i najmanje devet metaka.[18176] Velika koncentracija čahura od metaka pronađenih na putu i željezničkoj pruzi oko grobnice upućuje na to da je na područje grobnice pucano s puta i pruge, što je u skladu s navodima svjedoka o pogubljenjima na lokalitetu Lažete 1.[18177]

5343. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK utvrđen je identitet 119 osoba u grobnici na lokalitetu Lažete 1 koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[18178]

(ii) Lažete 2

5344. Godine 1996. i 2000. izvršene su dvije ekshumacije grobnice na lokalitetu Lažete 2, u kojima su otkrivene tri podgrobnice.[18179] Od 19. avgusta do 9. septembra 1996., zajednički tim

---

T. 41755, 41827–41840 (23. juli 2013.). V. takođe D2189 (Fotografija ljudskih posmrtnih ostataka s oznakama koje je unio Dean Manning); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 21-24. Pošto je uzelo u obzir ukupne dokaze, Vijeće prihvata izvještaje Manninga i Peccerellija i zaključke navedene u njima.

18173 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 8.

18174 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 9; P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 23; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7. V. takođe P4509 (Kolažna fotografija ligatura iz Srebrenice, 5. mart 2012.).

18175 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 8.

18176 P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8461; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 8.

18177 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 8. V. par. 5332. V. takođe Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8461–8462 (gdje je svjedok izjavio da je na južnoj ivici grobnice bila velika koncentracija čahura od metaka, što ukazuje na to da je odatle pucano); P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 10.

18178 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 9, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.) (pod pečatom), *e-court* str. 3, 9, 41, 106–112. V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.).

18179 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 9;

Tužilaštva i Ljekara za ljudska prava, pod rukovodstvom Williama Haglunda, ekshumirao je podgrobnice označene kao Lažete 2A i 2B.[18180] Ekshumaciju na lokalitetu Lažete 2C, području između podgrobnica Lažete 2A i Lažete 2B, izvršio je tim Međunarodnog suda kojim je rukovodio Fredy Peccerelli od 2. do 17. avgusta 2000.[18181]

5345. Mada se čini da grobnica na lokalitetu Lažete 2A nije prekopavana, Vijeću su predočeni dokazi o tome da su podgrobnice 2B i 2C na lokalitetu Lažete 2 prekopavane, budući da postoje vidljivi tragovi neovlaštenog prekopavanja ili uklanjanja tijela uz pomoć mehanizacije, uslijed čega su ostali raskomadani dijelovi tijela.[18182]

5346. Forenzički dokazi koje je analiziralo Vijeće pokazuju da je iz podgrobnica na lokalitetu Lažete 2A i 2B ekshumirano 165 tijela i otprilike 100 parcijalnih posmrtnih ostataka.[18183] Sve žrtve

---

P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. 2; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 2.

18180 William Haglund, T. 23873–23874 (30. januar 2012.); P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. x, 2; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 9; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 51. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1784; P4328 (Mapa lokaliteta LZ-02); P4339 (Mapa lokaliteta LZ-02 s oznakama koje je unio William Haglund). Posmrtne ostatke pronađene u podgrobnicama na lokalitetu Lažete 2A i 2B ispitao je tim patologa pod rukovodstvom Roberta H. Kirschnera. P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. xi. Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao metodologiju koju je Haglund koristio u svom izvještaju u vezi s grobnicom na lokalitetu Lažete 2. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 40-42. Pošto je ocijenilo ukupne dokaze u vezi s ovim pitanjem, Vijeće prihvata Haglundov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18181 Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T.8466, 8475; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 4; P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. 2; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 9. Posmrtne ostatke pronađene u podgrobnici na lokalitetu Lažete 2C ispitao je tim patologa pod rukovodstvom Johna Clarka. P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 1, 28.

18182 Fredy Peccerelli P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T.8474; Fredy Peccerelli, T. 22771–22772 (11. januar 2012.); P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 16–19; William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3747–3750; William Haglund, T. 23889 (30. januar 2012.); P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. 51–52, 61–62; P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 14.

18183 P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. ix, 41; William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3750; William Haglund, T. 23889–23890 (30. januar 2012.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 8, 51. V. takođe P4317 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio II", 15. juni 1998.); P4318 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 –

bile su muškog pola, u dobi od 13 do 70 godina, a većina je imala između 16 i 45 godina.[18184] Nijedna žrtva nije na sebi imala vojnu uniformu.[18185] Nadalje, u podgrobnicama na lokalitetu Lažete 2A i 2B pronađeno je najmanje 104 poveza za oči,[18186] kao i jedna ligatura vezana oko nogu jedne žrtve.[18187] Dokazi pokazuju da su uzrok smrti kod 158 od 165 žrtava bile strijelne rane nanijete oružjem velike brzine zrna, dok uzrok smrti za ostalih sedam žrtava nije utvrđen.[18188]

5347. Iz grobnice na lokalitetu Lažete 2C iskopano je 17 tijela i otprilike 26 dijelova tijela.[18189] Sve žrtve bile su muškog pola, u dobi od 17 do 85 godina.[18190] Nadalje, nađeno je 40 poveza za oči,[18191] ali nijedna ligatura.[18192] Nijedna žrtva nije na sebi imala vojnu uniformu.[18193] Dokazi

---

Dio III", 15. juni 1998.); P4319 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio IV", 15. juni 1998.); P4320 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio V", 15. juni 1998.).

18184 P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. x, 41; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 8, 51.

18185 P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. x, 41.

18186 P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. x, 48; William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3750; P4506 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 2: Lažete 2, cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5, brana kod Petkovaca, Liplje 2, Cerska i Zeleni Jadar 5"), *e-court* str. 3; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili), *e-court* str. 1 (gdje se napominje da je u grobnicama na lokalitetu Lažete 2A i 2B nađeno 107 poveza za oči); P4506 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 2: Lažete 2, cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5, brana kod Petkovaca, Liplje 2, Cerska i Zeleni Jadar 5"), *e-court* str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1785.

18187 P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. 48; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 8, 52; P4509 (Kolažna fotografija ligatura iz Srebrenice, 5. mart 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1785.

18188 P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.), str. 49–50; William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3750; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 8, 52.

18189 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 1, 14; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 9; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 2, 13, 20, 22; Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8473.

18190 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 14, 16.

18191 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili), *e-court* str. 1. Još 102 trake od tkanine, slične onima nađenim kod škole u Orahovcu, pronađene su na jednoj "deponiji smeća" pored grobnice na lokalitetu Lažete 2. P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7; Jean-René Ruez, T. 23805–23806 (27. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 163–164; P4298 (Fotografija deponije smeća s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); P4299 (Video-snimak područja Orahovca). V. takođe P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 22, 25. Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8478 (gdje je svjedok izjavio da su povezi za oči sistematski

upućuju na to da su uzrok smrti 15 žrtava bile strijelne rane, dok uzrok smrti preostale dvije žrtve nije utvrđen.[18194] Nadalje, u grobnici ili oko nje pronađena je otprilike 671 čahura metaka.[18195] Velik broj čahura metaka na istočnom dijelu grobnice ukazuje na to da je na područje grobnice vatra otvorena s obližnje pruge.[18196]

5348. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 189 žrtava iz tri podgrobnice na lokalitetu Lažete 2 identifikovano je kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[18197] Od toga je svjedok KDZ039 četiri žrtve identifikovao kao osobe koje su na putu ka mjestu pogubljenja bile s njim u istom TAM-ovom kamionu .[18198]

---

stavljani oko glava žrtava i dodao da su trake od tkanine pronađene u grobnici na lokalitetu Lažete 2 iste kao one pronađene u grobnici na lokalitetu Lažete 1, što govori u prilog tome da su žrtve iz te dvije grobnice stradale u jednom te istom incidentu ubijanja).

18192 P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 9.

18193 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 14.

18194 P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.), str. 15; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), str. 9–10; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 10.

18195 P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 10; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 10.

18196 V. P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 10.

18197 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 9–10, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.) (pod pečatom), *e-court* str. 3, 9–10, 41, 113–121. V. P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1786 (koja govori o identifikaciji 21 osobe i koja se zasniva na Manningovom izvještaju koji je uvršten u spis u predmetu *Krstić*); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 53, 97. Vijeće napominje da se očita nepodudarnost između ove činjenice i dokaza uvrštenih u spis u ovom predmetu koji se odnose na identifikaciju 189 osoba može objasniti činjenicom da je 2001., kada je izrečena Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, proces identifikacije još bio u toku.

18198 Svjedok KDZ039, T. 21927 (24. novembar 2011.); D1945 (Izjava svjedoka KDZ039 SJB-u Tuzla, 21. juli 1995.), str. 2; D1947 (Izjava svjedoka KDZ039 Sektoru SDB-a Tuzla, 25. juli 1995.), str. 2; P4996 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.) (pod pečatom), str. 48, 52, 121, 198; P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.). V. takođe par. 5328–5329, 5332.

(iii) Sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima

5349. Duž puta prema Hodžićima nalazi se sedam poznatih sekundarnih grobnica.[18199] Mada je ispitivanje i sondiranje grobnica na lokalitetu 1, 2, 6 i 7 na putu prema Hodžićima izvršio tim eksperata Međunarodnog suda, ekshumacija tih grobnica ustupljena je vladi BiH i izvršena je od oktobra 2004. do oktobra 2006.[18200] Tim eksperata Međunarodnog suda pod vođstvom Richarda Wrighta obavio je ispitivanje i ekshumaciju grobnice na lokalitetu 3 do 5 puta prema Hodžićima u junu i julu 1998.[18201] Posmrtne ostatke pronađene u grobnici na lokalitetu 3 do 5 na putu prema Hodžićima pregledao je onda tim patologa pod rukovodstvom Christophera Lawrencea.[18202]

5350. Forenzički dokazi koje je analiziralo Vijeće pokazuju da je većina žrtava u grobnicama na lokalitetu 3, 4 i 5 na putu prema Hodžićima za koje se mogao utvrditi pol bila muškog pola.[18203] Većina žrtava bila je starija od 25 godina.[18204] Na većini ekshumiranih tijela pronađene su strijelne

18199 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 54; Jean René-Ruez, T. 23865 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 262. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 54, 58, 61; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), str. 22–23 (gdje se navodi da su grobnicu na lokalitetu br. 3 na putu prema Hodžićima pronašle snage SFOR-a 1998. godine).

18200 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 21–23; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), str. 9.

18201 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), str. 3, 9; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 21-23. V. takođe Dean Manning, T. 25836 (6. mart 2012.).

18202 P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.); P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.); P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.); Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3978–3980; P4064 (Tabela primarnih i sekundarnih grobnica); Christopher Lawrence, T. 22447 (8. decembar 2011.).

18203 P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 8; P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 7; P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 8. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 9, 54, 59, 62; činjenica o kojoj je presuđeno 1789.

18204 P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 8; P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 7; P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 8; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 55, 59, 62. V. takođe P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o

rane.[18205] Nadalje, u te tri grobnice nađeno je otprilike 90 poveza za oči[18206] i najmanje jedna ligatura.[18207] U tim grobnicama nije pronađena nikakva vojna odjeća.[18208]

5351. Snimci iz vazduha pokazuju da su grobnice lokaliteta na putu prema Hodžićima nastale između 7. septembra i 2. oktobra 1995., što je u skladu ne samo s datumima kada su grobnice na lokalitetu Lažete prekopavane,[18209] nego i s datumima kada su tijela premještana u grobnice lokaliteta na putu prema Hodžićima.[18210] Nadalje, forenzička analiza pokazala je da je zemlja koja potiče iz grobnica na lokalitetu Lažete pronađena u sekundarnim grobnicama lokaliteta na putu prema Hodžićima,[18211] da su povezi za oči identični onima pronađenim u dvije grobnice na

---

antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), *e-court* str. 3–4; P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 8.

18205 P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2–3, 9, 13–15; P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2–3, 8, 13–15; P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2–3, 9–10, 15–16; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 9, 56, 59-60. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1789.

18206 P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 13; P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.) str. 2, 11; P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 13; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 9, 56, 60, 63. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1789.

18207 P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 13; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 9, 60. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1789.

18208 P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 15; P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.) str. 2, 15; P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 2, 16.

18209 V. par. 5340.

18210 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 54, 58, 61; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6. V. takođe P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 47–50; činjenica o kojoj je presuđeno 1788.

18211 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), str. 22–23. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 55 (gdje se navodi da su grumeni krečnjaka koji ne pripadaju tom području nađeni u grobnici na lokalitetu 3 na putu prema Hodžićima i da su, po svemu sudeći, dovezeni zajedno s tijelima), 59 (gdje se navodi da su vidljivi grumeni tla koje nije pripadalo grobnici nađeni zajedno s tijelima u grobnici na lokalitetu 5 na putu prema Hodžićima); Jose Baraybar, P4029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3878; činjenica o kojoj je presuđeno 1788.

lokalitetu Lažete i na "deponiji smeća" u krugu škole u Orahovcu pronađeni u grobnicama lokaliteta na putu prema Hodžićima,[18212] a dijelovi crne cijevi za vodu pronađeni za vrijeme ekshumacije grobnica na lokalitetu Lažete pronađeni su i na lokalitetu 5 na putu prema Hodžićima.[18213] Ti faktori zajedno navode na zaključak da su tijela iz grobnica na lokalitetu Lažete 1 i 2 izvađena i ponovo pokopana u sekundarne grobnice lokaliteta na putu prema Hodžićima.

5352. Štaviše, utvrđene su DNK veze između grobnica na lokalitetu Lažete i sedam sekundarnih grobnica lokaliteta na putu prema Hodžićima.[18214] Svjedok KDZ039 identifikovao je dvije osobe koje je vidio u kamionu na putu od škole u Orahovcu do mjesta pogubljenja, koje su kasnije identifikovane u jednoj od sekundarnih grobnica lokaliteta na putu prema Hodžićima.[18215]

18212 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 52; Jean-René Ruez, T. 23792 (27. januar 2012.); P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 7. V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 141–143; činjenica o kojoj je presuđeno 1788.

18213 P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), str. 2, 12; Fredy Peccerelli, T. 22756–22758 (11. januar 2012.); Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8469–8470; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), str. 2, 12; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 6; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), str. 23; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 59. V. takođe par. 5338.

18214 Utvrđene su sljedeće konkretne veze: deset osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Lažete 1 i na lokalitetu br. 5 na putu prema Hodžićima; devet osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Lažete 2 i na lokalitetu 1 na putu prema Hodžićima; pet osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Lažete 2 i na lokalitetu 2 na putu prema Hodžićima; tri osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Lažete 2 i na lokalitetu 3 na putu prema Hodžićima; dvije osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Lažete 2 i na lokalitetu 4 na putu prema Hodžićima; tri osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Lažete 2 i na lokalitetu 6 na putu prema Hodžićima i 19 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Lažete 2 i na lokalitetu 7 na putu prema Hodžićima. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 48, 82, 84. Vijeće ima u vidu Dunjićevu tvrdnju da sva tijela iz sekundarnih grobnica ne mogu biti dovedena u vezu s primarnom grobnicom na lokalitetu Lažete, uprkos tome što postoje DNK i druge forenzičke veze između te dvije lokacije. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 22–24; D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 13-18. Međutim, s obzirom na ukupne dokaze, Vijeće prihvata Jancov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18215 Svjedok KDZ309, T. 21927 (24. novembar 2011.); D1945 (Izjava svjedoka KDZ039 SJB-u Tuzla, 21. juli 1995.), str. 2; D1947 (Izjava svjedoka KDZ039 Sektoru SDB-a Tuzla, 25. juli 1995.), str. 2; P4996 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.) (pod pečatom), str. 66, 118; P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.).

5353. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 533 žrtve iz grobnica na putu prema Hodžićima identifikovane su kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice: 90 iz grobnice na lokalitetu 1 na putu prema Hodžićima; 102 iz grobnice na lokalitetu 2 na putu prema Hodžićima; 40 iz grobnice na lokalitetu 3 na putu prema Hodžićima; 69 iz grobnice na lokalitetu 4 na putu prema Hodžićima; 54 iz grobnice na lokalitetu 5 na putu prema Hodžićima; 67 iz grobnice 6 na lokalitetu na putu prema Hodžićima; i 111 iz grobnice na lokalitetu 7 na putu prema Hodžićima.[18216]

(f) Zaključak

5354. Iz svih gore navedenih razloga, Vijeće zaključuje da su pripadnici snaga bosanskih Srba 14. jula 1995. iz fiskulturne sale odveli najmanje dva muškarca, bosanska Muslimana, koja su bila zatočena u školi u Orahovcu, i da su ih pogubili po kratkom postupku. Vijeće također zaključuje da su pripadnici snaga bosanskih Srba na obližnjoj livadi ubili najmanje 839 preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, [18217] koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu.

(2) Škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca

(a) Uvod

5355. U Optužnici se navodi da su 14. jula 1995. ili približno tog datuma ubijeni neki od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Petkovcima.[18218] U Optužnici se također navodi da su 14. jula uveče, ili otprilike u to doba, i ujutro 15. jula 1995. na jednom mjestu ispod brane kod Petkovaca ubijeni preostali od otprilike 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima.[18219]

18216 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 21–23, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.) (pod pečatom), *e-court* str. 4, 21-23, 41, 278-309. V. također P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.).

18217 Vijeće je do ovog broja došlo tako što je sabralo 119 osoba koje su identifikovane na osnovu posmrtnih ostataka izvađenih iz grobnice na lokalitetu Lažete 1, 189 osoba koje su identifikovane na osnovu posmrtnih ostataka izvađenih iz tri podgrobnice na lokalitetu Lažete 2 i 533 osobe koje su identifikovane na osnovu posmrtnih ostataka izvađenih iz šest grobnica na lokalitetu na putu prema Hodžićima, a onda oduzelo dvije osobe koje su ubijene u školi u Orahovcu i čiji su posmrtni ostaci eventualno završili na jednom od ta dva lokaliteta. V. par. 5343, 5348, 5353.

18218 Optužnica, incident 7.1 iz Priloga E Optužnici.

18219 Optužnica, incident 7.2 iz Priloga E Optužnici.

5356. Selo Petkovci se nalazi otprilike sedam kilometara zapadno od skretanja na glavnom putu Zvornik–Bijeljina.[18220] Petkovci su spadali u zonu odgovornosti 6. bataljona Zvorničke brigade.[18221] Komanda 6. bataljona bila je stacionirana u staroj školi u Petkovcima, oko 600 do 800 metara od "nove" škole u Petkovcima (dalje u tekstu: škola u Petkovcima).[18222] Brana kod Petkovaca nalazi se manje od dva kilometra od škole u Petkovcima.[18223]

(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Petkovcima

5357. Ujutro 14. jula, Marka Miloševića, zamjenika komandanta 6. bataljona, nazvao je dežurni oficir Zvorničke brigade, Dragan Jokić, i obavijestio ga da će u školu u Petkovcima biti dovedeni zatočeni bosanski Muslimani i da će oni tamo imati "obezbjeđenje".[18224] Milošević je o tom telefonskom pozivu kasnije tog dana obavijestio komandanta 6. bataljona, kapetana Ostoju Stanišića, koji u to vrijeme nije bio u komandi.[18225]

5358. Poslijepodne je otprilike 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prethodno bili zatočeni na raznim lokacijama u Bratuncu i oko njega, dovezeno autobusima i kamionima u školu u Petkovcima.[18226] Kamioni su se, kad bi stigli, zaustavljali na igralištu ispred škole, gdje su bili parkirani i mnogi drugi prazni kamioni i autobusi.[18227] Tu se mogla čuti sporadična pucnjava, ali i

[18220] To skretanje se nalazi otprilike jedan kilometar sjeverno od kasarne u preduzeću "Standard" u Karakaju. P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 166; P3187 (Mapa opštine Zvornik). V. takođe Jean-René Ruez, T. 23813 (30. januar 2012.).

[18221] P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 7.28.

[18222] Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11594–11595, 11606, 11673; P250 (Vazdušna fotografija Petkovaca s oznakama koje je unio Ostoja Stanišić) (gdje je Komanda 6. bataljona označena brojem "1", a škola u Petkovcima brojem "2").

[18223] Jean-René Ruez, T. 23813 (30. januar 2012.); P4091 (Mapa Srebrenice i Zvornika); P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 7.28.

[18224] Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11600–11601, 11621, 11624.

[18225] Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11600–11601, 11603, 11702–11703.

[18226] Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1399–1402; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3337; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2961–2964; P4092 (Panoramska fotografija škole u Petkovcima); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 167. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1790; par. 5316.

[18227] Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1401–1402. V. takođe svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3337; svjedok KDZ045, T. 22636–22637 (10. januar 2012.); P4097 (Panoramska fotografija škole u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

psovanje i vika.[18228] Neki zatočenici su morali ostati u kamionu ispred škole otprilike još jedan sat u nepodnošljivim uslovima.[18229]

5359. Kad su zatočenici izašli iz kamiona, naređeno im je da stave ruke na potiljak, da pjevaju srpske nacionalističke pjesme i da, jedan po jedan, po nekoliko stepenica siđu do ulaza u zgradu, dok su ih sve to vrijeme vojnici psovali.[18230] Dok su trčali prema zgradi, zatočenike su udarali nogama i rukama.[18231]

5360. Kad su ušli u školsku zgradu, jedan vojnik, bosanski Srbin, naredio je zatočenicima da se stepeništem popnu na prvi sprat, pri čemu su morali ponavljati za njim: "[O]vo je srpska zemlja, bila je oduvijek i biće" i "Srebrenica je bila srpska oduvijek i biće."[18232] Zatočenicima je onda naređeno da krenu hodnikom ulijevo[18233] i da uđu u učionice:[18234] svjedok KDZ045 je smješten u "učionicu broj 3",[18235] dok je svjedok KDZ069 smješten u jednu od posljednje dvije učionice.[18236] Ostalim zatočenicima naređeno je da uđu u učionice u prizemlju.[18237]

5361. Kad je svjedok KDZ045 ušao u učionicu, vidio je dva muškarca koja su bila toliko teško pretučena da je prvo pomislio da su mrtvi.[18238] Učionice su bile prepune ljudi i uslovi u njima su

---

18228 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2964.

18229 Ljudi su vikali i zapomagali tražeći da im daju vode i da izađu. Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1402.

18230 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1402–1404; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2965, 2972; P213 (Fotografija škole u Petkovcima). V. takođe svjedok KDZ069, P338 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3390–3391 (pod pečatom); Jean-René Ruez, T. 23813–23814 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 170.

18231 Svjedok KDZ045, T. 22637 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2965; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1404–1405; P4097 (Panoramska fotografija škole u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

18232 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1403–1405; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3338; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2965–2966; P214 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima).

18233 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1405. V. Jean-René Ruez, T. 23814–23815 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 173.

18234 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1405; svjedok KDZ045, T. 22638, 22685–22686 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2965–2966, 2973; P4098 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

18235 Svjedok KDZ045, T. 22638 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2966, 2973, 3000; P4093 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima); P4098 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

18236 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1405. V. takođe svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3338, 3359; P215 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima).

18237 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2995, 3001.

18238 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2966.

bili izuzetno teški.[18239] Zatočenici nisu smjeli ići u klozet, tako da su skoro svi bili natopljeni mokraćom.[18240] Mada su bili jako žedni, zatočenici nisu dobili mnogo vode.[18241] Prostorije su bile jako zagušljive i zatočenici nisu mogli normalno disati, ali im nije bilo dozvoljeno da otvaraju prozore niti da gledaju kroz njih.[18242] Na pokušaj jednog zatočenika da otvori prozor uslijedio je rafal iz vatrenog oružja, što je razbilo staklena okna i ranilo pet-šest ljudi.[18243] Osim toga, kad je jedan zatočenik pokušao pogledati kroz prozor, na njega je pucano i on je ranjen.[18244]

5362. Povremeno bi vojnici upali u učionicu i od zatočenika tražili novac, uz prijetnje da će ih ubiti ako u roku od 15 do 20 minuta ne sakupe određeni iznos.[18245] Neki zatočenici su davali novac koji su ranije uspjeli da sakriju, nakon čega bi vojnici otišli.[18246] Vojnici su takođe ulazili u učionice i pitali da li ima zatočenika iz izvjesnih sela oko Srebrenice, a oni koji bi dizanjem ruke potvrdno odgovorili izvođeni su iz učionice i više se nisu vratili.[18247] Zatočenici koji su ostali u učionici čuli su iz hodnika zvuke batinanja i jauke.[18248] Isto tako, nije se vratio ni rođak svjedoka KDZ045 koji je otišao iz učionice u potrazi za vodom. [18249]

5363. Između 18:00 i 19:00 sati, Dragan Jokić je nazvao Ostoju Stanišića i naredio mu da Beari kaže da se javi u svoju komandu.[18250] Jokić je rekao Staniščiću da bi Beara trebao biti negdje oko škole u Petkovcima.[18251] Stanišić je Marka Miloševića pješice poslao u školu u Petkovcima da

---

18239 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1406; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2966. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1791.

18240 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1406.

18241 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1406. V. takođe svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2967; činjenica o kojoj je presuđeno 1791. Zatočenici su vapili za vodom, ali im je naređeno da šute. Dvojicu zatočenika zadužili su za grupu, uz prijetnju da će ih ubiti ako grupa bude galamila. Uprkos tom upozorenju, svi su i dalje galamili. Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1407.

18242 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1406–1407; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2966–2967.

18243 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1407.

18244 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2967.

18245 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2966–2967; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1407.

18246 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1407.

18247 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1407-1408. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1792.

18248 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1408. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1792.

18249 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2967.

18250 Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11601, 11604, 11658, 11703–11704.

18251 Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11604, 11704. V. takođe P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 45 (u Bilježnici dežurnog operativnog oficira bilješka za 14. juli 1995. u 15:00 sati glasi: "dolazi puk. Beara da se Orovoc Petkovci Ročević Pilica"). Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja u vezi s tim gdje je bio 13. i 14. jula, kako je razmotreno u fusnoti 17583.

Beari prenese naređenje.[18252] Milošević je Bearu, koji je u to vrijeme bio s Dragom Nikolićem, našao na raskršću pored škole, prenio mu poruku i vratio se u komandu bataljona otprilike 30 minuta kasnije.[18253]

5364. U sumrak, došlo je do pucnjave oko škole u Petkovcima.[18254] Vojnici su zatočenike prozivali iz učionica u grupama, nakon čega su se čuli rafali iz vatrenog oružja.[18255] To je trajalo otprilike do ponoći.[18256]

5365. Negdje iza ponoći, zatočenici su izvedeni iz učionica u grupama od četvero i vojnici su im naredili da se svuku do pojasa, da izuju cipele i čarape i isprazne džepove.[18257] Na podu hodnika ležala je gomila odjeće, obuće, legitimacija i dokumenata.[18258] Vojnici su zatim zavezali zatočenicima ruke iza leđa i gurnuli ih u jednu mračnu učionicu u kojoj su i ostali poluobučeni muškarci bili vezani.[18259] Zatočenicima je onda naređeno da izađu iz škole i sa stražnje strane uđu u vojne kamione.[18260] Kad su zatočenici izašli iz škole, vidjeli su leševe koji su ležali u školskom hodniku i ispred škole.[18261]

(c) Ubijanje na brani kod Petkovaca

5366. Zatočenici su ulazili u kamione sve dok se kamioni nisu napunili toliko da zatočenici više nisu mogli sjediti, premda im je tako bilo naređeno.[18262] Vojnici su ispalili jedan rafal u noge

18252 Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11604, 11650.

18253 Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11604–11607, 11650; P271 (Vazdušna fotografija Petkovaca s oznakama koje je unio Ostoja Stanišić) (gdje je to raskršće označeno s "X").

18254 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1408. V. takođe Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11607, 11609, 11678 (gdje navodi da je 14. jula uveče čuo pojedinačne pucnjeve i kratke rafale iz pravca škole u Petkovcima).

18255 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1408; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2967–2968.

18256 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1408. V. Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11609 (gdje navodi da je pucnjava trajala do otprilike 1:00 sat).

18257 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1408–1409; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2968, 2970.

18258 Svjedok KDZ045, T. 22638–22639 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2968; P4098 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

18259 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1409–1410; svjedok KDZ045, T. 22639 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2969, 3000; P4098 (Fotografija unutrašnjosti škole u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

18260 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1415–1416; svjedok KDZ045, T. 22686–22687 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2969–2970, 2974, 3000.

18261 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1415; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3338; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2970.

18262 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1416; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2970.

zatočenika, ranivši neke od njih i natjeravši druge da popadaju jedan preko drugog.[18263] Kamioni su se odvezli iz škole u Petkovcima i vozili otprilike deset minuta asfaltnim putem, a potom su nastavili neravnim makadamskim putem sve do jednog polja pored brane kod Petkovaca.[18264] Čim su se kamioni zaustavili, zatočenici su u blizini čuli viku i rafale iz vatrenog oružja.[18265]

5367. U putnom radnom listu Zvorničke brigade za dva TAM-ova kamiona zabilježeno je da su 15. jula ukupno deset puta vozili na relaciji između Petkovaca i brane kod Petkovaca.[18266] Vijeće, stoga, zaključuje da su vozači i kamioni 6. bataljona Zvorničke brigade korišteni za prevoz zatočenika iz škole u Petkovcima do mjesta pogubljenja kod brane u Petkovcima.

5368. Zatočenicima je naređeno da izađu iz kamiona u grupama od po pet do deset njih,[18267] dok su oni koji su ostali u kamionu jaukali i tražili vode.[18268] Kad je svjedok KDZ045 izašao na polje osvijetljeno farovima, vidio je da je prekriveno leševima čije su ruke bile vezane, a lica okrenuta prema zemlji.[18269] Svjedok KDZ069 je skočio s kamiona.[18270] Zatočenicima je naređeno da pronađu mjesto i da stanu u red, nakon čega su vojnici s crnim fantomkama preko lica počeli pucati

---

18263 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1416; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2970-2971.

18264 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1416–1417; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2971, 2974; Jean-René Ruez, T. 23815–23816 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 180, 182. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1793. Svjedok KDZ045 i svjedok KDZ069 su na fotografiji koja im je pokazana identifikovali polje pored brane. Svjedok KDZ045, T. 22639–22640 (10. januar 2012.); svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3338; P216 (Fotografija brane u Petkovcima); P4099 (Panoramska fotografija brane u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

18265 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1417; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2974.

18266 P196 (Vojna pošta Zvornik, evidencija rada vozila, 31. juli 1995.), *e-court* str. 3; P197 (Vojna pošta Zvornik, evidencija rada vozila, 31. juli 1995.), *e-court* str. 2. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1796; Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11613–11614 (gdje je svjedok naveo da su dva imena zabilježena u putnom radnom listu vozila bila imena vozača iz 6. bataljona), T. 11615 (gdje je objasnio da se termin "brana" odnosi na branu koja drži crveno jezero), T. 11665–11666. U vezi s kamionom TAM 80, Stanišić je u svjedočenju rekao da je kamion 15. jula ujutro otišao za Srebrenicu i nije se vratio do 16. jula, pa je, prema tome, bilo nemoguće da je vozio i do brane u Petkovcima. Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11615-11616, 11659, 11706-11708. Vijeće ne pridaje veliku težinu Stanišićevom svjedočenju po ovom pitanju s obzirom na to da je imao interesa da se distancira od događaja u Petkovcima 15. jula 1995.

18267 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1417; svjedok KDZ045, T. 22686–22687 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2974–2975. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1794.

18268 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1418. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1794.

18269 Svjedok KDZ045, T. 22639–22640, 22686 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2975, 2984, 2987; P4099 (Panoramska fotografija brane u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045).

18270 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1418.

zatočenicima u leđa s udaljenosti od sedam do deset metara.[18271] Ljudi su padali na tijela onih koji su bili ubijeni prije njih.[18272] I svjedok KDZ045 i svjedok KDZ069 su bili ranjeni i pretvarali su se da su mrtvi.[18273] Dok su ležali na zemlji, mogli su vidjeti kako druge zatočenike ubijaju oko njih.[18274] Svjedok KDZ045 je, ispod jednog čovjeka koji je pao na njega, s vremena na vrijeme gubio svijest i nije mogao disati.[18275]

5369. Nakon što su prestali pucati u zatočenike, vojnici su pregledali tijela kako bi se uvjerili da su ti ljudi stvarno mrtvi.[18276] Jedan vojnik je nogom udario svjedoka KDZ045 i pretpostavio da je mrtav.[18277] Jedan vojnik je jednom ranjenom čovjeku koji je ležao pored svjedoka KDZ069 pucao u glavu.[18278] Vojnici su također govorili pogrdne stvari o nekim žrtvama.[18279]

5370. Nakon što su proveli više sati ležeći nepomično među mrtvima, svjedok KDZ045 i svjedok KDZ069 uspjeli su pobjeći s mjesta pogubljenja i dokopati se obližnjeg kanala.[18280] U kanalu je svjedok KDZ045 svojom majicom previo rane svjedoku KDZ069.[18281] I dalje su se čuli zvuci žestoke vatre.[18282] Svjedok KDZ045 i svjedok KDZ069 ostali su u kanalu dok nije svanulo, a zatim

---

18271 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1418; svjedok KDZ045, T. 22686 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2975–2976.

18272 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2976; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1418–1419.

18273 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1419; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2976-2977.

18274 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1419; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2976-2977.

18275 Svjedok KDZ045, T. 22687 (10. januar 2012.); svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2976–2977.

18276 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1419-1420; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2976-2977.

18277 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2976–2977.

18278 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1420. V. također svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1421; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3336.

18279 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1420-1421. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1795.

18280 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1421–1422; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3335; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2977–2979; Jean-René Ruez, T. 23817–23819 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 183; P4300 (Fotografija brane u Petkovcima s oznakama koje je unio Jean-René Ruez). Svjedok KDZ045 i svjedok KDZ069 su na fotografiji koja im je pokazana prepoznali kanal u kojem su se sakrivali. Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2987–2988; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3339; P217 (Fotografija kanala); P4095 (Fotografija kanala).

18281 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3335; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1422; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2979.

18282 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2979.

odlučili napustiti to područje kroz obližnju šumu.[18283] Uveče 15. jula, njih dvojica dospjela su do jednog makadamskog puta koji ih je odveo do jednog spaljenog sela: svjedok KDZ045 je odatle vidio operaciju pokopavanja koja je bila u toku na mjestu pogubljenja.[18284] Zatim su ti muškarci, slijedeći televizijski odašiljač, krenuli u pravcu Karakaja.[18285] Lutali su četiri dana kroz srpska sela, nezapaženo prošavši kroz linije koje su držali vojnici, bosanski Srbi, sve dok 18. jula 1995. nisu stigli na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.[18286]

(d) Pokopavanje

5371. Rano ujutro 15. jula, jedan buldožer s gusjenicama i utovarivač ULT 160 koji su pripadali inžinjerijskoj četi Zvorničke brigade sakupljali su tijela s mjesta pogubljenja — po 10 do 15 odjednom — i stavljali ih na traktor s prikolicom.[18287] Kad se traktor napunio, otišao bi u pravcu brane u Petkovcima da bi se vratio 15 do 20 minuta kasnije kako bi se ponovno napunio.[18288] Sve to vrijeme, mjesto pogubljenja bilo je osvijetljeno farovima.[18289] Sve vrijeme također su se čuli pucnji.[18290]

18283 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1422–1423; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2979.

18284 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2980–2981, 2983–2984, 2987–2988; svjedok KDZ045, T. 22687–22688 (10. januar 2012.). V. također svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3333; Jean-René Ruez, T. 23818–23820 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 184–185. Svjedok KDZ069 je izjavio da je ležao na zemlji ranjen i da zato nije dobro vidio. Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1423.

18285 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2982.

18286 Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1423–1424; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3336; svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2989. Po dolasku na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, svjedok KDZ069 je odveden u bolnicu u Sapni, ali je jedan dan kasnije prebačen u bolnicu u Tuzli, gdje je ostao na liječenju zbog rana koje je zadobio, a kojima je trebalo otprilike dva-tri mjeseca da zacijele. Svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1424–1425; svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 3339–3340; P223 (Fotografija tabana svjedoka KDZ069); P224 (Fotografija povreda na grudima svjedoka KDZ069).

18287 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2981, 2983–2984; P108 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1 (gdje je zabilježeno: "rad ULT-a" i "rad rovokopača" u Petkovcima 15. jula 1995); činjenica o kojoj je presuđeno 1797. V. također svjedok KDZ069, P339 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 1423. Uprkos tome što je naveden kao dežurni oficir tog dana, Damjan Lazarević je porekao da je bilo šta znao u vezi s ta dva zapisa iz Knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete u Petkovcima za 15. juli 1995. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14471–14472; P108 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1. Međutim, Vijeće ovome pridaje malu težinu, s obzirom na to da je Lazarević imao interesa da se distancira od događaja u Petkovcima 15. jula 1995.

18288 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2981–2982, 3006–3007. V. također P4096 (Fotografija područja brane u Petkovcima s oznakama koje je unio svjedok KDZ045); Jean-René Ruez, T. 23819–23820 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 186; P4301 (Fotografija brane u Petkovcima s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); činjenica o kojoj je presuđeno 1793.

18289 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2984, 2987.

18290 Svjedok KDZ045, P5910 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 2981–2982.

5372. Istog dana, na zahtjev seljana iz Petkovaca, Stanišić je odobrio da se jedan TAM-ov kamion koji je pripadao 6. bataljonu koristi za uklanjanje leševa iz škole u Petkovcima.[18291]

5373. Pred kraj septembra 1995., a u sklopu operacije ponovnog pokopavanja kako bi se prikrilo ubijanje vezano za Srebrenicu, o čemu će se detaljno govoriti niže u tekstu,[18292] leševi koji su prvobitno bili pokopani u grobnici kod brane u Petkovcima ponovno su pokopani u sekundarne grobnice u Liplju, kako to pokazuju forenzički dokazi o kojima je riječ u paragrafima koji neposredno slijede.

(c) Forenzički dokazi

(i) Primarna grobnica

5374. Ekshumaciju primarne grobnice pored brane u Petkovcima obavio je tim za ekshumaciju Međunarodnog suda pod rukovodstvom Richarda Wrighta u periodu od 15. do 25. aprila 1998.[18293] Posmrtne ostatke pronađene u toj grobnici pregledao je kasnije tim patologa pod rukovodstvom Christophera Lawrencea.[18294]

5375. Snimci iz vazduha ukazuju na to da je grobnica prvi put iskopana između 5. i 27. jula 1995., a da je prekopana kasnije, između 7. i 27. septembra 1995.[18295] U grobnici su se nalazili grubo

18291 Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11610–11613, 11681. V. P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5–6 (pod pečatom).

18292 V. odjeljak IV.C.1.g.v: Operacija ponovnog pokopavanja

18293 Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3638; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 8, 20. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1798. V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 10; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 66.

18294 Christopher Lawrence, T. 22446–22447 (8. decembar 2011.); Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3978–3980; P4064 (Tabela primarnih i sekundarnih grobnica). V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 10; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 66; P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 25.

18295 Jean-René Ruez, T. 23861 (30. januar 2012.), T. 23970–23972 (31. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 252; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 65; P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 22. V. takođe D2045 (Vazdušna fotografija brane u Petkovcima 7. i 27. septembra 1995., s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

razgloblјeni dijelovi tijela, što je, po svemu sudeći, bilo prouzrokovano mehaničkim premještanjem leševa tokom neovlaštenog prekopavanja grobnice.[18296]

5376. U grobnici su nađeni ostaci najmanje 46 osoba.[18297] Zbog toga što su dijelovi tijela u grobnici bili odvojeni, sakupljeni su u 91 vreću za tijela.[18298] S obzirom na znatna oštećenja posmrtnih ostataka i njihov poodmakli stepen raspadanja, eksperti su uspjeli ustanoviti pol samo 15 tijela, i ona su sva bila muškog pola.[18299] Mada nije bilo moguće ustanoviti uzrok smrti većine posmrtnih ostataka, smatralo se da su strijelne rane identifikovane na posmrtnim ostacima iz devet vreća za tijela "dovoljne" ili "vjerovatno dovoljne da uzrokuju smrt".[18300] Nadalje, analiza 464 fragmenta lobanje i 211 čahura pronađenih na površini grobnice odgovara broju osoba sa strijelnom ranom u glavi.[18301] Na kraju, pronađena je i jedna ligatura od konopa.[18302]

18296 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 20–21; Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3653–3656; P4011 (Fotografija ekshumacione jame); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 66. Na istočnom kraju grobnice nađeni su tragove rampe koja je omogućila pristup mehaničkom rovokopaču pomoću kojeg je izvršeno neovlašteno prekopavanje grobnice. P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 21; P4010 (Fotografija ekshumacionog rova).

18297 P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2.

18298 P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2.

18299 P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 8. V. Christopher Lawrence, T. 22456, 22512 (8. decembar 2011.). V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10, 66; činjenica o kojoj je presuđeno 1799.

18300 P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 8, 20, 22. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 66–67. Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao Lawrenceove zaključke u izvještaju za ovaj lokalitet u vezi s uzrokom smrti. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 118-119. Ocijenivši ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Lawrenceov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18301 P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 22; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10, 66–67; činjenica o kojoj je presuđeno 1799. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23822–23824 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 187, 190–193.

18302 P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 20; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 67; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili); P4509 (Kolažna fotografija ligatura iz Srebrenice, 5. mart 2012.).

5377. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 19 žrtava iz grobnica na lokalitetu kod brane u Petkovcima identifikovano je kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[18303]

(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Liplje

5378. Tim eksperata Međunarodnog suda otkrio je četiri sekundarne masovne grobnice duž puta za Liplje, i to Liplje 1, 2, 3 i 4, u periodu od 1996. do 1998.[18304] Petu grobnicu, Liplje 7, identifikovao je kasnije KNO BiH.[18305] Tim pod rukovodstvom Richarda Wrighta ekshumirao je u potpunosti grobnicu na lokalitetu Liplje 2 u avgustu 1995.[18306] Posmrtne ostatke pronađene u grobnici na lokalitetu Liplje 2 pregledao je onda tim patologa pod rukovodstvom Christophera Lawrencea.[18307] Dok je preliminarni pregled grobnica na lokalitetima Liplje 1, 3 i 4 obavio tim eksperata Međunarodnog suda, odgovornost za ekshumaciju grobnica, kao i lokaliteta Liplje 7, preuzeo je KNO BiH.[18308]

18303 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 10–11, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 129–130 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.); Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3657; P4013 (Fotografija lične isprave pronađene u džepu na jednom tijelu); P4014 (Izvod iz spiska nestalih osoba MKCK-a).

18304 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 11; Jean-René Ruez, T. 23865–23866 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 264. V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 24-25.

18305 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 24.

18306 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 11; Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3658; P4013 (Fotografija lične isprave pronađene u džepu na jednom tijelu); P4015 (Fotografija ekshumacionog rova na lokalitetu Liplje 2). V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 70; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 24; P4020 (Šematski prikaz grobnica LP 2 i ZJ 5).

18307 Christopher Lawrence, T. 22446–22447 (8. decembar 2011.); P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), str. 35; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3978–3980; P4064 (Tabela primarnih i sekundarnih grobnica). V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 70.

18308 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 11; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 24–25. Upor. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom

5379. Vijeće napominje da su mu, od svih sekundarnih grobnica povezanih s primarnom grobnicom, forenzički dokazi predočeni samo u vezi s lokalitetom Liplje 2. Grobnica na lokalitetu Liplje 2 nalazi se otprilike 14 kilometara južno od brane kod Petkovaca.[18309] Snimci iz vazduha pokazuju da je lokalitet Liplje 2 nastao između 7. septembra i 2. oktobra 1995.[18310] Forenzički dokazi koje je Vijeće analiziralo u odnosu na lokalitet Liplje 2 pokazuju da su sva tijela kojima je bilo moguće utvrditi pol bila muškog pola.[18311] Na lokalitetu Liplje 2 nađena su samo četiri relativno netaknuta tijela, od kojih je za jednu osobu ustanovljeno da je umrla od strijelnih rana, za jednu osobu se smatra da je vjerovatno umrla od strijelnih rana, dok za dvije osobe uzrok smrti nije utvrđen.[18312] Dok su neovlašteno premještanje tijela većih razmjera u *post mortem* fazi i normalan proces raspadanja tijela onemogućili stručnjacima da utvrde uzrok smrti za preostale dijelove tijela koji su analizirani,[18313] rane na nekim dijelovima tijela upućivale su na to da su nanesene vatrenim oružjem.[18314] Nadalje, iako nisu pronađeni konkretni povezi za oči, nađene su 23 ligature.[18315]

"Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 102-116.

18309 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 21; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10, 65.

18310 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 69; P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 57–58 (snimci iz vazduha na kojima se vidi prekopavana zemlja na lokalitetu Liplje 1 i 2 u periodu od 7. septembra do 2. oktobra 1995.), *e-court* str. 59 (snimci iz vazduha na kojima se vidi prekopavana zemlja na lokalitetu Liplje 3 na dan 2. oktobra 1995. ili prije tog datuma), *e-court* str. 60-61 (snimci iz vazduha na kojima se vidi prekopavana zemlja na lokalitetu Liplje 4 u periodu od 7. septembra do 2. oktobra 1995.), činjenica o kojoj je presuđeno 1802.

18311 P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998."), *e-court* str. 2, 10. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1804. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10, 70.

18312 P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998."), *e-court* str. 2, 8; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10, 70.

18313 P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998."), *e-court* str. 2, 10, 20.

18314 P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998."), *e-court* str. 2–3, 12, 20–21; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 70-71. Vijeće ima u vidu brojne prigovore Dušana Dunjića na zaključke sadržane u izvještaju patologa za grobnicu na lokalitetu Liplje 4 u vezi s uzrokom smrti. V. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 103–125. Vijeće, prije svega, konstatuje da izvorni izvještaj patologa za lokalitet Liplje 4 nije uvršten u dokaze. U svakom slučaju, mada je možda bilo nemoguće sa sigurnošću utvrditi uzrok smrti za svaki posmrtni ostatak ekshumiran iz grobnice na lokalitetu Liplje 4 zbog njihovog poodmaklog stadijuma raspadnutosti, Vijeće se uvjerilo da su posmrtni ostaci iz te grobnice prebačeni iz grobnice pokraj brane kod Petkovaca. V. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 49, 82, 84. V. par. 5512. Stoga, Vijeće je uvjereno da su posmrtni ostaci izvađeni iz grobnice na lokalitetu Liplje 4 povezani s ovim incidentom iz priloga Optužnici i s događajima opisanim u ovom odjeljku.

5380. Forenzička analiza je pokazala da su tijela izvađena iz grobnice kod brane u Petkovcima ponovo pokopana u grobnicu na lokalitetu Liplje 2.[18316] Konkretno, grobnica je sadržavala veće komade krečnjaka, na kojima nije bilo tragova atmosferskih uticaja, i grumenje zelenkaste ilovače, što odgovara karakteristikama prekopavane grobnice kod brane u Petkovcima.[18317] Nadalje, ligatura od konopa pronađena na lokalitetu Liplje 2 bila je slična ligaturi koja je pronađena u grobnici pored brane kod Petkovaca.[18318] Pored toga, utvrđene su DNK veze između grobnice u blizini brane kod Petkovaca i pet sekundarnih grobnica na lokalitetu Liplje.[18319] Veze DNK utvrđene su i među raznim sekundarnim grobnicama na lokalitetu Liplje.[18320]

18315 P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998."), *e-court* str. 2, 16–17; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10; P4506 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 2: Lažete 2, cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5, brana kod Petkovaca, Liplje 2, Cerska i Zeleni Jadar 5"), *e-court* str. 209–232; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili); P4509 (Kolažna fotografija ligatura iz Srebrenice, 5. mart 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1806.

18316 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 1; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10, 65. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1800.

18317 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 21, 25, 166; Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3658–3659.

18318 P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 20–21; P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998."), *e-court* str. 17; Jean-René Ruez, T. 23821 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 188–189; P4506 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 2: Lažete 2, cesta prema Hodžićima 3, 4 i 5, brana kod Petkovaca, Liplje 2, Cerska i Zeleni Jadar 5"), str. 205-206.

18319 Utvrđene su sljedeće konkretne veze: četiri osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i pokraj brane kod Petkovaca i na lokalitetu Liplje 1; pet osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i pokraj brane kod Petkovaca i na lokalitetu Liplje 2; četiri osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i pokraj brane kod Petkovaca i na lokalitetu Liplje 3; 15 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i pokraj brane kod Petkovaca i na lokalitetu Liplje 4; i 7 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i pokraj brane kod Petkovaca i na lokalitetu Liplje 7. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 49, 82, 84. Vijeće ima u vidu Dunjićevu tvrdnju da nema dokaza da su sva tijela iz grobnica na lokalitetu Liplje povezana s ubijanjem pokraj brane kod Petkovaca. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 117. Razmotrivši ukupne dokaze, Vijeće prihvata Jancov izvještaj i u njemu navedene zaključke i konstatuje da su tijela iz grobnica na lokalitetu Liplje povezana s ovim incidentom iz priloga Optužnici i s događajima opisanim u ovom odjeljku.

18320 Utvrđene su sljedeće konkretne veze: 11 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Liplje 1 i na lokalitetu Liplje 2; 12 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Liplje 1 i na lokalitetu Liplje 3; dvije osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Liplje 1 i na lokalitetu Liplje 4; jedna osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Liplje 2 i na lokalitetu Liplje 4; 12 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Liplje 2 i na lokalitetu Liplje 7; 13 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Liplje 3 i na lokalitetu Liplje 4 i jedna osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni u grobnici i na lokalitetu Liplje 4 i na lokalitetu Liplje 7. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 49, 82, 84.

5381. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 796 žrtava iz grobnica na lokalitetu Liplje identifikovano je kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice: 159 na lokalitetu Liplje 1, 175 na lokalitetu Liplje 2, 57 na lokalitetu Liplje 3, 289 na lokalitetu Liplje 4 i 116 na lokalitetu Liplje 7.[18321]

(f) Zaključak

5382. Iz svih ovih razloga, Vijeće zaključuje da su snage bosanskih Srba 14. i 15. jula 1995. ubile najmanje 815 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Petkovcima. Pripadnici snaga bosanskih Srba su neke od njih pogubili po kratkom postupku dok su bili zatočeni u školi u Petkovcima. Ostali su ubijeni na livadi pored brane kod Petkovaca.

(3) Škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka

(a) Uvod

5383. U Optužnici se navodi da su 14. ili 15. jula 1995. ili približno tih datuma ubijeni neki od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Ročeviću.[18322] U Optužnici se takođe navodi da su 15. jula 1995. na jednom mjestu na obali Drine, kod Kozluka, ubijeni preostali preživjeli od oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Ročeviću.[18323]

5384. Selo Kozluk nalazi se u neposrednoj blizini zapadne obale Drine, manje od deset kilometara sjeverno od Karakaja, duž glavnog puta Zvornik–Bijeljina.[18324] Škola u Ročeviću nalazi se nedaleko glavnog puta Zvornik–Bijeljina, u selu Ročević, otprilike sedam kilometara sjeverno od Kozluka.[18325] Godine 1995., Komanda 2. bataljona Zvorničke brigade bila je smještena u Malešiću, koji je otprilike 15 kilometara udaljen od Ročevića.[18326]

18321 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 24-25, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 310-353 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.).

18322 Optužnica, incident 8.1 iz Priloga E Optužnici.

18323 Optužnica, incident 8.2 iz Priloga E Optužnici.

18324 P3187 (Mapa opštine Zvornik); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 195, 198. V. takođe Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6661–6662 (gdje se za Kozluk kaže da je mjesto).

18325 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12997; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17950; Jean-René Ruez, T. 23826 (30. januar

(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Ročeviću

5385. Dana 14. jula 1995., muškarci, bosanski Muslimani, koji su bili zatočeni na raznim lokacijama u Bratuncu i oko njega, dovezeni su autobusima i kamionima u školu u Ročeviću.[18327] Kad je Popović u poslijepodnevnim satima stigao u školu, zatekao je zatočene bosanske Muslimane u fiskulturnoj sali škole.[18328]

5386. Uveče 14. jula,[18329] pet do sedam pripadnika VP-a Bratunačke brigade krenulo je iz Bratunca prema školi u Ročeviću.[18330] Po dolasku, naišli su na druge pripadnike Bratunačke brigade[18331] koji su dobili zadatak da čuvaju bosanske Muslimane koji su bili zatočeni u zgradi škole i u obližnjoj fiskulturnoj sali.[18332]

2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 198.

18326 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12930–12931; Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18174, 18180; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13362.

18327 V. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 41, 52; Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17948–17951, 17998.

18328 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 52. Vijeću su također predočeni dokazi o tome da je Beara 14. jula obišao razne lokacije u Zvorniku u kojima su bosanski Muslimani bili zatočeni. V. P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 2 (pod pečatom) (gdje navodi da je Beara bio u Zvorniku 14. jula 1995.); P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 45 (u bilješci za 14. juli 1995. u 15:00 sati navodi se da "dolazi puk Beara da se Orovoc Petkovci Roćević Pilica"). Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja u vezi s tim gdje je bio 13. i 14. jula u fusnoti 17583.

18329 Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17948, 17998–17999. Janjić je izjavio da nije siguran da li je za Zvornik otišao 14. ili 15. jula 1995. Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17948, 17961, 17990–17991. Međutim, s obzirom na dolje navedene dokaze koji pokazuju da su zatočeni bosanski Muslimani već bili odvezeni na mjesto pogubljenja i nakon toga pobijeni do večeri 15. jula, Vijeće smatra da su on i njegove kolege otišli u Ročević 14. jula 1995. V. par. 5313, 5316.

18330 Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17948–17949, 17997. V. Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9756.

18331 Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17951–17952, 17954. Janjić je rekao da je, po dolasku u školu u Ročeviću, vidio grupu od 10 do 15 vojnika koji su bili pripadnici "Zeničke čete", u sastavu Bratunačke brigade. Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17951. Ti ljudi su bili pripadnici 1. i 2. bataljona Bratunačke brigade, ali su ih zvali "Zeničani" jer su 1992. došli iz Zenice. Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17952. Janjić je posvjedočio da je Mirko Janković također bio u školi u Ročeviću. Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17951, 17968. V. Momir Nikolić, T. 24570–24571 (13. februar 2012.). V. također Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18053, 18083 (gdje je govorio da su u školi u Ročeviću 15. jula bili prisutni pripadnici VP-a, koji nisu bili u sastavu Zvorničke brigade, već su vjerovatno bili u sastavu Bratunačke brigade).

18332 Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17953–17955. V. svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6461. Pripadnici VP-a Bratunačke brigade krenuli su u pravcu Bratunca nešto manje od pola sata nakon što su prvobitno stigli u školu u Ročeviću, ostavivši druge vojnike. Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17955–17956, 17998–17999. Janković je također u oklopnom transporteru UN-a otišao u nepoznatom pravcu otprilike u isto vrijeme. Mile Janjić, P372 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17956, 17989-17990.

5387. Dana 14. jula, između 20:00 sati i 21:00 sat,[18333] sveštenik i predsjednik mjesne zajednice Ročević obavijestili su Srećka Aćimovića, komandanta 2. bataljona Zvorničke brigade,[18334] da ubijaju zatočenike koji su bili smješteni u školi u Ročeviću.[18335] Aćimović je smjesta krenuo u školu i, kad je stigao u školsko dvorište, čuo je zatočenike u fiskulturnoj sali kako vape za vodom i traže da ih se pusti da odu u klozet.[18336] Aćimović se takođe sreo s nepoznatim vojnicima koji su se ponašali nepredvidivo i činilo se da su pod uticajem droga ili alkohola.[18337] Aćimović je otprilike pola sata kasnije otišao obavijestiti Zvorničku brigadu o situaciju u školi u Ročeviću.[18338]

5388. Negdje između 1:00 i 2:00 sata 15. jula, telefonom je primljen šifrovani telegram iz Komande Zvorničke brigade, s naređenjem da se jedan vod vojnika 2. bataljona uputi u školu u Ročeviću "za pogubljenje zatvorenika".[18339] Kad je telegram dešifrovan, Aćimović je o njegovom sadržaju razgovarao s dva bliska saradnika u 2. bataljonu, Vujom Lazarevićem, pomoćnikom komandanta bataljona za moral i vjerska pitanja, i Mitrom Lazarevićem, referentom za opšte

---

18333 Aćimović je izjavio da nije siguran da su se opisani događaji odvili baš 14. jula, ali da je to bilo negdje sredinom jula. Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13123–13124. Međutim, s obzirom na Aćimovićevo ukupno svjedočenje i redoslijed događaja koje su drugi svjedoci opisali u vezi s ovim incidentom ubijanja, Vijeće smatra da se to doista odigralo 14. jula 1995. Vijeće je uvrstilo u spis Aćimovićevo ranije svjedočenje u predmetu *Popović i drugi* na osnovu pravila 92*bis*. Vijeće je analiziralo Aćimovićevo svjedočenje u cijelosti i u kontekstu drugih dokaza koji su mu predočeni. Mada je Vijeće zaključilo da postoje nedosljednosti u Aćimovićevom svjedočenju, kao i između dijelova njegovog svjedočenja i drugih dokaza koji su Vijeću predočeni, v. npr. fusnote 18343, 18367, te nedosljednosti, prema mišljenju Vijeća, proizlaze iz njegovih pokušaja da umanji vlastitu odgovornost i učešće u događajima u Ročeviću 14. i 15. jula 1995. Vijeće takođe konstatuje da Aćimović nije uvijek bio iskren u svom opisu događaja, ali je to takođe posljedica njegovih pokušaja da umanji vlastitu odgovornost i učešće u događajima koji su opisani u paragrafima koji slijede. Vijeće je uzelo sve to u obzir i odlučilo se osloniti na nepobijene aspekte Aćimovićevog svjedočenja, kao i na one aspekte koji su pokrepljeni drugim prihvaćenim dokazima, budući da je zaključilo da je takvo svjedočenje pouzdano i da ima dokaznu vrijednost.

18334 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12930–12931; Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18174; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13362.

18335 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12934–12935, 12941. Ali v. Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13366, 13389 (gdje navodi da mu je Aćimović rekao da je od svojih roditelja saznao da se u Ročeviću drže zatočenici). Svjedok KDZ446 je u svjedočenju rekao da je, jednog dana dok je bio na putu u Ročević sredinom jula 1995., vidio velik broj autobusa i vojnika na školskom igralištu; svjedok KDZ446 je čuo rafale iz vatrenog oružja, a mještani su mu rekli da to ubijaju ljude iz Srebrenice. Svjedok KDZ446, P29 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 21040, 21091.

18336 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12935-12937, 13006.

18337 Aćimović je pokušao razgovarati s vojnicima kako bi dobio informacije, ali su oni odbili da razgovaraju i jedan od njih je u njega uperio pušku. Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12936. V. takođe Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13033 (gdje je svjedok naveo da je čuo da su ti stražari bili iz Bratunca i Višegrada, ali je priznao da to nije čuo iz pouzdanog izvora); Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13366–13367, 13391.

18338 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12937. V. takođe Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12937, 12939–12940, 12943, 13007–13009, 13013–13017, 13139–13140; Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13136 (pod pečatom); Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13372–13373, 13388.

18339 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12944–12946; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13374–13375, 13386.

poslove, i zajedno su odlučili da ne pošalju ljude na taj zadatak.[18340] Aćimović je potom uputio telegram Zvorničkoj brigadi, u kojem je odgovorio da 2. bataljon ne raspolaže ljudstvom za pogubljenje zatočenika.[18341]

5389. Prema Aćimovićevim riječima, u roku od otprilike 45 minuta do sat vremena, primljen je drugi telegram s istim sadržajem.[18342] Aćimović se ponovo konsultovao sa svojim saradnicima, Vujom i Mitrom Lazarevićem, i pošto su zajedno odlučili odbiti naređenje, uputili su telegramom još jedan odgovor u Zvorničku brigadu.[18343] Otprilike deset minuta kasnije, oko 2:30 sati, Aćimovića je nazvao Drago Nikolić i rekao mu da je to naređenje "odozgo" i da se mora izvršiti.[18344] Aćimović je ponovo odbio da ikome dodijeli taj zadatak.[18345] Nikolić je insistirao na tome da Aćimović mora poslati ljude do 7:00 sati i da će se onda ponovo čuti.[18346] Oko 7:00 ili 8:00 sati, Drago Nikolić je ponovo nazvao Aćimovića i pitao ga da li je postupio po naređenju,[18347] dodavši da Aćimović, ako nije u stanju obezbijediti grupu ljudi, sâm sa svojim saradnicima izvrši pogubljenja.[18348] Drago Nikolić je zatim ljutito rekao Aćimoviću da ga sačeka u školi u Ročeviću u 9:00 ili 10:00 sati.[18349]

5390. Aćimović se odvezao u školu u Ročeviću između 9:00 i 10:00 sati, ali Drago Nikolić nije bio tamo.[18350] Ispred fiskulturne sale i iza škole nalazilo se između 15 i 20 pripadnika Vojne

---

18340 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12943, 12946, 12995, 13011, 13020–13021, 13052, 13122; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13358–13359, 13362, 13375–13376; Mitar Lazarević, P362 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13420 (pod pečatom). V. takođe Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18180.

18341 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12943, 12946–12947, 13011; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13376–13377, 13406–13407.

18342 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12947-12948.

18343 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12948–12949, 13122. Mitar Lazarević je posvjedočio da je iz Zvorničke brigade stigao samo jedan telegram i da je upućen samo jedan odgovor kojim se odbija naređenje da se za izvršenje zadatka izdvoji ljudstvo 2. bataljona. Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13405. Vijeće u vezi s ovim pitanjem konstatuje da su Aćimović i Mitar Lazarević dali protivrječne iskaze, ali zaključuje da te protivrječnosti nisu dovoljne da dovedu u sumnju da je postojalo naređenje upućeno iz Zvorničke brigade.

18344 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12949-12950, 13046. V. takođe Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13048–13049. Aćimović je posvjedočio da su Vujo i Mitar Lazarević bili prisutni dok je on vodio razgovor s Dragom Nikolićem. Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13123.

18345 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12949-12951. V. takođe Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13377–13378, 13387–13388, 13392 (gdje je svjedok rekao da je on, nakon što je telegramom upućen odgovor, čuo Aćimovića kako psuje i svađa se s nepoznatom osobom preko telefona).

18346 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12951.

18347 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12951-12952.

18348 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12952-12956.

18349 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12952-12954.

18350 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12957–12958, 13050; Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13022 (pod pečatom);

policije VRS-a.[18351] Aćimović je takođe vidio najmanje desetak leševa koji su ležali na zemlji.[18352] Aćimović je ispred škole sreo Popovića i oni su zajedno otišli do jedne kancelarije u zgradi škole.[18353] Popović je vikao na Aćimovića, ispitujući ga zašto nije doveo ljude kao što mu je naređeno.[18354] Popović je nastavio vršiti pritisak na Aćimovića da dovede ljude i prijetio mu da će odgovarati za neizvršenje naređenja.[18355] Popović je zatim pozvao dežurnog oficira u Zvorničkoj brigadi i zatražio da u Ročević hitno pošalje vozila, kao i Trbića ili Jasikovca.[18356]

5391. Mitar Lazarević je naredio Veljku Ivanoviću, vozaču 2. bataljona,[18357] da bude dežuran i da radi iz kasarne u preduzeću "Standard", koliko kod bude trebalo nakon pada Srebrenice.[18358] Negdje oko 11:15 sati 15. jula, Ivanović je, dok je bio u kasarni u preduzeću "Standard", primio Aćimovićevo naređenje da tri sanduka municije za automatske puške odnese u školu u Ročeviću.[18359] Ivanović se mercedesom T 170, koji je pripadao 2. bataljonu, odvezao prema Ročeviću, gdje je ubrzo stigao.[18360] Prema Aćimovićevim riječima, Popović se razljutio kad je

---

Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13379. V. takođe Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18051–18052, 18089 (gdje navodi da je odvezao Aćimovića u školu u Ročeviću ujutro 15. jula i da su stigli između 10:00 sati i podneva).

18351 Jović je izjavio da ti ljudi nisu bili u sastavu Zvorničke brigade, ali da je čuo da su bili u sastavu Bratunačke brigade. Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18053, 18083.

18352 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12958. V. takođe Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18183 (pod pečatom); svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32713–32714; Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13390.

18353 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12957-12958. V. takođe Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13121 (pod pečatom). Vijeće konstatuje da je Popović poricao da je bio u školi u Ročeviću ujutro 15. jula i naveo je da je prvo išao u Dragaševac, a zatim u Šekoviće. V. D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 58–59; Vujadin Popović, T. 43071–43073 (6. novembar 2013.). Međutim, s obzirom na ukupne dokaze koji su mu predočeni, Vijeće ne smatra da je Popovićev alibi uvjerljiv i zaključuje da je Popović 15. jula doista bio u školi u Ročeviću.

18354 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12958–12960, 12964–12965.

18355 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12958–12960, 12964–12966; Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13117 (pod pečatom).

18356 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12965-12966, 12986-12988. V. takođe P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 3 (pod pečatom).

18357 Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18174–18175.

18358 Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18175–18176.

18359 Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18176-18179. Ivanović je ovo naređenje primio od čovjeka po imenu Panto Pantić, šefa voznog parka u kasarni u preduzeću "Standard". Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18177–18178.

18360 Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18175, 18177; P110 (Evidencija rada vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.), str. 1 (gdje se navodi da su vozači mercedesovog kamiona bili Veljko Ivanović i Vukašin Perić). V. takođe Mitar Lazarević, P363 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13380; Mitar Lazarević, P362 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13380 (pod pečatom); Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18058.

stigao samo jedan kamion.[18361] Popović je onda rekao da se zatočenici moraju pobiti "tu, nedaleko od škole, da se to pobije, u Ročeviću".[18362] Naredio je Aćimoviću da pozove vozače šest-sedam civilnih kamiona i da ih dovede u školu.[18363] Petnaest do dvadeset minuta kasnije, kada je Đoko Nikolić, jedan drugi vozač iz 2. bataljona, stigao u kamionu TAM 2001 u koji je moglo stati samo otprilike 15 ljudi, Popović se ponovo iznervirao.[18364] Prema Aćimovićevim riječima, tada se Dragan Jović, pripadnik 2. bataljona koji je u to vrijeme bio u školi, ponudio da obezbijedi drugo vozilo.[18365] Međutim, Jović je u svom svjedočenju rekao da je Aćimović bio taj koji mu je naredio da nađe pet dobrovoljaca da pogube zatočenike i da doveze civilni kamion.[18366] Aćimović je otišao u školsko dvorište u potrazi za nekim ko bi bio voljan učestvovati u ubijanju.[18367]

5392. Jasikovac je oko 11:00 sati stigao u školu u Ročeviću, zajedno s drugim pripadnicima VP-a Zvorničke brigade.[18368] Drugi pripadnici Zvorničke brigade takođe su bili u školi.[18369] Jasikovac je

---

18361 Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12967–12968, 12983 (pod pečatom).

18362 Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12968–12969 (pod pečatom).

18363 Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12969 (pod pečatom). Aćimović je izjavio da je nešto izmislio kako ne bi mogao stupiti u kontakt s tim vozačima i da je lagao Popovića, rekavši mu da vozači u to vrijeme nisu bili dostupni. Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12969 (pod pečatom); Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13104–13105.

18364 Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12970, 12972, 12981, 12985 (pod pečatom).

18365 Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12972, 13094, 13112, 13115–13117 (pod pečatom). V. takođe Mitar Lazarević, P362 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13380–13381 (pod pečatom).

18366 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18056–18057, 18060–18061, 18083–18084. Jović je, osim toga, dodao da je Aćimović išao s njim po civilni kamion nakon Jovićevog prvog neuspjelog pokušaja. Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18061, 18083.

18367 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12960-12961. Vijeće napominje da su Aćimović i Jović dali protivrječne iskaze u pogledu svog učešća u obezbjeđivanju dobrovoljaca koji su trebali izvršiti pogubljenja, te obezbjeđivanju kamiona i dodatnih vozača. V. Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12969, 13120–13121 (pod pečatom); Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13105; Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18056–18057, 18060–18061, 18083–18084. Vijeće smatra da su te protivrječnosti uglavnom posljedica toga što je i u Jovićevom i u Aćimovićevom interesu bilo da se distanciraju od događaja koji su se 15. jula 1995. odigrali u Ročeviću i da svedu na najmanju mjeru svoje učešće u tim događajima. Mada je konkretna uloga Aćimovića i Jovića sporedna u odnosu na događaje vezane za ovaj incident iz priloga Optužnici s obzirom na dokaze protiv optuženog, Vijeće konstatuje da su i Aćimović i Jović, na ovaj ili onaj način, učestvovali u obezbjeđivanju vozila i/ili dobrovoljaca. Zbog tog učešća Vijeće, opravdano, s većom opreznošću pristupa iskazima oba ova svjedoka u odnosu na druga pitanja.

18368 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6460–6461, 6487–6488; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6460, 6489 (pod pečatom); Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11047, 11053–11054 (gdje je svjedok rekao da je Jasikovca odvezao u Ročević 15. jula). Ali v. Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13091 (gdje je svjedok rekao da nije vidio Jasikovca u školi u Ročeviću, ali da pretpostavlja da je Jasikovac morao stići nakon što je on otišao). V. Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11028 (gdje je svjedok naveo da je vozio opel rekord); P173 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.), str. 3–4 (gdje je zabilježeno da je 15. jula 1995. Milorad Birčaković koristio opel rekord koji je pet puta vozio od Karakaja do

naredio svojim ljudima da obezbjeđuju objekat i zatočenike koji su u njemu držani.[18370] Nekim pripadnicima VP-a Zvorničke brigade takođe je naređeno da obezbjeđuju ulaz u školu kako bi zatočenike zaštitili od gnjevnih civila, bosanskih Srba, koji su prijetili da će im nauditi.[18371] U to vrijeme je u školi bilo držano otprilike 1.000 zatočenika, a ispred škole je još uvijek ležalo nekoliko leševa zatočenika, bosanskih Muslimana.[18372]

5393. Oko ponoći 15. jula 1995., svjedok KDZ496, koji je u to vrijeme imao 15 godina i bio u civilnom odijelu,[18373] krenuo je prema asfaltnom putu nedaleko svoje kuće u opštini Zvornik, gdje je naišao na jednog pripadnika 2. bataljona koji mu je rekao da krene s njim u autu u Ročević, gdje su bili zatočeni muškarci, bosanski Muslimani.[18374] Svjedok KDZ496 je u školu u Ročeviću stigao između 12:00 i 13:00 sati,[18375] jedan vojnik koji je čuvao zatočenike odveo ga je Popoviću i Aćimoviću i on im se predstavio kao dobrovoljac za vršenje pogubljenja.[18376]

5394. Aćimović je naredio Ivanoviću i Joviću da prevezu zatočenike do mjesta pogubljenja nedaleko Kozluka,[18377] i ubrzo zatim otišao.[18378] Tamo su ostali Ivanović, Đoko Nikolić i Jović.[18379]

Ročevića prevezavši četiri putnika); P4948 (Pregled angažovanja ljudstva Vojne policije Zvorničke brigade, juli 1995.). Tužilaštvo tvrdi da su u Pregled angažovanja ljudstva Vojne policije Zvorničke brigade za 15. juli 1995. unesene izmjene kako bi se prikrilo prisustvo i učešće pripadnika VP-a u operaciji ubijanja u školi u Ročeviću. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, povjerljivo, fusnota 499. Vijeće je zaključilo da su u Pregled angažovanja ljudstva unesene izmjene kako bi se prikrilo da su pripadnici VP-a Zvorničke brigade bili u Orahovcu 14. jula 1995. V. fusnota 18055. Isto tako, Vijeće se uvjerilo da učinjeni napori da se prikrije činjenica da je ta jedinica 15. jula 1995. bila u školi u Ročeviću.

18369 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6462, 6487–6488; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11047–11049. V. takođe svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32704 (pod pečatom); svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32743–32744.

18370 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6461; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6462–6463 (pod pečatom). V. takođe Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11137.

18371 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6461–6463, 6487.

18372 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6461–6462; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6479 (pod pečatom). V. takođe Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18183 (pod pečatom).

18373 Svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32699, 32702, 32723 (pod pečatom).

18374 Svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32701; svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32747–32750 (pod pečatom).

18375 Svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32701, 32704.

18376 Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12971, 13118 (pod pečatom); Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13093.

18377 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18058–18059; Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18177–18178. Ali v. Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13109–13110 (pod pečatom); Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12988–12989, 13106–13108 (gdje je svjedok izjavio da nije dao naređenje za prevoz zatočenika i dodao da, kad je otišao iz škole, nije znao da li je ukrcavanje i utovarivanje zatočenika već počelo). V. fusnota 18333.

(c) Ubijanje na Drini u blizini Kozluka

5395. Pripadnici 2. bataljona, među kojima Jović, Ivanović, Đoko Nikolić i još najmanje dva vojnika, počeli su prevoz zatočenika iz škole u Ročeviću oko 14:00 ili 15:00 sati i nastavili cijelo poslijepodne.[18380]

5396. Aćimović je naredio Ivanoviću da kamion mercedes T 170 vozeći unatrag doveze do vrata škole, a kao rampa su postavljene daske.[18381] U jedno putničko vozilo stavljena su ona tri sanduka municije koje je Ivanović prethodno donio iz kasarne u preduzeću "Standard".[18382] Zatim je počelo ukrcavanje bosanskih Muslimana zatočenih u školi u mercedesov kamion.[18383] Zatočenicima u prvoj grupi stavljeni su povezi na oči, a ruke i noge bile su im bile vezane, ali su im ligature i povezi ipak uklonjeni zbog toga što nisu mogli hodati po uskim daskama.[18384] Sve to vrijeme zatočenici su izgledali "polumrtvi" i iscrpljeni, i niko od njih nije molio za život.[18385]

5397. Kad se prva grupa zatočenika ukrcala u kamion, Ivanović i Jović su krenuli u pravcu mjesta pogubljenja,[18386] koje se nalazilo kod sela Kozluk, odmah pored Drine, na manje od četiri kilometra

---

18378 Srećko Aćimović, P343 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 12988–12989. V. takođe Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta br. IT-05-88, *Tužilac protiv Popovića*), T. 18178; Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18219–18220 (pod pečatom).

18379 Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13109-13110 (pod pečatom).

18380 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18059, 18061–18063; Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18181, 18218 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6464; svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32701, 32704, 32707, 32743. Ali v. Srećko Aćimović, P342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13118–13119 (pod pečatom). Jović je posvjedočio da je dva-tri puta zatočenike iz Ročevića u Kozluk prebacio kamionom u koji je stalo otprilike deset zatočenika. Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18061–18062. Ivanović je takođe vozio tri-četiri puta iz škole u Ročeviću do Kozluka i natrag. Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18191 (pod pečatom).

18381 Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18177. V. takođe Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18058.

18382 Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18182, 18200–18201 (pod pečatom).

18383 Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18177; Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18182 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6464.

18384 Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18182 (pod pečatom). Ali v. svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32707, 32741 (gdje je svjedok naveo da su zatočenici možda bili vezani, ali nisu imali poveze na očima).

18385 Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18218 (pod pečatom).

18386 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18058–18060, 18082–18083; Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18182 (pod pečatom); Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18178. Jović je rekao da mu je, zato što Ivanović koji je vozio kamion nije znao gdje je to mjesto u Kozluku, naređeno da ide s njim i pokaže mu lokaciju. Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18058. Ali v. svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32705–32706 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Jović bio taj koji je vozio kamion).

udaljenosti od škole u Ročeviću.[18387] Svjedok KDZ496 i još tri-četiri pripadnika VP-a, svi naoružani, takođe su bili u stražnjem dijelu kamiona.[18388] Kamioni su vozili šest kilometara od škole do Kozluka i još tri kilometra do mjesta pogubljenja po izuzetno loše održavanom putu.[18389] Vožnja od Ročevića do Kozluka trajala je oko 20 minuta.[18390]

5398. Kamioni su se dovezli što je bliže moguće mjestu pogubljenja, a zatim su vozili unatrag do prethodno iskopane jame.[18391] Zatočenicima je tada naređeno da iz kamiona skoče u jamu.[18392] Vojnici koji će pucati su se u dva paralelna reda rasporedili s obje strane jame.[18393] Svi su imali šarene uniforme i fantomke, a neki su imali i bijele oprtače.[18394] Kako su zatočenici izlazili iz kamiona u jamu, na njih je otvarana vatra s obje strane.[18395] Pucnjava je do te mjere bila neorganizovana i konfuzna da se činilo da bi vojnici koji su pucali na kraju mogli pogoditi jedni

18387 Jean-René Ruez, T. 23824, 23826 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 198-199. V. takođe Robert Block, T. 24932–24934 (21. februar 2012.); P4406 (Mapa područja Kozluka i Branjeva s oznakama koje je unio Robert Block); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 72. Mjesto pogubljenja u Kozluku nalazilo se u zoni odgovornosti Zvorničke brigade. P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 7.53. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1810.

18388 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18059–18060, 18083; svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32701–32702; svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32705–32706, 32708 (pod pečatom). Jović je rekao da su ti vojnici tog dana pomogli u čuvanju zatočenika u školi, ali nije znao kojoj su jedinici pripadali. Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18083.

18389 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18059, 18061.

18390 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6464.

18391 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18059–18060, 18067; svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32701–32702, 32707, 32713.

18392 Svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32707, 32713, 32724–32725.

18393 Svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32707. Svjedok KDZ496 je posvjedočio da je bilo od 30 do 50 uniformisanih ljudi s obje strane jame. Svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32707, 32756. Ali v. Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18190 (pod pečatom) (gdje je svjedok naveo da je u Kozluku bilo najviše osam vojnika).

18394 Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18191, 18195 (pod pečatom); svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32761–32762 (pod pečatom); svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32710–32711. Prema riječima svjedoka KDZ496, ti vojnici su bili pripadnici VP-a, ali nisu bili s tog područja. Svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32762 (pod pečatom); svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32710–32711, 32743–32744. Jović je rekao da su vojnici koji su iskrcavali zatočenike iz kamiona bili pripadnici VP-a koji su ranije čuvali zatočenike u školi u Ročeviću. Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18060. Ivanović izjavio da je bilo najviše osam ljudi za koje pretpostavlja da su bili pripadnici 6. bataljona. Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18190–18191, 18193, 18195 (pod pečatom).

18395 Svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32702, 32707. V. takođe Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18190 (pod pečatom).

druge.[18396] Ranjeni zatočenici su za vrijeme pucnjave pokušavali pobjeći u Drinu, hvatajući se za grmlje.[18397] Jedan dječak je preklinjao da mu poštede život, ali je ipak ubijen.[18398]

5399. Kad su zatočenici koji su držani u školi svi bili odvedeni na mjesto pogubljenja, počelo je ukrcavanje zatočenika koji su držani u fiskulturnoj sali.[18399] Do tada su na mjesto pogubljenja u Kozluku stigli i dodatni pripadnici VRS-a, među kojima i pripadnici VP-a.[18400] Do sumraka, svi zatočenici prevezeni su iz škole u Ročeviću do mjesta pogubljenja.[18401]

(d) Pokopavanje

5400. Ujutro 16. jula, Bogičević ili Vojkan Šekonjić, dežurni oficir inžinjerijske čete,[18402] naredio je Damjanu Lazareviću da ode u Kozluk i pokopa ljude koji su pogubljeni na toj lokaciji.[18403] I Milošu Mitroviću, jednom drugom pripadniku inžinjerijske čete, naređeno je da mali rovokopač "skip" odveze na mjesto pogubljenja.[18404]

18396 Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18222–18224 (pod pečatom). V. svjedok KDZ496, P386 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32702, 32708–32709, 32727, 32764 (pod pečatom).

18397 Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18189, 18224 (pod pečatom). V. takođe Robert Block, T. 24927, 24932–24933 (21. februar 2012.); P4406 (Mapa područja Kozluka i Branjeva s oznakama koje je unio Robert Block) (gdje je svjedok naveo da su mu mještani rekli za leševe koji su oko 17. jula 1995. plutali niz rijeku). Ali v. svjedok KDZ496, P387 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32713 (gdje je svjedok rekao da je jama bila jako duboka i da je zatočenicima bilo nemoguće izaći iz nje i pobjeći). Kako je navedeno u fusnoti 17638, Rešid Sinanović je preživio pogubljenje u Kozluku tako što je skočio u Drinu, ali su njegovi posmrtni ostaci kasnije nađeni u grobnici na lokalitetu 4 na Čančarskom putu, koja je povezana s primarnom grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo. V. Robert Block, T. 24932–24936 (21. februar 2012.). V. takođe par. 5461.

18398 Ivanović je objasnio da je kasnije saznao da je taj dječak, iako je izveden iz njegovog kamiona, kasnije takođe ubijen. Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18190 (pod pečatom).

18399 Veljko Ivanović, P383 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18182 (pod pečatom).

18400 Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18065, 18084.

18401 Svjedok KDZ407, P379 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6465, 6490; svjedok KDZ407, P378 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6465 (pod pečatom). V. Dragan Jović, P365 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18063 (gdje je svjedok izjavio da je vozio zatočenike od 14:00 ili 15:00 sati do 18:00 ili 19:00 sati) Ali v. Veljko Ivanović, P384 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18176, 18179 (gdje je posvjedočio da je stigao u školu u Ročeviću oko 11:00 sati, a da je prebacivanje na mjesto pogubljenja počelo negdje iza toga i da je završilo do 14:30 ili 15:00 sati).

18402 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14435.

18403 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14454–14455. V. P660 (Pregled angažovanja ljudstva inžinjerijske čete Zvorničke brigade, juli 1995.), str. 6. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1812. Buldožer iz inžinjerijske čete takođe je korišten 18. i 19. jula za rad u Kozluku. P4583 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 14.-19. juli 1995.), str. 5–6 (gdje se govori o "sanaciji rova" u Kozluku).

18404 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14454, 14478, 14515; P175 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.) (gdje je navedeno da je Mitrović 16. jula 1995. koristio rovokopač "Torpedo" za kopanje rovova u Kozluku).

5401. Lazarević je na mjesto pogubljenja stigao oko 8:00 sati.[18405] Dovezen je u kamionu TAM 75 do mjesta s kojeg kamion nije mogao dalje, a zatim je nastavio pješice.[18406] Po dolasku je osjetio jak smrad leševa u raspadanju koji je dopirao iz jama šljunkare, koje su bile oko 20 do 30 metara udaljene od Drine.[18407] U jednoj jami su se također vidjeli komadi bijelog i zelenog polomljenog stakla, za koje je Lazarević zaključio da potiče iz obližnje fabrike "Vitinka".[18408] Na livadi su stajala tri-četiri maskirana muškarca u uniformi koje Lazarević nije prepoznao.[18409]

5402. Mitrović je počeo pokopavati leševe malim "skipom", ali se ispostavilo da je on premalen za taj zadatak.[18410] Civil po imenu Rade Bošković je pozvan da završi posao uz pomoć utovarivača ULT 220 koji je pripadao kamenolomu u Jošanici.[18411] Mitrović i Lazarević su otišli, a Bošković je ostao da završi posao.[18412]

5403. Od 7. do 27. septembra 1995., a u sklopu operacije ponovnog pokopavanja kako bi se prikrilo ubijanje vezano za Srebrenicu, o čemu će se detaljno govoriti dolje u tekstu,[18413] tijela koja su prvobitno bila pokopana u Kozluku iskopana su, prevezena i ponovno pokopana u neke od sekundarnih grobnica na lokalitetu Čančarski put, kako to pokazuju forenzički dokazi o kojima će biti riječi u paragrafima koji neposredno slijede.

(e) Forenzički dokazi

(i) Primarna grobnica u Kozluku

5404. Snimci iz vazduha pokazuju da je grobnica u Kozluku prvi put iskopana između 5. i 17. jula 1995., te da je ponovo prekopana između 7. i 27. septembra 1995.[18414] Grobnica u Kozluku nalazi se pored Drine, kod mjesta Kozluk, udaljena manje od četiri kilometra od škole u Ročeviću.[18415]

18405 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14455.

18406 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14455. V. također P5118 (Putni radni list Zvorničke brigade, juli 1995.), *e-court* str. 447–448 (gdje je zabilježeno da je 16. jula 1995. kamion tipa TAM 75 išao do Kozluka).

18407 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14455-14457.

18408 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14456.

18409 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14457, 14521.

18410 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14457, 14522. V. također činjenice o kojima je presuđeno 1811, 1812.

18411 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14457-14458. V. također P657 (Brošura za utovarivač točkaš (ULT200)); P239 (Fotografija utovarivača točkaša (ULT200)).

18412 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14458-14459.

18413 V. odjeljak IV.C.1.g.v: Operacija ponovnog pokopavanja

18414 Jean-René Ruez, T. 23828, 23861–23862 (30. januar 2012.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 72; P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 202, 253. V. također činjenica o kojoj je presuđeno 1819.

18415 Jean-René Ruez, T. 23824, 23826 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 198-199. V. također P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod

Put koji vodi do grobnice prolazi pored fabrike za flaširanje bezalkoholnih pića "Vitinka" i na području deponije smeća i šljunkare uz Drinu pretvara se u kolski put.[18416]

5405. Tim za ekshumaciju Međunarodnog suda izvršio je ekshumaciju grobnice u Kozluku u periodu od 24. juna do 6. avgusta 1999., pod rukovodstvom Richarda Wrighta.[18417] Posmrtne ostatke pronađene u toj grobnici tada je pregledao tim patologa pod rukovodstvom Johna Clarka.[18418] Grobnica u Kozluku obuvaćala je tri mjesta u koja su odlagani ljudski posmrtni ostaci: Kozluk 1, koje se nalazi u sjevernom dijelu, Kozluk 2, koje se nalazi u istočnom dijelu, i Kozluk 3, koje se nalazi u jugozapadnom dijelu.[18419] Utvrđeno je da su grobnice Kozluk 2 i 3 bile mjesta gdje su zatočenici pogubljeni i pokopani.[18420] Grobnica u Kozluku pokazuje tragove neovlaštenog prekopavanja ili uklanjanja tijela, što potvrđuju raskomadani dijelovi tijela pronađeni na površini grobnice, kao i tragovi zuba mašina na dnu rova.[18421] Uprkos tome, iz grobnice je ekshumirano 292 kompletnih ili gotovo kompletnih tijela i 233 dijelova tijela, što predstavlja najmanje 340 osoba.[18422]

---

naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 72.

18416 P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 5. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 72; Jean-René Ruez, T. 23826–23827 (30. januar 2012.).

18417 P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 4; Richard Wright, T. 22246 (1. decembar 2011.); Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3663–3664. V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 11.

18418 John Clark, T. 22693 (10. januar 2012.); P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 1, 26; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3900–3901, 3911. V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 11.

18419 P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 5–6, 19.

18420 P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 5-6. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 73; P4023 (Šematski prikaz tijela i čahura metaka).

18421 Richard Wright, T. 22267 (1. decembar 2011.); P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 11, 27; Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3678, 3683–3684; P4302 (Video-snimak područja Kozluka).

18422 John Clark, T. 22698 (10. januar 2012.); John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3911; P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 6. V. takođe John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3952; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 73; činjenica o kojoj je presuđeno 1814.

5406. Sve osobe kojima je bilo moguće utvrditi pol bile su muškog pola.[18423] Mada je utvrđeno da je većina žrtava imala preko 25 godina, dob žrtava kretala se u rasponu od 8 do 85 godina.[18424] Sve nađene žrtve na sebi su imale civilnu odjeću.[18425] Nadalje, u grobnici je nađeno 55 poveza za oči i 168 ligatura.[18426] Na 89% kompletnih tijela, to jest na njih 260 od 292, nađeni su tragovi strijelnih rana.[18427] Konačan uzrok smrti 237 osoba pripisuje se strijelnim ranama, dok kod 55 drugih slučajeva uzrok smrti nije bilo moguće utvrditi.[18428] Osim toga, tokom procesa ekshumacije i obdukcije, iz grobnice u Kozluku izvađeno je 548 čahura granata, 368 metaka i 88 fragmenata metaka.[18429]

18423 John Clark, T. 22698 (10. januar 2012.); John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3912, 3922; P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 6, 12. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 73; činjenica o kojoj je presuđeno 1814.

18424 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 6; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T.3912. Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao metodologiju koju je Clark primijenio u ovom izvještaju, konkretno, nedostatak detaljnog opisa stanja tijela, na osnovu kojeg je moguće utvrditi dob i vrijeme smrti žrtava. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 50. Ocijenivši ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Clarkov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18425 P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 13; Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3691, 3716. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1825.

18426 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 74; P4505 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 1: Kozluk, Čančarski put 3 i 12 i Vojna ekonomija Branjevo (Pilica)"), 1–171, 210–266; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1817; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3914; P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 14; Richard Wright, T. 22256, 22258–22260 (1. decembar 2011.); Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3681; P4002 (Fotografija ekshumiranog tijela s oznakama koje je unio Richard Wright); P4003 (Fotografija ekshumiranog tijela s oznakama koje je unio Richard Wright).

18427 John Clark, T. 22698 (10. januar 2012.); P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 8, 12; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3915. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1815.

18428 John Clark, T 22698 (10. januar 2012.); P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 8, 11–12; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3950–3951. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1815; P4112 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Obdukcioni izvještaj, Grobnica u Kozluku", 28. juli 1999.). Vijeće konstatuje da je Dunjić takođe osporavao metodologiju koju je Clark koristio kada je utvrđivao da su strijelne rane nastale za života ili da su doprinijele uzroku smrti, tvrdeći da takav zaključak nije u skladu s forenzičkom naukom. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 55–56; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 7–8. Ocijenivši ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Clarkov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18429 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 74. V. takođe P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod

5407. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 336 žrtava iz grobnice na lokalitetu Kozluk identifikovano je kao osobe koje su se vodile kako nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[18430]

(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put

5408. Čančarski put je zemljani put koji se pruža osam kilometara kroz Čančarsku dolinu, otprilike sedam kilometara južno od Zvornika i otprilike 20 kilometara južno od Kozluka. [18431] Duž Čančarskog puta nalazi se najmanje 13 poznatih sekundarnih grobnica.[18432] Kao što slijedi u objašnjenju dolje u tekstu,[18433] samo se lokaliteti Čančarski put 1, 2, 3, 7 i 13 dovode u vezu s primarnom grobnicom u Kozluku.[18434]

5409. Tim eksperata Međunarodnog suda, pod vođstvom Richarda Wrighta, obavio je ekshumaciju grobnice na lokalitetu Čančarski put 3 u maju i junu 1998.[18435] Posmrtne ostatke pronađene u toj grobnici pregledao je tim patologa pod rukovodstvom Christophera Lawrencea.[18436]

---

naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 14, 21–22.

18430 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 11, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 131-147 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.). Posmrtni ostaci Meše Efendića, koji je posljednji put viđen 13. jula u crvenom džemperu u Potočarima, nađeni su poslije u primarnoj grobnici u Kozluku. P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Pirićanac), na 00:01:00–00:01:10; P4066 (Fotografija sa ekshumacije KK03 543). V. takođe P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.) (pod pečatom), *e-court* str. 140.

18431 Jean-René Ruez, T. 23866–23867 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 265–267, 273.

18432 Grobnica označena kao Čančarski put 13 nije ranije bila poznata Međunarodnom sudu budući da ju je pronašao KNO BiH. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 15. V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 267.

18433 V. par. 5411.

18434 Ostale sekundarne masovne grobnice duž Čančarskog puta povezane su s primarnom grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo. V. par. 5461.

18435 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), str. 7; Richard Wright, T. 22250–22251 (1. decembar 2011.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 16. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 76; činjenica o kojoj je presuđeno 1820.

18436 Christopher Lawrence, T. 22447 (8. decembar 2011.); P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 1, 48; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3978, 3980; P4064 (Tabela primarnih i sekundarnih grobnica). Vijeće ima u vidu da je Dušan Dunjić osporavao metodologiju koju je primijenio Lawrence u svom izvještaju o grobnici na lokalitetu Čančarski put 3, a posebno činjenicu da nije profesionalnim objašnjenjima potkrijepio mišljenja

Mada je pregled i sondiranje grobnice na lokalitetu Čančarski put 1 obavio tim eksperata Međunarodnog suda, ekshumaciju je 2001. preuzela Vlada BiH.[18437] Grobnice na lokalitetima Čančarski put 2, 7 i 13 ekshumirao je KNO BiH 2002.[18438]

5410. Snimci iz vazduha pokazuju da su grobnice na lokalitetu Čančarski put 1, 2, 3 i 7 prvi put iskopane između 7. i 27. septembra 1995., a da su zatrpane prije 2. oktobra 1995.[18439] Vijeće napominje da su mu, od svih sekundarnih grobnica povezanih s grobnicom u Kozluku, forenzički dokazi predočeni samo u vezi s lokalitetom Čančarski put 3. Posmrtni ostaci najmanje 160 osoba, uključujući 35 tijela koja su bila relativno netaknuta, izvađeni su iz grobnice na lokalitetu Čančarski put 3.[18440] Na osnovu forenzičkih dokaza ustanovljeno je da su sve žrtve iz grobnice na lokalitetu Čančarski put 3, kojima je bilo moguće utvrditi pol, bile muškog pola.[18441] Utvrđeno je da je prosječna dob većine žrtava bila preko 25 godina.[18442] Nadalje, u grobnici je nađeno 8 poveza za oči i 37 ligatura.[18443] Uzrok smrti za 29 od 35 kompletnih tijela bile su strijelne rane, dok za ostalih

---

navedena u izvještaju, kao i to da je izašao iz djelokruga rada patologa. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 5. Ocijenivši ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Lawrenceov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18437 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 15. V. takođe Dušan Janc, T. 26921 (27. mart 2012.).

18438 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 16, 18, 20.

18439 P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 64–69, 74–75; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 75 (gdje se navodi da snimci iz vazduha pokazuju da su grobnice na lokalitetu Čančarski put 1 i 3 prvi put iskopane poslije 27. septembra). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1821.

18440 P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 9, 33; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3998. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 76.

18441 P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 10; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3998. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 11, 76; činjenica o kojoj je presuđeno 1823.

18442 P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 9. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 11, 76.

18443 Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3999; P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 20, 28; P4505 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 1: Kozluk, Čančarski put 3 i 12 i Vojna ekonomija Branjevo (Pilica)"), str. 173–209, 267–275; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili); P4509 (Kolažna fotografija ligatura iz Srebrenice, 5. mart 2012.). V. takođe P4062 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o ligaturama pronađenim u grobnici u CR03", 17. juni 1999.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 11, 22–24, 77; činjenica o kojoj je presuđeno 1824. Vijeće konstatuje da su ligature pronađene i u ostalim sekundarnim grobnicama koje su

šest tijela uzrok smrti nije utvrđen.[18444] Mada eksperti nisu bili u stanju ustanoviti uzrok smrti ostalih pregledanih dijelova tijela, kod većine tih posmrtnih ostataka ozljede su odgovarale strijelnim ranama.[18445]

5411. Forenzička analiza je pokazala da je grobnica na lokalitetu Čančarski put 3 sekundarna u odnosu na grobnicu u Kozluku.[18446] Prije svega, hiljade komadića polomljenih zelenih boca, kao i gomila neiskorištenih naljepnica s nazivom fabrike za flaširanje bezalkoholnih pića "Vitinka" u Kozluku, pronađeni su i u grobnici na lokalitetu Čančarski put 3 i grobnici u Kozluku.[18447] Osim toga, analiza tla, materijala i čahura pronađenih na oba lokaliteta navela je na zaključak da su tijela iz grobnice u Kozluku izvađena i ponovo pokopana u grobnicu na lokalitetu Čančarski put 3.[18448]

---

povezane s grobnicom na lokalitetu u Kuli. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 15. Isto tako, povezi za oči pronađeni su u grobnici na lokalitetima Čančarski put 7 i 13. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 15.

18444 P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 3, 33; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 4001–4002. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 11, 76. Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao metodologiju koju je Lawrence koristio u svom izvještaju u vezi s činjenicom da za šest žrtava pronađenih u grobnici na lokalitetu Čančarski put 3 nije utvrđen uzrok smrti. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 49; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 5. Ocijenivši ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Lawrenceov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

18445 P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 33; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3999–4001; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 4, 18, 76-77.

18446 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 22–23; Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3703. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 11; P4052 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o tijelima pronađenim u blizini Kozluka 1998.", 17. juni 1999.); činjenica o kojoj je presuđeno 1820.

18447 Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3675, 3679; P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.), *e-court* str. 11, 15; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 21–23; Richard Wright, T. 22250–22251 (1. decembar 2011.); Jean-René Ruez, T. 23827–23828, 23830–23831, 23867 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 200, 203–206; P4302 (Video-snimak područja Kozluka), na 00:03:58–00:04:08.

18448 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 22–23; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 75. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1822, 1820.

Nadalje, ustanovljeno je da između grobnice na lokalitetu u Kozluku i sekundarnih grobnica na lokalitetu Čančarski put 1, 2, 3, 7 i 13 postoje DNK veze.[18449]

5412. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 479 žrtava iz grobnica na lokalitetu Čančarski put identifikovano je kao osobe koje su se vodile kako nestale nakon zauzimanja Srebrenice: 52 iz grobnice na lokalitetu Čančarski put 1, 119 iz grobnice na lokalitetu Čančarski put 2, 138 iz grobnice na lokalitetu Čančarski put 3, 109 iz grobnice na lokalitetu Čančarski put 7 i 61 iz grobnice na lokalitetu Čančarski put 13.[18450]

(f) Zaključak

5413. Iz svih ovih razloga, Vijeće zaključuje da su snage bosanskih Srba 14. i 15. jula 1995. ubile najmanje 815 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi u Ročeviću. Pripadnici snaga bosanskih Srba ubili su neke od njih dok su bili zatočeni u školi u Ročeviću. Ostali su ubijeni na mjestu pogubljenja na obali Drine kod Kozluka.

[18449] Utvrđene su sljedeće konkretne veze: tri osobe čiji su posmrtni ostaci pronađeni i u grobnici u Kozluku i na lokalitetu Čančarski put 1; sedam osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni i u grobnici u Kozluku i na lokalitetu Čančarski put 2; 51 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni i u grobnici u Kozluku i na lokalitetu Čančarski put 3; deset osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni i u grobnici u Kozluku i na lokalitetu Čančarski put 7 i 12 osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni i u grobnici u Kozluku i na lokalitetu Čančarski put 13. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 48, 82. Vijeće konstatuje da su u grobnici na lokalitetu Čančarski put 7 bili ostaci jedne osobe čiji je DNK pronađen i u grobnici na lokalitetu Čančarski put 11. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 49, 82; Dušan Janc, T 26968–26969 (27. mart 2012.). Vijeće zaključuje da za to postoje mnogi uvjerljivi razlozi, između ostalog, način na koji su posmrtni ostaci prevezeni do sekundarnih grobnica, i uvjerilo se u valjanost Jancovih zaključaka da je grobnica na lokalitetu Čančarski put 7 povezana s primarnom grobnicom u Kozluku, a ne s grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo. V. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 41. Vijeće takođe ima u vidu da je Dušan Dunjić osporavao DNK veze između primarnih i sekundarnih grobnica, konkretno, da je na osnovu 310 utvrđenih DNK veza "bez osnova zaključeno" da 4.049 tijela potiče iz brojnih primarnih masovnih grobnica, između ostalog i iz grobnice u Kozluku. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 24. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2607–2608. Vijeće nadalje napominje da je Dušan Dunjić ustvrdio da postoji mogućnost da bi određene grobnice na lokalitetu Čančarski put zapravo mogle biti primarne, jedna u odnosu na drugu. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 16-17. Vijeće će se ovim prigovorom detaljno pozabaviti dolje u tekstu. V. par. 5595–5599. Međutim, ocijenivši ukupne dokaze po tom pitanju, Vijeće prihvata Jancov izvještaj i u njemu navedene zaključke.

[18450] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 15–16, 18, 20, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 184-200, 226-231, 274-277.

(4) Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici

(a) Škola u Kuli

5414. U Optužnici se navodi da su 14. ili 15. jula 1995., ili približno tog datuma, u školi u Kuli ubijeni neki od oko 1.200 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u školi.[18451] U Optužnici se takođe navodi da su preostali muškarci, bosanski Muslimani, ubijeni 16. jula 1995.[18452] Po navodima iz Optužnice, ti muškarci su autobusom prevezeni do Vojne ekonomije Branjevo i tamo pogubljeni po kratkom postupku; žrtve su potom pokopane u obližnju masovnu grobnicu.[18453]

(i) Zatočenje u školi u Kuli

5415. Škola u Kuli – koja je takođe poznata i kao osnovna škola "Nikola Tesla" ili škola u Pilici – nalazi se u Kuli, zaseoku sela Pilica.[18454] Selo Pilica nalazi se otprilike 20 kilometara sjeverno od Karakaja, pored glavnog puta Zvornik–Bijeljina.[18455]

5416. Rano ujutro 14. jula 1995., 1. bataljon Zvorničke brigade dobio je telegram iz Komande brigade s instrukcijama da pripremi fiskulturnu salu škole u Kuli za dolazak između 100 i 200 muškaraca iz Srebrenice.[18456] U telegramu se nadalje navodilo da, kada zatočenici stignu u školu, pripadnici 1. bataljona treba da obezbijede prilaz zgradi.[18457] Shodno tome, grupa od 12 pripadnika 1. bataljona, pod komandom oficira za bezbjednost, Slavka Perića, zvanog "kapetan Muderiz", uputila se ka školi.[18458] Kada je stigla, ta grupa se podijelila na tri manje grupe: jedna je raspoređena kod glavnog ulaza da kontroliše prilaz školi; druga je razmještena u školsko dvorište

18451 Optužnica, incident 9.1 iz Priloga E Optužnici.

18452 Optužnica, incident 9.2 iz Priloga E Optužnici.

18453 Optužnica, incident 9.2 iz Priloga E Optužnici.

18454 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10213; Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11319. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1829. V. takođe P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 208.

18455 P3187 (Mapa opštine Zvornik); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 207, 219; Jean-René Ruez, T. 23831 (30. januar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1826.

18456 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10215–10217. 1. bataljon je takođe bio poznat kao bataljon Lokanj Pilica. V. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11314. Štab 1. bataljona nalazio se u Manojlovićima, u selu Lokanj. Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10215.

18457 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10216–10217. U telegramu je takođe stajalo da će zatočenici prenoćiti u školi jer će sutradan biti razmijenjeni u Tuzli. Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10216, 10249.

18458 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10218–10220.

da obezbjeđuje pomoćni ulaz; a posljednja je poslata u školu da izvrši pripreme za dolazak zatočenika.[18459]

5417. Popodne je u školu u Kuli stiglo nekoliko autobusa punih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prethodno bili zatočeni u Bratuncu, pod stražom pripadnika snaga bosanskih Srba koji nisu bili iz 1. bataljona.[18460] Među zatočenicima je bilo nekoliko starijih ljudi, starih i do oko 80 godina, kao i dječaka u dobi od 15 do 16 godina.[18461]

5418. Po dolasku, pripadnici snaga bosanskih Srba naredili su zatočenicima da izađu iz autobusa, stave ruke na potiljak i da u koloni po jedan pođu ka fiskulturnoj sali.[18462] Zatočenici su u grupama ulazili u salu.[18463] Kada u fiskulturnu salu nije moglo da stane više ljudi, neki zatočenici su ostavljeni da stoje u hodnicima i na stepeništu, dok su drugi ostali u autobusima parkiranim ispred škole.[18464] Ti zatočenici su kasnije odvedeni u učionice na prvom spratu škole.[18465]

5419. Uslovi u školi u Kuli bili su veoma loši. Fiskulturna sala i učionice postali su prenatrpani, a ljudi su u njima bili tako stisnuti da se niko nije mogao pomjeriti.[18466] Budući da je spoljna temperatura bila oko 30ºC, u školi je počelo da se magli.[18467] Iz fiskulturne sale se širio jak smrad,

---

18459 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10220.

18460 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10221–10223; svjedok KDZ333, T. 24151 (2. februar 2012.); Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1190, 1192–1193. V. takođe Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1194–1195; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3030–3031; svjedok KDZ333, T. 24124–24125 (2. februar 2012.); P4347 (Fotografija škole u Kuli s oznakama koje je unio svjedok KDZ333). Vijeće primjećuje da Ahmo Hasić naziva mjesto na koje su ga doveli i školom i domom kulture. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1192; Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1287–1288 (pod pečatom). Iako je Hasić izjavio da ne zna kako su se ta mjesta zvala, on je jasno rekao da je zgrada u kojoj je bio zatočen imala prizemlje i jedan sprat. Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1288 (pod pečatom). Pošto je ocijenilo Hasićevo svjedočenje u cjelini, a posebno u svjetlu drugih dokaza koji ukazuju da je onaj dio Doma kulture u Pilici, u kojem su zatočenici držani, imao jedan nivo, Vijeće je zaključilo da je Hasić bio zatočen u školi u Kuli. V. par. 5439.

18461 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1194, 1223–1225.

18462 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10221–10224; svjedok KDZ333, T. 24152 (2. februar 2012.). V. takođe svjedok KDZ333, T. 24124–24125 (2. februar 2012.); P4347 (Fotografija škole u Kuli s oznakama koje je unio svjedok KDZ333) (na kojoj je svjedok KDZ333 brojem "1" obilježio fiskulturnu salu škole u Kuli); Jean-René Ruez, T. 23832 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 210–211.

18463 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10222.

18464 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10224–10226, 10236. V. takođe svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3031–3032; D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 3 (pod pečatom).

18465 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10226–10227.

18466 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1193–1194; Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10224–10225. V. takođe Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11322, 11340–11341.

18467 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10224–10225. V. takođe svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3036.

jer nijedan prozor nije bio otvoren i nije bilo nikakve ventilacije.[18468] Pripadnicima snaga bosanskih Srba koji su čuvali zatočenike stražareći na ulazu u fiskulturnu salu taj smrad je postao toliko nepodnošljiv da su često tražili smjenu straže.[18469] Neki od zatočenika su pali,[18470] a dvojica ili trojica su preko noći umrla u prenatrpanoj fiskulturnoj sali.[18471]

5420. U školi nije bila dostupna nikakva medicinska pomoć.[18472] Zatočenici su dobijali hranu, ali je nije bilo dovoljno za sve.[18473] Nekolicini zatočenika bilo je dozvoljeno da u pratnji pripadnika snaga bosanskih Srba odu po vodu s obližnjeg punkta.[18474] Jedan zatočenik je pogođen iz vatrenog oružja kada je pokušao da pobjegne dok je išao po vodu.[18475] Zatočenici jesu dobijali vodu, ali u nedovoljnoj količini.[18476] Neki od zatočenika koji su se nalazili u fiskulturnoj sali i učionicama molili su da ih puste da izađu kako bi uzeli vode i išli u klozet.[18477] Zatočenicima to nije uvijek bilo dopušteno, a kada jeste, vojnici bi neke od njih udarali kundacima.[18478] Od straha su mnogi zatočenici mokrili na mjestu na kojem su bili.[18479]

5421. Dana 15. jula, Perić je u školu poslao još pripadnika 1. bataljona; time se ukupni broj vojnika, koji su se u to vrijeme nalazili u školi, povećao na između 40 i 50.[18480] Školu je tog dana

---

18468 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10224.

18469 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10224. V. takođe svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3039.

18470 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10226.

18471 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3036. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1827, 1831.

18472 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3036.

18473 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1195; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3037. V. takođe Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11322.

18474 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10227–10228; svjedok KDZ333, T. 24126, 24155–24156 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3032–3033. V. takođe svjedok KDZ333, T. 24124–24125 (2. februar 2012.); P4347 (Fotografija škole u Kuli s oznakama koje je unio svjedok KDZ333) (na kojoj je svjedok KDZ333 brojem "2" obilježio gdje su išli po vodu); Jean-René Ruez, T. 23833 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 212–213.

18475 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10229.

18476 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10227–10228; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3036–3037; Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11322. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1827.

18477 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10225.

18478 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1193. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1833.

18479 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1193.

18480 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10233; P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 75 (u bilježnici dežurnog operativnog oficira Zvorničke brigade 15. jula 1995. je zabilježen zahtjev 1. bataljona za naftu i benzin za "odvoz ljudstva na Kulu" i za deset sanduka municije 7,62mm). Vojnici koji su već bili u školi ostali su tamo, ali više nisu morali da stražare. Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10233. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1830; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1194–1195; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3031, 3039.

posjetio i čovjek kojeg su oslovljavali s "potpukovniče" ili "pukovniče", i koji je bio u maskirnoj uniformi,[18481] a posjetio ju je i Jasikovac.[18482] Rajko Babić, pripadnik 1. bataljona, pitao je tog potpukovnika ili pukovnika hoće li iko od zatočenika ostati u školi, ali mu je ovaj rekao: "Ne može, svi moraju biti odvedeni i više s tobom neću da razgovaram."[18483] Babić je protumačio da taj komentar potpukovnika ili pukovnika znači da će svi zatočenici, bosanski Muslimani, biti poubijani.[18484]

5422. Sve to vrijeme, pripadnici snaga bosanskih Srba izvodili su mnoge zatočenike iz škole.[18485] Zatim bi se čulo jaukanje i zapomaganje, a potom rafali, poslije kojih bi jauci prestali.[18486] Samo su se neki od zatočenika vratili.[18487] To je trajalo neprestano, danju i noću.[18488] Zatočenici nisu smjeli ni da gledaju kroz prozore da bi vidjeli šta se dešava, jer čim bi neko to pokušao, stražari bi ispalili rafal.[18489] Leševi zatočenika koje su pripadnici snaga bosanskih Srba ubili dok su pokušavali da pobjegnu tokom noći mogli su se vidjeti kako leže oko škole.[18490]

5423. Pripadnici snaga bosanskih Srba oduzimali su zatočenicima nakit, satove i novac.[18491] Vojnici su takođe tražili po 10.000 njemačkih maraka od svakog zatočenika i upozorili ih da će,

---

18481 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10237, 10240. Iako Babić nije mogao da se sjeti kako se taj oficir zvao, opisao ga je kao prilično visokog i krupnog, rijetke plave kose koju je češljao tako da se ne bi vidjeli veliki zalisci, bez brkova, i u maskirnoj uniformi. Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10240–10241.

18482 Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11045–11046. Birčaković je izjavio da je dovezao Jasikovca do škole, ali da je ostao napolju, dok je Jasikovac otišao unutra u "obilazak". Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11046.

18483 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10239–10240.

18484 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10240.

18485 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1192, 1197–1198; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3038.

18486 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1192, 1196–1198. V. takođe svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3033–3036, 3050; D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ333, T. 24126, 24156 (2. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je, dok je išao da donese vodu s mjesta koje se nalazilo izvan škole, čuo da dolazi autobus, a ubrzo potom i ljude kako zapomažu, i zatim ispaljene pucnje iz istog pravca; pucnjava je trajala pet do deset minuta); P4348 (Fotografija škole u Kuli s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); Jean-René Ruez, T. 23834–23835 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 214, 216–218; činjenica o kojoj je presuđeno 1832.

18487 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3038; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1225–1226. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1835.

18488 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1197.

18489 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1192, 1197.

18490 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 69–71; Milorad Birčaković, P360 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11046. V. takođe Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11323–11324, 11339, 11344 (gdje je svjedok izjavio da je 16. jula, na oko 50 metara od škole, vidio devet tijela u civilnoj odjeći koja su zatim natovarena u traktorsku prikolicu i odvezena).

18491 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3037; svjedok KDZ333, T. 24152 (2. februar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 1834.

ukoliko ne uspiju sakupiti tu svotu, svi biti poubijani; vojnici su se dva puta vraćali po novac, ali zatočenici nisu više imali novca.[18492]

(ii) Prevoženje zatočenika iz škole u Kuli

5424. Ujutro 16. jula, Radivoje Lakić—komandir Radnog voda 1. bataljona[18493]—naredio je nekim pripadnicima tog voda da odu u školu u Kuli.[18494] Kada su tamo stigli, vojnici, koje nisu poznavali, rekli su im da čuvaju stražu dok se zatočenici ukrcavaju u autobuse.[18495]

5425. Pripadnici snaga bosanskih Srba rekli su zatočenicima da oni koji imaju novca da plate za prevoz mogu da idu u Sarajevo.[18496] Kada su oni koji su imali novca otišli, ostalim zatočenicima je rečeno da će ih odvesti u Tuzlu.[18497] Ubrzo potom počelo je izvođenje zatočenika iz škole u grupama po osam ljudi.[18498] Dok je izlazio iz škole, jedan od zatočenika je vidio jednog mrtvog čovjeka kako leži u dnu stepeništa u lokvi krvi.[18499] Vojnici su donijeli dva duga platna koja su pocijepana na trake, a zatočenici su tim trakama zatim vezivali drugim zatočenicima ruke iza leđa.[18500] Nekim zatočenicima su takođe stavljani povezi preko očiju.[18501] Zatim je desetak vojnika sprovelo zatočenike do autobusa parkiranih ispred škole.[18502] Vojnici su tom prilikom psovali

18492 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3037–3038.

18493 Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11314, 11343. Radni vod je bio u sastavu 1. bataljona Zvorničke brigade i bio je stacioniran na Vojnoj ekonomiji Branjevo. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11314–11316. Radni vod je, između ostalog, bio zadužen za pripremanje hrane za ljudstvo i za njeno raznošenje, a kad je trebalo, i za kopanje rovova na linijama fronta. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11314–11315.

18494 Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11319–11320, 11341.

18495 Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11320–11321, 11324. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1828.

18496 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1195. V. takođe svjedok KDZ333, T. 24152 (2. februar 2012.). Vijeće konstatuje da je Hasić izjavio da su pogubljenja izvršena 17. jula, pošto je proveo dvije noći u školi u Kuli. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1193, 1227. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1828 (gdje se kaže da su zatočenike dvije noći držali u školi, u Kuli). Međutim, s obzirom na gore navedeni zaključak Vijeća da Hasić nije došao u školu 15. jula već 14. jula, Vijeće smatra da se njegovo svjedočenje u vezi s prevoženjem zatočenika i pogubljenjima koja su uslijedila na Vojnoj ekonomiji Branjevo odnosi na događaje koji su se odigrali 16. jula 1995. V. fusnota 18047.

18497 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1195.

18498 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10234. V. takođe Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11324. Babić je izjavio da 16. jula nije bio u školi, ali da je s terase svog stana, koji se nalazio u blizini, mogao da gleda šta se dešava u školi. Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10234–10236.

18499 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1195–1196, 1198.

18500 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1195; Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10234–10235; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3040. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1838.

18501 Rajko Babić, P361 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10234.

18502 V. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1198; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3040; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 14–15, 16, 22–23; Franc Kos, T. 42374–42376 (31. juli 2013.); Jevto Bogdanović, P385 (Transkript

zatočenike i udarali ih kundacima.[18503] Kada su autobusi bili popunjeni, odvezli su ih istim putem kojim su ih prethodno dovezli do škole.[18504] Zatočenicima je ponovo rečeno da idu u Tuzlu.[18505]

5426. Popović je izjavio da mu je otprilike u 10:00 sati tog dana, dok se nalazio u komandi Zvorničke brigade, Trbić rekao da je Beara otišao s nekim ljudima u Pilicu i da je tražio da mu se Popović pridruži u školi u Kuli.[18506] Kada je Popović došao u školu, ukrcavanje zatočenika u autobuse je bilo u toku, a Bearu je zatekao ispred jedne kuće pored škole.[18507] U presretnutom razgovoru koji su Beara i Slobodan Cerović— pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za moral, vjerske i pravne poslove, u to vrijeme na dužnosti dežurnog oficira u Štabu Drinskog korpusa u Vlasenici[18508]—vodili u 11:11 sati 16. jula, zabilježeno je da je Cerović obavijestio Bearu da pukovnik Trkulja—operativni oficir iz Glavnog štaba[18509]—traži Bearu zato što "ima instrukcije od veće […] da se izvrši trijaž ovih [zatočenika]".[18510] Vijeću su također predočeni dokazi da je Popović organizovao i koordinirao prevoženje zatočenika iz škole u Kuli.[18511]

---

iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11322; P6451 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Ubio sam 'samo' stotinu ljudi", 22. mart 1996.), str. 2. Na autobusima su bile oznake transportnih preduzeća "Centrotrans Sarajevo" i "Drinatrans Zvornik". Činjenica o kojoj je presuđeno 1839.

18503 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1198.

18504 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3040.

18505 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1198.

18506 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 66.

18507 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 66–69. V. također Vujadin Popović, T. 43074–43076 (6. novembar 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu Bearinog svjedočenja u vezi s tim gdje se nalazio 13. i 14. jula, o čemu se govori u fusnoti 17583.

18508 Richard Butler, T. 27586 (18. april 2012.).

18509 Richard Butler, T. 27587 (18. april 2012.).

18510 Beara je prekinuo Cerovića rekavši: "Neću da razgovaram o tome telefonom." P6700 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i Cerovića, 16. juli 1995.); P5075 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i Cerovića, 16. juli 1995.). V. P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 81 (gdje se kaže da je Beari javljeno sa Zlatara "da se izvrši trijaž ranjeni' i zarobljeni'"). "Zlatar" je bio šifrovani naziv za Drinski korpus, a "Palma" šifrovani naziv za Zvorničku brigadu. Stefanie Frease, T. 26720–26721 (23. mart 2012.). V. također Richard Butler, T. 27586 (18. april 2012.).

18511 U presretnutom razgovoru od 16. jula, u 13:58 sati, vođenom između dežurnog oficira u komandi Drinskog korpusa i Trbića—tada dežurnog oficira Zvorničke brigade—zabilježeno je da je Trbić prenio hitan zahtjev od Popovića da se dostavi 500 litara dizel goriva. P5077 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.), str. 1; Vujadin Popović, T. 43083–43086 (6. novembar 2013.). Trbića su zatim spojili s izvjesnim Baševićem, a on je ponovio isti Popovićev zahtjev za dostavu goriva, dodavši: "[I]li će mu stati pos'o koji odrađuje". P5077 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.), str. 1. V. također P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 85; Vujadin Popović, T. 43085, 43087–43088 (6. novembar 2013.). Trbića su kasnije spojili s majorom Golićem, oficirom za bezbjednost iz komande Drinskog korpusa, kojem je on još jednom ponovio Popovićev zahtjev da mu se odmah pošalje 500 litara goriva. P5077 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.), str. 2. U presretnutom razgovoru također je zabilježeno da rezervoar s gorivom iz auto bataljona treba da ide u Pilicu. P5077 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.), str. 2. V. također P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 85 (u bilježnicu dežurnog oficira Zvorničke brigade u 14:00 sati je unesena sljedeća zabilješka: "Traži Popović da mu se pošalje autobus pun goriva i da mu pošalje 500 litara D-2"); P4669 (Registrator Stefanie Frease s ovjerom autentičnosti presretnutih razgovora), str. 66–68 (gdje je u Materijalnom listu Zvorničke brigade 16. jula 1995. zabilježena isporuka 500 litara goriva "za p.puk. Popovića"); P5077 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.),

(iii) Ubijanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo

5427. Dana 16. jula 1995., pripadnici 1. ili "Bijeljinskog" voda 10. diverzantskog odreda bili su stacionirani u bazi 2. ili "Vlaseničkog" voda u Dragaševcu.[18512] Između 04:30 i 05:30 sati, Franc Kos je primio telefonski poziv od Beare, koji je tražio da on i još sedmorica vojnika odmah dođu u komandu Drinskog korpusa u Vlasenici.[18513] Kos je odbio da postupi po tom naređenju, jer ga Pelemiš za tako nešto nije ovlastio.[18514] Beara je ponovo zvao oko 06:00 sati i zahtijevao da mu se kaže zašto Kos ne dolazi.[18515]

5428. Oko 07:30 sati, u Dragaševac su došli Dragomir Pećanac—iz Obavještajne uprave Glavnog štaba[18516]—kao i Pelemiš, cijeli 2. vod i vojnici iz 1. voda koji su bili s 2. vodom.[18517] Ubrzo potom, Kos i još sedmorica pripadnika odreda, među kojima je bio i Dražen Erdemović, dobili su naređenje da pripreme svoju opremu i krenu na zadatak.[18518] Zatim je Dragan Todorović—

---

str. 2 (u kojem je Trbić obavijestio neidentifikovanu osobu da autobus s 500 litara nafte treba da ide u Pilicu); P5312 (Presretnuti razgovor majora Baševića i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.) (bilješka o presretnutom razgovoru vođenom 16. jula u 19:12 sati, u kojem Bašević izvještava da je sav benzin potrošen, na što mu je odgovoreno: "Zvornik je rešen"). Ali v. Vujadin Popović, T. 43086 (6. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je neko tražio gorivo u njegovo ime, jer njemu ono nije bilo potrebno).

18512 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10960–10962; Dražen Erdemović, T. 25369 (27. februar 2012.). V. takođe D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 3. Selo Dragaševac nalazi se na oko četiri-pet kilometara od Vlasenice. Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13992.

18513 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 10, 18.

18514 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 10–11. V. Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13993–13994.

18515 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 10–11, 18.

18516 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 58; Dražen Erdemović, T. 25424 (28. februar 2012.). V. takođe D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 3.

18517 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 11, 18; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14012–14013, 14029. V. takođe Tomislav Kovač, T. 42876 (4. novembar 2013.) (zatvorena sjednica). Vijeće ukazuje na Todorovićevo svjedočenje da su se ovi događaji odigrali 15. jula. Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14010–14011, 14044; Dragan Todorović, T. 24204 (7. februar 2012.). Međutim, pošto je uporedilo Todorovićevo svjedočenje sa svjedočenjima Kosa i Erdemovića, Vijeće smatra da su se događaji koje on opisuje odigrali 16. jula 1995.

18518 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 11; Franc Kos, T. 42382 (31. juli 2013.), T. 42407 (1. avgust 2013.); Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14013–14015, 14029, 14041; Dragan Todorović, T. 24203–24204 (7. februar 2012.); Dražen Erdemović, T. 25368 (27. februar 2012.); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10962–10963. Pored Kosa i Erdemovića, bila su tu još šestorica vojnika: Brano Gojković, Zoran Goronja, Aleksander Cvetković, Marko Boskić, Stanko Savanović i Vlastimir Golijanin. Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10962–10963, 11005; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 11. V. takođe Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14040; P4351 (Naređenje 10. diverzantskog odreda, 10. juli 1995.); P4488 (Ugovor Dražena Erdemovića o službi u VRS-u, 30. april 1995.). Prema riječima svjedoka Kosa i Todorovića, Erdemović nije prvobitno bio određen za taj zadatak, ali se dobrovoljno javio da i on ide s Kosom na zadatak jer nije želio da ostane sam u bazi. D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 11; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14042; Dragan Todorović, T. 24204 (7. februar 2012.).

pripadnik 2. voda—počeo da priprema municiju i oružje za taj zadatak.[18519] Uskoro potom, ta osmorica vojnika ukrcala su se u crni kombi i krenula u pravcu Zvornika, uz kratko zaustavljanje u kasarni "Standard", gdje je trebalo da se jave u "komandu".[18520] Poslije tog zaustavljanja, kombi je pratio sivomaslinasti automobil marke Opel Kadett u kojem su bili jedan "potpukovnik" i dvojica vojnih policajaca.[18521]

5429. Otprilike oko 10:00 sati, oba vozila stigla su na Vojnu ekonomiju Branjevo,[18522] nad kojom je 1. bataljona Zvorničke brigade imao neposrednu nadležnost i kontrolu.[18523] Vojna ekonomija Branjevo nalazi se u blizini sela Pilice, a do nje se dolazi tako što se 700-800 metara ide kolskim putem koji se odvaja od puta Bijeljina–Zvornik iz pravca škole u Kuli.[18524]

5430. Kada je grupa stigla na Vojnu ekonomiju Branjevo i poslije razgovora između potpukovnika i jednog oficira "u vojn[oj] uniform[i]" koji je već bio na ekonomiji,[18525] Brano

---

18519 Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13992, 14030–14032, 14037–14038; Dragan Todorović, T. 24212 (7. februar 2012.). To oružje i municija uključivali su dva ručna bacača, jedan puškomitraljez M–84 i jedan sanduk municije s 1.200 metaka. Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14030–14032, 14063; Dragan Todorović, T. 24206 (7. februar 2012.); P4352 (Bilješka o logističkoj pomoći pruženoj 10. diverzantskom odredu, 14.–16. juli 1995.), str. 2.

18520 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 11–12, 18–19; Dražen Erdemović, T. 25370–25371 (27. februar 2012.); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10964–10965, 10967–10969; Dragan Todorović, P4353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14038–14040; P265 (Fotografija štaba Zvorničke brigade).

18521 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10966–10968, 10993. V. takođe D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 12 (gdje je svjedok rekao da je nakon zaustavljanja u kasarni "Standard" ova grupa počela da prati crveni Opel Kadett u kojem su bili jedan mlađi oficir i vozač). Pripadnici vojne policije su imali oznake VP-a na uniformama, a jedan od njih je imao i bijeli opasač. Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10966; P249 (Oznake činova VRS-a). Na osnovu svoje pretpostavke da je štab Drinskog korpusa bio u Zvorniku, Erdemović je mislio da su ti ljudi pripadnici VP-a Drinskog korpusa. Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10967. Vijeće, međutim, podsjeća da je štab Drinskog korpusa u to vrijeme bio smješten u Vlasenici. V. par. 190.

18522 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10966, 10969, 10978–10979; P264 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo od 15. jula 1995. s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 12, 19; Franc Kos, T. 42364 (31. juli 2013.); P4306 (Video-snimak Vojne ekonomije Branjevo), od 00:05:03 do 00:05:30. Vojna ekonomija Branjevo sastojala se od tri-četiri hektara zemlje, koja je korištena za potrebe vojske. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11315–11317, 11336. V. takođe P270 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Jevto Bogdanović).

18523 Činjenica o kojoj je presuđeno 1836.

18524 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 12; Jean-René Ruez, T. 23831, 23836, 23841 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 207, 219, 222; P4304 (Fotografija poljoprivrednog dobra Pilica s oznakama koje je unio Jean-René Ruez); P4306 (Video-snimak Vojne ekonomije Branjevo), na 00:00:00–00:02:58; P4332 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo, 21. septembar 1995.); P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 18; P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 29.

18525 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10969–10970; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 13. V. takođe Dražen Erdemović, T. 25344 (27. februar

Gojković—pripadnik odreda—i potpukovnik su rekli pripadnicima odreda da će za nekoliko minuta početi da dolaze autobusi s civilima iz Srebrenice i da ti ljudi treba da budu ubijeni tog dana jer su ratni zločinci.[18526] Potpukovnik i dvojica vojnih policajaca su zatim otišli s Vojne ekonomije Branjevo.[18527]

5431. Nedugo zatim, na Vojnu ekonomiju Branjevo počeli su da stižu autobusi puni zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su prethodno bili zatvoreni u školi u Kuli.[18528] U svakom od autobusa u pratnji zatočenika bili su po jedan ili dvojica vojnika, koji su sjedili pored vozača.[18529] Po odlasku iz škole, autobusi su se vozili otprilike dva i po kilometra uz jedno brdo.[18530] Autobusi su se zaustavili kod jedne livade na kojoj je bilo "mnogo tijela ubijenih"; čuli su se rafali.[18531] Kada su se vrata otvorila, vojnici bosanski Srbi okupili su se oko autobusa i počeli da psuju zatočenike, psujući mater i njima i Harisu Silajdžiću.[18532] Vojnici su naredili zatočenicima da izlaze, sve dok autobusi nisu ostali poluprazni.[18533]

5432. Grupa vojnika vodila je kolone od po deset zatočenika oko 100-200 metara od autobusa prema livadi.[18534] Zatočenici su na putu vidjeli leševe kako leže na zemlji.[18535] Vojnici su od

---

2012.); P264 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo od 15. jula 1995. s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); P4489 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Dražen Erdemović).

18526 Dražen Erdemović, T. 25374, 25377 (27. februar 2012.); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10970–10971; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 13, 21. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1849; Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10966, 10981, 10986; Dražen Erdemović, T. 25375–25377 (27. februar 2012.); Franc Kos, T. 42376–42377 (31. juli 2013.); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 78.

18527 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10971.

18528 Dražen Erdemović, T. 25375 (27. februar 2012.); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10971; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 19. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1837.

18529 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1200. V. takođe Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10971; Dražen Erdemović, T. 25379 (28. februar 2012.); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 14. Ahmo Hasić je izjavio da su vojnici koji su bili u autobusima bili isti oni koje je ranije vidio u školi. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1200. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1846.

18530 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201.

18531 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3040. V. takođe svjedok KDZ333, T. 24127 (2. februar 2012.); P4349 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10978–10979; P264 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo od 15. jula 1995. s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); Dražen Erdemović, T. 25344 (27. februar 2012.); P4489 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); Jean-René Ruez, T. 23836–23837 (30. januar 2012.); P4303 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Jean-René Ruez).

18532 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201.

18533 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201–1202.

18534 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10971–10972; Dražen Erdemović, T. 25345 (27. februar 2012.), T. 25379 (28. februar 2012.); svjedok KDZ333, T. 24157 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3040–3041, 3043; Ahmo

zatočenika tražili novac i tukli ih kad bi ovi rekli da nemaju.[18536] Kada bi stigli na livadu, zatočenici—od kojih su neki imali poveze preko očiju, a ruke su im bile zavezane na leđima—prolazili bi pored leševa ljudi koji su prethodno bili ubijeni, da bi im na kraju rekli da stanu i da se okrenu tako da su leđima bili okrenuti osmorici pripadnika odreda, koji su stajali u stroju.[18537] Vojnici bi zatim otvorili vatru iz automatskih pušaka, a zatočenici su padali na zemlju kada su bili pogođeni.[18538] Hasić je preživio pogubljenje tako što je pao prije nego što je strijeljanje počelo.[18539] Svjedok KDZ333 se bacio na zemlju čim su počeli pucnji i pao je na stomak, licem prema zemlji, a jedan čovjek mu je pao na glavu.[18540]

5433. Poslije svakog rafala, vojnici su pitali ima li preživjelih, obećavajući da će ih previti, ali oni koji bi se javili bili su dokrajčeni po jednim metkom u glavu.[18541] Tada su pucali i na svjedoka KDZ333, ali mu je metak prošao ispod lijevog pazuha, kroz košulju i jaknu, samo ga

---

Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201–1202; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 15–16. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1840, 1841; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 14; Dražen Erdemović, T. 25381 (28. februar 2012.); D2134 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); svjedok KDZ333, T. 24127 (2. februar 2012.); P4349 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 4 (pod pečatom); Jean-René Ruez, T. 23842–23843 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 223.

18535 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201, 1286.

18536 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 17; Franc Kos, T. 42369 (31. juli 2013.). Svjedok KDZ333 je takođe čuo vojnike kako pitaju zatočenike imaju li rođake u inostranstvu koji bi mogli poslati novac za njihovu razmjenu; oni koji bi se javili bili su izdvojeni. Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3041.

18537 Dražen Erdemović, T. 25344 (27. februar 2012.), T. 25381–25383 (28. februar 2012.); P4489 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); D2134 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10971–10972, 10979; P264 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo od 15. jula 1995. s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1202; svjedok KDZ333, T. 24127, 24157 (2. februar 2012.); P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3041, 3043; P4345 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); P4349 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); D2053 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio svjedok KDZ333); Franc Kos, T. 42365–42366 (31. juli 2013.); P4306 (Video-snimak Vojne ekonomije Branjevo) od 00:06:15 do 00:08:22. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1847, 1848; Dean Manning, T. 25842 (6. mart 2012.); D2188 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Dean Manning).

18538 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10972; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1202–1203; svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3041. V. takođe D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 14; Franc Kos, T. 42366–42367 (31. juli 2013.); P4305 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo); činjenice o kojima je presuđeno 1837, 1841.

18539 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1203.

18540 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3041. Svjedok KDZ333 je osjetio kako vrela krv curi po njemu. Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3041.

18541 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3042; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1203; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 15; Franc Kos, T. 42369 (31. jul 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1842.

okrznuvši.[18542] Svjedok KDZ333 je čuo jednog čovjeka koji je molio da ga ubiju, na što su vojnici rekli: "Neka, nek' se malo pati, pa posle."[18543]

5434. Grupe zatočenika su tokom otprilike pet sati neprekidno dovođene na livadu da bi bile pogubljene.[18544] Dok su pogubljenja bila u toku, pripadnici 10. diverzantskog odreda čuli su da je u Domu kulture u Pilici izbila pobuna i dobili su naređenje da brže strijeljaju zatočenike.[18545] Jedan vojnik je predložio da se koristi mitraljez M-84 da bi se ubijanje ubrzalo; međutim, mitraljez je već ranije bio korišten za dvije grupe zatočenika i samo je ranio ljude, tako da su oni molili da neko dođe i da ih ubije.[18546]

5435. U ranim popodnevnim satima, grupa od desetak vojnika iz Bratunca, od kojih je većina bila u uniformama VRS-a, došla je na Vojnu ekonomiju Branjevo da zamijeni pripadnike 10. diverzantskog voda i nastavi ubijanje.[18547] Kada su ti vojnici prepoznali zatočenike iz Srebrenice, pretukli su ih i izvrijeđali prije nego što su ih ubili.[18548] Vojnici su takođe vikali na pripadnike 10. diverzantskog voda i vrijeđali ih, optužujući ih da su kukavice i izdajnici jer nisu završili zadatak.[18549]

5436. Dok su vojnici iz Bratunca ubijali zatočenike iz posljednje grupe dovedene iz škole u Kuli, potpukovnik, koji je ranije naredio pripadnicima 10. diverzantskog odreda da izvrše pogubljenja,

---

18542 Svjedok KDZ333, T. 24158 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3041–3042.

18543 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3042. V. takođe Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1203.

18544 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3042; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1201; Dražen Erdemović, T. 25375 (27. februar 2012.); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10972. V. takođe svjedok KDZ333, T. 24158 (2. februar 2012.); D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 16–17. Prema riječima svjedoka Erdemovića, ubijanje je trajalo otprilike od 10:00 do 15:00 ili 16:00 sati. Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10972, 10975, 10983. V. takođe Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11325. Franc Kos je izjavio da je ubijanje trajalo od oko 10:00 do oko 14:00 sati. D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 19.

18545 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18; Franc Kos, T. 42369–42370 (31. juli 2013.).

18546 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10973. V. takođe D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 13–14; Franc Kos, T. 42361, 42365–42366 (31. juli 2013.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3044.

18547 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10974. V. takođe D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18; Franc Kos, T. 42362, 42370 (31. juli 2013.); Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10976–10977; P269 (Fotografija muškaraca u uniformi, s oznakama koje je unio Dražen Erdemović); P225 (Fotografija koja prikazuje izbjeglice i jednog muškarca).

18548 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10974–10975; Dražen Erdemović, T. 25400, 25410–25411 (28. februar 2012.); Franc Kos, T. 42363 (31. juli 2013.), T. 42420–42421 (1. avgust 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 1843.

18549 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18; Franc Kos, T. 42363 (31. juli 2013.).

vratio se na Vojnu ekonomiju Branjevo zajedno s dvojicom vojnih policajaca.[18550] Potpukovnik je rekao vojnicima koji su bili na ekonomiji da je u Domu kulture u Pilici zatočeno 500 muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, koji pokušavaju da pobjegnu odatle i koji moraju biti pogubljeni.[18551] Kada su pripadnici 10. diverzantskog odreda odbili izvršiti taj zadatak, vojnici iz Bratunca su se javili kao dobrovoljci i otišli su u Pilicu s potpukovnikom i dvojicom vojnih policajaca.[18552] Po instrukcijama koje im je izdao potpukovnik, pripadnici 10. diverzantskog odreda spakovali su svoje stvari i petnaestak minuta kasnije krenuli u kafić koji se nalazio tačno preko puta Doma kulture u Pilici.[18553]

5437. Hasić je ležao na livadi dok su kolone ljudi ubijane, ali je uspio da pobjegne tako što je trčao preko leševa i stigao do žbunja koje se nalazilo na oko dvadesetak metara od mjesta na kojem je ležao; tamo je zatekao još četvoricu preživjelih.[18554] Njih petorica čekala su da se smrkne, a

---

18550 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10975, 10982. Ali v. D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18 (gdje je svjedok izjavio da je na Vojnu ekonomiju Branjevo došao samo jedan vojni policajac u vojnom vozilu).

18551 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10982. V. takođe D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18. Vijeće ukazuje na Bogdanovićevo svjedočenje da su zatočenici prebačeni iz škole u Kuli u Dom kulture u Pilici. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11323. Međutim, Vijeću s tim u vezi nisu predočeni dodatni dokazi i stoga ne može da donese zaključak o tome kada se i pod kojim okolnostima takvo prebacivanje možda odigralo.

18552 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10982–10983; D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18.

18553 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10983–10984. V. D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18; Franc Kos, T. 42413–42414 (1. avgust 2013.). V. takođe Jean-René Ruez, T. 23850–23852, 23857 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 233, 235–236; P4307 (Video-snimak Doma kulture u Pilici), na 00:00:34–00:00:58.

18554 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1203–1205. Hasić je izjavio da su ti muškarci imali između 16 i 25 godina i da je jedan od njih bio iz "sela Jagonja". Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1205–1206. Hasić je kasnije saznao da su oni pohvatani i odvedeni u Zvornik. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1206. Tužilaštvo tvrdi da su ta četvorica ljudi ubijena pošto su pohvatana i odvedena u štab Zvorničke brigade. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 139–140. Vijeću su zaista predočeni dokazi da su u danima nakon pada Srebrenice dvojica vojnika VRS-a iz sela Lokanj, Neško Đokić i njegov sin Slobodan, uhapšeni zato što su dali hranu i odjeću četvorici bosanskih Muslimana i pokušali da im pomognu da pređu na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana. Nebojša Jeremić, P348 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10427–10429; svjedok KDZ122, T. 26308 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P185 (Rješenje Vojnog suda u Zvorniku protiv Slobodana i Neška Đokića, 25. juli 1995.); P190 (Zapisnik o prepoznavanju Slobodana i Neška Đokića, 25. juli 1995.). Pošto su od Đokića i njegovog sina dobili uputstvo kako da stignu do teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana, ta četvorica ljudi—a to su bili Fuad Đozić, Almir Halilović, Sakib Kivirić i Emin Mustafić— se izgubila, a zatim se predala. P186 (Izjava Sakiba Kivirića Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.); P187 (Izjava Emina Mustafića Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.); P188 (Izjava Fuada Đozića Vojnoj policiji u Zvorniku, 26. juli 1995.); P189 (Izjava Almira Halilovića Vojnoj policiji u Zvorniku, 23. juli 1995.). Ti ljudi su na kraju odvedeni u kasarnu "Standard", gdje su bili prisiljeni da identifikuju Đokića i njegovog sina i gdje su od njih uzete izjave. Nebojša Jeremić, P348 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10430, 10439; P190 (Zapisnik o prepoznavanju Slobodana i Neška Đokića, 25. juli 1995.). Đozić, Halilović, Kivirić i Mustafić su kasnije ubijeni. Svjedok KDZ122, T. 26308 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica). Međutim, optuženi se za to ubijanje ne tereti u Optužnici. Posmrtni ostaci ovih ljudi nisu pronađeni, ali se oni vode kao nestali poslije pada Srebrenice. V. P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 50, 64, 109, 147. Na osnovu, između ostalog, njihovog opisa koji je dao Hasić i mjesta gdje

zatim su pobjegla kroz obližnju šumu.[18555] Svjedok KDZ333 je proveo noć 16. jula na livadi i uspio je pobjeći sljedećeg jutra.[18556] Svjedok KDZ333 je naišao na Hasića, s kojim je zajedno išao nekoliko dana.[18557] Otprilike nedjelju dana kasnije, pošto su bili umorni i gladni, svjedok KDZ333 i Hasić odlučili su da se predaju dvojici vojnih policajaca bosanskih Srba, koji su bili u jednom minibusu.[18558] Obojica su odvedeni u Karakaj, gdje ih je čekao vojni kamion s još 20-30 muškaraca, bosanskih Muslimana zarobljenih u blizini Zvornika.[18559] Svjedoku KDZ333 i Hasiću su stavili lisice, ukrcali ih u kamion zajedno s drugim zatočenicima i odvezli ih u logor Batković, gdje su došli 26. jula 1995.[18560] Svjedok KDZ333 i Hasić razmijenjeni su krajem decembra 1995.[18561]

(b) Ubijanje u Domu kulture u Pilici

5438. U Optužnici se navodi da je u Domu kulture u Pilici 16. jula 1995. ubijeno oko 500 muškaraca, bosanskih Muslimana; žrtve su potom pokopane u masovnoj grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo.[18562]

5439. Dom kulture u Pilici[18563] je zgrada koja se nalazi pored puta Zvornik–Bijeljina, a u vrijeme na koje se odnosi Optužnica bila je u zoni odgovornosti Drinskog korpusa.[18564] Zgrada ima glavnu

---

su naišli na Đokića i njegovog sina, Vijeće je zaključilo da su ta četvorica zaista preživjela pogubljenja na Vojnoj ekonomiji Branjevo.

18555 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1205–1206. Kada je Hasić stigao do šume, i pošto su ostala četvorica preživjelih otišla, Hasića je primijetila jedna grupa vojnika koji su ga pokušali natjerati da se preda. Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1206–1207.

18556 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3044.

18557 Svjedok KDZ333, T. 24128 (2. februar 2012.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3045; Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1209, 1211–1212 (pod pečatom); D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom). Njih dvojica su naišla na još jednog čovjeka, koji se na kraju odvojio od njih. Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1209 (pod pečatom).

18558 Svjedok KDZ333, T. 24162 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3045–3046; Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1209–1212 (pod pečatom); Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1278–1279.

18559 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3046; Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1213 (pod pečatom); Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1214, 1283.

18560 Svjedok KDZ333, T. 24162 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3046; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1214, 1283; D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom).

18561 Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3046; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1215; Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1230 (pod pečatom); D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom).

18562 Optužnica, incident 10.1 iz Priloga E Optužnici.

18563 V. fusnota 4548.

salu i odvojenu kabinu na prvom spratu do koje se može doći kroz vrata smještena pored glavnog ulaza u dom.[18565]

5440. Popović je izjavio da je, nakon što je obišao školu u Kuli 16. jula ujutro, otišao u pravcu Pilice tražeći Bearu.[18566] Popović je pronašao Bearu u kafiću preko puta Doma kulture u Pilici.[18567] Ubrzo potom, Erdemović, Kos i drugi pripadnici 10. diverzantskog odreda došli su u taj kafić s Vojne ekonomije Branjevo.[18568] Po dolasku, Erdemović je opazio da se između kafića i Doma kulture u Pilici nalazi policijski kontrolni punkt na kojem su bila dvojica ili trojica policajaca u plavim maskirnim uniformama koji su imali automatske puške i pištolje.[18569] Kos je također primijetio da je prisutno mnogo vojnih policajaca, civilne policije i drugih vojnika koji su stajali oko Doma kulture.[18570] I Erdemović i Kos su vidjeli nekoliko leševa ispred Doma kulture; Erdemović je također čuo pucnje i eksplozije iz tog pravca.[18571] Kos je nadalje izjavio da je vidio leševe unutar Doma kulture u Pilici.[18572]

5441. Nekoliko minuta kasnije, grupa vojnika koji su ranije toga dana došli iz Bratunca i koji su također učestvovali u pogubljenjima na Vojnoj ekonomiji Branjevo ušli su u kafić, sjeli, naručili piće i rekli da je "sve završeno".[18573] Beara, koji je tada već bio veoma pijan, ustao je i održao govor kojim se zahvalio vojnicima na tome što su učinili, rekavši: "Vojsko, za ovo će vam država

---

18564 Jean-René Ruez, T. 23850–23851 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 233–234, 227; P4307 (Video-snimak Doma kulture u Pilici), u 00:00:00–00:01:06; činjenica o kojoj je presuđeno 1859.

18565 Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11327–11328; Jean-René Ruez, T. 23852–23853 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 238; P4307 (Video-snimak Doma kulture u Pilici), u 00:01:07–00:01:22.

18566 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 71; Vujadin Popović, T. 43075–43076 (6. novembar 2013.).

18567 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 71; Vujadin Popović, T. 43076 (6. novembar 2013.). V. također P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 233, 235–236.

18568 V. par. 5436.

18569 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10984–10985.

18570 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18; Franc Kos, T. 42412–42413 (1. avgust 2013.).

18571 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10983–10985; Franc Kos, T. 42413 (1. avgust 2013.). V. također Vujadin Popović, T. 43076–43081 (6. novembar 2013.); D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 71–72. Popović je također čuo da je u Dom kulture ubačena najmanje jedna ručna bomba. Vujadin Popović, T. 43080–43081 (6. novembar 2013.).

18572 Franc Kos, T. 42413 (1. avgust 2013.).

18573 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10985–10986, 10992; Vujadin Popović, D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 73. V. također Vujadin Popović, T. 43082 (6. novembar 2013.).

biti zahvalna."[18574] U presretnutom razgovoru koji je vođen u 21:16 sati toga dana, Popović je rekao: "Pos'o sam završio […] završio sve" i dodao da će se sljedećeg dana vratiti u komandu.[18575]

5442. Tokom forenzičkih uviđaja koji su obavljeni u Domu kulture u Pilici u septembru 1996. i oktobru 1998., otkriveno je prisustvo ljudske krvi, kostiju i tkiva zalijepljenih po zidovima i podu, kao i znatna šteta izazvana oružjem i bombama.[18576] Tragovi hitaca iz vatrenog oružja pronađeni su na zidu iza bine, što ukazuje na to da su zatočenici izvedeni na binu prije pogubljenja i da su na njih po svemu sudeći pucali vojnici koji su se nalazili na balkonu s pogledom na binu.[18577] Osim toga, pronađene su čahure metaka koje su bile razbacane po prvom spratu, stepenicama i pored bine, kao i na zemlji ispred zgrade.[18578]

(c) Pokopavanje zatočenika ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici

5443. Ujutro 17. jula 1995., u bazi Inžinjerijske čete, Bogičević i Šekonjić su naredili Damjanu Lazareviću da ode na Vojnu ekonomiju Branjevo, gdje je trebalo iskopati jamu da bi se pokopala tijela ubijenih.[18579] Lazareviću je rečeno da će ljudi iz zvorničkog komunalnog preduzeća pomoći oko utovarivanja tijela.[18580] Lazarević je zatim naredio Cvijetinu Ristanoviću da utovari rovokopač "BGH–700" na labudicu i da se spremi za polazak na ekonomiju.[18581]

5444. Lazarević i vozač su se vozili u jednom malom vozilu i stigli na Vojnu ekonomiju Branjevo između 08:00 i 09:00 sati.[18582] Po dolasku su naišli na grupu starijih civila koji su radili na

18574 D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 18; Franc Kos, T. 42413–42414 (1. avgust 2013.); Vujadin Popović, D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 73.

18575 P5079 (Presretnuti razgovor potpukovnika Popovića i Rašića, 16. juli 1995.), *e-court* str. 1. Popović je izjavio da je Trbić došao u kafić ubrzo nakon Bearinog govora i naredio Popoviću da se odmah javi u komandu Drinskog korpusa. Vujadin Popović, D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 74.

18576 Jean-René Ruez, T. 23852–23854 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 239–245. V. činjenice o kojima je presuđeno 1861, 1862, 1863.

18577 Činjenica o kojoj je presuđeno 1862.

18578 Jean-René Ruez, T. 23856–23858 (30. januar 2012.); P4307 (Video-snimak Doma kulture u Pilici), u 00:03:15–00:04:09, 00:04:50–00:05:01, 00:09:10–00:09:11.

18579 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14459. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1851.

18580 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14459.

18581 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5389–5390, 5400, 5418; P4583 (Knjiga dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 14.-19. juli 1995.), *e-court* str. 4 (bilješka za 17. juli sadrži naređenje "Rad BGH-700 u Branjevu" i " Prevoz BGH-700 s plato prikolicom u Branjevo"). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1850. Vijeće napominje da je Ristanović, premda je izjavio da je 17. jula na Vojnoj ekonomiji Branjevo vozio mašinu "G-700", kasnije potvrdio da je ustvari mislio na rovokopač BGH-700. Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13625.

18582 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14460. Automobil je ostao na putu, a Lazarević je pješice produžio do Vojne ekonomije Branjevo. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14460.

ekonomiji.[18583] Ristanović i jedan vozač su išli za njima u kamionu Mercedes 2626, koji je vukao prikolicu s natovarenim rovokopačem BGH–700.[18584] Kada je i Ristanović tamo stigao, Lazarević mu je naredio da iskopa jamu.[18585] Ristanović je vidio tijela na livadi udaljenoj oko sto metara od mjesta gdje je on radio.[18586] Ubrzo potom došao je i Veljko Kovačević—radnik iz preduzeća "Birač-Holding"—u žutom utovarivaču ULT–220 i parkirao se na livadi pored tijela.[18587]

5445. Grupa starijih civila iz komunalnog preduzeća poslata je na Vojnu ekonomiju Branjevo zajedno s dvojicom-trojicom pripadnika bataljona "R", odnosno "Pozadinskog" bataljona Zvorničke brigade, da pomogne u operaciji pokopavanja.[18588] Kada je Ristanović iskopao jamu, ta grupa ljudi je počela ručno da utovaruje tijela u kašiku utovarivača ULT–220, kojim su tijela zatim prenošena do grobnice.[18589] Lazarević je ostao na ekonomiji do pred kraj cijelog procesa pokopavanja, a zatim je otišao, u neko doba između 19:00 i 20:00 sati.[18590]

5446. Istog tog dana, dok je operacija pokopavanja na Vojnoj ekonomiji Branjevo bila u toku, Milenko Tomić—vozač iz bataljona "R"—primio je od Radislava Pantića putni nalog da odveze

---

18583 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14460–14461. V. takođe Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5392; Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21002; Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11317–11318. Ti stariji radnici civili su povremeno izlazili iz zgrada na ekonomiji da bi posmatrali kako se odvija kopanje. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14461.

18584 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5390–5391; P1172 (Evidencija rada vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.), str. 1–2 (gdje je zabilježeno da je Mercedes 2626 vozio u Branjevo 17. jula 1995. da bi prevezao "BG-700"). V. takođe Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13627.

18585 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5392; P659 (Skice koje je nacrtao Cvijetin Ristanović), str. 1 (gdje je prikazan položaj radionice i pomoćnih zgrada na Vojnoj ekonomiji Branjevo).

18586 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5393; P659 (Skice koje je nacrtao Cvijetin Ristanović), str. 1 (gdje je Ristanović obilježio mjesto na livadi na kojem su se nalazila tijela).

18587 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5394, 5401; Cvijetin Ristanović, P351 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 13631; Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14460, 14472, 14479; P176 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade, 1.-31. juli 1995.) (gdje je zabilježeno da je Kovačević upravljao mašinom ULT–220 radi "iskop[a] rova u Branjevu" 17. jula 1995.); P4583 (Izvod iz knjige dnevnih zapovijesti inžinjerijske čete Zvorničke brigade, 14.-19. juli 1995.), *e-court* str. 4 (bilješka za 17. juli 1995. sadrži naređenje: "Rad ULT-a 220 u Branjevu"). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1850; P657 (Brošura za utovarivač točkaš (ULT200)); Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14480–14481.

18588 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14459, 14461–14462.

18589 Cvijetin Ristanović, P652 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 5395–5396; Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14459, 14461–14465; P272 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Damjan Lazarević); P273 (Vazdušna fotografija Vojne ekonomije Branjevo s oznakama koje je unio Damjan Lazarević). Dok se krio pod obližnjim mostom, svjedok KDZ333 je čuo zvuke mašina i vozila koja su neprekidno dolazila i odlazila. Svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3044–3045.

18590 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14462–14463.

kamion u Pilicu a odatle i u Kulu da bi pokupio neka vojna lica.[18591] Tomić je krenuo u kamionu TAM 130 koji je pripadao preduzeću "Metalno".[18592] Tomića je u Pilici zaustavio jedan vojnik, koji mu je rekao da parkira vozilo pored vrata Doma kulture u Pilici.[18593]

5447. Dvanaest pripadnika Radnog voda 1. bataljona—kojima je ranije toga dana Lakić naredio da idu u Dom kulture u Pilici—utovarili su tijela u dva žuta kamiona kiperaša.[18594] Lakić je nadgledao cijelu operaciju utovarivanja, koja je završena oko 15:00 sati.[18595] Dok je pomagao da se utovarivanje obavi, Bogdanović je vidio veliku gomilu leševa u civilnoj odjeći i druga tijela raštrkana po prostoriji, od kojih su neka bila sklupčana, a druga opružena.[18596]

5448. Tomić je dva puta vozio od Doma kulture u Pilici do Vojne ekonomije Branjevo prevozeći tijela.[18597] Kada se prilikom druge vožnje vraćao u Pilicu, Tomića su zaustavili na jednoj raskrsnici i neki drugi vojnik mu je rekao da im više nije potreban.[18598]

18591 Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20997–20998, 21001, 21003, 21023. V. P662 (Spisak vojnih obveznika "R" bataljona, 6. decembar 1994.). Vijeće konstatuje da Tomić nije mogao da se sjeti kog je datuma obavljao taj zadatak. V. Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21001. Međutim, imajući u vidu ukupne dokaze koji su mu predočeni, Vijeće smatra da se Tomićevo svjedočenje po tom pitanju odnosi na događaje koji su se odigrali 17. jula 1995.

18592 Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20997, 21022. V. takođe Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21008–21013; P284 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade za juli 1995. s oznakama koje je unio Milenko Tomić) (gdje je zabilježeno da je u kamion TAM 130 sipano gorivo na dan 17. jula 1995., što je potpisao Radislav Pantić); P285 (Putni radni list vozila Zvorničke brigade za juli 1995. s oznakama koje je unio Milenko Tomić) (gdje je zabilježena relacija na kojoj je Tomić vozio 17. jula 1995.).

18593 Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21001, 21005. V. takođe Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21006–21008; P661 (Skica koju je nacrtao Milenko Tomić); Jean-René Ruez, T. 23855 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 246. Taj vojnik se činio star oko 30 godina i bio je u staroj uniformi JNA. Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21003.

18594 Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11314, 11328–11329. To su bili kamioni u kakvima se obično prevozi šljunak. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11329. V. takođe Jean-René Ruez, T. 23855–23856 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 246 (vazdušna fotografija na kojoj se vidi kamion parkiran ispred Doma kulture u Pilici 17. jula 1995.).

18595 Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11328–11329, 11332.

18596 Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11330–11332. Bogdanović je vidio i tijela dvije žene. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11330.

18597 Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21001–21002; Jean-René Ruez, T. 23856 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 247 (gdje je prikazan put kojim su kamioni morali ići kada su prevozili tijela iz Doma kulture u Pilici do Vojne ekonomije Branjevo). Prilikom druge vožnje, pošto je stigao na Vojnu ekonomiju Branjevo, Tomić je vidio između pet i deset leševa koji su ležali na zemlji blizu mjesta gdje je parkirao kamion. Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21005.

18598 Milenko Tomić, P390 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 21002–21003.

5449. Kao što dokazuje niz presretnutih razgovora koje je Vijeće uvrstilo u spis, Popović je nadgledao operaciju pokopavanja zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su ubijeni na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici.[18599]

(d) Ponovno pokopavanje

5450. Dana 10. avgusta 1995., Madeleine Albright—tadašnja ambasadorka SAD-a u UN-u—obavijestila je Savjet bezbjednosti da povjerljive vazdušne fotografije koje je snimila Vlada Sjedinjenih Država i na kojima se vidi prekopavana zemlja ukazuju na postojanje masovnih grobnica povezanih s padom Srebrenice.[18600]

5451. Krajem septembra 1995., u okviru operacije ponovnog pokopavanja radi prikrivanja ubijanja u vezi sa Srebrenicom, što će biti detaljno razmotreno u daljem tekstu, tijela koja su prvobitno pokopana na Vojnoj ekonomiji Branjevo ponovo su pokopana u nekim od sekundarnih grobnica Čančarski put, kao što pokazuju forenzički dokazi o kojima se govori u daljem tekstu.[18601] Dana 21. marta 1996., Vlada Sjedinjenih Država objavila je određeni broj vazdušnih fotografija na kojima se vidi veliki broj tijela koja su ležala na polju u blizini Vojne ekonomije Branjevo 17. jula 1995.[18602] Nakon što je Albright posjetila grobnicu na Vojnoj ekonomiji Branjevo 22. marta 1996., optuženi je rekao Mladiću: "Spremljen je bio veliki šou za Olbrajtovu, ona je očekivala da će kod

18599 U presretnutom razgovoru vođenom u 12:42 sati 17. jula zabilježeno je kako Krstić—ili neko ko koristi šifru "Zlatar 1"—pokušava da dobije Popovića, ali ga obavještavaju da je Popović u Zvorniku i da će se vratiti kasno popodne. P4961 (Presretnuti razgovor majora Golića i Zlatara, 17. juli 1995.). V. takođe Richard Butler, T. 27604-27605 (18. april 2012.). U 12:44 sati istog dana, neko je pokušao da dobije Popovića za "Zlatar 1", a Trbić ga je obavijestio da je Popović otišao "prema onom zadatku". P5080 (Presretnuti razgovor Milorada Trbića i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.), *e-court* str. 1. U 12:49 sati, nepoznata osoba je rekla Trbiću da Popovića treba ostaviti da "završi te poslove na čemu radi". Trbić je odgovorio da Popović "na tome radi, znaš. Uglavnom je to priprema izvršena". P5081 (Presretnuti razgovor Milorada Trbića i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.), str. 1. U presretnutom razgovoru vođenom u 16:22 sati, zabilježeno je da je Popović obavio poziv u kojem izvještava da je "sve u redu, onaj pos'o odrađen, gotovo […] sve je privedeno kraju, nema nikakvih problema." P6702 (Presretnuti razgovor potpukovnika Popovića i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.); P4964 (Presretnuti razgovor potpukovnika Popovića i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.). U presretnutom razgovoru vođenom u 20:26 sati istog dana, zabilježeno je kako neidentifikovana osoba pita "Paju"—što je nadimak koji je koristio Golić—gdje je "Pop", odnosno Popović, a Pajo mu odgovara: "On je otiš'o kući, nikakav je, mogu ti reć'." P5330 (Presretnuti razgovor "Paje" i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.).

18600 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43.

18601 V. odjeljak IV.C.1.g.v: Operacija ponovnog pokopavanja.

18602 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43. V. P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 28. Na snimcima od 27. septembra 1995. takođe se vidi da je prekopana grobnica, koja je bila iskopana u julu 1995., a vidljivi su i rovokopač i utovarivač parkirani na prostoru ekonomije. P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43. V. P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 30.

Pilice naći 1200 muslimanskih leševa, a oni su našli nekih 5 leševa."[18603] Dan kasnije, optuženi je izdao naređenje da se formira mješovita vojno-civilna komisija za ekshumaciju tijela na području Pilice.[18604]

(c) Forenzički dokazi

5452. Kao što je gore navedeno, žrtve koje su prethodno bile zatočene u školi u Kuli pa zatim ubijene na Vojnoj ekonomiji Branjevo, kao i žrtve koje su ubijene u Domu kulture u Pilici, sve su pokopane u primarnu grobnicu na Vojnoj ekonomiji Branjevo, a kasnije su ponovo pokopane u sekundarne grobnice duž Čančarskog puta, o čemu će još biti riječi.[18605] Pošto se forenzički dokazi koji se odnose na tijela pronađena u tim grobnicama ne mogu odvajati, Vijeće iznosi njihovu kombinovanu analizu u paragrafima koji slijede.

(i) Primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo

5453. Vazdušni snimci pokazuju da je grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo—takođe poznata i kao grobnica u Pilici[18606]—nastala između 5. i 17. jula 1995., a da je prekopana između 21. i 27. septembra 1995.[18607] Grobnica se nalazi pored kompleksa Vojne ekonomije Branjevo, na ivici velike obrađene njive, na oko 150 metara od šljunčanog prilaznog puta koji vodi do ekonomije.[18608]

18603 P1490 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. januar-28. novembar 1996.), *e-court* str. 47. V. Dražen Erdemović, T. 25356 (27. februar 2012.); P6451 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Ubio sam 'samo' stotinu ljudi", 22. mart 1996.); Jean-René Ruez, T. 23841–23842 (30. januar 2012.). V. takođe Richard Butler, T. 27632 (18. april 2012.). Upor. Radovan Radinović, T. 41582–41585 (19. juli 2013.); D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 428.

18604 P3163 (Izvještaj Vojnog tužilaštva RS-a, 26. mart 1996.), *e-court* str. 2–3. Vijeće će u daljem tekstu govoriti o provođenju ovog naređenja. V. par. 5794.

18605 V. par. 5443–5448, 5461.

18606 William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3751; Dušan Janc, T 26968 (27. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 10. V. P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 10, 17. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1852.

18607 Jean-René Ruez, T. 23844, 23847 (30. januar 2012.); P4308 (Knjiga s fotografijama i mapama koju je sačinio Jean-René Ruez, 22. juni 2009.), *e-court* str. 220, 228–230; Dean Manning, T. 25838–25839 (6. mart 2012.); P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 28–30.

18608 P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 10, 17; Dean Manning, T 25838 (6. mart 2012.); P4306 (Video-snimak Vojne ekonomije Branjevo) na 00:02:02–00:02:30 (gdje se iz vazduha vidi kompleks Vojne ekonomije Branjevo), 00:03:17–00:03:22 (gdje se iz vazduha vidi grobnica); P4332 (Fotografija Vojne ekonomije Branjevo, 21. septembar 1995.); William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3751; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43.

5454. Tu grobnicu je između 10. i 24. septembra 1996. ekshumirao tim za ekshumacije Međunarodnog suda, pod rukovodstvom Williama Haglunda.[18609] Posmrtni ostaci pronađeni u grobnici su zatim pregledani pod rukovodstvom Roberta Kirschnera.[18610] William Haglund je pripremio izvještaj i o ekshumaciji grobnice i o rezultatima obdukcije posmrtnih ostataka koji su u njoj pronađeni.[18611]

5455. Grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo duboka je otprilike tri metra i čini je rov čije su razmjere 28 s 10 metara.[18612] U grobnici su pronađeni dokazi pljačkanja i neovlaštenog prekopavanja, što se, prije svega, vidi na vazdušnim snimcima, kao i iz toga što su u njoj pronađena tijela koji nisu cijela, i iz uzoraka zemljišta s površine grobnice.[18613]

5456. U grobnici su pronađene najmanje 132 osobe.[18614] Sve osobe čiji je pol mogao biti utvrđen bile su muškarci.[18615] Utvrđeno je da su godine starosti žrtava bile u rasponu od 15 do 61, pri čemu

---

18609 William Haglund, T. 23874 (30. januar 2012.); William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3729; P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 12, 14, 30, 82. V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 10; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43.

18610 P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 12, 82.

18611 William Haglund, T. 23874 (30. januar 2012.); P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 1, 12, 82. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43; P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 10.

18612 P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 17; William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3751–3752, 3757, 3759; P4333 (Fotografija grobnice na Vojnoj ekonomiji Branjevo); William Haglund, T. 23893 (31. januar 2012.).

18613 Dean Manning, T. 25838–25839 (6. mart 2012.); P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 29–30; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 9, 18, 42–43. V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 10; Dean Manning, 25845–25846, 25848 (6. mart 2012.); William Haglund, T. 23893, 23959 (31. januar 2012.).

18614 William Haglund, T. 23894 (31. januar 2012.); William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3752; P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 10, 55, 80; P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 7; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43.

18615 P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 11, 55–60, 80. V. takođe P4322 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio II", 15. juni 1998.); P4323 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio III", 15. juni 1998.); P4324 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio IV", 15. juni

je većina žrtava imala više od 25 godina.[18616] Sve žrtve su pronađene u civilnoj odjeći, s izuzetkom jedne, koja je na sebi imala hlače vojničkog tipa.[18617] Osim toga, u grobnici su pronađena dva poveza za oči i 83 ligature.[18618] Kao uzrok smrti za najmanje 130 tijela navedene su strijelne rane.[18619]

5457. Do 13. januara 2012., na osnovu analize DNK, 138 osoba iz grobnice na Vojnoj ekonomiji Branjevo identifikovano je kao osobe koje su se vodile kao nestale poslije zauzimanja Srebrenice.[18620]

1998.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 44; činjenica o kojoj je presuđeno 1853.

18616 P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 11, 55–60, 80. V. takođe P4322 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio II", 15. juni 1998.); P4323 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio III", 15. juni 1998.); P4324 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio IV", 15. juni 1998.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 43–44; P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), *e-court* str. 12.

18617 P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 11, 61, 81. V. takođe P4322 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio II", 15. juni 1998.); P4323 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio III", 15. juni 1998.); P4324 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio IV", 15. juni 1998.).

18618 P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10, 43–44, 120–121, 131; P4505 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 1: Kozluk, Čančarski put 3 i 12 i Vojna ekonomija Branjevo (Pilica)"), str. 276–277, 378; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili); P4508 (Kolažna fotografija poveza za oči iz Srebrenice, 5. mart 2012.); P4509 (Kolažna fotografija ligatura iz Srebrenice, 5. mart 2012.). V. takođe P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 11, 61, 80; William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3755; P4336 (Fotografija ljudskih posmrtnih ostataka); činjenica o kojoj je presuđeno 1854.

18619 P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.), *e-court* str. 11–12, 56–60, 62, 80–81. V. takođe P4322 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio II", 15. juni 1998.); P4323 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio III", 15. juni 1998.); P4324 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio IV", 15. juni 1998.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 9–10, 44; činjenica o kojoj je presuđeno 1853.

18620 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3, 10, 41; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 122–128 (pod pečatom). V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.).

(ii) Sekundarne grobnice duž Čančarskog puta

5458. Od 13 poznatih sekundarnih masovnih grobnica duž Čančarskog puta,[18621] samo su grobnice Čančarski put 4 do 6 i 8 do 12 povezane s primarnom grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo.[18622]

5459. Tim vještaka Međunarodnog suda, koji je predvodio Richard Wright, izvršio je ekshumaciju grobnice Čančarski put 12 u periodu od 10. do 25. maja 1998.[18623] Zatim je posmrtne ostatke koji su tamo pronađeni pregledao tim patologa pod rukovodstvom Christophera Lawrencea.[18624] Mada je tim vještaka Međunarodnog suda pod rukovodstvom Richarda Wrighta pregledao i sondirao grobnice Čančarski put 4, 6, 8, 9 i 10, ekshumacija ovih grobnica prepuštena je Vladi BiH 2001. godine.[18625] Grobnice Čančarski put 5 i 11 ekshumirao je KNO BiH, 2002. odnosno 2001. godine.[18626]

5460. Vazdušni snimci pokazuju da su grobnice Čančarski put 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11 i 12 prvi put iskopane otprilike između 7. i 27. septembra 1995., a zatrpane prije 2. oktobra 1995.[18627] Vijeće napominje da je od svih sekundarnih grobnica koje su povezane s grobnicom na Vojnoj ekonomiji

---

18621 V. par. 5408.

18622 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 41–42. V. par. 5461. Vijeće napominje da su vještaci Međunarodnog suda prethodno povezali grobnice Čančarski put 4, 5 i 6 sa stratištem u Kozluku na osnovu toga što je u tim grobnicama pronađeno zeleno staklo; međutim, analizom DNK je kasnije potvrđeno da su te sekundarne grobnice povezane s primarnom grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40. V. takođe Dušan Janc, T. 26990 (27. mart 2012.) (gdje se navodi da je grobnica Čančarski put 4 povezana sa stratištem na Vojnoj ekonomiji Branjevo). Kao što je gore navedeno, iako grobnica Čančarski put 7 sadrži posmrtne ostatke jedne osobe čija je DNK takođe pronađena i u grobnici Čančarski put 11, Vijeće smatra da ta grobnica nije povezana s grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo, već s primarnom grobnicom u Kozluku. V. par. 5411, fusnota 18449.

18623 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 10; Richard Wright, T. 22276 (1. decembar 2011.); Dean Manning, T. 25841 (6. mart 2012.). V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 20; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 47.

18624 Christopher Lawrence, T. 22447 (8. decembar 2011.); Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3978–3980; P4064 (Tabela primarnih i sekundarnih grobnica); P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 3, 52.

18625 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 16–19.

18626 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 17, 19.

18627 P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 70–73, 76–88; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 46; Dean Manning, T. 25839–25841 (6. mart 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1855 (u vezi s grobnicom Čančarski put 12).

Branjevo, forenzičke dokaze primilo samo u vezi s grobnicom Čančarski put 12. Iz grobnice Čančarski put 12 izvađeni su posmrtni ostaci najmanje 177 osoba, uključujući 43 netaknuta tijela.[18628] Forenzički dokazi koje je Vijeće pregledalo pokazuju da su sve žrtve iz grobnice Čančarski put 12 čiji je pol mogao da se utvrdi bile muškarci.[18629] Mada je većina žrtava imala više od 25 godina, pet osoba je bilo starosti između 8 i 13 godina.[18630] Osim toga, u grobnici je pronađeno najmanje šest poveza za oči i 16 ligatura.[18631] U slučaju 39 od 43 kompletna tijela, uzrok smrti su strijelne rane; uzrok smrti preostale četiri osobe nije utvrđen.[18632] Iako vještaci nisu mogli

[18628] P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2–3, 14, 43; Richard Wright, P3999 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3660. V. takođe P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 33.

[18629] P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 14. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 47; P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), *e-court* str. 11.

[18630] P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 14. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 47–48; P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), *e-court* str. 9, 12.

[18631] P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 48; P4505 (Zbirka fotografija pod naslovom "Povezi za oči i ligature iz Srebrenice – tom 1: Kozluk, Čančarski put 3 i 12 i Vojna ekonomija Branjevo (Pilica)"), str. 361–377, 381–389; P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili); P4508 (Kolažna fotografija poveza za oči iz Srebrenice, 5. mart 2012.); P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 25, 28–36; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*); P4061 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o ligaturama pronađenim u grobnici u C12", 17. juni 1999.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1857. Vijeće napominje da su ligature pronađene i u ostalim sekundarnim grobnicama povezanim s grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo, s izuzetkom grobnice Čančarski put 4. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 15. Isto tako, u grobnicama Čančarski put 5, 6, 8, 9 i 10 pronađeni su povezi za oči. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 15.

[18632] P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 3, 43–51. V. P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 20; D1978 (Šematski prikaz tijela s oznakama koje je unio Christopher Lawrence); Christopher Lawrence, T. 22488–22492 (8. decembar 2011.) (gdje Lawrence govori o svom zaključku da veliki broj strijelnih rana pronađen na tri tijela ukazuje na mogućnost da su takve povrede možda namjerno nanijete radi onesposobljavanja i izazivanja bola). V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 48; činjenica o kojoj je presuđeno 1856.

da navedu uzrok smrti u vezi s preostalim dijelovima tijela koje su ispitali, povrede na većini tih posmrtnih ostataka odgovarale su strijelnim ranama.[18633]

5461. Forenzičko vještačenje pokazalo je da je Čančarski put 12 sekundarna grobnica povezana s grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo.[18634] Prvo, pokrivni sloj grobnice Čančarski put 12 sadržavao je grumenje zemlje i vegetaciju koji su očigledno bili s nekog drugog mjesta, uključujući i strnjiku s polja žitarica, što se poklapalo s dokazima da je grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo bila primarna.[18635] Drugo, utvrđeno je da između primarne grobnice na Vojnoj ekonomiji Branjevo i sekundarnih grobnica Čančarski put 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11 i 12 postoji povezanost na osnovu DNK.[18636] Do 13. januara 2012., analizom DNK, 1.597 žrtava iz grobnica Čančarski put koje su povezane s primarnom grobnicom na Vojnoj ekonomiji Branjevo identifikovano je kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice: 180 iz grobnice Čančarski put 4; 290 iz grobnice Čančarski put 5; 183 iz grobnice Čančarski put 6; 49 iz grobnice Čančarski put 8; 209 iz

18633 P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 3, 32, 40, 43–51; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 20, 47–48.

18634 Richard Wright, T. 22276, 22282 (1. decembar 2011.); P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 10, 21–22; Christopher Lawrence, P4051 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3999. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 10; činjenica o kojoj je presuđeno 1855; P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 19, 37 (gdje se zaključuje da su se tijela raspala prilikom premještanja iz primarne u sekundarnu grobnicu).

18635 P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 21–22; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 47.

18636 Konkretna povezanost je sljedeća: jedna osoba čiji su posmrtni ostaci pronađeni i na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u grobnici Čančarski put 4; dvije na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u grobnici Čančarski put 8; 28 na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u grobnici Čančarski put 9; šest na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u grobnici Čančarski put 11; i četiri na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u grobnici Čančarski put 12. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 48; Dušan Janc, T. 26968–26970 (27. mart 2012.). Vijeće napominje da je Dušan Dunjić osporavao povezanost primarnih i sekundarnih grobnica uspostavljenu na osnovu DNK, a posebno da je na osnovu 310 DNK veza "bez osnova zaključeno" da 4.049 tijela potiče iz više primarnih masovnih grobnica, uključujući Vojnu ekonomiju Branjevo. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 24. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2607–2608. Vijeće nadalje napominje da Dušan Dunjić tvrdi da postoji mogućnost da su neke od grobnica Čančarski put ustvari primarne grobnice u odnosu na druge grobnice Čančarski put. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 16–17. Međutim, pošto je ocijenilo ukupne dokaze u vezi s ovim pitanjem, Vijeće prihvata Jancov izvještaj i zaključke sadržane u njemu.

grobnice Čančarski put 9; 378 iz grobnice Čančarski put 10; 140 iz grobnice Čančarski put 11; i 168 iz grobnice Čančarski put 12.[18637]

5462. Vijeće ima u vidu primjedbu Dušana Dunjića da se u slučaju da je DNK određene osobe pronađena u više grobnica, takva osoba ne smije brojati u obje grobnice, što je slučaj s grobnicama Čančarski put 7 i Čančarski put 11.[18638] Međutim, Vijeće napominje da prilikom računanja ukupnog broja identifikovanih osoba za primarnu grobnicu na Vojnoj ekonomiji Branjevo i sekundarne grobnice koje su s njom povezane, Janc nije u taj broj uključio nijednu od identifikovanih osoba iz grobnice Čančarski put 7, jer su te osobe uračunate u ukupni broj žrtava iz Kozluka.[18639] Shodno tome, pošto je ocijenilo ukupne dokaze u vezi s ovim pitanjem, Vijeće prihvata Jancov izvještaj i zaključke sadržane u njemu, a posebno činjenicu da je grobnica Čančarski put 7 povezana s primarnom grobnicom u Kozluku.

(f) Zaključak

5463. Na osnovu analize DNK, 1.735 osoba pronađenih u grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u sekundarnim grobnicama duž Čančarskog puta koje su s njom povezane identifikovano je kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice.[18640] Taj broj se poklapa s drugim dokazima predočenim Vijeću: Ahmo Hasić je procijenio da je na Vojnoj ekonomiji Branjevo ubijeno 1.000 do 1.500 ljudi,[18641] a Erdemović je procijenio da je tamo ubijeno između 1.000 i 1.200 zatočenika, bosanskih Muslimana.[18642] Kad je riječ o broju osoba ubijenih u Domu kulture u Pilici, Bogdanović je procijenio da ih je tamo bilo oko 500.[18643]

18637 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 16–20, 41–43; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 201–225, 232–273. V. takođe P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.); Dean Manning, T. 25841 (6. mart 2012.).

18638 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 14–15.

18639 V. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–41. Janc je izjavio da on nikada nije ubrajao reasocijacije i da, prema tome, nije duplirao lica čiji je DNK pronađen u dvije grobnice. Dušan Janc, T. 26950 (27. mart 2012.).

18640 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–41.

18641 Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1205, 1229. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1844.

18642 Dražen Erdemović, P332 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 10983. V. takođe Dražen Erdemović, T. 25384–25386 (28. februar 2012.). Ali v. Završni podnesak odbrane, par. 2546; D3927 (Izjava

5464. Na osnovu tih dokaza, Vijeće je zaključilo da su pripadnici snaga bosanskih Srba, među kojima su bili pripadnici 10. diverzantskog voda i vojnici VRS-a iz Bratunca, 15. i 16. jula 1995. ubili najmanje 1.735 muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Kuli, na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici. Neki od tih muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijeni su u školi u Kuli, oko 1.200 ih je ubijeno na Vojnoj ekonomiji Branjevo, a oko 500 ih je ubijeno u Domu kulture u Pilici.

g. Posljedice pada Srebrenice

i. *Otvaranje koridora za prolazak kolone*

5465. Ujutro 13. jula 1995., grupe iz kolone muškaraca, bosanskih Muslimana, ušle su na područje Bratunca i stupile u borbu s pripadnicima snaga bosanskih Srba.[18644] Snage bosanskih Srba tog dana su već bile uvjerene da se dijelovi kolone, koju su predvodili Zulfo Tursunović i Ibrahim Mandžić, pripremaju za proboj prema Tuzli.[18645] U ranim jutarnjim satima 14. jula, napredujući prema Tuzli, pripadnici kolone izvršili su napad na položaje bosanskih Srba u Milićima.[18646] Zvornička brigada je očekivala dolazak kolone na područje Zvornika i pripremala se

---

svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 23 (gdje je svjedok izjavio da je na Vojnoj ekonomiji Branjevo ubijeno između 350 i 370 ljudi). Prema Kosovim riječima, na Ekonomiju je toga dana došlo osam autobusa punih zatočenika, pri čemu je u svaki autobus moglo stati otprilike 50 ljudi; međutim, osmi autobus je bio poluprazan. D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 16, 22–23; Franc Kos, T. 42386–42387 (1. avgust 2013.). Vijeće, međutim, napominje da je Kos prilikom ranijeg razgovora s jednim istražiteljem tužilaštva procijenio da su pripadnici odreda ubili zatočenike iz 11 autobusa koji su došli iz škole u Kuli, a da su vojnici iz Bratunca strijeljali zatočenike iz autobusa koji su došli poslije toga; te da je, prema tome, na Vojnoj ekonomiji Branjevo ukupno ubijeno između 600 i 700 zatočenika. V. Franc Kos, T. 42368–42370 (31. juli 2013.), T. 42389–42392 (1. avgust 2013.). Kos je pokušao da ospori Erdemovićevo svjedočenje da je na Vojnoj ekonomiji Branjevo ubijeno 1.200 ljudi tvrdeći da je svaki od vojnika imao samo po jedan borbeni komplet, koji se sastoji od pet okvira municije sa po 30 metaka, i da niko od vojnika nije dobio dodatnu municiju; prema Kosovim riječima, on nije potrošio svoj cijeli borbeni komplet od 150 metaka, već je ispalio samo četiri okvira municije. D3927 (Izjava svjedoka Franca Kosa od 26. jula 2013.), str. 22–24; Franc Kos, T. 42360–42362 (31. juli 2013.), T. 42384–42387 (1. avgust 2013). Imajući u vidu sve dokaze koji Vijeću stoje na raspolaganju, Vijeće ne prihvata Kosovu procjenu broja žrtava ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo.

18643 Bogdanović je izjavio da je čuo da je u Domu bilo 550 leševa; iako ih on nije brojao, procijenio je da je ta brojka razumna. Jevto Bogdanović, P385 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11333. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1860.

18644 V. par. 5162–5163.

18645 P5098 (Izvještaj MUP-a RS-a, 13. juli 1995.); P5099 (Izvještaj RJB-a Bijeljina, 13. juli 1995.); P5092 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 14. juli 1995.), str. 1; P4579 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 13. juli 1995.). V. takođe P5145 (Izvještaj Drinskog korpusa, 13. juli 1995.), str. 1; P5093 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 14. juli 1995.), str. 1; P4389 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.), str. 1; Dragan Kijac, T. 44337–44338 (3. decembar 2013.).

18646 P5136 (Bilten dnevnih događaja CJB-a Zvornik, 13.-14. juli 1995.), str. 2; svjedok KDZ122, T. 26259 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica). V. P5093 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 14. juli 1995.), str. 1.

za to.[18647] Obrenović, koji je u Pandurevićevom odsustvu obavljao dužnost komandanta Zvorničke brigade, organizovao je logistiku za potrebe odbrane.[18648]

5466. Kao što se i očekivalo, kasnije 14. jula ljudi iz kolone napali su položaje Zvorničke brigade.[18649] To je imalo za posljedicu da je dio kolone prošao kroz linije bosanskih Srba u Zvorniku i nastavio ka Tuzli.[18650] Prilikom tog proboja, muškarci, bosanski Muslimani, zarobili su Zorana Jankovića, komandira dobojskog voda PJP-a, i još šestoricu pripadnika MUP-a i VRS-a.[18651] Negdje oko 20:20 sati, kolona duga oko dva-tri kilometra primijećena je na području Jošanice i Liplja.[18652] Te noći, Obrenović je tražio od Komande Drinskog korpusa da obezbijedi pojačanje.[18653] U 22:27 sati, Jokić je obavijestio Miletića o problemima s kolonom, a Miletić je zatražio od Jokića da vidi s Vasićem, i dodao: "Nek se kupi sve živo […] Sve što može da nosi pušku da ide gore".[18654] Jokić je objasnio: "Ima jedna velika grupa, ide ovamo […] imamo nekih problema […] a ovi su mi obećali nekih pojačanja, ali nikako da stigne..." i dodao: "Obrenović je stvarno […] maksimalno angažovan... svi smo maksimalno angažovani vjerujte... *najviše nas je upropastio ovaj paket*... a od jutros izveštavamo o broju ljudi pa... ovaj, eto."[18655]

18647 V. P4579 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 13. juli 1995.) (u kojem se detaljno navode pripreme izvršene u zoni odgovornosti Zvorničke brigade radi blokiranja kolone).

18648 V. Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 11711–11714 (gdje je svjedok izjavio da ga je Obrenović zvao u 02:00 sata 14. jula i tražio da se na područje Maričića i Snagova upute ljudstvo i materijalno-tehnička sredstva); Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11596, 11598 (gdje je svjedok izjavio da je između 08:00 i 09:00 sati 14. jula primio poziv od Obrenovića, koji je od njega tražio da u kasarnu u preduzeću "Standard" pošalje 40 ljudi koji bi zatim bili upućeni u Snagovo).

18649 P4586 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1; P136 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 14. juli 1995.); P178 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 14. juli 1995.); svjedok KDZ122, T. 26260–26261, 26263 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica). V. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6747–6748.

18650 P4981 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 15. juli 1995.). V. P178 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 14. juli 1995.).

18651 P4981 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 15. juli 1995.). V. takođe P5138 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 16. juli 1995.), str. 2; D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 37. Zoran Jovanović je ranije toga dana s pojačanjem upućen na područje Snagova. Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 11712; P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 2 (pod pečatom). V. takođe Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 11716, 11718–11719, 11754, 11756–11758.

18652 P137 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 14. juli 1995.).

18653 **[REDIGOVANO]**; P137 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 14. juli 1995.). V. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6745–6748. U presretnutom razgovoru, vođenom 14. jula u 20:38 sati, Živanović je naredio Jokiću—koji je u to vrijeme bio dežurni oficir u Zvorničkoj brigadi—da kaže Obrenoviću da treba "lokaciju […] okružiti […] dobro je pritisnuti i polako, lagano, lagano". P5294 (Presretnuti razgovor majora Dragana Jokića i generala Milenka Živanovića, 14. juli 1995.), str. 1. Živanović je takođe obavijestio Jokića da će pojačanje stići sljedećeg jutra. P5294 (Presretnuti razgovor majora Dragana Jokića i generala Milenka Živanovića, 14. juli 1995.), str. 1. Ali v. D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 40 (gdje Živanović poriče da je učestvovao u tom razgovoru i tvrdi da nikada nije razgovarao s Jokićem).

18654 P5071 (Presretnuti razgovor, 14. juli 1995.), str. 1–2.

18655 P5071 (Presretnuti razgovor, 14. juli 1995.), str. 1–2. Miletić je insistirao da Jokić stupi u kontakt s Vasićem. P5071 (Presretnuti razgovor, 14. juli 1995.), str. 2.

5467. U ranim jutarnjim satima 15. jula, muslimanske snage iz Srebrenice, koje su se nalazile na čelu kolone, napale su položaje Zvorničke brigade, nakon čega su uslijedile žestoke borbe, koje su trajale cijelog dana.[18656] U 08:55 sati, Pandurević je obaviješten o kretanju kolone i o situaciji u zoni rasporeda 4., 6. i 7. bataljona Zvorničke brigade. [18657] Između 09:00 i 10:00 sati, Pandurević je ponovo informisan o veličini kolone i akcijama koje se izvode protiv nje.[18658] Na osnovu Pandurevićevog zahtjeva za pojačanje, jedna četa 1. krajiškog korpusa poslata je da pomogne Zvorničkoj brigadi u akcijama protiv kolone.[18659]

5468. Tokom tog dana, Obrenović se sastao s Vasićem u kasarni u preduzeću "Standard" i razgovarao s njim o otvaranju koridora kako bi se koloni omogućio prolazak.[18660] Obrenović je pokušao da stupi u kontakt s Pandurevićem da bi on taj plan odobrio, ali je Pandurević bio nedostupan pošto je bio na putu nazad u Zvornik.[18661] Obrenović je umjesto njega kontaktirao Miletića, koji se nalazio u Glavnom štabu, i zatražio njegovo odobrenje za otvaranje koridora.[18662] Miletić je odbio taj zahtjev i rekao Obrenoviću da kolonu treba uništiti.[18663] Vasić je zatim zatražio odobrenje od jednog savjetnika iz MUP-a, ali ni od njega nije dobio traženu dozvolu.[18664] Obrenović je potom kontaktirao Krstića, koji mu je rekao da ne treba da brine da bi Zvornik mogao pasti, jer stižu Pandurević i Vukovi s Drine.[18665] Krstić je izdao naređenje da se dio snaga Zvorničke brigade i Podrinjskog odreda specijalnih snaga vrati u svoju zonu odgovornosti da bi se spriječile posljedice eventualnog napada na Zvornik i spajanje muslimanskih jedinica iz Srebrenice i Tuzle.[18666] Krstić je nadalje naredio snagama Zvorničke brigade i MUP-a koje su se već nalazile u

---

18656 P179 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 15. juli 1995.); P4586 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1; P138 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1; P5191 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 15. juli 1995.), str. 2; P4582 (Dnevnik operativnog dežurstva IKM-a Zvorničke brigade, juli-oktobar 1995.), str. 7; P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 69; P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 5 (pod pečatom); P4587 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.); P5139 (Bilten dnevnih događaja CJB-a Zvornik, 15-16. juli 1995.), str. 2; P5094 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 16. juli 1995.), str. 1; P5138 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 16. juli 1995.), str. 1; P5095 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 16. juli 1995.), str. 2; P180 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.), str. 1; P5140 (Bilten dnevnih događaja CJB-a Zvornik, 16.-17. juli 1995.), str. 2; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 3. V. takođe P5117 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 15. juli 1995.), str. 2.

18657 P5304 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića, Sretena Miloševića i Miladina Mijatovića, 15. juli 1995.), str. 2.

18658 P5302 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića i Miladina Mijatovića, 15. juli 1995.), str. 1.

18659 P5122 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 15. juli 1995.).

18660 **[REDIGOVANO]**.

18661 **[REDIGOVANO]**.

18662 **[REDIGOVANO]**.

18663 **[REDIGOVANO]**.

18664 **[REDIGOVANO]**.

18665 **[REDIGOVANO]**.

18666 D4847 (Naređenje Drinskog korpusa, 15. juli 1995.).

Zvorniku da preduzmu sve mjere na blokiranju, po mogućnosti razbijanju i zarobljavanju snaga bosanskih Muslimana do dolaska pojačanja.[18667]

5469. Pandurević je stigao u kasarnu u preduzeću "Standard" 15. jula, nešto prije podneva.[18668] U prvi mah je bio protiv ideje da se otvori koridor i naredio je Obrenoviću da nastavi da se bori protiv kolone.[18669] Pandurević je ponudio snagama bosanskih Muslimana da će civili iz kolone biti pušteni ukoliko se naoružani ljudi iz kolone predaju; međutim, oni su to odbili, tražeći da i civili i naoružani ljudi iz kolone budu zajedno pušteni.[18670] Pandurević je tražio pojačanje, pa su dodatne jedinice snaga bosanskih Srba prebačene u zonu odgovornosti Zvorničke brigade da pomognu u akcijama protiv kolone.[18671] Otprilike u 23:00 sati, Vasić je izvijestio optuženog, između ostalih, da su hitno potrebne dodatne snage za čišćenje terena i uništavanje kolone jer postoji opasnost da ona ugrozi područje Zvornika.[18672]

5470. U jutarnjim satima 16. jula, jedinice Zvorničke brigade su i dalje imale velike gubitke u borbama s kolonom, a više hiljada bosanskih Muslimana probilo se kroz linije bosanskih Srba u rejonu Baljkovice.[18673] U 07:06 sati, dok se nalazio na IKM-u, Pandurević je obavijestio jednu neidentifikovanu osobu da borbe traju cijelo jutro.[18674] U tom razgovoru, Pandurević je rekao da je glavnina neprijateljskih snaga okružena u rejonu Baljkovica i da je, "onda masa kad je nagrnula" pozadi po dubini teritorije pod kontrolom Zvorničke brigade, vojska VRS-a pobjegla, omogućivši neprijateljskim snagama da uzmu dvije samohotke.[18675] Pandurević je tvrdio da su svi ljudi iz kolone naoružani i objasnio da "dole" ima nekoliko ranjenika i da ne može da ih izvuče.[18676] Neidentifikovani sagovornik obavijestio je Pandurevića da će pomoć stići i da je on upotrijebi po

---

18667 D4847 (Naređenje Drinskog korpusa, 15. juli 1995.).

18668 **[REDIGOVANO]**. Pandurević nije bio u kasarni "Standard" još od 4. jula jer je prvo komandovao jednom jedinicom prilikom zauzimanja Srebrenice, a zatim je bio u Žepi. **[REDIGOVANO]**.

18669 **[REDIGOVANO]**.

18670 P138 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 15. juli 1995.).

18671 P138 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 15. juli 1995.); P4586 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 15. juli 1995.), str. 1; D4131 (Izvod iz dnevnika Istočnobosanskog korpusa, od 5. marta 1995. do 12. juna 1996.), *e-court* str. 4; Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13168–13175, 13179–13181. V. P5302 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića i Miladina Mijatovića, 15. juli 1995.), str. 2; P5122 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 15. juli 1995.); P5117 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 15. juli 1995.), str. 1.

18672 P5137 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 15. juli 1995.).

18673 P4587 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.); P180 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.), str. 1; **[REDIGOVANO]**; P5322 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1; P5388 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 17. juli 1995.), str. 1. V. takođe Dragan Kijac, T. 44381–44382 (3. decembar 2013.); D3196 (Izjava svjedoka Dušana Mićića od 24. marta 2013.), par. 36–37; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 4; činjenica o kojoj je presuđeno 1628.

18674 P5322 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1.

18675 P5322 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1.

18676 P5322 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1.

svojoj odluci.[18677] Borbene aktivnosti obiju strana prekinute su između 10:00 i 11:00 sati.[18678] Uslijedili su pregovori između Pandurevića i Šemse Muminovića, oficira muslimanskih snaga u Srebrenici koji je bio u koloni, o prolasku kolone preko teritorije pod kontrolom bosanskih Srba u opštini Zvornik.[18679] U 13:00 sati postignut je dogovor da se otvori koridor širine jednog kilometra da bi se omogućio prolazak kolone.[18680] Zauzvrat, bosanski Muslimani su prihvatili da oslobode Jankovića i ostale pripadnike snaga bosanskih Srba koje su držali kao zarobljenike.[18681] Koridor je otvoren oko 14:00 sati i isprva je ostao otvoren otprilike 24 sata, što je kasnije produženo za još dva sata.[18682] U tom intervalu je kroz koridor prošla kolona duga jedan do dva kilometra, koju je činilo nekoliko hiljada naoružanih i nenaoružanih bosanskih Muslimana.[18683]

18677 P5322 (Presretnuti razgovor Vinka Pandurevića i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1.

18678 Ostoja Stanišić P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11713.

18679 P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 4; P5222 (Izvještaj MUP-a RS-a, 16. juli 1995.); P5138 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 16. juli 1995.), str. 1–2; **[REDIGOVANO]**. V. takođe P180 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.); P5095 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 16. juli 1995.), str. 1–2.

18680 P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 4; svjedok KDZ122, T. 26264–26266, 26268–26269 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 6 (pod pečatom); P5138 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 16. juli 1995.), str. 1–2; P5095 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 16. juli 1995.); P5140 (Bilten dnevnih događaja CJB-a Zvornik, 16.-17. juli 1995.), str. 2; P180 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.), str. 1. V. D4885 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira Glavnog štaba i Ratka Mladića, 16. juli 1995.); P5222 (Izvještaj MUP-a RS-a, 16. juli 1995.).

18681 P5138 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 16. juli 1995.), str. 2; svjedok KDZ122, T. 26266 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica). V. takođe Milenko Karišik, T. 40677 (2. juli 2013.). U nekom trenutku između 14. jula uveče i 16. jula ujutro, Kovač je naredio Milenku Karišiku—tadašnjem zamjeniku ministra unutrašnjih poslova i načelniku RJB-a—da ode u Zvornik i zatraži od Pandurevića da pokuša obezbijediti Jankovićevo oslobađanje. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 33, 37. Kada je 16. jula stigao u Zvornik, Karišik je odmah otišao u CJB Zvornik, gdje su ga informisali, a zatim je produžio na IKM Zvorničke brigade. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 38. V. takođe D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 39; Milenko Karišik, T. 40634 (27. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se ne sjeća tačnog vremena, ali da vjeruje da se vratio u Bijeljinu 16. jula popodne). Na IKM-u, Karišik je zatražio od Pandurevića da nastavi da insistira na Jankovićevom oslobađanju. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 39.

18682 P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 6 (pod pečatom); svjedok KDZ122, T. 26264–26265, 26268–26269 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica); Ostoja Stanišić, P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11713–11714, 11719. V. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 37–38; P5310 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.). V. takođe P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 4 (gdje se navodi da je 17. jula 1995. godine 5. odred PJP-a zatvorio liniju na Baljkovici u koordinaciji s interventnim jedinicama Zvorničke brigade).

18683 Ostoja Stanišić P382 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 11714; P5138 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 16. juli 1995.), str. 2 (gdje se kaže da je kroz koridor prošlo otprilike 4.000 bosanskih Muslimana i da je dogovoreno da se dozvoli da prođe još 1.500 civila, koji dolaze iz Konjević Polja); P180 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.), str. 1 (gdje je Pandurević procijenio da je oko 5.000 bosanskih Muslimana prošlo kroz koridor); D1998 (Bilten Generalštaba ABiH, 17. juli 1995.), str. 1 (gdje se kaže da je približno 10.000 pripadnika snaga bosanskih Muslimana stiglo na slobodnu teritoriju 16. jula 1995. uveče). Jedan pripadnik snaga bosanskih Srba, koji je stajao na 100 metara od koridora od njegovog otvaranja pa do sumraka, procijenio je da je kroz koridor prošlo više od 10.000 ljudi. **[REDIGOVANO]**. Kapetan Salihović, koji je bio u koloni, obavijestio je snage bosanskih Srba 16. jula ujutru da ima otprilike 10.000 ljudi koji čekaju da prođu koridorom. **[REDIGOVANO]**. Upor. Dragan Kijac, T. 44381 (3. decembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je tokom otvaranja koridora izašlo 22.000 muškaraca).

5471. U 13:55 sati 16. jula, Pandurević je obavijestio Komandu Drinskog korpusa da je otvoren koridor da bi se dozvolio prolazak civila, ali da se snage bosanskih Srba još uvijek bore s muslimanskim snagama u Srebrenici.[18684] Otprilike u 15:30 sati, presretnut je razgovor između nepoznatog sagovornika (X) iz Glavnog štaba i dežurnog oficira Zvorničke brigade, u kojem je X rekao da zove od "glavnog šefa […] glavnog šefa države" i rekao dežurnom oficiru: "Nek ti Vinko, ovaj, šta je to bilo i pošalji i ti to odmah. […] Izdiktiraj šta je rađeno i nek šalje hitno odma' prema Glavnom štabu".[18685] Dvije minute kasnije, u 15:32 sati, dežurni oficir Zvorničke brigade javio je da je Pandurević na terenu i da ne mogu stupiti s njim u kontakt.[18686] U 16:02 sati, i Krstić je hitno tražio Pandurevića, ali je i njemu rečeno da se do Pandurevića ne može doći.[18687]

5472. Nešto prije 16:15 sati, Karišik je obavijestio optuženog da je Pandurević organizovao otvaranje koridora.[18688] Otprilike u 16:20 sati, Krstić je naredio Popoviću da se nađe s Pandurevićem na terenu i da izvijesti o situaciji u vezi s koridorom.[18689] Ubrzo potom, Popović se sastao s Pandurevićem koji mu je dao svoj borbeni izvještaj, a Popović je podnio izvještaj Komandi Drinskog korpusa.[18690] U 18:10 sati, Pandurević je Komandi Drinskog korpusa poslao vanredni borbeni izvještaj u kojem ih je obavijestio o svojoj odluci da otvori koridor i da smatra da operacija "Krivaja 95" nije završena "sve dok se iza linije fronta nalazi ijedan neprijateljski vojnik ili civili".[18691] Te večeri je na područje Zvornika poslato dodatno pojačanje.[18692]

18684 P5310 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.).

18685 P5076 (Presretnuti razgovor jednog člana Glavnog štaba VRS-a i dežurnog oficira na Palmi, 16. juli 1995.), str. 1. Obradović je potvrdio da se izraz "glavni šef države" odnosio na optuženog. Ljubomir Obradović, T. 25309–25311 (27. februar 2012.).

18686 P5316 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Palmi i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.), str. 1.

18687 P5320 (Presretnuti razgovor Zlatara i Palme, 16. juli 1995.), str. 1.

18688 D4885 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira Glavnog štaba i Ratka Mladića, 16. juli 1995.) (u kojem dežurni oficir u Glavnom štabu kaže Mladiću da je optuženi zvao "malopre" i rekao da ga je Karišik obavijestio da je Pandurević dogovorio prolazak "ovih Muslimana tamo na onu teritoriju"). Dežurni oficir u Glavnom štabu nadalje je rekao Mladiću da je on tražio od "dežurnog oficira" da ga hitno spoji s Pandurevićem i da ništa ne preduzima na svoju ruku dok ne dobije odgovor Glavnog štaba, dodavši da u koloni ima i boraca i civila. D4885 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira Glavnog štaba i Ratka Mladića, 16. juli 1995.). Vijeće podsjeća na tvrdnju optuženog da ga je Karišik 16. jula 1995. obavijestio da je Pandurević dogovorio otvaranje koridora. V. način na koji je optuženi vodio ispitivanje tokom unakrsnog ispitivanja Josepha Kingorija, T. 22942 (13. januar 2012.) i unakrsnog ispitivanja svjedoka KDZ122, T. 26265 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica). Vijeće konstatuje da je Karišik negirao da je 16. jula 1995. obavijestio optuženog o otvaranju koridora jer mu tadašnje tehničke mogućnosti ne bi dozvolile da komunicira s optuženim, a rekao je i da ni u jednom trenutku nije bio zadužen da izvještava optuženog o Srebrenici. Milenko Karišik, T. 40654, 40656–40658 (2. juli 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je Karišik istog tog popodneva uspio da stupi u kontakt s MUP-om na Palama. P5222 (Izvještaj MUP-a RS-a, 16. juli 1995.). Vijeće stoga odbacuje Karišikovo svjedočenje u kojem on negira da je obavijestio optuženog o koridoru. Informacija o otvaranju koridora prenijeta je iz CJB-a Zvornik štabu komande MUP-a na Palama, koji ju je zatim prenio CJB-u Ilidža. P5222 (Izvještaj MUP-a RS-a, 16. juli 1995.).

18689 P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 87; D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 74; P5079 (Presretnuti razgovor potpukovnika Popovića i Rašića, 16. juli 1995.), *e-court* str. 1.

18690 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 76–77.

18691 P180 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 16. juli 1995.).

5473. U 06:15 sati 17. jula, Krstić je pozvao Zvorničku brigadu i pitao šta ima novo na području Zvornika.[18693] Pošto mu je Trbić rekao da je sve pod kontrolom i da nema problema, Krstić je pitao: "Jeste l' pobili Turke gor'?"[18694] Trbić je odgovorio: "Pa dobili ste valjda izveštaj. Što vam mogu reći […] Uglavnom jesmo."[18695] Krstić je zatim tražio da ga spoje s Pandurevićem, koji ga je obavijestio da nema promjena u odnosu na izvještaj koji je ranije poslao, dodavši sljedeće: "Verovatno danas ćemo ovo privesti kraju".[18696] U 08:59 sati, kada ga je Cerović pitao šta ima novo u odnosu na vanredni borbeni izvještaj o koloni koji je Pandurević poslao prethodnog dana, Trbić je odgovorio da to još nije završeno.[18697] U presretnutom razgovoru vođenom u 09:50 sati između dva neidentifikovana sagovornika, zabilježena je razmjena komentara u vezi s operacijama protiv kolone, gdje se kaže: "Ima ih mnogo, juče su u proboj krenuli, a naši pokušali da ih blokiraju i blokirali su i otvorili vatru na njih, ali to je živa masa […] [i] ne možeš da ih pobiješ kol'ko ih ima."[18698]

5474. Pandurević nije kažnjen zbog toga što je otvorio koridor, mada je bio predmet istrage koju je pokrenuo Glavni štab; 17. jula, Mladić je poslao pukovnike Trkulju, Stankovića i Sladojevića iz Glavnog štaba da istraže zašto je koridor bio otvoren, i oni su postavili pitanje nisu li snage bosanskih Srba mogle pružiti jači otpor, umjesto da otvore koridor.[18699] Otprilike istog tog dana, David Frost je intervjuisao optuženog, koji je kategorički poricao da je iz Srebrenice nestalo 15.000 muškaraca, uvjeravajući ga da su snage bosanskih Srba otvorile svoje linije da bi propustile mnoge od tih nestalih muškaraca iz Srebrenice na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.[18700] Međutim, na 52. sjednici Skupštine RS-a održanoj 6. avgusta 1995., optuženi je izrazio žaljenje što

---

[18692] V. P5382 (Sažeci tri presretnuta razgovora, 16. juli 1995.), str. 1 (gdje je zabilježeno da je 16. Jula, u 18:47 sati, Mladić tražio da se trupe pošalju na neko neimenovano područje; to naređenje je preko Miletića upućeno Cerovićuu i najzad Blagojeviću); P5382 (Sažeci tri presretnuta razgovora, 16. juli 1995.), str. 1 (gdje je zabilježeno da u 20:06 sati Blagojević izvještava da je "prije pet minuta ili pola sata" poslao 50 ljudi i navodi da ih ima još 60 u rezervi); P5079 (Presretnuti razgovor potpukovnika Popovića i Rašića, 16. juli 1995.), *e-court* str. 2 (bilješka o presretnutom razgovoru vođenom 16. jula u 21:16 sati, u kojem Popovića pitaju da li su Blagojevićevi ljudi stigli tog dana u Zvornik; Popović je odgovorio da jesu, ali da ne zna kada tačno i da možda dežurni oficir ima tu informaciju); P5314 (Sažetak razgovora dežurnog oficira i pukovnika Cerovića, 16. juli 1995.), str. 1 (bilješka o presretnutom razgovoru vođenom u 21:26 sati, u kojem je Cerović obaviješten da je 30 ljudi iz Blagojevićeve brigade stiglo u 21:00 sati, da je 30 ljudi iz Doboja stiglo oko 17:00 sati, a da je 100 ljudi stiglo iz Banjaluke u 17:25 sati).

[18693] P5336 (Presretnuti razgovor generala Krstića, Milorada Trbića i Vinka Pandurevića, 17. juli 1995.), str. 1.

[18694] P5336 (Presretnuti razgovor generala Krstića, Milorada Trbića i Vinka Pandurevića, 17. juli 1995.), str. 1.

[18695] P5336 (Presretnuti razgovor generala Krstića, Milorada Trbića i Vinka Pandurevića, 17. juli 1995.), str. 1.

[18696] P5336 (Presretnuti razgovor generala Krstića, Milorada Trbića i Vinka Pandurevića, 17. juli 1995.), str. 1–2.

[18697] P5328 (Presretnuti razgovor pukovnika Cerovića i kapetana Milorada Trbića, 17. juli 1995.).

[18698] P5388 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 17. juli 1995.).

[18699] Svjedok KDZ122, T. 26190–26191 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26265 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 6 (pod pečatom); P4588 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.). V. takođe P5332 (Presretnuti razgovor "Mirka" i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.), str. 1–2 (gdje se kaže da se pukovnik Stanković 17. jula nalazio u Zvorniku).

[18700] P5235 (Video-snimak intervjua Davida Frosta s Radovanom Karadžićem, bez datuma, s transkriptom), str. 2–3. V. P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 93.

je "konačno […] opet prošlo nekoliko hiljada boraca" i što "[n]ismo bili u stanju da tog neprijatelja okružimo i uništimo", dodavši da su to stvari o kojima on javno ne govori.[18701]

ii. *Stalni pretres terena*

5475. Počev od 17. jula pa najmanje do 2. avgusta 1995., snage bosanskih Srba detaljno su pretresale bratunačko i zvorničko područje da bi uništile zaostale dijelove kolone.[18702] VRS i MUP su 17. jula u tu svrhu tamo razmjestili dodatne snage.[18703] U naređenju koje je Mladić izdao toga dana, potčinjene jedinice Zvorničke brigade, Bratunačke brigade i Milićke brigade, između ostalih, dobile su zadatak da izvrše pretres zvorničkog i bratunačkog područja sa sljedećim ciljem: "blokiranje, razbijanje i uništenje zaostalih muslimanskih snaga".[18704] U ovom naređenju, Mladić je odredio Keserovića za komandovanje angažovanim jedinicama.[18705] Isto tako, u naređenju koje je istog tog dana izdao Goran Šarić—komandant SBP-a—da se od jedinica MUP-a formiraju dvije borbene grupe kako bi se definitivno očistio teren, Borovčanin je određen za rukovođenje i

18701 P1412 (Transkript 52. sjednice Skupštine RS-a, 6. avgust 1995.), str. 17.

18702 Svjedok KDZ122, T. 26198 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica), T. 26270 (14. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 6 (pod pečatom); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6811–6812; P4588 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.); P5097 (Naređenje IKM-a Semizovac i Specijalne brigade policije, 17. juli 1995.), str. 1; P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 4–5; P3994 (Izvještaj Drinskog korpusa, 17. juli 1995.), str. 1; P181 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 18. juli 1995.); P5152 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 18. juli 1995.); P5342 (Presretnuti razgovor pukovnika Cerovića i Vinka Pandurevića, 19. juli 1995.), str. 1–2; P5344 (Presretnuti razgovor majora Dragana Obrenovića i neidentifikovane osobe, 19. juli 1995.); P4589 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 19. juli 1995.); P5188 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 18. juli 1995.), str. 1; P5336 (Presretnuti razgovor generala Krstića, Milorada Trbića i Vinka Pandurevića, 17. juli 1995.), str. 1; P4965 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 19. juli 1995.); D4856 (Izvještaj Zvorničke brigade, 22. juli 1995.); P4590 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 25. juli 1995.), str. 1; P6065 (Presretnuti razgovor, 2. avgust 1995.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 1607, 1633, 1639.

18703 V. P5097 (Naređenje IKM-a Semizovac i Specijalne brigade policije, 17. juli 1995.); P4588 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.), str. 1; Dragomir Keserović, T. 42033, 42035–42041, 42043–42044 (25. juli 2013.); Ljubo Bojanović, P116 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 11735, 11740–11741; P139 (Izvod iz bilježnice Zvorničke brigade, 17.-18. juli 1995.), *e-court* str. 2.

18704 P4588 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.), str. 1. V. Dragomir Keserović, T. 42034, 42043–42044 (25. juli 2013.). Kada mu je predočen dokazni predmet P4588, Krstić je objasnio da je to primjer načina na koji je Glavni štab preuzimao komandovanje nad jednim dijelom zone odgovornosti Drinskog korpusa, i to tako što je formirao sopstvenu komandnu grupu. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 7365.

18705 P4588 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.), str. 1. Kada se Keserović sastao s Mladićem, usmeno je dobio isto naređenje. Dragomir Keserović, T. 42035–42036 (25. juli 2013.). Uprkos tome kako je naređenje bilo formulisano, Keserović je tvrdio da je rekao Mladiću da to naređenje predstavlja "vojnički neprihvatljiv zadatak" i da ima nekoliko razloga zašto ne bi trebalo da bude izvršeno; Mladić se na kraju složio da Keserović ne treba da preuzme komandovanje tim jedinicama, ali da ipak treba da ode na područje gdje je operacija trebala biti izvedena da bi prikupio informacije o operaciji. Dragomir Keserović, T. 42037–42038, 42040–42041 (25. juli 2013.). Prema Keserovićevim riječima, Blagojević je nastavio s izvršenjem naređenog zadatka. Dragomir Keserović, T. 42038–42039 (25. juli 2013.). Vijeće napominje da je u presretnutom razgovoru između dvije neidentifikovane osobe, vođenom 17. jula u 23:15 sati, zabilježeno kako jedan od sagovornika pita drugog da li je Keserović već krenuo, a drugi odgovara: "Biće da je prvo otiš'o naprijed tamo kod Nikolića Momira." P5390 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 17. juli 1995.). U istom razgovoru, jedan od sagovornika kaže da je ranije razgovarao s Miletićem, koji mu je rekao da je Keserović došao da "rješava ova pitanja". P5390 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 17. juli 1995.). Vijeće je zaključilo da, i pored

komandovanje tim snagama.[18706] Do večernjih sati 17. jula, predalo se oko 200 bosanskih Muslimana, uključujući četvero djece.[18707]

5476. Dana 18. jula, Pandurević je konstatovao da se u zoni Zvorničke brigade mogu očekivati intenzivnija borbena dejstva.[18708] Istog dana, reagujući na pogibiju jednog vojnika, bosanskog Srbina, Pandurević je naredio da se ne uzimaju zarobljenici.[18709] Međutim, tri dana kasnije promijenio je to naređenje, rekavši da se svi zarobljenici moraju obraditi po standardnom postupku, a snage bosanskih Srba počele su opet da privode zarobljenike.[18710] I pored toga, 23. jula ili približno tog datuma, pripadnici Zvorničke brigade, ili VP-a Drinskog korpusa, odveli su muškarce, bosanske Muslimane, koji su bili liječeni u ambulanti u kasarni "Standard" i pogubili ih.[18711] Dana 2. avgusta 1995., Krstić je naredio Obrenoviću da ubije sve osobe koje budu zarobljene prilikom čišćenja terena.[18712] Međutim, Vijeću su predočeni dokazi koji pokazuju da su barem neke od osoba koje je Zvornička brigada u to vrijeme zarobila poslane u komandu Drinskog korpusa, a zatim u logor Batković.[18713]

iii. *Ubijanje*

(A) Snagovo

5477. U Optužnici se navodi da je 22. jula 1995. ili približno tog datuma ubijeno šest muškaraca, bosanskih Muslimana, zarobljenih kada su se odvojili od kolone muškaraca koji su se povlačili iz srebreničke enklave, i da su oni pogubljeni u šumi kod mjesta Snagova.[18714] Snagovo se nalazi

---

Keserovićevog nastojanja da minimizira sopstveno učešće u operaciji čišćenja na području Bratunca, ovaj presretnuti razgovor pokazuje da su ga Miletić i Glavni štab poslali na to područje.

18706 P5097 (Naređenje IKM-a Semizovac i Specijalne brigade policije, 17. juli 1995.). V. Dragomir Keserović, T. 42035–42036, 42043–42044 (25. juli 2013.).

18707 Činjenica o kojoj je presuđeno 1640. V. P5188 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 18. juli 1995.), str. 1.

18708 P181 (Vanredni borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 18. juli 1995.), par. 1.

18709 **[REDIGOVANO]**. V. takođe P4589 (Borbeni izvještaj Zvorničke brigade, 19. juli 1995.) (gdje se kaže da su dva vojnika, bosanska Muslimana, zarobljena, a da ih je 13 ubijeno); P5344 (Presretnuti razgovor majora Dragana Obrenovića i neidentifikovane osobe, 19. juli 1995.) (gdje se kaže da je ubijeno 11 osoba); P5342 (Presretnuti razgovor pukovnika Cerovića i Vinka Pandurevića, 19. juli 1995.) (gdje se kaže da je ubijeno dvadesetak ljudi).

18710 **[REDIGOVANO]**. V. takođe D4856 (Izvještaj Zvorničke brigade, 22. juli 1995.) (gdje se kaže da je zarobljeno 40 vojnika, bosanskih Muslimana).

18711 **[REDIGOVANO]**. Optuženi se za to ubijanje ne tereti u Optužnici.

18712 P6065 (Presretnuti razgovor, 2. avgust 1995.). Vijeće napominje da je Krstić poricao autentičnost ovog presretnutog razgovora i rekao da on nikada ne bi izdao takvo naređenje. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6809–6811. **[REDIGOVANO]**. Vijeće je stoga uvjereno da je taj presretnuti razgovor autentičan.

18713 **[REDIGOVANO]**; D4132 (Spisak zarobljenika Istočnobosanskog korpusa, 18. juli 1995.); Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13201–13203. V. par. 5502.

18714 Optužnica, incident 11.1 iz Priloga E Optužnici.

pored istočne granice BiH, u opštini Zvornik, otprilike 25 kilometara sjeverozapadno od Srebrenice.[18715]

5478. Dana 14. jula 1995. ili približno tog datuma,[18716] jedinica PJP-a Ugljevik, koja je imala otprilike 14 pripadnika, okupila se u SJB-u Ugljevik da bi primila naređenja.[18717] Dragan Kulić—komandant SJB-a Ugljevik—naredio je jedinici da se iz Ugljevika uputi na područje Snagova "u čišćenje terena", dodavši da "ni mušica ne smije izać' s tog terena".[18718] Svjedok KDZ365, **[REDIGOVANO]**, čuo je glasine o padu srebreničke enklave i protumačio je da Kulićevo naređenje znači da treba da se ubiju bosanski Muslimani koji bježe kroz šumu i kreću se u pravcu Tuzle.[18719]

5479. Jedinica PJP-a Ugljevik uputila se do jedne raskrsnice blizu Snagova, gdje je prenoćila i dobila dalje naređenje od Zlatka Nedića iz CJB-a Bijeljina, da ide "u čišćenje terena".[18720] Tokom sljedećih pet dana, jedinica PJP-a Ugljevik više puta je patrolirala kroz okolno šumsko područje, pretražujući teren.[18721] Četvrtog ili petog dana, iz šume se pojavila grupa koju su činila tri

---

18715 P727 (Mapa Balkana). V. također D484 (Mapa BiH).

18716 Svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4093, 4104, 4155, 4202–4203 (pod pečatom); P315 (Spisak policajaca iz Ugljevika koji su bili na izvršenju zadatka 13. i 14. jula 1995., 28. april 2004.).

18717 Svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4093–4094, 4097, 4154–4156, 4185, 4202 (pod pečatom). **[REDIGOVANO]**. Činjenica da je jedna jedinica PJP-a Bijeljina bila prisutna u opštini Zvornik nakon pada Srebrenice dokumentovana je u dokazima koji su uvršteni u spis ovog predmeta, ali nema nijednog dokumenta u kome se pominje naziv te konkretne čete. V. npr. P316 (Izvještaj CJB-a Zvornik MUP-u RS-a, 15. juli 1995.) (gdje se pominju "dvije čete PJP Bijeljina" koje se bore duž linije Žlijebac-Zlatne Vode-Kula Grad-Maričići); P4960 (Borbeni izvještaj koji je potpisao Ljubiša Borovčanin, 10.-20. juli 1995.), str. 3 (gdje se pominju dvije čete PJP Bijeljina koje se bore protiv neprijateljskih kolona duž pravca Kula Grad-Marčići).

18718 Svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4089, 4094–4095, 4163–4164, 4225–4226 (pod pečatom). Vijeće napominje da se u predmetu *Popović i drugi* vodila rasprava u vezi s različitim prilikama u kojima je svjedok KDZ365 svjedočio o događajima iz 1995. u Snagovu, kao i da je on promijenio svoj iskaz u pogledu naređenja koje je Kulić izdao. V. svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4134–4141, 4144–4145, 4148–4150, 4236 (pod pečatom). Međutim, Vijeće je zadovoljno objašnjenjem koje je svjedok KDZ365 dao i prihvata taj dio njegovog svjedočenja.

18719 Svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4097–4101 (pod pečatom); svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4250. Svjedok KDZ365 izjavio je da je ono što je Kulić rekao "podrazumijevalo čišćenje terena i… dakle, ubijanje. Šta bi drugo bilo? Prijevod nije rekao, ali […] se podrazumijeva. […] Pa da, svi smo shvatili, ali dole ko će da prizna, da kaže ono što razumije, jer smo mislili što se dešava u tom rejonu tamo [kod] Srebrenice." Svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4097–4098 (pod pečatom). Međutim, u unakrsnom ispitivanju svjedok KDZ365 je izjavio: "Može na svašta da se oslanja, ali… može i na jedno i na drugo, ipak to je rečeno usmeno, nije to pismeno naređenje […] a to što je rekao […] on je to rekao, ja sam to upamtio, da idemo u čišćenje terena… ali nam nije rekao kad stupamo na dužnost." Svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4226.

18720 Svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4095, 4106–4107, 4109, 4109, 4164, 4211–4213 (pod pečatom); svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4107–4109.

18721 Svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4107–4108, 4166.

nenaoružana muškarca, bosanska Muslimana, koji su se odmah predali jedinici PJP-a Ugljevik.[18722] Dvojica tih muškaraca, bosanskih Muslimana, imala su između 35 i 40 godina; treći je rekao da ima 16 godina.[18723]

5480. Otprilike deset minuta nakon predaje te trojice muškaraca, bosanskih Muslimana, tu se okupila grupa od oko 20 drugih policajaca iz drugih policijskih stanica, koji su svi nosili slične uniforme kao i jedinica PJP-a Ugljevik.[18724] Jedan čovjek iz te grupe je prišao i pucao dvojici starijih bosanskih Muslimana u glavu.[18725] Jedan pripadnik PJP-a Ugljevik sakrio je šesnaestogodišnjeg dječaka iza svojih leđa; dječak je pošteđen iako ga je ta grupa policajaca vidjela.[18726] Grupa policajaca je otišla poslije desetak minuta i zatim su "nestali".[18727]

5481. Vijeće zaključuje da su nakon pada Srebrenice pripadnici snaga bosanskih Srba ubili dvojicu muškaraca, bosanskih Muslimana, u blizini mjesta Snagovo.

(B) Bišina

5482. U Optužnici se navodi da je 23. jula 1995. u Bišini ubijeno više od 30 muškaraca, bosanskih Muslimana, od kojih su neki prethodno bili zatočeni u logoru Sušica.[18728] Bišina se nalazi u istočnoj BiH, u opštini Šekovići, otprilike 70 kilometara sjeverozapadno od grada Srebrenice.[18729]

5483. Ujutro 23. jula 1995., Momo Amović—načelnik administracije Drinskog korpusa—naredio je jednom vojniku Drinskog korpusa da odveze minibus u Dragaševac, pokupi neke ljude i odveze ih u Birčansku brigadu.[18730] Postupajući po dobijenim instrukcijama, taj vojnik je u Dragaševcu

---

18722 Svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4107–4108, 4111–4113.

18723 Svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4113, 4117–4118 (pod pečatom); svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4184.

18724 Svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4231 (pod pečatom); svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4112, 4171–4172. V. takođe P4949 (Depeša CJB-a Zvornik, 14. juli 1995.) (gdje se kaže da je "jedna četa CJP PJP Doboj, u sadejstvu s vodom SOP Janja", angažovana na blokiranju neprijateljskih snaga u selu Maričići); P316 (Izvještaj CJB-a Zvornik MUP-u RS-a, 15. juli 1995.) (gdje se kaže da se "dvije čete PJP Bijeljina, jedna četa Doboj i vod čete Zvornik" bore na potezu Žlijebac-Zlatne Vode-Kula Grad-Maričići).

18725 Svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4114–4115, 4171. Svjedok KDZ365 je nadalje izjavio da su mu rekli da je taj čovjek možda iz Zvornika, i dodao da je oko glave imao vezanu traku, ali da na vojnoj uniformi nije imao nikakvih vidljivih oznaka, a da je inače nosio istu uniformu kao i pripadnici jedinice PJP-a Ugljevik. Svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4114, 4171–4173.

18726 **[REDIGOVANO]**.

18727 Svjedok KDZ365, P326 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4179; svjedok KDZ365, P325 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 4231 (pod pečatom).

18728 Optužnica, incident ubijanja 12.1. iz Priloga E Optužnici. U svom završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je u Bišini ubijeno "najmanje 39" muškaraca, bosanskih Muslimana. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 155.

18729 P727 (Mapa Balkana). V. takođe D484 (Mapa BiH); P33 (Mapa centralne Bosne s oznakama koje je unio svjedok KDZ446).

18730 Svjedok KDZ285, P370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32782, 32786.

pokupio otprilike petoricu vojnika iz 10. diverzantskog odreda.[18731] Na povratku, vojnici su mu rekli da vozi u Bišinu.[18732]

5484. Za to vrijeme, trojici pripadnika bataljona VP-a Drinskog korpusa njihov komandant, Ratko Vujović, naredio je da odvezu jedan kamion da bi pokupili zatočene bosanske Muslimane iz logora Sušice za razmjenu zarobljenika.[18733] Pošto su pokupili te zatočenike, pridružili su im se još jedan kamion i putničko vozilo pa su zajedno u konvoju krenuli za Šekoviće.[18734]

5485. Konvoj se zaustavio kod jedne kafane između Tišće i Šekovića, gdje je u jedan od kamiona ukrcano još nekoliko zatočenika.[18735] U tom trenutku, minibus koji je prevozio vojnike iz 10. diverzantskog odreda pridružio se konvoju, koji je u koloni produžio prema Bišini.[18736]

5486. Taj veći konvoj—koji se sastojao od dva kamiona, jednog putničkog vozila i minibusa—i na čijem je čelu bilo Popovićevo vozilo, zaustavio se u Bišini, blizu komande jednog od bataljona Birčanske brigade.[18737] Jedan od vojnika iz 10. diverzantskog odreda naredio je trojici pripadnika bataljona VP-a Drinskog korpusa da obezbijede prostor oko kamiona.[18738] Popović je obavio kratak razgovor s petoricom vojnika,[18739] koji su zatim izveli petoricu zatočenika iz kamiona, odveli ih

---

18731 Svjedok KDZ285, P371 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32782–32785, 32788, 32790–32793; P663 (Putni radni list, 18. juli 1995.); svjedok KDZ285, P370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32781 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32580–32581. (pod pečatom). Svjedok KDZ285 izjavio je da su oni bili maskirani i u kombinezonima raznih boja; neki od ljudi su bili u maskirnim uniformama i naoružani automatskim puškama, a nekoliko od tih pet osoba imalo je oznake 10. diverzantskog odreda. Svjedok KDZ285, P371 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 32784, 32788. V. takođe svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32575 (pod pečatom); svjedok KDZ391, T. 26907 (26. mart 2012.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok potvrdio da su ta petorica vojnika, koja su bila prisutna na stratištu, imala oznake 10. diverzantskog odreda, a da su nosila različita odijela i kape).

18732 Svjedok KDZ285, P370 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32783, 32786.

18733 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32567–32568, 32570, 32575, 32577–32580, 32599, 32601 (pod pečatom); P4765 (Putni radni list, 19. juli – 1. avgust 1995.) (pod pečatom).

18734 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32570–32571 (pod pečatom).

18735 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32570–32571 (pod pečatom); svjedok KDZ391, T. 26913 (26. mart 2012.) (zatvorena sjednica).

18736 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32570–32571, 32601 (pod pečatom); P663 (Putni radni list, 18. juli 1995.); svjedok KDZ391, T. 26913 (26. mart 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ285, P371 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32786–32788 (gdje je svjedok prepoznao da je jedno od tih vozila bio kamion TAM-110).

18737 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32572 (pod pečatom); svjedok KDZ391, T. 26910 (26. mart 2012.) (zatvorena sjednica); svjedok KDZ285, P371 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 32786–32788.

18738 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32572–35273, 32603, (pod pečatom).

18739 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32588–32589 (pod pečatom).

tridesetak metara dalje i strijeljali ih.[18740] Taj postupak je ponovljen više puta.[18741] Popović je vidio tridesetak tijela koja su ležala svuda unaokolo.[18742] Jedan od trojice pripadnika bataljona VP-a pitao je Popovića, koji je tu bio najviši oficir, šta se to dogodilo; Popović mu nije odgovorio, a u očima su mu bile suze.[18743]

5487. Zatim je na to mjesto došao rovokopač i iskopao jamu.[18744] Na Popovićev zahtjev, dvojica pripadnika bataljona VP-a pomogla su da se tijela polože u jamu.[18745]

5488. Vijeće konstatuje da je Popović u ovom predmetu izjavio da je bio u Bišini tek nakon što je ubijanje izvršeno, i da je negirao navode tužilaštva da je bio zadužen za to ubijanje.[18746] Popović je takođe tvrdio da bi on, da je učestvovao u ubijanju, kasnije premjestio tijela da bi ih sakrio, ali da on to nije učinio.[18747] Međutim, imajući u vidu druge usvojene dokaze koji su mu predočeni, Vijeće smatra da je Popovićevo svjedočenje neuvjerljivo. Dokazi jasno pokazuju da je Popović bio prisutan u vrijeme ubijanja, kada ga je vidio jedan od pripadnika bataljona VP-a i obratio mu se.[18748] Nadalje, putni radni list za minibus kojim su 23. jula 1995. prevezeni vojnici iz 10.

18740 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32572–32573 (pod pečatom).

18741 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32573 (pod pečatom). Odmah nakon ubijanja, vojnici iz 10. diverzantskog odreda odvezeni su natrag u Dragaševac. Svjedok KDZ285, P371 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32790; svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32573 (pod pečatom); svjedok KDZ391, T. 26909 (26. mart 2012.) (zatvorena sjednica). Ubijanje je trajalo otprilike tri do pet sati. Svjedok KDZ285, P371 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32789.

18742 D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.) par. 88; Vujadin Popović, T. 43109, 43127 (6. novembar 2013.). V. takođe svjedok KDZ391, T. 26907 (26. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4765 (Putni radni list, 19. juli – 1. avgust 1995.) (pod pečatom) (gdje se navodi da je tim kamionom 23. jula 1995. prevezeno 15 osoba).

18743 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32573–32575, 32585, 32598 (pod pečatom); svjedok KDZ391, T. 26909 (26. mart 2012.) (zatvorena sjednica). V. takođe D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 88 (gdje je svjedok rekao da se potresao kada je vidio leševe i da se nadao da će ti zatočenici možda biti razmijenjeni za njegovog rođaka). Vujadin Popović, T. 43112 (6. novembar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); Vujadin Popović, T. 42135 (6. novembar 2013.).

18744 Svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32574 (pod pečatom); Vujadin Popović, T. 43128 (6. novembar 2013.).

18745 Vujadin Popović, T. 43112 (6. novembar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); Vujadin Popović, T. 43125, 43127, 43129 (6. novembar 2013.); svjedok KDZ391, P4761 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), str. 41 (pod pečatom).

18746 Vujadin Popović, T. 43109–43110, 43122 (6. novembar 2013.), T. 43110–43112 (6. novembar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe D3993 (Izjava svjedoka Vujadina Popovića od 2. novembra 2013.), par. 85–88 (gdje je svjedok izjavio da mu je 23. jula 1995. ujutro dežurni oficir u Komandi Drinskog korpusa rekao da su u komandu došla dva nepoznata čovjeka koji su rekli da im je naređeno da preuzmu zatočenike iz logora Sušica; dežurni oficir mu je rekao da su ti ljudi uzeli jedan minibus iz komande i da mu je jedan od njih kazao da zatočenike vode u Bišinu; Popović je odmah pošao u Bišinu, a kod nove kasarne VRS-a su mu pokazali put "kojim su prošla vozila"); Vujadin Popović, T. 43116 (6. novembar 2013.).

18747 Vujadin Popović, T. 43112 (6. novembar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); Vujadin Popović, T. 43113–43114, 43125–43126, 43128–43129, 43133–43134, 43136 (6. novembar 2013.).

18748 V. par. 5486.

diverzantskog odreda sadrži Popovićevo ime i potpis.[18749] Vijeće nadalje napominje da presretnuti razgovori vođeni 24. jula 1995. ukazuju na to da je Popović znao gdje je Himzo Mujić—jedna od identifikovanih žrtava iz grobnice u Bišini[18750]—i šta se s njim dogodilo.[18751] Vijeće stoga zaključuje da je Popović bio prisutan na licu mjesta i da je nadgledao ubijanje u Bišini.

5489. Između 20. maja i 7. juna 2006., KNO BiH je ekshumirao jednu grobnicu na području Bišine.[18752] Na osnovu analize DNK, 39 osoba je pozitivno identifikovano kao osobe koje su se vodile kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice;[18753] kod 18 osoba ručni zglobovi su bili vezani ligaturama, a četiri osobe su imale povez preko očiju.[18754] MKNL je identifikovao jedno od tijela iz masovne grobnice kao Himzu Mujića.[18755]

18749 P663 (Putni radni list, 18. juli 1995.). Svjedok KDZ285 je izjavio da je on lično napisao "Popović" pored bilješke za 23. juli 1995. jer mu je njegov komandant rekao da je Popović odgovoran. Svjedok KDZ285, P371 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 32792–32797. Ali v. Vujadin Popović, T. 43114–43115, 43122 (6. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je prosto potpisao za sva korištenja minibusa da bi opravdao utrošak goriva).

18750 V. par. 5489, fusnota 18755.

18751 P6695 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba iz VRS-a, 24. juli 1995.) (u kome jedan od neidentifikovanih sagovornika kaže da nije mogao da dobije "Kane[ta]", i govori drugom neidentifikovanom sagovorniku da se "Himzo Mujić" više ne nalazi u zatvoru i da Kane treba da zove Popovića, jer on "jedini zna gdje je [Mujić] odavde otišao i šta je sa njim bilo".); P5391 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 24. juli 1995.); P6499 (Presretnuti razgovor iz bilježnice 96, 24. juli 1995.) (u kome "Kane" kaže nepoznatom sagovorniku da je Himzo Mujić "ovde bio kod nas, ne znam jel' još uvijek", na što drugi sagovornik odgovara: "Provjeri ti, znaš, dolje, možda će onaj Popović, bezbjednjak […]").

18752 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 32

18753 P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom); P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 404–406 (pod pečatom). V. takođe D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 58–100.

18754 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 4, 32.

18755 P4672 (Univerzitetski klinički centar Tuzla, Zapisnik o utvrđivanju identiteta za Himzu Mujića, 22. februar 2007.); Dušan Janc, T. 26995–26996 (27. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 26997 (27. mart 2012.); P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 406 (pod pečatom). V. takođe P4642 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.) (pod pečatom), koji obuhvata ID brojeve BIŠ01ŠEK038 i BIŠ01ŠEK040B (z max 2). Vijeće konstatuje da su posmrtni ostaci s ID brojevima BIŠ01ŠEK038 i BIŠ01ŠEK040B (z max 2) identifikovani kao posmrtni ostaci Himze Mujića, a oni s ID brojevima BIŠ01ŠEK040B (F) i BIŠ01ŠEK040B (z max 1) kao posmrtni ostaci Rame Ahmetovića. U vezi s tim, svjedok odbrane Dušan Dunjić osporava identifikaciju ovih žrtava na osnovu dokumentacije o ekshumaciji i obdukciji. Konkretno, Dunjić napominje da jedan od dva uzorka DNK iz grobnice u Bišini koji su korišteni da bi se potvrdio identitet Himze Mujića – BIŠ01ŠEK040B (z max 2) – prema podacima MKNL-a, u stvari čini dio drugog, kompletnog tijela – BIŠ01ŠEK040B – Rame Ahmetovića. Dunjić smatra da taj uzorak ne bi nikako mogao da bude dio Mujićevih posmrtnih ostataka, tako da su, shodno tome, upareni profili Mujića i Ahmetovića nepodudarni i pogrešni. D3896 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska ekspertiza obdukcionih izveštaja sa lokaliteta Bišina i dokumentacije koja se odnosi na dopunjeni rezime forenzičkog dokaznog materijala iz grobnica sa područja Srebrenice", april 2009.), str. 3–6; D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 101–102. Vijeće ne smatra ovu analizu ubjedljivom. Thomas

5490. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da su 23. jula 1995. u Bišini pripadnici snaga bosanskih Srba ubili 39 bosanskih Muslimana iz Srebrenice.[18756]

(C) Trnovo

5491. U Optužnici se navodi da je krajem jula ili početkom avgusta 1995. šest "muškaraca i dječaka", bosanskih Muslimana iz Srebrenice, ubijeno kod mjesta Trnova.[18757] Trnovo se nalazi na jugoistoku BiH, na području Sarajeva, otprilike 85 kilometara jugozapadno od Srebrenice.[18758]

5492. Jedinica poznata kao Škorpioni bila je 1995. godine stacionirana u Đeletovcima, u tadašnjoj RSK,[18759] a njen komandant bio je Slobodan Medić zvani "Boca".[18760] Jedinica je imala oko 250 pripadnika, podijeljenih u dvije čete,[18761] a djelovala je pod rukovodstvom MUP-a Srbije.[18762]

5493. Početkom jula 1995., prije zauzimanja Srebrenice, jedna četa jedinice Škorpioni—u čijem je sastavu bilo oko 150 ljudi, podijeljenih u tri voda, a kojom je komandovao Medić, upućena je iz

---

Parsons je objasnio da se pojedinačni uzorci MKNL-a ne poklapaju uvijek s kompletnim tijelima. Po Parsonsovom mišljenju, patolog je zabilježio broj 040 u vezi s oba uzorka zato što je postojala izvjesna sumnja u pogledu toga da li je cijelo tijelo pripadalo samo jednoj osobi, a patolog je mislio da je moguće da su ta dva uzorka međusobno povezana; međutim, MKNL je na kraju zaključio da ta dva uzorka (040 B i 040 B (Zamax 2)) nisu povezana s istom osobom. Thomas Parsons, P4636 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 33470–33472 (pod pečatom). Na osnovu tih dokaza, Vijeće se uvjerilo u valjanost identifikacije ove dvije žrtve i metodologije primijenjene da bi se došlo do ovakvog zaključka.

18756 Vijeće podsjeća da se u incidentu 12.1. iz Priloga E Optužnici navodi da je u Bišini ubijeno "više od 30" osoba, a u Završnom podnesku tužilaštva navodi se da ih je "najmanje 39". V. fusnota 18720. Na osnovu predočenih dokaza, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da je u Bišini ubijeno 39 muškaraca, bosanskih Muslimana, i smatra da je ta brojka u okvirima navoda iz Optužnice.

18757 Optužnica, incident 13.1. iz Priloga E Optužnici.

18758 P727 (Mapa Balkana). V. također D484 (Mapa BiH).

18759 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 6 (pod pečatom); Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8317.

18760 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 6 (pod pečatom); Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8319. Aleksandar Vukov, zvani "Vuk", bio je drugokomandujući čovjek u jedinici. Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8319; P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 8 (pod pečatom).

18761 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 8 (pod pečatom); Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8317, 8319.

18762 Svjedok KDZ612 rekao je da je, u vrijeme kada je formirana, jedinica Škorpioni bila pod komandom JNA; međutim, 1994. godine, jedinica se već nalazila pod komandom SDB-a Srbije i dobijala je naređenja od SDB-a, a svjedok KDZ612 je dodao da se Medić "hvalisao svojom vezom s DB-om i svim sastancima koje je s njima imao da bi dobijao naređenja". P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 6 (pod pečatom). Svjedok KDZ612 nadalje je naveo da se Medić u nekom trenutku tokom 1995. sastao s Frankom Simatovićem u štabu u Đeletovcima, kao i da je Medić odlazio na sastanke s Jovicom Stanišićem; međutim, prema riječima svjedoka KDZ612, Milan Milanović zvani "Mrgud"—koji je bio "neka vrsta komandira policije"—također je služio kao posrednik između Medića i rukovodstva SDB-a u Beogradu, a Medić se hvalio da naređenja dolaze od Stanišića i Simatovića. P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 7 (pod pečatom). Nadalje, svjedok KDZ612 je izjavio da su Škorpioni nosili oznaku sa slikom mača da bi pokazali da su oni jedinica SDB-a i da je bilo opštepoznato da SDB ima mač kao svoju oznaku; kada su Škorpioni otišli u Trnovo, te oznake su zamijenjene oznakama MUP-a Srbije. P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 7 (pod pečatom). V. također P2983 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, Istureno komandno mjesto Trnovo, 1. juli 1995.); P5153 (Izvještaj MUP-a RS-a, 1. juli 1995.); P5154 (MUP RS-a, Pregled saznanja sa i

Đeletovaca u Trnovo da bi učestvovala u operaciji u trajanju od tri nedjelje.[18763] Na putu za Trnovo, jedinica je ušla u Srbiju, a zatim je u pratnji SDB-a došla do graničnog prelaza s BiH, odakle je produžila dalje sve dok se nije zaustavila na Jahorini.[18764] Nakon nekoliko dana, svi pripadnici Škorpiona koji su došli na Jahorinu, osim njih nekolicine, otišli su u Trnovo.[18765] Po dolasku u Trnovo, Škorpioni su učestvovali u borbenim dejstvima kao dio združenih snaga VRS-a i MUP-a angažovanih na sarajevskom frontu.[18766] Vijeće podsjeća da je 10. jula 1995. jedan dio tih združenih snaga izdvojen i upućen u rejon Srebrenice pod komandom Borovčanina,[18767] dok je drugi dio, uključujući i jedinicu Škorpioni, ostao gdje je i bio.[18768]

---

oko ratišta, 30. juni 1995.) (gdje se "odred[i] *Škorpija*" pominju kao dio MUP-a Srbije); Christian Nielsen, T. 16315 (7. juli 2011.).

18763 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 9–11 (pod pečatom); P410 (Izjava svjedoka KDZ612 od 25. maja 2005.), par. 6 (pod pečatom); Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8321.

18764 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 10 (pod pečatom); Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8323–8325. Svjedok KDZ612 rekao je da je, dok su bili na Jahorini, Nikola Koljević posjetio komandu Škorpiona. P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 10 (pod pečatom); P279 (Fotografija Nikole Koljevića i Škorpiona). V. takođe Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8326–8327 (gdje je svjedok rekao da je čuo da je Medić išao na neke sastanke dok su bili na Jahorini, ali da ne zna s kim se Medić sastajao niti o čemu su razgovarali).

18765 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 10 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao: "Posle tri ili četiri dana dobili smo naređenje da idemo u Trnovo"); Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8325, 8327–8328 (gdje je svjedok naveo da je oko 120 ljudi krenulo u Trnovo, a da ih je otprilike šest ostalo "dan ili dva" na Jahorini).

18766 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 10–11 (pod pečatom). V. takođe Christian Nielsen, T. 16316–16319 (7. juli 2011.) (gdje je svjedok rekao da su 'Škorpije', koje su u to vrijeme bile prisutne u Trnovu, djelovale u sklopu konglomerata jedinica koje su nazivane združenim snagama MUP-a RSK, MUP-a RS i MUP-a Srbije); D2015 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 26. juni 1995.), str. 5 (izvještaj upućen optuženom, u kome se, u okviru stavke koja se odnosi na zonu odgovornosti SRK-a, navodi sljedeće: "neprijatelj: na […] trnovskom pravcu jedinice vrše izviđanje"); P5150 (MUP RS-a, Pregled saznanja sa i oko ratišta, 26. juni 1995.) (gdje se izvještava o razvoju situacije na trnovskom ratištu i poziva na informacije dobijene od SRK-a); P5154 (MUP RS-a, Pregled saznanja sa i oko ratišta, 30. juni 1995.) (gdje se pominje problem s komandom SRK-a oko dogovora); P5175 (Izvještaj Isturenog komandnog mjesta Trnovo, juli 1995.) (izvještaj iz štaba policijskih snaga na IKM-u Trnovo, u kome se govori o zajedničkom napadu jedinica MUP-a i VRS-a, i izvještava o napadu na "naše linije odbrane", u kojem je jedan pripadnik Škorpija poginuo, a više ih je ranjeno); P2983 (Izvještaj Specijalne brigade policije MUP-a RS-a, Istureno komandno mjesto Trnovo, 1. juli 1995.) (Borovčaninov izvještaj u kome se kaže da u Trnovu djeluje borbena grupa koja obuhvata "po dva voda iz odreda 'Kajman', 'Plavi' i 'Škorpija' (MUP Srbije)"); P5166 (Izvještaj MUP-a RS-a, 8. juli 1995.) (Borovčaninov izvještaj u kome se govori o ofanzivnim dejstvima koja na tom području izvode jedinice MUP-a RS, MUP-a RSK i VRS-a); P2992 (Naređenje MUP-a RS-a, 10. juli 1995.) i P2993 (Naređenje MUP-a RS-a, 10. juli 1995.) (Kovačevo naređenje o raspoređivanju mješovite čete združenih snaga MUP-a RSK, MUP-a Srbije i MUP-a RS na trnovsko ratište). Svjedok KDZ612 je takođe rekao da su Arkanove jedinice bile prisutne na tom području i da je njegova jedinica tokom operacije u Trnovu imala komunikaciju s takvim jedinicama. P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 10–11 (pod pečatom).

18767 V. par. 5021.

18768 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 10–11 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Medić komunicirao s VRS-om tokom operacije u Trnovu, a da je zadatak Škorpiona bio da odvrate pažnju ABiH simuliranjem napada na Sarajevo dok se jedinice VRS-a pregrupišu oko Srebrenice); Slobodan Stojković; P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8322 (gdje je svjedok izjavio da je Škorpioni trebalo da drže liniju u Trnovu i da se od njih očekivalo da dejstvuju u koordinaciji s VRS-om); D2695 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. juli 1995.) (izvještaj SRK-a o napadu neprijatelja na trnovskom pravcu, u kome se navode jedinice MUP-a koje drže položaje); P5176 (Izvještaj Isturenog komandnog mjesta Trnovo, 20. juli 1995.) (gdje se govori o "kombinovanoj četi", u čijem su sastavu jedan odred SBP-a, jedno odjeljenje PJP-a i jedna jedinica MUP-a RSK). V. takođe Christian Nielsen, T. 16315–16317 (7. juli 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su

5494. Tokom dejstava u Trnovu, Medić je naredio dvojici pripadnika Škorpiona da uzmu jedan autobus i jedan kamion TAM i da odu u Srebrenicu i pomognu u prevoženju zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana.[18769] Škorpioni su prevezli više grupa muškaraca, bosanskih Muslimana zarobljenih u Srebrenici.[18770] U jednom trenutku, "poslednj[a] grupa[a]" od šest muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, dovedena je na komandno mjesto Škorpiona.[18771] Medić je naredio da se ti muškarci ubiju.[18772] Slobodanu Stojkoviću, pripadniku Škorpiona, Medić je naredio da snimi pogubljenje.[18773]

5495. Ta šestorica muškaraca su zatim odvezena u kamionu na jedno osamljeno mjesto četiri-pet kilometara udaljeno od komandnog mjesta.[18774] Dok su bili u kamionu, jedan pripadnik Škorpiona šutnuo je jednog od muškaraca u glavu.[18775] Muškarci, kojima su ruke bile vezane, izvedeni su iz autobusa i prisiljeni da legnu pored puta,[18776] dok su ih neki od osam pripadnika Škorpiona koji su se nalazili pored puta vrijeđali.[18777] Muškarci, bosanski Muslimani, su potom odvedeni do jedne

---

borbena dejstva u Trnovu početkom jula 1995. izvođena u koordinaciji s vojnim snagama razmještenim na tom području, kao i da vojne i policijske jedinice nisu mogle da budu raspoređene na tom području bez učešća rukovodstva MUP-a RS i VRS-a, kao i optuženog).

18769 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 11 (pod pečatom), ispravljena u P409 (Ispravka izjave svjedoka od 25. novembra 2010.), str. 1 (pod pečatom).

18770 P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 11 (pod pečatom).

18771 Svjedok KDZ612 rekao je da je "neko" u komandnom lancu iznad Medića znao da su Škorpioni imali autobus i dva kamiona; Medić je dao autobus "svom nadležnom" da bi u njemu Muslimani iz Srebrenice bili prevezeni i odvezeni na neku nepoznatu lokaciju; na povratku, "vozači" su vratili šestoricu muškaraca u komandu Škorpiona u Trnovu. P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 11 (pod pečatom), ispravljena u P409 (Ispravka izjave svjedoka od 25. novembra 2010.), str. 1 (pod pečatom). Stojković je naveo da nije znao ništa o toj šestorici muškaraca do jutra kada su oni pogubljeni, kada je saznao da su ti ljudi iz Srebrenice. Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8343, 8362.

18772 Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8381; P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 11 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da je Medić odabrao svoje vlastite tjelohranitelje da ubiju zatočenike, izdao naređenja, i da su ti muškarci zatim odvedeni i ubijeni); D2247 (Dodatak izjavi svjedoka KDZ612 od 14. februara 2012.), par. 3 (pod pečatom) (gdje se kaže da je "neko" rekao Mediću da ubije tih šest muškaraca i da je Medić zatim naredio pripadnicima jedinice da ih ubiju).

18773 Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8314, 8341–8343, 8381. Kada se jedinica Škorpioni vratila u Đeletovce, presnimljeno je deset kopija video kasete, koje su razdijeljene pripadnicima, vjerovatno kao suvenir; jedna kopija mogla se iznajmiti u jednom video klubu u Šidu, u Srbiji. Svjedok KDZ612, P410 (Izjava svjedoka KDZ612 od 25. maja 2005.), par. 9 (pod pečatom); Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8382, 8389–8391.

18774 Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8351–8352; P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni), na 00:05–00:47.

18775 P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni), na 00:18–00:20; Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8361–8262.

18776 P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni), na 01:41–02:20; Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8363. V. takođe P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 15 (pod pečatom).

18777 V. P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni), na 02:13–04:02. V. takođe Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8374–8378; P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 15 (pod pečatom).

čistine u šumi, gdje su se nalazile dvije napuštene vikendice.[18778] Četvorici muškaraca je naređeno da hodaju pravo jedan po jedan, a dvojica pripadnika Škorpiona ispalila su na njih više hitaca iz automatskih pušaka.[18779] Preostalu dvojicu muškaraca su odvezali i naredili im da odnesu mrtve u šumu.[18780] Zatim su tu dvojicu muškaraca natjerali da legnu na pod u jednoj od napuštenih kuća, a iste osobe koje su strijeljale prvu četvoricu zatočenika ispalile su na njih više hitaca iz automatskih pušaka.[18781]

5496. Posmrtni ostaci te šestorice muškaraca ekshumirani su 1999. godine iz grobnice Goñinjske Bare kod Trnova, i identifikovani su putem analize DNK.[18782] Sva šestorica muškaraca vodila su se kao nestali ili mrtvi nakon pada Srebrenice.[18783]

5497. Vijeće zaključuje da su nakon pada Srebrenice pripadnici Škorpiona ubili šestoricu muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, kod mjesta Trnova.

iv. *Prebacivanje u logor Batković*

5498. Vijeće podsjeća da je logor Batković formiran u junu 1992., na lokaciji koja se nalazi na otprilike 12 kilometara od Bijeljine, i da su vojnici VRS-a bili angažovani na njegovom obezbjeđenju sve vrijeme oružanog sukoba u BiH.[18784]

5499. Dana 11. ili 12. jula 1995., Milenko Todorović, načelnik bezbjednosti Istočnobosanskog korpusa, primio je od Tolimira telegram s instrukcijama Istočnobosanskom korpusu da se u logoru Batković pripremi smještaj za otprilike 1.000 do 1.200 zatočenih vojnika, bosanskih Muslimana,

---

18778 P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni), na 09:10–10:42. V. takođe P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 15 (pod pečatom); P411 (Izjava svjedoka KDZ612 od 31. maja 2005.) (pod pečatom), str. 3.

18779 P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni) na 10:55–11:37. V. takođe P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 15 (pod pečatom).

18780 P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni), na 12:15–16:21; Slobodan Stojković, P4751 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8379. V. takođe P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 15 (pod pečatom).

18781 P668 (Video-snimak pogubljenja koja su izvršili pripadnici jedinice Škorpioni) na 16:54–18:24. V. takođe P409 (Izjava svjedoka KDZ612 od 17. februara 2005.), str. 15 (pod pečatom).

18782 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 38; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), Dodatak D, *e-court* str. 438–439 (pod pečatom).

18783 Thomas Parsons, T. 26574–26575 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića*), T. 20873–20876; P4642 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.) (pod pečatom).

18784 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12940, 13041. V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

koji je trebalo da stignu tokom narednih dana.[18785] Kada je primio ovaj telegram, Todorović je odmah prenio naređenje svom komandantu, Novici Simiću, koji je potom započeo pripreme za dolazak zatočenika.[18786] Međutim, zarobljenici nisu stigli.[18787] Otprilike jedan dan kasnije, Todorović je, na Simićev zahtjev, pitao Tolimira gdje su zarobljenici i dobio odgovor da prekine dalje pripreme za dolazak zatočenika jer se od tog zadatka odustalo.[18788]

5500. Otprilike 15. jula, ili nešto kasnije, Simić je pozvao Pandurevića i obavijestio ga da ukoliko ima nekih zatočenika u svojoj zoni odgovornosti, može da ih pošalje u Batković.[18789] Pandurević je rekao da još uvijek ima pripadnika muslimanskih snaga iz Srebrenice koji pokušavaju da se probiju do Tuzle i da neće biti problem da se oni zarobe i prebace u logor Batković.[18790] Pandurević je takođe rekao da oni već imaju određeni broj zatočenika koje treba preuzeti i prebaciti u logor.[18791] Nakon tog razgovora, Simić je rekao Todoroviću da preko bataljona VP-a obezbijedi vozila i vojnike za prevoz zatočenika sa zvorničkog područja u logor Batković i da se ti vojnici jave u Komandu Zvorničke brigade.[18792]

5501. Jedno odjeljenje VP-a, sastavljeno od 10 do 15 ljudi, svakodnevno je od 18. do 26. jula 1995. odlazilo na područje Zvornika da bi tamo preuzimalo ratne zarobljenike.[18793] U tom periodu,

---

18785 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12933–12934, 12937–12939; D4134 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Milenkom Todorovićem, 2. februar 2010.), str. 39. V. Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12954–12956; D4126 (Fotografija s oznakama koje je unio Milenko Todorović, bez datuma).

18786 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12934, 12938–12940, 13134.

18787 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12941.

18788 Milenko Todorović, T. 44193–44194 (28. novembar 2013.); D4134 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Milenkom Todorovićem, 2. februar 2010.), str. 37–38, 40; Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12942.

18789 Milenko Todorović, T. 44193–44194 (28. novembar 2013.); Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12942–12943; D4134 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Milenkom Todorovićem, 2. februar 2010.), str. 38. Vijeće napominje da je Todorović izjavio da nije siguran kog je datuma vođen taj telefonski razgovor između Simića i Pandurevića. Milenko Todorović, T. 44194 (28. novembar 2013.). Vijeće nadalje napominje da je u svom razgovoru s tužilaštvom Todorović rekao da misli da su oni razgovarali telefonom istog jutra ili jedan dan pošto je on pitao Tolimira gdje su zatočenici. D4134 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Milenkom Todorovićem, 2. februar 2010.), str. 37–38. Međutim, Vijeće podsjeća da se Pandurević vratio u Zvorničku brigadu tek 15. jula u podne. V. par. 5469. Vijeće je stoga zaključilo da do ovog telefonskog razgovora nije moglo da dođe barem do 15. jula.

18790 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12943; Milenko Todorović, T. 44195 (28. novembar 2013.).

18791 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13193–13194.

18792 Milenko Todorović, T. 44195 (28. novembar 2013.); Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12943, 13191, 13193–13194.

18793 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13144–13145, 13150, 13173–13175, 13179, 13191–13192. V. takođe Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13168–13175, 13179–13181 (gdje je svjedok izjavio da se iz bilješke u Operativnom dnevniku Komande Istočnobosanskog korpusa za 15. juli 1995. vidi da je zamjenik komandanta korpusa, general Gavrić, naredio da se 50 pripadnika jedinice VP-a pošalje u Zvornik 16. jula 1995. da bi pomogli Zvorničkoj brigadi u izvođenju borbenih dejstava, da su oni bili prepotčinjeni Pandureviću i da je odjeljenje sastavljeno od 10 do 15 ljudi, koje je poslato u Zvornik da bi sprovelo ratne zarobljenike, ostalo pod komandom Istočnobosanskog

u logor Batković je ukupno odvedeno otprilike 160 do 180 zatočenika.[18794] Među njima su bile i 22 osobe koje je VP Istočnobosanskog korpusa 18. jula preuzeo od VP-a Drinskog korpusa u Vlasenici,[18795] kao i 34 bosanska Muslimana iz Srebrenice koji su se predali tokom 26. jula.[18796]

5502. Kao što je ranije navedeno, zatočenike u logoru Batković registrovao je MKCK, koji je redovno posjećivao logor; to se nastavilo i 1995.[18797] Zatočenici s područja Srebrenice razmijenjeni su u periodu od jula 1995. do januara 1996.[18798] Ubrzo potom, logor Batković je zatvoren.[18799]

v. *Operacija ponovnog pokopavanja*

5503. Vijeće podsjeća na svoje ranije zaključke da su tijela žrtava ubijenih u incidentima iz Priloga Optužnici u skladištu u Kravici, Orahovcu, na brani u Petkovcima, Kozluku, na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici, a koja su bila pokopana u primarne grobnice na području Bratunca i Zvornika, u septembru i oktobru 1995. ekshumirana, prevezena i ponovo pokopana u udaljene sekundarne grobnice.[18800] Vijeće će u tekstu koji slijedi detaljnije razmotriti taj proces.

---

korpusa); D4131 (Izvod iz dnevnika Istočnobosanskog korpusa, od 5. marta 1995. do 12. juna 1996.), *e-court* str. 3.

18794 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13145. V. D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 13, 21 (gdje je svjedok izjavio da je otprilike 120 zatočenika iz Srebrenice došlo u logor Batković u drugoj polovini jula 1995.); Gojko Čekić, T. 36504–36505, 36508–36509 (3. april 2013.). Sudeći po jednom spisku osoba zatočenih u logoru Batković, između jula i decembra 1995. u ovom logoru je registrovano preko 150 zatočenika s područja Srebrenice. P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković), *e-court* str. 9, 11, 25, 40, 47, 52, 78, 84, 92, 106, 131, 133, 142, 149, 157, 168, 170, 175, 184, 188, 191, 193.

18795 D4132 (Spisak zarobljenika Istočnobosanskog korpusa, 18. juli 1995.); Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13201–13203. Spisak osoba zatočenih u logoru Batković potvrđuje da su svi muškarci osim jednog koji su navedeni na spisku zarobljenika Istočnobosanskog korpusa registrovani u logoru Batković 18. jula 1995. i u narednim danima. P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković), *e-court* str. 9, 52, 78, 106, 131, 168, 175, 184, 188, 191.

18796 D3244 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 26. juli 1995.), str. 2; Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13144. Dvojica preživjelih iz incidenta 9.2 iz Priloga E Optužnici došla su u logor Batković 26. jula, pošto su se predali snagama bosanskih Srba. V. par. 5437.

18797 V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici. V. takođe Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12958, 12988, 13088; P5125 (Uputstvo Glavnog štaba VRS-a, 26. juli 1995.), str. 1.

18798 Milenko Todorović, D4124 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 13147–13149; D3236 (Izjava svjedoka Gojka Čekića od 31. marta 2013.), par. 21; P3213 (Spisak osoba zatočenih u logoru Batković), *e-court* str. 9, 11, 25, 40, 47, 52, 78, 84, 92, 106, 131, 133, 149, 157, 168, 170, 175, 184, 188, 191, 193. V. takođe svjedok KDZ333, T. 24162 (2. februar 2012.); svjedok KDZ333, P4342 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3046; Ahmo Hasić, P354 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1214–1215; Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1230 (pod pečatom); D2052 (Izjava svjedoka KDZ333 Državnoj komisiji za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima, 20. juli 1996.), str. 5 (pod pečatom).

18799 V. zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici.

18800 V. par. 5264, 5267, 5352, 5380, 5411, 5461. V. takođe P4512 (Zbirka fotografija pod naslovom "Masovne grobnice u Srebrenici – Vazdušni snimci primarnih i sekundarnih masovnih grobnica"), *e-court* str. 7; činjenice o kojima je presuđeno 1864, 1872.

(A) Ponovno pokopavanje s bratunačkog područja

5504. U septembru 1995., Popović je došao u Bratunačku brigadu da bi prenio naređenje Glavnog štaba da treba izvršiti operaciju ekshumiranja i ponovnog pokopavanja leševa iz grobnica u Glogovi.[18801] Ta operacija bila je poznata kao "*asanacija*", odnosno operacija primjene sanitarnih i higijenskih mjera, a Momir Nikolić je dobio zadatak da koordinira logistiku.[18802]

5505. U operaciji ponovnog pokopavanja korišteni su vozači, vozila i mašine civilnih preduzeća, kao i pripadnici bratunačke Civilne zaštite.[18803] U zgradi Opštine Bratunac održano je više sastanaka, na kojima je Deronjić razgovarao s lokalnim preduzećima da bi mogao da se obavi onaj dio posla koji "nije vojnički".[18804] Konkretno, Deronjić je otprilike sredinom oktobra tražio radnike Civilne zaštite Bratunac i naredio da se oni iste večeri jave Momiru Nikoliću.[18805] Radnici su dovezeni pred Komandu Bratunačke brigade između 21:00 i 22:00 sati.[18806]

5506. Operacija ponovnog pokopavanja obavljena je tokom nekoliko noći.[18807] Neke od mašina i dio goriva koji su korišteni u ovoj operaciji obezbijedio je 5. inžinjerijski bataljon.[18808] Pripadnici VP-a Bratunačke brigade i SJB-a Bratunac obezbjeđivali su puteve Bratunac–Konjević Polje i Bratunac–Ljubovija i preusmjeravali saobraćaj na druge pravce da bi kamioni koji su prevozili tijela iz Glogove kroz mjesto Bratunac, u pravcu Srebrenice, mogli nesmetano da prođu.[18809] Tokom prevoza, od tijela se širio zadah koji se osjećao u cijelom mjestu Bratuncu.[18810] Iako je ova

18801 Momir Nikolić, T. 24688 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 13. V. takođe Petar Salapura, T. 40283 (24. juni 2013.); činjenice o kojima je presuđeno 1865, 1872. Ali v. Vujadin Popović, T. 43113–43114 (6. novembar 2013.) (gdje je svjedok negirao da je lično učestvovao u operaciji ponovnog pokopavanja i dodao da je samo vodio evidenciju o utrošku goriva i da mu nije bila poznata lokacija sekundarnih grobnica, budući da je operacija ponovnog pokopavanja bila "kao neka tajna").

18802 Momir Nikolić, T. 24688, 24693 (14. februar 2012.); D2081 (Izjava o činjenicama Momira Nikolića iz Sporazuma o izjašnjavanju o krivici, 7. maj 2003.), par. 13. V. činjenica o kojoj je presuđeno 1868.

18803 Momir Nikolić, T. 24689 (14. februar 2012.). Ta preduzeća uključivala su komunalno preduzeće "Rad", državnu ciglanu iz Bratunca, građevinsko preduzeće "Radnik", rudnik Sase i preduzeće "Autoprevoz" iz Srebrenice. Momir Nikolić, T. 24689 (14. februar 2012.).

18804 Momir Nikolić, T. 24690 (14. februar 2012.).

18805 **[REDIGOVANO]**. V. Momir Nikolić, T. 24691–24693 (14. februar 2012.); P4391 (Izvještaj o sastanku Bratunačke brigade, 16. oktobar 1995.).

18806 **[REDIGOVANO]**. Kada su ga upitali o kakvom se zadatku radi, Momir Nikolić je rekao da će to biti isto ono "šta su i skoro radili". **[REDIGOVANO]**.

18807 **[REDIGOVANO]**. V. takođe Momir Nikolić, T. 24690 (14. februar 2012.).

18808 Momir Nikolić, T. 24689–24690 (14. februar 2012.).

18809 Momir Nikolić, T. 24689 (14. februar 2012.); svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3582–3583. V. takođe P407 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 20. marta 2007.), par. 7 (gdje je svjedok rekao da je u septembru, dok je čekao autobus na stanici, vidio kamione kako noću prevoze tijela iz Glogove u pravcu Srebrenice).

18810 P407 (Izjava svjedoka Desimira Đukanovića od 20. marta 2007.), par. 7; svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3582–3583.

operacija trebalo da bude tajna, ona je to prestala da bude s obzirom na broj učesnika koji su u nju bili uključeni.[18811]

5507. Vazdušni snimci prikazuju prisustvo utovarivača s prednjom ralicom na grobnicama u Glogovi i ukazuju na to da je zemlja prekopavana 30. oktobra 1995. ili prije tog datuma.[18812] Drugi vazdušni snimci pokazuju da je zemlja prekopavana na šest lokacija duž puta u Zelenom Jadru između 24. avgusta i 23. oktobra 1995., kao i da su te sekundarne grobnice ponovo zatrpane krajem oktobra 1995.[18813] Nadalje, Vijeće je već primilo na znanje forenzičke dokaze koji uspostavljaju vezu između dvije primarne grobnice u Glogovi i sekundarnih grobnica u Zelenom Jadru, Budaku, Blječevi i Zalažju.[18814]

(B) Ponovno pokopavanje sa zvorničkog područja

5508. Dana 14. septembra 1995., Glavni štab je poslao Komandi Drinskog korpusa hitno naređenje koje je potpisao Mladić i kojim se odobrava da se pet tona dizel goriva D-2 isporuči Trbiću u kasarnu u preduzeću "Standard".[18815] U skladu s Mladićevim naređenjem, Žarko Ljuboječić iz Sektora za pozadinu Glavnog štaba naložio je komandi 35. pozadinske baze da izda 5.000 litara dizela D-2, zatraživši da predstavnik Drinskog korpusa preuzme gorivo i obezbijedi njegov transport do mjesta isporuke.[18816] **[REDIGOVANO]**.[18817] **[REDIGOVANO]**.[18818]

5509. Dana 15. septembra, **[REDIGOVANO]**, Pandurević je otišao u Komandu Drinskog korpusa da bi vidio o čemu se radi.[18819] **[REDIGOVANO]**.[18820]

18811 Momir Nikolić, T. 24690 (14. februar 2012.); Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14511. Milenko Katanić je izjavio da su civili bili svjesni da se tijela premještaju iz Glogove i pretpostavljali su da kamioni koji su prolazili kroz grad prenose tijela. P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 98; Milenko Katanić, T. 24547 (10. februar 2012.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe Mile Petrović, T. 45566 (17. januar 2014.).

18812 V. par. 5252.

18813 V. par. 5260.

18814 V. par. 5264–5265, 5267.

18815 P4592 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.); svjedok KDZ122, T. 26200–26202 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 7 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1870. Vijeće napominje da se u dokaznom predmetu P4592 pominje kapetan Milorad "Trpić", ali se uvjerilo da je riječ o grešci u kucanju i da se u tom naređenju u stvari pominje Milorad Trbić. V. svjedok KDZ122, T. 26200 (13. mart 2012.) (zatvorena sjednica).

18816 P4593 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.); **[REDIGOVANO]**. Prema dokaznim predmetima P4992 i P4993, gorivo čiji je utrošak odobrio Glavni štab VRS-a trebalo je da bude upotrebljeno za "izvođenje inžinjerijskih radova" u zoni odgovornosti Drinskog korpusa. V. P4592 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.); P4593 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. septembar 1995.).

18817 **[REDIGOVANO]**.

18818 **[REDIGOVANO]**.

18819 **[REDIGOVANO]**.

18820 **[REDIGOVANO]**. Presretnuti razgovor između Popovića i "Mihalića", vođen u 18:44 sati, dodatno dokazuje da je Popović učestvovao u nadgledanju operacije ponovnog pokopavanja. U tom razgovoru, Popović pita da li

5510. Jednoga dana u septembru, Damjana Lazarevića pozvao je Bogičević, koji mu je naredio da se javi u kasarnu u preduzeću "Standard".[18821] Bogičević i Jokić su zatim naredili Lazareviću da nadgleda jednu operaciju, koja je uključivala ekshumaciju leševa iz primarnih grobnica i njihov transport do novih grobnica pomoću mehanizacije Zvorničke brigade.[18822] Lazareviću je dat spisak imena ljudi koji će pomagati u operaciji, uključujući trojicu rukovalaca mehanizacijom iz Inžinjerijske čete i pripadnike drugih jedinica Zvorničke brigade.[18823]

5511. Rukovaoci mehanizacijom iz Inžinjerijske čete Zvorničke brigade i drugi pripadnici Zvorničke brigade otkopali su primarne grobnice.[18824] Tijela su prevožena u velikim teretnim kamionima kiperima, koje su vozili civili i koji su pripadali Zvorničkoj brigadi i raznim privatnim preduzećima.[18825] Operacija ponovnog pokopavanja u Zvorniku provedena je tokom pet-šest noći.[18826] Drago Nikolić i VP Zvorničke brigade vršili su obezbjeđenje saobraćaja.[18827] Čitavo to vrijeme, Trbić je koordinirao operaciju i povremeno pozivao osobe uključene u ponovno pokopavanje, raspitujući se kako operacija napreduje.[18828]

5512. Vazdušni snimci pokazuju da je na grobnicama na lokalitetu Lažete, kod brane u Petkovcima, u Kozluku i na Vojnoj ekonomiji Branjevo zemlja prekopavana između 7. i 27. septembra 1995.[18829] Drugi snimci iz vazduha ukazuju na to da je duž puta u Hodžićima, puta Snagovo–Liplje i Čančarskog puta zemlja prekopavana između 7. septembra i 2. oktobra 1995.[18830] Nadalje, Vijeće je već primilo na znanje forenzičke dokaze koji uspostavljaju veze između

---

je gorivo stiglo, a zatim pita Mihalića je li Trbić "tu negdje". Mihalić odgovara da je Trbić otišao, na što Popović odgovara: "Radi ono, je li?" P5360 (Presretnuti razgovor potpukovnika Vujadina Popovića i Mihalića, 22. septembar 1995.). **[REDIGOVANO]**. Ali v. Vujadin Popović, T. 43113–43114 (6. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da nije direktno učestvovao u operaciji ponovnog pokopavanja i da je samo "kontroli[sao] utrošak goriva").

18821 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14468, 14525.

18822 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14467–14469, 14522–14523.

18823 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14468, 14484–14485, 14522–14523.

18824 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14467–14469, 14484–14485. Zadah koji se širio od tijela bio je "nepodnošljiv", a rukovaoci mehanizacijom su pravili pauze tokom zadatka da bi došli do vazduha. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14485, 14487.

18825 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14484–14485, 14527–14528. Lazarević je izjavio da nije znao gdje su ekshumirana tijela ponovo pokopana jer ponovno pokopavanje nije bilo zadatak pripadnika Inžinjerijske čete. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14469, 14485–14486, 14509.

18826 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14486, 14510. V. takođe Richard Butler, T. 27632–27633 (18. april 2012.).

18827 Činjenica o kojoj je presuđeno 1871. V. P4563 (Izjava svjedoka KDZ122), str. 8 (pod pečatom).

18828 Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14487–14490. Trbić je takođe lično kontaktirao Lazarevića da bi čuo novosti u vezi s operacijom ponovnog pokopavanja. Damjan Lazarević, P352 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 14507–14508.

18829 V. par. 5340, 5375, 5404, 5453.

primarnih grobnica na lokalitetu Lažete i sedam sekundarnih grobnica smještenih duž puta u Hodžićima, primarnih grobnica kod brane u Petkovcima i pet sekundarnih grobnica duž puta u Liplju, primarnih grobnica u Kozluku i pet sekundarnih grobnica duž Čančarskog puta, kao i primarne grobnice na Vojnoj ekonomiji Branjevo i devet grobnica smještenih duž Čančarskog puta.[18831]

(C) Zaključak

5513. Na osnovu tih dokaza, Vijeće zaključuje da je Glavni štab VRS-a između septembra i oktobra 1995. organizovao ponovno pokopavanje tijela osoba koje su u julu 1995. ubijene u zonama odgovornosti Bratunačke i Zvorničke brigade. Ta tijela su ekshumirana iz prvobitnih grobnica i ponovno pokopana u udaljene sekundarne grobnice. Operaciju ponovnog pokopavanja proveli su pripadnici organa bezbjednosti Glavnog štaba, Drinskog korpusa, Bratunačke brigade i Zvorničke brigade, uz pomoć civilnih vlasti bosanskih Srba i drugih jedinica VRS-a i MUP-a.

5514. Vijeće nadalje zaključuje da je operacija ponovnog pokopavanja pokrenuta jer je međunarodna zajednica otkrila postojanje masovnih grobnica u Srebrenici nakon što se Madeleine Albright u avgustu 1995. obratila Savjetu bezbjednosti, i da je provedena da bi se prikrili dokazi o masovnim pogubljenjima koja su se odigrala u julu 1995. u Srebrenici.[18832]

h. Forenzički, demografski i DNK dokazi

(A) Uvod

5515. Broj žrtava ubijenih tokom događaja u Srebrenici iz jula 1995., koji se navodi u Optužnici, izrazito je sporno pitanje u ovom predmetu.

5516. Tužilaštvo tvrdi da je nakon pada Srebrenice u julu 1995. ubijeno "više od 7.000 […] muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana".[18833] Da bi potkrijepilo ovu tvrdnju, Tužilaštvo ukazuje na 5.850 tijela koja su do januara 2012. identifikovana u grobnicama povezanim sa

---

18830 V. par. 5351, 5379, 5410, 5460.

18831 V. par. 5351–5352, 5380, 5411, 5461.

18832 V. par. 5450–5451.

18833 Optužnica, par. 47(a). V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 1, 173; Završna riječ tužilaštva, T. 47799, 47802 (30. septembar 2014.). Tužilaštvo objašnjava da ovu brojku dokazuju sveukupni dokazi, koji se mogu podijeliti u četiri široke kategorije: DNK; svjedočenja o broju ubijenih zarobljenika; dokazi o broju zarobljenih lica; i demografski dokazi o broju nestalih lica nakon pada Srebrenice. Završna riječ tužilaštva, T. 47799 (30. septembar 2014.).

Srebrenicom,[18834] kao i na demografske dokaze koji navode na zaključak da je nakon pada Srebrenice nestalo 7.905 ljudi.[18835]

5517. Optuženi osporava izračun tužilaštva u pogledu broja osoba koje su pogubljene nakon pada Srebrenice, tvrdeći da ne postoje apsolutno nikakvi pouzdani dokazi koji bi sugerirali da su bosanski Srbi zarobili i približno toliko mnogo zarobljenika.[18836] On dodaje da ukupni broj pogubljenih osoba ne može premašivati razliku između broja stanovnika Srebrenice prije pada i broja ljudi iz Srebrenice koji su došli na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana ili drugdje nakon pada Srebrenice.[18837] Optuženi također tvrdi da je argument tužilaštva u vezi s brojem ubijenih ljudi pogrešan, jer ne uzima u obzir miješanje tijela osoba poginulih u borbi s tijelima onih koji su pogubljeni.[18838] Mada optuženi zaključuje da se za oko 4.000 osoba može smatrati da su nestale nakon pada Srebrenice,[18839] on tvrdi da su mnogi od njih poginuli od mina, izvršili samoubistvo, poginuli usljed "legitimnih borbenih dejstava" ili da su izgubili život uslijed pobune u skladištu u Kravici.[18840] On stoga poziva Vijeće da ne utvrđuje ukupni broj osoba pogubljenih nakon pada Srebrenice jer se to, prema optuženom, ne može utvrditi van svake razumne sumnje.[18841]

5518. Tužilaštvo odgovara da argumenti optuženog u vezi s brojem muškaraca, bosanskih Muslimana, pogubljenih u Srebrenici ne uzimaju u obzir ukupne dokaze u ovom predmetu, koji obuhvataju svjedočenje svjedoka, presretnute razgovore i druge dokumente potkrijepljene forenzičkim i demografskim dokazima.[18842] Tužilaštvo dodaje da je optuženi razmatrao forenzičke i

---

18834 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 170–171, 173, gdje se upućuje na P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.); Završna riječ tužilaštva, T. 47799 (30. septembar 2014.). Što se tiče nepoklapanja s brojkama kojima se ranije baratalo, tužilaštvo razjašnjava da se s ekshumacijama dodatnih grobnica povezanih sa Srebrenicom broj identifikovanih tijela stalno povećava. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 173; Završna riječ tužilaštva, T. 47799 (30. septembar 2014.).

18835 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 172–173, gdje se upućuje na P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 28–29; P5005 (MKNL-ov ažurirani spisak nestalih iz Srebrenice iz 2012. godine) (pod pečatom); i P5004 (Izvještaj Ewe Tabeau u kojem se opisuje kako su novi ažurirani podaci MKNL-a iz 2012. godine integrisani u Spisak nestalih iz Srebrenice iz 2009. godine).

18836 V. Završni podnesak odbrane, par. 2697–2700.

18837 V. Završni podnesak odbrane, par. 2522–2530.

18838 V. Završni podnesak odbrane, par. 2519.

18839 Završni podnesak odbrane, par. 2530, 2559.

18840 Završni podnesak odbrane, par. 2548–2572.

18841 Završni podnesak odbrane, par. 2520, 2702.

18842 Završna riječ tužilaštva, T. 47794–47795 (30. septembar 2014.).

demografske dokaze izolovano i da je njegov argument da se broj srebreničkih žrtava ne može utvrditi zbrkan i spekulativan, te da ga dokazi u ovom predmetu ne potkrepljuju.[18843]

5519. U ranijim odjeljcima ove presude, Vijeće je razmotrilo dokaze u vezi s incidentima iz Priloga E Optužnici i zaključilo da su pripadnici snaga bosanskih Srba u julu 1995. u Srebrenici ubili najmanje 5.115 muškaraca.[18844] Ta brojka je rezultat detaljne analize koju je Vijeće provelo, a kojom su obuhvaćeni forenzički i demografski dokazi, kao i dokazi u vezi s DNK koji su uvršteni u spis ovog predmeta.

5520. Konkretno, Vijeću su predočeni dokazi nekoliko vještaka koji su učestvovali u ekshumaciji različitih grobnica povezanih s ubijanjem vezanim za Srebrenicu, i to antropologa Joséa Pabla Baraybara,[18845] Williama Haglunda,[18846] Freddyja Peccerellija[18847] i Richarda Wrighta,[18848] kao i

---

18843 Završna riječ tužilaštva, T. 47795 (30. septembar 2014.).

18844 Vijeće je došlo do ovog ukupnog broja žrtava incidenata iz Priloga E Optužnici tako što je sabralo sljedeće brojke: 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih na rijeci Jadar; 755 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u skladištu u Kravici; deset muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih na livadi u Sandićima; 21 muškarac, bosanski Musliman, ubijen u školi u Lukama; 841 muškarac, bosanski Musliman, ubijen u Orahovcu; 815 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Petkovcima; 815 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u školi u Ročeviću i u Kozluku; 1.735 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u školi u Kuli, na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici; dvojica muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijena na Snagovu; 39 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Bišini; šestorica muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Trnovu; deset muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Potočarima; i 51 muškarac, bosanski Musliman, ubijen u Bratuncu. V. par. 5141, 5145, 5154, 5205, 5286, 5291, 5303, 5306, 5354, 5382, 5413, 5464, 5481, 5490, 5497.

18845 P4038 (Biografija Josea Baraybara). Jose Baraybar je svjedočio o ekshumacijama u Kozluku, na Čančarskom putu, u Glogovi, Zelenom Jadru, na lokalitetu Lažete, na putu u Hodžićima, u Pilici (na Vojnoj ekonomiji Branjevo) i u Ravnicama. P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.); P4033 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Glogova 2, BiH, 1999.-2001."); P4034 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o ekshumaciji masovnih grobnica u istočnoj Bosni, avgust-oktobar 1999.", 8. decembar 1999.); P4035 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o iskapanjima na lokaciji Zeleni Jadar 6, BiH, 2001. godine"); P4036 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 2000. godine", 2. februar 2001.).

18846 P4309 (Biografija dr Williama Haglunda). William Haglund je rukovodio ekshumacijama u Cerskoj dolini, na lokalitetu Lažete i na Vojnoj ekonomiji Branjevo. P4311 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Cerska – Dio I", 15. juni 1998.); P4316 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Lažete 2 – Dio I", 15. juni 1998.); P4321 (Izvještaj vještaka Williama Haglunda pod naslovom "Kriminalističko-tehnička obrada grobnice na lokalitetu Pilica (Vojna ekonomija Branjevo) – Dio I", 15. juni 1998.).

18847 P4134 (Biografija Fredyja Peccerellija iz 2007.). Fredy Peccerelli je radio na ekshumacijama na lokalitetu Lažete. P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.); P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.).

18848 P3998 (Biografija Richarda Wrighta). Richard Wright je radio na ekshumacijama kod brane u Petkovcima, u Kozluku, Glogovi, Liplju, na Čančarskom putu, putu u Hodžićima i Zelenom Jadru. P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.); P4001 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama u Kozluku 1999. godine: s prilogom o posjetama Konjević Polju i Potočarima", 2. februar 2000.); P4009 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini", 9. februar 2001.).

forenzičkih patologa Johna Clarka[18849] i Christophera Lawrencea.[18850] Osim toga, Vijeću su predočeni dokazi i drugih svjedoka tužilaštva, odnosno Thomasa Parsonsa, Ewe Tabeau, Deana Manninga, Jean-Renéa Rueza i Dušana Janca, i ti dokazi su, po potrebi, korišteni prilikom utvrđivanja broja muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih uslijed događaja koji se opisuju za svaki od incidenata iz Priloga Optužnici.

5521. Najzad, Vijeću su predočeni dokazi dobijeni od Dušana Dunjića, "sudskog medicinara", i Steve Pašalića, profesora demografije i socijalne geografije, koji su svjedočili kao svjedoci odbrane i osporavali dokaze svjedoka tužilaštva.[18851] Dunjić je za ovaj predmet pripremio dva izvještaja. U prvom—koji je uvršten u spis kao dokazni predmet D3893—on je, između ostalog, pregledao i analizirao zapisnike o ekshumaciji i obdukciji koji se odnose na više grobnica povezanih sa Srebrenicom, kao i izvještaje koje su Haglund, Clark, Wright, Lawrence, Peccerelli i Baraybar pripremili u vezi s grobnicama povezanim sa Srebrenicom.[18852] Drugi izvještaj—koji je uvršten u spis kao dokazni predmet D3894—pripremljen je u svrhu osporavanja nalaza vještaka tužilaštva, između ostalog u vezi s uzrokom smrti srebreničkih žrtava.[18853] Pašalić je za ovaj predmet

---

18849 P4102 (Biografija dr Johna Clarka). John Clark je radio na posmrtnim ostacima iz Kozluka, Glogove, Lažete, Ravnica i Zelenog Jadra. P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma); P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.).

18850 P4063 (Biografija dr Christophera Lawrencea). Christopher Lawrence je radio na posmrtnim ostacima iz grobnice kod brane u Petkovcima, kao i grobnica Čančarski put, put u Hodžićima, Zeleni Jadar i Liplje. P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.); P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.); P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.); P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.); P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.); P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.); P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.); P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.).

18851 Dušan Dunjić, T. 41728 (22. juli 2013.); Stevo Pašalić, T. 35344 (13. mart 2013.); D3124 (Biografija Steve Pašalića), *e-court* str. 1.

18852 Dušan Dunjić, T. 41727 (22. juli 2013.); D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 8–10, 38–39. Vijeće je također usvojilo izvještaje koje je Dunjić sastavio za predmet Popović i drugi. V. Dušan Dunjić, T. 41806–41807 (23. juli 2013.); D3896 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska ekspertiza obdukcionih izveštaja sa lokaliteta Bišina i dokumentacije koja se odnosi na dopunjeni rezime forenzičkog dokaznog materijala iz grobnica sa područja Srebrenice", april 2009.).

18853 Dušan Dunjić, T. 41775–41776, 41789 (23. juli 2013.); D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.).

pripremio izvještaj koji je uvršten u spis kao dokazni predmet D3125, i svjedočio je o demografskim kretanjima u BiH u razdobljima prije, za vrijeme i poslije rata.[18854]

5522. Prilikom donošenja svojih zaključaka u vezi s ukupnim brojem žrtava ubijenih tokom incidenata iz Priloga Optužnici, kao što se iznosi u odjeljcima o Potočarima, Bratuncu i Zvorniku u ovom dijelu presude u vezi sa Srebrenicom, Vijeće je razmotrilo i analiziralo dokaze dobijene od svih ovih svjedoka, kao i osporavanja u vezi s njima koja je iznio optuženi. Vijeće će se u odjeljcima koji slijede pozabaviti opštim aspektima dokaza dobijenih od ovih svjedoka, Dunjićevim osporavanjem tih dokaza, kao i argumentima optuženog.

(B) Forenzički dokazi

5523. Godine 1996., ekspertski timovi tužilaštva počeli su da istražuju i ekshumiraju grobnice za koje je postojala sumnja da su povezane s padom Srebrenice u julu 1995.[18855] U periodu od 1996. do 2001., identifikovali su više od 43 primarne i sekundarne masovne grobnice kao grobnice koje su povezane s padom Srebrenice i ekshumirali otprilike 22 od tih grobnica.[18856] Godine 2001., MKSJ je prenio odgovornost za ekshumaciju svih preostalih grobnica na KNO BiH, koji je u prvo vrijeme, do kraja 2001., nadgledao MKSJ, a kasnije MKNL.[18857] Osim grobnica koje je već ekshumirao MKSJ, KNO BiH i MKNL su identifikovali još drugih grobnica povezanih sa Srebrenicom.[18858]

(1) <u>Datum smrti</u>

5524. S obzirom na to da se optužbe protiv njega odnose na ubijanje koje mu se stavlja na teret, a koje se odigravalo u periodu od 12. do 23. jula 1995., za razliku od legitimnog ubijanja ili pogibija

---

18854 V. npr. Stevo Pašalić, T. 35347–35348 (1. mart 2013.); D3125 (Izvještaj vještaka Steve Pašalića pod naslovom "Etnički sastav, raseljena i izbegla lica iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine, 1991–1997. godine", avgust 2012.).

18855 Dean Manning, T. 25803–25804 (6. mart 2012.).

18856 Dean Manning, T. 25803–25804 (6. mart 2012.). Manning je razjasnio da ova brojka predstavlja konzervativnu procjenu, budući da mnoge grobnice obuhvataju više manjih podgrobnica. Dean Manning, T. 25803–25804 (6. mart 2012.).

18857 Dean Manning, T. 25804, 25882 (6. mart 2012.); Dušan Janc, T. 26921 (27. mart 2012.).

18858 Grobnice koje su identifikovali i/ili ekshumirali KNO BiH i MKNL uključuju sljedeće grobnice: Ravnice 2; Čančarski put 1, 2, 4–11 i 13; put u Hodžićima 1, 2, 6 i 7; Liplje 1, 3, 4 i 7; Zeleni Jadar 1–4; Blječeva 1–3; Budak 1 i 2; Zalazje, Bišina, pećina Bišina, Sandići i Potočari. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2–5, fusnota 5. V. također Dean Manning, T. 25805 (6. mart 2012.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 4.

do kojih je došlo tokom borbi vođenih u periodu od 1992. do 1995., optuženi tvrdi da je važno da se ustanovi kada su umrle pretpostavljene žrtve pogubljenja.[18859]

5525. Optuženi tvrdi da su grobnice povezane sa Srebrenicom mješovite grobnice, koje sadrže tijela osoba ubijenih u borbama tokom perioda od otprilike 45 mjeseci, uključujući i juli 1995.[18860] Optuženi takođe iznosi razne teorije da bi potkrijepio svoju tvrdnju da su mnogi od nestalih iz Srebrenice poginuli u borbi i/ili prije pada Srebrenice, a o najvažnijima od tih teorija detaljno se govori u sljedećim paragrafima.[18861]

5526. Vijeće napominje da forenzički izvještaji koje je tužilaštvo ponudilo na usvajanje ne sadrže precizan datum smrti.[18862] Dunjić je, međutim, izjavio da je, da bi ispravno procijenio da li su neke od osoba čija su tijela pronađena u grobnicama povezanim sa Srebrenicom umrle uslijed događaja koji nisu povezani s padom Srebrenice, morao prvo da ocijeni analizu datuma smrti koju daje tužilaštvo.[18863] Dunjić je na osnovu sopstvene analize zaključio da se ne može utvrditi precizan datum smrti kad je riječ o tijelima ekshumiranim iz grobnica povezanih sa Srebrenicom.[18864] Dokazi vještaka tužilaštva potkrepljuju takav zaključak. Na primjer, Baraybar je izjavio da prilikom pregleda leša golim okom nije moguće utvrditi kada je ta osoba umrla, bilo da je tijelo očuvano ili raspadnuto.[18865] Isto tako, Lawrence je potvrdio da, uslijed svih faktora koji mogu uticati na

---

18859 Završni podnesak odbrane, par. 2655–2656, 2658.

18860 V. Završni podnesak odbrane, par. 2548, 2556–2557, 2566, 2641, 2652, 2659. Optuženi je iznio svoju argumentaciju prilikom unakrsnog ispitivanja sljedećih svjedoka: Richarda Wrighta, T. 22290 (1. decembar 2011.); Josea Baraybara, T. 22357–22358 (2. decembar 2011.); Christophera Lawrencea, T. 22482, 22493–22494 (8. decembar 2011.); Johna Clarka, T. 22706–22708 (10. januar 2012.); Fredyja Peccerellija, T. 22752 (11. januar 2012.); Williama Haglunda, T. 23915–23916, 23920, 23952 (31. januar 2012.); Jean-Renéa Rueza, T. 23983 (1. februar 2012.); Deana Manninga, T. 25849, 25854–25855 (6. mart 2012.); Thomasa Parsonsa, T. 26647–26648 (22. mart 2012.); i Dušana Janca, T. 27054 (28. mart 2012.).

18861 V. npr. Završni podnesak odbrane, par. 2548–2561, 2678.

18862 V. npr. P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma); P4104 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice povezane sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2000.)", 24. februar 2001.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.); P4052 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o tijelima pronađenim u blizini Kozluka 1998.", 17. juni 1999.); P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.); P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.). V. takođe Dušan Janc, T. 27015 (27. mart 2012.).

18863 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 39.

18864 V. Dušan Dunjić, T. 41746–41747 (22. juli 2013.), T. 41881–41882 (24. juli 2013.). V. takođe D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 16–18; D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 57.

18865 Jose Baraybar, T. 22384 (2. decembar 2011.).

raspadanje tijela u grobnici, nije mogao ustanoviti kada su srebreničke žrtve umrle.[18866] I Wright je slično tome izjavio da se datum smrti ne može utvrditi pukim pregledom posmrtnih ostataka neke osobe.[18867]

(a) Informacije dostavljene vještacima tužilaštva

5527. Kao opšti prigovor na dokaze tužilaštva, optuženi tvrdi da vještaci tužilaštva nisu bili obaviješteni o borbenim dejstvima koja su se vodila na tom području prije jula 1995. niti o mogućim nastradalima u takvim borbenim dejstvima, i da su radili s pretpostavkom da su sve žrtve umrle tokom događaja povezanih s padom Srebrenice.[18868] Vještaci su tako dobili instrukcije da pronađu žrtve navodnih pogubljenja izvršenih u Srebrenici u julu 1995., a nisu proveli istragu u vezi s datumom smrti i pokopavanja, niti s uzrokom i načinom smrti.[18869] Shodno tome, optuženi tvrdi da dokazi tih vještaka ne idu u prilog zaključcima koje tužilaštvo želi da Vijeće donese.[18870] Optuženi poziva Vijeće da izvede odgovarajuće zaključke iz činjenice da su se na tom području tokom 45 mjeseci odvijale vojne borbene aktivnosti.[18871]

5528. Vijeće napominje da su neki od vještaka potvrdili da im je zapravo rečeno da se u grobnicama koje se ekshumiraju nalaze tijela muškaraca pogubljenih nakon pada Srebrenice.[18872] Dok su neki vještaci znali da su se na tom području prije pada Srebrenice vodile višemjesečne borbe,[18873] drugi nisu imali te informacije kada su započeli rad na tom području.[18874] Vještaci su se usredsrijedili na grobnice za koje su postojale informacije da su u njima tijela ljudi pogubljenih

18866 Christopher Lawrence, T. 22485–22486 (8. decembar 2011.).

18867 Richard Wright, T. 22293–22294 (1. decembar 2011.). Međutim, u vezi s utvrđivanjem datuma i vremena smrti žrtava, Wright je izjavio da se vrijeme na ručnim satovima koje su neke od žrtava nosile poklapalo s datumom pogubljenja. Richard Wright, T. 22293–22294 (1. decembar 2011.). Konkretni satovi o kojima je riječ su mehanički ili automatski ručni satovi marke "Seiko" koji staju u roku od 24 do 48 sati nakon posljednjeg pomjeranja sata. Richard Wright, T. 22293–22294 (1. decembar 2011.); Fredy Peccerelli, P4137 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 8481–8483; P4135 (Izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 1, Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 2. februar 2001.), *e-court* str. 32; P4136 (Konačni izvještaj Fredyja Peccerellija pod naslovom "Lažete 2 (LZ02C), Bosna i Hercegovina, Izvještaj o iskopavanju i ekshumaciji", 1. maj 2007.), *e-court* str. 27. V. P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* str. 29–30, 181. Wrightu je rečeno da su pogubljenja izvršena u petak, 14. jula 1995., a na osam od deset pronađenih satova datum je bio subota, 15. juli ili nedjelja, 16. juli 1995., što se poklapa s datumom pogubljenja. Richard Wright, T. 22293, 22295 (1. decembar 2011.); P4000 (Izvještaj vještaka Richarda Wrighta pod naslovom "Ekshumacije provedene u istočnoj Bosni tokom 1998. godine", 12. maj 1999.), *e-court* 29–32.

18868 V. Završni podnesak odbrane, par. 2574–2575, 2634–2635, 2640, 2692, 2694. Optuženi se na ovo pozvao dok je unakrsno ispitivao Richarda Wrighta, T. 22290–22292 (1. decembar 2011.).

18869 Završni podnesak odbrane, par. 2634. Vijeće će govoriti o dokazima koji se odnose na uzrok i način smrti u sljedećem odjeljku.

18870 Završni podnesak odbrane, par. 2656.

18871 Završni podnesak odbrane, par. 2659, 2676.

18872 V. npr. Christopher Lawrence, T. 22493 (8. decembar 2011.); John Clark, T. 22707 (10. januar 2012.).

18873 V. William Haglund, T. 23915 (31. januar 2012.).

18874 V. Fredy Peccerelli, T. 22751–22752, 22784–22785 (11. januar 2012.); John Clark, T. 22707–22708 (10. januar 2012.).

između 14. i 16. jula 1995.;[18875] stoga su radili s pretpostavkom da se smatra da su sva tijela ekshumirana iz grobnica povezanih sa Srebrenicom povezana s padom Srebrenice.[18876] Clark je objasnio da je vještacima, na osnovu takvog shvatanja, postavljeno pitanje da li sva tijela pronađena u jednoj grobnici mogu biti povezana s jednim istim događajem.[18877]

5529. Vještaci su takođe objasnili da su dobili ograničene informacije o tijelima iz grobnica da bi mogli objektivno i nepristrasno da sagledaju nalaze.[18878] Nije im rečeno što će pronaći ili što treba da pronađu u konkretnim grobnicama.[18879] Tako, kao što je Baraybar objasnio, tužilaštvo nije tražilo od vještaka da donesu ovakve ili onakve zaključke, već da ih izvedu na osnovu naučne procedure i da na osnovu tih svojih zaključaka daju mišljenje.[18880]

5530. Vijeće napominje da činjenica da su vještaci dobili ograničene informacije o tijelima iz grobnica, i šire, o padu Srebrenice, ne čini sama po sebi njihove izvještaje pristrasnim ili manje pouzdanim.

(b) Mješovite grobnice

5531. Optuženi tvrdi da su se tokom cijelog rata posmrtni ostaci vojnika ubijenih u borbi i žrtava pogubljenja miješali u grobnicama i da pojedinačne grobnice sadrže tijela pokopavana u više različitih prilika.[18881] Prema tvrdnji optuženog, tužilaštvo posjeduje veliki broj dokumenata koji ukazuju na to da je bilo više pokopavanja.[18882] Dunjić navodi da otkrivanje velikog broja leševa u jednoj masovnoj grobnici ne znači automatski da su sve žrtve čija su tijela ekshumirana umrle istog dana, na istom mjestu i na isti način.[18883] Dunjić tvrdi da u ovom predmetu forenzički dokazi potkrepljuju teoriju obogaćivanja, jer upućuju na to da su tijela, donijeta s različitih područja koja nisu direktno povezana sa Srebrenicom, kasnije pokopavana u primarne i sekundarne grobnice.[18884] Upućujući na usvojene dokaze o tome šta se dogodilo s mnogim muškarcima iz kolone koje su

18875 Jean-René Ruez, T. 23983–23984, 24000–24001 (1. februar 2012.).
18876 Richard Wright, T. 22289, 22291 (1. decembar 2011.); John Clark, T. 22707 (10. januar 2012.).
18877 John Clark, T. 22707 (10. januar 2012.).
18878 V. John Clark, T. 22707 (10. januar 2012.).
18879 V. Jose Baraybar, T. 22383–22384 (2. decembar 2011.).
18880 Jose Baraybar, T. 22358–22359 (2. decembar 2011.).
18881 V. Završni podnesak odbrane, par. 2566, 2699.
18882 Završni podnesak odbrane, par. 2592–2593.
18883 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 39.
18884 Dušan Dunjić, T. 41751–41752 (22. juli 2013.), T. 41772 (23. juli 2013.); T. 41874–41875, 41878–41879, 41905 (24. juli 2013.). U prilog ovoj tvrdnji, Dunjić upućuje na slojeve zemlje između tijela, što može da sugeriše da su tijela pokopavana u različitim vremenskim periodima ili da su premještana i ponovo pokopavana u različito vrijeme. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza

pripadnici snaga bosanskih Srba uhvatili u zasjedi, Dunjić takođe tvrdi da mnogi od nastradalih nisu pokopani odmah nakon smrti, nego su tek kasnije donijeti do najbližih mjesta gdje su mogli da budu pokopani.[18885]

5532. Nasuprot tome, tužilaštvo tvrdi da u grobnicama nema arheoloških dokaza obogaćivanja, navodeći da svi dokazi, uzeti zajedno, pokazuju van svake razumne sumnje da sve primarne i sekundarne grobnice povezane sa Srebrenicom sadrže isključivo tijela žrtava pogubljenja povezanih sa Srebrenicom,[18886] osim malog broja izuzetaka.[18887] U prilog toj tvrdnji, tužilaštvo upućuje na sljedeće: prvo, vještaci tužilaštva nisu vidjeli bilo kakve dokaze da su osobe čija su tijela ekshumirana iz grobnica povezanih sa Srebrenicom poginuli u borbi; drugo, vještaci nisu vidjeli ni bilo kakve dokaze da su grobnice povezane sa Srebrenicom formirane bilo na mjestima već postojećih grobnica bilo da su kasnije ponovo otkopavane; treće, uzrok i način smrti osoba čija su se tijela nalazila u svakoj od primarnih i sekundarnih grobnica potkrepljuju iskaze svjedoka o pogubljenjima na svakoj od tih lokacija; četvrto, u grobnicama koje su povezane s nekima od stratišta pronađeni su povezi za oči i ligature; peto, u nekima od grobnica pronađeni su predmeti koji povezuju sadržaj tih grobnica s konkretnom lokacijom na kojoj su zatočenici ubijeni; i šesto, nema vjerodostojnih dokaza da sekundarne grobnice sadrže bilo koja druga tijela osim tijela žrtava iz primarnih grobnica.[18888]

5533. Vijeće napominje da su vještaci tužilaštva koji su učestvovali u ekshumaciji grobnica povezanih sa Srebrenicom izjavili da dok su obavljali taj posao, nisu vidjeli bilo kakve znake

---

dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 19.

18885 Dušan Dunjić, T. 41757–41758 (23. juli 2013.). U tom pogledu, optuženi konkretno upućuje na svjedočenje svjedoka KDZ045 i iznosi tvrdnju da su tijela sedam osoba koje su umrle dok su pokušavale da pobjegnu iz Srebrenice pokopana u grobnicama povezanim sa Srebrenicom. Završni podnesak odbrane, par. 2549–2556. V. takođe Thomas Parsons, T. 26649 (22. mart 2012.), T. 26650–26651 (22. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je optuženi ispitivao Parsonsa o tom istom pitanju). Tužilaštvo tvrdi da, od sedam osoba koje pominje svjedok KDZ045, njih šest nije pokopano u grobnicama koje su povezane sa Srebrenicom, te prema tome nisu uključene u Jancov proračun; a mada su posmrtni ostaci sedme osobe pronađeni u grobnici koja je povezana sa Srebrenicom, svjedok KDZ045 nije bio prisutan kad je ta osoba ubijena u šumi, već je samo čuo da se to desilo. Završna riječ tužilaštva, T. 47797–47798 (30. septembar 2014.). V. svjedok KDZ045 T. 22677–22679 (10. januar 2012.) (djelimično zatvorena sjednica). Pošto je analiziralo sve pomenute dokaze, Vijeće se uvjerilo da je objašnjenje tužilaštva ispravno i odbacuje argument optuženog po tom pitanju.

18886 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 166; Završna riječ tužilaštva, T. 47795–47796 (30. septembar 2014.).

18887 Završna riječ tužilaštva, T. 47795–47796 (30. septembar 2014.). Tužilaštvo navodi da se izuzeci odnose na Glogovu, Blječevu i Liplje 8, ali dodaje da je Dušan Janc objasnio brojke koje su dobijene u vezi s tim grobnicama i da one nisu uključene u ukupni broj žrtava iz Srebrenice u Jancovom izvještaju. V. Završna riječ tužilaštva, T. 47795 (30. septembar 2014.). V. takođe Dušan Janc, T. 27016–27017 (27. mart 2012.), T. 27040–27046, 27060 (28. mart 2012.).

18888 Završna riječ tužilaštva, T. 47796 (30. septembar 2014.). U vezi s ovim posljednjim, tužilaštvo navodi da je optuženi zanemario sve veze koje postoje između primarnih i sekundarnih grobnica osim DNK veze, što uključuje tlo, polen i druge artefakte, kao i svjedočenje svjedoka i dokumente vezane za samu operaciju ponovnog pokopavanja. Završna riječ tužilaštva, T. 47796 (30. septembar 2014.).

obogaćivanja.[18889] Manning je objasnio da vještaci nisu vidjeli konkretne dokaze koji bi ukazivali na to da grobnice povezane sa Srebrenicom sadrže dokaze iz nekog ranijeg perioda ili tijela sahranjena prilikom asanacije terena.[18890] Haglund je izjavio da, iako je teoretski moguće da su tijela boraca možda ranije bila pokopavana u masovne grobnice prilikom asanacije terena tokom rata, njegova analiza grobnica ne potvrđuje teoriju da su žrtve poginule u borbi.[18891]

5534. Vijeće takođe napominje da je Clark, govoreći o zaključcima u svom izvještaju koji se odnosi na grobnice Kozluk i Glogova, prihvatio da, teoretski, on ne može u potpunosti da isključi mogućnost da barem neka od tijela u takvim grobnicama mogu biti tijela osoba nastradalih u nekom ranijem događaju koja su pokopana u istu grobnicu.[18892] Međutim, prisustvo poveza za oči koji su velikoj većini žrtava bili čvrsto vezani preko očiju, kao i značajan broj rupa od metaka u povezima za oči, uticali su na Clarkovo mišljenje da te žrtve nisu bile borci.[18893] Isto tako, Peccerelli je izjavio da iako ne može u potpunosti da odbaci mogućnost da su žrtve ekshumirane iz grobnice Lažete poginule u borbi, analizirani dokazi nisu sadržali ništa što bi ga navelo da povjeruje da je riječ o osobama poginulim u borbi.[18894] Kada mu je postavljeno pitanje kako bi mogao da isključi mogućnost da je pokopavanje vršeno u nekoliko faza, Peccerelli je još objasnio da su tijela naslagana u grobnicu bez ikakvog sloja zemlje između njih koji bi bio s nekog drugog mjesta, i da bi, u slučaju pokopavanja u više faza, postojali dokazi o nekom stepenu prekopavanja grobnice, što nije bilo vidljivo u grobnici Lažete.[18895]

5535. Da bi potkrijepio teoriju o mješovitim grobnicama, Dunjić tvrdi da bi trake koje su pronađene u različitim grobnicama povezanim sa Srebrenicom i identifikovane kao povezi za oči mogle biti: (i) obični komadi tkanine korišteni za previjanje čela, ili (ii) trake koje su oko čela vezivali vojnici koji su pripadali nekoj vojnoj grupi ili željeli da istaknu svoju pripadnost određenoj

---

18889 V. Richard Wright, T. 22307, 22312–22313 (1. decembar 2011.); Fredy Peccerelli, T. 22741 (11. januar 2012.); William Haglund, T. 23912–23914 (31. januar 2012.).

18890 Dean Manning, T. 25855, 25884 (6. mart 2012.).

18891 William Haglund, T. 23915, 23922–23924, 23943–23944, 23952–23953 (31. januar 2012.). V. Završni podnesak odbrane, par. 2614–2617 (gdje optuženi osporava Haglundov iskaz u vezi s tim pitanjem).

18892 John Clark, T. 22707, 22712 (10. januar 2012.). V. takođe P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma). Clark je dodao da je sasvim moguće da su neke od žrtava u grobnici poginule u borbi. John Clark, T. 22709 (10. januar 2012.).

18893 John Clark, T. 22709–22710 (10. januar 2012.).

18894 Fredy Peccerelli, T. 22752–22753, 22781 (11. januar 2012.). Upor. Završni podnesak odbrane, par. 2575–2580 (gdje se osporavaju Peccerellijeva metodologija i zaključci u vezi s ovim pitanjem). U prilog svojoj tvrdnji, Peccerelli se, između ostalog, pozvao na prisustvo ligatura na nekima od tijela, vjerovatne poveze za oči na većini drugih tijela, kao i na organizovani način na koji su tijela bila poslagana u grobnicu. V. Fredy Peccerelli, T. 22753 (11. januar 2012.).

18895 V. Fredy Peccerelli, T. 22755–22756, 22759–22760, 22762–22763, 22766–22767 (11. januar 2012.).

vjeroispovesti.[18896] I optuženi je tokom cijelog suđenja predočavao vještacima ovaj argument.[18897] Prema riječima optuženog, to pokazuje da su te osobe poginule u borbi.[18898] Optuženi je između ostalog tvrdio da je bilo uobičajeno da se tokom borbe nose trake preko čela i da su usljed raspadanja tkiva te trake mogle skliznuti niz glavu.[18899] On je nadalje iznio argument da se u okolnostima u kojima se borci ne mogu razlikovati na osnovu rase, jezika ili vjeroispovijesti, trake i druge oznake koriste da bi se spriječilo otvaranje vatre na vlastite snage.[18900]

5536. Vijeće napominje da su svjedoci tužilaštva dosljedno odbacivali ovu teoriju.[18901] Na primjer, kada su ispitivani o tome da li im je poznato da su borci, bosanski Muslimani, nosili trake na glavama, i Peccerelli i Manning su izjavili da, kad je riječ o tijelima pronađenim na lokalitetu Lažete, ništa ne ukazuje na to da su povezi za oči u stvari trake koje su nosili borci.[18902] Kada je svjedok Haglund govorio o grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo, i kada mu je postavljeno pitanje da li je znao da je bilo boraca, bosanskih Muslimana, koji su nosili trake oko glava i da postoji mogućnost da su te trake pogrešno smatrane povezima za oči, on je objasnio da povezi za oči nisu trake za čelo jer su bili čvrsto vezani preko očiju i nisu skliznuli nadole.[18903] Isto tako, Lawrence je izjavio da, iako ne može s potpunom sigurnošću da odbaci mogućnost da bi povezi za oči pronađeni u grobnicama duž puta u Hodžićima mogli biti vojničke trake za čelo, on je na osnovu drugih dokaza, kao što je prisustvo leševa starih ljudi s izraženom fizičkom nesposobnošću, bio mišljenja da žrtve nisu bile borci.[18904]

18896 Dušan Dunjić, T. 41755 (23. juli 2013.). V. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 19.

18897 V. npr. način na koji je optuženi unakrsno ispitivao Christophera Lawrencea, T. 22468–22479, 22499 (8. decembar 2011.); Johna Clarka, T. 22710 (10. januar 2012.); i Deana Manninga T. 25866–25881 (6. mart 2012.). V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2583–2585, 2685–2690; Dušan Dunjić, T. 41755–41756, 41829, 41833–41834 (23. juli 2013.); D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 19.

18898 V. Završni podnesak odbrane, par. 2584–2585, 2639. V. takođe način na koji je optuženi unakrsno ispitivao Deana Manninga, T. 25866–25881 (6. mart 2012.); D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 19 (gdje Dunjić izvodi isti zaključak).

18899 V. Fredyja Peccerellija, T. 22748–22749 (11. januar 2012.).

18900 V. način na koji je optuženi unakrsno ispitivao Fredyja Peccerellija, T. 22751 (11. januar 2012.).

18901 V. npr. William Haglund, T. 23914 (31. januar 2012.); Christopher Lawrence, T. 22499 (8. decembar 2011.); Dean Manning, T. 25867–25868 (6. mart 2012.); Fredy Peccerelli, T. 22752–22753 (11. januar 2012.).

18902 V. Fredy Peccerelli, T. 22746–22750 (11. januar 2012.); Dean Manning, T. 25867–25868 (6. mart 2012.).

18903 William Haglund, T. 23914, 23947–23948 (31. januar 2012.). Haglund je nadalje objasnio da je tkanina mogla da sklizne s očiju da su tijela bila na površini zemlje; to, međutim, nije bilo moguće u slučajevima u kojima su tijela bila kompaktno pokopana u grobnicu. William Haglund, T. 23914–23915 (31. januar 2012.).

18904 Christopher Lawrence, T. 22499 (8. decembar 2011.).

5537. Vijeće smatra da Dunjić, iznoseći svoju teoriju o povezima za oči, zanemaruje značajne dokaze o suprotnom, kao i, uopštenije govoreći, okolnosti različitih incidenata iz Priloga Optužnici, kako je navedeno u Optužnici. Shodno tome, Vijeće njegovu analizu smatra neprihvatljivom.

5538. Da bi dodatno potkrijepio tvrdnju o postojanju mješovitih grobnica, optuženi navodi da postojanje više od 1.000 površinskih ostataka[18905] potvrđuje da je bilo mnogo poginulih u borbama i tvrdi da se tužilaštvo prilikom ispitivanja grobnica nije potrudilo da napravi razliku između osoba poginulih u borbi i navodnih žrtava pogubljenja.[18906] Dunjić dodaje da su vještaci, premda su potvrdili da su se prije obavljanja svog posla upoznali s događajima u Srebrenici, previdjeli mogućnost da je možda bilo i naknadnog pokopavanja i da su tijela nađena na površini možda naknadno donesena u te grobnice.[18907]

5539. Vještaci tužilaštva složili su se da je prilikom obavljanja njihovog posla bilo neophodno da se usvoji holistički pristup čitavoj istrazi i da su masovne grobnice morali ispitati u kontekstu događaja.[18908] Vijeće se s time u potpunosti slaže. Što se tiče raznih mogućnosti na koje je optuženi ukazao, svaki forenzički dokaz mora se sagledati u svjetlu ukupnih dokaza koje Vijeće ima na raspolaganju. U ovom konkretnom slučaju, s izuzetkom zaključaka Vijeća koji se odnose na grobnice Glogova i Blječeva, a o kojima se govori u daljnjem tekstu,[18909] Vijeće se uvjerilo da nema dokaza koji bi dokazivali postojanje mješovitih grobnica povezanih sa Srebrenicom.

(c) Različiti stepeni raspadanja

5540. Optuženi također upućuje na različit stepen raspadanja tijela pronađenih u pojedinim grobnicama što, kako on tvrdi, ukazuje na mogućnost da je bilo više pokopavanja, što ide u prilog njegovoj teoriji da su mnoge od žrtava umrle prije pada Srebrenice.[18910]

5541. S tim u vezi, Dunjić tvrdi da obdukcioni izvještaji koje je on pregledao, a u kojima se opisuje stadijum raspadanja skeletnih ostataka, nesumnjivo ukazuju na različite datume smrti.[18911]

18905 Janc je objasnio da su posmrtni ostaci s površine dijelovi tijela, ili cijela tijela, koji nisu nikada pokopani pa su kasnije pronađeni na površini zemlje. Dušan Janc, T. 26982 (27. mart 2012.). Međutim, takvi posmrtni ostaci nisu uključeni u Jancov proračun ukupnog broja žrtava povezanih sa Srebrenicom, o čemu će biti riječi u daljnjem tekstu. Dušan Janc, T. 26984–26985 (27. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 5.

18906 Završni podnesak odbrane, par. 2589–2590, 2636, 2638, 2640.

18907 V. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 16 (gdje se posebno upućuje na dokaze koje su iznijeli Wright i Baraybar).

18908 V. Fredy Peccerelli, T. 22781 (11. januar 2012.); William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3765.

18909 V. par. 5594.

18910 Završni podnesak odbrane, par. 2639, 2675.

Dunjić takođe konstatuje da karakteristike tijela i promjene na skeletnim ostacima koje su zabilježene u obdukcionim nalazima ukazuju na različite datume sahranjivanja, pa time i različite datume smrti.[18912] Konkretno, Dunjić osporava zaključke eksperata tužilaštva da se različiti stepeni truležnih promjena na posmrtnim ostacima u istoj grobnici mogu pripisati uslovima u toj grobnici.[18913] Prema Dunjićevom mišljenju, različiti stepeni truležnih promjena na ekshumiranim leševima s istog lokaliteta mogu da ukazuju i na različita vremena smrti, na naknadno sahranjivanje i donošenje leševa s drugog mjesta ili na postojanje različitih uzroka raspadanja.[18914]

5542. Tužilaštvo tvrdi da je normalno da se tijela u jednoj istoj grobnici raspadaju različitom brzinom.[18915] Vijeće je saslušalo iskaze o tome da razlike u stepenu očuvanosti ne moraju nužno ukazivati na različito vrijeme pokopavanja.[18916] Vještaci tužilaštva izjavili su prilikom svjedočenja da ima mnogo faktora koji mogu izmijeniti proces raspadanja tijela, uključujući to koliko je dugo osoba mrtva, mjesto tijela u grobnici, da li je tijelo pokopano ili je bilo izloženo vazduhu, temperaturu, vlažnost i kiselost zemljišta, stepen rastavljenosti tijela, kao i da li su posmrtni ostaci bili izloženi djelovanju insekata.[18917] Uslovi u masovnoj grobnici mogu se razlikovati od vrha do dna, u zavisnosti od količine vlage koja je prisutna: na dnu grobnice dolazi do adipocere—što je proces za koji je neophodna voda—dok na vrhu grobnice dolazi do mumifikacije tijela.[18918] Tako će se tijela koja su pokopana blizu ivica masovne grobnice raspadati nešto brže od tijela koja se nalaze u središtu masovne grobnice, gdje gotovo da uopšte nema kiseonika, a posmrtni ostaci su zaštićeni od djelovanja okoline.[18919] Stoga je uobičajeno da se na posmrtnim ostacima koji se nalaze u blizini

---

18911 Riječ je o izvještajima koji se odnose na grobnice Liplje 4, Bišina, Sandići, Potočari, Nova Kasaba, Pilica i Zeleni Jadar 5. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 14.

18912 Dušan Dunjić, T. 41749 (22. juli 2013.), T. 41761–41763 (23. juli 2013.); D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 13.

18913 Dušan Dunjić, T. 41747 (22. juli 2013.).

18914 Dušan Dunjić, T. 41747 (22. juli 2013.), T. 41875–41876, 41880–41882, 41914–41916 (24. juli 2013.); D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 120–121; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 17.

18915 Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 166; Završna riječ tužilaštva, T. 47795–47796 (30. septembar 2014.).

18916 Richard Wright, T. 22307–22309 (1. decembar 2011.).

18917 V. Christopher Lawrence, T. 22482, 22485 (8. decembar 2011.); Fredy Peccerelli, T. 22742 (11. januar 2012.); Richard Wright, T. 22306–22307 (1. decembar 2011.); William Haglund, T. 23924–23926 (31. januar 2012.). V. takođe William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3738.

18918 Christopher Lawrence, T. 22509 (8. decembar 2011.).

18919 Richard Wright, T. 22306–22307 (1. decembar 2011.); Christopher Lawrence, T. 22509 (8. decembar 2011.); Fredy Peccerelli, T. 22742–22743 (11. januar 2012.). Ali v. Dušan Dunjić, T. 41878–41881 (24. juli 2013.) (gdje se konkretno osporavaju Wrightovi zaključci u vezi s različitim stepenima truležnih promjena u grobnicama na lokalitetu Glogova).

ivica grobnice zatekne gotovo potpuni gubitak tkiva, a da posmrtni ostaci koji su se nalazili u sredini grobnice budu potpuno očuvani.[18920] Tijela se također mogu raspadati drugačije u zavisnosti od težine, veličine i pola.[18921]

5543. Vijeće je zaključilo da bi različiti stepeni raspadanja unutar jedne iste grobnice mogli, pod određenim okolnostima, ukazivati na to da su tijela pokopavana u različito vrijeme. Međutim, dokaze o različitim stepenima raspadanja tijela u grobnicama povezanim sa Srebrenicom treba sagledati u svjetlu ukupnih dokaza koje Vijeće ima na raspolaganju, uključujući iskaze insajdera i očevidaca operacija ubijanja i pokopavanja. Vijeće je stoga uvjereno u valjanost objašnjenja koje su dali vještaci tužilaštva i smatra da, u ovom slučaju, postojanje različitih stepena raspadanja u jednoj istoj grobnici ne ukazuje na različito vrijeme pokopavanja i/ili različiti datum smrti.

(d) Odjeća žrtava

5544. Dunjić navodi da su neka od tijela pronađenih u različitim grobnicama bila u zimskoj odjeći, što sugeriše da je vjerovatnije da su te osobe ubijene zimi, prije ili poslije pada Srebrenice, kao i da vrijeme smrti nije isto kod svih žrtava iz jedne iste grobnice.[18922] Optuženi tvrdi da to što su pronađena tijela s više slojeva odjeće dokazuje da su osobe o kojima je riječ umrle prije pada Srebrenice.[18923]

5545. Vijeću su predočeni dokazi koji pokazuju da su muškarci koji su bježali iz Srebrenice u julu 1995. često nosili više slojeva odjeće.[18924] Vijeće, stoga, ne smatra argument optuženog uvjerljivim, te ga u cijelosti odbacuje.

(2) Uzrok i način smrti

5546. Kao što je iznijeto u zaključcima u vezi sa svakim konkretnim incidentom ubijanja iz Priloga Optužnici, u forenzičkim izvještajima koje je tužilaštvo podnijelo na usvajanje navodi se da je utvrđeno da su glavni uzrok smrti bile strijelne rane. Međutim, u značajnom broju slučajeva nije

18920 Richard Wright, T. 22306–22307 (1. decembar 2011.); Christopher Lawrence, T. 22509 (8. decembar 2011.).

18921 Fredy Peccerelli, T. 22742 (11. januar 2012.).

18922 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 18. V. Dušan Dunjić, T. 41847–41849 (23. juli 2013.).

18923 Završni podnesak odbrane, par. 2678. V. način na koji je optuženi unakrsno ispitivao Christophera Lawrencea, T. 22492–22493, 22502–22503 (8. decembar 2011.).

18924 V. npr. P4909 (Fotografije muškaraca, 10. april 2012.), *e-court* str. 2–4; P667 (Video-snimak koji je snimio Zoran Petrović-Pirićanac), u 00:00:54, 00:00:59, 00:01:14, 00:23:34, 00:23:50; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 160–161. V. također Christopher Lawrence, T. 22515 (8. decembar 2011.).

bilo moguće utvrditi uzrok smrti uslijed niza razloga, uključujući značajna oštećenja vidljiva na posmrtnim ostacima i njihov poodmakli stadijum raspadanja.[18925]

5547. Vijeće napominje da je Clark izjavio da je glavna svrha obdukcija da se ispitaju tijela radi utvrđivanja eventualnih povreda kako bi se ustanovio uzrok smrti.[18926] S obzirom na to koliko su dugo tijela iz grobnica povezanih sa Srebrenicom bila pokopana, većina tijela je bila skeletizovana i jedina opcija je bila da se ispitaju kosti.[18927] Clark je objasnio da povrede nastale poslije smrti uključuju "povrede od nagnječenja" izazvane težinom drugih tijela u grobnici ili vozilima koja su se kretala na površini grobnica; a ne može se izbjeći mogućnost da se povrede nastale zaživotno, kao što su povrede nanijete tupim predmetom prouzrokovane batinanjem, pogrešno protumače kao oštećenja nastala poslije smrti.[18928] Shodno tome, Clark je priznao da je teško odrediti da li je određena povreda izazvana prije smrti ili nakon nje, jer je to moguće ustanoviti jedino analizom oštećenja na mekom tkivu, kao što su modrice ili krvarenje.[18929] Clark je stoga pretpostavio da je velika većina strijelnih i drugih relevantnih povreda nastala tokom života i objasnio da činjenica da su na velikoj većini pregledanih tijela bili vidljivi dokazi strijelnih rana sugeriše da je do oštećenja od vatrenog oružja došlo dok su žrtve bile žive; alternativna pretpostavka bi bila da su žrtve umrle

---

18925 Christopher Lawrence, T. 22456, 22512 (8. decembar 2011.). V. npr. P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 8, 20–22; P4055 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka pronađenih na Čančarskom putu, lokalitet 3, avgust-septembar 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 6–9, 32; P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 4, 11, 40; 43; P4056 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 3 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 7–8, 14–15; P4057 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka sa lokaliteta br. 4 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 6, 22; P4058 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukcijama posmrtnih ostataka na lokalitetu br. 5 na cesti prema Hodžićima, izvršenim u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 7–8; P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 9, 31; P4060 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Liplje 2, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 8, 20. V. takođe P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 20–21.

18926 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 3.

18927 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 3; John Clark, T. 22706 (10. januar 2012.); P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 3; John Clark, John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3906.

18928 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 3; John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3906–3908.

18929 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 3; P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 3; John Clark, T. 22706 (10. januar 2012.); John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3906–3907.

na neki neobjašnjiv i neotkriven način, a da se zatim na njih pucalo nakon što su umrle.[18930] Prilikom utvrđivanja uzroka smrti, a na osnovu pretpostavke da su hici iz vatrenog oružja ispaljeni dok su žrtve još uvijek bile žive, Clark je zaključio da je ishod bio smrtonosan ukoliko postoje dokazi da je metak prošao kroz lubanju, grudni koš ili abdomen.[18931] U slučajevima gdje su postojali dokazi da je metak prošao kroz udove, uzrok smrti nije mogao biti utvrđen, tako da je, u nedostatku bilo kakvih drugih nalaza, konstatovano da se uzrok smrti ne može utvrditi.[18932]

5548. Vijeće takođe napominje da je i Lawrence priznao da, iako je u više slučajeva uzrok smrti utvrđen, u značajnom broju slučajeva uzrok smrti nije mogao biti pouzdano utvrđen zbog visokog stepena raspadanja tijela i rastavljenosti dijelova tijela.[18933] U takvim slučajevima, kako je Lawrence objasnio, povrede su opisivane kao vjerovatni ili mogući uzrok smrti.[18934] Međutim, bilo je i drugih slučajeva, kada su tijela bila u toj mjeri rastavljena da nije bilo moguće utvrditi stvarni uzrok smrti.[18935] U takvim slučajevima navođeno je da uzrok smrti nije utvrđen.[18936]

5549. Kad je riječ o načinu smrti, Vijeće napominje da je Haglund izjavio da se grobnica mora sagledati u kontekstu da bi se pokušalo utvrditi da li su povrede na tijelima nastale kao posljedica borbenih dejstava ili pogubljenja.[18937] Kako je Haglund objasnio, ukoliko bi sva tijela pronađena u nekoj grobnici bila ustrijeljena, a većini ruke vezane, on bi zaključio da su strijelne rane posljedica

---

18930 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 3–4; P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 3; John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3906–3907. Clark je potvrdio mogućnost da su neke povrede na skeletima nastale nakon smrti. V. John Clark, T. 22713–22714 (10. januar 2012.).

18931 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 3–4; John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3906–3907, 3910, 3950.

18932 P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), str. 4; John Clark, P4110 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3910, 3950.

18933 Christopher Lawrence, T. 22457–22458, 22512 (8. decembar 2011.); P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 32.

18934 Christopher Lawrence, T. 22458 (8. decembar 2011.). V. P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 22.

18935 Christopher Lawrence, T. 22458–22459 (8. decembar 2011.). V. P4053 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih ostataka sa lokaliteta Brana, juni 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 2, 22; P4054 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji ljudskih posmrtnih ostataka sa lokaliteta Čančarski put 12, izvršenoj u avgustu 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 3, 32, 43.

18936 Christopher Lawrence, T. 22457, 22459, 22513 (8. decembar 2011.).

18937 William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3765.

pogubljenja.[18938] Isto tako, u slučaju grobnica u kojima značajan broj leševa ima poveze preko očiju, pretpostavka je da te osobe nisu poginule u borbi već da su bile pogubljene.[18939]

5550. Dunjić kritikuje izvještaje koje su pripremili vještaci tužilaštva i tvrdi da oni predstavljaju tek "zbirne izveštaje" s "gotovim" dijagnozama i zaključcima, kao i da u njima nema detaljne analize načina na koji su povrede nanijete.[18940] Konkretno, Dunjić navodi da u izvještajima koje je pregledao nema detaljnog opisa zapaženih povreda, kao i da su autori izvodili "dogovorene" zaključke da se radi o strijelnim ranama.[18941] Stoga je za njega bilo nemoguće da utvrdi da li se zaista radi o strijelnim ranama.[18942]

5551. Dunjić tvrdi da "forenzička doktrina smatra" da uzrok smrti ne može pouzdano i precizno da se utvrdi i mora se dati veoma uslovno.[18943] Slično tome, na trulim i skeletizovanim leševima veoma je teško ustanoviti da li su povrede nastale *antemortem*, odnosno da li su nanijete dok su žrtve još uvijek bile žive, ili *perimortem*, odnosno neposredno prije ili neposredno poslije usmrćenja.[18944] Pa ipak, svi vještaci tužilaštva decidirano govore o zaživotnim povredama nastalim neposredno prije smrtnog ishoda.[18945]

5552. Dunjić osporava zaključke iznijete u relevantnim obdukcionim izvještajima i navodi da, osim u slučajevima u kojima je utvrđeno van svake razumne sumnje da su tijela bila vezana

---

18938 V. William Haglund, P4310 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3765, 3769; Dušan Janc, T. 27020–27022 (27. mart 2012.) (u prilog ovoj teoriji).

18939 V. William Haglund, T. 23914, 23952 (31. januar 2012.).

18940 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 39; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 8.

18941 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 7, 9.

18942 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 9; Dušan Dunjić, T. 41780 (23. juli 2013.).

18943 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 4; D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 118.

18944 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 51; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 12. V. Dušan Dunjić, T. 41779–41780 (23. juli 2013.).

18945 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 51–52, 118; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 12. V. Dušan Dunjić, T. 41779–41780 (23. juli 2013.).

ligaturama, žicom ili konopcima, na osnovu nalaza iz tih izvještaja ne može se izvesti zaključak da su te osobe bile žrtve pogubljenja.[18946] Prema Dunjićevim riječima, u grobnicama povezanim sa Srebrenicom pronađeno je između 400 i 500 tijela s ligaturama koja bi se mogla smatrati žrtvama pogubljenja; nevezano za povrede prisutne na tim tijelima.[18947] Nadalje, na veoma ograničenom broju tijela bile su prisutne povrede na osnovu kojih se može zaključiti da su osobe o kojima je riječ bile pogubljene; kod ostalih tijela mogući uzrok smrti varira i uključuje dejstvo gelera i projektila, što bi moglo ukazivati da je osoba o kojoj se radi poginula u borbi.[18948]

5553. Konkretno upućujući na izvještaje koje su pripremili Clark i Lawrence, Dunjić tvrdi da se zaključci u vezi s uzrokom i načinom smrti u tim izvještajima temelje na pogrešnim pretpostavkama.[18949] Dunjić objašnjava da su obojica vještaka prihvatila pretpostavku da su povrede nanijete žrtvama zaživotno, te da su te žrtve umrle uslijed tih konkretnih povreda.[18950] Prema Dunjićevim riječima, te pretpostavke su prihvatili i Baraybar, Haglund i Wright.[18951] Međutim, Dunjić tvrdi da u slučaju prostrela lobanje koji je izazvan hicem iz vatrenog oružja, to može biti uzrok smrti samo ako je dokazano da je osoba bila živa prije nego što joj je povreda

18946 Dušan Dunjić, T. 41749 (22. juli 2013.); T. 41887–41888, 41898–41899 (24. juli 2013.). Vijeće napominje da je Manning pripremio tabelu sa spiskom poveza za oči i ligatura koji su pronađeni između 1996. i 2001., kao i grobnica iz kojih su ekshumirani. Dean Manning, T. 25821–25822 (6. mart 2012.); P4507 (Tabela fotografija poveza za oči i ligatura i mjesta na kojima su se nalazili). Manning se prilikom sastavljanja ove tabele koristio metodologijom koja je uključivala fizički pregled svakog predmeta, pregled dokumentacije u vezi sa svakim predmetom, uključujući knjige fotografija, knjige dokaznog materijala, obdukcione izvještaje i zapažanja patologa, krim-tehničara i drugih eksperata. Dean Manning, T. 25821 (6. mart 2012.). Manning je objasnio da su neki od poveza za oči i ligatura locirani tek u vrijeme kada su izvršeni obdukcija i pregled leša, i da se povremeno događalo da dok leševi stignu do mrtvačnice, povezi za oči i ligature spadnu ili se odvoje od leša. Dean Manning, T. 25821–25822 (6. mart 2012.). Konačne brojke u Manningovoj tabeli su 423 ligature i 448 poveza za oči; te brojke se ne poklapaju nužno s brojkama do kojih su došli drugi vještaci, jer su njegove konzervativne brojke zasnovane na analizi svih aspekata procesa ekshumacije i obdukcije. Dean Manning, T. 25823–25824 (6. mart 2012.).

18947 Dušan Dunjić, T. 41893–41894, 41898–41899 (24. juli 2013.).

18948 Dušan Dunjić, T. 41749–41750 (22. juli 2013.).

18949 Dušan Dunjić, T. 41775–41777, 41803 (23. juli 2013.), T. 41860 (24. juli 2013.). V. Dušan Dunjić, T. 41802–41803 (23. juli 2013.); D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 8. V. D3896 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska ekspertiza obdukcionih izveštaja sa lokaliteta Bišina i dokumentacije koja se odnosi na dopunjeni rezime forenzičkog dokaznog materijala iz grobnica sa područja Srebrenice", april 2009.), str. 212.

18950 Dušan Dunjić, T. 41776–41777 (23. juli 2013.), T. 41859–41860 (24. juli 2013.); D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 50–51, 54–55; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 7–8.

18951 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 12. V. Dušan Dunjić, T. 41777, 41803–41804 (23. juli 2013.).

nanijeta, što je moguće samo na svježim leševima.[18952] Shodno tome, vještaci nisu ispravno postupili kada su naveli da su povrede nanijete u vrijeme smrti.[18953]

5554. Dunjić upućuje na to da je Clark potvrdio ograničenja s kojima je bio suočen kada je vršio pregled posmrtnih ostataka pronađenih u grobnicama na lokalitetima Kozluk i Glogova.[18954] Slično tome, Dunjić upućuje i na Lawrenceovo priznanje da u velikom broju slučajeva nije bio u mogućnosti da utvrdi uzrok smrti.[18955] Dunjić ide i dalje od toga i tvrdi da Lawrenceovi zaključci o tome da su povrede nastale nakon smrti nanijete kako bi se prikrile povrede nanijete u vrijeme smrti predstavljaju potpunu proizvoljnost, ako ne i zlonamjernost.[18956]

5555. Vijeće napominje da je poodmakli stadijum skeletizacije i truljenja tijela ekshumiranih iz grobnica povezanih sa Srebrenicom predstavljao problem za vještake tužilaštva, posebno prilikom utvrđivanja uzroka smrti. Iako uvažava te teškoće, Vijeće se uvjerilo u valjanost metodologije na osnovu koje su vještaci donijeli svoje zaključke, kao i u pouzdanost takvih zaključaka. Nadalje, Vijeće smatra da Dunjić, govoreći o uzroku smrti, potpuno zanemaruje dokaze u vezi s različitim incidentima ubijanja iz Priloga Optužnice, a koji potiču od brojnih svjedoka, uključujući preživjele i svjedoke-insajdere, kao što su neposredni počinioci i ljudi koji su bili umiješani u pokopavanje i ponovno pokopavanje tijela.

5556. U vezi s načinom smrti, optuženi tvrdi da je najmanje 1.000 osoba, a vjerovatno mnogo više njih, umrlo uslijed dejstava mina, samoubistva ili legitimnih borbenih dejstava nakon pada Srebrenice.[18957] Dunjić takođe tvrdi da, suprotno Clarkovim zaključcima da se u većini slučajeva

---

18952 Kod trulih i skeletizovanih tijela, bez prisustva mekih tkiva, takav prostrel lobanje je samo mogući uzrok smrti, s obzirom da je osoba mogla da umre od mnogih drugih uzroka i prije zadobijanja ove povrede. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 8.

18953 Dušan Dunjić, T. 41777–41778 (23. juli 2013.). V. D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 8.

18954 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 7–8 (gdje se upućuje na P4103 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice Srebrenice, Izvještaj glavnog patologa (1999.)", bez datuma), *e-court* str. 3–4). V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2663 (gdje optuženi govori o teškoćama s kojima se Clark suočio).

18955 Dušan Dunjić, T. 41781–41782 (23. juli 2013.). V. D3896 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska ekspertiza obdukcionih izveštaja sa lokaliteta Bišina i dokumentacije koja se odnosi na dopunjeni rezime forenzičkog dokaznog materijala iz grobnica sa područja Srebrenice", april 2009.), str. 212.

18956 D3896 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska ekspertiza obdukcionih izveštaja sa lokaliteta Bišina i dokumentacije koja se odnosi na dopunjeni rezime forenzičkog dokaznog materijala iz grobnica sa područja Srebrenice", april 2009.), str. 212; Dušan Dunjić, T. 41782–41783, 41821–41824 (23. juli 2013.).

18957 Završni podnesak odbrane, par. 2557–2561, 2565, 2571, 2636, 2638.

smrt ne može povezati s borbom, postoji obilje dokaza koji dokazuju suprotno.[18958] Dunjić upućuje na dokaze koji potkrepljuju njegovu tvrdnju, kao što su činjenica da su u velikom broju slučajeva u relevantnom obdukcionom izvještaju navedene obimne povrede s karakteristikama tipičnim za povrede izazvane velikim projektilima ili granatama, kao i činjenica da veliki broj pojedinačnih povreda na različitim dijelovima tijela prije ukazuje na borbu kao uzrok.[18959] Dunjić takođe upućuje na razne izjave svjedoka na osnovu kojih tvrdi da su mnoge od srebreničkih žrtava bile pripadnici ABiH, koji su poginuli u oružanim sukobima na brojnim lokacijama oko Srebrenice.[18960]

5557. Vijeće napominje da su mu predočeni dokazi koji se odnose na rane nanijete granatama i gelerima u vezi s ubijanjem u skladištu u Kravici.[18961] Mada Dunjić tvrdi da su te povrede mogle biti posljedica borbenih dejstava, Vijeće smatra da je Dunjić te dokaze posmatrao izolovano. Primjeri na koje Dunjić upućuje odnose se na grobnice koje su povezane s ubijanjem u skladištu u Kravici.[18962] Vijeće podsjeća da su mu predočeni dokazi koji pokazuju da je u skladište kroz prozor bilo ubačeno više ručnih bombi dok su se zatočenici još uvijek nalazili unutra.[18963] Shodno tome, Vijeće odbacuje argumentaciju optuženog i Dunjićevo svjedočenje u tom pogledu.

(C) MKNL

5558. Thomas Parsons je u ovom predmetu svjedočio kao vještak tužilaštva. Parsons se priključio MKNL-u u martu 2006., kao direktor Programa forenzičkih nauka.[18964] MKNL je organizacija

---

18958 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 11. V. Dušan Dunjić, T. 41889–41890, 41892–41894 (24. juli 2013.).

18959 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 11. V. Dušan Dunjić, T. 41781 (23. juli 2013.); T. 41903–41904 (24. juli 2013.).

18960 D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 13–15; Dušan Dunjić, T. 41904 (24. juli 2013.).

18961 V. par. 5255, 5263. V. takođe P4105 (Izvještaj vještaka Johna Clarka pod naslovom "Grobnice u vezi sa Srebrenicom, Izvještaj glavnog patologa (2001.)", 24. maj 2003.), str. 16, 22, 25–26; P4059 (Izvještaj vještaka Christophera Lawrencea pod naslovom "Izvještaj o obdukciji posmrtnih ljudskih ostataka na lokalitetu 5 u Zelenom Jadru, izvršenoj u oktobru 1998.", 17. juni 1999.), *e-court* str. 18, 20; P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 13–15; Dean Manning, T. 25855–25856 (6. mart 2012.); Dušan Janc, T. 27046 (28. mart 2012.).

18962 V. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 48. V. takođe D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 50–53, 55–56.

18963 V. par. 5233.

18964 Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20867; Thomas Parsons, T. 26590 (21. mart 2012.); P4638 (Biografija Thomasa Parsonsa iz 2011. godine).

osnovana 1996., čija je misija da pomaže vladama u lociranju i identifikovanju osoba nestalih u oružanim sukobima ili uslijed kršenja ljudskih prava.[18965]

5559. Kao direktor Programa forenzičkih nauka, Parsons je zadužen za tri glavna odjela forenzičkih nauka: odjel arheologije i antropologije, DNK laboratorije i odjel za koordinaciju identifikacije.[18966] Odjel arheologije i antropologije pruža tehničku pomoć prilikom ekshumacije masovnih grobnica, vađenja posmrtnih ostataka i antropološke i patološke analize u mrtvačnicama.[18967] DNK laboratorije—koje su u funkciji od 2001.—obavljaju tipiziranje DNK na osnovu uzoraka kostiju ili krvi dobijenih od mrtvačnica i od članova porodica nestalih osoba.[18968] Najzad, odjel za koordinaciju identifikacije nagleda prijem uzoraka DNK i, po obavljenom tipiziranju DNK, uparuje uzorke dobijene od članova porodica nestalih osoba i genetičke podatke uzete od žrtava.[18969]

5560. Parsons je objasnio da odjel za koordinaciju identifikacije, pošto dobije uzorke od mrtvačnica i uzorke krvi od, u prosjeku, troje članova porodice nestalog lica, unosi podatke u sistem MKNL-a i dodjeljuje svakom uzorku nasumično odabrani broj u vidu bar koda, čime se obezbjeđuje anonimnost uzorka u trenutku kada on stigne u DNK laboratorije, odnosno objektivno testiranje.[18970] MKNL održava jedinstvenu DNK bazu podataka u okviru sistema za upravljanje forenzičkim podacima, koji obuhvata nekoliko potprojekata iz različitih dijelova svijeta u kojima je MKNL aktivan.[18971]

18965 P4644 (Izvještaj MKNL-a o metodologiji primijenjenoj u procesu analize DNK od 2001. do 2008. godine, 15. januar 2008.), *e-court* str. 2; Thomas Parsons, T. 26592–26593 (21. mart 2012.). V. Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20867, 20881. Sjedište MKNL-a trenutno se nalazi u Sarajevu. P4644 (Izvještaj MKNL-a o metodologiji primijenjenoj u procesu analize DNK od 2001. do 2008. godine, 15. januar 2008.), *e-court* str. 2. Parsons je objasnio da MKNL ima ISO-17025 akreditaciju od oktobra 2007., kao i da svake godine prolazi tehničku reviziju u pogledu metoda koje koristi, rezultata koje dobija i procedura s tim u vezi. Thomas Parsons, T. 26556, 26599–26601 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20872, 20893, 20913, 33400; P4637 (Izvještaj MKNL-a o protokolu za analizu DNK, 14. februar 2011.), par. 2. Parsons je nadalje izjavio da se MKNL smatra vodećom organizacijom u svijetu kad je riječ o forenzičkoj identifikaciji nestalih lica. Thomas Parsons, T. 26597, 26601 (21. mart 2012.).

18966 Thomas Parsons, T. 26554–27556 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20868.

18967 Thomas Parsons, T. 26555–26556, 26592–26593, 26601–26602 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20868, 20880–20881.

18968 Thomas Parsons, T. 26555, 26601 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20868, 20870; P4644 (Izvještaj MKNL-a o metodologiji primijenjenoj u procesu analize DNK od 2001. do 2008. godine, 15. januar 2008.), *e-court* str. 2–3; P4651 (Izjava MKNL-a u vezi s ubijanjem u Srebrenici u julu 1995., 30. novembar 2007.).

18969 Thomas Parsons, T. 26555 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20868.

18970 Thomas Parsons, T. 26555, 26573 (21. mart 2012.), T. 26628–26631 (22. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20868, 20872, 20876, 20885, 20899. V. takođe P4651 (Izjava MKNL-a u vezi s ubijanjem u Srebrenici u julu 1995., 30. novembar 2007.).

18971 Thomas Parsons, T. 26604 (21. mart 2012.), T. 26606–26607 (22. mart 2012.).

5561. Parsons je izjavio da se testiranje u DNK laboratorijama MKNL-a obavlja u skladu s prethodno utvrđenim standardnim operativnim procedurama, kojima su definisane radnje i postupci analitičara u toku testiranja DNK.[18972] Taj specifični proces—ustaljena tehnologija koja je u naučnoj zajednici prihvaćena kao standardna forenzička dijagnoza—obuhvata izdvajanje DNK iz skeletnih ostataka i izvođenje polimerazne lančane reakcije umnožavanja lokusa kratkog tandemskog ponovka—posebnog mjesta na DNK koje je jedinstveno za svaku osobu—a rezultat su jedinstveni DNK profili koji se mogu koristiti za genetičko upoređivanje.[18973]

5562. U okviru sljedećeg koraka u ovom procesu, laboratorije šalju rezultate testiranja odjelu za koordinaciju identifikacije, koji zatim koristi softver da bi uparío jedinstvene DNK profile iz skeletnih ostataka s anonimnim DNK profilima uzetim od članova porodice.[18974] Da bi se dobio pozitivni par, potrebna je sigurnost od najmanje 99,95%.[18975] Zatim se priprema izvještaj o uparenim DNK u kome se, između ostalog, navode nalazi u vezi s poklapanjem DNK iz uzorka posmrtnih ostataka i iz seta referentnih porodičnih DNK profila, kao i s lokacijom grobnice iz koje

---

18972 Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20869, 20909–20910; Thomas Parsons, T. 26556–26557 (21. mart 2012.); P4644 (Izvještaj MKNL-a o metodologiji primijenjenoj u procesu analize DNK od 2001. do 2008. godine, 15. januar 2008.), par. 5–6. Standardne operativne procedure koje se koriste nisu jedinstvene za MKNL, već imaju široku upotrebu u drugim laboratorijama širom svijeta. Thomas Parsons, T. 26557 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20909–20910. MKNL standardne operativne procedure su se tokom godina razvijale kako bi se, između ostalog, prilagodile novim modelima laboratorijske opreme, poboljšanim mjerama kontrole kvaliteta i validaciji novih metoda. V. Thomas Parsons, T. 26556–26557 (21. mart 2012.); P4637 (Izvještaj MKNL-a o protokolu za analizu DNK, 14. februar 2011.).

18973 Thomas Parsons, T. 26658–26659 (22. mart 2012.). V. Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20870–20871; P4644 (Izvještaj MKNL-a o metodologiji primijenjenoj u procesu analize DNK od 2001. do 2008. godine, 15. januar 2008.), par. 5–6. Parsons je objasnio da je MKNL ranije koristio metod ekstrakcije, koji je standard u industriji, a u kojem se na uzorcima kostiju vrše hemijske manipulacije da bi se izdvojio relativno čisti DNK. Thomas Parsons, T. 26551–26552, 26559 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20870–20871. U međuvremenu je u upotrebu uveden novi metod ekstrakcije, kojim se DNK izoluje iz degradiranih skeletnih ostataka, što ima za rezultat veći procenat uspješno izvedene ekstrakcije DNK. Thomas Parsons, T. 26551–26552, 26559 (21. mart 2012.); P4637 (Izvještaj MKNL-a o protokolu za analizu DNK, 14. februar 2011.), str. 1–2.

18974 P4644 (Izvještaj MKNL-a o metodologiji primijenjenoj u procesu analize DNK od 2001. do 2008. godine, 15. januar 2008.), par. 23–24; Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20868, 20876. V. Thomas Parsons, T. 26628–26629 (22. mart 2012.); P4651 (Izjava MKNL-a u vezi s ubijanjem u Srebrenici u julu 1995., 30. novembar 2007.).

18975 Thomas Parsons, T. 26616 (22. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20877.

potiče uzorak posmrtnih ostataka.[18976] U vezi sa Srebrenicom, ukupno je obrađeno gotovo 15.000 izvještaja o uparenim DNK.[18977]

5563. Informacije na osnovu kojih se neka osoba iz izvještaja o uparenim DNK identifikuje zatim se unose u bazu podataka MKNL-a koja, kako je Parsons objasnio, obuhvata i potprojekat koji se odnosi na cijeli period rata u BiH.[18978] Vijeće konstatuje da je na osnovu ovog potprojekta u vezi s BiH formiran poseban spisak s imenima žrtava povezanih s događajima oko pada Srebrenice (dalje u tekstu: Spisak u vezi sa Srebrenicom).[18979] Spisak u vezi sa Srebrenicom sadrži informacije o imenu, prezimenu i datumu rođenja žrtava, identifikacionim brojevima protokola (riječ je o internom broju koji dodjeljuje MKNL u vezi s izvještajem o uparenim DNK), identifikacionim brojevima predmeta (koji se dodjeljuju svakom uzorku poslatom MKNL-u) i identifikacionim brojevima MKNL-a (u pitanju je interni broj koji dodjeljuje MKNL i koji se odnosi na osobu prijavljenu kao nestalu).[18980] Spisak u vezi sa Srebrenicom takođe sadrži informacije u vezi s mjestom i datumom nestanka nestalih osoba povezanih sa Srebrenicom, dobijene od njihovih porodica.[18981] S tim u vezi, Parsons je objasnio da su zbog nedosljednosti u dobijenim informacijama o mjestu nestanka, uslijed toga što su od različitih članova porodice dobijani drugačiji podaci, bilježene samo dvije kategorije mjesta nestanka, i to: "Potočari", što se odnosi na muškarce i dječake koji su ostali u bazi Nizozemskog bataljona u Potočarima i okolini; ili "šuma", što znači da je osoba pokušala da pobjegne iz Srebrenice kopnenim putem.[18982]

5564. Parsons je nadalje objasnio da DNK profili odgovaraju osobama koje su identifikovane i navedene po imenu, s izuzetkom rođene braće koju nije bilo moguće razlikovati i koja su dvaput

---

[18976] Thomas Parsons, T. 26560, 26572–26573 (21. mart 2012.), T. 26608–26609 (22. mart 2012.). V. P4640 (Izvještaji o analizi DNK osoba ekshumiranih na Koićanskim stijenama 3. oktobra 2003.). Dva vještaka pregledaju izvještaje o uparenim DNK da bi verifikovali uparivanje koje je dobijeno pomoću softvera. V. P4644 (Izvještaj MKNL-a o metodologiji primijenjenoj u procesu analize DNK od 2001. do 2008. godine, 15. januar 2008.), par. 27.

[18977] Thomas Parsons, T. 26611–26613 (22. mart 2012.). Parsons je objasnio da je ova brojka, koja je značajno veća od ukupnog broja nestalih osoba iz Srebrenice, posljedica fragmentacije mnogih posmrtnih ostataka i toga što je testirano više uzoraka koji pripadaju jednoj istoj osobi. Thomas Parsons, T. 26612–26613 (22. mart 2012.).

[18978] Thomas Parsons, T. 26604 (21. mart 2012.), T. 26606–26607 (22. mart 2012.).

[18979] Dušan Janc, T. 26938–26939 (27. mart 2012.). V. npr. P5915 (MKNL-ov izvještaj o identifikovanim žrtvama, 3. juli 2008.).

[18980] Thomas Parsons, T. 26573–26575 (21. mart 2012.), T. 26640–26641 (22. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20874–20875. V. Dušan Janc, T. 26940–26942 (27. mart 2012.).

[18981] Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20873, 20875; Thomas Parsons, T. 26575 (21. mart 2012.).

[18982] Thomas Parsons, T. 26574–26575 (21. mart 2012.); Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20875–20876; P4651 (Izjava MKNL-a u vezi s ubijanjem u Srebrenici u julu 1995., 30. novembar 2007.). V. P5913 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.).

navedena na spisku.[18983] Slučajevi u kojima nije ustanovljena definitivna povezanost, odnosno slučajevi u kojima su kao nestala prijavljena braća, pri čemu je jedan brat povezan sa Srebrenicom a drugi s nekim događajem koji nema veze sa Srebrenicom, takođe su uključeni u Spisak u vezi sa Srebrenicom, budući da informacije o DNK iz uzoraka dobijenih od članova porodice ne omogućavaju da se napravi razlika između braće.[18984] Spiskom su takođe obuhvaćeni neupareni jedinstveni DNK profili, koji se odnose na osobe koje nisu identifikovane ali su predstavljene svojom jedinstvenom DNK.[18985]

5565. Baza podataka MKNL-a se periodično ažurira, uslijed identifikacije i ekshumacije novih grobnica.[18986] MKNL je u više navrata objavio ažurirani Spisak u vezi sa Srebrenicom, recimo u julu 2008. (dalje u tekstu: Spisak MKNL-a iz jula 2008.),[18987] decembru 2010. (dalje u tekstu: Spisak MKNL-a iz decembra 2010.),[18988] decembru 2011. (dalje u tekstu: Spisak MKNL-a iz decembra 2011.)[18989] i januaru 2012. (dalje u tekstu: Spisak MKNL-a iz januara 2012.).[18990]

5566. Vijeće podsjeća da je optuženi u brojnim prilikama osporavao metodologiju MKNL-a u vezi s identifikacijom srebreničkih žrtava putem analize DNK.[18991] Konkretno, Vijeće podsjeća da je optuženi tražio da mu se dostavi baza podataka MKNL-a, što je MKNL odbio s obrazloženjem da bi trajalo veoma dugo da se dobije saglasnost porodica nestalih osoba.[18992] Vijeće se složilo da bi optuženi trebalo da ima mogućnost da angažuje sopstvenog vještaka za DNK koji bi obavio testove identifikacije na osnovu DNK da bi provjerio tačnost identifikacija koje je izvršio MKNL i, ukoliko

18983 Thomas Parsons, T. 26584 (21. mart 2012.). V. P5913 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.). V. takođe Dušan Janc, T. 26965—26966 (27. mart 2012.), T. 27029–27030 (28. mart 2012.).

18984 Thomas Parsons, T. 26576–26577, 26584 (21. mart 2012.). V. P5913 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.).

18985 Thomas Parsons, T. 26584–26585 (21. mart 2012.). V. P5913 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.).

18986 Dušan Janc, T. 26920–26921, 26936 (27. mart 2012.).

18987 Thomas Parsons, T. 26639 (22. mart 2012.). V. P4662 (MKNL-ov izvještaj o identifikovanim žrtvama, 3. juli 2008.) (pod pečatom); P5915 (MKNL-ov izvještaj o identifikovanim žrtvama, 3. juli 2008.).

18988 V. P4768 (MKNL-ova identifikacija pomoću analize DNK u vezi sa identifikovanim žrtvama koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.) (pod pečatom); P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.); Dušan Janc, T. 26937–26938 (27. mart 2012.).

18989 Thomas Parsons, T. 26572–26573, 26583–26584 (21. mart 2012.). V. P4642 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.) (pod pečatom); P5913 (MKNL-ov spisak identifikovanih žrtava iz Srebrenice, 15. decembar 2011.).

18990 Ewa Tabeau, T. 28249–28250, 28258–28259 (1. maj 2012.). V. P5005 (MKNL-ov ažurirani spisak nestalih iz Srebrenice iz 2012. godine) (pod pečatom); P5916 (MKNL-ov ažurirani spisak nestalih iz Srebrenice iz 2012. godine).

18991 V. par. 6160.

18992 V. Nalog o izboru predmeta za analizu DNK, 19. mart 2010., str. 2.

za to ima osnova, osporio Parsonsove dokaze.[18993] Zatim je postignut dogovor između strana u postupku i MKNL-a da se odabere 300 predmeta za koje bi MKNL tražio saglasnost članova porodice i potom dostavio njihove genetske podatke vještaku optuženog.[18994] Godine 2012., pošto su članovi porodica u 14 slučajeva odbili da daju saglasnost, optuženi je tražio da Vijeće prisili MKNL da mu obezbijedi dosjee analize DNK, bez obzira na to što za to nije dobijena odgovarajuća saglasnost.[18995] Vijeće je u martu 2013. odbilo taj zahtjev, napomenuvši, između ostalog, da je uzorak od 286 predmeta dovoljno veliki za pouzdani test.[18996] Iako je dobio spisak s popriličnim brojem imena kao uzorkom, optuženi je odbio ponudu MKNL-a da testira odabrane predmete i podnio je zahtjev u kojem je tražio da Vijeće izuzme iz dokaza sve analize DNK koje je izvršio MKNL; Vijeće je odbilo taj zahtjev 16. aprila 2013., uz obrazloženje da bi optuženi još uvijek mogao da testira rezultate MKNL-a i ospori Parsonsove dokaze na osnovu uzoraka dostupnih za testiranje.[18997]

5567. Uprkos tome, optuženi je odlučio da pred Vijećem ne izvodi dodatne dokaze vještaka kojima bi osporavao metodologiju i/ili rezultate MKNL-a.[18998] Vijeće, međutim, napominje da je optuženi tokom Parsonsovog i Jancovog svjedočenja pokušao, između ostalog, da postavi pitanje potencijalne pristrasnosti MKNL-a zbog toga što tu organizaciju finansiraju vladini donatori i privatne fondacije i zbog navodnog nepostojanja procedura koje bi garantovale nezavisnu

---

18993 Nalog o izboru predmeta za analizu DNK, 19. mart 2010., str. 2–3; Odluka o izboru predmeta za analizu DNK, 23. septembar 2011., str. 2. V. takođe Odluka po Zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 4. mart 2013., par. 1.

18994 Nalog o izboru predmeta za analizu DNK, 19. mart 2010., str. 2–3; Odluka o izboru predmeta za analizu DNK, 23. septembar 2011., str. 2. V. takođe Odluka po Zahtjevu optuženog za odgađanje suđenja, 26. februar 2010., par. 35, fusnota 57; Podnesak u skladu s nalogom Pretresnog vijeća kojim se određuju rokovi za dalje podneske, 22. februar 2010., Dodatak C; Dalji odgovor tužilaštva na Karadžićev zahtjev za odgađanje suđenja u skladu s nalogom Pretresnog vijeća od 3. februara 2010. godine, s povjerljivim dodacima A-F, 9. februar 2010., Povjerljivi dodatak A, str. 5. Strane su se dogovorile da će 295 predmeta biti izabrano metodom nasumičnog uzorka, a da će ih pet izabrati optuženi. Privremeni nalog o Zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestale osobe, 19. juli 2012., str. 2. V. takođe Nalog o izboru predmeta za analizu DNK, 19. mart 2010.; Odluka o izboru predmeta za analizu DNK, 23. septembar 2011.; Obavještenje o nepoštovanju naloga Pretresnog vijeća o izboru predmeta za analizu DNK od strane optuženog i Zahtjev za dalje naloge, s javnim dodatkom C i povjerljivim dodacima A–B i D–F, 21. juni 2011., str. 1–2.

18995 Zahtjev optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 15. maj 2012., par. 1, 7, 28–29.

18996 Odluka po Zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 4. mart 2013., par. 27, 29–30, 34, 36. V. takođe Odgovor tužilaštva na Zahtjev optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 29. maj 2012., par. 1, 16; Replika: Zahtjev za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 11. juni 2012.; Protivreplika tužilaštva na repliku optuženog: Zahtjev za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 11. juni 2012.

18997 Odluka po Zahtjevu optuženog za izuzimanje dokaza dobijenih analizom DNK, 16. april 2013., par. 6–7, 9. V. takođe Zahtjev za izuzimanje dokaza dobijenih analizom DNK, 11. mart 2013.; Odgovor tužilaštva na Zahtjev za izuzimanje dokaza dobijenih analizom DNK, 25. mart 2013.

18998 V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak D, par. 169.

verifikaciju i istragu, kao i da ospori određene dijelove metodologije MKNL-a, uključujući, između ostalog, integritet procesa dostavljanja uzoraka laboratorijama MKNL-a.[18999]

5568. Vijeće je zaključilo da je MKNL ugledna, nepristrasna i pouzdana ustanova. Nadalje, nakon što je razmotrilo Parsonsove dokaze i dokazne predmete povezane s MKNL-om koji su preko njega uvršteni u spis, Vijeće se uvjerilo u primjerenost i pouzdanost metodologije MKNL-a i pouzdanost analize DNK koja je vršena pod Parsonsovim nadzorom.

(D) Demografski dokazi

5569. Ewa Tabeau, šef Demografskog odjeljenja tužilaštva od 2000. do 2011., svjedočila je u ovom predmetu kao vještak tužilaštva.[19000] Ewa Tabeau je svjedočila o demografskim podacima u vezi s tri dijela predmeta, a to su Opštine, Sarajevo i Srebrenica.[19001] U vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Ewa Tabeau je, između ostalog, imala zadatak da, koristeći najpouzdanije izvore o nestalim i identifikovanim osobama, iznese pouzdanu procjenu ukupnog broja ljudi koji su nakon pada Srebrenice ubijeni ili se još uvijek vode kao nestali.[19002] U tu svrhu, Ewa Tabeau je zajedno s Helgeom Brunborgom i Arveom Hetlandom napravila niz spiskova s ciljem unakrsnog poređenja podataka i objedinjavanja različitih spiskova nestalih iz Srebrenice sa spiskovima MKNL-a koji sadrže identifikacije na osnovu DNK; taj niz spiskova je uvršten u spis kao dokazni predmet P6705 (dalje u tekstu: Spiskovi nestalih iz Srebrenice iz 2009.).[19003] U okviru istog zadatka, Ewa Tabeau i njene kolege su zajedno sastavili izvještaj u kome iznose sažetak statističkih podataka, koji je uvršten u spis kao dokazni predmet P4995 (dalje u tekstu: Izvještaj Ewe Tabeau iz 2009.).[19004] Izvori i metodologija koji su korišteni prilikom sastavljanja ovih dokumenata detaljno su objašnjeni u daljem tekstu.

18999 V. npr. Thomas Parsons, T. 26593–26599 (21. mart 2012.), T. 26609–26611 (22. mart 2012.); Dušan Janc, T. 27010–27014 (27. mart 2012.).

19000 Ewa Tabeau, T. 28117 (25. april 2012.).

19001 V. npr. Ewa Tabeau, T. 28119 (25. april 2012.), T. 28172–28173 (26. april 2012.), T. 28232 (1. maj 2012.).

19002 V. P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 2, 35.

19003 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 1, 5, 64. V. P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.). Verzija dokaznog predmeta P6705 koja je pod pečatom je dokazni predmet P4996 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.) (pod pečatom). V. također Dušan Janc, T. 27025–27026 (28. mart 2012.).

19004 V. P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.).

5570. Ewa Tabeau je izjavila da su dva glavna izvora korištena za sastavljanje Izvještaja Ewe Tabeau iz 2009. i Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. prvo, odabrani podaci MKCK-a koji se odnose na nestala lica i koji se nalaze u jednom spisku nestalih lica koji je tužilaštvo sastavilo 2005., i, drugo, ažurirani Spisak u vezi sa Srebrenicom koji je MKNL objavio u novembru 2008. (dalje u tekstu: Spisak MKNL-a iz novembra 2008.).[19005] Vijeće je u gornjem tekstu detaljno objasnilo kako se sastavljaju spiskovi MKNL-a.[19006] To se odnosi i na Spisak MKNL-a iz novembra 2008.

5571. U vezi sa spiskovima nestalih lica koje je sastavilo tužilaštvo, Ewa Tabeau je objasnila da je MKCK počeo da prikuplja zahtjeve za traganje za nestalim licima tokom trajanja rata u BiH i poslije njegovog okončanja.[19007] MKCK je tako prikupio podatke koji se odnose na prezime, ime, ime oca, pol, datum i mjesto rođenja, i datum i mjesto nestanka za svaku osobu koja je prijavljena kao nestala, a koji su dobijeni od bliskih rođaka te nestale osobe.[19008] Kao rezultat ovih napora

---

19005 Ewa Tabeau, T. 28232–23233 (1. maj 2012.). Vijeće napominje da Spisak MKNL-a iz novembra 2008., koji nije uvršten u spis u ovom predmetu, predstavlja ažuriranu verziju Spiska MKNL-a iz jula 2008. koji se pominje u gornjem tekstu. V. P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.) str. 46, 64–66. V. također par. 5565. Ewa Tabeau je objasnila da je Spisak MKNL-a iz novembra 2008. konsultovan i korišten jer je to bila posljednja ažurirana verzija u vrijeme kada su sastavljani Izvještaj Ewe Tabeau iz 2009. i Spiskovi nestalih iz Srebrenice iz 2009. Ewa Tabeau, T. 28233 (1. maj 2012.). Drugi izvori korišteni prilikom pripremanja Izvještaja Ewe Tabeau iz 2009. i Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. uključuju popis stanovništva BiH iz 1991., biračke spiskove BiH iz 1997., 1998. i 2000., kao i dokumente koji se odnose na zvaničnu registraciju interno raseljenih lica i izbjeglica u BiH iz 2000. P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 2, 5; Ewa Tabeau, T. 28233–28234 (1. maj 2012.). Vijeće napominje da je Pašalić osporavao valjanost i pouzdanost podataka koje su vještaci tužilaštva koristili u svom metodu uparivanja podataka, kao i, konkretnije, metodologiju korištenu u Izvještaju Ewe Tabeau iz 2009. D3125 (Izvještaj vještaka Steve Pašalića pod naslovom "Etnički sastav, raseljena i izbegla lica iz 27 opština sa područja Bosne i Hercegovine, 1991–1997. godine", avgust 2012.), str. 18–20, 105–112; Stevo Pašalić, T. 35359–35363 (13. mart 2013.), T. 35451–35454, 35466–35467 (14. mart 2013.). Međutim, Vijeće smatra da su Pašalićeve tvrdnje neosnovane, s obzirom na to da on nije bio u stanju da valjano objasni razliku između "primarnih" izvora koje je koristio i navodne dopunske prirode izvora koje su konsultovali Ewa Tabeau i njene kolege, kao i na njegov nepotkrijepljeni argument da se Ewa Tabeau oslanjala na "matematičko-statističke forme koje […] daju neke imaginarne brojeve". Vijeće se stoga uvjerilo u valjanost metodologije kojom su se Ewa Tabeau i njene kolege služili prilikom pravljenja pouzdane procjene ukupnog broja ljudi koji su nakon pada Srebrenice ubijeni ili se još uvijek vode kao nestali. V. generalno P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.).

19006 V. par. 5559–5565.

19007 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 37–38.

19008 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 38–39. V. također Dušan Janc, T. 26947 (27. mart 2012.), T. 27026, 27089–27090 (28. mart 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je MKCK pouzdaniji izvor za utvrđivanje tačnog datuma nestanka osoba koje su identifikovane nakon pada Srebrenice, budući da je MKNL prosto naveo da su te osobe nestale 11. jula, dok je MKCK prikupljao detaljne podatke od članova porodica, a također je i napomenuo da podaci MKCK-a nisu sasvim tačni u pogledu određenih osoba i upozorio da se na njih ne treba u potpunosti oslanjati).

MKCK je objavio više publikacija sa spiskovima nestalih lica koji se odnose na cijeli rat u BiH.[19009] Ewa Tabeau je objasnila da je tužilaštvo napravilo sopstveni spisak nestalih iz Srebrenice na osnovu jedne od publikacija MKCK-a, tako što je izostavilo podatke o licima koja su tokom rata prijavljivana kao nestala, a u vezi s događajima koji nisu povezani s padom Srebrenice.[19010] Što se tiče navedenih podataka u vezi s datumom i mjestom nestanka nestalih lica, Ewa Tabeau je objasnila da datum nestanka nije nužno i datum kada je ta osoba možda ubijena, već kada je posljednji put viđena živa, pri čemu su u datim okolnostima najrelevantnijim smatrani podaci o nestanku prijavljenom između 1. jula i 31. avgusta 1995.[19011] Pod mjestom nestanka podrazumijeva se mjesto na kome je osoba posljednji put viđena živa.[19012] Vijeće napominje da se podaci u vezi s mjestom nestanka žrtava iz Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. ne poklapaju s podacima iz MKNL-ovog Spiska u vezi sa Srebrenicom, u kome su definisane dvije lokacije, "Potočari" i "šuma". Budući da Spiskovi nestalih iz Srebrenice iz 2009. imaju za cilj davanje tačnih informacija o tome gdje su srebreničke žrtve posljednji put viđene, to im, po mišljenju Vijeća, daje veću dokaznu vrijednost u odnosu na uopšteni metod kojim se MKNL služio prilikom prikupljanja odgovarajućih podataka za Spisak u vezi sa Srebrenicom.

5572. Kad je riječ o korištenoj metodologiji, Ewa Tabeau je objasnila da su podaci iz spiska nestalih iz Srebrenice koji je sastavilo tužilaštvo i Spiska MKNL-a iz novembra 2008. unakrsno upoređeni kao dva nezavisna izvora—što je metod poznat kao povezivanje zapisa—da bi se utvrdio broj osoba koje su prijavljene kao nestale a kasnije su pronađene u grobnicama povezanim sa Srebrenicom, te tako identifikovane kao osobe koje su umrle tokom pada Srebrenice.[19013] Tim

---

19009 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 37.

19010 Ewa Tabeau, T. 28239 (1. maj 2012.). Relevantni podaci koji se odnose na žrtve pada Srebrenice izvučeni su iz opšteg spiska MKCK-a korištenjem, prvo, kriterijuma mjesta, koji podrazumijeva područje opštine Srebrenica i okolnih opština, i, drugo, kriterijuma vremena, koji podrazumijeva osobe koje su nestale od jula do decembra 1995. Ewa Tabeau, T. 28239 (1. maj 2012.). Ewa Tabeau i njeni kolege su prilikom sastavljanja Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. koristili verziju spiska MKCK-a iz 2005. P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 37.

19011 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 34. V. takođe P5010 (Izlaganje Ewe Tabeau u sudnici 25. aprila 2012., u kojem je rezimirala glavne nalaze iz svog svjedočenja), *e-court* str. 18 (Grafikon 1, koji prikazuje nestale i mrtve povezane sa Srebrenicom po mjesecu nestanka).

19012 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 34. V. takođe P5010 (Izlaganje Ewe Tabeau u sudnici 25. aprila 2012., u kojem je rezimirala glavne nalaze iz svog svjedočenja), *e-court* str. 19 (Grafikon 3, koji prikazuje nestale i mrtve povezane sa Srebrenicom po mjestu nestanka).

19013 Ewa Tabeau, T. 28235, 28237 (1. maj 2012.); P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 5. Ewa Tabeau je objasnila da je popis stanovništva BiH iz 1991.

postupkom su prvo dobijeni Spiskovi nestalih iz Srebrenice iz 2009., što je niz spiskova koji sadrže podatke i iz spiska nestalih koji je sastavilo tužilaštvo i iz spiska MKNL-a.[19014] Ewa Tabeau i njeni kolege zatim su sastavili Izvještaj Ewe Tabeau iz 2009., u kome su detaljno opisali metodologiju i rezultate postupka primjenjenih prilikom sastavljanja Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009.[19015] U tom dokumentu je, između ostalog, navedeno da između spiskova MKNL-a i tužilaštva postoji preklapanje koje potvrđuje broj žrtava povezanih sa Srebrenicom.[19016] Vijeće napominje da, prema Izvještaju Ewe Tabeau iz 2009., ukupni broj nestalih i mrtvih iz Srebrenice iz 2009. iznosi 7.905 osoba.[19017]

5573. Ewa Tabeau je 2012. godine pripremila izvještaj u kome se Spisak MKNL-a iz januara 2012. objedinjava s podacima o srebreničkim žrtvama navedenim u Spiskovima nestalih iz Srebrenice iz 2009. (dalje u tekstu: Izvještaj Ewe Tabeau iz 2012.).[19018] Izvještaj Ewe Tabeau iz 2012. je sastavljen s ciljem da se utvrdi broj dodatnih žrtava koje je MKNL identifikovao nakon Izvještaja Ewe Tabeau iz 2009., kao i način na koji se te nove identifikacije preklapaju sa Spiskovima nestalih iz Srebrenice iz 2009.[19019] U Izvještaju Ewe Tabeau iz 2012. zaključuje se da je ukupni broj nestalih lica povezanih s padom Srebrenice i dalje 7.905 osoba.[19020]

---

korišten kao referentni izvor za validaciju podataka o nestalima, dok su biračke spiskovi BiH i spiskovi izbjeglica korišteni da bi se eliminisali eventualni preživjeli. Ewa Tabeau, T. 28233–28235 (1. maj 2012.).

19014 V. P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.).

19015 V. P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.).

19016 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 28–29; P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 3–4; Ewa Tabeau, T. 28237–28240 (1. maj 2012.); P5010 (Izlaganje Ewe Tabeau u sudnici 25. aprila 2012., u kojem je rezimirala glavne nalaze iz svog svjedočenja), *e-court* str. 18–19.

19017 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 28, 30; P6705 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Nestala lica iz Srebrenice: Lica koja su prijavljena kao nestala ili mrtva nakon zauzimanja enklave Srebrenica od strane vojske bosanskih Srba 11. jula 1995.", 9. april 2009.), *e-court* str. 3. V. takođe P5010 (Izlaganje Ewe Tabeau u sudnici 25. aprila 2012., u kojem je rezimirala glavne nalaze iz svog svjedočenja), *e-court* str. 20.

19018 P5004 (Izvještaj Ewe Tabeau u kojem se opisuje kako su novi ažurirani podaci MKNL-a iz 2012. godine integrisani u Spisak nestalih iz Srebrenice iz 2009. godine), str. 1. V. P5005 (MKNL-ov ažurirani spisak nestalih iz Srebrenice iz 2012. godine) (pod pečatom); P5916 (MKNL-ov ažurirani spisak nestalih iz Srebrenice iz 2012. godine).

19019 P5004 (Izvještaj Ewe Tabeau u kojem se opisuje kako su novi ažurirani podaci MKNL-a iz 2012. godine integrisani u Spisak nestalih iz Srebrenice iz 2009. godine), str. 3.

19020 Ewa Tabeau, T. 28257–28258 (1. maj 2012.); P5004 (Izvještaj Ewe Tabeau u kojem se opisuje kako su novi ažurirani podaci MKNL-a iz 2012. godine integrisani u Spisak nestalih iz Srebrenice iz 2009. godine), str. 1, 6; P5010 (Izlaganje Ewe Tabeau u sudnici 25. aprila 2012., u kojem je rezimirala glavne nalaze iz svog svjedočenja), *e-court* str. 20. Ukupni broj od 7.905 lica koja su identifikovana kao nestala lica povezana sa Srebrenicom izračunat je tako što su broju od 7.905 identifikovanih lica iz Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. dodata 103 nova slučaja iz Spiska MKNL-a iz januara 2012., a zatim od toga oduzeta 103 slučaja koja

5574. Vijeće ima u vidu Dunjićev prigovor da su neke od žrtava koje su na Spiskovima nestalih iz Srebrenice iz 2009. navedene kao nestale ili mrtve nakon pada Srebrenice po svemu sudeći bile vojnici i vojna lica AbiH, ubijeni između 1992. i jula 1995.[19021] Dunjić konkretno upućuje na dokument koji sadrži podatke o datumu smrti 142 žrtve, koji se ne slaže s odgovarajućim podacima iz Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009.; prema Dunjićevim riječima, iako je ovih 142 osoba uvršteno na Spiskove nestalih iz Srebrenice iz 2009., a njihovi posmrtni ostaci identifikovani su u različitim grobnicama povezanim sa Srebrenicom, oni su u stvari poginuli prije pada Srebrenice, između 1992. godine i jula 1995.[19022]

5575. Vijeće takođe napominje da je Dunjić u svom izvještaju naveo da se pomenuti dokument nalazi u prilogu njegovog izvještaja,[19023] ali taj dokument nije dodat ni kao prilog izvještaju, niti je ponuđen na usvajanje kao zaseban dokazni predmet. Međutim, Vijeće pretpostavlja da je navedeni dokument isti onaj koji je uključen u dokazni predmet D3815, na stranicama od 7 do 10 (dalje u tekstu: takozvani Spisak ABiH).[19024] Pošto je 2001. dobilo od Ministarstva odbrane BiH takozvani Spisak ABiH, tužilaštvo je Ministarstvu odbrane BiH u junu 2004. podnijelo zahtjev za pomoć u vezi s okolnostima smrti ili nestanka 142 osobe navedene na takozvanom Spisku ABiH—u kome, između ostalog, traži dodatnu potvrdu datuma njihove smrti—a Ministarstvo odbrane BiH odgovorilo je na taj zahtjev u avgustu 2004.[19025]

---

nisu povezana sa Srebrenicom već sa Žepom. V. Ewa Tabeau, T. 28257–28258 (1. maj 2012.); P5004 (Izvještaj Ewe Tabeau u kojem se opisuje kako su novi ažurirani podaci MKNL-a iz 2012. godine integrisani u Spisak nestalih iz Srebrenice iz 2009. godine), str. 4.

19021 V. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 26–35; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 21–22; Dušan Dunjić, T. 41760–41774 (23. juli 2013.). Vijeće napominje da Dunjić Spiskove nestalih iz Srebrenice iz 2009. naziva "Brunborgov spisak". V. Dušan Dunjić, T. 41760 (23. juli 2013.); D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 26. Vijeće pretpostavlja da je taj spisak starija verzija Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. koja im je, za kontekst ovog razmatranja, ekvivalentna.

19022 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 31; Dušan Dunjić, T. 41763–41766, 41790–41791 (23. juli 2013.). V. Završni podnesak odbrane, par. 2630.

19023 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 31.

19024 D3815 (Zbirka dokumenata Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine), str. 7–10. Ovaj dokazni predmet je kompilacija dokumenata u vezi sa zahtjevom za pomoć, koji je tužilaštvo uputilo Ministarstvu odbrane BiH, i odgovorom ministarstva na taj zahtjev. D3815 (Zbirka dokumenata Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine) str. 1, 5, 11. V. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 31 (gdje se upućuje na ERN brojeve takozvanog Spiska ABiH). V. takođe Dušan Dunjić, T. 41761–41773, 41790–41794 (23. juli 2013.).

19025 Takozvani Spisak ABiH bio je priložen uz te dokumente.

5576. Dunjić je izjavio da su imena 88 od pomenute 142 osobe u stvari imena vojnika i vojnih lica ABiH ubijenih između 1992. i jula 1995.[19026] Nadalje, optuženi je ponudio na usvajanje još dva dokazna predmeta, D2217 i D3812, koji predstavljaju kompilacije dijelova Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009., spiska MKNL-a iz 2008. i takozvanog Spiska ABiH, koji prikazuju očigledne nepodudarnosti u pogledu datuma nestanka za više osoba koje su u izvještaju koji je Janc pripremio za ovaj predmet navedene kao žrtve povezane sa Srebrenicom.[19027]

5577. Međutim, ni Dunjić, čak ni kada ga je Vijeće upravo to pitalo, a ni bilo koji drugi svjedok odbrane, nije objasnio porijeklo, autentičnost ili tačnost takozvanog Spiska ABiH i dokaznih predmeta D2217 i D3812.[19028] Dunjić je, osim toga, priznao da nije nezavisno verifikovao podatke koje ti dokumenti sadrže.[19029] Vijeće se stoga nije uvjerilo u autentičnost ili istinitost bilo takozvanog Spiska ABiH bilo dokaznih predmeta D2217 i D3812, te se prema tome ne može osloniti na te dokumente. Osim toga, što je i važnije, prema Ministarstvu odbrane BiH, a suprotno informacijama iz takozvanog Spiska ABiH, 135 od 142 osobe navedene na tom spisku zaista su umrle ili nestale nakon pada Srebrenice.[19030] To se poklapa s podacima iz Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. U zaključku, Dunjić nije ubijedio Vijeće svojom argumentacijom u vezi s ovim pitanjem.

5578. Nakon što je pregledalo iskaz Ewe Tabeau i dokazne predmete koji su s njim povezani, Vijeće se uvjerilo u valjanost metodologije koju su Ewa Tabeau i njeni kolege primijenili prilikom sastavljanja Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. i pisanja Izvještaja Ewe Tabeau iz 2009. i Izvještaja Ewe Tabeau iz 2012. Konkretno, kada je riječ o Spiskovima nestalih iz Srebrenice iz 2009., Vijeće je uzelo u obzir teškoće s kojima se MKCK suočavao prilikom prikupljanja podataka o nestalima[19031] i prihvata činjenicu da je, uslijed niza okolnosti, uključujući i ljudske greške

---

19026 Dunjić nabraja tih 88 lica u svom izvještaju. D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 31–35. V. Dušan Dunjić, T. 41760–41774 (23. juli 2013.).

19027 V. D2217 (Primjeri identifikovanih osoba u bazi podataka tužilaštva i bazi podataka ABiH); D3812 (Spisak vojnika koji su poginuli ili nestali prije jula 1995.). V. takođe Dušan Janc, T. 27051–27057 (28. mart 2012.); Dušan Dunjić, T. 41760–41774 (23. juli 2013.); Završni podnesak odbrane, par. 2609–2610.

19028 Dušan Dunjić, T. 41766–41767 (23. juli 2013.). V. takođe D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 31.

19029 V. Dušan Dunjić, T. 41767–41768, 41772–41773 (23. juli 2013.).

19030 V. D3815 (Zbirka dokumenata Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine), str. 11–20. Ministarstvo odbrane BiH navelo je u istom odgovoru da nema informacija u vezi s preostalih sedam osoba. D3815 (Zbirka dokumenata Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine), str. 11.

19031 P4995 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Objedinjeni izvještaj o nestalim licima iz Srebrenice, uključujući izvještaj o napretku postignutom u identifikovanju žrtava na osnovu DNK – 2009.", 9. april 2009.), str. 38. V. Thomas Parsons, T. 26626 (22. mart 2012.) (gdje je svjedok objasnio da su, generalno, spiskovi nestalih lica "vrlo dinamična stvar kada treba nešto u vezi s njima razriješiti" i da su podaci dobijeni od porodica nestalih lica često protivrječni/neodređeni); Amor Mašović, T. 27289 (10. april 2012.) (gdje svjedok govori o

članova porodica napravljene prilikom davanja podataka MKCK-u, neizbježno da na spisku ima i nešto grešaka. Bez obzira na to, Vijeće ne vidi nikakav razlog zašto se ne bi oslanjalo na podatke koje sadrže Spiskovi nestalih iz Srebrenice iz 2009., tako da ih je—uvažavajući činjenicu da se ti podaci ne mogu smatrati potpuno tačnim— koristilo prilikom analize i odmjeravanja protivrječnih forenzičkih dokaza koji su mu predočeni u odnosu na svaki od različitih incidenata u vezi s ubijanjem iz Priloga Optužnici.

(E) Dean Manning

5579. Dean Manning, bivši istražitelj tužilaštva, svjedočio je pred Vijećem.[19032] Vijeće je uvrstilo u spis izvještaje koje je Manning pripremio, o čemu će biti riječi u daljem tekstu.

5580. Dok je radio za tužilaštvo, od 1996. do 2001. godine, Manning je imao zaduženje da koordinira aktivnosti timova za istragu, ekshumaciju i obdukciju koji su radili na lokalitetima povezanim sa Srebrenicom, i da pomaže različitim vještacima iz svakog od tih timova.[19033] U okviru tih zaduženja, Manning je obilazio grobnice, ponekad dok je proces ekshumacije bio u toku; vršio pregled fizičkih dokaza nađenih tokom procesa ekshumacije; pomagao vještacima da pripreme svoje izvještaje; rezimirao rad koji su obavili pomenuti timovi; i predočavao te dokaze u postupcima pred Međunarodnim sudom.[19034] Manning je napisao jedan izvještaj 2000., jedan 2001. i još jedan 2003., a oni su uvršteni u spis kao dokazni predmeti P4502, P4503 i P4504.[19035] U tim izvještajima rezimiraju se nalazi vještaka koje je tužilaštvo angažovalo tokom forenzičkih ispitivanja u Srebrenici i oni uključuju pojedinosti vezane za Manningovo sopstveno ispitivanje lokaliteta koje je obišao, kao i artefakata pronađenih tokom procesa ekshumacije.[19036]

5581. U svojim izvještajima, Manning je također izračunao minimalni broj osoba (*Minimum Number of Individuals*) (dalje u tekstu: MNI) lociranih u grobnicama povezanim sa Srebrenicom

---

podacima dobijenim od članova porodica u vezi s time da li neko nestalo lice treba registrovati kao civila ili borca). V. također Thomas Parsons, P4643 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 20875–20876.

19032 Dean Manning, T. 25801 (6. mart 2012.).

19033 Dean Manning, T. 25801–25802 (6. mart 2012.). U timu tužilaštva zaduženom za ekshumacije nalazili su se arheolozi, antropolozi, geometri, policijski fotografi i policijski stručnjaci za rukovanje dokazima, forenzički stomatolozi i rendgenolozi. Dean Manning, T. 25803 (6. mart 2012.). Tužilaštvo je također angažovalo stručnjake za balistiku i eksplozive, zemljište, tkanine i DNK, koji su svi sastavljali izvještaje koje je Manning rezimirao. Dean Manning, T. 25803 (6. mart 2012.).

19034 Dean Manning, T. 25801–25802 (6. mart 2012.). V. također Dušan Janc, T. 26924 (27. mart 2012.).

19035 Dean Manning, T. 25805–25806, 25820 (6. mart 2012.). V. P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.); P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.); P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.).

19036 Dean Manning, T. 25802, 25805–25806 (6. mart 2012.).

putem antropološkog pregleda pojedinačnih kostiju koji su izvršili vještaci.[19037] Pokušavajući da utvrde broj osoba pokopanih u grobnicama povezanim sa Srebrenicom, vještaci su shvatili da nije moguće izračunati tačan broj uslijed stepena rastavljenosti posmrtnih ostataka.[19038] Kada tijela nisu kompletna, brojanje tijela nije odgovarajući način za utvrđivanje tačnog broja žrtava pokopanih u svakoj od grobnica, tako da se umjesto toga mora dati konzervativna procjena broja.[19039] Taj konzervativno procijenjeni broj se dobija brojanjem najzastupljenijeg tipa kosti u svim dijelovima grobnice, što može biti kost, dio kosti ili jedan dio nekog od dijelova tijela koji postoje u paru.[19040] Tako je Manning u izvještajima o forenzičkim dokazima iz grobnica povezanih sa Srebrenicom izračunao da MNI koji se odnosi na sve ekshumacije izvršene između 1996. i 2001. iznosi 2.570.[19041]

19037 V. P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 3; P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.), *e-court* str. 2; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 5.

19038 P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), *e-court* str. 5; Jose Baraybar, T. 22347, 22388 (2. decembar 2011.). V. P4502 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala, Masovne grobnice ekshumirane 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1", februar 2001.), *e-court* str. 3; P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.), *e-court* str. 2; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 5.

19039 P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 3–4; P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), str. 5–6; P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 18–19.

19040 V. Jose Baraybar, T. 22350–22551 (2. decembar 2011.); P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 3–4; P4030 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Izvještaj o antropološkom pregledu ljudskih ostataka iz istočne Bosne tokom 1999. godine", 8. decembar 1999.), str. 5–6. V. takođe Jose Baraybar, P4029 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 3795, 3803–3804. MNI se računa za svaku grobnicu, tako da je, s obzirom na to da se svaka grobnica ispituje odvojeno, sveukupni MNI preuveličan, budući da u proračunu nije uzeto u obzir preklapanje posmrtnih ostataka pojedinih lica koji su pronađeni i u primarnim i u sekundarnim grobnicama. P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 5–7; Jose Baraybar, T. 22350–22351 (2. decembar 2011.). Zatim se računa Minimalni minimum broja lica (*Minimum Minimal Number of Individuals*) (dalje u tekstu: MMNI), uzimajući u obzir integriranje MNI iz primarnih i sekundarnih grobnica, tako da on predstavlja minimaliziran broj lica pronađenih u svakoj od grobnica. P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 5–6; Jose Baraybar, T. 22351 (2. decembar 2011.).

19041 P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.); *e-court* str. 2. Baraybar je kasnije ažurirao ovu brojku, zaključivši da MNI iznosi 2.691. P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 7; Jose Baraybar, T. 22351–22352 (2. decembar 2011.). U svom izvještaju, Manning je objasnio da MMNI tek treba da se izračuna za sve lokalitete. P4503 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Istraga o Srebrenici, Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 24. avgust 2003.); *e-court* str. 2. Baraybar je kasnije iznio tu brojku, zaključivši da MMNI za grobnice povezane sa Srebrenicom iznosi 2.541.

5582. Koristeći antropološki proračun MNI kao polazište za utvrđivanje preliminarnog broja osoba, vještaci su zatim prešli na testove DNK da bi potkrijepili takve nalaze.[19042] Godine 2005., Manning je dobio zaduženje da sastavi dva izvještaja u kojima se rezimiraju nalazi KNO BiH i MKNL-a koji se odnose na DNK, a u vezi s grobnicama povezanim sa Srebrenicom.[19043] Manning je pregledao dokumentaciju o ekshumacijama koje je izvršio MKNL i o analizi DNK identifikovanih osoba da bi je objedinio s podacima koji se odnose na primarne i sekundarne grobnice povezane sa Srebrenicom.[19044]

(F) Dušan Janc

5583. Dušan Janc, bivši istražitelj tužilaštva, takođe je svjedočio pred Vijećem.[19045] Godine 2006., Janc je preuzeo zadatak u vezi s DNK koji je započeo Manning i počeo da ažurira izvještaje koje je pripremio Manning, pripremajući istovremeno i svoje izvještaje.[19046] Na osnovu tog rada, Janc je 2012. pripremio izvještaj u kome je rezimirao dokaze vezane za istrage o grobnicama povezanim sa Srebrenicom, uključujući analize DNK i druge analize posmrtnih ostataka pronađenih u njima, a koji je uvršten u spis kao dokazni predmet P4772 (dalje u tekstu: Jancov izvještaj).[19047]

5584. Glavni izvor Jancovog izvještaja bio je Spisak MKNL-a iz decembra 2010., kao i drugi dokumentarni dokazi dobijeni od organa vlasti BiH i MKNL-a.[19048] Konkretnije, Janc je kompilirao

---

P4037 (Izvještaj vještaka Josea Baraybara pod naslovom "Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ ekshumirao od 1996. do 2001.", 4. januar 2004.), str. 7; Jose Baraybar, T. 22351–22352 (2. decembar 2011.).

19042 V. Jose Baraybar, T. 22353–22354 (2. decembar 2011.).

19043 Dean Manning, T. 25802, 25819 (6. mart 2012.).

19044 Dean Manning, T. 25819 (6. mart 2012.).

19045 Dušan Janc, T. 26917–26918 (27. mart 2012.).

19046 Dušan Janc, T. 26919–26921, 26924, 27005–27007 (27. mart 2012.); Dean Manning, T. 25819–25820 (6. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2.

19047 Dušan Janc, T. 26918–26920, 26991, 27007 (27. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.). Postoji i povjerljiva verzija Jancovog izvještaja koja sadrži podatke iz Spiska MKNL-a iz decembra 2010., uključujući ime i prezime identifikovanih lica; ta verzija je uvrštena u spis kao dokazni predmet P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.) (pod pečatom).

19048 Dušan Janc, T. 26920, 26930, 26934 (27. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 3. Janc je izjavio da je Spisak MKNL-a iz januara 2012.—koji sadrži otprilike 80 novih slučajeva identifikovanih lica iz grobnica povezanih sa Srebrenicom—dobio svega nekoliko dana prije nego što je završio svoj izvještaj, tako da nije bio u mogućnosti da na adekvatan način analizira te nove podatke i uključi ih u svoj izvještaj. Dušan Janc, T. 26934–26937 (27. mart 2012.). V. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 6. V. takođe P5916 (MKNL-ov ažurirani spisak nestalih iz Srebrenice iz 2012. godine).

dokumentaciju dobijenu od MKNL-a, MKCK-a, KNO BiH, kasnije INO BiH,[19049] i drugih lokalnih vlasti u BiH, kao i ranije izvještaje vještaka tužilaštva, da bi sačinio spisak svih osoba pronađenih i identifikovanih u grobnicama povezanim s padom Srebrenice.[19050]

5585. Glavni odjeljak Jancovog izvještaja je tabela u kojoj se rezimira ukupni broj žrtava povezanih sa Srebrenicom koje su ekshumirane i identifikovane, za svaku pojedinačnu primarnu ili sekundarnu grobnicu.[19051] Izvještaj takođe obuhvata četiri dodatka: Dodatak A sadrži rezime relevantnih nalaza u vezi sa svakom od ekshumiranih grobnica za koju je utvrđeno da je povezana s padom Srebrenice, uključujući podatke o procesu ekshumacije, broj identifikovanih osoba i rezultate obdukcija posmrtnih ostataka tih osoba;[19052] u Dodatku B detaljno se navodi broj identifikovanih površinskih ostataka pronađenih u Srebrenici i oko nje;[19053] u Dodatku C detaljno se navodi broj ustanovljenih DNK veza između prekopavanih "primarnih/primarnih" i "sekundarnih/sekundarnih" grobnica i uključuje dijagrame koji prikazuju neke od tih veza;[19054] najzad, Dodatak D sadrži ime i prezime svih osoba identifikovanih na Spisku MKNL-a iz decembra 2010., grupisanih po pojedinačnim grobnicama povezanim sa Srebrenicom u kojima su njihovi posmrtni ostaci pronađeni.[19055]

5586. Janc je izvršio unakrsno poređenje Spiska MKNL-a iz decembra 2010. i Spiskova nestalih iz Srebrenice iz 2009. da bi bio siguran da svaka osoba koju je MKNL identifikovao odgovara

---

19049 Janc je izjavio da je naziv KNO BiH promijenjen 2008. ili 2009. i da se institucija sada zove INO BiH. Dušan Janc, T. 26921 (27. mart 2012.).

19050 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2; Dušan Janc, T. 26920–26922, 26924–26925 (27. mart 2012.).

19051 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2–5. V. Dušan Janc, T. 26919 (27. mart 2012.).

19052 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 7–42; Dušan Janc, T. 26922 (27. mart 2012.). Dodatak A takođe sadrži tabelu s rezimiranim podacima za primarne i sekundarne masovne grobnice vezane za svaki od incidenata ubijanja iz Priloga Optužnici za koje se optuženi tereti u Optužnici, kao i ukupni broj tijela vezanih za svaki od tih incidenata. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–42.

19053 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 43–46; Dušan Janc, T. 26922 (27. mart 2012.). V. takođe Dušan Janc, T. 26982–26983 (27. mart 2012.), T. 27066–27069 (28. mart 2012.); P4770 (Mape površinskih posmrtnih ostataka); D2219 (Mapa lokacije površinskih posmrtnih ostataka, s oznakama koje je unio Dušan Janc) (gdje se pominju lokacije na kojima su pronađeni površinski ostaci).

19054 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 47–87; Dušan Janc, T. 26922–26923, 26967–26973 (27. mart 2012.).

19055 P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.) (pod pečatom), *e-court* str. 88–625; Dušan Janc, T. 26923 (27. mart 2012.).

nekoj od osoba koje su prijavljene kao nestale nakon pada Srebrenice.[19056] Da bi sastavio svoj izvještaj, Janc je također koristio i podatke koje je dobio od MKNL-a o DNK profilima koji su izdvojeni iz posmrtnih ostataka pronađenih u različitim grobnicama i koji još uvijek nisu bili upareni s nekim nestalim licem.[19057] Ta grupa obuhvata 260 neidentifikovanih osoba koje je Janc uključio u svoj izvještaj jer su njihovi posmrtni ostaci pronađeni u grobnicama za koje je dokazano da su povezane s padom Srebrenice.[19058] Osim toga, Janc je u svoj izvještaj unio i podatke o 35 osoba koje su Ljekari za ljudska prava i MKCK identifikovali kao nestale nakon pada Srebrenice prije nego što je MKNL 2001. započeo svoj proces identifikacije na osnovu DNK.[19059]

5587. Janc je sastavio svoj izvještaj tako što je sve upise iz Spiska MKNL-a iz decembra 2010. razdvojio u odvojene tabele organizovane prema ID-u slučaja, vodeći računa o tome da se svaka tabela odnosi na samo jednu grobnicu ili lokalitet.[19060] Kada je računao broj osoba po grobnici, Janc je brojao samo "glavne slučajeve" koji predstavljaju jedinstvene DNK profile, a izostavio je sve slučajeve "reasocijacija" da bi bio siguran da je svaka osoba brojana samo jednom, čak i kada je

[19056] V. Dušan Janc, T. 26947, 27020 (27. mart 2012.), T. 27027–27035 (28. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2–3.

[19057] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2; Dušan Janc, T. 26925–26926, 26991–26995 (27. mart 2012.). Ti neupareni DNK profili potiču sa spiskova koje je Janc posebno tražio od MKNL-a. Dušan Janc, T. 26956–26958, 26991–26992 (27. mart 2012.). V. P4773 (MKNL-ovi neupareni DNK profili žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 23. decembar 2011.); P4774 (MKNL-ovi spiskovi neuparenih jedinstvenih DNK profila žrtava koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 15. februar 2010.); P5914 (MKNL-ove tabele u vezi s identifikovanim žrtvama iz Srebrenice, 31. januar 2009.); P4656 (MKNL-ove tabele u vezi s identifikovanim žrtvama iz Srebrenice, 31. januar 2009.) (pod pečatom).

[19058] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2; Dušan Janc, T. 26925–26926, 26952, 26956–26961 (27. mart 2012.), T. 27039–27040 (28. mart 2012.). Ali v. Završni podnesak odbrane, par. 2621 (gdje optuženi iznosi tvrdnju da dokazi ubjedljivo ukazuju da ti posmrtni ostaci nisu povezani s padom Srebrenice).

[19059] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2; Dušan Janc, T. 26925, 26953–26954 (27. mart 2012.). Tih 35 osoba identifikovano je na osnovu *antemortem* i *postmortem* podataka, prvenstveno tako što su članovi porodice identifikovali odjeću i lične stvari pronađene na tijelima. V. P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 96. MKCK i Ljekari za ljudska prava su identifikovali ukupno 44 lica, od čega je njih devet ponovno identifikovao MKNL i uključio ih u Spisak MKNL-a iz decembra 2010. P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2, fusnota 4. V. generalno P4504 (Izvještaj Deana Manninga pod naslovom "Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala – Stratišta i masovne grobnice", 16. maj 2000.), *e-court* str. 96–114; P5917 (MKNL-ove DNK identifikacije vezane za identifikovane žrtve koje se dovode u vezu sa Srebrenicom, 6. decembar 2010.).

[19060] P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 6; Dušan Janc, T. 26942–26943, 26947–26948 (27. mart 2012.).

više dijelova tijela jedne osobe sakupljeno iz jedne ili više grobnica.[19061] Janc je ponovio taj postupak za svih 14.303 upisa iz Spiska MKNL-a iz decembra 2010., kao i za neidentifikovane upise dobijene od MKNL-a.[19062] Tako dobijeni podaci su rezimirani po grobnicama u Dodatku A Jancovog izvještaja, koji obuhvata ukupni broj osoba pronađenih u svakoj od grobnica, kao i u Dodatku D, u kome se svaka osoba pronađena u svakoj od grobnica navodi po imenu i samo jednom.[19063]

5588. Osim toga, Janc je analizirao podatke MKNL-a da bi ustanovio postojanje DNK veza između grobnica.[19064] Da bi to postigao, razvrstao je podatke MKNL-a po njihovom identifikacionom broju protokola; kada se jedan identifikacioni broj protokola pojavljivao na različitim lokalitetima, to je značilo da su dijelovi tijela iste osobe pronađeni na više mjesta.[19065] U slučajevima kada je DNK profil neke osobe pronađen u više od jedne grobnice, Janc je to brojao kao "povezanost" grobnica.[19066] Janc je koristio te DNK veze između primarnih i sekundarnih grobnica da bi ustanovio da postoji povezanost između svake od tih grobnica i nekog incidenta ubijanja iz Priloga Optužnici.[19067]

5589. Takvim postupkom, Janc je došao do brojke od 5.977 kao ukupnog broja osoba koje su do januara 2012. identifikovane iz grobnica povezanih sa Srebrenicom.[19068] Janc je takođe izračunao i ukupni broj identifikovanih osoba po mjestu pogubljenja, tako što je sabrao broj identifikovanih

---

19061 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 6; Dušan Janc, T. 26948, 26950–26951 (27. mart 2012.).

19062 Dušan Janc, T. 26947–26948, 26950–26951 (27. mart 2012.), T. 26949 (27. mart 2012.) (djelimično zatvorena sjednica).

19063 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 7–42; P4771 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.) (pod pečatom), *e-court* str. 88–625.

19064 V. Dušan Janc, T. 26961–6962 (27. mart 2012.).

19065 Dušan Janc, T. 26961–6966 (27. mart 2012.). V. par. 5563.

19066 Dušan Janc, T. 26961–26965, 26968 (27. mart 2012.). Janc je razjasnio da se i u slučajevima kada se više od jednog dijela tijela iste osobe nalazilo u dvije različite grobnice, to ipak računalo kao jedna "veza". Dušan Janc, T. 26964 (27. mart 2012.). Prema Jancovim riječima, postojanje tih veza između različitih grobnica znači da su tijela ili dijelovi tijela odlagani na više lokacija i jasno ukazuje na to koje su grobnice međusobno povezane. Dušan Janc, T. 26961–26962 (27. mart 2012.).

19067 V. Dušan Janc, T. 26961–26965 (27. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–42, 48–50, 82, 85, 87.

19068 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 2, 5. V. Dušan Janc, T. 26923–26924 (27. mart 2012.).

osoba iz relevantnih primarnih i odgovarajućih sekundarnih grobnica koje su povezane sa svakim od mjesta pogubljenja.[19069]

5590. Vijeće napominje da se tužilaštvo oslonilo na Jancov izvještaj prilikom utvrđivanja broja srebreničkih žrtava pronađenih u svakoj od grobnica i broja osoba ubijenih u većini pojedinačnih incidenata ubijanja iz Priloga Optužnici. Vijeće takođe primjećuje da postoji značajno preklapanje između 5.977 osoba koje se u Jancovom izvještaju navode kao identifikovane u grobnicama povezanim sa Srebrenicom, i 5.115 osoba[19070] za koje je Vijeće utvrdilo da su ubijene pod konkretnim okolnostima navedenim u Prilogu E Optužnice.[19071]

5591. Optuženi tvrdi da je Jancov zadatak bio da potvrdi ono što je tužilaštvu već bilo poznato i da je manipulisao dokazima dobijenim od MKNL-a da bi prilagodio svoje zaključke.[19072] Time što je pretpostavio da su sva ekshumirana tijela bila tijela žrtava pogubljenja, Janc je svojoj istrazi pristupio u obrnutom smjeru, a kada bi naišao na činjenice koje mu nisu odgovarale, on bi ih naprosto izostavio.[19073]

5592. Isto tako, Dunjić osporava različite dijelove Jancovog izvještaja. U vezi s tim, Vijeće napominje da Dunjić komentariše i upućuje na raniju verziju Jancovog izvještaja, koja nosi datum 13. mart 2009.—i koja nije uvrštena u spis u ovom predmetu—kao i na dokazni predmet D1975, Jancov *corrigendum* tog izvještaja.[19074] Za potrebe ovog odjeljka, budući da se većina Dunjićevih zamjerki, ako ne i sve te zamjerke, mogu primijeniti na Jancov izvještaj, Vijeće će ih razmotriti u okviru analize tog drugog dokumenta.

19069 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–42; Dušan Janc, T. 26973–26975 (27. mart 2012.).

19070 V. par. 5519.

19071 Vijeće napominje da se ove brojke ne podudaraju u potpunosti iz više razloga. Prvo, prilikom utvrđivanja ukupnog broja, Vijeće nije u taj broj uključilo brojke iz nekoliko grobnica koje se odnose na incidente za koje se optuženi ne tereti u Optužnici. Nadalje, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da se incident u Cerskoj dolini, kako je naveden u Optužnici, zaista odigrao (v. par. 522), i stoga u ukupni broj nije uključilo posmrtne ostatke pronađene u grobnici u dolini Cerske. Najzad, zbog specifičnosti pogubljenja, kao i činjenice da nije ustanovljena veza s nekom konkretnom grobnicom, Vijeće ne može biti sigurno da li su posmrtni ostaci lica ubijenih u nekim od incidenata ubijanja iz Priloga Optužnice, kao što su oni kod rijeke Jadar, na livadi u Sandićima i u Potočarima, uključeni u Jancov ukupni broj identifikovanih lica.

19072 Završni podnesak odbrane, par. 2622. V. Dušan Janc, T. 27007–27010 (27. mart 2012.). Prema riječima optuženog, Janc nije uzeo u obzir pokopavanje nastradalih u borbenim dejstvima, različite datume pokopavanja i druge nepodudarnosti. V. Završni podnesak odbrane, par. 2623–2624.

19073 Završni podnesak odbrane, par. 2625. V. takođe način na koji je optuženi unakrsno ispitivao Dušana Janca, T. 27083 (28. mart 2012.).

19074 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 11; Dušan Dunjić, T. 41744 (22. juli 2013.). V. Dušan Janc, T. 26918–26919 (27. mart 2012.); D1975 (*Corrigendum* izvještaja Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani sažetak forenzičkih dokaza – ekshumacija grobnica u vezi sa Srebrenicom – mart 2009.", 9. april 2009.).

5593. Prema tumačenju Vijeća, glavni prigovor na Jancovo svjedočenje sadržano je u tvrdnji da su grobnice povezane sa Srebrenicom mješovite grobnice, koje sadrže tijela žrtava pogubljenih u različitim incidentima ubijanja iz Priloga Optužnici, kao i tijela osoba koje su umrle prije pada Srebrenice i/ili uslijed borbenih dejstava. Kao dodatak analizi ovog pitanja od strane Vijeća, o kojoj je već bilo riječi u ranijem tekstu, Vijeće će u nastavku razmotriti neke od glavnih argumenata koje u vezi s tim pitanjem iznose optuženi i Dunjić.

5594. Dunjić koristi informacije sadržane u dokaznom predmetu D1975 da bi zaključio da je na konkretnim lokacijama koje su povezane sa Srebrenicom takođe bilo posmrtnih ostataka osoba ubijenih pod različitim okolnostima, koje nisu povezane s padom Srebrenice.[19075] Slično tome, govoreći o Jancovim zaključcima u vezi s grobnicama Blječeva i Glogova, optuženi tvrdi da je nesporno da su postojale mješovite grobnice u kojima su posmrtni ostaci koji nisu povezani s događajima u Srebrenici pokopani zajedno s posmrtnim ostacima ljudi koji su nakon pada Srebrenice prijavljeni kao nestali.[19076] Vijeće prihvata da postoji izvjestan broj mješovitih grobnica povezanih s incidentima ubijanja iz Priloga Optužnici. Međutim, dokazi o tome koji su predočeni Vijeću ograničeni su na grobnice Blječeva 1 i Glogova. Vijeće je detaljno razmotrilo implikacije dokaznog predmeta D1975 u odjeljku Presude koji se odnosi na ubijanje u skladištu u Kravici, te neće ovdje ponavljati svoje zaključke.[19077]

5595. Prema riječima optuženog, DNK veze u Jancovom izvještaju se odnose na manje od 10% posmrtnih ostataka pronađenih u sekundarnim grobnicama.[19078] Preostala tijela nisu dovedena u vezu s mjestima pogubljenja koja su povezana sa Srebrenicom, te prema tome moraju biti posljedica drugih događaja koji su se odigrali u drugo vrijeme.[19079] On stoga tvrdi da su lokaliteti označeni kao sekundarne grobnice u stvari grobnice u blizini linije sukoba, u koje su pokopavani poginuli.[19080] U prilog ovoj teoriji, Dunjić dodaje da je na osnovu analize DNK nemoguće izvesti zaključak da sva tijela iz sekundarnih grobnica potiču iz primarnih grobnica s kojima je

---

19075 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 13–14; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 20, 22. V. Dušan Dunjić, T. 41746 (22. juli 2013.); T. 41876–41878, 41905–41908 (24. juli 2013.).

19076 Završni podnesak odbrane, par. 2597–2598, 2601, 2604. V. način na koji je optuženi unakrsno ispitivao Dušana Janca, T 27016–27017 (27. mart 2012.). Optuženi takođe upućuje na grobnicu Liplje 8, koja nije povezana ni s jednim incidentom ubijanja iz Priloga Optužnici, i na površinske ostatke pronađene pored stratišta u Kozluku. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2601.

19077 V. par. 5258, 5281–5282, fusnota 17879.

19078 V. Završni podnesak odbrane, par. 2605, 2608.

19079 Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2605.

19080 Završni podnesak odbrane, par. 2603. V. takođe način na koji je optuženi unakrsno ispitivao Dušana Janca, T. 27071–27081 (28. mart 2012.).

uspostavljena veza na osnovu DNK.[19081] Prema Dunjićevim riječima, te se veze odnose samo na značajno manji broj tijela pronađenih u sekundarnim grobnicama koje su povezane s pogubljenjima u skladištu u Kravici, na poljani blizu Orahovca, na brani u Petkovcima, u Kozluku ili na Vojnoj ekonomiji Branjevo, a ne na mnogo veći broj koji navodi Janc.[19082] Drugim riječima, optuženi i Dunjić tvrde da je jedini razuman zaključak taj da su u slučaju više od 90% posmrtnih ostataka za koje DNK veze nisu utvrđene, takozvane sekundarne grobnice u stvari bile primarne grobnice u koje su, po prvi put, pokopavane osobe poginule u borbi.[19083]

5596. Da bi osporio Jancov izvještaj, Dunjić iznosi iste argumente koje je iznio kada je prigovarao na forenzičke i demografske dokaze. Pozivajući se ponovo na argumente na osnovu kojih je osporavao Spiskove nestalih iz Srebrenice iz 2009., o čemu je bilo riječi ranije u tekstu, Dunjić tvrdi da se neke od identifikovanih osoba iz raznih grobnica povezanih sa Srebrenicom navode u drugim dokumentima, i to kao osobe koje su umrle prije pada Srebrenice.[19084] Međutim, kao što je bilo riječi ranije u tekstu, Vijeće se nije uvjerilo u autentičnost ili tačnost dokumenata na kojima Dunjić zasniva svoju argumentaciju, to jest takozvanog Spiska ABiH, i dokaznih predmeta D2217 i D3812, i Dunjić ga stoga nije ubijedio svojim argumentima po tom pitanju.[19085]

19081 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 13–17; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 20–24; Dušan Dunjić, T. 41746 (22. juli 2013.). V. Dušan Dunjić, T. 41818 (23. juli 2013.).

19082 D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 13–15, 17–18; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 21–24. V. Završni podnesak odbrane, par. 2607. V. takođe P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 40–42, 48–50. To je nevezano za pitanje postoje li i drugi dokazi, kao što su oni koji proizlaze iz balističkih nalaza, koji uspostavljaju vezu između primarnih i sekundarnih grobnica. Dušan Dunjić, T. 41883–41884 (24. juli 2013.).

19083 V. Završni podnesak odbrane, par. 2605, 2608; D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 15–17; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 18, 22–23. V. Dušan Dunjić, T. 41751 (22. juli 2013.); T. 41882–41883 (24. juli 2013.). Ali v. Dušan Janc, T. 27071–27072 (28. mart 2012.) (gdje Janc odbacuje tu mogućnost).

19084 Dušan Dunjić, T. 41760–41774 (23. juli 2013.); D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 26–35; D3894 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije, obdukcije i identifikacije leševa na području Srebrenice", 26. avgust 2012.), str. 21–22. V. D3812 (Spisak vojnika koji su poginuli ili nestali prije jula 1995.); D3815 (Zbirka dokumenata Ministarstva odbrane Federacije Bosne i Hercegovine), b/h/s, str. 7–10 (takozvani Spisak ABiH); D2217 (Primjeri identifikovanih osoba u bazi podataka tužilaštva i bazi podataka ABiH).

19085 V. par. 5577.

5597. Dunjić takođe tvrdi da pronalaženje dijelova jednog istog tijela na dva različita lokaliteta ukazuje na to da je određena osoba umrla, a tijelo istrulilo, pa da je zatim uslijed djelovanja spoljašnjih uslova došlo do razdvajanja dijelova tijela.[19086] U ovom slučaju, tvrdi Dunjić, vjerovatno je da se tijelo razdvojilo prije pokopavanja, te bi prema tome obje grobnice u kojima su pronađeni posmrtni ostaci trebalo smatrati primarnim grobnicama kad je riječ o konkretnim dijelovima tijela pronađenim u svakoj od njih.[19087] Međutim, Vijeće ne prihvata Dunjićeve teorije u pogledu postojanja dijelova tijela iste osobe u dvije ili više grobnica; njegove teorije prosto ignorišu brojne dokaze koji Vijeću stoje na raspolaganju u vezi s operacijom ponovnog pokopavanja izvedenom u septembru i oktobru 1995. Činjenica da je Dunjić na brzinu konstruisao takve teoretske zaključke, a da je pri tome svjesno zanemario suprotne dokaze, predstavlja ozbiljnu mrlju na njegovoj vjerodostojnosti kao vještaka. Nadalje, na osnovu antropoloških i forenzičkih dokaza, kao i iskaza svjedoka u vezi s pokopavanjem i ponovnim pokopavanjem tijela, Vijeće se, s izuzetkom zaključaka koji se odnose na grobnice Glogova i Blječeva, o kojima je bilo riječi ranije u tekstu, uvjerilo da nije bilo obogaćivanja grobnica povezanih sa Srebrenicom.

5598. Upućujući, konkretnije, na zaključke iznijete u Dodatku B Jancovog izvještaja koji se odnose na površinske posmrtne ostatke, optuženi tvrdi da najmanje 1.000 osoba koje je Janc izbrojao treba oduzeti od ukupnog broja od 4.000 osoba za koje se, po njegovom mišljenju, može smatrati da su nestale nakon pada Srebrenice.[19088] Kako optuženi dodaje, premda su neki od tih posmrtnih ostataka izuzeti iz ukupnog spiska žrtava u Jancovom izvještaju, Jancov ukupni broj još uvijek nije sasvim tačan, budući da postoje dokazi koji pokazuju da su žrtve poginule prilikom artiljerijskih napada, kao i neki od onih koji su poginuli u borbama ali su pokopani prilikom asanacije terena, takođe uključeni u Jancov ukupni broj.[19089] Vijeće podsjeća da se u Dodatku B Jancovog izvještaja objašnjava da su od ukupno 982 slučaja posmrtnih ostataka s površine, u 702

[19086] Dušan Dunjić, T. 41749 (22. juli 2013.). Kao primjer, Dunjić navodi jednu osobu, koja je imala otvorenu ranu, što je moglo privući divlje životinje i dovesti do rastavljanja dijelova tijela, uslijed čega bi oni potom bili pronađeni u različitim grobnicama. Dušan Dunjić, T. 41749 (22. juli 2013.). V. Završni podnesak odbrane, par. 2620 (gdje optuženi usvaja Dunjićevu teoriju).

[19087] D3893 (Izvještaj vještaka Dušana Dunjića pod naslovom "Sudskomedicinska analiza izveštaja lokaliteta masovnih grobnica sa područja istočne Bosne i dokumentacije koja se odnosi na ekshumacije na području Srebrenice", 27. avgust 2009.), str. 15–16.

[19088] Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2559. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2557–2558, 2560–2561, 2565, 2571, 2589, 2636, 2638.

[19089] Završni podnesak odbrane, par. 2636. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2653.

slučaja ti posmrtni ostaci identifikovani kao posmrtni ostaci osoba povezanih sa Srebrenicom.[19090] Međutim, te brojke nisu uključene u Jancov ukupni broj žrtava povezanih sa Srebrenicom.[19091]

5599. Pošto je analiziralo Jancove dokaze u cijelosti, Vijeće se uvjerilo u ispravnost metodologije koju je on primjenio pri donošenju svojih zaključaka, kao i u pouzdanost tih zaključaka. U vezi s tim, Vijeće podsjeća da su mu, osim DNK veza između primarnih i sekundarnih grobnica povezanih sa Srebrenicom, predočeni i drugi forenzički dokazi koji ukazuju na dodatne veze između grobnica. Nadalje, prihvaćeni iskazi brojnih svjedoka, uključujući preživjele i svjedoke-insajdere—kao što su neposredni počinioci, oni koji su čuvali zatočenike i oni koji su učestvovali u pokopavanju i ponovnom pokopavanju tijela—a koji se odnose na okolnosti incidenata ubijanja iz Priloga Optužnici, potkrepljuju i potvrđuju Jancov izvještaj. Iz svih tih razloga, Vijeće se uvjerilo da nema dokaza da su primarne ili sekundarne grobnice bile obogaćivane i stoga smatra da se sva tijela pronađena u primarnim i sekundarnim grobnicama povezanim sa Srebrenicom mogu povezati s odgovarajućim incidentima ubijanja iz Priloga Optužnici.

2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta

5600. U dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, osim tačke za genocid prema članu 4 Statuta, optuženi se u jednoj tački tereti i za kršenje zakona ili običaja ratovanja prema članu 3 Statuta, i to za ubistvo, a u pet tačaka za zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta, i to za progon, ubistvo, istrebljivanje, deportaciju i prisilno premještanje kao nehumano djelo.[19092] Tužilaštvo navodi da je tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica postojalo stanje oružanog sukoba.[19093] Tužilaštvo nadalje navodi da je sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločin protiv čovječnosti, izuzev onog u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, bilo dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti.[19094]

19090 P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 44–46. V. Dušan Janc, T. 26982–26985 (27. mart 2012.).

19091 Dušan Janc, T. 26984–26985 (27. mart 2012.); P4772 (Izvještaj Dušana Janca pod naslovom "Ažurirani rezime forenzičkih dokaza – Ekshumacija grobnica i posmrtnih ostataka sa površine u vezi sa Srebrenicom – januar 2012.", 13. januar 2012.), *e-court* str. 5. V. takođe Završna riječ tužilaštva, T. 47799 (30. septembar 2014.).

19092 V. par. 5.

19093 Optužnica, par. 89.

19094 Optužnica, par. 88.

i. *Član 3 Statuta*

5601. Vijeće je zaključilo da je tokom cijelog perioda relevantnog za krivična djela koja se navode u Optužnici postojao oružani sukob. U vrijeme događaja za koje se optuženi tereti u dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, odnosno u julu 1995., oružani sukob je još uvijek bio u toku; taj sukob je zvanično okončan potpisivanjem Dejtonskog sporazuma, 14. decembra 1995.[19095]

5602. Kad je riječ o ubistvu za koje se optuženi tereti na osnovu člana 3 Statuta, Vijeće je razmotrilo da li je ono bilo blisko povezano s oružanim sukobom i izvelo zaključke u vezi s tim u onim dijelovima ove Presude gdje je to bilo relevantno.[19096]

5603. U vezi s četiri takozvana "uslova iz predmeta *Tadić*", Vijeće upućuje na odjeljke o mjerodavnom pravu u ovoj Presudi, u kojima se detaljnije obrazlaže pravni osnov za svako od krivičnih djela za koja se optuženi tereti u Optužnici na osnovu člana 3 Statuta.[19097] U vezi s ubistvom, zabrana proizlazi iz zajedničkog člana 3, koji se smatra dijelom međunarodnog običajnog prava.[19098] Nadalje, Žalbeno vijeće je potvrdilo da kršenje odredbi zajedničkog člana 3 povlači individualnu krivičnu odgovornost.[19099] Vijeće se stoga uvjerilo da su četiri uslova iz predmeta *Tadić* ispunjena, te da su, prema tome, zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 Statuta ispunjeni u vezi s ubistvom.

ii. *Član 5 Statuta*

5604. Kao što je zaključeno gore u tekstu, u BiH je tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica postojao oružani sukob. Vijeće je takođe zaključilo da je tokom cijelog perioda relevantnog za krivična djela za koja se optuženi tereti u Optužnici postojao rasprostranjen i sistematski napad na civilno stanovništvo BiH muslimanske i hrvatske nacionalnosti. Kao što se vidi iz daljeg teksta, Vijeće se takođe uvjerilo da su krivična djela u vezi s kojima je Vijeće donijelo zaključke činila dio tog napada i da su počinioci znali za taj napad, kao i da zločini čine njegov dio.[19100]

19095 V. par. 312, 437.

19096 V. par. 5611.

19097 V. odjeljak III.A.1.a: Opšti uslovi za kršenje zakona ili običaja ratovanja.

19098 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 143.

19099 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 167, 170, 173–174 (gdje se, u par. 173 iznosi: "Univerzalno je prihvaćeno da su djela navedena u zajedničkom članu 3 nedjela nad kojima se zgraža savjest civiliziranih ljudi i da su ona stoga, kako kaže član 15(2) MPGPP-a, 'zločinačka prema opštim principima prava koja priznaju civilizirani narodi'".).

19100 V. par. 5612, 5620, 5642, 5652.

5605. Kao što je detaljno iznijeto ranije u ovoj Presudi, snage bosanskih Srba napale su Srebrenicu 6. jula 1995. i uspjele da je zauzmu do 11. jula.[19101] Nakon zauzimanja enklave, između 11. i 13. jula 1995., do 30.000 žena i djece, kao i dio starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, prisilno je preseljeno iz srebreničke enklave na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.[19102] Vijeće je nadalje zaključilo da su snage bosanskih Srba u sedmicama nakon pada Srebrenice 11. jula 1995. ubile najmanje 5.115 muškaraca, bosanskih Muslimana.[19103] Vijeće se uvjerilo da koordinirane akcije snaga bosanskih Srba, izvedene u kratkom vremenskom periodu na različitim lokacijama u Srebrenici, Bratuncu i Zvorniku, kao i sam broj bosanskih Muslimana koji su ubijeni i prisilno raseljeni, dokazuju i sistematični i rasprostranjeni aspekt tog dijela napada.

5606. Vijeće se stoga uvjerilo da su ispunjeni zahtjevi iz uvodnog dijela člana 5 Statuta za krivična djela za koja se optuženi tereti na osnovu tog člana 5.

b. Krivična djela

i. *Ubistvo: tačke 5 i 6*

(A) Incidenti ubijanja

5607. Vijeće je gore u tekstu, u odjeljku IV.C.1, zaključilo da su snage bosanskih Srba u sedmicama nakon pada Srebrenice 11. jula 1995. ubile najmanje 5.115 muškaraca, bosanskih Muslimana.[19104] Vijeće takođe podsjeća da nije imalo dovoljno dokaza da bi van svake razumne sumnje zaključilo da se incident koji se odnosi na ubijanje 150 muškaraca, bosanskih Muslimana, 13. jula 1995. na jednom mjestu pored zemljanog puta u Cerskoj dolini odigrao onako kako se navodi u Optužnici.[19105]

19101 V. par. 5010–5033.

19102 V. par. 5623, 5641.

19103 V. par. 5516, fusnota 18844.

19104 V. par. 5519. V. fusnota 18844, gdje se pominju 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih na rijeci Jadar, 755 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u skladištu u Kravici, desetorica muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih na livadi u Sandićima, 21 muškarac, bosanski Musliman, ubijen u školi u Lukama, 841 muškarac, bosanski Musliman, ubijen u Orahovcu, 815 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Petkovcima, 815 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u školi u Ročeviću i u Kozluku, 1.735 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u školi u Kuli, na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici, dvojica muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijena na Snagovu, 39 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Bišini, šestorica muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Trnovu, desetorica muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijenih u Potočarima i 51 muškarac, bosanski Musliman, ubijen u Bratuncu. U vezi s ubistvima u Trnovu, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su to ubijanje počinili pripadnici Škorpiona. Trnovo, incident 13.1 iz Priloga E Optužnici.

19105 Cerska dolina, incident 2.1 iz Priloga E Optužnici.

(B) Namjera počinilaca

5608. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da je smrt žrtava u svakom od gore navedenih incidenata bila posljedica radnji snaga bosanskih Srba. Vijeće je zaključilo da su počinioci svakog od tih incidenata djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili barem da su im hotimično nanijeli teške tjelesne povrede, za koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti.

5609. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir okolnosti pod kojima su žrtve ubijene i način na koji su ubijene. U svim slučajevima, Vijeće je zaključilo da su žrtve bile namjerno ustrijeljene.[19106] Vijeće je takođe utvrdilo da su mnoge od žrtava imale višestruke strijelne rane.[19107] Nadalje, Vijeće je utvrdilo da su, u mnogo slučajeva, žrtve na sistematski i organizovan način odvođene na udaljena mjesta, a zatim pogubljene.[19108]

(C) Status žrtava

5610. Vijeće je takođe zaključilo da su žrtve u svakom od tih incidenata bile civili ili su se u vrijeme kada su ubijene nalazile van borbenog stroja. Nekim od žrtava bilo je svega osam godina, a nekima čak 85.[19109] Neke su ubijene pošto su ih zarobili pripadnici snaga bosanskih Srba;[19110] neke su ubijene dok su pokušavale da pobjegnu od pripadnika snaga bosanskih Srba;[19111] a neke su ubijene pošto su ih pripadnici snaga bosanskih Srba prethodno držali zatočene.[19112]

19106 Rijeka Jadar, incident 1.1 iz Priloga E Optužnici; skladište u Kravici, incident 3.1 iz Priloga E Optužnici; livada u Sandićima, incident 4.1 iz Priloga E Optužnici; škola u Lukama, incident 5.1 iz Priloga E Optužnici; Orahovac, incidenti 6.1, 6.2 iz Priloga E Optužnici; Petkovci, incidenti 7.1, 7.2 iz Priloga E Optužnici; Ročević, incidenti 8.1, 8.2 iz Priloga E Optužnici; Kula i Vojna ekonomija Branjevo, incidenti 9.1, 9.2 iz Priloga E Optužnici; Dom kulture u Pilici, incident 10.1 iz Priloga E Optužnici; Snagovo, incident 11.1 iz Priloga E Optužnici; Bišina, incident 12.1 iz Priloga E Optužnici; Trnovo, incident 13.1 iz Priloga E Optužnici; Potočari, incidenti 14.1, 14.2 iz Priloga E Optužnici; i Bratunac, incidenti 15.1, 15.3 iz Priloga E Optužnici.

19107 Skladište u Kravici, incident 3.1 iz Priloga E Optužnici; Orahovac, incidenti 6.1, 6.2 iz Priloga E Optužnici; Petkovci, incidenti 7.1, 7.2 iz Priloga E Optužnici.

19108 Orahovac, incidenti 6.1, 6.2 iz Priloga E Optužnici; Petkovci, incidenti 7.1, 7.2 iz Priloga E Optužnici; Ročević, incidenti 8.1, 8.2 iz Priloga E Optužnici; Kula i Vojna ekonomija Branjevo, incidenti 9.1, 9.2 iz Priloga E Optužnici; Dom kulture u Pilici, incident 10.1 iz Priloga E Optužnici.

19109 Skladište u Kravici, incident 3.1 iz Priloga E Optužnici; Orahovac, incidenti 6.1, 6.2 iz Priloga E Optužnici; Ročević, incidenti 8.1, 8.2 iz Priloga E Optužnici; Kula i Vojna ekonomija Branjevo, incidenti 9.1, 9.2 iz Priloga E Optužnici.

19110 Livada u Sandićima, incident 4.1 iz Priloga E Optužnici; Snagovo, incident 11.1 iz Priloga E Optužnici; Bišina, incident 12.1 iz Priloga E Optužnici; Trnovo, incident 13.1 iz Priloga E Optužnici; Potočari, incidenti 14.1, 14.2 iz Priloga E Optužnici; Bratunac, incidenti 15.1, 15.3 iz Priloga E Optužnici.

19111 Skladište u Kravici, incident 3.1 iz Priloga E Optužnici; škola u Lukama, incident 5.1 iz Priloga E Optužnici; Orahovac, incidenti 6.1, 6.2 iz Priloga E Optužnici; Ročević, incidenti 8.1, 8.2 iz Priloga E Optužnici; Kula i Vojna ekonomija Branjevo, incidenti 9.1, 9.2 iz Priloga E Optužnici.

19112 Rijeka Jadar, incident 1.1 iz Priloga E Optužnici; skladište u Kravici, incident 3.1 iz Priloga E Optužnici; škola u Lukama, incident 5.1 iz Priloga E Optužnici; Orahovac, incidenti 6.1, 6.2 iz Priloga E Optužnici; Petkovci, incidenti 7.1, 7.2 iz Priloga E Optužnici; Ročević, incidenti 8.1, 8.2 iz Priloga E Optužnici; Kula i Vojna ekonomija Branjevo, incidenti 9.1, 9.2 iz Priloga E Optužnici; Dom kulture u Pilici, incident 10.1 iz Priloga E Optužnici; Bratunac, incidenti 15.1, 15.3 iz Priloga E Optužnici.

(D) Zaključak

5611. Vijeće je zaključilo da je sve vrijeme na koje se odnosi Optužnica u BiH postojalo stanje oružanog sukoba. Kao što je pokazano u činjeničnim zaključcima Vijeća, a koji su objašnjeni gore u tekstu, Vijeće je zaključilo da je ubijanje o kojem se govori u ovom odjeljku bilo blisko povezano s tim oružanim sukobom i da, shodno tome, predstavlja ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja.

5612. Vijeće je takođe zaključilo da je postojao rasprostranjen i sistematski napad na muslimansko i hrvatsko stanovništvo u BiH. Vijeće je zaključilo da je gore pomenuto ubijanje činilo dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada i da su počinioci tog ubijanja znali za taj napad, kao i da njihovi zločini čine njegov dio. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava ubijanja, koji se poklapaju s obimom rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i sa širokim razmjerama napada na muslimansko stanovništvo u BiH, koji je već trajao više od tri godine prije događaja za koje se tereti u dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu. Vijeće stoga zaključuje da to ubijanje predstavlja ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.

ii. *Istrebljivanje: tačka 4*

5613. Ranije u ovoj Presudi, Vijeće je podsjetilo da ne postoji minimalni broj žrtava kada je riječ o istrebljivanju; Vijeće ipak mora biti uvjereno da je došlo do ubijanja masovnih razmjera i u tom pogledu mora dati ocjenu svakog pojedinačnog slučaja.[19113]

5614. Nadalje, kao što je ranije napomenuto, istrebljenje može biti ustanovljeno na osnovu akumulacije odvojenih incidenata.[19114] Međutim, zaključeno je da ""[g]eneralno, element lišavanja života u velikim razmjerama ne može biti ispunjen kolektivnim uzimanjem u obzir zasebnih incidenata počinjenih na različitim lokacijama, u različitim okolnostima, od strane različitih počinilaca i tokom dužeg vremenskog perioda".[19115]

5615. Na osnovu gore navedenih činjeničnih zaključaka, Vijeće konstatuje da su sve gore navedene incidente u vezi s ubijanjem počinile snage bosanskih Srba, u kontekstu događaja povezanih s padom Srebrenice u julu 1995. Najveći broj ubijanja počinjen je u roku od nekoliko dana u Potočarima i na području Bratunca i Zvornika. Nadalje, način na koji i okolnosti pod kojima se to ubijanje odvijalo—uključujući podjednako nasilni način na koji je počinjeno i činjenicu da su

[19113] V. par. 483, 2457.
[19114] V. par. 484, 2458.
[19115] V. par. 484, 2458.

počinioci identifikovani kao pripadnici snaga bosanskih Srba—pokazuju da je ono činilo dio istog rasprostranjenog i sistematskog napada na bosanske Muslimane u Srebrenici. Vijeće je takođe utvrdilo da su sve žrtve bile bosanski Muslimani iz Srebrenice.[19116]

5616. Kad je riječ o ubijanju izvršenom na drugim lokacijama u danima poslije 17. jula, Vijeće je zaključilo da je ubijanje u Snagovu i Bišini, mada se dogodilo nekoliko dana nakon ostalih incidenata ubijanja, svejedno bilo povezano s operacijom oko Srebrenice, budući da je takođe počinjeno protiv muškaraca, bosanskih Muslimana, zarobljenih nakon zauzimanja enklave.[19117] U vezi s ubijanjem u Trnovu, Vijeće napominje da nije bilo u mogućnosti da precizno utvrdi datum kada se ono dogodilo. Vijeće takođe ukazuje na geografsku udaljenost Trnova i Srebrenice. Bez obzira na to, Vijeće podsjeća da su to ubijanje počinili pripadnici jedinice Škorpioni, koja je bila raspoređena kao dio združenih snaga VRS-a i MUP-a koje su djelovale na sarajevskom frontu, i koja je učestvovala u prevoženju više grupa muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u Srebrenici nakon zauzimanja grada, uključujući i šestoricu muškaraca koji su na kraju ubijeni.[19118] Shodno tome, Vijeće je zaključilo da je ubijanje u Trnovu takođe bilo povezano s operacijom oko Srebrenice.

5617. Vijeće je zaključilo da je najmanje 5.115 bosanskih Muslimana ubijeno u Srebrenici u periodu od 12. jula do početka avgusta 1995. i da to ispunjava uslov masovnosti ubijanja koji se traži u svrhu utvrđivanja istrebljivanja.

5618. Vijeće takođe napominje da više gore navedenih incidenata ubijanja i zasebno uzeti dostižu masovnost koja se traži u svrhu utvrđivanja istrebljivanja kao zločina protiv čovječnosti. To je, na primjer, slučaj kada je riječ o sljedećim incidentima ubijanja: (i) skladište u Kravici; (ii) škola u Orahovcu i poljana blizu Orahovca; (iii) škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca; (iv) škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka; i (v) škola u Kuli, Vojna ekonomija Branjevo i Dom kulture u Pilici.

5619. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da su počinioci svakog od navedenih incidenata ubijanja djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili barem da su im hotimično nanijeli teške tjelesne povrede, za

---

[19116] Rijeka Jadar, incident 1.1 iz Priloga E Optužnici; skladište u Kravici, incident 3.1 iz Priloga E Optužnici; livada u Sandićima, incident 4.1 iz Priloga E Optužnici; škola u Lukama, incident 5.1 iz Priloga E Optužnici; Orahovac, incidenti 6.1, 6.2 iz Priloga E Optužnici; Petkovci, incidenti 7.1, 7.2 iz Priloga E Optužnici; Ročević, incidenti 8.1, 8.2 iz Priloga E Optužnici; Kula i Vojna ekonomija Branjevo, incidenti 9.1, 9.2 iz Priloga E Optužnici; Dom kulture u Pilici, incident 10.1 iz Priloga E Optužnici; Snagovo, incident 11.1 iz Priloga E Optužnici; Bišina, incident 12.1 iz Priloga E Optužnici; Trnovo, incident 13.1 iz Priloga E Optužnici; Potočari, incidenti 14.1, 14.2 iz Priloga E Optužnici; i Bratunac, incidenti 15.1, 15.3 iz Priloga E Optužnici.

[19117] Snagovo, incident 11.1 iz Priloga E Optužnici; Bišina, incident 12.1 iz Priloga E Optužnici; Trnovo, incident 13.1 iz Priloga E Optužnici.

[19118] Trnovo, incident 13.1 iz Priloga E Optužnici.

koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti. Imajući u vidu razmjere ubijanja i organizovani način na koji su izvršena, Vijeće je nadalje zaključilo da je u pogledu incidenata ubijanja iz prethodnih paragrafa postojala namjera da se izvrši ubijanje masovnih razmjera.

5620. Vijeće je takođe zaključilo da je postojao rasprostranjen i sistematski napad na muslimansko i hrvatsko stanovništvo u BiH. Vijeće smatra da je gore navedeno ubijanje bilo dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada i da su počinioci tog ubijanja znali za taj napad, kao i da njihovi zločini čine njegov dio. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet žrtava tog ubijanja, koji se poklapaju s obimom rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i sa razmjerama napada na muslimansko stanovništvo u BiH, koji je već trajao više od tri godine prije događaja za koje se optuženi tereti u dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu. Vijeće stoga zaključuje da to ubijanje predstavlja istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.

5621. Vijeće će se kasnije u ovoj Presudi baviti pitanjem kumulativnih osuda, kao i, ukoliko to bude relevantno, nedopustivošću izricanja osuđujućih presuda i za istrebljivanje i za ubistvo na osnovu člana 5 Statuta tamo gdje su dokazana obilježja oba ta krivična djela.[19119]

iii. *Nehumana djela (prisilno premještanje): tačka 8*[19120]

5622. Tužilaštvo tvrdi da su radnje prisilnog premještanja koje su izvršile snage bosanskih Srba bile dio cilja eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice.[19121] Optuženi prihvata da je veliki broj bosanskih Muslimana iz Srebrenice prebačen iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, ali tvrdi da taj događaj nije predstavljao krivično djelo prisilnog premještanja.[19122] Vijeće će se u daljem tekstu baviti njegovim argumentima tamo gdje je to relevantno.

19119 V. par. 6020.

19120 Iako se u 74. paragrafu Optužnice navodi da je ovaj plan obuhvatao i deportaciju stanovnika Srebrenice, bosanskih Muslimana, tužilaštvo je tokom iznošenja završnih riječi razjasnilo da ne traži da Vijeće konstatuje da je optuženi odgovoran za deportaciju po tački 7 u vezi sa Srebrenicom. Završna riječ tužilaštva, T. 48034 (7. oktobar 2014.).

19121 Optužnica, par. 20, 74–75. Alternativno, navodi se da su ta djela prisilnog premještanja bila dio cilja trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koja su bosanski Srbi polagali pravo. Optužnica, par. 75.

19122 Završni podnesak odbrane, par. 2401.

(A) *Actus reus*

(1) Preseljavanje stanovništva

5623. Vijeće podsjeća na svoje zaključke iz odjeljka IV.C.1 ove Presude da je između 11. i 13. jula, do 30.000 žena i djece, kao i dio starijih muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, raseljeno iz srebreničke enklave na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.[19123] Vijeće je stoga zaključilo da su ti žene, djeca, kao i dio starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, budući da je njihovo prisustvo u Srebrenici bilo zakonito, raseljeni unutar državnih granica BiH.

(2) Prisilna priroda preseljavanja

5624. Vijeće je utvrdilo da se u Direktivi br. 7, koja je izdata 8. marta 1995., Drinskom korpusu naređuje sljedeće: "Stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi".[19124] Između tog datuma i konačnog početka napada na enklavu 6. jula 1995., mještani Srebrenice trpjeli su tokom više mjeseci oskudicu u pogledu osnovnih potrepština, što je bilo posljedica ograničenja koja su politički organi bosanskih Srba i snage bosanskih Srba uveli za konvoje s humanitarnom pomoći.[19125] Slična ograničenja uvedena su i za konvoje s popunom za Nizozemski bataljon, što je na kraju dovelo do operativne nesposobnosti Nizozemskog bataljona da brani enklavu.[19126]

5625. Počev od ranih jutarnjih sati 6. jula 1995., snage bosanskih Srba otvorile su vatru na enklavu; grad se našao pod žestokom minobacačkom vatrom koja je trajala sve dok nije pao u ruke snaga bosanskih Srba 11. jula.[19127] Granate su nasumično padale po cijelom gradu i enklavi i mnogo civila je ranjeno ili ubijeno.[19128] Kada je južna odbrambena linija enklave počela da pada, a snage bosanskih Srba da napreduju prema Srebrenici, na hiljade izbjeglica krenulo je prema centru enklave i okupilo se u blizini baze čete Bravo i bolnice.[19129] Dok su se približavale gradu, snage bosanskih Srba palile su kuće bosanskih Muslimana.[19130] Panika i strah su rasli kako je sve više izbjeglica pristizalo iz gradskih predgrađa i izvještavalo da snage bosanskih Srba pale njihova sela,

19123 V. par. 5029–5030, 5101, 5108.
19124 V. par. 4979–4080.
19125 V. par. 4985, 4989–4992.
19126 V. par. 4988–4950.
19127 V. par. 5010–5012, 5014, 5021–5022, 5027–5028.
19128 V. par. 5010–5011, 5022, 5028.
19129 V. par. 5013, 5022, 5028.
19130 V. par. 5027.

a da su predstavnici međunarodnih organizacija počeli da odlaze u Potočare.[19131] Po dolasku u Srebrenicu, vojnici bosanski Srbi pozivali su malobrojne ljude koji su ostali u svojim kućama da odu.[19132] U očajničkom nastojanju da se domognu bezbjednosti, bosanski Muslimani koji su bili okupljeni ispred baze čete Bravo, na kraju su se probili kroz odbranu baze.[19133] Nakon što su snage bosanskih Srba granatirale bazu čete Bravo, vojnici Nizozemskog bataljona i civili bosanski Muslimani, koji su bili u panici, krenuli su ka Potočarima, a snage bosanskih Srba pucale su na kolonu i granatirale je dok se kretala prema glavnoj bazi UNPROFOR-a.[19134] Do večernjih sati 11. jula, baza Nizozemskog bataljona u Potočarima bila je pretrpana hiljadama preplašenih bosanskih Muslimana koji su pobjegli iz Srebrenice.[19135]

5626. Granatiranje je neprekidno trajalo tokom cijele noći 11. jula i sljedećeg jutra.[19136] Kada su ugledali kako se vojnici bosanski Srbi približavaju u ofanzivnom poretku, bosanski Muslimani u Potočarima još su se više uplašili.[19137] Uz to, nije bilo dovoljno vode, hrane ni lijekova—a osim toga, u Potočarima nije bilo dovoljno sanitarnih objekata—te je iz tog razloga humanitarna situacija bila katastrofalna.[19138] U toku noći između 12. i 13. jula, bosanski Muslimani koji su bili okupljeni u Potočarima čuli su pucnjavu u blizini baze UN-a; neki su vidjeli kako pripadnici snaga bosanskih Srba neke bosanske Muslimane tuku i seksualno napadaju, a neke odvode sa sobom, i ti se ljudi više nisu vratili.[19139] Kada su vozila za prevoz bosanskih Muslimana stigla, 12. jula ujutru, pripadnici snaga bosanskih Srba razoružali su vojnike Nizozemskog bataljona stacionirane blizu autobuske stanice pod prijetnjom oružjem.[19140] Mnogi vojnici, bosanski Srbi, stajali su u blizini autobusa i kamiona parkiranih duž puta ispred baze UN-a; vidjelo se da su neki od njih pijani, a neki su vodili njemačke ovčare.[19141]

19131 V. par. 5014, 5022. Kada su snage bosanskih Srba 10. jula pokušale da uđu u grad, jedan broj civila krenuo je prema Potočarima, ali su ih zaustavili pripadnici muslimanskih snaga u Srebrenici, koji su ih zamolili da se vrate u grad. V. par. 5024.

19132 V. par. 5032.

19133 V. par. 5028.

19134 V. par. 5029–5030. Gradska bolnica je takođe granatirana 10. jula; dva puta su je pogodile artiljerijske granate od 155 mm. V. par. 5022.

19135 V. par. 5073.

19136 V. par. 5073–5074.

19137 V. par. 5075, 5079.

19138 V. par. 5076. Vijeće podsjeća da su se neke žene porodile na otvorenom, a uslovi su bili tako užasni da su neki ljudi umrli ili izvršili samoubistvo. V. par. 5076.

19139 V. par. 5077.

19140 V. par. 5080. Tog jutra, pripadnici snaga bosanskih Srba takođe su vršili "provere" vojno sposobnih bosanskih Muslimana i psovali bosanske Muslimane. V. par. 5079.

19141 V. par. 5093.

5627. Snage bosanskih Srba nadgledale su ukrcavanje.[19142] Bosanski Muslimani sprovođeni su do autobusa i počeli su da se ukrcavaju u njih, a kod autobusa su stražarili vojnici, bosanski Srbi, naoružani puškama.[19143] Vojnici, bosanski Srbi, prijetili su onima koji su pokušavali da se povuku na začelje grupe i prisilili ih upotrebom fizičke sile da se ukrcaju u vozila.[19144] Do 20:00 sati 13. jula, do 30.000 bosanskih Muslimana prevezeno je iz Potočara na teritoriju pod kontrolom ABiH.[19145]

5628. Vijeće konstatuje da optuženi, u vezi s pitanjem da li je kretanje stanovništva bilo svojevoljno, tvrdi da je odlazak bosanskih Muslimana iz Potočara odražavao stvarni izbor stanovništva, i da je o tom njihovom izboru snage bosanskih Srba obavijestio UNPROFOR, od koga je i potekao prijedlog da se stanovništvo odveze iz Potočara.[19146] .

5629. Kao što je pomenuto gore u tekstu, u odjeljku IV.C.1, Vijeću su predočeni dokazi koji ukazuju da su opštinske vlasti iz Srebrenice tokom 9. jula 1995. u više navrata pokušale da stupe u kontakt s vlastima BiH u Sarajevu.[19147] U jednoj od tih prilika od Izetbegovića i Delića je zatraženo da organizuju sastanak s bosanskim Srbima kako bi razmotrili mogućnost otvaranja koridora i time omogućili prolazak stanovništva do najbliže teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana.[19148] Optuženi tvrdi da ovaj zahtjev treba smatrati dokazom želje stanovništva da napusti enklavu.[19149] Međutim, ta komunikacija odvijala se na dan kada su vojni posmatrači UN-a napustili zgradu PTT-a i otišli u Potočare, kada je južna odbrambena linija enklave počela da pada, a među stanovništvom je zavladala panika.[19150] Vijeće stoga ne smatra da je takav zahtjev upućen vlastima BiH bio rezultat stvarnog izbora.[19151]

19142 V. par. 5099.

19143 V. par. 5094–5095.

19144 V. par. 5095. Jedan vojnik, bosanski Srbin, uhvatio je jednu ženu za kosu, odgurnuo je i šutnuo; ona je prethodno pokušala da dotrči do svoga brata, koga su izdvojili i poslali u "bijelu kuću". V. par. 5095.

19145 V. par. 5107–5108.

19146 Završni podnesak odbrane, par. 2414, 2443. Ali v. Završnu riječ tužilaštva, T. 47812 (30. septembar 2014.).

19147 V. par. 5015, fusnota 16945.

19148 P4150 (Poruka Predsjedništva opštine Srebrenica predsjedniku BiH i komandantu ABiH, 9. juli 1995.).

19149 Završni podnesak odbrane, par. 2402, 2407.

19150 V. par. 5014–5015. V. takođe D2235 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.) (gdje se izvještava o velikoj panici i strahu); D2236 (Izvještaj Predsjedništva opštine Srebrenica, 9. juli 1995.) (gdje se izvještava da stanovništvo nema zaliha hrane i da je tokom protekla tri dana 4.000 ljudi napustilo svoje domove); P4150 (Poruka Predsjedništva opštine Srebrenica predsjedniku BiH i komandantu ABiH, 9. juli 1995.) (gdje se izvještava da "vlada haos i panika").

19151 V. takođe P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2012.), par. 107–108 (gdje ovaj svjedok komentariše da je dokazni predmet P4150 napisan iz očajanja, pošto su vojni posmatrači UN-a iznijeli svoju namjeru da odu u Potočare, i da je stanovništvo "moralo da traži bezbjedan izlaz, ne nužno zato što su željeli da napuste enklavu, već zato što su ih okolnosti na to prinudile […] nije im preostala nijedna druga opcija osim da pokušaju da pobjegnu").

5630. Optuženi takođe tvrdi da je na prva dva sastanka u hotelu "Fontana" "bosanskim Srbima jasno stavljeno do znanja da i UN i civilno stanovništvo žele da narod iz Srebrenice bude odvezen iz enklave", kao i da je Mladić jasno rekao da stanovništvo može da ostane ako želi.[19152] Tužilaštvo tvrdi da Mladićeve izjave treba sagledati u kontekstu "prijetnji koje je on predstavljao i iznosio".[19153] Vijeće je zaista zaključilo da je Mladić diktirao uslove prvog sastanka u hotelu "Fontana", na kome je tokom prvih deset minuta atmosfera bila izuzetno napeta jer je Mladić gnjevno napadao Karremansa, između ostalog zbog toga što je on toga dana otvarao vatru na snage bosanskih Srba.[19154] Tokom cijelog sastanka, Mladić je naizmjenično pozivao Karremansa da iznese neki prijedlog u vezi sa situacijom i iznosio indirektne prijetnje; na primjer, u vezi s pripadnicima Nizozemskog bataljona koji su držani u hotelu, Mladić je kazao da oni neće tu dugo biti ako NATO nastavi da bombarduje, jer, kako je rekao, "Znamo i mi da bombardujemo".[19155] Nekoliko minuta kasnije, Mladić je rekao Karremansu: "Odavde možete izaći svi, ostati svi, ili umreti svi."[19156] Na drugom sastanku u hotelu "Fontana", Mladić je tražio od Mandžića da mu kaže sljedeće: "[J]asan stav predstavnika vašeg naroda: da li želite da opstanete, [...] ostanete ili nestanete".[19157] Mandžiću je takođe rekao: "U vašim je rukama sudbina vašeg naroda. Ne samo na ovom prostoru".[19158] Imajući u vidu takve izjave, Vijeće je zaključilo da se na pitanja koja je

---

19152 Završni podnesak odbrane, par. 2422. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2409–2414, 2420–2421, 2426–2427 (gdje se poziva na P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 210–213, 216–218, 220–221, 230, 235, 237–238, 254). Optuženi nadalje tvrdi da je na trećem sastanku u hotelu "Fontana" Mladić saopštio da će svakome ko to želi biti dozvoljeno da ostane u Srebrenici. Završni podnesak odbrane, par. 2426 (gdje se citira P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 248–249).

19153 Završna riječ tužilaštva, T. 47812 (30. septembar 2014.).

19154 V. par. 5041.

19155 V. par. 5042. Kada se Karremans našalio rekavši: "Nemojte da pucate u pijanistu," Mladić je odgovorio: "Slab ste vi pijanista". P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 217; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 00:55:09–00:55:26.

19156 P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 221; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 01:01:45–01:01:55. Vijeće nadalje primjećuje da Karremansove izjave eksplicitno odražavaju zavisni položaj u kome se on našao, budući da je svoju prvu molbu da mu se dozvoli da napusti enklavu dopunio priznanjem da je "to [...] više molba jer nisam u poziciji da bilo šta [...] tražim". P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 210; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 00:43:39–00:43:52. V. takođe P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 216; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 00:53:30–00:53:40 (gdje se traži "puštanje" stanovništva). Tokom sastanka, Karremans je objasnio očajnu situaciju u kojoj se njegov bataljon nalazi, uključujući to da im nedostaje goriva i hrane, kao i da nisu u mogućnosti da obezbijede ono što je potrebno stanovništvu okupljenom u Potočarima. P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 211, 213; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 00:46:08–00:46:45, 00:49:39–00:49:46.

19157 P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 241; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 01:35:00–01:35:10. V. takođe Albert Rave, T. 22236 (30. novembar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je Mladićev ton implicirao prijetnju).

19158 P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 241; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), 01:36:40–01:37:00.

Mladić postavljao Karremansu i Mandžiću nisu mogli očekivati odgovori koji proizlaze iz stvarne mogućnosti izbora.[19159]

5631. Kao što je navedeno gore u tekstu, u odjeljku IV.C.1, na sastanku održanom u Potočarima 17. jula, od Mandžića i Frankena je traženo da potpišu izjavu u kojoj se, između ostalog, kaže da je svakom pojedincu bilo dozvoljeno da bira hoće li ostati u enklavi ili otići, i dodaje sljedeće: "*Mi* smo se opredelili da enklavu napusti celokupno civilno stanovništvo i da budemo evakuisani na teritoriju Opštine Kladanj".[19160] Franken je izjavio da su ti dijelovi Izjave od 17. jula 1995. bili "besmislica" i da ju je on potpisao samo zato da bi obezbijedio da evakuacija Nizozemskog bataljona i ranjenika prođe glatko.[19161] Franken je također objasnio da je jednoj od izjava dodao jednu napomenu, u nastojanju da neutrališe lažne tvrdnje iz Izjave od 17. jula 1995.[19162] U svjetlu Frankenovog svjedočenja, kao i opšte situacije u Potočarima koja je detaljnije opisana gore u tekstu, Vijeće ne smatra da Izjava od 17. jula 1995. pokazuje da je stanovništvo zaista izabralo da napusti enklavu. Štaviše, Vijeće podsjeća da sporazum koji zaključe vojni zapovjednici ili predstavnici strana u sukobu sam po sebi ne može činiti raseljavanje zakonitim; zapovjednici i predstavnici ne mogu se složiti s tim u ime bilo kog pojedinca.[19163]

5632. Optuženi također ukazuje na dokaze usvojene u spis predmeta koji pokazuju da je Akashi poslao šifrovani telegram Annanu u 21:34 sati 11. jula, prenoseći mu izvještaj pripadnika lokalnog osoblja UNHCR-a od toga dana da "praktično svi iz enklave žele da odu".[19164] Međutim, kada je taj telegram poslat, na desetine hiljada bosanskih Muslimana već je bilo pobjeglo od neumoljivog granatiranja Srebrenice tokom napada bosanskih Srba i izbjegavalo je pucnje i granate ispaljivane na kolonu civila koja se kretala ka sjeveru, odnosno ka Potočarima. Kad su tamo stigli, otkrili su da Nizozemski bataljon i druge međunarodne organizacije koje su bile prisutne nažalost nisu u mogućnosti da izađu u susret tolikom broju ljudi, budući da su i same već mjesecima bile

---

19159 Zaista, Vijeće podsjeća da se sva Akashijeva komunikacija s Annanom od početka zasnivala na procjeni da je "situacija na terenu" u to vrijeme "zahtijeva[la] da se akcije [UN-a] u Srebrenici u narednim danima izvode uz saglasnost bosanskih Srba". D1039 (Izvještaj UNPROFOR-a, 11. juli 1995.), str. 1. V. također P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 105 (gdje je svjedok rekao da stanovništvo nije imalo realnu mogućnost da ostane); P5206 (Izvještaj UNPROFOR-a, 12. juli 1995.), *e-court* str. 1 (gdje se izvještava da je Mladić insistirao da prebacivanje ljudi iz Potočara počne odmah).

19160 P4185 (Izjava Komesarijata za civilna pitanja Srebrenica u vezi s realizacijom dogovora o evakuaciji, 17. juli 1995.) (naglasak dodat), na koju se poziva u par. 5128.

19161 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 106–107.

19162 P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 106, na koju se poziva u fusnoti 17384.

19163 V. par. 490.

19164 D1039 (Izvještaj UNPROFOR-a, 11. juli 1995.), str. 2; P5203 (Izvještaj UNPROFOR-a, 11. juli 1995.; pismo Johna Ryana Yasushiju Akashiju, 11. juli 1995.), str. 2. Vijeće nadalje napominje da je Akashi izjavio da se sastao s UNHCR-om 11. jula i da je stekao utisak da Vlada bosanskih Srba hoće da dozvoli onima koji to žele da ostanu, dok se UNHCR zalagao za to da onima koji žele da odu to bude omogućeno. Yasushi Akashi, T. 37743 (25. april 2013.). Vijeće primjećuje da ti utisci nisu stečeni iz prve ruke, na osnovu ličnog kontakta s bilo

nedovoljno snabdjevene. Vijeće je zaključilo da su takve okolnosti, koje su bile posljedica djelovanja snaga bosanskih Srba, predstavljale prinudu.

5633. Vijeće stoga, na osnovu gore opisanih dokaza, smatra da su okolnosti proistekle iz ograničavanja humanitarne pomoći na osnovu Direktive br. 7, napad na Srebrenicu, kao i atmosfera u Potočarima, a što je sve bilo posljedica djelovanja snaga bosanskih Srba, stvorili atmosferu prinude u kojoj bosanski Muslimani nisu imali drugu realnu alternativu osim da napuste enklavu da bi ostali živi.[19165] Shodno tome, Vijeće je zaključilo da je uklanjanje žena i djece, kao i dijela starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz srebreničke enklave bilo prisilno.

5634. Vijeće nadalje smatra da, s obzirom da je katastrofalna humanitarna situacija u Potočarima bila posljedica djelovanja snaga bosanskih Srba, humanitarna kriza koja je postojala u Potočarima ne opravdava prisilni karakter tog raseljavanja. Vijeće također primjećuje da, posebno s obzirom da su vojna dejstva okončana do trenutka kada su snage bosanskih Srba 11. jula ušle u grad Srebrenicu, nije postojala potreba da se stanovništvo uklanja iz bezbjednosnih razloga. Shodno tome, Vijeće je zaključilo da prisilni karakter uklanjanja bosanskih Muslimana iz Potočara nije bio opravdan po međunarodnom pravu.

(B) *Mens rea*

5635. Kao što je gore navedeno u odjeljku IV.C.1, izdavanjem 8. marta 1995. Direktive br. 7, Drinskom korpusu je naređeno sljedeće: "Stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi".[19166] Snage bosanskih Srba primijenile su Direktivu br. 7 tako što su tokom narednih mjeseci dodatno ograničile konvoje s humanitarnom pomoći i konvoje za popunu.[19167]

5636. Dana 10. jula, snage bosanskih Srba izdale su Nizozemskom bataljonu ultimatum, u kojem je, između ostalog, stajalo da će Nizozemskom bataljonu biti dozvoljeno da napusti enklavu

---

kojim članom Vlade bosanskih Srba, te stoga ne smatra da Akashijevo svjedočenje ima dokaznu vrijednost u pogledu bilo kakvih namjera koje bi se mogle pripisati optuženom.

19165 Optuženi tvrdi da je neumjesno razmatrati dejstvo prinude koje su na stanovništvo imali raniji događaji, na primjer ograničenja konvoja i granatiranje civila, kao dokaz da su snage bosanskih Srba imale određenu namjeru, budući da do transporta stanovništva nije došlo prije nego što su stanovništvo i UNPROFOR to konkretno tražili. Završni podnesak odbrane, par. 2437. Međutim, prisilni karakter preseljavanja nekog stanovništva može se utvrditi upućivanjem na atmosferu prinude; Vijeće je prilikom utvrđivanja takve prinudne atmosfere uzelo u obzir namjerno ograničavanje humanitarne pomoći, kao i sve druge dokaze, kako je gore opisano.

19166 V. par. 5624.

19167 V. par. 4989–4992. Vijeće također napominje da je humanitarna pomoć već bila smanjena i prije nego što je izdata Direktiva br. 7. V. par. 4986–4987.

zajedno s civilnim stanovništvom ukoliko ostavi svoju opremu i naoružanje.[19168] U ultimatumu bosanskih Srba nadalje se predlagalo da ulazak u bazu UN-a bude dozvoljen samo predstavnicima međunarodnih organizacija, a da muslimansko stanovništvo ostane izvan baze.[19169] Štaviše, pripadnici snaga bosanskih Srba u stvari su preduzeli korake da mobilišu autobuse još i prije početka trećeg sastanka u hotelu "Fontana".[19170] Vijeće stoga ne prihvata ni tvrdnju optuženog da je VRS preduzeo korake da mobiliše autobuse tek nakon zaključenja sastanaka u hotelu "Fontana", niti njegovu sugestiju da bi takva činjenica—čak i kad bi bila utvrđena—pokazivala da snage bosanskih Srba prije tog trenutka nisu imale namjeru da prisiljavaju stanovništvo na odlazak.[19171]

5637. Vijeće napominje da je u presretnutom razgovoru vođenom u 12:50 sati Mladić kazao neidentifikovanom muškarcu sljedeće: "To je kapituliralo sve i predalo se, i evakuirat ćemo sve, ko hoće i ko neće."[19172] Optuženi tvrdi da taj presretnuti razgovor, tako kako je transkribovan, "stoji sam kao izuzetak" i sugeriše da je prilikom transkribovanja izostavljena riječ "smjestiti", tako da bi Mladićeva izjava trebalo da glasi, "evakuirat ćemo sve, ko hoće i [smjestiti] ko neće".[19173] Vijeće primjećuje da u spisu predmeta nema dokaza koji potkrepljuju tvrdnju optuženog da je neka riječ izostavljena. Vijeće takođe napominje da je usvojilo svjedočenje tehničara za presretanje komunikacija koji je transkribovao ovaj razgovor, a koji je izjavio da je niz tačaka korišten da označi dijelove u kojima se sagovornici nisu dobro čuli.[19174] Vijeće primjećuje da u originalnom transkriptu između riječi "i" i "ko" nisu ubačene tačke. Vijeće je stoga uvjereno da originalni transkript razgovora tačno odražava Mladićeve riječi.

5638. Štaviše, Vijeće smatra da ova izjava nije "izuzetak" kada se sagleda u ukupnom kontekstu brojnih prijetećih riječi koje je Mladić tokom prva dva sastanka u hotelu "Fontana" uputio Karremansu, pripadnicima Nizozemskog bataljona i predstavnicima muslimanskog stanovništva, od kojih je na neke skrenuta posebna pažnja gore u tekstu.[19175] Osim toga, na trećem sastanku u hotelu "Fontana", koji je održan 12. jula ujutru, Mladić je otvorio sastanak time što je predstavnicima muslimanskog stanovništva u Potočarima rekao sljedeće:

19168 V. par. 5023, 5026. Ovaj ultimatum prenijet je vojnim i civilnim vlastima bosanskih Muslimana u noći 10. jula 1995. V. par. 5026.

19169 V. fusnota 16997.

19170 V. par. 5082–5086.

19171 Završni podnesak odbrane, par. 2422–2423.

19172 P6694 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i nepoznate osobe, 12. juli 1995.).

19173 Završni podnesak odbrane, par. 2430–2431.

19174 Svjedok KDZ357, P4628 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 2077–2078.

19175 V. par. 5630.

> Ja želim da vam pomognem, ali tražim apsolutnu saradnju civilnog stanovništva, jer je vaša vojska poražena. Nema potrebe da ginu vaši […]. Dovoljno je da kažete šta želite. I sinoć sam rekao gospodinu [Mandžiću], možete opstati ili nestati.[19176]

Da bi potkrijepio svoje osporavanje tvrdnje tužilaštva da su snage bosanskih Srba imale namjeru da prisile stanovništvo na odlazak, optuženi ukazuje na presretnuti razgovor koji je vođen u 12:40 sati, otprilike sat i po nakon završetka trećeg sastanka u hotelu "Fontana" i to baš u vrijeme kada je započela operacija prevoženja autobusima u Potočarima,[19177] a u kome jedan od sagovornika kaže Glavnom štabu: "Obavio sam ja s njima razgovore i prihvatiće svo civilno stanovništvo koje želi može da ostane".[19178] Optuženi tvrdi da su sagovornici bili neki pretpostavljeni i njegov potčinjeni, da bi to što jedan od sagovornika kaže da je razgovarao s "njima" trebalo protumačiti tako da je razgovarao s civilnim stanovništvom, i da bi na osnovu takvog tumačenja, kao i činjenice da je taj sagovornik s terena zvao Glavni štab, Vijeće trebalo da izvede zaključak da je taj sagovornik na terenu bio Mladić.[19179] Čak i ukoliko bi Vijeće prihvatilo te pretpostavke, imajući u vidu dokaze o drugim izjavama koje je Mladić tom prilikom iznio, a koji su opisani gore u tekstu,[19180] Vijeće ne bi smatralo da takva izjava pokazuje Mladićeve iskrene namjere.

5639. Kad iznosi argument da bi muslimanskom stanovništvu bilo dozvoljeno da ostane u Srebrenici da se ono "sklonilo na mjesto, u svoje domove", optuženi tvrdi da činjenica da su snagama bosanskih Srba prenijeti zahtjevi da premjesti stanovništvo ne dopušta Vijeću da zaključi da je jedini razuman zaključak taj da su snage bosanskih Srba namjeravale da prisilno premjeste stanovništvo.[19181] Vijeće napominje, prvo, da je već zaključilo da su, naprotiv, bosanski Muslimani pobjegli iz Srebrenice u Potočare usljed napada bosanskih Srba.[19182] Drugo, Vijeće podsjeća da je, kao što je gore navedeno, proces ukrcavanja u autobuse, koji je bio prisilan, obavljen pod direktnim nadzorom snaga bosanskih Srba.[19183] Pripadnici snaga bosanskih Srba fizički su prisilili neke od ljudi okupljenih u Potočarima da se ukrcaju u autobuse.[19184] Osim toga, 13. jula, Radislav Janković je naredio jednom pripadniku VP-a Bratunačke brigade da se vrati u Srebrenicu i vidi da li je tamo ostalo još bosanskih Muslimana.[19185] Nadalje, Vijeće podsjeća da su pripadnici snaga bosanskih

---

19176 P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 248.

19177 V. par. 5070, 5093.

19178 D2258 (Presretnuti razgovor neidentifikovanih osoba iz VRS-a, 12. juli 1995.).

19179 Završni podnesak odbrane, par. 2428–2429. Tužilaštvo osporava ovo tumačenje ali nije to dalje razrađivalo. V. Završna riječ tužilaštva, T. 47813 (30. septembar 2014.).

19180 V. par. 5630, 5638.

19181 Završni podnesak odbrane, par. 2438–2439, 2442.

19182 V. par. 5625, 5629–5630.

19183 V. par. 5626–5627.

19184 V. par. 5627.

19185 Mile Janjić, P1194 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 9799–9800.

Srba prijetili da će ustrijeliti jednu stariju pacijentkinju koja je željela da ostane u srebreničkoj bolnici ukoliko je vojni posmatrači UN-a ne odvedu sa sobom.[19186]

5640. Na osnovu svih ovih dokaza, Vijeće smatra da nema sumnje da su snage bosanskih Srba namjeravale da iz srebreničke enklave prisilno uklone žene i djecu, kao i neke starije muškarce, bosanske Muslimane, koji su se do 11. jula okupili u Potočarima.

(C) Zaključak

5641. Kad je riječ o premještanju opisanom u paragrafima od 5623 do 5634 gore, Vijeće konstatuje da su oni koji su raseljeni ostavili svoje kuće i imovinu, bez ikakve garancije u pogledu mogućnosti povratka u budućnosti, što je kod žrtava izazvalo tešku duševnu patnju ili povredu. Osim toga, neke od osoba raseljenih iz Srebrenice već su ranije bile preseljene iz svojih domova u drugim opštinama;[19187] njihovo raseljavanje iz Srebrenice povećalo je njihove patnje. Ta djela počinjena su s namjerom da se nanesu teške duševne patnje ili sa znanjem da će ta djela vjerovatno izazvati takve patnje. Ta djela su slične težine kao deportacija koja je navedena u članu 5(d) Statuta. Vijeće je stoga zaključilo da su ta djela dovoljno teška da predstavljaju "druga nehumana djela" prema članu 5(i) Statuta.

5642. Vijeće je zaključilo da je postojao rasprostranjen i sistematski napad na muslimansko i hrvatsko civilno stanovništvo u BiH. Vijeće je zaključilo da su djela o kojima se govori u paragrafima od 5623 do 5634 ovog odjeljka bila dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada i da su počinioci tih djela znali za taj napad, kao i da njihovi zločini čine njegov dio. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i identitet i status žrtava, koji se poklapaju s obimom rasprostranjenog i sistematskog napada, kao i sa širokim razmjerama napada na civilno muslimansko stanovništvo u BiH. Vijeće stoga zaključuje da ti događaji predstavljaju druga nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločine protiv čovječnosti.

iv. *Progoni: tačka 3*

(A) Ubijanje

5643. Ranije u ovoj Presudi, Vijeće je zaključilo da su snage bosanskih Srba ubile veliki broj bosanskih Muslimana u sedmicama nakon pada Srebrenice 11. jula 1995.[19188] Vijeće je takođe zaključilo da su počinioci svakog od tih incidenata djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili barem da

[19186] V. fusnota 17367; P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 186.
[19187] V. par. 2465.
[19188] V. par. 5519.

su im hotimično nanijeli teške tjelesne povrede, za koje su razumno trebali znati da mogu dovesti do smrti.[19189] Vijeće je stoga zaključilo da je to ubijanje predstavljalo ubistvo kao zločin protiv čovječnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja za koje se optuženi tereti u tački 5, odnosno tački 6 Optužnice.[19190] Vijeće je nadalje zaključilo da su žrtve u svakom od tih incidenata bile civili ili su se u vrijeme kada su ubijene nalazile van borbenog stroja.[19191]

5644. Vijeće je zaključilo da su sve žrtve gore pomenutog ubijanja bile bosanski Muslimani. Vijeće je stoga zaključilo da su počinioci tog ubijanja namjerno uzimali žrtve na metu isključivo na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani i da je to ubijanje izvršeno na diskriminatornoj osnovi i s diskriminatornom namjerom.

5645. Kao što je ranije zaključeno, to ubijanje bilo je dio rasprostranjenog i sistematskog napada na muslimansko civilno stanovništvo u BiH i počinioci su znali za taj napad, kao i da njihovi zločini čine njegov dio.[19192] Vijeće je stoga zaključilo da to ubijanje predstavlja progone kao zločin protiv čovječnosti.

(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje

(1) Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima

5646. Ranije u ovoj presudi, Vijeće je opisalo užasne uslove kojima je bilo izloženo uspaničeno i preplašeno muslimansko stanovništvo koje se okupilo u bazi Nizozemskog bataljona u Potočarima između 11. i 13. jula 1995.[19193] Vijeće neće ovdje ponavljati svoj opis u cjelini, ali konkretno podsjeća da se u bazi Nizozemskog bataljona, gdje je više hiljada bosanskih Muslimana potražilo utočište nakon što su bili izloženi dejstvu minobacačke vatre u bazi čete Bravo u Srebrenici i na putu do Potočara, između 11. i 12. jula čulo neprekidno granatiranje.[19194] Vijeće također podsjeća na slučajeve fizičkog nasilja—uključujući fizičke i seksualne napade—koje su počinile snage bosanskih Srba, a koji su se događali tokom cijelog dana i uveče 12. jula i nastavili se i sljedećeg dana.[19195]

5647. Vijeće je nadalje zaključilo da su usred te atmosfere straha u Potočarima snage bosanskih Srba odvojile od žena i djece između 600 i 700 muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, i

[19189] V. par. 5608.
[19190] V. par. 5611–5612.
[19191] V. par. 5610.
[19192] V. par. 5612.
[19193] V. par. 5626.
[19194] V. par. 5029–5030, 5074.

odvele ih u "bijelu kuću", uslijed čega su i ti muškarci i oni od kojih bili odvojeni bili u još većem strahu.[19196] Prije ulaska u "bijelu kuću", prestravljenim muškarcima oduzimane su lične karte, što su oni, po mišljenju Vijeća, morali protumačiti kao znak užasne sudbine koja im se spremala, i što je dodatno pojačalo njihov strah.[19197] Oni su bili prisiljeni da ostave i ostale lične stvari i da zajedno borave u pretrpanoj kući bez hrane i vode.[19198] Ispred kuće stražarili su pripadnici snaga bosanskih Srba sa psima, njemačkim ovčarima.[19199] Tokom 12. jula, postupanje prema muškarcima bosanskim Muslimanima u "bijeloj kući" dodatno se pogoršalo; vojnici, bosanski Srbi, blokirali su prolaz dvojici pripadnika Nizozemskog bataljona kojima je pošlo za rukom da uđu u kuću sljedećeg dana i zaprijetili im oružjem, spriječivši ih da uđu u "prostoriju za saslušavanje".[19200] Za sve vrijeme zatočenja u "bijeloj kući", muškarci, bosanski Muslimani, bili su vidno preplašeni.[19201]

5648. Vijeće ne sumnja da su sve te okolnosti zajedno pojačale strah i paniku koji su prožimali atmosferu u Potočarima, a da su snage bosanskih Srba svojim djelima – granatiranjem Potočara, incidentima u kojima je prema tamo okupljenim bosanskim Muslimanima upotrijebljeno fizičko nasilje, kao i izdvajanjem, a potom i zatočenjem muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući"– bosanskim Muslimanima koji su tamo bili okupljeni namjerno nanosili teške tjelesne i duševne patnje. Vijeće smatra da je to okrutno i nečovječno postupanje po težini jednako krivičnim djelima nabrojanim u članu 5 Statuta.

(2) Premlaćivanje muškaraca i dječaka iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja

5649. Ranije u ovoj Presudi, Vijeće je opisalo premlaćivanje kome su muškarci, bosanski Muslimani, koje su snage bosanskih Srba zatočile na različitim lokacijama u opštinama Bratunac i Zvornik između 13. i 15. jula 1995., bili izloženi prije pogubljenja.[19202] Vijeće konstatuje da okolnosti pod kojima su se ta premlaćivanja odigravala jasno pokazuju da su ona počinjena namjerno.

5650. Vijeće je takođe konstatovalo da su tokom tih premlaćivanja vojnici, bosanski Srbi, verbalno provocirali zatočene bosanske Muslimane i psovali im "balijsku" majku.[19203]

19195 V. par. 5077, 5095.
19196 V. par. 5095, 5109.
19197 V. par. 5110.
19198 V. par. 5113–5115.
19199 V. par. 5113.
19200 V. par. 5115–5116.
19201 V. par. 5113, 5116.
19202 V. par. 5296, 5299–5300, 5361–5362, 5422.
19203 V. par. 5149.

Premlaćivanja su bila teška; oni koje su tukli jaukali su i zapomagali tako da su ih drugi zatočenici mogli čuti.[19204] Vijeće stoga zaključuje da su snage bosanskih Srba namjerno tukle zatočene bosanske Muslimane i time kod zatočenika izazvali teške tjelesne i duševne patnje. Po mišljenju Vijeća, to okrutno i nečovječno postupanje ima istu težinu kao krivična djela nabrojana u članu 5 Statuta.

(3) Zaključak u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem

5651. Kao što je gore zaključeno, snage bosanskih Srba namjerno su nanosile teške tjelesne i duševne patnje Muslimanima okupljenim u Potočarima, kao i muškarcima i dječacima, bosanskim Muslimanima, koji su bili izloženi premlaćivanju prije nego što su pogubljeni. Gore opisane okolnosti pokazuju da su snage bosanskih Srba namjerno uzimale žrtve na metu i podvrgavale ih takvom okrutnom i nečovječnom postupanju isključivo na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani. Stoga je to okrutno i nečovječno postupanje izvršeno na diskriminatornim osnovama s diskriminatornom namjerom.

5652. Vijeće je zaključilo da je postojao rasprostranjen i sistematski napad na civilno muslimansko stanovništvo u BiH. Vijeće je zaključilo da su gore pomenuta djela bila dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada i da su počinioci tih djela znali za taj napad, kao i da njihovi zločini čine njegov dio. Vijeće je stoga zaključilo da takvo okrutno i nečovječno postupanje predstavlja progon kao zločin protiv čovječnosti.

(C) Prisilno premještanje

5653. Vijeće je gore zaključilo da su počinjena nehumana djela (prisilno premještanje) i da ta djela predstavljaju zločin protiv čovječnosti za koji se optuženi tereti u tački 8 Optužnice. Vijeće je zaključilo da su snage bosanskih Srba koje su izvršile to prisilno premještanje namjerno uzimale žrtve na metu isključivo na osnovu toga što su po nacionalnosti bile bosanski Muslimani; prisilno premještanje je, stoga, izvršeno na diskriminatornim osnovama s diskriminatornom namjerom.

5654. Kao što je Vijeće konstatovalo gore u tekstu, to prisilno premještanje činilo je dio rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno muslimansko stanovništvo u BiH, a počinioci su znali za taj napad, kao i da njihovi zločini čine njegov dio. Osim toga, Vijeće je zaključilo da su djela prisilnog premještanja unutar državnih granica bila dovoljno teška da predstavljaju "druga nehumana djela". Vijeće je stoga zaključilo da to prisilno premještanje predstavlja progon kao zločin protiv čovječnosti.

[19204] V. par. 5296, 5298, 5300, 5361, 5422.

v. *Genocid: tačka 2*

5655. U tački 2 Optužnice, tužilaštvo tereti optuženog za genocid na osnovu člana 4 Statuta. Tužilaštvo navodi da su u periodu između 11. jula i 1. novembra 1995., snage bosanskih Srba ubile više od 7.000 muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, u Srebrenici i na okolnom području tako što su, između ostalog, izvršile masovna pogubljenja između 12. jula i kraja jula 1995.[19205] Tužilaštvo nadalje tvrdi da su snage bosanskih Srba nanijele teške tjelesne i duševne povrede hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, time što su odvajale muškarce i dječake od njihovih porodica i prisilno odvele žene, djecu i dio starijih muškaraca.[19206]

5656. Optuženi tvrdi da to ubijanje nije izvršeno s genocidnom namjerom i da stoga ne predstavlja genocid.[19207]

(A) Zaštićena grupa

5657. Kao što je utvrđeno gore u vezi s tačkom 1 Optužnice, Vijeće se uvjerilo da su bosanski Muslimani bili zaštićena grupa u smislu člana 4 Statuta.[19208]

(B) *Actus reus*

5658. U vezi s tačkom 2 Optužnice, tužilaštvo tereti optuženog za dvije kategorije djela na osnovu člana 4(2) Statuta: (i) ubijanje više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, putem pogubljenja navedenih u Prilogu E Optužnice;[19209] i (ii) nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.[19210]

5659. Vijeće će u daljem tekstu razmotriti obje ove kategorije koje se optuženom stavljaju na teret.

19205 Optužnica, par. 41–42, 46–47, Prilog E (Dio 1). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 1092. Tužilaštvo takođe navodi da postoji odgovornost i za druge slučajeve ubijanja. Optužnica, par. 46, 47(a), Prilog E (Dio 2).

19206 Optužnica, par. 46–47. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 1093–1094.

19207 Završni podnesak odbrane, par. 2720. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 2717.

19208 V. par. 2574.

19209 Optužnica, par. 47(a) (gdje se upućuje na zločine nabrojane u Prilogu E (Dio 1) i Prilogu E (Dio 2).

19210 Optužnica, par. 47(b). Vijeće napominje da, za razliku od otvorene upotrebe termina "uključujući", koju je Vijeće pomenulo u fusnoti 13, u par. 47(b) Optužnice tužilaštvo konkretno kaže da navod u vezi s nanošenjem teških tjelesnih ili duševnih povreda srebreničkim Muslimanima uključuje i riječi "između ostalog", koje se odnose na odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i na prisilno odvođenje žena, male djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Vijeće će stoga razmotriti da li su hiljade bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, nakon odvajanja muškaraca i dječaka od njihovih porodica, a kao posljedica ubijanja i prisilnog premještanja žena, djece i dijela starijih muškaraca, pretrpjele teške tjelesne ili duševne povrede. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 1094.

(1) Ubijanje pripadnika grupe

5660. Vijeće je zaključilo da su nakon pada Srebrenice snage bosanskih Srba ubile najmanje 5.115 muškaraca, bosanskih Muslimana.[19211] Vijeće se stoga uvjerilo u smislu člana 4(2)(a) Statuta da su pripadnici zaštićene grupe ubijeni.

(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe

5661. Ranije u ovoj Presudi, Vijeće je detaljno opisalo stravične okolnosti u kojima su hiljade muškaraca, bosanskih Muslimana, bile suočene sa svojom vjerovatnom skorom smrću.

5662. U vezi s tim, Vijeće podsjeća na paničnu atmosferu u Potočarima. Bosanski Muslimani koji su došli tamo sa svojim porodicama 11. jula proveli su noć ispunjenu strahom zbog uslova koje su stvorile snage bosanskih Srba.[19212] Kad je sutradan počeo proces transporta, muškarci, bosanski Muslimani, su po kratkom postupku odvojeni od svojih porodica i oduzete su im lične stvari, uključujući lične karte;[19213] kao što je gore navedeno, Vijeće smatra da su muškarci, bosanski Muslimani, to morali protumačiti kao zloslutni znak užasne sudbine koja im se spremala.[19214] Muškarci, bosanski Muslimani koji su odvojeni u Potočarima, bili su prvo sabijeni u "bijelu kuću", a kasnije su prebačeni u različite pretrpane objekte u Bratuncu, gdje su držani u stravičnim higijenskim uslovima i gdje su dobili malo ili nimalo hrane i vode.[19215] U Bratuncu, muškarcima, bosanskim Muslimanima iz Potočara, pridružili su se muškarci, bosanski Muslimani, koji su pretrpjeli slične muke pošto su prethodno zarobljeni ili su se predali kao pripadnici kolone.[19216] Za vrijeme zatočenja, mnogi muškarci, bosanski Muslimani, bili su izloženi fizičkom i verbalnom zlostavljanju od strane snaga bosanskih Srba; takvi uslovi produžili su se i nakon što su prebačeni iz Bratunca na udaljenije lokacije u Zvorniku.[19217] Kada su ih doveli na mjesta pogubljenja, muškarci, bosanski Muslimani, morali su shvatiti da će biti ubijeni, tako da su svoje strašne posljednje trenutke proveli u stanju beznadežnosti. Vijeće je zaključilo da patnje koje su ti muškarci pretrpjeli u posljednjim danima i satima prije nego što su ih snage bosanskih Srba ubile predstavljaju teške tjelesne ili duševne povrede.

5663. Vijeće je takođe zaključilo da su snage bosanskih Srba nanijele teške tjelesne i duševne povrede muškarcima, bosanskim Muslimanima, kojima je pošlo za rukom da prežive ubijanje i koji

19211 V. par. 5519. V. takođe par. 5607.
19212 V. par. 5073–5077.
19213 V. par. 5095, 5101, 5109–5110.
19214 V. par. 5647.
19215 V. par. 5113, 5294–5295.
19216 V. par. 5168, 5176–5177, 5183, 5186.
19217 V. par. 5193, 5296, 5298–5299, 5323–5324, 5359–5360, 5418.

su doživjeli da o tome svjedoče. Neki od svjedoka opisali su kako su se krili pod tijelima drugih zatočenika i kako su pobjegli sa mjesta pogubljenja pod pogibeljnim okolnostima.[19218] Vijeće je uvjereno da je, pored teških tjelesnih ili duševnih povreda koje su preživjeli muškarci pretrpjeli prije pokušaja njihovog pogubljenja, kod svakoga od njih taj bliski susret sa smrću imao dalekosežne posljedice po njihovu sposobnost da vode normalan i konstruktivan život.

5664. Slično tome, Vijeće je zaključilo da su snage bosanskih Srba ubijanjem muškaraca, bosanskih Muslimana, nakon pada Srebrenice nanijele teške duševne povrede preživjelim članovima porodica ubijenih i njihovim najbližima. Pošto su pobjegli iz svojih domova ili utočišta u bazu UN-a, te žene, djeca i dio starijih muškaraca takođe su pretrpjeli iznenadno odvajanje u Potočarima, kojom prilikom su njihovi muževi, očevi, braća i sinovi odvedeni, a njihova dalja sudbina postala neizvjesna.[19219] Vijeću su predočeni dokazi da su mnoge žene pretrpjele teške duševne povrede zbog toga što nisu znale šta se dogodilo s nestalim muškarcima iz njihovih porodica.[19220] Vijeće je imalo priliku da čuje svjedočenja o jedinstvenoj prirodi tih patnji, s obzirom da su u periodu od svega nekoliko dana mnoge srebreničke žene izgubile toliko muških članova porodice da nisu više mogle da zamisle bilo kakvu budućnost.[19221] Njihova duševna bol traje i dalje, u vidu anksioznosti i osjećanja da su bespomoćne i da su ih izdali, uslijed čega ne mogu ili ne žele da se vrate u svoje nekadašnje domove.[19222] Shodno tome, Vijeće je zaključilo da su duševne

---

19218 V. par. 5152, 5236–5239, 5334, 5368–5370, 5432–5433, 5437. Vijeće podsjeća da je jedan muškarac, bosanski Musliman, preživio tako što se, pošto ga je pogodio metak, bacio u rijeku Jadar. V. par. 5190.

19219 V. par. 5101–5108.

19220 Teufika Ibrahimefendić, P4646 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5817–5818. V. npr. P391 (Izjava svjedoka Hafize Salihović od 17. juna 2000.), str. 2–3; P392 (Izjave svjedoka Semije Suljić od 17. juna 2000.), str. 2; P393 (Izjava svjedoka Mejre Mešanović od 19. juna 2000.), str. 3; P394 (Izjava svjedoka Mevlide Bektić od 16. juna 2000.), str. 3; P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), str. 3; P396 (Izjava svjedoka Hanife Hafizović od 16. juna 2000.), str. 3–4; P397 (Izjava svjedoka Razije Pašagić od 15. juna 2000.), str. 3; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), str. 3–4; P399 (Izjava svjedoka Saliha Mehmedovića od 15. juna 2000.), str. 4; P401 (Izjava svjedoka Šehre Ibišević od 21. juna 2000.), str. 4; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), str. 2–4; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), str. 3.

19221 Teufika Ibrahimefendić, P4646 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 5815, 5817–5818, 5832. Imajući u vidu da je riječ o patrijarhalnom društvu, mnoge žene trpe finansijsku nesigurnost jer su njihovi muževi i sinovi bili glavni izvor prihoda, što im otežava pronalaženje trajnog prebivališta. V. npr. P391 (Izjava svjedoka Hafize Salihović od 17. juna 2000.), str. 3; Semija Suljić, P392 (Izjave svjedoka Semije Suljić od 17. juna 2000.), str. 2; P393 (Izjava svjedoka Mejre Mešanović od 19. juna 2000.), str. 3; P394 (Izjava svjedoka Mevlide Bektić od 16. juna 2000.), str. 3; P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), str. 3; P396 (Izjava svjedoka Hanife Hafizović od 16. juna 2000.), str. 3; P397 (Izjava svjedoka Razije Pašagić od 15. juna 2000.), str. 3; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), str. 4; P399 (Izjava svjedoka Saliha Mehmedovića od 15. juna 2000.), str. 3–5; P401 (Izjava svjedoka Šehre Ibišević od 21. juna 2000.), str. 4; P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), str. 3; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), str. 3.

19222 Teufika Ibrahimefedić, T. 26681–26682 (22. mart 2012.). Taj stres se fizički manifestuje u vidu nesanice, kao i poremećaja u vezi s ishranom. Teufika Ibrahimefedić, T. 26682 (22. mart 2012.). Mnoge od žena nisu u mogućnosti ili ne žele da se vrate kući zbog straha i gubitka svake nade. V. npr. P391 (Izjava svjedoka Hafize Salihović od 17. juna 2000.), str. 3; P392 (Izjave svjedoka Semije Suljić od 17. juna 2000.), str. 2; P393 (Izjava svjedoka Mejre Mešanović od 19. juna 2000.), str. 3; P394 (Izjava svjedoka Mevlide Bektić od 16. juna 2000.), str. 3; P395 (Izjava svjedoka Behare Krdžić od 16. juna 2000.), str. 3; P396 (Izjava svjedoka Hanife Hafizović

povrede nanijete ženama, djeci i dijelu starijih muškaraca ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim odvođenjem preostalih bosanskih Muslimana imale dalekosežne posljedice po sposobnost preživjelih žena, djece i dijela starijih muškaraca da vode normalan i konstruktivan život.

5665. Vijeće se stoga uvjerilo, u smislu člana 4(2)(b) Statuta, da su hiljade bosanskih Muslimana iz Srebrenice, muškog i ženskog pola, bile izložene teškim tjelesnim ili duševnim povredama uslijed djelovanja snaga bosanskih Srba i da su te povrede bile toliko teške prirode da su doprinijele ili su imale za cilj da doprinesu uništenju dijela grupe.

(C) *Mens rea*

5666. Tužilaštvo tvrdi da su optuženi i drugi članovi UZP-a vezanog za Srebrenicu namjeravali da unište bosanske Muslimane iz Srebrenice, koji su činili znatan dio zaštićene grupe, bosanskih Muslimana.[19223] Prema tvrdnjama tužilaštva, namjera da se bosanski Muslimani iz Srebrenice unište očigledna je s obzirom na razmjere ubijanja i nivo njihove koordinacije, kao i sistematski način na koji su izvršena.[19224] Tužilaštvo tvrdi da su ubijanje, kao i prisilno uklanjanje i druge radnje kojima su nanošene teške tjelesne i duševne povrede, proisticali iz "namjere da se onemogući ponovno formiranje muslimanske zajednice u Srebrenici".[19225] Optuženi poriče da je on lično imao takvu namjeru ili da ju je dijelio s bilo kime.[19226]

5667. Vijeće će se baviti stanjem svijesti optuženog u donjem odjeljku, vezanom za njegovu odgovornost, a konkretno razmatranje koje slijedi ograničiće na pitanje da li je postojanje genocidne namjere očigledno s obzirom na obrazac zločina.

(1) Namjera da se uništi dio zaštićene grupe kao takve

5668. Kao što je gore navedeno, Vijeće je zaključilo da su snage bosanskih Srba ubile najmanje 5.115 muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, nakon pada Srebrenice u julu 1995.[19227] Vijeće ima u vidu prve slučajeve ubijanja ispred škole "Vuk Karadžić" u Bratuncu u noći 12.

---

od 16. juna 2000.), str. 2; P398 (Izjava svjedoka Salihe Osmanović od 18. juna 2000.), str. 4; P401 (Izjava svjedoka Šehre Ibišević od 21. juna 2000.), str. 4; Rahima Malkić, P403 (Izjava svjedoka Rahime Malkić od 17. juna 2000.), str. 3; P404 (Izjava svjedoka Samile Salčinović od 18. juna 2000.), str. 4.

19223 Završni podnesak tužilaštva, par. 1095–1096. Alternativno, tužilaštvo tvrdi da je optuženi mogao predvidjeti da bi jedan ili više članova sveobuhvatnog UZP-a mogli počiniti genocid nad bosanskim Muslimanima iz Srebrenice, da je znao da je taj genocid moguća posljedica ostvarivanja cilja sveobuhvatnog UZP-a, i da je svjesno prihvatio taj rizik. Optužnica, par. 43.

19224 Završni podnesak tužilaštva, par. 1096.

19225 Završni podnesak tužilaštva, par. 1097.

19226 Završni podnesak odbrane, par. 3167–3169.

19227 V. par. 5519. V. također par. 5607.

jula;[19228] dalje ubijanje u Potočarima,[19229] na livadi u Sandićima,[19230] kod rijeke Jadar,[19231] u skladištu u Kravici, [19232] u školi u Lukama kod Tišće,[19233] i ponovo ispred škole "Vuk Karadžić" 13. jula;[19234] a potom i dalju eskalaciju ubijanja nakon odluke od 13. jula da se muškarci, bosanski Muslimani, koje su bosanski Srbi držali zatočene prebace u Zvornik, pri čemu je ubijanje nastavljeno u Orahovcu,[19235] Petkovcima, [19236] Ročeviću i Kozluku,[19237] kao i u školi u Kuli, na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici.[19238] Svi ti slučajevi ubijanja izvršeni su tokom perioda od nekoliko dana i u okolnostima koje pokazuju jasnu koordinaciju različitih nivoa i segmenata snaga bosanskih Srba. Vijeće smatra da dosljedni obrazac, koji je očigledan iz premještanja zarobljenika s mjesta njihovog zatočenja—ponekad na drugu ili čak treću lokaciju gdje su ih držali zatočene—i najzad na mjesta pogubljenja, pokazuje namjerni karakter operacije u kojoj su muškarci, bosanski Muslimani, pogubljeni. Vijeće nadalje primjećuje da ogromne razmjere pogubljenja, kao i stravični način na koji su ona izvršena, pokazuju potpuno zanemarivanje ljudskosti muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice.

5669. Vijeće konstatuje da je ta operacija, koju su izvele snage bosanskih Srba koje su se dale u energičnu potragu za muškarcima, bosanskima Muslimanima iz kolone, obuhvatala ubijanje svih muškaraca, bosanskih Muslimana, koje su bosanski Srbi zarobili, bez obzira na to da li se radilo o borcima ili civilima, i da li su bili zarobljeni ili su se predali. Vijeće smatra da to, zajedno s načinom i sistematskim i dobro organizovanim karakterom ubijanja, pokazuje jasnu namjeru da se ubiju svi vojno sposobni muškarci, bosanski Muslimani iz Srebrenice. Imajući u vidu da ubijanje svih vojno sposobnih muškaraca iz neke grupe ima teške posljedice po stvaranje potomstva, koje mogu dovesti do izumiranja te grupe,[19239] Vijeće zaključuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu takvih dokaza taj da su pripadnici snaga bosanskih Srba koji su rukovodili ovom operacijom namjeravali da unište bosanske Muslimane iz Srebrenice kao takve.

[19228] V. par. 5298.
[19229] V. par. 5141, 5145.
[19230] V. par. 5291.
[19231] V. par. 5205.
[19232] V. par. 5286.
[19233] V. par. 5154.
[19234] V. par. 5299–5303, 5306.
[19235] V. par. 5354.
[19236] V. par. 5382.
[19237] V. par. 5413.
[19238] V. par. 5464.
[19239] V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 28-29.

5670. Iako je koridor bio otvoren na približno 24 sata,[19240] Vijeće je zaključilo da je to učinio jedan komandant brigade iz razloga vojne nužnosti i konstatuje da je koridor bio brzo zatvoren, da je na zvorničko područje poslato pojačanje i da je Glavni štab na to područje poslao tri pukovnika da ispitaju zašto je koridor bio otvoren.[19241] Tokom narednih dana, pripadnici snaga bosanskih Srba nastavili su da ubijaju muškarce, bosanske Muslimane koje bi zarobili, kao što se vidi iz primjera ubijanja muškaraca, bosanskih Muslimana, na Snagovu,[19242] u Bišini[19243] i u Trnovu.[19244] Vijeće stoga smatra da otvaranje koridora ne dovodi ni u kakvu sumnju to da su pripadnici snaga bosanskih Srba namjeravali da unište bosanske Muslimane iz Srebrenice.

5671. Na osnovu dokaza u vezi s operacijom ubijanja, a pogotovo s obzirom na činjenicu da su bosanski Srbi nastojali da ubiju sve vojno sposobne muškarce, bosanske Muslimane iz Srebrenice,[19245] Vijeće je zaključilo da je jedini razuman zaključak taj da su pripadnici snaga bosanskih Srba namjeravali da unište bosanske Muslimane iz Srebrenice kao takve. Osim toga, Vijeće podsjeća da je gotovo istovremeno izvršena i operacija prevoženja autobusima, što je imalo za posljedicu uklanjanje preostalog muslimanskog stanovništva, odnosno žena, djece i dijela starijih muškaraca iz srebreničke enklave.[19246] Vijeće je zaključilo da je taj proces, koji je obuhvatao i naglo odvajanje muškaraca, bosanskih Muslimana, od žena, djece i dijela starijih muškaraca, imao za posljedicu teške duševne povrede.[19247] Imajući u vidu ukupne dokaze, Vijeće smatra da su snage bosanskih Srba morale biti svjesne da će iskorjenjivanje više generacija muškaraca imati štetne posljedice po bosanske Muslimane iz Srebrenice, odnosno da će ubijanje svih vojno sposobnih muškaraca i prisilno uklanjanje preostalog stanovništva imati teške posljedice po bosanske Muslimane iz Srebrenice kad je riječ o stvaranju potomstva i stoga dovesti do njihovog fizičkog izumiranja. Vijeće je stoga zaključilo van svake razumne sumnje da su ta djela počinjena s namjerom da se bosanski Muslimani iz Srebrenice unište kao takvi.

19240 V. par. 5470. Vijeće napominje da je Glavni štab najprije odbio dati Obrenoviću dozvolu da otvori takav koridor. V. par. 5468.

19241 V. par. 5468–5474.

19242 V. par. 5481.

19243 V. par. 5490.

19244 V. par. 5475–5476, 5497.

19245 U tom pogledu, Vijeće smatra da tu namjeru dobro ilustruje primjer Rešida Sinanovića, bivšeg načelnika SUP-a Bratunac. Vijeće podsjeća da su snage bosanskih Srba zarobile Sinanovića 13. jula i držale ga zatočenog na raskrsnici u Konjević Polju, a kasnije u Bratuncu; zatim je 14. jula prebačen u Zvornik, gdje je preživio masovno pogubljenje blizu Kozluka i pobjegao. V. par. 5171, 5192, 5199, fusnota 17638. Dana 15. jula, pošto su ga pronašli ranjenog i odveli ga u bolnicu u Loznici, SJB Bratunac je saznao gdje se on nalazi i obavijestio o tome pripadnike policije u Zvorniku, koji su potom odveli Sinanovića. V. fusnota 17638. Sinanovićevi posmrtni ostaci na kraju su identifikovani među posmrtnim ostacima pronađenim u jednoj od sekundarnih grobnica povezanih sa Srebrenicom. V. fusnota 17638.

19246 V. par. 5093–5095, 5098–5108.

19247 V. par. 5665.

(2) Znatnost ciljane grupe

5672. Vijeće podsjeća da, kada se dio neke zaštićene grupe uzme na metu radi uništenja, taj dio mora biti znatan.[19248] Kad je riječ o ciljanoj grupi, a to su bosanski Muslimani iz Srebrenice, Vijeće podsjeća da je Žalbeno vijeće zaključilo da je, i pored toga što je muslimansko stanovništvo iz Srebrenice brojčano predstavljalo mali postotak muslimanskog stanovništva Bosne i Hercegovine, zauzimanje enklave bilo od posebne strateške važnosti zbog toga što je enklava bila geografski blizu Srbije i imala simboličan status kao utočište bosanskih Muslimana, kao i zbog činjenice da bi njena eliminacija, uprkos tome što je imala status zaštićene zone, bila jasan pokazatelj potencijalne sudbine svih bosanskih Muslimana.[19249] Vijeće se slaže s ovom analizom i, shodno tome, zaključuje da su bosanski Muslimani iz Srebrenice predstavljali znatan dio muslimanskog stanovništva Bosne i Hercegovine.

(3) Zaključak

5673. Na osnovu gore izložene analize, Vijeće je zaključilo da su pripadnici snaga bosanskih Srba—s namjerom da unište bosanske Muslimane iz Srebrenice, koji su predstavljali znatan dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana—ubili više hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, i nanijeli teške tjelesne ili duševne povrede hiljadama bosanskih Muslimana u Srebrenici. Vijeće je stoga zaključilo da gore opisana djela predstavljaju genocid u smislu člana 4(2)(a) i 4(2)(b) Statuta.

3. UZP vezan za Srebrenicu i odgovornost optuženog

5674. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, u dogovoru s drugima, počinio svaki od gore navedenih zločina putem svog učešća u UZP-u, čiji je zajednički cilj bio da se "bosanski Muslimani u Srebrenici eliminišu ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim uklanjanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz Srebrenice" (dalje u tekstu: UZP vezan za Srebrenicu).[19250] Tužilaštvo tvrdi da je taj cilj obuhvatao ili se u cijelosti svodio na zločine genocida, progona, istrebljivanja, ubistva i nehumanih djela prisilnog premještanja.[19251] Prema navodima tužilaštva, UZP vezan za Srebrenicu bio je "suštinski povezan" sa sveobuhvatnim UZP-om,[19252] budući da je optuženi dugo nastojao da ukloni bosanske Muslimane iz enklava u istočnoj BiH.[19253]

19248 V. par. 555.
19249 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 15−16.
19250 Optužnica, par. 20.
19251 Optužnica, par. 20, 41–42, 48–49, 58, 61–62, 66, 68, 75. V. takođe fusnota 19120.
19252 Završni podnesak tužilaštva, par. 799.
19253 Završni podnesak tužilaštva, par. 801; Završna riječ tužilaštva , T. 47769 (30. septembar 2014.).

5675. Tužilaštvo tvrdi da su UZP vezan za Srebrenicu—i učešće optuženog u njemu—počeli u danima koji su neposredno prethodili 11. julu 1995.[19254] Među drugim navodnim članovima UZP-a vezanog za Srebrenicu bili su Ratko Mladić, kao i članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou, članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, koji su imali zaduženja na području Srebrenice, Vlasenice, Bratunca, i/ili Zvornika ili su bili nadležni za ta područja; komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica VRS-a i MUP-a koje su djelovale na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i/ili u opštini Trnovo ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; te pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom Škorpioni.[19255]

5676. Tužilaštvo tvrdi da su optuženi i Mladić početkom marta 1995. rukovodili "završnom akcijom da se okonča prisustvo bosanskih Muslimana u Srebrenici i istočnoj [BiH]" provođenjem plana da se zauzme srebrenička enklava i prisilno premjeste njeni stanovnici, bosanski Muslimani, što je predstavljalo dio cilja sveobuhvatnog UZP.[19256] Prema navodima tužilaštva, nekoliko dana poslije početka napada na srebreničku enklavu 6. jula 1995., optuženi i drugi stvorili su zajedničku namjeru da eliminišu bosanske Muslimane iz Srebrenice ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim uklanjanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca.[19257] Tužilaštvo tvrdi da se 11. jula taj cilj počeo ostvarivati ubijanjem muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, te nanošenjem teških tjelesnih i duševnih povreda hiljadama bosanskih Muslimana iz Srebrenice.[19258]

5677. Optuženi negira da je postojao ikakav plan za prisilno premještanje i tvrdi da prije ubijanja u skladištu u Kravici nije postojao nikakav plan da se ubiju zatočenici.[19259] Vijeće će konkretne argumente optuženog, ukoliko su relevantni, razmotriti dolje u tekstu.

5678. Kao prvo, Vijeće je mišljenja da zajednički cilj UZP-a vezanog za Srebrenicu da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice, za koji se optuženi tereti u Optužnici, obuhvata dva različita, ali povezana aspekta: ubijanje muškaraca i dječaka, i prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca. Shodno tome, Vijeće će dolje u tekstu odvojeno razmotriti osmišljavanje i kasniju razradu tih dvaju operacija.

19254 Optužnica, par. 20; Završni podnesak tužilaštva, par. 798.

19255 Optužnica, par. 21–23. Alternativno, tužilaštvo tvrdi da neke ili sve ove osobe nisu bile članovi UZP-a vezanog za Srebrenicu, već da su se članovi UZP-a njima koristili kako bi izvršili zločine počinjene u realizaciji zajedničkog cilja. Optužnica, par. 22–23. Tužilaštvo dalje precizira da su Škorpioni djelovali i činili zločine isključivo u opštini Trnovo. Optužnica, par. 23.

19256 Optužnica, par. 44; Završni podnesak tužilaštva, par. 801.

19257 Optužnica, par. 45, 58, 75.

19258 Optužnica, par. 45–47. V. takođe Optužnica, par. 58, 75; Završna riječ tužilaštva, T. 47770–47771 (30. septembar 2014.).

19259 Završni podnesak odbrane, par. 2402–2407, 2449–2518.

a. Postojanje zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice

i. *Sveobuhvatni UZP i dugoročni plan da se uklone bosanski Muslimani iz Srebrenice*

5679. Vijeće je naprijed u Presudi zaključilo da su optuženi i Mladić, između ostalih, još u maju 1992. dijelili zajednički cilj da putem zločina, između ostalog, putem nehumanih djela (prisilno premještanje), trajno uklone bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo.[19260]

5680. Kako se navodi u Direktivi br. 4, izdatoj u novembru 1992., VRS je izradio vojnu strategiju kako bi prisilio bosanske Muslimane da napuste šire područje Srebrenice.[19261] Nakon višemjesečnih intenzivnih borbi, VRS je u proljeće 1993. preduzeo veliku ofanzivu koja je dovela do prisilnog premještanja bosanskih Muslimana iz opština Vlasenica i Bratunac u Srebrenicu i koja je na kraju završena proglašenjem Srebrenice za zaštićenu zonu UN-a.[19262] I prije uspostavljanja te zaštićene zone, humanitarna situacija u Srebrenici bila je katastrofalna.[19263] Teška situacija se nije popravila kada je u aprilu 1993. ovo područje proglašeno za zaštićenu zonu.[19264]

5681. Dana 8. marta 1995., optuženi je izdao Direktivu br. 7, koja je sadržavala sljedeće naređenje Drinskom korpusu: "*[S]tvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi*".[19265] Vijeće zaključuje da takva formulacija jasno ukazuje na namjeru da se bosanski Muslimani natjeraju da napuste enklavu. Direktiva br. 7 je također uključivala sljedeće naređenje civilnim i vojnim organima zaduženim za saradnju s UNPROFOR-om:

> [P]lanskim i nenametljivim restriktivnim odobravanjem zahtjeva, smanjiti i ograničiti logističku podršku snaga UNPROFOR-a u enklavama i dotur materijalnih sredstava muslimanskom življu, i učiniti ih ovisnim od naše dobre volje, a istovremeno izbeći osudu međunarodne zajednice i svetskog javnog mnjenja.[19266]

5682. Vijeće je u ranijem dijelu ove presude konstatovalo da je ta direktiva provođena putem ograničavanja humanitarne pomoći Srebrenici nakon izdavanja Direktive br. 7.[19267] Vijeće je također konstatovalo da se u Direktivi br. 7/1 koju je Mladić izdao 31. marta 1995. više ne pominje da treba "stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i

19260 V. par. 3447.
19261 V. par. 4947–4948.
19262 V. par. 2465, 2480, 4949, 4952–4956, 4962, 4968.
19263 V. par. 4949–4951, 4957–4961, 4965–4966, 4968.
19264 V. par. 4969, 4985, 4987–4988.
19265 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 10 (naglasak dodat).
19266 P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 14. V. također par. 4979–4982.
19267 V. par. 4981, 4991.

života mještana", ali se u njoj dalje razrađuje Direktiva br. 7.[19268] Pored toga, Vijeće podsjeća da se i pripremno naređenje, kao i aktivno borbeno naređenje koje je komandant Drinskog korpusa izdao 2. jula 1995., poziva na direktive br. 7 i br. 7/1.[19269] Vijeće se stoga uvjerilo da to što u Direktivi br. 7/1 nije ponovljen tekst iz Direktive br. 7, u kojem je Drinskom korpusu naređeno da "stvor[i] uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana Srebrenice i Žepe", ne znači da je ona time poništena ili povučena budući da je i dalje bila na snazi.

5683. I prije nego što su 2. jula 1995. izdata naređenja Drinskog korpusa, snage bosanskih Srba su počele intenzivirati vojna dejstva protiv srebreničke enklave. Vijeće podsjeća da su u periodu od aprila do početka jula 1995. snage bosanskih Srba—uključujući jedinice Drinskog korpusa—intenzivnije otvarale vatru na položaje Nizozemskog bataljona oko enklave te da su od maja 1995. počele granatirati i samu enklavu.[19270] Početkom juna, snage bosanskih Srba zauzele su posmatrački položaj Nizozemskog bataljona "Echo", natjeravši Nizozemski bataljon da se povuče ka gradu Srebrenici.[19271] Nekoliko sedmica kasnije, pripadnici 10. diverzantskog odreda, koji je bio neposredno potčinjen Glavnom štabu,[19272] i Bratunačke brigade ušli su u enklavu kroz stari kop rudnika i otvorili vatru iz pješadijskog naoružanja na grad Srebrenicu.[19273]

5684. Na osnovu gore navedenog, Vijeće se uvjerilo da su optuženi i Mladić, barem u vrijeme kada je u martu 1995. izdata Direktiva br. 7, već izradili dugoročnu strategiju s ciljem da se bosanski Muslimani na kraju prisilno uklone iz Srebrenice putem namjernog ograničavanja humanitarne pomoći, kao i otvaranjem vatre na enklavu od strane snaga bosanskih Srba.

ii. *Izrada plana za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice*

5685. Vijeće podsjeća da su optuženi i Krajišnik krajem juna 1995. obišli komandu Drinskog korpusa u Vlasenici, gdje su se sastali s Krstićem i dali mu borbeno zaduženje koje su Krstić i drugi članovi komande Drinskog korpusa potom počeli ugrađivati u borbeni plan poznat pod imenom "Krivaja 95".[19274] Kako je Vijeće konstatovalo gore u tekstu, naređenje Drinskog korpusa za aktivne borbene operacije izdato 2. jula 1995. nije prvobitno predviđalo zauzimanje grada

[19268] V. par. 4984.
[19269] V. par. 5005.
[19270] V. par. 4995, 4997–4998.
[19271] V. par. 4999.
[19272] V. par. 175.
[19273] V. par. 5001.
[19274] V. par. 5004.

Srebrenice; umjesto toga, težište je bilo na razdvajanju enklava Srebrenice i Žepe, kao i na tome da se one "suz[e] [...] na gradsko područje ".[19275]

5686. Vijeće podsjeća da je, pošto je prvobitno, poslije početka aktivnih borbenih dejstava 6. jula, napredak sporo ostvarivan, Mladić 8. jula u poslijepodnevnim satima došao u Bratunac.[19276] Tog istog dana, optuženi je razgovarao sa Živanovićem o mogućnosti dobijanja pojačanja od MUP-a.[19277] Optuženi je Živanoviću takođe rekao sljedeće: "Dobro, generale, samo napred. Recite Krstiću, naredite da se ide snažno".[19278] Živanović je na to odgovorio: "Radimo mi to dosta planski i dobro ide."[19279] Te večeri, snage bosanskih Srba započele su zauzimanje posmatračkih položaja Nizozemskog bataljona.[19280] Zatim je počeo da pada južni obod enklave, što je stanovnike koji su se nalazili u švedskom projektu skloništa natjeralo da bježe prema gradu Srebrenici.[19281]

5687. Dok su snage bosanskih Srba napredovale prema enklavi 9. jula, Tolimir je nekoliko puta razgovarao s pripadnicima UNPROFOR-a i negirao njihovo napredovanje.[19282] Toga dana, Mladić, Gvero i Živanović su se priključili Krstiću, koji se tu nalazio već nekoliko dana, na IKM-u Drinskog korpusa na Pribićevcu.[19283] Krajem poslijepodneva, snage bosanskih Srba su se nalazile samo jedan kilometar od grada Srebrenice i Krstić je izvijestio Glavni štab da su stvoreni uslovi za "produženje napada ka Srebrenici".[19284]

5688. Vijeće podsjeća da je Tolimir, nakon što je Krstić izvijestio Glavni štab o povoljnim uslovima za produženje napada 9. jula, kontaktirao optuženog, koji je odobrio proširenje plana "Krivaja 95" i naredio snagama bosanskih Srba da zauzmu grad Srebrenicu.[19285] Tolimir je zatim sačinio pismeno naređenje o tome, koje je Mladić putem radio-veze s kripto-zaštitom prenio svojim

---

19275 V. par. 5007.

19276 V. par. 5010–5012, 5017, fusnota 16957.

19277 Optuženi je rekao Živanoviću da prenese Krstiću da "možemo eventualno da vas malo ojačamo", da je, osim grupe iz Zvornika, "MUP […]sav zadejstvovan", "[t]ako da nema šta"; Drinski korpus "mor[a] ić' svim [svojim] snagama". P4484 (Diktafonski snimak razgovora Radovana Karadžića i generala Milenka Živanovića, 8. juli 1995.), str. 1–2 (u kojem se takođe pominje da je tog dana zauzeta kota Tri sise); D2099 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 8. juli 1995.), par. 6(b) (gdje se izvještava o zauzimanju kote Tri sise 8. jula). V. takođe Ljubomir Obradović, T. 25321 (27. februar 2012.) (gdje je potvrdio da se nadimak "Krle" koji se pominje u dokaznom predmetu P4484 odnosi na Krstića). U dnevnom borbenom izvještaju Drinskog korpusa Glavnom štabu, Živanović je tražio da se angažuje jedna četa snaga MUP-a Zvornik da bude u rezervi Biračke brigade. P4930 (Borbeni izvještaj Drinskog korpusa, 8. juli 1995.), par. 9.

19278 P4484 (Diktafonski snimak razgovora Radovana Karadžića i generala Milenka Živanovića, 8. juli 1995.), str. 2.

19279 P4484 (Diktafonski snimak razgovora Radovana Karadžića i generala Milenka Živanovića, 8. juli 1995.), str. 2.

19280 V. par. 5010–5012.

19281 V. par. 5010–5013.

19282 V. par. 5014, 5016, 5019.

19283 V. par. 5008, 5017.

19284 V. par. 5015, 5017.

19285 V. par. 5018.

podređenima na terenu.[19286] U naređenju se navodi da se treba obezbijediti "puna zaštita" pripadnika UNPROFOR-a i civila, bosanskih Muslimana.[19287] Pored toga, na osnovu naređenja optuženog, jedna grupa mješovitih jedinica specijalne policije pod komandom Borovčanina upućena je iz Sarajeva na srebrenički front 10. jula.[19288] Glavni štab je jedinice raspoređene na drugim mjestima takođe uputio u pravcu Srebrenice.[19289]

5689. U međuvremenu, članovi Glavnog štaba pokušavali su da obmanu UNPROFOR.[19290] Kada je Tolimir—koji je IKM-u Drinskog korpusa već prenio naređenje optuženog da se zauzme grad—razgovarao sa Janvierom 9. jula u 23:10 sati, uvjeravao ga je da će VRS "učiniti sve da se

19286 V. par. 5018.

19287 V. par. 5018.

19288 P2992 (Naređenje MUP-a RS-a, 10. juli 1995.); P2993 (Naređenje MUP-a RS-a, 10. juli 1995.). V. takođe par. 5021 (gdje se govori o angažovanju i premještanju mješovite grupe snaga MUP-a pod komandom Borovčanina); Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6365–6366 (gdje je svjedok izjavio da je samo vrhovni komandant, na zahtjev Ministarstva unutrašnjih poslova, mogao da angažuje neku jedinicu MUP-a za borbena dejstva). Tomislav Kovač je u svjedočenju rekao da je 9. jula bio na sastanku s optuženim i da je optuženi tada pozvao Krstića i rekao mu da prenese zahtjev da se u Srebrenicu pošalju dva odreda specijalne policije, a zatim se okrenuo prema Kovaču i zatražio od njega da pošalje neke snage specijalne policije kako Mladić "ne bi pokupio sve zasluge za oslobođenje Srebrenice". D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 110–111; Tomislav Kovač, T. 42720–42721, 42724–72725 (31. oktobar 2013.), T. 42746–42747 (1. novembar 2013.). Kovač je tvrdio da je on odbio da izda takvo naređenje jer su snage MUP-a bile raširene u tankoj liniji oko Sarajeva i zato što je znao da će doći do "sukoba s Mladićem", ali da je optuženi ipak izdao naređenje "da policija počne svoje aktivnosti u Srebrenici". D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 112–113; Tomislav Kovač, T. 42721 (31. oktobar 2011.). Vijeće napominje da je Kovač takođe tvrdio da je s Pala otišao u Bijeljinu kako "ne bi bio dostupan", pokušavajući da izbjegne da izda takvo naređenje, ali da je naređenje optuženog od 10. jula ipak "na teren" prenio dežurni oficir MUP-a, pod Kovačevim imenom, ali bez njegovog znanja. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 114. V. takođe Tomislav Kovač, T. 42734 (1. novembar 2013.). Kada je Kovaču predočeno njegovo vlastito svjedočenje u jednom ranijem predmetu, u kojem je izjavio da je optuženi pozvao Karišika i Borovčanina kako bi im direktno prenio svoje naređenje od 10. jula, Kovač je najprije tvrdio da je to naređenje samo "proslijedio […] u instituciju MUP-a, tamo gdje su bili Borovčanin i Karišik"; međutim, kada mu je predočeno Karišikovo svjedočenje u kojem je negirao da je tada vidio naređenje optuženog od 10. jula, Kovač je izjavio da je optuženi izdao naredbu "institucij[i] MUP-a" i da je Borovčanin "dobio [naredbu] preko službi MUP-a", uz sljedeću tvrdnju: "Da li je Karišik, ja ne znam sad njegovo viđenje, ili prvog ili drugog dana da li je… da li je tu naredbu proslijedio […], ali morao je kao moj zamjenik da ima uvida u to […]". Tomislav Kovač, T. 42733–42735 (1. novembar 2013.). V. takođe Tomislav Kovač, T. 42717 (31. oktobar 2013.) (gdje je potvrdio istinitost svog svjedočenja u ranijem predmetu). Kada mu je postavljeno konkretno pitanje da li ostaje pri ranijem svjedočenju da je optuženi direktno pozvao Karišika, Kovač je počeo izbjegavati odgovor i na kraju je rekao sljedeće: "[D]ok nisam došao do vaših originalnih haških dokumenata, nisam znao ko je dalje proslijedio." Tomislav Kovač, T. 42735–42737 (1. novembar 2013.) (gdje je takođe rekao da je, kada je ranije svjedočio, mislio da je Karišik proslijedio to naređenje, ali da je kasnije saznao da to nije tačno). Vijeće će svoju ocjenu Kovačeve vjerodostojnosti detaljnije obrazložiti u par. 5766 dolje i smatra da je Kovač imao interesa da se distancira od provođenja naređenja optuženog od 10. jula. V. Tomislav Kovač, T. 42737–42738 (1. novembar 2013.) (gdje je pokazao da je upoznat s tim da je komandant SBP-a Goran Sarić nedavno optužen u vezi s djelovanjem jedinica SBP-a nakon njihovog raspoređivanja u Srebrenicu na osnovu naređenja optuženog). Vijeće se, stoga, neće osloniti na Kovačevo svjedočenje u djelu u kojem se u njemu implicira da je Karišik proslijedio naređenje. Međutim, Vijeće se uvjerilo da je naređenje proslijedio MUP RS i da je ono provedeno kako je gore navedeno. V. takođe Christian Nielsen, T. 16335–16336 (7. juli 2011.).

19289 V. par. 5021.

19290 Radislav Janković, oficir Obavještajne uprave, koji je u Srebrenicu došao 8. jula 1995., obavijestio je Momira Nikolića da će on preuzeti sve kontakte s predstavnicima međunarodnih organizacija i Nizozemskim bataljonom, razriješivši Nikolića tih dužnosti. Momir Nikolić, T. 24604–24606 (13. februar 2012.).

ide ka smirivanju situacije".[19291] Isto tako, iako je podređenim jedinicama snaga bosanskih Srba već bio prenio proširena naređenja koja je primio od Tolimira, kada je 10. jula u 10:45 sati razgovarao s Janvierom, Mladić je tvrdio sljedeće: "[M]i sve činimo da situacija bude pod kontrolom i da ne eskalira."[19292] Tog dana, snage bosanskih Srba prodrle su dublje u enklavu i pokušale da uđu u grad, ali su odbijene vatrom ABiH i Nizozemskog bataljona.[19293] Uprkos tome, snage bosanskih Srba su nastavile napredovati prema gradu, dok je Tolimir u razgovoru s Janvierom tvrdio da su borbena dejstva obustavljena.[19294] Sljedećeg dana, Gvero je Komandi Drinskog korpusa i IKM-u poslao hitno upozorenje u kome se napominje da, "prateći reagovanje odgovornih predstavnika UNPROFOR-a i svetskog javnog mnjenja, u centru interesovanja je odnos pripadnika VRS prema pojedincima i snagama UNPROFOR-a u enklavi Srebrenica".[19295] Gvero je takođe naredio Drinskom korpusu i njemu potčinjenim jedinicama da trebaju "obezbediti krajnje korektan odnos prema pripadnicima UNPROFOR-a", pošto je takav odnos "u realizaciji dobijenog zadatka i postavljenog cilja [...] od višestrukog značaja".[19296] Vijeće, stoga, smatra da je Glavni štab bio itekako svjestan potrebe da se održavaju srdačni odnosi s UNPROFOR-om, ali je ipak dalje napredovao ka cilju zauzimanja enklave. Gvero je 11. jula u kasnim poslijepodnevnim satima razgovarao s Nikolajem i—kao što su to dan ranije u razgovoru s Janvierom uradili Mladić i Tolimir—negirao da snage bosanskih Srba napadaju položaje UN-a ili otvaraju vatru na stanovništvo.[19297] Ubrzo poslije toga, Gvero je obavijestio optuženog o tome šta je rekao Nikolaiju, a zatim dodao sljedeće: "E tako, rekao sam mu, [p]redsedniče, […] sve ide po planu i budite bez brige."[19298] Vijeće konstatuje da ti razgovori, posebno ako se posmatraju u kontekstu očitog napredovanja snaga bosanskih Srba na terenu, jasno pokazuju da su članovi Glavnog štaba smišljeno lagali funkcionere UNPROFOR-a s kojima su razgovarali 10. i 11. jula, te da je optuženi bio svjestan te taktike.

19291 V. par. 5019.

19292 P5268 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i generala Bernarda Janviera, 10. juli 1995.), str. 1. Mladić je takođe rekao Janvieru da pripadnici Nizozemskog bataljona koji su prešli na teritoriju bosanskih Srba kada su pali njihovi posmatrački položaji nisu ratni zarobljenici, već "gosti". P5268 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i generala Bernarda Janviera, 10. juli 1995.), str. 2. V. takođe fusnota 16989.

19293 V. par. 5024.

19294 V. par. 5025, 5027.

19295 P5221 (Upozorenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s postupanjem prema pripadnicima UNPROFOR-a, 11. juli 1995.).

19296 P5221 (Upozorenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s postupanjem prema pripadnicima UNPROFOR-a, 11. juli 1995.).

19297 V. par. 5034.

19298 P4629 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 11. juli 1995.).

5690. O padu Srebrenice optuženog je kasno poslijepodne 11. jula hitno obavijestio takođe Gvero.[19299] Snage bosanskih Srba su do tada već ušle u pretežno prazan grad, a one koji su ostali, pozivale su da napuste kuće.[19300] Mladić je snagama bosanskih Srba naredio da nastave ka sjeveru, ka bazi UN-a, koja je tada već bila puna bosanskih Muslimana koji su pobjegli pred nemilosrdnim granatiranjem grada tog jutra.[19301] Prije odlaska iz centra Srebrenice, Mladić se okrenuo prema televizijskim kamerama i rekao sljedeće: "I napokon, došao je trenutak da se […] Turcima osvetimo na ovom prostoru."[19302]

(A) Prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana

5691. Vijeće podsjeća da su snage bosanskih Srba 10. jula prenijele prijedlog Nizozemskom bataljonu da će bosanskim Muslimanima biti obezbjeđen slobodan izlazak iz grada ukoliko napuste enklavu u roku od 48 sati.[19303] Nakon što je 11. jula zauzet grad, u hotelu "Fontana" održan je niz sastanaka na kojima su učesnici razgovarali o tome šta će se biti s bosanskim Muslimanima okupljenim u Potočarima. Kako je Vijeće detaljnije opisalo ranije u ovoj presudi, Mladić je na početku prvog sastanka nametnuo prijeteći ton.[19304] Atmosfera zastrašivanja je i dalje trajala, pri čemu je Mladić naizmjence pozivao Karremansa da iznese prijedloge kako da se riješi situacija i upućivao prikrivene prijetnje vojnicima Nizozemskog bataljona koji su se predali snagama bosanskih Srba i koji su potom držani u njihovom zatočeništvu.[19305] Sastanak je okončan kada je Mladić poslao Karremansa da se vrati u Potočare i dovede jednog predstavnika bosanskih Muslimana koji će prisustvovati drugom sastanku s početkom u 23:00 sata.[19306]

5692. U periodu između prvog i drugog sastanka 11. jula, Krstić, Pandurević, Andrić, Blagojević i drugi sastali su se s Mladićem—koji je došao sa Živanovićem—u Komandi

---

19299 P4630 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 11. juli 1995.) (Gvero je izjavio sljedeće: "Predsedniče, srpsko srebro, srpska crkva, srpska zastava."). V. takođe P4629 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 11. juli 1995.); P4633 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovane osobe, 11. juli 1995.). Gvero i optuženi su zatim razgovarali o izgledima za dalje vazdušne udare NATO-a; Gvero je rekao optuženom da UNPROFOR nema razloga da napadne VRS i da je na njega vjerovatno otvorena vatra od strane snaga bosanskih Muslimana, a optuženi je naredio Gveri da obori svaki avion koji krene u obrušavanje, na šta je Gvero primijetio da su avioni ponovo u vazduhu. P4633 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovane osobe, 11. juli 1995.); P4630 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 11. juli 1995.).

19300 V. par. 5030–5032. Pripadnici 10. diverzantskog odreda su takođe po kratkom postupku ubili jednog vojno sposobnog muškarca koji se pojavio blizu centra grada. V. par. 5032.

19301 V. par. 5028–5029, 5033. Vijeće podsjeća da su bosanski Srbi granatirali grupu bosanskih Muslimana dok su se ovi kretali ka sjeveru i da su snage bosanskih Srba palile kuće bosanskih Muslimana dok su se približavale gradu Srebrenici. V. par. 5029–5030, fusnota 17012.

19302 V. par. 5033.

19303 V. par. 5026.

19304 V. par. 5041. Vijeće podsjeća da su prvom sastanku prisustvovali i Mladić i Živanović, kao i Radoslav Janković iz Glavnog štaba i Svetozar Kosorić iz Drinskog korpusa, obojica obavještajni oficiri. V. par. 5040.

19305 V. par. 5041–5042.

Bratunačke brigade.[19307] Mladić je tamo naredio da se Drinski korpus, pod komandom Krstića, rasporedi prema Žepi.[19308] Krstić je u svjedočenju izjavio da prisutni na sastanku tada nisu znali za kolonu muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su pokušavali da se probiju do Tuzle i da tokom tog sastanka nije data nikakva informacija o tome.[19309] Trivić je izjavio da je Mladić tokom sastanka preko telefona s nekim razgovarao o logističkim pitanjima koja su se odnosila na prevoz civila iz enklave, ali da nije navodio detalje.[19310] Na kraju sastanka, Mladić je prisutne obavijestio da je od optuženog dobio ukaz kojim se Deronjić postavlja za civilnog komesara u Srebrenici.[19311]

5693. Optuženi je zaista donio odluku kojom je Deronjić imenovan za "civilnog komesara opštine Srpska Srebrenica" koji će—u saglasnosti s optuženim i Vladom RS-a—"uspostaviti funkcije imenovanih opštinskih organa vlasti i starati se o obezbeđenju uslova za njihovo efikasno funkcionisanje".[19312] Deronjić je takođe dobio zaduženje da uspostavi operativni SJB bosanskih Srba.[19313] U odluci se takođe precizira da će Deronjić obezbijediti da "civilni i vojni organi sve građane koji su učestvovali u borbi protiv [VRS-a] tretiraju kao ratne zarobljenike, a civilnom stanovništvu obezbedi slobodan izbor mesta življenja i preselenja".[19314] Najzad, Deronjiću se daje ovlaštenje da postavi svoje pomoćnike.[19315] Optuženi je takođe izdao naređenje MUP-u RS da u

---

19306 V. par. 5042–5043.

19307 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6198, 6201. V. takođe D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 31–33 (gdje je svjedok naveo da je 11. jula u večernjim satima ispred Komande Bratunačke brigade sreo Mladića, Krstića, Pandurevića i druge i dodao da su oni upravo bili izašli sa sastanka); D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 20 (gdje je svjedok izjavio da su Mladić i Krstić obišli Birčansku brigadu 12. jula); D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 9 (gdje takođe pominje da je Mladić izvršio smotru trupa 12. jula). Mladić je učesnicima rekao da su se on i Živanović vratili s prvog sastanka u hotelu "Fontana", ali, prema Krstićevim riječima, nije govorio o pojedinostima tog sastanka. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6202. Vijeće napominje da su se strane u postupku složile da je taj sastanak, prema Trivićevom dnevniku, održan 12. jula u večernjim satima. V. T. 40523 (26. juni 2013.); D3748 (Izvod iz dnevnika Mirka Trivića), *e-court* str. 5. Međutim, s obzirom na to da većina dokaza predočenih Vijeću potkrepljuje činjenicu da je sastanak održan 11. jula, Vijeće smatra da se u Trivićevom dokazu zapravo misli na isti taj sastanak, kome je Krstić prisustvovao 11. jula.

19308 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6202, 6558, 6585. Iako su Trivić i Pandurević tražili od Mladića da dozvoli vojnicima da se odmore, Mladić je insistirao da sljedećeg jutra idu da oslobode Žepu. D3747 (Izjava svjedoka Mirka Trivića od 22. juna 2013.), str. 16; D3748 (Izvod iz dnevnika Mirka Trivića), *e-court* str. 5. Mladić je takođe izdao naređenje u vezi s maršrutom kojom treba krenuti za Žepu. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6220–6221, 6223. Dana 12. jula, Mladić i Krstić su izvršili smotru jedinica potčinjenih Birčanskoj brigadi blizu planine Viogor i obavijestili ih o predstojećem prodoru ka Žepi. D3886 (Izjava svjedoka Svetozara Andrića od 16. jula 2013.), par. 20; D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 9.

19309 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6561–6562. Krstić je takođe rekao da su brigadni komandanti jedinica koje su učestvovale u zauzimanju Srebrenice tog dana dobili jasno naređenje da se ne angažuju u daljnjim napadima ka gradu ili Potočarima, već da se zaustave na linijama do kojih su stigli. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6509–6510, 6560.

19310 Mirko Trivić, T. 40549 (27. juni 2013.).

19311 Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6207–6208.

19312 D2055 (Odluka predsjednika RS-a, 11. juli 1995.), par. 1–2.

19313 D2055 (Odluka predsjednika RS-a, 11. juli 1995.), par. 3.

19314 D2055 (Odluka predsjednika RS-a, 11. juli 1995.), par. 4.

19315 D2055 (Odluka predsjednika RS-a, 11. juli 1995.), par. 6.

"Srpskoj Srebrenici" formira SJB.[19316] Prema tom naređenju, "sve građane koji su učestvovali u borbama protiv [VRS-a] tretirati kao ratne zarobljenike i sa njima postupati u duhu zakona i međunarodnih konvencija".[19317] Ostali su bili slobodni da izaberu mjesto življenja ili preseljenja.[19318] MUP-u RS također je naloženo da uspostavi čvrstu saradnju s Deronjićem.[19319]

5694. Te iste večeri, Deronjić je u sjedištu SDS-a u Bratuncu održao sastanak kojem je prisustvovalo dvadesetak ljudi, uključujući "srpske funkcionere u Srebrenici", kao i direktore javnih i državnih preduzeća.[19320] Deronjić je tom prilikom obavijestio prisutne da je postavljen za civilnog komesara za Srebrenicu, a zatim je uspostavio konferencijsku telefonsku vezu s optuženim, koji je rekao da je Deronjić "odgovoran njemu za sva civilna zbivanja u opštini Srebrenica svojim životom", a da svi ostali trebaju biti direktno odgovorni Deronjiću.[19321] Deronjić je potom imenovao direktore svih javnih preduzeća i institucija u Srebrenici.[19322] Vijeće smatra da formiranje tih struktura bosanskih Srba, posebno kada se ima u vidu retorika bosanskih Srba kojom su se zalagali za podjelu stanovništva po nacionalnoj osnovi i tvrdili da suživot nije moguć,[19323] pokazuje da je postojala namjera da uklanjanje bosanskih Muslimana po tadašnjoj zamisli političkih i državnih organa bosanskih Srba bude trajno.

5695. Vijeće podsjeća da se Karremans vratio u hotel "Fontanu" na drugi sastanak koji je počeo 11. jula oko 23:00 sata i da je sa sobom doveo i druge oficire Nizozemskog bataljona, kao i Nesiba Mandžića, bivšeg nastavnika, koji je prihvatio da bude glasnogovornik bosanskih Muslimana u Potočarima.[19324] Mladiću, Živanoviću i obavještajnim oficirima Radoslavu Jankoviću i Svetozaru Kosoriću na drugom sastanku su se priključili Krstić i Deronjić.[19325] Kako je Vijeće detaljnije navelo gore u tekstu, iako su riječi koje je Mladić uputio Mandžiću eksplicitno pokazivale da će se poštovati želje stanovnika, Mladić ih je izrekao na prijeteći način, najprije rekavši da želi da mu se

---

19316 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.). V. također par. 226.

19317 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.), par. 4.

19318 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.), par. 4.

19319 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.), par. 5. V. također Christian Nielsen, T. 16337–16338 (7. juli 2011.).

19320 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 59; D3561 (Izjava svjedoka Daneta Katanića od 14. decembra 2012.), par. 6; Dane Katanić, T. 38656 (22. maj 2013.); Milenko Katanić, T. 24463–24465, 24492 (10. februar 2012.); svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7868–7870 (pod pečatom); svjedok KDZ480, T. 24227–24228 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica).

19321 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 59; Milenko Katanić, T. 24465, 24468–24473 (10. februar 2012.); P4380 (Skica koju je nacrtao Milenko Katanić); P4381 (Skica koju je nacrtao Milenko Katanić). V. također D3561 (Izjava svjedoka Daneta Katanića od 14. decembra 2012.), par. 6; svjedok KDZ480, P4355 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 7868–7870 (pod pečatom); svjedok KDZ480, T. 24227–24229 (7. februar 2012.) (zatvorena sjednica).

19322 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 60.

19323 V. odjeljak IV.A.3.i: Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba.

19324 V. par. 5043–5044.

predoči "jasan stav […] da li želite da opstanete […] ostanete ili nestanete", a zatim je Mandžića podsjetio da je "u [njegovim] rukama sudbina [njegovog] naroda. Ne samo na ovom prostoru".[19326] Mladić je potom poslao Mandžića natrag u bazu UN-a, uz upute da se sljedećeg jutra u 10:00 sati vrati s delegacijom sačinjenom od predstavnika bosanskih Muslimana.[19327]

5696. Tokom noći nastavljeno je granatiranje oko baze UN-a i među bosanskim Muslimanima koji su tamo bili okupljeni zavladala je panika.[19328] U međuvremenu, snage bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba počeli su mobilisati resurse za masovnu operaciju prevoza. Mladić je izdao naređenje da se angažuju autobusi, koje je zatim putem Glavnog štaba proslijeđeno Ministarstvu odbrane RS-a.[19329] U jutarnjim satima 12. jula, Živanović je naredio brigadama potčinjenim Drinskom korpusu da pošalju sve raspoložive autobuse i minibuseve na stadion u Bratuncu; to je urađeno do 10:00 sati.[19330] Pored toga, Krstić je naložio Krsmanoviću da angažuje 50 autobusa iz opština, čak i onih tako udaljenih kao što su Pale, i pošalje ih na stadion u Bratuncu do 17:00 sati tog dana.[19331] Takođe tog jutra, postupajući po naređenju koje je Mladić izdao prethodne večeri, snage bosanskih Srba—uključujući pripadnike Bratunačke brigade, kao i Borovčaninovih jedinica—preuzele su kontrolu nad posmatračkim položajem Papa i u toku tog jutra nastavile putem ka bazi UN-a u Potočarima, koju su stavile pod kontrolu u 13:00 sati.[19332]

5697. U međuvremenu, Mandžić i još dvojica predstavnika bosanskih Muslimana iz Potočara—zajedno s Karremansom i Boeringom—vratili su se u hotel "Fontana" na treći sastanak s bosanskim Srbima.[19333] Izuzimajući Živanovića, trećem sastanku su prisustvovali svi bosanski Srbi koji su učestvovali i na sastanku prethodne večeri, kao i Popović i Dragomir Vasić.[19334] Iako je Mladić ostavljao utisak da će se poštovati želje predstavnika bosanskih Muslimana,[19335] dao je takođe do znanja da oni nemaju izbora osim da odu ako žele preživjeti.[19336] U stvari, Mladić je već

19325 V. par. 5044.

19326 V. par. 5046.

19327 V. par. 5046.

19328 V. par. 5074.

19329 V. par. 5082. Na osnovu tog zahtjeva, Ministarstvo odbrane RS-a odmah je preduzelo mjere da se mobilišu autobusi koje su obezbijedili njegovi sekretarijati u Sarajevu i Zvorniku—kao i odsjeci u Milićima, Vlasenici, Šekovićima i Bratuncu—i oni su poslati u toku dana. V. par. 5082.

19330 V. par. 5084–5085.

19331 V. par. 5083.

19332 V. par. 5078–5079.

19333 V. par. 5067–5072.

19334 V. par. 5067.

19335 Mladić je tim predstavnicima rekao da "žel[i] da [im] pomogne" i da mogu "birati da ostan[u] na teritoriji ili, ako [im] to odgovara, da id[u] tamo gde žel[e]". V. par. 5068, 5638.

19336 Mladić je rekao sljedeće: "Nema potrebe da ginu vaši; […] I sinoć sam rek'o gospodinu [Mandžiću]: Možete opstati ili nestati". P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 2, 00:10:15–00:11:10; P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 248. V. takođe par. 5068, 5638.

pokrenuo mobilizaciju i vojnih i civilnih resursa kako bi se provela operacija prevoza autobusima, kako je gore opisano.

5698. Kada je završen treći sastanak u hotelu "Fontana", od predstavnika bosanskih Muslimana zatraženo je da se vrate u bazu UN-a i prenesu poruku da će prevoz biti obezbijeđen.[19337] Kada su vozila za prevoz bosanskih Muslimana počela da stižu u bazu UN-a, pripadnici snaga bosanskih Srba su pod prijetnjom oružjem razoružali vojnike Nizozemskog bataljona.[19338]

5699. Prevoz bosanskih Muslimana iz Potočara počeo je 12. jula oko 12:40 sati.[19339] Pripadnici Jahorinskih regruta i VP-a Bratunačke brigade—uz pomoć drugih pripadnika MUP-a—kontrolisali su ukrcavanje u autobuse.[19340] Tokom tog poslijepodneva, došao je Mladić i obratio se okupljenima i rekao da stanovnici mogu da izaberu da li će ostati ili otići, te da će najprije biti prevezene žene i djeca i da im se ništa loše neće desiti.[19341] Međutim, Vijeće napominje da je Mladić prije toga izrazio zadovoljstvo početkom operacije prevoza i dodao sljedeće: "[T]o je kapituliralo sve i predalo se, evakuirat' ćemo sve— ko hoće i ko neće."[19342] Tokom noći i sljedećeg dana, bosanski Muslimani koji su ostali u bazi UN-a bili su podvrgnuti brojnim incidentima fizičkog i seksualnog nasilja od strane snaga bosanskih Srba .[19343]

5700. Kako je operacija prevoza autobusima ušla u drugi dan, Radoslav Janković je izvijestio Živanovića da je prebačena otprilike trećina bosanskih Muslimana u Potočarima i procijenio da ih je ostalo oko 10.000.[19344] Janković je uvjeravao Živanovića da se "posao […] radi […] punom parom".[19345] Mladić se vratio u Potočare 13. jula i ponovo nadgledao proces ukrcavanja u autobuse.[19346] Operacija prevoza nastavila se tokom cijelog dana i završena je u 20:00 sati.[19347] Dok su autobusi išli ka teritoriji koju su držali bosanski Muslimani, pratnju su im obezbjeđivali pripadnici SJB-a ili VP-a Bratunačke brigade.[19348] Na osnovu naređenja koje je izdato ranije u toku

---

19337 V. par. 5069–5070.
19338 V. par. 5080.
19339 V. par. 5093.
19340 V. par. 5099.
19341 V. par. 5097.
19342 V. par. 5100.
19343 V. par. 5077, 5095.
19344 P5366 (Presretnuti razgovor Jankovića, neidentifikovanog generala i neidentifikovane osobe, 13. juli 1995.), str. 1. **[REDIGOVANO]**.
19345 P5366 (Presretnuti razgovor Jankovića, neidentifikovanog generala i neidentifikovane osobe, 13. juli 1995.), str. 1.
19346 V. par. 5100.
19347 V. par. 5098, 5107, 5125.
19348 V. par. 5104. Načelnik za obavještajne poslove Drinskog korpusa Kosorić takođe je bio u pratnji vozila. V. par. 5104.

dana,[19349] pripadnici Bratunačke brigade regulisali su saobraćaj dok su autobusi prolazili kroz Bratunac na putu za Konjević Polje.[19350] U periodu od 11. do 13. jula, do 30.000 žena i djece, bosanskih Muslimana, kao i starijih muškaraca prevezeno je autobusima iz Potočara na teritoriju koju su držali bosanski Muslimani.[19351]

(B) Ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana

5701. Vijeće podsjeća da je do poslijepodnevnih sati 11. jula, kada su snage bosanskih Srba zauzele grad, ogromna većina vojno sposobnih muškaraca Srebrenice pješice pobjegla kroz šumu, strahujući da će biti ubijeni ako se priključe svojim porodicama na putu do Potočara.[19352] Iako je među okupljenima u Potočarima bilo nekoliko vojno sposobnih muškaraca, većinu bosanskih Muslimana koji su tamo bili okupljeni činile su žene, djeca i stariji muškarci.[19353] U vrijeme kada su u noći 11. jula u hotelu "Fontana" održavani sastanci, snage bosanskih Srba su znale da je među bosanskim Muslimanima koji su i dalje išli iz Srebrenice ka Potočarima bilo najmanje 1.000 vojno sposobnih bosanskih Muslimana i očekivalo se da oni stignu u toku noći.[19354] Kako će Vijeće detaljnije analizirati dolje u tekstu, snage bosanskih Srba su te iste večeri takođe počele da dobijaju informacije o formiranju i kretanju kolone muškaraca, bosanskih Muslimana.[19355]

5702. Vijeće podsjeća da je u razgovoru vođenom prije trećeg sastanka u hotelu "Fontana", koji je počeo sljedećeg jutra oko 10:00 sati, Popović rekao Momiru Nikoliću da će žene i djeca, bosanski Muslimani okupljeni u Potočarima, biti prebačeni na teritoriju koju drže bosanski Muslimani, dok će vojno sposobni muškarci biti odvojeni.[19356] Popović je tada rekao Nikoliću da "sve balije treba pobiti".[19357] Optuženi predočavanjem raznih argumenata pokušava pokazati zašto Vijeće Momira Nikolića ne treba da smatra vjerodostojnim svjedokom niti da se osloni na njegovo svjedočenje u vezi s izradom plana da se ubiju muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, u Srebrenici.[19358] U vezi s tim, Vijeće upućuje na svoju raniju diskusiju i zaključke u vezi s

---

19349 U toku dana, Bratunačkoj i Zvorničkoj brigadi naređeno je da regulišu saobraćaj na raskrsnici za Konjević Polje kako bi se prioritet dao "autobusima za evakuaciju". V. par. 5088 (gdje se upućuje na dokazni predmet P4574).

19350 V. par. 5088, 5104.

19351 V. par. 5101, 5108.

19352 V. par. 5032–5033, 5036–5037.

19353 V. par. 5073.

19354 Momir Nikolić, T. 24613–24615 (13. februar 2012.). V. takođe P4202 (Zbirka dokumenata vezanih za video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), *e-court* str. 230–231; P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 1, na 01:13:55–01:14:27 (gdje se govori o očekivanom dolasku nove grupe bosanskih Muslimana tokom noći).

19355 V. par. 5157–5158. V. takođe par. 5731.

19356 V. par. 5049, 5066.

19357 V. par. 5049. Nikolić i Popović su takođe razgovarali o mogućim lokacijama gdje bi muškarci mogli biti zatočeni, a zatim pobijeni, uključujući Ciglanu i rudnik Sase. V. par. 5050.

19358 V. generalno Završni podnesak odbrane, par. 2451–2504.

pouzdanošću Nikolićevog svjedočenja po pitanju njegovog razgovora s Popovićem prije početka trećeg sastanka u hotelu "Fontana", te ih stoga neće ovdje ponavljati.[19359]

5703. Kada je počeo treći sastanak, Mladić je saopštio da će muškarci, bosanski Muslimani, starosti od 15 do 70 godina koji se nalaze u Potočarima biti podvrgnuti "trijaži".[19360] Odmah poslije sastanka, Radoslav Janković je poslao Momira Nikolića u Potočare s instrukcijom da pronađe Duška Jevića, koji se već tamo nalazio, i da pomogne u odvajanju bosanskih Muslimana.[19361] Nakon što je 12. jula krenuo prvi konvoj, muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, koji su sa svojim porodicama prilazili vozilima bili su odvajani od strane pripadnika snaga bosanskih Srba—uključujući pripadnike 10. diverzantskog odreda i 65. zaštitnog puka—koji su ih natjerali da svoje lične stvari, kao što su lične isprave i stvari od vrijednosti, ostave na gomili pored puta, a zatim su ih odveli u "bijelu kuću".[19362] Sektor za obavještajne poslove Uprave bezbjednosti Glavnog štaba obaviješten je o tom odvajanju kasnije tog poslijepodneva.[19363]

19359 V. par. 5048–5066.

19360 V. par. 5069. V. takođe par. 5111 (gdje se navodi kako je Mladić, kada je došao u Potočare, obavijestio Frankena i Ravea da će muškarci biti odvojeni i izvršena trijaža). Vijeće je već konstatovalo da je jedini kriterijum za odvajanje muškaraca u Potočarima bio taj da je neko bosanski Musliman. V. par. 5062, 5109–5113. Iako je Momir Nikolić pokušao provjeriti da li je u bazi UN-a 12. i 13. jula bilo vojnika, bosanskih Muslimana, nikakav daljnji napor nije uložen da se prilikom odvajanja napravi razlika između civila i vojnika. V. takođe par. 5112. Vijeće takođe podsjeća da su neki od zatočenika u Potočarima imali samo 12 ili 14 godina. V. par. 5109.

19361 V. par. 5071. Optuženi tvrdi da činjenica da su i Blagojević i svjedok KW582, **[REDIGOVANO]**, posvjedočili da nisu znali da će ljudi koji su odvojeni biti ubijeni, govori u prilog tome da svjedočenje Momira Nikolića u vezi s planom za ubijanje nije vjerodostojno. Završni podnesak odbrane, par. 2460–2461. Imajući u vidu pojedinačne stavove oba ova svjedoka i učešće njihovih potčinjenih u raznim aspektima dolje opisane operacije, Vijeće primjećuje da su obojica imala motiv da negiraju da su bilo šta znala o tom planu. V. par. 5079, 5315. Osim toga, Vijeće napominje da je Blagojević ispoljio znatnu pristrasnost i evazivnost kada je zamoljen da pojasni čak i ona pitanja koja su bila periferna za njegovu ulogu u događajima u Srebrenici u julu 1995. V. Vidoje Blagojević, T. 45026, 45028–45032, 45035–45036 (12. decembar 2013.). Najzad, čak i da su svjedočenja i Blagojevića i svjedoka KW582 tačna, Vijeće smatra da činjenica da su obojica negirala da su u to vrijeme znala za plan ubijanja ne dokazuje da takav plan nije postojao.

19362 V. par. 5095, 5110. Vijeće podsjeća da tim muškarcima nije bilo dozvoljeno da pokupe svoje stvari kada su se kasnije ukrcali u autobuse koji su išli za Bratunac i da su te stvari na gomilama zapaljene nakon što su svi oni u večernjim satima 13. jula otišli iz "bijele kuće". V. par. 5118–5119. Pozivajući se na svjedočenje dvojice svjedoka koji su izjavili da im nisu tražili da predaju lične isprave, optuženi tvrdi da "nema dokaza o sistematskom oduzimanju" tog materijala. Završni podnesak odbrane, par. 2511. Međutim, Vijeće podsjeća da su brojni svjedoci izjavili da su otprilike 30 do 40 metara od "bijele kuće" vidjeli gomile s ličnim stvarima, uključujući lične isprave, novac, novčanike, torbe, odjeću i druge vrijedne stvari koje su ležale duž puta. V. par. 5110. Osim toga, Vijeće napominje da su oba svjedoka na koje se optuženi poziva izjavila da nisu ni imala da predaju lične stvari. Ahmo Hasić, P353 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 1252; svjedok KDZ039, P3940 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 17315. Optuženi takođe tvrdi da ne treba smatrati da spaljivanje ličnih stvari muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, koji su držani u "bijeloj kući" ukazuje na plan da se oni ubiju zato što je podjednako razumno izvesti zaključak da su sve stvari ostavljene u Potočarima zapaljene kada su bosanski Muslimani otišli. Završni podnesak odbrane, par. 2512. Međutim, Vijeću nisu predočeni dokazi da su lične isprave ili lične stvari bosanskih Muslimana koji su prevezeni u Kladanj zaplijenjene na isti način kao stvari muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, zatočenih u "bijeloj kući". Vijeće takođe primjećuje da je spaljivanje gomila sa ličnim ispravama i ličnim stvarima muškaraca i dječaka zatočenih u "bijeloj kući" izgleda bilo dovoljno neobično da natjera zamjenika komandanta Nizozemskog bataljona da lično provede istragu o tom incidentu, a jednog drugog oficira Nizozemskog bataljona da to fotografiše. P4175 (Izjava svjedoka Roberta Frankena od 15. januara 2012.), par. 100; P3948

5704. Vijeće je gore u tekstu već navelo kako su muškarci, bosanski Muslimani, odvojeni od svojih porodica bili zatočeni u "bijeloj kući" u pretrpanim uslovima i da su nisu dobijali ni hranu ni vodu.[19364] Iako je tokom 12. i 13. jula odvojeno ukupno 600-700 muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, Vijeće podsjeća da su od poslijepodnevnih sati 12. jula, pa tokom cijelog sljedećeg dana, muškarce zatočene u "bijeloj kući" u grupama počeli izvoditi iz kuće i ukrcavati u autobuse za Bratunac.[19365] Kada su ti autobusi stigli u Bratunac, muškarci, bosanski Muslimani, zatočeni su u podjednako pretrpanim uslovima na lokacijama po cijelom gradu i, iako je na nekim zatočeničkim punktovima podijeljeno nešto hrane i vode, to ni izbliza nije bilo dovoljno.[19366]

5705. Kako je Vijeće već navelo ranije u ovoj presudi, počev od noći 11. jula, snage bosanskih Srba su počele dobijati informacije o kretanju kolone muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su pokušavali stići do Tuzle, a VRS i MUP su počeli preduzimati zajedničke akcije kako bi ih blokirali.[19367] Te noći, Kovač je poslao dodatne jedinice MUP-a na to područje, a 12. jula su pripadnici snaga MUP-a pod Borovčaninovom komandom raspoređeni duž puta Bratunac–Konjević Polje, priključivši se jedinicama VRS-a prisutnim na tom području.[19368] Kolonu su pratile jedinice i MUP-a i VRS-a, a obavještajni podaci o kretanju kolone prenošeni su među pripadnicima snaga bosanskih Srba tokom 12. i 13. jula.[19369] U ranim jutarnjim satima 13. jula, Mladić, Vasić,

---

(Izjava svjedoka Johannesa Ruttena od 8. novembra 2011.), par. 66; P4183 (Fotografija zapaljenih ličnih stvari u Potočarima); P3961 (Fotografija zapaljenih ličnih stvari).

19363 P4388 (Izvještaj Drinskog korpusa Glavnom štabu VRS-a, 12. juli 1995.), str. 2.

19364 V. par. 5113. U vezi s tim, Vijeće napominje da argument optuženog da pretrpane uslove u kojima su muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, držani u "bijeloj kući" ne treba shvatiti kao nešto što ukazuje na postojanje plana da se oni ubiju, pošto on tvrdi da se pretrpanost i oskudica podjednako mogu pripisati "haotičnim uslovima" koji su vladali u Potočarima. Završni podnesak odbrane, par. 2505–2506. Optuženi takođe tvrdi da je takvo postupanje proisteklo iz "negativnog odnosa prema muškarcima iz Srebrenice". Završni podnesak odbrane, par. 2505. Međutim, Vijeće će postojanje ili provođenje plana ubijanja ispitati u svjetlu ukupnih dokaza.

19365 V. par. 5098, 5109, 5117–5118.

19366 V. par. 5292–5295. Vijeću su predočeni dokazi o presretnutom razgovoru Mladića i Beare, vođenom 13. jula u 23:05 sati, u kojem je Mladić naredio Beari sljedeće: "Dobro, sve to reši. Reši neka ne fali hrane […] Snađi se tamo đe ima, da ne gladuju ljudi […] Odlično. Samo radite i neka se nahrani sve. Mnogo je gladnih usta". D2682 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i "Ljube", 13. juli 1995.). Međutim, posebno imajući u vidu mnoštvo drugih presretnutih razgovora u kojima su sagovornici bosanski Srbi, uključujući Mladića, koristili izraz "Turci" za bosanske Muslimane uopšte, a eufemizam "paket" za zatočene muškarce, bosanske Muslimane, Vijeće smatra da nije razumno izvesti zaključak da je Mladić, kada je govorio da su "ljudi" gladni, govorio o zatočenicima, a ne o svojim vojnicima. V. npr. P5378 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 1, 3; P5366 (Presretnuti razgovor Jankovića, neidentifikovanog generala i neidentifikovane osobe, 13. juli 1995.); P5070 (Presretnuti razgovor majora Jokića i Badema, 14. juli 1995.). Vijeće takođe podsjeća da nema dokaza da je 14. jula ili bilo kojeg kasnijeg dana bila obezbijeđena hrana zatočenicima.

19367 V. par. 5158–5159.

19368 V. par. 5158, 5160.

19369 V. par. 5158–5159. V. npr. P6061 (Presretnuti razgovor, 12. juli 1995.); svjedok KDZ122, T. 26140–26141 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica); P5366 (Presretnuti razgovor Jankovića, neidentifikovanog generala i neidentifikovane osobe, 13. juli 1995.), str. 2 (Janković je odgovorio: "Trebali smo sinoć s onim plavim ići. Imaju, nešto rade, dobro ide."); P4946 (Presretnuti razgovor Krstića i Borovčanina, 13. juli 1995.) (što pokazuje saradnju između MUP-a i VRS-a).

Krstić, Popović i Pandurević sastali su se u Komandi Bratunačke brigade.[19370] Poslije tog sastanka Mladić se sukobio s Popovićem ispred zgrade, psujući ga i insistirajući da "bude aktivniji".[19371] Tog dana su dodatne jedinice MUP-a pod Borovčaninovom komandom raspoređene kao pojačanje snagama koje su se nalazile duž puta Bratunac–Konjević Polje.[19372] Praćenje pokreta kolone ostalo je prioritetan zadatak snaga bosanskih Srba tokom 13. jula budući da je Glavni štab tražio informacije od Drinskog korpusa.[19373]

5706. Snage bosanskih Srba su od 12. jula ujutru žestoko granatirale kolonu.[19374] Napadi na kolonu nastavljeni su tokom cijelog dana sve do jutarnjih sati 13. jula pa je uslijed toga kod raskrsnice za Konjević Polje opkoljena jedna velika grupa muškaraca iz kolone.[19375] Vijeće podsjeća da su snage bosanskih Srba tada počele koristiti megafon i pozivati ljude iz kolone koji su bili sakriveni u šumi da se predaju.[19376] Veliki broj muškaraca, bosanskih Muslimana, počeo je da se predaje ili je bio zarobljen duž puta Bratunac–Konjević Polje i Konjević Polje–Nova Kasaba, gdje su bile raspoređene razne jedinice VRS-a i MUP-a.[19377] Od tih muškaraca su prilikom predaje tražili da ostave svoje stvari, uključujući lične isprave.[19378] Vijeće smatra da je to indikacija da su ti ljudi bili predodređeni za pogubljenje.

5707. Dana 13. jula, oko 1.500-2.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočeno je na sve tri sljedeće lokacije: na raskrsnici za Konjević Polje,[19379] livadi u Sandićima i fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi.[19380] Na svim tim lokacijama stražarili su pripadnici snaga bosanskih Srba, odnosno pripadnici specijalnih jedinica MUP-a pod Borovčaninovom komandom, kao i pripadnici VP-a 65.

19370 Momir Nikolić, T. 24651 (14. februar 2012.).

19371 Svjedok KW582, D4291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 3529. Mladić je tog jutra ostao u Bratuncu. V. P4824 (Sažetak presretnutog razgovora, 13. juli 1995.) (gdje je zabilježeno da je Mladić bio u Bratuncu 13. jula od 10:15 sati).

19372 V. par. 5161.

19373 V. P5366 (Presretnuti razgovor Jankovića, neidentifikovanog generala i neidentifikovane osobe, 13. juli 1995.), str. 1–2; Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6298, 6716–6718; P5276 (Presretnuti razgovor dežurnog oficira na Zlataru i dežurnog oficira na Bademu, 12. juli 1995.). V. takođe par. 5159.

19374 V. par. 5162.

19375 V. par. 5162.

19376 V. par. 5163–5165, 5171.

19377 V. par. 5106, 5166 (gdje se govori o ljudima zatočenim na raskrsnici za Konjević Polje, fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi i livadi u Sandićima 13. jula).

19378 V. par. 5168, 5172, 5174–5176.

19379 Iz Konjević Polja, razne grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, odvedene su u pravcu Nove Kasabe. V. par. 5168, 5182. U jednom trenutku tokom tog poslijepodneva, pripadnici snaga bosanskih Srba, uključujući najmanje jednog pripadnika SJB-a Bratunac, pogubili su grupu od 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zarobljeni ili koji su se predali na području raskrsnice za Konjević Polje. V. par. 5189–5205.

19380 V. par. 5166, 5176.

zaštitnog puka.[19381] Mladić je poslijepodnevne i večernje sate 13. jula proveo u obilasku raznih lokacija zatočenja i razgovoru sa zatočenicima, koje je uvjeravao da će biti razmijenjeni.[19382] Međutim, kada je Momir Nikolić upitao Mladića šta će biti sa zatočenicima, Mladić je prevukao rukom preko struka i osmjehnuo se.[19383]

5708. Kasno poslijepodne i uveče 13. jula, u skladu s Tolimirovim prijedlozima da zatočenike treba prebaciti i smjestiti u "zatvorene prostorije ili na prostore koji su zaštićeni od osmatranja",[19384] zatočenike su sklonili s livade u Sandićima i fudbalskog igrališta u Novoj Kasabi i odveli ih ili u skladište u Kravici ili kamionima i autobusima u grad Bratunac, gdje su tokom noći bili zatočeni na raznim lokacijama.[19385] Kada su neki od zatočenika na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi pokušali uzeti svoje stvari koje su se nalazile na ulazu na igralište, rečeno im je da im one više neće biti potrebne.[19386] Počev od kasnog poslijepodneva i tokom cijele noći, pripadnici snaga bosanskih Srba—uključujući pripadnike 3. Skelanskog voda[19387]—ubili su između 755 i 1.016 bosanskih Muslimana u skladištu u Kravici.[19388]

5709. Vijeće također napominje da je te večeri Mladić izdao naređenje kojim se prihvataju preostali Tolimirovi prijedlozi, čiji je cilj bio da se "svim nepozvanim licima" zabrani pristup tom području.[19389] Dok je trajalo ubijanje u skladištu u Kravici, autobusi puni muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, iz Potočara, kao i onih koji su bili zatočeni na livadi u Sandićima i na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi, počeli su pristizati u Bratunac; po dolasku, muškarce, bosanske Muslimane, držali su na raznim lokacijama i u autobusima parkiranim po cijelom

---

19381 V. par. 5166, 5175, 5181, 5184. Vijeće napominje da dokazi također ukazuju na to da su 5. inžinjerijski bataljon i Vojna policija Zvornik bili prisutni na raskrsnici za Konjević Polje u periodu od 4. do 16. jula 1995., ali da nema dokaza da su te jedinice učestvovale u čuvanju zarobljenika zatočenih na navedene tri lokacije 12. i 13. jula. V. par. 5167.

19382 V. par. 5170, 5179, 5186. V. također D3720 (Izjava svjedoka Petra Salapure od 17. juna 2013.), str. 6–8; Petar Salapura, T. 40273, 40296–40301 (24. jun 2013.); P4201 (Ažurirani video-snimak prikazan na suđenju u vezi sa Srebrenicom), Dio 3 na 00:01:40 do 00:02:40; P4163 (Izvještaj UNMO-a, 14. juli 1995.), par. 6 (u kojem se navodi da je Mladić odgovorio da će doći u Potočare 14. jula).

19383 V. par. 5170.

19384 V. par. 5184.

19385 V. par. 5180, 5292–5293. Nakon što su ostali zatočenici otišli s livade u Sandićima, pripadnici Jahorinskih regruta ubili su 10-15 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su tu ostali. V. par. 5288–5291.

19386 V. par. 5187.

19387 V. par. 5227. Pripadnici Bratunačke brigade su također bili prisutni u skladištu u Kravici prije strijeljanja; pripadnici 10. diverzantskog odreda došli su nakon strijeljanja i jedan je ubacio dvije ručne granate u skladište. V. par. 5227, 5233.

19388 V. par. 5227–5234, 5286.

19389 V. P4407 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.), par. 1. Vijeće ima u vidu tvrdnju optuženog da je to bila "standardna procedura", te da stoga "ne ukazuje na postojanje plana ili priprema za pogubljenje" zatočenika. Završni podnesak odbrane, par. 2515–2516. Međutim, Vijeće će Mladićevo naređenje i Tolimirove prijedloge razmotriti u svjetlu svih drugih dokaza.

gradu.[19390] Na tim lokacijama, zatočenike su čuvali pripadnici VP-a Bratunačke brigade, kao i pripadnici MUP-a.[19391]

5710. Prisustvo autobusa po cijelom gradu izazvalo je zabrinutost stanovnika Bratunca; kada je jedan oficir Bratunačke brigade pitao Bearu zašto se zatočeni muškarci odmah ne odvoze dalje, Beara je odgovorio da nema dovoljno vozila za njihov transport dok se ne završi s prevozom žena i djece, bosanskih Muslimana.[19392] Te večeri, Deronjić se požalio Beari na prisustvo zatočenika u Bratuncu.[19393] Srbislav Davidović je u svom svjedočenju izjavio da je veče prije nego što su autobusi napustili Bratunac u gradu Bratuncu sreo Deronjića i pitao ga za prisustvo autobusa.[19394] Prema Davidovićevim riječima, Deronjić je odgovorio da je za prisustvo autobusa odgovoran Rajko Đukić iz Milića; Davidović je zatim zatražio od Deronjića da "svojim tim linijama" razgovara s optuženim kako bi obezbijedio da se autobusi izmjeste.[19395] Deronjić je zaista razgovarao preko telefona s optuženim otprilike u 20:00 sati.[19396] Optuženi je pitao Deronjića: "Kol'ko hiljada?", a Deronjić je odgovorio: "Oko dvije za sad […], ali biće još u toku noći."[19397] Optuženi je tada rekao Deronjiću da "sva roba mora biti smještena u magacine prije dvanaest sutra", a zatim je precizirao "ne u magacine tu, nego negdje drugdje".[19398] Vijeće zaključuje da se razgovor između optuženog i

19390 V. par. 5292–5293.

19391 V. par. 5293. Od večernjih sati 12. jula do jutarnjih sati 14. jula, kada je većina muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u Bratuncu prevezena u Zvornik, snage bosanskih Srba ubile su najmanje 51 bosanskog Muslimana koji su se nalazili u školi "Vuk Karadžić" ili oko nje, uključujući jednog koji je izveden iz autobusa parkiranog ispred škole. V. par. 5298–5303, 5305–5306.

19392 Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6628–6629, 6638–6641.

19393 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 35–36. V. takođe Zlatan Čelanović, P377 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 6639–6640 (gdje navodi kako je u razgovoru s Bearom izrazio svoju zabrinutost).

19394 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9216; Srbislav Davidović, T. 24415, 24437 (9. februar 2012.) (gdje je svjedok naveo da je u to vrijeme šest autobusa bilo parkirano ispred zgrade opštine).

19395 Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9217; Srbislav Davidović, T. 24415–24416, 24452–24453 (9. februar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je Deronjić izjavio da im "smješta" Rajko Đukić i da je Davidović tražio od Deronjića da razgovara sa "predsjednikom" ili "vrh[om] stranke i vlade", a Davidović je kasnije priznao da je to bio optuženi). Vijeće napominje da, iako je Davidović izjavio da je do tog susreta s Deronjićem došlo 12. jula, imajući u vidu činjenicu da su autobusi otišli iz Bratunca u jutarnjim satima 14. jula, ipak smatra da je Davidovićev razgovor s Deronjićem morao biti vođen 13. jula. V. Srbislav Davidović, P4100 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 9216; Srbislav Davidović, T. 24415–24416 (9. februar 2012.).

19396 V. par. 5311. Optuženi priznaje da je taj telefonski razgovor vođen i da ga je Deronjić obavijestio o velikom broju zatočenika u Bratuncu.. V. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 3025–3026.

19397 V. par. 5311.

19398 V. par. 5311. V. takođe P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 93; Milenko Katanić, T. 24495–24496 (10. februar 2012.) (gdje je napomenuo da Deronjić, koji je želio da prebaci zatočenike u Zvornik, nije mogao nametnuti svoju volju Beari).

Deronjića odnosio na smještaj muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su tada držani u autobusima i u zatočeničkim objektima u Bratuncu.[19399]

5711. Otprilike u to isto vrijeme, Mladićevo naređenje da se veliki broj bosanskih Muslimana zatočenih u Bratuncu prebaci u Zvornik, gdje su trebali biti zatočeni i na kraju strijeljani, prenijeli su pripadnici organa bezbjednosti VRS-a duž lanca komandovanja.[19400] Vijeće posebno napominje da je Momir Nikolić lično prenio tu poruku Dragi Nikoliću.[19401] Otprilike u 21:00 sat, predstavnici javnog komunalnog preduzeća i jedinice Civilne zaštite iz Bratunca odvojeno su pozvani u štab SDS-a u Bratuncu, gdje se svaki od njih sastao s Bearom, odnosno Deronjićem, kao i s dvojicom uniformisanih oficira VRS-a koje nisu poznavali.[19402] Od obojice ljudi iz Bratunca zatraženo je da obezbijede opremu za odvoženje velikog broja tijela iz skladišta u Kravici i njihovo pokopavanje na nekom drugom mjestu.[19403] Na kraju je postignut dogovor o uklanjanju i pokopavanju tijela iz Kravice i taj proces je počeo sljedećeg jutra.[19404]

5712. U ranim jutarnjim satima 14. jula, neposredno poslije ponoći, Momir Nikolić je odvezao Bearu iz hotela "Fontana" u štab SDS-a u Bratuncu, gdje se Beara sastao s Deronjićem i Vasićem.[19405] Beara i Deronjić su se raspravljali oko toga gdje treba pogubiti muškarce, bosanske Muslimane, pošto je Beara insistirao na tome da ima instrukcije svog "šefa" da zatočenici ostanu u Bratuncu, a Deronjić je uzvratio da je optuženi njemu naložio da se svi zatočenici u Bratuncu prebace u Zvornik.[19406] Na kraju, Beara i Deronjić su se saglasili da se zatočenici zaista i prebace u

---

19399 Tužilaštvo tvrdi da je optuženi koristio izraz "roba" misleći na zatočenike u Bratuncu, pokušavajući da sakrije naređenje da se oni prebace u zatočeničke objekte u Zvorniku, te da to pokazuje da su njegove namjere bile "zle". Završni podnesak tužilaštva, par. 961, 964. Optuženi ne osporava da je pod izrazom "roba" podrazumijevao zatočenike u Bratuncu, ali tvrdi da u snimljenom razgovoru ništa ne ukazuje na to da je bio obaviješten o planu da se zatočenici ubiju; to samo ukazuje na to da je bio obaviješten o velikom broju zatočenika u Bratuncu. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 3025–3027. Vijeće će se namjerom optuženog baviti u odjeljku o njegovoj individualnoj krivičnoj odgovornosti dolje u tekstu. V. par. 5805.

19400 V. par. 5309–5310. Vijeće podsjeća da je Drago Nikolić rekao Obrenoviću da su Beara i Popović zaduženi za taj zadatak. V. fusnota 18008.

19401 V. par. 5310.

19402 V. par. 5241–5242.

19403 V. par. 5241–5242.

19404 V. par. 5241–5246. Jednom od tih lica konkretno je rečeno za ubijanje u skladištu u Kravici do kojeg je došlo ranije tog poslijepodneva ili večeri. V. par. 5242. Pripadnici Bratunačke i Zvorničke brigade, kao i osoblje komunalnog preduzeća "Rad" i Civilne zaštite Bratunac, učestvovali su u pokopavanju lica ubijenih u skladištu u Kravici. V. par. 5248–5249.

19405 V. par. 5312.

19406 V. par. 5312. Vijeću su predočeni dokazi da su i druge lokacije bile predložene kao moguća mjesta zatočenja. Te večeri u 22:30 sati, Tolimir je poslao dopis Glavnom štabu i Gveri, lično ga obavijestivši da je, u slučaju da Gvero nije uspio pronaći odgovarajući smještaj, dogovoren prostor u Sjemeču za smještaj 800 zatočenika iz Srebrenice. P4769 (Depeša 1. podrinjske lake pješadijske brigade, 13. juli 1995.). Na kraju, zatočenici nisu dovedeni u Sjemeč. Dušan Janc, T. 26976 (27. mart 2012.). Isto tako, Tolimir je 12. jula naložio Istočnobosanskom korpusu da u logoru Batković pripremi smještaj za 1.000-1.200 zatočenika, bosanskih Muslimana; kada očekivani zatočenici do sljedećeg dana nisu stigli, Todorović se ponovo konsultovao s Tolimirom, koji mu je rekao da se od tog zadatka odustalo i da treba prestati sa pripremama. V. par. 5449.

Zvornik.[19407] Deronjić je zatim zatražio jednog vozača i jednog pratioca kako bi tog dana otišao na Pale.[19408] Poslije tog sastanka, počelo se s prebacivanjem jednog dijela zatočenika koji su držani u gradu Bratuncu na prvu od četiri lokacije zatočenja u Zvorniku, gdje su pripadnici VP-a Zvorničke brigade čekali na njihov dolazak.[19409]

5713. Vijeće konstatuje da su pripadnici organa bezbjednosti na svim komandnim nivoima VRS-a odigrali važnu ulogu u organizovanju logistike zatočenja, ubijanja i kasnijeg pokopavanja zatočenika u Zvorniku. Ujutro 14. jula, Popović, Beara i Drago Nikolić su se sastali u kasarni preduzeća "Standard" u Zvorniku.[19410] Poslije tog sastanka, shodno Bearinom naređenju, Popović je—uz pomoć Momira Nikolića—organizovao konvoj za prevoz preostalih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Bratunca u zgrade u Zvorniku koje su bile određene za njihovo zatočenje.[19411] Dok su Drago Nikolić i Mane Đurić čekali na konvoj u hotelu "Vidikovac", pripadnici VP-a Bratunačke brigade, MUP-a Bratunac, kao i drugi pripadnici snaga bosanskih Srba, sprovodili su autobuse u kojima su muškarci, bosanski Muslimani, voženi za Zvornik.[19412]

5714. Kako je detaljnije opisano dolje u tekstu, Beara, Popović i Drago Nikolić su u periodu od 14. do 16. jula nadzirali tok operacije na više lokacija zatočenja i ubijanja na području Zvornika. U toku ta tri dana, pripadnici snaga bosanskih Srba odvodili su muškarce, bosanske Muslimane, na obližnje lokacije—livadu u Orahovcu, branu kod Petkovaca, na obalu Drine kod Kozluka i na Vojnu ekonomiju Branjevo—i ubijali ih. Na svakoj od tih lokacija, bosanske Muslimane su strijeljali ili pripadnici istih jedinica koje su ih držale u zatočenju ili su uz pomoć resursa tih jedinica transportovani na mjesto pogubljenja.[19413]

5715. Vijeću su predočeni dokazi da je tokom neformalnog informativnog sastanka s oficirima VRS-a, održanog 14. jula u kasarni preduzeća "Standard" u prisustvu predstavnika opštinskih organa,[19414] jedan oficir VRS-a koji se predstavio kao Beara[19415] istakao da VRS ima mnogo

---

19407 V. par. 5312.

19408 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 37 (gdje je takođe izjavio da je Deronjiću ponudio usluge svog vozača).

19409 V. par. 5313, 5319–5320.

19410 V. par. 5314. Poslije tog sastanka, Beara i Popović su se vratili u Bratunac. V. par. 5314.

19411 V. par. 5313–5315.

19412 V. par. 5315–5316.

19413 V. par. 5335, 5367–5368, 5395–5397, 5427.

19414 Iako se svjedok KDZ320 nije mogao sjetiti tačnog datuma tog referisanja, izjavio je da je primio telefonski poziv i da je pozvan da dođe u kasarnu u preduzeću "Standard". V. svjedok KDZ320, P4990 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7941; svjedok KDZ320, P4989 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 8011 (pod pečatom); svjedok KDZ320, T. 28083 (25. april 2012.). **[REDIGOVANO]**.

19415 Svjedok KDZ320, P4990 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7941. Svjedok KDZ320 je potvrdio da prije toga nikada nije vidio Bearu. Svjedok KDZ320, P4989 (Transkript iz predmeta *Tužilac*

zatočenika na raznim lokacijama u opštini Zvornik, da VRS mora da ih se "riješ[i]" i da očekuje pomoć opštine.[19416] Beara je takođe rekao da je to naređenje poteklo od "dvojice predsjednika".[19417]

5716. Vijeće je konstatovalo da je Popović 14. jula bio na čelu grupe autobusa od hotela "Vidikovac" do škole u Orahovcu, gdje je Drago Nikolić tog dana koordinirao događaje.[19418] Beara je kasnije toga dana takođe došao u Orahovac,[19419] te su i on i Drago Nikolić bili prisutni u školi u Petkovcima neposredno prije nego što je tamo počelo strijeljanje.[19420] U školi u Ročeviću, Popović i Jasikovac su toga dana nadgledali zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana.[19421] U međuvremenu, pripadnici snaga bosanskih Srba – uključujući pripadnike 1, 4. i 6. bataljona Zvorničke brigade, kao i pripadnike Bratunačke brigade i njenog bataljona Vojne policije – raspoređeni su u škole u Orahovcu, Petkovcima, Ročeviću i Kuli, gdje su učestvovali u zatočenju muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su stigli iz Bratunca.[19422] Muškarci, bosanski Muslimani, držani su u tim školama u sličnim pretrpanim uslovima kao što je to bio slučaj u Potočarima i Bratuncu i takođe nisu dobijali dovoljno hrane i vode.[19423]

5717. Te noći, Glavni štab je pokušao stupiti u kontakt s Bearom.[19424] Kada su Beara i Jokić razgovarali 14. jula u 21:02 sata, Jokić je rekao Beari da pozove Glavni štab jer "[i]ma ogromi[h] problema. Pa, sa ljudima, ovaj, pa sa paketom."[19425] Imajući u vidu tadašnje okolnosti, Vijeće

---

protiv Popovića i drugih), T. 8004 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ320, P4990 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 8015.

19416 Svjedok KDZ320, P4990 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7941–7942, 7944, 8013 (gdje je takođe objasnio da je pomoć opštine podrazumijevala pokopavanje tijela i da je opština morala da obezbijedi pomoć u vidu opreme i mašina iz opštinskih komunalnih službi). Beara je dodao da je zadužen za kasarnu. Svjedok KDZ320, P4990 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7942.

19417 Svjedok KDZ320, P4990 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 7944. **[REDIGOVANO]**.

19418 V. par. 5315, 5326, 5330. Vijeću su takođe predočeni dokazi da je Jasikovac rukovodio transportom zatočenika iz škole u Orahovcu do mjesta pogubljenja 14. jula. V. par. 5329.

19419 V. par. 5326.

19420 V. par. 5363–5365.

19421 V. par. 5385, 5392.

19422 V. par. 5319, 5357, 5386, 5416. Pripadnici čete VP-a Zvorničke brigade bili su raspoređeni u školi u Orahovcu od prethodne večeri, kada su počeli stizati zatočenici, bosanski Muslimani. V. par. 5319.

19423 V. par. 5324, 5361, 5387, 5419–5420.

19424 Vijeće podsjeća da je 14. jula između 18:00 i 19:00 sati, po nalogu Dragana Jokića, tadašnji dežurni oficir Zvorničke brigade Marko Milošević otišao u školu u Petkovcima da Beari prenese naređenje da se javi svojoj komandi. V. par. 5363.

19425 P5070 (Presretnuti razgovor majora Jokića i Badema, 14. juli 1995.). V. Richard Butler, T. 27567–27568 (18. april 2012.). Jokić je Beari rekao sljedeće: "Bili smo zajedno, gospodine pukovniče. 155-ti je vas nazv'o da se javite hitno k njemu"; "155-ti. To je gore, ovaj, viša kuća, nazovite pa ćete, imate, da ne govorim ovako"; "Molim? Nazovite gore 155-og u višu kuću i eto tako. Dobro, šefe." P5070 (Presretnuti razgovor majora Jokića i Badema, 14. juli 1995.). V. Richard Butler, T. 27568 (18. april 2012.) (gdje je svjedok izjavio da se lokal 155 odnosio na telefonsku liniju u operativnom centru Glavnog štaba VRS-a). Vijeće zaključuje, na osnovu informacija koje se pominju tokom razgovora i pomoću kojih se može utvrditi identitet, kao i na osnovu sadržine samog razgovora, da je Beara bio učesnik u tom razgovoru.

zaključuje da se izraz "paket" odnosio na muškarce, bosanske Muslimane, koje su razni pripadnici snaga bosanskih Srba u to vrijeme držali u Zvorniku.[19426]

5718. Nadalje, Vijeće podsjeća da je u ranim jutarnjim satima 15. jula Srećka Aćimovića telefonom pozvao Drago Nikolić, koji je rekao da je "odozgo" došlo naređenje da se rasporede vojnici iz 2. bataljona Zvorničke brigade i da se to naređenje mora sprovesti.[19427] Kasnije tog jutra, Popović se u školi u Ročeviću sastao s komandantom 2. bataljona, vikao na njega što nije doveo vojnike kao što mu je naređeno i prijetio mu da će odgovarati za neizvršenje naređenja.[19428]

5719. U međuvremenu, Beara je iz kancelarije Drage Nikolića u kasarni u preduzeću "Standard" kontaktirao Drinski korpus i pokušao da obezbijedi još vojnika koji bi učestvovali u ubijanju.[19429] Beara je prvo kontaktirao Živanovića, s kojim je razgovarao o odbijanju komandanta Višegradske brigade da izvrši naređenje i pošalje jedan vod na navedenu lokaciju u skladu s naređenjem "komandanta".[19430] Beara je zatražio od Živanovića da naredi Furtuli da se povinuje, ali je Živanović uputio Bearu na Krstića, koji je bio preuzeo dužnost komandanta Drinskog korpusa.[19431] Poslije toga, Beara je pozvao Krstića, objasnio mu da Furtula nije izvršio naređenje "šefa" i zatražio od Krstića 30 do 50 ljudi, dodavši da "[i]ma još 3.500 ‘paketa’ koje moram da razdijelim, a nemam rješenja".[19432] Krstić je najprije predložio da se upotrebe pripadnici Bratunačke

---

19426 **[REDIGOVANO]**. Jokić, koji je 15. jula bio dežurni operativni oficir u komandi Zvorničke brigade, rekao je da mu je Popović naložio da ne vodi evidenciju o aktivnostima u vezi s operacijom ubijanja niti da preko radio-veze o tome govori. **[REDIGOVANO]**.

19427 V. par. 5388–5389. Drago Nikolić je nekoliko sati kasnije ponovo nazvao i rekao komandantu da, ako ne može da sastavi grupu, onda on sam sa svojim saradnicima treba izvršiti pogubljenje. V. par. 5389.

19428 V. par. 5390. Vijeće podsjeća da je Popović zvao i dežurnog oficira Zvorničke brigade i tražio da se u Ročević odmah upute vozila, kao i Trbić ili Jasikovac. V. par. 5390.

19429 Beara je tada bio u kasarni u preduzeću "Standard". V. P5072 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i neidentifikovane osobe, 15. juli 1995.); P6698 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i neidentifikovane osobe, 15. juli 1995.), str. 1; Richard Butler, T. 27575 (18. april 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je lokal 139 bio lokal Drage Nikolića u kancelariji oficira za bezbjednost Zvorničke brigade).

19430 P5073 (Presretnuti razgovor generala Živanovića i pukovnika Beare, 15. juli 1995.); P6698 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i neidentifikovane osobe, 15. juli 1995.), str. 1; P6699 (Presretnuti razgovor generala Živanovića i pukovnika Beare, 15. juli 1995.), str. 1. V. Richard Butler, T. 27576–27577 (18. april 2012.).

19431 P5073 (Presretnuti razgovor generala Živanovića i pukovnika Beare, 15. juli 1995.); P6698 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i neidentifikovane osobe, 15. juli 1995.), str. 2; P6699 (Presretnuti razgovor generala Živanovića i pukovnika Beare, 15. juli 1995.), str. 1–2. V. Richard Butler, T. 27576–27577 (18. april 2012.).

19432 P5074 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i generala Krstića, 15. juli 1995.); P5306 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i generala Krstića, 15. juli 1995.), str. 1–2, 4–5; P5308 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i generala Krstića, 15. juli 1995.). V. takođe Richard Butler, T. 27578–27579 (18. april 2012.). Vijeće napominje da je Krstić, uprkos tome što mu je predočen ovaj presretnuti razgovor, negirao da je vodio bilo kakav razgovor s Bearom u periodu od 13. do 17. jula 1995. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6725–6726. Međutim, imajući u vidu suprotne dokaze koji su gore navedeni, kao i to da je Krstić svjedočio na sopstvenom suđenju i činjenicu da je taj razgovor bio od suštinske važnosti u pogledu njegove odgovornosti za zločine za koje se teretio, Vijeće ne vjeruje u Krstićevu tvrdnju da on nije bio sagovornik u tom razgovoru.

brigade ili MUP-a, ali je na kraju rekao: "Jebi ga, vidjet' ću šta mogu".[19433] Beara je dodao da Krstić treba poslati te ljude kod Drage Nikolića.[19434]

5720. Dana 16. jula u 11:11 sati, presretnut je razgovor koji je Beara vodio sa Slobodanom Cerovićem iz Drinskog korpusa, koji je pomenuo da "ima instrukcije od veće […] da se izvrši trijaž [zarobljenih]".[19435] Na Bearin zahtjev, Popović je tog jutra otišao u školu u Kuli; obojica su bili prisutni dok su zatočenici transportovani na Vojnu ekonomiju Branjevo radi pogubljenja.[19436] Vijeću su predočeni dokazi o Popovićevom učešću u organizovanju i koordiniranju transporta zatočenika iz škole u Kuli na Vojnu ekonomiju Branjevo budući da je on tog poslijepodneva pokušao nabaviti gorivo.[19437]

5721. U međuvremenu, shodno Bearinom naređenju, pripadnici 10. diverzantskog odreda stacionirani u Dragaševcu javili su se u kasarnu u preduzeću "Standard", a potom su ih jedan "potpukovnik" i dvojica vojnih policajaca poveli ka Vojnoj ekonomiji Branjevo.[19438] Po dolasku na ekonomiju, vojnicima je naređeno da pobiju zatočenike koji su trebali stići za nekoliko minuta.[19439] Ubrzo poslije toga, počeli su stizati autobusi puni muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prije toga držani u školi u Kuli; oni su nakon toga pogubljeni.[19440]

5722. Nekoliko sati kasnije, pomenuti potpukovnik je naredio vojnicima prisutnim na ekonomiji da pogube 500 muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, koji su bili zatočeni u obližnjem Domu kulture u Pilici.[19441] Beara i Popović su se nalazili u kafiću preko puta Doma kulture u Pilici, gdje je Beara čestitao vojnicima koji su upravo izvršili pogubljenja u Domu kulture.[19442] U telefonskom razgovoru iz kasarne u preduzeću "Standard" te večeri u 21:16 sati, Popović je rekao da je "pos'o […] završio, završio […] sve" i da će se sljedećeg dana vratiti u

---

19433 P5074 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i generala Krstića, 15. juli 1995.).

19434 P5074 (Presretnuti razgovor pukovnika Beare i generala Krstića, 15. juli 1995.). V. Richard Butler, T. 27579 (18. april 2012.).

19435 V. par. 5426.

19436 V. par. 5426. Drago Nikolić je do tada već organizovao gorivo "za odvoz ljudstva na Kulu" i municiju za 1. bataljon. P4585 (Bilježnica dežurnog oficira Zvorničke brigade, 29. maj-27. juli 1995.), *e-court* str. 72. Vijeće podsjeća da su pripadnici 1. bataljona Zvorničke brigade toga dana čuvali zatočenike u školi u Kuli. V. par. 5416.

19437 V. par. 5426, fusnota 18511. Vijeću su takođe predočeni dokazi koji ukazuju na to da je Glavni štab takođe učestvovao u nabavci tog goriva. P5312 (Presretnuti razgovor majora Bašević i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.) (gdje se upućuje na to da je on ranije toga dana razgovarao s Miletićem o gorivu).

19438 V. par. 5427–5428. Vijeće podsjeća da je Dragomir Pećanac iz Obavještajne uprave Glavnog štaba bio u Dragaševcu kad su pripadnici 10. diverzantskog odreda otišli. V. par. 5428.

19439 V. par. 5430.

19440 V. par. 5430–5436.

19441 V. par. 5436.

19442 V. par. 5440–5441.

Vlasenicu.[19443] Razmatrajući tu izjavu u svjetlu ukupnih dokaza, Vijeće je mišljenja da je jedini razuman zaključak taj da je Popović mislio na operaciju ubijanja.

5723. Međutim, Vijeće podsjeća da je Popović u stvari ostao na području Zvornika 17. jula kako bi nadzirao pokopavanje muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su prethodnog dana pobijeni na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici.[19444] Nakon što je cijelog dana radio,[19445] Popović je u 16:22 sati izvijestio da je "sve u redu, onaj pos'o odrađen, gotovo […] sve je privedeno kraju, nema nikakvih problema".[19446] Tokom prethodnih pet dana, pobijeno je najmanje 5.115 muškaraca, bosanskih Muslimana.[19447]

iii. *Zaključci*

(A) Izrada zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem

5724. Na osnovu ukupnih dokaza koji su gore razmotreni, Vijeće zaključuje da je, kada je Srebrenica pala, dugoročna strategija s ciljem uklanjanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice, koja je osmišljena u martu 1995., počela da se pretače u konkretan zajednički plan za njihovu eliminaciju. Prema mišljenju Vijeća, ta operacija eliminisanja najprije je poprimila vid prisilnog uklanjanja stanovnika, bosanskih Muslimana. Nakon što su primile naređenje optuženog da zauzmu grad, snage bosanskih Srba, pod komandom Mladića i Krstića, pribjegle su žestokom granatiranju kako bi potisnule bosanske Muslimane ka sjeveru, najprije prema bazi čete Bravo, a zatim na sjever prema bazi UN-a u Potočarima.[19448] U međuvremenu, nakon prvobitnog prijedloga da bosanski Muslimani napuste enklavu u roku od 48 sati, a da im u zamjenu za to bude obezbjeđen slobodan prolaz, Mladić je naredio snagama bosanskih Srba da nastave ka Potočarima.[19449] Za tim je uslijedilo naređenje Borovčaninovim jedinicama da zauzmu posmatrački položaj Papa, a potom nastave ka bazi UN-a.[19450]

5725. Tokom noći, dok su snage bosanskih Srba pod njihovom kontrolom nastavile da ispaljuju granate na područje blizu baze UN-a, Mladić, Živanović i Krstić su organizovali masovnu

[19443] V. par. 5441. U 22:33 sati, Popović je otišao u kasarnu u preduzeću "Standard". V. P5324 (Presretnuti razgovor Štrbića i neidentifikovane osobe, 16. juli 1995.) (gdje se navodi: "Jeste, i otišao je.").
[19444] V. par. 5449, fusnota 18599.
[19445] P5081 (Presretnuti razgovor Milorada Trbića i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.), str. 1.
[19446] P6702 (Presretnuti razgovor potpukovnika Popovića i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.), str. 1; P4964 (Presretnuti razgovor potpukovnika Popovića i neidentifikovane osobe, 17. juli 1995.).
[19447] V. par. 5519.
[19448] V. par. 5686–5687, 5690, fusnota 19301.
[19449] V. par. 5689–5690.
[19450] V. par. 5696.

mobilizaciju autobusa koji su na kraju, tokom narednih 48 sati, odvezli hiljade žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice.[19451] U međuvremenu, njima trojici su se priključili najprije Radoslav Janković i Kosorić, a kasnije i Popović, na sastancima u hotelu "Fontana", gdje su, kako je Vijeće već konstatovalo, predstavnici bosanskih Muslimana u Potočarima bili prinuđeni da pristanu na odlazak iz enklave.[19452]

5726. Imajući u vidu mobilizaciju tako velikih resursa, do koje je došlo istovremeno s vojnim manevrima s ciljem konsolidovanja kontrole snaga bosanskih Srba nad bosanskim Muslimanima okupljenim u Potočarima, Vijeće se uvjerilo da je, kad je enklava pala 11. jula, sačinjen konkretan plan da se iz baze UN-a prisilno uklone žene, djeca i stariji muškarci, bosanski Muslimani. Taj plan je potom počeo da se provodi u toku noći i tokom narednih dana. Vijeće nema sumnje u to da su Mladićevi prijedlozi izneseni na sastancima u hotelu "Fontana" bili samo fasada koja je trebala zakamuflirati činjenicu da je već postojao konkretan plan da se prisilno uklone žene, djeca i stariji muškarci, bosanski Muslimani, iz Srebrenice vozilima koja su već bili mobilisali pripadnici snaga bosanskih Srba i politički i državni organi bosanskih Srba.[19453]

5727. Vijeće podsjeća da su, pored toga što su prisustvovali nekim ili svim sastancima u hotelu "Fontana", Mladić, Radoslav Janković, Živanović, Krstić, Popović i Kosorić takođe bili u Potočarima i nadgledali ukrcavanje i transport žena, djece i starijih ljudi, kao i odvajanje muškaraca, njihovo zatočenje i kasniji transport u Bratunac, i/ili su u tome pomagali.[19454] Poslije toga, snage bosanskih Srba koje su djelovale pod Mladićevom komandom okrutno su i nehumano postupale prema bosanskim Muslimanima koji su čekali da odu iz Potočara.[19455]

(B) Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka

5728. Što se tiče brojnih slučajeva ubijanja o kojima je bilo riječi gore u tekstu, Vijeće primjećuje upadljive sličnosti između mnogih takvih zatočenja i pogubljenja muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice koja su provedena na području Zvornika u periodu od 13. do 16. jula 1995. Nakon što su ih pripadnici VP-a Bratunačke brigade i MUP-a Bratunac—kao i pripadnici drugih snaga bosanskih Srba—sproveli u Zvornik, muškarci, bosanski Muslimani, bili su zatočeni u školama u Orahovcu, Petkovcima, Ročeviću i Kuli, mjestima na području Zvornika. Bosanske

19451 V. par. 5696, 5699–5700.

19452 V. par. 5691, 5695, 5697–5698.

19453 Kako će biti opisano dolje u tekstu, tada je već bio izrađen i plan da se pobiju muškarci, bosanski Muslimani. V. odjeljak IV.C.3.a.iii.B: Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka.

19454 V. par. 5120.

19455 V. par. 5699.

Muslimane su u tim školama čuvali pripadnici Zvorničke brigade, obično pripadnici bataljona koji je bio zadužen za područje na kojem se svaka od tih škola nalazila. Nakon što su dan ili dva držani u školama, muškarci, bosanski Muslimani, odvođeni su počev od 14. jula na razne lokacije u okolini, gdje su ih pripadnici snaga bosanskih Srba pobili iz vatrenog oružja. U Domu kulture u Pilici, pripadnici snaga bosanskih Srba takođe su pobili muškarce, bosanske Muslimane.

5729. Vijeće takođe podsjeća da su 14. jula još u podne, dok je vršeno ubijanje, mobilisani resursi Inžinjerijske čete Zvorničke brigade za kopanje grobova i pokopavanje tijela ubijenih u Orahovcu, pored brane kod Petkovaca, u Kozluku i na Vojnoj ekonomiji Branjevo.[19456] Dodatni resursi Zvorničke brigade korišteni su za pokopavanje tijela na Vojnoj ekonomiji Branjevo i za transport tijela ubijenih u Domu kulture u Pilici na ekonomiju.[19457] Po istom obrascu upotrijebljenom u Glogovi, opštinski resursi i ljudstvo takođe su korišteni u Zvorniku tokom procesa pokopavanja.[19458] Vijeće podsjeća da je na nekim lokacijama proces pokopavanja počeo dok je ubijanje još bilo u toku.[19459]

5730. Vijeće je takođe konstatovalo da je u septembru i oktobru 1995. Glavni štab organizovao operaciju ponovnog pokopavanja koju su proveli pripadnici organa bezbjednosti Glavnog štaba, Drinskog korpusa, Bratunačke brigade i Zvorničke brigade, uz pomoć civilnih vlasti bosanskih Srba i drugih jedinica VRS-a i MUP-a.[19460] Vijeće smatra da su operacija ponovnog pokopavanja i resursi pomoću kojih je ona provedena u skladu sa zaključkom Vijeća da je gorenavedeno ubijanje izvršeno prema zajedničkom planu.

5731. Na osnovu gore navedenih ukupnih dokaza, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da je to ubijanje izvršeno prema jednom sistematičnom i vrlo organizovanom planu. Vijeće je pri izvođenju tog zaključka imalo u vidu da su snage bosanskih Srba počele pribavljati detaljne obavještajne informacije o prisustvu muškaraca, bosanskih Muslimana, među stanovništvom u Potočarima u noći 11. jula i da su, otprilike u to isto vrijeme, kako je opisano niže u tekstu, takođe počele primati izvještaje o postojanju i kretanju kolone muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, koji su se pokušavali probiti ka Tuzli. Nadalje, 12. jula prije 10:00 sati, Popović je rekao Momiru Nikoliću da "sve balije treba pobiti".[19461] Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je plan da se ubiju svi vojno sposobni muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, u Srebrenici već bio izrađen u vrijeme

19456 V. par. 5636–5337, 5371, 5400–5402, 5443–5444.

19457 Osobe koje su učestvovale u tom procesu bile su pripadnici R bataljona Zvorničke brigade i Radnog voda 1. bataljona. V. par. 5445–5447. Korišten je i jedan kamion koji je pripadao 6. bataljonu. V. par. 5372.

19458 V. par. 5338, 5402, 5444.

19459 V. par. 5337, 5371.

19460 V. par. 5504–5514.

19461 V. par. 5049, 5066, 5702.

kada je u hotelu "Fontana" 12. jula u 10:00 sati počeo treći sastanak. Taj plan je potom obuhvatio i ubijanje svih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili u zatočenju bosanskih Srba.

5732. Optuženi tvrdi da plan da se ubiju muškarci i dječaci, bosanski Muslimani, koji su bili u zatočenju snaga bosanskih Srba, nije postojao sve do barem 13. jula poslijepodne i da je do njega došlo nakon incidenta s "opečenim rukama" u skladištu u Kravici.[19462] On tvrdi da su "pogubljenja koja su uslijedila bila posljedica postupanja lica koja su reagovala na događaje na terenu".[19463] On također tvrdi da činjenica da Pandurević, iako je prisustvovao sastanku u Komandi Bratunačke brigade u noći 11. jula 1995.,[19464] nije obavijestio Obrenovića ni o kakvom planu za ubijanje, kao i činjenica da je Obrenović o tom planu prvi put obaviješten 13. jula uveče, dokazuju da takav plan prije toga nije postojao.[19465] Međutim, Vijeće je već zaključilo da je konačni dogovor o prebacivanju zatočenika u Zvornik postignut tek tokom sastanka u noći 13. jula. Tokom tog sastanka, učesnici nisu razgovarali o tome da li zatočenike treba ubiti, već *gdje* treba provesti tu operaciju.[19466] Shodno tome, Vijeće smatra da činjenica da je Obrenović obaviješten tek 13. jula uveče nije mnogo relevantna za pitanje kada je izrađen plan da se pobiju muškarci, bosanski Muslimani. Optuženi također tvrdi da činjenica da muškarci, bosanski Muslimani, zatočeni u školi u Lukama nisu ubijeni do večeri 13. jula također pokazuje da je plan za ubijanje "nastao tek nakon incidenta u Kravici".[19467] Međutim, Vijeće podsjeća da su, kako je gore navedeno, muškarce, bosanske Muslimane, izvodili iz autobusa koji su prolazili kroz Tišću tokom cijelog dana 13. jula i da su tokom te noći svi odvedeni iz škole u Lukama, kao i da su ih—izuzimajući svjedoka KDZ070—pobili pripadnici snaga bosanskih Srba.[19468] Vijeće, stoga, ne smatra da vrijeme između zatočenja tih muškaraca i njihovog kasnijeg pogubljenja ukazuje na to da je plan da se oni ubiju nastao tek te večeri. Najzad, Vijeće podsjeća da su jedinice Drinskog korpusa počele tražiti raspoložive buldožere još 13. jula u ranim poslijepodnevnim satima, iako nisu imale uspjeha u toj potrazi.[19469] Vijeće, stoga, odbacuje argument optuženog da je plan da se ubiju muškarci, bosanski Muslimani iz Srebrenice, nastao tek nakon ubijanja u skladištu u Kravici 13. jula uveče. Umjesto

19462 Završni podnesak odbrane, par. 2450, 2518.

19463 Završni podnesak odbrane, par. 2518.

19464 Vijeće ima u vidu tvrdnju optuženog da je taj sastanak održan u noći 12. jula. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2466. Međutim, Vijeće napominje da je Pandurević prisustvovao sastanku u Komandi Bratunačke brigade u noći 11. jula. V. par. 5692. Vijeće nadalje smatra da argument naveden u paragrafu 2466 Završnog podneska odbrane ne zavisi od tačnog datuma tog sastanka.

19465 Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2466.

19466 V. par. 5312.

19467 Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2490.

19468 V. par. 5147–5148, 5150–5152, 5154.

19469 V. par. 5241.

toga, Vijeće smatra da taj incident obilježava početak provođenja plana ubijanja velikih razmjera.[19470]

(C) Učesnici plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice

5733. Što se tiče aspekta zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem žena, djece i starijih muškaraca, Vijeće ima u vidu sveprisutno učešće visokih oficira VRS-a, kao što su Mladić, Živanović i Krstić, u okruživanju i konačnom zauzimanju Potočara od strane snaga bosanskih Srba; Vijeće takođe ima u vidu provođenje operacije prevoza širokih razmjera, u kojoj je tokom dva dana autobusima transportovano oko 30.000 bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Nadalje, Vijeće ima u vidu i njihovo prisustvo i učešće—kao i oficira Glavnog štaba Radoslava Jankovića i oficira Drinskog korpusa Popovića i Kosorića—na sastancima u hotelu "Fontana". Vijeće primjećuje da su svi ti visoki oficiri bili prisutni tokom procesa ukrcavanja u autobuse u Potočarima i da su ga ili nadgledali ili u njemu pomagali. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da su Mladić, Živanović, Krstić, Popović i Kosorić dijelili zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem žena, djece i starijih muškaraca.

5734. Međutim, Vijeće smatra da je aspekt zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka razrađen i proveden u uslovima smišljenim da obezbijede što je moguće veću tajnost tog plana. U vezi s tim, Vijeće podsjeća na Mladićevo naređenje kojim je ograničio pristup tom području počev od noći 13. jula i Tolimirov prijedlog da se zatočenici uklone s lokacija na kojima bi mogli biti viđeni. Iako takve procedure mogu u normalnim uslovima biti standardne, u ovim okolnostima, imajući u vidu instrukciju da se preko radio-veze ne govori o operaciji ubijanja niti da se vodi bilo kakva pisana evidencija, Vijeće smatra da njihovi postupci ukazuju na veći stepen opreza. Vijeće takođe napominje da se Momir Nikolić, kada ga je Beara poslao da obavijesti Dragu Nikolića da će muškarci, bosanski Muslimani, biti dovedeni u Zvornik, odvezao u Zvornik i insistirao da tu poruku prenese Dragi Nikoliću lično, a ne preko dežurnog oficira.[19471] Vijeće se stoga uvjerilo da je, shodno instrukcijama članova Glavnog štaba, preduzet jedan broj mjera da se ograniči stepen u kojem će oni koji nisu direktno učestvovali u operaciji ubijanja biti upoznati s njom.

5735. Međutim, Vijeće podsjeća da su, kako je detaljno opisano gore u tekstu, operaciju ubijanja na kraju nadgledali i na terenu provodili brojni oficiri VRS-a na svim nivoima komandne

[19470] Podsjećajući na svoju raniju analizu razrade plana za ubijanje, Vijeće stoga odbacuje argument optuženog da je ubijanje koje je uslijedilo poslije ubijanja u skladištu u Kravici 13. jula predstavljalo samo "neprimjerenu" reakciju na događaje u skladištu u Kravici. V. Završni podnesak odbrane, par. 2451.

hijerarhije, od Glavnog štaba do pripadnika bataljona Zvorničke i Bratunačke brigade. U vezi s tim, Vijeće takođe ima u vidu sveprisutnost oficira bezbjednosti iz Glavnog štaba, Drinskog korpusa i Zvorničke brigade—odnosno Beare, Popovića i Drage Nikolića—na lokacijama ubijanja širom Zvornika u periodu od 14. do 17. jula 1995. Vijeće takođe podsjeća, kako je gore opisano, da su razne jedinice MUP-a i VRS-a—uključujući 10. diverzantski odred koji je bio neposredno podređen Glavnom štabu—učestvovale u provođenju tog plana.

5736. Vijeće je mišljenja da je, planiranjem i provođenjem istovremene operacije ubijanja muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, dok je prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca bilo u toku, zajednički cilj plana da se bosanski Muslimani eliminišu iz Srebrenice proširen tako da obuhvati i ubijanje svih muškaraca i dječaka,[19472] te da su se s time složili brojni članovi tog plana. Vijeću je predočeno mnoštvo dokaza na osnovu kojih je utvrđeno da je operacija ubijanja, kao i operacija prisilnog uklanjanja, podrazumijevala složenu i koordiniranu akciju na svim nivoima VRS-a i MUP-a, uključujući visoke oficire, kao i razne jedinice MUP-a i VRS-a, uz pomoć opštinskih vlasti. Konkretno, Vijeće se uvjerilo da su široke razmjere ubijanja, izvršenih tokom kratkog perioda, iziskivale složenu operaciju koju su organizovali i kojom su u svakom trenutku rukovodili višestruki nivoi sektora bezbjednosti VRS-a, posebno Beara i Popović.[19473] Vijeće takođe zaključuje da složena operacija u kojoj su ubijeni muškarci i dječaci, bosanski Muslimani iz Srebrenice, ne bi bila moguća bez ovlaštenja i naređenja komandanta VRS-a Mladića. S obzirom na Mladićevu tadašnju ulogu i funkciju, njegovo prisustvo na terenu poslije pada Srebrenice i njegove postupke u danima poslije preuzimanja vlasti i dok je bilo u toku provođenje operacije ubijanja, Vijeće se uvjerilo da je Mladić predstavljao suštinski dio te operacije.[19474]

5737. Na osnovu svega gore navedenog i podsjećajući na to da je plan za ubijanje muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, napravljen u noći između 11. jula i 12. jula, Vijeće zaključuje da su Mladić, Beara i Popović dijelili prošireni zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka.

5738. Dolje u tekstu biće posebno razmotreno pitanje da li je optuženi dijelio zajednički cilj da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice i, ako jeste, u kojoj mjeri je doprinio tom planu.[19475]

19471 Momir Nikolić, T. 24670 (14. februar 2012.).

19472 V. par. 5726, 5731.

19473 V. par. 5702, 5705, 5710–5723.

19474 V. par. 5703, 5705, 5707, 5709, 5709, 5711. Vijeće takođe napominje da je Drago Nikolić izjavio da je Mladić naredio operaciju ubijanja i da su za taj zadatak bili zaduženi Beara i Popović. **[REDIGOVANO]**.

19475 V. odjeljak IV.C.3.b: Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu.

(D) Opseg zločina

5739. Na osnovu gore navedenih dokaza i zaključaka Vijeća u vezi s njima, Vijeće smatra da je prvobitni opseg zajedničkog cilja obuhvatao činjenje nehumanih djela (prisilno premještanje). Nadalje, na osnovu tih dokaza i imajući u vidu posebno razmjere gore opisanog ubijanja, Vijeće zaključuje da je prošireni zajednički cilj eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice uključivao počinjenje ubistva i istrebljivanje, kao i da su Mladić, Beara i Popović imali namjeru da se ti zločini počine. Uzimajući u obzir da se to ubijanje odnosilo na muškarce, bosanske Muslimane, koji su bili određeni za pogubljenje na osnovu svog identiteta kao takvog, Vijeće se uvjerilo da je zločin progona, putem ubijanja kao djela u osnovi, također bio u sklopu proširenog zajedničkog cilja, te da su Mladić, Popović i Beara posjedovali namjeru neophodnu za izvršenje progona.

5740. Štaviše, Vijeće podsjeća da je zajednički plan da se eliminišu bosanski Muslimani po samoj svojoj prirodi bio diskriminatoran, a njegova meta bili su isključivo bosanski Muslimani koji su živjeli u srebreničkoj enklavi. Pored toga, Vijeće smatra da, kako je gore opisano, okolnosti u kojima je izvršeno prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, te pogubljenje muškaraca, bosanskih Muslimana, pokazuju smišljenu namjeru da im se nanese teška fizička i duševna patnja.[19476] Shodno tome, Vijeće smatra da je zločin progona, putem okrutnog postupanja kao djela u osnovi, bio u sklopu zajedničkog cilja UZP-a vezanog za Srebrenicu.

5741. Nadalje, Vijeće je zaključilo da su gore opisane radnje predstavljale genocid budući da se iz obrasca ubijanja i očite namjere da se pobiju svi vojno sposobni muškarci, bosanski Muslimani iz Srebrenice, može izvesti jedini razuman zaključak da je to ubijanje počinjeno s namjerom da se unište bosanski Muslimani iz Srebrenice.[19477] Vijeće posebno ima u vidu energičnu potragu snaga bosanskih Srba za ljudima iz kolone, te njihovu nepokolebljivu predanost tome da pobiju sve muškarce, bosanske Muslimane, koji su se nalazili u zatočenju bosanskih Srba, bez obzira na to da li su to bili borci ili civili i bez obzira na to da li su bili zarobljeni ili su se predali iz kolone. Vijeće ima u vidu stalnu prisutnost i angažovanost Popovića i Beare na više lokacija masovnog ubijanja u Zvorniku, njihove brojne postupke u provođenju operacije ubijanja, kako je detaljno opisano ranije u tekstu, kao i činjenicu da je, kako je Vijeće zaključilo, masovna operacija ubijanja vođena uz suštinsko učešće Mladića. Na osnovu svih tih dokaza, Vijeće se, stoga, uvjerilo da su članovi UZP-a vezanog za Srebrenicu, koji su se saglasili oko proširenja sredstava kako bi bilo obuhvaćeno i ubijanje muškaraca i dječaka, namjeravali da ubiju sve vojno sposobne muškarce, bosanske

[19476] V. par. 5647–5648, 5650. V. također par. 5691–5700.
[19477] V. par. 5669, 5671. V. također par. 5701–5723, 5728–5732.

Muslimane, te da je ta namjera u datim okolnostima ekvivalentna namjeri da se unište bosanski Muslimani iz Srebrenice.[19478]

5742. Što se tiče opsega operacije, Vijeće je gore u tekstu utvrdilo da je ubijanje širokih razmjera, počinjeno na području Bratunca i Zvornika, počinjeno na osnovu zajedničkog plana da se ubiju muškarci, bosanski Muslimani iz Srebrenice.[19479] Vijeće će dolje u tekstu razmotriti da li i drugi incidenti spadaju u opseg iste operacije ubijanja.

5743. Vijeće također podsjeća da su snage bosanskih Srba, tokom prisilnog uklanjanja žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, provedenog od 12. do 13. jula, ubile jedan broj muškaraca, bosanskih Muslimana, u Potočarima.[19480] Neke muškarce, bosanske Muslimane, koji su odvojeni u Potočarima i autobusima transportovani u Bratunac, pripadnici snaga bosanskih Srba ubili su dok su ih tamo držali od 12. do 14. jula.[19481] Muškarci, bosanski Muslimani, koji su se uspjeli ukrcati u autobuse za Tuzlu izvedeni su iz autobusa kod škole u Lukama i tu su ih pripadnici snaga bosanskih Srba ubili u ranim jutarnjim satima 14. jula.[19482] U međuvremenu, 13. jula, pripadnici snaga bosanskih Srba, uključujući jednog pripadnika SJB-a Bratunac, ubili su 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone na jednom mjestu na osami na obali rijeke Jadar.[19483] Te iste večeri, pripadnici snaga bosanskih Srba ubili su još 15 muškaraca, bosanskih Muslimana iz kolone, koji su bili zatočeni na livadi u Sandićima.[19484] Ti slučajevi ubijanja su vremenski i geografski bili međusobno povezani, počinile su ih jedinice snaga bosanskih Srba raspoređene na datom području koje su djelovale pod sveukupnom Mladićevom komandom,[19485] a žrtve svakog od tih incidenata bili su muškarci, bosanski Muslimani iz Srebrenice.

19478 V. par. 5735–5737.

19479 V. par. 5728–5732.

19480 U toku dana 13. jula, pripadnici snaga bosanskih Srba ubili su jednog bosanskog Muslimana iza "bijele kuće". V. par. 5145. Pored toga, tog istog dana, pripadnici snaga bosanskih Srba ubili su devet muškaraca, bosanskih Muslimana, na livadi jugozapadno od "bijele kuće". V. par. 5141.

19481 V. par. 5303, 5306.

19482 V. par. 5150, 5152, 5154. Vijeće je već odbacilo argument optuženog da činjenica da su muškarci, bosanski Muslimani, držani u školi u Lukama otprilike do ponoći 13. jula pokazuje da je plan da se oni ubiju nastao tek nakon ubijanja u skladištu u Kravici. V. par. 5732.

19483 V. par. 5205. Optuženi tvrdi da ubijanje na rijeci Jadar nije bilo dio zajedničkog plana zbog toga što se dogodilo prije ubijanja u skladištu u Kravici. Završni podnesak odbrane, par. 2497. Međutim, Vijeće je još ranije zaključilo da je zajednički plan već bio izrađen u vrijeme kada je u hotelu "Fontana" počeo treći sastanak 12. jula u 10:00 sati. V. par. 5731.

19484 V. par. 5288–5289, 5291. Optuženi tvrdi da ubijanje na livadi u Sandićima ne predstavlja dio zajedničkog plana jer se dogodilo prije ubijanja u skladištu u Kravici. Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2499. Međutim, Vijeće je još ranije zaključilo da je zajednički plan već bio izrađen u vrijeme kada je u hotelu "Fontana" počeo treći sastanak 12. jula u 10:00 sati. V. par. 5731.

19485 Kako je gore opisano, poslije dolaska u Bratunac 8. jula i na IKM Drinskog korpusa 9. jula, Mladić je preuzeo sveukupnu komandu nad snagama bosanskih Srba na tom području—odnosno, nad VRS-om i MUP-om—kao što to pokazuju činjenica da je podređenim jedinicama prenio naređenje optuženog da se zauzme grad, njegova istaknuta uloga na terenu u Potočarima, kao i sastanci u hotelu "Fontana" i Komandi Bratunačke brigade, te

5744. Vijeću su takođe predočeni dokazi da su snage bosanskih Srba—uključujući pripadnike 10. diverzantskog odreda i MUP-a—u Snagovu i Bišini pobile i druge grupe muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, tokom sedmice nakon ubijanja širokih razmjera u Zvorniku, koje je završeno 16. jula.[19486] Vijeće ima u vidu da su te dvije lokacije ubijanja geografski blizu lokacijama masovnih pogubljenja u Zvorniku, kao i činjenicu da je Popović lično bio prisutan u Bišini.[19487]

5745. Vijeće takođe podsjeća da je tokom napada na Srebrenicu dio zajedničkih snaga koje su dejstvovale na sarajevskom ratištu kod Trnova izdvojen i upućen u rejon Srebrenice pod Borovčaninovom komandom, dok je drugi dio, uključujući Škorpione, ostao.[19488] Nakon što je Srebrenica pala u ruke snaga bosanskih Srba, dva pripadnika Škorpiona dobila su naređenje svog komandanta da odvezu jedan autobus i jedan TAM-ov kamion u Srebrenicu, gdje su trebali pomoći u transportu zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana.[19489] Vijeće je već konstatovalo da su Škorpioni prevezli više grupa muškaraca, bosanskih Muslimana zatočenih u Srebrenici, i da je u jednom trenutku "posljednja grupa" od šest ljudi odvedena na komandno mjesto Škorpiona u Trnovu, gdje je Medić naredio da ih ubiju.[19490] Jedinica je poslušala naređenje i ti ljudi su pogubljeni.[19491] Vijeće napominje da mu nisu predočeni dokazi koji bi mu omogućili da tačno utvrdi datum kada su izvršena ta pogubljenja. Vijeće je uz to svjesno geografske udaljenosti između Trnova i Srebrenice. Međutim, imajući u vidu učešće pripadnika jedinice Škorpioni u procesu transporta zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, tokom gore opisane operacije ubijanja, Vijeće se uvjerilo da je ubijanje u Trnovu izvršeno u okviru iste operacije koja je gore opisana.

b. Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu

i. *Argumentacija strana u postupku*

5746. U Optužnici se navodi da je optuženi gore navedene zločine počinio putem svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu.[19492] U Optužnici se nadalje tvrdi da je optuženi s drugim članovima UZP-a vezanog za Srebrenicu, uključujući Mladića, imao zajedničku namjeru da se počini svaki od

---

njegova naređenja za mobilizaciju ljudstva i materijalno-tehničkih sredstava bosanskih Srba. V. par. 5687–5692, 5695–5697, 5699–5700, 5703, 5705, 5707, 5709, 5711, fusnota 19474.

19486 V. par. 5477–5481, 5482–5490.

19487 V. par. 5477, 5482, 5486–5488.

19488 V. par. 5493.

19489 V. par. 5494.

19490 V. par. 5495.

19491 V. par. 5494.

19492 Optužnica, par. 20–24. V. par. 5674.

gore navedenih zločina.[19493] Prema navodima tužilaštva, svaki od članova UZP-a vezanog za Srebrenicu, uključujući optuženog, svojim činjenjem ili nečinjenjem doprinio je postizanju tog cilja.[19494] Konkretno, tužilaštvo tvrdi da se načini na koje je optuženi u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici mogu svrstati u sljedeće tri glavne kategorije činjenja i/ili nečinjenja.[19495]

5747. Kao prvo, tužilaštvo tvrdi da je optuženi davao uputstva i ovlaštenja svojim podređenima iz "tri ogranka RS" koja su učestvovala u operacijama prisilnog uklanjanja i ubijanja, odnosno VRS-u, MUP-u i civilnim vlastima.[19496] U vezi s tim, tužilaštvo tvrdi da je optuženi, kao predsjednik RS-a i vrhovni komandant VRS-a, bio jedina osoba u RS-u koja je imala *de jure* i *de facto* vlast nad VRS-om, MUP-om i civilnim vlastima, koji su svi učestvovali u prisilnom uklanjanju žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice, kao i u ubijanju muškaraca i dječaka.[19497] Tužilaštvo navodi da je samo optuženi mogao da naloži, odobri i da ovlaštenje za učešće sva ta tri ogranka u operacijama prisilnog uklanjanja i ubistva, kao i da su sva tri ogranka izvršavala njegova naređenja, djelovala u dogovoru i izvještavala ga u toku provođenja tih operacija.[19498] Tužilaštvo nadalje ističe da su tokom događaja u Srebrenici funkcionisali i službeni i neslužbeni lanci izvještavanja i da je optuženi konstantno obavještavan na razne načine, kao što su redovni telefonski razgovori, lični kontakti s podređenima i pismeni izvještaji.[19499] Prema navodima tužilaštva, preko tih istih kanala informisanja optuženi je "gotovo odmah" obavještavan o zločinima počinjenim u Srebrenici, uključujući pogubljenja muškaraca.[19500] Na taj način, optuženi je svojim podređenima izdavao upustva da izvrše konkretne radnje radi realizacije ciljeva UZP-a vezanog za Srebrenicu.[19501]

19493 Optužnica, par. 21.

19494 Optužnica, par. 21.

19495 V. Optužnica, par. 24; Završni podnesak tužilaštva, par. 805–813.

19496 Završni podnesak tužilaštva, par. 806. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Srebrenicu, kao što se navodi u paragrafu 14(d) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 806–808.

19497 Završni podnesak tužilaštva, par. 806.

19498 Završni podnesak tužilaštva, par. 806.

19499 Završni podnesak tužilaštva, par. 848–854.

19500 Završni podnesak tužilaštva, par. 1079 (gdje tužilaštvo takođe tvrdi da aktivni napori optuženog da odvrati pažnju međunarodne zajednice od događaja u Srebrenici sami po sebi predstavljaju značajan doprinos UZP-u vezanom za Srebrenicu). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 811 (gdje tužilaštvo tvrdi da je optuženi preuzeo inicijativu da bi držao međunarodnu zajednicu na distanci kako bi realizacija UZP-a vezanog za Srebrenicu mogla da se nastavi skroz do kraja, bez kontrole i bez unutrašnjeg pritiska); 1078–1081.

19501 Završni podnesak tužilaštva, par. 807.

5748. Drugo, tužilaštvo tvrdi da je optuženi učestvovao u planiranju i formulaciji radnji koje su vršili njegovi podređeni u realizaciji UZP-a vezanog za Srebrenicu.[19502] Tužilaštvo tvrdi da se to ostvarivalo prije svega putem izdavanja naređenja i kontinuiranog nadzora.[19503]

5749. Treće, tužilaštvo tvrdi da je optuženi—(i) namjernim nepreduzimanjem koraka da spriječi, kazni ili provede istragu o učešću svojih podređenih u zločinima za koje je znao da se čine ili da su već počinjeni u sklopu UZP-a vezanog za Srebrenicu i (ii) pohvalama i unapređivanjem ključnih članova UZP-a vezanog za Srebrenicu—propustio zaštititi bosanske Muslimane iz Srebrenice, te da je stvorio i održavao atmosferu nekažnjivosti kojom je podsticao daljnju realizaciju UZP-a vezanog za Srebrenicu.[19504]

5750. Što se tiče namjere, tužilaštvo tvrdi da je optuženi s drugim članovima UZP-a vezanog za Srebrenicu dijelio namjeru da se unište bosanski Muslimani iz Srebrenice, te objašnjava da se ta namjera očitovala u činjenju, nečinjenju i izjavama optuženog, kao i u sistematskom, koordiniranom i ciljanom načinu na koji su vršene genocidne radnje.[19505] Prema navodima tužilaštva, podržavanje plana genocida od strane optuženog bilo je i nužno i od ključne važnosti za njegov uspjeh.[19506] O genocidnoj namjeri optuženog jasno govore i njegove izjave nakon dotičnih događaja, kao i njegovi napori da prikrije operacije prisilnog uklanjanja i ubijanja.[19507]

5751. Prema tvrdnji optuženog, da bi neka osoba bila član UZP-a, ona mora napraviti sporazum s drugima da će zločin biti izvršen i da se u ovom slučaju mora dokazati da taj sporazum "nije podrazumijevao samo da se ubiju ili istrijebe srebrenički muškarci, već i da se počini genocid".[19508] Optuženi tvrdi da, čak i da su neki pripadnici VRS-a napravili sporazum da počine genocid, nema dokaza koji ukazuju na to da se on saglasio s tim planom.[19509] Shodno tome, optuženi tvrdi da nije dokazano van svake razumne sumnje da je on bio među pluralitetom osoba koje su napravile zajednički plan da se izvrši genocid.[19510]

5752. Optuženi također tvrdi da nikada nije bio obaviješten o pogubljenju muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, i da tužilaštvo nije izvelo dovoljno dokaza da bi se van svake razumne

---

19502 Završni podnesak tužilaštva, par. 809. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Srebrenicu, kao što se navodi u paragrafu 14(e) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 809.

19503 Završni podnesak tužilaštva, par. 809.

19504 Završni podnesak tužilaštva, par. 810–813 (gdje tužilaštvo upućuje na par. 14(a), 14(c), 14(d), 14(g), 14(h) i 14(i) Optužnice).

19505 Završni podnesak tužilaštva, par. 1096, 1100.

19506 Završni podnesak tužilaštva, par. 1098.

19507 Završni podnesak tužilaštva, par. 1099.

19508 Završni podnesak odbrane, par. 3152.

19509 Završni podnesak odbrane, par. 3153, 3161.

19510 Završni podnesak odbrane, par. 3015, 3152–3153, 3161.

sumnje moglo zaključiti da je on bio obaviješten, bilo putem sastanaka, telefonskih razgovora ili pismenih izvještaja, o bilo kojoj činjenici na osnovu koje je mogao zaključiti da će u Srebrenici biti počinjen, da se čini ili da je već počinjen genocid.[19511] U vezi s tim, optuženi ističe da se zaključak o znanju za zločin ne može donijeti samo na osnovu kontakta s drugima koji su posjedovali to znanje i dodaje da činjenica da je na raspolaganju imao razna sredstva komunikacije nije dovoljna da se zaključi da je on znao da se zločin dogodio.[19512] Ukazujući na događaje poslije jula 1995., uključujući svoje radnje i ponašanje, svjetska sredstva javnog informisanja i izvještaje o ubijanju, optužnicu protiv njega i svoje napore da se povede istraga i krivično gone osobe za koje postoje dokazi u vezi sa Srebrenicom, optuženi tvrdi da svaka od tih stvari potvrđuje da on nije bio obaviješten o "genocidnim" pogubljenjima.[19513] Shodno tome, optuženi tvrdi da postoji razumna sumnja u pogledu njegovog znanja i da se on ne može smatrati odgovornim za pogubljenje muškaraca, bosanskih Muslimana.[19514]

5753. Optuženi takođe tvrdi da nije doprinio izvršenju "genocidnog plana" i da njegov eventualni propust da kazni osobe za genocid u Srebrenici, za koji se tereti u Optužnici, ne može predstavljati značajan doprinos.[19515] Najzad, optuženi tvrdi da nikada nije imao genocidnu namjeru.[19516]

5754. Vijeće napominje da je optuženi svoje argumente formulisao kao svoj nepristanak na "udruženi zločinački poduhvat da se počini genocid".[19517] Vijeće taj prigovor tumači tako kao da se on odnosi na članstvo u UZP-u vezanom za Srebrenicu za koje se optuženi tereti u Optužnici, kao i na njegovu odgovornost za zločin genocida. Vijeće će, stoga, najprije razmotriti da li je optuženi bio član zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice, a zatim će se osvrnuti na pitanje da li je dijelio namjeru da se oni unište.

5755. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da su, kada je Srebrenica pala, Mladić, Živanović, Krstić, Popović i Kosorić napravili zajednički plan da se, prisilnim odvođenjem žena, djece i starijih muškaraca, eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice.[19518] Taj plan je proširen tako da obuhvati i ubijanje muškaraca i dječaka negdje između noći 11. jula i jutra 12. jula, prije početka

19511 Završni podnesak odbrane, par. 3015–3081, 3112.
19512 Završni podnesak odbrane, par. 3148–3149.
19513 Završni podnesak odbrane, par. 3119–3147.
19514 Završni podnesak odbrane, par. 3014–3015.
19515 Završni podnesak odbrane, par. 3154–3161.
19516 Završni podnesak odbrane, par. 3167–3169.
19517 V. Završni podnesak odbrane, par. 3015. V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 3152 (gdje odbrana govori o "sporazum[u] […] da se počini genocid"), 3161 (gdje se govori o "zajedničk[om] plan[u] da se počini genocid").
19518 V. par. 5724–5727.

trećeg sastanka u hotelu "Fontana".[19519] Vijeće je takođe zaključilo da su barem Mladić, Beara i Popović dijelili taj prošireni zajednički cilj.[19520] Vijeće će sada ispitati da li je optuženi takođe dijelio zajednički cilj; ako jeste, da li mu je značajno doprinio; i, najzad, da li je dijelio namjeru da se počini svaki od gore navedenih zločina.

ii. *Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu*

5756. Kako je Vijeće opisalo gore u tekstu, optuženi je 8. marta 1995. izdao Direktivu br. 7, koja je sadržavala naređenje Drinskom korpusu da "stvor[i] uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi".[19521] Vijeće podsjeća da je u Direktivi br. 7 naloženo da se preko "nadležnih državnih i vojnih organa zaduženim za rad s UNPROFOR-om i humanitarnim organizacijama [...] nenametljiv[o]" smanji logistička podrška UNPROFOR-a i ograniči humanitarna pomoć bosanskim Muslimanima, čime će se oni "učiniti […] ovisnim od […] dobre volje [bosanskih Srba], a istovremeno izbeći osud[a] međunarodne zajednice i svetskog javnog mnjenja".[19522] Vijeće je već konstatovalo da je ta direktiva i realizovana tako što je poslije nje ograničen dotur humanitarne pomoći i pristup konvoja za snabdjevanje UNPROFOR-a u Srebrenicu, kao što je opisano gore u tekstu.[19523]

5757. Šest dana nakon izdavanja Direktive br. 7, optuženi je donio odluku o obrazovanju Državnog komiteta za saradnju sa Ujedinjenim nacijama i međunarodnim humanitarnim organizacijama (dalje u tekstu: Državni komitet), na čije čelo je—shodno odluci optuženog—imenovan Koljević.[19524] Poslije formiranja, Državni komitet je bio zadužen za odobravanje prolaska konvoja s humanitarnom pomoći, dok je VRS bio zadužen da odobrava prolazak konvoja za snabdjevanje UNPROFOR-a i zadržao je pravo da ne odobri odluke Državnog komiteta, kao i da kontroliše kretanje konvoja.[19525] Međutim, prije nego što bi stupio u pregovore s UNPROFOR-om, Glavni štab je obavještavao optuženog i Predsjedništvo RS-a o svojim aktivnostima i tražio bi

19519 V. par. 5731.
19520 V. par. 5736–5737.
19521 V. par. 5681.
19522 V. par. 4980.
19523 V. par. 4989–4992.
19524 P4543 (Odluka Radovana Karadžića), str. 1, 3; D3279 (Odluke Radovana Karadžića, 14. mart 1995.), str. 1, 3.
19525 Manojlo Milovanović, T. 25793–25794 (5. mart 2012.); Ljubomir Obradović, P4444 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Tolimira*), T. 12022; Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29277, 29280 (gdje je svjedok rekao da je koordinacioni organ imao uticaja na prolazak konvoja UNPROFOR-a). V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6402–6405; par. 4985.

"smernice" u vezi s tim pitanjima; prema tome, optuženi je kontrolisao politiku ograničavanja koju je provodio Mladić.[19526]

5758. Pored toga, na nizu sastanaka s predstavnicima UNPROFOR-a koji su održani u proljeće 1995., optuženi je izjavljivao da neće dozvoliti dotur humanitarne pomoći u istočne enklave, uključujući Srebrenicu, sve dok su bosanski Srbi pod sankcijama međunarodne zajednice.[19527] Početkom juna, optuženi je u vezi s prolaskom konvoja bio u tijesnoj koordinaciji s Mladićem, u očekivanju ishoda pregovora koje je Slobodan Milošević vodio o ukidanju sankcija.[19528] Vijeće se, stoga, uvjerilo da je optuženi zadržao kontrolu nad prolaskom konvoja tokom sedmica i mjeseci poslije izdavanja Direktive br. 7; u tom periodu, uslovi u Srebrenici pogoršali su se do katastrofalnih razmjera, te su do kraja juna neki od stanovnika tog mjesta umrli od gladi.[19529]

5759. Vijeće takođe podsjeća da su 28. juna 1995. optuženi i Krajišnik u Komandi Drinskog korpusa u Vlasenici posjetili Krstića, koji je tada bio zamjenik komandanta Drinskog korpusa, i dali mu borbeni zadatak.[19530] Nekoliko dana kasnije, tadašnji komandant Drinskog korpusa Živanović izdao je naređenje za aktivna borbena dejstva sa ciljem da se enklave Srebrenica i Žepa razdvoje i da se suze na gradsko područje.[19531] Snage bosanskih Srba su na početku sporo napredovale prema Srebrenici; kada je Živanović 8. jula pitao postoji li mogućnost da dobije pojačanje od MUP-a RS, optuženi mu je rekao da će Drinski korpus morati da se osloni na vlastite snage pošto je "MUP […] sav" angažovan na drugim mjestima.[19532] Živanović je u dnevnom borbenom izvještaju te večeri

---

19526 Slavko Kralj, D3245 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 29282–29283; Rupert Smith, T. 11419–11420 (9. februar 2011.).

19527 Rupert Smith, T. 11347, 11351, 11355–11359 (8. februar 2011.); P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 3. V. takođe P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 12; P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 5. Optuženi je takođe rekao da je imao informacije da su enklave bile dobro snabdjevene i da je pomoć korištena za snabdjevanje ABiH. P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 3; P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 12; P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 5. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da, iako je možda bilo izolovanih slučajeva otuđivanja ili šverca, ni UNPROFOR niti humanitarne organizacije nisu imali praksu snabdijevanja ABiH; Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su pravila o kretanju konvoja primjenjivana nasumično i da su na kraju dovela do potpune obustave priliva humanitarne pomoći u Srebrenicu. V. fusnota 16804.

19528 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 168, 177; P5018 (Podsjetnik predsjedniku za razgovor s Ratkom Mladićem, 9. juni 1995.); P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 73–74.

19529 V. par. 4991–4992.

19530 V. par. 5004.

19531 V. par. 5005–5007.

19532 V. par. 5686, fusnota 19277.

ipak zatražio da se jedna četa MUP-a Zvornik angažuje kao rezervni sastav za jedinice Drinskog korpusa.[19533]

5760. Vijeće podsjeća da je sljedećeg dana, u kasnim poslijepodnevnim satima, Tolimir kontaktirao optuženog i prenio mu informaciju da su stvoreni uslovi za zauzimanje Srebrenice, a optuženi je tada odobrio proširenje plana "Krivaja 95" i naredio snagama bosanskih Srba da zauzmu grad.[19534] Dana 10. jula, shodno naređenju optuženog, dio snaga MUP-a koji je bio raspoređen na području Trnova premješten je prema Srebrenici.[19535] Dana 10. jula, između 17:00 i 17:20 sati, optuženi se sastao s Draganom Kijcem, načelnikom RDB-a, i Milenkom Karišikom, načelnikom RJB-a.[19536]

5761. U kasnim poslijepodnevnim satima 11. jula, nakon što je najprije optuženom rekao da "sve ide po planu i [da bude] bez brige", Gvero je obavijestio optuženog da su snage bosanskih Srba zauzele Srebrenicu.[19537] Ta informacija bila je sadržana i u dnevnom borbenom izvještaju koji je optuženi primio od Glavnog štaba te večeri, u kojem se navodi da je VRS ušao u grad Srebrenicu.[19538] Optuženi je te večeri izdao tri naređenja koja su se odnosila na situaciju na terenu u Srebrenici; prva dva naređenja ticala su se formiranja opštinskih struktura bosanskih Srba u Srebrenici. Prvo, optuženi je imenovao Deronjića za civilnog komesara za Srebrenicu i utvrdio njegova zaduženja dok bude na tom položaju.[19539] Drugo, optuženi je izdao naređenje MUP-u RS da formira SJB "Srpska Srebrenica".[19540] Prema tom naređenju, MUP-u RS naloženo je da uspostavi čvrstu saradnju s Deronjićem.[19541] Treće, optuženi je izdao naredbu u kojoj se navodi da

19533 V. fusnota 19277.

19534 V. par. 5018.

19535 V. par. 5688.

19536 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 89; D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 60; D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.), par. 54. V. par. 221. Vijeće napominje da su i Karišik i Kijac tvrdili da se ne sjećaju konkretnih pitanja o kojima se razgovaralo na tom sastanku. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 60; D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.), par. 54. Vijeće će detaljno razmotriti Karišikovo svjedočenje po tom pitanju u fusnoti 19543.

19537 V. par. 5689–5690.

19538 P4450 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. juli 1995.), par. 6(b).

19539 V. par. 5693. Vijeće takođe podsjeća da je Deronjić, tokom sastanka sa dvadesetak "srpskih funkcionera u Srebrenici" te večeri, uspostavio telefonsku vezu s optuženim, koji je prisutnima na sastanku rekao da je Deronjić "odgovoran njemu […] svojim životom" za civilna zbivanja u Srebrenici i da svi oni trebaju biti direktno odgovorni Deronjiću. V. par. 5694.

19540 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.). V. takođe par. 226.

19541 P2994 (Naređenje Radovana Karadžića, 11. juli 1995.), par. 5. V. takođe Christian Nielsen, T. 16338 (7. juli 2011.).

će jedino Državni komitet moći davati odobrenja za humanitarne konvoje, nakon prethodnih konsultacija s optuženim lično.[19542]

5762. Dana 11. jula, između 22:30 i 22:45 sati, optuženi se u svojoj kancelariji sastao s Karišikom.[19543] Kasnije te noći, 12. jula oko 01:00 sat, optuženi je imao kratak telefonski razgovor sa Živanovićem.[19544] Živanović je u svjedočenju izjavio da je obavijestio optuženog da su

[19542] P5183 (Naređenje predsjednika RS-a, 11. juli 1995.), par. 1–2. To naređenje je odmah distribuirano Glavnom štabu VRS-a, a sljedećeg dana ga je MUP RS proslijedio dalje. V. P2803 (Knjiga telegrama Centra veze RS-a, 3.–18. juli 1995.), str. 3 (red 326); P2997 (Naređenje Radovana Karadžića, koje je proslijedio MUP RS-a 12. jula 1995.). Nesprovođenje tog naređenja povlačilo je za sobom hitne zakonske sankcije. P5183 (Naređenje predsjednika RS-a, 11. juli 1995.), par. 8.

[19543] P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 90; D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 60. Tužilaštvo tvrdi da je svrha Karišikove posjete optuženom te večeri bila da ga obavijesti o raspoređivanju snaga MUP-a na području Srebrenice. Završni podnesak tužilaštva, par. 905. Vijeće napominje da je Karišik u svom svjedočenju najprije izjavio da se ne sjeća konkretno tog sastanka i da je tvrdio da su u to vrijeme bili "fokusirani na žestoke borbe koje su se odvijale oko Sarajeva", te da se ne sjeća da je imao bilo kakve razgovore s optuženim u vezi sa Srebrenicom. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 60; Milenko Karišik, T. 40608 (27. juni 2013.), T. 40679–40681 (2. juli 2013.). V. takođe D3756 (Vijest novinske agencije SRNA, 7. juli 1995.); D3757 (Vijest novinske agencije SRNA, 13. juli 1995.); D3758 (Vijest novinske agencije SRNA, 14. juli 1995.). Osim toga, Karišik je izričito rekao da s optuženim nije razgovarao o Srebrenici jer u to vrijeme nije imao informacija o Srebrenici. Milenko Karišik, T. 40615–40616 (27. juni 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je danima prije i na sam dan sastanka s optuženim i Kijcem 10. jula, Karišik dobijao informacije od RDB-a, kojima je obavještavan o napredovanju snaga VRS-a ka Srebrenici i drugim relevantnim vijestima vezanim za vojna pitanja. V. npr. P4927 (Izvještaj RDB-a Bijeljina, 6. juli 1995.) (upućen MUP-u RS i odsjeku bezbjednosti VRS-a, gdje se prenosi obavještajna informacija da je Naser Orić u to vrijeme pokušavao da se vrati iz Tuzle u Srebrenicu); P4928 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 6. juli 1995.) (kojim je dokazni predmet P4927 proslijeđen Karišiku lično); P4932 (Izvještaj RDB-a Bijeljina, 10. juli 1995.) (upućen MUP-u RS i odjeljenju bezbjednosti VRS-a, u kojem se prenose obavještajne informacije o napredovanju VRS-a ka Srebrenici, kao i obavještajne informacije u vezi sa zahtjevima pripadnika muslimanskih snaga iz Srebrenice koje su tada bile raspoređene oko Sarajeva, da se vrate u enklavu); P4933 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 10. juli 1995.) (kojim se dokazni predmet P4932 prosljeđuje Karišiku lično). To izvještavanje nastavljeno je i narednih dana. V. P5089 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 11. juli 1995.); P2986 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.); P5091 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.); P4936 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.); P4939 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.) (svi upućeni Karišiku lično). Osim toga, Karišik je tog dana zapravo otputovao u Zvornik, gdje se "interesovao" za rad SJB-a Zvornik. P6190 (Izvod iz dnevnika Maneta Đurića), *e-court* str. 1; Mane Đurić, T. 35037 (7. mart 2013.). V. takođe P4581 (Izvod iz bilježnice elektronskog izviđanja, 11. juli 1995.) (koji pokazuje da je Karišik, zvani "Karlo" bio 11. jula na terenu u Zvorniku); Milenko Karišik, T. 40612–40615 (27. juni 2013.) (gdje je potvrdio da je njegov nadimak bio "Karlo"). Tog dana, Karišik je primio izvještaj DB-a da muslimanske snage u Srebrenici "imaju dovoljno snaga za zaustavljanje srpske ofanzive". P5089 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 11. juli 1995.). U to vrijeme, jedna četa PJP-a CJB-a Zvornik pripremala se da ode u Srebrenicu kako bi pojačala VRS na osnovu naređenja koje je optuženi dao prethodnog dana. V. fusnota 16976. Kada mu je predočen taj dokaz, Karišik je i dalje tvrdio da ne može da se sjeti da li je išao na taj put, ali je na kraju prihvatio da je to moguće. Milenko Karišik, T. 40611–40615 (27. juni 2013.). Vijeće smatra da je Karišik imao interesa da se distancira od događaja u Srebrenici, te da njegovo svjedočenje u vezi s tim karakterišu neiskrenost i evazivnost. V. npr. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 40, 60; Milenko Karišik, T. 40590–40594, 40604, 40608–40609, 40617–40624 (27. juni 2013.). Vijeće zaključuje da je Karišikovo svjedočenje obilovalo evazivnošću i protivrječnostima i zaključuje da je Karišik, uprkos negiranju, u stvari otišao za Zvornik. Međutim, Vijeće neće donositi zaključak u vezi sa sadržinom razgovora koji su Karišik i optuženi vodili tokom sastanka u noći 11. jula.

[19544] D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 8.

"oslobodili" Srebrenicu i da mu je rekao da nije bilo žrtava ni na jednoj strani.[19545] Prema Živanovićevim riječima, optuženi je bio zadovoljan tom činjenicom i razgovor je završen.[19546]

5763. Otprilike u to isto vrijeme, Kovač je naređenje optuženog MUP-u RS da se formira SJB "Srpska Srebrenica" proslijedio Vasiću, koji je tada bio načelnik CJB-a Zvornik, naloživši mu također da tog dana formira SJB u Srebrenici i da se postara za čvrstu saradnju s Deronjićem.[19547] Bez obzira na to kako je to naređenje preneseno Vasiću, Vijeću je jasno da je ono provedeno. Vijeće podsjeća da se 12. jula, oko 08:00 sati, Vasić sastao s Mladićem, Krstićem i Deronjićem u Komandi Bratunačke brigade.[19548] Poslije tog sastanka, Vasić je obavijestio Kovača da je, kako je naređeno, kontaktirao Deronjića i da se sastao s Mladićem i Krstićem na sastanku održanom u Komandi Bratunačke brigade u 08:00 sati, na kome su "podjeljeni zadaci svim učesnicima".[19549] Vasić je također obavijestio Kovača da će se treći sastanak u hotelu "Fontana" održati u 10:00 sati kako bi se postigao dogovor o "evakuaciji svog civilnog stanovništva iz Potočara za Kladanj", kao i da je u tu svrhu već obezbijeđeno 100 šlepera.[19550] Najzad, Vasić je izvijestio da združene snage policije napreduju ka Potočarima "u cilju zarobljavanja UNPROFOR-a i okruženja cijelog civilnog stanovništva, te čišćenja terena od neprijateljskih grupa".[19551]

5764. Od noći 11. jula pa do sljedećeg dana, Kijac je lično obavijestio Kovača da, iako je u bazi UN-a u Potočarima i oko nje počelo da se okuplja oko 40.000 bosanskih Muslimana, u toj

---

19545 D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 8.

19546 D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 8.

19547 P2995 (Naređenje Radovana Karadžića od 11. jula 1995., koje je proslijedio MUP RS-a 12. jula 1995.); Christian Nielsen, T. 16338–16339 (7. juli 2011.). Kovač je također proslijedio naređenje optuženog, kojim se nalaže da odobrenje za prolaz humanitarnih konvoja kroz teritoriju RS-a može dati isključivo Državni komitet nakon što konsultuje njega lično; Kovačevo naređenje je sadržavalo i dodatne instrukcije u vezi s provođenjem naređenja optuženog. P2997 (Naređenje Radovana Karadžića, koje je proslijedio MUP RS-a 12. jula 1995.). Vijeće napominje da je Kovač, iako je u razgovoru s predstavnicima tužilaštva 2003. godine rekao da je naređenje MUP-a RS kojim se prosljeđuje naređenje optuženog Vasiću poteklo iz njegove kancelarije uz njegovo znanje, prilikom svjedočenja u ovom predmetu negirao da je potpisao to naređenje i da je za njega u to vrijeme znao. Tomislav Kovač, T. 42738–42741 (1. novembar 2013.). V. također D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 115 (gdje tvrdi da je MUP izdao naređenje za provođenje odluke optuženog). Vijeće napominje da je Kovač, uprkos postojanju tako očigledne nepodudarnosti, odbio da to prizna. Tomislav Kovač, T. 42740–42741 (1. novembar 2013.). Vijeće također podsjeća da je Kovač na početku svog svjedočenja izjavio da je u svojim ranijim razgovorima s predstavnicima tužilaštva govorio istinu. Tomislav Kovač, T. 42718 (31. oktobar 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu Kovačeve vjerodostojnosti u par. 5766.

19548 V. par. 5086.

19549 P2996 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.), par. 1–2. Vijeće napominje da je Kovač, kada mu je predočen Vasićev izvještaj, tvrdio da je MUP RS bio zainteresovan za njegovu sadržinu samo u djelu koji se odnosio na Vasićevo izvršavanje naređenja da se formira SJB u Srebrenici. Tomislav Kovač, T. 42742–42745 (1. novembar 2013.). Imajući u vidu da su jedini primaoci Vasićevog izvještaja bili organi MUP-a RS, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se na osnovu toga može donijeti taj da je Vasić dostavio ukupne informacije koje su gore navedene kako bi obavijestio svoje nadređene u MUP-u RS. Vijeće zaključuje da je Kovačeva tvrdnja da ostale informacije nisu bile od značaja za MUP RS-a apsurdna i ne prihvaća je.

19550 P2996 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.). par. 5.

19551 P2996 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.), par. 6.

grupi skoro i nema vojno sposobnih muškaraca.[19552] Kada su snage bosanskih Srba u noći između 11. i 12. jula saznale za postojanje i kretanje kolone muškaraca, bosanskih Muslimana, jedinice Drinskog korpusa i—prema Kovačevom uputstvu—MUP-a poslate su da presretnu kolonu i "[o]čis[te] teren[]".[19553]

5765. Vasić je nastavio da obavještava svoje nadređene u MUP-u RS tokom 12. i 13. jula, uz opaske da muškaraca, bosanskih Muslimana, nema u Potočarima, kao i o tome gdje se pretpostavlja da se oni nalaze i o naporima da se presretne kolona s muškarcima, bosanskim Muslimanima. Poslije prvog izvještaja od 12. jula, Vasić je izvijestio da se oko 25.000 ljudi okupilo u Potočarima, da vojno sposobni muškarci čine manje od njih 10 posto i da će, iako su zatražili da im se omogući slobodan prolaz, "vojno sposobni […] nakon pregleda, po odluci Mladića, biti *možda* pušteni da odu *da bi se ostali u šumi predali*, jer im je upućen takav poziv od naše komande".[19554] Oko 17:30 sati, Vasić je prenio Kovaču obavještajnu informaciju od CJB-a Zvornik, koji je otkrio da se oko 8.000 "vojno sposobnih" nalazi u rejonu Konjević Polja i Sandića.[19555] Dana 13. jula, Vasić je obavijestio Kovača i Karišika da je, iako snage MUP-a pokušavaju blokirati kolonu, zbog toga što MUP "radi sam", bez pomoći VRS-a, "moguće očekivati velike probleme dok se operacija ne završi".[19556] Kasnije,[19557] Vasić je istim primaocima poslao daljnji izvještaj u kome se navodi da, nakon što se tog jutra sastao s Mladićem,[19558] VRS "nastavlja operacije prema Žepi, a sav ostali posao prepušta MUP-u", uključujući evakuaciju preostalih 15.000 bosanskih Muslimana u Kladanj i "likvidacij[u] oko 8.000 muslimanskih vojnika koje smo blokirali u šumi oko Konjević Polja".[19559]

19552 P2986 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.) (gdje se izvještava o događajima 11. jula); P5091 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.), str. 1; P4936 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.); P4939 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.), str. 1–2.

19553 V. par. 5158.

19554 P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.), par. 1–4 (naglasak dodat). Vasić je takođe izvijestio da je jedna četa PJP-a Zvornik poslata u grad Srebrenicu kako bi zaštitila vitalne objekte od pljačke i otuđivanja imovine, i da će jedan vod te čete biti poslat da presretne kolonu muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bježali prema Buljimu. P4935 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.), par. 5.

19555 P4937 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 12. juli 1995.).

19556 P6189 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.).

19557 Vijeće napominje da, iako na dokaznom predmetu P6189 nema pečata s oznakom vremena, redni brojevi na dokaznim predmetima P6189 i P4942 pokazuju da je prvi dokazni predmet prethodio drugom.. Up. s P6189 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.); P4942 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.) (gdje se govori o sastanku u Komandi Bratunačke brigade u 08:00 sati).

19558 Vijeće podsjeća da se tog jutra Vasić sastao s Mladićem, Krstićem, Popovićem i Pandurevićem u Komandi Bratunačke brigade. V. par. 5705.

19559 P4942 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 13. juli 1995.), par. 1–2. V. takođe Richard Butler, T. 27542–27543 (18. april 2012.) (gdje je svjedok izjavio da se ubijanje pominje u vezi s jednom vojnom operacijom koja je bila u toku protiv dijela kolone koji nije uspio preći put Konjević Polje–Nova Kasaba).

Poslije toga, Kovač je lično počeo da Vasiću prosljeđuje obavještajne informacije koje je MUP RS dobio od VRS-a.[19560] Tog dana, Kovač je takođe uputio jednu četu PJP-a Doboj u Zvornik.[19561]

5766. Dana 13. jula, od 15:50 do 16:10 sati, optuženi se sastao s Kovačem na Palama.[19562] Odmah poslije toga, Kovač je otišao u pravcu Vlasenice.[19563] Vijeće napominje da je Kovač u svjedočenju izjavio da je tokom tog sastanka s optuženim razgovarao o situaciji oko Sarajeva koja je tada, kako tvrdi Kovač, po njegovom mišljenju bila mnogo problematičnija.[19564] Međutim, nakon što je cjelokupno Kovačevo svjedočenje analiziralo u svjetlu ukupnih dokaza, Vijeće konstatuje brojne nepodudarnosti u tom svjedočenju,[19565] kao i nepodudarnosti s ranijim izjavama datim pod zakletvom.[19566] Po mišljenju Vijeća, te nepodudarnosti, kao i evazivnost, pa čak i ratobornost koju je Kovač na mahove ispoljavao tokom svog svjedočenja,[19567] potiču od Kovačevih napora da minimizira svoje učešće u događajima u Srebrenici u julu 1995.[19568] Vijeće je, stoga, njegovom

---

19560 V. P2988 (Izvještaj MUP-a RS-a, 13. juli 1995.) (u kojem se Vasiću prosljeđuje depeša primljena od organa bezbjednosti Drinskog korpusa, u kojoj se govori o kretanju kolone); P5098 (Izvještaj MUP-a RS-a, 13. juli 1995.) (u kojem se Vasiću prosljeđuju dvije depeše primljene od Komande Drinskog korpusa, koje se odnose na kretanje kolone). Drugi od ta dva dokumenta poslat je nakon 12:30 sati. V. P5098 (Izvještaj MUP-a RS-a, 13. juli 1995.), str. 1. U to isto vrijeme, Vasić je informacije o koloni dobijao i od Karišika, koji je prosljeđivao informacije dobijene od RDB-a preko Štaba Komande policijskih snaga na Palama. P4943 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.) (u kojem se izvještava da se oko 10.000 "vojno sposobnih Muslimana" s područja Srebrenice okupilo u rejonu sela Šušnjari u noći 11. jula, da su sljedećeg jutra počeli odlaziti kako bi došli do Tuzle, ali da su u noći 12. jula hvatani u zasjednim dejstvima MUP-a RS na putnoj komunikaciji Bratunac–Konjević Polje); P5099 (Izvještaj RJB-a Bijeljina, 13. juli 1995.) (kojom se prosljeđuju informacije sadržane u dokaznom predmetu P4943).

19561 P5146 (Naređenje MUP-a RS-a, 13. juli 1995.). V. takođe Tomislav Kovač, T. 42764 (1. novembar 2013.).

19562 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91.

19563 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 117 (gdje je nadalje tvrdio da je krenuo u pravcu Bijeljine kako bi organizovao transport municije i goriva za Sarajevo, ali da je zaustavljen na kontrolnom punktu u Vlasenici i da su mu rekli da ga Mladić želi vidjeti); Tomislav Kovač, T. 42767–42771 (1. novembar 2013-).

19564 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 117; Tomislav Kovač, T. 42764– 42766 (1. novembar 2013.); T. 42855–42856 (4. novembar 2013-).

19565 Na primjer, nakon što je prvo prihvatio svjedočenje iz jednog ranijeg predmeta u kojem je izjavio da je na područje Srebrenice otišao po naređenju optuženog, Kovač je kasnije negirao da je to uradio. Up. Tomislav Kovač, T. 42766–42767 (1. novembar 2013.) s Tomislav Kovač, T. 42792–42793 (1. novembar 2013.) (gdje je svjedok naveo da je otišao na teren po sopstvenoj volji) i Tomislav Kovač, T. 42840–42841 (4. novembar 2013.). Upor. i D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 124 s Tomislav Kovač, T. 42785–42789 (1. novembar 2013.).

19566 Na primjer, Vijeće upućuje na svoj opis Kovačevog svjedočenja u vezi s prijenosom naređenja optuženog od 10. jula da se snage MUP-a RS upute u Srebrenicu, kao što je navedeno u fusnoti 19288. V. takođe Tomislav Kovač, T. 42823–42825 (1. novembar 2013.); D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 133; up. Tomislav Kovač, T. 42827–42830 (1. novembar 2013.).

19567 V. npr. Tomislav Kovač, T. 42782–42783, 42786–42788, 42794–42795, 42808–42813 (1. novembar 2013.).

19568 Na primjer, i kada su mu predočeni dokazi koji pokazuju da je naredio dalje upućivanje "sv[ih] raspoloživ[ih] vodič[a] sa službenim psima" u Srebrenicu 12. jula, Kovač je tvrdio da nije bilo potrebe da se MUP šalje u Srebrenicu. Tomislav Kovač, T. 42721 (31. oktobar 2013.), T. 42747 (1. novembar 2013.); P4934 (Naređenje MUP-a RS-a Centru za uzgoj i dresuru službenih pasa, 12. juli 1995.). On je rekao da su snage MUP-a upućene samo da bi obezbijedile puteve i negirao je da je znao za to da su operativci DB-a učestvovali u odvajanju muškaraca u Potočarima i njihovom ispitivanju. Tomislav Kovač, T. 42721 (31. oktobar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je u to vrijeme "samo sarajevsko ratište bilo ugroženo"); Tomislav Kovač, T. 42749–42752, 42755, 42794–42795 (1. novembar 2013.) (gdje se distancirao od rada DB-a, da bi zatim priznao da je Kijac njemu lično upućivao dokumente).

svjedočenju prišlo s krajnjim oprezom i oslanjalo se na njega samo kada se ono podudaralo s drugim dokazima.

5767. U vezi s tim, Vijeće ima u vidu da je Kovač od početka srebreničke operacije 6. jula dobijao izvještaje koje je njemu lično slao Kijac i koji su sadržavali obavještajne informacije DB-a i VRS-a u vezi s napretkom srebreničke operacije.[19569] To je trajalo tokom cijelog 12. i 13. jula.[19570] U isto vrijeme, Kovač je počeo primati ažurirane informacije od Vasića, a na događaje koje je Vasić opisivao reagovao je tako što mu je direktno prosljeđivao informacije dobijene od VRS-a, kako je gore opisano.[19571] U takvim okolnostima, imajući u vidu činjenicu da su jedinice MUP-a RS bile upućene u rejon Srebrenice po naređenju optuženog koje je bilo preneseno preko Kovača, te uzimajući u obzir da se Kovač odmah poslije njihovog sastanka uputio ka Vlasenici, Vijeće zaključuje da je nezamislivo da Kovač tokom njihovog sastanka 13. jula nije razgovarao s optuženim o događajima na terenu u Srebrenici – uključujući izvještaje koje je dobijao od DB-a, kao i informacije koje je primao od Vasića i njegove odgovore na njih.

5768. Poslije Kovačevog odlaska, negdje između 17:00 i 18:40 sati, optuženi se sastao s tri predstavnika srpske dijaspore,[19572] Srđom Trifkovićem, Tomislavom Premovićem i Slavicom

---

19569 V. npr. P4927 (Izvještaj RDB-a Bijeljina, 6. juli 1995.); P4932 (Izvještaj RDB-a Bijeljina, 10. juli 1995.); P4928 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 6. juli 1995.) (u kojem se dokazni predmet P4927 prosljeđuje lično Kovaču i Karišiku); P4933 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 10. juli 1995.) (u kojem se dokazni predmet P4932 prosljeđuje lično Kovaču i Karišiku). V. takođe P5089 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 11. juli 1995.).

19570 P2986 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.) (u kojem se izvještava da se 11. jula do 16:00 sati u Potočarima okupilo 20.000 bosanskih Muslimana, da je "ka sjeveru […] iz Srebrenice" tog istog dana do 17:00 sati otišlo 60.000 "izbjeglica" i da se očekuje da će ukupan njihov položaj "za 48 sati biti beznadežan"); P5091 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.) (u kojem se izvještava da je VRS napredovao ka Potočarima i da se, prema podacima, u objektima baze UN-a nalazi oko 10.000 bosanskih Muslimana); P4936 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.) (gdje se dostavlja nova informacija i navodi da se 30.000 bosanskih Muslimana okupilo u bazi UN-a i oko nje, da se grupa od oko 8.000 ljudi pokušava probiti do baze i da se u Potočarima, "prema izvještajima vojnih posmatrača, među okupljenima […] ne nalazi nijedan naoružani vojnik tzv. Armije BiH", te se pominju eventualna sredstva koja su predložena "u slučaju evakuacije stanovništva preko Zvornika, što je, kako se kaže, ponudila srpska strana"); P4939 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 12. juli 1995.) (gdje se negdje poslije 16:00 sati izvještava o kretanju kolone u kojoj se nalazi "više hiljada lica, među kojima je većina vojnih obveznika s područja Srebrenice" i o tome da je u popodnevnim satima već izvršen transport oko 8.500 lica—uglavnom žena i djece—i ponavlja se da u Potočarima "skoro da i nema" vojno sposobnih muškaraca); P4389 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.), str. 1 (gdje se izvještava da su u noći između 12. i 13. jula snage bosanskih Srba zarobile preko 300 pripadnika kolone); D4152 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 13. juli 1995.) (gdje se izvještava da je osmatračka patrola UN-a javila svojoj bazi u Živnicama da se kolona s izbjeglicama iz Srebrenice kreće ka Živnicama). Kovač je nastavio da prima te izvještaje i tokom 14. jula. V. npr. P5093 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 14. juli 1995.); P5092 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 14. juli 1995.); D2058 (Dopis RDB-a Resoru za javnu bezbjednost Bijeljina, 14. juli 1995.) (gdje se navodi da su izvještaji DB-a dostavljeni SJB-u Zvornik i PJP-u Zvornik, kao i Borovčaninu na terenu).

19571 V. par. 5765.

19572 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 9–10; P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 8–9; D2905 (Izjava svjedoka Srđe Trifkovića od 5. februara 2013.), par. 5–9. Trifković, koji se s optuženim sastao 1993., organizovao je posjetu Palama u julu 1995. i pozvao Slavicu Ristić i Premovića da mu se priključe. D2905 (Izjava svjedoka Srđe Trifkovića od 5. februara 2013.), par. 9; P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 14–18; P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 40.

Ristić.[19573] Sastanku su s prekidima prisustvovali i Zametica i Krajišnik.[19574] Prema riječima Slavice Ristić, početak sastanka je bio vrlo opušten dok je optuženi pokušavao uspostaviti vanjsku telefonsku vezu s "nekim",[19575] a Slavica Ristić je za to vrijeme ćaskala s Krajišnikom.[19576] U jednom trenutku tokom sastanka, telefonska veza je uspostavljena i optuženi je sat vremena vodio razgovor, djelimično i preko zvučnika.[19577] Slavica Ristić je rekla da je bilo vrlo teško čuti razgovor jer se veza stalno prekidala.[19578] Međutim, krajnji ishod razgovora bio je da su učesnici sastanka shvatili da je Srebrenica "gotova".[19579] Na kraju razgovora, optuženi se lično zahvalio osobi s

---

19573 P4367 (Izvod iz kalendara sastanaka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.); Slavica Ristić, T. 26071 (12. mart 2012.); P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 31–35; Tomislav Premović, T. 27406, 27419 (12. april 2012.); P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 54, 56–65. V. takođe D2905 (Izjava svjedoka Srđe Trifkovića od 5. februara 2013.), par. 28; Srđa Trifković, T. 33353 (6. februar 2013.). Vijeće napominje da je Premović tvrdio da tog sastanka slabo sjeća zato što je to bila "prijateljska posjeta" koja se sastojala pretežno od "ćaskanja". P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 61, 72. Premović je bio zbunjen i u vezi s datumom kada je sastanak održan, kao i u pogledu toga da li je održan onog dana kada je stigao ili dan kasnije. V. P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 42–44, 51–54; Tomislav Premović, T. 27391, 27406, 27419 (12. april 2012.). Međutim, na osnovu ukupnih dokaza koji su mu predočeni, Vijeće se uvjerilo da je Premović govorio o istom sastanku kojem su prisustvovali Slavica Ristić i Trifković, te da je taj sastanak održan 13. jula. Vijeće takođe napominje da je Trifković, tokom cijelog svjedočenja, često pokazivao pristrasnost, uključujući negativne komentare u vezi s Međunarodnim sudom, kao i u vezi s muslimanskom vjeroispovijesti. V. npr. Srđa Trifković, T. 33337–33359 (6. februar 2013.); P6099 (Članak sa vebsajta Mission Europa Netzwerk Karl Martell pod naslovom "Can the West be Saved?", 10. maj 2008.); P6100 (Članak iz *Chronicles Magazine* pod naslovom "Dinesh the Dhimmi", 26. januar 2007.); P6101 (Članak iz časopisa *Pogledi* pod naslovom "Islamic Terrorism in Italy: Shape of Things to Come", 27. februar 2002.); P6098 (Video-snimak govora Srđe Trifkovića na univerzitetu, s transkriptom) (u kojem pominje "soj izdajnika"). Po mišljenju Vijeća, Trifkovićevo svjedočenje je bilo u toj mjeri zajedljivo i pristrasno da mu je Vijeće prišlo s krajnjim oprezom i sumnjom. Vijeće se, stoga, oslonilo na njegovo svjedočenje samo tamo gdje je ono bilo potkrijepljeno svjedočenjem Slavice Ristić i Premovića.

19574 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 34–40; Slavica Ristić, T. 26075 (12. mart 2012.); P4560 (Fotografije sastanka Slavice Ristić i Radovana Karadžića, 13. juli 1995.), str. 3. V. takođe P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 58–59.

19575 Prema riječima Slavice Ristić, optuženi je na radnom stolu imao samo jedan telefon, ali bi "izlazio napolje da nekome kaže da mu uspostavi vezu ili — bio je vrlo iznerviran: uspostavi mi vezu, ili šta ne valja s vezom ili […] da li drugi telefon, ne znam". P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 74. V. takođe Slavica Ristić, T. 26088 (12. mart 2012.).

19576 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 34–35.

19577 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 37; Slavica Ristić, T. 26074–26075 (12. mart 2012.); P4557 (Fotografije sastanka Slavice Ristić i Radovana Karadžića), str. 3–4; P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 61–62. V. takođe P4560 (Fotografije sastanka Slavice Ristić i Radovana Karadžića, 13. juli 1995.), str. 1, 3.

19578 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 37–38; Slavica Ristić, T. 26072–26073 (12. mart 2012.). Slavica Ristić je takođe navela da je optuženi pretežno slušao i da je odgovarao sa "uh-uh" ili "u redu" i da se ne sjeća da je postavljao bilo kakva pitanja. P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 38–39; Slavica Ristić, T. 26088 (12. mart 2012.); P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 64 (gdje je svjedok naveo da je optuženi uglavnom odgovarao sa "u redu").

19579 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 37–39 (gdje se takođe sjetila da je razumjela da će Žepa biti "sljedeći korak"); Slavica Ristić, T. 26073–26074, 26077 (12. mart 2012.); P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 48, 52–54, 61–63. Vijeće napominje da je Premović pomenuo da je iz razgovora proistekla informacija da je "Žepa pala", ali, imajući u vidu činjenicu da je sastanak održan 13. jula, Vijeće se uvjerilo da to treba protumačiti tako kao da se odnosi na Srebrenicu i da Premovićevu izjavu da je Mladić rekao da će Srebrenica biti "sljedeć[a]" treba protumačiti tako kao da se odnosi na Žepu. V. P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 71; Tomislav Premović, T. 27406–27408, 27414–27415 (12. april 2012.). V.

kojom je razgovarao.[19580] Optuženi je takođe " odlikovao, nagradio i unaprijedio par […] generala", uključujući Krstića.[19581]

5769. Slavica Ristić je izjavila da se optuženi osobi na drugom kraju linije obraćao sa "generale Mladiću".[19582] Premović je takođe posvjedočio da je Mladić bio taj koji je pozvao optuženog tokom njihovog sastanka.[19583] Vijeće napominje da je Trifković tvrdio da optuženi nije razgovarao s Mladićem;[19584] međutim, Vijeće podsjeća na svoju ocjenu Trifkovićeve vjerodostojnosti koja je navedena gore u tekstu.[19585] Optuženi je priznao da je razgovarao s nekim iz VRS-a koji ga je obavijestio o situaciji u Srebrenici, ali negira da je zapravo razgovarao s Mladićem, upućujući na "protivrječne dokaze" i pozivajući se na svjedočenje Milovanovića,[19586] koji je potvrdio da je optuženi "uglavnom" s njim komunicirao u periodu od 1. jula do 4. avgusta 1995.[19587] Vijeće napominje, prvo, da je Milovanović eksplicitno rekao da se to nije događalo "stalno", već samo "u par navrata".[19588] Osim toga, čak ako bi se i moglo protumačiti da Milovanovićevo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem ukazuje na to da je optuženi tokom tog perioda komunicirao isključivo s Milovanovićem i ni sa jednim drugim oficirom VRS-a, tom svjedočenju bi direktno protivrječili, između ostalih, dokazi o razgovoru između optuženog i Gvere 11. jula poslijepodne, kao i dokazi o razgovoru između optuženog i Živanovića u noći 11. jula.[19589] Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da

---

takođe Slavica Ristić, T. 26087–26088 (gdje je svjedokinja izjavila da je stekla utisak da je Žepa ta koja će sljedeća biti "oslobođena").

19580 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 47. Slavica Ristić se sjetila da je optuženi bio "vrlo sretan". P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 38–39, 73 (gdje je takođe navela da je shvatila da je optuženi bio sretan zato što su bosanski Srbi tada dobili adut za diplomatsku nagodbu); Slavica Ristić, T. 26077–26078 (12. mart 2012.). V. takođe D2905 (Izjava svjedoka Srđe Trifkovića od 5. februara 2013.), par. 28. Ali v. P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 65–66 (gdje je svjedok rekao da u raspoloženju optuženog poslije tog telefonskog razgovora nije primijetio ništa posebno).

19581 P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 62–63; Tomislav Premović, T. 27415 (12. april 2012.). V. takođe P4485 (Obavještenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.); P3044 (Ukaz Radovana Karadžića, 14. juli 1995.); svjedok KDZ122, T. 26107 (12. mart 2012.) (zatvorena sjednica); Petar Skrbić, T. 25978–25981 (8. mart 2012.).

19582 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 47.

19583 P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 54, 61, 63–64 (gdje je svjedok rekao da je optuženi ili rekao posjetiocima da mu je sagovornik Mladić ili da je optuženi direktno oslovio Mladića). Na pitanje optuženog, Premović je priznao da nije bio upoznat s time kako zvuči Mladićev glas, ali je tvrdio da je "imao utisak" da je Mladić bio taj koji je nazvao. Tomislav Premović, T. 27406 (12. april 2012.).

19584 D2905 (Izjava svjedoka Srđe Trifkovića od 5. februara 2013.), par. 29–32; Srđa Trifković, T. 33317–33318, 33342, 33354–33357, 33361 (6. februar 2013.).

19585 V. fusnota 19573.

19586 Završni podnesak odbrane, par. 3017–3019. Optuženi ukazuje na Milovanovićevo svjedočenje o tome da je u periodu od 1. jula do 3. avgusta 1995. optuženi komunicirao sa VRS-om samo preko Milovanovića. Završni podnesak odbrane, par. 3019. Za razliku od toga, tužilaštvo tvrdi da je Mladić bio osoba s kojom je optuženi razgovarao. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 949–954.

19587 Manojlo Milovanović, T. 25648 (1. mart 2012.).

19588 Manojlo Milovanović, T. 25648 (1. mart 2012.).

19589 V. par. 5690, 5762.

je optuženi, kako su izjavili Slavica Ristić i Premović, tokom sastanka sa njima 13. jula zaista razgovarao s Mladićem.

5770. Pozivajući se na svjedočenje Slavice Ristić, Premovića i Trifkovića, optuženi nadalje tvrdi da, čak i da je razgovarao s Mladićem, dokazi ne utvrđuju da je tokom tog razgovora razmjenjivao informacije o planu za ubijanje, već—naprotiv—pokazuju da je optuženi insistirao na tome da se s civilima dobro postupa.[19590] Pošto je već zaključilo da je Trifkovićevo svjedočenje u vezi sa sadržinom tog razgovora nepouzdano,[19591] Vijeće će sada ocijeniti pouzdanost svjedočenja Slavice Ristić i Premovića vezi s ovim pitanjem. Slavica Ristić se sjetila da je, poslije završetka tog telefonskog razgovora, tema razgovora na sastanku promijenjena i da se povela riječ o postupanju prema civilima i, iako se nije mogla sjetiti šta je konkretno rečeno, sjetila se da je Trifković istakao da će se loše postupanje prema civilima negativno odraziti na bosanske Srbe.[19592] Međutim, Vijeće napominje da je, odmah nakon što je to pomenula u svom razgovoru, Slavica Ristić dodala da joj je "teško nakon što je pročitala svjedočenje dr. Trifkovića" da razdvoji čega se sama sjeća od onoga što je pročitala.[19593] Vijeće to iskreno priznanje tumači kao pokazatelj da je njeno sjećanje o tom aspektu razgovora bilo pod uticajem toga što je bila upoznata sa Trifkovićevim svjedočenjem u predmetu *Popović i drugi,* posebno imajući u vidu da se u njemu vrlo povoljno govorilo o njegovom doprinosu tom razgovoru.[19594] Vijeće se, stoga, ne oslanja na njega. Vijeće takođe napominje da je Premović rekao da se ne sjeća da je vođen razgovor o postupanju prema civilima ili ratnim zarobljenicima.[19595] Shodno tome, Vijeće se nije uvjerilo da je razgovor o postupanju prema civilima ili ratnim zarobljenicima uopšte vođen. Nadalje, dokazi ne pokazuju da je bilo eksplicitnog nagovještaja da će muškarci, bosanski Muslimani, koje su snage bosanskih Srba tada držale biti ubijeni. Međutim, Vijeće podsjeća da je, kako je gore navedeno, iz razgovora proistekla informacija da je Srebrenica "gotova".[19596]

19590 Završni podnesak odbrane, par. 3020–3024.

19591 V. par. 5768, fusnota 19573.

19592 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 43–44. V. takođe Slavica Ristić, T. 26078–26079 (12. mart 2012.).

19593 P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 45.

19594 Trifković je svjedočio u predmetu *Popović i drugi* i o tom svom svjedočenju je govorio Slavici Ristić. P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 25–26. V. takođe P6102 (Izvod iz transkripta svjedočenja Srđe Trifkovića u predmetu *Tužilac protiv Popovića i drugih*).

19595 P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 69. V. takođe Tomislav Premović, T. 27406–27407 (12. april 2012.).

19596 V. par. 5768. I Slavica Ristić i Premović su shvatili da to znači da je grad pao, iako je Slavica Ristić izjavila da, kad je kasnije saznala da je Srebrenica pala 11. jula, nije razumjela kako optuženi nije za to doznao prije no što se sa njima sastao. P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 37. V. takođe P4911 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Tomislavom Premovićem, 27. april 2009.), str. 71; Tomislav Premović, T. 27406–27407, 27414–27415 (12. april 2012.).

5771. Oko 18:00 sati, dok je optuženi bio na sastanku sa Slavicom Ristić, Premovićem i Trifkovićem, Mladić, Krstić i Živanović su se vratili u Komandu Drinskog korpusa i održali malu ceremoniju povodom primopredaje komandne dužnosti između Živanovića i Krstića.[19597] Otprilike u to isto vrijeme, Kovač je došao s Pala gdje je, prema sopstvenim riječima, zatekao Mladića pijanog i u dobrom raspoloženju.[19598] Kovač je izjavio da je tokom tridesetak minuta koliko je proveo u Vlasenici, Mladić vodio brojne telefonske razgovore s tehničkim i pozadinskim jedinicama radi pokopavanja "oni[h] koji su poginuli ".[19599]

5772. Otprilike u 20:10 sati, optuženi je snimljen u presretnutom razgovoru s Deronjićem, koji je vođen preko posrednika i koji je tekao na sljedeći način:

: Čekam na razgovor sa predsjednikom Karadžićem. Je li tu?
B: Da.
: Halo! Samo malo, sad će javit', sa dežurnim, gospodine predsjedniče.
B: Halo! Deronjića imam na vezi.
: Deronjić, javite se.
D: Halo! Evo, čujem.
: Deronjić, koliko hiljada, pita predsjednik?
D: Oko dvije zasad.
: Dvije, gospodine predsjedniče (čuje se u pozadini)
D: Ali biće još u toku noći.
[…]
D: Je l' se čujemo, predsjedniče?
: Ne čuje Vas predsjednik, Deronjiću, posrednik ovde.
D: Imam negdje oko dvije hiljade sad ovde [...]
: Deronjiću, predsjednik kaže ovako: "Sva roba mora biti smještena u magacine prije dvanaest sutra."
D: Dobro.
: Deronjiću, ne u magacine tu, nego negdje drugo.
D: Razumio.
: Prijatno.[19600]

[19597] D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 11, 38; P4485 (Obavještenje Drinskog korpusa, 13. juli 1995.); P5372 (Presretnuti razgovor dviju neidentifikovanih osoba, 13. juli 1995.), str. 2 (gdje se navodi da su Krstić i Mladić u 18:22 sati bili "vani […] ispred zgrade"). V. takođe Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6233, 6669–6670. Krstić je bio zadužen za napad na Srebrenicu barem od 13:45 sati 12. jula. V. P5278 (Presretnuti razgovor Zlatara i dežurnog operativnog oficira, 12. juli 1995.) (koji pokazuje da je Krstić već u 13:45 sati bio "glavni" za napad).

[19598] D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 117; Tomislav Kovač, T. 42767, 42770–42771 (1. novembar 2013.). V. takođe Zvonko Bajagić, T. 41161–41163 (10. jul 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Mladić bio u Bajagićevoj kući 13. jula "poslijepodne", kada je došao načelnik policije Milenko Majstorović i obavijestio Mladića o Kovačevom dolasku). Kovač je izjavio da su se, kada je došao u Komandu Drinskog korpusa, Mladić i drugi oficiri—uključujući Krstića—hvalili da su zauzeli Srebrenicu. Tomislav Kovač, T. 42770–42771 (1. novembar 2013.).

[19599] D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 118. Kovač je tvrdio da je on shvatio da se ti razgovori odnose na pokopavanje "ljudi koji su poginuli u borbi", a ne na tijela onih koji su pogubljeni. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 118. Na osnovu ocjene vjerodostojnosti Kovačevog svjedočenja u cjelini, kako je gore razmotreno, Vijeće zaključuje da Kovačeva tvrdnja u vezi s ovim pitanjem ima izuzetno malu dokaznu vrijednost. V. par. 5766.

[19600] P6692 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, njegovog posrednika i Miroslava Deronjića, 13. juli 1995.), str. 1; svjedok KDZ126, T. 26400–26403 (15. mart 2012.). V. par. 5311, 5710.

5773. Vijeće je već zaključilo da se razgovor optuženog i Deronjića odnosio na smještaj muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su držani u autobusima i zatočeničkim objektima u Bratuncu.[19601] Vijeće takođe podsjeća da je Davidović tražio od Deronjića da "svojim tim linijama" sredi s optuženim da autobusi budu premješteni, da se Deronjić, prije razgovora s optuženim, žalio Beari na prisustvo zatočenika u Bratuncu i da su se Beara i Deronjić kasnije raspravljali oko toga da li će zatočenici biti ubijeni u Bratuncu ili će u tu svrhu biti transportovani u Zvornik.[19602] Tokom ovog drugog razgovora, Deronjić je, na Bearinu tvrdnju da mu je "šef" naložio da svi zatočenici ostanu u Bratuncu, uzvratio da je optuženi njemu naložio da sve zatočenike prebaci u Zvornik.[19603] Vijeće, stoga, zaključuje da je, tokom gore navedenog presretnutog razgovora, optuženi prenio Deronjiću uputstvo da zatočenike treba prebaciti u Zvornik.

5774. Između 21:35 i 22:10 sati,[19604] optuženi je iz svoje kancelarije davao intervju listu *El País*, u kojem je izjavio da "veoma mali broj Muslimana može danas ostati u Srebrenici zato što sada počinju shvatati da Srebrenica pripada srpskoj državi", ali da, svi koji to žele, mogu ostati u Srebrenici.[19605] Optuženi je takođe rekao da enklave trebaju nestati i da je on spreman okončati rat "političkim ili vojnim metodama".[19606]

5775. U međuvremenu, Kovač je otišao iz Vlasenice; u Konjević Polje stigao je otprilike u 19:30 sati i vidio kako se zatočeni muškarci, bosanski Muslimani, ukrcavaju u autobuse.[19607] Vijeće podsjeća da su snage bosanskih Srba do tada zarobile i zatočile više od 6.000 bosanskih Muslimana.[19608] Kovač je prenoćio u hotelu "Vidikovac", na ulazu u grad Zvornik.[19609] Te noći, Kovač je vidio autobuse koji su prevozili zatočenike iz Srebrenice.[19610] Sljedećeg jutra, oko 11:00 sati, Kovač je s Vasićem otišao na područje Bratunca.[19611] Vijeće napominje da je Kovač priznao da

---

19601 V. par. 5710.

19602 V. par. 5710, 5712.

19603 V. par. 5712.

19604 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91. Vijeće napominje da je, prema tekstu članka, taj intervju vođen 14. jula. P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 1. Međutim, prema evidenciji sastanaka optuženog—čiji su tačnost potvrdili brojni svjedoci—intervju za *El País* vođen je u noći 13. jula. P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91. Vijeće stoga uzima taj datum kao tačan.

19605 P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 3–4.

19606 P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 1–3.

19607 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 119.

19608 V. takođe par. 5166.

19609 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 119; Tomislav Kovač, T. 42796–42798 (1. novembar 2013.).

19610 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 126; Tomislav Kovač, T. 42776 (1. novembar 2013.).

19611 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 120; Tomislav Kovač, T. 42777–42778 (1. novembar 2013.); D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 40.

je, dok se vozio ka Bratuncu, prošao pored skladišta u Kravici.[19612] Iako je Kovač tvrdio da nije ništa vidio, Vijeće podsjeća da je oko podneva, kada je Kovač prošao pored skladišta, uklanjanje tijela već uveliko bilo u toku.[19613] Vijeće se takođe uvjerilo da je Kovač, bez obzira na to da li je prošao pored konvoja na putu ili ga je vidio kako čeka na obodu grada Bratunca, morao vidjeti konvoj autobusa u kojima su zatočeni muškarci, bosanski Muslimani, transportovani u Zvornik.[19614]

5776. Dana 14. jula u 12:15 sati, optuženi se sastao s Petrom Škrbićem, u prisustvu Bogdana Subotića.[19615] Škrbić je optuženom donio dokumente na potpis, uključujući službeni ukaz koji se odnosio na Živanovićevo povlačenje s funkcije komandanta Drinskog korpusa, kao i ukaz o postavljanju Krstića za komandanta Drinskog korpusa i o postavljanju Andrića za načelnika štaba.[19616] Tokom tog sastanka, optuženi je pomenuo Gverin pismeni izvještaj koji je bio štetan za moral VRS-a, pa je zaprijetio da će ga "smeni[ti]".[19617]

5777. Optuženi se zatim nasamo sastao s Deronjićem između 12:40 i 13:10 sati.[19618] U 14:25 sati, optuženi se sastao s jednom većom delegacijom iz Srebrenice—u kojoj su bili Dane Katanić, Milenko Čanić, Momčilo Cvjetinović i sam Deronjić—u prisustvu Krajišnika.[19619] Taj širi sastanak trajao je četiri sata[19620] i za to vrijeme optuženi je odlučio da se obrazuje Ratno predsjedništvo

---

19612 Tomislav Kovač, T. 42778–42780 (1. novembar 2013.).

19613 Tomislav Kovač, T. 42778–42780 (1. novembar 2013.). V. takođe par. 5427.

19614 V. par. 5315–5316.

19615 Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15484–15486; P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91.

19616 Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15484–15486; Petar Škrbić, T. 25977–25978, 26035 (8. mart 2012.). V. P3044 (Ukaz Radovana Karadžića, 14. juli 1995.). Imenovanja su stupila na snagu 15. jula. P3044 (Ukaz Radovana Karadžića, 14. juli 1995.). Škrbić je izjavio da na sastanku niko nije pomenuo Srebrenicu i da je za pad Srebrenice saznao tek nakon rata. Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15580–15581, 15601; Petar Škrbić, T. 25987, 25590 (8. mart 2012.). S obzirom na Škrbićev tadašnji položaj, kao i činjenicu da su se dokumenti koje je Škrbić donio optuženom na potpis odnosili na unapređenje oficira zaduženog za napad na Srebrenicu, Vijeće zaključuje da je to nezamislivo i smatra da je Škrbićevo svjedočenje u vezi s tim samo još jedan primjer svjedoka koji se pokušava distancirati od zločina koji su tada počinjeni u Srebrenici. Vijeće ima u vidu i Subotićevo svjedočenje da on nije znao za činjenje bilo kakvih zločina protiv bosanskih Muslimana u Srebrenici. D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 237. Vijeće će stoga s oprezom prići Škrbićevom i Subotićevom iskazu.

19617 Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15486–15488.

19618 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91 (gdje je, u zagradi, iznad Deronjićevog imena upisano "12:40–13:10" sati). Vijeće napominje da je taj sastanak prvobitno trebao početi u 11:00 sati, ali je počeo tek u 12:40 sati. V. Mira Mihajlović, T. 24304–24306 (8. februar 2012.).

19619 P4382 (Video-snimak u vezi sa sastankom Miroslava Deronjića s Radovanom Karadžićem na Palama, 14. juli 1995.); Milenko Katanić, T. 24476–24477 (10. februar 2012.); D3561 (Izjava svjedoka Daneta Katanića od 14. decembra 2012.), par. 7.

19620 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91 (gdje se navodi su se Deronjić i delegacija iz Srebrenice sastali s optuženim 14. jula od 14:25 do 18:25 sati).

opštine Srebrenica–Skelani i imenovao je Deronjića za predsjednika tog tijela.[19621] Optuženi je kasnije tog dana izdao pismenu odluku o imenovanju Ratnog predsjedništva.[19622]

5778. Otprilike u 18:00 sati, dok je bio na sastanku s Robertom Đurđevićem, koji je optuženog želio intervjuisati u vezi s navodnim raskolom između njega i Mladića,[19623] optuženog je telefonom pozvao "komandir s terena koji brani glavnu cestu sjeverno od Srebrenice", a koji je izvijestio da se hiljade "muslimanskih vojnika" nalaze u šumi i da se pokušavaju "probiti prema Tuzli".[19624] Vijeće smatra da se taj dokaz podudara s tadašnjim razvojem događaja na terenu, kao i sa izvještajima koje su u to vrijeme dostavile jedinice VRS-a i MUP-a angažovane u dejstvima protiv kolone muškaraca, bosanskih Muslimana.[19625]

5779. Vijeće podsjeća da je optuženi 14. jula proglasio ratno stanje na području opštine Srebrenica–Skelani s ciljem "da se omogući potpuno angažovanje ljudskih i materijalnih potencijala u odbrani Republike i konačna pobeda nad neprijateljem".[19626] On je oružanim snagama u cijeloj zoni odgovornosti Drinskog korpusa naredio da "organizovanom i efikasnom upotrebom

---

19621 Milenko Katanić, T. 24476–24477, 24484 (10. februar 2012.); D3561 (Izjava svjedoka Daneta Katanića od 14. decembra 2012.), par. 7. Tokom tog sastanka, Katanić, Čanić i Cvjetinović su iznijeli svoje prigovore na imenovanje Deronjića za civilnog komesara, ali je optuženi insistirao da Deronjić bude predsjednik Ratnog predsjedništva. D3561 (Izjava svjedoka Daneta Katanića od 14. decembra 2012.), par. 7. Optuženi je takođe prihvatio spisak s imenima devet funkcionera koji su trebali ući u Ratno predsjedništvo, koji mu je dao Deronjić. D3561 (Izjava svjedoka Daneta Katanića od 14. decembra 2012.), par. 7.

19622 P5143 (Odluka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.). Ta odluka je trebala da stupi na snagu danom donošenja. P5143 (Odluka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.).

19623 Đurđevićev cilj je bio da se taj materijal uključi u "putopisnu vinjetu" koja bi bila objavljena u njegovom štampanom biltenu. P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 10, 14–15. V. takođe par. 3134. Optuženi je rekao Đurđeviću da je tokom sastanka s Deronjićem razgovarao o tehničkim aspektima civilne vlasti u Srebrenici; optuženi je dodao da su napadi u Srebrenici i Žepi zasnovani na njegovoj "direktivi br. 7" i da je cilj tih operacija da se "stvari dovedu do tačke vrenja". P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 25; Robert Đurđević, T. 25938–25939, 25950–25953 (7. mart 2012.); P4515 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 5.-31. juli 1995.), *e-court* str. 12. Đurđević je izraz "da se stvari dovedu do tačke vrenja" čuo i od Koljevića i Krajišnika i zaključio da svi oni ponavljaju istu "mantru" i da imaju istu strategiju. P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 19; P4515 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 5.-31. juli 1995.), *e-court* str. 12; Robert Đurđević, T. 25907–25908 (7. mart 2012.).

19624 Robert Đurđević, T. 25951 (7. mart 2012.); P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 26–27; P4514 (Članak Roberta Đurđevića pod naslovom "All in a Day's Work", 14. juli 1995.), str. 2. V. takođe P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91.

19625 V., između ostalog, P4949 (Izvještaj CJB-a Zvornik, 14. juli 1995.) (gdje se govori o borbenim dejstvima protiv snaga bosanskih Muslimana u širem rejonu Sandića i Konjević Polja 13. i 14. jula 1995.); P5117 (Izvještaj Bratunačke brigade Drinskom korpusu, 15. juli 1995.) (gdje se navodi da su 14. jula 1995. "jake neprijateljske snage" vršile borbena dejstva i pregrupisavanja ka Konjević Polju); P5136 (Bilten dnevnih događaja CJB-a Zvornik, 13.-14. juli 1995.), par. 1 (gdje se pominju napadi snaga bosanskih Muslimana u noći između 13. i 14. jula 1995.); svjedok KDZ122, T. 26259–26260, 26263 (14. mart 2012.) (pod pečatom) (gdje je govorio o žestokim borbenim dejstvima protiv pripadnika kolone na području Ravnog Buljima, Bratunca, Milića, Konjević Polja i Kasabe 14. jula 1995.). V. takođe par. 5465–5466.

19626 P4553 (Odluka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.), par. 1–2. V. takođe Petar Škrbić, T. 25984–25987, 26000 (8. mart 2012.); D3977 (Izjava svjedoka Mileta Dmičića od 29. oktobra 2013.), par. 12–13. Ta odluka je odmah prenesena Glavnom štabu i Drinskom korpusu, kao i MUP-u RS. P2803 (Knjiga telegrama Centra veze RS-a, 3.–18. juli 1995.), *e-court* str. 3 (red 340); P2998 (Odluka Radovana Karadžića od 14. jula, koju je proslijedio MUP RS-a 15. jula 1995.).

raspoloživih potencijala preduz[mu] sve potrebne mere radi ostvarivanja postavljenih ciljeva".[19627] To proglašenje ratnog stanja omogućilo je vojsci i policiji da koriste sve ljudske i materijalne potencijale bez podnošenja zahtjeva za mobilizaciju, a vojsci je omogućilo i da vrši rekviziciju civilne imovine, kao što je oprema za pokopavanje, bez komplikovanih proceduralnih protokola.[19628] Kako će biti detaljnije razmotreno dolje u tekstu, optuženi je, po mišljenju Vijeća, donio tu odluku kako bi Deronjiću dao vanredna ovlaštenja i omogućio korištenje civilnog ljudstva i opreme za operacije ubijanja i pokopavanja.[19629] Štaviše, Vijeće podsjeća da se Beara tog dana pozvao na naređenje "dvojice predsjednika" kada je opštinskim vlastima Zvornika rekao da očekuje njihovu saradnju da se "riješ[e]" zatočenika koji su tada držani na raznim lokacijama širom opštine.[19630]

5780. Pošto je noć 13. jula proveo u Zvorniku, a 14. jula tokom dana zajedno s Vasićem obilazio područje Srebrenice i Bratunca, Kovač se 14. jula vratio na Pale i sastao s optuženim između 22:45 i 23:10 sati.[19631] Ranije u toku tog dana, dok su ručali u Bratuncu, Borovčanin, Kovač i Vasić su razgovarali o ubijanju u skladištu u Kravici prethodnog dana.[19632]

5781. Tužilaštvo tvrdi da je Kovač referisao optuženom o operaciji ubijanja, o svojim sastancima s Mladićem, Borovčaninom i Vasićem, o tome šta je vidio i čuo u Srebrenici i na području Bratunca i Zvornika i, što je još važnije, o provođenju naređenja optuženog da se zatočenici prebace iz Bratunca u Zvornik.[19633] Vijeće napominje da je Kovač negirao da je ikada referisao optuženom o Srebrenici, te je sugerisao da je optuženi imao druge izvore informacija,

---

19627 P4553 (Odluka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.), par. 3. U toj odluci su oružane snage takođe pozvane da se pridržavaju odredaba međunarodnog prava i međunarodnih konvencija koje regulišu ponašanje države u ratnom stanju. P4553 (Odluka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.), par. 5. Međutim, Vijeće podsjeća da je 14. jula završeno ubijanje na području Bratunca i da je još trajala operacija ubijanja na području Zvornika. V. par. 5713–5714.

19628 Petar Škrbić, T. 25986–25987 (8. mart 2012.).

19629 V. par. 5819.

19630 V. par. 5715.

19631 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 120, 122; Tomislav Kovač, T. 42777–42778, 42792–42793 (1. novembar 2013.); P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91; Christian Nielsen, T. 16344–16345 (7. juli 2011.). V. takođe Zoran Petrović-Piroćanac, P376 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 18822 (gdje je svjedok izjavio da su Borovčanin i jedan vozač slijedili Kovača dok je obilazio to područje); D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 40. Kovač je izjavio da je s Vasićem i Borovčaninom putovao u Srebrenicu kako bi tamo uspostavio policijsku stanicu. Tomislav Kovač, T. 42777, 42786–42787 (1. novembar 2013.).

19632 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 40 (gdje je priznao da je s Kovačem i Vasićem razgovarao o događajima u Kravici, ali je tvrdio da su Kovač i Vasić, kad su o tome razgovarali, rekli da već znaju za taj incident). V. takođe D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 122; Tomislav Kovač, T. 42790–42791 (1. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ga je Borovčanin tada obavijestio o ubijanju).

19633 Završni podnesak tužilaštva, par. 948.

uključujući Kijca, Krstića i Deronjića.[19634] Vijeće primjećuje da je optuženi zaista mogao dobijati dodatne informacije preko drugih kanala, ali podsjeća na svoj raniji zaključak o Kovačevoj vjerodostojnosti.[19635] Osim toga, s obzirom na izvještaje koji su Kovaču poslati 12. i 13. jula,[19636] Kovačev sastanak s optuženim 13. jula poslijepodne, Kovačevo prisustvo na području i Bratunca i Zvornika, kao i u Srebrenici 13. i 14. jula, te na susrete s Mladićem, Vasićem i Borovčaninom, Vijeće smatra da je jedini zaključak koji se može izvesti taj da je Kovač optuženom, tokom njihovog sastanka 14. jula, zapravo prenio svoja saznanja i zapažanja koja je prikupio tokom tog puta.

5782. Vijeće također napominje da je Kovač 14. jula obaviješten da zatočenike iz Srebrenice odvode u Zvornik i da je Beara zatražio pomoć jedinica MUP-a.[19637] Iako je Kovač tvrdio da nije imao razloga da misli da postoji neki plan za pogubljenje zatočenika, Vijeće smatra da njegova vlastita tvrdnja da je izdao naređenje policiji da prekine daljnju komunikaciju s bezbjednosnim organima VRS-a i da ni na kakav način ne učestvuje u njihovim aktivnostima predstavlja dokaz o suprotnom.[19638] Činjenicu da je Kovač znao za ubijanje kao aspekt plana eliminacije također potkrepljuje njegovo navodno upozorenje Borovčaninu da jedinice MUP-a na terenu "treba da se distancira[ju] od svega drugog osim borbenih zadataka".[19639] Vijeće zaključuje da je malo vjerovatno da Kovač o tim pitanjima nije razgovarao s optuženim.

5783. Nakon što ga je optuženi pozvao preko telefona, Zvonko Bajagić je došao na Pale i sastao se s optuženim 15. jula između 00:35 i 01:25 sati.[19640] Tužilaštvo tvrdi da je svrha Bajagićeve posjete bila da referiše optuženom o događajima u Srebrenici o kojima je imao neposredna saznanja, uključujući ubijanje u skladištu u Kravici i zatočenje muškaraca, bosanskih

---

19634 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 129.

19635 V. par. 5766.

19636 V. fusnota 5767, fusnota 19570.

19637 Vijeće napominje da je Kovač tvrdio da mu je MUP rekao da zatočenike odvoze u kasarnu u preduzeću "Standard" na trijažu. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 124. Kovač je također dao oprečne izjave u vezi sa tim da li je saznao da je Beara tražio pomoć jedinica MUP-a 14. jula ili dva dana kasnije. Up. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 124 (gdje je svjedok rekao da je za Bearin zahtjev saznao "možda 14. jula") s izjavom Tomislava Kovača, T. 42787–42790 (1. novembar 2013.) (gdje je najprije rekao da se to dogodilo 16. jula, zatim odbio da prizna nepodudarnost, da bi na kraju priznao da je možda zaista za to saznao 14. jula). Kovač je priznao da je tada saznao za Bearin zahtjev, da je bio svjestan da "postoji mogućnost da [Beara] zloupotrebi te ljude" i ustvrdio je da je zahtjev izričito odbio i da je naložio MUP-u da ne sarađuje s Bearom. Tomislav Kovač, T. 42787–42788 (1. novembar 2013.). V. također Tomislav Kovač, T. 42801 (1. novembar 2013.). Vijeće upućuje na svoju ocjenu Kovačeve vjerodostojnosti datu gore u tekstu. V. par. 5763, fusnota 19549. Nakon što je razmotrilo ukupne dokaze, Vijeće zaključuje da je Kovač saznao za Bearin zahtjev 14. jula.

19638 D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 124; Tomislav Kovač, T. 42787, 42801–42802 (1. novembar 2013.).

19639 D3659 (Izjava svjedoka Ljubomira Borovčanina od 30. maja 2013.), par. 41.

19640 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91. Bajagić je bio angažovan u logistici Drinskog korpusa i, prema riječima Milenka Živanovića, bio je u "odličnim odnosima" s optuženim i drugim članovima rukovodstva na Palama. Milenko Živanović, T. 42655 (31. oktobar 2013.).

Muslimana, na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi.[19641] Vijeće napominje da je Bajagićevo svjedočenje u vezi sa sastankom s optuženim bilo puno nepodudarnosti i protivrječnosti, pa mu je Vijeće stoga prišlo s velikim oprezom.[19642] Što se tiče datuma sastanka, Bajagić je tvrdio da je do posjete došlo 14. jula rano ujutru.[19643] Međutim, na osnovu dokaza koji su mu predočeni, Vijeće se uvjerilo da je taj sastanak održan 15. jula u ranim jutarnjim satima.[19644] Bajagić je tvrdio da, prije nego što je krenuo na Pale da se sastane s optuženim, nije imao nikakva saznanja u vezi s događajima u Srebrenici tako da je želio da pita optuženog šta se tada događalo,[19645] čime je negirao da je s optuženim razgovarao o bilo kojoj od tih tema.[19646] Međutim, dokazi jasno pokazuju da je Bajagić posjedovao veliko znanje o događajima u Srebrenici prije nego što se sastao s optuženim. U vezi s tim, Vijeće podsjeća da je sam Bajagić priznao da je 13. jula vidio zarobljene muškarce, bosanske Muslimane, kako sjede na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi, da je bio spriječen da napravi njihove fotografije i da se sastao sa Mladićem i Salapurom u gradu Srebrenici.[19647] Bajagić je takođe priznao da je za ubijanje u skladištu u Kravici čuo dok se 14. jula nalazio u Komandi Drinskog korpusa u Vlasenici.[19648] Imajući u vidu da je njihov sastanak održan u sitne sate, kao i činjenicu da je optuženi pozvao Bajagića da dođe na Pale, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Bajagić, tokom njihovog sastanka 15. jula, obavijestio optuženog o događajima u Srebrenici, čiji je svjedok bio 13. i 14. jula.

19641 Završni podnesak tužilaštva, par. 1001.

19642 V. npr. Zvonko Bajagić, T. 41170–41176, 41194–41199, 41176–41181 (10. juli 2013.).

19643 Bajagić se sjetio da je od kuće krenuo u noći 13. jula. Zvonko Bajagić, T. 41188–41192 (10. juli 2013.).

19644 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91. V. P6443 (Izvod iz putnog radnog lista vozila, Vlasenica, juni i juli 1995.), str. 1, 3 (gdje je zabilježeno da je Bajagić imao dvije vožnje do Pala, jednu 14. jula i jednu 15. jula); Zvonko Bajagić, T. 41154–41155, 41190–41191 (10. juli 2013.). Ali v. D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 36; Zvonko Bajagić, T. 41182–41183 (10. juli 2013.) (gdje je svjedok rekao da se ne sjeća da li je posjetio optuženog 13., 14. ili 15. jula). Vijeće napominje da je Bajagić najprije tvrdio da je optuženog vidio samo na par minuta, kada ga je sreo u hodniku, i izjavio da je optuženi izgledao ljut i da je Bajagiću rekao da "gled[a] svoja posla". D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 36. Međutim, kasnije je priznao da je do susreta došlo u kancelariji optuženog i da je trajao duže, ali je ustvrdio da je dio tog vremena proveo uz piće s jednim rođakom koji je tada radio u kabinetu optuženog, a ne s optuženim. Zvonko Bajagić, T. 41184–41186, 41209 (10. juli 2013.).

19645 D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 36(a)–36(b); Zvonko Bajagić, T. 41166–41167 (10. juli 2013.).

19646 Zvonko Bajagić, T. 41193, 41207–41212 (10. juli 2013.).

19647 Zvonko Bajagić, T. 41149, 41161–41163 (10. juli 2013.). V. takođe Zvonko Bajagić, T. 41150–41154 (10. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je vidio Popovića na fudbalskom igralištu); par. 5185. Bajagić je takođe rekao da ga je kasno poslijepodne 13. jula Mladić posjetio u njegovoj kući i da je imao sastanak s Kovačem. Zvonko Bajagić, T. 41161–41163 (10. juli 2013.).

19648 Zvonko Bajagić, T. 41169–41170, 41200–41201 (10. juli 2013.). Ali v. Zvonko Bajagić, T. 41207–41208 (10. juli 2013.) (gdje je svjedok rekao da nije siguran da li je za ubijanje u Kravici saznao 14. ili 15. jula). V. takođe D3853 (Izjava svjedoka Zvonka Bajagića od 5. jula 2013.), par. 36(b) (gdje je svjedok naveo da u vrijeme svoje posjete Palama nije imao informacije da su ubijeni bilo kakvi ljudi iz Srebrenice); Zvonko Bajagić, T. 41169–41170, 41200–41201 (10. juli 2013.) (gdje je ustvrdio da je za to ubijanje saznao tek nakon sastanka s optuženim).

5784. U međuvremenu, 15. jula oko 23:00 sata, optuženi je od Vasića dobio direktan izvještaj u kojem je pisalo da su hitno potrebne dodatne snage kao pomoć u presretanju kolone muškaraca, bosanskih Muslimana.[19649] Vijeće podsjeća da je 16. jula u 13:55 sati, Pandurević obavijestio Komandu Drinskog korpusa da je otvoren koridor kako bi se omogućio prolaz civila, ali da se snage bosanskih Srba i dalje bore protiv muslimanskih snaga u Srebrenici.[19650] Otprilike 90 minuta kasnije, presretnut je razgovor jednog oficira u Glavnom štabu koji je rekao da zove od "glavnog šefa […] glavnog šefa države" i prenio dežurnom oficiru Zvorničke brigade "nek' ti Vinko [kaže] šta je to bilo i pošalji ti to odmah […] Izdiktiraj šta je to rađeno i nek' šalje hitno, odmah prema Glavnom štabu".[19651] Toga dana, Karišik je upućen u Zvornik.[19652] Kada je Karišik stigao u Zvornik, obavijestio je optuženog da je Pandurević sredio da se otvori koridor.[19653] Vijeće podsjeća da su te večeri, kao i sljedećeg dana, na područje Zvornika poslata dodatna pojačanja i da je Glavni štab poslao trojicu pukovnika da provedu istragu o Pandurevićevoj odluci da otvori koridor.[19654]

5785. Vijeću su predočeni dokazi koji pokazuju da je optuženi tokom cijelog tog relevantnog perioda aktivno pratio izvještavanje stranih medija o događajima u Srebrenici.[19655] Dana 16. jula, izvjesni Nikola obavijestio je optuženog da je poruka koja se prenosi u izvještajima na američkoj

---

19649 V. par. 5469.

19650 V. par. 5471.

19651 V. par. 5471.

19652 D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 37; v. par. 5472. Vijeće napominje da je Karišik rekao da ga je Kovač poslao da sa Pandurevićem posreduje u pregovorima koji su tada vođeni s ljudima iz kolone, koji su zarobili jednog pripadnika PJP-a Doboj. D3749 (Izjava svjedoka Milenka Karišika od 23. juna 2013.), par. 37. Međutim, Vijeće također podsjeća da se Karišik nastojao distancirati od navoda da je optuženom rekao za otvaranje koridora. V. fusnota 18688.

19653 V. par. 5472.

19654 V. par. 5472, 5474–5475.

19655 Na primjer, Robert Đurđević je izjavio da je optuženi, tokom njihovog susreta 14. jula, gledao izvještavanje CNN-a i Sky News-a o Srebrenici—između ostalog, razgovore sa ženama koje su tada uspjele stići do Tuzle—i da je povremeno komentarisao da su ti izvještaji netačni. P4513 (Izjava svjedoka Roberta Đurđevića od 18. decembra 2002.), *e-court* str. 13, 15–18. V. P4514 (Članak Roberta Đurđevića pod naslovom "All in a Day's Work", 14. juli 1995.), str. 1; P4515 (Izvodi iz dnevnika Roberta Đurđevića, 5.-31. juli 1995.), *e-court* str. 9. Slavica Ristić je izjavila da su, poslije Trifkovićevog sastanka sa Zametikom i optuženim kasno te iste večeri, ona, optuženi i Trifković zajedno gledali CNN budući da je optuženi želio da vidi kako je prikazano zauzimanje Srebrenice, te da su razgovarali o pitanju objektivnog izvještavanja medija. P4556 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Slavicom Ristić, 5. april 2009.), str. 49–50, 55–56, 64; Slavica Ristić, T. 26092–26093 (12. mart 2012.); P4557 (Fotografije sastanka Slavice Ristić i Radovana Karadžića), str. 5; P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 91. Vijeće također napominje da je optuženi preduzeo mjere kako bi kontrolisao komunikaciju između snaga bosanskih Srba i pripadnika međunarodnih organizacija. Dana 17. jula, optuženi je pisao Gveri, uz tvrdnju da on postupa suprotno jednom broju obavezujućih dokumenata koje je optuženi ranije izdao, između ostalog, time što je plasirao informacije izvan naređenih kanala i neovlašteno kontaktirao s međunarodnim organizacijama. P4536 (Dopis Radovana Karadžića general-potpukovniku Milanu Gveri, 17. juli 1995.), str. 1. Optuženi je naredio Gveri da mu odmah dostavi pismenu izjavu u kojoj će obrazložiti svoje postupke, nakon čega je trebao biti pozvan na razgovor. P4536 (Dopis Radovana Karadžića general-potpukovniku Milanu Gveri, 17. juli 1995.), str. 1. V. također Petar Škrbić, P4523 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Popovića i drugih*), T. 15554–15556. Gvero je sljedećeg dana odgovorio da je sve aktivnosti koje je optuženi pomenuo realizovao po naređenjima Mladića i da su sve te aktivnosti bile inspirisane potrebama uspješnosti borbe srpskog naroda u Bosni i VRS-a. P4537 (Dopis general-potpukovnika Milana Gvere Radovanu Karadžiću, 18. juli 1995.).

televiziji o Srebrenici "strašna".[19656] Nikola je potom zatražio da optuženi izda jasno saopštenje o postupanju prema civilnom stanovništvu u Srebrenici i Žepi, što bi onda pomoglo Robertu Đurđeviću i Nikoli da održe govor u kojem će govoriti o "strašnoj propagandi" o Srebrenici, koju mediji u SAD šire u američkoj javnosti.[19657] Vijeće podsjeća da su na sastanku održanom sljedećeg dana u bazi UN-a, predstavnici bosanskih Srba pokazali Izjavu od 17. jula 1995., dokument u kojem je bio sadržan sporazum postignut pet dana ranije na trećem sastanku u hotelu "Fontana", i zatražili da je potpišu i Mandžić i Franken, kao i da Franken potvrdi da Mandžić nije bio prisiljen da je potpiše.[19658] Tu Izjavu od 17. jula 1995. potpisao je i Miroslav Deronjić.[19659]

5786. Te večeri oko 18:30 sati, optuženi se sastao s Miletom Dmičićem, koji je tada bio šef kabineta optuženog i njegov generalni sekretar.[19660] Tokom tog sastanka, Subotić je optuženom uručio faks iz Bratunca koji je sadržao Izjavu od 17. jula 1995.[19661] U intervjuu Davidu Frostu koji je vođen kasnije te večeri, optuženi je tvrdio da su civili željeli napustiti Srebrenicu po svojoj volji i ponudio je da kao dokaz pokaže Izjavu od 17. jula 1995.[19662] Kada je Frost pitao optuženog o izvještajima u medijima o oko 15.000 muškaraca iz Srebrenice za koje se tada i dalje nije znalo gdje su, optuženi je odgovorio da su snage bosanskih Srba otvorile linije i da i u trenutku dok on razgovara s Frostom dozvoljavaju muškarcima da prođu.[19663]

19656 P5609 (Presretnuti razgovor "Nikole" i Radovana Karadžića, 16. juli 1995.), str. 1.

19657 P5609 (Presretnuti razgovor "Nikole" i Radovana Karadžića, 16. juli 1995.), str. 1 (gdje je optuženom takođe dostavljen broj faksa na koji treba poslatu tu izjavu).

19658 V. par. 5128. Vijeće podsjeća da je Franken krišom nastojao neutralizirati svoj potpis ubacivanjem besmislenog dodatka. V. fusnota 17382.

19659 V. par. 5129.

19660 D3977 (Izjava svjedoka Mileta Dmičića od 29. oktobra 2013.), par. 4, 9, 16–17.

19661 D3977 (Izjava svjedoka Mileta Dmičića od 29. oktobra 2013.), par. 17; P4185 (Izjava Komesarijata za civilna pitanja Srebrenica u vezi s realizacijom dogovora o evakuaciji, 17. juli 1995.). V. par. 5128. Dmičić je takođe rekao da tada nije bio svjestan da to nije bio iskren dogovor i da nije sumnjao u njegovu valjanost pošto je bio ovjeren. Mile Dmičić, T. 42895–42897 (4. novembar 2013.). Vijeće napominje da je Dmičić tvrdio da nije imao saznanja o događajima u Srebrenici, te da stoga o njima nije razgovarao s optuženim. V. Mile Dmičić, T. 42886–42887, 42902–42903 (4. novembar 2013.); D3977 (Izjava svjedoka Mileta Dmičića od 29. oktobra 2013.), par. 21–22 (gdje je svjedok izjavio da nikada nije čuo razgovor o pogubljenjima u Srebrenici i da nikada nije čuo niti vidio nešto što bi ukazivalo na to da je optuženi znao za ta pogubljenja). Međutim, Vijeće napominje da je Dmičić prilikom svjedočenja bio nedosljedan i evazivan, te da je pokazivao očitu pristranost. Up. D3977 (Izjava svjedoka Mileta Dmičića od 29. oktobra 2013.), par. 10–11 (gdje je svjedok izjavio da se 10. jula sastao sa Subotićem radi razgovora o događajima u Srebrenici i da mu je naređeno da Glavnom štabu odmah proslijedi naređenje optuženog za zaštitu pripadnika UNPROFOR-a i civila) sa Mile Dmičić, T. 42898–42899, 42904–42906 (4. novembar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je on samo obrađivao poštu u okviru civilnih aktivnosti organa RS-a, a ne vojnu poštu ili izvještaje, pokušavajući na taj način da se distancira od VRS-a i njegovih vojnih operacija). V. takođe Mile Dmičić, T. 42902–42903 (4. novembar 2013.) (gdje je negirao svako prošlo ili sadašnje znanje o pogubljenjima u Srebrenici, rekavši da ne može prihvatiti "istinu" i saglasiti se s izjavom koja mu je predočena da je groblje u Potočarima bilo farsa i namještaljka). Iz tih razloga, Vijeće je Dmičićevom svjedočenju prišlo s oprezom.

19662 P5235 (Video-snimak intervjua Davida Frosta s Radovanom Karadžićem, bez datuma, s transkriptom), str. 2.

19663 P5235 (Video-snimak intervjua Davida Frosta s Radovanom Karadžićem, bez datuma, s transkriptom), str. 2–3. Tokom tog intervjua, optuženi je takođe pomenuo Srebrenicu kao "uporište" s više od 9.000 "dobro naoružanih i

5787. Otprilike u tom istom periodu, Mladić se više puta sastao sa Smithom; Smith je u više navrata tražio da se MKCK-u i UNHCR-u dozvoli pristup Srebrenici i da im se omogući da vide "sve zatočene ljude".[19664] Pokušavajući da predstavi da je Srebrenica "korektno odrađena", Mladić se takođe osvrnuo na tvrdnje sadržane u Izjavi od 17. jula 1995., odnosno na to da su bosanski Muslimani iz Potočara "evakuiran[i]" na sopstveni zahtjev i u skladu s dogovorom koji su postigla trojica civilnih predstavnika lokalnog življa.[19665] Mladić je takođe pomenuo "koridor", za koji je tvrdio da je otvoren u noći između 10. i 11. jula kako bi se omogućilo propuštanje "velik[og] broj[a]" pripadnika snaga bosanskih Muslimana kroz linije bosanskih Srba u pravcu Tuzle.[19666] Međutim, i sedmicu kasnije, veliki broj muškaraca, bosanskih Muslimana, i dalje se vodio kao nestao, a MKCK i dalje nije mogao ući u srebreničku enklavu.[19667] Vijeće podsjeća da je, shodno odluci koju je optuženi donio 11. jula, dozvola za ulazak iziskivala saglasnost Državnog komiteta poslije konsultacija s optuženim.[19668]

5788. Dana 24. jula, specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava Tadeusz Mazowiecki pisao je optuženom lično i zatražio da se terenskom osoblju Centra UN-a za ljudska prava na područjima pod kontrolom optuženog dozvoli pristup.[19669] Iako je taj zahtjev zaprimljen, Mazowiecki nije dobio odgovor.[19670] Vijeće podsjeća da su u to vrijeme snage bosanskih Srba neprestano pretraživale teren i ubijale brojne grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zarobljeni u koloni ili su se iz nje predali.[19671] Krajem jula, predstavnicima MKCK-a dozvoljen je dolazak u

---

opremljenih muslimanskih boraca" i rekao da se ta situacija više ne može prihvatiti. P5235 (Video-snimak intervjua Davida Frosta s Radovanom Karadžićem, bez datuma, s transkriptom), str. 1.

19664 Rupert Smith, T. 11431–11432 (9. februar 2011.); P1488 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. juli-18. septembar 1995.), str. 4; P2279 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 17. juli 1995.), *e-court* str. 1–2 (u kojem se pominje dogovor od 15. jula da će MKCK-u i UNHCR-u smjesta biti omogućen pristup "ratnim zarobljenicima"). U danima prije toga, do UNPROFOR-a su počeli dolaziti neki iskazi i tvrdnje o zločinima koje su bosanski Srbi počinili poslije zauzimanja Srebrenice, a primijećeno je da među ljudima koji su pristizali u Tuzlu nema muškaraca, te je organizacija stoga zatražila pristup tom području. Rupert Smith, T. 11428, 11430–11431, 11435–11436 (9. februar 2011.); P2277 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Harisom Silajdžićem, 13. juli 1995.), par. 6; P2278 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s posljedicama pada Srebrenice, 13. juli 1995.), par. 3.

19665 P2280 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 19. juli 1995.), par. 4.

19666 P2280 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 19. juli 1995.), par. 5.

19667 Rupert Smith, T. 11437–11438 (9. februar 2011.).

19668 V. par. 5761.

19669 P6396 (Pismo UN-ovog Centra za ljudska prava Radovanu Karadžiću, 24. juli 1995.). Sličnu zabrinutost je izrazio i Akashi 12. avgusta. V. P2288 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa Srebrenicom, 14. avgust 1995., i pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 12. avgust 1995.), str. 2; John Zametica, T. 42551–42553 (30. oktobar 2013.). V. takođe Završni podnesak odbrane, par. 3131 (gdje se sugerira da optuženi možda nije vidio to pismo jer je u to vrijeme obilazio udaljene regije Krajine).

19670 P5177 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a, 30. avgust 1995.), par. 38; D4509 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Danijele Sremac, 25. juli 1995.), str. 3. V. Završni podnesak odbrane, par. 3130 (gdje se tvrdi da optuženi možda nije vidio zahtjev Mazowieckog).

19671 V. par. 5475–5476. Vijeće takođe podsjeća da su pripadnici snaga bosanskih Srba izvršili ubijanje muškaraca, bosanskih Muslimana, u Snagovu i Bišini i da su pripadnici Škorpiona ubili šestoricu bosanskih Muslimana u Trnovu u sedmicama poslije pada Srebrenice. V. par. 5477–5497.

logor Batković, ali oni su uspjeli da lociraju samo 164 zatočenika iz Srebrenice; rečeno im je da u zatočenju nema drugih ljudi.[19672]

5789. U sedmicama poslije događaja u Srebrenici, biro za pres kontakte optuženog izdao je saopštenje za javnost u kojem su i Živanović i Krstić pohvaljeni kao "glavn[e] arhitekt[e] srpskih pobeda u Srebrenici i Žepi".[19673] Optuženi je takođe čestitao Glavnom štabu VRS-a, Komandi Drinskog korpusa i "štabu policijskog dela oružanih snaga briljantne pobede u Srebrenici i Žepi".[19674] Dana 4. avgusta 1995., optuženi je postavio Mladića za specijalnog savjetnika vrhovnog komandanta u kabinetu predsjednika RS-a, zaduženog za koordinaciju zajedničke odbrane RS-a i RSK.[19675] Tog istog dana, tokom intervjua na televiziji bosanskih Srba, optuženi je objasnio svoje razloge za postavljenje Mladića u Vrhovnu komandu i pohvalio je komandante korpusa.[19676] Optuženi je takođe konkretno pohvalio Krstića za planiranje srebreničke operacije, uz njegovo odobrenje, i za izuzetno provođenje zadatka, uz pomoć Vrhovne komande i Mladića.[19677]

5790. Dana 4. avgusta, optuženi je s Nebojšem Ristićem i svojim obezbjeđenjem otišao na kratko u Srebrenicu.[19678] Prisustvovali su vjerskoj službi blizu grada i obišli pravoslavnu crkvu u centru Srebrenice, koja je bila potpuno uništena.[19679] Optuženi se takođe sastao s Deronjićem i

---

19672 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 409.

19673 P4501 (Saopštenje za javnost predsjednika RS-a, 20. juli 1995.). V. takođe Petar Škrbić, T. 25982–25983 (8. mart 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je optuženi, kao vrhovni komandant, imao pravo da, čak i bez prijedloga, unapređuje oficire do čina general-majora i iznad, te da je bilo uobičajeno da se visokom oficiru, kao što je general, prilikom prestanka aktivne službe dodijeli novi čin zbog toga što odlazi u penziju); D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 45 (gdje je svjedok izjavio da je tada Krstić već bio postavljen za novog komandanta Drinskog korpusa i da je optuženi samo formalno potvrdio to postavljenje).

19674 P4501 (Saopštenje za javnost predsjednika RS-a, 20. juli 1995.). Sljedećeg dana, Mladić je—u pratnji Tolimira–helikopterom došao na IKM Gođenje i sastao se s pripadnicima Glavnog štaba i Drinskog korpusa, kao i s televizijskom ekipom. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6262–6264. Vijeće napominje da je Gođenje bio drugi IKM Drinskog korpusa, koji se nalazio šest-sedam kilometara južno od Krivača, a uspostavljen je 16. ili 17. jula 1995. V. Radislav Krstić, D4136 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krstića*), T. 6261 (20. oktobar 2000).

19675 D2157 (Ukaz Radovana Karadžića, 4. avgust 1995.). Ova odluka je poništena 27. avgusta 1995. V. par. 3138.

19676 P4555 (Izvod iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom); P5121 (Izvod iz intervjua s Radovanom Karadžićem, 4. avgust 1995.); P2565 (Teleks UNPROFOR-a sa sažetkom intervjua koji je Radovan Karadžić dao televiziji bosanskih Srba, 4. avgust 1995.), str. 4. Optuženi je dodao sljedeće: "Mi smo željeli i stvorili smo od Mladića legendu." P4555 (Izvod iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom).

19677 P4555 (Izvod iz video-snimka prikazanog na suđenju u vezi sa Srebrenicom). V. takođe P6407 (Intervju s Radovanom Karadžićem u listu *Telegraf*, 16. avgust 1995.), *e-court* str. 8.

19678 Nebojša Ristić, T. 15395–15401, 15419 (24. juni 2011.); P2784 (Izvještaj MUP-a RS-a u vezi s putovanjem Radovana Karadžića s Pala u Srebrenicu, 3. avgust 1995.). V. takođe P2843 (Mapa Zvornika s oznakama koje je unio Nebojša Ristić) (gdje je obilježio maršrutu kojom se išlo prilikom tog puta); P2844 (Uputstva Glavnog štaba VRS-a Drinskom korpusu, 3. avgust 1995.); P2845 (Izvještaj Bratunačke brigade, 4. avgust 1995.); Nebojša Ristić, T. 15399, 15401 (24. juni 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je VRS dobio zadatak da obezbjeđuje maršrutu posjete).

19679 Nebojša Ristić, T. 15402–15403, 15420, 15427 (24. juni 2011.). V. takođe P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 102.

drugim civilnim funkcionerima Srebrenice u Domu kulture, koji je bio pripremljen za tu posjetu.[19680]

5791. Dana 6. avgusta 1995., tokom 52. sjednice Skupštine bosanskih Srba, optuženi je rekao sljedeće:

> Imali smo, kao što znate, uspjeh u Srebrenici i Žepi, tom uspjehu nema prigovora ni primjedbe, naravno, mnoge gluposti su napravljene nakon toga, jer je mnogo [bosanskih] muslimanskih vojnika lutalo okolo šumama i tada smo imali gubitaka; u samoj akciji nismo imali gubitaka […] *konačno je opet prošlo nekoliko hiljada boraca […]. Nismo bili u stanju da tog neprijatelja okružimo i uništimo*.[19681]

5792. Dana 8. novembra 1995., optuženi je izdao saopštenje u kojem je objelodanio da je tog dana donio odluku kojom se američki novinar David Rohde oslobađa krivičnog gonjenja za špijunažu.[19682] Rohdea je deset dana prije toga priveo MUP dok je fotografisao branu kod Petkovaca.[19683] Nakon Rohdeovog hapšenja, Kijac je Upravi bezbjednosti VRS-a poslao izvještaj s obavještajnim podacima prikupljenim tokom ispitivanja Rohdea, uključujući dokaze pronađene na pretpostavljenim mjestima zločina.[19684] Prema Kijčevom izvještaju, Rohde je rekao i to da je svoje urednike upoznao sa svojim zadatkom i da su se dogovorili da, ako im se Rohde "ne javi" u toku naredna dva-tri dana, intervenišu preko ambasade SAD.[19685] Kijac je izvještaj završio riječima "[p]odatke Vam dostavljamo na korištenje".[19686] Dana 3. novembra, Beara je u odgovoru dostavio informaciju da je Koljević rekao "nekome u inostranstvu" da je Rohde uhapšen i da je poslat

---

19680 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 96–97; Milenko Katanić, T. 24545–24546 (10. februar 2012.). Ali v. Nebojša Ristić, T. 15420 (24. juni 2011.) (gdje je negirao da se delegacija sastala s predstavnicima lokalnih vlasti).

19681 P1412 (Transkript 52. sjednice Skupštine RS-a, 6. avgust 1995.), str. 14, 17 (naglasak dodat). V. takođe Richard Butler, T. 27877–27878 (23. april 2012.).

19682 P6425 (Saopštenje za javnost Kabineta predsjednika RS-a, 8. novembar 1995.). Rohde je u avgustu 1995. objavio članak u listu *Christian Science Monitor*, u kojem je opisao "istragu na licu mjesta" koja je "otkrila ubjedljive dokaze da je prošlog mjeseca izvršen masakr zarobljenih bosanskih Muslimana" blizu bivših enklava Srebrenica i Žepa. P6422 (Članak iz časopisa *Christian Science Monitor* pod naslovom "Evidence Indicates Bosnia Massacre", 18. avgust 1995.), str. 1. U okviru članka objavljena je i satelitska fotografija koja prikazuje "moguće masovne grobnice" na području Konjević Polja, i u njemu se navode razgovori s vojnicima, bosanskim Srbima, koji su rekli da je ubijanje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone još u toku i da ih i dalje zarobljavaju. P6422 (Članak iz časopisa *Christian Science Monitor* pod naslovom "Evidence Indicates Bosnia Massacre", 18. avgust 1995.), str. 1–2.

19683 P5227 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 31. oktobar 1995.), str. 1; P6424 (Zahtjev RDB-a Bijeljina, 3. novembar 1995.), par. 2; D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.), par. 62. Prema navodima Kijca, Rohdea je priveo SJB i predao ga DB-u, koji je imao "registrovanu i dokumentovanu obaveštajnu delatnost stranih novinara" u sklopu mjera kontraobavještajne zaštite. D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.), par. 63; Dragan Kijac, T. 44354 (3. decembar 2013.).

19684 P5227 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 31. oktobar 1995.), str. 1. Kijac je naveo da je Rohde izjavio da se preduzima inicijativa da se prikupe ti dokazi pred mirovnu konferenciju u Daytonu, gdje bi se oni mogli koristiti kao sredstvo dodatnog pritiska na bosanske Srbe i otkrio je da će u toku narednih dan ili dva *New York Times* i *Washington Post* objaviti članke u kojima se broj žrtava procjenjuje na 6.000, odnosno 3.000. P5227 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 31. oktobar 1995.), str. 2.

19685 P5227 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 31. oktobar 1995.), str. 2.

19686 P5227 (Izvještaj RDB-a Sarajevo, 31. oktobar 1995.), str. 2.

zahtjev "posmatračkom timu za nadzor primirja" u Banjaluci, u kojem se od njih traži da pronađu Rohdea.[19687] Tog istog dana, načelnik centra RDB-a u Bijeljini izdao je dva naređenja, jedno, u kojem je Rohdeu odredio pritvor retroaktivno od 29. oktobra do 6. novembra, i drugo, kojim je pokrenuo prekršajni postupak protiv njega.[19688] Tog istog dana, Kijac je preko telefona razgovarao s optuženim; Kijac se s optuženim sastao lično 4. i 6. novembra.[19689] Dva dana kasnije, optuženi je pomilovao Rohdea.[19690]

5793. Tokom razgovora s Mladićem 22. marta 1996., optuženi je rekao da su on, Koljević i Biljana Plavšić odlučili da se formira "paritetna [komisija] koja bi realno ispitala sve pogibije i ubistva oko Srebrenice tokom rata".[19691] Toga dana, *Slobodna Bosna* je objavila iskaz Dražena Erdemovića o ubijanju na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici.[19692] Vijeće podsjeća da je, tokom razgovora s Mladićem 22. marta 1996., optuženi također napomenuo da je "pripremljen veliki šou za [Albright]ovu", koja je "očekivala da će kod Pilice naći 1.200 muslimanskih leševa, a oni su našli nekih pet leševa".[19693]

5794. Sljedećeg dana, 23. marta, optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu i MUP-u RS da "odmah formira[ju] mešovitu stručnu komisiju po tri člana" koja treba da ispita navodno pronalaženje dva leša u raspadanju "na poprištu ranijih borbi s muslimanskom stranom" na području Pilice (dalje u tekstu: Naređenje od 23. marta 1996.).[19694] U naređenju je pisalo da "nadležnoj komandi IFOR-a (UN)" treba postaviti zahtjev da istrazi prisustvuje i njihova stručna

---

19687 P6539 (Informacija Glavnog štaba VRS-a, 3. novembar 1995.), str. 1–2. Kijac je negirao da je Bearina informacija predstavljala odgovor i tvrdio je da je njegova depeša bila upućena obavještajnoj upravi Glavnog štaba i da DB "ni[je] ima[o] korespondenciju i prepisku sa vojnom policijom i vojnom bezbednošću". Dragan Kijac, T. 44357–44358 (3. decembar 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je dokazni predmet P5227 očito upućen Upravi bezbjednosti Glavnog štaba i da se u Bearinom obavještenju u stvari upućuje na dokument s pozivom na broj 05-3368/95, koji se pojavljuje na dokaznom predmetu P5227. Vijeće se, stoga, uvjerilo da je dokazni predmet P6539 u stvari bio odgovor na dokazni predmet P5227 i smatra da je Kijčevo suprotno svjedočenje primjer njegovih pokušaja da se distancira od Rohdeovog privođenja.

19688 P6423 (Odluka RDB-a Bijeljina, 3. novembar 1995.); P6424 (Zahtjev RDB-a Bijeljina, 3. novembar 1995.). Kijac je rekao da je zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv Rhodea podnesen na osnovu prikupljenih podataka o "višestruko počinjenim prekršajima". D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.), par. 62. V. također Dragan Kijac, T. 44354 (3. decembar 2013.). Međutim, Vijeće napominje da zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka nije bio podnesen po završetku razgovora s Rohdeom 31. oktobra, već tek nakon prijema Bearine depeše 3. novembra.

19689 P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar-25. decembar 1995.), *e-court* str. 131–133.

19690 P6425 (Saopštenje za javnost Kabineta predsjednika RS-a, 8. novembar 1995.).

19691 P1490 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. januar-28. novembar 1996.), *e-court* str. 47.

19692 P6451 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Ubio sam 'samo' stotinu ljudi", 22. mart 1996.), str. 1–2. U članku se također opisuje hapšenje Erdemovića i još jednog saradnika i navodi da je "velika […] vjerojatnost" da će oni biti prebačeni na Međunarodni sud. P6451 (Članak iz časopisa *Slobodna Bosna* pod naslovom "Ubio sam 'samo' stotinu ljudi", 22. mart 1996.), str. 4–5.

19693 P1490 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. januar-28. novembar 1996.), *e-court* str. 47. V. par. 5451. U kontekstu te diskusije, Mladić i optuženi su pomenuli objavljivanje Erdemovićevog iskaza o ubijanju. P1490 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. januar-28. novembar 1996.), *e-court* str. 47. V. Završni podnesak odbrane, par. 3144.

19694 P3163 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a, 26. mart 1996.), str. 6, 8. V. par. 5451.

ekipa kako bi se "osujetile namere ambasadorke [Madeleine Albright] i medijskih 'eksperata' da donose i lansiraju proizvoljne i tendenciozne zaključke o ovom slučaju".[19695] Nakon što je optuženi izdao Naređenje od 23. marta 1996., Vasić je u CSB-u Zvornik održao sastanak mješovite vojno-civilne komisije; sastanku su prisustvovali vojni tužilac RS-a Predrag Drinić, kao i Milorad Trbić, koji je predstavljao Zvorničku brigadu.[19696] Poslije tog sastanka 26. marta 1996., Drinić je u dopisu Odjeljenju za obavještajno-bezbjednosne poslove Glavnog štaba opisao tok sastanka i predložio da Glavni štab formira delegaciju pri komisiji sastavljenu od pripadnika obavještajno-bezbjednosnog organa, koji bi zatim provjerili tačnost izvještaja zbog kojih je komisija oformljena i, prema potrebi, proslijedili stvar nadležnom vojnom tužiocu.[19697] Drinić nikada nije dobio odgovor.[19698]

5795. Sedmicu dana kasnije, 1. aprila 1996., optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu, MUP-u RS, Ministarstvu pravosuđa i uprave, Vrhovnom sudu, Vrhovnom vojnom sudu, republičkom javnom tužiocu i vojnom tužiocu VRS-a da se izvrši "detaljan pregled" lokacija "na kojima postoje žrtve oružanih sukoba oko i u Srebrenici" i da se utvrdi da li je bilo kršenja Haških i Ženevskih konvencija i, ako ih je bilo, da se istraži ko su počinioci tih zločina kako bi se protiv njih pokrenuli krivični postupci (dalje u tekstu: Naređenje od 1. aprila 1996.).[19699]

5796. Uprkos tome što su postojala ta dva naređenja, nije pokrenut nijedan krivični postupak.[19700] Glasine o masovnom ubijanju bile su "opšte poznat[e]" i stigle su "gotovo odmah", budući da su oficiri VRS-a o tome otvoreno govorili.[19701] Međutim, Vijeću su predočeni dokazi da Vojno tužilaštvo RS-a u Bijeljini nikada nije dobilo Naređenje od 1. aprila 1996. koje je izdao optuženi.[19702] Drinić je rekao da ostali kojima je Naređenje od 1. aprila 1996. bilo upućeno nisu preduzeli korake za njegovo izvršenje i da, stoga, nije bilo nikakvih krivičnih gonjenja.[19703]

19695 P3163 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a, 26. mart 1996.), str. 6, 8.

19696 Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10879–10881; P3163 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a, 26. mart 1996.), str. 6, 8.

19697 Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10882–10883; P3163 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a, 26. mart 1996.), str. 3–4.

19698 Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10884–10885; P3163 (Obavještenje Vojnog tužilaštva VRS-a, 26. mart 1996.), str. 5.

19699 P164 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u u vezi sa Srebrenicom, 1. april 1996.).

19700 P2929 (Izjava svjedoka KDZ531 od 25. juna 2011.) (pod pečatom), str. 13; Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10879.

19701 **[REDIGOVANO]**.

19702 Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10885–10886, 10889. **[REDIGOVANO]**.

19703 Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10886–10888, 10892–10893. Drinić je objasnio da je, prema redovnom istražnom postupku, vojno tužilaštvo moralo dobiti informacije od drugih organa kojima je takođe bilo upućeno Naređenje od 1. aprila 1996., ali da te informacije nisu primljene. Predrag Drinić, P374 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*), T. 10887–10888, 10903–10904.

5797. Nije preduzeto ni krivično gonjenje po civilnoj osnovi.[19704] Dana 23. septembra 1996., Dragan Kijac, koji je tada bio ministar unutrašnjih poslova,[19705] poslao je izvještaj Ministarstvu pravosuđa i uprave o navodnim internim čarkama između ljudi u koloni koje su u više navrata dovele do "međusobnih pojedinačnih i masovnih ubistava".[19706] Kijac je takođe opisao preliminarne istražne radnje koje je preduzimao Međunarodni sud i zaključio rečenicom: "Podatke vam dostavljamo jer cijenimo da se eventualno mogu koristiti u odbrani."[19707]

iii. *Članstvo optuženog u UZP- vezanom za Srebrenicu*

5798. Vijeće je zaključilo da je, kada je srebrenička enklava pala u ruke snaga bosanskih Srba, dugoročna strategija optuženog i Mladića, koja je izrađena u martu 1995. s ciljem da se stanovnici, bosanski Muslimani, uklone iz Srebrenice, počela da se transformiše u konkretan plan za njihovo eliminisanje, prvo, putem prisilnog uklanjanja žena, djece i starijih muškaraca, a potom putem ubijanja muškaraca i dječaka.[19708] Vijeće će sada analizirati da li je, uzimajući u obzir radnje i ponašanje optuženog tokom perioda relevantnog za gore utvrđeni UZP vezan za Srebrenicu,[19709] optuženi dijelio cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu, najprije prisilnim uklanjanjem žena, djece i starijih muškaraca, a zatim ubijanjem vojno sposobnih muškaraca i dječaka. Vijeće će u toj analizi takođe ispitati konkretne postupke optuženog prije provođenja konkretnog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice, kao i poslije okončanja tog plana.

5799. Prije izrade konkretnog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice, optuženi je preduzeo niz koraka koji, po mišljenju Vijeća, potvrđuju da je on bio taj faktor koji je upravljao događajima koji su doveli do zauzimanja Srebrenice i koji takođe pokazuju da je on pomno pratio napad bosanskih Srba na enklavu. Pored toga što je u martu 1995. izdao Direktivu br. 7 i Krstiću dao borbeni zadatak krajem juna, što je zajedno predstavljalo osnov za plan napada poznat pod nazivom "Krivaja 95" koji je na kraju doveo do zauzimanja Srebrenice, optuženi je Direktivu br. 7

19704 Kovač i Karišik su tvrdili da je MUP-u bilo nemoguće započeti službenu istragu zbog rata i zbog toga što je MUP bio "prepotčinjen" VRS-u, te stoga nije bio nadležan za krivično gonjenje počinilaca ratnih zločina. Milenko Karišik, T. 40667–40668 (2. juli 2013.); D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 134; Tomislav Kovač, T. 42819 (1. novembar 2013.). Kovač je takođe tvrdio da su bezbjednosni uslovi sprečavali preduzimanje istraga. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 134. V. takođe Milenko Karišik, T. 40667 (2. juli 2013.) (gdje je ustvrdio da je MUP imao ograničene informacije o zločinima u Srebrenici i da su za njih "kasno" saznali).

19705 D4143 (Izjava svjedoka Dragana Kijca od 30. novembra 2013.), par. 4. Kijac je u svom svjedočenju rekao da nije primio nikakve informacije o ubijanju poslije pada Srebrenice, niti kao načelnik DB-a, niti kao ministar unutrašnjih poslova. Dragan Kijac, T. 44372 (3. decembar 2013.).

19706 P165 (Informacija MUP-a RS-a u vezi sa Srebrenicom, 23. septembar 1996.). **[REDIGOVANO]**.

19707 P165 (Informacija MUP-a RS-a u vezi sa Srebrenicom, 23. septembar 1996.), *e-court* str. 1.

19708 V. par. 5725, 5730.

19709 V. odjeljak IV.C.3.b.ii: Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu.

takođe realizovao ograničavanjem pristupa Srebrenici.[19710] To ograničavanje, koje je, kako je konstatovalo Vijeće, provodio Mladić, omogućilo je optuženom da održava kontrolu nad robom i ljudstvom koji su ulazili u enklavu tokom mjeseci i sedmica koji su prethodili njenom zauzimanju.[19711]

5800. Optuženi priznaje da je odobrio prvobitni plan da se enklava Srebrenica "suzi", a zatim da se "zauzme nebranjeni grad Srebrenica", ali tvrdi da taj plan nikada nije podrazumijevao pogubljenje zatočenih bosanskih Muslimana.[19712] Optuženi takođe dodaje da vojna akcija za zauzimanje Srebrenice nije predstavljala zločin i da je VRS, kada mu je on dao ovlaštenje da uđe u Srebrenicu, imao legitimno pravo da preduzima vojna dejstva protiv muslimanskih snaga u Srebrenici.[19713] Međutim, Vijeće je već zaključilo da su, barem u vrijeme kada je u martu 1995. izdata Direktiva br. 7, optuženi i Mladić već bili izradili dugoročan plan s ciljem da se bosanski Muslimani na kraju prisilno uklone iz Srebrenice.[19714] To je bilo u skladu s njihovim dugoročnim ciljem da trajno uklone bosanske Muslimane i bosanske Hrvate s teritorija na koje su bosanski Srbi polagali pravo.[19715] Činjenica da je optuženi formirao strukture bosanskih Srba u Srebrenici pokazuje da je postojala namjera da uklanjanje stanovnika, bosanskih Muslimana, koje su tada isplanirali politički i državni organi bosanskih Srba, bude trajno.[19716] Prema tome, iako zauzimanje grada nije, samo po sebi, predstavljalo kažnjivu operaciju, Vijeće smatra da je zauzimanje Srebrenice, kao i zauzimanje Opština, bilo smišljeno s namjerom da se trajno uklone stanovnici, bosanski Muslimani, koji su tamo živjeli.

5801. Vijeće podsjeća da je optuženi, kako su se snage bosanskih Srba približavale Srebrenici, stalno držan u toku i obavještavan o razvoju situacije na terenu. To je ostvarivano posebno putem referisanja visokih oficira, kao što su Gvero i Tolimir, koji su već bili na terenu blizu Srebrenice.[19717] Optuženi je takođe primao redovne pismene izvještaje od nekoliko ogranaka oružanih snaga bosanskih Srba. Kao vrhovni komandant VRS-a, optuženi je dobijao dnevne borbene izvještaje koje je sačinjavao Glavni štab i koji su sadržavali detaljne informacije o

19710 V. par. 5756–5759.
19711 V. par. 5756–5757.
19712 Završni podnesak odbrane, par. 3011.
19713 Završni podnesak odbrane, par. 2396–2397. Optuženi nadalje tvrdi da su koraci koje je preduzeo u vezi s događajima u Srebrenici zapravo bili "primjereni" i da pokazuju da on nije učestvovao u genocidnom pogubljenju zatočenika, niti je znao za njega. Završni podnesak odbrane, par. 3127–3128.
19714 V. par. 5684.
19715 V. par. 2854.
19716 V. par. 5694.
19717 V. par. 5689–5690, 5760.

događajima na terenu.[19718] Vijeće ima u vidu tvrdnju optuženog da se ni u jednom pismenom izvještaju koji je primio tokom događaja u Srebrenici ne pominje pogubljenje zarobljenika iz Srebrenice.[19719] Doista, Vijeću nisu predočeni dokazi koji pokazuju da se u pismenim izvještajima koji su stigli do optuženog pominje ubijanje zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana. Međutim, Vijeće napominje da se, počev od 12. jula, u dnevnim borbenim izvještajima govori o transportu stanovnika, bosanskih Muslimana, kao i o postojanju i kretanju kolone muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su nastojali da dođu do Tuzle, pored pokušaja snaga bosanskih Srba da blokiraju napredovanje kolone.[19720] U izvještajima od 13. i 14. jula govori se o zarobljavanju i predaji velikog broja muškaraca iz kolone.[19721] U izvještajima tokom narednih dana ne pominju se zarobljenici, ali se govori o daljnjim naporima snaga bosanskih Srba da blokiraju napredovanje preostalog dijela kolone i o pretraživanju terena.[19722] Vijeće takođe podsjeća na Popovićevo uputstvo Draganu Jokiću da o aktivnostima povezanim s ubijanjem kao aspektom plana eliminacije ne vodi evidenciju, niti da o tome ne govori preko radio-veze.[19723]

19718 V. npr. P3054 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.); P4464 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.); P4457 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.); P4460 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 15. juli 1995.); D2101 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 16. juli 1995.); D2102 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.). V. takođe Richard Butler, T. 27475–27456 (17. april 2012.). Poslije naređenja optuženog da se zauzme grad 9. jula, u tim izvještajima je opisano napredovanje snaga bosanskih Srba prema Srebrenici, koje je kulminiralo njenim zauzimanjem 11. jula. D2100 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 9. juli 1995.), par. 6(b); P4449 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 10. juli 1995.), par. 6(b); P4450 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. juli 1995.), par. 6(a)–6(b). Vijeće primjećuje da je Kovač izjavio da je MUP takođe objedinjavao izvještaje iz svih svojih izvora u jedan jedinstven izvještaj koji se dostavljao optuženom. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 128. Vijeće takođe napominje da je u periodu od 11. do 17. jula optuženi dobijao i dnevne informacije od bezbjednosnog organa Glavnog štaba. P2989 (Dnevnik šifrovanih telegrama Republičkog centra veze RS-a, 1995.), redovi 2251, 2265, 2298, 2320, 2334, 2351, 2355, 2365. Na primjer, 16. jula, optuženi je primio dvije takve informacije, u 05:25 sati i u 16:20 sati. P2989 (Dnevnik šifrovanih telegrama Republičkog centra veze RS-a, 1995.), redovi 2351, 2355. Ti dokumenti nikada nisu pronađeni. Christian Nielsen, T. 16328 (7. juli 2011.); Richard Butler, T. 27612–27613 (18. april 2012.).

19719 Završni podnesak odbrane, par. 3082–3083, 3112. Optuženi je od kraja jula pa nadalje iznosio sličnu tvrdnju u vezi s medijskim izvještajima o pogubljenju zarobljenika, koji mu, kako tvrdi, nisu davali razloga da pomisli da su ti muškarci doista pogubljeni. V. Završni podnesak odbrane, par. 3132. Optuženi je svoju tvrdnju potkrijepio izjavom da mu je u više navrata rečeno da te izvještaje smatra lažnom propagandom, posebno imajući u vidu činjenicu da je u prošlosti bilo sličnih lažnih izvještaja. V. Završni podnesak odbrane, par. 3132–3139. Optuženi je takođe tvrdio da pisma koja su zaplijenjena iz njegovog kompjutera u vrijeme kada je uhapšen pokazuju da on nije imao informacije o pogubljenju značajnog broja ljudi u Srebrenici i da je vjerovao da su ti navodi lažni. V. Završni podnesak odbrane, par. 3147. Imajući u vidu zaključak Vijeća o tome kada je optuženi postao svjestan zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice i, konkretnije, masovnog ubijanja, o čemu će biti riječi dolje u tekstu, Vijeće neće dalje razmatrati te argumente.

19720 P3054 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 12. juli 1995.), par. 6(a)–6(b), str. 4; P4464 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.), par. 6(a)–6(b); P4457 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.), par. 6(a)–6(b).

19721 P4464 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 13. juli 1995.), par. 6(a)–6(b); P4457 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. juli 1995.), par. 6(a)–6(b). V. takođe P4460 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 15. juli 1995.), par. 6(a)–6(b) (gdje se ne pominju ranije zarobljeni zatočenici, već daljnja predaja "više neprijateljskih grupa").

19722 P4460 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 15. juli 1995.), par. 6(a)–6(b); D2101 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 16. juli 1995.), par. 6(a)–6(b); D2102 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 17. juli 1995.), par. 6(a)–6(b).

19723 V. fusnota 19426.

5802. Vijeće ima u vidu tvrdnju optuženog da možda nije vidio materijal koji je bio naslovljen direktno na njegov kabinet.[19724] Iako su Vijeću zaista predočeni dokazi da je dokumente koje je primao kabinet optuženog možda prvo pregledao jedan od njegovih savjetnika ili neki drugi saradnik,[19725] Vijeće smatra da je nezamislivo—prevashodno imajući u vidu sve dokaze koji ukazuju na interesovanje optuženog za razvoj događaja u Srebrenici, kao i za primjereno funkcionisanje sredstava veze između optuženog i VRS-a, MUP-a i DB-a[19726]—da bi članovi njegovog osoblja sakrivali te informacije od njega.

5803. Što se tiče ličnih razgovora i kontakata, Vijeće konkretno podsjeća da je, 12. jula oko 01:00 sati, Živanović razgovarao s optuženim.[19727] Vijeće ima u vidu Živanovićevu tvrdnju da je razgovor završen nakon što je on obavijestio optuženog da su "oslobodili" Srebrenicu.[19728] U vezi s tim, Vijeće podsjeća, kao prvo, da je optuženog tog poslijepodneva Gvero već obavijestio o tome da su snage bosanskih Srba zauzele Srebrenicu.[19729] Nadalje, prema priznanju samog Živanovića, optuženi je Živanoviću rekao da nije bio u stanju da dobije ni Mladića ni Krstića.[19730] Shodno tome, Vijeće smatra da je optuženi, u vrijeme kada je razgovarao sa Živanovićem, tražio dodatne informacije, osim činjenice da je Srebrenica pala. Vijeće podsjeća da je Živanović prisustvovao prvom i drugom sastanku koji su ranije te večeri održani u hotelu "Fontana", kao i sastanku u Komandi Bratunačke brigade.[19731] Prema tome, iako Vijeće ne može da donese zaključke o tome da li je Živanović obavijestio optuženog o ubijanju kao aspektu plana eliminacije, ono zaključuje da je nezamislivo da Živanović optuženom nije prenio nove informacije u vezi s događajima na terenu do kojih je došlo nakon prethodnog razgovora optuženog s Gverom—uključujući ishod tih sastanaka.

5804. Pored toga, i Kovač, koji je od početka srebreničke operacije stalno primao nove vijesti i kojem su 13. jula stizale sve hitnije depeše od Vasića, tog poslijepodneva je lično prenio te informacije optuženom.[19732] Nekoliko sati kasnije, dok je bio na sastanku s predstavnicima srpske dijaspore i otprilike u vrijeme kada je Kovač stigao u Vlasenicu, optuženi je jedan sat razgovarao

[19724] Završni podnesak odbrane, par. 3130–3131 (gdje se konkretno upućuje na dokazne predmete P6396 i P2288).
[19725] V. npr. P4358 (Izjava svjedoka Mire Mihajlović od 6. februara 2012.), par. 23–24.
[19726] V. npr. Christian Nielsen, T. 16330–16334 (7. juli 2011.); P2990 (Izvod iz dnevnika primljenih telegrama, 12.–18. juli 1995.); P2991 (Izvod iz dnevnika poslatih telegrama, 8.–16. juli 1995.).
[19727] V. par. 5762.
[19728] D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 8.
[19729] V. par. 5690.
[19730] D3932 (Izjava svjedoka Milenka Živanovića od 27. oktobra 2013.), par. 8.
[19731] V. par. 5040, 5695, fusnota 19307.
[19732] V. par. 5766–5767.

preko telefona s Mladićem, koji je tada bio u Komandi Drinskog korpusa i koji je raportirao da je Srebrenica "gotova".[19733]

5805. Najzad, Vijeće podsjeća da su 13. jula oko 20:00 sati Deronjić i optuženi razgovarali preko posrednika o sudbini hiljada zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su tada držani u autobusima i zatočeničkim objektima u gradu Bratuncu.[19734] Optuženi tvrdi da se iz razgovora koji je s Deronjićem vodio 13. jula ne može izvesti zaključak da je on znao za bilo kakav plan da se ubiju zatočenici iz Srebrenice, niti da su ti zatočenici pogubljeni, da je njihovo pogubljenje u toku ili da će biti pogubljeni.[19735] Vijeće napominje da su Deronjić i optuženi, iako tokom razgovora nisu eksplicitno pomenuli ubijanje zatočenika, razgovarali u šiframa, nazivajući zatočenike "robom" koja mora biti smještena "u magacine prije dvanaest sutra".[19736] Optuženi je također precizirao "ne u magacine tu, nego negdje drugo", što je Vijeće već protumačilo kao uputstvo da se zatočenici prebace u Zvornik.[19737] Vijeće podsjeća da se Deronjić ranije te večeri požalio Beari na prisustvo zatočenika u Bratuncu i da je Davidović, nakon što je sreo Deronjića u Bratuncu, zatražio od njega da iskoristi svoje veze s optuženim kako bi se autobusi uklonili.[19738] Štaviše, Vijeće podsjeća da su Beara i Deronjić odmah poslije tog razgovora diskutovali *gdje* će—a ne da li će—zatočenici biti ubijeni.[19739] Prema tome, očito je da je u vrijeme kada su Beara i Deronjić razgovarali već bila donesena odluka da se zatočenici ubiju, a Deronjić se pozvao na autoritet optuženog kako bi ubijedio Bearu da se saglasi s njihovim prebacivanjem u Zvornik. Po mišljenju Vijeća, upotreba šifrovanih naziva za zatočenike, kao i uputstvo da se oni prebace prema Zvorniku, pokazuje da je iza tog razgovora stajala zla namjera. Vijeće zaključuje da taj razgovor, pored kasnijih postupaka optuženog opisanih dolje u tekstu,[19740] pokazuje van svake razumne sumnje da se optuženi saglasio s proširenjem cilja tako da on obuhvati ubijanje muškaraca, bosanskih Muslimana.

5806. Poslije tog razgovora, optuženi je nastavio da traži i dobio je informacije preko više kanala. Tokom otprilike 24 sata koliko je Kovač proveo na tom području, obilazeći 14. jula Vlasenicu, Srebrenicu i područje Bratunca i Zvornika, dok su muškarci, bosanski Muslimani, transportovani u Zvornik i dok je pogubljenje u Orahovcu bilo u toku, Kovač se sastao s Mladićem, Krstićem, Živanovićem, Borovčaninom i Vasićem, dobivši tako važne dodatne informacije koje je

---

19733 V. par. 5768–5769.
19734 V. par. 5772.
19735 Završni podnesak odbrane, par. 3024–3026.
19736 V. par. 5772.
19737 V. par. 5710.
19738 V. par. 5710.
19739 V. par. 5712.
19740 V. par. 5805–5808. Nadalje, Vijeće napominje da je Beara sljedećeg dana pomenuo naređenje koje je poteklo od "dvojice predsjednika". V. par. 5715.

na kraju prenio optuženom kada se 14. jula vratio na Pale.[19741] Osim toga, 14. jula poslijepodne, optuženi je preko telefona od komandanta na terenu u Srebrenici dobio informacije u vezi s kretanjem kolone muškaraca, bosanskih Muslimana.[19742]

5807. Vijeće podsjeća da se optuženi, ranije u toku dana 14. jula, između 12:40 i 13:10 sati, nasamo sastao s Deronjićem; obojica su se kasnije sastala s jednom većom delegacijom iz Srebrenice i taj sastanak je trajao oko četiri sata.[19743] Tužilaštvo tvrdi da je jedini razumni zaključak koji se može izvesti taj da je Deronjić otišao unaprijed na Pale kako bi se nasamo sastao s optuženim, referisao mu o značajnim događajima u vezi s ubijanjem kao aspektom plana eliminisanja i dobio daljnje instrukcije; prema tome, optuženi i Deronjić su tokom svog prvog sastanka morali razgovarati o operacijama ubistva i pokopavanja koje su tada bile u toku na području Bratunca i Zvornika i, konkretnije, Deronjić je morao referisati o provođenju naređenja optuženog da se zatočenici transportuju iz Bratunca u Zvornik do podneva toga dana.[19744] Optuženi priznaje da se 14. jula nasamo sastao s Deronjićem u svom kabinetu; on također prihvata dokaze da je, u vrijeme tog sastanka, Deronjić znao za ubijanje počinjeno 13. i 14. jula u skladištu u Kravici i da je učestvovao u razgovorima o pokopavanju tijela zatočenika koji su bili ubijeni.[19745] Međutim, optuženi tvrdi da je "razumno moguće" da ga Deronjić nije obavijestio o onome što je znao, navodeći da je "bilo hitnijih pitanja u vezi s administrativnim organizovanjem Srebrenice" o kojima su njih dvojica trebala razgovarati, da ubijanje u skladištu u Kravici nije iziskivalo nikakvo djelovanje optuženog i da Deronjić nije želio saopštiti optuženom da se pod njegovim nadzorom dogodio neki negativan incident.[19746]

5808. Što se tiče sadržine razgovora Deronjića i optuženog prije njihovog sastanka s pomenutom većom grupom, Vijeće napominje da o tome nema direktnih dokaza. Međutim, Vijeću su predočeni dokazi da je Deronjić tokom tog drugog sastanka referisao o situaciji u Srebrenici.[19747] Kako je gore navedeno, Vijeće se uvjerilo da je Deronjić od 13. jula uveče bio upoznat s ubijanjem u skladištu u Kravicu.[19748] Što je još važnije, Vijeće podsjeća na razgovor optuženog i Deronjića

---

19741 V. par. 5771, 5775, 5780.

19742 V. par. 5778.

19743 V. par. 5777.

19744 Završni podnesak tužilaštva, par. 998–999.

19745 Završni podnesak odbrane, par. 3030–3031.

19746 Završni podnesak odbrane, par. 3032–3034.

19747 P4382 (Video-snimak u vezi sa sastankom Miroslava Deronjića s Radovanom Karadžićem na Palama, 14. juli 1995.). V. Milenko Katanić, T. 24475–24778, 24484 (10. februar 2012.).

19748 V. par. 5240. V. također P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 72; Milenko Katanić, T. 24474, 24506 (10. februar 2012.). Jovan Nikolić je izjavio da je Deronjića i druge opštinske organe obavijestio o dodatnom ubijanju u skladištu u Kravici 14. jula ujutru. D3126 (Izjava svjedoka Jovana Nikolića od 10. marta 2013.), par. 58–59; Jovan Nikolić, T. 35520–35522 (14. mart 2013.). V. također Ljubisav Simić, T. 37291–37292 (16. april 2013.).

vođen prethodne večeri, u kojem je optuženi naredio da se zatočenici transportuju iz Bratunca u Zvornik.[19749] Vijeće također podsjeća na Deronjićevo učešće u naporima da se pokopaju tijela ubijenih u skladištu u Kravici, počev od ranih jutarnjih sati 14. jula.[19750] Vijeću su također predočeni dokazi da su tokom srebreničke operacije optuženi i Deronjić imali česte kontakte, ili preko telefona ili lično.[19751] Prema riječima funkcionera iz opštine Bratunac, Deronjić je u službenom svojstvu civilnog komesara Srebrenice trebao referisati optuženom o ubijanju u skladištu u Kravici.[19752] Konkretnije, Simić je posvjedočio da mu je Deronjić rekao da je obavijestio optuženog o događajima u skladištu u Kravici dan nakon tog incidenta.[19753] Vijeću su predočeni dokazi da tokom sastanka s predstavnicima Srebrenice nisu pomenuta pogubljenja zatočenika u Srebrenici niti se o njima razgovaralo.[19754] Ipak, Vijeće ne sumnja da su Deronjić i optuženi, kad su se sastali u četiri oka, diskutovali i o ubijanju u skladištu u Kravici i o izvršenju naređenja optuženog da se zatočenici transportuju iz Bratunca u Zvornik do podneva toga dana.[19755]

5809. Optuženi je tokom narednih dana nastavio dobijati informacije od osoba koje su se nalazile na području Srebrenice. Na primjer, Bajagić, koga su spriječili da fotografiše zarobljene muškarce, bosanske Muslimane zatočene na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi, i koji je čuo za ubijanje u skladištu u Kravici, sastao se s optuženim u ranim jutarnjim satima 15. jula i izvijestio ga o tim događajima.[19756] Nadalje, nakon što je Vasić direktno referisao optuženom iznijevši potrebu za dodatnim snagama, te nakon Pandurevićevog izvještaja Glavnom štabu u vezi s otvaranjem koridora, u ime optuženog preduzeti su napori, koji nisu urodili plodom, da se stupi u kontakt s Pandurevićem i dobije obrazloženje njegove odluke; Karišik je onda upućen u Zvornik i na kraju je obavijestio optuženog o otvaranju koridora.[19757]

5810. Na osnovu svih gore razmotrenih dokaza, Vijeće zaključuje da je optuženi—koji je dijelio zajednički cilj trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana s teritorija na koje su bosanski Srbi

---

19749 V. par. 5772.

19750 V. par. 5242, 5244.

19751 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 70–71; Nebojša Ristić, T. 15391–15392 (24. juni 2011.).

19752 P4374 (Izjava svjedoka Milenka Katanića od 11. oktobra 2011.), par. 72; Ljubisav Simić, T. 37310 (16. april 2013.).

19753 Ljubisav Simić, T. 37293, 37306–37307 (16. april 2013.). V. Ljubisav Simić, T. 37310 (16. april 2013.) (gdje je pojasnio da nije znao šta je Deronjić rekao optuženom ni da li je on optuženog direktno obavijestio).

19754 D3561 (Izjava svjedoka Daneta Katanića od 14. decembra 2012.), par. 8; Dane Katanić, T. 38675 (22. maj 2013.). Iako se Krajišnik nije mogao konkretno sjetiti sastanka s predstavnicima Srebrenice, kategorički je tvrdio da u njegovom prisustvu niko nije govorio ni o kakvim zločinima počinjenim u Srebrenici. Momčilo Krajišnik, T. 43352 (12. novembar 2013.).

19755 V. par. 5313–5316.

19756 V. par. 5783.

19757 V. par. 5784.

polagali pravo od oktobra 1991.[19758]—znao za konkretan plan da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu putem prisilnog uklanjanja žena, djece i starijih muškaraca, onako kako je taj plan počeo da se mijenja nakon što je enklava pala. Vijeće, pri donošenju ovog zaključka, napominje da je optuženi odmah izdao naređenja da se u Srebrenici obrazuju institucije bosanskih Srba, što je Vijeće već okvalifikovalo kao pokazatelj da je postojala namjera da tada predviđeno uklanjanje stanovnika, bosanskih Muslimana, bude trajno.[19759] U vezi s tim, Vijeće podsjeća da je, u jednom od naređenja koje je izdao optuženi, Deronjić dobio zaduženje da se postara da "civilni i vojni organi sve građane koji su učestvovali u borbi protiv [VRS-a] tretiraju kao ratne zarobljenike, a civilnom stanovništvu obezbedi slobodan izbor mesta življenja i preselenja".[19760] Vijeće smatra da su, kao što je zaključilo u vezi sa sličnim naređenjima izdatim na početku sukoba u kojima se eksplicitno zahtijevalo poštovanje međunarodnog humanitarnog prava, postupci optuženog bili nedovoljni da spriječe krivična djela. Nadalje, u vezi s prividnim izborom koji je dat civilnom stanovništvu u pogledu toga gdje će živjeti ili se preseliti, Vijeće zaključuje da, imajući u vidu kasnije Deronjićeve postupke, uključujući činjenicu da je on te noći imao sastanak u Srebrenici na kojem je postavio direktore svih javnih preduzeća i institucija, te činjenicu da je potom prisustvovao drugom i trećem sastanku u hotelu "Fontana", gdje je Mladić—uprkos eksplicitnim izjavama koje su ukazivale na to da će se želje stanovništva poštovati—prisilio predstavnike bosanskih Muslimana da se saglase s tim da će napustiti enklavu,[19761] Deronjić očito nije proveo u djelo tu tačku iz naređenja optuženog.

5811. Vijeće takođe zaključuje da je optuženi, tokom razgovora s Deronjićem 13. jula uveče, prihvatio i usvojio proširenje plana tako da on obuhvati ubijanje srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana. S obzirom na položaj optuženog kao predsjednika RS-a i vrhovnog komandanta, kao i dokaze koji ukazuju na stalan priliv informacija koje je on tražio i dobijao s terena iz brojnih i raznovrsnih izvora, Vijeće je mišljenja da je optuženi, u nekom trenutku prije razgovora s Deronjićem 13. jula uveče morao znati za ubijanje kao aspekt plana eliminacije. Međutim, Vijeće može nesporno utvrditi da se optuženi saglasio s proširenjem sredstava kako bi bilo obuhvaćeno ubijanje muškaraca i dječaka tek od trenutka njegovog razgovora s Deronjićem. Činjenica da je optuženi, od trenutka kada je Deronjiću naložio da zatočenike prebaci u Zvornik, počeo, a potom i nastavio, aktivno da učestvuje u nadgledanju provođenja plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu ubijanjem muškaraca i dječaka, dodatno potvrđuje da je optuženi dijelio tu namjeru.

[19758] V. par. 3524.
[19759] V. par. 5694.
[19760] V. par. 5693.
[19761] V. par. 5691, 5695, 5697, 5703.

5812. Vijeće podsjeća da je optuženi tokom relevantnog perioda aktivno pratio izvještavanje svjetskih medija o događajima u Srebrenici budući da ga je izvještavanje o takvim događajima brinulo.[19762] Vijeće je već zaključilo da je tokom tog perioda optuženi, zajedno s Mladićem, preduzeo akciju širenja lažnih informacija o sudbini muškaraca, bosanskih Muslimana, kao i o uslovima pod kojima su ostali stanovnici, bosanski Muslimani, prebačeni u Potočare.[19763] Optuženi je također međunarodnim organizacijama uskratio pristup Srebrenici i područjima Bratunca i Zvornika.[19764] Po mišljenju Vijeća, s obzirom na to da je optuženi gotovo istovremeno imao saznanja o operaciji ubijanja koja je tada bila u toku, jedini razumni zaključak koji se može izvesti je taj da je optuženi, širenjem lažnih informacija, namjeravao da prave postupke snaga bosanskih Srba sakrije od pažnje i intervencije međunarodne zajednice.

5813. Osim toga, od trenutka kada je optuženi naredio da se zatočenici prebace u Zvornik pa do proljeća 1996., optuženi nije preduzeo nikakve mjere za pokretanje istrage ili krivičnog gonjenja direktnih počinilaca gnusnih zločina izvršenih na području Bratunca i Zvornika poslije pada srebreničke enklave u ruke snaga bosanskih Srba u julu 1995.[19765] Ni Naređenje od 23. marta 1996. ni Naređenje od 1. aprila 1996. nisu doveli do *bona fide* istraga ili krivičnog gonjenja.[19766] Naprotiv, 20. jula 1995., kabinet optuženog izdao je saopštenje za javnost u kojem je jedinicama snaga bosanskih Srba koje su učestvovale u operaciji ubijanja u Zvorniku—Glavnom štabu, Drinskom korpusu i "štabu policijskog dela oružanih snaga"[19767]—čestitao "briljantne pobede u Srebrenici i Žepi".[19768] Narednih sedmica, optuženi je tu frazu ponovio u intervjuu koji je dao televiziji bosanskih Srba, gdje je Mladića nazvao "legendom".[19769]

19762 V. par. 5785.

19763 V. par. 5786–5787.

19764 V. par. 5788.

19765 V. par. 5793–5796.

19766 V. par. 5793–5795. Vijeće također zaključuje da se, iako mu nisu predočeni dokazi u vezi s direktnim učešćem optuženog u operaciji ponovnog pokopavanja koja je provedena u septembru-oktobru 1995., na osnovu razgovora optuženog i Mladića 22. marta 1996. može izvesti zaključak da je optuženi znao za tu operaciju. V. par. 5793. V. također Završni podnesak tužilaštva, par. 812 (gdje tužilaštvo tvrdi da su se, kada je postalo očito da je međunarodna zajednica saznala za ubijanje u Srebrenici, VRS, MUP i civilni organi vlasti, uz odobrenje optuženog, angažovali u krajnje tajnoj i koordiniranoj operaciji ponovnog pokopavanja tijela na udaljenim područjima).

19767 Prema shvaćanju Vijeća, navod "štab policijskog dela oružanih snaga" odnosi se na jedinice MUP-a upućene u rejon Srebrenice pod komandom Borovčanina.

19768 V. par. 5789. Vijeće također napominje da je optuženi 13. jula zaista unapredio Krstića, pohvalivši i njega i Živanovića kao "glavne arhitekte" "briljantne pobede u Srebrenici i Žepi". V. par. 5789, fusnota 19673.

19769 V. fusnota 19676. Vijeće podsjeća da je optuženi, prije nego što je izdao Naređenje od 23. marta 1996., upozorio Mladića da, "[a]ko oni prošire kampanju, onda bi formirali zajedničku komisiju […] koja bi istražila ubistvo svakog pojedinca". P1490 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. januar-28. novembar 1996.), *e-court* str. 47. Po mišljenju Vijeća, činjenica da je optuženi unaprijed upozorio Mladića samo je još jedan pokazatelj da je optuženi dijelio zajednički cilj da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice. V. par. 5793.

5814. Na osnovu svih tih dokaza i uzimajući u obzir da je optuženi znao za konkretan plan da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem žena, djece i starijih muškaraca od 11. jula uveče i da je učestvovao u tom planu, te da se saglasio i prihvatio njegovo proširenje tako da obuhvati ubijanje vojno sposobnih muškaraca i dječaka, što pokazuje njegov razgovor s Deronjićem 13. jula uveče, kao i njegovi kasniji postupci, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi s drugim članovima UZP-a dijelio zajednički cilj da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice.

iv. *Doprinos optuženog UZP-u vezanom za Srebrenicu*

5815. Pošto je gore u tekstu utvrdilo da je optuženi dijelio zajednički cilj da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice, Vijeće će se sada osvrnuti na sredstva pomoću kojih je optuženi značajno doprinio UZP-u vezanom za Srebrenicu. Ocjenjujući da li je optuženi značajno doprinio UZP-u vezanom za Srebrenicu, Vijeće je svoje preispitivanje ograničilo na radnje i ponašanje optuženog tokom perioda ovog UZP-a. U vezi s tim, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je zajednički plan da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice formulisan kada je enklava pala i da su se, iako je taj cilj na početku obuhvatao prisilno uklanjanje i progon bosanskih Muslimana iz Srebrenice, neki članovi saglasili s proširenim ciljem koji je podrazumijevao ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana.[19770]

5816. Vijeće je gore u tekstu već zaključilo da je optuženi znao za konkretan plan da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem žena, djece i starijih muškaraca budući da se, kada je enklava pala, dugoročna strategija koja je imala za cilj da se bosanski Muslimani uklone iz Srebrenice počela transformisati u konkretan plan za njihovu eliminaciju i da se on, najkasnije tokom svog razgovora s Deronjićem u noći 13. jula, saglasio s daljnjim proširenjem toga plana tako da on obuhvati ubijanje.[19771]

5817. Što se tiče uklanjanja ljudi kao aspekta plana eliminacije, Vijeće podsjeća da je optuženi koristio svoja *de jure* ovlaštenja da izda naređenja da se u "Srpskoj Srebrenici" obrazuju opštinske strukture bosanskih Srba; to je obuhvatalo i postavljanje Deronjića za civilnog komesara i obrazovanje SJB-a.[19772] Kako je Vijeće već zaključilo, formiranje tih struktura pokazuje da je bilo planirano da uklanjanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice bude trajno.[19773] Nadalje, tokom zauzimanja grada, optuženi je izdao naređenje koje mu je omogućilo da nastavi da nadgleda i

[19770] V. par. 5731, 5736–5737.
[19771] V. par. 5805–5814.
[19772] V. par. 5693. Vijeće takođe podsjeća da se optuženi, pored pismenih naređenja koja je izdao, potrudio da preko telefona, barem u jednoj prilici, ponovi i potkrijepi svoja pismena naređenja. V. par. 5694.
[19773] V. par. 5694.

kontroliše ograničavanje pristupa humanitarnim konvojima u enklavu, što je za praktičnu posljedicu imalo to da je pristup međunarodne zajednice enklavi bio ograničen.[19774] Sva ta naređenja su izvršena onako kako je optuženi naložio.[19775]

5818. Što se tiče ubijanja kao aspekta plana eliminacije, Vijeće podsjeća da optuženi, kada je oko 20:00 sati razgovarao s Deronjićem, koji je očajnički želio da izbjegne da muškarci, bosanski Muslimani, budu ubijeni u Bratuncu, ne samo da nije intervenisao kako bi spriječio to ubijanje, već je lično naredio da se zatočeni muškarci, bosanski Muslimani, koji su tada držani u Bratuncu prebace na drugo mjesto; oni su potom odvedeni u Zvornik i ubijeni.[19776] Vijeće također podsjeća da je optuženi, kao predsjednik RS-a i vrhovni komandant VRS-a, imao *de jure* vlast nad VRS-om i MUP-om koju je i vršio *de facto*;[19777] Deronjić je, kao civilni komesar Srebrenice, bio direktno odgovoran optuženom.[19778] Shodno tome, optuženi je bio jedina osoba u RS-u koja je imala moć da interveniše i spriječi snage bosanskih Srba da zatočenike prebace u Zvornik i tamo ih ubiju.[19779] Mladićevo naređenje, koje se podudaralo s odlukom optuženog da se zatočenici prebace u Zvornik, gotovo odmah je proslijeđeno niz lanac komandovanja i na kraju su ga proveli pripadnici organa bezbjednosti VRS-a, uključujući Bearu i Popovića, za koje je Vijeće zaključilo da su bili članovi UZP-a vezanog za Srebrenicu.[19780] Osim toga, tokom informisanja oficira VRS-a u kasarni u preduzeću "Standard" sljedećeg poslijepodneva, Beara je rekao da je dobio naređenje od "dvojice predsjednika" da se "riješe" zatočenika koji su tada bili držani na raznim lokacijama u Zvorniku.[19781] Vijeće se stoga uvjerilo da je naređenje optuženog da se muškarci, bosanski Muslimani, odvedu iz Srebrenice omogućilo njihov transfer u Zvornik, gdje su na kraju pobijeni.

5819. Vijeće također podsjeća da je optuženi, potpuno svjestan operacije ubijanja koja je bila u toku, 14. jula proglasio ratno stanje na području opštine Srebrenica-Skelani i da je obrazovao ratno predsjedništvo opštine Srebrenica–Skelani, postavivši Deronjića za predsjednika tog tijela.[19782] Vijeće podsjeća da su u vrijeme kada je optuženi izdao ta naređenja, snage bosanskih Srba već bile zauzele Srebrenicu, te stoga nije bilo vojnog razloga za proglašenje ratnog stanja. Proglašenje ratnog stanja imalo je praktičan efekat jer je omogućilo oružanim snagama angažovanim u zoni

[19774] V. par. 5761.
[19775] V. par. 5693–5694, 5761, 5787–5788.
[19776] V. par. 5772, 5805, 5814.
[19777] V. par. 3157.
[19778] V. par. 5693–5694.
[19779] Vijeće podsjeća na tvrdnju tužilaštva da propust optuženog da preduzme mjere kako bi spriječio učešće svojih podređenih u zločinima za koje je znao da se čine u sklopu UZP-a vezanog za Srebrenicu predstavlja doprinos takvom UZP-u. V. par. 5749. Međutim, imajući u vidu zaključak Vijeća da je optuženi za te zločine saznao najkasnije 13. jula oko 20:00 sati, njegov doprinos nije relevantan za zločine počinjene prije tog vremena.
[19780] V. par. 5711–5712.
[19781] V. par. 5715.

odgovornosti Drinskog korpusa, koja je obuhvatala i opštine Bratunac i Zvornik, da koriste sve ljudske i materijalne potencijale bez poštovanja komplikovanih proceduralnih protokola,[19783] što je omogućilo operaciju ubijanja koja je bila u toku. U vezi s tim, Vijeće, konkretno, podsjeća da je pokopavanje tijela u Glogovi počelo još 14. jula, uz pomoć civilnih resursa.[19784] Civilni resursi su također korišteni kao pomoć pri pokopavanju leševa osoba ubijenih u raznim objektima u Zvorniku tokom narednih dana.[19785] Vijeće, stoga, zaključuje da je izdavanjem tih naređenja optuženi omogućio neometano izvršenje ubijanja kao aspekta plana eliminacije.

5820. Kako je Vijeće detaljno opisalo gore u tekstu, optuženi je koristio brojne kanale kako bi dobio informacije s terena, što mu je omogućilo da ima stalan nadzor nad odvijanjem plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice. Ta sredstva praćenja obuhvatala su redovne pismene izvještaje i od Glavnog štaba i od organa bezbjednosti Glavnog štaba, kao i MUP-a, u kojima se govorilo o transportu bosanskih Muslimana iz Potočara, kao i o postojanju kolone muškaraca, bosanskih Muslimana, te o naporima da se ona presretne i zarobe ljudi iz nje.[19786] Informacije sadržane u tim izvještajima bile su upotpunjene razgovorima sa Živanovićem u ranim jutarnjim satima 12. jula i s Mladićem u poslijepodnevnim satima 13. jula.[19787] U vrijeme kada je optuženi razgovarao s Mladićem, već je bio poslao Kovača na teren, gdje se on sastao s Mladićem i proveo više od 24 sata u obilasku područja Srebrenice, da bi se sljedećeg dana vratio na Pale i referisao optuženom.[19788] Optuženi je dobijao informacije i putem ličnih kontakata, kao što su Deronjić—koga je postavio za civilnog komesara Srebrenice—i Bajagić, koji je u ranim jutarnjim satima 15. jula, na zahtjev optuženog, došao na Pale kako bi mu prenio svoja zapažanja o događajima u Srebrenici.[19789] Vijeću je, prema tome, jasno da je optuženi pomno pratio šta se događalo u periodu nakon što su snage bosanskih Srba zauzele Srebrenicu. Taj zaključak se podudara i s činjenicom da je, samo 90 minuta nakon što je Pandurević javio Glavnom štabu da je otvorio koridor kako bi dozvolio ljudima iz kolone da prođu, jedan oficir iz Glavnog štaba pozvao Zvorničku brigadu u ime "glavnog šefa […] glavnog šefa države" kako bi se raspitao šta se dogodilo.[19790] U to isto vrijeme, Karišik je s istim ciljem poslat u Bratunac i on je u 16:15 sati obavijestio optuženog da je koridor

---

19782 V. par. 5777, 5779.
19783 V. par. 5779.
19784 V. par. 5248–5249.
19785 V. par. 5402, 5444–5445.
19786 V. par. 5801. Vijeće podsjeća da se zatočeni bosanski Muslimani poslije 14. jula više nisu pominjali u dnevnim borbenim izvještajima Glavnog štaba, ali napominje da se u njima—kao i u izvještajima MUP-a—govorilo o naporima da se presretne kolona. V. par. 5801.
19787 V. par. 5762, 5768–5770, 5803–5804.
19788 V. par. 5771, 5775, 5780–5781.
19789 V. par. 5693, 5761, 5777, 5783.
19790 V. par. 5784.

otvoren.[19791] Vijeće podsjeća da su te noći upućena daljnja pojačanja u rejon Zvornika, a da je sljedećeg dana Glavni štab poslao trojicu pukovnika da provedu istragu o Pandurevićevoj odluci.[19792] Iako Vijeće ne može donijeti zaključke o tome da li su te dvije potonje radnje preduzete po konkretnom naređenju optuženog, Vijeće zaključuje da su one bile u duhu njegovih nastojanja da ima nadzor, budući da bi on, da je namjeravao da koridor ostane otvoren, izdao takvo naređenje. Imajući posebno u vidu položaj optuženog kao predsjednika RS-a i vrhovnog komandanta VRS-a, kao i opseg informacija i saznanja koja je u to vrijeme imao, kako je detaljnije opisano gore u tekstu, Vijeće smatra da je takav nadzor, zajedno s činjenicom da optuženi nije pokušao da se umiješa u ono što se događalo na terenu niti da utiče na to, predstavljao doprinos cilju eliminisanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice.

5821. U prethodnim paragrafima, Vijeće je identifikovalo razne načine putem kojih je optuženi doprinio realizaciji zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice. Na osnovu mnoštva dokaza koji su mu predočeni i uzimajući u obzir ukupne zaključke Vijeća u vezi s tim, kao i funkcije i položaje optuženog u dato vrijeme—posebno *de jure* vlast nad VRS-om i MUP-om koju je i vršio *de facto*—te uticaj njegovog činjenja i nečinjenja na realizaciju ovog UZP-a, kako je gore navedeno, Vijeće zaključuje da je optuženi značajno doprinio UZP-u vezanom za Srebrenicu.

v. *Odgovornost optuženog za zločine po osnovu UZP-a vezanog za Srebrenicu*

5822. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da je optuženi dijelio zajednički cilj da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu putem prisilnog uklanjanja žena, djece i starijih muškaraca i putem ubijanja muškaraca i dječaka,[19793] kao i da je značajno doprinio planu da se taj cilj ostvari tim sredstvima.[19794] Vijeće je također zaključilo da su zločini genocida, ubistva, istrebljivanja, progona i nehumanih djela (prisilnog premještanja) počinjeni od strane snaga bosanskih Srba poslije pada Srebrenice u julu 1995.[19795] Vijeće je također zaključilo da ti zločini spadaju u okvire ili prvobitnog ili proširenog zajedničkog cilja, koji je predstavljao ili je uključivao njihovo počinjenje.[19796] Vijeće će sada ispitati da li je optuženi dijelio namjeru za svaki od tih zločina i da li je, stoga, krivično odgovoran za njih, kao što se tereti u Optužnici.

[19791] V. par. 5784.
[19792] V. par. 5472, 5474.
[19793] V. par. 5814.
[19794] V. par. 5821.
[19795] V. par. 5607–5608, 5611–5612, 5618–5620, 5633, 5640–5645, 5648–5654, 5658, 5661, 5666, 5669, 5671–5673
[19796] V. par. 5739–5741.

(A) Ubistvo, istrebljivanje i nehumana djela (prisilno premještanje)

5823. Kako je gore navedeno, Vijeće je zaključilo da je optuženi imao saznanja o planu da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice istovremeno dok se taj plan odvijao i kada je obuhvatio i prisilno uklanjanje hiljada srebreničkih žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz baze UN-a u Potočarima, i ubijanje više hiljada vojno sposobnih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, te da je značajno doprinio planu kojim je to ostvareno. Vijeće, stoga, zaključuje da je optuženi imao namjeru da se počine zločini ubistva i nehumanih djela (prisilnog premještanja). Vijeće se takođe uvjerilo da je optuženi, s obzirom na ogromne razmjere operacije ubijanja i njegova saznanja o tome, posjedovao traženu *mens rea* za istrebljivanje.

(B) Progon

5824. Što se tiče progona i, kao prvo, pitanja namjere da se izvrši progon, Vijeće podsjeća da se zaključak o namjeri nekog optuženog da izvrši diskriminaciju po jednoj od zabranjenih osnova može izvesti u slučajevima kada okolnosti pod kojima su izvršena djela za koja se optuženi tereti potkrepljuju postojanje diskriminatorne namjere.[19797] U vezi s tim, Vijeće podsjeća da je plan da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice po svojoj prirodi bio diskriminatorni plan usmjeren protiv bosanskih Muslimana u Srebrenici. Vijeće se, stoga, uvjerilo da je, kako je detaljno izneseno gore u tekstu, optuženi učestvovao u tom planu i značajno mu doprinio s namjerom da se nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici izvrši diskriminacija, dakle s namjerom vršenja progona. Vijeće je ranije u ovoj presudi zaključilo da su okolnosti u kojima je izvršeno prisilno uklanjanje stanovnika, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, i pogubljenje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, bile takve da pokazuju da su snage bosanskih Srba namjerno nanosile teške fizičke i duševne patnje tim ljudima, pa to, stoga, predstavlja okrutno i nečovječno postupanje, što je djelo u osnovi progona.[19798] Pošto je utvrdilo da je optuženi dijelio namjeru da se izvrši ubistvo, istrebljivanje i prisilno premještanje, Vijeće smatra da je, na osnovu okolnosti pod kojima su izvršeni uklanjanje i ubijanje kao dva aspekta plana eliminacije, a kojih je optuženi bio potpuno svjestan, jedini razuman zaključak to da je on takođe dijelio namjeru da se stanovnici, bosanski Muslimani iz Srebrenice, podvrgnu okrutnom i nečovječnom postupanju.

(C) Genocid

5825. Što se tiče zločina genocida, Vijeće podsjeća da se, da bi optuženi bio krivično odgovoran za taj zločin, mora uvjeriti da je optuženi namjeravao da uništi zaštićenu grupu, u

[19797] V. par. 500.
[19798] V. par. 5644–5646.

cijelosti ili djelimično, kao takvu.[19799] Vijeće također napominje da su, kako su zaključila i druga vijeća, pokazatelji takve namjere "rijetko neprikriveni",[19800] te se zaključak o namjeri stoga često mora izvesti na osnovu ukupnih dokaza, uzimajući u obzir takve faktore kao što su razmjere zločina, kao i sistematsko uzimanje za metu žrtava zbog njihove pripadnosti određenoj grupi.[19801]

5826. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi s drugim članovima UZP-a vezanog za Srebrenicu dijelio namjeru da se unište bosanski Muslimani iz Srebrenice, što se—uzimajući u obzir da je optuženi bio na "najvišem položaju"—ispoljavalo kroz njegove radnje, propuste i izjave, kao i sistematski, koordinirani i ciljani način na koji su izvršavane genocidne radnje.[19802] Kako je navedeno na početku ovog odjeljaka, Vijeće je razmotrilo argumente optuženog, formulisane kao njegovo negiranje da je on bio dio "genocidnog plana", u odnosu na pitanje da li je optuženi bio član UZP-a vezanog za Srebrenicu, budući da su se ti argumenti prevashodno odnosili na to da li je optuženi bio upoznat s ubijanjem kao aspektom plana eliminacije.[19803] Vijeće je imalo u vidu te iste argumente kada je analiziralo da li je optuženi namjeravao uništiti srebreničke bosanske Muslimane, o čemu je riječ u analizi dolje u tekstu.

5827. Vijeće je već utvrdilo da je optuženi učestvovao u planu da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu putem prisilnog uklanjanja žena, djece i starijih muškaraca i ubijanja muškaraca i dječaka, te da je pritom imao namjeru da se nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici izvrši diskriminacija.[19804] Međutim, takva diskriminatorna namjera nije nužno ekvivalentna namjeri da se unište bosanski Muslimani iz Srebrenice kao takvi, pri čemu su oni predstavljali značajan dio zaštićene grupe bosanskih Muslimana.[19805] Vijeće, stoga, mora provesti dodatnu analizu radnji i ponašanja optuženog, o kojima se detaljno govori gore u tekstu, kako bi utvrdilo da li se, imajući u vidu da je on znao za provođenje plana eliminacije—a posebno da je znao za ubijanje kao aspekt tog plana—uvjerilo da je jedini razuman zaključak taj da je optuženi namjeravao da uništi bosanske Muslimane iz Srebrenice kao takve.

5828. U vezi s tim, Vijeće podsjeća da je, utvrđujući da su ubijanje hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, kao i radnje kojima su nanesene teške tjelesne ili duševne patnje hiljadama

---

19799 V. par. 549.

19800 Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 745 (gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 159 i Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 40).

19801 V. par. 550.

19802 Završni podnesak tužilaštva, par. 1096, 1098–1099. Tužilaštvo, u prilog svojoj argumentaciji, konkretno ukazuje na činjenicu da je optuženi izrazio žaljenje što nisu ubijeni svi muškarci, bosanski Muslimani, kao i na njegove napore da prikrije operacije prisilnog uklanjanja i ubistva. Završni podnesak tužilaštva, par. 1099.

19803 V. par. 5754.

19804 V. par. 5824.

19805 V. par. 5672.

bosanskih Muslimana iz Srebrenice, izvršeni s namjerom da se uništi taj dio zaštićene grupe kao takve, posebno uzelo u obzir činjenicu da su bosanski Srbi pokušali da ubiju sve vojno sposobne muškarce, bosanske Muslimane iz Srebrenice.[19806] Štaviše, taj plan, koji su izvršile snage bosanskih Srba koje su se dale u energičnu potragu za muškarcima, bosanskim Muslimanima iz kolone, obuhvatao je ubijanje svih muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili u zatočenju bosanskih Srba, nezavisno od toga da li su oni bili borci ili civili i bez obzira na to da li su bili zarobljeni ili su se predali.[19807]

5829. Što se tiče namjere optuženog, Vijeće podsjeća da je Deronjić obavijestio optuženog da su u 20:10 sati snage bosanskih Srba držale u zatočenju "oko dvije hiljade" muškaraca, bosanskih Muslimana, i da se očekuje da će se taj broj tokom noći povećati.[19808] Vijeće također smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je optuženi od Kovača—ili tokom njihovog razgovora 13. jula ili tokom kasnijeg sastanka 14. jula—morao saznati da većina vojno sposobnih muškaraca, bosanskih Muslimana, nije s porodicama otišla u bazu UN-a, već da su pobjegli kroz šumu.[19809] Osim toga, Vijeće podsjeća da je optuženi od Glavnog štaba dobijao dnevne borbene izvještaje u kojima se, nakon što je javljeno za postojanje kolone muškaraca, bosanskih Muslimana—kao i za kasnije organizovane napore snaga bosanskih Srba da je presretnu, što je dovelo do zarobljavanja i predaje velikog broja muškaraca, bosanskih Muslimana, u periodu od 12. do 14. jula— zatočenici više nisu pominjali.[19810] Shodno tome, imajući u vidu da je optuženi znao za broj muškaraca u zatočenju, Vijeće smatra da nema sumnje da je optuženi znao da hiljade zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana koje su snage bosanskih Srba držale na području Srebrenice, predstavljaju veoma značajan procenat srebreničkih muškaraca, bosanskih Muslimana.

5830. Vijeće, stoga, posebno ima u vidu činjenicu da se optuženi, uprkos tome što je u to vrijeme, kako je gore izneseno, imao saznanja o tome kako plan napreduje, saglasio s ubijanjem kao aspektom plana eliminacije, te stoga nije intervenisao da ga zaustavi ili spriječi od večernjih sati 13. jula do 17. jula. Umjesto toga, on je naredio da se zatočenici prebace u Zvornik, gdje su ubijeni.[19811] Štaviše, kada je Pandurević 16. jula izvijestio da je otvorio koridor kako bi omogućio

---

19806 V. par. 5669.

19807 V. par. 5669, 5731.

19808 V. par. 5772.

19809 V. par. 5804, 5806.

19810 V. par. 5801.

19811 V. par. 5818. Vijeće podsjeća da su mu predočeni dokazi da se optuženi saglasio da lokalnom osoblju UNPROFOR-a, među kojima je bilo i muškaraca, bosanskih Muslimana, dozvoli da napuste bazu UN-a zajedno s UNPROFOR-om. V. par. 5132. Vijeće smatra da se razlog koji su snage bosanskih Srba nudile za odvajanje i zatočenje drugih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Potočara—odnosno, da se mora izvršiti njihova trijaža kako bi se ispitalo da li su učestvovali u činjenju ratnih zločina—ne bi mogao odnositi na to osoblje, te Vijeće zaključuje da taj postupak optuženog ne dovodi u sumnju njegovu namjeru da se pobiju svi muškarci, bosanski Muslimani, koje su bosanski Srbi držali u zatočeništvu.

ljudima iz kolone koji još nisu bili zarobljeni ili koji se još nisu predali da prođu, odmah je poslat Karišik da provede istragu i koridor je zatvoren u roku od jednog dana.[19812] Najzad, Vijeće podsjeća da je optuženi, iako je u obraćanju predstavnicima svjetskih medija na sve strane razglašavao otvaranje koridora, na zatvorenoj sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj nekoliko sedmica kasnije izrazio žaljenje što su muškarci, bosanski Muslimani, uspjeli proći kroz srpske linije.[19813] Shodno tome, Vijeće smatra da je, na osnovu tih dokaza, jedini razuman zaključak taj da je optuženi s Mladićem, Bearom i Popovićem dijelio namjeru da svi vojno sposobni srebrenički muškarci, bosanski Muslimani, budu pobijeni, što, po mišljenju Vijeća, predstavlja namjeru da se bosanski Muslimani iz Srebrenice unište.

(D) Zaključak

5831. Nakon što je gore u tekstu zaključilo da je optuženi dijelio namjeru za zločine ubistva, nehumanih djela (prisilnog premještanja), istrebljivanja, progona i genocida, Vijeće zaključuje da je, po osnovu učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu, optuženi odgovoran za te zločine.[19814] Međutim, Vijeće napominje da, pošto može utvrditi samo to da se optuženi saglasio s ubijanjem kao aspektom plana eliminacije bosanskih Muslimana iz Srebrenice tek od 13. jula u 20:10 sati, ne može smatrati optuženog odgovornim na osnovu njegovog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu za ubijanje i relevantne radnje progona počinjene prije tog vremena.

5832. Vijeće ima u vidu alternativni navod tužilaštva da je optuženi odgovoran za zločine genocida, ubistva, istrebljivanja i progona, budući da su to bile predvidljive posljedice sveobuhvatnog UZP-a.[19815] Međutim, Vijeće smatra da bi taj navod mogao biti alternativna optužba samo u slučaju da Vijeće nije bilo u stanju da utvrdi postojanje zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem žena, djece i starijih muškaraca, te ubijanjem muškaraca i dječaka. Pošto je Vijeće gore u tekstu utvrdilo postojanje zajedničkog cilja UZP-a vezanog za Srebrenicu, kao i to da je taj zajednički cilj dijelio pluralitet osoba, uključujući optuženog koji mu je značajno doprinio, Vijeće neće dalje razmatrati ovaj alternativni navod tužilaštva.

19812 V. par. 5470–5472, 5784.

19813 V. par. 5474, 5791.

19814 Pored toga, na osnovu svih dokaza koji su gore razmotreni, Vijeće zaključuje da je optuženi bio svjestan da njegovo ponašanje predstavlja dio rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva.

19815 Optužnica, par. 43, 59, 64.

c. Odgovornost nadređenog

5833. Nakon što je gore u tekstu zaključilo da se optuženi, po osnovu učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu, ne može smatrati odgovornim za ubijanje do kojeg je došlo prije njegovog razgovora s Deronjićem 13. jula, u kojem se on saglasio s ubijanjem kao aspektom zajedničkog plana eliminacije, Vijeće će sada razmotriti odgovornost optuženog kao nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta. U vezi s tim, Vijeće će razmotriti da li je optuženi odgovoran zbog toga što nije kaznio počinioce tog ubijanja.[19816]

i. *Argumentacija strana u postupku*

5834. Tužilaštvo, generalno, tvrdi da je optuženi odgovoran za zločine u Srebrenici kao nadređeni, po članu 7(3) Statuta, u svojstvu vođe SDS-a, predsjednika SNB-a, predsjednika Predsjedništva, vrhovnog komandanta VRS-a i priznatog vođe bosanskih Srba.[19817] Tužilaštvo dodaje da je optuženi imao komandnu i efektivnu kontrolu nad širokom mrežom podređenih u snagama bosanskih Srba i političkim i državnim organima bosanskih Srba.[19818] Prema navodima tužilaštva, u periodu na koji se odnosi Optužnica, optuženi je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju počiniti ili da su već počinili zločine za koje se tereti u Optužnici, ali ipak nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi počinjenje tih zločina i/ili kazni podređene koji su ih izvršili.[19819]

5835. Vijeće napominje da optuženi, kao što je to učinio gore u tekstu u vezi s argumentima koji se tiču njegovog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu, argumentaciju u vezi sa svojom odgovornošću po članu 7(3) Statuta za dio predmeta koji se odnosi na Srebrenicu fokusira na svoju pretpostavljenu odgovornost za to što nije spriječio ili kaznio počinioce genocida. Međutim, Vijeće će te argumente protumačiti tako kao da se odnose na odgovornost optuženog za to što nije spriječio ili kaznio počinioce gore navedenog ubijanja.[19820]

5836. Optuženi navodi (i) da nije znao niti je bilo razloga da zna da su njegovi podređeni počinili zločine u Srebrenici, (ii) da nije imao efektivnu kontrolu nad izvršiocima i (iii) da je preduzeo nužne i razumne mjere kako bi kaznio počinioce.[19821] Prema riječima optuženog, pregled

---

19816 U kontekstu ovog predmeta—posebno zaključaka Vijeća u vezi s trenutkom kada je optuženi saznao za proširenje sredstava za izvršenje cilja UZP-a vezanog za Srebrenicu—Vijeće smatra da stvarna mogućnost optuženog da spriječi ubijanje do kojeg je došlo prije tog trenutka nije relevantna. Shodno tome, ono će ispitati samo propust optuženog da kazni počinioce tih zločina.

19817 Završni podnesak tužilaštva, par. 1113.

19818 Završni podnesak tužilaštva, par. 1113.

19819 Završni podnesak tužilaštva, par. 1114.

19820 V. par. 5754.

19821 Završni podnesak odbrane, par. 3239–3275.

informacija koje su mu bile dostupne u avgustu 1995. pokazuje da u njima nije bilo ničega što bi ukazivalo na to da su se zločini dogodili.[19822] Prema tome, tužilaštvo nije dokazalo van svake razumne sumnje da je optuženi znao ili da je trebao znati da su zločini u vezi s padom Srebrenice počinjeni.[19823] Najzad, optuženi tvrdi da je preduzeo nužne i razumne mjere da kazni počinioce, iako više nije morao tražiti da se istraga provede nakon što je Međunarodni sud protiv njega podigao Optužnicu za događaje u Srebrenici.[19824] U vezi s tim, optuženi tvrdi da je, s obzirom na to da u svom kabinetu nije imao istražne organe niti organe gonjenja, jedina mjera koju je mogao preduzeti da kazni počinioce zločina bila ta da se postara da nadležni organi povedu istragu.[19825] On također tvrdi da tužilaštvo nije dokazalo da je on namjerno ili hotimično propustio kazniti počinioce budući da, tokom i poslije ubijanja muškaraca iz Srebrenice, "on više nije imao kontrolu nad vojskom".[19826]

ii. *Zločini koje su počinili podređeni*

5837. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da su ubijanje muškaraca, bosanskih Muslimana, do kojeg je došlo prije nego što se optuženi saglasio s proširenjem sredstava za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice, a što se dogodilo najkasnije 13. jula u 20:10 sati, počinili razni pripadnici snaga bosanskih Srba. Konkretno, Vijeće je konstatovalo da su pripadnici snaga bosanskih Srba, koji su 13. jula 1995. bili prisutni u Potočarima, ubili 10 muškaraca, bosanskih Muslimana, i da su svi oni bili pripadnici ili VRS-a ili MUP-a.[19827] Vijeće je također utvrdilo da su pripadnici snaga bosanskih Srba, uključujući najmanje jednog pripadnika SJB-a Bratunac, tog istog dana ubili 15 muškaraca, bosanskih Muslimana, na jednom mjestu na osami na obali rijeke Jadar.[19828] Vijeće također podsjeća da su pripadnici Jahorinskih regruta, koji su bili dio snaga bosanskih Srba angažovanih u to vrijeme na tom području, 13. jula ubili 10 do 15 bosanskih Muslimana na livadi u Sandićima.[19829] Isto tako, Vijeće je konstatovalo da su ubijanje u skladištu u Kravici 13. i 14. jula izvršili pripadnici snaga bosanskih Srba angažovanih na tom području, uključujući pripadnike 3. skelanskog voda 2. odreda iz Šekovića.[19830] Na kraju, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su pripadnici snaga bosanskih Srba od 12. do 14. jula ubili najmanje 50 muškaraca, bosanskih Muslimana, u gradu Bratuncu, kao i da su u večernjim satima 13. jula u školi "Vuk Karadžić" u

19822 Završni podnesak odbrane, par. 3241, 3252, 3273.
19823 Završni podnesak odbrane, par. 3275.
19824 Završni podnesak odbrane, par. 3239, 3287–3300.
19825 Završni podnesak odbrane, par. 3289.
19826 Završni podnesak odbrane, par. 3298–3299.
19827 V. odjeljci IV.C.1.d.v.A: Kod baze UN-a, i IV.C.1.d.v.B: Bijela kuća; par. 5120.
19828 V. odjeljak IV.C.1.e.iv.A: Rijeka Jadar.
19829 V. odjeljak IV.C.1.e.iv.D: Livada u Sandićima.

Bratuncu ubili jednog mentalno zaostalog muškarca.[19831] U vezi s tim, Vijeće podsjeća da su muškarce, bosanske Muslimane koji su počev od 12. jula poslijepodne bili zatočeni u gradu Bratuncu, čuvali pripadnici VP-a Bratunačke brigade i MUP-a.[19832]

5838. Vijeće napominje da mu nisu predočeni dokazi koji bi ukazivali na prisustvo oružanih grupa ili jedinica koje nisu bile dio snaga bosanskih Srba, a koje su djelovale na području Srebrenice od večernjih sati 12. jula do jutarnjih sati 14. jula, odnosno kada se dogodilo ubijanje o kojem se govorilo u prethodnom paragrafu. Prema tome, iako Vijeće nije moglo tačno utvrditi identitet svakog pojedinačnog počinioca gore navedenih ubistava, ono se uvjerilo da su sve jedinice kojima su te osobe pripadale bile dio potčinjenih snaga bosanskih Srba angažovanih u to vrijeme na tom području, te da su, stoga, bile direktno potčinjene VRS-u ili MUP-u ili su bile u njihovom sastavu.

5839. U vezi s podređenim snagama VRS-a koje su u to vrijeme djelovale na tom području, Vijeće podsjeća da su one bile dio jedinica ranije angažovanih u zoni odgovornosti Drinskog korpusa na osnovu naređenja o angažovanju, izdatog u skladu s planom "Krivaja 95".[19833] Te snage su djelovale pod komandom Krstića, koji je bio direktno podređen komandantu VRS-a, Mladiću. Vijeće podsjeća da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba, bio direktno podređen optuženom.[19834]

5840. U vezi s potčinjenim jedinicama MUP-a koje su u to vrijeme djelovale na tom području, Vijeće podsjeća da se one mogu svrstati u dvije glavne kategorije, odnosno u jedinice opštinske policije koje su pripadale CJB-u Zvornik i one koje su upućene na to područje na osnovu Kovačevog naređenja od 10. jula.[19835] Te jedinice su, dok su se nalazile na području Srebrenice, takođe djelovale pod komandom VRS-a.[19836] Vijeće podsjeća da su u ovu drugu grupu spadale i snage MUP-a RS ranije angažovane na sarajevskom ratištu, uključujući 2. odred iz Šekovića i jednu četu Jahorinskih regruta, koji su upućeni u rejon Srebrenice kao mješovite snage pod

---

19830 V. odjeljak IV.C.1.e.iv.C: Skladište u Kravici. Vijeće podsjeća na dokaz da je jedan pripadnik 10. diverzantskog odreda ubacio dvije ručne bombe u jednu od prostorija u skladištu. V. par. 5233.

19831 V. odjeljak IV.C.2.e.v.B: Škola "Vuk Karadžić" i ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca.

19832 V. par. 5293.

19833 V. par. 5005–5006, 5010. Vijeće takođe podsjeća da je Glavni štab 10. jula uputio jedan dio 10. diverzantskog odreda na srebreničko ratište. V. par. 5021.

19834 V. par. 160.

19835 V. par. 5021; P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.14–2.17. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su pripadnici RDB-a bili prisutni u Potočarima 12. i 13. jula. V. par. 5120. Te snage pod komandom Kijca na kraju su potčinjene Kovaču, kao vršiocu dužnosti načelnika MUP-a RS. V. odjeljak II.C.3: MUP bosanskih Srba; par. 5764.

19836 V. P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.14.

Borovčaninovom komandom.[19837] Prema naređenju o upućivanju, te snage su bile dužne da, po dolasku na odredište 11. jula, stupe u vezu s Krstićem.[19838] Nakon što se jave Krstiću, trebalo je da dobiju daljnje instrukcije.[19839] U vezi s jedinicama opštinske policije, kao što su SJB Bratunac i posebne jedinice policije koje su bile prisutne na tom području i pomagale u izvršenju raznih zadataka, uključujući čuvanje zatočenika u gradu Bratuncu, Vijeće podsjeća da su te jedinice, kao dio CJB-a Zvornik, mogle biti upućene u borbena dejstva, a također i kao dopuna vojnim snagama u zoni odgovornosti Drinskog korpusa.[19840] Vijeću su predočeni dokazi da su te snage bile prepotčinjene VRS-u po njihovom upućivanju na zadatak.[19841] Shodno tome, te snage su također djelovale pod komandom Krstića i, u krajnjoj liniji, Mladića.

iii. *Odnos nadređeni-podređeni*

5841. Što se tiče vlasti optuženog nad snagama bosanskih Srba tokom zauzimanja Srebrenice, Vijeće podsjeća na svoj raniji zaključak da je optuženi od 1992. imao *de jure* vlast nad VRS-om, koju je i vršio *de facto*.[19842] Nadalje, Vijeće ponavlja da je, uprkos razlikama koje su postojale između Mladića, kao komandanta Glavnog štaba VRS-a, i optuženog, kao vrhovnog komandanta, optuženi zadržao *de jure* vlast nad Mladićem.[19843] S obzirom na to, između optuženog i Mladića zadržao se odnos nadređeni-podređeni tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica, uključujući period relevantan za dio predmeta koji se odnosi na Srebrenicu.[19844] Vijeće također napominje, posebno u vezi s napadom i konačnim zauzimanjem Srebrenice, da su optuženi i Krajišnik prije tog napada obišli Komandu Drinskog korpusa u Vlasenici i Krstiću dali borbeni zadatak; da je, dok je napad bio u toku, Tolimir od optuženog tražio i dobio odobrenje za njegovo proširenje tako da on obuhvati i zauzimanje grada; te da je Mladić poslije toga podređenim komandantima prenio naređenje optuženog.[19845] Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je optuženi u julu 1995. i dalje imao *de jure* vlast nad VRS-om, koju je i vršio *de facto*. Štaviše, kao što je gore u tekstu detaljnije obrazloženo, optuženi je, podstaknut zabrinutošću međunarodne zajednice za sudbinu nestalih muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice—a posebno posjetom Madelaine Albright Pilici 22. marta 1996.— u roku od jednog dana izdao naređenje Glavnom štabu i MUP-u

19837 V. par. 5021.

19838 P2992 (Naređenje MUP-a RS-a, 10. juli 1995.), par. 5.

19839 V. Christian Nielsen, T. 16334–16335 (7. juli 2011.).

19840 V. P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.17.

19841 V. par. 229–230; P4923 (Naređenje predsjednika RS-a, 22. april 1995.). V. također P4914 (Izvještaj vještaka Richarda Butlera pod naslovom "Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija): Operacija 'Krivaja 95'", 1. novembar 2002.), par. 2.17.

19842 V. odjeljak II. C.1.a: Osnivanje i sastav VRS-a.

19843 V. par. 160, 3141.

19844 V. par. 3130, 3141.

bosanskih Srba da obrazuju mješovitu istražnu komisiju.[19846] Po mišljenju Vijeća, to potvrđuje da je optuženi čak i 1996. ne samo imao ovlaštenje da izdaje naređenja kao vrhovni komandant, već da su njegova naređenja i izvršavana.[19847]

5842. Kako je gore navedeno, Zakon o vojsci propisuje isključive nadležnosti optuženog u smislu ovlaštenja da oficire postavlja u početne činove, te da ih kasnije postavlja, premješta i da rješava o prestanku službe oficira s činom generala.[19848] Nadalje, Vijeće je ranije zaključilo da su vojni sudovi već funkcionisali u vrijeme događaja u dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu.[19849] Prema tome, uzimajući u obzir sve te okolnosti, a posebno prirodu naređenja koja je optuženi bio ovlašten da izdaje, prirodu njegovog položaja i ovlaštenja koja su iz njega proisticala, kao i činjenicu da su u relevantno vrijeme vojni sudovi funkcionisali, Vijeće se uvjerilo da je optuženi imao stvarnu mogućnost da kazni počinioce ubijanja koje se dogodilo prije 13. jula 1995., kada se on saglasio s ubijanjem kao aspektom UZP-a vezanog za Srebrenicu.

iv. *Optuženi je znao ili je " bilo razloga da zna"*

5843. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da je optuženi saznao da je plan eliminacije proširen tako da obuhvati ubijanje srebreničkih muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana, nešto prije nego što je razgovarao s Deronjićem, 13. jula oko 20:00 sati.[19850] Nadalje, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Deronjić konkretno obavijestio optuženog o ubijanju u skladištu u Kravici barem u vrijeme kada su se nasamo sastali prije sastanka s jednom većom grupom iz Srebrenice 14. jula.[19851] Vijeće se, stoga, uvjerilo da je optuženi znao za ubijanje širokih razmjera u skladištu u Kravici dan nakon što je ono počinjeno. Uzimajući u obzir da je u najmanju ruku na osnovu te informacije optuženi bio obaviješten da su pripadnici snaga bosanskih Srba ubili stotine bosanskih Muslimana koji su bili u njihovom zatočenju poslije pada srebreničke enklave, Vijeće zaključuje da je optuženi posjedovao informacije koje su bile dovoljno alarmantne da opravdaju daljnju istragu o tome da li su počinjene i druge protivpravne radnje.

19845 V. par. 5008, 5018, 5688.

19846 V. par. 5793–5797.

19847 Vijeće podsjeća da je optuženi imao *de jure* vlast koju je faktički vršio nad vojskom u RS-u, uključujući njen pravosudni sistem, tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica, što pokazuje njegov ukaz kojim se David Rohde oslobađa optužbi za špijunažu 8. novembra 1995. V. par. 3157, 3412. 5792. Vijeće takođe napominje da je, dva dana nakon izdavanja Naređenja od 23. marta 1996., Vasić održao sastanak u Zvorniku u skladu s odredbama tog naređenja. V. par. 5794.

19848 V. par. 167. Vijeće podsjeća da je optuženi i sam izjavio u Skupštini bosanskih Srba da bi Mladića smijenio kad mu ne bi vjerovao budući da ima ovlaštenja da to uradi. V. par. 3146.

19849 V. par. 3412.

19850 V. par. 5811.

19851 V. par. 5808.

v. *Propust da preduzme nužne i razumne mjere*

5844. Vijeće podsjeća da je obaveza nadređenog da kazni ispunjena kada su preduzete nužne i razumne, ili ostvarive, mjere da se kazne počinioci.[19852] "Nužne" mjere su one mjere za koje je primjereno da ih nadređeni preduzme kako bi ispunio svoju obavezu (pokazujući da je stvarno nastojao da kazni), a "razumne" mjere su one koje su objektivno u granicama stvarne moći nadređenog.[19853]

5845. Kao prvo, Vijeće je zaključilo da je optuženi imao stvarnu mogućnost da udalji iz službe počinioce ubijanja o kojem je dobio informacije. Umjesto da to uradi, nakon što je saznao za ubijanje širokih razmjera koje se upravo dogodilo, optuženi ne samo da nije preduzeo korake da počinioce udalji iz službe, već se priključio tom aspektu plana eliminacije.[19854]

5846. Što se tiče naređenja koje je optuženi izdao u martu 1996., Vijeće podsjeća da je Naređenje od 23. marta 1996. izdato dva dana nakon što je vlada SAD objavila fotografije iz vazduha na kojima se vidi veliki broj leševa na polju blizu Vojne ekonomije Branjevo 17. jula 1995., i jedan dan nakon posjete Madeleine Albright Vojnoj ekonomiji Branjevo 22. marta 1996.[19855] Pored toga, Vijeće napominje da je dan prije izdavanja tog naređenja optuženi upozorio

---

19852 Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1927.

19853 Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1927.

19854 Vijeće podsjeća da je, tokom jednog perioda u avgustu 1995., optuženi smijenio Mladića s položaja komandanta VRS-a i imenovao ga za specijalnog savjetnika vrhovnog komandanta. Međutim, 27. avgusta je poništio tu odluku. V. par. 174, 3138. Otprilike u to isto vrijeme, optuženi je pohvalio i čestitao i komandantima VRS-a zbog njihovih akcija u Srebrenici. V. par. 5789. Vijeće takođe podsjeća da su i drugi članovi UZP-a vezanog za Srebrenicu nastavili neometano obavljati svoje funkcije u VRS-u. V., između ostalog, P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), *e-court* str. 310–311 (gdje je ubilježen sastanak održan 22. avgusta 1995. između oficira VRS-a i Ruperta Smitha, kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Popović); Vujadin Popović, T. 43138–43139 (6. novembar 2013.); P1489 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. avgust 1995.-15. januar 1996.), *e-court* str. 117 (gdje je ubilježen sastanak Glavnog štaba održan 19. novembra 1995., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara), *e-court* str. 123, 126 (gdje je ubilježen sastanak Glavnog štaba održan 22. novembra 1995, kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara); *e-court* str. 189, 201 (gdje je ubilježen sastanak Kolegijuma komandanata Glavnog štaba održan 24. decembra 1995., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara); str. 231 (gdje je ubilježen sastanak užeg rukovodstva RS-a održan 31. decembra 1995., kojem su prisustvovali, između ostalih, optuženi, Mladić i Beara); P1490 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. januar-28. novembar 1996.), str. 8 (gdje je ubilježen sastanak proširenog Kolegijuma komandanata Glavnog štaba održan 16. januara 1996., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara), *e-court* str. 36, 72–73, 88 (gdje su ubilježena tri referisanja organa Glavnog štaba održana 4. marta, 29. aprila i 10. juna 1996., kojima su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara), *e-court* str. 82 (gdje je ubilježen sastanak održan 30. maja 1996. kojem je prisustvovao Beara), str. 124, 128 (gdje je ubilježen sastanak održan 16. septembra 1996., kojem je prisustvovao Beara), *e-court* str. 132, 138 (gdje je ubilježen sastanak Kolegijuma komandanata Glavnog štaba održan 12. oktobra 1996., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara), *e-court* str. 141 (gdje je ubilježen sastanak Glavnog štaba s Generalštabom VJ-a održan 15. oktobra 1996., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara), *e-court* str. 158 (gdje je ubilježen sastanak proširenog Kolegijuma komandanata Glavnog štaba održan 14. novembra 1996., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara); *e-court* str. 163–164 (gdje je ubilježen sastanak generala Glavnog štaba održan 15. novembra 1996., kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić i Beara).

19855 V. par. 5451. Optuženi tvrdi da upućivanje na "proizvoljne i tendenciozne zaključke" Madelaine Albright i "medijskih eksperata" u Naređenju od 23. marta 1996. pokazuje da on u to vrijeme nije vjerovao u navode o

Mladića da, "[a]ko oni prošire kampanju, onda bi formirali zajedničku komisiju […] koja bi istražila ubistvo svakog pojedinca",[19856] kao i činjenicu da je pokušaj Predraga Drinića da provede Naređenje od 23. marta 1996. naišao na ćutanje Glavnog štaba.[19857] Po mišljenju Vijeća, činjenica da optuženi, uprkos tome što je duže vrijeme bio svjestan ubijanja u Pilici, nije preduzeo ništa sve do tada, pa je Naređenje od 23. marta 1996. predstavljalo odgovor na pritisak međunarodne zajednice stvoren objavljivanjem fotografija i posjetom Madeleine Albright, a ne istinski pokušaj da se rasvijetli šta se stvarno dogodilo.

5847. Imajući u vidu sve te dokaze, Vijeće zaključuje da optuženi nije izvršio svoju obavezu da kazni počinioce ubijanja koje se dogodilo prije momenta kada se on, u večernjim satima 13. jula 1995., priključio UZP-u vezanom za Srebrenicu. Iako je on trebao preduzeti korake da se provede istraga o tim zločinima i kazne počinioci bilo odmah nakon što je saznao za njih ili ubrzo poslije toga, optuženi je Naređenje od 23. marta 1996. i Naređenje od 1. aprila 1996. izdao više od osam mjeseci nakon ubijanja o kojem je riječ. U svojstvu vrhovnog komandanta, optuženi je bio dužan učiniti više od toga.

vi. *Zaključak*

5848. Na osnovu gore razmotrenih dokaza, Vijeće zaključuje da je optuženi znao da su njegovi podređeni počinili zločine u periodu poslije pada srebreničke enklave i da je bilo razloga da zna da su počinjeni i drugi zločini. Optuženi nije ispunio svoju obavezu kao vrhovni komandant da preduzme nužne i razumne mjere kako bi kaznio počinioce genocida, ubistva, istrebljivanja i ubijanja kao zločina u osnovi krivičnog djela progona. On je, stoga, krivično odgovoran za te propuste na osnovu člana 7(3) Statuta.

d. Zaključci: Individualna krivična odgovornost optuženog

5849. Vijeće je gore u tekstu zaključilo da je, kada je Srebrenica pala, formulisan zajednički plan da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice—najprije putem prisilnog uklanjanja, a kasnije putem ubijanja muškaraca i dječaka— i da je optuženi značajno doprinio tom zajedničkom cilju, te da je s drugim članovima UZP-a vezanog za Srebrenicu dijelio namjeru da se počine zločini u sklopu tog UZP-a. Shodno tome, Vijeće zaključuje da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta za genocid (tačka 2); progon, zločin protiv čovječnosti (tačka 3); istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti (tačka 4); ubistvo, zločin protiv

---

pogubljenjima širokih razmjera. Završni podnesak odbrane, par. 3145. Vijeće upućuje na svoju analizu članstva optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu u par. 5804–5811, 5813.

19856 P1490 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. januar-28. novembar 1996.), *e-court* str. 47.

19857 V. par. 5794.

čovječnosti (tačka 5); ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 6); i nehumana djela (prisilno premještanje), zločin protiv čovječnosti (tačka 8), za koje je utvrđeno da su počinjeni u Srebrenici.

5850. Pored toga, Vijeće je zaključilo da optuženi nije kaznio svoje podređene za zločine koji su se dogodili prije nego što se on saglasio s ubijanjem kao aspektom UZP-a vezanog za Srebrenicu. Prema tome, optuženi također snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(3) Statuta za genocid (tačka 2); progon, zločin protiv čovječnosti (tačka 3); istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti (tačka 4); ubistvo, zločin protiv čovječnosti (tačka 5); i ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 6). Međutim, pošto je Vijeće već zaključilo da je optuženi odgovoran za genocid po osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu, kako je gore navedeno, Vijeće neće donijeti osuđujuću presudu prema članu 7(3) Statuta u odnosu na tačku 2 .[19858]

5851. Vijeće će pitanje kumulativnih osuđujućih presuda razmotriti u odjeljku IV.F dolje.

D. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA TAOCE

5852. Optuženi se u tački 11 tereti za uzimanje talaca kao za kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članu 3 Statuta i po zajedničkom članu 3. U Optužnici se navodi da su snage NATO-a 25. i 26. maja 1995., reagujući na granatiranje Sarajeva i drugih područja BiH od strane snaga bosanskih Srba, izvršile vazdušne napade na vojne ciljeve bosanskih Srba.[19859] Nadalje se navodi da su, u periodu od 26. maja do 19. juna 1995., snage bosanskih Srba uzele za taoce više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga i vojnih posmatrača UN-a na raznim lokacijama širom BiH.[19860] Prema navodima Optužnice, svrha uzimanja osoblja UN-a za taoce bila je da se NATO prisili da se uzdrži od izvođenja daljnjih vazdušnih napada na vojne ciljeve bosanskih Srba.[19861] Optuženi se tereti i po članu 7(1) Statuta da je u dogovoru s drugima, putem svog učešća u UZP-u, počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao uzimanje tih talaca, i po članu 7(3) da je, kao nadređeni, propustio da preduzme nužne i razumne mjere kako bi spriječio takva djela ili kaznio njihove počinioce.[19862]

[19858] V. par. 591.
[19859] Optužnica, par. 85.
[19860] Optužnica, par. 86.
[19861] Optužnica, par. 84.
[19862] Optužnica, par. 87.

1. Činjenice

a. Vazdušni udari NATO-a

5853. Kao što je već navedeno, situacija u Sarajevu i BiH još se više pogoršala u maju 1995.[19863] Početkom maja 1995., porasla je napetost između VRS-a i ABiH u Sarajevu.[19864] Dana 16. maja 1995., Grbavica je bila intenzivno granatirana.[19865] Značajno su eskalirale borbe jugozapadno od Jevrejskog groblja.[19866] VRS je upotrijebio oružje sa punkta za prikupljanje naoružanja u Osijeku da bi izvršio proboj kroz odbranu ABiH.[19867] Granatiranje je sljedećeg dana nastavljeno.[19868]

5854. Dana 22. maja 1995., pojačana je aktivnost mlaznih aviona NATO-a koji su nadlijetali Goražde.[19869] VRS je uzeo teško naoružanje sa punktova za prikupljanje naoružanja u blizini Sarajeva, što je učinila i ABiH, i borbe su eskalirale.[19870]

5855. Dana 24. maja 1995., na Grbavici je došlo do žestoke pucnjave i avioni NATO-a su nadlijetali to područje.[19871] VRS je, nakon što su borbe intenzivirane, uzeo još teškog naoružanja sa punkta za prikupljanje naoružanja i odbio je da to naoružanje vrati.[19872] Smith je nazvao Mladića kako bi izrazio zabrinutost zbog toga što se u Sarajevu i njegovoj okolini naoružanje ne vraća na punktove za prikupljanje naoružanja i što se odatle dejstvuje iz teškog naoružanja.[19873] Smith je izjavio da će objema stranama uputiti upozorenje i da će o tome obavijestiti štampu.[19874] To upozorenje je podrazumijevalo da će, ukoliko naoružanje ne bude do ponoći 25. maja 1995. vraćeno na punktove za prikupljanje naoružanja, započeti vazdušni udari od strane NATO-a.[19875] Smith je rekao Mladiću da bi se trebali sastati što je prije moguće kako bi razgovarali o tome na

19863 V. par. 416–418.
19864 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4. V. takođe par. 3608.
19865 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4.
19866 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 74.
19867 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 74.
19868 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4.
19869 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), *e-court* str. 4.
19870 P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 188.
19871 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 5.
19872 Rupert Smith, T. 11366–11367 (8. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2792.
19873 Rupert Smith, T. 11367–11368 (8. februar 2011.); P2267 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 25. maj 1995.), str. 2.
19874 Rupert Smith, T. 11367–11368 (8. februar 2011.); P2267 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 25. maj 1995.), str. 2.
19875 Rupert Smith, T. 11367–11368 (8. februar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; Patrick Rechner, T. 11083–11084 (2. februar 2011.). V. takođe P5012 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.).

koji se način treba poštovati ZPI u Sarajevu.[19876] Mladić je pristao na sastanak, ali je ponovio da će primjena sile od strane UN-a dovesti do daljnje eskalacije sukoba.[19877]

5856. Dana 25. maja 1995., pošto VRS nije vratio teško naoružanje na punktove za prikupljanje naoružanja, UN je dao odobrenje NATO-u da počne vazdušne udare protiv vojnih ciljeva bosanskih Srba na Palama.[19878] Smith je izjavio da je svrha tih vazdušnih udara da se ponovno uvede režim ZPI-ja i punktova za prikupljanje naoružanja, budući da su i jedan i drugi bili pred kolapsom.[19879] Izvedena su dva vazdušna udara: prvi u 16:00 sati, u kojem je na udaru bio Jahorinski Potok i drugi u 16:25 sati, u kojem je gađana Ravna planina.[19880]

b. Reakcija VRS-a na vazdušne udare NATO-a

5857. Dana 25. maja 1995., optuženi je naredio Milovanoviću da "aktivira" odluku donesenu prethodne godine kojom je VRS-u naređeno da "hapsi sve strano što se nalazi na teritoriji RS i da vojna lica tretira […] kao ratne zarobljenike i drž[i] ih kao taoce do kraja rata".[19881] Shodno tome, Živanović je svim jedinicama Drinskog korpusa izdao naređenje da poslije vazdušnih udara NATO-a, VRS treba da odgovori tako što će izvoditi dejstva protiv izabranih ciljeva i da, "[u] slučaju da snage UNPROFOR-a i dalje nastave sa dejstvom po našim vojnim i civilnim ciljevima, sve jedinice korpusa moraju biti u gotovosti za dejstvo po punktovima i bazama UNPROFOR-a".[19882] Pored toga, naredio je da se spriječi svako kretanje vozila UNPROFOR-a i

---

19876 P2267 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 25. maj 1995.), str. 2.

19877 P2267 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 25. maj 1995.), str. 2.

19878 P5019 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarom u blizini Pala, 25. maj 1995.); Rupert Smith, T. 11368 (8. februar 2011.); P2177 (Izvještaj UNMO-a, 25. maj 1995.), str. 1; Patrick Rechner, T. 11084 (2. februar 2011.); D3488 (Razgovor s Yasushijem Akashijem koji je obavila Zajednička misija za prikupljanje podataka pred Narodnom skupštinom Francuske, 26. april 2001.), *e-court* str. 9. Osnova za to odobrenje bila je Rezolucija 836 (1993) Savjeta bezbjednosti UN-a. P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.); David Harland, T. 2121–2123 (7. maj 2010.). Dana 25. maja 1995., približno 30 minuta nakon vazdušnog udara NATO-a, štab UNMO-a je obavijestio tim UNMO-a 7 Lima da je NATO izveo vazdušni udar u ime UN-a. P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 18. V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; Yasushi Akashi, T. 37706 (24. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 31–32; P5012 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.). Dana 25. i 26. maja 1995., SRK je uzeo više komada teškog naoružanja sa punktova za prikupljanje naoružanja. Činjenica o kojoj je presuđeno 2795.

19879 P2270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. maj 1995.), str. 1.

19880 P2177 (Izvještaj UNMO-a, 25. maj 1995.), str. 1; P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 147; D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 56. Jedan od ciljeva bilo je jedno skladište municije koje se nalazilo na 300 metara udaljenosti od tima UNMO-a SE-1 i približno pet do deset kilometara od tima UNMO-a 7 Lima, i ono je odabrano zbog svog vojnog značaja i male vjerovatnoće da će doći do civilnih žrtava. Rupert Smith, T. 11368 (8. februar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6; Patrick Rechner, T. 11083 (2. februar 2011.). V. takođe P6575 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1995.).

19881 D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 56–57.

19882 P2149 (Naređenje Drinskog korpusa, 25. maj 1995.), str. 1.

svih drugih međunarodnih organizacija na tom području i da se na vatru UNPROFOR-a uzvrati vatrom.[19883]

5858. U večernjim satima 25. maja 1995., VRS je granatirao sve zaštićene zone, što je obuhvatilo i napad na Tuzlu i Goražde u kojem je ubijeno približno 70 civila i ranjeno njih 150.[19884] Sljedećeg dana oko 10:00 sati, vazdušni udari NATO-a na Pale ponovo su započeli i trajali su do 24:00 sata.[19885] VRS je dejstvovao iz naoružanja sa punktova za prikupljanje naoružanja na Barama, Ilidži, Osijeku i Polinju u popodnevnim satima, nakon što je istekao rok za vraćanje tog naoružanja.[19886] Unutar ZPI-ja u Sarajevu prijavljena su 44 incidenta koja su uključivala otvaranje vatre iz teškog naoružanja.[19887] Nastavljeni su pregovori između UNPROFOR-a i komandanta SRK-a u cilju vraćanja naoružanja.[19888]

5859. Dana 26. maja 1995., Dragomir Milošević je izdao naređenje svim jedinicama SRK-a da odmah uspostave punu blokadu snaga UN-a na kontrolnim punktovima i na svim putnim pravcima u "celoj zoni korpusa" i da to "ostvar[e] jačim snagama uz uslov da snage UN uoče našu blokadu".[19889]

5860. Dana 27. maja 1995., Glavni štab VRS-a je komandama 1. krajiškog korpusa, 2. krajiškog korpusa, SRK-a, Istočnobosanskog korpusa, Hercegovačkog korpusa i Drinskog korpusa, kao i drugim jedinicama VRS-a, izdao naređenje koje je optuženi odobrio i u kojem se navodi da se, na osnovu informacija da NATO namjerava da nastavi da izvodi vazdušne udare protiv važnih ciljeva u RS, zarobljeni pripadnici UNPROFOR-a trebaju razoružati i razmjestiti "u rejonima komandnih mjesta, vatrenih položaja i drugih potencijalnih ciljeva po kojima bi mogao biti izvršen vazdušni

---

19883 P2149 (Naređenje Drinskog korpusa, 25. maj 1995.), str. 1.

19884 Rupert Smith, T. 11369 (8. februar 2011.). V. takođe P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 2; D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.), *e-court* str. 4; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 74; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; D1051 (UNPROFOR, Izvještaj o vazdušnim udarima, 26. maj 1995.); P5013 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarima u Bosni, 26. maj 1995.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2794. V. takođe P6573 (Akashijev telegram Annanu u vezi sa vazdušnim udarima u Sarajevu, 26. maj 1995.).

19885 D1051 (UNPROFOR, Izvještaj o vazdušnim udarima, 26. maj 1995.); Patrick Rechner, T. 11084 (2. februar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6; v. činjenica o kojoj je presuđeno 2796.

19886 P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 1.

19887 Prijavljeno je da je bilo 16 incidenata u kojima je otvarana vatra iz naoružanja sa punktova za prikupljanje naoružanja i da je unutar ZPI-ja još uvijek bilo osam oruđa VRS-a. P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 2.

19888 P2414 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 74 (pod pečatom).

19889 P6097 (Naređenje SRK-a, 26. maj 1995.); Dragomir Milošević, T. 33228–33231 (5. februar 2013.) (gdje je u svjedočenju izjavio da on jeste izdao to naređenje da se zatoči osoblje UN-a, ali da se onaj dio tog naređenja u kojem se navodi "[n]e obazirati se na zahteve UN oko snabdevanja hranom, vodom, i sl." ne odnosi na postupanje prema zatočenom osoblju UN-a, već na konvoje za snabdijevanje UN-a, te da se prema osoblju UN-a

udar".[19890] U tom naređenju se navodi tačan broj pripadnika UNPROFOR-a koji će biti zatočeni,[19891] lokacije na koje ih treba poslati, način na koji je potrebno izvršiti njihov prevoz na te lokacije, kao i instrukcija da je potrebno "prema istima obezbediti korektan i vojnički odnos, tretirati ih kao ratne zarobljenike i omogućiti im ishranu i snabdevanje sa vodom kao i za pripadnike VRS".[19892]

5861. Istog dana, Sektor Glavnog štaba VRS-a za obavještajno-bezbjednosne poslove poslao je hitnu depešu u kojoj je 1. krajiškom korpusu, 2. krajiškom korpusu, SRK-u, Istočnobosanskom korpusu i Hercegovačkom korpusu preporučio da "zarobljene pripadnike snaga UN" razmjeste na područja mogućih vazdušnih udara NATO-a.[19893] Sljedećeg jutra, VRS je ponovo granatirao Tuzlu.[19894]

5862. Kao što će biti detaljnije obrazloženo dolje u tekstu, dana 26. maja 1995., nakon vazdušnih udara NATO-a, VRS je zatočio više pripadnika UNPROFOR-a i UNMO-a širom BiH.[19895] Neki od njih su sa svojih položaja ili punktova za prikupljanje naoružanja bili odvedeni na razne lokacije u RS, kao što su kasarna u Bijeljini, kasarna u Lukavici, Jahorinski Potok ili Banjaluka.[19896] VRS je neke druge jednostavno zatočio na mjestima na kojima su se nalazili. [19897]

---

postupalo kao prema ratnim zarobljenicima i da im je bila obezbijeđena hrana i voda). Dragomir Milošević, T. 33228–33231, 33247–33249 (5. februar 2013.).

19890 P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1. V. takođe P2151 (Naređenje Drinskog korpusa, 27. maj 1995.), str. 1–2 (provođenje naređenja); Jonathon Riley, T. 10784 (26. januar 2011.).

19891 Konkretno se navodi da 18 pripadnika UNPROFOR-a treba poslati u 2. krajiški korpus, 40 pripadnika UNPROFOR-a u 1. krajiški korpus, 27 pripadnika UNPROFOR-a u Istočnobosanski korpus i 18 pripadnika UNPROFOR-a u Hercegovački korpus. P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1.

19892 P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1–2.

19893 P2147 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1.

19894 P2269 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 29. maj 1995.), str. 2.

19895 P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 1; P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 190. V. takođe P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), *e-court* str. 4; P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.), str. 5; P2136 (Mapa BiH); P2145 (Mapa BiH); P2142 (Mapa BiH); P2162 (Mapa BiH); P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.), str. 1–6. U Sektoru Sarajevo, VRS je zarobio približno 260 pripadnika UNPROFOR-a. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 75

19896 V. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 75; P2140 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), str. 6–7 (pod pečatom); P2142 (Mapa BiH); P5024 (Dodatak A Izvještaju UNPROFOR-a u vezi s taocima iz UN-a, 2. juni 1995.); P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.); P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.); P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.); P2136 (Mapa BiH); P2145 (Mapa BiH); P2184 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom); P5013 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarima u Bosni, 26. maj 1995.); P2179 (Video-snimak osoblja UN-a); P2180 (Video-snimak osoblja UN-a); P2181 (Video-snimak osoblja UN-a); P2432 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.). Pripadnici UNPROFOR-a su odvedeni na druge lokacije, među kojima su bili Ilijaš, Rogatica, Sokolac, Knežina, Vlasenica, Vogošća, Višegrad, Blažuj, Milići, Bratunac i Zvornik. P2150 (Ujedinjeno Kraljevstvo, Izvještaj pod naslovom "Final Debriefing Report – Goražde Hostages", 3. juli 1995.); P5024 (Dodatak A Izvještaju UNPROFOR-a u vezi s taocima iz UN-a, 2. juni 1995.).

19897 V. P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.); P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.); P2145 (Mapa BiH); P2270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. maj 1995.); P5024

5863. Prema procjeni UNPROFOR-a, do 29. maja 1995., približno 347 članova osoblja UN-a, među kojima su bila i 32 vojna posmatrača UN-a, bili su zatočeni kao "taoci" na svojim posmatračkim položajima i punktovima za prikupljanje naoružanja ili su držani u izolovanim grupama, okruženi snagama bosanskih Srba.[19898] Neki od članova osoblja UN-a držani su na lokacijama koje su bile od vojnog značaja za VRS.[19899]

c. Zatočenje članova osoblja UN-a i postupanje s njima

i. *Opšta zapažanja*

5864. Pripadnici UNPROFOR-a i UNMO-a bili su stacionirani širom BiH. Međutim, optužbe sadržane u tački 11 Optužnice usredsređene su na timove UNPROFOR-a i UNMO-a koji su se nalazili u Sektoru Sarajevo, konkretno na području Pala, Sarajeva, Banjaluke i Goražda.[19900]

5865. Kao što je ranije pomenuto,[19901] odgovornosti UNPROFOR-a obuhvatale su nadzor nad DMZ-om i ZPI-jem, te izvještavanje o svakoj ulaznoj i izlaznoj vatri.[19902] Timovi UNPROFOR-a u Sarajevu su takođe bili zaduženi za pružanje pratnje konvojima UNHCR-a koji su ulazili u grad i nadzor nad snabdijevanjem vodom, gasom i električnom energijom.[19903] Pored toga, njihove odgovornosti su obuhvatale i posmatranje strana u sukobu, izvještavanje o svakom kršenju prekida vatre, kontrolu saobraćaja, te osiguranje slobodnog prolaza za sva vozila UN-a.[19904]

5866. Uloga timova UNMO-a obuhvatala je rad sa stranama u sukobu, nadzor nad provođenjem sporazuma o prekidu vatre, nadzor nad punktovima za prikupljanje naoružanja, izvještavanje o

---

(Dodatak A Izvještaju UNPROFOR-a u vezi s taocima iz UN-a, 2. juni 1995.); P5013 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarima u Bosni, 26. maj 1995.); P2432 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.).

19898 P2178 (Izvještaj UNMO-a, 30. juni 1995.); P2270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. maj 1995.), str. 1; P5023 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. maj 1995.); P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.), str. 1; P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), *e-court* str. 3–4.

19899 P2146 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 26. maj 1995.); P2147 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.); P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), *e-court* str. 3–4; P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.); P2178 (Izvještaj UNMO-a, 30. juni 1995.). Za lokacije na kojima su držani pripadnici UN-a, v. P2136 (Mapa BiH); P2142 (Mapa BiH); P2162 (Mapa BiH); P2145 (Mapa BiH).

19900 Optužnica, par. 86.

19901 Za više detalja o UNPROFOR-u i UNMO, v. odjeljak II.E.2: Vanceov plan.

19902 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), *e-court* str. 4; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 44; Michael Rose, T. 7256, 7260 (5. oktobar 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80.

19903 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 4.

19904 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 4.

svakom slučaju granatiranja po gradu i iz grada, te sastavljanje izvještaja o istrazi provedenoj u vezi s incidentima otvaranja vatre.[19905] Svi timovi UNMO-a bili su nenaoružani.[19906]

5867. U gradu Sarajevu 1995. godine bilo je približno 5.000 pripadnika UNPROFOR-a koje su činili uglavnom vojnici iz Francuske, Rusije, Ukrajine i Egipta.[19907] UNPROFOR-ov Sektor Sarajevo imao je šest bataljona i jedan odred koji je bio zadužen za sarajevski aerodrom.[19908] U Goraždu, tim UNPROFOR-a se sastojao od približno 400 pripadnika Britanskog bataljona i jedne ukrajinske čete u kojoj je bilo približno 100 ljudi.[19909]

5868. Procijenjeno je da je VRS u Sektoru Sarajevo zarobio i zatočio približno 260 pripadnika UNPROFOR-a.[19910] Konkretnije, jedan tim Francuskog bataljona koji je bio stacioniran u Polinju prvo je odveden u kasarnu u Bijeljini, a zatim zatočen u Doboju.[19911] Jedan tim Francuskog bataljona koji je bio stacioniran u kasarni u Lukavici bio je zatočen na toj lokaciji.[19912] Još jedan tim Francuskog bataljona, koji je bio stacioniran na položaju "Sierra Victor" u blizini Vrbanja mosta, napadnut je i zatočen u kasarni u Lukavici.[19913] Jedan tim Ukrajinskog bataljona u Sarajevu odveden je u Bijeljinu, a zatim zatočen u Banjaluci.[19914] Pripadnici tima Britanskog bataljona koji su bili stacionirani u Goraždu odvedeni su na razne lokacije.[19915]

19905 Patrick Rechner, T. 11078 (2. februar 2011.); Marcus Helgers, T. 10747 (26. januar 2011.); P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4.

19906 Marcus Helgers, T. 10747 (26. januar 2011.); Patrick Rechner, T. 11078 (2. februar 2011.); P4140 (Izjava svjedoka Josepha Kingorija od 8. januara 2002.), par. 5. Ali v. D2762 (Izjava svjedoka KW554 od 14. septembra 2012.), par. 26 (gdje je svjedok izjavio da su mnogi timovi UNMO-a bili naoružani). Tokom unakrsnog ispitivanja, svjedok KW554 je obrazložio da je bio upoznat samo sa kanadskim timom UNMO-a i da timovi UNMO-a za koje je smatrao da su naoružani nisu bili dio grupe koja je uzeta za taoce u maju 1995. Svjedok KW554, T. 32034–32035 (16. januar 2013.). S obzirom na nedosljednosti u iskazu svjedoka KW554 i na njegovu neiskrenost, te na osnovu ukupnih dokaza, Vijeće zaključuje da su vojni posmatrači UN-a bili nenaoružani.

19907 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), par. 6; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 78.

19908 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 5.

19909 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), *e-court* str. 4.

19910 P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 75.

19911 **[REDIGOVANO]**; P2142 (Mapa BiH).

19912 P5024 (Dodatak A Izvještaju UNPROFOR-a u vezi s taocima iz UN-a, 2. juni 1995.), str. 1.

19913 P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 1; P5024 (Dodatak A Izvještaju UNPROFOR-a u vezi s taocima iz UN-a, 2. juni 1995.), str. 2; **[REDIGOVANO]**; P2433 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.); P5924 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.); D1058 (Izvještaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.).

19914 P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.); P2136 (Mapa BiH).

19915 P2150 (Ujedinjeno Kraljevstvo, Izvještaj pod naslovom "Final Debriefing Report – Goražde Hostages", 3. juli 1995.) (gdje se navodi da su među tim lokacijama bili Rogatica, Sokolac, Knežina, Vlasenica, Milići, Bratunac i Zvornik).

5869. Zatočeni vojni posmatrači UN-a u Sektoru Sarajevo imali su položaje na područjima kao što su Grbavica,[19916] Kasindo, Vogošća i Pale.[19917] Tim UNMO-a čiji je položaj bio na području Grbavice, koje je bilo pod kontrolom bosanskih Srba, odveden je u Jahorinski Potok i zatočen u kasarni na Palama.[19918] Tim UNMO-a na Kasindolu odveden je na Grbavicu, zatim na Pale, a potom je zatočen u radarskoj stanici na Jahorini.[19919] Tim UNMO-a u Vogošći zatočen je u objektu u kojem je bio smješten i nije mu bio dopušten pristup nikakvim sredstvima veze.[19920] Na Palama su bila dva tima UNMO-a: tim UNMO-a 7 Lima i tim UNMO-a SE-1.[19921] Oni su odvedeni u Jahorinski Potok i zatočeni u kasarni Koran na Palama.[19922]

5870. Vijeće će sada podrobnije ispitati slijed događaja u vezi s nekim od tih timova UNMO-a i UNPROFOR-a.

ii. *Iskazi tima Ukrajinskog bataljona u Sarajevu*

5871. Dana 26. maja 1995., pripadnici tima Ukrajinskog bataljona, među kojima je bio i Aleksandar Višnjevski, bili su na kontrolnom punktu Zaria kada su došli pripadnici vojne policije VRS-a.[19923] Komandir tih pripadnika VRS-a naredio je, "kako bi se […] izbjeglo krvoproliće zbog bombardovanja postrojenja 'Energoinvesta' od vazduhoplovstva NATO", da tim Ukrajinskog bataljona preda svoje naoružanje i da ga pripadnici VP-a odvedu na sigurno mjesto.[19924] Tim Ukrajinskog bataljona je isprva počeo da predaje naoružanje, ali je poručnik tog tima naredio da se to obustavi nakon što mu je Višnjevski rekao da je na televiziji vidio kako je tim Francuskog bataljona odveden sa svog položaja i kako neki vojnici VRS-a grubo postupaju s pripadnicima tog

[19916] Jedan od timova UNMO-a na Grbavici imao je položaje na području u centru Sarajeva koje je bilo pod kontrolom bosanskih Srba. Drugi tim UNMO-a na Grbavici imao je položaje na području Sarajeva koje je bilo pod kontrolom bosanskih Muslimana. P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4; P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 5. Grbavica je naselje u opštini Novo Sarajevo i nalazi se u južnom i centralnom dijelu grada Sarajeva. Činjenica o kojoj je presuđeno 65.

[19917] P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.); P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4.

[19918] P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.).

[19919] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.).

[19920] P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 4; P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), *e-court* str. 3; P2145 (Mapa BiH).

[19921] P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 4.

[19922] Janusz Kalbarczyk, T. 10832–10859 (28. januar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.); P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.).

[19923] Pripadnici tog odjeljenja nosili su uniforme VP-a bosanskih Srba i imali su crne trake oko rukava. P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 1–2.

[19924] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2; Aleksandar Višnjevski, T. 10707, 10714 (25. januar 2011.).

tima i vezuju im ruke lisicama.[19925] Došlo je do koškanja u kojem su pripadnici VP-a zahtijevali da im tim Ukrajinskog bataljona preda preostalo naoružanje.[19926] Komandir VP-a je prislonio pištolj na glavu poručnika Ukrajinskog bataljona i zaprijetio da će pucati ukoliko se tim Ukrajinskog bataljona ne povinuje tom zahtjevu.[19927] Dva pripadnika tima Ukrajinskog bataljona pokušala su da intervenišu i udarila su neke pripadnike VP-a.[19928] Pripadnici VP-a su potom otvorili vatru u pravcu pripadnika tima Ukrajinskog bataljona, pucajući iznad njihovih glava, i naredili im da legnu.[19929] Pripadnici tima Ukrajinskog bataljona na kraju su predali naoružanje.[19930] Pripadnici tima Ukrajinskog bataljona odvedeni su u stanicu policije na Ilidži, premješteni u neki hotel na nekoliko sati, a zatim odvezeni natrag na kontrolni punkt Zaria, gdje su prenoćili.[19931]

5872. Dana 27. maja 1995. u 04:00 sata, probudili su ih i rekli im da pokupe svoje stvari.[19932] Ukrcali su se u neki autobus koji ih je odvezao u pravcu Krivoglavaca.[19933] Autobus se zaustavio na kontrolnom punktu Palub i u njega su ukrcali još pet pripadnika UNPROFOR-a.[19934] Taj autobus, u čijoj su pratnji bila dva vozila vojne policije VRS-a, stigao je u Bijeljinu, gdje je Višnjevski vidio grupu od 14 pripadnika tima Francuskog bataljona koji su također bili zatočeni.[19935] Autobus je nastavio put ka Banjaluci, gdje su pripadnike tima Ukrajinskog bataljona odveli u kasarnu u blizini nekog uzletišta.[19936] Naređeno im je da se razdvoje u manje grupe.[19937] Odbili su da se povinuju toj naredbi i zbog toga su im oduzeti pancirni prsluci, uprtači i vezice za cipele.[19938] Rekli su im da moraju izvršavati naređenja koja im izda VP i da ih drže u zarobljeništvu kako bi primorali NATO da obustavi vazdušne udare po vojnim položajima bosanskih Srba.[19939] Na pripadnike tima

[19925] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2; Aleksandar Višnjevski, T. 10707–10708 (25. januar 2011.).

[19926] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2.

[19927] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2.

[19928] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2.

[19929] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2.

[19930] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2.

[19931] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2.

[19932] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2; P2138 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. maj 1995.), str. 6.

[19933] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2; Aleksandar Višnjevski, T. 10710, 10715 (25. januar 2011.).

[19934] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 2.

[19935] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3; Aleksandar Višnjevski, T. 10712 (25. januar 2011.); P2138 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. maj 1995.), str. 6.

[19936] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3; Aleksandar Višnjevski, T. 10709, 10711–10712 (25. januar 2011.); P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1.

[19937] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3; Aleksandar Višnjevski, T. 10708 (25. januar 2011.).

[19938] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3; Aleksandar Višnjevski, T. 10708 (25. januar 2011.).

[19939] P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3 (gdje je prvo izjavio da su im rekli da su oni "ratni zarobljenici", ali je kasnije objasnio da su im saopštili da su "uzeti za taoce").

Ukrajinskog bataljona pustili su njemačke ovčare koje su držali na povocima kako bi ih prisilili da uđu u kasarnu.[19940] Pripadnici tima Ukrajinskog bataljona bili su zatočeni u kasarni u Banjaluci sve dok ih nisu pustili na slobodu.[19941] Tokom zatočeništva su im davane veoma male količine hrane, a prati su se mogli samo hladnom vodom, pri čemu nije bilo ni peškira ni sapuna.[19942] Pušteni su 6. juna 1995., premješteni u Novi Sad, a zatim avionom prebačeni u Zagreb.[19943]

iii. *Iskazi tima UNMO-a u Kasindolu*

5873. Tim UNMO-a u Kasindolu, južno od Sarajeva, imao je šest članova, među kojima su bili Marcus Helgers, Ahmad Manzoor i Gunnar Westlund, koji je bio vršilac dužnosti vođe tima.[19944] Dana 25. maja 1995., poslije prvog vazdušnog udara od strane NATO-a, jedan uniformisani čovjek koji je tvrdio da je oficir VRS-a za bezbjednosne poslove ušao je u prostorije u kojima je bio smješten tim UNMO-a u Kasindolu.[19945] On im je saopštio da je NATO izveo vazdušni udar protiv bosanskih Srba i da je tim UNMO-a stavljen u kućni pritvor.[19946] Članovima tima su rekli da će njihovom prevodiocu biti dozvoljeno da ode u kasarnu VRS-a i preda spisak stvari koje bi im mogle biti potrebne.[19947]

5874. U podne 26. maja 1995., Westlund je čuo drugi vazdušni udar NATO-a i vidio veliki oblak dima na drugoj strani planine, u pravcu Pala.[19948] Negdje oko 14:00 sati, na radio-vezi je čuo Nicholasa Ribića koji se predstavio kao vojnik VRS-a i rekao: "Držimo vaš tim sa Pala. Ubićemo ih ako ne obustavite vazdušne napade NATO-a".[19949] U 17:15 sati, dvojica naoružanih vojnika koja su nosila pantalone od nekakve uniforme i zelene majice bez ikakvih oznaka ušla su u kancelariju

---

19940 Aleksandar Višnjevski, T. 10708 (25. januar 2011.).

19941 P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3; v. takođe Aleksandar Višnjevski, T. 10708–10709 (25. januar 2011.); P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1; P2136 (Mapa BiH).

19942 P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3.

19943 P2135 (Zapisnik o razgovoru s Aleksandrom Višnjevskim, 5. februar 1996.), str. 3; Aleksandar Višnjevski, T. 10712–10713 (25. januar 2011); P2139 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. juni 1995.); P2136 (Mapa BiH).

19944 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4; Marcus Helgers, T. 10747 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 2; P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 4 (gdje se navodi da je pozivni znak za tim UNMO-a u Kasindolu bio SS-1).

19945 Marcus Helgers, T. 10748 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 2; P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4. Premda se u Westlundovoj izjavi svjedoka navodi da su prvi vazdušni udari NATO-a izvedeni 24. maja 1995., Vijeće konstatuje da to nije tačno i da su prvi vazdušni udari NATO-a izvedeni 25. maja 1995.

19946 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4; Marcus Helgers, T. 10748 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 2.

19947 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4.

19948 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4.

19949 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4. Patrick Rechner je identifikovao Nicholasa Ribića kao "Kanađanina srpskog porijekla" koji je bio vojnik VRS-a. Patrick Rechner, T. 11087 (2. februar 2011.).

UNMO-a.[19950] Njih dvojica su naredila timu UNMO-a da odmah pođe s njima.[19951] Timu UNMO-a su rekli da se spakuju, a oduzeli su im radio-uređaje, pancirne prsluke i šljemove.[19952] Westlundu i još jednom vojnom posmatraču UN-a naredili su da voze dva vozila UN-a, dok su pored njih u tim vozilima sjedili naoružani vojnici VRS-a.[19953] Nisu im rekli gdje ih odvode, ali su im naredili da voze sporednim putevima.[19954]

5875. Vojni posmatrači UN-a su na kraju stigli na Grbavicu, gdje su ih odveli u podrum jedne civilne višespratnice, u kojem su sjedila desetorica naoružanih vojnika VRS-a.[19955] Dovezeno je jedno ukradeno vozilo UN-a koje je bilo prefarbano crnom bojom i iz njega su izašla trojica naoružanih ljudi.[19956] Ona dvojica vojnika koja su zarobila tim UNMO-a pojavila su se noseći ukradene plave šljemove UN-a i pancirne prsluke; njih dvojica su bila pod komandom pomenute trojice naoružanih ljudi.[19957] Jedan od tih vojnika naredio je pripadnicima tima UNMO-a da skinu svoje uniforme UN-a i obuku civilnu odjeću.[19958] Ti vojni posmatrači UN-a nisu imali civilnu odjeću, pa su im vojnici dali da nose neku mješavinu civilne odjeće i starih uniformi JNA.[19959] Dozvolili su im da zadrže lične isprave, novčanike i cigarete.[19960] Dvojica vojnika koja su zarobila tim UNMO-a odvezla su se u ona dva vozila UN-a koja su oduzeta iz kancelarije UNMO-a.[19961] Pripadnike tima UNMO-a smjestili su u stražnji dio crnog vozila i odvezli ih prema Palama.[19962] Negdje oko 19:00 sati, vozilo je stiglo do stanice policije na Palama i vođa tih vojnika je ušao u stanicu; zatim ih je odveo u jedan kafić u centru Pala.[19963] Tu su pripadnicima tima UNMO-a naredili da izađu iz vozila i postroje se na pločniku.[19964] Westlund je vidio mnogo pijanih vojnika VRS-a koji su stajali ispred tog kafića i nosili ukradenu opremu UN-a.[19965] Vidjeli su i pripadnike

[19950] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4–5.
[19951] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4.
[19952] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 4.
[19953] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5 (gdje je konkretno naveo da je naoružani vojnik držao pušku uperenu u njega).
[19954] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19955] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19956] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5 (gdje je primijetio da je čovjek za kojeg se činilo da je vođa imao dugačku bradu i dugačku crnu kosu, da je bio odjeven u crno i da nije izgledao kao "regularni vojnik VRS-a").
[19957] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19958] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5; Marcus Helgers, T. 10749 (26. januar 2011.).
[19959] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5; Marcus Helgers, T. 10749 (26. januar 2011.).
[19960] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19961] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19962] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19963] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19964] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.
[19965] P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.

tima UNMO-a 7 Lima sa Pala koji su bili zarobljeni ranije tog dana.[19966] Ribić im je rekao: "Vi ste sada naši zarobljenici i odvešćemo vas u radarsku stanicu, gdje ćete biti zaključani kako biste je zaštitili".[19967] Ribić je, pored toga, izjavio da će, ukoliko bude još vazdušnih udara NATO-a, jedan od vojnih posmatrača UN-a biti ustrijeljen, a da će, ukoliko bude izveden vazdušni udar na radarsku stanicu na planini Jahorini, svi vojni posmatrači UN-a koji ga eventualno prežive biti poslije toga pogubljeni.[19968] Pripadnicima tima UNMO-a su zatim naredili da se ukrcaju u drugo ukradeno vozilo UN-a koje je dovezeno pred taj kafić.[19969]

5876. Negdje između 20:00 i 20:30 sati, Westlunda, Helgersa, Manzoora i druge pripadnike tima UNMO-a odvezli su u skijaški centar na Jahorini i usput su se zaustavili pred jednom planinskom kućicom.[19970] Iz te kućice je izašao nadležni oficir sa trojicom naoružanih vojnika VRS-a.[19971] Taj oficir je razgovarao s Ribićem i Ribić je zatim naredio Westlundu da radio-vezom pozove štab UNMO-a i izdao mu sljedeće uputstvo: "Reci im da ćemo vas ubiti jednog po jednog ako NATO ne obustavi vazdušne napade. Reci im da idete u radarsku stanicu na Jahorini, gdje ćete biti zaključani."[19972] Kada je štab UNMO-a potvrdio da je primio poziv, Ribić je zgrabio radio-uređaj, predstavio se kao vojnik VRS-a i potom ponovio tu poruku.[19973] Westlundu, Helgersu i vojnim posmatračima UN-a su naredili da izađu iz vozila i ukrcaju se u jedan volkswagenov minibus koji je bio ofarban u maskirne boje.[19974] Ribić i još jedan vojnik odvezli su se u pravcu Pala u ukradenom vozilu UN-a.[19975] Ostala trojica vojnika VRS-a bila su pijana, agresivna i neprijateljski raspoložena, a jedan od njih je kundakom svog kalašnjikova udario trojicu vojnih posmatrača UN-a u glavu.[19976] Odvezli su Westlunda, Helgersa i vojne posmatrače UN-a uzbrdo prema radarskoj stanici na Jahorini, koja se nalazila na približno 50 metara od glavnog radarskog tornja.[19977] Kada

---

19966 P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 2; Patrick Rechner, T. 11103–11104 (2. februar 2011.).

19967 Premda Westlund nije imenovao Ribića, izjavio je da je po glasu prepoznao da se radilo o vojniku bosanskih Srba koji je bio iz Kanade i koji je prethodno putem radio-veze rekao, na veoma dobrom engleskom, da je zatočio tim UNMO-a na Palama. P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5–6. Rechner i Helgers su takođe u svojim svjedočenjima izjavili da je Ribić bio čovjek koji je bio tamo i rekao to što se navodi. Patrick Rechner, T. 11087–11088 (2. februar 2011.); Marcus Helgers, T. 10750 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 2.

19968 Marcus Helgers, T. 10750 (26. januar 2011.); Patrick Rechner, T. 11087–11088 (2. februar 2011.).

19969 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 5.

19970 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6; P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 2; Marcus Helgers, T. 10751 (26. januar 2011.).

19971 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6.

19972 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6.

19973 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6.

19974 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6.

19975 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6.

19976 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6; Marcus Helgers, T. 10751 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 3.

19977 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6 (gdje je konkretno naveo da se poslije 20 minuta minibus zaustavio i da su ostatak puta uz planinu prešli pješke).

su stigli u kasarnu u kojoj je bila radarska stanica, jedan čovjek koji se predstavio kao komandant jedinice VRS-a dao je vojnim posmatračima UN-a list papira i rekao im da na njemu napišu svoja imena, državljanstvo i brojeve ličnih isprava.[19978] Rekao je da će te podatke poslati u kasarnu u Lukavici kako bi štab UNMO-a bio obaviješten o tome gdje se oni nalaze.[19979] Rekao im je da su oni ratni zarobljenici.[19980] Kasnije su vojni posmatrači UN-a upozoreni da je područje oko te radarske stanice minirano.[19981] Rekli su im da su zarobljeni po naređenjima predsjednika bosanskih Srba ili komande VRS-a.[19982]

5877. Dana 27. maja 1995., trojica vojnika VRS-a probudila su Westlunda, Helgersa, Manzoora i vojne posmatrače UN-a u 04:45 sati i odvela ih prema radarskoj stanici koja je bila udaljena 200 metara.[19983] U blizini radarske stanice su ih uveli u jedno malo sklonište u kojem su se nalazila četiri kreveta, ćebad, jastuci i grijalica.[19984] Dvojici vojnih posmatrača UN-a su rekli da izađu napolje sa svojim ćebadima.[19985] Dva sata kasnije, njih dvojica su se vratila i rekla Westlundu da su ih natjerali da sjede oko radarske stanice sa svojim ćebadima i da su ih sve vrijeme čuvala dvojica naoružanih vojnika.[19986] Zatim su napolje izveli Westlunda i još jednog vojnog posmatrača UN-a i natjerali ih da dva sata sjede između dvije radarske antene a poslije toga su ih vratili u sklonište.[19987] U 15:00 sati, u sklonište su ušla trojica vojnika VRS-a.[19988] Jedan od njih je bio komandant bataljona i on je naredio Westlundu i Manzooru da se ukrcaju u automobil.[19989] Odvezli su ih prema radarskoj stanici.[19990] Westlundu su naredili da izađe iz automobila, kojim su potom negdje dalje odvezli Manzoora.[19991] Westlund i jedan vojnik VRS-a otpješačili su 50 metara preko jednog brda u jednu veliku vojnu zgradu u kojoj je bio smješten centar za radio-vezu.[19992] Tu je bio jedan potpukovnik VRS-a.[19993] Westlunda su zaključali u jednu sobu na drugom spratu zgrade

---

19978 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6; P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 3.

19979 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6.

19980 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 6.

19981 Marcus Helgers, T. 10756–10757 (26. januar 2011.).

19982 Marcus Helgers, T. 10756–10757 (26. januar 2011.).

19983 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19984 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19985 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19986 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19987 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19988 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19989 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19990 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19991 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19992 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

19993 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7 (gdje je konkretno naveo da je taj potpukovnik bio komandant kompleksa za protivvazdušnu odbranu).

centra za radio-vezu.[19994] Jedan mlađi zamjenik komandanta u VRS-u rekao je Westlundu da ima naređenje da ga ustrijeli ako pokuša da pobjegne.[19995] Westlunda su držali u toj zgradi i davali mu obroke.[19996] Nekoliko dana kasnije, doveli su Manzoora natrag i zatočili ga sa Westlundom.[19997] Tokom narednih dana, Westlund je nekoliko puta čuo letjelice NATO-a kako prelijeću iznad njih.[19998] Kada bi se začule te letjelice, Westlundu i Manzooru bi naredili da izađu napolje sve dok nadlijetanje ne bi prestalo.[19999]

5878. Dana 13. juna 1995., Westlundu su rekli da će biti pušten, ali da Manzoora neće pustiti.[20000] Westlunda su pustili na slobodu na Palama, gdje se sastao sa jednim članom svog tima i osmoricom vojnih posmatrača UN-a iz drugih timova.[20001] Tu je bilo i pripadnika timova Britanskog bataljona i Francuskog bataljona koji su također bili pušteni na slobodu.[20002] Helgersa, Manzoora i druge članove tima UNMO-a pustili su na slobodu tokom narednih nekoliko dana.[20003]

iv. *Iskazi tima UNMO-a na Grbavici*

5879. U timu UNMO-a koji je bio stacioniran na području Grbavice koje je bilo pod kontrolom bosanskih Srba bili su Joseph Gelissen, Sergey Golubev i Harley Alves.[20004] Dana 26. maja 1995., u 16:00 sati, jedna grupa vojnika VRS-a ušla je u kuću tima UNMO-a na Grbavici.[20005] Ti vojnici su Gelissenu i Alvesu vezali ruke lisicama.[20006] Pripadnicima UNMO-a oduzeli su opremu i lične stvari.[20007] Vojnici VRS-a su ih zatim izveli iz kuće i ukrcali u jedno vozilo koje je bilo ofarbano u crno.[20008] Golubev je ostao u kući tima UNMO-a.[20009] Ti vojnici VRS-a su rekli da imaju naređenje da zarobe vojne posmatrače UN-a i da je Ribić taj koji je glavni.[20010] Gelissena i Alvesa su odvezli u pravcu Pala, a njihovom vozilu su se pridružila još dva ukradena vozila UN-a koja su vozili

19994 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8.
19995 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8.
19996 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 7.
19997 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8.
19998 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8.
19999 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8.
20000 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8.
20001 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8; P2160 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.). V. također Marcus Helgers, T. 10758 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 3; par. 5936.
20002 P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 8–9.
20003 P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), *e-court* str. 4
20004 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4; P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 5.
20005 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 5.
20006 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 5.
20007 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 5.
20008 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20009 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20010 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.

vojnici VRS-a, među kojima je bio i Ribić.[20011] Vozila su bila puna opreme koja je oduzeta od vojnih posmatrača UN-a.[20012]

5880. Na Palama su se zaustavili kod jedne bolnice, gdje su ih natjerali da čekaju na stepeništu i snimali ih televizijskom kamerom.[20013] Okružilo ih je dvadesetak vojnika VRS-a i civila koji su bili veoma agresivni.[20014] U 17:00 sati, odvezli su ih pred kasarnu na Palama, gdje su ih lisicama vezali za jarbol za zastavu.[20015] Tamo su već bili Romero Huelin i Griffith Evans, pripadnici tima UNMO-a 7 Lima na Palama, koji su također bili vezani lisicama za drugi jarbol za zastavu.[20016] Tu su ostali vezani lisicama do 19:00 sati.[20017] Gelissen je vidio letjelice NATO-a koje su ih nadlijetale, neki od vojnika VRS-a su vikali na te letjelice, a jedan vojnik VRS-a je napravio gest kao da će zaklati vojne posmatrače UN-a.[20018] Kapetan VRS-a koji se prezivao Vojvodić bio je glavni i on je poslao drugu grupu vojnika da čuvaju vojne posmatrače UN-a.[20019] U 19:00 sati, vojne posmatrače UN-a su odveli u kantinu da večeraju zajedno s vojnicima VRS-a.[20020] Poslije toga, vojne posmatrače UN-a su ponovo izveli i lisicama ih vezali za jarbole za zastave.[20021] Kasnije te večeri, odveli su ih u jedan park, gdje su se odmarali.[20022] Tu su doveli i ostale članove tima UNMO-a 7 Lima na Palama, među kojima su bili Patrick Rechner i Janusz Kalbarczyk.[20023] Zatim su sve vojne posmatrače UN-a odveli na spavanje u jednu prostoriju u kasarni na Palama.[20024] Vojvodić im je objasnio da su zarobljeni i da im ne može reći ništa više od toga, ali da bi trebali raditi ono što im se kaže zato što je on odgovoran za njihovu sigurnost.[20025]

5881. Dana 27. maja 1995. u 10:30 sati, sve vojne posmatrače UN-a koji su bili držani u kasarni na Palama odvezli su jednim kamionom u Jahorinski Potok i zatočili ih u neku kantinu.[20026] Alvesa

---

20011 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20012 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20013 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20014 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20015 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20016 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6. V. par. 5918, 5921.
20017 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20018 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20019 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20020 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20021 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20022 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6.
20023 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6–7.
20024 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 6–7. Među tim vojnim posmatračima UN-a bili su Gelissen, Alves, Rechner, Kalbarczyk, Evans, Huelin i još četvorica. P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.
20025 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.
20026 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.

i Kalbarczyka su odveli u radarsku stanicu gdje ih je snimala ekipa TV Pale.[20027] Dok su ih nadlijetale letjelice NATO-a, jedan srpski reporter je intervjuisao Alvesa i Kalbarczyka, koji su bili lisicama vezani za podnožje radarske stanice.[20028] Ribić je došao da vidi vojne posmatrače UN-a i rekao im je da će biti pušteni za nekoliko dana.[20029] U 20:00 sati, sve vojne posmatrače UN-a odveli su natrag u kasarnu na Palama.[20030]

5882. Dana 28. maja 1995., Gelissen i vojni posmatrači UN-a bili su cijeli dan zatočeni u svojoj sobi u kasarni na Palama, dok su dvojica vojnih posmatrača UN-a iz Rusije bila puštena na slobodu.[20031] Vojvodić je obećao vojnim posmatračima UN-a da će uskoro biti pušteni na slobodu, ali stanje u kasarni na Palama je i dalje bilo napeto.[20032]

5883. Dana 31. maja 1995., jedan major VRS-a koji se prezivao Batinić došao je da vidi Gelissena i vojne posmatrače UN-a i predstavio se kao Vojvodićev nadređeni.[20033] Gelissen je zamolio da im se omogući da se vrate u kuće u kojima su bili smješteni kako bi uzeli svoje lične stvari, istuširali se i obrijali.[20034] Batinić je obećao da će im pomoći.[20035] U 15:40 sati, došla je ekipa TV Pale i snimala vojne posmatrače UN-a.[20036] Vojvodić je bio prisutan tokom tog snimanja.[20037]

5884. Dana 1. juna 1995., Gelissena su njegove kolege, vojni posmatrači UN-a, izabrali za svog predstavnika.[20038] Sastavili su pismo Batiniću u kojem su naveli da im je poznato da ih VRS naziva ratnim zarobljenicima i zatim su, kao takvi, iznijeli određene zahtjeve.[20039] U 20:00 sati, došla su dvojica oficira VRS-a iz kasarne u Lukavici da ispitaju Evansa i još jednog vojnog posmatrača UN-a o navođenim sistemima naoružanja zato što su obojica prethodno služila kao piloti.[20040] U

20027 P2143 (Vijesti srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom); P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.

20028 P2143 (Vijesti srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom). V. također Janusz Kalbarczyk, T. 10841–10843 (28. januar 2011.).

20029 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.

20030 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.

20031 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.

20032 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 7.

20033 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20034 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20035 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20036 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20037 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20038 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20039 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8 (gdje se navodi da su ti zahtjevi obuhvatali kontakt sa najbližim srodnicima, pristup vijestima, posjete ljekara, razgovore sa vlastima bosanskih Srba, posjetu od strane MKCK-a, te pristup praonici odjeće i njihovim ličnim predmetima). D3139 (Izvod iz rukopisa Mirka Šošića); Patrick Rechner, T. 11114–11115 (2. februar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 9–10. Nije im bilo dozvoljeno da se sa predstavnicima MKCK-a sastanu sve do 8. juna 1995., uprkos tome što je MKCK insistirao da mu se omogući pristup vojnim posmatračima UN-a. Patrick Rechner, T. 11115 (2. februar 2011.).

20040 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8; v. par. 5924.

21:00 sat, vojni posmatrači UN-a su imali sastanak sa Vojvodićem, tokom kojeg je Gelissen dao Vojvodiću pismo koje je sastavio i rekao mu da više neće dozvoliti da ih snima ekipa TV Pale i čak "mu […] zaprijetio i Međunarodnim sudom u Haagu".[20041] Vojvodić je postao vrlo nervozan i obećao je da će uručiti to pismo Batiniću.[20042]

5885. Dana 3. juna 1995., Batinić je posjetio vojne posmatrače UN-a.[20043] Obavijestio ih je da je primio njihovo pismo i obećao da će nešto uskoro preduzeti.[20044] Dana 5. juna 1995., vojne posmatrače UN-a posjetila su dva ljekara iz bolnice na Palama.[20045] Sljedećeg dana, Huelin je, zahvaljujući toj posjeti ljekara, pušten na slobodu.[20046] MKCK ih je posjetio 8. i 9. juna 1995.[20047] Profesor Mirko Šošić, koji je bio ljekar u bolnici na Koranu, rekao je Gelissenu i drugim vojnim posmatračima UN-a da će uskoro biti pušteni na slobodu.[20048] Dana 10. juna 1995., neke od vojnih posmatrača UN-a su odveli u kuće u kojima je prethodno bio smješten tim UNMO-a 7 Lima i dozvolili im da nazovu svoje porodice.[20049]

5886. Dana 13. juna 1995., Kalbarczyk, Westlund i drugi vojni posmatrači UN-a pušteni su na slobodu.[20050]

v. *Iskazi timova Francuskog bataljona*

(A) Tim Francuskog bataljona u Lukavici

5887. Francuski bataljon je imao tri položaja u Sarajevu i oko njega.[20051] Dana 26. maja 1995. u 10:30 sati, pripadnike tima Francuskog bataljona koji su bili dio naoružanog voda postavljenog na ulazu u kasarnu u Lukavici opkolili su naoružani vojnici VRS-a.[20052] U 12:30 sati, grupa od 30 naoružanih ljudi u uniformama VRS-a opkolila je pripadnike drugog tima Francuskog bataljona,

---

20041 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20042 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20043 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20044 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 8.

20045 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9; Mirko Šošić, T. 35756–35758 (21. mart 2013.); D989 (Medicinski izvještaj o pripadnicima UN-a, 6. juni 1995.); D3139 (Izvod iz rukopisa Mirka Šošića).

20046 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9.

20047 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9.

20048 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9; Mirko Šošić, T. 5756–35758 (21. mart 2013.); D989 (Medicinski izvještaj o pripadnicima UN-a, 6. juni 1995.); D3139 (Izvod iz rukopisa Mirka Šošića); D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 10.

20049 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9.

20050 Janus Kalbarczyk, T. 10868–10869 (28. januar 2011.); P49 (Izjava svjedoka Gunnara Westlunda od 22. novembra 1995.), *e-court* str. 9; P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9. V. takođe par. 5936.

20051 P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 1.

20052 **[REDIGOVANO]**.

koji se nalazio na 800 metara udaljenosti od ulaza.[20053] Ti vojnici VRS-a naredili su tom timu Francuskog bataljona da se pridruži timu voda Francuskog bataljona čiji je položaj bio na ulazu u kasarnu u Lukavici.[20054] Oni su to odbili i čekali su na uputstva iz svog štaba.[20055] Do tada je NATO već bio izveo drugi vazdušni udar na Palama i bosanski Srbi su htjeli da odvedu neke pripadnike Francuskog bataljona na Pale kako bi procijenili štetu koju je pretrpjelo civilno stanovništvo.[20056] Poručnik Francuskog bataljona koji je komandovao vodom na ulazu u kasarnu u Lukavici odbio je da to učini.[20057] Napetosti su eskalirale.[20058] Pet tenkovskih posada VRS-a dobilo je naređenje da zauzme borbene položaje.[20059] I Francuski bataljon je zauzeo borbene položaje i pripremio svoje bacače raketa, ali je njegovim pripadnicima naređeno da ne pune puške.[20060] To sučeljavanje je trajalo nekoliko sati.[20061]

5888. Pripadnici tima Francuskog bataljona na ulazu u kasarnu u Lukavici držali su svoje položaje kada je došao Milenko Inđić i pokušao da s poručnikom Francuskog bataljona pregovara da se predaju.[20062] Inđić je rekao da je naređenje da se razoružaju pripadnici UNPROFOR-a u kasarni u Lukavici došlo od "viših vlasti".[20063] Poručnik Francuskog bataljona je odgovorio da on nema naređenja da se preda.[20064] Inđić je zatim naredio vojnicima bosanskih Srba da zauzmu vatrene položaje i gađaju tu zgradu sve dok se tim Francuskog bataljona ne preda.[20065] Dvije granate iz ručnog bacača pogodile su jedan kamion i jedan oklopni transporter.[20066] Nekoliko minuta kasnije, tim Francuskog bataljona izašao je iz zgrade i predao se.[20067]

20053 **[REDIGOVANO]**.

20054 **[REDIGOVANO]**.

20055 **[REDIGOVANO]**.

20056 **[REDIGOVANO]**.

20057 **[REDIGOVANO]**.

20058 **[REDIGOVANO]**.

20059 **[REDIGOVANO]**.

20060 **[REDIGOVANO]**.

20061 **[REDIGOVANO]**.

20062 Milenko Inđić, T. 32630–32632 (24. januar 2013.); P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.). Za osoblje UN-a, glavna osoba za kontakt sa VRS-om bio je Milenko Inđić, koji je bio oficir VRS-a za vezu sa UN-om, v. Milenko Inđić, T. 32414–32415, 32428–32429 (22. januar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 39, 41–42, 44; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), par. 11; Rupert Smith, T. 11371-11372 (8. februar 2011.); P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 8.

20063 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 171.

20064 Milenko Inđić, T. 32630–32632 (24. januar 2013.); P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.).

20065 Milenko Inđić, T. 32630–32632 (24. januar 2013.); P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.).

20066 Milenko Inđić, T. 32630–32632 (24. januar 2013.); P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.).

20067 Milenko Inđić, T. 32630–32632 (24. januar 2013.); P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.). **[REDIGOVANO]**. Inđić je u svom

5889. Oko 19:30 sati, poručnik Francuskog bataljona i njegov oficir za vezu, kapetan Jouannic, otišli su na drugi položaj Francuskog bataljona.[20068] Jouannic je objasnio da je, kao oficir za vezu, prenio naređenje da tim Francuskog bataljona položi oružje i da će Inđić razgovarati s njima.[20069] Zatim je došao Inđić i predstavio se tom timu Francuskog bataljona.[20070] S Inđićem je bio jedan civil koji je cijeli razgovor snimao video-kamerom.[20071] Inđić je saopštio timu Francuskog bataljona da su oni sada ratni zarobljenici VRS-a.[20072] Ta dva tima Francuskog bataljona u kasarni u Lukavici provela su tu noć svaki na svom položaju.[20073]

5890. Dana 27. maja 1995., stigao je jedan tim reportera, pod pratnjom VRS-a, kako bi snimio video-kamerama i fotografisao timove Francuskog bataljona.[20074] Od pripadnika Francuskog bataljona su tražili da navedu podatke za stupanje u vezu s njihovim srodnicima ili drugim osobama koje bi trebalo obavijestiti, ali oni su odbili da daju te podatke.[20075] Oko ponoći je stiglo nekoliko kamiona VRS-a s još vojnika.[20076] Timovima Francuskog bataljona su naredili da se ukrcaju u te kamione.[20077] Nakon što su im rekli da su oni "taoci", a ne "ratni zarobljenici", **[REDIGOVANO]** je odbio svaki daljnji kontakt s vojnicima VRS-a.[20078] Pripadnike Francuskog bataljona su držali na nišanu pušaka i silom su im oduzeli opremu i iskaznice UN-a.[20079] Ukrcali su ih u kamione, odvezli na komandno mjesto kasarne u Lukavici i tu ih zatočili.[20080] Kasnije su jednog pripadnika Francuskog bataljona odveli u zgradu VP-a u Lukavici.[20081] Zaključali su ga u jednu prostoriju u kojoj su se već nalazila dvojica vojnih posmatrača UN-a.[20082] Tokom te prve sedmice, uslovi su bili

---

svjedočenju izjavio da je u tu zgradu ušao nenaoružan i da mu je neki oficir Francuskog bataljona rekao da nije dobio naređenje da se preda. Shodno tome, tvrdi Inđić, dogovoreno je da će VRS dejstvovati vatrom po vozilima, a da pritom neće ugroziti živote osoblja UN-a, te da će, kada vatrena dejstva prestanu, taj oficir Francuskog bataljona izaći iz kasarne sa bijelom zastavom i predati se. Milenko Inđić, T. 32632 (24. januar 2013.). Uzimajući u obzir ukupne dokaze i to da Inđić u vezi s ovim pitanjem nije bio vjerodostojan, Vijeće ne prihvata Inđićev iskaz da nije dao te izjave.

20068 **[REDIGOVANO]**.

20069 **[REDIGOVANO]**.

20070 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 171; P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.); **[REDIGOVANO]**.

20071 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 171; P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.); **[REDIGOVANO]**.

20072 D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 171; P6086 (Članak agencije Associated Press pod naslovom "French UN Platoon Surrenders to Bosnian Serbs", 26. maj 1995.); **[REDIGOVANO]**.

20073 **[REDIGOVANO]**.

20074 **[REDIGOVANO]**.

20075 **[REDIGOVANO]**.

20076 **[REDIGOVANO]**.

20077 **[REDIGOVANO]**.

20078 **[REDIGOVANO]**.

20079 **[REDIGOVANO]**.

20080 **[REDIGOVANO]**.

20081 **[REDIGOVANO]**.

20082 **[REDIGOVANO]**.

"veoma loši" i bilo mu je dopušteno da izađe iz te prostorije samo da bi jeo.[20083] Često su ih obilazili Inđić i jedan major VRS-a, koji su i dalje od njega tražili lične podatke o pripadnicima njegovog tima Francuskog bataljona.[20084] Sljedećeg dana, **[REDIGOVANO]** je vidio kako u kasarnu dolaze još desetorica pripadnika UNPROFOR-a, ali njih su zatočili na nekom drugom spratu te zgrade.[20085]

5891. Dana 2. juna 1995. u 16:00 sati, komandir VP-a u Lukavici rekao je **[REDIGOVANO]** i dvojici vojnih posmatrača UN-a koji su takođe bili zatočeni u kasarni da pokupe svoje stvari i pođu za njim.[20086] Ispred ulaza u kasarnu u Lukavici nalazio se jedan autobus u kojem su bili drugi pripadnici Francuskog bataljona.[20087] Inđić, Jouannic i jedan major VRS-a stajali su pored tog autobusa.[20088] Jouannic je zamolio **[REDIGOVANO]** i onu dvojicu vojnih posmatrača UN-a da se ukrcaju u autobus.[20089] **[REDIGOVANO]**.[20090] **[REDIGOVANO]**.[20091]

5892. Dana 6. juna 1995. u 08:00 sati, **[REDIGOVANO]** su u nekom civilnom vozilu odvezli na Pale i odveli u jednu zgradu koja je služila kao zatvor u kojoj je sreo još dvojicu vojnih posmatrača UN-a.[20092] Njih trojicu su ukrcali u jedan mali kombi VRS-a i odvezli na granicu sa Srbijom, gdje ih je dočekao neki zvaničnik koji se rukovao s njima dok je to snimano video-kamerom.[20093] Odvezli su ih helikopterom u Novi Sad i pustili na slobodu, i **[REDIGOVANO]** se tu sastao s ostalim pripadnicima svog tima Francuskog bataljona.[20094]

(B) Tim Francuskog bataljona na Vrbanja mostu

5893. Dana 27. maja 1995. u 04:30 sati, položaj UNPROFOR-a u blizini Vrbanja mosta zauzela su približno petnaestorica vojnika VRS-a koja su nosila uniforme Francuskog bataljona i opremu UNPROFOR-a.[20095] Vojnici VRS-a brzo su opkolili tim Francuskog bataljona koji je bio

---

20083 **[REDIGOVANO]**.
20084 **[REDIGOVANO]**.
20085 **[REDIGOVANO]**.
20086 **[REDIGOVANO]**.
20087 **[REDIGOVANO]**.
20088 **[REDIGOVANO]**.
20089 **[REDIGOVANO]**.
20090 **[REDIGOVANO]**.
20091 **[REDIGOVANO]**.
20092 **[REDIGOVANO]**.
20093 **[REDIGOVANO]**.
20094 **[REDIGOVANO]**.
20095 P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 1; D1058 (Izvještaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 13; **[REDIGOVANO]**; P2269 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 29. maj 1995.), str. 2; **[REDIGOVANO]**; P5924 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 4, 10–11; **[REDIGOVANO]**; P2433 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.). V. takođe P2028 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2433

stacioniran na tom mjestu.[20096] Tokom napada, jednog pripadnika Francuskog bataljona udarili su kundakom puške u bradu.[20097] Pokušaji da se stupi u vezu sa komandom UNPROFOR-a za BiH bili su neuspješni.[20098] Tim Francuskog bataljona odveli su sa Vrbanja mosta u "zgradu Prisunic-a", koju su držali bosanski Srbi.[20099] Zatim su ih odveli u kasarnu u Lukavici, u jednu zgradu u kojoj je ranije bio smješten UNPROFOR.[20100] Tu su bili pritvoreni oko tri sata, a zatim su ih vratili u zgradu Prisunic-a i odveli u jednu prostoriju na drugom spratu.[20101] Natjerali su ih da satima sjede na podu s rukama na potiljku i bili su pod neprestalnim nadzorom.[20102] Takođe su ih natjerali da se presvuku u uniforme VRS-a.[20103] Jednog od njih su udarili i fizički zlostavljali.[20104]

5894. U 18:00 ili 19:00 sati, šestoricu pripadnika tima Francuskog bataljona izveli su napolje u dvorište.[20105] Tu se okupila velika gomila u kojoj je bilo i civila i vojnika.[20106] **[REDIGOVANO]** su fizički zlostavljala dvojica vojnika VRS-a koja su od samog početka rukovodila zarobljavanjem tima Francuskog bataljona.[20107] Tim Francuskog bataljona uveli su natrag u zgradu Prisunic-a. Pripadnike Francuskog bataljona su vezali, po dvojicu, čeličnom žicom.[20108] Nakon što su ih tako vezali jednog za drugog, izveli su ih napolje i natjerali da kleče nasred puta nasuprot položaju UN-a koji je bio okrenut ka sektoru bosanskih Muslimana.[20109] **[REDIGOVANO]** je iza sebe, na radiju,

---

(Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.). U napadu koji je izveo Francuski bataljon u cilju ponovnog zauzimanja mosta, **[REDIGOVANO]**, poginula su dvojica pripadnika Francuskog bataljona i četvorica vojnika VRS-a, a ranjenih vojnika je bilo i u Francuskom bataljonu i u VRS-u. Francuski bataljon je zarobio četvoricu vojnika VRS-a i stavio ih u pritvor. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), str. 75; **[REDIGOVANO]**; P5924 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 1, 4–7, 10–11; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 9; **[REDIGOVANO]**; D1058 (Izvještaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 13; **[REDIGOVANO]**. Andrey Demurenko je izjavio da je VRS napao kontrolni punkt ABiH i da je ABiH o tome izvijestila Francuski bataljon. To je dovelo do napada Francuskog bataljona na vojnike VRS-a. D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 38; Andrey Demurenko, T. 28973–28976 (17. oktobar 2012.). Uzimajući u obzir ukupne dokaze, a posebno prihvaćene relevantne izvještaje UN-a i činjenicu da Demurenko u vezi s ovim pitanjem nije bio vjerodostojan, Vijeće ne prihvata njegov iskaz da je Francuski bataljon bio taj koji je, na zahtjev ABiH, započeo napad na vojnike VRS-a na Vrbanja mostu.

20096 P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.); **[REDIGOVANO]**; P2269 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 29. maj 1995.), str. 2; **[REDIGOVANO]**.

20097 **[REDIGOVANO]**. Svjedok KDZ304 je izjavio da su pripadnicima Francuskog bataljona prijetili smrću i da su, "nakon što te prijetnje nisu dale očekivani rezultat", pripadnike Francuskog bataljona odveli natrag u kasarnu u Lukavici. P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 9.

20098 **[REDIGOVANO]**.

20099 **[REDIGOVANO]**; D2296 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28. maj 1995.), str. 10–11; P5924 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 13.

20100 **[REDIGOVANO]**.

20101 **[REDIGOVANO]**.

20102 **[REDIGOVANO]**.

20103 **[REDIGOVANO]**.

20104 **[REDIGOVANO]**.

20105 **[REDIGOVANO]**.

20106 **[REDIGOVANO]**.

20107 **[REDIGOVANO]**.

20108 **[REDIGOVANO]**.

20109 **[REDIGOVANO]**; P2434 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.) (u kojem Gobilliard upućuje protest Dragomiru Miloševiću zbog "odvratnog prizora kada je francuski oficir, poručnik Bonraisin, bio prisiljen

čuo francuskog prevodioca kako govori da će UN, ukoliko se na povinuje zahtjevima bosanskih Srba, biti odgovoran za pogubljenje pripadnika tog tima.[20110] Ta poruka je dvaput ponovljena.[20111] UNPROFOR-u je upućena obavijest da će jedan od francuskih vojnika biti ubijen ukoliko NATO ne obustavi vazdušne udare.[20112] Prošlo je deset minuta i ništa se nije desilo, niti je bilo pogubljenja.[20113] Tim Francuskog bataljona su odveli natrag na prvi sprat zgrade Prisunic-a.[20114] Uveče su ih u dva navrata premještali u različite zgrade, da bi ih na kraju odveli u neko skladište, gdje su bili zatočeni tokom noći.[20115]

5895. U jutarnjim satima 28. maja 1995., pripadnike tima Francuskog bataljona su odvezali.[20116] Obišla ih je neka mlađa žena, odjevena u civilnu odjeću, koja je govorila francuski.[20117] Ona im je saopštila da pregovori za njihovo puštanje na slobodu, koje su prethodnog dana vodili UNPROFOR i bosanski Srbi, nisu zaključeni sporazumom i da neki od njih moraju umrijeti.[20118] Zatražila je od **[REDIGOVANO]** da sastavi spisak svojih ljudi i da za svakog navede njegovu dob, što je on učinio.[20119] Ona je **[REDIGOVANO]** rekla da on i jedan kaplar trebaju umrijeti prvi, a da **[REDIGOVANO]** treba da odredi još dvojicu ljudi.[20120] Kada je ta žena otišla, u prostoriju je ušao jedan čovjek u tamnom odijelu s tamnoplavom mornarskom kapom, kojeg je **[REDIGOVANO]** prepoznao kao "vojvodu Aleksića".[20121] Taj čovjek je nožem udario **[REDIGOVANO]** u sljepoočnicu, a zatim ga je šutnuo u lice.[20122] Nakon što je "vojvoda Aleksić" otišao, u prostoriju su ušla dvojica oficira VRS-a i rekla **[REDIGOVANO]** i ostalima da pođu s njima.[20123] Pripadnicima Francuskog bataljona su rekli da će biti predati "redovnoj srpskoj vojsci".[20124] Odveli su ih i zatočili

---

da kleči na koljenima sa rukama zavezanim na leđima i puškom uperenom u njegovu glavu, dok su mu srpski vojnici prijetili da će pucati u njega ako čete UNPROFOR-a odbiju da se povuku sa tog posmatračkog mjesta".).

20110 **[REDIGOVANO]**.

20111 **[REDIGOVANO]**.

20112 P2434 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.) (gdje se navodi činjenica da je Inđić razgovarao s jednim oficirom UNPROFOR-a i rekao: "Ako odmah ne prekinete napad, ubiću jednog od francuskih oficira"); **[REDIGOVANO]**.

20113 **[REDIGOVANO]**.

20114 **[REDIGOVANO]**.

20115 **[REDIGOVANO]**.

20116 **[REDIGOVANO]**.

20117 **[REDIGOVANO]**.

20118 **[REDIGOVANO]**.

20119 **[REDIGOVANO]**.

20120 **[REDIGOVANO]**.

20121 **[REDIGOVANO]**.

20122 **[REDIGOVANO]**.

20123 **[REDIGOVANO]**.

20124 **[REDIGOVANO]**.

u kasarnu u Lukavici, gdje su sreli jednog komandanta koji ih je obavijestio da će se s njima dobro postupati pod uslovom da NATO ne bude izveo više nijedan vazdušni udar.[20125]

5896. Dana 29. i 30. maja 1995., četvoricu pripadnika Francuskog bataljona su odveli iz kasarne u Lukavici i lisicama ih vezali za vojnu opremu u nekoj fabrici u blizini kasarne, dok je sve to video-kamerom snimao neki snimatelj bosanskih Srba.[20126] Kada su ih pitali kako se osjećaju, da li su uplašeni i da li se s njima dobro postupa, odgovorili su da se ne plaše i da se s njima dobro postupa.[20127]

5897. Dana 2. juna 1995., Gobilliard je napisao pismo Dragomiru Miloševiću u kojem je protestovao zbog toga što MKCK-u nije bilo dopušteno da posjeti zatočene pripadnike Francuskog bataljona.[20128] Sljedećeg dana, Gobilliard je ponovo pisao Miloševiću, navodeći da 20 pripadnika Francuskog bataljona jeste pušteno na slobodu, ali da im je oduzeta oprema.[20129] Gobilliard je takođe naveo da su vojnici UNPROFOR-a i dalje zatočeni na punktovima za prikupljanje naoružanja i na drugim položajima i zahtijevao je da svi budu pušteni na slobodu.

5898. Dana 13. juna 1995., **[REDIGOVANO]** i pripadnike njegovog tima Francuskog bataljona odveli su na Pale, a zatim pustili na slobodu u Beogradu.[20130]

(C) Tim Francuskog bataljona na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju

5899. Dana 26. maja 1995. u 14:15 sati, jedan vojnik VRS-a došao je da razgovara sa svjedokom KDZ196 koji se nalazio na svom položaju na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju.[20131] Svjedoku KDZ196 je saopšteno da bi kapetan Vlado Medić želio da ga vidi na lokalnom komandnom mjestu VRS-a, koje se nalazilo na približno 50 metara udaljenosti.[20132] Svjedok KDZ196 i jedan njegov kolega, koji je takođe bio pripadnik Francuskog bataljona, otišli su sa svog punkta za prikupljanje naoružanja da bi razgovarali s Medićem.[20133] Kada su stigli na položaj VRS-a, Medić im je rekao da se tim Francuskog bataljona treba predati, da njegovi pripadnici

20125 **[REDIGOVANO]**.
20126 **[REDIGOVANO]**.
20127 **[REDIGOVANO]**.
20128 P2430 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 2. juni 1995.); **[REDIGOVANO]**.
20129 P2431 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.); **[REDIGOVANO]**. V. takođe P2432 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.). **[REDIGOVANO]**.
20130 **[REDIGOVANO]**.
20131 **[REDIGOVANO]**.
20132 **[REDIGOVANO]**. Medića je identifikovao svjedok KDZ196. Svjedok KDZ196, T. 10728, 10735 (25. januar 2011.); P2141 (Naređenje Koševske brigade, 27. maj 1992.).
20133 **[REDIGOVANO]**.

trebaju položiti oružje i da su oni sada zarobljenici.[20134] Rečeno im je da su zatočeni zbog vazdušnih udara NATO-a i da se bosanski Srbi nadaju da će uzeti natrag svoje naoružanje koje je bilo stavljeno pod kontrolu UNPROFOR-a.[20135] Nekoliko sati kasnije, svjedoku KD196 su dozvolili da se vrati na svoj položaj u UNPROFOR-u i da uspostavi radio-vezu sa komandantom svog bataljona, koji mu je rekao da su pregovori za njihovo puštanje na slobodu u toku.[20136] Svjedok KDZ196 se vratio na položaj VRS-a i izvijestio Medića o svom razgovoru sa komandantom iz UNPROFOR-a.[20137] Medić je otišao da obavi nekakav telefonski razgovor, a kad se vratio, situacija je brzo eskalirala.[20138] Medić je bio vrlo uznemiren i optužio je svjedoka KDZ196 da laže.[20139] Medić je naredio jednom vojniku VRS-a da iz bacača raketa gađa taj položaj UNPROFOR-a i vojnik je raketom uništio osmatračnicu.[20140] Pripadnici UNPROFOR-a su zauzeli borbene položaje i ta pat-pozicija je trajala deset minuta.[20141] Odbili su da predaju oružje i Medić je rekao da će sljedeći put narediti svojim vojnicima da gađaju pripadnike UNPROFOR-a.[20142] Kasnije je došao jedan kapetan, bosanski Srbin, s kojim su bili vojnici.[20143] Zaprijetio je da će ubiti svjedoka KDZ196 i još jednog pripadnika Francuskog bataljona.[20144] Naredio je vojnicima VRS-a da iz bacača raketa gađaju tenk UNPROFOR-a.[20145] Svjedok KDZ196 je shvatio da gube kontrolu nad situacijom i stoga je položio svoje oružje.[20146] Istog trenutka ih je opkolilo 50 naoružanih vojnika VRS-a koji su im oduzeli oružje i opremu.[20147] Neke pripadnike tima Francuskog bataljona su udarali i šutirali.[20148] Sve pripadnike tima Francuskog bataljona su ukrcali u jedan vojni kamion i odvezli u vojnu bolnicu u sarajevskom predgrađu Jagomir, gdje su odsjeli.[20149]

5900. U jutarnjim satima 28. maja 1995., svjedoka KDZ196 i njegov tim odveli su u kasarnu u Bijelini.[20150] Prvo su ih vozili u nekom vojnom kamionu, a kasnije su ih ukrcali u civilne autobuse,

---

20134 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 13–14.
20135 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 16.
20136 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 17.
20137 **[REDIGOVANO]**.
20138 **[REDIGOVANO]**.
20139 **[REDIGOVANO]**.
20140 Svjedok KDZ196, T. 10728, 10735 (25. januar 2011.); P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 17.
20141 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 17.
20142 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 17.
20143 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 18.
20144 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 18.
20145 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 19.
20146 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 19.
20147 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 20, 22; P2109 (Naređenje SRK-a, 27. maj 1995.).
20148 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 22.
20149 Svjedok KDZ196, T. 10727 (25. januar 2011.); P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 23.
20150 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 25. V. takođe P2142 (Mapa BiH); svjedok KDZ196, T. 10728–10729 (25. januar 2011.).

gdje su se sastali s drugim pripadnicima UNPROFOR-a i UNMO-a.[20151] Iz međusobnih razgovora postalo im je jasno da je zatočenje pripadnika UN-a izvršeno na isti način i u isto vrijeme na brojnim lokacijama.[20152] Tu veliku grupu pripadnika UN-a podijelili su u dvije grupe; jedna od njih je ostala u kasarni u Bijelini, a svjedoka KDZ196 i njegovu grupu su odveli u Doboj.[20153] U Doboju su svjedoka KDZ196 i njegov tim smjestili u jedno skladište municije.[20154]

5901. Dana 6. juna 1995., svjedoka KDZ196 i njegove kolege, pripadnike tima Francuskog bataljona, odvezli su autobusom natrag u kasarnu u Bijeljini.[20155] Kasnije su ih, preko Novog Sada, odvezli u Beograd, zajedno s još jednim autobusom vojnika UNPROFOR-a.[20156] Na slobodu su ih pustili u Novom Sadu.[20157]

vi. *Iskazi timova Britanskog bataljona u Goraždu*

(A) Tim Britanskog bataljona, uključujući Nightingalea

5902. Dana 26. maja 1995. u 11:00 sati, od Hugha Nightingalea, koji je bio komandir posmatračkog položaja i oficir za vezu, zatražili su da se sastane sa lokalnim komandantom VRS-a u štabu VRS-a, koji se nalazio na 15 metara udaljenosti od Nightingaleovog posmatračkog položaja u Goraždu.[20158] Taj komandant VRS-a mu je saopštio da VRS preuzima taj posmatrački položaj, da pripadnici Britanskog bataljona treba da se spakuju i da će biti odvedeni na neku sigurnu lokaciju.[20159] Nightingale je tom komandantu VRS-a rekao da je voljan da se povuče s tog područja, ali da namjerava odvesti svoje vojnike u štab UNPROFOR-a u Goražde.[20160] Taj komandant je odgovorio: "Ne razumijete, vi idete s nama u Višegrad, a to možemo izvesti na dva načina. S pucnjavom ili bez nje."[20161] Nightingale je pristao da sarađuje.[20162] Vratio se na svoj posmatrački položaj da izvijesti svoj tim Britanskog bataljona i njegovi pripadnici su spakovali svoju

20151 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 26.
20152 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 26.
20153 P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 27–31; svjedok KDZ196, T. 10722–10723 (25. januar 2011.). V. takođe P2142 (Mapa BiH); svjedok KDZ196, T. 10729 (25. januar 2011.).
20154 Svjedok KDZ196, T. 10726 (25. januar 2011.); P5907 (Izjava svjedoka KDZ196 od 10. marta 1998.), par. 27–31.
20155 **[REDIGOVANO]**; P2139 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. juni 1995.); svjedok KDZ196, T. 10725–10726 (25. januar 2011.). V. takođe P2142 (Mapa BiH); svjedok KDZ196, T. 10729 (25. januar 2011.).
20156 **[REDIGOVANO]**.
20157 **[REDIGOVANO]**.
20158 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 2 (gdje navodi da nikad nije saznao ko je bio taj komandant).
20159 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3. V. takođe P2033 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Goraždu za taoce, s transkriptom).
20160 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.
20161 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.
20162 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.

opremu.[20163] Vojnici VRS-a su ušli na posmatrački položaj, a tim Britanskog bataljona se ukrcao u dva vozila UN-a.[20164] Pod pratnjom su se odvezli niz put, gdje su se sastali sa dva vozila tima Britanskog bataljona koji je bio stacioniran na drugom posmatračkom položaju.[20165] Dok su se vozili nizbrdo, jedno od vozila UNPROFOR-a je proklizalo i prevrnulo se na nizbrdici, uslijed čega su petorica pripadnika tog tima Britanskog bataljona zadobila teške povrede.[20166] Vozila su se zaustavila u podnožju brda i Nightingale se sreo s potpukovnikom Radomirom Furtulom, komandantom 5. podrinjske lake pješadijske brigade.[20167]

5903. Po dolasku u vojnu kasarnu u Višegradu, Furtula je pripadnicima tima Britanskog bataljona saopštio da su oni taoci i da neće biti problema ukoliko budu radili ono što im se kaže.[20168] Vojnici VRS-a oduzeli su timu Britanskog bataljona zaštitnu opremu, oružje, municiju, bombe i sljedovanja hrane.[20169] Popisali su im UN-ove identifikacione brojeve i imena.[20170] Povrijeđenim pripadnicima tima Britanskog bataljona ukazana je medicinska pomoć.[20171] Furtula je od Nightingalea tražio da garantuje da će se njegovi vojnici dobro vladati i da im za uzvrat neće vezivati ruke lisicama.[20172] Nightingale je to i učinio.[20173] Kada je Nightingale pitao Furtulu šta će se dogoditi, ovaj mu je odgovorio da je to van njegove kontrole.[20174]

5904. Nightingale se vratio u prostoriju u kojoj su držali tim Britanskog bataljona.[20175] Ispred te prostorije bili su stražari, a u prostoriji sedmorica ili osmorica naoružanih vojnika VRS-a.[20176] Jedna televizijska ekipa bosanskih Srba koja je došla da snimi zatočeni tim Britanskog bataljona zamolila je Nightingalea za intervju i on joj ga je dao.[20177] U 22:00 sata, ukrcali su ih u neki

---

20163 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.

20164 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.

20165 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.

20166 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.

20167 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3. Jonathon Riley je identifikovao "Radomira Fortulu" kao komandanta VRS-ove "Goraždansko-višegradske lake brdske brigade, koja je bila dodijeljena Drinskom korpusu". Riley je izjavio da mu je Furtula rekao da će, "po Mladićevom naređenju", UNPROFOR biti granatiran ukoliko ponovo bude izveden ijedan vazdušni udar. P2148 (Izjava svjedoka Jonathona Rileya od 30. maja 1996.), str. 3–4. Komandant 5. podrinjske lake pješadijske brigade u sastavu Drinskog korpusa bio je potpukovnik Radomir Furtula. P4920 (Dijagrami raznih komandnih struktura VRS-a), str. 2.

20168 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 3.

20169 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20170 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20171 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20172 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20173 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20174 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20175 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20176 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

20177 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.

kamion.[20178] Povrijeđene pripadnike tima odvezli su u bolnicu na Sokocu.[20179] Neke od preostalih pripadnika Britanskog bataljona su razdvojili u parove i ostavili na raznim lokacijama na kojima su se nalazili vojnici VRS-a.[20180] Nightingale je ostao u kamionu, koji se provezao kroz Rogaticu i nastavio vožnju kroz noć.[20181]

5905. U jutarnjim satima 27. maja 1995., Nightingalea i još jednog pripadnika Britanskog bataljona odvezli su na jednu nepoznatu lokaciju i odveli u neku zgradu koja je bila zatvor i nalazila se neposredno uz skladište u kojem su držali vojnu odjeću i opremu.[20182] Odveli su ih u prostorije u kojima su bili smješteni stražari.[20183] Vrata njihove sobe bila su zaključana.[20184] S njima su u svakom trenutku bila dvojica naoružanih stražara.[20185] Povremeno su ih obilazili lokalni vojnici VRS-a.[20186] Dobijali su istu hranu kao i stražari, po dva obroka dnevno.[20187] U toj sobi su bili zatočeni šest dana.[20188]

5906. Poslije sedmog dana zatočenja, rekli su im da se pripreme za odlazak.[20189] Stavili su im poveze preko očiju i ukrcali u stražnji dio nekog transportera za ljudstvo.[20190] Tokom vožnje, to vozilo je pokupilo druge pripadnike Britanskog bataljona iz Nightingaleovog tima i povrijeđene pripadnike Britanskog bataljona iz bolnice na Sokocu.[20191] Odveli su ih u policijsku stanicu, za koju Nightingale smatra da se nalazila u Višegradu.[20192] Tu su ih predali vlastima Srbije i odvezli preko granice u Srbiju.[20193] Na granici, vozilo je pokupilo i neke francuske legionare, a onda su se sreli s Jovicom Stanišićem.[20194] Sve su ih odvezli u Novi Sad i pustili na slobodu u Beogradu, odakle su odletjeli za Zagreb.[20195]

20178 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.
20179 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4. V. također P3805 (Zapisnik bolnice Glavnog štaba VRS-a, 2. juni 1995.).
20180 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.
20181 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.
20182 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.
20183 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.
20184 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.
20185 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 4.
20186 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20187 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20188 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20189 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20190 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20191 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20192 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20193 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20194 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.
20195 P50 (Izjava svjedoka Hugha Nightingalea od 5. februara 1996.), str. 5.

(B) Tim Britanskog bataljona na posmatračkom položaju 2 u Goraždu

5907. Dana 27. maja 1995. u 14:00 sati, jedan tim Britanskog bataljona, u kojem je bio i Michael Cornish,[20196] bio je stacioniran na posmatračkom položaju 2 u Goraždu, kada je radio-vezom primio poruku od komande UNPROFOR-a u kojoj mu je naloženo da se premjesti na kontrolni punkt 2.[20197] S obzirom na to da kontrolni punkt 2 nije postojao, Cornish je to protumačio kao signal da se povuku natrag u svoj logor.[20198] Dok su prolazili pored položaja VRS-a zvanog "Scabs 1" vojnici VRS-a su iznijeli dva ručna bacača raketa i postavili ih na put.[20199] Vozilo UNPROFOR-a je bilo prisiljeno da se zaustavi.[20200] Kaplar Britanskog bataljona otišao je na taj položaj VRS-a i razgovarao s njihovim lokalnim komandantom putem radio-veze.[20201] Vratio se u vozilo i obavijestio tim Britanskog bataljona da mu je taj komandant iz VRS-a rekao da im je sada, s obzirom na činjenicu da se nalaze na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, naređeno da prate vojnike VRS-a do položaja "Scabs 1".[20202] Tim Britanskog bataljona je pod pratnjom vojnika VRS-a otišao na položaj "Scabs 1", gdje je razoružan.[20203] Nekoliko sati kasnije, pripadnike tima su odveli u podrum.[20204] Uspjeli su da održavaju radio-vezu sa glavnim logorom UNPROFOR-a i na svaki puni sat su mu podnosili izvještaj.[20205]

5908. Dana 28. maja 1995. u 07:00 sati, tim Britanskog bataljona je premješten u jednu kuću koja se nalazila iza tog položaja VRS-a i koja je bila dosta na udaru paljbe od strane bosanskih Muslimana.[20206] VRS je uzvraćao vatrom koristeći oružje i municiju koje je oduzeo od tima UNPROFOR-a.[20207] Tim Britanskog bataljona odveli su tamo pješke, kroz dolinu.[20208] Dok su išli kroz dolinu prema kući u kojoj su kraće vrijeme držani, u njihovoj blizini je palo više minobacačkih granata.[20209] Iz te kuće, tim Britanskog bataljona je premješten u jednu kuću u Kopačima, koja se

---

20196 Michael Cornish je bio razvodnik i zamjenik komandira čete B koja je bila stacionirana na istočnoj obali Drine. P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 4.

20197 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 5. Premda se u Cornishevoj izjavi ne pominje datum, on je rekao da je na BBC-u čuo da je VRS zarobio Francuski bataljon i da se Goražde granatira zbog vazdušnih udara po Palama, tako da Vijeće, podsjećajući na paragrafe 5860, 5893 i 5894, zaključuje da je ta radio-poruka primljena 27. maja 1995.

20198 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 5.

20199 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 5.

20200 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 5.

20201 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 5.

20202 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 5.

20203 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 6.

20204 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 6.

20205 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 6.

20206 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 6.

20207 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 6.

20208 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 6.

20209 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 6–7.

nalazila na približno kilometar udaljenosti i u kojoj su prenoćili.[20210] Ta kuća je bila na drugoj strani mosta koji je vodio ka Goraždu i u nju su svraćali svi vojnici VRS-a koji su išli za Goražde.[20211] Tu su bila zatočena i petorica vojnika Ukrajinskog bataljona.[20212] Cornish i jedan kaplar Britanskog bataljona sastali su se s jednim kapetanom VRS-a koji se prezivao Kepić i on im je rekao da će ubrzo biti pušteni na slobodu.[20213]

5909. U večernjim satima 29. maja 1995., sve su ih premjestili u jednu drugu kuću koja se nalazila nekoliko stotina metara dalje uz put, gdje su proveli jednu noć.[20214] Sljedećeg dana stigao je jedan kamion natovaren municijom i naredili su im da se svi ukrcaju u njega.[20215] Vozili su ih dva sata i odvezli u Čajniče, gdje im je oduzeta oprema.[20216] Zajedno s još petoricom vojnika Ukrajinskog bataljona, vozili su ih nekoliko sati, dok su oni morali sjediti s glavama pognutim između nogu.[20217] Nakon što su se nekoliko puta zaustavili, stigli su u neki vojni logor, gdje su ih sve iskrcali iz kamiona, uveli u neku zgradu u kojoj je ranije bila streljana i smjestili u jednu veliku ćeliju.[20218] Zaključali su vrata te ćelije i vojnici VRS-a su zatim otišli iz zgrade.[20219]

5910. Dana 30. maja 1995., Cornish je vidio jednu grupu od približno 20 vojnika Francuskog bataljona koji su također bili zatočeni u jednom zasebnom dijelu iste zgrade.[20220] Dobijali su obroke, ali im nije bilo dopušteno da izlaze iz ćelije.[20221] Cornish je zahtijevao da se odobri posjeta od strane MKCK-a, što je odbijeno.[20222] Tu su držani osam ili devet dana.[20223] Na dan kada su pušteni na slobodu, dozvolili su im da se istuširaju i dali su im čistu odjeću.[20224] Ukrcali su se u autobuse i odvezeni su u Novi Sad; pustili su ih na slobodu i oni su se sastali s osobljem Britanske ambasade.[20225]

20210 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 7.
20211 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 7.
20212 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 7.
20213 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 7.
20214 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 8.
20215 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 8.
20216 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 8.
20217 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 8.
20218 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 8.
20219 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 8.
20220 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 9.
20221 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 9.
20222 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 9.
20223 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 9.
20224 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 9.
20225 P52 (Izjava svjedoka Michaela Cornisha od 13. februara 1996.), *e-court* str. 9.

vii. *Iskazi timova UNMO-a na Palama*

(A) Tim UNMO-a 7 Lima na Palama

5911. Vođa tima UNMO-a 7 Lima bio je Patrick Rechner i u njemu su bila još trojica oficira.[20226] Za razliku od drugih timova UNMO-a, tim UNMO-a 7 Lima je bio prevashodno zadužen za administrativne i političke funkcije.[20227] Služio je kao kancelarija za vezu UNMO-a sa Predsjedništvom bosanskih Srba i Glavnim štabom VRS-a.[20228] Glavna osoba za kontakt tima UNMO-a 7 Lima sa rukovodstvom bosanskih Srba bio je Koljević.[20229] Često su bili u kontaktu i sa sekretaricom optuženog, Mirom Mihajlović, kao i sa Jovanom Zameticom, njegovim političkim savjetnikom.[20230] Kao jedina kancelarija za vezu UN-a na Palama, kancelarija UNMO-a je služila i kao kancelarija za vezu za Akashija.[20231] Ona je bila odgovorna za to da omogući komunikacije između UN-a i političkih i vojnih vlasti bosanskih Srba, kao i između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana.[20232] Pored toga, taj tim UNMO-a radio je u ime predstavnika UN-a za civilne poslove u Sarajevu i, u nezvaničnom svojstvu, pomagao u dostavljanju humanitarne pomoći na Pale, kao što je bilo dopremanje lijekova iz Sarajeva u bolnicu na Palama.[20233]

5912. Dana 25. maja 1995., Rechner je vidio dvije velike eksplozije, izazvane vazdušnim udarima NATO-a, na nekih pet do deset kilometara južno od kancelarije njegovog tima UNMO-a.[20234] Rechner je preko Mire Mihajlović uputio zahtjev optuženom da osigura da kuća i kancelarija tima UNMO-a budu pod nadzorom snaga bezbjednosti bosanskih Srba kako bi ih te snage zaštitile od eventualnog napada koji bi mještani mogli pokušati u cilju odmazde za vazdušne udare NATO-a.[20235]

[20226] Patrick Rechner, T. 11081 (2. februar 2011.). Ostali vojni posmatrači UN-a bili su Oldrich Zidlik, Pavel Teterevsky i Thelmos Reis, koji su svi imali čin kapetana. Međutim, tokom tog perioda, Reis je bio na dopustu. P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 8.

[20227] Patrick Rechner, T. 11079 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 8.

[20228] Patrick Rechner, T. 11079–11080 (2. februar 2011.). Njihov glavni kontakt sa VRS-om bio je preko Inđića, v. Milenko Inđić, T. 32414–32415, 32428–32429 (22. januar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 39, 41–42, 44; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182 od 8. marta 2011.), par. 11; P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 4.

[20229] Patrick Rechner, T. 11082–11083 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 10–11 (gdje je objasnio da je gotovo svakodnevno komunicirao sa Koljevićevom sekretaricom).

[20230] Patrick Rechner, T. 11082–11083 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 12.

[20231] Patrick Rechner, T. 11145 (2. februar 2011.).

[20232] Patrick Rechner, T. 11079 (2. februar 2011.).

[20233] Patrick Rechner, T. 11080 (2. februar 2011.).

[20234] Patrick Rechner, T. 11083 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 16.

[20235] Patrick Rechner, T. 11085 (2. februar 2011.).

5913. Dana 26. maja 1995., u približno 10:30 sati i nekoliko minuta poslije vazdušnih udara NATO-a, Rechner, koji se nalazio na trećem spratu kuće tima UNMO-a, čuo je kako je vani ispaljeno nekoliko pucnjeva i kako neki ljudi viču.[20236] Vojnici, bosanski Srbi, ušli su u kuću, a jedan od njih je bio naoružan.[20237] Rechner je sišao u kuhinju i obavio dva telefonska razgovora.[20238] Prvo je nazvao Miru Mihajlović i rekao joj da su u njihovoj kancelariji neki naoružani ljudi i da pošalje nekoga da ispita situaciju.[20239] Ona ga je pitala jesu li to redovni vojnici VRS-a, a Rechner je odgovorio da nije siguran jer nisu u punoj uniformi.[20240] Mira Mihajlović je onda saopštila Rechneru da su ti ljudi poslati u službenom svojstvu.[20241] Kada je Rechner zatražio objašnjenje, ona nije pružila nikakve daljnje informacije.[20242] Drugi telefonski poziv je uputio Zametici.[20243] Rechner ga je obavijestio o situaciji i Zametica je odgovorio da je "bilo nešto organizovano da se neki ljudi pošalju" i sugerisao je Rechneru da u najvećoj mogućoj mjeri sarađuje s njima.[20244]

5914. Na donjem spratu, u kancelariji UNMO-a, Rechneru su prišla dvojica vojnika VRS-a, obojica naoružana do zuba, od kojih je jedan bio Ribić, koji je bio veoma ljut i rekao mu da sjedne.[20245] Rechner i još dvojica vojnih posmatrača UN-a koja su bila u kancelariji uspjeli su uspostaviti radio-vezu sa štabom UNMO-a i obavijestiti ga da im se u kancelariji nalaze naoružani ljudi.[20246] Ribić je zatim istom radio-vezom zaprijetio rekavši da bi štab UNMO-a, ako mu je stalo do života njegovih vojnih posmatrača UN-a, trebao obustaviti vazdušne udare NATO-a.[20247] Ribić je nastavio da prijeti i rekao da će "za svaku bombu biti ubijen po jedan od vojnih posmatrača UN-a".[20248] Štab UNMO-a je odgovorio da vojni posmatrači UN-a nisu umiješani u vazdušne udare

[20236] Patrick Rechner, T. 11084 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 19–20.
[20237] Patrick Rechner, T. 11085 (2. februar 2011.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), str. 2.
[20238] Patrick Rechner, T. 11085 (2. februar 2011.).
[20239] Patrick Rechner, T. 11085 (2. februar 2011.).
[20240] Patrick Rechner, T. 11086 (2. februar 2011.).
[20241] Patrick Rechner, T. 11086 (2. februar 2011.).
[20242] Patrick Rechner, T. 11086 (2. februar 2011.).
[20243] Patrick Rechner, T. 11086 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 23.
[20244] Patrick Rechner, T. 11086 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 23.
[20245] Patrick Rechner, T. 11086–11087 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 25–27.
[20246] Patrick Rechner, T. 11087 (2. februar 2011.).
[20247] Patrick Rechner, T. 11088 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 27.
[20248] Patrick Rechner, T. 11088 (2. februar 2011.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), str. 2.

NATO-a i da nemaju nikakvog načina da stupe u vezu s NATO-om kako bi zaustavili napade.[20249] Ribić je zatim zahtijevao da razgovara sa Smithom i Rechner je nazvao Smithovu kancelariju.[20250] Ribić je Smithu direktno uputio iste prijetnje.[20251] Onda je došla još jedna grupa vojnika VRS-a i timu UNMO-a je naređeno da se ukrca u vozilo UNMO-a koje je bilo napolju.[20252] Ribić je rekao Rechneru da stupi u radio-vezu sa štabom UNMO-a i saopšti mu da će tim UNMO-a biti odveden u objekt koji je bio jedan od ciljeva vazdušnih napada NATO-a u Jahorinskom Potoku.[20253]

5915. U 11:45 sati, Rechneru i njegovom timu UNMO-a vezali su ruke lisicama, smjestili ih u stražnji dio njihovog UNMO vozila i odvezli u Jahorinski Potok, gdje su se zaustavili u skladištu za pozadinsko snabdijevanje i municiju.[20254] Uveli su ih u tu zgradu i tu su čekali nekih 20 ili 30 minuta dok ih nije pozvao štab UNMO-a i saopštio da je Smith potvrdio da su vazdušni udari NATO-a obustavljeni.[20255] Ribić je štabu UNMO-a odgovorio da će, ako se vazdušni udari nastave, vojni posmatrači UN-a "umrijeti zbog NATO-a".[20256] Tim UNMO-a su odvezli u bunkere, od kojih je jedan prethodnog dana bio uništen u vazdušnom napadu NATO-a.[20257] Rechnera i još jednog vojnog posmatrača UN-a vezali su lisicama za bandere za rasvjetu ispred bunkera.[20258] Trećeg vojnog posmatrača UN-a su lisicama vezali za vrata bunkera.[20259] Taj bunker je bio pun municije.[20260] Rechner je vidio kako se pored njega provezlo vozilo UNMO-a u kojem su otraga

---

20249 Patrick Rechner, T. 11089 (2. februar 2011.). Gelissen i tim UNMO-a SG-1 na Grbavici su takođe putem radio-veze čuli da su vojnici VRS-a zarobili tim UNMO-a 7 Lima, a čuli su i prijetnje koje je uputio Ribić. P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 5.

20250 Patrick Rechner, T. 11089 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 28.

20251 Patrick Rechner, T. 11089 (2. februar 2011.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), str. 2; P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 28.

20252 Patrick Rechner, T. 11089–11090 (2. februar 2011.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), str. 2.

20253 Patrick Rechner, T. 11090 (2. februar 2011.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), str. 2.

20254 Patrick Rechner, T. 11092–11093 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 31.

20255 Patrick Rechner, T. 11093–11094 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 38; P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), str. 2.

20256 P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 39; Patrick Rechner, T. 11128 (2. februar 2011.); P2172 (Izvještaj UNMO-a, 26. maj 1995.), str. 2; P2174 (Video-snimak osoblja UN-a, s transkriptom).

20257 Patrick Rechner, T. 11094–11095 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 41.

20258 Patrick Rechner, T. 11094–11095, 11123–11124 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 42–43; P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2174 (Video-snimak osoblja UN-a, s transkriptom); Janusz Kalbarczyk, T. 10839–10840 (28. januar 2011.); P2153 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom). V. takođe P2184 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom).

20259 Patrick Rechner, T. 11094–11095, 11123–11124 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 42–43; P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2174 (Video-snimak osoblja UN-a, s transkriptom); Janusz Kalbarczyk, T. 10839–10840 (28. januar 2011.); P2153 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom).

20260 Patrick Rechner, T. 11094–11095, 11123–11124 (2. februar 2011.); P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2174 (Video-snimak osoblja UN-a, s transkriptom); Janusz Kalbarczyk, T. 10839–10840 (28. januar 2011.); P2153 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom).

bili članovi tima UNMO-a SE-1.[20261] Vozilom su upravljali vojnici VRS-a.[20262] Rechner je pet sati ostao vezan lisicama za banderu, a drugi vojni posmatrač UN-a ostao je vezan lisicama devet sati.[20263]

5916. U 15:30 sati, jedna grupa vojnih oficira bosanskih Srba i vladinih zvaničnika, među kojima je bio i Zametica, došla je da izvrši inspekciju tog područja.[20264] Zametica je razgovarao i sa Rechnerom i sa njegovim kolegom vojnim posmatračem UN-a.[20265] Rechner je rekao da je šokiran i iznenađen načinom na koji se s njima postupa i zahtijevao je da mu se objasni iz kojeg su razloga vojni posmatrači UN-a napadnuti.[20266] Zametica im je rekao da su se "vremena promijenila".[20267] U 17:00 sati, Rechnera su odvezali sa bandere za rasvjetu, vezali mu ruke lisicama i smjestili u stražnji dio jednog vozila UN-a.[20268] Kalbarczyk, koji je bio član jednog drugog tima UNMO-a na Palama, već je bio u tom vozilu i ruke su mu takođe bile vezane lisicama.[20269] Obojici su cijelim tokom vožnje držali poveze preko očiju.[20270] Tokom vožnje su im rekli da bosanski Srbi misle da je tim UNMO-a 7 Lima navodio vazdušne udare NATO-a po vojnim ciljevima bosanskih Srba.[20271] Odveli su ih na Pale, gdje im se pridružilo još vojnika VRS-a.[20272] Zatim su ih odvezli u skijaški centar na planini Jahorini.[20273] Zaustavili su se ispred jedne velike radarske kupole.[20274] Kalbarczyka su izveli iz vozila i lisicama vezali za radarsku kupolu.[20275] Dvojica vojnika VRS-a su čuvala Kalbarczyka dok su ga snimali video-kamerom.[20276]

20261 Patrick Rechner, T. 11095 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 44.

20262 Patrick Rechner, T. 11098 (2. februar 2011.).

20263 Patrick Rechner, T. 11098 (2. februar 2011.).

20264 Patrick Rechner, T. 11098–11099 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 46–47

20265 Patrick Rechner, T. 11098–11099 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 47.

20266 Patrick Rechner, T. 11099 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 47.

20267 Patrick Rechner, T. 11099 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 47.

20268 Patrick Rechner, T. 11099–11100 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 51.

20269 Patrick Rechner, T. 11099–11100 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 51; v. par. 5917.

20270 Janusz Kalbarczyk, T. 10843–10845 (28. januar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 51; P2154 (Video-snimak osoblja UN-a, s transkriptom).

20271 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

20272 Patrick Rechner, T. 11099–11100 (2. februar 2011.).

20273 Patrick Rechner, T. 11099–11100 (2. februar 2011.).

20274 Patrick Rechner, T. 1110–11101 (2. februar 2011.).

20275 Patrick Rechner, T. 11101 (2. februar 2011.).

20276 Patrick Rechner, T. 11101 (2. februar 2011.); v. par. 5919–5920.

(B) Tim UNMO-a SE-1 na Palama

5917. Tim UNMO-a SE-1 na Palama imao je pet članova, među kojima su bili Kalbarczyk i Evans.[20277] Dana 26. maja 1995., između 08:00 i 09:00 sati, na Palama su se oglasile sirene i približno 40 minuta kasnije, Kalbarczyk je vidio eksploziju u jugoistočnom dijelu Pala.[20278] Izvijestio je o tome štab sektora UNMO-a u Sarajevu.[20279] Rečeno mu je da ne napušta zgradu.[20280] Oko 12:15 sati, policajci, bosanski Srbi, došli su u kuću u kojoj su bili smješteni vojni posmatrači UN-a; četvorica su bila u policijskim uniformama, a jedan u civilnoj odjeći.[20281] Oni su saopštili vojnim posmatračima UN-a da su uhapšeni i rekli im da će ih strijeljati ako NATO izvede još jedan vazdušni udar.[20282] Približno 40 minuta kasnije, došla su dva automobila iz kojih su izašli vojnici VRS-a i rekli da vojne posmatrače UN-a uzimaju za taoce VRS-a.[20283] Štab UNMO-a je pokušao da stupi u vezu s posmatračima putem radija, ali im nisu dopustili da odgovore na taj poziv.[20284] U kuću su onda ušla još sedmorica vojnika VRS-a i oduzela vojnim posmatračima UN-a ključeve od garaže i vozila.[20285] Zatim su vojne posmatrače UN-a vezali po dvojicu, izveli ih van, ukrcali u automobile i odvezli u policijsku stanicu na Palama.[20286] Ribić je došao do njihovog vozila, uzeo radio-uređaj i razgovarao s dežurnim oficirom u štabu UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo.[20287] Ribić se predstavio kao vojnik VRS-a i izjavio, "trojica posmatrača UN-a su sada na lokaciji na kojoj se nalazi skladište. Ako bude još bombardovanja, njih trojica idu prva".[20288]

(C) Zatočenje timova UNMO-a 7 Lima i SE-1 na Palama

5918. Vojne posmatrače UN-a odvezli su u skladište municije u kasarni na Koranu, koje je upravo bilo pogođeno u vazdušnim udarima NATO-a.[20289] Jednog vojnog posmatrača UN-a su izveli iz

[20277] P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6. Ostali članovi tima bili su Jose Antonio Romero, Dimitri Batiouchenkov i Zlatko Kozusnik. Evans je bio vršilac dužnosti vođe tima u vrijeme kada su se odigrali događaji koji se navode u Optužnici. P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6; Janusz Kalbarczyk, T. 10832–10833 (28. januar 2011.).

[20278] Janusz Kalbarczyk, T. 10834 (28. januar 2011.).

[20279] Janusz Kalbarczyk, T. 10834 (28. januar 2011.).

[20280] Janusz Kalbarczyk, T. 10834 (28. januar 2011.).

[20281] Janusz Kalbarczyk, T. 10834–10835 (28. januar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6.

[20282] Janusz Kalbarczyk, T. 10835 (28. januar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6–7 (gdje je svjedok naveo da je jedan od policajaca držao pušku uperenu u njih).

[20283] Janusz Kalbarczyk, T. 10835–10836 (28. januar 2011.).

[20284] P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6.

[20285] P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 6–7.

[20286] P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

[20287] P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

[20288] P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

[20289] P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

vozila i vezali ga lisicama za vrata jednog bunkera s municijom.[20290] Ostale vojne posmatrače UN-a su odvezli u komandu kasarne na Koranu.[20291] Po dolasku pred zgradu komande, Evansa i ostale su lisicama vezali za jarbole za zastave koji su se nalazili pred tom zgradom.[20292] Kalbarczyka su odveli do radarske kupole i vezali ga lisicama za njeno postolje, gdje su ga snimali video-kamerom i gdje ga je jedan novinar intervjuisao.[20293] Jedan vojnik VRS-a rekao je Rechneru da je Mladić htio da oni budu snimljeni video-kamerom.[20294]

5919. Dvadesetak minuta kasnije, došao je Ribić i razgovarao sa štabom UNMO-a u Sarajevu, rekavši im da bi trebali obavijestiti NATO da su dvojica vojnih posmatrača UN-a vezana za most koji vodi ka Palama i da će, ako NATO riješi da bombarduje taj most, ti vojni posmatrači UN-a otići zajedno s njim.[20295] Evansa i jednog njegovog kolegu iz tima UNMO-a odmah su sproveli u jedno vozilo, odvezli na most i tu ih vezali lisicama.[20296] Jedan izvještač TV Pale došao je da ih snimi.[20297] Ribić im je rekao da zapamte sljedeću izjavu: "Avioni NATO-a su bombardovali civilne ciljeve i ubili civile. To je zločin protiv čovječnosti i general Smith treba da poruči NATO-u da zaustavi bombardovanja, inače ćemo umrijeti".[20298] Oni su učinili kako im je rečeno i televizijska stanica Pale ih je snimala dok su davali tu izjavu.[20299]

5920. Nakon što ih je snimila televizijska stanica Pale, vojne posmatrače UN-a su odvezli nazad u kasarnu na Koranu i zavezali ih lisicama za jarbole za zastave.[20300] Nekoliko sati kasnije su ih odvezali i dozvolili im da sjede zajedno u hladu.[20301] Kalbarczyka, Rechnera i još jednog vojnog posmatrača UN-a iz tima UNMO-a 7 Lima također su dovezli dolje na isto mjesto s radarske stanice.[20302] Evansa i druge vojne posmatrače UN-a predstavili su Vojvodiću i Batiniću, koji su bili

---

20290 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

20291 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

20292 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7; Patrick Rechner, T. 11123–11124 (2. februar 2011.); P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); v. par. 5880.

20293 Janusz Kalbarczyk, T. 10847–10849 (28. januar 2011.); P2155 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom); Patrick Rechner, T. 11101, 11121–11122 (2. februar 2011.); P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom).

20294 Patrick Rechner, T. 11102, 11122–11123 (2. februar 2011.). V. također P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom).

20295 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7.

20296 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 7–8.

20297 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8.

20298 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8.

20299 P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8; Patrick Rechner, T. 11138 (2. februar 2011.).

20300 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8 (gdje je konkretno naveo da su druga dvojica vojnih posmatrača UN-a također bila lisicama vezana za jarbole za zastave).

20301 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8.

20302 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8; Janusz Kalbarczyk, T. 10849–10850 (28. januar 2011.).

zaduženi za njih.[20303] Vojnim posmatračima UN-a su rekli da će VRS nastaviti da ih drži na lokacijama od strateškog vojnog značaja za VRS, koje su vjerovatni ciljevi vazdušnih udara NATO-a, osim ukoliko NATO jasno ne objavi da obustavlja vazdušne udare.[20304] Vojne posmatrače UN-a su zatim odveli natrag u hotel skijaškog centra na Jahorini, gdje su večerali zajedno s vojnicima VRS-a.[20305] Poslije večere, odveli su ih nazad do mjesta gdje su bili smješteni da pokupe svoje stvari.[20306] Rekli su im da će ih odvesti u bunkere ili na druge "strateške ciljeve" da tamo prenoće.[20307] Odveli su ih nazad na Pale i Rechner je usput vidio kako tim UNMO-a iz Kasindola odvoze u jednom drugom vozilu UN-a na neku drugu lokaciju.[20308] Rechner, Kalbarczyk i još šestorica vojnih posmatrača UN-a proveli su noć u kasarni na Koranu kod Pala.[20309]

5921. Dana 27. maja 1995., Ribić je izveo Rechnera iz kasarne i naredio mu da pošalje poruku štabu UNMO-a u Sarajevu.[20310] Dao je Rechneru spisak osoblja UN-a s mjestima na kojima su držani.[20311] Naredio je Rechneru da to prenese štabu UNMO-a, što je ovaj i učinio.[20312] U međuvremenu, Evansa i druge vojne posmatrače UN-a odveli su u skladište municije u blizini kasarne na Koranu.[20313] Držali su ih vani, ali ih nisu vezivali lisicama.[20314] Kalbarczyka i još jednog vojnog posmatrača UN-a odveli su iz kasarne na Palama, stavili im poveze preko očiju, ukrcali u neki automobil i odvezli na radarsku stanicu.[20315] Na radarskoj stanici su ih vezali lisicama i intervjuisali, a TV Pale ih je ponovo snimala.[20316] Kasnije su ih odveli nazad u kasarnu i tu su prenoćili, zajedno s ostalim vojnim posmatračima UN-a.[20317] Kasnije tog popodneva, doveli su dvojicu ruskih vojnih posmatrača UN-a i oni su se pridružili osmorici vojnih posmatrača UN-a u kasarni na Koranu.[20318] Rechneru i još jednom članu tima UNMO-a iz Kasindola su dozvolili da se

---

20303 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8; v. par. 5880.

20304 Janusz Kalbarczyk, T. 10850 (28. januar 2011.).

20305 Patrick Rechner, T. 11103–11104 (2. februar 2011.).

20306 Patrick Rechner, T. 11103 (2. februar 2011.).

20307 Patrick Rechner, T. 11103 (2. februar 2011.).

20308 Patrick Rechner, T. 11103 (2. februar 2011.).

20309 Janusz Kalbarczyk, T. 10849–10850 (28. januar 2011.); Patrick Rechner, T. 11103–11104 (2. februar 2011.). Ostali vojni posmatrači UN-a bili su iz tima UNMO-a SE-1 i tima UNMO-a SG-1.

20310 Patrick Rechner, T. 11105 (2. februar 2011.).

20311 Patrick Rechner, T. 11105–11106 (2. februar 2011.); P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 2.

20312 Patrick Rechner, T. 11105–11106 (2. februar 2011.); P2171 (Izvještaj UNPROFOR-a, 27. maj 1995.), str. 2.

20313 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8 (gdje je konkretno naveo da su među njima bila petorica iz tima UNMO-a SE-1, trojica iz tima UNMO-a 7 Lima, te dvojica iz tima UNMO-a SG-1).

20314 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 8.

20315 Janusz Kalbarczyk, T. 10852–10856 (28. januar 2011.); P2143 (Vijesti srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom); Marcus Helgers, T. 10752–10756 (26. januar 2011.).

20316 Janusz Kalbarczyk, T. 10852–10856 (28. januar 2011.); P2143 (Vijesti srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom); Marcus Helgers, T. 10752–10756 (26. januar 2011.).

20317 Janusz Kalbarczyk, T. 10857–10858 (28. januar 2011.).

20318 Patrick Rechner, T. 11106–11107 (2. februar 2011.).

vrate u kuću u kojoj su bili smješteni i pokupe svoje lične stvari, kao i lične stvari ostalih vojnih posmatrača UN-a.[20319]

5922. Dana 28. maja 1995., Evansa, Kalbarczyka i druge vojne posmatrače UN-a premjestili su u drugi dio kasarne na Koranu, gdje su ih sve vrijeme držali pod stražom.[20320] Donosili su im hranu, ali im nisu davali pristup radiju ni televiziji.[20321] Vojvodić ih je obilazio nekoliko puta dnevno i rekao im da su oni ratni zarobljenici.[20322] Vojni posmatrači UN-a su u toj zgradi bili zatočeni sedmicu dana.[20323] Rechneru su još jednom dozvolili da ode u kuću u kojoj je tim UNMO-a 7 Lima bio smješten i pokupi lične stvari, zato što su namjeravali da ih drže zatočene još nekoliko dana.[20324] Rechner je vidio da su povjerljivi izvještaji UN-a o situaciji bili upućivani u njihovu kancelariju u njihovom odsustvu.[20325] Vlasnik kuće u kojoj su bili smješteni rekao je Rechneru da je Krajišnik nazvao tu kuću i rekao da telefonski pozivi i telefaks poruke nisu dopušteni, te da vojni posmatrači UN-a jednostavno treba da rade ono što im se kaže i da će biti pušteni za nekoliko dana.[20326]

5923. Dana 29. maja 1995., Rechneru su ponovo dozvolili da se vrati u kuću u kojoj je tim UNMO-a 7 Lima bio smješten.[20327] On je prvo svratio u kuću u kojoj je bio smješten tim UNMO-a u Kasindolu i pokušao da ugovori sastanak s Koljevićem preko njegove sekretarice.[20328] Kada se Rechner vratio u kasarnu na Koranu, razgovarao je s Vojvodićem i pristao da napiše pismo u kojem će izložiti pitanja o kojima želi razgovarati s Koljevićem.[20329] Teme za taj razgovor obuhvatale su okolnosti u kojima su vojni posmatrači UN-a bili zarobljeni i zatočeni, njihovo zlostavljanje i

[20319] Patrick Rechner, T. 11107 (2. februar 2011.).

[20320] Janusz Kalbarczyk, T. 10857–10859 (28. januar 2011.); Patrick Rechner, T. 11104 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 57; P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 9.

[20321] Janusz Kalbarczyk, T. 10858–10859 (28. januar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 9.

[20322] P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 9.

[20323] Janusz Kalbarczyk, T. 10859 (28. januar 2011.).

[20324] Patrick Rechner, T. 11108 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 58.

[20325] Patrick Rechner, T. 11108 (2. februar 2011.).

[20326] Patrick Rechner, T. 11108–11109 (2. februar 2011.). Rechner je objasnio da je vlasnik kuće u kojoj se nalazila kancelarija tima UNMO-a 7 Lima bio Krajišnikov blizak prijatelj ili kolega i da je Krajišnik iz tog razloga preko njega uputio poruku Rechneru.

[20327] Patrick Rechner, T. 11109–11110 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 59.

[20328] Patrick Rechner, T. 11109–11110 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 59.

[20329] Patrick Rechner, T. 11110–11111 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 61.

moguće načine za rješavanje te situacije.[20330] Predloženi sastanak s Koljevićem nije nikad održan.[20331] Rechner se s Koljevićem sljedeći put sastao 15. juna 1995.[20332]

5924. Dana 1. juna 1995., Mladić je posjetio kasarnu kako bi obišao vojne posmatrače UN-a i mjesta na kojima su bili smješteni.[20333] Tu se zadržao 30 minuta i razgovarao s Evansom o tome da li su vojni posmatrači UN-a u mogućnosti da navode vazduhoplove NATO-a i usmjeravaju ih ka ciljevima njihovih vazdušnih udara.[20334] Evans im je rekao da to nije moguće.[20335] Razgovarali su s još jednim vojnim posmatračem UN-a iz tima UNMO-a 7 Lima i postavili mu ista pitanja, na koja im je on dao slične odgovore kao i Evans.[20336]

5925. Dana 5. juna 1995., dvojica ljekara, bosanskih Srba, došla su i pregledala vojne posmatrače UN-a.[20337] Dva dana kasnije, jedan od vojnih posmatrača UN-a je pušten po preporuci ljekara.[20338]

5926. Dana 8. juna 1995., predstavnici MKCK-a su posjetili vojne posmatrače UN-a i registrovali ih.[20339] Dragan Bulajić, predsjednik Komisije bosanskih Srba za razmjenu, pridružio se predstavnicima MKCK-a u toj posjeti.[20340] Rechner je razgovarao s njim o njihovom zatočenju.[20341] Kada je Bulajić rekao da su oni ratni zarobljenici, Rechner ga je podsjetio da su oni nenaoružani vojni posmatrači UN-a, a ne vojnici, te da su vojni posmatrači UN-a na teritoriji koju su držali bosanski Srbi radili uz dozvolu optuženog.[20342]

5927. U jutarnjim satima 13. juna 1995., Kalbarczyk je pušten i premješten u stanicu policije na Palama, gdje je sreo druge članove osoblja UN-a koji su također bili pušteni.[20343] S Pala su ih

---

20330 Patrick Rechner, T. 11111 (2. februar 2011.).

20331 Patrick Rechner, T. 11111 (2. februar 2011.).

20332 Patrick Rechner, T. 11111 (2. februar 2011.); P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 62; v. par. 5930.

20333 Janusz Kalbarczyk, T. 10859–10860, 10891–10892 (28. januar 2011.); P653 (Zamrznuti kadar Ratka Mladića s dvojicom muškaraca). V. također Jonathon Riley, T. 10777 (26. januar 2011.); P2148 (Izjava svjedoka Jonathona Rileya od 30. maja 1996.), str. 5.

20334 Janusz Kalbarczyk, T. 10860–10861 (28. januar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 9.

20335 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 9.

20336 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 9.

20337 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 10.

20338 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 10.

20339 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 10; Patrick Rechner, T. 11115–11116 (2. februar 2011.).

20340 Patrick Rechner, T. 11115–11116 (2. februar 2011.).

20341 Patrick Rechner, T. 11116 (2. februar 2011.).

20342 Patrick Rechner, T. 11116 (2. februar 2011.).

20343 Janusz Kalbarczyk, T. 10861–10863 (28. januar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 10.

autobusima odvezli u Novi Sad.[20344] Po dolasku u Novi Sad, Kalbarczyka i vojne posmatrače UN-a odveli su u neko odmaralište pod nazivom "Sloboda", gdje su stavljeni pod nadzor VJ-a.[20345]

5928. Dana 14. juna 1995., 18 pripadnika UNPROFOR-a i osmoricu vojnih posmatrača UN-a, među kojima su bili Westlund i Kalbarczyk, prebacili su na beogradski aerodrom, odakle su odletjeli za Zagreb i pušteni na slobodu.[20346]

5929. Dana 15. juna 1995., druge vojne posmatrače UN-a, među kojima su bili Rechner, Evans, Gelissen i Helgers, odveli su u stanicu policije na Palama, gdje su se sastali s predstavnicima MKCK-a.[20347] Poslije toga su ih odveli natrag u kasarnu na Palama, gdje su doveli još dvojicu vojnih posmatrača UN-a iz banjalučkog tima.[20348]

5930. Dana 15. juna 1995., u zatočenju je ostalo 15 vojnih posmatrača UN-a.[20349] Rechner, Evans, Gelissen i još šestorica vojnih posmatrača UN-a još uvijek su bili zatočeni u kasarni na Palama.[20350] Helgers i trojica vojnih posmatrača UN-a bili su zatočeni u radarskoj stanici na Jahorini.[20351] Za dvojicu vojnih posmatrača UN-a iz Banjaluke se nije znalo gdje se tačno nalaze.[20352] Sljedećeg dana, Vojvodić je vojnim posmatračima UN-a koji su bili zatočeni u kasarni na Palama rekao da će tog dana biti pušteni.[20353] Odveli su ih u kuću u kojoj su bili smješteni da pokupe lične stvari, a zatim su ih odvezli u bolnicu na Koranu, gdje su se sastali s Koljevićem.[20354] Rechner mu je prenio sve ono što ga je brinulo u vezi sa zarobljavanjem i zatočenjem vojnih posmatrača UN-a, uključujući i to da im je bila ograničena mogućnost da stupe u vezu sa svojim porodicama.[20355] Rechner je takođe govorio o konkretnim pojedinostima njihovog zarobljavanja i zatočenja.[20356] Koljević je znao šta se desilo, ali se iznenadio kada je čuo da su vojnim posmatračima UN-a bile

---

20344 Janusz Kalbarczyk, T. 10862, 10865–10866 (28. januar 2011.); P2157 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom).

20345 Janusz Kalbarczyk, T. 10868 (28. januar 2011.).

20346 Janusz Kalbarczyk, T. 10869–10870 (28. januar 2011.); P2159 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. juni 1995.), str. 1; P2160 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.), str. 1–3.

20347 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9.

20348 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 9.

20349 P2161 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.), str. 1–3; Janusz Kalbarczyk, T. 10870–10872 (28. januar 2011.).

20350 P2161 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.), str. 1–3; Janusz Kalbarczyk, T. 10870–10872 (28. januar 2011.).

20351 P2161 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.), str. 1–3; Janusz Kalbarczyk, T. 10870–10872 (28. januar 2011.).

20352 P2161 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.), str. 1–3; P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 10.

20353 P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 10.

20354 Patrick Rechner, T. 11111–11112 (2. februar 2011.); P2525 (Izjava svjedoka Griffithsa Evansa od 6. septembra 1995.), *e-court* str. 10.

20355 Patrick Rechner, T. 11112–11113 (2. februar 2011.).

20356 Patrick Rechner, T. 11113 (2. februar 2011.).

upućivane prijetnje.[20357] U vezi s vazdušnim udarima NATO-a, Koljević je rekao Rechneru da su zbog intenziteta vazdušnih udara, kakav bosanski Srbi nisu očekivali, smatrali da treba da reaguju na način kojim će šokirati UN.[20358] Koljević je takođe rekao Rechneru da će zbog tih vazdušnih udara, odnos bosanskih Srba prema UN-u biti potpuno drugačiji i da će kancelarija UNMO-a na Palama biti zatvorena.[20359]

5931. Dana 18. juna 1995., vojne posmatrače UN-a su autobusom odvezli u stanicu policije na Palama i predali vlastima Srbije.[20360] Koljević se izvinio vojnim posmatračima UN-a zbog načina na koji se s njima postupalo, ali je naglasio da su zbog vazdušnih udara NATO-a bosanski Srbi morali reagovati i preduzeti ekstremne mjere.[20361] Obavijestio ih je da ih upravo predaju srpskim vlastima SRJ.[20362] Koljević ih je zamolio da daju izjavu i Rechner je to učinio.[20363] I Inđić se obratio vojnim posmatračima UN-a i rekao da mu je drago što se ta situacija dobro završila.[20364] Inđić je potpisao dokument za njihovo puštanje i vojni posmatrači UN-a su predati vlastima Srbije.[20365] Vojni posmatrači UN-a su pod pratnjom pripadnika specijalnih snaga iz Srbije, koji su nosili crvene beretke, odvezeni u Novi Sad.[20366] Sljedećeg dana su ih odveli u Beograd, a zatim su avionom odletjeli za Zagreb, gdje su se sastali s Akashijem.[20367]

d. Pregovori i puštanje na slobodu

5932. Komunikacija između UN-a i bosanskih Srba radi pregovora oko puštanja osoblja UN-a na slobodu započela je ubrzo nakon što je zatočena prva grupa.[20368] Charles Kirudja, izaslanik specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u SRJ, učestvovao je u tim pregovorima.[20369]

20357 Patrick Rechner, T. 11113 (2. februar 2011.).

20358 Patrick Rechner, T. 11114 (2. februar 2011.).

20359 Patrick Rechner, T. 11114 (2. februar 2011.).

20360 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 10. V. takođe P2156 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.)

20361 Marcus Helgers, T. 10758 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 4; Patrick Rechner, T. 11117 (2. februar 2011.).

20362 Marcus Helgers, T. 10758 (26. januar 2011.); P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 4.

20363 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 10.

20364 P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 4.

20365 P2117 (Izjava svjedoka Marcusa Helgersa od 3. avgusta 1995.), str. 4.

20366 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 10.

20367 P56 (Izjava svjedoka Josepha Gelissena od 18. januara 1996.), *e-court* str. 10; P5211 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 20. juni 1995.); D1131 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. juni 1995.), str. 2 (gdje se konkretno navodi da "[b]osanski Srbi puštanje tih talaca na slobodu vezuju za puštanje četvorice vojnika, bosanskih Srba, koje UNPROFOR drži od napada [VRS-a] na Vrbanja most u Sarajevu 27. maja 1995. Ta četvorica vojnika su danas u Sarajevu predata vojnim vlastima bosanskih Srba u kasarni u Lukavici.")

20368 P2268 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorima s Ratkom Mladićem, 26. maj 1995.); D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.); P5023 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. maj 1995.), str. 5.

20369 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 149.

U ime SRJ-a, specijalni pregovarač Slobodana Miloševića bio je Jovica Stanišić.[20370] Janvier je naglasio da je puštanje osoblja UN-a na slobodu njegov apsolutni prioritet.[20371] Strateški cilj UNPROFOR-a bio je da se pregovorima obezbijedi puštanje zatočenih pripadnika UNPROFOR-a na slobodu i ponovo uspostavi misija UNPROFOR-a u BiH.[20372]

5933. Do 3. juna 1995., VRS je 120 pripadnika UNPROFOR-a pustio na slobodu i predao ih vlastima Srbije.[20373] Akashi je zahvalio optuženom zbog toga što je te članove osoblja UN-a pustio na slobodu, ali je primijetio da je približno 264 njih još uvijek zatočeno i zahtijevao je da budu bezuslovno pušteni na slobodu.[20374]

5934. Dana 9. juna 1995., zbog "pojačano[g] granatiranj[a] srpskih položaja, konkretno na Treskavici, Majevici, Kalinoviku i Livanjskom polju", bosanski Srbi su odbili da puste na slobodu preostale članove osoblja UN-a.[20375] Kako se Jovica Stanišić narednog dana planirao sastati s Mladićem, zatražio je od Kirudje da mu dostavi podatke o lokacijama na kojima su se nalazili preostali članovi osoblja UN-a, uključujući njihov tačan broj, uslove u kojima ih drže, te podatke o tome da li su ih okružile ili blokirale snage bosanskih Srba.[20376] Kirudja je naglasio da njihovo puštanje na slobodu mora biti "bezuvjetno", to jest da moraju biti pušteni sa svom svojom opremom.[20377]

5935. Dana 10. juna 1995., Kirudja se ponovo sastao s Jovicom Stanišićem kako bi mu dostavio najnovije podatke o broju preostalih članova osoblja UN-a i lokacijama na kojima su se nalazili.[20378] Stanišić je, na osnovu podataka koje je dobio od UN-a, bio siguran da Mladić skriva neke informacije od njega i da će morati da koriguje svoj pristup na pregovorima, posebno kad su u pitanju članovi osoblja UN-a držani u Sarajevu i oko njega.[20379] Stanišić je rekao Kirudji da je u

---

20370 P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 149–150; P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 1.

20371 P2284 (Izvještaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 194.

20372 P5023 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. maj 1995.), str. 3.

20373 P5022 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 3. juni 1995.); P3873 (Službena zabilješka SJB-a Pale, 2. juni 1995.); P3874 (Službena zabilješka SJB-a Pale, 2. juni 1995.); P3875 (Službena zabilješka SJB-a Pale, 2. juni 1995.); P3876 (Izvještaj MUP-a RS-a u vezi s predajom zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača, 2. juni 1995.); P3877 (Spisak pripadnika UNPROFOR-a koje je oslobodio VRS, 2. juni 1995.); P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 2. V. takođe P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 159–160; P889 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 2. juni 1995.); P2152 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 2. juni 1995.).

20374 P5022 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 3. juni 1995.).

20375 P3871 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. juni 1995.), str. 1. V. takođe P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 151–152.

20376 P3871 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. juni 1995.), str. 2–3.

20377 P3871 (Izvještaj UNPROFOR-a, 9. juni 1995.), str. 2–3.

20378 P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 1.

20379 P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 1–2.

jutarnjim satima razgovarao s optuženim i da je optuženi bio veoma zabrinut da bi moglo biti daljnjih vazdušnih napada NATO-a u znak odmazde zbog zatočenja osoblja UN-a, dok Mladić, po svemu sudeći, namjerava da i dalje drži osoblje UN-a u Sarajevu "strahujući da bi njihovo puštanje dovelo do ponovnih vazdušnih udara NATO-a i/ili ponovnog napada vladinih snaga".[20380] Stanišić se pitao da li bi bilo bolje da se izvrši pritisak na optuženog i Mladića da osoblje UN-a puste tako što bi ih predali direktno UNPROFOR-u u Sarajevu ili tako što bi bili predati njemu kako bi bili prebačeni u Beograd, kao što je učinjeno s dvjema prethodnim grupama koje su puštene na slobodu.[20381] Kirudja je izjavio da bi bilo najbolje da oni budu pušteni tako što će biti predati UNPROFOR-u u Sarajevu i da se taj prijedlog uputi Mladiću.[20382] Stanišić je smatrao da bi ih Mladić radije pustio u SRJ kako bi se javno vidjelo da ih on "predaje" Stanišiću.[20383] Stanišić je tražio da se uvede moratorijum na svaki oblik primjene sile izvana od strane UN-a i NATO-a za vrijeme i neposredno nakon procesa puštanja pripadnika UN-a i Kirudja je rekao da će taj zahtjev proslijediti UN-u i Akashiju.[20384] Smith je na to odgovorio da se on s bosanskim Srbima neće upuštati ni u kakve sporazume niti će s njima pregovarati, te da je njegov zahtjev da se taoci puste odmah i bezuslovno.[20385]

5936. Do 13. juna 1995., pušteno je još pripadnika UNPROFOR-a.[20386] Dana 16. juna 1995., Savjet bezbjednosti je usvojio Rezoluciju 998 kojom je zahtijevao da se svi preostali članovi osoblja UN-a odmah i bezuslovno puste na slobodu.[20387] Do 18. juna 1995., na slobodu su pušteni svi preostali pripadnici UNPROFOR-a i preostalih 15 vojnih posmatrača UN-a.[20388] VRS je pripadnike UNPROFOR-a i UNMO-a pustio na slobodu i predao Jovici Stanišiću u Beogradu, odakle su oni avionom prevezeni natrag u Štab UNPROFOR-a u Zagrebu.[20389]

e. Zaključak

[20380] P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 2.
[20381] P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 2.
[20382] P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 3.
[20383] P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 3.
[20384] P3872 (Izvještaj UNPROFOR-a, 10. juni 1995.), str. 3.
[20385] P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 157.
[20386] P2156 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.); P2159 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. juni 1995.); P2160 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.); P2161 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.).
[20387] P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 2.
[20388] P2156 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.); P2183 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1995.). V. takođe P2175 (Video-snimak osoblja UN-a, s transkriptom).
[20389] P2156 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.); P2159 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. juni 1995.); P2160 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.); P2161 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s oslobođenim taocima, 14. juni 1995.).

5937. Vijeće konstatuje da su snage bosanskih Srba 25. i 26. maja 1995., poslije vazdušnih udara NATO-a po vojnim ciljevima bosanskih Srba, zatočile više od 200 pripadnika UNPROFOR-a i UNMO-a u BiH i odvele ih na razne lokacije širom BiH.[20390] Neke od pripadnika UN-a su odveli s lokacija na kojima su se nalazili i odvezli ih na lokacije od vojnog značaja za VRS, kao što su radarska stanica na Jahorini, kasarna u Banjaluci, kasarna na Palama, kasarna u Lukavici, kasarna u Bijeljini, kasarna u Višegradu, Jahorinski Potok i kasarna na Koranu. Ostale su jednostavno zatočili na lokacijama na kojima su se nalazili, uključujući posmatračke položaje i punktove za prikupljanje naoružanja. Pripadnici VRS-a prijetili su pripadnicima UN-a da će biti ubijeni ako NATO izvede još vazdušnih udara i te prijetnje su prenesene UN-u.

2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3

5938. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na taoce, optuženi se u jednoj tački Optužnice tereti za kršenje zakona i običaja ratovanja po članu 3 Statuta, konkretno za uzimanje talaca. Vijeće podsjeća da se, prije nego što donese zaključke po tačkama Optužnice na osnovu člana 3 Statuta, prvo mora uvjeriti da je ispunjen jedan broj opštih uslova.

5939. Vijeće je zaključilo da je u BiH postojao oružani sukob tokom cijelog perioda koji je relevantan za krivična djela kojima se tereti u Optužnici. Vijeće, nadalje, smatra da je uzimanje talaca, kako je analizirano gore u tekstu, bilo u tijesnoj vezi s tim oružanim sukobom. U vezi s četiri takozvana "uslova iz predmeta *Tadić*",[20391] Vijeće upućuje na odjeljak Presude koji se odnosi na mjerodavno pravo, u kojem je razrađena pravna osnova za svako od krivičnih djela za koja se u Optužnici tereti po članu 3 Statuta.[20392] Što se tiče uzimanja talaca, zabrana potiče iz zajedničkog člana 3, koji se smatra dijelom međunarodnog običajnog prava.[20393] Nadalje, Žalbeno vijeće je potvrdilo da kršenja odredaba zajedničkog člana 3 povlače individualnu krivičnu odgovornost.[20394]

20390 Premda se u paragrafu 86 Optužnice navodi da je bilo zatočeno više od 200 pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a, dokazi ukazuju na to da je ukupan broj zatočenih pripadnika UNPROFOR-a iznosio više od 300. V. P2173 (Izvještaj UNPROFOR-a, 28. maj 1995.); P2270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. maj 1995.); P5024 (Dodatak A Izvještaju UNPROFOR-a u vezi s taocima iz UN-a, 2. juni 1995.); P5022 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 3. juni 1995.).

20391 V. par. 443.

20392 V. odjeljak III.A.1: Član 3 Statuta Međunarodnog suda.

20393 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 143.

20394 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 167, 170, 173–174 (gdje je u par. 173 zauzet sljedeći stav: "Univerzalno je prihvaćeno da su djela navedena u zajedničkom članu 3 nedjela nad kojima se zgraža savjest civiliziranih ljudi i da su ona stoga, kako kaže član 15(2) MPGPP-a, 'zločinačka prema opštim principima prava koja priznaju civilizirani narodi'.").

5940. Vijeće se, stoga, uvjerilo da su četiri uslova iz predmeta *Tadić* ispunjena, te da su, shodno tome, ispunjeni i zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 Statuta, u vezi s krivičnim djelom uzimanja talaca.

b. Krivično djelo uzimanja talaca: tačka 11 Optužnice

i. Actus reus *uzimanja talaca*

5941. Vijeće upućuje na zaključke koje je iznijelo gore u tekstu da su snage bosanskih Srba 25. i 26. maja 1995., poslije vazdušnih udara NATO-a po vojnim ciljevima bosanskih Srba, zatočile više od 200 pripadnika UNPROFOR-a i UNMO-a u BiH i odvele ih na razne lokacije širom BiH. Neke od članova osoblja UN-a odveli su na lokacije od vojnog značaja za VRS, kao što su kasarna u Banjaluci, radarska stanica na Jahorini, kasarna na Palama, kasarna u Lukavici, kasarna u Bijeljini, kasarna u Višegradu, Jahorinski Potok i kasarna na Koranu. Ostale su jednostavno zatočili na lokacijama na kojima su se tada nalazili, uključujući posmatračke položaje i punktove za prikupljanje naoružanja.

5942. Optuženi je tokom cijelog postupka tvrdio da je status koji je osoblje UN-a imalo u vrijeme navodnog uzimanja za taoce od presudnog značaja za donošenje zaključka o postojanju krivičnog djela. On je ustvrdio da se, zbog vazdušnih udara NATO-a, status osoblja UN-a promijenio u status osoba koje aktivno učestvuju u neprijateljstvima i koje, stoga, nemaju pravo na zaštitu iz zajedničkog člana 3.[20395]

5943. Vijeće smatra da je argument optuženog s tim u vezi neuvjerljiv. Na početku, Vijeće podsjeća da UN i njegove mirovne snage nisu bili strana u sukobu. UNPROFOR je osnovan i angažovan shodno Rezoluciji 743 Savjeta bezbjednosti kao "prelazni aranžman u svrhu stvaranja uslova za mir i bezbjednost koji su potrebni za vođenje pregovora za sveobuhvatno rješavanje jugoslovenske krize".[20396] Premda su zadaci u operacijama UNPROFOR-a tokom sukoba bili prošireni i intenzivirani kako bi se očuvala bezbjednost njegovih pripadnika i omogućilo provođenje njegovog mandata, on je i dalje ostao snaga za održavanje mira.[20397] Shodno tome, u

[20395] V. *Tužilac protiv Radovana Karadžića,* predmet br. IT-95-5/18-AR73.9, Žalba na odbijanje izricanja oslobađajuće presude za uzimanje talaca, 25. juli 2012., par. 42–52; Pretres, T. 28619–28626 (11. juni 2012.). V. pravac ispitivanja od strane optuženog tokom svjedočenja Michaela Rosea, T. 7391–7397 (6. oktobar 2010.), T. 7568–7569 (8. oktobar 2010.); Rupert Smith, T. 11488–11498 (10. februar 2011.); John Zametica, T. 42473–42475 (29. oktobar 2013.); David Harland, T. 2293–2294 (11. maj 2010.);

[20396] Rezolucija 743 Savjeta bezbjednosti UN-a (1992), S/RES/743, 21. februar 1992.

[20397] V. P981 (Rezolucija 758 Savjeta bezbjednosti UN-a, 8. juni 1992.); P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.) (kojom se UNPROFOR ovlašćuje da u provođenju svog mandata, djelujući u samoodbrani, preduzima neophodne mjere, uključujući primjenu sile, kao odgovor na bombardovanje zaštićenih zona od strane bilo koje od strana u sukobu ili na oružane upade u te zaštićene zone ili u slučaju svake namjerne opstrukcije slobode kretanja UNPROFOR-a ili zaštićenih humanitarnih konvoja u tim zaštićenim zonama ili

vrijeme kada su 25. i 26. maja 1995. članovi osoblja UN-a bili zatočeni, oni su bili osobe koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima i, kao takvi, bili su pod zaštitom zajedničkog člana 3. Vazdušni udari NATO-a od 25. i 26. maja 1995. nisu promijenili status svih članova osoblja UN-a u BiH i oni nisu postali osobe koje aktivno učestvuju u neprijateljstvima. Međutim, čak i da članovi osoblja UN-a jesu bili borci prije nego što su zatočeni, kao što tvrdi optuženi, oni su u svakom slučaju stavljeni van borbenog stroja time što su zatočeni, tako da su opet imali pravo na minimalnu zaštitu koju im garantuje zajednički član 3.[20398] Kao što je potvrdilo Žalbeno vijeće u ovom predmetu, zajednički član 3 primjenjuje se na zatočene članove osoblja UN-a bez obzira na status koji su imali prije nego što su zatočeni.[20399] Shodno tome, Vijeće konstatuje da su svi članovi osoblja UN-a koje su zatočile snage bosanskih Srba imali pravo na zaštitu koju pruža zajednički član 3, uključujući zabranu uzimanja talaca.

5944. Dok su pripadnici UNPROFOR-a i UNMO-a bili zatočeni, snage bosanskih Srba prijetile su da će ih ubiti, povrijediti ili dalje držati u zatočenju ukoliko NATO ne obustavi vazdušne udare. Snage bosanskih Srba su te prijetnje uputile zatočenim članovima osoblja UN-a, kao i štabovima UNMO-a i UNPROFOR-a.[20400]

5945. Vijeće, stoga, zaključuje da su u periodu od 25. maja do 18. juna 1995., snage bosanskih Srba zatočile pripadnike UNPROFOR-a i UNMO-a i da su im upućivale prijetnje kako bi dobile ustupak, konkretno, kako bi NATO obustavio vazdušne udare po vojnim ciljevima bosanskih Srba u BiH.

ii. Mens rea *uzimanja talaca*

5946. Vijeće konstatuje da je zatočenje pripadnika UNPROFOR-a i UNMO-a od strane snaga bosanskih Srba izvršeno namjerno kako bi se NATO primorao da se uzdrži od izvođenja daljnjih vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba. Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir naređenja i izvještaje VRS-a, prijetnje koje su bile upućene članovima osoblja UN-a i

---

njihovoj okolini); Rezolucija 914 Savjeta bezbjednosti UN-a (1994), S/RES/914, 27. april 1994.; Rezolucija 982 Savjeta bezbjednosti UN-a (1995), S/RES/982, 31. mart 1995. (kojom je mandat UNPROFOR-a produžen do 30. novembra 1995. i kojom se odaje počast svim pripadnicima UNPROFOR-a, a posebno onima koji su dali svoj život za mir); Rezolucija 947 Savjeta bezbjednosti UN-a (1994), S/RES/947, 30. septembar 1994. (u kojoj se ističe da UNPROFOR igra ključnu ulogu u sprečavanju i obuzdavanju neprijateljstava, a time i u stvaranju uslova za postizanje sveukupnog političkog sporazuma); P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.) (kojom je odobreno povećanje broja pripadnika UNPROFOR-a u cilju provođenja njegovog mandata).

20398 V. Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice, par. 21 (gdje je zauzet stav da se "zabrana uzimanja talaca na osnovu zajedničkog člana 3 primjenjuje na sva pritvorena lica, bez obzira na to da li su oni pritvoreni upravo zato da bi se koristili kao taoci i bez obzira na njihov prethodni status boraca", te da Vijeće nije pogriješilo kada je donijelo taj zaključak).

20399 V. Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice, par. 21–22.

20400 V. par. 5871–5872, 5874–5876, 5880, 5890, 5894–5895, 5899, 5902, 5914–5915, 5917.

proslijeđene štabovima UNMO-a i UNPROFOR-a, te izjave koje su dali optuženi, Mladić, Zametica i Krajišnik.[20401]

5947. Pored toga, Vijeće zaključuje da su pripadnici snaga bosanskih Srba znali ili su trebali da znaju da, u vrijeme kada je izvršeno krivično djelo uzimanja talaca, zatočeni članovi osoblja UN-a nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.

iii. *Posebna odbrana: represalije*

5948. Optuženi tvrdi da je, čak i ako Vijeće zaključi da su ostvarena obilježja uzimanja talaca, ponašanje bosanskih Srba bilo opravdano shodno odbrani represalijama.[20402] Tužilaštvo tvrdi da zatočene osobe nikada ne smiju biti podvrgnute represalijama i da se, stoga, protivpravno djelo upućivanja prijetnji zatočenicima u svrhu dobijanja nekog ustupka ne može opravdati kao represalija.[20403]

5949. U pravu o oružanim sukobima, represalija neke zaraćene strane jeste djelo koje bi inače bilo protivpravno, ali koje se u izuzetnim okolnostima i kada su ispunjeni strogi uslovi smatra pravno prihvatljivim ako je preduzeto kao mjera prinude u odgovor na protivpravna djela suprotstavljene strane.[20404] Međutim, zabrana represalija nad zaštićenim osobama je apsolutna i stoga se ne može koristiti kao odbrana za krivično djelo uzimanja zaštićenih osoba za taoce.[20405]

5950. Shodno tome, Vijeće zaključuje da se uzimanje osoblja UN-a za taoce ne može opravdati kao pravno prihvatljiva represalija i argument optuženog s tim u vezi se odbacuje.

20401 V. par. 5857, 5859–5861, 5871–5872, 5874–5876, 5880, 5890, 5894–5895, 5899, 5902, 5914–5915, 5917, 5958–5961.

20402 Završni podnesak odbrane, par. 2743. V. takođe Najava posebne odbrane u vezi s tačkom 11 Optužnice: Represalije, 14. decembar 2012., gdje optuženi tvrdi sljedeće: (i) "s obzirom na to da nije bilo u samoodbrani, bombardovanje skladišta municije na Palama 25. i 26. maja 1995. godine od strane NATO/UN-a predstavlja kršenje prava oružanih sukoba; (ii) on je uputio zvanično upozorenje da će pripadnici UN-a biti zarobljeni ako budu izvedeni vazdušni napadi; (iii) odluka da se zatoče pripadnici UN-a donesena je na najvišem nivou [RS]; (iv) zatočenje pripadnika UN-a bilo je srazmjerna reakcija na vazdušne udare; i (v) nije bilo nikakvih negativnih posljedica po civilno stanovništvo". Najava posebne odbrane u vezi s tačkom 11 Optužnice: Represalije, 14. decembar 2012., par. 7.

20403 Završni podnesak tužilaštva, par. 1109. V. takođe Podnesak tužilaštva u vezi s Najavom posebne odbrane u vezi s tačkom 11 Optužnice: Represalije, 5. mart 2013.

20404 Studija MKCK-a o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu, pravilo 145; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 465–467.

20405 Studija MKCK-a o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu, pravilo 146. Ženevske konvencije zabranjuju primjenu mjera represalija protiv "osoba koje su pod vlašću neke strane u sukobu, uključujući ranjenike, bolesnike i brodolomnike, sanitetsko i vjersko osoblje, zarobljene borce, civile na okupiranoj teritoriji i druge kategorije civila koji se nalaze pod vlašću suprotstavljene strane u tom sukobu". Studija MKCK-a o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu, pravilo 146, gdje se poziva na Prvu Ženevsku konvenciju, čl. 46; Drugu Ženevsku konvenciju, čl. 47; Treću Ženevsku konvenciju, čl. 13; i Četvrtu Ženevsku konvenciju, čl. 33.

iv. *Zaključak*

5951. Vijeće, stoga, zaključuje da zatočenje osoblja UN-a od strane snaga bosanskih Srba s ciljem da se NATO prisili da obustavi svoje vazdušne udare po vojnim ciljevima bosanskih Srba predstavlja krivično djelo uzimanja talaca, kao kršenje zakona i običaja ratovanja.

3. UZP vezan za taoce i odgovornost optuženog

a. Argumentacija strana u postupku

5952. Tužilaštvo tereti optuženog da je tokom maja i juna 1995. učestvovao u UZP-u čiji je cilj bio da se osoblje UN-a uzme za taoce kako bi se NATO prisilio da se uzdrži od izvođenja vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba.[20406] Ono navodi da je taj cilj obuhvatao činjenje zločina uzimanja talaca.[20407]

5953. Tužilaštvo nadalje navodi da je optuženi s drugim učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata, uključujući Mladića, dijelio zajedničku namjeru da se taj zločin izvrši.[20408] Tužilaštvo je ostale učenike tog UZP-a identifikovalo kao članove političkih i državnih organa bosanskih Srba, kao i komandante, pomoćnike komandanata, više oficire i načelnike VRS-a i MUP-a.[20409] Tužilaštvo navodi da je svaki od učesnika tog UZP-a ostvarivao njegov cilj tako što je zločine činio lično i/ili pomoću pripadnika VRS-a i MUP-a i koristeći se njima da izvrši zločine počinjene u realizaciji tog cilja.[20410] Alternativno, tužilaštvo navodi da neke ili sve te osobe nisu bile učesnici pomenutog UZP-a, ali su ih učesnici UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji njegovog cilja.[20411]

5954. Tužilaštvo navodi da je optuženi u značajnoj mjeri doprinio ostvarenju cilja uzimanja talaca i da je bio ključni učesnik u svakoj fazi provođenja zajedničkog cilja.[20412]

5955. Tužilaštvo tvrdi da su snage bosanskih Srba, poslije vazdušnih udara NATO-a od 25. i 26. maja 1995. po vojnim ciljevima bosanskih Srba, uzele više od 200 članova osoblja UN-a za taoce i obavijestile UN da će taoci biti ubijeni ili povrijeđeni ako se vazdušni udari NATO-a nastave.[20413] Tužilaštvo tvrdi da su ta djela bila dio UZP-a da se NATO prisili da se uzdrži od izvođenja daljnjih

[20406] Optužnica, par. 25.
[20407] Optužnica, par. 25.
[20408] Optužnica, par. 26.
[20409] Optužnica, par. 27.
[20410] Optužnica, par. 28.
[20411] Optužnica, par. 27.
[20412] Optužnica, par. 29, gdje se upućuje na par. 14(a), (b), (d), (e) i (h) Optužnice. V. također Završni podnesak tužilaštva, par. 1108.

vazdušnih udara i da je optuženi, zajedno s drugima, namjeravao da članovi osoblja UN-a budu uzeti za taoce, te da je optuženi naredio podređenima u VRS-u i MUP-u da ih zarobe i koriste kao živi štit.[20414]

5956. U vezi sa svojom odgovornošću po tački 11, optuženi tvrdi da tužilaštvo nije uspjelo dokazati njegovu *mens rea* za osnovno obilježje tog krivičnog djela.[20415] Optuženi iznosi argument da se on poslije vazdušnih udara NATO-a jeste složio s tim da osoblje UN-a bude zatočeno, ali da nikad nije pristao na to niti uzeo u razmatranje da se tom osoblju prijeti.[20416] On također tvrdi da nema nikakvih dokaza da je plan da se zatoči osoblje UN-a obuhvatao i upućivanje prijetnji tom osoblju.[20417] On nadalje tvrdi da prijetnje koje su upućene zatočenom osoblju UN-a "nisu bile dio naređenja koja su dolazila odozgo u komandnom lancu" i da, premda jesu postojala naređenja VRS-a da se osoblje UN-a postavi na područja na kojima bi moglo doći do vazdušnih udara, on je također naredio da se prema osoblju UN-a "obezbed[i] korektan i vojnički odnos".[20418] Optuženi tvrdi da krivično djelo uzimanja talaca zahtijeva jedno osnovno obilježje, a to je da počinilac prijeti da će ubiti, povrijediti ili nastaviti da drži takvu osobu ili osobe u zatočenju, te da se on, s obzirom na to da nikad nije pristao na to obilježje, ne može proglasiti krivim za to krivično djelo shodno osnovnoj kategoriji UZP-a.[20419]

b. Zaključci o zajedničkom cilju i pluralitetu osoba

5957. Vijeće je konstatovalo da su snage bosanskih Srba, nakon vazdušnih udara NATO-a od 25. i 26. maja 1995., zatočile osoblje UN-a na raznim lokacijama širom BiH.[20420] Optuženi je upozorio UNPROFOR da će "UN biti tretiran kao neprijatelj" ukoliko NATO izvede vazdušne udare, a UNPROFOR je sa svoje strane izrazio zabrinutost zbog toga što bi osoblje UN-a moglo postati predmet napada VRS-a.[20421] Odmah poslije vazdušnih udara, optuženi je naredio Milovanoviću da "aktivira" odluku donesenu prethodne godine da "hapsi sve strano što se nalazi na teritoriji RS i da

---

20413 Završni podnesak tužilaštva, par. 1102.

20414 Završni podnesak tužilaštva, par. 1102, 1108.

20415 Završni podnesak odbrane, par. 3352. U vezi s trećom kategorijom UZP-a, optuženi tvrdi da nema dokaza da je on trebao predvidjeti da će zatočenom osoblju UN-a biti upućene takve prijetnje. On iznosi argument da, zbog toga što te prijetnje nisu bile predvidive, on ne može biti proglašen krivim za uzimanje talaca shodno trećoj kategoriji UZP-a. Završni podnesak odbrane, par. 3366–3368. Vijeće napominje da za dio predmeta koji se odnosi na taoce, tužilaštvo ne tereti optuženog krivičnom odgovornošću shodno trećoj kategoriji UZP-a, te, shodno tome, neće razmatrati argument optuženog u odnosu na taj vid odgovornosti.

20416 Pretresni podnesak odbrane, par. 3354, 3359–3360.

20417 Pretresni podnesak odbrane, par. 3355.

20418 Završni podnesak odbrane, par. 3358.

20419 Završni podnesak odbrane, par. 3360.

20420 V. par. 5937.

20421 V. par. 5964.

vojna lica tretira […] kao ratne zarobljenike i drž[i] ih kao taoce do kraja rata".[20422] U periodu od nekoliko dana neposredno nakon vazdušnih udara NATO-a, pripadnici snaga bosanskih Srba, uključujući Mladića, Milovanovića, Dragomira Miloševića i Živanovića, izveli su brzu i efikasnu operaciju koja je rezultirala zatočenjem više od 200 članova osoblja UN-a širom BiH.[20423] Neke od članova osoblja UN-a odveli su na lokacije koje su bile od vojnog značaja za VRS, dok su druge zatočili na njihovim posmatračkim položajima ili punktovima za prikupljanje naoružanja.[20424]

5958. Kada je postalo jasno da će vazdušni udari NATO-a biti obustavljeni, pregovori za puštanje talaca na slobodu uspješno su okončani.[20425] Dana 2. juna 1995., optuženi je Glavnom štabu i MUP-u izdao naređenje da 120 zatočenih pripadnika UNPROFOR-a treba biti pušteno na slobodu.[20426] Istog tog dana Krajišnik je, u jednom privatnom telefonskom razgovoru, rekao da su bosanski Srbi veoma zadovoljni onim što su postigli i da su taoci bili njihov "adut", koji su bosanski Srbi upotrijebili da bi odagnali opasnost od bombardovanja svojih položaja od strane NATO-a.[20427] Sljedećeg dana, Krajišnik je izjavio da su oni "jedne pustili, a druge hvatali", ali da će bosanski Srbi zadržati neke taoce zato što je to "odličan metod" i zato što će tako uvijek imati "adut koji [im] je u rukavu".[20428]

5959. Dana 4. juna 1995., Janvier se sastao s Mladićem kako bi razgovarali o preostalim zatočenim članovima osoblja UN-a.[20429] Janvier je izjavio da je situacija neprihvatljiva i zahtijevao je da bosanski Srbi puste na slobodu sve zatočene članove osoblja UN-a sa svom njihovom opremom i materijalno-tehničkim sredstvima.[20430] Mladić je izjavio da su bosanski Srbi zatočili osoblje UN-a s namjerom da osiguraju da se vazdušni udari više nikad ne ponove, te da će osoblje

---

20422 V. par. 5857, 5965.

20423 V. par. 5857, 5859–5863, 5913, 5916, 5937.

20424 V. par. 5937.

20425 V. par. 5932–5936.

20426 P889 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 2. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 189; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 160. V. takođe P3807 (Depeša MUP-a RS-a Radovanu Karadžiću, 2. juni 1995.).

20427 P6520 (Presretnuti razgovor Petra Makare i Momčila Krajišnika, 2. juni 1995.); Momčilo Krajišnik, T. 43894–43898 (20. novembar 2013.).

20428 P2271 (Presretnuti razgovor Momčila Vinkovića i Momčila Krajišnika, 3. juni 1995.); Momčilo Krajišnik, T. 43890–43894 (20. novembar 2013.). Krajišnik je u svom svjedočenju izjavio da se on nije slagao s Vinkovićem, kojeg je okvalifikovao kao radikala iz srpske dijaspore, ali da ga nije htio uvrijediti tokom tog telefonskog razgovora. Momčilo Krajišnik, T. 43890–43894 (20. novembar 2013.).

20429 P2273 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 4. juni 1995.); Rupert Smith, T. 11414–11416 (9. februar 2011.). Dana 1. juna 1995., Mladić je posjetio kasarnu na Koranu kako bi obišao zatočene vojne posmatrače UN-a i vidio gdje su smješteni. Janusz Kalbarczyk, T. 10859–10860, 10891–10892 (28. januar 2011.); P653 (Zamrznuti kadar Ratka Mladića s dvojicom muškaraca). V. takođe Jonathon Riley, T. 10777 (26. januar 2011.); P2148 (Izjava svjedoka Jonathona Rileya od 30. maja 1996.), str. 5.

20430 P2273 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 4. juni 1995.), str. 1; Rupert Smith, T. 11414–11416 (9. februar 2011.).

UN-a biti pušteno na slobodu ukoliko UN pruži takve garancije.[20431] Mladić je predložio sporazum shodno kojem bi on, kao komandant VRS-a, i Janvier, kao komandant UNPROFOR-a, izjavili sljedeće:

> (1) VRS više neće ugrožavati život i bezbjednost pripadnika UNPROFOR-a primjenom sile;
>
> (2) UNPROFOR neće angažovati nijedan dio svojih snaga niti izvoditi vazdušne udare po ciljevima ili teritoriji bosanskih Srba; i
>
> (3) potpisivanje ovog sporazuma povlači za sobom puštanje svih ratnih zarobljenika na slobodu bez odlaganja.[20432]

5960. Dana 15. juna 1995., Krajišnik je u jednom privatnom razgovoru izjavio da je situacija s taocima "najveća pogodba bila, i to vrlo unosna, ne mislim da smo to mogli skuplje prodati".[20433]

5961. Vijeće je konstatovalo da je, pored toga što su bili zatočeni, zatočenom osoblju UN-a prijećeno da će ih ubiti i da će im se nauditi u svrhu dobijanja ustupka, konkretno, u svrhu obustavljanja vazdušnih udara od strane NATO-a, te da je to činio i optuženi.[20434] Mladić, Inđić, Zametica, Ribić i pripadnici snaga bosanskih Srba upućivali su te prijetnje direktno zatočenom osoblju UN-a, Smithu i UNPROFOR-u.[20435] Te prijetnje su upućivane u svrhu obustavljanja vazdušnih udara od strane NATO-a.[20436] Pored toga, i Krajišnik i Zametica su poslije vazdušnih udara NATO-a dali javne izjave da će bosanski Srbi tretirati UN kao neprijatelja.[20437] Optuženi je

---

20431 P2273 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 4. juni 1995.), str. 4; Rupert Smith, T. 11414–11416 (9. februar 2011.).

20432 P2273 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 4. juni 1995.), str. 4; Rupert Smith, T. 11414–11416 (9. februar 2011.).

20433 P6521 (Presretnuti razgovor Petra Makare i Momčila Krajišnika, 15. juni 1995.), str. 1; Momčilo Krajišnik, T. 43899–43900 (20. novembar 2013.). Koljević je rekao Rechneru da su zbog intenziteta vazdušnih udara, kakav bosanski Srbi nisu očekivali, oni smatrali da trebaju reagovati na način koji će šokirati UN. Patrick Rechner, T. 11113–11114 (2. februar 2011.).

20434 V. par. 5944–5945.

20435 V. par. 5944–5945, 5871–5872, 5874–5876, 5880, 5890, 5894–5895, 5899, 5902, 5914–5915, 5917. V. takođe P2268 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorima s Ratkom Mladićem, 26. maj 1995.); P5013 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarima u Bosni, 26. maj 1995.); Rupert Smith, T. 11371–11373 (8. februar 2011.); P2269 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 29. maj 1995.), str. 2; **[REDIGOVANO]**; P2434 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 3. juni 1995.). **[REDIGOVANO]**. Kada je s Rechnerom razgovarao o uzimanju talaca, Koljević je rekao da zna šta se desilo, ali je bio iznenađen kad je čuo da su vojnim posmatračima UN-a upućivane prijetnje. Patrick Rechner, T. 11113–11114 (2. februar 2011.). Milenko Inđić je izjavio da nikad nije rekao Smithu da će pripadnici UNPROFOR-a biti ubijeni ili da će im se nauditi. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 171. Vijeće napominje da dokazi pokazuju da su prijetnje da će osoblje UN-a biti ubijeno ili da će mu se nauditi upućivane u više navrata, da je te prijetnje Smithu prenosio, pored ostalih, i Inđić, te da je osoblje UN-a bilo postavljeno na lokacije od strateškog vojnog značaja za VRS, čime je bilo izloženo velikom riziku od povrede ili smrti u slučaju da NATO izvede vazdušni udar.

20436 V. par. 5871–5872, 5874–5876, 5880, 5890, 5894–5895, 5899, 5902, 5914–5915, 5917.

20437 John Zametica, T. 42498–424501 (29. oktobar 2013.); P6474 (Članak agencije Reuters pod naslovom "Serb Official Vows Heavy Price for Raids", 26. maj 1995.); D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.), *e-court* str. 6. Krajišnik je u svom svjedočenju izjavio da zatočenje osoblja UN-a predstavljalo "očajnički pokušaj" VRS-a da spriječi daljnje vazdušne udare od strane NATO-a, ali da ono ni u kom slučaju nije izvršeno u cilju da se naudi dotičnom osoblju UN-a koje je bilo prikazano na televiziji. On je u svjedočenju, pored toga,

uputio javno upozorenje da se u svrhu oslobađanja talaca ne preduzima nikakva vojna intervencija, izjavivši da bi to dovelo do "katastrofe" i "pokolja".[20438] Zaprijetio je da će bosanski Srbi pojačati mjere odmazde ukoliko UN naredi daljnje vazdušne udare od strane NATO-a.[20439]

5962. Vijeće se, stoga, uvjerilo van svake razumne sumnje da je u periodu od 25. maja do juna 1995. postojao UZP čiji je zajednički cilj bio da se osoblje UN-a uzme za taoce kako bi se NATO prisilio da se uzdrži od daljnjeg izvođenja vazdušnih udara po ciljevima bosanskih Srba. Taj zajednički cilj zaživio je poslije vazdušnih udara NATO-a od 25. i 26. maja 1995. i obuhvatao je pluralitet osoba. Ti učesnici dotičnog UZP-a, uključujući optuženog,[20440] Mladića, Krajišnika i Milovanovića, dijelili su namjeru za krivično djelo uzimanja talaca. Članovi tog UZP-a su taj zajednički cilj provodili u djelo lično i/ili tako što su koristili pripadnike VRS-a i MUP-a da djeluju u svrhu ostvarenja tog zajedničkog cilja. U tom procesu, izdata su naređenja da se osoblje UN-a uzme za taoce, ta naređenja su izvršena i o uzetim taocima je izvješteno. Taj zajednički cilj je trajao sve dok posljednji članovi osoblja UN-a nisu pušteni na slobodu 18. juna 1995.

c. Zaključci o namjeri optuženog: da li je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a

5963. Optuženi tvrdi da se on jeste složio s tim da osoblje UN-a bude zatočeno, ali da nikad nije pristao na to niti uzeo u razmatranje da se tom osoblju prijeti, te da nema nikakvih dokaza da je plan da se osoblje UN-a zatoči obuhvatao upućivanje prijetnji.[20441] Nasuprot tome, tužilaštvo tvrdi da je optuženi bio ključni učesnik u svakoj fazi uzimanja talaca.[20442] S obzirom na značaj koji optuženi pridaje pitanju da li je dijelio namjeru za upućivanje prijetnji zatočenom osoblju UN-a, Vijeće će to obilježje detaljno ispitati dolje u tekstu.

5964. Prije dešavanja oko uzimanja talaca, optuženi je upozorio UNPROFOR da će se prema vojnicima UN-a postupati kao prema neprijateljima ukoliko NATO izvede vazdušne udare.[20443]

---

rekao da je namjera rukovodstva bosanskih Srba bila da onemogući vazdušne udare i da je zatočeno osoblje UN-a iz tog razloga bilo prikazivano na televiziji, ali da "ni u kom slučaju to nije bila želja da se unište ti ljudi, jer to su mladi momci". Momčilo Krajišnik, T. 43339–43340 (12. novembar 2013.). Vijeće napominje da pitanje da li je rukovodstvo bosanskih Srba namjeravalo da stvarno naudi taocima ne predstavlja obilježje krivičnog djela uzimanja talaca. Prihvaćeni dokazi o kojima se govori u ovom odjeljku Presude pokazuju da je političko rukovodstvo bosanskih Srba bilo umiješano u zatočenje osoblja UN-a na lokacijama na kojima je ono bilo izloženo velikoj opasnosti da nastrada, i to je predstavljalo prijetnju da će se osoblju UN-a nauditi.

20438 D1056 (Izvještaj agencije Reuters u vezi s Radovanom Karadžićem, 1. juni 1995.), str. 1.

20439 D1056 (Izvještaj agencije Reuters u vezi s Radovanom Karadžićem, 1. juni 1995.), str. 2.

20440 O namjeri optuženog više se govori dolje u tekstu.

20441 Završni podnesak odbrane, par. 3354–3355, 3359–3360.

20442 Završni podnesak tužilaštva, par. 1107–1108.

20443 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.); P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), *e-court* str. 2–3 (gdje je optuženi rekao Akashiju da će se [bosanski] Srbi, ako ih međunarodna zajednica bude tretirala kao ‘zvijeri u kavezu’, onda tako i ponašati).

UNPROFOR je, sa svoje strane, izrazio zabrinutost zbog toga što bi osoblje UN-a moglo postati predmet napada VRS-a.[20444] Na jednom sastanku sa Smithom, održanom 9. maja 1995., optuženi je rekao Smithu da svako ko napadne bosanske Srbe jeste "njihov neprijatelj" i jasno stavio do znanja da će, ukoliko NATO izvede vazdušne udare protiv ciljeva bosanskih Srba, u znak odmazde biti napadnute ili barem "zadržane" snage UN-a.[20445] Optuženi je ponovo upozorio da će UN i NATO biti tretirani kao neprijatelji bosanskih Srba.[20446]

5965. Dana 25. maja 1995., nakon upozorenja koje je Smith izdao uoči vazdušnih udara NATO-a, optuženi, koji se u tom trenutku nalazio u Banjaluci, ponovo je u jednom intervjuu za štampu izjavio da će "tretirati vojnike UN kao 'neprijatelje'" ukoliko UN i NATO izvedu vazdušne udare.[20447] Istoga dana, optuženi je naredio Milovanoviću da aktivira odluku donesenu prethodne godine, kojom se VRS-u naređuje da uhapsi sve što je strano na teritoriji RS i da vojno osoblje tretira kao ratne zarobljenike i "drž[i] ih kao taoce" do kraja rata. [20448]

5966. Dana 27. maja 1995., optuženi je odobrio Milovanovićevo naređenje komandantima jedinica u sastavu VRS-a da "izvrš[e] razmeštaj zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i predstavnika ostalih međunarodnih humanitarnih organizacija" po "skladištima, u rejonima komandnih mjesta, vatrenih položaja i drugih potencijalnih ciljeva po kojima bi mogao biti izvršen vazdušni udar".[20449]

5967. Dana 1. juna 1995., optuženi je za televizijsku stanicu bosanskih Srba na Palama dao intervju u kojem je izjavio da će svaki pokušaj da se zatočeno osoblje UN-a oslobodi "dovesti do katastrofe" i "pokolja".[20450] Izjavio je da su zatočeni članovi osoblja UN-a ratni zarobljenici, ali je

---

20444 P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.); P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), *e-court* str. 4; P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.); P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.).

20445 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3; John Zametica, T. 42474 (29. oktobar 2013.); Rupert Smith, T. 11357–11358 (8. februar 2011.); P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.).

20446 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 7; John Zametica, T. 42474 (29. oktobar 2013.); P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.).

20447 D988 (Članak agencije AFP pod naslovom "Serbs Will Treat UN as Enemies if Smith Airstrikes: Karadžić", 25. maj 1995.); Patrick Rechner, T. 11149 (2. februar 2011.); P5012 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 25. maj 1995.).

20448 D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 56–57. V. par. 5857.

20449 P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1. V. par. 5860.

20450 D1056 (Izvještaj agencije Reuters u vezi s Radovanom Karadžićem, 1. juni 1995.), str. 1; Rupert Smith, T. 11886–11887 (15. februar 2011.). V. takođe P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 2.

zaprijetio da će pooštriti odgovor bosanskih Srba ukoliko UN naredi da NATO izvede još vazdušnih udara.[20451]

5968. Dana 21. juna 1995., optuženi je dao intervju za BBC, u kojem je govorio o zatočenju osoblja UN-a.[20452] Priznao je da je zatočenje osoblja UN-a bilo greška, ali da "jedan drastičan potez izaziva drugu drastičnu reakciju", aludirajući na to da su vazdušni udari NATO-a bili prvi drastičan potez, a zatočenje drastična reakcija.[20453] Izjavio je da je morao da uradi nešto vrlo drastično "kako bi spriječi[o] daljnje napade [od strane NATO-a]".[20454] Optuženi je zatočenike nazvao "ratnim zarobljenicima iz UN-a" i izjavio da je izdao naređenje za njihovo puštanje na slobodu.[20455] Rekao je da on snosi odgovornost za postupke vojnika VRS-a na terenu, izjavivši: "[m]i [misleći na sebe i VRS] funkcionišemo kao država i ja sam glavnokomandujući, vrhovni komandant, i sve što uradi moja vojska, ja podržavam".[20456]

5969. Vijeće je mišljenja da izjave, djela i ponašanje optuženog, kako su opisani gore u tekstu, predstavljaju isto što i upućivanje prijetnji da će osoblje UN-a biti povrijeđeno, ubijeno ili i dalje držano u zatočenju, te da je on smišljeno koristio zatočeno osoblje UN-a kao adut u pregovorima u cilju obustavljanja vazdušnih udara NATO-a. Iz izjava i postupaka optuženog također je jasno da je on predvidio da članove osoblja UN-a iskoristi kao taoce. Jedini razuman zaključak koji Vijeće može izvesti iz tih dokaza jeste taj da je optuženi namjeravao ne samo da zatoči osoblje UN-a, već i da mu tokom zatočenja upućuje prijetnje kako bi ostvario svoj cilj obustavljanja daljnjih vazdušnih udara NATO-a po ciljevima bosanskih Srba.

5970. Pored toga, Mladić, Inđić, Zametica, Ribić i pripadnici snaga bosanskih Srba upućivali su prijetnje direktno UNPROFOR-u.[20457] Konkretno, dokazi pokazuju da su bliski saradnici optuženog, za koje je Vijeće konstatovalo da su bili učesnici tog UZP-a, učestvovali u upućivanju prijetnji. Kada je Janvieru iznio prijedlog sporazuma, Mladić je izjavio da VRS više neće ugrožavati život i bezbjednost pripadnika UNPROFOR-a primjenom sile. Jedini razuman zaključak koji se iz ovoga može izvesti je taj da je Mladić bio svjestan tih prijetnji i da je učestvovao u upućivanju prijetnji. Pored toga, Krajišnik i Zametica su davali javne izjave, a u izvještajima sredstava javnog informisanja prikazivani su video-snimci osoblja UN-a kojem se upućuju

20451 D1056 (Izvještaj agencije Reuters u vezi s Radovanom Karadžićem, 1. juni 1995.), str. 2. V. također D928 (Vijest kanala BBC u vezi s osobljem UN-a), na 07:30–08:16; Martin Bell, T. 9917–9918 (15. decembar 2010.).
20452 P5026 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem koji je obavio John Simpson).
20453 P5026 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem koji je obavio John Simpson).
20454 P5026 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem koji je obavio John Simpson).
20455 P5026 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem koji je obavio John Simpson).
20456 P5026 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem koji je obavio John Simpson).
20457 V. par. 5961.

prijetnje, koje je vezano lisicama i zatočeno na lokacijama koje su bile potencijalni ciljevi vazdušnih udara NATO-a.[20458]

5971. Dana 26. maja 1995. u 12:00 sati, Zametica je, reagujući na vazdušne udare NATO-a, dao izjavu za radio bosanskih Srba.[20459] Zametica je ponovio da su bosanski Srbi uvijek zastupali stav da će, u slučaju da protiv njih budu izvršeni vazdušni udari, tretirati pripadnike UNPROFOR-a kao svoje "neprijatelje" i da je UN "unajmio plaćenog ubicu" u vidu NATO-a da izvršava njegove zadatke.[20460] On je izjavio da će, ukoliko vazdušni udari NATO-a budu nastavljeni, bosanski Srbi odgovoriti na isti način, ali da su isto tako spremni pregovarati.[20461] Istog dana, on je obišao Jahorinski Potok, gdje je bilo zatočeno osoblje UN-a.[20462] Vijeće napominje da je Zametica, kao lični savjetnik optuženog, bio upoznat sa "svim što je bilo važno" u Predsjedništvu, kao i da je komunicirao s međunarodnom zajednicom u ime optuženog.[20463]

5972. S obzirom na njegov odnos s Mladićem, Krajišnikom i Zameticom, jedini razuman zaključak koji se može izvesti je taj da je optuženi znao da su prijetnje bile upućivane i da je on te prijetnje odobravao. Štaviše, kao što će biti izneseno dolje u tekstu u vezi s doprinosom koji je optuženi dao tom UZP-u, optuženi je u svakoj fazi tih događaja bio neposredno angažovan.

5973. Shodno tome, u svjetlu gore navedenog, Vijeće zaključuje da je optuženi namjeravao da te prijetnje budu upućene kako bi se NATO prisilio da obustavi svoje vazdušne udare, te da je, zajedno s drugim članovima tog UZP-a, dijelio zajednički cilj i namjeru za krivično djelo uzimanja talaca.

20458 V. par. 5961, 5967–5968; P2184 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom); P2179 (Video-snimak osoblja UN-a); P2180 (Video-snimak osoblja UN-a); P2181 (Video-snimak osoblja UN-a); P2174 (Video-snimak osoblja UN-a, s transkriptom); P2024 (Vijest kanala BBC u vezi s uzimanjem osoblja UN-a u Sarajevu za taoce, s transkriptom); P2153 (Vijest srpskog TV kanala u vezi s osobljem UN-a, s transkriptom).

20459 D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.), *e-court* str. 5.

20460 D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.), *e-court* str. 5; John Zametica, T. 42498–424501 (29. oktobar 2013.); P6474 (Članak agencije Reuters pod naslovom "Serb Official Vows Heavy Price for Raids", 26. maj 1995.).

20461 D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.), *e-court* str. 5; John Zametica, T. 42499–42500, 42504 (29. oktobar 2013.).

20462 V. par. 5916; P2170 (Izjava svjedoka Patricka Rechnera od 31. januara 2011.), par. 47; Patrick Rechner, T. 11098–11099 (2. februar 2011.).

20463 John Zametica, T. 42441, 42443–42444 (29. oktobar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se pojavljivao u javnosti kako bi izložio stavove rukovodstva bosanskih Srba i da se ne može sjetiti "nijednog jedinog slučaja da je [optuženi] ili bilo ko drugi iz rukovodstva, civilnog rukovodstva ili čak vojnog rukovodstva [RS], ikad negirao ono što sam ja javno izjavio").

d. Zaključci o doprinosu optuženog UZP-u

i. *Učešće optuženog u događajima koji su prethodili vazdušnim udarima NATO-a*

5974. Dana 5. aprila 1995., optuženi se sastao sa Smithom u jednom hotelu u blizini Pala. [20464] Smith je optuženom izrazio ozbiljnu zabrinutost zbog nedavnih napada na zaštićene zone, kršenja ZPI-ja, direktnog gađanja pripadnika UNPROFOR-a, te ometanja kretanja konvoja sa humanitarnom pomoći.[20465] Smith je rekao optuženom da će UNPROFOR na kraju biti prisiljen da odgovori putem vazdušnih udara od strane NATO-a.[20466] Optuženi je odgovorio da smatra da UN pomaže bosanske Muslimane i da će VRS započeti kontraofanzivu.[20467] Optuženi je htio da se UN povuče sa svih područja na kojima je bilo sukoba.[20468] Smith je odgovorio da on, kao komandant snaga UN-a, mora osigurati da se mandat UN-a za pružanje zaštite zaštićenim zonama poštuje, te da može koristiti avijaciju NATO-a u slučaju da zaštićene zone budu napadnute.[20469]

5975. Dana 1. maja 1995., optuženi, Krajišnik, Subotić i Zametica su se sastali s Akashijem i Smithom na Palama kako bi razgovarali o produženju SOPN-a.[20470] Optuženi je rekao Akashiju da UN može računati na dobru volju bosanskih Srba, ali da će se, ukoliko se situacija pogorša (misleći na oružani sukob u Hrvatskoj), isto tako pogoršati i odnosi između UN-a i bosanskih Srba.[20471] Poslije tog sastanka, UNPROFOR je procijenio da će bosanski Srbi udariti na svog "međunarodnog neprijatelja" tako što će UN uzeti za metu, a osoblje UN-a uzeti za taoce.[20472] U toj procjeni se dalje navodi da će

> [bosanski Srbi] pokuša[ti] da uvedu NATO u igru što je prije moguće kako bi zadobili simpatije Srba i ima[li] izgovor za uzimanje talaca i možda [za] 'kažn[javanje]' UN-a otvaranjem vatre; metodi koji su u prošlosti uvijek neutralizovali NATO. Mi [UN] možemo očekivati više provokacija u odnosu na NATO i vjerovatno odbijanje za

[20464] P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), str. 1; Rupert Smith, T. 11344–11347 (8. februar 2011.).

[20465] P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), str. 1. V. par. 4987–4990.

[20466] P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), str. 1; Rupert Smith, T. 11346 (8. februar 2011.).

[20467] P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), str. 1.

[20468] P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), str. 1.

[20469] P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), str. 2.

[20470] P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), str. 2–3; Rupert Smith, T. 11352–11355 (8. februar 2011.).

[20471] P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), str. 2–3.

[20472] P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), str. 3.

> propuštanje konvoja u enklave [i iz njih]; konvoji za odlazak na dopust bili bi atraktivan izbor za uzimanje talaca.[20473]

5976. Dana 9. maja 1995., optuženi i Zametica su se ponovo sastali sa Smithom.[20474] Smith je optuženom objasnio da je izdao preporuku za vazdušne udare NATO-a po vojnim ciljevima VRS-a kao odgovor na minobacačke i artiljerijske napade VRS-a na Sarajevo od 7. i 8. maja 1995., koji su bili usmjereni protiv civilnog stanovništva.[20475] Optuženi je saopštio Smithu da je svako ko napadne bosanske Srbe "njihov neprijatelj" i jasno mu stavio do znanja da će, ukoliko NATO izvede vazdušne udare po ciljevima bosanskih Srba, u znak odmazde snage UN-a biti napadnute ili u najmanju ruku "zadržane".[20476] Pored toga, optuženi je izjavio da će UN i NATO biti tretirani kao neprijatelji bosanskih Srba.[20477] Optuženi je rekao Smithu da će izdati uputstvo Mladiću da uskoro razgovara sa Smithom zato što će on nekoliko dana biti odsutan i nalaziće se u Banjaluci.[20478]

5977. Dana 21. maja 1995., optuženi se sastao sa Smithom u blizini Pala kako bi razgovarali, pored ostalog, o mandatu UNPROFOR-a u BiH.[20479] Smith je optuženom izrazio zabrinutost zbog "sve većeg broja napada na pripadnike UN-a" i zbog iscrpljujućih posljedica koje uslijed uskraćivanja snabdijevanja i kretanja trpe enklave u istočnoj Bosni.[20480] Optuženi je rekao Smithu da "ne vjeruj[e] u nepristrasnost, efikasnost niti kredibilitet UN-a".[20481]

5978. Kao što je već rečeno gore u tekstu, Smith je 24. maja 1995. nazvao Mladića da bi izrazio svoju zabrinutost zbog situacije u Sarajevu i njegovoj okolini i izdao upozorenje da će NATO početi s vazdušnim udarima ukoliko se teško naoružanje koje su bosanski Srbi uzeli ne vrati na punktove za prikupljanje naoružanja do 24:00 sata 25. maja 1995.[20482] Sljedećeg dana, Akashi je razgovarao s optuženim i saopštio mu da VRS treba da vrati četiri komada teškog naoružanja koja

---

20473 P2263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), str. 3–4.

20474 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.); Rupert Smith, T. 11355–11360 (8. februar 2011.).

20475 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3, 6; Rupert Smith, T. 11355–11357 (8. februar 2011.).

20476 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3; John Zametica, T. 42474 (29. oktobar 2013.); Rupert Smith, T. 11357–11358 (8. februar 2011.).

20477 P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 7; John Zametica, T. 42474 (29. oktobar 2013.).

20478 P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.).

20479 P2266 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.); Rupert Smith, T. 11362–11364 (8. februar 2011.).

20480 P2266 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.).

20481 P2266 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 21. maj 1995.).

20482 Rupert Smith, T. 11367–11368 (8. februar 2011.). V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183.

nedostaju i koja su ranije uzeta sa punkta za prikupljanje naoružanja.[20483] Optuženi je o tom roku razgovarao s Milovanovićem i rekao mu da ga Akashi "juri" čitav dan, premda mu se optuženi nije htio javiti, i da je rekao Akashiju da će bosanski Srbi tretirati UN kao neprijatelja ako UN zatraži od NATO-a da izvede vazdušne udare.[20484] Optuženi je u jednom intervjuu za štampu izjavio da će, u slučaju da UN i NATO izvedu vazdušne udare, "tretirati vojnike UN-a kao 'neprijatelje'".[20485]

ii. *Učešće optuženog u uzimanju talaca*

5979. Nakon vazdušnih udara od strane NATO-a, optuženi je naredio da se osoblje UN-a zatoči i drži u zatočenju sve dok se ne dobiju garancije da daljnjih vazdušnih udara NATO-a neće biti. Dana 25. maja 1995., optuženi je naredio Milovanoviću da aktivira odluku donesenu prethodne godine kojom se VRS-u naređuje da "uhapsi sve što je strano na teritoriji RS i da vojna lica tretir[a] kao ratne zarobljenike i drž[i] ih kao taoce do kraja rata".[20486] U skladu s tim, Živanović je svim

20483 P5019 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarom u blizini Pala, 25. maj 1995.); D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.).

20484 D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.); Patrick Rechner, T. 11150–11151 (2. februar 2011.). V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43341 (12. novembar 2013.), koji je u svom svjedočenju izjavio da su optuženi i bosanski Srbi dali više izjava u kojima su upozorili UNPROFOR i međunarodnu zajednicu da se ne "miješaju" u sukob i da će ih, ukoliko to učine, smatrati "neprijatelji[ma]" bosanskih Srba. Kasnije, u junu 1995., optuženi je pred Skupštinom bosanskih Srba izjavio da je rukovodstvo bosanskih Srba donijelo odluku da zaoštri sukob i "uz[me] šta se gdje može, stvor[i] usijanu atmosferu i dramatiz[uje], zaprijet[i] eskalacijom, itd.", te da su bosanski Srbi to učinili oko Sarajeva i "uzeli ta oruđa, to su četiri [artiljerijska] oruđa". P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329.

20485 D988 (Članak agencije AFP pod naslovom "Serbs Will Treat UN as Enemies if Smith Airstrikes: Karadžić", 25. maj 1995.); Patrick Rechner, T. 11149 (2. februar 2011.).

20486 D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 56–57. Vijeće napominje da je osoblje UN-a već bilo zatočeno poslije vazdušnih udara NATO-a u Goraždu 10. i 11. aprila 1994., v. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 81–82, 84, 90–92, 172; P1661 (Izvještaj Ratka Mladića Generalštabu VJ-a, 11. april 1994.) i P1660 (Naređenje Drinskog korpusa, 10. april 1994.) (naređenje Milutina Skočajića Drinskom korpusu da blokira konvoje UNPROFOR-a, razoruža pripadnike UNPROFOR-a i sprovede ih u "sabirni centar gde se odredi na lokaciji"); P1662 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a Radovanu Karadžiću i Generalštabu VJ-a, 11. april 1994.), str. 3–4 (izvještaj koji je Milovanović 11. aprila 1994. uputio optuženom, Glavnom štabu i svim komandama korpusa, u kojem se navodi da je poslije vazdušnih udara NATO-a u toku provođenje naređenja Glavnog štaba VRS-a o potpunoj zabrani kretanja UNPROFOR-a u RS); P1788 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 13. april 1994.), str. 1 (u kojem je Mladić 13. aprila 1994. naredio da se pripadnici UN-a smjeste u "pogodne prostorije van objekta u kojim su do sada bili stacionirani, odnosno u vojne objekte koji su potencijalni cilj dejstva avijacije NATO, po vašem izboru", da im se ograniči kretanje, da se drže pod stražom, da se spriječi svaka njihova komunikacija i da se s njima postupa kao s ratnim zarobljenicima); P855 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 19. april 1994.) (u kojem je Mladić 19. aprila 1994. naredio svim komandama jedinica u sastavu VRS-a da "odmah preduz[mu] mere pojačanog obezbeđenja i kontrole pripadnika UNPROFOR-a i međunarodnih humanitarnih organizacija. U slučaju masovnog vazdušnog dejstva po jedinicama i objektima RS, iste odmah razoružati i pohapsiti, a naoružanje i borbena sredstva zaplijeniti i upotrijebiti za pvb /protivvazdušnu borbu/"); Rupert Smith, T. 7275–7277 (5. oktobar 2010.); D3497 (Izvještaj UNPROFOR-a, 17. april 1994.), str. 1. U drugim prilikama, upućivane su prijetnje i izdavana naređenja za zatočenje osoblja UN-a, v. D3499 (Izvještaj UNPROFOR-a, 4. maj 1994.), str. 9–10 (na jednom sastanku optuženog i Akashija, održanom 3. maja 1994., optuženi je izjavio da će VRS izvršiti odmazdu nad UNPROFOR-om ukoliko NATO izvede vazdušne udare i da se neće ograničiti na to da obori samo jedan avion); D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.) (na jednom sastanku kojem su prisustvovali optuženi, Mladić, Akashi i drugi, održanom 5. oktobra 1994., Mladić je izjavio da će sljedeći vazdušni udar NATO-a biti "fatalan" po UNPROFOR i da će on "istog časa započeti granatiranje [njihovih] položaja"); D2174 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 23. novembar 1994.); Manojlo Milovanović, T. 25708–25710 (5. mart 2012.) (gdje je Milovanović posvjedočio da je 23. novembra 1994. izdao naređenje Glavnom štabu VRS-a i svim korpusima VRS-a da pohapse, razoružaju i

jedinicama Drinskog korpusa izdao naređenje u kojem je stajalo da je "došlo […] do dejstva avijacije NATO-a koja se nalazi u sastavu UNPROFOR-a po" VRS-u i da VRS treba da odgovori dejstvujući po izabranim ciljevima.[20487] U tom naređenju se navodi: "U slučaju da snage UNPROFOR-a i dalje nastave sa dejstvom po našim vojnim i civilnim ciljevima, sve jedinice korpusa moraju biti u gotovosti za dejstvo po punktovima i bazama UNPROFOR-a".[20488] U njemu se dalje naređuje da se onemogući svako kretanje "snaga UNPROFOR-a i drugih međunarodnih organizacija" na tom području i da se na eventualnu vatru od strane UNPROFOR-a odgovori vatrom.[20489] Sljedećeg dana, Dragomir Milošević je izdao naređenje svim jedinicama SRK-a da odmah pristupe totalnom blokiranju snaga UN-a na kontrolnim punktovima i na svim putnim pravcima u "celoj zoni Korpusa", kao i da to treba "ostvariti jačim snagama uz uslov da snage UN uoče našu blokadu".[20490]

5980. Dana 26. maja 1995., Akashi je optuženom poslao dopis u kojem je izrazio ozbiljnu zabrinutost zbog situacije u BiH, kao i želju da UN i bosanski Srbi ponovo uspostave konstruktivne radne odnose.[20491] Akashi je upozorio da bi namjerno nanošenje zla pripadnicima UNPROFOR-a imalo za posljedicu pritisak od strane međunarodne zajednice za dodatnim vojnim dejstvima, uključujući daljnje vazdušne udare.[20492]

5981. Dana 27. maja 1995., optuženi je odobrio naređenje koje je Milovanović izdao komandantima korpusa VRS-a, da "izvrš[e] razmeštaj zarobljenih pripadnika UNPROFOR-a i predstavnika ostalih međunarodnih humanitarnih organizacija" po "skladištima, u rejonima komandnih mjesta, vatrenih položaja i drugih potencijalnih ciljeva po kojima bi mogao biti izvršen vazdušni udar".[20493] Svrha tog naređenja bila je da se NATO spriječi da izvede daljnje vazdušne

---

"smest[e] u zatvore u blizini vatrenih položaja artiljerije" svo osoblje UN-a i da ga "drž[e] kao taoce"); D3502 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 22. novembar 1994.), str. 2 (gdje optuženi obavještava Akashija da će bosanski Srbi tretirati UNPROFOR kao svog neprijatelja ukoliko NATO izvede vazdušne udare u Bihaću); Yasushi Akashi, T. 37721 (24. april 2013.).

20487 P2149 (Naređenje Drinskog korpusa, 25. maj 1995.), str. 1; Marcus Helgers, T. 10778–10779, 10790–10791 (26. januar 2011.).

20488 P2149 (Naređenje Drinskog korpusa, 25. maj 1995.), str. 1.

20489 P2149 (Naređenje Drinskog korpusa, 25. maj 1995.), str. 1.

20490 P6097 (Naređenje SRK-a, 26. maj 1995.); Dragomir Milošević, T. 33228–33231 (5. februar 2013.). Dragomir Milošević je u svom svjedočenju rekao da on jeste izdao to naređenje da se osoblje UN-a zatoči, ali da se dio tog naređenja koji sadrži navod "ne obazirati se na zahteve UN oko snabdevanja hranom, vodom i sl." nije odnosio na postupanje prema zatočenom osoblju UN-a, nego na konvoje za snabdijevanje UN-a, te da su osoblje UN-a tretirali kao ratne zarobljenike i snabdijevali ih hranom i vodom. Dragomir Milošević, T. 33228–33231, 33247–33249 (5. februar 2013.).

20491 D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.), *e-court* str. 2; Rupert Smith, T. 11884–11886 (15. februar 2011.); John Zametica, T. 42498–42501 (29. oktobar 2013.).

20492 D1055 (Izvještaj UNPROFOR-a Kofiju Annanu, 27. maj 1995.), *e-court* str. 2.

20493 P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1; Rupert Smith, T. 11376 (8. februar 2011.); Manojlo Milovanović, T. 25721–25722 (5. mart 2012.). V. par. 5860.

udare.[20494] "Komandanti jedinica" su bili "lično odgovorni" Milovanoviću za izvršenje tog naređenja i bili su dužni da ga do narednog dana pismeno izvijeste o tome.[20495] Shodno tom naređenju, potpukovnik Jovica Karanović iz Obavještajno-bezbjednosnog sektora Glavnog štaba istog je dana odjeljenjima za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. krajiškog korpusa, 2. krajiškog korpusa, Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, SRK-a, Istočnobosanskog korpusa i Hercegovačkog korpusa izdao naređenje u kojem je naveo da će se vazdušni udari NATO-a po vojnim položajima VRS-a nastaviti i da se svi komandanti trebaju upoznati s tom informacijom.[20496] Preporučio je da se zarobljeno osoblje UN-a postavi na područja mogućih vazdušnih udara NATO-a.[20497] Isto tako, Dragomir Milošević je tog dana naredio svim jedinicama SRK-a da u svoje redovne borbene izvještaje za taj dan uvrste sljedeće: (i) broj "zarobljenih" pripadnika UN-a i pripadnost zemlji; (ii) broj "blokiranih" pripadnika UN-a i mjesto blokade; i (iii) broj tehnike i municije zaplijenjenih od pripadnika UN-a.[20498] Takođe je naredio svim jedinicama SRK-a da angažuju jače snage na "zauzetim kontrolnim punktovima UNPROFOR-a" i da ne dozvole da UNPROFOR ili "neprijateljsk[e] snag[e]" ponovo preuzmu te kontrolne punktove.[20499] Postupajući u skladu s pomenutim naređenjem, Živanović je komandama svih jedinica Drinskog korpusa takođe izdao naređenje da zarobe, razoružaju i premjeste osoblje UN-a na lokacije kao što su skladišta i isturena komandna mjesta.[20500]

5982. Dana 28. maja 1995., Milovanović je optuženom i raznim jedinicama VRS-a poslao izvještaj u kojem se navodi da je Komanda 1. krajiškog korpusa preuzela približno 57 vojnika UNPROFOR-a iz Istočnobosanskog korpusa, od kojih su njih 43 bili pripadnici Ukrajinskog bataljona, a njih 14 pripadnici Francuskog bataljona.[20501] Hercegovački korpus držao je više od 18

[20494] P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1; Momčilo Krajišnik, T. 43887, 43897–43898 (20. novembar 2013.).

[20495] P2137 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.), str. 1; Momčilo Krajišnik, T. 43887, 43897–43898 (20. novembar 2013.). Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je to naređenje bilo izvršeno. Dragomir Milošević, T. 33247–33249 (5. februar 2013.).

[20496] P2147 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.).

[20497] P2147 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 27. maj 1995.); Marcus Helgers, T. 10760–10761 (26. januar 2011.).

[20498] P2109 (Naređenje SRK-a, 27. maj 1995.); **[REDIGOVANO]**. Međutim, Dragomir Milošević je naredio da se ruski pripadnici UNPROFOR-a ne smiju zarobljavati, i da se, u slučaju da budu zarobljeni, moraju osloboditi. P2109 (Naređenje SRK-a, 27. maj 1995.); Rupert Smith, T. 11375 (8. februar 2011.). U vezi s incidentom na Vrbanja mostu, **[REDIGOVANO]** nije mogao da "vjeruje da general Milošević nije znao da je SRK tim radnjama prekršio odredbe međunarodnog prava". V. par. 5893; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 9.

[20499] P2416 (Naređenje SRK-a, 27. maj 1995.), str. 1; **[REDIGOVANO]**.

[20500] P2151 (Naređenje Drinskog korpusa, 27. maj 1995.); Jonathon Riley, T. 10784 (26. januar 2011.).

[20501] P2138 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. maj 1995.), str. 6; Aleksandar Višnjevski, T. 10711–10712 (25. januar 2011.).

vojnika UNPROFOR-a.[20502] Pored toga, optuženi je obaviješten da je Drinski korpus zarobio 27 pripadnika tima Britanskog bataljona.[20503]

5983. Dana 28. maja 1995., na sastanku Vrhovne komande na Palama, kojem su, pored ostalih, prisustvovali optuženi i Mladić, raspravljalo se o zatočenju osoblja UN-a.[20504] Vrhovna komanda je donijela odluku da još više ograniči kretanje snaga UN-a u enklavama, kao i u Sarajevu, te da se sa zatočenim osobljem UN-a treba postupati kao s ratnim zarobljenicima.[20505]

5984. Dana 29. maja 1995., optuženi i Krajišnik su razgovarali s jednom osobom koja je bila u kontaktu s britanskim Ministarstvom odbrane u vezi sa situacijom s taocima.[20506] Optuženi je, kao uslov za puštanje osoblja UN-a na slobodu, zahtijevao da se obustave vazdušni udari NATO-a i da "[p]rvo to mora biti u Savjetu bezbjednosti [UN-a] donesena odluka da se napušta primjena sile. To je vrlo bitno, da se napušta primjena sile, a onda ćemo dalje vidjeti. Političko rješenje je, ovaj, najbitnije, jer onda nastaju pregovori".[20507] Istog dana, optuženi je uputio dopis Akashiju u kojem je zahtijevao garancije da primjena sile od strane UN-a i NATO-a više nije opcija.[20508] Bosanski Srbi su izdali saopštenje za štampu u kojem se navodi da je na sjednici Vrhovne komande VRS-a kojom je predsjedavao optuženi, a Mladić bio među prisutnima, VRS objavio da se "sve rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a, svi ultimatumi NATO-a i svi sporazumi s Ujedinjenim nacijama koji su prekršeni, ovim proglašavaju ništavnim i nevažećim".[20509]

5985. Dana 30. maja 1995., optuženi, tadašnji predstavnik RS u Moskvi, Todor Dutina, i Krajišnik razgovarali su o situaciji vezanoj za taoce.[20510] Dutina je rekao optuženom: "Ne treba niko, da ti kažem, Radovane, mi smo potez odigrali i sad mi treba da čekamo potez druge strane".[20511] Optuženi je tom prilikom obaviješten da će jedan posrednik iz Francuske pokušati da pregovara sa bosanskim Srbima.[20512] Optuženi je odgovorio: "Nas zanima da ih [zatočeno osoblje UN-a] ne

---

20502 P2138 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. maj 1995.), str. 6.

20503 P2138 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. maj 1995.), str. 6.

20504 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 148–149.

20505 P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 149.

20506 P5626 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, neidentifikovanog muškarca i Momčila Krajišnika, 29. maj 1995.).

20507 P5626 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, neidentifikovanog muškarca i Momčila Krajišnika, 29. maj 1995.), str. 2.

20508 P5015 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu-Ghaliju, 29. maj 1995.).

20509 P887 (Vijest novinske agencije SRNA, 29. maj 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 185; P2501 (Saopštenje Službe RS-a za kontakte sa štampom, 29. maj 1995.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 170.

20510 P5607 (Presretnuti razgovor Todora Dutine, Momčila Krajišnika i Radovana Karadžića, 30. maj 1995.), *e-court* str. 5–6; John Zametica, T. 42492–42493 (29. oktobar 2013.); Momčilo Krajišnik, T. 43884–43890 (20. novembar 2013.).

20511 P5607 (Presretnuti razgovor Todora Dutine, Momčila Krajišnika i Radovana Karadžića, 30. maj 1995.), str. 5.

20512 P5607 (Presretnuti razgovor Todora Dutine, Momčila Krajišnika i Radovana Karadžića, 30. maj 1995.), str. 6.

pustimo koliko njih zanima da ih pustimo".[20513] Pored toga izjavio je da UN smatra protivnicima i da UN neće biti u stanju da oslobodi svo svoje zatočeno osoblje, "ali neka dođu, kako oni mogu da dođu avionima kad ih [zatočeno osoblje UN-a] mi držimo na trista mjesta, ne mogu oni to osloboditi, možda jednog ili nijednog".[20514] Krajišnik je u svom svjedočenju izjavio da je zatočenje osoblja UN-a predstavljalo "očajnički pokušaj" bosanskih Srba da spriječe daljnje vazdušne udare.[20515]

iii. *Učešće optuženog u puštanju na slobodu osoblja UN-a uzetog za taoce*

5986. Kada je postalo jasno da NATO više neće izvoditi vazdušne udare po vojnim ciljevima bosanskih Srba, optuženi je naredio da se oslobode taoci iz redova UN-a. Dana 2. juna 1995., optuženi je Glavnom štabu i MUP-u izdao naređenje da treba pustiti na slobodu 120 zatočenih pripadnika UNPROFOR-a.[20516] Optuženi je takođe naredio da mu se po izvršenju tog naređenja podnese detaljan izvještaj.[20517] Istog dana, Mladić je u skladu s tim izdao naređenje 1. krajiškom korpusu, 2. krajiškom korpusu, Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani, SRK-u, Istočnobosanskom korpusu, Hercegovačkom korpusu i Drinskom korpusu da oslobode 120 pripadnika UNPROFOR-a koji su bili "zarobljeni" na području Pala i da ih predaju MUP-u, koji će organizovati njihov transport u SRJ.[20518]

5987. Dana 6. juna 1995. optuženi je izdao naređenje da se pusti još 95 vojnika UNPROFOR-a i da se oni 7. juna 1995. predaju MUP-u u garnizonima Bijeljina i Višegrad.[20519] Mladić je ponovo proveo to naređenje u djelo, ali je naredio da svi ostali vojnici UNPROFOR-a koji su još uvijek bili

[20513] P5607 (Presretnuti razgovor Todora Dutine, Momčila Krajišnika i Radovana Karadžića, 30. maj 1995.), str. 6.

[20514] P5607 (Presretnuti razgovor Todora Dutine, Momčila Krajišnika i Radovana Karadžića, 30. maj 1995.), str. 11.

[20516] P889 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 2. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 189; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 160. V. takođe P3807 (Depeša MUP-a RS-a Radovanu Karadžiću, 2. juni 1995.).

[20517] P889 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 2. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 189. V. takođe P3807 (Depeša MUP-a RS-a Radovanu Karadžiću, 2. juni 1995.).

[20518] P2152 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 2. juni 1995.), str. 1; P3804 (Izjava svjedoka Charlesa Kirudje od 17. novembra 2010.), par. 159–160; v. takođe D4530 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojevića, ime nepoznato, bez datuma), str. 5 (gdje se kaže da je jedna trećina puštena na slobodu).

[20519] P891 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u i MUP-u RS-a, 6. juni 1995.); Aleksandar Višnjevski, T. 10712–10713 (25. januar 2011.); svjedok KDZ196, T. 10725–10726 (25. januar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 192.

zatočeni ostanu u zatočenju do daljnjih instrukcija.[20520] Približno 150 članova osoblja UN-a ostalo je zatočeno od strane VRS-a.[20521]

5988. Dana 13. juna 1995., optuženi je komandantu Glavnog štaba i pomoćniku komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove izdao naređenje da tog dana u 11:00 sati oslobode sve zarobljene vojnike UN-a i predaju ih Jovici Stanišiću.[20522] U zarobljeništvu VRS-a u blizini Pala trebalo je zadržati još 15 vojnih posmatrača UN-a, koji su trebali biti pušteni 18. juna 1995.[20523] Sljedećeg dana, optuženi je za beogradska sredstva javnog informisanja dao izjavu u kojoj je rekao da će 15 članova osoblja UN-a biti pušteno kasnije iz "tehničkih razloga".[20524] Optuženi je izjavio: "[Ž]ao nam je zbog onoga što smo morali da učinimo"; međutim, dodao je da su bosanski Srbi bili napadnuti i da su morali da se brane svim raspoloživim sredstvima.[20525]

5989. Dana 15. juna 1995., na 51. sjednici Skupštine RS, optuženi je podsjetio na eskalaciju neprijateljstava, na to da se "odluči[o] na zaoštravanje", kao i na to da oni [bosanski Srbi] moraju "zagrijati situaciju", te je izjavio:

> Mi smo naredili hapšenje, nismo baš pojedinosti naredili kako će se vezivati, ali odrazilo se dobro, to je bilo vrlo šokantno za svijet, sada mi to lako, kada nas pitaju da li je to bilo lijep gest, ja ih pitam da li je lijep gest bombardovati srpsku dubinu i plašiti našu djecu i starce […] nismo smjeli sve da ih puštamo odjednom, nego smo proporcijama, čak smo ostavili 15 do kraja ove nedelje da bismo mogli u Sarajevu zadržati oružje koje imamo, znajući za ofanzivu, a i namjeravajući da nešto uradimo u Sarajevu. Sada ne dolazi u obzir nikakvo vraćanje oružja zbog ove ofanzive, tako da smo mi na neki način izvukli još neke koristi iz cjelokupne krize.[20526]

5990. Optuženi je, pored toga, izjavio da su, nakon procjenjivanja situacije, te uzevši u obzir da su mediji opisivali osoblje UN-a kao taoce, bosanski Srbi shvatili da se stvari možda "kvar[e]" u njihovim rukama, što bi moglo da ima negativan učinak i da dovede "do opravdanja za eventualno vojno mešanje" u kojem bi izgubili svoju državu.[20527] Oni su, stoga, započeli "proces hlađenja" i "u isto vrijeme razmišljali kome ćemo da damo te taoce".[20528]

5991. Dana 16. juna 1995., Savjet bezbjednosti je usvojio Rezoluciju 998 kojom je osudio napade na pripadnike UNPROFOR-a i zahtijevao da VRS odmah i bezuslovno pusti sve zatočene

---

20520 P2139 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. juni 1995.), str. 3.

20521 P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 191.

20522 P2156 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.), str. 1; Janusz Kalbarczyk, T. 10863–10864 (28. januar 2011.).

20523 P2156 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 13. juni 1995.), str. 1.

20524 P2159 (Izvještaj UNPROFOR-a, 14. juni 1995.), str. 1; P2182 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića u vezi s osobljem UN-a).

20525 P2182 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića u vezi s osobljem UN-a).

20526 P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329–332.

20527 P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 330.

20528 P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 330–331.

pripadnike UNPROFOR-a.[20529] Dana 17. juna 1995., optuženi je Glavnom štabu izdao naređenje da se sve osoblje UN-a koje je bilo u zarobljeništvu VRS-a pusti na slobodu najkasnije u 14:00 sati 18. juna 1995.[20530] To naređenje je u djelo proveo Mladić, koji ga je izdao komandantima 1. krajiškog korpusa, 2. krajiškog korpusa, Istočnobosanskog korpusa, Drinskog korpusa, SRK-a, Hercegovačkog korpusa i Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, ali je naredio da se 26 članova osoblja UN-a preda MUP-u 18. juna 1995. tek nakon što UNPROFOR pusti na slobodu četvoricu zarobljenih vojnika VRS-a.[20531] Do 18. juna 1995., UNPROFOR je izvijestio da je sve preostalo osoblje UN-a pušteno na slobodu i da je UNPROFOR takođe na slobodu pustio četvoricu vojnika VRS-a.[20532]

iv. *Zaključak*

5992. Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da je optuženi značajno doprinio zajedničkom cilju uzimanja osoblja UN-a za taoce kako bi se NATO odvratio od izvođenja daljnjih vazdušnih udara. Optuženi je bio pokretačka snaga za uzimanje talaca i aktivno je učestvovao u svakom aspektu tih događaja. On je neposredno učestvovao u operaciji uzimanja osoblja UN-a za taoce, što se vidi iz sljedećeg: (i) njegovog učešća u formulisanju i provođenju plana za uzimanje talaca, (ii) izjava koje je davao prije vazdušnih udara NATO-a, u kojima je govorio o napadanju i/ili zatočenju osoblja UN-a, (iii) izdavanja direktiva drugima da poslije vazdušnih udara NATO-a zatoče osoblje UN-a i smjeste ga na lokacije od vojnog značaja za VRS, (iv) praćenja operacije uzimanja talaca, (v) primanja izvještaja o taocima, i (vi) postavljanja uslova za puštanje talaca na slobodu.[20533] Optuženi je davao izjave da osoblje UN-a neće biti oslobođeno sve dok NATO ne obustavi vazdušne udare.[20534] Kada je UN popustio pred njegovim zahtjevima da se obustave vazdušni udari NATO-a, optuženi je izdao naređenja da se osoblje UN-a pusti na slobodu.[20535]

e. Tačka 11: Zaključak

5993. Vijeće, shodno tome, zaključuje da optuženi, kao član UZP-a vezanog za taoce, snosi krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta za krivično djelo uzimanja talaca za koje se tereti u tački 11 Optužnice.

20529 P5014 (Rezolucija 998 (1995.) Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.).

20530 P893 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 17. juni 1995.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 194.

20531 P2183 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. juni 1995.), str. 1; Patrick Rechner, T. 11185 (2. februar 2011.).

20532 P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 2–3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 193.

20533 V. par. 5957, 5961, 5964–5966, 5968, 5975–5979, 5989, 5981–5982.

20534 V. par. 5967, 5981–5985.

20535 V. par. 5958, 5986–5988, 5990–5991.

5994. Pored krivične odgovornosti koja proizilazi iz njegovog učešća u UZP-u, tužilaštvo takođe navodi da optuženi, zbog određenog činjenja i nečinjenja, snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje i/ili pomaganje i podržavanje krivičnog djela uzimanja talaca.[20536] Tužilaštvo optuženog takođe tereti individualnom krivičnom odgovornošću shodno članu 7(3) Statuta.[20537] Međutim, nakon što je razmotrilo sve dokaze, te u svjetlu gore navedenih zaključaka, Vijeće zaključuje da činjenje putem UZP-a shodno članu 7(1) najpreciznije i na najprimjereniji način odražava odgovornost optuženog za krivično djelo uzimanja talaca, kako se tereti u Optužnici. Vijeće, stoga, neće analizirati odgovornost optuženog u vezi s drugim vidovima koje tužilaštvo navodi u Optužnici.

E. REZIME ZAKLJUČAKA

5995. U prethodnim odjeljcima Presude, Vijeće je iznijelo zaključke o optužbama u vezi sa svakom od četiri komponente ovog predmeta, kao i o odgovornosti optuženog u vezi s njima. Vijeće će sada rezimirati te zaključke, prvo u vezi sa svakim od UZP-ova koji se navode u Optužnici, a zatim u vezi sa svakom od tačaka Optužnice.

a. Rezime zaključaka u vezi s četiri UZP-a koji se navode u Optužnici

5996. U vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Opštine, Vijeće je utvrdilo da je sveobuhvatni UZP nastao u oktobru 1991. i da se nastavio do 30. novembra 1995. Zajednički cilj tog UZP-a bio je da se trajno uklone bosanski Muslimani i bosanski Hrvati sa teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo i taj cilj su dijelili optuženi, Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević, Biljana Plavšić, Ratko Mladić, Mićo Stanišić, Momčilo Mandić, Željko Ražnatović (Arkan) i Vojislav Šešelj. Zajednički plan tog sveobuhvatnog UZP-a obuhvatao je činjenje krivičnih djela deportacije, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i progona (putem prisilnog premještanja, deportacije, protivpravnog zatočenja i nametanja mjera diskriminacije). Vijeće je konstatovalo da je optuženi dijelio namjeru za ta krivična djela i da je, putem svog činjenja i nečinjenja, značajno doprinio ostvarenju zajedničkog cilja tog sveobuhvatnog UZP-a. Pored toga, Vijeće je utvrdilo da je optuženi djelovao u pravcu ostvarenja zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a svjestan mogućnosti da bi krivična djela ubistva, istrebljivanja i progona (putem ubijanja, okrutnog i nečovječnog postupanja, prisilnog rada na liniji fronta, korištenja nesrba kao živih štitova, oduzimanja ili pljačkanja imovine i bezobzirnog uništavanja privatne imovine, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte) mogla biti počinjena bilo od strane članova sveobuhvatnog UZP-a ili od strane

[20536] Optužnica, par. 30–31; Završni podnesak tužilaštva, par. 1115–1118.
[20537] Optužnica, par. 32; Završni podnesak tužilaštva, par. 1113–1114.

srpskih snaga koje su on ili drugi članovi sveobuhvatnog UZP-a koristili za provođenje zajedničkog plana, te da je on voljno prihvatio taj rizik.

5997. U vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Sarajevo, Vijeće je utvrdilo da je UZP vezan za Sarajevo nastao krajem maja 1992. i da se nastavio do oktobra 1995. Vijeće je također utvrdilo da je zajednički plan UZP-a vezanog za Sarajevo bio da se uspostavi kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva. Zajednički cilj UZP-a vezanog za Sarajevo dijelili su optuženi, Ratko Mladić, Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević, Biljana Plavšić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević. Zajednički plan UZP-a vezanog za Sarajevo obuhvatao je činjenje ubistva, protivpravnih napada na civile i terorisanja. Vijeće je utvrdilo da je optuženi dijelio namjeru da se počine ti zločini i da je, svojim činjenjem i nečinjenjem, značajno doprinio ostvarenju zajedničkog cilja UZP-a vezanog za Sarajevo.

5998. U vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Vijeće je utvrdilo da je UZP vezan za Srebrenicu nastao padom Srebrenice u julu 1995. godine. Zajednički cilj tog UZP-a bio je da se eliminišu bosanski Muslimani u Srebrenici — prvo putem prisilnog uklanjanja žena, djece i starijih muškaraca, a kasnije putem ubijanja muškaraca i dječaka — a dijelili su ga optuženi, Ratko Mladić, Ljubiša Beara i Vujadin Popović. Vijeće je utvrdilo da je prvobitni obim zajedničkog plana obuhvatao činjenje nehumanih djela (prisilno premještanje) i progona, te da je proširen obim zajedničkog plana također obuhvatao činjenje ubistva i istrebljivanja. Vijeće je također utvrdilo da je optuženi dijelio namjeru da se ti zločini počine i da se složio s proširenim zajedničkim ciljem, to jest, ubijanjem muškaraca i dječaka, u večernjim satima 13. jula 1995. Vijeće je, nadalje, utvrdilo da su članovi UZP-a vezanog za Srebrenicu namjeravali da ubiju sve vojno sposobne muškarce, bosanske Muslimane iz Srebrenice, i da istovremeno prisilno uklone žene, djecu i starije muškarce, te da je ta namjera bila ravna namjeri da se unište bosanski Muslimani u Srebrenici. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je genocid spadao u obim proširenog zajedničkog plana. Vijeće je, na kraju, utvrdilo da je optuženi, putem svog činjenja i nečinjenja, značajno doprinio ostvarenju tog zajedničkog cilja UZP-a vezanog za Srebrenicu. Pored toga, Vijeće je utvrdilo da je optuženi, kao nadređeni koji je vršio efektivnu kontrolu nad svojim podređenima, propustio da kazni počinioce ubijanja i povezanih djela progona do kojih je došlo prije večernjih sati 13. jula 1995., za koja je ili znao ili je bilo razloga da zna.

5999. Vijeće je utvrdilo da je UZP vezan za taoce postojao u periodu od 25. maja do juna 1995. i da je njegov zajednički cilj bio da se osoblje UN-a uzme za taoce kako bi se NATO prisilio da se uzdrži od izvođenja daljnjih vazdušnih udara po ciljevima bosanskih Srba. Vijeće je utvrdilo da je taj zajednički cilj zaživio poslije vazdušnih udara NATO-a od 25. i 26. maja 1995. i da je

obuhvatao pluralitet osoba, uključujući optuženog, Ratka Mladića, Momčila Krajišnika i Manojla Milovanovića, koji su svi dijelili namjeru da se počini krivično djelo uzimanja talaca. Vijeće je, nadalje, utvrdilo da je optuženi značajno doprinio ostvarenju zajedničkog cilja UZP-a vezanog za taoce.

b. Rezime zaključaka u vezi s tačkama Optužnice

i. *Tačka 1 (genocid)*

6000. U vezi s tačkom 1, genocid u opštinama iz tačke 1 Optužnice, Vijeće je zaključilo da se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da su djela iz člana 4(2) Statuta u opštinama iz tačke 1 Optužnice bila počinjena s genocidnom namjerom. Pored toga, Vijeće se nije uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza taj da su imenovani članovi sveobuhvatnog UZP-a koji se navodi u Optužnici, uključujući optuženog, druge bosanske Srbe koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a ili fizičke izvršioce, posjedovali takvu namjeru da unište grupe bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama iz tačke 1 Optužnice, kao takve. Shodno tome, optuženi ne snosi individualnu krivičnu odgovornost u odnosu na tačku 1.

ii. *Tačka 2 (genocid)*

6001. U vezi s tačkom 1 Optužnice, genocid u Srebrenici, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članovima 7(1) i 7(3) Statuta. Međutim, budući da je Vijeće već utvrdilo da je optuženi odgovoran za genocid na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu, ono neće izricati osuđujuću presudu shodno članu 7(3) Statuta u odnosu na tačku 2.

iii. *Tačka 3 (progon, zločin protiv čovječnosti)*

6002. U vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Opštine, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu,[20538] te shodno članu 7(3) zbog toga što je propustio da kazni svoje podređene za ubijanje koje su počinili prije večernjih sati 13. jula 1995. i za povezana djela progona.

[20538] Vijeće je zauzelo stav da se optuženi na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu ne može proglasiti odgovornim za ubijanje i povezana djela progona do kojih je došlo prije večernjih sati 13. jula 1995.

iv. *Tačka 4 (istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti)*

6003. U vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Opštine, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu,[20539] te shodno članu 7(3) zbog toga što je propustio da kazni svoje podređene za ubijanje koje su počinili prije večernjih sati 13. jula 1995.

v. *Tačka 5 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti)*

6004. U vezi s dijelovima predmeta koji se odnose na Opštine i Sarajevo, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u i UZP-u vezanom za Sarajevo. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu,[20540] te shodno članu 7(3) zbog toga što je propustio da kazni svoje podređene za ubijanje koje su počinili prije večernjih sati 13. jula 1995.

vi. *Tačka 6 (ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja)*

6005. U vezi s dijelovima predmeta koji se odnose na Opštine i Sarajevo, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u i UZP-u vezanom za Sarajevo. Što se tiče dijela predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu,[20541] te shodno članu 7(3) zbog toga što je propustio da kazni svoje podređene za ubijanje koje su počinili prije večernjih sati 13. jula 1995.

vii. *Tačka 7 (deportacija, zločin protiv čovječnosti)*

6006. Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u.

[20539] Vijeće je zauzelo stav da se optuženi na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu ne može proglasiti odgovornim za ubijanje i povezana djela progona do kojih je došlo prije večernjih sati 13. jula 1995.

[20540] Vijeće je zauzelo stav da se optuženi na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu ne može proglasiti odgovornim za ubijanje i povezana djela progona do kojih je došlo prije večernjih sati 13. jula 1995.

[20541] Vijeće je zauzelo stav da se optuženi na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Srebrenicu ne može proglasiti odgovornim za ubijanje i povezana djela progona do kojih je došlo prije večernjih sati 13. jula 1995.

viii. *Tačka 8 (nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti)*

6007. Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u i UZP-u vezanom za Srebrenicu.

ix. *Tačka 9 (terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja)*

6008. U vezi s tačkom 9, terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja, Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Sarajevo.

x. *Tačka 10 (protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja)*

6009. Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za Sarajevo.

xi. *Tačka 11 (uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja)*

6010. Vijeće je utvrdilo da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost shodno članu 7(1) na osnovu svog učešća u UZP-u vezanom za taoce.

F. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE

1. Pravne odredbe o kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu

6011. Vijeće može izreći višestruke osuđujuće presude za isto ponašanje po različitim odredbama Statuta samo ako svaka od dotičnih statutarnih odredbi sadrži neki materijalno različit element koji druga ne sadrži. Element je materijalno različit od nekog drugog elementa ako zahtijeva dokaz činjenice koji drugi element ne zahtijeva.[20542] Ako ovaj test nije zadovoljen, onda je potrebno izreći osuđujuću presudu samo po užoj odredbi zato što uže definisano krivično djelo obuhvata i ono koje je definisano šire.[20543] Svrha ovog testa za izricanje kumulativnih osuđujućih presuda, stoga, jeste

[20542] Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412 (što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krajišnik*, par. 386; Drugostepenoj presudi u predmetu *Strugar*, par. 321; Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić*, par. 163; Drugostepenoj presudi u predmetu *Naletilić i Martinović;* par. 584; Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić*, par. 355; Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1032; Drugostepenoj presudi u predmetu *Krstić*, par. 218). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 173.

[20543] Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 163; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 413.

da se osigura da optuženi "bude osuđen samo za zasebna krivična djela i, istovremeno, da se osigura da te osuđujuće presude u potpunosti odraze njegovu krivičnu odgovornost".[20544]

6012. Prilikom primjene testa za kumulativne osuđujuće presude, Vijeće mora u apstraktnom smislu uporediti sve opšte uslove dotičnih krivičnih djela iz Statuta, kao i elemente krivičnih djela kojima se tereti, kako bi utvrdilo da li *svako* krivično djelo, u pravnom smislu, zahtijeva da se dokaže neki element čije dokazivanje druga krivična djela ne zahtijevaju.[20545] Međutim, ovaj test mora biti usredsređen na pravne elemente svakog krivičnog djela za koje se mogu izreći kumulativne osuđujuće presude, a ne na ponašanje optuženog u osnovi tog djela.[20546]

a. Kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta

6013. Ubistvo je jedino krivično djelo za koje se u Optužnici tereti i kao za kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članu 3 Statuta, i kao za zločin protiv čovječnosti po članu 5 Statuta.[20547]

6014. Kumulativne osuđujuće presude za isto ponašanje po članu 3 i članu 5 Statuta dopustive su zato što zločini protiv čovječnosti predstavljaju krivična djela koja su zasebna u odnosu na kršenje zakona i običaja ratovanja, budući da svako od njih sadrži neki element koji nije prisutan u onom drugom.[20548] Konkretno, član 3 zahtijeva dokaz uske povezanosti između postupaka optuženog i oružanog sukoba, što je element koji se ne mora dokazati za zločine za koje se tereti po članu 5; nasuprot tome, član 5 zahtijeva dokaz da je to djelo bilo dio rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo, što nije potrebno dokazati za zločine za koje se tereti po članu 3.[20549] Na osnovu toga, Žalbeno vijeće je zauzelo stav da su kumulativne osuđujuće presude za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja po članu 3 i kao zločin protiv čovječnosti po članu 5 dopustive, s obzirom na to da "svaki član sadrži element obaveze dokazivanja neke činjenice koji drugi član ne sadrži ".[20550]

20544 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1033 (što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić*, par. 356). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 585.

20545 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1033, 1039–1040.

20546 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 39; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 1020; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 356 (što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Strugar*, par. 322; Drugostepenoj presudi u predmetu *Krajišnik*, par. 387).

20547 Optužnica, par. 67.

20548 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 165; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 176.

20549 Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 165; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82 (što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036).

20550 Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1038.

b. Kumulativne osuđujuće presude za terorisanje i protivpravne napade na civile po članu 3 Statuta

6015. Pod tačkom 9 Optužnice navodi se da je optuženi krivično odgovoran za djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom.[20551]Pod tačkom 10 Optužnice takođe se navodi da je optuženi krivično odgovoran za protivpravne napade na civile.[20552] Oba krivična djela su kažnjiva kao kršenje zakona i običaja ratovanja po članu 3 Statuta.

6016. Žalbeno vijeće je pojasnilo da su, uprkos sličnostima između elemenata terorisanja i protivpravnih napada na civile, to dva zasebna i različita krivična djela zato što jedno zahtijeva da se dokaže neka činjenica čije dokazivanje ono drugo djelo ne zahtijeva, i obrnuto.[20553] Protivpravni napadi na civile zahtijevaju dokaz o smrti ili teškoj povredi tijela ili zdravlja, što se ne zahtijeva kod terorisanja.[20554] Nasuprot tome, terorisanje zahtijeva dokaz o posebnoj namjeri za širenje terora među civilnim stanovništvom, što nije element protivpravnih napada na civile.[20555] Shodno tome, Vijeće može izreći kumulativne osuđujuće presude za ta dva krivična djela, čak ako su one i zasnovane na istom ponašanju.[20556]

c. Kumulativne osuđujuće presude za krivična djela koja se navode u članu 5

6017. Shodno članu 5 Statuta, optuženi se tereti krivičnom odgovornošću za ubistvo, istrebljivanje, deportaciju, druga nehumana djela (prisilno premještanje) i progone, kao zločine protiv čovječnosti.[20557] Što se tiče progona po članu 5(h), u Optužnici se konkretno navodi da su djela u osnovi tog zločina bila, pored ostalog, ubijanja,[20558] prisilno premještanje[20559] i deportacija.[20560]

6018. Žalbeno vijeće je zauzelo stav da su osuđujuće presude za progon kao zločin protiv čovječnosti dopustivo kumulativne s osuđujućim presudama za druge zločine protiv čovječnosti zato što svaki od tih zločina sadrži materijalno različit element koji drugi zločin ne sadrži.[20561]

20551 Optužnica, par. 82.
20552 Optužnica, par. 82.
20553 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 39.
20554 V. par. 451–455.
20555 V. par. 463–466.
20556 Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 39.
20557 Optužnica, par. 60, 67, 75.
20558 Optužnica, par. 60(a).
20559 Optužnica, par. 60(f).
20560 Optužnica, par. 60(f).
20561 Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 589; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1039–1043.

Shodno tom rasuđivanju, moguće je izreći osuđujuće presude, s jedne strane, za progon kao zločin protiv čovječnosti po članu 5(h) i, s druge, za ubistvo po članu 5(a) Statuta.[20562]

6019. Isto je tako zauzet stav da su kumulativne osuđujuće presude za progon i druga nehumana djela dopustive, s obzirom na to da druga nehumana djela zahtijevaju dokaz da je optuženi prouzrokovao teške tjelesne ili duševne povrede žrtvi ili žrtvama, bez obzira na to da li je činjenjem ili nečinjenjem kojim su te povrede prouzrokovane izvršena faktička diskriminacija ili je iza tog činjenja ili nečinjenja stajala posebna namjera da se vrši diskriminacija, što se zahtijeva kod progona.[20563] Žalbeno vijeće je zauzelo stav da je, stoga, moguće izreći kumulativne osuđujuće presude za progon, deportaciju i druga nehumana djela (prisilno premještanje).[20564] Isto tako, zauzet je stav da su dopustive kumulativne osuđujuće presude za krivično djelo istrebljivanja po članu 5(b) Statuta i za progon kao zločin protiv čovječnosti po članu 5(h) Statuta.[20565]

6020. Za razliku od toga, krivično djelo ubistva ne zahtijeva da se dokaže nijedan materijalni element više ili preko onoga što se zahtijeva za istrebljivanje; shodno tome, onda kada su elementi ubistva po članu 5(a) Statuta i istrebljivanja po članu 5(b) Statuta utvrđeni na osnovu istih činjenica u osnovi, istrebljivanje je uže definisano krivično djelo i kumulativne osuđujuće presude po članovima 5(a) i 5(b) nisu dopustive.[20566]

d. Kumulativne osuđujuće presude u odnosu na genocid

6021. Žalbeno vijeće je zauzelo stav da su kumulativne osuđujuće presude za genocid i zločine protiv čovječnosti dopustive na osnovu istih djela, s obzirom na to da svaki od tih zločina sadrži materijalno različit element koji onaj drugi zločin ne sadrži.[20567] Na primjer, kumulativne osuđujuće presude za istrebljivanje po članu 5(b) i za genocid po članu 4 su dopustive.[20568] Isto načelo važi i za osuđujuće presude za genocid, koji, pored ostalog, zahtijeva namjeru da se uništi, u cijelosti ili djelimično, neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva, i progon kao zločin protiv

---

20562 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1041–1043 (što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Bagosora*, par. 414; Drugostepenoj presudi u predmetu *Krajišnik*, par. 388–391; Drugostepenoj presudi u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 589; Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić*, par. 359–362, 367).

20563 Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1042.

20564 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 391; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 589; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 360, 366–367.

20565 Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 735; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 1026 (gdje se potvrđuje Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 364, 367); Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 589.

20566 Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 366; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora*, par. 416 (što je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Ntabakuze*, par. 260–261), 736.

20567 Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 1029–1030. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, par. 426.

20568 Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 277; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 219–227.

čovječnosti, koji mora biti počinjen kao dio rasprostranjenog ili sistematskog napada na neko civilno stanovništvo[20569] i s namjerom da se vrši diskriminacija na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.[20570]

2. Zaključci

6022. Vijeće je utvrdilo da je individualna krivična odgovornost optuženog dokazana shodno članovima 7(1) i/ili 7(3)[20571] Statuta za sljedeće tačke Optužnice:

tačka 2: genocid (član 4(3)(a));

tačka 3: progon, zločin protiv čovječnosti (član 5(h));

tačka 4: istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti (član 5(b));

tačka 5: ubistvo, zločin protiv čovječnosti (član 5(a));

tačka 6: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja (član 3);

tačka 7: deportacija, zločin protiv čovječnosti (član 5(d));

tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), zločin protiv čovječnosti (član 5(i));

tačka 9: djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, kršenje zakona i običaja ratovanja (član 3);

tačka 10: protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja (član 3); i

tačka 11: uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja (član 3).

6023. U ovom predmetu, jedina krivična djela za koja nije dopušteno izreći kumulativne osuđujuće presude jesu istrebljivanje i ubistvo kao zločini protiv čovječnosti, za koja se tereti pod

[20569] Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 1032; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 228–229.

[20570] V. par. 497–500.

[20571] V. par. 5849–5850 (gdje se navode zločini u Srebrenici za koje su osuđujuće presude izrečene na osnovu člana 7(3)). Sve preostale osuđujuće presude biće izrečene na osnovu člana 7(1).

tačkom 4, odnosno tačkom 5 Optužnice. Za istrebljivanje je ustanovljeno da predstavlja uže definisano krivično djelo zato što sadrži jedan materijalni element — "da lišavanje života bude velikih razmjera i da je namjera počinioca bila da svojim radnjama postigne takav ishod" — koji ubistvo ne sadrži.[20572] Shodno tome, Vijeće neće izricati osuđujuću presudu za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti u odnosu na konkretne incidente ubijanja za koje je utvrdilo da takođe predstavljaju istrebljivanje.[20573]

6024. Kod tih incidenata koji se preklapaju, smatra se da je ubistvo kao zločin protiv čovječnosti obuhvaćeno krivičnim djelom istrebljivanja, te u vezi s tim incidentima neće biti izrečena osuđujuća presuda po tački 5.[20574] Za sve preostale dokazane incidente ubijanja, Vijeće će izreći osuđujuću presudu za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.[20575] To ni na koji način ne utiče na osuđujuću presudu za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja shodno članu 3 Statuta, koja nije nedopustivo kumulativna s osuđujućom presudom za ubistvo ili istrebljivanje kao zločine protiv čovječnosti.[20576]

V. ODMJERAVANJE KAZNE

A. SVRHE KAŽNJAVANJA

6025. Shodno praksi Međunarodnog suda, retribucija i odvraćanje predstavljaju glavne svrhe kažnjavanja.[20577] Žalbeno vijeće je zauzelo stav da "će kazna srazmjerna težini kažnjivog ponašanja

---

20572 Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 716 (što nije osporeno u žalbenom postupku) (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*, par. 522, 542; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 260). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 366.

20573 V. par. 2446–2464, 5607–5621. Vijeće napominje da tužilaštvo u Optužnicu nije uvrstilo nijedan navod o istrebljivanju u vezi s incidentima ubijanja za koje se optuženi tereti u sklopu UZP-a vezanog za Sarajevo. V. Optužnica, par. 61–66.

20574 Konkretno, Vijeće je utvrdilo da je istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti počinjeno u odnosu na sljedeće incidente u okviru sveobuhvatnog UZP-a: Bijeljina, incident 1.1 iz Priloga A Optužnici; Bratunac, incident 3.2 iz Priloga A Optužnici, incident 4.1 iz Priloga B Optužnici; Brčko, incident 5.1 iz Priloga B Optužnici; Foča, incident 8.1 iz Priloga B Optužnici; Ključ, incidenti 7.2, 7.3 iz Priloga A Optužnici, incident 10.1 iz Priloga B Optužnici; Novi Grad, incident 12.2 iz Priloga B Optužnici (sudija Morrison je imao suprotno mišljenje u vezi s pitanjem počinilaca u ovom incidentu iz Priloga Optužnici, v. Suprotno mišljenje sudije Morrisona, par. 6074–6080); Prijedor, incidenti 10.1, 10.6, 10.7, 10.9 iz Priloga A Optužnici, incidenti 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.6 iz Priloga B Optužnici; Sokolac, incident 13.1 iz Priloga A Optužnici; Višegrad, incident 14.2 iz Priloga A Optužnici; Vlasenica, incident 15.2 iz Priloga A Optužnici, incident 18.2 iz Priloga B Optužnici; Zvornik, incident 16.3 iz Priloga A Optužnici, incidenti 20.1, 20.2, 20.3 iz Priloga B Optužnici. Pored toga, Vijeće je utvrdilo da je istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti počinjeno u vezi sa svim incidentima ubijanja iz Priloga E Optužnici u okviru UZP-a vezanog za Srebrenicu, osim u vezi s incidentom 2.1 iz Priloga E Optužnici, za koji je konstatovano da nije dokazan. V. par. 5221–5222, 5607; Optužnica, Prilog E.

20575 V. fusnota 20573.

20576 V. par. 6013–6014.

20577 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 775; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 136–137; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1073.

neminovno obezbijediti dovoljnu retribuciju i odvraćanje".[20578] Drugi faktori, kao što je rehabilitacija, jesu relevantni da bi se uzeli u obzir prilikom odmjeravanja kazne, ali ne bi trebali da imaju prevladavajuću ulogu.[20579]

6026. Retribucija se ne bi smjela tumačiti kao želja za osvetom ili odmazdom, već kao izraz gnušanja međunarodne zajednice nad počinjenim zločinima; retribucija, za razliku od odmazde, zahtijeva izricanje "pravedne i primjerene kazne, i ništa više od toga".[20580] Što se tiče odvraćanja, kazna koju izriču vijeća trebala bi biti adekvatna kako bi odvratila osuđenu osobu od ponovnog činjenja krivičnog djela (individualno odvraćanje), a isto bi tako trebala da osigura da se drugi potencijalni počinioci odvrate od činjenja istog ili sličnog krivičnog djela (opšte odvraćanje).[20581]

B. NAČELA ODMJERAVANJA KAZNE

1. Mjerodavno pravo

6027. Odmjeravanje kazne je regulisano članovima 23 i 24 Statuta, kao i pravilima 87(C) i 100 do 106 Pravilnika. Prilikom odmjeravanja primjerene kazne, vijeća su dužna da uzmu u obzir "faktore poput težine krivičnog djela i ličnih prilika osuđenika".[20582] Vijeća takođe trebaju uzeti u obzir, pored ostalog, sve eventualne otežavajuće i olakšavajuće okolnosti,[20583] opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije[20584] i vrijeme koje je osuđena osoba već izdržala od kazne za isto djelo koju joj je eventualno izrekao sud neke države, u skladu s članom 10(3) Statuta.[20585] Vijeća bi takođe trebala da osuđenom u izdržavanje kazne uračunaju eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.[20586] Vijeća bi trebala uzeti u obzir faktore nabrojane u Statutu i Pravilniku, ali

[20578] Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 777.

[20579] Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 136; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1079; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 805–806.

[20580] Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1075 (gdje se poziva na *Supreme Court of Canada judgement R. v. M.* (C.A.) [1996] 1 S.C.R. 500, par. 80 (naglasak u originalu)), na koji se poziva u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krajišnik*, par. 804. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.

[20581] Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 776, 805; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 45–46; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1076–1078.

[20582] Član 24(2) Statuta.

[20583] Pravilo 101(B)(i) i (ii) Pravilnika.

[20584] Član 24(1) Statuta; pravilo 101(B)(iii) Pravilnika.

[20585] Pravilo 101(B)(iv) Pravilnika.

[20586] Pravilo 101(C).

ona isto tako raspolažu širokim diskrecionim ovlaštenjima u odmjeravanju primjerene kazne koja će odgovarati prilikama optuženog i težini krivičnog djela.[20587]

6028. Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.[20588] Uz kaznu zatvora, vijeća mogu naložiti povrat pravim vlasnicima eventualne imovine i imovinske koristi stečene kažnjivim ponašanjem.[20589]

6029. Prethodne odluke o kaznama koje su donesene u drugim predmetima pred ovim Međunarodnim sudom mogu pružiti smjernice ukoliko se odnose na ista krivična djela počinjena u okolnostima koje su u suštini slične;[20590] međutim, ranija praksa u odmjeravanju kazni samo je jedan od mnoštva faktora koje valja uzeti u obzir i vijeća ne smiju biti vezana tom praksom prilikom odmjeravanja primjerene kazne koja će biti u skladu s težinom krivičnog djela i ličnim prilikama osuđene osobe.[20591]

2. Težina krivičnog djela

6030. U praksi ovog Međunarodnog suda jasno je utvrđeno da težina krivičnog djela predstavlja primarni faktor koji se uzima u obzir prilikom odmjeravanja primjerene kazne.[20592]

6031. Prilikom ocjenjivanja težine krivičnog djela, vijeća moraju uzeti u obzir konkretne okolnosti predmeta i oblik i stepen učešća optuženog u krivičnom djelu,[20593] kao i razmjere i brutalnost krivičnih djela,[20594] ranjivost žrtava,[20595] posljedice, efekat ili uticaj krivičnog djela po žrtve i

---

20587 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 640; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 204; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 336; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 302; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 500; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393.

20588 Član 24(1) Statuta; pravilo 101(A) Pravilnika.

20589 Član 24(3) Statuta.

20590 Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 250. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 348; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 333; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 381; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 719–721.

20591 Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 2093–2094; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 348–349; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 333; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 381; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 248; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 720.

20592 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 375; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442*;* Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 375; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182.

20593 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 375; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182.

20594 Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 652; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 400.

njihovu rodbinu, uključujući "dugotrajne tjelesne, psihičke i emocionalne patnje neposrednih žrtava",[20596] te položaj vlasti osuđene osobe.[20597]

6032. Težina krivičnog djela za koje je optuženi proglašen odgovornim shodno članu 7(3) ocjenjuje se na osnovu dva faktora: (i) težine zločina koje je počinio podređeni optuženog, i (ii) težine ponašanja samog optuženog koji nije spriječio ili kaznio podređenog za krivična djela u osnovi koja je počinio.[20598]

6033. Pored toga, Žalbeno vijeće je utvrdilo da ne postoji hijerarhija krivičnih djela. Shodno tome, kad se radi o istim djelima, zločini protiv čovječnosti ne smiju se kažnjavati strožije od kršenja zakona i običaja ratovanja, i obrnuto.[20599]

3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

6034. S obzirom na činjenicu da ni u Statutu ni u Pravilniku nisu iscrpno definisani faktori koji mogu činiti otežavajuće i olakšavajuće okolnosti,[20600] vijeća imaju diskreciono pravo da odrede koje će faktore uzeti obzir i koliku će im težinu pridati.[20601]

6035. Otežavajuće okolnosti moraju biti direktno povezane s činjenjem krivičnog djela za koje se tereti,[20602] a teret dokazivanja snosi tužilaštvo, koje mora van svake razumne sumnje dokazati postojanje takvih okolnosti.[20603] Pravo optuženog da se brani šutnjom i da ne svjedoči[20604] ili nepostojanje olakšavajućih faktora[20605] ne predstavljaju otežavajuće okolnosti. Primjeri otežavajućih okolnosti koje su identifikovane u dosadašnjoj praksi Međunarodnog suda obuhvaćaju

---

20595 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 400; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 352.

20596 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 400, 411; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 260.

20597 Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 353; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 608–613, 625–626; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 382–383.

20598 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 732, 741.

20599 Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 171; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 247; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 69.

20600 V. pravilo 101(B)(i) i (ii) Pravilnika. U pravilu 101(B)(ii) se kao primjer olakšavajuće okolnosti navodi "značajna saradnja osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude".

20601 Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 777, 780. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 316; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 329; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 328; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 414; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 685,696.

20602 Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 124 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 850). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 386–387; Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 82.

20603 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763.

20604 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 687; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 783.

20605 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 687.

sljedeće: (i) zloupotreba položaja vlasti od strane optuženog;[20606] (ii) vremenski period tokom kojeg se krivično djelo odvijalo;[20607] (iii) predumišljaj i pobuda;[20608] (iv) seksualni, nasilni i ponižavajući karakter djela i ranjivost žrtava;[20609] i (v) status žrtava, njihovu starost i broj, te posljedice koje su na njih ostavila krivična djela.[20610]

6036. Primjeri olakšavajućih okolnosti koje su identifikovane u dosadašnjoj praksi Međunarodnog suda obuhvaćaju sljedeće: (i) saradnju s tužilaštvom;[20611] (ii) priznanje krivice ili potvrdno izjašnjavanje o krivici;[20612] (iii) izražavanje kajanja, saosjećanja, samilosti ili žaljenja zbog žrtava krivičnih djela;[20613] (iv) prethodno nekažnjavanje;[20614] (v) dobrovoljnu predaju;[20615] (vi) dobro vladanje u pritvoru;[20616] (vii) porodične prilike;[20617] (viii) karakter osuđene osobe nakon sukoba;[20618] (ix) prinudu;[20619] (x) sprečavanje činjenja zločina;[20620] (xi) pomaganje žrtvama;[20621] i

---

20606 Položaj vlasti optuženog, sam za sebe, ne predstavlja otežavajući faktor koji treba uzeti u obzir u svrhu odmjeravanja kazne, već se otežavajućim faktorom može smatrati *zloupotreba* takvog položaja. Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 320; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 324; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 412; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411.

20607 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 356).

20608 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 711–712). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 258; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 825, 833.

20609 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 867). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 352.

20610 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 864, 866); Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 355.

20611 Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 76. V. takođe pravilo 101(B)(ii) Pravilnika.

20612 Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43, 67–68; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 122.

20613 Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43, 72; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 366 (gdje se navodi da, iako izraz saosjećanja, samilosti ili žaljenja zbog žrtava zločina "sam po sebi ne predstavlja kajanje, ipak se može uzeti u obzir kao olakšavajući faktor.").

20614 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1090; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

20615 Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43, 75; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1090; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 82.

20616 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 266; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1091; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

20617 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1090; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 362, 408.

20618 Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696. V. takođe Presuda o kazni u predmetu *Jokić*, par. 90–91, 103.

20619 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Druga presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 17.

20620 Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 342. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430.

(xii) starost.[20622] Pitanje da li neka činjenica predstavlja olakšavajuću okolnost određuje se "ocjenjivanjem najveće vjerovatnoće".[20623]

6037. Faktori koji se uzmu u obzir prilikom ocjenjivanja težine krivičnog djela ne smiju se ponovo uzimati u obzir kao zasebne otežavajuće okolnosti, i obrnuto.[20624] Ocjenjivanje i težine krivičnog djela i otežavajućih okolnosti pod istim naslovom dopustivo je ukoliko vijeće jasno pokaže da se nije upustilo u dvostruko uračunavanje, te ako je svaku okolnost klasifikovalo ili kao dio ocjenjivanja težine krivičnog djela ili kao otežavajuću okolnost.[20625] Na primjer, u svrhu izricanja osuđujućih presuda shodno članu 7(3) Statuta, vijeće ne smije dvostruko uračunavati "nadređenu funkciju" osuđene osobe "i kao element krivičnog djela i kao otežavajući faktor".[20626]

4. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

6038. Shodno članu 24(1) Statuta, vijeće će "ima[ti] u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije".[20627] Prilikom ocjenjivanja te prakse, pretresna vijeća imaju pravo da u obzir uzmu ne samo zakon SFRJ koji je bio na snazi u vrijeme kad su relevantni zločini počinjeni, nego i to kako se taj zakon kasnije razvijao.[20628] Iako Statut zahtijeva od vijeća da uzmu u obzir opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji, "ta praksa može poslužiti samo kao smjernica, ali nije obavezujuća".[20629] Međutim, kada neko vijeće odstupi od prakse izricanja zatvorskih kazni u bivšoj Jugoslaviji, ono mora dati obrazloženje za takvo odstupanje, koje će predstavljati nešto više od pukog nabrajanja relevantnih zakonskih odredbi.[20630]

20621 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 854.

20622 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 266; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

20623 Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 352; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 302; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*, par. 11; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Bralo*, par. 8. V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 697.

20624 Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 58; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 143.

20625 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 751. V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106.

20626 Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 610.

20627 Član 24(1) Statuta.

20628 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 261.

20629 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 749, 811; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 335, 346; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 398; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 69; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681–682; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 260–261 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 829).

20630 Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 260–261 (gdje se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 829). V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 69; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1085; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 682.

6039. Ako neko pretresno vijeće izrekne kaznu težu od one koja bi bila izrečena u skladu s praksom sudova u bivšoj Jugoslaviji, to ne predstavlja kršenje načela *nulla poena sine lege*, budući da su pretresna vijeća dužna da primjenjuju pravne odredbe ovog Međunarodnog suda, a ne zakone bivše Jugoslavije,[20631] a optuženi je morao biti svjestan da zločini za koje se tereti predstavljaju najteža kršenja međunarodnog humanitarnog prava, kažnjiva najstrožim sankcijama.[20632]

6040. Pravne odredbe vezane za odmjeravanje kazni u BiH u periodu na koji se odnosi Optužnica bile su regulisane Krivičnim zakonom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje u tekstu: Krivični zakon SFRJ), koji je Savezna skupština usvojila 28. septembra 1976. i koji je stupio na snagu 1. jula 1977., te Krivičnim zakonom Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine od 10. juna 1977. (dalje u tekstu: Krivični zakon SRBiH). Krivični zakon SFRJ regulisao je opšte aspekte krivičnog zakona i neka konkretna krivična djela, kao što su genocid i ratni zločini, dok je Krivični zakon SRBiH regulisao konkretna krivična djela i pitanja kojima se Krivični zakon SFRJ nije bavio.[20633]

6041. Shodno odredbama Krivičnog zakona SFRJ, raspon kazni je obuhvatao novčane kazne, konfiskaciju imovine, zatvor i smrtnu kaznu.[20634] U svom Završnom podnesku, optuženi upućuje na činjenicu da je, prije nego što je 25. maja 1993. usvojen Statut Međunarodnog suda, najteža kazna koja se mogla izreći shodno odredbama Krivičnog zakona SFRJ bila kazna od 20 godina zatvora.[20635] Uistinu, član 38(1) i (2) Krivičnog zakona SFRJ predviđao je maksimalnu kaznu od 15 godina zatvora, osim za krivična djela za koja se ranije mogla izreći smrtna kazna, u kojem slučaju je maksimalna kazna zatvora produžavana na 20 godina.[20636] BiH je 1998. godine ukinula smrtnu kaznu.[20637] Maksimalna kazna koja se trenutno može izreći u BiH i RS je kazna od 45 godina zatvora za "najteže oblike teških krivičnih djela učinjenih s umišljajem".[20638]

6042. U Glavi 16. Krivičnog zakona SFRJ obuhvaćena su krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Konkretno, članom 141 Krivičnog zakona SFRJ zabranjen je genocid, članom 142 zabranjeni su ratni zločini protiv civilnog stanovništva, članom 143 zabranjeni su ratni zločini protiv ranjenika i bolesnika, a članom 144 zabranjeni su ratni zločini protiv ratnih

---

20631 Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 750; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 398. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 264; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 816–817; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 21.

20632 Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 816–817.

20633 V. Presuda o kazni u predmetu *Deronjić*, par. 163; Presuda o kazni u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 153.

20634 Krivični zakon SFRJ, član 34.

20635 Završni podnesak odbrane, par. 3376–3378 (gdje se na tu činjenicu upućuje kao na olakšavajuću okolnost).

20636 Krivični zakon SFRJ, član 38(1)–(2).

20637 Presuda o kazni u predmetu *Tadić*, par. 12.

20638 Krivični zakon BiH, 2013., član 42(2); Krivični zakon RS, 2013., član 31a(1).

zarobljenika.[20639] Za krivična djela iz članova 141, 142, 143 i 144 Krivičnog zakona SFRJ mogla se izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina ili smrtna kazna.[20640] Kazne za konkretna krivična djela, kao što su ubistvo, silovanje i nanošenje teških tjelesnih povreda, bile su regulisane Krivičnim zakonom SRBiH.[20641]

5. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne

6043. Shodno pravilu 101(C), optuženi ima pravo na to da mu se u izdržavanje kazne uračuna vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje.

6. Odmjeravanje kazne

6044. Shodno pravilu 87(C), vijeća mogu izreći kaznu po svakoj optužbi po kojoj je optuženi proglašen krivim i navesti da li će se te kazne izdržavati konsekutivno ili uporedno, ili pak mogu izreći jedinstvenu kaznu koja odražava ukupno kažnjivo ponašanje optuženog.[20642] Svako konkretno krivično djelo mora se razmotriti kako bi se pravilno utvrdila težina kažnjivog ponašanja optuženog, a ako se izrekne jedinstvena kazna, onda ona mora da odražava ukupnost konkretnog kažnjivog ponašanja.[20643]

C. DISKUSIJA

1. Težina krivičnog djela

a. Argumentacija

6045. U ovom predmetu, tužilaštvo je u vezi s težinom krivičnog djela navelo razmjere i prirodu zločina, njihov sistematski obrazac i neprestano ponavljanje, broj žrtava i posljedice koje su one pretrpjele zbog tih zločina.[20644] Tužilaštvo tvrdi sljedeće:

> Pod njegovom komandom i nadzorom, podređeni [optuženog] i oni koji su s njima sarađivali protjerali su, ubili, mučili i na drugi način zlostavljali stotine hiljada Muslimana i Hrvata; bombardovali su Sarajevo granatama i zasipali ga mecima,

[20639] Krivični zakon SFRJ, članovi 141–144. V. takođe članove 145 (organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina), 150 (surovo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima), 151 (uništavanje kulturnih i istorijskih spomenika) i 154 (rasna i druga diskriminacija).

[20640] Krivični zakon SFRJ, članovi 141–144.

[20641] Krivični zakon SRBiH, članovi 36 (kojim se ubistvo kažnjava zatvorskom kaznom u trajanju od najmanje pet godina, a u teškim slučajevima zatvorskom kaznom u trajanju od najmanje deset godina ili smrtnom kaznom) i 88 (kojim se silovanje kažnjava kaznom u trajanju od jedne do 10 godina zatvora, pri čemu u teškim slučajevima donja granica iznosi tri godine zatvora).

[20642] Pravilo 87(C) Pravilnika.

[20643] Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 718–723; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1149.

[20644] Završni podnesak tužilaštva, fusnota 4052.

> ubijajući, sakateći i terorišući njegovo civilno stanovništvo više od tri i po godine. Razmjere i obim tih zločinačkih kampanja su ogromne. [Optuženi] je odigrao ključnu ulogu tokom svake od tih kampanja. Ustrajnost s kojom je [optuženi] radio na ostvarenju svog cilja 'čiste' Drine, iako je bio suočen s ogromnim međunarodnim pritiskom, koja je kulminirala možda najtežim pojedinačnim zločinom u Evropi od Drugog svjetskog rata, predstavlja pokazatelj 'oblika i stepena' njegovog učešća.[20645]

b. Zaključci

6046. Optuženi je, putem svog učešća u četiri različita udružena zločinačka poduhvata, proglašen odgovornim za činjenje širokog spektra krivičnih djela tokom cijelog perioda sukoba u BiH. On je također proglašen odgovornim za to što nije kaznio određene zločine koje su počinili njegovi podređeni u dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu. Vijeće konstatuje da zločini koji su počinjeni u ovom predmetu, posebno oni u sklopu onih dijelova predmeta koji se odnose na Opštine, Sarajevo i Srebrenicu, spadaju među najstrašnije zločine u međunarodnom krivičnom pravu i obuhvataju istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti i genocid. Očigledne su same razmjere zločina za koje je optuženi proglašen odgovornim, kao i njihova sistematska okrutnost i trajne posljedice koje zbog njih trpe preživjele žrtve. Kao što je gore opisano, optuženi je imao centralnu ulogu i pružio je značajan doprinos činjenju tih zločina. Prilikom odmjeravanja odgovarajuće kazne koju će izreći optuženom, Vijeće je tim faktorima pridalo posebnu pažnju.

6047. Konkretnije rečeno, u dijelu predmeta koji se odnosi na Opštine, utvrđeno je da je optuženi odgovoran za to što je pružio značajan doprinos udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo. Vijeće je utvrdilo da je optuženi, zajedno s učesnicima tog sveobuhvatnog UZP-a, namjeravao da taj cilj bude ostvaren putem činjenja krivičnih djela deportacije, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i progona (putem djela u njegovoj osnovi, odnosno protivpravnog zatočenja i nametanja i održavanja restriktivnih i diskriminatornih mjera) kao zločina protiv čovječnosti. Taj zajednički plan doveo je do toga da ogromna većina nesrpskog stanovništva u Opštinama bude otjerana i iz temelja je promijenio etničku mapu stanovništva na tim teritorijama. Muslimansko i hrvatsko stanovništvo u BiH također je bilo izloženo zvjerskim zločinima za koje je Vijeće utvrdilo da ih je optuženi mogao predvidjeti prilikom provođenja zajedničkog plana tog sveobuhvatnog UZP-a. Hiljade civila su bile žrtve progona, ubistva i istrebljivanja i do dana današnjeg pate od posljedica tih zločina. Ti zločini su počinjeni tokom ili nakon preuzimanja vlasti u Opštinama od strane srpskih snaga i u desetinama zatočeničkih objekata u kojima su nesrbi bili protivpravno zatočeni. Vijeće je, pored toga, utvrdilo da je optuženi, kao predsjednik i vrhovni komandant VRS-a, bio na najvišem položaju vlasti i da je u tom poduhvatu odigrao ključnu ulogu

[20645] Završni podnesak tužilaštva, par. 1121.

tako što je promovisao ideologiju razdvajanja na etničkoj osnovi, koristeći retoriku koja je pojačavala istorijska etnička nezadovoljstva i promovišući propagandu u tom cilju. On je, isto tako, osnovao institucije koje su korištene u ostvarenju cilja tog zajedničkog plana i stvorio je klimu nekažnjivosti za krivična djela počinjena nad nesrbima.

6048. U dijelu predmeta koji se odnosi na Sarajevo, utvrđeno je da je optuženi odgovoran za pružanje značajne podrške udruženom zločinačkom poduhvatu snajperskog djelovanja i granatiranja, čiji je cilj bio da se širi teror među civilnim stanovništvom Sarajeva. Sarajevski civili su tri i po godine živjeli u ekstremnom strahu od toga da su na meti snajperske i minobacačke vatre i Vijeće je utvrdilo da su oni na taj način, u stvari, bili izloženi terorisanju. Vijeće je takođe utvrdilo da je tokom cijele opsade granatiranje skoro svakodnevno vršeno. U gradu nije postojalo nijedno mjesto koje je bilo sigurno za civilno stanovništvo, uključujući i njihove sopstvene domove. Na sarajevske civile je otvarana vatra dok su išli po vodu, hodali gradom ili koristili javni prevoz. Djeca su gađana iz snajperskih pušaka dok su se igrala pred svojim kućama, šetala sa svojim roditeljima ili se pješice vraćala kući iz škole, pa čak i dok su vozila bicikl. Ni bolnice nisu bile pošteđene; civili su bili izloženi snajperskoj i minobacačkoj vatri dok su bili na liječenju, a medicinsko osoblje se izlagalo istoj takvoj opasnosti kako bi pružilo medicinsku pomoć građanima Sarajeva. Vijeće je utvrdilo da je terorisanje namjerno primjenjivano zato što je VRS htio pokazati civilima, stanovnicima Sarajeva, da niko od njih nije siguran i da su bespomoćni. Kampanja granatiranja i snajperskog djelovanja na kraju je rezultirala velikim brojem civilnih žrtava. Vijeće je utvrdilo da je doprinos optuženog UZP-u vezanom za Sarajevo bio u tolikoj mjeri bitan da bez njegove podrške, u stvari, ne bi ni moglo doći do napada SRK-a na civile.

6049. U dijelu predmeta koji se odnosi na Srebrenicu, Vijeće je utvrdilo da je optuženi odgovoran za pružanje značajnog doprinosa udruženom zločinačkom poduhvatu eliminisanja bosanskih Muslimana u Srebrenici putem prisilnog uklanjanja žena, djece i starijih muškaraca i ubijanja muškaraca i dječaka. U tom dijelu ovog predmeta, Vijeće je utvrdilo da je optuženi odgovoran za prisilno premještanje, progon, ubistvo, istrebljivanje i genocid. Provođenje zajedničkog plana UZP-a vezanog za Srebrenicu imalo je za posljedicu ubijanje najmanje 5.115 muškaraca, bosanskih Muslimana, te prisilno premještanje 30.000 žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice na teritoriju koju su držali bosanski Muslimani. Optuženi je, kao nadređeni, takođe proglašen odgovornim za propust da kazni počinioce za ubijanje koje je izvršeno prije večernjih sati 13. jula 1995. U prethodnim odjeljcima Presude, Vijeće je do mučnih detalja opisalo sistematsku brutalnost s kojom su ti muškarci i dječaci ubijani, kao i duševne i tjelesne patnje koje su pretrpjeli tokom perioda koji je prethodio njihovom pogubljenju. Što se tiče žena, djece i starijih muškaraca koji su bili podvrgnuti operaciji prisilnog premještanja, oni ne samo da su bili otjerani,

već je Vijeće istaklo tešku duševnu traumu koju je izazvalo njihovo iznenadno odvajanje u Potočarima od muških članova porodica, koji su odvedeni odatle da čekaju svoju neizvjesnu sudbinu. Što se tiče težine ponašanja optuženog u vezi s ubijanjem poslije 13. jula, Vijeće je utvrdilo da je on bio jedina osoba u RS koja je imala moć da spriječi snage bosanskih Srba da premjeste muškarce, bosanske Muslimane, u Zvornik da bi ih tamo ubile. Umjesto toga, on je naredio njihovo prebacivanje u Zvornik, gdje su na kraju i ubijeni. Postupivši na taj način, optuženi je pristao na provođenje jedne sistematske, organizovane operacije ubistva širokih razmjera i omogućio tu operaciju.

6050. U dijelu predmeta koji se odnosi na taoce, Vijeće je utvrdilo da je optuženi odgovoran za pružanje značajnog doprinosa zajedničkom cilju uzimanja osoblja UN-a za taoce. Vijeće podsjeća da je mandat pripadnika mirovnih snaga i posmatrača UN-a nad kojima je izvršeno krivično djelo uzimanja talaca za koje je optuženi proglašen odgovornim bio uspostavljanje i održavanje mira između strana u sukobu i pružanje pomoći civilnom stanovništvu. S obzirom na to, te u cilju provođenja njihovog mandata, UNPROFOR-u i vojnim posmatračima UN-a trebala je biti pružena najveća zaštita. Umjesto toga, oni su korišteni kao sredstvo za cjenkanje kako bi se obezbijedilo obustavljanje vazdušnih udara NATO-a, a optuženi je bio pokretačka snaga tog poduhvata.

2. Otežavajuće okolnosti

6051. Pored faktora koji su navedeni kao relevantni za procjenu težine krivičnih djela za koja je optuženi proglašen odgovornim, tužilaštvo tvrdi da se zloupotreba vlasti može uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost.[20646] Kao primjer takve trajne i teške zloupotrebe, tužilaštvo upućuje na činjenicu da je optuženi više od bilo koje druge osobe u RS-u bio u mogućnosti da prekine tok nasilnih postupaka svojih podređenih, ali da ih on nije prekinuo, već je, naprotiv, vršio strateški nadzor i izdavao konkretne direktive kako bi potpomogao te postupke, nagrađivao izvršioce, lagao predstavnike međunarodne zajednice i prikrivao zločine.[20647]

6052. U svojim zaključcima o odgovornosti optuženog u vezi sa svakim od dijelova ovog predmeta, Vijeće je posebnu pažnju posvetilo jedinstvenom položaju optuženog na najvišem položaju vlasti u RS-u i njegovoj *de jure* vlasti nad VRS-om, MUP-om i drugim političkim organima, koju je faktički vršio. Ključna uloga koju je optuženi odigrao u činjenju zločina u okviru svakog od dijelova ovog predmeta bila je odraz njegovog položaja i načina na koji je on taj položaj koristio kako bi ostvario svoje ciljeve. Vijeće podsjeća da je utvrdilo i to da je optuženi, kao

[20646] Završni podnesak tužilaštva, par. 1120, fusnota 4051.
[20647] Završni podnesak tužilaštva, par. 1120.

nadređeni, odgovoran za propust da kazni počinioce ubijanja koje je izvršeno prije večernjih sati 13. jula 1995. u Srebrenici. U okviru zaključaka Vijeća o odgovornosti optuženog, ovi faktori su detaljno razmotreni i uzeti u obzir u odnosu na težinu krivičnih djela za koja je proglašen odgovornim. Shodno tome, Vijeće ih neće dalje procjenjivati kao zasebnu otežavajuću okolnost.

3. Olakšavajuće okolnosti

a. Argumentacija

6053. Optuženi se poziva na sljedeće olakšavajuće okolnosti: (i) sporazum za koji optuženi tvrdi da ga je sklopio s Richardom Holbrookeom u julu 1996., shodno kojem on neće biti krivično gonjen ukoliko podnese ostavku na javne funkcije;[20648] (ii) broj kršenja obaveze objelodanjivanja od strane tužilaštva, koji je bez presedana;[20649] (iii) njegovo ponašanje tokom rata, uključujući pružanje pomoći žrtvama ili zatočenicima i sprečavanje činjenja zločina;[20650] (iv) njegovu neobučenost i nepripremljenost za rat i teškoće s kojima se suočavao u vršenju komandovanja;[20651] (v) njegove lične i porodične prilike, uključujući njegovo bračno stanje; karakter, prethodno nekažnjavanje u krivičnim postupcima, te starosnu dob;[20652] (vi) njegovo ponašanje na Međunarodnom sudu, uključujući njegovo dobro vladanje tokom suđenja i u PJUN-u, te izraze žaljenja ili saosjećanja prema žrtvama zločina za koje se tereti u Optužnici;[20653] i (vii) dužinu njegovog pritvora tokom suđenja.[20654]

b. Zaključci

i. *Sporazum s Holbrookeom*

6054. Vijeće će prvo razmotriti dokaze koje je optuženi izveo u vezi sa sporazumom za koji tvrdi da ga je u julu 1996. sklopio s Richardom Holbrookeom i shodno kojem je podnio ostavku na svoje javne i stranačke funkcije i povukao se iz javnog života podrazumijevajući da ga ovaj Međunarodni sud neće krivično goniti (dalje u tekstu: sporazum s Holbrookeom).

[20648] Završni podnesak odbrane, par. 3379–3406 (gdje se tvrdi da se taj sporazum odnosi i na njegov karakter i na djela i ponašanje poslije sukoba, kao i da predstavlja pravno sredstvo zbog kršenja njegovih prava).
[20649] Završni podnesak odbrane, par. 3407–3411 (gdje se tvrdi da bi se takvo smanjenje kazne trebalo odobriti kao pravno sredstvo zbog kršenja njegovih prava).
[20650] Završni podnesak odbrane, par. 3412–3416.
[20651] Završni podnesak odbrane, par. 3417.
[20652] Završni podnesak odbrane, par. 3419–3423.
[20653] Završni podnesak odbrane, par. 3424–3425, 3427–3428.
[20654] Završni podnesak odbrane, par. 3426.

6055. Svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da su prisustvovali sastanku između optuženog i Holbrookea kada je taj sporazum sklopljen.[20655] Vijeće je prihvatilo dodatne dokaze koje je optuženi ponudio u prilog postojanju takvog sporazuma.[20656]

6056. Vijeće je uvrstilo u spis izjavu od jedne stranice koju su potpisali optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić i Aleksa Buha, u kojoj su ponovo potvrdili svoju riješenost da ispune obaveze iz Daytonskog sporazuma; u toj izjavi se navodi činjenica da je "od 19. jula 1996. godine, dr Radovan Karadžić napustio dužnost predsjednika Republike Srpske, kao i sva ovlašćenja koja iz nje proističu". U toj izjavi se nadalje navodi da optuženi "izjavljuje da će se odmah i trajno povući iz svih političkih aktivnosti. On se neće pojavljivati u javnosti, na radiju ili televiziji ili drugim medijima ili sredstvima komunikacije, niti će na bilo koji način učestvovati na izborima". Konačno, počev od 19. jula 1996., optuženi "napušta dužnost predsednika Srpske demokratske stranke i sve funkcije, ovlašćenja i odgovornosti predsednika SDS biće zamrznuti dok SDS ne izabere novog predsednika".[20657] Svjedoci odbrane su svjedočili da je onaj dio sporazuma koji je sadržao Holbrookeova jamstva da optuženi neće biti krivično gonjen pred Međunarodnim sudom sklopljen usmeno i da ne postoji u pismenom obliku.[20658]

6057. U svrhu odmjeravanja kazne, Vijeće jedino zanima utvrđena činjenica da je optuženi od 19. jula 1996. zaista podnio ostavku na sve javne i stranačke funkcije i da se od tada suzdržavao od pojavljivanja u javnosti. Razlog ili razlozi koji su stajali iza njegove odluke da podnese ostavku i povuče se iz javnog života nisu relevantni. Ono što jeste relevantno je činjenica da je njegova odluka imala pozitivan uticaj na uspostavljanje mira i stabilnosti u BiH i regionu poslije potpisivanja Daytonskog sporazuma. Vijeće, shodno tome, smatra da odluka optuženog u julu 1996. da podnese ostavku na svoje javne i stranačke funkcije predstavlja olakšavajući faktor pri odmjeravanju kazne koja će mu biti izrečena.

20655 Momčilo Krajišnik, T. 43383–43387 (13. novembar 2013.), T. 43933–43934 (20. novembar 2013.); D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 47–48. V. takođe svjedokinja KDZ456, T. 21785–21786 (23. novembar 2011.) (zatvorena sjednica).

20656 D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 23; D4313 (Izjava svjedoka Gojka Kličkovića od 7. februara 2014.), par. 14–15; D4423 (Izjava Johna Petriea, 16. maj 2011.); D4436 (Izjava Alekse Buhe, 21. april 2009.), str. 1–2; D4425 (Izjava Radomira Lukića, 16. april 2009.), str. 1–2; D4426 (Izvod iz knjige Charlesa Ingraoa); D4431 (Intervju agencije *Press TV* iz Teherana s Muhamedom Šaćirbegovićem, 1. avgust 2008.); D4432 (Izjava Davida Bindera, 17. april 2009.); D4433 (Izjava Obrada Kesića, 18. april 2009.); D4434 (Izjava Victora Ben-Cnaana, 11. juni 2009.), str. 1–2; D4435 (Izjava Puniše Lučića, bez datuma); D4427 (Izjava Ljiljane Zelen-Karadžić, 21. april 2009.); D4428 (Izjava Sonje Karadžić-Jovičević, 21. april 2009.); D4429 (Izjava Branislava Jovičevića, 21. april 2009.); D4430 (Izjava Dragana Draškovića, 21. april 2009.).

20657 D4424 (Pismeni sporazum Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika, Biljane Plavšić i Alekse Buhe, 18. juli 1996.).

20658 D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 48; Momčilo Krajišnik, T. 43383–43384 (13. novembar 2013.).

ii. *Vladanje optuženog tokom suđenja i u PJUN-u*

6058. Vijeće ima u vidu da se optuženi dobro vladao i tokom suđenja pred Vijećem i za vrijeme pritvora u PJUN-u.[20659] S obzirom na to, Vijeće je taj faktor uzelo u obzir prilikom odmjeravanja primjerene kazne.

6059. Što se tiče tvrdnje optuženog da bi njegov izrazi žaljenja ili saosjećanja sa žrtvama zločina kojima se tereti u Optužnici trebao da ima učinak olakšavajućeg faktora na kaznu koja će mu biti izrečena, Vijeće napominje da je optuženi u nekoliko slučajeva svjedoku koji je u tom trenutku svjedočio izrazio svoje žaljenje zbog zločina koje je taj svjedok pretrpio.[20660] Optuženi je u svom Završnom podnesku naveo sljedeće:

> Predsjednik Karadžić izražava svoje duboko žaljenje i saosjećanje sa žrtvama zločina kojima se tereti u Optužnici, kao i sa njihovim porodicama. Bez obzira na pitanje njegove individualne krivične odgovornosti za te zločine, on shvata da kao predsjednik Republike Srpske snosi moralnu odgovornost za sve zločine koje su eventualno počinili građani i snage Republike Srpske. On zna da nikakav izraz žaljenja ili saosjećanja nije adekvatna nadoknada za patnje pretrpljene tokom rata. On, usprkos tome, upućuje svoje iskrene izraze žaljenja i saosjećanja žrtvama i njihovim porodicama.[20661]

6060. Vijeće podsjeća da saosjećanje sa žrtvama zločina, samo po sebi, ne doseže nivo kajanja, ali da se, uprkos tome, može smatrati olakšavajućim faktorom.[20662] Vijeće je, prilikom odmjeravanja primjerene kazne koju treba izreći, u odgovarajućoj mjeri uzelo u obzir te izraze žaljenja.

iii. *Lične prilike optuženog*

6061. Optuženi je rođen 19. juna 1945. i stoga je u trenutku izricanja Presude imao 70 godina. Vijeće je, prilikom odmjeravanja primjerene kazne, dužnu pažnju posvetilo starosnoj dobi optuženog.

6062. Vijeće je takođe uzelo u obzir činjenicu da optuženi nije bio prethodno krivično kažnjavan.

iv. *Druge olakšavajuće okolnosti koje je naveo optuženi*

6063. Vijeće ne smatra da broj kršenja obaveze objelodanjivanja od strane tužilaštva predstavlja olakšavajuću okolnost. Praksa objelodanjivanja od strane tužilaštva nema nikakvog uticaja na primjerenu kaznu koja treba biti izrečena optuženom u svjetlu težine krivičnih djela i njegovog učešća u njihovom činjenju. Nadalje, Vijeće je preduzelo sve mjere kako bi zaštitilo prava

[20659] D4422 (Izvještaj PJUN-a o vladanju Radovana Karadžića, 21. januar 2014.).
[20660] Pretres, T. 8757 (1. novembar 2010.); Pretres, T. 12097 (17. februar 2011.).
[20661] Završni podnesak odbrane, par. 3428.
[20662] V. Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 366.

optuženog na pravično suđenje i u više navrata je obustavljalo postupak kako bi mu omogućilo da pregleda i u svoje pripreme uvrsti velike količine novoobjelodanjenog materijala. Premda su se kršenja obaveze objelodanjivanja od strane tužilaštva u velikoj mjeri nastavila, Vijeće je konstatovalo da ta kršenja stvaraju lošu sliku o tužilaštvu, ali da optuženom zbog toga nije nanesena nikakva šteta.

6064. U svjetlu svih zaključaka Vijeća u vezi s težinom krivičnih djela za koja je optuženi proglašen odgovornim i centralnom ulogom optuženog u tim krivičnim djelima, Vijeće ne smatra da njegovo ponašanje tokom rata na bilo koji način predstavlja olakšavajući faktor. Isto tako, u svjetlu zaključaka Vijeća u vezi s vlašću optuženog nad snagama bosanskih Srba i političkim i državnim organima bosanskih Srba, Vijeće ne smatra da to što optuženi, kako se tvrdi, nije bio obučen i pripremljen za rat predstavlja olakšavajući faktor.

6065. Vijeće podsjeća da optuženi, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, ima pravo na to da mu se u izdržavanje kazne uračuna vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje. Shodno tome, vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru nije olakšavajući faktor; u stvari, vrijeme koje je optuženi već proveo u pritvoru biće uredno odbijeno od kazne koja će biti izrečena od strane Vijeća.

4. Kazne izrečene u povezanim predmetima pred Međunarodnim sudom

6066. Optuženi tvrdi da bi Vijeće trebalo uzeti u obzir kazne koje su izrečene u povezanim predmetima kako bi osiguralo da presude koje donosi budu ujednačene i konkretno upućuje na kaznu od 11 godina zatvora koja je izrečena Biljani Plavšić i kaznu od 20 godina zatvora koja je izrečena Krajišniku.[20663]

6067. Što se tiče Biljane Plavšić, Vijeće napominje da je njena kazna izrečena nakon što se ona potvrdno izjasnila o krivici i nakon što je tužilaštvo odbacilo sve ostale tačke Optužnice. Shodno tome, kazna koja je izrečena Biljani Plavšić ne pruža nikakve smjernice za Vijeće. Vijeće, u vezi s Krajišnikom, napominje da je predmet protiv njega bio sličan predmetu protiv optuženog utoliko što se ticao dijela ovog predmeta koji se odnosi na Opštine. Krajišnikov predmet nije obuhvatao nijednu od optužbi koje se tiču dijelova ovog predmeta koji se odnose na Srebrenicu, Sarajevo i taoce. Shodno tome, smjernice koje pruža kazna izrečena Krajišniku u svrhu odmjeravanja kazne optuženom ograničene su na onaj dio predmeta koji se odnosi na Opštine.

[20663] Završni podnesak odbrane, par. 3429.

5. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

6068. Prilikom odmjeravanja primjerene kazne optuženom, te u skladu sa članom 24(1) Statuta, Vijeće je uzelo u obzir opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima BiH u vrijeme kad su počinjena krivična djela za koja je optuženi proglašen odgovornim, kao i način na koji se ta praksa razvijala.

6. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

6069. Vijeće napominje da je optuženi uhapšen 21. jula 2008., a u pritvor na Međunarodnom sudu doveden 30. jula 2008. Shodno tome, u pritvoru je bio 2.804 dana. Na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, on ima pravo da mu se taj period uračuna u izdržavanje kazne.

D. ZAKLJUČAK

6070. Shodno tome, iz svih gore navedenih razloga, a posebno kad se u obzir uzmu obim i razmjere teških zločina za koje je optuženi proglašen odgovornim i njegovu centralnu ulogu u činjenju tih zločina, Vijeće konstatuje da je opravdano izricanje jedinstvene kazne zatvora u trajanju od 40 godina.

VI. DISPOZITIV

6071. Iz svih gore navedenih razloga, na osnovu članova 23, 24 i 27 Statuta Međunarodnog suda i pravila 98*ter*, 101, 102 i 103 Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda, Vijeće konstatuje da optuženi, Radovan Karadžić,

NIJE KRIV po **TAČKI 1**: genocid,

a da je

KRIV po sljedećim tačkama Optužnice:

TAČKA 2: genocid;

TAČKA 3: progon, zločin protiv čovječnosti;

TAČKA 4: istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti;

TAČKA 5: ubistvo, zločin protiv čovječnosti;

TAČKA 6: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja;

TAČKA 7: deportacija, zločin protiv čovječnosti;

TAČKA 8: nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti;

TAČKA 9: terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja;

TAČKA 10: protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja; i

TAČKA 11: uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja.

6072. Vijeće ovim izriče optuženom, Radovanu Karadžiću, jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 40 godina. Optuženi je bio u pritvoru od 21. jula 2008., i, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, ima pravo na to da mu se u izdržavanje kazne uračuna vrijeme koje je dosad proveo u pritvoru.

6073. Shodno pravilu 103(C) Pravilnika, optuženi će ostati u pritvoru na Međunarodnom sudu do okončanja priprema za njegovo prebacivanje u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

Sudija Howard Morrison i sudija Melville Baird prilažu ovoj presudi djelimično suprotna mišljenja.

Sastavljeno u četiri toma na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan engleski tekst.

/potpis na originalu/
sudija O-Gon Kwon
predsjedavajući

/potpis na originalu/
sudija Howard Morrison

/potpis na originalu/
sudija Melville Baird

Dana 24. marta 2016.
U Haagu,
Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

SUPROTNA MIŠLJENJA

A. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE MORRISONA

6074. U vezi s incidentom 12.2 iz Priloga B Optužnici u opštini Novi Grad, većina članova Vijeća je konstatovala da se uvjerila van svake razumne sumnje da su 14. juna 1992. snage bosanskih Srba, među kojima su bili Žuti, drugi stražari i pripadnici paravojnih formacija, bombama i automatskim naoružanjem napale jedan autobus pun zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana, i ubile 47 muškaraca, bosanskih Muslimana.[20664] Slažem se s većinom da je 14. juna 1992. na autobus zaista izvršen napad, kojom prilikom je ubijeno 47 muškaraca, bosanskih Muslimana. Međutim, nisam mogao da dođem do nepobitnog zaključka u vezi s identitetom izvršilaca. Shodno tome, s dužnim poštovanjem, izražavam svoje neslaganje sa zaključkom većine članova Vijeća u vezi s ovim incidentom iz Priloga Optužnici iz sljedećih razloga.

6075. Kao prvo, dokazi u vezi s pitanjem identiteta navodnih izvršilaca tog ubijanja su protivrječni. Premda ima dokaza koji ukazuju na to da su taj napad izvele srpske snage, u tim dokazima se dosljedno ne navodi koja je jedinica iz sastava tih snaga odgovorna za njega. Na primjer, svjedok KDZ041 je u svom svjedočenju izjavio da je čuo da su glavni organizatori tog napada na autobus bili Boro Radić,[20665] Dragan Ikanović i Ratko Adžić.[20666] Nadalje, Eset Muračević, bosanski Musliman koji je bio zatvoren u opštini Vogošća u drugoj polovini 1992., naveo je da je od jednog drugog zatočenika čuo da je jedan srpski stražar u zatvoru, po imenu Predrag Žarković zvani Božur, bio "[u] grupi četnika" koja je izvela taj napad na autobus.[20667] Svjedok KDZ601, **[REDIGOVANO]**, sa svoje je strane u svjedočenju izjavio **[REDIGOVANO]**, **[REDIGOVANO]** čuo da su taj autobus *zoljama* napali Branislav Gavrilović iz Vučije Luke i njegova jedinica.[20668]

20664 V. par. 2231.

20665 Prema riječima svjedoka KDZ020, Boro Radić je bio obični kriminalac iz Vogošće koji je imao podršku SDS-a i kojeg su na kraju uključili u sastav VRS-a i dali mu čin pukovnika. P2344 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 72 (pod pečatom); svjedok KDZ020, T. 12524 (28. februar 2011.).

20666 Svjedok KDZ041, T. 12075 (17. februar 2011.); P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 50, 61 (pod pečatom).

20667 P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 20, 25, 60.

20668 P3299 (Snimak razgovora sa svjedokom KDZ601, 18. april 2005.), str. 38–42 (pod pečatom); svjedok KDZ601, T. 18590–18592 (13. Septembar 2011.). Ima dokaza da je Branislav Gavrilović bio poznat opštinskim vlastima na Ilidži i da su ga te vlasti nazivale komandantom svih dobrovoljačkih jedinica u SAO Romaniji. P2302 (Odobrenje Ratnog povjereništva opštine Ilidža, 9. juli 1992.); Neđeljko Prstojević, T. 12988 (8. mart 2011.). Svjedok Velimir Dunjić je rekao da je jedinica Branislava Gavrilovića bila u zoni odgovornosti Igmanske brigade i da se, nakon izvjesnog vremena, stavila pod komandu Igmanske brigade. D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 13.

6076. Ima i dokaza koji ukazuju na to da su napad na autobus greškom izvele muslimanske snage. U jednom razgovoru presretnutom 15. juna 1992. — dan poslije napada na autobus — Mirko Krajišnik je obavijestio svog brata, Momčila Krajišnika, da su Muslimani presreli autobus i, pomislivši greškom da su u njemu Srbi, otvorili vatru na njega, pobivši sve zarobljenike i teško ranivši dvojicu srpskih stražara.[20669] Većina članova Vijeća je to prihvatila.[20670] Isto tako, imam u vidu da je šest dana prije napada na autobus Momčilo Krajišnik u više navrata izdao uputstva dvjema osobama u Rajlovcu, izvjesnom Mijatoviću i Ljubiši Vladušiću, budućem predsjedniku Komesarijata za izbjeglice i humanitarnu pomoć RS,[20671] da ne rade ništa "zarobljenicima".[20672] Većina je prihvatila i to.[20673]

6077. Nisam pronašao nikakve neposredne dokaze da su Žuti i drugi stražari napali autobus kako to navodi tužilaštvo. Svjedok KDZ041 je, na primjer, u svom svjedočenju izjavio da on, u stvari, nije mogao vidjeti šta se dešavalo izvan autobusa ni ko ga je napadao.[20674] Većina članova Vijeća je konstatovala da "svjedok KDZ041 čuo šta se događa oko njega, mada tokom i neposredno poslije napada nije mogao to i vidjeti".[20675] U datim okolnostima, ne mogu se složiti s tom ocjenom i teško mogu prihvatiti iskaz svjedoka KDZ041 da je čuo kako se automobili koji su bili u pratnji autobusa odvoze odatle nakon što je napad završen. S tim u vezi, napominjem da je taj napad na autobus trajao 15 minuta, da su u njemu korišteni mitraljezi, ručne bombe i *zolje*, te da je u njemu i sam svjedok KDZ041 bio ranjen u ruku. Svjedok KDZ041 bi u tim izuzetno traumatičnim okolnostima teško mogao tačno protumačiti šta se dešavalo izvan autobusa.

6078. Isto mi je tako čudno da su Žuti i drugi stražari odlučili da pobiju zatočenike tako što će napasti autobus na liniji sukoba ili u njenoj blizini i time se izložiti riziku da iza sebe ostave jedan broj preživjelih,[20676] kao i da sami budu povrijeđeni.[20677] Drugim riječima, ako im je namjera bila da pobiju zatočenike, kao što navodi tužilaštvo, onda su Žuti i drugi stražari to mogli lako učiniti

---

20669 D1088 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika i Mirka Krajišnika, 15. juni 1992.), str. 1, 5–6. Napominjem da je u jednom presretnutom razgovoru od 20. juna 1992., Mirko Krajišnik obavijestio dvojicu bosanskih Muslimana, Ćamila i Šemsu, da su 284 zarobljenika iz cisterni u blizini kasarne u Rajlovcu razmijenjena, a da je kući poslano još 50 zarobljenika. Tokom istog razgovora, Mirko Krajišnik je pomenuo grupu od 50 zarobljenika i rekao Šemsi "[j]edan dio je ljudi, čuo si, nastradao", na šta je Šemso odgovorio: "Jeste." D1089 (Presretnuti razgovor Ćamila i Mirka Krajišnika, 20. juni 1992.), str. 1–2.

20670 V. par. 2220.

20671 Soniboj Škiljević, T. 36957 (10. April 2013.);

20672 P2334 (Presretnuti razgovor Momčila Krajišnika, Mijatovića i Ljubiše Vladušića, 8. juni 1992.), str. 1–4.

20673 V. par. 2221.

20674 V. P2310 (Izjava svjedoka KDZ041 od 14. februara 2011.), par. 53 (pod pečatom); svjedok KDZ041, T. 12074, 12118 (17. februar 2011.).

20675 V. par. 2228.

20676 Napominjem da je dosta ljudi preživjelo taj incident; 10 ljudi je preživjelo prvobitni napad na autobus, ali su dvojica njih kasnije podlegla povredama.

20677 Napominjem da su, prema dokazima, tokom tog napada na autobus ranjena dvojica srpskih stražara.

tako što bi ih pogubili na nekom osamljenom mjestu, gdje su takođe mogli osigurati i da oni sami ne budu povrijeđeni i da ne bude preživjelih. Pored toga, čini se malo vjerovatnim da bi srpske snage namjerno i bespotrebno uništile jedno od svojih vozila. U mnogim slučajevima pogubljenja događalo se da žrtve budu s namjerom izvedene iz vozila i pogubljene negdje u blizini. Čini se da ne postoji nikakav očigledan razlog iz kojeg ta procedura ne bi mogla biti primijenjena i u ovom slučaju.

6079. Nadalje, odmah poslije tog incidenta, činilo se da TO bosanskih Muslimana ima kontrolu nad teritorijom na kojoj je taj autobus napadnut.[20678] Pripadnici TO-a bosanskih Muslimana ne samo da su uklonili sva tijela sa mjesta incidenta — što je moralo potrajati — nego su i snimili autobus video-kamerom. Konačno, prije ovog incidenta, Momčilo Krajišnik je Srbima u Rajlovcu dao instrukcije da se muškarcima, bosanskim Muslimanima, koji su bili tamo zatočeni ništa ne smije desiti. Prema tome, imajući sve te faktore na umu, smatram da je moguće da je autobus zalutao na onu stranu linije sukoba koju su držali bosanski Muslimani i da ga je greškom napao TO bosanskih Muslimana, kao što je i rekao Mirko Krajišnik u telefonskom razgovoru sa svojim bratom.[20679] Iako je Mirko Krajišnik možda slagao svog brata u vezi sa sudbinom ljudi u tom autobusu zbog toga što je njegov brat prethodno izdao instrukcije da se tim ljudima ne smije nauditi, ja nisam u stanju — u svjetlu ukupnih dokaza koji su predočeni Vijeću — da dođem do nepobitnog zaključka da je to zaista bio slučaj.

6080. Shodno tome, ne mogu da zaključim, van svake razumne sumnje, da su srpske snage 14. juna 1992. napale taj autobus u incidentu koji je doveo do smrti 47 muškaraca, bosanskih Muslimana, i stoga sam mišljenja da se optuženi mora osloboditi ove optužbe.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan engleski tekst.

/potpis na originalu/
Howard Morrison,
sudija

Dana 24. marta 2016.
U Haagu,
Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

[20678] V. par. 2229.
[20679] V. par. 2220.

B. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BAIRDA

6081. U ovom predmetu, većina članova Vijeća uvjerila se van svake razumne sumnje da su granatu koja je pogodila pijacu Markale 5. februara 1994. ispalili vojnici SRK-a sa teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a. Ja se, s dužnim poštovanjem, ne slažem s tim zaključkom.

6082. Optuženi je u paragrafu 2056 svog Završnog podneska iznio tvrdnju da su istražitelji UN-a izjavili da je tim 4 Francuskog bataljona, izvadivši sklop repnih krilaca stabilizatora, narušio (neizbježno) integritet kratera za sve daljnje pretrage. U paragrafu 2069, optuženi je naveo da je Tim istražitelja UN-a kolektivno i zvanično zaključio da je, do trenutka kada je tim izvršio svoje analize, prošlo već šest dana od eksplozije: bilo je razumno posumnjati da su tokom tog perioda lokalne vlasti potpuno raskopale taj krater, tako da uglovi koji su izmjereni 11. februara nisu lišeni svake sumnje. Taj tim je zaključio da rezultati koji su dobijeni mjerenjima 11. februara nisu u dovoljnoj mjeri precizni da bi se na osnovu njih mogao donijeti zaključak. U paragrafu 2073, optuženi je naveo da je Tim istražitelja UN-a zaključio da nema dovoljno materijalnih dokaza da bi se moglo utvrditi da je granatu ispalila ova ili ona strana. A u paragrafu 2075, optuženi je pokazao da je te nalaze Tima istražitelja UN-a podržao pukovnik Gauthier tokom svog svjedočenja 2012. godine u svojstvu svjedoka odbrane. Koliko je meni poznato, tačnost tih tvrdnji nikad nije osporena, niti su one ikada bile predmet negativnih komentara od strane Vijeća. Štaviše, u nekim slučajevima, Vijeću su, u stvari, predočeni relevantni dokazi.

6083. Po mom viđenju, Tim istražitelja UN-a je ovdje dao dosta kategoričnu izjavu. Članovi tog Tima su, praktično, rekli da postoji razumna sumnja u to da su tu granatu ispalile snage bosanskih Srba, pri čemu se ne smije izgubiti iz vida činjenica da je to bio izvještaj svjedoka tužilaštva. Međutim, svjedok tužilaštva Zečević bio je mišljenja da je ta granata mogla biti ispaljena samo sa položaja bosanskih Srba.

6084. Našao sam se dakle pred jasnom i neospornom protivrječnošću u dokazima svjedoka tužilaštva. A ta protivrječnost ticala se same suštine teze tužilaštva.

6085. U ovoj situaciji, mišljenja sam da je većina trebala biti potaknuta da tu protivrječnost riješi u korist optuženog.

6086. U paragrafu 4247, većina članova Vijeća je navela da su Vijeću predočeni dokazi u smislu da su mjerenja i procjene upadnog ugla u ovom incidentu nepouzdani zbog toga što je prvobitno stanje kratera bilo remećeno, ali da je isto tako Vijeće bilo pod utiskom činjenice da su svi

procijenjeni rasponi uglova, osim jednog, bili relativno blizu jedan drugom te da su se, u stvari, preklapali.

6087. Ostavimo svjedoke odbrane po strani, budući da su svjedoci tužilaštva bili ti čije je dokaze većina članova Vijeća uzela u obzir, a ti dokazi su pokazali da su mjerenja i procjene upadnog ugla bili nepouzdani zbog toga što je došlo do remećenja kratera. Većina članova Vijeća nije jasno naznačila da li je prihvatila dokaze da su mjerenja i procjene upadnog ugla bili nepouzdani ili je odbacila dokaze po tom pitanju. Po mom mišljenju, istražitelji UN-a *koji su bili prisutni na mjestu incidenta* bili su saglasni u tome da, nakon što je tim 4 Francuskog bataljona izvadio repna krilca iz kratera ne izvršivši nikakva mjerenja, nije bilo moguće izračunati upadni ugao.

6088. U svjetlu tog dokaza – dokaza koji je, mogao bih da dodam, izričito išao u prilog optuženom – teško mogu sagledati zbog čega je većina članova Vijeća bila 'pod utiskom' relativne sličnosti svih procijenjenih raspona uglova, osim jednog, i njihovim preklapanjem.

6089. U krivičnim predmetima u kojima tužilaštvo snosi teret dokazivanja krivice optuženog van svake razumne sumnje, taj dokaz je trebao biti dovoljan da dovede do toga da se u razmišljanje većine članova Vijeća uvuče razumna sumnja.

6090. Od određenog značaja je činjenica da je većina članova Vijeća u paragrafu 4248 navela da ne može biti sigurna da je brzina granate koju je utvrdio Zečević bila 'apsolutno precizna', posebno u svjetlu Allsopovog iskaza. Bez obzira na formulacije koje su tu upotrijebljene, većina članova Vijeća je u vezi s tim pitanjem odbacila Zečevićev iskaz u korist iskaza koji je dao Allsop.

6091. Treba imati u vidu da je Zečević u svom iskazu rekao da svaka nepreciznost u mjerenju dubine kratera utiče na izračunavanje udarne brzine granate i da je vjerovatnije da u ovom slučaju dubina kratera nije pravilno izmjerena, s obzirom na to da je prvobitno stanje kratera bilo poremećeno prilikom uviđaja koji je izvršen 5. i 6. februara 1994.

6092. Sada dolazim do pitanja 'zajedničke crte' iz paragrafa 4248. Većina je primijetila 'zajedničku crtu' u iskazima koje su dali Zečević, Higgs, Allsop i Zorica Subotić, to jest, da stabilizator minobacačke granate ispaljene s većim punjenjem obično prodre u tlo i tu se zabije. Većina je imala u vidu da je Higgs uputio 'u vezi s tim [...] na dva najveća punjenja', Zečević na četvrto, peto i šesto punjenje, a Zorica Subotić na treće ili veće punjenje. Većina je uzela u obzir da je u tom konkretnom slučaju stabilizator pronađen zabijen u zemlju, pri čemu je njegov vrh bio na dubini od oko devet centimetara u odnosu na površinu. U konačnoj analizi, većina članova Vijeća

je zaključila da je ta granata ispaljena s punjenjem većim od prvog ili drugog punjenja i da je, shodno tome, ispaljena sa položaja SRK-a.

6093. Ne ulazeći u to da li je njihovo rasuđivanje valjano ili ne, mene brine to što optuženom nikad nije pružena mogućnost da se o ovom pitanju izjasni kao o zasebnoj stvari. To pitanje nikad nije bilo predočeno optuženom kako bi ga on prokomentarisao na ovaj ili onaj način. Iz tog razloga, Vijeće to nikad nije u potpunosti raspravilo kao sporno pitanje. Međutim, većina članova Vijeća donijela je na osnovu tog pitanja izuzetno važan zaključak, koji je, sa svoje strane, odigrao ključnu ulogu u njihovoj konstataciji da je tu granatu ispalila strana bosanskih Srba. Šteta je što su tako postupili. Mora se imati u vidu da nismo u domenu egzaktne nauke i da bi jedino pravično bilo da je optuženom ovo pitanje stavljeno do znanja kako bi se on na neki način o njemu očitovao. Shodno tome, odluka donesena u ovim okolnostima jeste manjkava zato što se njome krši temeljno načelo pravde.

6094. Htio bih još da dodam da bi se, čak i da je ta granata bila ispaljena s većim punjenjima, porijeklo vatre moglo utvrditi jedino ako je upadni ugao pravilno izračunat i ja ovdje ponavljam gore citirane dokaze da su svi istražitelji *koji su bili prisutni na mjestu incidenta* bili saglasni u tome da nije bilo moguće pravilno izračunati upadni ugao nakon što je integritet kratera bio narušen.

6095. Većina je u paragrafu 4249 navela da je Gauthier rekao da je ABiH mogla koristiti pokretne minobacače, ali da se ona nije uvjerila da je ABiH mogla otvoriti vatru na područje pijace iz pokretnog minobacača a da to ne bude primijećeno, imajući u vidu gusto naseljeno područje u pravcu gađanja i malu udaljenost između stambenog naselja Sedrenik i položaja ABiH na Grdonju. U ovom konkretnom slučaju, radilo se o flagrantnom nagađanju kojem se pribjeglo u odsustvu dokaza, koje ne može predstavljati valjanu osnovu za odbacivanje dokaza koji su u svijesti većina članova Vijeća mogli da izazovu razumnu sumnju. Većina je takođe smatrala da nije bilo nikakvih dokaza da su tog datuma viđeni pokretni minobacači ili da se čulo ispaljivanje granate iz grada. Mislim da ovo nije odgovarajući predmet u kojem odsustvo dokaza može da doprinese dokazivanju van svake razumne sumnje.

1. Svjedok KW586

6096. U paragrafu 4252, većina članova Vijeća odbacila je iskaz ovog svjedoka da je strana bosanskih Muslimana namjerno gađala Markale kako bi izazvala međunarodnu osudu bosanskih Srba i time doprinijela ostvarivanju svojih sopstvenih političkih ciljeva, na osnovu toga što taj svjedok iz više razloga nema kredibilitet u pogledu ovog iskaza. Te ću razloge razmotriti redom.

6097. Međutim, kao uvodnu napomenu moram da kažem da ne mislim da bi većina osporila činjenicu da je taj svjedok na pitanja koja su mu postavljana tokom unakrsnog ispitivanja – a koja su dolazila sa svih strana – odgovarao s prilično impresivnom spontanošću i spremnošću. Štaviše, povremeno je i ispravljao tužilaštvo.

6098. Prvi razlog koji je većina navela u paragrafu 4252 jeste sljedeći: "Većina Vijeća je zaključila da nije vjerovatno da bi osoba na položaju kakav je bio položaj svjedoka KW586 bila upoznata s tako osjetljivim pitanjima o kojima se raspravljalo na sastancima na visokom nivou". Ovo je nagađanje koje se otelo kontroli. Ne postoji ni trunka dokaza u prilog ovom zaključku. To takođe nije pitanje koje je većina valjano mogla formalno primiti na znanje. Štaviše, taj svjedok je pružio objašnjenje koje tužilaštvo nije uspjelo da pobije ili neutrališe. Shodno tome, ne vidim nikakav dobar razlog da se taj svjedok smatra svjedokom koji nema kredibilitet.

6099. Drugi razlog koji se navodi u paragrafu 4252 jeste sljedeći: "svjedok KW586 pokazao je veliki stepen animoziteta prema sadašnjem političkom rukovodstvu u BiH, što je očigledno u određenoj mjeri uticalo na takav njegov iskaz". Svjedok jeste upotrijebio neumjeren jezik kada je govorio o trenutnom političkom rukovodstvu u BiH. Objasnio je da je pristupio Sudu zbog toga što je poslije rata vidio nešto što smatra nepravdom – 'ako jedan koji je kriv treba da odgovara, treba i drugi koji je kriv da odgovara'.[20680] Bez obzira na to da li za njegovo rasuđivanje postoji osnova ili ne, te da li je njegovo rasuđivanje bilo pogrešno ili ne, to je bio razlog iz kojeg je on odlučio da stupi Sudu. Stoga ne mogu zamisliti kako bi se zbog tog svog rasuđivanja moglo smatrati da je on svjedok koji nema kredibilitet.

6100. Treći razlog koji se navodi u paragrafu 4252 jeste sljedeći: "Takođe, bilo je nepodudarnosti između njegovog svjedočenja u sudnici i njegove izjave svjedoka, kao što je njegovo svjedočenje u vezi sa stepenom umiješanosti pripadnika pakistanskog kontingenta UNPROFOR-a u incident na Markalama, i umiješanosti Halilovića, u pogledu kojeg je svjedok prihvatio da ga je u to vrijeme Izetbegović bio uklonio s položaja".

6101. Možda bi bilo od pomoći pogledati iskaz koji je svjedok dao u vezi s tim:

> P: U izjavi ste objasnili zašto im je trebao baš taj tim UNPROFOR-a. Rekli ste da su imali određeni dogovor s njima da neće registrirati opaljivanje oruđa s naših položaja. Dakle, UNPROFOR je, po vašim navodima, bio dio urote?

[20680] Svjedok KW-586, T. 47206 (17. februar 2014.).

> O: Nisam to rek'o i, ako je negdje zapisano, onda treba ispraviti. Nikad UNPROFOR nije bio dio zavjere, nego samo, znači, ta jedna posada su bili, da li su bili nepažljivi, ja ne znam...a nikad nije niko rek'o da je UNPROFOR dio zavjere.[20681]

6102. Ja ne vidim nikakvu nedosljednost u njegovom odgovoru. Tužiteljka je svoje pitanje započela rekavši da je svjedok u svojoj izjavi naveo zbog čega im je bio potreban '*tim'* UNPROFOR-a, ali je na kraju svog pitanja ispustila riječ '*tim'* i rekla svjedoku: "[…] Dakle, UNPROFOR je, po vašim navodima, bio dio urote?" Svjedok je potom negodovao izjavivši da on nikad nije rekao da je UNPROFOR bio dio zavjere; UNPROFOR nije bio dio zavjere, već je dio zavjere bila samo jedna 'posada'. Prokomentarisao je da je način na koji je to tužiteljka formulisala zvučao kao da je cijeli UNPROFOR bio u zavjeri protiv bosanskih Srba. 'Samo jedna posada, dva-tri čovjeka, kol'ko to dođe'[20682].

6103. Ne vidim nikakvu nedosljednost u ovom iskazu. U paragrafu 4252, većina je također smatrala da to što je svjedok pomenuo Halilovića predstavlja razlog za donošenje zaključka da je on bio nedosljedan svojoj izjavi svjedoka. Tužiteljka je svjedoku rekla da je njegov iskaz o zavjeri izmišljotina, s obzirom na to da je, u vrijeme kada su, po njegovim riječima, vođeni ti razgovori, Halilović već bio isključen i smijenjen iz armije. Svjedok je priznao da je Halilović bio isključen i naveo je razloge za to isključenje. Zatim je objasnio da ga je Izetbegović uklonio 'pod pritiskom', ali da ga nije otpustio iz armije. Tako da je on onda prisustvovao sastancima kad god je bio u Sarajevu. Tužiteljka nije konkretno osporila taj iskaz i nije izvela nijedan dokaz kako bi pobila te navode svjedoka.[20683]

6104. Prema tome, tvrdnja da svjedok nije bio dosljedan svojoj izjavi svjedoka ne može biti pravična prema svjedoku. Isto tako, moram da naglasim da je tužiteljka tokom unakrsnog ispitivanja nastojala da pobije navode svjedoka tako što ga je upućivala na komentare koje je nekoliko dana ranije iznio u razgovoru s tužilaštvom.[20684] Međutim, tužiteljka nije na uvrštavanje u spis ponudila nikakav pisani materijal koji protivrječi onome što je svjedok rekao u tom razgovoru niti je pozvala svjedoke koji bi mu u tom cilju protivrječili *viva voce*. Shodno tome, tužiteljka je bila vezana odgovorima koje je dao svjedok i ne može se smatrati da su navodi svjedoka bili pobijeni.

6105. Četvrti razlog koji je većina navela u paragrafu 4252 glasi: "U suštini, svjedočenje svjedoka KW586 ukazuje na zavjeru velikih razmjera. Međutim, po mišljenju većine Vijeća, takva zavjera

[20681] Svjedok KW586 T.47222 (17. februar 2014.).
[20682] Svjedok KW586 T.47224 (17. februar 2014.).
[20683] Svjedok KW586, T. 47225–47226 (17. februar 2014.).
[20684] Svjedok KW586, T. 47212–47213 (17. februar 2014.).

nije potkrijepljena nijednim dokazom uvrštenim u spis". U ovoj konkretnoj situaciji, mišljenja sam da činjenica da iskaz o zavjeri nije potkrijepljen nikakvim drugim dokazima ne može biti valjana osnova za stav većine da svjedok nije imao kredibilitet. Optuženi je ovaj dokaz o zavjeri predočio kao ključni i integralni dio svoje teze i odbrana nije dužna da izvodi potkrepljujuće dokaze u prilog iskazu bilo kojeg od svjedoka odbrane. Prema tome, činjenica da ne postoje drugi dokazi koji potkrepljuju dokaz o zavjeri ne može biti razlog da se smatra da ovaj svjedok nema kredibilitet.

6106. Peti razlog koji je većina navela jeste sljedeći: "Konačno, da je to istina, to bi značilo da je ABiH uspjela da pogodi pijacu Markale već u drugom pokušaju. Podsjetivši na dokaze koje je izveo optuženi, koji ukazuju na to da su mali izgledi da se radilo o namjernom gađanju, Vijeće zaključuje da je to nemoguće". 'Izgledi' su isto što i 'vjerovatnoća'. A ovo ni u kom slučaju nije odgovarajuća prilika u kojoj bi 'malu vjerovatnoću' trebalo izjednačiti sa 'nemogućnošću'. Prema tome, ne mogu da vidim nijedan valjan razlog za ocjenu da svjedok u ovom pogledu nema kredibilitet.

6107. U konačnoj analizi, mišljenja sam da i samom obrazloženju koje je većina iznijela za svoj zaključak da ovaj svjedok nema kredibilitet nedostaje uvjerljivosti i da se ne bi moglo održati u slučaju pažljivog ispitivanja.

6108. Većina je takođe navela 'druge dokaze' za koje smatra da ukazuju na to da je granata ispaljena sa strane koju je držao SRK. U paragrafu 4249, većina govori o dokazima prema kojima je 7. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a imao minobacače kalibra 120mm na području Mrkovića, koji se nalaze sjeverno-sjeveroistočno od Markala, dok su dokazi koji su predočeni Vijeću dosljedno pokazivali da ABiH nije imala minobacače na području Grdonja. Većina je dodala da je Gengo u svom svjedočenju rekao da je ABiH uglavnom otvarala vatru sa područja kasarne "Jajce" i Koševa, a ne sa Grdonja. Izuzetno mi je teško da shvatim kako je ovaj dokaz mogao uvjeriti većinu da zaključi *van svake razumne sumnje* da je ta granata ispaljena sa strane pod kontrolom bosanskih Srba.

6109. Takođe u paragrafu 4249, većina je, čini se, prihvatila Gauthierov iskaz da se ne sjeća da je ABiH imala ijedan minobacački položaj na utvrđenim pravcima vatre. To nikako ne može da predstavlja dokaz *van svake razumne sumnje*. Vrijedi primijetiti da je Gauthier, nakon što je dao gore pomenuti iskaz, u nastavku rekao da je ABiH mogla upotrijebiti pokretne minobacače. Međutim, većina je taj iskaz odbacila na osnovu nečega što ja smatram nagađanjem (*ante*).

6110. U paragrafu 4250, većina upućuje na dokaze da je SRK otvarao vatru na područje Starog Grada sa svojih položaja iznad Sedrenika. Većina je takođe uzela u obzir Hamillovo svjedočenje u

vezi sa Cvetkovićevim priznanjem da je SRK, prije incidenta na Markalama, ispalio veliki broj minobacačkih granata na Stari Grad, kao i izvještaj UNMO-a od 5. februara ujutro, prije incidenta na Markalama, u kojem se navodi da je centar grada bio granatiran u noćnim satima 4. ili 5. februara.

6111. Još mi je teže da shvatim kako je većina mogla smatrati da ovi dokazi *van svake razumne sumnje* dokazuju da je ta granata ispaljena od strane pod kontrolom bosanskih Srba.

2. Svjedok KW570

6112. Ovdje upućujem na dio iskaza svjedoka KW570 koji smatram da je povezan s pitanjem koje se ovdje razmatra. Taj svjedok je u svom svjedočenju izjavio da je na sastanku koji su 8. februara u Sarajevu održali general Rose i vojno rukovodstvo bosanskih Muslimana, Rose izjavio da se pojavljuju dokazi da je granatiranje pijace možda izvršila njihova strana. Taj svjedok je izjavio da je poslije te Roseove izjave uslijedila potpuna tišina; nakon toga, bosansko vojno rukovodstvo je ustvrdilo da posjeduje snimak jednog razgovora između bosanskih Srba u kojem oni priznaju da su počinili taj 'zločin'.[20685] Svjedok je, nadalje, izjavio da bosanska Vlada nikad nije dostavila takav snimak niti bilo kakav dokaz koji pokazuje da su tu granatu ispalili bosanski Srbi.[20686] Dostavljanje tog navodnog snimka bi jednom za svagda razriješilo ovo pitanje i predstavljalo bi nepobitnu potvrdu da krivicu snosi strana bosanskih Srba. Međutim, taj snimak nije nikad dostavljen i o njemu više nije bilo riječi. To ostavlja nepobitan utisak da je ta njihova priča bila bezočna laž. To ponašanje bosanskog vojnog rukovodstva neizbježno navodi na zaključak da, u najmanju ruku, postoji razumna sumnja u to da je granatu ispalila strana bosanskih Srba.

6113. Po svemu sudeći, većina nije iznijela nijedan konkretan komentar na taj dio iskaza ovog svjedoka. Ono što većina jeste navela u paragrafu 4252 bilo je to da 'generalno prihvata svjedočenja' svjedoka KDZ185, svjedoka KW570 i Milovanovića da je strana bosanskih Muslimana pokušala da zadobije simpatije međunarodne zajednice i da je provocirala napade SRK-a imajući taj cilj na umu, ali da je to prihvatanje 'opšteg karaktera' i da, kao takvo, ne dovodi u sumnju zaključak većine da je granata doletjela sa položaja SRK-a.

6114. Shodno tome, čini se da je većina u istom dahu rekla da prihvata svjedočenje svjedoka KW570, ali da ga takođe odbacuje zato što je bilo 'opšteg karaktera'. A zbog toga što je bilo 'opšteg karaktera' (kao takvo), ono ne baca sumnju na njihov zaključak da je granata doletjela sa položaja SRK-a.

[20685] D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 11.

6115. Većina nije obrazložila šta podrazumijeva pod ‘opšt[im] karakter[om]’. To je bilo od ključnog značaja zato što, upravo zbog činjenice da je svrstan u kategoriju svjedočenja ‘opšteg karaktera’, taj dokaz nije uspio baciti sumnju na zaključak većine.

6116. Nadalje, razumno je pretpostaviti da je većina, prihvativši svjedočenje svjedoka KW570, prihvatila i njegovu izjavu o tom snimljenom razgovoru. U ovoj situaciji, bilo bi od izuzetne pomoći da je većina u potpunosti navela razloge iz kojih, suočena s izjavom o snimljenom razgovoru, nije bila spremna da o tome raspravlja, već je jednostavno riješila da ga podvede pod bezobličnu rubriku ‘opšteg karaktera’. Nije bez značaja ni to što je svjedok KW570 u vrijeme kad se desio taj incident bio pripadnik UNPROFOR-a, kao ni to što je bio svjedok odbrane. Iskaz koji je dao imao je potencijal da baci sumnju na to da je strana bosanskih Srba bila odgovorna za ispaljivanje te granate. A taj iskaz je činio integralni dio dokaza odbrane.

6117. Prema tome, optuženi je imao pravo da mu se pruži određeni uvid u rasuđivanje većine u vezi s njenim odbijanjem ovog iskaza, a ne da se samo tajanstveno navede da je taj iskaz bio ‘opšteg karaktera’.

3. Zaključak

6118. Shodno tome, posmatrajući zajedno sve faktore koje sam gore naveo, mišljenja sam da je ovako izgrađena konstrukcija takva da mogu zaključiti da postoji razumna sumnja u to da je strana bosanskih Muslimana ispalila tu minobacačku granatu na pijacu Markale.

6119. U tim okolnostima, smatram da optuženi mora biti oslobođen ove optužbe.

[20686] D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 12.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan engleski tekst.

/potpis na originalu/
Melville Baird,
sudija

Dana 24. marta 2016.
U Haagu,
Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

VI. DODACI

A. ISTORIJAT POSTUPKA

1. Pretpretresni postupak

a. Od potvrde Optužnice do izjašnjavanja optuženog

6120. Dana 25. jula 1995. potvrđena je optužnica protiv optuženog i Ratka Mladića, podignuta za zločine za koje se navodi da su počinjeni u BiH u periodu od aprila 1992. do jula 1995.[20687] Dana 16. novembra 1995. potvrđena je druga optužnica protiv ove dvojice optuženih, u kojoj se terete za zločine za koje se navodi da su se dogodili u Srebrenici u julu 1995.[20688]

6121. Kako nije bilo moguće provesti naloge za njihovo hapšenje i uručiti im optužnice,[20689] održan je pretres na osnovu pravila 61 Pravilnika i dvije optužnice su spojene 11. jula 1996. [20690]

6122. Tužilaštvo je 2000. godine zatražilo dopuštenje da spojenu optužnicu izmijeni u dijelu koji se odnosi na optuženog, i ta optužnica je potom takođe potvrđena.[20691] Godine 2002. uslijedio je sličan postupak i za Mladića.[20692] Predmeti protiv dvojice optuženih na kraju su razdvojeni 2009.[20693]

6123. Optuženi je uhapšen 21. jula 2008., u Beogradu i prebačen je u Haag 30. jula 2008. Njegovo prvo stupanje pred sud održano je narednog dana.[20694] Ubrzo potom tužilaštvo je zatražilo dopuštenje da u optužnicu unese određene izmjene.[20695] Dana 16. februara 2009. Veće je donijelo odluku kojom je odobrilo veći dio zahtjeva tužilaštva,[20696] i tužilaštvo je, 27. februara 2009. podnijelo Treću izmijenjenu optužnicu, koja je i dalje važeća Optužnica.[20697]

20687 *Tužilac protiv Karadžića i Mladića*, predmet br. IT-95-5-I, Pregled Optužnice, 25. juli 1995.

20688 *Tužilac protiv Karadžića i Mladića*, predmet br. IT-95-18-I, Pregled Optužnice, 16. novembar 1995.

20689 *Tužilac protiv Karadžića i Mladića*, predmet br. IT-95-18-I, Nalog za hapšenje Nalog za izručenje [Karadžić], 16. novembar 1995.; *Tužilac protiv Karadžića i Mladića*, predmet br. IT-95-18-I, Nalog za hapšenje Nalog za izručenje [Mladić], 16. novembar 1995.

20690 *Tužilac protiv Karadžića i Mladića*, predmeti br. IT-95-5-R61 i IT-95-18-R61, pretres na osnovu pravila 61, T. 918–993 (11. juli 1996).

20691 *Tužilac protiv Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-I, Nalog kojim se odobrava izmjena i dopuna optužnice i potvrđuje izmijenjena i dopunjena optužnica, 31. maj 2000.

20692 *Tužilac protiv Mladića,* predmet br. IT-95-5/18-I, Nalog kojim se odobrava podnošenje izmijenjene optužnice i potvrđuje izmijenjena optužnica, 8. novembar 2002.

20693 Nalog o razdvajanju postupka protiv Ratka Mladića, 15. oktobar 2009.

20694 Prvo stupanje pred sud, T. 1–28 (31. juli 2008).

20695 Zahtjev za izmjenu prve izmijenjene optužnice, 22. septembar 2008.

20696 Odluka po zahtjevu tužioca za izmjenu prve izmijenjene optužnice, 16. februar 2009.

20697 Treća izmijenjena optužnica, 27. februar 2009.

6124. Dana 3. marta 2009. održano je ponovno stupanje optuženog pred sud, na kojem se on opet nije izjasnio o krivici, pa je pretpretresni sudija na osnovu pravila 62(iv) Pravilnika u ime optuženog naveo da se optuženi izjašnjava da nije kriv ni po jednoj od jedanaest tačaka Optužnice.[20698]

b. Samozastupanje

6125. Od prebacivanja u Haag, optuženi je odlučio da se sam zastupa u svim fazama postupka. Sekretarijat je obezbijedio finansijsku pomoć za imenovanje određenog broja članova pomoćnog osoblja i na kraju optuženom dodijelio četiri pravna saradnika, dva koordinatora predmeta i dva istražitelja.[20699] Pored toga, kako će biti detaljno objašnjeno dalje u tekstu, nakon što je optuženi odbio da se pojavi pred Vijećem radi početka suđenja, izabran je imenovani branilac sa zadatkom da bude spreman da zastupa interese optuženog u slučaju da mu Vijeće tako naloži.[20700]

c. Jezik

6126. Optuženi je u početku tvrdio da mu engleski nije na dovoljno dobrom nivou da razumije kompleksni sudski postupak i tražio da mu se svi dokumenti dostave na b/h/s-u. Odlukom od 25. septembra 2008. Vijeće je odbilo zahtjeve optuženog da se svi transkripti sa suđenja prevedu na b/h/s.[20701] Dana 26. marta 2009. Vijeće je odobrilo zahtjev tužilaštva da se utvrdi da optuženi razumije engleski za potrebe Pravilnika.[20702]

d. Osporavanje nadležnosti i prigovori na formu optužnice

6127. Od samog početka optuženi je tvrdio da Međunarodni sud nije ovlašten da ga krivično goni pošto je on u julu 1996. sklopio sporazum s ambasadorom SAD-a Richardom Holbrookeom, koji mu je obećao imunitet u zamjenu za povlačenje iz političkog života u BiH (dalje u tekstu: sporazum s Holbrookeom).[20703] Tokom pretpretresne faze postupka Vijeće je donijelo više odluka u vezi s tim

---

20698 Ponovno prvo stupanje pred sud, T. 133–134 (3. mart 2009.).

20699 V. Podnesak sekretara na osnovu pravila 33(B) u vezi sa zahtjevom Radovana Karadžića za odgovarajuće uslove i jednakost sredstava, 2. decembar 2008.; Odluka po zahtjevu optuženog za odgovarajuće uslove i jednakost sredstava: pravni saradnici, 28. januar 2009.; Odluka po zahtjevu optuženog za sudsko preispitivanje odluke sekretarijata o imenovanju g. Marka Sladojevića za pravnog saradnika, 20. april 2009.

20700 V. par. 6133.

20701 Odluka po zahtjevu optuženog da mu se sav materijal, uključujući transkripte, dostavlja na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu, 25. septembar 2008.

20702 Odluka po Zahtjevu tužilaštva za utvrđivanje da optuženi razumije engleski za potrebe statuta i pravilnika o postupku i dokazima, 26. mart 2009. Kasnije je Žalbeno vijeće tu odluku Vijeća potvrdilo. Odluka po Interlokutornoj žalbi na odluku Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva da se utvrdi da li optuženi razumije engleski jezik, 4. juni 2009.

20703 Službeni podnesak u odnosu na moje prvo pojavljivanje, koji se odnosi na sporazum sa SAD o mom imunitetu, 6. avgust 2008.

pitanjem.[20704] Dana 8. jula 2009, Vijeće je odbilo zahtjev optuženog da se Optužnica odbaci zbog nepostojanja personalne nadležnosti na osnovu sporazuma s Holbrookeom.[20705]

6128. Vijeće je donijelo odluku kojom je riješilo šest preliminarnih podnesaka optuženog – koje je on okarakterisao kao osporavanje nadležnosti – i jedan od njih je djelimično odobrilo.[20706] Optuženi je uložio direktnu žalbu na zaključak Vijeća da u tri od njegovih podnesaka zapravo nije pokrenuto pitanje nadležnosti; Vijeće je, takođe, i optuženom i tužilaštvu dalo dopuštenje da ulože žalbu na odluku Vijeća u vezi s pitanjem uzimanja talaca, odnosno pitanjem ispravnog standarda za *mens rea* trećeg vida krivične odgovornosti po osnovu učešća u UZP-u; Žalbeno vijeće je na kraju potvrdilo zaključke Vijeća na koje se žalio optuženi i zaključilo da je Vijeće pogriješilo u primjeni prava u onom dijelu na koji se žalilo tužilaštvo.[20707] Vijeće je takođe donijelo odluku kojom je odbilo dva podneska optuženog u kojima je on osporio formu Optužnice.[20708]

20704 V. Odluka po Zahtjevu optuženog za pregled i objelodanjivanje, 9, oktobar 2008.; Odluka po Drugom zahtjevu optuženog za pregled i objelodanjivanje: pitanje imuniteta, 17. decembar 2008.; Odluka po Zahtjevu optuženog za odobrenje za ulaganje žalbe na odluku u vezi s pregledom i objelodanjivanjem, 19. januar 2009; Nalog na osnovu pravila 54 i 70, 5. mart 2009.; Odluka po zahtjevu optuženog za razgovor sa svjedokom odbrane i po Trećem zahtjevu za objelodanjivanje, 9. april 2009.; Odluka po zahtjevu za dodatno objašnjenje tužilaštva u vezi s generalom Wesleyem Clarkom, 5. juni 2009.; Odluka na osnovu pravila 54 i 70, 18. juni 2009.; Odluka po zahtjevu za izdavanje naloga *subpoena* za Douglasa Lutea i Johna Feeleya, 8. juli 2009. V. takođe Odluka po žalbi podnosioca žalbe Radovana Karadžića u vezi sa objavljivanjem sporazuma s Holbrookeom, 6. april 2009.

20705 Odluka po zahtjevu optuženog u vezi sa sporazumom s Holbrookeom, 8. juli 2009. Vijeće je odobrilo ulaganje žalbe i Žalbeno vijeće je potom odluku Vijeća potvrdilo u oktobru 2009. Odluka po zahtjevu optuženog za odobrenje da uloži žalbu na odluku po zahtjevu optuženog u vezi sa sporazumom s Holbrookeom, 17. juli 2009.; Odluka po Karadžićevoj žalbi na odluku Pretresnog vijeća u vezi s navodnim sporazumom sa Holbrookeom, 12. oktobar 2009. Dana 26. februara 2014. Vijeće je odobrilo zahtjev optuženog da se u spis uvrsti jedan broj dokumenata koji su se ticali sporazuma s Holbrookeom, s tim da njihova svrha bude ograničena na odmjeravanje kazne. Odluka o uvrštavanju u spis informacija u vezi s odmjeravanjem kazne, 26. februar 2014.

20706 Odluka po šest preliminarnih podnesaka kojima se osporava nadležnost, 28. april 2009. V. takođe Preliminarni podnesak za odbacivanje paragrafa 60(k) zbog nenadležnosti, 10. mart 2009.; Preliminarni podnesak za odbacivanje udruženog zločinačkog poduhvata III – Predvidivost, 16. mart 2009.; Preliminarni podnesak za odbacivanje tačke 11 zbog nenadležnosti, 18. mart 2009.; Preliminarni podnesak o nenadležnosti: Odgovornost za nečinjenje, 25. mart 2009.; Preliminarni podnesak za odbacivanje UZP-a III – Krivična djela s posebnom namjerom, 27. mart 2009.; Preliminarni podnesak o nenadležnosti: Odgovornost nadređenog, 30. mart 2009.

20707 Odluka po podnescima Radovana Karadžića kojima se osporava nadležnost (Odgovornost za nečinjenje, UZP-III – krivična djela s posebnom namjerom, Odgovornost nadređenog), 25. juni 2009.; Odluka po podnesku tužilaštva kojim se ulaže žalba na odluku Pretresnog vijeća o UZP-u III – predvidivost, 25. juni 2009.; Odluka po žalbi na odluku Pretresnog vijeća po preliminarnom podnesku za odbacivanje tačke 11 Optužnice, 9. juli 2009.

20708 Odluka po dva podneska u kojima se navode nedostaci u formi Optužnice, 12. maj 2009. V. takođe Preliminarni podnesak u kom se navodi nedostatak u formi Optužnice – više udruženih zločinačkih poduhvata, 19. mart 2009.; Preliminarni podnesak u kom se navodi nedostatak u formi Optužnice – pripadnici udruženog zločinačkog poduhvata i nepripadnici-učesnici, 20. mart 2009. Po završetku dokaznog postupka odbrane, Vijeće je odbilo zahtjev optuženog u kojem je on tvrdio da su dijelovi Optužnice neodređeni, te da stoga nije bio primjereno obaviješten o karakteru i razmjerama optužbi protiv sebe, te zatražio da se izda nalog da Vijeće u vijećanju ne uzme u obzir te navode ili, alternativno, da se Optužnica izmijeni, a njemu dozvoli ponovno otvaranje dokaznog postupka, kako bi iznio odbranu u vezi s novonavedenim optužbama. Odluka po Zahtjevu optuženog za pravnim sredstvom u vezi s nedostacima Optužnice, 30. septembar 2014.

e. Zahtjevi za izuzeće

6129. U maju 2009. optuženi je podnio zahtjev za izuzeće sudije Picard iz postupka, zbog toga što je ona ranije bila predsjednik Savjeta za ljudska prava BiH i drugih s tim povezanih faktora.[20709] Četiri mjeseca kasnije, nakon promjene sastava pretpretresnog vijeća,[20710] optuženi je podnio zahtjev za izuzeće sudije Bairda na osnovu odredbi člana 13 Statuta.[20711] Oba zahtjeva su odbijena od strane tročlanih komisija sudija imenovanih za rješavanje po tim zahtjevima.[20712]

f. Zahtjevi u skladu s pravilom 73*bis* Pravilnika

6130. U julu 2009. Vijeće je naložilo tužilaštvu da podnese pismeni podnesak o primjeni pravila 73*bis*.[20713] Tužilaštvo je svoj prvi podnesak koji se odnosi na primjenu pravila 73*bis* podnijelo 31. avgusta 2009.[20714] Nakon što je Vijeće pozvalo tužilaštvo da iznese prijedlog o dodatnom skraćenju svog dokaznog postupka,[20715] tužilaštvo je 18. septembra 2009. podnijelo svoj drugi podnesak, u kojem se usprotivilo daljim skraćenjima.[20716] Na pretpretresnoj konferenciji održanoj 6. oktobra 2009. Vijeće je donijelo usmenu odluku o primjeni pravila 73*bis*(C) i (D), kojom je smanjilo broj mjesta zločina i incidenata, te tužilaštvu dodijelilo 300 sati za izvođenje dokaza.[20717]

20709 Zahtjev za izuzeće sudije Picard, 1. maj 2009.

20710 V. Nalog kojim se određuje pretpretresni sudija, 2. septembar 2009.; Nalog o sastavu Pretresnog vijeća, 4. septembar 2009.

20711 Zahtjev za izuzeće sudije Melvillea Bairda, 22. septembar 2009.

20712 Odluka po Zahtjevu za izuzeće sudije Picard i izvještaj potpredsjedniku u skladu s pravilom 15(B)(ii), 22. juli 2009.; Odluka po Zahtjevu za izuzeće sudije Bairda i izvještaj sudiji Güneyu, 20. oktobar 2009. V. takođe Odluka po Zahtjevu za izuzeće sudije Picard, 18. maj 2009.; Odluka po Žalbi na odluku po zahtjevu za izuzeće sudije Picard, 26. juni 2009.; Izvještaj predsjedavajućeg sudije predsjedniku u vezi sa Zahtjevom za povlačenje sudije Bairda, 25. septembar 2009.; Nalog kojim se zahtjev dodjeljuje sudiji na rješavanje, 25. septembar 2009.; Odluka po Zahtjevu Radovana Karadžića za izuzeće sudije Melvillea Bairda, 30. septembar 2009.; Odluka po Zahtjevu za odobrenje da se podnese replika, 9. oktobar 2009. Dana 31. jula 2014., Vijeće je odbilo Zahtjev za izuzeće sudija Kwona, Morrisona, Bairda i Lattanzi, koji je optuženi podnio 17. jula 2014. i u kojem je optuženi tvrdio da te sudije treba izuzeti iz Vijeća s obzirom na to da im je istekao četverogodišnji mandat i da ih Generalna skupština nije ponovo izabrala. Vijeće je zaključilo da se tim zahtjevom prije pokreće pitanje nadležnosti, a ne pitanje izuzeća sudija na osnovu pravila 15 Pravilnika i, suprotno tvrdnji optuženog, konstatovalo da mandati sudija u Vijeću jesu bili propisno produženi. Odluka po Zahtjevu optuženog za izuzeće sudija Kwona, Morrisona, Bairda i Lattanzi, 31. juli 2014.

20713 Nalog tužilaštvu na osnovu pravila 73*bis*(D), 22. juli 2009.; statusna konferencija, T. 330–336 (1. juli 2009.). Na statusnoj konferenciji od 23. jula 2009., taj rok je produžen do 31. avgusta 2009. Statusna konferencija, T. 386–388, 390 (23. juli 2009).

20714 Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*.

20715 Statusna konferencija, T. 450–454 (8. septembar 2009).

20716 Drugi podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*(D), 18. septembar 2009. Dana 30. septembra 2009. optuženi je podnio pismeni odgovor bez konkretnih prijedloga i argumentacije. Odgovor na Drugi podnesak tužilaštva u vezi s pravilom 73*bis*, 30. septembar 2009.

20717 Pretpretresna konferencija, T. 465–468 (6. oktobar 2009.). V. takođe Odluka o primjeni pravila 73*bis*, 8. oktobar 2009. (u kojoj se tužilaštvu nalaže da, u skladu s tom odlukom, podnese označenu verziju Optužnice do 19. oktobra 2009.). Vijeće ukazuje na svoju Odluku po Zahtjevu za povlačenje optužbi, od 13. oktobra 2014., kojom je odbilo zahtjev optuženog da tužilaštvo povuče optužbe u vezi s kojima mu je odlukom od 8. oktobra 2009. bilo naloženo da ne izvodi dokaze. Po završetku izvođenja dokaza odbrane, tužilaštvo je obavijestilo Vijeće da će iz Optužnice povući incident 5.1 iz Priloga A Optužnici (opština Foča) i incident zatočenički objekt 25.4 iz

2. Suđenje

a. Odgađanje početka suđenja

6131. Pretpretresni sudija proglasio je predmet spremnim za suđenje na statusnoj konferenciji održanoj 20. avgusta 2009. Na daljnjoj statusnoj konferenciji održanoj 9. septembra 2009., i nakon podneska optuženog kojim je zatražio deset dodatnih mjeseci za pripremu svoje odbrane, Vijeće je kao datum za početak suđenja odredilo 19. oktobar 2009. i pretpretresna konferencija je održana 6. oktobra 2009. Optuženi je uložio žalbu na odluku Vijeća o početku suđenja i Žalbeno vijeće je zatim odredilo da početak suđenja treba odgoditi za jednu sedmicu.[20718] Vijeće je potom izdalo nalog kojim je kao datum za početak suđenja odredilo 26. oktobar 2009.[20719]

6132. Dana 8. oktobra 2009. Vijeće je izdalo nalog s detaljnim uputstvima o tome kako očekuje da se vodi sudski postupak.[20720] U očekivanju početka suđenja Vijeće je takođe izdalo nekoliko naloga i odluka.[20721]

6133. Vijeće je prvi pretres održalo 26. oktobra 2009., u odsustvu optuženog, koji je tvrdio da nije odgovarajuće pripremljen.[20722] Tužilaštvo je svoju uvodnu riječ održalo 27. oktobra i 2. novembra 2009.[20723] Nakon što je optuženom izdalo nekoliko upozorenja, Vijeće je 5. novembra 2009. donijelo odluku kojom je sekretaru naložilo da imenuje branioca koji će se početi pripremati za zastupanje optuženog na suđenju, za slučaj da mu Vijeće to naloži i odgodilo suđenje do 1. marta 2010., kako bi imenovani branilac imao dovoljno vremena da se pripremi.[20724] Dana 19. novembra 2009. sekretar je imenovao Richarda Harveya za "branioca kako bi se pripremio da zastupa interese optuženog na suđenju".[20725]

Priloga C Optužnici (opština Vlasenica). Obavještenje o povlačenju incidenta 5.1 iz Priloga A Optužnici, 18. avgust 2014.; Obavještenje o povlačenju incidenta 25.4 iz Priloga C Optužnici, 22. avgust 2014.

20718 Odluka po žalbi Radovana Karadžića na odluku o početku suđenja, 13. oktobar 2009.

20719 Nalog o rasporedu za početak suđenja, 14. oktobar 2009.

20720 Nalog u vezi s procedurom za vođenje sudskog postupka, 8. oktobar 2009. Vijeće je izdalo i dodatni nalog nakon što je tužilaštvo zatražilo razjašnjenje u vezi s određenim aspektima smjernica. Nalog po zahtjevu tužilaštva za razjašnjenje i prijedlogu u vezi sa smjernicama za vođenje postupka, 20. oktobar 2009.

20721 V., između ostalog, Nalog po obavještenju tužilaštva o redoslijedu svjedoka, 12. oktobar 2009.

20722 Na tom pretresu predsjedavajući sudija pročitao je pismo koje je optuženi poslao nekoliko dana ranije, u kojem objašnjava zašto odbija da se pojavi pred sudom. Nakon što je saslušalo argumente tužilaštva u vezi s odsustvom optuženog, Vijeće je pretres odgodilo za naredni dan. Pretres, T. 502–509 (26. oktobar 2009.).

20723 Uvodna riječ tužilaštva, T. 513–610 (27. oktobar 2009.); T. 612–672 (2. novembar 2009.).

20724 Odluka o imenovanju branioca i nalog o daljnjem toku pretresnog postupka, 5. novembar 2009.

20725 U periodu dok je suđenje bilo odgođeno, Vijeće je odbilo zahtjev optuženog u kojem se on usprotivio imenovanju g. Harveya od strane sekretara i odobrilo mu zahtjev da uloži žalbu na odluku Vijeća o tom imenovanju (koju je Žalbeno vijeće je na kraju potvrdilo). Odluka po Zahtjevu optuženog za poništenje imenovanja Richarda Harveyja, 23. decembar 2009.; Odluka po zahtjevu optuženog za odobrenje da uloži žalbu na odluku Pretresnog vijeća po zahtjevu za poništenje imenovanja Richarda Harveyja, 13. januar 2010.; *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-05-5/18-AR73.6, Odluka po žalbi Radovana Karadžića na Odluku po zahtjevu da se poništi imenovanje Richarda Harveyja, 12. februar 2010.

6134. Dana 1. februara 2010. optuženi je podnio zahtjev za daljnje odgađanje suđenja.[20726] Vijeće je taj zahtjev odbilo i naložilo da će uvodna riječ optuženog biti saslušana 1. i 2. marta 2010., nakon čega će se pretresni postupak nastaviti 3. marta 2010. izvođenjem dokaza.[20727] Optuženi je održao svoju uvodnu riječ 1. i 2. marta, u skladu s rasporedom. Međutim, 1. marta podnio je zahtjev da mu se odobri ulaganje žalbe na odluku Vijeća o odgađanju suđenja i Vijeće mu je taj zahtjev odobrilo.[20728] Dana 31. marta, Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom je žalbu optuženog odbilo u cijelosti.[20729]

6135. Dana 13. aprila 2010. Vijeće je odredilo Harveyja za branioca u pripravnosti.[20730] Daljnjom pismenom odlukom od 15. aprila Vijeće je definisalo konkretne funkcije koje će branilac u pripravnosti obavljati tokom postupka.[20731]

b. Dokazni postupak tužilaštva

6136. Nakon što je odbilo žalbu optuženog u vezi s početkom suđenja, o čemu je bilo riječi gore u tekstu, Vijeće je naložilo da izvođenje dokaza u ovom predmetu počne 13. aprila 2010.[20732] Prvi svjedok tužilaštva počeo je sa svjedočenjem toga dana.[20733] Tokom dokaznog postupka tužilaštva svjedočilo je ukupno 195 svjedoka tužilaštva i jedan svjedok Vijeća:[20734] njih 19 svjedočilo je *viva voce*, dok su ostali bili svjedoci na osnovu pravila 92*ter* Pravilnika. Posljednji svjedok tužilaštva svjedočio je 4. maja 2012.[20735]

6137. Pored toga, vijeće je donijelo 16 odluka po zahtjevima tužilaštva za prihvatanje svjedočenja 232 svjedoka na osnovu pravila 92*bis* i 22 svjedoka na osnovu pravila 92*quater* Pravilnika.[20736] Na

---

20726 Zahtjev za odgađanje suđenja, 1. februar 2010.

20727 Odluka po zahtjevu optuženog za odgađanje suđenja, 26. februar 2010.

20728 Vijeće je optuženom odobrilo da uloži žalbu na odluku Vijeća i odlučilo da će njegova odluka stupiti na snagu tek kada Žalbeno vijeće bude riješilo po tom pitanju. Usmena odluka, T. 993–995 (2 mart 2010).

20729 Odluka po žalbi na odluku po zahtjevu optuženog za odgađanje suđenja, 31. mart 2010.

20730 Usmena odluka, T. 998–999 (13. april 2010).

20731 Odluka o imenovanju branioca u pripravnosti, 15. april 2010. Dana 21. juna 2012., po završetku dokaznog postupka tužilaštva, Vijeće je donijelo odluku da će uloga branioca u pripravnosti ostati nepromijenjena i za vrijeme dokaznog postupka odbrane. Odluka o nastavku angažovanja branioca u pripravnosti, 21. juni 2012.

20732 Nalog o rasporedu, 1. april 2010.

20733 Ahmet Zulić, T. 1004 (13. april 2010).

20734 Vijeće je izdalo nalog *subpoena* Momčilu Mandiću da svjedoči kao svjedok tužilaštva. Mandić je stupio pred Vijeće 30. juna 2010.; međutim, kada je stupio pred Vijeće, zatražio je da svjedoči u svojstvu svjedoka Vijeća, a ne svjedoka tužilaštva. Vijeće je na kraju odobrilo Mandićev zahtjev. Pretres, T. 4403–4412 (30. juni 2010.). V. Odluka po hitnom zahtjevu tužilaštva za izdavanje nalog *subpoena* za Momčila Mandića s dodacima A-D, povjerljivo, 16. juni 2010.

20735 Svjedok KDZ071, T. 28508–28562 (4. maj 2012).

20736 Odluka po trećem zahtjevu tužilaštva za prihvatanje izjava i transkripata iskaza umjesto svjedočenja *viva voce* na osnovu pravila 91*bis* (svjedoci za grad Sarajevo), 15. oktobar 2009.; Odluka po zahtjevu tužioca za uvrštavanje u spis iskaza svjedoka KDZ198 i povezanih dokaznih predmeta na osnovu pravila 92*quater*, 20. avgust 2009.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza KDZ290 (Mirsad Kučanin) na osnovu pravila

osnovu jednog ili drugog od tih pravila Vijeće je konačno prihvatilo pismena svjedočenja 142 svjedoka.

6138. Dana 26. aprila 2012. Vijeće je izdalo nalog u kojem je navelo da će se dokazni postupak tužilaštva smatrati okončanim onoga dana kad Vijeće donese odluku po posljednjem neriješenom podnesku tužilaštva u vezi s dokazima.[20737] Prema tome, Dokazni postupak tužilaštva zaključen je 25. maja 2012., po donošenju odluke Vijeća po posljednjem neriješenom podnesku tužilaštva u vezi s dokazima.[20738]

c. Oslobađajuća presuda na osnovu pravila 98*bis*

6139. Nakon što je 12. i 13. juna 2012. saslušalo usmene argumente strana u postupku na osnovu pravila 98*bis*,[20739] Vijeće je 28. juna 2012. donijelo usmenu odluku po prijedlogu optuženog za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98*bis* Pravilnika. Vijeće je odbilo prijedlog optuženog po deset tačaka Optužnice, dok ga je u vezi s tačkom 1 odobrilo.

6140. Dana 25. jula 2012. optuženi je Žalbenom vijeću uložio žalbu u vezi s tačkom 11 Optužnice.[20740] Dana 11. decembra 2012. Žalbeno vijeće je donijelo odluku u vezi s tačkom 11

92*quater*, 25. septembar 2009.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje svjedočenja svjedoka KDZ446 i dokaznih predmeta povezanih sa svjedočenjem, na osnovu pravila 92*quater*, 25. septembar 2009.; Odluka po šestom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje izjava umjesto iskaza *viva voce* na osnovu pravila 92*bis*; svjedoci koji su bili taoci, 2. novembar 2009.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza osam vještaka na osnovu pravila 92*bis* i 94*bis*, 9. novembar 2009.; Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje izjava i transkripata iskaza umjesto svjedočenja *viva voce* na osnovu pravila 92*bis* (svjedoci za jedanaest opština), 10. novembar 2009.; Javna redigovana verzija "Odluke po petom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje pismenih izjava umjesto svjedočenja *viva voce* na osnovu pravila 92*bis* (svjedoci u vezi sa Srebrenicom)" izdate 21. decembra 2009. godine, 6. mart 2012.; Odluka po sedmom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje transkripata iskaza umjesto svjedočenja *viva voce* na osnovu pravila 92*bis*; odgođeno objelodanjivanje svjedokâ, 21. decembar 2009.; Daljnja odluka po prvom zahtjevu tužilaštva na osnovu pravila 92*bis* (svjedoci za jedanaest opština), 9. februar 2010.; Odluka po četvrtom zahtjevu tužilaštva na osnovu pravila 92*bis* za prihvatanje izjava i transkripata iskaza umjesto svjedočenja *viva voce* – svjedoci o opsadi Sarajeva, 5. mart 2010.; Odluka po drugom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje izjava i transkripata iskaza umjesto svjedočenja *viva voce* na osnovu pravila 92*bis* (svjedoci iz opština u ARK), 18. mart 2010.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za uvrštavanje u spis svjedočenja KDZ172 (Milana Babića) na osnovu pravila 92*quater*, 13. april 2010.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje svjedočenja Milenka Lazića na osnovu pravila 92*quater* i za odobrenje za dodavanje dokaznih predmeta na spisak dokaznih predmeta na osnovu pravila 65*ter*, 9. januar 2012.; Odluka po Drugom zahtjevu tužilaštva za uvrštavanje u spis iskaza Slobodana Stojkovića umjesto svjedočenja *viva voce* na osnovu pravila 92*bis*, 22. mart 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje svjedočenja Milana Tupajića umjesto iskaza *viva voce* na osnovu pravila 92*bis*, 24. maj 2012.

[20737] Nalog o rasporedu u vezi s okončanjem dokaznog postupka tužilaštva, podnescima na osnovu pravila 98*bis* i početkom dokaznog postupka odbrane, 26. april 2012.

[20738] Daljnji nalog o zaključenju dokaznog postupka tužilaštva, 1. juni 2012.

[20739] Podnesak optuženog na osnovu pravila 98*bis*, T. 28569–28626 (11. juni 2012); Odgovor tužilaštva na podnesak po pravilu 98*bis*, T. 28628–28728 (13. juni 2012). V. također Nalog o rasporedu u vezi s okončanjem dokaznog postupka tužilaštva, podnescima na osnovu pravila 98*bis* i početkom dokaznog postupka odbrane, 26. april 2012.; Daljnji nalog o rasporedu u vezi s iznošenjem argumenata na osnovu pravila 98*bis*, 18. maj 2012.

[20740] Žalba zbog odbijanja donošenja oslobađajuće presude u vezi s navodima o uzimanju talaca, 25. juli 2012. V. također Odgovor tužilaštva na žalbu zbog odbijanja donošenja oslobađajuće presude u vezi s navodima o uzimanju talaca, 6. avgust 2012.; Replika: Žalba zbog odbijanja donošenja oslobađajuće presude u vezi s

Optužnice, kojom je žalbu optuženog odbilo.[20741] Dana 24. septembra 2012. tužilaštvo je Žalbenom vijeću uložilo žalbu u vezi s tačkom 1 Optužnice.[20742] Dana 11. jula 2013. Žalbeno vijeće je poništilo oslobađajuću presudu koju je Vijeće izreklo optuženom za genocid po tački 1 Optužnice i ponovo uvelo optužbe protiv optuženog.[20743]

d. Dokazni postupak odbrane

6141. Dana 26. aprila 2012. Vijeće je naložilo da optuženi, ukoliko želi, održi svoju uvodnu riječ 16. oktobra 2012. i da odmah zatim pozove svog prvog svjedoka.[20744] Dana 19. septembra 2012. Vijeće je donijelo odluku na osnovu pravila 73(B) Pravilnika kojom je optuženom dodijelilo 300 sati za izvođenje dokaza.[20745] Optuženi je uvodnu riječ održao 16. oktobra 2012.[20746] Prvi svjedok odbrane počeo je sa svjedočenjem istog dana.[20747]

---

navodima o uzimanju talaca, 10. avgust 2012. Radi konteksta, Vijeće napominje da je optuženi 5. jula 2012. podnio molbu da mu se odobri ulaganje žalbe na odluku u vezi s oslobađajućom presudom po tački 11. Zahtjev optuženog za odobrenje da uloži žalbu na odluku kojom se odbija prijedlog za donošenje oslobađajuće presude po tački 11, 5. juli 2012. Vijeće je taj zahtjev odobrilo 18. jula 2012. Odluka po zahtjevu optuženog za odobrenje da podnese žalbu na odluku kojom se odbija prijedlog za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98*bis* (tačka 11), 18. juli 2012.

20741 Odluka po žalbi zbog uskraćivanja oslobađajuće presude u vezi s navodima o uzimanju talaca, 11. decembar 2012.

20742 Najava javne redigovane verzije žalbenog podneska tužilaštva u vezi s odlukom po pravilu 98*bis*, 25. septembar 2012; Najava javne redigovane verzije Podneska respondenta, 5. novembar 2012. V. takođe Najava žalbe tužilaštva na oslobađajuću presudu na osnovu pravila 98*bis*, 22. juli 2012. Dana 28. septembra 2012. optuženi je podnio Zahtjev da se odbaci žalbeni podnesak tužilaštva, nakon čega su uslijedili odgovor tužilaštva od 8. oktobra 2012., te replika optuženog od istog dana. Dana 9. novembra 2012. Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom je odobrilo zahtjev optuženog i naložilo tužilaštvu da podnese *corrigendum* svog Žalbenog podneska. Tužilaštvo je *corrigendum* podnijelo 19. novembra 2012., a dan kasnije i repliku na odgovor optuženog. V. Zahtjev da se odbaci podnesak tužilaštva, 27. septembar 2012.; Odgovor na zahtjev da se odbaci žalbeni podnesak tužilaštva u vezi s odlukom po pravilu 98*bis*, 5. oktobar 2012.; Replika na zahtjev da se odbaci podnesak tužilaštva, 5. oktobar 2012.; Odluka da se odbaci podnesak tužilaštva, 9. novembar 2012.; *Corrigendum* Žalbenog podneska tužilaštva u vezi s odlukom po pravilu 98*bis*, 19. novembra 2012.; Najava javne redigovane verzije replike tužilaštva u vezi sa žalbom na odluku na osnovu pravila 98*bis*, 20. novembar 2012. Radi konteksta, Vijeće napominje da je tužilaštvo 3. jula 2012. podnijelo zahtjev da mu se odobri ulaganje žalbe na oslobađajuću presudu koju je Vijeće izreklo po tački 1 Optužnice. Zahtjev tužilaštva za odobrenje radi ulaganja žalbe na oslobađajuću presudu na osnovu pravila 98*bis*, 3. juli 2012. U svojoj odluci Vijeće je navelo da se za ulaganje žalbe na oslobađajuću presudu ne mora tražiti odobrenje, ali da, što se zahtjeva tužilaštva tiče, kriteriji za odobrenje za ulaganje žalbe na osnovu pravila 73(C) jesu ispunjeni; Odluka po zahtjevu tužilaštva za odobrenje radi ulaganja žalbe na oslobađajuću presudu na osnovu pravila 98*bis*, 13. juli 2012.

20743 *Tužilac protiv Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR98*bis*.1, Presuda, 11. juli 2013. (dalje u tekstu: Presuda po žalbi u vezi s tačkom 1 Optužnice). Žalbeno vijeće je potom odbilo zahtjev optužnog za razjašnjenje jednog dijela presude, *Tužilac protiv Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR98*bis*.1, Odluka po zahtjevu za razjašnjenje, 1. avgust 2013. V. takođe *Tužilac protiv Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR98*bis*.1, Zahtjev za razjašnjenje, 22. juli 2013.

20744 Nalog o rasporedu u vezi s okončanjem dokaznog postupka tužilaštva, podnescima na osnovu pravila 98*bis* i početkom dokaznog postupka odbrane, 26. april 2012.

20745 Odluka u vezi sa vremenom dodijeljenim optuženom za vođenje dokaznog postupka, 19. septembar 2012. Dana 5. oktobra 2012. Vijeće je donijelo odluku kojom je odobrilo zahtjev optuženog da mu se dozvoli ulaganje žalbe na odluku u vezi s dodijeljenim vremenom; Odluka po zahtjevu za odobrenje radi ulaganja žalbe na odluku u vezi s vremenom dodijeljenim za vođenje dokaznog postupka, 5. oktobar 2012. V. takođe Odluka po zahtjevu za odobrenje radi ulaganja žalbe na odluku u vezi s dodijeljenim vremenom, 24. septembar 2012. Dana 12. oktobra 2012. optuženi je uložio žalbu Žalbenom vijeću; Žalba na odluku o trajanju dokaznog postupka odbrane, 12. oktobar 2012. V. takođe Odgovor tužilaštva na žalbu na odluku o trajanju dokaznog postupka odbrane, 22.

6142. Dana 16. jula 2013., nakon žalbenog postupka u vezi s tačkom 1 Optužnice, opisanog gore u tekstu, optuženi je podnio zahtjev kojim je od Vijeća zatražio da naloži da se tačka 1 Optužnice razdvoji od Optužnice, na osnovu pravila 54 ili, alternativno, da naloži tužilaštvu da nastavi sa svojim dokaznim postupkom po svim tačkama Optužnice osim po tački 1, na osnovu pravila 73*bis*(E).[20748] Dana 24. jula 2013. optuženi je podnio još jedan zahtjev, kojim je od Vijeća zatražio da obustavi postupak na četiri mjeseca, kako bi on mogao pripremiti svoju odbranu za tačku 1.[20749] Dana 2. avgusta 2013. Vijeće je riješilo po ta dva zahtjeva tako što je odbilo zahtjev optuženog za razdvajanje, ali je obustavilo postupak do 28. oktobra 2013. kako bi optuženom dalo vremena da prilagodi pripreme za dokazni postupak i njime obuhvati izvođenje dokaza i za tačku 1.[20750] Dana 7. avgusta 2013. optuženi je Vijeću podnio molbu za odobrenje za ulaganje žalbe na odluku Vijeća i istovremeno je Žalbenom vijeću uložio žalbu.[20751] Vijeće je donijelo odluku u kojoj je konstatovalo da odobrenje u tom slučaju nije neophodno, ali da su, nezavisno od toga, uslovi za odobrenje na osnovu pravila 73(C) ispunjeni.[20752] Dana 12. septembra 2013. Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom žalbu optuženog odbija u cijelosti.[20753]

6143. Dana 28. avgusta 2013. Vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo zahtjev optuženog da se Optužnica odbaci na osnovu argumenta da Savjet bezbjednosti nije imao nadležnost za osnivanje MMKS-a, te da stoga ne postoji pravni entitet kojem bi se mogao žaliti u slučaju da bude osuđen, što znači da je prikraćen za svoje temeljno pravo na žalbu.[20754]

---

oktobar 2012.; Replika: Žalba na odluku o trajanju dokaznog postupka odbrane, 25. oktobar 2012.; Zahtjev tužilaštva za odobrenje dodatne replike i predložena dodatna replika na žalbu na odluku o trajanju postupka odbrane, 29. oktobar 2012. Dana 29. januara 2013. Žalbeno vijeće donijelo je odluku kojom je odbilo zahtjev optuženog i potvrdilo odluku Vijeća; Odluka po žalbi na odluku o trajanju dokaznog postupka odbrane, 29. januar 2013.

20746 Uvodna riječ optuženog, T. 28849–28881 (16. oktobar 2012.).

20747 Andrej Demurenko, T. 28881 (16. oktobar 2012.).

20748 Zahtjev za razdvajanje tačke 1, 16 juli 2013.

20749 Zahtjev za privremenu obustavu dokaznog postupka odbrane, 24. juli 2013.

20750 Odluka po Zahtjevima optuženog za razdvajanje tačke 1 i privremenu obustavu dokaznog postupka odbrane, 2. avgust 2013.

20751 Zahtjev da se odobri ulaganje žalbe na Odluku o vraćanju tačke 1, 7. avgust 2013.; *Tužilac protiv Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR98*bis*.1, Žalba na Odluku o vraćanju tačke 1, 7. avgust 2013. V. takođe Odgovor tužilaštva na Karadžićev Zahtjev da mu se odobri ulaganje žalbe na Odluku o vraćanju tačke 1, 9. avgust 2013.

20752 Odluka po Zahtjevu optuženog da mu se odobri ulaganje žalbe na Odluku o vraćanju tačke 1, 3. septembar 2013.

20753 *Tužilac protiv Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR98*bis*.1, Odluka po Žalbi na odluku o vraćanju tačke jedan, 12. septembar 2013.

20754 Odluka po zahtjevu optuženog za odbacivanje Optužnice, 28. avgust 2013.

6144. Dana 29. oktobra 2013. u svjetlu zahtjeva optuženog za ponovno pozivanje svjedoka koji će svjedočiti u vezi s tačkom 1 Optužnice, kao i za dodatno vrijeme za izvođenje dokaza, Vijeće je donijelo odluku kojom mu je odobrilo dodatnih 25 sati za izvođenje dokaza.[20755]

6145. Tokom dokaznog postupka odbrane, za optuženog je svjedočilo ukupno 238 svjedoka: 24 je svjedočilo *viva voce*, dok su ostali bili svjedoci na osnovu pravila 92*ter* Pravilnika. Optuženi je u avgustu 2012. obavijestio Vijeće kako će svjedočiti kao svjedok u sopstvenom dokaznom postupku i ostao je pri tom tokom najvećeg dijela izvođenja svojih dokaza.[20756] Kasnije je optuženi zatražio da svjedoči u narativnoj formi, što je Vijeće odbilo.[20757] Pred kraj svog dokaznog postupka, optuženi je, govoreći o svojim "dilemama i nedoumicama", obavijestio Vijeće da je naposljetku ipak odlučio da ne svjedoči.[20758] Posljednji svjedok odbrane svjedočio je 20. februara 2014.[20759]

6146. Pored toga, Vijeće je uvrstilo u spis svjedočenja tri svjedoka odbrane na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika i svjedočenja sedam svjedoka na osnovu pravila 92*quater*.[20760]

6147. Dokazni postupak odbrane smatra se okončanim 1. maja 2014., po donošenju odluke Vijeća o posljednjem neriješenom podnesku u vezi s dokazima koji je podnio optuženi.[20761]

20755 Odluka po zahtjevu optuženog za dodatno vrijeme za izvođenje dokaznog postupka i po zahtjevu za ponovno pozivanje svjedoka odbrane, 29. oktobar 2013. V. takođe Zahtjev za ponovno pozivanje svjedoka odbrane, 16. oktobar 2013.

20756 Podnesak odbrane na osnovu pravila 65*ter* i s njim povezani zahtjevi, 27. avgust 2012.; Dodatak "A" Podnesku na osnovu pravila 65*ter*: Spisak svjedoka odbrane, povjerljivo, 27. avgust 2012., str. 65. V. takođe, između ostalog, Dopunski podnesak odbrane na osnovu pravila 65ter, povjerljivo, 7. novembar 2013., Dodatak J, str. 18; Svjedoci odbrane za februar 2014., 20. januar 2014., Dodatak "A".

20757 Usmena odluka, T. 45933–45935 (27. januar 2014.). V. Pretres, T. 45187–45188 (16. decembar 2013.); Podnesak tužilaštva u vezi s formom Karadžićevog svjedočenja, 8. januar 2014.

20758 Pretres, T. 47541 (20. februar 2014.). Dana 15. oktobra 2014. Vijeće je odbacilo Zahtjev da se izjava koja nije data pod zakletvom tretira kao dokaz, koji je optuženi podnio 25. septembra 2014., u kojem je od Vijeća zatražio da tokom vijećanja na isti način tretira izjavu koju je dao 16. oktobra 2012. na osnovu pravila 84*bis*, kao što bi to učinilo s izjavama koje su prihvaćene na osnovu pravila 92*quater*. Odluka po Zahtjevu da se izjava koja nije data pod zakletvom tretira kao dokaz, 15. oktobar 2014.

20759 Momčilo Gruban, T. 47422–47463 (19. februar 2014.); T. 47464–47534 (20. februar 2014.).

20760 Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje izjave Srđe Srdića na osnovu pravila 92*quater*, 21. septembar 2012.; Odluka po zahtjevu za prihvatanje izjave Nade Stojanović na osnovu pravila 92*quater*, povjerljivo, 27. septembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje izjave Vlade Lizdeka na osnovu pravila 92*quater*, 10. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Velibora Ostojića na osnovu pravila 92*quater*; 23. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Milorada Krnojelca na osnovu pravila 92*quater*, 6. decembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Radislava Krstića na osnovu pravila 92*quater*, 26. novembar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja svjedoka KW582 na osnovu pravila 92*quater*, 3. februar 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Pere Rendića na osnovu pravila 92*bis*, 6. februar 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Branka Basare na osnovu pravila 92*bis*, 19. februar 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Borivoja Jakovljevića na osnovu pravila 92*quater*, 25. februar 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja na osnovu pravila 92*bis*, 18. mart 2014.; Odluka po zahtjevu za ponovno razmatranje odluke kojom se odbija prihvatanje izjave Dušana Đenadija na osnovu pravila 92*bis*, 1. maj 2014.

20761 Dalji nalog o rasporedu u vezi s okončanjem dokaznog postupka odbrane, 2. maj 2014. V. Nalog o rasporedu u vezi s okončanjem dokaznog postupka odbrane, 20. februar 2014.

e. Ponovno otvaranje postupka/pobijanje/duplika

6148. Dana 20. marta 2014. Vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo zahtjev tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka kako bi uvelo dokaze pet svjedoka u vezi s masovnom grobnicom Tomašica, otkrivenom u septembru 2013. u opštini Prijedor.[20762] Dalje, dana 21. marta 2014. Vijeće je odbilo zahtjev tužilaštva da mu se odobri da na uvrštavanje u spis ponudi dokaze 14 svjedoka kojima se pobijaju navodi odbrane.[20763]

6149. Optuženi je takođe podnio zahtjeve za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane kako bi na uvrštavanje u spis ponudio novootkriveni materijal ili pozvao jednog dodatnog svjedoka; Vijeće je po svim tih zahtjevima donijelo pismene odluke.[20764]

f. Završni podnesci i završne riječi

6150. Nakon što je saslušalo strane u postupku u vezi s vremenom koje im je potrebno za podnošenje završnih podnesaka,[20765] Vijeće im je 21. marta 2014. naložilo da podneske dostave najkasnije 29. avgusta 2014., dodavši da podnesci ne smiju biti duži od 300.000 riječi, uključujući

---

20762 Odluka po Zahtjevu tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka i Zahtjevu tužilaštva za odobrenje zaštitnih mjera za svjedoka KDZ614, 20. mart 2014. V. Zahtjev tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka s javnim Dodatkom A i povjerljivim Dodatkom B, 4. mart 2014.; Zahtjev tužilaštva za odobrenje zaštitnih mjera za svjedoka KDZ614, 4. mart 2014; Odgovor na zahtjev tužilaštva za ponovno otvaranje svog dokaznog postupka, 18. mart 2014.

20763 Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza kojima se pobijaju navodi odbrane, 21 mart 2014, Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza kojima se pobijaju navodi odbrane, 4.mart 2014; Odgovor na zahtjev za prihvatanje dokaza u postupku pobijanja i 90. podnesak u vezi s povredom objelodanjivanja, 17. mart 2014.; Zahtjev tužilaštva da replicira na Karadžićev odgovor na zahtjev tužilaštva za prihvatanje dokaza u postupku pobijanja, 21. mart 2014. V. takođe Pretres, T. 47078 (14. februar 2014.); Usmena odluka, T. 47544 (3. mart 2014.); Hitni zahtjev tužilaštva da mu se odobri prekorači dozvoljeni broj riječi u zahtjevu za prihvatanje dokaza kojima se pobijaju navodi odbrane, 28. februar 2014.

20764 Odluka po prvom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 12. septembar 2014.; Odluka po drugom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 30. oktobar 2014.; Odluka po trećem zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 17. decembar 2014.; Odluka po zahtjevu za odobrenje za ulaganje žalbe na odbijanje trećeg zahtjeva za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 15. januar 2015. (kojom je Vijeće odbilo zahtjev optuženog da uloži žalbu na odluku po svom trećem zahtjevu za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane); Odluka po četvrtom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 24. februar 2015.; Odluka po šestom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, povjerljivo, 3. mart 2015.; Odluka po petom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane: Zimmermanova depeša, 9. mart 2015.; Odluka po sedmom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 20. april 2015.; Odluka po šestom *bis* zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, povjerljivo, 7. maj 2015.; Odluka po devetom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 9. juli 2015.; Odluka po desetom zahtjevu optuženog za ponovno otvaranje dokaznog postupka odbrane, 9. juli 2015.

20765 Optuženi je od Vijeća zatražio da rok za podnošenje završnih podnesaka bude 12 mjeseci nakon svjedočenja posljednjeg svjedoka odbrane; Podnesak u vezi s rasporedom podnošenja završnih podnesaka, 26. februar 2014., dok je tužilaštvo od Vijeća zatražilo odobrenje da svoj Završni podnesak u dužini od najviše 375.000 riječi podnese 17. septembra 2014. ili prije tog datuma; Zahtjev tužilaštva za izmjenu ograničenja broja riječi za svoj Završni podnesak i Podnesak o roku za podnošenje Završnih podnesaka, s Dodatkom A, 3. mart 2014. V. takođe Pretres, T. 47543 (20. februar 2014.).

eventualne dodatke.[20766] Dana 29. avgusta 2014., strane u postupku su podnijele svoje završne podneske.[20767]

6151. Dana 7. aprila 2014. Vijeće je donijelo odluku kojom je odredilo raspored iznošenja završnih riječi i naložilo da iznošenje završnih riječi počne 29. septembra 2014.[20768] Vijeće je tužilaštvu i optuženom takođe odobrilo po najviše deset sati za iznošenje završne riječi, kao i po jedan sat i trideset minuta za iznošenje argumenata u replici odnosno duplici.[20769] Vijeće je završne riječi strana u postupku saslušalo u periodu od 29. septembra do 7. oktobra 2014.

3. Razne odluke

6152. Tokom raznih faza predmeta Vijeće je donijelo oko 1.100 pismenih odluka, naloga i poziva, te preko 350 usmenih odluka. U rezimeu dalje u tekstu prikazana su neka od najznačajnijih pitanja kojima se Vijeće bavilo tokom ovog postupka.

a. Objelodanjivanje

6153. S obzirom na to da je ovaj predmet obimniji od svih do sada, optuženom je tokom cijelog njegovog trajanja objelodanjivana ogromna količina materijala. Vijeće je dalo sve od sebe kako bi zaštitilo prava optuženog na pravično suđenje. Kako to ne bi uticalo na pripreme optuženog za suđenje, Vijeće je više puta odlučilo da privremeno obustavi postupak, i to na ukupan period od preko četiri mjeseca tokom izvođenja dokaza tužilaštva, kako bi optuženi imao dovoljno vremena da pregleda i u svoje pripreme uključi veliku količinu novoobjelodanjenog materijala.[20770] Osim što je postupak obustavljan, svjedočenje nekih svjedoka tužilaštva bilo je neophodno odgoditi ili

---

[20766] Nalog za dostavljanje završnih pretresnih podnesaka, 21. mart 2014.

[20767] Završni podnesak tužilaštva, povjerljivo, 29. avgust 2014.; Završni pretresni podnesak odbrane, povjerljivo, 29. avgust 2014. Strane u postupku zatim su podnijele javne redigovane verzije svojih završnih podnesaka, v. Obavještenje o podnošenju javne redigovane verzije Završnog podneska tužilaštva, 24. septembar 2014.; Obavještenje o podnošenju javne redigovane verzije Završnog podneska tužilaštva Dodaci A do D, 13. oktobar 2014.; Završni pretresni podnesak odbrane, javna redigovana verzija, 29. septembar 2014.

[20768] Nalog o završnim riječima, 7. april 2014., str. 3.

[20769] Nalog o završnim riječima, 7. april 2014., str. 3.

[20770] Odluka po zahtjevu optuženog za odgađanje postupka, 18. avgust 2010.; Pretres, T. 6593–6594 (13. septembar 2010.); Odluka po sedamnaestom zahtjevu optuženog za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja i preduzimanje mjera za njegovo otklanjanje, 29. septembar 2010.; Pretres, T. 8907–8908 (3. novembar 2010.); Odluka po dvadeset drugom, dvadeset četvrtom i dvadeset šestom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 11. novembar 2010.; Pretres, T. 11474–11476 (10. februar 2011.); Odluka po zahtjevu optuženog za četvrto odgađanje postupka, 16. februar 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog za peti privremeni prekid postupka, 17. mart 2011.; Odluka po četrdeset sedmom zahtjevu za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja i dalji prekid postupka, 10. maj 2011.

odložiti za kasnije u slučajevima kada je tužilaštvo materijal koji se odnosi na tog svjedoka objelodanilo tako da je prekršilo svoje obaveze objelodanjivanja.[20771]

6154. Tokom dokaznog postupka tužilaštva optuženi je podnio više od 70 zahtjeva kojima je od Vijeća tražio da konstatuje da je tužilaštvo prekršilo obaveze objelodanjivanja koje ima po Pravilniku. Vijeće je po svakom od njih[20772] donijelo pismenu ili usmenu odluku i, između ostalog, zaključilo da optuženom, iako broj slučajeva u kojima je tužilaštvo prekršilo svoje obaveze objelodanjivanja stvara lošu sliku o tužilaštvu, ipak nije nanijeta šteta.[20773] Optuženi je takođe

---

20771 V. Odluka po trećem, četvrtom, petom i šestom zahtjevu optuženog da se utvrdi kršenje objelodanjivanja i mjere za njihovo otklanjanje, 20. juli 2010.; Odluka po zahtjevima optuženog broj 18-21 u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 2. novembar 2010.; Odluka po dvadeset devetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 11. januar 2011.; Odluka po četrdeset devetom i pedesetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 30. juni 2011.

20772 V. Odluka po drugom zahtjevu optuženog da se utvrdi kršenje objelodanjivanja i mjere za njegovo otklanjanje, 17. juni 2010.; Odluka po trećem, četvrtom, petom i šestom zahtjevu optuženog da se utvrdi kršenje objelodanjivanja i mjere za njihovo otklanjanje, 20. juli 2010.; Odluka po sedmom i osmom zahtjevu optuženog da se utvrdi kršenje objelodanjivanja i mjere za njegovo otklanjanje, 18. avgust 2010.; Odluka po devetom i desetom zahtjevu optuženog da se utvrdi kršenje objelodanjivanja i da se odrede mjere za njegovo otklanjanje, 26. avgust 2010; Odluka po zahtjevima 11–15 optuženog da se utvrde kršenje obaveze objelodanjivanja i korektivne mjere, 24. septembar 2010.; Odluka po sedamnaestom zahtjevu optuženog za donošenje zaključka o kršenju obaveze objelodanjivanja i preduzimanje mjera za njegovo otklanjanje, 29. septembar 2010.; Odluka po šesnaestom zahtjevu optuženog za donošenje zaključka o kršenju obaveze objelodanjivanja i preduzimanje mjera za njegovo otklanjanje, 5. oktobar 2010; Odluka po zahtjevima optuženog broj 18-21 u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 2. novembar 2010.; Odluka po dvadeset drugom, dvadeset četvrtom i dvadeset šestom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 11. novembar 2010.; Odluka po dvadeset sedmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 17. novembar 2010; Odluka po zahtjevima optuženog broj 17*bis* i dvadeset osam u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 16. decembar 2010.; Odluka po dvadeset devetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 11. januar 2011.; Odluka po tridesetom i trideset i prvom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 3. februar 2011.; Odluka po trideset drugom, trideset trećem, trideset petom i trideset šestom zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 24. februar 2011.; Odluka po zahtjevima optuženog broj 37-42 u vezi s kršenjem odredbi pravila o objelodanjivanju i djelimično suprotno mišljenje sudije Kwona, 29. mart 2011.; Odluka po zahtjevima optuženog broj četrdeset tri do četrdeset pet da se utvrdi kršenje obaveze objelodanjivanja, 8 april 2011.; Odluka po četrdeset šestom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 20. april 2011.; Odluka po četrdeset i sedmom zahtjevu za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja i daljnji prekid postupka, 10. maj 2011; Odluka po četrdeset osmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 30. maj 2011; Odluka po četrdeset devetom i pedesetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 30. juni 2011.; Odluka po pedeset prvom i pedeset drugom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 7. juli 2011.; Odluka po pedeset trećem i pedeset četvrtom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 22. juli 2011.; Odluka po pedeset petom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 19. avgust 2011.; Usmena odluka po 56. zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 17484 (19. avgust 2011.); Usmena odluka po 58. zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 18638 (8. septembar 2011.); Odluka po pedeset devetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 14. oktobar 2011.; Odluka po šezdesetom, šezdeset prvom, šezdeset trećem i šezdeset četvrtom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 22. novembar 2011.; Odluka po šezdeset i petom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 12. januar 2012.; Odluka po šezdeset šestom zahtjevu optuženog u vezi sa kršenjem obaveze objelodanjivanja, 8 februar 2012.; Javna redigovana verzija "Odluke po šezdeset sedmom i šezdeset osmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja" od 1. marta 2012., 1. mart 2012.; Usmena odluka po 69. zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 26316–26317 (15. mart 2012.); Usmena odluka po 70. zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 27902–27903 (23. april 2012.).

20773 V. Odluka po zahtjevima optuženog broj 18-21 u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 2. novembar 2010.; Odluka po dvadeset drugom, dvadeset četvrtom i dvadeset šestom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 11. novembar 2010.; Odluka po dvadeset sedmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem objelodanjivanja, 17. novembar 2010.; Odluka po dvadeset devetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem

podnio zahtjev za novo suđenje, zbog kumulativne štete koja mu je nanijeta takvim kršenjima. Vijeće je donijelo odluku kojom je po tom zahtjevu riješilo u septembru 2012., i odbilo zahtjev optuženog.[20774]

6155. Optuženi je nastavio da podnosi zahtjeve u vezi s kršenjem obaveza objelodanjivanja tokom dokaznog postupka odbrane i Vijeće je po svim tim zahtjevima riješilo bilo usmeno bilo pismeno, uglavnom konstatujući da tužilaštvo kasnim objelodanjivanjem izvjesnih dokumenata jeste prekršilo obaveze objelodanjivanja koje ima po Pravilniku, ali je, nakon što je pregledalo te dokumente u kontekstu drugog materijala koji je optuženom bio na raspolaganju i drugih dokaza prihvaćenih u ovom predmetu, zaključilo da optuženom tim kršenjima nije nanijeta šteta.[20775]

6156. Po završetku dokaznog postupka odbrane, optuženi je i dalje podnosio podneske u vezi s kršenjima obaveza objelodanjivanja i Vijeće je po svima njima riješilo u pismenom obliku, konstatujući da tužilaštvo kasnim objelodanjivanjem izvjesnih dokumenata jeste prekršilo obaveze objelodanjivanja koje ima po Pravilniku, ali je, nakon što je pregledalo te dokumente u kontekstu drugog materijala koji je optuženom bio na raspolaganju i drugih dokaza prihvaćenih u ovom predmetu, uglavnom zaključilo da optuženom tim kršenjima nije nanijeta šteta.[20776] Optuženi je

---

obaveze objelodanjivanja, 11. januar 2011.; Odluka po četrdeset devetom i pedesetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 30. juni 2011.

20774 Odluka po zahtjevu optuženog za novo suđenje zbog kršenja obaveze objelodanjivanja, 3. septembar 2012.

20775 V. Odluka po sedamdeset prvom zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 1. juni 2012.; Odluka po sedamdeset drugom zahtjevu optuženog u vezi sa kršenjem obaveze objelodanjivanja, 27. juni 2012.; Odluka po sedamdeset trećem zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 21. avgust 2012.; Odluka po sedamdeset četvrtom zahtjevu za kršenje objelodanjivanja, 6. novembar 2012.; Usmena odluka po sedamdeset petom zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 32151–32152 (17. januar 2013.); Usmena odluka po sedamdeset šestom zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 32881–32883 (29. januar 2013.); Odluka po sedamdeset sedmom i sedamdeset osmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 11. mart 2013.; Usmena odluka po sedamdeset devetom zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 38096–38098 (9. maj 2013.); Odluka po osamdesetom i osamdeset prvom zahtjevu optuženog o kršenju obaveza objelodanjivanja, 9. juli 2013.; Odluka po osamdeset drugom zahtjevu optuženog za utvrđivanje kršenja objelodanjivanja, 7. novembar 2013.; Odluka po osamdeset trećem zahtjevu optuženog za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja, 21. novembar 2013.; Odluka po osamdeset i četvrtom zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 16. januar 2014.; Odluka po osamdeset i petom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 21. januar 2014.; Odluka po osamdeset sedmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 10. mart 2014.; Usmena odluka po osamdeset šestom zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, T. 47545–47546 (3. mart 2014.); Odluka po osamdeset osmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 18. mart 2014.; Odluka po osamdeset devetom i devedesetom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 16. april 2014.; Odluka po devedeset prvom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 7. maj 2014.

20776 Odluka po dvadeset drugom zahtjevu optuženog za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja, 10. juni 2014.; Javna redigovana verzija "Odluke po devedeset trećem zahtjevu u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja" donijete 13. oktobra 2014. godine, 20 mart 2015.; Odluka po devedeset četvrtom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 13. oktobar 2014.; Odluka po devedeset petom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 5. decembar 2014.; Odluka po devedeset šestom zahtjevu za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja, 21. januar 2015.; Odluka po devedeset osmom i devedeset devetom zahtjevu optuženog za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja, 8. juni 2015.; Odluka po stotom zahtjevu optuženog za utvrđivanje kršenja obaveze objelodanjivanja, 13. juli 2015.; Odluka po 101. zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 20. juli 2015.; Odluka po sto drugom i sto trećem zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 4. novembar 2015.; Odluka po sto četvrtom i sto petom zahtjevu

podnio i drugi zahtjev za novo suđenje, opet zbog kumulativne štete koja mu je nanijeta takvim kršenjima. Vijeće je u avgustu 2014. donijelo odluku kojom je po tom zahtjevu riješilo, i odbilo zahtjev optuženog.[20777]

6157. Vijeće je takođe donijelo odluke kojima je riješilo po zahtjevima tužilaštva u kojima se tvrdilo da je optuženi prekršio obavezu objelodanjivanja time što nije dostavio adekvatne rezimee na osnovu pravila 65*ter*.[20778]

b. Obavezujući nalozi

6158. Vijeće je tokom postupka izdalo preko 60 poziva u vezi s četrdesetak zahtjeva optuženog kojima je od Vijeća tražio da izda obavezujuće naloge vladama više država, kao i određenom broju međunarodnih organizacija, da dostave određene dokumente koje namjerava da koristi na suđenju.[20779]

---

optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 18. februara 2016.; Odluka po sto šestom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 4. mart 2016.; Odluka po sto sedmom zahtjevu optuženog u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 14. mart 2016. Vijeće napominje da je optuženi povukao svoj devedeset sedmi zahtjev u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja. V. Povlačenje devedeset sedmog zahtjeva da se utvrde kršenje obaveze objelodanjivanja i korektivne mjere, 9. mart 2015.

20777 Odluka po drugom zahtjevu optuženog za novo suđenje zbog kršenja obaveze objelodanjivanja, 14. avgust 2014.

20778 Odluka po zahtjevu tužilaštva za pravno sredstvo zbog kršenja obaveze objelodanjivanja od strane odbrane, 26. mart 2013.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za pravno sredstvo zbog kršenja obaveze objelodanjivanja od strane odbrane – svjedoci u vezi sa Srebrenicom, 11. april 2013.

20779 V. Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 18. juni 2009.; Poziv Kraljevini Norveškoj, 9. juli 2009.; Poziv Kraljevini Belgiji, 21. juli 2009; Poziv Sjevernoatlantskom paktu, 23. juli 2009.; Poziv Republici Italiji, 5. avgust 2009.; Poziv Republici Austriji, 5. avgust 2009.; Poziv Narodnoj Republici Bangladeš, 6. avgust 2009.; Poziv Republici Malti, 6. avgust 2009.; Poziv Maleziji, 10. avgust 2009.; Poziv Islamskoj Republici Pakistan, 11. avgust 2009.; Poziv Saveznoj Republici Njemačkoj, 14. avgust 2009.; Poziv Republici Poljskoj, 14. avgust 2009.; Poziv Arapskoj Republici Egipat, 17. avgust 2009.; Poziv Hašemitskoj Kraljevini Jordan, 17. avgust 2009.; Poziv Republici Francuskoj, 25. avgust 2009.; Poziv Republici Turskoj, 25. avgust 2009.; Poziv Islamskoj Republici Iran, 31. avgust 2009.; Poziv Bosni i Hercegovini, 2. septembar 2009.; Drugi poziv Republici Malti, 2. septembar 2009.; Poziv Kraljevini Danskoj, 4. septembar 2009.; Poziv Kraljevini Švedskoj, 7. septembar 2009.; Poziv Vladi Republike Hrvatske, 15. septembar 2009.; Poziv Vladi Kraljevine Nizozemske, 15. septembar 2009.; Poziv Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske, 15. septembar 2009.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 15. septembar 2009.; Drugi poziv Islamskoj Republici Pakistan, 23. septembar 2009.; Poziv Republici Grčkoj, 30. septembar 2009.; Drugi Poziv Arapskoj Republici Egipat, 6. oktobar 2009.; Drugi poziv Kraljevini Norveškoj, 7. oktobar 2009.; Drugi poziv Republici Francuskoj, 13. oktobar 2009.; Drugi poziv Vladi Bosne i Hercegovine, 13. oktobar 2009.; Treći poziv Islamskoj Republici Pakistan, 13. oktobar 2009.; Drugi poziv Kraljevini Nizozemskoj, 2. novembar 2009.; Drugi poziv Republici Poljskoj, 10. novembar 2009.; Poziv Bosni i Hercegovini, 1. mart 2010.; Poziv Republici Hrvatskoj, 1. mart 2010.; Poziv Kraljevini Nizozemskoj, 30. mart 2010.; Poziv Kanadi, 18. avgust 2010.; Poziv Kraljevini Belgiji, 20. avgust 2010.; Poziv Kraljevini Danskoj, 3. septembar 2010.; Poziv Francuskoj, 8. septembar 2010.; Drugi poziv Kanadi, 29. septembar 2010; Poziv Evropskoj uniji, 27. oktobar 2010.; Poziv Ujedinjenim Nacijama, 2. novembar 2010.; Poziv Bolivarskoj Republici Venecueli, 2. novembar 2010.; Poziv Ujedinjenim Nacijama i Sjevernoatlantskom paktu, 2. decembar 2010.; Drugi poziv Bolivarskoj Republici Venecueli, 9. decembar 2010.; Treći poziv Kanadi, 9. decembar 2010.; Poziv Islamskoj Republici Iran, 16. decembar 2010.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 17. decembar 2010.; Poziv Vladi Bosne i Hercegovine, 13. januar 2011.; Poziv Kraljevini Saudijskoj Arabiji, 25. januar 2011.; Poziv Ujedinjenim Arapskim Emiratima, 25. januar 2011.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 27. januar 2011.; Drugi poziv Evropskoj uniji, 31. januar 2011.; Treći poziv Bolivarskoj Republici Venecueli, 31. januar 2011.; Drugi poziv Republici Francuskoj, 8. februar 2011.; Poziv Bosni i Hercegovini, 10. februar 2011.; Poziv Bolivarskoj Republici Venecueli i Ujedinjenim Nacijama, 17.

6159. U nastojanju da državama da priliku da se izjasne, i da riješi po nekim od neriješenih zahtjeva, Vijeće je 2010., 2011. i 2013. održalo pretrese na kojima su mu pristupili predstavnici država.[20780] Informacije koje je dobilo na tim pretresima pomogle su Vijeću da donese odluku po nekim od zahtjeva. Vijeće je konačno donijelo odluke po 11 zahtjeva optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga, kojima je odobrilo četiri od tih zahtjeva,[20781] jedan odbacilo uz mogućnost podnošenja novog zahtjeva,[20782] a šest odbilo.[20783] Preostale zahtjeve za izdavanje obavezujućih naloga optuženi je povukao, budući da je više država i organizacija bilo voljno da s njim sarađuje.[20784]

---

avgust 2011.; Poziv Vladi Republike Hrvatske u vezi s razgovorom s Miroslavom Tuđmanom, 14. septembar 2011.; Poziv Kraljevini Španiji, 22. septembar 2011.; Poziv Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske, 17. novembar 2011.; Poziv Francuskoj, 27. januar 2012.; Poziv Njemačkoj u vezi sa zahtjevom optuženog da se Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih Nacija podnese prijava protiv Njemačke, 30. januar 2012.; Poziv Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske, 10. februar 2012.; Poziv Francuskoj, 29. mart 2012.; Poziv Bosni i Hercegovini, 17. april 2012.; Drugi poziv Njemačkoj u vezi sa zahtjevom optuženog da se Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih Nacija podnese prijava protiv Njemačke, 18. april 2012.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 10. juli 2012.; Poziv Francuskoj, 27. septembar 2013.; Poziv Kraljevini Nizozemskoj, 18. oktobar 2013.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 30. oktobar 2013.

20780 V. Nalog kojim se zakazuje pretres na osnovu pravila 54*bis,* 29. januar 2010.; Nalog kojim se zakazuje pretres u skladu s pravilom 54*bis* (Bosna i Hercegovina), 7. septembar 2010.; Nalog Bosni i Hercegovini u vezi s pripremom za pretres na osnovu pravila 54*bis*, 6. oktobar 2010.; Nalog o rasporedu za pretres u skladu s pravilom 54*bis* (Bosna i Hercegovina), 13. oktobar 2010.; Poziv Bosni i Hercegovini poslije pretresa u skladu s pravilom 54*bis*, 19. oktobar 2010.; Nalog kojim se zakazuje pretres na osnovu pravila 54*bis* (Bolivarska Republika Venecuela), 22. mart 2011.; Nalog kojim se zakazuje pretres na osnovu pravila 54*bis* (Bolivarska Republika Venecuela), 9. maj 2011.; Poziv Bolivarskoj Republici Venecueli nakon pretresa održanog na osnovu pravila 54*bis*, 13. maj 2011.; Nalog o rasporedu za pretres na osnovu pravila 4, povjerljivo, 18. februar 2013.

20781 Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga na osnovu pravila 54*bis* (Austrija), 15. oktobar 2009.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga na osnovu pravila 54*bis* (Savezna Republika Njemačka), 19. maj 2010.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga (Republika Francuska), 30. juni 2010.; Odluka po trećem zahtjevu optuženog za izdavanje obvezujućeg naloga (Bosna i Hercegovina), 6. maj 2011.

20782 Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga na osnovu pravila 54*bis* (Sjedinjene američke Države), 12. oktobar 2009.

20783 Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga (Islamska Republika Iran), 9. juni 2010.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga (Ujedinjene Nacije i NATO), 11. februar 2011.; Odluka po trećem zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga (Sjedinjene Američke Države), 17. februar 2011.; Odluka po drugom zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga (Vladi Islamske Republike Iran) i zahtjevu za izdavanje naloga *subpoena* da se obavi razgovor s generalnim direktorom Sadeghijem, 10. maj 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga (kraljevina Saudijska Arabija), 30. juni 2011.; Odluka po petom zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga (za Sjedinjene američke Države), 22. avgust 2012.

20784 V. Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Sjevernoatlantskom paktu, 10. avgust 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Bangladešu, 24. avgust 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Jordanu, 4. septembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Malezije, 28. septembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Švedske, 30. septembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog: Vladi Ujedinjenog Kraljevstva, 14. oktobar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Danske, 21. oktobar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Egipta, 2. novembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Grčke, 2. novembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Turske, 2. novembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Austrije, 4. novembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Belgije, 30. novembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Norveške, 30. novembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Poljske, 1. decembar 2009.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Nizozemske, 13 april 2010.; Povlačenje drugog zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Belgije, 10. septembar 2010.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Kanade, 6. januar 2011.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Evropskoj uniji, 24. februar 2011.;

6160. O želji optuženog da ospori zaključke MKNL-a i svjedoka tužilaštva Thomasa Parsonsa u vezi s identifikacijom žrtava iz Srebrenice na osnovu analize DNK, tokom čitave pretpretresne faze postupka vođena je duga diskusija i postojala je stalna komunikacija između tužilaštva, pravnog savjetnika optuženog, vještaka optuženog i MKNL-a. Budući da se radilo o složenom pitanju, bilo je neophodno da u tu diskusiju bude uključeno i Vijeće, koje je o tome donijelo više odluka.[20785] Optuženi je 2012. godine podnio zahtjev za obavezujući nalog kojim je od Vijeća zatražio da izda nalog kojim će obavezati MKNL da mu stavi na raspolaganje određeni broj dosjea DNK, kako bi ih mogao testirati njegov vještak za DNK.[20786] Vijeće je 4. marta 2013. odbilo taj zahtjev za obavezujući nalog, pošto je primilo dodatne informacije od strana.[20787] Dana 16. aprila 2013. Vijeće je odbilo zahtjev optuženog kojim je od Vijeća zatražio da izuzme sve dokaze dobijene analizom DNK, uvrštene u spis na prijedlog tužilaštva.[20788]

c. Nalozi *subpoena*

6161. Optuženi je tokom cijelog postupka podnio više zahtjeva kojima je od Vijeća tražio da izda naloge *subpoena* kojima će razne bivše ili aktuelne zvaničnike država obavezati na razgovor s njegovim timom odbrane, i Vijeće je izdalo više poziva određenom broju država na koje se to pitanje odnosilo.[20789] Vijeće je zahtjev optuženog odobrilo u pet slučajeva i izdalo naloge *subpoena*

Povlačenje drugog zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Danske, 5. april 2011.; Povlačenje drugog zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Bosne, 11. april 2011.; Povlačenje četvrtog zahtjeva za obavezujući nalog Sjedinjenim Američkim Državama, 2. maj 2011.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Ujedinjenim Arapskim Emiratima, 18. maj 2011.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Bosne, 27. septembar 2011.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Ujedinjenim Nacijama, 21. mart 2012.; Povlačenje zahtjeva za obavezujući nalog Vladi Venecuele, 21. mart 2012.

20785 Nalog o izboru predmeta za analizu DNK, 19. mart 2010.; Odluka o izboru predmeta za DNK analizu, 23. septembar 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog da se otpečate dokazni predmeti Međunarodne komisije za nestale (ICMP), 25. april 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za djelimično ponovno razmatranje ili pojašnjenje odluke Vijeća po zahtjevu optuženog da se otpečate dokazni predmeti ICMP-a, 5. septembar 2012. V. Privremena odluka po zahtjevu tužilaštva za djelimično ponovno razmatranje ili pojašnjenje odluke Vijeća po zahtjevu optuženog da se otpečate dokazni predmeti ICMP-a, 11. juli 2012.; Privremeni nalog o zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestale osobe, 19. juli 2012.

20786 Zahtjev za obavezujući nalog Međunarodnoj komisiji za nestale osobe, 15. maj 2012. V. takođe Odgovor tužilaštva na zahtjev optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestale osobe, 29. maj 2012.; Replika: Zahtjev za obavezujući nalog Međunarodnoj komisiji za nestale osobe, 11. juni 2012.; Protivreplika tužilaštva na repliku optuženog: Zahtjev za obavezujući nalog Međunarodnoj komisiji za nestale osobe, 11. juni 2012.

20787 Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 4. mart 2013. V. takođe Podnesak u vezi sa zahtjevom za izdavanje obavezujućeg naloga Međunarodnoj komisiji za nestala lica, 13. decembar 2012.; Podnesak tužilaštva u vezi s primjenjivošću pravila 54 i 54*bis* na MKNL i o Karadžićevom Dopunskom podnesku, 20. decembar 2012.

20788 Odluka po zahtjevu optuženog za izuzimanje dokaza dobijenih analizom DNK, 16. april 2013. V. takođe Zahtjev za izuzimanje dokaza dobijenih analizom DNK, 11. mart 2013.; Odgovor tužilaštva na zahtjev za izuzimanje dokaza dobijenih analizom DNK, 25. mart 2013.

20789 V. Poziv Republici Hrvatskoj u vezi sa zahtjevom za nalog *subpoena* Miroslavu Tuđmanu, 8. septembar 2010.; Poziv Francuskoj u vezi sa zahtjevom za nalog *subpoena* pukovniku Guyu de Hayninu de Bryju, 17. novembar

za četiri osobe kojima je naložilo da se podvrgnu razgovoru s pravnim savjetnikom optuženog, a jednoj državi naložilo da omogući razgovor s još jednom osobom.[20790] Neke od svojih zahtjeva optuženi je sam povukao,[20791] a Vijeće je preostale odbilo.[20792]

6162. Tužilaštvo je podnijelo više zahtjeva kojima je od Vijeća tražilo da izda naloge *subpoena* za više osoba koje su odbile svjedočiti u predmetu. Vijeće je odobrilo zahtjeve tužilaštva i izdalo je naloge *subpoena* za šest osoba, a to su Momčilo Mandić, Berko Zečević, Milan Tupajić, svjedok KDZ310, svjedok KDZ379 i svjedok KDZ532, kojima je naložilo da pristupe Vijeću.[20793] Po nalozima Vijeća, svjedok KDZ310, svjedok KDZ379 i svjedok KDZ532 pristupili su Vijeću i svjedočili kao svjedoci tužilaštva; kao što je već rečeno, Momčilo Mandić je također svjedočio, ali kao svjedok Vijeća.[20794] Milan Tupajić nastavio je da odbija da svjedoči, te je Vijeće protiv njega vodilo postupak zbog nepoštovanja suda, o čemu će biti više riječi dolje u tekstu.[20795] Premda je i Berko Začević nastavio da odbija da svjedoči, nakon što je uhapšen i zatim prebačen na

---

2010.; Poziv Njemačkoj u vezi sa zahtjevom za izdavanje naloga *subpoena* za Christopha von Bezolda, 8. april 2011.; Poziv Vladi Republike Hrvatske u vezi s razgovorom s Miroslavom Tuđmanom, 14. septembar 2011.; Poziv Hrvatskoj u vezi sa zahtjevom za razgovor s Vladimirom Zagorcem, 25. januar 2012.; Poziv Grčkoj u vezi sa zahtjevom za izdavanje naloga *subpoena* predsjedniku Karolosu Papouliasu, 27. januar 2012.; Poziv Norveškoj u vezi sa zahtjevom da se izda nalog *subpoena* za Thorvalda Stoltenberga, 1. maj 2012.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 20. juli 2012.; Poziv Maleziji, 13. juni 2013.

20790 Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* za razgovor: general Sead Delić i brigadir Refik Brđanović, 5. juli 2011.; Nalog Vladi Bosne i Hercegovine u vezi s nalogom *subpoena*, 5. juli 2011.; Nalog *subpoena*, 5. juli 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog da se Miroslavu Tuđmanu izda nalog *subpoena* radi obavljanja razgovora, 14. juli 2011.; Nalog vladi Republike Hrvatske u vezi s nalogom *subpoena*, 14. juli 2011.; Nalog *subpoena*, 14. juli 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog da se Christophu von Bezoldu izda nalog *subpoena* radi obavljanja razgovora, 1. decembar 2011.; Nalog Vladi Savezne Republike Njemačke u vezi s nalogom subpoena, 1. decembar 2011.; Nalog *subpoena*, 1. decembar 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* radi razgovora s Vladimirom Zagorcem, 12. mart 2012.; Nalog Republici Hrvatskoj u vezi s nalogom *subpoena*, 12. mart 2012.; Nalog *subpoena*, 12. mart 2012.; Nalog Francuskoj, 4. maj 2012. V. također Odluka po zahtjevu optuženog za povlačenje nalog Francuskoj, 13. juni 2012.

20791 V., između ostalog, Povlačenje zahtjeva za nalog *subpoena* radi obavljanja razgovora s Yasushijem Akashijem, 27. septembar 2012.

20792 V., između ostalog, Odluka po zahtjevu da se svjedoku tužilaštva Ronaldu Eimersu izda nalog *subpoena* radi obavljanja razgovora, 29. mart 2010.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje obavezujućeg naloga *subpoena* kojim bi se general sir Rupert Smith prinudio na razgovor, 25. januar 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog da se svjedoci prinude na razgovor: svjedoci o Sarajevu na osnovu pravila 92*bis*, 21. mart 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog da se svjedok obaveže da pristupi razgovoru: Griffiths Evans, 20. april 2011.; Odluka po zahtjevu za izdavanje naloga *subpoena* u svrhu razgovora s Edinom Garaplijom, 15. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu za izdavanje naloga *subpoena* predsjedniku Karolosu Papouliasu, 20. mart 2012.

20793 Odluka po hitnom zahtjevu tužilaštva za izdavanje naloga *subpoena* za Momčila Mandića s dodacima A-D, povjerljivo, 16. juni 2010.; Odluka po zahtjevu tužilaštva da se izda nalog *subpoena* svjedoku KDZ310, povjerljivo, 14. septembar 2010.; Odluka po zahtjevu da se Berku Zečeviću uruči nalog *subpoena*, povjerljivo, 20. januar 2011., status odluke promijenjen u javni 15. februar 2011.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za izdavanje naloga *subpoena* za svjedoka, povjerljivo, 24. avgust 2011.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za izdavanje naloga *subpoena* Milanu Tupajiću, 23. septembar 2011.; Odluka po zahtjevu za izdavanje naloga *subpoena* za svjedoka KDZ532, povjerljivo, 19. oktobar 2011.

20794 V. par. 6136, fusnota 20734.

20795 V. par. 6173.

Međunarodni sud pred Vijećem je svjedočio dobrovoljno, o čemu će biti više riječi dalje u tekstu.[20796]

6163. Isto tako, optuženi je također podnio više zahtjeva kojima je od Vijeća tražio da izda naloge *subpoena* raznim osobama kako bi svjedočile u njegovom dokaznom postupku, i Vijeće je izdalo više poziva određenom broju država na koje se to odnosilo.[20797] Napori Vijeća urodili su time da je najmanje jedna osoba promijenila stav i pristala dobrovoljno pristupiti Vijeću. Vijeće je konačno izdalo 18 odluka kojima je odbilo zahtjeve optuženog.[20798] Vijeće je izdalo naloge *subpoena* kojima je naložilo da mu pristupi 12 osoba koje su odbile da svjedoče kao svjedoci odbrane: Radislav Krstić, Edin Garaplija, Jose Cutileiro, Slavko Puhalić, Milenko Živanović, Zdravko Tolimir, Ljubiša Beara, Radivoje Miletić, Svetozar Andrić, John Zametica, Ratko Mladić i Mićo Stanišić.[20799]

20796 V. par. 6173.

20797 V. Poziv Japanu i Ujedinjenim Nacijama u vezi sa zahtjevom da se izda nalog *subpoena* za Yasushija Akashija, 23. avgust 2012.; Poziv Grčkoj u vezi sa zahtjevom da se izda nalog *subpoena* za Karolosa Papouliasa, 23. avgust 2012.; Poziv u vezi sa zahtjevom za izdavanje naloga *subpoena* ambasadoru Joseu Cutileiru, 25. septembar 2012.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 17. decembar 2012.; Poziv Vladi Bosne i Hercegovine, 6. juni 2013.; Drugi poziv Vladi Bosne i Hercegovine, 28. juni 2013.; Poziv Vladi Bosne i Hercegovine, 12. decembar 2013.; Poziv Sjedinjenim Američkim Državama, 21. januar 2014. V. također Poziv Australiji, 25. februar 2013.

20798 V. Odluka po drugom zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* u svrhu razgovora s predsjednikom Billom Clintonom, 21. avgust 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* predsjedniku Karolosu Papouliasu, 23. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* premijeru Milanu Paniću, 13. decembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Ranku Mijiću, 11. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Naseru Oriću, 11. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* ambasadoru Hallu, 16. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Dragošu Milankoviću, 18. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Slavku Budimiru, 22. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Milošu Tomoviću, 28. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Fikretu Abdiću, 26. februar 2013.; Odluka po drugom zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Naseru Oriću, 4. april 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Hasanu Čengiću, 6. maj 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Thomasu Karremansu, 29. maj 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Nikoli Tomaševiću, 11. decembar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Draganu Kaliniću, 18. decembar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Srđanu Forci, 18. decembar 2013.; Javna redigovana verzija "Odluke po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* svjedoku KW540" donijete 3. februara 2014., 4. mart 2015.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Normanu Schindleru, 19. februar 2014.

20799 V. Javna redigovana verzija odluke po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Radislavu Krstiću, donijete 23. oktobara 2012.; Odluka po drugom zahtjevu optuženog za izdavanja naloga *subpoena*: Edin Garaplija, 18. decembar 2012.; Nalog Vladi Bosne i Hercegovine u vezi s nalogom *subpoena ad testificandum*, 18. decembar 2012.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 18. decembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog da se izda obavezujući sudski nalog *subpoena* za ambasadora Joséa Cutileira, 19. decembar 2012.; Nalog Vladi Republike Portugal u vezi s nalogom s*ubpoena*, 19. decembar 2012.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 19. decembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Slavku Puhaliću, 20. mart 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 20. mart 2013.; Nalog Vladi Bosne i Hercegovine u vezi s nalogom *subpoena ad testificandum*, 20. mart 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Milenku Živanoviću, 23. april 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 23 april 2013; Nalog Vladi Republike Srbije u vezi s nalogom *subpoena ad testificandum*, 23. april 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog da se Zdravku Tolimiru izda nalog *subpoena*, 9. maj 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 9. maj 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog da se Ljubiši Beari izda nalog *subpoena*, 9. maj 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 9.

6164. Po nalozima Vijeća, Garaplija, Cutileiro, Puhalić, Živanović, Andrić, Zametica i Stanišić pristupili su Vijeću i svjedočili kao svjedoci odbrane. Radislav Krstić nastavio je da odbija svjedočiti i Vijeće je protiv njega vodilo postupak zbog nepoštovanja suda, o čemu će biti više riječi dolje u tekstu.[20800] Dana 4. juna 2013. Vijeće je odobrilo Tolimirov zahtjev da se suspenduje nalog *subpoena* protiv njega i odobrilo mu da uloži žalbu na odluku kojom se on obavezuje da svjedoči u ovom predmetu.[20801] Dana 2. jula 2013. Vijeće je izdalo usmeni nalog kojim je odobrilo zahtjev optuženog da se svjedočenja Beare i Miletića odgode do donošenja odluke Žalbenog vijeća po Tolimirovoj žalbi.[20802] Dana 13. novembra 2013. Žalbeno vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo Tolimirovu žalbu.[20803] Tolimir i Beara svjedočili su kao svjedoci odbrane u decembru 2013. i januaru 2014.[20804] Mladić se pojavio pred Vijećem 28. januara 2014., nakon što je Vijeće odbilo njegov zahtjev za ulaganje žalbe na odluku kojom ga se obavezuje da svjedoči, kao i zahtjeve koje su on i tužilaštvo podnijeli za ponovno razmatranje odluke Vijeća da odbije žalbu na nalog *subpoena*.[20805] Uprkos tome što se pojavio pred Vijećem, Mladić je nastavio da se poziva na pravo da ne svjedoči i Vijeće se opredijelilo za to da ga ne obavezuje da odgovara na pitanja optuženog.[20806] Konačno, nakon što je Miletić i sam podnio zahtjev za odgađanje svog svjedočenja,

---

maj 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog da se Radivoju Miletiću izda nalog *subpoena*, 9. maj 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 9. maj 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Svetozaru Andriću, 28. maj 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 28. maj 2013.; Nalog Vladi Republike Srbije u vezi s izdavanjem naloga *subpoena ad testificandum*, 28. maj 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Johnu Zametici, 27. avgust 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 27. avgust 2013.; nalog Vladi Republike Austrije u vezi s izdavanjem naloga *subpoena ad testificandum* 27. avgust 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog da se Ratku Mladiću izda nalog *subpoena*, 11. decembar 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 11. decembar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog da se Mići Stanišiću izda nalog *subpoena*, 13. decembar 2013.; Nalog *subpoena ad testificandum*, 13. decembar 2013. V. takođe Odluka po zahtjevu za izdavanje naloga *subpoena* u svrhu razgovora s Edinom Garaplijom, 26. novembar 2012.; Usmena odluka, T. 40841–40842 (5. juli 2013.); *Addendum* nalogu *subpoena ad testificandum* izdatom 20. marta 2013., 28. avgust 2013.

20800 V. par. 6174.

20801 Odluka po Tolimirovom zahtjevu za odobrenje da uloži žalbu na odluku u vezi s nalogom *subpoena*, 4. juni 2013. V. takođe Zahtev Pretresnom veću da suspenduje nalog *subpoena* i da omogući Tolimiru da uloži žalbu na odluku po zahtevu optuženog da se Zdravku Tolimiru izda nalog *subpoena* i nalog *subpoena*, 15. maj 2013.

20802 V. T. 40639–40640 (2. juli 2013.) za podneske strana. V. T. 40717 (2. juli 2013.) za usmenu odluku Vijeća.

20803 Odluka po žalbi na odluku po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Zdravku Tolimiru, 13. novembar 2013.

20804 Zdravko Tolimir, T. 45059–45067 (12. decembar 2013.); Ljubiša Beara, T. 45198–45212 (17. decembar 2013.); T. 45794–45806 (22. januar 2014.).

20805 Ratko Mladić, T. 46047–46055 (28. januar 2014.); Odluka po Mladićevom zahtjevu za odobrenje za ulaganje žalbe na odluku o izdavanju naloga *subpoena*, 23. decembar 2013.; Odluka po hitnim zahtjevima za ponovno razmatranje odluke kojom se odbija Mladićev zahtjev za odobrenje ulaganja žalbe na odluku o *subpoeni*, 22. januar 2014. V. takođe Zahtjev Ratka Mladića da mu se odobri ulaganje žalbe na odluke koje je Vijeće u predmetu *Karadžić* donijelo 11. decembra 2013., 18. decembar 2013; Hitni Mladićev zahtjev za ponovno razmatranje odluke po zahtjevu za odobrenje ulaganja žalbe, 14. januar 2014.; Hitni zahtjev tužilaštva za ponovno razmatranje odluke po Mladićevom zahtjevu za odobrenje ulaganja žalbe na odluku o nalogu *subpoena*, 15. januar 2014.

20806 Ratko Mladić, T. 46039–46055 (28. januar 2014.).

Vijeće je *proprio motu* poništilo svoju odluku da se Miletiću izda nalog *subpoena* kao i nalog *subpoena* koji mu je bio izdat.[20807]

d. Formalno primanje na znanje

6165. Godine 2008. i 2009., tužilaštvo je podnijelo pet obimnih zahtjeva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno na osnovu pravila 94(B), kojima je ukupno bilo obuhvaćeno preko 3.000 činjenica.[20808] Vijeće je donijelo pet odluka kojima je formalno primilo na znanje 2.400 od predloženih činjenica.[20809]

6166. Početkom 2010., tužilaštvo je na osnovu pravila 94(B) podnijelo zahtjev za formalno primanje na znanje autentičnosti na stotine dokumenata prihvaćenih u dokaze na ranijim suđenjima, među kojima je bio i veliki broj presretnutih razgovora koji se tiču dijela predmeta koji se odnosi na Sarajevo. U martu 2010. Vijeće je odbilo zahtjev tužilaštva u vezi s velikim brojem dokumenata

---

20807 Javna redigovana verzija "Odluke po zahtjevu Radivoja Miletića za odgodu datuma svjedočenja" donijete 13. februara 2014., 14. februar 2014. V. takođe Zahtjev Radivoja Miletića za odgodu datuma njegovog pristupanja sudu, povjerljivo, 4. februar 2014.; Odgovor na zahtjev generala Miletića za odgodu naloga *subpoena*, 6. februar 2014.

20808 Prvi zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 27. oktobar 2008.; Drugi zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno i *Corrigendum* prvog zahtjeva tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 17. mart 2009.; Treći zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 7. april 2009.; Četvrti zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 26. avgust 2009; Peti zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 15. decembar 2009. V. takođe Podnesak s prenumerisanim dodatkom petom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 2. februar 2010; *Corrigendum* petog zahtjeva tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno i Dodatak A, 9. februar 2010.

20809 Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 5. juni 2009.; Odluka po trećem zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 9. juli 2009.; Odluka po drugom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 9. oktobar 2009.; Odluka po četvrtom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 14. juni 2010.; Odluka po petom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 14. juni 2010.; *Corrigendum* uz Odluku Pretresnog vijeća po prvom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 24. juni 2013. Pored toga, 14. juna 2010. Vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo dva zahtjeva optuženog za ponovno razmatranje, u kojima je od Vijeća zatražio da ponovno razmotri svoje zaključke iz triju odluka o činjenicama o kojima je presuđeno donesenim u pretpretresnoj fazi postupka na osnovu zaključaka drugih pretresnih vijeća, koja su, kako se navodi, primjenjivala drugačiji standard od onog koji je primijenilo ovo Vijeće; Odluka po zahtjevima optuženog za ponovno razmatranje odluka o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 14. juni 2010.*;* v. Zahtjev za ponovno razmatranje odluka o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 4. mart 2010.; Drugi zahtjev za ponovno razmatranje odluke o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 26. april 2010. Isto tako, Vijeće je 2012. godine donijelo odluku kojom je odbilo tri zahtjeva optuženog u kojima je od Vijeća tražio da ponovno razmotri svoje odluke o činjenicama o kojima je presuđeno na osnovu pristupa koji je u nekoliko odluka o činjenicama o kojima je presuđeno imalo Vijeće u predmetu *Mladić* u svojim odlukama; Odluka po tri zahtjeva optuženog za ponovno razmatranje odluka o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 4. maj 2012.; v. Treći zahtjev za ponovno razmatranje odluke o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 12. mart 2012.; Četvrti zahtjev za ponovno razmatranje odluke o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 26. mart 2012.; Peti zahtjev za ponovno razmatranje odluke o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 17. april 2012. U svom "Obavještenju o povlačenju incidenta A.5.1" od 18. avgusta 2014., tužilaštvo je obavijestilo Vijeće da više ne namjerava da se poziva na činjenice o kojima je presuđeno br. 758 i 759.

koje je predložilo tužilaštvo, dok je zahtjev za prihvatanje više presretnutih razgovora odbilo uz mogućnost ponovnog podnošenja zahtjeva.[20810] U februaru 2011. Vijeće je djelimično odobrilo zahtjev tužilaštva kojim je ono ponovo zatražilo od Vijeća da formalno primi na znanje autentičnost više presretnutih razgovora koji se tiču dijela predmeta koji se odnosi na Sarajevo.[20811] Optuženi je zatražio da mu se odobri ulaganje žalbe na odluku Vijeća, ali je Vijeće taj zahtjev odbilo.[20812]

6167. Dana 21. januara 2014. Vijeće je donijelo odluku kojom je odbilo zahtjev optuženog da formalno primi na znanje 26 činjenica u vezi s tačkom 1 Optužnice, takođe na osnovu pravila 94(B) Pravilnika.[20813]

e. Zaštitne mjere

6168. Tokom 2008. i prve polovine 2009. godine Vijeće je donijelo više odluka o zaštitnim mjerama.[20814] Dana 24. jula 2009. Vijeće je donijelo povjerljivu odluku s tabelom zaštitnih mjera koje su u tom trenutku bile na snazi za svjedoke sa spiska tužilaštva na osnovu pravila 65*ter* (ukupno 161 od 541 svjedoka).[20815] Nakon što su strane u postupku podnijele daljnje podneske, tabela je finalizovana i priložena uz nalog izdat 14. avgusta 2009.[20816]

6169. Tokom cijelog postupka Vijeće je nastavilo donositi veliki broj odluka kojima je odobravalo, mijenjalo, ukidalo, pooštravalo ili konstatovalo zaštitne mjere za svjedoke tužilaštva.[20817] Pošto je donijelo toliko raznih odluka, kako bi osiguralo da evidencija zaštitnih

---

20810 Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje dokumentarnih dokaza koji se odnose na Sarajevsku komponentu, 31. mart 2010. V. takođe Odluka po zahtjevu za produženje roka za dostavljanje odgovora na zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje dokumenata, 30. oktobar 2009.; Odluka po odgovoru optuženog na zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje dokumenata i zahtjevu za daljnje produženje roka, 24. decembar 2009.; Nalog po molbi tužilaštva za odobrenje da replicira na Karadžićev odgovor na zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje dokumenata, 30. decembar 2009.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za dozvolu da podnese repliku na "Drugi dopunski odgovor na zahtjev za primanje na znanje činjenica iz dokumenata bez potrebe dokazivanja", 15. mart 2010.

20811 Odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje presretnutih razgovora koji se odnose na sarajevsku komponentu predmeta i zahtjevu da se odobri dodavanje jednog dokumenta na spisak dokaznih predmeta na osnovu pravila 65*ter*, 4. februar 2011. Nakon izmjene pravila 94(B) Pravilnika na plenarnoj sjednici održanoj 8. decembra 2010., Vijeće se u svojoj analizi usredsredilo na pitanje formalnog primanja na znanje autentičnosti dokumentarnih dokaza prihvaćenih u ranijim postupcima, a ne na prihvatanje dokumenata.

20812 Odluka po zahtjevu optuženog za odobrenje radi ulaganja žalbe na odluku u vezi s formalnim primanjem na znanje autentičnosti presretnutog materijala, 17. februar 2011.

20813 Odluka po zahtjevu optuženog za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, a koje se odnose na tačku 1, 21. januar 2014.

20814 V. Preliminarni nalog po zahtjevu tužilaštva za zaštitne mjere za svjedoke, 26. septembar 2008.; Odluka o zaštitnim mjerama za svjedoke, 30. oktobar 2008.; Odluka po zahtjevu za zaštitne mjere i obavještenjima u vezi s tim, 26. maj 2009.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za odlaganje objelodanjivanja za KDZ456, KDZ493, KDZ531 i KDZ532, i izmjenu zaštitnih mjera za KDZ489, 5. juni 2009.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za zaštitne mjere za svjedoke KDZ182, KDZ185, KDZ304 i KDZ450 na osnovu pravila 70, 2. juli 2009.

20815 Odluka o zaštitnim mjerama za svjedoke, povjerljivo, 24. juli 2009.

20816 Nalog u vezi sa spiskom zaštitnih mjera za svjedoke, 14. avgust 2009.

20817 V. Odluka po zahtjevu tužilaštva za ukidanje zaštitnih mjera (KDZ546), 29. oktobar 2009.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za ukidanje zaštitnih mjera za svjedoka KDZ263, 26. februar 2010.; Odluka po zahtjevu optuženog za

mjera na snazi bude u najvećoj mogućoj mjeri tačna i važeća, Vijeće je izdalo devet ažuriranih tabela zaštitnih mjera na snazi za svjedoke tužilaštva.[20818]

6170. Vijeće je takođe rješavalo po velikom broju zahtjeva optuženog za odobravanje zaštitnih mjera za svjedoke odbrane i u vezi s tim donijelo je 19 odluka.[20819] Vijeće je nastavilo s praksom koju je usvojilo i sačinilo je sveobuhvatnu tabelu koju je priložilo uz nalog koji sadrži i pojašnjenje.[20820] Tabela je ažurirana po potrebi.[20821]

---

izmjenu zaštitnih mjera za svjedoke KDZ490 i KDZ492, 25. mart 2010.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za ukidanje zaštitnih mjera za KDZ323, 22. juni 2010.; Odluka o video-konferencijskoj vezi i zahtjevu za zaštitne mjere za svjedoka KDZ595, 18. avgust 2010.; Obrazloženje odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu odbrane za odobrenje radi ulaganja žalbe; izmjena zaštitnih mjera za svjedoka KDZ088, 14. septembar 2010.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za zaštitne mjere za svjedoka Bogdana Vidovića, 21. septembar 2010.; Odluka po zahtjevu optuženog za odobrenje za ulaganje žalbe na odluku o ponovnom razmatranju zaštitnih mjera (KDZ531), 16. avgust 2011.; Odluka po zahtjevima tužilaštva za zaštitne mjere za svjedoke KDZ601 i KDZ605, 19. avgust 2011.; Javna redigovana verzija "Odluke po zahtjevu optuženog da se ponovo pozove svjedokinja KDZ080 i da se ukinu zaštitne mjere" od 3. jula 2013.,12. mart 2015.; Odluka po zahtjevu optuženog za ukidanje zaštitnih mjera za svjedoke tužilaštva: KDZ033 i KDZ523, povjerljivo, 5. februar 2014.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka i zahtjevu tužilaštva za odobrenje zaštitnih mjera za svjedoka KDZ614, 20. mart 2013.

20818 Drugi nalog u vezi sa tabelom zaštitnih mjera za svjedoke, 24. avgust 2010.; Treći nalog u vezi sa spiskom zaštitnih mjera za svjedoke, 23. novembar 2010.; Četvrti nalog u vezi sa tabelom zaštitnih mjera za svjedoke, 22. avgust 2011.; Peti nalog u vezi s tabelom zaštitnih mjera za svjedoke, 6. oktobar 2011.; Šesti nalog u vezi s tabelom zaštitnih mjera za svjedoke, 24. januar 2012.; Odluka u vezi sa zaštitnim mjerama za svjedoke, 2. mart 2012.; Osmi nalog u vezi s tabelom zaštitnih mjera za svjedoke tužilaštva, 18. januar 2013.; Deveti nalog u vezi sa tabelom zaštitnih mjera za svjedoke tužilaštva, 12. decembar 2013.

20819 Nalog u vezi s najavom zahtjeva optuženog za zaštitne mjere za svjedoke, 2. oktobar 2012.; *Addendum* nalogu u vezi s najavom zahtjeva optuženog za zaštitne mjere za svjedoke od 8. oktobra 2012., 9. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu za zaštitne mjere za svjedoka KW456, 12. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu za utvrđivanje zaštitnih mjera za svjedoka KW341, 17. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu za zaštitne mjere za svjedoka KW285, 17. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevima optuženog za zaštitne mjere za svjedoke KW289, KW299, KW378 i KW543, 1. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za svjedočenje putem video-konferencijske veze i razmatranje zaštitnih mjera za svjedoka KW533, 9. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW194, 12. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za ukidanje zaštitnih mjera za svjedoka KW60, 14. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za Miladina Trifunovića, 15. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu za svjedočenje putem video-konferencijske veze za svjedoke Janka Ivanovića i Iliju Miščevića, 21. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW492, 23. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW007, 19. decembar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW402, 8. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW466, 25. januar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW392, 14. februar 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW012, povjerljivo, 24. juni 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW428, 9. juli 2013.; Odluka po zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW586, povjerljivo, 19. novembar 2013.; Odluka po drugom zahtjevu optuženog za zaštitne mjere za svjedoka KW586, povjerljivo, 17. januar 2014.

20820 Nalog u vezi s tabelom zaštitnih mjera za svjedoke odbrane, 18. januar 2013.

20821 Drugi nalog u vezi s tabelom sa zaštitnim mjerama za svjedoke odbrane, 12. decembar 2013., Treći nalog u vezi s tabelarnim prikazom zaštitnih mjera za svjedoke odbrane, 19. maj 2014.

f. Pristup povjerljivom materijalu

6171. Optuženom je odobren pristup povjerljivom materijalu u predmetima koji su u toku, kao i u više od 30 okončanih predmeta.[20822] Vijeće je takođe donijelo nekoliko odluka po zahtjevima koje su podnosili optuženi u drugim postupcima kako bi zatražili pristup povjerljivim materijalima u ovom predmetu.[20823]

g. Pitanja u vezi s dokaznim predmetima

6172. Tokom cijelog postupka Vijeće je rješavalo po zahtjevima strana u postupku za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka kojima je bilo obuhvaćeno na stotine dokaznih predmeta, i donosilo odluke po tim zahtjevima.[20824] Na kraju dokaznog postupka tužilaštva Vijeće je donijelo

[20822] Odluke po zahtjevu za pristup povjerljivim materijalima u predmetima u kojima je okončan postupak, 5. juni 2009.; Odluka po zahtjevu za izmjenu odluke u vezi s Karadžićevim pristupom povjerljivim materijalima u premetima u kojima je postupak okončan, 3. juli 2009.; Odluka po zahtjevu optuženog za pristup *ex parte* podnescima u predmetu *Slobodan Milošević* (presretnuti razgovori vezani za Srebrenicu), 28. februar 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog za pristup povjerljivom materijalu iz predmeta *Dragomir Milošević*, 14. juli 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog za pristup dokaznim predmetima iz predmeta *Orić*, 18. novembar 2011.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za izmjenu odluke kojom se optuženom odobrava pristup povjerljivim materijalima u predmetu *Vasiljević*, 8. mart 2012.; Nalog o pristupu audio snimcima iz predmeta *Brđanin*, 25. septembar 2013.

[20823] Odluka po zahtjevu Momčila Perišića za pristup povjerljivim materijalima u predmetu protiv Radovana Karadžića, 14. oktobar 2008.; Odluka po zahtjevu optuženog za odobrenje da uloži žalbu na odluku Pretresnog vijeća po zahtjevu Momčila Perišića za pristup povjerljivim materijalima u predmetu protiv Radovana Karadžića, 13. novembar 2008.; Odluka po dopuni zahtjeva Momčila Perišića za pristup povjerljivim materijalima u predmetu protiv Radovana Karadžića, 13. novembar 2008.; Odluka po zahtjevu Jovice Stanišića za pristup povjerljivim materijalima iz predmeta *Karadžić*, 20. maj 2009.; Odluka po zahtjevu generala Miletića za pristup povjerljivim podacima u predmetu *Karadžić*, 31. mart 2010.; Odluka po zahtjevu Miće Stanišića i Stojana Župljanina za pristup povjerljivim informacijama iz predmeta *Karadžić*, 7. mart 2011.; Odluka po zahtjevu Zdravka Tolimira za objelodanjivanje povjerljivih materijala iz predmeta *Karadžić*, 12. januar 2012.; Odluka po zahtjevu odbrane za pristup povjerljivim materijalima iz predmeta *Karadžić*, 8. novembar 2012.; Odluka po zahtjevu Gverine odbrane za pristup povjerljivim materijalima iz predmeta *Karadžić*, 6. februar 2013.

[20824] Odluka po zahtjevu tužilaštva da se dokumentacija sa sjednica Skupštine Republike Srpske prihvate bez posredstva svjedoka, 22. juli 2010.; Odluka po drugom zahtjevu tužilaštva da se dokumentacija sa sjednica Skupštine Republike Srpske prihvati bez posredstva svjedoka, 5. oktobar 2010; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaznog predmeta bez posredstva svjedoka nakon svjedočenja majora Thomasa, 28. oktobar 2010.; Odluka za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svjedoka: general Michael Rose, 29. oktobar 2010.; Odluka po drugom zahtjevu za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svjedoka: general Michael Rose, 17. decembar 2010.; Odluka po zahtjevu optuženog da se dokument relevantan za incident G4 prihvati bez posredstva svjedoka, 3. juni 2011.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje 68 dokumenata Sarajevsko-romanijskog korpusa bez posredstva svjedoka, 16. juni 2011.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka koji se odnosi na svjedokinju Dorotheu Hanson, 27. juni 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokumenta relevantnog za incident G7 bez posredstva svjedoka, 6. juli 2011.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokumentacije organa Bosanskih Srba bez posredstva svjedoka, 18. juli 2011.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokumenata relevantnih za svjedoke KDZ490 i KDZ492 bez posredstva svjedoka, 9. januar 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka i odobrenje da dostavi dopunu spiska dokaznih predmeta na osnovu pravila 65*ter*, 21. februar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka (presretnuti razgovori u vezi sa Sarajevom), 9. oktobar 2012.; Odluka po zahtjevu optuženog da se dokumenti prihvate bez posredstva svjedoka : dokumenti generala Miletića, 27. februar 2014.

11 odluka kojima je prihvatilo oko 750 dokumenata.[20825] Isto tako, na kraju dokaznog postupka odbrane Vijeće je donijelo šest odluka kojima je prihvatilo oko 415 dokumenata.[20826]

4. Postupci zbog nepoštovanja suda

6173. Kao što je navedeno gore u tekstu, na zahtjev tužilaštva Vijeće je izdalo naloge *subpoena* kojima je dvjema osobama sa spiska na osnovu pravila 65*ter* tužilaštva – Berku Zečeviću i Milanu Tupajiću – naložilo da pristupe i da svjedoče pred Vijećem.[20827] Nakon trajnog odbijanja tih osoba da postupe po nalogu *subpoena* i da pristupe Vijeću, Vijeće je naložilo da se protiv tih svjedoka povede postupak zbog nepoštovanja Međunarodnog suda i prema tome izdalo naloge za njihovo hapšenje.[20828] Nakon hapšenja i prebacivanja na Međunarodni sud, Zečević je odlučio da dobrovoljno svjedoči pred Vijećem kao svjedok tužilaštva.[20829] Međutim, Milan Tupajić je i dalje odbijao da postupi po nalogu *subpoena* i Vijeće je protiv njega vodilo postupak zbog nepoštovanja

[20825] Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka (taoci), 1. maj 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokumenata u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Sarajevo bez posredstva svjedoka, 11. maj 2012.; *Corrigendum* Odluke po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokumenata u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Sarajevo bez posredstva svjedoka, 14. maj 2012.; Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za uvrštavanje presretnutih razgovora bez posredstva svjedoka, 14. maj 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka (Srebrenica), 22. maj 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za uvrštavanje u spis dva presretnuta razgovora bez posredstva svjedoka, 22. maj 2012.; *Corrigendum* Odluke po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka (Srebrenica), 24. maj 2012.; Odluka po trećem zahtjevu tužilaštva za prihvatanje presretnutih razgovora bez posredstva svjedoka (Srebrenica), 24. maj 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka (opštine), 25. maj 2012.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka, 25. maj 2012.; *Corrigendum* Odluke po trećem zahtjevu tužilaštva za prihvatanje presretnutih razgovora (Srebrenica) bez posredstva svjedoka, 29. maj 2012.

[20826] Odluka po zahtjevu optuženog da se dokumenti prihvate bez posredstva svjedoka: dokumenti generala Miletića, 27. februar 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka: dokumenti u vezi s kršenjem obaveze objelodanjivanja, 19. mart 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka (Karadžićeve izjave), 2. april 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka (dokumenti vezani za dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo), 7. april 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje presretnutih razgovora bez posredstva svjedoka, 7. april 2014.; Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka: dokumenti koji se odnose na komponentu opštine, 14. april 2014.

[20827] Odluka po zahtjevu tužilaštva da se Berku Zečeviću uruči nalog *subpoena*, povjerljivo, 20. januar 2011. (status dokumenta promijenjen u javni 15. februara 2011.); *Subpoena ad testificandum*, povjerljivo, 20. januar 2011. (status dokumenta promijenjen u javni 15. februara 2011.); Nalog Vladi Bosne i Hercegovine u vezi s nalogom *subpoena*, povjerljivo, 20. januar 2011. (status dokumenta promijenjen u javni 15. februara 2011.); *Subpoena ad testificandum*, povjerljivo, 23. septembar 2011.; Drugi nalog *subpoena ad testificandum*, povjerljivo, 3. novembar 2011.; Nalog Vladi Bosne i Hercegovine u vezi s drugim nalogom *subpoena ad testificandum*, povjerljivo, 3. novembar 2011.; Odluka po zahtjevu tužilaštva za izdavanje naloga *subpoena* Milanu Tupajiću, 23. septembar 2011.

[20828] Nalog umjesto optužnice, povjerljivo, 4. februar 2011. (proglašeno javnim 15. februara 2011.); Nalog za hapšenje i nalog za predaju, povjerljivo, 4. februar 2011. (proglašeno javnim 15. februara 2011.); Nalog umjesto optužnice, povjerljivo, 30. novembar 2011. (proglašeno javnim 14. decembra 2011.; Nalog za hapšenje i nalog za predaju, povjerljivo, 30. novembar 2011. (proglašeno javnim 14. decembra 2011.).

[20829] Nakon što je tužilaštvo podnijelo zahtjev za povlačenje naloga umjesto optužnice, Vijeće je donijelo odluku da privremeno obustavi postupak zbog nepoštovanja suda; Odluka o povlačenju naloga umjesto optužnice, 18. februar 2011.

suda, proglasilo ga krivim za nepoštovanje suda i osudilo ga na kaznu od dva mjeseca zatvora, koju je izdržao u Pritvorskoj jedinici Međunarodnog suda.[20830]

6174. Nakon što je Radislav Krstić uprkos nalogu Vijeća nastavio odbijati da svjedoči kao svjedok odbrane, te nakon što je pripremljen detaljan medicinski izvještaj u vezi sa zdravljem svjedoka, Vijeće je izdalo nalog *in loco* optužnice, čime je protiv njega pokrenulo postupak zbog nepoštovanja suda 27. marta 2013.[20831] Dana 18. jula 2013., većinom glasova, uz suprotno mišljenje sudije Kwona, Vijeće je donijelo Presudu da Krstić nije kriv za nepoštovanje suda.[20832]

5. Obilasci mjesta događaja

6175. Tokom faze u kojoj je tužilaštvo izvodilo dokaze, Vijeće je išlo u dva obilaska mjesta događaja kako bi se bolje upoznalo s topografijom određenih ključnih mjesta, što mu je trebalo pomoći u presuđivanju po optužbama iz Optužnice. U maju 2011., sudije su obišle više lokacija u Sarajevu i okolini.[20833] U junu 2012., sudije su obišle lokacije u Srebrenici i okolini.[20834] U oba slučaja sa sudijama je išla delegacija u kojoj su, između ostalih, bili jedan predstavnik tužilaštva i jedan predstavnik optuženog.

20830 V. Javna redigovana verzija "Presude po navodima o nepoštovanju suda" donesena 24. februara 2012.

20831 Nalog *in loco* optužnice, 27. mart 2013. V. usmena odluka, T. 33422–32423 (7. februar 2013.); usmena odluka, T. 35416–35417 (13. mart 2013.); Obavještenje zamjenika sekretara u vezi s imenovanjem nezavisnog medicinskog vještaka, povjerljivo, 14. februar 2013.; Krstićev zahtjev za ponovno razmatranje Naloga od 13. marta 2013., povjerljivo, 19. mart 2013.; usmena odluka, T. 35748–35749 (21. mart 2013.).

20832 V. Javna redigovana verzija presude donesene 18. jula 2013.

20833 Nalog o podnescima za obilazak mjesta događaja, 15. novembar 2010.; Odluka o obilasku mjesta događaja, 28. januar 2011.; Nalog kojim se ukida povjerljivi status odluke o obilasku mjesta događaja i povezanih podnesaka, 24. maj 2011.

20834 Odluka u vezi s drugom posjetom lokacijama, 10. februar 2012.; Nalog kojim se ukida povjerljivost odluke u vezi s drugom posjetom lokacijama i povezanih podnesaka, 4. juli 2012.

B. GLOSAR I SPISAK IZVORA

1. Glosar

Skraćeni naziv	Puni naziv
1. krajiški korpus	1. krajiški korpus VRS-a
28. divizija	vojna jedinica ABiH
ABiH	vojska Republike Bosne i Hercegovine (Armija Bosne i Hercegovine)
ARK	Autonomna Regija Krajina
b/h/s	skraćenica uvriježena na Međunarodnom sudu za opisivanje bosanskog-hrvatskog-srpskog jezika
BiH	Republika Bosna i Hercegovina
Britanski bataljon	Britanski bataljon UNPROFOR-a
BVP	oklopno borbeno vozilo pješadije
činjenica o kojoj je presuđeno	činjenica o kojoj je presuđeno, formalno primljena na znanje odlukama Pretresnog vijeća od 5. juna 2009., 9. jula 2009., 9. oktobra 2009. i 14. juna 2010.
CJB	Centar javne bezbjednosti (regionalni nivo)
čl.	član
CSB	Centar službi bezbjednosti
D	dokazni predmet odbrane uvršten u spis
DMZ	demilitarizovana zona
Dopunski protokol I	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 8. juni 1977.
Dopunski protokol II	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 8. juni 1977.
Egipatski bataljon	Egipatski bataljon UNPROFOR-a

EU	Evropska unija
Evropska konvencija	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, 4. novembar 1950.
EZ	Evropska zajednica
Francuski bataljon	Francuski bataljon UNPROFOR-a
Haški pravilnik	Haška konvencija (IV) o zakonima i običajima rata na kopnu, i dodatak: Pravilnik o zakonima i običajima rata na kopnu. Haag, 18. oktobar 1907.
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
Hrvatska	Republika Hrvatska
HV	Hrvatska vojska
HVO	Hrvatsko vijeće obrane
IKM	istureno komandno mjesto
ILC	Komisija za međunarodno pravo (*International Law Commission*)
incidenti iz priloga Optužnici	incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja, sadržani u prilozima Optužnici, koji su se, prema navodima, dogodili u Sarajevu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica
INO BiH	Institut za nestale osobe Bosne i Hercegovine
JNA	Jugoslovenska narodna armija
Kanadski bataljon	Kanadski bataljon UNPROFOR-a
KDZ	Odjeljenje za kontradiverzionu zaštitu Ministarstva unutrašnjih poslova bosanskih Muslimana
KEBS	Konferencija za evropsku bezbjednost i saradnju
KNO BiH	bosanska Federalna komisija za nestale osobe ili bosanska Komisija za nestale osobe
Konvencija o genocidu	Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, 9. decembar 1948.
Konvencija protiv mučenja	Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (10. decembar 1984.)

L UNMO	tim UNMO-a u kasarni u Lukavici, južno od Sarajeva
Lima	položaj UNMO-a za posmatranje snaga SRK-a
Markale I	granatiranje pijace Markale 5. februara 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici)
Markale II	granatiranje pijace Markale 28. avgusta 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici)
MBO	Muslimanska bošnjačka organizacija
Međunarodni pakt	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 16. decembar 1966., 999 UNTS 171
Međunarodni sud	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MKBJ	Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji (zamijenila Konferenciju Evropske zajednice o Jugoslaviji (ECCY) u avgustu 1992.)
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta
MKNL	Međunarodna komisija za nestala lica
MKS	Međunarodni krivični sud
MKSR	Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i građana Ruande odgovornih za genocid i druga teška kršenja počinjena na teritoriji susjednih država od 1. januara 1994. do 31. decembra 1994. godine
MSF	Ljekari bez granica (*Médecins Sans Frontières*)
MSP	Međunarodni sud pravde
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MVS	Međunarodni vojni sud sa sjedištem u Nirnbergu, Njemačka
NATO	Sjevernoatlantski savez (*North Atlantic Treaty Organisation*)
Nirnberška načela	načela međunarodnog prava usvojena Poveljom Nirnberškog suda i njegovom presudom, koja je zatim jednoglasno prihvatila Komisija za međunarodno pravo, 1950., UNGAOR, 5th Session, Supp. No. 12, UN Doc. A/1316

Nirnberška povelja	Povelja Međunarodnog vojnog suda za krivično gonjenje i kažnjavanje glavnih njemačkih ratnih zločinaca, Berlin, 6. oktobar 1945.
Nizozemski bataljon	Nizozemski bataljon UNPROFOR-a
optuženi	Radovan Karadžić
Optužnica	*Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-PT, Treća izmijenjena optužnica, 27. februar 2009.
P	dokazni predmet tužilaštva uvršten u spis
par.	paragraf/paragrafi
PJP	posebne jedinice policije
PMEZ	Posmatračka misija Evropske zajednice
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, 14. mart 1994., s izmjenama i dopunama
Pravilnik MKSR-a	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu, 5. juli 1995., s izmjenama i dopunama
Pretpretresni podnesak odbrane	*Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-PT, Karadžićev pretpretresni podnesak, 29. juni 2009.
Pretpretresni podnesak tužilaštva	*Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-PT, Konačni pretpretresni podnesak tužilaštva, 18. maj 2009.
RDB	Resor državne bezbjednosti
RJB	Resor javne bezbjednosti
RS	Republika Srpska (prije 12. avgusta 1992. Srpska Republika Bosna i Hercegovina (SrRBiH))
RSK	Republika Srpska Krajina
Ruski bataljon	Ruski bataljon UNPROFOR-a
SAD	Sjedinjene Američke Države
SAO	srpska autonomna oblast

savezni SUP	SUP SRJ, sa sjedištem u Beogradu
SBP	Specijalna brigada policije
SDA	Stranka demokratske akcije
SDB	Služba državne bezbjednosti
SDP	Socijaldemokratska partija BiH
SDS	Srpska demokratska stranka u BiH
SFOR	Multinacionalne stabilizacione snage
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SJB	stanica javne bezbjednosti (lokalni nivo)
Skupština ZOBK-a	Skupština Zajednice opština Bosanske krajine
SNB	Savjet za nacionalnu bezbjednost
SOPN	Sporazum o prekidu neprijateljstava od 23. decembra 1994.
SOS	Srpske odbrambene snage, paravojna formacija
specijalni predstavnik UN-a	specijalni predstavnik Ujedinjenih nacija u bivšoj Jugoslaviji
SPO	Srpski pokret obnove
SPS	Socijalistička partija Srbije
SRBiH	Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina (1945.-1992.)
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
SRK	Sarajevsko-romanijski korpus VRS-a
SRNA	novinska agencija bosanskih Srba
SrRBiH	Srpska Republika Bosna i Hercegovina, 12. avgusta 1992. preimenovana u Republiku Srpsku
SRS	Srpska radikalna stranka
Statut	Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, osnovanog Rezolucijom 827 Savjeta bezbjednosti (1993.)

Statut MKS-a	(Rimski) Statut Međunarodnog krivičnog suda, 17. juli 1998., UN Doc. A/CONF.183/9
Statut MKSR-a	Statut Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu, u Rezoluciji 955 Savjeta bezbjednosti, UN SCOR, 49th Year, Res. And Dec., at 15, UN Doc. S/INF/50 (1994)
str.	stranica/stranice
Strateški ciljevi	lista sa šest ciljeva koje je optuženi iznio na 16. sjednici Skupštine SrRBiH 12. maja 1992.
SUP	Sekretarijat za unutrašnje poslove
T.	transkript pretresa
tim UNMO-a 7 Lima	tim UNMO-a stacioniran na Palama
TO	Teritorijalna odbrana
tužilaštvo	Tužilaštvo Međunarodnog suda
Ujedinjeno Kraljevstvo	Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske
Ukrajinski bataljon	Ukrajinski bataljon UNPROFOR-a
UN	Ujedinjene nacije
UNHCR	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice
UNMO	Vojni posmatrači Ujedinjenih nacija
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
UNTS	*United Nations Treaty Series*
Uputstvo od 26. aprila 1992.	dokument pod naslovom "Uputstvo za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama", koji je 26. aprila 1992. izdala Vlada bosanskih Srba na čelu s predsjednikom Đerićem
Uputstvo s varijantom A i B	dokument Glavnog odbora SDS-a od 19. decembra 1991. pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vandrednim okolnostima"
UZP	udruženi zločinački poduhvat

VJ	vojska Savezne Republike Jugoslavije (Vojska Jugoslavije) (nakon što je JNA u BiH postala VRS)
VP	Vojna policija
VRS	Vojska Republike Srpske
VSO	Vrhovni savet odbrane
zajednički član 3	zajednički član 3 Ženevskih konvencija iz 1949.
Završni podnesak odbrane	*Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-T, Završni pretresni podnesak odbrane, povjerljivo, 29. avgust 2014. Javna redigovana verzija podnesena je 29. septembra 2014. godine.
Završni podnesak tužilaštva	*Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-18-T, Podnesak tužilaštva sa Završnim pretresnim podneskom, povjerljivo s povjerljivim dodacima, 29. avgust 2014. Javna verzija podnesena je 13. oktobra 2014. godine.
Ženevska konvencija I	Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu. Ženeva, 12. avgust 1949., 75 UNTS 31
Ženevska konvencija II	Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru. Ženeva, 12. avgust 1949., 75 UNTS 85
Ženevska konvencija III	Konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima. Ženeva, 12. avgust 1949., 75 UNTS 135
Ženevska konvencija IV	Konvencija o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata. Ženeva, 12. avgust 1949., 75 UNTS 2
ZOBK	Zajednica opština Bosanske krajine
ZOBL	Zajednica opština Banjaluka
ZPI	zona potpunog isključenja

2. Spisak izvora

a. Praksa MKSJ-a i MKSR-a

Tužilac protiv Akayesua, predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*)

Tužilac protiv Akayesua, predmet br. ICTR-96-4-A, Presuda, 1. juni 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*)

Tužilac protiv Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*)

Tužilac protiv Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-AR73, Odluka po žalbi tužitelja u vezi s prihvatljivošću dokaza, 16. februar 1999. (u tekstu: Odluka po žalbi u predmetu *Aleksovski* u vezi s prihvatljivošću)

Tužilac protiv Babića, predmet br. IT-03-72-A, Presuda po žalbi na kaznu, 18. juli 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*)

Tužilac protiv Bagosore i Nsengiyumve, predmet br. ICTR-98-41-A, Presuda, 14. decembar 2011. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*)

Tužilac protiv Blagojevića i Jokića, predmet br. IT-02-60-T, Presuda, 17. januar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

Tužilac protiv Blagojevića i Jokića, predmet br. IT-02-60-A, Presuda, 9. maj 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

Tužilac protiv Blaškića, predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

Tužilac protiv Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. juli 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

Tužilac protiv Brale, IT-95-17-A, Presuda po žalbi na kaznu, 2. april 2007. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Bralo*)

Tužilac protiv Boškoskog i Tarčulovskog, IT-04-82-A, Presuda, 19. maj 2010. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*)

Tužilac protiv Brđanina i Talića, predmet br. IT-99-36-AR73.9, Odluka po interlokutornoj žalbi, 11. decembar 2002. (u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2002.)

Tužilac protiv Brđanina, predmet br. IT-99-36-A, Odluka po interlokutornoj žalbi, 19. mart 2004. (u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Brđanin* iz 2004.)

Tužilac protiv Brđanina, predmet br. IT-99-36-T, Presuda, 1. septembar 2004. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*)

Tužilac protiv Brđanina, predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. april 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*)

Tužilac protiv Delalića, Mucića, Delića i Landže, predmet br. IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*)

Tužilac protiv Delalića, Mucića, Delića i Landže, predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*)

Tužilac protiv Delića, predmet br. IT-04-83-T, Presuda, 15. septembar 2008. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Delić*)

Tužilac protiv Deronjića, predmet br. IT-02-61-A, Presuda po žalbi na kaznu, 20. juli 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*)

Tužilac protiv Đorđevića, predmet br. IT-05-87/1-T, Presuda, 23. februar 2011. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Đorđević*)

Tužilac protiv Đorđevića, predmet br. IT-05-87/1-A, Presuda, 27. januar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*)

Tužilac protiv Furundžije, predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. juli 2000. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*)

Tužilac protiv Galića, predmet br. IT-98-29-T, Presuda i mišljenje, 5. decembar 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Galić*)

Tužilac protiv Galića, predmet br. IT-98-29-A, Presuda, 30. novembar 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Galić*)

Tužilac protiv Gatetea, predmet br. ICTR-00-61-A, Presuda, 9. oktobar 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Gatete*)

Tužilac protiv Gotovine, Čermaka i Markača, predmet br. IT-06-90-T, Presuda, 15. april 2011. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*)

Tužilac protiv Gotovine i Markača, predmet br. IT-06-90-A, Presuda, 16. novembar 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina*)

Tužilac protiv Hadžihasanovića i drugih, predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, 16. juli 2003. (u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Hadžihasanović i drugi*)

Tužilac protiv Hadžihasanovića i Kubure, predmet br. IT-01-47-AR73.3, Odluka po zajedničkoj interlokutornoj žalbi odbrane na odluku Pretresnog vijeća po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98*bis*, 11. mart 2005. (u tekstu: Odluka po žalbi u predmetu *Hadžihasanović i Kubura* u vezi s pravilom 98*bis*)

Tužilac protiv Hadžihasanovića i Kubure, predmet br. IT-01-47-A, Presuda, 22. april 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*)

Tužilac protiv Halilovića, predmet br. IT-01-48-T, Presuda, 16. novembar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*)

Tužilac protiv Halilovića, predmet br. IT-01-48-A, Presuda, 16. oktobar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*)

Tužilac protiv Haradinaja, Balaja i Brahimaja, predmet br. IT-04-84-T, Presuda, 3. april 2008. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*)

Tužilac protiv Jelisića, predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*)

Tužilac protiv Jelisića, predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*)

Tužilac protiv Jokića, predmet br. IT-01-42/1-S, Presuda o kazni, 18. mart 2004. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Jokić*)

Kamuhanda protiv tužioca, predmet br. ICTR-99-54A-A, Presuda, 19. septembar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*)

Karemera i Ngirumpatse protiv tužioca, predmet br. ICTR-98-44-A, Presuda, 29. septembar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*)

Tužilac protiv Karemere i drugih, predmet br. ICTR-98-44-AR73(C), Odluka po interlokutornoj žalbi tužioca na odluku u vezi s formalnim primanjem na znanje, 16. juni 2006. (u tekstu: Odluka po žalbi u predmetu *Karemera* u vezi s formalnim primanjem na znanje)

Tužilac protiv Kayisheme i Ruzidane, predmet br. ICTR-95-1-T, Presuda i kazna, 21. maj 1999. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzidana*)

Tužilac protiv Kayisheme i Ruzidane, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda (Obrazloženje), 1. juni 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzidana*)

Tužilac protiv Kordića i Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*)

Tužilac protiv Kordića i Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*)

Tužilac protiv Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Presuda, 27. septembar 2006. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*)

Tužilac protiv Krajišnika, predmet br. IT-00-39-A, Presuda, 17. mart 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*)

Tužilac protiv Krnojelca, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*)

Tužilac protiv Krnojelca, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*)

Tužilac protiv Krstića, predmet br. 98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*)

Tužilac protiv Krstića, predmet br. 98-33-A, Presuda, 19. april 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*)

Tužilac protiv Kunarca, Kovača i Vukovića, predmet br. IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*)

Tužilac protiv Kunarca, Kovača i Vukovića, predmet br. IT-96-23 i IT-96-23/1-A, Presuda, 12. juni 2002. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*)

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Josipovića, Papića i Šantića, predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Josipovića i Šantića, predmet br. IT-95-16-A, Presuda po žalbama, 23. oktobar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

Tužilac protiv Kvočke, Kosa, Radića, Žigića i Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-T, Presuda, 2. novembar 2001. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*)

Tužilac protiv Kvočke, Radića, Žigića i Prcaća, predmet br. IT-98-30-/1-A, Presuda, 28. februar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*)

Tužilac protiv Limaja, Bale i Musliua, predmet br. IT-03-66-T, Presuda, 30. novembar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*)

Tužilac protiv Limaja, Bale i Musliua, predmet br. IT-03-66-A, Presuda, 27. septembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*)

Tužilac protiv Lukića i Lukića, predmet br. IT-98-32/1-T, Presuda, 20. juli 2009. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*)

Tužilac protiv Lukića i Lukića, predmet br. IT-98-32/1-A, Presuda, 4. decembar 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*)

Tužilac protiv Martića, predmet br. IT-95-11-T, Presuda, 12. juni 2007. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Martić*)

Tužilac protiv Martića, predmet br. IT-95-11-A, Presuda, 8. oktobar 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Martić*)

Tužilac protiv Dragomira Miloševića, predmet br. IT-98-29/1-T, Presuda, 12. decembar 2007. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*)

Tužilac protiv Dragomira Miloševića, predmet br. IT-98-29/1-A, Presuda, 12. novembar 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*)

Tužilac protiv Milutinovića, Šainovića i Ojdanića, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003. (u tekstu: Odluka po žalbi u predmetu *Milutinović i drugi* [iz maja 2003.])

Tužilac protiv Milutinovića, Šainovića, Ojdanića, Pavkovića, Lazarevića i Lukića, predmet br. IT-05-87-T, Presuda, 26. februar 2009. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*)

Musema protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-13-A, Presuda, 16. novembar 2001. (u tekstu:

Drugostepena presuda u predmetu *Musema*)

Tužilac protiv Mrkšića, Radića i Šljivančanina, predmet br. IT-95-13/1-T, Presuda, 27. septembar 2007. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*)

Tužilac protiv Mrkšića i Šljivančanina, predmet br. IT-95-13/1-A, Presuda, 5. maj 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*)

Tužilac protiv Nahimane, Barayagwize i Ngezea, predmet br. ICTR-99-52-A, Presuda, 28. novembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*)

Tužilac protiv Naletilića i Martinovića, predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*)

Tužilac protiv Naletilića i Martinovića, predmet br. IT-98-34-A, Presuda, 3. maj 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*)

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-94-2-A, Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*)

Tužilac protiv Momira Nikolića, predmet br. IT-02-60/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 8. mart 2006. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*)

[*Aloys*] *Ntabakuze protiv tužioca*, predmet br. ICTR-98-41A-A, Presuda, 8. maj 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntabakuze*)

Tužilac protiv Ntagerure, Bagambikija i Imanishimwea, predmet br. ICTR-99-46-A, Presuda, 7. juli 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*)

Tužilac protiv Ntakirutimane i Ntakirutimane, predmeti br. ICTR-96-10-A i ICTR-96-17-A, Presuda, 13. decembar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana i Ntakirutimana*)

Tužilac protiv Orića, predmet br. IT-03-68-T, Presuda, 30. juni 2006. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Orić*)

Tužilac protiv Orića, predmet br. IT-03-68-A, Presuda, 3. juli 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Orić*)

Tužilac protiv B. Plavšić, predmet br. IT-00-39 i 40/1-S, Presuda, 27. februar 2003. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Plavšić*)

Tužilac protiv Perišića, predmet br. IT-04-81-A, Presuda, 28. februar 2013. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*)

Tužilac protiv Popovića, Beare, Nikolića, *Borovčanina, Miletića, Gvere i Pandurevića*, predmet br. IT-05-88-T, Presuda, 10. juni 2010. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*)

Tužilac protiv Popovića, Beare, Nikolića, *Miletića i Pandurevića*, predmet br. IT-05-88-A, Presuda, 30. januar 2015. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*)

Tužilac protiv Rutagande, predmet br. ICTR-96-3-T, Presuda, 6. decembar 1999. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Rutaganda*)

Tužilac protiv Šainovića, Pavkovića, Lazarevića i Lukića, predmet br. IT-05-87-A, Presuda, 23. januar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*)

Semanza protiv tužioca, predmet br. ICTR-97-20-A, Presuda, 20. maj 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*)

Tužilac protiv Serombe, predmet br. 2001-66-A, Presuda, 12. mart 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*)

Tužilac protiv Šešelja, predmet br. IT-03-67-AR72.1, Odluka po interlokutornoj žalbi po pitanju nadležnosti, 31. avgust 2004. (u tekstu: Odluka po žalbi u predmetu *Šešelj* u vezi s nadležnošću)

Tužilac protiv Simbe, predmet br. ICTR-01-76-A, Presuda, 27. novembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Simba*)

Tužilac protiv Simića, predmet br. IT-95-9/2-S, Presuda o kazni, 17. oktobar 2002. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Simić*)

Tužilac protiv Simića, *Tadića i Zarića*, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*)

Tužilac protiv Simića, predmet br. IT-95-9-A, Presuda, 28. novembar 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Simić*)

Tužilac protiv Stakića, predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. juli 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*)

Tužilac protiv Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Presuda, 22. mart 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*)

Tužilac protiv Jovice Stanišića i Simatovića, predmet br. IT-03-69-T, Presuda, 30. maj 2013. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*)

Tužilac protiv Miće Stanišića i Župljanina, predmet br. IT-08-91-T, Presuda, 27. mart 2013. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*)

Tužilac protiv Strugara, predmet br. IT-01-42-T, Presuda, 31. januar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*)

Tužilac protiv Strugara, predmet br. IT-01-42-A, Presuda, 17. juli 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*)

Tužilac protiv Tadića, predmet br. IT-94-1-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, 2. oktobar 1995. (u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Tadić* u vezi s nadležnošću)

Tužilac protiv Tadića, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Tadića, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Tadića, predmet br. IT-94-1-T*bis*-R117, Presuda o kazni, 11. novembar 1999. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Tadića, predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-A*bis*, Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Todorovića, predmet br. IT-95-9/1-S, Presuda o kazni, 31. juli 2001. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Todorović*)

Tužilac protiv Tolimira, predmet br. IT-05-88/2-T, Presuda, 12. decembar 2012. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*)

Tužilac protiv Tolimira, predmet br. IT-05-88/2-A, Presuda, 8. april 2015. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*)

Tužilac protiv Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-T, Presuda, 29. novembar 2002. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*)

Tužilac protiv Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*)

Tužilac protiv Zelenovića, predmet br. IT-96-23/2-S, Presuda o kazni, 4. april 2007. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Zelenović*)

Tužilac protiv Zelenovića, predmet br. IT-96-23/2-A, Presuda po žalbi na kaznu, 31. oktobar 2007. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*)

b. Praksa Specijalnog suda za Sijera Leone

Prosecutor v. Sesay, Kallon and Gbao, Case No. SCSL-04-15-A, Judgment, 26. oktobar 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Sesay i drugi*)

c. Odluke i nalozi iz predmeta *Karadžić*

Odluka po šest preliminarnih podnesaka kojima se osporava nadležnost, 28. april 2009. (u tekstu: Odluka po podnescima kojima se osporava nadležnost)

Odluka po podnesku tužilaštva kojim se ulaže žalba na odluku Pretresnog vijeća o UZP-u III – predvidivost, 25. juni 2009. (u tekstu: Odluka po žalbi u vezi s predvidljivošću kod treće kategorije UZP-a)

Odluka po žalbi na odluku Pretresnog vijeća po preliminarnom podnesku za odbacivanje tačke 11 Optužnice, 9. juli 2009. (u tekstu: Odluka po žalbi u vezi s tačkom 11 Optužnice)

Odluka o primjeni pravila 73*bis*, 8. oktobar 2009. (u tekstu: Odluka u vezi s pravilom 73*bis*)

Nalog u vezi s procedurom za vođenje sudskog postupka, 8. oktobar 2009. (u tekstu: Prvi nalog u vezi s vođenjem postupka)

Nalog po zahtjevu tužilaštva za razjašnjenje i prijedlogu u vezi sa smjernicama za vođenje postupka, 20. oktobar 2009. (u tekstu: Dalji nalog u vezi s vođenjem postupka)

Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svjedoka, 13. april 2010. (u tekstu: Odluka po prvom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka)

Odluka po zahtjevu tužilaštva za uvrštavanje u spis svjedočenja KDZ172 (Milana Babića) na osnovu pravila 92*quater*, 13. april 2010. (u tekstu: Odluka na osnovu pravila 92*quater* u vezi s Babićem)

Odluka o smjernicama za prihvatanje dokaza putem svjedoka, 19. maj 2010. (u tekstu: Smjernice za prihvatanje dokaza)

Odluka po četvrtom zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 14. juni 2010. (u tekstu: Odluka po četvrtom zahtjevu u vezi sa činjenicama o kojima je presuđeno)

Odluka po podnesku tužilaštva o relevantnosti određenih dokumenata koji se odnose na svjedočenje Richarda Philippsa, s Dodatkom A, 9. juli 2010. (u tekstu: Odluka u vezi s Philippsom)

Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka koji se odnosi na svjedokinju Dorotheu Hanson, 27. juni 2011. (u tekstu: Odluka po zahtjevu za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka vezanom za Dorotheu Hanson)

Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka (opštine), 25. maj 2012. (u tekstu: Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka vezanom za opštine)

Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Milorada Krnojelca na osnovu pravila 92*quater*, 6. decembar 2012. (u tekstu: Odluka na osnovu pravila 92*quater* u vezi s Krnojelcem)

Odluka po žalbi zbog uskraćivanja oslobađajuće presude u vezi s navodima o uzimanju talaca, 11. decembar 2012. (u tekstu: Odluka po žalbi u vezi s uzimanjem talaca)

Presuda, 11. juli 2013. (u tekstu: Presuda po žalbi u vezi s pravilom 98*bis*)

Predmet br. IT-95-5/18-AR73.11, Odluka po žalbi na odluku po zahtjevu optuženog za izdavanje naloga *subpoena* Zdravku Tolimiru, 13. novembar 2013. (u tekstu: Odluka po žalbi u vezi s izdavanjem naloga *subpoena* Tolimiru)

Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje svjedočenja Radislava Krstića na osnovu pravila 92*quater*, 26. novembar 2013. (u tekstu: Odluka na osnovu pravila 92*quater* u vezi s Krstićem)

Odluka po hitnim zahtjevima za ponovno razmatranje odluke kojom se odbija Mladićev zahtjev za odobrenje ulaganja žalbe na odluku o *subpoeni*, 22. januar 2014. (u tekstu: Odluka po Mladićevom zahtjevu za ponovno razmatranje)

Odluka po zahtjevu optuženog za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka: dokumenti koji se odnose na komponentu opštine, 14. april 2014. (u tekstu: Odluka po zahtjevu odbrane za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka vezanom za opštine)

d. Podnesci iz predmeta *Karadžić*

Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*(D), 31. avgust 2009. (u tekstu: Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73*bis*)

e. Sporazumi i komentari

Komentar uz Dopunske protokole od 8. juna 1977. godine Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949. godine (Yves Sandoz, Christophe Swinarski i Bruno Zimmermann, ur., 1987.) (u tekstu: Komentar MKCK-a uz Dopunske protokole)

Komentar: Ženevska konvencija III o postupanju s ratnim zarobljenicima (Jean de Preux i drugi, ur., 1960.) (u tekstu: Komentar MKCK-a III)

Komentar: Ženevska konvencija IV o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata (Jean S. Pictet i drugi, ur., 1958.) (u tekstu: Komentar MKCK-a IV)

Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules (Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, ur., 2005.) (u tekstu: Studija MKCK-a o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu)

f. Ostalo

Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide *(Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgement, 26. februar 2007. (u tekstu: Presuda MSP-a o Bosni)